ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ

ಸಂಪುಟ ನಾಲ್ಕು

ಕರೀಷಕ: ಕರೂಷ ದೇಶಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಇಂದ್ರ ವೃತ್ತನನ್ನು ಕೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಗೆ ಗುರಿಯಾದಾಗ ಋಷಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಇಂದ್ರನ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ಪಾತಕವನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿದರು. ಆ ಪಾತಕ ಬಿದ್ದ ಭೂಮಿಗೆ ಕರೀಷಕ ಅಥವಾ ಕರೂಷ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇದು ಈಗಿನ ಬಿಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಷಹಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾಂಡವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಂತವಕ್ರ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. *

ಕರುಂ: ಅಸ್ಸೀರಿಯಕ್ಕೂ ಆನಟೋಲಿಯದ ನಗರಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ. ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಣೆ, ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ, ವರ್ತಕರಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಬಾಕಿಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ–ಇವು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಹೊಣೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ನಗದು ಹಣ ರವಾನೆಯ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಉದ್ದರಿ ಪತ್ರದ ಸರಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನೂ ಇದು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಲೆಗಳ ನಿಗದಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ತೀರ್ಮಾನ–ಇವು ಸಹ ಇದರ ಪರಿಮಿತಿಗೊಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಸಾಲಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುವ, ಸಾಲ ತೀರಿಸಲು ಋಣಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯುಂಟೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಹೊಣೆಯೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಲಿಮ್ಮು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವನ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ಒಂದು ವರ್ಷ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಲಿಮ್ಮುವೂ ಯಾವ ವರ್ಷ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದನೋ ಆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅನಂತರ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಡುವುದು ಅಸ್ಸೀರಿಯದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆನಟೋಲಿಯದ ಒಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಲಿಮ್ಮುವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದವರ ಪೈಕಿ 80 ರಿಂದ 100ರ ವರೆಗೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಐಹೊಳೆಯಿಂದ 'ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ಐನೂರ್ವರು' ಎಂಬ ವೃತ್ತಿ ಸಂಘ ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. *

ಕರುಗಳ ಪಾಲನೆ: ಕರುವಿನ ಪಾಲನೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಹಸು ಗಬ್ಬವಾದೊಡನೆಯೇ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಗಬ್ಬದ ಹಸುವಿಗೆ ಸಮತೂಕದ ಆಹಾರ ಗರ್ಭಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬೇಕು; ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಬರದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಬೇಕು; ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೂ ದೊರೆಯಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ ಎಳೆಗರು ದೃಢಕಾಯದ್ದಾಗಿದ್ದು ಆರೋಗ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ಕರು ಹುಟ್ಟುವುದು ತಾಯಿ ಹಸುವಿಗೆ ಗರ್ಭಮೂಡಿ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳ ತರುವಾಯ. ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುವಿನ ಮೂಗು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಕಫ, ಲೋಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕರುವಿಗೆ ಸಲೀಸಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಲು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಉಸಿರಾಟ ಆರಂಭವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕರುವಿನ ಹಿಂಗಾಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಲೆಕೆಳಗಾಗುವಂತೆ ಹಿಡಿದರೆ ಕೂಡಲೆ ಉಸಿರಾಡತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಮುಂಗಾಲುಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹೇರುವುದೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಉಸಿರಾಟ ಆರಂಭವಾದಮೇಲೆ ಹೊಕ್ಕುಳ ಬಳ್ಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹರಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಸೋಂಕು ತಗಲದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಮೊದಲು ಹೊಕ್ಕುಳ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ತೊಳೆದು ದೇಹದಿಂದ 2.5 ಸೆಂಮೀನಷ್ಟು ಉದ್ದದ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ 1 ಸೆಂಮೀ ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಕೊಯ್ದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಯೊಡೀನ್ ಟಿಂಕ್ಚರನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರೆ ಸೋಂಕು ತಟ್ಟದು.

ಕರುವಿನ ಮೈಯನ್ನು ಹಸು ನೆಕ್ಕಿ ಒಣಗಿಸುವುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಆಗ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೇ ಕರುವಿನ ಮೈಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒರೆಸಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕರು ಶ್ವಾಸಕೋಶರೋಗಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಹಸುವಿನ ಕೆಚ್ಚಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಕರುವಿಗೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲು ಬಿಡಬೇಕು. ತಾನಾಗಿಯೇ ಅದು ಹಾಲು ಕುಡಿಯಬಲ್ಲುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕಲಿಸಬೇಕು. ಹುಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಗಂಟೆಯೊಳಗೆ ಕರು ಉರುಚುತ್ತದೆ. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ಸೋಡಾ ನೀರಿನಿಂದ ಭೇದಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.

ಮೊದಲ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಲಾಲನೆ: ಕರು ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅದರ ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆಗಳನ್ನು ತಾಯಿಯೇ ಮಾಡುವುದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಿಯಮ. ತಾಯಿಯ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆಗರುವಿನ ಆರೈಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಅದು ಹಳದಿ ವರ್ಣದಲ್ಲಿರುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಗಿಣ್ಣುಹಾಲು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಸಾರಜನಕಾಂಶಗಳು, ಅನ್ನಾಂಗಗಳು, ದೇಹಪೋಷಕ ಖನಿಜಾಂಶಗಳು ಸಮಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುವು. ಪ್ರತಿ ವಿಷವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ಇವೆ. ಇದರಿಂದ ಎಳೆಗರುವಿಗೆ ರೋಗದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗುವುದು. ಗಿಣ್ಣುಹಾಲು ಸರಿಯಾಗಿ ನೀಡದಿದ್ದರೆ ಕರು ಸಾವಿಗೀಡಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಕರುವನ್ನು ತಾಯಿಯ ಜೊತೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾನೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ

ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಲೆ ಬಿಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರುವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು. ಮೊಲೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹಾಲು ನೀಡುವಾಗ ಶುಚಿತ್ವದ ಬಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸಬೇಕು.

ಹೈನಕರುಗಳ ಆಹಾರಕ್ರಮ: ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಒಂಬತ್ತು ವಾರಗಳವರೆಗೆ ಕೆಳಕಂಡ ಪೋಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

1. ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲಿನ ಕ್ರಮ: ಮೂರರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳ ತನಕ ಅಪ್ಪಟ ಹಾಲನ್ನು ಕರುವಿನ ತೂಕದ 1/8 ಅಥವಾ 1/10 ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟು ನೀಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆನೆತೆಗೆದ ನಿಸ್ಸಾರಕ್ಷೀರವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಲಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿಡಬೇಕು. ಅತಿಸಾರ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಹಾಲಿನ ಪಡಿತರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಜೀವಚೈತನ್ಯ ನೀಡುವ ಅರಿಯೋಮೈಸಿನನ್ನು ಹಾಲಿನೊಂದಿಗೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ನಿಸ್ಸಾರಕ್ಷೀರ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಅನ್ನಾಂಗದ ಕೊರತೆಯಾಗದಂತೆ ಅನ್ನಾಂಗ ಸತ್ತ್ವಗಳಿರುವ ಮೀನಿನೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

2. ಕ್ಷೀರ ಪಲ್ಲಟಕಗಳು: ಹೈನು ಮಂದಿರದ ಉದ್ದೇಶ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಹಾಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾರಿ ಹಣ ಗಳಿಸುವುದು. ದೊಡ್ಡದಾದ ಕರುಗಳಿಗೆ ಹಾಲಿನ ಪಡಿತರವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿ ಕ್ಷೀರಪಲ್ಲಟಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದ ಆಹಾರಪುಡಿಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಹಾಲು ಕೊಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಕೊಡುವರು. ಕ್ಷೀರಪಲ್ಲಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಷಕಾಂಶವಿರುವುದರಿಂದ ಕರು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

3.ಮಿತಹಾಲು ಹಾಗೂ ಮೊದಲ ಮೇವು: ಕರು ಹುಲ್ಲು ತಿನ್ನಲು ಆರಂಭಿಸುವುದು ಹುಟ್ಟಿದ ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಮೇಲೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಲನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮೇವು ನೀಡುವರು. ಇದನ್ನು ಕುರುಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕರುವಿನ ಜಠರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುವು. ಈ ಕುರುಕು ತಿಂಡಿ ಆರೋಗ್ಯವರ್ಧಕ; ಅಲ್ಲದೇ ಇದು ದೇಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಕಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೊಳ ಗೊಂಡಿರುವುದು.

4. ಕಾಳು ನೀಡಿಕೆ: ಮೊದಲ ಮೇವಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ 7 ವಾರಗಳ ಅನಂತರ ಕರುವಿಗೆ ಕಾಳಿನ ಮಿಶ್ರಣ ಕೊಡುವರು. ಜೋಳ, ಓಟ್ಸ್ ಧಾನ್ಯ, ತವುಡು, ಇತರ ಕಾಳುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ, ಉಪ್ಪು, ಹಾಗೂ ಅಸ್ಥಿಯಣಿಸು ಇವು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಆರಿಯೋಮೈಸಿನ್ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ ಉಂಟು.

5. ಒರಟು ತಿಂಡಿ ಕೊಡುವುದು: ಹಸುರು ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮೇಲಾಗಿ ಸುವಾಸನಾಭರಿತ ಹಗೇವುಮೇವನ್ನು ಕರುಗಳು ಬಹಳ ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ 100 ಕೆಜಿ ದೇಹ ತೂಕಕ್ಕೆ 2 ಕೆಜಿ ಹಗೇವುಮೇವು ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟರೆ ಕರು ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿರುವುದು.

6. ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು: ಪಶುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ ಹುಲ್ಲು. ಹುಲ್ಲು ಒಂದು ಒರಟು ತಿಂಡಿ. 6 ತಿಂಗಳು ಕಳೆದ ಕರು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಮೇಯಬಲ್ಲುದು. ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿಂದು ಆಹಾರದ ಪ್ರಧಾನ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲುದು. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಂಗಗೊಳಿಸಲು ಬಲವರ್ಧಕಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.

7. ನೀರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಪಡಿತರ: ಬೆಳೆಯುವ ಕರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಬಲು ಮುಖ್ಯ. ಅದು ಸದಾಕಾಲ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವಚ್ಛನೀರಿನ ಜೊತೆ ಉಪ್ಪು ಹಾಗೂ ದೇಹಪೋಷಕ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಹವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಪಶು ಮೆಲುಕುಹಾಕುವ ಪ್ರಾಣಿ. ತಿಂದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಗಿದು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾಂಗ, ಸಸಾರಜನಕ ಹಾಗೂ ಆಮೈನೊ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಳೆಗರುಗಳಿಗೆ ಈ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರಗಳಾದ ವಿಟಮಿನ್ (ಎ. ಡಿ. ಮತ್ತು ಬಿ. ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್) ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯ ಸಸಾರಜನಕಗಳನ್ನು ನೀಡಬೇಕು. ಕೆಲವು ಜೀವಿರೋಧಕಗಳು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜೀವಚೈತನ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲುವು. ಆರಿಯೋಮೈಸಿನ್, ಟೆರಾಮೈಸಿನುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ದೇಹವರ್ಧನೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಾಗುವುದು. ಇವನ್ನು ಪಶುವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆ ಮೇರೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶೇ. 10–30% ದೇಹವರ್ಧನೆ ಆಗುವುದು; ಹಸಿವು ಮೂಡುವುದು; ಅತಿಸಾರವಿದ್ದರೆ ನಿಲ್ಲುವುದು; ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ನುಣುಪಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವಂತಾಗುವುದು.

ಕರುವಿನ ಮನೆ: ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ವಾಯುಸಂಚಾರವಿರುವ ಚೊಕ್ಕಟವಾದ ಜಾಗ ಕರುವಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆ. ಮಲಗುವ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಸುಗಲ್ಲು ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಪ್ರತಿಕರುವಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗವಿರಬೇಕು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕರುವಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಅಂಕಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕರುಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಾಡಲು ಬಿಡದೆ ನಿಲುಗಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ನೆಕ್ಕುವ ಚಟವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಚಟದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಕೂದಲಿನ ಉಂಡೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ತಿನಿಸು ತೊಟ್ಟಿಗಳು 25 ಸೆಂಮೀ. ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗು 15 ಸೆಂಮೀ. ಆಳವಿರಬೇಕು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಚೊಕ್ಕಟಮಾಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಇವನ್ನು ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಯಿಂದ ದೂರವಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಇತರ ಪಾಲನ ವಿಧಾನಗಳು: ಕರು ಬೆಳೆದಹಾಗೆಲ್ಲ ಅದರ ಕೋಡು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಹೈನದ ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಬಿನಿಂದ ಉಪಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಅಪಕಾರವೇ ಜಾಸ್ತಿ. ಕೊಂಬುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಸನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಹೆಚ್ಚು ಜಾಗ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಸೇವನೆಗೆ ಅಡಚಣೆ ಅಗುತ್ತದೆ. ಹಾಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಡು ಮೂಡದಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ. ಇದನ್ನು ಅದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಎಂದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳೊಳಗಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಕರುವಿಗೆ ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಕೋಡಿನ ಅಂಕುರದ ಸುತ್ತಲೂ ಕೂದಲನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ವ್ಯಾಸಲಿನ್ ಬಳಿದು ಚರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಪೊಟಾಷ್ ಅಥವಾ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಅಂಕುರದ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಉಜ್ಜಬೇಕು. ಉಜ್ಜಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕುಳಾಗಿ ಅದು ಮತ್ತೆ ಉದುರಿಹೋಗುವುದು. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಂಟನಿಂದ ಹಾಗು ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಸಹ ಕೊಂಬಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಗುರುತು ಹಾಕುವುದು: ಹೈನಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಗುರುತುಹಾಕುವುದು ಮೊದಲಿನಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಪದ್ಧತಿ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಚ್ಚೆಹಾಕುವುದು ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗುರುತು ಇರುವ ತೆಳುತಗಡನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದಲೂ ಕರುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೊಲೆತೊಟ್ಟು ತೆಗೆಯುವುದು: ನಾಲ್ಕು ತೊಟ್ಟುಗಳ ಮೊಲೆಯಿರುವ ಕೆಚ್ಚಲಿನ ಹೈನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಲೆ. ತೊಟ್ಟುಗಳು ಜಾಸ್ತಿ ಮೂಡುವುದು ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಕರುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಆಕಳಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮುಂದೆ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಜೀವ ದಾಖಲೆಗಳು: ಆಕಳಿನ ಬೆಲೆ ಅದರ ಜೀವದಾಖಲೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಜೀವದಾಖಲೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಜನನ, ಪೋಷಣೆ ಮುಂತಾದ ಮಹತ್ತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಜೀವದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಬೇಕು. ಆಕಳಿನ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

ಸಂತಾನ ಸಂವರ್ಧನೆ: ಕರು ಬೆಳೆದು ಮುಂದೆ ಸಂತಾನ ಸಂವರ್ಧನೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆಗ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆ ಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕಡಸಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದುವ ಹೋರಿಯನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕು. ಕೃತಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾನ ರೂಪಿಸಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯ ಇಲ್ಲವೇ ಹೈನಜಾತಿಯ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪೀಳಿಗೆಯ ಸಂವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಡಸು 33–36 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೋರಿಯೊಡನೆ ಸಂಗಮಿಸುವ ಸೂಚನೆ ತೋರಿಸುವುದು. ಹೈನಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರೆ 24–27 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಚನೆ ಕಾಣಬರುವುದು.

ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಿವಾರಣೆ: ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ಕರು ಅನೇಕ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಅದರ ವಯಸ್ಸು, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಆಹಾರ ಪಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಪೋಷಣ ವಿಧಾನಗಳು ರೋಗಗಳ ಉಲ್ಬಣಾವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುವು. ರೋಗಗಳಿಂದ ಕರು ಸತ್ತರೆ ಹೈನವೃತ್ತಿಗೆ ಅಪಾರ ನಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕು. ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಕರು ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತ, ತನ್ನ ನೈಜರೂಪದಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿರುವುದು. ಜಾಡ್ಯ ಬಂದರೆ ಮಂಕಾಗುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಓಜಸ್ಸು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಕಿವಿ ಇಳಿಬಿದ್ದು, ಮುಸುಡಿ ಒಣಗಿ, ಚರ್ಮದ ನುಣುಪು ಮಾಸಿ, ಉಸಿರಾಟ, ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹಾಗೂ ನಾಡಿಯ ಬಡಿತ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ರೋಗಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ಕರು ಬೆಳೆಯದೆ, ನರಳಿ ಸತ್ತುಹೋಗಬಹುದು. ಕೀಟ, ಸೊಳ್ಳೆ, ಹೇನು, ಉಣ್ಣೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೀಟಗಳು, ಹುಳುಗಳು, ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು, ಪರಪುಷ್ಟ ಜೀವಿಗಳು, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಪರಪುಷ್ಟ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ದೇಹ ನಶಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಾವು ಸಹ ಬರಬಹುದು. ದೊಡ್ಡರೋಗ, ಜರಸಲು, ಗಳಲೆ, ಕ್ಷಯ, ನೆರಜಿ, ಬ್ರೂಸೆಲ್ಲಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪಿಡುಗುಗಳು ಸಾವು ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವು. ಅತಿಸಾರ ಹಾಗೂ ನ್ಯೂಮೋನಿಯಾದಿಂದಲೂ ಬಹಳ ನಷ್ಟಕಷ್ಟ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಳಕಂಡ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ಕರುಗಳನ್ನು ಖಾಯಿಲೆಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡಬಹುದು; ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ತಳಿಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಬಹುದು: 1. ಹೈನಮಂದಿರದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು, ಸ್ವಚ್ಛತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ; 2. ನಿಗದಿಯಾದ ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಬರಾಜು; 3. ಸಗಣಿ, ಗಂಜಲ, ಮಲಿನವಾದ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ದೂರ ಸಾಗಿಸುವುದು; 4. ಪಶುವೈದ್ಯರ

ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸುವುದು; 5. ಅನುಭವಿ ದನಗಾಹಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದು; 6. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು, ಶಿಸ್ತುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಆರೈಕೆ; 7. ತಾಯಿಹಸುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ; 8. ಅಂಟುರೋಗಗಳ ನಿವಾರಣೆ; 9. ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಯಾಮ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕರುಣರಸ: ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯತತ್ತ್ವವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ರಸದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ. ಭರತಮುನಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಶೃಂಗಾರ, ಹಾಸ್ಯ, ಕರುಣ, ರೌದ್ರ, ವೀರ, ಭಯಾನಕ, ಬೀಭತ್ಸ, ಅದ್ಭುತ ಎಂಬ ಎಂಟು ರಸಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರತಿ, ಹಾಸ್ಯ, ಶೋಕ, ಕ್ರೋಧ, ಉತ್ಸಾಹ, ಭಯ, ಜುಗುಪ್ಸಾ, ವಿಸ್ಮಯ ಎಂಬ ಎಂಟು ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಅಂದರೆ ಸಹೃದಯರಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರತಕ್ಕ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಒಂದೊಂದು ಭಾವವೂ ಕಾವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಭಾವ. ಅನುಭಾವ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಭಾವಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಯಾ ರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ, ವಿಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಸಕ್ಕೆ ವೈವಿಧ್ಯವೇ ಹೊರತು ರಸಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯೂ ಇಲ್ಲ; ಅದು ಅಖಂಡವಾದ ಒಂದು ಆನಂದಾನುಭವವೆಂದು ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಮತ. ಕಾವ್ಯಾದಿ ಉತ್ತೇಜಕಗಳಿಂದ ಶೋಕಭಾವ ಕರುಣರಸವಾಗಿ ಆನಂದಮಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿಯೊಂದನ್ನು ವಧಿಸಿದ ನಿಷಾದನನ್ನು 'ಮಾ ನಿಷಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ತ್ವಮಗಮಃ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ ಯತ್ಕ್ರೌಂಚಮಿಥುನಾ ದೇಕಮಧೀಃ ಕಾಮಮೋಹಿತಂ' ಎಂದು ಶಪಿಸಿದ ವಾಲ್ಮೀಕಿಮುನಿ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಡಿದ 'ಶೋಕಾರ್ತಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತೋ ಮೇ ಶ್ಲೋಕೋ ಭವತು ನಾನ್ಯಥಾ' (ಶೋಕಾರ್ತನಾದ ನನ್ನ ಮೂಲಕ ಬಂದ ಇದು ಶ್ಲೋಕವಾಗಲಿ, ಅನ್ಯಥಾ ಆಗದಿರಲಿ) ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಶೋಕದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಮಾ ನಿಷಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೊಗಸಾದ ರಚನೆಯ ನೆನಪಿನಿಂದ ಆನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ಅಂಥ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಾನುಭವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲು ಆ ಮುನಿ ಸೂಚಿಸಿದ 'ಶ್ಲೋಕೋ ಭವತು' ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳು ರಸಪಂಥಕ್ಕೆ ಅಂಕುರಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಶೋಕಭಾವದ ಆಧಾರವುಳ್ಳ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಶಿಷ್ಟಾನುಭವದಲ್ಲಿ (ರಸಾನುಭವ) ಚಿತ್ತವಿದ್ರುತಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ. ಶೋಕಭಾವವಾಗಲಿ, ಉಳಿದ ಯಾವ ಭಾವವಾಗಲಿ ಆಯಾ ರಸವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಚಿತ್ತವಿದ್ರುತಿ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರುಣರಸದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಗಿ ಕೆಲವರು, ಕರುಣ ಒಂದೇ ರಸ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವ ಭವಭೂತಿಯ ಪ್ರಕಾರ 'ಏಕೋ ರಸಃ ಕರುಣ ಏವ ನಿಮಿತ್ತಭೇದಾತ್, ಭಿನ್ನಃ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗಿವಾಶ್ರಯತೇ ವಿವರ್ತಾನ್, ಆವರ್ತಬುದ್ಬುದತರಂಗ ಮಯಾನ್ವಿಕಾರನ್, ಅಂಭೋ ಯಥಾ ಸಲಿಲಮೇವ ಹಿ ತತ್ಸಮಸ್ತಂ. (ರಸ, ಕರುಣ ಒಂದೇ. ಕಾರಣಸಾಮಗ್ರಿಯ ಭೇದದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೋರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಳಿ ಗುಳ್ಳೆ ಅಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಕಾರಗಳುಳ್ಳ ನೀರಿನಂತೆ; ಅದೆಲ್ಲವೂ ನೀರಷ್ಟೆ!) ಭವಭೂತಿಯ ಮತದಲ್ಲಿ ರಸವೈವಿಧ್ಯ ತೋರಿಕೆಯದು; ಎಲ್ಲ ರಸಗಳೂ ಕರುಣರಸದಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ರಸ ಅದೊಂದೇ.

ಧ್ವನಿಕಾರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಆನಂದವರ್ಧನ ವಿಪ್ರಲಂಭ ಶೃಂಗಾರದಲ್ಲೂ ಕರುಣರಸದಲ್ಲೂ ಮಾಧುರ್ಯಗುಣದ ಪ್ರಕರ್ಷವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರಗುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಅವನ ಮತ. ಕರುಣ ಮಧುರತಮ ವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಆತ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಾಂತ ಒಂದೇ ರಸವೆಂದೂ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಸಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ಚಿತ್ತವಿದ್ರುತಿ ಎಲ್ಲ ರಸಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅದು ಶೋಕಭಾವವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ಕರುಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಸುಲಭವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೊಂದೇ ರಸವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕರುಣರಸಕ್ಕೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸುಕುಮಾರತಮ ವೆಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಧಾನ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕರುಹಾಲೆ: ಅಲ್ಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಮರ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮ ಟ್ರೀಮ ಓರಿಯಂಟ್ಯಾಲಿಸ್. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ತೇವಮಯ ಹಾಗೂ ಉಣಹವೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಗರಗಸದ ಹಲ್ಲಿನಂಥ ಅಂಚುಳ್ಳ ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಬುಡ ಕೊಂಚ ಅಸಮವಾಗಿದೆ. ಎಲೆಯ ಅಲಗಿನ ಬುಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮೂರು ನಾಳಗಳಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯದು; ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು; ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಹೂಗಳು ಒಂದೇ ಮರದಲ್ಲಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮರಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು ಹೂದಳಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲ; ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪರಿಯಾಂತುಗಳಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 4–5. ನೋಡಲು ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳಂತಿವೆ. ಇವು ಗಂಡುಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪುಟ್ಟಗಾತ್ರದವಾಗಿವೆ. ಗಂಡುಹೂಗಳಲ್ಲಿ 4–5 ಕೇಸರಗಳೂ ಒಂದು ಬರಡು ಅಂಡಾಶಯವೂ (ಪಿಸ್ಟಿಲೋಡ್) ಇವೆ. ಹೆಣ್ಣುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದಾದ ಉಚ್ಚ ಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಶಲಾಕೆ ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದಿದೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯೂ ಅದರೊಳಗೆ ಒಂದೇ ಅಂಡಕವೂ ಇವೆ. ಕಾಯಿ ಒಂದೇ ಬೀಜವನ್ನುಳ್ಳ ಅಷ್ಟಿಫಲ ಮಾದರಿಯದು.

ಕರುಹಾಲೆ ಮರದ ಚೌಬೀನೆ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದು ಬಹಳ ನಯವಾಗಿದೆ. ಬಂದೂಕಿನ ಮದ್ದಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವಂಥ ಇದ್ದಲನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಇದು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ನೆರಳಿನ ಮರವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕರುಳಿನ ಆತಂಕ: ಸೇವಿಸಿದ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗದಂತೆ ಆಗುವ ಅಡಚಣೆ (ಕರುಳಿನ ತಡೆ). ತಿಂದದ್ದು ಅರಗಿ, ರಕ್ತಗೂಡಿ, ಉಳಿದುದು ಹೊರಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ತಡೆಯಾಗುವುದು. ಇದು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೋ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೋ ಆಗಬಹುದು. ತಡೆಯುಂಟಾದ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸಂಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಳೆತುಹೋಗಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಒದಗಬಹುದು.

ಕಾರಣಗಳು: ಇವು ಕರುಳಿನ ಒಳಗೋ ಅದರ ಗೋಡೆಯಲ್ಲೋ ಹೊರಗೋ ಇರಬಹುದು. ಕೂಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಗುದನಾಳದ ಕಂಡಿ ಇಲ್ಲವಾಗುವುದುಂಟು. ಹಾಗೇ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಕೂಡ ಬೆಳೆದು ವಿಕಾಸವಾಗದೆ ಇಂಗಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಒಂದಂಗುಲದಷ್ಟೋ ಇನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಭಾಗವೋ ಹೀಗಾಗಿ ದಪ್ಪ ಹುರಿಯಂತಾಗಿರುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಸುಗೂಸಿನಲ್ಲಿ ಕರುಳು ವಿಕಾಸವಾಗದಿರಲು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಪಿಂಡದಲ್ಲಿ ಕರುಳು ಬೆಳೆವಾಗ ಎಂದಿನ ನಿಲುವಿಗೆ ತಿರುಗದಿರುವುದು. ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ಅಂಟುವ ಪಟ್ಟಿಗಳು (ಅಡ್ಹಿಸಿವ ಬ್ಯಾಂಡ್ಸ್), ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದು, ಪಿಂಡಗೂಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಹೊಕ್ಕುಳಿಗೂ ಕರುಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಸಾಗುನಾಳ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗದೆ ಹಾಗೇ ತಿರುಚೀಲವಾಗಿ (ಡೈವರ್ಟಿಕ್ಯುಲಂ) ಉಳಿದು ಬಿಡುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಗುವಾದ್ದಾಗಲೇ ಇವು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ.

ಕರುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು, ಕೊಕ್ಕೆಹುಳುಗಳು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ತಿರಿಗಟ್ಟಿ ಉಂಡೆಯಾಗಿ ಕರುಳಿನ ಆತಂಕವಾಗುವುದು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಗೋಲಿ, ಮೊಳೆ, ಮಣಿ, ಕಲ್ಲು, ಸೂಜಿ ಮೊದಲಾದ ನುಂಗಬಾರದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನುಂಗಿದಾಗಲೂ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆಯಾಗಬಹುದು. ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರಗದ, ಮಿತಿಮೀರಿ ತಿಂದ ತಿಂಡಿ, ಉಣಿಸೂ ಬಲು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪಿತ್ತಕೋಶದಲ್ಲಿ ತೂತಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಕರುಳಿಗೆ ಬಂದು ಬಿದ್ದ ಪಿತ್ತಗಲ್ಲುಗಳೂ (ಫೀಕೋಲಿತ್ಸ್) ಕರುಳಿನೊಳಗಡೆ ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು ಆಹಾರ ಸಾಗಣೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಬಹುದು.

ಕರುಳಿನ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗಗಳಿಂದ ಕರುಳಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಿತಿ ಮೀರಿ ಬೆಳೆದು ಒಳನಾಳ ತೀರ ಕಿರಿದಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ದಾರಿ ಮುಚ್ಚಿದಂತಾಗಬಹುದು. ಹೆಗ್ಗರುಳಿನ ಮೊದಲಲ್ಲಿರುವ ಮೂಗರುಳಲ್ಲಿ (ಸೀಕಂ) ಪುಪ್ಪುಸಕ್ಷಯ ರೋಗಾಣುಗಳ ಸೋಂಕು ಹತ್ತುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮುಂದೆ ಇದು ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕರುಳಿನ ಸುರುಳಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಗಂಟುಹಾಕಿಕೊಂಡ ಹಾಗಾಗಲೂ ಬಹುದು. ಬೇರೆ ರೋಗಗಳ ಸೋಂಕುಗಳಿಂದಲೂ ಹೀಗಾಗಬಹುದು. ಕರುಳುಗಳ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಏಡಿಗಂತಿ (ಕ್ಯಾನ್ಸರ್) ತೆರನಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಮಗಂತಿ ಎದ್ದು ಅವುಗಳ ಒಳಗಣ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಿರಿದು (ಸ್ಟ್ರಿಕ್ಚರ್) ಮಾಡಬಹುದು. ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತಗಲುವ ಗಾಯ, ಪೆಟ್ಟುಗಳು ವಾಸಿಯಾದರೂ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಯಾಗಬಹುದು. 45 ವಯಸ್ಸು ದಾಟಿದಾಗ ಹೆಗ್ಗರುಳಲ್ಲಿ ವಿಷಮಗಂತಿಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು.

ಕರುಳಿನ ಸುರುಳಿಯಂತಿರುವ ಭಾಗಗಳು ಹುರಿಯಂತೆ ತಿರಿಚಿಕೊಂಡಾಗಲೂ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷ ಮೀರಿದ ಹಸುಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಳಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಇಲ್ಲವೇ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದೊಳಕ್ಕೆ ತೂರುವುದಕ್ಕೆ ಒಳತೂರಿಕೆ (ಇಂಟ್ರಸಸೆಪ್ಷನ್) ಎಂದಿದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಒಳತೂರಿದ ಭಾಗದ ಕರುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುವುದು. ತಡಮಾಡದೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಆ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಸತ್ತು ಕೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ರೋಗಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಹಸುಗೂಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಎರಡು ವರ್ಷ ಮೀರಿದವರಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲೂ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕರುಳಿನೊಳಗೆ ಬೆಳೆವ ಹಲಪಾದಿ (ಪಾಲಿಪ್), ವಸೆಗಂತಿ (ಲೆಪೋಮ), ಏಡಿಗಂತಿಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ.

ಕರುಳಿನ ಒಳಗಡೆ ಆಗುವ ಹಾಗೇ ಕರುಳಿನ ಹೊರಗಿಂದಲೂ ಏನಾದರೂ ಬೆಳೆದೋ ಅಂಟಿಕೊಂಡೋ ಕರುಳಿನ ಚಲನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಬಹುದು. ಕರುಳಿನಿಂದ ಕರುಳಿಗೋ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಅಂಗಗಳಿಗೋ ಅಂಟಿಸಿ ಬಿಗಿಸುವಂತೆ ಕಲೆಗಟ್ಟು ವುದರಿಂದ (ಸ್ಕಾರಿಂಗ್) ಆ ಭಾಗ ಇರುಕಿಸಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಿತ್ತಕೊಶ, ಕರುಳುಬಾಲ (ಅಪೆಂಡಿಕ್ಸ್), ಗರ್ಭನಾಳಗಳೇ ಮುಂತಾದವಲ್ಲಿ ಉರಿತವೆದ್ದು (ಇನ್‌ಫ್ಲಮೇಷನ್) ಕೀವುಗೂಡಿ ನೋವಾಗುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೇಳೆ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ನಡೆಸಿದೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ಹೀಗೆ ಅಂಟುವ ಪಟ್ಟಿಗಳಾಗಬಹುದು. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೈಗವುಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ತೂರಿಸಲೋಸುಗ ಬಿಂಗಾರದ ಪುಡಿಯನ್ನು (ಟಾಲ್ಕಂಪೌಡರ್) ಚಿಮುಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪುಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬಿದ್ದಾಗ ಕರುಳುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟುವುದರಿಂದಲೇ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಗುರಿಯಾದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಆ ಪುಡಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಏಳುವ ಬೂರುಗಳಲ್ಲಿ (ಹರ್ನಿಯಾಸ್) ಕರುಳೂ ಒಳಸೇರಿದ್ದಾಗ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೆ ಬಟ್ಟಿಬಿದ್ದರೆ (ರಪ್ಚರ್) ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾಗಿ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬೂರುಗಜ್ಜಲಿನಲ್ಲಿ (ಇಂಗ್ವೈನಲ್), ವಪೆಯಲ್ಲಿ (ಡಯಫ್ರಾಗ್ಮಾಟಿಕ್), ಕರುಳಿನ ನಡುಪೊರೆಯಲ್ಲಿ (ಮೆಸೆಂಟರಿಕ್), ಇಲ್ಲವೇ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ (ಫೆಮಾರಲ್) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಪೆಟ್ಟಾದ್ದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಗೋಡೆಗಳ ಮೊದಲ ಭಾಗಗಳ ಹೊರಗಡೆ ಬೆಳೆದು ಅಮುಕುವ ದೊಡ್ಡಗಂತಿಯಿಂದಲೂ ಕರುಳು ಪೂರ್ತಿ ಒತ್ತಿದಂತಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಬಹುದು.

ಕರುಳಿನ ನರಗಳ ಕೆಲಸ ಕೆಟ್ಟು ಕರುಳು ಚಲಿಸದೆ ನಿಂತು ಅಡ್ಡಿಯಾದಾಗ ಕರುಳ ತಡೆ (ಐಲಿಯಸ್) ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕರುಳಿಗೆ ಏನೋ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿರುವ ಹಾಗೇ ಹೊರದೋರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಣ ಹೊರಬಿಗಿಪೊರೆಯುರಿತ (ಪೆರಿಟೊನೈಟಿಸ್). ಕಾಲರದಲ್ಲಿ ಆಗುವಂತೆ ವಿಪರೀತ ವಾಂತಿ, ಉಚ್ಚಾಟಗಳಾಗಿ ರಕ್ತದಲ್ಲಿನ ನೀರು, ಸೋಡಿಯಂ, ಪೊಟಾಸಿಯಂ, ಕ್ಲೋರೈಡುಗಳ ಮಟ್ಟ ಏರುಪೇರಾದಾಗಲೂ ಅರನಾರಿ ಕರುಳಾತಂಕ ಆಗಬಹುದು. ಕೊರೆಯಾಗಿರುವ ಈವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಲೇ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ತುಂಬುವುದೇ ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಕರುಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಧಮನಿಗಳು (ಆರ್ಟರೀಸ್), ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ (ವೇಯ್ನ್ಸ್) ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಆ ಭಾಗದ ಕರುಳು ಸತ್ತು ಕೊಳೆತು ಕರುಳಿನ ರೋಗ ಆಗಬಹುದು.

ಪರಿಣಾಮಗಳು: ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಯಾಗಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ ರೋಗ ಮಾತ್ರ ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವುದು : ಕರುಳಿನ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಬೆಳೆದಾಗ ಆಗುವ ಅದರ ನಾಳಗಂತಿಯ ಸರಳ ತಡೆ ಒಂದು; ಕರುಳಿನ ಯಾಂತ್ರಿಕ ತಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಕರುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳ ಪೂರೈಕೆಯ ಅಡಚಣೆ ಇನ್ನೊಂದು.

ಜಠರದ ಹತ್ತಿರವೇ, ಕರುಳಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾದರೆ ಪಿತ್ತಗೂಡಿದ ಹಳದಿ ಹಸುರು ವಾಂತಿಯಾಗಿ ಕರುಳಲ್ಲಿನ ನೀರೂ ಲವಣಗಳೂ ಕಳೆದು ಬಲು ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದು. ಆದರೆ, ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನ, ಹೆಗ್ಗರುಳಿನ ಕೆಳ ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆತಂಕವಾದರೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಹೆಗ್ಗರುಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆತಂಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಕವಾಟ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೆಗ್ಗರುಳಲ್ಲೇ ಗಾಳಿ ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟು ಉಬ್ಬರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕೆಟ್ಟ ನಾತದ ಮಲಗೂಡಿದ ವಾಂತಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮುಂಗರುಳು ಹಿರಿಹಿಗ್ಗಿ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯವು ಇದೆ.

ಕರುಳಿನ ಆತಂಕದ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ಎರಡು; ವಿಪರೀತ ವಾಂತಿಯಾಗಿ ಕರುಳಿನ ನೀರು ಮತ್ತು ಲವಣಗಳ ಕೊಳೆತ; ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಊದಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕರುಳಿನ ಭಾಗ ಸತ್ತು ಕೊಳೆವಂತಾಗುವುದು. ಕರುಳಿನ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿನ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರುಳಿನೊಳಗೆ ಒತ್ತಡವೇರಿದರೆ ಕರುಳಿನ ಪುಷ್ಟಿಗೆ ಅಡ್ಡಬರುವುದು. ರಕ್ತ ಮುಂದೆ ಹರಿಯದೆ ಆಮ್ಲಜನಕ ಕೊರೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಕರುಳು ಕೆಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಕೆಟ್ಟಿರುವ ಕರುಳಿನ ನಾಳದೊಳಗಿನ ವಿಷಕರ ವಸ್ತುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುವ ಕರುಳಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಯನ್ನು (ಮ್ಯೂಕೋಸ) ದಾಟಿಕೊಂಡು ಕರುಳಿನಾಚೆ ಬಂದು ಹೊರಬಿಗಿಪೊರೆಯ ಪೊಳ್ಳಿಗೆ ಸೇರಿ ರಕ್ತಗೂಡಿ ರಕ್ತವಿಷವೇರಿಸುವುವು.

ಕರುಳಿನ ಆತಂಕದಲ್ಲಿ ನೀರಡಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮೈಯಲ್ಲಿನ ನೀರು ಮಿತಿಮೀರಿ ಕಳೆದುಹೋದಾಗ ಕಣ್ಣುಗಳು ಗುಳಿಬಿದ್ದು, ನಾಲಗೆ, ಚರ್ಮ ಒಣಗಿ ರೋಗಿ ಸಣಕಲಾಗುವನು. ಮೂತ್ರಸುರಿಕೆ ತಗ್ಗುವುದು. ಕರುಳು ಕೆಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಜ್ವರ ಬರುವುದು. ಕೆಲವೇಳೆ ರೋಗಿ ಸುಸ್ತಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾಗುವುದುಂಟು. ಬಲವಾಗಿ ಮಲಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೂಸು ಬಿಡುವುದೂ ರೋಗಿಯಿಂದಾಗದು.

ನಿದಾನ: ಆಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಸುಗೂಸು ದಿನವೆಲ್ಲ ಕಳೆದರೂ ಮಲ ಹಾಕಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಗುದನಾಳವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದೋ ಕರುಳಿನ ವಿಕಾಸ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದೋ ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದು. ಬಹುಪಾಲು ಕರುಳಿನ ಆತಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆನುಲಿತದಿಂದ ಕರುಳು ಹಿಂಡುವುದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಉದರಶೂಲೆ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ನೋವು ಮೊದಲು ಹೊಕ್ಕುಳಿನ ಸುತ್ತ ತೋರಿ, ಆಮೇಲೆ ಒಡಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ್ಗಾಗ್ಗೆ ಇಳಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮೊಂಡು ನೋವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಕರುಳಿನ ಕುಗ್ಗುಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಳಗಡೆ ಗುಳುಗುಳು ಸದ್ದಾಗುವುದು. ಕೆಲವೇಳೆ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತಿದ್ದವರಿಗೂ ಈ ಸದ್ದು ಕೇಳಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಸ್ಟೆತಸ್ಕೋಪಿನಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತಿಂದದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭೇದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗಲೂ ಹೀಗೆ ಕೇಳಬಹುದಾದರೂ, ಆಗ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಶೂಲೆ ಇರವು.

ಕೇವಲ ಕರುಳಿನ ಆತಂಕವಲ್ಲದೆ ಬೂರಿನಲ್ಲಿ ಕರುಳು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದರೂ ನೋಯುತ್ತಿರುವುದು. ಆಗ ಹೊಟ್ಟೆಮೇಲೆ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಡಿದರೆ ಒಳಗೆ ಗಾಳಿ ತುಂಬಿ ಉಬ್ಬರವಾಗಿರುವ ಸದ್ದೇಳುವುದು. ರೋಗಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸರಳ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀರೂ ಗಾಳಿಯೂ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ತೋರುವುದು. ಹೆಗ್ಗರುಳಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಮಡಿಕೆಗಳು ಕಾಣದಾಗುತ್ತವೆ. ಕರುಳಿನ ಆತಂಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗುದದ ಮೂಲಕ ಹೆಗ್ಗರುಳನ್ನು ವೈದ್ಯ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆತಂಕ ಕಾರಣ ಕೆಲವೇಳೆ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರುಳಿನ ಆತಂಕ ಇರುವುದೇ, ಕರುಳು ತಿರುಚಿದಂತಾಗಿರುವುದೇ, ಸುಮ್ಮನೆ ಒಳಗಡೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಅಡಚಣೆಯೇ, ಕರುಳು ಅವುಚಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ, ಆತಂಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ವೈದ್ಯ ಮೊದಲು ನಿರ್ಧರಿಬೇಕು. ಈ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆಂದೇ ಕೆಲವೇಳೆ ಒಡಲಿನ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಕ್ಕುಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅನುಕೂಲ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ: ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಕರುಳಿನ ಸಾಗುನಾಳದಲ್ಲಿ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ವಾಂತಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಕಳೆದುಹೋದ ನೀರು, ಲವಣಗಳನ್ನು ರಕ್ತನಾಳದ ಮೂಲಕ ಬೇಗನೆ ಉಪ್ಪುನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ತುಂಬಿಸಬೇಕು. ರೋಗಿಗೆ ಬಾಯಿ ಮೂಲಕ ಏನೂ ಕೊಡದಂತಿರಿಸಿ, ಜಠರದೊಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಬ್ಬರ್ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತೂರಿಸಿ ಇಳಿಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿ ಹೊರಹಾಕುತ್ತಿರಬೇಕು. ರೋಗದ ಗುರುತು ಹಚ್ಚಿ ಮುಂದಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡು ನೋವು ಹರಿಸುವ ಮದ್ದನ್ನೂ ವೈದ್ಯ ಬೇಗನೆ ಕೊಡುವನು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆಗಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿಕೆಡುವುದರೊಳಗಾಗಿ, ಎಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾದರೆ ಅಷ್ಟೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೋಗಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಾಯ ಮೂಲಕ ತೂರಿಸುವ, ಕರುಳಿನೊಳಹೊಗುವ ನೀಳವಾದ ತೆಳು ರಬ್ಬರ್ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಟ್ಟು ಒಳಗಿನದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೀರಿಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಕರುಳಿನ ಆತಂಕ ಕಳೆದು ಉಬ್ಬರವೂ ಇಳಿಯುವುದು. ಕರುಳಿನ ಉರಿತಗಳು, ಅರನಾರಿ, ಸೆಡೆತ, ಕರುಳಿನ ಅಂಟಿಕ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಆತಂಕವಾಗದ್ದಿರೂ ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಮೇಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏನಾದರೂ 12 ತಾಸುಗಳೊಳಗಾಗಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಗುಣ ಕಾಣದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲೇಬೇಕು.

ಆಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಸುಗೂಸಿನಲ್ಲಿ ಗುದನಾಳ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಹೊಸದೊಂದು ಕಂಡಿಯನ್ನು ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ರಚಿಸಬೇಕು. ಕರುಳು ನುಲುಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೂರುವಿನ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕೂಡಲೇ ಆಗಬೇಕು. ಬೂರುವಿನಲ್ಲಿಕರುಳು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಬಹುದು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡುವಾಗ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಗುಣವಾಗದಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟು ಕೊಳೆತಿದ್ದರೆ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ, ಉಳಿದ ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅರನಾರಿ ಕರುಳಾತಂಕಕ್ಕೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ; ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಮೇಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು, ಕೊಕ್ಕೆಹುಳು ವಿಪರೀತವಾಗಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ವಾಸಿಮಾಡ ಬಹುದು.

ಕರುಳಿನ ಆತಂಕವನ್ನು ಎಳೆಯದರಲ್ಲೇ ಗುರುತಿಸುವುದು, ಆತಂಕದಿಂದೇಳುವ ಕೆಡಕುಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಿವು, ಸರಿಯಾದ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಕರುಳೊಳಕ್ಕೆ ರಬ್ಬರ್ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಬೇಗನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಕಿರಿಸಿ ಒಳಗಿನದನ್ನೆಲ್ಲ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು, ಇವುಗಳಿಂದ ಕರುಳಿನ ಆತಂಕದಿಂದ ರೋಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಅವಕಾಶ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ರಕ್ತನಾಳ ಕೆಟ್ಟಿದ್ದು ಕರುಳಿನ ಆತಂಕವಾಗಿದ್ದರೆ ರೋಗಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯಕರ. (ಬಿ.ಎಂ.ಎ.)

ಕರುಳುಗಂಟು: ಬೀಜವೊಡೆದ ಎತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಶ್ರೋಣಿಕುಹರದ (ಪೆಲ್ವಿಕ್ ಇನ್‌ಲೆಟ್) ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ರೇತುವಿನ ಸಾಗುನಾಳದ (ಸ್ಪರ್ಮಾಟಿಕ್ ಕಾರ್ಡ್) ಹೊರತುದಿಯಿಂದಾದ ಕುಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನ ಒಂದು ತುಂಡು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿ ಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಗಟ್ ಟೈ). ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಸೆಗಣಿ ತುಂಬಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಒಳ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿ ರಕ್ತದ ಹರಿವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಆ ಭಾಗದ ಕರುಳನ್ನು ಸಾಯಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಮಲೆನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವೇಳೆ ಬೀಜವೊಡೆದ ಎಳೆಯ ಹೋರಿಗರುಗಳಲ್ಲಿ, ಬಲಗಡೆ

ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ. ಜಠರದ ದೊಡ್ಡ ಮೆಲುಕುಚೀಲ (ರೂಮೆನ್) ಕರುಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿರುವುದರಿಂದ ಕರುಳುಗಂಟು ಎಡಗಡೆ ಆಗದು. ಗೂಳಿಗಳಿಗೆ ತೆರೆದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬೇಹುಷಾರಾಗಿ ಬೀಜವೊಡೆದರೆ, ರೇತುಸಾಗುನಾಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸೇದಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಕತ್ತರಿಸಿದ ತುದಿ ಗಜ್ಜಲಿನ ಸಾಗಾಲುವೆಗೋ (ಇಂಗ್ವೈನಲ್ ಕೆನಾಲ್), ಶ್ರೋಣಿಕುಹರದ ಬಳಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗೋಡೆಗೋ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕುಣಿಕೆಯೊಳಕ್ಕೋ ರೇತುಸಾಗುನಾಳದ ನಡುಪೊರೆಯೊಳಗೆ ಆಗಿರುವ ತೂತಿನೊಳಕ್ಕೋ ಕರುಳಿನ ಒಂದು ತುಂಡು ತೂರಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗಾದಾಗ, ದನ ಮೇವು ಮುಟ್ಟದು. ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿನಿಂದ ಬೆನ್ನನ್ನು ಕಮಾನಾಗಿ ಬಾಗಿಸುವುದು. ನೋವಿರುವ ಎಡಕಿಬ್ಬದಿಯನ್ನೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು. ನಿಲ್ಲಲೂ ಕೂರಲೂ ಆಗದೆ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತ ಸೆಗಣಿ ಹಾಕಲು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಗುದನಾಳದ (ರೆಕ್ಟಂ) ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಅದು ಬರಿದಾಗಿರುವುದೂ ರಕ್ತಕಲೆ, ಲೋಳೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಮೊದಮೊದಲು ಕೊಂಚ ಜ್ವರ ಬಂದ ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಬರುಬರುತ್ತ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಂತೆಲ್ಲ ಮೈ ತಣ್ಣಗಾಗುವುದು.

ಕರುಳಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿನ ಹರಿವಿಗೆ ಆತಂಕವಾದ ದನ 4–5 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯುತ್ತದೆ, ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯೇ ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿರುವ ಆ ಭಾಗದ ಕರುಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಕೊಳೆವ ಮೊದಲೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ದು, ಕುಣಿಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ರೇತುಸಾಗುನಾಳವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿ, ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರುಳಿನ ಕೊಳೆತಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಹೊಲೆದು ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕು. (ಕೆ.ವಿ.ಎಂ.)

ಕರುಳುರಿತ: ಕರುಳುಗಳ ಒಳವರಿಯಾಗಿರುವ ಲೋಳೆಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಏಳುವ ಉರಿತ (ಎಂಟರೈಸಸ್). ಅದೇ ರೋಗಕಾರಣದಿಂದ ಜಠರ, ಹೆಗ್ಗರುಳುಗಳಲ್ಲೂ ಹೀಗೇ ಉರಿತವೆದ್ದು ಜಠರಗಳುರಿತ (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೊಎಂಟರೈಟಿಸ್), ಕರುಳು ಹೆಗ್ಗರುಳುರಿತ (ಎಂಟರೊಕೊಲೈಟಿಸ್) ಆಗಬಹುದಾದರೂ ಕರುಳುರಿತವೆಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವುದು. ಕರುಳುರಿತದ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಣಾಮ ಉಬ್ಬಾಟ, ಕೆಲಮೇಳೆ, ವಾಂತಿ, ಜ್ವರ, ಆಮಶಂಕೆ, ರಕ್ತಭೇದಿಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕರುಳಿಗೆ ಬಿಡುವು ಕೊಡಬೇಕಾದರೆ ಏನೂ ತಿನ್ನಬಾರದು, ಕುಡಿಯಬಾರದು, ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ರೋಗದ ಕಾರಕಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕರುಳುವಾಳುರಿತ (ಅಪೆಂಡಿಕ್ಸ್): ಸಣ್ಣ ಕರುಳೂ ದೊಡ್ಡಕರುಳೂ ಕೂಡುವೆಡೆ ಮೋಟು ಬಾಲದಂತಿರುವ ಕರುಳುವಾಳದಲ್ಲಿ (ಅಪೆಂಡಿಕ್ಸ್) ಆಗುವ ಉರಿತ (ಅಪೆಂಡಿಸೈಟಿಸ್). ಇದರೊಂದಿಗೆ ಒಳಗಡೆ ತಡೆಯಾಗಿರಲೂಬಹುದು ಇಲ್ಲದಿರಲೂಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನರಲ್ಲಿ ಮಮ್ಮಿಗಳಾಗಿ ಹೆಣಗಳನ್ನು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕೆಡದಂತಿರಿಸುವವರಿಗೆ ಕರುಳುವಾಳ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಲಿಯೋನಾರ್ಡೊ ಡ ವಿಂಚಿ ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದ. ಕರುಳುವಾಳುರಿತವನ್ನು ಸತ್ತ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಸ್ಟರ್ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಂಡು ಗುರುತಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದವ (1755). ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದ ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ (1735). ಕರುಳುವಾಳುರಿತದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯೆರಡು ದಶಕಗಳ ತನಕ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬೇರೆ ರೋಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 200 ಮಂದಿಗೊಬ್ಬರು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುವರು. ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೇ ಬಹುವಾಗಿದ್ದು ರಕ್ತಗತವಾಗದೆ, ಅರಗದೆ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಕರುಳುವಾಳುರಿತ ಆಗುವುದೆಂದೂ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ನಾರಿನಂಥ ಮರದೆಳೆ (ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್) ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದರೆ ಈ ರೋಗ ಬಾರದೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಯಾವ ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗಾದರೂ ಇದು ಬರುವುದಾದರೂ 2 ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೂ 40 ಮೀರಿದವರಲ್ಲೂ ಬರುವುದು ಕಡಿಮೆ.

ಕರುಳುವಾಳದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ರಸ (ಲಿಂಫ್) ಊತಕಗಳು ತುಂಬ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೆಂಡಿಕೆಯಂತೆ (ಟಾನ್ಸಿಲ್) ಇದಕ್ಕೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೋಂಕು ಹತ್ತಿ ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಕೊಳವೆಯಂತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಹಾಲು ರಸ ಊತಕ ಊದಿಕೊಂಡರೆ, ಹೆರ ವಸ್ತುಗಳೋ ಹುಳು, ಕ್ರಿಮಿಗಳೋ ಒಳಸೇರಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡರೆ ಕರುಳುವಾಳಕ್ಕೆ ಬಿರಟೆ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಿ ತಡೆದಂತಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಸೊಂಕುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಕಗಳು ಕರುಳು ಕಾಯ್ಜೀವಿಗಳು (ಎಂಟ ರೋಕಾಕ್ಕೈ), ಸರಕಾಯ್ಜೀವಿಗಳು (ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕ್ಕೈ).

ಕರುಳುವಾಳುರಿತದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಬಿರಿದು ಸೋಂಕುಹತ್ತಿರುವುದು. ಇದರಿಂದೇಳುವ ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿನ ಜೋರು, ಒಳಗಡೆ ಕರುಳುವಾಳಕ್ಕೆ ತಡೆ ಆಗಿರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎನ್ನುವಂತಿರುವುದು. ತಡೆ ಆಗಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಒಳಗಿನ ಉರಿತ ತಾನಾಗಿ ಶಮನವಾಗಿ ಇಳಿದುಹೋಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಉರಿತ ಕೇವಲ ಲೋಳೆ ಪೊರೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯದೆ ಉಳಿದ ಪದರಗಳಿಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ಆಗ ಇಡೀ ಕರುಳುವಾಳ ದಪ್ಪಗೆ ಕೆಂಪಗೆ ಊದಿ ರಕ್ತಗಟ್ಟಬಹುದು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದೆಡೆ ಕೊಳೆತು ಮೆತುವಾಗಿಬಿಟ್ಟು ತೂತುಬಿದ್ದರೆ ತೀರ ಅಪಾಯಕರ. ಕೆಲವೇಳೆ ಒಂದೆಡೆ ಹುಣ್ಣಾಗಿ ವಾಸಿಯಾಗುವಾಗ ಕಲೆಗಟ್ಟಿ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವುದ್ದರಿಂದ ಕರುಳುವಾಳದಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಿವುಚಿಕೊಂಡು ತಡೆಯಾಗಬಹುದು.

ಕರುಳುವಾಳದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾದರೆ, ಉರಿತ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬೇಗನೆ ಮೆತ್ತಗಾಗಿ ಕೊಳೆತು ತೂತಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ 12–18 ತಾಸುಗಳೊಳಗಾಗಿ ಹೀಗಾಗಿಬಿಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೊದ್ದಿಸಿದಂತಿರುವ ಹೊರಬಿಗಿ ಪೊರೆಗೆ (ಪೆರಿಟೋನಿಯಂ) ತಾಕಿ ಇಡೀ ಒಡಲಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿಬಿಡಬಹುದು. ಹೊರಬಿಗಿ ಪೊರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಸೋಂಕು ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿವ ಅನುಕೂಲವಿದೆ.

ಕರುಳುವಾಳುರಿತ ಯಾವಾಗ ಬೇಕಾದರೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊದಲು ಇಡೀ ಒಡಲೆಲ್ಲ ನೋವು ತೋರುತ್ತಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಹೊಕ್ಕುಳಿನ ಸುತ್ತ ಉಳಿವುದು. ಮೊದಲೇ ವಾಂತಿಯಾಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರಿಂದೇಳುವ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಬಲಗಡೆಯ ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಳುವಾಳ ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ 6 ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವರವಾಗಲಿ, ನಾಡಿ ಏರುವುದಾಗಲಿ ಇರದು. ಬರುಬರುತ್ತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಜ್ವರ 101° ಫ್ಯಾ. ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಬಹುದು. ಕರುಳುವಾಳ ಇರುವೆಡೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಗಡುಸಾಗಿ ಬಿಗಿತುಕೊಂಡಿದ್ದು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೋಯುತ್ತದೆ. ಎಡಗಡೆಯ ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿದರೆ ಬಲಗಡೆ ಅಲ್ಲಿ ನೋವೇಳುತ್ತದೆ. ಕರುಳುವಾಳದ ತಡೆಯಾಗದೆ ಉರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಬಿಳಿ ರಕ್ತಕಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು ರಕ್ತಕಣಗಳ ಎಣಿಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಡೆಯಾಗಿರುವ ಕರುಳುವಾಳುರಿತ ತೀರ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನದು, ಬಲು ಅಪಾಯಕರ. ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಜೋರಾಗಿರುತ್ತದಲ್ಲದ ಕೂಡಲೇ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಿದೆ.

ಕರುಳುವಾಳುರಿತದಿಂದ ಹಲವಾರು ತಾಕು ತೊಡಕುಗಳು ಏಳಬಹುದು. ಕರುಳುವಾಳದ ಸುತ್ತಲೂ ಮುದ್ದೆಗಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ ಗಂಟುಗಂಟಾಗಬಹುದು. ಕರುಳುವಾಳದಲ್ಲಿ ಕೀವುಗೂಡಿ ಕುರು ಏಳಬಹುದು. ಹೊರಬಿಗಿಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲೋ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿಯೋ ಸೋಂಕಿನ ಉರಿತವಾಗಬಹುದು. ಕರುಳುವಾಳ ಬಿರಿದು ತೂತಿಟ್ಟುಕೊಳಬಹುದು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ರಕ್ತ ಸರಬರಾಜಿಲ್ಲದೆ ಕರುಳುವಾಳ ಕೊಳೆಯಬಹುದು. ಕರುಳುವಾಳುರಿತ ಸುಮಾರು ಕೂರಾಗಿದ್ದರೆ (ಸಬಕ್ಯೂಟ್) ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅವಸರವಿಲ್ಲ.

ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಜೋರಾಗಿದ್ದು ರೋಗಿಗೆ ಕೆಡುಕಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಕೂಡಲೇ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕರುಳುವಾಳವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಕರುಳುವಾಳುರಿತವಾಗಿ ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಸೋಂಕು ಇಳಿಸುವ ಜೀವಿರೋಧಕ ಮದ್ದುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಕಾದು ನೋಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ರೋಗಿಯನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ, ಮೊಣಕಾಲು ಕೊಂಚ ಮಡಿಸಿಟ್ಟು ತಲೆ ಎದೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಬಾಯಿ ಮೂಲಕ ಏನೂ ಕೊಡಬಾರದು. ನಾಡಿ, ಮೈ ಕಾವುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ನೀರು ಲವಣಗಳು, ಪುಷ್ಟಿಕಾರಿಗಳು, ದ್ರಾಕ್ಷಿಸಕ್ಕರೆಗಳನ್ನು ಸಿರದ ಮೂಲಕ ಚುಚ್ಚಿ ಹೊಗಿಸುತ್ತಿರಬೇಕಾಗುವುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿದ್ದು 2–3 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಗುತ್ತದೆ. 3 ತಿಂಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯ ಮಾಡಬಹುದು.

ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಳುವಾಳುರಿತ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಅಂತರ್ದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕವೂ ನಡೆಸಬಹುದು. (ಕೆ.ಕೆ.ಆರ್.ಐ.)

ಕರುಳುಹುಳು ನಿರೋಧಕಗಳು: ಮನುಷ್ಯ, ಹಂದಿ, ಕುದುರೆ, ನಾಯಿ, ದನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ಉಪಜೀವಿಗಳಾದ ಜಂತುಹುಳು ಮತ್ತಿತರ ಪರಪಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮದ್ದುಗಳಿವು (ಏಂಟ್ ಹೆಲ್ಮಿಂಟಿಕ್ಸ್).

ಈ ಹುಳುಗಳು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ ತಲೆನೋವು, ದುರ್ಬಲತೆ, ರಕ್ತಕೊರೆ, ಚರ್ಮರೋಗಗಳು, ಶ್ವಾಸರೋಗಗಳು, ಜ್ವರ, ಅಜೀರ್ಣ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಗಂತಿಗಳು ಮುಂತಾದುವು ಕಾಣಿಸಿಕೋಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಜನರು ಈ ಹುಳುರೋಗಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಡತನ, ಅವಿದ್ಯೆ, ಜೌಗುಪ್ರದೇಶ, ಕೊಳಕುತನ, ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣಗಳು.

ಮುತ್ತುಗದ ಹಸಿರಾದ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೀಜ, ಪರಂಗಿಯ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಹಾಲು, ಬಾಳೆದಿಂಡು ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವು, ಕೆಸವಿನ ದಂಟುಗಳನ್ನು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು ನಿರೋಧಕಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಹುಳುನಿರೋಧಕಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಕರುಳಿನಿಂದ ಹೊರದೂಡುತ್ತವೆ. ಹುಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೋಲೀನ್ ಎಸ್ಟರೇಸ್ ಎಂಬ ಅಜೈವಿಕ ಕಿಣ್ವದ ಮೇಲೆ ಪೈಪರ್ ಜೀನ್ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಸ್ನಾಯುಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಹುಳುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಮದ್ದುಗಳು ಆಹುಳುಗಳ ಉಪಾಪಚಯ (ಮೆಟಬಾಲಿಸಂ) ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಮದ್ದುಗಳು ಆ ಹುಳುಗಳ ಪಿಸಿತೊಗಲಿನ (ಕ್ಯೂಟಿಕಲ್) ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸಿ, ಆ ಹುಳುಗಳು ಕರುಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಜೀರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಹುಳುನಿರೋಧಕಗಳ ಸೇವನೆಯ ಮೊದಲು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳು: ಮದ್ದನ್ನು ಬರಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಆ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು 3–4 ಬಾರಿ, 15 ಮಿನಿಟುಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಹುಳುನಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಮೇಲೆ (ಸರಿಯಾದ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ) ವಿರೇಚನ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹರಳೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಕೂಡದು. ಹಿಟ್ಟಿನ ಪದಾರ್ಥ ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿನ್ನಬೇಕು. ವಿಸರ್ಜನೆಯಾದ ಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಳುಗಳು ಅವುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಇವೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಹುಳುನಿರೋಧಕಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಸೇವನೆಯಿಂದ ಓಕರಿಕೆ, ವಾಂತಿಭೇದಿ, ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು, ತಲೇ ತಿರುಗು, ದುರ್ಬಲತೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅನ್ನ ಸೇರದಿರುವುದು, ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸರಿಯಾದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ದೃಷ್ಟಿಯ ತೊಂದರೆಗಳು, ತಲೆನೋವು, ಪಿತ್ತವತಜನಕಾಂಗ, ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ರೋಗಗಳು, ಮಂಕಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಮುಂತಾದ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಚ್.; ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕರುಳುಹುಳುಶಾಸ್ತ್ರ: ಸ್ತನಿ, ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ, ಕರುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಸೇರಿರುವ ಹುಳುಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಜೀವವಿಕಾಸ, ಜೀವನ ಕ್ರಮ, ಅವುಗಳಿಂದೇಳುವ ರೋಗಗಳು, ರೋಗನಿವಾರಣೆ, ರೋಗಪ್ರತಿಬಂಧನೆ ವಿವರಿಸುವ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ (ಹೆಲ್ಮಿಂತಾಲಜಿ). *

ಕರೂರ್: ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1585 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದೊಂದು ವಿಶಾಲ ಬಯಲು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ನೋಯಿಲ್ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅಮರಾವತಿ ಉಪನದಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡುವುದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ ಕೊಡಗನೂರ್ ಮತ್ತು ನಂಗನೋಲಾರ್ ಹೊಳೆಗಳು ಅಮರಾವತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕಾಡುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇದು ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೆಖೆ ಹೆಚ್ಚು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 63 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಕೆಂಪುನಸುಬೂದು ಮರುಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಳಸಲಾದದ್ದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗಕ್ಕೆ ಭವಾನಿಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಡಲೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಹತ್ತಿ, ಮೆಣಸು, ತಂಬಾಕು, ಜೋಳ ಮತ್ತು ರಾಗಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಚ. ಕಿಮೀ.ಗೆ 100–259, ಪುಂಜೈಪುಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತಿತರ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಅರವಕುರುಚಿ, ಪಳ್ಳಪಟ್ಟಿಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇತರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳು.

ಕರೂರ್ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಅಮರಾವತಿ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರ ತಿರುಚ್ಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 77 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 76328 (2001). ಇದು ರೈಲು ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಪಶ್ಚಿಮ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ.

ಕರೂರ್ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಇದರ ಹೆಸರನ್ನು ಟಾಲೆಮಿ(ಸು.141) ತನ್ನ ಭೂವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಆಗಸ್ಟಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 27– ಪ್ರ.ಶ. 14) ಟೈಬೀರಿಯಸ್ (14–37) ಮತ್ತು ಕ್ಲಾಡಿಯಸರ (41–54) ನಾಣ್ಯಗಳು ಈ ಸ್ಥಳದ ಬಳಿಸಿಕ್ಕಿವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಕೊಂಗುನಾಡಿನ ಸಪ್ತ–ಶಿವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಶುಪತೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಒಂದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ನಗರವನ್ನು ತಿರುವಾಣಿಲೈ ಅಥವಾ ಪಶುಪತಿಎಂದು ತಮಿಳು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಚೇರ ಚೋಳ ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಚೇರರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಪತನದ ಅನಂತರ ಈ ನಗರ ಮಧುರೆಯ ನಾಯಕರಿಗೆ ಸೇರಿತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಗಡಿ ಠಾಣ್ಯವಾಯಿತು. 1736ರಲ್ಲಿ ಚಂದಾಸಾಹೇಬ ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋತ. 1760ರಲ್ಲಿ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. 1768ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. 1790ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಸೇನಾನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ 1901ರಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭೆಯ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕರೆಂಟ್: ಬೊಂಬಾಯಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ಶನಿವಾರ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೋರಣೆಯ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. 1949ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸುದ್ದಿಪತ್ರಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಿಳಾ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡಾ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಭಾಷೆ ಕಟುವೆನಿಸಿ, ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಏಕಪಕ್ಷೀಯವೆನಿಸಿದರೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಿಂದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಒಂದೇ ಅಖಿಲಭಾರತ ಆವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆ

For the week ending Saturday April 10, 1971
THE CURRENT WEEKLY
WHITHER PAKISTAN?
The British Paper A.I.R. Quoted On Dacca
By D. F. KARAKA
SOVIET PLOT Against 2 Govts.

ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಕರೆಂಟ್ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್ (ಪ್ರೈವೇಟ್) ಲಿಮಿಟೆಡ್‌ನ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿದೆ. ಸಂಪಾದಕ ಡಿ. ಎಫ್. ಕರಾಕಾ. ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಕರಾಕಾ ಬಾಂಬೆ ಕ್ರಾನಿಕಲ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಕಾಲ ಇದ್ದರು. ಬರ್ಮ ಯೂರೋಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ವರದಿಗಾರರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಕಾಲ ವಿಶೇಷ ಸುದ್ದಿಗಾರ ರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಅನುಭವ ಅವರಿಗುಂಟು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕರೆಂಟ್ ಇವೆಂಟ್ಸ್: ಡೆಹ್ರಾ ಡೂನಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಸ್ಥಾಪನೆ: 1955 ಮೇಜರ್ ಜನರಲ್ ಡಿ.ಕೆ.ಪಾಲಿಟ್ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ, ದೇವದತ್ ಸಂಪಾದಕ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಘಟನೆಗಳ ಸುದ್ದಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಣೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ, ಕಾನೂನು, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಪ್ರಪಂಚ, ಕ್ರೀಡೆ, ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಪಂಚ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಸೇನಾ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಆಡಳಿತಗಾರರು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಯೋಗಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳು, ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು–ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲರ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನೂ ಇದು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಶ್ರುತತ್ವವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೂ ನಾನಾ ಸ್ಪರ್ಧಾ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಾಗುವವರಿಗೂ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

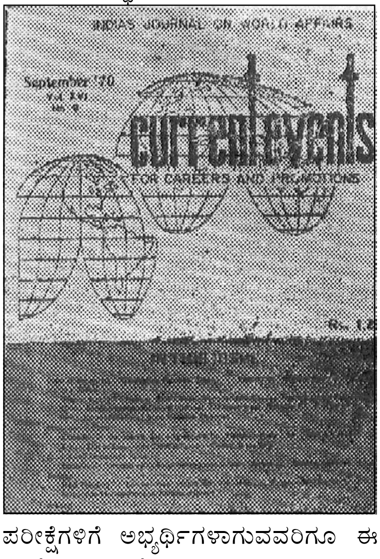

ಕರೆಂಪುಡಿ: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 52 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಾಗುಲೇರು ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ನೆಲೆ. ಆದಿಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಓಲ್ಡೋವನ್ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಅಬೆವಿಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಹಂತದ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳೂ ಕ್ಲಾಕ್ಟೋನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರುವ ಕಲ್ಲುಚಕ್ಕೆಗಳೂ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ನದೀಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರರಾಜನ್‌ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಂಡೆ ಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಕೈಗೊಡಲಿ ಹಂತದೆಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿ , ಅದು ಸುಧಾರಣೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಆದಿಶಿಲಾಯುಗ ಮಾನವ ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅನಂತರ ನದೀದಂಡೆಗೆ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯರಂಗವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲ. *

ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯ: ಮಯನ್ಮಾರ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. 1947ರ ಬರ್ಮೀ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಲ್ವೀನ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಬರ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದರೂ ಕೇವಲ ಆಳರಸರ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾತ್ರವೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಹದಗೆಡುವುದೆಂದೂ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದರು. ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬರ್ಮೀ ಸರ್ಕಾರ ಕೆಲವು ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡಾಗ (1948) ಸಶಸ್ತ್ರ ಕರೆನ್ ಜನರು ತಮ್ಮವೆನ್ನಲಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂಡಾಯವೆದ್ದರು. ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ರಾಜ್ಯವೇ ಅವರ ಗುರಿ. 1952ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಮ ರಾಜ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿ ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಪಾ–ಅನ್ ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ. 1957–59ರ ವೇಳೆಗೆ ಪಾ–ಅನ್ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಗಳು, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 30383 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,431,377 (2005). ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಾಲ್ವೀನ್ ನದೀತೀರದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಬ್ಬರ್, ಹತ್ತಿ, ಕಾಫಿ, ಕಬ್ಬು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ತೇಗ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯವಸ್ತು. ಇದು ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯದ ನಿರ್ಯಾತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. *

ಕರೆನಿ ರಾಜ್ಯ: ಮಯನ್ಮಾರಿನ ಕಂತರವಾಡಿ, ಕೈಬೋಗ್ಯಿ ಮತ್ತು ಬಲಾಕ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಹೆಸರು. ಮಯನ್ಮಾರ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವು ಷಾನ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಬರ್ಮದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಇದ್ದುವು. 1922ರಿಂದ ಇವು ಷಾನ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಕಮಿಷನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. 1947ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಬರ್ಮೀ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕರೆನಿ ರಾಜ್ಯ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. 1952ರಲ್ಲಿ ಮಾಂಗ್ ಪೈಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಯಾ ರಾಜ್ಯವೆಂಬುದು ಇದರ ನೂತನ ನಾಮಧೇಯ. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 11,670 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 2,59,000 (2000). ಇದರ ರಾಜಧಾನಿ ಲೊಯ್‌ಕೊ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೌಚಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ (ವುಲ್ಫ್ರಾಂ) ಮತ್ತು ಸತು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಬತ್ತ, ಕಾಳುಗಳು, ತರಕಾರಿ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಅರಗು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ತೇಗದ ಮರದ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಬರ್ಮೀ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಇದರದು ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಕರೆಹಣ: ಬಂಡವಾಳ ಪತ್ರಗಳ ವಹಿವಾಟುದಾರರು, ದಳ್ಳಾಳಿಗಳು ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಖಜಾನೆ ಹುಂಡಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಒತ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ನೀಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 24 ಘಂಟೆಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯ ವಾಯಿದೆಯ ಸಾಲ; ಕರೆದಾಗ ಬರುವ ಹಣ (ಕಾಲ್ ಮನಿ). ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಾಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಒಂದೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿ ಇವೆ. ಹಣದ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟವಾದ ಪತ್ರಗಳು ಕೈಯಿಂದ ಕೈಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಹಿವಾಟುದಾರರ ಹಣದ ದರವನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಇದು ಅನುವಾಗಿದೆ. ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಮರಳಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಷರತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಈ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಬಂಧಿಯಾಗಿ ಇಡುವ ಒತ್ತೆಯ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೂ ಸಾಲವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಹಣಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಸಾಲದ ಹಣವೂ ಬಹುತೇಕ ದ್ರವರೂಪಿಯೆಂದೇ (ಲಿಕ್ವಿಡ್) ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಭರವಸೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಅತ್ಯಂತ ದ್ರವರೂಪಿ ಆಸ್ತಿಯೆಂದರೆ ನಗದು; ಕೇಂದ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಣ. ಕೇಳಿದಾಗ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲೊಪ್ಪಿದ, ಅತ್ಯಂತ ಕಿರುವಾಯಿದೆಯ, ಈ ಹಣದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ–ದ್ರವತೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ–ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ತನ್ನ ಠೇವಣಿದಾರರಿಂದ ನಗದಿಗಾಗಿ ಬರುವ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ರಕ್ಷಣಾಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಯಥೋಚಿತ ಲಾಭವನ್ನೂ ಗಳಿಸುವುದು ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇಳಿದಾಗ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಸಾಲಗಳ ಷರತ್ತಾದರೂ ಈ ಷರತ್ತಿನ ಅನ್ವಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ದೇಶದ ರೂಢಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯದು. ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಕೊಟ್ಟು ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಾಗ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕಾದ ಮುಂಗಡಗಳೆಂದೂ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಹೋಗುವ ಮುಂಗಡಗಳೆಂದೂ ಇವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಮುಂಗಡಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಕರೆನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಮುಂಗಡಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಕರೆಸಾಲ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು.

ಕರೆಹಣದ ವಹಿವಾಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಬಳಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಹಣ ಇರಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂಗಡ ಪಡೆಯಬಯಸುವ ಗ್ರಾಹಕರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತೆಯಾಗಿ ನೀಡಬಹುದಾದ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳೂ (ಸೆಕ್ಯೂರಿಟೀಸ್) ಹಣಪತ್ರಗಳೂ ಇರಬೇಕು; ಅವರಿಗೆ ಹಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಪಡೆದ ಮುಂಗಡವನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೇಳಿದಾಗ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇರಬೇಕು. ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಹಣದ ಪೇಟೆಯಿಲ್ಲದ ಭಾರತದಂಥ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರೆಹಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಕರೆಹಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೋರಿಸುವ ವಾಡಿಕೆಯೂ ಭಾರತದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಬ್ಯಾಂಕು ಇತರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಹಣವನ್ನೇ ಕರೆದಾಗ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆ (ನೋಟೀಸ್) ನೀಡಿದಾಗ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕಾದ ಹಣ' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕರೆಹಣದ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿಯ ದರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಪಡೆಯುವ ಮುಂಗಡದ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿಯ ದರಕ್ಕಿಂತ ಹಳೆಯ ಸಾಲವನ್ನು ನವೀಕರಣಗೊಳಿಸುವಾಗ (ರಿನ್ಯೂ) ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ಬಡ್ಡಿಯ ದರ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. (ಸಿ.ಎಂ.ಎಂ.)

ಕರೇಣುಮತಿ: ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಹತನಾದ ಚೇದಿರಾಜ ಶಿಶುಪಾಲನ ಮಗಳು. ಮಾದ್ರೀಪುತ್ರ ನಕುಲನ ಪತ್ನಿ. ಈಕೆಗೆ ರೇಣುಮತಿ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ನಿರಮಿತ್ರ ಈಕೆಯ ಮಗ. *

ಕರೇ ಹಂಬು: ಅಪೋಸೈನೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸಸ್ಯ; ಹಾಲು ಗೆಣಸು, ಗೌರಿ ಬಳ್ಳಿ, ಶ್ಯಾಮಲತೆ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು (ಇಚಿನೊಕಾರ್ಪಸ್ ಫ್ರುಟೆಸೆನ್ಸ್). ಇದು ಸುರುಳಿಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 4,000 ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಧಿಕ. ಬಳ್ಳಿ ಬಲು ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ; ಬಣ್ಣ ಸದಾ ಹಚ್ಚಹಸಿರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಾಲ್ನೊರೆ (ಲೇಟೆಕ್ಸ್) ದೊರೆಯುವುದು ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಂಯೋಗಗೊಂಡ ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಆಕಾರ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತದಂತೆ; ನಡು ಅಗಲ, ತಲೆ ಈಟಿಯಂತೆ. ಎಳೆ ಎಲೆಗಳು ಚರ್ಮಿಲವೂ ರೋಮಿಲವೂ ಆಗಿವೆ. ಹೂಗಳಿಗೆ ಬಲು ಸುವಾಸನೆ ಇದೆ. ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿಹಸಿರು ಅಥವಾ ಊದಾ. ಎಲೆಯ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣು ಒಡೆಯುವ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಹೆಸರು ಫಾಲಿಕಲ್. ಇದು ಉರುಳೆಯಾಕಾರದ್ದಾಗಿದ್ದು ಬಹು ನಾಜೂಕಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಹಣ್ಣುಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಲಂಬವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಒಳಗೆ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಪ್ಪು ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಉದ್ದ 0.5" – 0.7". ಬೀಜಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ

ರೇಷ್ಮೆಯಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳ ಗುಚ್ಛವಿದೆ. ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಗದೆ ಬೇರುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಕರೇಹಂಬಿನ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಬೇರುಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸು ವುದೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಗುಣಗಳು ಬಲು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಬೇರಿನ ರುಚಿ ಸಿಹಿ. ಗಾಯಗಳಿಂದಾದ ರಕ್ತ ಸ್ರಾವವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿ ಬೇರಿಗಿದೆ. ಸೊಗದೆ ಬೇರಿನ ವಾಸನೆ ಮಾತ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ಬೇರನ್ನು ತಾಜಾ ಆಗಿಯೂ ಒಣಗಿಸಿಯೂ ಮಾರುವುದುಂಟು. ತಾಜಾ ಬೇರುಗಳು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಗೀರಿದರೆ ಅಥವಾ ಗಾಯಗೊಳಿಸಿದರೆ ಕೆನೆಬಣ್ಣದ ಅಥವಾ ನಸು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಹಾಲ್ನೊರೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೊರಸೂಸುತ್ತದೆ. ತಾಜಾ ಬೇರುಗಳ ಸಿಪ್ಪೆಬಲು ಮಿದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರಿನಿಂದ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸುಲಿದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದು. ಒಣಗಿದ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಪ್ಪೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರಿಗೆ ಶಾಮಕ ಗುಣವೂ ಇದೆ; ದೇಹದಲ್ಲಿನ ಪೋಷಣ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವಂಥ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಇದರ ಇತರ ಉಪಯೋಗಗಳು ಮೂತ್ರವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ, ಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿ, ಅಜೀರ್ಣ ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ. ಸಿಹಿಮೂತ್ರ ರೋಗವಿದ್ದವರಿಗೆ, ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳುಂಟಾದವರಿಗೆ ಇದರ ಹುಡಿಯನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ರಕ್ತಶುದ್ಧಿಕಾರಕವಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಮೀನಿನ ಬಲೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೊಣಗಂಟು ಹಾಕುವುದಕ್ಕೂ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರೇ ಹಂಬಿನಂತೆಯೇ ಕಾಣುವ ಇನ್ನೆರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಇಚಿನೊಕಾರ್ಪಸ್ ವೊಲ್ಯೂಬಿಲಿಸ್, ಇಚಿನೊಕಾರ್ಪಸ್ ಒವೆಟಿಪೊಲಿಯಸ್ ಇವೆರಡೂ ದಾರುಮಯವಾದ ಬಳ್ಳಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಹಂಬಿನ ಸ್ವಭಾವ ಹಾಗೂ ಸಾಮ್ಯವುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಛೋಟಾ ನಾಗಪುರ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಫಿಲಿಪೀನ್ ದ್ವೀಪಗಳವರು ಹಗ್ಗ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಬೇಲಿ ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮೀನು ಬಲೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಜಿ.)

ಕರೋನ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಸ್: ಖಗೋಳದಲ್ಲಿಯ 88 ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು (ದಕ್ಷಿಣ ಕಿರೀಟ). ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಶುವದಂಶ 17ಗಂ. 55ಮಿ. – 19ಗಂ. 15ಮಿ. ಮತ್ತು ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶ 37° –46° ದ. ಧನೂರಾಶಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ವೃತ್ತ ಕಂಸ ಸಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪುಂಜವನ್ನು ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. *

ಕರೋನ ವಿಸರ್ಜನೆ: ವಾಯುಮಂಡಲದ ಸಂಮರ್ದದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಅಷ್ಟೇ ಸಂಮರ್ದದಲ್ಲಿ ಅನಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯುದ್ವಹನತೆಯ ಒಂದು ಪ್ರರೂಪ (ಕರೋನ ಡಿಸ್‍ಚಾರ್ಜ್). ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಭವಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾಯಿ ಯಂತ್ರಗಳು (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಸ್ಟ್ಯಾಟಿಕ್ ಆಪರೇಟರ್ಸ್) ತಮ್ಮನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ರೋಧವನ್ನು (ಇನ್ಸುಲೇಷನ್) ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ನಿರೋಧಕ (ಇನ್ಸುಲೇಟರ್) ಗಾಳಿ. 0° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು 760 ಮಿ.ಮಿ. ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿರುವ ಒಣಗಾಳಿ. ವಿದ್ಯುತ್‍ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲವಿದ್ದಾಗ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್‍ಫೀಲ್ಡ್ ಇನ್‍ಟೆನ್ಸಿಟಿ) ತನ್ನ ನಿರೋಧಕತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುದ್ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಸ್ತು ವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನು (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ ಚಾರ್ಜ್) ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೊನಚಾಗಿರಬಾರದು, ತುದಿಗಳು ದುಂಡಾಗಿರಬೇಕು. ಮೊನಚಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದಂಶದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗಾಳಿಯ ಅಣುಗಳಲ್ಲಿ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶವುಳ್ಳ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನು ಋಣವಿದ್ಯುದಂಶವುಳ್ಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವುವು. ವಸ್ತುವಿನ ಮೊನಚಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಧನವಿದ್ಯುತ್ ಕಣಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವು ಗಾಳಿಯ ತಟಸ್ಥ ಅಣುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಋಣವಿದ್ಯುತ್ ಕಣಗಳನ್ನು ತಮ್ಮೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಾಳಿಯ ಅಣುಗಳು ಅಯಾನೀಕರಿಸಿ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶವುಳ್ಳ ಕಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ವಿಕರ್ಷಣೆಹೊಂದಿ ದೂರ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗಾಳಿಯ ತಟಸ್ಥ ಅಣುಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಯಾನೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ವಸ್ತುವಿನ ಮೊನಚಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಋಣವಿದ್ಯುತ್ ಕಣಸಾಂದ್ರತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾಗ ಗಾಳಿಯ ತಟಸ್ಥ ಅಣುಗಳು ಋಣ ವಿದ್ಯುತ್‍ಕಣಗಳನ್ನು ವಿಕರ್ಷಿಸಿ ಅಯಾನೀಕರಣವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಸರ್ಜನೆಯೇ ಕರೋನ ವಿಸರ್ಜನೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕರೋಸ, ಹಾನ್ಸ್: 1878–1955. ಬವೇರಿಯದ ಟೋಲ್ಜ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈತನ ಕೃತಿಗಳು ಆತ್ಮಕಥಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆನಿಸಿವೆ. 1913ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಡಾ॥ ಬಂಗರ್ಸ್‍ನ ಅದೃಷ್ಟ ದಾರುಣಕಥೆ. ರೋಗಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ವೈದ್ಯ ಪ್ರೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಆಕೆ ಸಾಯುತ್ತಾಳೆ. ಕಡೆಗೆ ವೈದ್ಯ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಇರಬೇಕಾದ ಮಾನವೀಯತೆ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿಗೌರವದ ನಡತೆ ಇವೆರಡೂ ಆತನನ್ನು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳಿಸಿವೆ. ತರುಣ ವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ರೋಗಿಯ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಬಂಧ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಜರುಗುವ ಘಟನೆಯೇ. ತನ್ನ ಜೀವನದ ನಾನಾ ಹಂತಗಳನ್ನು ಬಾಲ್ಯ (1922) ತಾರುಣ್ಯದ ಪರಿವರ್ತನೆ (1928), ಅಮೋಘ ಭ್ರಮೆಗಳ ವರ್ಷ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರೋಸ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ವೈದ್ಯನಾಗಿ ಗಳಿಸಿದ ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ರೂಮೇನಿಯದ ದಿನಚರಿ (1924) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಹಾಫಮನ್‍ತಾಲ್, ರಿಲ್ಕೆ ಇವರ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಮುಖಂಡರು ಮತ್ತು ಅನುಯಾಯಿಗಳು (1933) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ ಜೀವನ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಕವಿ ವಿವರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಡಾ॥ ಗಿಯಾನ್ (1931) ಮತ್ತು ಪಕ್ವಜೀವನದ ರಹಸ್ಯಗಳು (1937) ಈತನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು. ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಬೋಧನೆಗೂ ಇರುವ ತಿಕ್ಕಾಟವನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಯ ಅಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಯಾದ ತರುಣವೈದ್ಯನ ದಿನ (1955) ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತನ್ನ ಜೀವನದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು, ಕಥಾನಕಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವಲ್ಲಿ ಅವು ಎಷ್ಟೇ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿರಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಯ, ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಂಡು ಏಕತೆ ತೋರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಕರೋಸ. ಗಯಟೆಯ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವ ಕರೋಸನ ಸಮ್ಮೋಹಕ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಶೈಲಿಯೇ ಆತನ ಯಶಸ್ಸಿನ ಗುಟ್ಟು. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿ: ರಾಶಿಚಕ್ರದ (**ನೋಡಿ– ರಾಶಿಚಕ್ರ**) ಮೇಲಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದು (ಕ್ಯಾನ್ಸರ್). ಮೊದಲನೆಯದು ಮೇಷ ರಾಶಿ, ಪಶ್ಚಿಮ–ಪೂರ್ವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಕೆ. ನಕ್ಷತ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ರಚಿಸುವ y ಆಕಾರದಿಂದ ತೋರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಆದರೆ ಇವಿಷ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ ಬಲು ಕ್ಷೀಣ ಪ್ರಕಾಶದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ರಾಶಿಯನ್ನು ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಒತ್ತಿಗೆ ಮಿಥುನರಾಶಿಯೂ ಪೂರ್ವ ಒತ್ತಿಗೆ ಸಿಂಹರಾಶಿಯೂ (**ನೋಡಿ – ಮಿಥುನರಾಶಿ; ಸಿಂಹರಾಶಿ**) ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ವಲಯವೇ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿ. ಇದರ ವಿಷುವದಂಶ 7 ಗಂ. 55 ಮಿ.–9 ಗಂ. 20 ಮಿ; ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂಶ 7°–33°ಉ. ಚಂದ್ರರಹಿತ ರಾತ್ರಿಯ ಸ್ವಚ್ಛಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಕರ್ಕಾಟಕರಾಶಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಬಿಡ ನಕ್ಷತ್ರಗುಚ್ಛವನ್ನು ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಬಹುದು– ಹೀಗೆ ಮಸಕು ಬೆಳಕಿನ ಮಚ್ಚೆಯಂಥ ಆಕಾರ. ಇದರ ಹೆಸರು ಪೆಸೀಪೀ. ಟೆಲಿಸ್ಕೋಪಿನಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸುಂದರ ದೃಶ್ಯ. ಈ ಗುಚ್ಛಕ್ಕೆ ಬೀಹೈವ್ (ಜೇನುಗೂಡು) ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ.

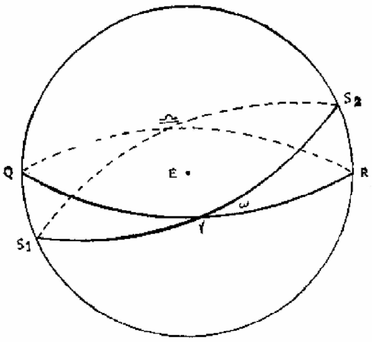

ಚಿತ್ರ: 1 E ವೀಕ್ಷಕನ ಸ್ಥಾನ; QγRΩ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ; $S_1\gamma S_2\Omega$ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ, ಇದು ಸೂರ್ಯನ ವಾರ್ಷಿಕ ಕಕ್ಷೆ; γ ಮೇಷ ವಿಷುವದ್ಬಿಂದು, ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ದಾಟುತ್ತದೆ; S_2 ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಬಿಂದು, ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆಯ ದಿಶೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ; Ω ತುಲಾ ವಿಷುವದ್ಬಿಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವನ್ನು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಾಟುತ್ತದೆ; S_1 ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಬಿಂದು, ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆಯ ದಿಶೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ಥಿರನಕ್ಷತ್ರ ಚಿತ್ರಗಳ ಪಟದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿಯುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಇಷ್ಟು–ಚಲನೆಯ ದಿಶೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ; 1 ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ಅವಧಿ ಒಂದು ವರ್ಷ; ಮಾರ್ಚ್ 21 ರಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 21ರ ತನಕ ಆಕಾಶದ ಉತ್ತರಗೋಳಾರ್ಧ ದಲ್ಲಿಯೂ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 21ರಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ 31 ವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಚಾರವಿದೆ. ಈ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತಿ ಉತ್ತರಸ್ಥಾನ ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿ ಆಗಿದ್ದಾಗ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಯನಾಂಶದ (**ನೋಡಿ– ಅಯನಾಂಶ**) ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿಗೆ ಈಗ ಈ ಹಿರಿಮೆ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗಿದೆ. ಬದಲು, ಮಿಥುನ ರಾಶಿ ಇಂದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಅತಿ ಉತ್ತರಸ್ಥಾನ.

ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ : ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ (ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆ–ಟೆರ್‍ರೆಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಇಕ್ವೇಟರ್) 23° 27 ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಎಳೆದ ಸಮಾಂತರ ಅಲ್ಪವೃತ್ತ (ಟ್ರಾಪಿಕ್ ಆಫ್ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್). ಇದು ಸೂರ್ಯನ ದೈನಂದಿನ ಪಥಗಳ (ಸೂರ್ಯ ಮೂಡುವಲ್ಲಿಂದ ಕಂತುವ ತನಕ ಒಂದು ಹಗಲು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದ ದಾರಿಯ ಹೆಸರು ದೈನಂದಿನ ಪಥ) ಅತಿ ಉತ್ತರ ಗಡಿ ; ಎಂದರೆ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಚಾರವಿಲ್ಲ. ದೈನಂದಿನ ಪಥಗಳನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಿರ ನೆಲೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಗುರುತಿಸುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಆಗ ಒಂದು ವಿಶೇಷವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು; ಡಿಸೆಂಬರ್ 21 ರಿಂದ ಜೂನ್ 22ರ ತನಕ ಈ ಪಥಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಉತ್ತರದೆಡೆಗೆ ಜಾರುತ್ತ ಸಾಗುವುವು; ಜೂನ್ 22ರಂದು ಉತ್ತರ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಲಪಿ ಮರುದಿನದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದೆಡೆಗೆ ಜಾರತೊಡಗುವುವು. ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತವೆಂಬ ಹೆಸರು ಉತ್ತರದ ಎಲ್ಲೆಗೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದ ದಿವಸಗಳಂದು (ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿ ಸೂರ್ಯನ ಅತಿ ಉತ್ತರಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಸೂರ್ಯ ಈ ರಾಶಿಗೆ ಬಂದ ದಿವಸ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಮಣ; ಅಂದು ಸೂರ್ಯನದೈನಂದಿನ ಪಥ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದಿಂದ (ಸೆಲೆಸ್ಟಿಯಲ್ ಇಕ್ವೇಟರ್) 23° 27° ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾದ ಅಲ್ಪ ವೃತ್ತ.

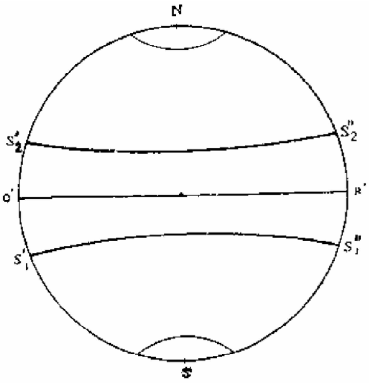

ಚಿತ್ರ 2 : ಭೂಮಿಯ ಚಿತ್ರ

N – ಉತ್ತರ ಮೇರು; S_2'S_2" – ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ (ಚಿತ್ರ1ರ S_2 ಸಂವಾದಿ); Q'R'–ಭೂಮಧ್ಯ ವೃತ್ತ (ಚಿತ್ರ 1ರ QRಗೆ ಸಂವಾದಿ); S1'S1" – ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ (ಚಿತ್ರ 1ರ S1ಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿ); S – ದಕ್ಷಿಣ ಮೇರು

ಭೂಗೋಳದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಸಂವಾದಿ ವೃತ್ತವೇ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತ. ಆದರೆ ಈಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಗಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಚಾರ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಮಣ ದಿನದ ದೈನಂದಿನ ಪಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. **(ನೋಡಿ– ಮಕರರಾಶಿ)** *

ಕರ್ಕೋಟಕ: ಎಂಟು ಮಂದಿ ಸರ್ಪರಾಜರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗಳಾದ ಕದ್ರು ಹಾಗೂ ಕಶ್ಯಪರ ಮಗ. ನಿಷಧ ದೇಶಾಧಿಪತಿ ನಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪುಷ್ಕರನೊಡನೆ ಜೂಜಾಡಿ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಕಾಡು ಸೇರಿ ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ದಮಯಂತಿಯನ್ನು ಅಗಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಾರದರ ಶಾಪದಿಂದ ದಾವಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಸುಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಕರ್ಕೋಟಕ ನಳನನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನನ್ನು ದಾವಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿದರೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ನಳ ಮರುಕಗೊಂಡು ಕರ್ಕೋಟಕನನ್ನು ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದ. ಕೂಡಲೆ ಕರ್ಕೋಟಕ ನಳನನ್ನು ಕಚ್ಚಿದ. ನಳನಿಗೆ ಆ ವಿಷದಿಂದ ವಿಕಾರರೂಪವುಂಟಾಯಿತು. ಅಡ್ಡ ಮೋರೆಯ ಗಂಟು ಮೂಗಿನ ಜಡ್ಡು ದೇಹದ ಗುಜ್ಜು ಗೊರಳಿನ– ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ನಳಚರಿತ್ರೆಯ ನಳನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಆಗ ನಳ ಇದಲ್ಲವೆ ನೀನು ನನಗೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಎನಲಾಗಿ ಕರ್ಕೋಟಕ ಇದೇ ನಾನು ನಿನಗೆ ಮಾಡಿದ ಪರಮೋಪಕಾರ, ಈ ರೂಪಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರೂ ಗುರುತಿಸಲಾರರು. ನೀನು ಋತುಪರ್ಣ ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾಹುಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆತನ ಸಾರಥಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುವೆ, ನೀನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ನಿಜರೂಪ ಬರುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಎರಡು ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದ. *

ಕರ್‍ಕ್ಯುಮಿನ್: ಇದು ಅರಿಸಿನದ ಬೇರಿನಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣಪದಾರ್ಥ, ಅರಿಸಿನವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಲೀನಕಾರಿಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿಯಾಗಲೀ ಕ್ಷಾರಗಳ ಜಲದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಬಳಿಕ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿಯಾಗಲೀ ಇದನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಬಹುದು. ಅರಿಸಿನ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 0.5 ರಿಂದ ಶೇ. 2 ಭಾಗ ಕರ್‍ಕ್ಯುಮಿನ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ರಚನೆ $C_{21}H_{20}O_6$. ರಾಸಾಯನಿಕ ಹೆಸರು ಫೆರುಲಾಯಿಲ್ ಮೀಥೇನ್. ಇದರ ಕರಗುವ ಬಿಂದು 177^0–178^0 ಸೆಂ. ಇದು ಉತ್ಕರ್ಷಣ ನಿರೋಧಕ ಪದಾರ್ಥ. ಇದರ ಫೀನಾಲಿಕ್ ರಚನೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಇಲಿಗಳಿಗೆ ಕೋಲೆಸ್ಟೆರಾಲ್ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್‍ಕ್ಯುಮಿನ್ನನ್ನು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಕೋಲೆಸ್ಟೆರಾಲ್ ಹೀರುವಿಕೆ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕರ್‍ಕ್ಯುಲಿಗೊ: ಅಮರಿಲ್ಲಿಡೇಸೀ ಅಥವಾ ಹೈಪಾಕ್ಸಿಡೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ ಜಾತಿ. ಈ ಗಿಡಗಳ ಅಂಡಾಶಯದ ತುದಿ ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ (ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್‍ಕ್ಯುಲಿಯೊ ಎಂದರೆ ಸೊಂಡಿಲುಕೀಟ–ವೀವಿಲ್ ಎಂದು ಅರ್ಥ), ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 12ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುವಾದರೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಇವು ಸುಮಾರು 1'–5' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆಗಳು.

ಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಹುದುಗಿರುವ ಗೆಡ್ಡೆಯಂಥ ಪ್ರಕಂದವೂ (ರೈಜೋಮ್) ನೆಲದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಾಂಡವಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಬೇರಿನಿಂದಲೇ ಹೊರಟಿರುವಂಥ ಎಲೆಗಳೂ ಕದಿರುಗೊಂಚಲು ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲೂ ಈ ಸಸ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಎಲೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಡಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವಲ್ಲದೆ, ನೋಡಲು ತೆಂಗಿನ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಎಲೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಹೂ ಗೊಂಚಲು ಹಲವಾರು ಪ್ರಬೇಧಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗೇ ಇದ್ದು ಗಿಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಹಳದಿಬಣ್ಣದವು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 6 ಭಾಗಗಳುಳ್ಳ ಸಂಯುಕ್ತಮಾದರಿಯ (ಗ್ಯಾಮಾಫಿಲಸ್) ಪೆರಿಯಾಂತು, 6 ಕೇಸರಗಳು, ಮೂರು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯ ಇವೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲೂ 12 – 24 ಅಂಡಕಗಳಿವೆ.

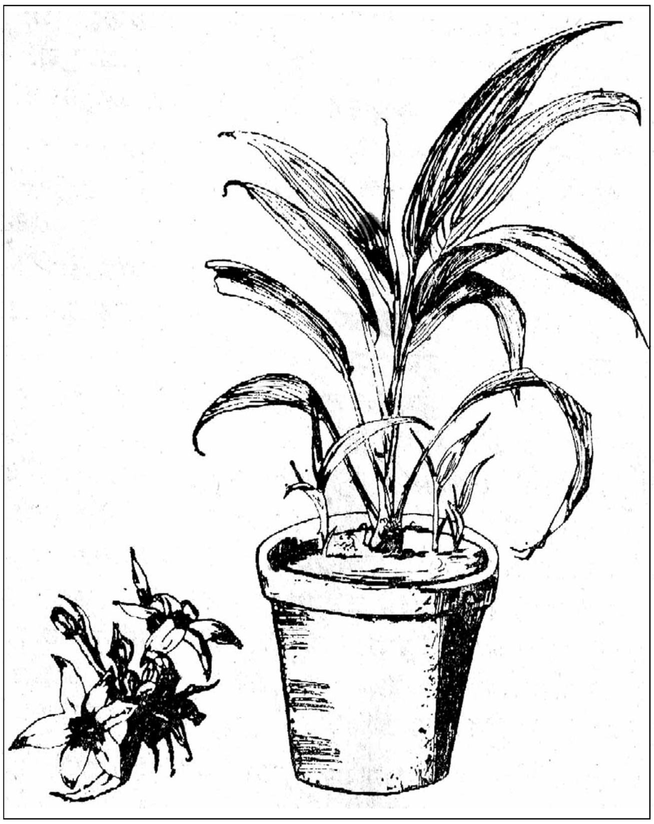

ಕರ್‍ಕ್ಯುಲಿಗೊ ಕುಂಡ ಸಸ್ಯ. ಎಡಗಡೆಯದು ಹೂಗೊಂಚಲು

ಉದ್ಯಾನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಕರ್‍ಕ್ಯುಲಿಗೊ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಕ. ಲ್ಯಾಟಿಫೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಕ. ರಿಕರ್ವೇಟ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಸುಮಾರು 2'–3' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಬಗೆಯದು. ಇದಕ್ಕೆ ಈಟಿಯಾಕಾರದ ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಕ.ರಿಕರ್ವೇಟ ಪ್ರಭೇದ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು. ಇದು ಕೂಡ ಸುಮಾರು 2½' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 1' – 3' ಉದ್ದದ ಹಾಗೂ 2" – 6" ಅಗಲದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿದ ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ವೇರಿಗೇಟ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಯೇಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆ (ತಳಿ) ಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರ ಎಲೆಗಳಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹಲವಾರು ಉದ್ದ ಪಟ್ಟೆಗಳೂ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟೆಯೂ ಇವೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ಕುಂಡಗಳಲ್ಲೂ ನೇರವಾಗಿ ಸಸಿನೆಡುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಇವನ್ನು ಪ್ರಕಂದದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಾಗಿ ದನದ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕರ್‌ಕ್ಯೂಲಿಗೊ ಆರ್ಕಿಯಾಯ್ಡಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದವೂ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ನೆಲತೆಂಗು ಅಥವಾ ನೆಲತಾಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಗೆಡ್ಡೆಯಂತಿರುವ ಬೇರುಗಳು ಔಷಧಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಕೊಂಚ ಕಹಿಯಾಗೂ ಲೋಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂಥವೂ ಆದ ಇವನ್ನು ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ, ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಉತ್ತೇಜಕ, ಪುನರಾರೋಗ್ಯದಾಯಕ ಹಾಗೂ ಶಾಮಕವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಅತಿಸಾರ, ಕಾಮಾಲೆ, ಆಸ್ತಮ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೂ ತುರಿ ಮತ್ತಿತರ ಚರ್ಮರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಾರವಾಗೂ (ಪೋಲ್ಟೀಸು) ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕರ್ಕ್ ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್, ವಿಲಿಯಂ: 1754–1812. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಯೋಧ, ಆಡಳಿತಗಾರ. ಮದರಾಸು ಅಶ್ವದಳದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಜೇಮ್ಸ್ ಅವರ ಮಗನಾದ ಈತ 1773ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕಾಲ್ದಳದಲ್ಲಿ ಸೇನೆಗೆ ಸೇರಿ, ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಹುದ್ದೆಯವರೆಗೆ ಏರಿದ. ಪಾರಸೀ ಭಾಷೆ ಬಲ್ಲವನಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲೀಸನ ದುಭಾಷಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಲಾರ್ಡ್ ಮಾರ್ನಿಂಗ್‌ಟನ್‌ನ ಸೇನಾ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ (1798) ಹಾಗೂ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ (1799) ಹುದ್ದೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಪತನಾನಂತರ ಮೈಸೂರು ವಿಭಜನೆಯ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಜನರಲ್ ಹ್ಯಾರಿಸ್, ಕರ್ನಲ್ ಆರ್ಥರ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ, ಹೆನ್ರಿ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ, ಬ್ಯಾರಿ ಕ್ಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಈತನನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಮಿಷನ್ ನೇಮಿಸಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದ್ದ ಕಂಪನಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಒಬ್ಬ. ಮುಂದೆ ಈತನನ್ನು ಪುಣೆಯ ರೆಸಿಡೆಂಟನಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನಾದ ಈತ ಟಿಪ್ಪುವಿನ 1786ರವರೆಗಿನ ಪಾರಸೀ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ, 1811ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಿಂದ ಸೆಲೆಕ್ಟ್ ಲೆಟರ್ಸ್ ಆಫ್ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

ಈತನ ಸೋದರ ಜೇಮ್ಸ್ ಅಕಿಲಿಸ್ ಕರ್ಕ್‌ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ (1764–1805) 1791–92ರ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಂಡಿದ್ದ. 1799ರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ವಿರುದ್ಧ ನಿಜಾಮನ ಸೇನೆಯನ್ನು ತಂದು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. (ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕರ್ಕಿ, ಡಿ.ಎಸ್.: 1907–84. ಕನ್ನಡ ನವೋದಯ ಮಾರ್ಗದ ಕವಿ. ದುಂಡಪ್ಪ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಕರ್ಕಿ ಎಂಬುದು ಇವರ ಪೂರ್ಣ ನಾಮ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗೋಜಿ ಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರು ಮೂರು ವರ್ಷದವರಿರುವಾಗಲೇ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಇವರು ಬೆಳೆದದ್ದು ಸೋದರಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ. ಬೆಲ್ಲದ ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಜಿ.ಎ.ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ರಾಜಾರಾಮ ಕಾಲೇಜು, ಪುಣೆಯ ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್ ಕಾಲೇಜು, ಧಾರವಾಡದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಕಾರವಾರದ ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಜೀವನ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕೆಲಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಎಲ್.ಇ. ಸೊಸೈಟಿ ಸೇರಿದರು. ಜಿ.ಎ. ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. ಅನಂತರ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಲಿಂಗರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, ಕೆ.ಎಲ್.ಇ. ಸೊಸೈಟಿಯ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಉಪಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ, ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾಗಿ, ಕೆಲಕಾಲ ನರೇಗಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರರೆಂದೂ ಇವರು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸ್ನೇಹಿತರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ಕಿಯವರು ಸಹಜಮಾದುರ್ಯದ ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ಮತ್ತು ಭಾವನಿಷ್ಠ ರಮ್ಯ ಕವನಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನುಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉನ್ನತಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾತ್ತ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಿದ ಭಾವಗೀತೆಯ ಕವಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಸಾತ್ವಿಕ ಸತ್ವ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ಇವರು ಗದ್ಯಪದ್ಯವೆರಡರಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಕಾವ್ಯ, ಪ್ರಬಂಧ, ಮಕ್ಕಳಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದನೆ, ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಜೀವನಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕುರಿತಾದ ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬದುಕಿನ ಶುಚಿ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಒಲವು ಚೆಲವನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸುಕುಮಾರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪಡಿಮೂಡಿಸಿರುವ ಇವರ ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆ ಅನನ್ಯವಾದುದು.

ನಕ್ಷತ್ರಗಾನ (1949), ಭಾವತೀರ್ಥ (1953), ಗೀತಗೌರವ (1968), ಕರಿಕೆ ಕಣಗಿಲು (1976), ನಮನ (1977) – ಇವು ಇವರ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು. ಹಚ್ಚೇವು ಕನ್ನಡದ ದೀಪ, ಕರುನಾಡದೀಪ ಸಿರಿನುಡಿಯದೀಪ ಒಲವೆತ್ತಿ ತೋರುವ ದೀಪ ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಗರ ಎದೆಯಾಳದ ಮಿಡಿತವನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮಿಡಿದ ನಾಡಕವಿ ಇವರು. ಕವಿಯ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಿಂತನೆಯ ಚತುರ್ಮುಖ ದರ್ಶನ ನೀಡುವ ಗದ್ಯಕೃತಿ ನಾಲ್ದೆಸೆಯನೋಟ (1952), ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೃತಿ (1974) ಇವರ ಗದ್ಯಶೈಲಿಯ ಸೊಗಸು ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ (1956) ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞನೊಬ್ಬನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾಳಜಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಕೃತಿ. ಬಣ್ಣದ ಚೆಂಡು, ತನನತೋಂನಂ ಶಿಶುಗೀತೆಗಳ ಸಂಕಲನಗಳು.

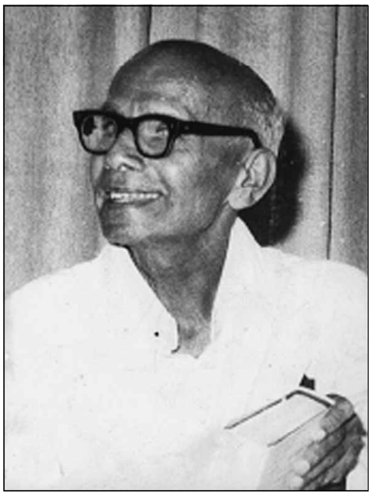

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನುಭಾವಿ ಕವಿ ಶಿಶುನಾಳ ಶರೀಫರ ತತ್ವಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಜನಪ್ರಿಯ ಪದಗಳು. ಇದು ಶರೀಫರ ಗೀತೆಗಳ ಅನುಭಾವಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ, ತಾತ್ವಿಕ ನೆಲೆಗಳ ಗಂಭೀರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಛಂದೋವಿಕಾಸ (1956) ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧ. ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಗಂಭೀರ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಛಂದೋವಿಕಾಸ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ದೇಸಿ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಸಿರುವ ವಿವೇಚನೆ ಮೌಲಿಕವಾದುದಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಪದಿ, ಕಂದ, ರಗಳೆ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಷಟ್ಪದಿ, ಅಕ್ಕರ, ಚೌಪದಿ, ಏಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಛಂದೋಲಯಗಳ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಯ ಚರ್ಚೆ ಕರ್ಕಿಯವರ ವಿದ್ವತ್ ಪರಿಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸದಭಿರುಚಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸಾಧನೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ (1972). ಕಾವ್ಯಗೌರವ ಎಂಬ ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ (1991). (ಎಸ್‌ಎಚ್‌ಎ.ಐ.)

ಕರ್ಕಿ ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸೂರಿ: ಹೊಸಗನ್ನಡ ಅರುಣೋದಯದ (19ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಆದ್ಯಲೇಖಕರು. ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ 'ಇಗ್ಗಪ್ಪ ಹೆಗಡೆ ವಿವಾಹ ಪ್ರಹಸನ' ಎಂಬ ನಾಟಕದ ಕರ್ತೃ. ಇವರು ಮೂಲತಃ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರ್ಕಿಯವರು. ಸೂರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಇವರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಗುರುಪೀಠದಿಂದ ದೊರೆತದ್ದು. ಇವರ ತಂದೆ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರು. ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ತಮ್ಮ ಬಾಲ್ಯದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿ, ಹೊಸನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರಾಪುರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪಡೆದರು. ಅಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಅಲಂಕಾರ, ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಗಳ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಇವರು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಮಠದ ಪಾರುಪತ್ಯಗಾರರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಫೌಜುದಾರರಾಗಿ ಅನುಭವ ಪಡೆದ ಇವರು ಯಾವ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಗೆಳೆಯ ಬೂದಿ ಮಹಾಬಲಭಟ್ಟರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ 'ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಕಂಪನಿ' ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಊರೂರು ತಿರುಗಿ ಹವ್ಯಕ ಬಾಂಧವರಿಂದ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀ ಛಾಪಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ, ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆ ಅಂದಿನ ಇವರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾರವಾಳಿಯ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದರು. ಶಂಕರಸಂಹಿತೆ, ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠ, ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿ, ಸಹಸ್ರನಾಮಾವಳಿ, ಪೂಜಾಸಮುಚ್ಚಯ, ತುರಂಗಭಾರತ ಮುಂತಾದವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಕೃತಿಗಳು.

ಹವ್ಯಕರ ಇತಿಹಾಸ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಠಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಸ್ವತಃ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣಯಾತ್ರಾ ಚರಿತ್ರೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಟ್ಯ ಕಥಾರ್ಣವ, ಅನಾರ್ಯವಿವರ (1887) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. 'ದಕ್ಷಿಣ ಯಾತ್ರಾ ಚರಿತ್ರೆ' ಹದಿಮೂರು ಪುಟಗಳ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕಿಬ್ಬಚ್ಚಲು ಮಂಜಮ್ಮನ ವೇದಾಂತ ತತ್ತ್ವಸರಸಾ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡ ಮೊದಲ ಮಹಿಳಾಕೃತಿ.

ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರದು ಮಹತ್ವದ ಹೆಸರು. ಇವರು ಹವ್ಯಕ ಸುಬೋಧ ಎಂಬ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ (1885) ಹಿತೋಪದೇಶ (1888) ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದವು. ನಿರ್ಭಿಡೆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರಿಂದ ಅಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದುರ್ವರ್ತನೆಗಳು ಕಟುಟೀಕೆಗೆ ಒಳಗಾದವು. ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಅವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಯಲಿಗೆಳೆದಿದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವರ ಮೇಲೆ ಖಟ್ಲೆ ಜರುಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ಜೈಲು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರೇ ಮೊದಲಿಗರು. ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದವರು ಇವರು. ತಮ್ಮ ಜೀವಿತದ ಕೊನೆಯ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸಿ, ಹುಟ್ಟೂರಿಗೆ ಮರಳಿ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಧನರಾದರು (**ನೋಡಿ: ಇಗ್ಗಪ್ಪ ಹೆಗಡೇ ವಿವಾಹ ಪ್ರಹಸನ**). (ಎಸ್.ಆರ್.ಎನ್.)

ಕರ್ಕ್ಯೂಲಿಯಾನಿಡೀ: ಗೋದಿ, ಅಕ್ಕಿ ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವ ಕುಟ್ಟೆ ಹುಳುಗಳು ಅಥವಾ ವಾಡೆ ಹುಳುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟಗಳ ಕುಟುಂಬ. ಇವು ಕೀಟವರ್ಗದ ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟೆರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇತರ ಜೀರುಂಡೆಗಳೊಡನೆ

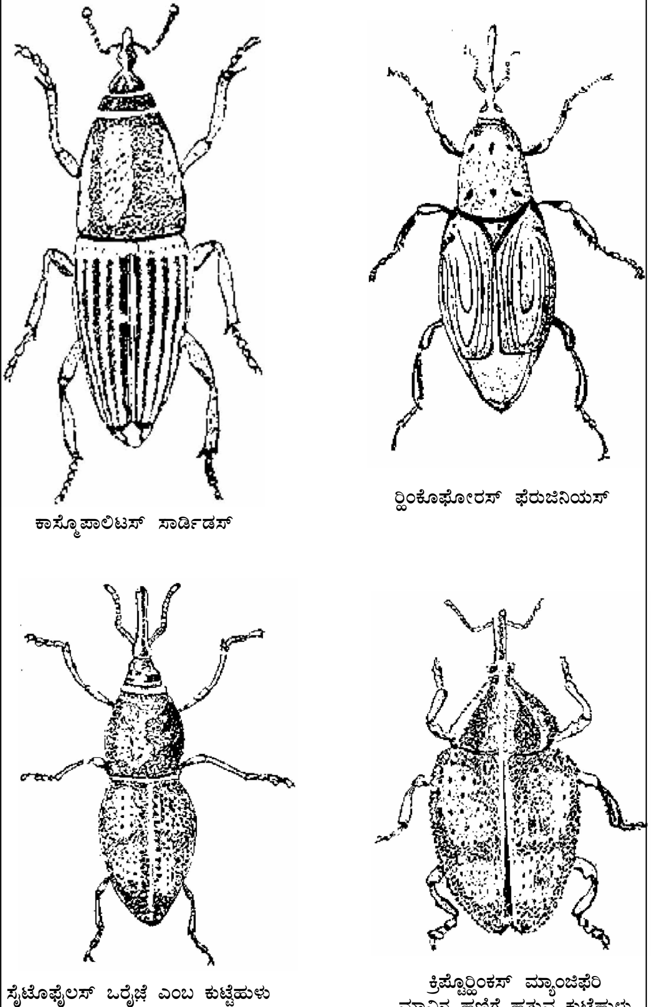

ಕಾಸ್ಮೊಪಾಲಿಟಸ್ ಸಾರ್ಡಿಡಸ್

ರ್ರಿಂಕೊಫೋರಸ್ ಫೆರುಜಿನಿಯಸ್

ಸೈಟೊಫೈಲಸ್ ಒರೈಜೆ ಎಂಬ ಕುಟ್ಟೆಹುಳು

ಕ್ರಿಪ್ಟೊರ್ರಿಂಕಸ್ ಮ್ಯಾಂಜಿಫೆರಿ
ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಹತ್ತುವ ಕುಟ್ಟೆಹುಳು

(ಬೀಟಲ್ಸ್) ಹೋಲಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟಗಳ ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗ ಕೊಕ್ಕಿನ ಅಥವಾ ಸೊಂಡಿಲಿನ ಹಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟಗಳು (ವೀವಿಲ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸೊಂಡಿಲ ಗಾತ್ರ, ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಂಡಿಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೊಡ್ಡದು. ಕುಡಿಮೀಸೆ (ಆಂಟೆನ) ಸೊಂಡಿಲಿನ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ (ನಟ್‌ವೀವಿಲ್ಸ್) ಸೊಂಡಿಲು ಬಹಳ ತೆಳ್ಳಗೆ ಕೀಟದ ಉದ್ದದಷ್ಟು ನೀಳವಾಗಿದೆ.

ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟಗಳು ಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಡಿಂಬಗಳು (ಲಾರ್ವ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊಗ್ಗು, ಬೀಜ, ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳ ಒಳಗೇ ಇದ್ದು ಅವನ್ನು ತಿಂದು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟಗಳು ಗೆಣಸು, ಹತ್ತಿ, ಪ್ಲಮ್, ಚೆರ್‍ರಿ, ಪೀಚ್, ಸೇಬು ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡುವ ದವಸಗಳನ್ನೂ ತಿಂದು ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾದಾಗ ಈ ಕೀಟಗಳು ತಮ್ಮ ಕುಡಿಮೀಸೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಮುದುಡಿ, ಚಲಿಸದೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಸತ್ತಹಾಗೆ ನಟಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವಂತೂ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನೂ ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನೂ ಅನುಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಚಲಿಸದೆ ಬಿದ್ದಿರುವಾಗ ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ 13 ಉಪಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ.

1. ಸೈಲಾಡಿನೀ: ತೆಳುವಾದ ಉದ್ದನೆಯ ಇರುವೆಗಳಂತಿರುವ ಕುಟ್ಟೆ ಹುಳುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಡಿಂಬಗಳನ್ನು ಸಿಹಿಗೆಣಸು ರಂಧ್ರ ಹುಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಸಿಹಿಗೆಣಸನ್ನು ಕೊರೆದು ಬೇರುಗಳನ್ನೂ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇವು ಗೆಣಸಿನ ಗೆಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಗೆಣಸು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ ತಲುಪಿ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ.

2. **ಬೆಲಿನೀ:** ಇದರ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವಾದ *ಇತ್ಥಿಸಿರಸ್ ನೊಮಮೊ ರೇಸಿಯಸ್ಸಿಸ್* ಎಂಬ ಕೀಟ ಓಕ್, ಹಿಕರಿ ಮತ್ತು ಬೀಚ್ ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಡಿಂಬಗಳು ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 12–18 ಮಿಮೀ. ಬಣ್ಣ ಮಿರುಗುವ ಕಪ್ಪು.

3. **ರಿಂಖಿಟಿನೀ (ಸಿಂಬಿನೀ):** ಈ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟಗಳ ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲ್‌ನ ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳ ಅಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಹಲ್ಲು ಮೂಗಿನ ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 1.5–6.5 ಮಿಮೀ. ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕುಳ್ಳಾದ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲಿರುತ್ತವೆ. ರಿಂಖೈಟಿಸ್ ಬೈಕಲರ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದ ಕೀಟಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಲಾಬಿಗಿಡಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಮೈ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಕೆಳಭಾಗ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮೊಗ್ಗು, ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತವೆ.

4. ಅಟ್ಟೆಲಾಬಿನೀ: ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟವನ್ನು ಎಲೆಸುರುಳಿ ಮಾಡುವ ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಎಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಸುರುಳಿಸುತ್ತಿ ಎಲೆಯ ತೊಟ್ಟನ್ನು ಕಡಿದು ಅದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಹೊರಬರುವ ಡಿಂಬ ಎಲೆಯ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ತಿಂದು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೀಟದ ಉದ್ದ 3–6ಮಿಮೀ.

5. ಆಕಿಕೊರಿನೀ (ಅಲ್ಲೊಕೊರಿನಿನೀ): ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವಿದೆ. ಈ ಕುಟ್ಟೆಹುಳು ಆರೋರೂಟ್ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ.

6. ಟ್ರ್ಯಾಖಿಗೋನಿನೀ: ಈ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟಗಳು ನೆಲಗಪ್ಪೆ ಆಕಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ನೆಲಗಪ್ಪೆ ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಎಲೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲೇ ಚಲಿಸುವುದು ಈ ಕೀಟಗಳ ವಿಶೇಷ ಗುಣ.

7. ಟೀರೋ ಕೋಲಿನೀ: ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು ಮೊಟಕು ರೆಕ್ಕೆಯವು. ಸಣ್ಣ ಓಕ್ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

8. ಎಪಿಯೋನಿನೀ: ಈ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟಗಳು ಬಹಳ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದವು. ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 4.5 ಮಿಮೀ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಅವರೆ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಡಿಂಬಗಳು ಈ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೀಜ, ಕೊಂಬೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೇರೆ ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿರುವುದುಂಟು.

9. ಕರ್ಕ್ಯೂಲಿಯೋನಿನೀ: ಈ ಕುಟುಂಬದ ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟಗಳು ಕರ್ಕ್ಯೂಲಿಯಾನಿಡೀ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೀರುಂಡೆಗಳ ಪ್ರತಿರೂಪೀ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇವು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಬೆಳೆಗಳ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳ ಪಿಡುಗುಗಳಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಉದಾ: *ಕೋನೊಟ್ರೇಚಿಲಸ್ ನೆಸುಫಾರ್* ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಪ್ಲಮ್ ಹಣ್ಣಿನ ಕುಟ್ಟೆಹುಳು. ಇದು ಮಿಕ್ಕ ಕೆಲವು ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ಪಿಡುಗಾಗಿರುವುದು. ಆನ್ತೊನೊಮಸ್ ಗ್ರಾಂಡಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಹತ್ತಿಗಿಡಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವುದು. ಎಕಾರ್ನ್ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಕಾಯಿಗಳ (ನಟ್) ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ನೀಳವಾದ ಸೊಂಡಿಲಿರುತ್ತದೆ.

10. **ಥೆಸೆಸ್ಟರ್ನಿನೀ (ಬ್ರೈಸೆಪ್ಫೈನೀ):** ಇವು ಎಮ್ಮೆ ಮುಸುಡಿ ಕೀಟಗಳು. ದನಕರುಗಳು ಸೆಗಣಿ ಕೆಳಗಡೆ ಇವುಗಳ ವಾಸ.

11. **ಕೊಸೊನಿನೀ:** ಅಗಲವಾದ ಮೊಟಕು ಕೊಕ್ಕಿನ ಕೀಟಗಳು. 1.5–6.5 ಮಿಮೀ. ನಷ್ಟು ಉದ್ದವಿರುತ್ತವೆ.

12. **ಓಟಿಯೊರಿಂಖಿನೀ:** ಇವು ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನೆಲದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವಂತೂ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬೆಳೆಗಳ ಪಿಡುಗುಗಳು.

13. **ಕ್ಯಾಲೆಂಡ್ರಿನೀ (ಬೆಲ್ ಬಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಾಳಿನ ಕೀಟಗಳು):** ಇದರ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುಷ್ಟವಾಗಿ, ದುಂಡಾಗಿ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವುವು. *ರಿಂಕೊಫೊರಸ್ ಕೊಯನ್ಸ್‌ವೇಟಸ್* ಹಾಗೂ *ರಿ. ಫೆರುಜಿನಿಯಸ್* ಎಂಬುವು 20–30 ಮಿಮೀ. ಉದ್ದವಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ತೆಂಗಿನ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳಲ್ಲಿರುವುವು. ಸೈಟೊಫೈಲಸ್ ಒರೈಜೆ ಎಂಬುವು ಅಕ್ಕಿ, ಗೋದಿ ಮುಂತಾದ ಕಾಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಕುಟ್ಟೆ ಹುಳುಗಳು. ಇವು 3–4 ಮಿಮೀ. ಉದ್ದವಿರುವುವು. ಇವುಗಳ ಡಿಂಬಗಳು ಕಾಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುವು. (ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ.;ಎನ್.ಎ.ಎ.)

ಕರ್ಜ್, ಐಸೋಲ್ಡ್: 1853–1944. ಜರ್ಮನ್ ಲೇಖಕಿ. ಸಣ್ಣಕತೆಗಳನ್ನೂ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ವಾಬಿಯಾ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಹರ್ಮನ್ ಕರ್ಜ್ ಈಕೆಯ ತಂದೆ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ತಾಯಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ, ಅರ್ವಾಚೀನ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡಳು. ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ ದುಡಿಯ ಬೇಕಾಯಿತು. ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಕಲಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದಳು. ಆಗ ಬರೆದ ಮೊದಲ ಸಣ್ಣಕಥೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಯೌವನ ಸಹಜವಾದ ಭಾವನಾಶೀಲತೆ, ಧೀರೋದಾತ್ತ ನಾಯಕ ಚಿತ್ರಣ–ಇವು ಈಕೆಯ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಹಗಲುಗನಸು ಕಾಣುವಂಥ ಮನೋಧರ್ಮ ಈಕೆಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1877ರಿಂದ ಆಚೆ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಸೋದರರೊಂದಿಗೆ ಇರತೊಡಗಿದಳು. ಕಡಲು ಈಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಈಕೆಯ ಪಾಲಿಗೆ ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರದ ಸಂಕೇತವಾಯಿತು. ಸುಮಾರು 27 ವರ್ಷ ಇಟಲಿಯಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದಳು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದಳು. ಈಕೆಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಇಟಲಿಯೇ ನಿರಂತರವಾದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈಕೆ ಬರೆದ ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಇಟಲಿಯ ಜೀವನ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ.

ಗೆದಿಷ್ಟೆ (1899), ನ್ಯೂ ಗೆದಿಷ್ಟೆ (1905)–ಇವು ಈಕೆಯ ಪ್ರಕಟಿತ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತನವೇ ಪ್ರಧಾನ ಗುಣ. ಕೆಲವೆಡೆ ಅದು ಅತಿ ಎನಿಸಿದರೂ ಜರ್ಮನ್ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಆಲೋಚನೆಗಳಾಗಲೀ ಭಾವನೆಗಳಾಗಲೀ ಭಾವಾತಿರೇಕದ ಲೇಪವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದೇ ಈ ಕವನಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷತೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಕೆಯ ಕವನಗಳನ್ನು ರಿಕಾರ್ಡ್ ಹ್ಯೂನ ಕವನಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದುಂಟು. ಹ್ಯೂ ಈಕೆಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾದರೂ ಆತನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದ ಸೊಗಸು, ಹೊಳಹು ಈಕೆಯ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಐಸೋಲ್ಡಳ ಕಾದಂಬರಿ ವನಾಡಿಸ್ ಅನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯ ಬಿಲ್ಡುಂಗ್ಸ್ ರೊಮಾನ್ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಭಾವದ ಕಾವಿಗೂ ಸತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದರೂ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಯ ಕಡೆ ಸುಭಗವಾದ ಶೈಲಿಯಕಡೆ ವಿಶೇಷಗಮನವಿತ್ತು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ತಿದ್ದಿ ತೀಡಿ ಹೊಳಪು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಐಸೋಲ್ಡಳ ಕೃತಿಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಕರ್ಜ್, ಹರ್ಮನ್: 1813–1873. ಹೆಸರಾಂತ ಜರ್ಮನ್ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಜನನ ಹಾಯ್ಲಿಂಗೆನಿನಲ್ಲಿ. ಷಿಲ್ಲರ್ಸ್ ಹೀಮತ್ ಜಾಹ್ರೆ ಮತ್ತು ಡೆರ್ ಸೊನೆನ್ ವಿರ್ಟ್ ಎಂಬ ಈತನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಇವನ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿವೆ. ಮಾಲ್‌ಬ್ರೌನ್ ಮತ್ತು ಟ್ಯೂಬಿಂಗೆನ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯಿತು. ಅನಂತರ ಬರೆಹವೇ ಈತನ ವೃತ್ತಿಯಾಯಿತು; ತಾನು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬದುಕನ್ನೇ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎರ್ಜ್ಹಾಹಿಲಂಗೆನ್ (1858–63) ಎಂಬುದು ಸ್ವಾಬಿಯನ್ ಜೀವನವನ್ನು ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಈತನ ಒಂದು ಕಥಾಸಂಕಲನ. ತನ್ನ ಬರಹಗಳಿಂದ ಹಣ ಮತ್ತು ಹೆಸರು ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬರೆವ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್, ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿದ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದರ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ (1843–54) ರಾಜಕಾರಣಿಯಾಗಿಯೂ ದುಡಿದ. ಅನಂತರ ಟ್ಯೂಬಿಗೆನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಗ್ರಂಥಪಾಲನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. ಈತನ ಮಗಳಾದ ಐಸೋಲ್ಡ್ ಕರ್ಜ್ ಸಹ ಈತನಂತೆಯೇ ಕವನಗಳನ್ನೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಹರ್ಮನ್ ಫಿಷರ್ ಎಂಬುವನ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಈತನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳೂ 12 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಕರ್ಜಗಿ: ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ 11.7 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವರದಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಊರು. 1905ರವರೆಗೆ ಈ ಊರು ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಜಗಿ ಅದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ ಹಾವೇರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 28.38 ಚ.ಕಿಮೀ ಇತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7508 (2001).

ಓದಿಗೆ ಶಾಲಾ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಊರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇತರೆ ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ 32 ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮೌನೇಶ್ವರ, ವೀರ ಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಪಾಂಡುರಂಗ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾರ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಜಾತ್ರೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಮೌನೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ, ವೀರಭದ್ರ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆ, ಪಾಂಡುರಂಗನ ಜಾತ್ರೆ, ಚಮನಶಾವಲಿ ಉರುಸುಗಳು ಇತರ ಉತ್ಸವಗಳು. ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಊರಿಗೆ ಬರುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಗಳ ಮಠವಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಹವಾಮಾನ ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾಗಿದ್ದು ಮಳೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ, ಜೋಳ, ಸೇಂಗ, ಅಕ್ಕಡಿಕಾಳುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಈ ಊರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಕರಡಿಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಮನೆಕಟ್ಟುವ ಕಲ್ಲುಗಳೂ ಉರುವಲು ಕಟ್ಟಿಗೆಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಡಿಗತನ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ನೇಕಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಸುಬುಗಳು. ದೋತರ ಮತ್ತು ಸೀರೆಗಳ ನೇಯ್ಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಹತ್ತಿ, ಅರಳೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಕಾಳುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕರ್ಜನ್, ಜಾರ್ಜ್‌ನ್ಯಾಥೆನಿಯಲ್, ಕೆಡ್ಲ್‌ಸ್ಟನ್ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್: 1859–1925. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಕಾರಣಿ. ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ (1898–1905), ಬ್ರಿಟನಿನ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ (1919–1924). 4ನೆಯ ಬ್ಯಾರನ್ ಸ್ಕಾರ್ಸ್‌ಡೇಲನ ಹನ್ನೊಂದು ಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ನಾಲ್ಕನೆಯವನಾಗಿ 1859ರ ಜನವರಿ 11ರಂದು ಡರ್ಬಿಷೈರಿನ ಕೆಡ್ಲ್‌ಸ್ಟನ್ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಕರ್ಜನನಿಗೆ 16 ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದಾಗ ತಾಯಿ ತೀರಿಕೊಂಡಳು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನನ ಮೇಲೆ

ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವರೆಂದರೆ ಈತನ ಗೃಹ ಶಿಕ್ಷಕಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲಾಧ್ಯಾಪಕ. ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ದುಡಿಯುವ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಗುಣವೂ ಕರ್ಜನನಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಇವರಿಂದ. ಈಟನ್ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವನಿಗೆ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಬಾಗಿತು. ಈ ನೋವನ್ನುವನ್ನು ತನ್ನ ಇಡೀ ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಅನುಭವಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಬಾಗಿದ ಬೆನ್ನನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಲು ಕರ್ಜನ್ ಉಕ್ಕಿನ ಕವಚ ತೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ಇಡೀ ದೇಹವೇ ಸೆಟೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಗುಣವೇ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಹೊಕ್ಕಿತೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಮುಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇವನ ನಡತೆಯೂ ಘಟನೆಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡುವು. ಕಾಲೇಜು ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕರ್ಜನ್ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದ; ಸಮಾಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತ.

ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಪಕ್ಷದ ವತಿಯಿಂದ ಕರ್ಜನ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು 1886ರಲ್ಲಿ. ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ (1891) ಈತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕೆಳಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಹೊಂದಿದ. 1895ರಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಕೆಳಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಹುದ್ದೆ ಇವನಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ, ಭಾರತ, ಚೀನ, ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಹೊರ ಬಂದುವು. 1895ರಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಅಮೆರಿಕದ ಕೋಟ್ಯಧಿಶ್ವರನೊಬ್ಬನ ಮಗಳನ್ನು (ಮೇರಿ ಲೀಟರ್) ಮದುವೆಯಾದ.

ಕರ್ಜನ್ ಭಾರತದ ವೈಸ್ರಾಯಿಯಾದದ್ದು 1898ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಇವನಿಗೆ ಇನ್ನೂ 40 ವರ್ಷ ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಹೊಸ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ. ತನ್ನ ವೈಸ್‌ರಾಯ್‌ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಮಾಡಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಸಾಧನೆಗಳೂ ಅನೇಕ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ

ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹತೋಟಿ ತರುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕರ್ಜನ್ ಅದನ್ನೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದ. ಆದರೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೈಮೀರಿದ್ದರಿಂದ 1901ರಲ್ಲಿ ವಜೀರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿಜಯವಾಗಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಂಡಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಿತಗಳಿಗೆ ರಷ್ಯನರಿಂದ ಧಕ್ಕೆಯೊದಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕರ್ಜನ್ 1903ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ. ಟಿಬೆಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯದಂತೆ ಮಾಡಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನಿಯೋಗವೊಂದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ. ಆದರೆ ಟಿಬೆಟಿನೊಂದಿಗೆ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತ ಸೇನೆ ಲ್ಹಾಸಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿತು. 1904ರಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟರು ಶಾಂತಿಗೆ ಒಡಂಬಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆಡಳಿತದ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಕರ್ಜನ್ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ತನಿಖೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದ. ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕೆಡೆಟ್ ಕೋರನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನೂ ಕಲ್ಕತ್ತದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸ್ಮಾರಕಭವನ ನಿರ್ಮಿಸಿದವನೂ ಕರ್ಜನನೇ. ಈ ಭವನಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತದ ಶ್ರೀಮಂತರನೇಕರಿಂದ ಈತ ಅಪಾರ ಧನಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿದ. 1903ರಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನನೂ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ದರ್ಬಾರ್ ನಡೆಸಿದ.

ಭಾರತದ ಹಣಕಾಸಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ತೋರಿದ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆ ಅಸಾಧಾರಣ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ತೆರಿಗೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ಇಳಿಯಿತು. ಕಡಿಮೆ ವರಮಾನಗಳ ಮೇಲಣ ತೆರಿಗೆ ರದ್ದಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರಿ ರಹಸ್ಯ ಕಾಯಿದೆ ಭಾರತೀಯ ಗಣಿಗಳ ಕಾಯಿದೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಯಿದೆ, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಕಾಯಿದೆ--ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಈತನ ಅಧಿಕಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. (ಎಸ್.ವಿ.ಡಿ.)

ಆದರೆ ಕರ್ಜನನ ಧೋರಣೆಯೂ ಇವನು ಕೈಗೊಂಡ ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳೂ ಜನರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಸಮಾಧಾನಕ್ಕೂ ಕ್ರೋಧಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾದುವು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಮಸೂದೆ ಇಂಥ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆಯಿಂದಂತೂ ಸಿಂಹದ ಕೇಸರವನ್ನೇ ಹಿಡಿದೆಳೆದಂತಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯರ ಗುಣವನ್ನೂ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನೂ ಅವಹೇಳನ ಮಾಡಿ ಈತ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಭಾಷಣಗಳಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನೂ ಮರ್ದಿಸಲು ಕೈಕೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುವ ಬದಲು ಇನ್ನೂ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಭಾರತೀಯರ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮವೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಅಭಿಮಾನವೂ ಬೆಳೆಯಲು ಕರ್ಜನನ ಅತ್ಯುಗ್ರ ಕ್ರಮಗಳೂ ಕಾರಣವಾದುವು.

1903ರಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನನ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ಮುಗಿಯಿತು. 1904ರಲ್ಲಿ ಈತ ಮತ್ತೆ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಆದರೆ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಮಂಡಲಿಯ ಸೈನಿಕ ಸದಸ್ಯನ ಅಧಿಕಾರ ವೇನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕರ್ಜನನಿಗೂ ಪ್ರಧಾನ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಕಿಚನರನಿಗೂ ಮನಸ್ತಾಪ ಬೆಳೆದು, ಕರ್ಜನ ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ. ಲಾರ್ಡ್ ಕಿಚನರಗೆ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸರ್ಕಾರ ಕರ್ಜನನ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು (1905). ಮರುವರ್ಷ ಕರ್ಜನನ ಪತ್ನಿ ತೀರಿಕೊಂಡಳು.

1907ರಲ್ಲಿ ಈತ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ (ಛಾನ್ಸಲರ್) ಚುನಾವಣೆಗೊಂಡು ಮತ್ತೆ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಜಾರಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಯಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಈತ ಕೆಡಲ್ ಸ್ಟನಿನ್ ಅರ್ಲ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾರನ್ ರ್‍ಯಾವೆನ್ಸ್‌ಡೇಲ್ ಆದದ್ದು 1911ರಲ್ಲಿ. 1915ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಕ್ವಿತನ ಯುದ್ಧಕಾಲೀನ ಸಂಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನನಿಗೆ ಲಾರ್ಡ್ ಪ್ರಿವಿಸೀಲ್‌ನ ಅಧಿಕಾರ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. 1916ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಕ್ವಿತನ ಸರ್ಕಾರದ ಪತನವಾದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಡೇವಿಡ್ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜನ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಯುದ್ಧದ ಒಳಸಂಪುಟದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ. 1917ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಸ್ ಹಿಂಡ್ಸ್ ಡಗ್ಗನ್ ಎಂಬ ಅಮೆರಿಕನ್ ವಿಧವೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ.

1919 ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಶಾಂತಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲಾರ್ಡ್ ಬಾಲ್ಫರ್ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈತ ಹಂಗಾಮಿಯಾಗಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಚೇರಿಯ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದ. ಆ ವರ್ಷದ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಫರ್ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಜನನನ್ನೇ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದಾಗ ಈತನ ಬಾಳಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಪೂರೈಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವನಿಗೂ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ಜನನನ್ನು ಕೇಳದೆಯೇ ಅವನ ಶಾಖೆಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ತುರ್ಕಿ ಗ್ರೀಸ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆಯಾದಾಗ ತುರ್ಕರನ್ನು ಯುರೋಪಿನಿಂದಲೂ ಗ್ರೀಕರನ್ನು ಏಷ್ಯದಿಂದಲೂ ದೂರ ಇಡಬೇಕೆಂಬುದು ಕರ್ಜನನ ನೀತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಇದನ್ನೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ಜನ್ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ. ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಬೆದರಿಸಿದ. ಆದರೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡುವ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಪದೇ ಪದೇ ಈತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಥ ಬೆದರಿಕೆಗಳು ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆಡೆಕೊಟ್ಟುವು. ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜನ ತುರ್ಕಿ ನೀತಿ ವಿಫಲಗೊಂಡು ಅವನ ಸಂಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರ ಬಂತು. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಮತ್ತೆ ಕರ್ಜನನನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸತೊಡಗಿದ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ಜನನ ಅಸಮಾಧಾನ ಪರಮಾವಧಿಗೇರಿತು. ಕೊನೆಗೂ ಈತ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟ.

ಕರ್ಜನನ ಅಭಿಮಾನ ಆಮೇಲೆ ಆಂಡ್ರ್ಯೂಬೊನಾರ್ ಲಾನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿತು. 1922ರಲ್ಲಿ ಆತ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದಾಗ ಕರ್ಜನ್ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದ. ಕೊನೆಗೂ ಕರ್ಜನನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು.

ಆದರೆ 1923ರಲ್ಲಿ ಅನಾರೋಗ್ಯ ನಿಮಿತ್ತ ಬೊನಾರ್ ಲಾ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ. ಆಗ ತಾನೇ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗುವೆನೆಂದು ಕರ್ಜನ್ ನೆನೆದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಪಕ್ಷದ ಸದಸ್ಯರು ಕರ್ಜನನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸುಳ್ಳುಮಾಡಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲೆ ಬಾಲ್ಡ್ವಿನನನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು. ಪೀರ್ ಆದವನು ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಬಾರದೆಂಬುದು ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವ ಕಾರಣ ಬೇರೆ. ಕರ್ಜನನ ವೈಭವ ಅಟ್ಟಹಾಸಗಳೂ ಅಹಂಭಾವವೂ ಅನೇಕರಿಗೆ ಹಿಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಯುಗದಲ್ಲಿ ಇವು ದೊಡ್ಡ ಅವಗುಣಗಳೆಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ತನಗೆ ಪ್ರಧಾನಿ ಹುದ್ದೆ ದೊರಕದಿದರೂ ಬಾಲ್ಡ್ವಿನನ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನ್ ಮುಂದುವರಿಯಲೊಪ್ಪಿದ. 1923ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡ್ವಿನ್ ಸೋತ. 1924ರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡ್ವಿನ್ ಮತ್ತೆ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಜನನಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಈತ ಲಾರ್ಡ್ ಪ್ರಿವಿಸೀಲನ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲೇ ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. 1925ರ ಮಾರ್ಚ್ 20 ರಂದು ಕರ್ಜನ್ ತೀರಿಕೊಂಡ. 1921ರಲ್ಲಿ ಈತ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಎಂದು ಸನ್ಮಾನಿತನಾಗಿದ್ದ. *

ಕರ್ಣ: ಸೂರ್ಯಮಂತ್ರದಿಂದ ಮದುವೆಗೆ ಮುನ್ನ ಕುಂತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವ. ಕರ್ಣಂಗೊಡ್ಡಿತ್ತುದಲ್ ಭಾರತಂ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಮಹಾವೀರ. ಇವರ್ಗಳಿನೀ ಭಾರತಂ ಲೋಕಪೂಜ್ಯಂ-ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಪಂಪ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ನನ್ನಿಯೊಳಿನತನಯಂ ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕುಂತಿಭೋಜನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಂತಿ ದೂರ್ವಾಸನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳ ವರಪಡೆದಿದ್ದಳಷ್ಟೆ ಮಂತ್ರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂತ್ರ ಜಪಿಸಲು ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ಆಕೆಗೆ ಗಂಡು ಮಗುವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ. ಲೋಕಾಪವಾದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿದ ಕುಂತಿ ತನ್ನ ಮರುಳುತನಕ್ಕಾಗಿ ಬೆದರಿ ಆ ಹಸುಗೂಸನ್ನು ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟಳು. ಅದು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಸಾರಥಿ ಅಧಿರಥನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕವಚ ಕುಂಡಲಗಳ ಸಮೇತನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಕಾರಣಿಕ ಶಿಶುವನ್ನು ಅಧಿರಥ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ರಾಧೆಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟ. ಅಪೂರ್ವ ತೇಜೋಶಾಲಿಯಾದ ಆ ಮಗುವಿಗೆ ವಸುಷೇಣನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ದಿನ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಆ ಹುಡುಗನ ಕೀರ್ತಿ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಕೆಯಾಗಿ ಹರಡತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕರ್ಣನೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ರಾಧೇಯ, ಸೂತಪುತ್ರ, ಕಾನೀನನೆಂಬ ಸಂಬೋಧನೆಯೂ ಉಂಟು.

ಬಾಲ್ಯ ಕಳೆದು ಯೌವನ ಮೊದಲಾಗಲು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ಸೂತಪುತ್ರನಾದ ಅವನಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕಲಿಸುವ ಆಚಾರ್ಯರು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆತ ಪರುಶರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತಾನು ವಿಪ್ರನೆಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾಪಾರಂಗತನಾದ. ಒಂದು ದಿನ ಪರುಶುರಾಮ ಕರ್ಣನ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಇಂದ್ರನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಅಲರ್ಕವೆಂಬ ದುಂಬಿಯೊಂದು ಬಂದು ಆತನ ತೊಡೆಯನ್ನು ಬಗಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಗ ತಾನು ಅಲುಗಿದರೆ ಗುರುವಿಗೆ ನಿದ್ರಾಭಂಗವಾದೀತೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಕರ್ಣ ತನಗಾದ ಅಗಾಧ ನೋವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ತಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅವನ ರಕ್ತದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಪರುಶರಾಮ ಎಚ್ಚತ್ತು, ಶಿಷ್ಯನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿದರೂ ಅವನು ವಿಪ್ರನಿರಲಾರನೆಂದೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯನೇ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಕುಪಿತನಾದ. ನಿಜವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದಾಗ ತನ್ನ ವ್ರತಭಂಗವಾದುದಕ್ಕೆ ಕೆರಳಿದ ಪರುಶುರಾಮ ವಿಪ್ರನೆಂದು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿ ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಸಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಹಾಸ್ತ್ರಗಳಾವುವೂ ಫಲಿಸದಿರಲಿ ಎಂದು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಶಾಪವಿತ್ತ. ಗುರುಶಾಪದಿಂದ ಕರ್ಣ ನಿರ್ವಿಣ್ಣನಾದ.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಕೌರವರಿಗೂ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯ ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ರಾಜಪುತ್ರರ ವಿದ್ಯಾಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಕಲ ಏರ್ಪಾಡುಗಳೂ ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವ ಮತ್ತು ಕೌರವರ ಶಸ್ತ್ರಕೌಶಲ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಮೆರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಅರ್ಜುನ ರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದೇ ತಡ, ಆತನನ್ನು ಅದ್ವಿತೀಯನೆಂದು ಗುರುಗಳು ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು.

ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ಕರ್ಣ ಮುಂದೆ ಬಂದು ತಾನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದಾಗಿ ಸವಾಲುಹಾಕಿದ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ ಎದ್ದುನಿಂತು ಸೂತಪುತ್ರನಾದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಅರ್ಜುನನೊಂದಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಭಾವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಈ ಅಸೂಯೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆಗತಾನೆ ಭೀಮನಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾಗಿದ್ದ ದುರ್ಯೋಧನ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕರ್ಣನ ಪರವಾಗಿ ವಾದಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಅಂಗರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಕರ್ಣನಿಗೂ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೂ ಅಸದೃಶವಾದ ಮೈತ್ರಿ ಮೊದಲಾಯಿತು.

ದುರ್ಯೋಧನನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರನಾದ ಕರ್ಣನ ಮೇಲ್ಮೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ವರ್ಧಿಸತೊಡಗಿತು. ದುಶ್ಶಾಸನ, ಶಕುನಿ ಮತ್ತು ಸೈಂಧವರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಕರ್ಣ ಅರಸನ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಬೆಂಬಲವನ್ನಿತ್ತನಲ್ಲದೆ ಪಾಂಡವರ ವಿನಾಶ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ದುಷ್ಟಚತುಷ್ಟಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆನಿಸಿದ. ಕರ್ಣನ ಪರಾಕ್ರಮ ಜನ ಜನಿತವಾಗಿ ಬೆಳಗಿದಂತೆಯೇ ಅವನ ದಾನಗುಣವೂ ವಿಖ್ಯಾತವಾಯಿತು. ಭೀಮ ದುರ್ಯೋಧನರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬದ್ಧವೈರವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ಣ ಅರ್ಜುನರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕರ್ಣನನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ನಿಶ್ಶಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಬಲವಾಗಿ ಕಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕರ್ಣನ ಉದಾರಗುಣವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಆತ, ಒಂದು ದಿನ ವಿಪ್ರವೇಷದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆತನ ಕವಚಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಬೇಡಿದ. ಇಂದ್ರನ ಸಂಚನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದ ಸೂರ್ಯ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದರೂ ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಸಹಜಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ತನಗೆ ರಕ್ಷೆಯಂತಿದ್ದ ಕವಚಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಕರ್ಣನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆ ಸೂತಪುತ್ರನ ದಾನಗುಣವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ. ಕವಚಕುಂಡಲ ವಿಹೀನನಾದ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಇಂದ್ರನಿತ್ತ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧದಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ರಕ್ಷೆಬಂದಂತಾಯಿತು.

ಕೌರವರ ಉಪಟಳಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ಪಾಂಡವರು, ಅರಗಿನ ಮನೆಯ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಿ, ಏಕಚಕ್ರಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನವಿದ್ದು, ವೇಷ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು ದ್ರೌಪದಿಯ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪುನಃ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಕರ್ಣನಿಗೂ ಸವಾಲು ಬೀಳುವ ಸನ್ನಿವೇಷ ಒದಗಿತು. ದ್ರುಪದ ಪಣವಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರವನ್ನು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೀರಾಧಿವೀರರು ಭೇದಿಸದೆ ಹೋಗಲು, ಕರ್ಣ ಆ ಸಾಹಸಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದ. ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾಕುಶಲನಾದ ಆತ ಮತ್ಸ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಬಾಣಬಿಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿ ಆತನನ್ನು ಸೂತಪುತ್ರನೆಂದು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದಳು. ಕರ್ಣ ಮ್ಲಾನವದನನಾಗಿ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆಸೆದು ತನ್ನ ಪೀಠದತ್ತ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದ. ಅನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರವೇಷಿಯಾಗಿದ್ದ ಅರ್ಜುನ ಎದ್ದುಬಂದು, ಜನ ಅಪಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ನಕ್ಕರೂ ಹಿಂತೆಗೆಯದೆ, ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದ. ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಇತರ ರಾಜರಿಗೂ ಕಾಳಗವಾಗಿ, ಪಾಂಡವರು ವಿಜಯಿಗಳಾದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಭೀಮರೊಂದಿಗೆ ಕರ್ಣ ಕಾದಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಕೌರವನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿದ ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಅಭೀಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಅಹಿತಗಳನ್ನೇ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದ. ದ್ರೌಪದಿಯ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ ಉಚಿತವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಎರಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಆಗ ಗಂಧರ್ವರಿಗೂ ಕೌರವರಿಗೂ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಕರ್ಣ ಚಿತ್ರಸೇನನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನಿಂದ ಅಪಮಾನಿತನಾದ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅವನ ಸೊಕ್ಕು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡವರ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಅವಧಿ ತೀರಿ ಉತ್ತರಗೋಗ್ರಹಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಲು ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಸೇಡನ್ನು ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲೆ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ. ಕೊನೆಗೆ ಸಮಸ್ತ ಕೌರವ ಸೈನ್ಯವೇ ಅರ್ಜುನನ ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ನಿದ್ರಾಪರವಶವಾಯಿತು. ವಿರಾಟನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಕೃಷ್ಣ ಪಾಂಡವರ ಪರವಾಗಿ ಕೌರವರೊಡನೆ ಸಂಧಾನವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದ. ಹಿತೋಕ್ತಿಗಳಾವುವೂ ಫಲಿಸದೆ ಸಮರವೇ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಕರ್ಣನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಕರೆದು ಅವನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದ. ಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತನಾದ ಕರ್ಣ ಕೃಷ್ಣನ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಡಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಕುಂತಿಯೇ ಕರ್ಣನನ್ನು ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ತನ್ನ ಮಗನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲುಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಆಗಲೇ ಸೂರ್ಯನೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶವನ್ನಿತ್ತು ತಾಯಿ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನಾದ ಕರ್ಣ ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಓಗೊಡಲಿಲ್ಲ. "ಎಲೈ ತಾಯೇ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ನಾನಾ ಅಪಮಾನಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು, ಈಗ ನಿನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ, ನನ್ನನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹಿ, ಸತ್ಕರಿಸಿದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಲಾರೆ. ನನಗೂ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ವೈರ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟದ್ದೇ ಸರಿ. ನಿನಗಾಗಿ, ಉಳಿದ ನಾಲ್ವರ ಜೀವಕ್ಕೆ ನಾನು ಅಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರು ಉಳಿದರೂ ನಿನಗೆ ಐದು ಮಂದಿ ಇದ್ದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲ"–ಎಂದು ಆತ ತನ್ನ ತಾಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದ.

ಯುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಬಳಿಕ, ಭೀಷ್ಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ಅವನನ್ನು ಹಂಗಿಸಿದ. ಆತ ಪಾಂಡವ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯೆಂದೂ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥನೆಂದೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ. ಆಗ ಕೃಪ, ದ್ರೋಣ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಕರ್ಣನನ್ನು ಅವಹೇಳನ ಮಾಡಿದರು. ಭೀಷ್ಮನೂ ಕುಪಿತನಾದ. ಭೀಷ್ಮ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ತಾನು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕರ್ಣ ಶಸ್ತ್ರಸಂನ್ಯಾಸ ಕೈಕೊಂಡು ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹತ್ತು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ, ಕಡೆಗೆ ಶರಶಯ್ಯಾಗತನಾದ ಬಳಿಕ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಭೀಷ್ಮನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಮೂಡಿತು. ಅವನ ಬಳಿಗೆ ತೆರಳಿ ತನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡ; ದ್ರೋಣ ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯ ವಹಿಸಿದಾಗ ಕರ್ಣ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದ. ಇಂದ್ರ ಅವನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧ ಇರುವವರೆಗೂ ಕರ್ಣ ಅಜೇಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೃಷ್ಣ ರಾತ್ರಿಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಘಟೋತ್ಕಚನನ್ನು ಮುಂದೆಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಣನ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧ ಅವನ ಮೇಲೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಸಿದ. ದ್ರೋಣರ ಅನಂತರ ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕರ್ಣನೇವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ತನ್ನ ಎದುರಾಳಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನಂಥವ ಸಾರಥಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾದ ಶಲ್ಯ ತನಗೆ ಸಾರಥಿಯಾದರೆ ಜಯ ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ದುರ್ಯೋಧನನಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡ; ದುರ್ಯೋಧನ ಶಲ್ಯನನ್ನು ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ.

ಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಸಂಗ್ರಾಮ ಬಹಳ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ಕೃಷ್ಣನಿಗಾದರೋ ಅಂದಿನ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ಮರಣವಾಗಲೇಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆ. ವೀರರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕಾಳಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲು ಕರ್ಣ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ಪಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅರ್ಜುನನ ತಲೆಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟ. ಆ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಜುನನ ಎದೆಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟದ್ದೇ ಆದರೆ ತಮಗೆ ಜಯ ನಿಶ್ಚಯ ಎಂದು ಶಲ್ಯ ಕರ್ಣನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ. ತಾನು ಒಂದು ಬಾರಿ ಇಟ್ಟ ಗುರಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ತೆಗೆಯುವವನಲ್ಲವೆಂದು ಕರ್ಣ ಹಟ ಹಿಡಿದ. ತನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆಯೇ ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಡುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅತ್ತ ಕೃಷ್ಣ ಅರ್ಜುನನ ರಥವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿದ. ಬಾಣ ಅರ್ಜುನನ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ಕರ್ಣ ದಿಕ್ಕುತೋಚದಂತಾದ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ರಥದ ಚಕ್ರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಕೊಂಡಿತು. ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ರಥದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿಯಲು, ಕರ್ಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಅದೇ ತಕ್ಕ ಸಮಯವೆಂದು ಕೃಷ್ಣ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ. ನಿರಾಯುಧನಾದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಲ್ಲುವುದೆಂದು ಕನಿಕರದಿಂದ ಅರ್ಜುನ ಹಿಂತೆಗೆಯಲು, ಕೃಷ್ಣ ಕರ್ಣನ ಅಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಹೇಳಿ ಕಾರ್ಯನಿರತನಾಗಲು ಬಲಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ. ಅರ್ಜುನ ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣನ ಮೇಲೆ ಅಂಜಲಿಕಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ. ಅಸಹಾಯಕನಾದ ಕರ್ಣ ಆ ಅಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಹತನಾದ.

ಭಾರತ ಯುದ್ಧವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ, ಧರ್ಮರಾಯ ಸತ್ತವರಿಗೆ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕುಂತಿ ಓಡಿಬಂದು ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಮಗನೆಂದೂ ಪಾಂಡವರಿಗೆಲ್ಲ ಅವನೇ ಹಿರಿಯನೆಂದೂ ಮೊದಲು ಅವನಿಗೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ನಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಧರ್ಮರಾಯ ಚಕಿತನಾಗಿ ತಾಯಿ ಮಾಡಿದ ಅಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಂಡ. ಪಾಂಡವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಣನಿಗಾದ ದುರ್ದೆಸೆಗಾಗಿ ಮರುಗಿದರು. ಕರ್ಣನಿಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಡೆದುವು.

ವ್ಯಾಸಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕಡೆಯ ವರೆಗೂ ದುರ್ಯೋಧನನ ದುಷ್ಟಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲೊಬ್ಬನೆನ್ನುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಬಂದ ದುರ್ದೈವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಸನೇ ಬಹಳ ಹಳಬನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತ ಕರ್ಣಭಾರ ಎಂಬ ತನ್ನ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ದಾನ ಗುಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು ಆವನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಪಂಚರಾತ್ರವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ದುರ್ಯೋಧನನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರನೆನಿಸಿದರೂ ಪಾಂಡವರ ಬಗ್ಗೆ ವೃಥಾ ಆಗ್ರಹವಿಲ್ಲದವನೆಂಬಂತೆ ಅವನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನೂತನ ದೃಷ್ಟಿ ಪರಂಪರೆಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತೋ ಎಂಬಂತೆ ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿಯಾದ ಪಂಪ ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಉದಾರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕ ಅರ್ಜುನನಾದರೆ, ಪ್ರತಿನಾಯಕ ಕರ್ಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಣನ ಜನನ ಬಾಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಆತ ಪರಶುರಾಮನಿಂದ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾಗುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೃದಯ ಕರಗುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೌರವರ್ಗೆಲ್ಲಂ ಪ್ರಾಣಂಬರ್ಪಾಕೃತಿಯೊಳೆ ಬಾಣಾಸನ ಬಾಣಪಾಣಿ ಕರ್ಣಂ ಬಂದಂ–

ಎಂದು ಕರ್ಣನ ಆಗಮನವನ್ನು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ಣದುರ್ಯೋಧನರ ಸ್ನೇಹವಂತೂ ಅಸದೃಶವಾದುದು. 'ಪೊಡಮಡುವರ್ ಜೀಯೆಂಬರ್ ಕುಡುದಯೆಗೆಯ್ ಏಂ ಪ್ರಸಾದಮೆಂಬಿವು ಪೆಱರೊಳ್ ನಡೆಗೆಮ್ಮೆ ನಿನ್ನಯೆಡೆಯೊಳ ನಡೆಯಲ್ವೇಡೆನಗೆ ಕೆಳೆಯನ್ನೆ ರಾಧೇಯಾ' ಎಂದು ದುರ್ಯೋಧನ ಅವನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕವಿ 'ಏಂ ಕಲಿಯೋ ಚಾಗಿಯೋ ರವಿತನಯಂ' ಎಂದು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಕೃಪ ದ್ರೋಣಾದಿಗಳು ಸೂತಪುತ್ರನೆಂದು ಹೀಯಾಳಿಸಲಾಗಿ ಕರ್ಣ ನಾಚಿ ತಲೆತಗ್ಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣನ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದ ಬಳಿಕ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಸಂತೋಷ; ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸಂಕಟ, ಪಾಂಡವರು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಕೈ ಬಾರದೆಂದು ಕೊರಗುತ್ತಾನೆ. ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದಂತಾಗುವುದೆಂದೂ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ ಯುದ್ಧ ಜ್ವಾಲೆಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣ ಕರ್ಣನನ್ನು ಭೇದಿಸಲಾರದೆ, ಕುಂತಿಗೆ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಕರ್ಣ ಪುಳಕಿತನಾಗಿ 'ಚಲಮುಂ ಚಾಗಮುಮಳವುಂ ಕಲಿತನಮುಂ ಕುಲಮುಮೀಗಳೆನ್ನಯ ಮೆಯ್ಯೊಳ್ ನೆಲಸಿದುವು ನಿಮ್ಮ ಕರುಣಾಬಲದಿಂ ನೀವೆನ್ನನಿಂದಿಂ ಮಗನೆಂದುದಱಿಂ' ಎಂದು ಹಿಗ್ಗುತ್ತಾನೆ. ಕುಂತಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೌರವರ ಪಕ್ಷ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಗೆ ಬಾ ಎನ್ನಲು 'ಮೀಂಗುಲಿಗನೆನಾಗಿಯುಮಣಮಾಂ ಗುಣಮನೆ ಬಿಸುಟೆನಿಲ್ಲ ನಿಮಗಂ ಮಗನಾದಂಗೆನಗೆ ಬಿಸುಡಲಕ್ಕುಮೆ' ಎಂದು ಉದಾತ್ತವಾಗಿ ನುಡಿದು, ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ 'ಪಿಡಿಯೆಂ ಪುರಿಗಣೆಯಂ ನರನೆಡೆಗೊಂಡೊಡಮುೞಿದ ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳನಿನ್ನೇರ್ದೊಡಮೞಿಯೆಂ' ಎಂದು ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಸಾರಥಿಯಾದ ಅದಿರಥನ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಪಂಪನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಮೀಂಗುಲಿಗನೆಂದು ವಿಶದಪಡಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣ ಕುಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡುವ ರೀತಿನೀತಿಗಳು ತುಂಬ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಮುಂದೆ ಭೀಷ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಕಟುವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದಾಗ, ಇತರರು ಅವನನ್ನು ಹೀನಕುಲಜನೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು, ತನ್ನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿತ ಕರ್ಣ ಆಗ ಎಂದಿನಂತಲ್ಲದೆ, 'ಕುಲಂ ಕುಲಮಲ್ತು ಚಲಂ ಕುಲಂ ಗುಣಂ ಕುಲಮಭಿಮಾನವೊಂದೆ ಕುಲಮಣ್ಮು ಕುಲಂ ಬಗೆವಾಗಳೀ ಕಲಹದೊಳಣ್ಣ ನಿಮ್ಮ ಕುಲವಾಕುಲಮಂ ನಿಮಗುಂಟುಮಾಡುಗುಂ' ಎಂದು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಮ್ಮ ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಕೇಳುವಲ್ಲಿಯೂ ಈತನ ನಯವಿನಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಭೀಷ್ಮರು ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಯುದ್ಧವನ್ನಂತೂ ಪಂಪ ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಬತ್ತಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದ ಸರ್ಪಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು, ಅದರ ಮರುನುಡಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡದೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಗಿತ್ತ ವಚನವನ್ನು ಚಾಚೂತಪ್ಪದೆ ಕರ್ಣ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಣನ ಮರಣವನ್ನು ಕಂಡು ಪಂಪನ ಹೃದಯ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನು 'ಚಾಗದ ನನ್ನಿಯ ಕಲಿತನದಾಗರಂ' ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾನೆ. 'ಪಿಡಿದನೆ ಪುರಿಗಣೆಯನೆರಟ್ಟುಡಿದನೆ ಬಳ್ಕಿದನೆ ತಾನೆ ತನ್ನನೆ ಚಲಮಂ ಪಿಡಿದೞಿದನ್' ಎಂದು ದೇವತೆಗಳ ಪಡೆ ಹೊಗಳುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ವೀರಾಧಿವೀರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೂ ಪಂಪನ ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿನಾಯಕನೂ ಆದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತ ಚರಮಶ್ಲೋಕವನ್ನಂತು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ನೆನೆಯದಿರಣ್ಣ ಭಾರತದೊಳಿಂ ಪೆರರಾರುಮನೊಂದೆ ಚಿತ್ತದಿಂ
ನೆನೆವೊಡೆ ಕರ್ಣನಂ ನೆನೆಯ ಕರ್ಣನೊಳಾರ್ ದೊರೆ ಕರ್ಣನೇಱು ಕ
ರ್ಣನ ಕಡುನನ್ನಿ ಕರ್ಣನಳವಂಕದ ಕರ್ಣನ ಚಾಗಮೆಂದು ಕ
ರ್ಣನ ಪಡೆಮಾತಿನೊಳ್ ಪುದಿದು ಕರ್ಣರಸಾಯನಮಲ್ತೆ ಭಾರತಂ

ಕನ್ನಡದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಟ್ಟಗುರಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಾಸಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಲ್ಯನಿಗೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತ ಕರ್ಣ, ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಪುರಿಗಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಚನವೀಯುತ್ತಾನೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಂತಿಗೆ ತೊಟ್ಟಬಾಣವನ್ನು ತೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕರ್ಣ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಕರ್ಣನಿಗೆ ತನ್ನ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ತೋರಿ ಅವನನ್ನು ಕೃತಾರ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ವಿ.ಜಿ.)

ಕರ್ಣ (ಜ್ಯಾಮಿತಿ): ಸರಳರೇಖೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಒಂದು ಬಹುಭುಜಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಸನ್ನವಲ್ಲದ (ನಾನ್‌ಅಡ್ಜೆಸೆಂಟ್) ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಶೃಂಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಸರಳರೇಖೆ (ಡಯಗೊನಲ್). ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಭುಜಗಳಿರುವ ಬಹುಭುಜಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಣಗಳಿವೆ. ಒಂದು n–ಭುಜದಲ್ಲಿನ ಕರ್ಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ

$$nC_2 - n = \tfrac{1}{2}n\,(n-3)$$

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಚತುರ್ಭುಜದಲ್ಲಿ 2, ಪಂಚಭುಜದಲ್ಲಿ 5, ಷಡ್ಭುಜದಲ್ಲಿ 9, ಇತ್ಯಾದಿ ಕರ್ಣಗಳಿವೆ.

ABCD ಒಂದು ಆಯತವಾದರೆ AC, BDಗಳು ಅದರ ಎರಡು ಕರ್ಣಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಆ ಆಯತವನ್ನು ಎರಡು ಸರ್ವಸಮ ಲಂಬಕೋನ ತ್ರಿಭುಜಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತವೆ (AC ಯಾದರೆ ΔACD, ΔACB; BD ಯಾದರೆ ΔBDA, ΔBDC). ಈ ತ್ರಿಭುಜಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವಾಗ AC ಮತ್ತು BDಗಳನ್ನು ವಿಕರ್ಣ ಗಳೆಂದು (ಹೈಪಾಟಿನ್ಯೂಸಸ್) ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

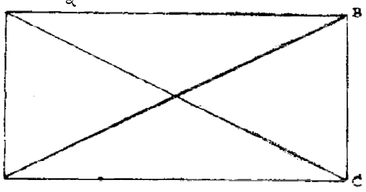

ಒಂದು ಚತುರ್ಭುಜವನ್ನು (ಇದೇ ರೀತಿ ಬಹುಭುಜಗಳನ್ನು ಸಹ) ಎರಡು ಭಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಬಿಂದುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತೇವೆ. A, B, C, Dಗಳು ನಾಲ್ಕು ಸಮತಲೀಯ, ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವ ಮೂರೂ ಏಕರೇಖಸ್ಥವಲ್ಲದ, ಬಿಂದುಗಳು. ಇವು ಒಟ್ಟು ಆರು ಸರಳರೇಖೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ:

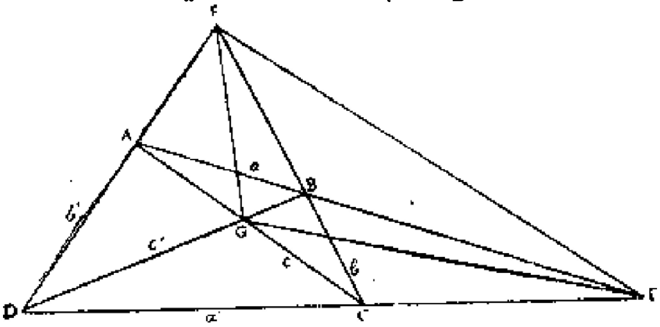

a: AB; b: BC; c: CA
a': CD; b': AD; c': BD

ಇವು ಆವೃತಿಸುವ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರದ ಹೆಸರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಚತುಷ್ಕೋನ (ಕಂಪ್ಲೀಟ್‌ಕ್ವಾಡ್ರೇಂಗಲ್), a, a'; b, b'; c, c ಇದರ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಎದುರು ಭುಜಗಳು. ಇವು ಸಂಧಿಸುವ ಬಿಂದುಗಳು ಹೀಗಿವೆ;

E : a, a' ; F : b, b' ; G : c, c'

E,F,Gಗಳಿಗೆ ಕರ್ಣಬಿಂದುಗಳೆಂದೂ ಅವು ರಚಿಸುವ EFGಗೆ ಕರ್ಣಬಿಂದು ತ್ರಿಕೋನ (ಡಯಗೊನಲ್ ಪಾಯಿಂಟ್ ಟ್ರ್ಯಾಂಗಲ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಸರಳರೇಖೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತೇವೆ. a,b,c,d ಗಳು ನಾಲ್ಕು ಸಮತಲೀಯ, ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವ ಮೂರು ಏಕ

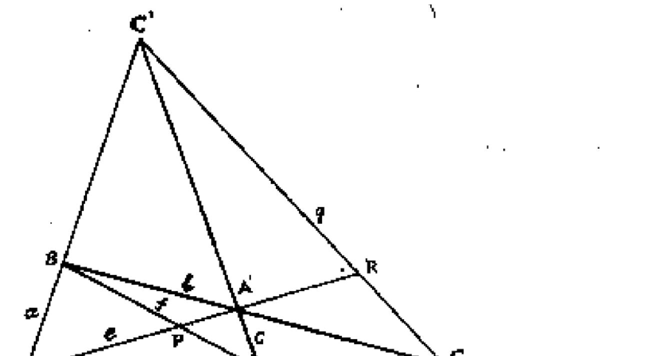

ಬಿಂದುಸ್ಥವಲ್ಲದ, ಸರಳರೇಖೆಗಳು. ಇವು ಒಟ್ಟು ಆರು ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ.

A : d,a ; B : a,b ; C: b,d;
A' : b, c ; B' : c,d ; C' : c,a

ಇವು ಆವೃತಿಸುವ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರದ ಹೆಸರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಚತುರ್ಭುಜ (ಕಂಪ್ಲೀಟ್ ಕ್ವಾಡ್ರಿಲೇಟರಲ್). A, A'; B, B'; C, C' ಇದರ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಎದುರು ಶೃಂಗಗಳು. ಇವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಸರಳರೇಖೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

$$e: AA', f: BB', g: CC'$$

e,f,g ಗಳಿಗೆ ಕರ್ಣರೇಖೆಗಳೆಂದೂ ಅವು ಆವೃತಿಸುವ ತ್ರಿಭುಜಕ್ಕೆ (ΔPQR) ಕರ್ಣ ರೇಖಾ ತ್ರಿಭುಜ (ಡಯಗೊನಲ್ ಲೈನ್ ಟ್ರೈಲೇಟರಲ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು. (ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕರ್ಣ (ಕಳಚುರಿ): ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಳಚುರಿ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಒಂದನೆಯ ಬಿಜ್ಜಳನ (ಬಿಜ್ಜ) ಮಗ. ಕನ್ನಮ, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಎಂದೂ ಈತನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. 1067ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳಿವೇಡದಿಂದ (ಈಗಿನ ಮಂಗಳವೇಢೆ; ಶೋಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಈತ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಐವತ್ತು ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಾಡಿ ಗೆದ್ದನೆಂದೂ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದೂ ಇವನನ್ನು ಹೊಗಳಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾರರು, ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಚೋಳರು ಮುಂತಾದವರೊಂದಿಗೆ ಈತನ ಪ್ರಭುವಾದ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಾಡಿದ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಭಾಗವಹಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತ 1080ರ ವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ (**ನೋಡಿ– ಕಳಚುರಿಗಳು**). *

ಕರ್ಣ (ಗುಹಿಲ): 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೇವಾಡ ಅಥವಾ ಮೆದಪಾಟ ವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಗುಹಿಲ ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬ ದೊರೆ. ರಣಸಿಂಹ ಎಂಬುದು ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಕರ್ಣನಿಗೆ ಮಹಾನ, ಕ್ಷೇಮಸಿಂಹ ಮತ್ತು ರಾಹಪ ಎಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಕ್ಷೇಮಸಿಂಹನ ವಂಶದವರು ರಾವಲ ಅಥವಾ ರಾಜಕುಲರೆಂದೂ ರಾಹಪನ ವಂಶಜರು ರಾವಲರ ಅಧೀನರಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ರಾಣಾಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಾಂತರು. ಕರ್ಣನ ಅನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದವ ಕ್ಷೇಮಸಿಂಹ. ಇವನ ಮಗ ಸಾಮಂತಸಿಂಹ 1171ರಲ್ಲಿ ಮೇವಾಡವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. *

ಕರ್ಣ (ಚೌಳುಕ್ಯ): ಸು. 1064ರಿಂದ ಸು. 1094ರವರೆಗೆ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಚೌಳುಕ್ಯ ವಂಶದ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಭೀಮನ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವ. ಮೊದಲನೆಯವನಾದ ಮೂಲರಾಜ ತನ್ನ ತಂದೆಗಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ತನ್ನ ತಾಯಿ ಉತ್ತಮ ಕುಲಜೆಯಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡನೆಯವನಾದ ಕ್ಷೇಮರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೀಮ ಸು. 1064ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟ.

ಕರ್ಣ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನೆಂಬ ಬಿರುದು ತಳೆದು, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನವಸಾರಿಯವರೆಗೂ ಇವನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಂಶದ ಅರಸರೊಡನೆ ಸಖ್ಯ ಬೆಳೆಸಿ, ಪರಮಾರ ದೊರೆ ಜಯಸಿಂಹನನ್ನು ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದ. ಮಾಳವವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಪರಮಾರ ಉದಯಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಓಡಿಸಿದ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಕರ್ಣನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ ದೊರೆ ಜಗದ್ದೇವನಿಂದ ಇವನು ಪರಾಭವವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಣ ಕೈಕೊಂಡ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯೂ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನಾಡೋಲದ ಚಾಹಮಾನ ರಾಜ ಪೃಥ್ವೀಪಾಲ ಇವನನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ. ಅಹಮದಾಬಾದಿನ ಬಳಿಯ ಆಶಾಪಲ್ಲೀ (ಈಗಿನ ಅಸವಲ್) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಆಶಾ ಎಂಬ ಭಿಲ್ಲ ನಾಯಕನನ್ನು ಕರ್ಣ ಸೋಲಿಸಿದ. ಗೋವೆಯ ಕದಂಬ ದೊರೆ ಜಯಕೇಶಿಯ ಮಗಳಾದ ಮಯಣಲ್ಲದೇವಿಯನ್ನು ಕರ್ಣ ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದ. ಪ್ರ.ಶ. 1094ರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ಮರಣಹೊಂದಲು ಅವನ ಅಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಕ ಪುತ್ರನಾದ ಜಯಸಿಂಹ ಚೌಳುಕ್ಯರಾಜನಾದ. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಯಣಲ್ಲ ದೇವಿಯೇ ತನ್ನ ಮಗನ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ (ರೀಜೆಂಟ್) ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದಳು. **ನೋಡಿ–ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಗುಜರಾತಿನ.** (ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.)

ಕರ್ಣ (ವಾಘೇಲ): ಗುಜರಾತನ್ನಾಳಿದ ಚೌಳುಕ್ಯ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವ. ವಾಘೇಲ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ. ರಾಮನ ಮಗ. ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಸಾರಂಗದೇವನ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ (1296). ಆದರೆ 1299ರಲ್ಲಿ ಅಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿಯ ಇಬ್ಬರು ಸೇನಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಉಲುಘ್‌ಖಾನ್ ಮತ್ತು ನುಸ್ರತ್ ಖಾನರು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಗುಜರಾತಿನ ಮೇಲೇರಿ ಬಂದರು. ಆಶಾಪಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಇಡೀ ಗುಜರಾತು ಅವರಿಗೆ ವಶವಾಯಿತು. ಕರ್ಣನ ರಾಣಿ ಕಮಲಾದೇವಿಯನ್ನು (ಕೌಲದೇವಿ) ಅವರು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ದೆಹಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಜನಾನಾಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರು (**ನೋಡಿ– ಕಮಲಾದೇವಿ**). ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಮಗಳು ದೇವಲದೇವಿಯೊಡನೆ ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಗ್ಲಾನಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಗುಜರಾತಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ ಅಲಫ್ ಖಾನ್ 1306ರ ಅನಂತರ ಬಾಗ್ಲಾನಿನ ಮುತ್ತಿಗೆ ನಡೆಸಿದ. ಆಗ ದೇವಲದೇವಿಗೆ ಯಾದವರ ಶಂಕರನೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ಣ ದೇವಲದೇವಿಯನ್ನು ದೇವಗಿರಿಗೆ ರಕ್ಷಕರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಳಿಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಆದರೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲೇ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ದೆಹಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರು. ಕರ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಅಲಫ್ ಖಾನನೊಂದಿಗೆ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಕಾದಾಡಿದ. ಆದರೆ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರ ಬಲದ ಮುಂದೆ ಅವನ ಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಆತ ದೇವಗಿರಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ಆಮೇಲೆ ಅವನ ಗತಿ ಏನಾಯಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.;ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕರ್ಣ (ಸೇವುಣ): ದೇವಗಿರಿಯ ಸೇವುಣ ರಾಜವಂಶದ ಐದನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನ (1173–1192) (**ನೋಡಿ– ಭಿಲ್ಲಮ**) ತಂದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳೇನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಹೇಮಾದ್ರಿಯ ಚತುರ್ವರ್ಗ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಸೇವುಣರ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಐದನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನಿಂದಲೇ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಗದಗ್ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತ ಭಿಲ್ಲಮನ ತಂದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮೇಥಿ ಮತ್ತಿತರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಕೃಷ್ಣ ಎಂದಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ ಕೆಲವು ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಕರ್ಣನನ್ನು ಸೇವುಣರ ವಂಶವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಣ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಮಲ್ಲುಗಿಯ ಅನಂತರ ಐದನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಿಲ್ಲಮ ಮಲ್ಲುಗಿಯ ಮಗನೆಂದೇ ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ ಸಂಪಾದಿತ ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ಣ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಮರಣ ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ಊಹೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕರ್ಣಕೀಟಗಳು: ಕೀಟವರ್ಗದ ಡರ್ಮಾಪ್ಟಿರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು (ಇಯರ್ ವಿಗ್ಸ್). ಇವು ನಿದ್ರಿಸುವವರ ಕಿವಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂಬ ತಪ್ಪು ಭಾವನೆಯಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳ ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಿಗಳಂತಿರುವ ಎರಡು ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವಕ್ಕೆ ಕೊಂಡಿಕೀಟ ಅಥವಾ ಕೊಂಡಿಹುಳು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ.

ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಮುಂದಿನ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಒರಟು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣವು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಾಳವಿನ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಅಗಲವಾಗಿ, ತೆಳುವಾಗಿ ಪೊರೆಯಂತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಾಳಗಳಿವೆ. ಕೀಟ ಹಾರದಿದ್ದಾಗ ಇವು ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮಡಿಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವದನಾಂಗಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಅಗಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಶರೀರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಂಡಿಗಳು ಈ ಕೀಟಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣ. ಕೊಂಡಿಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸ ಬಹುದು. ಕೊಂಡಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಹಾರವಾದ ಇತರ ಸಣ್ಣ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೂ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡಿ ಸಹಕಾರಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳ 2 ಮತ್ತು 3ನೆಯ ಉದರ ಖಂಡಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸನೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ದ್ರವವೊಂದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಇವು ಸು. 3"–4" ದೂರ ಚಿಮ್ಮಿಸಬಲ್ಲವು.

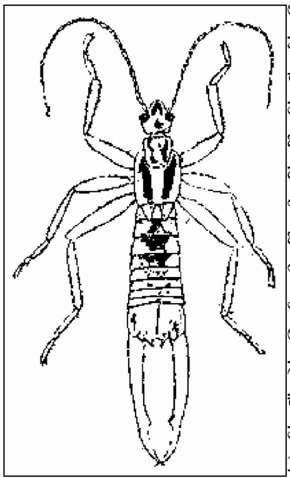

ಕರ್ಣಕೀಟಗಳು ನಿಶಾಚರಿಗಳು. ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲದಲ್ಲಿನ ಸಂದುಗಳು, ಬಿರುಕುಗಳು, ಮರದ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಕೊಳೆತಿರುವ ಮಾಂಸ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೊಳೆತ ಸಸ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು.

ಕರ್ಣಕೀಟಗಳ ಜೀವನದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿಷಯ ಎಂದರೆ ತಾಯಿಕೀಟ ತನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು, ಮರಿಗಳನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದು. ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ತೂತುಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅವು ಒಡೆದು ಮರಿಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವಾಗುವವರೆಗೂ ಅವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೀಟಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇಧಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 1,200. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 120 ಪ್ರಭೇಧಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: 1 ಲೆಬಿಡ್ಯೂರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ *ಲೆಬಿಡ್ಯೂರ ರೈಪೇರಿಯ*, 2 ಲೇಬಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ *ಲೇಬಿಯ ಮೈನರ್*, 3 ಫಾರ್ಫಿಕ್ಯುಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ *ಫಾರ್ಫಿಕ್ಯುಲ ಆರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯ*, 4 ಕೆಲಿಸೋಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ *ಪ್ರೋರಿಯಸ್ ಅಬ್ಡಾಮಿನ್ಯಾಲಿಸ್*. ಈ ವರೆಗೆ ಕೇವಲ 15 ಪ್ರಭೇದಗಳ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಪಿ.ಎಂ.;ಜೆ.ಪಿ.ಸಿ.)

ಕರ್ಣಕುಂಡಲ: ಬಾಲ್ಸಾಮಿನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಇಂಪೇಷಿಯೆನ್ಸ್‌ಮಿನ. ಇದನ್ನು ಗೌರಿಹೂಗಿಡ, ಬಸವನ ಪಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಣರಂಜಿತ ಹೂ ಬಿಡುವ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ಯಾನ, ಕೈತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗಿಡ. ಇದನ್ನು ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೂ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಇದರ ಹೂಗಳು ಪೂಜೆಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮುಡಿಯುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಗುಲಾಬಿ, ನೇರಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಹೂ ಬಿಡುವ, ದಳಗಳ ಮೇಲೆ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ ಹೂವುಳ್ಳ, ಒಂಟಿ ಸುತ್ತಿನ ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಸುತ್ತಿನ ಹೂಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರವೂ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಆಗಿವೆ.

ಬೀಜದಿಂದಲೇ ಈ ಸಸ್ಯ ಸುಲಭವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುದು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗದ ಕಾಟ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊದಲು ನರ್ಸರಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಹಾಕಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಅನಂತರ ಹೂವಿನ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಬೇಕು. 6"–8" ಅಂತರವಿರುವಂತೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡಬೇಕು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೊಳೆತ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ ನೀರುಣಿಸಿದರೆ ಗಿಡ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಗೊಬ್ಬರ ಅತಿಯಾದರೆ, ಎಲೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಿ ಹೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗಬಹುದು. ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದ 40–50 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಯಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಹೂಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೂ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಎಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರೆ. ಹೂಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇದು ಸುಮಾರು 12"–15" ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆಸಸ್ಯ (ಹರ್ಬ್). ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಹಿಡಿದಾಗ, ಒಳಗಿರುವ ನಾಳಗಳು (ನೀರ್ನಾಳ ಮತ್ತು ಆಹಾರನಾಳ) ದಪ್ಪ ಗೆರೆಗಳಂತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗಿಡವನ್ನು ಬೇರು ಸಹಿತ ಕಿತ್ತು ಬಣ್ಣದ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ (ಇಯಸೀನ್ ದ್ರಾವಣ) ಕೆಲಹೊತ್ತು ಇಟ್ಟರೆ, ನಾಳಗಳೊಳಕ್ಕೆ ದ್ರಾವಣ ಪ್ರವಹಿಸಿ ನಾಳಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ. ಇವು ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೃಂತಪತ್ರಗಳಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೃಂತಪತ್ರ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿರಿತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಅಸಮ; ವಿಪರ್ಯಸ್ತ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು, ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ (ಆಕ್ಸಿಲ್) ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ, ಚಿಕ್ಕ ಗೊನೆಯಂತಿರುವ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟುವುದುಂಟು. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 3, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 5; ವರ್ಣಮಯ; ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿನ 2 ಪತ್ರಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿವೆ. ಪಾರ್ಶ್ವ ಬದಿಯಲ್ಲಿನ 2 ಪತ್ರಗಳು ಚಿಕ್ಕವೂ ಚಪ್ಪಟೆಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಸಿರಾಗಿವೆ. ಇಡೀ ಹೂವೇ ತಿರುವುಮುರುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತುಟಿಯಂತಿರುವ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದ ಪುಷ್ಪಪತ್ರ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು, ದಳದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪೊಳ್ಳಾದ ಹಾಗೂ ಬಾಗಿದ ಸೊಂಡಿಲಿನಂಥ (ಸ್ಪರ್) ರಚನೆಯಿದೆ. ಪುಷ್ಪದಳಗಳು 3 ಅಥವಾ 5; ಮುಂದಿನ ದಳ ಪತಾಕೆಯಂತಿದ್ದು (ಸ್ಟಾಂಡರ್ಡ್) ಹೂ ತಿರುವುಮುರುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೂವಿನ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಈ ದಳ ಅತ್ಯಂತ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ರೆಕ್ಕೆಯಂಥ ಪಾರ್ಶ್ವದಳಗಳು 2 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಸೀಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಎರಡೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಉಂಟು. ಕೇಸರಗಳು 5, ಕೇಸರದಂಡ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಪರಾಗಕೋಶಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು; ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 5 ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅಂಡಕಗಳಿದ್ದು ಇವು ಸಾಲಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಶಲಾಕೆ ಇಲ್ಲ. ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಅಂಡಾಶಯದ ಮೇಲೇ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 5 ಮೂಲೆಗಳಿವೆ. ಫಲ ಒಡೆಯುವ ಮಾದರಿಯದು. ಅದು ಸಂಪುಟ (ಕ್ಯಾಪ್ಸೂಲ್) ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಕೋಶ ಸ್ಫುಟನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯ ರೀತಿ ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಿದೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ 5 ವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದು ಅವು ಅಂಡಕಾಧಾರ ದಂಥ ಅಕ್ಷದಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕ ಗುಣವುಳ್ಳ ರಬ್ಬರಿನಂತೆ ಹಿಡಿದು ಸ್ಫೋಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬೀಜಗಳು ನುಣುಪು ಇಲ್ಲವೆ ಒರಟು, ಹೊಳಪು ಇಲ್ಲವೆ ರೋಮಮಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಇಂಪೇಷಿಯೆನ್ಸ್ ಬಾಲ್ಸಾಮಿನ ಪ್ರಭೇದವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸುಮಾರು 115 ಬೇರೆ ಪ್ರಭೇದಗಳುಂಟು. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳ ಉಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 70ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಾಡುಪ್ರಭೇದಗಳು; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದವು. ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಇಂಪೇಷಿಯೆನ್ಸ್ ಸುಲಾನಿ ಮತ್ತು ಇಂಪೇಷಿಯೆನ್ಸ್ ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈ – ಇವು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ರಸಭರಿತ ಸಸ್ಯಗಳು. ಇವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ನೆರಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಇಂಪೇಷಿಯೆನ್ಸ್ ಹಾಕರಿ, ಇಂ. ಆಲಿವರ್ೖ, ಇಂ. ಹುಕರಿಯಾನ ಮತ್ತು ಇಂ. ಮಲಬಾರಿಕಮ್–ಇವನ್ನು ರಾಕರಿ ಮತ್ತು ತೂಗುಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು, ಇವನ್ನು ಗಿಣ್ಣುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಮಾಡಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ.

ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜಾತಿಯ ವಿವರಗಳಿಗೆ **(ನೋಡಿ– ಇಂಪೇಷಿಯೆನ್ಸ್)**. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.;ಕೆ.)

ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ: ಸು.1160–1170. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಶಾಖೆಯ ಶಿಲಾಹಾರ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನೆಂಬವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಜೈನಕವಿ. ರುದ್ರ ಭಟ್ಟ, ಆಂಡಯ್ಯ, ಮಂಗರಸ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ಈತನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕವಿ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ ಮತ್ತು ವೀರೇಶಚರಿತ ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಕವಿಯ ವಿಷಯದ ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಸಮಂತಭದ್ರ, ಗುಣಭದ್ರ, ಪೂಜ್ಯಪಾದ, ಗೃಧ್ರಪಿಂಛ, ವೀರಸೇನ ಕೊಂಡಕುಂದಾಚಾರ್ಯ, ಮಲಧಾರಿದೇವ, ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ, ಶುಭಚಂದ್ರ, ಬೆಟ್ಟದ ವ್ರತಿ, ಭುವನಬ್ಬೆ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ, ಅಕಳಂಕಚಂದ್ರ–ಇವರು ಕವಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿರುವ ಯತಿಗಳು. ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನ ಮತ್ತು ನಾಗಚಂದ್ರ–ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳು. ಜೀಮೂತವಾಹನ ವಿದ್ಯಾಧರ ಚಕ್ರವಂಶತಿಳಕನೆನ್ನಿಸಿದ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯನ ಪುತ್ರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಕರಣಾಗ್ರಣಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮನೆಂಬವನು (ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ಎಂದೂ ಈತನ ಹೆಸರನ್ನು

ಹೇಳಿದೆ) ಕವಿಯ ಆಶ್ರಯದಾತೃ; ಕವಿಯ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಲಕ್ಷ್ಮನ ತಂದೆ ಶ್ರೀಭೂಷಣಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲಾಗಿ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣದ ರಚನೆಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ.

ಕವಿ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಗುರು ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ; ಈತ ಕೃತಿಯ ನಾಂದೀಮುಖದ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯಶ್ರೇಣೀಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತನಾಗಿರುವ ಮಲಧಾರಿ ದೇವರ ಶಿಷ್ಯನೇ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲ. ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣದ ಆಶ್ವಾಸಾದಿ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭವ್ಯವನಜವನ ಮಾರ್ತಂಡಂ ಎಂಬುದೂ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಮ ಜಿನಮತ ಕ್ಷೀರವಾರಾಶಿಚಂದ್ರಂ ಎಂಬುದೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಹಜ ಕವಿತಾರಸೋದಯಂ ಎಂಬುದೂ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಬಿರುದುಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವೆರಡೂ ಕವಿಯ ಆಶ್ರಯದಾತೃವಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಇಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗಿರುವುದುಂಟು.

ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಕಾಲದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನೇರವಾದ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಪಂಪರಾಮಾಯಣದ ಕವಿ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಕಾಲ, ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಗುರು ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿಯ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪೋಷಕವ್ಯಕ್ತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಹಾಗೂ ಆತನ ಅರಸನಾದ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕೆಲವು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಕವಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸೂಚಿಸಿರುವ ಕಾಲಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ; ಆರ್. ನರಸಿಂಹ ಚಾರ್ಯರು: ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1140; ಡಾ. ಎ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರು: ಮೊದಲು ಊಹಿಸಿದ್ದು ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1173–74, ಆಮೇಲೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದು ಪ್ರ. ಶ. 1135–90; ಎಚ್. ಶೇಷ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು: ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1130–35: ಪ್ರೊ. ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು: ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1140–80, ಎಂ. ಗೋವಿಂದಪೈಯವರು: ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1170.

ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಕಾಲನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಕಾಲವನ್ನು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಕಾಲ ವಿಷಯದಲ್ಲೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಮತವಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಕಾಲ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವೆಂದೂ ಆತನ ಕೃತಿ ಪಂಪರಾಮಾಯಣ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1140ರಲ್ಲಿ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿಯನ್ನು ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ಅದ್ಯತನನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಸಮಕಾಲೀನನೋ ಸಮೀಪವರ್ತಿಯೋ ಆಗಿರುವಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ನಾಗಚಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಮನ್ನಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನ ಖ್ಯಾತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವಿದ್ವದ್ವಲಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮುನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿ ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಆತನ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಂಪ ರಾಮಾಯಣದ ಅನುಕರಣವೂ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1140ಕ್ಕಿಂತ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟಾದರೂ ಈಚೆಗೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದ ಶಿಲಾಹಾರರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯರಾಜ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1140ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1115ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನೆಂತಲೂ ಪ್ರ. ಶ. ಸು. 1140ರ ಮೊದಲು ಆತ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಲಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1440–75 ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ನಾಗವರ್ಮನ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1145) ಭಾಷಾಭೂಷಣದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣದ ಪದ್ಯಗಳು ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1145 ರಿಂದೀಚೆಗೆ, ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1140ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಪಂಪ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಈಚೆಗೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1150ರ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅರ್ವಾಚೀನ ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಪ್ರಾಚುರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಯಃ 1160–70ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಕೃತಿ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದು.

ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ಯಾವ ಸ್ಥಳದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಗ್ರಂಥಾಧಾರವಿಲ್ಲ. ದೊರೆತಿರುವ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತ ವಳವಾಡವನ್ನು ಸ್ಥಿರ ಶಿಬಿರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ. ಈ ವಳವಾಡ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ 25.6 ಕಿ.ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ, ಅದೇ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಂದಿನ ವಳವಾಡ ಎಂಬ ಸ್ಥಳವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಕರಣಾಗ್ರಣಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮನೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿರುವುದು ಸಹಜವಾದರಿಂದ ಈತನ ಪೋಷಣೆಯ ಕವಿಗೂ ಇದೇ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದ ರಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಬರಿಯ ಊಹೆ.

ಕರ್ಣಪಾರ್ಯಕೃತವಾದ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಈಗ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ತನ್ನ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ತನಗೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಜೈನಕವಿಗಳ ನೇಮಿಕಥಾಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರಿದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಪುನ್ನಾಟಸಂಘದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಚಾವುಂಡರಾಯ ಕೃತವಾದ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣ ಇವನ್ನು ನೋಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ತೋರುತ್ತವೆ. ಕರ್ಣಪಾರ್ಯನ ಈ ಕೃತಿ ಜಿನಸೇನರ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣವನ್ನೂ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಗುಣಭದ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಮಹಾಪುರಾಣ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸಮ್ಮಿಳಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೃತಿ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಈ ಆಚಾರ್ಯದ್ವಯರ ಕಥಾಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲೀನ ಅನ್ಯ ನೇಮಿಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರದಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಜೈನೇತರವಾದ ಎಂದರೆ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಈ ಕೃತಿಯ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಪಂಪಭಾರತ ಮತ್ತು ಗದಾಯುದ್ಧಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಾರತಕಥೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನ ಭಾರತ ಕಥಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿದೆ. ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶರಣನಲ್ಲ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯನೂ ಕಾವ್ಯಕಲಾದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಕಥಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿಭಿನ್ನ ಕಥಾವಾಹಿನಿಗಳ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಮಾದರಿಯನ್ನಾಗಿ ಆತ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಈಚಿನ ಕನ್ನಡ ನೇಮಿಚರಿತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ವಿವಿಧ ಕಥಾಮೂಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೃಷ್ಟಿ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಥಾಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿವಂಶ ಕುರುವಂಶಗಳ ಚರಿತ್ರಪುರುಷರ ಕಥೆಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯಾಗದಂತೆ ರಸದೃಷ್ಟಿ, ಪಾತ್ರಪರಿಪುಷ್ಟಿ, ಸನ್ನಿವೇಶ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಆತನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆ ಕಾವ್ಯಾಂಗಗಳಾದ ಇತರ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ. ಮೂಲದ ಕಥಾಭಾಗಗಳು ಪರಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡು ಹೊಸ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಳೆಗೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸರಳ ಸುಂದರವಾದ ಕವಿಯ ಶೈಲಿಯೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಕವಿಯಲ್ಲಿವಾದರೂ ಹೃದ್ಯವೂ ಸರಸವೂ ಆದ ಕಥನಕಲೆ, ಸರಳವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ರೀತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಕೌಶಲ, ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಆಕರ್ಷಕವಾದ ನಾಟಕೀಯತೆ, ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ದೇಶ್ಯ–ಇವು ಕಾರಣವಾಗಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಪಿ.)

ಕರ್ಣಪ್ರಯಾಗ್: ಉತ್ತರಗಂಗಾನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳ. ಗರ್ವಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲಕನಂದ ಮತ್ತು ಪಿಂಡಾರ್ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ಣನ ಕಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸ್ಥಳವಾದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ಣಪ್ರಯಾಗ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಆ ವೀರನ ಸ್ಮಾರಕ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕರ್ಣಸುವರ್ಣ: ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುರ್ಶಿದಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈಗಿನ ರಂಗ್‍ಮತಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳವೇ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಸುವರ್ಣ ನಗರ ವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಗರ ಬಂಗಾಳದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಗೌಡರು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದರು. ಗುಪ್ತವಂಶದ ರಾಜರು ಮತ್ತು ಮೌಖರಿ ವಂಶದ ರಾಜ ಈಶ್ವರವರ್ಮ ಗೌಡಸಂತತಿಯ ರಾಜರ ವಿಸ್ತರಣ ನೀತಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆ ವಂಶದ ಹೆಸರಾಂತ ರಾಜನಾದ ಜಯನಾಗರನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕರ್ಣಸುವರ್ಣವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. 606ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಶಶಾಂಕನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕರ್ಣಸುವರ್ಣ ಬಂಗಾಳದ ಗೌಡಸಂತತಿಯವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಶಶಾಂಕನ ಮರಣಾನಂತರ ಇದು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಾಮರೂಪದ (ಅಸ್ಸಾಂ) ರಾಜನಾದ ಭಾಸ್ಕರವರ್ಮನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಭಾಸ್ಕರವರ್ಮ ಈ ನಗರವನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ವಿಧಾನಪುರ ಶಾಸನವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ (ಪತ್ರಿಕೆ): ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ದ್ವಿಸಾಪ್ತಾಹಿಕ. 1913ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಗಾಗ ಘರ್ಷಣೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು.

ಕಾಬ್ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಬ್ಬನ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೇಕ್ರಾನಿಕಲ್, ಇಂಡಿಯನ್ ಪೇಟ್ರಿಯಟ್ ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಇದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ವಿಷಪೂರಿತ ಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದೂ ಇದನ್ನು ತರಿಸಕೂಡದೆಂದೂ ಆತನು ಸೂಚನೆ ನೀಡಿದ. ಪತ್ರಿಕೆ ಆ ಅವಮಾನವನ್ನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಎದುರಿಸಿತು. ಪರಕೀಯ ರೆಸಿಡೆಂಟನಿಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಹಾಕಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅದು ಟೀಕಿಸಿತು. ರಾಜವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ದಿವಾನರ ಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದು ಅರಮನೆಯವರು ಶಂಕಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆ ತನಗೆ ತೋರಿದ್ದನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಬರೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಆಗಿನ ದಿವಾನರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಸಲಹೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಿಗಿಯಾದ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕಾ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಹಲವು ಕಡೆಯಿಂದ ಒತ್ತಾಯ ಬಂದಿತ್ತಾದರೂ ಆಗಿನ ದಿವಾನರು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಂತದ್ದು 1922–23ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ, ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಚಂದಾದಾರರಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ್ದ ಬಾಕಿಯ ಮೊತ್ತ ಸು. 8000 ರೂಪಾಯಿ. *

ಕರ್ನಾಟಕ ಕೇಸರಿ: ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುತ್ತೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. 1928ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ನಡೆಯಿತು. ಸಂಪಾದಕರು ಮಂಜೇಶ್ವರ ಅನಂತರಾವ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಥೆ, ಕವನ, ಪ್ರಬಂಧ, ನಾಟಕ, ಲೇಖನ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಇತಿಹಾಸ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಲೇಖನಗಳಿದ್ದು, ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 24 ಪುಟಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆ; ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಎರಡೂವರೆ ರೂಪಾಯಿ. ಬೆಲೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆ; ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಎರಡೂವರೆ ರೂಪಾಯಿ. ಮೊದಲ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕವಿತೆಯೊಂದು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಬದಿಯ ಪುಟ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು.

ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಾಲ ವಿಚಾರ. ಶಿವರಾಮಕಾರಂತರ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೇಖನಮಾಲೆ, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಅವರ ನಿಜಗಲ್ಲಿನ ರಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ಹಲವಾರು ಸಂಶೋಧಕ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಲೇಖನಗಳು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡವು. ಐರೋಡಿ ಶಿವರಾಮಯ್ಯ, ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ, ಉಗ್ರಾಣ ಮಂಗೇಶರಾವ್, ಪಾಂಡೇಶ್ವರ ಗಣಪತಿರಾವ್, ಕಡೆಂಗೋಡ್ಲು ಶಂಕರಭಟ್ಟ, ಮಚ್ಚಿಮನೆ ಶಂಕರನಾರಾಯಣರಾವ್, ಬೆಳ್ಳೆ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಮೊದಲಾದವರ ಲೇಖನಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪುತ್ತೂರಿನ ಹರಿಹರ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಆ ಭಾಗದ ಜನಪ್ರಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಯೆನಿಸಿತ್ತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ: ವಿದ್ವಾನ್ ಭಾಷ್ಯಂ ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ (1865) ಕನ್ನಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯರ ಮಗ ಭಾಷ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಂದೆಗೆ ಕೆಲಕಾಲ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಅವರು ಸರ್ಕಾರಿ ಗೆಜೆಟಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರಾಗಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ (1866) ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯರೊಬ್ಬರೇ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. 1868ರ ವರೆಗೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಯಿತು. 1973ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಹೊಂದಿದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ' ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ 'ತಂತೀ ವರ್ತಮಾನ ಸಂಗ್ರಹ' 'ಗೆಜೆಟ್ಟಿನ ಸಾರಾಂಶ', ಒಳದೇಶ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವೃತ್ತಾಂತ, 'ನೈಮಿತ್ತಿಕ ವಿಷಯನ್ಯಾಸವು' ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖನಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದುವು. ಮೈಸೂರಿಗರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಹೋರಾಡಿತು. ಅಂದಿನ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ಟೀಕಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ತೋರಿತು. ಅದರ ರಾಜಕೀಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತೋರಿದ ಆದ್ಯಪತ್ರಿಕೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು.

ಭಾಷ್ಯಂ ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯರು 1877ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಆಗ ಭಾಷ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮಗ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಇದರ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಟಿ.ಸಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಇದರ ಮಾಲೀಕರಾದರು. ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಮಾಲೀಕರೂ ಸಂಪಾದಕರೂ ಪ್ಲೇಗಿನಿಂದ ನಿಧನರಾದರುದರಿಂದ (1898) ಪತ್ರಿಕೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಭಾಷ್ಯಂ ಬಂಧುಗಳು 1859ರ ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಮೈಸೂರು ವೃತ್ತಾಂತ ಬೋಧಿನಿ'ಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದು ಮೈಸೂರಿನ ಆದ್ಯಪತ್ರಿಕೆ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಪತ್ರಿಕೆ 'ಮಂಗಳೂರ ಸಮಾಚಾರ' ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಹರ್ಮನ್ ಮೊಗ್ಲಿಂಗ್ ಅನಂತರ ಭಾಷ್ಯಂ ಬಂಧುಗಳೇ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಆದ್ಯರು. (ಎಂ.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷೋಜ್ಜೀವಿನಿ ಸಭಾ: 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆಂದೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ (1887) ಒಂದು ಸಂಘ. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕರು. ಇವರ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ 1881 ಮಾರ್ಚ್ 1 ರಂದು ಜರುಗಿತು. ಆ ಬಳಿಕ ಇವರು ಹಲವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡರು. ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಗತಿ, ಸ್ತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತ–ಕನ್ನಡಗಳ ಪೋಷಣೆ ಇವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ–ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾಸಾದವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಯುವಕರ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯೆಯೊಂದೇ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದು ಒಡೆಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯೆ ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯಬೇಕು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ–ಬೋಧನೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷೋಜ್ಜೀವಿನಿ ಸಭಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಈ ಸಭೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಹಳೆಯದು. ಇದರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂ. ಶಾಮರಾವ್ ಮುಂತಾದ ಮಹನೀಯರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದರು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಟಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ: ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿರುವ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ತರಾದಿ (ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ). ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಈಗ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಪಕ್ಕದ ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕೇರಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದು ಗಾಯನ, ವಾದನ, ನಾಟ್ಯ, ನರ್ತನ, ರಸಭಾವ, ಅಲಂಕಾರ, ಛಂದಸ್ಸು, ಧೃವಗಾನ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳೊಡನೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ಈ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೊಡುಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಕಾಣಿಕೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಇವು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಸರು ಜೊತೆಗೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಉಗಮ–ವಿಕಾಸ: ಸಾಮವೇದದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ದತ್ತಿಲ, ಕೋಹಿಲ, ಭರತ ಮೊದಲಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿ; ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಗೀತ ರೀತಿಯೊಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇದನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಮಾರ್ಗ ಬೆಳೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸು.4ನೆಯ ಶತಮಾನ ಗಾಯನ ವಾದನ ರಸ ಅಲಂಕಾರ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗೀತಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳಿದ್ದರೆ ಸು.4–5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮತಂಗನ ಬೃಹದ್ದೇಶೀ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಭರತ ಹೇಳುವ ಸಂಗೀತ ಜಾತಿಗಳ ಬದಲು ರಾಗ ಸಂಗೀತದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಗಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧ, ಸಂಕೀರ್ಣವೆಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ಶ್ರುತಿ, ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಅಲಂಕಾರ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಮತಂಗ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ವಾದ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಇವನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನವನು. ಇವನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮನ್ನಣೆ ಯಿತ್ತೆಂಬುದು ಹಲವು ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ಶಾಂತಿವರ್ಮನ ವೈಭವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ಮನೆ ಸಂಗೀತದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಿದೆ (ನಾನಾ ವಿಧ ದ್ರವಿಣಸಾರಸಮುಚ್ಚಯೇಷು ದ್ವಿಪೇಂದ್ರಮದವಾಸಿಕಗೋಪುರೇಷು ಸಂಗೀತವಲ್ಗು ನಿನದೇಷು ಗೃಹೇಷು). ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಂಬದ ಮೇಲಿನ ಸು.850ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಟನ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ನರ್ತನ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧ್ಯಾನವಿದ್ದುದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಉದಯಸಿಂಹ ಎಂಬವನು ಕದಂಬ ಗೀತ ವಾದ್ಯ ನೃತ್ಯ ವೇಣು ವೀಣಾರವ ಸಂಗತ ಪಾಟಕ ವಿಜೃಂಭಿತ ಆಸ್ಥಾನ ಕಾವ್ಯನಾಟಕ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸಂಗನಾಗಿದ್ದನೆಂದು 1017ರ ಒಂದು ಶಾಸನ ಹೊಗಳಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಲೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಸಂಗೀತವಿದ್ಯಾಸರಸ್ವತಿ, ವಿಚಿತ್ರನರ್ತನ ಪಾತ್ರ ಶಿಖಾಮಣಿ, ಸಕಳಕಳಾಗಮಾನೂನೆ, ಗೀತವಾದ್ಯನೃತ್ಯಸೂತ್ರಧಾರೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಹಲವು ಅಗ್ರಹಾರಗಳ ಮಹಾಜನರು ಸಂಗೀತಕಲಾ ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದುದನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೀತವಾದ್ಯ ನೃತ್ಯದವರಿಗಾಗಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನ,ಜನ್ನ ಮೊದಲಾದವರು ರಚಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆ, ನೃತ್ಯದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಮರಿಯರ ನರ್ತನ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗೀತದಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ. ರನ್ನನ ಅಜಿತಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಜಿನಶಿಶುವಿನ ಪರಮೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ನೃತ್ಯ ನಾನಾವಿಧ ಗೀತವಾದ್ಯಗಳೊಡನೆ ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ನಾನಾ ಭೇದಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ದಿಶಾವನಿತೆಯರು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅಭಿನವಪಂಪನ ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶರತ್ಸಮಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ವೇಣುಗಾನಲೋಲನು ತ್ರಿಸ್ಥಾನಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹಾಡಿದಾಗ ಸಭಿಕರು ಮೈ ಮರೆತು ರಾಗರಸದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾದಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಕಣ್ಣಪ್ಪ ಹಾಡುತ್ತ, ಕುಣಿಯುತ್ತ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಕೂಗಿದಂತೆ ಹರಿಹರ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಲೀಲಾವತೀಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಓರ್ವ ಪ್ರೌಢೆ ತಾಳಲಯ ಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸಿದಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅಗ್ಗಳನ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಗಾನವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದನೊಬ್ಬ ತಾಳಸ್ವರಲಯಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವೀಣೆಯ ನಾದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಣಾನಂದಕರವಾಗಿ ಹಾಡಿದನೆಂದೂ ಸಂಗೀತದ ಗಂಧವನ್ನೇ ಅರಿಯದವರೂ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ತಮಗೂ ಹಾಡುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಗೀತವಿತ್ತೆಂದೂ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಜನ್ನನ ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ. ಸೋಮರಾಜ ತನ್ನ ಉದ್ಭಟಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾನವಿಶಾರದೆಯರು ಗಾನ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗಾಯಕಿಯರು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹಾಡಲುದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿ ನಾಟಿ, ಗೌಳ, ಸಾಳಗ, ಶ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾವಿಧ ರಾಗ ಸಮೂಹದಿಂದ ಹಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದವರ ಮನ ಮೆಚ್ಚಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಗಳಿಸಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಸಂಗೀತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ನೆರವೇರಿತು. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿನೋದವಿಂಶತಿಯಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಗಗಳು, ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೊಡನೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಗ ಎರಡನೆಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ತನ್ನ ಸಂಗೀತಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ರಚನಾರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಮೇರುಕೃತಿ ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ. ಈತ ದೇವಗಿರಿಯ ಸೇವುಣ ದೊರೆ ಸಿಂಘಣನ (1199–1247) ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕರಣಿಕಾಗ್ರಣಿಯಾಗಿದ್ದ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 74 ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಈ ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ಕೃತಿ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿತೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರಕ್ಕೆ ಸುಧಾಕರವೆಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು 1330ರ ಸುಮಾರಿಗಿದ್ದ ಸಿಂಹಭೂಪಾಲ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಹಾಗೂ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನಂಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸಹಜ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಲಕ್ಷಣಕಾರ ಹರಿಪಾಲದೇವ (1309–80) 'ತದಪಿ ದ್ವಿವಿಧಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಭೇದತಃ । ಕರ್ನಾಟಕಂ ದಕ್ಷಿಣೇ ಸ್ಯಾದ್ಧಿಂದುಸ್ತಾನೀ ತಥೋತ್ತರೇ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಎಂಬ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪುರೇಖೆಗಳೊಡನೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳೊಡನೆ ರೂಪು ತಳೆಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಮನ್ನಣೆ ಅದೇ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಮತ್ತು ಅಂದಿನ ದೊರೆಗಳ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಈ ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಕಾರಣ. ತತ್ಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಲವು ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಂಗೀತ ಅಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪಂಪಾಸ್ಥಾನವರ್ಣನಂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾಯಕರು ದಂಡಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಶಾರೀರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೇಳೈಸಿ ಗ್ರಾಮ ಮೂರ್ಛನೆ ಪಂಚವಿಧಗಮಕಗಳನ್ನು ತ್ರಿಸ್ಥಾಯಿದಲ್ಲೂ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ರಂಜಿಸುವಂತೆ ರಾಗಾಲಾಪವನ್ನೂ ಅನೇಕ ತಾಳಗಳಿಗನು ಗುಣವಾಗಿ, ದೋಷ ರಹಿತವಾದ ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಹಾಡಿದರೆಂಬುದರ ವರ್ಣನೆ, ಪಕ್ಕವಾದ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆ, ಮದ್ದಳೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಚಿತ್ರ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ವಾದ್ಯಗಳ ವಾದನಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮನನಾಟುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಸು.1500ರಲ್ಲಿ ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೋತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮ, ರಾಗೋತ್ಪತ್ತಿಲಕ್ಷಣ, ವಿಪಂಚಿ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ವೀಣೆಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಗಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ನಾರದ ವೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಗಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡಿದಂತೆ ವೀರಭದ್ರ ಕವಿಯ ವೀರಭದ್ರವಿಜಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನ ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶಂಭು ಅಂಧಕಾಸುರನ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ತಾಂಡವನೃತ್ಯವನ್ನಾಡಿದಾಗ ನಂದಿ ಬಹ್ಮಾದಿಗಳು ಮೃದಂಗ ತಾಳಗಳನ್ನೂ ನಾರದ ತುಂಬುರರು ವೀಣೆ ದಂಡಿಗಳನ್ನೂ ನುಡಿಸಿದರೆಂಬ ಸುಂದರ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ಭರತೇಶವೈಭವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವನಾಟಕ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಟ್ಯದವರ್ಣನೆ, ಉತ್ತರನಾಟಕ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಂಸಮಂಡಳೆ ಎಂಬ ನರ್ತನ, ತಾಂಡವವಿನಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ವೇಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೃತ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಬಹು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯಗಳ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. **(ವಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)**

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರಾದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡಿನ ಸಂಗೀತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿರೂಪಣೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗಿತಾಗಿ ಇದೇ ಈ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು ಎಂಬ ಊಹೆ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪುನರುತ್ಥಾನ ಮಾಡಿದ ಮಹಾಮಹಿಮರು ಸಂಗೀತಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದು ಈಗ ಅನುಪಲಬ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವೆಂದು ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲು ಅಂಕುರಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿದವರು. ಇವರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಅಥವಾ ಸ್ಫುಟಪಡಿಸಿದ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವೆಂದು ಜನ ಕರೆದಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತಸಾರದಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಮೇಳ ರಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಐವತ್ತು ಪ್ರಚುರ ಪ್ರಯೋಗಗಳುಳ್ಳ ರಾಗಗಳನ್ನ ಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಗೋವಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತ ತನ್ನ ಸಂಗೀತಸುಧೆಯಲ್ಲಿ (1614) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಚರಣಾಗ್ರಣೇಭ್ಯಃ ಆರಭ್ಯರಾಗಾನ್ ಪ್ರಚುರ ಪ್ರಯೋಗಾನ್ ಪಂಚಾಶತಂ ಚ ಕಲಯೇ ಷಡಂಗಾನ್ – ಎಂಬುದು ಅವನ ಮಾತು. ರಾಗವಿಬೋಧದಲ್ಲಿ (1609) 960 ಮೇಳರಾಗಗಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಸೋಮನಾಥನಿಂದ ಈ ಮೇಳ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಇತ್ತೀಚಿನ ವರೆಗೂ ಎಣಿಕೆಯಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಮೇಳರಾಗಗಳ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಾಗಾಲಾಪನೆಯ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ದೀಕ್ಷಿತನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯ (ಸು.1446–65) ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಭಿನವಭರತಾಚಾರ್ಯ, ರಾಯವಾಗ್ಗೇಯಕಾರ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಕಲ್ಲಿನಾಥನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಕೃತಿಗೆ ಕಲಾನಿಧಿಯೆಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದ. ಈತ ತುಂಬ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹನೂಮನ್ಮತ, ನಾರದಮತ, ಸೋಮೇಶ್ವರಮತಗಳಿದ್ದಂತೆ ಕಲ್ಲಿನಾಥಮತವೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಇತ್ತು. ತಾಳದೀಪಿಕೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಗೋಪೇಂದ್ರ ತಿಪ್ಪಭೂಪಾಲ (ಸು.1423–46) ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಇವನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಸೂರ್ಯೋದಯ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು. ರಾಣಿವಾಸದವರಿಗೆ ನಾಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಬಂಧಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ.

ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥ ಸ್ವರ ಮೇಳಕಳಾನಿಧಿ. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಮರಾಯನಿಗೆ ಅಮಾತ್ಯನಾಗಿದ್ದ ರಾಮಾಮಾತ್ಯ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (ಸು.1550) ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೇಳಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿ, ರಾಗಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಅಧಮಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀಣಾವಾದ್ಯದ ವಿವರಣೆಗೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವರಮೇಳಕಳಾನಿಧಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತಂದ ಗ್ರಂಥ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯ, ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಗೊಂದಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಪ್ರಯೋಗದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ

ದೇಶೀ ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಮೂರ್ಛನ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ, ಹೆಸರಿಸುವ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಬದಿಗಿಟ್ಟಾತ ರಾಮಾಮಾತ್ಯ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಲಕ್ಷಣಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಮೇಳವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಹಿರಿಮೆ ಕೊಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ರಾಮಾಮಾತ್ಯ ಮೊದಲಿಗ. ಇವನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೇಳ ಪ್ರಕರಣವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪರಿಚ್ಛೇದವೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇವನ ಗಮನವೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ ತನ್ನ ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪಲ್ಲವಿ ಮತ್ತು ಚರಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸಹಸ್ರಾರು ಶೈವಪರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೀರ್ತನೆಗಳೊಂದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ವೀಣೆಗೆ ಹದಿನಾರು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳು ಇದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ.

ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೊಡುಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಸಂಗೀತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದವು. ಮಾಗಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡ ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರು ಪೋಷಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಐದನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಚತುಷ್ಷಷ್ಟಿ ಕಲಾಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದರು. ಕಂಠೀರವ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರ ನಿತ್ಯದೋಲಗದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯ,ತಂಬೂರ, ವೀಣಾದಿ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕೋವಿದೆಯರಿದ್ದರು. ಅವರು ಸ್ವತಃ ಸಂಗೀತಸಾಹಿತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಶಾರದರು. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಗಾನ ವಾದ್ಯ ನಾಟ್ಯಗಳು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಇಲ್ಲಿ ವೀಣಾವಾದನ ತತ್ವಲಯಜ್ಞಾನಕುಶಲ ಕಲಾವಿದರಿದ್ದರು. ಇವರು ಸಂಗೀತಸಾರಜ್ಞರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ವೈಣಿಕರೊಳು ಪ್ರವೀಣರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು ಸ್ವತಃ ಕೆಲವು ಗೇಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಬಹುಮಂದಿ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಉದಾರ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ 9ನೆಯ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರವರೂ ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಲೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಅನಂತರ ಆಳಿದ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು (1895–1940) ರಸಾಭಿಜ್ಞರಾಗಿದ್ದು ಸಂಗೀತಾದಿ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಉದಾರ ಪೋಷಣೆ ನೀಡಿ ಮೈಸೂರನ್ನು ತಂಜಾವೂರಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಇವರ ಆಸ್ಥಾನ ಅನೇಕ ವೈಣಿಕರು, ಗಾಯಕರು, ನಾಟ್ಯಕಲಾಪ್ರವೀಣರಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜಯಚಾಮರಾಜರೂ ಸಂಗೀತ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿವಗಂಗೆಯ ಸಮೀಪದ ಸಾತನೂರಿನ ಪುಂಡರೀಕವಿಠಲ (ಸು.1562–91) ಮುಖ್ಯನಾದವನು. ಬುರ್ಹಾನ್ ಖಾನನ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇಲೆ ಖಾನ್‌ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಷಡ್ರಾಗ ಚಂದ್ರೋದಯ, ರಾಗಮಾಲಾ, ರಾಗಮಂಜರಿ, ನರ್ತನನಿರ್ಣಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕೂ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪುಂಡರೀಕವಿಠಲ ಉತ್ತರಾದಿ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ನಿಷ್ಣಾತನಾಗಿದ್ದ.

ತಂಜಾವೂರಿನ ಅರಸು ರಘುನಾಥನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಸು.1614–28) ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಂಗೀತಸುಧೆ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಗೋವಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತನೂ ಕನ್ನಡದವನೇ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ಮಾರ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಈಗ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರುವ ವೀಣೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವ ಇವನೇ (ಈ ಕೆಲಸ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದು ಆದ್ದರಿಂದ ವೀಣೆಗೆ ತಂಜಾವೂರು ವೀಣೆಯೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು). ಇವನ ಮಗ ವೆಂಕಟಮಖಿ (ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ದೀಕ್ಷಿತ) ಮೇಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ತನ್ನ ಚತುರ್ದಂಡಿ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಸು.1620) ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗಗಳ (ಮೂಲಪದ ಮೇಳಕರ್ತೃ ಎಂದು) ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ತಂಜಾವೂರಿನ ವಿಜಯರಾಘವ ನಾಯಕನ ಆದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲ ರಾಗಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮೇಳದ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಿಸಿದ ಇಂದಿನ ವೀಣೆ ಈತನ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ. ಇವನ ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚತುರ್ದಂಡಿಯೆಂದರೆ ಗೀತ, ಆಲಾಪ, ಲಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧ – ಇವು ರಾಗ ಹರಿಯುವ ನಾಲ್ಕು ದಾರಿಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೀಣೆ, ಶ್ರುತಿ, ಸ್ವರ, ಮೇಳ, ರಾಗ, ಆಲಾಪ, ಠಾಯ,ಗೀತ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿವೆ. ತಾಳ ಪ್ರಕರಣ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಈತ ರಾಗಾಂಗ ಉಪಾಂಗ ಭಾಷಾಂಗ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಶ್ಲೋಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಗೀತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಾವುವೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಚ್ಚೂರು ಶಿಂಗರಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುವರು ತಮ್ಮ ಸಹೋದರ ಹಿರಿಯ ಶಿಂಗರಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸ್ವರಮಂಜರಿ, ಗಾಯಕ ಪಾರಿಜಾತಂ, ಸಂಗೀತಕಲಾನಿಧಿ, ಗಾಯಕ ಲೋಚನಂ, ಗಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂಜನಂ, ಗಾನೇಂದು ಶೇಖರಂ, ಭಾಗವತ ಸಾರಾಮೃತಂ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗೇಯ ಕೃತಿಗಳು: ಸಂಗೀತ ಲಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಗೇಯಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಹಲವಾರು ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಉತ್ತಮ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ರೂಢಿ. ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತರೂಪಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡುಗೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡ ರಚನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ಪ್ರಬಂಧಗಳ ವಿವರಣೆ ಮತಂಗನ ಬೃಹದ್ದೇಶೀಯಲ್ಲೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಬೆದಂಡೆ, ಮೆಲ್ವಾಡು, ಪಾಡುಗಬ್ಬ, ಪಾಡು, ಬಾಜನೆಗಬ್ಬ, ಚತ್ತಾಣ, ಸುವ್ವಿ, ಚೌಪದಿ, ಅಡ್ಡತನ, ಒನಕೆವಾಡು, ಓವಿ, ಧವಳ, ಮಂಗಳಾಚಾರ, ಏಲಾ ಎಂಬ ರಚನೆಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಉಲ್ಲೇಖನ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಂದಿದೆ. ಶರಣರು ವಚನಗಳಲ್ಲದೆ, ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಎನ್ನ ಕಾಯವ ದಂಡಿಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯ, ಬತ್ತೀಸರಾಗವ ಹಾಡಯ್ಯ, ಉರದಲೊತ್ತಿ ಬಾರಿಸುಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಯ್ಯ ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಿಂದ 32 ರಾಗಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಗೀತಗಳಂ ಪಾಡುತಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶರಣರು ವಚನಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರೆನ್ನಬಹುದು. ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಬತ್ತಲೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಶರಣಶರಣೆಯರೂ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ 101 ವಿರಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಗುರುಬಸವ, ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗಿದೇವ, ನಿರ್ವಾಣಜೋಳೇಶ ಮುಂತಾದವರೂ ವಿಚಾರಪ್ರಧಾನ ವಾದ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅನಂತರದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿ ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯದು. ಇವನು ತ್ರಿಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಷಟ್ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಚಿಸಿದ. ಕೈವಲ್ಯಪದ್ಧತಿಯ ಹಾಡುಗಳು ರಾಗ ತಾಳ ಸಮನ್ವಿತವಾದ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳು, ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯೆ, ಧನ್ಯಾಸಿ, ಶಂಕರಾಭರಣ, ಲಲಿತೆ, ದೇಶಿ ಸಾರಗ, ಸುವ್ವಾಲೆ, ಭೈರವ, ತೋಡಿ, ಕಾಂಬೋಧಿ, ಭವುಳಿ, ಕುರಂಜಿ, ಮಧು ಮಾಧವಿ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಸಾವಂತ,ಕಲ್ಯಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ ನಾದಮಾಧುರ್ಯ ಮತ್ತು ಪದವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವುಳ್ಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಹೊಸ ಶಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ರಘುಪತಿ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನೂ ದೇವರ ನಾಮಗಳನ್ನೂ ರಂಗವಿಠಲ ಮುದ್ರಿಕೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಸುಳಾದಿಗಳ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೇವರ ನಾಮಗಳನ್ನೂ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಮುದ್ರಿಕೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರುಗಳಾದ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ, ವಾದಿರಾಜ ಇವರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಕರಾದರು. ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಮೋಹನದಾಸರು ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೇ ಮುಂತಾದವರು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ರಾಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೂ ಆದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಈ ಹರಿದಾಸರು ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು.

ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಪುರಂದರದಾಸರು. ಇವರು ಸಂಗೀತದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟು, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿಯಲು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಆದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಸರಳೆ, ಜಂಟಿವರಸೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ ರಾಗದಲ್ಲೂ ಸುಳಾದಿ ಸಪ್ತ ತಾಳಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಮಲಹರಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳಾರಿ ಗೀತಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ಮಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ರಾಗಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಕೊಟ್ಟರು. ತುತ್ತುರುತುರೆಂದು, ನಳಿನಜಾಂಡ – ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದ್ದ ಬತ್ತೀಸ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸುಳಾದಿ ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು.

ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳವನ್ನು ಶುದ್ಧಮೇಳವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದುದೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಮಾನಾಂತರ ಶ್ರುತಿಯ ಈ ರಾಗದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು

ಮೊದಲಿಗರು. ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆಂದು ಇವರು ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ ಮೇಳದಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ ಮಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ಗೀತಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಯಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಣನಾಥ ಸಿಂಧುರ ವರ್ಣ, ಕುಂದಗೌರ ಗೌರೀವರ, ಕೆರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ಇವು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಎಳೆಯರಿಗೆ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಪುರಂದರ ಕೊಡುಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತದ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯಾಯಿತು. ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹರಾದರು.

ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲರೂ ಜನರ ಭಾಷೆಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಮತ್ತು ಪದಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಸ, ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಅಲಂಕಾರಗಳು, ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ, ಉಪಮಾನ, ರೂಪಕ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ, ನಿಂದಾಸ್ತುತಿ, ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಗೀತ, ವಾದ್ಯ, ನೃತ್ಯ ಈ ಮೂರರಲ್ಲೂ ಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದರು. ಹರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿವೆ; ವೈರಾಗ್ಯ, ಶಾಂತಿ, ಭಕ್ತಿರಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ದಾಸರ ಕಾಲದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಒಂದು ಖಚಿತ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಪುರಂದರದಾಸರು ಮುಂದಿನ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ರತ್ನಪ್ರಾಯರಾದ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಇವರನ್ನು ಗುರುಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ, ಮಾಗಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡ ಇಂತಹ ಕೆಲವರು ದಾಸಪರಂಪರೆಯ ಹೊರಗಿದ್ದು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರಿಂದ ವಿಪುಲವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಅಂಥ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಸಂಗೀತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ವಿಜಯದಾಸರ (18ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು ಭಾಗವತ ಮತ್ತು ಜೋಗುಳ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅವರ ಸೋದರರು ಹಯವದನವಿಠಲ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸಮಕಾಲೀನರೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಸುರಪುರದ ಆನಂದದಾಸರು ಸಂಗೀತಮಾಧುರ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ಮಧುರ ಮಿಲನವಿರುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸುರಪುರದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಮಹಿಪತಿದಾಸರು ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾವಧೂತರು ಹಲವು ಸುಂದರವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಮಹಿಪತಿದಾಸರ ಮಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಹರಿದಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟವಿಠಲ, ವೈಕುಂಠಕೇಶವ, ಅಚ್ಯುತವಿಠಲ, ವಾಸುದೇವ ವಿಠಲ, ಕಮಲೇಶವಿಠಲ, ಭೀಮೇಶವಿಠಲ, ಜನಾರ್ದನವಿಠಲ, ಶ್ರೀಪತಿವಿಠಲ, ರಘುನಾಥವಿಠಲ, ಪ್ರಾಣೇಶವಿಠಲ, ಶ್ರೀವಿಠಲ ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟಪತಿ, ಅನಂತಾದ್ರೀಶ, ಅಭಿನವಜನಾರ್ದನವಿಠಲ, ಅಚಲಾನಂದವಿಠಲ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಹರಿದಾಸರು ಮುಖ್ಯರು. ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ವಿದ್ಯಾಕಾಂತರು ಭಾವರಾಗಯುಕ್ತವಾದ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ತುಪಾಕಿ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯ, ಸುಬ್ಬಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಮಾಚಾರ್ಯರ ದೇವರನಾಮಗಳು, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿಯ ಗುರುರಾಮವಿಠಲರ ಕೃತಿಗಳು, ಸೋಸಲೆ ವಿದ್ಯಾರತ್ನಾಕರ (ನರಹರಿವಿಠಲ) ಮತ್ತುವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮಠಾಧೀಶ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸನ್ನತೀರ್ಥರ ದೇವರನಾಮಗಳೂ ಸುಂದರವಾದುವು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ರಾಗಭಾವದಿಂದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

19 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜಮನೆತನದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಪೋಷಣೆಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು ಸಂಗೀತಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ಸದಾಶಿವರಾಯರು, ವೀಣೆ ಶೇಷಣ್ಣನವರು, ಮೂಗೂರು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, ವೀಣೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, ಕರಿಗಿರಿರಾಯರು, ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ವಾಸುದೇವಾ ಚಾರ್ಯರು 300ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುತ್ತಯ್ಯ ಭಾಗವತರು 108 ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಜನ್ಯರಾಗಗಳಲ್ಲಿ 108 ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹರಿಕೇಶ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವೋತ್ತಮ ಜೋಯಿಸರು ಕನ್ನಡ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು. ಟಿ.ಚೌಡಯ್ಯನವರು ಅನೇಕ ತಿಲ್ಲಾನಗಳನ್ನೂ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ತ್ರಿಮಕುಟ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಸ್ವಯಂ ಸಂಗೀತರಸಿಕರು ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯ ಕಾರರು. ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಪುಲವಾಗಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ.

ಕಲಾವಿದರು: ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಕಾಲಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗಾಯನ ನಿಪುಣರಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಗೀತಗಾರರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾದವನು ಗೋಪಾಲನಾಯಕ. ಸ್ವತಃ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗಾಯನ ಚತುರನೂ ಆಗಿದ್ದ ಈತ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಕಲಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆಸಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಪೋಷಣೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರುವಿನಿಂದ ಹೊಗಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದ್ದ. ಪುರಂದರದಾಸರೇ ಮೊದಲಾದ ದಾಸಕೂಟದವರು ಉತ್ತಮ ಗಾಯಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅರಸರಿಂದ ದೊರೆತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮೈಸೂರು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೀಣೆ ಕುಪ್ಪಯ್ಯನವರ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಾದ ವೀಣೆ ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರನ್ನು ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರೆಂದೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಅವರ ಸಂಗೀತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಬಹುಮಾನಿಸಿದರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಸಂಗೀತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಪಡೆದವರು. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಇವರು ಕನ್ನಡ ದೇವರನಾಮಗಳಲ್ಲೆ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ತ್ರಿಸ್ಥಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಯುವ ಅದ್ಭುತ ಶಾರೀರ ಸಂಪತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇವರ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮನೋಭಾವದ, ಸ್ವಾನುಭವದ ಸಂಗೀತವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇವರ ಗಾನಕೀರ್ತಿ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡಿತು. ಮೈಸೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಾನ, ಪಲ್ಲವಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಚನ್ನಕೇಶವಯ್ಯನವರು ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದರು. ಇದೇ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು ಮೈಸೂರಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಟಿ.ಚೌಡಯ್ಯನವರು. **(ವಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.;ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.;ಎಲ್.ಆರ್.)**

ಸ್ವರೂಪವಿಧಾನ: ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ದೈವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ನಾದಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯೇ ಇದರ ಅಂತಿಮ ಗುರಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಗೀತದ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ನಾದವೇ. ಸಂಗೀತರತ್ನಾಕರದ ಪ್ರಕಾರ ನಾದದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹೀಗಿದೆ: ನ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣ, ದ ಎಂದರೆ ಅನಲ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿ; ಈ ಎರಡರ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆದದ್ದು ನಾದ. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ನಾಭಿಯಿಂದ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಹೃದಯದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಂಠದಿಂದಪುಷ್ಟ, ಮೂರ್ಧನ್ಯದಿಂದ ಅಪುಷ್ಟ, ಮುಖದಿಂದ ಕೃತ್ರಿಮ ಎಂಬ ನಾದಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಿಂದೆದ್ದ ಮಂದ್ರ,ಮಧ್ಯ, ತಾರ ಇವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವೇ ಸ್ಥಾಯಿಗಳು, ಸ್ಥಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು. ಇವನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ), ತೀವ್ರಾ, ರೌದ್ರೀ, ವಜ್ರಿಕಾ, ಉಗ್ರಾ- ಈ ನಾಲ್ಕು ದೀಪ್ತಾ ಎಂಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಕುಮುದ್ವತೀ, ಕ್ರೋಧೀ, ಪ್ರಸಾರಿಣೀ, ಸಂದೀಪಿನೀ, ರೋಹಿಣೀ- ಈ ಐದು ಆಯತಾ ಜಾತಿ, ದಯಾವತೀ, ಆಲಾಪಿನೀ, ಮದಂತೀ- ಈ ಮೂರು ಕರುಣಾ ಎಂಬ ಜಾತಿ; ಮಂದಾ, ರತಿಕಾ, ಪ್ರೀತಿ, ಕ್ಷಿತಿ- ಈ ನಾಲ್ಕು ಮೃದು ಎಂಬ ಜಾತಿ; ಛಂದೋವತಿ, ರಂಜನೀ, ಮಾರ್ಜನಿ, ರಕ್ತಾ,ರಮ್ಯಾ, ಕ್ಷೋಭಿಣೀ ಈ ಆರು ಮಧ್ಯಾ ಎಂಬ ಜಾತಿ.

ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ನಡುವೆ ಅನುರಣನದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ, ಸ್ಫುಟವಾದ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಏಳು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ (ರೇಷ್ಯೋ) ಸ್ಪಂದನ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ. ಇವನ್ನು ಷಡ್ಜ, ಋಷಭ, ಗಾಂಧಾರ, ಮಧ್ಯಮ, ಪಂಚಮ, ಧೈವತ, ನಿಷಾದ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಏಳು ಸ್ವರಗಳ ಸ್ಥಾನ ಈ ರೀತಿ – 1, 2, 3, 4 ಷಡ್ಜ; 5, 6, 7 ಋಷಭ; 8, 9 ಗಾಂಧಾರ; 10, 11, 12, 13 ಮಧ್ಯಮ; 14, 15, 16, 17 ಪಂಚಮ; 18, 19, 20 ಧೈವತ; 21, 22 ನಿಷಾದ. ಆಯಾ ಸ್ವರದ ಸಂಗಡಲೇ ಬಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ನಿಯತಶ್ರುತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಈ ಏಳು ಸ್ವರಗಳು ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರಗಳು. ಸ, ರಿ, ಗ, ಮ, ಪ, ಧ, ನಿ ಎಂದು ಇವುಗಳ ನಿರ್ದೇಶ. ನಿಯತಶ್ರುತಿಯೇ ಶುದ್ಧಸ್ವರದ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಈ ಶುದ್ಧಸ್ವರಗಳಲ್ಲದೆ ವಿಕೃತಸ್ವರಗಳೂ ಇವೆ. ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಪ್ರಕಾರ ವಿಕೃತ ಸ್ವರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 12, ಸಂಗೀತಪಾರಿಜಾತದ ಪ್ರಕಾರ 22, ಸೋಮನಾಥನ ರಾಗವಿಬೋಧದ ಪ್ರಕಾರ 10, ರಾಮಾಮಾತ್ಯನ ಸ್ವರ ಮೇಳಕಳಾನಿಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ 11, ವೆಂಕಟಮಖಿಯ ಚತುರ್ದಂಡಿ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ 9, ಕಡೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಇಂದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವಿಕೃತ ಸ್ವರಗಳು ಶ್ರುತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಅಥವಾ ತಗ್ಗುಗಳಿಂದಾದವು. ಅವುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ – ಕೋಮಲ ಅಥವಾ ಚತುಃಶ್ರುತಿ ಋಷಭ, ಷಟ್ಶ್ರುತಿ ಋಷಭ, ಸಾಧಾರಣ ಗಾಂಧಾರ,

ಅಂತರ ಗಾಂಧಾರ, ಪ್ರತಿ ಮಧ್ಯಮ, ಚತುಃಶ್ರುತಿ ಧೈವತ, ಷಟ್ಶ್ರುತಿಧೈವತ, ಕೈಶಿಕೀ ನಿಷಾದ, ಕಾಕಲೀ ನಿಷಾದ. ಏಳು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸ,ರ,ರಿ, ರು, ಗ, ಗಿ, ಗು,ಮ, ಮಿ, ಪ, ಧ, ಧಿ, ಧು, ನ, ನಿ, ನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ ಮತ್ತು ಪ ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲ; ಇವು ಇನಿತ್ಯ ಶುದ್ಧ. ರಿ ಯಲ್ಲಿ ಮೂರು, ಗ ದಲ್ಲಿ ಮೂರು, ಮ ದಲ್ಲಿ ಎರಡು,ಧದಲ್ಲಿ ಮೂರು, ನಿ ಯಲ್ಲಿ ಮೂರು – ಹೀಗೆ ವಿಕಾರಗಳಿವೆ.

ಈ ಸ್ವರಗಳ ಸಮೂಹ ಗ್ರಾಮ. ಇವು ಮೂರು ವಿಧ ಷಡ್ಜಗ್ರಾಮ, ಮಧ್ಯಮ ಗ್ರಾಮ, ಗಾಂಧಾರ ಗ್ರಾಮ. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ 7 ಮೂರ್ಛನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮೂರ್ಛನೆಯೆಂದರೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಏಳು ಸ್ವರಗಳ ಆರೋಹಣ ಮತ್ತು ಅವರೋಹಣ. ಗಾಂಧಾರ ಗ್ರಾಮದ ಏಳುಮೂರ್ಛನೆಗಳಿಗೆ ನಂದ, ವಿಲಾಸ, ಸುಮುಖೀ, ಚಿತ್ರ, ಚಿತ್ರವತೀ, ಸುಖ, ಆಲಾಪ ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳು. ಷಡ್ಜಗ್ರಾಮದ ಮೊದಲ ಮೂರ್ಛನೆಯಲ್ಲಿ ತಾರಸ್ಥಾಯಿಯ ಒಂದು ಸ್ವರ ಮುಟ್ಟುತ್ತೇವೆ, ಎರಡನೆಯ ಮೂರ್ಛನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಇತ್ಯಾದಿ. ಮಧ್ಯಮ ಗ್ರಾಮದ ಮೊದಲ ಮೂರ್ಛನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿತಾರದ ಒಂದು ಸ್ವರ, ಎರಡನೆಯ ಮೂರ್ಛನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೀಗೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗಾಂಧಾರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅತಿ ತಾರಕ್ಕಿಂತ ತಾರತರವಾದ ಸ್ವರ ಮುಟ್ಟಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದು ಮಾನವ ಕಂಠಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದ ದೇವಗಾನವೆಂದು ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೂ ಮೂರು ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 21 ಮೂರ್ಛನೆಗಳು. ಈ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು, ಏಕವಿಂಶತಿ ಮೂರ್ಛನೆಗಳು, ಅಷ್ಟಾದಶ ಶ್ರುತಿಗಳು –ಇವಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಸ್ವರಮಂಡಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ.

ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ವರ್ಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ವರಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿ ಹಾಡಬಹುದು. ಒಂದೇ ಸ್ವರವನ್ನು ವಿಳಂಬಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಸ್ಥಾಯೀ (ಸಾ–ಸಾ–ಸಾ). ಕ್ರಮ ಹಿಡಿದು ಒಂದು ಸ್ವರದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿದರೆ ಆರೋಹಿ (ರಿ ಗ ಮ ಪ). ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ರಮ ಹಿಡಿದು ಇಳಿದರೆ ಅವರೋಹಿ (ನಿ ಧ ಮ ಪ). ಈ ಆರೋಹಿ ಅವರೋಹಿಗಳು ಕಲಿಸಿದಂತೆ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರೆ ಅದು ಸಂಚಾರಿ (ರಿ ಮ ಗ ಮ ಗ ರಿ ಸಾ).

ಇಂಥ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವರಿತು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರವೂ ವರ್ಣದಂತೆ ಸ್ಥಾಯೀ, ಆರೋಹಿ, ಅವರೋಹಿ, ಸಂಚಾರಿ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ. ಸ್ಥಾಯ್ಯಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನಾದಿ (ಸ ಸ ಸ), ಪ್ರಸನ್ನಾಂತ (ಸ ಸ ಸ), ಪ್ರಸನ್ನಾದ್ಯಂತ (ಸ ಸ ಸ), ಪ್ರಸನ್ನಮಧ್ಯ (ಸ ಸ ಸ), ಕ್ರಮರೇಚಿತ (ಸ ರಿ ಸ ಸ ಗ ಮ ಸ) ಎಂದು ಐದು ವಿಧಗಳು. ಆರೋಹ್ಯಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಸಾ–ರೀ–ಗಾ–ಮಾ), ನಿಷ್ಕರ್ಷ (ಸಸ–ರಿರಿ–ಗಗ), ಪ್ರೇಂಖಿತ (ಸರೀ–ರಿಗಾ–ಗಮಾ), ಬಿಂದು (ಸಸಸರಿ–ಗಗಗಮ–ಮಮಮಪ), ಹಸಿತ (ಸಾ–ರಿರೀ–ಗಗಗಗಾ–ಮಮಮಮಾ), ಸಂಧಿಪ್ರಚ್ಛಾದನ (ಸರಿಗಾ–ಗಮಪಾ–ಪಧನೀ), ಅಕ್ಷಿಪ್ತ (ಸಗಾ–ಗಪಾ–ಪನೀ) ಎಂದೂ ಏಳು ಉಪವಿಧಗಳು. ಅವರೋಹ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಏಳು ವಿಧಗಳು. ಆದರೆ ಸ್ವರಗಳ ಕ್ರಮ ಹಿಂದು ಮುಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಚಾರಿ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದ (ಸರಿಸ–ರಿಗರಿ–ಗಮಗ), ಪ್ರೇಂಖ (ಸರಿರಿಸ– ರಿಗಗರಿ–ಗಮಮಗ), ರಂಜಿತ (ಸಗರಿ, ಸಗರಿಸ–ರಿಮಗ, ರಿಮಗರಿ–ಗಪಮ, ಗಪಮಗ), ಆಕ್ಷೇಪ (ಸರಿಗಾ–ರಿಗಮಾ–ಗಮಪಾ), ಪರಿವರ್ತ (ಸಗಮಾ–ರಿಮಪಾ–ಗಪಧಾ), ಕೂತಜಿ (ಸರಿ, ಸಗಸ–ರಿಗ, ರಿಮರಿ–ಗಮ, ಗಪಗ), ಉದ್ವಾಹಿತ (ಸರಿಗರಿ–ರಿಗಮಗ–ಗಮಪಮ), ಉದ್ಘಟ್ಟಿತ (ಸರಿ,ಪಮಗರಿ–ರಿಗ, ಧಪಮಗ–ಗಮ), ನಿಧಪಮ, ಹುಂಕಾರ (ಸರಿಸ–ಸರಿಗರಿಸ –ಸರಿಗಮರಿಗಸ–ಸರಿಮಪಮಗರಿಸ), ಸ್ಖಲಿತ (ಸಗರಿಮ, ಮರಿಗಸ–ರಿಮಗಪ, ಪಮಗರಿ), ಕ್ರಮ (ಸರಿ–ಸರಿಗ, ಸರಿಗಮ–ರಿಗ, ರಿಗಮ, ರಿಗಮಪ), ಶ್ಯೇನ (ಸಪಾ–ರಿಧಾ–ಗನೀ–ಮಸಾ), ಹ್ರಾದಮಾನ (ಸಗರಿಸ–ರಿಮಗರಿ–ಗಪಮಗ) ಎಂದು ಹದಿಮೂರು ಉಪವಿಧಗಳು, ಭರತ ಕಲ್ಪಲತಾ ಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ತಾಲ ಮಂದ್ರ ಪ್ರಸನ್ನ (ಸರಿಗಮಗರಿ–ಸರಿಗರಿ–ಸರಿಗಮ), ಮಂದ್ರ ತಾಲಪ್ರಸನ್ನ (ಸರಿಗರಿ–ಸರಿ–ಸರಿಗಮ), ಆವರ್ತಕ (ಸರಿ–ಸರಿಗಮ–ರಿಗ–ರಿಗಮಪ), ಸಂವಿಧಾನ (ಸರಿಗಸರಿಸರಿ–ಗ–ಮಾ–ರಿಗಮರಿಗರಿಗ–ಮ–ಪಾ), ವಿಧೃತ (ಸರಿಗ–ಸರಿಗಮ–ರಿಗಮ–ರಿಗಮಪ), ವ್ಯವಲೋಪ (ಸರಿಗಾ–ಸಾರಿಗಾ–ಮಾ–ಮಾ– ರಿಗಾಮ–ರೀಗಮಾ–ಪಾ–ಪಾ), ಧಿಲ್ಲಾಸಿತ (ಸರಿಗ–ಸರಿಗಮ–ರಿಗಮ–ರಿಗಮಪ) ಎಂದು ಸಪ್ತಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಕೇಳುವವರಿಗೆ ಹಿತವೆನಿಸುವಂತೆ ಸ್ವರವನ್ನು ಕಂಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಗಮಕ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ಸ್ವರವನ್ನು ಅರ್ಧಾಕ್ಷರ ಕಾಲ ಹಿಡಿದು ಒತ್ತುವುದು ತಿರಿಪ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸ್ವರವನ್ನು ಒಂದಕ್ಷರ ಕಾಲ ಅಲುಗಿಸುವುದು ಕಂಪಿತ (ಟ್ರಿಲ್), ಎರಡಕ್ಷರ ಕಾಲ ಅಲುಗಿಸುವುದು ಲೀನ, ನಾಲ್ಕಕ್ಷರ ಕಾಲ ಆಂದೋಲಿತ, ಹನ್ನೆರಡಕ್ಷರ ಕಾಲ ಪ್ಲಾವಿತ. ಸಸ, ರಿರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಜಂಟಿಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಬಿಡುವುದು ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿತ (ಡಿಫ್ಲೆಕ್ಟ್), ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಾಘಾತ. ಒಂದು ಸ್ವರದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಸ್ವರ ಛಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವುದು (ಪಮ=ಪಪಮ) ಆಹತ; ವೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೀಟುಹಾಕಿ ಗ ಸ್ವರವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ, ಮೀಟು ಹಾಕದೆಯೇ ಮ ಸ್ವರವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಆಹತವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸ್ವರದಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಾಗ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸ್ವರವನ್ನು ಶಬ್ದಿಸಿ ದಾಟುವುದು ಖಂಡಿಂಪು [ಮರಿ=ಮ(ಗ)ರಿ]. ಉಲ್ಲಸಿತ ಎಂಬುದಿನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಗಮಕ. ಒಂದು ಸ್ವರದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಜಾರುವುದು ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಎಕ್ಕುಜಾರು, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ದಿಗುಜಾರು. ಒಂದೇ ಸ್ವರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕದ ಸ್ವರವನ್ನೂ ಲಘುವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು ಓರಿಕ (ಸನಿಧಪ=ಸರಿನಿಸಧನಿಪ). ಇಂಥ ಗಮಕಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಹತ್ತು ಮಾತ್ರ.

ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ವಾದಿ,ಸಂವಾದಿ,ಅನುವಾದಿ, ವಿವಾದಿ. ವಾದಿ (ಸೊನ್ಯಾಂಟ್) ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯಸ್ವರ. ರಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹುವೇಳೆ ಬರುವ ಸ್ವರ (ಸರಿಗಮಪಧನಿಸ–ರಿಗಮಪಧನಿಸ–ಗಮಪಧನಿಸ–ಮಪಧನಿಸ–ಪಧನಿಸ–ಧನಿಸ–ನಿಸ–ಸ) ಸಂವಾದಿ (ಕಾನ್ಸೊನೆಂಟ್) ಸ್ವರ ವಾದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸುಸಂಗತವಾಗಿ ಸೇರಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸ್ವರ. ಸಂವಾದಿ ಸ್ವರಗಳ ನಡುವೆ ಎಂಟು ಇಲ್ಲವೆ ಹನ್ನೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಂತರ ಇರಬೇಕು. ಸ–ಪ, ಸ–ಮ, ರ–ಧ, ಗ–ನ, ಗಿ–ನಿ, ಗು–ನು, ರ–ಮಿ ಗಳು ಸಂವಾದಿ ಸ್ವರಗಳು. ವಿವಾದಿಗೆ (ಡಿಸ್ಸೊನೆಂಟ್) ವೈರಿ ಸ್ವರ ಎಂದೂ ಹೆಸರು; ಎರಡು ಸ್ವರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಅಂತರ ಇದ್ದರೆ ಸಂವಾದಿ, ವಾದಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ (ಸಮ್ಮಗರಿಸ–ರಿಗಮ–ರಿಪ್ಪಮರಿಗ–ಗಮಪ–ಗದ್ದಪಮಗ–ಮಪಧ). ಕಡೆಯದಾಗಿ ಅನುವಾದಿ (ಅಸ್ಸೊನೆಂಟ್). ವಾದಿಯೊಂದಿಗೆ ಯಾವೊಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೂ ಇರದೆ ರಾಗದ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ತನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾನು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ (ಸರಿಗ–ರಿಪಮ–ಗಮಪ). ಇದೂ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಿತ್ವವೇ ಆದರೂ ಸಂವಾದಿಗಿಂತ ಇದರ ಸಂವಾದಿತ್ವ ಕಡಿಮೆ.

ರಾಗ : ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ರಾಗ ಪದ್ಧತಿ. ರಾಗ ಎಂದರೆ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ (ರಂಜಕತ್ವಾತ್). ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮೆಲೊಡಿ–ಟೈಪ್, ಮೆಲೊಡಿ–ಮೌಲ್ಡ್, ಟ್ಯೂನ್ ಎನ್ನಬಹುದು. ಶುದ್ಧವಿಕೃತ ಸ್ವರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹನ್ನೆರಡು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ (ಸಪ್ತಸ್ವರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ) ಐದಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಸ್ವರಗಳನ್ನಾಯ್ದು ಅವನ್ನು ಆಧಾರಷಡ್ಜಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ರಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಐದೇ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಔಡವ (ಪೆಂಟಾಟೋನಿಕ್) ರಾಗ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದೃಷ್ಟಾಂತ ಬೇಕೆಂದರೆ ಮೋಹನ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಗುಪಧಿಸ ಎಂಬಷ್ಟೇ ಸ್ವರಗಳು. ಆರು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಅದು ಷಾಡವ ರಾಗ (ಹೆಕ್ಸೊಟೋನಿಕ್) ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಂಜಿನೀ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಗಮಧನಿ ಎಂಬಷ್ಟೇ ಸ್ವರಗಳು. ಏಳೂ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಗ. ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ರಾಗಕ್ಕೆ ಮೇಳಕರ್ತ ಅಥವಾ ಜನಕರಾಗ ಅಥವಾ ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಗ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಮೇಳಕರ್ತಗಳನ್ನು ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡಾಗಿ ವೆಂಕಟಮಖಿ ತನ್ನ ಚತುರ್ದಂಡಿ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ನಿತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರಗಳಾದ ಸ ಮತ್ತು ಪ–ಈ 72 ರಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಮದ ವಿಕಾರಗಳಾದ ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಮಧ್ಯಮಗಳು ಬರುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೇಳಕರ್ತಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವ, ಉತ್ತರ ಎಂದು ವಿಗಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ –ಪೂರ್ವ ಮೇಳದಲ್ಲಿ 1 ರಿಂದ 36 ರಾಗಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶುದ್ಧ ಮಧ್ಯಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಮೇಳದಲ್ಲಿ 37 ರಿಂದ 72 ರಾಗಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮಧ್ಯಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಋಷಭ, ಗಾಂಧಾರ, ಧೈವತ, ನಿಷಾದಗಳು ರಾಗರಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲೂ ಒಂದು ಕ್ರಮಹಿಡಿದು ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಈ ಸ್ವರಗಳು ಬರುವ ಆರಾರು ರಾಗಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಚಕ್ರ ಮಾಡಿ ಇಂಥ ಹನ್ನೆರಡು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ 72 ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಅಡಕ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಮೇಳದ ಮೊದಲ ಚಕ್ರವಾದ ಇಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸ, ಪ, ಮ ಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರ, ಗ ಇದ್ದು ಇದರ ಆರು ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಧ, ನ ಗಳ ವಿಕಾರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸ್ವರಜಾತಿ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ರಾಗವೈವಿಧ್ಯ. ಏಳು ಸ್ವರಗಳೂ ಕ್ರಮ ಹಿಡಿದು ಬಂದು ಆರೋಹಣಾವರೋಹಣಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಸ್ವರಗಳಾಗಿರುವುದು ಮೇಳಕರ್ತರಾಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಉಳಿದ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಗಳ ಆರೋಹಣಾವರೋಹಣ ಹೀಗೆ ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಮಯುಕ್ತವೂ ಅಲ್ಲ. ಏಳು ಸ್ವರಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ವರ್ಜ್ಯರಾಗಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಥ ರಾಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅನಂತವಾದರೂ ಸುಮಾರು 800 ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ವರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ಜ್ಯರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆರೋಹಣದಲ್ಲೂ ಐದು, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲೂ ಐದು ಸ್ವರಗಳು ಬಂದರೆ ಅದು ಔಡವ–ಔಡವ; ಮೋಹನ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಪಧಗ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸ್ವರಗಳು (ಹರಿಕಾಂಭೋದಿ

ಮೇಳದ ಜನ್ಯ ಇದು). ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆರು, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಐದು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಷಾಡವ–ಔಡವ; ನಾಟಕುರಂಜಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಗಮಧನಿಸ–ಸನಿಮಧಧಸ ಬರುತ್ತವೆ (ಇದೂ ಹರಿಕಾಂಭೋದಿ ಜನ್ಯ). ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಐದು ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಇದ್ದರೆ ಔಡವ–ಷಾಡವ; ಶ್ರೀಮಣಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಗಪಧಸ–ಸನಿಧಪಗರಸ (ಇದು ರತ್ನಾಂಗಿ ಮೇಳಜನ್ಯ). ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಐದು ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಏಳು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಔಡವ–ಸಂಪೂರ್ಣ; ಕೀರ್ತಿಪ್ರಿಯ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಮಪಧಸ–ಸನಧಪಮಗರಸ (ಇದು ಕನಕಾಂಗಿ ಮೇಳ ಜನ್ಯ). ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆರು, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಷಾಡವ–ಷಾಡವ; ಶ್ರೀ ರಂಜಿನೀ ರಾಗದ ಸ್ವರಗಳು ಸರಿಗಮಧನಿಸ–ಸನಿಧಮಗರಿಸ (ಖರಹರಪ್ರಿಯಜನ್ಯ). ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಏಳು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಷಾಡವ–ಸಂಪೂರ್ಣ; ಕಾಂಭೋದಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಗಮಪಧಸ ಸನಿಧಪಮಗರಿಸ (ಹರಿಕಾಂಭೋದಿ ಜನ್ಯ). ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಏಳು ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ–ಷಾಡವ; ಸೇನಾಜಯಂತೀ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸರುರಿಗಪಧಮಸ–ಸಧಪನಿಮಗಸ (ಸುಚರಿತ್ರ ಮೇಳಜನ್ಯ). ಕಡೆಯದಾಗಿ ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಏಳು; ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಐದು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ–ಔಡವ ಗೌರೀಸೀಮಂತಿನೀ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸಗಮಮಪಧನಿಸ–ಸನಿಪಗರಿಸ (ನಾಸಿಕಾಭೂಷಣೀಜನ್ಯ). ಇದು ಸ್ವರಸಂಖ್ಯಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಿಭಾಗ.

ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ಸ್ವರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಂದಿವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು. ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಷಡ್ಜದಿಂದ ಶುರುಮಾಡಿ ಋಷಭ, ಅನಂತರ ಗಾಂಧಾರ, ಮಧ್ಯಮ, ಪಂಚಮ, ಧೈವತ, ನಿಷಾದ, ತಾರಷಡ್ಜ, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ತಾರಷಡ್ಜದಿಂದ ಶುರುಮಾಡಿ ನಿಷಾದ, ಧೈವತ, ಪಂಚಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಗಾಂಧಾರ, ಋಷಭ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾಯಿಷಡ್ಜ ಮುಟ್ಟುವ ರಾಗಗಳು ಕ್ರಮರಾಗಗಳು. ಈ ಕ್ರಮ ತಪ್ಪಿ ಸ್ವರಗಳು ಬಂದರೆ ಅಂಥ ರಾಗಕ್ಕೆ ವಕ್ರರಾಗ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಕ್ರತ್ವ ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಚಕ್ರವಾಕಜನ್ಯವಾದ ವೇಗವಾಹಿನೀ ಸ ರ ಗು ಮ ಪ ಧಿ ನಿ ಸ – ಸ ನಿ ಧಿ ಪ ಮ ಗು ರ ಸ ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳನ್ನೂ ನಟಭೈರವೀಜನ್ಯವಾದ ಆನಂದಭೈರವಿ ಸ ಗಿ ರಿ ಗಿ ಮ ಪ ಧ ಪ ನಿ ಸ – ಸ ನಿ ಧ ಪ ಮ ಗ ರಿ ಸ ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಅವರೋಹಣ ವಕ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಹರಿಕಾಂಭೋದಿಜನ್ಯವಾದ ಸುರುಟಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸ ರಿ ಮ ಪ ನಿ ಸ – ಸ ನಿ ಧಿ ಪ ಮ ಗು ಪ ಮ ರೀ ಸ ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳೂ ಗಾಂಗೇಯ ಭೂಷಣೀಜನ್ಯವಾದ ಗಂಗಾತರಂಗಿಣಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸ ರು ಗು ಮ ಪ ಸ – ಸ ನು ಧ ಪ ಸ ಗು ಮ ರು ಸ ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಎರಡೂ ವಕ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ನಟಭೈರವೀಜನ್ಯವಾದ ಹಿಂದೋಳ ವಸಂತ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸ ಗಿ ಮ ಪ ಧ ನಿ ಧ ಸ – ಸ ನಿ ಧ ಪ ಮ ಧ ಮ ಗಿ ಸ ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ತಂತಮ್ಮ ಮೇಳಕರ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಂಥದೇ ಜಾತಿಯ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜನ್ಯರಾಗಗಳು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಅಂಥವಕ್ಕೆ ಉಪಾಂಗರಾಗಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ; ಶುದ್ಧ ಸಾವೇರಿ, ಮೋಹನ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ರಾಗಗಳು ಈ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ತಂತಮ್ಮ ಮೇಳಗಳ ಸ್ವರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಿಜಾತೀಯ ಸ್ವರಗಳೂ ಜನ್ಯರಾಗದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದು ಭಾಷಾಂಗರಾಗ; ಈ ಅನ್ಯಸ್ವರಗಳು ಕೆಲವು ಸಂಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತವೆ. ನಟಭೈರವಿಯ ಧೈವತ ಶುದ್ಧವಾದರೂ ಭೈರವಿಯ ಕೆಲವೆಡೆ ಚತುಃಶ್ರುತಿ ಧೈವತ ಬರುತ್ತದೆ; ಇದರಿಂದ ರಾಗದ ಮಾಧುರ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ನೀಲಾಂಬರಿ, ಮಾಂಜಿ, ಬಿಲಹರಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಷಾಂಗ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅನ್ಯಸ್ವರ ಇರುತ್ತದೆ. ಆನಂದಭೈರವಿ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನೀ, ಬೇಹಾಗ್ ಮುಂತಾದ ಭಾಷಾಂಗರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅನ್ಯಸ್ವರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಹಿಂದುಸ್ತಾನೀ ಕಾಪಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅನ್ಯಸ್ವರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅನ್ಯಸ್ವರಗಳಿಂದ ರಾಗ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಗದ ಸ್ವರೂಪ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಫುಟವಾಗಲೆಂದೇ ಅನ್ಯಸ್ವರ ಪ್ರವೇಶದ ಆಶಯ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರೋಹಣ ಆಧಾರಷಡ್ಜದಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ತಾರಷಡ್ಜದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಹಣ ತಾರಷಡ್ಜವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ನಿಷಾದಕ್ಕೊ ಧೈವತಕ್ಕೊ ಪಂಚಮಕ್ಕೊ ಬಂದು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತದೆ. ಷಣ್ಮುಖಪ್ರಿಯ ಮೇಳದ ದೇಶಮಾಳವಿಯ ಕೈಶಿಕೀ ನಿಷಾದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ; ಇಂಥ ರಾಗಗಳಿಗೆ ನಿಷಾದಾಂತ ರಾಗಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸರಸಾಂಗೀ ಮೇಳದ ಮಣಿಮಯ ರಾಗ, ಧೀರ ಶಂಕರಾಭರಣ ಮೇಳದ ಕುರಂಜೀ ರಾಗ, ಶುದ್ಧ ಧೈವತದಲ್ಲೇ ಆರೋಹಣ ಮುಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥವಕ್ಕೆ ಧೈವತಾಂತ ರಾಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಧೀರಶಂಕರಾಭರಣ ಮೇಳದ ನವರೋಸ್ ಮತ್ತು ಜುಲಾವ್ ರಾಗಗಳು ಪಂಚಮದಲ್ಲೆ ಮುಗಿಯುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಪಂಚಮಾಂತಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಜನ್ಯರಾಗದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳು.

ಮೇಳಕರ್ತರಾಗ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಮೇಳಸಂಖ್ಯೆ ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕಟಪಯಾದಿ ಸಂಖ್ಯಾಯಂತ್ರ ವನ್ನುಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
ಕಾದಿನವ	ಕ	ಖ	ಗ	ಘ	ಙ	ಚ	ಛ	ಜ	ಝ	ಞ
ಟಾದಿನವ	ಟ	ಠ	ಡ	ಢ	ಣ	ತ	ಥ	ದ	ಧ	ನ
ಪಾದಿಪಂಚ	ಪ	ಫ	ಬ	ಭ	ಮ					
ಯಾದ್ಯಷ್ಟ	ಯ	ರ	ಲ	ವ	ಶ	ಷ	ಸ	ಹ		

ಮೇಳ ಪತ್ತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ರಾಗದ ಹೆಸರಿನ ಮೊದಲ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಪದಕದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು; ಅನಂತರ ಆ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತಿರುಗುಮುರುಗು ಮಾಡಿದರೆ ಮೇಳರಾಗದ ಸಂಖ್ಯೆ ಬರುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ, ಚಾರುಕೇಶೀ ರಾಗದ ಮೇಳ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ–ಚ ದ ಸಂಖ್ಯೆ ಪದಕದಲ್ಲಿ 6, ರು ದ ಸಂಖ್ಯೆ 2 ಅಂದರೆ 62 ಆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಹಿಂದುಮುಂದು ಮಾಡಿದರೆ 26 – ಅದೇ ಚಾರುಕೇಶಿಯ ಮೇಳ ಸಂಖ್ಯೆ; ಹಾಗೆಯೇ ಖರಹರಪ್ರಿಯ ಖ 2 ರ 2; 22 ಹಿಂದು ಮುಂದು ಮಾಡಿದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಅದರ ಮೇಳ. ಧಾತುವರ್ಧಿನಿ –ಧ 9, ತು 6; 96; 69ನೆಯ ಮೇಳ. ರಸಿಕಪ್ರಿಯ – ರ 2 ಸಿ 7; 27; 72ನೆಯ ಮೇಳ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಪದಕ ಜನ್ಯರಾಗಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಗಗಳನ್ನು (ಜನಕ–ಜನ್ಯ ಎರಡೂ) ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ, ಕಲ್ಯಾಣಿಯಂಥ ರಾಗಗಳು ತಂತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ತೃಪ್ತವಾಗಿ, ಲಕ್ಷಣಕಾರರ ಆದೇಶಗಳಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ನಿಯಮ ಪಾಲಿಸುವ ರಾಗಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಶುದ್ಧರಾಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾರಂಗ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಂಥ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ರಾಗಗಳು ಬೇರೆ ರಾಗಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ; ಇಂಥವಕ್ಕೆ ಛಾಯಾಲಗ ಅಥವಾ ಸಾಳಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಕುರಂಜಿ, ಶಂಕರಾಭರಣ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ರಾಗದ ಛಾಯೆ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಪೈಪೋಟಿ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಹಿರಿದಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಅಥವಾ ಮಿಶ್ರರಾಗ; ಘಂಟಾ, ಆಹಿರಿ ಮುಂತಾದವು ಇಂಥವು.

ಭಾವಸ್ಫುರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಗವನ್ನು ಘನ ಇಲ್ಲವೆ ನಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಚಲನಾಟ ರಾಗ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; ಶುದ್ಧನಾಟ ಶಕ್ತಿ, ವೈಭವಗಳ ಪ್ರದರ್ಶಕ. ಶ್ರೀರಾಗದಲ್ಲಿ ಶೋಕದ ವಾಸನೆ ಇದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಠೀವಿ, ಗತ್ತು ಇದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಗೌಳ ಆರಭಿ ವರಾಳಿ ಕೇದಾರ ರೀತಿಗೌಳ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರತಿಷೆಯಿನ್ನಾಗಲಿ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನಾಗಲೀ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಘನರಾಗಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ರಾಗಗಳಿಗೆ ತಾನ (ಮಧ್ಯಮ ಕಾಲ) ತುಂಬ ಸೊಗಸು. ದುಃಖಪ್ರದರ್ಶಕವಾದ ತೋಡಿ. ಅಂಗಲಾಚಿ ಬೇಡುವ ಕಾಂಬೋದಿ, ಗೋಳು ಕರೆಯುವ ಭೈರವಿ, ಶೃಂಗಾರರಸಭರಿತವಾದ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಇಂಥ ಹೃದಯ ಮುಟ್ಟುವ ರಾಗಗಳನ್ನು ನಯ ಅಥವಾ ರಕ್ತಿರಾಗಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಆಲಾಪನೆಯೇ ತುಂಬ ಹಿತ. ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ ಆಲಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಹೊರಸೂಸುವ ಕಾನಡ, ಬೇಹಾಗ್, ಜಂಝೂಟಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶ್ಯ ರಾಗಗಳು ಉತ್ತರದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದವೇ ಆಗಿವೆ. ನವರೋಸ್, ಖಮಾಸ್, ಜಲಾವ್, ಕಾಪಿ ಇವೂ ಈ ರೀತಿಯವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದವೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆದ ರಾಗಗಳು ಭೈರವಿ, ಕೇದಾರಗೌಳ, ಶಂಕರಾಭರಣ ಇತ್ಯಾದಿ. ರಾಗಗಳ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಂಕರಾಭರಣ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿಯ ಬಿಲವಾಲ್, ಕರ್ನಾಟಕದ ಹನುಮತೋಡಿ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿಯ ಭೈರವಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾಯಾ ಮಾಳವಗೌಳ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿಯ ಭೈರವ್, ಕರ್ನಾಟಕದ ಶುಭಪಂತುವರಾಳಿ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿಯ ತೋಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ.

ರಾಗಭಾವಗಳ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡುತ್ತ ಸಂಗೀತನಿಧಿ ತಿರುವನಂತಪುರಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಪಿಳ್ಳೆ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವುದು ಉಚಿತವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ತೋಡಿ, ಭೈರವಿಗಳು ವೈಭವ, ಠೀವಿಯ ರಾಗಗಳು; ಪುನ್ನಾಗ ವರಾಳಿ ಶೋಕಪೂರಿತ; ಮೋಹನ ಪೂರ್ವಿಕಲ್ಯಾಣಿ ರಾಗಗಳು ಶೃಂಗಾರರಸ ಪ್ರಧಾನ, ಬೇಗಡೆ ವಾದವಿವಾದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ರಾಗ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೋಪ ಪ್ರದರ್ಶನ ಸುಲಭ. ನಾದನಾಮ ಕ್ರಿಯವಾದರೆ ಶಾಂತ, ಯೋಚನಾಭರಿತ; ನೀಲಾಂಬರಿ, ಯದುಕುಲ ಕಾಂಬೋದಿ ತಗ್ಗಿ ನಡೆಯುವ ರಾಗಗಳು. ಅವುಗಳದ್ದು ಬೇಡುವ ಸ್ವಭಾವ; ಕೀರ್ವಾಣಿ, ವಸಂತ ರಾಗಗಳು ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿಶಿಷ್ಟ ಇತ್ಯಾದಿ. ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ ಗೌರವಸೂಚಕ, ಚಕ್ರವಾಕ ಪ್ರಣಯಸಂಬಂಧಿ, ಶಂಕರಾಭರಣ ಶಾಂತ, ಶುಭಪಂತುವರಾಳಿ ಮರ್ಯಾದೆಯ ರಾಗ, ಗಮನಪ್ರಿಯ ಉದ್ವಿಗ್ನ, ಮಧ್ಯಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಆರಭಿ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ರಾಗಗಳು, ಧನ್ಯಾಸಿ ಗೋಗರೆಯುವ ರಾಗ, ಹಂಸಧ್ವನಿ ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಶೃಂಗಾರರಸಯುಕ್ತ, ಬಿಲಹರಿ ಸಂತೋಷಪ್ರದರ್ಶಕ, ಶ್ರೀರಾಗ ದುಃಖಸೂಚಕ, ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯ ಜನಪದ ಭಜನೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವ ರಾಗ, ಆನಂದಭೈರವಿ ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾನ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವು ರಾಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರೇ ಇಂಪು, ಸೊಗಸು ಇರುವುದೆಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿನ ರಾಗಗಳು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ರಾಗಗಳು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶಂಕರಾಭರಣ, ಬಿಲಹರಿ, ಹನುಮತೋಡಿ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳಗಿನ ರಾಗಗಳು, ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳವಂತೂ ಅರುಣೋದಯದ ರಾಗ. ಖರಹರಪ್ರಿಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ರಾಗ. ಶುಭ ಪಂತುವರಾಳಿ, ಮೇಚಕಲ್ಯಾಣಿ ಮುಂತಾದವು ಸಾಯಂಕಾಲ ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯ. ಹರಿಕಾಂಭೋದಿ, ನಟಭೈರವಿ, ಚಲನಾಟ ಮುಂತಾದವು ರಾತ್ರಿಯ ರಾಗಗಳು. ಚಕ್ರವಾಕ, ಆನಂದಭೈರವಿಯಂಥ ರಾಗಗಳು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ.

ಭರತಕಲ್ಪಲತಾ ಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಭೈರವಿ, ಭೂಪಾಲ ಮುಂತಾದವು ಪುರುಷ ರಾಗಗಳೆಂದೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀರಾಗಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಭೈರವ ರಾಗಕ್ಕೆ ಮೇಘರಂಜೀ, ಕುರಂಜೀ, ದೇವಕ್ರಿಯಾ; ಭೂಪಾಲಕ್ಕೆ ಮಲಹರಿ, ಬೌಳಿ, ವೇಳಾವತಿ; ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ಧನ್ಯಾಸಿ, ಕರ್ಣಾಟ, ಗೌಳ; ಶ್ರೀರಾಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದೋಳಿ, ಆಹಿರಿ; ವಸಂತ ರಾಗಕ್ಕೆ ರಾಮಕ್ರಿಯಾ, ವರಾಳಿ; ಸಾರಂಗಕ್ಕೆ ದೇಶಾಕ್ಷಿ, ರೀತಿಗೌಳ; ಪಂಚಮಕ್ಕೆ ದೇಶಿ, ಲಲಿತಾ,ತೋಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಒಟ್ಟು ಎಂಟು ಪುರುಷ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಸ್ತ್ರೀರಾಗಗಳನ್ನು ಭರತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಕ್ಕೆ 13 ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ– ಗ್ರಹ, ಅಂಶ, ತಾರ, ಮಂದ್ರ, ನ್ಯಾಸ, ಅಪನ್ಯಾಸ, ಸನ್ಯಾಸ, ವಿನ್ಯಾಸ, ಬಹುತ್ವ, ಅಲ್ಪತ್ವ, ಅಂತರ, ಮಾರ್ಗ, ಷಾಡವ, ಔಡವ (ಸಂಗೀತರತ್ನಾಕರ). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹ, ಅಂಶ, ನ್ಯಾಸ ಮೂರು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ. ಉಳಿದವು ಇಂದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಹವೆಂದರೆ ರಾಗ ಶುರುವಾಗುವ ಸ್ವರ (ತಮಿಳು ಎಡುಪ್ಪು). ನ್ಯಾಸ ರಾಗ ಮುಗಿಯುವ ಸ್ವರ ಅಂಶವೆಂದರೆ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ ಬಾಹುಳ್ಯದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರ. ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವಸ್ವರ, ರಾಗ ಛಾಯಾಸ್ವರ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹನುಮತೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಧೈವತ, ನಟಭೈರವಿಯಲ್ಲಿ ಋಷಭ, ಹರಿಕಾಂಭೋದಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ, ಖರಹರಪ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮ, ಆರಭಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ, ಧನ್ಯಾಸಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷಾದ ಇವು ಅಂಶಸ್ವರಗಳು.

ಒಂದು ರಾಗದ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಅದು ಮೇಳಕರ್ತವೊ ಜನ್ಯವೊ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಸ್ವರಜಾತಿಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಜನ್ಯವಾದರೆ ಅದು ಯಾವ ಮೇಳ, ವರ್ಜ್ಯವೊ ಸಂಪೂರ್ಣವೊ ವಕ್ರವೊ ಕ್ರಮವೊ, ಅದರ ಮೂರ್ಛನೆಗಳು ಯಾವುವು, ಷಾಡವವೊ, ಔಡವವೊ, ಸಂಪೂರ್ಣವೊ, ಉಪಾಂಗವೊ, ಭಾಷಾಂಗವೋ, ಯಾವ ಸ್ವರಾಂತ,ಅದರ ಸಂಚಾರಗಳು ಯಾವುವು, ಅದರ ಜೀವ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಸ ಸ್ವರಗಳು ಯಾವುವು. ಶುದ್ಧವೊ ಛಾಯಾಲಗವೊ, ಘನರಾಗವೊ, ರಕ್ತಿರಾಗವೊ, ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗಮಕಗಳು ಯಾವುವು, ವಿಶೇಷ ಸಂಚಾರಗಳು ಯಾವುವು, ಜಂಟಿಸ್ವರ ದಾಟುಸ್ವರ ಪ್ರಯೋಗಗಳುಂಟೆ – ಎಂಬೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಗಮನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಾಗಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು.

ತಾಳ: ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ರಾಗ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ ತಾಳ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ; ತಾಳವೆಂದರೆ ಕಾಲನಿಯತಿ (ಟೈಮ್–ಮೆಷರ್). ಎಲ್ಲ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ತಾಳ ಅವಶ್ಯಾಂಗವಾದರೂ ಈ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖಪಟ್ಟ; ತಾಳ ಎಂದರೆ ಕಾಲಪ್ರಮಾಣ. ಈ ಕಾಲದ ಗಣನೆ ಹೀಗಿದೆ. ಒಂದರಮೇಲೊಂದರಂತೆ ನೂರು ತಾವರೆ ಎಲೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಒಂದು ಸೂಜಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಚುಚ್ಚಲು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೇಕೋ ಅದು ಒಂದು ಕ್ಷಣ; ಎಂಟು ಕ್ಷಣಗಳಾದರೆ ಒಂದು ಲವ; ಎಂಟು ಲವಗಳಾದರೆ ಒಂದು ಕಾಷವಿ; ಎಂಟು ಕಾಷ್ಠಗಳಾದರೆ ಒಂದು ನಿಮಿಷ; ಎಂಟು ನಿಮಿಷಗಳು ಒಂದು ಕಲಾ; ಎರಡು ಕಲಾ ಒಂದು ಚತುರ್ಭಾಗ; ಎರಡು ಚತುರ್ಭಾಗ ಒಂದು ಅನುದ್ರುತ; ಎರಡು ಅನುದ್ರುತ ಒಂದು ದ್ರುತ; ಎರಡು ದ್ರುತ ಒಂದು (ಚತುರಶ್ರ) ಲಘು; ಎರಡು ಲಘು ಒಂದು ಗುರು; ಮೂರು ಲಘು ಒಂದು ಪ್ಲುತ; ನಾಲ್ಕು ಪ್ಲುತ ಒಂದು ಕಾಕಪಾದ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಆರು ಮುಖ್ಯ ಕಾಲವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಲವಿಭಾಗ	ಸಂಜ್ಞೆ	ಅಕ್ಷರಕಾಲ	ಮಾತ್ರಾಕಾಲ	ಕ್ರಿಯೆ
ಅನುದ್ರುತ	0	1	1/4	ಪೆಟ್ಟು
ದ್ರುತ	0	2	1/2	ಪೆಟ್ಟು,ಹುಸಿ
ಲಘು	1	4	1	ಪೆಟ್ಟು,ಎಣಿಕೆ
ಗುರು	S	8	2	———
ಪ್ಲುತ	3	12	3	———
ಕಾಕಪಾದ	x	16	4	———

ಈ ಆರು ತಾಳದ ಷಡಂಗಗಳೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆರೂ ಅಂಗಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಳಾದಿ ಸಪ್ತತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನುದ್ರುತ, ದ್ರುತ, ಲಘು0 ಇಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು (ಘಾತ) ಹಾಕುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಅಥವಾ ಒಂದಕ್ಷರ ಉಚ್ಚರಿಸುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಅನುದ್ರುತ ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಕೈ ಎತ್ತಿ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಿಡುವಷ್ಟು (ವಿಸರ್ಜ) ಕಾಲ ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಷರ ಉಚ್ಚರಿಸುವಷ್ಟು ಕಾಲ ದ್ರುತ. ಲಘುವಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಜಾತಿಗಳುಂಟು. ತ್ರಿಶ್ರ ಲಘುವೆಂದರೆ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಎಣಿಸುವಷ್ಟು ಕಾಲ, ಅಂದರೆ ಮೂರು ಅಕ್ಷರ ಕಾಲವಾಯಿತು. ಚತುರಶ್ರ ಲಘುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಮೂರು ಎಣಿಕೆ ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕಕ್ಷರ ಕಾಲ. ಖಂಡ ಲಘುವೆಂದರೆ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು, ನಾಲ್ಕು ಎಣಿಕೆ ಎಂದರೆ ಐದಕ್ಷರ ಕಾಲ. ಮಿಶ್ರ ಲಘುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು ಆರು ಎಣಿಕೆ ಏಳಕ್ಷರ ಕಾಲ. ಕಡೆಯದಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಲಘವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟು ಎಂಟು ಎಣಿಕೆ, 9 ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಅಕ್ಷರ ಕಾಲ. ಈ ಐದು ಲಘುವಿನ ಜಾತಿ ಭೇದಗಳು ಸಪ್ತ ಸುಳಾದಿ ತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಒಟ್ಟು 35 ತಾಳಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ತಾಳದಲ್ಲೂ ಐದೈದು ಜಾತಿಗಳು.

ಈ ಏಳು ಸುಳಾದಿ ತಾಳಗಳಲ್ಲೂ ಪುರಂದರದಾಸರು ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ – ತ್ರಿಶ್ರ ಧ್ರುವ ಸರಿಗ, ಸಗ, ರಿಗಮ, ಗಮಪ; ರಿಗಮ, ರಿಮ, ಗಮಪ, ಮಪಧ ಇತ್ಯಾದಿ. ಚತುರಶ್ರ ಮಠ್ಯ – ಸರಿಗರಿ, ಸರಿ, ಸರಿಗಮ, ರಿಗಮಗ, ರಿಗ, ರಿಗಮಪ ಇತ್ಯಾದಿ. ಖಂಡರೂಪಕ ಸರಿ, ಸರಿಗಮಪ; ರಿಗ, ರಿಗಮಪಧ ಇತ್ಯಾದಿ. ಮಿಶ್ರ ಝಂಪ – ಸರಿಗಸರಸರಿ, ಗ, ಮಾರಿಗಮರಿಗರಿಗ, ಮ, ಪಾ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಂಕೀರ್ಣ ತ್ರಿಪುಟ – ಸಾರೀಗಾಮಪಧ, ಮಪ, ಧ, ನಿ, ರೀಗಾಮಾಪಧನಿ, ಪನಿಧಸ ಇತ್ಯಾದಿ. ತ್ರ್ಯಶ್ರ ಅಟ – ಸರಿಗ, ರಿಗಮ, ಪಾ, ಪಾ, ರಿಗಮ, ಗಮಪ, ಧಾ, ಧಾ ಇತ್ಯಾದಿ. ಚತುರಶ್ರ ಏಕ – ಸರಿಗಮ; ರಿಗಮಪ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವಕ್ಕೆ ತಾಳಾಲಂಕಾರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂವತ್ತೈದು ತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗತಿಭೇದದಿಂದ ಐದೈದು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ; ಎಂದರೆ ಒಟ್ಟು 175 ತಾಳಗಳಾದಂತಾಯಿತು. ಐದು ಜಾತಿಗಳೂ ಐದು ಗತಿಭೇದಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ತಾಳದಲ್ಲೂ ಬಂದು ಸಪ್ತತಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ 25 ವಿಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಜಾತಿಭೇದ ಲಘುವಿಗೆ ಮಾತ್ರವಾದರೆ ಗತಿಭೇದ ಇತರ ತಾಳಾಂಗಗಳಿಗೂ ಉಂಟು. ಚಾಪು ತಾಳ ಎಂಬ ಒಂದು ತಾಳ ವಿಶೇಷ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತೀರ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿದೆ; ಅದರ ಕ್ರಿಯೆ ಎರಡೂ ಘಾತಗಳು ಅಥವಾ ಒಂದು ಘಾತ ಒಂದು ವಿಸರ್ಜಿತ.

ತಾಳದ ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹ ಒಂದು ಎಂದು ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹವೆಂದರೆ ತಾಳಾವರ್ತದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ–ಸಮ, ವಿಷಮ ಎಂದು. ಸಮಗ್ರಹವೆಂದರೆ ತಾಳ ಶುರುವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸಂಗತಿಯೂ ಶುರುವಾಗುವುದು; ಎರಡಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಂದರೆ ಅದು ವಿಷಮ. ತಾಳಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಗಾನಶುರುವಾದರೆ ಅದು ಅತೀತ ವಿಷಮಗ್ರಹ; ತಾಳವೇ ಮುಂಚೆ ಶುರುವಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ಗಾನ ಆರಂಭವಾದರೆ ಅದು ಅನಾಗತ ವಿಷಮ ಗ್ರಹ. ತಾಳದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಾಣ ಲಯ, ಎಂದರೆ ಗಾನ ವೇಗ (ಟೆಂಪೋ), ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ; ಓಟ ಜೋರಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ದ್ರುತ, ನಿಧಾನವಾದರೆ ವಿಳಂಬಿತ; ಎರಡೂ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಧ್ಯ. ಇದಕ್ಕೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದುಂಟು. ಇನ್ನೊಂದು ತಾಳ ಪ್ರಾಣವಾದ ಕಳಾ ಎನ್ನುವುದು ತಾಳಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಭೂತವಾದ ಕಾಲವಿಭಾಗ. ಏಕಕಳಾ ಎಂದರೆ ಒಂದು ತಾಳಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಉಪವಿಭಾಗ ಇರುವುದು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ತಾಳಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ವರ ಪ್ರಮಾಣ; ದ್ವಿಕಳಾ ಎಂದರೆ ಒಂದು ತಾಳಕ್ರಿಯೆಗೆ ಎರಡಕ್ಷರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಯತಿ ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ತಾಳಪ್ರಾಣ (ರಿದಮ್). ತಾಳಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ, ಗೋಪುಚ್ಛ, ಸ್ರೋತೋವಹ, ಡಮರು, ಮೃದಂಗ, ವಿಷಮ ಎಂದು ಷಡ್ವಿಧ. ಏರದೇ ಕುಗ್ಗದೇ ಇರುವೆಯ ಸಾಲಿನಂತೆ ಒಂದೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು ಸಮಯತಿ. ಎಲ್ಲ ತಾಳಾಂಗಗಳೂ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಮಾಣದ್ದೋ ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡೇ ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಮಾಣದ್ದೋ ಇರಬಹುದು. ಗೋಪುಚ್ಛ ಯತಿಯಲ್ಲಾದರೋ ಹಸುವಿನ ಬಾಲದಂತೆ ತಾಳಾಂಗಗಳು ಮೊದಲು ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದು ಬರುಬರುತ್ತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಣ್ಣಗಾಗುವುವು. ಮೊದಲೊಂದು ಕಾಕಪಾದ. ಅನಂತರ ಒಂದು ಪ್ಲುತ, ಅನಂತರ ಲಘು, ದ್ರುತ, ಅನುದ್ರುತ – ಹೀಗೆ ತಾಳಾಂಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಮ ಹಿಂದುಮುಂದಾದರೆ ಅದು ಸ್ರೋತೋವಹ; ನದಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಶುರುವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ದೊಡ್ಡದಾಗುವುದೇ ಉಪಮಾನ. ಡಮರು ಯತಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಪುಚ್ಛ ಹಾಗೂ ಸ್ರೋತೋವಹಗಳು ಸಮವಾಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅರ್ಧದ ವರೆಗೆ ಸಣ್ಣದಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಅನಂತರ ದೊಡ್ಡದಾಗಲಾರಂಭಿಸಿ ಮೊದಲ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಡಮರು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ಮೃದಂಗ ಯತಿ. ಮೊದಲು ಸ್ರೋತೋವಹ ಅರ್ಧದ ವರೆಗೆ ಬಂದು ಅನಂತರ ಗೋಪುಚ್ಛ ಆರಂಭವಾಗಿ ಆದ್ಯಂತ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಯಾವ ಕ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ವಿಷಮ ಯತಿ.

ಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ತಾಳಪ್ರಾಣ ಕೃತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಲಯ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಸಾಧನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆರು ವಿಧ. ಒಂದು ತಾಳಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಮಾತ್ರಾಕಾಲಗಳಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಸಂಜ್ಞೆ, ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಾ ಕಾಲಗಳಿದ್ದರೆ ವರ್ತಿಕ. ಎರಡಿದ್ದರೆ ಚಿತ್ರ, ಒಂದಿದ್ದರೆ ಚಿತ್ರತರ, ಅರ್ಧ

ಇದ್ದರೆ ಚಿತ್ರತಮ (ದ್ರುತ), ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಇದ್ದರೆ ಅತಿಚಿತ್ರತಮ (ಅನುದ್ರುತ). ಕಡೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಎಂದರೆ ತಾಳದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಉಪಾಂಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಅವುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರಮ ಹಿಡಿದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

ಈ ಹತ್ತು– ಅಂಗ (ದ್ರುತ, ಲಘು ಇತ್ಯಾದಿ), ಜಾತಿ (ತ್ರಿಶ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ), ಕಾಲ (ಕ್ಷಣ, ಲವ ಇತ್ಯಾದಿ), ಗ್ರಹ, ಲಯ, ಯತಿ, ಮಾರ್ಗ, ಪ್ರಸ್ತಾರ, ಕ್ರಿಯೆ (ಘಾತ ಇತ್ಯಾದಿ), ಕಳಾ ತಾಳದ ದಶಪ್ರಾಣಗಳೆಂದು ಲಕ್ಷಣಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಅಂಗ, ಗ್ರಹ, ಜಾತಿ, ಕ್ರಿಯೆ, ಲಯಗಳು. ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ 108 ತಾಳಗಳಿದ್ದರೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವುದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ 35 ಮಾತ್ರ.

ಕಲಿಕೆಪ್ರಯೋಗ: ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸುವವರು ಮೊದಲು ಸ್ವರಜ್ಞಾನಕೋಸ್ಕರ ಸ್ವರಾವಳಿ (ಸರಳೆ), ಜಂಟಿವರಸೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಗೀತಗಳಿಗೆ ಕೈ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಗೀತ ತುಂಬ ಸರಳವಾದ ಕೃತಿ; ಅದರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಚರಣ ಮುಂತಾದ ಗೊಂದಲಗಳಿಲ್ಲ; ತಾಳವೂ ತುಂಬ ಸುಲಭ. ಆಯಾ ರಾಗ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಸ್ವರಕ್ಕೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೊಂದು ಅಕ್ಷರ ಇರುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸ, ಪೈದಾಳ ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ, ವೆಂಕಟಮಖಿ ಮುಂತಾದವರು ಗೀತರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಗೀತದ ಅನಂತರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಸ್ವರಜತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿ ಇದ್ದು (ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅನುಪಲ್ಲವಿಯೂ ಇದ್ದು) ನಾಲ್ಕೈದು ಚರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ಚರಣ ಮುಗಿದೊಡನೆ ಪಲ್ಲವಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸ ಅಥವಾ ಶೃಂಗಾರರಸ ಇರುತ್ತದೆ. ಶ್ಯಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಎಂಬ ಭೈರವೀ ಸ್ವರಜತಿ, ನೀಟು ಗಲ ಮಿಠಾರಿ ಎಂಬ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಸ್ವರಜತಿ, ಸಾಮೀ ದಯಮೀರಾ ಎಂಬ ಮೋಹನ ಸ್ವರಜತಿ, ರಾರ ವೇಣು ಗೋಪಬಾಲ ಎಂಬ ಬಿಲಹರಿಯ ಸ್ವರಜತಿ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸ್ವರಜತಿಯ ಹಂತ ದಾಟಿದರೆ ವರ್ಣ. ವರ್ಣಗಳು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ರಾಗಭಾವದಿಂದ ಪಕ್ವವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಮುಕ್ತಾಯ ಸ್ವರ (ಇವುಗಳು ಸೇರಿ ಪೂರ್ವಾಂಗ) ಒಂದು ಚರಣ ಮತ್ತು ಚರಣ ಸ್ವರಗಳು (ಇವು ಉತ್ತರಾಂಗ) ಇರುತ್ತವೆ. ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಚರಣಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇದ್ದು ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಸ್ವರ ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ತಾನ ವರ್ಣ; ವರ್ಣದ ಪೂರಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಪದವರ್ಣ. ರಾಗಮಾಲಿಕಾ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪಲ್ಲವಿ ಒಂದು ರಾಗ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ ಇನ್ನೊಂದು. ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಣಂ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್, ರಾಮನಾಥಪುರಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಶ್ಯಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ ವೀಣಾ ಕುಪ್ಪಯ್ಯರ್, ಆದಿಯಪ್ಪಯ್ಯ, ವೀಣೆ ಶೇಷಣ್ಣ ಮುಂತಾದವರ ವರ್ಣಗಳು ಇಂದಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ವರ್ಣಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಕೃತಿ; ರಾಗಭಾವ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರಸೂಸುವ ಸಾಧನ ಇದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತಿನ ಜಂಜಾಟ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಚರಣಗಳು, ಕೆಲವೆಡೆ ಚಿಟ್ಟೆಸ್ವರ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೃತಿಯೇ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠವಿತೆ. ಕೃತಿಯ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಮ ಕಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇರಬಹುದು; ಕೃತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಂಗತಿಗಳಿರಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಮಾಧುರ್ಯವರ್ಧಕ ಸಾಧನಗಳು. ಕೃತಿಕಾರರಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಜ, ಮುತ್ತುಸ್ವಾಮಿ ದೀಕ್ಷಿತ, ಶ್ಯಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಪಟ್ಟಣಂ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅಯ್ಯರ್, ವೀಣಾ ಕುಪ್ಪಯ್ಯರ್, ತಿರುವಟ್ಟಿಯೂರು ತ್ಯಾಗಯ್ಯರ್, ಮೈಸೂರು ಸದಾಶಿವರಾಯ, ಸ್ವಾತಿ ತಿರುನಾಳ್, ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೀಕ್ಷಿತ, ಪಲ್ಲವಿ ಗೋಪಾಲಯ್ಯ, ಮೈಸೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರು. ರಾಗಮಾಲಿಕೆ ಎಂಬುದು ಕೃತಿಯಂತೆಯೆ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಚರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವಿವಿಧ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪನ್ನಗೇಂದ್ರಶಯನ ಎಂಬ ಸ್ವಾತಿ ತಿರುನಾಳ್ ರಾಗಮಾಲಿಕೆ, ನಿತ್ಯಕಲ್ಯಾಣೀ ಎಂಬ ತೋಡಿ, ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನ ರಾಗಮಾಲಿಕೆ, ಲೀಲಾಶುಕನ ಶ್ಯಾಮಲಾದಂಡಕ, ಕೃಷ್ಣಕರ್ಣಾಮೃತದ ಹಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳು – ಇವೆಲ್ಲ ತುಂಬ ಸೊಗಸಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧಾತು (ಸ್ವರ) ಮತ್ತು ಮಾತು (ಸಾಹಿತ್ಯ) ಎರಡೂ ಇರುತ್ತವೆ; ಇವು ಮೊದಲೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಗೀತಗಾರನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೃತಿಯ ಮೊದಲು ಹಾಡುವ ಆಲಾಪನೆ ತಾನ ಇವುಗಳೂ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿಗೆ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಹಾಡುವುದೂ ಸಂಗೀತಸಾಧನೆಯ ಕಳಶ; ಇದಕ್ಕೆ ಮನೋಧರ್ಮ ಸಂಗೀತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಗೀತಗಾರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲೇ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ರಾಗಾಲಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾರಾಗದ ಸ್ವರಗಳ ಕ್ರಮಯುಕ್ತ ಸಂಚಾರಗಳು ತಾಳನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ತೇಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ಆಯಾ ಸ್ವರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ತದರಿನ್ನತಂ ನಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಧುರ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜೋಡಿಸುವುದು ಆ ರಾಗಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು ಇವು ಆಲಾಪನೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳು. ಆಲಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕಾ (ಅಥವಾ ಅಯತ್ತ) ಅಂದರೆ ಸಣ್ಣದರಲ್ಲಿ ರಾಗಲಕ್ಷಣ ಪೂರ್ತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನುಡಿಯಂತೆ; ರಾಗವರ್ಧಿನೀ, ಆಲಾಪನೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳು – ಮೊದಲದರಲ್ಲಿ ಮಂದ್ರ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ, ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ತಾರಸ್ಥಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಳಂಬ ಕಾಲದಿಂದ ಸಂಚಾರ, ನಾಲ್ಕನೆಯದರಲ್ಲಿ ದ್ರುತ ಕಾಲದ ಸಂಚಾರ ಅಥವಾ ಮೂರ್ಛನಾ ಪ್ರಸ್ತಾರ, ಅನಂತರ ಸ್ಥಾಯಿ, ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸ್ವರದಿಂದ ಆರಂಭಮಾಡಿ ಆ ಸ್ವರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗಿಸಿದರೆ ಆ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾಯೀ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಡೆಯದಾಗಿ ಮಕರಿಣೀ ಅಥವಾ ತಾನ. ಪಾಂಡ್ಯ ರಾಜನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಾದ ದಕ್ಷಿಣ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಪಾ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ತೆನ್ನಾ ಎಂಬ ದ್ರಾವಿಡ ಪದದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ರೂಪವೇ ತಾನ. ತಾನದ ಕಾಲ ಮಧ್ಯಮ, ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ತಾನಾಂತ, ತಾನಂ,ತಾನಂನ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ ಯತಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಾಳ ದ್ರುತವಾದರೆ ಅದು ಘನ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಲಾಪನೆ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಪಲ್ಲವಿ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ; ಇದರ ಜೀವಾಳ ಸಂಗತಿ – ಅಂದರೆ ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ಪಲ್ಲವಿಯ ಸ್ವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಗ್ಗಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಖಮಾಸ್ ರಾಗದ ಈ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಕೃತಿ ನೋಡಬಹುದು.

1. ಸುಜನ ಜೀವ । ನಾ – ರ ಅಮಾ

2. ಸು ಉ ಜ ಅ ನಾ – ಜೀವ । ನ ಅ ಅ ಅ ಅ –ರ ಅ ಮಾ

3. ಸುಜನ ಜೀವ । ನ ಅ ಅ – ಅ ಅ ಅ –ರ ಅ ಅ ಅ ಅ ಮ

4. ಸುಜನ ಜೀವ । ನಾ ಅ ಅ ಅ ರ ಮ ಅ –ಸುಗುಣಭೂಷ ಣಾ ಅ ..

ಪಲ್ಲವಿ ಹಾಡಿ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪನಾ ಸ್ವರವೂ ಮನೋಧರ್ಮ ಸಂಗೀತ.

ಗಾಯಕರನ್ನು ಐದು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಶಿಕ್ಷಾಕಾರ, ಅಂದರೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಪುಣ; ಅನುಕಾರ, ಅಂದರೆ ಬೇರೆಯವರು ಹಾಡಿದಂತೆ ಅನುಕರಿಸಿ ಹಾಡುವವನು; ರಸಿಕ ಅಂದರೆ ರಸವತ್ತಾಗಿ ಹೃದಯ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹಾಡುವವನು; ರಂಜಕ ಅಂದರೆ ಶ್ರೋತೃಗಳ ಮನೋಲ್ಲಾಸವನ್ನೇ ಆದರ್ಶವಾಗುಳ್ಳವನು; ಕಡೆಯದಾಗಿ ಭಾವುಕ ಅಂದರೆ ಭಾವಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟು ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹಾಡುವವನು.

ಸಂಗೀತಗಾರನಿಗೆ ಶಾರೀರ ತುಂಬ ಮುಖ್ಯ. ಒಳ್ಳೆಯ ಶಾರೀರದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ರಕ್ತಿ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಮಾರ್ದವ, ಘನತೆ, ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ, ಧ್ವನಿಮಾಧುರ್ಯ ಮುಂತಾದವು. ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಾಗವನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶಾರೀರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

(ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಗಾಯಕ ಮುಖ್ಯ. ಈಗ ಪಿಟೀಲು, ಮೃದಂಗ, ಕಂಜರಿ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯಗಳೊಡನೆ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವೀಣೆ, ನಾಗಸ್ವರ, ಪಿಟೀಲು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸ ಬಹುದು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. 17–18ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳು ಸಂಗಾತವಾದ್ಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಂಗಮಂಟಪಗಳಿದ್ದುವು. ವಾದ್ಯಸಂಗೀತದ ತನಿಕಚೇರಿಗಳು ವೀಣೆ ಮತ್ತು ಕೊಳಲು ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ದಳೆ ವಾದನದೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಗಾಯಕ ಅಥವಾ ಯುಗ್ಮ ಜೊತೆ ಅಥವಾ ಗೋಷಿವಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದುವು. ಇವು ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮುಖ್ಯ ಗಾಯಕನಿಗೆ ಮುಖರಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಗಾಯಕರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಾಯನವು ವೀಣೆ ಅಥವಾ ಕೊಳಲು ಮತ್ತು ಅವನದ್ಧ, ತತ ಮತ್ತು ಸುಷಿರ ವಾದ್ಯಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನದ್ಧ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಪಟಹ, ಭೇರಿ ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದವು. ಕೊಂಬು, ಕಹಳೆ ಮುಂತಾದವು ಸುಷಿರ ವಾದ್ಯಗಳು. ಪಂಚಮುಖವಾದ್ಯವೆಂಬ ವಾದ್ಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಥಾಪ್ರಸಂಗದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರಿ, ವಲ್ಲಕಿ, ವಿಪಂಚಿ, ರಾವಣಹಸ್ತ, ದಂಡಿಕಾ, ತ್ರಿಸರಿ, ಚಂತ್ರ, ಸ್ವರಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಪರಿವಾದಿನಿ ಎಂಬ ತಂತೀವಾದ್ಯಗಳು ಶಂಖ, ಶೃಂಗ, ವಂಶ, ತಿತ್ತಿರಿ, ಬಂಬುಲಿ, ಕಹಳೆ ಮುಂತಾದ ಸುಷಿರ ವಾದ್ಯಗಳು ಒತ್ತು ಕರಡೆ, ಮೃದಂಗ, ಢಕ್ಕೆ, ಪಟಹ, ಆವುಜ, ದುಂದುಭಿ, ಪಣವ, ಭೇರಿ, ಡಿಂಡಿಮ, ತ್ರಿವಳಿ, ನಿಸ್ಸಾಳ, ಡಮರು, ಚೆಂಬಕ, ದಂಡೆ, ರುಂಜ, ಟೋಲುಗ, ಮುಕುಂದ, ರವಲಿ, ಕಂಠೀರವ, ಗಜಢಕ್ಕೆ, ಸಿಂಹಘಂಟೆ, ಪವಲ, ಚಿಂಕಿರು ಮುಂತಾದ ತಾಳ ವಾದ್ಯಗಳು ಘಂಟೆ, ಜಯಘಂಟೆ, ಕಿಂಕಿಣಿ, ಝಲ್ಲರಿ, ತಾಳ, ಕಂಸಾಲವೆಂಬ ಘನವಾದ್ಯಗಳ ಹೆಸರು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ತೆಲುಗು ಗ್ರಂಥದ ಪರ್ವತಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 32 ಬಗೆಯ ವೀಣೆಗಳು ಮತ್ತು 18 ಬಗೆಯ ಕೊಳಲುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಾದ್ಯಗಳ ಬಳಕೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕೇವಲ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪಿಟೀಲು, ಹಾರ್ಮೋನೀಯಂ, ಮೋರ್ಚಿಂಗ್ ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮೂಲದ ವಾದ್ಯಗಳು ಈಚೆಗೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ.

(ವಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕರ್ಣಾವತಿ: ಮೇವಾರದ ರಾಣಾ ಸಂಗ್ರಾಮಸಿಂಹನ ಪತ್ನಿ; ರಾಣಾ ವಿಕ್ರಮಜಿತ್ ಮತ್ತು ರಾಣಾ ಉದಯಸಿಂಹರ ತಾಯಿ. ಈಕೆಗೆ ಕರ್ಮಾವತಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪೆಟ್ಟುತಿಂದು, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಂಬತ್ತು ಗಾಯಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ಸಂಗ್ರಾಮನ ಮರಣಾನಂತರ, ಬಾಲಕನಾದ ವಿಕ್ರಮಜಿತ್ ಮೇವಾರದ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿದ. 1533ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಸುಲ್ತಾನ ಬಹದ್ದೂರ್ ಷಹ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಸಂಗ್ರಾಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಾಳ್ವವನ್ನು ಪುನರ್ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು. ರಾಣಾ ವಿಕ್ರಮಜಿತ್ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿರಾಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇತರ ರಜಪೂತ ನಾಯಕರೂ ತಂತಮ್ಮ ಜಾಗೀರುಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಇಂಥ ಶೋಚನೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಮಾತೆ ಕರ್ಣಾವತಿ ಆಗಿನ ರಜಪೂತ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ತನ್ನ ತೋಳಬಂದಿಯನ್ನು ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹುಮಾಯೂನನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ತನ್ನ ಸೋದರನನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಆತನ ಸಹಾಯ ಯಾಚಿಸಿದಳು. ಬಹದ್ದೂರ್ ಷಹ ಮೇವಾರದ ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಮೊಗಲರ ಶತ್ರುವೂ ಆಗಿದ್ದ; ಮೊಗಲರನ್ನು ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಮಾಳ್ವಗಳಿಂದ ಓಡಿಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದ. ಕರ್ಣಾವತಿಯ ಬೇಡಿಕೆಯಂತೆ ಹುಮಾಯೂನ್ ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬಹದ್ದೂರ್ ಷಹ ಅವನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಕಾಫರರ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮಯುದ್ಧ (ಜೇಹಾದ್) ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆಯ ಮೇಲೆ ಅದೇ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹುಮಾಯೂನ್ ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಈ ನಯಗಾರಿಕೆಯ ಮಾತಿನಿಂದ ವಂಚಿತನಾದ ಹೂಮಾಯೂನ್ ಕರ್ಣಾವತಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ತೂರು ಶರಣು ಹೋಗಿ ಮಾಳ್ವವನ್ನು ಬಹುದ್ದೂರ್ ಷಹನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧದ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ಅಪಾರ ಧನ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾದ ಬಹದ್ದೂರ್ ಷಹ ಪುನಃ 1535ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಅಪ್ರಯೋಜಕನಾಗಿದ್ದ ವಿಕ್ರಮಜಿತ್ತನನ್ನು ರಾಣಿ ಕರ್ಣಾವತಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ, ಸ್ವತಃ ನಗರ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನಿಂತಳು. ಎಲ್ಲ ರಜಪೂತ ನಾಯಕರನ್ನೂ ಯೋಧರನ್ನೂ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ರಕ್ಷಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರೂ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪ್ರಬಲ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಫಿರಂಗಿದಳದ ಮುಂದೆ ರಜಪೂತ ಸೈನ್ಯ ಸೋತು ಹೋಯಿತು. ರಜಪೂತ ವೀರರೆಲ್ಲ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತ ಮಡಿದರು. ಕರ್ಣಾವತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 1535ರ ಮಾರ್ಚ್ 8 ರಂದು 300ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ರಜಪೂತ ವೀರರಮಣಿಯರು ಜೋಹರ್ ಪದ್ಧತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ತನ್ನ ಮಾತೆಯ ಮತ್ತು ರಜಪೂತ ಯೋಧರ ಧೈರ್ಯಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಜಾಗೃತನಾದ ವಿಕ್ರಮಜಿತ್ ಅನತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಸ್ಲಿಮರನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿ ಚಿತ್ತೂರಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಿಸಿದ. *

ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳು: ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳ ಒಟ್ಟು ಹೆಸರು (ಕಟ್ಲೆರಿ). ಬ್ಲೇಡು, ಚಾಕು, ಚೂರಿ, ಕತ್ತಿ, ಬಾಳು, ಖಡ್ಗ, ಕತ್ತರಿ, ಕುಡುಗೋಲು, ವೈದ್ಯರ ಶಸ್ತ್ರಗಳು. ಇವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಕರವಾಲ, ಪೀಚಕತ್ತಿ, ಒಡಿಕತ್ತಿ, ಹೆಗ್ಗತ್ತಿ, ಹೆಗ್ಗತ್ತರಿ ಮುಂತಾದವು ಸಹ ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳೇ. ಲೋಹವನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಕಂಡುಕೊಂಡಂದಿನಿಂದ ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಳಕೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಮೊದಲು ಕಬ್ಬಿಣ, ಮುಂದೆ ಉಕ್ಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಲೋಹಗಳು. ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಇಂದು ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯದ ಉಕ್ಕು (ಸ್ಟೇನ್‌ಲೆಸ್ ಸ್ಟೀಲ್) ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ.

ರೂಢಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಲೆರಿ ಪದ ಕೇವಲ ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಂಡಿಲ್ಲ–ಮುಳ್ಳು ಚಮಚಗಳು (ಫೋರ್ಕ್ಸ್), ನಾನಾವಿಧದ ಚಮಚಗಳು ಚಿಮಟಗಳು, ಇಕ್ಕುಳಗಳು ಮುಂತಾದವೂ ಈ ಪದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಟ್ಲೆರಿ ಅಂಗಡಿ ಎಂದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಮಾಲುಗಳೂ ಒಂದೆಡೆ ಬಿಕರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ.

ವಿಧಗಳು: ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ದರ್ಜೆಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದೆ; ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಚಾಕುಗಳು (ಟೇಬಲ್ ನೈವ್ಸ್), ತರಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸ ಕತ್ತರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕತ್ತಿಗಳು, ಕಿರಿಯ ಚೂರಿಗಳು, ಕತ್ತರಿಗಳು, ಬಾಳು ಕತ್ತಿಗಳು (ರೇಜರ್ಸ್), ಸೇಫ್ಟಿ ರೇಜರುಗಳು, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲೂ ಬೇಕಾಗುವ ಇತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳು. ವಿಧ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಅದರ ಕತ್ತಿಯ ಹರಿತವಾದ ಅಲಗು ಆ ವಿಧದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ಅಲಗಿನ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಬಾಳಿಕೆ ಬಳಸಿದ ಲೋಹದ ಅಥವಾ ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದು.

ಆಹಾರಸೇವನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳ ಅಲಗುಗಳನ್ನು ಐದು ಮುಖ್ಯ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಇತರ ಅಲಗುಗಳಿಗೂ ಇವು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ): 1 ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು; 2 ಗಡಸುಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಹದಗೊಳಿಸುವಿಕೆ (ಹಾರ್ಡನಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಟೆಂಪರಿಂಗ್); 3 ಉಕ್ಕನ್ನು ಕರ್ತನಧಾರೆಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅರೆಯುವುದು; 4 ಉಕ್ಕಿಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡುವುದು; 5 ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಹಿಡಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು. (ಆರ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕರ್ದಮ: ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳಿವೆ. ಈತ ಸರಸ್ವತೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸಂತಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ತನಗೆ ಪತ್ನಿಯೊಬ್ಬಳು ಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದ. ನೀನಿದ್ದೆಡೆಗೇ ಸ್ವಯಂಭುವ ಮನು ಬಂದು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ವಿಷ್ಣು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದ. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೆ ಸ್ವಯಂಭುವ ಮನು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ದೇವಹೂತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದು ಕರ್ದಮನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ. ದೇವಹೂತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ದಮನಿಗೆ ಕಳಾ, ಅನಸೂಯಾ, ಶ್ರದ್ಧಾ, ಹವಿರ್ಭುಕ್, ಅರುಂಧತಿ, ಶಾಂತಿ, ಗತಿ, ಕ್ರಿಯಾ, ಖ್ಯಾತಿ ಎಂಬ ಒಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಾದರು. ಮುಂದೆ ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗಿರಸ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ವಸಿಷ್ಠ, ಅಥರ್ವಮುನಿ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ಭೃಗು ಎಂಬ ಒಂಬತ್ತು ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರು. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಕರ್ದಮನಿಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇದನ್ನು ಕರ್ದಮ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಅವಳು ತನಗೆ ಪುತ್ರ ಸಂತಾನವಾದ ಹೊರತು ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಕರ್ದಮ ದೇವಹೂತಿಯಲ್ಲಿ ಕಪಿಲನೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕರ್ನಲ್: ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆ. ಇದು ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ದರ್ಜೆಗಿಂತ ಮೇಲಿನದು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಗೇಡಿಯರ್ ದರ್ಜೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನದು. ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಆದವನು ಪದಾತಿ ಸೈನ್ಯದ ಒಂದು ಬಟಾಲಿಯನ್ನಿಗೆ ಅಧಿನಾಯಕ. ಕರ್ನಲುಗಳನ್ನು ರೆಜಿಮೆಂಟಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿರುವಂತೆ ಸೇನಾಕೇಂದ್ರದ ಸಹಾಯಕ ವರ್ಗದಲ್ಲಾಗಲಿ ಬ್ರಿಗೇಡಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಮ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಲ್ ಜನರಲ್ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಸೈನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಜರ್ಮನ್ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ದರ್ಜೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಜ್ಯೇಷ್ಠಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಡತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ದರ್ಜೆ ಕರ್ನಲ್ ಪದವಿ. ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲುಗಳನ್ನು ಮೇಜರುಗಳಿಂದಲೂ ಕರ್ನಲಗಳನ್ನು ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲುಗಳಿಂದಲೂ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮೇಜರುಗಳು ತಮ್ಮ ದರ್ಜೆಗೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಏರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ರೆಜಿಮೆಂಟುಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೋರಿದಾಗ ಜನರಲ್ ಪದವೀಧರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಕರ್ನಲ್ ಕಮಾಂಡಂಟರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕರ್ನಾಟಕ (ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ): ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕರ್ಣಾಟ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು, ದೇಶ, ಭಾಷೆ, ಜನ ಮತ್ತು ಕುಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಆಂಡಯ್ಯನ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ದೇಶವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ, ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಕುಲವಾಚಕವಾಗಿ ಬಂದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ದೇಶ ಮತ್ತು ಭಾಷಾ ವಾಚಕಗಳಾಗಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಣಾಟ ಶಬ್ದದ ಪೂರ್ವಪ್ರಯೋಗಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ. 320–200?) ಜನಪದಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಸಭಾಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಾಃ ಎಂದೂ (78–98), ಭೀಷ್ಮಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಿಕಾಃ ಎಂದೂ (9–59) ಎರಡು ಮಾತುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಶೂದ್ರಕ ಕವಿಯ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 400) ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ ನಾಟಕದ ಒಂದು ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ, ವರಾಹಮಿಹಿರನ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗ) ಬೃಹತ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು 8ನೆಯ ಶ.?) ಮತ್ತು ಸೋಮದೇವನ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗುಣಾಢ್ಯನ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯಿಂದ ಆ ಪದವನ್ನು ಸೋಮದೇವ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆ ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆ ಪ್ರ.ಶ. 1–2 ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆನ್ನಬಹುದು. ಈಚೆಗೆ ರಾಜಶೇಖರನ (ಪ್ರ.ಶ. 10ನೆಯ ಶ.) ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪಠನ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ರಸಃ ಕೋಪ್ಯಸ್ತುಕಾಪ್ಯಸ್ತು ರೀತಿಃ ಸಗರ್ವಂ ಸರ್ವಕರ್ಣಾಟಕಾಃ ಟಂಕಾರೋತ್ತರ ಪಾಠಿನಃ–ಎಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಮಾತು ಬಂದಿದೆ.

ಶಿಲಪ್ಪದಿಗಾರಂ ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ತಮಿಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 2–5) ಕರುನಾಡರ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಪಾಂಡ್ಯ ದೊರೆ ಶಡೈಯನ್ ಪರಾಂತಕ ವೇಳ್ವಿಕುಡಿ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 770) ಕರುನಾಡಗನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ

ಕನ್ನಾಡಗರುಂ, ಕನ್ನಾಟ, ಕನ್ನಾಟಕ ಎಂಬ ರೂಪಗಳೂ ತಮಿಳುಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅಪಭ್ರಂಶ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಾಡ, ಪಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಾಟ, ಗುಜರಾತಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಕನಡಿ, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನಡಿ ಎಂಬ ರೂಪಗಳುಂಟು. ಬಿ. ಎ. ಸಾಲೆತೊರೆ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರ.ಶ. 1516ರಲ್ಲಿ Canari, 1520ರಲ್ಲಿ Canarim, 1552ರಲ್ಲಿ Canarij, 1615ರಲ್ಲಿ Canarin 1654ರಲ್ಲಿ Cannary ಎಂದೂ ನಡುನಡುವೆ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ Carnatic, Carnate, Karnat- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ ಮತ್ತು ಸದೃಶ ಶಬ್ದಗಳಾದ ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕರ್ನಾಟ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ ಮುಂತಾದವು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ, ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡು ಎಂಬ ಮಾತುಂಟು. ಸುಮಾರು 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. 90ಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಅಂಥ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕನ್ನಡನಾಡು ಬಹು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ಣಾಟ, ಕರುನಾಡು ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಅವರು ಕರ್ಣಾಟಕ ಎಂಬ ಪದ ಈಚೆಗೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೊದಲು ಕರ್ಣಾಟಕ ಎಂಬುದು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಅರ್ಥ ಬಂತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಮೊದಲು ಪರಿಚಿತವಾದ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ತೆಲಂಗಾಣದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಘಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶವೆಂದು ಕರೆದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರು ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಘಟ್ಟಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಕೊಟ್ಟರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆ ಹೆಸರಿಗೆ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲದ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರಣವಾಗಿ ನಿಜವಾಗಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಅದು ಹೋಗಿ ಕರ್ನಾಟಿಕ್ ಎಂಬುದು ತಮಿಳು ದೇಶವನ್ನೂ ತೆಲುಗು ದೇಶದ ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಾಯಿತು.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಉಲ್ಲೇಖದ ಪ್ರಕಾರ ಕನ್ನಡನಾಡು ಎಂಬುದು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗಿದ್ದ ನಾಡು. ನಂಜುಂಡ ಕವಿಯ (ಪ್ರ. ಶ. ಸು. 1525) ರಾಮನಾಥ ಚರಿತದಲ್ಲಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳ, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಓಂಕುಂದ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆಯಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ತಿರುಳು ಶಾಸನಗಳು, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ನಿಜಾಂಶಾಹಿಯ ಅತಿ ಪಡುವಲ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅತಿ ಮೂಡಲ ಸ್ಥಾನದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವೂ ಹಿಂದಿನ ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವೆಂಗಿಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಗೋದಾವರೀ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗಳ ನೀರು ಹರಿಯುವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಹಿಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಗಗಳೂ ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಕನ್ನಡಭೂಮಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕೆಲವು ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸೀಮಾರೇಖೆಗಳು ಸಂಕೋಚಗೊಂಡಿವೆ.

ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಎಂಬ ಪದದ ಸರಿಯಾದ ರೂಪ ಯಾವುದು, ಅರ್ಥವೇನು, ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಹೇಗೆ–ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರಕಾರರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞರೂ ತುಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಪದದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ಕನ್ನಡ ಪದವೂ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಿಚಾರಮಂಥನ ನಡೆದು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮತಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ಒಮ್ಮತವಾದ ಅಥವಾ ಬಹುಜನ ಸಮ್ಮತವಾದ ನಿರ್ಣಯ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಚಿತ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅಭಾವವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಬಹುದು.

(ಅ) ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವಾಗಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಹಳೆಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ; ಕರ್ಣೇಷು ಅಟತಿ– ಪ್ರಭೂತಯಶಸ್ವಿನ ಏತದ್ದೇಶಸ್ಯ ರಾಜ್ಞೋ ಗುಣಾದಿ ಕೀರ್ತನೇನ ಸರ್ವೇಷಾಂಕರ್ಣೇಷು ಭ್ರಮತೀತಿ. ಕರ್ಣ + ಅಟ್ + ಅಚ್ (ಯಾವ ದೇಶದ ರಾಜನ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೊಳಗುತ್ತಿರುವುದೊ ಆ ದೇಶ). ಇದು ಶಬ್ದರತ್ನಾವಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಆಧಾರ. ಕೇಶವವರ್ಣಿಯೆಂಬ (ಪ್ರ.ಶ. 1356) ಜೈನ ಪಂಡಿತನ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದನಾರ್ಥಕವಾದ ಕರ್ಣ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಕರ್ಣಾಟ ಪದವಾಯಿತು. ದಿವ್ಯಭಾಷೆಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಆ ಪದದ ಅರ್ಥ. ವೆಂಕಟಾಧ್ವರಿಯ (ಪ್ರ.ಶ.ಸು. 1700) ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ ದೇಶೋ ಯಃ ಪೂರ್ವಂ ಕರ್ಣದೇಶಮಭೂಷಯಾತ್ ಸ ಏಷ ಸಾಂಪ್ರತಂ ಪಶ್ಯ ಚಕ್ಷುಷೋರ್ಭೂಷಣಾಯತೇ॥ ಎಂದೂ ಕರ್ಣಯೋಃ ಅಟತೀತಿ ಕರ್ಣಾಟಃ ಅಟ ಗತೌ ಇತಿಧಾತೋಃ ನಿಷ್ಪನ್ನಶ್ಶಬ್ದಃ ॥ ಎಂದೂ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಣಾಟನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಿಂದ ನಾಡಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಾಯಿತಂತೆ.

ಕವಿಕಲ್ಪಿತಗಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ರಾ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರು ಗ್ರಾಹ್ಯಮಾಡಿಲ್ಲ. ರಾಜವಾಡೆಯವರು ಕರಣ+ನಟ=ಕರ್ಣಾಟ ಎಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮನು ತನ್ನ ಕಾಲದ ವ್ರಾತ್ಯ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ನಟಶ್ಚ ಕರಣಶ್ಚೈವ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಆಧಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಕರಣ ಮತ್ತು ನಟರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಪಂಗಡವೇ ಕರ್ಣಾಟವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತ ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರು ಬೇರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಟರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ಎಂದಿರುವ ಜನಪದ ವಾಚಕವನ್ನು ಕರಣ ಎಂಬುದರೊಡನೆ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಕರಣ+ನಟ–ಕರ್ಣ್ನಟ > ಕರ್ಣಾಟ ಎಂದೋ ಕರ್ಣ+ನಟ=ಕರ್ಣಾಟ ಎಂದೋ ಆಗಬಹುದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ, ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೇಶೀಯವೆಂದು (ಕನ್ನಡವೆಂದು) ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುವ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ.

(ಆ) ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ದೇಶ್ಯ ಶಬ್ದವೇ ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪವನ್ನು ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಿತು ಎನ್ನುವ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾವಿದ್ವಾಂಸರ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

1. ಗುಂಡರ್ಟನ ಪ್ರಕಾರ ದಕ್ಷಿಣ ದಕ್ಖನಿನ ನೆಲ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್‌ನಾಡು (ಕಪ್ಪು ನಾಡು) ಎಂಬುದು ಕರ್ಣಾಟದ ಮೂಲರೂಪ. ಕರ್+ನಾಟ್+ಅಗಂ ಎಂದರೆ ಕಪ್ಪುನಾಡಿನ ಒಳಭಾಗ (ಪ್ರದೇಶ)– ಎಂಬುದು ಕೂಡ ಅವರ ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಚನೆ. ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಮತ್ತು ಆರ್. ರಘುನಾಥರಾಯರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ; ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

2. ಕನ್ನಡನಾಡು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿದೆ. ಕರುನಾಡು ಎಂಬುದು ಕರುಮಾಡ ಎಂಬಂತೆ ಸೀಮೆ (ಕಣಿವೆ ಮೇಲಣ ಸೀಮೆ) ಆದ್ದರಿಂದ ಕರು–ನಾಡು (ಎತ್ತರವಾದ ನಾಡು) ಎಂಬುದು ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಕನ್ನಡ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತಿಸಿರಬಹುದು. ಇದು ಎಚ್. ನಾರಾಯಣರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ಕರುನಡಂ (= ಕನ್ನಡ): ಕರ್ಣಾಟ. ಕರುನಡಂ ಎಂಬುದೂ ಕನ್ನಡಂ ಎಂಬುದೂ ತಮಿಳು ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಕರು ಎಂದರೆ ಬೆಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಕೀಳ್ನಾಡಿನವರಾದ ತಮಿಳರು ಮೇಲ್ನಾಡನ್ನು ಕರುನಾಡು–ಕರುನಡ ಎಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದು; ಕಮ್ಮಿತು + ನಡೆ (ಕಂ+ನಡೆ>ಕನ್ನಡ). ಇದು ಆರ್. ತಾತಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಮತ.

4. ಕರಂ, ಕರು, ಕಡು ಎಂಬವು ದೊಡ್ಡ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಹಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಪದಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರುನಾಡು ಎಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ. ಕರು + ನಾಡು > ಕರ್ + ನಾಡು > ಕರ್ನಾಡು (=ದೊಡ್ಡ ದೇಶ) ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಮಾಸಪದವೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ ಎಂದು ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದು ಎಂ.ಗೋವಿಂದ ಪೈಗಳ ಮತ. ರಾ. ಹ. ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಆಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಆಗಿದೆ.

5. (ಪರಿಮಳವಾಚಿಯಾದ) ಕಮ್ಮಿತು + ನಾಡು=ಕನ್ನಾಡು > ಕನ್ನಡು > ಕನ್ನಡ. ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಿಮಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದೇಶದ ಭಾಷೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಕನ್ನಡ ದೇಶ ಗಂಧದ ಮರದ ಕಾಡುಗಳಿಗೂ ತಾವರೆಕೊಳಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಕಮ್ಮಿತು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಅನುರೂಪವಾದುದು–ಎಂದು ರಾ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆರ್. ತಾತಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

6. ಕನ್ (ಎಂದರೆ ಕಾಣು ಅಥವಾ ಒಡಮೂಡು) ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಕನ್ + ಅಳ್ =ಕನ್ನಳ್, ಕನ್ನಡ. ಕನ್ – ಅಳ್ = ಒಡಮೂಡುವುದನ್ನು ಉಳ್ಳದ್ದು; ಭಾವಗಳನ್ನು ಒಡಮೂಡಿಸುವುದು – ಕನ್ನಡ. ಹೀಗೆಂದು ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ಮತ್ತು ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

7. ಕರ್– ನಾಟ್– ಅಗಂ ಎಂದರೆ ಕರಿಯ ನಾಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶ. ಆದರೆ ಶಬ್ದರೂಪ ಕರ್ಣಾಟಕವೇ ಹೊರತು ಕರ್ನಾಟಕ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ. ಅವರ ಧೋರಣೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಗುಂಡರ್ಟ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ.

8. ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕಣ್‌ನಿರ್ ಪದದ ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪ ಕರ್ನಾಟಕ ಆಗಿರಬಹುದು– ಎಂದರೆ ಫಾದರ್ ಹೆರಾಸರ ಮತ.

9. ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವರು ಯಾರೋ ಅವರು ಕನ್(ಣ್) + ಅಡಿಗರ್ ಅರ್ಥಾತ್ ಕನ್ನಡಿಗರು– ಎಂಬುದು ರೆ. ಚನ್ನಪ್ಪ ಉತ್ತಂಗಿಯವರ ಮತ.

10. ಕನ್ನಡದ ರಾಜಕುಲಕ್ಕೆ ಕದಂಬ ಅಥವಾ ಕರಂಬ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಆ ಕರ್ ಅಲ್ಲವೆ ಕನ್ ಎಂಬ ದಸ್ಯುವರ್ಗದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಿರಬಹುದು. ಕರು ಪದಕ್ಕೆ ಎತ್ತರ, ಶಿಖರ, ಮಹತ್ತು ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿರುವುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಕನ್ ಮತ್ತು ಕರ್ ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ಅಭಿನ್ನ. ಅದರಿಂದ ಕನ್ + ನಾಡು= ಕನ್ನಾಡು(ಕನ್ನಡ); ಕರ್ + ನಾಡು =ಕರುನಾಡು (ಕರುನಾಡಗ, ಸಂ. ಕರ್ಣಾಟಕ); ಕಱು ತಳದ ನಾಟರೇ ಕನ್ನಡಿಗರು. ಆದಿಜನಾಂಗದೊಳಗಿನವರಾದ ಕನ್ ಮತ್ತು ನಾಟರು ಬೆರೆದು ಕನ್ನಡಿಗರೆನ್ನಿಸಿರಬಹುದು. ಇದು ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರ ವಾದ.

11. ಶ್ರೀಶೈಲಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣ ವಿಷಯ (ಕರ್ಣಾಟ ಸೀಮಾ), ಕನ್ನಾಡು ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಜಿಲ್ಲೆಯಿತ್ತು; ಆ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ತಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ, ನುಡಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರು ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಎನ್. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು.

12. ಳ–ಣ–ನ ಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪಲ್ಲಟವುಂಟು. ಕಳವರು (ಕಳ್ವರು ಅಥವಾ ಕಳ್ಭರು=ಕಳಭ್ರರು) ಎಂಬ ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗದ ಬಹುಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಖೆಯ ಜನಾಂಗವೇ ಕಣ್ಣರು ಅಥವಾ ಕನ್ನರು. ಕನ್ನರ ನಾಡು ಕನ್ನಾಡು (ಕನ್ನಡ). ಇದು ಕನ್ನಾಡು>ಕನ್ನಾಟ>ಕರ್ಣಾಟ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ, ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿದೋಷ ಕನ್ನಾಡ (ಕನ್ನಡ)ದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಮತ.

13. ಕನ್ನಾಡ ಅಥವಾ ಕರ್ನಾಡು ಎಂಬ ಪದದ ಮೂಲ ಅರ್ಥ ಒಂದು ಮಹಾನಾಡು ಅಥವಾ ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ನಾಡು ಎಂದಿದ್ದು, ಇವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದಾಗ ಕರ್ನಾಟ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಆಗಿರಬೇಕು–ಎಂದು ಬಿ.ಎ.ಸಾಲೆತೊರೆಯವರ ವಾದ.

14. ಕಣಾ(ರ್ನಾ)ಟ, ಕಣಾ(ರ್ನಾ)ಟಕ ಶಬ್ದಗಳು ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲ. ಪುನ್ನಾಡು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಪುನ್ನಾಟ ಆದಂತೆ ಕರ್ನಾಡು ಎಂಬ ದೇಶ್ಯ ಶಬ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞರ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಣಾ(ರ್ನಾ)ಟ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರಬೇಕು. ಕಣಾ(ರ್ನಾ)ಟ+ಕ=ಕಣಾ(ರ್ನಾ)ಟಕ, ಇದು ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ಹೇಳಿಕೆ.

15. ಕರ್‌ನಾಡುವಿನಿಂದ ಕರ್‌ನಾಟ ಹುಟ್ಟಿ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಆಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಕರ್ನಾಟ, ಕರ್ನಾಟಕ ರೂಪಗಳು ಅಪಾಣಿನೀಯವೆಂದು ಅವನ್ನು ಕರ್ಣಾಟ ಕರ್ಣಾಟಕ ಎಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ; ಆಗ ಮೂಲ ಪದದ ಅರ್ಥ ಮರೆಯಾಗಿಯೋ ಗೊತ್ತಾಗದೆಯೋ ಪುನ್‌ನಾಟವನ್ನು ಪುಂರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕರ್ಣಾಟದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕರ್ಣೇಷು ಅಟತಿ ಇತಿ ಕರ್ಣಾಟಃ ಎಂದು ವಿವರಿಸಲು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಿರಬಹುದು. ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಕಾರಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಣಕಾರಯುಕ್ತ ಕರ್ಣಾಟಕವೂ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನೋಕ್ತವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವೇ. ಕರ್‌ನಾಡು ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಾಕೃತ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಪುನ್ನಾಡು ಪುನ್ನಾಟ ಆದಂತೆ ಕರ್‌ನಾಡು ಕರ್ನಾಟ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇದು ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರ ಮಂಡನೆ.

ಈ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಕನ್ನಡದೇಶ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಆ ಹೆಸರುಗಳು ಎಲ್ಲಿಂದ ಹೇಗೆ ಬಂದುವು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಸಂಗತಿ ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಏನಾದರೂ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಎತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೂ ಬಹುಜನ ಸಮ್ಮತವಾಗಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಲಾರದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಕೆಲವಂಶಗಳು ಬಹುಮಂದಿ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾ(ರ್ಣಾ)ಟ(ಕ) ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದ ಮೂಲ ದೇಶೀಯವಾದುದು. ದೇಶೀಯವಾದುದೊಂದು ಪದದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪ ಹುಟ್ಟಿತಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪ ತದ್ಭವವಾಗಿ ದೇಶೀಯ ಪದ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಸಮಾಸಪದ. ಅದರ ಉತ್ತರಪದ ನಾಡು ಮತ್ತು ಅದರ ಜನ್ಯ ರೂಪಗಳು. ಇನ್ನು ಪೂರ್ವಪದದ ರೂಪ ಎತ್ತರ, ದೊಡ್ಡ , ಮಹಾ ಎಂಬರ್ಥಗಳಿರುವ ಕರು ಎಂಬುದಾಗಿದ್ದರಬೇಕೆಂಬುದು ಹಲವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪು ಎಂಬರ್ಥದ ಕರ್ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಜನಾಂಗವಾಚಕವಾದ ಕಳ್, ಕಣ್, ಕರ್, ಕನ್ ಎಂಬುವನ್ನು ಪೂರ್ವಪದವಾಗಿ ತೋರಿಸಲು ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದರೂ ಒದಗಿಸಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಪ್ರಾಯಃ ಗಟ್ಟಿಯಾದವಲ್ಲವಾಗಿ ಅವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಸೂಚನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಊಹಾಜನ್ಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಬಹುಜನಸಮ್ಮತವಾಗಿ ತೋರುವ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳು ಕೆಲವರು ಸಯುಕ್ತವಾದ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರು ಪದಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಎತ್ತರವಾದ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ತಮಿಳು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಕರುನಾಡು ಎಂಬ ಮಾತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂದೂ ಮುಂತಾಗಿ ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕನ್ನಡದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನ ನೆಲವಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳೂ ಬಹುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ (ಕರಿದು)–ನಾಡು=ಕನ್ನಾಡು ಆಯಿತೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆಗಳೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲ; ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಎರಡು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಕರು ಯಾವುದಾದರೊಂದರ ಕಡೆಗೆ ಒಲವನ್ನು ತೋರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಶಬ್ದಾರ್ಥದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಶಬ್ದರೂಪದ– ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟ(ಕ) – ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಎಂಬ ರೂಪಗಳ–ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುವಾಗಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯುತರಾದ ತೋಗೆರೆ ನಂಜುಂಡಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಚ್. ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಆರ್. ತಾತಾಚಾರ್ಯ, ರಾ.ಹ. ದೇಶಪಾಂಡೆ, ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ, ಜಿ.ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಶುದ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದವೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಕೊಡಬಹುದೆಂದೂ ಕನ್ನಡ ಅದರ ತದ್ಭವವೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಣಾಟ(ಕ)ವೇ ಸಾಧುವೆಂದೂ ಎನ್ನುವವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದರತ್ನಾವಲಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೇಶಿರಾಜ ಅಪಭ್ರಂಶ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟದ ತದ್ಭವ ಕನ್ನಡ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಪದದ ಪ್ರಾಚುರ್ಯವನ್ನೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕಾಗಲಿ ಭಾಷೆಗಾಗಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಕೇಶಿರಾಜ ಕೆಲವು ದ್ರಾವಿಡ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ತದ್ಭವವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆತನ ಸೂಚನೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗದೆಂದೂ ಮುಂತಾದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಂಥದವರು ಕರ್ಣಾಟ(ಕ)ಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ಅಥವಾ ಕರ್ನಾಟ(ಕ) ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ರಕಾರ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವ ನಕಾರ ಣಕಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಬೇಕಾದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮರ್ಯಾದೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಎಂಬ ಶಬ್ದರೂಪವೇ ಸಾಧು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವವರು, ದುರ್ನಯ ದುರ್ನೀತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ರಕಾರ ಸಂಪರ್ಕದ ನಕಾರಣಕಾರವಾಗದಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟ(ಕ) ತಪ್ಪೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟ(ಕ) ಅಚ್ಚಕನ್ನಡ ಶಬ್ದ; ಅದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯುಂಟು. ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞರು ಅವರ ಭಾಷಾ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಕರ್ಣಾಟ(ಕ)ವೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಪಂಥ. ಕರ್ನಾಟ(ಕ) ಅಚ್ಚಕನ್ನಡ ಎನ್ನುವವರ ವಾದವನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮತ್ತು ಇತರರ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂಬುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂದು ಬದಲಿಸಿ ಕೊಂಡಿತೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕರ್ನಾಟಕ ಎರಡು ರೂಪ ಗಳನ್ನೂ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, "ಒಂದು ಶಬ್ದರೂಪ ಸಾಧುವೆ ಅಸಾಧುವೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಭಾಷಾಗತಿ, ಶಿಷ್ಟಸಮ್ಮತಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕರ್ಣಾಟಕ ಎಂಬ ಮೂರ್ಧನ್ಯಸಹಿತ ರೂಪ ಪಾಣಿನಿ ಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ) ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಆದಕಾರಣ ಅದರ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಕಠಿಣವಾದರೂ ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಂಬಲ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ಅದು ಸರ್ವಥಾ ತ್ಯಾಜ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕವೆಂಬ ರೂಪವಾದರೋ ಹೆಚ್ಚುಯುಕ್ತ ವಾದದ್ದು, ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಸುಲಭವಾದದ್ದು, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ರೂಢಿಯಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಇದನ್ನು ಅಸಾಧುವೆಂದು ಹೊರದೂಡುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ; ಮೂರ್ಧನ್ಯಸಹಿತ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಾದೇಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರಷ್ಟೇ ಸಾಧುವೆಂದಾದರೂ ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸೋಣ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೇ ಕೋಷ–ಕೋಶ, ಪೃಥ್ವೀ–ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಜೋಡಿಗಳಿಲ್ಲವೆ? ಕರ್ಣಾಟಕ–ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಯಾವುದು ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಲಪುರುಷ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಿ." ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಶಬ್ದರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಚರ್ಚೆಗಳು ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿ (1973) ಈಗ ಈ ರೂಪವೇ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಟಿ.ವಿ.ವಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕ: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಉ.ಅ. 11°3′ ನಿಂದ 18°45′ ವರೆಗೂ ಪೂ.ರೇ. 74°12′ ನಿಂದ 78°40′ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ನಾಡಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ಕನ್ನಾಡು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಆಗ್ನೇಯ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇರಳ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಸು. 400 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಸು.700 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,91,791 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೀದರ್, ಬಿಜಾಪುರ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೊಡಗು, ಧಾರವಾಡ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಗದಗ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಹಾಸನ, ಕೋಲಾರ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ರಾಯಚೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಉಡುಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಹಾವೇರಿ, ತುಮಕೂರು, ರಾಮನಗರ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ, ಯಾದಗಿರಿ ಎಂಬ 30 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಳೂರು. ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 61,130,704 (2011).

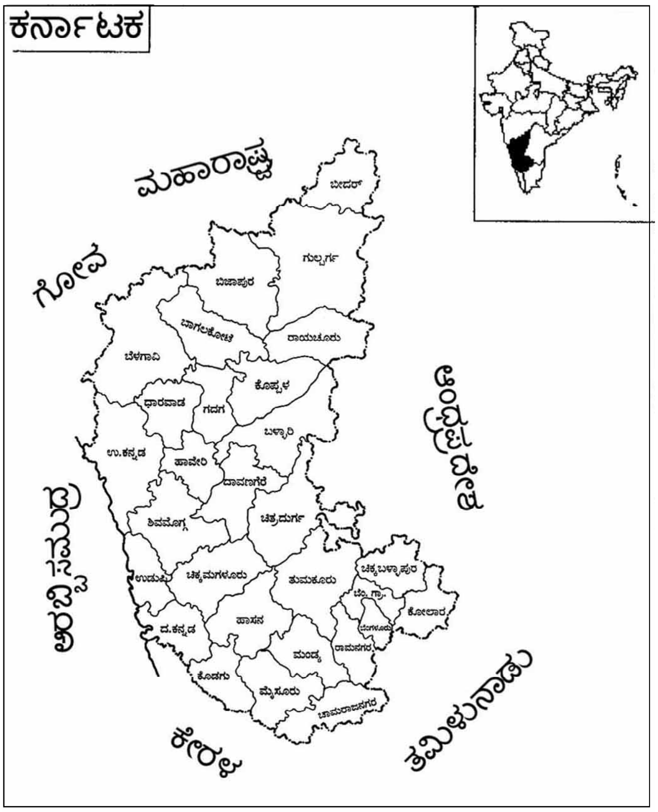

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ನೆಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನ ಕಿರಿದಾದ ನೆಲ ಮಾತ್ರ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ. ದಖನ್ನಿನ ಆಚೀಚೆ ಮಾಲೆಯಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಕಡಿದಾಗಿ ಮೇಲೇರುವ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಸು. 350 ಕಿಮೀ. ಉದ್ದದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡಲ ಕರೆ ಬಹುತೇಕ ನೇರ. ತೀರದಿಂದ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ಚಾಚಿದಂತೆ 65–80 ಕಿಮೀ. ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಆಳ 180 ಮೀ. ಅಡಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಹೊಳೆ ಝರಿಗಳು ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ತರುವ ಆಹಾರವೂ ಕಿರಿ ಆಳದ ಕಡಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 15° ಉ. ಅ.ದ ಸನಿಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಭೂ ರಚನೆ, ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ, ಮಳೆಬೆಳೆ, ಜನರ ನಡೆ ನುಡಿ, ವ್ಯವಹಾರ, ಆಹಾರ, ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು 3 ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಮಲೆನಾಡು 2. ಮೈದಾನ ಮತ್ತು 3. ಕರಾವಳಿ.

1. ಮಲೆನಾಡು: ಇದು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ಬೀಡಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗ. ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದ್ದು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 650 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಸಾಲುಗಳು ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಳವಿನ್ಯಾಸದ ಮೇಲೂ ಮೇಲ್ಮೈ ರಚನೆಯ ಮೇಲೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಧಿಕ. ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ

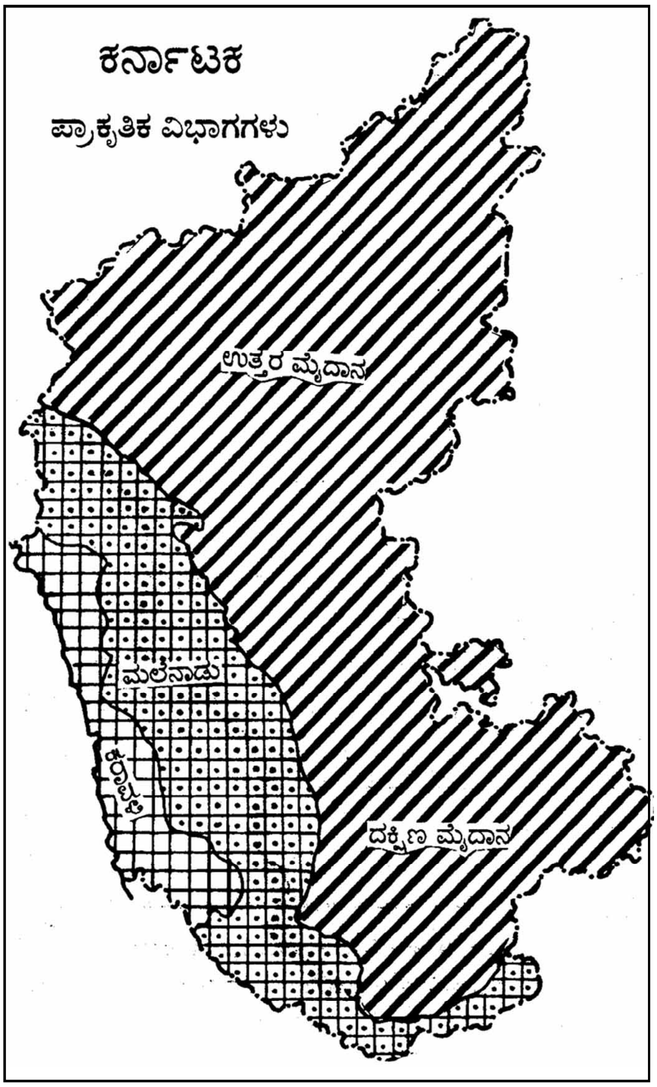

ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯೇ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಜಲವಿಭಾಜಕ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಣ ಗಟ್ಟಿ ಶಿಲೆಗಳು ಮಳೆಗಾಳಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಜಂಜಡಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ ನಿಂತು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಮೃದು ಶಿಲೆಗಳು ಸವೆದುಹೋಗಿ ಬಾಯ್ದೆರೆದು, ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೀಳುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಬೃಹದ್‌ಬಾಹುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಚಂದ್ರದ್ರೋಣಪರ್ವತ ಅಥವಾ ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಳ್ಳಯ್ಯನಗಿರಿ ಶಿಖರದ

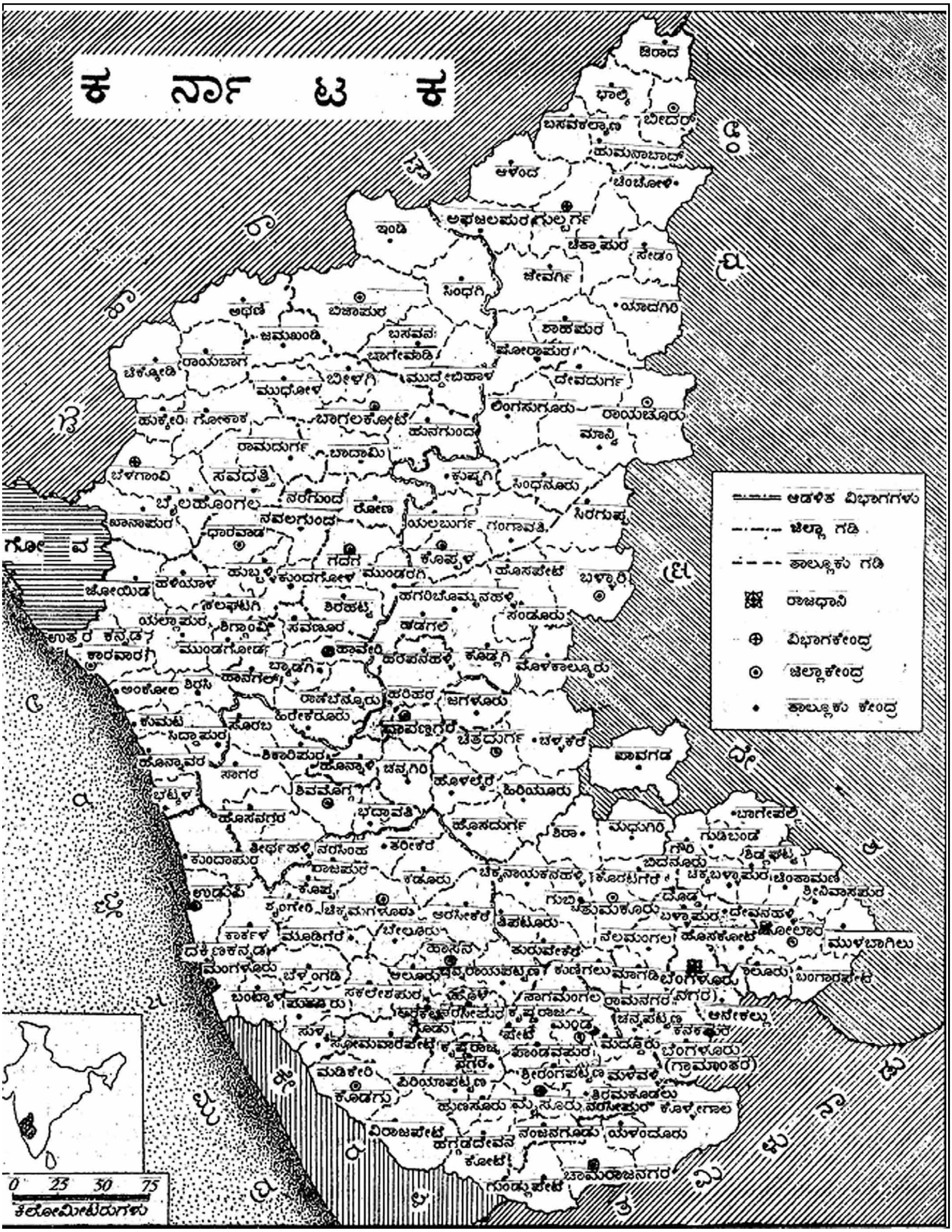

ಕ ರ್ನಾ ಟ ಕ
ಬೀದರ್
ಭಾಲ್ಕಿ
ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ
ಹುಮನಾಬಾದ್
ಆಳಂದ
ಚಿಂಚೋಳಿ
ಇಂಡಿ
ಅಫಜಲಪುರ
ಗುಲ್ಬರ್ಗ
ಚಿತ್ತಾಪುರ
ಸೇಡಂ
ಜೇವರ್ಗಿ
ಸಿಂಧಗಿ
ಯಾದಗಿರಿ
ಅಥಣಿ
ಬಿಜಾಪುರ
ಜಮಖಂಡಿ
ಬಸವನ
ಬಾಗೇವಾಡಿ
ಶಹಾಪುರ
ಸುರಪುರ
ಚಿಕ್ಕೋಡಿ
ರಾಯಬಾಗ
ಮುಧೋಳ
ಬೀಳಗಿ
ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ
ದೇವದುರ್ಗ
ಲಿಂಗಸುಗೂರು
ರಾಯಚೂರು
ಹುಕ್ಕೇರಿ
ಗೋಕಾಕ
ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ಹುನಗುಂದ
ಮಾನ್ವಿ
ರಾಮದುರ್ಗ
ಬಾದಾಮಿ
ಬೆಳಗಾವಿ
ಸವದತ್ತಿ
ಕುಷ್ಟಗಿ
ಸಿಂಧನೂರು
ಬೈಲಹೊಂಗಲ
ನರಗುಂದ
ರೋಣ
ಖಾನಾಪುರ
ನವಲಗುಂದ
ಯಲಬುರ್ಗ
ಗಂಗಾವತಿ
ಸಿರಗುಪ್ಪ
ಗೋವ
ಧಾರವಾಡ
ಗದಗ
ಕೊಪ್ಪಳ
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ
ಕುಂದಗೋಳ
ಮುಂಡರಗಿ
ಹೊಸಪೇಟೆ
ಬಳ್ಳಾರಿ
ಜೋಯಿಡ
ಹಳಿಯಾಳ
ಕಲಘಟಗಿ
ಶಿರಹಟ್ಟಿ
ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ
ಸಂಡೂರು
ಯಲ್ಲಾಪುರ
ಶಿಗ್ಗಾಂವಿ
ಸವಣೂರ
ಹಡಗಲಿ
ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ
ಕಾರವಾರ
ಮುಂಡಗೋಡ
ಹಾವೇರಿ
ಹರಪನಹಳ್ಳಿ
ಕೂಡ್ಲಗಿ
ಬ್ಯಾಡಗಿ
ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು
ಅಂಕೋಲ
ಶಿರಸಿ
ಹಾನಗಲ್
ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು
ಹರಿಹರ
ಜಗಳೂರು
ಕುಮಟ
ಹಿರೇಕೆರೂರು
ದಾವಣಗೆರೆ
ಸೊರಬ
ಸಿದ್ದಾಪುರ
ಶಿಕಾರಿಪುರ
ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
ಚಳ್ಳಕೆರೆ
ಪಾವಗಡ
ಹೊನ್ನಾವರ
ಸಾಗರ
ಹೊನ್ನಾಳಿ
ಚನ್ನಗಿರಿ
ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ
ಹಿರಿಯೂರು
ಭಟ್ಕಳ
ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಭದ್ರಾವತಿ
ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ
ಹೊಸನಗರ
ಹೊಸದುರ್ಗ
ಶಿರಾ
ಮಧುಗಿರಿ
ಗುಡಿಬಂಡೆ
ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ
ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ
ತರೀಕೆರೆ
ಗೌರಿಬಿದನೂರು
ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ
ಕುಂದಾಪುರ
ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ
ಕೊರಟಗೆರೆ
ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ
ಚಿಂತಾಮಣಿ
ಕೊಪ್ಪ
ಕಡೂರು
ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ
ಉಡುಪಿ
ಶೃಂಗೇರಿ
ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು
ಅರಸೀಕೆರೆ
ಗುಬ್ಬಿ
ತುಮಕೂರು
ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ
ದೇವನಹಳ್ಳಿ
ಕಾರ್ಕಳ
ಮೂಡಿಗೆರೆ
ಬೇಲೂರು
ತಿಪಟೂರು
ನೆಲಮಂಗಲ
ಹೊಸಕೋಟೆ
ಕೋಲಾರ
ಮುಳಬಾಗಿಲು
ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ
ಹಾಸನ
ತುರುವೇಕೆರೆ
ಮಂಗಳೂರು
ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ
ಆಲೂರು
ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ
ಕುಣಿಗಲ್
ಮಾಗಡಿ
ಬೆಂಗಳೂರು
ಮಾಲೂರು
ಬಂಗಾರಪೇಟೆ
ಬಂಟ್ವಾಳ
ಪುತ್ತೂರು
ಸಕಲೇಶಪುರ
ನಾಗಮಂಗಲ
ರಾಮನಗರ
ಆನೇಕಲ್ಲು
ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ
ಕನಕಪುರ
ಮಂಡ್ಯ
ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ
ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ
ಪಾಂಡವಪುರ
ಮದ್ದೂರು
ಬೆಂಗಳೂರು (ಗ್ರಾಮಾಂತರ)
ಮಡಿಕೇರಿ
ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ
ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ
ಮಳವಳ್ಳಿ
ಕೊಡಗು
ಹುಣಸೂರು
ಮೈಸೂರು
ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ
ತಿರುಮಕೂಡಲು
ವಿರಾಜಪೇಟೆ
ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ
ನಂಜನಗೂಡು
ಯಳಂದೂರು
ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ
ಚಾಮರಾಜನಗರ
ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳು
ಜಿಲ್ಲಾ ಗಡಿ
ತಾಲ್ಲೂಕು ಗಡಿ
ರಾಜಧಾನಿ
ವಿಭಾಗಕೇಂದ್ರ
ಜಿಲ್ಲಾಕೇಂದ್ರ
ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ
0 25 50 75
ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳು

ಎತ್ತರ ಸು. 1927 ಮೀ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರ. ಕುದುರೆಮುಖ (1892 ಮೀ), ಕೊಡಚಾದ್ರಿ (1344 ಮೀ), ಪುಷ್ಪಗಿರಿ (1731 ಮೀ), ದತ್ತಗಿರಿ (1895 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕಲ್ಹತ್ತಗಿರಿ (1877 ಮೀ)– ಇವು ಇತರ ಶಿಖರಗಳು.

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದಾದ ಶಿಲಾಮುಖ ಭೂಯಿಷ್ಠವೂ ಆದದ್ದು, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಎರಡು ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಬೆಟ್ಟದಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮಸಾಲು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಪರ್ಕಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ, ರಾಜ್ಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಾಧಕವಾಗಿವೆ ಯೆನ್ನಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಲ್ಲೂರ್ ಘಾಟಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ – ಉಡುಪಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಆಗುಂಬೆ ಘಾಟಿ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು–ಮಂಗಳೂರುಗಳ ನಡುವೆ ಚಾರ್ಮುಡಿ ಘಾಟಿ ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾದವು.

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ

ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವದಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ನೈರುತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ, ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮಿಸುವ ಪೂರ್ವಘಟ್ಟಗಳು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗು, ಕೋಲಾರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಂತಿರುವ ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ತಲಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗೇನು ಇಲ್ಲ. ಇವುಗಳದು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ರಚನೆ. ಉದ್ದ ಏಣಿನ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

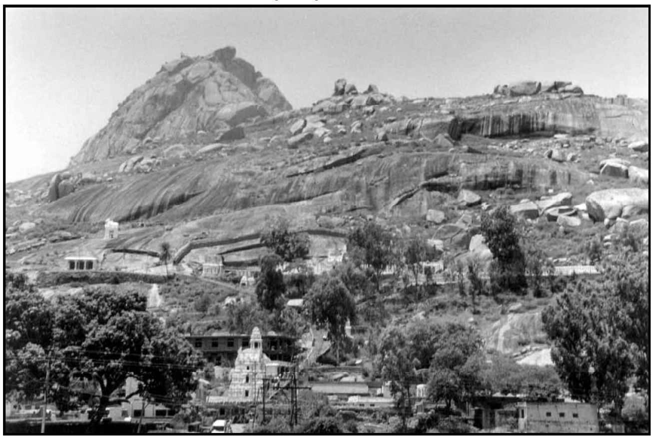

ಶಿವಗಂಗೆ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳು

2. ಮೈದಾನ: ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವಣ ದಿಣ್ಣೆ ನೆಲವನ್ನು ಮೈದಾನವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ದಿಣ್ಣೆನೆಲದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಮೂರನೆಯೆರಡು ಭಾಗ ಸು. 610 ಮೀ ಎತ್ತರವುಂಟು. ನಗ್ನೀಕೃತ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳೂ ಅಗಲವೂ ಚಪ್ಪಟೆಯೂ ಆದ ಕಣಿವೆಗಳೂ ನದೀವನಗಳೂ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿವೆ. ಕೃಷ್ಣಾ , ಭೀಮಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆಚೀಚೆ ಕನಿಷ್ಠ 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲಕ್ಕಿರುವ ನೆಲಪಟ್ಟಿಗಳು ಉಳಿದ ನೆಲಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗು. ಇವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ 365–400 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಈ ನೆಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಥಟ್ಟನೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಕಿಲೋಮೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಹಬ್ಬಿರುವ ಇಂಥ ಇಳುಕಲುಗಳ ಅಂಚಿನ ಕಡಿದುಬಂಡೆಗಳು ಯುಗಯುಗಗಳಿಂದ ಮಳೆಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ತುಂಗಭದ್ರೆಗೆ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪೀಯ ನೈಸ್ ಶಿಲಾಪದರಗಳಿಗೂ ಇವುಗಳು ನಡುನಡುವೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಭಿನ್ನಸ್ತರಗಳ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಂತೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಡಪ ಕರ್ನೂಲು ಮಾದರಿಯ ಮರಳು ಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬುರುದೆಕಲ್ಲುಗಳ (ಮಡ್‌ಸ್ಟೋನ್) ಅಖಂಡ ಪಟ್ಟಿಕೆಯೊಂದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕಪ್ಪುಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಘನೀಕೃತ ಶಿಲಾಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಉತ್ತರದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ, ಉತ್ತರದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಇದರ ರಚನೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ಊ ಆಕಾರದ ಉಬ್ಬು ನೆಲದಿಂದೊಡಗೂಡಿದಂತೆ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಅಕ್ಷರದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪಾದ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪೂರ್ವತುದಿಯಲ್ಲಿ ಊರಿದಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದರ ಎತ್ತರ 915–975 ಮೀ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, (1497 ಮೀ), ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ (1455 ಮೀ), ಶಿವಗಂಗಾ (1387 ಮೀ), ಸಾವನದುರ್ಗ (1226 ಮೀ), ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ (1038 ಮೀ), ದೇವರಾಯನ ದುರ್ಗ (1187 ಮೀ), ನಂದಿದುರ್ಗ (1463 ಮೀ), ಇತ್ಯಾದಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಇದರ ಪೂರ್ವಪಾದವಿರುವುದು ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ರಾಮನಗರದ ಮೂಲಕ ಮಧುಗಿರಿ ಮತ್ತು ಪಾವಗಡ ವರೆಗೆ (1040–1100 ಮೀ) ಹಬ್ಬಿರುವ ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಅಥವಾ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಇದು ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಾದು ಸಂಡೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. H ಅಕ್ಷರದ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ರಾಮನಗರದಿಂದ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರದವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1000–1070 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೇಣಿಯುಂಟು. H ಅಕ್ಷರದ ಕೆಳಅರ್ಧದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗವೇ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 670–700 ಮೀ ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದರ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೂ H ಅಕ್ಷರದ ನಡುಪಟ್ಟಿ ಕಾವೇರಿ–ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಜಲವಿಭಜನ ರೇಖೆಯೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಕವಲುಗಳು ಮುನ್ನಡೆದು ನೀಲಗಿರಿಯ ಉತ್ತರ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತವೆ.

ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟ

ರಾಮನಗರ–ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ನಡುಪಟ್ಟಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 700–730 ಮೀ ಇಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಮಳೆ ನೀರು ಭಾಗಶಃ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಗೂ ಉಳಿದದ್ದು ವೇದಾವತಿ–ತುಂಗಭದ್ರಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಜಾರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ

ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾ ಸರಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಾಂತರ ಶ್ರೇಣಿಗಳುಂಟು. ಇವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುರಿದಿವೆ. ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ದಾವಣಗೆರೆಯನ್ನು ಹಾದು, ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಂಡರಗಿರಿಯ ಬಳಿಯ ಡಂಬಳ ಬೆಟ್ಟಗಳವರೆಗೆ ಹರಿದಿರುವುದು ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 48–56

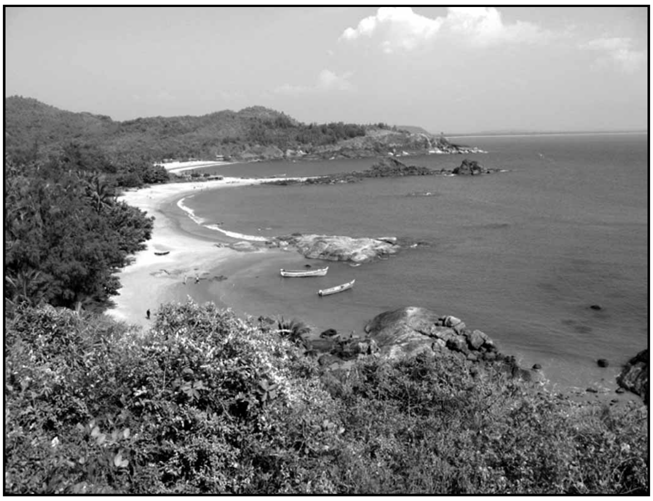

ಓಂ ಬೀಚ್, ಗೋಕರ್ಣ

ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶ್ರೇಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣ. ಇದು ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯ ಬಳಿಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೊನ್ನಾಳಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಖನಿಜಗಳುಂಟು. ಇವೆರಡರ ನಡುವಣ ನೆಲವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಉಪಪ್ರದೇಶವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೇಸಾಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು (ತೆಂಗು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ). ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಜಗಲಿಯಂತಿದ್ದು 915 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸನಿಯದ ಈ ನೆಲದ ಉತ್ತರದ ಏಣು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಗುಡಿಬಂಡೆಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಬೆಟ್ಟವೂ ಒಂದು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸು. 24 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲು ಮೊದಲಿನವಕ್ಕಿಂತ ಕುಳ್ಳ. ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವದೆಡೆಯಿಂದ ಬಂಗಾರಪೇಟೆಯ ವರೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳುಂಟು. ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಉತ್ತರದ ನೆಲ ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಸಾಗಿ ಪೆನ್ನಾರ್ ನದಿಯ ಬಳಿ ಎತ್ತರ 700–760 ಮೀ ಆಗಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೆಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 915 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಕಬ್ಬಿಣಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಭೂಸವೆತದಿಂದಾಗಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಹೊದಿಕೆ ಕಳೆದುಹೋಗಿ ನೆಲ ಬರಡಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಯ ನೆಲ ಕೂಡ ಅರಣ್ಯವರ್ಜನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೂ ಶತಶತಮಾನಗಳ ಬೇಸಾಯದ ಫಲವಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಸಾರವಷ್ಟನ್ನೋ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ತಂದ ನೆಲದ ಮಣ್ಣು ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅದೂ ಸಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ನೆಲದ ಮಣ್ಣಿನಂತೆಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು. ಹೊಸ ನೆಲದ ಕಪ್ಪಿಗೆ ಸುಟ್ಟ ಬೇರಿನ ಕರುಕೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿಯ ನೆಲ ಆಳವಾದ ಸಾರಭೂತ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

3. ಕರಾವಳಿ: ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಏಣಿನಿಂದ ಕಡಲ ತಡಿಯವರೆಗೆ ಇರುವುದು ಕರಾವಳಿ ಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯಿಂದ ಅಡ್ಡ ಹಾಯ್ದಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಸಮಾವಿಷ್ಟ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮರಳು ಗುಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಡಲಂಚು. ತೆಂಗು, ಗೇರು, ಹಚ್ಚಹಸುರಿನ ಬತ್ತದಗದ್ದೆ; ಇವಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನಲೆಯಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಣ್ಯಾಚ್ಛಾದಿತ ಘಟ್ಟ ಸೋಪಾನ–ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಶ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು (ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ) ಮಲೆನಾಡೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾರವಾರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸು. 600 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರದ ಸನಿಯದವರೆಗೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದೂ ಅಖಂಡವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಗಲ ಕಣಿವೆಗಳು ಇದನ್ನು ವಿಭಜಿಸುತ್ತವೆ. ಶಂಕುವಿನಂಥ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮಾತ್ರ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಬೈಂದೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಡಲಕರೆಯ ಮೈದಾನ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಲು ಕಿರಿದು; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದೀ ಅಳಿವೆಗಳ ಆಚೀಚೆ ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಪಟ್ಟಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬೈಂದೂರಿನಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನವರೆಗೆ ಇದರ ಅಗಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು; 13–16 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸು. 60 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಲ್ಯಾಟರೈಟಿಕ್ ಜಗಲಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುವ ಅಳಿವೆಗಳನ್ನೂ 16 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮರಳಗುಡ್ಡಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಅಳಿವೆಗಳು ಕಡಲುಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಂತಿದ್ದು ಕೇರಳದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಹೋಲುವುದೂ ಉಂಟು.

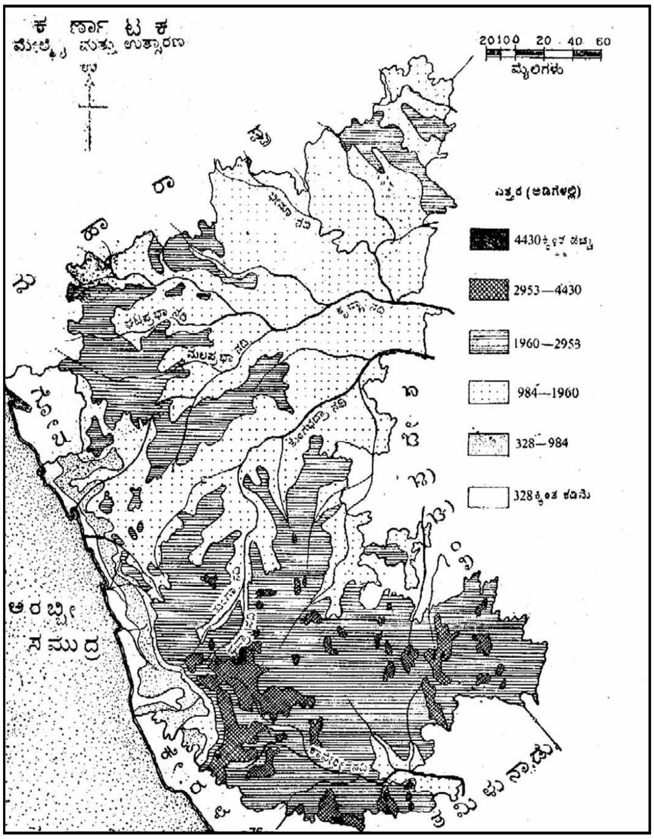

ಕಡಲ ಮಟ್ಟದ ಈ ನೆಲದ ಪೂರ್ವದ ಬದಿಗೆ ಕುಂದಾಪುರದಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣದಂಚಿನವರೆಗೆ 15–25 ಕಿಮೀ ಅಗಲವೂ, 60–90 ಮೀ ಎತ್ತರವೂ ಇರುವ ತಗ್ಗಿನ

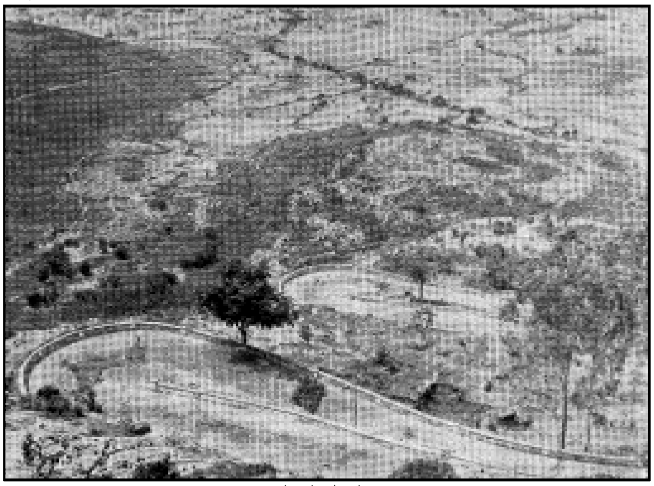

ಘಟ್ಟದ ಮಾರ್ಗ

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳು ಕಡಲವರೆಗೆ ಚಾಚಿರುವುದೂ ನೇತ್ರಾವತಿಯಂಥ ಮುಖ್ಯ ನದಿಕಣಿವೆಗಳಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನೆಲ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಅಷ್ಟೇನು

ಸವೆತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಇದನ್ನು ಸಮತಲದ, ಕಡಿದಾದ ದಂಡೆಯ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳು ಅಡ್ಡಹಾಯ್ದಿವೆ. ಈ ಕಣಿವೆಗಳ ಅಗಲ ಸು. 2 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯ ಹಾಗೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡೂ ಇಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗುದಿಣ್ಣೆಯೆನ್ನುವುದು ಸಮಂಜಸವಾದೀತು.

ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ದಿಣ್ಣೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದೇಣಿನವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕರಾವಳಿಯ ಮಲೆನಾಡು ಎನ್ನಬಹುದು. ಪುತ್ತೂರಿನ ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 300 ಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ನಡುನಡುವೆ, ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟಪಂಕ್ತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಮತ್ತೆ ಕುಂದಾಪುರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿಯ ಮಲೆನಾಡನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸ್ವರ್ಣಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿ ಗೋವೆಯ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಪಸರಿಸಿದೆ. ಘಟ್ಟಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಿಜವಾದ ಮಲೆನಾಡಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 600 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕೆಲವೇ ಬೆಟ್ಟತುಂಗಗಳಿವೆ. ಕಾಳಿನದಿ ಅಳಿವೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಾಡು ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಗ್ಗುದಿಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವಾಯುಗುಣ: ಕರ್ನಾಟಕ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮಾನ್ಸೂನ್ ವಾಯುಗುಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶಾಖ ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ತಂಪಾದ ಹಾಗೂ ಶುಷ್ಕ

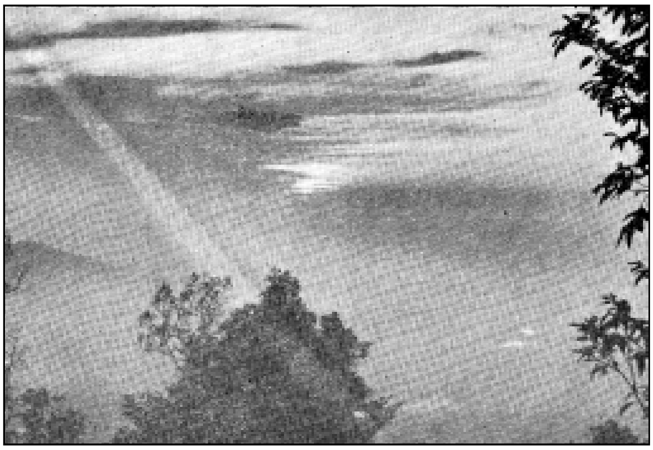

ಆಗುಂಬೆ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ

ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳ ಚಳಿಗಾಲವು ಈ ವಾಯುಗುಣದ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಾಂಶ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರ, ಸಮುದ್ರ ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುತಗಳು, ಸಸ್ಯವರ್ಗ, ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ, ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಘಟ್ಟಗಳ ಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಆರ್ದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ವಾಯುಗುಣ ಏರುತ್ತದೆ. ಒಳನಾಡು ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣವೂ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕವಾಯುಗುಣವೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೆಕೆ ಮತ್ತು ಅತಿ ಶುಷ್ಕದ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಬೇಸಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಸಮತೋಲನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮಂದಮಾರುತಗಳು ಬೇಸಗೆಯ ತಾಪವನ್ನು ಉಪಶಮನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಭಾವವು ಕುಗ್ಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರಾವಳಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ (ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು) ಗಳು ವಿಭಾಜಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸುವವು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಪ್ರಮುಖ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈದಾನಗಳು ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿವೆ.

ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಭೂಭಾಗದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗುವುದು. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಭಾರತದ ವಾಯುಗುಣದ ಕಾಲಗಳಂತೆಯೇ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಚಳಿಗಾಲ (ಡಿಸೆಂಬರ್–ಫೆಬ್ರವರಿ)
2. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ (ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ)
3. ಮಳೆಗಾಲ (ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್)
4. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ (ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್)

1. ಚಳಿಗಾಲ: ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆ, ಅಲ್ಪಮಳೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಆಕಾಶ, ಇವು ಚಳಿಗಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 27^0ಸೆ. ಉಷ್ಣಾಂಶವಿದ್ದು, ಅದು ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಮೈದಾನಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಳನಾಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ರಾತ್ರಿಯ ತಾಪಮಾನವು ಸರಾಸರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಶೀತವಾದ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಆಗಾಗ ಚಳಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ 10 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಬದಲಿಗೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯುಳ್ಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಟಾವು ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾದುದು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಕರಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಸುಕಿನ ಮಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕಾವಳದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

2. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ: ಮಾರ್ಚಿ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 31^0ಸೆ ವರೆಗೆ ಏರಿದರೆ, ರಾಜ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯದ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 42^0ಸೆ ಗಳಿಗೆ ಏರುವುದು. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಹಗಲಿಗಿಂತ ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಧಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲದ ತೇವಾಂಶವು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಅದು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಮೊಮ್ಮೆ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಿಸರಣ ಮಳೆಯು ಬೀಳುವುದು. ಆಗಾಗ ಮಳೆಯ ಜೊತೆ ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳು ಸುರಿಯುವುದು. ಇಂತಹ ಮಳೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪರಾಹ್ನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಸೆಕೆ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

3. ಮಳೆಗಾಲ: ಇದನ್ನು 'ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತ'ಗಳ ಕಾಲವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಮಂಡಲವು ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕರಾವಳಿ, ಪ್ರಮಾಣದ ಆರ್ದ್ರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕರಾವಳಿ, ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳು, ಮಲೆನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಮಾರುತಗಳು ದುರ್ಬಲಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ವಿರಳವಾಗುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವು ಮಳೆಯ ನೆರಳಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕ್ಷಾಮವು ತಲೆದೋರುವುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವು ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇದು ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ದೈನಿಕ ಉಷ್ಣಾಂಶವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ವಾಯುವಿನ ತೇವಾಂಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು.

4. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ನಿರ್ಗಮನ ಕಾಲ: ಇದನ್ನು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡ ಕೋಶ ಉಂಟಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಬರುವಾಗ ಮಾರುತಗಳು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಇದೇ ಮಾರುತಗಳು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ತಲುಪುವ ವೇಳೆಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆವರ್ತ ಮಾರುತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹಂಚಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ಉತ್ತರ ಗೋಳಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಲಂಬವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವು ಸಮಭಾಜಕ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ತೀವ್ರತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಭೂಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು, ತಾಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶದ ಹಂಚಿಕೆ. ಭಿನ್ನವಾದುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪ

ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿಬೆಟ್ಟ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿಮವದ್ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂಪಾದ ಹವಾಮಾನವಿರುತ್ತದೆ.

ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಸಹಜ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಋತುಕಾಲಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಸು. 24^0ಸೆ-30^0 ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್‌ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್-ಮೇ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಸನಿಯದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಲ್ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ತಾಪಮಾನವು ಶಮನವಾಗುವುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಬೀಳುವುದುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನವೆಂಬರ್ ಮಾಹೆಯಲ್ಲಿ ತಟ್ಟನೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಗಮನ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಬೀಳುವುದುಂಟು. ಆಗ ಉಷ್ಣಾಂಶದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸೈಕ್ಲೋನ್ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದು. ಡಿಸೆಂಬರ್ ಮಾಹೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ಹಾಗೂ ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ಬೀಸುವ ತಣ್ಣನೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಸರಣಿಗಳು ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಕನಿಷ್ಠಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಉಷ್ಣಾಂಶ ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಮಡಿಕೇರಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕರಾವಳಿಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಗಳ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣಾಂಶದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಚಿ-ಏಪ್ರಿಲ್ ಮಾಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ಹೆಚ್ಚು (22° ರಿಂದ 24^Oಸೆ.) ಆ ಸಮಯದ ಹಗಲಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣಾಂಶ 28° ರಿಂದ 30^Oಸೆ., ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಗಿಂತ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.

ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ, ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಸಮನಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಋತುಕಾಲಿಕ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು, ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ, ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಸಮುದ್ರಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ. ನೈಋತ್ಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆಯು ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 40 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಗುಂಬೆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 500 ದಿಂದ 800 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಗುಂಬೆಯಲ್ಲಿ 828 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಇದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಳ. ಇದನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿರಾಪುಂಜಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರೆ ಕೊಡಗಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಕೊಡಗು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಹಾಸನದ ಸಕಲೇಶಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ.

ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವೆಡೆ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ (46 ಸೆಂಮೀ) ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ. ಚಳ್ಳಕೆರೆಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನಾಯಕನ ಹಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಪುರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಋತುಮಾನುಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಅವಧಿ ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಕಾಲ. ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳು ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ತಲುಪುವುದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬರುವಾಗ ಅವು ಸಾಕಷ್ಟು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೇರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ತಂಪಾಗಿ ಘನೀಕರಣದಿಂದ ದಟ್ಟವಾದ ಮೋಡಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು, ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಳೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಕಾಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ 40 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಆಗುಂಬೆ ಮತ್ತು ಭಾಗಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 700 ಸೆಂಮೀ ಮತ್ತು 500 ಸೆಂಮೀ ಗಳಾದರೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳ್ಳಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 20 ಮತ್ತು 22 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆವ ಈ ಋತುವಿನ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಮಳೆಯು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಈಶಾನ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರುತಗಳು ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಣ ಗಾಳಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲಾರವು. ಆದರೆ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಬರುವಾಗ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವವು. ಅವು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ತಲುಪುವ ವೇಳೆಗೆ ದುರ್ಬಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲಾರವು. ಆದರೂ ರಾಜ್ಯದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಂಗಾರು ಮಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಮೈದಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಕರಾವಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ತುಮಕೂರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 30ರಷ್ಟು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಬೀದರ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಕರಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ, (ಸೆಂಮೀಗಳಲ್ಲಿ)

	ಜಿಲ್ಲೆ	ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ	ವಾಸ್ತವ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ (2003)
1.	ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ	421	396
2.	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ	393	353
3.	ಉಡುಪಿ	284	243
4.	ಶಿವಮೊಗ್ಗ	286	217
5.	ಕೊಡಗು	280	215
6.	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು	206	123
7.	ಹಾಸನ	276	99
8.	ಬೀದರ್	89	72
9.	ಬೆಳಗಾಂವಿ	83	67
10.	ಮೈಸೂರು	73	59
11.	ಚಾಮರಾಜನಗರ	70	57
12.	ಮಂಡ್ಯ	63	54
13.	ಬೆಂಗಳೂರು (ಗ್ರಾ)	75	53
14.	ಹಾವೇರಿ	75	53
15.	ಬೆಂಗಳೂರು	73	52
16.	ಕೋಲಾರ	84	49
17.	ಗುಲ್ಬರ್ಗ	78	47
18.	ದಾವಣಗೆರೆ	66	45
19.	ಧಾರವಾಡ	77	43
20.	ತುಮಕೂರು	54	42
21.	ರಾಯಚೂರು	62	40
22.	ಗದಗ	61	35
23.	ಕೊಪ್ಪಳ	58	33
24.	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	73	33
25.	ಬಳ್ಳಾರಿ	61	32
26.	ಬಿಜಾಪುರ	58	31
27.	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	68	24
28.	ರಾಮನಗರ	ಅಲಭ್ಯ	ಅಲಭ್ಯ
29.	ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ	ಅಲಭ್ಯ	ಅಲಭ್ಯ
30.	ಯಾದಗಿರಿ	ಅಲಭ್ಯ	ಅಲಭ್ಯ
		119	**82**

ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಬೇಸಗೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರಣ ರೀತಿಯ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಎರಡು ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯು ಹಂಚಿಕೆಯು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯು ಕಾಫಿ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮಳೆಯು ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳು ಹೂವು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಈ ಮಳೆಯನ್ನು ಕಾಫಿಯ ಹೂಮಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1) ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಉಡುಪಿ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಕೊಡಗು, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಹಾಗೂ ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 250 ಸೆಂಮೀ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 700 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಆಗುಂಬೆಯು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ನೈಋತ್ಯ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾರುತಗಳ ಅಭಿಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆರೋಹಣ ಮಾದರಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಗಳೆರಡೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2) ಸಾಧಾರಣ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ, ಧಾರವಾಡ, ಹಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹೃದಯ ಭಾಗ, ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಮುಂತಾದವು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 95 ಸೆಂಮೀ ಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲಾ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು.

3) ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ರಾಯಚೂರು ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 60 ಸೆಂಮೀ ಗಳು ಮಾತ್ರ, ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಾದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಗಿಂತಲೂ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

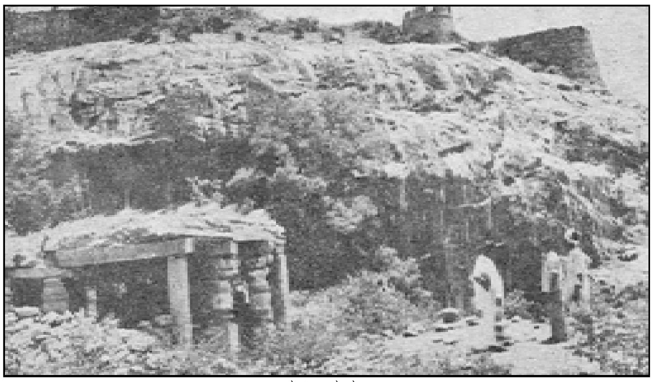

ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗ

ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು: ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಹಾಗೂ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಏರುಪೇರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬರಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಅಥವಾ ಬರವು ತಲೆದೋರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಾದರಿಯ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಬದಲಾವಣೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೃಷಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆ ಉಲ್ಬಣಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಲೆದೋರುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ, ಸಸ್ಯವರ್ಗವು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಹಾಗೂ ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ.

ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಾವಧಿವರೆಗಿನ ರಾಜ್ಯದ 27 ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರ ತಲೆದೋರಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. 1899, 1904, 1905, 1908, 1911, 1920, 1922, 1926, 1934, 1937, 1945, 1952, 1965, 1967, 1972 ಮತ್ತು 2003 ಪ್ರಮುಖ ಬರಪೀಡಿತ ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರ ಸಂಭವಿಸುವುದು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಬೀದರ್, ರಾಯಚೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ಬೀದರ್ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಬರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿವೆ. ಅಂದರೆ 75 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 30 ಸಲ ಬರ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಅಥಣಿ, ಧಾರವಾಡದ ನರಗುಂದ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಕಡೂರು ಹಾಗೂ ಮಧುಗಿರಿ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಗುಡಿಬಂಡೆ, ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ, ರಾಯಭಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ನೀರಿನ ಹರಿವು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜ್ಯದ ಜಲವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗದಿಂದ ನಂದಿದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಂದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಆನೆಕಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು, ಹಾಗೂ ದೇವರಾಯನದುರ್ಗದಿಂದ ಪಾವಗಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನೂ ಗುರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಜಲಾನಯನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಂದಿದುರ್ಗ ಮತ್ತು

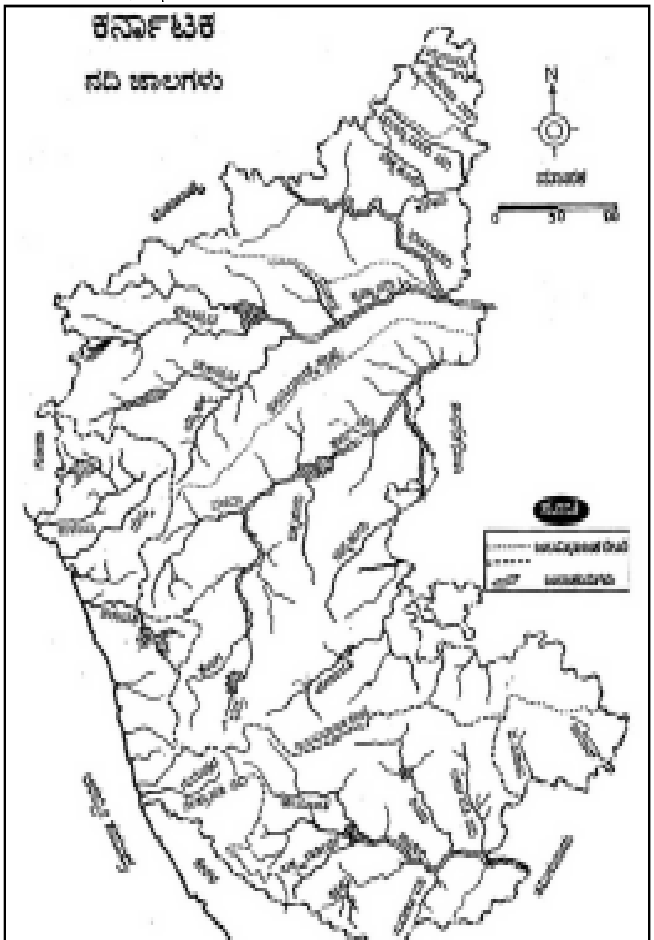

ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಜಲವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಗಂಗಾಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಶಿವಮೊಗ್ಗದ

ಕೂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನದಿಗೆ ವೇದಾವತಿ ಮತ್ತು ವರದಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಗಳು. ಕೃಷ್ಣನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನೂಲಿನ ಬಳಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕೃಷ್ಣಾ. ಭೀಮಾ ಇದರ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಮಲಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಡೋಣಿ ಇತರ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನದುರ್ಗ ಮತ್ತು ನಂದಿದುರ್ಗಗಳ ನೇರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿ ಕಾವೇರಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗಾವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಕೊಡುಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಮಂಡಲದ ಬಳಿ (12°25′ ಉ.ಅ., 75°34′ ಪೂ.ರೇ.) ಇದು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಘಟ್ಟಗಳ ನೆತ್ತಿಗೆರೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯ ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಯ ನೀರನ್ನೂ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತ ಬೀಳುವ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಿಂದ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ, ಘಟ್ಟಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೆ ಸಮೃದ್ಧ ನೀರೊದಗಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಜಲಧಾರೆ. ಮೈಸೂರು, ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಂಚನ್ನು ಸೋಂಕಿ ಸಾಗಿ ತಮಿಳು ನಾಡಿಗೆ ಜಾರುವ ಈ ನದಿಯ ಉಪನದಿಗಳು ಅನೇಕ. ಹಾರಂಗಿ, ಯಗಚಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹೇಮಾವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ, ಕಪಿಲ, ಸುವರ್ಣಾವತಿ, ಶಿಂಷಾ ಮತ್ತು ಅರ್ಕಾವತಿ–ಇವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಕೆಲವು ಉಪನದಿಗಳು. ನುಗು ಮತ್ತು ಗುಂಡಲುಗಳು ಕಪಿಲಾವನ್ನೂ, ಕಣ್ವ ಶಿಂಷಾವನ್ನೂ ಸೇರುವ ಉಪನದಿಗಳು.

ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ನದಿಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ತೊರೆಗಳೂ ಕಡಿದಾದ ಘಟ್ಟ ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಇಳಿದು, ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಕಿರಿದಾದ ನೆಲವನ್ನು ದಾಟಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ನದಿಪಾತ್ರಗಳು ನೀರಾವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಳಿವೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ದೋಣಿಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಈ ನದಿಪಾತ್ರಗಳು ದೊಡ್ಡ ಅಡಚಣೆಗಳು. ಇವು ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸವೆಸಿ ತರುವ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣು ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗದ್ದೆತೋಟಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಮಳೆಯಿಂದ ತೊಯ್ದ ಘಟ್ಟಗಳ ಜೀವಕೋಟಿಯ ಸಾರ ಗ್ರಹಿಸಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಆಹಾರ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡಲ ಮೀನು ಅತ್ಯಧಿಕ ಆಹಾರಾಂಶವುಳ್ಳದ್ದು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ, ಗಂಗಾವಳಿ, ತದಡಿ, ಅಘನಾಶಿನಿ, ನೇತ್ರಾವತಿ, ವರಾಹಿ ಮತ್ತು ಶರಾವತಿ ಮುಖ್ಯ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಬುತೀರ್ಥದ ಬಳಿ ಉಗಮ ಹೊಂದುವ ಶರಾವತಿ ನದಿ ಘಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವಾಗ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಜಲಪಾತ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ಪಯಸ್ವಿನೀ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಮುಖದ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯನ ದುರ್ಗದ ಬಳಿ ಉಗಮಿಸುವ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ಜಾರಿ ಬರುವ ಕುಮಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ಆಗಮಿಸುವ ಗುರುಪುರ ಹೊಳೆಯೂ ನೇತ್ರಾವತಿಯೂ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವುದು ಒಂದೇ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ. ಸ್ವರ್ಣಾ, ಸೀತಾ ನದಿಗಳು ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಹಂಗರಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕವಲುಗೂಡುವ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕಗಳು.

ನಂದಿದುರ್ಗದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳದು ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಪಿನಾಕಿನಿ ಮತ್ತು ಪಾಲಾರ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಗೆ ಚಿತ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ಪಾಪಘ್ನಿ ಎಂಬ ಉಪನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗ: ಅತಿ ಶೈತ್ಯದಿಂದ ಬಹಳ ಒಣ ಹವೆಯವರೆಗೆ ವಿಧ ವಿಧದ ವಾಯುಗುಣಗಳೂ 1830 ಮೀ ಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ನಾನಾ ಎತ್ತರಗಳ ನೆಲಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 100 ಸೆಂಮೀ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಈಗಲೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಈಗಲೂ ಅರಣ್ಯಾವೃತ ಪ್ರದೇಶ. ಮಲೆನಾಡಿನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 30ರಿಂದ 90 ಭಾಗಗಳು ಈಗಲೂ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೀಸಲು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ವಿಶೇಷ ಆರೈಕೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದಿವೆ. ತೇಗ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥವನ್ನು ಕಾಡುಗಳೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೆಡುತೋಟಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಲಾದ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಂಟಾನಾ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಉರುವಲಿಗಿಂತ ಲಾಂಬಿಗಳಿಗಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. 150–300 ಸೆಂಮೀ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯಾಗುವ ಘಟ್ಟಗಳ ತಲೆಯೆಡೆಯ ಕೆಳಪಟ್ಟಿಯ ಸೋಪಾನಗಳಲ್ಲೂ ನೆರೆಯ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ದಟ್ಟವಾದ ನಿರಂತರ ಹಸುರೆಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಗಟ್ಟಿ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಉದ್ದನೆಯ ನಡುಪಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಬೀಟೆ ಮತ್ತು ಲಾರೆಲ್. ಪೂರ್ವದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವ ಪ್ರದೇಶದ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳ ಪೈಕಿ ಶ್ರೀಗಂಧ ಮುಖ್ಯ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಿದಿರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಡವಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿ, ಅದು ಸಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಪೋಡು ಕೃಷಿವಿಧಾನ (ವರ್ಗಾವಣೆ ಬೇಸಾಯ) ಹಿಂದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಬಂಜರಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಅಂತೂ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 4,000 ಬಗೆಯ ಗಿಡಮರಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 10 ರಿಂದ 100 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಾನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಡಿನ ಲಕ್ಷಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ, ಮಾರುತದ ವೇಗ, ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಇವು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳು. ಘಟ್ಟದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲೂ, ಕಡಿದಾದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲೂ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಳವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲಕರ. ಧೂಮ, ಕಲ್ಲುಹೊನ್ನೆ, ಬಲಗಿ, ಧೂಪ, ಸಟಗ, ಹಾಲಮಡ್ಡಿ, ಹಲಗೇರು ಮತ್ತು ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ಮರಗಳೂ ನಾರುಬೇರು, ಕಾಡಿಪಿಂಡಿ, ಕಂಟದ ಮರ ಮುಂತಾದ ಭಿನ್ನಜಾತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ನಿತ್ಯ ಹಸುರು ಮರಗಳಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ 15 ರಿಂದ 20 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳಿವೆ. ಕೂಟಗೇರು, ಬೈರಿ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಕಾಡು ಲವಂಗ, ಇಳಿಸಿಂಗಿ ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುವ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಲವಾರ, ಸಪ್ತಪರ್ಣ, ಮಾಸ್ಸಿ, ದಿಂಡಿಗ, ಸಳ್ಳೆ, ಹೆಣ್ಣುಮತ್ತಿ, ಕಾಡುಕಣಗಿಲೆ, ಹೆಣ್ಣುಸಂಪಿಗೆ, ಮರ್ಕಿಮರ, ನಂದಿ, ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ತೇವಕಾಡಿನ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳು, ಕೆಮದಾಳೆ, ಹಲಸು, ಪಾಚಿಗಿಡ, ದೊಡ್ಡಜಾಜಿ, ಕದಂಬ, ಪಾಟಗಾಣಿ, ಇವು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲೆಯ ಮೂರನೆಯ ಸಾಲಿನ ಮರಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಪೊದೆಗಳೂ ಬಿದಿರುಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಘಟ್ಟದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೊದರುಗಳು, ತೇಗ, ಜಾಲಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಬೂರುಗ, ಕಕ್ಕೆ, ಮುತ್ತಗ, ಜಗಳಗಂಟೆ, ಅಂಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಬಿದಿರುಗಳುಂಟು, ಬಗನಿ, ಮಾವು, ಹುಣಿಸೆ ಮುಂತಾದವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣಹವೆಯ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೊದೆಮುಳ್ಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವುಂಟು. ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯವರ್ಗವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಜಾತಿಯದು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಿರುವುದೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಇವು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಡುಗಳು. ವಿಶಾಲ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕುರುಚಲು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕನಕಪುರ–ತುಮಕೂರುಗಳ ನಡುವೆ ಅರ್ಧಭಾಗ ಇದರಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿಯಿಂದ ಬಂಗಾರುಪೇಟೆಯವರೆಗಿನ ಬೆಟ್ಟದಗ್ರಗಳ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸೌದೆ ಮರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದರ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ಮರ ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸರ್ವೆ ಮತ್ತು ನೀಲಗಿರಿ ತೈಲ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಆಗಂತುಕ ಜಾತಿಗಳು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ನೆಲ ಮಳೆ ಗಿಡಮರಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಘಟ್ಟಸೀಮೆ, ಬಯಲುಸೀಮೆಗಳೆಂದು ಇವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಚ್ಚುಬಾಲದ ಕೋತಿ, ಮುಸುಕ ಮಂಗ, ಲಂಗೂರು, ಕಾಡುಪಾಪಗಳು. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಮುಂಗುಸಿ, ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು, ಕಿರುಬ, ತೋಳ, ನೀರುನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕರಡಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಮುಳ್ಳಿಲಿ, ಬಾವಲಿ, ಅಳಿಲು, ಮೊಲ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಹಂದಿಗಳು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟಿವೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದರೆ ಆನೆ. ಇದು ಹಾಸನ, ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಡಗು, ಕಡೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಡುಕೋಣ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಿ. ಸಾಂಬಾರ್, ಸಾರಗ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕೂರ್ಪಂದಿ, ನರಿ ಇವನ್ನೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕ್ರಿಮಿ-ಕೀಟ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಾಹಾರಗಳು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಕಾಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮರದ ಪೈ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಟಿಟ್ಟಿಭ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಉಂಟು. ಉಲಿಯಕ್ಕಿಗಳೂ ಅಷ್ಟೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧಗಳು ಉಂಟು. ಹರಟು ಹಕ್ಕಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷಿ. ಗಂಧರ್ವ ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಬುಲ್‍ಬುಲ್ ಹಸುರುಕಾಡಿನ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಬುಲ್‍ಬುಲಿನ ಕೆಲಜಾತಿಗಳು ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಿದಿರಮಳೆಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ಯಾಮಲ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತೆಂಕಣ ಕಪ್ಪಕ್ಕಿಗೂ ಕಣಿವೆಯೇ ತವರು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಕಾಡುಕಡುಕ ಮತ್ತು ಕಳಿಂಗಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಡುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವು. ಕೋಗಿಲೆ, ಉಲ್ಲಾಸದ ಸಿಳ್ಳುಹಕ್ಕಿ, ಮೈನಾ, ನೊಣಹಿಡುಕ, ಗೀಜಗ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ಬಾಗಕ್ಕಿ, ಗಿಳಿ, ಜೇನುಹುಕ್ಕ, ಮೀಂಚುಳ್ಳಿ, ಮಲೆಹಕ್ಕಿ, ಅಂಬಕ್ಕಿ. ಗಿಡುಗ, ಪಾರಿವಾಳ, ಕಪೋತ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಉಲ್ಲಂಗಿ, ನವಿಲು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಬಾತು, ನಾಗಹಕ್ಕಿ-ಮುಂತಾದ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮಲೆನಾಡು ಬಯಲುಸೀಮೆ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ.

ಉರಗಗಳಲ್ಲೂ ನಾನಾ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೊಸಳೆ, ಆಮೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಹೆಬ್ಬಾವು, ತಾಳೆಹಾವು, ಹಸುರುಹಾವು, ಕಟ್ಟುಹಾವು, ನಾಗರಹಾವು, ಮಂಡಲದ ಹಾವು, ಹವಳದ ಹಾವು-ಇವು ಕೆಲವು.

ಕಪ್ಪೆಗಳಿಗೂ, ಮೀನುಗಳಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮೀನುಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸೊರಮೀನು, ಗರಗರಸ ಮೀನು, ಕಂಟಕ-ರಶ್ಮಿ , ಹಾವುಮೀನು, ಥೇಡೆ, ಹೆರ್‍ರಿಂಗ್, ಬಂಗಡ, ಸೀರ್, ಅಕ್ಕುಲೈ, ಪರ್ಚ್, ಸೀಗಡಿ, ಲಾಡಿ, ಕೊಲಾಜಿ, ಮುಲ್ಲೆಟ್ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಒಳನಾಡಿನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೆರೆ ಹಳ್ಳಗಳು ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ.

ಕುರಿ, ಆಡು, ದನಕರು, ಕುದುರೆ ಮುಂತಾದುವು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಉತ್ತರ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕೃಷಿ: ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ, ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಗುಣ, ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ-ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯದ

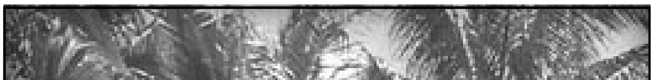

ತೆಂಗಿನ ತೋಟ

ಸ್ವರೂಪವೂ ಬೆಳೆಯೂ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗುಬಯಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಕವಿದು ಬಂದ ಮರಳ ಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳೆ ಬತ್ತ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಕಡಲೆ ಮುಂತಾದ ಕಾಳು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ನೀರಿನ ವಸತಿ ಇರುವಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿಯೋ ಏತದಿಂದ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿಯೋ ಬತ್ತದ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು-ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮೂರು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ತರಕಾರಿ ಮೆಣಸು ತೋಟಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕಡಲ ದಂಡೆಗುಂಟ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ತಲೆ ಬೀಸುತ್ತ ಸಾವಿರಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿವೆ. ಮನೆ ಹಿತ್ತಲುಗಳಲ್ಲೂ ತೆಂಗನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತರದ ಮತ್ತು ಮರಳ ನೆಲಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಫಲವತ್ತಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಮರಳು ತೆಗೆದು ಬತ್ತವನ್ನೋ ತೆಂಗನ್ನೊ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲ ಕೆಳಗಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊಲಮನೆಗಳು ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲಿವೆ.

ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಮಲ್ಪೆ

ಕಡಲಕರೆಯ ಮೈದಾನದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನ ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಬೆಳೆತೆಗೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಎರಡು-ಮೂರು ಬೆಳೆತೆಗೆಯುವವು ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಒತ್ತಡ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲೂ ನೀರಿರುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹೊಳೆಗಳನೇಕ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ನೀರಾವರಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಗೋಡಂಬಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿ ಗಿಡಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸೀ-ಐಲೆಂಡ್ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಬೇರೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ-ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಮರಗೆಲಸ, ಕುಂಬಾರ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಕಸಬುಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ತಗ್ಗು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದುಂಟು. ಏತ, ಪಂಪು, ಸಣ್ಣ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಇವುಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಋಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಅಡಕೆ, ತಾಳೆ ಇವು ಆರ್ಥಿಕಬೆಳೆಗಳು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೆಣಸಿನ ತೋಟಗಳೂ ಇವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವಸತಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ಮಲೆನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಣಿವೆಗಳ ತಳಗಳಲ್ಲೂ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲೂ ಮೆಟ್ಟಿಲುಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಹಸುರು ಗದ್ದೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಕೆಂಪು ಹಂಚಿನ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಅಂಥೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮೂರು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ತಾಳೆ, ಮೆಣಸು, ಬಾಳೆ, ಮಾವು, ಹಲಸು ಇವು ತೋಟಗಳ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆರೆಯ ಮಲೆನಾಡಿನಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಮಲೇರಿಯ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 36-56 ಜನ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರು. ಭೂರಹಿತ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳು ಕೆಲಸವನ್ನರಸಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಅನೇಕರಿಗೆ

ಸ್ಥಳೀಯ ತೋಟಗಳಲ್ಲೇ ಕೆಲಸ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಇರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

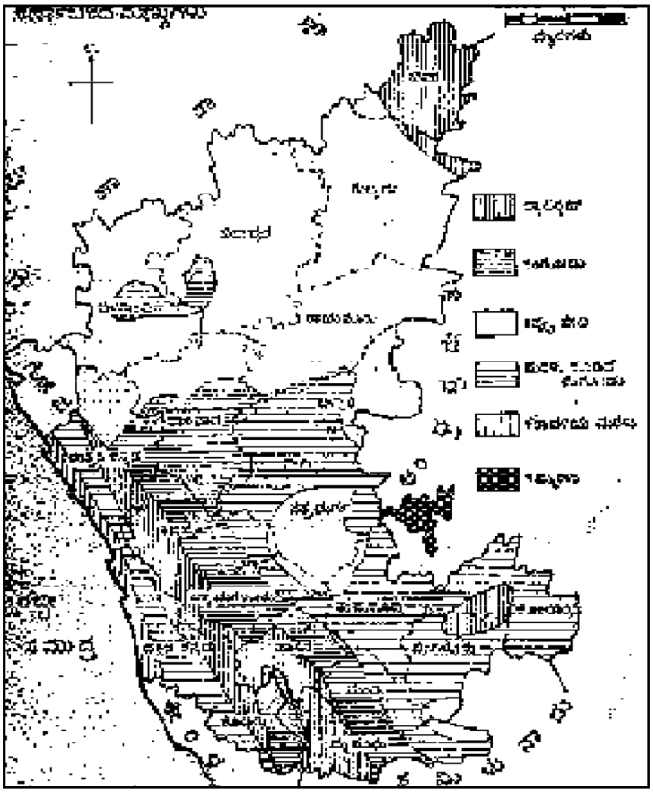

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬತ್ತದಬೆಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಎರಡು ಬೆಳೆ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5–10 ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವುದುಂಟು. ಮಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ತಮಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪೂರ್ವದಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಕ್ಕಿಯ ಕೊರತೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಅಡಕೆ, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಕಾಫಿ ಮುಖ್ಯ ಹಣಗಳಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಾಫಿ (ಕೆಲವು ಕಡೆ ಚಹ), ಮೆಣಸು ಮುಂತಾದವು ನೆಡು ತೋಟದ (ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್) ಬೆಳೆಗಳು. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ಬಂಡವಾಳ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಣದ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚು. ರಸ್ತೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಭೂಸಾರ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗಿ ತ್ಯಜಿಸಲಾದ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಟಾನಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಕೇರಳಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರೂ ತೋಟಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದುಡಿಮೆಗಾರರ ಅಭಾವ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ದಕ್ಷಿಣದ ಎತ್ತರದ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಾಗುವ ನೆಲದ ಕಾಲುಭಾಗದಿಂದ ಅರ್ಧಭಾಗದವರೆಗಿನ ಜಮೀನು ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಚಹಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಇಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಒಂದು ತಿಂಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಕಾಫಿ ಹೂ ಬಿಡಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಬೇಸಗೆ ಮಳೆ ಬರುವ ನಚ್ಚುಗೆಯಿಲ್ಲ. ಬತ್ತ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಯಲ್ಲಾಪುರದಿಂದ ಮಡಿಕೇರಿಯವರೆಗಿನ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಜಮೀನಿನ ಶೇ. 10 ರಿಂದ 25ರ ವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಾದ ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೆಣಸು ಬೆಳೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಮೆಣಸಿನ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳ ಬೆಳೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ನೆರೆಯ ಮೈದಾನದ ಬೆಳೆಯೇ ಇಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದು ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ.

ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ.50 ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿಕಾರಿಪುರ ಹಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮುಂತಾದವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಸನದ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿರೇಕೆರೂರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಯ ಕಪ್ಪು ನೆಲದ ಬದಿಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ತೊಗರಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಸನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಮಾವು, ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ತೊಗರಿ, ಎಣ್ಣೆಕಾಳುಗಳು, ತೆಂಗು, ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಬೆಳೆಯುವರು.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಜಮೀನು ಹಿಡುವಳಿಯ ಗಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು . ಭೂರಹಿತ ದುಡಿಮೆಗಾರರ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಖುಷ್ಕಿ ನೆಲವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ತಡವಾಗಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜಲಧಾರಣಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಗಳು(ರಾಬಿ)ಹೆಚ್ಚು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಎತ್ತರ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ತಂಪು ಹವೆ ಗೋದಿ ಬೆಳೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜೋಳ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹತ್ತಿ , ಬಾಜ್ರ , ಶೇಂಗ, ರಾಗಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು.

ಹರಿಹರದಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗಿನಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಹತ್ತಿ, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 39ರಷ್ಟೂ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 20ರಷ್ಟೂ ಪ್ರದೇಶ ಜೋಳಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ಹರಿಹರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳೂ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಗರಿ ರಾಗಿಗಳೂ ಅನಂತರದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಧಾರವಾಡ, ಸಂಪಗಾಂವ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಕುಂದಗೋಳ, ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ , ಬೇಳೆ, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕುಂದಗೋಳವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲವೇ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 25 ರಿಂದ 30ರ ವರೆಗೆ ಇದೆ. ಕುಂದಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 38.3. ಶಿರಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಬೀಜವೂ ಜೋಳದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯೇ ಜೋಳಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ. ಧಾರವಾಡ ಸಂಪಗಾಂವಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳುಗಳಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 29ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳ ಕಾಳುಗಳೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ,

ಮೆಣಸು ಮುಂತಾದವು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಒಟ್ಟು ಸಾಗುವಳಿ ನೆಲದ ಶೇ. 28ರಷ್ಟು . ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿಗೆ (ಶೇ. 16.9); ಹುಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಬೀಜದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ (ಶೇ. 23.9). ಸಜ್ಜೆ, ತೊಗರಿ, ಹಣ್ಣು, ತರಕಾರಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ನಡುಪಟ್ಟಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒದಗಿ ಬರದ ನೆಲ ಶೇ. 10ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಗದಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಡಂಬಳ ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ಕಡಿಮೆ. ಮುಂಗಾರು (ಖರೀಫ್) ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾರು (ರಾಬಿ) ಬೆಳೆಗಳೆರಡೂ ಬೆಳೆಯುವುದಾದರೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುವ ನೆಲ ಕಡಿಮೆ. ಉತ್ತರ ಗೋಕಾಕ, ಉತ್ತರ ಮುಧೋಳ, ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಜಮಖಂಡಿ, ರಾಯಬಾಗ್, ಉತ್ತರ ಅಥಣಿ, ಉತ್ತರ ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ನಡುಭಾಗ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿಂದಗಿ, ಇಂಡಿ ಬಹುಭಾಗ–ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಾವಿಯ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಬಹುತೇಕ ಜೀವನಾಧಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಬಾಳೆ, ಗೆಣಸು ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮುಧೋಳ, ಬಾದಾಮಿ, ಗೋಕಾಕ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಹುನುಗುಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 25 ರಿಂದ ಶೇ. 40ರ ವರೆಗೆ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಹರಪನಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಜೋಳವೇ ಪ್ರಥಮ ಬೆಳೆ. ಹಡಗಲಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ ಪ್ರಧಾನ. ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯೂ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜವೂ ಉಳಿದೆರಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳವೂ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸುತ್ತವೆ. ತೊಗರಿ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಸಜ್ಜೆ, ಸಂಬಾರ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗದಗ ನರಗುಂದ, ನವಲಗುಂದಗಳಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹತ್ತಿ , ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಹಣ್ಣು , ತರಕಾರಿ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಡದ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 20 ರಿಂದ 59ರ ವರೆಗೆ). ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಚಿಂಚೋಳಿ ಯಾದಗಿರಿಗಳು ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ಹತ್ತಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಸಂಬಾರ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಶಾಂತಪುರ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಹುಮನಾಬಾದ್, ಅಳಂದು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಚಿತ್ತಾಪುರ, ಸೆರಂಗಳಲ್ಲೂ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಜೋಳಕ್ಕೆ, ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಅನಂತರದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇತರ ಬೆಳೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ತುಂಗಭದ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊಸಪೇಟೆ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಿಂಧನೂರು, ಸಿರಗುಪ್ಪ, ಮಾನ್ವಿ, ರಾಯಚೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇರೆಯೆಡೆಗಳಂತೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿ ಜನರದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಶೇ. 57ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು (ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 76.4). ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಭೂಮಿ ಒಡೆತನವುಳ್ಳ ರೈತರ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಧಿಕ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಆಹಾರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಜೋಳದ ಬೆಳೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಡಲೆಕಾಯಿಯಿಂದ ಬರುವ ಹಣದಿಂದ ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆರೆಗಳ ಸೀಮೆ. ಇದು ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ಗದ್ದೆ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಬತ್ತಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆಂಗುಗಳೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೆರೆಗಳ ಬೇಸಾಯ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ. ಕೆರೆಗಳ ಸೀಮೆ 51800 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕೆರೆಗಳು ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಾರ್ಯಶೀಲತೆಯ ಸಂಕೇತಗಳು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ಭೂಮಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ. ಪಾವಗಡ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಮತ್ತು ಗುಬ್ಬಿಯಂಥ ಗುಡ್ಡನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 90ರ ವರೆಗೂ ಇದು ಏರಿರುವುದುಂಟು. ಮೈಸೂರಿನ ಸುತ್ತಣ ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶೇ. 70ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿ ಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ಬಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಟ್ಟಸೀಮೆಗಳಾದ ಕನಕಪುರ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ, ಚಿಂತಾಮಣಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರೆಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನಿಂದ ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯ ವರೆಗೆ ಇವು ಅಧಿಕ.

ದಕ್ಷಿಣ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲೂ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ನಾಗಮಂಗಲದ ಸುತ್ತಲೂ ತುಂಬ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹತ್ತಿರದ ತರಕಾರಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೊಲಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೋಳ, ಕಡಲೆ, ಅವರೆ, ತೊಗರಿ, ಎಳ್ಳು, ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು, ಮತ್ತು ಹರಳುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬಿತ್ತನೆಯಾಗುವುದು ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ನಡುನಡುವಣ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಗಿಯನ್ನು ಕಟಾವು ಮಾಡುವುದು ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ. ಉಳಿದ ಬೆಳೆಯ ಫಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಧಾನ. ಜೋಳ ಮತ್ತು ಸಜ್ಜೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ನೆಲಗಡಲೆಯನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇವು ನಗದು ಬೆಳೆಗಳು. ತರಿ ಜಮೀನಿನ ಮುಖ್ಯ ಫಸಲೆಂದರೆ ಬತ್ತ. ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ಇದರ ಕೊಯ್ಲು ಕಾಲ. ಕಬ್ಬನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಬತ್ತದ ಫಸಲು ತಗೆದ ಮೇಲೆ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಕಡಲೆ, ಹುರುಳಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿಗೂ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ಫಸಲು ಇಳುವರಿ ಖುಷ್ಕಿ ರಾಗಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆರೆಯ ಅಥವಾ ಬಾವಿಯ ಕೆಳಗಿನ ತೋಟಗಳು ತೆಂಗು,

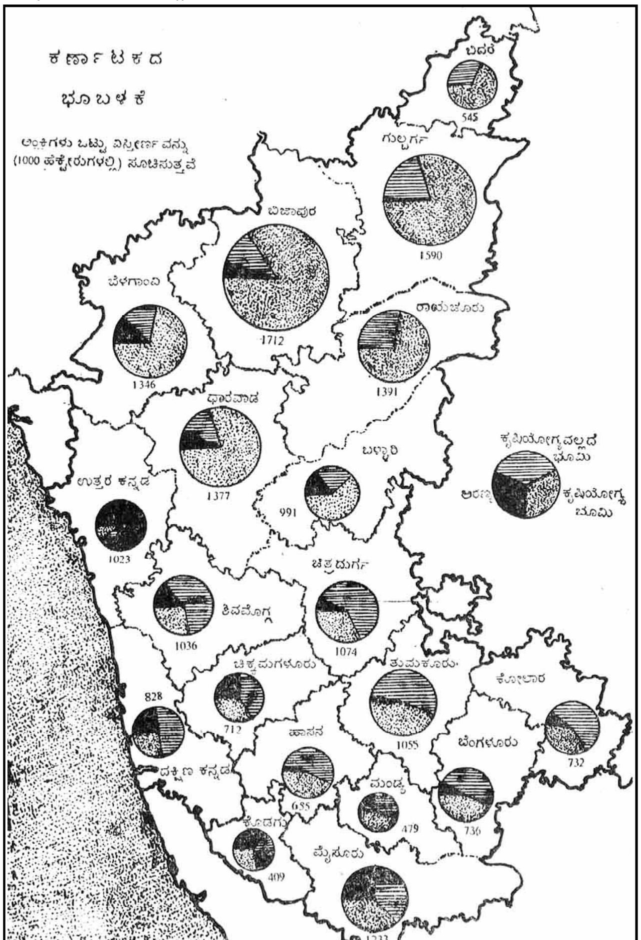

ಅಡಕೆ, ವೀಳೆಯದೆಲೆ, ನಿಂಬೆ ಮತ್ತು ಮೆಣಸುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು, ನದಿಪಾತ್ರದ ಒಣಮರುಳು ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಇವು ನದಿಪಾತ್ರದ ಅಡಿಯ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಂಥ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸುತ್ತ ತರಕಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಬಳಕೆಯುಂಟು.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ರಾಗಿ ಬತ್ತಗಳಾದರೂ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಜೋಳವೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬತ್ತವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವಷ್ಟು

ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಧಾನ್ಯ ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜೆ ಮುಖ್ಯ. ಅಲ್ಲಲ್ಲ ರಾಗಿ, ಬತ್ತಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಬೆಳೆಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಅರಸಿಕೆರೆ, ಪಾವಗಡ, ಬಾಗೆಪಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳವೂ, ಹೊಸದುರ್ಗ, ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ, ಚಿಂತಾಮಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಸಜ್ಜೆಯೂ, ಹೊಸದುರ್ಗ-ಚಳ್ಳಕೆರೆ-ಪಾವಗಡಗಳ ನೇರಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಹತ್ತಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಬೆಳೆಯುವ ಅಖಂಡ ಪ್ರದೇಶ ಇಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಆಗ್ನೇಯದವರೆಗೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವೃಕ್ಷಬೆಳೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಡೂರು ಹೊಸದುರ್ಗಗಳಿಂದ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಮದ್ದೂರುಗಳವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ದಾವಣಗೆರೆಯವರೆಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬೆಟ್ಟ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಅಡಕೆಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಚಾಮರಾಜನಗರಗಳವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಮಂಡ್ಯದ ಬಳಿ ಕಬ್ಬು ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನ ಬಳಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ ಮುಳಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಏತ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಪಂಪು ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿಯಿಂದ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮಾಗಡಿಯಿಂದ ಕನಕಪುರ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪುನೇರಳೆಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ದಕ್ಷಿಣ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಮೇವಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಆಡು ಮುಖ್ಯ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಕಡಿಮೆ. ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಆಡುಗಳಿಗಿಂತ ದನ ಹೆಚ್ಚು. ಕೋಲಾರದ ಕಡೆ ಕಂಬಳಿ ನೇಯ್ಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ರಾಗಿ-ಬತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು.

ತೆಂಗು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ನಾಲೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸಾಯವಲಂಬಿತ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 84–91) ನಂಜನಗೂಡಿನ ಬಳಿಯೂ ಅಧಿಕ. ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ-ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯಾವಲಂಬಿ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವಿವರ, 2004–05

ವಿವರ	ಕ್ಷೇತ್ರ (000 ಹೆ.)
ಭೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ	19049.8
ಕಾಡು	3070.3
ವ್ಯವಸಾಯೇತರ ಭೂಮಿ	1331.6
ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಭೂಮಿ	788.0
ಖಾಯಂ ಗೋಮಾಳ ಇತ್ಯಾದಿ	952.2
ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಾವೃತ ಭೂಮಿ	304.7
ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಬರಡು ನೆಲ	421.2
ಪಾಳು ಭೂಮಿ	2344.0
ಬಿತ್ತನೆಯ ಪ್ರದೇಶ	9837.6
ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಿತ್ತನೆಯ ಪ್ರದೇಶ	1674.2
ನಿವ್ವಳ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶ	2450.4

ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆ, 2004–05

ಬೆಳೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (ಹೆಕ್ಟೇರು)	ಉತ್ಪನ್ನ (ಟನ್ನುಗಳು)
ಹಣ್ಣುಗಳು	260,733	416,4611
ತರಕಾರಿಗಳು	377,374	665,4105
ಸಾಂಬಾರು ಬೆಳೆ	244,501	496,933
ತೋಟದ ಬೆಳೆ	625,693	334,005
ವಾಣಿಜ್ಯ ಪುಷ್ಪಗಳು	20890	156,584
ಔಷಧಿಯಗಿಡಗಳು	381	4525
ಸುಗಂಧಿಕ ಗಿಡಗಳು	665	9144

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನ, 2004–2005

ಬೆಳೆ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (000 ಹೆಕ್ಟೇರು)	ಉತ್ಪನ್ನ (000 ಟನ್ನು)
ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳು		
ಬತ್ತ	1,308.2	5,556.5
ಜೋಳ	1,662.8	1,358.6
ಸಜ್ಜೆ	444.7	266.1
ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ	850.4	2,509.3
ರಾಗಿ	892.8	1,613.9
ತೃಣ ಧಾನ್ಯಬೆಳೆ	58.4	30.6
ಗೋದಿ	242.0	206.3
ಒಟ್ಟು ಏಕದಳ ಧಾನ್ಯ	**5459.2**	**9,691.1**
ಕಡಲೆ	418.1	230.9
ತೊಗರಿ	562.1	291.1
ಇತರ ದ್ವಿದಳ ಬೆಳೆ	108.7	384.6
ಒಟ್ಟು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆ	**2,108.0**	**799.9**
ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜಗಳು		
ನೆಲಗಡಲೆ	968.6	684.1
ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ	1135.5	436.8
ಹರಳು	17.3	15.7
ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳು	27.4	5.2
ಎಳ್ಳು	58.5	25.9
ಕುಸುಬೆ	98.6	42.3
ಸಾಸಿವೆ, ರೇಪ್ ಬೀಜ	6.1	1.7
ಅಗಸೆ	12.9	1.0
ಒಟ್ಟು	**2,267.4**	**934.1**
ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು		
ಹತ್ತಿ	521.8	624.6
ಕಬ್ಬು	177.9	13,993.2
ಮಾವು	119.2	109.8
ದ್ರಾಕ್ಷಿ	8.5	150.3
ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು	98.1	50.1
ಅರಿಸಿನ	10.2	65.6
ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ	44.7	575.8
ತೆಂಗು	412.7	38.7
ಗೋಡಂಬಿ	61.5	104.8
ಅಡಕೆ	132.3	169.9
ಕಾಫಿ	204.3	210.8
ಕೋಕೋ	1.9	22.8

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಕೃಷಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನ, ತುಪ್ಪಳ, ಚರ್ಮ, ಗೊಬ್ಬರ, ಮಾಂಸ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕಿದರೂ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಕುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾ: ಉಳುಮೆ ಮಾಡಲು, ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ಇತ್ಯಾದಿ. ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಕಲಾಗುವುದು. ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಿದರೂ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. 2003ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 283.1 ಲಕ್ಷ ಜಾನುವಾರುಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 95.4 ಲಕ್ಷ ದನಗಳು, 40 ಲಕ್ಷ ಎಮ್ಮೆ, 72.5 ಲಕ್ಷ ಕುರಿ, 44.8 ಲಕ್ಷ ಮೇಕೆ ಮತ್ತು 3 ಲಕ್ಷ ಹಂದಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಅಧಿಕ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದರೆ ಕೊಡಗು ಕಡಿಮೆ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದೆ.

2003ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ (‘000ಗಳಲ್ಲಿ):

ದನಕರು	9539.0
ಎಮ್ಮೆ	3991.0
ಕುರಿ	7256.0
ಆಡು	4484.0
ಹಂದಿ	312.0
ಇತರೆ	2730.0
ಕುಕ್ಕುಟ	25,592.8

ಹೈನುಗಾರಿಕೆ: ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರು ಸಾಕಣೆಯಷ್ಟೆ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ. 1950ರ ದಶಕಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಹಸು ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪಟ್ಟಣ–ನಗರಗಳಿಗೆ ಹಾಲಿನ ಮಾರಾಟ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೂಡಿಗೆ (1955)ಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1965ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಡೈರಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯ ಮಹತ್ವದ ಹೆಜ್ಜೆ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕರ್ನಾಟಕ ಕ್ಷೀರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಲಿ ಉಗಮವಾಯಿತು. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಲು ಮಹಾಮಂಡಲಿ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಹಾಲು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ರಾಜ್ಯದ ಏಕೈಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ.

2002ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 8833 ನೋಂದಣಿ ಪಡೆದ ಹೈನುಗಾರಿಕಾ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಂದಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 16.6 ಲಕ್ಷ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ, ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರು, ಭೂರಹಿತ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 13 ಹಾಲು ಒಕ್ಕೂಟಗಳಿವೆ ಮತ್ತು 17 ಕ್ಷೀರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು 42 ಶೀತಲೀಕರಣ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಮಂಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರಗಳು ಡೈರಿಕೇಂದ್ರಗಳು. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹಾಲು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಮಾರಾಟಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ. ಇತರ ಕ್ಷೀರೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕ್ರೀಮ್, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ, ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಸುವಾಸಿತ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಹಾಲು, ಐಸ್‍ಕ್ರೀಮ್, ಪೇಡ, ಮೈಸೂರು ಪಾಕ್, ಕೆನೆರಹಿತ ಹಾಗೂ ಕೆನೆಬರಿತ ಹಾಲಿನ ಪುಡಿ, ಖೋವಾ, ರಸಗುಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬರ್ಫಿ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜಲದಲ್ಲಿಯೂ ಆಹಾರ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಂತಹ ಆಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನಿಸರ್ಗವು ನೀಡಿರುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಸೇರಿದೆ. ಕಡಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಜನರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಗರಿಕ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತಹ ವೃತ್ತಿ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಾಗೂ ಋತುಕಾಲಿಕವಾದ ಉದ್ಯಮ.

ಕರ್ನಾಟಕ 320 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕರಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರೊಂದಿಗೆ 27,000 ಚ.ಕಿಮೀ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ 5.03 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಒಳನಾಡಿನ ಜಲರಾಶಿ ಮತ್ತು 8000 ಹೆ. ಹಿನ್ನೀರು ಕ್ಷೇತ್ರವುಂಟು. ಇದು ಸೀಗಡಿ ಮೀನು ಕೃಷಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 7.6 ಲಕ್ಷ ಮೀನುಗಾರರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ 2 ಲಕ್ಷ ಜನರು ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 5.6 ಲಕ್ಷ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಮತ್ತು ಒಳನಾಡಿನ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿರುವ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಉಡುಪಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಇವು ಸುಮಾರು 25000 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಖಂಡಾವರಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾವರಿಸಿದ್ದು 28 ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು 204 ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕುಟುಂಬಗಳು ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಮೀನುಗಳೆಂದರೆ. ಸೀಗಡಿ, ಬಂಗಡೆ, ಸಾರ್ಡಿನ್, ತಾಟೆ, ತೊರಕೆ, ಗರಗಸಮೀನು, ಕೊಡ್ಡಾಯಿ, ಬಲ್ಪೆಥೋಡಿ, ಕೊದಾಡೆ, ಶೇಡೆ, ಕಡುವಾಯಿ, ತಿಡುಂಬ, ಸಾಂದಾಳ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ 3 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾರವಾರ, ಅಂಕೋಲ, ಕುಮಟ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಭಟ್ಕಳ, ಮಜಲಿ, ಬಿಂಗಿ, ಬಿಂದಿಯ, ಗಂಗೊಳ್ಳಿ, ಮಲ್ಪೆ, ಕಾರವಾರ, ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಉರಿಯಾವರ ಪ್ರಮುಖ ಕಡಲ ಮೀನುಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: 6015 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳು, 19,697 ಸಣ್ಣಕೆರೆಗಳು, ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯ ಪುಷ್ಕರಣಿಗಳು, ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳಾದ ಕಾವೇರಿ, ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಕೃಷ್ಣಾ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸು. 4000 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಸೌಳು ನೀರಿನ ಕೊಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನೀರುಗಳು ಸಹ ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಲಭ್ಯ. ಆದರೂ ಈ ವಿಧದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಹಂಚಿಕೆ ಕಡಿಮೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ, ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ, ವಾಣಿ ವಿಲಾಸ ಸಾಗರ, ಶಾಂತಿ ಸಾಗರ, ನುಗು ಕಬಿನಿ, ನೀರಸಾಗರ, ಹೆಸರುಘಟ್ಟ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ, ಮುನಿರಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ರಕ್ಕಸ ಕೊಪ್ಪ ಜಲಾಶಯಗಳು ಮುಖ್ಯ ಮೀನುತಳಿ ಮತ್ತು ಮೀನುಪಾಲನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಮೂಗುಮಲ್ಲ, ಬಿಳಿಮೀನು, ಬಾಳೆಮೀನು, ಗೆಂಡೆಮೀನು, ರೂಹು, ಮೈಗಾಲ್ ಗೆಂಡೆ, ಹುಲ್ಲು ಮೀನು, ಬೆಳ್ಳಿಮೀನು, ಟಿಲಾಪಿಯಾ ಮುಂತಾದವು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯ ಮೀನುಗಳು. ರಾಜ್ಯ 2003–04ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸು. 2 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು (ಶೇ. 76) ಕಡಲ ಮೀನು ಮತ್ತು 62 ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಒಳನಾಡಿನ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮೀನು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 45 ಮೀನು ಶೈತ್ಯೀಕರಣ ಉಗ್ರಾಣಗಳು ಮತ್ತು 222 ಶೈತ್ಯೀಕೃತ ಮೀನುಸಂಗ್ರಹಣ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಬಳಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಶೇ. 48 ಜನರು ಮಾತ್ರ ಮೀನು ಬಳಸುವರು. ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನಿನ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಮೀನುಗಳು ಹಾಗೂ ಮತ್ಸ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸೀಗಡಿ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ರಫ್ತಾಗುವ ಮೀನಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಸೀಗಡಿ ಮೀನಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ನೀರಾವರಿ, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ : ಒಂದು ನದಿಯ ನೀರಿನ ಯಶಸ್ವೀ ಬಳಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು ನಾಲ್ಕು : ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ, ಭೂರಚನೆ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ಅಂದಾಜೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸು. 188.1 ಸಾವಿರಕೋಟಿ ಘನ ಮೀಟರ್‍ನಷ್ಟು ಸಂಭವನೀಯ ಜಲಸಂಪತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಲಗಳು ಸೇರಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 1 ಕೋಟಿ ಹೆ.ಮೀನಷ್ಟು ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆಂದು ತಜ್ಞರ ಅಂದಾಜು. ಇದರಲ್ಲಿ 45–50 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಮೀ ಮೇಲ್ಮೈ

ಶಿವಸಮುದ್ರ ಜಲಪಾತ

ನೀರನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗೂ 42 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ. ಗಣಿ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ಸು. 11,412.2 ದಶಲಕ್ಷ ಘನ ಮೀಟರ್‍ನಷ್ಟು ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪತ್ತು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ 8,812.2 ದಶಲಕ್ಷ

ಘನ ಮೀನಷ್ಟು ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸುವ ಹಾಗೂ ಸು. 10 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಸಾಧ್ಯ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೇಲ್ಮೈ ಜಲಸಂಪತ್ತು ನೀಡುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ, ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 3400 ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರಾವರಿಗಲ್ಲದೆ ಈ ನದಿ ಜಲಗಳು ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಶರಾವತಿ, ಕಾಳಿ, ವರಾಹಿ, ಬೇಡ್ತಿ, ಅಘನಾಶಿನಿ ಮತ್ತು ಬರಪೊಳೆ ನದಿಗಳು ನೀರಾವರಿಗಿಂತ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ನೀರಾವರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ನದಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾವೇರಿ, ಶಿಂಷಾ, ಭದ್ರಾ, ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಕಪಿಲ, ಘಟಪ್ರಭಾ, ಕೃಷ್ಣ (ಮೇಲ್ದಂಡೆ) ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವ (ಪವರ್ ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್) 60 ಲಕ್ಷ ಕಿವ್ಯಾ ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು .

ರಾಜ್ಯದ ನದಿ ನೀರನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ನದಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಹಳೆಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳೂ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ಈಗಲೂ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 37,337 ಚಿಕ್ಕದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳ ಕೆಳಗಿರುವ 3,97,530 ಹೆ. ಗಳು ಸೇರಿ ನಾನಾ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ಜಮೀನು 17 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ. ವೇದಾವತಿ ನದಿಗೆ ವಾಣಿವಿಲಾಸ ಸಾಗರವನ್ನು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಹಿಂದೆ (1907) ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನೀರಾವರಿಗೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿರುವ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10 ಸಾವಿರ ಹೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದಿಂದ 1,09,375 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗುವುದಲ್ಲದೆ ಶಿಂಷಾ ಮತ್ತು ಶಿವಸಮುದ್ರ ಜಲವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ಜಲಧಾರೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಕಟ್ಟೆಯ ಕೆಲಸ 1910ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1931ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು.

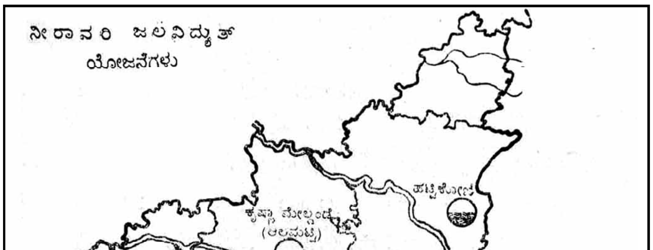

ಕಾವೇರಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಿನ ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಇದು ಇನ್ನೂ ಬೇಗನೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರ್ಕಾರದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ನಡೆದುವು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ನೀರನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲಸ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ರಾಯರ ಕಾಲುವೆಗಳೆಂದು ಅವು ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹಂಪಿ, ಕಮಲಾಪುರ, ವಲ್ಲಭಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಸುಂಕೇಪಾಲದ ಬಳಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಜಲಾಂತರ್ಗತವಾದ ಕೆಲವು ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದವು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಭದ್ರಾಜಲಾಶಯ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಘಟಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ತುಂಗಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನುಗು ಯೋಜನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ತುಂಗ ಭದ್ರಾ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದ ಕಾರ್ಯವೂ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಇವಲ್ಲದೆ ಎಂಟು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಯೂ ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆದುವು. ಇವುಗಳಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆದ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 94,810 ಹೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದ ಜಮೀನು 6160 ಹೆ.

ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ, ಅಥವಾ ಬರಲಿವೆ. ಹೇಮಾವತಿ, ಕಂಬದಕಡ, ಕಪಿಲ, ಹಾರಂಗಿ, ಸುವರ್ಣಾವತಿ, ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ ಮುಂತಾದವುಗಳ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವ ಯೋಜನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಪಿಲ ಯೋಜನೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 150–300 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ ವೈನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ 230 ಕಿಮೀ ಹರಿದು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಈ ನದಿಗೆ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿ 4,925 ಹೆ. ನೀರೊದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಚನೆ 1916 ರಿಂದಲೂ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ 61 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವ ಹೊಸ ಜಲಾಶಯದ ಬಳಿ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಸಮುದ್ರ

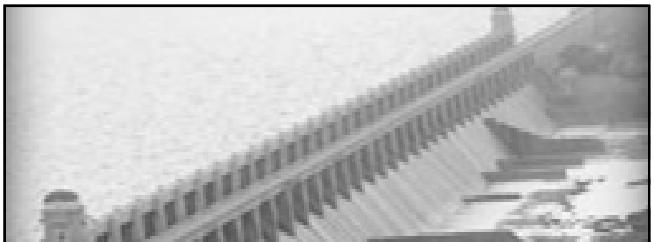

ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆ

ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 672 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಜಲಾಶಯದ ಶೇಖರಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 19,200 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಘನ ಅಡಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ ಅಡಿಪಾಯದಿಂದ 57.3 ಮೀ (ನದೀಪಾತ್ರದಿಂದ

26.8 ಮೀ); ಕನಿಷ್ಠ ಅಗಲ ಅಡಿಪಾಯದಲ್ಲಿ 49 ಮೀ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ 7.3 ಮೀ ಎಡಬಲದಂಡೆಗಳ ನಾಲೆಗಳಿಂದ 19,450 ಕ್ಯುಸೆಕ್ಸ್ ನೀರು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಡದಂಡೆ ನಾಲೆಯಿಂದ 2298 ಹೆ. ಎಕರೆ ಜಮೀನೂ ಬಲದಂಡೆ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ 9464 ಹೆ. ಜಮೀನೂ ತರಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒದಗುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟು 30,010 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಕೂಲ ಪಡೆಯುವ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂಜನಗೂಡು, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜನಗರ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನುಗು ಜಲಾಶಯ ಇನ್ನೊಂದು ಯೋಜನೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 984 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಿಂದ 73 ಸಾವಿರ ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕಹೊಳೆ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆ ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯದು. ಈ ಹೊಳೆ ಸುವರ್ಣಾವತಿಯ ಉಪನದಿ. ಇದರ ಇಳಿಮೇಡು ಪ್ರದೇಶ 394 ಚಕಿಮೀ. 2395 ಹೆ. ಜಮೀನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ. ಕಪಿಲಾದ ಉಪನದಿಯಾದ ಹೆಬ್ಬಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಇಳಿಮೇಡು 180 ಚಕಿಮೀ. ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆಯ ಈ ನಾನಾ ಯೋಜನೆಗಳೆಲ್ಲ ಫಲಪ್ರದವಾದಾಗ ಒಟ್ಟು 44 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುವುದೆಂಬುದಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿ ನದೀನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ 1892ರಲ್ಲೂ 1924ರಲ್ಲೂ ಮೈಸೂರು ಮದ್ರಾಸು ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (1971).

ತುಂಗಾ, ಭದ್ರಾ, ತುಂಗಭದ್ರ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ 3.8 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ಇನ್ನು 0.58 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1945ರಲ್ಲಿ. ಇದೊಂದು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 3.92 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಇದು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇದು 1,72,500 ಕಿವ್ಯಾ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 49.4 ಮೀ. ಅಗಲ 28.5 ಮೀ ಜಲಾಶಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 482 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಜಲಾಶಯದ ಬಲಗಡೆಯಿಂದಲೂ (ಕೆಳಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ನಾಲೆಗಳು) ಮತ್ತೊಂದು ಎಡಗಡೆಯಿಂದಲೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆಯೊಂದು ಇದೆ. ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಹಣ್ಣು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪುಗಳ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲು ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಗೂ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. 17,330 ಹೆ. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಲಘು ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಇದು ನೆರವು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಈ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ನಾಲೆಗಳುಂಟು. ಇದರಿಂದ 89,020 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತು 25,000 ಕಿವ್ಯಾ ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 59 ಮೀ. ಉದ್ದ 440 ಮೀ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದಿಂದ 10.6 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರೆಬೈಲಿನ ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಾ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ನಾಲೆಗಳಿಂದ 7844 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಪಡೆಯುವ ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರೈತರಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಫಲ. ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 12.2 ಮೀ. ಉದ್ದ 365.8 ಮೀ.

ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದಾದ ಅತಿ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶ ಇರುವುದು ರಾಜ್ಯದ ಕೃಷ್ಣಾನದೀ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ. ನದಿಯ ಆರು ಉಪನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 55 ಮೀ ಮತ್ತು ಉದ್ದ 4575 ಮೀ ಇದರ ಬಲಭಾಗದ ನಾಲೆಯಿಂದ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ 1,77,780 ಹೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಧೂಪದಾಳ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 19 ಕಿಮೀ ಮೇಲೆ ಹಿಡ್ಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡಬಲ ನಾಲೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಗೋಕಾಕ, ಸವದತ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಮಖಂಡಿ, ಮುಧೋಳ, ಬೀಳಗಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ 2.17 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಕೃಷ್ಣಾ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ಹಳೆಯ ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಭಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾದ ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಲಮಟ್ಟಿ ಜಲಾಶಯ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಶೋರಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಾರಾಯಣಪುರ ಜಲಾಶಯಗಳಿವೆ. ಆಲಮಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡಭಾಗದ ನಾಲೆ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ 2.0 ಲಕ್ಷ ಹೆ.ಗಳಿಗೂ ನಾರಾಯಣಪುರದ ಕಟ್ಟೆಯ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲದಂಡೆ ನಾಲೆಗಳು ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 5.6 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸು. 4.37 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ನೆಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ರಾಮನಹಳ್ಳಿ ಅರೆಶಂಕರ ಮತ್ತು ಕಲಾಸಕೋಪ್ ಕೆರೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1751, 4764 ಮತ್ತು 1043 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳಚಿ ಕೋಡಿ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಒದಗುವುದು 1149 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತವಾಡಿ ಕೆರೆಯಿಂದ 803 ಹೆ.ಗಳಿಗೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಮಗಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಧರ್ಮಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ 10,000 ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣಿಗಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಂಗಳಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ನಾಗಿನ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಕಟ್ಟೆಯ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 13,500 ಹೆ. ನೆಲ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪೈಕಿ 596 ಹೆ. ಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭಿಸುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯುಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ 128 ಲಕ್ಷ ಹೆ. ವ್ಯವಸಾಯಯೋಗ್ಯ ಪ್ರದೇಶ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ನೆಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 4.9.

ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ 1902ಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ 4,300 ಕಿವ್ಯಾ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನಾಕೇಂದ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು ಆಗ. ಇದು ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ದೊಡ್ಡ ಜಲವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆ. ಶಿವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಹಾಕಲಾದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರೇಷಣ (ಪ್ರಸರಣ) ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಆಗ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕೇಂದ್ರದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮುಂದೆ 42,000 ಕಿವ್ಯಾ ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಂಷಾ ನದೀವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರ (17,200 ಕಿವ್ಯಾ) ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು 1940ರಲ್ಲಿ.

ಶರಾವತಿ ವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದು 1938ರಲ್ಲಿ. ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆ ನದಿಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭವದ ಶೇ.10 ರಷ್ಟನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಯೋಜಿಸಲಾಯಿತು (1948). ನದಿಯ ಉಳಿದ ವಿಭವವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು (1959). ಇದರ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 8,91,000 ಕಿವ್ಯಾ. 1965 ರಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭವಾದದ್ದು. ಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯಗಳ ಬಳಿಯೂ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1,32,200 ಕಿವ್ಯಾ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಜಲವಿದ್ಯುದ್ಯೋಜನೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

	ಯೋಜನೆಗಳು	**ನಿರೀಕ್ಷಿತ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭವ (ಮೆ.ವಾ.ಗಳಲ್ಲಿ)**
1.	ಶರಾವತಿ ಕಣಿವೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	1300
2.	ಕಾಳಿನದಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	1350
3.	ಬೇಡ್ತಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	225
4.	ಬೇಡ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟ	200
5.	ವರಾಹಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	250
6.	ಅಘನಾಶಿನಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	300
7.	ಚಕ್ರಾನದಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	75
8.	ಬರಪೊಳೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	125

9.	ಮಹಾದಾಯಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	30
10.	ನೇತ್ರಾವತಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	100
11.	ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಡದಂಡೆ ನಾಲಾಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ	40
12.	ಕಪಿಲಾ ಕಟ್ಟೆಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ಗೃಹ ಯೋಜನೆ	16
13.	ಹಿಡಕಲ್ ಕಟ್ಟೆಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ಗೃಹ ಯೋಜನೆ	28
14.	ಹೇಮಾವತಿ ಕಣಿವೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು	20
15.	ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು	175
16.	ಕಾವೇರಿ ಕಣಿವೆ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆ	800

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಭವಿಷ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಲು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳುಂಟು: 1. ಈಗಾಗಲೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಬರುವ ವರಮಾನದಿಂದಲೇ ಮುಂದಿನ ಉತ್ಪಾದನ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಹಣ ಹೂಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. 2. ಇದುವರೆಗಿನ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭವಿಷ್ಯದ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು. 3. ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲೇ ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು. 4. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು ಅಧಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಲಾಭವೂ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಸರಬರಾಜಾಗುವ ಭರವಸೆಯಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಭದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳ ಒಟ್ಟು ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 1955–56ನೆ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 179.2 ಮೆ.ವಾ ಗಳಾಗಿತ್ತು. ಅದು 2001–02 ರವೇಳೆಗೆ 3021 ಮೆವಾ ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಅಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

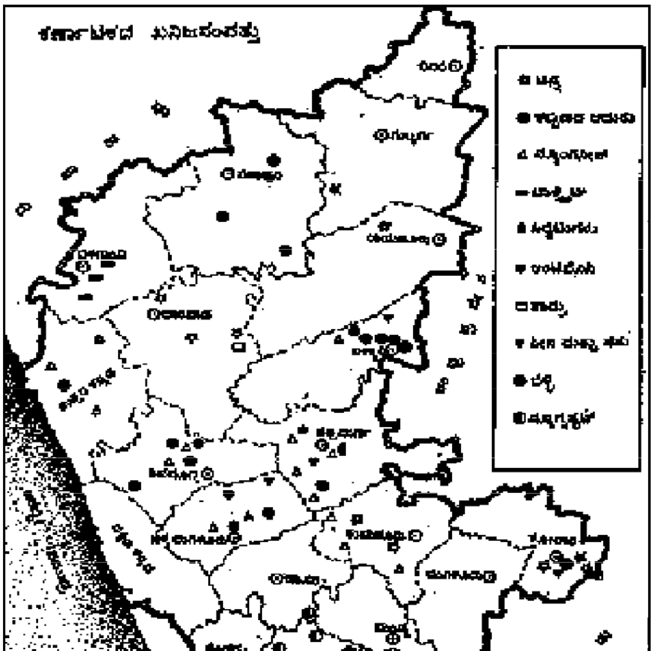

ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಜಲ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ನದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹರಿದುಬರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಭಸ ಇಳಿತ ಮತ್ತು ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಉದಾ: ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಗೃಹಬಳಕೆ, ನೀರಾವರಿ, ಬೀದಿ ದೀಪ ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ ಶೇ. 70 ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯುತ್ ನಿಗಮವು ಹೊಸ ಜಲವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆಯೋಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟು. ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು, ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ, ವಾಯುಗುಣ, ಜನಬಲ–ಎಲ್ಲವೂ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳ. ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಖನಿಜಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ 200–250 ಕೋಟಿ ಟನ್ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, 100–120 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಕ್ರೋಮೈಟ್, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಕೊರಂಡಂ, ಎಮರಿ, ಕಲ್ನಾರು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ನೆಲದಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉದ್ಯಮವೆಂದರೆ ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಫೆರೋ–ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ತಯಾರಿಸುವ 2 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಬಳಿ ಜಿಂದಾಲ್ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ.

ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬಾಕ್ಸೈಟುಗಳನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 24ಲಕ್ಷ ಟನ್.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 33 ಕಾರ್ಯನಿರತ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ 2.9 ಲಕ್ಷ ಟನ್. ಇದು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 6ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ (ಬಗ್ಯಾಸ್), ಕಾಕಂಬಿ (ಮೊಲ್ಯಾಸೆಸ್) ಇವು ಸಕ್ಕರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ಕಾಗದವನ್ನೂ ಕಾಕಂಬಿಯಿಂದ ಮದ್ಯಸಾರ (ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್) ಮತ್ತು ದನಗಳ ಮೇವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪೈಕಿ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 44 ದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 32 ನೂಲು ತೆಗೆಯುವವು; ಉಳಿದವು (12) ಸಂಯೋಜಿತ (ಕಾಂಪೊಸಿಟ್) ಗಿರಣಿಗಳು, ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಕದಿರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 10,68,000; ಮಗ್ಗಗಳು 5434. ನೂಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸು. 67,000 ಟನ್; ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆ ಸು. 5.1 ದಶಲಕ್ಷ ಮೀ ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ವಿದ್ಯುತ್ ಮಗ್ಗಗಳೂ ಕೈಮಗ್ಗಗಳೂ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಪೈಕಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವು ಅನೇಕ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಮೃದುಮರಗಳು, ಬಿದಿರು–ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಶ್ರೀಗಂಧ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಸಾಬೂನು, ರಾಸಾಯನವಸ್ತು ಮತ್ತು ಕಾಂತಿವರ್ಧಕ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಎರಡು. ಇವುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು..

ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನವಾದ ಬಿದಿರನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 14 ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ರೆಯಾನ್ ದರ್ಜೆಯ ಮರದ ತಿರುಳು ತಯಾರಿಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಿತೋದಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಮುದ್ರಣಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ಚಿಪ್‌ಬೋರ್ಡ್, ಮರ ಉಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ಲೈವುಡ್ಡಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ 120 ಲಕ್ಷ ಘನ ಅಡಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲವಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸಂದಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಲ್ಪವೇನಲ್ಲ. ಅನೇಕ ರಸಾಯನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡ, ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ರೇಷ್ಮೆ ಸುತ್ತುವ, ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ ಉತ್ಪಾದನೆ 2.6 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸು. 22,800 ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಮಗ್ಗಗಳು ಮತ್ತು 23,800 ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ ಮಗ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿ ಮೂಲವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ವಿದ್ಯುತ್

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಯಂತ್ರೀಯ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು (2002–03) ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ;

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ 2001–02

ಕೈಗಾರಿಕೆ	ಘಟಕ	ಉತ್ಪಾದನೆ
ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ	(ಲಕ್ಷಟನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ)	0.33
ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು		1.74
ಮಾರಾಟ ಉಕ್ಕು		0.87
ಗಟ್ಟಿ ಉಕ್ಕು		1.14
ಕಾಗದ		2.71
ಸಕ್ಕರೆ		2.88
ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ		14.25
ಸಿಮೆಂಟ್		49.60
ಸಿಗರೇಟ್	(ಮಿಲಿಯನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ)	19378.00
ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳು	(ಲಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)	2.02
ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ	(ಲಕ್ಷ ಮೀ)	264.80
ಹತ್ತಿದಾರ	(000 ಟನ್ನು)	67.00
ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ	(ದಶಲಕ್ಷ ಮೀ)	5.10

(ಆಧಾರ : ಆರ್ಥಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ 2002–03)

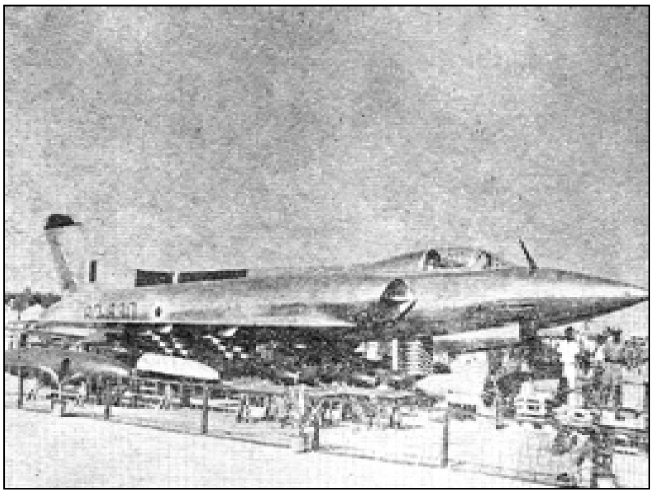

ನ್ಯಾಟ್ ವಿಮಾನ, ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಏರೋನಾಟಿಕ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಕೈಗಾರಿಕೆ	ಸ್ಥಳಗಳು
ಜವಳಿ	ಬೆಂಗಳೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಇಳಕಲ್, ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ. ಗೋಕಾಕ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ರಬಕವಿ, ಬಾದಾಮಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ನಂಜನಗೂಡು, ಚಾಮರಾಜನಗರ
ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್	ಬೆಂಗಳೂರು, ಹರಿಹರ
ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಲೋಹ	ಬೆಂಗಳೂರು, ಭದ್ರಾವತಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಕೋಲಾರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಆಹಾರ, ಪಾನೀಯ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು	ಬೆಂಗಳೂರು
ರಾಸಾಯನಿವಸ್ತು, ಬಣ್ಣ ಮುಂತಾದವು	ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು
ಕಾಗದ, ಮುದ್ರಣ	ಭದ್ರಾವತಿ, ನಂಜನಗೂಡು, ದಾಂಡೇಲಿ, ಮುಂಡಗೋಡ, ಮುನಿರಾಬಾದ, ಎಡೆಯೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಮರ, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಗಾಜು ಕೆಲಸ	ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ
ತೊಗಲು, ಚರ್ಮ ಹದ,	
ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವ, ಒತ್ತುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ	ದಾವಣಗೆರೆ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಧಾರವಾಡ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ರಾಯಚೂರು
ಮೀನುಗಾರಿಕೆ	ಮಂಗಳೂರು, ಕಾರವಾರ.

ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಕೇಂದ್ರಿಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಕೇಂದ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ	ಮಡಿಕೇರಿ
ಸರ್ಕಾರಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಜೈ ಹಿಂದ್ ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ದಾಂಡೇಲಿ
ಸರ್ಕಾರಿ ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಮೈಸೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ಪನ್ ರೇಷ್ಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ
ಮೈಸೂರು ರೇಷ್ಮೆ ಫಿಲೇಚರ್	ಕನಕಪುರ, ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ ಮೈಸೂರು
ಮೈಸೂರು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ	
(ಕ್ರೋಂಟ್ಯಾನಿಂಗ್) ಕಂಪನಿ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ	ಹಟ್ಟಿ
ಮೈಸೂರು ಅರಗು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಮೈಸೂರು
ರೇಡಿಯೋ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ತಯಾರಿಕೆ	
ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಮೈಸೂರು ಸಕ್ಕರೆ ಕಂಪನಿ	ಮಂಡ್ಯ
ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಸ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ	ಬೆಂಗಳೂರು
ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯಮಗಳು	
ಭಾರತ ಅರ್ಥ್ ಮೂವರ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಬೆಂಗಳೂರು
ಭಾರತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಲಿ.	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಮಷೀನ್ ಟೂಲ್ಸ್ ಲಿ.	ಬೆಂಗಳೂರು
ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳು	ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ
ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಏರೊನಾಟಿಕ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಬೆಂಗಳೂರು
ಇಂಡಿಯನ್ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಬೆಂಗಳೂರು
ಆಟೋಮೋಟಿವ್ ಆಕ್ಸಲ್	ಮೈಸೂರು
ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ಉಕ್ಕು ಪ್ರಾಧಿಕಾರ:	
ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಲಿಮಿಟೆಡ್	ಭದ್ರಾವತಿ

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಮಷೀನ್ ಟೂಲ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಗಡಿಯಾರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 5 ಲಕ್ಷ ಕೈಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಯೋಜಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಬಳಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 30,000 ಟನ್ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಗಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖನೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಸೀಮೆಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಅನೇಕ. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಮೆರಗು ಸರಕು (ಲ್ಯಾಕರ್‌ವೇರ್)	ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಗೋಕಾಕ
	ನೆಲಮಂಗಲ
	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು
	ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಗಂಧದ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ	ಸಾಗರ, ಸೊರಬ
	ಮೈಸೂರು ದಂತ ಕೆಲಸ
	ಸಾಗರ, ಸೊರಬ
	ಮೈಸೂರು
ಹಿತ್ತಾಳೆ ಸಾಮಾನು ತಯಾರಿಕೆ	ನೆಲಮಂಗಲ
ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ	ಮೈಸೂರು
	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು
	ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಸಾಗರ
ಗಾಜಿನ ಬಳೆ	ಯಶವಂತಪುರ
	ಪೋಡಗೇರಿ
	ಚಾಪೆ ಹೆಣಿಗೆ
	ಕಡಕೊಳ, ಕೆಂಗೇರಿ
	ಅಮೃತೂರು,
	ನಾಗಮಂಗಲ, ಹಾಸನ
	ಕುಂಬೂರು
	ಆನಂದಾಪುರ
	ಹಿರಿಯೂರು
ಚರ್ಮದ ಹೊಲಿಗೆ	ಬೀರೂರು, ಸಾಗರ
	ದೊಡ್ಡಸಿದ್ದವನಹಳ್ಳಿ
	ಇಂಡಿ, ರಾಮದುರ್ಗ
	ಅಥಣಿ, ಸವದತ್ತಿ
	ಕಾರವಾರ
ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆ	ರಾಮನಗರ
	ಖಾನಾಪುರ
	ಮಡಿಕೆಬೀಡು
	ಕೃಷ್ಣರಾಜಪುರ
ಹೆಂಚು	ಮಂಗಳೂರು
ಹಗ್ಗ, ಹುರಿ ಪದಾರ್ಥ	ಮಂಗಳೂರು
	ಕಾರವಾರ
ಅಗರಬತ್ತಿ	ಮೈಸೂರು
	ಬೆಂಗಳೂರು
ಹತ್ತಿಯ ಹೆಣಿಗೆವಸ್ತು	ಷಹಾಪುರ
ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಟಿ.ವಿ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್	ಬೆಂಗಳೂರು

ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ತುಮಕೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಭದ್ರಾವತಿ, ಮಂಗಳೂರು–ಇವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಸೈಕಲ್ ಡೈನಮೊ ದೀಪ, ಕೇಂದ್ರ ಲೇತು, ಮರ ಗೆಲಸ ಯಂತ್ರ, ರಂಧ್ರ ಒತ್ತುಯಂತ್ರ ಇದ್ದಲಿನ ಇಸ್ತ್ರಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹಗಳ ಪೂಜಾ ಸಲಕರಣೆ, ಇವಕ್ಕೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನ. 2004ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9625 ನೋಂದಣಿಯಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದುವು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ 9.6 ಲಕ್ಷ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಹಬ್ಬುಗೆಗಳ ರೀತಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮಂಗಳೂರು, ಉಡುಪಿ, ಮಣಿಪಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹ ವಸ್ತು ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್

ಗಂಧದ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ, ಸಾಗರ

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಉಡುಪಿ, ಕುಮಟಗಳಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ವ್ಯವಸಾಯಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿರುವುದು ಬಹುತೇಕ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೇ. ಮಂಗಳೂರಿನ ಗೋಡಂಬಿ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬೀಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಜವಳಿಯ ಉದ್ಯಮಗಳುಂಟು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಇನ್ನೆರಡು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ರಸಾಯನವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆ. ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆಯೇ ಕರಾವಳಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 45 ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ ಹಂಚುಗಳಿಗೆ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲೂ ಬೇಡಿಕೆಯಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇದು ಶ್ರೀಲಂಕ ಮುಂಬಯಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಲೇಷ್ಯಗಳಿಗೂ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಸ್ಬೆಸ್ಟಸ್ ತಗಡಿನೊಂದಿಗೂ ಕೇರಳದ ಹಂಚಿನೊಂದಿಗೂ ಇದು ಸ್ಪರ್ಧಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿದೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಡಲ ಕಡೆಯ ಸಾರಿಗೆಸೌಲಭ್ಯ, ಸೌದೆ, ನೆರೆಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೇಡಿಕೆ–ಇವು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ಕರಾವಳಿಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮರದಲಾಂಬಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಉಂಟು, ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ದೋಣಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮರಗೆಲಸ ಮತ್ತು ಹಗ್ಗ ಹುರಿ ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ ಉಪ ಕಸಬುಗಳು.

ಮೈಸೂರು–ಬೆಂಗಳೂರು–ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗಾಗಲಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ–ಬೆಳಗಾಂವಿ ಪ್ರದೇಶದೊಂದಿಗಾಗಲಿ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು. ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಪಕ್ಕದ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ದೊಡ್ಡದು. ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಲೋಹ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ.

ಭದ್ರಾವತಿ ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ತಾಂಡವಾಳ, ಉಕ್ಕು ಗಟ್ಟಿ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರ ಲೋಹಗಳು, ಉಕ್ಕಿನ ಪಟ್ಟಿ, ಬೇಲುಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಎರಕ ಕಬ್ಬಿಣ

ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಇದು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಉಕ್ಕು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಫೆರೊ-ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಫೆರೊ-ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರಲೋಹ ಯಂತ್ರಸ್ಥಾವರವಿದೆ.

ಸರ್ಕಾರಿ ಸಾಬೂನು ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಭದ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು ದಾಂಡೇಲಿಗಳ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ ಒದಗುತ್ತವೆ. ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಮೃದುತಿರುಳಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟು. ಮುದ್ರಣ ಕಾಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ. ಭದ್ರಾವತಿ-ದಾಂಡೇಲಿಗಳೆರಡೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಬೇಕಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಹಾಸನದ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸನ್ನಿವೇಶ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಚಿತವಾದದ್ದು. ಉತ್ತರ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ವ್ಯವಸಾಯಾಧಾರಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಗಿರಣಿಗಳು. ಮೂಡಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಬಹುತೇಕ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳಿರುವುದು ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಎಲ್ಲೆಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಚೆಗಿರುವ ಶಿಗ್ಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಸಣ್ಣ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಹುಣಸೂರು ಮತ್ತು ಮೂಡಿಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇವಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ದಾಂಡೇಲಿಯ ಪ್ಲೈವುಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಭದ್ರಾವತಿಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮುಖ್ಯ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ತರೀಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಬೇಲೂರು, ಹಾಸನ, ಹುಣಸೂರುಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೊರಗಿರುವ ಅರಸೀಕೆರೆ, ಮೈಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡುಗಳನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಖಾನಾಪುರ, ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪ, ಸಾಗರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಲೋಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಉಲ್ಲೇಖನಾರ್ಹ.

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಲಾ 30 ರಿಂದ 50 ಜನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಣ್ಣ ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದು ಹತ್ತಿ ಸಂಗ್ರಹ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಬಿಜಾಪುರ, ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ನರಗುಂದ, ರೋಣ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟೆ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಉಂಟು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಯಚೂರು ಹಿಂಜುವ ಕೇಂದ್ರ. ದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಗೋಕಾಕ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಗದಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಹೊಸಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ಕೈಮಗ್ಗದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಗುಳೇದ ಗುಡ್ಡ, ಇಳಕಲ್, ಅಮೀನಗಡ, ಹುನಗುಂದ, ಕಮತಗಿ, ರಬಕವಿ, ಪಾಚ್ಛಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇದನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಸುತ್ತ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯುಂಟು.

ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಎಣ್ಣೆ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಬಾದಾಮಿ, ಯಾದಗಿರಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಬಾಗಲಕೋಟೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನಾಲೆ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸಪೇಟೆ, ಮುನಿರಾಬಾದ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವ ವಾಯವ್ಯದ ಉಗಾರ್‌ಖುರ್ದ್ ಮತ್ತು ಕಣಬೂರಗಳು ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಅಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಪ್ಪಾಣಿಯಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು, ಸವಣೂರು, ಯಾದಗಿರಿಗಳಲ್ಲೂ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ.

ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಸಣ್ಣ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಇವೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯವು. ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳುಂಟು.

ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ ಉದ್ಯಮ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಕಲಾದಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಮೈದಾನದ ಪಶ್ಚಿಮದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಶಾಹಬಾದಿನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ ದೊಡ್ಡದು. ಇದು ಬಹುತೇಕ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ. ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಬೂನು ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು-ಪುಣೆ ರೈಲುಹಾದಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೊಂಚಲುಗಳಂತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಯಚೂರು-ಷೋರಾಪುರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳಂದದಿಂದ ಹೊಸಪೇಟೆಯವರೆಗೆ ಇವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೈಮಗ್ಗದಂಥ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಬೀದರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೀದರಿ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹೆಂಚಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮಂಗಳೂರು

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಜವಳಿ ತಯಾರಿಕೆ. ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲೂ ಉಂಟು.

ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವಿಕೆ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಹಿಂಜುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಾವಣಗೆರೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ-ಇವೆ. ಹತ್ತಿ ಜವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಮೈಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು. ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಗಿರಣಿಗಳಿರುವುದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ಅಲ್ಲುಂಟು. ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಕನಕಪುರ, ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ, ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಮಾಂಬಳ್ಳಿ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಮೈಸೂರು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು.

ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಜು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ-ಇವು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು. ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂಜನಗೂಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ, ಪಾಂಡವಪುರ ಮತ್ತು ಹೊಳೆನರಸಿಪುರ, ಶಿರಾ, ಮಧುಗಿರಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಮುಳಬಾಗಿಲು,

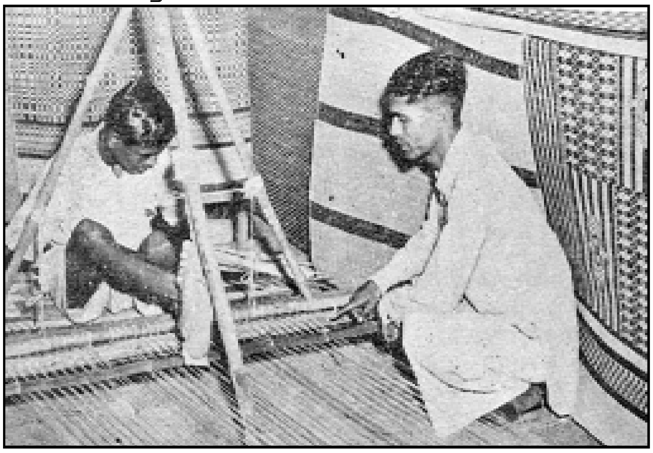

ಚಾಪೆ ಹೆಣಿಗೆ

ದಾವಣಗೆರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಗೋದಿ ಹಿಟ್ಟಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ. ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಉದಾ: ದಾವಣಗೆರೆ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಹಗರಿಬೊಮ್ಮನಹಳ್ಳಿ, ಕುಡತಿನಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಮುಳಬಾಗಿಲು, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಇತ್ಯಾದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ, ಮಂಡ್ಯ, ಪಾಂಡವಪುರ ಹಾಗೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಉದ್ಯಮವಿದೆ. ಉದಾ: ಕಾಳಮುದ್ದನದೊಡ್ಡಿ, ಸಮೀರವಾಡಿ, ಮುನಿರಾಬಾದ್, ಸಿರುಗುಪ್ಪ, ಸರಗೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಗಂಗಾವತಿ, ಹಳ್ಳಿಖೇಡ, ಮುಧೋಳ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ಹಾಸನ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆ, ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕಂಪ್ಲಿ, ಹೊಸಕೋಟೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಮೈಸೂರು-ನಂಜನಗೂಡು-ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ-ಚಾಮರಾಜನಗರ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಬೀಡಿ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪನ್ನ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ ಈ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದಿದೆ. ವೈಟ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ರಾಮನಗರ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಗೌರಿಬಿದನೂರು, ತುಮಕೂರು, ಹೊಸಕೋಟೆ, ಆನೇಕಲ್ಲು, ಕೊರಟಗೆರೆ ಇವು ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಈ ಉದ್ಯಮ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ಮಾರಾಟಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಈಗ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಉಪೋತ್ಪನ್ನ ಇದಕ್ಕೆ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ.

ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರಧಾನ. ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳ ನಿಬಿಡ ನೆಲೆಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಮಾನ, ದೂರವಾಣಿ, ಲೋಹಗಾರಿಕೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಕೈಗಡಿಯಾರ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್, ವಿದ್ಯುದುಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪ, ರೇಡಿಯೋ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಹಬ್ಬುಗೆಯೇ ಇದೆ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಜೂ ಮಾರಾಟ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಕೇಂದ್ರಿಯ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಉದ್ಯಮಗಳು ನಗರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣ. ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರಿನ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಕಿದ ತಳಹದಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ಸಾಬೂನು, ಊದುಬತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕೋಲಾರ, ಮುಂತಾದವು ಪರಿಮಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮೈಸೂರು, ತುಮಕೂರು, ಗೂಳೂರು, ಕೋಲಾರ, ರಾಬರ್ಟ್‌ಸನ್‌ಪೇಟೆ, ಬಂಗಾರಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಬಂಡೆ ಕೊರೆಯುವ ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಪರಿಣಿತ ಶ್ರಮ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕೃತಕ ವಸ್ತ್ರ-ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯುಂಟು. ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು, ಬಂಗಾರಪೇಟೆ ಮತ್ತು ಯಲಹಂಕಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಮ್ಮಸಂದ್ರದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ್ದು.

ಸಾರಿಗೆ-ಸಂಪರ್ಕ: ಸಾರಿಗೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳುಂಟು. ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರಾಭಿಮುಖವಾದ ಸು. 320 ಕಿಮೀ ಕರಾವಳಿಯ ಮೇಲೆ 19 ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಂದರಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಹಿನ್ನಾಡು ಬಲು ಫಲವತ್ತಾದದ್ದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 2761 ಕಿಮೀ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ಮತ್ತು 410 ಕಿಮೀ ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 1,31,815 ಕಿಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ 92,232 ಕಿಮೀ (ಶೇ.70) ಪಕ್ಕ ರಸ್ತೆ, ಉಳಿದ 39,583 ಕಿಮೀ ಕಚ್ಚಾ ರಸ್ತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. 13 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಉದ್ದ 3728 ಕಿಮೀ ಮುಂಬಯಿ ತಿರುವನಂತಪುರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕರಾವಳಿ ರಸ್ತೆಯೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದುರು ಸಾಗಿಸಲು ಅವಶ್ಯವಾದ 600 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು-ಸೇಲಂ, ಹಾಸನ-ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೊಂಕಣ ರೈಲುದಾರಿಗಳು ಹೊಸವು.

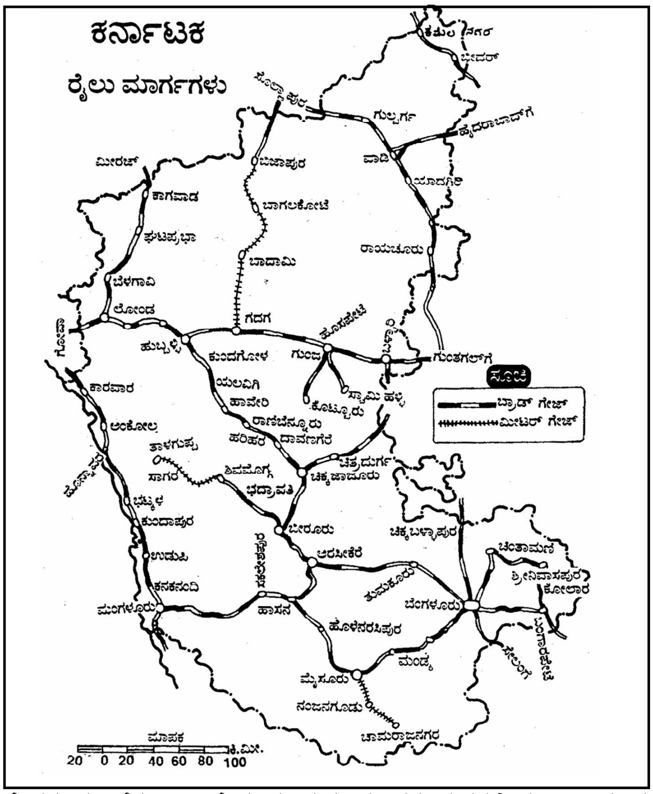

ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ದೇವನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡುವುವು. ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ತುಂಡಾದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಚಾರಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಭಾಗಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ವಿಮುಖವಾಗಿ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಅಂಚುಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದವು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಅಷ್ಟೆ. ಮಂಗಳೂರು ಒಂದು ರೈಲು ಕೊನೆದಾಣ (ಟರ್ಮಿನಸ್). ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಉತ್ತಮ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗಳು ರೈಲ್ವೆಕೇಂದ್ರಗಳು. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದಂಥವು. ಅವು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾದವು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲಾ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್‌ಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಗ್ರತೆ ಏರ್ಪಡಬೇಕಾದರೆ, ಆಂತರಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ

ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಷ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರೊಂದೇ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜಿನ ರೈಲುಮಾರ್ಗಮೊಂದು ಪಾಲ್ಘಾಟಿನ ಮೂಲಕ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಚೆನ್ನೈ ತಲಪುತ್ತದೆ.

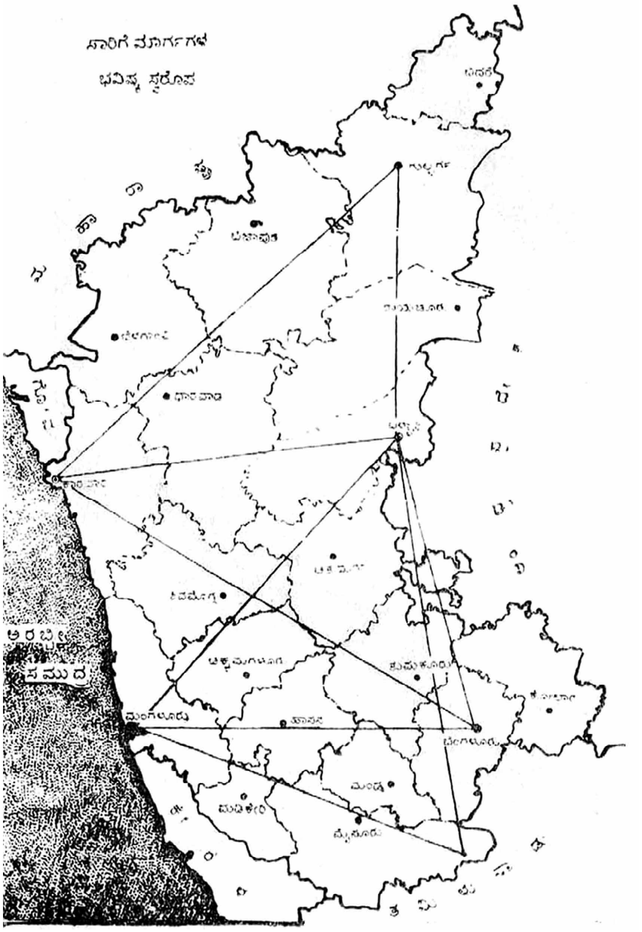

ಮಂಗಳೂರಿನ ರೈಲ್ವೆ ಹಿನ್ನಾಡು ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿರುವ ಮಂಗಳೂರು–ಹಾಸನ ರೈಲ್ವೆಯಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಹಿನ್ನಾಡಿಗೆ ಸಮುದ್ರಮುಖ ಲಭ್ಯವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಘಟ್ಟದಾಚೆಗೂ ಹಲವಾರು ಬಸ್ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ಕಾರವಾರದಿಂದ ಅಂಕೋಲದ ಮೂಲಕ ಯಲ್ಲಾಪುರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳಿಗೂ ಕುಮಟದಿಂದ ಶಿರಸಿಗೂ ರಸ್ತೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು–ಮಡಿಕೇರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ರಸ್ತೆಯೂ ಮುಖ್ಯ. ಹಾಸನ–ಮಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು–ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮಾರ್ಗಗಳು ಇನ್ನೆರಡು. ಕುಂದಾಪುರ, ಉಡುಪಿ, ಪುತ್ತೂರು, ಮುಲ್ಕಿ, ಮಂಗಳೂರು ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಕೇಂದ್ರಗಳು. ಕುಂದಾಪುರ, ಉಡುಪಿ, ಪುತ್ತೂರು, ಮುಲ್ಕಿಗಳಿಂದ ಆಗುಂಬೆಯ ಮೂಲಕ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಕೊಪ್ಪ, ತರೀಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಘಟ್ಟದ ಆಚೀಚೆಯ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಿನ್ನಾಡು ರಸ್ತೆ ಸಮೃದ್ಧಪ್ರದೇಶ.

ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಮಲೆನಾಡಿಗೂ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅರಸೀಕೆರೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕವಲು ಹಾಸನದ ಮೂಲಕ ಮೈಸೂರಿಗೂ ಬೀರೂರಿನಿಂದ ಒಂದು ಕವಲು ಭದ್ರಾವತಿಯ ಮೂಲಕ ಶಿವಮೊಗ್ಗ–ತಾಳಗುಪ್ಪಗಳಿಗೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ಮಾರ್ಗ ಸಾಗುವುದು ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ (ಧಾರವಾಡ–ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳ ಮೂಲಕ). ಅಳಣಾವರದಿಂದ ದಾಂಡೇಲಿಗೂ ಲೋಂಡದಿಂದ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ರಾಕಿಗೂ ಮರ್ಮಗೋವಕ್ಕೂ ಕವಲುಗಳಿವೆ. ಅರೆಮಲೆನಾಡಿನ ಒಂದು ತುಂಡಿನೊಡನೆ ಮೈಸೂರು–ಚಾಮರಾಜನಗರ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಶೇ. 10 ಭಾಗ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ರೈಲ್ವೆ ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ. ಕರಾವಳಿ ಹೆದ್ದಾರಿಯಂತೆ ಮಲೆನಾಡು ಹೆದ್ದಾರಿಯೊಂದು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಶಿರಸಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಯಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೂ ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಕೋಲ–ಕಾರವಾರಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ಹಾದಿ ಹರಿದಿದೆ. ಹಳಿಯಾಳ–ಅಳ್ನಾವರ ಜಂಕ್ಷನ್ ಮತ್ತು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಜಂಕ್ಷನ್–ಧಾರವಾಡ

ಉಡುಪಿ ರಥೋತ್ಸವ

ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳು, ಶಿರಸಿಯಿಂದ ಕುಮಟ, ಹಾನಗಲ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬನವಾಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಪುರಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬರಬಹುದು. ಶಿರಸಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಮಲೆನಾಡಿ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವ ಮೈಸೂರು–ಮಡಿಕೇರಿ–ಮಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು–ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಹಾಸನ, ಮಂಗಳೂರು–ಮೂಡಿಗೆರೆ–ಆಲೂರು–ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು–ಹಾಸನ–ಕಡೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ–ಭದ್ರಾವತಿ–ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಭದ್ರಾವತಿ–ಕಡೂರು, ಕೊಪ್ಪ–ತರೀಕೆರೆ, ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ–ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

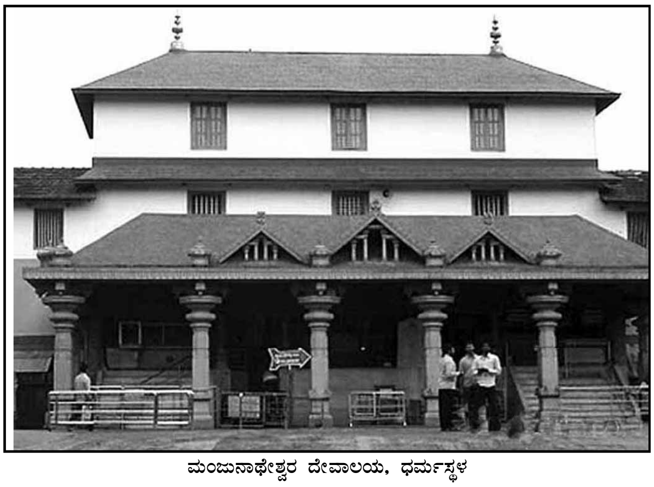

ಮಂಜುನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ

ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಬಹು ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ವಿರಳ. ಹಿಂದಿನ ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ರಸ್ತೆ

ಸಂಪರ್ಕ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾವಿರಾರು ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಗುಂತಕಲ್–ಶೋಲಾಪುರ–ಮುಂಬಯಿ ಮಾರ್ಗವೊಂದೇ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಬ್ರಾಡ್‌ಗೇಜ್‌ಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ, ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಗುಂತಕಲ್ ಮತ್ತು ಗದಗ್–ಶೋಲಾಪುರದವು ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟೂರಿಗೂ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ರೈಲುಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಾಮೆಹಳ್ಳಿ ಕೊನೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಮುಂಬಯಿ–ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ–ಚೆನ್ನೈಗಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆಯಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ರೈಲಿನಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ರಸ್ತೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಹರಿವುಂಟು. ಅದಿರು ಸಾಗಣೆ ಮಂಗಳೂರು ಬಂದರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಗುರಿ.

ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರಿನಿಂದ ನಿಪ್ಪಾಣಿ ಶೇಡಬಾಳಗಳವರೆಗೆ ರಸ್ತೆಗಳು ಬಲೆಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಗೋಕಾಕ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಜಮಖಂಡಿ, ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರು, ಯಲಬುರ್ಗ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ಸಿಂದಗಿ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಕೇಂದ್ರಗಳು, ರಾಯಚೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಹುಮನಾಬಾದ್, ಬೀದರ್ ಇತರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು.

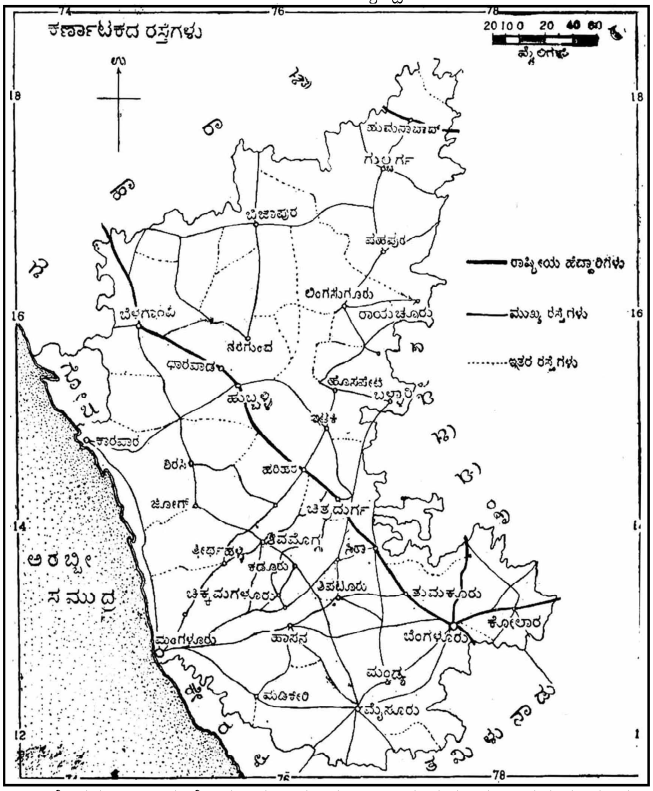

ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ನೆಲಮಂಗಲ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತುಮಕೂರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಿಗೂ ಹಾಸನಕ್ಕೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಮೈಸೂರು–ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ರಸ್ತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಇದು ನೀಲಗಿರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಹೆದ್ದಾರಿ. ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ. ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ಅದು ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಹಾಗು ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಇವು 312 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಸಮುದ್ರದ ಹಿನ್ನೀರು, ಖಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ಕೆಲಮುಖ್ಯಭಾಗಗಳು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ.

ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 25 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಂದರುಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಮಂಗಳೂರು, ಮಲ್ಪೆ, ನವಮಂಗಳೂರು, ಹಂಗರಕಟ್ಟೆ, ಕುಂದಾಪುರ, ಬೈಂದೂರು, ಭಟ್ಕಳ, ಶಿರಾಲಿ, ಮುರ್ಡೇಶ್ವರ, ಮಂಕಿ, ಹೊನ್ನಾವರ ಕುಮಟ ತದಡಿ, ಗಂಗಾವಳಿ, ಅಂಕೋಲ, ಕಾರವಾರ, ಮಾಜಾಳಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ನವಮಂಗಳೂರು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳು

ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ, ದೂರವಾಣಿ, ಆಕಾಶವಾಣಿ, ದೂರದರ್ಶನ, ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆ, ಗಣಕ, ಯಂತ್ರ, ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್, ಈಮೇಲ್ ಮುಂತಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಮಾರ್ಚ್ 2004, 31ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9909 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಅಂಚೆಕಛೇರಿಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ 1 ಲಕ್ಷ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ 18 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು 3 ಅಂಚೆ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಸರಾಸರಿ 23.74 ಲಕ್ಷ ಟಪಾಲುಗಳು ವಿತರಣೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸು. ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರವೊಂದರಲ್ಲೆ ಇವೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಭಾರಿ ಟಪಾಲು ವಿತರಿಸುವ 17 ಮತ್ತು ಎರಡು ಬಾರಿ ವಿತರಿಸುವ 258 ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಗಳಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ಪೀಡ್ ಪೋಸ್ಟ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ 27,348 ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಚೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಏಳು ಸಂಜೆ ವೇಳೆಯ ಅಂಚೆ ಸೇವಾಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಈಗ ಅಂಚೆ ಸೇವೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೊರಿಯಾರ್ ಸೇವೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವು ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಲ್ಲ.

ದೂರವಾಣಿ ಸಂಪರ್ಕ: ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತಿಮಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯ. 1881–82ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ 1889ರಲ್ಲಿ ಕಾಕನ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚವಿಖ್ಯಾತ ಖೆಡ್ಡಾ ಆಚರಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಂದು ಅದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಹಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಮಾರ್ಚ್, 2004ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ದೂರವಾಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 27,52,060. ಸು. 2700ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರವಾಣಿ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿವೆ. ತೀವ್ರಗತಿಯ ನಗರೀಕರಣದ ಫಲವಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ದೂರವಾಣಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾಕೇಂದ್ರಗಳು, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಹೋಬಳಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಎಸ್.ಟಿ.ಡಿ. ಮತ್ತು ಪಿ.ಸಿ.ಓ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಸುಲಭ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮೊಬೈಲ್‌ಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈಗ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ. ಟೆಲೆಕ್ಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು. ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ದೂರವಾಣಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ.

ಆಕಾಶವಾಣಿ: ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಎಂ.ವಿ. ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಯವರಿಂದ 1935ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9 ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಧಾರವಾಡ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಭದ್ರಾವತಿ, ಹಾಸನ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹೊಸಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರು. ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಎರಡು ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರಗಳು ವಾರ್ತೆ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ಪರಿಸರ, ಆರೋಗ್ಯ, ಮನರಂಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ದೂರದರ್ಶನದ ಪ್ರಸರಣವು ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದೆ.

ದೂರದರ್ಶನ: ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮೂಹ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ. ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಣೀಯ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು 03–09–1977ರಲ್ಲಿ ದೂರದರ್ಶನ ಪ್ರಸಾರ ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟನೆಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ 01–11–1981ರಲ್ಲಿ ತತ್ಕಾಲಿಕ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡು ವಾರದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. 1988ರಿಂದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂದು ಇದೊಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಸುಸಜ್ಜಿತ ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು 'ಇನಸಾಟ್' ಉಪಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಹಲವು ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಮೀ ಗಳಿದ್ದು ಅವು ಬೆಂಗಳೂರು ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ದೂರದರ್ಶನ 'ಚಂದನ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೇಬಲ್ ನೆಟ್‌ವರ್ಕ್ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವ ದೂರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಈಟಿವಿ, ಉದಯ ಟಿವಿ, ಉಷೆ ಟಿವಿ, ಯುಟಿವಿ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವುವು. ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ಭಾಷಾ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಲಭ್ಯವಿದೆ.

ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವು, ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಮಂಗಳೂರ ಸಮಾಚಾರ 1843ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಈ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ಸಂಪಾದಕ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹರ್ಮನ್ ಮೊಗ್ಲಿಂಗ್. ಕರಾವಳಿಯಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ರಾಜ್ಯದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ತರುವಾಯ ಧಾರವಾಡ, ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದವೇಳೆಗೆ ವಿವಿಧ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡವು. ಭಾರತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರವೇಶ ಇಡೀ ದೇಶದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೈಪೋಟಿಯಿದೆ. ಮುದ್ರಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆ, ಗಣಕಯಂತ್ರದ

ಬಳಕೆ, ಕೃತಕ ಉಪಗ್ರಹ, ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯ ಲೋಕವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಷಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಬೃಹನ್ನಗರವಾದ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೈಸೂರು, ಮಂಗಳೂರು, ಧಾರವಾಡ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ತ್ರಿಶ್ರೇಣೀಯ ಪಂಚಾಯಿತಿ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 5705 ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೂ 176 ತಾಲ್ಲೂಕು ಬೋರ್ಡುಗಳೂ ಉಂಟು. ಜಿಲ್ಲಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 27. ನೂತನ ಕಾಯಿದೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಲಹಾಮಂಡಲಿಗಳ ಬದಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 28,058 ಹಾಸಿಗೆಗಳಿರುವ 177 ಸರ್ಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ 1679 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗಳ ಹಾಸಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆ 17,828, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯಗಳ ಘಟಕಗಳು 578, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆ 1229, ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು 121, ಈ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಗೆ ಸಂಖ್ಯೆ 8143, ಕುಟುಂಬಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು 8143, ಸಂತಾನ ಹರಣ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ 3.77 ಲಕ್ಷ (2003–04), ಕುಟುಂಬ ಕಲ್ಯಾಣ ಉಪ ಕೇಂದ್ರಗಳು 8143, ಔಷಧಿ ಅಂಗಡಿಗಳು 14,566, ಕುಷ್ಠರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಘಟಕಗಳು 12, ಜಿಲ್ಲಾ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳು 12, ಯುನಾನಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳು 71, ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳು 10, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಲೇರಿಯಾ ನಿರ್ಮೂಲಯೋಜನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಫೀಲೇರಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯೋಜನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಿಡುಬು ನಿರ್ಮೂಲ ಯೋಜನೆ, ಕುಷ್ಠರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯೋಜನೆ, ಬಿ.ಸಿ.ಜಿ. ವ್ಯಾಕ್ಸಿನೇಷನ್ ಯೋಜನೆ–ಇವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 4 ಸರ್ಕಾರಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 19 ಖಾಸಗಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ (2004). ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು 66, ದಂತವೈದ್ಯಕಾಲೇಜುಗಳು 42, ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಅಂಗವಿಕಲರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂತವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಅಖಿಲಭಾರತ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಇವು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

6 ರಿಂದ 11ರ ವರೆಗಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕದಿಂದ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣದವರೆಗೆ ಉಚಿತ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9173 ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು 2554 ಪದವಿಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 11 ಲಕ್ಷ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 18 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿವೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 6 ಸಾಮಾನ್ಯ, 2 ಕೃಷಿ, 1 ಕನ್ನಡ, 1 ಮುಕ್ತ, 1 ತಾಂತ್ರಿಕ, 1 ವೈದ್ಯಕೀಯ 3 ಮಹಿಳಾ ಹಾಗೂ 3 ಇತರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ (2001–02) 1000 ಪದವಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 35 ಲಕ್ಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇತರೆ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು 122; ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು 32; ನ್ಯಾಯಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳು 67, ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು 13, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು 2, ಪಶುವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು 1, ವಿವಿಧ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯಗಳು (ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್) 184, ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು 19, ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು 916, ಫಾರ್ಮಸಿ ಕಾಲೇಜು 1, ಪ್ರಾಚ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು 5, ಶರೀರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜು 1, ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಕಾಲೇಜು 1, ಸಮುದ್ರ ಉತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ 1, ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸಂಸ್ಥೆ 1, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ 3523 ಸಾವಿರ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ 42,729, ವೈದ್ಯಕೀಯ 3,955, ದಂತವೈದ್ಯಕೀಯ 2,800 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 54,520 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು 78 ಸಾವಿರ.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜಿದೆ. ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು : ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು; ಗ್ಯಾಸ್ ಟರ್ಬೈನ್ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಬೆಂಗಳೂರು; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏರೋನಾಟಿಕಲ್ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ಷಯರೋಗ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ; ಕೇಂದ್ರೀಯ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52,850,562 (2001). ಇವರ ಪೈಕಿ 34,889,033 ಜನ (ಶೇ.66.01) ಗ್ರಾಮ ವಾಸಿಗಳು; 17,961,529 ಮಂದಿ (ಶೇ. 33.98) ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 26,898,918 ಪುರುಷರು ಮತ್ತು 25,951,644 ಮಹಿಳೆಯರು 2001ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ, ಇಡೀ ಭಾರತದ ಶೇ. 6.5ರಷ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಿರುವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇ.5.13ರಷ್ಟು ಜನ ಇದ್ದಾರೆ (2001).

ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು 29 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜನಭರಿತವಾದುದು. (65.37ಲಕ್ಷ). ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊಡಗು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ (5.48 ಲಕ್ಷ). ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1901 ರಿಂದ 2001ರವರೆಗೆ 39.7 ಮಿಲಿಯನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿದೆ. 1991–2001ರ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದರ ಶೇ 17.25 ಆಗಿತ್ತು. 2010ರವೇಳೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 61.5 ದಶಲಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ: 2001ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಪ್ರತಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 275 ಜನರು. ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಅತ್ಯಧಿಕ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ (2979) ವುಳ್ಳದ್ದು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ (416) ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು (383) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 2 ಮತ್ತು 3ನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ (132) ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ತರುವಾಯ ಕೊಡಗು (133) ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು (158) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ನಗರ–ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ: ಕರ್ನಾಟಕ ಹಳ್ಳಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜ್ಯ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 66 ಜನರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದ ಶೇ. 44 ರಷ್ಟು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ನಗರ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದು ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 32.1 ರಷ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ, ದೇಶದ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಧಿಕ. ಬೆಂಗಳೂರು ತರುವಾಯ ಬೆಳಗಾವಿ, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡಗಳು ಅಧಿಕ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳವು. ಕೊಡಗು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇದರ ನಂತರ ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಉಡುಪಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1901ರಲ್ಲಿ ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 12.6ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಈಗ ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹತ್ತು ಜನಭರಿತ ನಗರಗಳು (2001)

	ನಗರ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ
1.	ಬೆಂಗಳೂರು	56,86,844
2.	ಮೈಸೂರು	7,85,800
3.	ಹುಬ್ಬಳಿ–ಧಾರವಾಡ	7,86,018
4.	ಮಂಗಳೂರು	6,01,079
5.	ಬೆಳಗಾಂವಿ	4,56,999
6.	ಗುಲ್ಬರ್ಗ	4,30,265
7.	ದಾವಣಗೆರೆ	3,64,523
8.	ಬಳ್ಳಾರಿ	3,16,766
9.	ಬಿಜಾಪುರ	2,53,891
10.	ಶಿವಮೊಗ್ಗ	2,74,352

ಲಿಂಗಾನುಪಾತ: 2001 ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 964 ಮಹಿಳೆಯರು. ಇದು ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ (933) ಹೆಚ್ಚು. ಉಡುಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 1127 ಮಹಿಳೆಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರ ಪುರುಷರಿಗೆ 906 ಮಹಿಳೆಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಕ್ಷರತೆ: ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 33 ರಷ್ಟು ಜನರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು (2001) ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 23.71 ರಷ್ಟು ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಶೇ. 42.55 ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 67. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಲ್ಲಿ (ಶೇ. 60) ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು (ಶೇ. 81). ಒಟ್ಟಾರೆ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ (ಶೇ. 65.4) ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದ್ದ ದ.ಕನ್ನಡವು 2ನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಉಡುಪಿಗೆ 3ನೇ ಸ್ಥಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಾಯಚೂರು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಾಕ್ಷರತೆಯುಳ್ಳ ಜಿಲ್ಲೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕ್ಷರತೆ ದರ ಕಡಿಮೆ.

ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಿಂತ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರರು ಹೆಚ್ಚು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 76.3 ಭಾಗ ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಶೇ. 57.45 ಭಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ಸಾಕ್ಷರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದ.ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸಾಕ್ಷರರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ನಗರ–ಗ್ರಾಮೀಣರ ಸಾಕ್ಷರತೆ ನೋಡಿದಾಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಜಿಲ್ಲಾ ನಗರಗಳ ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ.

ವಯೋರಚನೆ: ರಾಜ್ಯದ ವಯೋರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 0–14 ವಯಸ್ಸಿನವರು ಶೇ. 24.6 ರಷ್ಟು ಬಾಲಕಬಾಲಕಿಯರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 6.9 ಭಾಗ ಅರವತ್ತು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನ ವೃದ್ಧರು. ಉಳಿವರು 15 ರಿಂದ 60 ವಯಸ್ಸಿನವರು. ಇವರನ್ನು ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 56 ರಷ್ಟು ದುಡಿಮೆ ಮಾಡುವರಾಗಿದ್ದು, ಅವರನ್ನಾಧರಿಸಿ ಶೇ. 31.5ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ವೃದ್ಧರು ಬದುಕುವರು.

ಕೆಲಸಗಾರರು: ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ರಹಿತರೆಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮೊದಲ ವರ್ಗದವರು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಕೆಲಸಗಾರರು. 2001 ಜನಗಣತಿಯಂತೆ 23,534, 791 ಜನರು ದುಡಿಯುವರು ಹಾಗೂ 29,315,771 ಜನರು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲದವರು. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 55 ಭಾಗ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದುಡಿಯುವರಲ್ಲಿ 19,364,759 (82.4) ಪೂರ್ಣಕಾಲಿಕ ಕೆಲಸಗಾರರು ಮತ್ತು 41,70,032 (17.6) ಜನರು ಅರೆಕಾಲಿಕ ಕೆಲಸಗಾರರು. ಇವರು ಆರು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರುವಂತಹವರು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 68.8 ಲಕ್ಷ ಕೃಷಿಗಾರರು ಮತ್ತು 62.3 ಲಕ್ಷ ಕೃಷಿಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದಾರೆ ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಶೇ. 60 ಭಾಗ ಕೃಷಿವಲಯದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರು.

ಧರ್ಮ: ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಶೇ. 83.86) ಹಿಂದು ಧರ್ಮಿಯರು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಎರಡನೆಯ (ಶೇ. 12.23) ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತರು (ಶೇ.1.9) ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವರು. ಇನ್ನುಳಿದವರು ಜೈನರು, ಬೌದ್ಧರು, ಸಿಕ್ಕರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಧರ್ಮಿಯರು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಉಪಜಾತಿಗಳಿವೆ.

ಧರ್ಮಕ್ಕನುಸಾರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ

ಧರ್ಮ	ಜನಸಂಖ್ಯೆ	ಶೇಕಡಪ್ರಮಾಣ
ಹಿಂದು	44,321,279	83.86
ಮುಸ್ಲಿಮ್	6,463,127	12.23
ಕ್ರೈಸ್ತ	1,009,164	1.91
ಜೈನ	412,659	0.78
ಇತರೆ	644,333	1.22

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸು. 166 ಮಾತೃಭಾಷೆಗಳಿದ್ದು ಬಹುಭಾಷಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಮುಖ ಹಾಗೂ ಮಾತೃ ಭಾಷೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 68ರಷ್ಟು ಜನರು ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವರು. ಕನ್ನಡದ ತರುವಾಯ ಉರ್ದು ಎರಡನೆಯದು (ಶೇ. 9). ಇದು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯಸ್ಥಾನ ತೆಲುಗಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಶೇ. 8.21) ಮರಾಠಿ, ತುಳು, ತಮಿಳು, ಕೊಂಕಣಿ, ಮಲೆಯಾಳಂ ಮತ್ತು ಲಂಬಾಣಿ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು. ಈ ಒಂಬತ್ತು ಭಾಷೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 99 ರಷ್ಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆ ಒಂದೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ಹೆಚ್ಚು ಉರ್ದು ಮಾತನಾಡುವವರು ಬೆಂಗಳೂರು, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ (ಶೇ. 44) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು (ಶೇ. 57), ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬೀದರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ (ಶೇ. 60), ದ.ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿ (ಶೇ. 85) ಬಿಜಾಪುರ, ಬೀದರ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಲಂಬಾಣಿ (ಶೇ. 56) ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ನಡುವೆ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು : ಬೆಂಗಳೂರು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ನಗರದಲ್ಲೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ವಾಯುಗುಣ ವರ್ಷಾದ್ಯಂತ ಹಿತಕರ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 2188 ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 742 ಜವಳಿ, 176 ರಾಸಾಯನಿಕ, 1562 ಎಂಜಿನೀಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 37 ರಷ್ಟು ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ

ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನ ಅರಮನೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿವೆ. ಬಹು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಐ.ಟಿ. ಬಿ.ಟಿ. ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಹಲವು ಬಂದಿವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಹಾಗೂ ಅಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೇನೂ ಅಭಾವವಿಲ್ಲ. ಇವರ ದಕ್ಷತೆ ಶಿಸ್ತುಗಳೇ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ರಾಜಾಜಿನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಎಸ್ಟೇಟು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಪೈಕಿ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು, ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷವಾದದ್ದು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅನೇಕ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ನೇಯ್ಗೆ ಕೆಲಸ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ, ಸೇನಾಕೇಂದ್ರ, ಟಿಪ್ಪೂಸುಲ್ತಾನನ ಕೋಟೆ, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, ಕಬ್ಬನ್‌ಪಾರ್ಕ್, ಅರಮನೆ, ಸರ್ಕಾರದ ಪೀಠವಿರುವ ವಿಧಾನಸೌಧ ಮುಂತಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನಾಗಾರಗಳೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಬೆಳೆಯಲು ಸ್ಥಳದ ಅಡಚಣೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ತೊಂದರೆಯೆಂದರೆ ನೀರಿನದು. ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಯೋಜನೆ ಪೂರೈಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ತೊಂದರೆಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿವೇಶನ, ವಸತಿಗಳ ಕೊರತೆ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಕೊಳಗೇರಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸಂಚಾರ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಅಪಘಾತಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ಈ ಬೃಹನ್ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ಭಾರತದ ಉದ್ಯಾನಗಳ ನಗರವೆಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 140 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶಾಲ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಭವ್ಯ ಭವನಗಳೂ ಮನಮೋಹಕ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ತುಂಬಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಇದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ದಸರ ಉತ್ಸವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದೆ. ಇಂಡೊ–ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಅರಮನೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ಜಗನ್ಮೋಹನ ಬಂಗಲೆಯ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಲಲಿತಮಹಲ್, ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮುಂತಾದವೂ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿರುವ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟವೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಮೈಸೂರು ನಗರ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ನಗರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಂಡೀಪುರ ಅಭಯಾರಣ್ಯವೂ ವನ್ಯಧಾಮವೂ, ರಂಗನತಿಟ್ಟಿನ ಪಕ್ಷಿಧಾಮವೂ ಇರುವುದು. ಇತಿಹಾಸ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ತಲಕಾಡುಗಳು, ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪಾಗಾರಗಳಾದ ಸೋಮನಾಥಪುರ ಬೇಲೂರು ಹಳೇಬೀಡುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಏಕಶಿಲಾವಿಗ್ರಹವಾದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರವಿರುವ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಶಿವಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಂಷ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ, ಅಗ್ಗದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸರಬರಾಜು, ಸ್ಥಳಾನುಕೂಲ ಇವೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಗರ ಅಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸರ್ಕಾರದವು.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಧಾರವಾಡ ಗುಂಪು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಗ ಎರಡನೆಯದಾಗಿದೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳು ಅವಳಿನಗರಗಳು. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರವಿಲ್ಲ. ಇವು ಒಂದಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ; ಧಾರವಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕೇಂದ್ರ; ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ.

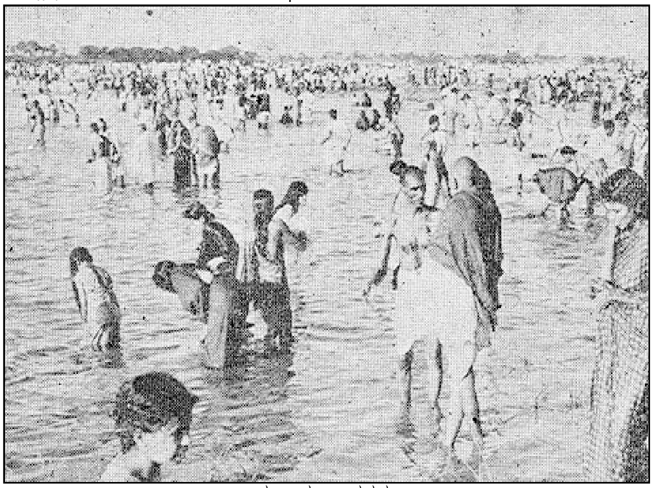

ತಲಕಾಡು ಸ್ನಾನದೃಶ್ಯ

ಮಂಗಳೂರು ಕರಾವಳಿಯ ದೊಡ್ಡ ನಗರ; ರೇವು ಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಂದರು ಕೇವಲ ಸಾಗರ ಮಾರ್ಗದ ಬದಿತಾಣವಾಗಿದ್ದು ಬಹುಕಾಲ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡು. ಭಾರತದ ಕಾಫಿ ನಿರ್ಯಾತದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಸಾಗುವುದು ಈ ಮೂಲಕ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಗುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ಸಾಗಣೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಳೆದಿದೆ. ಈಗ ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರವೂ ಅನೇಕ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ನವಮಂಗಳೂರು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

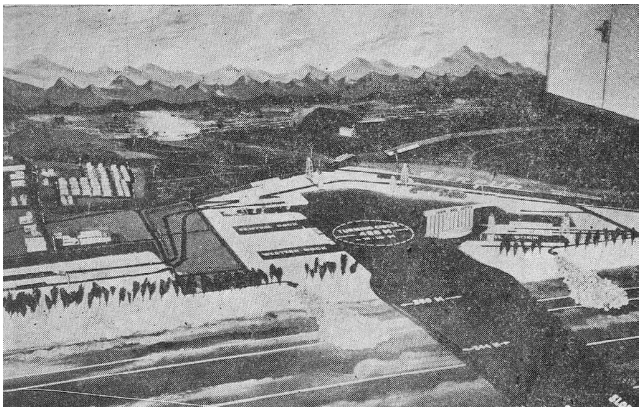

ಮಂಗಳೂರಿನ ಹೊಸ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆ

ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಇರುವುದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಸು. 96 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ (2,743 ಮೀ) ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಇದು ಈಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಂಡ ಉದ್ಯಮ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವು ಮುಗಿದಿರುವುದರಿಂದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿವೆ.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮರ್ಮಗೋವಕ್ಕೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮೈದಾನದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಹತ್ತಿ ಉದ್ಯಮದ ಕೇಂದ್ರವಿದು. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಎರಡನೆಯ ಸೇನಾಕೇಂದ್ರ, ವಿಶ್ರಾಂತಿದಾಣ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಹಾಗೂ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಾಣಗಳೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದಂತಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ

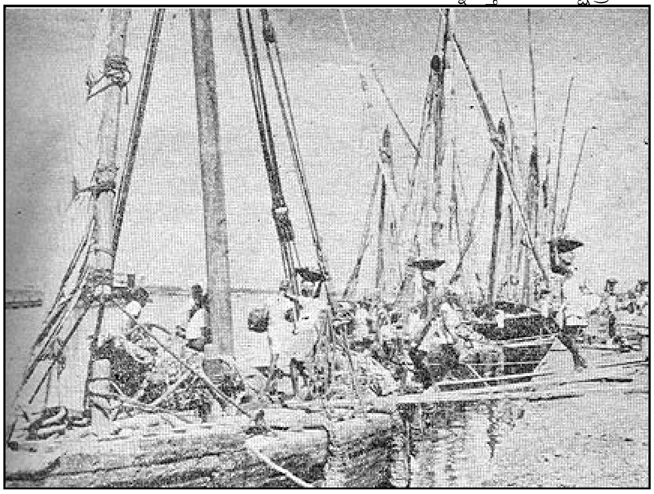

ಮಂಗಳೂರಿನ ಹಳೆಯ ಬಂದರು

ಅನೇಕ, ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಮಂಡಲ ಬಳಿಯ ತಲಕಾವೇರಿ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 68 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ. ಗೋಕರ್ಣ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪವಿತ್ರ ಲಿಂಗ ಗೋವಿನ ಕಿವಿಯಂತಿದೆ. ಹಿಂದುಗಳ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರವಿದು. ಕಾರ್ಕಳ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದು. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇಲುಕೋಟೆ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಕೇಂದ್ರ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ವೈರಮುಡಿಉತ್ಸವ ಹಿಂದೂ ಆಸ್ತಿಕರ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಮೂಡಬಿದಿರೆ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 35 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಜೈನಕಾಶಿ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ನಂಜನಗೂಡು ಈಶ್ವರನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನ. ತುಂಗಾನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು. ಈ ಊರು ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಆವೃತ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸವದತ್ತಿ ಬಳಿಯ ಶ್ರೀ ರೇಣುಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಸಿದ್ಧಗಂಗಾ ತುಮಕೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೃಶ್ಯ ಚೆಲುವಿನದು. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ರಥೋತ್ಸವ, ದನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಉಡುಪಿ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಅಷ್ಟ ಮಠಗಳಿವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಗತಕಾಲದತ್ತ ಇಣುಕುನೋಟ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಬಳಿಯ ದೇವಗಿರಿ ಮತ್ತು ದೇಗುಲಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತುಮಕೂರಿನ ಬಳಿ ಇರುವ ಕೈದಾಳದ ಚೆನ್ನಕೇಶವನ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯದು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಬಳಿಯ ಖಾನಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಹು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದವು. ಸುತ್ತಣ ನಿಸರ್ಗವೂ ಸುಂದರವಾದದ್ದು. ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ ಸ್ಥಳ ಕಿತ್ತೂರು. ಮಹೀಪಾಲಗಡವಿರುವುದು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಬಳಿ. ವೈಜನಾಥ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಡಿಕೇರಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದಿನ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ರಾಜರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸಮೀಪ ಇರುವ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮೈಸೂರು ದೊರೆಗಳ ಮುಂಚಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನ ಸ್ಮಾರಕ, ದರಿಯಾದೌಲತ್ ಬೇಸಗೆ ಅರಮನೆ, ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗನಾಥನ ದೇವಾಲಯ ಇವೆ. ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮೊದಲನೆಯದು. ಎರಡನೆಯದಾದ ಶಿವಸಮುದ್ರವೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಇದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದಾಣಗಳೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮಗಳೂ ಮೃಗಯಾವಿನೋದ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ವಿಹಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಅನೇಕ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಗುಂಬೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆ ಅಸ್ತಮಿಸುವ

ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಅನೇಕರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸುತ್ತಣ ಸನ್ನಿವೇಶ ರಮ್ಯವಾದದ್ದು. ಬಂಡೀಪುರ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ

ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ನಂಜನಗೂಡು

ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆನೆಕಲ್ಲು ರಸ್ತೆಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದ ಸಂಪಂಗಿರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಕೃತಿ ರಮ್ಯಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ನಾಗರಹೊಳೆಗೆ ಕೊಡಗಿನ ವಿರಾಜಪೇಟೆಯಿಂದ ಸು. 20 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಇದು ಅಭಯಾರಣ್ಯ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆ ಇರುವ ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ಶಿವಗಂಗಾ ಕೂಡ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೊಂದು ಚೆಲುವದಾಣ. ವಸಂತಪುರ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿಯ ಪುಟ್ಟ ಬೆಟ್ಟ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜಲಪಾತಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಳಗುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಸು. 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶರಾವತಿ ನದಿಯಿಂದಾಗಿರುವ ಜೋಗದ (ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ) ಜಲಪಾತ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಂಡ್ಯಕ್ಕೆ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿ ಕಾವೇರಿ ಎರಡಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ ಕವಲು ಗಗನಚುಕ್ಕಿ, ದಕ್ಷಿಣದ್ದು ಭರಚುಕ್ಕಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲೇ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕದ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಯ ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತ ಗೇರು ಸೊಪ್ಪೆಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಜನಕ ಯಂತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತಮೊಂದು ಸುಂದರ ತಾಣ. ಯಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳೀನದಿಯ ಲಾಲ್‌ಗುಳಿ, ಯಲ್ಲಾಪುರದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾವಳಿ ನದಿಯ ಮಾಗೋಡು, ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಶಿರಸಿಯ ಬಳಿಯ ಶಿವಗಂಗಾ, ಸಿದ್ದಾಪುರದ ಉಂಚಳ್ಳಿ, ಆಗುಂಬೆಯ ಬಳಿಯ ವರಹಿ– ಇವು ಇತರ ಕೆಲವು ಜಲಪಾತಗಳು.

ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜಲಾಶಯಗಳೂ ಚೆಲುವುದಾಣಗಳೇ. ಮೈಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರಿನ ಬಳಿಯ ಮದಗಮಸೂರ್ ಸರೋವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದು. ಇದರ ಶಿಲ್ಪ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಈ ಸರೋವರದ ಕಟ್ಟೆ ಮಣ್ಣಿನದು; ಒಂದು ಫರ್ಲಾಂಗ್ ಉದ್ದವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸನಿಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕಾವತಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ತಿಪ್ಪಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ ಜಲಾಶಯಪ್ರದೇಶ ವಿಹಾರಿಗಳಿಗೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ.

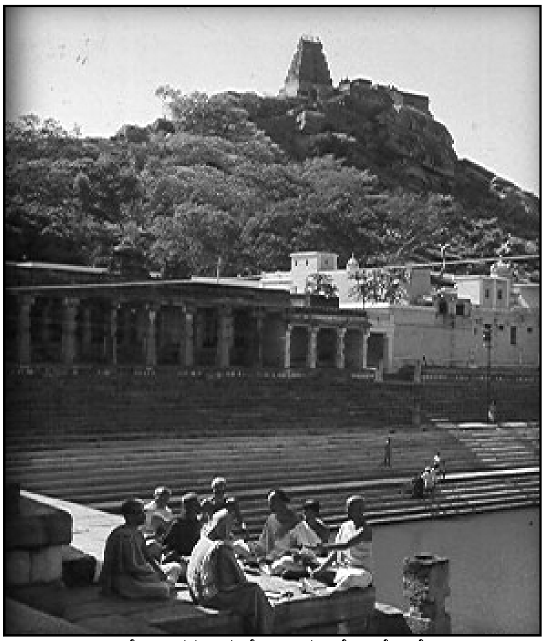

ಯೋಗಾನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯ, ಮೇಲುಕೋಟೆ

ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಹರಿದುಬರುವ ತಾಣ ನವಿಲುತೀರ್ಥ. ವಾಣಿವಿಲಾಸಸಾಗರ ಹಿರಿಯೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕೃತಕ ಸರೋವರ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿಶಾಲ ಸಾಗರ ಈಚಿನ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವಾರು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ

ಮಡಿಕೇರಿಯ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಆರಂಭ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಬಿಜಾಪುರ ಮೊದಲನೆಯದು. ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಣ ಕೋಟೆಯ ಉದ್ದ 13 ಕಿಮೀ. ಈಗಲೂ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗೋಳಗುಮ್ಮಟ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಸೀದಿ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಿದರೆ ಇನ್ನೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳು. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಕೋಟೆ ಬತ್ತೇರಿಗಳು ದೊಡ್ಡ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶರಣಬಸವ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ನಿಸರ್ಗದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿರುವ ಬೀದರ್‌ನ ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಗಳೂ ಭವನಗಳೂ ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಲೆಗಳ ಸಂಗಮದ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಬಿದ್ರಿ ಕಲೆಗೆ ಈ ಊರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬೀದರ್‌ಗೆ ಸು. 112 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಯುದ್ಧಶಿಲ್ಪದ ಪರಿಚಯ ಪಡೆಯಬೇಕೆನ್ನುವವರು

ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಮಂತ್ರಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳ; ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹೆಗಳೂ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಐಹೊಳೆಗಳೂ,

ಕೃಷ್ಣರಾಜೇಂದ್ರ ಗಿರಿಧಾಮ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಕಲೆ ಗದುಗಿನಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈಗ ಗದಗ್ ಹತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಶಿವಶರಣರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ ಸ್ಥಳವೇ ಕೂಡಲಸಂಗಮ. ಗದಗಿನ ಸನಿಯದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲೂ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇಗುಲಗಳಿವೆ. ಇವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ತೊಟ್ಟಿಲು ಎಂದು ಫರ್ಗುಸನ್ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಡಂಬಳ, ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಇಟಗಿ, ಕುಕ್ಕನೂರು, ಕುಂದಗೋಳ, ಹಾವೇರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ, ತಿಳವಳ್ಳಿ ನೀರಲಿಗಿ, ಗಳಗನಾಥ, ಹಾವನೂರು, ಹರಳಹಳ್ಳಿ, ಹಾನಗಲ್, ಬಂಕಾಪುರ, ಬನವಾಸಿ, ಆನವಟ್ಟಿ, ಬಾಳಂ ಬೀಡು, ಉಣಕಲ್, ಗಂಜಿಗಟ್ಟಿ, ಕುರವತ್ತಿ, ಬಾಗಲಿ– ಇವೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಮಿಡಿಯುವ ನಾಡಿಗಳು.

ಇತಿಹಾಸದ ಹಲವಾರು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಚೆಲ್ಲಾಡಿರುವುದು ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ. ಇದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೃದಯಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೊನೆಯ ವೈಭವಯುತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಗ್ನಾವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಮಲೆಘಟ್ಟಗಳ ನಡುವಣ ಪಾಳು ಬಯಲಿನ ನಡುವೆ ನಿಂತ ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ, ರಾಣಿಮಹಲ್, ಕಮಲಮಹಲ್, ಆನೆಸಾಲು, ಅರಮನೆಯ ಆಸ್ತಿಭಾರ, ಹಜಾರ ರಾಮನ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಸ್ಮಾರಕಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಭವ್ಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪದ ಫಲವಾದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಟ್ಟೆಯಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೇಲೂರು ಹಳೆಬೀಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪದ ಮಹೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇಗುಲಗಳು ವಿಶ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದಂಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಸೋಮನಾಥಪುರದ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಇದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟ ವಿಗ್ರಹ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶಾಂತಿಮೂರ್ತಿ. ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹರಿಹರ, ನೀಲಗುಂದ, ಕೊಟ್ಟೂರು, ಉಚ್ಚಂಗಿ, ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ, ಬನವಾಸಿ, ಸೋಂದಾ–ಇವೂ ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ಭದ್ರಾವತಿಯ ಬಳಿಯ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿ ಬೇಸಗೆಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ಶಿರಸಿ ಕುಮಟಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಯಾಣ ಚೆಲುವಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ನಟ್ಟ ನಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲು ಬಸವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ರಮ್ಯತೆಯೂ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕಲೆಯೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿವೆ.

ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ : ಭಾರತದ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರದ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ದಿನಗಳ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಂತೆಯೇ ರಫ್ತಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ, ಗಂಧದ ಸಾಬೂನು, ರೇಷ್ಮೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ವಿದೇಶೀ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಇತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಕೈಕೊಂಡ ಇಂಥ ನಾನಾ ಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿರ್ಯಾತ ದೃಢವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಫ್ತು

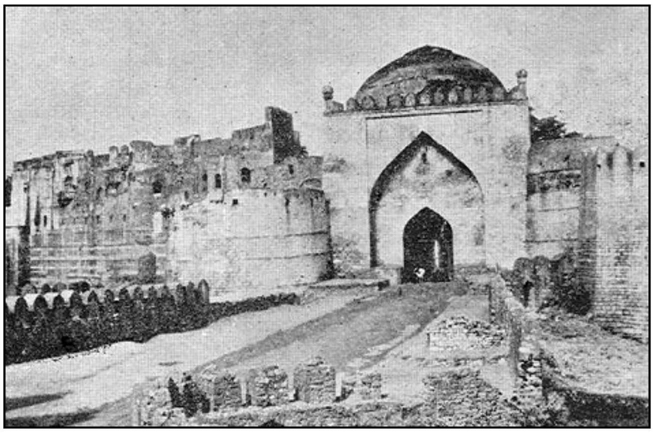

ಬೀದರ್‌ನ ಕೋಟೆ

ವ್ಯಾಪಾರ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಗೋಡಂಬಿ, ಕಾಫಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಇವಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

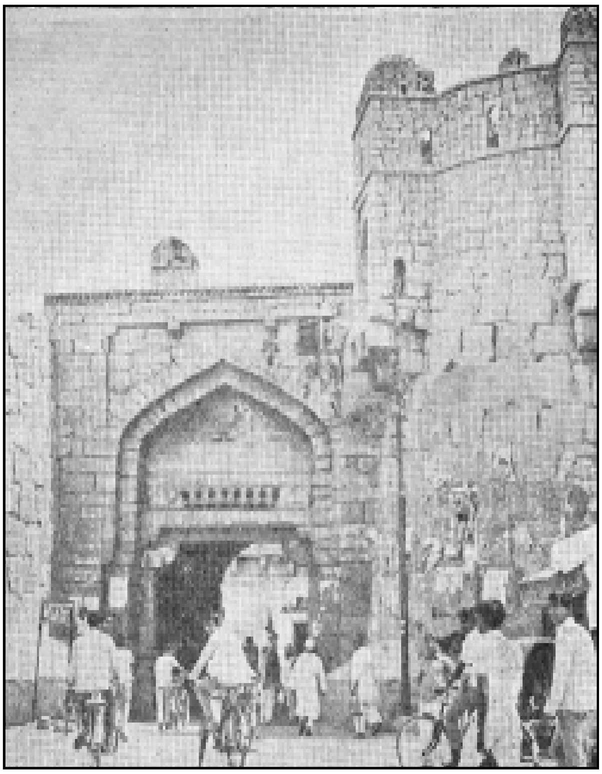

ರಾಯಚೂರು ಕೋಟೆಯ ಒಂದು ದ್ವಾರ

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳದು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಗೋಡಂಬಿ (1.56 ಕೋಟಿ ರೂ). ಇದರೊಂದಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಸಿರುವ ಪದಾರ್ಥ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ ಅಪ್ಪಟ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಜವಳಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆರನೆಯದು ಏಲಕ್ಕಿಯದು ಏಳನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಈ ಏಳು ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಯಾತ ಮೌಲ್ಯ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನ ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ. 85 ರಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧ ರೇಷ್ಮೆ ಸಮುದ್ರಮೂಲ ಆಹಾರವಸ್ತು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಫಲೋತ್ಪನ್ನ, ಅಗರಬತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು, ಗೋಡಂಬಿ, ಚಿಪ್ಪೆಣ್ಣೆ, ಮೂಳೆಪುಡಿ, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸಾಬೂನುಗಳು, ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಯಾತದ ಹೆಚ್ಚಳದ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸಹೊಸ

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ, ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿದೇಶೀ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಮಾಗೋಡು ಜಲಪಾತ

ಪದಾರ್ಥ	ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶಗಳು
1. ಅಗರಬತ್ತಿ	ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಘಾನ, ಫೀಜಿ, ಇಟಲಿ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳು, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಉಗಾಂಡ, ಅರೇಬಿಯ, ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಕೀನ್ಯ, ಇರಾಕ್, ಸ್ವೀಡನ್.
2. ಅಪ್ಪಟ ರೇಷ್ಮೆ	ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಅಮೆರಿಕ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಸ್ವೀಡನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಮಲೇಷ್ಯ, ಇಟಲಿ, ಕೆನಡ, ಇರಾನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜಪಾನ್, ಕೀನ್ಯ, ಮಲಾವಿ, ನೈಜಿರೀಯ, ಫೀಜಿ, ನಾರ್ವೇ.
3. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳು	ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಹಂಗರಿ, ನೈಜೀರಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ವಿಯೆಟ್ನಾಂ, ಇರಾಕ್, ಇರಾನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳು, ಜರ್ಮನಿ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಐರ್ಲೆಂಡ್.
4. ಏಲಕ್ಕಿ	ಇರಾಕ್, ಅರೇಬಿಯ, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿ ದೇಶಗಳು, ಇರಾನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್.
5. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು	ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್, ಹಂಗರಿ.
6. ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು	ಸಿಂಗಪುರ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಜಪಾನ್
7. ಕಾಫಿ	ಅಮೆರಿಕ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಇರಾಕ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸ್ವೀಡನ್, ರಷ್ಯ
8. ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆ	ಮಲಾವಿ, ಬ್ರಿಟನ್.
9. ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಜಪಾನ್, ಹಂಗೇರಿ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶಗಳು, ಅರೇಬಿಯ, ಕೀನ್ಯ, ರಷ್ಯ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ.
10. ಗೋಡಂಬಿ	ಅಮೆರಿಕ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜರ್ಮನಿ, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಲೆಬನಾನ್, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ.
11. ಗೋಡಂಬಿ ಚಿಪ್ಪೆಣ್ಣೆ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್
12. ಗ್ರಾನೈಟ್	ಜಪಾನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟಲಿ.
13. ಜವಳಿ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಫೀಜಿ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಕೀನ್ಯ, ನಾರ್ವೇ, ಸಿಂಗಪುರ, ಉಗಾಂಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಮಲಾವಿ, ಇರಾನ್, ಸೈಪ್ರಸ್.
14. ತೆಂಗಿನ ನಾರು, ಹುರಿ	ಇರಾಕ್
15. ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಲಿನೋಲಿಯಂ	ಮಲೇಷ್ಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಬ್ರಿಟನ್, ಉಗಾಂಡ, ಕೀನ್ಯ, ಶ್ರೀಲಂಕ.
16. ಫಲೋತ್ಪನ್ನ	ಬ್ರಿಟನ್, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಖಾರಿಯ ದೇಶಗಳು, ಇರಾನ್, ರಷ್ಯ, ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಅಮೆರಿಕ, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ, ಶ್ರೀಲಂಕ.
17. ಮರ ಮತ್ತು ದಿಮ್ಮಿ	ಜಪಾನ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್.
18. ಮೂಳೆ ಪುಡಿ	ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ.
19. ರೇಷ್ಮೆ ರದ್ದಿ (ವೇಸ್ಟ್)	ಇಟಲಿ, ಜಪಾನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್.
20. ಸಮುದ್ರಮೂಲ ಆಹಾರ	ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್.
21. ಸಾಬೂನುಗಳು, ಅಂಗರಾಗಗಳು	ಇರಾನ್, ಫೀಜಿ, ಅಮೆರಿಕ, ಸಿಂಗಪುರ, ಟಾನ್ಜಾನಿಯ, ಅರೇಬಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ಫಿನ್ಲೆಂಡ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್.
22. ಹತ್ತಿ ಬೀಜ, ಎಣ್ಣೆ, ಹಿಂಡಿ	ಬ್ರಿಟನ್, ಪೋಲೆಂಡ್, ರಷ್ಯ
23. ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮ	ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಹಂಗೇರಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ, ಜರ್ಮನಿ, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್.
24. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು	ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಬ್ರಿಟನ್, ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್.

(ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.;ಪಿ.ಎಂ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಸಮೃದ್ಧ ಕಾಡುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯ. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಘಟ್ಟಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗುರ್ತಿಸಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ್ಯ ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ 25 ಪ್ರಮುಖ ತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ವೃಕ್ಷರಾಶಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯರಾಶಿಗಳಷ್ಟೇ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂಪತ್ತು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಘೋಷಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 38,724 ಚ.ಕಿಮೀ ಅಂದರೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 20.2 ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ದಾಖಲಾಗಿದ್ದರೂ. ಶೇ. 11 ಪ್ರದೇಶ ಮಾತ್ರ ವೃಕ್ಷ ಆವೃತವಾದುದು. ಉಳಿದದ್ದು ಕ್ಷೀಣಿತ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅರಣ್ಯ ನೀತಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ (ಶೇ. 33.3) ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಈ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಣ್ಯೀಕರಣ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಸಿ

ನೆಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 2001–02 ನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಮೂಲಕ 49,755 ಹೆ. ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ನಂತರವೂ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ವೃಕ್ಷ ಬೆಳೆಗಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ, ಗ್ರಾಮ ಅರಣ್ಯ ಸಮಿತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಅರಣ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ದೂರ ಸಂವೇದಿ (ರಿಮೋಟ್ ಸೆನ್ಸಿಂಗ್) ಹಾಗೂ ಭೂಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೋಕೊ ಮತ್ತು ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ರೀತಿಯವು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಮತ್ತಿ, ಬಾಗೆ, ಪಡಾಕ್ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದದ ಮರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀಗಂಧವಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣ, ಭೂಗುಣ ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈಗ ಬಂಜರಾಗಿ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು (ಉದಾ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ) 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಗಾತ್ರದ ಮರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳು, ವ್ಯವಸಾಯದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ಮನೆಕಟ್ಟಲು, ಸೌದೆ ಇದ್ದಲುಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನವನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿದ್ದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳು ಇಂದು ಬಂಜರಾಗಿವೆ. ಇಂದಿನ ಅರಣ್ಯಗಳಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅವು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಈಗಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳು ಬುಲ್ಡೋಜರುಗಳು, ಜೀಪ್ ಹಾಗೂ ಲಾರಿಗಳು ಇವನ್ನೂ ಹಾಳು ಮಾಡಲು ದಾರಿ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನಮ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದ ಕಾಗದ, ಮರದ ತಿರುಳು, ರೇಯಾನ್, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಚಿಪ್‌ಬೋರ್ಡ್ಸ್, ವಿನೀರ್ಸ್ ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಣ್ಯವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹಂಚಿಕೆಯ ಪಾತ್ರ ಬಹು ಹಿರಿದಾದದ್ದು. ಸಂಪತ್ಕುಮಾರನ್ ಅವರು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯವನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1. ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ: ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 150–300 ಸೆಂಮೀ. ವಿತರಣೆ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ (ಕೊಡಗು, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದ.ಕ., ಉ.ಕ., ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು).

2. ಮಿಶ್ರ ಎಲೆಯುದುರುವ ಸಸ್ಯ (ಡೆಸಿಡ್ಯುಯಸ್) ಪ್ರದೇಶ: ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 60–150 ಸೆಂಮೀ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

3. ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಪ್ರದೇಶ: ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 50 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯವುಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವೇ ಆದರೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ನಿಖರವಾದ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯದಕ್ಕೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತದೆ.

1. ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ: ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ 10–70 ಕಿಮೀಗಳ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳು, ಪರ್ವತಗಳ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರಸ್ತೆಗಳ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಿಂದಾಗಿ ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪ್ರವೇಶ ಅತಿ ದುರ್ಗಮವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಸ್ತರದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇರೆಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಸ್ತರಕ್ಕೂ ನಡುವಿನ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ದ್ರತೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಇವು ದಟ್ಟವಾದ ಅಡವಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೋಕುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರಣ್ಯದ ಒಳಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆ (ಮರಗಳ ಮೇಲಿನ ಒಣಗಾಳಿಯ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ). ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪ್ರಬಲ ಗಾಳಿಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಯುವ ಮರಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಕುಳ್ಳಾಗಿ ವಿರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾನ್ಸೂನಿನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದುಂಟು. ಹಾವಸೆಗಳು, ತೆರ್ಮೆಗಳು, ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಪ್ಪು ಗಿಡಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ನೆಲದಿಂದ 60–70 ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ವೃಕ್ಷಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆರ್ಕಿಡ್ ಸಸ್ಯಗಳು, ಕೆಸುವಿನ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ತೆರ್ಮೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳು ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ : ಉದಾ: ವಾಲಿಮರ, ಧೂಪ, ಎಣ್ಣೆಮರ, ಬಾಗೆ, ನಾಗಸಂಪಿಗೆ, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ಸಾಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಧ್ಯಮಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದ ನೆರಳನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ವೃಕ್ಷಗಳ ದಪ್ಪ ಕಡಿಮೆ, ಎತ್ತರ 20–60 ಮೀ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದುಕಬಲ್ಲವು. ಈ ಮರಗಳ ಮೇಲೂ ಹಾವಸೆಗಳು ಹಾಗೂ ತೆರ್ಮೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಅಪ್ಪುಗಿಡಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳೆಂದರೆ–ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ರಾಮನದಿಕೆ, ಕುಟುಗೇರಿ, ಹೈಗ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಹೆಬ್ಬಲಸು ಮಂಡ ಧೂಪ, ಚಿಟ್ಟು ತಂದ್ರಿಮರ, ಗೊಬ್ಬನೇರಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರದ ಮರಗಳ ಎತ್ತರ 10–20 ಮೀ ವರೆಗೆ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮರಗಳೆಂದರೆ ಸಗದೆ, ಹಲಸು, ಕಿಲಾರ್ ಭೋಗಿ, ಕನಾನಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಎಲ್ಲಗ, ಕೆಂದಾಳ, ಅರದಳ ಕೂರ, ಕಾಡು ಕುಂಬಳ, ಸೊಟಿಗೆಮರ, ಲೊಡ್ಡಗಿನಮರಜ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಎಲ್ಲ ಸ್ತರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೊದೆಯಂತೆ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ: ಉದಾ; ಹಾಸಿಗೆ ಮರ, ಕುಂಕುಮದ ಮರ, ಬಿಳಿ ದಾಳೆ, ಕಿಸ್ಕಾರ, ಬೆಂಡು ಮರ, ಪಾವಚೆ, ಆರ್ಥ್ರಿ, ದತ್ತಲೆ, ಕಾಡು ಅಡಿಕೆ, ಅಡರುಬಳ್ಳಿಗಳು : ನೀಟಮ್ ಉಲ, ಸ್ಪತೋಡಿಯ ರಾಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿಯೈ, ದಾಲ್‌ಬರ್ಜಿಯ ಸಿಂಪತೆಟಿಕ, ಬಾಹಿನಿಯ ವಾಹ್ಲಿ (ಹೆಪ್ಪರಿಗೆ) ಸ್ಟ್ರಿಕ್ನಾಸ್ ಕಾಲಂಬ್ರಿನ (ನಾಗಮುಷ್ಠಿ), ಲವಂಗ ಎಲ್ಯೂತೆರಾಂಡ್ರ (ಲವಂಗ ಲತೆ), ಡಯಸ್ಕೋರಿಯ ಏಲೇಟ (ತೂನಗೆಣಸು) ಮತ್ತು ಎಂಟಾಡ ಪರ್ಸಿಯಥ.

ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯಗಳ ಬೇರೆ ರೂಪಾಂತರಗಳಾದ ಷೋಲಾ ಅರಣ್ಯಗಳು 1000 ಮೀ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಝರಿಗಳ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ವಾಯುರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವು ಇದ್ದು ತೀರ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಈ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮತ್ತು ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿದ್ದು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಬಾಬಾಬುಡನ್, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಕುದುರೆಮುಖ ಮುಂತಾದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಷೋಲಾ ಅರಣ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಮರಗಳು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳು ಆಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾವಸೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಕಿಡಿಯನ್ ಆರ್ಬೋರಿಯಮ್, ಲಿಟ್ಸಿಯ ಗ್ಲಾಬ್ರೇಟ, ಪಿಟೋಸ್ಪೋರಮ್ ಟೆಟ್ರಸ್ಪರ್ಮಮ್, ಕುಂಪೋಲಿ, ನೀರುಜಪ್ಲೆ, ಕಲ್‌ಬಿಕ್ಕಿ ಕ್ಯಾಲಿಕಾರ್ಪ ಟೊಮೆಂಟೋಸ, ಕ್ಯಾಂತಿಯಮ್ ಡೈಕಾಕಮ್ ವೈರೈಟಿ ಅಂಬೆಲೇಟಮ್, ಬೀಗದಮರ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಮೀಲಿಯೋಸ್ಮ ಮೈಕ್ರೊಕಾರ್ಪ, ಹೊನ್ನೆ, ಚಂಗ, ಶೆಫ್ಲೆರ ಕ್ಯಾಪಿಟೇಟ, ಕಂಡಗರಿಗೆ ಮತ್ತು ಷೋಲಾ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರ್ಟಿಮಿಸಿಯ ಪಾರ್ವಿಫ್ಲೋರ, ಚಿನ್ನದಾವರೆ ಮತ್ತು ಕಿರು ಈಚಲು ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಷೋಲಾ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಾಯುಪೀಡಿತ ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಗೆ ಎಡೆಗೊಟ್ಟಿದ್ದು ಕೆಳಗೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಪರ್ವತಾಗ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಋತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹುಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು, ಸೂರ್ಯನ ಗಾಢಪ್ರಖರತೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನೆಲ್ಲ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತಗೊಂಡ, ಅಗಲ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಎಲೆಗಳ, ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಮರಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುವು. ಓಲಿಯ, ವೆಂಡ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಯ, ಆಲೋಫಿಲಸ್, ಯೂಜೀನಿಯ, ಸಿಂಪ್ಲೊಕಾಸ್ ಮತ್ತು ಲೊನಿಸೆರ ಇವೇ ಆ ಜಾತಿಯವು. ಕುರಂಜಿಗಿಡದ ಪೊದೆಗಳಂತೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಧಾನ ಹುಲ್ಲುಗಳು: ಆಂಡ್ರೋ ಪೋಗಾನ್ ಪರ್ಟುಸಸ್, ಇಶೀಮಮ್ ಪೈಲೋಸಮ್ (ಕುಂದರಕಡ್ಡಿಹುಲ್ಲು), ತಿಮಿಡ ಇಂಬರ್ಬಿಸ್, ಸಿಂಬೊಪೋಗಾನ್ ಪಾಲಿನ್ಯೂರೋಸ್ ಮತ್ತು ಎರಾಗ್ರಾಸ್ಟಿಸ್ ನೈಗ್ರ.

2. ಮಿಶ್ರ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಸಸ್ಯ ಪ್ರದೇಶ : ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು, ತೇಗಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಹಾಗೂ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು

ಮಿಶ್ರಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗಲ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 35–50 ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತೇವಪೂರಿತ ಹಾಗೂ ಒಣ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಸಸ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಮೊದಲಿನದರಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬಲು ಹುಲುಸಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲೂ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಸ್ತರಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವು ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ರೀತಿಯದರಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಗಳು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಸ್ಥಳಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ತೇವಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಿರುವ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಎತ್ತರ 30–40 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ – ಹೆತ್ತೇಗ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಪಾದ್ರಿ, ನಂದಿ, ಜಂಬೆ, ತೇಗ, ಬೆಂಡೆಮರ, ಹೊನ್ನೆ ಮುಂತಾದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅನೇಕ ಮರಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಳತೆ 3–5 ಮೀ ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಅರಣ್ಯಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ರೂಪಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ : ಉದಾ: ಮಡಿಮರ, ಗೋಮಜ್ಜಿಗೆ, ಕೂಲಿ, ಜಂಬುನೇರಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಿರುಬಿದಿರು ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬಿದಿರುಗಳ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಒಣಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ ಶಕ್ತಿಯುಡುಗಿನ ತೇವಪೂರಿತ ಅರಣ್ಯದ ರೂಪಾಂತರ. ಇದರ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ತೇಗವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೇ ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ ಮತ್ತು ದಿಂಡಿಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಸ್ತರವೇನಾದರೂ ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲಿ, ಕಾವಲ್, ಮುರ್ಕಲಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಡರುಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಂಗೋಂದಿ ಬಳ್ಳಿ, ಕಾಡು ಹಂಬು ತಾವರೆ ಮತ್ತು ಮರ್ಸದ ಬಳ್ಳಿ.

3. ಶುಷ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಪ್ರದೇಶ: ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಿಶಾಲವಾದುದು ಮತ್ತು ಉಳಿದ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶೇ. 80–85 ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಇದು ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದರ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಎಂದೂ ಅರಣ್ಯದಂತೆ ಕಾಣಲಾರದು. ಇಲ್ಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಮರಗಳೇನಾದರೂ ಬೆಳೆದರೆ ಅವು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಬಹುಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಮರಗಳೆಂದರೆ – ತಂಡರಸಿ, ಕಾಚಿನ ಮರ, ಜಾಲಿ, ಕಡುವಲೆ, ದಿಂಡಿಗ, ಕಾರಾಚ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಅರಚಿನಬೂರಗ, ಕಕ್ಕೆ, ಎಬನಿ ಮುತ್ತುಗ, ಅಂಕೋಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಡುಗಳ್ಳಿ, ಕರೀಉಪ್ಪಿಗಿಡ ಮುಂತಾದವು ಇವೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಸುಂಕರೀಹುಲ್ಲು, ದೊಡ್ಡ ಹಂಚೀಹುಲ್ಲು, ಕುಂತಿಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಅಪ್ಲೂಡ ಮ್ಯೂಟಿಕಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು.

ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ರೀತಿಯದನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೂರನೆಯ ರೀತಿಯ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವಿರುವ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವನಮಹೋತ್ಸವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರವನ್ನು ಶೀಘ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು. (ಬಿ.ಎ.ಆರ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಭೂರಚನೆ ಭೂಸ್ವರೂಪವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಖನಿಜ, ಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣುಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು, ಅದು ಪುರಾತನ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಶಿಲಾ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಬಾಹ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹವನ್ನು ಕುರಿತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಬಿ.ಜೆ. ಬೋಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ (1880). ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70 ಭಾಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗೆರೆಗಳುಳ್ಳ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್–ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇ. 20 ಭಾಗವು ಹಸುರುಬಣ್ಣದ ಭಿನ್ನಸ್ತರದ (ಶಿಸ್ಟ್) ಶಿಲೆಗಳಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಭೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ 2,700 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯ "ಆರ್ಷೇಯ ಯುಗಕ್ಕೆ" ಸೇರಿರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಪ್ರಧಾನಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಕಣರಚನೆಯ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು (ಶಿಸ್ಟ್ಸ್) : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವೆಂದು ಇವುಗಳ ಹೆಸರು. ಬ್ರೂಸ್ ಫೂಟ್ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಧಾರವಾಡದ ಶಿಸ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯಶಿಲೆಗಳೂ ಆಂಫಿಬೋಲೈಟ್, ಪೆಂಡೊಟೈಟ್, ಡನೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಅಲ್ಪಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಬೇಸಿಕ್) ಶಿಲೆಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸು. 20,700 ಚ.ಕಿಮೀ.

2. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲಾವಿಧಗಳು: ಈ ಶಿಲೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬಂದಿರುವುದರಿಂದ (ಅಂತಸ್ಸರಣ) ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವೇ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈಗ ಹೊರಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಹಲವಾರು ಉದ್ದವಲಯಗಳಾಗಿ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಾದುಹೋಗುವಾಗ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವಲಯಗಳನ್ನು ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ (1940).

1. ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯ : ಕ್ಯಾಸಲ್‌ರಾಕ್, ಕೊಡಚಾದ್ರಿ, ಆಗುಂಬೆ, ಕುದುರೆಮುಖ ಮತ್ತು ಮಡಿಕೇರಿ ಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

2. ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯವಲಯ : ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ತೀರದವರೆಗೆ ಸು. 435 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ಪದರು ಶಿಲಾವಲಯಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಧ್ಯ ಹರವಿನ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 11,650 ಚ.ಕಿಮೀ.

3. ಮಧ್ಯವಲಯ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗದಗ ಡಂಬಳದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಹರಡಿದೆ. ಇದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನ ಹಳ್ಳಿ, ನಾಗಮಂಗಲ ಮತ್ತು ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಪದರುಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

4. ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯವಲಯ : ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಡೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ, ಕೋಡಮೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಾಕರ್‌ಸನೈಟ್ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

5. ಪೂರ್ವವಲಯ : ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಲಾರ ಶಿಲಾವಲಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಸು. 260 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳು. ಭಾರತದ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ.

ಶಿಲಾ ಓಟ : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲೆಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಲಾ ಓಟ (ಸ್ಟ್ರೈಕ್) ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾಆಗ್ನೇಯವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಈಶಾನ್ಯ ನೈಋತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ಶಿಲಾವಿಭಜನೆ : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಹಲವಾರು ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಂಗಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು ಸಂಪತ್ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ (1906) ಅನಂತರ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಫ್. ಸ್ಮಿತ್ (1916). ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು 1940 ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧಾರವಾಡ ಶಿಲೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಇದೊಂದು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ವಿಚಾರ. ಕಾರಣ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಾದ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳಂತಲ್ಲ. ಈವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲಾರಸಪ್ರವಾಹ ಹಾಗೂ ಸಿಲಿಕಾಂಶರಹಿತ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ತಳದ ಶಿಲಾತೊಡಕಿನ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಿಂದಿರುವ ತೀವ್ರ ರೂಪಾಂತರ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (1896). ಆದರೆ ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಫ್. ಸ್ಮಿತ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿಂದಾದವುಗಳೇ ವಿನಾ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳ ರೂಪಾಂತರದಿಂದಾದವುಗಳಲ್ಲ (1911). ಸು. ಎರಡು ದಶಕಗಳ ತರುವಾಯ ಬಿ.ರಾಮರಾವ್ ಮತ್ತು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯ ಗುರುತುಗಳು, ಪ್ರವಾಹಸ್ತರಗಳು ಮುಂತಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಲಜಶಿಲಾರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಇವು

ಜಲಜಶಿಲಾಜನ್ಯವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಸಿ. ಎಸ್. ಪಿಚ್ಚಮುತ್ತು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲಾವರ್ಗದ ಅನೇಕ ಶಿಲಾವಿಧಗಳು ಜಲಜನ್ಯವೆಂದಿದೆ.

ಶಿಲಾವರ್ಣನೆ : ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಶಿಲಾವಿಧಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಸಿಲ್ ಮತ್ತು ಡೈಕುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜಶಿಲೆಗಳು : ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬಲು ತೊಡಕಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿ (ಮಿತ ಸಿಲಿಕಾಂಶ) ಮತ್ತು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವು ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳು, ಸಿಲ್ಲುಗಳು, ಪದರಗಳು, ಡೈಕುಗಳು– ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಬೂದಿ, ಟುಫ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ಲಾಮರೇಟುಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರಿಸಿ ಒಪಾಲ್‌ಸೆಂಟ್ ಬೆಣಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲೆಬೆನ್ನೂರು ಮತ್ತು ತೆಕ್ಕಲುವಟ್ಟಿ ಬಳಿ ಸಿಗುವುವು. ಮಿತ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಶಿಲೆಗಳು ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಪದರು ರಚನೆಪಡೆದು ತಿಳಿ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣಕಣರಚನೆ ಇದೆ. ಇವು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗಶಿಲಾಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ.

2. ಕಣರಚನೆಯ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು : ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಬಹುಭಾಗ ವಿವಿಧ ಕಣರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಣಕ ಶಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು : (i) ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ; (ii) ಮೈಕಾ ಪದರುಶಿಲೆ; (iii) ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಪದರುಶಿಲೆ; (iv) ಟ್ರಿಮೊಲೈಟ್ ಆಕ್ಟಿನೊಲೈಟ ಪದರುಶಿಲೆ; (v) ಕ್ಯಾಲ್ಕ್‌ಪೈರಾಕ್ಸೀನ್ ಕಣಕ ಶಿಲೆಗಳು; (vi) ಕಯನೈಟ್ ಸ್ಟಾರೊಲೈಟ್ ಪದರುಶಿಲ; (vii) ಕಾರ್ಡಿಯರೈಟ್ ಸಿಲಿಮನೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ; (viii) ಟಾಲ್ಕ್ ಬಯೊಟೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ, (ix) ಕಯನೈಟ್ ಸಿಲಿಮನೈಟ್ –ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ.

3. ವಿರೂಪ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳು : ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಇತರ ಶಿಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಬಹುಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಇವು ಅನೇಕ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿರೂಪಹೊಂದಿರುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: (i) ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟುಗಳು; (ii) ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು; (iii) ಫೆರುಜಿನಸ್ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು; (iv) ಫಿಲೈಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅರ್ಜಿಲೈಟುಗಳು; (v) ಗ್ರೇವಾಕುಗಳು; (vi) ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶ (ಅಲ್ಟ್ರ ಬೇಸಿಕ್) ಶಿಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪದರುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಇವನ್ನು ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸುಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾವರಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮಿತ್ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಇವು ವಿವಿಧ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ (1916).

1. ಚಾಂಪಿಯನ್ ನೈಸ್, 2. ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್ ನೈಸ್, 3. ಚಾರ್ನಕೈಟ್, 4. ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್.

ಈ ನಾಲ್ಕು ಶಿಲಾಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಆಳದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಶಿಲಾದ್ರವದಿಂದ ಹೊರಬಂದವು. ಸ್ಮಿತ್ ಮಾಡಿರುವ ಈ ವಿಂಗಡಣೆ ಈಗಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

1. ಚಾಂಪಿಯನ್ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದವು; ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಪ್ರದೇಶ, ಶೃಂಗೇರಿ ಮತ್ತು ಭದ್ರಾವತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕೋಲಾರ ಪದರು ಶಿಲಾವಲಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಅಭ್ರಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಒಪಾಲಸೆಂಟ್ ಬೆಣಚು ಇರುವುದು ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಇವು ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್ ನೈಸುಗಳಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯವು. ಆದರೆ ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್‌ನೈಸಿನ ಕೆಲವು ಶಿಲಾವಿಧಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ.

2. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿರುವ ನೈಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾತೊಡಕನ್ನು ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್‌ನೈಸ್ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲಾವಿಧಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರಾನೋಡಯೊರೈಟ್, ನೈಸಿಕ್ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಲಬೆರಕೆ ನೈಸುಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಕಾಲದವೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅಂತೂ ಇವು ಚಾಂಪಿಯನ್ ನೈಸುಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯವೆಂದು ಸ್ಮಿತ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

3. ಚಾರ್ನಕೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಮೂರನೆಯ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶ್ರೇಣಿ. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲು, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲಾಸಮೂಹ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಮನಗರ, ಮದ್ದೂರು, ಮಳವಳ್ಳಿ, ಹಲಗೂರು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಪರಸ್ತೀನ್ ಇರುವ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಕಣಶಿಲಾವಿಧಗಳಿವೆ. ಚಾರ್ನಕೈಟುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದವಿದೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿಲ್ಲ.

4. ರಾಮನಗರ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯ ಅಂತಸ್ಸರಣ ಶಿಲೆಗಳು. ಇವೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಬಳಿ ಇರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲಾವಿಧಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಿ.ರಾಮರಾಯರು ಇವನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿನೈಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಪೆನಿನ್‌ಸುಲಾರ್ ನೈಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನೈಸ್ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇವು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಿವನಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪಕಣ ರಚನೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್ ರಚನೆಯಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫೆಲ್ಸ್‌ಪಾರ್‌ಕಣಗಳು ತಿಳಿಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮಾಂಸಖಂಡದ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಗುಲಾಬಿ ಮತ್ತು ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ (ಈಗ ರಾಮನಗರ) ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್, ಫೆಲ್ಸೈಟ್, ಲ್ಯಾಂಪ್ರೊಫೈರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಡೈಕ್ ವಿಧಗಳು ಈ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲಯದ ಹೊರಗೆ, ಇದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹೊಸದುರ್ಗ, ಅರಸೀಕೆರೆ, ಬಾಣಾವರ, ಕೈವಾರ (ಚಿಂತಾಮಣಿ ಬಳಿ) ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು (ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟ) ಹಾಗೂ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಬಳಿ ಇವೆ.

ಡೈಕ್ ಶಿಲೆಗಳು : ಆರ್ಷೇಯ ಭೂ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಭೇದಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಡೈಕ್ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

1. ಕಪ್ಪು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಡೈಕುಗಳು : ತುಮಕೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಮತ್ತು ಹಾಸನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ತಿಪಟೂರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಹರಡಿವೆ.

2. ನೊರೈಟ್ ಡೈಕುಗಳು : ಬಿಡದಿ, ಹಾರೋಹಳ್ಳಿ, ಮದ್ದೂ, ಹುಣಸೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

3. ಫೆಲ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಫಿರಿ ಡೈಕುಗಳು : ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ.

4. ಡಾಲರೈಟ್ ಮತ್ತು ಎನ್‌ಸ್ಟಟೈಟ್ ಡೈಕುಗಳು : ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟ್ ಗ್ರಾನೈಟುಗಳೊಂದಿಗಿರುವ ಫೆಲ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಫಿರಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿವೆ. ಇವು ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯಶಿಲಾವಿಧಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಪವಾದ ತರುವಾಯ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪುರಾಣಯುಗ (ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್) ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಮತ್ತು ಕಲಾದಗಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸು. 260 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಹಾಗು 65–100 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿದ್ದು ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ರೂಪಾಂತರಿತ ಜಲಜಶಿಲಗಳಿವೆ. ಈ ಶಿಲಾವಿಧಗಳಿಗೆ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಸಮತಲವಾಗಿ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಿಂದ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮಂದ ಸು. 3050–4575 ಮೀ. ಇವನ್ನು ಕೆಳ ಕಲಾದಗಿ ಮತ್ತು ಮೇಲು ಕಲಾದಗಿ ಎಂದು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಇಳಿಜಾರು ಉತ್ತರ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟು, ಮರಳುಶಿಲೆ, ಬೆಣಚು, ಬ್ರೆಕ್ಷಿಯ, ಚೆರ್ಟ್, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಾರನ್ ಸ್ಟೋನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಣಚು ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಗುರುತು ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಹ ಪದರು ರಚನೆಗಳು ಇವೆ. ಬಾದಾಮಿ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಪದರ ಬೆಣಚುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಹಾಗೂ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭೀಮಾಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ : ಈ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿ ಭೀಮಾನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊರಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತಾರ ಸು. 5200 ಕಿಮೀ. ಇವು ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಿಂದ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಗ್ಲಾಮರೇಟ್, ಮರಳುಶಿಲೆ ಊದಾ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇದನ್ನು ಡಬ್ಲ್ಯು ಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಅವರು ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸಿ.ಮಹದೇವನ್ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಕರ್ನೂಲು ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲೀನ (ಸು. 1,450 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು) ವಯಸ್ಸನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆರ್ಷೇಯೋತ್ತರಕಾಲದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಿಲಿಕಾಂಶದ ಡೈಕ್ ಶಿಲೆಗಳು : ಇವು ಆರ್ಷೇಯ ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಮೈದೋರಿವೆ. ಈ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಡಾಲರೈಟ್, ಆಲಿವೀನ್ ಡಾಲರೈಟ್, ಎನ್‌ಸ್ಟಟೈಟ್ ಡಾಲರೈಟ್, ಡಯೋರೈಟ್, ಬಸಾಲ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲೆಗಳ ಡೈಕುಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಗುಂಡುಗಳಂತೆ ಹೊರಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಾದ ನೈಸ್ (ಗೀರುಶಿಲೆ) ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕಡಪ ಶಿಲಾವರ್ಗದ ಕಾಲ ಅಥವಾ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಖನ್ ಟ್ರಾಪುಗಳು : ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ದಖನ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಂತೆ ಎತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮಧ್ಯಜೀವಿಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ) ಉಂಟಾದ ಭೂ ಚಲನೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಮೈಯ್ಯಲ್ಲಾದ ಬಿರುಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪುಗಳು ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಹೊರಸ್ತರ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರುಬಂದಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಪ್‌ಸ್ತರಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಜಲಜ ಶಿಲಾವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಟ್ರಾಪ್ ಕೆಳಸ್ತರ, ಅಂತರ ಟ್ರಾಪ್‌ಸ್ತರ ಟ್ರಾಪ್ ಮೇಲುಸ್ತರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಟ್ರಾಪ್ ವಯಸ್ಸು ಕ್ರಿಟೇಷಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಯೋಸೀನ್‌ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸು. 25,900 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಪ್‌ಶಿಲೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು. ಮಂದ ಸು. 60 ಮೀ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪತೆಯಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಸತತ ಸವೆತದಿಂದ ದಖನ್ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂಬ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಶೇಷ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೆ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತೃತೀಯ ಭೂ ಕಾಲಯುಗದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳು: ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ : ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಭೂಮಿಯ ಹೊರಪದರದ ಶಿಲೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಭಾರತ ಮತ್ತೆ ಹಲವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೈಸ್ ಪದರುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬಸಾಲ್ಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗುವುವು. ಕಬ್ಬಿಣ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಖನಿಜಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಉತ್ತಮ ಅದುರು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಲೋಹಾಂಶವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕಂದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವು ಕೋಲಾರ, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇವೆ. ಲ್ಯಾಟರೈಟುಗಳನ್ನು ಮಲೆನಾಡು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಅಗೆದು ಹೊರತೆಗೆದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಇಟ್ಟಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳು : ಇತ್ತೀಚಿನ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ತೀರಪ್ರದೇಶದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಕಾರವಾರದವರೆಗೆ ಇವು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಲ್ಯಾಟರೈಟುಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದವು.

ಮೆಕ್ಕಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ನದಿಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಳಿವೆಯ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತೂರಿಬಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಿಲಾವಿಧಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಮಣ್ಣುಗಳು : ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳ ಸತತವಾದ ಶಿಥಿಲತೆಯಿಂದಾದ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿವೆ. 1. ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಎರೆಮಣ್ಣು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜಿಲ್ಲೆ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. 2. ಹಳದಿಮಣ್ಣು ಬಲು ನುಣುಪು. ಇದು ಶಿಕಾರಿಪುರ, ಕುಂಸಿ, ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಮತ್ತು ಪದರು ಶಿಲಾವಲಯಗಳಲ್ಲಿದೆ. 3. ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು. ಇದು ಗ್ರಾನೈಟ್, ನೈಸುಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 60–130 ಸೆಂಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಇರುವುದು. ಇದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು, ಕೋಲಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 4. ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರ ಮಣ್ಣುಗಳು. ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಚೌಳುಪ್ಪು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಅಥವಾ ನೈಸ್ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಾದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮಣ್ಣುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವುದು. 5. ಕಂಕರ್ ಮತ್ತು ಕಂಕರ್ ಮಣ್ಣುಗಳು. ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ನೈಸುಗಳು. ಪದರುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕರಿಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ (ಡಾಲರೈಟ್) ಇವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಉಂಡೆಯಾಕಾರದ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲೆಗಳ ವಯಸ್ಸು : ಶಿಲೆಗಳ ವಯೋನಿರ್ಧಾರ ಸಾಧಾರಣ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಂತೆ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅತಿ ಪುರಾತನಕಾಲದವು. ಅವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಅನಂತರ ಹಲವಾರು ಭೂಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತಷ್ಟು ತೊಡಕನ್ನೊಡ್ಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲ ಪ್ರಮಾಣದ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಹಲವಾರು ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ವಯೋನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ವಯಸ್ಸು ಸು. 1,500–2,000 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥರ್ ಹೋಮ್ಸನ ಪ್ರಕಾರ (1956) ಭಾರತದ ಆರ್ಷೇಯ ಕಾಲದ ಶಿಲಾವಿಧಗಳ ವಯಸ್ಸು 4,500 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲಾವರ್ಗದ ವಯಸ್ಸು ಸು. 3,500 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎ.ಆರ್.ಕ್ರಾಫರ್ಡ್ ಎಂಬುವರು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯಗಳ ವಯಸ್ಸು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದರೂ ರುಬಿಡಿಯಂ (Rb) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯಂ (Sr) ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿ ಇರುವ ಲಾವಾ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ವಯಸ್ಸು 2,400 ರಿಂದ 2,450 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಲೋಸ್‌ಪೇಟೆ (ರಾಮನಗರ) ಗ್ರಾನೈಟ್ ವಯಸ್ಸು ಸು. 2,400 ರಿಂದ 2,450 ದಶಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ (1969). (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1. ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಂಬಂಧದ ಲೋಹಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ 2. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಸಂಬಂಧದ ನೈಸ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಹುಟ್ಟಿನ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮಿಲಿಯ (ಮುನ್ನೂರು ಕೋಟಿ) ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯದು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸರಗೂರು, ಕೋಲಾರ, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ, ಹಟ್ಟಿ ಬಳಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿ, ತುಂಡರಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಹುಶಃ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹುವ್ಯಾಪಿ ಯಾಗಿರುವ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಸುತ್ತ ನೋಡಬಹುದು. ನೈಸ್‌ಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೋರಲಿಟ್ಟ ಬಟ್ಟಲುಗಳಂತೆ ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಂತ ಗುಡ್ಡಸಾಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಶಿವಗಂಗೆ, ಸಾವನದುರ್ಗ, ದೇವರಾಯನದುರ್ಗ, ಮಧುಗಿರಿ ಮತ್ತು ಕೊರಟಗೆರೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಹಂಪೆಯ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ನಿಂತ ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ತೋರುವ ಗುಡ್ಡಸಾಲುಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಈ ನೈಸುಗಳ ಮೇಲೆ ಒರಗಿದಂತೆ ಸಾವಿರಾರು ಅಡಿ ಮಂದದ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲಾವರ್ಗವನ್ನು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಈ ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲಾ ಸಮುದಾಯವೇ ಆಕರವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ, ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ, ಕೊಡಚಾದ್ರಿ, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಗದಗ, ರಾಯಚೂರು, ಹಟ್ಟಿ ಈ ಸುತ್ತಲಿನ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು. ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದುರುಗಳು, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ಅದುರುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟ, ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಚಾರ್ನೊಕೈಟ್ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾದ ಗುಡ್ಡ ಸಾಲು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾವನದುರ್ಗ, ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗ, ಶಿವಗಂಗೆ, ಮಧುಗಿರಿ, ಕೊರಟಗೆರೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಮಿಡಿಗೇಶಿ, ಪಾವಗಡ, ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು, ಹಂಪೆ ಈ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒರಟುಒರಟಾದ, ಅಗಲ ಹರಳುಗಳುಳ್ಳ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದುವು.

ಇವುಗಳನ್ನು ರಾಮನಗರ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಾಮನಗರ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಗ್ರಾನೈಟ್‌ನಿಂದ ರೂಪಿತವಾದುವು.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಶಿಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು. ಅವು ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿದಂತೆ ಈಚಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾವರ್ಗ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳೆ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಕಲಾದಗಿಯ ಬಳಿ ಇವು ಬಹುವಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಾದುಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಈ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕಡೆದವು.

ಇವಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಈಚಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೀಮಾನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವೂ ಬಹುವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಭೀಮಾ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ, ತಾಳಿಕೋಟೆ, ಶಾಹಬಾದ, ವಾಡಿ, ಚಿತ್ತಾಪುರ, ಸೇಡಂ, ಚಿಂಚೋಳಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮೂರು ದೊಡ್ಡಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಶಿಲೆಗಳೂ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೀವ ಚಿಹ್ನೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಾಣದ ಶಿಲಾವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ಸು. 5 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಲಾವ ಪ್ರವಾಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮಂದವಾದ ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ಕುಳಿತಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರಭಾಗ, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ದಖನ್‌ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಇವು ಮಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಬಹುದೂರ ಹರಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮೇಜಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಶಿಖರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ದಖನ್‌ಲಾವಾಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಬೀಳುಬಿದ್ದಾಗ ಅದರಿಂದುಂಟಾದ ಮಣ್ಣು ಕಪ್ಪುಛಾಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದುದು. ನೂರಾರು ಮೈಲುಗಳಷ್ಟು ಏರು ತಗ್ಗೂ ಇಲ್ಲದ ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಅಗಾಧ ಬಯಲು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದಖನ್‌ಲಾವಾಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಬಗೆಯ ಬಯಲು ಭೂಮಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೀದರ್, ಹುಮನಾಬಾದ ಮತ್ತು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ರಂಧ್ರಮಯವಾಗಿರುವ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಣ್ಣದ, ಮಣ್ಣುರೂಪಿನ ಆದರೂ ಬಹು ಗಡುಸಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಿಲೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದುವು. ಬೀದರ್, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಅವು ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಅದಿರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಲೋಹವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ದಖನ್‌ಲಾವಾಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ರೂಪುಹೊಂದಿದ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನುಳಿದಿರುವುದು ಕಡಲ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಈಚಿನ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು. *

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವ ಶಿಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ತಿಳಿವಿತ್ತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಕೂಪ ತೋಡಿ, ಆಳವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸಿ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಸುವರ್ಣಗಿರಿ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ರಾಯಚೂರಿನ ಮಸ್ಕಿಯ ಬಳಿಯ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕುರಿತೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಆಲ್ಚಿನ್ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬಹುಶಃ ನವಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಮೊದಲರ್ಧದವರೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಬಹುದು ಅನಂತರ ಮೌರ್ಯರು ದಖನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮಸ್ಕಿ, ಮುದಗಲ್, ಸಿಂಗಸಗೂರು, ಕೋಟೆಗಲ್ಲು, ವಾಟೆಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದೆಡೆ ನವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಹಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಗಣಿಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಸಾರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅಂಶ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳಿವೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ತೊಂದರೆ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಹಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್ಲರಾನ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ 300ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಟ್ಟಿಯ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಳಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಣಲೆ, ಕಲ್ಲಿನ ಪೀಠ, ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳು ಮುಂತಾದವು ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಇವು ಮೊದಲನೇ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ ಎಂದು ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಗಣಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಮಡಕೆ ಚೂರುಗಳು ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮೈಸೂರು ಗಣಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವಾಗ ದೊರೆತವು. ಅಲ್ಲಿನ ಗಣಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ರಾಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೊರತೆಗೆದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅರೆದು ಸಣ್ಣಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನದ ಗಣಿಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ರುಬ್ಬುಗುಂಡುಗಳು, ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಕುಳಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಹತ್ತಿರದ ಹೊಳೆಯ ಬಳಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಅದುರನ್ನು ಜಾಲಿಸಿ, ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಾಂದ್ರತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಅದಿರನ್ನು ಮೇಲೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಶಿಲಾ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿರುವ ಗುರುತುಗಳು ಈಗಲೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಗಣಿ ಕುಸಿದು ಬೀಳದಂತೆ ಆಸರೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಗೊಬ್ಬಳಿ ಮರದ ತುಂಡುಗಳೂ ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಗರಗಸದಿಂದ ಕೊಯ್ಯಲಾರದಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೊನ್ನು ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿವೆ.. ಹೊನ್ನಗಲ್ಲು, ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಹೊನ್ನಬೆಟ್ಟ, ಹೊನ್ನೇಬಾಗಿ, ಹೊನ್ನೆಹಟ್ಟಿ, ಹೊನ್ನೆಕುಣಿ, ಹೊನ್ನದೋಣಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಗ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಗಣಿಗಳು ಗುರುತೂ ಸಿಕ್ಕದಷ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧಕ ವೀಲರ್, ಸಿಂಧೂನದಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆಲ್ಚಿನ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಈ ಕುರಿತು ಇನ್ನಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಬಹುಪಾಲು ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಂಶದಿಂದಾದ ಬಿಳಿಚಿನ್ನ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಮ್). ಈ ಬಗೆಯ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದು ಗಣಿಗಳ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಮೆಕ್ಕಲಿನಿಂದಲ್ಲ. ಹಟ್ಟಿಯ ಚಿನ್ನ ಈ ಬಗೆಯದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಅನೇಕ ಅವಶೇಷಗಳು ಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪತ್ತೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಲಾರ ಮತ್ತು ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಳಸಿದ್ದ ಮರದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬನ್ 14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಈಗ್ಗೆ 700 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಚೀನರು ಆಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂಶ ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ.

ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನರು ಸ್ಥಳೀಯರೇ ಅಥವಾ ಹೊರಗಿನವರೇ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ದಾಖಲೆಗಳಿಲ್ಲ. ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್‌ಮನ್ ಎಂಬ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿ 1939ರಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿತು ದೀರ್ಘ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದ. ರೊಡೇಷಿಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕಾಡುಹತ್ತಿ, ಹುಣಿಸೇ ಮರ, ಕಾಡು ನಿಂಬೆ,

ಸ್ಥಳೀಯವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಇವೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ (ಆಗಿನ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ರೋಡಿಷಿಯದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸರ್ವೇ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯ ಮೇಜರ್ ಲೈತ್‌ಪುಟ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞ, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್‌ಮನ್‌ಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಐರಿಷ್ ಸೈನಿಕ ಮೈಕೇಲ್ ಲ್ಯಾವೆಲ್ಲ ಎಂಬಾತ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಯೋರಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ವಾಪಸ್ಸಾದ ಅನಂತರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದ. 1871ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. 1873ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೋಲಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಮಾಡಲು ಪರವಾನಗಿ ಕೇಳಿದ್ದ. 1875ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗುತ್ತಿಗೆ ಪಡೆದ. 1876ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮದ್ರಾಸ್ ಸ್ಟಾಫ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್‌ನ ಜನರಲ್ ಬೆರಿಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಮಾರಿಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ಈತ ಒಂದು ಸಿಂಡಿಕೇಟನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೋಲಾರ್ ಕನ್ಸೆಷನರೀಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿದ. ಈ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಇಬ್ಬರು ಗಣಿ ತಜ್ಞರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. 1879ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಚಿನ್ನವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಅತ್ತ ವೈನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಮೇಲೆ ಹಣ ಹೂಡಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದತ್ತ ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ಬಂದವು. 1880ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗಣಿ ಕಂಪನಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅನಂತರ ನಂದಿದುರ್ಗ ಕಂಪನಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿತ್ತು. 1881ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ 13 ಕಂಪನಿಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. 1880ರಲ್ಲೇ ಉರಿಗಾಂ ಕಂಪನಿ 40 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಅರೆದು 42 ಔನ್ಸ್ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿತು. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಗಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಎಂಬ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಲ್ಫ್ ಸ್ಟೋಕ್ಸ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞ ಬರೆದ ಮಾತುಗಳಿವು:

ಮೊದಲ ದುರದೃಷ್ಟ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳ ಹೆಸರು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಹೊಸ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಆಳವಾದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ನಿರಾಶಾದಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಕೋಲಾರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಿಸಿತ್ತು. ಗಣಿಗಳಿಗಂತಿರಲಿ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಬವಣೆ ತಪ್ಪೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1882ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ತೀರಾ ಕೆಳಮಟ್ಟಕೆ ಕುಸಿದು ಇನ್ನೇನು ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚದೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಂತವನ್ನು ತಲಪಿತು. 1880ರಿಂದ 1902ರವರೆಗೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಟೇಲರ್, ಕೋಲಾರದ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ ಪರಿಶೋಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಪ್ಲಮರ್ ಎಂಬಾತ ಗಣಿಯನ್ನು ಆಳಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನ ಶಿಲ್ಕು ದೊರೆಯಿತು.

ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ: ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಸು. 80 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಾಯುವ ಕೋಲಾರದ ಪದರ ಶಿಲಾ ಜಾಡಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ ಸರಾಸರಿ ಆರು ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಎರಡು ಕವಲಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರದವರೆಗೂ ಇದು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹವನ್ನು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾ ಸಮೂಹದ ಒಂದು ಭಾಗ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಸುರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನವಿರುವ ವಲಯ ಈ ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸು. ಎಂಟು ಕಿಮೀ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಪದರ ಶಿಲೆ, ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರಗಳಿಗೆ ಮಾತೃವಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ರೂಪಾಂತರಣವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಕ್ತ ಕ್ವಾರ್ಟ್‌ಜೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಜರಿತವಾದ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಕೋಲಾರದ ಪದರು ಶಿಲಾ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಬೆಣಚು ಸಿರಗಳು ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತರಭಂಗದಿಂದಾದ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆ, ನಾಡಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಸರಣಗೊಂಡ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಿಲಾ ಪಾಕದೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಬೆಣಚು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಈ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರಬಹುದು.

ಇಡೀ ಕೋಲಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ 26 ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರಗಳು ಮತ್ತು ನೇರವಾಗಿ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದ ಪೂರ್ವ ಸಿರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಳವಾದ ಗಣಿಯಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗಣಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಗಣಿ, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂದಿದುರ್ಗ ಗಣಿಗಳಿವೆ. 1880ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 1990ರವರೆಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 800 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ. 3320 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಈ ಗಣಿಗಳ ಎಲ್ಲ ಕೂಪಗಳನ್ನು ಸಾಲಿಗೆ ಪೋಣಿಸಿದರೆ 63 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಕೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪೋಣಿಸಿದರೆ ಅವು 650 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸುರಂಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ಸಮೂಹ : ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾದ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ಸಮೂಹ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲ್ ಧಾತುಗಳಿರುವ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಲಾವಾ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಲ್ಘಾಟ್ ಗಣಿವರೆಗೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೋಲಾರ ಗಣಿವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಸಿರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬೆಣಚಿನ ಎಳೆಗಳು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಈ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿವೆ. ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ 102ನೆಯ ಹಂತದವರೆಗೆ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಂತ 3230 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಎಳೆಗಳ ಒಟ್ಟೂ ಅಗಲ ಸು. 200 ಮೀ. 8 ಕಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕೋಲಾರದ ಪದರ ಶಿಲಾಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು : ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಸಿರ ಸೇರಿದಂತೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು ಬಹುತೇಕ ಪಟ್ಟಿರೂಪದ ಚರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಯ ಟುಫ್ ಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನದೊಂದಿಗೆ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿರುವುದು ಈ ಸಿರಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ 400 ರಿಂದ 500 ಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸಿರಗಳ ಒಟ್ಟೂ ಉದ್ದ 4700 ಮೀ ಸು. 300 ಮೀ ಅಗಲ ಸಿರಗಳೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಕೋಲಾರ ಗಣಿಗಳ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾಲು ಶೇ. 2.5 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಬಿಡಿ ಸ್ವರ್ಣಸಿರ ಕೇವಲ 2 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಗಣಿಯ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಗಣಿ ಮಾಡದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನದ ಅದುರು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

1956ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಿತು. 1962ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1965ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗಣಿ ಛಾಂಪಿಯನ್ ಗಣಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿಲೀನವಾಯಿತು. 1972ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ನಾಲ್ಕೂ ಗಣಿ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ವಿಲೀನ ಮಾಡಿ ಕೋಲಾರ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಅಂಡರ್‌ಟೇಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಭಾರತ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಮರುನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಈಗ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಕಾರ್ಯ ಬಹುತೇಕ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿದೆ. ಆಳ ಗಣಿ ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ವೆಚ್ಚ ಏರುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಮೊದಲಿನಂತೆ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅದಿರು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. 1905ರಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯಿಂದ ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 19 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿ ಅದೊಂದು ದಾಖಲೆಯಾಯಿತು. 1984–85 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕುಗ್ಗಿತು. ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿತ್ತು. ಹಾಗೆಂದೊಡನೆ ತಜ್ಞರು ನಿರಾಶರಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆಲ್ಲ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣಿ ಮಾಡಿ ತ್ವರಿತ ಲಾಭ ಗಳಿಸುವುದೇ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಒಂದು ಟನ್ನು ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 15 ಗ್ರಾಂಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಚಿನ್ನವಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಅದಿರನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಿದೆ. ತೆರೆದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮಾಡಿ 1 ರಿಂದ 2.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿದ್ದರೂ ಸಾಕು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಗಣಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡದೆಯೇ ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸಿರಗಳು ತೆರೆದ ಗಣಿ ಮಾಡಲು ಯುಕ್ತ ಎಂದು ತಜ್ಞರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತ ಗುಡ್ಡದಂತೆ ರಾಶಿ ಹಾಕಿರುವ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಅದಿರಿನ ವ್ಯರ್ಥ ರಾಶಿ (ಸೈನೈಡ್ ಗುಡ್ಡ) ಮೂವತ್ತು ಕೋಟಿ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಈ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಶೇ. 0.5 ಭಾಗ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿನ್ನದ ಕಣಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಮರು ಸಂಸ್ಕರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠವೆಂದರೂ 25 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವ

ಶೇ. 60 ಭಾಗ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮರುಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಗಣನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾರತ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಟನ್ನಿಗೆ 5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ 40 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರಿನ ಮೀಸಲು ನಿಕ್ಷೇಪ ಇನ್ನೂ ಗಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾದರೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಾಲ ಜೀವದಾನ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು : ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನುಳಿದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ. ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1887 ರಿಂದ 1920ರವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ 7.5 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ 3,85,000 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಅರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆಗಿನ ಅದಿರಿನ ಚಿನ್ನದ ಅಂಶ ಟನ್ನಿಗೆ 19 ಗ್ರಾಂ ಇತ್ತು. ಮೆಯ್ನ್ ರೀಫ್ ಎಂಬ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿರುವುದು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗಸಗೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. ಹಟ್ಟಿ, ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಸರು. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಪುರಾತನರು ನೂರಾರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ 195 ಮೀ ಆಳದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ರಾಯಚೂರಿನಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಟ್ಟಿ–ಮಸ್ಕಿ ಶಿಲಾ ಜಾಡೆಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಈ ಜಾಗ ಸು. 750 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1880ರ ಸು.ನಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಾಯಚೂರಿನ ಈ ಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆದವು. 1874ರಲ್ಲಿ ಬ್ರೂಸ್‌ಫೂಟ್, ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಸಿರಗಳ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ. 1877ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಂಪನಿ 2590 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಾಗವನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಪಡೆದು ರಾಯಚೂರು ದೊಅಬ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸುರಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಚಿನ್ನ ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಭಾರತೀಯ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಣತ ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರು. ಹಟ್ಟಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಳುಮೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಇದು ಅಲ್ಲಿನ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ನೆರವಾಯಿತು. ಹಟ್ಟಿಗೆ 20 ಕಿಮೀ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲೇ 1887–1900ರ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ತೊಡಗಿದವು. ವಂಡಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಾಖೆ 1898ರಲ್ಲಿ ಗಣಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. 373 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಲಾಭ ಪಡೆಯದೆ ಕಂಪನಿ ಮುಚ್ಚಿತು. 1901ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮ್ ಹಟ್ಟಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಹಟ್ಟಿಯ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. 1903–20ರ ನಡುವೆ ಅದು 7371 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿತು. ಇದರಂತೆ ಕೆಂಪನದೊಡ್ಡಿಯ ಬಳಿ ಇದೇ ಕಂಪನಿ 1905ರಲ್ಲಿ 66 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ 1908ರಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಯಿತು.

1937ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸರ್ಕಾರ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಟೇಲರ್ ಕಂಪನಿ, ಹಟ್ಟಿಯ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವು. ಆಗ ಚಿನ್ನದ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಬರ ಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಪರಿಹಾರೋಪಾಯವಾಗಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಸ್ಥಗಿತವಾಯಿತು. 1947ರವರೆಗೂ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಮತ್ತೆ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ತೊಡಗಿತು (1948).

ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವಾದುದರಿಂದ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಆಡಳಿತದಿಂದ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಗಣಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂತು (1956). ಈಗ ಹಟ್ಟಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೋಲಾರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳಿಗೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ. ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಸ್ಥಾವರವಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ಜಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ ಇದೆ. ದಿನವೊಂದರಲ್ಲಿ 910 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗಿದೆ.

1995ರವರೆಗೆ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಟನ್ನು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದಿಸಿವೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು ನೇರವಾಗಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಈ ಗಣಿಗಳು ಹೇರಳ ಲಾಭ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಿನ್ನದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದಾಗಿ 1963ರಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಬೆಲೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಉಸಿರು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾರಬೇಕು. ಆದರೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಮೊತ್ತದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 1958ರವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮುಕ್ತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಲೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿನ್ನದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆಯ ರೀತ್ಯಾ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೀಮಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಳಕೆಗೆ ಮಾರುವ ಅವಕಾಶ ಇತ್ತು. 1978–79ರಲ್ಲಿ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಕೊಂಡ ಚಿನ್ನ ಕೇವಲ 881 ಕಿಗ್ರಾಂ ಆ ವರ್ಷ ಗಣಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಚಿನ್ನ 960 ಕಿಗ್ರಾಂ ಇಂಥ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಗಣಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. 1948ರಿಂದ ಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿರುವ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದರೆ 123.5 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು. ಹಟ್ಟಿಯ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಸಿರಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಿರದ ಮೇಲೆ ತೋಡಿರುವ ಗಣಿ 1140 ಮೀ ಆಳಕ್ಕಿಳಿದಿದೆ.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ : ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಂತೆಯೇ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಜನ್ಯ ಥೋಲಿಯೈಟ್ ಎಂಬ ಶಿಲೆಗಳೇ ಮೂಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲೆಗಳು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿವೆ. ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳಿರುವುದು ಬಿರುಕು, ಸೀಳುಗಳಿಂದ ಛಿದ್ರವಾದ ಕ್ಷಾರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಬಿರುಕುಗಳೇ ಖನಿಜೀಕರಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದೆ. ಮೆಯ್ನ್ ರೀಫ್, ಓಕ್ಲೆ ರೀಫ್, ವಿಲೇಜ್ ರೀಫ್ ಮುಂತಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯ ಗಣಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಮೆಯ್ನ್ ರೀಫ್‌ನಲ್ಲಿ. 1895ರಿಂದ 1919ರವರೆಗೂ ಈ ಭಾಗದ ಗಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಟನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ 19 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಬೆಣಚನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳಿರುವ ನಿಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಬೆಣಚನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಈಗ ಉಳಿದ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದರೆ 750 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಮೂವತ್ತು ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿನ ಮೀಸಲು ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು ದೃಢಪಡಿಸಿವೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಟನ್ನಿಗೆ 6.3 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಆರು ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಹೊರ ತೆಗೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಗದಗದ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಗದಗ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಲಗಾರರು ಚಿನ್ನ ಸೋಸುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸನವೊಂದು ದೊರೆತಿದೆ. ಜರಗಿನ ತೆರೆ ಎಂಬ ಕರವನ್ನು ಚಿನ್ನ ಸೋಸುವ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಜರಗಿನ ತೆರೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ. ಗದಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುರ್ತುಕೋಟಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗೆಂದು ಜರಗಿನ ತೆರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೋಣಿಯ ತೆರೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸುವ ಉದ್ಯಮ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. (ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನ ನಂ. 200, 1926).

ಗದಗಿನ ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಪ್ರದೇಶ ಚಿನ್ನಭರಿತವಾದದ್ದು. ಶಿರಹಟ್ಟಿ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನೊಳಗೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯವರೆಗೂ ಸು. ಅರವತ್ತು ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಾಯುವ ಈ ರಮಣೀಯ ಗಿರಿಸಾಲು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹರವು 50 ಚ.ಕಿಮೀ ಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲು. 1840ರಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ಮತ್ತು ಸುರಟೂರಿನ ತೊರೆಗಳಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. ಆರು ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸೋಸಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವರದಿಗಳಿವೆ. ಗದಗಿನ ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪ್ರಾಚೀನರು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಅರೆಯಲು ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಒರಳುಕಲ್ಲು, ಕುಟ್ಟುವ ಕಲ್ಲು ಹಲವಾರು ದೊರೆತಿವೆ. ಧಾರವಾಡ ಗೋಲ್ಡ್ ಕಂಪನಿ, ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 1,70,000 ಪೌಂಡ್ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿ ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆ ಬಳಿ ಗಣಿ ತೋಡಿತು. ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಬೆಣಚು ಸಿರವನ್ನು ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕಂಪನಿ ಗಣಿ ಮಾಡಿತು.

ಕೋಲಾರದ ಛಾಂಪಿಯನ್ ರೀಫ್ ಕಂಪನಿ ಗದಗಿನ ಹೊಸೂರು ಬಳಿ ಗಣಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿತು (1911). ಸು. ನೂರ ಅರವತ್ತು ಮೀ ಆಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿತು. ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ಸಯನೈಡ್ ಸ್ಥಾವರವನ್ನು ತೆರೆದು ಒಟ್ಟಾರೆ 666 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗದಗಿನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸಿವೆ.

ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಾಲಿಂಗಪುರ, ಹೊಸೂರು, ಶಿರೂರು, ಎಲೆಶಿರೂರು ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ತೀವ್ರ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. 1939ರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣದಾಸ್ ಗಿರಿಧರ ದಾಸ್, 1950ರಲ್ಲಿ ಮೆಸರ್ಸ್ ಆಕ್ಲೆ ಡಂಕನ್ ಕಂಪನಿ, ಗದಗಿನ ಹೊಸೂರು ಬಳಿಯ ಗಣಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದವು. ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆ ಗಣಿ 527 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆ ಗಣಿ ಮಾಡುವ

ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿನ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ರೇಖುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೂಪಗಳು 120.4 ಹಾಗೂ 52.75 ಮೀ ಆಳ ಇಳಿದಿವೆ. ಮೂರು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆದಿದೆ. ಅತ್ತಿಕಟ್ಟೆಯ ಗಣಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಮೈಸೂರು ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕೂಪಗಳನ್ನು 106 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗಣಿಯೊಳಗೆ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮೂರು ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಸಿರಗಳು ಪತ್ತೆಯಾಗಿವೆ. ಗಣಿಯೊಳಗೆ ಸುರಂಗಗಳೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ.

ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ ಗಣಿ ಮಾಡಿರುವ ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗಣಿಗಳು ಮೈಸೂರು ಗಣಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿವೆ. ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಆರು ಕಿಮೀ ದೂರವಿರುವ ಹೊಸೂರು ಛಾಂಪಿಯನ್ ರೀಫ್ ಗಣಿಗಳು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಕಪ್ಪತ್ತಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಮಠವಿರುವ ಬಳಿ ಹರಿಯುವ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸುರಟೂರಿನ ಬಳಿ ಜಾಲಗಾರರ ತಂಡೋಪತಂಡಗಳು 1874ರಲ್ಲೇ ಚಿನ್ನವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೋಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಂತೆ ಸುರಟೂರು ದೋಣಿ, ಜೆಲಿಗಾಂ ಮುಂತಾದ ಕಪ್ಪತ್ತಗುಡ್ಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರಿನ ತೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಗದುಗಿನ ಮೈಸೂರು ಗಣಿಯನ್ನು ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಕಂಪನಿ ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗಣಿಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖನಿಜಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್, ಹೊಸೂರು ಗಣಿಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಕಂಪನಿ ಈಗ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು : ಗದಗಿನ ಪದರ ಶಿಲಾ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೂರು ಸಿರಗಳು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಸಿರ ಸಮೂಹಗಳು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರ ರೂಪಾಂತರಿತ ಬಸಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲೀಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ಯದ ಸಿರ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರಿತ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಸಿರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗ್ರೇವೇಕ್ ಎಂಬ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಿರಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 32 ಕಿಮೀ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಹೊಸೂರು, ಛಾಂಪಿಯನ್, ಎಲ್‌ಸಿರೂರು, ವೆಂಕಟಾಪುರ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಕಬುಲಿಯಾತ್ ಕಟ್ಟೆ, ಅತ್ತಿ ಕಟ್ಟೆ, ಸಾಂಗ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಸಂಕತೊಡಕ ಗಣಿ ಇದೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಹೊಸೂರು ಛಾಂಪಿಯನ್ ಸಿರ 4.238 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವಿರುವ 1630 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು. ಮೈಸೂರು ಗಣಿ 0.690 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವಿರುವ 0.230 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು, ಸಾಂಗ್ಲಿ ಗಣಿ 4.143 ಟನ್ನು ಚಿನ್ನವಿರುವ 1.099 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಾಗಿ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಚಿನ್ನದ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವ, ಆಧುನಿಕ ಖನಿಜ ಪರಿಶೋಧಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ:

ಬೆಳ್ಳಾರ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು : ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಾರ ಗಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಶೋಧಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಬೆಳ್ಳಾರ ಗಣಿ ಇರುವುದು ಸಿರಾ ಹುಳಿಯಾರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಿಲೋ ಮೀಟರು ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ. ಸು. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಾಚೀನರು ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಗಣಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಗಣಿಯನ್ನು ತೋಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೈನ್ಸ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಎಂಬ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಸಂಸ್ಥೆ 1900–08ರ ನಡುವೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಗಣಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿತು. ಬೆಳ್ಳಾರ ಸಿರದಲ್ಲಿರುವ ಕೂಪಗಳು 70 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿವೆ. ಕೆರೆಯ ಸಿರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಆಳ 122 ಮೀ.

ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮೈಸೂರು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ 1944–54ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಪರಿಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಕೆರೆಯ ಸಿರವನ್ನು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬೆಣಚು ಎಳೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿದರೂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. 1954ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಟೇಲರ್ ಕಂಪನಿ ಇಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲವೆಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿತು. ಮತ್ತೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. 1944–54ರ ವರೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು 62 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಗಣಿ ಮಾಡಿ ವ್ಯರ್ಥ ಪದಾರ್ಥವೆಂದು ಶೇಖರಿಸಿದ್ದ ಶಿಲಾ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿನ್ನವಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಜಾಲಿಸಿ 1000 ತೊಲ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಗಣಿ ಇಲಾಖೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿತ್ತು.

ಬೆಳ್ಳಾರದ ಗಣಿಗಳೂ ಕೂಡ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಹಸುರು ಪದರ ಶಿಲಾವಲಯದ ಮಧ್ಯ ಇವೆ. ಅದೇ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಆನೆಸಿದ್ರಿ ಎಂಬ ಬಳಿಯೂ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ವಲಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಿರುಕಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಗಣಿಗಳು : ಬೆಳ್ಳಾರದಿಂದ 12 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಅಜ್ಜನಹಳ್ಳಿ ಗಣಿ ಕೂಡ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಛಿದ್ರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹಸುರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟೆ ರೂಪದ ಕಬ್ಬಿಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದು ಈ ಗಣಿಗಳ ವಿಶೇಷ. ಬರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನರು ಇವು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಗಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೈನ್ಸ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಅನೇಕ ಸುರಂಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು 1907–08ರ ವರೆಗೆ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿತು. ಇಲ್ಲಿ 90 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಗಣಿಗಳು ಇಳಿದಿವೆ. ಗವಿ ಗುಡ್ಡ ಎಂಬ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಯುರೋಪಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಟನ್ನಿಗೆ 13.6 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಅನೇಕ ವಲಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದುವು. ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ಪಟ್ಟೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಣಚಿನ ಸಿರಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಂಶವಿರುವ ಭಾಗಗಳು ಸ್ವರ್ಣಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಸು. ಆರು ಸಮಾನಾಂತರ ವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವು ಪಿರ್ಹೋಟೈಟ್, ಆರ್ಸನೋ ಪೈರೈಟ್, ಚಾಲ್ಕೋಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜಗಳೊಂದಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಈಚೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, ಟನ್ನಿಗೆ 3.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ 30 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅದಿರಿರುವುದಾಗಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಕಂಪನಿ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅದಿರನ್ನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ತಾಮ್ರದ ಅದಿರು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಘಟಕಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗಣಿಗಳು: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ ಪದರು ಶಿಲಾ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ಪುರಾತನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು 200 ಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಎಂದು ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದ (1986). ಈ ಗಣಿಗಳ ಕುರಿತು ಮೊದಲು ವರದಿ ಮಾಡಿದ ಲ್ಯಾವೆಲ್ಲರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಬಹುಶಃ 17ನೆಯ ಶ. ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ಟಂಕಸಾಲೆಗಾಗಿ ಈ ಗಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. 1893–96ರವರೆಗೆ ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗೋಲ್ಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಎಂಬ ಕಂಪನಿ 155 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ಕೂಪವನ್ನು ತೋಡಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಟ್ರಾಮೆಫಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಬೆಣಚಿನ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸುಲಭ. 1886ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ 1000 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಅರೆದು, 1440 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಾರೀಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1890ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಣಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತೀಯ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ಪರಿಶೋಧನಾ ನಿಗಮ, ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪರಿಶೋಧನಾ ಬೈರಿಗೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸಿವೆ. ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಟನ್ನಿಗೆ 7.46 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ 3,32,000 ಟನ್ನು ಅದಿರು ಇದೆ ಎಂದು ವರದಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಅಂಬಳೆ– ವಳಗೆರೆ ಗಣಿಗಳು : ಮೈಸೂರಿನ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಂಬಳೆ–ವಳಗೆರೆ ಗಣಿಗಳು, ಗಾರ್ನೆಟ್ ಖನಿಜವಿರುವ ಆಂಫಿಬೋಲೈಟ್ ಎಂಬ ರೂಪಾಂತರಿತ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಂಬಳೆಯ ಬಳಿ ಪುರಾತನ ಗಣಿಗಳಿರುವುದನ್ನು 1895ರಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. 1899–01ರ ನಡುವೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಪ ತೋಡಿ 60 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಣಚು ಸಿರದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳಿದ್ದು, ಟನ್ನಿಗೆ 0.8–7.7 ಗ್ರಾಂ ವರೆಗೆ ಲೋಹವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮುಂದುವರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಅಂಬಳೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅದೇ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವಳಗೆರೆ ಬಳಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ತೆರೆದ ಗಣಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ 30 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ತೋಡಿದ ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರು ದೊರೆತಿತ್ತು. 1905ರಲ್ಲಿ ಈ ಗಣಿಯನ್ನು ನಂಜನಗೂಡು ಗೋಲ್ಡ್ ಕಂಪನಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚು ಸಲ್ಫೈಡ್ ಖನಿಜವಿರುವ ಸಿರ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಏಳು ಮೀಟರು ಅಗಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಟನ್ನಿಗೆ 9.6 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವ ಅದಿರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ಗಣಿ ಪರಿಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಸಿದ್ದರಹಳ್ಳಿ : ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿದ್ದರಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ, ಅಷ್ಟೇನೂ ಎತ್ತರವಲ್ಲದ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ 1907–09ರ ನಡುವೆ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಪ ತೋಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಹಾಯುವ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸು. 30 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ತೋಡಿರುವ ಅಡ್ಡ ಸುರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಒಂದು ಟನ್ನು ಅದಿರಿಗೆ ಆಗಿನ

ವರದಿಯಂತೆ 14.7 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆಳ ಇಳಿದಂತೆ ಈ ಸ್ವರ್ಣಸಿರ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು (1913).

ನಂದಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ದರಹಳ್ಳಿಯ ನಡುವೆ ಎರಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಒಂದು 40 ಮೀ ಇನ್ನೊಂದು 70 ಮೀ ಆಳವಿದೆ. ಅಷ್ಟೇನೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದರ್ಜೆಯ ಅದುರು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಉತ್ತೇಜನಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಅಜ್ಜಂಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ತರೀಕೆರೆ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಇರುವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಒಂದರ ಹೆಸರು ಹೊನ್ನದೋಣಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಹಕ್ಕಿದೋಣಿ. ನೂರು ಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ತೋಡಿರುವ ಬಾಗಿದ ಕೂಪ ಹಕ್ಕಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಗಣಿಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ.

ಕುದುರೆಕೊಂಡ ಪಲ್ಲವನಹಳ್ಳಿ ಗಣಿಗಳು : ಹೊನ್ನಾಳಿ–ಸವಳಂಗ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವನಹಳ್ಳಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮೆಕ್ಕಲು ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವರದಿಗಳಿವೆ. 1880–85ರ ವರೆಗೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 80 ಮೀ ಆಳದ ಕೂಪ ತೋಡಿ ಚಿನ್ನದ ಸಿರವನ್ನು ಗಣಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊನ್ನಾಳಿ ಸ್ವರ್ಣಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂದೇ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಹೊನ್ನಾಳಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಲಂಗ ಗ್ರಾನೈಟ್ ನಡುವಿನ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣ ಸಿರಗಳು ಹಾಯ್ದಿವೆ. ಕುದುರೆಕೊಂಡ, ಪಲ್ಲವನಹಳ್ಳಿ, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ನ್ಯಾಮತಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿದಂತೆ ಆಗಾಗ ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕುದುರೆಕೊಂಡದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು.

ಹೊನ್ನೇಹಟ್ಟಿ ಗಣಿಗಳು: ಭದ್ರಾವತಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಭದ್ರಾ ನದಿಗೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ಹೊನ್ನೇಹಟ್ಟಿ ಹೆಸರೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಹೊನ್ನಿನ ಕ್ಷೇತ್ರ, 1887–90ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಣಚು ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದೊಂದಿಗೆ ಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜ ಬೆರೆತಿದ್ದು ಹೊನ್ನೇಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಕೂಪಗಳನ್ನು ತೋಡಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವರ್ಣಭರಿತ ಸಿರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಟನ್ನಿಗೆ 4.3 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿದ್ದುದಾಗಿ ವರದಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಪಾದದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಳವಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಇವು ಯುಕ್ತವೆಂದು ತಜ್ಞರು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜಾಲಗಾರ ಗುಂಡಿ : ಸ್ಥಳನಾಮಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹಳಷ್ಟು ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು ನೀಡಿರುವುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಂಥ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಲಗಾರ ಗುಂಡಿಯೂ ಒಂದು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಸ್ಥಳ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಚಿನ್ನ ಸೋಸುವ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಿತ ಹೆಸರು. ಟಾಲ್ಕ್ ಪದರ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ 70 ಮೀ ಆಳಕ್ಕೆ ತೋಡಿರುವ ಗಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದಿರುವ ಸಿರ ಬೆಣಚುಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರತಿ ಟನ್ನು ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ 15.5 ಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು (1913). ಸ್ವರ್ಣಸಿರದ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್, ಕ್ಲೋರೈಟ್, ಪಟ್ಟೆರೂಪದ ಬೆಣಚು ಪದರ ಶಿಲೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಬೆರೆತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜದಲ್ಲೂ ಚಿನ್ನವಿರುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಮೂಕನಗವಿ ಗಣಿಗಳು : ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸುರಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಐದು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಕನಗವಿ ಗಣಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲಿ, ಛಿದ್ರವಾಗಿರುವ ಆಂಫಿಬೋಲೈಟ್ ಎಂಬ ರೂಪಾಂತರಿತ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಯುವ ಬೆಣಚು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನದೊಡನೆ ಪೈರೈಟ್, ಪಿರ್ಹೋಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಸೆನೋಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜಗಳು ಬೆರೆತಿವೆ. ಸು. 600 ಮೀ ಉದ್ದದವರೆಗೆ ಸ್ವರ್ಣಸಿರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. 1980–94 ನಡುವೆ ಹಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ 32,087 ಟನ್ನು ಅದಿರನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಹಟ್ಟಿಯ ಸ್ಥಾವರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ 117.44 ಕಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಸಾರೀಕರಿಸಿತು.

ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ : ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂಬ ಮಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಗುಲಗಂಜಿಯನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ತೂಕ ಮಾಡಲು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಬಳಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಿಂದಲೂ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರೋಬ್ ಮರದ ಬೀಜ ಬಳಸಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ತೂಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂಬ ಪದ ಇದರಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂದರೆ ಈಗ ಇಷ್ಟು ಗುಲಗಂಜಿ ತೂಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಚಿನ್ನದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನವನ್ನು 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲೂ ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪರಂಜಿ ಚಿನ್ನವೂ 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಇತರ ಲೋಹಗಳೂ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. 24 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂದರೆ 22 ಭಾಗ ಚಿನ್ನ ಉಳಿದ 2 ಭಾಗ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸತುವು, ಪ್ಲಾಟಿನಮ್ ಪೆಲ್ಲಾಡಿಯಮ್ ಈ ಯಾವುದೇ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಆಭರಣ ತಯಾರಕರು ಈ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪರಂಜಿ ಚಿನ್ನ ತುಂಬ ಮೃದು. ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಗೀರಬಹುದು ಅಂತಹ ಚಿನ್ನದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಆಭರಣ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಭರಣಕ್ಕಾಗಿ 22 ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಶುದ್ಧತೆಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಅದು ಬಿಳಿ ಚಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಮ್) ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಸ್ಮತ್ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಪ್ಪು ಚಿನ್ನ. (ಬಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ : 2006 ನವೆಂಬರ್ 1ನೆಯ ತಾರೀಕಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವಾಗಿ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಇತಿಹಾಸ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ನಡೆದ ಹೋರಾಟವು ಕಹಿ–ಸಿಹಿ ಘಟನೆಗಳ ಸ್ಮೃತಿ. ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸ್ವಭಾವ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಹೊಸದಲ್ಲ. ಈ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಬಹುತೇಕ ಅಧಿಕಾರದ ಆಸೆ. ಒಂದಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗಿನ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಗೌರವ.

ಹೊಯ್ಸಳರು ಮತ್ತು ಸೇವುಣರ ನಡುವಿನ ರಾಜಕೀಯ ಸೆಣಸಾಟದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಎರಡು ಭಾಗವಾಯಿತು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸೇವುಣರೂ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಆಳಿದರು. ಇದು ನಡೆದದ್ದು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ; ಆಗ ಬೇರೆಯಾದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಒಂದಾದದ್ದು 1956ರಲ್ಲಿ. ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 750 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಳಿದವರು ಕನ್ನಡೇತರರು. ಆಳುವ ವರ್ಗವು ಬಯಸುವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ, ಆ ಭಾಷೆಯ ಅವನತಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆಯ ಅವನತಿಯೊಡನೆ ಆ ಭಾಷಿಕರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಅನ್ಯಾಕ್ರಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿರೇಖೆಯು ಎಂದೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕದಂಬ–ಗಂಗ–ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ವಂಶಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಾಗಿಯೂ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಯು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಭಾಗದವರೆಗಿನ ಭಾಗವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯಾಗಿಯೂ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕವು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ವಂಶದ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದೆಯವರೆಗೆ ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶಗಳಿದ್ದರೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವಿಜಯನು, ತನ್ನ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ದಲ್ಲಿ 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾಗೋದಾವರಿವರಮಿರ್ದ' ನಾಡು ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳು ಆಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಹೊಯ್ಸಳರು ಮತ್ತು ಸೇವುಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಡೆದುಕೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕವು ಒಂದಾಗಲು ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳು ಬೇಕಾಯಿತು; ಹೋರಾಟವೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇದು ವಿಪರ್ಯಾಸ ಎನಿಸಿದರೂ, ಮರೆಮಾಚಲಾಗದ ಸತ್ಯ. ಹೊಯ್ಸಳರು ಮತ್ತು ಸೇವುಣರ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕವು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಆಳಿದರು; ಆದರೆ ಆ ಮೊದಲು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ರಾಯಚೂರು, ಗುಲಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿಗಳ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಟಿಪ್ಪುವು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಆಚೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನಾದರೂ, 1791ರರಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಗಳೊಡನೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ, ವರದಾ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಪೇಶ್ವೆಗಳಿಗೂ, ಕೊಡಗು ಮತ್ತು ಮಲಬಾರ್ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು. 1787ರಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಗಡಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಟಿಪ್ಪುವು, 1799ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಅನಂತರ, ಅಂದರೆ 4ನೆಯ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್‌ನ ನಿಜಾಮನ ನಡುವೆ ಆಗಿದ್ದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವು ಮಾತ್ರ ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಉಳಿಯಿತು. ಬೆಳಗಾಂವಿ,

ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮುಂಬಯಿ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮದರಾಸಿನ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೂ, ಬೀದರ್, ಗುಲಬರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೂ ಸೇರಿದವು. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಒಂದು ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಮರಾಠೀ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ವಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದವು.

ಹೀಗೆ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಒಡೆದುಕೊಂಡು, ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಿಕರ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಆಳುವ ವರ್ಗದವರ ಮರ್ಜಿಯಂತೆ, ಆಡಳಿತದ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಆಯಿತು. ಈಗಿನಂತೆಯೇ, ಹಿಂದೆಯೂ ಜನರ ಭಾಷೆಯ ಬದಲು, ಆಳುವವರ ಅಥವಾ ಆಳುವ ವರ್ಗದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗುವ ಭಾಷೆಯು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಆಯಿತು. ಕೇವಲ ಕೆಲವರೇ ಇದ್ದ ಆಳುವವರು, ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ; ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತ ಆಳುವವರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಳುವವರ ಯಾಜಮಾನ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಗುಲಾಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ತಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಆಳುವವರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಜನ ಕ್ರಮೇಣ ಆಳುವವರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಲವಂತವಾಗಿಯಾದರೂ ಕಲಿತರು.

ಆಳುವ ಜನ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವುದು ಸಹಜ. ಬ್ರಿಟಿಷರಾಗಲೀ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮನಾಗಲೀ, ಮರಾಠೀ ದೇಸಾಯಿಗಳಾಗಲೀ ತಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು. ತಾವು ಹೇಳಿದ್ದು ತಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೂ ಸರಿ; ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಮಾತು ಯಾರಿಗೆ ತಲುಪಬೇಕೋ ಅವರಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತಿದೆಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಆಳುವ ಜನ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಳಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು, ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. 1817ರಲ್ಲಿ ಸೋತ ಬಾಜೀರಾಯನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪೇಶವೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 1826ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಆಗ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದ ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ಮನ್ರೋ ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿ, ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು 'ದಕ್ಷಿಣ ಮರಾಠ ಪ್ರಾಂತ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆದು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರುವೆನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಶಾಶ್ವತ ಏಕೀಕರಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ಕನ್ನಡ ಜನರಿಗೆ ಹಿತ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮನ್ರೋನ ಆಸೆಯಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮರಾಠ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠೀ ದೇಸಾಯರು ಮತ್ತು ಜಹಗೀರುದಾರರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಇಡಿಯಾಗಿ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನತೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಮರಾಠೀ ಕಲಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಕನ್ನಡವು ಕೇವಲ ಮನೆಮಾತಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಕೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಆದ್ಯತೆ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ವಿಪರ್ಯಾಸವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಎಲಿಯಟ್ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ.

ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ

1826ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಸರ್ಕಾರವು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಮರಾಠೀ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗಿನ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಅದೇ ಸುಲಭ ಭಾಷೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಎಲಿಯಟ್ ಆಲೋಚಿಸಿದ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆ ಆಗಿತ್ತು. 'ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುತೇಕ ಜನರ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಕನ್ನಡವೇ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗುವುದು ಸೂಕ್ತ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ತಾನೇ 1830ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. 1833 ರವರೆಗೆ, ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಎಲಿಯಟ್ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲೇ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ.

ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಎಲಿಯಟ್ ಆರಂಭಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಿಣ ಪಡೆದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಕನ್ನಡದ 'ಡೆಪ್ಯುಟಿ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಆಗಿನ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಭಾಗದ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದ ರಸೆಲ್ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪನವರು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ನಾರ್ಮಲ್ ಸ್ಕೂಲಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿದ್ದಾಗ 'ಮಠಪತ್ರಿಕೆ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದರು.

1837ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್.ಎ.ಡನ್‌ಲಪ್ ಅವರು ಧಾರವಾಡದ ಸಂದರ್ಶಕ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಕಮೀಷನರ್ ಅವರಿಗೆ 20-4-1837ರಂದು ಬರೆದದಿರುವ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಕನ್ನಡವನ್ನೇ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಹಾರದ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆಗಿನ ಮುಂಬಯಿ ಗವರ್ನರ್ ಆರ್.ಗ್ರಾಂಟ್ ಅವರ 19-9-1837ರ ಪತ್ರವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಲೇ ಬೇಕಾದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಉರ್ದುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತೀರಾ ಹದಗೆಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದಾದರೆ, ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಕ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಹೆಚ್ಚು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಆಡಳಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರುವ ಅಗತ್ಯ ಇತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಶ್ಯಕ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು 1905ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ;

ಬಂಗಾಲ ವಿಭಜನೆ : ಒಡೆದು ಆಳುವ ನೀತಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳುವ ವರ್ಗವು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತವನ್ನು ಒಡೆದು ಆಳಲು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ಫಲವಾಗಿ, ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆ ಆಯಿತು. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ ಬಂಗಾಲದ ಜನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕೀಯ ತಂತ್ರವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆಯಾದ ದಿನ ಅಂದರೆ, 16-8-1905ರಂದು ಬಂಗಾಲದ ಯಾವ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಒಲೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ದಿನವನ್ನು ಸಂತಾಪ ದಿನ ವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೋರಾಟವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು 1912ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆ ರದ್ದಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರವೇ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಸಮಿತಿಯು 1918ರಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಾಂಟ್ ಫೋರ್ಡ್ ವರದಿಯು 'ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತದ ಅವರೆಗಿನ ಭಾರತದ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳು ಅಸಮರ್ಪಕ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಹಿತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿತು.

ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ : ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗಿನ ಜಾಗೃತಿ ಒಂದೆಡೆಗಾದರೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ ಮತ್ತಿತರ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿ, ನಿವಾರಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷಿಕರನ್ನು ಒಂದಾಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವೇ 'ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ'ದ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವು ರಾ.ಹ.ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕೂಸು. ರಾ.ಹ.ದೇಶಪಾಂಡೆ ಅವರು ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ., ಪಡೆದ ಮೊದಲ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವು 1)ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ 2) ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಸಿ ಬಹುಮಾನ ನೀಡಿಕೆ. 3) ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಸ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಅಥವಾ ಇರುವ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರಗಳಿಗೆ ನೆರವು 4) ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವರೂಪವಿರದ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಾವಧಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಅಥವಾ ಈಗಾಗಲೇ ಇರುವ ಅಂತಹ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಹಾಗೂ 5) ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. 1890 ಜುಲೈ 30ರ ಸಂಜೆ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಸಂಘವು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು. ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು ಮತ್ತು 'ವಾಗ್ಭೂಷಣ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಲೇಖಕರನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಸಂಘವು ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆಯು ಏಕರೂಪವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಟ್ಟದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ 1907ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲ ವಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿತು. ಎರಡನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಮೈಸೂರು

ಸರ್ಕಾರದ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಸಮ್ಮೇಳನ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನವೂ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲೇ ನಡೆಯಿತು.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು : ಮೂರನೆಯ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಟ್ಟದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಸಮ್ಮೇಳನವಾದರೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಕೆಲವು ಗಣ್ಯರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಕರ್ನಾಟಕ(ಕನ್ನಡ)ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಎರಡೂ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟರೂ ಸಹ, ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಏಕೀಕರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾದವು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವು 7–10–1917ರಂದು ನಡೆದ ತನ್ನ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ ಗೊತ್ತುವಳಿಯು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ. 'ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಊರು, ತಾಲೂಕು, ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬಿನ್ನಹ ಮಾಡಬೇಕು. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥ ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಕನ್ನಡವಿರುತ್ತದೆ. ಮದ್ರಾಸ್ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಪೂರ್ಣ ಕನ್ನಡವಿದ್ದು ಕಡಪಾ, ಕರ್ನೂಲ, ಅನಂತಪುರ ಮುಂತಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ತಾಲೂಕುಗಳೂ ಕನ್ನಡ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಇಲಾಖೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಂತವೆಂಬ ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಐಕ್ಯಕ್ಕೂ ಹಿತಕ್ಕೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು'.

ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು

ಬೆನಗಲ್ ರಾಮರಾವ್

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮದ್ರಾಸ್ ಆಧಿಪತ್ಯ, ಕೊಡಗು ಇತ್ಯಾದಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವೂ ಇದ್ದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣದ ಪರವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ 'ಕನ್ನಡ ನುಡಿ' ಮತ್ತು 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ಪತ್ರಿಕೆ'ಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣದ ಪರವಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಶ್ರಮಿಸಿತು.

ಕಡಪ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಭೆ : ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೊಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಯಾಜಮಾನ್ಯ ವಹಿಸಿದವರು ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು. 1905ರಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ದುಡಿದು, ಏಕೀಕರಣ ಆದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟ ಹಿರಿಯರಾದ ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರನ್ನು 'ಕನ್ನಡ ಕುಲಪುರೋಹಿತ' ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆಲೂರರ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ 'ಹೋಂರೂಲ್' ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಿಲಕರು ಆಡಿದ್ದ 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸು'ಎಂಬ ಮಾತುಗಳೂ ಪ್ರೇರಣೆ ಆಗಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡ ಮತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಆಲೂರರಿಗೆ ಇದ್ದ ಗೌರವ, ಅಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಕಳಕಳಿಗಳನ್ನು ಅವರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಗತ ವೈಭವ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾವ್

ಆಲೂರರ ಜೊತೆಗೆ ವೆಂಕಟರಂಗೋಕಟ್ಟಿ, ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಬಿಂದೂರಾವ್ ಮುತಾಲಿಕ ದೇಸಾಯಿ, ಕಡಪಾ ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾವ್, ಗದಿಗೆಯ್ಯ ಹೊನ್ನಾಪುರ ಮಠ, ಪಾಟೀಲ ಸಂಗಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರಿದ್ದರು. ಗದಿಗೆಯ್ಯ ಹೊನ್ನಾಪುರ ಮಠ ಅವರ ಅಟ್ಟದ ಮೇಲೆ 1916ರಲ್ಲಿ ಆಲೂರರು, ಕಡಪಾ ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾಯರು, ನರಗುಂದಕರರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಭೆ'ಯು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರವಾಯಿತು.

ಗದಿಗಯ್ಯ ಹುಚ್ಚಯ್ಯ ಹೊನ್ನಾಪುರಮಠ

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತು : 1918ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಷತ್ತು ಸ್ಥಾಪನೆ ಆಯಿತು. ಏಕೀಕರಣ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಂಬಲವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲ ಅಧಿವೇಶನವು 1920ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಉಳವಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ, ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ನಿವೃತ್ತ ದಿವಾನ್ ವಿ.ಪಿ.ಮಾಧವರಾಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವ ಜನರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನಾಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ನಾಗಪುರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. ಕಡಪಾ ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾಯರು ಮತ್ತು ಶಾಂತಕವಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಸಕ್ಕರಿ ಬಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾಗಿ ಆ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಸುಮಾರು 800 ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಹೋಗಿದ್ದರು. 'ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಭಾಷೆಯೇ ಸರಿಯಾದ ಆಧಾರ' ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರಿಗೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವಿತ್ತು.

ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರೀ

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಸಮಿತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವ ಜನರಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರ್ಪಡೆ ಆಗಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡಿಗರು ಪರಸ್ಪರ ಒಂದಾಗಿ ಸಭೆ, ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವ, ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸೌಹಾರ್ದದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಕೇಳ್ಕರ್ ಸಮಿತಿ ವರದಿ : ಆದರೆ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ ರಚನೆಯಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಬೇಕು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರದ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕೇಳಕರ್ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಕೇಳಕರ್ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆದವಾನಿ, ಆಲೂರು ಮತ್ತು ರಾಯದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ರಚನೆಯ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವೇ ಆಗಿಹೋಯಿತು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಹಲವು ಹಿರಿಯ ನಾಯಕರು ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾದರು.

ಬೆಳಗಾಂವಿ ಕಾಂಗೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಘ : 1924ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಅತ್ಯಪೂರ್ವ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆಂದೇ 'ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕೈಪಿಡಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಆರ್.ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕಾವ್ಯರತ್ನ ಎನ್ನುವವರು ಬರೆದ 'ಕನ್ನಡಿಗನ ಸರ್ವಸ್ವ ಅಥವಾ ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಯಿಲಗೋಳ ನಾರಾಯಣರಾಯರ 'ಉದಯವಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಚೆಲುವ ಕನ್ನಡ ನಾಡು' ಎಂಬ ಕವನವು ಹಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಿಶ್ಚಿತ ರೂಪು–ರೇಷೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದೇ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನ ನಡೆದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಘ'ದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆಯಿತು ಮತ್ತು ಅದರ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಪರಿಷತ್ತೂ ಸಹ ನಡೆಯಿತು. ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದವರು ರಾವ್ ಬಹದ್ದೂರ್ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಕಂಬಳಿ; ಆಗ ಅವರು ಮುಂಬಯಿ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉಪ ಸಭಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದವರು ದ.ವೆ.ಬೆಳವಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಘದ ಹತ್ತನೆಯ ಪರಷತ್ತು ನಡೆದದ್ದು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ. ಆಗ ಉದ್ಘಾಟಕರು ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ್ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದವರು ಆಗ ಮುಂಬಯಿ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಬಿ.ಜಿ.ಖೇರ್. ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆಂದೇ ರೂಪುಗೊಂಡ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಘ'ವು ಪ್ರತಿ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಏಕೀಕರಣ ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸ್ಥಾವನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಮಾಂಟೆಗೋ–ಚೆಲ್ಮ್‌ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಸಮಿತಿ : ಬಂಗಾಲದ ವಿಭಜನೆ ಮತ್ತು ಆನಂತರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಒಡೆದು ಆಳುವ ನೀತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1912ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಭಾರತವನ್ನು ಭಾಷಾವಾರು ಸ್ವಾಯತ್ತ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲು ಇಚ್ಛೆಸಿದ್ದರು. 1918 ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾಂಟೆಗೋ–ಚೆಲ್ಮ್‌ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ನೇಮಕಗೊಂಡಿತು. ಸಮಿತಿಯು 1919ರಲ್ಲಿ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ಕೋರಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಸಮಿತಿಗೆ ಮನವಿಗಳು ಸಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಜನತೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಸಹ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಒಳಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಮಿತಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಆ ವರದಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಗಳ ರಚನೆ ಆಯಿತು.

ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಸಮಿತಿ : ನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸರ್ವಪಕ್ಷ ಸಮ್ಮೇಳನವು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ, ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವರದಿ ನೀಡಲು ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯ ರಚನೆ ಆಯಿತು. 1928 ಮೇ 19ರಂದು ನೇಮಕಗೊಂಡ ಸಮಿತಿಯು ಸುಮಾರು 25 ಬಾರಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿತು. ಬಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ ಸಮಿತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತಗಳ ರಚನೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಮಾಡಲು ಶಿಫಾರ್ಸು ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಲಿಲ್ಲ.

ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ : ಮದರಾಸ್ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿಯ ವಿದಾನ ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ನೆಹರೂ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಕೆ ಆದ ನಂತರವೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತುಗಳು ಸ್ಪಂದಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತುಗಳ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಕೇಂದ್ರ ಶಾಸನ ಸಭೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರ ವಾದ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಜಾತಿ, ಮತ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಕುರಿತಂತೆ ಸಂಘ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ವಾಚನಾಲಯಗಳು, ವಿವಿಧ ಪರಿಷತ್ತುಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾದವು. ಏಕೀಕರಣದ ಪರವಾಗಿ 36000 ವಯಸ್ಕರ ಸಹಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮನವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವಲ್ಲಿ ಎನ್.ಎಸ್.ಹರ್ಡೀಕರ್ ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಜನತೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಕಲ್ಪನೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವು ನಾಯಕರಿಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸರ್.ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ದೂರದರ್ಶಿತ್ವದ ಫಲವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವು ದೇಶೀ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಅನುಮಾನಗಳು ಇದ್ದವು. ಅಂತಹ ಬಹುತೇಕ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಡೆತನ ಇದ್ದದ್ದು ಮರಾಠೀ ಜನರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ; ಅನುಮಾನಗಳಿಗೆ ಆ ವಿಚಾರವೂ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು.

1928ರ ಆಗಸ್ಟ್ 28ರಿಂದ 31ರವರೆಗೆ ಲಖನೌನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸರ್ವಪಕ್ಷ ಸಮಿತಿಯು ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಅವರ ವರದಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು.28–12–1928ರಂದು ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾಧಿವೇಶನವೂ ನೆಹರೂ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು.

ಸೈಮನ್ ಆಯೋಗ : ಭಾರತದ ಸಂವಿದಾನದ ಪುನರ್ಘಟನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಸೈಮನ್ ಆಯೋಗವನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿತು. ಸೈಮನ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಾ ಪ್ರಾಂತಗಳ ರಚನೆ ಆಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸೈಮನ್ ಆಯೋಗವನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿತಾದರೂ, ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಆಗಿತ್ತು.

1937ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ ಲಭಿಸಿತಾದರೂ, ಸಿಂಧ್ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಾ ಪ್ರಾಂತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರ ಮಹಾಸಭೆ : 1924ರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ 1946ರವರೆಗೆ ನಡೆದ ಹತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಲೀ, ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಲೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬೇರೇನನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹತ್ತನೆಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಿದ್ದ ಸರ್ದಾರ್ ವಲ್ಲಭ ಭಾಯಿ ಪಟೇಲರು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಸದ್ಯದಲ್ಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಆಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. 31–8–1946ರಂದು ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಸ್ಥರ ಮಹಾಸಭೆ ನಡೆಯಿತು. ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದವರು ಉರವಕೊಂಡ ಜಗದ್ಗುರುಗಳು ಮತ್ತು ಮಹಾ ಸಭೆಯನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದವರು ಕೆ.ಆರ್.ಕಾರಂತರು. ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಎಂ.ಪಿ.ಪಾಟೀಲರು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಬಹುತೇಕ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ, ಎಲ್ಲಾ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಮಹಾಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಬರುವ ದಿನಗಳು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ಘಟನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತಗಳ ರಚನೆ ಆಗುವುದು ಒಳಿತು ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ತ ಎಂಬುದು ಅನೇಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಮೈಸೂರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಅಗತ್ಯವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು' ಎಂಬ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಕೋ.ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಮಂಡಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಿ.ಬಸವಲಿಂಗಪ್ಪ ಅನುಮೋದಿಸಿದರು. ಗೊತ್ತುವಳಿಗೆ ಕೆಂಗಲ್ ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು ಒಂದು ತಿದ್ದುಪಡಿ ತಂದರು. ಅದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಹಾಗೂ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಆಗಿತ್ತು. ಆ ತಿದ್ದುಪಡಿಯು 'ಮೈಸೂರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು' ಎಂದಿತ್ತು. ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗರ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು .ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಸಂಸ್ಥಾನ ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂಬ ಭೇದವನ್ನೆಣಿಸದೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಮತ್ತು ಭಾಷಾನುಗುಣ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆದ್ಯತೆ – ಈ ಎರಡು ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಣಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮಹಾ ಸಭೆಯು ಮೇಲಿನ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೂವರು ಸದಸ್ಯರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಆ

ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರೆಂದರೆ, 1)ಎಂ.ಪಿ.ಪಾಟೀಲ, 2)ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ಮತ್ತು 3) ಶ್ರೀ ಕೆ.ಬಿ.ಜಿನರಾಜ ಹೆಗಡೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಆರಂಭವಾದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ 1)ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು 2)ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ-ಎರಡೂ ಗುರಿಗಳಿದ್ದವು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗಗಳ ಜನತೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದವು. ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ, ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಂತೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುವ ದಿನಗಳು ಹತ್ತಿರವಾದಂತೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಆಗಲೇಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಹತ್ತನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ 1946ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹತ್ತನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತು ಏಕೀಕರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಪರಿಷತ್ತು 29-12-1947ರಂದು ಕಾಸರಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ , 31ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವೂ ಕಾಸರಗೋಡಿನಲ್ಲೇ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದವರು ತಿ.ತಾ.ಶರ್ಮ. ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣದಲ್ಲೂ ಏಕೀಕರಣದ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾಯಿತು. ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಎ.ಬಿ.ಶೆಟ್ಟರು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಬರಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಆರ್.ಆರ್.ದಿವಾಕರ್ ವಹಿಸಿದರು. ಕೆ.ಆರ್.ಕಾರಂತರು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿದವರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಎಚ್.ಸಿದ್ದಯ್ಯನವರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಸಿಕ್ಕ ಮೇಲೂ ಏಕೀಕರಣ ವಿಳಂಬವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ನಾಯಕರೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರು. ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅಡೆ ತಡೆಗಳೇನು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯಘಟನೆ ಜಾರಿಯಾಗುವುದರೊಳಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗದಿದ್ದರೆ ತೀವ್ರ ಚಳವಳಿಯ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲಾಗುವುದು ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಏಳು ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಮುಂಬಯಿ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಮಂಡನೆ : 1-4-1947ರಂದು ಮುಂಬಯಿ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕರ್ನಾಟಕ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಂದಾನಪ್ಪ ದೊಡ್ಡಮೇಟಿ ಅವರು ಮಂಡಿಸಿದ ಒಂದು ಖಾಸಗಿ ಗೊತ್ತುವಳಿಯು, ಮುರಾಜಿ ದೇಸಾಯಿ ಅವರ ವಿರೋಧದ ನಡುವೆಯೂ, ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಬಿ.ಜಿ. ಖೇರರು ಸೂಚಿಸಿದ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೊಂದಿಗೆ, ಪರವಾಗಿ 60 ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ 8 ಮತಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕೃವಾತವಾಯಿತು.

ಮದರಾಸು ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಮಂಡನೆ : 1947 ಏಪ್ರಿಲ್ 27ರಂದು ಮದರಾಸು ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪಿ.ಸುಬ್ಬರಾಯನ್ ಅವರು 'ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಭಾಷಾನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಪುನರ್ರಚನೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಸಭೆಯಲ್ಲೇ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಂಡಿಸಿದರು

ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯ ನಿರ್ಣಯ : ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯು, ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಚರ್ಚಿಸಿ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 1946ರ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ನಡೆದಾಗ. ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರ ವಾದ ಮಂಡಿಸುವವರಿಗೆ ನೆರವಾಗಲು ನೆಗಳೂರು ರಂಗನಾಥ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರಂಗನಾಥರು ಶ್ರೀರಂಗರನ್ನು ದೆಹಲಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ(25-1-1947) ಶ್ರೀರಂಗರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇಬ್ಬರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರ ಜೊತೆಗೆ ನೆಹರೂ ಅವರನ್ನು ಕಂಡು, ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದರು. ಅಂದೇ ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು, ಆ ಸಂಬಂಧ ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಎಂಟು ಜನರ ಉಪ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಬೀರೂರುಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ : 10-8-1947ರಂದೇ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರು ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಬಂದ 15-8-1947ರಂದು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಜನತೆ ಮೈಸೂರು ಚಲೋ ಚಳವಳಿ ಮಾಡಿದರು. 24-10-1947ರಂದು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರವು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.ಕೆ.ಸಿ.ರೆಡ್ಡಿ ಅವರು ಮೊದಲ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯಾದರು. 6-11-1948ರಂದು ಬೀರೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಮೈಸೂರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಸಿ.ರೆಡ್ಡಿ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವು ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ 1946ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸುಭಾಷ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೈಸೂರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ, ಶೀಘ್ರವೇ ಕರ್ನಾಟಕ ರಚನೆ ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತ್ತು.

ಬೀರೂರಿನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದ ನಿರ್ಣಯದಂತೆ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಟಿ.ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಟಿ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಎಸ್.ಚನ್ನಯ್ಯ, ಕೆ.ಜಿ. ಒಡೆಯರ್, ಜಿ.ಬಂಡಿ ಗೌಡ ಮತ್ತು ನಾಮಕರಣಗೊಂಡಿದ್ದ ಬಿ.ಪಿ.ಹಾಲಪ್ಪ ಇದ್ದರು.ಈ ಸಮಿತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ಧರ್ ಆಯೋಗ : ಭಾರತದ ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವರದಿ ನೀಡಲು ಅಲಹಾಬಾದ್ ಹೈಕೋರ್ಟಿನ ನಿವೃತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಎಸ್.ಕೆ.ಧರ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ 17-6-1948 ರಂದು ಆಯೋಗವೊಂದನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಆ ಆಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರವಾಗಿ ಟೇಕೂರು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಮತ್ತು ಆರ್.ಆರ್.ದಿವಾಕರ್ ಸಹಾಯಕ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಆಂಧ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕೇರಳ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೊಸ ಪ್ರಾಂತಗಳ ರಚನೆ ಆಗಬೇಕು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಖಚಿತ ಗಡಿಯ ನಿರ್ಧಾರ ಆಗುವವರೆಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಗಡಿ ಯಾವುದಿರಬೇಕು ಹಾಗೂ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ , ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಯೋಗ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 19-7-1948ರಂದು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಹೊಸದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿದ ಆಯೋಗವು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಅಗತ್ಯತೆ, ವಿಧಾನ, ಪರಿಣಾಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, 16-8-1948, ಅಂದರೆ 28 ದಿನಗಳ ಒಳಗಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ದೆಹಲಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿ, ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಆಯೋಗದ ಕಾಟಾಚಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಜನತೆ ಹಗುರವಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆಯೋಗದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಗಂಬೀರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿತು. ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯ ವಾರದಲ್ಲಿ ಆಯೋಗವು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್, ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಖ ಪಟ್ಟಣ, ಮದರಾಸು, ಮದುರೆ, ಮಂಗಳೂರು, ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ನಾಗಪುರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಪುಣೆ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ, ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, 1000ದಷ್ಟು ಮನವಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸುಮಾರು 700 ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ ಆಯೋಗವು ನವೆಂಬರ್ 20 ಮತ್ತು 21 ರಂದು ಸಭೆ ಸೇರಿ, ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ 10ರಂದು ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ಧರ್ ಆಯೋಗದ ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಪೆನುಗೊಂಡ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೆಜವಾಡ, ಮದ್ರಾಸ್,ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಹೊಸೂರು ಮತ್ತು ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಹಲವು ನಾಯಕರು ಉತ್ತರ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಜನತೆಯೂ ಜಯದೇವಿ ತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ತಾವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದಾಗಿ ಮನವಿ ಮಾಡಿತು.

ಧರ್ ಆಯೋಗವು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ, ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಂಧ್ರ , ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕೇರಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ ಆಯೋಗವು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ತೊಡಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚನೆ ನೀಡಿತ್ತು. ಆಯೋಗವು, 'ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಗಂಡಾಂತರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನಾಗಿಸುವುದು ಮೊದಲನೇ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿದೆ. 555. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ಪೋಷಕವಿದ್ದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೈಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಅದರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನೊಡ್ಡುವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಅಥವಾ ತಡೆಹಿಡಿಯತಕ್ಕದ್ದು' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಸದ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಸಮರ್ಥನೀಯವಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿತು.

ಜೆ.ವಿ.ಪಿ. (ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ) ಸಮಿತಿ : ಧರ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಕೆ ಆದ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲೇ (ಡಿಸೆಂಬರ್ 18, 19) ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧಿವೇಶನವು ಜಯಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ಧರ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಒಳಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಲು ಮೂವರು ಸದಸ್ಯರ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಆ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ದಾರ್ ವಲ್ಲಭ ಭಾಯಿ ಪಟೇಲ್, ಪಟ್ಟಾಭಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ಜವಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಇದ್ದರು. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ(ಜೆ.ವಿ.ಪಿ.)ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯು 1–4–1949 ರಂದು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಧರ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನು ಜೆ.ವಿ.ಪಿ.ಸಮಿತಿಯೂ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಿತು. ಕೇರಳ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯು ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ, ಹೊಸದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಐಕ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತರಬಹುದು ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಜೆ.ವಿ.ಪಿ ಸಮಿತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು.

8–5–1949ರಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸಮಿತಿಯು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಸಮಿತಿಯ ವರದದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ ಅತೃಪ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು. ಅಂತೆಯೇ 20–5–1949ರಂದು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಮಹಾ ಸಮಿತಿಯು ಸಭೆ ಸೇರಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅತ್ಯಂತ ಅತೃಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಸಂತೋಷಗಳುಂಟಾಗಿ ಜನತೆಯ ತಾಳ್ಮೆಯು ಕೊನೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ ' ಎಂದು ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಅನಂತರ 23–5–1949ರಂದು ಎಂಟು ಸದಸ್ಯರ ಶಿಷ್ಟ ಮಂಡಳವು ಡೆಹರಾಡೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆಗೆ ಆಗಿರುವ ಅತೀವ ನಿರಾಶೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಆಗುವುದು ಅವಶ್ಯಕ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಯುತ ಎಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯು 16–11–1949ರಂದು ಕೇವಲ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಚನೆಗೆ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯು 3–12–1949ರಂದು ಸಭೆ ಸೇರಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಂತ ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ 12 ಜನರು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿ, ರಾಜೀನಾಮೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿದರು. ಆ ಹನ್ನೆರಡು ಜನರಲ್ಲಿ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರೂ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರು.ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರು ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿತ್ತು.

22–12–1949ರಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಕಾರೀ ಸಮಿತಿಯು ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಾಗ ಹಾಜರಿದ್ದ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಆಗಲೇ ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ 12 ರಾಜೀನಾಮೆಗಳನ್ನು ಸಮಿತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಸಮಿತಿಯು ರಾಜೀನಾಮೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಭಜನೆಗೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಸನ್ನಾಹವನ್ನು ಆದವಾನಿಯ ಜನ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. 9–1–1950ರಂದು ಗದಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ.ಸಭೆಯು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ರಚನೆಗೆ ಮುಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ವಿಳಂಬ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಕೆಗೆ ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿದರು.

26–1–1950ರಂದು ಭಾರತವು ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. 20–4–1951ರಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ದಾಸ್ ಟಂಡನ್ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಏಕೀಕರಣ ಸಂಘವು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಮನವಿ ಮಾಡಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳ 13 ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸರ್ ಕೆ.ಪಿ.ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಚೆಟ್ಟಿ ಟೌನ್‌ಹಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನಾ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಲಾಲ್‌ಬಾಗಿನ ಗಾಜಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯೂ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಮದ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿದ್ದ ಸಮಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದರು.

ಪಕ್ಷೇತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ನಾಯಕರಿಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಅನ್ನು ನಂಬಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣವು ಕನಸಿನ ಮಾತಾಗಬಹುದೆಂದು ತೋರಿತು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಕ್ಷೇತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ನಡೆಸಲು ಮುಂದಾದರು. ಹೊಸಮನಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪಕ್ಷೇತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತು 1951ರ ಮೇ 25 ಮತ್ತು 26ರಂದು ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳೂ ಒಂದಾದವು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ, ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೂಡಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಆಗಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಮುಂಬರುವ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಉದ್ದಿಶ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಲಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖ ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ರಚಿತವಾಯಿತು ಮತ್ತು 1952ರಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದಾಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪಕ್ಷದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಗುಡಿಸಲಿನ ಗುರುತಿನ ಮೂಲಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರು.

ಪೊಟ್ಟಿ ಶ್ರೀರಾಮುಲು ಉಪವಾಸ ಮತ್ತು ಮರಣ : ಈ ಮಧ್ಯೆ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಒತ್ತಾಯ ತೀವ್ರವಾಗಿ 15–8–1951ರಿಂದ ಸ್ವಾಮಿ ಸೀತಾರಾಮರು ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿ ಆಮರಣಾಂತ ಉಪವಾಸ ಕೈಗೊಂಡರು. ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿತಾದರೂ ನಿರ್ಣಯಗಳ ಸ್ವೀಕಾರ ಆಗಲಿಲ್ಲ. 1952ರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಜುಲೈ ಎರಡನೆಯ ವಾರ ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷಗಳು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದವು. ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷವು ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿತು. ಆದರೆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಾಗ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಪರವಾಗಿಯೇ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರು. ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತುವಳಿಯು ಅತ್ಯಧಿಕ ಬಹುಮತದಿಂದ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ವಿಳಂಬವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸಹಿಸದ ತೆಲುಗರು ಪುನಃ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ಚಳವಳಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗಲೇ ಆಂಧ್ರದ ಪೊಟ್ಟಿ ಶ್ರೀರಾಮುಲು ಅವರು 58 ದಿನಗಳ ಉಪವಾಸದ ಅನಂತರ 15–12–1952ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿತು. 19–12–1952ರಂದು ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಾಗಿ, ಮದ್ರಾಸ್ ನಗರವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಮುಂದಾದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು, ಈ ಬಗ್ಗೆ ವರದಿ ನೀಡಲು ಕೆ.ಎನ್.ವಾಂಛೂ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು.

ನಾನಲ್ ನಗರ ಅಧಿವೇಶನ : 1953ರ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್‌ನ ನಾನಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ವಾರ್ಷಿಕಾಧಿವೇಸನ ನಡೆದಾಗ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಕೆ.ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹಾರನಹಳ್ಳಿ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು.

ವಾಂಛೂ ಸಮಿತಿ : ಆಂದ್ರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ರಾಜಸ್ತಾನದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಕೆ.ಎನ್.ವಾಂಛೂ ಅವರನ್ನು 5–1–1953ರಂದು ನೇಮಿಸಿತು. 31–1–1953 ಅಂದರೆ ಕೇವಲ 26 ದಿನಗಳ ಒಳಗೆ ಆಯೋಗವು ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ವಾಂಛೂ ಅನೇಕ ಸಂಘ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ ಮನವಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.ವಾದ–ಪ್ರತಿ ವಾದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಆಯೋಗವು ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ಅವರನ್ನೂ ಭೇಟಿ ಮಾಡಿತ್ತು. 7–2–2953ರಂದು ವಾಂಛೂ ತಮ್ಮ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ, ತೆಲುಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಆಗಿರುವ ಹನ್ನೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇರಿಸಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಮಾಡಲು ಆಯೋಗವು ಶಿಫಾರ್ಸು ಮಾಡಿತು. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಆಂಧ್ರದೊಡನೆ ಸೇರಲು ಹಲವು ತೊಂದರೆಗಳಿದ್ದುದನ್ನು ಆಯೋಗವು ತಿಳಿಸಿತು. 1921ರಲ್ಲಿ ಕೇಳಕರ್ ಅವರ ಶಿಪಾರ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಲೂರು, ಆದವಾನಿ ಮತ್ತು ರಾಯದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು.

ಮಿಶ್ರಾ ಸಮಿತಿ : ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ತೀರ್ಮಾನ ಕೊಡಲು ವಿಫಲ ಆದ ವಾಂಛೂ ವರದಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ 25–3–1953ರಂದು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ಘಟಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆಲೂರು, ಆದವಾನಿ ಮತ್ತು ರಾಯದುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ , ಹಡಗಲಿ, ಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಸೊಂಡೂರು ಮತ್ತು ಸಿರಗುಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಬಹುದಾದರೂ, ಮಿಶ್ರ ಭಾಷೆಯ ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಕೇವಲ ಭಾಷೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳು ಹೈದರಾಬಾದ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಎಲ್.ಎಸ್.ಮಿಶ್ರಾ ಅವರನ್ನು 21–4–1953ರಂದು ನೇಮಿಸಿ, 15–5–1953ರ ಒಳಗೆ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಕೋರಿದರು. ವಾಂಛೂ ಸಮಿತಿಯ ನೇಮಕವಾದಾಗಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ವಿಳಂಬವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅತೃಪ್ತಿ

ಮತ್ತು ಅಸಂತೋಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಪಕ್ಷೇತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪರಿಷತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಸಮಾಜವಾದಿ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷಗಳು ಏಕೀಕರಣ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಮಾಡಿದವು. ಈ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಹಿರಿಯ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜನತೆಯ ಬೆಂಬಲವೂ ದೊರೆಯಿತು.

ಅದರಗುಂಚಿ ಶಂಕರಗೌಡ ಪಾಟೀಲರ ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ : ಮಿಶ್ರಾ ಸಮಿತಿಯ ನೇಮಕದಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಆಗಿದ್ದ ಅಸಮಾಧಾನದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಅದರಗುಂಚಿ ಶಂಕರಗೌಡ ಪಾಟೀಲರ ಆಮರಣಾಂತ ಉಪವಾಸ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಮೀಪದ ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೇ ಯಾವ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಚಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆರಂಭವಾದ ಅದರಗುಂಚಿ ಶಂಕರಗೌಡ ಪಾಟೀಲರ ಆಮರಣಾಂತ ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕ್ರಮೇಣ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರು ಮತ್ತು ಪತ್ರಿಕಾ ಮಾಧ್ಯಮದವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. 28–3–1953ರಂದು ಅದರಗುಂಚಿಯ ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲೇ ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ನಾಯಕರು ಅದರಗುಂಚಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶಂಕರಗೌಡ ಪಾಟೀಲರನ್ನು ಕಂಡರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ಮಣಿಶಿರದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ದಾಖಲಾಗಿದ್ದ ಜಯದೇವಿ ತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ ಅವರು, ತಮ್ಮ ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ಸೂಚಿಸಿ, ರಕ್ತಾಂಕಿತ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರೆಂದು ಶಂಕರಗೌಡ ಪಾಟೀಲರು ತಮ್ಮ ಅಪ್ರಕಟಿತ 'ನನ್ನ ದಿನಚರಿ'ಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಂಕರಗೌಡ ಪಾಟೀಲರ ಉಪವಾಸ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ವಿಷಯವನ್ನು ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಅಳವಂಡಿ ಶಿವಮೂರ್ತಿಸ್ವಾಮಿ ಅವರು, ಶೀಘ್ರವೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಲ್ಬಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿದರು.ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಅನೇಕರು ಅದರಗುಂಚಿಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಬೆಂಬಲ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರ ಸಮಸ್ಯೆ ಆಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಇಡೀ ಜನತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಗಲಭೆ : 19–4–1953ರಂದು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಪುರಸಭಾ ಭವನದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ.ಯ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕಾರೀ ಸಮಿತಿ ಸಭೆ ನಡೆಯಲಿತ್ತು. ಇದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೇತರ ಪಕ್ಷಗಳ ನಾಯಕರಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಕೇವಲ ಬಾಯಿ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾ, ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರಿಂದ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೇಳಲು ಜನ ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಚಕ್ಕಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಹೇರಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಜನ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಗುಳಕವ್ವನ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಮಾಯಿಸಿದರು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಸ್ ಕಂಪೆನಿ ಸಹ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಿತ್ತು. ಬಹುತೇಕ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಜನ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರು. ಪುರಭವನಕ್ಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರು ಆಗಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಜನರು ಧಿಕ್ಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಭೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕೆಲವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರಿಗೆ ಅರಿಶಿನ–ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿ, ಬಳೆ ತೊಡಿಸಿದರು. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪನವರ ಜೀಪಿಗೆ ಯಾರೋ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಜನರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ಎಂದು ತಿಳಿದ ಪೋಲೀಸರು ಲಾಠೀಚಾರ್ಜ್‌ಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೆದರದ ಜನ ಲಾಠಿಗಳಿಗೆ ಎದೆಯೊಡ್ಡಿ ನಿಂತರು. ಲಾಠೀಚಾರ್ಜ್ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೋಲೀಸರು ಗೋಲೀಬಾರ್‌ಗೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿದರು. ಜನರು ಅದಕ್ಕೂ ಎದೆಯೊಡ್ಡಿ ನಿಂತರು. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲದೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಟೈಂಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಮುಖ ಪುಟದಲ್ಲೇ ವರದಿ ಮಾಡಿತು. ಆ ಗಲಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ, ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿ ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದವರ ಪರವಾಗಿ ಎಸ್.ಆರ್.ಬೊಮ್ಮಾಯಿ ಅವರು ವಾದಿಸಿದರು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಗಲಭೆ ಆದರೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ. ಸಭೆ ನಡೆದು ಗದ್ದಲದ ನಡುವೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಪರವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಗಲಭೆಯ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರು ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ನೆಹರೂ ಅವರನ್ನು ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಯಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೇತರ ಪಕ್ಷಗಳ ಕೆಲವು ನಾಯಕರು ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಪರಿಷತ್ತು.

ಮಿಶ್ರಾ ಸಮಿತಿ : ಈ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವಂತೆ 21–4–1953ರಂದು, ಅಂದರೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಗಲಭೆ ನಡೆದ ಎರಡು ದಿನಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ನಗರ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಎಲ್.ಎಸ್.ಮಿಶ್ರಾ ಸಮಿತಿಯ ನೇಮಕ ಆಯಿತು. ಮಿಶ್ರಾ ಅವರು 27–4–1953ರಿಂದಲೇ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 10–5–1953ರಂದು ಮಿಶ್ರಾ ವರದಿಯು ಸಲ್ಲಿಕೆಯಾಗಿ, 13–8–1953ರಿಂದ 19–8–1953ರವರೆಗೆ ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆನಡೆಯಿತು. ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ, ಅಳವಂಡಿ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿ, ಟಿ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದ ತೀರ್ಥ, ಎಂ.ಎಸ್.ಗುರುಪಾದ ಸ್ವಾಮಿ, ಎನ್.ರಾಚಯ್ಯ ಅವರು ಪಾಲ್ಗೊಂಡರು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯಂತೆಯೇ ಮದ್ರಾಸ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ನೀಲಗಿರಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಭಾಗಗಳೂ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಸಚಿವ ಸಂಪುಟವು ಮಿಶ್ರಾ ವರದಿಯನ್ನು 20–5–1953ರಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಇಡಿಯಾಗಿ, ಕೆಲವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಮಿಶ್ರಾ ವರದಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿತ್ತು.

ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ. ಪರಿಷತ್ತು : ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ.ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲ ಅಧಿವೇಶನ 28–5–1953ರಂದು ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಕೆ.ಆರ್.ಕಾರಂತ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿದವರು ಅಳವಂಡಿ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿ. 1953ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮೊದಲ ವಾರದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ ವಾರ'ವನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ.ಪರಿಷತ್ತು ಕರೆ ನೀಡಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ನಾಗರಿಕರು ಒಂದಾಗಿ ಹರತಾಳ, ಸಭೆ, ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ.ಪರಿಷತ್ತಿನ ಹಲವು ಮುಖಂಡರನ್ನು ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರವು ಬಂಧಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ.ಪರಿಷತ್ತು 26–9–1953ರಂದು ಪ್ರತಿಭಟನಾ ದಿನವನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು.

14–9–1953ರಂದು ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ.ನಿಯೋಗವು ಪ್ರಧಾನಿ ನೆಹರೂ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಉಪಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೋಲಾಗಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಪಕ್ಷದ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗೆ ಗೆಲುವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರು. ಆಗ ನೆಹರೂ ಅವರು ಇಡಿಯಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆಯೇ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣಾ ಆಯೋಗವೊಂದನ್ನು ಸಧ್ಯದಲ್ಲೇ ರಚಿಸುವುದಾಗಿ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದರು.

ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಸೇರ್ಪಡೆ : 1–10–1953ರಂದು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರಾಂತದ ಉದಯವಾಯಿತು. ಅದೇ ದಿನ ಬಳ್ಳಾರಿಯು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದೊಡನೆ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. 2–10–1953ರಂದು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಬಿ.ಡಿ.ಎ.ಎ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ–ಮೈಸೂರು ವಿಲೀನ ಸಮಾರಂಭ ನಡೆಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಕೆ.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು, ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಜನತೆಯನ್ನು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಈ ಸಂತೋಷದ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಂಜಾನ್ ಸಾಹೇಬ್ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮಿ ಕೆಲವು ದುಷ್ಟರ ಸಂಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ 30–9–1953ರ ರಾತ್ರಿ ಆಸಿಡ್ ಬಲ್ಬ್‌ಗೆ ಬಲಿಯಾದದ್ದು ಆ ಸಂದರ್ಭದ ಕಹಿ ನೆನಪಾಗಿದೆ.

ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ.ಪರಿಷತ್ತಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿವೇಶನವು 3–12–1953ರಂದು ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಳವಂಡಿ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿಯವರನ್ನು ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನ 'ಡಿಕ್ಟೇಟರ್'ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿತು.

22–12–1953ರಂದು ನೆಹರೂ ಅವರು ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡನೆಗಾಗಿ ಫಜಲ್ ಆಲಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ವರಿಷ್ಠ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ನೇಮಿಸಲಿರುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದರು. 29–12–1953ರಂದು ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣಾ ಆಯೋಗದ ನೇಮಕವಾಯಿತು.

ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣಾ ಆಯೋಗ : ಆಯೋಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿದ್ದ ಫಜಲ್ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ರಾಜ್ಯಸಭಾ ಸದಸ್ಯ ಹೃದಯನಾಥ ಕುಂಜ್ರೂ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕೆ.ಎಂ.ಪಣಿಕ್ಕರ್ ನಾಮಕರಣಗೊಂಡಿದ್ದರು. 30–6–1955ರ ಒಳಗೆ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

23–2–1954ರಂದು ಆಯೋಗವು ನೀಡಿದ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಸುಮಾರು 1,52,250 ಮನವಿಗಳು ಸ್ವೀಕೃತವಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2000 ಮನವಿಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿದ್ದವು. ಜೊತೆಗೆ 1954ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಗೌಪ್ಯ ಸಂದರ್ಶನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿದದ್ದು 1954ರ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ . 8–4–1954ರಿಂದ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ ಆಯೋಗವು ಸುಮಾರು 9000 ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿತು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಆಯೋಗವು ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು 30–9–1955ರಂದು ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ನೇಮಕಗೊಂಡ ತಕ್ಷಣವೇ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಆಯೋಗವು ವಿಳಂಬಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರವಾಯಿತು. 1954ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಗಳು ಮನವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಅನಂತರ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 4-2-1954ರಂದು ನಡೆದ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ. ಮಹಾಸಭೆಯು, 29-4-1949ರಂದು ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಬಿ.ಬಸವಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಮಂಡಿಸಿ, ಕೋ.ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪನವರು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದ ನಿರ್ಣಯದ ಪ್ರಕಾರ ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ.ಯು ಎಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪರವಾಗಿ ಮನವಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರಿಗೆ ನೀಡಿತು.

ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಕೆ : ಆರ್.ಎ.ಜಹಗೀರದಾರ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಸಮಿತಿಯು, ಆ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮನವಿಯನ್ನು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಇಡಿಯಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ, ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರವಾಡ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಭಾಗದ ಬೀದರ್, ಗುಲಬರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಮದ್ರಾಸ್ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ನೀಲಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಕೊಯಮತ್ತೂರು, ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗಗಳು ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯನನ್ನಿ ಸೇರಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಕೆ.ಪಿ.ಸಿ.ಸಿ.ಯು ಮನವಿ ಮಾಡಿತು. ಅಂತೆಯೇ ದಾವಣಗೆರೆಯ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಮಾವೇಶ, ಗುಡಿಬಂಡೆ ಪುರಸಭೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಬಹುತೇಕ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಗಣ್ಯರು, ಅ.ಕ.ರಾ.ನಿ. ಪರಿಷತ್ತು, ಮಂಗಳೂರಿನ ಅನೇಕ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ, ಕೆ.ಎಲ್.ಇ.ಸೊಸೈಟಿ ಮುಂತಾದ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಜನಾಂಗದವರು ತಾವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರ ಇರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ ಆಯೋಗವು ಹಲವಾರು ಗಣ್ಯರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿತು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಕೆ.ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು, ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಪರ ಇರುವುದನ್ನು ಜನತೆಗೆ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. 10-10-1955 ರಂದು ಆಯೋಗವು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ರಾ.ಪು.ಆಯೋಗವು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದ್ದ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕವು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ರಚನೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

1. ಹಾಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಿರುಗುಪ್ಪ, ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆ ಕಟ್ಟು ಇರುವ ಮಲ್ಲಾಪುರ ಉಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಇರುವ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ.

2. ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಧಾರವಾಡ, ಬಿಜಾಪುರ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಚಾಂದಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನುಳಿದು ಬೆಳಗಾಂವಿ - ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು

3. ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಗುಲಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು

4. ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನುಳಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ

5. ಮದ್ರಾಸ್ ರಾಜ್ಯದ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು

6. ಕೊಡಗು

ಈ ವರದಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಆಘಾತವಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಸೇರಿದ್ದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ,ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಇಡಿಯಾಗಿ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಜನರಿಗೆ ನೋವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಆ ಭಾಗದ ಕವಿ ಕಯ್ಯಾರ ಕಿಂಞ್ಞಣ್ಣರೈ ತಮ್ಮ 'ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದಿದೆ ಮನೆಗೆ 'ಕವನದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಭಾಗದ ಜನರು 16-11-1955ರಿಂದ ನೀರಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಮಹಿಳೆ, ಮಕ್ಕಳೆನ್ನದೆ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಆಸುಪಾಸಿನ ಜನತೆ ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿತು.

ರಾ.ಪು. ಆಯೋಗದ ವರದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಇದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿಯೇ ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು 16-3-1956ರಂದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ವಿಧೇಯಕವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಳಕಂಡ ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

1.ಇಡಿಯಾಗಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ.

2.ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದ ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ (ಚಾಂದಗಡ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಜಿಲ್ಲೆಗಳು

3. ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಜ್ಯದ ಗುಲಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ(ಕೋಡಂಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ತಾಂಡೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು), ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ(ಆಲಂಪುರ ಮತ್ತು ಗದ್ವಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಮತ್ತು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೀದರ್, ಭಾಲ್ಕಿ, ಔರಾದ್, ಹುಮನಾಬಾದ್ ತಾಲ್ಲುಕುಗಳು

4. ಮದ್ರಾಸ್ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ (ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅಮೀನ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಮತ್ತು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು

5. ಕೊಡಗು

ರಾ.ಪು. ಆಯೋಗದ ಶಿಫಾರಸುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೂ, ಗದ್ವಾಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಸೇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ನಾಯಕರ ನಡುವೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿ, ಆದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣವು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಗದ್ವಾಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಆಂಧ್ರಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು.

ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧೇಯಕದ ಮಂಡನೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಕಾರ : ವಿಧೇಯಕವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಧಾನ ಮಂಡಲಗಳೂ ಒಪ್ಪಿದ ನಂತರ, 18-4-1956ರಂದು ಗೃಹ ಸಚಿವ ಗೋವಿಂದ ವಲ್ಲಭ ಪಂತರು ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದರು. ಮೂರು ದಿನಗಳ ಚರ್ಚೆಯ ನಂತರ ವಿಧೇಯಕವನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಿಶೀಲಕ ಸಮಿತಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು 2-5-1956ರಂದು ರಾಜ್ಯಸಭೆಯೂ ಒಪ್ಪಿತು. ಅರವತ್ತು ಜನರಿದ್ದ ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಿಶೀಲನ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ, ಬಿ.ಎನ್.ದಾತಾರ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮಲ್ಯ ಇದ್ದರು. ಪರಿಶೀಲಕ ಸಮಿತಿಯು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ವಿಧೇಯಕವು ಲೋಕಸಭೆಯ ಮುಂದೆ 26-7-1956ರಂದು ಚರ್ಚೆಗೆ ಬಂದು 10-8-1956ರಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 16-8-1956ರಿಂದ 23-8-1956ರವರೆಗೆ ವಿಧೇಯಕದ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಭೆಯಲ್ಲೂ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಪ್ಪಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. 31-8-1956ರಂದು ರಾ.ಪು.ವಿಧೇಯಕಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳ ಅಂಗೀಕಾರವೂ ದೊರೆಯಿತು. 1956ರ ನವೆಂಬರ್ ಒಂದರಂದು ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಗೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವುವೆಂಬ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಕಟಣೆ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಕನ್ನಡಿಗರ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರು 'ಮೈಸೂರು' ಎಂದೇ ಉಳಿಯಿತು. ಕಾಸರಗೋಡು ಮತ್ತು ಸೊಲ್ಲಾಪುರಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದದ್ದು ನೋವಿನ ವಿಷಯವಾಯಿತು.

ಎಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಧಾನ ಸಭಾ ಸದಸ್ಯರೂ 21-10-1956ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡರ ಜೊತೆಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಏಕೀಕರಣಗೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಆದರು.

'ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು' ರಾಜ್ಯದ ಉದ್ಘಾಟನೆ : 1956ರ ನವೆಂಬರ್ ಒಂದನೆಯ ತಾರೀಕು ಬೆಳಗ್ಗೆ ನಡೆದ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು' ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಬಾಬೂ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ್ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. ಅಂದೇ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿ ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಎಸ್.ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ಅವರು ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು.

ಅದೇ ದಿನ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಕುಲ ಪುರೋಹಿತರೆನಿಸಿ ಖ್ಯಾತರಾದ ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯಿತು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಬಹು ದಿನಗಳ ಕನಸು ನನಸಾದರೂ, ಅನಂತಪುರ, ಮಡಕಶಿರಾ, ನೀಲಗಿರಿ, ಹೊಸೂರು, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಕಾಸರಗೋಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗದೆ ಉಳಿದದ್ದು ಒಂದು ನೋವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಕಾಡುತ್ತಿವೆ.

'ಕರ್ನಾಟಕ' ವಾದ 'ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು'

1973ರ ನವೆಂಬರ್ ಒಂದನೆಯ ತಾರೀಕು ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರು 'ಕರ್ನಾಟಕ' ಎಂದು ಬದಲಾಯಿತು.

ಮಹಾಜನ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿ : ಬೆಳಗಾಂವಿ ನಗರ ತಮಗೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ತಗಾದೆ ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು, ಮೊದಲಿಗೆ ಪಾಟಸ್ಕರ್ ಆಯೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ವರದಿ ಸಮರ್ಪಕ ಎನಿಸದಿದ್ದಾಗ ಮಹಾಜನ್ ಆಯೋಗದ ನೇಮಕ ಆಯಿತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನವರು ಮಹಾಜನ್ ಆಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು ಮಹಾಜನ್ ಆಯೋಗವೇ ಬೇಕು ಎಂದರು. ಮಹಾಜನ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು, ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನೇ ಮರೆತು ಮಹಾಜನ್ ವರದಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ

ಕಾಸರಗೋಡು ಅತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕ–ಕೇರಳ ಗಡಿ ವಿವಾದವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಚದುರಂಗದಾಟದಲ್ಲಿ ಗಡಿ ಭಾಗದ ಕನ್ನಡಿಗರು ನೋವಿನಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬಹುದು; ಜನತೆಯ ಅಳಲಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬಲ್ಲ ಜನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಯಾವಾಗ ದೊರೆಯುತ್ತಾರೋ ಕಾದು ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ. **(ಪರಿಷ್ಕರಣೆ: ಎಚ್.ಎಸ್. ಗೋಪಾಲ ರಾವ್)**

ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ : ಭಾರತದ ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದೆಂದರೆ ಕೈಗೊಡಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಳ್ಯ, ಜ್ಯಾಂಕಲ್, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನ್ಯಾಮತಿ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಿಂಗದಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಕೆಲವು ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಧಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದ್ದರು. ಶೇಷಾದ್ರಿಯವರು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಿಬ್ಬನಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಬಾಣಸಂದ್ರ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿದೆ. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತಿಮುಖ್ಯವೂ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಆದ ನೆಲೆ. ರೋಸ್ಟ್ರೋಕ್ಯಾರಿನೇಟ್ ಎಂಬ ಬಹಳ ಹಳೆಯ ರೀತಿಯ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಬ್ಬೆವಿಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮುಂದುವರಿದ ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಹಂತದ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳ ಹಾಗೂ ಕೊಕ್ಕಿನಂತೆ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಕ್ಲಾಕ್ಟನ್ ರೀತಿಯ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳವರೆಗೆ ಹಲವಾರು ಉಪಕರಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಗೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಡೊಂಕಾದ ಒರೆಯುವ ಆಯುಧಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಮರದ ಉಪಕರಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲಕುಂಡಿ, ಕುರಿಕುಪ್ಪ, ಗಾದಿಗನೂರು, ದಾರೋಜಿ ಮತ್ತು ಅಂಗೂರುಗಳಲ್ಲೂ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಪೂರ್ವ ಶಿಲೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ.

ಜೋಷಿಯವರು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಲಪ್ರಭಾ ಘಟಪ್ರಭಾ ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಲವಾರು ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ದಂಡೆಯ 21 ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಣಸ್ಗಿ ಮತ್ತು ಖ್ಯಾಡ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಖ್ಯಾಡ್ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂತ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ, ಚಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ಉತ್ತಮ ಕೆಲಸಗಾರಿಕೆಯ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳೂ ಕ್ಲೀವರ್ ರೀತಿಯ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಘಟಪ್ರಭಾ ನದೀ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಗುಂಡುಕಲ್ಲುಗಳ ಪದರದಲ್ಲಿ ಮರಳುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅಬ್ಬೆವಿಲಿಯನ್–ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಹಂತದ ಉಪಕರಣಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಹಂತದ ಅಂತ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಉಪಕರಣಗಳು ಸಹ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆದಿಮಾನವ ಕಷ್ಟಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದು, ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನವರ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದು ಮೇಲಿನ ವಿವರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗ ಮತ್ತು ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆಯ ನವಶಿಲಾಯುಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತಿತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದುವರೆಗೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿಯೋಜಿಸಬಹುದಾದ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಲ್ವಡಗಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಧಗಳಲ್ಲಿ ಒರೆಯುವ ಮತ್ತು ಕೊರೆಯುವ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಚಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ಚಾಕುಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶವಾದ ಉದ್ದನೆಯ ಚಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ತಾಮ್ರಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾನವನ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೊಡಲಿ, ಬಾಚಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಟ್ರಾಪ್ ಶಿಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾರಂಭದೆಶೆಯ ವ್ಯವಸಾಯ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಮಾನವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಉಪಕರಣಗಳ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ನಯಗೊಳಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಹಳ್ಳಗಳು ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಉತ್ತರ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ, ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈ ಜನರು ಕೇವಲ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಇಡೀ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಜ್ಜಿ ನಯಗೊಳಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಶಿಲೋಪಕರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ, ಬಾಚಿ, ಉಳಿ, ಸುತ್ತಿಗೆಕಲ್ಲುಗಳು, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವಿದ್ದು ಅಗೆಯುವ ಮರದ ಕೋಲುಗಳಿಗೆ ಭಾರವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಉಪಕರಣಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಶುಪಾಲನೆ, ಬೇಟೆ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ, ಮೂಲಭೂತ ಅಥವಾ ಹಿಂದುಳಿದ ವ್ಯವಸಾಯ– ಇವು ಈ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ತಮ್ಮ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡಲು ಅವರು ಬೀಸುವ–ಅರೆಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಜನರು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿ, ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಮಡಕೆ–ಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದಲೇ ರೂಪಿಸಿ ಅನಂತರ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸುತ್ತುವ ಮಣೆ ಅಥವಾ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬಹುದಾದರೂ ಈಗ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಬಾರಚಕ್ರ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಮಡಕೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಂದು, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಮಡಕೆಗಳು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮಡಕೆಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ತಾಮ್ರ–ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಉತ್ಖನನದ್ವಾರಾ ಶೋಧಿಸಲಾಗಿರುವ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಂಗನಕಲ್ಲು, ಪಿಕ್ಲಿಹಾಳ್, ಮಸ್ಕಿ, ತೆಕ್ಕಲಕೋಟೆ ಮತ್ತು ತಿರುಮಕೂಡಲ ನರಸೀಪುರ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ತಾಮ್ರ–ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಾದ ನಿಜವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಂಗನಕಲ್ಲು, ಮಸ್ಕಿ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾದ ತೆಕ್ಕಲಕೋಟೆ, ಹಳ್ಳೂರು ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ–ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕಂಚು, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಕೆಂಪು ಮಡಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತ ಅಥವಾ ಸಿಂಧೂನದಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಲೋಹದ ಬಳಕೆ, ಕುಂಬಾರಚಕ್ರದ ಉಪಯೋಗ, ಮುಂದುವರಿದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ಇಲಾಖೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬಿಜಾಪುರ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹದಿಮೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ತಾಮ್ರ–ಶಿಲಾಯುಗದ ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರುವ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಸಮಾಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 4ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಯುರೋಪ್, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ, ವಿವಿಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನು ತಲಪುವ ವೇಳೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಆಂತರಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೂ ಒಳಗಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಆದ್ಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನವಶಿಲಾ–ತಾಮ್ರಶಿಲಾಯುಗಗಳ ಅನಂತರ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ, ಸತ್ತವರ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಳುವುದು, ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು, ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಕಂದಾಗಿಯೂ ತಳ ಮತ್ತು ಒಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಇರುವ (ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು) ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು, ನೀರಾವರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಗತಿಪರ ವ್ಯವಸಾಯ, ನಗರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದ ವಿಶಾಲ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಯುಗದ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳಾದ, ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ, ಜನ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಚೋಳರಾಜ್ಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಸಾತವಾಹನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ದಖನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಯುಗ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಅನೇಕ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೂ

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಂಗನಕಲ್ಲು, ಮಸ್ಕಿ, ಜಡಿಗೇನಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಡೆದಿವೆ.

ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ : ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ಆರ್ಯರ ಪ್ರವೇಶವಾದ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗಸ್ತ್ಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹರಡಿದನೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಕಾವ್ಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ರೀತ್ಯಾ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವಾತಾಪಿ ಇಲ್ವಲರೆಂಬ ಆರ್ಯಕುಲದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯಸೋದರರಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯನಾದ ಇಲ್ವಲನನ್ನು ಭಂಜಿಸಿ ವಾತಾಪಿಯ ಗರ್ವಭಂಗ ಮಾಡಿದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಾತಾಪಿ (ಈಗಿನ ಬಾದಾಮಿ) ಈ ದೈತ್ಯಸೋದರರ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ನಂಬಿಕೆ. ಜಮದಗ್ನಿಪುತ್ರ ಪರಶುರಾಮ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹದ ಅನಂತರ ಇಡೀ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿ ಅನಂತರ ತನ್ನ ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ವರುಣದೇವನ ಪ್ರಸಾದದ ಫಲವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದವರೆಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದನಂತೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಐತಿಹ್ಯ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾಯಣದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವೇ ಅನಂತರದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂಭಾಗ. ವಾನರಪ್ರಭುಗಳಾದ ವಾಲಿಸುಗ್ರೀವರ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾರಾಜ್ಯ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದ ಈಗಿನ ಹಂಪೆಯ ಬಳಿಯಿರುವ ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಭಿನವ ಪಂಪನೆಂದು ಹೆಸರಾದ ನಾಗಚಂದ್ರನಿಂದ (ಸು.1100) ರಚಿತವಾದ ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ರಾಜನೂ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ವಾನರರಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರ ಧ್ವಜದ ಲಾಂಛನ ವಾನರಸಂಕೇತ ಹೊಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಹಾಗೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಮಹಿಷಕ, ವನವಾಸಕ ಮತ್ತು ಕುಂತಳಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಮಹಿಷಕವೆಂದರೆ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಮಹಿಷಮಂಡಲ (ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು); ಈಗಿನ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೇ ವನವಾಸಕವೆಂದೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವೇ ಕುಂತಳವೆಂದೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳ ಘಟನಾವಳಿಗಳ ಕಾಲ ಚರ್ಚಾಸ್ಪದವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಗಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 20 ರಿಂದ 10ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಗೂ ಮುನ್ನವೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದ ನಂದ ಸಾರ್ವಭೌಮರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಕರ್ನಾಟಕದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಮೌರ್ಯ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 324–300) ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುವಿನೊಡನೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದುದಾಗಿ ಐತಿಹ್ಯಗಳೂ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಶಾಸನಗಳೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆತನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅಶೋಕನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಮಸ್ಕಿ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ ಮತ್ತು ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಮಸ್ಕಿಯ ಬಳಿಯ ಸುವರ್ಣಗಿರಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಬಳಿಯ ಇಸಿಲ ನಗರಗಳು ಆತನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಶೋಕನ ರಾಜ್ಯ ಕಂಚಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದ್ದು ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತೆಂಬುದು ನೀಲಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಾತವಾಹನರು: ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾಗಿದ್ದ ಸಾತವಾಹನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ಸೇರಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಾತವಾಹನರ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಸೀಮುಕ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು.60) ಕರ್ನಾಟಕದವನೆಂದೂ ಈತ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದೂ ಹಲವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಿ ಅನಂತರದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪುನ್ನಾಟ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಸಣ್ಣರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನರು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಇವರು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದಾಚೆಯಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸಾತವಾಹನರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ರಾಜರು ಕರ್ನಾಟಕದೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶದ ರಾಜನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕುಂತಳ ಸಾತಕರ್ಣಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಾತವಾಹನ ವಂಶದ 17ನೆಯ ದೊರೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಹಾಲ ಕುಂತಳದ ದೊರೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗಾಥಾ ಸಪ್ತಶತಿಯ ಕರ್ತೃ ಈತನೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಲೇಖಕರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೆರಿಪ್ಲಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಎರಿತ್ರಿಯನ್ ಸೀ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (1ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಮತ್ತು ಪ್ಲಿನಿಯ (77–78), ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗಳಿವೆ. ಬಾದಾಮಿ (ಬಡಿಯಮಇಯೊಇ), ಮುದ್ಗಲ್ (ಮದೌಗೌಲ್ಲ), ಬನವಾಸಿ (ಬನೌಅಸೆಇ), ಹೂವಿನ ಹಿಪ್ಪರಗಿ (ಹಿಪ್ಪೊಕೌರ)ಗಳನ್ನೂ ಪುನ್ನಾಟದ (ಪೌನ್ನಾಟ) ವೈಡೂರ್ಯಗಳನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲ್ಪೆಯನ್ನೂ (ಮಲಿಪ್ಪಲ) ಟಾಲೆಮಿ (ಸು. 150) ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸು. 290ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಹಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಕನ್ನಡದವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಪರಕೀಯರೊಂದಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ ಚುಟುವಂಶದ ರಾಜರು ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲಾನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಂಗರೂ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಣರೂ ಆಳುಪರೂ ಸೇಂದ್ರಕರೂ ನಳರೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚುಟುವಂಶದ ರಾಜರ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಬನವಾಸಿಯ ನಾಗಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾಗಿರುವ ಹಾರೀತಿಪುತ್ರ ವಿಣ್ಹುಕಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಇವರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಈಗಿನ ಬನವಾಸಿಯ ಮಧುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಗಶಿಲೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಣ್ಹುಕಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಸಾತಕರ್ಣಿ, ಆತನ ಪುತ್ರಿ ಶಿವಸ್ಕಂಧನಾಗಶ್ರೀ– ಇವರ ಹೆಸರುಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ವಿಣ್ಹುಕಡ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಬನವಾಸಿಯ ದೊರೆಯೆಂದು ಮಳವಳ್ಳಿ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಮಳವಳ್ಳಿ ಶಾಸನದ ವಿಣ್ಹುಕಡ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ 2ನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು 1ನೆಯ ಸಾತಕರ್ಣಿಯ ಮೊಮ್ಮಗನೂ ಶಿವಸ್ಕಂಧ ನಾಗಶ್ರೀಯ ಮಗನೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಶಿವಸ್ಕಂಧ ನಾಗಶ್ರೀ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಪಲ್ಲವದೊರೆ ಶಿವಸ್ಕಂಧವರ್ಮ– ಈ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರು ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕದಂಬ ಸಂತತಿಯ ಸ್ಥಾಪಕ ಮಯೂರಶರ್ಮ ಪಲ್ಲವರಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದನೆಂಬ ಅಂಶ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಬಾಣರು ಪ್ರಸಕ್ತ ಶಕೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಿಂದ ಸುಮಾರು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬಾಣರು ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆಳುಪರು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಶಕೆಯ ಆರಂಭದಿಂದ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇಂದ್ರಕರೂ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಣ ನಳರೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕದಂಬರು : ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಕದಂಬ ಸಂತತಿಯನ್ನು 300ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದ ಮಯೂರಶರ್ಮ. ಈಚೆಗೆ ಇವರ

ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರ ಲಾಂಛನ

ರಾಜಧಾನಿ ಬನವಾಸಿ ಬಳಿಯ ಗುಡ್ನಾಪುರದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ರವಿವರ್ಮನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನ ತಂದೆತಾತಂದಿರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಪಲ್ಲವರಿಗೆ

ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕದಂಬ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಬಾಣರೇ ಮೊದಲಾದ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಾಗಿ ಇವನ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನು ಅರಸನಾದ ಮೇಲೆ ಶರ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 'ವರ್ಮ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇವನ ಅನಂತರ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮ, ಶಾಂತಿವರ್ಮ, ಮೃಗೇಶವರ್ಮ ಮುಂತಾದವರೂ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ತಮ್ಮ ವಂಶದ ಗೌರವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವನಾದ ಹರಿವರ್ಮನನ್ನು ಇದೇ ವಂಶದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯ 2ನೆಯ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮ ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನರೇಕೀಕರಣಗೊಳಿಸಿದ. ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಆಳಿದ ಆದಿ ಕದಂಬರ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳು ಅವರ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರ, ಯುದ್ಧ ವಿಜಯಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕದಂಬ ರಾಜ್ಯ ಈಗಿನ ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲಸಿ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕದಂಬ ವಂಶದ ದೊರೆಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನವು ಇವರ ಕಾಲದ ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಕಾಳಿದಾಸ ಇವರ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನೆಂದು ಕುಂತಳೇಶ್ವರ ದೌತ್ಯಂ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕದಂಬ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಗುಪ್ತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದನೆಂದರೆ ಇವರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1ನೆಯ ಕುಮಾರಗುಪ್ತನಾಗಿರಬಹುದು. 540ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಅನಂತರ ಕೆಲಕಾಲ ಈ ವಂಶಜರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಇವರು ಬೇರೆ ರಾಜರ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಇವರ ಕೊಡುಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮನಿರತರಾದ ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯಿತು. ವೈಷ್ಣವ–ಶೈವಧರ್ಮಗಳು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡುವು. ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ದೇವಮಂದಿರಗಳಿಗೂ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಕೆಲಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನಾಚಾರ್ಯರಾದ ಪೂಜ್ಯಪಾದ, ನಿರವದ್ಯಪಂಡಿತ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಹಾನಗಲ್ ಮತ್ತು ಪುಲಿಗೆರೆಗಳು ಜೈನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅಜಂತ ಮತ್ತು ಬನವಾಸಿಗಳು ಬೌದ್ಧ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು ಆ ಧರ್ಮದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸು.636ರ ವೇಳೆಗೆ ಬನವಾಸಿಗೆ ಬಂದ ಚೀನ ದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಅಲ್ಲಿ ಹೀನಯಾನ ಮತ್ತು ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಗಳೆರಡೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದುವೆಂದೂ ಒಂದು ನೂರು ಬೌದ್ಧ ಸಂಘಾರಾಮಗಳೂ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಭಿಕ್ಷುಗಳೂ ಇದ್ದರೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಶೋಕ ನಿರ್ಮಿತ ಸ್ತೂಪವೂ ಅಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದೂ ಆತನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಅಂಶ. ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೃದ್ಧಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿದ್ದು ಅನಂತರಕಾಲದ ವೇಸರಶೈಲಿಗೆ ತಳಹದಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು.

ಗಂಗವಂಶ : ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಗಂಗವಂಶವನ್ನು 325ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಗುಣಿ ವರ್ಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಮೊದಲಿಗೆ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿ ಕೋಲಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ವಂಶಜರು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇವರು ಕ್ರಮೇಣ ಕಾವೇರೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಹರಿವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಲಕಾಡು (ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ) ಇವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿನೀತ, ದುರ್ವಿನೀತ, ಭೂವಿಕ್ರಮ, ಶಿವಮಾರ 1, ಶ್ರೀಪುರುಷ, ಪೃಥ್ವೀಪತಿ, ಎರಡನೆಯ ರಾಚಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಬೂತುಗರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಚಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಅರಸರು ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ 642ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಆ ರಾಜ್ಯ ಪಲ್ಲವರ ಕೈಸೇರಿದಾಗ, ಅವರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ ಈ ವಂಶದ ರಾಜರು 1ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಗಳಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆರವು ನೀಡಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಗಂಗರಸರ ನೆರವು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. 2ನೆಯ ಶಿವಮಾರ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ, ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಬಹುಶಃ ಅಲ್ಲೇ ಮೃತನಾದ. 2ನೆಯ ಬೂತುಗ ತನ್ನ ಭಾವನಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮೂರನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಪರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ. ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ನೃಪತುಂಗನ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತನಾದ ದುರ್ವಿನೀತನೆಂಬಾತ ಈ ವಂಶದ ದೊರೆಯಾದ ದುರ್ವಿನೀತನೇ–ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ವಾದ. ಶಬ್ದಾವತಾರ, ಗುಣಾಢ್ಯನ ವಡ್ಡಕಥೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಂತರ, ಭಾರವಿಯ ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ – ಇವು ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ಈ ವಂಶದ 2ನೆಯ ಮಾರಸಿಂಹ ಮತ್ತು 4ನೆಯ ರಾಚಮಲ್ಲರ ಮಂತ್ರಿಯಾದ

ಗಂಗರಾಜರ ಲಾಂಛನ

ಚಾವುಂಡರಾಯನೇ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಗೊಮ್ಮಟಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಡೆಯಿಸಿದವ. 1004ರಲ್ಲಿ ಚೋಳರಿಂದ ಪರಾಜಿತರಾದಾಗ ಇವರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ನಷ್ಟವಾದರೂ 1116ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ತಲಕಾಡನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಇವರ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಗಂಗರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಗಂಗವಾಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಅದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಈ ರಾಜ್ಯ ಮೊದಲಿಗೆ ಅನಂತಪುರ ಮತ್ತು ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಕುವಲಾಲಪುರವನ್ನು (ಕೋಲಾರ) ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೊಡಗು, ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಅವರ ವಶವಾದುವು. ಕದಂಬರು 4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಬಹು ಭಾಗ ಹಂಗರ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಗಂಗವಾಡಿ 16000ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಕಾವೇರಿತೀರದ ತಲವನಪುರಕ್ಕೆ (ತಲಕಾಡು) ಅವರ ರಾಜಧಾನಿ ಬದಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿಯ ಮಾನ್ಯಕುಂಡವನ್ನೂ ತದನಂತರ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾನ್ಯಪುರವನ್ನೂ (ಮನ್ನೆ) ಇವರು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇವರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಹಾಯಕನಾದ ಜೈನಾಚಾರ್ಯ ಸಿಂಹನಂದಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆದು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅದು ಗಂಗರಸರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸರ್ವಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಇವರು ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಷ್ಣುಗೋಪ ಇವರನ್ನು ನಾರಾಯಣನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳ ಪೂಜಾನಿರತರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದೇ ಇವರು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಗಂಗರಸ ಅವಿನೀತ ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿ; ಗಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಶರವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣ. ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈತ ಹರಚರಣಾರವಿಂದ ಪ್ರಣಿಪಾತ (ಶಿವಭಕ್ತ)ನಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಪುತ್ರ ದುರ್ವಿನೀತ ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ವಿದ್ವಜ್ಜನಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದು ಭಾರವಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನೆಂದು ಕವಿ ದಂಡಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೊರೆ ಶ್ರೀಪುರುಷ ಗಜಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಎರಡನೆಯ ಶಿವಮಾರ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಸೆರೆವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಉಳಿದ ಕಾಲದ ಬಹುಭಾಗ ರಣರಂಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಭೀಮಕೋಪನೆಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿದ್ದರೂ

ಕೆಲವಾರು ಜೈನಬಸದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಈತ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನಾಚಿಸುವಷ್ಟು ಸುಂದರ; ಇವನ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಅಸಾಧಾರಣ ; ಈತ ಕುಶಾಗ್ರಮತಿ, ಸಕಲವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣ-ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೊಗಳಲಾಗಿದೆ. ಗಜಾಷ್ಟಕ ಮತ್ತು ಸೇತುಬಂಧನವೆಂಬ ಕೃತಿಗಳು ಈತನವೆಂದು

ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ನೀತಿಮಾರ್ಗ ವೀರಸೇನಾನಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭರತನೆಂದೂ ವ್ಯಾಕರಣ ರಾಜ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಣತನೆಂಬುದೂ ಶಾಸನದ ಉಕ್ತಿ. ಗಂಗರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಬೂತುಗ ಜೈನಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಅಪ್ರತಿಮ ಸೇನಾನಿ, ಅದ್ವಿತೀಯ ರಾಜಕಾರಣಿ, ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿ; ತರ್ಕ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಗಣಿತ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತ. ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನೀತನೇ. ಈಗಿನ ಬಾಗಿಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾದಾಮಿ ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಧಾನಿ.

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರು: ಕದಂಬ-ಗಂಗರ ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಮನೆತನವೆಂದರೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯವಂಶ. ಇವರ ಮೂಲ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಿಂದ (ಸು. 540) ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆದ ಈ ವಂಶ ಎರಡು ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನಿಂದ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಶಿಖರ ತಲುಪಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥೇಶ್ವರನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಈತ ಉತ್ತರಭಾರತದ ಸಾಮ್ರಾಟ ಹರ್ಷನನ್ನು ನರ್ಮದಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಬಿರುದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಹರ್ಷನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಬಾಣ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಚೀನೀ ಪ್ರವಾಸಿ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಆ ಕಾಲದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈತ 642ರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನಿಂದ ಸೋತು ಮಡಿದ. 13 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ 655ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಂದ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪಲ್ಲವ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲೆಯಾದ ಉರಗಪುರದ (ಈಗಿನ ಉರೈಯೂರು-ತಿರಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯ ಸಮೀಪ) ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ 674ರಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿದ. ನಾನಾ ವಿಜಯಗಳಿಂದಲೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತದಿಂದಲೂ ಆತ ಚಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವೈಭವವನ್ನು ಮೆರೆಸಿದ. 2ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೂ ಪಲ್ಲವರ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ತನ್ನ ಯುವರಾಜ್ಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಮೂರು ಬಾರಿ ಪಲ್ಲವ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಂಚಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ವಾಯುವ್ಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಟಳ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಅರಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ. ಉದಾರಚರಿತನಾದ ಈತ ಶತ್ರು ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಂಚಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ಧನಕನಕಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ವಿನಯಾದಿತ್ಯ, ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ವಂಶದ ಅರಸರು 757ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಗೆ ಸಾಮಂತರಾದರು.

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವಾಯಿತೆಂದು ಅನೇಕ ಇತಿಹಾಸತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೊದಲು ಇತರ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಒಂದುಗೂಡಿ ಅದರ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟರೂಪ ದೊರೆಕಿದ್ದು ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಇವರು ಅದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು ; ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಬಾದಾಮಿ ಇವರ ರಾಜಧಾನಿ. ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ರಾಜ್ಯ ಹರಡಿತ್ತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದಾ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕರ್ನೂಲು, ಗುಂಟೂರು ಮತ್ತು ನೆಲ್ಲೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ- ಇವು ಈ ರಾಜ್ಯದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ವಂಶಜರು ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೊರಕೇಂದ್ರಗಳಾದುವು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾವೈಕ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ನಾಡಿನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತವೂ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೂ ಆದ ಕರ್ನಾಟಕಬಲದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದಂತಿದುರ್ಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಬಲದ ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮತೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಭಾಷಾ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾರಂಗಗಳ ಮೇಲೂ ಈ ಏಕೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವ ಅದ್ಭುತವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಂಗಡಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಥಾಜೀವನದ ಆದರ್ಶ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿ ಆತ್ಮಗೌರವವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿತು. ಯುವಾನ್‌ಚಾಂಗ್ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆ ಧರ್ಮಭೀರುಗಳಾಗಿದ್ದು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತ ನ್ಯಾಯಪರರಾಗಿದ್ದರು. ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ಉತ್ಸಾಹಿಗಳು, ವೀರರು, ಉಪಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರಿಗಳು, ಅನ್ಯಾಯದ ದ್ವೇಷಿಗಳು, ಶರಣಾಗತರಿಗಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬಲ್ಲವರು- ಎಂದು ಇವರು ವರ್ಣಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು, ಮಾಧುರ್ಯಂಗೆ ಮಾಧುರ್ಯಂ, ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿಯುಗವಿಪರೀತನ್ ಎಂದು ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನವೊಂದು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಜನರ ಮುಂದಿದ್ದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಶ್ರಯವಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ಮಂಗಲೀಶನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಹಾಕೂಟ ದೇವಾಲಯ ಶೈವ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು 602ರ ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 700ರ ಶಾಸನವೊಂದು ಕಿಗ್ಗದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ್ದು ಪಾಶುಪತಮತದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ, ದುರ್ಗಾ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಪಾಪನಾಥೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ರಾಜರಿಂದ ಹಲವಾರು ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಈ ಮತದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಕಂಚಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ದೇಗುಲವಾದ ರಾಜಸಿಂಹೇಶ್ವರ (ಈಗಿನ ಕೈಲಾಸನಾಥ) ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜರ ಮುಖ್ಯಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಂಗಲೀಶ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಬಾದಾಮಿಯ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯ ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ನಿದರ್ಶನ. ಮಂಗಲೀಶ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಈ ರಾಜರ ನಾಮಧೇಯಗಳೂ ಪರಮಭಾಗವತ, ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ, ಶ್ರೀಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳೂ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಾರುಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸಂತರಿಂದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹರಡಿತು. ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಇತ್ತೆಂದು ಸಮಕಾಲೀನ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದಲೂ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಂತರಾದ ಗಂಗರಸರ ಇತಿಹಾಸದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದ ಕರ್ತೃವಾದ ರವಿಕೀರ್ತಿ ಜೈನಮತೀಯ. ಈತ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ ವಿದ್ವತ್ತುಗಳಿಂದ 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ. ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ದಂಡಿಕವಿಯ

ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ತುಂಬಲೂರಿನ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವ (ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯ) ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯಪಾದರು ಹೆಸರಾದವರು. ಅವರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗನ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಳುಕ್ಯರಾಜ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳು ಸ್ತೂಪಗಳೂ ಸಾವಿರಾರು ಭಿಕ್ಷುಭಿಕ್ಷುಣಿಯರೂ ಇದ್ದುದಾಗಿ ಈತ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀನಯಾನ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನಾವಕಾಶವಿತ್ತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಮನಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿದ್ದು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೂಲತತ್ತ್ವವಾದ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯತೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಮಾಜ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹದಿನೆಂಟು ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶ್ರೇಣಿ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗ ಸಂಘಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಇದೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ಹೊರಗಿದ್ದ ಅಗಸ, ಕಲ್ಕುಟಿಗ, ಉಪ್ಪಾರ ಮತ್ತು ಮಾಲೆಗಾರರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಘಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿದ್ದುವು. ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳು, ಚತುರ್ವೇದಿ ಮಂಗಲಗಳು. ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಯ (ಐಹೊಳೆ) ಐನೂರ್ವರು ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಘ, ಮಹಾಜನ ಹಾಗೂ ನಕರಗಳು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿವರ್ಗಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು, ಸಮಾಜ ಪಿತೃಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಆಸ್ತಿಯ ಹಕ್ಕು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಮುಖಾಂತರ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿದ್ದುವು. ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ಹಲವಾರು ರಾಜಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಸೊಸೆ ವಿಜಯ ಭಟ್ಟಾರಿಕೆ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶಭೂಷಣಳೆಂದು ವರ್ಣಿತಳಾಗಿದ್ದು, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣೆಯೆಂದೂ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸರಸ್ವತಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಕರ್ನಾಟೀ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ವಿನಯವತಿ ರಾಜಧಾನಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕರತೆರಿಗೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಬರುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಇಬ್ಬರು ರಾಣಿಯರಾದ ಲೋಕಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಹಾದೇವಿಯವರು ಎರಡು ಶಿವಾಲಯಗಳ (ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ) ನಿರ್ಮಾಪಕಿಯರಾಗಿದ್ದು ಕೆಲಶಾಸನಗಳನ್ನೂ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ವಿಜಯಭಟ್ಟಾರಿಕೆಯೇ ಕೌಮುದೀಮಹೋತ್ಸವವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವಾದ ವಿಜ್ಜಿಕಾ ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆಡಳಿತ, ಸಮಾಜ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಂತೆ ನೃತ್ಯಸಂಗೀತ ಕಲಾವಿದರಾದ ವೇಶ್ಯಾ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದರು. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ದೊರೆಯ ಪ್ರಿಯವಲ್ಲಭೆಯಾಗಿದ್ದವಳು ವಿನಾ ಪೋಟಿ ಎಂಬ ವೇಶ್ಯೆ. ಗೋವಿಂದ ಪೊಡ್ಡಿಯ ಪುತ್ರಿ ಬದಿ ಪೊಡ್ಡಿ ದೇವಾಲಯವೊಂದರ ದೇವದಾಸಿ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅನೇಕ ದಾನಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಚಾಲಬ್ಬೆಯೆಂಬ ಪಣ್ಯಾಂಗನೆ ವಿಜಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಈ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಪರಿಚಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಜನ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲುಗಳೂ ಅಕ್ಕಿ, ಗೋದಿ ಮುಂತಾದವೂ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿದ್ದು ಈರುಳ್ಳಿ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಗಳು ವರ್ಜ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ, ಬೆಲ್ಲ, ಸಕ್ಕರೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಹಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೀನು ಮಾಂಸಗಳು ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ರಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕುಡಿತ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ; ಯುದ್ಧದಾನೆಗಳಿಗೂ ಕುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸುರೆಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಪಾನೀಯಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಕಬ್ಬುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಪಾನೀಯಗಳಲ್ಲದೆ ಉಗ್ರವಾದ ಭಟ್ಟಿಸೆರೆಯೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿತ್ತು.

ರಾಜಪುರುಷರು ಅಮೂಲ್ಯ ಉಡುಗೆಗಳನ್ನೂ ಅನರ್ಘ್ಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಉಡುಗೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಶುಭ್ರವರ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಗಂಡಸರು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿದ ತುಂಡುವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಎಡಭುಜದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೆಂಗಸರು ಉದ್ದವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಭುಜಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಡವರು, ಕೆಳದರ್ಜೆಯವರು ನಾರುಬಟ್ಟೆಯ ಒಂದು ತುಂಡನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡುಗಳ ವಿವಿಧ ಆಭರಣಗಳ ವಿವರ ಮತ್ತು ಕಲೆ ಕೂದಲನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಕರ್ಣಕುಂಡಲ, ಕಂಠಹಾರ, ತೋಳಬಂದಿ, ಕಂಕಣ, ಒಡ್ಯಾಣ, ಉಂಗುರಗಳು ಶ್ರೀಮಂತರ ಆಭರಣಗಳು, ನಡುಪಟ್ಟಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಕಲ್ಯಾಣ, ಮಾಂಗರೂರ್ (ಮಂಗಳೂರು), ಮಲ್ಪೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರೋಮನ್

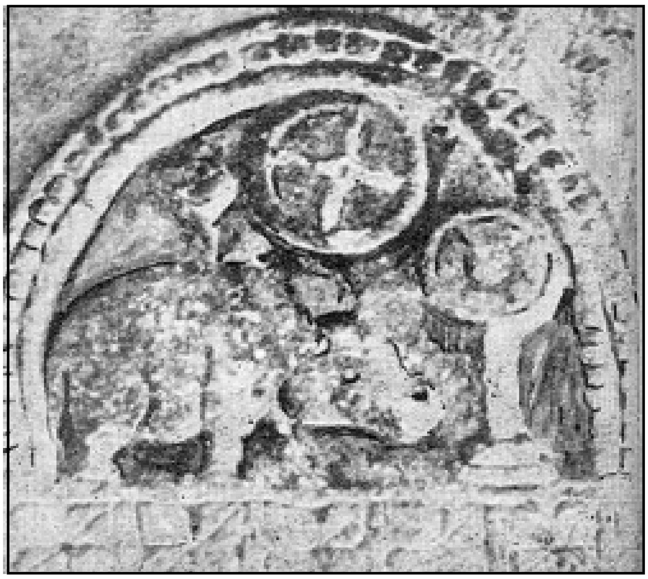

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಲಾಂಛನ

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಡನೆಯ ಸಂಪರ್ಕದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಕಥನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪರ್ಷಿಯದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದುದಕ್ಕೆ ಅಜಂತದ 1ನೆಯ ಗುಹೆಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರವೂ, ಪರ್ಷಿಯದ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಟಬರಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯೂ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ದೇಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೂರನೆಯ ಖುಸ್ರು ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದುದಾಗಿ ಈ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಯ ಸಾಧನಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮಣ, ಸೇರು, ವೀಶ, ಭಾಂಡಪೇರು, ಕುಳ, ಸೊಂಟಿಕೆ, ಸವುಟು ಮುಂತಾದ ಮಾಪಕಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಮತ್ತರ ಅಥವಾ ಮತ್ತಲ ಮತ್ತು ನಿವರ್ತನಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಸಾಧನಗಳು. ಖಜ್ಜನ ವಾಗುಲ ಕಚ್ಚಕ್ಷೇತ್ರ, ಗಜ್ದೆ—(ಗದ್ದೆ), ನೆಲ್ಲುಗೆ ಮುಂತಾದವು ಭೂಮಿಯ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದಗಳು.

ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಎರಡಕ್ಕೂ ಲಿಪಿ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡದ್ದೇ ಆಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಮಹಾಕೂಟ ಸ್ತಂಭಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿರುವ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸಕೃತ ರಘುವಿನ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಶಾಸನಕಾವ್ಯದ ರವಿಕೀರ್ತಿ ಯಾರಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಲ್ಲ. ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿಜ್ಜಿಕಾನಿರ್ಮಿತ ಕೌಮುದೀಮಹೋತ್ಸವಕಾವ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕೃತಿ. ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ವಿಜ್ಜಿಕೆಯಂತೆ ವೈದರ್ಭೀ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲವರಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಜಶೇಖರ ಈ ಕವಯಿತ್ರಿಯನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಕಳಂಕ ಕವಿವಿರಚಿತ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ರಾಜವಾರ್ತಿಕವೆಂಬ ಮೇರುಕೃತಿ ಈ ಕಾಲದ್ದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದುವು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು : ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ವಂಶದವರು ಮೊದಲಿಗೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಚಳುಕ್ಯ 2ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿವರ್ಮರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶದ ದಂತಿದುರ್ಗ ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 1ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ, ಧ್ರುವ, 3ನೆಯ ಗೋವಿಂದ, ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗ, 2ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ, 3ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯವೈಭವ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ದೆಶೆ ತಲುಪಿತು. ಮಾನ್ಯಖೇಟ ಅಥವಾ ಈಗಿನ ಮಳಖೇಡ (ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ) ಇವರ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. 1ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ನಾಮಾವಶೇಷರಾದರು. ಆತ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಂಕಣ, ಗಂಗ ಮತ್ತು ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದ. ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದ ಕನೌಜ್ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣುಹಾಕಿದ್ದ ಮಾಳ್ವದ ಪ್ರತೀಹಾರ ವತ್ಸರಾಜ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲದ ಧರ್ಮಪಾಲನನ್ನು ಧ್ರುವ ಸೋಲಿಸಿ ಕನೌಜಿನಿಂದ ಕಾಶಿಯವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವರನ್ನೂ

ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಿದ. ಮೂರನೆಯ ಗೋವಿಂದ ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ತಲೆದೋರಿದ್ದ ಪ್ರತೀಹಾರ-ಬಂಗಾಳಗಳ ವಿವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮೊದಲು ಪ್ರತೀಹಾರ ನಾಗಭಟನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕನೌಜನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಬಂಗಾಳದ ಧರ್ಮಪಾಲ ತಾನಾಗಿಯೇ

ಶರಣಾಗತನಾದ. ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಸ್ತಕನಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಕೊಡಿಸಿ ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗ, ಪಲ್ಲವ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಕೇರಳಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಸದೆಬಡಿದು, ಕಂಚಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಯಿತು. ಮೂರನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಉಪಟಳ ತಪ್ಪಿಸಲು, ಆತ ಆ ವಂಶದ ಪರಾಂತಕನನ್ನು ತಕ್ಕೋಲದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಯುವರಾಜ ರಾಜಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದ. ಕಂಚಿಯೂ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತಂಜಾವೂರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ವಶವಾಯಿತು. ಆತ ರಾಮೇಶ್ವರದವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜಯಸ್ತಂಭ ನೆಡಿಸಿದ. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೋಘ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಗಂಗರಸ ಭೂತುಗನಿಗೆ ಬನವಾಸಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಈ ವಿಜಯಗಳಿಂದ ಚೋಳರ ಕ್ಲೈಬ್ಯ ನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮೂರನೆಯ ಕೃಷ್ಣ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ವಿಜಯಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೋಳರನ್ನೂ ಉತ್ತರದ ಅನೇಕ ರಾಜರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಕನೌಜಿನಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೂ ಗುಜರಾತಿನಿಂದ ಬಂಗಾಳದವರೆಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. 3ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ (939-968) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾವಧಿ ತಲಪಿದ್ದ ಇವರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಅನಂತರ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಗಂಗವಂಶದ ಮಾರಸಿಂಹನ ಅಮಿತ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ವಿಫಲವಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನ 973ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಕದಂಬ, ಚಳುಕ್ಯರಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದವರು. ಅವರು ವಿದರ್ಭ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶ ಈಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಮರಾಠರ ಮೂಲಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗದು. ಆ ರಾಜರ ಹೆಸರುಗಳು, ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಲಿಪಿ- ಈ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಅವರ ಕನ್ನಡ ಮೂಲ ಸಂದೇಹಾತೀತವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಾಹನವಾದ ಗರುಡ ಅವರ ಲಾಂಛನ; ಅವರ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲೂ ಇದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ದೊರೆಗಳು ವಲ್ಲಭ, ಶ್ರೀಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ ಮುಂತಾದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಲು ಚಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದು, ಅದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಬಹುಶಃ ಲಟ್ಟಲೂರು (ಈಗಿನ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಬಳಿಯ ಲಾಟೂರು) ಇವರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವೂ ಮೊದಲ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅಚಲಾಪುರಕ್ಕೆ (ಈಗಿನ ಎಲಿಚ್‌ಪೂರ್, ವಿದರ್ಭ ಪ್ರದೇಶ) ಇವರು ಸ್ಥಾನಾಂತರ ಹೊಂದಿದರು. ದಂತಿದುರ್ಗ ಎಲ್ಲೋರವನ್ನು ತನ್ನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಮಾನ್ಯಖೇಟ (ಈಗಿನ ಮಾಲ್ಖೇಡ್) ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು.

ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ನರ್ಮದೆಯಿಂದ ಕಾವೇರಿಯವರೆಗಿನ ಭೂಭಾಗ ಇವರ ನೇರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಗುಜರಾತ್, ಮಾಳ್ವ, ಆಂಧ್ರದ ಬಹುಭಾಗ, ಕಂಚಿ ಮತ್ತು ತಂಜಾವೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ಈ ವಂಶದ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಸಮ್ರಾಟರು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಮಾಲಯದವರೆಗೂ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಕಾಮರೂಪದವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಅಸಮಾನವಾದ ಸೈನ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವಿಜಯಿಗಳಾಗಿ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಸಂಚರಿಸಿದರು. ಪಶ್ಚಿಮ-ಮಧ್ಯಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಘೂರ್ಜರ ಪ್ರತೀಹಾರರೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಾಲರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೋಳರೂ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜವಂಶಗಳು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ ಸಾಹಸ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಈ ಮಹತ್ತರ ಸಾಹಸಗಳಿಗೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಬಲ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸೇನಾಬಲಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾರತದ ಅಪ್ರತಿಮ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅರಬ್ಬೀ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಸುಲೇಮಾನ ಆ ಕಾಲದ ವಿಶ್ವದ ನಾಲ್ಕು ಬೃಹದ್ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದೇ ಇವರ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಕರ್ನಾಟಕರು ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರೆಂದೂ, ಸೇನಾನಿರ್ವಹಣದಲ್ಲಿ ಚತುರರೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಲೇಖಕನಾದ ರಾಜಶೇಖರ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜರು ಸ್ವತಃ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಶೌರ್ಯ ಧೈರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಸಾಮಂತರಿಗೂ ದಳಪತಿಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ತ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನೂ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ನಿರಂಕುಶಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದಾಗ್ಯೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ರಾಜಬಂಧುಗಳ ಮಂತ್ರಿ ಅಮಾತ್ಯರ ಸಲಹೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಯುದ್ಧ, ಆಡಳಿತಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವಿರತ ಯುದ್ಧಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾಪ್ರೋತ್ಸಾಹರಾಗಿದ್ದು ದೇಶದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಚಾರವ್ಯವಹಾರಗಳೇ ಬಹುವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಚಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಅವರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳಾದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮತೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇರ್ಪಟ್ಟುವು. ಮತೀಯ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಈ ಸಮ್ರಾಟರು ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮತೆಯನ್ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಚಳುಕ್ಯರಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅಹಿಂಸೆಯೇ ಮುಖ್ಯತತ್ತ್ವವಾಗುಳ್ಳ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ಅಥವಾ ಶೈವಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದು ವೈಷ್ಣವಸಂಕೇತವಾದ ಗರುಡ ಮತ್ತು ಶೈವಸಂಕೇತವಾದ ಮಹಾಯೋಗಿ ಶಿವನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಲಾಂಛನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಶಾಸನಗಳ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಶಿವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆಯಾದ ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗ ಜೈನದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ; ಹಲವಾರು ಸಾಮಂತ ದಳಪತಿಗಳು ಜೈನಧರ್ಮೀಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಪೈಕಿ ಬಂಕೇಶ ಮತ್ತು ಲೋಕಾದಿತ್ಯರು ಪ್ರಮುಖರು. ವಿದ್ಯಾನಂದ, ಜಿನಸೇನ, ಗುಣಚಂದ್ರ, ಪಂಪ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಜೈನಯತಿಗಳು ಜೈನಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರೂ ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೂ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದು ಜೈನಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ (ಕನ್ಹೇರಿ, ಕಂಪಿಲ, ಡಂಬಳ) ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೂ ರಾಜಾಶ್ರಯವಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಷ್ಟು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯಜನ ತಮ್ಮ ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೃಪತುಂಗ ಜೈನಧರ್ಮೀಯನಾಗಿದ್ದೂ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಕ್ಷಾಮದ ಉಪಟಳದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ತನ್ನ ಕೈಬೆರಳನ್ನೇ ಕತ್ತರಿಸಿ ದೇವಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಈ ರೀತಿ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮಾಗಮದ ಫಲವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವನಿಷ್ಠೆ ಸಾಮರಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ, ಭಕ್ತಜನರ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದುವು. ದೇವಾಲಯಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲೋರ (**ನೋಡಿ**) ಕೈಲಾಸದೇವಾಲಯ. ಇದು ವಿಶ್ವದ ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಆಶ್ರಯ

ಕೊಟ್ಟ ದೊರೆಗೆ ಗೌರವ ತರುವಂತಿದೆ, ಯಾವ ದೇಶವೂ ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸಾಧನೆಯಿದು– ಎಂದು ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಎ. ಸ್ಮಿತ್ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅದೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಯುಗ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ದುರ್ಗಸಿಂಹ ಕಾತಂತ್ರಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಅದರ ಮೇಲೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಶಾಕಟಾಯನ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಸ್ಥಾನವೂ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಆತ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನೂ ಅದರ ಮೇಲಣ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಮೋಘವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆದ. ಈ ಕಾಲದ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಕೂಡ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದೆಂದು ಕಾಲನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾಡಬಹುದಾದ ನಳಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯದ ನಿರ್ಮಾತೃವಾದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನೇ ಬೇಗುಮ್ರಾ ತಾಮ್ರಶಾಸನವನ್ನೂ ಮದಾಲಸ ಚಂಪೂವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ನೃಪತುಂಗ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಮಾಲಿಕ ಎಂಬ ಮಧುರ ವೈರಾಗ್ಯಗೀತೆಯ ಕರ್ತೃ. ಇವನ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದ ಮಹಾವೀರಾಚಾರ್ಯನ ಕೃತಿ ಗಣಿತಸಾರಸಂಗ್ರಹ. ಹಲಾಯುಧಕೋಶವೆಂಬ ನಿಘಂಟು, ಕವಿರಹಸ್ಯ ಮತ್ತು ಮೃತಸಂಜೀವಿನಿಗಳ ಲೇಖಕನಾದ ಹಲಾಯುಧ 3ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ ಸಮ್ರಾಟನ ಆಶ್ರಿತ. ಅದ್ವೈತಮತಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರೂ ಈ ಕಾಲದವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಭಾರತೀಯ

ದರ್ಶನದ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಶ್ರಿತರಾದ ವೇಮುಲವಾಡ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜರ ಆಶ್ರಿತನಾದ ಜೈನ ಸೋಮದೇವಸೂರಿ, ಯಶಸ್ತಿಲಕವೆಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶಸದೃಶವಾದ ನೀತಿವಾಕ್ಯಾಮೃತವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಸೇನ ಜಿನಸೇನರ ಧವಳಾ ಮತ್ತು ಜಯಧವಳಾ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಭಾಷ್ಯಾಗಳೂ ಆ ಕಾಲದವು. ಜಿನಸೇನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಗುಣಭದ್ರ ತನ್ನ ಉತ್ತರ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ. ಆದಿಪುರಾಣ ಕನ್ನಡ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿದ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಜಿನಸೇನನ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ ಪಾರ್ಶ್ವಾಭ್ಯುದಯ (ಸಮಸ್ಯಾಪೂರಣವೆಂಬ ಕಾವ್ಯತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘದೂತದ ಪ್ರತಿ ಪಾದಕ್ಕೂ ಕವಿ ತನ್ನ ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ವರ್ಣನೆ ಬರುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ.) ಅಸಗನ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣ ಈ ಕಾಲದ ಕೃತಿ. ಈತ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿ. ವಿದ್ಯಾನಂದನೆಂಬ ಜೈನಯತಿ ಸಮಂತಭದ್ರನ ಆಪ್ತಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಸಾಹಸ್ರೀ ಎಂದು ಪ್ರೌಢ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಆಪ್ತಪರೀಕ್ಷಾ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರ್ವಕಾಲ. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಕನ್ನಡ ನಾಡನುಡಿಯಾಗಿತ್ತು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನ ಯಾವುದೇ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಯೂ ಈವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ನೃಪತುಂಗ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನವರು. ಚಾಳುಕ್ಯಕುಲತಿಕೆ ವಿಜ್ಜಿಕೆ ಅಥವಾ ವಿಜಯ ಭಟ್ಟಾರಿಕೆ ಕನ್ನಡ ಸರಸ್ವತಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾದವಳು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯರಾದ ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ಅಸಗ, ಚಾವುಂಡರಾಯರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳದೂ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಂಥ ಪ್ರೌಢಗದ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ್ದೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲವೆಂಬುದರಿಂದ ಆ ಯುಗ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ್ದೆಂಬುದರ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ದೊರೆಕಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದ ಕರ್ತೃ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ನೃಪತುಂಗ ಒಂದನೆಯ ಅಮೋಘವರ್ಷನೆಂದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಕವೀಶ್ವರ ಇದರ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನೃಪತುಂಗನ ಅಭಿಮತವಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರ ಜಾಣ್ಮೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ, ಪದನರಿದು ನುಡಿಯಲುಂ । ನುಡಿದುದನರಿದಾರಯಲುಱಿ ಮಾರ್ಪರಾ ನಾಡವರ್ಗಳ್ ಚದುರರ್ ನಿಜದಿಂ ಕುರಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿಗಳ್ ॥ ಎಂಬ ಪದ್ಯ ಉತ್ತಮನಿದರ್ಶನ. ಅಸಗ, ಗುಣನಂದಿ ಮತ್ತು ಗುಣವರ್ಮರು ಈ ಕಾಲದವರಾದರೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳು ಇವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯ. ವೇಮುಲವಾಡ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಬಾಲ್ಯದ ಗೆಳೆಯನೂ ಅನಂತರ ಆತನ ಮಂತ್ರಿ ಸೇನಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಪಂಪ ಕವಿಸಾರ್ವಭೌಮ, ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿ. ಈತ ಜೈನ. ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿಪುರಾಣವೆಂಬ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಯದಾತನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯವೆಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ಭಾರತವನ್ನೂ ಬರೆದ. 3ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವರಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಪಂಪನ ಸಮಕಾಲೀನ ಉಭಯಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪೊನ್ನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣ, ಭುವನೈಕರಾಮಾಭ್ಯುದಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಜಿನಾಕ್ಷರಮಾಲೆಯೆಂಬ 39 ಕಂದಗಳ ಕಿರುಕೃತಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 4ನೆಯ ರಾಚಮಲ್ಲ ಗಂಗರಾಜನ ಮಂತ್ರಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟ ವಿಗ್ರಹದ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣದ ಕರ್ತೃ. ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥ ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ. ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ನಾಗಶ್ರೀ ಕಥೆಗಳು, ವಿದ್ಯುಚ್ಚೋರನ ಕಥೆ, ಕಾರ್ತಿಕ ಋಷಿಯ ಕಥೆ, ಮಲಯಸುಂದರನ ಕಥೆ ಮುಂತಾದವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪರೂಪ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಹ ವ್ಯಾಕರಣಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಭಾಷಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಗತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರು : ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅನಂತರ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಚೋಳರೊಡನೆ ಸತತ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಇರಿವ ಬೆಡಂಗ, ಜಯಸಿಂಹ, ಸೋಮೇಶ್ವರ ಆಹವಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರರಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆಗಳ ಅನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ (1077–1127) ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಶಕೆಯ ಮೂಲಪುರುಷನೀತನೇ. ಚೋಳ, ಲಾಟ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಈತ ಸದೆಬಡಿದ. ತನ್ನಣ್ಣನಾದ ಎರಡನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಜಯಸಿಂಹನ ದಂಗೆಯನ್ನೂ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ. ಮಾಳ್ವವನ್ನು ಮೂರು ಭಾರಿ ಜಯಿಸಿ ನರ್ಮದೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ತನ್ನ ಸಾಮಂತರ ಪೈಕಿ, ಪುಂಡರೆನಿಸಿದ್ದವರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದ. ತನ್ನ ಬದ್ಧ ವೈರಿಯಾದ ಒಂದನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಚುಹೂಡಿ ವೆಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಮುರಿದ. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳವರೆಗೂ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲೇ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಳಚುರ್ಯರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರೂ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಬಿಜ್ಜಳನಿಂದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದ ಕಳಚುರ್ಯರು 1162 ರಿಂದ 1184ರವರೆಗೂ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಪುನಃ ಚಾಳುಕ್ಯ 4ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಂದ ಪರಾಭವಗೊಂಡರು. ಬಿಜ್ಜಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವೆಂದರೆ ಅವನ ಭಂಡಾರಿಯೂ ಅನಂತರ ಮಂತ್ರಿಯೂ

ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ಧಕ ಬಸವೇಶ್ವರರು ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದದು. 4ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ 1198ರವರೆಗೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ.

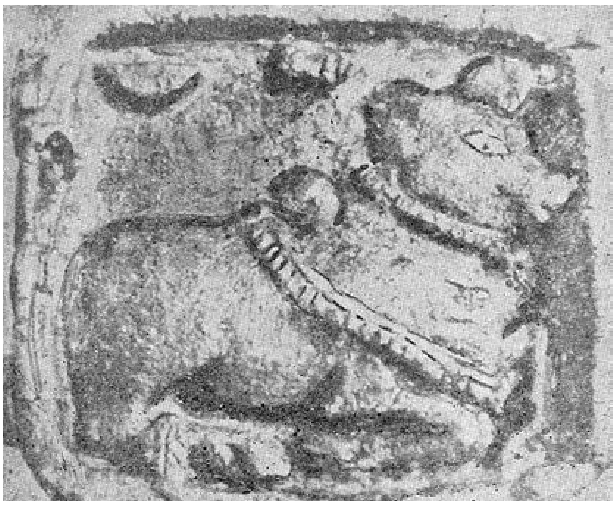

ಕಳಚುರಿಗಳ ಲಾಂಛನ

ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ ಸೇವುಣ ಅಥವಾ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅನಂತರ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಆ ವಂಶದ 4ನೆಯ ಸಿಂಘಣ, 5ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮ, 2ನೆಯ ಸಿಂಘಣ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಆ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆಯಾದ ರಾಮಚಂದ್ರ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಅಕ್ರಮಣಕಾರರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ. ಕೊನೆಗೆ ದಾಳಿಕೋರ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಪುನಃ 1307ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಸೇನಾನಿ ಮಲಿಕ್ ಕಾಫೂರನಿಂದ ದೇವಗಿರಿ ರಾಜ್ಯ ನಾಶ ಹೊಂದಿತು.

ಹೊಯ್ಸಳರು: ಹೊಯ್ಸಳರು ಇಂದಿನ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಂಗಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಿದರು. ಮುಂದೆ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರ ಅಥವಾ ಇಂದಿನ ಬೇಲೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಳೇಬೀಡನ್ನು ಶಾಶ್ವತ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರು 12–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬಾಳಿದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ (1108–1152) ತಲಕಾಡು ವಿಜಯದೊಂದಿಗೆ (1116) ಈ ರಾಜವಂಶದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಕಾಲ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ, ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ರಾಮನಾಥ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳರಂಥ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯಾದವರನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೋಳ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನೂ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಚೋಳರಿಂದ ತಲಕಾಡನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕೋಲಾರ ನಂಗಿಲಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕಂಚಿಯನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ರಾಮೇಶ್ವರದವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿದನೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಕೊಂಗಾಳ್ವರನ್ನೂ ನಿಡುಗಲ್ಲಿನ ಚೋಳರನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದ. ಕೊಂಗುದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನೂ ಕುಮ್ಮಟವನ್ನೂ ಗೆದ್ದ. ಬೆಳ್ವೊಲನಾಡನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಈ ದಂಗೆಕೋರ ಸಾಮಂತನನ್ನೆದುರಿಸಿ ಸೋತುದರ ಫಲವಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ನಿಜಕ್ಕೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಅನಂತರ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನ ಕದಂಬರೂ ಸೋತರು. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮಂತ ಇಮ್ಮಡಿ ಆಚುಗಿ 1122ರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಹೊಯ್ಸಳರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರೂ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ 1136ರ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಬಂಕಾಪುರವನ್ನೂ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಹಾನುಗಲ್ಲು ಪುನರ್ವಶವಾಯಿತು.

ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ (1173–1220) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ವೈಭವವನ್ನು ತಲುಪಿತು. ಚೆಂಗಾಳ್ವ, ಕೊಂಗಾಳ್ವ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನೂ ಬನವಾಸಿ ಹಾನಗಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಗೆದ್ದರೂ ಕಳಚುರಿ ಸಂಕಮನಿಂದ ಈತ 1179ರಲ್ಲಿ ಸೋತ. ಕೆಲಕಾಲನಂತರ ಬೆಳ್ವೊಲವನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಸೇವುಣರೊಂದಿಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಹೋರಾಡಿ 1190 ರಲ್ಲಿ ಸೊರಟೂರು ಕದನದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ರಾಯಚೂರು ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವನ ವಶವಾದುವು. 1215ರಲ್ಲಿ ಸೇವುಣ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಿಂಘಣನಿಂದ ಸೋತು ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಾಚೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಬಂಧುವಾದ ಚೋಳರಾಜ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಚೋಳರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ. ಹೊಯ್ಸಳದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ನರಸಿಂಹ ಚೋಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ರಾಜನನ್ನು ಕಾಡವ ಕೋಪ್ಪೆರುಜಿಂಗನ ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ತಮಿಳುದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಕಣ್ಣಾನೂರನ್ನು (ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಿರುವ ಈಗಿನ ಸಮಯಪುರ) ಉಪರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಹೊಯ್ಸಳರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ರಾಜರಾಗಿದ್ದ ಕಾಲವಿದು. ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತವನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಹೆಣಗಿದ. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲೊಬ್ಬನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈತ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಮುಸ್ಲಿಮರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ 80ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1342ರಲ್ಲಿ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಕುತಂತ್ರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣ ತೆತ್ತ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ, ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲ ಅಮೋಘವಾದುದು. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಘನತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಜಕಾರಣ, ಯುದ್ಧನೀತಿ, ಪ್ರಜಾರಂಜಕ ಆಡಳಿತ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಗ್ರತೆ, ಮತೀಯ ಸಮನ್ವಯ, ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಗತಿ, ಭಾಷಾ–ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯಗಳು ಈ ಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದಂತಿದುರ್ಗ ಯಾವ ಕರ್ನಾಟಕಬಲವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡನೋ ಅದೇ

ಸೇವುಣರ ಲಾಂಛನ

ಕರ್ನಾಟಕಬಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅದೇ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶೋದ್ಭವನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈ ವಂಶದ ವೀರ ಯೋಧರಾದ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಇರಿವಬೆಡಂಗ, ಜಯಸಿಂಹ ವಲ್ಲಭ, 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಆಹವಮಲ್ಲ ಮತ್ತು 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಂಥ ರಾಜರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಇವರ ಯುದ್ಧ ವಿಜಯಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ವಿಜಯಗಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇನೋ ನಿಜ. ಭಾರತದ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರಬಲರೂ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಧಿಕಾರಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಚೋಳರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಪರಮಾರರು ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಇವರ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಆಡಚಣೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಸಮಗ್ರತೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೆಂಗಿರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಹಾರ ಮತ್ತು ಕದಂಬರನ್ನೂ ತರಿದು,

ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಇಡೀ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದರು. ಉದಾರನೀತಿಯ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವದ ಇವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನ ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಅವಿರತಯುದ್ಧಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯಜನತೆ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅನಾವಶ್ಯಕ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದು, ಪ್ರದೇಶಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಾಮಂತರೂ ತಂತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಆವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಗ್ರಹಾರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಸೀಮಿತವಾಗಿಯಾದರೂ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ, ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಯಿತು. ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರೀ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮೂಡಿದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಈ ಮೊದಲೇ ಉಕ್ತವಾದ ಅಯ್ಯಾವೊಳೆಯ ಐನೂರ್ವರ ಸಂಘ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಐನೂರು ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಇದು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ, ವೃತ್ತಿಕಾರರ ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತಮಿಳು ದೇಶ ಗುಜರಾತುಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದವರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಿ ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಘದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾ ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುವ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಯಾದವ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳಾವುವೂ ಸಂಭವಿಸಿಲ್ಲ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಯಾದವರಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಸಿಂಘಣರನ್ನುಳಿದರೆ ಇತರರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುವುದರಲ್ಲೇ ವ್ಯಯವಾಯಿತು. ಅವರ ಪತನದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಡೆಯೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದುದು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿದರೂ

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಒಂದು ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ, ಇಮ್ಮಡಿಬಲ್ಲಾಳ, ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳರಂಥ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ದೊರೆಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಈ ವಂಶ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು. ಈ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಗಮನಾರ್ಹಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಅಪ್ರತಿಮವೀರರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆರೆನಿಂತ ಚೋಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆದು ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೀಡಾದ ಚೋಳ ರಾಜರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಚೋಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಬಿರುದಿಗೆ ಇವರು ಅರ್ಹರಾದರು. ಹೊಯ್ಸಳ ಬಾಹುಬಲದೆದುರು ಚೋಳ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಯಾದವ, ಕಾಕತೀಯರಂಥ ಪ್ರಬಲರಾಜವಂಶಗಳೂ ಮತ್ತಿತರ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜರೂ ತಲ್ಲಣಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ–13ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ–ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ದುರ್ಘಟನೆಯೊಂದು ಸಂಭವಿಸಿತು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ ಮುಸ್ಲಿಮರ ದೃಷ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಹೊರಳಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಅವರ ದಾಳಿಗಳಿಗೀಡಾಗಿ ನಿರ್ನಾಮವಾದುವು. ಯಾದವ, ಕಾಕತೀಯ ಮತ್ತು ಕಿರಿದಾದರೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಶೌರ್ಯಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಕಂಪಿಲರಾಜ್ಯಗಳು ದೂಳೀಪಟವಾದರೂ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಕ್ರಮಣ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಎದುರಿಸಿದ ಹಿಂದೂ ರಾಜನೆಂದರೆ ಆ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆಯಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈತ ಮುಸ್ಲಿಮರ ವಂಚನೆಗೀಡಾಗಿ ಅಳಿದರೂ ಈತನ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ ನೀತಿಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಮಹೋನ್ನತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬದ್ಧಕಂಕಣ ತೊಟ್ಟುದೂ ಆದ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

ಗಂಗರಸರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕೆಲಕಾಲ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರೂ ಆಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರು ಆ ರಾಜರುಗಳ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಸಮಯೋಚಿತವಾದ

ಹೊಯ್ಸಳರ ಲಾಂಛನ

ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕೇಂದ್ರ, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿತ್ತು. ವಿವಿಧ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ, ರಾಣಿ, ರಾಜಬಂಧುಗಳು– ಇವರಿಂದ ರಾಜ ಸಲಹೆ ಪಡೆದು ಮುಕ್ತ ಉಸ್ತುವಾರಿ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಪಂಚಪ್ರಧಾನರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಐದು ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದರೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ (ಒಳಾಡಳಿತ ಮತ್ತು ವಿದೇಶ ಸಚಿವ), ಶ್ರೀಕರಣಾಧಿಕಾರಿ (ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಸಚಿವ), ಹಿರಿಯ ಭಾಂಡಾರಿ (ಹಣಕಾಸಿನ ಸಚಿವ), ಸೇನಾಧಿಕಾರಿ (ರಕ್ಷಣಾ ಸಚಿವ) ಮತ್ತು ಮಹಾಪಸಾಯತ (ರಾಜಮನೆತನದ ವ್ಯವಹಾರ ಸಚಿವ) – ಇವರೇ ಪಂಚಪ್ರಧಾನರು. ರಾಜ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಪಾಲಕನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಜಾಕೋಟಿಯ ಇಹಪರಗಳೆರಡರ ಒಳಿತಿಗೂ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಆನೆ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಬಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಸೇನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ ಕಾಲ್ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜನನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗದಿಂದಲಾದರೂ ರಕ್ಷಿಸುವ ಪಣತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಗರುಡರೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟಯೋಧರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವರು. ಸಾಮಂತರು ರಾಜನ ಹತೋಟಿಗೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಡ ಪ್ರಭು, ನಾಡ ಗೌಡ ಮತ್ತು ನಾಡ ಸೇನಬೋವರೆಂಬ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದ್ದರು.

ಗ್ರಾಮಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದ ಹಿರಿಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಡಳಿತವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಆದಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಮಠ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ಚಾವುಂಡರಾಯನು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿ ವಿಗ್ರಹ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 11, 12, 13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ ಕಾಲ. ಶೈವಧರ್ಮದ ವಿಭಾಗವಾದ ಕಾಳಾಮುಖ ಪಂಥದ ಸ್ಥಾಪಕ ಲಕುಲೀಶನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರರಸ 2ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ ಜೈನಧರ್ಮದಿಂದ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿತನಾದ. ಶೈವಗುರುಗಳು ತಪೋನಿಷ್ಠರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಗೌರವ ಪಡೆದಿದ್ದರು. 12ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರರು ವೀರಶೈವ (ಲಿಂಗಾಯತ) ಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ಇವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಜನತೆಯನ್ನು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿದುವು. ಜಾತಿ, ಮತ, ಲಿಂಗಭೇದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿದ, ಸಮಾಜದ ಸುಪ್ತ ಚೈತನ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರತರಬಲ್ಲ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಳನದಿಂದ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾದುವು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಾದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದುದಿಂದ ಸರಳವೂ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಅನೇಕಾನೇಕ ಶರಣರೂ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ, ಸರಳವೂ ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ವಚನಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿಯ ಮತ ಪ್ರಸಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಧರ್ಮಾಂಧತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಪರಧರ್ಮಸಹನೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು.

ಶೈವಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ರಾಜರೂ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ಷೀಣಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೂ ಸಹನೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶದ ಜಯಸಿಂಹರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿದ್ದು, ಶೈವ, ಜೈನ ಆಚಾರ್ಯರು ಸಮೃದ್ಧ ಧಾರ್ಮಿಕಜೀವನಕ್ಕೂ ದಾರ್ಶನಿಕಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಅನ್ಯಮತಸಹಿಷ್ಣುತೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿವಿಧ ಮತಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಹಲವಾರು ಜನರಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಮತದ ದೇವರುಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ. 1129ರ ಶಾಸನದ ವಾಕ್ಯವೊಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ: ಹರಿ-ಹರ-ಕಮಲಾಸನ-ವೀತರಾಗ-ಬೌದ್ಧಾಲಯಂಗಳಂದಿನ ವಸುಂಧರೆಗೆಸೆವ ಪಂಚಶರದಂತಿರೆ ಪಂಚಮಠಂಗಳೆಸೆವುವಾಪಟ್ಟಣದೊಳ್ ಎಂದು ಅದು ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಈ ನೀತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಧ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಶಿವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶೈವರೂ, ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ವೇದಾಂತಿಗಳೂ ಬುದ್ಧನೆಂದು ಬೌದ್ಧರೂ ಕರ್ತನೆಂದು ನೈಯಾಯಿಕರೂ ಅರ್ಹನೆಂದು ಜೈನರೂ ಕರ್ಮವೆಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರೂ ಯಾರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರೋ ಆ ಕೇಶವೇಶ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲೆಂಬುದು ಆ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಾಸನಗಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಶೈವರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕರು, ಲಕುಲೀಶ ಪಾಶುಪತ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ಮತ್ತು ವೀರಶೈವರೆಂಬ ತ್ರಿವರ್ಗಗಳವರಿದ್ದರು. ವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನ ಆರಾಧಕರಾದ ಭಾಗವತರು, ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಆಳ್ವಾರುಗಳ ಪಂಥ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ರಾಮಾನುಜೀಯ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಪಂಥ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಮುನಿ ಸಂಚಾಲಿತ ವೈಷ್ಣವಪಂಥಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದುವು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿವಿಧ ಅವತಾರಗಳೂ ಸೂರ್ಯ, ಶಕ್ತಿ, ಸರಸ್ವತಿ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ, ಗಣಪತಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮತಪ್ರಭೇದಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಇಬ್ಬರು ಮಹಾನ್ ಆಚಾರ್ಯಪುರುಷರು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿ ತಮ್ಮ ಉಪದೇಶಾಮೃತದಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ತಮಿಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆಳ್ವಾರುಗಳು ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು 11ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ನಾಥಮುನಿಯೂ ಆತನ ಮೊಮ್ಮಗ ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯರು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಅದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು (1071-1137) ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶ್ರೀ ಪೆರಂಬುದೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದರು. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಆಚಾರ್ಯರು ಶೈವನಾಗಿದ್ದ ಚೋಳರಾಜನ ಹಿಂಸೆಗೊಳಗಾಗಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ, ತೊಂಡನೂರು, ಮೇಲುಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಇವರು ತೊಂಡನೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಇವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ. ರಾಮಾನುಜರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತವನ್ನು ಇಲ್ಲೂ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದರು. ಜಾತಿ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಗಳವರನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮೂಲಕ್ಕೂ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದರು. ಪ್ರಪತ್ತಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಇವರ ಬೋಧನೆ. ತಲಕಾಡು, ಬೇಲೂರು, ತೊಂಡನೂರು, ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಗದಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ದೇಗುಲಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯೂ ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು (ಆನಂದತೀರ್ಥ, ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ-ಸು. 1238-1317) ಉಡುಪಿಯ ಬಳಿ ಪಾಜಕವೆಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪಡೆದರು. ಗುರುಗಳಾದ ಅಚ್ಯುತಪ್ರೇಕ್ಷರಿಂದ ಸನ್ಯಾಸ ಪಡೆದು ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಅಥವಾ ದ್ವೈತಮತಸ್ಥಾಪಕರಾದರು. ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮತಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಗುಜರಾತುಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು, ಅನಂತರದ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ, ಬಸವೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಉಪದೇಶದ ಫಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವಗಳು ಬೆಳೆದುವಲ್ಲದೆ, ನೈತಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸದಾಚಾರಯುಕ್ತ ಭಾವನೆಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಶಂಕರರು ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರೆ ಉಳಿದ ಮೂವರೂ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಪ್ರಸಾರಕರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಮಾನುಜ, ಮಧ್ವರು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಿದರೆ ಬಸವೇಶ್ವರರು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಆಡುನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಕ, ಸತ್ಯ, ಸದಾಚಾರಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖ್ಯಶಿಷ್ಯರೂ ಒರಿಸ್ಸರಾಜ್ಯದ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ, ಅನಂತರ ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಪಡೆದ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ಶತಕಗಳ ಕಾಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣಯುಗವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲುಂಟಾದ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರಿತ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಕುಟುಂಬಜೀವನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಸಮಾಜಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕುಟುಂಬದ ಇತರ ಸದಸ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮತ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧರ್ಮಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೃತ್ತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ದೊರೆಗಳು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳ ರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯಾಪರಿಣತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾದ ಶೆಟ್ಟಿ ಎಂಬ ವರ್ಗದವರು ಮುಖ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ವೀರಪಾಂಚಾಲರೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರೂ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ, ಬಡಗಿ, ಕಮ್ಮಾರ, ಕಂಚುಗಾರ, ಕುಂಬಾರ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿಗಾರರೂ ಸಮಾಜದ ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು. ವೈವಾಹಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕದಿದ್ದರೂ ಮೇಲ್ಜಾತಿಗಳವರು ಹಿಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮಂತ-ರಾಜಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಬಹುಪತ್ನೀತ್ವ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಏಕಪತ್ನೀತ್ವ ಆದರ್ಶವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಗೌರವಾದರಗಳು ಹಿಂದಿನಂತೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ರಾಜಕಾರಣ, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಾವೀಣ್ಯಗಳಿಸಿದ್ದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ರಾಣಿ ಶಾಂತಲೆ, ಸಾಮಂತ ಬರಮಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ಬಾಗನಬ್ಬೆ, ಕುಂಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾತೃ ಕುಂಜುನಂಬಿಶೆಟ್ಟಿಯ ಪುತ್ರಿಯೂ ಆ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕಳೂ ಆದ ಘನಕುಮಾರಿ ಚಂದವ್ವೆ- ಇವರು ಇಂಥ ಕೆಲವರು. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯೊಬ್ಬ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿರುಚಿಯಿಂದ ಆಕೆ ರನ್ನ ಕವಿಯ ಪೋಷಕಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಪೊನ್ನಕವಿಯ ಶಾಂತಿನಾಥಪುರಾಣದ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಹಂಚಿದ ಕೀರ್ತಿ ಆಕೆಯದು. 1,500 ಜೈನಬಸದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಆಕೆ ದಾನ ಮಾಡಿದಳು. ದಾನಚಿಂತಾಮಣಿಯೆಂಬ ಬಿರುದು ಆಕೆಗೆ

ಅನ್ವರ್ಥವಾದುದೇ. ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ ದೊರೆಯ ಅಕ್ಕ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯ ತೋರಿ ಅಮರಳಾದಳು. ಆಕೆಯ ಬಿರುದು ರಣಭೈರವೀ. ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿತು. ಅವರ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯೂ ಅಕ್ಕನಾದ ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮನೂ ಶಿವಶರಣೆಯರಾದ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾರೀಮಣಿಗಳಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದರು. 3ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾದವವಂಶದ ರಾಣಿ ಲಚ್ಚಿಯವ್ವ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದಳು.

ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಏಕಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ವಿಕಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿದುದು ನ್ಯಾಯವೇ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತ ವಾದಿರಾಜ, ಬಿಲ್ಹಣ, ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರಂಥ ಪ್ರಭೃತಿಗಳಿದ್ದರು. ಈ ವಂಶದ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜನಿದ್ದ. ಆತ ಸತ್ತರ್ಕ ಷಣ್ಮುಖ, ಸ್ಯಾದ್ವಾದ ವಿದ್ಯಾಪತಿ, ಜಗದೇಕಮಲ್ಲವಾದಿ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಮತ್ತು ಅನಂತರಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೀರ್ತಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳ ಪೈಕಿ ಯಶೋಧರಚರಿತ, ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಚರಿತ, ನ್ಯಾಯವಿನಿಶ್ಚಯ ಟೀಕಾ, ಪ್ರಮಾಣ ನಿರ್ಣಯ– ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ವಿನಿಶ್ಚಯ ಟೀಕಾ ಆತನ ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೊಂದು ಅಪೂರ್ವಗ್ರಂಥ. ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಲಕುಲೀಶ ಪಂಡಿತನೆಂಬ ಶೈವಗುರು ವಾದಿರಾಜನನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದನೆಂದು 1036ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ; ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿ. ಆತ ರಚಿಸಿದ ಕೋಶಗ್ರಂಥವೀಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇತರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಶಾಕಟಾಯನ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ರೂಪಸಿದ್ಧಿ ಗ್ರಂಥಕಾರ ದಯಾಪಾಲ ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ. 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಬಿಲ್ಹಣ. ಆತ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವಚರಿತ ಮತ್ತು ಶೃಂಗಾರರಸಭರಿತವಾದ ಚಾರಪಂಚಾಶಿಕಾ ಅಥವಾ ಬಿಲ್ಹಣ ಕಾವ್ಯ– ಇವುಗಳ ಕರ್ತೃ. ಅದೇ ಕಾಲದ ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಮಿತಾಕ್ಷರ ಗ್ರಂಥ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮತ್ತು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಯ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥವಾಗಿತ್ತು. 3ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಅಥವಾ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸದೃಶ ಮಹದ್ಗ್ರಂಥ. ಇದು ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಆತನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು.

ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೆಲವು ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾದುವು. ರಾಮಾನುಜ, ಮಧ್ವ ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಷ್ಯಸಮುದಾಯದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಮಾನುಜರು ಭಗವದಾರಾಧನ ಕ್ರಮ, ಗದ್ಯತ್ರಯವೆಂಬ ಆಚಾರ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರ ಶ್ರೀ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ವೇದಾಂತಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಉಪನಿಷದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ವೇದಾಂತ ಸಾರ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತ ದೀಪಿಕಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. ಇವಲ್ಲದೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಂದುವು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಋಗ್ಭಾಷ್ಯ, ಸದಾಚಾರಸ್ಮೃತಿ, ತಂತ್ರಸಾರ, ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು ವೇದಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲಣ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳು, ಗೀತೆಯ ಮೇಲಣ ಎರಡು, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ– ಇವು ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅವರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಉತ್ತಮ ಪೌರಾಣಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಕರ್ಮನಿರ್ಣಯ ಮತ್ತು ಖಂಡನತ್ರಯಗಳು ಸ್ವಮತ ಸಮರ್ಥನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಮತಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಖಂಡನೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಇವರ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತ, ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತ, ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ಈ ಇಬ್ಬರು ಮಹಾನ್ ಆಚಾರ್ಯರ ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಷ್ಯಸಮೂಹದ ಅವಿರತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಜಾಗೃತರಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅದ್ವೈತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಕಾಣಬರುತ್ತಾರೆ. ಆನಂದಬೋಧಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ, ವಾದೀಂದ್ರ, ಭುವನಸುಂದರಸೂರಿ ಮತ್ತು ಅಮಲಾನಂದ ವ್ಯಾಸಾಶ್ರಯರು ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು. ಹೊಯ್ಸಳಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ, ಅನಂತರ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪಕರೆಂದು ಹೆಸರಾದ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ–ಮಾಧವರು ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಹಾಪುರುಷರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ಜೈನ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಸಾರಚತುಷ್ಟಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಬಾಲಚಂದ್ರ, ಗುರುಪಂಚ ಸ್ಮೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ರಾಮಚಂದ್ರ ಮಾಲಾಧಾರಿ ಮುಖ್ಯರು. ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೂರಣ್ಣ, ಗುರುಲಿಂಗಾರ್ಯ, ಬೊಬ್ಬೂರು ಸಂಗಣ, ಮಲ್ಲಿನಾಥ, ಚೆನ್ನರಾಮ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಮುಖ ಶೈವಲೇಖಕರು. ಈ ಲೌಕಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದ ಕವಿಗಳ ಮನೆತನ. 1ನೆಯ ವಿದ್ಯಾಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ. ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ 2ನೆಯ ವಿದ್ಯಾಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಗದ್ಯಕರ್ಣಾಮೃತದ ಕರ್ತೃ, 2ನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನಿಕ. ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ಮೂರನೆಯ ವಿದ್ಯಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ರುಕ್ಮಿಣೀ ಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ; ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೂ ಅಲಂಕಾರಸರ್ವಸ್ವಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ. ಈ ರೀತಿ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನೆಂದರೆ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಕವಿರತ್ನ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರನ್ನ. ಮುಧೋಳದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಅಜಿತಸೇನರ ಬಳಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ರನ್ನ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಮತ್ತು ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ ಇವರ ಕೃಪಾಪೋಷಿತನಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯದ ಬೆಡಂಗನ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ. ರನ್ನನ ಅಜಿತಪುರಾಣ, ಸಾಹಸಭೀಮವಿಜಯ ಅಥವಾ ಗದಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ರನ್ನ ಕಂದ– ಈ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ರನ್ನನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಒಂದನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ ಛಂದೋಂಬುಧಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಕರ್ತೃ. ಅನಂತರಕಾಲದ ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ 2ನೆಯ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಲೋಕೋಪಕಾರವೆಂಬ ಕೋಶಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ. ಆ ಕಾಲದ ಚಂದ್ರರಾಜ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮದನತಿಲಕವೆಂಬ ಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಪಕ. ಜೈನಕವಿ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಒಂದನೆಯ ಆಹವಮಲ್ಲನ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಕತಿಲಕವೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಷಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಯುವರಾಜ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸೋದರ) ಗೋವೈದ್ಯವೆಂಬ ಪಶುವೈದ್ಯಗ್ರಂಥ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೃತಿ. ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ನೀತಿಗ್ರಂಥ. ಬನವಾಸಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜನ ಆಶ್ರಿತನಾದ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಸುಕುಮಾರಚರಿತೆ ಪಂಪನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕೊನೆಗಾಲ ಮತ್ತು ಕಳಚುರಿಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಯುಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾದ ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ (ಸು.1040) ನೇಕಾರ. ರಾಣಿ ಸುಗ್ಗಲೆಯನ್ನು ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಇವನ ವಚನಗಳು ಸರಳವೂ ಕಾವ್ಯಮಯವೂ ಆಗಿವೆ. ಬಸವೇಶ್ವರರು ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೈಹಿಕಶ್ರಮ, ಸತ್ಯ, ಜಾತ್ಯಂಧತೆಯ ಖಂಡನೆ, ಪ್ರಾಣಿದಯೆ, ಸರ್ವಸಮತೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ಇವರ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಿರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನುಪಮ ಕೊಡುಗೆ. ಅನಂತರದ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಚೆನ್ನಬಸವ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ, ಅಂಬಿಗ ಚೌಡಯ್ಯ, ಉರಿಲಿಂಗದೇವ, ಗಜೇಶ ಮಸಣಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಸ್ಮರಣೀಯರು. ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು. ಈಕೆಯ ವಚನಗಳು ಭಾವಗೀತೆಗಳಂತಿವೆ. ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ನೀಲಮ್ಮ ಮುಂತಾದವರೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವರ್ಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಿರಿಯನ್ನು ಸುವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಹೊಸಜೀವನದ ಹೆದ್ದಾರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯಯುಗದ ಇತರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಯಸೇನನ ಧರ್ಮಾಮೃತ ಗಮನಾರ್ಹ. 2ನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ ಕವಿ ಜನ್ನನ ಗುರು. ಅಭಿನವ ಶರ್ವವರ್ಮನೆಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದ ಈತನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಭಾಷಾಭೂಷಣ ಮತ್ತು ಅಭಿಧಾನ ವಸ್ತುಕೋಶ– ಈ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನ ಕೃತಿಯಾದ ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ವಿವಿಧ ಮತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾದ ನಾಗಚಂದ್ರ ಪಂಪನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ, ಅಭಿನವ ಪಂಪನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪರಾಮಾಯಣವೆಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದಿರುವ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ ಇವನ ಕೃತಿಗಳು. ಇವನ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಕಂತಿಯ

ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಮಸ್ಯಾಪೂರಾಣ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕಂತಿಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿ ರಾಜಾದಿತ್ಯ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಾಗಿದ್ದು, ಕ್ಷೇತ್ರಗಣಿತ, ವ್ಯವಹಾರಗಣಿತ ಮತ್ತು ಲೀಲಾವತಿಗಳೆಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಜನ್ನನ ತಂದೆ ಸುಮನೋಬಾಣ ಒಂದನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಕೀತಿವರ್ಮನ ಗೋವೈದ್ಯದ ಅನಂತರ ರಚಿತವಾದ, ಜಗದ್ದಳ ಸೋಮನಾಥನ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥದ ಪರಿಷ್ಕರಣವನ್ನು ಸುಮನೋಬಾಣ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಹರಿಹರನ ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ ಕನ್ನಡ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ರಗಳೆಯೆಂಬ ಪದ್ಯಜಾತಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ರೀತಿಗೆ ಈತನ ಕೊಡುಗೆ ಅಮೋಘವಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತಿಪ್ರಚೋದಕವಾದ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು ಶಿವಭಕ್ತರ ಕಥಾನಕಗಳು. ಅವನ ಸೋದರಳಿಯ ರಾಘವಾಂಕ. ಈತ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಪದೀಕಾವ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕ. ಹರಿಹರನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಈತನ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ, ಸಿದ್ಧರಾಮ ಪುರಾಣ, ಸೋಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ವೀರೇಶ ಚರಿತೆ, ಶರಭಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಸಮಕಾಲೀನನೂ ಬೇಲೂರು ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾತನೂ ಆದ ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸ ಹರಿಹರನ ಅನುಸರಣೆ ಮಾಡಿ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಎರಡನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಂತ್ರಿ ಬೂಚಿರಾಜ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ಸಾಹಸಿ. ಈ ಕಾಲದ ಶಾಸನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಪ್ರಿಯ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತ, ಕಲ್ಲಯ್ಯ, ಮಲೆಯ ಮುಂತಾದವರು ಮುಖ್ಯರು. ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಿಳಿದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದ ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ ಅಪೂರ್ಣಕೃತಿ. ಲೀಲಾವತಿ ಈತನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ. ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣವನ್ನು ಆಚಣ್ಣ ಕವಿ ಬರೆದ. ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯಾದ, ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಜನ್ನನ ಅಮರಕೃತಿ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ. ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ ಈತನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊಡುಗೆ. ಈತ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಮಯ ಶಾಸನಗಳ ರಚಕ. 2ನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಸೇನಾನಿ ಪೋಲಾಳ್ವ ದಂಡನಾಥ ಹರಿಹರದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾತೃವೂ ಹೌದು; ಹರಚಾರಿತ್ರದ ಕರ್ತೃವೂ ಹೌದು. ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ತಂಗಿಯ ಗಂಡ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹೊಯ್ಸಳವಂಶದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನರುಹುವ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈ ಕವಿಯ ಮಗನೂ ಕನ್ನಡದ ಉಚ್ಚ ವೈಯಾಕರಣೆಯೂ ಆದ ಕೇಶಿರಾಜನ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದವರ ಜ್ಞಾನ ಅಪೂರ್ಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಹೊಸಹಾದಿಯ ತೀವ್ರವಾದಿ ಆಂಡಯ್ಯನ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ್ಯ ಈ ಕಾಲದ್ದು. ಈ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರೌಢಕಾವ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಂತ ಮನೆತನಗಳು : ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದ ಅಂತ್ಯವಾಗುವವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ಒಂದು ಸಮತಂತ್ರದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿತ್ತು. ಈ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ಸಮಾನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜನಜೀವನ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವೇರ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಕಾಲದ ಸಾಮಂತ ಮನೆತನಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಲಾಹಾರರು ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಇವರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಿದ್ದುವು. ಇವರಲ್ಲಿ 1187ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪರಾದಿತ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸೌಂದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟರು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ-ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಹಾನುಗಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಗೋವಾದ ಎರಡು ಕದಂಬ ಮನೆತನಗಳವರೂ ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಬಾದಾಮಿ ಧಾರವಾಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಂದವಾಡಿಯ ಸಿಂದರು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಅಚ್ಚ ಮತ್ತು ಪೆರ್ಮಾಡಿ ಪ್ರಮುಖರು. ಧಾರವಾಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಗುತ್ತವೊಳಲಿನ ಗುತ್ತರದು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಂತ ಮನೆತನ, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯ-ಸೇವುಣರ ಅಧೀನರಾದ ಇವರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿದೇವ, ಇಮ್ಮಡಿ ಜೋಯಿದೇವ ಮುಖ್ಯರು. ಸಾಂತರರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದು ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಬೆಂಬಲಿಗರಾಗಿದ್ದರು. 1432ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಕಳದ ಗೊಮ್ಮಟನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನೂ ಈ ವಂಶದವ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಳುವರು ಯಾದವರ ಬಲಗೈಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಳುವ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷರಾದರು. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಚೆಂಗಾಳ್ವರು ಚೋಳರೊಂದಿಗೂ ಹೊಯ್ಸಳರೊಂದಿಗೂ ಹೋರಾಡುತ್ತ ಅವರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮಂತರೂ ಆಗಿದ್ದ ಇವರು ಕೊನೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜಒಡೆಯರಿಂದ 1614ರಲ್ಲಿ ನಾಶಹೊಂದಿದರು. ಹಾಸನ-ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೊಂಗಾಳ್ವರು ಚೋಳರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣರಾದರು. ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರು ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಸೋತು ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ನೊಳಂಬರು, ಸೇಂದ್ರಕ, ಆಳುಪ ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮನೆತನಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದು ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಬಲರಾಜರಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹೊರನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಂಶಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ವಂಶಗಳು ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದುವು. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಕುಬ್ಜವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರದ ವೆಂಗಿಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈ ಮನೆತನ ಆರೇಳು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುಲಕೇಶಿಯಿಂದ ಗುಜರಾತಿನ ಲಾಟದಲ್ಲಿ ಧರಾಶ್ರಯ ಜಯಸಿಂಹನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನವೂ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಆಳುತ್ತಿತ್ತು. ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪೂರ್ವಗಂಗ ಮತ್ತು ಕದಂಬ ಕುಲಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲದವರೆಂದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯೋಧರು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಬಾಹುಬಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಸ್ತಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಛಿಂದಕ ನಾಗರು, ಒರಿಸ್ಸದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೈಲಪವಂಶಿಗಳು, ಬಂಗಾಳದ ಸೇನರು, ಮಿಥಿಲೆಯ ಕರ್ನಾಟರು ಮುಖ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಲರ್ಹರು. **(ನೋಡಿ- ಕನ್ನಡ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು, ಹೊರನಾಡಿನಲ್ಲಿ)**

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ : 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದದಿಂದ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯ ಉತ್ತುಂಗ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ 1336ರಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಂಶಜರಾದ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ ಮೊದಲಾದ ಐವರು

ಸೋದರರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿ ನಿಂತ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಗಮ, ಸಾಳುವ, ಮತ್ತು ತುಳುವ ಮನೆತನದ ಅರಸರು ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯ, ನರಸರಾಯ, ವೀರನರಸಿಂಹ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ

ಮುಂತಾದವರು ಈ ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ 1ನೆಯ ಹರಿಹರ ಮಹಾಯೋಧ. ಇವನ ನಾಲ್ವರು ಸೋದರರು ಈತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ 1347ರಲ್ಲಿ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಹಸನ್ ಬಹಮನ್ ಷಾನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರುಗಳವರೆಗೂ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ 1ನೆಯ ಬುಕ್ಕ ದೊರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1356–79) ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ನಡೆದುದಲ್ಲದೆ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿತು. ವೀರಕಂಪಣ ಕಂಚಿ ಮಧುರೆಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ. ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯ (1424–46) ಬಹಮನಿ ಸುಲ್ತಾನನನ್ನೂ ಒರಿಸ್ಸದ ಗಜಪತಿಯನ್ನೂ ಸಿಂಹಳದ ರಾಜರನ್ನೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ. ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತಗಾರನೂ ಧೀರ ಯೋಧನೂ ಆದರ್ಶ ರಾಜಕಾರಣಿಯೂ ಆದ ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮೀಯರಿಗೂ, ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೆ ಕೂಡ, ಈತ ಸಮಾನಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಈತನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಅದರ ವೈಭವವನ್ನು ಅಮೋಘವೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. 1337ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗಿನಿಂದ ಈ ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬದ್ಧವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಬಹಮನಿ ಸುಲ್ತಾನರನ್ನೂ ಇತರ ಶತ್ರುರಾಜರನ್ನೂ ಈತ ಸೋಲಿಸಿದ. ದೇಶದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಏಳಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ. ಈತನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾದ ಈತ ಅಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದವೆಂಬ ತೆಲುಗು ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಜಾಂಬವತಿಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದನೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾಧ್ವಯತಿ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರೂ ಕನಕದಾಸ ಪುರಂದರದಾಸರೂ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಈತನ ಕಾಣಿಕೆ ಅಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ಈತ ಗೋಪುರ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜಧಾನಿಯ ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿಗುಡಿ ಈತನ ನಿರ್ಮಾಣ. ಭಾರತದ ಹಿರಿಯ ಸಮ್ರಾಟರಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಒಬ್ಬ. ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಕ್ಕಸತಂಗಡಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಒಂದುಗೂಡಿದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸೈನ್ಯಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು 1565ರಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿದುವು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಯಿತು. ಅನಂತರದ ಅರವೀಡು ವಂಶದ ರಾಜರು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪೆನುಗೊಂಡೆಗೂ ಚಂದ್ರಗಿರಿಗೂ ವೆಲ್ಲೂರಿಗೂ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ 80 ವರ್ಷಕಾಲ ಹೋರಾಡಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ವೆಂಕಟಪತಿಯರಸ ಮುಖ್ಯ. ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಕಡೆಯ ದೊರೆಯಾದ 6ನೆಯ ಶ್ರೀರಂಗರಾಯ ಗೋಲ್ಕೊಂಡದ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ 1746ರಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ರಕ್ಷಣೆಗೊಳಗಾದ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಯಾದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅನಂತರ, ಆ ಅರಸರ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದ ಮೈಸೂರು, ಇಕ್ಕೇರಿ, ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಭಟ್ಕಳದ ಅರಸರೂ ಸಣ್ಣ ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಾಳೆಯಗಾರರೂ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಧನೆ ನ್ಯೂನತೆಗಳ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಗೌರವಾದಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ–ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ–ಉದಯವಾಗಿ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದ ಹಿಂದೂಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವೋಪೇತವಾದ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಗೊಯ್ದ ಕೊನೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಿದು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಕೀಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸು. ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭವ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಜ್ವಲ ಕಾಲವಿದು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ರಾಜರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಶೆ, ವೈಭವ ಲಾಲಸೆ, ಸ್ವಂತ ಹಿರಿಮೆಗಳಿಗಿಂತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯೇ ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಧರ್ಮ ಸ್ವಕೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ರಕ್ಷಣಾ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಜನತೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಇಂಥ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಭುಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಜೈನ ಮುಸ್ಲಿಂ ಇನ್ನಿತರ ಮತೀಯರನ್ನೂ ಪರಕೀಯರನ್ನೂ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದು ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಅರ್ಹವಾದ ಗೌರವ ಹೊಂದಿತ್ತು. ದಕ್ಷರೂ ಶಕ್ತರೂ ಧರ್ಮಭೀರುಗಳೂ ಆದ ಈ ರಾಯರುಗಳ ನಡುವೆ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ಅಪ್ರಯೋಜಕ ದೊರೆಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ದೊರೆಗಳ ಅಶಕ್ತತೆ, ಆಂತರಿಕ ಕಲಹ, ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ವಂಶಪಲ್ಲಟಗಳಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇದು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಧ್ಯೇಯ ಹಿರಿಮೆಗಳ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗಿನ ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಗುರಿಮುಟ್ಟಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೊರದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿ– ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಲೇಖನಗಳೇ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ, ಸುಭದ್ರಸರ್ಕಾರ, ಆಂತರಿಕ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಹಿತ ಸಂಪನ್ನತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಮತೀಯ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ– ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳೊಡನೆ ರಾಯಭಾರ ಸಂಪರ್ಕಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿತ್ತು. ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ರಾಯಭಾರಿಗಳೂ ವರ್ತಕರೂ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂಥವರ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಜಯನಗರದ ವರ್ಣನೆಗಳು ನಂಬಲಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುವಂಥ ವೈಭವ, ಮಹತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅನಾಸಕ್ತರಾದ ಈ ವಿದೇಶೀ ಬರೆಹಗಾರರ ವರ್ಣನೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಈ ವೈಭವ ಮಹತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಗಳೂ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ

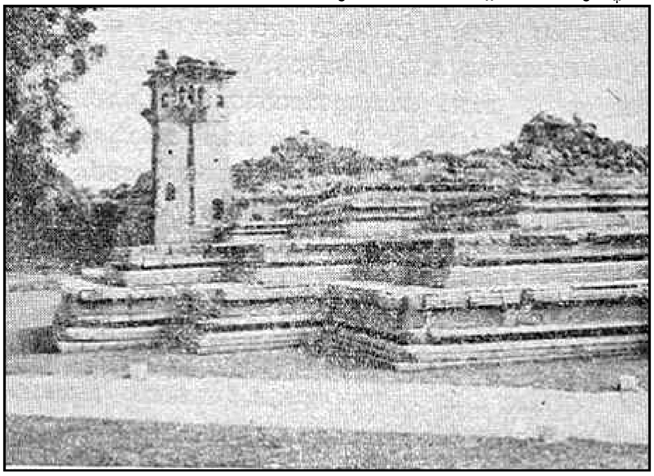

ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬ, ಹಂಪಿ

ವರ್ಣನೆಯೇ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಅಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಕರ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸದೆ, ರಾಜನೀತಿ ವಿಶಾರದರ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ, ಪ್ರಜಾಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಶತ್ರುನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಅವರ ನೀತಿಯಾಗಿತ್ತು. ವರ್ಣಸಂಕರ, ಜಾತ್ಯಂಧತೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದರ ಸಹಿತ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಮಾನಾವಕಾಶ ಮತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಗರ ನೈರ್ಮಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಭವ್ಯಮಂದಿರಗಳಿಂದ, ಅಪಾರ ಧನಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಜನನಿಬಿಡವಾದ ರಾಜಧಾನಿ ಅವರ ದಕ್ಷ ಉದಾರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಂಡಲ, ಮಹಾರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸೀಮೆ, ನಾಡು, ಕಾರು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ – ಇವು ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಒಟ್ಟು ಆರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಒಟ್ಟು ಆಡಳಿತದ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕೇಂದ್ರದ ಅಮಾತ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರಸಂಗ್ರಹಣಾಧಿಕಾರಿ ದಂಡನಾಯಕರೂ ಇದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸೇನಬೋವ, ತಳವಾರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದರು. ಭೂಕಂದಾಯವೇ ಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯಾದಾಯ. 1/6—ಭಾಗ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ತೆರಿಗೆ ಸುಂಕಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ದೇಶರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಶ್ವ, ಗಜ, ಫಿರಂಗಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಾಳು ಪಡೆಗಳಿದ್ದು ದಂಡನಾಯಕರು ಅವುಗಳ ಹೊಣೆಹೊತ್ತಿದ್ದರು. ನ್ಯಾಯಪಾಲನೆ ಮುಖ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದು ಹಲವು ಮಟ್ಟದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದುವು. ಕೊನೆಯ ತೀರ್ಪು ಸಮ್ರಾಟನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಪ್ರಾಡ್ವಿವಾಕ ಮತ್ತು ಸಭ್ಯರೆಂಬ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ಅಮಾತ್ಯರೂ ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು

ನ್ಯಾಯವಿಮರ್ಶನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಉಗ್ರದಂಡನೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮರಣದಂಡನೆ, ಅಂಗಛೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಸಾಮಾಜಿಕ-ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಇವರ ರಾಜಧಾನಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಕಾಲೀನ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ರೋಂ ನಗರದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಡೊಮಿಂಗೊ ಪೆಯಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿ ವಿಜಯನಗರ ರೋಮಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿದೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದರೆ, ನಿಕೋಲೊ ಕಾಂಟಿ ಎಂಬ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಅದರ ಸುತ್ತಳತೆ 60 ಮೈಲಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪರ್ಷಿಯದ ಅಬ್ದುರ್ ರಜಾಕ್, ತಾನು ಹಿಂದೆಂದೂ ನೋಡಿಲ್ಲದಂಥ ಕೇಳಿಲ್ಲದಂಥ ಅದ್ಭುತ ನಗರವಿದೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5 ಲಕ್ಷವಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಪೆಯಿಸ್‌ನ ಊಹೆ. ಗಂಗಾದೇವಿ ತನ್ನ ಮಧುರಾ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಇಂದ್ರನ ಅಮರಾವತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಇದೊಂದು ಸಮಸ್ತ ಸಂಪತ್ತಿನ ನೆಲೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅನೇಕ ಉಪನಗರಗಳಿಂದಲೂ ಭವ್ಯವಾದ ದೇವಾಲಯ, ವಿಶಾಲ ಭವನ, ಬಜ಼ಾರ ಮತ್ತು ಉಪನಗರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಜ್ರ ಮತ್ತಿತರ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸರಕುಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿದ್ದು ಇದು ವಿಶ್ವದ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ನಗರದ ಸುಭದ್ರಕೋಟೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯದ್ವಾರವೂ ಕಂಪಿಲಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವದ್ವಾರವೂ ಇದ್ದುವು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ನೀರು ನಾಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕನಕದಾಸನ ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದ್ವಾರಕೆಯ ವರ್ಣನೆ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯೇ. ಕುಬೇರನಿಗೂ ಸಾಲ ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದ ವರ್ತಕರು ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಆತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪಟ್ಟಣಸೆಟ್ಟಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ವಶದಲ್ಲಿ ನಗರಾಡಳಿತವಿತ್ತು. ಬಂಕಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಆದವಾನಿ, ಭಟ್ಕಳ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಅಂಕೋಲ, ಮಂಗಳೂರು, ಪೆನುಗೊಂಡೆ, ಇಕ್ಕೇರಿ, ದೋರಸಮುದ್ರ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ - ಇವು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳು ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಜೈನರೂ ಧರ್ಮಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ವೃತ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೀರಶೈವ, ವೈಶ್ಯರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳೂ ಏಕಪತ್ನೀಕರೂ ಆಗಿದ್ದು ಮತೀಯ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆಯ ವೃತ್ತಿ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಬಹುಪತ್ನೀಕರೂ ಯೋಧರೂ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸತಿ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಲಿಂಗಧಾರಿಗಳಾದ ವೀರಶೈವರು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳೂ ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತಸ್ಥರೂ ಆಗಿದ್ದು ಬಹುವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಗೌರವ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದರೂ ಬಹುಮಂದಿ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಇವರ ವಿಶೇಷ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಕತ್ತಿಗುರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋರಾಡುವ, ಮಲ್ಲಯುದ್ಧವಿಶಾರದೆಯಾದ, ವ್ಯವಹಾರ ಕುಶಲೆಯರಾದ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿ, ದೇವದಾಸಿಪದ್ಧತಿ, ಸತಿಪದ್ಧತಿಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಊಟ ರೊಟ್ಟಿಸಾರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವರ್ತಕರು ಧೋತಿ, ಅಂಗಿ, ಪೇಟ, ಛಾದರಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಿಗೆ ಚಪ್ಪಲಿಯನ್ನೂ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಪುರಂದರದಾಸರು ಒಂದು ಕಡೆ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೀರೆಯನ್ನುಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಪುರುಷರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಭವ್ಯಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬಡವರ ವಾಸಗೃಹಗಳು ಇಂದಿನ ನಗರಗಳ ಕೊಳಚೆಪ್ರದೇಶಗಳಂತೆ (ಸ್ಲಮ್ಸ್) ಇದ್ದುವೆಂದು ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಬಡವರ ವಸತಿಗಳು ಹುಲ್ಲು ಗುಡಿಸಲುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಚೊಕ್ಕವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ವಿದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳೇ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೂತ್ರಗಳು. ಜನಪದೀಯರು ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ನಾಡು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅರಿವಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದ್ದುವು.

ವ್ಯವಸಾಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಟವಾದ ದನಕರುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಮುಖ್ಯಬೆಳೆಗಳು. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕೆರೆ, ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಅರಸರು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಲೂ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರು. ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರ ಉತ್ತಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಐಶ್ವರ್ಯವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಅಬ್ದುರ್ ರಜಾಕನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ 300 ಬಂದರುಗಳಿದ್ದುವು. ಹಿಂದೂಸಾಗರದ ದ್ವೀಪಗಳು, ಮಲಯ, ಬರ್ಮ, ಚೀನ, ಅರೇಬಿಯ, ಪರ್ಷಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲುಗಳೊಂದಿಗೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಮುತ್ತು, ಹವಳ, ತಾಮ್ರ, ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತಿತರ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಲಾಂಛನ

ಬಟ್ಟೆಗಳು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರು ಹಡುಗುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಗೋವೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ವಿಜಯನಗರ ರತ್ನವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಭಟ್ಕಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆಯಾತಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವೆಂದರೆ ಕುದುರೆಗಳು. ರಾಜ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಉತ್ತಮಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದು, ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುವು. ವಿಜಯನಗರದ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಅದರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಹನುಮಾನ್, ಗರುಡ, ಆನೆ, ಶಿವ-ಪಾರ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ, ಸರಸ್ವತಿ-ಬ್ರಹ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ನರಸಿಂಹ, ನಂದಿ-ಶೂಲ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ದುರ್ಗಾ, ವರಾಹ, ಶಂಖ, ಚಕ್ರಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಯೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಮೃದ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮಗಳಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಆರವೀಡು ವಂಶದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವೆಂಕಟೇಶ್ವರನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನೆಂಬ ಅಂಕಿತಗಳಿವೆ.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತವಾಗಿದ್ದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪರಂಪರಾಗತ ಸತ್ತ್ವ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹಿಂದುರಾಯಸುರತ್ರಾಣರೆಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿ, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ತೊಳಲುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು, ದೈತ್ಯಬಾಧೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿದ ವರಾಹನಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವ ಧ್ಯೇಯದ ಸೂಚಕವಾಗಿ ವರಾಹವನ್ನೇ ಲಾಂಛನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಈ ಅರಸರು ಜೈನ, ಮುಸಲ್ಮಾನ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದುದು ಇವರ ಹಿರಿಮೆಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೀಮಾಪುರುಷರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣರೆಂದು ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಮೊದಲಿಗರು. ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದವರು ಇವರು ಹೌದೇ ಅಲ್ಲವೇ, ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವೇದಭಾಷ್ಯಕಾರ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರೂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ಒಬ್ಬರೇ, ಭಿನ್ನರೇ, ಇವರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲ ಯಾವುದು- ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿದ್ದರೂ ಹರಿಹರಸೋದರರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೇದಭಾಷ್ಯಕಾರರಾದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಸೋದರರೆಂದೂ ಅನಂತರಕಾಲದ ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳೆಂದೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಹತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು. ವಾಚಸ್ಪತಿ, ಅಮಲಾನಂದ, ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ- ಇವರು 13 ರಿಂದ 17ನೆಯ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು. ವಾಚಸ್ಪತಿಗಳು

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾಮತಿಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅಮಲಾನಂದರು ಭಾಮತಿಗೆ ವೇದಾಂತಕಲ್ಪತರುವೆಂಬ ವಿವೃತಿಯನ್ನೂ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರು ಪರಿಮಳದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ ಕಲ್ಪತರುವಿಗೆ ವಾರ್ತಿಕವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ವೇದಾಂತಕಲ್ಪತರುವಿಗೆ ಅಭೋಗವೆಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಭಾಮಿತಿಕಾರ ಪರಂಪರೆಯವರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿವರಣಾ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪಾದರು ಶಂಕರಾಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಪಂಚಪಾದಿಕಾ ಎಂಬ ಟೀಕೆ ಬರೆದರೆ, ಪ್ರಕಾಶಾತ್ಮನ್ ತಮ್ಮ ಪಂಚಪಾದಿಕಾ ವಿವರಣಾ ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವಿವರಣಾ ಪ್ರಮೇಯ ಸಂಗ್ರಹ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು ಪಂಚದಶಿ ಮತ್ತು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ವಿವೇಕ.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿತು. ಒಂದು ಕಡೆ ವೇದಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ತಮಿಳು ಆಳ್ವಾರುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡುವ ಉಭಯವೇದಾಂತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೆ ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲೂ ತಮಿಳು ಆಳ್ವಾರುಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿತ್ತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ, ಕವಿ ತಾರ್ಕಿಕಸಿಂಹರೆಂದು ಬಿರುದು ಗಳಿಸಿದ್ದ, ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಾದರೂ ದ್ವೈತ ಅದ್ವೈತ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೈತ್ರೀಭಾವದಿಂದ ಇದ್ದರು. ಇವರು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಪರಮಮಿತ್ರರು. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ವಡಗಲೈ (ಉತ್ತರದ ಶಾಖೆ) ಮತ್ತು ತೆಂಗಲೈ (ದಕ್ಷಿಣದ ಶಾಖೆ) ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ವಡಗಲೈಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅರ್ಥಾತ್ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ತೆಂಗಲೈಗಳು ದ್ರಾವಿಡ ಅಥವಾ ತಮಿಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕರು ಮತ್ತು ಪಿಳ್ಳೈ ಲೋಕಾಚಾರ್ಯರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕರು. ವಡಗಲೈ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಾಗಿದ್ದ ದೇಶಿಕರು ತಮಗಿಂತ ಹಿರಿಯರಾಗಿದ್ದ ತೆಂಗಲೈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪಿಳ್ಳೈ ಲೋಕಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ಗೌರವದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಗವದ್ದಯಾಸಂಪಾದನೆಗೆ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕೆಂದು ವಡಗಲೈಯವರು ನಂಬಿದರೆ ತೆಂಗಲೈಯವರು ನಿರ್ಹೇತುಕ ದೈವಕೃಪೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟವರು. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಮರ್ಕಟ ಕಿಶೋರ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಜಾಲಕಿಶೋರ ನ್ಯಾಯಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಪಿಯ ಮರಿ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಭಗವತ್ಕೃಪೆಯೂ ಪ್ರಯತ್ನಲಭ್ಯವೆಂಬುದು ವಡಗಲೈ ವಾದ. ಆದರೆ ಬೆಕ್ಕಿನಮರಿ ಅಪ್ರಯತ್ನಕವಾಗಿ ತಾಯಿಯ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಸ್ಥಳ ಬದಲಾವಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅಪ್ರಾರ್ಥಿತವಾಗಿ ಭಕ್ತನ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂಬುದಾಗಿ ತೆಂಗಲೈ ನಂಬಿಕೆ. ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ಈತನ ಆಶ್ರಿತರಾದ ತಾಳ್ಳಪಾಕಂ ತಿರುವೇಂಗಡನಾಥರೂ ಅದೇ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರ ಅಣ್ಣಮಾಚಾರ್ಯರೂ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಚಾರಯ್ಯನವರೂ ಆವಂಶದ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕುಮಾರ ತಾತಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಕೋಟಿ ಕನ್ಯಾದಾನಂ ತಾತಾಚಾರ್ಯರೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯರು.

ದ್ವೈತಮತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ನೇರಶಿಷ್ಯರಾದ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥ, ನರಹರಿತೀರ್ಥ, ಮಾಧವತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಜಯತೀರ್ಥರು ಆ ಮತ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಜಯತೀರ್ಥರು ಅವರ ಗೌರವಾದಾರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಮಧ್ವರ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರಚಿಸಿದ ಜಯತೀರ್ಥರು ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿ ದ್ವೈತಮತದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದವರು ವ್ಯಾಸರಾಯರು. ಸಾಳುವ ಮತ್ತು ತುಳುವ ವಂಶದ ನರಸಿಂಹ, ವೀರನರಸಿಂಹ ಕೃಷ್ಣದೇವ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತರಾಯರಿಗೆ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿ 1480 ರಿಂದ 1539ರ ವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾದ ವೈಖರಿ, ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಬೋಧನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಮರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಇವರ ಬಳಿಗೆ ಶಿಷ್ಯಕೋಟಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಅವರೊಂದು ಜೀವಂತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಂತಿದ್ದರು. ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಕೆಲವರು ವಿಜಯೀಂದ್ರತೀರ್ಥ, ವಾದಿರಾಜ, ಪುರಂದರದಾಸ ಮತ್ತು ಕನಕದಾಸರು. ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರ ಕೃತಿಗಳಾದ ನ್ಯಾಯಾಮೃತ, ತರ್ಕತಾಂಡವ ಮತ್ತು ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಿಷಯಗಳೂ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಾಗಿವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ದ್ವೈತಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಆ ಮತ ಕರ್ನಾಟಕಾದ್ಯಂತವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಒರಿಸ್ಸ, ಬಂಗಾಳ, ಗಯಾ, ವಾರಣಾಸಿಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಬಂಗಾಳದ ಚೈತನ್ಯಪಂಥಕ್ಕೆ ಮಧ್ವಮತವೇ ಮೂಲ. ಚೈತನ್ಯದೇವನಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಿದ ಕೇಶವಭಾರತೀ, ಮುಖ್ಯಸಹಾಯಕ ನಿತ್ಯಾನಂದ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನುಪದೇಶಿಸಿದ ಈಶ್ವರಪುರಿ– ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮಾಧ್ವ ಸಂತರು. ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮತಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವೆಂದರೆ ವಾದಿರಾಜರು (1480–1600). ಅವರ ತೀರ್ಥಪ್ರಬಂಧ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉಡುಪಿಯ ಅಷ್ಟಮಠಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಸೋದೆ ಮಠದ ಅಧಿಪತಿಗಳಿವರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೃಷ್ಣದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಎರಡೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಪೂಜೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದವರು ಇವರೇ. ಆ ಪದ್ಧತಿ ಪರ್ಯಾಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇನ್ನೂ ನಡೆದುಬರುತ್ತಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲ ದ್ವೈತ ಮತದ ಉಚ್ಛ್ರಂಗ ಯುಗವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದ ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಶ್ರದ್ಧೆಯ ಫಲವಿದು. ವೀರಶೈವ ಮತದ ಜನ್ಮಪ್ರದೇಶವಾದ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮುಸ್ಲಿಮರ ವಶವಾದುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾಯಿತು. ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ವೀರಶೈವತತ್ತ್ವವೇತ್ತರು ಈ ಮತದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದರು. ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯ ಈ ಮತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ವೀರಶೈವ ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪತಿ ಪಂಡಿತ (ಸು.1400) ಆಂಧ್ರದ ವಿಜಯವಾಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವನು. ಈತ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ರಚಿಸಿ ವೀರಶೈವತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ, ಶಾಶ್ವತ ; ಎಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ ; ಏಕತ್ವ, ಅನೇಕತ್ವಗಳು ಆತನ ಎರಡು ಮುಖಗಳು– ಎಂದು ಈತ ತನ್ನ ಶ್ರೀಕರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವ–ಜೀವರದು ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕ ಸಂಬಂಧ ; ಶಿವ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕ, ಸರ್ವಜ್ಞ ; ಜೀವ ಮಿತಜ್ಞಾನಿ ; ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ನಿರಂತರ ಮಿಲನದಿಂದ ವೀರಶೈವ ಮತಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಲಿಂಗವೆಂಬುದು ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಸತ್ ಸ್ವರೂಪ; ಪರಶಿವನೇ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲ– ಇವು ಈತ ನಿರೂಪಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಜೈನಧರ್ಮೀಯರಿಗೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರಕಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬುಕ್ಕರಾಯನ 1368ರ ಶಾಸನ ಸಾಕ್ಷ್ಯವೀಯುತ್ತದೆ. ಜೈನ–ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ನಡುವಣ ವಿವಾದವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಇರುಗಪ್ಪ ದಂಡನಾಥ, ಮಧುರ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾನಂದರು ಕವಿಗಳು; ಕಳಸ–ಕಾರ್ಕಳದ ಭೈರರಸರು, ಅಜಿಲರು, ಚೌಟರು ಜೈನಧರ್ಮೀಯರು. 1ನೆಯ ದೇವರಾಯನ ರಾಣಿ ಭೀಮಾದೇವಿ ಅಭಿನವ ಚಾರುಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿದ್ದು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಮಾಂಗಾಯಿ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥನ ವಿಗ್ರಹ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಳು; ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಲದವರೂ ಸಾಮಂತರೂ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಉಜ್ವಲಕಾಲ. ದೇಶದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಕವಿಗಳೂ ಪಂಡಿತರೂ ವಿಜಯನಗರದ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ರಾಜರೂ ಸಾಮಂತರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ಕೊಡುಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರುಚಿಸುವ ಮತಸಂಬಂಧವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಬಹುವಾಗಿ ರಚಿತವಾದುವು. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಗೌಣಗ್ರಂಥಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳು ವಿರಳ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾಧವೀಯ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಧವ ಸಾಯಣರೆಂಬ ಸೋದರರಾದ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದುದು ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವರೇ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿದ, ಅನಂತರ ರಾಜಗುರುಗಳಾದ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಬಹುತೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಅನಂತರಕಾಲದವರೆಂದೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ರಾಜಗುರುಗಳಾದವರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೆಂಬ ಶೈವ ಗುರುಗಳೆಂದೂ ಈಚೆಗೆ ಒಂದು ವಾದವಿದೆ. ಇದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ಮಾಧವೀಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಬ್ಬರೇ ರಚಿಸಿರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಅಥವಾ ಮಾಧವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೃಹತ್ಕೃತಿ ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶ. ಸಾಯಣರು ಮಾಧವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನೆರವಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಮಾಧವ, ನಾರಾಯಣ ವಾಜಪೇಯಿ, ವಾಮನಭಟ್ಟ, ನರಹರಿಸೋಮಯಾಜಿ, ಫಂಡರಿ ದೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ನಾಗಾಭರಣ– ಇವರ

ಹೆಸರುಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗೂ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಚ್ಚಳಿಯದಂತೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಪ್ರೌಢಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದು ಸಕಲ ಕಲಾಭೋಜರಾಜನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಈತ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮದಾಲಸಚರಿತ ಸತ್ಯವಧೂಸಾಂತ್ವನ, ಸಕಲಕಥಾಸಾರಸಂಗ್ರಹ, ರಸಮಂಜರಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಅಮುಕ್ತಮಾಲ್ಯದವೆಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈತನ ಆಸ್ಥಾನದ ಡಿಂಡಿಮ ಸಭಾಪತಿ, ತೆಲುಗು ಕವಿ ಪೆದ್ದನ, ಲೊಲ್ಲಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ಮತ್ತು ದಿವಾಕರ ಇವರು ಹೆಸರಾಂತ ಸಾಹಿತಿಗಳು. ದಿವಾಕರನ ಭಾರತಾಮೃತ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯ. ಕವಿಯಿತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಅಭಿರಾಮ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ತಿರುಮಲಾಂಬಾ–ಇವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರು.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಮುನ್ನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ದೇಸಿಶೈಲಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಳಗನ್ನಡ ಮರೆಯಾಗಿ, ಆಗಿನ ಆಡುನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಶಿವ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುಪರವಾದ ಇಬ್ಬಗೆಯ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ, ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಪಾರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಮತದವರಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಈ ಕಾಲದ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜೈನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳು ; ಶೈವಸಂತರಾದ ಅರವತ್ತುಮೂವರ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಶಿವಪುರಾಣಗಳು ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳು; ಇತರ ಐತಿಹ್ಯಗಳು – ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಬ್ಬರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊಸಮಾರ್ಗವೊಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವರಿಗೆ ನೇರ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಗಳಿಸಿದ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಲು ಇವರು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿ, ಮಠಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾರಂಭಿಸಿ, ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಡೀಕರಣ ರೂಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು.

ಕೆಳದಿ, ಮೈಸೂರು: ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾನಂತರದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮನೆತನಗಳು ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕೆಳದಿ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಗಳು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಬಹುಭಾಗ, ಗುತ್ತಿ ಮತ್ತು ಆರಗ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ, ಇಕ್ಕೇರಿ ಮತ್ತು ಬಿದನೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದ, ಕೆಳದಿಯ ರಾಜ್ಯ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೌಡಪ್ಪನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಪ್ರಮುಖ ದಳವಾಯಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ (1582–1629) ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಿಜಾಪುರದ ದಳಪತಿ ರಣದುಲ್ಲಾಖಾನನನ್ನೂ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆಯ ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಬಗ್ಗುಬಡಿದ. ಕೆಳದಿ ರಾಜ್ಯ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿದ್ದು ಮಲಬಾರಿನವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1645–1660) ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಶಿಸ್ತು ಎಂಬ ಭೂಗಂದಾಯಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಈತ ವಿಜಯನಗರದರಸು ಶ್ರೀರಂಗರಾಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು, ಬೇಲೂರು ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಪಟ್ಟಣಗಳ ಆಡಳಿತ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಕ್ರಮೇಣ ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕನ ವಿಧವೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ (1671–1697) ವೀರರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದು ಮೊಗಲರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಬಂದ ಮರಾಠರ ದೊರೆ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಮರಾಠರ ಅಧಿಕಾರ ಉಳಿಯಲು ಕಾರಣಳಾದಳು. ಅನಂತರ 2ನೆಯ ಸೋಮಶೇಖರನಾಯಕ ಮುಸ್ಲಿಮರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನಾದರೂ ಅವನತಿಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು 1763ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ವೀರಮ್ಮಾಜಿಯಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ.

1499ರಿಂದ 1763ರವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವೆಂಬಂತೆ ಕೆಳದಿ ಮೆರೆಯಿತಾದರೂ ಆ ಗೌರವಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ತಳಹದಿಯನ್ನು 1610ರಲ್ಲಿ ರಾಜ ಒಡೆಯರು ಹಾಕಿದ್ದರು. 1578ರಿಂದ 1617ರವರೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ವಂಶವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಯಾದವ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ಯದುರಾಜರು ದ್ವಾರಕೆಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ 1399ರಲ್ಲಿ ಬಂದು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಈ ವಂಶದ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮೈಸೂರನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ ಒಡೆಯರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ತಿರುಮಲರಾಯನ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ ತಿರುಮಲನನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಓಡಿಸಿ 1610ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದು ತಾವೇ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿ ಆಧುನಿಕ ಮೈಸೂರಿನ ಸ್ಥಾಪಕರಾದರು. ಮೈಸೂರರಸರು ಕೆಲಕಾಲ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮಂತರೆಂಬ ಅಭಿಧಾನ ಪಡೆದಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ನವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರು

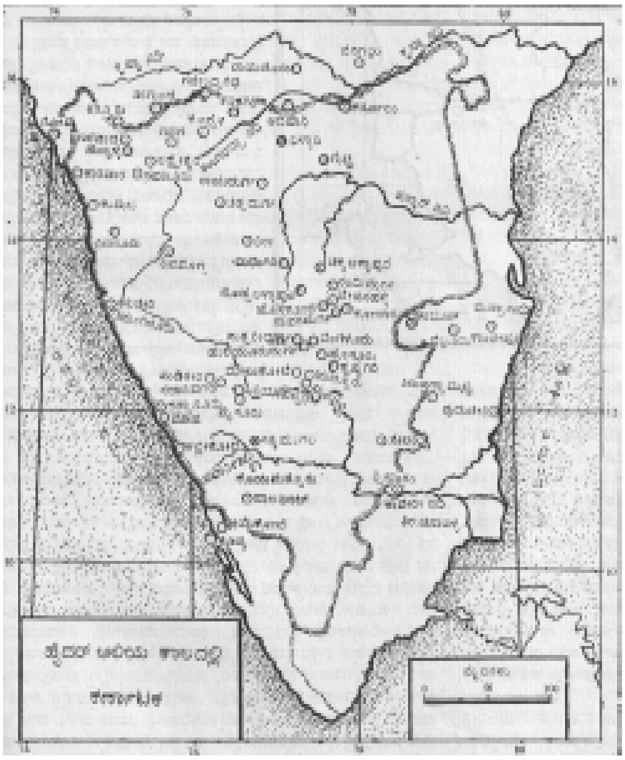
ಹೈದರ್ ಅಲಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ

ಇವರೇ. ಅನಂತರದ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರು (1638–59) ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲರಾಗಿದ್ದು ಬಿಜಾಪುರದ ದಳಪತಿ ರಣದುಲ್ಲಾಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು (1673–1704) ದಕ್ಷರಾಗಿದ್ದು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಇವರು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಸೋಲಿಸಿದ್ದರು. ಇವರು ಮರಾಠರನ್ನು ಹಲವು ಬಾರಿ ಸೋಲಿಸಿ ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದರು. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ ಅಂಚೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಔರಂಗಜೇಬನೂ ಇವರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಇವರು ಅನೇಕ ಕವಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರು. ಅನಂತರದ ದೊರೆಗಳಾದ ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಮತ್ತು ಚಾಮರಾಜ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ದುರ್ದೆಶೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಮುಸ್ಲಿಂ ಸರದಾರ ಹೈದರನ ಪ್ರವೇಶವಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಹೈದರ್ ಅಲಿ (1761–1782) ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರ (1782–1799) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿ ವಿಸ್ತರಣೆ ಹೊಂದಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮೆರುಗು ದೊರೆಯಿತು. ತನ್ನ ಸಾಹಸ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೈದರ್ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅರಸರನ್ನು ಹೆಸರಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿದ್ದು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತ ಬಂದ. ಅವನ ಮಗ ಟಿಪ್ಪು ತಾನೇ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿದರೂ ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಸಾಧನೆಗೆ ಅಮೋಘವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ಹಿತಸಾಧನೆಯಾಗಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಈ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಈತ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಲವು ಅರಸರ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನೆಪೋಲಿಯನನ ಸ್ನೇಹ ಗಳಿಸಿದರೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ 1799ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಸೋತು ಮಡಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಈತ ಮೈಸೂರಿನ ಹುಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ವಿಜಯಿಗಳಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೈಸೂರು ಅರಸುಮನೆತನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರಿಗೆ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ದುಸ್ಥಿತಿಗೀಡಾಯಿತೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ 1831 ರಿಂದ 1881ರವರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 1881ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜವಂಶದ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿವಾನರುಗಳು

ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಅನಂತರ 1902ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರು ಮೈಸೂರಿನ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾದರಿ ಮೈಸೂರೆಂಬ ಅಭಿಧಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ಮರಣಾನಂತರ 1940ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಸ್ಥರಾದ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ, 1947ರಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಾಗ, 1956ರ ನವೆಂಬರ್ ಒಂದರಂದು. ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. **(ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ)**

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಪುರಾತನ ರಾಜನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿರಿಯ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಂಕಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತರಾದ ಇತರ ರಾಜಕುಮಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬನಿಗಾಗಲಿ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೇರೆಯವರಿಗಾಗಲಿ ಸಂದ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಇವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಪದವಿ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಕ್ತರಾದ ಅವರ ತಮ್ಮನಾದ ರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ದೊರಕಿತು. ಮಂತ್ರಿವರ್ಗದವರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ನೆರೆದಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ದಳವಾಯಿ ಹೊಸ ರಾಜನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಯುವರಾಜ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಪ್ರಾಂತ್ಯವೊಂದರ ಆಡಳಿತ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅರಸನ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯುವರಾಜ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯೇ ಅರಸರ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬ ನೀತಿಯನ್ನು ಈ ಅರಸರು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಪ್ರಜೆಗಳ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇರ್ಪಟ್ಟ ಹೊರತು ರಾಜ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆಡಳಿತ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಚಿವ ಪರಿಷತ್ತು ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಧಾನ, ದಳವಾಯಿ, ರಾಜಮನೆತನದವರು ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರರಿಂದ ಐದು ಮಂತ್ರಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದು ವಿವಿಧ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅರಮನೆಯ ಹಿರಿಯರ ಸಭೆಯೊಂದು ಇರುತ್ತಿತ್ತು; ಮಂತ್ರಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದಿದ್ದು ರಾಜನಿಷ್ಠರಾಗಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಪೂರ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯೋಗ್ಯರಾದ ಯಾವ ಜಾತಿಯವರನ್ನಾದರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ನೇಮಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಧಾನ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಕೆಲಬಾರಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ದಳವಾಯಿ ರಕ್ಷಣಾ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ ಅರ್ಥಸಚಿವನೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ಸಚಿವನೂ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಅಠವಣ (ಕಂದಾಯ ವಿಭಾಗ), ಕಂದಾಚಾರ (ಸೇನಾವಿಭಾಗ), ಬೊಕ್ಕಸ ಮತ್ತು ಅರಮನೆಯ ವಿಭಾಗಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದರೆ, ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ) 18 ಚಾವಡಿ ಅಥವಾ ಇಲಾಖೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದರು. ಈ 18 ಇಲಾಖೆಗಳ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಅಠಾರಾ ಕಚೇರಿ ಎಂಬ ಪದದ ಮೂಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಗೊತ್ತುಗಾರ ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಮತ್ತು ಇತರರ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಳ ಅರ್ಧ ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಅರ್ಧ ನಗದಾಗಿಯೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ ಪಾಲನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಗುಪ್ತಚಾರರಿಂದ ವರದಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಲಂಚಗುಳಿತನ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಲೋಪಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಾದಾಯದ ಮುಖ್ಯಾಧಾರಗಳೆಂದರೆ ಭೂಕಂದಾಯವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಹಲವಿಧವಾದ ತೆರಿಗೆಗಳು, ಸುಂಕಗಳು. ಉತ್ಪನ್ನದ 1/3 ರಿಂದ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ತೆರಿಗೆ, ಸುಂಕಗಳನ್ನು ಧನ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಬಹುದಿತ್ತು. ವೃತ್ತಿ ತೆರಿಗೆಗಳೂ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ವೇತನ, ದೇಶರಕ್ಷಣೆ, ಕಾಮಗಾರಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ದೊರಕಿತ್ತು. ರಾಜ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ. ಮಂತ್ರಿವರ್ಗ, ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ನ್ಯಾಯ ಪೂರೈಸುವ ಹೊಣೆ ಇತ್ತು. ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತರು ಮತ್ತು ಊರಗೌಡ– ಇವರು ಸ್ಥಳೀಯ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದರು. ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ, ತೀರ್ಮಾನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಣ್ಣು ಕೀಳಿಸುವುದು, ಸರ್ವಸ್ವಾಪಹಾರ, ಮರಣದಂಡನೆ, ಜುಲ್ಮಾನೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ರೂರಶಿಕ್ಷೆಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರಕ್ಷಕ (ಪೊಲೀಸ್) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ಸೈನಿಕರೂ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಆಂತರಿಕ ಶಾಂತಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಶಿಸ್ತುಗಳ ಪಾಲನೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಳೆಯಗಾರರೂ ಅವರ ಪರಿವಾರದವರೂ ಮಾತ್ರ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಗಳನ್ನು ರಾಜರು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಡೆಯರ ಬಿರುದುಗಳೂ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ, ದೊಡ್ಡದೇವರಾಜ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರ ಕಾಲದ ಕೃತಿಗಳೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರು ಜಾತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿದವರಿಗೆ ಕಠಿಣಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದು ಜೈನಮತ ಕ್ಷೀಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದುವು. ರಾಜಾಶ್ರಯ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮನಾಗಿದ್ದು ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಗಳೇ ಆಡಳಿತದ ಗುರಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜರ ನೀತಿ ಎಷ್ಟೇ ಉದಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಳವರ್ಗದ–ಅದರಲ್ಲೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ–ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಹೆಚ್ಚಿನವರಾಗಿದ್ದರೂ ಊರ ಹೊರಗಡೆ ಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊರರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಜನ ಏಳಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಹೊಸ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದುವಲ್ಲದೆ, ಪರಂಪರಾಗತ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೊಸವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಜೈನ ಚಳವಳಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪ್ರಭಾವ ಕ್ಷೀಣಮುಖವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಜೀವನವನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹಬ್ಬಿದ ಅನಂತರವೇ ಈ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬದಲಾಯಿಸಿತು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವಾರು ವರ್ಗಗಳು ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಹಲವಾರು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿದ್ದುದೇನೋ ನಿಜ. ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ಕಿತ್ತೂರ ಚನ್ನಮ್ಮ, ವೀರಮ್ಮಾಜಿ, ರಾಣೀ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮಣ್ಣಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಆಡಳಿತ ಪಟುಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಆದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶರಣರಾದ ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಷ್ಟೇನೂ ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಮತ್ತು ಕನ್ಯಾಶುಲ್ಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲವಾದುವು. ವೃದ್ಧರು ಬಾಲಿಕೆಯರನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದ, ವಿಧವಾವಿವಾಹ ಮುಂತಾದವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಧವೆಯರು ಕೇಶಮುಂಡನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಲವಾರು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಏಕಪತ್ನೀತ್ವ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಬಹುಪತ್ನೀತ್ವ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯಭಿಚಾರ ವಿರಳವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗಣಿಕ ಜೀವನ ತಿರಸ್ಕೃತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಸಂಗೀತನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಪಡೆದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು.

ಆ ಕಾಲದ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಜೀವನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಪೇಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯವರ್ಣೀಯರೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳವರಿಗೆ ಕೆಲಬಾರಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಾನಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಜನನಿಬಿಡವಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೋಲವಿದ್ದರೆ ಗ್ರಾಮಗಳ ಜೀವನ ಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತಿತರ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಜನ ಧರ್ಮಭೀರುಗಳಾಗಿಯೂ ಜಾತಿವೈಷಮ್ಯರಹಿತರಾಗಿಯೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರಾದ, ನೈಷ್ಠಿಕ ಕರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಪಂಡಿತರ ಬಗೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವರ್ಣನೆಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇವು ಜನರ ಸದಾಚಾರ ಜೀವನದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಜರೂ ರಾಜವರ್ಗದವರೂ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತ ಮೋದದ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಪರಿವಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ್ದರು. ರಾಜಾಸ್ಥಾನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರೂ ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಸಕಳೆಯಿಂದ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದಸರಾಮಹೋತ್ಸವ ಕ್ರಮೇಣ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಒಡೆಯರ ನಿತ್ಯದೋಲಗವೇ ವೈಭವಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹಲವರು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜನರ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಕಿ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮತ್ತು ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೋಳಿ, ಕುರಿ, ಆಡು ಮತ್ತು ಹಂದಿಗಳ ಮಾಂಸ ಸೇವಿಸುವವರೂ ಇದ್ದರು. ಬಡವರು ರಾಗಿಯನ್ನೂ ಧನಿಕರು ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಗೋದಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತರಕಾರಿ ಹಣ್ಣುಹೂಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮಂಗರಸನ ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಗೋವಿಂದ ವೈದ್ಯನ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ಭೋಜನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾದಕವಸ್ತುಗಳು ಅಧಿಕತರವಾಗಿ ನಿಷಿದ್ಧವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕೆಳವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ, ಹುಲಿ ಚಿರತೆಗಳೇ ಮುಂತಾದ ದುಷ್ಟಪ್ರಾಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾಳಗ, ಬೇಟೆ ಮುಂತಾದವು ರಾಜರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರ ವಿಹಾರಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಚದುರಂಗ ಮತ್ತು ಪಗಡೆಯಾಟಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಜೂಜು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ವನವಿಹಾರ, ಜಲಕ್ರೀಡೆ, ಉಯ್ಯಾಲೆ–ಇವು ಶ್ರೀಮಂತ ತರುಣಿಯರ ಕ್ರೀಡೆಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಗೋವಿಂದ ವೈದ್ಯ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ನೃತ್ಯ, ಕೋಲಾಟ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಳು ಸರ್ವಜನರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಡೊಂಬರೂ ಗಾರುಡಿಗರೂ ಹಾವಾಡಿಗರೂ ಜನರಿಗೆ ವಿನೋದವನ್ನೊಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಮಾಟಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಪದ್ಧತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಜೀವನಾವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಗಂಡಸಿನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಆದರೆ ಕೆಳವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಬ್ಬರೂ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ವೈಷ್ಣವಪಂಥದ ಹರಿದಾಸರು ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ಣ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು, ಪ್ರಾಣೇಶದಾಸರು ಮತ್ತು ಮೋಹನದಾಸರು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಾಸಸಾಹಿತಿ ಪುರಂದರರ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ನೀತಿ ತತ್ತ್ವ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ದೇವರನಾಮಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾದ, ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಧ್ವತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಕೃತವಾದ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರೌಢವೂ ಕಠಿಣವೂ ಆದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಸರಳ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಹರಿದಾಸರದು. ಬಾಹ್ಯಾಡಂಬರದ ಮತಾಚಾರಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಉದಾತ್ತ ಜೀವನ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಇವರು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸರ ನುಡಿಮುತ್ತುಗಳು ನಿಜವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ ತತ್ತ್ವಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ ಎಂದು ಫಾದರ್ ಹೆರಾಸ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರಪೂರ್ಣವಾದ ಅವರ ಬೋಧೆಗಳು ಮಾನವನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಪರಮಾರ್ಥದೆಡೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಉಡುಪಿಯ ಅಷ್ಟಮಠಗಳೂ ಇತರ ದ್ವೈತಮಠಗಳೂ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಪಾಠಶಾಲೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಧರ್ಮಪೀಠಗಳ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿವೆ. ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದ ನೆಲೆಯಾದ ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠದ ಕೆಲವು ಆಚಾರ್ಯರು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಘನಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಉಪಪೀಠಗಳಾದ ಶಿವಗಂಗೆ, ಆವನಿ ಮತ್ತು ಕೂಡ್ಲಿ ಮಠಗಳು ಅದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ತಮಿಳುದೇಶದ ಶ್ರೀರಂಗಂ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರದ ಅಹೋಬಿಲಗಳಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಪರಕಾಲ ಮಠಗಳು ರಾಮಾನುಜರ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು ಜನರ ಧರ್ಮಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋಗಿದ್ದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕೆಳದಿ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದುವು. ಕೆಳದಿಯ ರಾಜರ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ಈ ಧರ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿತ್ತು. ಮೈಸೂರರಸರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಈ ಧರ್ಮದ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕರಂತೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರರಸರನ್ನು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪೋಷಕರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸುಮಾರು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಇವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದು ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಅಲ್ಲಮ, ಬಸವಣ್ಣ ಮುಂತಾದವರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳಿಂದಲೂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ, ಕೂಡಲಸಂಗಮ ಮುಂತಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬಸವೇಶ್ವರರ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅನೇಕ ಮಠಗಳು ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತ ಜನತೆಯ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಜೈನಧರ್ಮ ರಾಜಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಂತರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅನಂತರವೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಚಾವುಂಡರಾಯನ ವಂಶಜನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ತಿಮ್ಮರಾಜ 1604ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವೇಣೂರಿನಲ್ಲಿ ಗೊಮ್ಮಟ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಭಾರತಾದ್ಯಂತದ ಜೈನರಿಗೆ ಪರಮೋನ್ನತ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳ. ಈಗಲೂ 12 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಮಹಾಮಸ್ತಕಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜೈನಮಠ ಆ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಧರ್ಮದ ದೀರ್ಘಪರಂಪರೆಯ ಚಿತ್ರ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಜಿನಮೂರ್ತಿಯ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಪ್ರತಿಮೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಸೆಲೆಗಳು ಉಳಿದ ಬಂದಿವೆ. ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಜೈನಧರ್ಮ ಸಮಾಜ, ಮಹಾವೀರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಪರಿಷತ್ ಮತ್ತು ಅಣುವ್ರತ ಸಮಿತಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಲೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳ್ಳುವ ಸೂಚನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅತ್ಯಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರಭಾವಹೀನವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಹಾಬೋಧಿಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಆರು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತವೂ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದರೂ 1347ರಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬಹುಮನೀ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಗಣನೀಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸು.200 ವರ್ಷ ಬಾಳಿದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಸುಲ್ತಾನರು ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ತುರ್ಕಿ ದೇಶಗಳ ಜನರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಿದ್ದಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಹಲಭಾಷೆಗಳ ಮಿಶ್ರವಾದ ದಖನೀ ಇವರ ಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪತನಾನಂತರ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಮತ್ತು ಗೋಲ್ಕೊಂಡದ ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿ ಮನೆತನಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಖುಷ್ನೂದ್, ರುಸ್ತುಮಿನುಸ್ಸಾತಿ, ಮೀರಾನ್ ಹಾಕ್ಷಿಮಿ, ವಝಿ, ಗವ್ವಾಸಿ ಮುಂತಾದ ಲೇಖಕರು ದಖನಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. 1686ರಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ನೀತಿಯಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಂ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಅನಂತರ ಉರ್ದುವಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ದೊರೆತು ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪ್ರಭಾವ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಬಿದ್ದುದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ, ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತವರ್ಗದವರ ಕೃಪೆ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಹಲವಾರು ಮಂದಿ ಇಸ್ಲಾಮಿಗೆ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಲತ್ಕಾರ ಮತಾಂತರವೂ ನಡೆದದ್ದುಂಟು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಹಿಂದು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು. ಭಾಷೆ, ಜನಜೀವನ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಕಲೆ– ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಆಡಳಿತ, ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ, ವ್ಯವಹಾರ, ಊಟ ತಿಂಡಿ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಮೂಲದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಜಾಗಿರ್, ಕಾನೂನು, ಅರ್ಜಿ, ಮಹಜರ್, ರುಮಾಲು, ಇಜಾರ, ಪಲಾವ್, ಬಿರಿಯಾನಿ, ಹಲ್ವ, ಬರ್ಫಿ– ಇವು ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಬಿದರೆ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉರ್ದುವಿನ ಪ್ರಭಾವವಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಸ್ಲಿಮರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನತೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂತರಿಗೆ, ಅವರ ದರ್ಗಾ ಅಥವಾ ಸಮಾಧಿಗಳಿಗೆ ಗೌರವ ತೋರುವುದು ಮತ್ತು ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಇಂದಿಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಬಿಜಾಪುರ

ಮತ್ತು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತೀಕಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ (**ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕದ–ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ**). ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಖಲೀಲನ ನೌರಸ್ ನಾಮಾ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಅರಮನೆಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಶ್ರೀಗಂಧ ಮತ್ತು ಬೀಟೆ ಮರದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ದಂತದ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸುವ ಕೆತ್ತಿಕೂಡಣೆ (ಇನ್–ಲೇ) ಕಲೆ ಇವರ ಕೊಡುಗೆ. ಈಗಲೂ ಇದು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಲೋಹದ ತಗಡಿನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಲೋಹದ ಕಂಬಿಗಳನ್ನು ಹೊದ್ದಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸುವ ಡಮಾಸ್ಕನಿಂಗ್ ಕಲೆ ಇವರ ಕೊಡುಗೆ. ಈಗಲೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬೀದರಿ ಪಾತ್ರೆಗಳು (ಬಿದ್ರಿವೇರ್) ಬೀದರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಅರೇಬಿಯ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯಗಳಿಂದ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತಂದ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಫಿ ಸಂತ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ತಂದ ಕಾಫಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇದು ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬೆಳೆಯಾಗಿದೆ.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆದಿಯಲ್ಲೇ ಬಂದಿತ್ತಾದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆದುದು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಡೊಮಿನಿಕನ್ ಪಂಥದವರು ತಮ್ಮ ಸುವಾರ್ತೆಗಳನ್ನು 1335ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿಯ ಆನೇಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ 1400ರ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮಾಧಿಶಿಲೆಯೊಂದು ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಮೂಲಕ ಈ ಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು. ಕೆಳದಿಯ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 30,000 ಕ್ರೈಸ್ತರಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ವರ್ತಕರೊಂದಿಗೆ ಈ ಧರ್ಮ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಗಳಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಮೊದಲು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಅನಂತರ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹರಡಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅನಂತರ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯಿತು. ಶಾಲೆ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತೆರೆದು ಜನಸೇವಾ ನಿರತರಾಗಿ ಇವರು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಮತಾಂತರಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂತರೂ ಪಾದ್ರಿಗಳೂ ನಿಸ್ಪೃಹಸೇವೆಯಿಂದಲೂ ಕರುಣಾಪೂರಿತ ನಡೆವಳಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಜನರ ಪ್ರೀತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಾಶ್ರಯ, ಮಿಷನರಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ನೀತಿಗಳಿಂದಲೂ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯಿತು. ಜನಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ರಾಜ ಮನೆತನಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಠಗಳೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆಯಾ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳು ವಿರಳ. ಮಠಗುರುಗಳ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಈ ಕಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಮನಾರ್ಹ ಕಾರ್ಯಗಳು ಜರುಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದವಾಗಿವೆ; ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾದುವು. ಧಾರವಾಡದ ದಂಡವತಿ ಮಹಾದೇವಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟಗೇರಿ ನಾಗೇಶಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಮಳಗಿ ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ, ವೈದ್ಯನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ, ರೆಡ್ಡಿ ರಂಗಾಚಾರ್ಯ, ಗೋಕರ್ಣದ ದೇವರಾತ ಮಹರ್ಷಿ, ಶಿರಸಿಯ ಕಪಾಲೀಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಪಾಂಪ್ರಿ ತಾತಾಚಾರ್ಯ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಭಗವಂತರಾಯರು ಮೊದಲಾದವರು ವೇದ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ದ್ವೈತ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳ ಸಮರ್ಥನೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಉಡುಪಿ ಮತ್ತು ಮೂಡಬಿದರೆಗಳು ಈ ಮತಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳು.

ಈ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಾಧನೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಮೂಹಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನಾ ನಂತರ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿತು. ಹಲಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ರಾಜರೂ ಅನಂತರ ಮೈಸೂರರಸರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಅನಂತರದ ಅರಸರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೂ ನಾಡಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಲೇಖಕರ ಕಾಣಿಕೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಮುಂಚಿನ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುವ ಎರಡು ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದೀ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ; ಮತ್ತೊಂದು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನ ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ–ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಷಟ್ಪದಿ ಪ್ರಿಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಜೈನರಲ್ಲಿ ಸಾಂಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೀರಶೈವರಿಂದಲೂ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಕೃತಿ ರಚನೆ ನಡೆದಿತ್ತು.

17ನೆಯ ಶತಕದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟ. 1672ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜರು ಸ್ವತಃ ಸಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳ ಪೋಷಕ. ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಗೀತಗೋಪಾಲ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಬಿನ್ನಪ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಅವರ ಆಶ್ರಿತ ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆ ಇದೆ. ತಿರುಮಲಾರ್ಯ (1646–1706) ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ವಿಜಯ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ವಂಶಾವಳಿ ಎಂಬೆರಡು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಅಪ್ರತಿಮವೀರ ಚರಿತವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಒಡೆಯರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿ ಚಿಕುಪಾಧ್ಯಾಯ ಸುಮಾರು 30 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಗದ್ಯ, ಸಾಂಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂಪೂರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿ ವಿಜಯಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ದಿವ್ಯಸೂರಿಚರಿತೆ, ಅರ್ಥಪಂಚಕ, ತಿರುವಾಯ್ಮೊ— ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಸ್ಥಳ ಮಾಹಾತ್ಮಗಳು ಈತನ ರಚನೆಗಳು.

ತಿರುಮಲಾರ್ಯನ ಸೋದರನಾದ ಸಿಂಗರಾರ್ಯ (1680) ಮಿತ್ರವಿಂದಾ ಗೋವಿಂದ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷನ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕ ರತ್ನಾವಳಿಯನ್ನು ರೂಪಾಂತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ (1680), ಶೃಂಗಾರಮ್ಮನ ಪದ್ಮಿನೀಕಲ್ಯಾಣ (1685) ಮತ್ತು ಹೆಳವಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮನ ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆ, ಉದ್ದಾಳಿಕನ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ (1750) ಈ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಇದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿ ತನ್ನ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

ಅನಂತರ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪುನಃ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ ಈ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷಾಂತರದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಯಿತು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತದ ಅನುವಾದಗಳು, ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಶಾಕುಂತಲ– ಇವು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪರ್ವಕಾಲ. ದೇವಚಂದ್ರನ ರಾಜಾವಳೀ ಕಥೆ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿ. ಆತನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ ರಾಮಕಥಾವತಾರ ಚಂಪೂ. ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನ (1823) ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷವೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯ ಕೃತಿ.

ನಂದಳಿಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಪ್ಪನ ಕಾವ್ಯನಾಮ ಮುದ್ದಣ. ಅದ್ಭುತ ರಾಮಾಯಣ, ರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮತ್ತು ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧಗಳು ಈತನ ಕೃತಿಗಳು.

ರೆವರೆಂಡ್ ಕಿಟ್ಟೆಲ್, ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್, ಇ.ಪಿ.ರೈಸ್, ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್– ಇವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಇವರು ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದವರು ಎಸ್.ಜಿ.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಯ್ಯಂಗಾರ್. ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಣವಾದುವು.

ಈ ರೀತಿ ಕರ್ನಾಟಕದ 2,000 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ವೈಭವೋಪೇತವೂ ಆಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರ. ಅದರ ಪಕ್ಷಿನೋಟವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕರ್ನಾಟಕವು ಭಾಷಾವಾರು ಆಧಾರಿತವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವ ಅಧಿಕ ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಮಹನೀಯರ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟಗಾರರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡ ನಿರ್ಧಾರದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇಂದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಉನ್ನತ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಮುಖ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಭಾರತದ ಸಿಲಿಕಾನ್ ನಗರ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ : ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ, 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ತೀವ್ರವಾಗಿ, 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ, 1947ರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಹೊಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯವೆನ್ನಬಹುದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟಗಳದು ಮೊದಲನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಶಸ್ತ್ರ ಬಂಡಾಯಗಳದು ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಮುಂದೆ, ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಉಚ್ಚಾಟನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸಮರದ್ದು ಮೂರನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಈ ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನೂ ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನ ಮುಗಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಆಗಲೇ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದ ಭಾವೀ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಎಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಭಾರತವನ್ನಾಳಿ (ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೊರತು) ಮೆರೆದ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಮರಾಠರು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಲೆತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾದರು; ಮೂರನೆಯ ಪಾಣಿಪಟ್ ಕದನದಲ್ಲಿ (1761) ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿದುವು. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಗೊಂದಲವನ್ನು ತಮ್ಮ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. 1757ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನದ ಅನಂತರ ಬಹು ಬೇಗ ಬಂಗಾಳ ಅವರ ಸ್ವಾಧೀನವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಅವರು ದೇಶೀಯರ ಪಕ್ಷ–ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1760ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಂಡಿವಾಷ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಗಳಿಸಿದ ವಿಜಯದ ಫಲವಾಗಿ ಅಲ್ಲೂ ಅವರೇ ಆಳರಸರಾಗುವುದು ಖಂಡಿತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಈ ಘಟನೆಗಳೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಪ್ರಬಲಿಸಿ ಇಡೀ ಭಾರತವನ್ನೇ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಿರತರಾಗಿದ್ದವರೆಂದರೆ ಮೈಸೂರಿನ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ್

ಹೈದರ್ ಅಲಿ

ಮೊದಮೊದಲು ಹೈದರನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಬಗ್ಗೆ ದ್ವೇಷವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೊಗಲ್ ಶಕ್ತಿಯ ದಿವಾಳಿತನದಿಂದಾಗಿ ಛಿದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶ ಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳು ವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ದೇಶೀಯ ಅಧಿಪತಿಗಳ ಶಕ್ತಿವರ್ಧನವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಲಿದ್ದ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಹೈದರ್ ಕಂಡುಕೊಂಡ. ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನೆದುರಿಸಿ ಕಾದಾಡಲು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮನೊಂದಿಗೂ ಮರಾಠರೊಂದಿಗೂ ಸಹಕರಿಸಲು ಹೈದರ್ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನಾದರೂ ಅವರು ಮೊದಲು ಇವನ ಸ್ನೇಹಹಸ್ತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಹೈದರ್ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡ. ನಿಜಾಮನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಕದನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ವಿಜಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಯಿತು. ನಿಜಾಮ ಜಾರಿಕೊಂಡು ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ರಾಜಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಹೈದರನೂ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಹೈದರನ ಸೇನೆಗಳು ಮರಾಠರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ದ್ರೋಹ ಬಗೆದರು. ಕೌಲಿನ ಷರತ್ತನ್ನು ಮುರಿದರು. ಮರಾಠರು ದೇಶವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಬಗ್ಗೆ ಹೈದರನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಉಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡುದ್ವೇಷಿಯಾದ. ಅವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸುವುದೇ ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಹೈದರ್ ಮತ್ತೆ ನಿಜಾಮನನ್ನೂ ಮರಾಠರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಓಡಿಸಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದ. ಆದರೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ನಡುವೆ ಆರಂಭವಾದ ಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಕಾದಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈ ಮೇಲಾಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ದುರ್ಬಲರಾದುದರಿಂದ ಹೈದರನಿಗಿದ್ದ ಆಸರೆ ತಪ್ಪುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ಹೈದರ್ ಚಾಣಾಕ್ಷತನದಿಂದ ನಿಜಾಮನೊಂದಿಗೂ ಮರಾಠರೊಂದಿಗೂ ಸಖ್ಯ ಬೆಳೆಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಇವರ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಮುರಿಯಲು ನಾನಾ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಗೆದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಉಚ್ಚಾಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಕನಸು ನನಸಾಗಿಯೇ ಹೈದರ್ ಅಕಾಲ ಮರಣಕ್ಕೀಡಾದ.

ಆದರೆ ಅನಂತರ ಟಿಪ್ಪು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಹಿಂದೂಸ್ತಾನವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹಿಡಿತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಟಿಪ್ಪುವಿಗೆ ಹೈದರನ

ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ್

ಚರಮಸಂದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 1783ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಹಿ ಹಾಕಲಾದ ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ಕೌಲಿನಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ನಡುವಣ ವೈರ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಟಿಪ್ಪುವೂ ನಿಜಾಮನೂ ಮರಾಠರೂ ಒಂದಾಗಿ ಹೋರಾಡಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದ ಒಡೆದು ಆಳುವ ತಂತ್ರವೂ ಇವರ ಸಂಘಟನೆಯ ವೈಫಲ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಂದಿಗೆ ಆತ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಟಿಪ್ಪು ಮೂರನೆಯ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಅರ್ಧರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಬೆಂಬಲಿಗರಾಗಿದ್ದ ನಿಜಾಮನಿಗೂ ಮರಾಠರಿಗೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಪಮಾನಕರ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದರೆ, ಮೂರು ಕೋಟಿ ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಪರಿಹಾರದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿ, ಅದರರ್ಧವನ್ನು ಆಗಲೇ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಉಳಿದರ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನೆರಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಒತ್ತೆಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದದ್ದು. ಈ ತೇಜೋವಧೆಯನ್ನು ಟಿಪ್ಪು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಹೋದ. ಹೇಗೊ ಆ ಹಣವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ

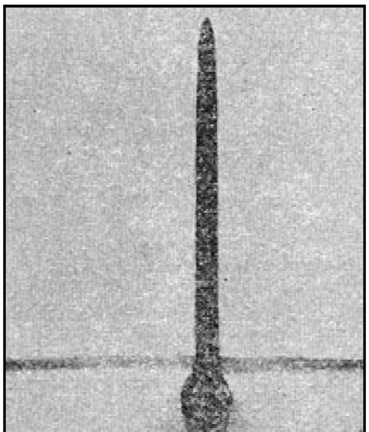

ಧೋಂಡಿಯ ವಾಘನ ಶಕ್ತಿ

ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹಠ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವೇ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಮರಣ (1799). ಅವನ ಸಾವಿನಿಂದ ಮೈಸೂರು ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಯಿತು.

ಸಶಸ್ತ್ರ ಬಂಡಾಯಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದವನು ಧೋಂಡಿಯ ವಾಘ್. ಈತ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಗಿರಿಯವ, ಶೂರ, ಸಾಹಸಿ ; ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತು ಎಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದ. 1780ರಲ್ಲಿ ಹೈದರನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. ಕೊಂಚ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆತ್ನಿಸಿದ. ಅವನ ಧೈರ್ಯಸಾಹಸಗಳ ವಿಷಯ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದು, ಅವನು ಧೋಂಡಿಯನನ್ನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವನನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. 1799ರ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಆತ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿದನೂರಿಗೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು

ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಲೋಕಗಳಿಗೊಡೆಯ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಲು ಅವರ ವೈರಿಗಳಿಗೆ ಕರೆ ನೀಡಿದ. ಆಗ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸುಮ್ಮನಿರಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ಥರ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಿದ್ಧನಾದ. ಕೋಣಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕದನ ನಡೆದು ಧೋಂಡಿಯ ಹತನಾದ. 1819ರಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲೂ ಮರುವರ್ಷ ಬಿದರೆಯಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣ ಬಂಡಾಯಗಳು ನಡೆದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಲಾಯಿತು.

ಕಿತ್ತೂರು : ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ದೊಡ್ಡದು. ಅದರ ದೊರೆ (ದೇಸಾಯಿ) ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜನ 1824ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 11ರಂದು ಕಾಲವಾದ. ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ದೇಸಾಯಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

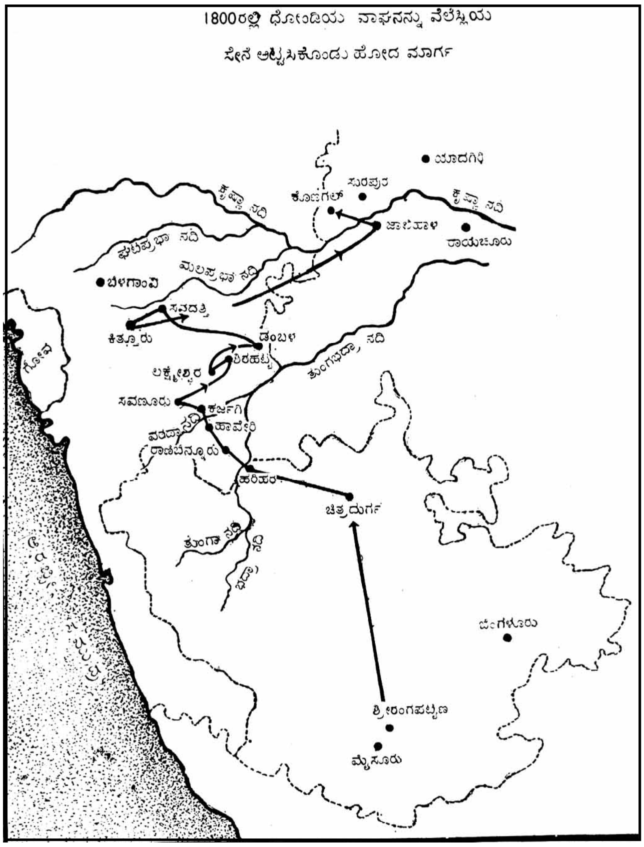

ಆ ದತ್ತು ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ದೊರಕದಂತೆ ದಖನಿನ ಕಮಿಷನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಚಾಪ್ಲಿನನೂ ರಾಜಕೀಯ ನಿಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದ ಥ್ಯಾಕರೆಯೂ ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸಿದರು. ವಾರಸುದಾರರಿಲ್ಲವೆಂಬ ನೆಪದಿಂದ ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜನ ಮಲತಾಯಿ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಈ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದಳು ; ಆದರೆ ಅವಳ ಪ್ರಯತ್ನ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಜನ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಂತರು. ಥ್ಯಾಕರೆಯ ಅವಿಚಾರವರ್ತನೆಯಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ಆತ ಹತನಾದ. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಬ್ಲಾಕನನ್ನೂ ಕೊಂದರು. ಮದರಾಸು, ಬೊಂಬಾಯಿ, ಷೋಲಾಪುರ, ಮೈಸೂರುಗಳಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಡೆಗಳು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕಡೆ ನುಗ್ಗಿದುವು. 1824ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 24ರಂದು ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಗೆದ್ದರು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿಟ್ಟರು. ಶಾಂತಿಯನ್ನರಿಸಿ, ಅದು ದೊರೆಕದಂತಾದಾಗ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದ ಚೆನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲ ಇಂದಿಗೂ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವಳ ಧೈರ್ಯ ಸ್ಥೈರ್ಯಗಳನ್ನು ಮನ ನಾಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ ; ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಕೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತ ಚಲನಚಿತ್ರವೂ ತಯಾರಾಗಿದೆ. **(ನೋಡಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ಕಿತ್ತೂರು ರಾಣಿ)**

ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣ : ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಬಂಧನದಿಂದ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಚೌಕಿದಾರ ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣ ಕಿತ್ತೂರಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿ ಕೆಲಕಾಲ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದ. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ, ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನ ಪರವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲು ಪಣತೊಟ್ಟು ನಿಂತ. ರಾಯಣ್ಣನಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಯೋಧರು ದೊರಕಿದರು. ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಮರಸುಕಾಳಗವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಬೂದಿಯಾದುವು. ಖಜಾನೆಗಳ ಲೂಟಿಯಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಗಳು ನಾಶವಾದುವು. ಆದರೆ ನುರಿತ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಸೈನ್ಯದೆದುರು ರಾಯಣ್ಣನ ಸೈನ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. 1830ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 8ರಂದು ಅವನು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದ. ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು ಅವನಿಗೆ ಗಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು.

ಬಾದಾಮಿ: 1841ರಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದು ಬಂಡಾಯ ಜರುಗಿತು. ಇದರ ನಾಯಕ ನರಸಿಂಗ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಪೇಟ್ಕರ್ ಅಥವಾ ನರಸಿಂಗರಾವ್. ಈತ ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದಳವೊಂದನ್ನು ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೇರಿಸಿ ಆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಸಾತಾರದ ದೊರೆಯ ಧ್ವಜವನ್ನು ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೇರಿಸಿ ತಾನು ಆ ದೊರೆಗೆ ಅಧೀನನೆಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡ. ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯ ಬಂದು ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ನರಸಿಂಗರಾಯನನ್ನು ಬೆಳಗಾಂವಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ಅವನಿಗೂ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆತ ಕುರುಡನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಜೈಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು.

ಹಲಗಲಿ : ಮುಧೋಳ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಹಲಗಲಿಯ ಬೇಡರು ನೀಡಿದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದದ್ದು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸಿಪಾಯಿದಂಗೆ ಎಂದು ಕರೆದ 1857ರ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿರೋಧ ರುದ್ರರೂಪ ತಾಳಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯರು ಆಯುಧಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನೇ ನಿಷೇಧಿಸಿದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಿಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ 1857ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 11ರಂದು ಅಸ್ತ್ರಗಳ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತ್ತು. ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲ ಅವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆ ಚೀಟಿ (ಲೈಸೆನ್ಸ್) ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಅಸ್ತ್ರಗಳು ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಬೇಡರು ಈ ಕಾನೂನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ತಮ್ಮ ಆಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕು ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಹಲಗಲಿಯ ನೆರೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಾದ ಮಂಟೂರು, ಭೋಧಾನಿ, ಅಲಗುಂಡಿಗಳಿಂದಲೂ ಬೇಡರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಬಂದು ಹಲಗಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸೈನ್ಯವೇ ಬಂದರೂ ಎದುರಿಸಿ ಮಡಿಯಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಬಿಜಾಪುರದಿಂದ ಕುದುರೆಯ ದಂಡೊಂದು ಬಂತು. ಬೇಡರು ಮನೆಗಳೊಳಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಊರ ಮಧ್ಯದ ಚೌಕವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸೈನ್ಯ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಮನೆಯೂ ಒಂದು ಬುರುಜಾಯಿತು ; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಬೇಡನೂ ಆವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದ. ಈ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೆದುರು ಆ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಮುಂದುವರಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಸೇಟರ್ ಕೆರ್ ಆ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತಿಸಲು ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ. ಮನೆಗಳು ಹತ್ತಿ ಉರಿಯತೊಡಗಿದುವು. ಹೊರಗೆ ಬಂದರೆ ಸಾವು ; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಸಹನೀಯವಾದ ಅಪಮಾನ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬೇಡರು ಯಾರೂ ಹೊರಗೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರೂ ಅವರ ಪರಿವಾರದವರೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದರು. ಇದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು ; ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವೆನೆನ್ನುವ ಭಾರತೀಯನಿಗೆ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿದಂತಾಯಿತು – ಎಂದು ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರದಿ ಮಾಡಿದ.

ಸುರಪುರ : 1857–58. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾದಗಿರಿಯಿಂದ ಮೂವತ್ತು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸುರಪುರ ಈಗ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಊರು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ

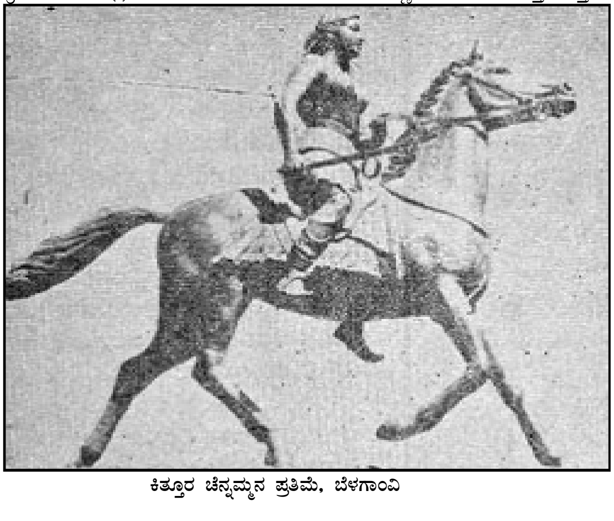

ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಪ್ರತಿಮೆ, ಬೆಳಗಾಂವಿ

ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಡರು. ಅವರು ಶೂರರು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಿಯರು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ

ನಂಜುಂಡಕವಿ ಬರೆದ ಕಂಪಿಲರಾಮನಾಥಚರಿತದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ವಭಾವ ಸಂಪನ್ನತೆಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಸುರಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಔರಂಗಜ಼ೇಬ್ ಕಾಲವಾದ (1707) ಮೇಲೆ ಮರಾಠರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಸುರಪುರದ ನಾಯಕರಿಂದ ಕಪ್ಪ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ನಿಜಾಮನೂ ಮರಾಠರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅವರಿಂದ 50,000 ರೂ. ಕಸಿದುಕೊಂಡ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಈ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿ ಲಾಭ ಗಳಿಸಿದರು. ಈ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸುರಪುರದ ಖಜಾನೆ ಬರಿದಾಯಿತು.

1841ರಲ್ಲಿ ಸುರಪುರದ ರಾಜ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕ ಕಾಲವಾದಾಗ ಅವನ ಮಗ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಮಡೋಸ್ ಟೇಲರನನ್ನು ರಾಜಕೀಯ

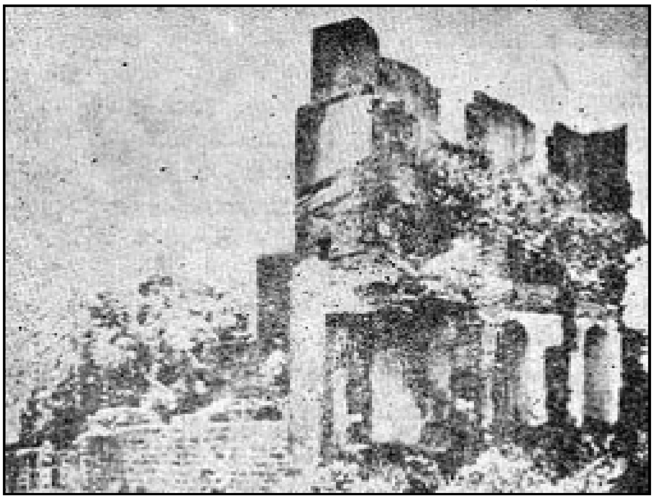

ಕಿತ್ತೂರಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳು

ನಿಯೋಗಿಯಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಸುರಪುರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಹಣಕಾಸಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ದೊರೆಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವುದೂ ಟೇಲರನ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಸಮರ್ಥನಾದ ಟೇಲರ್ ಆ ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸಿ ಎಲ್ಲರ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿದ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾದ ಮೇಲೆ ಟೇಲರ್ ಹಿಂತಿರುಗಿದ (1853). ಆಗ ಗವರ್ನರ್-ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದವನು ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ; ಇನ್ನೂ ಕೆಲಕಾಲ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಆತ ದೊರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದ. ಹೊಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಾಗಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 20,000 ರೂ. ಖರ್ಚು ಮಾಡುವುದು ಆಗಿನ ಹಣಕಾಸು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ದೊರೆಯ ಉತ್ತರವಾಗಿತ್ತು. ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದ ಈ ಉತ್ತರವನ್ನೋದಿ ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ ವುಂಟಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಜಾಮನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಸುರಪುರ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಪೂರ್ವಿಕರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಸುಲಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ

ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣನ ಪ್ರತಿಮೆ, ಬೆಳಗಾಂವಿ

ಸುರಪುರದ ಖಜಾನೆಯೂ ಬರಿದಾಗಿತ್ತು. ಜನರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಓಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು 19 ವರ್ಷದ ಉತ್ಸಾಹಿ ಯುವಕ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ಅರಿವಾಯಿತು. ಆತ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ. ರೋಹಿಲರು, ಅರಬರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ತರಬೇತಿ ಕೊಡಿಸಿದ. ನಾನಾ ಸಾಹೇಬನಿಗೆ ನಿಯೋಗ ಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದಲೂ ನಿಯೋಗಿಗಳು ಸುರಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ರಾಯಚೂರು ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪಾಳೆಯಗಾರರೂ ಜಮೀನ್ದಾರರೂ ಅವನಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವ ಭರವಸೆಯಿತ್ತರು. ಸುರಪುರ ಪಿತೂರಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು.

ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗಸುಗೂರು, ಕರ್ನೂಲು, ಕಲಾದಗಿ ಧಾರವಾಡ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಕರೆ ಹೋಯಿತು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದು ಸುರಪುರದ ಕೋಟೆಯೆದುರು ನಿಂತಿತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವಿಫಲವಾದುವು. ಕೊನೆಗೆ ವಾಗನಗೇರಿ ಭೀಮರಾಯನೆಂಬ ದೇಶದ್ರೋಹಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ದೊರಕಿದ. ಆತ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಆಪ್ತ ಸಲಹೆಗಾರ. ಕೋಟೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ಗುಪ್ತದ್ವಾರವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ, ಆ ಕೂಡಲೆ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ, ಶತ್ರುಗಳು ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದರು ; ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗು ಎಂದು ಸಲಹೆಯಿತ್ತ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ಕೂಡಲೆ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕಡೆ ಹೊರಟ. ಅವನ ಜೊತೆ ಹೊರಟ ಭೀಮರಾಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆ ತಂದಿದ್ದ ಹಣ, ಜವಾಹಿರಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕದ್ದು ಪರಾರಿಯಾದ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ತಲಪಿದ ಕೂಡಲೆ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿ, ಅವನನ್ನು ಸಿಕಂದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು ಅವನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಸಜಾ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕನನ್ನು ಜೈಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಆತ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. 1861ರಲ್ಲಿ ಸುರಪುರವನ್ನು ನಿಜಾಂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. **(ನೋಡಿ- ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ 2)**

ನರಗುಂದ: ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ: ರಾಜರಾಗಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರರಾಗಲಿ ದತ್ತುಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ದತ್ತು ಪುತ್ರ ಆಸ್ತಿಗೆ ಹಕ್ಕುದಾರನಾಗುವುದಿಲ್ಲ-ಎಂದು ಗವರ್ನರ್-ಜನರಲ್ ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಸಮಧಾನವುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದ್ದ ದತ್ತುಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೂ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅಡ್ಡಿಯೊಡ್ಡುತ್ತಾರೆ; ಆಸ್ತಿ ಕಬಳಿಸುವುದೇ ಇವರ ಉದ್ದೇಶ-ಎಂದು ಜನ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ನರಗುಂದದ ಭಾಸ್ಕರರಾವ್ ಅಥವಾ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ತನಗೇ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ದತ್ತು ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿದ. ಅದು ಅವನಿಗೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಆತ ಕೆರಳಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ದೇಶದಿಂದ ಹೊಡೆದಟ್ಟಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ದೇಶದ ನಾನಾಕಡೆಗೆ ಗುಪ್ತದೂತರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ, ಬಂಡಾಯಕ್ಕೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಾಗಲೇ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬಂಡಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ದತ್ತುಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ದೊರಕದಿರಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಮ್ಯಾನ್‌ಸನ್ ಕೊಲೆಗೀಡಾದ. ಆದರೆ ಮ್ಯಾನ್‌ಸನನ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲೇ ಕೆಲವರು ದ್ರೋಹಿಗಳಿದ್ದುದು ಬಾಬಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ ತಿಳಿದುಬಂತು. ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ನರಗುಂದದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹೋರಾಡುವುದು. ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಸೈನ್ಯ ನರಗುಂದದ ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಭೀಕರ ಕದನ ನಡೆಯಿತು. ಕೋಟೆ ಶತ್ರುಗಳ ಕೈವಶವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ತೋರಗಲ್ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ. ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ಅವನನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಲಾಯಿತು.

ಮುಂಡರಗಿ ಭೀಮರಾವ್ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂಡಾಯಗಾರ. ಈತ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನದವನಲ್ಲ; ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವ; ಆದರೆ ಮೇಧಾವಂತ, ಶೂರ, ಸಾಹಸಿ, ಉತ್ತಮ ಬೇಟೆಗಾರನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದ. ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗಿ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ., ಬಳ್ಳಾರಿ ಈ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಹಸೀಲ್ದಾರನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದ. ನಾಡಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಮಾನಗಳು- ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ನೌಕರನಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಮ್ಮಿಗಿಯ ಕೆಂಚನಗೌಡ, ಸೊರಟೂರಿನ ದೇಸಾಯಿ ಮುಂತಾದ ನಾಯಕರನ್ನೂ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಪಡೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಡಂಬಳದ ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿ ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಸರ್ಕಾರ ಎಚ್ಚತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್, ರಾಯಚೂರು, ಧಾರವಾಡ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತರಿಸಿತು. ಕೊಪ್ಪಳದ ಸುತ್ತ ಭಾರಿ ಕದನ ನಡೆಯಿತು.

ಮದ್ದುಗುಂಡು ತೀರಿ ಇನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಆಸೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಭೀಮರಾವ್ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

ಅಸಹಕಾರ ಚಳುವಳಿ: ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷನ್ನು ದೇಶದಿಂದೋಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಉಳಿದಿದದ್ದ ಮಾರ್ಗವೊಂದೇ: ಅವರು

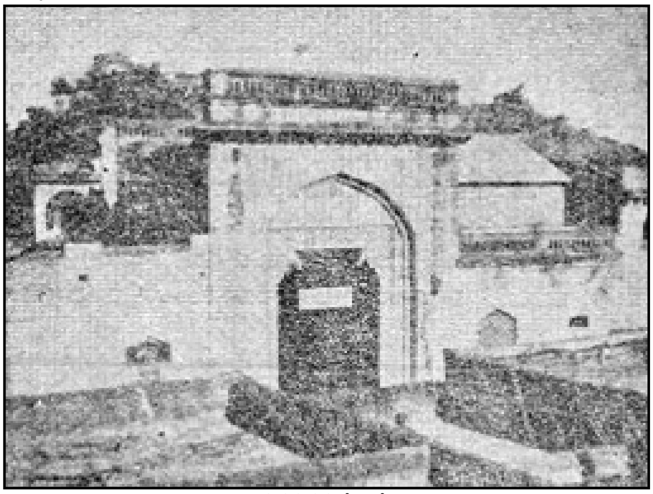

ಸುರಪುರದ ಕೋಟೆ

ದೇಶವನ್ನಾಳುವುದೇ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ, ತಾವಾಗಿಯೇ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆದಳಿತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದಂತೆಲ್ಲಾ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನರ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹರಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯೆ ಹರಡುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟರು. ಸಾವಿರಾರು

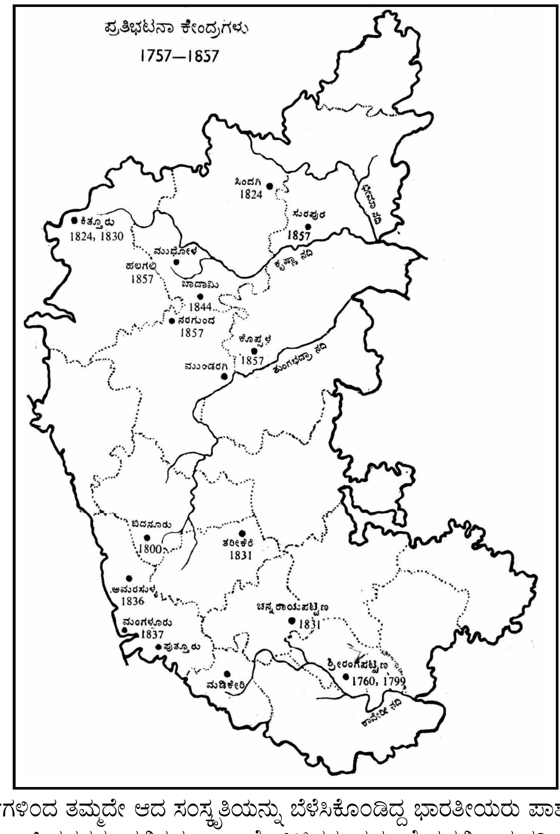

ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲಿತದ್ದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿ ತತ್ವಗಳಿಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯನೀತಿಗೂ ಇದ್ದ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದುದು ಉದಾರನೀತಿ; ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿವಿರೋಧ ನೀತಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಇತ್ತು; ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಡಿಯ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಸರ್ ಎರ್‌ಸ್ಕಿನ್ ಪೆರಿ ಈ ರೀತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ಉದಾರವಾದಿ ಪಕ್ಷ ಜನಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೂ ಅಲ್ಲದೆ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಭಾರತೀಯರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತದಿಂದ ದೇಶಕೊದಗಿದ್ದ ಅನರ್ಥ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟೂ ಅಲ್ಲದೆ, 1861 ರಿಂದ 1899ರ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಆರು ದೊಡ್ಡ ಕ್ಷಾಮಗಳೂ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪದೇ ಪದೇ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಸಂಭವಿಸಿ ಜನ ಕಂಗೆಟ್ಟಿದ್ದರು. 1876–77ರ ಕ್ಷಾಮದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ಜನ ಸತ್ತರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷಾಮಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಐವತ್ತು ಲಕ್ಷ. ದೇಶ ಇಂಥ ಆಪತ್ತಿಗೆ ಈಡಾಗಿದ್ದಾಗ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿ ವೈಸಾರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟನ್, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿ ಭಾರತದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿಯೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದುದರ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ವೈಭವದ ದರ್ಬಾರ್ ನಡೆಸಿದ. ಈ ಆಡಂಬರಕ್ಕಾದ ಖರ್ಚಿನಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಈ ಹಣದಿಂದ ಅನ್ನ ಒದಗಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ಥಾಪನೆ: ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಬೆಳೆಯಿತು. ಉದಾರವಾದಿಗಳಾದ ಕೆಲವು ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ 1885ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳ ಜನ ಇದಕ್ಕೆ ಸದಸ್ಯರಾದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತನ್ನ ಆರಂಭದೆಶೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಶೋತ್ತರವನ್ನೇನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ಕೂಡ ಮೊದಮೊದಲು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೌಹಾರ್ದಭಾವನೆಯನ್ನೇ ತಳೆದಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತವಿರಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನಿಗೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ದೊರಕಬೇಕು. ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ದೊರಕಬೇಕು, ಸೈನ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯ ಇಂಡಿಯ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ರದ್ದಾಗ ಬೇಕು. ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬೇಕು. ಇವೇ ಆಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳು. ಈ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಸರ್ಕಾರ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ಬೊಂಬಾಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖಂಡರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲ ಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುತ ಭಾಷಣಗಳೂ ಅವರ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖನಗಳೂ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದವು. ಭಯವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ನಿರುತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಗಬೇಕೆಂದು ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಾಳಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಎಲ್ಲಾರಿಗೂ ಕರೆಕೊಟ್ಟರು. ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ನವೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡುವ ಭವಾನಿ ತಲಪಾರ್, ರಾಣಾಭೀಮದೇವ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗವಾದವು. ಕೆಲವು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಂಡ್, ಐರ್ಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದವರು ಗಲ್ಲಿಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ಇದರಿಂದ ಜನ ಹೆಚ್ಚು ಕೆರಳಿದರು. ಜನರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಸಲೂ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲೂ ಹೊಸ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ಜನತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದಮನನೀತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ, ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಭಾರತ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಬಾಂಬಿನ ಪ್ರವೇಶ. ಬಂಗಾಳದ ವಿಭಜನೆ ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ, ವೈಸರಾಯ್ ಕರ್ಜನ್ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ. ನನಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡರು: ಒಬ್ಬಳು ಹಿಂದು, ಒಬ್ಬಳು ಮುಸಲ್ಮಾನ್. ಎರಡನೆಯವಳೇ ನನಗೆ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು–ಎಂದು ವಿಭಜಿತ ಬಂಗಾಲದ ಒಂದು ಭಾಗದ ಗವರ್ನರಾಗಿ ಫುಲ್ಲರ್ ಆಡಿದ ಅಸಭ್ಯ ನುಡಿಯನ್ನು ಜನ ಸಹಿಸದಾದರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನತೆಯೂ ಸ್ವದೇಶಿ, ಬಹಿಷ್ಕಾರ (ಬಾಯ್‌ಕಾಟ್) ಮುಂತಾದ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿತು. 1905–6ರಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರು. ನಿಮ್ಮ ಆರ್ಷೇಯ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೆನೆಯಿರಿ. ಅವುಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ, ಭಾರತದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಮೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ, ಸ್ವದೇಶಿ ಚಳುವಳಿ, ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ದೇಶಿಯ ವಿದ್ಯಾಶಿಕ್ಷಣ, ಇವು ಮೂಲಸಾಧನಗಳು–ಎಂದು ಜನಕ್ಕೆ ಬೋಧಿಸಿದರು. ಅಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಕ್ಕರಿ ಬಾಳಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡಿಗ ನಾಯಕರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಸ್ವದೇಶೀ ಸ್ವರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಹರಡಿದರು. ಸ್ವದೇಶಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ನಾನಾಕಡೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು; ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲೂ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲೂ ನೇಯ್ಗೆ, ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ,

ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನು– ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಬಳಕೆಯ ಸಾಮಾನು ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟರು. ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ನವಗುಂದ, ಹಾನಗಲ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು.

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಕೇಸರಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದ ಒಂದು ಲೇಖನ ರಾಜದ್ರೋಹವೆಂದು ಅವರನ್ನು ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆರು ವರ್ಷ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆವಿಧಿಸಿಧಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳೂ ಸಭೆಗಳು ದೇಶದ ನಾನಾಕಡೆ ಜರುಗಿದವು. ಇವುಗಳನ್ನಡಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಲಾಠಿ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮೆಂಬಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪೈ, ಸುಬ್ಬರಾಯ ಬಾಳಿಗ ಮುಂತಾದವರು. ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಕಡೆ ಕೋಲಾಚಲಂ ವೆಂಕಟರಾವ್ ಮತ್ತು ಸಭಾಪತಿ ಮೊದಲಿಯಾರ್ ಮುಂತಾದವರು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. 1909ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಲೆ–ಮಿಂಟೋ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಬಂದಾಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿತು.

1914ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಈ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸೂಚನೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಭಾರತ ಬ್ರಿಟನ್‌ಗೆ ನೀಡಿದ ನೆರವು ಅಪಾರ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1919ರ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಬಂದವು. ಆದರೆ ಇವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಾಗಲೇ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಭಾರತದ ಹೋರಾಟ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ: ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗುವುದೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನವಾದಾಗ ಕನ್ನಡ ಜನ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ, ಕರ್ನಾಟಕ ಖಿಲಾಫತ್ ಪರಿಷತ್, ಭಗಿನೀಮಂಡಲ ಪರಿಷತ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಸಮ್ಮೇಳನ ಇವು ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದವು. ಖಾದಿ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನ, ದನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗೀತೆಗಳ ಕಂಠಪಾಠ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳೂ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿದವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಸಿ. ರಾಜಗೋಪಾಲಚಾರಿಯವರೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು. ಕಾರ್ನಾಡ್ ಸದಾಶಿವರಾವ್, ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪ ಎನ್.ಸಿ. ಕೇಳ್ಕರ್ ಮುಂತಾದ ಅಖಿಲಭಾರತ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಅನೇಕರು ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗ್ಯವಿಶೇಷವೆಂಬಂತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು.

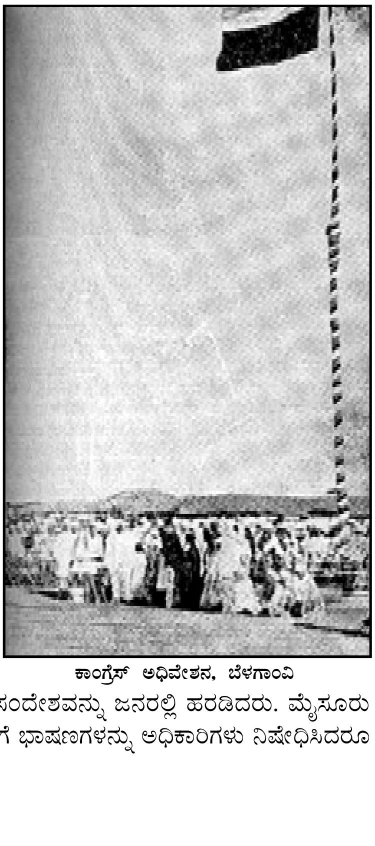

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ, ಬೆಳಗಾಂವಿ

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಐಕ್ಯಮತ್ಯ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ, ಖಾದಿಪ್ರಚಾರ, ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ, ಸ್ವದೇಶಿ, ಅಹಿಂಸೆ– ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ಈ ರಚಾನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಷ್ಟೆ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ನಾಡಿನ ಮುಖಂಡರೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾನಾ ಕಡೆ ಸಂಚರಿಸಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಿದರು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿಷೇಧಿಸಿದರೂ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಅಡ್ಡಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಗಾರರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರು.

ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ: ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು 1930ರ ಎಪ್ರಿಲ್ 6ರಂದು ದಂಡಿಯಾತ್ರೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ಇದ್ದವರು ಮೈಲಾರ ಮಹದೇವಪ್ಪ ಮಾತ್ರ (**ನೋಡಿ– ಮಹಾದೇವಪ್ಪ, ಮೈಲಾರ**). ಆದರೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಮಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಸರ್ಕಾರದ

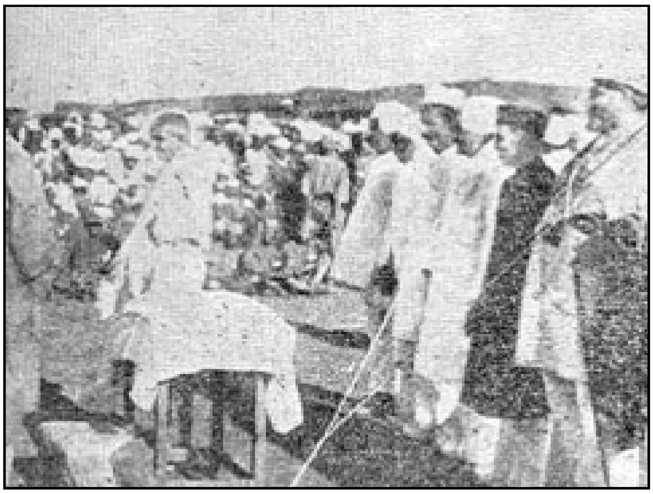

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಬೆಳಗಾಂವಿ : ಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತಾ ಸ್ವೀಕಾರ

ಮುಖಂಡರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಪಡಿಸಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಸರ್ಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರ ಹಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸತೊಡಗಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದರ್ಶನದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಪ್ಪಿನ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಗಾಂಧಿಯವರ ಭಾಷಣ

ಉಗ್ರಾಣದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿ ನಡೆಸಿದಾಗ, ಕರ್ನಾಟಕದ ತಂಡ ಸಾಣುಕಟ್ಟೆ ಉಗ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೂರಾರು ಪೌಂಡು ಉಪ್ಪನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಕುಮಟದಲ್ಲಿ ಮಾರಿತು. ಮೇ 4ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಯೆರವಾಡ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರು. ಹರತಾಳ ಖಂಡನಾಸಭೆ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಎಲೆಲ್ಲೂ ಜರುಗಿದವು. ಉಪ್ಪಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾನೂನು ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಆಗ ಇತರ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಸಮಾಚಾರ ಹರಡದಂತೆ ಸರ್ಕಾರ ಹೊಸ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕಾ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು; ಜನ ಕಲ್ಲಚ್ಚಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದರು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಆಶ್ರಯವನ್ನೂ ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಟಿತು. ಗೃಹಿಣಿಯರು ಕೂಡ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದರು.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ವ್ಯಾಪಕವಾಯಿತು. ಹೊರದೇಶಗಳ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ಅರಣ್ಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ಮದ್ಯದಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ತಡೆಕಾವಲು, ಕರನಿರಾಕರಣೆ, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗರ ಮೇಲೆ ಲಾಠಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಚಳವಳಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಹೋಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಮನೀಯ ಅಂಶ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕಂಡುಬಂತು. ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ ತಮ್ಮ ಶೋಚನೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತರು. ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲಾ ಒಂದಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಲಗೊಂಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಈ ಹೋರಾಟದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಲ ದೊರಕಿತು. ಈ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರೂ ಸಮರ್ಥರೂ ಆದ ನಾಯಕರೂ ದೊರೆತರು. ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕಡಪ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್ ಕೌಜಲಗಿ, ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪ, ಸದಾಶಿವರಾವ್ ಕಾರ್ನಾಡ್, ಎಸ್.ಎಸ್. ಸೆಟ್ಲೂರ್, ಆರ್. ಆರ್. ದಿವಾಕರ, ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇಂಥವರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತು. ಕರನಿರಾಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಕೋಲ, ಶಿರಸಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಮಾಡಿದ ಬಲಿದಾನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸರ್ದಾರ್ ಪಟೇಲರು ಕೇಳಿ, ಆ ನನ್ನ ದೇಶ ಬಾಂದವರ ತ್ಯಾಗ, ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಅವರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ನಾನು ತುಂಬ ಮನನೊಂದಿದ್ದೇನೆ–ಎಂದರು. ಸ್ಕೂಲು ಕಾಲೇಜುಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೊರಬಂದು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಜಾ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಮೈಸೂರು ಯುವಕ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು 1930ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ಶಾಸನಬದ್ಧ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವೇರ್ಪಡಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪ

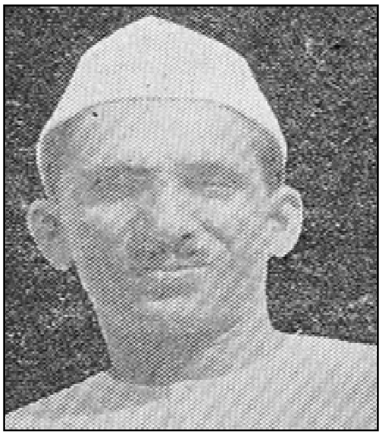
ಕಾರ್ನಾಡ್ ಸದಾಶಿವರಾವ್

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬ್ರೀಟೀಷರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅರೆಮನಸ್ಸಿನ ಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು. ಮೂರು ಚಕ್ರಗೋಷ್ಠಿಗಳಾದವು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವ ಯಾವ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಂಧಾನಗಳ ಫಲವಾಗಿ 1934ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. 1935ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತೀಯ ಸ್ವಯಮಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಕೆಲವರಿಗೆ ಇದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉಳಿದವರು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು.

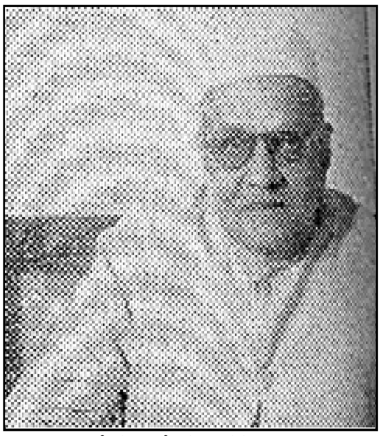
ದೇಶಪಾಂಡೆ ಗಂಗಾಧರರಾವ್

1937ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 1939ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ, ಭಾರತವನ್ನು ಕೇಳದೆ ಬ್ರೀಟನ್ ಅದನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಎಳೆದದ್ದು ತಪ್ಪು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ರಾಜಿನಾಮೆಯಿತ್ತವು. ಈ ಯುದ್ಧ ತಮ್ಮದಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರವೂ ಜನಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೂಗಿ ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರುವ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಇದ್ದರು.

1942ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಉಚ್ಚಾಟಿಸುವ ಚಳವಳಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಆದಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರು ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದಾಗ ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರ, ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ, ಡಿ.ಪಿ.ಕರಮರಕರ, ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಅಂಬಲಿ ಮುಂತಾದವರು ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಗತರಾಗಿ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಗಂಗಾಧರರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಎನ್.ಎಸ್. ಹರ್ಡೀಕರ, ಕಬ್ಬೂರ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕರು ಬಂಧಿತರಾದರು. ಮೊದಲು ನಗರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಂಪು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಚಳವಳಿ ಉಗ್ರವಾಯಿತು. 1942ರ ಆಗಸ್ಟ್ 9ರಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತರಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಬೆಳಗಾಂವಿ	1,255
ಧಾರವಾಡ	1,147
ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ	515
ಬಿಜಾಪುರ	500
ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ	27
ಬಳ್ಳಾರಿ	112
ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ	2,500
ಕೊಡಗು	74

ಗೋಲಿಬಾರು ನಡೆದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳ ಹೆಸರು, ಸತ್ತವರ ಮತ್ತು ಗಾಯಗೊಂಡವರ ಸಂಖ್ಯೆ–ಇವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

	ಸತ್ತವರ ಸಂಖ್ಯೆ:	ಗಾಯಗೊಂಡವರ ಸಂಖ್ಯೆ:
ಬೈಲಹೊಂಗಲ	7	9
ನಿಪ್ಪಾಣಿ	2	8
ಶಿಲಾಪುರ	1	1
ಕೋಳೀಗುಡ್ಡ	–	2
ಖಿವಟಕೊಪ್ಪ	1	6
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ	1	18
ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ	156	789

ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರಗಳ ವಿವರ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ:

	ಪ್ರಹಾರ ಸಂಖ್ಯೆ:	ಗಾಯಗೊಂಡವರ ಸಂಖ್ಯೆ:
ಬೆಳಗಾಂವಿ	6	65
ಗದಗ	3	3
ಹಾವೇರಿ	2	8
ತಾಳೀಕೋಟೆ	1	2
ಅಂಕೋಲ	2	–
ಮಂಗಳೂರು	6	50
ಕಾರ್ಕಳ	1	11
ಬೆಂಗಳೂರು	12	60

ಜನರನ್ನು ಚದುರಿಸಲು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಾಲ್ದಳ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿತ್ತು. ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದವರನೇಕರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಬಗೆಬಗೆಯ ಉಗ್ರದಂಡನೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಫಟಕೀ ಶಿಕ್ಷೆ ಇಂಥವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ದಂಡಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನ ತುತ್ತಾದರು. ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 8 ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ 1,78,000ರೂ.ಗಳನ್ನು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 18 ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ 53,500ರೂ.ಗಳನ್ನು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 2 ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ 30,000 ರೂ.ಗಳನ್ನೂ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 4 ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ 2,000 ರೂ.ಗಳನ್ನೂ ದಂಡವಾಗಿ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿ ಮುಖಂಡರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಚಳವಳಿಗಾರರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಕೊಂಚವೂ ಧೃತಿಕೆಡದೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ

ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಮಹದೇವಪ್ಪ ಮೈಲಾರ, ಯಾರಿಗೂ ಹಿಂಸೆ ಕೊಡದೆ ಸರ್ಕಾರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯಿಡುವುದೇ ಮುಂತಾದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದ ಚೆನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಗಡಿಗರು, ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಯೊಂದನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದ ರೈಲನ್ನು ತಡೆಯಲು ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಂಬಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತು ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಲಿಯಾದ ದಾವಣಗೆರೆಯ ಹಲ್ಲೂರು ನಾಗಪ್ಪ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಲಿಸರ ಗುಂಡು ತಗುಲಿ ಸಾಯವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಡಾಕ್ಟರು ಅನುಕಂಪದಿಂದ ಮಗು ನಿನಗೇನು ಬೇಕಪ್ಪ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ತನಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬೇಕು ಎಂದು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ 16 ವರ್ಷದ ಹುಡುಗ ನಾರಾಯಣ ದೋಣಿ–ಇಂಥ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಅನೇಕ.

ಮೈಸೂರು ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಳವಳಿ ಇಬ್ಬಗೆಯಾದುದು: ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶಿಯ ಅರಸರು ಸಾಂಕುಶ ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿರಲೊಪ್ಪಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. 1920ರಲ್ಲಿ ನಾಗಪುರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಕೂಡ ಅದರ ಕಕ್ಷೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ರಾಜಕೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ನಡೆದು ಸಂಸ್ಥಾನ ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳು ಖಚಿತವಾದವು. 1924ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನವರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. 1927ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಅಧಿಕವಾಯಿತು.

ಸಂಸ್ಥಾನ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯೂ ಆಗ ಕಟುವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಬೆಳೆಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದುದ್ದ ದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯದ ರೈತರು ಕರನಿರಾಕರಣೆ ಚಳವಳಿ ಕೈಗೊಂಡರು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯೂ ಬಲಗೊಂಡಿತು. 1928ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನವರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಟ್ಟವು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹೋರಾಟದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 1937 ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಪಕ್ಷಗಳಾದ ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷವೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೂ ಆಗ ಒಂದಾದುವು.

ಯು. ರಾಮರಾವ್

ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಲು ಅವಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೂ ಒಪ್ಪಿತು. 1938ರಲ್ಲಿ ಶಿವಪುರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಮೈಸೂರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಿಂದ ಚಳವಳಿ ಉಗ್ರವಾಯಿತು. 1942ರಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಖಿಲಭಾರತ ಚಳವಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಂತ್ರರೆಂದು ಘೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥಾನಾಧೀಶರು ಭಾರತದ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮೈಸೂರು ಚಲೋ ಚಳವಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಗ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

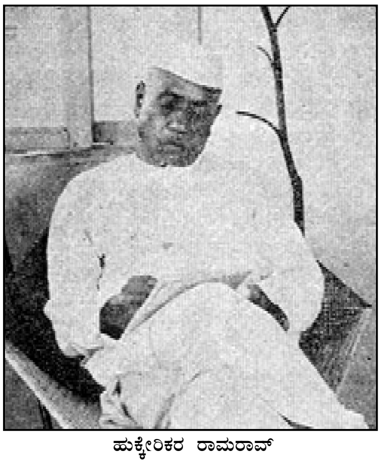
ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ ರಾಮರಾವ್

ಈಸೂರು ಪ್ರಕರಣ: ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾದದೆಂದರೆ ಈಸೂರು ಪ್ರಕರಣ. ಈಸೂರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರವೇರ್ಪಡಬೇಕು ಎಂದು 1929ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಡೆಸಿದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. 1942ರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಪಾಲುಗೊಂಡಿದ್ದರು. 1942ರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಜನರನ್ನು (ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ತರುಣರೇ) ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಮೆರವಣಿಗೆ ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಹೊರಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕಚೇರಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯಿಟ್ಟು ಸುಡಿ, ಗೌಡರ ಶಾನುಭೋಗರ ಸರ್ಕಾರಿ ಲೆಕ್ಕಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿ, ಸರ್ಕಾರದ ನೌಕರರಿಗೆ ಎಂದೂ ಗೌರವವನ್ನೂ ಕೊಡಕೂಡದು, ಕೊಟ್ಟವರ ಮನೆಯನ್ನು ಸುಡುತ್ತೇವೆ, ತೇಗದ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದುರುಳಿಸಿ, ಯಾರೂ ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡಕೂಡದು– ಇಂಥವೇ ಅವರ ಕೂಗುಗಳು. ಒಂದು ದಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ಯಾನುಭೋಗ ಮತ್ತು ಪಟೇಲ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಸರ್ಕಾರಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವರಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರಹಳ್ಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಒಂದು ಬೋರ್ಡನ್ನೂ ಬರೆದು ತಗಲುಹಾಕಿದರು. ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು ಈ ಯುವಕರು. ಹತ್ತು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗ ಜಯಪ್ಪ ಅಮಲ್ದಾರನಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ. 12ವರ್ಷದ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದ. ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು.

ಎನ್.ಎಸ್. ಹರ್ಡೀಕರ್

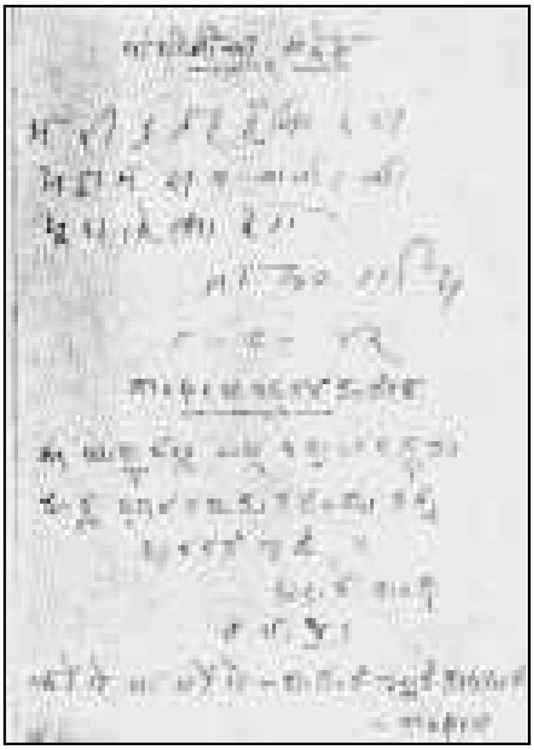

ಎಲ್ಲರೂ ನಿಯಮಬದ್ಧರಾಗಿ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಖಾದಿಟೋಪಿ ಧರಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ

ಸೇರಿದಾಗ ಕರೆಗಂಟೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಡುಗರ ಶಿಸ್ತು, ನಿಯಮ ಪಾಲನೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 28ರಂದು ಅಮಲ್ದಾರರು ತಕ್ಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯೊಡನೆ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಊರಿನ ಕರೆಗಂಟೆ ಬಾರಿಸಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಕಲೆತರು. ಅಮುಲ್ದಾರರಿಗೆ ಧರಿಸಲು ಖಾದಿ ಟೋಪಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರು ಶಾಂತರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದ ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಇದು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಲಾಠಿ ಹೊಡೆತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾಳಗವೇ ನಡೆಯಿತು. ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿ, ಅಮಲ್ದಾರ ಇಬ್ಬರೂ ಸಾವಿಗೆ ಈಡಾದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಪೋಲೀಸರಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಯೂ ಬಂದಿತು. ಇವರು ಅಮಾನುಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಹಳ್ಳಿಯವರ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಲವತ್ತೊಂದು ಮಂದಿ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಗಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಐದು ಜನಕ್ಕೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಹೈದಾರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. 1857ರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳದ ಮುಂಡರಗಿ ಭೀಮರಾವ್, ಸುರಪುರದ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ ಮುಂತಾದವರು ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದಿದ್ದರು. ತಿಲಕರ ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ಈ ಜಾಗೃತಿ ಬೆಳೆಯಿತು: ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾಗತೊಡಗಿತು. ನಿಜಾಂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ನಿಜಾಂ ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಷತ್ತೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು 1934ರಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ 1937ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಷತ್ತು ಸೇರಿತು. ಆಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ್ದವು. ಹೈದಾರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಆಗಲೇ. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಿರುಸಾಗಿ ನಡೆದ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು.

ಮೈಲಾರದ ಮಹದೇವಪ್ಪ

ಇಡೀ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದದ್ದು 1938ರಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಜಾತೀಯತೆಯ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯಲು ಸರ್ಕಾರ ಹವಣಿಸಿತು.

1940ರಲ್ಲಿ ಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿವೇಶನ ಸೇರಿತು. ಅದು ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಕೆಲವು ಮುಂಡರು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಯಿಟ್ಟರು. ಜನ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಥಾನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂಬ ಚಳವಳಿಯೂ ಸಾಗಿತು. 1942ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಅಖಿಲಭಾರತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಬಿಸಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೂ ತಟ್ಟದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೂರನೆಯ ಅಧಿವೇಶನ ಸುರಪುರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಜನರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರದ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಅಧಿವೇಶನಗಳೂ ಸೇರಿ ಹೊಣೆಗಾರ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕಿದವು. 946ರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಅಖಿಲಭಾರತ ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧಿವೇಶನ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತಲ್ಲದೆ ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಜ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿತು. ಸರ್ಕಾರ ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಹೋರಾಟ ಹೆಚ್ಚು ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಸಾಗಿತು. 1947ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿವೇಶನ ಸೇರಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಾಗ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನಿಜಾಮ ಭಾರತದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಗೊಂಡಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತಸರ್ಕಾರದ ಪೋಲೀಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳು ಪೂರೈಸಿದವು. ಈ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಧೈರ್ಯಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತಿದ್ದರು. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯದ ಕನಸುಕಟ್ಟಿ ಉನ್ನತ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕ್ರೂರಕೃತ್ಯಗಳೆನ್ನೆಸಗುತ್ತಿದ್ದ ರಜಾಕಾರರ ಹಿಂಸೆಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಸಹಿಸಿ ಗೆದ್ದರು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ

ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನರು ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದರಾದರೂ ಅವರ ಹೋರಾಟ ಇನ್ನೂ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂಬಯಿ, ಹೈದರಾಬಾದು, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಮೈಸೂರು ಕೊಡಗುಗಳನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಈ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದು 1956ರಲ್ಲಿ. ಆ ವರ್ಷದ ನವೆಂಬರ್ ಒಂದರಂದು ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯೋದಯವಾಯಿತು.

(ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ) **(ಎ.ಎಂ.)**

ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್: ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಅಥವಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಿಖರವಾದ ಸಮಗ್ರವಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುವ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವೇ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ (ದೇಶ ವಿಷಯಕೋಶ.)

ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಎಂಬುದು ಆಧುನಿಕ ನಮೂನೆಯ ಮಾಹಿತಿಕೋಶ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿದ್ದವು. ವಾಯುಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಣೆ, ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭೂಮಿ, ಹವಾಮಾನ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳು, ತೆರಿಗೆಗಳ ವಿವರ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ವರಾಹಮಿಹಿರನ ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆ, ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳೂ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಒದಗಿಸಿರುವ ಕಥನಗಳು ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಬುಲ್ ಫಜಲನ ಡಿನ್–ಇ–ಅಕ್ಬರಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಮಾದರಿಯ ಗ್ರಂಥ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ, ಆಧುನಿಕ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳೆಂದರೆ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವು. ಆಂಗ್ಲರ ಆಡಳಿತದ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಂದ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು.

ಆಂಗ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಆಡಳಿತಾನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ವಾಲ್ಟರ್ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಥಾರ್ನಟನ್ 1815ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್, ಅನಂತರ 1854ರಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಆಫ್ ದಿ ಟೆರಿಟರಿಸ್ ಅಂಡರ್ ದಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡ ತೀರಾ ಮೊದಲಿನ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳು. 1874–84ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳನ್ನು ಜೇಮ್ಸ್ ಕ್ಯಾಂಪಬೆಲ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್ ಅವರು 1877–78ರಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಕೊಡಗು ಸೇರಿದಂತೆ ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಪುನಃ 1907ರಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು. 1881ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಹಂಟರ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯದ ಒಂಬತ್ತು ಸಂಪುಟಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸರ್ಕಾರ 1921ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿತು.

ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ (ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕ) ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಿ.ಹಯವದನರಾವ್ ಅವರು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳನ್ನು ಎಂಟು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿದ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯ ಶಿಫಾರಸ್ಸಿನಂತೆ ಪ್ರತಿರಾಜ್ಯವೂ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಪ್ರಕಟಣಾ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡವು (1955). ಸಮಿತಿಯ ಮಾರ್ಗ ಸೂಚಿಯಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಹಾಗೂ ಪುನರ್ ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯಗಳ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ಚಾಲನೆಗೊಂಡಿತು. ರಾಜ್ಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ

ರಾಜ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ ದಾಖಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದೂ ಕರ್ನಾಟಕವೇ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ 1958ರಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಘಟಕ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಕಾಲೀನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಮೌಲಿಕ ಹಾಗೂ ಬಹೂಪಯೋಗಿ ಆಕರ ಗ್ರಂಥ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸವಿ ನೆನಪಿಗಾಗಿ 1984ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು.

ಬಹುಕಾಲ ನಿಲ್ಲಬಹುದಾದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಮಾದರಿಯ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕೃತ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಇವು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಕೈಪಿಡಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲರಿಗೆ, ವೃತ್ತಿನಿರತರಿಗೆ, ಆಡಳಿತಗಾರರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಬಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಇಲಾಖೆ, ಜನಗಣತಿ ಇಲಾಖೆ ಸರ್ಕಾರದ ಇತರೆ ಇಲಾಖೆಗಳ ವಿವಿಧ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪಾದಕರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿ ನೇಮಿಸಿದೆ. ಈ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯತಜ್ಞರೂ ಭಾಷಾಕೋವಿದರೂ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪಾದಕರು ಸದಸ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಪಾದಕ ವರ್ಗ, ಅನ್ವೇಷಕರು ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯ ಕಛೇರಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಇಲಾಖೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿ ಇದಾಗಿದೆ.

ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಸ್ವರೂಪ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸಿದ ಮಾರ್ಪಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಈ ಕೆಳಕಂಡ 17 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಾಹಿತಿಗಳ್ನು ನೀಡುವಂತಿರುತ್ತದೆ.

1.ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ, 2.ಇತಿಹಾಸ, 3.ಜನತೆ, 4.ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ, 5.ಕೈಗಾರಿಕೆ, 6.ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ, 7.ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ, 8.ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು, 9.ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ವ, 10.ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಪಾಲನೆ, 11.ಇತರೆ ಇಲಾಖೆಗಳು, 12.ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, 13.ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡೆ, 14.ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, 15.ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆಗಳು, 16.ಇತರ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು 17.ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳು. ಕಳೆದ 50 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ, 100 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಕ್ಷೆ, ಗ್ರಾಮಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಈ ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮದ ಅನ್ವಯ ವಿವರದ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪೂರಕವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪಟ್ಟಿ, ನಕಾಶೆ, ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಬ್ದಸೂಚಿ ಮೊದಲಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ರಾಜ್ಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು (1982–83) ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲಾಖೆಯ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಕೈಪಿಡಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ (1996–97). ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್, ಹಯವದನರಾವ್, ಬಿ.ಎನ್.ಶ್ರೀಸತ್ಯನ್, ಕೆ.ಅಭಿಶಂಕರ, ಸೂರ್ಯನಾಥ್ ಕಾಮತ್, ಟಿ.ಎ.ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸ್ಮರಣೀಯರು.

ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ ನೀತಿಯಂತೆ ಇ-ಗವರ್ನೆನ್ಸ್ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳ ಇಲಾಖೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಕೀಕೃತಗೊಳಿಸುವ, ಈವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ಗಳನ್ನು ಸಿ.ಡಿ.ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರತರುವ ಹಾಗೂ ವೆಬ್‌ಸೈಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಮಹತ್ತರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಇಲಾಖೆ ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ : ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1893ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕಟಣೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ನಡೆದು ಸುಮಾರು ಮೂರು ದಶಕಗಳವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಒಂದು ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಇದು ಗ್ರಂಥಗಳ ಮಾಲೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಟಕ, ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೂ ಅವಶ್ಯವಾದ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ಒದಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕ್ರಮವಾದ ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಕುವ ಏರ್ಪಾಡಿತ್ತು. ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಗ್ರಂಥಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಸಿ ಒಟ್ಟುಗೂಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಓದುಗರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಈ ಕ್ರಮದ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಕಟವಾದ ಲೇಖನ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಸಂಚಿಕೆಯೂ ರಾಯಲ್ ಆಕಾರದ 92 ಪುಟಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ 4 ಆಣೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಅಂಚೆ ಹಾಸಲು ಸೇರಿಸಿ ರೂ 2– 8– 0. ಸಂಪಾದಕರು, ಪ್ರಕಾಶಕರು, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು: ಬಿ. ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಮೈಸೂರಿನ ಜಿ.ಟಿ.ಎ. ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಮುದ್ರಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇದರದು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು : ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಕಲಾ ಶಾಲೆ. ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಪ್ರಚಾರ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಕಲಾವಿದರ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 1964ರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದ ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಎಂ.ಎಸ್. ನಂಜುಂಡರಾವ್ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಂಘಟನೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಮಾಜಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಎಂ.ಆರ್ಯಮೂರ್ತಿ, ಎಸ್.ಎಸ್.ಕುಕ್ಕೆ ಯವರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ 1960ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆರ್ಯಮೂರ್ತಿಯವರೂ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಂಜುಂಡರಾವ್ ಅವರೂ ಖಜಾಂಚಿಯಾಗಿ ಇನಾಮತಿಯವರೂ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಕುಕ್ಕೆಯವರು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಇವು: 1 ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ರಕ್ಷಣೆ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು 2 ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ

ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಟ್ಟಡ, ಬೆಂಗಳೂರು

ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಲಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕಲಾಕೃತಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಭಾರತ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ, ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣ, ಸಮೂಹಚರ್ಚೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದ ನಾಮಾಂಕಿತ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದು. 3 ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆರೆಯುವುದು. 4 ಪುಸ್ತಕ, ನಿಯತಕಾಲಿಕೆ, ಪತ್ರಿಕೆ, ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಡೈರೆಕ್ಟರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ. 5 ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಶಾಶ್ವತ ಕಲಾಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು. 6 ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಾವಿದರು ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು. ಕಲಾವಿದರ ಕಾಲೋನಿ ನಿರ್ಮಿಸಲು, ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಗೃಹಮಂಡಳಿಯವರು ನೀಡುವ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹೀಗೆ ಕಲಾವಿದರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಉದ್ದೇಶ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕರ್ಣಧಾರತ್ವವನ್ನು ಎಂ. ಎಸ್. ನಂಜುಂಡರಾವ್ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾವಿದರ ಸಮ್ಮೇಳನ ವಿಧಾನಸೌಧದ ಔತಣ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ 1962ರಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಒಂದರಂತೆ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನೂ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದರ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ, ಭಾರತದ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀಯ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಅವರ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ, ಚರ್ಚಾಗೋಷ್ಠಿ, ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿತು.

ಈ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನೂರು ಕಲಾವಿದರು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಇದೆ. ಕಲಾವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಶೋಧನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು, ಸಂಪ್ರಬಂಧ ಮಂಡಿಸಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದರೂ ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಸಮರ್ಥ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ 1200 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪದವೀಧರರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ನಿಸರ್ಗ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಅಜಂತಾವರೆಗೆ 50 ಕಲಾವಿದರ ತಂಡದ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರವಾಸ (1967), ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಜನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದ ಜನಪದ ವಸ್ತು – ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ (1971), ಅಖಿಲಭಾರತ ಮಟ್ಟದ ಜನಪದ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ (1971) ಇವು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೆಲವು ಸಾಧನೆಗಳು. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ವಿಭಾಗಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ.

ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದ ಸ್ವೆತಾಸ್ಲಾವ್ ರೋರಿಕ್ ಅವರ 117 ಚಿತ್ರಕಲಾ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಪರೂಪದ ಕೃತಿಗಳು ಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸುತ್ತಿವೆ. ರೋರಿಕ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ರೋರಿಕ್ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ (ರೋರಿಕ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ಸ್) ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಅಧ್ಯಯನದ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಉಂಟು.

ಎಚ್.ಕೆ. ಕೆಜ್ರಿವಾಲಾ ಎಂಬುವರು ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಸಂಗಹಿಸಿದ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಎಚ್.ಕೆ. ಕೆಜ್ರಿವಾಲಾ ಶಾಶ್ವತ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 350 ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದರವರೆಗಿನ ಹಲವಾರು ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಡಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ 1998 ರಿಂದ ಎಚ್.ಕೆ. ಕೆಜ್ರಿವಾಲಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಫಿಕ್ ಕಲಾವಿದ ಕೃಷ್ಣಾರೆಡ್ಡಿ (ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್) ಅವರ ಗ್ರಾಫಿಕ್ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಎಸ್.ಎನ್.ಕುಕ್ಕೆಯವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವೈ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜು ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಡಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ರಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೂರು ಗ್ಯಾಲರಿಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ, ಭಾರತೀಯ, ವಿದೇಶೀಯ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ–ಶಿಲ್ಪ–ಇತಿಹಾಸಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹತ್ತುಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಮೂಲ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹವುಂಟು. ಭಾರತದ ಮತ್ತು ವಿದೇಶದ ತಜ್ಞರು ಬರೆದ ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ, ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ.

ಚಿತ್ರಕಲಾ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಅಡ್ವಾನ್ಸ್‌ಡ್ ಸ್ಟಡೀಸ್ ವಿಭಾಗ ಲಘು ಅವಧಿ ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘ ಅವಧಿಗಳ ಸಂಶೋಧನ ಪರಿಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಚರ್ಚಾಗೋಷ್ಠಿ, ಕಾರ್ಯಾಗಾರ, ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ತುಂಬ ಹಳೆಯ, ಮಾಸಿ ಹೋದ, ಬಣ್ಣಗೆಟ್ಟ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುವ ವಿಭಾಗವೂ ಇಲ್ಲುಂಟು.

ತರುಣ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು, ಅವರ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಇಲ್ಲಿ ಐದು ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಖಾಯಂ ಪ್ರದರ್ಶನ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರರಾದ ಜೆಮಿನಿ ರಾಯ್, ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ಗಣನೇಂದ್ರ ಠಾಕೂರ್, ನಂದಲಾಲಬೋಸ್, ರಾಯ್ ಚೌಧರಿ, ಅಬ್ದುಲ್ ರೆಹಮಾನ್, ಕೆ.ಕೆ.ಹೆಬ್ಬಾರ್, ಚುಗತ್ತಾಯ್, ಅಮೃತಾ ಶೇರ್‌ಗಿಲ್, ಜಿ.ಎಸ್.ಶೆಣೈ, ಖಂಡೇರಾವ್, ರಮೇಶ್‌ರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಾಜು, ಕೇಶವಯ್ಯ, ಎಸ್.ಎನ್.ಸ್ವಾಮಿ, ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದವರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಮುಂದಿನ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನದ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನೂ ಕರ್ನಾಟಕದವರದೇ ಒಂದು ಗ್ಯಾಲರಿಯನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುವ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಟ್ಟಡ 1988ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಅದರ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಕಟ್ಟಡ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದು ಮೂರನೆಯ ಹಂತದ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಯಲಹಂಕದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಎಕರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಕಾಲೇಜನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯವನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗಾಗಿ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಯೋಜನೆಯಿದೆ. ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಗ್ರಾಫಿಕ್ ವಿಭಾಗ ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರಾದ ಕೆ.ಕೆ.ಹೆಬ್ಬಾರ್, ರೋರಿಕ್, ಶಂಭು ಚೌಧರಿ, ಬಿ.ಸಿ.ಸನ್ಯಾಲ, ಕೃಷ್ಣಾರೆಡ್ಡಿ, ರುಮಾಲೆ ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಎಸ್.ಎಸ್.ಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ವೀರಪ್ಪ, ನಾರಾಯಣ ಸಂಗಮ, ಎಂ.ಎ.ಚೆಟ್ಟಿ, ಟಿ.ಪಿ.ಅಕ್ಕಿ, ಶಂಕರರಾವ್ ಆಳಂದಕರ್, ಕೆ.ಸಿ.ಎನ್. ಪಣಿಕ್ಕರ್, ಎಸ್.ಧನಪಾಲ, ಕೊರಂಚಿ, ಕುಟ್ಟಿ, ನಾಡಕರ್ಣಿ (ಮುಂಬಯಿ), ಆರ್.ಸಂತೋಷ್ (ಜಮ್ಮು), ಬಿಕಾಶ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ (ಕೋಲ್ಕತ), ಪಿ.ಟಿ.ರೆಡ್ಡಿ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ) ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

1975ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಕೆ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ನೃತ್ಯ : ಹಾಡು, ಕಥೆಗಳಂತೆ ನೃತ್ಯವೂ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ನೃತ್ಯವಿಧಾನಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ, ಕೊಡಗು, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ– ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗುಡ್ಡಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಲಂಬಾಣಿಯರ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ರಮಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಕಸೂತಿ, ಮಣಿ, ಕನ್ನಡಿಗಳಿಂದ ಹೊಲೆದಿರುವ ಬಣ್ಣದ ಲಂಗ, ಕುಪ್ಪಸಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಾಲುಬೆರಳುಗಳಿಂದ ತಲೆಯ ಕೂದಲಿನವರೆಗೂ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋತುಹಾಕಿ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಕುಣಿಯುವಾಗ ಈ ನೃತ್ಯದ ಚಲನೆಗಳ ಲಾಲಿತ್ಯ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೋಲಾಟಗಳು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೀರರಸ ಹೆಚ್ಚು. ಸೊಗಸಾದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ನರ್ತಕರು ಕೋಲು ಹಿಡಿದು ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ನಿಂತು ಹಾಡಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೆಜ್ಜೆಕಾಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ, ಕೋಲು ಹೊಯ್ಯುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ನೃತ್ಯ ಸಾಗಿದಂತೆ ಪದ್ಮ, ಚಕ್ರ, ಕೋಟೆ, ಜಡೆ ಮುಂತಾದ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪದವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡುವವನೇ ಮುಖಂಡ. ದಿನವೆಲ್ಲ ದುಡಿದುಸೋತ ರೈತರು ಸುಗ್ಗಿಯ ದಿನಗಳ ರಾತ್ರಿ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟುತ್ತ ಪದವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಕೋಲಾಟವಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೋಲು ಪದ್ಯಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹಳ ಸೊಗಸು. ಈ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಆನಂದ ರಸಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ. ಗಂಡಸರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಈ ಕೋಲಾಟಗಳನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಹೆಂಗಸರೂ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಕೋಲಾಟಗಳಲ್ಲಿ–ಒಂಟಿಕೋಲು, ಜೋಡಿಕೋಲು, ತೊಟ್ಟಿಲುಕೋಲು, ಸುತ್ತುಕೋಲು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಕೋಲಾಟವಾದ ಮೇಲೆ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಭೂಮಿತಾಯಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ರೀತಿ ಇದೆ.

ಸುಗ್ಗಿಯ ಕುಣಿತ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ರಂಗದ ಕುಣಿತ, ಮಾರಿ ಕುಣಿತ ಎಂಬ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಂತೋಷ ದುಡಿದ ರೈತನಿಗಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾರಿಗೆ ತಿಳಿದೀತು ? ಅವನ ಕಷ್ಟ, ಶ್ರಮ, ಜಾಗರಣೆ, ಮಳೆಯ ಹಂಬಲ, ಇವೆಲ್ಲ ಕಾಳಿನ ರಾಶಿಯನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಡು, ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಂತೋಷ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಒಂದು ತಮಟೆಯ ತಾಳಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಜನ ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತು ಹೆಜ್ಜೆಹಾಕಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ಚೌಕ ಹಿಡಿದು ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯನ್ನು ಸೊಂಟದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಳುಕುತ್ತ, ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಗುಡಿಯ ಹೊರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಉರಿಹಾಕಿ ತಮಟೆ ಬಾರಿಸಿ ಕೇಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿರುವಾಗ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ನೃತ್ಯಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ವೀರಭದ್ರ ಕುಣಿತ, ವೀರಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತಗಳು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿವೆ. ವೀರಕುಣಿತ ವೀರರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೋ ಬೇಟೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲೋ

ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ

ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ಹುರುಪುಗಳನ್ನು ಹೊರ ಸೂಸುವ ಈ ವೀರಕುಣಿತ ಆವೇಶಭರಿತವಾದುದು. ಕುಣಿವಾಗಿನ ಈ ವೀರರ ಕೇಕೆ ಹಲವಾರು ಮೈಲಿಗಳವರೆಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

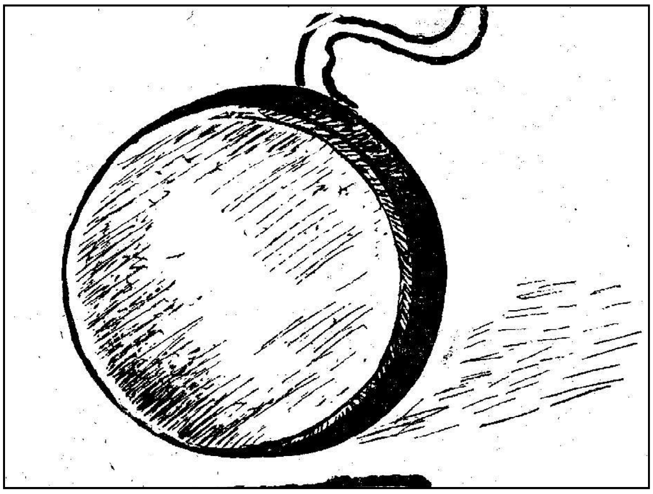

ತಮಟೆ

ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ಬೀಸುಕಂಸಾಳೆ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಸಾಳೆಯ ಗತ್ತಿಗನುಸಾರವಾಗಿರುವ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ನೃತ್ಯಗಾರರು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಂಸಾಳೆ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಚಿನ ಬಟ್ಟಲು ಮತ್ತು ತಾಳಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಂಸಾಳೆ ಪದ ಲಾವಣಿ ರೂಪದ ಹಾಡು. ನೃತ್ಯಗಾರರ ಜೊತೆಗೆ ಇಬ್ಬರು ಕಂಸಾಳೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಪಲ್ಲವಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಕಂಸಾಳೆಯನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತ ಬಾಗಿ ಬಳುಕಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ.

ನಂದಿಕಂಬದ ಕುಣಿತವನ್ನು (ನಂದಿಕೋಲು) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಜೃಂಭಣೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಅಲಂಕೃತವಾದ 30–40 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಂಬವನ್ನು ನೃತ್ಯಕಾರರು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಜೋತುಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮಟೆಯ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಕೋಲನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ.

ಕರಗದ ಕುಣಿತ ಮೈಸೂರಿನ ವಿಶೇಷ ಜನಪದ ನೃತ್ಯ. ಅಲಂಕೃತ ಕರಗವನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಪರವಶನಾದ ಒಬ್ಬ ನೃತ್ಯಗಾರ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕೈಚಲನೆ, ಕಾಲುಚಲನೆಗಳಿಂದ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾದ್ಯಗೋಷ್ಠಿಯ ನಾದಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತನಂತೆ ಕುಣಿದರೂ ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಕರಗ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಅಲುಗಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ತುಳುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿದು ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಪಂಗಡ ಆ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಜಡೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಗೋಪುರ ಎಂಬವು ಕರಗದ ಇತರ ವಿಧಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಡೊಳ್ಳುಕುಣಿತ, ಬಣಜದ ತಾಂಡ ಕುಣಿತ, ಕುದುರೆ ಕುಣಿತ, ಪೂಜಾ ಕುಣಿತ, ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಪಟ್ಟಾ ಕುಣಿತ, ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕುಣಿತಗಳಿವೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಹುತ್ತರಿ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಬೊಳ್‌ಕಾಟ ನೃತ್ಯಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು. ದೇವರ ಪೂಜಾವಿಧಾನವಾದ ಈ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು

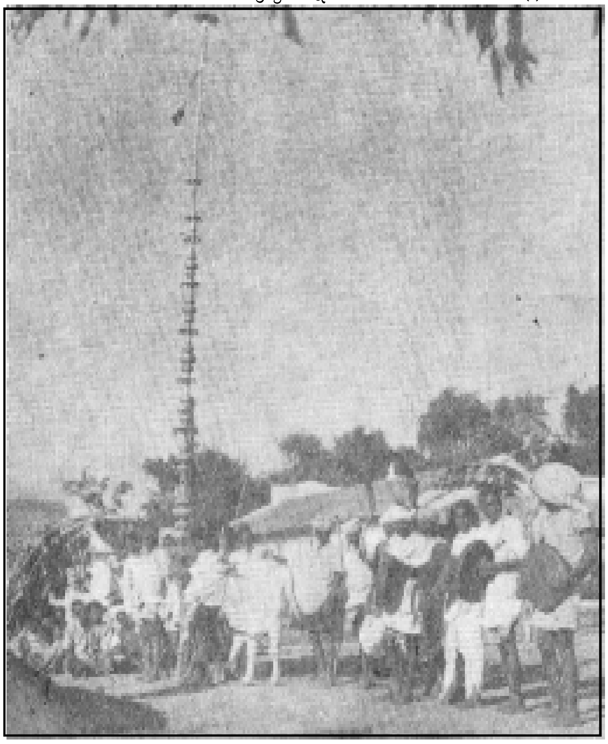

ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿತ

ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಉತ್ಸವ, ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡವರು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಉದ್ದ ನಿಲುವಂಗಿ, ಧೋತಿ ಧರಿಸಿ, ತಲೆಗೆ ರುಮಾಲು ಸುತ್ತಿ, ಪೀಚ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡು ಆನಂದದಿಂದ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಚರ್ಮವಾದ್ಯ ಬಾರಿಸುವವರು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಾಳವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಲು

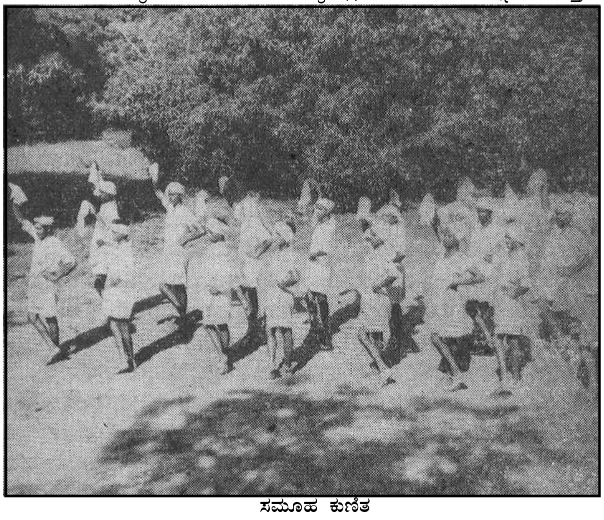

ಸಮೂಹ ಕುಣಿತ

ಸುತ್ತಲೂ ನೃತ್ಯಗಾರರು ಡಮರು ನಾದಕ್ಕೆ ಚಾಮರಗಳನ್ನು ಬೀಸಿ ನರ್ತಿಸುವ ದೃಶ್ಯ ಮೋಹಕವಾದುದು.

ತುಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಹರಿಜನರು ಲೇ ಲೇ ಲೇ ಲೋ ಎಂಬ ಪಲ್ಲವಿ ಹಾಡುತ್ತ ದುಡಿಯ ತಾಳಕ್ಕೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬಾತ ದುಡಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಗಸರು ಬಳುಕಿ, ಬಾಗಿ, ಕೈ ಅಲುಗಿಸಿ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ

ಸರಿದು ಕೂಟನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಂದಾಪುರ, ಉಡುಪಿಯ ಹರಿಜನರಲ್ಲಿ 5–6 ಯುವಕರು ಚಿಕ್ಕ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸರಳವಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ.

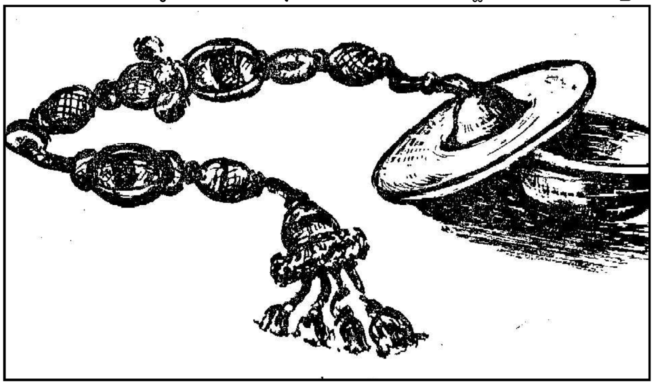

ಕಂಸಾಳೆ

ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರು ಚರ್ಮವಾದ್ಯದವರು, ಒಬ್ಬ ಕೊಳಲು ಬಾರಿಸುವವನು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳು ದೊಡ್ಡ ತಾಳಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸಂಗೀತದ ಲಯ

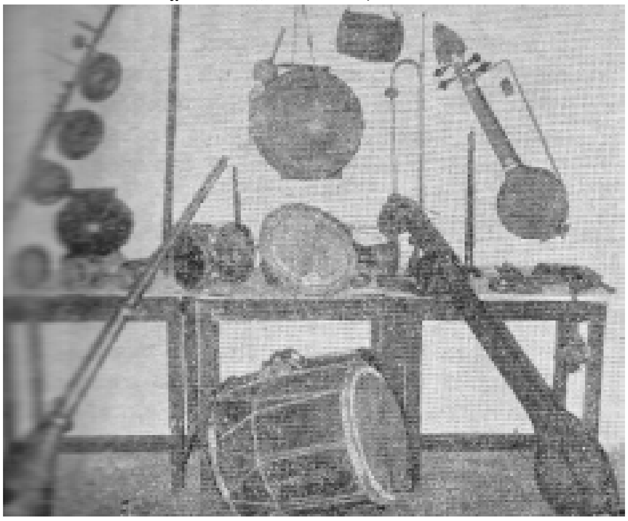

ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳು

ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ನೃತ್ಯಗಾರರ ಆವೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರಾ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಮಾಡುವ ಕೂಟನೃತ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಬ್ಬರು ಗಂಡಸರು ಡುಡಿಬಡಿದಂತೆ ಬಿಳಿ ಸೀರೆ ಉಟ್ಟ ಹೆಂಗಸರು ಕೈಚಪ್ಪಾಳೆಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ಬಳುಕಿ ಬಾಗಿ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಸುತ್ತಲೂ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸರಳ ಲಲಿತ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಪರವಶತೆಯ ಆನಂದ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಣಿಯಾರ್ ಪಂಗಡದವರು ಭಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೋಲಾಟ ಮಾಡುವಾಗ ಅವರ ಕೋಲುಗಳೂ ಕಾಲುಗೆಜ್ಜೆಗಳೂ ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಡುಬಿಯರಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಕೂಟ ನೃತ್ಯವಿದೆ. ಗಂಡಸರು ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು ಕೆಂಪು ರುಮಾಲು ಸುತ್ತಿ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ವಾದ್ಯ ಹಿಡಿದು ಎರಡು ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತು ಹಾಡುತ್ತ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಮಲೆಕುಡಿಯರ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ತರಹದ ಒಂದು ಭೂತನೃತ್ಯವಿದೆ. ಮೂವರು ಯುವಕರು ಖಡ್ಗಾಯುಧರಾಗಿ ಕಹಳೆ–ಕೊಂಬು ವಾದ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಮೈಮರೆತು ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೃತ್ಯ ಅನಾಗರಿಕರ ಯುದ್ಧನೃತ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೂತಗಳ ಕುಣಿತ ಹೆಸರಾದುದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭೂತಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷದ ನಾನಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೆವ್ವಗಳಿಗೆ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದೆವ್ವದ ಆವೇಶ ಪಡೆಯುವವರ ಜಾತಿಯೇ ಬೇರೊಂದಿದೆ. ಈ ನೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನವಾದುವು. ಭಕ್ತರು ತಾವು ನಂಬುವ ಭೂತಗಳ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ಉಣಿಸುವರು. ಭೂತದ ಆವೇಶ ಪಡೆಯುವ ಪೂಜಾರಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಣ್ಣ ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಕುಣಿದು ತನ್ನನ್ನೇ ಮರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಬಾಯಿಂದ ಬರುವ ಮಾತುಗಳು ಭೂತದ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭೂತಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ನಡೆ, ನೃತ್ಯ, ವೇಷ, ಕಿರೀಟ, ಭೂಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂತಗಳ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪ ಆಯಾ ವೇಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಗನೃತ್ಯ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು. ವೈದ್ಯರೆಂಬ ಪೂಜಾರಿಗಳ ಈ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಗಮಂಡಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ರಂಗಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮಹಾಶೇಷನ ರಂಗೋಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾರಿ ಕೆಂಪು ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಚದುರಿದ ಕೂದಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಬ್ಬರಾಯನಾಗಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಮುಂದೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಅರ್ಧ ಗಂಡಸಿನ ಅರ್ಧ ಹೆಂಗಸಿನ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಾರ ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಿಮ್ಮೇಳದ ಗಾಯಕರು ದೇವರ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಡಮರು, ಒಂದು ಜೊತೆ ತಾಳಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಾಗದ ಆವೇಶ ತಂದುಕೊಂಡು ದೇಹಕ್ಕೆ ಮೂಳೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ನಾಗನರ್ತನ ನರ್ತಿಸುವಾಗ ಅದು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಗಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟದ ಪರಂಪರೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಮಹಾಭಾರತ ರಾಮಾಯಣಾದಿ ಕಥಾನಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳು ಅತಿಮಾನುಷ ವೇಷಭೂಷಣ, ಕಿರೀಟ, ಬಣ್ಣಲೇಪನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಮೈಮರೆಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಳ ನೃತ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಭಾವಾವೇಶವನ್ನೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಂಡಿತಪಾಮರರನ್ನು ರಂಜಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಭಾಗವತರು ಚಂಡೆ, ಮದ್ದಳೆ, ಶ್ರುತಿ, ತಾಳಗಳೊಡನೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ಬರು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಪರದೆಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅದ್ಭುತವೇಷಧಾರಿಗಳು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರಲು ಭಾಗವತರು ಜಾಗಟೆ ಕೋಲುಗಳಿಂದ ತಾಳ ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಪ್ರಸಂಗದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಾಡಿ ಸಭಿಕರಾಗಿ ಹಾಸ್ಯಗಾರರಾಗಿ ಕಥಾಸರಣಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ವೀರರಸ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿನ ವೇಷಗಳ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯಿದೆ; ಧರ್ಮವಿಷಯವನ್ನು ಸರಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತ ಕಥಾರೂಪಕವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವ ಮಧುರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಿದೆ. ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ದೇದೀಪ್ಯಮಾನರಾದ ಪುರಾಣವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ರಂಗಸ್ಥಳದ ಎತ್ತರವಾದ ಕಾಲು ದೀಪಗಳ, ದೀವಟಿಗೆಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಜೆಯಿಂದ ಮುಂಜಾನೆಯವರೆಗೆ ನರ್ತಿಸುವಾಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ತನ್ಮಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ ಅವರನ್ನು ಮಾಯೆಯ ಸುಂದರ ಕಲಾಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ.

ಗೊಂಬೆ ಕುಣಿತಗಳು

ಗಾರುಡಿ ಗೊಂಬೆ : ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಒಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಾಣುವುದು ದೊಡ್ಡ ಗೊಂಬೆಗಳು– ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು, ಒಂದು ಗಂಡು. ಅವುಗಳ ಮೈ ಬಿದಿರ ಬುಟ್ಟಿಗಳದ್ದು.

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ (ಕುಂದಾಪುರ)

ಮೇಲಿನ ಹೊದಿಕೆ ಹರಕು ಸೀರೆ, ತಲೆಗೆ ಒಂದು ಮಡಕೆ. ರಂಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅವಕ್ಕೆ ಗಾರುಡಿಗತನದ ಆವೇಶ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಜಡ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಜೀವ ಕೊಡುವವ ಅವನ್ನು ಕುಣಿಸುವಾತ; ಬೊಂಬೆಯ ಬಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನರ್ತಿಸುವ ಮನುಷ್ಯ !

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ : ಈ ಆಟ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಧತಿ. ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕುಣಿಸುವ ಆಟಗಾರರು ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು, ಅಲಂಕೃತ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಪರದೆಯ ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಇದ್ದು ದಾರಗಳಿಂದ ಅವನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವು

ಕುಣಿದಂತೆ ಹಿಂದೆ ನಿಂತವರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ; ಅವುಗಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಚಲನೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಥೆ ಸಾಗುತ್ತ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಆಟಗಾರನ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೌಶಲ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಕಥೆಯ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನವರಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗೊಂಬೆಗಳ ಚಲನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಮಾಯೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ.

ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆಯ ಆಟ : ಈ ಗೊಂಬೆಗಳು ಕಾಗದದಂತೆ ತೆಳ್ಳಗಿರುವ ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮದವು. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕಾಶವಾದ ಬೆಳಕಿಟ್ಟರೆ ಅವು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

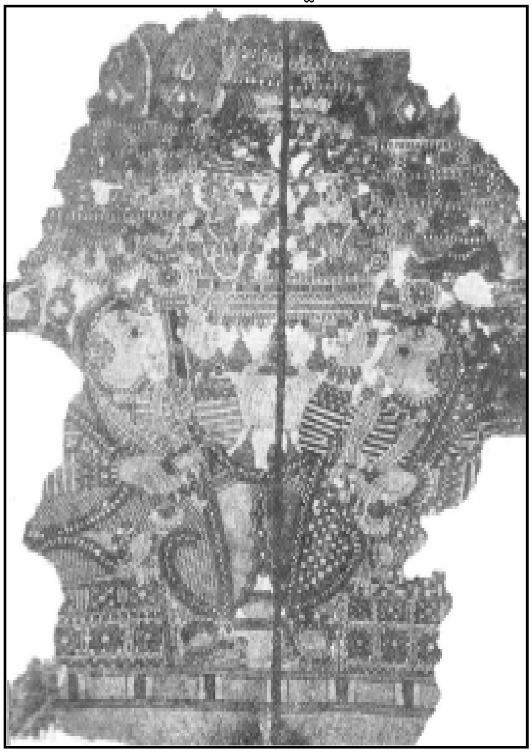

ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ

ಅವಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ತೆಳ್ಳನೆ ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕಾಶವಾದ ಒಂದು ದೀಪವನ್ನು ಕೊಂಚ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ನೇತುಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಟಗಾರನ ಇಡೀ ಸಂಸಾರವೇ ಈ ಆಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಡುವುದು, ಅವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ, ತನ್ನ ನೆರಳು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳದಂತೆ ಬೆಳಕಿನ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಅವನ್ನು ಯಜಮಾನ ಪರದೆಗೆ ಅಂಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವುಗಳ ಕೈಕಾಲು ಆಡಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೆಣ್ಣು ಗೊಂಬೆಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಸ್ವರ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಗಳು ಕುಣಿಯುವಾಗ ಮಕ್ಕಳ ಹಾಡುಗಳು, ಗೆಜ್ಜೆಶಬ್ದ, ಗಡಸು ಗಂಡಸಿನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಗಂಡಿನ ಕಂಠ– ಹೀಗೆ ಈ ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆಯ ಆಟ ಮೂಕ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಶಬ್ದ ಜೋಡಿಸಿದಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ಗೀತೆಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಬಗೆಯ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಗಾನನೃತ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಶಿವಶರಣರ ವಚನಗಳು, ಭಾರತ ವಾಚನ, ಹರಿಕಥೆ, ಶಿವಕಥೆ, ಕೀರ್ತನೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಲು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಧಾನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟ್ಯ, ಅಭಿನಯ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಹದವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಪಂಡಿತ ಪಾಮರರೆಂಬ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನರಂಜಕವಾಗಿ ವಿಷಯಬೋಧಕವಾಗಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ನಾಟಕ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು ಬಂದು ಹಳೆಯ ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಾದಿಗಳು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿವೆ. (ಯು.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ : ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ವೈವಿಧ್ಯ, ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ, ಸೊಗಸು, ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಲೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಜಾನೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ರಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತ 'ಏಳುತಲೆ ನಾನೆದ್ದು ಯಾರ್ಯಾರ ನೆನೆಯಾಲಿ ಎಳ್ಳುಜೀರಿಗೆ ಬೆಳಿಯೋಳ– ಭೂತಾಯ ಎದ್ದೊಂದು ಗಳಿಗೆ ನೆನೆದೇನು' ಎಂದು ಹಾಡಲು ಮೊದಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಂಬೂರಿ ಹಿಡಿದ ಹರಿದಾಸರು 'ಏಳು ನಾರಾಯಣ ಏಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ' ಎಂದು ಸುಪ್ರಭಾತ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಏಕನಾದ ಹಿಡಿದ ಜಂಗಮಯ್ಯಗಳು 'ನಂಬಿ ಕರೆದೆಡೆ ಓ ಎಂಬ ಶಿವನು' ಎಂಬ ವಚನ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಾಯಂದಿರು ಎಳೆ ಮಗುವನ್ನು ಮಲಗಿಸುವಾಗ 'ಯಾಕಳುವೆ ಎಲೆ ರಂಗ ಬೇಕಾದ್ದು ನಿನಗಿದೆ ನಾಕೆಮ್ಮೆ ಕರೆದ ನೊರೆಹಾಲುಸಕ್ಕರೆ ನೀ ಕೇಳಿದಾಗ ನಾ ಕೊಡುವೆ ಎಂದು ಜೋ ಜೋ ಜೋಗುಳವನ್ನು ಇಂಪಾಗಿ ಹಾಡಿ ಕೂಸನ್ನು ನಿದ್ದೆ ಹೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳಗಿನಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಮಲಗುವವರೆಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಲೌಕಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮಯೋಚಿತ ಹಾಡುಗಳು ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ, ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ. ರೇಡಿಯೊ, ಸಿನಿಮಾಗಳು ಬಂದ ಮೇಲೆಯೂ ಪಟ್ಟಣದವರು ಈ ಬಗೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶತಮಾನಗಳಿಂದ, ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದ ಹಳ್ಳಿಹಾಡು ಸರಳ, ಅತಿ ಮನೋಹರ, ಕಲಿಯಲು ಸುಲಭ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಕಷ್ಟ ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದಲ್ಲಿ ಬಂದೇ ಬಿಡುವುದು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಆಡುವ, ಅತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಪದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಲ್ಲಿಗೆಮೊಗ್ಗುಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವರು. ಯಾರು ರಚಿಸಿದರೋ ಎಂದು ರಚಿಸಿದರೋ ಒಬ್ಬರೇ ಬರೆದರೋ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಸಾಲದು. ಗಂಡಸರೂ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದು, ಹೆಂಗಸರೂ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದು, ಓದು ಬರೆಹ ಬಾರದವರೂ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಪಾಮರರು ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂದು ಕೊನೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪಂಡಿತರು ರಚಿಸಿದವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿರಬಹುದು. ಆಯಾ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಂಗೀತವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಾದರಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಓದಿಕೊಂಡಾಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಪ್ಪೆ ಎನಿಸಿದರೂ ಹಾಡಿದಾಗ ಮೈಮರೆವಂತಾಗುತ್ತದೆ, ರೋಮಾಂಚನವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿತೆಗೂ ಸಮತೂಗುವ ಭಾವನೆ, ಉಪಮೆ, ಅಲಂಕಾರವಸ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹಲಕೆಲವು ಅಶ್ಲೀಲ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಕಂಡುಬಂದರೂ ದನಿ ಎತ್ತಿದಾಗ ಮಹಾ ಒರಟು ಎಂದು ಕಿವಿಗೆ ಅನಿಸಿದರೂ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಗ್ರಾಮ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ ಸತ್ತ್ವಾಂಶದ ಗಂಗೆ ಭೋರ್ಗರೆದು ಹರಿದು ಬಂದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮಸ್ತರೂ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸಕಲರ ಆನಂದಕ್ಕಾಗಿ, ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ರಚನೆಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಗೀತವಿದು.

ಗಂಡಸರು ಹಾಡುವ ಪದಗಳೇ ಬೇರೆ. ಹೆಂಗಸರು ಹಾಡುವ ಪದಗಳೇ ಬೇರೆ. ಕೂಡಿ ಹಾಡುವ ಪದಗಳೇ ಬೇರೆ. ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ, ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಹಾಡುವ ಪದಗಳೇ ಬೇರೆ. ಒಬ್ಬರೇ ಹಾಡುವ ಪದ ಬೇರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಾವಣಿ, ಕೋಲಾಟದ ಪದ, ಬಂಡಿಪದ, ಕಂಸಾಳೆ ಪದ, ಕೊಡಗರ ಬೊಳಕಾಟದ ಪದ, ಕಾಡು ಜನರ ಪದ, ಸೋಲಿಗರ ಪದ– ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಗಂಡಸರೇ ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತ್ರಿಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಜೋಗುಳ, ಸುವ್ವಿ ಪದ, ಸೋಭಾನೆ, ಕಳೆ ಕೀಳುವ ಪದ– ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಡೊಳ್ಳಿನ ಪದ, ಹಂತಿ ಪದ, ಹಚ್ಚೆಯ ಪದ, ಕುಟ್ಟೋ ಪದ, ತಿಂಗಳುಮಾವನ ಪದ, ಬೀಗಿತಿ ಪದ, ಏಲ ಪದ, ಉರುಟಣೆ ಪದ, ಎಣ್ಣೆ ಒತ್ತೋ ಪದ, ಮಾರಿ ಪದ, ಬೇಟೆ ಪದ, ಸುಗ್ಗಿ ಪದ, ಮಕ್ಕಳ ಪದ, ದಾಸರ ಪದ, ತತ್ತ್ವದ ಪದ, ಬಯಲಾಟದ ಪದ, ಭೂತನ ಪದ ಮತ್ತು ಓಬೇಲೆ ಪದಗಳೂ ಉಂಟು.

ಲಾವಣಿ : ಗರಡಿಯ ಅಂಗಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಹೊಂದಿದ ಆಸಾಮಿಗಳು ಗಮ್ಮತ್ತಿನಿಂದ ಲಾವಣಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯುದ್ಧ ಬಂದಾಗ ಜನರನ್ನು ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸಿ, ಹೋರಾಡಲು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸುವ ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರವಿದು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬ್ಯಾಲಡ್ ರಚನೆಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಈಗಲೂ ಧಾರವಾಡ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಕಡೆ ತಲೆಗೆ ರಂಗಿನ ಮುಂಡಾಸು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಕಡ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಲಾವಣಿಕಾರನಾದವ ತನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅದೇ ರೀತಿ ಹಾಡುವವನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಲುಮೋಜಿನಿಂದ ಹಾಡುವುದುಂಟು.

ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ತುರಾಯಿಲಾವಣಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಗಿಲಾವಣಿ ಎಂಬ ಭೇದವುಂಟು. ತುರಾಯಿಯವ ತಾಳಹಾಕುವ ಕಡಕ್ಕೆ ಹೂವಿನ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಲ್ಗಿಯವ ಮಣಿಯನ್ನೋ ನವಿಲುಗರಿಯನ್ನೋ ತೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತುರಾಯಿಯವ ಹರಿಭಕ್ತನಾದರೆ ಕಲ್ಗಿಯವ ಶಿವ ಹಾಗೂ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ಭಕ್ತ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಿದಲ್ಲಿ ಲಾವಣಿ ಮಂದಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಡೆದು ಎಬ್ಬಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. **(ನೋಡಿ– ಕಲ್ಗಿ ತುರಾಯಿ)**

ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಕಾಳಗದ ಲಾವಣಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಲಾವಣಿಗೊಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ವೀರರಾಜನಿಗೂ ಮೈಸೂರಿನ ದಳವಾಯಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವನ್ನಿದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಪೆರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಜಗಳವ ಹೇಳುತೀನಿ ಕೇಳಿರಣ್ಣ ನೀವ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಾ
ಅರಿಯದ ಹಸುಮಗ ದಳವಾಯ್ ಹೊಂಟರು ಮಾಡಲಿಕೆ ಹಲ್ಲಾ ॥ ಪ ॥
ಎಂಥ ಮಾತನು ಬರದೋ ರಣಹೇಡಿ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲವೇ ನಿನಗೆ,
ಮತ್ತೆ ಮದ್ದುಗುಂಡು ಸಾಲದೆ ಹೋದರೆ ಕೊಡತೀನಿ ನಿನಗೆ,

ವ್ಯರ್ಥ ಹಮ್ಮು ನೀ ಮಾಡಿ ಕೆಡಬೇಡ ಬಾರೊ ರಣಾಗ್ರದೊಳಗೆ ॥
ಸಮಸಾಟಿಯಾಗಿ ಎರಡು ಕೂಡಿತು ದಂಡು ಬೈಲಿನಾಗೆ
ಜಮಾಯಿಸಿ ಜಗಳ ಹತ್ತಿತು ನೋಡೊ ಕರ್ಣ ಪಾರ್ಥರೀಗೆ
ನೇಮದಿ ಕಾದಿರುವಳು ಪೆರಿಯಪಟ್ಟಣದ ಮಾರಿ ಹೀಗೆ
ವೀರರಾಜಭೂಪಾಲನ ಅಗಲದೆ ಬೆನ್‌ಮ್ಯಾಗೆ
ತಮಾಂ ದಂಡು ಉರುಳಿ ಹೋಯಿತು ಮೂರು ಪಟಾಲಂ ದಳವಾಯ್ ಕಡೆಗೆ ॥

ಹಲಗಲಿ ಬಂಟರ ಹತಾರದ ಕದನದ ಲಾವಣಿಯಿಂದ ಆರಿಸಿದ್ದು ಈ ಮುಂದಿನದು :

ಹೊತ್ತು ಬಂದಿತು ಮತ್ತ ನೋಡಿರಿ ಕತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ಜನಕ
ಸಿಟ್ಟಿನ ಮಂದಿ ಹಲಗಲಿ ಬಂಟರು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲೊ ದಡಕ ॥
ವಿಲಾಯಿತಿಯಿಂದ ಹುಕುಮ ಕಳಿಸಿತು ಕುಂಪಣಿ ಸರಕಾರ
ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಜೋರಮಾಡಿ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ ಹತಾರ ।
ಕಾರಸಾಹೇಬ ಬೆಂಕಿ ಚೂರಾದ ಲೂಟ್ ಮಾಡಂತನೋ ಊರಾ
ಸಿಟ್ಟಲೆ ಹೊಡೆದರು ಸಿಡಿಲ ಸಿಡಿದ್ಹಾಂಗ ಗುಂಡು ಸುರಿದಾದ ಭರಪೂರಾ ।
ರಾಮನ ಕಡಿದ ವಿಪರೀತಾ ಕಾಲುವೆ ಹರಿತೊ ರಕ್ತಾ
ಸಾವಿರ ಆಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಕೂಗತಾನೊ ಕಡಿ ಕಡಿರಿ ಅಂತ ಮತ್ತಾ
ಊರು ಊರೆ ಇಲ್ಲದಾಯ್ತು ಊರಾಗಾಯ್ತು ಅಂತ ಲೂಟಾ
ಮನಿಮನಿ ಹೊಕ್ಕು ದಂಡು ಹುಡಿಕಿತು, ದನಕರ ಸಹಿತ ಲೂಟಾ
ಕೂಸುಕುನ್ನಿ ಹೋದಾವ ಸತ್ತು, ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಯಾರೊ ಕೂತ
ಬೂದಿ ಮಾಡ್ಯಾರೊ ಹಲಗಲಿ ಸುಟ್ಟು ಗುರುತುಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಳ್ಳಷ್ಟು
ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಯಿತೋ ! ಅತ್ತು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಲಿನಾನೆಷ್ಟು.

ಲಾವಣಿಪದಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ, ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಜನತೆಯ ಡೊಂಕನ್ನು ತಿದ್ದುವ ನೀತಿ, ಶೃಂಗಾರ, ವೀರ– ಇವೆಲ್ಲ ಉಂಟು.

ಅಂಬಾ ನಿನ್ನ ನಂಬಿದೆನು ಸಂಭ್ರಮದಿ ಸಲಹುವೆ ಕುಂಭಿಣಿಯೊಳೆಡಬಿಡದೆ
ಅಂಬಾ ತಾಯಿ । ಹಂಬಲಿಸಿ ಅಸುರರ ಕಂದರನ ಕೈಹಿಡಿದು ಸಲಹುವೆ
ಶಾಂಭವಿ ಸತಿ ಮಾಯಿ । ಅರುಣ ಕಿರಣವುಳ್ಳ ಧರಣಿ ಚಾಮುಂಡಿ ನಿನ್ನ
ಚರಣ ಶೃಂಗಾರವ ಪೇಳುವೆನು– ಇದು ಸ್ತುತಿ.

ಇದು ಬಹು ಗಮ್ಮತ್ತಿನ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಲಾವಣಿ :

ಬೇಷಕ್ ತಮಾಷಾ ಟೈಗರ್ ನಿಶಾನಾ ಟೀಪುಸುಲ್ತಾನನ ಬಿರುದಾಯ್ತು
ಮಸಲತ್ ಮಾಡಿದ ಮೀರ್‌ಸಾದಕನಿಗೆ ದೇಶದ್ರೋಹಿ ಎಂದ್ಹೆಸರಾಯ್ತು ॥ ಪ ॥

ಚಾಲ್

ಸ್ವರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಸುಲ್ತಾನ್ ರಣಾಗ್ರಕ್ಹೊರಟನು ರೋಷದಲಿ
ಪರಂಗಿ ಸೋಲ್‌ಜರ್ ಮಧ್ಯದಿ ತುರಂಗಬಿಟ್ಟನು ತತ್ವದಲಿ ।
ಪರಂಪರ ವಿರೋಧಿ ಫೌಜನು ಕುರಿಗಳಂದದಿ ಖಡ್ಗದಲಿ
ಸರಾಸರಿ ಇಲ್ ಬರೆಯಲು ಸಾಗದು ತರಿದನು ಎಷ್ಟೋ ಶಿಬಿರದಲಿ
ಪರಾಕ್ರಮದಿ ಬಲು ಹೋರಾಡಿ ಬಿದ್ದನು ಸಾರಂಗ ಬಾಗಿಲ ಗವಿಯ ಬಳಿ
ಪರಂಗಿ ಫೌಜಿನ ತರಂಗ ನುಗ್ಗಿತು ಶ್ರೀರಂಗಧಾಮನ ಪಟ್ಟದಲಿ.

ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿ, ಚಾಲ್ ಉಡಾನ್, ಚಿಕ್ಕಉಡಾನ್, ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದಿ ಝಂಪ, ಚಾಪು ತಾಳಗಳನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ರಾಗಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಯಮನ್, ಪೀಲು ಸಿಂಧುಭೈರವಿ, ಶಂಕರಾಭರಣ, ಮಧ್ಯಮಾವತಿ, ಮೋಹನ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಹಾಡುವ ಶೈಲಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು. ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಾಳವಿಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕ ಚಾಲ್ ಉಡಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ತಾಳದ ಗತಿ ಉಂಟು. ಸರ್ಜಪ್ಪನಾಯಕನ ಲಾವಣಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಐದುನೂರು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕುರಿತು ಲಾವಣಿಗಳಿವೆ.

ಕೋಲಾಟದ ಪದ : ಕೋಲು ಹಾಕಲು ಕನಿಷ್ಠ ಆರು ಜನ ಬೇಕು. ಹನ್ನೆರಡಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪು. ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಭಾಗವಹಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಮಂದಿ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೋಲಿನ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ, ಮತ್ತೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಲಿಸಿದವನ ಸಂಕೇತ ಉಂಟು. ಬಗೆಬಗೆಯ ನಡಿಗೆ, ತಿರುಗುವಿಕೆ, ದನಿಯ ಏರು ಇಳಿತ ಮಂದಗತಿ, ತೀವ್ರ ಗತಿಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ಚಿಕ್ಕ ಕೋಲಾಟ, ಜಡೆಕೋಲಾಟಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಒಬ್ಬ ಸೊಲ್ಲು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಮಿಕ್ಕವರು ಹಾಡುವರು. ಸಪ್ತತಾಳಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ನವರಾಗಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲುಂಟು.

ಕೋಲು ರನ್ನದಾ ಕೋಲನ್ನ–ಏಕೋಲು ಕೋಲು ಕೋಲನ್ನ ಅಥವಾ ತಾನು ತಾನಂದನೋ ತಂದನೋ ತಾನಾನು ತಂದನಾನೋ– ಎಂದು ತಾಳದ ಗತಿಗೆ ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೋಲಾಟ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ.–ಮಾತಾಡ್ ಮಾತಾಡ್ ಮಲ್ಲಿಗೆ–ಶಾವಂತಿಗೆ ಇರುವಂತಿಗೆ.

wÀ¥ÀUÀÄ¼ÀAvÀ¼É UÉ¸ÀjÀ¥À¹ PÉÆ£À¼ÁgÉ

ಮೂಡಲ್ ಕುಣಿಗಲುಕೆರೆ ನೋಡೋಕ್ ಒಂದ್ಯೆಭೋಗ
ಮೂಡೀ ಬರ್ತಾನೆ ಚಂದಿರಾಮಾ–ತಾನಂದನೋ
ಮೂಡೀ ಬರ್ತಾನೆ ಚಂದಿರಾಮಾ
ಬಾಳೇಯ ಹಣ್ಣಂತೆ ಬಾಗಿದ್ ಕುಣಿಗಲ್‌ಕೆರೆ
ಭಾವ ತಂದನೆ ಬಣ್ಣದ್ ಸೀರೆ–ತಾನಂದನೋ
ಭಾವ ತಂದನೆ ಬಣ್ಣದ್ ಸೀರೆ ॥

ಬಂಡಿಯ ಪದ: ಗಾಡಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಎತ್ತಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗೆಜ್ಜೆಗಳ ಹಾಗೂ ಬಂಡಿಯ ಚಕ್ರದ ದನಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಎತ್ತರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ 'ಬೇಲೂರ ಹೆಣ್ಣೆ ಬೇಗನೆ ರಾಗಿ ಮಾಡೆ । ಕೂರಿಗೆ ನಿಂತಾವೆ ಹೊಲದಾಗೆ ಎಲೆ ಹೆಣ್ಣೆ ಜಾಣ ನಿಂತವ್ನೆ ಬಿಸುಲಾಗೆ'– ಎಂದು ಹಾಡಿ ಕೇಕೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಮುಗಿಲು ಮಾರ್ದನಿಸುವುದು. ಬಂಡಿಪದ ಹಾಡಲು, ಹಾಗೇ ಕಪಿಲೆ ನೀರೆತ್ತುವಾಗ ಹಾಡಲು ಎಂಟು ಎದೆ ಬೇಕಾದೀತು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ದನಿಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹಾಡಿ ಕೇಕೆ ಹಾಕುವುದು ಬಂಡಿ ಪದ ಹಾಡುವವರ ಗತ್ತು.

ಕಿನ್ನರಿ ಪದ : ಕಿನ್ನರಿವಾದ್ಯ ಹಿಡಿದು, ಮಧ್ಯಮ ಶೃತಿಯಲ್ಲಿ ತಂತಿಮೀಟುತ್ತ ದನಿಗೂಡಿಸಿ ಬಹಳ ಇಂಪಾಗಿ ಹಾಡುವ ಪದಗಳಿವು.

ಚೆಲುವಯ್ಯ ಚೆಲುವೋ – ತಾನಿತಂದನ್ನಾ । ಚಿನ್ಮಾಯಾರೂಪೇ ಕೋಲೆನ್ನ ಕೋಲೇ
ಬೆಟ್ಟದ ಮ್ಯಾಗಳ ಜಲ್ಲೇಬಿದಿರು – ಬೇಲಿ ಮ್ಯಾಗಳ್ ಸೋರೆ ಬುರುಡೆ
ಲೋಲುಕಿನ್ನುರಿ ನುಡಿಸೋನ್ ಯಾರಯ್ಯ –

ಎಂದು ಹಾಡು ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಂಸಾಳೆ ಪದ : ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನ ಬಟ್ಟಲು; ಅದಕ್ಕೊಂದು ಮುಚ್ಚಳ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಾಳ ಬಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಟ್ಟದ ಮಾದೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದೇ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕನಿಷ್ಠವೆಂದರೆ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಂದಿ ಗಂಡಸರಿರುವರು. ಒಬ್ಬಾತ ತ್ರಿಶೂಲಕ್ಕೆ ಹೂವಿನ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ; ಮತ್ತಿಬ್ಬರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಡಗರ ಬೋಳ್‌ಕಾಟ: ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಮಂಗಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಜನ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುವರು ; ಕರಿನಿಲುವಂಗಿ, ಜರತಾರಿ ನಡುಕಟ್ಟು, ತಲೆಗೆ ಬಿಳಿಜರತಾರಿ ರುಮಾಲು, ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚವರಿ– ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಪಂಗಡದ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವರನ್ನು ಆಗ ನೋಡಲು ಸೊಗಸೆನಿಸುತ್ತದೆ. ದುಡಿಯ ದನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಿಗೂ ಬಳುಕಾಡುವರು. ಇದೇ ಇವರ ನೃತ್ಯ. ಕೊಡಗಿನ ಭಾಷೆಯ ಬಾಳೋ ಬಾಳೋ ಎಂಬ ಪಾಟು ಹಾಡುವರು. ದೂರಕ್ಕೆ ಆ ದನಿ ದುಂಬಿ ಗುನುಗುಟ್ಟುವಂತೆ, ಪುಂಗಿ ಬಾರಿಸಿದಂತೆ ಕೇಳುವುದು. ಪುನ್ನಾಗವರಾಳಿ, ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತಾಳಗತಿಯಲ್ಲಿ ತಧಿತ್ತಯ್ಯಾ, ತಧಿತ್ತಯ್ಯಾ, ತಧಿತ್ತಯ್ಯಾ ತಧಿತ್ತಾವ ಎಂಬಂತೆ ಹಾಡು ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಈ ಕುಣಿತ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ದುಡಿಯ ಬಳಕೆ ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ನಡೆಯುವುದು.

ಬಾಳೋ ಬಾಳೋ ನಂಗಡಾ, ಬಾಳೋ ಬಾಳೋ ಮಾದೇವ
ಪಾಡಿ ನೋಡಿ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಪೊಮ್ಮಾಲೆ ಕೊಡುದೇಶ
ಆದಿಮೂಲಾ ಲೇ ಲೇ ಲೋ ॥ – ಇದು ಒಂದು ಹಾಡಿನ ಪಲ್ಲವಿ.

ಗೀಗೀಪದ : ಏಕನಾದದ ಶೃತಿಗೆ ಕಥನಕವನವನ್ನೋ ಸಂತರ, ವೀರರ ಕಥೆಯ ಹಾಡನ್ನೋ ಇಬ್ಬರು ಕೂಡಿ ಹಾಡುವರು. ಪ್ರತಿ ಚರಣ ಮುಗಿದೊಡನೆ ಗೀಗೀ ಗೀಗೀ ಎಂದು ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಶೃತಿಗೂಡಿಸುವರು. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ತಂದ ನಾನು ತಂದಾನುತಾನಾ ಎನ್ನುವರು. ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ, ಮಲೆನಾಡಿನ ಅಡಕೆತೋಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜನೆಯಾಗಿ ಈ ಪದ ಹಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಪದಗಳಿವೆ.

ಗೊಂದಲ: ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರೆನಾಡಲ್ಲಿ ಭವಾನಿ ದೇವಿಯ ಭಕ್ತರು ಗೊಂದಲದ ಪದ ಹಾಡಿಸುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಅಂಬಾ ಭವಾನಿ ಪೂಜೆ ನಡೆದಾಗ ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಗೊಂದಲ ನಡೆಸುವರು. ಗೊಂದಲದವರ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ಚೌಡಿಕೆಯಂತಿರುತ್ತದೆ. ತಾಮ್ರದ ಕೊಳಗಕ್ಕೆ ನರದ ತಂತಿ ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಥೊಯ್ ಥೊಯ್ ಎಂದು ಮೀಟುತ್ತ ದೇವಿಯ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಅವರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂದಲ ಹಾಕುವವರು ಗಂಡಸರು. ಕಂಬಳಿ ಹೊದ್ದು ಕವಡೆ ಹಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಮುಖಕ್ಕೆ ಭಂಡಾರ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ತಲೆಗೆ ಕರಡಿ ಚರ್ಮದ ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧರಾಗುವ ಗೊಂದಲದವರ ವೇಷ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೊಂದಲ

ಮರಾಠಿ ಭಜನೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ವಾದ್ಯದ ನಾದ, ಪದಗಳ ಗುಂಗು, ತಾಳ, ಕುಣಿತ– ಎಲ್ಲ ಸೇರಿದಾಗ ಹಾಡುವವರಿಗೂ ನೋಡುವವರಿಗೂ ಭಕ್ತಿಯ ಆವೇಶ ಬಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಡ್ದನ ಮತ್ತು ಓಬೇಲೆ ಪದ : ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭೂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುವ ಪದಗಳಿವು. ಸಾವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಹಾಡುವುದಿದೆ. ಹಾಡುವವರು ಭೂತ ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಂತೆ ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತ ದನಿ ಗೈಯ್ಯುವರು. ಓಬೇಲೆ ಪದಗಳನ್ನು ನೇಜಿ (ನೆಲ್ಲು) ನೆಡುವಾಗ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಹಾಡುವ ವಾಡಿಕೆ. ದೋಣಿ ನಡೆಸುವಾಗಲೂ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ಹೊರುವಾಗಲೂ ಓಬೇಲೆ ಹಾಗೂ ಐಸಾ ಪದಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ತ್ರಿಪದಿ : ಹಳ್ಳಿಯ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಯ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಈ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಲು ಜೇನು ಸುರಿದಂತೆ ಇದರ ಸವಿ. ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಗ್ಗು ಅರಳಿದಂತೆ ಇದರ ಪರಿಮಳ. ಮೂರೇ ಪಾದಗಳು ಕಂಡರೂ ಹಾಡುವಾಗ ನಡುವಿನ ಪಾದದ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಿಂದ ತ್ರಿಪದಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕುಟ್ಟುವಾಗ, ಬೀಸುವಾಗ, ಜೋಗುಳ ಹಾಡುವಾಗ, ಪೂಜೆ ಮಾಡುವಾಗ, ಜೀವನದ ರಸಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಜನ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬರೋ ಇಬ್ಬರೋ ಹಲವರೋ ಹಾಡುವುದು ಉಂಟು. ರಾಗಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತದ ಮಧ್ಯಮಾವತಿ, ಕಾಂಭೋಧಿ, ಆನಂದ ಭೈರವಿ, ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯೆ, ನವರೋಜು ರಾಗಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಛಾಯೆ ಕಾಣದು. ದನಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆತದಲ್ಲಿ ತಾಳಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇಸಿಯ ಸೊಗಡೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ತ್ರಿಪದಿಯ ಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ನಾಡು ನುಡಿ ಒಂದೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತ್ರಿಪದಿಯೂ ಒಂದು ಆಧಾರ. ಇದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಉತ್ತಮ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಹೂವಿನಾಗ ಹುದುಗ್ಯಾನ ಮಾಲ್ಯಾಗ ಮಲಗ್ಯಾನ
ಮೊಗ್ಗಾಗಿ ಕಣ್ಣ ತೆರದಾನ– ಲಿಂಗಯ್ಯನ
ನೋಡುತಲೆ ನಿದ್ದಿ ಬಯಲಾದೊ

ಮುಂಗೋಳಿ ಕೂಗ್ಯಾವು ಮೂಡುಕೆಂಪೇರ್‍ಯಾವು
ನಾರಾಯಣಸಾಮಿ ರಥವೇರಿ–ಬರುವಾಗ
ನಾವೆದ್ದು ಕೈಯಾ ಮುಗಿದೇವು

ಹೊತ್ತು ಮುಳುಗಿದರೇನು ಕತ್ತಲಾದರೇನು
ಅಪ್ಪನಿನ ಗುಡಿಗೆ ಬರುವೇನು–ಮಾದಯ್ಯ
ಮುತ್ತಿನ ಬಾಗಿಲ ತೆರದೀರು.

ಮದುವೆಯ ಹಾಡುಗಳು: ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿನ ಎಣ್ಣೆಯೊತ್ತುವ ಹಾಡು, ಉರುಟಣೆ ಹಾಡು, ಸೋಬಾನೆ ಪದ, ಬೀಗಿತ್ತಿ ಹಾಸ್ಯದ ಪದಗಳು, ಆರತಿ ಪದಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ನೋಡಬಹುದು.

ಎಣ್ಣೆಯೊತ್ತುವ ಪದ :

ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೊತ್ತಿದರು–ರಘುಕುಲತಿಲಕಗೆ
ದಶರಥ ಸುತನಿಗೆ–ಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲನಿಗೆ
ನಿರ್ಮಲರೂಪ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ

ಉರುಟಣೆ ಹಾಡು:

ಉರುಟಾಣೆ ಹೇಳೊ ಹರಿಯೆ ಉರಗಶಯನದೊರೆಯೆ
ನಂದಗೋಪಿ ಕುಮಾರ, ನತ ಜಗದುದ್ಧಾರ
ನಂದನಂದನ ಸಿಂಧುಶಯನ ನೀಬಾರೊ
ಬಂದಿರುವೆನು ಮಂಟಪದೊಳು–ಮರದಿಂದಲಿ

ಸೋಬಾನೆ ಪದ:

ಬಾಳೆಯಾ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಬಾವನ ಮಗಳು ಮೈನೆರೆದಳು
ನಿಂಬಿಯ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ರಂಭೆ ಮೈನೆರೆದಳು
ಸೋಬಾನವೇ ಸೋಬಾನವೇ.

ತಿಂಗಳುಮಾವನ ಪದ : ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಹಬ್ಬದ ರಾತ್ರಿ ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಕೈ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಗರಗರನೆ ಸುತ್ತು ತಿರುಗುತ್ತ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುವರು.

ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೆ ತಿಂಗಳು ಮಾವನ ಪೂಜೆ
ಗರುಡನ ಪೂಜೆ ಗನಪೂಜೆ–ಕೋಲು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕೋಲೆ
ತಿಂಗಳು ಮಾವನಿಗೆ ನಿನ ಪೂಜೆ ಗಂಗೆ ದಡದಾಗೆ
ತಿಂಗಳು ಮಾವನ ತಂಗೇರೇಳು ಮಂದಿ
ಬಂಗಾರದೋಲೆ ಬಳೆಯೋರು–ಕೋಲು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕೋಲೆ
ಹೊಂದೇರ್ ಹಕ್ಕಿ ಬಂದಾವಕ್ಕ ಗರಗರನಾಡಿ ನಿಂದಾವಕ್ಕ
ಕಾಮಾನೂರಾ ಹೊಳೆಯಿಂದಾ ಕುಂತು ನಿಂತು ಬರುತ್ತಿದ್ದ
ಕಾಮನ್ ಯಾರೇ ತಡೆದೋರು
ಭೀಮನ್ ಯಾರೇ ತಡೆದೋರು
ಬಾರಯ್ಯ ಬೆಳುದಿಂಗಳೇ ನಮ್ಮೂರ ಹಾಲಿನಂಥ ಬೆಳುದಿಂಗಳೇ.

ಮಾನವಮಿ ಪದ : ನವರಾತ್ರಿ ನಾಡಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಹರಕೆ ಪದ ಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ಆಶ್ವೀಜ ಶುದ್ಧ ಮಾನವಮಿ ಬರಲೆಂದು
ಲೇಸಾಗಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು
ಈಶ ನಿಮಗಧಿಕ ಸೌಖ್ಯ ಕೊಡಲೆಂದು
ಶಾಶ್ವತದಿ ಹರಸಿದೆವು ನಾವಿಂದು ಬಂದು.
ಮಳೆ ಹೊಯ್ದು ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಇಳೆ ತಣಿಯಲೆಂದು
ತಿಳಿಗೊಳಗಳುಕ್ಕಿ ಗೋಗಳು ಕರೆಯಲೆಂದು
ನಳಿನಮುಖಿಯರು ಸುಪುತ್ರರ ಪಡೆಯಲೆಂದು
ಇಳೆಯೊಳಗೆ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು

ಅಂತೂ ಲಾವಣಿ, ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಸಾಂಗತ್ಯ ಮತ್ತು ರಗಳೆಗಳಿಗೂ ಜನಪದ ಸಂಗೀತವೇ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಹಾಡುಗಳು, ಹಂತಿ ಪದ, ಡೊಳ್ಳು ಪದ, ಮದುವೆ ಹಾಡು, ಜುಂಜಪ್ಪನ ಪದ, ಸುವ್ವಿ ಪದ, ಲಾಲಿ ಪದ, ಉತ್ತರೆ ಮಳೆ ಹಾಡು, ಕೊರವಂಜಿ ಹಾಡು, ಕಣಿ ಹೇಳೋ ಹಾಡು, ಹಚ್ಚೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಡು– ಈ ಮೊದಲಾದವೂ ಇವೆ. ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪರಿಷೆಯ ಮಹಾಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಬು, ಕಹಳೆ, ಉರುಮೆ, ಡೊಳ್ಳು, ಮದ್ದಲೆ, ಕರಡೆ ವಾದ್ಯಗಳ ಸೊಲ್ಲು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಜನ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ, ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ ; ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿಸುತ್ತಾರೆ; ಮನಬಂದಂತೆ ಪದ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ ; ಜಯಕಾರ ಮೊಳಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಥನಗೀತಗಳು : ನಾಡಿನ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳ ಹಾಗೂ ವೀರಮಾತೆಯರ ಮಹಾತ್ಯಾಗಜೀವಿಗಳ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾಡುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ ಎಂಬ ನೀಳ್ಗವನದಲ್ಲಿ ಕರುಣರಸ ಮಡುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದೆ. ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ ಮಲ್ಲನಗೌಡರು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ನೀರು ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಬಲಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಜೋಯಿಸರು ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಕಿರಿಯ ಸೊಸೆ ಭಾಗೀರಥಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕೆರೆಗೆ ಆಹಾರವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಗೆ ಒಡಮೂಡುತ್ತಾಳೆ. ಅಂಥ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗಂಡನೂ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸಾವಿರ ಕೊಟ್ಟರೂ ಸಿಗಲಾರದ ಸತಿ ನೀನು
ಬಿಟ್ಟನು ಕಣ್ಣೀರ, ಹಾರಿದ ಕೆರೆ ನೀರಿನಾಗ.

ಈ ಪದ ಖಂಡಜಾತಿ ಚಾಪು ತಾಳದಲ್ಲಿದೆ. ಏಕನಾದದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರೆ ಬಹು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೆರೆಗೆ ಹಾರದಂತೆಯೇ ಗೋವಿನ ಕಥೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅಮರವಾದ ಪದ

ಧರಣಿ ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ, ಮೆರೆಯುತಿಹ ಕರ್ನಾಟದೇಶದಿ
ಇರುವ ಕಾಳಿಂಗನೆಂಬ ಗೊಲ್ಲನ ಪರಿಯ ನಾನೆಂತು ಪೇಳ್ವೆನು
ಕೊಟ್ಟ ಭಾಷೆಗೆ ತಪ್ಪಲಾರೆನು । ಕೆಟ್ಟ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಲಾರೆನು
ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲಿ ಪೋಪೆನಲ್ಲಿಗೆ । ಕಟ್ಟಕಡೆಗಿದು ಖಂಡಿತ
ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ತಾಯಿತಂದೆ, ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ಬಂಧುಬಳಗವು
ಸತ್ಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ ಮೆಚ್ಚನಾ ಜಗದೀಶನು.

ಪುಣ್ಯಕೋಟಿ ಎಂಬ ಗೋವು ಹುಲಿರಾಯನಿಗೆ ಭಾಷೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅದರಂತೆ ನಡೆದು ಹುಲಿರಾಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಕಥೆಯಿದು.

ದಾಸರಪದ ಮತ್ತು ವಚನಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿವೆ ; ವೇದ, ಪುರಾಣಗಳ ತಿರುಳನ್ನು ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿವು ಸಾರಿವೆ. ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯೇ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದೆ. ರಾಗ, ಭಾವ, ಲಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಹಿರಿಯ ಸ್ಥಾನವೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಆವ ಕುಲವಾದರೇನು ಆವನಾದರೇನು
ಆತ್ಮಭಾವ ಅರಿತಮೇಲೆ ಮನುಜಾ
ತಲ್ಲಣಿಸದಿರು ಕಂಡ್ಯ ತಾಳು ಮನವೆ

ಎಲ್ಲರನು ಸಲಹುವನು ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಶಯ ಬೇಡ
ದಯವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮ ಆವುದಯ್ಯ
ದಯವೇ ಬೇಕು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ
ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ

ಯಕ್ಷಗಾನ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲೆಯಿದು. ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಸಂಗೀತ, ಕುಣಿತ, ವಚನಗಳು-ಪ್ರಸಂಗದ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಘನರಾಗಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ನಾಟಿ, ಮೋಹನ, ಆನಂದಭೈರವಿ, ಶಂಕರಾಭರಣ, ಬೇಹಾಗ್, ಬೇಗಡೆ, ಕಾನಡ, ಸುರಟಿ, ಕೇದಾರಗೌಳ, ಸಿಂಧುಭೈರವಿ, ನಾದನಾಮ ಕ್ರಿಯ, ಮುಖಾರಿ ಮೊದಲಾದ ರಾಗಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತರು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಅವರೇ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುವ ಸೂತ್ರಧಾರರು. ನಾಂದಿ ಹಾಡುಗಳು, ಭರತವಾಕ್ಯ- ಎಲ್ಲ ಅವರವೇ. ಜಾಗಟೆ ಬಡಿದು ಅವರು ಹಾಡಿನ ಗತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮದ್ದಲೆಯವನು ಮದ್ದಲೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದೆ ಶೃತಿಗೆ ಚಿಟ್‌ಮೇಳ, ಪುಂಗಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅರುಣೋದಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಂಗಳ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಗೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಬುನಾದಿ ಉಂಟು. ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷ ಅದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಕಲೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಬಹು ತೂಕವಾದುದೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ಅಂಶ.

ಯಕ್ಷಗಾನದ ಒಂದು ರೂಪವಾದ ತಾಳ ಮದ್ದಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ರಂಗಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವೇಷಭೂಷಣ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಡೆಸಿಕೊಡುವರು. ಭಾಗವತರು, ಹಿಮ್ಮೇಳದವರು ಬಯಲಾಟದಲ್ಲಿನಂತೆ ಇರುವರು ; ಅರ್ಥಧಾರಿಗಳು ಸಮಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತಾಡುವರು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು. ವಾಕ್‌ಚಾತುರ್ಯ, ಆಶುಭಾಷಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಹಲವೇಳೆ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಲೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ.

ಹಾಸ್ಯದ ಪದ : ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪವಾದಾಗ ನಗು ಸಹಜ. ಹೀಗೆ ನಗು ಉಕ್ಕಿಸುವ ಹಾಡುಗಳಿಗೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯೇನಿಲ್ಲ.

ಸುಳ್ಳೂ ನಮ್ಮಲಿಲ್ಲ ಸುಳ್ಳೇ ನಮ್ಮನಿ ದೇವರು
ಗೊದ್ದ ಗೋಡೆ ಹಾಕಿದ್ ಕಂಡೆ ; ಬೆಕ್ಕು ರೊಟ್ಟಿ ತಟ್ಟಿದ್ ಕಂಡೆ ;
ಮೆಣಸಿಕಾಯಿ ಕಂಡೆ ನಕ್ಕ ಮನಸ್ ತೋರಾವಾ
ಕೋಳಿ ಕೋಟೆ ಗೆದ್ದದ್ ಕಂಡೆ ; ಹಕ್ಕಿ ಕಂಬ್ಳಿ ನೇಯೋದ್ ಕಂಡೆ ;
ಅವರೆ ಕಂಡೇನಕ್ಕ ಆನೇಗಾತ್ರವಾ ;
ಮತ್ತೆ ಪಾರಿವಾಣ ಕೋರಿ ಹುಳು ಚಿಕ್ಕಾಟನ ಮೇಲ್
ಸಬರ್‌ಹಾಕಿ ಮಲೆನಾಡು ಮಲದೇಶ ತಿರುಗಿ ತಾನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿತು ಸಣ್ಣಕ್ಕಿ
ಹಾಳಿಹದ್ದು ಬಂದು ಹೋಳಿಗಿ ಮಾಡಿತು ಬಹಳ ಬಹಳ ಹೂರಣಹಾಕಿ
ಮೀನು ಬಂದು ಖಿರುಬಾನ ಬಸ್ತಿತು. ಸೋಣ ಬಂದು ಅರಸಿಣ ಹಚ್ಚಿತು.
ಬೆಕ್ಕು ಬಾಸಿಂಗ ಕಟ್ಟಿತು; ಕಟ್ಟಿರುವೆ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿತು.
ಇರುವೆ ಬಂದು ನೀರ ಬಡಿಸಿತು; ಇಲಿ ಬಂದು ಎಲೆ ಅಡಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಮತ್ತೊಂದು ಪದದಲ್ಲಿ ಕಿವುಡನ ಕೂಡೆ ಸರಸದ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ :

ಚಪ್ಪರದೊಳಗೊಬ್ಬ ಕೆಪ್ಪನ ನೋಡಿ ತಪ್ಪದೆ ಮಾತಾಡಿದ ದನಿಗೂಡಿ
ನಾಮಾಂಕಿತವೇನಯ್ಯ, ನಿಮಗೆ ? ಸೋಮವಾರ ಒಪ್ಪತ್ತಯ್ಯ ನಮಗೆ.
ಅವಧಾನಂಗಳಿಗಾವೂರಾಯ್ತು ? ದವಸವು ನಮ್ಮಲಿ ಬಹು ಬೆಲೆಯಾಯ್ತು.
ಹೆಂಡರುಮಕ್ಕಳು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ? ಪಂಡಿತರಾಸ್ತಿಗೆ ಕ್ರಯಗಳೆ ಬೇರೆ.
ಎಣ್ಣೂರಿಗೆ ತರಿಸಲೆ ನಿಮಗೆ ? ಕನ್ನಿಕೆ ನೆರೆದೊ ಚಿನ್ನದ ಹಾಗೆ.
ಚೆನ್ನಾಗಿದೆಯ ಹುಣಸೆ ಸಾರು ? ಚನ್ನಯ್ಯನ ಅಂಗಡೀಲ್ ಕಡಿಮೆ ಸೇರು.
ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ಸೀಕರಣೆ ಬೇಕೆ ? ಸೂಳೇರಾಟ ಇನ್ಯಾತಕೆ ನಮಗೆ ?
ಕೆಪ್ಪರ ಕೂಟ ಮಾತೇ ಹೀಗೆ !

ಮಕ್ಕಳ ಹಾಡು : ಶಿಶುಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ಹಾಡೂ ಅಷ್ಟೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿರಬೇಕು. ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವಂತಿರಬೇಕು, ಮಹಾಪ್ರಾಣಾಕ್ಷರಗಳು, ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗಿರಬಾರದು. ಅವರು ಆನಂದಪಟ್ಟು ಕುಣಿಯುತ್ತ ಹಾಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲೂ ಹಳ್ಳಿಯವರು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಶರಣು ಶರಣುವಯ್ಯ ಗಣನಾಯ್ಕ ನಮ್ಮ ಕರುಣದಿಂದಲೆ ಕಾಯೋ ಗಣನಾಯ್ಕ ; ಎಳ್ಳುಂಡೆ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಗಣನಾಯ್ಕ ನಮ್ಗೆ ವಿದ್ಯಾವ ಕಲಿಸಯ್ಯ ಗಣನಾಯ್ಕ- ಎಂಬ ಗಣಪತಿಯ ಕೋಲಾಟದ ಪದವನ್ನು ಯಾವ ಮಗುತಾನೆ ಹಾಡಲು ಒಲ್ಲೆ ಅನ್ನುತ್ತದೆ !

ಆಂಗ್ಲರ ಶಿಶು ಪ್ರಾಸಕ್ಕೆ (ನರ್ಸರಿ ರೈಮ್) ಸಮನಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ : ಇದು ಕುಟ್ಟುವಾಗ ಹೇಳುವ ಹಾಡಾದರೂ ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಎಂದೂ ಬಾರದ ಮಳೆ ಬಂದಿತಣ್ಣ. ಮಳೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕಂಡು ಚಿಗುರೊಡೆದಿದ್ದಿತಣ್ಣ. ಚಿಗುರೊಡೆದಿದ್ದ ಕಂಡು ಬೀರಪ್ಪ ಕುರಿಗಳ ಬಿಟ್ಟನಣ್ಣ. ಬೀರಪ್ಪ ಕುರಿಗಳ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಂಡು ಮಾಳವ್ವ ಹಿಟ್ಟಿನ್ ಮುದ್ದೆ ಹೊತ್ತಳಣ್ಣ ; ಮಾಳವ್ವ ಹಿಟ್ಟಿನ್ ಮುದ್ದೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದ ಕಂಡು ಬೀರಪ್ಪ ಉಣ್ಣಲಿಕೆ ಕುಂತನಣ್ಣ ; ಬೀರಪ್ಪ ಉಣ್ಣಲಿಕೆ ಕುಂತಿದ್ದ ಕಂಡು ತೋಳಪ್ಪ ಕುರಿಗಳ ಕದ್ದನಣ್ಣ. ತೋಳಪ್ಪ ಕುರಿಗಳ ಕದ್ದಿದ್ದ ಕಂಡು ಬೀರಪ್ಪ ದೊಣ್ಣೆ ತೆಕ್ಕೊಂಡು ಹೊಂಟನಣ್ಣ ; ಬೀರಪ್ಪ ದೊಣ್ಣೆ ತಕೊಂಡು ಹೊಂಟಿದ್ದ ಕಂಡು ನಾಯಪ್ಪ ಹಿಟ್ಟಿನ್ ಮುದ್ದೆ ತಿಂದನಣ್ಣ ; ನಾಯಪ್ಪ ಹಿಟ್ಟಿನ್ ಮುದ್ದೆ ತಿಂದಿದ್ದ ಕಂಡು ಬೀರಪ್ಪ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತನಣ್ಣ ; ಬೀರಪ್ಪ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತಿದ್ದ ಕಂಡು ಮಾಳವ್ವ ಕಿಸಿಕಿಸಿ ನಕ್ಕಳಣ್ಣ !

ಮತ್ತೊಂದು ನವಿಲಿನ ಹಾಡು ; ಕೂಲಿಗಾರರು ಭಾರ ಎತ್ತುವಾಗ ಇದನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ.

ನವ್ವಾಲೆ ಬಂದಿತ್ತು ನವ್ವಾಲೆ ಸೋಗೇರಿ ಬಣ್ಣದ ನವ್ವಾಲೆ
ಬರಗನೆ ಮೇಯದು ನವ್ವಾಲೆ ಬರಗದ್ದೂವನೆ ಮೇಯದು ನವ್ವಾಲೆ ॥
ಬರಗದ ಒಡಿಕಾಡು ಬೆನ್ಹತ್ತಿ ಬರುವಾಗ ಬರಬರನೆ ಓಡಿತು ನವ್ವಾಲೆ
ರಾಗೀಯ ಮೇಯೊದು ನವ್ವಾಲೆ ರಾಗಿ ಹೂವನೆ ಮೇಯೋದು ನವ್ವಾಲೆ
ರಾಗೀಯ ಒಡಿಕಾಡು ಬೆನ್ಹತ್ತಿಬರುವಾಗ ರಾಗವ ಪಾಡಿತು ನವ್ವಾಲೆ
ಬತ್ತವ ಮೇಯದು ನವ್ವಾಲೆ ಬತ್ತದ್ಹೂವನೆ ಮೇಯದು ನವ್ವಾಲೆ
ಬತ್ತವ ಒಡಿಕಾಡು ಬೆನ್ಹತ್ತಿ ಬರುವಾಗ ರೆಕ್ಕೆಯನುದುರಿಸಿತು ನವ್ವಾಲೆ.

ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಸೊಗಸಾದ ಹಾಡು- ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹಾಡು.

ಮಲ್ಲೀಗೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಡದಿರುವ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಬಾಡಿದರ ಶಿವನಾ ಪಾದದಾಣೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ದುಂಡು ದುಂಡು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕೋಲು ಕೋಲುಮಲ್ಲಿಗೆ
ಏಳುಸುತ್ತಿನ್ ಮಲ್ಲಿಗೆ । ಕಾಕಡಾ ಮಲ್ಲಿಗೆ ।
ಬಾಲೇರ್ ಮುಡಿಯಾ ಮಲ್ಲಿಗೆ । ಗರತೇರ್ ಮುಡಿಯಾ ಮಲ್ಲಿಗೆ ।
ಮಿತ್ರೇರ್ ಮುಡಿಯಾ ಮಲ್ಲಿಗೆ । ರಂಭೇರ್ ಮುಡಿಯಾ ಮಲ್ಲಿಗೆ ।
ಬಂಗಾರದ ಮಲ್ಲಿಗೆ । ಸಿಂಗಾರದ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಮೈಸೂರು ಮಲ್ಲಿಗೆ । ಕರುನಾಡ ಮಲ್ಲಿಗೆ ॥

ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಮೂಡಿದೆ. ಮಾಣಿಕ್ಯದಂಥ ಮಾತುಗಳು ನೂರಾರು ಹಳ್ಳಿಯ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ : ಮಲ್ಲಯ್ಯ ನೀನಡಸು ಸರುವೆಲ್ಲ ; ಬಂಗಾರದ ಬಿಸಿಲು ಒಡೆದಾದ ; ತಾವರೆಯ ಗಿಡ ಹುಟ್ಟಿ ದೇವರಿಗೆ ನೆರಳಾದಿ ; ಹಡದವ್ವ ನೀ ಕೊಟ್ಟ ಮನೆಗೆ ಹೆಸರಾದೆ; ಹಡದವ್ವ ನೀ ಇದ್ದರೆ ನಮಗೆ ಸರಿರಾಜ್ಯ ; ಅಡವ್ಯಾಗ ವಸತಿ ಇಳಿದಾಂಗ ; ಜೋಡಕಿನ್ನರಿ ನುಡಿದಾಂಗ; ಗಂಜೀಯ ಕುಡಿದರು ಗಂಡನ ಮನೆ ಲೇಸು ; ಅಣ್ಣಯ್ಯನ ಕುಣಸ್ಯಾಡುತಾಳ ಅತ್ತಿಗಿ; ನಮ್ಮಣ್ಣ ಬಂದರೆ ನಿಚ್ಚ ದೀವಳಿಗಿ ಮನಿಯಾಗ ; ಕುಲವೆರಡು ನಮ್ಮ ಮನವೊಂದು ; ಗುಣಕ ಕಟ್ಟೀನಿ ಗೆಳೆತನ ; ಆಕಿ ಮಾತು ಬೆಣ್ಯಾಗ ಮುಳ್ಳು ಮುರಿದ್ಹಾಂಗ. ಗಂಡಹೆಂಡಿರ ಜಗಳ ಗಂಧ ತೀಡಿಧಾಂಗ. ಮಡದೀನ ಬಡಿದಾನ ಮನದಾಗ ಮರುಗ್ಯಾನ ; ಸೆರಗ ಹಿಡಿಯೂತ ಕೇಳ್ಯಾನ – ನಾ ಹೆಚ್ಚೊ ನಿನ್ನ ತವರ್ಹೆಚ್ಚೊ.

ಎಲ್ಲಾ ರೂಪವು ತಾನಂತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತಾನಿಹನಂತೆ- ಎಂಬ ನಾಡಪದದಂತೆ ಹಳ್ಳಿಹಾಡು ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯಂತೆ ಇಡೀ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ವಿಧವಿಧವಾದ ಪದಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮೊದಲು ಆಗಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ ಸಾಲದು. ಹಾಗೆ ಮುದ್ರಿಸಿದಾಗಲೂ ಅವನ್ನು ಹಾಡುವ ಕ್ರಮ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗದು. ಹಳ್ಳಿಗರ ಹಾಡಿನ ಗತ್ತುಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಗಾಯಕರು ಮನಸ್ಸಿ ಹಾಡಿ ಅವುಗಳ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲಸವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗದವರು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆಕಾಶವಾಣಿಯವರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯವರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಸಂಗೀತದ ಒಳಹೊರಗನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಈಚೆಗೆ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯರ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಮನ ಸೆಳೆದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. **(ಆರ್.ಬಿ.ಎಸ್.)**

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಸೌಲಭ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಜಾನಪದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ವಿಶ್ವ ವ್ಯಾಪಕ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಭಾಷಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಿಭಜನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಐದು ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 1. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ (ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು). 2. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ (ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂ, ಬಿಜಾಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬಿದರೆ, ರಾಯಚೂರು, ಹಾಗೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು). 3. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ. 4. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ (ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ). 5. ಕೊಡಗು. ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು, ವೈದ್ಯ, ಕ್ರೀಡೆಗಳು, ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಭೇದಗಳು ಉಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮ ಅವುಗಳ ವಿವರವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಗೀತೆ, ಲಾವಣಿ, ಗಾದೆ– ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದಂತೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಸಂಗ್ರಹ ಈ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಜಾನಪದದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಕೆಳಕಂಡ ಪರಿಶೀಲನ ಲೇಖನಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ: ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜಾನಪದದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವಾದರೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಜಾನಪದ ಬಗೆಗಳು ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೊಡಗಿನ ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತ, ಬೊಳ್‌ಕಾಟಗಳು, ಕೈಲ್ ಮಹೋತ್ಸವಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂತಾರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾಡ್ದನ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕೋಲ, ನೇಮಗಳು ಆಟಿಕೊಡೆಂಜ ಬೈದ್ಯನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದವು ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಲಕ್ಕಿ ಗೌಡರ ಕುಣಿತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಡಿಮಜಲು, ಗೊಂದಲಿಗರ ಮೇಳ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ ಮುಂತಾದವು ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವಿರಳವೆನ್ನಬೇಕು. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಂಸಾಳೆ ಮೇಳ, ನೀಲಗಾರರ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಂಟಿಕ ಪಂಟಿಕೆ, ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳಗಳು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಭಾಷಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಜನಾಂಗಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನ ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಮಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಜಾನಪದ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಯೇ ತೋರಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಕಥೆ, ಗೀತೆ, ಲಾವಣಿ, ಗಾದೆ, ಒಗಟು, ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಕಲೆ, ವೈದ್ಯ, ವಸ್ತುವಿಶೇಷಗಳ ಬಳಕೆ, ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆ– ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸದೊಡನೆ ಎದ್ದುತೋರುವ ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಜನಪದ ತ್ರಿಪದಿಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಹಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದೇವಿಯ ಕಥೆ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಜಾನಪದ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನರೂಪಗಳೆನ್ನಬಹುದೇ ಹೊರತು ಮೂಲತಃ ಅವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಶೋಧಕ ಮೇಲಿನ ಈ ಎರಡು ಬಗೆಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಜನೆಯ ಔಚಿತ್ಯ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಮೃದ್ಧ ನೆಲೆ. ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾಯಕರೂ ಕಥೆಗಾರರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ವೈವಿಧ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಲಾವಣಿಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಹಲವು ಸಂಪದ್ರಾಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ಎಂದು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಧಾರ್ಮಿಕ :	ಕಂಸಾಳೆಯವರು	
	ನೀಲಗಾರರು	
	ಚೌಡಿಕೆಯವರು	
	ಗೊರವರು	
	ಜುಂಜಪ್ಪನವರು	
	ಜೋಗತಿಯವರು	
ಲೌಕಿಕ :	ಹೆಳವರು	ದೊಂಬಿದಾಸರು
	ತೆಲುಗು ಬಣಜಿಗರು	
	ತಂಬೂರಿಯವರು	
	ಕರಪಾಲದವರು	
	ಜೋಗಿಗಳು	

ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಯಾವುದಾದರೂ ಆರಾಧ್ಯದೈವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗದ ಗಾಯಕರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ದೈವದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಮಾಡುತ್ತ ಅದ್ಭುತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುತ್ತ ಈ ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಲಾವಿದರೆಲ್ಲರೂ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿಯೋ

ನೀಲಗಾರ

ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೋ ಆಯಾ ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ; ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ದೈವದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕಥೆಯನ್ನು ಹಾಡಿ ಕಾಣಿಕೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೂ ಗೊತ್ತಾದ ದಿನಗಳು ಇರಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಸಾಳೆಯವರೂ ನೀಲಗಾರರೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರು. ಕಂಸಾಳೆಯವರು ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರನಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶರಣರು (**ನೋಡಿ– ಕಂಸಾಳೆ**). ಕಂಸಾಳೆ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದ ಒಂದು ಕಂಚಿನ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಇವರು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಕಂಸಾಳೆಯವರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೇವರ ಗುಡ್ಡರು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೂ ಇವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು.

ಕಂಸಾಳೆಯವರು ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ರಾತ್ರಿಗಳವರೆಗೆ ಹಲವು ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಬಲ್ಲರು. ಗದ್ಯಪದ್ಯಮಿಶ್ರಿತ ಚಂಪೂ ರೀತಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಮಾದೇಶ್ವರ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಈ ಕಥೆಗಳು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ತಾಳುಗಥೆ, ಶಂಕಮ್ಮನ ಕಥೆ, ಬೇವಿನಕಾಳಿಕಥೆ, ಜುಂಜೇಗೌಡನ ಕಥೆ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಂಸಾಳೆಯವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಥೆಗಳು.

ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಥೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಾರರು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

1. ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣದ ಲಾವಣಿ, 2. ನಂಜಯ್ಯ–ಚಾಮುಂಡಿ, 3. ಚೆಲುವರಾಯ ವರನಂದಿ, 4. ಕೊಡಗಿನ ಲಿಂಗರಾಜಮ್ಮ, 5. ಸಾರಂಗಧರ, 6. ಚೆನ್ನಿಗರಾಯ, 7. ಘನಪತಿರಾಯ, 8. ಬಾಲನಾಗಮ್ಮ, 9. ಬಂಜೆಹೊನ್ನಮ್ಮ, 10. ಲವಕುಶರ ಕಥೆ, 11. ಕೊಂತಿಯ ಕಥೆ, 12. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಥೆಗಳು. ಈ ಒಂದೊಂದು ಲಾವಣಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ನೀಲಗಾರರು ಕಂಸಾಳೆಯವರಂತೆಯೇ ಮೇಲಿನ ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ನಾಡು–ತಂಬೂರಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಲಾವಣಿ ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಯ ಕಥೆ, ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಮಾದೇಶ್ವರನಂತೆಯೇ ಒಬ್ಬ ಮಹಿಮಾ ಪುರುಷ: ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಳವಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೊಪ್ಪಗೌಡನ ಪುರದಲ್ಲಿ ಮಠಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು. ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ರಾಚಪ್ಪಾಜಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ ತಮ್ಮ

ಚೌಡಿಕೆಯವರು

ತಪೋಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ಆಚೆ ಚಿಕ್ಕಲ್ಲೂರು ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿಗೂ ಸಮೀಪದ ಕಾವೇರಿ ತೀರದ ಕಪ್ಪಡಿ ರಾಚಪ್ಪಾಜಿಗೂ ತಪೋಭೂಮಿಗಳಾದುವು. ಈ ಗುರುಶಿಷ್ಯರ ಸುವಿಸ್ತಾರ ಕಥೆಯನ್ನು ನೀಲಗಾರರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹಾಡುವ ಈ ಕಥೆಗಾರರನ್ನೂ ಮಂಟೇದಯ್ಯ, ಮಂಟೇದವರು, ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಕಂಸಾಳೆಯವರು ಮತ್ತು ನೀಲಗಾರರು ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ.

ಚೌಡಿಕೆಯವರು ತುಮಕೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗಾಯಕರು. ಸವದತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಈ ಭಕ್ತಪರಂಪರೆ ದೇವಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಚೌಡಿಕೆ ಎನ್ನುವುದು ಈ ಪರಂಪರೆಯವರು ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯ. ಇದೊಂದು ತಂತೀವಾದ್ಯ. ಕೊಳಗದಾಕಾರದ ಮರದ ಹೋಳಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಿಗಿದು ಅದರಿಂದ ಎಳೆದು ಕಟ್ಟಿದ ತಂತಿಯನ್ನು ಕಡ್ಡಿಯೊಂದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೀಟುವುದರ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ನಾದದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಮೂವರು ಕಲೆತು ಮೇಳವನ್ನು ನಡೆಸುವುದೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುವುದೂ ಚೌಡಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ.

ಚೌಡಿಕೆಯವರು ಅನೇಕ ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರ್ಜಪ್ಪನಾಯಕನ ಲಾವಣಿ ಇವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ.

ಗೊರವರು ಮೈಲಾರ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಗುಡ್ಡರು. ಗೊರವ, ಗಡಬಡಯ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವ ಇವರು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಲಾರದ ಉಪಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕರಡಿಯ ಕೂದಲು, ಮೈಮೇಲೆ ಕವಡೆಯ ಸರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಗಳು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳಂಗೋವಿ, ಡಮರುಗ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ದೋಣಿ, ಕರಿಕಂಬಳಿಯ ಉದ್ದನೆಯ ನಿಲುವಂಗಿ– ಇವು ಇವರನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ವೇಷಭೂಷಣ, ಗೊರವರ ನೃತ್ಯ ಆಕರ್ಷಕವಾದುದು. ಅಷ್ಟೇ ಸುಂದರವಾದುದು– ಇವರು ಹಾಡುವ ಮೈಲಾರಲಿಂಗನ ಕಥೆ. ಮೈಲಾರಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಕೋಮಲೆ ಇವರ ಪ್ರಣಯಕಥೆಯನ್ನು ಡಮರುಗ ನುಡಿಸುತ್ತ ಇವರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕುರುಬರ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಗೊರವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜುಂಜಪ್ಪನ ಕಥೆ ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದುದು. ಈ ಜನಾಂಗದ ಅಧಿದೈವ ಜುಂಜಪ್ಪ. ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜುಂಜಪ್ಪನ ಕಥೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದುದು. ಜುಂಜಪ್ಪನ ಗಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಊರೂರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಗಣೆಯವರು ಆ ಸುದೀರ್ಘ ಕಥೆಯನ್ನು ಎರಡು ಮೂರು ರಾತ್ರಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಣೆ ಎಂಬ ಕೊಳಲಿನಾಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ವಾದ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಉಂಟು.

ಮೇಲಿನ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರೆಲ್ಲ ಪುರುಷವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಕಥೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಯಾವುದಾದರೂ ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜೋಗಿತಿಯರಾದವರು. ಸುದೀರ್ಘ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ಇವರು ಕೆಲವು ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಣಜಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ಇಂಥದೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಥೆ. ಉಚ್ಚಂಗಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಆಶಯದಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ಅಣಜಿಯ ಕೆರೆಗೆ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ಬಲಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ತಾನು ಆರಾಧ್ಯದೈವವೇ ಆಗುತ್ತಾಳೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಹಿಮೆ, ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ತ್ಯಾಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯೊಡನೆಯೇ ಹಾಡಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯ, ಗುಣಸಾಗರಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ದೀರ್ಘಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುವುದು.

ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ದೈವದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಶರಣಾದವರಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಹಾಡಬಹುದು. ಪೌರಾಣಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಇವರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮಾನುಷ, ರಮ್ಯ, ಅದ್ಭುತ, ವಾಸ್ತವಿಕ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕಥಾವರ್ಗಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ನೀತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಥೆಗಳೂ ಕೆಲವು ಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

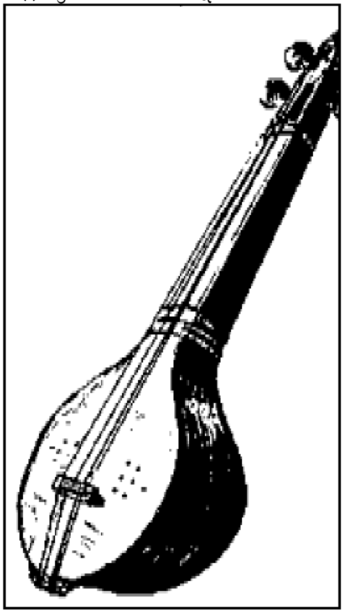

ನೀಲಗಾರರ ತಂಬೂರಿ

ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಕರಪಾಲದವರು (**ನೋಡಿ– ಕರಪಾಲ ಮೇಳ**) ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಭಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ನೃತ್ಯ, ಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮೇಳದಿಂದ ಕರಪಾಲದ ಕಥೆಗಳು ರಂಜಿಸುತ್ತವೆ. ಕರಪಾಲದವರು ಲಾವಣಿ ಸ್ವರೂಪದ ಯಾವ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕರ್ಷಕ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಇವರು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಗೊತ್ತಾದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ನಡುವೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮೂವರು ಸಾಲಾಗಿ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ನಿರೂಪಕನೊಬ್ಬ ಕಥಾಭಾಗವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತ

ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕೌಶಲ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕಥೆ ಎಷ್ಟು ಗಂಟೆಗಳವರೆಗಾದರೂ ಸಾಗಬಹುದು.

ಕರಪಾಲಮೇಳದಲ್ಲಿ ಕಾಡಸಿದ್ದಮ್ಮ, ಬಸವಕುಮಾರ, ಲೋಹಿತಕುಮಾರ, ಶಿವಯೋಗಿ–ಪರಯೋಗಿ, ನೀಲಕಂಠ–ರೂಪವತಿ, ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಥೆಗಳೂ ಉಪಕಥೆಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಪಾಲ ಮೇಳ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಕರಪಾಲದವರು ಬಳಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಾದ್ಯ ಗುಮ್ಮಟೆ ಮತ್ತು ತಾಳ. ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೃದಂಗಗಳನ್ನು ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

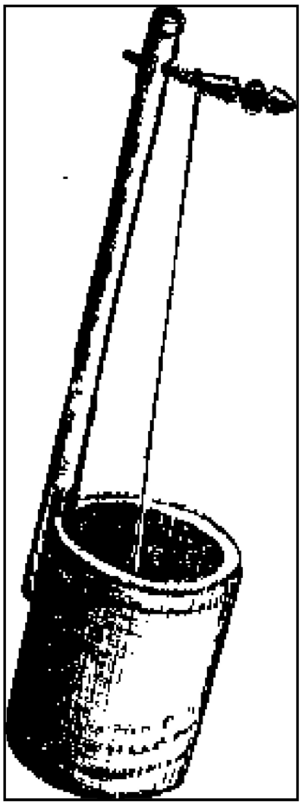

ಚೌಡಿಕೆ

ಜೋಗಿಗಳು ಜನಪದ ಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಒಂದು ವರ್ಗವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯ ಕಿನ್ನರಿ. ಇದೊಂದು ತಂತೀವಾದ್ಯ. ಭಾರತದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಶರಣ ಕಿನ್ನರಿ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯನ ಹೆಸರನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಂತೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಈ ಕಿನ್ನರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿಗಳು ಅರ್ಜುನ ಜೋಗಿಯ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಮಹಾಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಕಿನ್ನರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ಅರ್ಜುನನ ಪರಂಪರೆಯವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರು ಆಕರ್ಷಕ ರೀತಿಯ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಿನ್ನರಿ ಹಿಡಿದು, ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕುಲಾವಿಯನ್ನೋ ರುಮಾಲನ್ನೋ ತಲೆಗೆ ಧರಿಸಿ ಕರಿಯ ನಿಲುವಂಗಿ, ಕಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಕಿನ್ನರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರೆಂದರೆ ಅದರ ಮಧುರ ನಾದದಂತೆಯೇ ಮಧುರವಾದ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಚಿಮ್ಮಿಬರುವ ಜೋಗಿಯ ಹಾಡಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾರುಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ತಂಬೂರಿಯವರು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವೃತ್ತಿ ಗಾಯಕರು. ನೀಲಗಾರರ ವಾದ್ಯವನ್ನೇ ಇವರು ಬಳಸಿದರೂ ಯಾವ ವಿಶಿಷ್ಟ ದೈವದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಇವರು ಸೇರಿದವರಲ್ಲ, ರಮ್ಯ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನೇಕವನ್ನು ಲಾವಣಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುವ ಇವರು ನೀಲಗಾರರಿಂದ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ದೊಂಬಿದಾಸರು, ಹೆಳವರು, ತೆಲುಗು ಬಣಜಿಗರು ಮುಂತಾದವರ ಮನೆಮಾತು ತೆಲುಗು. ಇವರ ವೃತ್ತಿ ಕನ್ನಡ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುವುದು. ದೊಂಬಿದಾಸರು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು. ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಂದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು ; ತೆಲುಗಿನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶದ ಈ ಗಾಯಕರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು :

1. ಚಾಮುಂಡಿ ಪುರಾಣ, 2. ಮಾಗಡಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡ, 3. ಬಾಲನಾಗಮ್ಮ, 4. ಕರಿಬಂಟ, 5. ಶಿವಕಥೆಗಳು, 6. ಕೃಷ್ಣಕಥೆಗಳು, 7. ಕಲಿಯುಗದ ಬಾಲೆ ಬಂಜೆ ಹೊನ್ನಮ್ಮ– ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ ಹಾಡುಗಾರರಲ್ಲಿ ಹೆಳವರು ಗಂಟೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಮುಖ ವಾದ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಹೊಗಳುವ ಪದಗಳು, ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು ಕಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ದೊಂಬಿದಾಸರು, ತೆಲುಗು ಬಣಜಿಗರು ಏಕತಾರಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಮುಖ ವಾದ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಈ ಕಲಾವಿದರು ಮೂವರು

ಗೊರವ

ಕಲೆತು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಳವನ್ನು ನಡೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಬೆಂಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಹಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಪುರುಷರು ಏಕತಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸದಾ ಸಂಚಾರಶೀಲರಾಗಿ ನಾಡಿನ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರಂತೆ ಹಾಡುವುದೊಂದು ವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಅಪಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಸಹಸ್ರಾರು ಗಾಯಕರನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಗಾಯಕರನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಹರಿಜನರು, ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರು, ಒಕ್ಕಲಿಗರು, ವೀರಶೈವರು, ಪರಿವಾರದವರು– ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಸುದೀರ್ಘ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನೂ ಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರದೇವಿ, ಈರೋಬಿ,

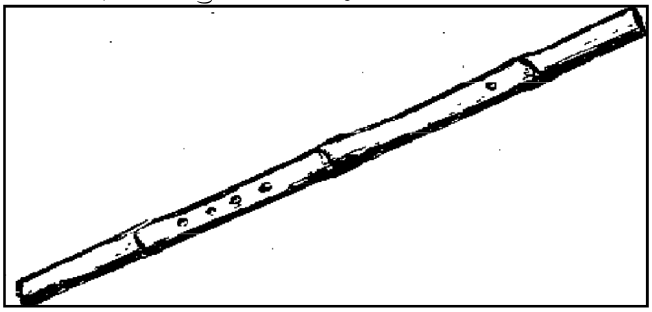

ಜುಂಜಪ್ಪನ ಗಣೆ

ನಾಗಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಕಥನಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೊಲಗೆಲಸದಲ್ಲಿ, ಇತರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೀಸುವಾಗ, ಸಹಸ್ರಾರು ಸ್ತುತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗರತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉನ್ನತಭಾವನೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಾವಗೀತೆಯ ಸತ್ತ್ವದಿಂದಲೂ ನೈಜಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಡಗನ್ನೂ ಸೊಗಸನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಬೀಸುವಾಗ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವನ್ನು ಕುರಿತು,

ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನು ಕುರಿತು, ತ್ಯಾಗಜೀವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸುಂದರ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನು ಗರತಿ ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಬೀಸುವ ಪದಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಗರತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹತ್ತು ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತೂಗುವಾಗ ಹಾಡುವ ಲಾಲಿಯ ಪದಗಳು, ತಿಂಗಳ ಮಾವನ ಪೂಜೆ, ಕೊಂತಿ ಪೂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪದಗಳು, ಮದುವೆ, ಒಸಗೆ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವತ್ತಾಗಿ ಹಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪದಗಳು, ನಾಟಿ ಹಾಕುವಾಗ, ಕಳೆ ಕೀಳುವಾಗ, ಹಾಡುವ ಬಿಡಿಪದಗಳು– ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಕಂಠಸ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದ ಜನಪದಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಕಥನಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇತರ ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಭಿನ್ನ.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರವಂಜಿಗಳು ಹಾಡುವ ಹಚ್ಚೆಯ ಪದಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕು. ಹಚ್ಚೆ ಹೊಯ್ಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕೊರಮಿತಿಯರು ಈ ಹಚ್ಚೆಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಹಚ್ಚೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಹೊಯ್ಯುವಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವ ನೋವು ಕಾಣದಂತೆ ಸೊಗಸಾದ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪದಗಳನ್ನೇ ಇವರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಥನ ಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ವಾಡಿಕೆಯುಂಟು.

ಶಿಶುಪ್ರಾಸಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಗ. ಕೇವಲ ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾದ ಈ ಚುಟುಕ ರೂಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯದ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ.

ಕಾಗೆ ಕಾಗೆ ಕವ್ವ
ಯಾರು ಬತ್ತಾರವ್ವ
ಮಾವ ಬತ್ತಾನವ್ವ

ಹೀಗೆ ಕಾಗೆಯ ಕೂಗಿಗೊಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವಂಥ ಯಾವುದೋ ನಂಬಿಕೆಯ ಸುಳುಹನ್ನೂ ಕೊಡುವಂಥ ರಚನೆಗಳು ಕಾಣಬಂದರೂ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕಿಂತ ರಚನಾಕೌಶಲ ಮೆಚ್ಚುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಶಿಶುಪ್ರಾಸಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಆಟಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಪುರುಷರ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗದ ಪದಗಳು ತ್ರಿಪದೆ ರೂಪದಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಶೃಂಗಾರ, ಹಾಸ್ಯ, ವಿಡಂಬನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಪೂರ್ವ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಲೆ ಆಡಿಸುವಾಗ, ಕಪಿಲೆ ಹೊಡೆಯುವಾಗ, ಬಂಡಿ ಓಡಿಸುವಾಗ, ಮಂದೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವಾಗ ಇಂಥ ಪದಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕೇಳಿಬರುತ್ತವೆ. ಪುರುಷರೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಬೇಸರವನ್ನೂ ರಾತ್ರಿಯ ಏಕತಾನತೆಯನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನೇಕ ಅಶ್ಲೀಲ ಗೀತೆಗಳೂ ಪ್ರೇಮಗೀತೆಗಳೂ ಅವತರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ.

ಕೋಲಾಟ, ವೀರಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತ, ಬೀಸುಕಂಸಾಳೆ, ರಂಗದ ಕುಣಿತ, ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಗೀತೆಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು ಆ ನೃತ್ಯದಷ್ಟೇ ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರೇಮ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಡಂಬನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಾಡುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ವಿರಳವಾದ ಕೆಲವು ಕಥನಗೀತೆಗಳೂ ಕೋಲಾಟಕ್ಕೆ ಅಳವಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನೇ ತಾಳಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹಿಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಡುವ ಕೌಶಲ ಇಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚುವಂತಿರುತ್ತದೆ.

ರಂಗದ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ, ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಹೊರಟಾಗ ತಮ್ಮಟೆಯ ಗತ್ತನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಆ ದೈವವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವಲ್ಲಿ, ಸೋಮನ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೈವಸ್ತುತಿಪ್ರಧಾನ ಗೀತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಅಂಟಿಕೆ – ಪಂಟಿಕೆ (**ನೋಡಿ– ಅಂಟಿಕೆ ಪಂಟಿಕೆ**) ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೀಪಾವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಯುವಕರು ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ, ಊರಿಂದ ಊರಿಗೆ ದೀವಳಿಗೆಯ ದೀಪವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಾಗ ಸುಂದರವಾದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕಥನಗೀತೆಗಳೂ ಬಿಡಿಹಾಡುಗಳೂ ಅಂಟಿಕೆ–ಪಂಟಿಕೆಯ ದೀಪಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ.

ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳ ದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಳ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಊರಿನ ದೇವರೊಡನೆ ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಊರೂರ ಮೇಲೆ ಹೊರಡುವ ತಂಡವನ್ನು ದೀವಳಿಗೆಯ ದಂಡು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಪದವನ್ನು ಹಾಡಬಲ್ಲ ಕುಶಲಿಗಳು, ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಕೋಡಂಗಿಯ ವೇಷಧಾರಿಯೊಬ್ಬ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸೂತ್ರಧಾರನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಭಾಗವಂತಿಕೆಯ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನೇ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೋಡಂಗಿಯ ನೃತ್ಯ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಹಾಡುವ ತಂಡಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾದರೂ ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಮಾನೋಮಿಯ ಹರಕೆಯ ಪದಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ನವರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಯ ಮಠದ ಮಕ್ಕಳು ಅಥವಾ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡದ ಉತ್ಸಾಹಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅಯ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ಊರಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶುಭಕಾಮನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೌಪದಿಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಕೊಂಡು ತಮಗೆ ಕಡಲೆ ಬೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಮ್ಮಯ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

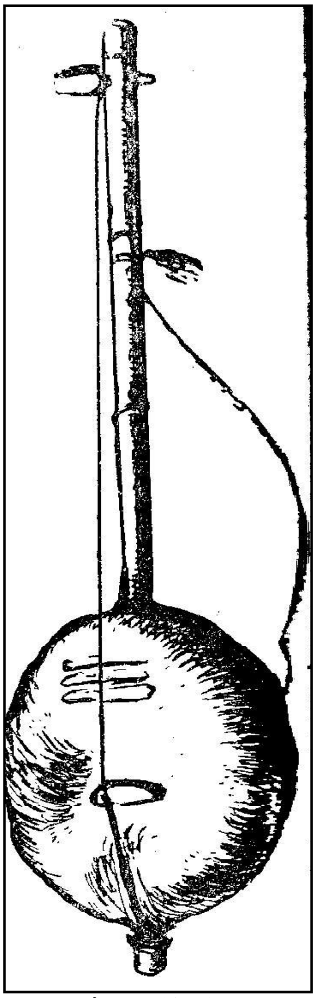

ದೊಂಬಿದಾಸರ ಏಕತಾರಿ

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಟ, ವೀರಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತ, ರಂಗದ ಕುಣಿತ, ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ ಮುಂತಾದುವು ಸಾಮೂಹಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು. ಈ ಯಾವ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನವಾದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಾಲಗೆಜ್ಜೆ, ತಲೆಯ ಪೇಟ, ನಡುವಿಗೆ ಸುತ್ತಿದ ವಸ್ತ್ರ, ನಿಲುವಂಗಿ, ವೀರಗಾಸೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಕೋಲಾಟದಲ್ಲಿ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಇನ್ನಾವ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ರಂಗದ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ತಮ್ಮಟೆ ಪ್ರಧಾನ. ವೀರಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಟೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವಾದ್ಯ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ಖಡ್ಗ ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕರಡೆ, ಸಮೇಳ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಟಾಕುಣಿತ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ್ತೊಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ನೃತ್ಯ. ಈ ಕುಣಿತವೂ ರಂಗದ ಕುಣಿತದ ಗತ್ತನ್ನೇ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಉದ್ದವಾದ ಅಲಂಕೃತ ಗಳುಗಳನ್ನು (ಇದನ್ನು ಬಿರಡೆಕುಣಿತ ಎನ್ನುವುದುಂಟು) ಹಿಡಿದು ಕುಣಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಒಬ್ಬರು ಕುಣಿಯುವ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮನ ಕುಣಿತ, ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿತ, ಲಿಂಗದ ಬೀರರ ಕುಣಿತ, ಪೂಜಾ ಕುಣಿತ, ಕರಗ ಕುಣಿತಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಸೋಮನ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರದ ಕಾಸೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ತಮ್ಮಟೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವಾದ್ಯಮೇಳಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯಲಾಗುವುದು. ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿತ ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದುದು, ಸಾಹಸಯುತವಾದುದು. ಭಾರವಾದ ಅನೇಕ ಗಗ್ಗರ; ನಂದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತರವಾದ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕಾರು ಜನರ ನೆರವಿನಿಂದ ಒಬ್ಬರು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ತಮ್ಮಟೆಯ ಗತ್ತಿಗೆ ಕುಣಿಯುವ ವೈಖರಿ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾದುದು.

ಲಿಂಗದ ಬೀರರು ಲೋಹದ ಅನೇಕ ಬಿರುದಾವಳಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ವೀರಭದ್ರನ ಹಲಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಭರಣಗಳ ಸೊಗಸು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು.

ಪೂಜಾ ಕುಣಿತ ಏಳು ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ಕಳಸಗಳ ದೇವತೆಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು, ಕಳಸದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿ ಕುಣಿಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕೌಶಲಪೂರ್ಣ ನೃತ್ಯ. ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಚಚ್ಚೌಕವಾದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭಾರವಾದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕುಣಿಯುವ ಒಬ್ಬನ ಜೊತೆಗೆ, ಒನಕೆಯನ್ನು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು

ಕುಣಿಯುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತಮಟೆಯ ಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯ ದೊಡ್ಡ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ಕರಗ (**ನೋಡಿ**) ಕುಣಿತ ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತ ಕರಗವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು ನಾನಾ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುವ ಚಾತುರ್ಯದಂತೆಯೇ ಕುಣಿತವೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

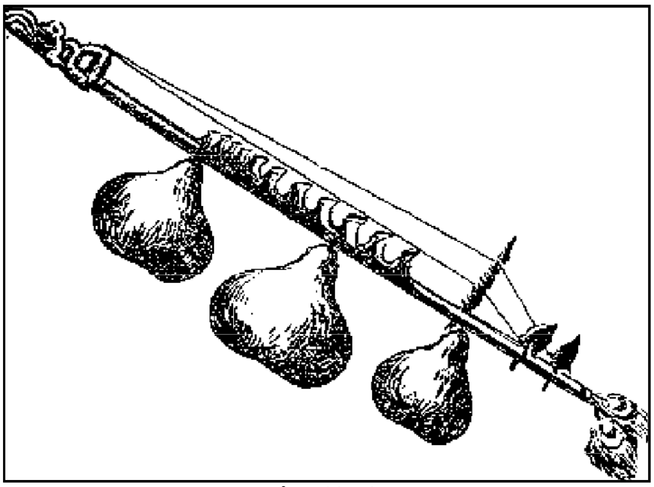

ಜೋಗಿಗಳ ಕಿನ್ನರಿ

ಕೋಲಾಟವೊಂದನ್ನು ಉಳಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಿಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೊ ಧರ್ಮದ, ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಸಿನೆಮಾ ಹಾಗೂ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳಿಂದಾಗಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ, ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳು ಸಮಗ್ರ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೇಳಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮೂಡಲಪಾಯ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಮಾತುಗಾರಿಕೆ, ವೇಷಭೂಷಣ, ಕುಣಿತ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಎರಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಾದ ತೆಂಕತಿಟ್ಟು ಬಡಗುತಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು ಸಮೀಪದ ಹೀಚನೂರು, ಬೆಳ್ಳೂರು ಮಾಗಡಿ ಹಾಗೂ ನಂಜನಗೂಡು ಸುತ್ತಿನ ಮೇಳಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಗಳಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಜನಪದ ಕಥೆ, ಗಾದೆ, ಒಗಟುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಗಣ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಕಲನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಆಚಾರ, ವೈದ್ಯ, ಅಡುಗೆ, ಕ್ರೀಡೆಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಸಾಧನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕಾಣಿಕೆ ಅಲ್ಪವಾದುದೇನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತ ಪಡುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ: ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ದುರ್ಗಸಿಂಹ, ನಯಸೇನ, ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಗಾದೆಗಳ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಜೋಕುಮಾರನ ಉಲ್ಲೇಖ ಶ್ರೀಧರಾಚಾರ್ಯನ ಜಾತಕತಿಲಕದಲ್ಲಿದೆ (1049). ಗಲಗಲಿ ಅಮ್ಮನವರ ಮದುವೆಯ ಹಾಡುಗಳೂ ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮನವರ (18ನೆಯ ಶತಕ) ದಶಾವತಾರದ ಹಾಡುಗಳೂ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯ ಭೀಮಯ್ಯನ ಹಾಗೂ ಸಾವಂತ್ರಾದೇವಿಯ ಹಾಡುಗಳೂ ಜಾನಪದ ಸರಣಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಅಬ್ಬೆ ದುಬಾಯ್ (1816) ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಲ್ಕು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಗಾದೆಗಳನ್ನೂ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ 1871ರ ಮೊದಲೇ ಕೆಲವು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಈ ತೆರನಾದ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕಿಟ್ಟೆಲ್, ಫ್ಲೀಟ್, ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸರೂ ಲಾವಣಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು.

ಹಲಸಂಗಿಯ ಮಧುರಚೆನ್ನ, ಕಾಪಸೆ ರೇವಪ್ಪ, ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ– ಇವರು ಕೂಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಗರತಿಯ ಹಾಡು (1931) ಹೆಣ್ಣಿನ ವಿವಿಧ ಜೀವನದ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಂದರ ತ್ರಿಪದಿಗಳ ಸಂಕಲನ. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾವಲಾಲಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಡುಮಾತಿನ ಸೊಗಸುಗಳು ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಕಾಪಸೆಯವರ ಮಲ್ಲಿಗೆದಂಡೆಯಲ್ಲಿ (1935) ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳೂ ಬರದ ಹಾಡು ಎತ್ತಿನ ಹಾಡಿನಂಥ ಭಾವಪೂರ್ಣ ಹಾಡುಗಳೂ ಎಳ್ಳಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಹಾಡಿನಂಥ ಕಥೆಯ ಹಾಡೂ ಹಾಸ್ಯದ ಹಾಡುಗಳೂ ಇದ್ದು ಇದೊಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಮತ್ತು ಧೂಲಾ ಸಾಹೇಬರ ಜೀವನ ಸಂಗೀತವೆಂಬ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಶೃಂಗಾರ ಲಾವಣಿಗಳಿವೆ.

ಶಿವೇಶ್ವರ ದೊಡ್ಡಮನಿಯವರ ನವಿಲೂರ ಮನೆಯಿಂದ (1952) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಡೆ ಕಾಣದ ಕೂಲಿ, ಅಂಜಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳಿವೆ. ಗದ್ದಿಗೀಮಠದ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿನ ಶಿವಶರಣರ ಚರಿತ್ರೆಗಳೂ ಮಹಾಭಾರತದ ಹಾಡುಗಳೂ ಹಿರಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳೂ ಲೋಕಗೀತೆಗಳೂ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಗೂ ಕೋಲು ಪದಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ. ಎಂ. ಜೀವನ ಅವರ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳೂ, ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರ ಗರತಿಯರ ಮನೆಯಿಂದ (1955), ಹಾರೇಶ ಮೇಟಿಯವರ ಹಂತಿಯ ಪದಗಳು (1960), ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿಯವರ ಸಂಗ್ಯಾ–ಬಾಳ್ಯಾ (1966), ಮತಿಘಟ್ಟ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ ಏಳುಕೊಳ್ಳದ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹಗಳ ಅನಂತರ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ ಬಣ್ಣೀಸಿ ಹಾಡವ್ವ ನನ ಬಳಗ (1968), ವಿರೂಪಾಕ್ಷಗೌಡ ಮತ್ತು ಮುದೇನೂರು ಸಂಗಣ್ಣ ಅವರ ಹಳ್ಳಿಯ ಪದಗಳು (1968) ಮತ್ತು ಜ್ಯೋತಿ ಹೊಸೂರರ ಬೆರೆಸಿ ಇಟ್ಟೇನ ಬೆಲ್ಲ ನೆನಗಡಲಿ (1969) ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿವೆ.

ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳದ ಕೋಡಂಗಿ

ಲಾವಣಿಗಳು: ಹಾಡುವ ಧಾಟಿಗಳ ಗತ್ತಿನ ಕುಣಿತ–ಮಣಿತ ಪ್ರಾಸಗಳ ವೈಖರಿ, ನಾಟಕೀಯ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಹದಿರು, ಹಾಡುಗಾರರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಡುಮಾತಿನ ಮೋಡಿ ಸೇರಿ ಇಲ್ಲಿಯ (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ) ಲಾವಣಿಗಳ ಸೊಗಸು ಅತಿಶಯವಾಗಿದೆ. ಇವು ಗಂಡುಗಾಡಿಯ ಪದಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಶೃಂಗಾರಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದೇಸಿ (ತುರಾಯಿ), ನಾಗೇಸಿ (ಕಲ್ಗಿ) ಎಂಬ ರೀತಿಗಳಿವೆ.

ಪೌರಾಣಿಕ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗಪುರದ ಕುಬಣ್ಣನವರ ವತ್ಸಲಾಹರಣ ಕಥೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾದುದು. "ಜೀವನ ಸಂಗೀತ"ದಲ್ಲಿನ ಸಂಗಣ್ಣನ ಗೋಕುಲಾಷ್ಟಮಿ ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ಶೃಂಗಾರಲಾಣಿ. ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಗೋಪಾಳಪ್ಪ, ಮುರಗೋಡದ ಕುಬಣ್ಣ, ತೇರದಾಳದ ಪ್ರಭುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳ ಅಂಕಿತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೌರಾಣಿಕ ಲಾವಣಿಗಳು ತುಂಬ ಇವೆಯೆಂದು ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವು ಅಚ್ಚಾದಂತಿಲ್ಲ.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಲಾವಣಿಗಳು ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮತ್ತು ಹಲಗಲಿ ಹತಾರ ಕದನ– ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲಾವಣಿಗಳು. ನರಗುಂದ ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ, ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕುಮಾರರಾಮರನ್ನು ಕುರಿತ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ರಜಾಕಾರರ ಒಂದು ಲಾವಣಿಯೂ ಉಂಟು.

ವಾಸ್ತವಿಕ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಒಡ್ಡರವನಿಂದ ಎಲ್.ಆರ್.ಹೆಗಡೆಯವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಲಾವಣಿಯೊಂದು ನಡೆದ ಘಟನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದವನೊಬ್ಬ ಅವಳು ಮಡಿದಮೇಲೆ, ಹುಗಿದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಅವಳ ಹೆಣವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಅದರೊಡನೆ ಭೋಗಿಸಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಅದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಸಂಗ್ಯಾ–ಬಾಳ್ಯಾ ಕಥೆಯ ಹೊಂಗಲ ಸಂಗ್ಯಾ ಲಾವಣಿ ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ, ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಮತ್ತು ಭೂದಾನ ಚಳವಳಿಯ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಲಾವಣಿ ರಚನೆ ಇನ್ನೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸಂಗೀತದ "ಅಪ್ಪರ ಮಾತಿದು" ಎಂಬುದು ನವನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಡಂಬನೆ. ಬಸರಿದ್ದೀನ್ಹೆಸರನ್ನೇನಿಡೂನ, ನೂಲೊ ಲ್ಯಾಕ ಚೆನ್ನೀ (ಮಲ್ಲಿಗೆ ದಂಡೆ). ಖಾಜ್ಯಾಭಾಯಿಯ "ಅಪಸ್ವರದ ಲಾವಣಿಯ ಕಥೆ- ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಮಾಂತ್ರಿಕ ಲಾವಣಿಗಳು, ಮದ್ದುಮಾಟಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದ ಹಾಗೂ ಸ್ತುತಿಯ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. "ನಿರಾಕಾರದಾಗ ನೀರಿನ ಹೊರತು ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ ವಿನಾ", "ಅಚಿತ್ರ ಮಿಕಾ ಒಂದು ಕಂಡೆನಲಾ" ಎಂಬ ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲದೆ ಗುರುವಿನ ಮಹತ್ತ್ವದ ಲಾವಣಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ದೇವುಡು ಅವರು ಸವಾಲ್ ಲಾವಣಿ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನೂ ಝಡಿತಿ ಎಂಬ ಅದರ ಉಪಜಾತಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರಂಗು ಎಂಬ ಶೃಂಗಾರಲಾವಣಿಗಳು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾದುವು. ಉದಾ. ಸಂಪಗಿತೆನೆಯಂಥ ಹುಡುಗ, ಕರಿಹುಡುಗಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಗದ್ದಗೀಮಠದ ದುಂದುಮೆ ಪದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. (ಲಾವಣಿ ಹಾಡುವಾಗ ಸೂರಿನವನು ಜೀಜೀ ಅಥವಾ ಗೀಗೀ ಎನ್ನುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ).

ಲಾವಣಿಕಾರರ ಹೆಸರುಗಳು ಅವುಗಳ ಕೊನೆಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಪರಂಪರೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮಹಾಲಿಂಗಪುರದ ರಾಣಿ-ಕುಬಣ್ಣ, ಹಲಸಂಗಿಯ ಖಾಜ್ಯಾಭಾಯಿ, ಸಿದ್ಧು-ಶಿವಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಸಂಗೂರಾಯಪ್ಪ, ತೇರದಾಳದ ಗೋಪಾಳ ದುರ್ದುಂಡಿ ಮತ್ತು ನೇಮಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಜನವಾಡದ ನಾನಾಸಾಹೇಬ- ಇವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲಾವಣಿಕಾರರು. ಚಾಂದಕೋಟೆಯ ಗುಡುಸಾಹೇಬ, ಕೋರಹಳ್ಳಿಯ ಸಿದುರಾಮ ತಳವಾದ ಮತ್ತು ಕೆರೂರಿನ ಸತ್ಯಪ್ಪ ಈ ಮೂವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್.ಆರ್.ಹೆಗಡೆಯವರು ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಹೊಸ್ತಾನ ಹುಸೇನ ಸಾಹೇಬ ಮತ್ತು ರಾವುಕುವಣ್ಣರ ಹೆಸರುಗಳಿರುವ ಲಾವಣಿಗಳಿವೆ.

ದುಂದುಭಿ ಪದಗಳು : ದುಂದುಭಿ ಮತ್ತು ದುಂದುಮೆ ಪದಗಳು ಹೋಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಪದಗಳಾದರೂ ಇವುಗಳ ತಾಳ-ಲಯ, ಗತಿ, ರಾಗ ಬೇರೆ (ಗದ್ದಗೀಮಠ), ಕಲಿಕಾಲ ಹೋಳಿ, ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ದುಂದುಭಿಗಳು ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ದುಂದುಮೆಯೂ ಉಂಟು. ಕುಮಾರರಾಮನ ದುಂದುಮೆ ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ.

ಕಂಬಿಯ ಪದಗಳು : ಇವನ್ನು ಕಂಬಿ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ಶ್ರೀಗಿರಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಭಕ್ತರು ಶಿವರಾತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಯುಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವರು. (**ನೋಡಿ- ಕಂಬಿಯ ಪದಗಳು**)

ಹಂತಿಯ ಪದಗಳು : ಇವು ಬೈಲುಸೀಮೆಯ ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಾಡುಗಳು, ಜಾತಿಗರ

ಸೋಮನ ಕುಣಿತ

ಚೌಡಯ್ಯ, ಕಿನ್ನರಿ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ, ಮಾದರ ಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಮೇದಾರ ಕೇತಯ್ಯ, ಬಿಜ್ಜ ಮಹಾದೇವಿ, ಬೇಡರ ಕನ್ನಯ್ಯ, ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶರಣರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮೇಲೆಯೂ ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಹಂತಿ ಹೊಡೆಯುವಾಗಲೂ ಏತ (ಮೋಟೆ) ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುವರು. ನಡುವೆ ಹಾಸ್ಯದ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಣಯಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವದ ಸೂತ್ರಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುವರು. ಹಂತಿಯ ಪದಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿ ಸಾವಳಗೇಶ.

ಡೊಳ್ಳಿನ ಪದಗಳು : ಬೀರೇದೇವರ ಸ್ತುತಿಪದಗಳೂ ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಂಖ್ಯತೊಂಡನ ಕಥೆ. ರಘುಪತಿಯ ಕಥೆಗಳೂ ಕುರುಬರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಹೋಳಿಯ ಪದಗಳು : ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮಂಗ್ಯಾನ ದುಂದುಮೆಯಂಥ ಶೃಂಗಾರ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹರಿಜನರೂ ಕಸಬಿಯರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕೈಗೆ ಕೈ ಕೊಟ್ಟು ಹಾಡುವ ಈ ಶೃಂಗಾರದ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ಲೀಲತೆ ಇಣಕಿ ಹಾಕಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ.

ಪೂಜಾ ಕುಣಿತ

ಕರ್ಬಲಾ ಪದಗಳು : ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಹಸನ್ ಮತ್ತು ಹುಸೇನರ ಬಲಿದಾನದ ಕಥಾನಕಗಳಿವು. ಅಲವಿ ಪದಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಡುಮಾತಿನ ಸರಳಸೌಂದರ್ಯವೂ ಶೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಶೋಕದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಭಾವನೆಗಳೂ ಇವೆಯೆಂದು ಬಿ. ಎ. ಸನದಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಜೋಗಿಯರು, ಗೊಂದಲಿಗರು : ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥಾನಕಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಕಿಂದರಿಜೋಗಿಗಳು ಬೇರೆ. ಸವದತ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಕೊಕಟನೂರಿನ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಜೋಗಿಯರು ಬೇರೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಜೋಗಿಯರು ಎನ್ನೂ ಇತರ ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಗೊಂದಲಿಗರು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ತುಳಜಾಭವಾನಿಯ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಬೆಳಗಿನವರೆಗೆ ಕುಣಿಯುವರು. ಜೋಗಿಯರೂ ಗೊಂದಲಿಗರೂ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಒಂದೇ ಕಥೆ ಹೇಳಿದರೂ ಹಾಡುವ ದನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಚೌಡಿಕೆವಾದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವಿದೆ. ಅಡವಿಗೆ ಗುರಿಯಾದ ರಾಜ ರಾಣಿಯರ ಕಥೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುವುದುಂಟು. ಗೊಂದಲಿಗರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಶೇಖರ-ರಾಜಶೇಖರ ಕಥೆಯೂ ಜೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹಿತ ಕುಮಾರ-ಬಸಂತಕುಮಾರರ ಕಥೆಯೂ ಒಂದೇ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣ, ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಕನ್ನಡ ವೀರರ ಕಥೆಗಳೂ ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾವೇರಿ ಕಡೆಯ ಗೊರವರು ಮೈಲಾರಲಿಂಗನ ಅವತಾರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಂಗಸರ ಹಬ್ಬದ ಹಾಡುಗಳು : ಅರಳೆಲೆ ಬಸವನ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿನ ಕೋಲುಹಾಡು ಮತ್ತು ಇತರ ಹಾಡುಗಳು, ಗುಳ್ಳವ್ವನ ಪೂಜೆಯ ಹಾಡು, ನಾಗರಪಂಚಮಿಯ ಜೋಕಾಲಿಯ ಹಾಡು, ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ಅಷ್ಟಮಿಯ ಜೋಕುಮಾರನ ಪೂಜೆಯ ಹಾಡು ಮತ್ತು ಗುರ್ಚಿಯ ಹಾಡು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುವು. ಬನ್ನಿಹಬ್ಬ, ಶೀಗಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಗೌರೀಹಬ್ಬ, ದೀವಳಿಗೆ, ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಹೋಳಿ, ಯುಗಾದಿ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬಗಳ ಹಾಡುಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದದ ವೈವಿಧ್ಯ, ವೈಪುಲ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾರದ ಹಾಡುಗಳು : ಎಲ್ಲ ವಾರಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹಾಡುಗಳಿವೆ. ಮಂಗಳ ಗೌರಿಯ ಹಾಡು, ಶುಕ್ರವಾರದ ಹಾಡು ಇತ್ಯಾದಿ. ರವಿವಾರ ರಾಮನ ಹಾಡು, ಸೂರ್ಯನ ಹಾಡು. ವೈಷ್ಣವರು ಗುರುವಾರ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಗುರುಗಳ ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲಸದ ಹಾಡುಗಳು : ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಗರತಿಯರು ಬೀಯಿಸುವಾಗಲೂ ಕುಟ್ಟುವಾಗಲೂ ತೊಟ್ಟಿಲು ತೂಗುವಾಗಲೂ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ಜಾನಪದದ ತನಿಕೆನೆಯಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಡ ಮೂಡಿವೆ. ಪಟ್ಟ ಪಾಡೆಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟು ಹಾಡಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಥನಕವನಗಳು : ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವಾಗಲೂ ಗೋದಿ ಕೀಳುವಾಗಲೂ ಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ದೇವರ ಭಕ್ತಿ–ನೈವೇದ್ಯವೆಂತಲೂ ಅನೇಕ ಕಥನಕವನಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಶರಣರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ವೀರಶೈವ ಮಹಿಳೆಯರು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಹ ಹಂತಿಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ

ಲಿಂಗದ ಬೀರ

ಬಳಸುವುದಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಪನಾರಮ್ಯವಾದ ಸುಂದರ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರ್ಜುನಜೋಗಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬವನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಗದ್ದಗೀಮಠರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೋಲುಪದಗಳು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೋಲುಹಾಕಿ ಹಾಡುವಂಥದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವ, ಗಂಗೆ, ಗೌರಿಯರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಕಥೆಗಳೂ ಮಲವ್ವೆ ಸೆಟ್ಟಿ, ಸಿರಿಯಾಳ–ಚೆಂಗಳೆ, ಬಸವಣ್ಣ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲದೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಕಥೆಯೂ ಸೇರಿವೆ. ಸಣ್ಣ ಸೊಸೆ ಭಾಗೀರಥಿಯ ಹಾಡು, ಕೊರವಂಜಿ ಹಾಡು, ಬರದ ಹಾಡು, ಪರಿಗೋಲ ಹಾಡು, ಗುಣಸಾಗರವ್ವನ ಹಾಡು, ಹೇಮರೆಡ್ಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಹಾಡು, ಕುಮಾರರಾಮನ ಹಾಡು, ಮಲ್ಲ–ಮಲ್ಲಾಣಿಯರ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪೌರಾಣಿಕ ಜನಪದ ಕಥನಕವನಗಳು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ.

ಕಥೆಗಳು : ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ ; ಆದರೆ ಸಂಗ್ರಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಊರು, ಕೇರಿ, ಕೆರೆ–ಕೊತ್ತಳ, ಹೊಳೆ ಹಳ್ಳ, ಮನೆ, ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಗೂ ಕಥೆಗಳುಂಟು. ಬಸವಣ್ಣ ಪಟ್ಟೆ, ನೆಟ್ಟಗಲ್ಲ–ಚಾಹುರ, ಕಲ್ಲಗುತ್ತಿ, ಹೊಲ ಇವೆಲ್ಲ ಐತಿಹ್ಯದ

ಡೊಳ್ಳು ಕುಣಿತ

ಮಾದರಿಗಳು. ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಉದಾ. ಉಗಾರದ ಪದ್ಮಾಂಬೆಯ ಕಥೆ. ಅನೇಕ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಚಿಂಚಲಿ ಮಾಯಮ್ಮ, ಸವದತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಬಾದಾಮಿ ಬನಶಂಕರಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮಹಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದ ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಹಲವಿದೆ. ಅನೇಕ ಹೆಳವರು (ಹಳೆಯರು) ಹೇಳುವ ಹೊಗಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆತನಗಳ ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಗೊಂದಲಿಗರೂ ಕಿಂದರಿಜೋಗಿಗಳೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಂಪೂ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಪಂಡಿತ ಕವಲಿ, ಸಿಸು ಸಂಗಮೇಶ, ಮೇವುಂಡಿ ಮಲ್ಲಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕರು ಶಿಶು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಷಾ ಮಿರ್ಜಿಯವರ ಹಾಗೂ ವಾಡೇದ ಅವರ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ.

ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಹೇನಿಯ ಕಥೆ. ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗೊಂಬೆಯ ಕಥೆ, ಚೋಟಪ್ಪನ ಕಥೆ, ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರು ಹೇಳಿದ ಒಂಟೆ ಮೇಲಿನ ಶಹಜ್ಯಾನ ಕಥೆ, ನೆಲಗಡಲೆ ಕಾಲಿನ ಕಥೆ. ಗದ್ದಗೀಮಠರು ತಿಳಿಸಿದ ಕರಿಗಡುಬಿನ ಕಥೆ– ಇವು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಥಾಸಂಪತ್ತಿನ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಹೆಗಡೆಯವರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿನ ಬಣಜಿಗರ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಥೆ, ಬಾಂಬಿ ರಾಕ್ಷಸಿ, ಆನೆ ಹೊಡೆದ ಮಹಾರಾಜನ ಕಥೆ, ಬೆಳ್ಳಿಕಟ್ಟೆ ಚಿನ್ನದ ಗಿಡದ ಕಥೆ, ರುದ್ರಶೇಖರ ಮಹಾರಾಜನ ಕಥೆ ಮುಂತಾದುವು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಥೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಒಗಟುಗಳು : ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಒಡಪುಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ (1946). ಗದ್ದಿಮಠರು ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವು ಒಗಟುಗಳು ಕೃಷ್ಣರುಕ್ಮಿಣಿಯರ ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಬೆಟಗೇರಿಯವರು ಅನೇಕ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. [ನೆಲ್ಲನೊಳಗಿನ ಮರಿ (ಚುರುಮರಿ), ರಾಟೆಯ ಕುರಿತಾದ ಅಡ್ಡಂಗಿ ಜುಡ್ಡಂಗಿ ಒಗಟು ಇತ್ಯಾದಿ]. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರ "ಗರತಿಯರ ಮನೆಯಿಂದ" ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಒಗಟುಗಳಿವೆ.

ಗಾದೆಗಳು : ಕಿಟ್ಟೆಲರ ಅರ್ಥಕೋಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಗಾದೆಗಳಿವೆ. ಬೈಲುಸೀಮೆಯ ಗಾದೆಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಇನ್ನೂ ಇದೆ.

ಜಾನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ : ದೊಡ್ಡಾಟ, ಸಣ್ಣಾಟ, ಕಿಳ್ಳಿಕ್ಯಾತರ ಆಟ, ಮೂಡಲ ಪಾಯ– ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವೈವಿಧ್ಯದ ಆಟಗಳಿವೆ. ಸಂಗ್ಯಾ–ಬಾಳ್ಯ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಪ್ರಭಾವ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಪಾಲದವರು, ಚೌಟಿಗೆ (ಚೌಡಿಕೆ)ಯವರು, ಗೊರವರು ಹಾಗೂ ಇತರರ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಲಾವಣಿಗಳು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಗ್ರಹ ವಿಠೋಬ ವೆಂಕನಾಯಕ ತೊರ್ಕೆಯವರಿಂದ 1933ರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಬಹುಪಾಲು ಜಾನಪದದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿಲ್ಲ. ತೊರ್ಕೆಯವರ "ಹಳ್ಳಿಯ ಹಾಡುಗಳು" ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಬತ್ತ ಕುಟ್ಟುವಾಗ ಹಾಗೂ ಬಾಲರನ್ನಾಡಿಸುವಾಗ ಹಾಡುವ ಸುಂದರ ತ್ರಿಪದಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಮ. ಗ. ಶೆಟ್ಟಿಯವರ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹಾಡು (1938) ಬೆಳಂಬಾರ ಭಾಗದ ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತದ ಪದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅವರು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ದೇಸಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಜೀವನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು. ಆತ್ಮಾರಾಮ, ವೆಂಕಟರಮಣ ಕೆರೇಕೈ, ಭಾಗೀರಥಿಬಾಯಿ ಬಳಗುಂಡಿ, ಬಾಳೆಗದ್ದೆ ಶಿವರಾಮ ಹೆಗಡೆ, ಸಾವಿತ್ರೀಬಾಯಿ, ಸುಬ್ರಾಯ ಜೋಶಿ ಮೂಲೆಮನೆ, ಜಾಗನಳ್ಳೀ ಗಣಪತಿ ಹೆಗಡೆ, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗಡೆ ಗಂಗಾಜಿ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಭಟ್ಟ ಕಡತೋಕಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಯೋ ಶೇಖರಿಸಿಯೋ ಜಾನಪದದ ಪೋಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಮಟೆಯ ಜಿ.ಆರ್. ಹೆಗಡೆಯವರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸಂಕಲನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮಜೀವನ ಮತ್ತು ಇತರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್.ಆರ್.ಹೆಗಡೆಯವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಕ್ಕನ ಪದಗಳು ಎಂಬ ಸಂಕಲನ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ನೂರಾರು ಕಥನಕವನಗಳೂ ಬಿಡಿಹಾಡುಗಳೂ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೂ ಇವರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲುಂಟು.

ಗೋಕರ್ಣದ ಕೆ.ಜಿ.ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು, ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿಯವರು ಹಾಡು–ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊನ್ನಾವರದ ಎನ್.ಆರ್.ನಾಯ್ಕ ದಂಪತಿಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನು, ಇತರ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಕೋಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆರ್.ಎಸ್.ಪಂಚಮುಖಿಯವರ "ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಗೀತಗಳು" ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಹಾಡುಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಗೋಕರ್ಣದ ಸಣ್ಣಭಡತಿ ಗಣಪಕ್ಕ, ಪನ್ನಿ ಲಕ್ಷೀಬಾಯಿ, ಭಟಕಳದ ಶಾಂತೀಬಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಹೆಂಗಳೆಯರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸರೋಜಿನಿ ಮಹಿಷಿಯವರು ಕಲೆಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಮತಿಘಟ್ಟ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ "ನಾಡಪದಗಳು" ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿನ ಹವ್ಯಕರ ಹಾಡುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆಂಗಸರು ಹೇಳುವಂಥವು. ಇವು ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ, ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳು, ಹಾಗೂ ಶಿಶು ಸಂಗೋಪನೆ ಮುಂತಾದ

ಮನೆವಾರ್ತೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ, ದೇವತಾಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಭಾವಿ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಗದ್ದೆ, ಬೇಸಾಯ, ಕೂಲಿನಾಲಿ, ಮಾಡಿ ಜೀವಿಸುವ ಅಶಿಕ್ಷಿತ ಒಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತಿಯಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹಾಲಕ್ಕಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರು, ನಾಮಧಾರಿಗಳು, ಗ್ರಾಮೊಕ್ಕಲು, ಅಂಬಿಗರು, ಜೋಗಿಯರು, ತೊಮಾರಪಂತರು, ಗೊಂಡರು ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಕೋಟೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು, ಕರೆ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಮುಖ್ಯರು.

ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳು : ವಿವಿಧ ದೇವಾಲಯಗಳ ಜಾತ್ರೆ, ನವರಾತ್ರಿ, ಗಂಗಾಷ್ಟಮಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾನಿಕ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಹಾಡುಗಳ ವರ್ಗವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಪಂಚಮುಖಿಯವರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳು ಬಹಳವಾಗಿವೆ. ಮದುವೆಯ ವಿವಿಧ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನಾಕ್ಷಿಕಲ್ಯಾಣ, ಉಷಾ-ವಿವಾಹದಂಥ ಕಥನಕವನಗಳು ವಾದವಿವಾದವೂ ಇತರ ಹಾಡುಗಳೂ ಉಂಟು.

ಭಾವ, ಭಾಷೆಗಳ ಸಹಜತೆ ಸರಳತೆ ಲಾಲಿತ್ಯ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ದೀಪಾವಳಿಯ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹಾಡು, ತುಲಸಿ ಮದುವೆಯ ಹಾಡು ಗಂಟೆಹಬ್ಬದ ಗೋಪೂಜೆ ಹಾಡು, ಗಂಗಾಷ್ಟಮಿಯ ಗಂಗೆಯ ಕಥೆಯ ಹಾಡು, ಕೃಷ್ಣಾಷ್ಟಮಿಯ ಕೃಷ್ಣನ ಹಾಡುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಶಿರಸಿಯ ಭಾಗದ ಹರಿಜನ ಹೆಂಗಸರ ಶಿರಸಿ ಅಮ್ಮನವರನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಪದಗಳು, ಗುತ್ತಿ ಜಾತ್ರೆಯ ಪದಗಳು, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲಿನ ಹಾಡು, ಕೆರೆ ತೆಗೆಯುವ ಹಾಡು-ಮುಂತಾದವು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಬೇಕಾದವು.

ಹಾಲಕ್ಕಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹಾಗೂ ಗೊಂಡರ ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ಯಾತ್ರೆಯ ಹಾಡುಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ತ್ರಿಪದಿಗಳು : ಜೀವನದ ವಿವಿಧ ಅನುಭವಗಳು ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣನೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಯುತ ಭಾವನೆಗಳು ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹವ್ಯಕರ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿಯರ ಶಿಶುಗಳ ಲಾಲಿಯ ಹಾಡುಗಳೂ ಬತ್ತ ಕುಟ್ಟುವ ಹಾಡುಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ.

ಕೃಷಿ ಪದಗಳು : ಗದ್ದೆ ಬಿತ್ತನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆ ಕೀಳುವಾಗಲೂ ಬತ್ತದ ಕದಿರುಗಳನ್ನು ತರುವಾಗಲೂ ಬತ್ತ ಅಳೆಯುವಾಗಲೂ ಹರಿಜನ ಹೆಂಗಸರು ಬತ್ತವನ್ನು ಬೇಡುವಾಗಲೂ ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಳುಂಟು.

ಕಥನಕವನಗಳು : ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಕಥನಕವನಗಳ ಗಣಿ. ಜೋಗಿಯರ ಮಹಾಭಾರತದ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕಥೆಗಳ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯವು. ಮಹಾಭಾರತದ ಅನೇಕ ಜಾನಪದ ಕವನಗಳು ಹಾಲಕ್ಕಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿಯೂ ನಾಮಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಟಕಳದ ಗೊಂಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಜೋಗಿಯರ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿ ಪಗಡೆಯಾಡಿ ಕೌರವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು, ಸುಭದ್ರಾಕಲ್ಯಾಣ, ಜೋಗಿಯರ ಹುಟ್ಟಿನ ಕಥೆ, ಗೊಂಡರ ಗುರದೇವನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಭೀಮ ಹೆಣ್ಣುವೇಷದಲ್ಲಿ ಗುರು ದೇವನನ್ನು (ಕೌರವ ?) ಕೊಲ್ಲುವುದು, ಹಾಲಕ್ಕಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಭೀಮ ಕೆಂದಾಳಿರಾಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಮತ್ತು ಶಂಬರಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದ ಕಥೆಗಳಂಥ ಜಾನಪದ ಸರಣಿಯ ಭಾರತ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ರಾಮಾಯಣದ ಮತ್ತು ಭಾಗವತದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಥೆಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಜಾನಪದ-ಪುರಾಣಕಥೆಗಳ ಹಾಡುಗಳಿವೆ. ಶಿವನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಮಣ್ಣಿನುಂಡೆಗಳನ್ನು ಒಗೆದಾಗ ಅದರಿಂದ ಗಣಪತಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಕುಂತ್ಯಮ್ಮನ ಮಗ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಬಿಸಿಲುರಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವಂತೆ ಶಾಪ ಪಡೆದದ್ದು ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಗದ್ದೆ ನೆಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಥನಕವನಗಳನ್ನೂ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಜಾಯಿ-ಮಾಯಿ ಗಾಣಿಗನ ಕಥೆ, ಗುಣಸಾಗರಿಯ ಕಥೆ, ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಕಥೆ, ಕಾಸರಗೋಡು ತಿಮ್ಮಣ್ಣನ ಕಥೆ, ಸಿರಿಕೌಲಿಯ ಕಥೆ, ಶಿವನೊಡನೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೇಡಿದ ಎಲೆಗೌರಿಯ ಕಥೆ, ಕಾಣ್ ಕಾಣ್ ಕನ್ನಡಿ, ರಾಮ ರಾಮಾ ತಂದನಾನಾ, ಏ ಗಿಣಿ ಏ ಗಿಣಿಯೇ, ನದ್ಯಾನ್ ಹೇಳೋ, ತುಂಬೆ ತುಂಬೆ, ಲೋಲೋ ಲುತ್ತುಂಬೆ, ಕತುನವೆ ತಾನ, ಸುವ್ವೆ ಸುವ್ವೆ, ಸುವ್ವಾಲಿ, ಜೀಜೀಜೀ- ಮುಂತಾದ ಪಲ್ಲವಿಯ ಅಸಂಖ್ಯ ಕಥನಕವನಗಳಿವೆ. ಸಂದಾಮನ ಹಾಡು, ಗುಣಸಾಗರಿಯ ಕಥೆ, ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ, ಸೀತಾವನದಾಸ, ಇತ್ಯಾದಿ, ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ, ಸಾವಂತಾದೇವಿ ಅಥವಾ ಭೀಮವ್ವ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ರಚಿತವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಲ್ಪಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಗುಮಟೆ ಪದಗಳು : ಜೋಗಿಯರ ಮತ್ತು ಗೊಂಡರ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಗಂಡಸರ ಹಾಡುಗಳು ಬಹ್ವಂಶದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಆಗಿವೆ. ಹಾಲಕ್ಕಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರು, ಕೋಮಾರಪಂತರು, ಗಾಡಿಗರು, ಉಪ್ಪಾರರು, ಅಂಬಿಗರು, ಮುಕ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೊಗಸಾದ ಕಥನ ಕವನಗಳು, ದೇವರ ಸ್ತುತಿ ಪದಗಳು, ತತ್ತ್ವಪದಗಳು, ಹೋಳಿಪದಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಸುಗ್ಗಿ ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳೂ ಗಂಡಸರ ಪದಗಳೇ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗುಣಕ್ಕಿಂತ ತಾಳದ ಗತ್ತಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಶೃಂಗಾರದ ಆಮೋದ, ದೇವರ ಸ್ತುತಿ, ಮತ್ತು ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳು ಈ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ.

ಸುಗ್ಗಿ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಕಥನ ಕವನಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರಾದರೂ ತುಂಡುಪದಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಂಗುಲಾಲ ಪಲ್ಲವಿಯ ಸುಗ್ಗಿ ಪದಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಸುಗಾವಿಯ ಹೊಲೆಯ ಹರಿಜನರ ಸುಗ್ಗಿ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಗರಿ ಬಂದಾದ ಹೊಲಕೆ ಎಂಬಂಥ ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳಿವೆ.

ಅಂಬಿಗರ ದೋಣಿ ಹಾಡುಗಳು : ಅಂಬಿಗರ ದೋಣಿ ಹಾಡುಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗದೆ, ಹಳೆತಲೆಗಳು ಮರೆಯಾದಂತೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಎಲ್. ಆರ್. ಹೆಗಡೆ ಅವರು ಗುಮಟೆ ಪದಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಹೆಂಗಸರ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದುದುಂಟು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು : ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಕಥಾಪರಂಪರೆ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಗುಮಟೆಪದಗಳೂ ಜೋಗಿಯರ ಪದಗಳೂ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಕಣಜಗಳು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಡಕೆಗೆ ಕೊಳೆರೋಗ ಬಾರದಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಲು ಕೊಟ್ಟೆಕಟ್ಟುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಡಕೆ ಸಿಪ್ಪೆ ಸುಲಿಯುವಾಗಲೂ ಕೆರೆಕಟ್ಟುವಾಗಲೂ ಗಜನಿಯ (ಚೌಳು ಭೂಮಿ) ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟುವಾಗಲೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿವಾಗಿ ಜನ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಥೆ ಹೇಳುವ ರೂಢಿಯಿದೆ.

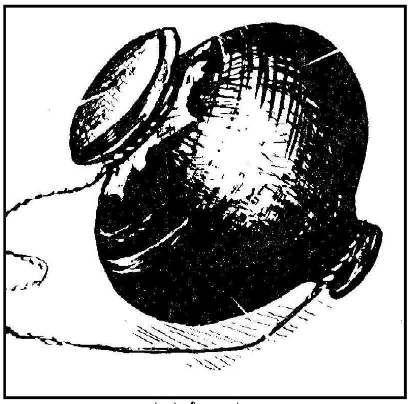
ಗುಮಟೆ ವಾದ್ಯ

ಪಟ್ಟಣದ ರಾಮಭಟ್ಟ, ಕೆಕ್ಕಾರ ಸುಬ್ರಾಯ ಗುನಗ, ವಂದೂರ ಈರು ಭಂಡಾರಿ, ಬಾಡದ ನಾರಾಯಣ ಭಂಡಾರಿ, ನವಿಲಗೋಣಕಥೆ, ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, ಬೆತ್ತಗೇರಿ ಜೋಯಿಸರು, ಇಡಗುಂಜಿ ನರಸಿಂಹಭಟ್ಟರು, ಬಾಡದ ಮಹಾದೇವಭಟ್ಟ, ದೇವನೀಮತ, ಕಾನಗೋಡ ನರಸಿಂಹಜ್ಜ- ಇತ್ಯಾದಿ ಹಳೆತಲೆಮಾರಿನ ಹಿರಿಯ ಕಥೆಗಾರರಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎಲ್. ಆರ್. ಹೆಗಡೆಯವರು ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತೈದು ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಲೇಖಕರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜಿ. ಆರ್. ಹೆಗಡೆಯವರ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ "ಲೋಕಪ್ರಿಯ ಕಥೆಗಳು" ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿಯವರು ಗೋಕರ್ಣದ ಮಣಿಭದ್ರನ ಕಥೆಯ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನೂ ಸೌತೆಪಲ್ಲೆ ಕುರಿತ ಒಂದು ಅಂತೆ-ಕಂತೆಯನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳನ್ನು ರಂಜಿಸುವ ಗುಡುಗುಡು ಗುಮ್ಮಟದೇವರು ಹೋತಪ್ಪರಾಯನ ಕಥೆ, ಹುಲಿಗೆ ನಾಮಹಾಕುವ ಕಥೆ, ಐಬಾಯಿಹುಲಿಯ ಕಥೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಕಥೆಗಳಲ್ಲದೆ, ಆಲಾಜಾಯಿ ಹೂವಿನ ಕಥೆ, ಸುಟ್ಟವು (ಎಂಬ ಕಜ್ಜಾಯ ಬೆಳೆಯುವ) ಮರದ ಕಥೆ, ನದಿ ನಿದ್ರಿಸುವ ಕಥೆ, ವಡೆಮರನ ಕಥೆ, ಕೆಸುವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಕಥೆ, ಮಡಹಾಗಲಕಾಯಿ ಕಥೆ- ಮುಂತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಮದ್ದೂದ್ರಾಯನಂಥ ಹೆಡ್ಡರ ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಪ್ರೌಢ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳ ಭಾಗ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಭಾನುಮತಿಯ ಕಥೆ, ಯುಕ್ತಿರಾಜ-ಮೈನಾವತಿ, ರಾಜಕುಮಾರಿಯ ನ್ಯಾಯತೀರ್ಪು, ಹೆಣ್ಣು-ಗಜನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣು, ಎಂದೂ ಅರಳದಿದ್ದ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ತಮ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳಿವೆ ಸರಿದೊರೆಯಾಗಿವೆ. ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಥೆಗಳುಂಟು. "ಬಂಗಾರದ ಕಾಲುದೀಪ"ದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯೇ ಮಗಳನ್ನು ಮೋಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಧಿ ಬರೆದ ಬರಹದಲ್ಲಿ (ಅಪ್ರಕಟಿತ) ಮಗನೇ ತಿಳಿಯದೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ವೃತ್ತಾಂತವಿದೆ. ಜಾನಪದ ಕಥಾಮೃತದ "ಅವಳ ಮಗನೇ ಅವಳ ಗಂಡ" ಕಥೆಯ ವಸ್ತುವೂ ಇದೇ. ಆದರೆ ತಾಯಿ ಮಗನಿಂದ ಮಗುವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಕಥೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಣ್ಣನೇ ತಂಗಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಮದುವೆಯಾಗಲೆಳಸುವ ಬಿಂಬಾಲಿಯ ಕಥೆಯಿದೆ.

ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಥೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. "ಯುಕ್ತಿರಾಜ-ಮೈನಾವತಿ"ಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮೂರು ಕಥೆಗಳಿವೆ.

ಸ್ಥಳಕಥೆ-ದಂತಕಥೆ ಬಹಳ ಉಂಟು. ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯ ಇನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬರೇ ರುಂಡವನ್ನು ಹಡೆದ ಕಥೆ, ಮುತ್ತಿನ ಗೊಂಚಲನ್ನು ಮೇಯುವ ಐರಾವತ, ಒರಳ ಕಲ್ಲುಗುಂಡನ್ನು ನುಂಗಿ ಅರವತ್ತು ಖಂಡುಗದನ್ನವನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಧಾಂಡಿಗ ಮುಂತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸರಣಿಗಳಿವೆ.

ಅನೇಕ ಕಥೆ–ಗಾದೆಗಳಿವೆ. "ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಿಕ್ಕ–ಉಂಡರೆ ಮಲಗ" ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಒಂದು ಗಾದೆ–ಕಥೆ. "ಅದೇ ಭಟ್ಟ ಸೋದೆಗೆ ಹೋದ" ಎಂಬುದು. ಯಂಕು ಪಣಂಬೂರಿಗೆ ಹೋದ ಕಥೆಯಂಥದು. ಅರಸನ ಮಗಳಿಗೆ ಬತ್ತದ ಸುಂಗು (ಸೂಜಿಯಂಥ ತುದಿ) ನಟ್ಟಿದ್ದು ಅಶ್ಲೀಲ ಗಾದೆ–ಕಥೆ.

ಒಗಟುಗಳು : ಮ. ಗ. ಶೆಟ್ಟಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಅರವತ್ತು ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದುದುಂಟು. ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಗ–ನೆಂಟರ ಕಡೆಯವರು ಇದಿರುಬದಿರಾಗಿ ಕೂತು ಸೋಬಾನೆ, ಒಗಟುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಪದ್ಧತಿಯ ಐವತ್ತು ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಧದಷ್ಟನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಗಾದೆಗಳು : ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಯ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಗಾದೆಗಳುಂಟು. ಎಲ್. ಆರ್. ಹೆಗಡೆಯವರು ಮುನ್ನೂರರಷ್ಟು ಹೊಸ ಗಾದೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಗೌ ಅವರ ನಮ್ಮ ಗಾದೆಗಳು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಗ್ರಹ.

ಜನಪದ ನಾಟಕ : ಯಕ್ಷಗಾನ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಹಳ್ಳಿ ಹಾಡುಗಳು ಯಕ್ಷಗಾನ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿವೆ. "ಧುಂಡೋಜಿಯಂಥಾ ಪುಂಡ ಶಿಪಾಯೀ ಮಂಡಲದೊಳಗಿಲ್ಲ" ಎಂಬುದು ಹಾಸ್ಯಗಾರನ ಒಂದು ಹಾಡಿನ ಪಲ್ಲವಿ.

ಭಟಕಳ ಭಾಗದ ಜೋಗಿಯರಲ್ಲಿ ಆನೇಶೇಖರ ಮಹಾರಾಜನ ಕಥೆಯನ್ನು ಜನಪದ ಗೀತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ಅಭಿನಯಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜನಪದ ಆಟವಿದೆ. ಹಗರಣ (ಪಗರಣ) ಎಂದು ಜಾತ್ರೆಗಳ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಸೋಗುಗಳನ್ನಭಿನಯಿಸುವಾಗ ಬಳಸುವ ಪದಗಳಿವೆ.

ಉದಾ : ಅಣ್ಣ ಬಂದ ಬಾಳ ದಿನದಿನಕ

ಕಂಬಳಿ ಮೇಲೆ ಕುಳಿರಣ್ಣ ಉಣಲಾ ಕ

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿಯ ಹಾಗೂ ಕುಣಬಿ ಮರಾಠಿಗಳ ರಾಮಾಯಣ ಭಾರತಗಳ ಹಾಡುಗಳೂ ಇತರ ಹಾಡುಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಎಲ್.ಆರ್.ಎಚ್.)

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಕೊಡುಗೆ ಗಮನೀಯವಾದುದು. ವಿವಿಧ ನಂಬಿಕೆಗಳ, ರೀತಿನೀತಿಗಳ ಆಗರವಾಗಿದೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಸೆರಗು.

ಭೂತಾರಾಧನೆ ಇಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಇದು ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿದೆ. ಚಂದ್ರಯಾತ್ರೆಯ ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲೂ ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಭೂತಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ನೇಮ, ಕೋಲ, ಅಯನ, ಮೆಚ್ಚಿ, ಬಂಡಿ, ತಂಬಿಲ, ಅಗೆಲು– ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ರೀತಿಗಳಿವೆ. ವರ್ಷದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದ ಈ ಭಾಗದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ವಿನೋದ ವೇಷಗಳಾಗಿದ್ದೂ ಕೆಲವೊಂದು ನಂಬಿಕೆಗಳ ನೆರಳನ್ನು ಹೊದ್ದಿರುವ ಆಟಿಕಳೆಂಜ, ಸೋಣಜೋಗಿ, ಕೋರತನಿಯ ಸಿದ್ದವೇಷ, ಎರುಕೋಲ, ಕುದುರೆಕೋ, ಗೊಂದಲ ಕುಣಿತ– ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂತಪೂಜೆಯ ಪ್ರಭಾವ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. ಭೂತೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ವೇಷಧರಿಸುವವರು ಪಂಬದ, ಪರವ, ಪಾಣಾರ ನಲ್ಕೆಯ, ಮಲೆಯ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಕೆಳವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದವರು. ಭೂತಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಕುಣಿಕೆ, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ, ವಾದ್ಯವಾದನ, ಆಭರಣ ವಿಶೇಷ, ಮುಗ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಖಿಡ್ಸಲೆ, ಮಣಿ, ಕೂಚಿ, ಗಿಂಡೆ, ಗಗ್ಗರ, ಮಣಿ, ಮಂಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ತರದ ಕಲಾಪರಿಕರಗಳು ಸಮ್ಮಿಳನಗೊಂಡಿವೆ. ಭೂತದ ಶೃಂಗಾರಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಅಣಿಯ ವೈವಿಧ್ಯ, ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಅಭ್ಯಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶವಾದ ಪಾಡ್ದನಗಳಲ್ಲಿ (**ನೋಡಿ– ಪಾಡ್ದನ**) ಹೆಚ್ಚಿನವು ಭೂತಾರಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳೇ.

ಅಭಿಜಾತವಾಗಿದ್ದೂ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದದ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಪ್ರಭಾವಬೀರಿದ ಕಲೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ. ತೆಂಕು ಮತ್ತು ಬಡಗು ಈ ಎರಡೂ ತಿಟ್ಟುಗಳು ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ.

ದೇವಸ್ಥಾನ ಭೂತಸ್ಥಾನ, ಗರೋಡಿ, ಆಲಡೆ, ನಾಗಬನ, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನ, ಕಟ್ಟೆ ಕಲ್ಲು, ಮಣಿ, ಮಂಚ– ಇವು ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜನ ತಮ್ಮ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದೇಗುಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜರಗುವ ಉತ್ಸವಗಳ ಅಂಗಳಾದ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯ ಬಲಿ, ತೆಪ್ಪೋತ್ಸವ ಆರಾಟ, ಪೇಟೆ ಸವಾರಿ, ಕಟ್ಟೆಪೂಜೆ, ಕೆರೆದೀಪ, ಭೂತಭೇಟಿ, ವಿವಿಧ ವಾದನಗಳ ಬಲಿಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ) ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಇತರ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಇದೆ. ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ ಸಹಿತವಾದ ಮಾರಿಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಯ ಹೊರಗೆ ಮಾರಿ ಓಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಸಿರಿಯ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ದೀರ್ಘ ಪಾಡ್ದನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಿರಿ, ಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿ ಆಳ್ವೆದಿ, ಅಬ್ಬಗೆ, ದಾರಗೆ, ಸೊನ್ನೆ, ಗಿಂಡಿ ಈ ಪರಿವಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮೈತುಂಬಿ ದರ್ಶನ ಬರುವ ಸೂಕೆ ಎಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸಾಮೂಹಿಕ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಮೂಲ್ಕಿಯ ಹತ್ತಿರದ ಕವತಾರು ಮತ್ತು ಉಡುಪಿಯ ಹತ್ತಿರದ ಹಿರಿಯಡ್ಕ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಷಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇದೆ.

ಭೂತ ಕುಣಿತ

ದೇಶದ ಯಾವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗದ ಕೋಣಗಳ ಓಟದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಾಟವಾದ ಕಂಬಳ (**ನೋಡಿ– ಕಂಬಳ**) ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಜಾನಪದ ವಿನೋದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಓಟದಲ್ಲಿ ಕನಪಲಯಿ, ಗೋರಪಲಯಿ, ಪುಡಿಪು, ನೇಗಿಲು ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

ಕೋಳಿ ಅಂಕ (**ನೋಡಿ– ಕೋಳಿ ಅಂಕ**) ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮತ್ತೊಂದು ಜಾನಪದ ಮನರಂಜನೆ, ಬಾಳು (ಸಪೂರವಾದ ಕತ್ತಿ) ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಳಿ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಜೂಜು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಕಟ್ಟುವುದು, ತಪ್ಪಂಗಾಯಿ, ಚೆನ್ನೆಯಾಟ, ಕುಟ್ಟಿದೊಣ್ಣೆ, ಪಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತ, ಸತ್ತಿಕಲ್ಲು, ಸೂಟೆದಾರೆ– ಇವು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಆಟ, ಪಂದ್ಯಾಟಗಳು.

ಚೆಂಡಾಟ ಇಲ್ಲಿನ ಉತ್ಸಾಹಿಗಳ ಹುಮ್ಮಸಿನ ಆಟ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇದಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೊಳಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೊಳಲಿ ಚೆಂಡಿನ ಉತ್ಸವ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇತರ ಎಷ್ಟೋ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಭೂತಸ್ಥಾನಗಳ ಉತ್ಸವಗಳ ಅಂಗವಾಗಿಯೂ ಚೆಂಡಾಟ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಭೂತದ ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲೇ ನೂರಾರು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೊರಗರ ಡೋಲಿನ ಕುಣಿತ, ಮಾರಿ ಹೊಲೆಯರ ದುಡಿಯ ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಡೋಲಿನ ಕುಣಿತ, ನಲ್ಕೆಯವರ ಮಾದಿರ ಮೊದಲಾದ ಕುಣಿತಗಳು, ಹೋಳಿ ಕುಣಿತ, ಕರಂಗೋಲು ಕುಣಿತ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರತೀಬ್ ಮತ್ತು ಅಲಾಬಿ ಕುಣಿತಗಳು, ಕ್ರೈಸ್ತರ ಗುಮಟೆಯಾಟ– ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕುಣಿತದ ಭಂಗಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಕಲ್ಲನಾಗನಿಗೆ ಹಾಲೆರೆಯುವುದರಿಂದ ತೊಡಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಾತ್ರಿಗಳು ಆವಿಷ್ಟರಾಗಿ ನರ್ತಿಸುವುದರ ತನಕ ಈ ಆರಾಧನೆಯ ಹರವು ಇದೆ. ನಾಗಪತ್ರಿಗಳು ದರ್ಶನ ಬಂದು ಕುಣಿಯುವ ಈ ಪೂಜಾವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಢಕ್ಕೆ ಬಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೃತ ರೂಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಆರಾಧನೆಗೆ ನಾಗಮಂಡಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಾಗಮಂಡಳದಲ್ಲಿನ ಹಾಡು, ಕುಣಿತ, ವಾದನ ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪಾಡ್ದನ, ಕಬಿತೆ, ತ್ರಿಪದಿ, ಸೋಬಾನೆ ಪದಗಳು, ಉರಲ್, ಕಥೆ, ಎದುರುಕಥೆ, ಗಾದೆ, ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಜನಜೀವನದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಶುಭಾಶುಭ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ, ಆಭರಣ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ತನ್ನತನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೊಂಬಾಳೆಯ ತಲೆದೊಡುಗೆ (ಮುಟ್ಟಾಳೆ) ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಶಿರೋಭೂಷಣ. ತಲೆಗೂದಲ ಕ್ಷೌರದ ವಿಧಾನದಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾದರಿಗಳಿದ್ದು ವಿಶೇಷತೆ ಇತ್ತು ; ಈಚೆಗಿದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಮನೆಗಳನ್ನು ದೂರದೂರ ಕಟ್ಟಿ ವಾಸಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸ, ಮನೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ರಮ, ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ರಚನಾವಿಧಾನ ತಿಂಡಿತಿನಿಸುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಬಗೆ, ಕೃಷಿಯ ಕ್ರಮ, ನಡವಳಿಕೆ, ನಂಬಿಕೆ– ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ ಇದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಸಾಗರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೆಟೆದು ನಿಂತ ಪರ್ವತ ಮಾಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಚಾಚಿರುವ ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಜಾನಪದ ಕಲಾಕುಸುಮದ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸೌರಭ ಇಂದೂ ಆಘ್ರಾಣಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳಿಸುತ್ತಿದೆ. **(ಎ.ಎಲ್.ಎ.)**

ಕೊಡಗಿನ ಜಾನಪದ: ಕೊಡಗು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಬಹು ಚಿಕ್ಕ ಜಿಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ನಿಸರ್ಗದ ನೆಲೆವೀಡಾದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರ ಜೀವನ ವರ್ಣರಂಜಿತ, ಕೊಡವರ ನಡೆನುಡಿ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದುವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದವೂ ಕೊಡಗಿನ ಬೆಡಗಿನಂತೆಯೇ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಐಸಿರಿಯಂತೆಯೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು, ವಿಪುಲವಾದುದು.

ಕೊಡವರ ಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲಿಪಿಯಿಲ್ಲ. ಆ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ.994ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕೊಡವರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆಗಿನಿಂದಲೂ ಕೊಡವ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಬಹುತೇಕ ಪದಗಳೂ ತಮಿಳು ಮತ್ತು ಮಲೆಯಾಳ ಭಾಷೆಗಳ ಕೆಲವು ಪದಗಳೂ ತುಳು ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸೇಕಡ ಇಪ್ಪತ್ತೈದರಷ್ಟು ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳೂ ಇವೆ. ಮಿಶ್ರಭಾಷೆಯಾದ ಕೊಡವರ ಭಾಷೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಆಗಿದ್ದರೂ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಡಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವಾಗ ಕಂಠಸ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಮಾನವ ಜೀವನದ ವಿವಿಧಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು ಕೊಡವರ ಮೂಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಪದಗಳು ಕಾವೇರಿಯ ಮಹಾತ್ಮೆ, ಇಕ್ಕೇರಿ ಅರಸು ಮನೆತನವನ್ನು

ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತ

ಕುರಿತ ಹಾಡುಗಳು, ಆಂಗ್ಲೇಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪದಗಳು, ಲಾಲಿಯ ಪದಗಳು, ಹುತ್ತರಿ ಹಾಡುಗಳು, ಕೊಡವ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷರ ಪದಗಳು, ಮದುವೆ ಹಾಡುಗಳು, ಬೇಸಾಯದ ಹಾಡುಗಳು, ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಹಾಡುಗಳು – ಹೀಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಚ್ಚಿದುಡಿ ಎಂಬ ಕಿರಿಯ ಡೋಲನ್ನು ಬಾರಿ ಸುತ್ತ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾದವು. ಕೊಡವರ ಮೂಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ಖಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಕಾಣಬರದಿದ್ದರೂ ಕೊಡವರ ಹಾಡೊಂದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಾಂಡವರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವರ ದೇಶೀಯ ಉಡುಪು ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ಪಾಂಡವರ ಉಡುಪು ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಆ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಂತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸುಗಂಧಿನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ಧಾರೆ ಎರೆದಂತೆ ಕೊಡವರಲ್ಲೂ ಒಕ್ಕಪರಜೆ ಎಂಬ ವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವಾದ ಪತ್ನಿಗೆ ಪುರುಷ ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಧಾರೆ ಎರೆದುಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾಂಡವರೈವರೂ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕೂಡಿದಂತೆ, ಕೊಡವರಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣ ಮಡಿದರೆ ಅವನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ತಮ್ಮನೂ ತಮ್ಮ ಮಡಿದರೆ ಅವನ ಮಡದಿಯನ್ನು ಅಣ್ಣನೂ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಪಾಂಡವರು ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬನ್ನಿಯ ಮರವೊಂದರ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ, ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಧೂಪಾರತಿ ಎತ್ತಿ ಪೂಜಿಸಿದಂತೆ ಕೊಡವರಲ್ಲೂ ಕೈಲ್ ಮುಹೂರ್ತ ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಆ ವರೆಗೆ ಅಟ್ಟದ ಮೇಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಕತ್ತಿ ಕೋವಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು, ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿ, ಧೂಪಾರತಿ ಎತ್ತಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಆ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಪಾಂಡವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾವೇರಿ ಕೊಡವರ ಕುಲದೇವತೆ. ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕೊಡವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ತುಲಾ ಸಂಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಅಕ್ಟೋಬರ್ 16–17 ರಂದು) ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಜಾತ್ರೆ ವೈಭವದಿಂದ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಮಾತೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ, ಅವಳ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಮಾನಸ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ, ಕವೇರ ಮುನಿಯ ದತ್ತು ಪುತ್ರಿ ಕಾವೇರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಉದಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಮಡದಿಯಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ಜಲರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂದ ಕೊಡವ ನಾರಿಯರ ಸೀರೆಯ ನೆರಿಗೆ ಮುಂಭಾಗದಿಂದ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಮಾತೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೀರೆಗಳನ್ನುಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೊಡವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ವಿಷಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಡಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ಸ್ನಾನ ಎಷ್ಟು ಪವಿತ್ರವಾದುದು ಎಂಬ ಅಂಶವೂ ಬರುತ್ತದೆ–

ಕಾಲೋರಾಂಡೆಕೋರಮ್ಮ । ಕನ್ನಿಯಾರ್ ಪೋಕ್‌ಲೊ
ಬ್ರಹ್ಮ ಕುಂಡಿಕೆರೊಳ್ಳಂಜೆ । ನೀಲಕೊಡಿ ತೀರ್‌ತ
ನೊರೆ ಬಂದುಕ್ಕಿ ಮಲಿವಕ್ಕ । ಮೈಮುಕ್ಕಿ ಕುಳಿಚೆನೊ
ಅಜ್ಜಂಡಜ್ಜ ಕಾಲತ್ । ಕೆಜ್ಜ ಪಾಪ ತ್ತೊರುಲಾ ।
ಪೊದ್ದಶನಿ ನೀಂಗುಲಾ

ಕೊಡಗಿನ ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ; ಹುತ್ತರಿಯ ಹಬ್ಬವೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಕಾವೇರಿ ಮಾತೆಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯದೇವತೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಕರೆತಂದು ಮನೆತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು. ಇದು ಕೊಡಗಿನ ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಬ್ಬ ; ನವೆಂಬರ್ ಅಥವಾ ಡಿಸಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಮನೆಯನ್ನು ತಳಿರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗೆ ತೆರಳಿ ಅನ್ನಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಕೆಲವು ಬತ್ತದ ಪೈರನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ "ಅನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಅಕ್ಷಯವಾಗು" (ಪೊಲಿ ಪೊಲಿ ದೇವ) ಎಂದು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತ ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬದ ಅಂಗವಾಗಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ವಾರದವರೆಗೆ "ಮಂದ್" ಎಂಬ ಗ್ರಾಮರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುಣಿತ, ಕೋಲಾಟಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸುಂದರ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವೇ ಹುತ್ತರಿ ಹಾಡುಗಳು.

ಹುತ್ತರಿಯ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಬೇಸಾಯದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳು, ಹಬ್ಬದ ವರ್ಣನೆ, ವಿನೋದಯುಕ್ತ ವಿಷಯಗಳ ರಸವತ್ತಾದ ನಿರೂಪಣೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಮನೆಮಂದಿ ಹಾಡುತ್ತ ಗದ್ದೆಗೆ ತೆರಳಿ, ದೇವತಾ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಆಕಾಶದತ್ತ ಗುಂಡೊಂದನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಬತ್ತದ ಕದಿರನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಮರಳುವ ವರ್ಣನೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದುದು–

ಆಡಿಪಾಡಿ ಪೋಯಿತ್ ಏಳ್‌ಮೂಲೆ ಆಕಡ
ಕ್‌ಕೇರಿಲ್ ನಿಂದಿತ್ । ಕೇಕ್‌ಕ್ ಮೊಗವಾಯಿ
ದೇವರ ನೆನೆತಿತ್ । ತಿತ್ತ್ ಬೊಡಿ ಬೆಚ್ಚಿತ್
ಕಳಿಕಳಿ ನಟ್ಟಾನ । ಪೊಲಿ ಪೊಲಿ ಕೊಜ್ಜತ್ ॥

ಹುತ್ತರಿ ಕುಣಿತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಕೊಡಗಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೋಲುಹೊಯ್ಯುತ್ತ ಹಾಡುವ ಕೊಡವ ಪದಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ರಮ್ಯವಾದವು. ವಿವಿಧ ಗತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂಮಾಲೆ ಮಂದ್‌ಲ್ ಕೋಲ್‌ಕ್‌ಳಿಂಜ । ಪೊಯಿಲೇ ಪೊಯಿಲೇ
ಓಂಕಾರ ಬೆಚ್ಚಿತ್ ಊದುವ ಕೊಂಬ್ । ಪೊಯಿಲೇ ಪೊಯಿಲೇ
ರೀಂಕಾರ ಬೆಚ್ಚಿತ್ ಕೊಟ್ಟುವ ಪರೆ । ಪೊಯಿಲೇ ಪೊಯಿಲೇ

ಕೋಲಾಟ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಆಟಗಾರರ ತಂಡ ಊರಿನ ಮನೆ ಮನೆಗೂ ಹೋಗಿ ಮನೆಯವರನ್ನು ಮನಸಾರ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಂದಾಡ್ ಈ ಮನೆ ನಂದಿ ಮಹದೇವ
ಒಂದಾಂಗೊಂದ್ ಕೂಡಿ ಪೊಲಂಜಿ ಬರಡ್
ಪತ್ತಾಯ ಚಿತ್ತಾರಿ ತೊನೆಯತಿರಡೊ
ತೊಟ್ಪ್‌ಲ್ ಪಾಕು ಇ್ ತಪ್ಪತಿರಡೊ
ಕೊಟ್ಟಲ್ ಕರಪತ್ತ ತಪ್ಪತಿರಡೊ
ಪೊಟ್ಟಲ್ ಚೀರಾಳಿ ನೀಂಗತಿರಡೊ
ಚಿಪ್ಪ್‌ಲ್ ಪೊಂಬಣನಂಗತಿರಡೊ

ಮಹಾದೇವಾ ಈ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕರುಣಿಸು. ಈ ಮನೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲಿ ; ಇದರ ಕಣಜದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಕ್ಕಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಲಿ, ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಹಾಲುಹಸುಳೆ ಸದಾ ಆಡಲಿ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವ ಗೋವು ತಪ್ಪದೆ ಇರಲಿ, ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಬರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿರಲಿ, ಹಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನು ಹಣ ಝಣ ಝಣಿಸುತ್ತಿರಲಿ. ಇದು ಮೇಲಿನ ಹಾಡಿನ ಭಾವ.

ಕೊಡವರ ಮದುವೆಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಗಂಡು–ಹೆಣ್ಣಿನ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅವರವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆದು, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿ, ಪಾಣಿಗ್ರಹಣಮಾಡಿ ಕರೆತರುವವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ನಡವಳಿಕೆ, ಕಟ್ಟು, ಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದವು. ಕೊಡವರಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ; ಮಾಂಗಲ್ಯಧಾರಣ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮದುವೆಯ ಆರಂಭದಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಹಾಡುಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯ ಸರ್ವವಿವರಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಮದುವಣಿಗನ ಸಮಸ್ತ ಜೀವನ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಜನನ, ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ, ವಿವಾಹಾಕಾಂಕ್ಷೆ, ಕನ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯುವಕ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ವಿವಾಹಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮುಂದೆ ಧ್ವನಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಂಡಿಸುತ್ತಾನೆ–

ಪೊಣ್ಣಿಲ್ಲತ ಮನೆತನ । ಕಣ್ಣಿಲ್ಲತ ಜೀವಮಾನ
ಆಳಿಲ್ಲತ ದೊರೆತನ । ಕ್‌ಟ್ಟಿನೋ ಫಲವಿಲ್ಲೆ
ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲತ ಒಕ್ಕಾಮೆ । ಕೆಜ್ಜಿನೋ ಫಲವಿಲ್ಲೆ
ನೀರಿಲ್ಲತ ನೀಕೆರೆ । ತೋಡಿನೋ ಫಲವಿಲ್ಲೆ
ಪೂವಿಲ್ಲತ ಪೂತೋಟ । ಮಾಡಿನೋ ಫಲವಿಲ್ಲೆ

"ಅಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಮನೆತನ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ ಬದುಕಿನಂತೆ, ಆಳಿಲ್ಲದ ಅರಸನಂತೆ, ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಮನೆಯಂತೆ, ನೀರಿಲ್ಲದ ಕೆರೆಯಂತೆ, ಹೂವಿಲ್ಲದ ಹೂದೋಟದಂತೆ ನಿಷ್ಫಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತನಗೊಪ್ಪುವ ಮಡದಿಯನ್ನು " ತರುವುದಾಗಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಭಾವವನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಕೊಡವರ ಮದುವೆಯ ಹಾಡುಗಳು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಂದರ ಭಾವಗೀತೆಗಳಂತೆ ರಂಜಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರೇಮಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ವಧುತೌರನ್ನು ತೊರೆಯುವಾಗಿನ ಹೃದಯ ಕಲಕುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಈ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ.

ಕೊಡವರ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರಣದ ಹಾಡುಗಳು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ಜೀವನದ ನಶ್ವರತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ, ಮೃತರ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಸಂತೈಸುವ ಅಪೂರ್ವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಈ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಬದುಕು ಪವಿತ್ರವಾದುದು. ಮರಣಕಾರಿವೆಂಬುದು ನಾರಾಯಣ ದೇವರ ಕೈಯ ಕನ್ನಡಿ ಕೈತಪ್ಪಿ, ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಒಡೆದಂತೆ–

ನಾರಾಯಣ ದೇವಂಡ । ನೋಟುವಳ ಕನ್ನಡಿ
ಕೈತಪ್ಪಿ ನೆಲತಾಂದ್ । ಬಂದ್ದೊಡಂದ್ ಪೋನೋಲೆ
ನಿಂಗೊಡಂದ್ ಪೋಯಿರೋ

ಹೀಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ಬದುಕು ಹುಡಿಗೂಡಿ ಹೋಗುವಾಗ ಯಾರೂ ತಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನನ ಮರಣದ ನಿಯಮವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವೃಥಾ ಚಿಂತಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ– ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಹಾಡುಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ.

ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಕುಂ ಇ್ಯ ಳೇ । ಏರ ದುಃಖ ಮಾಡಂಡ
ಅವಿಜ ಜಳಂದಕ್ಕ । ಅಂಗಯಿ ತಡ್‌ಪ್‌ಲೆ
ಕ್ ಬ್ಭೂಮಿ ಕುಡ್‌ಂದಕ । ಅಂಗಾಲ್ ತಡ್‌ಪ್‌ಲೆ
ಚಾವದೂ ಪರಪದೂ । ಈ ಭೂಮಿ ಉಳ್ಳದ್

"ಮಕ್ಕಳೇ, ನೀವು ಹೆಚ್ಚು ಶೋಕಿಸಬೇಡಿ,– ಆಕಾಶ ಬಿದ್ದಾಗ ಅಂಗೈ ತಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ! ಭೂಲೋಕ ಕುಸಿದಾಗ ಅಂಗಾಲು ತಡೆಯುವುದೇ. ಹುಟ್ಟು ಸಾವು ಈ ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಮ."

ಸಂಗೀತ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡವ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಬದ್ಧ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಹಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ನಾಲ್ಕು ಜನ ಜೊತೆ ಸೇರಿ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ದುಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಕೋಲೊಂದರಿಂದ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹಾಡುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಏರಿಳಿತಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ; ಆದಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದ ಕೋಲಾಟ, ಬೊಳಕಾಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರು ಬಹುತೇಕ ಪುರುಷರೇ. ಉಮ್ಮತ್ತಾಟ್ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಜನಪದ ನೃತ್ಯದಂಥ ಅಪೂರ್ವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದುಡಿಯನ್ನುಳಿದರೆ ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಡೋಲು, ಹರೆ, ನಾಗಸ್ವರವನ್ನು ಹೋಲುವ ಮೋರಿ ಎಂಬ ಓಲಗ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಕಹಳೆಗಳಂಥ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕೊಂಬು ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ತುತ್ತೂರಿ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ತಾಳ– ಇವು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಬಾರಿಸುವವರು ಅಥವಾ ನುಡಿಸುವವರು ಹರಿಜನರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಒಂದು ತಂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಳೀಯ, ಎಂದರೆ ಗ್ರಾಮದ ದೇವದೇವತೆಯರ ಹಬ್ಬ ಉತ್ಸವ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ದಲೆಯ ಮಾದರಿ ಇನ್ನೊಂದು ಡೋಲನ್ನು (ಕೊಡವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಚಂಡೆ) ಬಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಬಾರಿಸುವವರೇ ಬೇರೆ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ನೃತ್ಯಗಳು : ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಶೌರ್ಯಪ್ರದರ್ಶನದ ನೃತ್ಯಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಪೈಕಿ ತುಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ನೃತ್ಯವೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಗುಂಪಾಗಿ ನರ್ತಿಸುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೃತ್ಯ. ಇದು ಇತರ ನೃತ್ಯಗಳಷ್ಟು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿರುಸಿನದೆನ್ನಬಹುದಾದ ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಣೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕತೆಯೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡವರ ವಿವಾಹ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂಥದು.

ಇನ್ನೊಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ನೃತ್ಯ ಕೋಲಾಟ. ಮೇಲಿನದರಂತೆ ಇದರಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬೇಕಾದರೂ ಭಾಗವಹಿಸಬಹುದು. ನರ್ತಿಸುವವರು ತಮ್ಮ ಎರಡು ಕೈಗಳಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಒಂದೂವರೆ ಗಜ ಉದ್ದದ ಬೆತ್ತದ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ತಮ್ಮ ಕಾಲುಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಚಲನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವನ್ನು ನಾನಾ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಯವಿದೆ, ನಾಜೂಕಿದೆ, ಶಿಸ್ತೂ ಇದೆ. ಇದು ಕೊಡಗಿನ ಸುಗ್ಗಿಯ ಹಬ್ಬವಾದ ಹುತ್ತರಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೊಡವರ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೆಂದರೆ ಬೊಳಕಾಟ್ ಎಂಬ ದೀಪ ನೃತ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 30 ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ನೃತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನ ನೃತ್ಯ ರಂಗದ ನಡುಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡ ಕಂಚಿನ ದೀಪಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ನಾಲ್ವರು ಹಿರಿಯರು ದುಡಿಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ನರ್ತಕರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ವೃತ್ತಾಕಾರವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ನರ್ತಿಸತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಒಡಿಕತ್ತಿ ಎಂಬ ಅಗಲವಾದ ಅಲಗುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಒಂದೊಂದು ಬಿಳಿಯ ಚಾಮರಗಳಿದ್ದು, ಅವನ್ನು ಅವರು ತಾಳಬದ್ಧವಾಗಿ ನಾನಾ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಅದಲು ಬದಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ನರ್ತನದ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನೃತ್ಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಇತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೊಡವರ ಇನ್ನೊಂದು ನೃತ್ಯವೆಂದರೆ ಪಡೆಕಳಿ ಅಥವಾ ಪರಿಯಕಳಿ, ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಮರ ನೃತ್ಯ, ಕೊಡವ ಜನಾಂಗದವರಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಸಮರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ, ಕ್ರೀಡಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೌರ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಈರ್ವರು, ತಮ್ಮ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತದ ಕೋಲನ್ನು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತದ ಗುರಾಣಿಯನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ನಡುವೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಣಕು ಹೋರಾಟವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಆಲಂಗಿಸಿ ನಗುನಗುತ್ತ ಅಗಲುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹುತ್ತರಿಹಬ್ಬದ ಕೋಲಾಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಎಲ್ಲ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಪುರುಷರೇ. ಅವರು ತಮ್ಮ ದೇಶೀಯ ಸಮವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಈ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಈ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಷರ್ವಾನಿಯಂಥ ಒಂದು ಉದ್ದದ ಕಪ್ಪುವರ್ಣದ ಮೇಲು ಕೋಟು, ಅದರ ಮೇಲೆ ಸೊಂಟದ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಿದ ಕೆಂಪು ರೇಷ್ಮೆಯ ನೀಳ ನಡುದಟ್ಟಿ, ಅದರ ನಡುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದ ಪೀಚೆಕತ್ತಿ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಕತ್ತಿ ಮತ್ತು ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿದ ಉದ್ದದ ಬಿಳಿಯ ಜರಿ ರುಮಾಲು– ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ನೃತ್ಯವೆಂದರೆ ಸುಗ್ಗಿಕುಣಿತ. ಹುತ್ತರಿಹಬ್ಬದ ಕೋಲಾಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡವೇತರರು ಮಾತ್ರ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನರ್ತಕನ ಕೈಯಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಉದ್ದನೆಯ ಕಠಾರಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತ ಅವರು ಬಿರುಸಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ನೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಠಾರಿಯ ಬದಲು ಮರದ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು ಕೊಡವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನರ್ತಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ನೃತ್ಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೊಡವ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಮ್ಮತ್ತಾಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿ (ಇವರು ಸೀರೆಯ ನೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು, ಸೀರೆಯ ಒಂದು ಕೊನೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿಂದ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿ ಬಲಗಡೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಗಂಟು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಲೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹರಡುವಂತೆ ಒಂದು ವಿಶಾಲ ಶಿರವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ.) ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಾಳ ಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ತಟ್ಟುತ್ತ ಅದರ ನಾದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಾಗುತ್ತ ಬಳುಕುತ್ತ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೃತ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಡವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಈ ನಯನಮನೋಹರ ನೃತ್ಯ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತೀರಾ ಅಪೂರ್ವವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ, ಜನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಕೊಡವರ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಂಬಿಕೆಗಳೂ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ.

ಕೊಡವರ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಮರ್ಪಕ ಸಂಗ್ರಹ, ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಪೈಕಿ ದಿವಂಗತ ನಡಿಕೇರಿಯಂಡ ಚಿಣ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಅವರು ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯ ಅಳಿದುಳಿದ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಪಟ್ಟೋಲೆ ಪಳಮೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಐ. ಮಾ. ಮುತ್ತಣ್ಣನವರು ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಕೊಡಗಿನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪೇರಿಯಂಡ ಚಂಗಪ್ಪ ಅವರು ಕೊಡವರ ಅಪೂರ್ವ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ "ಕೊಡವಡ ಅಂದೋಳತ್ ಪಾಟ್" ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ. ಡಿ. ಗಣಪತಿಯವರೂ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡವ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಕೊಡವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಆಂಗ್ಲ ಹಾಗೂ ಜರ್ಮನ್ ಬರೆಹಗಾರರು ವಿದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಮಗ್ರ ಕೊಡಗಿನ ಜಾನಪದ ಇನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. (ಕೆ.ಪಿ.ಬಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು : ತರೀಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಾನಪದ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿತು (13–1–1968). ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾನಾ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಹೋಗಿರುವ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳನ್ನೂ ಅದರ ಪರಿಚಯವುಳ್ಳ ಕಲಾವಿದರನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವುದು; ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಭರದಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯನ್ನು ಇಂದಿನ ನಾಗರಿಕ ಜನತೆಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು; ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾಯೀಸ್ಥಾನ ಒದಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು– ಇವು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಂಗವಾಗಿ ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಒಂದು ದ್ವೈವಾರ್ಷಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದು ಈಗ ಪ್ರಕಟಣೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದೆ. *

ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿ : ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣ, ಅವರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನೀತಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸೌಜನ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ, ಮಹಿಳೆಯೊಬ್ಬರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆ. ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಹಸದ ಗುರುತಾಗಿ ಅದು ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅನಂತರ ನಿಂತರೂ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂವರ್ಧನೆಯಲ್ಲೂ ಅದು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಸತೀಹಿತೈಷಿಣೀ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ತಿರುಮಲಾಂಬಾ 1916ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರು 1913ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಸತೀ ಹಿತೈಷಿಣೀ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು (1920). ಇದರ ಚಂದಾದಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಆಗ ಸುಮಾರು 300. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊರಗಿನ ಮುಂಬಯಿ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಆಗ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಸಾರವಿತ್ತು.

ಪತ್ರಿಕೆ ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮುದ್ರಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಧಾರವಾಡದ ಕೃಷ್ಣ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ. ಈ ಮುದ್ರಣಾಲಯದೊಂದಿಗೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಹೇರಬಯಸಿದಾಗ, ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು.

ಮೊದಲ ಪುಟ ಕವನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ದೇವತಾ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀಪಾದರೇಣು ಅವರ ಕವಿತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊದಲ ಪುಟದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ರನ್ನಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಖಪುಟದಲ್ಲಿ 'ವಂದೇ ತ್ವಾ ಭೂದೇವಿ ಆರ್ಯ ಮಾತರಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರೌನ್ ಅಷ್ಟಪತ್ರದ 52 ಪುಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಿಡಿ ಪ್ರತಿಯ ಬೆಲೆ 2½ ಆಣೆ: ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ 1½ ರೂ ಅಂಚೆ ವೆಚ್ಚ ಸೇರಿ.

ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸ್ತ್ರೀ ಸುಧಾರಣೆ, ಸ್ತ್ರೀ ನೀತಿ, ಭಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳೂ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳೂ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲೇಖನಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ವಿವಾಹ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಏರಿಸುವುದರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಕಟವಾದ ಒಂದು ಲೇಖನ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಪ್ರಬಂಧ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಹಿಳೆಯರು ಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರಡಿಸಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹಲವರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಶುಭೋದಯದಲ್ಲಿ ಇವರ ಪರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶೇಷ ಪಾರಿಶ್ವಾಡರು ಲೇಖನ ಬರೆದು ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಗೌರವಧನ ನೀಡಲಾಗುತಿತ್ತು.

ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲಾಂಬ ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಲೇಖನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ. ಇಂದಿನ ಮಹಿಳಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳು, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆ, ಅಲಂಕರಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೋಡಿದಾಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ 'ಒಡವೆಗಳಿಗಾಗಿ ನೀವು ಹಣವನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡ ಬೇಕೆ?' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಗಮನಾರ್ಹ. ಬಂಗಾರದ ಬೆಲೆ ಇಳಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯರು, ಪುರುಷರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವ ಲೇಖನ; "ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಒಡವೆ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಾಸುಗಳನ್ನು, ಕೆಲವು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಈ ಹಣವನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸಿದ್ದರೆ, ಮುಂದೆ ಅದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಲಾಭವುಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿರಿ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಿಗೆ ಆಭರಣಗಳ ರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಸ್ತಿ ಮಾಡಿಟ್ಟರೆ ಅವಳ ಗಂಡನು ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಅವಳ ಕುಟುಂಬದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಡವೆಗಳ ರೂಪವಾಗಿ ನೀವು ಆಸ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಪಾಯವೇ ಹೊರತು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಅವಿವೇಕಿಯಾದ ಗಂಡ, ಹೆಂಡತಿಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡದೆ ಬಿಡುವನೆ?' ಆದುದರಿಂದ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರ ಬದಲು ಷೇರುಗಳನ್ನು,

ಕ್ಯಾಷ್‌ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಅವರಿಗೆ ಆಸ್ತಿಮಾಡಿಕೊಡಿ" ಎಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ (ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿ 1920 ಮಾರ್ಚ್ ಸಂಚಿಕೆ).

ತಿರುಮಲಾಂಬ 'ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿ' ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೈಸುಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಧೃತಿಗೆಡಲಿಲ್ಲ. 'ಸನ್ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಿ' ಎಂಬ ತಿಳಿಗನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು 1922ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅದು 1925ರವರೆಗೂ ನಡೆಯಿತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.; ಎಂ.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಬಂಧು : ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಗದಗಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟ ವಾಗುತ್ತಿರುವ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಮಾಜಗಳ ಪರಿಚಯ, ಕಥೆ, ಕವನ, ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದು 1930ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಚೆನ್ನಬಸವಸ್ವಾಮಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಒಡೆಯರು, ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟ ಅರ್ಧ ಆಕಾರದ 16 ಪುಟಗಳಿದ್ದುವು. 1934ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 28ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಲೇಖನಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಸಿ ಸಚಿತ್ರ ಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 700-800. ಆದರೆ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ಬೆಲೆ ಒಂದೇ ಆಣೆ ಇದ್ದುದ ರಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಮೊದಲಿದ್ದ ರಿಂದ ಸು.5,000-6,000ಕ್ಕೆ ಏರಿತ್ತು. ಈಗ ಇದರ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಡಿಮ್ಮೈ ಅರ್ಧ ಆಕಾರದ 12 ಪುಟಗಳಿವೆ. *

ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ : ಅಖಿಲ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನವವಿಕ್ರಮ ಸಾಧಿಸಿದ ಜಿಲ್ಲೆ ಅವಿಭಜಿತ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ. 1906-1945, ಈ ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ದಾಖಲೆ. 22 ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಉಗಮ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆಲ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ರಂಗಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿಲು. 1924ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ, ಮಹಾತ್ಮಾಜಿ ನೀಡಿದ ಸ್ವದೇಶಿ ಆಂದೋಳನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆಯಿತು ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕು ಇದೀಗ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಎಂಟು ದಶಕಗಳ ನಿರಂತರ ಸೇವೆಯಿಂದ ಖಾಸಗಿರಂಗದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಬಿ.ಆರ್. ವ್ಯಾಸರಾಯಾಚಾರ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ 18 ಫೆಬ್ರವರಿ 1924ರಂದು ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನೋಂದಾಯಿತ ಕಚೇರಿ ತೆರೆದ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಬಂಡವಾಳ ಕೇವಲ ರೂ. 11,580/-. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲದೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕು, ಇಂದು ಅಗಾಧ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟ ವಿಶ್ವಾಸ, ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಸೇವೆಯಿಂದ ಮುಂದೊಯ್ದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳು. ಆಡಳಿತ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಸೇವಾ ತತ್ಪರತೆಗಳೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ,.

ಅಡಿಗರ ಬ್ಯಾಂಕು : 1945 ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ವರ್ಷ. ಕೇವಲ 31ರ ಹರೆಯದ ಕೆ. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ ಅಡಿಗರು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ನಿರ್ದೇಶಕ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರಾದರು. ಆಗ ಒಟ್ಟು ಠೇವಣಿ ಕೇವಲ ರೂ. 39.33 ಲಕ್ಷ, ಮುಂಗಡ ರೂ. 20.81 ಲಕ್ಷ, ಶಾಖಾ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ 6. ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಬಳಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಪೂರ್ಣಕಾಲೀನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗರ ಕೊಡುಗೆ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಡಿಗರ ನಂತರ ಬಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳಾದ ಕೆ.ಎಸ್. ಬಾಸ್ರಿ, ಪಾಂಗಾಳ ರಘುರಾಮರಾವ್, ಪಿ. ಸುಂದರರಾವ್, ಎಚ್.ಎಂ. ರಾಮರಾವ್, ಯು.ವಿ. ಭಟ್, ಎಂ.ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಭಟ್ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಏರಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಾದರು.

ಕರ್ತವ್ಯ ದಕ್ಷತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಸೇರಿದ್ದು 1971ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ. ಜುಲೈ 2000ದಲ್ಲಿ ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅದರ ಸಾರಥ್ಯ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ನಿರಾಶಾದಾಯಕ ಮಬ್ಬು ಬೆಳಕು ಕವಿದಿತ್ತು. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ರಂಗಕ್ಕೆ ಸವಾಲಾದ ನಾನಾ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು. ಉದಾರೀಕರಣ, ವಿಶ್ವ ವಾಣಿಜ್ಯೀಕರಣ, ವಿದೇಶಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಆಗಮನ-ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸತತ ಹಿನ್ನಡೆ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕಾದ ಸರಿಪಡಿಸಲಾಗದ ದುರಂತಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಬ್ಯಾಂಕ್ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಪೆಡಂಭೂತವಾಗಿ ಇದಿರಾದ ಅನುತ್ಪಾದಕ ಸಾಲದ ಹೊರೆಗಳು ಹೀಗೆ ಒಂದೆರಡಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸವಾಲಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿದು ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದರು ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕು, ಅದರ ಪರಂಪರೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್‌ನತ್ತ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೊರಳಿದರೂ ತನ್ನ ಪರಂಪರಾಗತ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ತ್ಯಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪರಂಪರಾಗತ ಬ್ಯಾಂಕು, ಎಲ್ಲಾ ಮೈ ಚಳಿ ಬಿಟ್ಟು, ಕಾಲ ಒಡ್ಡಿದ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಹೊಸತಲೆಮಾರಿನ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವಂತಹ ಮಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಲು ಹಳೆ ತತ್ತ್ವ ಹೊಸ ಸತ್ವಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್‌ನ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯ, ನಿಡುಗಾಲದ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಶೋಧನೆ, ನಿರಂತರ ಸಂಚಾರದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪ ದೊರೆಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಅನೇಕ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ವ್ಯವಹಾರ ದುಪ್ಪಟ್ಟುಗೊಂಡಿದ್ದು 7,625 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ 14,000 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಏರಿದ್ದು, ನಿವ್ವಳ ಲಾಭ ಮೂರು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವರಿಗೊಂಡಿದೆ. 4 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ 40.71 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಲಾಭ 2004 ಮಾರ್ಚ್ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ರೂ 133.17 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿತು. 23 ಹೊಸ ಶಾಖೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಶಾಖಾ ಸಂಖ್ಯೆ 370ಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ. 225 ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋರ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಶೇ. 87ರಷ್ಟು ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಕೋರ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಹಿಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಖಾಸಗಿರಂಗದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯ್ತು. ಬ್ಯಾಂಕು ಎ.ಟಿ.ಎಂ. ಸೇವೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದಲ್ಲದೇ ದೇಶ, ವಿದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಮಾ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಗ್ರಾಹಕ ಸ್ನೇಹಿ ಸಾಲ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಬಡ್ಡಿದರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಈಗ ಈ ಬ್ಯಾಂಕು ಮಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕಂಕನಾಡಿಯ ಬಳಿ 1,25,000 ಘನ ಅಡಿ ವಿಸ್ತಾರದ ಬಹುಮಹಡಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹವಾನಿಯಂತ್ರಿತ ಸ್ವಂತ ಕಾರ್ಪೋರೇಟ್ ಕಚೇರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡು ನಗರದ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕ ಸೌಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನ್ನುವ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯ್ತು.

ಬ್ಯಾಂಕು 2002ರಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಧ್ಯೇಯ ವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ. "ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ನ, ಗ್ರಾಹಕ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ, ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಆಡಳಿತ ಹೊಂದಿದ, ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತ. ರಾಷ್ಟ್ರ ವ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಎನಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಪರಮ ಧ್ಯೇಯ". ಈ ಧ್ಯೇಯ ವಾಕ್ಯದ ಪಥದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ಯಾಂಕು ನಡೆದಿದೆ.

ಹೊಸ ತಲೆಮಾರಿನ ವಿದೇಶಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಭಾರತೀಯ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯವೆಸಗತೊಡಗಿದಾಗ, ವಿಶ್ವಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೇದಿಕೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ರಂಗಕ್ಕೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾದಾಗ, ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರಾಗತ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಹೊಸ ಪಂಥಾಹ್ವಾನಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ - ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ರಂಗ ಸತತ ಹಿನ್ನಡೆ ಕಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮವು ದಾರುಣವಾಗಿ ಬಾಧೆಗೊಳಗಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಆರ್ಥಿಕ ವರ್ಷಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತು.

ದಿನೇ ದಿನೇ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಬಹುಮುಖೀ ಹಾಗೂ ಬಹುರೂಪಿ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ತೀವ್ರ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ನಿರೀಕ್ಷೆ, ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಾಹಕರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು, ಜತೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸಮಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಇಂದು ಯಶೋಗಾಥೆ ಹಾಡಿದೆ.

2004, ಮಾರ್ಚ್ ವರ್ಷಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕು ರೂ. 14,000 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಠೇವಣಿಗಳ ಮೊತ್ತ ರೂ. 9406.94 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿದ್ದು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಮುಂಗಡ 4667.92 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಏರಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ನಿವ್ವಳ ಲಾಭ 133.17 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ದಾಖಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ.

ಬ್ಯಾಂಕು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರತಿ ಶೇರುದಾರರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಶೇರಿಗೆ ಒಂದು ಶೇರನ್ನು ಬೋನಸ್ ಆಗಿ ನೀಡಿದ್ದು ಈ ಬಾರಿ ಶೇ.40 ಡಿವಿಡೆಂಡ್ ನೀಡಲು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಶೇರಿನ ತಲಾ ಪುಸ್ತಕ ಮೌಲ್ಯ ರೂ. 172.70ಕ್ಕೆ ಏರಿದೆ.

ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಪೋರೇಟ್ ಆಡಳಿತ. ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪಾರದರ್ಶಕತೆಗೆ ಆದ್ಯ ಸ್ಥಾನ. ಬ್ಯಾಂಕು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಎದುರಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯ

ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ನಿಗಾವಹಿಸಲು ಮತ್ತು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಜತೆಗೆ ತನ್ನ ಆಯವ್ಯಯಗಳ ಮೇಲೆ ಇವುಗಳು ಬೀರುವ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಲು ಪರ್ಯಾಪ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ.

ಸಂಕುಚಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಬಡ್ಡಿಯ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಕ್ಷಿಪ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ಯಾಂಕು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರಿವು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸೇವಾವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ 'ವೇಗ'ವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕೋರ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೆಲ್ಯೂಶನ್ – 'ಫಿನ್ಯಾಕಲ್', ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಅಳವಳಿಕೆಯ ಬಳಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನ 370 ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ 225 ಶಾಖೆಗಳು ಫಿನ್ಯಾಕಲ್ ಜಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಅತ್ಯಂತ ತ್ವರಿತ ಸೇವೆಯೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಸೇವೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. "ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಬ್ಯಾಂಕ್ – ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ" ಎನ್ನುವುದು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಧೋರಣಾ ಘೋಷಣೆಯೂ ಆಗಿದೆ.

ಇಂದು 'ವೇಗ' ಅನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಅಂಶವಾಗುತ್ತಾ ಇದೆ. "ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ" ಎನ್ನುವ ಬದಲಾಗಿ "ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷವುಳ್ಳವನು ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ" ಅನ್ನುವುದು ಇಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಧ್ಯೇಯ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕು ಭಾವಿಸಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿವೆ. 'ಫಿನ್ಯಾಕಲ್'ನ ಯಶಸ್ಸು ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ತಂಡಕ್ಕೆ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನ ತಂಡಗಳು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಪ್ರಧಾನ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿವೆ.

2005 ಮಾರ್ಚ್ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ರೂ. 17,000 ಕೋಟಿ ವ್ಯವಹಾರ ಗುರಿ, ರೂ. 11,000 ಕೋಟಿ ಠೇವಣಿ ಸಂಗ್ರಹ ಗುರಿ ಹಾಗೂ ರೂ. 6000 ಕೋಟಿ ಮುಂಗಡ ಗುರಿ ಹೊಂದಿದ ಬ್ಯಾಂಕು 20 ಹೊಸ ಶಾಖೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇನ್ನೂ 50 ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಆಂತರಿಕ ಜಾಲ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಗುರಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಮೊಬೈಲ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಡೆಬಿಟ್‌ಕಾರ್ಡ್, ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಎಟಿಎಂ ಜಾಲ ವಿಸ್ತರಣೆ. ಭಾರತೀಯ ಹಣಕಾಸು ಜಾಲ, ಸಂಧಾನಕರ ವ್ಯವಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹೂಡಿಕೆಗಳ ಇತ್ಯರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ನಿಧಿ ನಿರ್ವಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮತ್ತು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಸ್ಥೂಲ ಇತ್ಯರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಗೇರಿಕೆ ಇವುಗಳು ಭಾರತದ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಶಕ್ತ, ಸಮರ್ಥ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ಥಾಪಕತ್ವವುಳ್ಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಅದು ಜಾಗತಿಕ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಶಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕು ಸಹ ಸಜ್ಜಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕರಾವಳಿ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳ ತವರು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳು ಕೆಲವಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ವಿಜಯಾ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಮೈಸೂರು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 1919ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದಲೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಬ್ಯಾಂಕ್. (ಜಿ.ಕೆ.ಐ)

ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ : ಸೃಜನ, ವಿಮರ್ಶನ, ಸಂಶೋಧನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ತ್ರೈಮಾಸಿಕೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ಸವ ದಿನ, ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯೋದಯ ದಿನ, ಸಂಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಯತೃತೀಯೆಗಳ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ ರೂ. 2.50 ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. 8.

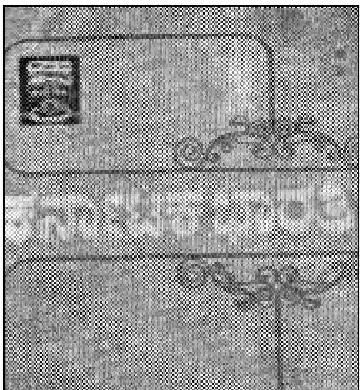

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಸ್ (1956), ಹ್ಯುಮಾನಿಟೀಸ್ (1957) ಮತ್ತು ಸೋಷಿಯಲ್ ಸೈನ್ಸಸ್ (1965) ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹ್ಯುಮಾನಿಟೀಸ್ ಪತ್ರಿಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಲೇಖನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರಕ್ಕಟಣೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳ ಸಾಲದಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಓದುಗರ ಹಾಗೂ ಲೇಖಕರ ಬಳಗಕ್ಕೆ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢವಾದ ಸಂಶೋಧನ ಹಾಗೂ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಲ್ಲ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ನಿಯಕಾಲಿಕೆಯೊಂದರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆಯೇ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳ ಹಾಗೂ ನಾನಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡುವ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಸಿ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮನಗಂಡು, ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಷಾಣ್ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, 1968ರ ರಾಜ್ಯೋದಯ ದಿನದಂದು (ನವೆಂಬರ್ 1) ಅದರ ಪ್ರಥಮ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಿತು. ಡಿಮ್ಮೈ ಅಷ್ಟಪತ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ 200ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪುಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಿಡಿಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ ರೂ. 3; ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. 5. ಮೊದಲ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳ ನಾಲ್ಕು ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೇಲೆ, 1970ರ ಆಗಸ್ಟ್ 15ರ ಸಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಅದು ತ್ರೈಮಾಸಿಕೆಯಾಯಿತು. ಲೇಖನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನ, ಸಂಪಾದಕೀಯ, ಲೇಖಕರ ಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕ್ರಯಪಟ್ಟಿ ಇವನ್ನು ಪ್ರತಿಸಂಚಿಕೆಯೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲೇಖಕರಿಗೆ ಅವರ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸಂಚಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಆ ಲೇಖನದ ಮೇಲಚ್ಚಿನ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಕೆ.ಎ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧಗಳು : ಭಾರತದ ಕೋರಮಂಡಲ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿನ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ನಡುವೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳು. ಇವು ನಡೆದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಐರೋಪ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು (ಕರ್ನಾಟಿಕ್) ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಯುದ್ಧಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಯುದ್ಧಗಳ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಕಾರಣಗಳೂ ಫಲಗಳೂ ಅತಿ ಕ್ಷುಲ್ಲಕವೆನಿಸಿದರೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ಥಾನ ಭದ್ರವಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಬಲ ಕುಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎನ್.)

ಸುಮಾರು 1740ರ ವೇಳೆಗೆ ಕೋರಮಂಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಪುದುಚೇರಿಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇವರು ಅಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಪುದುಚೇರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಫೋರ್ಟ್ ಸೇಂಟ್ ಡೇವಿಡ್ ಎಂಬ ಕೋಟೆಯೊಂದಿತ್ತು. ಇವರು ಈ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳಿಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನೂ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೆರವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೂ ಇವರದೇ ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಳೀಯರಿಗೆ ನೌಕಾಬಲವಾಗಲಿ ಹೊರಗಿನ ನೆರವಾಗಲಿ ದೊರಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭೂಸೈನ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ನೆಲದ ರಾಜಕೀಯವೇ ಆಗ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಆಗ ದಖನಿನ ಸುಭಾದಾರನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಮದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದರ ಅಧಿಪತಿಗೆ ನವಾಬನೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಆರ್ಕಾಟ್ ಅವನ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ದಖನಿನ ಸುಭಾದಾರನಾಗಿದ್ದ ನಿಜಾಂ ಉಲ್‌ಮುಲ್ಕ್ ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಅವನ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದ ಆರ್ಕಾಟ್ ನವಾಬ ಕೂಡ ತಾನು ಯಾರ ಅಧೀನನೂ ಅಲ್ಲವೆಂಬಂತೆಯೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ನಿಜಾಂ ಆಗ ಮರಾಠರನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆರ್ಕಾಟಿನ ನವಾಬನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಲು ಅವಧಾನವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

1740ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿ, ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು, ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ ನವಾಬ್ ದೋಸ್ತ್ ಅಲಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಅವನ ಅಳಿಯನಾದ ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ದೋಸ್ತ್ ಅಲಿಯ ಮಗ ಸಫ್ದರ್ ಅಲಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಜೀವ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅವನ ದಾಯಾದಿಯೊಬ್ಬ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವನ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಗನನ್ನು ನವಾಬನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅಶಾಂತಿ ಅತೃಪ್ತಿಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ 1743ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಂ-ಉಲ್-ಮುಲ್ಕ್ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಅನುಚರನಾಗಿದ್ದ ಅನ್ವರುದ್ದೀನ್ ಖಾನನನ್ನು ನವಾಬನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಆದರೆ ನವಾಬ್ ದೋಸ್ತ್ ಅಲಿಯ ಬಂಧುವರ್ಗಕ್ಕೆ ಇದು ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಅವರ ವಶದಲ್ಲೇ ಇದ್ದುವು. ಅನ್ವರುದ್ದೀನ್ ಖಾನ್ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದ.

ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಪಾರವಷ್ಟೇ ಅವರ ಆಗಿನ ಉದ್ದೇಶ. ತಮ್ಮ ಹಿತಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ

ಒದಗಿದಾಗಲಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅವರ ಇರವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಂದನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧ : 1740ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ಸಿಂಹಾಸನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ವಿವಾದವೊಂದರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಂಪನಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಟಸ್ಥ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದೇ ಇಚ್ಛಿಸಿದರು. ಪುದುಚೇರಿಯ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ **(ನೋಡಿ : ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಜೋಸೆಫ್ ಫ್ರ್ಯಾಂಕಾಯ್)** ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಂದಿಗೆ ನೇರ ಸಂಧಾನವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಡಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಟಸ್ಥ ನೀತಿಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಫ್ರೆಂಚರ ಹಡಗುಗಳ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ಭರವಸೆ ಕೊಡುವುದಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಾರ್ನೆಟನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರು. ಆಗ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಭಾರತದ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನೌಕೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾರಿಷಸಿನ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಭಾರತದ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನೌಕೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾರಿಷಸಿನ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಲಾ ಬೂರ್ಡಾನೆಗೆ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಹೋಯಿತು. ಆತ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಒಂದು ನೌಕಾ ಪಡೆಯನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದ. ಆದರೆ ಆತ ಆಗಮಿಸಿದಾಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೌಕೆಗಳು ಮದ್ರಾಸ್ ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೂಗ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದುವು. ಇದರಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬದಲಾವಣೆಯಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚರು ನೆಲಜಲಗಳೆರಡರ ಮೂಲಕವೂ ಮದ್ರಾಸನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ಒಂದೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸು ಫ್ರೆಂಚರ ವಶವಾಯಿತು. ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ಕೈ ತಡೆಯುವವರು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಘಟನೆಯೊಂದರಿಂದ ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದ ದಿಕ್ಕೇ ಬದಲಾಯಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ನೂತನ ನವಾಬ ಅನ್ವರುದ್ದೀನ್ ತನ್ನ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮೊದಮೊದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈ ಮೇಲಾಗಿದ್ದಾಗ, ತನ್ನ ಹಡುಗುಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಂದ ನವಾಬನಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಹೋಗಿತ್ತು. ನವಾಬ ನಿರ್ವೀರ್ಯನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಹೆಸರಿಗಾದರೂ ಆತ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಈ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ನವಾಬನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಅಲಕ್ಷಿಸಿದ್ದರು. ಫ್ರೆಂಚರು ಮದ್ರಾಸನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಾಗ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ನವಾಬನ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಡಿದರು. ಅನ್ವರುದ್ದೀನನಿಗೆ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಗೇ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಹತ್ತ್ವದ ಅರಿವು ಬಂದಿತ್ತು. ಮದ್ರಾಸಿನ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಗೆ ಕೋರಿಕೆ ಕಳಿಸಿದ. ಹಿಂದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗ ಫ್ರೆಂಚರು ಅನ್ವರುದ್ದೀನನ ಮಾತನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರು. ಫ್ರೆಂಚರ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಅವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ನವಾಬನಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸೇನೆ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಮದ್ರಾಸನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಭೂಸೇನೆ ಕಳಿಸುವುದು ಅನ್ವರುದ್ದೀನನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಗೆ ಇದು ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಅನ್ವರುದ್ದೀನನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಮದ್ರಾಸನ್ನು ತಾನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕೊಂಡುದಾಗಿ ನವಾಬನಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ಆದರೆ ನವಾಬ ಇದನ್ನು ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಾತಿನಂತೆ ಫ್ರೆಂಚರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ್ದ ಫ್ರೆಂಚರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿದ.

ಫ್ರೆಂಚರ ಸೈನ್ಯ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿದಾಳಿಯ ಮುಂದೆ ನವಾಬನ ಸೈನ್ಯ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಯಿತು. ಅದು ಸೇಂಟ್‌ಥೊಮೆಗೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ, ಬಲ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಎರಗಿತಾದರೂ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಫ್ರೆಂಚರ ಸೇನಾಬಲ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದುದರಿಂದ ನವಾಬನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋಲು ಸಂಭವಿಸಿತು.

ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಗೆಲುವಾಗಿ ಅವರ ಗೌರವ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವರವರಲ್ಲೇ ಛಿದ್ರಗಳು ತಲೆದೋರಿದುವು. ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣ ಪಡೆದು ಮದ್ರಾಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಲಾ ಬೂರ್ಡಾನೆ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಗೆ ಈ ನೀತಿ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಜಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಲಾ ಬೂರ್ಡಾನೆಯ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಒಪ್ಪುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಘಟನೆಯೊಂದು ಸಂಭವಿಸಿತು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ಗಾಳಿಯೆದ್ದು ಫ್ರೆಂಚ್ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ನಷ್ಟವುಂಟಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಲಾ ಬೂರ್ಡಾನೆ ತನ್ನ ಹಡಗುಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದ. ಆತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೌಲನ್ನು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಮದ್ರಾಸನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದ.

ಲಾ ಬೂರ್ಡಾನೆಯ ನಿರ್ಗಮನದಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಹದಿನೆಂಟು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿಯೂ ಸೇಂಟ್ ಡೇವಿಡ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ರೀರ್ ಆಡ್ಮಿರಲ್ ಬಾಸ್ಕೊಯೆನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ದೊಡ್ಡ ದಳವೊಂದು ಬಂತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪುದುಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಲಜಲಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನಿಂತು ಎಕ್ಸ್ ಲಾ ಷಾಪೆಲ್ ಕೌಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು (1748). ಆ ಕೌಲಿನ ಷರತ್ತಿನಂತೆ ಮದ್ರಾಸನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಬಾಸ್ಕೊಯೆನ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ. ಹೀಗೆ ಒಂದನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧ : ಶಾಂತಿಕೌಲಿನ ಫಲವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ನಡುವೆ ಸಮಾಧಾನವೇನೋ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಬದಲಾಗಿತ್ತು. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಯಾರು ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರ ಕೈಯೇ ಮೇಲೆಂಬುದನ್ನು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಅರಿತುಕೊಂಡ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಫ್ರೆಂಚರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗಾದರೋ ಬಂಗಾಲ ಮುಂಬಯಿಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲೆಗಳಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ದೇಶೀಯ ರಾಜರ ಅಶಿಕ್ಷಿತ ಸೈನ್ಯ ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡದಿರಲಿ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಐರೋಪ್ಯ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದೆ ಅದು ತತ್ತರಿಸುವುದೆಂಬುದು ಅನ್ವರುದ್ದೀನನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕಾಗಿದ್ದ ಪರಾಭವದಿಂದ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ದೇಶೀಯ ರಾಜರು ನೆಲದಾಸೆಗಾಗಿ ತಂತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಬಡಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ನೆರವನ್ನು ಬಯಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದವರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯಿಂದ ದೇಶೀಯರ ಬೆಂಬಲ ಗಳಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯಬಹುದೆಂಬುದು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ತರ್ಕವಾಗಿತ್ತು.

ಅನ್ವರುದ್ದೀನ್ ಖಾನನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ದೋಸ್ತ್ ಅಲಿಯ ಕಡೆಯವರಿಗೆ ಆಗಿದ್ದ ಅಸಮಾಧಾನ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಮನಸ್ತಾಪವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 1741ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿದ್ದ ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬ (ದೋಸ್ತ್ ಅಲಿಯ ಅಳಿಯ)ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ. ತನ್ನ ಮಾವನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆಯುವುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ದಖನ್ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಅಸಫ್ ಜಾ ನಿಜಾಂ–ಉಲ್–ಮುಲ್ಕ್ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ (1748) ಆ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಅಸಫ್ ಜಾನ ಮಗ ನಾಸಿರ್ ಜಂಗ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನಾದರೂ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತನ್ನನ್ನು ದಖ್ಖನಿನ ಸುಭಾದಾರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾನೇ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಬೇಕೆಂಬುದು ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಮುಜಾಫರ್ ಜಂಗನ ವಾದ.

ಈ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಒದಗಿ ಬಂದುವು. ಚಂದಾಸಾಹೇಬನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನನ್ನಾಗಿಯೂ ಮುಜಾಫರ್ ಜಂಗನನ್ನು ದಖನಿನ ಸುಭಾದಾರನನ್ನಾಗಿಯೂ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಮೂವರೂ ಸೇರಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ, ವೆಲ್ಲೂರಿನ ಬಳಿ ಅಂಬೂರ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅನ್ವರುದ್ದೀನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದರು (ಆಗಸ್ಟ್ 3, 1749). ಅನ್ವರುದ್ದೀನನ ಮಗ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಯಿತು.

ಈ ಘಟನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕೂ ಅಪಾಯ ಒದಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ತಂತ್ರದ ಮುಂದೆ ಅವರು ನಿರುಪಾಯರಾಗಿದ್ದರು. ದಖನಿನ ಸುಭಾದಾರನಾಗಿದ್ದ ನಾಸಿರ್ ಜಂಗನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿಗೂ ನೆರವು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ಕೈ ಮೇಲಾಗಿತ್ತು. ನಾಸಿರ್‌ಜಂಗನಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವಿಜಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತಾದರೂ ಕೊನೆಗೆ, 1750ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಆತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ. ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಜಾಫರ್ ಜಂಗನನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ದಖನಿನ ಸುಭಾದಾರನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಮುಜಾಫರ್ ಜಂಗ್ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸೂಚಿಸಿದ. ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದ ಮೊಗಲ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನನ್ನು ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿ (ಗವರ್ನರ್) ನೇಮಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಪುದುಚೇರಿಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಮಚಲಿಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒರಿಸ್ಸ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ. ಮುಜಾಫರ್ ಜಂಗನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ತನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬುಸ್ಸಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆಯೊಂದನ್ನು ನಿಜಾಮನ ನೆರವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ. ಇದರಿಂದ ನಿಜಾಮನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಚಂದಾಸಾಹೇಬ ಆರ್ಕಾಟಿನ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತನಾದ.

ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿಯನ್ನೂ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸೈನ್ಯಬಲದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕದಲಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಸಂಧಾನದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದ. ಆದರೆ ಇದು ಫಲಿಸಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಚಿತಾವಣೆಯಿಂದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿ ಬಿಗಿಯಾದ.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ (1750) ಸಾಂಡರ್ಸನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹ ತಳೆದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸರ್ಕಾರವು ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ವೈರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯಸಹಾಯ ಬರುವವರೆಗೂ ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನದ ನೆವದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ತಳ್ಳಿದ. 1751ರ ಮೇಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೇನೆ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿತು. ಲಾನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಯಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಮೈಸೂರು ತಂಜಾವೂರುಗಳ ಅರಸರೂ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿಯ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದರು.

ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಂಪನಿಯ ನೌಕರನಾಗಿ ಬಂದು ಸೈನ್ಯ ಸೇರಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರಾಬರ್ಟ್ ಕ್ಲೈವನ **(ನೋಡಿ– ಕ್ಲೈವ್, ರಾಬರ್ಟ್)** ಉಪಾಯವೊಂದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಭವಿಷ್ಯ ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಯಿತು. ಆರ್ಕಾಟಿನ ಮುತ್ತಿಗೆಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿದರೆ ಚಂದಾಸಾಹೇಬ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಅತ್ತ ಕಳಿಸಬೇಕಾಗುವುದೆಂದೂ ಆಗ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಮೇಲಣ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಜಯ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಕ್ಲೈವ್ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿಯೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ್ದ. ಸಾಂಡರ್ಸನಿಗೂ ಇದು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕೇವಲ 200 ಮಂದಿ ಐರೋಪ್ಯರು ಮತ್ತು 300 ಮಂದಿ ಸಿಪಾಯಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕ್ಲೈವನೇ ಈ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಯಿಕ್ಕಿದ. ಅವನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ಚಂದಾಸಾಹೇಬ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯಿಂದ ಆರ್ಕಾಟಿನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದ. 53 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಕ್ಲೈವ್ ಇದನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಕೊನೆಗೂ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ಸೈನ್ಯ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಇದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಬೆಳೆದು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಮುಖಭಂಗವಾಯಿತು. ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನಾನಿ ಲಾ ಗೆ ಧೈರ್ಯ ಕುಗ್ಗಿ ಆತ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಮರೆಸಿಕೊಂಡ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅದನ್ನೂ ಮುತ್ತಿದರು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1752ರ ಜೂನ್ 9 ರಂದು ಆ ಸೈನ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಶರಣಾಗತವಾಯಿತು. ಮೂರು ದಿನಗಳ ಅನಂತರ ಲಾನೂ ಅವನ ಪಡೆಯೂ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಬೇಕಾಯಿತು. ಚಂದಾ ಸಾಹೇಬನೂ ಶರಣಾದ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ತಲೆ ತೆಗೆದ.

ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ಕನಸು ಮುರಿದು ಬಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಆತ ನಂಬಿದ್ದ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅದಕ್ಷತೆಯೇ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಆದರೂ ಆತ ಎದೆಗುಂದಲಿಲ್ಲ. ಮುರಾರಿರಾವ್ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ. ತಂಜಾವೂರಿನ ದೊರೆ ತಟಸ್ಥನಾಗಿರುವಂತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿಯನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ.

ಆದರೆ ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನ ಹಂಚಿಕೆಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನೇನೋ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಧಾವಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯಗಳ ವೈಫಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಬಹಳ ನಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರೆಂಚರು ಡ್ಯುಪ್ಲೆಕ್ಸನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಹೊಸ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ಹೂಡಿ ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ (1754). ಎರಡನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ದೇಶೀಯ ರಾಜರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕಬಾರದೆಂದು ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುವು. ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಾಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ ಸೇರಿತ್ತೋ ಅದದು ಅವರವರ ವಶದಲ್ಲೇ ಇರತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ನಿಜಾಮನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಮುಂದುವರಿದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತೆನ್ನಬಹುದು.

ಮೂರನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧ: 1756ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಫ್ರಾನ್ಸೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡೂ ಪಕ್ಷವಿಪಕ್ಷಗಳಾದುವು. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಕದನ ಹೂಡಿದುವು. ಈ ಬಾರಿಯ ಯುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನೂ ದಾಟಿ ಬಂಗಾಳಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿತು. ದಖನಿನಂತೆ ಬಂಗಾಳಕ್ಕೂ ಆಗ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೆಹಲಿಯ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ನವಾಬ್ ಅಲಿವರ್ದೀಖಾನನೆಂಬ ಸುಭಾದಾರನಿದ್ದ. ಹಿಂದಿನ ನವಾಬ ಸರ್ಫರಾಜ್ ಖಾನನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಆಲಿವರ್ದೀಖಾನ್ ಸಮರ್ಥ. ಆದರೆ ಪದೇಪದೇ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠರನ್ನೆದುರಿಸುವುದೇ ಅವನ ಪರಿಪಾಟಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಎರಡನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವರ್ತನೆಯನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಆಲಿವರ್ದೀಖಾನನಿಗೆ ಅವರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂಶಯ ಮೂಡಿತ್ತು. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಈ ನವಾಬ 1756ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಇವನ ಕೊನೆಯ ಮಗಳ ಮಗ ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲ ನವಾಬನಾದ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅಲಿವರ್ದೀಖಾನನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗಳಾದ ಘಸೀಟಿ ಬೇಗಮಳ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಲು ಸನ್ನಾಹ ಮಾಡುತ್ತಿರವರೆಂದು ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲನಿಗೆ ಸಂಶಯ ಮೂಡಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವರ್ತನೆಯಾದರೂ ಈ ಸಂಶಯ ಪ್ರಬಲವಾಗುವಂತೆಯೇ ಇತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕಲ್ಕತ್ತದ ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಫಿರಂಗಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕೋಟೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟತೊಡಗಿದ್ದರು. ಇವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂಬ ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲನ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬೆಲೆಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನಾದ. ದೊಡ್ಡಮ್ಮನಾದ ಘಸೀಟಿ ಬೇಗಮಳನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ. ಆಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿದುಬಿತ್ತು. ಕಾಸಿಂ ಬಾಜ಼ಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮೇಲೆರಗಿ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಕಲ್ಕತ್ತದ ಮೇಲೆಯೂ ಏರಿ ಹೋದ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕೋಟೆ ತೊರೆದು ಹಡಗುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡರು. ವಿಲಿಯಂ ಕೋಟೆಯ ಪತನವಾಯಿತು.

ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೋಲಿನ ಸುದ್ದಿ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಕ್ಲೈವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೈನ್ಯವೊಂದು ಕಲ್ಕತ್ತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿತು. ಕಲ್ಕತ್ತದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲನ ಕ್ಷಮಾಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕ್ಲೈವನ ಸೇನೆ ಬಂತು. ಕಲ್ಕತ್ತ ಮತ್ತೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲನ ಶಾಂತಿಯ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಅವರು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರು. ಫ್ರೆಂಚರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರ ನಗರವನ್ನೂ ಗೆದ್ದರು. ಫ್ರೆಂಚರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿ ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲನಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದರು. ಅವರನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮುಂದೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ತಂತ್ರ ಹೂಡಿ ಸಿರಾಜುದ್ದೌಲನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿ ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. **(ನೋಡಿ– ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನ)**

1756ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಯುದ್ಧದ ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಮತ್ತೆ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧ ನಿರತರಾದರು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ಬಿಸಿ ತಟ್ಟಿದ್ದು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ವಿಜಯ ದೊರಕಿದ ಮೇಲೆ ಅದುವರೆಗೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬುಸ್ಸಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. 1758ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧರಾಗ ತೊಡಗಿದರು. ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೌಕಾಪಡೆ ವಾಪಸಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚರ ಪರವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಕೌಂಟ್ ದ ಲಾಲಿ ನಿಯುಕ್ತನಾದ, ಆದರೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ನೌಕಾಪಡೆ ಮಾತ್ರ ಡ್ಯಾಷನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೈಕ್ಯವೂ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳೂ ಬೆಳೆಯುವಂತಾಯಿತು.

ಕೌಂಟ್ ದ ಲಾಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಮದ್ರಾಸಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧಿಕಾರದ ಬುಡಕ್ಕೇ ಪೆಟ್ಟು ತಾಕಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಲಾಲಿಯ ಹಂಚಿಕೆ. ಅದರಂತೆ ಆತ ಸೇಂಟ್ ಡೇವಿಡ್ ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸೋಲುಂಡು ಅನುಭವ ಪಡೆದಿದ್ದ ಡ್ಯಾಷನಿಂದ ಲಾಲಿಗೆ ಕಡಲ ಪಡೆಯ ನೆರವು ಒದಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಜೀವನಾಡಿಯೇ ಕಡಲು. ಬಂಗಾಳದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದದ್ದೂ ಅವರಿಗೊಂದು ವರವಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಇವೆರಡು ಅನುಕೂಲಗಳೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಲಾಲಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವಿಫಲವಾದುವು. ಆತ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ. ತಂಜಾವೂರಿನ ರಾಜ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಎಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಲಾಲಿ ಆ ಊರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಆದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಲಾಲಿ ಶೀಘ್ರ ಕೋಪಿ, ದುರಭಿಮಾನಿ. ಈ ಸ್ವಭಾವ ಸೈನ್ಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೆ ಹಿಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೌಕಾಪಡೆಯಿಂದ ಡ್ಯಾಷನ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ನೌಕಾ ಬೆಂಬಲ ಲಾಲಿಗೆ ಸಿಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಾಲಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬಂತು. ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೌಕಾಪಡೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಆ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಂತೂ ಲಾಲಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಬಂದರು ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೌಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಹೋಗುವುದನ್ನೇ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಆಗ ಆತ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ (14 ಡಿಸೆಂಬರ್ 1758). ಇದು ಮರುವರ್ಷದ ಫೆಬ್ರುವರಿ 16ರ ವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನೌಕಾಬಲ ಮತ್ತೆ ಬಂತು. ಲಾಲಿ ಹಿನ್ನೆಡೆದ.

ಇದು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟು. ಇದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವರ ಭವಿಷ್ಯ ಕುಸಿದು ಬಿತ್ತು. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಲಾಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬುಸ್ಸಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಸಮರ್ಥ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಶಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಕ್ಲೈವ್ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ. ಬಂಗಾಳದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೈನ್ಯವೊಂದು ಬಂದು ಉತ್ತರ ಸರ್ಕಾರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿತು. ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿಯೂ ಮಚಲಿಪಟ್ಟಣವೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾದುವು. ನಿಜಾ಼ಂ ಸಲಾಬತ್ ಜಂಗನೊಂದಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕೌಲೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಾಂಚೀಪುರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತಾದರೂ ಆಗ ಪಡೆದ ವಿಜಯದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಸಂಬಳ ದೊರಕಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನವೂ ಬಂಡಾಯ ಮನೋಭಾವವೂ ಬೆಳೆದುವು. ಫ್ರೆಂಚ್ ನೌಕಾಪಡೆಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪೆಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟರು. ಡ್ಯಾಷ್ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ. ಭಾರತದ ಕಡಲಿನ ಮೇಲಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಒಡೆತನ ಭದ್ರವಾಯಿತು. 1859ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ಕೂಟ್ ಬಂದಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕದನ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ವಾಂಡಿವಾಷಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ಲಾಲಿಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿದರು. ಕೂಟ್ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಜಿಂಜೀ ಪುದುಚೇರಿಗಳನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಫ್ರೆಂಚ್ ಠಾಣ್ಯಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾದುವು. 1760ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪುದುಚೇರಿಗೆ ನೆಲಜಲಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಗೆಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಲಾಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಹೈದರ್ ಅಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಖ್ಯ ಬೆಳೆಸಿದ. ಹೈದರನ ಸೇನೆ ಪುದುಚೇರಿಗೆ ಬಂತಾದರೂ ಫ್ರೆಂಚರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮರಳಿತು. ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೂ ಫ್ರೆಂಚರು ನಿರಾಶರಾದರು. 1761ರ ಜನವರಿ 16ರಂದು ಪುದುಚೇರಿ ಬೇಷರತ್ ಶರಣಾಗತವಾಯಿತು. ವಿಜಯಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ನಿರ್ದಯೆಯಿಂದ ಪುದುಚೇರಿಯ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಲಗಳನ್ನೂ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದರು. ಜಿಂಜೀ ಮತ್ತು ಮಾಹೆಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾದುವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ತಮ್ಮ ನೆಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಲಾಲಿಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಂಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. 1763ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರ ಅವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಎರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಮರಣ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿತು.

ಲಾಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಕೆಲವು ಅವಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹದಗೆಡಿಸಿದ ನಿಜ, ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಂಥ ನಾಯಕತ್ವದ ಅಡಿಯಲ್ಲೂ ಫ್ರೆಂಚರು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ವಿಜಯ ಸಾಧಿಸುವ ಸಂಭವವೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. *

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ: ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೂರಶಿಕ್ಷಣ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದ ಹಿಂದಿನ ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು (1969–96) ಉನ್ನತೀಕರಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಂಚೆ ಬೋಧನೆ ಮೂಲಕ ಬಿ.ಎ., ಬಿ.ಕಾಂ., ಎಂ.ಎ., ಎಂ.ಕಾಂ., ಮತ್ತು ಇತರ ಶಿಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ (1985) ಮೇಲೆ ದೂರಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅಂಚೆ ಬೋಧನೆ ವಿಧಾನದಿಂದ ದೂರ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 1996 ಜೂನ್ 26ರಂದು ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯಗಳಿವು: ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಕಲಿಕಾ ವೇಗಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮನೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವುದು, ವಯೋಮಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವುದು, ವೃತ್ತಿಪರತೆ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ನೈಪುಣ್ಯ ತಂದುಕೊಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುವುದು, ಸರಳ ಪ್ರವೇಶ ನಿಬಂಧನೆಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸುವುದು, ಪೂರ್ಣಕಾಲಿಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಿಗೆ, ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣನೀಡುವುದು, ಪುರುಷರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು, ಆಧುನಿಕ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ನೀಡುವ ವಿವಿಧ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣಗಳು: ಬಿ.ಎ., ಬಿ.ಕಾಂ., ಬಿ.ಎಡ್., ಬಿ.ಎಲ್.ಐ.ಎಸ್.ಸಿ., ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ. (ಐ.ಟಿ.). ಸ್ನಾತಕೋತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮಗಳು: ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇತಿಹಾಸ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಜೊತೆಗೆ ಎಂ.ಕಾಂ., ಎ.ಎಡ್., ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ. (ಐ.ಟಿ). ಡಿಪ್ಲೊಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮಗಳು: ಪ್ರಿ–ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಅನಂತರದ ಕನ್ನಡ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ನಿರ್ವಹಣಾಶಾಸ್ತ್ರ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಆಹಾರ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಡಿಪ್ಲೊಮ. ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣಗಳು: ಕನ್ನಡ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬೋಧನೆ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮ, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪೋಷಣೆ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮ (ಸಿ.ಎಫ್.ಎನ್.), ಗಣಕೀಕರಣ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮ (ಸಿ.ಐ.ಸಿ). ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮವಿದೆ.

ಈಗಾಗಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ 57 ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 4 ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಿ.ಎಡ್.ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮಕ್ಕೆ 5 ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಎಂ.ಎಡ್.ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ 8 ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಂಪರ್ಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಇರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 36,000 (2003).

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಆಡಳಿತ ಕಛೇರಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ 50 ಮಂದಿ ಪೂರ್ಣಾವಧಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ 22 ಮಂದಿ ಅತಿಥಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಈ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃಂದದ ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ 700 ಮಂದಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಮಾಲೋಚಕರಿದ್ದಾರೆ. ಬೋಧಕೇತರ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಖ್ಯೆ 109. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಬಳಕೆ–ರೇಡಿಯೋ ಸಮಾಲೋಚನೆ (ಆಕಾಶವಾಣಿ ಹಾಗೂ ಎಫ್.ಎಂ.) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಫ್ ಲರ್ನಿಂಗ್ (ಸಿ.ಒ.ಎಲ್.), ಕೆನಡ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಡನೆ ಸಹಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಥಮ ಕುಲಪತಿ ಸಿ.ಅಂಜನಾಮೂರ್ತಿ (1996–99). ಎಸ್.ಎಸ್.ರಾಮೇಗೌಡ (1999–2003) ದ್ವಿತೀಯ ಕುಲಪತಿ. ಕೆ.ಸುಧಾರಾವ್, ಮುಂದೆ ವಿವೇಕ ರೈ ಬಿ.ಎ. ಈಗಿನ ಕುಲಪತಿ ಕೆ.ಎಸ್. ರಂಗಪ್ಪ (ಎನ್.ಎಲ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ : ನಾಡು ನುಡಿಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ 1890ರ ಜುಲೈ 20ರಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ. ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿನದೆನಿಸಿದ ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಶಾಮರಾವ್ ಕೈಕಿಣಿ, ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ರಾ. ಹ. ದೇಶಪಾಂಡೆ.

ಬೊಂಬಾಯಿ, ಮದ್ರಾಸ್, ಪೂನ, ಅಹಮ್ಮದನಗರ, ಹೈದ್ರಾಬಾದ್, ಕಾರವಾರ, ಮಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರು, ಮಡಿಕೇರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಳ ಹೊರಗಿನ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಕನ್ನಡಿಗರು. ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಇದರ ಆಜೀವ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಅಂದಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ

ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಎಂಥ ಹಿರಿಯರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿಯೇ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಶಾಮರಾವ್ ಕೈಕಿಣಿ, ಸಿ ಸಿ. ಹುಲಕೋಟಿ ಮುಂತಾದವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು; ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್, ಕಿಟ್ಟೆಲ್, ಫ್ಲೀಟ್, ಭಂಡಾರಕರರಂಥ ಎತ್ತರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಗೌರವ ಸದಸ್ಯರು; ಬೆಳವಿ ವಕೀಲರು, ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ. ಮೊದಲಾದವರು ಉದ್ಧಾರಕರು. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರದಾತೃಗಳು; ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾವ್, ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಸ್. ಸಿ. ನಂದೀಮಠ. ಟಿ. ಕೆ. ತುಕೋಳ್, ಕೆ. ಜಿ. ಕುಂದಣಗಾರ, ಎ. ಆರ್.

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡ

ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ, ಕಡೆಂಗೋಡ್ಲು ಶಂಕರಭಟ್ಟ, ಮಧುರಚೆನ್ನ, ಬಿ. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರಂಥ ಕೀರ್ತಿವಂತ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸದಸ್ಯರು. ಈ ಸಂಘ ಮೈಸೂರ ಅರಸರು, ವಂಟಮುರಿ ಸಿರಸಿಂಗಿ ದೇಸಾಯಿಗಳು ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರವರೆಗಿನ ಅನೇಕಾನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಉದಾರಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡುದುಂಟು (11–3–1900ರ ಸಭೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದವರು ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ. ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದರು). ಕಟ್ಟಡದ ಉಪಸಭೆಗೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ರಾಯಚೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬಳ್ಳಾರಿಗಳಿಂದ ಗಣ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಪ್ರಜಾಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತ ದ್ವಾರವಾಗಿ ನಿಂತು ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೇ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಇದು ಬೆಳೆದು ಬಂತು.

ಈ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿದ 25 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಇದರ ದುಡಿಮೆ, ಬಯಕೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು; ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಘಗಳು ಉದಯಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೇರೂರಿತು. ಒಟ್ಟಾರೆ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ 25 ವರ್ಷಗಳ ಕನಸು ಒಂದೊಂದೇ ನಿಜಸ್ವರೂಪ ತಾಳತೊಡಗಿದುವು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘದ ಶಾಖೆಯೊಂದು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ : ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ನಿಜಾಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉರ್ದು, ತೆಲುಗು, ಮದ್ರಾಸ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘ ಕನ್ನಡದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಹೋರಾತ್ರಿ ದುಡಿಯಿತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠಿಯನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. ಮುಂಬೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾತಿಗಳ ಜೊತೆ ಕನ್ನಡವನ್ನೂ ಎಂ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಒತ್ತಾಯಿಸಿತು. ಸಂಘಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಆಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹರ್ಷಪಟ್ಟ ಜೆ. ಎಫ್. ಫ್ಲೀಟ್‌ರು 1959ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಮ್ಮ ಸಂತೋಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲೆ : ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಪಳಗಿಸಲು ಸಂಸ್ಥೆ 1891ರಿಂದ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ವಾಕ್ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ 1929ರಿಂದ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ವಕ್ತೃತ್ವ ಸ್ಪರ್ಧೆ, 1945ರಿಂದ ತಾರಾನಾಥ ವಕ್ತೃತ್ವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗಾಗಿ 1936ರಿಂದ ನಾಸನೂರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಏಳ್ಗೆಯ ಅಭೀಪ್ಸೆ ಹೊಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರು ಇರಿಸಿದ ದತ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಸವ ಜಯಂತಿ, ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ವಿಜಯೋತ್ಸವ ದಿನಾಚರಣೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲದೆ ನಾಡು–ಹೊರನಾಡುಗಳ ಸಾಹಿತಿ ಕಲಾವಿದರುಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘ ನಾಡಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಗೋವ, ಮುಂಬಯಿಗಳಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಜನಮನವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಲಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು : ಹಳಗನ್ನಡ ಅಭ್ಯಾಸದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸಂಘದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸಲಾಯಿತು. ಇವಕ್ಕೆ ಪರೀಕ್ಷಕರಾಗಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಸಮ್ಮೇಳನ : ಗ್ರಂಥಪ್ರಚಾರ, ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಭಾಷೆಯ ಏಕರೂಪತೆ, ಸಾಹಿತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯಗಳಿಗಾಗಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ 1907 ಜೂನ್ 2 ಮತ್ತು 3 ರಂದು ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಮೊದಲ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದ, ರಂಗಭೂಮಿ ನಾಟ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡುವು.

ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ : 1939ರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಪ್ರಥಮ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಕಡೆಂಗೋಡ್ಲು ಶಂಕರಭಟ್ಟರು, ತರುವಾಯ ಗದಗ, ಹಾವೇರಿ, ನವಲುಗುಂದ, ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಜರುಗಿದುವು. ಮೂರು ದಿನ ನಡೆದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿ. ನಾಟ್ಯ ಗೋಷ್ಠಿ, ವಿಜ್ಞಾನಗೋಷ್ಠಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಗೋಷ್ಠಿಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ವಾಗ್ಭೂಷಣ ಪತ್ರಿಕೆ : ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖಪತ್ರವಾಗಿ 1896ರಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರತರಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರು ಸೀಮೆಯ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಭಾಷೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹಳಗನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಸಂಶೋಧನ, ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿತು. 23 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಶೋಧನೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ 85 ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಕುರಡಿ ಅವರು ಬರೆದ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಚರಿತ್ರೆ, ಮೈಸೂರಿನ ಬಿ. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದ ಅಮೃತಪುಲಿನಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ.

ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನೆ : ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊರತರಲು ಬಯಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ, ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತೆ, ವೇಣೀಸಂಹಾರ, ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು ಮೊದಲನೆಯ ಪುಸ್ತಕ, ಬಾಣ ಕಾದಂಬರಿ, ಕನ್ನಡದ ನೆಲೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಜೀವನ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದರ್ಶನ, ಕನ್ನಡ ಕಾನೂನು ಪದ ವಿವರಣಕೋಶ, ಗೋಕಾಕ ವರದಿ, ಕಾವ್ಯಯಾನ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಿಂತನೆ, 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳು, ಬಯಲ ಬೇರು ಚಿಗುರು, ಕವಿ ಬಿ. ಎ, ಸನದಿ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ, ದಿ ಹರಿದಾಸಾಸ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮೊದಲಾದ ನೂರಾಹತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಬರಹಗಾರರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ : 1900–1940ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘ 175 ಗ್ರಂಥಕಾರರಿಗೆ 18,990 ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆ 44, ಶಿಕ್ಷಣ 7, ಪ್ರಬಂಧ 9, ಪೌರಾಣಿಕ 33, ವೇದಾಂತ 23 ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ 11, ಕಾವ್ಯ 31, ಗಣಿತ 1, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯ 10, ಇತರ 32, ಚರಿತ್ರೆ 60, ಇತಿಹಾಸ 28, ಕಾದಂಬರಿ 95, ನಾಟಕ 30, ಒಕ್ಕಲುತನ 9–ಹೀಗೆ 423 ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ನೀಡಿದೆ. ಈಗಲೂ ಮಾತೊಶ್ರೀ ರತ್ನಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮಹಿಳಾ ಗ್ರಂಥ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ತಪ್ಪದೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ.

ವಾಚನಾಲಯ : ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಕೂಡಲೇ 300 ರೂ. ಗಳನ್ನು ವಾಚನಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಮೊದಲ ಸಭೆ (20–7–1890) ಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅಂದೇ ಗ್ರಂಥ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1940ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತೇಶ ವಾಚನಾಲಯವನ್ನು ಒಳಗು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅಹಮ್ಮದಾಬಾದ್, ಪುಣೆ ಧಾರವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುಜರಾತಿ, ಮರಾಠಿ, ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಬೊಂಬಾಯಿ

ಸರಕಾರ ಬಯಸಿದಾಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಆ ಹೊಣೆಗೆ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವೇ ಯೋಗ್ಯ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದುವು. ಈ ಸೂಚನೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ಗೌರವ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಈ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಸಂಘ ಹೊತ್ತು ವಾಚನಾಲಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿತು. ಈಗ ಶಾಂತಕವಿಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ 'ಶಾಂತೇಶ ವಾಚನಾಲಯ'ವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಲಿದ್ದು, ಅದು ಸಂಶೋಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವಂತಹ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಸಂಘವನ್ನು, ವಾಚನಾಲಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸಂಶೋಧನೆಗೈದು ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ : ಬೊಂಬಾಯಿ ಸರಕಾರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನೆ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಯೋಚನೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಈ ಸಂಘ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಹೊಣೆ ಹೊರಲು ಮುಂದಾಗಿ ಅದರ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ದುಡಿಯಿತು.

ನಾಡಹಬ್ಬ : 1926ರಲ್ಲಿ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ ಮತ್ತು ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ನಾಡಹಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಸಂಘ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ತಪ್ಪದೇ ಆಚರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಗೋಷ್ಠಿ, ಸಂಗೀತ, ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ಸ್ಪರ್ಧೆ, ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಈವರೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಡಹಬ್ಬವೆಂಬ ಮನ್ನಣೆ ಲಭಿಸಲು ಮೂಲಕಾರಣ ಈ ಸಂಘವೇ.

ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಆಕಾಶವಾಣಿ : ಸಂಘದಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವರ್ನ್ಯಾಕ್ಯುಲರ ಟೆಕ್ಸ್ಟ್‌ಬುಕ್ ಕಮಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಅವಶ್ಯ (10–2–1931). ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪ ಅವಶ್ಯ (2–3 ಜೂನ್ 1907). ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕ ಭಾಷೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಷ್ಟೇ ಸ್ಥಾನ ಬೇಕು. (12–9–1939) ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ತರಲು ಸಂಘ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿವೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಆಮಂತ್ರಣ : ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲು ಬೆಂಗಳೂರು ಪರಿಷತ್ತು ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಸಂಘ ಎರಡು ಸಲ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿತು. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ 4ನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ 25ನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಹೊಣೆಯನ್ನು ತ್ರಿಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿತು.

ಕನ್ನಡ, ಕನ್ನಡಿಗ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿತಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸಂಘ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಸಹಕಾರ–ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ : ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾನೀತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ 'ಗೋಕಾಕ ಚಳವಳಿ' ಯನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಿದುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ 'ರವಿವಾರದ ನಾಟಕಶಾಲೆ'ಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ರಂಗತರಬೇತಿ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಸಂಘ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂಟಪ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮಂಟಪ, ಜಾನಪದ ಮಂಟಪ, ಕಾನೂನು ಮಂಟಪ, ಯುವಜನ ಮಂಟಪ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಟಪ, ಮಕ್ಕಳ ಮಂಟಪ–ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗೆ ಈ ಸಂಘ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ (1917) ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲೂ ಸಕ್ರಿಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತು. ಸಂಘ, ಸರಕಾರ ಹಾಗೂ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ದಾನಿಗಳ ಸಹಾಯ, ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸಂಘದ ಶತಮಾನೋತ್ಸವದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಸಭಾಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ನಾಡೋಜ 'ಡಾ. ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಸಭಾಭವನ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಂಘ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜುಲೈ 20ರಂದು ಸಂಸ್ಥಾಪನಾ ದಿನಾಚರಣೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನಾಡು–ನುಡಿಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹನೀಯರುಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಸನ್ಮಾನಿಸುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಸಂಘ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಲಿರುವ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಮೊದಲ ಗರಿಯನ್ನು ಮುಡಿದುಕೊಂಡ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘವಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಕೆ)

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಧಾರವಾಡ, ಗದಗ, ಹಾವೇರಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಇದರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮುಂಬಯಿ ರಾಜ್ಯದ 1949ನೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಾಯಿದೆ ಪ್ರಕಾರ 1950 ಮಾರ್ಚ್ 1ರಂದು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ನೂತನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತು. ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬಿಜಾಪುರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕಕ್ಷೆ 1957ರಲ್ಲಿ ಬಿದರೆ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ 1965ರಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಕೇವಲ ಹನ್ನೊಂದು ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂದು 19 ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು, 100 ಸರ್ಕಾರಿ ಅನುದಾನಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳು, 100 ಅನುದಾನ ರಹಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ 18 ಕಾನೂನು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ.

ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ 365 ಎಕರೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಮಣೀಯ ನಿವೇಶನ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಉದ್ಯಾನಗಳು, ಭವ್ಯವಾದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕಸೌಧ, ಆಡಳಿತ ಭವನ, ವಿಶ್ವಚೇತನ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಗಳು, ಅತಿಥಿಭವನ, ಗಾಂಧೀಭವನ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಸತಿಗಳು, ಬಾಲೋದ್ಯಾನ, ಕ್ರೀಡಾಂಗಣ, ಈಜುಕೊಳ, ಜಂಖಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆವರಣ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದುದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹವೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು, ಈ ಬಡಾವಣೆಗೆ ಛೋಟಾ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆ, ಪೂರಕ ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಅಂಗೀಕಾರ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಡಳಿತ, ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರಮಾಡುವ ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಸ್ತರಣಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ತರಬೇತಿ ಕಾರ್ಯಕಮಗಳ ಮೂಲಕ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈ ಭಾಗದ ಜನತೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮಾತೃಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ.

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರವಾಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಕಾರವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಡುವ ಹಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಪದವಿ ಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲಾ ಕಾಲೇಜು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲೇಜು–ಇವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಂಗಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ಕನ್ನಡ,ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿದೇಶಿಯ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್, ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮ, ಹಾಗೂ ಪದವಿ ಮಟ್ಟದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಿಪಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸರ್ಟಿಫಿಕೆಟ್ ಕೋರ್ಸ್ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಭಾಷಾಂತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಪದವಿಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಫೋರೆನ್ಸಿಕ್ ಸೈನ್ಸ್ ಅಭ್ಯಾಸದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

1970ರಿಂದ ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಈ ಕೇಂದ್ರ 1980ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಾದ ಐ.ಎ.ಎಸ್., ಐ.ಪಿ.ಎಸ್., ಐ.ಎಫ್.ಎಸ್.ಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಹ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಅಭ್ಯಾಸ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ ದೇಶವಿದೇಶದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಕರ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣವೇತನ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಹಾಗೂ ಪಾರಿತೋಷಿಕಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೌಕರ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು.

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವಿಭಾಗಗಳು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಹ ಇವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ, ಭೂಗರ್ಭ ಸಂಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ (**ನೋಡಿ– ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ**) ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಇದ್ದು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ತ್ವದ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೂ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳೂ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸ್ಥಳಗಳ ಉತ್ಖನನ ಈ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಗತ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಅನೇಕ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನೂ ಇತಿಹಾಸದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ಸಮಗ್ರ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯ ಸಂಶೋಧನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಟನೆಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ ಕೈಗೊಂಡು ಸಾವಿರಾರು ಓಲೆಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಈಗಾಗಲೇ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಎಂಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಮುಕ್ತಾಯ ಘಟ್ಟ ತಲುಪಿದೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯವೂ ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ, ಜಾನಪದ, ತೌಲನಿಕ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಈ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರಿಸಲು ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಸ್ತರಣ ವಿಭಾಗವನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಆ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಿರುಹೊತ್ತಗೆಗಳಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಪ್ರತಿಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗಿರುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೌಢ ವ್ಯಾಸಂಗ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ನೆರವಾಗಲು ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ವಿಶೇಷೋಪನ್ಯಾಸ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಮಾಲೆ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಈ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುವ ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ (**ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ**) ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕವೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬುಲೆಟಿನ್ ಎಂಬ ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಲು ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಪಠ್ಯ ಹಾಗೂ ಪೂರಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಟನ ಕಾರ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಡೈರಕ್ಟೊರೇಟಿನಿಂದ ನೆರವೇರುತ್ತಿದೆ. ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಪೂರಕ ಗ್ರಂಥ, ಭಾಷಾಂತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ತಜ್ಞ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಿಂದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಬ್ದಕೋಶಗಳ ರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕಾಯಿದೆ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಿಜ್ಞಾನ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗ್ರಂಥಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ್ವಾಫೋನ್, ಮೈಕ್ರೋ ಫಿಲ್ಮ್, ಮೈಕ್ರೋ ಕಾರ್ಡುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂಥ ವಿಶೇಷ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ.

ಚುನಾಯಿತ ಹಾಗೂ ನೇಮಿತ ಸದಸ್ಯರನ್ನುಳ್ಳ ಸೆನೆಟ್ ಮತ್ತು ಅಕೆಡಮಿಕ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ಗಳ ನಿರ್ದೇಶನದ ಮೇರೆಗೆ, ಈ ಎರಡು ಅಂಗಗಳಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪರಮಾಧಿಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅಧಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸೆನೆಟ್ ರದ್ದಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಳಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶನ ಸಮಿತಿಯಾಗಿದೆ. ಕುಲಾಧಿಪತಿಗಳಿಂದ ನೇಮಕವಾಗುವ ಕುಲಪತಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣಾಧಿಕಾರಿ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಡಳಿತದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಕುಲಸಚಿವರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಹಾಯಕ ಕುಲಸಚಿವರುಗಳ, ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಾಧಿಕಾರಿಗಳ, ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎಲ್ಲ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವರು. ಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಾ ನಿಯಂತ್ರಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ತಮ್ಮ ಸಹಾಯಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುವರು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಎಂಜಿನಿಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಟ್ಟಡ ವಿಭಾಗದವರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡಗಳ, ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವರು. ಉದ್ಯಾನವನ, ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ ಉದ್ಯಾನಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಉದ್ಯಾನಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಂಶೋಧನ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಹಾಗೂ ರಿಪೇರಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಾಗಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ವಸತಿ ಗೃಹಗಳ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿಯಮಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಿಧ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಹಾಗೂ ಯುವಜನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಯೋಜನಾಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೂ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ.

ಆರ್.ಎ.ಜಹಗೀರ್‌ದಾರ್, ಸಿ.ಸಿ.ಹುಲಕೋಟಿ, ಡಿ.ಸಿ.ಪಾವಟೆ, ಎ.ಎಸ್.ಅಡಕೆ, ಎಂ.ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮಣ್ಣಿ, ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ, ಡಿ.ಎಂ.ನಂಜುಂಡಪ್ಪ, ಎಸ್.ಎಸ್.ಒಡೆಯರ್, ಎ.ಎಂ.ಪಠಾಣ್, ಎಸ್.ರಾಮೇಗೌಡ, ಎಸ್.ಜಿ.ದೇಸಾಯಿ, ಜಿ.ಕೆ.ನಾರಾಯಣರೆಡ್ಡಿ, ಎಂ. ಖಾಜಪೀರ್ ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇದರ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ವಾಲೀಕಾರ್ ಇಂದಿನ ಕುಲಪತಿಗಳು (2012). *

ಕರ್ನಾಟಕ ವೃತ್ತ : ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. 1892ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಧನಂಜಯವೂ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಧನಂಜಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದು 1936ರ ವರೆಗೂ ನಡೆಯಿತು. 1924ರಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಟ್ಟರೂ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಸಂಪಾದಕರಾದ ಮುದವೀಡು ಅವರು ತಮ್ಮ ಉಗ್ರ ವಿಚಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಭಾಷಣಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರ ತೀವ್ರಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಲಿಯನ್‌ವಾಲಾಬಾಗ್ ದುರಂತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗೋಲಿಬಾರು ಆಜ್ಞೆಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಜನರಲ್ ಡಯರನನ್ನೂ ಧಾರವಾಡದ ಕಲೆಕ್ಟರನಾದ ಪೇಂಟರನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ 1920ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಲೇಖನಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿದರೂ ಅದು ವಿಫಲವಾಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಸುದ್ದಿಗಳಲ್ಲದೆ ಸ್ವದೇಶೀಪ್ರಚಾರ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುದ್ದಿಗಳೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿ ಸಂಚಿಕೆಯೂ ಡಿಮ್ಮೈ ಪೂರ್ಣಾಕಾರದ 4 ರಿಂದ 8ರ ವರೆಗೆ ಪುಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು. (ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ : ಮರಾಠಿ ವರ್ಚಸ್ಸಿಗೊಳಗಾಗಿದ್ದ ವಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡತನದ ಅರಿವುಂಟುಮಾಡಲು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಲು ಸವಣೂರು ಗುಂಡೂರಾಯರು 1892ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ.

ಮುಂಬೈ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾತಾಗಿದ್ದ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರ 'ಕೇಸರಿ' ಪತ್ರಿಕೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೇಸರಿಯಂತೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ'ಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಆ ಪತ್ರಿಕೆ ಮುದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ನಿಧಿ ಕೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಮೂಲಮಂತ್ರ ಉದ್ಭವವಾದದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವದಿಂದ.

ಸವಣೂರು ಗುಂಡೂರಾಯರು ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರಾಗಿದ್ದರೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಚಾರಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. 1904 ರಿಂದ 1908ರ ವರೆಗೆ ಬಂಗಾಲ ವಿಭಜನೆಯ ಆಂದೋಲನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಅತಿ ಉಗ್ರ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿತು. ಆಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಲಂಡನ್ ಟೈಮ್ಸ್ ವರದಿಕಾರ ವ್ಯಾಲಂಟೈನ್ ಚಿರೋಲ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಅನ್‌ರೆಸ್ಟ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ ಉಗ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

1920ರಲ್ಲಿ ಜಯರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಇದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ. ಮೈಸೂರು, ಕೊಡಗು, ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸ್, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನ ತುಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ದಿಗ್ಗಜರೆಂದು ಪರಿಚಿತರಾದ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ, ರೂಪಿಸಿದ ಪತ್ರಿಕೆ. ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಆಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಬರೆದ ಒಂದು ಅಗ್ರಲೇಖನಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪಾದಕರು ದಂಡ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಹಣಮಂತರಾಯರೇ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ಅವರು 1923ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕರ್ನಾಟಕ ವೀರರು ಅಗ್ರಲೇಖನಕ್ಕಾಗಿ ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ ಎರಡು

ವರ್ಷ ಕಾಲ ಕೌಜಲಗಿ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಹಣಮಂತರಾವ್ ಮೊಹರೆಯವರು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಇದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗುವ ವರೆಗೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಾಯಕ ವೆಂಕಟರಾಯರೂ ಎನ್. ಎಚ್. ನಾಯಕರೂ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಈಗ ಇದು ದ್ವಿಸಾಪ್ತಾಹಿಕವಾಗಿದೆ.

ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾಜಪುರೋಹಿತ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ ನಾನಾಸಾಹೇಬ ದೇಸಾಯ್ ಮತ್ತು ಗುರುನಾಥ ಬೇವೂರ್ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಿ. ಆರ್. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಲೇಖನಗಳು ತುಂಬ ಉಗ್ರವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಮತ್ತು ನಾಯಕ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಗಂಡು ಭಾಷೆಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲೇಖನಗಳೂ ಅಗ್ರಲೇಖನಗಳೂ ವಿಲಕ್ಷಣ ಜನಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದುವು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು : ಕನ್ನಡದೇಶ ಹಲವಾರು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಭಿಮಾನ ದೇಶಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ನಾಡು, ನುಡಿಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಪಣತೊಟ್ಟು ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಎಂಬ ಮಾತು ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೂ– ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಕನ್ನಡ ಜನ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವರೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ–ಮನೆ ಮಾತಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗದು. ಆದರೆ, ಈ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ, ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನುಡಿ ನಯಗಳ ಉಳಿವಿಗೂ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೂ ಕನ್ನಡಿಗರು ನಡೆಸಿದ ಮತ್ತು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಹೋರಾಟದ ಕಥೆ ಅಡಗಿದೆ. ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಬಹುಶಃ ಅನೇಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು.

ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನ ಒಂದೇ ಕಡೆ–ಎಂದರೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಸ್ತಾರದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುವುದು ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಮ. ಹೀಗೆ, ನುಡಿ, ನಾಡು, ಜನ ಎಂಬ ಮೂರು ಘಟಕಗಳೂ ಒಂದುಗೂಡಿ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಅಥವಾ ಜನಪದ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಎಂದ ಕೂಡಲೆ ಆಂಗ್ಲನೆಲ, ಆಂಗ್ಲನುಡಿ, ಆಂಗ್ಲಜನ ಈ ಮೂರು ಘಟಕಗಳೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ; ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಂದಾಗ ಭಾಷೆ ಒಂದೇ. ಹೀಗೆಯೇ, ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಅಥವಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂದಾಗ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, ಕನ್ನಡದ ನೆಲ, ಕನ್ನಡ ಜನ– ಈ ಮೂರೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಬೋಧೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸುಮ್ಮನೆ ಕನ್ನಡ ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮಾತ್ರ.

ಒಂದೆ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಂಚಿ ಹೋಳಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿವೆ. ಹಿಂದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಂಗಾಳವನ್ನು ಒಡೆದರು. ಬಂಗಾಳ ಇಬ್ಭಾಗವಾದುದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿ ಆಯಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತೆ ಒಂದುಗೂಡಿತು. ಈಚೆಗೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ, ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನಾಂಗ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬಂಗಾಳ ಎರಡಾಗಿ ಒಡೆಯಿತು–ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಳ ಎಂದು. ಮತಧರ್ಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜನವನ್ನು ಒಡೆದಿರುವುದು ಕೃತಕ. ಎರಡು ಬಂಗಾಳಗಳ ಜನ ತಾವು ಬಂಗಾಳಿಗಳು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಬಂಗಾಲಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ್ದ, ಒದಗಿರುವ, ದುರ್ಗತಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೂ ಎಂದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ 1799ರ ತರುವಾಯ ಒದಗಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಾವು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ಗೆದ್ದ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು, ಅರ್ಥಾತ್ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು, ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು– ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ, ಮದ್ರಾಸು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು.

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಆಳರಸರಾದ ಒಡೆಯರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಹಾಗೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮುಮ್ಮಡಿಯವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂಗ್ಲೀಷು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣವಾಗಿ, ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ದೊಡ್ಡ ವೃಕ್ಷವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ದೊಡ್ಡ ಫಲ, 1916ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ಇದರ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಬಂದುವು ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು. ಕನ್ನಡದ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಎಡೆಗೊಟ್ಟು ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಥಾಪಕರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಂಬೆಗಾಲಿಡುತ್ತಲೇ ಬದುಕಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಮಾತು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅರಸರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕಸುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಜನಕ್ಕೆ ರಸದೂಟ ಒದಗಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿತ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಜನ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ನಿರರ್ಥಕ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗತೊಡಗಿದರು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷು ದರ್ಬಾರು ಮಾಡತೊಡಗಿತು. ಮೈಸೂರು ಜನದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಉಸಿರು ಬೆರೆಯಿತು; ವ್ಯಾಮೋಹ ಬಲಿಯಿತು.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ ಬೊಂಬಾಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕಡೆಗೂ ಮದರಾಸು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ ಮದರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕಡೆಗೂ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನ ಉಸ್ಮಾನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕಡೆಗೂ ಕನ್ನಡದ ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಕೈಯೊಡ್ಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕನ್ನಡತನಕ್ಕೆ ಸಂಚಕಾರ ಬಂದಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಕನ್ನಡದ ಅವಸ್ಥೆ ಮೇಲು ಎನ್ನುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ತಮ್ಮ ನಾಡು ನುಡಿಗಳ ಏಳಿಗೆಯ ಬಗೆಗೆ ಚಿಂತಿಸುವಂತಾದುದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಚಿಂತನೆಯ ಫಲ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಂವರ್ಧನೆಗೆ, ಸಂಘಟನೆಗೆ ನಡೆದ ಪ್ರಯತ್ನ. ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷೋಜ್ಜೀವಿನೀ ಸಭಾ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು; 1890ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ ಜನ್ಮ ತಾಳಿತು; 1915ರಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು **(ನೋಡಿ– ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು)** ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿತು. ಈ ಮೂರಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ಒಂದೇ: ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ; ಆ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಏಳಿಗೆ. ಈ ಮೂರು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ, ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾದುವು. ಗಿಡವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ತೋಟಗಾರ ಅದರ ಅಂಟುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನಟ್ಟು ಹತ್ತಾರು ಗಿಡ ಬೆಳೆಸುವ ಹಾಗೆ, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಹಿರಿಯರು ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೇ ಬೇರೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲು ಕಿರಿಯರನ್ನು ಒಂದೂಗೂಡಿಸಿದರು; ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಬೆಳ್ಳಾವೆ ವೆಂಕಟನಾರಾಯಪ್ಪನವರು, ಬಿ.ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು, ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಟಿ.ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು, ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ– ಈ ಮೊದಲಾದವರೂ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂಘಗಳಾದ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ, ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ, ಧಾರವಾಡದ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು– ಇವುಗಳ ಹುಟ್ಟು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ (ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ) ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದದ್ದು ಅಗತ್ಯ. ಪರಿಷತ್ತು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘಗಳು, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಜನರನ್ನು ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಈ ಎರಡರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಧಾರವಾಡದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು ಸಂಖ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲವರ ಸಂಘವೇ ಆಗಿತ್ತು; ನಿಯಮ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಲ್ಲದ, ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗ ಇಲ್ಲದ, ಅದರೂ ಕನ್ನಡದ ಊಳಿಗಕ್ಕೆ ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟಿನಿಂತ ಸಂಘವದು. ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಘ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೃಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದದ್ದು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯ ಬಲ್ಲವರು, ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯಲು ಸಂಘವಾಗಿ ಸೇರಬೇಕು ಎನ್ನುವವರಿಗೆ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು ಮೇಲುಪಂಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಘ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ, ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು; 1 ಕರ್ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದ, ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು; ಹಲವು ಕಡೆ ಇವು ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೂ ತಳೆದುವು. 2 ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಕನ್ನಡದ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದ, ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ ಪಟ್ಟಣ ಊರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ (ಸಾರ್ವಜನಿಕ) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು. 3 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹೊರಗಡೆ ನೆಲೆಸಿರುವ ಹೊರನಾಡಿನ ಕನ್ನಡಿಗರು

ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಸಂಘಗಳು. 4 ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಿಮಾನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವವು.

ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ, ಅನೇಕ ಸಂಘಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವನ್ನೊ ಕೆಲವನ್ನೊ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆ, ಉದ್ದೇಶ, ಅನುಕೂಲಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಂಘವಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಎನಿಸಿವೆ. ಸಂಘಕ್ಕೆ ಬದಲು ಕೂಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು. ಭಾಷಾಸೂಚಕವಾದ ವಿಶೇಷಣವೇ ಇಲ್ಲದ, ಮಿತ್ರ ಮಂಡಲಿ, ಮಿತ್ರವೃಂದಗಳೂ ಉಂಟು. ಇಂಥವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಬಹು ಹಳೆಯವಾದ ಕೆಲವು ಸಂಘಗಳ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ, ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಮುಂದೆಯೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ, ಕೆಲಸದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ : ಈ ಸಂಘವನ್ನು 1918ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭ ಮಾಡಿ 1932ರವರೆಗೂ ನಡಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ ಸಂಘದ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಇದ್ದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಅವರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಅವರ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಮಾತುಗಳು ಇವು;

"ನಾನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು ಎರಡು ಸಂಘಗಳು–(1) 1894ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಥಾಮಸ್ ಡನ್ಹ್ಯಾಂ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂಘ. (2) ಸುಮಾರು 1913ರಲ್ಲಿ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸಂಘವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1915ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿ ಹೋದಾಗ (ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿಯೂ) ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸಂಘವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಹೋದ ಕೂಡಲೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಿಯುವುದು ಇದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಂತೆಯೇ ಕಲಿಯುವುದು ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿ, ಕನ್ನಡದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬಂಗಾಳಿ ಮರಾಠಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಸ್ನೇಹಗೌರವಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರು...... ಇವರ ಬರವಣಿಗೆಯೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗಿಬಿಡುವುದಲ್ಲ ಎಂದು ನನಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೊರಗಾಗಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಬಹುಮಂದಿ ಉತ್ಸಾಹಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಘದ ಯೋಚನೆಯೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೊಡುವ ಹಣವನ್ನು ಸಂಘದ ಚಂದಾ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದು ಎಂದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಪ್ಪಿದರು. ಮೊದಲು ಸಂಘದ ಏರ್ಪಾಡು. ಈಗ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ ಎಂಬುದು ಸುಪರಿಚಿತವಾದ ಹೆಸರು, ಆಗ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಏನು ಹೆಸರು ಇಡಬೇಕೆಂದೇ ನಾನು ಬಹುದಿನ ಯೋಚಿಸಿದೆ–ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜವೇ, ಕನ್ನಡ ಸಮಾಜವೇ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಮಾಜವೇ, ಇತ್ಯಾದಿ, ಆಗ್ಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಾಗಿದ್ದ ಸೊಸೈಟಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಸಮಾಜವೇ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಏಕೋ ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾಸವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಬಾಯಿ ತುಂಬ ಬರುವ, ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಕೇಳುವ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡಿಯಾಯಿತು."

ಈ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಫಲಿಸಿ, ಆಗಸ್ಟ್ 1918ರಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಯಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡವರನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಗೌರವವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ, ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ, ಬೆಳ್ಳಾವೆ ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣಪ್ಪನವರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ಬಿ. ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣಪ್ಪನವರು ಸಂಘದ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು; ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಸಂಘ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು, ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ, ಡಿ. ಗುರುರಾಯರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಿಯಮಿತರಾದರು. (ಚುನಾಯಿತರಾಗಲಿಲ್ಲ–ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು). ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರಾದ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲ ವರ್ಷದ ಆರಂಭ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು.

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ಈ ಸಂಘದ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ, ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ, ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ಈ ಮೂರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೆನೆಯತಕ್ಕವು.

ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಘವೂ ಅದರ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮಹಾಜನರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೂ ಒದಗಿಬಂದುವು. ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಲೇಖನಗಳು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿರಬಾರದೆಂದೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ನಾಲ್ಕುಕಾಲ ನಿಲ್ಲುವಂತಿರಬೇಕೆಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಕೆಲವು ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಮಾಡುವಂತಿರಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ಲೇಖನಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ, 1945ರ ವೇಳೆಗೆ ಒಟ್ಟು 43 ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದುವು. ಡಿ. ವಿ. ಜಿ. ಯವರ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನ, ಭಾಸನ ಪ್ರತಿಮಾನಾಟಕ (ಮೈಸೂರು ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಅನುವಾದ), ಎ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನರ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಜೀವನಕಾಲ ವಿಚಾರ, ಮುದ್ದಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗ್ರಂಥ, ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಯವರ ಗದಾಯುದ್ಧ ನಾಟಕ, ಮತ್ತು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ್, ಬಿ. ವೆಂಕೋಬರಾಯರ ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ. ಕೆ.ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಯಮನ ಸೋಲು, ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡಿನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರರ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ–ಇವು ಕೆಲವನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿವೆ, ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸಂಘ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ನಾಲ್ಕಾರು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಪ್ರಕಟನೆ; ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಸಂತವನ್ನು ಸಾರಿತಂದ ಗ್ರಂಥವಿದು.

ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣೆ ಸಂಘದ ಶಾಶ್ವತಕಾರ್ಯಗಳಾದುವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ನಿತ್ಯಗಟ್ಟಳೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಉತ್ಸವಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಘ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಘದ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ ಎಂದರೆ ರಸದೌತಣ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇತ್ತು; ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. 1924ರ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಾಸನ ವಹಿಸಿದ್ದ ಬೆನಗಲ್ ರಾಮರಾಯರು ತಾವು ಮುದ್ದಣನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಂದು ಸುವರ್ಣಪದಕವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿ ಮುದ್ದಣ ಸ್ಮಾರಕ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಪದಕ ಕೊಡತಕ್ಕದೆಂದು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಮುದ್ದಣ ಸ್ವರ್ಣಪದಕ ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಾದ ಆನಂದರೂ ಕೆ. ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ಮುಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥೆಗಾರರಾದರು. ಸಂಘ ನಡೆಸಿದ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಎಂದರೆ, ಕೆ.ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನ (1928). ಹೀಗೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ಸಂಘದ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಬರೆವಣಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟು, ಗುರುಗಳು ಹಾಕಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಲೇಖಕರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. 1968ರಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಚಿನ್ನದ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕನ್ನಡ ಉನ್ನತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿ ಬಂದವರಿಗೆ ಟಿ. ಪಿ. ಕೈಲಾಸಂ, ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ–ಇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಪದಕಗಳ ನೀಡಿಕೆಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಂಡಿದೆ ಈ ಸಂಘ.

ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಕಾಲೇಜು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘ: ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರೂ ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ ಕನ್ನಡದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಷ್ಟೆ. ಸಂಘಸೇವೆಯಲ್ಲೂ ಇಬ್ಬರದ್ದೂ ಅವಳಿಯೋಳಿಗ. ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮೈಸೂರಿಗೆ ವರ್ಗವಾದಾಗ, ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಸಂಘದ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಕೆಲವರ್ಷ ದುಡಿದರು. ಅವರು 1926–27ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಅಲ್ಲೊಂದು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಈ ಸಂಘಕ್ಕೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರಲ್ಲದೆ ತಾವು ನಿವೃತ್ತರಾಗುವವರೆಗೂ ಎರಡೂ ಸಂಘಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಸಂಘ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷವೇ ಕಿರಿಯ ಕಾಣಿಕೆ–ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕವನಗಳ ಸಂಕಲನ–ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮಾದರಿಯ ತಳಿರು ಎಂಬ ಹೊತ್ತಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತೆಗಳು ಸಂಕಲನದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಹೊಸಕವಿತೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತೊಡಗಿದ್ದ ತರುಣ

ಕವಿಗಳು ಇವೆರಡರ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರ ಪೈಕಿ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರು–ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ (ಕುವೆಂಪು), ಪು. ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ, ರಾಘವ (ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ) ಮತ್ತು ದಿನಕರ ದೇಸಾಯಿ. 1930ರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಗಳಗನಾಥರನ್ನು ಸಂಘ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆ ಅರ್ಪಿಸಿತು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಜಯಂತಿಯನ್ನು (1931) ನಡೆಸಿ ಮೂರು ದಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಮಕಿಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾರತದ ಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ವಾಚನ ಮಾಡಿಸಿತು. ಈ ಉತ್ಸವದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ, 1940ರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಆಷಾಢಭೂತಿ, ಸಾವಿನ ಸಮಸ್ಯೆ, ನಾಗಾನಂದ–ಇವು ಸಂಘದ ಇತರ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು. ಈ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮಾಣ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸೋದರ ಸಂಘದೊಂದಿಗೆ – ಮುಂದೆ ನಾಡಿನ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಳ್ಳಲು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿತು.

ಬೆಂಗಳೂರು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ : ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಏನೆಲ್ಲ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಘ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. 1959ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಘ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದೆ. ಚೀಣೀ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮರ ಸಮಯ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳವೊಂದನ್ನು ಸಂಘ ನಡೆಸಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಬರಹಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ, ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಸಂಪಾದಕರ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಲಾಭಾಂಶವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಎಂ. ಎ. ಪದವೀಧರರಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಪದಕವನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿತು.

1921ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಕೆ. ಪಿ. ಪುಟ್ಟಣ್ಣಶೆಟ್ಟರು 'ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೇವಾ ಸಂಘಗಳು ಏರ್ಪಡಬೇಕು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ (ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ) ಶಾಖೆಗಳಾಗಬೇಕು' ಎಂದೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಿನ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಕೂಡಿ ಇಂಥ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಲ್ಲರ ಅಂತರಂಗದ ಅಪೇಕ್ಷೆಗೆ ನುಡಿಗೊಟ್ಟರು; ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು.

1934ರಲ್ಲಿ ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದಾಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಯಮಾವಳಿಯೊಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ, ಪರಿಷತ್ತಿನ ವಸಂತಸಾಹಿತ್ಯೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಘಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಮಧುಗಿರಿ, ತಿಪಟೂರು, ಮೈಸೂರು, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ, ಮಂಡ್ಯ, ಕೋಲಾರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರು, ಹೈದರಾಬಾದು, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ, ಕುಮಟ, ಕಾಶೀ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದವು. 1936ರಲ್ಲಿ 30 ಸಂಘಗಳು ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದುವು.

ಪರಿಷತ್ತು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಘ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 23 ಸಂಘಗಳಿಂದ 25 ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಬಂದು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳೂ ಪರಿಷತ್ತಿನೊಡನೆ ಕಲೆತು ಒಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದು. ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮತ್ತು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ 15 ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಸಮ್ಮೇಳನ ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು.

ಅಂದಿನಿಂದ ಈವರೆಗೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಮೇಲೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಮುಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರವೊಂದರಲ್ಲೇ ಸುಮಾರು 15–20 ಸಂಘಗಳು ಗಣ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಘವೊಂದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ : ಎ. ಸೀತಾರಾಂ ಮತ್ತು ಬಿ. ಆರ್. ಪುಟ್ಟ ನಂಜಪ್ಪ ಇವರ ಉತ್ಸಾಹದ ಫಲವಾಗಿ, ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ 1930ರ ನವೆಂಬರ್ 8ರಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಈಗ 80 ವರ್ಷ ಪ್ರಾಯದ ಸಂಸ್ಥೆ. 1934ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಘವನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸ ಸಪ್ತಾಹವನ್ನು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿತ್ತು. ಈ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಬಗೆಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ ತನ್ನ 57ನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ (1934ರ 15–3ನೆಯ ಸಂಚಿಕೆ) ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳು ಉಲ್ಲೇಖನಾರ್ಹ: 'ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಂಘ. ಅದು ಹುಟ್ಟಿ ಮೂರೇ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕಾರ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣೆಯೂ ಧನ ಸಂಪತ್ತಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸುವಂತಿವೆ. ಇವು ಕೇವಲ ಅಭಿಮಾನದ ಇಲ್ಲವೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯ ಮಾತಲ್ಲ ಎಂಬುದು, ಸಂಘ ಈವರೆಗೆ ನಡೆಸಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ವಿಪುಲವೂ ಆದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ವೇದ್ಯವಾಗತಕ್ಕದು'.

ಸಂಘ ನಡೆಸಿರುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು (ಅವು ಸಂಘದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ) ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. (1) ಕವಿಗಳನ್ನೂ ಲೇಖಕರನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿಕೊಡುವುದು; (2) ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಅಭಿನಯ ; (3) ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಪರಿಚಯ; (4) ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯವಾಚನ ಸ್ಪರ್ಧೆ ; (5) ಕರ್ನಾಟಕದ ಕವಿಗಳ, ಮಹಾಪುರುಷರ ಜಯಂತ್ಯುತ್ಸವಗಳು ; (6) ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಭಾಷಣಗಳು; (7) ಆಂಗ್ಲ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಭಾಷಣಗಳು ; (8) ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರ ಸ್ಥಾಪನೆ.

ಉಭಯ ಭಾಷಾವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ದಿವಂಗತ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದುದು ಸ್ಮರಣೀಯ. ದೇಶಪಾಂಡೆ ಗುರುರಾಯರೂ (ಇವರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಕ್ಕೂ ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದುದು ಗಮನಾರ್ಹ) ಕೂಡಲಿ ಚಿದಂಬರಂ (ಈಗಿನ ಕಾವ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಕಾಶನದ ಮಾಲೀಕರು) ಅವರೂ ಸಂಘದ ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನಡೆದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಕಾವ್ಯವಾಚನಗಳು, ನಾಟಕಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು. ಆದರೆ, ಸಂಘ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದರೆ, ಇತರ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಕೊಡುವಂಥ ಅಂಶಗಳನ್ನೇ ಮರೆತಂತಾಗುವುದು.

ಸಂಘ ಈವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವು : ಮೊದಲ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರ, ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ, ಪಾಂಚಜನ್ಯ ; ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರ ಗಂಡುಗೊಡಲಿ, ಹನಿಗಳು. ಆಮೇಲೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ–ಆನಂದರ ಮಾಟಗಾತಿ ; ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ನವಿಲು; ನಾ. ಕಸ್ತೂರಿಯವರ ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಪಾಪಚ್ಚಿ (ಆಲಿಸ್ ಇನ್ ವಂಡರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್) ಎಂಬ ಸಚಿತ್ರ ಮಕ್ಕಳ ಪುಸ್ತಕ; ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಮತ್ತು ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಸಹಕರಿಸಿ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ರಾಘವಾಂಕನ ಸಿದ್ಧರಾಮ ಚರಿತೆ; ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರ ನರಕದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ; ಎ. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾಯರ ಹಗಲುಗನಸುಗಳು; ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಸುಕುಮಾರ ಚರಿತೆ; ಎಸ್. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾಯರ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ–ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಂಘ 1950ರಲ್ಲಿ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ನಡೆಸಿತು. ಕವಿ ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ಆ ವರ್ಷದ ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರು.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಂಡಿವರ್ತಕರಾದ ಹಸೂಡಿ ವೆಂಕಟಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು 40,000 ರೂಪಾಯಿ ಮುಟ್ಟಿಸಿ, ಸಂಘಕ್ಕೆ ಭವ್ಯ ಭವನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. 11ನೆಯ ಫೆಬ್ರವರಿ 1943ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಅಂದಿನ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರಾದ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರವರು ಭವನದ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘವೇ ಸ್ವಂತ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮದರಾಸು, ಬೊಂಬಾಯಿ, ಕಲ್ಕತ್ತ ಈ ಮೂರು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೆ, ಉದ್ಯೋಗಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹತ್ತು ಜನ ಕನ್ನಡಿಗರಿರುವ ಕಡೆ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವು ಹೊರನಾಡ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕನ್ನಡತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಪರಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಹೊರನಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಸಂಘಗಳ ಕಾರ್ಯಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಸಂಘಗಳ ಪೈಕಿ ಬೊಂಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ (1933), ಮುಂಬಯಿಯ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ (1936), ನಾಗಪುರದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ (1944), ರಂಗಂಪೇಟೆಯ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ (1943), ದೆಹಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಇವು ಕೆಲವು ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ಸಿಕಂದರಾಬಾದಿನ ಕನ್ನಡ ಮೈತ್ರೀ ಸಂಘ (1956), ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ, ನಾಗಪುರದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ–ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಇವು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ವಂತ ಭವನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಆ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿವೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಭಾಷಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು

ವಿಷಯ ಕನ್ನಡನಾಡು ಈ ಹಿಂದೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ಇನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನ್ಯಾಯ ಕ್ಲೇಶ ಪರಂಪರೆಗಳ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ. ಭವ್ಯಭವಿಷ್ಯದ ಸೂಚಕವೂ ಆಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಘಗಳು ಇಂದು ಅಸಂಖ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು **(ನೋಡಿ)** ಇಡೀ ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಹೋಬಳಿ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ತನ್ನ ಶಾಖಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಕಂಕಣಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿತರಕ್ಷಣಾ ಸಮಿತಿ; ಕರ್ನಾಟಕ ರಕ್ಷಣಾ ವೇದಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂಘಗಳು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಸರ್ಕಾರವೂ ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿತಕಾಯುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲಾಖೆ ಇಂದು ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಚಿವ ಖಾತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗಗಳು : ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾದ ಜಾತಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಯೋಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಬಂತು. ಅದುವರೆಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ನೇರ ಅಧೀನದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರಿಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆಯ ಮತ್ತು ಅರ್ಹತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭರ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. ಸು.75ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಮುದಾಯ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಉಳಿದಂತೆ ಐರೋಪ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಅರಸು ಮನೆತನ ಮೂಲದವರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವರ್ಗ ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದ್ದಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯೂ ಮುಂಚೂಣಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮುಂದಾಳುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಮಾಜವನ್ನು ಹಿಂದು-ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಎಂದು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಇತರ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಬಹುದೆಂಬ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಆಗತಾನೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಯುವಕರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಗಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅತೃಪ್ತಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗೀ ಸಭೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಭಾಫುಲೆ ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ಒಂದು ರೂಪುಕೊಟ್ಟರೆ, ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ಅವರು ಇದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಜಸ್ಟೀಸ್ ಪಾರ್ಟಿ ಎಂಬ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಟನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಹಿಂದುಳಿದವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ, ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮೀಸಲಾತಿ ನೀಡುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸೇವೆಗೆ ಸೇರಿದ ಸಿ.ಆರ್.ರೆಡ್ಡಿ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಸ್ಥಾರೂಪವನ್ನು ನೀಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಒಕ್ಕಲಿಗ ಜನಾಂಗದ ಕೆ.ಎಚ್.ರಾಮಯ್ಯನವರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಎಂ.ಬಸವಯ್ಯ, ಎಚ್.ಚನ್ನಯ್ಯ, ಗುಲಾಮ್ ಅಹಮ್ಮದ್, ಕಲಾಮಿ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಜಾಮಿತ್ರ ಮಂಡಳಿ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಹಿಂದುಳಿದವರ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಟನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಲು ಕಾರಣರಾದರು. 1918ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯೋಗ ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಅಹವಾಲನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ಲೆಸ್ಲಿ ಮಿಲ್ಲರ್ ಸಮಿತಿ : ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರವೇಶ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾತಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ್ದರು. ಯುವರಾಜ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಈ ಬೇಡಿಕೆ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಉಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಮಹಾರಾಜ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ಲೆಸ್ಲಿ ಮಿಲ್ಲರ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅವರ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂ.ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು **(ನೋಡಿ- ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಮೋಕ್ಷಗುಂಡಂ)** ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ - ಈ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೀಸಲಾತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನಿಲುವು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಹರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸುವುದರಿಂದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಮಿತವಾದ ಮೀಸಲಾತಿಯ ಮೂಲಕ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಇತರರಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲುಳಿದು ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧನೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಖಚಿತ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಜರು ಬಹು ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಮಿಲ್ಲರ್ ಸಮಿತಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದು, ಆ ಸಮಿತಿಗೆ ವಹಿಸಲಾದ ಕಾರ್ಯಸೂಚಿಗಳೂ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟರು ಎಂಬ ಮಾತು ಅಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೇಳಿಬಂದರೂ ಅವರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಲು ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ರಾಜಕೀಯ ಒತ್ತಡಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದವು. 1918ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಸಮಿತಿ 1919ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ಲೆಸ್ಲಿ ಮಿಲ್ಲರ್ ಸಮಿತಿ ನೀಡಿದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ 7 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇಕಡ 50 ರಷ್ಟು ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಎರಡು ಭಾಗ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಹುದ್ದೆಗಳು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶ ಅಡಕವಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮೀಸಲಾತಿ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆಗಳಿದ್ದವು. ಈ ವರದಿಯ ಕೆಲವು ಶಿಫಾರಸುಗಳು 1921ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಆದೇಶದ ಮೂಲಕ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಆಯೋಗಗಳು ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ.

1920ರ ದಶಕದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳಿಗೂ ನೀಡಿದ್ದ ಮೀಸಲಾತಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಸ್ಲಿಮರು, ವೀರಶೈವರು, ಜೈನರು ಮೊದಲಾದ, ಆಗ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದಿದ್ದ ಜಾತಿ ವರ್ಗಗಳು ಈ ಸೌಲಭ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭ ಪಡೆದವೆಂಬ ದೂರು ಕೇಳಿಬರತೊಡಗಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂದರೆ 'ಪ್ರಜಾಮಿತ್ರ ಮಂಡಳಿಯಿಂದ ಸಿಡಿದುಹೋದ ಒಂದು ಗುಂಪು' ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷವೆಂಬ ಹೊಸ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಅವೆರಡೂ 1935ರಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ 'ಪ್ರಜಾಸಂಯುಕ್ತ ಪಕ್ಷ' ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಮೀಸಲಾತಿ ಕುರಿತ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಆದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ತಮಗಾದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮರೆತು ಇತರರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಜಾಸಂಯುಕ್ತ ಪಕ್ಷ' ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಧುಮುಕಿದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಮುಖಂಡರು ಈ ಮೀಸಲಾತಿಯ ಅಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಭಾವೈಕ್ಯ ತೋರಿದರು. ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಮಿಲ್ಲರ್ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯ ಶಿಫಾರಸುಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿ ಮೀಸಲಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿತ್ತು.

ನಾಗನ ಗೌಡ ಸಮಿತಿ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರದ ಒಂದು ದಶಕ ಸಂವಿಧಾನದ ಅಳವಡಿಕೆ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಂವಿಧಾನ ನೀಡಿದ ವಿಶೇಷ ಮೀಸಲಾತಿಯಿಂದ ಆ ವರ್ಗಗಳು ಮೀಸಲಾತಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದವು. ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡ ವಿವಿಧ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳ ಫಲ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಭೂರಹಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಉಪಕಸಬುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನರಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೂಗು ಕೇಳಿಬಂತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 1960ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಡಾ.ನಾಗನಗೌಡರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಮತ್ತು ಮೀಸಲಾತಿಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಕೋರಿತು.

ಈ ಸಮಿತಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡು ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಅದು ಒಟ್ಟು 399 ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾತಿಗೆ ಅರ್ಹವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿತ್ತು. ಈ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ 45ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ 50ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆಮಾಡಿತ್ತು. ಈ ಸಮಿತಿ ಲಿಂಗಾಯತ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಮೀಸಲಾತಿ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಹಣಕಾಸು ನೆರವು ನೀಡಲೂ ಈ ಸಮಿತಿ ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ 1962ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು ಮತ್ತು ಅತಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು ಎಂಬ ಎರಡು

ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಶೇಕಡ 28ರಷ್ಟು ಮತ್ತು ಸೇಕಡ 22ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆದೇಶವನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿ ಅದು ಅನೂರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ತೀರ್ಪಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 1963ರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 1968ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಆದೇಶಗಳು ಹೊರಟವು. ಎಲ್ಲ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಸೇಕಡ 30ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಆದಾಯ ಮಿತಿಯನ್ನು 2400 ರೂಪಾಯಿಗಳೆಂದು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಪರಿಶಿಷ್ಟಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಸೇಕಡ 18ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ಮಿತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಹಾವನೂರು ಆಯೋಗ: 1970ರ ದಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಕೀಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ಪಡೆದವು. ಬಡವರ ಏಳ್ಗೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ಹೊಣೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಪ್ರಚಲಿತ ಮೌಲ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಡಿ.ದೇವರಾಜ ಅರಸು **(ನೋಡಿ– ದೇವರಾಜ ಅರಸು, ಡಿ)** ಅವರು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ನಾಯಕರಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅವರು ಈ ವರ್ಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಕಾಳಜಿ ಹೊಂದಿ ಗೇಣಿ ಶಾಸನ, ಲೇವಾದೇವಿ ರದ್ದಾಯಿತಿ ಶಾಸನ, ಬಾಡಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯಿದೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಬಡವರಿಗೆ ಮನೆ, ನಿವೇಶನ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ಉಪ ಕಸಬುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಮೀಸಲಾತಿ ಮತ್ತಿತರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಲಹೆ ಮಾಡಲು ನ್ಯಾಯವಾದಿ ಎಲ್.ಜಿ. ಹಾವನೂರ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ 1972ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿ 1975ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತು.

ಈ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾತಿಯಿಂದ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಯತ ಅಥವಾ ವೀರಶೈವ, ಜೈನ, ಬಂಟ, ಕ್ರೈಸ್ತ, ಅರಸು ಮತ್ತಿತರ ಸಮುದಾಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಬರಬಹುದಾದ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆತಂಕಗೊಂಡ ಸರ್ಕಾರ ವರದಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮುಂದೂಡಿತು. ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ತುರ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದು ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾದಾಗ ದೇವರಾಜ ಅರಸು ಅವರು ಈ ವರದಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯ ತೋರಿದರು. ಸರ್ಕಾರ 1977 ಫೆಬ್ರವರಿ 22ರಂದು ಈ ವರದಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. (1) ಹಿಂದುಳಿದ ಸಮುದಾಯಗಳು (ಶೇ.20); (2) ಹಿಂದುಳಿದ ಜಾತಿಗಳು (ಶೇ.10); (3) ಹಿಂದುಳಿದ ಪಂಗಡಗಳು (ಶೇ.5). ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾದ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳ ಬಡವರನ್ನು ವಿಶೇಷ ಗುಂಪೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಶೇ.5ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಹಿಂದುಳಿದ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾತಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯಲು ವಾರ್ಷಿಕ 10,000 ರೂಪಾಯಿಗಳ ಆದಾಯ ಮಿತಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವರದಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಆಯೋಗದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸಲಹೆಗಳ ಆಧಾರಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಭದ್ರ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರು ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗುಳಿಯದೆ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಮೀಸಲಾತಿಯಿಂದ ಕೈಬಿಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಯಾರನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬೃಹದಾಕಾರ ಪಡೆಯಿತು. ಯಾವುದೇ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮೂಹ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ದೇವರಾಜ ಅರಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅರಸು ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹಿಂದುಳಿದ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಹಾವನೂರ್ ಆಯೋಗ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಸರಿಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕೈ ಬಿಟ್ಟ ಜನಾಂಗಗಳೊಡನೆ ಅರಸು ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರಸು ಸರ್ಕಾರ ಮೀಸಲಾತಿ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತು.

ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಹಾವನೂರು ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರಿ ಆದೇಶವೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹೊಸದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸೇರಿಸಲಾದ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಅನೂರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿತು. 1979ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮರು ಆದೇಶವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಇಡೀ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಶೇ.50ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮೀರದಂತೆ ಮೀಸಲಾತಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇ.5ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ಗುಂಪಿಗೆ ಮೀಸಲಾತಿಯನ್ನು ಶೇ.15ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು.

ವೆಂಕಟಸ್ವಾಮಿ ಆಯೋಗ: ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಮೀಸಲಾತಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ತೋರಿಬಂದ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೃಢೀಕರಣ ಪತ್ರ ನೀಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗವನ್ನು ರಚಿಸಲು ತಾನು ಬದ್ಧವಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿತು. 1983ರಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಹೆಗ್ಗಡೆಯವರ ನೇತೃತ್ವದ ಜನತಾ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ವೆಂಕಟಸ್ವಾಮಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯ ಎರಡನೆಯ ಹಿಂದುಳಿದ ಆಯೋಗ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅದು 17 ವಿವಿಧ ಸೂಚಕಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ವಿವಿಧ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಮೀಸಲಾತಿಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ 1986ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಈ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾತಿಯಿಂದ ಕೈಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಾಜಕೀಯ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಮಣಿದ ಸರ್ಕಾರ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಈ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿತು.

ಈ ನಡುವೆ ಸರ್ಕಾರ 1986ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೀಸಲಾತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಮಧ್ಯಂತರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ 'ಎ', 'ಬಿ', 'ಸಿ', 'ಡಿ' ಮತ್ತು 'ಈ' ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದವರನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕೊನೆಯದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ವಿಶೇಷ ಗುಂಪಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಯಿತು. ಹಾವನೂರು ಆಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಪಡೆಯದಿದ್ದ ಲಿಂಗಾಯತರು ಅಥವಾ ವೀರಶೈವರು ಮತ್ತಿತರರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಪಡೆದದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿತ್ತು. 'ಎ' ಗುಂಪಿಗೆ ಆದಾಯ ಮಿತಿಯ ನಿರ್ಬಂಧ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾಯಿತು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪರೆಡ್ಡಿ ಆಯೋಗ: ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಮೀಸಲಾತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದರೂ ಆಯೋಗಗಳಿಗೆ ಪುನರಪಿ ಮರಣ ಪುನರಪಿ ಜನನದ ಅವಸ್ಥೆ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಚಿನ್ನಪ್ಪರೆಡ್ಡಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗವನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಈ ಆಯೋಗ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿತು. ಈ ಆಯೋಗ 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿಂದುಳಿದವರು, ಅತಿ ಹಿಂದುಳಿದವರು ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದವರು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಪ್ರಮಾಣಾನುಗುಣವಾಗಿ ಮೀಸಲಾತಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಇಡೀ ವರ್ಗವನ್ನು ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿತು. ಗರಿಷ್ಠ ಶೇ.50ರಷ್ಟು ಮೀಸಲಾತಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿತು. ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುವ ಹಿಂದುಳಿದವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಬಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಸರ್ಕಾರದ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿತು.

ಈ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನು 1990ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. 1992ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಮಂಡಲ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಒಂದು ತೀರ್ಪು ನೀಡಿತು. ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ 1993ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತು. ಅನುಸೂಚಿತ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಮೀಸಲಾತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಮೀಸಲಾತಿಯೂ ಶೇ.50ಕ್ಕೆ ಮೀರಬಾರದೆಂಬುದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಿರ್ದೇಶನವಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಚಿನ್ನಪ್ಪರೆಡ್ಡಿ ಆಯೋಗ ಹಿಂದುಳಿದವರ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಮಂಡಲ್ ಆಯೋಗ ಹಿಂದುಳಿದದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಸಮುದಾಯ. ಚಿನ್ನಪ್ಪರೆಡ್ಡಿ ಆಯೋಗದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ಹೊರಟಾಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಇದರಿಂದ ವಿಚಲಿತವಾದ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ಈ ವರದಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಂತರ ಆದೇಶವೇ ಅಧಿಕೃತವಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಂತರ ಆದೇಶದ ಕಲಂಗಳಿಗೆ 2ಎ, 2ಬಿ, 3ಎ, 3ಬಿ ಎಂಬ ಉಪವಿಂಗಡನೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಕೆಲವು ಸುದಾಯಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೀಸಲಾತಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾತಿಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದೇ ಈ ಒಳವಿಂಗಡನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೆ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ಸದಾ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದುವೆಂದೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಸದಾ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕೆಂದೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ರೂಪಿತವಾಯಿತು. ಇದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸರ್ಕಾರ 1994ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಖಾಯಂ ಆಯೋಗ ರಚನೆಗೆ ಕ್ರಮಕೈಗೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ ರಚಿತವಾದ ಖಾಯಂ ಆಯೋಗದ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ನಿವೃತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ಕುದೂರು ನಾರಾಯಣಪೈಗಳು.

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಜಾಗೃತಿಯ ಶತಮಾನ. ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಕಾಳಜಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸವಲತ್ತುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಒಂದು ಇಲಾಖೆಯನ್ನೇ ತೆರೆದಿದೆ. ಈ ವರ್ಗಗಳ ಹಣಕಾಸು ನೆರವಿಗಾಗಿ

ಹಣಕಾಸು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಆಯೋಗಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದದ್ದೂ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾದುದು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಅರಸರಿಂದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಷಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೆನಿಶಿಯನ್ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ಅನೇಕ ವಿದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿನ ಕಾಡಿನ ದಟ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಂದು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಅರೇಬಿಯದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಾಕ್ ಎಂಬಾತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಹಾಗೂ ಅದರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇರುವವರೆಗೂ ದಕ್ಷರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತ 1565ರ ತಾಳೀಕೋಟೆಯ ಕದನದ ಅನಂತರ ಕುಸಿಯಿತು. ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜಮೀನಿಲ್ಲದೆ ಜನ ಅರಣ್ಯ ಒತ್ತುವರಿ ಮಾಡಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಹಾಗೂ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರವನ್ನು ರಾಜವೃಕ್ಷ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ ಸಾಗುವಾನಿ ತೇಗದ ಮರಕ್ಕೂ ಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಯಿತು.

ಕಾಡುಗಳ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳ ವಿಂಗಡನೆ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರೇ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. 1799ರ ಅನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಶ್ರೀಗಂಧ ಹಾಗೂ ತೇಗದ ಮರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿತ್ತು. ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಡಾಲ್ ಹೌಸಿಯ 1850ರ ಆದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಮಾರ್ಪಾಡು ಎಲ್ಲವೂ ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ಹಿಂದೆ ಅರಬ್ಬರು, ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಅನಂತರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಗುವಾನಿ ಮತ್ತು ಸುರಹೊನ್ನೆ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಓಕ್ ಮರ ನಶಿಸುತ್ತ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಕಂಬಗಳಿಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ನಾಶ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಅರಣ್ಯದ ಮರಮುಟ್ಟುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನೆಡುತೋಪುಗಳು, ಸಾಲುಮರಗಳು, ಗುಂಡು ತೋಪುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಆದರೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಆಂದೋಲನದಿಂದಾಗಿಯೂ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಡುಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತ ಬಂದವು. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರಮುಟ್ಟು, ಸೌದೆ, ಇದ್ದಿಲುಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 1 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು 1970ರ ದಶಕದ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನೆಡುತೋಪುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ, ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಗಣನೀಯವಾಗಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 35,21,000 ಹೆಕ್ಟೇರು ಅರಣ್ಯವಿದ್ದು, ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂಭಾಗದ ಶೇ. 23 ಭಾಗದಷ್ಟಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ದಾಖಲೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. 1985ರ ವೇಳೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು ಶೇ. 19.5ಕ್ಕೆ ಕುಸಿಯಿತು. ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ 2002–03ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 30,70,000 ಹೆಕ್ಟೇರು. ವಿವಿಧ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ತಂತ್ರಗಳಿಂದಾಗಿಯೂ ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂಭಾಗ ಶೇಕಡ 14.8 ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದರೂ ಇದಷ್ಟೂ ಮಾನವನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು ಅರಣ್ಯದ ಶೇ. 25ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಂಥ ಅಪ್ರಯೋಜಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಮೇಲುದರ್ಜೆಗೆ ಏರಿಸುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಇಂದು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ನೆಡುತೋಪುಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು.1,500ಚ.ಕಿಮೀ. ಈ ನೆಡುತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಯೂಕಲಿಪ್ಟಸ್, ನೀಲಗಿರಿ, ತೇಗ, ರಬ್ಬರ್, ಕೋಕೋ, ಸಂಬಾರ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಗೇರು, ಎಣ್ಣೆ ಗಿಡಗಳು ಮುಂತಾದವು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಅರಣ್ಯವಿಭಾಗ ಬಿಡುಗಡೆ ಕಾನೂನು ಕಾಡಿನ ನಾಶವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಡೆಗಟ್ಟಿದೆ. ಜನತೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಮರಮುಟ್ಟು, ಸೌದೆ, ಹಸಿಗೊಬ್ಬರ, ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಕೃಷಿಯ ಮೂಲಕ ಸರಿತೂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಅರಣ್ಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ: ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಬಿರುಸಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕೊಚ್ಚುವಿಕೆಯಿಂದ ಭೂಮಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 2.5ಸೆಂಮೀ. ದಪ್ಪದ ಮಣ್ಣು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸು.600 ವರ್ಷ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಮಳೆಗಳು ಕೇವಲ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಹಾಕಬಲ್ಲವು. ಅರಣ್ಯ ಅತಿವೇಗದ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆದು ಅದರ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬಿರುಸಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯ ಹನಿ ನೇರವಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳದಂತೆ ಮರಗಳ ನೆತ್ತಿ, ಎಲೆ, ಕೊಂಬೆಗಳು ತಡೆದು ಮಳೆಯ ರಭಸವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಎಲೆಗಳು, ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣು ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಭೂಮಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೀರಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಒಳಗೆ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಏರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸಮತೋಲನಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಮನೆಕಟ್ಟಲು, ಬಟ್ಟೆ, ಸೌದೆ, ಬೆರಣಿ, ಇದ್ದಿಲು, ಕಾಗದ, ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ರೈಲು, ಬಸ್ಸು, ಲಾರಿ, ಹಡಗು, ವಿಮಾನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣ, ಹಸುರೆಲೆ ಗೊಬ್ಬರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 7,00,000 ಟನ್ ಹಸುರೆಲೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು 1,80,000 ಹೆಕ್ಟೇರು ಭೂಮಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್, ವಿನೀರ್, ರೆಯಾನ್, ಗಂಧ, ನೀಲಗಿರಿ ಎಣ್ಣೆ, ಪೀಠೋಪಕರಣ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅರಣ್ಯದ ಆಸರೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಹಲವಾರು ಬಾಬುಗಳು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನುಗಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಬೀಟೆಮರ, ಸಾಗುವಾನಿ, ಬಲ್ಲಿ, ಗಂಧದಮರ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಸಂಬಾರ, ರಬ್ಬರ್ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ.

ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಉಪಯೋಗಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂರಕ್ಷಣೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಆಹಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೇನಂತೂ ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ಔಷಧಿಗುಣವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯ ವಸ್ತು. ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮ ಪಾದರಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಚರ್ಮದ ಪರಿಕರಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೊಂಬು, ದಂತಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಣ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಗು, ಅಂಟು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಸುವಾಸನಾಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಮ್ಮ ವನ್ಯಮೃಗ–ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಾರು ವಿದೇಶೀಯರು ಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆದು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟದಿಂದ ಕೂಡ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೇರಳವಾದ ಆದಾಯವಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಪತ್ತು: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,91,773 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 38,723.56 ಚ.ಕಿಮೀ ದಾಖಲಾದ ಸರ್ಕಾರದ ನೇರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಖಾಸಗಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದರೂ ಅದು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ್ದು. ಒಟ್ಟು ಭೂವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ.20.19 ಭಾಗ ದಾಖಲೆಯಾದದ್ದು ಮಾತ್ರ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಭೂಭಾಗದ ಶೇಕಡಾವಾರು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ರಷ್ಯ 40.6, ಕೆನಡ 44.5, ಅಮೆರಿಕ 31.6, ಮಯನ್ಮಾರ್ 66.8, ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಶೇಕಡವಾರು ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ 22.9.

ಒಂದು ದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಭೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾದರೂ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ ಶೇ. 20.19 ಇದ್ದು, ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ.

ಅರಣ್ಯಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ : ಹವಾಗುಣ, ಮಣ್ಣು, ಉಷ್ಣತೆ, ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಇರುವ ದೂರ ಮತ್ತು ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಸ್ಯ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಉಪಚಾರ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮಣ್ಣಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 250–800ಮೀಮೀ ಮಳೆ ಬಿದ್ದು ಉಷ್ಣತೆ 15–40 ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 1700ಮೀ ವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿವಿಧ ನೈಜ ಅರಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಸಸ್ಯಪ್ರಭೇದ ಸಮೂಹ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು (ಚಾಂಪಿಯನ್ ಮತ್ತು ಸೇತ್ ಎಂಬ ತಜ್ಞರ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ)

1. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ
2. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆಂಶಿಕ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ
3. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತೇವ ಮಿಶ್ರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ
4. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ
5. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯ

ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಯಾ ಸ್ಥಳದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹವಾಗುಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರುವ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬಗೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ ವರ್ಗಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಗಿಡಮರಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯವು ಅಡಕವಾಗಿರುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯದ ನಡುವೆ ಗಿಡಮರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಹುಲ್ಲು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆದಿದ್ದು ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮೇವು ನೀಡುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜೌಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು 'ಹಡ್ಲು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಳಿಜಾರಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಗಿಡಮರಗಳು ಬೆಳೆಯದೆ ಕೇವಲ ಕಲ್ಲುಮಣ್ಣುಗಳಿಂದಾವೃತವಾದ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಅರಣ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಶೋಲಾಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

1. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ: ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಕೊಡಗಿನವರೆಗೂ ಈ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸು.2500–8000 ಮಿಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 500–1000ಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಈ ಅರಣ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಗುಂಪಿನ ಅರಣ್ಯಗಳ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳು ನೀಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಕೊಂಬೆಗೂ ನೆಲಕ್ಕೂ ಸು.30ಮೀ ಅಂತರವಿರುತ್ತದೆ. ಮರಗಳ ಸುತ್ತಳತೆ ಸು.5ಮೀ ಇರುತ್ತದೆ.

ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಶ್ರೇಣಿಯ ಸಸ್ಯಜಾತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಮ, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ಕಿರಾಳಭೋಗಿ, ಮಾವು, ಗುಳಮಾವು, ಬೆನ್ನಾಟೆ, ಹೊಳೆಗಾರ, ಹೊಳೆಹೊನ್ನೆ, ಬಿಲ್ಲಿ, ನಾಗಸಂಪಿಗೆ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಪಾಲಿ, ಸಂಪಿಗೆ, ಸಾಲುಧೂಪ, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ನೊಗ, ಬಲಂಜೆ, ಸಟ್ಟಗ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಹೈಗ, ಕಾಯಿಧೂಪ, ನೀಲಿ, ಬಗನಿ, ನೇರಳೆ, ಸಾಗಡೆ, ರಂಜ, ಅರಿಶಿನಗುರಿಗೆ, ತೊರತ್ತಿ, ರಾಮನಡಿಕೆ, ಬೊಂಬು, ವಾಟೆ, ಗುರಿಗೆ, ಕೇದಗೆ, ಬೆತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಗಿಡ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪಾತ್ರ ದೇಶದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು. ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಕಂಬಗಳು, ರೈಲುಕಂಬಿಗಳ ಆಸರೆಯ ದಿಮ್ಮಿಗಳು, ಕಾಗದದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ನಾರು ತಿರುಳು, ತೆಳುಹೊದಿಕೆ ಮರದ ಹಾಳೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ದೊರಕುವವು.

2. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆಂಶಿಕ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ: ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಾಡುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ಅರಣ್ಯ ಮತ್ತು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯ ಹರಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ವೃಕ್ಷ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರಿಸುವ ವೃಕ್ಷಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜಂಬೆಮರಗಳು ಅತಿಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಸರೆಯ ಕಾಂಡಗಳುಳ್ಳ ಮರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಸಟ್ಟಗ, ಬೂರುಗ ಮುಂತಾದವು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಗಳ ತೊಗಟೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಗಡುಸಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 2000–2500ಮಿಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹನಾಲು, ಕರಿಮರ, ನಂದಿ, ಹೊಳೆಗಾರ ಹೈಗ, ಬೆನ್ನಾಟೆ, ಸಂಪಿಗೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಕಿರಾಳಭೋಗಿ, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಸಟ್ಟಗ, ರಂಗುಮಾಲೆ, ಗರಿಗೆ, ಹೆಬ್ಬಿದಿರು ಮೊದಲಾದವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುವು.

3. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತೇವ ಮಿಶ್ರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ: ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಪೂರ್ವಪಾರ್ಶ್ವದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ 1500–2000 ಮಿಮೀ. ತೇಗ ಮತ್ತಿ, ನಂದಿ, ಹೊನ್ನೆ, ಹೇತ್ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಬಿಳಿಮತ್ತಿ, ತಾರೆ, ಜಂಬೆ, ಸಾಗಡೆ, ಕೌಲು, ಹಲಸು, ತಡಸಲು, ಬೂರುಗ, ನೆಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಸ್ಯಜಾತಿಗಳು. ಜೊತೆಗೆ ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಬ್ಬಿದಿರು ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಿರಿಬಿದಿರಾದರೂ ಶುಷ್ಕ ಹವೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮರಗಳಿಗೆ ಒಣಹವೆಯನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಈ ಕಾಡುಗಳ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ವೃಕ್ಷಗಳು ಕೂಡಾ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

4. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ: ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 850 ರಿಂದ 1500ಮಿಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆರುವ ಒಣಮಣ್ಣು ಇರುವ ಹಾಗೂ 1900ಮಿಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ 750ಮಿಮೀಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಬೀಳುತ್ತದೊ ಅಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳು 450 –600ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕು.

ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ತಲಪಿರುವ ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮರಶ್ರೇಣಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ದಟ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಹುಪಾಲು ವೃಕ್ಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಯುದುರುವಂಥವು. ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ 12–20ಮೀ. ಮರಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕಿರುಬಿದಿರುಗಳು, ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಳು, ಅಡರು ಬಳ್ಳಿಗಳು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಬೆತ್ತ ಮತ್ತು ತಾಳವೃಕ್ಷಗಳು ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಸಾಗುವಾನಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಹಾಗೂ ದಿಂಡಿಲು ಮತ್ತು ಮತ್ತಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಾಗುವಾನಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು ಕಂಡುಬರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದಿಂಡಿಗ, ಮತ್ತಿ, ಬೆಂಡೆ, ನಂದಿ, ಹೆತ್ತೇಗ, ಕಣಗಲು, ಹಿಪ್ಪೆ, ಬೂರುಗ, ತಡಸಲು, ಹೊನ್ನೆ, ಗಂಧ, ಹುರುಗಲು, ತಾರೆ, ಕಮರ, ಕಗ್ಗಲು, ನೂನಲು, ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ, ಬೇಲ, ನೆಲ್ಲಿ, ಎಲಚಿ, ಬಿಕ್ಕೆ, ಬಾಗೆ, ಬಂದರಿಕೆ, ಲಂಟಾನ, ಎಡಮುರಿ, ಮುತ್ತುಗ, ಜಗಳಗಂಟಿ, ಸಾಗಡೆ, ಕೂಳಿ, ದೊಡ್ಡ ತೊಪ್ಪೆ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ತೇವಮಿಶ್ರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯಗಳು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಅರಣ್ಯಗಳು. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವನ್ಯಮೃಗದ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಕಾಡುಕೋಣ, ಚಿರತೆ, ಕಡವೆ, ಚುಕ್ಕಿ ಚಿಗರೆ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕರಡಿ, ಸೀಳುನಾಯಿ ಮುಂತಾದವು. ವರ್ಣರಂಜಿತ ಪಕ್ಷಿಗಳಾದ ನವಿಲು, ಕಾಡುಕೋಳಿ, ಕೆಂಬೂತ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳು.

5. ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯ: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಿಡಗಳ ಎಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉದುರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸು.250–1000ಮಿಮೀ. ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಾಡುಗಳು ದೇಶದ ಆದಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಕೋಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಕಾಡು ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಿಂಡಿಗ, ಗೊಬ್ಬಳಿ, ಬಿಳಿಜಾಲಿ, ಕತ್ತಾಳೆ, ಬನ್ನಿ, ಬಬ್ಬಿಲಿ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಬಾಗೆ, ಮತ್ತಿ, ತಾರೆ, ಅಳಲೆ, ಬಿಲ್ವಪತ್ರ, ಬೇಲ, ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ, ನವಿಲಾಡಿ, ಗಂಧ, ಹುರುಗಲು, ಬೇವು, ಕಗ್ಗಲಿ, ದೇವದಾರು, ಹಂಗರು ಮುಂತಾದ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಎಲಚಿ, ಸೀತಾಫಲ, ಈಚಲು, ಎಕ್ಕ, ಕಾರೆಗಿಡ, ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ, ಚಂಡರಿಕೆ, ಲಂಟಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಐದು ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯದ ಹಾಗೂ ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮೊದಲ ಮೂರು ವಿಧದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಈ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ

ಅರಣ್ಯಗಳು, ಅವುಗಳ ಸೇಕಡಾವಾರು ಪ್ರಮಾಣ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮುಂತಾದ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅ	ಅರಣ್ಯ ವಿಧ	ವಿಸ್ತೀರ್ಣ (1000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ)	ಒಟ್ಟು ಅರಣ್ಯದ ಶೇಕಡಾವಾರು
1.	ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಪೂರಿತ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ	580	15.11
2.	ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಆಂಶಿಕ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಅರಣ್ಯ	578	14.96
3.	ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತೇವಮಿಶ್ರಿತ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ	727	18.64
4.	ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಒಣ ಪರ್ಣಪಾತಿ ಅರಣ್ಯ	818	21.11
5.	ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕುರುಚಲು ಅರಣ್ಯ	1161	30.18
	ಒಟ್ಟು	**3864**	**100.00**

ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತ: ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ ವಿಧಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತದ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ, ಅರಣ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುವಳಿಗಳ ರಫ್ತು ಆಮದುಗಳು ಕೂಡಾ ಕೇಂದ್ರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಅರಣ್ಯಖಾತೆ ಮಂತ್ರಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಧಾನ ಮುಖ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ವಿಭಾಗ, ವನ್ಯಜೀವಿ ವಿಭಾಗ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯ ಕಾರ್ಪೊರೇಶನ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಘಟಕಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು. ಇವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ವಿಭಾಗ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ವಲಯ ಅರಣ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ವನಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಅರಣ್ಯ ರಕ್ಷಕರು ಮುಂತಾದವರಿರುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 14 ವೃತ್ತಗಳು, 58 ವಿಭಾಗಗಳು, 198 ವಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಖ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿ, ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿ, ಮುಖ್ಯ ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿ ಮುಂತಾದ ಹುದ್ದೆಗಳಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಣ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವೂ ಇದೆ. ಅರಣ್ಯ ಉಸ್ತುವಾರಿಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ಅರಣ್ಯ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಅರಣ್ಯ ರಕ್ಷಕರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ಕುಶಾಲನಗರ, ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಹನುಮನಹಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಬೀದರಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ವನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೋಜಣಿದಾರರ (ಸರ್ವೇಯರ್) ತರಬೇತಿಗೆಂದು ಅಂಬಿಕಾನಗರದ ಸಮೀಪ ತರಬೇತಿಶಾಲೆ ಇದೆ. ವಲಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ಅರಣ್ಯ ಸೇವಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ಡೆಹರಾಡೂನಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅರಣ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯಲು, ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವ ಅವಕಾಶಗಳೂ ಇವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಅರಣ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕ್ಷಿಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು, ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ನಿರ್ವಸಿತರಿಗೆ ಮರುವಸತಿ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದು ಅತಿಯಾಗಿ ಮೇಯಿಸುವುದು, ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು, ಅತಿಕ್ರಮಣ ಚಟುವಟಿಕೆ– ಇವು ಅರಣ್ಯನಾಶಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ, ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನ ಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯದ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಭೂ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು, ನಾಶಗೊಂಡ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಅರಣ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಮೃದು ಮರಗಳನ್ನು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದ ಭಾರತೀಯ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಪುನರ್ ವಸತಿಗಾಗಿ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟ ಬೆಳೆಸುವುದು, ಸೌದೆಗಾಗಿ ಮರಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವುದು, ಕೋಕೋ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯ ವಿಭಾಗವನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಕೂಡಾ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅರಣ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬಂದೋಬಸ್ತ್ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 2938ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದೆ (1995).

ಅರಣ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ವಿವಿಧ ಸಸ್ಯವರ್ಗಗಳ ತವರೂರು. ಶ್ರೀಗಂಧ, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಮತ್ತಿ, ಹನಾಲು, ಕರಡಿ, ಸಾಗುವಾನಿ, ಬೀಟೆ, ಹೆತ್ತೇಗ, ತಡಸಲು, ಭೋಗಿ, ನೊಗ, ಬೂರುಗ, ಮಾಕಾಳಿ, ದೊಡ್ಡತೊಪ್ಪೆ, ಸಟ್ಟುಗ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಗೊದ್ದ, ತಾರೆ, ದಿಂಡಿಗ, ಬೆಂಡೆ, ಜಂಬೆ, ನೇರಳೆ, ಬಲ್ಲಿ, ಹಲಸು, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಗುಳಮಾವು, ನಾಗ ಸಂಪಿಗೆ, ಕಿರಾಳ ಭೋಗಿ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಬೆನ್ನಾಟೆ, ಬಲಂಜಿ, ಹೊಳೆಗಾರ, ನೀಲಿ ಸಂಪಿಗೆ, ಹಾಲುಮಡ್ಡಿ, ಮದ್ದಾಲೆ, ಚುಂಗ, ಧೂಮ, ಸಾಲ್‌ಧೂಪ, ಕಾಯಿಧೂಪ, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ಪಾಲಿ, ಕೊಟ್ಟಿ, ಮಾವು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ವೃಕ್ಷಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬಿದಿರು, ವಾಟೆ ಮತ್ತು ಬೆತ್ತ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಅರಣ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಾಗಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ.

ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವನ ಜೀವನ ಅರಣ್ಯದೊಡನೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿದೆ. ಆದಿಮಾನವ ದಿನಬಳಕೆಯ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳಾದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ, ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು, ಮೊಟ್ಟೆ, ಮಾಂಸಗಳನ್ನು, ಮನೆಕಟ್ಟಲು ಬಳಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಮೈ ಮುಚ್ಚುವ ಉಡುಪನ್ನೂ ಬೆಂಕಿಯನ್ನೂ ಆಯುಧ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ಅರಣ್ಯದಿಂದಲೇ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೌದೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಅರಣ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿಯುಳ್ಳ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಸೌದೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಸೌದೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಸತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಈ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ್ನು ಮಣ್ಣು, ಲೋಹ, ಗಾಜು, ನೇಯ್ದ ವಸ್ತುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಸಬು. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅರಣ್ಯದ ಅಗತ್ಯ ಬಹಳ ಇದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಯಾಂತ್ರಿಕತೆ ಇಲ್ಲದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೇಗಿಲು, ಕೊರಡು, ಕುಂಟೆ, ರೆಂಟೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಮರದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಎಲೆಗೊಬ್ಬರವಂತೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಪೌಷ್ಟಿಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಸುರೆಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದನದ ಮೇವು, ಮರದ ಸಕ್ಕರೆ, ಮಾದಕ ಪಾನೀಯ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ನೀಲಗಿರಿ, ನಿಂಬೆಹುಲ್ಲಿನ ಎಣ್ಣೆ, ರೆಯಾನ್, ಪಾಲಿಫೈಬರ್, ಸೌದೆ, ಇದ್ದಿಲು, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಮನೆಗೆ ಮರಮುಟ್ಟು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮತ್ತು ವಿನೀರ್, ಸ್ಲೀಪರ್‌ಗಳು, ರೈಲ್ವೆಬೋಗಿ, ರೈಲು ಹಾಗೂ ಬಸ್ಸಿನ ಚೌಕಟ್ಟು, ದೋಣಿ, ಹಡಗು ಮಾಡಲು, ಟೀ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಸಾಮಾನು ಸಾಗಣೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಕಾಗದ, ಪೆನ್ಸಿಲ್, ಚಿತ್ರೋದ್ಯಮದ ಕಾಗದ, ಪಾರದರ್ಶಕ ಅಂಟು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅರಣ್ಯಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದುದು. ಕಳೆದ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಆಧಾರಿತವಾದ ಹಲವಾರು ಉದ್ಯಮಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಶ್ರೀಗಂಧದ ಉದ್ಯಮ: ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ವರ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ. 80 ಭಾಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಬೀಡು ಎನ್ನುವ ಮಾತಿದೆ. ಶ್ರೀಗಂಧದ ತೈಲ ಅತಿ ಪರಿಮಳಯುಕ್ತ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ವರ್ತಕರು ಈ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಪರ್ಷಿಯ, ಅರೇಬಿಯ, ಏಷ್ಯಮೈನರ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಮ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರೀಗಂಧ ಸ್ಯಾಂಟಲಮ್ ಆಲ್ಬಮ್ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗಂಧದಮರ ಸ್ಯಾಂಟಲಮ್ ಸ್ಪೈಕೇಟಮ್‌ದಿಂದ ತೆಗೆಯುವ ತೈಲದೊಡನೆ ತೀವ್ರ ಪೈಪೋಟಿ ಇದೆಯಾದರೂ ಅದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಣ್ಣೆಯಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುಧಾರಿತ ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುವ ವಿಧಾನ, ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಣಮಾಡುವ ವಿಧಾನ, ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ತೈಲದೊಡನೆ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವ ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದೆ.

1912ರ ವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕೆಯಿಂದ ತೈಲವನ್ನು ತೆಗೆದು ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇದರ ಮಾರಾಟ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಆಗ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದ ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು ಮರದಿಂದ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ 1916ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1917ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರದಿಂದ ಗಂಧವನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಸಾಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಚಿಲ್ವಾ ಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆಯನ್ನು ವಿಕ್ರಯಿಸುವುದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಯಿತಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಿವರ್ತನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು 1963ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 2000 ಟನ್ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರವನ್ನು ಇವೆರಡು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಯುರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ದೇಶಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆ ಉಂಟು. ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಮೈ ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಧದ ಪರಿಮಳ ಮನಮೆಚ್ಚುವಂಥದು. ಜೊತೆಗೆ ಗಂಧದಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಗಂಧದ ಪುಡಿಯಿಂದ ಊದಿನ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈಗ 80 ದೇಶಗಳಿಗೆ ಊದಿನಕಡ್ಡಿ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 100 ಕೋಟಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಗಂಧದ ಮರವನ್ನು ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೈಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಸಾಗರ, ಸೊರಬ, ಕುಮಟ, ಕಾರವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧದ ಮರದಿಂದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರರಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಧದ ಮರಗಳನ್ನು ಕದ್ದು ಕಡಿದು ಸಾಗಿಸುವ ದಂಧೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದೆ.

ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು: ಬೊಂಬಿನಿಂದ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಾದ ಭದ್ರಾವತಿಯ ಮೈಸೂರು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ದಾಂಡೇಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ (ವೆಸ್ಟ್‌ಕೋಸ್ಟ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೈಸೂರು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಸು. 30,000 ಟನ್ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆ 1958ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸು. 45,000 ಟನ್ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೆಳಗೊಳದ ಮಂಡ್ಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಮುನಿರಾಬಾದ್‌ನ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ಸ್ಟ್ರಾಬೋರ್ಡ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಹಾಗೂ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಈ ಪೈಕಿ ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿ ಬೆಳಗೊಳದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಂಬನ್ನು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತಾದರೂ ಈ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾರವಾರ ಹಾಗೂ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 14ಕಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ರಬ್ಬರ್ ಉದ್ಯಮ : ರಬ್ಬರ್ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಕೇರಳ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 1961ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ನೆಡುತೋಪುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುತ್ತೂರು, ಸುಳ್ಯ, ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ, ಮೂಡುಬಿದರೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನೆಡುತೋಪುಗಳಿವೆ. ಈಗ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 2000 ಟನ್ ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಬ್ಬರ್ ನೆಡುತೋಪುಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀಲಂಕಾದಿಂದ ಬಂದ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ಪುನರ್ವಸತಿಕಲ್ಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 10,000 ಮಂದಿಗೆ ಪುನರ್ವಸತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ರಬ್ಬರ್ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ, ವಾಹನಗಳ ಚಕ್ರದ ಟ್ಯೂಬು ಹಾಗೂ ಟೈರುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಈಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ರಬ್ಬರ್ ಉದ್ಯಮ ನಿಗಮವನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಲೇಟು ಹಾಗೂ ಫೋಟೋ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಉದ್ಯಮಗಳು: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಸಾಗರ, ಕುಶಾಲನಗರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಲೇಟು ಹಾಗೂ ಫೋಟೋ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳಿವೆ. ಈ ಉದ್ಯಮಗಳು ಸಿಲ್ವರ್ ಓಕ್ ಮತ್ತು ಬೆನ್ನಾಟೆ ಮರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು ಪೂರೈಸುತ್ತಿವೆ.

ಮರ ಕುಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ 500ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮರ ಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಕರಕುಶಲ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಾರರಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಸಾಗರ, ಸೊರಬ, ಶಿರಸಿ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಕುಮಟದ ಕುಶಲಕಲೆಗಾರರು ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಗಂಧ, ಆನೆಯ ದಂತ, ಬೀಟೆ, ಹೆತ್ತೇಗ, ಕೂಳ, ಹಲಸು, ಕರಿಮರ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ವಸ್ತುಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಚರ್ಮ ಪ್ರಸಾದನ ಉದ್ಯಮಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳು ವನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳ ತವರುಗಳಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಬೇಟೆಗಾರರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೇಟೆಯಾದ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ಥಿರ ಆಕಾರ ನೀಡುವ ಉದ್ಯಮ ಬಹಳ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ಯಮವೂ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಉದ್ಯಮಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಚರ್ಮದ ಬದಲು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಈ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಉದ್ಯಮಗಳು: ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಹಾಸನ, ಮಂಡ್ಯ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಸುಳ್ಯ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ.

ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮತ್ತು ವಿನೀರ್ ಉದ್ಯಮಗಳು: ಧಾರವಾಡ, ದಾಂಡೇಲಿ, ತಾಳಗುಪ್ಪ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ಹುಣಸೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬಂಟ್ವಾಳ ಮತ್ತು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮತ್ತು ವಿನೀರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಬಲಂಜಿ, ಅರಶಿನ, ತೇಗ, ಬಿಲ್ವಾರ, ಮದ್ದಾಲೆ, ಕದಂಬ, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಹಲಸು, ಸುರಹೊನ್ನೆ, ಕಾಯಿಧೂಪ, ಗಂಧಗರಿಗೆ, ಬೀಟೆ, ಧೂಮ, ಬಿಳಿದೇವದಾರು, ಪಟ್ಟಗ, ನೇರಳೆ, ಕೂರಿ, ಗೊದ್ದ, ಸಿಲ್ವರ್ ಓಕ್, ದೊಡ್ಡತೊಪ್ಪಾ, ಬೆಂಡೆ, ನಂದಿ, ಬೆನ್ನಾಟೆ, ಗುಳಮಾವು, ಸಂಪಿಗೆ, ಪಾಲಿ ಬೂರುಗ, ಸಾಗುವಾನಿ, ಮತ್ತಿ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳು, ಸಾಲುಧೂಪ ಮುಂತಾದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮಾಡಲು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ಲೈವುಡ್ಡಿಗೆ ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ಸೌದಿ, ಕುವೈತ್, ಅರೇಬಿಯ, ಶ್ರೀಲಂಕಾ, ಸಿಂಗಪುರ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಅಮೆರಿಕ, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಅಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಿದೆ.

ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು: ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 20 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಧಾರವಾಡ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಸಾಗರ, ಪುತ್ತೂರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಯಾವುವೂ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಶಿವಕಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೂ ವಿಮ್‌ಕೋ ಕಂಪನಿಗೂ ಮಾರುತ್ತವೆ. ವಿಮ್‌ಕೋ ಕಂಪನಿ ಚೆನ್ನೈ, ಅಂಬರನಾಥ, ಚೂಟರ್ ಬುಕ್‌ಗಂಜ್, ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಪೋರ್ಟ್‌ಬ್ಲೆರ್‌ಗಳಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಪೊಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಪೊಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಅದ್ದುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿವೆ. ಮರದ ಕಡ್ಡಿಯ ಬದಲು ಎಣ್ಣೆ ಕಾಗದದ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರ ಪಾಲಿಫೈಬರ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ: ಇದು 1970ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ದಿನವಹಿ 1200 ಟನ್ನು ನೀಲಗಿರಿ ಮರ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ 10,000 ಮಂದಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕೇರಳದ ಮಾವೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ರೆಯಾನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ಬೊಂಬು ಮತ್ತು ಸೌದೆ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ: ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಸಾಗುವಾನಿ ಮರ ನಶಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಸಾಗುವಾನಿ ಮರದ ಬದಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ರಕ್ಷಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮರಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಕಾಲಾವಧಿಯವರೆಗೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಮರ ಸಂರಕ್ಷಕ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಹಳಿಗಳ ಕೆಳಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಡಿಮರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಖಾಸಗಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಹಳಿಗಳ ಅಡಿಪಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಮರದ ಬದಲು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಾಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮರಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ತುಂಬಾ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ಉದ್ಯಮ: ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೆತ್ತ, ಮರ ಮತ್ತು ಪ್ಲೈವುಡ್‌ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಡಗಿನ ಮೂರ್‌ಕಲ್ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಪೀಠೋಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆಯ ಎರಡು ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಖಾಸಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಘಟಕಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಂದೀಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚಿಪ್ ಬೋರ್ಡ್ ಉದ್ಯಮ: ಯಾವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಬಾರದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಸಣ್ಣಮರದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಚಿಪ್ ಬೋರ್ಡ್‌ನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅರಣ್ಯ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪ್ರಗತಿಪರ ಹೆಜ್ಜೆ. ಚಿಪ್ ಬೋರ್ಡ್‌ಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಾಧನ್ಯವಿಲ್ಲದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಗೆಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

1973ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಅರಣ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಿಗಮವನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ನಿರ್ದೇಶಕರೊಬ್ಬರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಗಮ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಉದ್ಯಮಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಗಮ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿನೀರ್ ಉದ್ಯಮ, ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಪೆಲ್ಲಟೈಸೇಶನ್ ಉದ್ಯಮ, ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಖಾಸಗಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ರಬ್ಬರ್ ಚಕ್ರದ ಉದ್ಯಮಗಳ ಮೇಲುಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 1971ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಗಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ನೆಡುತೋಪುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಗುರಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಗೇರು ನೆಡುತೋಪುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು 1978ರಲ್ಲಿ ಗೇರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಗಮ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ವಸತಿ ಗೃಹಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳ ನಿಗಮವೂ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಬೃಹತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿ, ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಏರ್ಪಾಡು ನಡೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಅರಣ್ಯ ನೋಡುನೋಡುತ್ತಲೇ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿನ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ದೌರ್ಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. (ಬಿ.ಬಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ : ಏಕೀಕರಣದ ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನ 1956–57ರಲ್ಲಿ ರೂ.495 ಕೋಟಿ ಇದ್ದದ್ದು 1968–69ರಲ್ಲಿ ರೂ.1,360 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿತ್ತು. ಸರಾಸರಿ ತಲಾ ವರಮಾನ ರೂ.200 ರಿಂದ ರೂ.500ಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿತ್ತು.

ವ್ಯವಸಾಯ, ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಈಗಲೂ ಭಾರತದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಂತೆಯೇ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ. 1971ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 24.3ರಷ್ಟು ಜನ ಮಾತ್ರ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಉಳಿದವರು ಗ್ರಾಮವಾಸಿಗಳು. ಇವರ ಕಸಬು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮೂಲದಿಂದ ಬರುವುದು ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದ್ದಿತು. 1968–69ರ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ, ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 58ರಷ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ವ್ಯವಸಾಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ವರಮಾನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇ. 64 ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1957–67ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ 0.04 ಕೋಟಿ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಭೂವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 6.5 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಳೆದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಸಮನಾದ ಮಟ್ಟ ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. 1969–70ರಲ್ಲಿ ಆಹಾರಧಾನ್ಯದ ಉತ್ಪಾದನೆ 51.8 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಬೇಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸರ್ಕಾರದವರು ಕಳೆದ ಹತ್ತು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರದ ಬಳಕೆ, ಉತ್ತಮ ಬಗೆಯ ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜ, ಸಾಲ ನೀಡಿಕೆ, ಸಸಿಗಳ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳ ಅನುಸರಣೆ, ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ ಮುಂತಾದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಸರ್ಕಾರ ವ್ಯವಸಾಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಕೋಟಿ ರೂ. ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹೂಡಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ರೈತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಿದೆ.

ಬೇಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜು ಸಹ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟು 6.9 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿತ್ತು. ಈಗ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು 12 ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಒಂದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ 30 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳಷ್ಟು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ 175 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೋಟಿಗಳ ಹೂಡಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು: ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಭಾರತದ ಸರಾಸರಿ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಭಾರತದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಒಟ್ಟು ನೆಲದ ಸು.22%ರಷ್ಟು; ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸು. ಶೇ.18 ರಷ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ವಿಪುಲವಾಗುಂಟು. ಒಂದು ಚದರ ಕಿಮೀ. ಅರಣ್ಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ವರಮಾನ ಸುಮಾರು 3,000 ರೂ. 1956ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 4.97 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳಷ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇತ್ತು. 1968–69ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಆದಾಯ 13.5 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳಿಗೇರಿತ್ತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಣ್ಯ ಬೆಳಸುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ತೇಗ, ನೀಲಗಿರಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅರಣ್ಯಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೀನುಗಾರಿಕೆ: ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸಂದಿದೆ. ಯಂತ್ರದ ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲೂ ಮೀನು ಹಿಡಿಯಲು ಬೇಕಾಗುವ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು: ಕರ್ನಾಟಕದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸೇರಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 120 ರಿಂದ 150 ಕೋಟಿ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಹಾಗೂ ಕುದುರೆಮುಖ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಅದಿರು ತೆಗೆದು ರಫ್ತು ಮಾಡಿ ಭಾರಿ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಗಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆಂತರಿಕ ಬಳಕೆಗೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿತು.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಚರಿತ್ರೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 1885ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1902ರಲ್ಲಿ ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 100 ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಂದುವು. 1913ರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರ ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳ ಸರಬರಾಜಿನ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸರ್ ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವಯ್ಯನವರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಿವಾನರಾದ ಮೇಲೆ (1912–18) ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನವಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಜ

ನಾಲ್ವಡಿಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಹತ್ತು ಹಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ತೆರೆದರು. ಆಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣ, ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ, ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಕಂಬಳಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ರಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ. 1945ರ ವೇಳೆಗೆ ಸುಮಾರು 600 ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 80,000 ಜನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾದುವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣಿಕೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಮಡಕೆ ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಾಮಾನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಮರದ ಕೆಲಸ, ಚಾಪೆ ಹೆಣಿಕೆ, ಚರ್ಮ, ಬೀಡಿ, ಅಗರಬತ್ತಿ ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವು. ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶಾಲ ಕರ್ನಾಟಕ ರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ದೊಡ್ಡ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಇವು ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆರಡಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೂರಾರು ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಿಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಟ್ಟು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1956-67ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 1,640 ರಿಂದ 3,100ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ 1.96 ಲಕ್ಷದಿಂದ 2.42 ಲಕ್ಷಕ್ಕೇರಿತು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ: ರಾಜ್ಯದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1956ರಲ್ಲಿ 10060 ಕಿಮೀಗಳ ರಸ್ತೆಗಳಿದ್ದು 1969ರಲ್ಲಿ 45600 ಕಿಮೀಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಸಾಮಾನು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೂ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ದೇಶ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ರಸ್ತೆ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಸನ-ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು-ಸೇಲಂ ರೈಲುದಾರಿಗಳು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದವಾದವು. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳೊಂದಿಗೂ ರೈಲು ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸುವರ್ಣ ಚತುರ್ಥ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರ : ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಂ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಇದೇ ರೀತಿ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಬಂಧ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದುದಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿವೆ. 1967-68ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತು ಮೌಲ್ಯ 38 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನಿಂದ 13.95 ಕೋಟಿ ರೂ. ಮತ್ತು ಕಾಫಿಯಿಂದ 12.34 ಕೋಟಿ ರೂ. ಆದಾಯ ಬಂದಿತ್ತು. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪದಾರ್ಥಗಳು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ 2.25 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳಷ್ಟು ಆದಾಯ ನೀಡಿ, ರಫ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿತು. ಗೋಡಂಬಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ರಫ್ತು ಮೌಲ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ರಫ್ತು ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ಹೊರದೇಶದಿಂದ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ರಾಜ್ಯದ ರಫ್ತು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜ, ಕಾಫಿ, ಸಂಬಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಗೋಡಂಬಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ, ಹೂಗಳು, ಉಡುಪು, ಯಂತ್ರಗಳ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಹಣಕಾಸಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು: ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಹಣಕಾಸಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಪೂರೈಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿತಾಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವುದೂ ಅದನ್ನು ಠೇವಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾಲನೀಡುವುದೂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೈತರಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಲ ಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಸುಗ್ಗಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರೈತರು ತಮ್ಮ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲೂ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಲೆಗೆ ಬಿಕರಿ ಮಾಡಲೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. 1870ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಾಣಿಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಿರುಸಾಲ ನೀಡುವ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅವು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸಾಲ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. 1913ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೈಸೂರು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಪ್ರಥಮ ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳ ಬ್ಯಾಂಕ್ ನಬಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ. ಇಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಟ್ಟಣಗೂ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳ ಸೇವೆ ತಲುಪಿದೆ.

ಜಾಗತೀಕರಣದ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದಾಪುಗಾಲು ಹಾಕುತ್ತಿದೆ. 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಜಾಗತೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ವಿಶ್ವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ನಿಲುಕಿಗೆ ತಂದಿತು. ಮಾಹಿತಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸಫಲವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಅತಿದೊಡ್ಡ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿವೆ. ವಿದೇಶಿ ಕಂಪನಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತರೆಡೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ಆದಾಯ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಸಾರಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ತಂತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೇ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಜೈವಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಸೇವಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು, ತಂತ್ರಜ್ಞರು, ವೈದ್ಯರು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯಗಳನ್ನು ದೇಶದೊಳಗೆ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. 2012ರ ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಮಂಡಿಸಿದ ಆಯವ್ಯಯದ (ಬಡ್ಜೆಟ್) ಮೊತ್ತ 1 ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳನ್ನು ದಾಟಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ 19660 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಿಡಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನಿಗದಿಯಾದ ಮೊತ್ತ 6896 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳು, ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲಕ್ಕೆ 8101 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾಲು 15071 ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳು ಹೀಗೆ ರಾಜ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಥದತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದು ತಲಾದಾಯವೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ಜೀವನ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು ಆಸ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಗಗನಕ್ಕೇರಿದೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳ ಆದಾಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಕೊರತೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಸಮತೋಲನ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪುಹಣದ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆಗುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗದೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಹೊಣೆ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲಿದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಂ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಮರದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಮರದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ರಮ್ಯತೆಗಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಮರದ ಮೂಲಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಎರಡು ಬಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಧ್ರುವಬೇರ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲದೇವರಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕವಿಲ್ಲ; ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ಟಕ್ಕೋ ಲೇಪನ ಬಳಿದು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿತ್ಯದ ಅಭಿಷೇಕಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸ್ನಪನಬೇರ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉಗಮ ಧ್ರುವಬೇರ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿತ್ರಕಲೆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಮಾತ್ರ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಕಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಿತೆನ್ನಲು ನೆಲಮಂಗಲದ ಮನ್ನೆಫಲಕ ಆಧಾರ ; ಗಂಗರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಸನದ ಲಿಪಿಕಾರ ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವಕಲಾಧಾರಭೂತ, ಚಿತ್ರಕಲಾಭಿಜ್ಞೆಯ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ದೇವಾಲಯದ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ಮತ್ತು ಹಜಾರದ ಒಳಗೋಡೆಗಳು ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದರಲ್ಲಿದ್ದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಚಿತ್ರಾಭಾಸವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎಂದರೆ ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದರ್ಥ. ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಘನರೂಪವಿದೆ; ದುಂಡುಮೂರ್ತಿಗಳು ಶಕ್ಯ. ಆದರೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಘನರೂಪವನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ. ತಿರುಗಿಕೊಂಡ ಗೊಂಬೆಗಳಿದ್ದರೆ, ಮುಖದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವಂತಿದ್ದರೆ ಅವು ಅರ್ಧ ಚಿತ್ರ

ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ವರ್ಣಚಿತ್ರವೊಂದಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರಕಿರುವುದು ಇದೊಂದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನವೆಂಬ ಒರಟು ಚಿತ್ರಗಳು ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಬಂಗಾಳದ ಪಟವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ (ಪಾಟ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್) ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ : ಬಾದಾಮಿ

ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಂಪಿಯ ಪಂಪಾವತಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಂಗಮಂಟಪದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಯಾಣಸುಂದರ ಮತ್ತಿತ್ತರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವು ತಂಜಾವೂರು ಶೈಲಿಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಸಿತ್ತನ್ನವಾಸಲ್, ಮಾಮಂಡೂರು, ಎಲ್ಲೂರ ಮತ್ತು ತಂಜಾವೂರು ಶೈಲಿಗಳು ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾದ ಕಾಲ ಅದು. ಲೇಪಾಕ್ಷಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು, ಸೋಮಪಲ್ಲಿಯ ಚೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದ ಚಿತ್ರಗಳು, ತಂಜಾವೂರಿನ ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಚಿತ್ರಗಳು– ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಸಮ್ಮಿಳಿತಶೈಲಿಯ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಇಮ್ಮಡಿ ವೆಂಕಟಪತಿ ದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1586 ರಿಂದ 1614), ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಹಲವಾರು ಮಂದಿ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ಕರ್ಣಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು.

ಹಾಸನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜಕ್ಕನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯು ವರ್ಣಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದು ಹೊಯ್ಸಳ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಸು. 1170) ಕಾಳಿಮಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆಯೆಂಬವನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದೇ ಕಾಲದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಶಾಂತಿನಾಥ ಬಸದಿಯಲ್ಲೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಬರೆಸಲ್ಪಟ್ಟುವು ; ಈಗ ಅದರ ಬಹುಭಾಗ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಎಡೆಯೂರಿನ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ದಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮಹಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ಅದರ ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ಗುರುವಾದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗನ ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಲೀಲಾಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. (ಈಗ ನಾಶವಾಗಿವೆ).

ಹಿರಿಯೂರಿನ ತಿರುಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ (16ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಶೈವಪುರಾಣದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಸ್ತಾರೆಯ ಪದ್ಮಾವತೀ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ, 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಾಗಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹರದನಹಳ್ಳಿಯ ದಿವ್ಯಲಿಂಗೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಿತ ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳಿವೆ.

ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಬ್ಬಿ ಮೈಲಪ್ಪನ ಗುಡಿಯ ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಲೀಲಾಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಗಡಿಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎಡಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ 1712ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಕೆಂಪವೀರಗೌಡ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕೆಂಪೇಗೌಡನ ಹಜಾರದ ಗೋಡೆಗಳ ಮತ್ತು ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೂ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದ ಗುರುತಿವೆ. ಬೆಳಕವಾಡಿಯ ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಮಠದ ಹಜಾರದ ಮರದ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ರಾಮಾಯಣದ ಮತ್ತು ಶಿವ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಸುಣ್ಣ ಬಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಲೇಪಾಕ್ಷಿಯ ಪಾಪನಾಶೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಸೊಗಸಾದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿವೆ; ಇವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ ವಿರೂಪಣ್ಣ ಕನ್ನಡನಾಡಿನವ; ಚಿತ್ರಕಾರರೂ ಕನ್ನಡದವರು.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತವರೆಂದರೆ ಹೈದರ್ ಅಲಿ, ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ದರಿಯಾದೌಲತ್ ಅರಮನೆಯ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮಾದರಿಯ ನೂರಾರು ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ದೃಶ್ಯಗಳು, ದಳವಾಯಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ಮದಕರಿ ನಾಯಕ, ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸವಣೂರಿನ, ಆರ್ಕಾಟಿನ ನವಾಬರು ಮುಂತಾದವರ

ಅಜಿತ ಮತ್ತು ಮಹಾಮಾನಸಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಮೇಲಣ ಹೊಯ್ಸಳ ವರ್ಣಚಿತ್ರ, ಮೂಡಬಿದ್ರಿ

ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲೂ 1791ರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಸ್ವತಃ ರಸಿಕರು, ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಅವರ ಆಪ್ತವರ್ಗದಲ್ಲೇ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಾರರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆ.ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ ತಾತಂದಿರೂ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಖಾಸಾ ಚಾಮರಾಜ

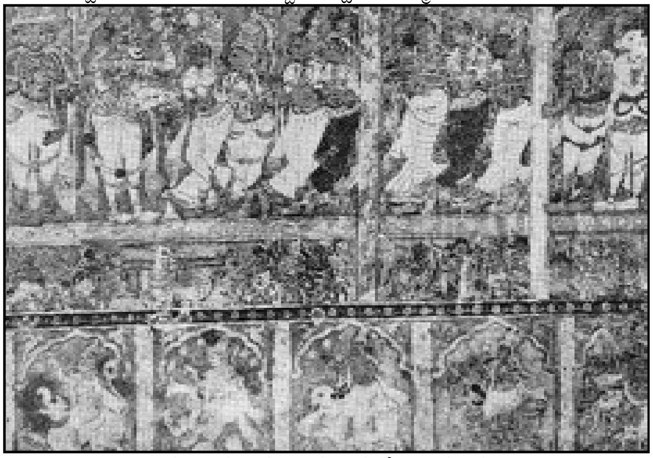

ಪಾರ್ವತೀ ಪರಿಣಯ : ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಒಡೆಯರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಅರಸರು ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ 1810ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಚಾಮರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇದರ ಜನ್ಮಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಮಂಟಪವೆಂದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಗಳ ತುಂಬ ಶೈವ ಪುರಾಣದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಚಿತ್ರಮಂಟಪವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿಚಿತ್ರಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ವ್ಯಾಸ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು, ಪೂರ್ಣಯ್ಯ, ಸುಬ್ಬರಾಯದಾಸರು, ಸೀನಪ್ಪ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮುಂತಾದವರ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಜೈನಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಪರಮೇಷ್ಠಿಗಳ, ಜಿನರ, ಜೈನರಾಜರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಒಡೆಯರು ದಸರಾ ದರ್ಬಾರಿನ ಚಿತ್ರವೂ ಒಂದು ಸೇರಿದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಸಮವಸರಣದ ದೃಶ್ಯ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಲೇಶ್ಯದ ಚಿತ್ರಣ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ.

1861ರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸಚಿತ್ರ ವಂಶವೃಕ್ಷ, ಮೈಸೂರು ಆಳರಸರ

ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸಂತಾನಾಂಬುಜ, ವಿಜಯ ದಶಮಿಯಂದು ನಡೆದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಜಂಬೂಸವಾರಿ (ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಆರು ಆನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ), ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಕಿತ್ತೂರು, ಗೊತ್ತಗಾಲ, ಚಟ್ಟನಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ

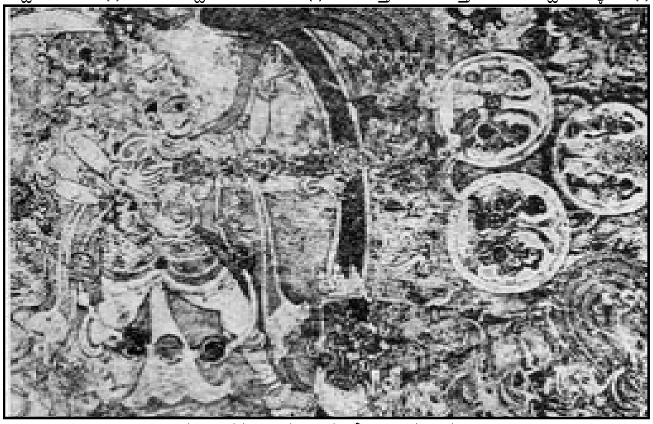

ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ : ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ನಡೆದ ಹುಲಿಶಿಕಾರಿ, ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಾನೆಯಾದ ಕೆಂಪನಂಜಯ್ಯನನ್ನು ಹಿಡಿದ ದೃಶ್ಯ, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಚದುರಂಗದಾಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯಗಳು, ವಸಂತೋತ್ಸವದ ದೃಶ್ಯ, ದೇವೀಸಾಯುಜ್ಯ, ಶ್ರೀಕಂಠಸಾಯುಜ್ಯ ಎಂಬ ಆಟಗಳು ಸೊಗಸಾದ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗ್, ಕೊಡಗಿನ ವೀರರಾಜೇ ಅರಸು,

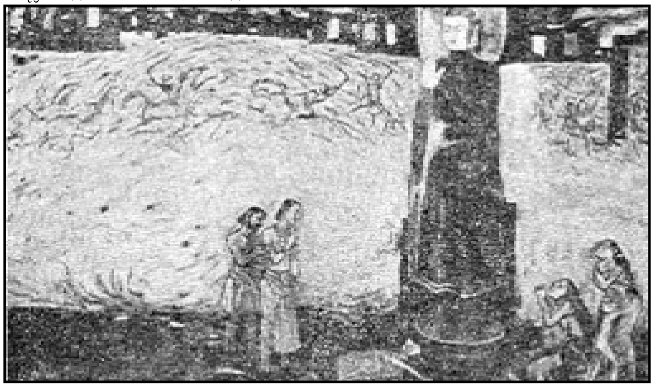

ಅಶೋಕನ ಮನಃಪರಿವರ್ತನೆ : ಹೆಬ್ಬಾರರ ಚಿತ್ರ

ಪೇಷ್ವೆಗಳು, ನಾನಾ ಫಡ್ನವೀಸ್, ಕೇರಳ ಮತ್ತು ತಿರುವಾಂಕೂರಿನ ರಾಜರು, ಅರಮನೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಪರಕಾಲಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಮಹಾರಾಜರ ಬಂಧುಗಳು ಹೀಗೆ ನೂರಾರು ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳು. ಅವರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆ.ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಕೇಶವಯ್ಯ ಮುಂತಾದ ನಿಪುಣ ಕಲೆಗಾರರಿದ್ದರು. ಈಚೆಗೆ ನಾಡಿನ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕೆಡಮಿಯವರಿಂದ ಪುರಸ್ಕೃತರಾದ ಕೆ.ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಅವರು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಸಿಬ್ರೌನ್ ಮತ್ತು ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಬಳಿ ಏಳು ವರ್ಷಗಳು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಆಸ್ಥಾನ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ನೂರಾರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೈಲಾಸಂ : ಆರ್.ಎಸ್.ಎನ್. ಅವರ ಕೃತಿ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿಯ ದೃಶ್ಯಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ತಜ್ಞರ ಮತ. ಇವರು ದಂತದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಗುರು ಅವನೀಂದ್ರನಾಥರ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಪ್ರತಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೈಜವಾದ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊಗಲರ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಅಸ್ತಂಗತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಕಲೆಯನ್ನು ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ವರ್ಣಚಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪಿಯೂ, ನಿಪುಣ ವೈಣಿಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ದೇವರೆಡೆಗೆ : ಪಿ. ರಾಜಶೇಖರ ಅವರ ಕೃತಿ

ಈಚಿನವರಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು ವೀರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಸುಬ್ಬುಕೃಷ್ಣ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕೆ.ಎಸ್.ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಗೋವದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಪೈ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆ.ಕೆ.ಹೆಬ್ಬಾರ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಆರ್.ಎಸ್.ಮಿಣಜಿಗಿ, ಕಮಡೋಳಿ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉಗಮ ಅಜಂತ ಗುಹಾಂತ ರ್ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಜಂತದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ವಯಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಧ್ಯಾನಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದರು. ಈ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅರ್ಥವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಅಭಿಜಾತ ಚಿತ್ರಶೈಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರೌಢದೆಶೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವರ್ಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಮೆರುಗು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ, ಸ್ಥೂಲರೇಖೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಒಳಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವಿಕ್ತವಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಸುವ ಸಂವಿಧಾನ – ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ರೇಖಾಚಿತ್ರದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನೂ ಲತಾವಿನ್ಯಾಸದ ಭಂಗಿಗಳನ್ನೂ ಆ ಭಿಕ್ಷುಕಲಾವಿದರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದರು.

ಇವು ಕನ್ನಡ ಕಲಾವಿದರ ಕೈಚಳಕವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಅಜಂತ 1ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಿರುವ 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಒಡ್ಡೋಲಗದ ಚಿತ್ರಣ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಗೂ ಈ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಗೂ

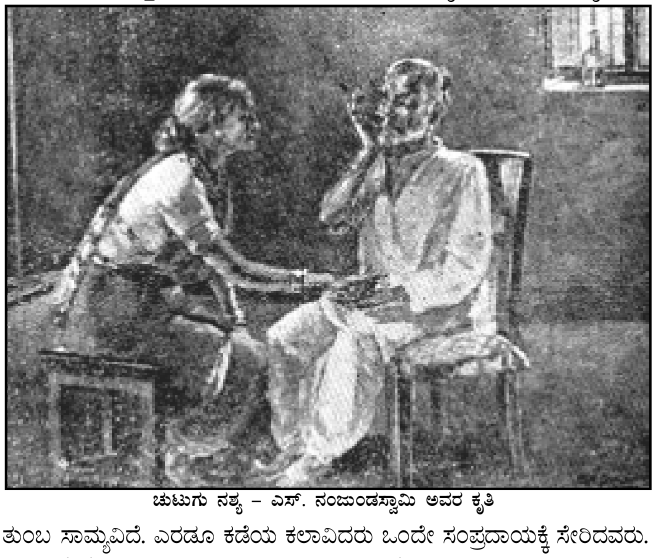

ಚುಟುಗು ನಶ್ಯ – ಎಸ್. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ ಅವರ ಕೃತಿ

ತುಂಬ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಕಲಾವಿದರು ಒಂದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸರ ಉಲ್ಲೇಖವಂತೂ ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ನಿದರ್ಶನ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರೇಶ್ವರನೆಂದು

ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಬಳಿ ಪರ್ಷಿಯ ದೇಶದ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಬಂದು ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಈ ಚಿತ್ರ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ

ಸಮಾಲೋಚನೆ – ಕೆ. ವಿಠಲಭಂಡಾರಿ ಅವರ ಕೃತಿ

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಈ ಗುಹೆಯ ನಿರ್ಮಾತೃವೆಂದು ಹೇಳುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಅಜಂತ ದೇವಾಲಯಗಳ ಭಿತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಬಹುವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪಾಣಿ ಅವಲೋಕಿತೇಶ್ವರ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ಚಿತ್ರಣ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣದೇಶ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಬಾದಾಮಿಯ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಸೇರಿದುವು.

ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಮರೆಯಾದ ಅನಂತರ ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಗುಹೆಯಿಂದ ಗಗನಕ್ಕೆ ಮಾನವನ ಮುನ್ನಡೆ – ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು

16, 17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಏಳಿಗೆಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಂಪಿಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚಪ್ಪ ಮಠದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಚಿಯ ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಲೇಪಾಕ್ಷಿಯ ವೀರಭದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗ ಕಲೆಗಾರರು ಬಿಡಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿತ್ರಗಳೆಂದರೆ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಯಕರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅವನತಿ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪುಣ್ಯವಿಶೇಷದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ

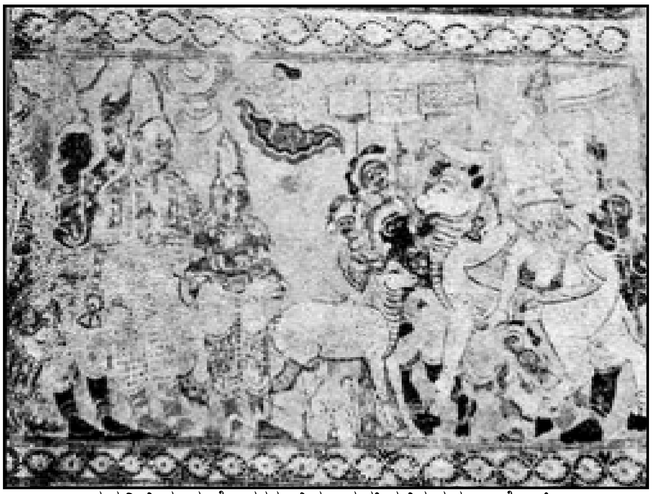

ಮನುನೀತಿ ಕೂಡ ಚೋಳನನ್ನು ಶಿವ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು – ಲೇಪಾಕ್ಷಿ

ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಕಲಾವಿದರು ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತುವು. 1906ರಲ್ಲಿ ಲೇಡಿ ಹೆರ್ರಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಎಂಬಾಕೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಆದೇಶದಂತೆ ಅಜಂತ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳ ರೇಖಾಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಅವನೀಂದ್ರ ಠಾಕೂರರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ನವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಸತ್ತ್ವ ತುಂಬಲು ಈ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳು ನೆರವಾದುವು. ಹಳೆಯ ಕನ್ನಡಶೈಲಿಗೆ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನದ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ತೊಡಿಸಿ ಕಲಾರಾಧನೆ ಮಾಡಿದವರು ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು. ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಮುಖರು, ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತರು. ಬಂಗಾಲೀ ಪದ್ಧತಿಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿತ್ತು.

ರೇಖಾಚಿತ್ರ–ಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಕೃತಿ

ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವಲ್ಲದೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಜೆ.ಜೆ. ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೆನ್‌ಸ್ಕೂಲ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಕಲೆಗಾರರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕಲಾಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ನಾಡಿನ ಗೌರವ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರು ಚಿತ್ರಕಲಾಪರಿಷತ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಕಲಾಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಗಾರರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. **(ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)**

ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರ್ಮಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರ್ಮಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಭಾರತದ ಧರ್ಮ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಾಗರ. ಈ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ, ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿವೇಚನೆಯ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಹರಿದು ಬಂದು ಸೇರಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲದೆ, ಭಾರತದ ಆಚೆನಿಂದ ಬಂದ ಧರ್ಮಗಳೂ ಅದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಚೇತನಗೊಳಿಸಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಧರ್ಮಗಳು ವೈದಿಕ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ತಾಂತ್ರಿಕ, ಶಾಕ್ತೇಯ, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಮತ್ತು ಸಿಖ್ ಧರ್ಮಗಳು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವು – ಕ್ರೈಸ್ತ, ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ್ತು ಜರತುಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮಗಳು. ಭಾರತ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ

ಪೋಷಿಸಿದ ಸರ್ವಮತಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಭಾರತದ ಧರ್ಮ ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಧರ್ಮ, ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಏಕಮುಖವಾದುದಲ್ಲ; ಬಹುಮುಖವಾದುದು. ಅದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಏಕತೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಧರ್ಮ; ಹಳೆಯದನ್ನು ಬಿಡದೆ ಹೊಸದನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅದರ ಹುಟ್ಟುಗುಣ.

ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ : ಭಾರತದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೂಲ ವೇದಗಳು. ಅವುಗಳ ಹರವು ಸುಮಾರು ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದು. ಹರವು ದೀರ್ಘವಾಗಿರುವಂತೆಯೆ ಅವುಗಳ ಬೆಳೆಯೂ ಅಪಾರವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಅಸಾಧಾರಣ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದಷ್ಟು ವಿಶಾಲ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶ್ವದ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ವೇದಗಳು ನಾಲ್ಕು: ಋಗ್, ಯಜುರ್, ಸಾಮ ಮತ್ತು ಅಥರ್ವಣ. ಈ ಒಂದೊಂದು ವೇದದಲ್ಲೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಹಿತೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಆರಣ್ಯಕ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಸಂಹಿತೆಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು. ಅವುಗಳ ಗೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವವು ಆರಣ್ಯಕಗಳು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು. ಈ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ವೈದಿಕಧರ್ಮಗಳ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ.

ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ 1028 ಋಕ್ ಅಥವಾ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು 10 ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ವಿವಿಧ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ, ದ್ರಷ್ಟಾರರಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಇವು ಮಾನವನಿರ್ಮಿತವಲ್ಲ. ಇವು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದು ಹಿಂದೂಗಳ ನಂಬಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತರಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯ, ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಮತ್ತು ದ್ಯೌ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗದ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು ವರುಣ, ಅನಂತರ ಇಂದ್ರ ಇವರಲ್ಲಿ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಋಗ್ವೇದದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಏಕೇಶ್ವರ ವಾದದ ಬೀಜಾಂಕುರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ, ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದುದು ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಪ್ರಮುಖ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥ. ಇತರ ವೇದಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೂ ಉಂಟು.

ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಗೂಡಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆರಣ್ಯಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಆರ್ಯರ ತತ್ತ್ವವಿವೇಚನೆ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲಭಾವನೆ ಅಸದೃಶವಾದದ್ದು. ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳು ಜೀವನದ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ದೋಣಿಗಳಲ್ಲ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಮಾನವನ ಮುಕ್ತಿಗೆ ದಾರಿ ಎಂಬುದು ಇವುಗಳ ಉಪದೇಶ. ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಕರ್ಮ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಇವು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉಪಾಸನೆ ಬಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆ. ಇಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವೇ (ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ). ಆತ್ಮವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಒಂದೇ (ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ), ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಅದು (ತತ್ತ್ವಮಸಿ) ಎಂಬ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಏಕತ್ವತತ್ತ್ವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಏಕತ್ವತತ್ತ್ವ ಆತ್ಮರೂಪವಾದದ್ದು ಎಂಬ ಹೊಸ ಭಾವನೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ತತ್ತ್ವವೂ ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಏಕರೀತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಏಕರೀತಿಯದಲ್ಲ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ಸತ್ಯ. ಜಗತ್ತು ಬರಿಯ ತೋರಿಕೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ತೋರಿಕೆಯಲ್ಲ. ಅದೂ ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಲ್ಲ– ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಹೇಳಿಕೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜ, ಮಧ್ವ ಮುಂತಾದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಸಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಗುಣಾತೀತ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಗುಣ ವಿವರಣೆ, ನಿರ್ಗುಣ ವಿವರಣೆ ಎರಡೂ ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಭಿನ್ನ ವಿವರಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ದ್ವೈತ, ದ್ವೈತಾದ್ವೈತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಸಾಧನಾವಿಧಾನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಸಾಧನಗಳು ಮೂರು– ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಧ್ಯಾನ. ಗುರುಮುಖೇನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಶ್ರವಣ. ಹಲವು ತಲೆಮಾರಿನವರಿಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಧನ ಗುರು. ಎಷ್ಟೇ ಚತುರನಾದ ಗುರುವಿನ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೂ ಅದು ನಿಶ್ಚಿತ ಸತ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಸತ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನನವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿ ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತವೆ. ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಸತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವವಾದಾಗಲೇ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಧನ ಧ್ಯಾನ. ಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅಂತಿಮಗುರಿ. ಚೇತನದ ಸಾಧನೆಗೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಸ್ವಾರ್ಥ ತೊಲಗಿ ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಔದಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅನುಕಂಪ ಹೊಮ್ಮದ ಹೊರತು ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ, ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಅನುಭೂತಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಸಂನ್ಯಾಸ. ಅದು ಇಲ್ಲೇ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲೇ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಪಡೆಯಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗ.

ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವೇದಗಳು ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲದ ವಿಷ್ಣುಶಿವರನ್ನು ದೇವಾಧಿದೇವ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ

ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯ, ಶೃಂಗೇರಿ

ಏರಿಸಿದ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳೂ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತೇಯ ಮತಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಪಾಶುಪತ ಮತ್ತು ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಧರ್ಮವೇ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಬಂತು. ಧರ್ಮ, ಗೃಹ್ಯ, ಶ್ರೌತ ಮುಂತಾದ ಈ ಸೂತ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಜನ ದಿನದಿನದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ವಿವಿಧ ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜವನ್ನು ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಆಯಾ ವರ್ಗದವರ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದ ಈ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವಗಳಿಗೀಡಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುವಿದಿತವಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧನಿಂದ ಗಾಂಧಿಯವರೆಗೂ ಈ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತೊಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ.

ವೇದಗಳ ಅನಂತರ ನಾಲ್ಕೈದು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದ ಶಿವ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನರಾದರು.

ವೇದದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಶಿವನಿಗೆ ದೇವಾಧಿದೇವ ಪಟ್ಟ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿವ ವೇದಾನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಪಡೆದುದಕ್ಕೆ ವೇದಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಶೈವಾಗಮಗಳು ಕಾರಣ. ಶೈವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾದಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಶೈವಮತ ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವ, ಪಾಶುಪತ, ಲಕುಲೀಶ, ದ್ರಾವಿಡ ಶೈವ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ವೀರಶೈವ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇವುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗುವುದು.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆರಾಧನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಪದವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದೇ (ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ) ಜೀವನದ ಅಂತಿಮ ಗುರಿ. ವೇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮಹಾನಾರಾಯಣ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಉಚ್ಚಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಧರ್ಮದ ಪುತ್ರನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಈ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಕೇವಲ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಲ್ಲ, ಅವನು ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷನೆಂಬುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಬೇರೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಕೃಷ್ಣಭಗವಾನನ ಭಾವನೆ ವೇದದ ವಿಷ್ಣುನಾರಾಯಣ ಭಾವನೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂದು ಅವತಾರವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಈ ಅವತಾರಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಪರಿಮಿತ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಧಿದೇವತೆಯ ರೂಪ ಭೇದ ಅಥವಾ ಅವತಾರಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಮತ್ತು ವೈದಿಕಧರ್ಮವಿರೋಧಿಯಾದ ಗೌತಮಬುದ್ಧನನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸಿತು. ಶಿವ ವಿಷ್ಣುರೂಪಿ, ವಿಷ್ಣು ಶಿವರೂಪಿ (ಶಿವಾಯ ವಿಷ್ಣುರೂಪಾಯ ಶಿವರೂಪಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ) ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೂ ಇದೇ ಮೂಲ. ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಶೈವಧರ್ಮಗಳಂತೆಯೇ ಭಕ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುವಧೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತದೆ. ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತರು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮಾಧ್ವರು ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ತವ್ಯಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಮೂಲಕ ಬದಲಾವಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬುದು ಆ ಹೊಸ ಭಾವನೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದುವಲ್ಲದೆ, ನಿರೀಶ್ವರ ಮತಗಳೂ ತಲೆ ಎತ್ತಿದುವು. ಇವು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ– 1. ಸ್ವಭಾವವಾದ 2. ಜೈನತತ್ತ್ವ 3. ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವ. ಸ್ವಭಾವವಾದದ ಇತರ ಹೆಸರುಗಳು ಲೋಕಾಯತ ಮತ್ತು ಚಾರ್ವಾಕ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಮಣ್ಣು, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಗಾಳಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣ. ಈ ಲೋಕವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಲೋಕವಾಗಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೆಂಬ ದೇವರಾಗಲಿ, ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಆತ್ಮವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಲೋಕಾಯತಮತ. ಇದು ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ದುಃಖಕರವಾದುದನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಸುಖಕರವಾದುದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಬಾಳುವುದೇ ವಿವೇಕ; ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಕಾಮಗಳೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಎಂಬುದು ಇದರ ನೀತಿ.

ವೈದಿಕಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಜೈನಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದುವು. ಇವು ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತವೆ; ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನೂ ಜಾತಿಭೇದಗಳನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವೆರಡೂ ಜನತೆಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ಪರಮಧರ್ಮಗಳೆಂದು ಸಾರಿದುವು. ಇವುಗಳ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ವೇದಾಂತ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ವೈಶೇಷಿಕ ಶಾಸನಗಳು ರೂಪಗೊಂಡುವು. ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಆಗಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಇವು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿದುವು.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ, ಶಾಕ್ತಮತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವೈದಿಕಧರ್ಮಗಳೂ ಬೌದ್ಧ ಜೈನಧರ್ಮಗಳೂ ವಾಯುವ್ಯ ಈಶಾನ್ಯಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದುವು. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊಚಿನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಆಂಗ್ಲೇಯರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದು ಉತ್ಕರ್ಷ ಹೊಂದಿತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ 712ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು; ತರುವಾಯ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ : ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅವನ ಶಾಸನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಶೈವಕ್ಷೇತ್ರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಶ್ರೀಶೈಲ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲಗೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕ್ಷೀಣವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅದು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡಂಬಳ ಎಂಬಲ್ಲಿನ 1095ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೌದ್ಧವಿಹಾರವನ್ನೂ ಬೌದ್ಧದೇವತೆಯಾದ ತಾರಾದೇವಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ವೈದಿಕ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನೂ ಪಶುಬಲಿಯನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸಿತು ; ಜಾತಿಭೇದಗಳನ್ನು ಎಣಿಸದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಜೀವನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿತು; ತೀವ್ರದೇಹಶೋಷಣೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಭೋಗಲಾಲಸೆಯ ಲೋಕಾಯತ ನೀತಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಸಂಯಮದಿಂದ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿತು. ಆಸೆಯೇ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಅದರ ನಿರ್ಮೂಲನವೇ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗ. ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನ ಸಮ್ಯಕ್ ಸಂಕಲ್ಪ, ಸಮ್ಯಕ್ ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಸತ್‌ಚಾರಿತ್ರ– ಈ ನಾಲ್ಕು ಎಲ್ಲರೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದವು. ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಗಳ ಮಾರ್ಗ ಬೌದ್ಧಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ. ಬುದ್ಧದೇವ ದೇವತಾಪೂಜೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೂ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಪುನರುದ್ಧಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಒಂದು ಅವತಾರವಾಗಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಯಿತು. ಗೌಡಪಾದ ಮತ್ತು ಶಂಕರರು ಮಾಧ್ಯಮಿಕರ ತರ್ಕವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತು ಅನಿತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ನಿತ್ಯಸತ್ಯವೆಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕ್ಷಯಿಸಿ ಅದರ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣವಾದರೂ ಬುದ್ಧ ಬೋಧಿಸಿದ ಪರಮತ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಸಂದೇಶ ಮಾತ್ರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಬೇರೂರಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಕಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಿಂದ ಬೌದ್ಧಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಆ ಧರ್ಮದ ಅವನತಿಯೊಂದಿಗೆ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದೂ ಟಿ.ಎಸ್.ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಜೈನಧರ್ಮ : ಜೈನಧರ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕನಾದ ಮಹಾವೀರ ಬುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚಿನವನು. ಅದು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯ ತನ್ನ ಗುರು ಭದ್ರಬಾಹುವಿನೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದನೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲುಪ್ತವಾದರೂ ಜೈನಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾರೋದ್ಧಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಗಂಗರಾಜರು 325 ರಿಂದ 1000ದ ವರೆಗೆ ಜೈನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಜೈನಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜೈನರ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದುದು.

ಹರಿಭದ್ರ ಜೈನದರ್ಶನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾನೆ; ಜೈನಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವಗಳು ಒಂಬತ್ತು–ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪ, ಆಸ್ರವ ಸಂವರ, ಬಂಧ, ನಿರ್ಜರ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ. ಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಜೀವ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳ ಕರ್ತ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಫಲದ ಭೋಕ್ತ. ತದ್ವಿರುದ್ಧ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದು ಅಜೀವ. ಜೀವವಾಗಲಿ ಅಜೀವವಾಗಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದುವಲ್ಲ. ಜೀವ ರೂಪರಸಗಂಧಸ್ಪರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪುದ್ಗಲದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ. ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸತ್ಕರ್ಮ ಪುದ್ಗಲವೇ ಪುಣ್ಯ ; ದುಷ್ಕರ್ಮ ಪುದ್ಗಲವೇ ಪಾಪ. ಅಜ್ಞಾನ, ರಾಗ, ರತಿ, ಮೋಹ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪಾಪಕರ್ಮ ಜೀವರುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ರವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಸ್ರವ ಆತ್ಮದ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳು ಜೀವರುಗಳನ್ನು ಜನ್ಮಾಂತರಗಳವರೆಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾಪ ಬಂದು ಸೇರದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯವಚನ, ಅಪರಿಗ್ರಹ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮುಂತಾದ ವ್ರತ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಪಾಪವನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂವರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈಗಾಗಲೇ ಬಂದು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನು ಶರೀರ ಆತ್ಮದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಿತಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಬಹುದು. ಹಿಂದಿನದನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಜರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಆವರಣಗಳೂ ತೇಲಿ ಹೋಗಿ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಫಲಿಸಿದಾಗ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮೋಕ್ಷ ದೊರೆತಾಗ ಆತ್ಮ ತನಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅನಂತಜ್ಞಾನ, ಅನಂತವೀರ್ಯ, ಅನಂತಸುಖಗಳನ್ನು

ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮ್ಯಕ್‌ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ತ್ರಿರತ್ನಗಳು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಗಳು. ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ನಿರ್ವಾಣವನ್ನು ಪಡೆದವರು ತೀರ್ಥಂಕರರು. ಇಂಥ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತೀರ್ಥಂಕರರನ್ನು ಜೈನರು ದೇವರುಗಳೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನೇ ವರ್ಧಮಾನ ಮಹಾವೀರ. ಮಹಾವೀರನ ತರುವಾಯ ಬೋಧೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿಪಡೆದವರು ಕೇವಲಿಗಳು. ಇವರು ಗೌರವಾರ್ಹರಾದರೂ ಪೂಜಾರ್ಹರಲ್ಲ.

ಶೈವಧರ್ಮ : ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಿಂದ ಈ ಧರ್ಮ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾತವಾಹನ ಮತ್ತು ಚುಟುಕುಲದ ರಾಜರು ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರನ ಅರ್ಚಕರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರದ ಕದಂಬರು ತಮ್ಮ ವಂಶ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ಅಥವಾ ತ್ರಿನೇತ್ರ ಕದಂಬನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕದಂಬ, ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜರನೇಕರು ಶೈವಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವರಲ್ಲಿ ಮತಪ್ರಭೇದಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಪಾಶುಪತ, ಕಾಳಾಮುಖ, ಲಾಕುಳ, ಮಹೇಶ್ವರಪಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪಾಶುಪತರನ್ನೂ ಮಾಧವರು ಲಕುಲೀಶ ಪಾಶುಪತರನ್ನೂ ಮಾಹೇಶ್ವರರೆಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಿರಾ ಮತ್ತು ಸಕಲೇಶಪುರದ ಶಾಸನಗಳು ಕಾಳಾಮುಖರೂ ಲಕುಲೀಶರೂ ಒಂದೇ ಪಂಥದವರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾಶುಪತ ಶೈವಧರ್ಮ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಸಾತ್ವಿಕಧರ್ಮ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಉಗ್ರಭೈರವ ಉಪಾಸಕರ ಕಾಪಾಲಿಕ ಮತ. ಇವರು ಶಿವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನರಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಮದ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಭೀಕರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂಕಾಂಬಿಕೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಶಕ್ತಿ ಉಪಾಸಕರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧದ ಮತ ಗಾಣಾಪತ್ಯ ಮತ. ಈ ಮತದವರಲ್ಲಿ ಆರು ಬಗೆಗಳುಂಟು. 1. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಾಶಹೊಂದದೆ ಉಳಿಯುವ ಮಹಾಗಣಪತಿ ಪೂಜಕರು. 2. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಬೃಹಸ್ಪತಿರೂಪನಾದ ಹರಿದ್ರಾ ಗಣಪತಿ ಪೂಜಕರು. 3. ಶಾಕ್ತರಂತೆ ವಾಮಾಚಾರ ನಡೆಸುವ, ಉತಿಷ್ಠ ಗಣಪತಿ ಉಪಾಸಕರು. 4. ನವನೀತ ಗಣಪತಿ ಪೂಜಕರು. 5. ಸ್ವರ್ಣಗಣಪತಿ ಪೂಜಕರು. 6. ಸಂತಾನ ಗಣಪತಿ ಪೂಜಕರು.

ಶೈವಮತಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಮತ ಸ್ಕಾಂದಮತ. ಈ ಮತದ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆ ಕಾರ್ತಿಕೇಯ. ಕುಮಾರನೆಂದೂ ಷಣ್ಮುಖನೆಂದೂ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದುಂಟು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೊಂಡೂರು ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಕದಂಬ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇದೆ.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಲಿಕರ ಘೋರಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಶಾಕ್ತರೂ ಗಾಣಾಪತ್ಯರೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಂಚಮಕಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಶೈವ, ಶಾಕ್ತ, ಗಾಣಾಪತ್ಯ ಮತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಠ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇದು ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ತಮ ಶಿವಸರ್ವೋತ್ತಮವೆಂಬ ಭೇದವೆಣಿಸದೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸೇಶ್ವರ ಭಾವನೆಗಳಿಗೂ ಸಮಾನ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಸ್ಮಾರ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ವಿಜಯನಗರದ ಅಭ್ಯುದಯದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆಯಿತು. **(ನೋಡಿ– ಅದ್ವೈತ)**

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶೈವಮತ–ಅದರಲ್ಲೂ ವೀರಶೈವಧರ್ಮ–ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದು ಬೆಳೆದ ಮತ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 9ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗಿದ್ದ ತಮಿಳುದೇಶದ 63 ಪುರಾತನರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪೆರಿಯಪುರಾಣದಿಂದ ಇದು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆಯಿತು. ತಮಿಳು ವೀರಶೈವರು ಸ್ಥವಿರ ಲಿಂಗಪೂಜಕರು. ಕರ್ನಾಟಕ ವೀರಶೈವರಾದರೋ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧಾರಿಗಳು. ಕನ್ನಡ ವೀರಶೈವರು, ಪಶು, ಪತಿ, ಪಾಶ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಾಶುಪತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಉಗಮ ರೇವಣಸಿದ್ಧ, ಮರುಳುಸಿದ್ಧ, ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಏಕೋರಾಮ, ವಿಶ್ವಾರಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರಿಂದಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವು ವೀರಶೈವಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಪತಿಪಂಡಿತನೂ ಶ್ರೀಕಂಠನೂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವಪರವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಭಾಷ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ವೀರಶೈವರು ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಶರಣರ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ, ಶರಣರ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಿಂದ ಬಲಗೊಂಡ ಮತ. ನಮಗೆ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಏಕಾಂತದ ರಾಮಯ್ಯ– ಇವರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬಹುಶಃ ಒಂದು ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ವೀರಶೈವಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಲು ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದವರು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಿವಶರಣರ ಗುಂಪು ತುಂಬ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಸ್ವಾನುಭವ, ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಶರಣರ ಮತದಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಈ ಮತದ ಉದ್ಧಾರಕರಾದರು. ಇವರು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧರಾಮ ಮುಂತಾದವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಅನುಭವಮಂಟಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈ ಅನುಭವಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಗೂ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ–ಆತ್ಮ ಮಥಿಸಿ ಅನುಭಾವ ಹುಟ್ಟಿತು; ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಈ ನಾಲ್ವರಿಂದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಶರಣರಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ವಚನಕೃತಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ವಚನವಾರಿಧಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಚನಕಾರರು ಶೈವಾಗಮಗಳಿಗಿಂತ ಪಾಶುಪತ, ಕಾಳಾಮುಖ ಮುಂತಾದ ಶುಷ್ಕತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಳದ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಂದ ಮೇಲಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಹತ್ತಿ ಶಿವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವೋತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ಕರಣ ಹಸುಗೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ವೀರಶೈವ ಪಂಥ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಪರವಾದುದೆಂದು ಕ್ರಿಯಾಸಾರಕರ್ತೃವಾದ ನೀಲಕಂಠನೂ ಅದ್ವೈತಪರವಾದುದೆಂದು ಮಗ್ಗೇಯ ಮಾಯಿದೇವನೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಅದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಜೀವಪ್ರಾಯವಾದ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಕ್ರಮ ದ್ವೈತದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಿಂದ ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಸೋಪಾನ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕೆಲವರಿಗಲ್ಲ ಸಕಲರಿಗೆ; ಕೇವಲ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಮಟ್ಟದವರಿಗಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟದವರಿಗೂ. ವೀರಶೈವರ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರಬಹುದೋ ಅಷ್ಟಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಎಸ್. ಸಿ. ನಂದೀಮಠ ಅವರು ಈ ರೀತಿ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ, ದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ಅದ್ವೈತ– ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು. ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡಾದ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಾಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲಗಳು ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ದ್ವೈತವನ್ನೂ ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯವಾದ ಪ್ರಸಾದಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲಗಳು ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ–ಭೃತ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಸ್ವಾಮಿ ಶಿವ; ಭೃತ್ಯ ಜೀವ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ದ್ವೈತಭಾವವಿದೆಯೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶುದ್ಧನಾದಂತೆ ಈ ದ್ವೈತಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಪ್ರಸಾದಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಸತಿ–ಪತಿ ಭಾವವಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಶರೀರದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರೂ ಒಂದೇ ಭಾವವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುವರು; ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶರಣ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವ ಜೀವರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಐಕ್ಯವೂ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಅಲಿಪ್ತತೆಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತವಿದೆಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಲಗಳು ಆತ್ಮನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಕೋನ್ನತಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಾಗಿರುವುವು.

ಇಲ್ಲಿಯ ದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಗಳು ಮಧ್ವ, ರಾಮಾನುಜ ಮತ್ತು ಶಂಕರರ ಮತಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಅದರ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದು ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಗುರು, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ, ಪಾದೋದಕ, ಪ್ರಸಾದ, ವಿಭೂತಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷ, ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರ– ಇವು ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳು ವೀರಶೈವರ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ತರುವಾಯ ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ತುಂಬ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವೂ ಜನರ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ದೊರೆಯಿತು. ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟವರು ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕರು. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುವು.

ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ : ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮವೂ ಮಹಾಭಾರತದ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯೂ ಆಧಾರಗಳೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವಮತ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತಶಯನಕ್ಕೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ,

ಭಾಗವತ, ವೈಷ್ಣವ, ಪಂಚರಾತ್ರ, ವೈಖಾನಸ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಹೀನ ಎಂಬ ಆರು ಬಗೆಯ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ವೈಷ್ಣವರನ್ನು ಅದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಭಾಗವತರನ್ನಾಗಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ಕಾಲಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಹರಿದ್ವಾರ, ಬದರಿನಾಥ್ ಎಂಬ ಉತ್ತರದ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಬೌದ್ಧರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ನಿಂತುಹೋಗಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುಪೂಜೆಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದರು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲದೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆಳ್ವಾರುಗಳೆಂಬ ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತರ ಧರ್ಮವೊಂದು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಇವರು ಭಕ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಬಂಧಗಳೆಂಬ ಹಾಡುಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಈ ಪಂಥದ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾದವರು– 9 ಮತ್ತು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಥಮುನಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಾದ ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯರು. ವೇದಾಭ್ಯಾಸಪಾರಂಗತರಾದ ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯರು ಬೋಧಿಸಿದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಅವರ ಆಶಯವನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ಕೈಗೊಂಡರು. ಆಚಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ತೊಡಕಿನಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಲು ರಾಮಾನುಜರು ಸಂನ್ಯಾಸವಹಿಸಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು.

ರಾಮಾನುಜರು ಗದ್ಯತ್ರಯ, ನಿತ್ಯಗ್ರಂಥ ಮತ್ತು ಗೀತಾಭಾಷ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಪರವಾದ ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯ– ಇವರನ್ನು ಬರೆದರು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಕ್ತಿರೂಪಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದೇ ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದಾದಮೇಲೆ ರಾಮಾನುಜರು ವೇದಾಂತದೀಪ, ವೇದಾಂತಸಾರ, ವೇದಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆಯದಿದ್ದರೂ ವೇದಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಇವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಆಳ್ವಾರುಗಳ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ದ್ರಾವಿಡವೇದವೆಂದು ಕರೆದು ಅವುಗಳಿಗೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧಗಳ ತತ್ತ್ವ ವಿಶೇಷ ಸಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ್– ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ರಾಮಾನುಜರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು.

ಪರತತ್ತ್ವವೆಂಬುದು ನಾರಾಯಣನೇ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರಣ ನಾರಾಯಣನೇ. ಜೀವೇಶ್ವರಭೇದ ಸಹಜವಾದದ್ದು. ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮದ ಅಂಶ. ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇಡುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಮುಕ್ತಿ. ಪ್ರೇಮರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇ ಈ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಇದೇ ಶರಣಾಗತಿ. ಶರಣಾಗತಿಯೇ ಪ್ರಪತ್ತಿ. ಇದೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ನೇರವಾದ ಮಾರ್ಗ. ಇದು ರಾಮಾನುಜರ ತತ್ತ್ವದ ಸಾರ. ದೋಷರಹಿತನೂ ನಿತ್ಯನೂ ಚೇತನಾಚೇತನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಸ್ವರೂಪನೂ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಈಶ್ವರ ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವನೆಂಬುದು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭಾವನೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಸುಧಾರಕ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂತ್ಯಜರಲ್ಲಿ ಅವರು ತೋರಿದ ಪ್ರೇಮ ಒಂದು ಕುರುಹು. ಗಾಂಧಿಯವರು ಅಂತ್ಯಜರನ್ನು ಹರಿಜನರೆಂದು ಕರೆದರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಎಂಟನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ರಾಮಾನುಜರು ಅವರನ್ನು ತಿರುಕುಲತ್ತಾರ್ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠಕುಲದವರು ಎಂದು ಕರೆದರು. ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇವರಿಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದರು; ಜಾತಿಭೇದವನ್ನೆಣಿಸದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪಂಚಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

ರಾಮಾನುಜರ ಅನಂತರ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾನುಜರ ಅನಂತರ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ತೆಂಗಲೈ (ದಕ್ಷಿಣದ) ವಡಗಲೈ (ಉತ್ತರದ) ಎಂಬ ಎರಡು ಬೇಧಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ನೀನೇ ಗತಿ ಎಂದು ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತ ಭಾವ ತಳೆದ ಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಮುಕ್ತಿಕೊಡುವಷ್ಟು ನಾರಾಯಣಪ್ರೇಮ ಅಪಾರ ಎಂಬುದು ತೆಂಗಲೆಯವರ ಮತ. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಮಾನವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಗತ್ಯ ಎಂಬುದು ವಡಗಲೆಯವರ ಮತ. ಪಿಳ್ಳೈಲೋಕಾಚಾರ್ಯರು ತೆಂಗಲೈ ಆಚಾರ್ಯರು, ವೇದಾಂತ ದೇಶಿಕರು ವಡಗಲೈ ಆಚಾರ್ಯರು.

ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೇದಾಂತವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿತು. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದ ರಮಾನಂದರು 14–15ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಮಾಧ್ವಮತ: ವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವಮತ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದೂ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಪಂಥವೇ. ಇದರದು ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ದ್ವೈತತತ್ತ್ವ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದರಹಿತವಾದ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪರಮಾತ್ಮ. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶೇಷಸಹಿತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಶರೀರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಅಂಶಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪರಮಾತ್ಮ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ; ಜೀವಾತ್ಮರು ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಜೀವಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧೀನ. ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಉಳಿದವು ಪರತಂತ್ರ. ಇದೂ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ರೂಪಗೊಂಡ ತತ್ತ್ವ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಮೂರರ ಮೇಲೂ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅವರು ಹತ್ತು ಪ್ರಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯತೀರ್ಥರೂ ವ್ಯಾಸರಾಜರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬರಿದಿರುವರಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಟೀಕೆಗಳ ಮೇಲೂ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವೈತವೇದಾಂತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಧ್ವಮತದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗಿದೆ : ಹರಿಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯೆಯಲ್ಲ ಸತ್ಯ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುವ ಭೇದ ನಿಜವಾದದ್ದು. ಜೀವಾತ್ಮರು ಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚನೀಚ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿವೆ. ನೈಜಸುಖಾನುಭವವೇ ಮುಕ್ತಿ. ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧನ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಆಗಮಗಳೆಂಬ ಮೂರೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಮುಖ್ಯದೇವತೆ ಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ. ಈ ಒಂಬತ್ತು ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಮಧ್ವಮತದ ನವರತ್ನಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದವರು. ಉಡುಪಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಜಕವೆಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು (1238). ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮ ಪಡೆದಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ, ಆನಂದತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು. ಕರ್ಣಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಹಿಮಾಚಲದವರೆಗಿನ ಉತ್ತರದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ತಮ್ಮ ವೈಷ್ಣವಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಚೈತನ್ಯ ಮತ ಮಧ್ವಮತದ ಶಾಖೆಯಾಗಿದೆ.

ದಾಸ ಪಂಥ : ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ ಅವರ ಮತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕರ್ಣಾಮೃತವಾದ ಪದಗಳು, ದೇವರ ನಾಮಗಳು, ಸುಳಾದಿ, ಸುವ್ವಾಲೆ, ತ್ರಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಕಂದ, ವಚನ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಶಿವನ ಸೇವೆಗೆ ಶರಣರು ದುಡಿದಂತೆ ಹರಿದಾಸರು ವಿಷ್ಣುಸೇವೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ನರಹರಿತೀರ್ಥ ಮೊದಲಿಗರು (1300). ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತರು (1450). ಇವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ವೇಣುಗೀತೆ, ಭ್ರಮರಗೀತೆ, ಗೋಪಾಲಗೀತೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗದ ಮಠದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಬನ್ನೂರಿನವರು (1449–1537) ; ಶ್ರೀಪಾದರಾಯನಿಂದ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ತರ್ಕತಾಂಡವ, ನ್ಯಾಯಾಮೃತ, ಚಂದ್ರಿಕೆ ಎಂಬ ಉದ್ದಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ವ್ಯಾಸರಾಯ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖರು. ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ, ವಿಜಯೀಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ವಾದಿರಾಜ, ವೈಕುಂಠರಾಜ– ಈ ಮೊದಲಾದವರು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಗೆ ಗುರು. ಪುರಂದರದಾಸರು ದಾಸಾಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಈತನ ಸಂಗೀತ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಈತನನ್ನು ನಾರದರ ಅವತಾರರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಈತ ಬದುಕಿದ್ದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಅತಿಶಯವಾದ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ. ತ್ಯಾಗರಾಜರಿಗೆ ಈ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಸ್ಫೂರ್ತಿಕೊಟ್ಟುವು. ಕನಕದಾಸರ ಪ್ರಭಾವ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಡುಪಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಇವರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ, ನಳಚರಿತ್ರೆ, ರಾಮಧಾನ್ಯಚರಿತ್ರೆ, ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯವರು (1727). ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ದಶೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಮಧ್ವಮತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸಪಂಥದವರಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರೂ ಇದ್ದರು.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ: ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾದ ಧರ್ಮ; ಭೌಗೋಳಿಕ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಇದು ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಎರಡು

ಹೋಲಿ ಟ್ರಿನಿಟಿ ಚರ್ಚ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲೇ ಸಂತರು ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಕೊಚಿನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತಂದರು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರೂ ಅನಂತರ ಡಚ್ಚರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದು ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಸಮುದ್ರತೀರಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಆಂಗ್ಲೇಯರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಆಂಗ್ಲೇಯರು ಭಾರತವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಸಂಘಗಳು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಬಿರುಸಿನಿಂದ ನಡೆಸಿದುವು. ಈ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಆಗಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲವೂ ಇತ್ತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಹಿಂದೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಸಂಘಗಳು ಕಾಲಿಟ್ಟವು. ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್, ವೆಸ್ಲಿಯನ್ ಮಿಷನ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಚಾರ ಸಂಘಗಳು ಮಂಗಳೂರು, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿದುವು; ಜನರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರು ಅವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ ಇವರು ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಲಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದರು; ಉದ್ದಾಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಭಾರತದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾರತೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಧರ್ಮಸುಧಾರಣೆಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಂಗಿ ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ಸರ್ವಜ್ಞವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶೀಯ ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಿನಯವಿದೆ. ಯಾವ ಒಂದು ಮತೀಯ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿಗೂ ಕಾರಣರಾಗದೆ ಹಿಂದೂಗಳೊಡನೆ ಅವರು ಸಹಬಾಳ್ವೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಭಾರತದ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರವತ್ತಾದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ: ಈ ಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವ ತುಂಬ ಸರಳ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ. ಅವನು ಕರುಣಾಳು, ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಕ, ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಕ, ಸರ್ವಶಕ್ತ, ಪವಿತ್ರ ಕುರಾನ ದೇವರ ವಾಕ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಆಚರಿಸಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ದೇವರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಬಾಳಿನ ಸರಿ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತೂಗಿ ಕೊನೆಯ ದಿನ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವಾಸವನ್ನೂ ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ಘೋರ ನರಕವನ್ನೂ ವಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುರಾನಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ಮತ್ತು ದಾಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯನಿಬಂಧನೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಉಪವಾಸ, ದಾನ, ಯಾತ್ರೆಗಳ ವಿಧಾನವನ್ನು ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ; ಭ್ರಾತೃತ್ವ, ಮಾತಾಪಿತೃ ಸೇವೆ, ಕಾಯಕ ಗೌರವ– ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಕುರಾನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲ. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಜೀವರುಗಳ ಅಂತಿಮಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಬಾಳಬೇಕೆಂದು ಇದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವದೂತರು ಉತ್ತಮರನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವರು. ಸೈತಾನರು ನೀಚರನ್ನು ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆಳೆದು ನರಕಕ್ಕೆ ನೂಕುವರು.

ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಶತಮಾನದೊಳಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಸಿಂಧೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇದು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ದಾಳಿಯಿಂದ ನುಚ್ಚುನೂರಾದ ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮಶಾಹೀ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರಕಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಧಿಸಿತು.

ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಬೋಧೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮದವರಲ್ಲೂ ಶಾಂತಿಯ ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಕುದುರುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದವರಿಗೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೂ ಆಗಾಗ ತಿಕ್ಕಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪರಿಚಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಕುರಾನಿನ ಕನ್ನಡದ ಭಾಷಾಂತರ ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ. ಮಹಮ್ಮದನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಅವನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೂಲಕ, ಭಾಷಣಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರಿಗೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ನೇಹ ವರ್ಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪರಮತ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ : ಅಶೋಕ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಸಾರಿದ ಪರಮತ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಸಂದೇಶ ಕರ್ನಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಸಹಬಾಳ್ವೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಅಂಬಿಕೆ, ಗಣಪತಿ, ಸೂರ್ಯ ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸಮಾನರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದ ಜೈನಧರ್ಮದವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾದರು.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಜೈನಧರ್ಮದವರು ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ರಾಜಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇವರಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಉದಾರ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಒಂದು ಶಾಸನ ಅವರ ಉದಾರನೀತಿಗೆ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಜೈನರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಬುಕ್ಕರಾಯ ಅವರಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಮತಗಳೂ ಪೂಜ್ಯವೆಂದೂ ಅವು ಭಾವಿಸಿದ ವಸ್ತು ಒಂದೇ ಎಂದೂ ಹರಿಹರ ದೇವನ ಕಾಲದ ಬೇಲೂರು ಶಾಸನದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಶ್ಲೋಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಂ ಶೈವಾಃ ಸಮುಪಾಸತೇ ಶಿವ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವೇದಾಂತಿನೋ ।
ಬೌದ್ಧಬುದ್ಧ ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಪಟವಃ ಕರ್ತೇತಿ ನೈಯಾಯಿಕಾಃ ॥
ಅರ್ಹಞ್ಞೇತಿಹ ಜೈನಶಾಸನಮತಿಃ ಕರ್ಮೇತಿ ಮೀಮಾಂಸಕಾಃ ।
ಸೋSಯಂ ವೋ ವಿದಧಾತು ವಾಂಛಿತಫಲಂ ಶ್ರೀಕೇಶವಸ್ಸರ್ವದಾ ॥

ಇದರ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರವಿದು: ಶಿವನೆಂದು ಶೈವರೂ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ವೇದಾಂತಿಗಳೂ ಬುದ್ಧನೆಂದು ಬೌದ್ಧರೂ ಕರ್ತನೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಪಟುಗಳಾದ ನೈಯಾಯಿಕರೂ ಅರ್ಹನೆಂದು ಜೈನಧರ್ಮದವರೂ ಕರ್ಮವೆಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರೂ ಉಪಾಸಿಸುವ ಆ ಕೇಶವ ಸದಾ ನಮ್ಮ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿ.

ಈಗಲೂ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಶ್ಲೋಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಣ್ಯಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಖಚಿತವಾದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿಲ್ಲವಾದುದುರಿಂದ, ಅವು ಇಲ್ಲಿ ಯಾವಗಿನಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ.. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಾಂಕಿತ ನಾಣ್ಯಗಳು (ಪಂಚ್‌ಮಾರ್ಕ್ಡ್ ಕಾಯಿನ್ಸ್; ಚೈತ್ಯ,

ಸ್ತೂಪ, ಬೆಟ್ಟಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದ ತೆಳುಪಟ್ಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪದ್ಧತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು) ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕುವುದು ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಿಂದ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗ ಅವರ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಸಾತವಾಹನರ ನಾಣ್ಯಗಳು ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಅವರ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿವೆ. ಅವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಲು ವಿರಳ. ಆದರೆ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಆ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯಾಗಲಿ ನೋಡಲು ಸುಂದರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ರಾಜನ ಚಿತ್ರವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಸಿಂಹ, ಬಿಲ್ಲು-ಬಾಣ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳೂ ಉಂಟು. ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ಸಾತಕರ್ಣಿ ದೊರೆ ನಹಪಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಹಪಾನನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ಶಾಸನ ಮುದ್ರಿಸಿದ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಾತವಾಹನ ದೊರೆ ಯಜ್ಞಶ್ರೀ ಸಾತಕರ್ಣಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಾತವಾಹನರ ಅನೇಕ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರೆತುವು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಚೀನೀ ನಾಣ್ಯವೊಂದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಲ್ಲವೆಂದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನರೂ ಸಾಮಂತರೂ ಆದ ದೊರೆಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಾರಥಿಗಳು ಅಥವಾ ಸದಕನ ವಂಶಿಕರು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಇವರು ಸೀಸದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದರು. ಅಗಲವಾದ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಎತ್ತಿನ ಚಿತ್ರವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಬೇಲಿಯೊಳಗಿರುವ ವೃಕ್ಷದ ಚಿತ್ರವೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನರ ಸಾಮಂತರೇ ಆದ ಆನಂದ ವಂಶದ ರಾಜರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚುಟುಕುಲಾನಂದ, ಮುಡಾನಂದ ಎಂಬ ರಾಜರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಇವರ ಸೀಸದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಇವರ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನ, ಬೇಲಿಯೊಳಗಿನ ವೃಕ್ಷ, ಕಮಾನುಗಳ ಗುಡ್ಡ ಇವುಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬನವಾಸಿ, ಕಾರವಾರ, ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರೆಕಿವೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತಶಕೆಯ ಮೊದಲ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ರೋಮಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದುವು. ಇದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ರೋಮನ್ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಈ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ (ಆಗಸ್ಟಸ್, ಟೈಬೀರಿಯಸ್, ಕ್ಯಾಲಿಗುಲ) ಚಿತ್ರವೂ ಶಾಸನವೂ ಇವೆ.

ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಪದ್ಮಟಂಕವೆಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಚಿನ್ನದವು. ಪದ್ಮಟಂಕ ನೋಡಲು ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಬಟ್ಟಲಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಚಿಹ್ನೆಯೂ ಸುತ್ತಲೂ ವಿವಿಧ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿರುವ ಸಿಂಹ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಮೇಲೆ ಬರೆಹವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಖಚಿತವಾಗಿ ಕದಂಬರ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತಲಕಾಡನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಗಂಗಮನೆತನದ ಅರಸರು ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದರು. ಇವರ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಸುಮಾರು ಐವತ್ತರಿಂದ ಅರವತ್ತು ಗ್ರೇನ್ ಭಾರವಾಗಿದ್ದು ಅಲಂಕೃತ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಾಸನವನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ನಮೂನೆಯ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಆರು ಮತ್ತು ಒಂದೂವರೆ ಗ್ರೇನ್ ತೂಕವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರ ಹೊಂದಿವೆ. ವರಾಹ ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವರು ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಳುಕ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಐವತ್ತೈದು ಗ್ರೇನ್ ತೂಕವಿರುವ, ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರಾಹ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮವೂ ಇರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು. ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಧನಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಉಳ್ಳ ಹಿಂಭಾಗ ಮತ್ತು ವರಾಹ ಚಿಹ್ನೆಯಿರುವ ಮುಂಭಾಗ ಹೊಂದಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಇವು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜಮನೆತನದವರಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಇದುವರೆಗೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ರಮ್ಮ, ಸುವರ್ಣ, ಗದ್ಯಾಣ, ಕಳಂಜು ಮತ್ತು ಕಾಸು ಎಂಬ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಅವರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅನೇಕ ನಾಣ್ಯಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ, ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ- ಇವರ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಪುರವೂ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಎಂಬ ಬರವಣಿಗೆಯೂ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಸಿಂಹಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇವನ ಬಿರುದನ್ನು (ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ) ಮುದ್ರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಮುದ್ರೆಗಳಿವೆ. ಭುಜ ಎಂಬ ಶಾಸನವಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಊಹೆ. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಕಳಚುರಿಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಆ ಮನೆತನದ ರಾಜರದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ತೂಕ 55 ಗ್ರೇನ್. ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಮುರಾರಿ ಎಂಬ ಶಾಸನವುಂಟು. ಇವು ಕಳಚುರಿ ರಾಜ ದಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವನ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಮನೆತನದವರಾದ ಹೊಯ್ಸಳರ ನಾಣ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ಕಡಿಮೆ. ಈ ರಾಜರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ನರಸಿಂಹರು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದರು. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮೂರು ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಟಂಕಿಸಿದ. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀತಲಕಾಡಗೊಂಡ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆತ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದು ತನ್ನ ತಲಕಾಡು ವಿಜಯದ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನೊಳಂಬವಾಡಿಕೊಂಡ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವೂ ಇರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ನೊಳಂಬರ ಮೇಲಿನ ವಿಜಯದ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಮುದ್ರಿಸಿದವು. ಮೂರನೆಯ ನಮೂನೆಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಲಪರೊಳು ಗಂಡ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವಿದೆ. ಇವು ವರಾಹ, ಪಣ ಮತ್ತು ಅರ್ಧಪಣ ಮೌಲ್ಯದ ನಾಣ್ಯಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ನರಸಿಂಹನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪ್ರತಾಪ ನಾರಸಿಂಘ ಎಂಬ ಶಾಸನವೂ ಸಿಂಹ, ಚಾಮುಂಡಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ದೇವಗಿರಿಯ ಸೇವುಣರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಚಿನ್ನದ ಪದ್ಮ ಟಂಕಗಳು. ಸುಮಾರು 57 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕವಿರುವ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮವೂ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ ಮುಂತಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವನಾಗರೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಹೆಸರಿನ ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. 5ನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮ, ಸಿಂಘಣ, ಕೃಷ್ಣ, ಮಹಾದೇವ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರ ಇವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕಿವೆ. ಇವರ ಸಮಕಾಲೀನರೇ ಆದ ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದರು. ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಗಜಶಾರ್ದೂಲ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಶಾರ್ದೂಲದ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ಶಾಸನವೂ ತ್ರಿಶೂಲವೂ ಇರುವ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಜಯಕೇಶಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೋಯಿದೇವ, ಶಿವಚಿತ್ರ, ಹೆಮ್ಮಡಿದೇವ ಮುಂತಾದರಾಜರೂ ಮುದ್ರಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಆಳಿದ ಅನೇಕ ಮನೆತನಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾದ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ನಾಣ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅದು ಸುವರ್ಣಯುಗವೇ ಸರಿ. ವಿಜಯಗನರ ನಾಣ್ಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿವೆ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಅನೇಕ ರಾಜರೂ ಐರೋಪ್ಯ ಕಂಪನಿಗಳವರೂ ಹೈದರನೂ ಟಿಪ್ಪುವೂ ಮೈಸೂರು ರಾಜರೂ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳು ವರಾಹ, ಅರ್ಧ ವರಾಹ ಮತ್ತು ಕಾಲು ವರಾಹಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳೂ ರಾಜನ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು ಅಥವಾ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಅವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ವಿಜಯನಗರದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ. ಸಂಗಮ ವಂಶದ ಮೊದಲನೆಯ

ಹರಿಹರ, ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡ ಇರುವ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದ. ಗರುಡ ಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬುಕ್ಕರಾಯನೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನೂ ಮುದ್ರಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಹರಿಹರ ತನ್ನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ–ನಾರಾಯಣ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ–ನರಸಿಂಹ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅನಂತರ ಆಳಿದ ದೇವರಾಯ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದ ಇವನ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಜಬೇಂಟೆಕಾರ ಎಂಬ ಶಾಸನವೂ ಉಂಟು. ತುಳುವ ವಂಶದ ಅರಸರು ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಚಿತ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಬಾಲಕೃಷ್ಣರ ಚಿತ್ರವಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದರು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರೀಪತಾಪಕೃಷ್ಣರಾಯ ಎಂಬ ಶಾಸನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಭೇರುಂಡದ ಚಿತ್ರವಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ವೆಂಕಟಪತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ ಎಂಬ ಶಾಸನವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚಿತ್ರವೂ ಇವೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೇ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದುವು. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವೆಂದರೆ ಇಕ್ಕೇರಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ನಾಣ್ಯಗಳು. ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಪಾಳೆಯಗಾರ ಸದಾಶಿವನಾಯಕನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವ ಎಂಬ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ಬರೆಹವೂ ಇವೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ನಾಯಕರ ನಾಣ್ಯಗಳ ಒಂದು ಬದಿಗೆ ದುರ್ಗಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಗೆ ನಾಯಕರಾಯ ಎಂಬ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ಬರೆಹವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನ್ನು ದುರ್ಗಿ ಪಗೋಡವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರು ಮತ್ತು ಮರಾಠರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದರು. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರಗಳ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಹೀ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ (**ನೋಡಿ– ಮೊಗಲರು**).

ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಣ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿವೆ. ಹೈದರ್ ಬಿದನೂರನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟಂಕಸಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಬಹಾದುರೀ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವೂ ಇವೆ. ಹೈದರ್ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊಡ್ಡ ತಲೆ ಬೆಂಗಳೂರಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈತ ಅರ್ಧ ಪಗೋಡ ಮತ್ತು ಫಣಮ್ ಎಂಬ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದ. ಇವನ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಆನೆಯೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ತೇದಿಯೂ ಟಂಕಸಾಲೆಯ ಹೆಸರೂ ಇವೆ. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನ ನಾಣ್ಯಗಳು ನಾಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಚಕಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ನಾಣ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ತಳೆದಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ನಾಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟವೆನ್ನಬಹುದು. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಹದಿನಾರು ಟಂಕಸಾಲೆಗಳು ಹೈದರನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ನಗರ, ಗುತ್ತಿ, ಮೈಸೂರು, ಧಾರವಾಡ, ಸತ್ಯಮಂಗಲ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಟಂಕಸಾಲೆಗಳಿದ್ದುವು. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಆಡಳಿತದ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಿಜಿರ ಕಾಲವನ್ನೇ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಆತ ಮೌಲದಿ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ. ತಾನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಹ್ಮದೀ, ಸದೀಕೀ, ಫಾರೂಕೀ ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ, ಅರ್ಧ ರೂಪಾಯಿ, ಕಾಲು ರೂಪಾಯಿ, ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಪೈಸಾದವರೆಗಿನ ಮೌಲ್ಯದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಮಾಸದ ಹೆಸರೂ ಹಿಂದೂ ಪಂಚಾಂಗ ರೀತಿಯೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಅಹಮದನ ಧರ್ಮ ಹೈದರನ ವಿಜಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಬರೆಹ ಅಹ್ಮದೀ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಅವನೇ ನ್ಯಾಯವಾದಿ, ಅವನೇ ಸುಲ್ತಾನ ಎಂಬ ಬರೆಹ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆನೆಯ ಚಿತ್ರವುಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ಮೈಸೂರು ದೊರೆಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದವು. ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಟಂಕಸಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವರು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದ ಕಂಠೀರಾಯಹಣದ ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹನ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕಂಠೀರವ ಎಂಬ ಶಾಸನವೂ ಇವೆ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯ ಹಣದಲ್ಲಿ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯ ಎಂಬ ಬರೆಹವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಎಂದು ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ಬರೆವಣಿಗೆ ಇವೆ. ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ ನಾಣ್ಯ ಗಿಡ್ಡು ಕಂಠೀರಾಯ ಹಣವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. 1843ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಚ್ಚಾಗುವುದು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿವೆ.

ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆಂದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು, ಫ್ರೆಂಚರು, ಡಚ್ಚರು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ಇವು ಮೊದಮೊದಲು ಮೊಗಲ್ ನಾಣ್ಯಗಳ ಅನುಕರಣೆಗಳೇ ಆಗಿದ್ದುವೆನ್ನಬಹುದು. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ತರುತ್ತಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಖಿಲಭಾರತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಿನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು : ಮಾಮೇಲಿಯ ಎಂದರೆ ಸಸ್ತನಿ ವರ್ಗದ ಹಲವಾರು ಗಣಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹಾಗೂ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರೆದಿದೆ. ಮಾನವನನ್ನೊಳಗೊಂಡ (ಹೋಮೋ ಸೇಪಿಯನ್ಸ್) ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಗಣ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದೇ. ಈ ಗಣದ ಆರು ಪ್ರೈಮೇಟುಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಕೋತಿ ಅಥವಾ ಕಪಿ ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬಾನೆಟ್ ಮಕಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಮೆಕಾಕ ರೇಡಿಯೇಟ. ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ ಇದರ ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು 60 ಸೆಂಮೀ. ಬಾಲದ ಉದ್ದ ತಲೆ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಉದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಗಂಡಿನ ತೂಕ ಸುಮಾರು 6 ರಿಂದ 9 ಕೆ.ಜಿ.; ಹೆಣ್ಣಿನ ತೂಕ 3–4 ಕೆ.ಜಿ.; ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ವಾಸಿಸುವ ನೆಲೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕಾಡಿನಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯದು ಸಿಂಗಲೀಕ. ಇದರ ಬಾಲ ಸಿಂಹದ ಬಾಲದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಲಯನ್ ಟೈಲ್ಡ್ ಮಕಾಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಮಕಾಕ ಸೈಲೆನಸ್. ಇದರ ತಲೆ ಮತ್ತು ದೇಹ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 50–60, ಬಾಲ 10–15 ಸೆಂಮೀ. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದಟ್ಟ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಗಲ್ಲ ಮತ್ತು ಕೆನ್ನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉದ್ದವಾದ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕೂದಲುಂಟು. ಇಡೀ ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ಮಿರುಗುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ನಾಚಿಕೆಪಡುವ ಈ ಜೀವಿಗಳ ವಾಸ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ, ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 12 ರಿಂದ 20 ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಇವುಗಳ ಚಲನವಲನ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮರಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೂ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಪಳಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮೂಸು ಅಥವಾ ಮುಸುವ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ವೃಕ್ಷವಾಸಿ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹನುಮಾನ್ ಕೋತಿ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಕಾಮನ್ ಲಂಗೂರ್ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹೆಸರೂ ಪ್ರೆಸ್‌ಬೈಟಿಸ್ ಎಂಟೆಲಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರೂ ಇದಕ್ಕಿವೆ. ಇದು ನೀಳಗಾಲಿನ ನೀಳಬಾಲದ ಕಪ್ಪುಮುಖದ ಕೋತಿ. ಇದು ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಳ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಳಿ ಇರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವೆಡೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಈ ಕೋತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಆಹಾರ ಹೂ ಹಣ್ಣು ಮೊಗ್ಗು ಇತ್ಯಾದಿ. ಪ್ರೆಸ್‌ಬೈಟಿಸ್ ಜಾನಿ (ನೀಲಗಿರಿ ಲಂಗೂರ್) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಕೋತಿ ಕೊಡಗು ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದರ ತಲೆ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮಿಶ್ರಣ. ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು. ಹಚ್ಚಹಸಿರು ತುಂಬಿದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಕಾಡುಗಳೇ ಇದರ ವಾಸಸ್ಥಾನ; ಕೆಲವು ವೇಳೆ ತೋಟ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಹಾವಳಿ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಸುಂದರವಾದ ತುಪ್ಪಳಕ್ಕಾಗಿ ಜನರು ಇದನ್ನು ನಾಯಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದುಂಟು. ಲೋರಿಸ್ ಟಾರ್ಡಿಗ್ರೇಡಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕಾಡುಪಾಪ ಅಥವಾ ಅಡವಿ ಮನುಷ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕೊಡಗುಜಿಲ್ಲೆ ಇದರ ತವರು ಪ್ರದೇಶ. ಇದೂ ಕೂಡ ವೃಕ್ಷವಾಸಿಯೇ. ಒಂದೊಂದೂ ಸುಮಾರು 280–340 ಗ್ರಾಂ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಗಂಡಿಗಿಂತ ಹೆಣ್ಣು ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಕ್ಕದು. ಬಾಹುಗಳು ನೀಳ ಮತ್ತು ತೆಳು, ಬಾಲ ಇಲ್ಲ. ಮೂತಿ ಚೂಪು; ಕಿವಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿದ್ದು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣು

ಹಂಪಲೇ ಇದರ ಆಹಾರವಾದರೂ ಭೂಮಿಗಿಳಿದಾಗ ಕೀಟ, ಹಲ್ಲಿ, ಕಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳ ಗಣವಾದ ಕಾರ್ನಿವೊರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಈ ಗಣದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕು, ಹುಲಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಫೆಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬ ಒಂದು. ದುಂಡು ತಲೆ, ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಮೊನೆಯುಗುರು ಅಥವಾ ನಖಗಳು ಈ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಬಹು ಹಿಂದೆ ಸಿಂಹಗಳು ದಟ್ಟವಾದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಈಗ ಇವು ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಹುಲಿ (ಪ್ಯಾಂತೆರ ಟೈಗ್ರಿಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಾಸಿಸುವ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರಜೀವಿಗಳು, ಮರಗಳು, ನೆರಳು, ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಗುವ ಜಲಾಶಯ ಆವಶ್ಯಕ. ಹುಲಿಯ ಮೈಮೇಲಿನ ರೋಮದ ಬಣ್ಣ ಮೋಹಕ

ಕರಡಿ

ಹಾಗೂ ಉಜ್ವಲ. ಇದೇ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿರತೆಗಳು (ಪ್ಯಾಂತೆರ ಪಾರ್ಡಸ್) ಗುಡ್ಡಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವಂತೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾನವನ ನೆಲೆಯ ಸನಿಹದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದನ ಕುರಿ ಮೇಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಉಪದ್ರವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮಾನವನ ಬೇಟೆಯಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ಈಗ ಇವು ವಿರಳವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ಮೃಗಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡಬಹುದು. ಚಿರತೆ ಬೆಕ್ಕು ಅಥವಾ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು (ಫೆಲಿಸ್ ಬೆಂಗಾಲೆನ್ಸಿಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಗಾತ್ರ ಸಾಕುಬೆಕ್ಕಿನಷ್ಟು. ಆದರೆ ಕಾಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ನೀಳ. ದೇಹದ ರಚನೆಯಂತೂ ಪುಟ್ಟ ಚಿರತೆಯಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇಹ ಹಳದಿಬಣ್ಣ. ಫೆಲಿಸ್ ಕೇಯಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರನ್ನು ಮಂಟ ಬೆಕ್ಕು ಅಥವಾ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕಿಗೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸಾಕು ಬೆಕ್ಕಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರ ಬಾಲ ಮಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕದು. ಕಾಲುಗಳು ನೀಳ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಂದಹಸಿರುಬಣ್ಣ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರೂ ಕಾಡುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಬೇಟೆಯ ಚಿರತೆ (ಆಸಿನೋನಿಕ್ಸ್ ಜೂಬೇಟಸ್) ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಉತ್ತರದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇತ್ತು. ಇದರ ಕಾಲುಗಳು ತೆಳು. ಇದು ನಖಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ವೇಗವಾಗಿ ಓಡುವ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಿಯ. ಮಾನವ ಇವುಗಳ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಇವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈಗಲೂ ಆಗಾಗ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ನಾಯಿ, ಜಾನುವಾರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು. ಇವನ್ನು ಮೃಗಾಲಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ನೋಡೇ ನೋಡಬಹುದು.

ವೈವೆರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪುನುಗು ಬೆಕ್ಕಿನ (ವೈವಿರಿಕ್ಯುಲ ಇಂಡಿಕ) ವಾಸ ಕಾಡು ಮತ್ತು ಗುಡ್ಡಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹುಲ್ಲು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 90 ಸೆಂಮೀ. ತೂಕ ಸುಮಾರು 3–4 ಕೆ.ಜಿ. ದೇಹ ಬೂದುಬಣ್ಣ. ಬಾಲ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಟಪಟ್ಟೆಬಣ್ಣ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಚಿರಂಡಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಮರವನ್ನು ಹತ್ತಬಲ್ಲದು. ಇಲಿ, ಮೀನು, ಅಳಿಲು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇದರ ಆಹಾರ. ವೃಷಣಕೋಶ ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಸುಗಂಧ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಪುನುಗನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಇದು ಮರಗಳಿಗೆ ಒರಸುತ್ತದೆ. ಕೇರ ಬೆಕ್ಕು ಅಥವಾ ಕಬ್ಬೆಕ್ಕು (ಪ್ಯಾರಡಾಕ್ಸ್ಯೂರಸ್ ಹರ್ಮಾಫ್ರೊಡೈಟಸ್) ಇದೇ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಹೊರ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾವಿನಮರ ಮತ್ತು ಈಚಲು ಮರಗಳ ಮೇಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವ ವಾಸಿಸುವ ಮನೆ ಅಥವಾ ಹಳೆಮನೆ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮೋರಿ ಚರಂಡಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಹುಲಿ

ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಕೀರಗಳು (ಮುಂಗುಸಿ) ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇವು ಹರ್ಪೆಸ್ಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವ ಕೀರ (ಹರ್ಪಸ್ಟಿಸ್ ಎಡ್ವರ್ಸಿ) 90 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದವಿದೆ. ದೇಹದಷ್ಟೇ ಉದ್ದದ ಬಾಲವೂ ಉಂಟು. ಇದರ ತೂಕ 1.4 ಕೆಜಿ. ಕಾಡುಗಳು ಇದರ ತವರು ಪ್ರದೇಶವಾದರೂ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೆಕ್ಕುಗಳಂತೆ ಇಲಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಗರಹಾವು ಮೊದಲಾದ ವಿಷದ ಹಾವುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ತೀರ ಕೆಂಪುಕೀರ (ಹ.ವಿಟಿಕಾಲಿಸ್) ಇದರ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಬಳಿ ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀಳವಾದ ಬಾಲವಿದೆ; ಅದು ದೇಹದ ಉದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಇಲಿ, ಹಾವು, ಚೇಳು, ಕೀಟಗಳೇ ಇದರ ಆಹಾರ. ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೀರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕತ್ತೆಕಿರುಬ ಅಥವಾ ನಾಯಿಹುಲಿ ಹೈನಿಡಿ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಾಡುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳ. ಇದು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದು ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

ಹುಲ್ಲೆ

ನಾಯಿಕುಟುಂಬ ಕೇನಿಡೀಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತೋಳ (ಕೇನಿಸ್ ಲೂಪುಸ್) ನರಿ ಅಥವಾ ಕುಸ್ಸಾನರಿ (ಕೇನಿಸ್ ಆರಿಯಸ್), ಗುಳ್ಳೇನರಿ ಅಥವಾ ಕೆಂಪುನರಿ (ವುಲ್ಪೆಸ್ ಬೆಂಗಾಲೆನ್ಸಿಸ್) ಮತ್ತು ಸೀಳುನಾಯಿ ಅಥವಾ ಕಾಡುನಾಯಿ (ಕ್ಯೂಆನ್ ಆಲ್ಪೈನಸ್). ತೋಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿ ಕಾಡಿನ ದನಕರು ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ನರಿ, ಕೆಂಪುನರಿಗಳು ಮಾಂಸಹಾರಿಗಳಾಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಬ್ಬು, ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ನೆಲಗಡಲೆ ಫಸಲುಗಳಿಗೆ ಉಪದ್ರವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸೀಳು ನಾಯಿಗಳು ಜಿಂಕೆ ಮೊಲ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಡಿಗಳು (ಮೆಲರ್ಸಸ್ ಅರ್ಸಿನಸ್) ಕೂಡ ಕಾರ್ನಿವೋರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಮಂಡ್ಯ, ಕೋಲಾರ, ತುಮಕೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೀಟಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಜೇನುಗೂಡಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಮೈ ಮೇಲೆ ನೀಳವಾದ ಕೂದಲಿವೆ.

ಪಕ್ಷಿಗಳು

ಮುಸ್ಟೆಲ್ಲಿಡೆ ನೀರುನಾಯಿ (ಲುಟ್ರ ಲುಟ್ರ) ಮುರ್ರನಾಯಿ (ಮಾರ್ಟೀಸ್ ಗ್ವಾಲ್ಕಿನ್ಸಿ) ಮೆಲಿವೋರ ಕ್ಯಾಪೆನ್ಸಿಸ್ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಮೀನು. ನೀರುನಾಯಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎತ್ತರವಾದ ಶೀತಪ್ರದೇಶದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಪ್ಪು. ಇದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಕಬಹುದು. ಇದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಚು ನೀರುನಾಯಿ ಲುಟ್ರ ಪರ್ಸಿಸಿಲ್ಲಾಟದ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೂಡ ಕೊಡಗು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಮುರ್ರನಾಯಿಯ ಮುಖ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪು, ಕುತ್ತಿಗೆಯ ತಳಭಾಗ ಬಿಳುಪು ಮತ್ತು ಹಳದಿ. ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪು. ಕೊಡಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಮರದಮೇಲೂ ಹತ್ತಿ ಓಡಾಡಬಲ್ಲದು. ನಖಗಳಿಲ್ಲದ ನೀರುನಾಯಿ (ಅಯೋನಿಕ್ಸ್ ಸಿನರಿಯ) ಕೊಡಗಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತಾರಕರಡಿ (ಮೆಲಿವೋರ ಕ್ಯಾಪೆನ್ಸಿಸ್) ಒಣಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕರಡಿಯಂತೆ ಇದರ ಕಾಲು ಮೋಟು ದಪ್ಪ ; ಬಾಲ ಚಿಕ್ಕದು. ಪಾದಗಳು ಅಗಲ. ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಜೇನು, ಹಣ್ಣು, ಸರೀಸೃಪಗಳು ಇದರ ಆಹಾರ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

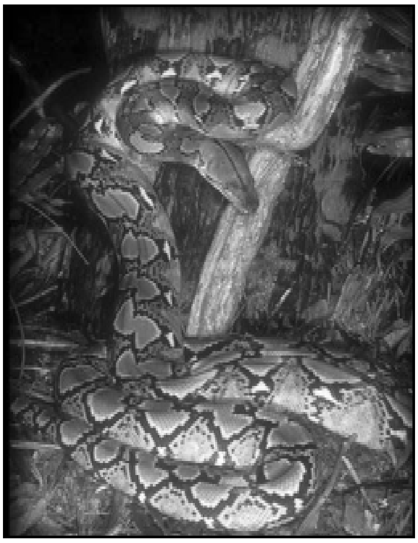

ಹೆಬ್ಬಾವು

ಇನ್ಸೆಕ್ಟಿವೊರ ಗಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಕೀಟಭಕ್ಷಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಮುಳ್ಳಿಲಿ (ಅನತಾನ ಎಲೋಟಿ) ಕಂದು ಮೂಗಿಲಿ (ಪ್ಯಾರ ಎಕೈನಸ್ ಮೈಕ್ರೋಪಸ್) ಮತ್ತು ಸುಂಡಿಲಿಗಳು (ಸಂಕಸ್ ಮ್ಯುರಿನಸ್) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಮರದ ಮುಳ್ಳಿಲಿ ಒಣಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹ 18-20 ಸೆಂಮೀ. ಉದ್ದ. ಬಾಲ 20-23 ಸೆಂಮೀ. ಕಂದು ಮೂಗಿಲಿಯ ದೇಹದ ಉದ್ದ 15-18 ಸೆಂಮೀ. ಬಾಲ 2-5 ಸೆಂಮೀ. ಗೂಟದಂಥ ಮೂಗು ಮೋಟುಬಾಲ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದರ ವಾಸ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ. ಅಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ಸುಂಡಿಲಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹ 15 ಸೆಂಮೀ. ಬಾಲ 8 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ. ಮೂತಿ ನೀಳ ಮತ್ತು ಚೂಪು. ಇದು ಕೀರಲು ಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಬಾವಲಿಗಳು ಕೈರಾಪ್ಟರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಬಾವಲಿಯ ಮುಂಗಾಲಿನ ಬೆರಳುಗಳು ಲಂಬವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಜಾಲಪಟಲದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪಟಲ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ.

ಆನೆಗಳು

ಇದು ದೇಹದ ಪಕ್ಕ ಮತ್ತು ಹಿಂಗಾಲುಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಹಾರಲು ನೆರವಾಗುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆ, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮನೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ತೊಲೆಗಳು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಿದ್ದು ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ಬೀಡಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಹಾರಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗಿರುವ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ತೀಕ್ಷ್ಣತಮವಾದದ್ದು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೊಗಲ ಬಾವಲಿ (ಟಿರೋಪಸ್ ಎಡ್ವರ್ಸಿ) ಅಗಲಗಿವಿಯ ಬಾವಲಿ (ರೈನೊಲೋಫಸ್) ಹಣ್ಣು ಬಾವಲಿ ಮೊದಲಾದುವು ಇವೆ. ಇವು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಬಾಳೆ, ಸೀಬೆ ಮೊದಲಾದ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಇವುಗಳ ಉಪದ್ರವ ಹೆಚ್ಚು.

ಅಳಿಲುಗಳ ಗುಂಪಿನ ರೊಡೆಂಶಿಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾನವನ ದವಸ ಧಾನ್ಯ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತಿಂದು ನಾಶಪಡಿಸತಕ್ಕವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಳಿಲಿಗೆ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಮೂರು ನೀಳವಾದ ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಈ ಅಳಿಲು (ಫ್ಯುನಾಂಬ್ಯುಲಸ್ ಪಾಮೇರಮ್) ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಬಯಲಿನಲ್ಲೂ ಕಾಡಿನ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲೂ ಮಾನವನ ವಸತಿಯ ಸನಿಹದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸೋದರ ಅಳಿಲುಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಟ್ಟೆ ಅಳಿಲು (ಫ್ಯು. ರಫ್ಟೋನಿ) ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಹಾಸನಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಕಾಡು ಅಳಿಲು (ಫ್ಯು. ನ್ಯೂಮೇರಿಯಸ್) ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಬೂದು ಅಳಿಲು (ಸೈಯೂರಸ್ ಇಂಡಿಕಸ್) ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಅಳಿಲು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ದಟ್ಟಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಬಯಲಿನ ಇಲಿ ಅಥವಾ ಕೋಕ (ನಿಕೋಸಿಯ ಬೆಂಗಾಲೆನ್ಸಿಸ್) ಎಂಬ ಇಲಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಲ ತೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ಹೆಗ್ಗಣ (ಸೆಸೋಸಿಯ ಬ್ಯಾಂಡಿಕೋಟ) ಇದು ಬಿಲಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿ ಕಣಜಗಳಿಗೆ ದಾಳಿ ಇಡುತ್ತದೆ. ಮನೆಯಿಲಿ (ಮಸ್ ಡೆಕುಮಾನಸ್), ಮನೆ ಬುರ್ಗಿಲಿ (ಮಸ್ ಮಸ್ಕುಲಸ್) ಮತ್ತು ಕರಿಯಿಲಿ (ಮಸ್ ರ್‍ಯಾಟ್ಟಸ್) ಮಾನವನ ವಸತಿಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಧಾನ್ಯದವಸಗಳಿಗೆ ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು. ಬೂದಿಬಣ್ಣದ ಕೌಲಿಲಿ (ಮಸ್ ಪ್ಲಾಟಿಥ್ರಿಕ್ಸ್), ಕೆರೆಯಿಲಿ (ಮಸ್ ಮೆಟ್ಟಾಡ) ಸಹ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಇದೆ. ಮರದ ಇಲಿಗೆ (ಮಸ್ ಓಲೆರೇಸಿಯಸ್) ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲವಿದೆ. ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ (ಹಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಲ್ಯೂಕೂರ) ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದು ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿನ ತೋಟಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಹಾವಳಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಮೊಲಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಒಂದು, ಮೊಲ (ಲೀಪಸ್ ರುಫಿಕಾಡೇಟಸ್), ಇನ್ನೊಂದು ಕರಿ ಕಂಠದ ಮೊಲ (ಲೀ. ನೈಗ್ರಿ ಕಾಲಿಸ್).

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಜೀವಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದರೆ ಆನೆ (ಎಲಿಫಾಸ್ ಮಾಕ್ಸಿಮಸ್). ಇದು ಅಂಗ್ಯುಲೇಟ ಗಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೋಬಾಸಿಡೀ ಎಂಬ ಉಪಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದರ ಬೀಡು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಇದೆ.

ಮೆಲುಕುಹಾಕುವ ಎರಡು ಗೊರಸುಗಳುಳ್ಳ ಹಸು, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಂಗ್ಯುಲೇಟ ಗಣ ಆರ್ಟಿಯೋಡ್ಯಾಕ್ಟೈಲ ಉಪಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ದನಕರುಗಳನ್ನು

(ಬಾಸ್ ಇಂಡಿಕಸ್) ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪಳಗಿಸಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಾಲುಮೊಸರುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿ (ಓವಿಸ್) ಮತ್ತು ಆಡುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೈಬಾಸ್ ಗೌರುಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಇರುವ ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದೆಗೂಡಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಜೀವಿಸುವ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳು ಸ್ವಭಾವತಃ ದರ್ಪ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಸುಮಾರು 65–70 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ 78–90 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರೊಡನೆ ಒಳನಾಡಿದ ಸಾಕು ಎಮ್ಮೆಗಳು ಗಬ್ಬವಾಗಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಆಡು ಅಥವಾ ಬುರ್ರೆ ಆಡುಗಳು (ಹೆಮಿತಟ್ರೇಗಸ್ ಹೈಲೋಕ್ರಸ್) 4,000' ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಿಗರೆ, ಹುಲ್ಲೆಕರ, ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ, ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸರ್ವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಜೀವಿಗಳ ಕೊಂಬು ಟೊಳ್ಳಾಗಿರದೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೊಂಡ ಕುರಿಗಳು (ಟ್ರ್ಯಾ ಸೆರಸ್ ಕ್ವಾರ್ಡಿಕಾರ್ನಿಸ್) ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣುಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಕೊಂಬುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಂಡುಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಜೊತೆ ಕೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಮುಂದಿನ ಜೊತೆಯ ಕೊಂಬುಗಳು ಹಿಂದಿನ ಜೊತೆಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು. ಭಾರತದ ಚಿಗರಿಗಳು ಗಝೆಲ್ ಬೆನೆಟಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ಒಣಪ್ರದೇಶದ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಆಡುಗಾತ್ರದ ಸುಂದರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಕುತ್ತಿಗೆ ನೀಳ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ; ಕಣ್ಣುಗಳು ದೊಡ್ಡವು ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದವು ; ಮೈಗೂದಲು ನಯ ಮತ್ತು ಬಾಲ ಮೋಟು. ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೊಂಬುಗಳು ಲೋಪ. ಆದರೆ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ನೀಳವಾದ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆನ್ನಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಾಗಿದ ಕೊಂಬುಗಳ ಮೇಲೆ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ದಿಬ್ಬಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹುಲ್ಲೆಕರಗಳು (ಆಂಟಿಲೋಪ್ ಸರ್ವಿಕಾಪ್ರ) ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ 35 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ಕೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಹಲವಾರು ಸುತ್ತುವರಿದ ದಿಬ್ಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೊಂಬುಗಳು ನೆಟ್ಟಗಿರದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವಂಕಿ ವಂಕಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಂಬುಗಳು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಂಬಾರ್ ಅಥವಾ ಕಡವೆಗಳು (ಸರ್ವಸ್ ಯಾನಿಕಲರ್) ಜಿಂಕೆಯ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡವು. ಸುಮಾರು 65–70 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ. ಮೈಗೂದಲು ಒರಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಬಳಿ ನೀಳವಾದ ಕೂದಲಿದೆ. ಇವು ಕಾಡಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಸಾರಂಗ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಾಂಗ ಜಿಂಕೆಗಳು (ಆಕ್ಸಿಸ್ ಆಕ್ಸಿಸ್) ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದೆಮಂದೆಯಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಜಿಂಕೆಗಳು ಇತರ ಜಿಂಕೆಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು. ಬೊಗಳುವ ಜಿಂಕೆಗಳೂ (ಮಂಟೈಯಕಸ್ ಮಂಟ್ಜಾಕ್) ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇವು ನಾಯಿ ಬೊಗಳಿದಂತೆಯೇ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕವಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೊಂಬು ಮೋಟು. ಬಾಲವೂ ಮೋಟು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಹಂದಿ (ಸಸ್ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟಸ್) ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲುದವಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳು ಕಮಾನಿನಂತೆ ಮೇಲ್ಮುಖನಾಗಿ ಬಾಗಿ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು ಚಿರಕಾಲ ಬೆಳೆಯತಕ್ಕವು. ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳುಗಳಿದ್ದರೂ ನಡೆಯುವಾಗ ಎರಡು ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಬರ್ಕ ಅಥವಾ ಕೂರಂದಿ (ಟ್ರ್ಯಾಗ್ಯುಲಸ್ ಮೆಮಿನ್ನ) ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು 13 ಸೆಂಮೀ. ಜಿಂಕೆಯಂಥ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದ ರಚನೆ ಜಿಂಕೆ ಮತ್ತು ಹಂದಿಗಳ ರಚನೆಯ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

ಫಾಲಿಡೋಟ ವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿಪ್ಪು ಹಂದಿ (ಮೇನಿಸ್ ಕ್ರಾಸಿಕಾಡೇಟ) ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಹಂಚಿನಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಅಗಲವಾದ ಹುರುಪುಗಳಿವೆ. ಕಾಲುಗಳು ಮೋಟು. ಐದು ಬೆರಳುಗಳಿವೆ. ಮೂತಿ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಚೂಪು. ಮುಂಗಾಲಿನ ಬೆರಳುಗಳಿಗೆ ಬಲಯುತವಾದ ನಖಗಳಿವೆ. ಹಲ್ಲು ಲೋಪ. ಇರುವೆ, ಗೆದ್ದಲು ಮೊದಲಾದ ಕೀಟಗಳೇ ಇದರ ಆಹಾರ. ನಿಶಾಚರಿಯಾದ ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಬಿಲತೋಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪಾಯಸನ್ನಿಹಿತವಾದರೆ ದೇಹವನ್ನು ಚೆಂಡಿನಂತೆ ಮುದುರಿಕೊಂಡು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಾರುವ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಿದ್ದರೂ ಇತರ ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹೊರದೇಶದಿಂದ (ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಸೈಬೀರಿಯ ಇತ್ಯಾದಿ) ಬರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿರುವ ನವಿಲು (ಫಾರ್ಮಿವೋ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟಸ್) ಗಾಲಿಪೇಸ್ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ ಗಂಡು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಜೀವಿ. ಗಂಡು ತನ್ನ ಬಾಲದ ಮೋಹಕ ಹಾಗೂ ನೀಳವಾದ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆಮಾಡಿ ನರ್ತನ ಮಾಡುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನವಿಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಾರಲು ಆಗದಿದ್ದರೂ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ಹಾರಬಲ್ಲದು. ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು.

ಸಾಕು ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಜರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾರತದ ಕಾಡು ಕೋಳಿ (ಗ್ಯಾಲಸ್ ಗ್ಯಾಲಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಾಸ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುರುಚಲುಗಿಡಗಳು ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ. ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಂಗುಚ್ಚದ ಕೋಳಿ (ಗ್ಯಾಲೋಪೆರ್ಡಿಕ್ಸ್ ಸ್ಪೆಂಡಿಸೆನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಕಂದು ಕಾಡುಕೋಳಿ (ಗ್ಯಾಲ್ಸ ಸೊನೆರಾಟಿ) ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಾಸ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡಿನ ಪೊದರು. ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಲಾವಕ್ಕಿಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಲಾವಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಪ್ಪೆದೆಯ ಲಾವಕ್ಕಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹುಲುಸಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೊದರು ಲಾವಕ್ಕಿಗಳು ತೆರೆದ ಕಾಡುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದೆಗೂಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಬಿಳಿ ಎದೆಯ ನೀರಕ್ಕಿ (ಆಮೋರಾರ್ನಿಸ್ ಫೋನಿಕ್ಯೂರಸ್) ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆವ ಜೊಂಡುಗಳ ನಡುವೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾರಿವಾಳ ಮತ್ತು ಕಪೋತಗಳು ತೆಳು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಯುತವಲ್ಲದ ಕೊಕ್ಕುಗಳನ್ನುಳ್ಳವು. ಕಾಳುಕಡ್ಡಿ ಹಣ್ಣುಗಳೇ ಇವುಗಳ ಆಧಾರ. ಇದು ಕೊಲಂಬಿ ಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಪಾರಿವಾಳ (ಕೊಲಂಬ ಲೀವಿಯ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆ ಮಠ ಮತ್ತು ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು. ದಪ್ಪಕೊಕ್ಕು, ದೊಡ್ಡ ದೇಹದ ಹಸಿರು ಪಾರಿವಾಳ (ಕ್ರೋಕೋಪಸ್ ಫೀನಿಕಾಪ್ಟಿರಿಕ್ಸ್) ಕಾಡುಗಳ ಮರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡಲು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಕಪೋತಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದ ವಾಸಿಗಳು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮುಂಜಾನೆ ಕಾಕಾ ಎಂದು ಕೂಗಿ ಬೆಳಗಾಗುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಗೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಊರುಕಾಗೆ (ಕಾರ್ವಸ್ ಸ್ಪ್ಲೆಂಡಿಯನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಕಾಡುಕಾಗೆ (ಕಾ. ಮ್ಯಾಕ್ರೋರಿಂಕಸ್) ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಗಳ ಕಾಗೆಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಕಾಗೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡು ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಡುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿ ಊರುಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಾಗೆಗಳ ದೇಹಗಳೂ ಕಪ್ಪು. ಆದರೆ ಊರುಕಾಗೆಯ ಕಂಠ ಬೂದುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾಡುಕಾಗೆಗೆ ಅದು ಸಹ ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕವಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸೆಳೆದಿರುವ ಭಾರತದ ಕೋಗಿಲೆಗಳು (ಯುಡೈನಮಿಸ್ ಸ್ಕೋಲೋಪೇಸೆಯಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಗಂಡು ಅಚ್ಚಕಪ್ಪು, ಹೆಣ್ಣುಪಕ್ಷಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂದು ಬಣ್ಣ, ರೆಕ್ಕೆ, ಎದೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಗೆಗಳ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕಾಗೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕಾವು ಕೊಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಾಕುತಾಯಿ ಕಾಗೆ ಆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳೇ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಕಾವುಕೊಟ್ಟು ಮರಿಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದಮೇಲೆ ಗುಟುಕುಕೊಟ್ಟು ಸಾಕುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮರಿಗಳು ಕೋಗಿಲೆಯ ಮರಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಅದು ಅವನ್ನು ಓಡಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕೋಗಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಬಗೆಯ ಕೋಗಿಲೆ ಜೀವಪ್ರಭೇದಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಡಿನಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಡು, ತೋಪು, ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಗಿಳಿಗಳು ಇವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ಸಿಟ್ಟಾಸಿ ಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಹಸಿರು ಗಿಳಿ (ಸಿಟ್ಟಾಕುಲ ಕ್ರಾಮೇರಿ) ನಾಡಿನಾದ್ಯಾಂತ ಉಂಟು. ಪ್ಸಿ, ಯೂಪಾತ್ರ ಜಾತಿಯ ದೊಡ್ಡ ಗಿಳಿ ಕಾಡುಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಗೂಡು ಕಟ್ಟಲಾರದು. ಮರದ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಮರಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಗೂಬೆಗಳು ನಿಶಾಚರ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಇವು ಸ್ಟ್ರಿಂಜೀಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟ ಅಳಿಲು ಇಲಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ತಲೆ ದೊಡ್ಡದು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಸಹ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದು ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಅಳವಡಿಕೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೊಕ್ಕು ಚಿಕ್ಕದು. ಕೊಕ್ಕೆಯಂತೆ ಬಾಗಿದೆ. ಪಾಳುಮನೆ, ಸಮಾಧಿ, ಮಂಟಪಗಳೇ ಇವುಗಳ

ವಾಸ. ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂರುವ ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಅಥೇನಿ ಬ್ರಾಮ (ಚುಕ್ಕಿ ಗೂಬೆ) ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಿಕ್ಸ್ ಆಸೆಲೇಟಂ (ಮರದ ಮಚ್ಚೆಗೂಬೆ) ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಗೂಬೆಯ ಭೇದಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ.

ಮಾಂಸಭಕ್ಷಿಗಳಾದ ಗರುಡ, ಡೇಗೆ, ಗಿಡುಗ, ಹದ್ದು, ರಣಹದ್ದುಗಳು ಫಾಲ್ಕನಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಅಥವಾ ಆಕ್ಸಿಪಿಟ್ರೆಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವುಗಳ ಕೊಕ್ಕು ಚಿಕ್ಕವು, ಹರಿತವಾದವು, ಬಲಯುತವಾದವು. ಕಾಲುಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಖಗಳೂ ಬಲಯುತವಾದವು. ತಮ್ಮ ಆಹಾರ ಜೀವಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹರಿದು ಚಿಂದಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗತಕ್ಕವು. ಇವುಗಳ ಆಹಾರ ಇತರ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಥವಾ ಸಸ್ತನಿಗಳು. ರಣಹದ್ದುಗಳ ಕುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ತಲೆ ಬೋಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸತ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶಿಖರಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಗರುಡಪಕ್ಷಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಉಂಟು.

ಆನ್ಸೆರಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಾತುಕೋಳಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಕೊಕ್ಕು ಅಗಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲವು. ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಬಾತುಕೋಳಿಯನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಮೊಟ್ಟೆ ಮನುಷ್ಯನ ಆಹಾರವೂ ಹೌದು. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಬಾತುಕೋಳಿಗಳು ಈಜುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲವು ಮತ್ತು ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಹಾರಲೂ ಬಲ್ಲವು. ನಟ್ಟ ಅಥವಾ ಹೆಣಿಗೆ ಬಾತು (ಸಾರ್ಕಿಡಿ ಯಾರ್ನಿಸ್ ಮೆಲನೋಟಸ್) ಮಲೆನಾಡಿನ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವ ಪಕ್ಷಿ. ಥೀಲ್ ಅಥವಾ ಅರಳೆಬಾತು (ನೆಟ್ಟೋಪಸ್) ಕೂಡ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ದೊರಕುವ ಪಕ್ಷಿ. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಬಾತುಕೋಳಿಗಳು ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬರುವುದು ಉಂಟು.

ಕಬ್ಬಾರೆ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿ, ನಾರಾಯಣಿಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದವು ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಬಳಿ ವಾಸಿಸತಕ್ಕ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಇವು ಸಿಕೋನಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವಕ್ಕೆ ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿ ಅಗಾಧ. ಕಾಲುಗಳು, ಕಾಲು ಬೆರಳುಗಳು ಕೊಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಉದ್ದ. ಅನೇಕವು ವಲಸೆಗಾರ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಆರ್ಡೀಯ ಸಿನೇರೆಯ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಇದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಮೀನು. ಕಬ್ಬಾರೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಕೊಳ, ನದಿ, ಕೆರೆಗಳ ಬಳಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಲುಗಾಡದೆ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ಬುಬುಲ್‌ಕಸ್ ಐಬಿಸ್ ಎಂಬ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದನಗಳ ಹಿಂಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ದನಕರುಗಳ ಮೈಮೇಲಿನ ಉಣ್ಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆರ್ಡೆಯೋಲ ಗ್ರೇಯಿ ಜಾತಿಯ ಕಬ್ಬಾರೆ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುವು. ಅನಸ್ಟೋಮಸ್ ಜಾತಿಯ ಕಬ್ಬಾರೆಯನ್ನು ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಗಲವಾದ ಕೊಕ್ಕಿನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ಲಾಟೇಲಿಯ ಲ್ಯೂಕೋರೋಡಿಯ ಎಂಬ ಕೊಕ್ಕರೆ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ಸೆನೋರಿಂಕಸ್ ಏಷಿಯಾಟಿಕಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಕರಿಕುತ್ತಿಗೆಯ ಕೊಕ್ಕರೆಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನದಿ ಕೆರೆಗಳ ಬಳಿ ಕಾಣುವುದುಂಟು. ಪೋಡಿಸಿಪಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿವೆ. ಪೋಡಿಸಿಪೆಸ್ ರುಫಿಕಾಲಿಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಜಲಚರ ಪಕ್ಷಿ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕಪಕ್ಷಿ. ನೀರ್ಗಾಲಿಕ್ಕುವ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕರಾಡ್ರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತುಗಾಲಿಕ್ಕಿ ನಡೆಯುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಾರಬಲ್ಲವು. ಹೈಡ್ರೋಫೇಸಿಯಾನಸ್ ಚಿರುರ್ಗಸ್ ಕೊಳ, ಕೆರೆ, ಮೊದಲಾದ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಕ್ಷಿ. ಲೋಬೋಪ್ಲುವಿಯ ಮಲಬಾರಿಗ ಎಂಬ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ದೇವನಹಕ್ಕಿಗೆ ತೆರೆದ ಒಣಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶವೇ ವಾಸ. ಟ್ರಿಂಗ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿ ಯೂರೋಪ್ ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೂ ವಲಸೆ ಬರುವ ಪಕ್ಷಿ. ಕ್ಯಾಪೆಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಉಲ್ಲಂಗಿಪಕ್ಷಿ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂತಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬರುವ ಪಕ್ಷಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಒಂದು ಕ್ಯಾ. ಗಾಲಿನಾಗೊ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾ. ಸ್ಟೆನೂರ. ಸ್ಕೋಲೋಪಾಕ್ಸ್ ರಸ್ಟಿಕೋಲ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಕಾಡುಕೋಳಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ವಲಸೆಬರುವ ಪಕ್ಷಿ.

ಕೋರಾಸಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಕಾಲುಬೆರಳುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡಿರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಉರುಳಕ್ಕಿ (ಕೋರಾಸಿಯಸ್ ಇಂಡಿಕ) ಉಜ್ವಲ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬೇಸಾಯ ಪ್ರದೇಶವೇ ಇದರ ವಾಸ. ಕೀಟ ಮೊದಲಾದವೇ ಇದರ ಆಹಾರ. ಜೇನು ಮುಕ್ಕ (ಮೆರಾಪ್ಸ್ ಓರಿಯಂಟ್ಯಾಲಿಸ್) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾನವನ ವಸತಿಗಳ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಹಾರ ಜೇನುನೊಣಗಳು, ಕಣಜ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೀಟಗಳು. ಡೈಕೋಸಿರಾಸ್ ಬೈಕಾರ್ನಿ ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾಲಕೀ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ (ಸ್ಯಾಂಡ್‌ಗ್ರೌಸಸ್) ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ವಲಸೆಗಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವು. ಇವುಗಳ ಆಹಾರ ದವಸಧಾನ್ಯ, ಸಂಜೆ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತು ಮಂದೆಮಂದೆಯಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ದಾಳಿಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಟೆರೋಕ್ಲೆಸ್ ಇಂಡಿಕಸ್ ಮತ್ತು ಟಿ.ಎಕ್ಸುಟಸ್ ಎಂಬವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ (ಪ್ಯಾಸರ್ ಡೊಮೆಸ್ಟಿಕಸ್) ಫ್ರಿಂಜಿಲ್ಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಕ್ಷಿ. ಇದರ ಕೊಕ್ಕು ದಪ್ಪ ಶಂಖಾಕೃತಿ. ಕಾಳಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ತಿನ್ನುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇದರದ್ದು. ಮಾನವನ ವಸತಿಯ ಆಸುಪಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೀಡು. ಕಳ್ಳಿಪಿಟಕ ಅಥವಾ ದಾಸರಿ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ (ವ್ಯಾಗ್‌ಟೈಲ್) ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಕೊಕ್ಕು ತೆಳು ಮತ್ತು ನೀಳ. ಬಾಲ ನೀಳ. ಮೋಟಸಿಲ್ಲ ಕೈನೇರಿಯ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ವಸತಿಗೃಹಗಳ ಬಳಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಗುವಳಿ ಬೆಳೆಗಳು, ಕಾಳುಕಡ್ಡಿಗಳೇ ಇದರ ಆಹಾರ. ಆಂತಸ್ ರುಫುಲಸ್ ಎಂಬ ದಾಸರಿಹಕ್ಕಿಯೂ ಮೊಟಸಿಲ್ಲದಂತೆಯೇ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ ಶಿಖೆಯ ಟಿಟ್ಟಿಭಪಕ್ಷಿ (ಕ್ರೆಸ್ಟೆಡ್ ಲಾರ್ಕ್) ದಾಸರಿಹಕ್ಕಿಯಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಾಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೋಟು. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಗಲೇರಿಟ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟ. ಇದು ಮುಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾರುವಾಗ ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಬೂದು ಕಿರೀಟದ ಟಿಟ್ಟಿಭ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕದಿರುಗಣಿಗಳ ಕೊಕ್ಕು ನೀಳ, ಚೂಪು ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಬಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂಟೊಂಟಿ ಅಥವಾ ಎರಡೆರಡಾಗಿರುವ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವು ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹೂವಿನ ಮಕರಂದವನ್ನು ಹೀರಲು ಆಸೆಪಡುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಪಿಟ್ಟ (ಪಿಟ್ಟ ಬ್ರಾಕಿಯೂರ) ಕುರುಚಲುಗಿಡಗಳ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಟ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳೇ ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ.

ಪಿಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮರಕಟುಕ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಇವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳ ಕಾಡುಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಾಡುಗಳೇ ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರಿಯ.

ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ

ಹೂಪೋ ಪಕ್ಷಿಗೆ (ಯೊಪ್ಯುಪ) ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಿಖೆಯಿದೆ. ಇದು ಮರವನ್ನು ಕುಟುಕಿ ಗೂಡುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ; ಬದಲು ಮೊದಲೇ ಇರುವ ಗೂಡು, ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಖೆ ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿದೆ. ತೋಟದ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ತೆನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮೈನಾಗಳು (ಪ್ಯಾಸ್ಟರ್ ರೋಸಿಯಸ್). ಕಂದು ತಲೆಯ ಮೈನ (ಸ್ಟರ್ನಿಯ ಮಲಬಾರಿಕ) ತೆರೆದ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಆಕ್ರಿಡೋ ತೆರಿಸ್ ಟ್ರಿಸ್ಟಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಮೈನಾ ಹಕ್ಕಿಗಳು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ದೊರಕುವ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಇವನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಮಾತು ಕಲಿಸಬಹುದು. ಗೀಜಗನ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಕುರುಚಲು ಗಿಡದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ದರ್ಜಿ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಲೆದು ಗೂಡುಕಟ್ಟುವ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಕಲಿತಿವೆ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಪತ್ತು ಇನ್ನೂ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರುಗಳ ಅಭಾವವಿದೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳ ದೇಹರಚನೆ, ಜೀವನ ವಿಶೇಷತೆ, ಅವುಗಳ ವಲಸೆಗಾರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಸರೀಸೃಪ ಮೊಸಳೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು (ಕ್ರಾಕೊಡೈಲಸ್ ಪಾಲುಸ್ಟ್ರಿಸ್). ಇದು ನದಿ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಲು ಬೆರಳುಗಳು ಜೀಲ ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ಮುಖಜ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಮೊಸಳೆ ಕ್ರಾಪೋರೋಸಸ್. ಇವೇ ಕ್ರಾಕೊಡೀಲಿಯ ಗಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು. ಲಾಸೆಟೀಲಿಯ

ಉಪಗಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಸುಮಾರಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹಲ್ಲಿಯ (ಹೆಮಿಡ್ಯಾಕ್ಟೈಲಸ್ ಬ್ರೂಕಿ) ಕಾಲಿನ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ನಖಗಳಿವೆ. ಪಾದಗಳು ಗೋಡೆ

ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳು

ಗಾಜುಗಳ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ತೆರೆದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಬೇಲಿ, ಮೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಲಾಸೆರ್ಟಿಲಿಯ ಎಂದರೆ ಹೆಂಟೆಗೊದ್ದ (ಕ್ಯಾಲೋಟಿಸ್ ವರ್ಸಿಕೋಲಾರ್) ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲೋಟಿಸ್ ಎಲ್ಲಿಯೋಟಿ ಪ್ರಭೇದದ ಹೆಂಟೆಗೊದ್ದಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಯ ಹಾರ್ಸಿ ಫೀಲ್ಡೀ ಜಾತಿಯ ಹೆಂಟೆಗೊದ್ದ ಉಂಟು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲು ನಾಡಿನ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಸ್ಯಾಮೋಮಿಲಸ್ ಡಾರ್ಸಾಲಿಸ್ ಎಂಬ ಬಗೆಯ ದೊಡ್ಡಹಲ್ಲಿ (ಬಂಡೆಹಲ್ಲಿ) ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗೋಸುಂಬೆ (ಕ್ಯಾಮೆಲಿಯಾನ್ ಜಿಲ್ಯಾನಿಕಸ್) ಕಾಡುಗಳ ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾವುರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜೀವಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ಮಬೂಯ–ಇದು ಬಯಲು, ಬೇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಲೈಗೊಸೋಮ ಸೆಪೋಫಸ್ ಮತ್ತು ರಿಸ್ಟೆಲ್ಲ–ಇವು ಇತರ ಹಾವುರಾಣಿ ಸಂಬಂಧಿಗಳು. ಉಡ (ವೆರಾನಸ್ ಮಾನಿಟರ್) ಬಯಲು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಹಲ್ಲಿ (ಡ್ರಾಕೋ ಡಸ್ಸಿಮಿಯೆರಿ) ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಕಿಲೋನಿಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೇ ಆಮೆಗಳು. ಇವು ನದಿ, ಕಾಲುವೆ, ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೂ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಸಾಗರಗಳೇ ತವರು ಪ್ರದೇಶ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ನೆಲದ ಆಮೆ ಟೆಸ್ಟುಡೋ ಎಲೆಗಾನ್ಸ್. ನದಿ ಮತ್ತು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸತಕ್ಕ ನೀರಾಮೆಗಳು ಟ್ರೈಯೋನಿಕ್ಸ್ ಲೆಯಿತಿ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವುಗಳ ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಮೃದು ಚರ್ಮ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲುಬೆರಳುಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನದಿ ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ನೀರಾಮೆಗಳು ಜಿಯೋಮೈಡ ಟ್ರೈಜುಗ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲುಬೆರಳುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜಲಪಾದಗಳಿವೆ. ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಕೊಂಬಿನ ಫಲಕಗಳು ಮುಚ್ಚಿವೆ. ಇವು ತಮ್ಮ ತಲೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಿಪ್ಪಿನ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಾವುಗಳಿಗೆ ಬರವಿಲ್ಲ–ವಿಷರಹಿತ ಮತ್ತು ವಿಷಪೂರಿತ ಹಾವುಗಳೆರಡೂ ಇವೆ. ವಿಷರಹಿತ ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಟಿಫ್ಲಾಪ್ಸ್ ಬ್ರಾಮಿನಸ್ ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಹಾವು. ಇದು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 17–18 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೆಬ್ಬಾವು ಅಥವಾ ದಾಸರಹಾವು (ಪೈಥಾನ್ ಮಾಲ್ಯುರಸ್) ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹಾವು, ತೇವಮಯವಾದ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಗರಿಷ್ಠ 700 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ನೇತ್ರಗೊಡ್ಡಿ ಹಾವು (ಎರಿಕ್ಸ್ ಕೋನಿಕಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುವ ಹಾವು. ಬೂದಿಮಿಶ್ರಿತ ಪಾಟಲ ವರ್ಣದ ಮೈಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಲ ಮೋಟು, ಯೂರೋಪಿಲ್ಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೆಲನೋಫೀಡಿಯಂ ಜಾತಿಯ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪ್ಲೆಕ್ಟುರಸ್ ಕನಾರಿಕಸ್, ಯೂರೋಪಿಲ್ಟಿಡ್ ಓಸೆಲ್ಲೆಟಸ್, ಯೂ. ಆರ್ಕಿಸೆಪ್ಸ್, ಯೂ. ರೂಬ್ರೊಲೀನಿಯೇಟಸ್, ಯೂ. ಫಿಪ್ಸೋನಿ, ಯೂ. ಮೈಹೇಂದ್ರೆ, ಯೂ. ಮ್ಯಾಕುಲೇಟಸ್ ಜಾತಿಯ ಹಾವುಗಳು ನಮ್ಮ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ.

ಕೊಲಂಬ್ರಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಕೇರೆ ಹಾವು (ಟಿಯಸ್ ಮೂಕೋಸಸ್) ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಉಂಟು. ಇದು ಮರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹತ್ತಬಲ್ಲುದು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಪ್ಪೆ ಇಲಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಕಣಜಗಳನ್ನು ಹೊಗುವುದುಂಟು. ಈ ಹಾವು ನಾಗರಹಾವಿನೊಡನೆ ಸಂಭೋಗ ಬೆಳೆಸಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಯಾವ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಪಟ್ಟೆ ಹಾವು ಓಲಿಗೊಡಾನ್ ವೆನೂಸ್ಟಸ್ ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಇದರ ಮೈ ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಕಟ್ಟುಹಾವಿನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಭೇದಗಳೂ (ಟ್ರಾವಂಕೂರೆನ್ಸಿಸ್, ಅಫಿನಿಸ್, ಆರ್ನೆನ್ಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೆವಿಕಾಡ) ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮತೀರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳ ಅಳಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನರೂಲಿ ಹಾವು (ಆಕ್ರೋಕೋರ್ಡಸ್ ಗ್ರಾನುಲೇಟಸ್) ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈಜಲಾರದು. ಅಲ್ಲಿನ ಬೆಸ್ತರಿಗೆ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಬಲೆಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇದು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುವುದರ ಬದಲು ಒಮ್ಮೆಗೆ 6–8 ಮರಿಗಳನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ. ಕರೀಹಸುರು ಹಾವು (ಕ್ರೈಸೋಪೇಲಿಯ ಓರ್‍ನಾಟ) ಎಂಬುದು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ತಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಳದಿಯ ಅಥವಾ ಹಸಿರಿನ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿ ಮಚ್ಚೆಗೆರೆಗಳು. ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಸುರುಳಿಸುತ್ತಿ ತೂಗಾಡುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ತೋಟದ ಹಾವಿಗೆ ಲೈಕೊಡಾನ್ ಅಲಿಕಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿಶಾಚರಪ್ರಾಣಿ. ಮರಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹತ್ತಬಲ್ಲುದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅದು ಚುರುಕಿನಿಂದ ಹರಿದಾಡಲಾರದು. ಚೌಕಳಿ ಹಾವು. ಒಳ್ಳೆ ಹಾವು ಅಥವಾ ನೀರು ಹಾವು (ನಾತ್ರಿಕ್ ಪಿಸ್ಕಟಾರ್) ನೀರ ವಸತಿಯ ಬಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ಹಸಿರು ಕಟ್ಟಿನ ಹಾವು (ಮ್ಯಾಕ್ರೋಪಿಸ್ಥೊಡಾನ್ ಪ್ಲಂಬಿಕೊಲಾರ್) ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿರುವ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಣಕಿದರೆ ನಾಗರಹಾವಿನಂತೆ ಹೆಡೆ ಎತ್ತುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಚೆಂಗಿ ಹಾವುಗಳು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ. ಒಂದು ಬೊಯ್ಗ ಟ್ರೈಗೊನೇಟ ಮತ್ತು ಬೊ. ಸಿಲೋಸೆನ್ಸಸ್. ಮೊದಲನೆಯದು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಎರಡನೆಯದು ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಹಸಿರು ಎಲೆ ಹಾವು ಅಥವಾ ಹಸಿರು ಹಾವು (ಡ್ರೈಯೋಫಿಸ್ ನಾಸೂಟಸ್)

ಕಾಡುಹಂದಿ

ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಉಂಟು. ಇದರ ವಾಸ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಸುರು ತುಂಬಿದ ಬೇಲಿ, ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹುಲ್ಲು. ದೇಹ ಬಲು ಉದ್ದ. ಸುಮಾರು 194 ಸೆಂಮೀ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಇತರ ವಿಷರಹಿತ ಹಾವುಗಳು (ಕೊಲುಬರ್, ಲಿಯೋಪೆಲ್ಟಿಸ್, ಕೋರೋನೆಲ್ಲ, ಅಹೆಟುಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ) ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಪೂರಿತ ಹಾವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಅಪಾಯದ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ನಾಡಿನ ಕಡಲ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಡಲ ಹಾವುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಪೂರಿತವಾದುವು. ಇವುಗಳ ಬಾಲ ಹುಟ್ಟಿನಂತೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದ್ದು ಚಲನೆಗೆ ಬಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೈಡ್ರೋಫಿಸ್ ಸಿರುಲೆಸೆನ್ಸ್ ಜಾತಿಯ ಕಡಲ ಹಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಸ್ತರ ಮೀನು ಬಲೆಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇದು ನಿಸ್ಸಹಾಯಕ. ಬೆಸ್ತರು ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದ ಈ ಹಾವುಗಳನ್ನು ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ಹಿಡಿದು ನೀರಿಗೊ ದಡಕ್ಕೊ ಬಿಸಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲಾಟಿಕೌಡ, ಪ್ರೆಸ್ಕುಟಾಟ, ಎನ್ಹೈಡ್ರಿನ, ಹೈಡ್ರೋಫಿಸ್, ಲಾಪೆಮಿಸ್, ಮೈಕ್ರೋಸೆಫಾಲೋಫಿಸ್ ಮತ್ತು ಪೆಲಾಮಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಕಡಲ ಹಾವುಗಳು ನಾಡಿನ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟುಹಾವು ಅಥವಾ ಕಡಂಬಳ (ಕ್ರೈಟ್, ಬಂಗಾರಸ್ ಸಿರೂಲಿಯಸ್) ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ನೀಲಿ. ಬಿಳಿಯ ಕಟ್ಟುಗಳು ದೇಹದಾದ್ಯಂತ

ಹರಡಿವೆ. ನಾಗರಹಾವು (ನಾಜ ನಾಜ) ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿ ಆಡುವ ವಿಷಸರ್ಪ. ಇದು ಸಾಕಷ್ಟು ಇದೆ. ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪ ಅಥವಾ ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪ (ನಾಜ ಹನ್ನ) ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ನಾಗರಹಾವಿಗೆ ಹೆಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡಕದಂಥ ಮಚ್ಚೆಯುಂಟು. ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪದ ತಲೆಯ ಹಿಂದಿನ ದೇಹಭಾಗದ ಸುತ್ತು 10–15 ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಇದು 540 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುದು.

ಮಂಡಲದ ಹಾವಿಗೆ (ರಸ್ಸೆಲ್ಸ್ ವೈಪರ್) ಕನ್ನಡಿ ಹಾವು, ಬಲಿವಡಕ ಹಾವು ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ವೈಪೆರ ರಸ್ಸೇಲಿ. ಇದು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೂದು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿರುವ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಪಕ್ಕದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಂಡೆಗಳ ಹಾಗೂ ಪೊದೆಗಳ ಬಳಿಯ ಪರಿಸರದ ಬಣ್ಣದಂತೆಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಹೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ 97 ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೆರಬಲ್ಲುದು ಕಲ್ಲು ಹಾವು (ಎಕಿಸ್ ಕ್ಯಾರಿನೇಟಸ್) ಮಂಡಲದ ಹಾವಿನ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ; ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿದೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಬಾಣದ ಗುರುತಿನಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ದೇಹ ಬಣ್ಣ ಬೂದುಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ತಳಭಾಗ ಬಿಳುಪು. ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಅಲೆಅಲೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಂತಿರುವ ಎರಡು ರೇಖೆಗಳು ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಲಿನವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಕೂಡ ಮರಿಗಳನ್ನು ಈನತಕ್ಕ ಹಾವು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹಸುರು ಮಂಡಲದ ಹಾವು (ಟ್ರೈ ಮೆರೆಸುರಸ್ ಗ್ರಾಮಿನೆಯಸ್) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಅಥವಾ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸರೆ ಪಡೆದು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಮರಿಗಳನ್ನು ಈನುತ್ತದೆ. ಟ್ರೈಮೆರೆಸುರಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅದರ ಇತರ ಮೂರು (ಮ್ಯಾಕ್ರೊಲೆಪಿಸ್, ಮಲಬಾರಿಕಸ್, ಸ್ಟ್ರಿಗೇಟಸ್) ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವ ಗೂನು ಮೂಗಿನ ಮಂಡಲದ ಹಾವು (ಆನ್ಸಿಸ್ಟ್ರೊಡಾನ್ ಹಿಪ್ನಾಲೆ) ಕೂಡ ವಿಷಪೂರಿತ ಹಾವು.

ಅಂಫಿಬಿಯ ವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಪ್ಪೆ, ನೆಲಗಪ್ಪೆ, ಹಿತ್ತಲಮಂಡಲ, ರಾನಹೈಲ, ನನ್ನೊಬಟ್ರಾಕಸ್, ಫಿಲೋಟಸ್, ರಾಮನೆಲ್ಲ. ಮೈಕ್ರೊಹೈಲ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯ ಕಪ್ಪೆಗಳೂ ಬ್ಯೂಫೋ, ಯೂಪರೂಡಾನ್ ಮೊದಲಾದ ನೆಲಗಪ್ಪೆಯ ಜಾತಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲದ ಭೂ ಜಲಚರಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಹಿತ್ತಲ ಮಂಡಲ (ಇಕ್ತಿಯೋಫಿಸ್ ಗ್ಲೂಟಿನೋಸಸ್). ಇದು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಗೊಂಚಲಿನ ಸುತ್ತ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಸುರುಳಿಯಂತೆ ಸುತ್ತಿ ಸಂತಾನ ಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಮೀನಿನ ಸಂಪತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ನಾನಾ ತೆರದ ಮೀನುಗಳು ಕಡಲು, ನದಿ, ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಸಿಹಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರಿಯ ಎಲುಬು ಮೀನುಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ, ಕಡಲಿನ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎಲುಬು ಮತ್ತು ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಮೀನುಗಳೆರಡೂ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಡಲಿನ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಮೀನುಗಳು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಮರಿಗಳನ್ನೇ ಹೆರುವಂಥ ಸೊರಮೀನು ಅಥವಾ ಚಾಟೇಮೀನು (ಸ್ಕೋಲಿಯೋಡಾನ್), ಕೊಡತಿಮೀನು (ಲೈಗೋನಬ್ಲಾಕಿ) ಮತ್ತು ಹುಲಿಮೀನು (ಸ್ಟೀಗೋಸ್ಟೋಮ) ಮೊದಲಾದುವೂ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುವಂಥ ಚಿಟ್ಟೆಮೀನು (ರೇ ಫಿಷ್), ನೀರುಮಂದಿ ಮೀನು (ಸ್ಕೇಟ್), ಗರಗಸ ಮೀನು (ಪ್ರಿಸ್ಟಿಸ್) ಮುಂತಾದವೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವುಗಳ ಈಲಿಯಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲುಬು ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಇವು – ಮ್ಯಾಕರಲ್, ಬೈಗೆ ಅಥವಾ ಬೂತಾಯಿ (ಸಾರ್ಡಿನ್), ಬಂಗಡ (ಸ್ಕ್ಯಾಂಬರ್ ಮೈಕ್ರೋಲೆಪಿಡೋಟಸ್) ಥೇಡೆ (ಈರಿಯಸ್ ಡಸ್ಸುಮಿಯರಿ), ದೊರಸ್ (ಕೈರೋ ಸೆಂಟ್ರಸ್ ದೊರಸ್) ಮಲೆಟ್, ಪಾಂಫ್ರೆಟ್ (ಸ್ಟ್ರನೇಟಿಯಸ್), ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಾವು ಮೀನು (ಓಫಿಕ್ತಿಸ್ ಬೋರೊ) ಮತ್ತು ಟ್ಯೂನ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲುರುಚಿಯಾದ ಮೀನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಮ್ಯಾಕರಲ್, ಬೈಗೆ, ಬಂಗಡ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಬೆಸ್ತರು ಮಾರಿ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಬೀಸಿ ರಾಶಿಗಟ್ಟಲೆಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಡಲು ಮೀನುಗಳೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಉಪ್ಪು ನೀರಿಗೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ನದೀಮುಖಜ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು.

ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಇವು– ಕಾರ್ಪ್, ಕಟ್ಲ ಮೀನು (ಕಾಟ್ಲ ಕಾಟ್ಲ), ರೋಹಮೀನು ಅಥವಾ ಮಂಡಕಾರ್ಲು (ಲೇಬಿಯೋ ರೋಹಿತ), ಕೆಮ್ಮೀನು (ಲೇಬಿಯೊ ಫಿಂಬ್ರಿಯೇಟಸ್), ಕುರಿಮೀನು (ಲೇ. ಕಾಲ್ಬಸ್), ಕಮ್ಮಚ್ಚಲು (ಲೇ. ಕಲ್ಬಾಸು), ಮಷೀರ್ ಮೀನು (ಬಾರ್ಬಸ್), ಕನ್ನಡಿ ಮೀನು (ಮಿರರ್ ಕಾರ್ಪ್), ಗೆಂಡೆಮೀನು (ಪಂಕ್ಟಿಯಸ್ ಕರ್ನಾಟಿಕಸ್), ಕೂರಲು ಮೀನು (ಪಂ. ಡೂಬಿಯಸ್) ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಝರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಮೀನು (ಸಿರಿನ ರೇಬ ಮತ್ತು ಸುರಾಯಿ ಅಥವಾ ಮೃಗಾಲಮೀನು (ಸಿ. ಮೃಗಾಲ) ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಮೀಸೆ ಮೀನು (ಕ್ಯಾಟ್ ಫಿಷ್), ಬಾಳೆಮೀನು (ವಲಾಗೊ ಅಟ್ಟು), ಕೆತ್ತಲು ಮೀನು (ಮಿಸ್ಟಸ್ ಜಾತಿ) ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಮೀನುಗಳೂ ಚೇಳುಮೀನು (ಹೆಟರೋ ನ್ಯೂಸ್ಟಸ್ ಫಾಸಿಲಿಸ್), ಆಣಿ ಮೀನು (ಕ್ಲೇರಿಯಸ್ ಜಾತಿ) ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಮೀನುಗಳೂ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಮೀನುಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಅನುಷಂಗಿಕ ಶ್ವಸನಾಂಗಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗಾಳಿಯನ್ನೇ ನೇರವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಬಲ್ಲವು. ಹರಿಯುವ ನದಿ ತೊರೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲೂ ಜೀವಿಸುವ ಮೀನುಗಳೂ ಇವೆ; ಚೌಲುಮೀನು (ಚಾನಾ ಮರೂಲಿಯಸ್), ಕೊರವಮೀನು (ಚಾ. ಸ್ಟ್ರಯೇಟಸ್) ಕುಚ್ಚುಮೀನು (ಚಾ. ಗೌಡ), ಹೂವುಮೀನು (ಚಾ. ಪಂಕ್ಟೇಟಸ್), ಹಾವು ಮೀನು (ಮಸ್ಟಸೆಂಬ್ಲಸ್ ಪಂಕಾಲಸ್), ಚಪ್ಪಲುಮೀನು (ನೋಟಾಪ್ಟೆರಸ್), ಬೆಳಚಿಮೀನು (ಚೇಲ), ಅಗಸಗಿತ್ತಿಮೀನು (ಬಾರಿಲಿಯಸ್)– ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಬಗೆಯವು ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುವಾದರೂ ಕಾರ್ಪ್, ಮೀಸೆ ಮೀನು, ಬಾಳೆಮೀನು, ಗೆಂಡೆಮೀನು, ಔಲುಮೀನು, ಹಾವುಮೀನು, ಮಷೀರ್‌ಮೀನು ಬಲುರುಚಿಯಾದ ಮೀನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಅಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಪ್ರೋಟೋಜೋವ ವಂಶದ ಅಮೀಬ ಯೋಗ್ಲಿನ, ಪ್ಯಾರಮೀಸಿಯಂ, ವೊರ್ಟಿಸೆಲ, ಯುಪ್ಲಾಟಿಸ್, ಸ್ಪೈಲೋನಿಕಿಯ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಜೀವಜಾತಿಗಳು ಕೆರೆಕೊಳ ಮೊದಲಾದ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಲೇರಿಯ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ಲಾಸ್ಮೋಡಿಯಂ ಜಾತಿಯ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇತರ ಜೀವಿಗಳ ದೇಹಗಳ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳಾಗಿರುವ ಎಂಟಿಮೀಬ ಉಪಲೈನ, ಬ್ಯಾಲು ಟೀಡಿಯಂ, ನಿಕ್ಟೋತೀರಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳಿಗೆ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಯಾದ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಏಕಕೋಶಿಕ ಜೀವಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಸ್ಪಂಜು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸೀಲೆಂಟರೇಟ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರ ಕೆರೆಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜೀವಿಗಳು ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಬಂಡೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಡಲ ಹೂಗಳು (ಸೀ ಅನಿಮೋನು) ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿವೆ. ನದಿಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಲ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೆಲ್ಲಿಫಿಷ್ ಅಥವಾ ಅಂಬಲಿ ಮೀನುಗಳು ತೇಲುತ್ತಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಶ್ಯ.ಅಲ್ಲಿಯ ಆಸುಪಾಸು ಜನರು ಇದನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಸಿಂಬಳ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಚಪ್ಪಟೆ ದೇಹದ ಪ್ರಾಣಿಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಜೌಗುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹರಿದಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳಾದ ಲಾಡಿಹುಳುಗಳೂ ಪಕ್ಷಿ, ಸ್ತನಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಕರುಳಿನಲ್ಲೂ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕೋಲಾರ, ತುಮಕೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕುರಿಗಳ ಯಕೃತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ದುಂಡುಹುಳುಗಳ ವಂಶದ ಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳು. ಆನೆಕಾಲು ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ದುಂಡುಹುಳು ಕಡಲು ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 90–95 ಜನರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳು, ಗುದದ ಹುಳುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನಾರುಹುಣ್ಣಿನ ರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಡ್ರಾಕಂಕ್ಯುಲಸ್ ಮೆಡಿನೆನ್ಸಿಸ್ ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಇದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಮತ್ತು ಇತರ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರತಂತ್ರವಾಗಿರುವ ದುಂಡುಹುಳುಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ.

ವಲಯವಂತವಂಶದ ಹುಳುಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಕಡಲಿನಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿಸ್ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳು ಕಡಲ ತೀರದ ಬಂಡೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. 10–15 ಬಗೆಯ ಎರೆಹುಳುಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಭೂನಾಗವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪರತಂತ್ರವಾಗಿ ಜೀವಿಸುವ ಜಿಗಣೆಗಳು ನಾಡಿನ ಹಲವೆಡೆ ದೊರೆತರೂ ಮಲೆನಾಡಿನ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಅಧಿಕ. ಇವಕ್ಕೆ ಕಶೇರುಕಗಳ ರಕ್ತವೇ ಆಹಾರ. ಹಲವಾರು ಜಾತಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಜಿಗಣೆಗಳು ಮೃದ್ವಂಗಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಅಪರಿಮಿತ. ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನದಿ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಪೈಲಜಾತಿಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಬಗೆಯ ಬಸವನ ಹುಳುಗಳು ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರು ಮಂಡ್ಯ ತುಮಕೂರು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಕೈಟಾನ್ ಎಂಬ ಮೃದ್ವಂಗಿ ಕಡಲ

ಬಂಡೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಶಂಖ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿವೆ. ಬೆಸ್ತರ ಬಲೆಗೆ ಲಾಲಿಗೊ ಸೆಪಿಯ ಮೊದಲಾದ ಶಿರಪಾದಿಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸೆಪಿಯಗಳನ್ನು ಕಡಲ ತೀರದ ಜನರು ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಕಂಟಕಚರ್ಮಿಗಳು, ಕಡಲತೀರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತ. ಮುಳ್ಳುಗೊಂಡೆ (ಸೀ ಅರ್ಚಿನ್) ಮತ್ತು ಪೆಡಸುನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ (ಬ್ರಿಟಲ್‌ಸ್ಟಾರ್) ನಕ್ಷತ್ರಮೀನುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜಾತಿಯ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕಡಲ ಸೌತೆ, ಕಡಲ ಲಿಲ್ಲಿಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಂಧಿಪದಿ ವಂಶದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ ; ಮತ್ತು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಿಗಡಿ ಚಿಟ್ಟಿ, ಬೆಣಸ, ನಳ್ಳಿ, ಏಡಿ ಮೊದಲಾದವು ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆಹಾರ. ಕೀಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ದವಸಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಾಗುವಳಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಉಪದ್ರವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕೀಟಗಳಿವೆ. ಮಲೇರಿಯ, ಆನೆಕಾಲು ರೋಗ ಮೊದಲಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಹರಡುವ ಸೊಳ್ಳೆಗಳಿವೆ. ಮಿಡತೆ, ಮೊರವ, ಚಿಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಪತಂಗ, ಕೊಡತಿ ಹುಳು, ಜೀರುಂಡೆ ಮೊದಲಾದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಉಪಕಾರಿಗಳಾದ ಜೇನುನೊಣ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆಹುಳು ಕೀಟವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಮೈಸೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ನಂಜನಗೂಡು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ರಾಮನಗರ ಮೊದಲಾದ ಮುಖ್ಯ ಊರುಗಳ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಸುಪಾಸು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಜನರು ಸಾಕಿ ಲಾಭ ಪಡೆದರೆ, ಕೊಡಗು, ಶಿವಮೊಗ್ಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಿಶಾಚಾರಿಗಳಾದ ಜರಿ ಅಥವಾ ಶತಪದಿ (ಸ್ಕೊಲೋಪೆಂಡ್ರ) ಮನೆ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ, ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೇವವಾಗಿರುವ ಶೀತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾವಿರಕಾಲು ಅಥವಾ ಚಿಗಟೆಗಳು ಬಯಲು ಜೀವಿಗಳು; ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವು; ಮತ್ತು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಉಂಡೆಯಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವು. ಉಣ್ಣೆ ಚಿಗಟಗಳು ನಾಯಿ ಹಸು ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ತನಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವ ಜೀವಿಗಳು. ಜೇಡರಹುಳುಗಳ ಜೀವಜಾತಿಗಳಂತೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನೀಳಗಾಲಿನಗೋರ್ಕ ಹಾರ್ವೆಸ್ಟ್‌ಮ್ಯಾನ್ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಮಂದೆಗೂಡಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಬತ್ತ ಕಬ್ಬು ಮೊದಲಾದ ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಚೇಳುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟೆ ಚೇಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇವು ಚೇಳಿನಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಉದರ ಚಿಕ್ಕದು. ಕೊಂಡಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದೆ.

(ಬಿ.ಎನ್.ಬಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತೆಂಬ ವಾದವಿದೆ. ಅನಂತರ ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿದರೂ ಅವರೂ

ಸೋಮನಾಥಪುರದ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ

ಕದಂಬರೂ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಆ ಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲಿಸಿ, ಬೌದ್ಧರ ವರ್ಚಸ್ಸು ನಶಿಸಿತು. ಆದರೂ ಕೆಲಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ– ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸನ್ನತಿ **(ನೋಡಿ– ಸನ್ನತಿ)**, ಬನವಾಸಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ–ಅವರ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದಿತು. 1065ರಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ತಾರಾಭಗವತಿಯ ಮಂದಿರದ ತಾರಾಮೂರ್ತಿ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತೆಯಾಗಿ ಬಹಳ ಸುಂದರಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು. ಗಂಗ, ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಅಮೋಘವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಆದರೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರಕಿದುದು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ. ಗಂಗ, ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ವರ್ಧಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಈ ಕಲೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಲಂಕರಣ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಕುಸುರಿ ನಕಾಶೆ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳ ನೈಜತೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಅತ್ಯಮೋಘವಾಗಿವೆ. ಅನಂತರ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಯಗಾರಿಕೆ ಕಂಡು ಬರದಿದ್ದರೂ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರರ, ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಪುರಾಣದೃಶ್ಯಗಳ ಚಿತ್ರಣಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಘನತೆ ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಸುತ್ತವೆ. ಇಕ್ಕೇರಿ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದರೂ ಅವು ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಗರುಡ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಶಿಲ್ಪವೆಂದರೆ ಬನವಾಸಿಯ **(ನೋಡಿ– ಬನವಾಸಿ)** ಮಧುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಯಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿಟ್ಟಿರುವ ನಾಗಶಿಲ್ಪ. ಇದು ಕ್ರಿ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸ ಬಹುದಾದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ವೊಂದು ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತದ ಬಳಿ ಇದೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ 1 ರಿಂದ 3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದಾದ ಶಾಸನ ಗಳಿವೆ. ಅಮರಾವತಿ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಕೊಂಡಗಳ ಶೈಲಿಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಆದಿಕಾಲದ ಕದಂಬ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಾವುವೂ ಈವರೆಗೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಗೊಮ್ಮಟಮೂರ್ತಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದುದು. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಬಹುದಾದ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಬಸದಿಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ, ಪದ್ಮಾವತಿ, ಕೂಷ್ಮಾಂಡಿನಿ, ಧರಣೀಂದ್ರ ಯಕ್ಷ, ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಮುಂತಾದುವೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕೂಗೆಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಂಬದ ಬ್ರಹ್ಮ, ತ್ಯಾಗದಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಂಬದ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟದ ಗೊಮ್ಮಟಮೂರ್ತಿ 983ರಲ್ಲಿ ಗಂಗರಸ ರಾಚಮಲ್ಲನ (974–99) ಮಂತ್ರಿ ಚಾವುಂಡರಾಯನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. 58 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಏಕಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಮ್ಯತೆಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕೆತ್ತದೆ ಹುತ್ತದಾಕಾರವಾಗಿ ಉಳಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಹಾವುಗಳು ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಎದೆ ಭುಜ ಮತ್ತು ನೀಳವಾಗಿ ಇಳಿಬಿದ್ದಿರುವ ತೋಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಭವ್ಯ ಬೆತ್ತಲೆಮೂರ್ತಿಯ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಮಾಧವೀಲತೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಏಕಶಿಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಿರಿದಾದ ಈ ಅಪೂರ್ವ ಮಹಾಮೂರ್ತಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವಿಶೇಷ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರಗಳಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರ್‍ಯಾಮ್ಸೆಸ್ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಮೂರ್ತಿಯ ಮುಗುಳ್ನಗೆಯ ಪ್ರಸನ್ನ ಮುಖ ಮುದ್ರೆ, ಗುಂಗುರು ತಲೆಕೂದಲು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಜೈನತತ್ತ್ವಗಳಾದ ತ್ಯಾಗ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪ ಎತ್ತಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಭೂತುಗನ ಕಾಲದ (950) ಆತಕೂರುಶಾಸನದ ಮೇಲಿರುವ ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಹಂದಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ನೈಜವಾಗಿಯೂ ದೊಡ್ಡಹುಂಡಿ ಶಾಸನದ ಮೇಲಿರುವ ನೀತಿಮಾರ್ಗನ ಸಾವಿನ

ಶಿಲ್ಪಕರುಣರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ (**ನೋಡಿ– ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ**) ಮಠದ 2 ಅಡಿಗಳೆತ್ತರದ ಕಂಚಿನ ಜಿನಮೂರ್ತಿ ಗಂಗರಾಜ ಮಾರಸಿಂಹನ ಸೋದರಿ ಕುಂದಣ ಸೋಮಿದೇವಿಯ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗಂಗಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಬದಹಳ್ಳಿ (**ನೋಡಿ– ಕಂಬದಹಳ್ಳಿ**) ಆದಿನಾಥ ಬಸದಿ, ನಂದಿಯ ಭೋಗ ನಂದೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ನರಸಮಂಗಲದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಲ್ಪಸಂಪ್ರದಾಯ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬಾದಾಮಿ (**ನೋಡಿ– ಬಾದಾಮಿ**) ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಮಣೀಯವಾಗಿವೆ. 1ನೆಯ ಗುಹೆಯ 18 ಕೈಗಳ ನಟರಾಜ, 2' 2" ಎತ್ತರ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಗಂಧರ್ವರು ಮನುಷ್ಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ 5 ಹೆಡೆಗಳುಳ್ಳ ಸುರುಳಿಯಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ನಾಗ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ 2ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿನ ಭವ್ಯ ಭೂವರಾಹ, ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬನನ್ನು ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ 3ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿನ 11 ಅಡಿಗಳೆತ್ತರದ ನರಸಿಂಹ, ಹರಿಹರ, ಆಸನಸ್ಥ ವಿಷ್ಣುಶಿಲ್ಪಗಳೂ, 4ನೆಯ ಗುಹೆಯ ಪದ್ಮಾವತಿ, ಆದಿನಾಥ ಮತ್ತು ಮಾಧವೀಲತೆಗಳಿಂದ ಆವೃತನಾದ ಗೊಮ್ಮಟಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಸುಂದರಕೃತಿಗಳು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಲಾದೇಗುಲವೆನಿಸಿದ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ (**ನೋಡಿ– ಐಹೊಳೆ**) ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವನ ಅನೇಕ ಅವತಾರಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. 2 ರಿಂದ 18 ಕೈಗಳಿರುವ ನಟರಾಜ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಗೋವರ್ಧನಧಾರಿಕೃಷ್ಣ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗವತ, ಹರಿವಂಶಗಳ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿಯರ ಕಲ್ಯಾಣ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಜೀವಂತ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಮುಖ, ತುಂಬುಗಲ್ಲ, ಚೈತನ್ಯ ಭರಿತ ಮುಖಭಾವಗಳಿಂದ ಇವನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಪಲ್ಲವ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲಾಕೇಂದ್ರವಾದ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ (**ನೋಡಿ– ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು**) ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸದೃಢವಾಗಿಯೂ ಸ್ಫುಟವಾಗಿಯೂ ನಾಜೂಕಾಗಿಯೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ತ್ರೈಲೋಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಶಿವ, ನಾಗ ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತ ಪರ್ಸಿ ಬ್ರೌನ್ ಕಟ್ಟಡ ಶೈಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಮೋಘವೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ದೇವ ದೇವಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೃತ್ಯ ಸರಸ್ವತಿ

ನರ್ತಕಿ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಆ ಕಾಲದ ಮಹೋನ್ನತ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಎಲ್ಲೋರದ (**ನೋಡಿ– ಎಲ್ಲೋರ**) ಕೈಲಾಸನಾಥ ಮಂದಿರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಶೈವ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಹರಿಹರ, ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ ಮತ್ತು ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿಯರು ಪಗಡೆಯಾಡುವ, ರಾವಣನು ಕೈಲಾಸವೆತ್ತುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸವನ್ನೇ ಎತ್ತಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಆವೇಶಭರಿತ ರಾವಣ, ಭಯಗ್ರಸ್ತ ಪರ್ವತವಾಸಿಗಳು, ನಿಶ್ಚಲ ಶಾಂತಿಪೂರ್ಣ ಶಿವ ಇವುಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಅಮೋಘವಾಗಿವೆ. ಮಾಮಲ್ಲಪುರದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಜೈನ ಗುಹೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ.

ನೃತ್ಯ ಗಣಪತಿ

ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದರೆ ಬೊಂಬಾಯಿ ಬಳಿಯ ಎಲಿಫೆಂಟ (**ನೋಡಿ– ಎಲಿಫೆಂಟ್**) ದ್ವೀಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಗುಹಾಂತರದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಹತ್ತು ಶಿವನ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದ್ವಾರದ ಎದುರಿರುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಅಮೋಘವಾದುದು; ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಮಹಾದೇವ. ಎರಾಡದಲ್ಲಿ ಅಘೋರ ಭೈರವ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತ ಉಮೆಯ ಮುಖಗಳಿರುವ ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಐದು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ (ಕಾಲ 1060). ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಇವು ತಳಹದಿಯೆಂದು ಪಿ. ವೆಂಕೋಬರಾಯರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರ, ನಾಗಕನ್ಯೆಯರು, ನರ್ತಕಿಯರು ಮತ್ತು ಪಂಚತಂತ್ರದ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಾಗಿಲುವಾಡಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಲೊಕ್ಕುಂಡಿಯ ಕಾಶೀವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಇಟಗಿಯ (**ನೋಡಿ– ಇಟಗಿ**) ಮಹಾದೇವ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕುರುವತ್ತಿ ದೇವಾಲಯದ ಮದನಿಕೆ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮೋಹಕವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗೋಪುರದಲ್ಲಿನ ಕಪಿಗಳ ಗುಂಪು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಗಂಡಭೇರುಂಡ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಧಮಾನವ, ಅರ್ಧ ಪಕ್ಷಿಯಾಕಾರದ ಗಂಡಭೇರುಂಡ ವಿಗ್ರಹ ನೈಜ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ ಅತ್ಯುಚ್ಚಶೃಂಗ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇವರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ನಯವಾದ ಬಳಪಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವರ್ಣನಾತೀತವಾದುವೆಂದೂ ಬೆಂಜಮಿನ್ ರೋಲಂಡ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 80ಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲದ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಲೂರು (**ನೋಡಿ– ಬೇಲೂರು**), ಹಳೇಬೀಡು (**ನೋಡಿ– ಹಳೇಬೀಡು**), ಸೋಮನಾಥಪುರ (**ನೋಡಿ– ಸೋಮನಾಥಪುರ**) ಮಂದಿರಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದುವು. ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿರುವ ಹಳೇಬೀಡಿನ ಕೆತ್ತನೆ, ಜೀವಚಿತ ಸೌಂದರ್ಯಖನಿಗಳೆನಿಸಿರುವ ಬೇಲೂರಿನ ಶಿಲಾಬಾಲಿಕೆಯರು, ದೇವದೇವಿಯರ, ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳ ಹೂ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕ ರೂವಾರಿಗಳ ದಿವ್ಯಕೌಶಲದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿರುವ ನೂರಾರು ಆನೆಗಳು ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ, ನೈಜ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿರುವ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಣಿ, ನಾಟ್ಯ ಪ್ರವೀಣೆ ಶಾಂತಲೆಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳೆನಿಸಿರುವ, ಅಥವಾ ನಾಟ್ಯ ಮೋಹಿನಿಯ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಾಗಿರಬಹುದಾದ ಶಿಲಾಬಾಲಿಕೆಯರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮಾನವ ಕೈಚಳಕದ ಅನುಪಮ ಕೃತಿಗಳು. ಪರ್ಸಿಬ್ರೌನ್ ಹೊಯ್ಸಳ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ವಯಿಕ ಕಲಾರೀತಿಯೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮಂದಿರಗಳ ನವರಂಗಗಳ ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ಕಂಬ, ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೆತ್ತನೆ, ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಲಂಕರಣ ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದ ಜೈನಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಬಸ್ತಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವ, ಆದಿ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿನಾಥರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿದ್ದು, ಮೊದಲನೆಯದು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯದು

14 ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಮೂರೂ ಬಹಳ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ನಂಜನಗೂಡು (**ನೋಡಿ– ನಂಜನಗೂಡು**) ದೇವಾಲಯದ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟ ಗಣಪತಿ, ಹಳೇಬೀಡಿನ ನೃತ್ಯಸರಸ್ವತಿ, ನೃತ್ಯಗಣಪತಿ, ನುಗ್ಗಿಹಳ್ಳಿಯ (**ನೋಡಿ– ನುಗ್ಗಿಹಳ್ಳಿ**) ಗೋವರ್ಧನಧರ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಹಯಗ್ರೀವ– ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳು.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಹೊಸದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಭಿಜ್ಞರೊಬ್ಬರು ಹೇಳುವಂತೆ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ಮುಗಿತಾಯದಲ್ಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯಲ್ಲೂ ಹೊಯ್ಸಳಕಲೆ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲೂ ಘನತೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪಲ್ಲವಕಲೆ ಅಸಾದೃಶ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ನಯವಾದ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಭಾವ ನಿರೂಪಣದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಶಿಲ್ಪ ಅವನ್ನು ಮೀರಿಸುತ್ತವೆ. ಬೃಹದಾಕಾರದ 22 ಅಡಿಗಳ ಏಕಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿ ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಹನುಮಂತನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಂಪಿಯ (**ನೋಡಿ– ಹಂಪೆ**) ಹಜಾರ ರಾಮಸ್ವಾಮಿಯ ಅಂಗಳದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ರಾಮಾಯಣ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜೀವಂತ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿ ಸುಂದರ ಕೃತಿಗಳು. ವಿಠಲ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖಮಂಟಪದ ಜಗತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಪುಲ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ, ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾಲದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಣ್ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊರಗಿದ್ದರೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ತಾಡಪತ್ರಿ, ಲೇಪಾಕ್ಷಿ (**ನೋಡಿ– ಲೇಪಾಕ್ಷಿ**) ವಿರಿಂಚಿ ಪುರಗಳ ಶಿಲ್ಪವೈಭವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತಾಡಪತ್ರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆಂದು ಜೇಮ್ಸ್ ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಾರ್ಕಳದ (**ನೋಡಿ– ಕಾರ್ಕಳ**) ವೇಣೂರಿನ ಗೊಮ್ಮಟ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರಮಣರ ಗುಡ್ಡದ ಗೊಮ್ಮಟ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಜೈನಶಿಲ್ಪದ ಸುಂದರ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಇಕ್ಕೇರಿ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಛಾಯೆಯಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವೀರಭದ್ರ ಮಂದಿರದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಆಲಂಕಾರಿಕ ನೃತ್ಯಕಾರ, ಸಂಗೀತಕಾರರ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಯಕ್ಷ–ಯಕ್ಷಿಯರ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಹಂಸ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಿಂದ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಹೊಸ ರೂಪುರೇಖೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಶೃಂಗೇರಿಯ (**ನೋಡಿ– ಶೃಂಗೇರಿ**) ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ (1356), ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪುರದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ (1420) ಗುಡಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯವಂತೂ ಪ್ರತಿಮಾಗೃಹವೆಂದು ಕರೆಯಲರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದೇವವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಪೌರಾಣಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಉನ್ನತ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆವನಿಯ (**ನೋಡಿ– ಆವನಿ**) ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸುಂದರ ಕೃತಿಗಳು. 1560ರ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಸಾಗರದ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗುಡಿಯ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿ ಆರಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ದೇವತೆ, ಮುನಿ, ಗೋಪಗೋಪಿಯರು ಮತ್ತು ಹಸುಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ಬಹಳ ಸುಂದರ ಕೃತಿ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತೆರಕಣಾಂಬಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿರುವ ದೇವತಾವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರ್ಹುತ್ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳ ವಿಷ್ಣುಮೂರ್ತಿ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಈ ಕಾಲದ (1664) ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ 11 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಬಸವ ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದ ಸುಂದರ ಕೃತಿ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಯ ಪರವಾಸುದೇವ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಶೈವಪುರಾತನರ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಾಲು, ಭಕ್ತರ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಗಳು. ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಕಾಣಿಕೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಈಚಿನ ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ವಿನ್ಸೆಂಟ್. ಎ. ಸ್ಮಿತ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂತತಿಯೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಧುನಿಕ ಅನುಕರಣೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ : ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಚಾರಿತ್ರಿಕಯುಗದ ಆರಂಭಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಾನಾ ಅರಸುತನಗಳೂ ಶ್ರೀಮಂತ ವಂಶಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನಾಡು ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಸಂಪತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆದದ್ದು. ವಿವಿಧ ರಾಜವಂಶಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಕಲೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೌರ್ಯರ ಮತ್ತು ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದದ್ದಾದರೂ ಯಾವಾಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಖಚಿತ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಅಶೋಕನ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ ಅವು ನಾಶವಾಗಿರಬಹುದು. ಅಶೋಕನ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರವಿದ್ದ ಮಾಸ್ಕಿಯಂಥ

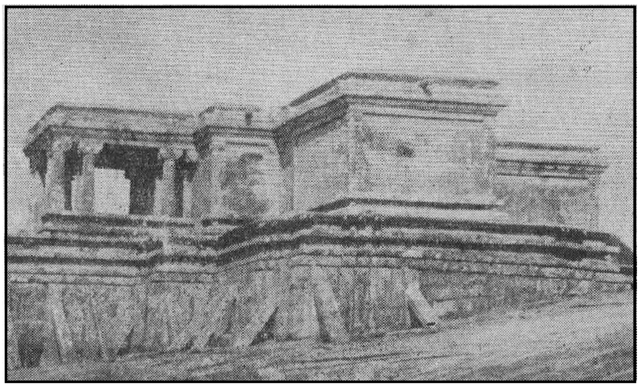

ಆದಿನಾಥ ಬಸದಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ

ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇಸಿಲದಲ್ಲಿ (ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ–ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ) ವೀಲರ್ ನಡೆಸಿದ ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶಿಥಿಲವಾದ, ಇಟ್ಟಿಗೆಯ, ಬೌದ್ಧ ಕಟ್ಟಡವೊಂದು ಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿತು (**ನೋಡಿ– ಇಸಿಲ**).

ಸಾತವಾಹನರ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಅಪೂರ್ವವೇ. ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ (ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ) ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೂ ಸಾತವಾಹನ ಕಾಲದ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ (16" x 10" x 13") ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದುವು. ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಚಿತ್ತಾಪುರ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಂದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸನ್ನತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನ ಕಾಲದ ಬೌದ್ಧಸ್ತೂಪಗಳ ಆಯಕ ಕಂಬಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ತೂಪಗಳ ಮೇಲೆ ಜೋಡಿಸಿದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾತವಾಹನ ಕಾಲದ ಲಿಪಿಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 1ರಿಂದ 3ನೇ ಶತಮಾನ. ಶಿಲ್ಪದ ರೀತಿ ಅಮರಾವತಿ ಮತ್ತು ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡದವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ನಡೆದ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಲಾಳಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ (ಗಜಪೃಷ್ಠಾಕೃತಿ) ಎರಡು ದೇವಗೃಹಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೊಂದರಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಲಯಗಳಿದ್ದು ಈ ವಲಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇಕ್ಕಾಟ್ಟಾದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗ(?)ವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೊಂದರ ನಕ್ಷೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದು ಮುಂದುಗಡೆ ಆಯಾಕಾರದ ಕೊಠಡಿಗಳೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎತ್ತರದ ಜಗತಿಯೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗತಿ ಲಾಳಾಕಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಡವೂ ಅದೇ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಮಾರು ಐದಡಿಗಳ ದಪ್ಪದ ಗೋಡೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸುಭದ್ರತೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕದಂಬರ ಕಾಲ: ಕದಂಬರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ಹಲಸಿ. ಕದಂಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮುತ್ತು ಸುಕನಾಸಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಮೋರೆಸ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ.

5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಾಲಗುಂದದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಅದು 450ಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನದು. ಅದರ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಕದಂಬ ಮೃಗೇಶವರ್ಮನ ರಾಣಿ ಪ್ರಭಾವತಿಯ ಶಾಸನವಿದೆ. ಹಲಸಿಯ ಜಿನದೇವಾಲಯವೂ ಮೃಗೇಶವರ್ಮನ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಫ್ಲೀಟ್ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಹಲಸಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಲ್ಲಿ ಕದಂಬರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಮುಂದಿನ ಹಂತವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಎಂಟು ಮುಖಗಳುಳ್ಳ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಮಂಟಪವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕ್ರಮೇಣ ಚಿಕ್ಕದಾಗುವ, ಸಮತಲ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶಿಖರ ಕದಂಬ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದನ್ನು ಯಲವಟ್ಟಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ದೊಡ್ಡ ಗದ್ದವಳ್ಳಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಾಲಯ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

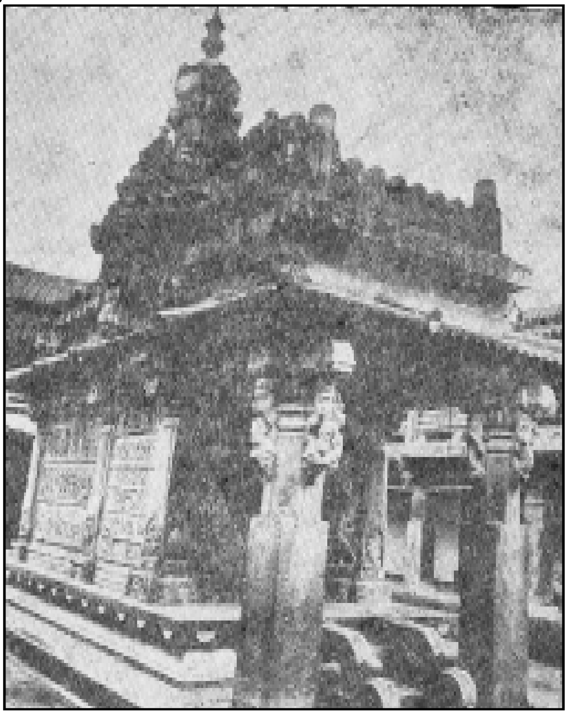

ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ

ಗಂಗರ ಕಾಲ: ಗಂಗರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತಲಕಾಡಿನ ಮುರಳುಗುಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿರಬಹುದು. ಗಂಗರ ಕಂಬಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸೊಗಸಾದುವು. ಇವು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಘನಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚೂಪಾಗಿದ್ದು ಬೋದಿಗೆಯ ಕೆಳಗಡೆ ಚಕ್ರದ ಆಕೃತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಅರ್ಕೇಶ್ವರ, ಮರಳೇಶ್ವರ, ಪಾತಾಳೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳು 8ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಗಂಗ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ಬಸದಿ ಶಿವಮಾರನಿಂದ 800ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಚಾವುಂಡರಾಯ ಬಸದಿ ಚಾವುಂಡರಾಯನಿಂದ 982ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹದ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಹೆಸರು ತಿಳಿಯದು. ಈ ಶಿಲ್ಪ ಸುಮಾರು ಅರುವತ್ತು ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪಾದದ ಹತ್ತಿರದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಗಂಗ ಕಾಲದ ಶಾಸನ ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಚಾವುಂಡರಾಯ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಚಾವುಂಡರಾಯ ಗಂಗರಸ ರಾಚಮಲ್ಲನ (974–84) ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ. 978ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಾವುಂಡರಾಯಪುರಾಣ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಮಾಡಿದ ಹಲವಾರು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇದರ ಕಾಲ 978ರ ಅನಂತರವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. **(ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ)**

ಬಾಣಸಂದ್ರದ ಬಳಿಯ ಅರಳಗುಪ್ಪೆಯ **(ನೋಡಿ– ಅರಳಗುಪ್ಪೆ)** ಪಂಚಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗಂಗ ಶೈಲಿಯ ಕಂಬಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಆ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯ ರಾಚಮಲ್ಲ ಪೆರ್ಮಾನಡಿಯ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೀರಗಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದುದು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ನವರಂಗದ ಕಂಬಗಳು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿದ ಶಿವನನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದುವು.

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಂಬದಹಳ್ಳಿ **(ನೋಡಿ)** ಕರ್ನಾಟಕ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತವಾದುದು. ಅಲ್ಲಿ 900ರ ಸುಮಾರಿನ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿನಾಥ ಬಸದಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರ ಶಿಖರ ನಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಭೋಗ ನಂದೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ನರಸಮಂಗಲದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಗಂಗ ಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಬದಹಳ್ಳಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮೇಲಿರಬಹುದೆಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆ.

ಚಳುಕ್ಯರ ಕಾಲ : ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರು ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. 1ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೇಶ (6ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಬಾದಾಮಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು 1ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ನಾಲ್ಕು ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವನದು, ಒಂದು ಜಿನನದು, ಎರಡು ವಿಷ್ಣುವಿನವು. 3ನೆಯ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೇಶನ ಶಾಸನವಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವರಾಂಡ, ಒಳಾಂಗಣ ಮತ್ತು ಚದರಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ಇವೆ.

ಐಹೊಳೆ **(ನೋಡಿ)** ಚಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ತೌರುಮನೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ 450 ರಿಂದ 650ರ ತನಕ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಚಳುಕ್ಯರ ಶಿಲ್ಪಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮರು 70 ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಕಾಲವಾದ ಅನಂತರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯರು ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಂಚಿಯ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿದರಷ್ಟೆ. ಕಂಚಿಯ ರಾಜಸಿಂಹೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೋಡಿ 2ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಪಲ್ಲವ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಒಯ್ದ. ಈ ರೀತಿ ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಚಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ನೆರವಾದವು. ಐಹೊಳೆಯಿಂದ 24 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ 650ರ ಅನಂತರ ಚಳುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವಾದ ಹಂತ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಲನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಾಶಿನಾಥ, ಪಾಪನಾಥ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ನಾಗರಶೈಲಿಗೂ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಗಳಗನಾಥ ಮೊದಲಾದವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದ್ರಾವಿಡಶೈಲಿಗೂ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ಪರ್ಸಿ ಬ್ರೌನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ನಾಗರ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಇವೆರಡು ಶೈಲಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ವೇಸರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಗಳೆರಡೂ ಮಿಳಿತವಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನೇ ವೇಸರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 1 ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯದ ಕುದುರೆಲಾಳಾಕಾರ (ಐಹೊಳೆಯ ದುರ್ಗಾ ದೇವಾಲಯ). 2 ಎರಡೂ ಕಡೆ ಬಾಗುಳ್ಳ ಶಿಖರ. 3 ಸಮತಲ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಖರ.

ಆದರೆ ಪಾಪನಾಥ ಮತ್ತು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪ್ರಭಾವಗಳೆರಡೂ ಇವೆ. ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ಲೋಕಮಹಾದೇವಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ

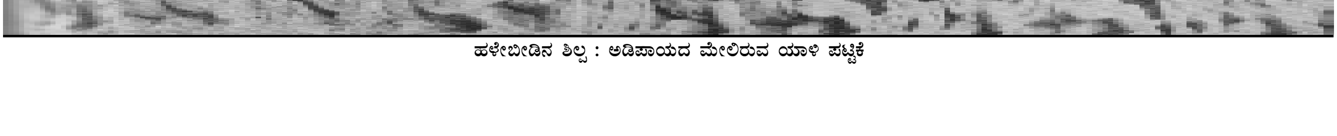

ಹಳೇಬೀಡಿನ ಶಿಲ್ಪ : ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲಿರುವ ಯಾಳಿ ಪಟ್ಟಿಕೆ

ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಆಕೆಯ ಸಹೋದರಿ ತ್ರೈಲೋಕ ಮಹಾದೇವಿ ತ್ರೈಲೋಕೇಶ್ವರ (ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ) ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.

ಲಾಡ್‌ಖಾನ್ ಶಿವಾಲಯ ಐಹೊಳೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪುರಾತನವಾದುದು. 450 ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮುಸಲ್ಮಾನನೊಬ್ಬ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಲಾಡ್‌ಖಾನ್ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕಲಶವನ್ನು ಒಂದು ಅಲಂಕಾರದ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಯಮುನಾ ದೇವಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಗುಪ್ತರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಕುರುಹಾದರೂ ಚಾಳುಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸು. 50 ಅಡಿ ಚದರದ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬರಲು ಗೋಡೆಯಲ್ಲೇ ಮಾಡಿರುವ ಜಾಲಂಧ್ರಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದಲೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದೇ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೊಂಟಿ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪವೂ ಕುಳ್ಳೂ ಆದ ಬೋದಿಗೆಗಳವರೆಗೂ ಚದರಾಕಾರವೂ ಆದ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳಿವೆ. ದುರ್ಗಾದೇವಾಲಯ ಐಹೊಳೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಸೊಗಸಾದ ಕಟ್ಟಡ. ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಗಳ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಕುದುರೆ ಲಾಳಾಕಾರದ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪಡಸಾಲೆ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂದರವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ. ಮೇಗುತಿ ಎಂಬ ಜೈನ ದೇವಾಲಯ 2ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (674) ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲ : ಎಲ್ಲೋರ ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕೈಲಾಸ ದೇವಾಲಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ 1ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಅದು ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರ ವಿನ್ಯಾಸ ಅಥೆನ್ಸ್‌ನ ಪಾರ್ಥೆನಾನ್ ಕಟ್ಟಡದಷ್ಟೇ ಆದರೂ ಅದರ ಒಂದೂವರೆಯಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕೈಲಾಸ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಅಟ್ಟಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಪ್ರಮೇಯ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಮಾನ್ಯಖೇಟದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಸಂಡೂರಿನ ದೇವಾಲಯ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದೂ ಅದರೊಳಗೆ ಮೂರನೆಯ ಇಂದ್ರನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆಯೆಂದೂ ಹರ್‌ಮನ್ ಗೊಯೆಟ್ಸ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ : ಇದು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತಾದರೂ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿತು. ಲಕ್ಕುಂಡಿಯ ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ಕುರುವತ್ತಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಇಟಗಿಯ ಮಹಾದೇವ– ಇವು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಬಹಳ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳು. ನಾಗಾವಾವಿಯಲ್ಲಿ (ನಾಗೈ) ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಮಧುಸೂಧನ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಟ್ಟಡ. ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಹೊಯ್ಸಳರಾಜರು ಚಾಳುಕ್ಯರಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಳಗಾಮಿ (ಬಳ್ಳಿಗಾವೆ) ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಕುಪ್ಪಗದ್ದೆ ಮತ್ತು ಅನವಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲ : ಚೋಳರ ಮೇಲಿನ ವಿಜಯಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಲೂರಿನ ವಿಜಯನಾರಾಯಣ (ಕೇಶವ) ಮತ್ತು ತಲಕಾಡಿನ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ವಿಜಯನಾರಾಯಣ ವಿಗ್ರಹದ ಪೀಠದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಶಾಸನದಿಂದ ಬೇಲೂರು ದೇವಾಲಯ 1117ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಜಾಲಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ದರ್ಬಾರನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ದೇವಾಲಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಇತರ ದೇವಾಲಯಗಳಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಫರ್‌ಗ್ಯುಸನ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮೀಪದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾಕೌಶಲ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಟ್ಟಡ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರೂ ವಿಗ್ರಹಶಿಲ್ಪ, ಬಳ್ಳಿ, ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅನೇಕ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರು. ಅವರ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ ನೈಪುಣ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದುದು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಎತ್ತರವಾದ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಠೀವಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಡದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಅಲೆಗಳ ಏರುತಗ್ಗುಗಳಂತೆ ಬಿಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ನೆರಳಿನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ

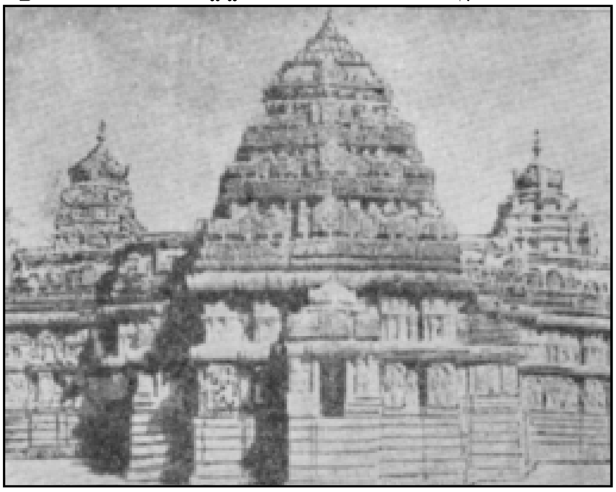

ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯ, ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿ

ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ಮಾಟ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಂಬಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಅಥವಾ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮೂಲೆಯವು, ವರ್ತುಲಾಕಾರ ಅಥವಾ ಗಂಟೆಯಾಕಾರದವು ಇದ್ದು, ಕನ್ನಡಿಯ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಬೇಲೂರು ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಜಕಣಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಡಕಣಾಚಾರಿ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕಟ್ಟಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆದರೆ ಇವರು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ ; ಊಹಾ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಬೇಲೂರು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೆತ್ತಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ದಾಸೋಜ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಚಾವಣರೆಂಬುವರು ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯಿಂದ (ಬೆಳಗಾಮಿ) ಬಂದವರು. ಇವರು ಅನೇಕ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ದಾಸೋಜನಿಗೆ ಬಿರುದರೂವಾರಿ ಗೊಂದಲ ಬಡಿವ ಎಂದೂ ಚಾವಣನಿಗೆ ಬಿರುದರೂವಾರಿ ಮದನಮಹೇಶ ಎಂದೂ ಬಿರುದುಗಳಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ದಾಸೋಜ ಮತ್ತು ಚಾವಣರು ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಬೇಲೂರಿನ ಶಿಲಾಬಾಲಕಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ದಾಸೋಜನ ಬೇಟೆಗಾತಿ ವಿಗ್ರಹ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದುದು. ಮಂಗನೊಂದು ಯುವತಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನೆಳೆಯುವಂತೆ ಕೆತ್ತಿದ ಚಾವಣನ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ. ಕೊಳಲಿನ ನೃತ್ಯದ ಶಿಲಾಬಾಲಿಕೆಯ ವಿಗ್ರಹ ಕೆತ್ತಿದ ಮಲ್ಲಿಯಣ್ಣ, ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಯುವತಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತಿದ ಗದುಗಿನ ನಾಗೋಜ, ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಚಿಕ್ಕ ಹಂಪ ಮತ್ತು ಪಾದರಿ ಮಲ್ಲೋಜ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಮಸಣ, ಮಾಚಾರಿ ಎಂಬುವರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1117ರ ಸುಮಾರು) ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಹಳೇಬೀಡು ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬೀಡೆಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಳೇಬೀಡಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಈಗ ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಹೊಯ್ಸಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಅಧಿಕಾರಿ ಕೇತಮಲ್ಲ 1121ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. 20 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ 1ನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಪಟ್ಟಶಿಲ್ಪಿ ಕೇದಾರೋಜ ನಾಲ್ಕು ದ್ವಾರ ಮತ್ತು ಜಾಲಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ. ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವಾರದ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಶಾಸನ ಇದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

1 ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀಮತು ಪ್ರತಾಪ ಹೊಯ್ಸಳ ನರಸಿಂಹದೇವನ ರುವಾರಿ ಕೇದಾರರೋಜಂಗೆ ಮಲಪರಗಂಡ

2 ಭೇರುಂಡ ರೂವಾರಿ ಗಿರಿವಜ್ರದಂಡ ರೂವಾರಿ ಕಾಳಿದಾಸಿ ಗೆಯ್ದ ಮಕರತೋರಣ ಮಂಗಳಶ್ರೀ

ಇದೇ ದೇವಸ್ಥಾನದ ನೃತ್ಯಸರಸ್ವತಿಯ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಹರಿಪ ಕೆತ್ತಿದ. ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಾಮಾಂಕಿತದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಯ್ಸಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಿ ಮಾಬ ಮಾ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಬಲ್ಲಣ್ಣ, ಬೋಚಣ್ಣ, ಚವುಗ, ದೇವೋಜ, ಮುಂತಾದವರು ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ

ಹೋನೋಜ ಅರಳಗುಪ್ಪೆಯ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ 27 ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆಳಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹೋ ಮಾತ್ರ ಇದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಮಲ್ಲಿತಮ್ಮ ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಮೃತಾಪುರದ ಅಮೃತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸೊಗಸಾದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳನ್ನು 1196ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ನುಗ್ಗೇಹಳ್ಳಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ 1249ರಲ್ಲಿಯೂ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋವಿಂದನ ಹಳ್ಳಿಯ ಪಂಚಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲಿಯ ಜಾವಗಲ್ಲಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನೃಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾರನಹಳ್ಳಿಯ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ 1234 ರಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಮನಾಥಪುರದ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ 1268ರಲ್ಲಿಯೂ ಈತ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅನೇಕ ಅಮೋಘ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಸೋಮನಾಥಪುರದ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ 40 ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆಳಗೆ ಇವನ ಹೆಸರಿದೆ.

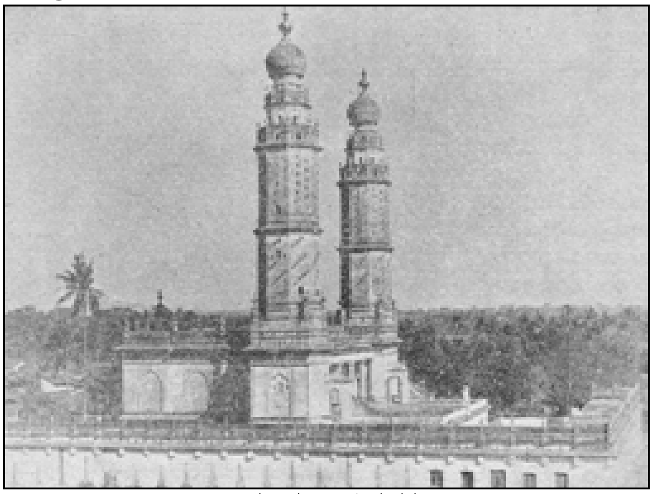

ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ

ಚೋಳರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ : ಚೋಳರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿರಳವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿಯ ಭೋಗನಂದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೋಳ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನ ಬಾಣ ವಂಶಕ್ಕೆ

ಅಘೋರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಇಕ್ಕೇರಿ

ಸೇರಿದ ರತ್ನಾವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಬಸವ ಮಂಟಪ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಬೇಗೂರಿನ ಸುಮಾರು 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಶಿಲ್ಪದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಮಾಲಿಂಗಿಯ ಜನಾರ್ದನ ದೇವಾಲಯ ರಾಜರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. ನೆಲಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಬಿನ್ನಮಂಗಲದ ಮುಕ್ತಿನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಒಂದನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲ : ಹಂಪಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬ ಹಿಂದೆ ಸಿಂಹಾಸನ ಜಗತಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಒರಿಸ್ಸದ ರಾಜನನ್ನು ಗೆದ್ದ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಪೇಸ್ ಎಂಬ ವಿದೇಶಿಯ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಜಗತಿಯ ಕೆಳಭಾಗ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಿಂಹಾಸನದ ಜಗತಿಯಂತೆಯೇ

ಬೆಂಗಳೂರು ಅರಮನೆ

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಹಜಾರ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದರ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಉದಯಗಿರಿಯಿಂದ ತಂದ ಕೃಷ್ಣ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು 1513ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಆತ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಠಲಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಲಸ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಮತ್ತು ಸದಾಶಿವರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದರೂ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ ಇದರ ಸೊಗಸಾದ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಕಂಬಗಳನ್ನು ಒಡೆದುಹಾಕಿದರು. ಇದರ ಬಳಿ ಇರುವ ಕಲ್ಲಿನ ರಥವೇನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದ ಪಂಪಾಪತಿ ದೇವಾಲಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಇದ್ದುವೆಂದು ಲಾಂಗ್‌ಹರ್ಸ್ಟ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ರಂಗಮಂಟಪವನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವಾರಾಯ ಕಿರೀಟಧಾರಣೆಯ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ 1509–10ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಈ ದೇವಾಲಯ ಹಾಳುಹಂಪಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀರಂಗಂ, ಲೇಪಾಕ್ಷಿ, ತಾಡಪತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಶ್ರೀರಂಗದ ಕುದುರೆ ಮಂಟಪ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದುದು.

ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ : ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬಿದರೆ, ಬಿಜಾಪುರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದುವು. ಬಹಮನೀ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಮೂದ್ ಗಾವಾನ್ 3ನೆಯ ಮಹಮ್ಮದ್ ಷಾನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮದ್ರಸ ಅಥವಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಟ್ಟಡ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಅದರ ಎತ್ತರವಾದ ಗುಮ್ಮಟಗಳು, ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೋಣೆಗಳು, ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಂದಿರ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರ ಕೋಣೆಗಳು, 3,000 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಈಗಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಬಿದರೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಂಗೀನ್ ಮಹಲ್ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಕಟ್ಟಡ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣದ ಹೆಂಚುಗಳು, ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನ ಅಲಂಕಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ತಂದಿವೆ. ಇದನ್ನು ಅಲಿಬರೀದ್ (1542–80) ಕಟ್ಟಿಸಿದ.

ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ಕಟ್ಟಡವೆಂದರೆ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಸೀದಿ. ಇದನ್ನು ಫಿರೋಜ್ ಷಾ ಬಹಮನಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 1367ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಕಾರ್ಡೋವದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾದರಿ, ಇದರ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಉದ್ದ 216 × 176 ಅಡಿಗಳು. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಮಸೀದಿ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಶಿಲ್ಪಿ ರಫೀ ಉತ್ತರ ಪರ್ಷಿಯದ ಕಾಜ್‌ವಿನ್ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಬಂದವ.

ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಆಸೆರ್‌ಮಹಲ್, ಗಗನಮಹಲ್, ಚೀನಿ ಮಹಲ್, ಸಾತ್ ಮಂಜಿಲ್ ಮೊದಲಾದುವು ಆ ಸುಲ್ತಾನರ ಕಲಾಭಿಮಾನದ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಹೈದರ್ ಬುರ್ಜ್ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ದಖನಿ ಈದ್ಗಾ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನ ಅದು 1538ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಆಲಿ ಅದಿಲ್ ಷಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಗನಮಹಲ್ (1561) ಮತ್ತು ಜಾಮಿ ಮಸೀದಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಅಮೋಘವಾದುದು ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರೋಜ಼. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ಗೋರಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಮನ (1580–1627) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಇಬ್ರಾಹಿಮನ ರಾಣಿ ತಾಜ್ ಸುಲ್ತಾನಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು ಅವಳೇ ಮೊದಲು ಸತ್ತುದರಿಂದ ಅವಳ ಗೋರಿಯಾಯಿತು. ಇದರ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅಮೋಘವಾದುದೆಂದು ಕಸಿನ್ಸ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ತಮ ಕಟ್ಟಡ ಗೋಳಗುಮ್ಮಟ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಇದನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ಮಗ ಮಹಮ್ಮದ (1627–1656) ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದರ ಗೋಳ ಬಹಳ ಎತ್ತರವಾದುದು ಮತ್ತು ಇದರ ಕೆಳಗಿನ ಹಜಾರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಪಿಸುಮಾತಿನ ಹಜಾರಗಳಲ್ಲಿ (ವಿಸ್ಪರಿಂಗ್ ಗ್ಯಾಲರಿ) ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮವಾದುದು. (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಇದೇ ರೀತಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮೊಗಲ ಸರದಾರರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರಾದಲ್ಲಿರುವ ಜಮ್ಮಾಮಸೀದಿ, ಮಲ್ಲಿಕ್‌ರಿಹಾನ್ ದರ್ಗಾಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಒಡೆದು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿಕೊಂಡಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಯಲಹಂಕದ ಪ್ರಭುಗಳು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು.

ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕರ ಕಾಲ : ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದರೂ

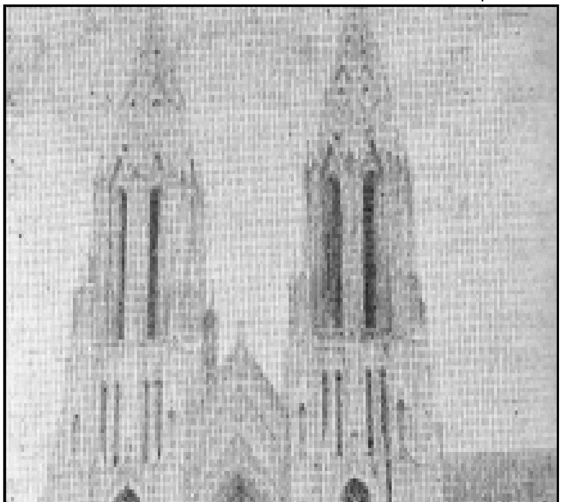

ಸೇಂಟ್ ಫಿಲೋಮಿನ ಚರ್ಚ್, ಮೈಸೂರು

ಇವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ದ್ರಾವಿಡ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಅಘೋರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಈ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯಗಳಂತೆ ಇದನ್ನೂ ಎತ್ತರವಾದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲಿನ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಪುರ, ನವರಂಗದ ಗುಂಡುಕಂಬಗಳು, ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೊಯ್ಸಳ ರೀತಿಯ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ವಿಶಾಲವಾದ ನವರಂಗ, ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕಂಬಗಳು, ಕತ್ತಲೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗ ಜೋಡಿ ಸುಕನಾಸಿಗಳು ದ್ರಾವಿಡ ರೀತಿಯ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಮಾನುಗಳು ಮುಸ್ಲಿಂ ರೀತಿಯ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಳದಿಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ 16ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಳಚಾವಣಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಅಪೂರ್ವ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿವರವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಗಂಡಭೇರುಂಡ ಮೂರ್ತಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳು ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿವೆ. ಎತ್ತರದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಪುಟ್ಟ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಕನಾಸಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲದಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಕಂಬಗಳುಳ್ಳ ದ್ವಾರಮಂಟಪವಿದ್ದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲಿನ ಶಿಖರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ, ನಗರ, ಸಾಲಗೆರೆ, ಶೃಂಗೇರಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಸಿದೆ. ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿಯ 1733ರ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ನಾಯಕರ ಕಾಲದ ರಚನೆಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ 10' × 8' ಗಳ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತಗಳ ಕಥೆಗಳೂ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರ, ಶಿವಲೀಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳೂ ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ಇತರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆಯೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ನೀರ್ತಡಿಯ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ ತನ್ನ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ತೆಳುವಾದರೂ ಉನ್ನತವಾದ ಗೋಪುರಕ್ಕೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ರಾಮದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡವೊಂದನ್ನು ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯ ನಾಯಕರ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಮೊರಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿರುವ ಈ ಗವಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಬ, ಒಳಚಾವಣಿ ಮತ್ತು ತೊಲೆ–ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ತುಂಬಿರುವ ಶಿಲ್ಪವೈಖರಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವುಂಟು ಮಾಡುವಂಥದು.

ಯಲಹಂಕ ಪ್ರಭುಗಳ ಕಾಲ : ಶಿವಗಂಗೆ, ಮಾಗಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಕೆಂಪೇಗೌಡನ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಸೂರಿನ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಪುರ ಉನ್ನತವೂ ಭವ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಕೋಟೆ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದ್ದರೂ ಅದು ಕೆಂಪೇಗೌಡನ ಕಾಲದ ಕಟ್ಟಡವೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಗವಿ ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಛತ್ರಿಗಳು, ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರುಗ ಮುಂತಾದುವು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರ ಕಾಲ : ಇವರು ಮೇಲುಕೋಟೆ, ನಂಜನಗೂಡು, ಮೈಸೂರು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ, ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಯ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ಹಲವು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಒಡೆಯರ ಕಾಲದ್ದಾದ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಅಪೂರ್ಣ ಕೋಟೆಬಾಗಿಲು ಅವರ ಕಾಲದ ಸಾಧನೆಗೆ ಒಂದು ಹೆಗ್ಗುರುತು. ದೊಡ್ಡದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ಬಸವ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ರಾಮೇಶ್ವರ, ಪರವಾಸುದೇವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ – ಇವು ದ್ರಾವಿಡ ರೀತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಾದರೆ ಯಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರಬಹುದಾದ ಗೌರೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಾದ್ವಾರ ತಾಡಪತ್ರಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವ ಒಂದು ಸುಂದರ ಕಲಾಕೃತಿ.

ಸಮಕಾಲಿಕ ಅಶಾಂತ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸುಭದ್ರ ಕೋಟೆಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಕೊತ್ತಲ–ಬುರುಜುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದ ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಆಳವಾದ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ತೋಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಇಂಥ ಅಭೇದ್ಯ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಲಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ದೇವನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಇಂಥ ಕೋಟೆಗಳಿವೆ.

ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಮುಸ್ಲಿಂ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಟಿಪ್ಪು ಅರಮನೆ,

ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ದರಿಯಾ ದೌಲತ್, ಜುಮ್ಮಾಮಸೀದಿ, ಗುಂಬಜ್‌ಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು.

ಭಾರತಾಂಗ್ಲ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿ : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಐರೋಪ್ಯ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರುಗಳಿಂದ ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಯೂರೋಪಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚರ್ಚುಗಳು ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಟ್ರಿನಿಟಿ ಚರ್ಚು, ಮಂಗಳೂರಿನ ಸೇಂಟ್ ಅಲೋಯ್ಸಿಯಸ್ ಚರ್ಚು, ಮೈಸೂರಿನ ಸೇಂಟ್ ಫಿಲೋಮಿನ ಚರ್ಚುಗಳು ಈ ಶೈಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು.

ಚರ್ಚುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಮತೀಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗ್ರೀಸ್, ಇಟಲಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯ ಅನುಕರಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಟ್ಟಡ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅಠಾರಾ ಕಚೇರಿ, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಡ್ಯಾಲಿ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಹಾಲ್, ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು. ಜೂಬಿಲಿ ಕಟ್ಟಡ, ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಆಫೀಸ್ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅರಮನೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ನಾರ್ಮಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಧ್ಯಯುಗದ ದುರ್ಗಗಳಂತಿದ್ದು ವಿಂಡ್ಸರ್ ಅರಮನೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಕೃಷ್ಣರಾಜೇಂದ್ರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಂಥ ಹಲವು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿದೇಶೀ ಶೈಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡರೂ ದೇಶೀಯ ಶೈಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶೈಲಿಗಳು ಮಧುರವಾಗಿ ಸಮ್ಮಿಳನಗೊಂಡು ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಾಗಿದೆ.

ಈಚಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು : 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಶಾರದಾ ದೇವಾಲಯ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡೆದಿರುವ ಕಂಬಗಳೂ ಅವುಗಳ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದೊಂದಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಶಂಕರ ಮಠಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶ್ರೀ ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಶ್ರೀ ಕಾಲಭೈರವನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಠ ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಧರ್ಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಪ್ರತಿಮೆ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊಡುಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹನುಮಂತನ ಬೃಹತ್ ವಿಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಹಳೇ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ರಸ್ತೆಯ ಶಿವನ ಬೃಹತ್ ವಿಗ್ರಹ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸೇರ್ಪಡೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೂ ಭವ್ಯವೂ ಆದ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಮನೆ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶೈಲಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಸಂಗಮ. ಹೊರ ನೋಟಕ್ಕೆ ಮೊಗಲ್ ಶೈಲಿಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟ್ಟಡದ ಮಧ್ಯಗೋಪುರ 145 ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಲವು ರೀತಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಈ ಕಟ್ಟಡದ ತಳದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಕಾಣುವ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಮನೋಹರ ಸೌಂದರ್ಯ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂಥದು. ಹೊಯ್ಸಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಬಳ್ಳಿಗಳು, ಸುರುಳಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ನಾನಾಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಅಪರೂಪ ಕೃತಿಗಳು. ಇವುಗಳ ಮಾಟದಲ್ಲಿ, ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿನ ಕೆಲಸದೊಂದಿಗೆ ಈ ಕಟ್ಟಡದೊಳಗಿರುವ ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ, ದಂತದ ಕೆಲಸ, ಗಾರೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಕೃತಿ–ಇವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಮೀರಿಸುವಂತೆ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು ಕಟ್ಟಡದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದ ಆಕರ್ಷಕ ಕಟ್ಟಡವೆಂದರೆ ವಿಧಾನ ಸೌಧ. ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ವಿಶಾಲಯವಾದ ಈ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ದ್ರಾವಿಡ ರೀತಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಪುರಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನಳವಡಿಸಿ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮತ್ತು ಭವ್ಯತೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ವಿಕಾಸಸೌಧ ಎಂಬ ವಿಧಾನಸೌಧವನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಸಚಿವಾಲಯ ಈಗ ಎದ್ದುನಿಂತಿದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳು : ಬಹುಶಃ ತಮಿಳುನಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಷ್ಟು ಶಾಸನಗಳು ಭಾರತದ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಸು. 20,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ದೊರಕಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸನಗಳು ಅಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಶಾಸನಗಳೆಂದರೆ ಮೌರ್ಯ ವಂಶದ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 272–232) ಧರ್ಮಲಿಪಿಗಳು. ಭಾರತದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವರೆಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಅತ್ಯಂತ

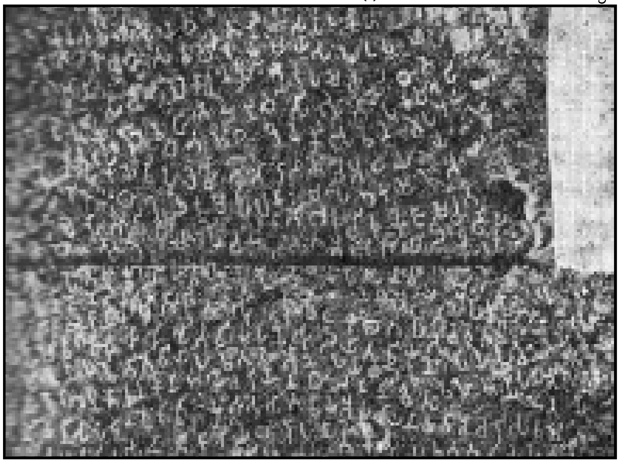

ಅಶೋಕನ ಶಾಸನ, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ

ಪ್ರಾಚೀನ ಬರೆಹಗಳೆಂದರೆ ಈತನ ಧರ್ಮಶಾಸನಗಳೇ. ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಓದಿ ಗುರುತಿಸಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತ ಅಶೋಕನ ಒಟ್ಟು 13 ಲಘು ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ (ಮೈನರ್ ರಾಕ್ ಈಡಿಕ್ಟ್ಸ್) 6 ಶಾಸನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ ಮತ್ತು ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಸ್ಕಿ, ಗವಿಮಠ ಮತ್ತು ಪಾಲ್ಕಿಗುಂಡು ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವು ಮೌರ್ಯಕಾಲದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಗುಂಪಿನ ಮೂರು ಶಾಸನಗಳ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯವಾದ ಚಪಡೇನ ಲಿಖಿತೇ ಲಿಪಿಕರೇಣ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲಿಪಿಕರೇಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಖರೋಷ್ಠೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನಗಳ ಮೊದಲ ಲಿಪಿಕಾರ ಚಪಡ ತನಗೆ ಖರೋಷ್ಠೀಲಿಪಿಯ ಜ್ಞಾನ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಖರೋಷ್ಠೀಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬಹುದು. ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಚಲಿತ ಲಿಪಿಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಈ ಭಾಗ ಆತನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇಸಿಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದು, ಇದು ಸುವರ್ಣಗಿರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತೆಂಬುದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಆತನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಸ್ಕಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಉಳಿದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಿಯ ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿ ರಾಜಾ ಅಥವಾ ದೇವಾನಾಂಪ್ರಿಯ ರಾಜಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅಶೋಕನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯ ಖಚಿತವಾಯಿತು.

ಮೌರ್ಯರ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಸಾತವಾಹನರ ಶಾಸನಗಳು ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮೊದಲು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಹಾಗೂ ಈಗ ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿರುವ ಆದವಾನಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮ್ಯಾಕದೋಣಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆ ವಂಶದ ಸಿರಿಪುಳುಮಾವಿಯ ಶಾಸನವೊಂದಿದೆ. ಈತ 2ನೆಯ ವಾಸಿಷ್ಠೀಪುತ ಪುಳುಮಾವಿ (130–59) ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಾತವಾಹನರ ಸಾಮಂತರಾದ ಚುಟುಕುಲ ಸಾತಕಣ್ಣಿಗಳು ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ಆ ವಂಶದ ಅರಸು ಹಾರಿತೀಪುತ ವಿಣ್ಹುಕಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಸಾತಕಣ್ಣಿ ಎಂಬಾತನ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ಮಳವಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸನ್ನತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸು. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಮತ್ತು ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ 30ರಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಬೇರೆ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಈ ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮ್ಯಾಕದೋನಿ ಶಾಸನದಿಂದಲೂ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಹಡಗಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪಲ್ಲವ ರಾಜ ಶಿವಸ್ಕಂದ ವರ್ಮನ ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದಲೂ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಸಾತವಹನಿಹಾರ ಅಥವಾ ಸಾತಾಹನಿರಟ್ಠ ಅಂದರೆ ಸಾತವಾಹನ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾತವಾಹನರ ತರುವಾಯ ಈ ಭಾಗ ಪಲ್ಲವರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬ ವಿಷಯವೂ ಈ

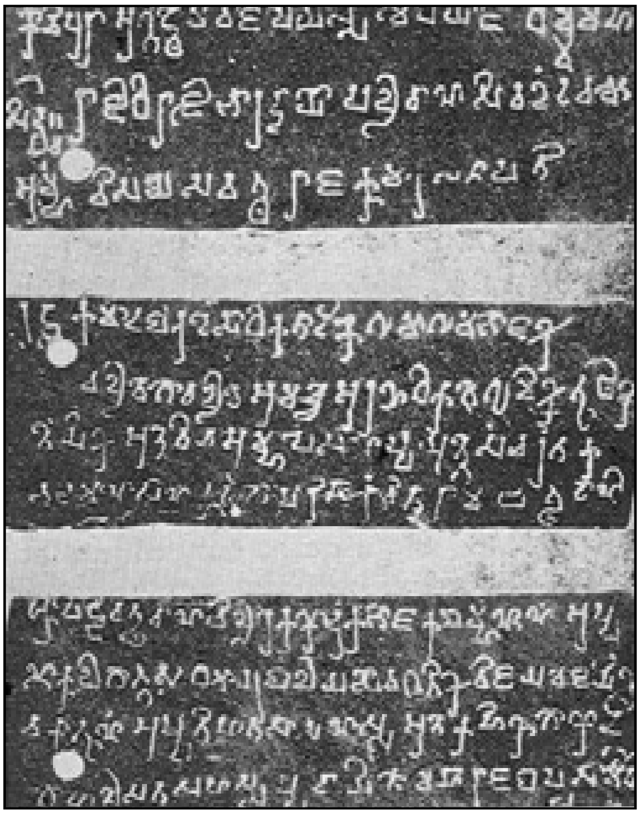

ಶಿವಸ್ಕಂದವರ್ಮನ ತಾಮ್ರಫಲಕಗಳು, ಹಿರೇಹಡಗಲಿ

ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ ವಿಶದವಾಗುವುದು. 3–4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈ ಶಾಸನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ತಾಮ್ರದಾನಪತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ

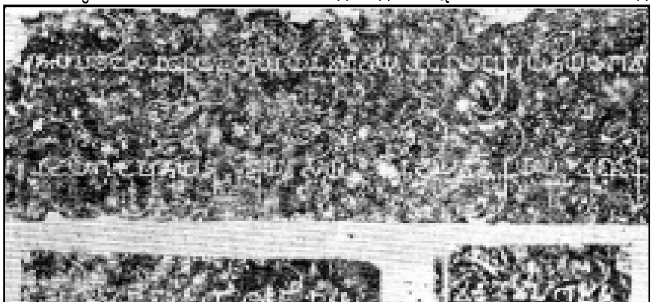

ಸನ್ನತಿ ಶಾಸನ

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಕದಂಬರು. ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರಷ ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಶಾಸನವೊಂದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ಸು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಿಂದ ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ದೊರೆತ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳೂ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವಾದರೂ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಸ್ರಾರು ಶಾಸನಗಳು ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿವೆ. ಕದಂಬ, ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ, ಕಳಚುರ್ಯ, ಸೇವುಣ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಮುಂತಾದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಮತ್ತು ಅಧೀನ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಶಾಸನಗಳು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ವಂಶಾವಳಿ–ಚರಿತ್ರೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೂ ಶಾಸನಗಳು ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಆಯಾ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಭೌಗೋಲಿಕ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳು ವಿಪುಲವಾದ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆಡಳಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಆದಾಯ, ತೆರಿಗೆ, ಸುಂಕ–ಸಾರಿಗೆ, ಸ್ವಾಯತ್ತೆ ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಘ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ, ಭೂಮಿಯ ಸಾಗುವಳಿ, ಒಕ್ಕಲತನ, ನೀರಾವರಿ, ಬೆಳೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವಿವರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕದಂಬ ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಶಾಸನವನ್ನುಳಿದು ಈ ವಂಶದ ರಾಜರ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಶಾಸನಗಳು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭದ ಶ್ಲೋಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದೇ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ. ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಮಿಶ್ರ ಭಾಷೆಯ ಶಾಸನಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

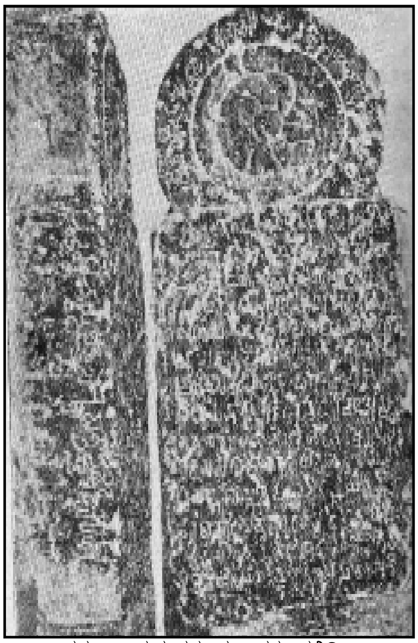

ಕದಂಬ ಕಾಕುತ್ಥವರ್ಮನ ಶಾಸನ, ಹಲ್ಮಿಡಿ

ಕದಂಬರ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಗೋವಿಂದನ 804ರ ತಾಮ್ರಪತ್ರವೊಂದು ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ಕನ್ನಡದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ತಾಮ್ರಶಾಸನ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಪಲ್ಲವ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನ ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದು ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ಗ್ರಂಥಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳದ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇವೆರಡರ ಮಿಶ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕಿವೆ. ಹಾಗೂ ರಾಯಚೂರು ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ದೊರಕಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಶಾಸನ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜರಿಂದ ಮನ್ನಣೆ

ಪಡೆದ ಮತ್ತು ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ರಹಾರ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೂ ಇತರ ದತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳು ರಾಜರೂ ಅವರ ಪರಿವಾರದವರೂ

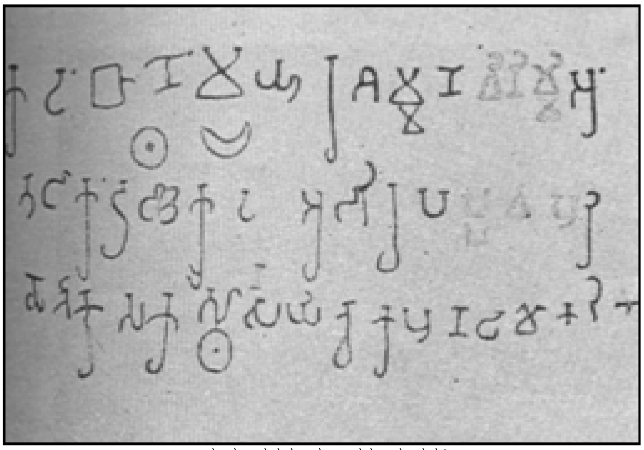

ಮಯೂರವರ್ಮನ ಶಾಸನ, ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ

ನಿರ್ಮಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿಗೂ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೂ ಬಿಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಬರೆದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಾಸನಗಳು ದೇವಾಲಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಡೆ, ಕಂಬ, ಅಸ್ತಿಭಾರ, ಬಾಗಿಲು, ಚಾವಣಿ, ಬೋದಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 100ಕ್ಕೆ 80ರಷ್ಟು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನಶಾಸನಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವು ಕೋಟೆಕೊತ್ತಲ, ಕೆರೆಬಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕರ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ರಾಜರ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು, ಗರುಡಗಲ್ಲು, ಜೈನರು ಸಲ್ಲೇಖನದಿಂದ ಮಡಿದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನಿಸಿದಿಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯ ಶಾಸನಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೂಲಪುರುಷ 1ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ 543ರ ಶಾಸನದ ಉದ್ದೇಶ ಆ ರಾಜ ವಾತಾಪಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಮವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು. ಕದಂಬ ಶಾಂತಿವರ್ಮನ ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನದ ಉದ್ದೇಶ ಅವನ ತಂದೆ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮ, ಸ್ಥಾನಕುಂದೂರ ಅಂದರೆ ತಾಳಗುಂದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವಾದ ನೃಪತುಂಗ ಕೃತ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳೇ ಆಧಾರ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ದೊರೆತ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಆ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರವೂ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಸಹಸ್ರಾರು

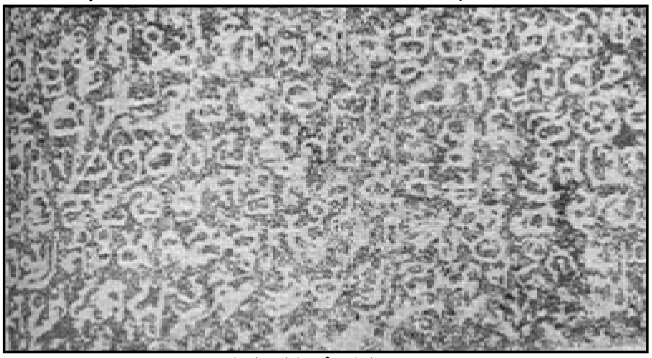

ಗಂಗಶಾಸನ, ದೊಡ್ಡಹುಂಡಿ

ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇವು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳು ವಿಪುಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರಿಗಿನ ಕಂಬದಲ್ಲಿರುವ ಕದಂಬ ಶಾಂತಿವರ್ಮನ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ ಮಾತ್ರಾ–ಸಮಕವೆಂಬ ಅಪೂರ್ವ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕುಬ್ಜನೆಂಬ ಕವಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಶಾಸನವನ್ನು ಅವನೇ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಾಸನಕವಿ ರವಿಕೀರ್ತಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಐಹೊಳೆಯ ಮೇಗುಟಿ ದೇವಾಸ್ಥಾನದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (634) ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸ ಮತ್ತು ಭಾರವಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪುಲಕೇಶಿಯ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಮಂಗಲೀಶನ, 602ರ, ರವಿಕೀರ್ತಿ ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿರುವ, ಮಹಾಕೂಟದ ಸ್ತಂಭ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಬರುವ, ಯಥಾವಿಧಿ ಹುತಾಗ್ನೀನಾಂಯಥಾ ಕಾಮಾರ್ಚಿತಾರ್ಥಿನಾಂ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ರಘುವಂಶದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿವೆ. ಐಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಮಹಾಕೂಟದ ಶಾಸನಗಳು ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳಂತಿವೆ. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಳಸದಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಗೋವಿಂದನ 930ರ ಶಾಸನ, ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಇರಿವಬೆಡಂಗ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನ ಕಾಲದ 1007ರ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ಶಾಸನ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರಸಂಗಿಯ 1186ರ

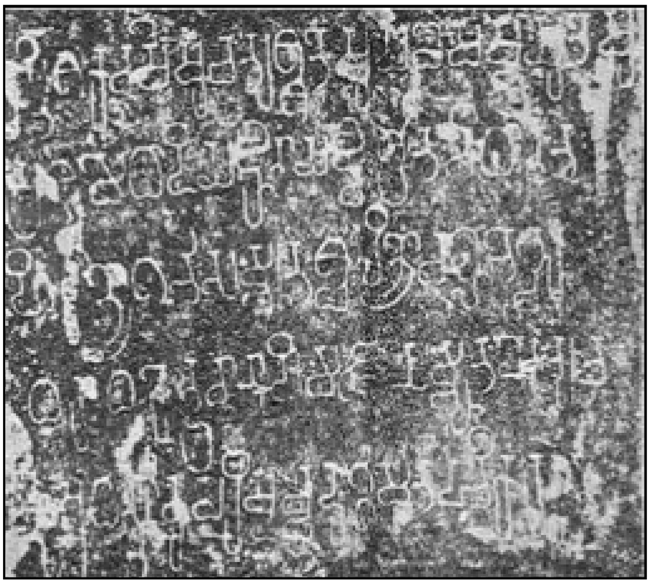

ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಶಾಸನ, ಬಾದಾಮಿ

ಶಾಸನ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಬೊಪ್ಪಣಪಂಡಿತನ ಗೊಮ್ಮಟ ಸ್ತುತಿಯ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಕಳಸದ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಕವಿರಾಜ, ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರೆ, ಉತ್ಪಲಮಾಲೆ, ಚಂಪಕ ಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ದಾನಚಿಂತಾಮಣಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ಪ್ರಶಿಸ್ತಿಯಾದ ಲಕ್ಕುಂಡಿಯ ಶಾಸನವನ್ನು ರನ್ನಕವಿಯೇ ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬಾದಾಮಿಯ ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟನ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡಜಿಲ್ಲೆಯ ತಳಂಗೆರೆಯ 10–11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಜಯಸಿಂಹನ ಶಾಸನ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಡಚಣದ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಳಚುರ್ಯ ತನ್ನಮರಸನ ಶಾಸನ ಮುಂತಾದವು ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಭ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಮೂಲ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪದ್ಯವನ್ನು ತೋಮರ ರಗಳೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ತೋಮರ ರಗಳೆಗೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಲಿತ ರಗಳೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತೇದಿಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೇದಿಯ ನಿರ್ದೇಶನವೂ ಇಲ್ಲ. ಬನವಾಸಿಯ ವಿಣ್ಹುಕಡ ಚುಟುಕುಲಾನಂದ ಸಾತಕಣ್ಣಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಹೇಮಂತಋತುವಿನ ಏಳನೆಯ ಪಕ್ಷದ ಒಂದನೆಯ ದಿವಸ ಎಂದು ತೇದಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷವನ್ನು ಹೇಮಂತ,

ಶಿಶಿರ, ಗ್ರೀಷ್ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಋತುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕದಂಬರ ಕಾಲದ ಒಂದೆರಡು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ

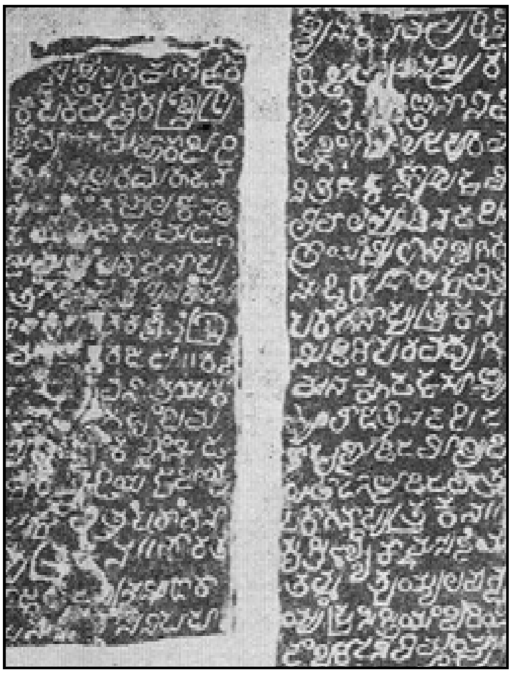

ಮೂರನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಜುರಾ

ವರ್ಷವನ್ನೂ ಚೈತ್ರಾದಿ ಮಾಸಗಳು ಮತ್ತು ಶುಕ್ಲ ಹಾಗೂ ಬಹುಳ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. 78ರಲ್ಲಿ ಕುಷಾಣ ಅರಸು ಕನಿಷ್ಕ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾದ ಶಕವರ್ಷದ ಉಲ್ಲೇಖ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಂಶದ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಬಾದಾಮಿ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಕವರ್ಷೇಷು ಚತುಶ್ಶತೇಷು ಪಞ್ಚಷಷ್ಟಿಯು ತೇಷು ಎಂದು ತೇದಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಶಕ 465 ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 543 ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನ ಹೀಗೆ ಶಕವರ್ಷದ ನಿಶ್ಚಿತ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವ ಭಾರತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಐಹೊಳೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಕವರ್ಷ 556ರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತ ಯುದ್ಧಾನಂತರ 3235ನೆಯ ವರ್ಷದ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಉಳಿದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಕವರ್ಷ, ಅರಸನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ವರ್ಷ, ಚೈತ್ರಾದಿಮಾಸ, ಪಕ್ಷ (ಶುಕ್ಲ ಅಥವಾ ಬಹುಳ) ಮತ್ತು ತಿಥಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳೇಶನ ಮಹಾಕೂಟಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚಾಂದ್ರಮಾನದ 60 ವರ್ಷಗಳ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಪೈಕಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಿ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ, ಅದರಂತೆ ಒಂದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಕ 596ರ (674) ಗದ್ವಾಲ ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಮತ್ತು ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಶಕ 614ರ (692) ಸೊರಬ ತಾಮ್ರಶಾಸನ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವೇ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಥಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವಾರದ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು–ಶಕವರ್ಷ, ಸಂವತ್ಸರ, ಮಾಸ, ಪಕ್ಷ, ತಿಥಿ, ವಾರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ವ್ಯತೀಪಾತ, ಗ್ರಹಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು–ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವರಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಳಿದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿದ ಅನಂತರ (1076) ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮ ವರ್ಷವೆಂಬ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇದು ಆತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 50–51 ವರ್ಷ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾದ ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 3102ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಲಿಯುಗ ಸಂವತ್ಸರದ ತೇದಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಕವರ್ಷ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂತೂ 78ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಶಕ ಅಥವಾ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕವರ್ಷ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೆಜ್ಜ ಮಹಾರಾಜನ 6–7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತೇದಿಯನ್ನು ಆಗುಪ್ತಾಯಿಕ ಅರಸರ 845 ವರ್ಷಗಳು ಸಂದಾಗ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತೇದಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಶಾಸನ ಇದೊಂದೇ

ಬಿಜ್ಜಳನ ಶಾಸನ, ಮುತ್ತಗಿ

ಇರುವುದರಿಂದ ಆಗುಪ್ತಾಯಿಕ ಅರಸರು ಯಾರು ಮತ್ತು ಈ ಗಣನೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ಆರಂಭಿಸಿದರು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನಗಳ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಊರು, ಗ್ರಾಮ, ನಾಡು ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು. ಉದಾ : ಬನವಾಸಿ–12,000 ; ಪಲಸಿಗೆ–12,000 ; ಗಂಗವಾಡಿ–95,000 ; ನೊಳಂಬವಾಡಿ–32,000; ಪಾನುಂಗಲ್ಲ–500 ; ಪುರಿಗೆರೆ–300 ; ಬೆಳ್ವೊಲ–300 ; ಕುಕ್ಕನೂರು–30–ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಉದ್ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವರು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯದ ಹಣದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇವು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳುಳ್ಳ ಸ್ಥಳ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ–ಪುರಿಗೆರೆ–300 ಮತ್ತು ಬೆಳ್ವೊಲ 300–ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅವುಗಳ ಆದಾಯ ಅಥವಾ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಆಯಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬಹುಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಸೂಚಿಸುವಷ್ಟು ಗ್ರಾಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯೆಂದೂ 12,000, 32,000 ಮತ್ತು 96,000 ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮೇಲಿನ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ ಭಾರತ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ–ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಾಧನಗಳೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿವರಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ (**ನೋಡಿ– ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು**). (ಜಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ; ಹೊಸ ಹೊಸ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನದ

ಅಂತರಂಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, ವ್ಯಷ್ಟಿ ಜೀವನದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರದವರೆಗೆ ಈ ಪದದ ಅರ್ಥ ಬೆಳೆದಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಕರಗಳು ಸಹ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೇಶವಾಚಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಒಟ್ಟು ಜನಜೀವನದ ಅಂತರಂಗದ ಅನುಭವ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಶವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮಗಳ ಜನರು ತಂತಮ್ಮ ಬಹುಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಾಣಬಯಸುವ ಅಂತರಂಗದ ಸಾಧನೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿ.

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಾಳಿ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿಳಲು ಬಿಟ್ಟು, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನೆರಳನ್ನೀಯುತ್ತ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದು ಸನಾತನ ವೃಕ್ಷ. ಕಾಲದಿಂದ ಮತ್ತು ಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಅದು ಸನಾತನ; ಆದರೆ ಅದರ ಚೇತನ ನಿತ್ಯನೂತನ. ಇಂದೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ಬಿಳಲುಗಳು ಬೇರೂರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ; ಟಿಸಿಲುಗಳು ಕುಡಿಯೊಡೆದು ಹೂವುಗಳು ಅರಳುತ್ತಿವೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅದು ಪೋಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದೇನಲ್ಲ. ಭರತಖಂಡದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕ ತನ್ನ ಆಶಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಅನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕುಶಲಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಅದರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನಿತ್ತು ಅದರ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಾಳಿದ ವಿವಿಧ ರಾಜವಂಶಗಳು, ಈ ನಾಡಿಗೆ ಬಂದ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳು, ಜನಪದವನ್ನು ಅವು ರೂಪಿಸಿದ ಬಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಪಡೆದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಚಿತ್ರಾದಿ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳ ಸಾಧನೆ–ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಒಂದು ಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು ಸಾಮರಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ.

ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕದಂಬರು, ಗಂಗರು ಅಥವಾ ಅವರಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಶಾತವಾನರಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಕೆಳದಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರವರೆಗೂ ಎಲ್ಲ ರಾಜವಂಶಗಳೂ ಉದಾತ್ತ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದುಬಂದುವು. ತಮ್ಮ ಜಾತಿ ಮತ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಧರಾಗಿ ಇತರರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಲು ಹೊರಟ ರಾಜರು ಈ ದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಿತಪ್ಪಿ ಕೂಡ ಕಾಣಿಸಿಗಲಾರರೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ. ಈ ನೆಲದ ಗುಣವೇ ಅದನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು ಸಾಮರಸ್ಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಅವರು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಜರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಿಕ್ಕಿರಬಹುದು. ಒಂದೇ ವಂಶದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ರಾಜರು ಒಂದೊಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಲಿಯುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶೈವಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರೆ, ನೃಪತುಂಗ ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮನಸೋತಿದ್ದ. ಹೊಯ್ಸಳ ಒಂದನೇ ಬಲ್ಲಾಳ ಶೈವನಾದರೆ, ಅವನ ತಮ್ಮ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವೈಷ್ಣವ. ಅದು ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಲವು. ಆದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅವರು ಸರ್ವಧರ್ಮ ರಕ್ಷಕರೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ತಾವು ಒಲಿದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ದುರ್ಘಟನೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಚಾಳುಕ್ಯರು, ಗಂಗರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು, ಕೆಳದಿಯ ನಾಯಕರು–ಈ ಎಲ್ಲ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಿಗೂ ಈ ಮಾತನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು.

ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಯುದ್ಧಗಳು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇಡೀ ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮಾತು. ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ವೀರಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಧನೆ ಅನುಪಮವಾದುದು. ಅಖಿತ ಭಾರತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಂಥ ವೀರರು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದರು. ಕದಂಬ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಮಯೂರಶರ್ಮನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅವಿರತವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಈ ವೀರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ, ಧ್ರುವ ಧಾರಾವರ್ಷ, ಮೂರನೆಯ ಗೋವಿಂದ, ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ, ಎರಡನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ, ಕುಮಾರರಾಮ, ಇಮ್ಮಡಿ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ–ಈ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರೂ ಪರಾಕ್ರಮದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವರ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತವೂ ತತ್ತರಿಸಿತು. ಕನ್ನಡ ಸೈನಿಕರ ಕುದುರೆಗಳು ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲನ್ನು ಕಂಡವು. ನೇಪಾಳದವರೆಗೂ ಕನ್ನಡ ರಾಜವಂಶಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹಬ್ಬಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವರು ನೆಲೆಸಿ ತಮ್ಮ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಾನ್ಯ ದೇವನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದು ಆಳಿದ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜವಂಶವೊಂದು ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಂಗಾಳದ ಸೇನರು. ಜೋಧಪುರ ಮತ್ತು ಬಿಕನೇರಿನ ರಾಠೋಡರು ಕರ್ನಾಟಕ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜರು ಧರ್ಮವಿಜಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೂ ಉದಾತ್ತ ಆದರ್ಶ ಅವರ ಕಣ್ಣ ಮುಂದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯಿಗಳಾದಾಗಲೂ ಕ್ಷಮಾಗುಣ ಅವರ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಶರಣಾಗತ ರಕ್ಷಣೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಗುಣ. ಕೆಳದಿಯ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಶಿವಾಜಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಕೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಔರಂಗ್ಜೇಬನನ್ನು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಎದುರಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ಸಮರ್ಥಳಾದಳೆಂಬುದು ನೈತಿಕ ಬಲದ ಮಹಾವಿಜಯವನ್ನು ಸಾರಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕೆಳದಿಯ ಶಿವಪ್ಪನಾಯಕನೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿ.

ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜವಂಶಗಳ ಶಕ್ತಿ ನಾಡಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂದರೆ ರಾಜವಂಶಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯೇ. ಆದರೂ ಜನಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಅದು ವ್ಯಾಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಜೀವನದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದು ರಾಜ್ಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲ ; ಧರ್ಮಶಕ್ತಿ. ರಾಜರು ಸಹ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನರಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಆರ್ಥಿಕ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹ ರಾಜನಿಗೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದ್ದುವು. ರಾಜ್ಯಶಕ್ತಿ ಧರ್ಮಶಕ್ತಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಆಧಾರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಊರಿನ ಮತ್ತು ನಾಡಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಕೆಡುಕಿನ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ, ಒಳಿತಿನ ಸಂವರ್ಧನೆಗಾಗಿ ನಾಡಿನ ವೀರರು ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮ ವೀರತ್ವವನ್ನು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ದಾನಶಾಸನ ದತ್ತಿಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ನಾಡಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜರು ಸಾಮಂತರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ರಾಣಿಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸಗಾರರೂ ಸೇವಕರೂ ದಾನವಿತ್ತು ಶಾಸನಸ್ಥರಾಗಿರುವುದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷ ಅಂಶ. ಧರ್ಮಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಸಾಧಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನೆ. ಸರ್ವಧರ್ಮಧೇನು ನಿವಹಕ್ಕಾಡುಂಬೊಲಂ ಬೆಳ್ವೊಲಂ– ಎಂದು ಒಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುವ ಮಾತನ್ನು ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೇ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಜೈನಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟು ಇನ್ನೆಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕದಿರುವ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆಯಿತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ಇದು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಶೈವಧರ್ಮ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಅವರ ಒಂದು ಮಠ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ಅವರ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ತಮಿಳುನಾಡೇ ಹೊರದೂಡಲು ಕನ್ನಡ ದೇಶ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿತು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಂತೂ ಕನ್ನಡ ಗರ್ಭದಿಂದಲೇ ಮೂಡಿಬಂದವರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಮಾನ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಾಣುವ ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಹಜಗುಣ.

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸಾರವನ್ನೂ ಇನ್ನೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ಮತ್ತು ಜೀವಂತವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ಮಾಧ್ಯಮವೆಂದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಸಮಷ್ಟಿ ಮನಸ್ಸಿನ ನೇರವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಗಳ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಂದ ಇದು ಸಹಜವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಪುಲತೆ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾಗಿರುವಂತೆ, ಸತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತವೂ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಬಹುಮುಖವಾದ ಜೀವನದ ಹರಹನ್ನೂ ಹಾಸುಬೀಸುಗಳನ್ನೂ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ ಪವಾಡ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಲಾವಣಿಗಳು, ಗರತಿಯ ಹಾಡುಗಳು, ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು ನಲ್ಲಹರಕೆಗಳು ದೇವರಗುಡ್ಡರ ಪದಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡುಗೆಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳು, ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಯ ಆಟ, ಹುಲಿವೇಷ ಸುಗ್ಗಿಯ ಕುಣಿತ– ಮೊದಲಾದ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ, ಪ್ರೌಢಸಾಹಿತ್ಯ, ಇದಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನಲೆಯಾಗಿ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಪರಂಪರೆಗಳೂ ಬೆಳೆದುಬಂದುವು. ಜನಜೀವನದ ಅಂತರಂಗದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಬಹಿರಂಗದ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನೂ ರೂಪುಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಅತಿ ಪ್ರಬಲವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾದುವು; ಒಂದೇ ಶಕ್ತಿಯ ಎರಡು ಮುಖಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಧರ್ಮ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು; ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪೂರಕಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಜನತೆಯ ಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ಇವೆರಡೂ ಮೀಸಲಾದುವು.

12ನೆಯ ಶತಮಾನವಂತೂ ಭರತಖಂಡದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಯುಗ. ಭರತಖಂಡ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಯದಂಥ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಸಾಧಿಸಿಯೂ ತೋರುವ ಅಪೂರ್ವ ಅವಕಾಶ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅದನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟವರು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮತ್ತು ಶರಣರು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನ, ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅವರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಾಧನೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಮಹತ್ತರ ಘಟ್ಟ. ಅವರ ಆ ಪುಣ್ಯಸಾಹಸದ ಫಲವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಈ ವಚನಗಳದು ಬಹುಶಃ ಇನ್ನಾವ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗೂ ಇಲ್ಲದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪ. ಇವು ಒಂದು ಹೊಸ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಪರಂಪರೆಯ ಮೇಲ್ಮೆಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಗರ್ಭದಿಂದ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ತತ್ತ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದು ಪುರಂದರಾದಿ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂತರಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ತತ್ತ್ವಸಾಹಿತ್ಯ ಅಗಾಧವಾದುದು. ಚಂಪೂ ರಗಳೆ ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಂಗತ್ಯ ತ್ರಿಪದಿ ವಚನ ಹಾಡು-ಈ ಮೊದಲಾದ ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಧನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳು. ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದಾರಿದೀಪ; ಪರಿಪಕ್ವ ಅನುಭವ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸುವ ಚೈತನ್ಯಶಕ್ತಿ.

ಇತರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹಲವಾರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನೇಕ ಮುಖಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜನರ ಸೌಂದರ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಉದಾತ್ತವಾದ ಮನೋಧರ್ಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಕಲಾಕೃತಿ ಮಹೋನ್ನತವಾಗಬೇಕಾದರೆ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಪರಿಮಿತವಾದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆದು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವಾಗಬೇಕು; ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯಿಂದ ಮೇಲೇರಿ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಮಾನವೀಯ ಭಾವಗಳನ್ನು ಮಿಡಿಯಬೇಕು. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಿವೆ. ಎತ್ತರದ ಗಿರಿಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಬೃಹತ್ ಭವ್ಯ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನನ್ನು ಕಂಡಾಗ, ಅಪೂರ್ವವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ ಹೊಯ್ಸಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ, ಇಡೀ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡವನ್ನೇ ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಕೈಲಾಸದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಸಾರಿದಾಗ, ಅಪಾರ ಅನುಕಂಪೆಯ ಚೈತನ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಪದ್ಮಪಾಣಿಯ ಪ್ರಭಾವಲಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ, ಎಲಿಫೆಂಟ ಗುಹೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಪ್ರಳಯಗಳ ಸಾಂಕೇತಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯ ಮಹಾ ಕಲಾಕೃತಿಯಾದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತಾಗ-ದೇಶಕಾಲಗಳ ಪರಿಮಿತ ವಲಯದಿಂದ ಮೇಲೇರಿ ವಿಶ್ವಮಾನವನ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಈ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಫರ್‌ಗೂಸನ್, ಹ್ಯಾವೆಲ್, ಕಸಿನ್ಸ್, ಪರ್ಸಿ ಬ್ರೌನ್, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಫ್ಯಾಬ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತಜ್ಞರು ಮಾರುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಬೇಲಿಯಾಗಿರದೆ, ಮೇಲೇರುವ ನಿಚ್ಚಣಿಗೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಇತರರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಲೇಬೇಕೆಂಬ ವಿಕೃತ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆಡೆಕೊಡಬಾರದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಸಹ ಇದರಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇತರ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವು ಪರಿಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕಲಾವಂತಿಕೆಗಿರಬೇಕಾದ ಈ ಉದಾರಮನೋಭಾವದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪೋಷಕ ಭೂಮಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಇತರ ಯಾವ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇದು ಎಂದೂ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಇದು ಅನುಕರಣೆಯಲ್ಲ, ಗುಣಗ್ರಾಹಿತನ, ಕರ್ನಾಟಕ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಹಿಸಿತು; ಅನುಕರಿಸಲಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಪುನರನುಭವದಿಂದ ನೂತನವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳೂ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡುವು. ವಿಪುಲವೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ವಿಸ್ತಾರವೂ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿ ಸಮನ್ವಿತವೂ ಆಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಈ ಮನೋಧರ್ಮ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಇರುವುದು ಅದರ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದರತ್ತ ಏರುವ ಒಂದೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಪಕ್ವ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಣತ ಫಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಕಲಾವಿದನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜನಾಂಗದ ನಿಧಿಯೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಎನ್ನುವುದು ಸಮಾಜದ ಆತ್ಮಕಥೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಕ್ತಿಸಾಧನಗಳಾಗಿ ಅವು ಉಳಿದಿವೆ. ಆಂತರಂಗಿಕ ಅನುಭವದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು, ಸಾಹಿತ್ಯಕಲೆಗಳು-ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಹಿರಂಗದ ಪರಿಕರಗಳನ್ನ ಬಹುದಾದ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವುದು- ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣೆಯುವುದು. ಬಣ್ಣಹಾಕುವುದರ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ವಲಯದೊಳಕ್ಕೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಊರುಗಳ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆತ್ಮಕಥೆ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನಜೀವನ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಮಥನದಿಂದ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಕುಸಿಯುತ್ತವೆ; ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯ; ಹಣ್ಣೆಲೆ ಉದುರಿ ಹೊಸ ಎಲೆ ಚಿಗುರುವಂತೆ ಸಹಜವೂ ಹೌದು. ವೃಕ್ಷ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವುದರ ಲಕ್ಷಣ ಅದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಂಥ ಜೀವಂತ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದು ಹೊಸ ಹೊಸ ಚಿಗುರನ್ನು, ಹೂವುಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅರಳಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ತಳದಲ್ಲಿರುವ ತಾಯಿಬೇರಿನ ಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಮೇಲೆ ಪಲ್ಲವಿಸಿ ನಿತ್ಯನೂತನವಾಗಿ ನಳನಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇಂದಿನ ಜಾಗತೀಕರಣ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬಲಗಳ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ನವೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆವಿರ್ಭಾವದ ಯುಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಲಿಕಾನ್ ನಗರವಾಗಿ ಭಾರತದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ರಾಜಧಾನಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇತರ ನಗರಗಳೂ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಶಕ್ತಿಉತ್ಪಾದನಾ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಅಪಾರ ಬಂಡವಾಳ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಜೀವನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಕೌಟುಂಬಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು, ತಲ್ಲಣ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಬಡವ-ಬಲ್ಲಿದರ ನಡುವೆ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಹೊರಗಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಹೊಸ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸವಾಲು ಮತ್ತು ಜವಾಬುಗಳ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೊಸ ಮಾರ್ಪಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಿದೆ- ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ. (ಎಚ್.ಟಿ.)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಬ್ಬಗಳು : ಭಾರತದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಹಬ್ಬಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಮತ ಪಂಥಗಳ ಜನರು ಶತಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಕಾರಣ ಅವರ ಹಬ್ಬಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಈದ್‌ಮಿಲಾದ್, ಮೊಹರಂ, ರಂಜಾನ್ ಮುಂತಾದವು; ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರ ಈಸ್ಟರ್ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ; ಜೈನರ ಮಹಾವೀರ ಜಯಂತಿ ; ಬೌದ್ಧರ ಬುದ್ಧ ಜಯಂತಿ; ಶೈವರ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜಯಂತಿ ; ಮಾಧ್ವರ ಮಧ್ವನವಮೀ ; ರಾಮಾನುಜರ ತಿರುನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕನಕದಾಸ ಜಯಂತಿ- ಮುಂತಾದುವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಯಾಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆಚರಿಸಲಾಗುವ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಹಬ್ಬವೆನ್ನಬಹುದು. ಮೂಲತಃ ಈ ಹಬ್ಬಗಳು ವಿಜಯೋತ್ಸವಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಿದುದರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಇವು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಕೆಲವೊಂದು ಹಬ್ಬಗಳು ಅಂಥ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ ಮಹಾ ಪುರುಷರು ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಹಬ್ಬಗಳು ಆಯಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅನುಕರಣೆಯಿಂದಲೂ

ಬಂದಿರಬಹುದು. ಅಂಥವುಗಳ ಹಿಂದಿನ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಹಬ್ಬಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಇವುಗಳಿಗೆ ಪುರಾಣ, ಸ್ಮೃತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವಾರು ವ್ರತಗಳೂ ಹಬ್ಬಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿವೆ. ಕರಗ, ರಥೋತ್ಸವ ಮುಂತಾದುವು ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಆಚರಿಸಲಾಗುವ ಹಬ್ಬಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನೋತ್ಸವ, ಗಣರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ, ಗಾಂಧೀ ಜಯಂತಿಯಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಬ್ಬಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ತಳಿರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಮನೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವುದು ಹಬ್ಬದ ಕುರುಹು. ಆಗ ಎಳೆಬಟ್ಟಿನ ರಂಗವಲ್ಲಿಯಿಂದ ಮನೆಯನ್ನಲಂಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಮಾವಿನ ಹಸಿರೆಲೆಯ ತೋರಣ ಹಬ್ಬದ ತೋರ್ ಬೆರಳಿದ್ದಂತೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಮನೆಯನ್ನು ಸಾರಿಸಿ ಗುಡಿಸಿ ರಂಗುರಂಗಿನ ರಂಗವಲ್ಲಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಂಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಹಿ ಅಡಿಗೆಯಂತೂ ಆಗಲೇಬೇಕು. ಒಂದೊಂದು ಹಬ್ಬದಲ್ಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪೂಜೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಆರತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೋಪಾಸನೆಗೂ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೂ ರಸಿಕತೆಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚೈತನ್ಯದ ಜಾಗೃತಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಎಡೆ ದೊರೆತಿದೆ.

ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಹಬ್ಬಗಳು : ಯುಗಾದಿ : ಚೈತ್ರಮಾಸದ ಮೊದಲದಿನ. ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವ ಶ್ವೇತವರಾಹಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನೆಂದೂ ಆದುದರಿಂದ ನವವರ್ಷಾರಂಭದ ಗಣನೆಯನ್ನು ಅಂದಿನಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಚಾಂದ್ರಮಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕೆಯ ಆರಂಭವನ್ನು ಅಂದಿನಿಂದ ಲೆಕ್ಕಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಬೇವು-ಬೆಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ತಿನ್ನಲೇ ಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲವೇ ಎದ್ದು ಅಭ್ಯಂಜನ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬೇವು-ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಸಾಯಂಕಾಲ ಪಂಚಾಂಗ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಯುಗಾದಿಯಂದು ರೈತರು ಹೊಸದಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಮರದ ನೇಗಿಲುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಬಿತ್ತನೆಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಧಾನ್ಯಗಳ ಮಾದರಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾದರಿಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬಂದರೆ ಆ ವರ್ಷದ ಬೆಳೆಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ರೈತರ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಹಬ್ಬದ ಮಾರನೆಯ ದಿನವನ್ನು ಹಬ್ಬದ ಕರಿ ಎಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸೌರಮಾನ ಯುಗಾದಿ : ಸೌರಮಾನದ ರೀತ್ಯ ಆಚರಿಸುವರು, ಸೂರ್ಯ ಮೇಷ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ವೃತ್ತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ದಿನ ಯುಗಾದಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಆಚರಣೆ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಯುಗಾದಿಯಂತೆಯೇ.

ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮೊಹರಂನ ಹತ್ತನೆಯ ದಿನದಂದು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ರೀತ್ಯ ಹಿಜರಿಯನ್ನು ಯುಗಾದಿಯಾಗಿ ಆಚರಿಸಿದರೆ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಜನವರಿ ಮೊದಲನೆಯ ತಾರೀಖಿನಂದು ಯುಗಾದಿಯನ್ನು (ನ್ಯೂ ಇಯರ್ಸ್ ಡೇ) ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಮಾರವಾಡಿಗಳು ದೀಪಾವಳಿಯ ದಿನ ಯುಗಾದಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುವರು.

ರಾಮನವಮೀ : ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಸೌರಮಾನ ಭೇದದಿಂದ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ನವಮಿಯಂದು ರಾವಣನ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ದಾಶರಥಿ ರಾಮನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನೆಂದು ಈ ದಿನವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ವೈಭವದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಂಪಾದ ಪಾನಕ, ಕೋಸಂಬರಿ ಆ ದಿನದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಹರಿಕಥೆ, ಸಂಗೀತ, ಕಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿರುವ ಈ ನವಮಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ಊರಿನಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವುದನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ರಾಮ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದೊಂದಿಗೆ ಈ ಹಬ್ಬ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಸಂತ ನವರಾತ್ರಿ : ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪಾಡ್ಯಮಿಯಿಂದ ನವಮಿಯವರೆಗೆ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳನ್ನು ವಸಂತ ನವರಾತ್ರಿಯಾಗಿ ಕೆಲವರು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಿತ್ರಾಪೂರ್ಣಿಮಾ : ಇದನ್ನು ಕರಗದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ದವನದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದಿನದಂದು ಕರಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಧರ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿ ಕರಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ರಥೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಂತ ದಿನ. ದೊಡ್ಡ ದಿನ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಮುತ್ತೈದೆಯರಿಗೆ ಅರಿಸಿನ ಕುಂಕುಮ ಹೂವು ದವನ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಳ ಹಾಗೂ ಶೃಂಗಾರದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ಚಿತ್ರಾನ್ನವನ್ನು ಊಟಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇಂದಿನಿಂದ ವೈಶಾಖ ಸ್ನಾನ ಆರಂಭ.

ಚೈತ್ರ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪಾನಕದಾನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದವರು ವ್ಯಕ್ತಿಶಃ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (ನೋಡಿ- ಕರಗ)

ಅಕ್ಷತೃತೀಯಾ : ತ್ರೇತಾಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದಿನ. ದೊಡ್ಡ ದಿನ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಸ್ನಾನ ದಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದು. ಪರಶುರಾಮ ಜಯಂತಿ, ಅನಂತ ಕಲ್ಪಾದಿಗಳು ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ಪಂಚಮೀ : ಷಣ್ಮತಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರ ಜಯಂತಿಯ ದಿನವಿದು. ಇದೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ತಿರುನಕ್ಷತ್ರವೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ವೈಶಾಖಶುಕ್ಲ ದಶಮೀ : ವೆಂಕಟೇಶ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಹೋತ್ಸವ ನಡೆದ ದಿನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ವೆಂಕಟೇಶ ಮಹಾತ್ಮೆ ಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಧಮಾನ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಕೇವಲಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಯಾಣದ ದಿನವಾದುದರಿಂದ ಜೈನರಿಗೂ ಇದು ಪುಣ್ಯದಿನ.

ನೃಸಿಂಹ ಜಯಂತಿ : ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ಚತುರ್ದಶೀ. ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ತಂದೆಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಬದಿಂದ ನೃಸಿಂಹನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ದಿನ. ಈ ದಿವಸ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದವರು ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ರತವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊತ್ತು ಮಾತ್ರ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ಶೈವರು ಲಿಂಗವ್ರತವನ್ನೂ ಓಂಕಾರೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವೈಶಾಖೀ ಪೂರ್ಣಿಮಾ : ಉದುಕುಂಭದಾನಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಿನ. ಯಥಾಶಕ್ತಿ ತಂಪಾದ ಪಾನೀಯವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ವ್ಯಾಸಪೂರ್ಣಿಮಾ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗ ಹಾಗೂ ರಥೋತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ವೈಶಾಖಮಾಸ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಮಾಸ. ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಬಾಯಾರಿ ಬರುವ ಮಾನವರಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ತಂಪಾದ ಪಾನೀಯವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಲು ಚೈತ್ರದಂತೆ ವೈಶಾಖವೂ ಉಚಿತಕಾಲವೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅನುಕೂಲಸ್ಥರು ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರೀಷ್ಮಋತುವಿನ ಹಬ್ಬಗಳು : ಕಾರುಹುಣ್ಣಿಮೆ : ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ. ಅಚಲವಾದ ಮರ್ತ್ಯಪ್ರೇಮ ಕಾಲಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಮಹೋತ್ಸವದ ದಿನ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಬ್ಬ. ಸಾವಿತ್ರಿ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ದಿನ. ಇಂದು ಆಲದ ಮರಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ಕೆಲವರು ಉಪವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಪಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ : ಇದನ್ನು ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ರೈತರ ಹಬ್ಬ. ಶ್ರಮದಿಂದ ಉತ್ತು, ಬಿತ್ತಿ, ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಬಸವನ ಬಗ್ಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ದಿನ. ಚಕ್ಕುಲಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಸವನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಬಸವನಿಗೆ ಇಂದು ಪೂಜೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ.

ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಪುಣ್ಯಕಾಲ : ಆಷಾಢಮಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಪುಣ್ಯಕಾಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಮಿಥುನರಾಶಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಕಾಲವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಪುಣ್ಯಕಾಲವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪುಣ್ಯಕಾಲ ಇಪ್ಪತ್ತು ಘಳಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯ. ಆ ದಿವಸ ಸಕಲ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲೂ ಗಂಗಾದೇವಿಯ ಸಾನಿಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವ. ಗಂಗಾಪೂಜೆಮಾಡಿ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದೂ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ದೀಪದಾನ ಮಾಡುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ. ಪಿತೃ ತರ್ಪಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ.

ಆಷಾಢ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ : ಈ ದಿನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭೀಮೇಶ್ವರ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕನ್ಯೆಯೊರ್ವಳನ್ನು ಹಣದಾಸೆಗೆ ಕಡುಬಡವರಾದ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಮೃತರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಧಾರೆಯೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಆ ಕನ್ಯೆ ತನ್ನ ದೃಢವಾದ ನಿಲವಿನಿಂದಲೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಅವರ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸೌಮಾಂಗಲ್ಯ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಳೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯ ಈ ವ್ರತಾಚರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ದೀಪಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ವಿಧಿ.

ಆಡಿಶುಕ್ರವಾರ : ಕರ್ಕಾಟಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶುಕ್ರವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರಲ್ಲಿದೆ. ಆಡಿ ಎಂಬುದು ಆಷಾಢದ ತಮಿಳು ರೂಪ.

ಆಷಾಢ ಶುಕ್ಲ ಏಕಾದಶಿ : ಇದಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಪಟದ ಹಬ್ಬವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಗಾಳಿ ಪಟವನ್ನು ಹಾರಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಪ್ರಥಮೈಕಾದಶೀ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಮಹಾ ವಿಷ್ಣು ಮಲಗುವ ದಿನ. ಇಂದಿನಿಂದ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ವ್ರತಾರಂಭ.

ವರ್ಷಋತುವಿನ ಹಬ್ಬಗಳು : ಲಕ್ಷ್ಮೀಪೂಜೆ : ಚೈತ್ರಶುಕ್ಲ ತದಿಗೆಯಿಂದ ಮೂರು ತದಿಗೆಗಳು ವಸಂತ ಗೌರೀಪೂಜೆಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ಶುಕ್ರವಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪೂಜೆಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಹಿಂದಿನ ಶುಕ್ರವಾರ ವರಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಮೀಸಲು. ಗೋಧೂಳಿಯ ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪೂಜೆ

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ತಳಿರುತೋರಣ ಬಾಳೆಕಂಬ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರತ್ನಾಭರಣಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಂಗಲ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸಿಂಗರಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಮರದ ಬಾಗಿನ ಕೊಟ್ಟು ಮುತ್ತೈದೆಯರಿಗೆ (ದಂಪತಿಗಳಾದರೆ ಉತ್ತಮ) ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲಶದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಆವಾಹನ ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇದೆ. ಆ ದಿನ ಮಹಿಳೆಯರು ಸಂಪತ್ ಶುಕ್ರವಾರದ ಹಾಡು ಎಂಬ ವ್ರತಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಡಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ಶ್ರಾವಣ ಶನಿವಾರಗಳು : ತಿರುಪತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಮೀಸಲು ವಾರಗಳಿವು. ಆ ದೇವರ ಒಕ್ಕಲು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುಂಡ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ವೆಂಕಟೇಶಾಯ ಮಂಗಳಂ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಐದು ಮನೆಗಳಿಗಾದರೂ ಹೋಗಿ ಭಿಕ್ಷೆ ತರಬೇಕೆಂದೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ದಾನ, ಸಂತರ್ಪಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ನಿಯಮ. ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈ ವಿಧಿ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಸಿರಿಸಂಪತ್‌ಪ್ರದ ಶನಿವಾರವೆಂದು ತಿಳಿದು ತಂಬಿಟ್ಟಿನ ತುಪ್ಪದ ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂಬಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಪತಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಭಕ್ತರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಮಂಗಳಗೌರೀ : ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರವೂ ಕಲಶದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಗೌರಿಯನ್ನು ಆವಾಹನ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗರಚೌತಿ : ಶ್ರಾವಣ ಶುಕ್ಲ ಚೌತಿಯ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಹುತ್ತಕ್ಕೂ ನಾಗರಕಲ್ಲಿಗೂ ಹಾಲು ನೀರಿನಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಹಸಿ ತಂಬಿಟ್ಟು ಚಿಗಳಿಗಳಿಂದ ತನಿ ಎರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯ ಒಳಗೂ ಅಂಗಳದಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನಾಗರಹಾವಿನ ಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ರಂಗವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದೂ ಪೂಜಿಸುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ.

ಪಂಚಮೀ : ನಾಗಪಂಚಮೀ ಅಥವಾ ಗರುಡಪಂಚಮೀ ಎಂದು ಈಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಸಹೋದರರ ಬೆನ್ನುಹುರಿಗೆ ದೂರ್ವೆಯಿಂದ ಹಾಲು ನೀರು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ತಂಬಿಟ್ಟಿನ ಬಾಗಿಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಬಂಧುಬಾಂಧವರಿಗೂ ಇಷ್ಟಮಿತ್ರರಿಗೂ ತಂಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಹೋದರನ ಸುಖಸಂತೋಷಕ್ಕೂ ದೀರ್ಘ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪಮೃತ್ಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಅರಿಸಿನದಿಂದ ನಾಗರಹಾವಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಹಳದಿ ಗೆಜ್ಜೆವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಿರಿಯಾಳ ಷಷ್ಠೀ : ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯಾಳನನ್ನು (ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಮಾಡಿ ಮಲಗಿರುವ ಎರಡು ಹಸುಳೆಗಳ ಪ್ರತಿಕೃತಿ) ಮಾಡಿ ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಮೊಸರನ್ನವನ್ನೂ ಕಡುಬನ್ನೂ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಿರುವ ಮನೆಗೆ ಬುತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಡುಬು ಬೀರಿ ಬರುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಶ್ರಾವಣೀ : ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಉಪಾಕರ್ಮವನ್ನು (ನೋಡಿ–ಉಪಾಕರ್ಮ) ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ಯಜುರ್ವೇದಿಗಳಿಗೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ತಿಥಿಯೂ ಋಗ್ವೇದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರವಣ ನಕ್ಷತ್ರವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಈ ಉಪಾಕರ್ಮದ ಹಬ್ಬ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಇದನ್ನು ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಾನಕ್ಷತ್ರವಿರುವ ದಿನ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಾಗಿರುವ ಲೋಪದೋಷಗಳ ನಿವಾರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕರ್ಮವೆಂತಲೂ ನಂಬಿಕೆ. ನೂತನ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಧರಿಸಿ ದೇವಋಷಿಪಿತೃಗಳಿಗೆ ತರ್ಪಣ ಕೊಡುವುದು ಪದ್ಧತಿ.

ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ರಾಖೀ ಅಥವಾ ರಕ್ಷಾಬಂಧನದ ಹಬ್ಬವೆಂದೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಭ್ರಾತೃಭಾವ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾದ ಹಬ್ಬ.

ಗಾಯತ್ರೀಪ್ರತಿಪದಾ : ಉಪಾಕರ್ಮದ ಮರುದಿವಸ ಸಹಸ್ರ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಜನ್ಮಾಷ್ಟಮೀ : ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳ ದಮನ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟರ ಪೋಷಣಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಗೀತೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮಹಾನುಭಾವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜನ್ಮದಿನ. ಚಾಂದ್ರ, ಸೌರಮಾನಗಳ ರೀತ್ಯಾ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರಾವಣ ಬಹುಳ ಅಷ್ಟಮೀ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಚಂದ್ರೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ವಿಧಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಗೋಕುಲದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಟ್ಟು ಷೋಡಶೋಪಚಾರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನ ಬಗೆಬಗೆಯ ತಿಂಡಿ ತಿನಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರೋಹಿಣಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಇರುವ ದಿನ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣ ಜಯಂತೀ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂಜೆ ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಆ ದಿನ ಉಪವಾಸವಿರುವುದು ಸೂಕ್ತ. ತಿಥಿಭಾಂತೇಚ ಪಾರಣಂ ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ಕಾರಣ ಪಾರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಮತಭೇದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರ್ಣಗೌರೀ : ಭಾದ್ರಪದ ಶುಕ್ಲತದಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮದ ಹಬ್ಬ. ಇದೇ ಗೌರೀ ತದಿಗೆ. ಇದು ಸೌಭಾಗ್ಯಪ್ರದವಾದ ವ್ರತ. ದೊಡ್ಡಗೌರೀ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ತಳಿರುತೋರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಮಂಟಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ವ್ರತಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಮೊರದ ಬಾಗಿನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ಬಾಗಿನವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಓಡಾಡುವ ಸುಮಂಗಲಿಯರನ್ನು ಅಂದಿನಿಂದ ಒಂದುವಾರ ಕಾಲ ನೋಡಬಹುದು.

ಗಣೇಶಚತುರ್ಥೀ : ವಿಘ್ನನಿವಾರಕ ವಿನಾಯಕನ ಹಬ್ಬ. ಸಿದ್ಧಿವಿನಾಯಕ ವಿದ್ಯಾಗಣಪತಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಲ್ಲೂ, ಭಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ರಂಗುರಂಗಿನ ಬಣ್ಣದಿಂದ ತಯಾರಾಗಿರುವ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಅಲಂಕೃತ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿಯೂ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಡಬು ಗಣಪತಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಭಕ್ಷ್ಯ.

ಭಾದ್ರಪದಶುಕ್ಲ ಚತುರ್ಥೀ ದಿನ ಈ ಹಬ್ಬ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ದಿನ ಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ನೋಡಿದರೆ ದೋಷಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೇಳಲೇಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ಅದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ

ಸಿಂಹಃ ಪ್ರಸೇನಮವಧೀತ್ ಸಿಂಹೋ ಜಾಂಬವತಾ ಹತಃ
ಸುಕುಮಾರಕ ಮಾರೋದೀಃ ತವ ಹ್ಯೇಷ ಸ್ಯಮಂತಕಃ

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಮನೆಗಳಿಗಾದರೂ ಹೋಗಿ ಗಣೇಶನನ್ನು ನೋಡಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮವಿರುವ ಕಾರಣ ಬಾಲಕರು ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಮನೆಮನೆಗೂ ಹೋಗಿಬರುವ ದೃಶ್ಯ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶುಭಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನ ವಿಸರ್ಜನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಡೆಯುವ ಗಣೇಶನ ಮೆರವಣಿಗೆ ವರ್ಣಮಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶುಭಕಾರ್ಯವೂ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಷಿಪಂಚಮೀ : ಸ್ತ್ರೀಯರು ಋತುದೋಷ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಭಾದ್ರಪದ ಶುಕ್ಲಪಂಚಮಿಯಂದು ಈ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ಊಟ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯ ಪರವಾಗಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಈ ವ್ರತವನ್ನಾಚರಿಸುವುದುಂಟು. ಸಪ್ತಋಷಿಗಳನ್ನು ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪೂಜಿಸಿ, ಹವನ ಹೋಮಾದಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಯಾಪನ ಮಾಡಿ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಯಮ. ಅರುಂಧತೀ ಬಾಗಿನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ವ್ರತಕಥೆಯೂ ಇದೆ.

ಅನಂತರಪದ್ಮನಾಭ ಪೂಜೆ : ಭಾದ್ರಪದ ಶುಕ್ಲ ಚತುರ್ಥೀ ದಿವಸ ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಕಲಶದಲ್ಲಿ ಆವಾಹನ ಮಾಡಿ ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಅನಂತನ ದಾರವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿ ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮ. ಇದಕ್ಕೂ ವ್ರತಕಥೆ ಇದೆ.

ಅನಂತನ ಹುಣ್ಣಿಮೆ : ಭಾದ್ರಪದ ಶುಕ್ಲ ಪೂರ್ಣಿಮಾ ದಿನಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಇಂದೇ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದಿನ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಭಾದ್ರಪದ ಬಹುಳ : ಪಿತೃಪೂಜೆಗೆ ಮೀಸಲು. ಈ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಶ್ರಾದ್ಧಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾಮಭರಣಿ, ಮಧ್ಯಾಷ್ಟಮೀ, ಅವಿಧವಾ ನವಮೀ, ಘಾತ ಚತುರ್ದಶೀ ಮತ್ತು ಮಹಾಲಯ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ–ಈ ದಿನಗಳು ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

ಶರದೃತುವಿನ ಹಬ್ಬಗಳು : ನವರಾತ್ರಿ : ಆಶ್ವೀಜ ಶುಕ್ಲ ಪಾಡ್ಯಮೀ ದಿನದಿಂದ ದಶಮಿಯವರೆಗೆ ಬರುವ ದಿನಗಳನ್ನು ನವರಾತ್ರಿ ಅಥವಾ ದಶಹರಾ ಎಂದೂ ಶರನ್ನವರಾತ್ರಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ನವರಾತ್ರಿ ಹಬ್ಬದ ಸಾಲು. ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರ ಇರುವ ದಿನದಿಂದ ಶ್ರವಣ ನಕ್ಷತ್ರ ಇರುವವರೆಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ನವರಾತ್ರಿ ನಾಡಹಬ್ಬ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದ ವೈಭವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೂ ಇದೆ. ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೂ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿ ಒಪ್ಪವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲಾವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಸುಸಮಯ. ಸಂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಶೃಂಗಾರಗೊಂಡು ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ

ಹೋಗಿ ಹಾಡು ಹೇಳಿ ಕೋಲಾಟವಾಡುವ ದೃಶ್ಯ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿ ದೇವತಾ ಪೂಜೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಶವನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ಹಬ್ಬಗಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿವೆ.

ಸರಸ್ವತೀಪೂಜೆ : ಮೂಲೇನಾವಾಹಯೇತ್ ದೇವೀಂ ಶ್ರವಣೇನ ವಿಸರ್ಜಯೇತ್ ಎಂಬ ಆಧಾರೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರದ ದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸರಸ್ವತೀ ಪೂಜೆ ಎಂದಿದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಪಾಡ್ಯಮಿಯಿಂದ ನಂದಾದೀಪವನ್ನಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರು ಸರಸ್ವತೀಪೂಜೆಯ ದಿನದಿಂದಲಾದರೂ ನಂದಾದೀಪವನ್ನಿಟ್ಟು ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗೀತ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಕಲ ಸಲಕರಣೆ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಅಂದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ದುರ್ಗಾಷ್ಟಮಿ : ಮಹಿಷಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ದಿನ.

ಮಹಾನವಮೀ : ವಾಹನಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ದಿನ. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಜೀವನೋಪಾರ್ಜನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಯಂತ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಅಂದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಮಹಾನವಮಿಯ ದಿನ ಶಮೀಪತ್ರವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಸರಸ್ವತಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ನೈವೇದ್ಯವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುವುದು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡಲೆಂದೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಹಬ್ಬವಿದು.

ವಿಜಯದಶಮೀ : ದೊಡ್ಡ ದಿನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಸಂಚಾರ ಹೊರಡುವ ದಿನ. ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವದಂತಿ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪರಂಪರೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಜಂಬೂಸವಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಊರಿನಲ್ಲೂ ದೇವರ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶಮೀವೃಕ್ಷವನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಪರಸ್ಪರ ಶಮೀ ಕೊಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದೂ ಶುಭಾಶಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ವಾಡಿಕೆ. ಆಗ,

ಶಮೀ ಶಮಯತೇ ಪಾಪಂ ಶಮೀ ಶತ್ರುವಿನಾಶಿನೀ
ಧರಿತ್ರ್ಯರ್ಜುನಬಾಣಾನಾಂ ರಾಮಸ್ಯ ಪ್ರಿಯವಾದಿನೀ

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಏನಾದರೂ ಓದಲೇಬೇಕೆಂದೂ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆ ದಿನ ಆರಂಭಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಯ ಸಿಗುವುದೆಂದೂ ನಂಬಿಕೆ. ಶ್ರೀರಾಮ ಲಂಕೆಗೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ದಿನವೆಂದೂ ದ್ವೈತವಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಅವತರಿಸಿದ ದಿನವೆಂದೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ದಿನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ನವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ದಿನವಾದ ಇಂದು ಆವಾಹಿತ ಸಕಲ ದೇವದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ವಿಸರ್ಜಿಸಲಾಗುವುದು. ವೆಂಕಟೇಶ ಮಹಾತ್ಮೆಯ ಪುರಾಣ ಹೇಳಿ ಮಂಗಳವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಂದರಕಾಂಡ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಶಿಗಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ : ಆಶ್ವೀಜ ಶುಕ್ಲ ಪೂರ್ಣಿಮಾಕ್ಕೆ ಶಿಗಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ರೈತರ ಹಬ್ಬ. ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಹಸುರು ಪಯಿರನ್ನು (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಗಿ) ಬೆಳೆಸಿರುವ ಗೆರಸಿಯನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಿಗಿ ಗೌರಿಯನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಭೂಮಿ ತಾಯಿಗೆ ಬಯಕೆ ಊಟ ಮಾಡಿಸಲು ಬಗೆಬಗೆಯ ತಿಂಡಿತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಿಟ್ಟು ಊಟ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಯಸದ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮಳೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಮಾಡುವ ಹಬ್ಬವೆಂದು ನಂಬಿಕೆ.

ನೀರು ತುಂಬುವ ಹಬ್ಬ : ನರಕಚತುರ್ದಶಿಯ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ. ಚತುರ್ದಶಿಯ ದಿನ ಚಂದ್ರೋದಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂಜನ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬಚ್ಚಲ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೊಳೆದು, ಅಲಂಕರಿಸಿ ನೀರು ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಜಲಂಧರನ ಭಯದಿಂದ ಪರಶಿವ ಮಾಲಿಂಗನ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡನೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಪಾರ್ವತಿ ನೀರಿನ ಹಂಡೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತಿಟ್ಟು ಆ ದುಷ್ಟನ ಕೈಗೆ ಪರಶಿವ ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಿದಳೆಂದೂ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯ. ಅಳಿಯಂದಿರು ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಹಬ್ಬದ ಸಂಭ್ರಮವೇ ಸಂಭ್ರಮ. ಇಂದಿನಿಂದ ದೀಪಾವಳೀ ಹಬ್ಬ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ನರಕ ಚತುರ್ದಶೀ : ಭೂಮಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ನರಕಾಸುರ ಲೋಕಕಂಟಕ ನಾದಾಗ ಭೂಮಾತೆಯೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು ನರಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಸಿದಳೆಂದು ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥೆಯಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆ ಭೂಮಾತೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಚಂದ್ರೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂಜನ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಇದೆ. ಅಳಿಯನಿಗೆ ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ರಾತ್ರಿ ಹಬ್ಬದೂಟವಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಣಬಿರುಸುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ನಲಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ : ಆಶ್ವೀಜ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಲಿಪಾಡ್ಯಮಿ : ವಾಮನಾವತಾರದ ಕಥೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಲಿಪಾಡ್ಯಮಿಯ ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೋಕ್ರೀಡನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ್ದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಗೋಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮನೆಯ ಹೊಸಲಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಲೀಂದ್ರನನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟು ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಬಾಣಬಿರುಸುಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಬಲೀಂದ್ರ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೂರೂಮುಕ್ಕಾಲು ಘಳಿಗೆ ಇರುವನೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ.

ಅಳಿಯನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವವರು ಭಾವನ ಬಿದಿಗೆ ಅಕ್ಕನ ತದಿಗೆ ಮುಂತಾಗಿ ಕಾರ್ತೀಕ ಶುಕ್ಲ ಬಿದಿಗೆ ತದಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಡೆ ಪಂಚಮಿ ಎಂದು ಪಂಚಮಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಡೆ ಪಂಚಮಿಗೆ ದೀಪಾವಳೀ ಹಬ್ಬ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾವನಬಿದಿಗೆ ದಿವಸ ಸಹೋದರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೈಯಿಂದ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಯಮಧರ್ಮರಾಯ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದೂ ಅಕ್ಕನ ತದಿಗೆ ದಿವಸ ಸಹೋದರಿಯರಿಗೆ ಔತಣವನ್ನು ಮಾಡಸಬೇಕೆಂದೂ ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದೆ.

ತುಳಸೀ ಹಬ್ಬ : ಕಾರ್ತೀಕ ಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶೀ ದಿವಸ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿನ ತುಳಸೀ ವೃಂದಾವನವನ್ನು ತಳಿರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲಿಯ ಟೊಂಗೆಯನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ದ್ವಾದಶೀ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತುಳಸಿಯೇ ವೃಂದಾ ಎಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಹಬ್ಬ ತುಳಸಿಯ ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಚಾತುರ್ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಏಳುವ ದಿನವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಉತ್ಥಾನದ್ವಾದಶೀ **(ನೋಡಿ– ಉತ್ಥಾನ ದ್ವಾದಶೀ)** ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಷೀರಾಬ್ಧಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ. ರಾತ್ರಿಯೂ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ತೀಕ ಪೂರ್ಣಿಮಾ : ವ್ಯಾಸಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸ ಮಹಾತ್ಮೆಯ ಮಂಗಳವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೂ ದೀಪಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೀಪೋತ್ಸವ ನಡೆಯುವುದು ಇಂದಿನಿಂದಲೇ. ಈ ದಿನ ದೀಪ ದಾನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ. ಇದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಗೌರೀ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗೌರೀಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಇದೆ. ಸ್ನಾನ ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮುಗಿದಿರಬೇಕು. ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವ. ತುಲಾಮಾಸವೂ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ತುಲಾಕಾವೇರಿಯ ಸ್ನಾನ ಅನಂತಪುಣ್ಯಪ್ರದವೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ವನಭೋಜನ ಮಾಡುವುದೂ ಆ ದಿನ ಧಾತ್ರೀಹವನ ನಡೆಸುವುದೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ಕಾರ್ತೀಕ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ : ಕಡೆಯ ಕಾರ್ತೀಕ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ದೀಪೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ದಿನ. ಪಂಜನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿರುಗಿಸುತ್ತ ಊರಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುತ್ತು ಹಾಕುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಿಂದೆ ಇತ್ತು. ಉತ್ತರ ಗೋಗ್ರಹಣದ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಪಿತೃದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಹೋಗಲು ದಾರಿತೋರುವ ವಿಧಾನವಿದೆಂದು ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ದೀಪೋತ್ಸವ, ತೆಪ್ಪೋತ್ಸವ ಮುಂತಾದುವು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಹೇಮಂತ ಋತುವಿನ ಹಬ್ಬಗಳು : ಸ್ಕಂದಷಷ್ಠೀ : ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸದ ಶುಕ್ಲ ಷಷ್ಠಿಗೆ ಸ್ಕಂದ ಷಷ್ಠೀ ಅಥವಾ ಸುಬ್ರಾಯ ಷಷ್ಠೀ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಕಂದನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ನಡೆಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಕಂದಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಥೋತ್ಸವವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹನುಮಜ್ಜಯಂತಿ : ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಮಾಸದ ದ್ವಾದಶಿ ಶ್ರೀರಾಮಭಕ್ತ ಹನುಮಂತ ಜನಿಸಿದ ದಿನ. ಅವನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಜಯಂತಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹನುಮದ್ವಿಲಾಸ ಹರಿಕಥೆ ನಡೆಸುವುದು ವಿಶೇಷ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ರಾಮದೇವರ ಸಂಗಡ ಹನುಮಂತನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಾರ್ಗಶಿರ ಪೂರ್ಣಿಮಾ : ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಅನಸೂಯಾದೇವಿಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ ದಿನ. ದೀಪೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊಸ್ತಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

ಎಳ್ಳಮಾವಾಸ್ಯೆ : ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ತಾಯಿಯ ಶಿರಚ್ಛೇದನ ಮಾಡಿದ ಪರಶುರಾಮ ಮಾತೃಹತ್ಯೆಯ ದೋಷದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ದಿನ. ಎಳ್ಳಿನಷ್ಟೂ ಪಾಪವಿಲ್ಲದಂತೆ ತೊಳೆದುಹಾಕುವ ಈ ದಿನ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಧನುರ್ಮಾಸ : ಸೂರ್ಯದೇವ ವೃಶ್ಚಿಕ ಮಾಸದಂದು ಸಂಕ್ರಮಿಸಿ ಧನುರ್ ರಾಶಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ದಿನ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಆತ ಮಕರಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವವರೆಗೂ ಧನುರ್ಮಾಸವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಷೋಡಶೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಹುಗ್ಗಿಯನ್ನು (ಪೊಂಗಲ್)ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ. ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ದಿನ ಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದವರು ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಹುಗ್ಗಿ ಮಾಡಿ ದಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬನದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ: ಪುಷ್ಯಶುಕ್ಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ಬನದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮಕರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ: ಪೊಂಗಲ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಸೂರ್ಯ ಮಕರರಾಶಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ದಿನ. ಉತ್ತರಾಯಣ ಪುಣ್ಯಕಾಲವೆಂದು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಳ್ಳು ಬೀರುವುದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸಂಭ್ರಮದ ದಿನ. ಇಂದು ಸ್ವರ್ಗದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ರೈತರಿಗೆ ಇಂದು ಬಿಡುವು. ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಮೈತೊಳೆದು ಸಿಂಗರಿಸಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂಜೆ ಉರಿಯುವ ಬೆಂಕಿ ಹಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪುಷ್ಯ ಬಹುಳ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ: ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರೂ ಭಕ್ತ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಆದ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಭಾಗವತರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನೂ ಈ ದಿನದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗೀತ, ಹರಿಕಥೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ.

ಶಿಶಿರ ಋತುಮಿನ ಹಬ್ಬಗಳು: ರಥಸಪ್ತಮೀ: ಮಾಘಶುಕ್ಲ ಸಪ್ತಮೀ ದಿನದಂದು ಸೂರ್ಯನ ರಥಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ. ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿಯಿಂದ ರಥವನ್ನು ಬರೆದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲನ್ನು ಉಕ್ಕು ಬರುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಿ ಪಾಯಸ ಮಾಡಿ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಕ್ಕದ ಎಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ವಿಧಿ ಇದೆ. ವೈವಸ್ವತಮನ್ವಂತರದ ಮೊದಲ ದಿನವಿದು ; ಮನ್ವಾದಿ.

ಮಾಘ ಪೂರ್ಣಿಮೆ : ಈ ದಿನ ಕೆಲವರು ಕುಲಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಸಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಾಘಸ್ನಾನದ ಕೊನೆಯ ದಿನವಿದು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಥೋತ್ಸವಗಳು ಜಾತ್ರೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ : ಮಾಘ ಬಹುಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರದೋಷ ವ್ಯಾಪಿನಿಯಾದ ಚತುರ್ದಶೀ ದಿವಸ ಶಿವರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇಂದು ಶೈವರು ಉಪವಾಸವನ್ನಾಚರಿಸಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ನ ಸ್ನಾನೇನ ನ ವಸ್ತ್ರೇಣ ನ ಧೂಪೇನ ನ ಚಾರ್ಚಯಾ
ತುಷ್ಯಾಮಿ ನ ತಥಾ ಪುಷ್ಪೈಃ ಯಥಾ ತತ್ರೋಪವಾಸತಃ

ಎಂಬ ಆರ್ಷ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಈ ದಿನ ಉಪವಾಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಯಾಮದಲ್ಲೂ ಬಿಲ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ವೈಷ್ಣವರು ಈ ದಿನ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದರ್ಶನ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ. ಜಾಗರಣೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ವ್ರತಕಥೆ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಬಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ರಥೋತ್ಸವಗಳೂ ಜಾತ್ರೆಗಳೂ ಜರುಗುತ್ತವೆ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ: ಇಂದು ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಪಾರಣೆ, ರಥೋತ್ಸವ, ದೀಪೋತ್ಸವಾದಿಗಳು ಹಲವು ಶೈವಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಾಮನ ಪಾಡ್ಯ : ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುಕ್ಲ ಪಾಡ್ಯಮಿ ದಿನವನ್ನು ಕಾಮನ ಪಾಡ್ಯ ಎಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಮನ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಪೂಜಿಸಿ ಹಬ್ಬವನ್ನಾಚರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೆಲವರಲ್ಲಿದೆ.

ಹೋಳೀಹಬ್ಬ : ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೋಳೀಹಬ್ಬವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಮನ ಹಬ್ಬವೆಂದೂ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಈ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿವೆ. ಭಕ್ತಾಗ್ರಣಿಯಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನಿಗೆ ಹೋಲಿಕಾ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯಿಂದ ಹಿಂಸೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ದೈತ್ಯಬಾಲಕರೇ ಅವಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೋಲು ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಬಡಿದು ಸಾಯಿಸಿ, ಮನೆಮನೆಯಿಂದಲೂ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಬೆರಣಿ ಹರಕು ಮುರುಕು ಉರವಲುಗಳನ್ನು ತಂದು ಊರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಅವಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಥೆ. ಅದರ ಅನುಕರಣೆಯೇ ಹೋಳೀಹಬ್ಬ.

ತಾರಕಾಸುರನಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮದನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾದ ಶಿವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಘೋರತಪಸ್ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಲು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆಂದೂ ಆಗ ಕಾಮದೇವ ವಸಂತನನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೋಗಿಲೆಯ ಕಲಕಂಠದಿಂದ ಕೇಕೆ ಹಾಕುತ್ತ ಪುಷ್ಪಬಾಣನಾಗಿ ಮೂರುವರೆ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಲೋಕವನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ಸಕಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಕಾಮ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ ಮನ್ಮಥನಾದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ಘಟಿ, ಮಾನವ ಮಾನದಂತೆ ಒಂದು ದಿನವಾಗುವುದರಿಂದ ದ್ವಾದಶಿಯಿಂದ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಹುಣ್ಣಿಮೆವರೆಗೆ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುವುದು. ಕಾಮನನ್ನು ಸುಂದರವಾದ ರತ್ನಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಆವಾಹನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಮನ ಚಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಗೀತಾದಿಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂದಿನ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಚ್ಛೃಂಖಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತೋರಿಬರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ದಿಗ್ವಿಜಯೋತ್ಸವ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ರಂಗಿನ ಓಕಳಿಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಡವಬಲ್ಲಿದನೆಂಬ ಭೇದ ಭಾವವನ್ನು ತೊರೆದು ಹಬ್ಬವನ್ನಾಚರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾಮದೇವನ ಈ ಎಲ್ಲ ಉಪಟಳದಿಂದಲೂ ಪುಷ್ಪ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲೂ ವಿಚಲಿತನಾಗಿ ಮಹಾದೇವ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ತೆರೆದು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಮದೇವ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದನಾದ್ದರಿಂದ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಅನಂತರ ಕಾಮನನ್ನು ದಹಿಸುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಆಗ ರತಿ ಬಂದು ಶೋಕಾರ್ತಳಾಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳು ಬಂದು ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಆಶುತೋಷನಾದ ಶಿವ ಸಂತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಮನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ರತಿಗೆ ಶಾಶ್ವತ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಾಮ ಅನಂಗನಾದ. ಆ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಜನ ಆನಂದದಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಕ್ಕುನಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮದನೋತ್ಸವವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಸಕಲ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದೆ. (ಎಂ.ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ: ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈದ್ಯಕೀಯ (ಎಂದರೆ ಆಯುರ್ವೇದದ) ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೂರು ಯುಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಆದಿಯುಗ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 260 – ಪ್ರ.ಶ. 1300; 2. ಮಧ್ಯಯುಗ 1300 – 1800; 3. ಆಧುನಿಕ ಯುಗ 1800 ರಿಂದೀಚೆಗೆ.

ಆದಿಯುಗ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಅಶೋಕನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯರ ಮತ್ತು ಪಶುಗಳ ಔಷಧಾಲಯಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈದ್ಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.260 ರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ರಸಾಯನ ಮತ್ತು ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪಿತನೆಂಬ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ, ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷು ನಾಗಾರ್ಜುನ ಶ್ರೀಶೈಲ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ರಸಾಯನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ. ರಸರತ್ನಾಕರ, ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಈತನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ವೈದ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಿದ ಗಂಗರು ಜೈನಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಗಂಗರಸ ದುರ್ವಿನೀತನ (605–650) ಗುರುವಾಗಿದ್ದ ದಿಗಂಬರಜೈನ ಯತಿ ಪೂಜ್ಯಪಾದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ. ಇವನು ಬರೆದ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಗೌರವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈತನ ಸೋದರಳಿಯ ಸಿದ್ಧ ನಾಗಾರ್ಜುನ (690) ರಸಾಯನ ಮತ್ತು ಲೋಹವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ. ರಸೇಂದ್ರ ಮಂಗಳ, ಕಕ್ಷಪುಟತಂತ್ರ, ನಾಗಾರ್ಜುನತಂತ್ರ ಮುಂತಾದುವು ಈತನ ಕೃತಿಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದ ಬನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಗರಾಜ ಶ್ರೀಪುರುಷ(775) ಗಜಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಆತನ ಮಗನಾದ ಸೈಗೊಟ್ಟ ಶಿವಮಾರ ಗಜಾಷ್ಟಕವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ (800). ಶಿವಮಾರನ ಗಜಾಷ್ಟಕ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯ ಪ್ರಥಮಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜ ನೃಪತುಂಗನ (815–871) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಗ್ರಾದಿತ್ಯನೆಂಬ ಜೈನ ವೈದ್ಯ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮದ್ಯ, ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಮಧುಗಳನ್ನು ಔಷಧಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ವರ್ಜಿಸಿರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹನ (1015–1042) ಆಸ್ಥಾನದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿ ಚಾವುಂಡರಾಯ ತನ್ನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವಾದ ಲೋಕೋಪಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಚಂದ್ರರಾಜನ (1079) ಮದನತಿಲಕ, ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ (1125) ಗೋವೈದ್ಯ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (1126–38) ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸದಲ್ಲಿನ ಆಯುರ್ವೇದದ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ಜೈನ ವೈದ್ಯ ಜಗದ್ದಳ ಸೋಮನಾಥನ (1150) ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ, ದೇವೇಂದ್ರ ಮುನಿಯ (1200) ಬಾಲಗ್ರಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಕೇಶವ ಪಂಡಿತನ (1240) ಸಿದ್ಧಮಂತ್ರ, ಬೋಪದೇವನ (1263) ಸಿದ್ಧ ಮಂತ್ರ ಪ್ರಕಾಶ, ವೈದ್ಯಶತಕ, ಹೃದಯ ದೀಪಿಕ ನಿಘಂಟು, ಯಾದವರಾಜ ಮಹಾದೇವನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಹೇಮಾದ್ರಿಯ (1260–1309) ಆಯುರ್ವೇದ ರಸಾಯನವೆಂಬ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯದ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಅಮೃತನಂದಿಯ ಅಕಾರಾದಿ ನಿಘಂಟು – ಇವು ಈ ಯುಗದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು.

ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಠ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ರಾಜರು ಭೂಮಿ ಮತ್ತು

ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ವೈದ್ಯರನ್ನು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೈದ್ಯರು ತಾವೇ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದಾಗ ತಯಾರಿಸಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಷ್ಠೌಷಧಿಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಗಿಡಮೂಲಿಕಾ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವಾದರಗಳು ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವು. ವಸ್ತುರೂಪವಾದ ಸಂಭಾವನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಧನರೂಪ ಸಂಭಾವನೆ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಅರ್ಚಕರು, ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು ವೈದ್ಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಧ್ಯಯುಗ: ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತ ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆ. ಈ ಅರಸರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಬದುಕಿಕೊಂಡುವು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸಾಯಣರ ಚತುರ್ವೇದ ಭಾಷ್ಯಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದುವು. ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿದ್ದ ರಾಯರು ಅವನ್ನೂ ಪೋಷಿಸಿದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಅಧಿರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಮುಗಳೀಪುರದ ಅರಸ ಮಂಗರಾಜ (1360) ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಈತನ ಖಗೇಂದ್ರ ಮಣಿದರ್ಪಣ ಕನ್ನಡ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥ. ಒಂದನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯನ (1356–76) ಆಸ್ಥಾನ ವೈದ್ಯ ವಿಷ್ಣುದೇವನ ರಸರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಇಮ್ಮಡಿ ಬುಕ್ಕರಾಯನ (1404–24) ಆಸ್ಥಾನ ವೈದ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಪಂಡಿತನ ವೈದ್ಯರಾಜ ವಲ್ಲಭ, ಅಭಿನವ ಚಂದ್ರನ (1400) ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ವಲ್ಲಭೇಂದ್ರನ (1435) ವೈದ್ಯ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕಲ್ಲರಸನ (1450) ಜನವಶ್ಯವೆಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ, ಕವಿಲಿಂಗನ (1490) ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪದಗಳು, ದಾಮೋದರ ಪಂಡಿತನ ಆರೋಗ್ಯ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಭಟ್ಟನರಹರಿಯ ವಾಗ್ಭಟ ಮಂಡನ, ಶ್ರೀಧರ ದೇವನ (1500) ವೈದ್ಯಾಮೃತ, ಬಾಚರಸನ (1500) ಅಶ್ವವೈದ್ಯ, ಮೂರನೆಯ ಮಂಗರಸನ (1508) ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಳ್ವನ (1550) ವೈದ್ಯಸಾಂಗತ್ಯ, ರಘುನಾಥ ಸೂರಿಯ, ಭೋಜನ ಕುತೂಹಲ, ಯಳಂದೂರು ಚನ್ನರಾಜನ (1570) ವೈದ್ಯಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ, ವೀರಭದ್ರರಾಜನ (1600) ಹಸ್ತಾಯುರ್ವೇದ ಟೀಕೆ, ರಾಮಚಂದ್ರ ಪಂಡಿತನ (1625) ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಪದ್ಮಣ ಪಂಡಿತನ (1627) ಹಯಸಾರ ಸಮುಚ್ಚಯ, ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನ್ ಇಮ್ಮಡಿ ಆದಿಲ್‌ಷಹನ (1626–56) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಲೋಲಂಬರಾಜನ ಸದ್ವೈದ್ಯಜೀವನ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಾವತಂಸಗಳು, ಕೊಟ್ಟೂರು ಬಸವರಾಜನ (1670) ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದದ ವಿವರಣೆ, ಶ್ರೀಕಂಠ ನಂದಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ಮಂಜರಿ, ಶ್ರೀಕಂಠ ಪಂಡಿತನ ವೈದ್ಯಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ, ಶ್ರೀಪಂಡಿತನ ಯೋಗಶತಕ, ಕೃಷ್ಣಾರ್ಯನ ಸಿದ್ಧಯೋಗ ಸಮುಚ್ಚಯ, ಸಲಾದು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯನ ಚಿಕಿತ್ಸಾಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ, ಗಂಗಾಧರನ ಭೇಷಜ ಕಲ್ಪ, ಕಳಲೆಯ ವೀರರಾಜನ (1720) ಸಕಲ ವೈದ್ಯ ಸಂಹಿತಾ ಸಾರಾರ್ಣವ, ನಂಜರಾಜನ (1740) ವೈದ್ಯಸಾರಸಂಗ್ರಹ, ತಿಮ್ಮರಾಜ ಗೌಡನ (1750) ಸ್ತ್ರೀ ವೈದ್ಯ, ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯನ (1759) ಬಾಹಟ ಟೀಕೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಪಂಡಿತನ (1775) ಅಕಾರಾದಿ ನಿಘಂಟು– ಈ ಯುಗದ ಮುಖ್ಯ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು.

ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಎದುರಾಳಿಗಳಾಗಿ ಯುನಾನಿ ಪದ್ಧತಿ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಐರೋಪ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಕ್ರಮೇಣ ನೆಲೆಯೂರಿದುವು. ಮುಸ್ಲಿಂ ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುನಾನಿ ಹಕೀಮರು ರಾಜಾಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಿಂದೂಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮುಸ್ಲಿಂ ದಾಳಿಕಾರರ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದೆ ಕುಹಕವೈದ್ಯರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಜನರ ನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ಸುಲಭವಾದ ಮೂಲಿಕಾವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ರಸಾಯನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದುದು ಈ ಯುಗದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆ.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗ: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹರಡಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಯುರೋಪಿನ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ರಾಜಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಜನಾರೋಗ್ಯ ರಕ್ಷಣಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಇಂದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಧಕ್ಕೆ ತಗುಲಿತಾದರೂ ತನ್ನ ಅಂತಃಸತ್ತ್ವದಿಂದ ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಜನತಾಸೇವೆಯನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿವತ್ಸಲರಾದ ಮೈಸೂರು ರಾಜಮನೆತನದ ಒಡೆಯರು ಇದರ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಯುರ್ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಹಾರಾಜ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ 1908ರಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1930ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯೊಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟು ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಸಾವಿರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಆಯುರ್ವೇದಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿವೆ. **(ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್.)**

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿಷಯ. ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೂ ಅವನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸುವುದೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಣೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಶಿಕ್ಷಣಾಪರಂಪರೆಯೊಂದು ಇದಕ್ಕೆ ದತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ರೂಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ, ಮಧ್ಯಯುಗ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನೂ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಜೀವನ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದಾದರೂ ಅದರ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರವಾಹದೊಡನೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದದೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.3ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.2ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಹಲವು ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೇಗಿತ್ತು, ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂತು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಸಾತವಾಹನ ಅರಸರ ಕಾಲದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವುದಾದರೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಬೆಳೆದಿತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮೌರ್ಯ ತನ್ನ ಗುರು ಭದ್ರಬಾಹುವಿನೊಂದಿಗೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದನೆಂದೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಜೈನಧರ್ಮವೂ ಜೈನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಆಗಮಿಸಿದುವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜೈನಬಸದಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಹಿಂದೂ (ವೈದಿಕ) ವ್ರತಾಚಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅವು ನೂತನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುವು. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗೆ ಭಕ್ತಿ, ನಂಬಿಕೆ, ಆರಾಧನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸುಜ್ಞಾನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಅದರ ಸಾಧನೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡುವಂತಾಯಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೇವಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಮತೀಯ ಅನುಮೋದನೆ ದೊರಕಿತು. ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಂಘಟಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಅನಂತರ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅಶೋಕ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನಷ್ಟೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಈ ಶಾಸನಗಳು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳ, ಮಸ್ಕಿ, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆ ದೊರಕಿವೆ. ಆಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಬದಲು ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಇವು ನಾಂದಿಯಾದುವು. ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯವೂ ಕಂಡುಬಂದು ಅದರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದುವು.

ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಠಗಳು ಸಂಘಟಿತಸಂಸ್ಥೆಗಳು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಘಟನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಗುರುಕುಲ, ಆಶ್ರಮ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧರು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇವಲ ಕೆಲವರ ಸೊತ್ತಲ್ಲವೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು, ಬಡವರು ಬಲ್ಲಿದರು, ಹೆಂಗಸರು, ಗಂಡಸರು, ಉತ್ತಮರು, ಅಧಮರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅದು ಸಮಾನವೆಂದು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಲೋಕಸತ್ತೆಯನ್ನು ತಂದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಹಾರಗಳನ್ನೂ ಮಠಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಂತೆ ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವು ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು

ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಶ.1ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಹಾ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ರಾಜರೂ ಧನಿಕರೂ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ದತ್ತಿ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ.3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬನವಾಸಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಂತೆ ಶಿವಸ್ಕಂದ ನಾಗಶ್ರೀ ಎಂಬ ಚುಟು ರಾಜಕುಮಾರಿ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಳು. ಇದೇ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಪರಿಚಯ. ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿಹಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನೂರಕ್ಕೆ ಏರಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಯತಿಗಳು ಇದ್ದರೆಂಬುದು ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗನ ವರದಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರಿಯರೆಂಬುದನ್ನೂ ಅದೇ ವರದಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ವಿಹಾರಗಳು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಠಗಳೂ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ದೊರಕಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಏಳು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆದು ವ್ಯಾಕರಣ, ಕುಶಲವೃತ್ತಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಕಲೆ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಮಂತ್ರಪ್ರಯೋಗ, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ, ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನ ಇವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯತಕ್ಕವರು 20, 22, 24ನೆಯ ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಎಂದರೆ 8–9ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ತನಕ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಜೈನ ಶಿಕ್ಷಣಗಳೊಡನೆ ಬೌದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಬೌದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವನತಿಗಿಳಿಯುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೊನೆಯ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ 1095ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗಮದ ಶೆಟ್ಟಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡಂಬಳದಲ್ಲಿ (ಧರ್ಮವೊಳಲ್) ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೂ ಒಂದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಿಗಾಮೆಯಲ್ಲಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ: ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ದೊರೆತಿರುವ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಿದ್ದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ದೇಶೀಯ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಜಮಹಾರಾಜರೂ ಇತರ ಧನಿಕರೂ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಡಿತರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಬಹುದು; ಅಂತೆಯೆ ಕೆಲವು ವರ್ಣೀಯರಿಗೆ ಮತೀಯವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಮಿಕ್ಕ ಬಹುತೇಕ ಮಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯ ಬಹುಶಃ ಇದ್ದಿರಲಾರದು. ಊರಿನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ, ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ, ಧನಿಕರ ಪಡಸಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸದ ತರಗತಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ದ ಆರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರದ ಫಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಾಲಶಿಕ್ಷೆ, ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಟ್ಟರು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಧನ, ಧಾನ್ಯ, ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಇತರ ರೂಪದ ಸಂಭಾವನೆ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರನ್ನು ಪಂಡಿತರೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರದ ಪಂಡಿತರೊಬ್ಬರಿಗೆ 12 ಗದ್ಯಾಣಗಳೂ ತಾಳಗುದದ ಪಂಡಿತರಿಗೆ, 7 ಗದ್ಯಾಣಗಳೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಅಗ್ರಹಾರ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣದ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭಾವನೆಯೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಸಂಭಾವನೆಯೂ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಬೊಂಬಾಯಿ ಶಾಖೆಯ ಪತ್ರಿಕೆಯ 9ನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ, ಕಾಗುಣಿತ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಓದು, ಬರೆಹ, ಹ್ಯುಯೆನ್ ತ್ಸಾಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗಲೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಅವನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ತರಗತಿಯ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟದ ವೇಳೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಯ ಬೋಧನ ಕ್ರಮ ಇತ್ತೀಚಿನ ವರೆಗೂ ಹಳ್ಳಿಯ ಕೂಲಿಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪಠಿಸುತ್ತ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಗ್ಗಿಯನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾಠವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಹೇಳಿಕೊಡುವಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಅದರಂತೆ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅದನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಓದಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಮುಂದೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ: ಶಾಲೆ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಘಟಿಕಗಳು, ಅಗ್ರಹಾರಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳು, ಮಠಗಳು ಮತ್ತು ದೇಗುಲದ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಾಲಾವಧಿಯ ವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಆಳರಸರಿಂದಲೂ ದಾನಿಗಳಿಂದಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದತ್ತಿ, ಪುದುವಟ್ಟು, ಕೊಡುಗೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪ್ರಶ.400 ರಿಂದ 1200ರ ತನಕ ಇಡೀ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲೆ ಬೌದ್ಧಮಠಗಳೂ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. 500 ರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ದಿನಚರಿಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆತಿರುವುದು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿನದು. ಬಹುಶಃ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಅವು ಆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರಿಂದ ಅವು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

1. ಘಟಿಕಗಳು: ಇವು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಕದಂಬರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ಕದಂಬವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಮಯೂರಶರ್ಮ ಕಂಚಿಯ ಒಂದು ಘಟಿಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದ. ಕಂಚಿಯ ಘಟಿಕ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ನಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಂತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಅದು ದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಮಹಾಜನರೆಂಬ ಸಂರಕ್ಷಕರ ಮಂಡಲಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಘಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಬಳಿಯ ನಾಗೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆವರಣದಲ್ಲಿ 257 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ 400 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ವೇಳಾನಿಗದಿಕಾರರೂ ಕಾವಲುಗಾರರೂ ಇದ್ದರು. 200 ಮಂದಿ ವೇದಗಳನ್ನೂ 52 ಮಂದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದಪಾಠಕ್ಕೆ ಮೂವರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾಠಕ್ಕೆ ಮೂವರೂ ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು. ಅವರು ಭಟ್ಟದರ್ಶನ, ನ್ಯಾಸ (ವ್ಯಾಕರಣ) ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾಕರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಾಲಯವೂ ಅದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರು ಜನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ (ಸರಸ್ವತಿ ಭಂಡಾರಿ) ಇದ್ದರು. ಆ ಘಟಿಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮತ್ತು ಇತರರ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಭೂ ಕೊಡುಗೆಯಿತ್ತು. ಹೀಗೆಯೆ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಘಟಿಕಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಯೂರ್, ಕುಕ್ಕೂರ್, ಹೆಂಜೇರು (ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ) ಮೊರಿಗೆರೆ, ರಾಯಬಾಗ್– ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಘಟಿಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಘಟಿಕ ಸಾಹಸ ಎಂಬ ಪದವಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಒಂದು ಗೌರವ ಪದವಿಯಾಗಿಯೂ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಗ್ರಹಾರ: ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ತಾಳಗುಂದದ ಅಗ್ರಹಾರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಇದನ್ನು ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಪೂರ್ವಿಕನಾದ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ಕದಂಬ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅವನು ಉತ್ತರದ ಅಹಿಚ್ಛತ್ರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಿಂದ 32 ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಕರೆತಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಅವರು ವೇದ, ವೇದಾಂಗ, ಉಪಾಂಗ, ಮೀಮಾಂಸೆ, ತರ್ಕಪದ್ಧತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಪುರಾಣ, ನಾಟಕ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದರು (1091ರ ಶಾಸನ).

ಮೊದಲ ಕದಂಬರು ತಾಳಗುಂದದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಂತೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರು ಬಾದಾಮಿಯ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 699ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಂತೆ ವಾತಾಪಿ ಅಥವಾ ಬಾದಾಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದರೂ ಅದರ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಅದೊಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಶ್ರುತಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚತುರ್ದಶಶಾಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಿದ್ದರು; 2,000 ಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದರು. ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಅದರ ಹೆಸರು ಸೂಚಿಸುವುದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ವಿದ್ಯೆಗೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು.

ಚಳುಕ್ಯರ ಮತ್ತೊಂದು ಅಗ್ರಹಾರ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸೋಮಯಾಜಿ ಎಂಬುವನು ಐಹೊಳೆಯ (ಆರ್ಯಪುರ) 500 ಮಂದಿ ಚತುರ್ವೇದಿಗಳ ತಂಡಕ್ಕೆ ದತ್ತಿ ನೀಡಿರುವುದು 8–9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಆ ಅಗ್ರಹಾರ ಅನಂತರವೂ 2–3 ಶತಮಾನಗಳ ತನಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡುಬಂತೆಂದು 1191ರ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಲೊಟಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಅಗ್ರಹಾರವೆನಿಸಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ದೇಗುಲ ವಿದ್ಯಾಲಯ (ಟೆಂಪಲ್ ಕಾಲೇಜ್) ಎಂದೂ

ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು "ಪಾವಿಟ್ಟಿಗೆ". ಇದರೊಡನೆ "ಶಾಲೆ" ಸೇರಿ ಅನಂತರ ಅವೆರಡರ ಹ್ರಸ್ವರೂಪವಾಗಿ "ಸಾಲೊಟಿಗೆ" ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. 3ನೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ನಾರಾಯಣ ಅಲ್ಲಿ 945ರಲ್ಲಿ ಭವ್ಯ ಮಂದಿರವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಭಾಗಗಳಿಂದ ಆಗಮಿಸಿದ್ದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದರು. ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಭೂಮಿಕಾಣಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಗೃಹವನ್ನೂ ಅಗ್ರಹಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ದಾನಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ಎತ್ತುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ, ಚೌಲ ಮುಂತಾದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗದಗಿನ ಬಳಿಯ ಉಮ್ಮಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಛಾತ್ರಾಲಯವೂ ಇದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ವಾಸದ ಮನೆಯನ್ನೂ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಅಕ್ಕರಿಗರು (ಅಕ್ಷರ ಬೋಧಕ). ಇವರು ಗಣಿತ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಛಂದಸ್ಸು, ವ್ಯಾಕರಣ, ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರಚಕರೂ ಬೋಧಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ತಾವು ಜೀವಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಊಟವನ್ನೂ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಮೇಲಿನ ಅಗ್ರಹಾರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಕದಂಬರಾಜ್ಯದ ಅರಸನಾದ ಶಿವಚಿತ್ತನ ರಾಣಿ ಕಮಲಾದೇವಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡಿಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ಅಲ್ಲಿ ವೇದ, ವೇದಾಂಗ, ನ್ಯಾಯ, ಮೀಮಾಂಸೆ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ, ವೇದಾಂತ, ಸ್ಮೃತಿ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ– ಇವುಗಳ ಬೋಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಯಾ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವಿಷಯಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಯಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆಯೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದುವು.

ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ: ಅಗ್ರಹಾರಗಳಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ ದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಅಗ್ರಹಾರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ ನಗರದ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಕೇಶವದೇವ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ 38 ಮಂದಿ ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದರು. ಅವರು ಪುರಾಣ, ಸ್ಮೃತಿ, ಭಾಷ್ಯ, ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿದ್ದು ಆಯಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣದ ಫಲವತ್ತಾದ ನೆಲವನ್ನು ಅವರ ವಸತಿಗೂ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೂ ಕೇಶವದೇವ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ದೇಗುಲ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದರ ಮುಂದೆ ವೀರಕೇಶವಪುರ ಎಂಬ ನಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ. ಅನೇಕ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪೀಠೋಪಕರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ವಾಸಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ (ಫರ್ನಿಷ್ಡ್) ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳು ಸೂಡಿ, ಅರಸೀಬೀದಿ (ವಿಕ್ರಮಪುರ), ತಲಕಾಡು ಮುಂತಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಕೆಲವು ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದುವು.

ದೇವಾಲಯ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳು: ಅಗ್ರಹಾರಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಇವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಟೋಲ್ ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವನ್ನೇ ಕೆಲವರು ದೇವಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ದೇವಾಲಯ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮತೆ ಕೆಲವು ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದುವು. ಹರಿಹರದ ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರದೇವಾಲಯವೂ ಅಂಥ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹರಿಹರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಮೀಮಾಂಸೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆಗೆ ಪಡಿತರಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಇದ್ದರು. ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಪದಪಾಠ, ಕಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನ್ಯಾಸ, ಪ್ರಭಾಕರ, ಕಲ್ಪಾವತಾರ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಪಂಡಿತರೂ ಎಂಟು ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆದಾಯದಿಂದ 48 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಊಟವಸತಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಠಗಳು: ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಠಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಮಠ ಅಥವಾ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದೂ ಆರಂಭವಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಂತೆ ಮಠಗಳೂ ಮಕ್ಕಳ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡವರ ಶಿಕ್ಷಣ, ಬೋಧನೆ, ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಮೊದಮೊದಲು ಆಯಾ ಮಠಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಮಠಿಗಳಾಗತಕ್ಕವರಿಗಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಯತ್ನದ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಯಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನೀಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ "ಅಯ್ಯ"ಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಂತೆ ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಠೀಯ ಮಠಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಊರುರುಗಳಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾದುವು. ಮೊದ ಮೊದಲು ಅವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡುವು. ಅಂಥ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಡಿಮಠ ಮತ್ತು ನಾಗೈಮಠಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ (1162ರ ಶಾಸನ) ಕೋಡಿಮಠ ಬಳ್ಳಿಗಾಮೆಯ ಕೇದಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಜ್ಞಾನಬೋಧನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರಿಗೂ ಸಬಲ ಅಬಲರಿಗೂ ಕುರುಡ ಮೂಗರಿಗೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅವರ ಅಶನ, ವಸನ, ವಸತಿ– ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು; ಎಲ್ಲ ಮಠೀಯರೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶೀಯರೂ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅಲ್ಲಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಒಂದು ವೈದ್ಯಾಲಯವೂ ಛಾತ್ರಾಲಯವೂ ಇದ್ದುವು. ಈ ಪೀಠದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತರು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ವಾಮಶಕ್ತಿಯೆಂಬುವನು ವ್ಯಾಕರಣ, ವೇದಾಂತ, ನಾಟಕ, ಕಾವ್ಯರಚನೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಶಿವಪದ ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತನೆನಿಸಿದ್ದ. ಆತ ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ತಳೆದಿದ್ದ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸನವೊಂದು "ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲರ ಭಾವನೆಗಳೂ ಬಯಕೆಗಳೂ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿರುವ ಏಕೈಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ವಾಮಶಕ್ತಿ" ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ನಾಗೈನಲ್ಲಿದ್ದ ಮಧುಸೂದನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಠವನ್ನು ಮೂರಂತ್ತಸಿನ ಭವ್ಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸ್ನಾತಕ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ವಟುಗಳಂತೆ ವಿರಕ್ತರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅಶನ, ವಸನ, ವಸತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮಠದ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ನೃತ್ಯಾಲಯವೂ ಇತ್ತು. ಮಠಕ್ಕೆ ಎತ್ತರವಾದ ಮುಖಮಂಟಪಗಳೂ ದ್ವಾರ ಹಜಾರಗಳೂ ವಠಾರದ ಗೋಡೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಒಬ್ಬ ಪುರಾಣ ಭಟ್ಟನೂ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಟ್ಟಡಾದಿಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಇದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಆ ಮಠದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ದತ್ತಿಯ ಭೂಮಿಯ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಬ್ಬ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನೂ ಮೂವರು ಘಟಿಯಾರರೂ (ಆಳುಗಳೂ) ಇದ್ದರು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ವಿವಿಧ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅಂತಸ್ತಿನಂತೆಯೆ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಸಂಭಾವನೆಗೂ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವಷ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬೂಕೊಡುಗೆಯಿದ್ದು ಅವು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವೂ ಸ್ವತಂತ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದುವು. ವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟಡಗಳ ದುರಸ್ತಿಗೂ ಕಾವಲು ಕಾಯುವುದಕ್ಕೂ ತಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿದ್ದುವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವೆಲ್ಲ ವಸತಿ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಂತಿದ್ದುವು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪಡೆದವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಒಂದು ಪ್ರವೇಶಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಸೂಕ್ತರಾದವರನ್ನು, ಅವಕಾಶವಿರುವಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ, ವೇದ, ಆಗಮ, ಪುರಾಣ, ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ ಇವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾಣಿನಿಯಂಥ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು. ಕೋಡಿಮಠದಲ್ಲಿ

ಭಾರತೀಯ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳೂ ಬೌದ್ಧತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ, ಲಕುಲರ ಯೋಗಸೂತ್ರಗಳೂ ಒಂದು ವರ್ಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಪ್ಪತ್ತೂರ ಮಠದಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಾಯನನ ಕಾಮಸೂತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಅರಸೀಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು. ನಾಗೈಯಲ್ಲಿ ಮನುಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಶುಕ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಉಮ್ಮಚಿಗಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ, ಛಂದಸ್ಸು, ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು.

ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು: ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಠಿಣವೆನಿಸುವ ಶಿಸ್ತಿನ ಜೀವನ ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದುವು. ಆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದವರನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಉಮ್ಮಚಿಗಿ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಬೈಗುಳ, ಗಲಭೆ, ಹೊಡೆದಾಟ, ವ್ಯಭಿಚಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ ದುರ್ನಡತೆಗಳಿಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ನೈಷ್ಠಿಕ (ಆಜೀವ) ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿದ್ದರು. ಶಿಸ್ತಿನ ನಿಯಮಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಂತೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವರು ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗದವರೇ ಆಗಿರಲಿ, ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೇ ಆಗಿರಲಿ, ಮಠದಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಕಾಲ ಕಠಿಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಪಾಲಿಸದಿದ್ದವರನ್ನು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರೂ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರೂ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿ ಮಠದಿಂದ ಹೊರದೂಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ: ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸೌಲಭ್ಯವಿತ್ತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅರಸುಮನೆತನದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇನೋ ಇತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಅಕ್ಷರ ವಿದ್ಯೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಆಡಳಿತಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಭಾವನೆಯ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಕೊಡುಗೆಯ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ವಿಜಯಭಟ್ಟಾರಿಕೆ ಸ್ವತಃ ಕವಯಿತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವಳು ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದತ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಳು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಗರಖಂಡದ ನಾಳ್ಗಾವುಂಡ ತನ್ನ ಅರಸನಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದಾಗ ಅವನ ಮಡದಿ ಜಕ್ಕಿಯಬ್ಬೆ ಪ್ರಾಂತಾಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ವಹಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಅನಂತರ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. ಎಂದರೆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯವರಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಅಗತ್ಯಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಿಸುಕಾಡಿನ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನ ಮಗಳಾದ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಪ್ರಾಂತಾಧಿಕಾರಿಣಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದಳು. ಹಾಗೆಯೆ, ಕಳಚುರ್ಯ ಸೋವಿದೇವನ ರಾಣಿ ಸೋವಲಾದೇವಿ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನವಿತ್ತು ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚೋಳಮಹಾರಾಜನ ರಾಣಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಾದೇವಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪತಿಗೆ ಸರಿಸಮವಾಗಿ ನೆರವಾಗುವಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾವಂತೆಯೆನಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಕಾವ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದಳು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಇದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮಹಿಳಾಶಿಕ್ಷಣ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ: ಆಗ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಎಂಥ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಆ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಕದಂಬರು, ಗಂಗರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಮತ್ತು ಚಾಲುಕ್ಯರು ಅನೇಕ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಶಿಲ್ಪವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಂದೆಯಿಂದ ಮಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅವನೊಡನೆ ಕೆಲಸಮಾಡುವಾಗ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಇತರರೂ ಉಮೇದುದಾರರಾಗಿ ಗುರುವಿನೊಡನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳೂ ಮಠಗಳೂ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಹಸ್ತ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುವೆಂಬ ಅಂಶ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹ್ಯುಯೆನ್ ತ್ಸಾಂಗ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಐದು ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಸೇರಿತ್ತು.

ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನವೋದಯ : ಹನ್ನೊಂದು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಚೋದನೆಯಾಯಿತು. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರದ ಅಂಗವಾಗಿ ಜನತೆಯ ನೈತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಉಪಕರಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅಕ್ಷರವಿದ್ಯೆ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ದೊಡ್ಡವರಿಗೂ ಹೇಳಿಕೊಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಠಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಅಲ್ಲಿ ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು ವೈದ್ಯ, ವ್ಯವಸಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವೃತ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೂತನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗೌರವ ದೊರಕಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ಮಠಗಳು ಊರೂರುಗಳಲ್ಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳ (ಓದುಮಠ) ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುವು. ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳು ನೂತನವಾಗಿ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಜನತೆ ಅದರ ಪ್ರಸಾದ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನಾದರೂ ಕಲಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಠಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಲು ಅಗತ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಅನುಭವಮಂಟಪ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಠದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಾಗತಕ್ಕವರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಸಹಸ್ರಾರು ಪರಿವ್ರಾಜಕ ಜಂಗಮರು ಚಲವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಂತೆ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಜನತೆಯ (ಸಾಮಾಜಿಕ) ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಹುಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಆಡುಮಾತಿನ ಕನ್ನಡ ವಚನಗಳ ಕಂಠಪಾಠ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನ : ಕುರಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿಗಳೆಂದು ಅಭಿವರ್ಣಿತರಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಆದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪಕ್ಷಪಾತವುಂಟು. ಮಾತು ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ದೇವರು ಕೊಟ್ಟ ವರಗಳೆಂದೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ದೈವಾಂಶಸಂಭೂತವೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿಯವರ ನಂಬಿಕೆ. ದೇವತೆಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಉಂಟು. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದೂ ಅಂಥ ಜ್ಞಾನ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದಾಗಲಿ, ಕಂಠಪಾಠದಿಂದಾಗಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವಂಥದಲ್ಲವೆಂದೂ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವುದೆಂದೂ, ಕಲಿವಿಗೆ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿ ಅಂಥ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಲಿಯುವಳೆಂದೂ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದುವರಿದ (ಫರ್ದರ್ ಎಜುಕೇಷನ್) ಶಿಕ್ಷಣ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ವೇದ, ಆಗಮ, ಪುರಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಜನತೆಯ ಹಾಗೂ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದಿನಚರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂದಿಗೂ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮುಂದುವರಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಮತ್ತೆ ನಿರಕ್ಷರತೆಗೆ ಜಾರುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬಿಯೂ ನಿತ್ಯವೂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮೀಸಲಿಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯುಂಟು. ತಾನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿತ ಪವಿತ್ರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಉದ್ದೇಶ. ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ಮುಂದುವರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಗೌರವ ಸಂದಿದೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದಲೇ ತಂದೆಯ ಕರ್ತವ್ಯ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ; ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವುದೂ ಅವನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಾನು ಎಷ್ಟೇ ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನಾದರೂ ಕೊಡುವುದು ತಂದೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ದಾನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಾತಾವರಣ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಿತು. ಧನಿಕರೂ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ರಾಜಮಹಾರಾಜರೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ದಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಶಾಸನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಯಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸಚಿವ ನಾರಾಯಣ 945ರಲ್ಲಿ ಸಾಲೋಟಗಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ (ಕಾಲೇಜು) ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಧನಿಕರೊಬ್ಬರು 200 ನಿವರ್ತನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇತುಂಗಿಯಲ್ಲಿ 1290ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಪೆರುಮಾಳ ಒಂದು ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೊರತೂರಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಂತಾಧಿಕಾರಿ 50 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯ ಕೊಡುಗೆಯಿತ್ತಿದ್ದ. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಡಲೆ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಯೊಬ್ಬ 1,084 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಊಟ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆ ಒದಗಿಸಲು 30 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡಂಬಳದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಶ್ರೀಮಂತ ವೃತ್ತಿ ಸಂಘ ತನ್ನ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಮುದ್ರಣ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತ ಸಮಾಜ ಗ್ರಂಥದಾನ ಒಂದು ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿತ್ತು. ಯೋಗ್ಯರು ಗ್ರಂಥದಾನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ನಂದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಒಂದೊಂದು ಪುರಾಣದ ಗ್ರಂಥ ದಾನಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯ ದೊರೆಯಬಹುದೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಧನಿಕರೂ ಇತರರೂ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಅಥವಾ ತಾವೇ ಬರೆದು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲೂ ಇತರ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನೂ ಆಹ್ವಾನಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇತ್ತು. ಸಾಲೊಟಗಿಯ ಮಹಾಜನರಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತೆಂಬುದು ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಬಡವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಊಟಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ರಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಕೊಳಗಳ್ಳಿ, ಮನಗೋಳಿ, ನೀಲಗುಂದ, ನೇಸರ್ಗಿ, ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಡಂಬಳ, ಗದಗ, ಬೇಹಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಛಾತ್ರಾಲಯಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಊರಿನ ಧನಿಕರಿಂದ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮಿಕ್ಕವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಾರ, ಭಿಕ್ಷಾನ್ನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಮಾಜ, ಸಂಘ, ಸಂಸ್ಥೆಗಳಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ (ಸರ್ಕಾರ) ವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಗೆ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕೊಡುಗೆ, ಸಂಭಾವನೆ, ದಕ್ಷಿಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೌಟಿಲ್ಯ ತನ್ನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಆಶ್ರಮಗಳಿಗಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆಗೆ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಶ್ರಯ ರಾಜರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಚನದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಥಮ ಅರಸರಾದ ಸಾತವಾಹನರೇ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದಿನ ರಾಜಪೀಳಿಗೆಗೆ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾದರು. ರಾಜರು ವಿದ್ವಜ್ಜನರಿಗೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಧನ, ಕನಕ, ಭೂಮಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಹಾಯ ನೀಡಿರುವ ಅಂಶ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸನಾದ ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದ 918ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಮಾಡಿದಾಗ 600 ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆಲ್ಲ ತೆರಿಗೆಯಿಂದ (ಮನೆಗಂದಾಯ) ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಿದ್ದ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಕೆಲವು ವಿನಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ನೇರವಾದ ಯಾವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಳೆ ದಾಟುವಾಗ ದೋಣಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣದ ತೆರ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ 50 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೂ ಇಂಥ ವಿನಾಯಿತಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೇರ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರದಿದ್ದರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ವಿದ್ಯೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದು ತೌಲನಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದುವು. ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ರಾಜರು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪ ವೈಭವ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುರಿ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿ: ಗುಣಶೀಲ ನಿರೂಪಣೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ರಕ್ಷಣೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ– ಇವು ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಕಿರಿಯ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿಕೆ– ಇವು ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಧಾನ ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುರಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ ಆ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಯಾತ್ರಿಕರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಹಿಂದಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಅಗ್ರಹಾರ, ಘಟಿಕ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ, ಮಠ ಇವೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಸೇವೆಯನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದುವು. ಅರಸೀಕೆರೆ (ಸರ್ವಜ್ಞಪುರ) ಬನವಾಸಿಯ ನಾಗರುಖಂಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲ್ಲಾಂಗ್ರೆ ಈ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ನೊಣಂಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಘಟಿಕಾ ಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳಂತೆ ಕೆಲವು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುವು. 1158ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಳಗುಂದದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣದ ನವಲತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಬನವಾಸಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಗಳೂ ಏಳು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳೂ, ಶಿವ, ಬುದ್ಧ, ಜಿನ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಐದು ಮಠಗಳೂ ಜೈನಬಸದಿಗಳೂ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳೂ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇದ್ದು ಸರ್ವಧರ್ಮಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅದು ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿತ್ತು. ಅಂದಿಗೆ ಜೈನ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಳೆಗುಂದುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅವು ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದುವು. ಹೊಯ್ಸಳದೊರೆಗಳು ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಜೈನ ಮತಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನ ಉತ್ತೇಜನವೀಯುತ್ತ ಬಂದರು. ಎಲ್ಲ ಮಠಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಮತದವರಿಗೂ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶ. ಹೊಯ್ಸಳದೊರೆಗಳೂ, ಅವರ ರಾಜ್ಯದ ವರ್ತಕರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಮಠಗಳಿಗೂ ಇತರ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಕಳಚುರ್ಯ ಅರಸರೂ ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಅವಕ್ಕೆ ದತ್ತಿ, ಉಂಬಳಿ, ಕೊಡುಗೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಲು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಭಾವನೆಯ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನು ಊರವರು ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಹಿಳೆಯರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಲಲಿತಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಕಂತಿ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಮುಂತಾದವರು ಕವಯಿತ್ರಿಯರು, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಆದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮಠಗಳು, ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುರಾಣಶ್ರವಣ ಹರಿಕಥೆ, ಶಿವಕಥೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವಚನ, ನಾಟಕಪ್ರದರ್ಶನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೂಲಕವೇನೋ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು.

ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ: ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು ಆಗಾಗ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಸೈನ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ದೊರಕಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಂತೆ ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಲೋಹದ ಕೆಲಸ, ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ, ಕಮ್ಮಾರರ ಕೆಲಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲು ಕಸಬುದಾರರ ಮನೆಯೇ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ಕೆಲಸವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಗಳು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ ಕುಟುಂಬದ ಕಸಬುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ರೂಪಿಸಿದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರಿಗೆ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯಲು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವೀರ ಪಂಚಾಲದ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳು ತಾವು ಕಸಬನ್ನು ಕಲಿಯುವಾಗಲೂ ಹಣ ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಕಸಬುಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹಸ್ತಗತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೂ ನಕಾಸೆ ರಚಿಸುವ ಕಲೆಗೂ ವ್ಯಾಪಕರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪುರಾಣ, ಗಣಿತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಇವುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರತಿಮಾಶಿಲ್ಪ, ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಕುಟುಂಬಗಳು ಇದ್ದುವೆಂಬ ಅಂಶ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಗೂ ಧನಿಕವರ್ಗದವರಿಗೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಕಲಿಸತಕ್ಕವರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೇ ಆಗಿದ್ದು ಆ ಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದುದಾಗಿತ್ತು. ಆಯುರ್ವೇದ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಕೆಲಕೆಲವು ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆಗಳು ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನೆಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು.

ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮ: 1ನೆಯ ಶತಮಾನಾದ ಅನಂತರದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಚಾರಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಜೈನ ಬೌದ್ಧರೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಾಸನಗಳಾಗಲಿ ಇತರ ಲೇಖನಗಳಾಗಲಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನ ಅರಸರು ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಜನರು ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಅದನ್ನೇ ಆಡಬೇಕೆಂದು ಉತ್ತರದ ಕೆಲವು ರಾಜರು ಶಾಸನ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಅನಂತರದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೇ ಆಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ದಕ್ಷಿಣದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೂ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು

ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕಾಗಲಿ ಜನರ ಆಡುನುಡಿಗಾಗಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೊದಗಿತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಇದರಿಂದ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿರಬೇಕು. ಸಾತವಾಹನರ ಅನಂತರ ಬಂದ ಚಾಳುಕ್ಯಾದಿ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡತೊಡಗಿದುವು. ಅನಂತರ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ, ಓದು, ಬರಹ– ಇವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಕಲಾಪಗಳಾಗತೊಡಗಿದುವು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ ವೈಶ್ಯರೂ ಇತರರೂ ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಆಡುಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಕನ್ನಡವನ್ನೂ ಕಲಿಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಗಣಿತ, ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕಿದ್ದ ಆದ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಾನ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂತು. ನರಸೀಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲೆ ಬೋಧಿಸುವುದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೇ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಆರಂಭ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನವಿಷಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ: ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಗಾಲದೊಡನೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಕ್ರಮಣದ ಫಲವಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯೊದಗಿತು. ಆಗ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದು ಸಂದಿಗ್ಧ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅವರ ದಾಳಿಯ ಮುನ್ನಡೆಯ ಪ್ರವಾಹ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೂ ಸಾಗಿ ಜನಜೀವನ ಕ್ಷೋಭೆಗೀಡಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗಿರಲಿ, ರಾಜಕುಮಾರರ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ದುರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೀಡಾಯಿತು. ಅದು ತನಕ ಒಂದೂವರೆ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅವು ಪರಕೀಯವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿಯದೆ ಅದನ್ನು ಪರಿಪುಷ್ಟಿ ಗೊಳಿಸಿದುವು; ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜನತೆಗೆ ಅವು ಆದರಣೀಯವೆನಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನವನ್ನು ರಸಾವಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದಿಗಂತವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಅಮೃತ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಬೀರಿದುವು. ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿ ಇಲ್ಲಿಯವರ ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿಪೋಷಿಸುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಜನತೆಗೂ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಪತ್ಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪತನದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಯೂ ಇವು ಹಾಳಾದುವು. ತಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಗೇ ವಿನಾಶವೊದಗೀತೆಂಬ ಭೀತಿ ಜನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿ, ಕನ್ನಡಿಗರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲ ಪ್ರಬಲರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು; ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿನೆಮ್ಮದಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ರಾಜರು, ಮಾಂಡಲಿಕರು, ಮತ್ತಿತರ ವರಿಷ್ಠ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ಅರಿವುಂಟಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಗತ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಆ ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲ ಪುರುಷರಾದ ಬುಕ್ಕ ಹರಿಹರರೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರೆನಿಸಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಹರಿಹರ ಸ್ವತಃ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠ, "ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ" ನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರ, ವಿಜಯನಗರ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೇಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ರಾಜಮನೆತನ ಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿತು. ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ, ದೈಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ರಾಜನೀತಿ, ಯುದ್ಧ ಕೌಶಲ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ತನ್ನ ದತ್ತಪುತ್ರ ಬಸವಪ್ಪನಿಗೆ ಕಲಿಸಿದ್ದಳು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ: ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಲಿಪಿಗ್ರಹಣ, ಪದವಾಕ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ, ಪುರಾಣಶ್ರವಣ, ಚರಿತ್ರೆಗಳೇ ಮುಂತಾದವು, ಭೂಗೋಳಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಂಗಸಾಧನೆ, ಸಂಗೀತ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಊರೂರುಗಳಲ್ಲೂ ವೀರಶೈವಮತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಫಲವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದ ಮಠಗಳು ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು. ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನರಿತ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಅಯ್ಯಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಕಸೆ ಅಂಗಿ ತೊಟ್ಟು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದು ಚೌಪದಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರೆನಿಸಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ನೆನಪಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ತಿದ್ದಿ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಖ್ಯಾಪಠನ, ಮಗ್ಗಿ, ಪೂರ್ಣಾಂಕಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನಾಂಕಗಳನ್ನು ಗುಣಿಸುವುದು, ನಾಣ್ಯ, ಅಳತೆ, ತೂಕ, ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಠ್ಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಪುರಾಣ ವಾಚನವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಪಿರಾರ್ಡ್ ದೆಲವಲ್ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೋಧನಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ, ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಒಂದು ಪಾಠವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದ; ಮಿಕ್ಕವರು ಅದನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಗದ, ಮಸಿ ಇವಾವುವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗದೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪಾಠ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕ್ರಮ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಸರಳವೂ ಆದದ್ದು ಎಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನಿಟರ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಈ ಬೋಧನಕ್ರಮದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಇವನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ 5–6 ವರ್ಷಗಳದಾಗಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಲನ, ವ್ಯವಕಲನ, ಗುಣಾಕಾರ, ಭಾಗಾಕಾರ, ಸರಳಬಡ್ಡಿ, ತ್ರೈರಾಶಿ– ಈ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತೆ ಜೈಮಿನಿಭಾರತ, ವಿದುರನೀತಿ, ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ, ಅಮರಕೋಶ, ಪಂಚತಂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಓದಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮಧ್ಯಯುಗಗಳಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದುವು. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ಕೆಲವು ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ನಿಂತುಹೋದುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕೇವಲ ಊಟದ ಸತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಆಗಲೂ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಆರಂಭವಾದುದೇನೋ ನಿಜ. ದಳವಾಯಿ ದೇವರಾಯನ ರಾಮಚಂದ್ರಪುರದ ಅಗ್ರಹಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. 1748ರಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯ ಅಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮನೆಮಠಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ 120 ಮಂದಿ ವೇದಾಂಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ. ಇಂಥ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಈ ಅಗ್ರಹಾರ 1807ರಲ್ಲಿ ಎಳಂದೂರನ್ನು ಪೂರ್ಣಯ್ಯ ನವರಿಗೆ ಜಹಗೀರು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿತು. ಹಿಂದಿನ ಮಠಗಳು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಅವು ಕೇವಲ ಮತೀಯಕೇಂದ್ರಗಳಾದುವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗುರುಗಳನೇಕರು ಜನತೆಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಕಡೆ ಗಮನವೀಯದೆ ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಒಡೆತನ ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿರತರಾದರು.

ಪಠ್ಯವಿಷಯ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನ: ಅಂದಿನ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತೊ ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಂಥ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ, ಗಾಯನ, ಪುರಾಣ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಯುದ್ಧಕಲೆ– ಇವುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬರಹತ್ತಿತ್ತು. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ, ಇತರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ, ತನ್ನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಯತ್ನದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಜ್ಜನರ ಸಂಗದಿಂದ ಕಲಿಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸ ಬಹುದು. ಅಧ್ಯಯನಾನಂತರ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದು ಇರದಿದ್ದರೂ ಸರ್ಕಾರದ ಅಂಗೀಕಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 1447ರಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಭೂಷಣ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥರಚನಕಾರನಾದ ಆದಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಅಂಥ ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿ ನಲ್ಲಂಗಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಪಡೆದ ಪ್ರಸಂಗದ ಉಲ್ಲೇಖವುಂಟು. ತನ್ನಿಂದ ಬಹುಮಾನವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಸ್ವತಃ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ.

ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧ: ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದ ಗುರುಗಳ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂತು. ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೇಳುವಂತೆ "ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಅವನ ಎತ್ತಾಗಿ, ತೊತ್ತಾಗಿ, ಅವನ ಹಿತ್ತಲಿನ ಗಿಡವಾಗಿ, ಅವನ ಕಾಲಿನ ಒತ್ತಾಗಿ ಇರುವುದು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕನಕದಾಸ ಹೇಳುವಂತೆ ಗುರುವಿನ ಗುಲಾಮನಾಗುವ ವರೆಗೆ ಮುಕುತಿ ದೊರೆಯುವುದು ದುರ್ಲಭವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂಥ ಪೂಜ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಗುರು ತನ್ನ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಘನತೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯಾದಿ ಉನ್ನತ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ತಳೆದಿರುವುದೂ ಅಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಕಲಿಸುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು".

ಮುಸ್ಲಿಂ ಶಿಕ್ಷಣ: ಪ್ರ.ಶ. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಸೀದಿಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. 1343ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿದ ಇಬ್ನ್ ಬತೂತ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಮಸೀದಿಗಳ ನಿಧಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊನ್ನಾವರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೆ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳು

ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಬಹು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಖುರಾನನ್ನು ಪಠಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬಹಮನಿ ಅರಸ ಎರಡನೆಯ ಮಹಮ್ಮದ್ ತನ್ನ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದ. ಸ್ವತಃ ಆತ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗಿದ್ದು 1378ರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮದ್ರಸಾಗಳೆಂಬ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನಾಥವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಊಟ ವಸತಿಗಳೂ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ್ದ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬಿದರೆ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಮದ್ರಸಾಗಳು ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಆತ ಕೆಲವು ಸೈನಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜರ ಬಳಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಮೂದ್ ಗಾವಾನ್ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. 1472ರಲ್ಲಿ ಆತ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಹಣದಿಂದ ಬಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇಸ್ಲಾಂದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೆ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದ ಈ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆತ ದಕ್ಷರಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಪಂಡಿತರನ್ನೂ ನೇಮಿಸಿದ್ದ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವನೂ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಸಾವಿರ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದುವು.

ಬಹಮನಿ ಅರಸರ ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಅರಸರು ಬಿಜಾಪುರವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರು ಅರಬೀ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿದರು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದವರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿಗಳು ಹೊರಗಿನವರಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಕ್ತಾಬ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಅವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೆ ಇದ್ದು ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ, ಓದುಗಾರಿಕೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರು ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತಿದ್ದುದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರ ಕೈಸೇರಿದಾಗ ಹಿಂದೂ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿರಲಿಲ್ಲ. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ.

ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ಐದು ಶತಮಾನಗಳ ತನಕ ಎಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ತನಕ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆ ಆಳರಸರು ದೇಶೀಯ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನಾಗಲಿ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಅಥವಾ ಆ ಮತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಕ್ತಾಬ್‌ಗಳನ್ನೂ ಮದ್ರಸಾಗಳನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದರೂ ಹಿಂದೂಗಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆಲ್ಲ ರಾಜರೂ ಮಾಂಡಲಿಕರೂ ಹಿಂದೂ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಶ್ರಯ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಅವರ ಆಕ್ರಮಣದ ದಾಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರಗಳೂ ನಾಶವಾದುವು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಅವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಹಿಂದೂ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾಗಲಿ ದೊರಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಫಲವಾಗಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಬಂತು. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 15ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತೆಂದೂ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.30ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಯಿಂದ ವಿಪತ್ತಿಗೀಡಾದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಂದೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಮಠ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ರಾಜರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡದಿದ್ದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯವಿಮುಖವಾದುವು. ಮುಂದೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಅವು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರದಾದುವು.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗ ಆರಂಭವಾಗುವ ಎಂದರೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯವರೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಮತಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಅಥವಾ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಗೋವ, ಮದ್ರಾಸು, ಕಲ್ಕತ್ತ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಅಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆರಂಭವಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ದಶಕದ ಅನಂತರವೇ ಆರಂಭವಾದದ್ದು. ಅಂಥ ಶಾಲೆಗಳು 1912ರಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲೂ ಅನಂತರ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾದುವು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಡೇನಿಷ್ ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಯೂರೋಪಿನ ಕ್ರೈಸ್ತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಆ ಮೂಲಕ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಆಗಮಿಸಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತಮತೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿಗಳ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಸೆಮಿನರಿಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯ ಅಧಿಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕಟ್ಟಡ, ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮುಂತಾದ ವೆಚ್ಚಗಳಿಗಾಗಿ ಆ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಧನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕಂಪೆನಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ 3–4ನೆಯ ದಶಕದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಲವು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದುವು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ 4, 5, 6ನೆಯ ದಶಕಗಳನ್ನು ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳ ಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಅಂದಿಗಾಗಲೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತ ದಾನಿಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಅಭಾವದಿಂದಲೂ ದೇಶೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ನೂತನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಬಹುಬೇಗ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಹತ್ತಿತು. ಆಗತಾನೆ ಭದ್ರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಂಬಲವೂ ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಆ ಪದ್ಧತಿ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ: ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಹೋದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು ಏಕೀಕರಣದ ಅನಂತರವೇ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದರ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಗಳೇ ಬಹುತೇಕ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಪಾಠ ಶಾಲೆಗಳೂ, ಮಸೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಾನ್ ಶಾಲೆಗಳೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಓದುಬರಹ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕೂಲಿ ಮಠಗಳೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಾಶಾಲೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಂತೆ ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಶಾಲೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು.

ಭಾರತೀಯರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದು ಅವರ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಮಕಾಲೆ ಮತ್ತು ರಾಜಾರಾಮ ಮೋಹನರಾಯ. 1840–1850ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವೂ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರೂ

ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದರು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ 1854ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಳಿಸಿದ ವೂಡ್‌ರ ಪತ್ರದ (ವೂಡ್ಸ್ ಡೆಸ್ಪ್ಯಾಚ್) ಅಂಗವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗೀಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಎಂಬತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ದೇಶ ಭಾಷಾ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಇವುಗಳ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ 1,25,000 ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ

ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿತು. ಜೂನ್ 1857ರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮಿಷನ್ ತಾನೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲು 1858ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಉತ್ತಮ ಕೂಲಿ ಮಠಗಳ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಡುವುದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ನಾರ್ಮಲ್ ಶಾಲೆಯೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸರ್ವೆ ತರಗತಿಗಳೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. 1864ರಿಂದ ಮುಂದೆ, 9ರೂ.ಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ವೇತನದ ಸರ್ಕಾರೀ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ನೇಮಕವಾಗುವವರು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಓದುಬರಹ ಕಲಿತಿರಬೇಕೆಂಬ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಟಿತು.

ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇಲಾಖೆಯ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಲೂಯಿರೈಸ್ ಹೋಬಳಿ ಶಾಲೆಗಳ ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಿದ. 1875ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮೂರು ನಾರ್ಮಲ್ ಶಾಲೆಗಳು, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಶಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಕೊಲಿಜಿಯೇಟ್ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿದುವು. ರೂ.20ಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ವೇತನದ ನೌಕರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆ (ಜನರಲ್ ಟೆಸ್ಟ್) ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ (ಬೊಟಾನಿಕಲ್) ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು (1880). ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮಿಷನರಿಂದ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ವರ್ಗ ಮಾಡಿದಾಗ (1881), ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ತಳಹದಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಮಹಾರಾಜರ ಸರ್ಕಾರದ ಉದಾರನೀತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಪ್ರಿಯತೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಏರುತ್ತ ಬಂದುವು. ದಿವಾನ್ ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಫಲವಾಗಿ ಜನಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಸಹಾಯಧನ ಶಾಲೆಗಳ ಯೋಜನೆ (1914) ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಕೆಲವು ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ವಾಣಿಜ್ಯಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಸಂಚಾರಿ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರಯೋಜನೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು 1916ರಲ್ಲಿ.

ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಶಾಲೆಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಸಿ.ಆರ್.ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಲಿಖಿತವನ್ನು (ಮೆಮೊರಾಂಡಂ ಆಫ್ ಎಜ್ಯುಕೇಷನ್) 1921ರಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಶಿಕ್ಷಣ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಹಣದಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. 1922 ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಉತ್ತಮ ಅನುದಾನ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ 1927–28ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಶಾಲಾ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವಹಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ (ಸೆಕಂಡರಿ) ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿತು. ಪೌರಸಭಾ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಹೊಸ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಮರಗೆಲಸ ಮೊದಲಾದ 23 ಕಸಬು ಕಲೆಗಳೂ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪಾಠ ವಿಷಯಗಳೂ ಸೇರಿದುವು. 1937ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮವೂ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೇಟ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಜಾರಿ, ಕನ್ನಡದ ಎಂ.ಎ., ಗಣಿತದ ಎಂ.ಎ., ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ. ಮತ್ತು ಬಿ.ಟಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಆರಂಭ – ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು. ಮಹಾರಾಜರ ರಜತೋತ್ಸವದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ (1927) ಒಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆಯದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ಮತ್ತೆ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಹೊಸ ಶಾಲೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಒತ್ತಾಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ತರಗತಿಗಳ ಆರಂಭ, ಪೌರಸಭಾ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡ್ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ – ಇವುಗಳಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಯಿತಾದರೂ 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದು, ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರಗತಿಯ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು. ಬೇಸಿಕ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಶಿಕ್ಷಣ ಪುನರ್‌ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಲು ಸಿ.ಆರ್.ರೆಡ್ಡಿಯವರು 1948ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾದರು. ಅನಂತರ 1952ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸುಧಾರಣಾಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ಕೊಡುವುದರೊಳಗಾಗಿ 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್‌ವಿಂಗಡಣೆ ನಡೆದು, ಬೊಂಬಾಯಿ, ಮದ್ರಾಸು, ಹೈದರಾಬಾದು ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಕೊಡಗೂ ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಹೊಸ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು.

ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಐದು ವಿವಿಧ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವ ಬೃಹತ್ ಸಮಸ್ಯೆ ತಲೆದೋರಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಯೋಜನ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ 7 ವರ್ಷಕಾಲ, ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ 4 ವರ್ಷಕಾಲ ಎಂಬುದು ಇತ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಹೊಸ ತರಗತಿಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯೂ ಹೊಸ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ರಮಗಳೂ 1959–60ರಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ 1964–65ಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಪುನರ್‌ರಚಿತ ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಂದಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದುವು.

ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ (1957–88), ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಲಾಯಿತು. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪಕೊಟ್ಟು, 1961–62 ರಿಂದ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಶಾಲಾ ಮಕ್ಕಳ ಗಣತಿ ನಡೆಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ದಾಖಲೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಾಗಿದೆ. ಉಚಿತ ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳು, ಕೇರ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಉಪಾಹಾರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಹಾಜರಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿದೆ. ಶಾಲಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಿತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜೆಗಳೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಿದೆ. ಶಾಲಾಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಇಂದಿನಂತೆ ಈಗಲೂ ಗ್ರಾಮದವರಿಗೇ ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಶಾಲೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗಾಗಿ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ

ಕರ್ನಾಟಕ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಯೋಜನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತಿರಲಾಗಿದೆ. ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿ ಕೊಡುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣವೂ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಖಾಸಗಿಯವರೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹೊಸ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಉದಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಸಹಾಯ ಧನಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ರೂ. 2,400ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲದ ವಾರ್ಷಿಕ ವರಮಾನವುಳ್ಳವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪಾಠದ ಶುಲ್ಕದ ವಿನಾಯಿತಿಯುಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೊದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮುದ್ರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ದಾಸ್ತಾನು ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಬಳಗಳನ್ನು 1957ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1961ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್‌ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಬಳವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳವರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರಿಗಾಗಿ ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ, ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ, ಜೀವವಿಮೆ– ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಸೌಲಭ್ಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಕರ ವೃತ್ತಿಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಮಾಲೋಚನ ಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶಾಲಾ ತನಿಖೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲು ವಿಷಯ ಪರೀಕ್ಷಕರು ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿರಲಾಗಿದೆ. 1958ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನಾಲಯವೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವೃತ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಾಲಯವೂ 1959ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರವೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು.

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಿಗಾಗಿ 1964ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜನರಲ್ಲಿ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರ ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗಮನ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಹುತೇಕ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ತಾನೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. 1964ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ 1965ರಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬಾಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಆರಂಭವಾದುವು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಹೀಗೆ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ತೀವ್ರಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ (2011) 20 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ 152 ಎಂಜನಿಯರಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ, 114 ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ 248 ತಾಂತ್ರಿಕ (ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್) ಶಾಲೆಗಳೂ 103, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ 1916ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯುವುದರೊಂದಿಗೆ 5 ನಕ್ಷತ್ರ (ಸ್ಟಾರ್) ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಅನುದಾನ ಆಯೋಗದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಗ್ಯತಾ ನಿರ್ಣಯ ಸಮಿತಿ (ನ್ಯಾಕ್)ಯಿಂದ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಬೆಂಗಳೂರು (1964) ಗುಲ್ಬರ್ಗ (1980) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೂ ಈ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ. ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ (1949), ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1980), ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1987) ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೃಷಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1965) ಧಾರವಾಡದ ಕೃಷಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1986)ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಹಂಪೆಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1991 ರಿಂದ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ (1978) ಭಾರತ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆ (1911) ಭಾರತ ಆಡಳಿತನಿರ್ವಹಣಾ ಸಂಸ್ಥೆ (1972) ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1987) ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಸಂಸ್ಥೆ (1972) ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿಯಾದ ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಮ್‌ಜಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಅಲಿಯನ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಪಶುಸಂಗೋಪನಾ ಮತ್ತು ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮದ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ದಂತ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಆಯುರ್ವೇದ, ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಪಥದತ್ತ ನಡೆದಿವೆ. ಬಿ.ಎಡ್., ಎಂ.ಎಡ್. ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಸರಾಸರಿ 378 (ಮಾರ್ಚ್ 2011) ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅರೆ ಅನುದಾನಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ 61 ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ 60,000. ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕೇಂದ್ರ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ 4597 ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 23690 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ, 24142 ಎಲಿಮೆಂಟರಿ ಶಾಲೆಗಳೂ, 8216, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳೂ, 1497 ಪಿ.ಯು.ಸಿ. (ಸೀನಿಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳೂ) ಇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಹಾಗೂ ಧನಿಕರ ದಾನಿಗಳ ಉದಾರತನದಿಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳು ನಡೆದುಬಂದು ಇಂದು ಎಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ, ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ತನ್ನತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೆಳೆಯುವಂತಹ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿದೆ. *

ಕರ್ನೂಲು: ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. 15° 50' ಉ.ಅ. ಮತ್ತು 78° 4' ಪೂ.ರೇ.ದಲ್ಲಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಹಿಂದ್ರಿ ನದಿಗಳು ಇದರ ಬಳಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಚೆನ್ನೈಗೆ ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿ 450 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 273ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,20,619 (2011).

ಕರ್ನೂಲ್ ಪುರಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು 1866ರಲ್ಲಿ, ಸುರಕ್ಷಿತ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದದು 1897ರಲ್ಲಿ, ಆಂಧ್ರರಾಜ್ಯ ರಚನೆಯಾದಾಗಿನಿಂದ (1953) ಇದು 1956ರವರೆಗೂ ಆಂಧ್ರದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಷ ಹೈದರಾಬಾದು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು.

ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಅಚ್ಯುತರಾಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕೋಟೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಬಿಜಾಪುರ ಸುಲ್ತಾನನ ಮೊದಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಅಬ್ದುಲ್ ವಹಾಬನ ಗೋರಿ ಹಿಂದ್ರಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು 1618ರಲ್ಲಿ. ಎರಡು ಗುಮ್ಮಟಗಳಿರುವ, ಬಿಜಾಪುರ ಶೈಲಿಯ ಈ ಕಟ್ಟಡವೇ ಕರ್ನೂಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ. ಕರ್ನೂಲಿನಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕೊನೆಯ ಹಿಂದೂ ದೊರೆ ಗೋಪಾಲರಾಜನದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಅರಮನೆಯ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇವೆ.

ಆಂಧ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬದ್ಧವಾದ ಕಲಾ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಪ್ರೌಢ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇರುವ ಕರ್ನೂಲು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಎಣ್ಣೆ, ಹತ್ತಿ, ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಚಾಪೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಗುಂತಕಲ್–ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗಳಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ.

ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 24,027 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,529,494 (2001). ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಡುವೆ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುವ ಎರಡು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ನಲ್ಲಮಲೈ (ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ 912ಮೀ) ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಮಲೈ (ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ 606 ಮೀ) ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾ ಭವನಾಸಿ ನದಿ ನಲ್ಲಮಲೈಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಂಗಮೇಶ್ವರಂನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ. ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕಾಡಿಸುವುದುಂಟು, ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅನೇಕ ಝರಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರಾವರಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನೂಲು ನಗರದ ಬಳಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ನಾಲೆಯ ಉದ್ದ 40 ಮೀ.

ರಾಗಿ, ಹತ್ತಿ, ಬೇಳೆಕಾಳು, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ ಮತ್ತು ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾರೈಟ್, ಸ್ಟಿಯಾಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಖ್ಯ ಖನಿಜಗಳು, ಹತ್ತಿ ಒತ್ತಣೆ, ನೇಯ್ಗೆ, ಎಣ್ಣೆ, ಸಾಲ್ಟ್‌ಪೀಟರ್ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಬಂಗನಪಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಯಿದೆ. ಮದರಾಸ್–ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಗುಂತಕಲ್–ಹೈದರಾಬಾದ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನೂಲು ನವಾಬನೊಬ್ಬನ ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿತ್ತು. 1838ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈ ವಂಶದ ಹಕ್ಕನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದರು. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮನ ಆಶ್ರಿತನೊಬ್ಬನ ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿದ್ದ ಬಂಗನಪಲ್ಲಿಯನ್ನು 1800ರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಮದರಾಸಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ್ದು 1948ರಲ್ಲಿ. (ಯು.ಜಿ.ಎಂ.; ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕರ್ನೂಲು ಸ್ತೋಮ: ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕಡಪ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಪ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿರುವ ಶಿಲಾರಾಶಿ (ಕರ್ನೂಲ್ ಸಿಸ್ಟಂ). ಕುಂದ್ಯೈರ್ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲೂ (ಇದು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ) ಪಲ್‌ನಾಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಈ ಶಿಲಾವರ್ಗ ಇದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 366 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿದೆ; ಪಲ್‌ನಾಡ್ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಂತೆ ಈ ದಪ್ಪ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಈ ಸ್ತೋಮ ಭೂಚಲನೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೂ ಕಡಪ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಷ್ಟು ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನೂಲ್ ಸ್ತೋಮ ಕೆಳಗಿನ ವಿಂಧ್ಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾದದ್ದು.

ಕರ್ನೂಲ್ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧದ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಏನೂ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ. ವಿವರ ಮುಂದೆ ಬರೆದಿದೆ.

ಕುಂದ್ಯೈರ್	ನಂದ್ಯಾಲ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳು
	ಕೋಯಿಲ್‌ಕುಂಟ್ಲಾ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳು
ಪನಿಯಮ್	ಪಿನ್ನಕ್ಲೆಡ್ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ
	ಪ್ಲೇಟೋ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ
ಜಮ್ಮಲಮಡಗು	ಆಕ್ ಮರಳುಶಿಲೆ
	ನರ್ಜಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ
ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ	ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ

ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಪ್ಪ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಸಹ ಇದೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಂದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೆಣಚು, ಜಾಸ್ಪರ್, ಚರ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟಿನ ಉರುಟು ಕಲ್ಲುಗಳು ಶೆಯ್ಯಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಬಂದಿವೆ. ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಜ್ರಗಳ ತವರುಮನೆ. 1840ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಜ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಉದ್ಯಮ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಪುನಃ ಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜಮ್ಮಲಮಡಗು ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಬಂಗನಪಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ; ಬಣ್ಣ ನೀಲಿ, ಬೂದು ಮತ್ತು ಕಂದು. ನರ್ಜಿ ಸುಣ್ಣದ ಶಿಲೆ ಎಂದು ಈ ಶಿಲೆಗಳ ಹೆಸರು. ಇವನ್ನು ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲಿಗಾಗಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಮತ್ತು ನೇರಿಳೆ ಬಣ್ಣದ ಆಕ್ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿರುವ ಪಾನ್ಯಂ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಪಾನ್ಯಂ ಮತ್ತು ಉಂಡುಟ್ಲಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲೆಗಳು, ಕುಂದ್ಯೈಕ ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕುಂದ್ಯೈರ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಣದ ಗಟ್ಟಿಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸುಣ್ಣ ಮಿಶ್ರ ಜೇಡು ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇವು ಕೋಯಿಲ್‌ಕುಂಟ್ಲ ಮತ್ತು ನಂದ್ಯಾಲ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೋಯಿಲ್‌ಕುಂಟ್ಲ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ನಂದ್ಯಾಲ್ ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಕಡಪ ಕೊಳ್ಳದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿ ಪಲ್ನಾಡಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ, ಕಡಪ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ ಅನನುರೂಪವಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಕರ್ನೂಲ್ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಪಲ್ನಾಡ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕರ್ಪೂರ: ಒಂದು ದ್ವಿಚಕ್ರೀಯ (ಬೈ ಸೈಕ್ಲಿಕ್). ಸಂತೃಪ್ತ (ಸ್ಯಾಚುರೇಟೆಡ್) ಟರ್ಪೀನ್ ಕೀಟೋನ್ (ಕ್ಯಾಂಫರ್). ಇದರ ಆಕರ ಸಿನಮೋಮಮ್ ಕ್ಯಾಂಫೊರ ಮರ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕರ್ಪೂರದ ಮರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (**ನೋಡಿ– ಕರ್ಪೂರದ ಮರ**).

ಕರ್ಪೂರದ ಉತ್ಪಾದನೆ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 5–6 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆದ ಕರ್ಪೂರದ ಮರದ ಎಲೆ ಹಾಗೂ ಬೊಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಹುಡಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹುಡಿರಾಶಿಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಕೊಳಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಈ ಹುಡಿ ಬೇಗನೆ ಬಾಷ್ಪೀಭವನ ಹೊಂದುವಂಥ ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಇದನ್ನು ಹಬೆಯೊಂದಿಗೆ ಆಸವೀಕರಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ದೊರೆತ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ತಂಪು ತಗುಲಿಸಲು ಇಚ್ಛಿತ ಕರ್ಪೂರ ಬಣ್ಣರಹಿತ ಸ್ಫಟಿಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಫಟಿಕ ಹಾಗೂ ದ್ರಾವಣದ ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಸೋಸುವುದರಿಂದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯಂಥ ಪದಾರ್ಥ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧ ಕರ್ಪೂರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಈ ಎಣ್ಣೆಯಂಥ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಆಂಶಿಕ ಆಸವೀಕರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿ 180°–190° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತಾಮಾನದ ವರೆಗೆ ದೊರೆಯುವ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ತಂಪಾಗಿಸುವುದರಿಂದ ಕರ್ಪೂರದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳು ಪುನಃ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸ್ಫಟಿಕಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಎಣ್ಣೆಯಂಥ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಪೂರದ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆ. ಇದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಕರ್ಪೂರದ ಸ್ಫಟಿಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಸಾಬೂನು ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

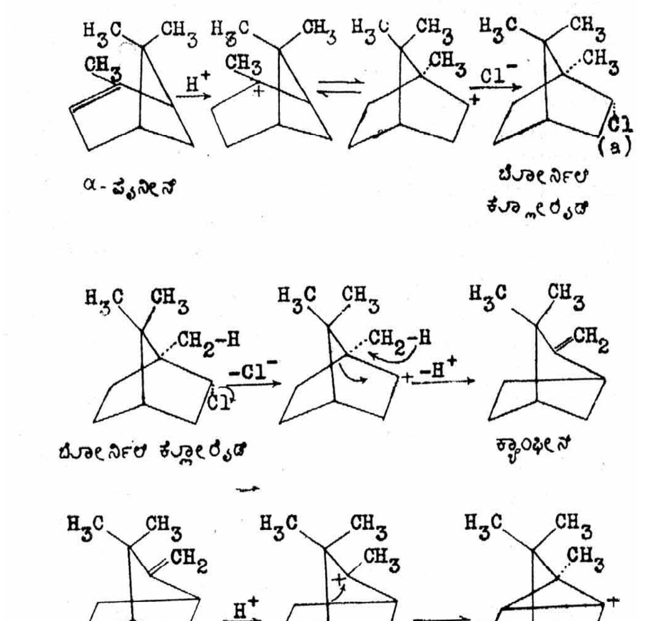

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜಿತ ಕರ್ಪೂರ: ನಿಸರ್ಗದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಕರ್ಪೂರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಕರ್ಪೂರದ ಅಣುವಿನ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಬ್ರೆಟ್ ಎಂಬಾತ ಸಫಲನಾದ (1903).

ಆಮೇಲೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚ ತಗಲುವ ವಿಧಾನ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿದೆ. ದೇವದಾರು ಮರದ ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ ತೈಲದಿಂದ ಇದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ ತೈಲದ ಆಂಶಿಕ ಆಸವೀಕರಣದಲ್ಲಿ 150^0–160^0 ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತಾ ಮಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ದ್ರವ ಪದಾರ್ಥ ಪೈನೀನ್ ಇದನ್ನು ಒಣ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ವಾಯುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಮಿಶ್ರಣದ ಉಷ್ಣತಾಮಾನವನ್ನು 18^0 ಸೆಂ.ಗೆ ಇಳಿಸುವುದರಿಂದ ಬೋರ್ನಿಲ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸೋಡಿಯಂ ಫಿನಾಕ್ಸೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಗಿಸಿ ಆ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು 180^0 ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತಾಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ಯಾಂಫೀನ್ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗ್ಲೇಸಿಯಲ್ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಬೋರ್ನಿಲ್ ಮತ್ತು ಐಸೋಬೋರ್ನಿಯೋಲ್ ಅಸಿಟೇಟುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಮದ್ಯಾರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿದ ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ಜಲ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿ ಬೋರ್ನಿಯೋಲ್ ಮತ್ತು ಐಸೊಬೋರ್ನಿಯೋಲುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನೈಟ್ರೊ ಬೆಂಜೀನ್ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಗಿ ತಯಾರಾಗುವ ವಸ್ತುವೇ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜಿತ ಕರ್ಪೂರ.

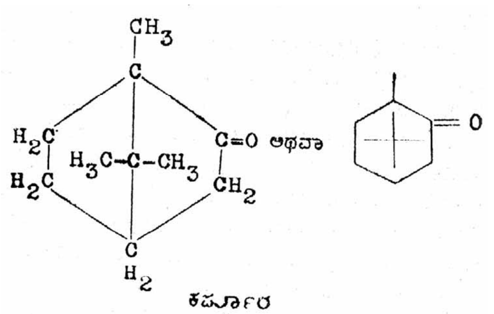

ಕರ್ಪೂರ

ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನರಗಳ ಉಳುಕುವಿಕೆ. ಉರಿ ಬಾವು ಮತ್ತು ವಾತಗ್ರಸ್ತ ನೋವುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಲು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅತಿಸಾರದಂಥ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಮನಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೃದಯವನ್ನು ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜನಕಾರಿಯಾಗಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗವಿದೆ. ಸೌಮ್ಯ ನಂಜುನಿರೋಧಕ ಹಾಗೂ ಸುಗಂಧಗುಣಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ ವನ್ನಾಗಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮುಂದೆ ಉರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕರ್ಪೂರದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಕರ್ಪೂರದ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಲ್ಪ; ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಎಂಬ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅವು ಮೃದುತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಮೃದು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದ ಆಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಜೀವನದ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. (ಎಸ್.ಡಿ.ಎಂ)

ವೈದ್ಯಕೀಯವಾಗಿ ಕರ್ಪೂರದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಷ್ಟು. ಚರ್ಮ, ಲೋಳೆ ಪರೆಗಳಿಗೆ ಇದು ತಾಕಿದರೆ ಕೆರಳಿಸಿ ನೋವಿಡುತ್ತದೆ. ಹಚ್ಚಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳ ಹಿಗ್ಗಿ ಕೆಂಪೇರಿ ಕೊಂಚ ನೋವು ಕಳೆಯುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೈ ಕೈ ಕಾಲು ಕೀಲು ನೋವುಗಳಿಗಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚುವ ಲೇಪನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕಫವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವುದೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೆಮ್ಮಿನ ಮದ್ದುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಉಸಿರಾಟ, ಗುಂಡಿಗೆ ಬಡಿತ ನಿಂತುಹೋಗುವ ತುರ್ತಿನ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುಹರವಾಗಿ (ಕಾರ್ಮಿನೇಟಿವ್) ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕರ್ಪೂರದ ಮರ: ಲಾರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿನಮೋಮಮ್ ಕ್ಯಾಂಫೊರ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ದೊಡ್ಡ ಮರ. ಇದು ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಫಾರ್ಮೋಸಗಳ ಮೂಲವಾಸಿ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ತನ್ನ ಮೂಲ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಎತ್ತರ

ಸುಮಾರು 100', ಬುಡದ ಸುತ್ತಳತೆ 6'–8' ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. 50'–60' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದರೆ ಅದೇ ದೊಡ್ಡದು. ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 2"–4" ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಳಪು ಹಾಗೂ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾಸನೆ (ಆರೋಮಾ) ಇವೆ. ಫೆಬ್ರುವರಿ ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿದರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಎಲೆಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆ. 0.3" ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಇದರ ಹಣ್ಣುಗಳು ತೀವ್ರ ಹಸುರು ಬಣ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಮಾಗಿದಂತೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. 25 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಮರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕರ್ಪೂರದ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವರು. ಮಿಕ್ಕವು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಸನೆಯ ತೈಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಬಲ್ಲವು. ಹಲವರು ಇವೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಂದು ವಾದಿಸುವರಾದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದು ಈಚಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಾರಿಷಸ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಿನಮೋಮಮ್ ಕಾಂಫೊರದ ಮರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆ ಗಿಡದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ತೈಲಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯದ ಜೀವನದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ತೈಲದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಲು ಆರಂಭಿಸಿ ಆ ತೈಲ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಣರಹಿತವಾಗಿ ಕರ್ಪೂರದ ಕಣಗಳಾಗಿ ಸಸ್ಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಬಲಿತ ಮರದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಸಿಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಎಲೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕಾಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸುವುದು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿದೆ. ಚಿಗುರೆಲೆಗಳು ಹಳೆಯ ಎಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರದ ಉತ್ಪಾದನೆ: ನೀಲಗಿರಿ, ಡೆಹರಾಡೂನ್, ಸಹರಾನ್‌ಪುರ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಕೊಚಿನ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರದ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೊಚಿನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳು, ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅಮೆರಿಕ, ಅಲ್ಜೀರಿಯ, ಸಿಂಹಳ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ಮರಗಳು ನೀಡುವ ಕರ್ಪೂರದ ಪ್ರಮಾಣದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದು ತೀರಾ ಕಡಿಮೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಈಚೆಗೆ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಡಿ–ಪೈನೀನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೃತಕ ಸಂಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವುದು ಆರಂಭವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಭಾರಿ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಸ್ಫೋಟಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಅದನ್ನು ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವುರು. ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಹೊರ ನರಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಅದು ಚೌಗು ಹಿಡಿಸಬಲ್ಲುದಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಚರ್ಮರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದುಂಟು. ಸೋಂಕುನಿವಾರಕವಾಗಿಯೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಮಾರ್ಫೀನ್ ಅಥವಾ ಇತರ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಶ್ವಾಸ ಮಂದಗತಿಗಿಳಿದಾಗ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಲು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುವರು. ಹೃದಯಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಚುರುಕುಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮಯೋಕಾರ್ಡೈಟ್ ರೋಗನಿವಾರಣೆಗೂ ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಉನ್ಮಾದಗಳಿಗೂ ತೀವ್ರ ರೀತಿಯ ಆಮಶಂಕೆಗೂ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಚರ್ಮದ ತುರುಚನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಬಾಹ್ಯ ಲೇಪನಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಉರಿಯೂತ, ಕೀಲು ಮತ್ತು ಸ್ನಾಯುಗಳ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಹಚ್ಚುವರು. ಆದರೆ ಅದರ ಸೇವನೆ ಅತಿಯಾದರೆ ವಿಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಆದರಿಂದ ಸೆಳವು, ತಲೆ ಸುತ್ತುವುದು, ಮನಸ್ಸಿನ ಕ್ಷೋಭೆ, ಚಿತ್ತಭ್ರಮಣ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಕಾರಗಳು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಸಾವು ಸಂಭವಿಸುವುದು ವಿರಳ.

ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ಕರ್ಪೂರದ ತೈಲವೆಂಬುದು ಈ ಮರದಿಂದ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ದ್ರವ. ಇದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಕರ್ಪೂರದ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಕೊಬರಿಯೆಣ್ಣೆಯಂಥ ಒಂದು ತೈಲವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವರು. ಇದನ್ನು ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು.

ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಕರ್ಪೂರದ ಮರ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗುಳಿಯ ಬಲ್ಲುದಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೆಲವು ಅಲಂಕಾರದ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು.

*

ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು: ಬಹುಮುಖ ಬಳಕೆಗೆ ಅಗ್ರ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು (ರೆಸಿನ್ಸ್). ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು ಕಾರ್ಬನ್, ಹೈಡ್ರೊಜನುಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು. ಕಪ್ಪುರಾಳ ಮತ್ತು ಇಂಗಿನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ, ಗಂಧರಸ, ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಾದ ಶಿಲಾರಾಳ ಎಲ್ಲವೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರರಾಳ (ರೆಸಿನ್) ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಫರ್ ಮರಗಳಿಂದ ಜಿನುಗುವ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಟುವಸ್ತುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವನ್ನು ಹೋಲುವ ಅನೇಕ ಇತರ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು ನೈಲಾನ್ ಮತ್ತು ಬಿಲಿಯರ್ಡ್ಸ್ ಚೆಂಡುಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಚ್ಚುಹೊಯ್ಯುವ ಮತ್ತು ಲೇಪನ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ಪೂರರಾಳದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈಗ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಕರ್ಪೂರರಾಳವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಚಿರಪರಿಚಿತ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಪಾರದರ್ಶಕತ್ವ, ಅಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿ, ಭಿದುರತೆ ಮತ್ತು ಶಂಕುವಿನಾಕೃತಿಯ ಸೀಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವಾವ ಗುಣವೂ ಇಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ವಿರುದ್ಧ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕರ್ಪೂರ ರಾಳಗಳನ್ನು ಈಗ ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಏಕೈಕ ಗುಣವೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅವೆರಡೂ ಮೆದುವಾಗಿರುವುದು.

ಕರ್ಪೂರರಾಳ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕುಗಳಿಗಿರುವ ಭೇದ ಕೇವಲ ಸೌಕರ್ಯಾತ್ಮಕ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಲೇಪನಪ್ರಧಾನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಕರ್ಪೂರಗಳೆಂದೂ ರೂಪಸ್ಪಷ್ಟನೆಗೆ ಅಚ್ಚುಹೊಯ್ಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳೆಂದೂ ಕರೆದಂತಿದೆ. ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳು, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಎಳೆಗಳು–ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಬೃಹದ್ಗುಂಪಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಸಾಯನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೆಂಬುದು ಈಗ ನಿರ್ವಿವಾದ. ಸೂಕ್ತ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಯಾವುದೇ ಸಂಯುಕ್ತವನ್ನು ಬೇರೆ ಗುಂಪಿನ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದು.

ಕರ್ಪೂರರಾಳ ಸೃಷ್ಟಿ: ಗಾಳಿ, ಬೆಂಕಿ, ಸಿಡಿಲು ಅಥವಾ ಬೇರಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ತೊಗಟೆಗೆ ಹಾನಿಯಾದಾಗ ಮರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರರಾಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ರಾವ ದ್ರವರೂಪದ್ದಾಗಿದ್ದು ತೈಲರಾಳ ಅಥವಾ ಗುಗ್ಗುಲದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ಘಟಕಗಳು ಆವಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಘನವಸ್ತು ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಹೊಂದಿ, ಬಹ್ವಂಗೀಕರಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮೆದುವಾದ ಕರ್ಪೂರರಾಳವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರರಾಳಧಾರೆ ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಕೆಲವಂಶ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನೇಕ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು ಇಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ರಸಾಯನಕ್ರಿಯೆ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೌರಿಪೈನ್ ಮರಗಳ ಆಯುಷ್ಯ ಸರಾಸರಿ 1000 ವರ್ಷಗಳು. ಹಿಂದಿನ ಅರಣ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕರ್ಪೂರರಾಳ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅದೂ ಕೂಡ ದ್ರಾವ್ಯ. ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಕರ್ಪೂರರಾಳವಾದ ಶಿಲಾರಾಳ ಅಷ್ಟಾಗಿ ದ್ರಾವ್ಯವಲ್ಲ. ತೈಲರಾಳ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕರ್ಪೂರರಾಳ, ಇತ್ತೀಚಿನ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಕರ್ಪೂರರಾಳ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಕರ್ಪೂರರಾಳವಾಗಿ ಬಹ್ವಂಗೀಕರಣಗೊಳ್ಳಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾಲವನ್ನು ಭೂ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಶಿಲಾರಾಳದ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಶ್ರುತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರರಾಳದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅನೇಕವನ್ನು ಅವು ದೊರೆತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಚೈನೀಯರು ಮತ್ತು ಜಪಾನೀಯರು ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಕಾಗಳು ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರು ವಾರ್ನಿಷುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿವೆ. ಫಿನೀಷಿಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕರು ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳ ಪರಿಚಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಶಿಲಾರಾಳವನ್ನು ಗ್ರೀಕರು ಬೆರೆನೀಸ್ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಅಪಭ್ರಂಶವೇ ಇಂದಿನ ವಾರ್ನಿಷ್.

ಮರದಿಂದ ಒಸರುವ ಯಾವುದೇ ಅಂಟುದ್ರವಕ್ಕೆ ಗೋಂದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅರಗು ಕೀಟಸ್ರಾವವಾದುದರಿಂದ ಇದರಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಸಹಜ ಗೋಂದುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುತ್ತವೆ, ವಾರ್ನಿಷ್ ಗೋಂದುಗಳು ಹೀಗಲ್ಲ. ಶರ್ಕರಪಿಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಹಜಗೋಂದುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಾವ್ಯ. ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ರಾವ್ಯ. ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ದ್ರವಿಸದೆ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ವಾರ್ನಿಷ್ ಗೋಂದುಗಳು, ಟರ್ಪೀನ್ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧತೈಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು ಎಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್

ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾವ್ಯ, ಆದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ರಾವ್ಯ. ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಇವು ಕರಗಿ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ವಾರ್ನಿಷ್ ರಾಳಗಳಿಗೆ ಗೋಂದು ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದರೂ ದೀರ್ಘ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ವಾರ್ನಿಷ್ ರಾಳ ಮತ್ತು ಗೋಂದು ಎರಡರ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿಯಿಂದ ಗೋಂದು ಟರ್ಪೀನುಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರರಾಳವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳನ್ನು ಪಾರದರ್ಶಕತ್ವ, ಭೀದುರತೆ, ಶಂಕಾವಿನಾಕೃತಿಯ ಬಿರುಕುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣವಾದ ಕಂದು ಅಥವಾ ಹಳದಿಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಘನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಯಾವ ರುಚಿ ಮತ್ತು ವಾಸನೆ ಇಲ್ಲ. ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪರಿಮಳವನ್ನು ಹೊರಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಧೂಮಮಯ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಉರಿಯುತ್ತವೆ. ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕರಗುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಠಿಣತೆಗಳೇ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಗುಣಗಳು. ಕರಗುವಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳನ್ನು ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್‌ದ್ರಾವ್ಯ ಮತ್ತು ತೈಲದ್ರಾವ್ಯಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಲೀನಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕರ್ಪೂರರಾಳ ದ್ರಾವಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು: 1 ಗುಗ್ಗುಲಗಳು: ದ್ರವಸ್ವಭಾವದ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು. ಆರೋಗ್ಯದಾಯಿಗಳಾಗಿ ಔಷಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಪರಿಮಳ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಂಜೋಯಿಕ್ ಅಥವಾ ಸಿನ್ನಾಮಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಎಸ್ಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳನ್ನು ಗುಗ್ಗುಲಗಳೆಂದೂ ಸುಗಂಧತೈಲಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳನ್ನು ತೈಲರಾಳಗಳೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದು. ಮಸೂರಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೆನಡಬಾಲ್ಸಂ, ನಿಜವಾದ ಗುಗ್ಗುಲವಲ್ಲ. ಅದು ನಿಜಕ್ಕೂ ತೈಲರಾಳ; ಟೊಲುಬಾಲ್ಸಂ, ಪೆರುಬಾಲ್ಸಂ ಮತ್ತು ಸ್ಟೋರಾಕ್ಸ್ ಬಾಲ್ಸಂಗಳು ನಿಜವಾದ ಗುಗ್ಗುಲಗಳು.

2. ಕರ್ಪೂರತೈಲಗಳು: ನಾನಾ ತೈಲರಾಳಗಳನ್ನು ಕರ್ಪೂರತೈಲಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ವೆನಿಸ್‌ಕರ್ಪೂರತೈಲ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಪೈನ್(ಲಾರ್ಚ್) ಮರದಿಂದ ಪಡೆದ ನಸುಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಸ್ನಿಗ್ಧ ದ್ರವ. ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆಯ ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬೊರ್ಗ್ ಕರ್ಪೂರತೈಲ, ಬೋರ್ಡಾಕ್ಸ್ ಕರ್ಪೂರತೈಲ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಅನೇಕ ಕರ್ಪೂರತೈಲಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯ ಪೈನ್ ಮರಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ತೈಲರಾಳವನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ಕರ್ಪೂರತೈಲ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

3 ಮ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್: ಮೆದು ಕರ್ಪೂರರಾಳ. ಕರಗುವ ಬಿಂದು ಸುಮಾರು 105°ಸೆಂ. ಗ್ರೀಕ್ ದ್ವೀಪಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪಿಸ್ಟೇಸಿಯ ಸಂಕುಲದ ಮರಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕರ್ಪೂರತೈಲದೊಡನೆ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಯಾಗಿ, ನಾರಗಸೆ ಎಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ವರ್ಣವಾಹಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು.

4 ಡ್ರ್ಯಾಗನ್ಸ್‌ಬ್ಲಡ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಂಬೋಜ್: ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ತಾಳೆಯ ಜಾತಿಯ ಮರದ ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಸ್ರವಿಸುವ ಕರ್ಪೂರರಾಳ. ಸ್ಥೂಲವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದುಬಣ್ಣ, ಆದರೆ ತೆಳುಪೊರೆ ಕುಂಕುಮ ವರ್ಣ ಪಿಟೀಲಿಗೆ ಬಳಿಯುವ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಗಳಿಗೆ ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಗ್ಯಾಂಬೋಜನ್ನು ವರ್ಣವಾಹಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಔಷಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕರ್ಪೂರರಾಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

5 ಡಾಮರ್: ಸ್ವಚ್ಛ ನಸುಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಮಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಠಿಣತರ ಕರ್ಪೂರರಾಳ. ಕರಗುವ ಬಿಂದು ಸುಮಾರು 140°ಸೆಂ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

6 ಸ್ಯಾಂಡ್‌ರ್ಯಾಕ್: ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸೈಪ್ರಸ್‌ಪೈನ್‌ನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಕಠಿಣಕರ್ಪೂರರಾಳ ಕರಗುವ ಬಿಂದು 150°ಸೆಂ. ವಾರ್ನಿಷ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಬಳಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು.

ತೈಲದ್ರಾವ್ಯಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು: 1 ರಸಿನ್ (ಕಾಲೋಫೋನಿ): ಪೈನ್ ಮರದಿಂದ ದೊರೆತ ತೈಲರಾಳವನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಉಳಿಯುವ ಘನವಸ್ತುವೇ ರಾಸಿನ್. ಮರದಿಂದ ರಂಧ್ರ ಮಾಡಿ ಇಳಿಸಿದ ಕರ್ಪೂರತೈಲದಿಂದ ಗಮ್‌ರಾಸಿನ್ ಮತ್ತು ಮರದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಕರ್ಪೂರತೈಲದಿಂದ ವುಡ್‌ರೇಸಿನ್‌ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಪೆಡಸಾದ ಕೂಡಲೇ ಪುಡಿಯಾಗುವ, ಬಿಸಿಗೆ ಜಿಗುಟಾಗುವ, ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ರಾಳ ಈ ರೆಸಿನ್. ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವೆಂದರೆ ಅಬೇಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ. ಅದರ ಅನೇಕ ಉಪಯೋಗಗಳು ಅದರ ಆಮ್ಲೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಅಬಾಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಕ್ಷಾರಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿ ಸಾಬೂನುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸೋಡಿಯಂ ಸಾಬೂನನ್ನು ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಹೊಳಪು ಕೊಡಲು, ಸೀಸ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್

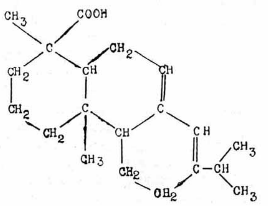

ಸಾಬೂನುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ವಾರ್ನಿಷುಗಳಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕಕಾರಿಗಳಾಗಿ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಲವಣಗಳನ್ನು ಹೊಳಪು-ನುಣುಪೆಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ರೆಸಿನ್ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಹೊಂದಲು ಅಬೇಟಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಸಂಯುಗ್ಮೀದ್ವಿಬಂಧ (ಕಾಂಜ್ಯುಗೇಟೆಡ್ ಡಬಲ್ ಬಾಂಡ್) ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಹೈಡ್ರೊಜನ್ನಿನೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ರೆಸಿನನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ದೃಢಗೊಳಿಸ ಬಹುದು.

2 ಕೋಪಲುಗಳು: ಮೆದುಮನಿಲ ಕೋಪಲ್ ಕೌರಿಕೋಪಲ್, ಕಾಂಗೊಕೋಪಲ್, ಭೂಮಿ ಯಿಂದ ಅಗೆದು ತೆಗೆಯುವ ಜಾಂಜಿಬಾರ್ ಕೋಪಲ್ ಈ ವರ್ಗದವು. ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕೋಪಲುಗಳ ಬಳಕೆ ಇದೆ.

3 ಶಿಲಾರಾಳ: ಕಠಿಣತಮ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ಪೂರರಾಳ. ಪೂರ್ವ ಪ್ರಷ್ಯಾದ ನೀಲಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತೈಲರಾಳ ಶಿಲಾರಾಳವಾಗಬಲ್ಲದೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪೈನ್ ಮರಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಈ ರಾಳ ಸಾಕ್ಷಿ. ಸುಲಭದ್ರಾವ್ಯವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮೆರುಗಣ್ಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ ವಾಗುವುದು.

4 ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆ: ಚೀನದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಮರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಾಲಿನಂಥ ದ್ರವ. ಬಾಷ್ಪೀಭವನದಿಂದ ಸಾಂದ್ರಗೊಳಿಸಿದ ಸ್ನಿಗ್ಧ ದ್ರವವನ್ನು ಹೊದಿಕೆಯಾಗಿ ಬಳಿದಾಗ ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲೆ ಒಣಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೆಳಕಿಲ್ಲದ ಶೀತಲವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಣಗುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವನ್ನು ಉದ್ರೇಕಗೊಳಿಸುವ ವಸ್ತುವಿದೆ.

5 ಗೇರೆಣ್ಣೆ: ಗೇರುಬೀಜಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫೀನಾಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಎಣ್ಣೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಬೊಬ್ಬೆಗಳನ್ನು ಏಳಿಸುತ್ತವೆ. ತಕ್ಕ ರಸಾಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಈ ಉದ್ರೇಕಕಾರಿವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಹುದು. (ಎಲ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕರ್ಪೂರ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್: 1863-1932. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದವರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ವಹಿಸಿದ

ಆಸಕ್ತಿ ಸ್ಮರಣೀಯ. ಜನನ 1863. ಇವರ ತಂದೆ ಕರ್ಪೂರ ಸುಬ್ಬರಾವ್. ಇವರ ಪೂರ್ವಿಕರು ತಿರುಪತಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಹೋದಾಗ, ಬೆಟ್ಟದ ಅಡಿಯಿಂದ ಮುಡಿಯವರೆಗೂ ಉಂಡುಂಡೆ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಉರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕರ್ಪೂರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತಂತೆ. ಇವರದು ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನವಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರ ತಂದೆಯವರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಯಿತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ, ಇಂಟರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇವರ ತಂದೆಯವರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರು ಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಆಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪುಣೆಗೆ ಹೋಗಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರೊಬ್ಬರ ಪರಿಚಯ ವಾಯಿತು. ಆ ವಕೀಲರು ಇವರ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಇವರ ಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗೊಂಡ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಬಿ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಲ್.ಸಿ.ಇ. ಪದವಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮರಾಮತ್ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇವರು, ಆ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ 25 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಮುಖ್ಯ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಪದವಿಗೇರಿ ನಿವೃತ್ತರಾದರು.

ಇವರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಕರ್ಪೂರ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲರಾಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಸು.13 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಹಲವಾರು ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಇವರು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು ಖಾದಿ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸದಿದ್ದರೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇವರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರು ರಾಜಸಭಾಭೂಷಣ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದ್ದರು. ಹಾಸನದಲ್ಲಿ 1919ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ 5ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಇವರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗೌರವಿಸಲಾಯಿತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಬೇಕು; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಬೇಕು– ಎಂಬುದು ಇವರ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಇವರು ನಿಧನರಾದ (2 ಜೂನ್ 1932) ತರುವಾಯ ಕಾವ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ಬರೆದಿದ್ದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ (1971) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

*

ಕರ್ಬಿ, ವಿಲಿಯಂ: 1817–1906. ಕೆನಡದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಫ್ರೆಂಚರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಕ್ವಿಬೆಕಿನಲ್ಲಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಹಸಮಯ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ದಿ ಗೋಲ್ಡನ್ ಡಾಗ್ (1877) ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದ. ಈತ ಜನಿಸಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಿಂಗ್‍ಸ್ಟನ್–ಅಪಾನ್–ಹಿಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ. ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದಾಗಲೇ ತನ್ನ ತಾಯಿತಂದೆಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಂಟೇರಿಯೋವಿನ ನಯಾಗರಾದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ (1839). ಅಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು 20 ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಯಾಗರಾ ಮೇಲ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದ. ಸುಂಕದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದುಂಟು (1871–95). 1883ರಲ್ಲಿ ಈತ ಕೆನಡದ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಚಾರ್ಟರ್ ಫೆಲೋ ಆಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಈತ ಐದು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಿಷ್ಠಾವಂತರ (ಯುನೈಟೆಡ್ ಎಂಪೈರ್ ಲಾಯಲಿಸ್ಟ್ಸ್) ವಲಸೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ, ಸ್ಪೆನ್ಸರನ ಕಾವ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಕಾವ್ಯ ದಿ ಯು. ಇ. (1859); ದಿ ಗೋಲ್ಡನ್ ಡಾಗ್; ಮೆಮೊಯರ್ಸ್ ಆಫ್ ಸರ್ವೋಸ್ ಫ್ಯಾಮಿಲಿ (1884); ಕೆನಡದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕವನಮಾಲೆ ಕೆನಡಿಯನ್ ಇಡಿಲ್ಸ್ (1894); ನಯಾಗರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ಆನಲ್ಸ್ ಆಫ್ ನಯಾಗರಾ (1896) ಎಂಬ ಗದ್ಯಕೃತಿ– ಇವೇ ಆ ಐದು ಪುಸ್ತಕಗಳು. ದಿ ಗೋಲ್ಡನ್ ಡಾಗ್ ಇವನ ಮೇರುಕೃತಿ. ನ್ಯೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಾದ ಫ್ರಾನ್‍ಕಾಯ್ಸ್ ಬಿಗಾಟನ ಜೀವನದ ಘಟನಾವಳಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಣಯ–ಸಾಹಸ–ರಮ್ಯಮಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಶೌರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯನಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗಳಲ್ಲಿ ತನಗಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ರಸವತ್ತಾಗಿ ಈತ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿ ಕೆನಡದ ಅಭಿಜಾತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ನಯಾಗರಾದಲ್ಲೇ ಈತ ನಿಧನನಾದ.

*

ಕರ್ಮ: ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲೂ ಕರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ ಬಹುವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಕೆಲಸ (ಕೃ ಧಾತು), ಮಾಡಿದುದು, ಆದರೆ ಕರ್ಮವೆಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದೇ ಬರುವ, ಬರಲಿರುವ ಅಥವಾ ಬಂದ, ಫಲ ಅಥವಾ ವಿಪಾಕದ ಅರ್ಥವೂ ಸೇರಿದೆ. ಮಾಡಿದುದನ್ನು ಉಣ್ಣಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಲವಿಗೆ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ, ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ, ಈ ಜನ್ಮ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂದೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ. ಎಂದರೆ ನಾವು ಅನುಭವಿಸುವ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಯತವಾದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆ ಎಲ್ಲ ಹಿಂದೂ ಜನರ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಬಂದಿದೆ. ಪಾಪಭೀತಿಗೆ ಬಲವಾದ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವೇ. ಬಡವರು, ರೋಗಿಗಳು, ಆರ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನಚಿತ್ತರಾಗಿದ್ದರೆ, ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು, ಸುಖಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಕರುಬದಿದ್ದರೆ, ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಾದ ಏಳೆಯಂತೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿರುವ ಕರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಮರ್ಥನೆಯಿದೆ.

ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕಾರ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಒದಗಿಬಂದ ವಾಸನಾವಿಶೇಷ. ಕರ್ಮ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಣಷ್ಟವಾದರೂ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಜನಿತ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಮಷ್ಟಿವ್ಯಾಪಾರವೇ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಪ್ರವಾಹ ಅವಿರತವಾಗಿ, ಸ್ವರಸವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಸುಖದುಃಖಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಸಂಸ್ಕಾರ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿ ಬಂದರೆ ವೃತ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಕಟವಾಗಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ; ಅದು ಪ್ರಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಕಾಲ ಪಕ್ವವಾದಾಗ ಲಬ್ಧವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವಿಪಾಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ವಿಪಾಕಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಲಾವಕಾಶವಿರಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಬ್ಧ, ಸಂಚಿತ, ಆಗಾಮೀ, ಕ್ರಿಯಮಾಣ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದುಂಟು.

ಮೀಮಾಂಸಕರು ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ವಿಹಿತ ವಿಧಿಗಳೆಂದೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಜನಕವಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳೆಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಹಿತಕರ್ಮಗಳು ಅಥವಾ ವಿಧಿಗಳು ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕ, ಕಾಮ್ಯ, ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆ, ವಿಧಿಯೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದವು. ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ಭಾವನಾಸಂಬಂಧವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ವಿಧಿಯ ಕೆಲಸ. ನಿತ್ಯವೆಂದರೆ ದಿನವೂ ಮಾಡುವ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ, ವೈಶ್ವದೇವ ಮುಂತಾದ ವಿಧಿಗಳು. ನೈಮಿತ್ತಿಕವೆಂದರೆ ಆಗಾಗ, ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾಗಿ, ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿವಿಹಿತ ಕರ್ಮಗಳು. ಇಂಥ ಕರ್ಮಗಳು ನಿಮಿತ್ತನಿಶ್ಚಯಾಧೀನವಾದವು. ಕಾಮ್ಯವೆಂದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾಮನೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ವಿಧಿವಿಹಿತ ಕರ್ಮ. ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೇತ, ಅಹರಹಃ ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಸೀತ–ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ವಿಧಿಗಳು, ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಆದೇಶಗಳು. ಮಾಡಬಾರದುದನ್ನು ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ನಿಷೇಧ (ನ ಕಲಂಜಂ ಭಕ್ಷಯೇತ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮ. ವಿಧಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದೂ ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ನಿವರ್ತನೆ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದೂ ಮೀಮಾಂಸಕರ ವಾದ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಚೋದನಾರೂಪವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಕರ್ಮಕಾಂಡವೇ ಪ್ರಮುಖವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ–ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಸಂಸಾರ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಈ ಎರಡೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ವೇದಾಂತಿಗಳ ವಾದ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಕರ್ಮ, ಉಪಾಸನಾ, ಯೋಗ ಎಂಬ ಮೂರು ಸಂವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಮೂರೂ ಸೇರಿ ಜ್ಞಾನ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೆಂದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ನಿಃಶ್ರೇಯಸಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸ ಕಾರಣವಾಗುವುದೆಂದು ಅವರ ವಾದ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರ್ಮವಿಚಾರವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಅವರು ಇದೇ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಯೋಗದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಕರ್ಮಯೋಗವೂ (ನೋಡಿ– ಕರ್ಮಯೋಗ) ಸೇರಿ ಮೂರು ದಾರಿಗಳೆಂದು ಹಿಂದೂದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮ. ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯವಾದ ಕರ್ಮ. ಇದನ್ನು ಧರ್ಮವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಧರ್ಮೇ ನಿಧನಂಶ್ರೇಯಃ ಎನ್ನುವಾಗ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಆಶಯ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಕರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಚೋದಕವಾದ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಂ ಯಾಂತಿ ಭೂತಾನಿ ನಿಗ್ರಹಃ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ, ಅನಿಚ್ಛನ್ ಅಪಿವಾರ್ಷ್ಣೇಯ ಬಲಾದಿವ ನಿಯೋಜಿತಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥ ಅಡಗಿದೆ. ಕರ್ಮ ಮಾಡದೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾಗಲೀ ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೃಷ್ಣ ಹೇಳುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿಃಸಂಗನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ ಕರ್ಮಯೋಗವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕುರುಕರ್ಮೈವ ತ್ವಂ, ಕರ್ಮಜ್ಯಾಯೋಽಹ್ಯಕರ್ಮಣಃ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕರ್ಮದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮಾ ಫಲೇಷು ಕದಾಚನ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತ ಕರ್ಮಯೋಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನದ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಹೇಳುವ ಉಪನಿಷತ್ತೂ ಕರ್ಮದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕುರ್ವನ್ನೇವೇಹ ಕರ್ಮಾಣಿ ಎಂಬ

ಈಶಾವಾಸ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಾತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಬ್ರಹ್ಮನ ದರ್ಶನವಾಗುವಾಗ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳೂ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತವೆ. (ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಚಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ತಸ್ಮಿನ್ ದೃಷ್ಟೇ ಪರಾವರೇ) ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸತ್ಯ. ಧರ್ಮ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೈಕನಿಷ್ಠರಾದ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ಕರ್ಮದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೂ ವೇದೋ ನಿತ್ಯಂ ಅಧೀಯತಾಂ, ತದುದಿತಂ ಕರ್ಮ ಸ್ವನುಷ್ಠೀಯತಾಂ ಎಂಬ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಅದರಿಂದ ಒದಗುವ ಲೇಪ; ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಭ್ಯುದಯ, ನಿಃಶ್ರೇಯಸಗಳಿಗೆ ಒದಗುವ ಅಡ್ಡಿ. ಕರ್ಮ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಾಗ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮ ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮಮಾಡಿದರೂ ಮಾಡದಂತೆಯೇ ಎಂಬ ನಿಲವು ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ದೃಷ್ಟಿ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಜೀವದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಹರಿಯತೊಡಗಿದರೆ ಅದು ಆಸ್ರವವೆಂದು ಜೈನರ ವಾದ, ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿದು ಬರುವಂತೆ ಕರ್ಮಪುದ್ಗಲ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಒದಗಿ ಬಂದು ಜೀವವನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವ, ಕರ್ಮ ಇವೆರಡರ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧವೇ ಬಂಧನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬಂಧನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಆಶ್ರವ ಒದಗಿಬರದಂತೆ ಸಂವರ ಕರ್ಮವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು. ಆಸ್ರವದಿಂದ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ, ಸಂಸಾರ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ನಿರೋಧದಿಂದ, ಎಂದರೆ ಸಂವರದಿಂದ, ಮೋಕ್ಷ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಜೈನರೂ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೀರ್ಥಂಕರರು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯವೇ ನಿರ್ಜರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜೈನರು ಹೇಳುವ ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಆಸ್ರವ ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರ, ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಸಪ್ತಪದಾರ್ಥಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಳಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಏಳರಲ್ಲೂ ಕರ್ಮದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿದೆ. ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಗಳೆಂದು ಅವರು ಹೇಳುವ ಸಮ್ಯಕ್‌ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಚಾರಿತ್ರವೆಂಬುದು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೇ. ಅಹಿಂಸಾ, ಸತ್ಯ, ಅಸ್ತೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಅಪರಿಗ್ರಹ ಈ ಪಂಚಮಹಾವ್ರತಗಳು ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಒದಗಿದುವೇ. ಜೈನರ ಲೇಶ್ಯಕಲ್ಪನೆಗೂ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಆಧಾರ.

ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಡುವಾಗ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಫಲ ಒದಗಿದಾಗ ಅಳುಮುಖದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಧಮ್ಮಪದದಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಮೋಹಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಬಂಧ ಒದಗುವುದೆಂದೂ ಪಂಚಕಾಮಗುಣಿಕ ರಾಗದಿಂದಲೇ ಎಂದರೆ ವಸ್ತುಕಾಮ ಮತ್ತು ಕ್ಲೇಶಕಾಮಗಳಿಂದಲೇ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು, ಎಂದರೆ ಕರ್ಮಗಳು, ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವುವೆಂದೂ ಬೌದ್ಧರ ವಾದ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಐದು ಸ್ಕಂಧಗಳ ಅವಿರತ. ಅನುಸ್ಯೂತ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಆಯತನಗಳು (ಚಕ್ಷು ಶ್ರೋತ್ರ, ಮುಂತಾದ ಆರು ಅಜ್ಝಿಂತಿಕಾಯತನಗಳು, ರೂಪ, ಶಬ್ದ ಮುಂತಾದ ಆರು ಬಹಿರಾಯತನಗಳೂ ಸೇರಿ ಹನ್ನೆರಡು ಆಯತನಗಳು) ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಆಯತನಗಳಿಂದಾಗಿ ಸ್ಕಂಧಗಳು ಉಪಾದಾನಸ್ಕಂಧಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಅಗತ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಗಳು ಮೂರು-ಸತ್ತ್ವಲೋಕ (ಜೀವಿಗಳಿರುವ ಲೋಕ). ಅವಕಾಸಲೋಕ (ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಹಗಳು ಇರುವ ಲೋಕ) ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಲೋಕ (ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಸೇರಿ ಆಗುವ ಲೋಕ). ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಲೋಕದಲ್ಲೇ ಕರ್ಮನಿಯಮವಿರುವುದು. ಬೌದ್ಧರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮಾಸಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೇ ಕರ್ಮವೆನ್ನವುದು. ಚೇತನಾಽಹಂ ಭಿಕ್ಖವೇ ಕಮ್ಮಂ ವದಾಮಿ ಎಂದು ಬುದ್ಧನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಚಿತ್ತ (ಸಂಕಲ್ಪ, ಇತ್ಯಾದಿ), ಋತು, ಆಹಾರ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕರ್ಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುವು ದೆಂದು ಸ್ಥವಿರವಾದಿಗಳು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳೆಂದು ಇವರ ವಾದ. ಪುನರ್ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಜನಕ ಕಮ್ಮ, ಇಂಥ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿ ಉಪಷ್ಟಂಭಕವಾಗಿರುವ ಉಪಷ್ಟಂಭಕ ಕಮ್ಮ-ಇವೆರಡೂ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು. ಈ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳು ಪಕ್ವವಾಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಮಾಡುವುದು ಉಪಪೀಲಕ ಕಮ್ಮ; ಈ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳ ಫಲ ನಾಸವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಉಪಘಾತ ಕಮ್ಮ. ಕರ್ಮಮಾಡುವವನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಾಯಕರ್ಮ, ವಾಚಿಕರ್ಮ, ಮಾನಸಕರ್ಮವೆಂಬುದಾಗಿ ವಿಭಾಗಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಭಾಗ ವೈದಿಕದರ್ಶನಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ಫಲ ವಿಪಾಕಹೊಂದುವ ಬಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ; ಭಾರಿ ಫಲವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಗುರುಕಕಮ್ಮ (ಇದರಲ್ಲಿ ತೀರ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳೂ ಧ್ಯಾನಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ), ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ಒದಗಿದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶನಮಾಡುವ ಆಸನ್ನಕಮ್ಮ, ಅಭ್ಯಾಸದ ಬಲದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವ ಆಚಿಣ್ಣ, ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಶೇಷ ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ಕಟತ್ತಾ (ಕಟಸ್ಸ ಭಾವೋ, ಎಂದರೆ ಮಾಡಿರುವುದರ ಭವ ಅಥವಾ ಸಂಚಿತಕರ್ಮ). ಕರ್ಮ ಪಕ್ವವಾಗುವ ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಿಟ್ಠಧರ್ಮವೇದನೀಯ (ಇದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಫಲಕೊಡುವ ಕರ್ಮಗಳು), ಉಪಪಜ್ಜವೇದನೀಯ (ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಫಲಕೊಡುವ ಕರ್ಮಗಳು), ಅಪರಾಪರಿಯ ವೇದನೀಯ (ಯಾವುದೋ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲ್ಲದ ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಫಲಕೊಡುವ ಕರ್ಮಗಳು), ಮತ್ತು ಅಹೋಸಿಕಮ್ಮ (ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಕರ್ಮಗಳು)-ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯೂ ಕರ್ಮವೆಂದೂ ಆದರಿಂದ ನಿಯತವಾದ ಫಲ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುವ ವಾದಕ್ಕೆ ಚಿತ್ತನಿಯಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಬುದ್ಧ ಹೇಳಿದ ಅಷ್ಟಾಂಗಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಸಮ್ಯಕ್‌ಕರ್ಮಾಂತ (ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮಂತ) ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಾತಿಪಾತ. ಅದತ್ತಾದಾನ ಮತ್ತು ಅಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ- ಇವುಗಳಿಂದ ವಿರತಿಯೇ ಸಮ್ಮಾಕಮ್ಮಂತ, ಸಂಕಲ್ಪ, ವಾಚಾ ಕರ್ಮಾಂತ, ಆಜೀವಗಳು ಸೇರಿ ಶೀಲಸ್ಕಂಧವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜೈನರು ಹೇಳುವ ಸಮ್ಯಕ್‌ಚಾರಿತ್ರದಂತೆ ಬೌದ್ಧರ ಸಮ್ಯಕ್‌ಕರ್ಮಾಂತ.

ಮಕ್ಖಲಿ ಗೋಸಾಲನೆಂಬ ಆಜೀವಿಕ ತೀರ್ಥಂಕರ ಕರ್ಮದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತುಂಬ ಗಾಢವಾದ ವಿವೇಚನೆ ನಡೆಸಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ನಿಯತಿ, ಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಭಾವಗಳಿವೆ. ನಿಯತಿಯೆಂದರೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಫಲ ಬಂದೇ ಬರುವುದೆಂದರ್ಥ. ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಜೀವಜಾತಿಗಳು. ಭಾವ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶಕವಾದ ಫಲ. ನಿಯತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಗೋಸಾಲ ಪರಿಣಾಮವಾದವನ್ನು ಹೂಡಿದ. ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಪೂರ್ವಕರ್ಮವಶದಿಂದ ಪುನಃಪುನಃ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುವೆಂದು ಇವನ ವಾದ (ಪವುಟ್ಟ ಪರಿಹಾರವಾದ). ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮಗಳು ಎರಡೇ ವಿಧ-ವಾಚಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ. ಮಾನಸಿಕ ಕರ್ಮ ಅರ್ಧಕರ್ಮವೆಂದು ಅವನ ಎಣಿಕೆ. ಅವನ ಸಮಸಾಮಯಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೀರ್ಥಂಕರರು (ಕಕುದ ಕಚ್ಚಾಯನ ಇತ್ಯಾದಿ) ಅಕ್ರಿಯಾ ವಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಫಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾದ ಇದು. ಯಾವ ಕರ್ಮವೂ ಫಲಕಾರಿಯಾಗದೆಂದೂ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಯದೃಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಗುವುದೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ವಾದವಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ನೈತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ಕರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವೊದಗುವುದು ದುಸ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶೀಲವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಒದಗದು. ಕರ್ಮದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಮರ್ಥನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶೀಲಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇ ಇರದು. ಸಂಘಜೀವಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ದೀಕ್ಷೆಗೆ ಕರ್ಮ ವಿಪಾಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಡಿಪಾಯ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಕರ್ಮಯೋಗ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕರೂ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರೂ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗವೆಂಬ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಯೋಗಾನಂದ ಪರಮಹಂಸರು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ತಪಸ್ಸು, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರಪ್ರಣಿಧಾನ-ಇವು ಕ್ರಿಯಾಯೋಗದ ವಿವರಗಳು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕರ್ಮತ್ರಯ: ಕರ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಹೊರಟವರು ಮೀಮಾಂಸಕರು. ಕರ್ಮ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆ. ಅವರ ಮತದಂತೆ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯಾಕಲಾಪವೇ ಕರ್ಮ. ಕರ್ಮಾಣಿ ಬೋಧನಾರ್ಥ ವಿದ್ಯಾ (ಶಾಬರ ಭಾಷ್ಯ)-ಎಂದರೆ ವಿದ್ಯೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಹೊಂದಬೇಕು. ಧರ್ಮ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾರ್ಶನಿಕರು ವಿದ್ಯಾವಬೋಧಿತಧರ್ಮವಾಗಿರುವ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮವೆಂದರು. ಈ ಕರ್ಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಕರ್ಮವೇ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಅದು ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಕಾಮ ಸಂಪಾದನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ವೇದ ಸಮ್ಮತವಾದುದೆಲ್ಲ ಕರ್ಮವೇ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಾಜನಾದಿಗಳು ವಿಪ್ರರಿಗೂ ಶಿಷ್ಟಪರಿಪಾಲನ, ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹಾದಿಗಳು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೂ ಕೃಷಿವಾಣಿಜ್ಯಾದಿಗಳು ವೈಶ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು.

ಕರ್ಮವಿಭಾಗಗಳು: ಕರ್ಮ ಶ್ರೌತ ಮತ್ತು ಸ್ಮಾರ್ತ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಾದಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಕರ್ಮಗಳು ಶ್ರೌತ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ಆಪಸ್ತಂಭ, ಗೌತಮ ಮತ್ತು ಆಶ್ವಲಾಯನಾದಿ ಮಹರ್ಷಿ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ

ಕರ್ಮಗಳು ಸ್ಮಾರ್ತ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತಕರ್ಮ ಮತ್ತು ನಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆ. ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ವಿಧಿರೂಪವಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ವಿಹಿತಕರ್ಮ. ಸತ್ಯಂ ವದ, ಧರ್ಮಂ ಚರ-ಮುಂತಾದದ್ದು. ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮ. ಉದಾ: ನ ಸುರಾಂಪಿಬೇತ್, ನಾನೃತಂ ವದೇತ್-ಮುಂತಾದ್ದು.

ಕರ್ಮತ್ರಯ ಸ್ವರೂಪ: ಮೀಮಾಂಸಕರು ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿತ್ಯ, ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಕಾಮ್ಯ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವಶ್ಯ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳು. ನಿತ್ಯ. ಉದಾ: ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ, ಶಿವಾರ್ಚನ, ಅಷ್ಟಕಾಶ್ರಾದ್ಧ, ಸಾಂವತ್ಸರಿಕ ಪಿತೃಶ್ರಾದ್ಧ, ಮುಂತಾದುವು. ಅನಿಯತವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ನೈಮಿತ್ತಿಕ, ಉದಾ: ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಒಂದು ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು (ಯಾಗ) ಮಾಡಬೇಕು. ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ (ಪಾಪ). ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆ ಹೊರತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾಮನೆ ಎಂದರೆ ಫಲೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ ಕಾಮ್ಯ. ಉದಾ: ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿ ಮುಂತಾದ್ದು. ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವುಂಟು. ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅದರ ಅಂಗಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಲೋಪಬಂದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಕಾಮ್ಯ ಮಾತ್ರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗವನ್ನೂ ಆಯಾ ಕಲ್ಪೋಕ್ತಕ್ರಮದಿಂದ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ, ಪಾಪಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಕರ್ಮ ಎಂದು ಕರ್ಮ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸು, ಮಾತು ಮತ್ತು ಮೈಗಳಿಂದ ಪರರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ. ದುಃಖವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಪಾಪಕರ್ಮ. ಎರಡೂ ಬೆರೆಕೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮಿಶ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರೋಪಕಾರಃ ಪುಣ್ಯಾಯ ಪಾಪಾಯ ಪರಪೀಡನಂ (ಮಹಾಭಾರತ) ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿರಬಾರದು, ಗೀತೆಯ ಫಲೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಕರ್ಮ ಮಾಡಬಾರದೆಂದಿದೆ. ಮಾಡಿದೆನೆಂಬುದು ಮನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರೆ ಶಿವನ ಮಾಯೆ ಎಡಿಸಿ ಕಾಡುವುದು ಎಂದು ಶರಣರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮ ಎಂದರೆ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಪರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಕರ್ತವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ. ಆಗ ಅದು ಕರ್ಮಯೋಗ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳು ಮಾನವನ ಸಂಚಿತ. ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಮತ್ತು ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮೂಲ. ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಚಿತ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ, ಅತೀತ ಮತ್ತು ಆಗಾಮಿ ಎಂದು ಕರ್ಮವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಫಲದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳು ಸಂಚಿತ. ಬಹುಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಎಸಗಿದ ಶ್ರವಣ, ಕೀರ್ತನ, ಮನನ, ಪೂಜಾ-ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕವೂ ವರ್ತಮಾನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಆದ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿನ ಸುಕೃತ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳು ಅತೀತ ಕರ್ಮಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ತರುವಾಯ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳು ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಗಳು.

ಬಾದರಾಯಣರು ತಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೃತಾತ್ಯಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳು ಮಾನವನ ಜನ್ಮಧಾರಣೆಗೆ ಹೇಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಉಳಿದ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಜನ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪಾಪಕರ್ಮಿಗಳು ನರಕವಾಸದ ತರುವಾಯ ಉಳಿದ ಸಂಚಿತಕರ್ಮದಿಂದ ನೀಚ ಜನ್ಮಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಜೀವಿಗಳು ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದ ಫಲವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಕಳೆಯಬೇಕು. ಉಳಿದ ಸಂಚಿತ ಮತ್ತು ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದೊಡನೆಯೇ ಅದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಆಗಾಮಿ ಪಾಪಗಳು ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವರು ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವೂ ತತ್ತ್ವ (ಬ್ರಹ್ಮ)ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಹಿರಿಮೆ-ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕರ್ಮಯೋಗ : ಮಾನವ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿನ ಕೆಲವು ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕರ್ಮವಾದ ಈ ರೀತಿಯದು. ಕರ್ಮದಂತೆ ಫಲ ಎಂಬ ಅದರ ನಿಯಮವನ್ನು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಾಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಂಥಗಳಾದುವು ಇಷ್ಟವಾದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ತಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಕಂಡವರು. ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಗಳೇ ಅಂತಿಮ ಗುರಿ ಎಂದರಿತು. ಅದರ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಯಾಗ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತರಾದ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮ ಮಾರ್ಗಿಗಳು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು. ಅನಿಷ್ಟ ಫಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೇ ಬಂಧನ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ತ್ಯಾಜ್ಯವೆಂದು ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಿ, ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯವೇ ಜೀವನದ ಗುರಿಯೆಂದೂ ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾದಿಯೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದವರು ಕೆಲವರು. ಸಮಗ್ರ ಜೀವನಕಲೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರವಾದ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳೆಂದು ತೋರುವ ಈ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಅದರ ಫಲವೇ ಕರ್ಮಯೋಗವೆಂಬ ಗೀತಾಭಾಗ. ಇದು ಆ ಉದ್ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಭಗವದ್ದರ್ಶನ, ಪರಮಾತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಬ್ರಹ್ಮನಿರ್ವಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಲಾಭವೇ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ; ಅದೇ ಯೋಗ. ಕರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಕರ್ಮಯೋಗ. ಸ್ವಜನಮೋಹದಿಂದ, ಪಾಪಭೀತಿಯಿಂದ, ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸವೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ, ತದ್ವಾರಾ ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆ, ಕರ್ಮದ ನಿಜಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹೊರಟ ಬೋಧನೆಯೇ ಕರ್ಮಯೋಗ.

ಕರ್ಮವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆ, ಯಾವ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಏಕೆ, ಹೇಗೆ, ಕರ್ಮತ್ಯಾಗ ಸಾಧ್ಯವೇ, ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ, ಈ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ತತ್ಫಲ ನಿಶ್ಚಿತಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ 2, 3, 4, 5 ಮತ್ತು 18ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ದೇಹಧಾರಿಯಾದ, ದೇಹಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ, ಜೀವಿಗೆ ಕರ್ಮ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಕರ್ಮ ಉತ್ಪಾದಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಧೀನನಾದ ಆತ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಕೇವಲ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಿರೋಧವೇ ಅಕರ್ಮವಲ್ಲ. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಚಿಂತನಾರೂಪದ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಬಹುದು. ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ನಿರೋಧದಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲಾಭವಿಲ್ಲ. ಇದು ಮಿಥ್ಯಾಚಾರ ಮಾತ್ರ, ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಅನರ್ಥಕಾರಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಯಮವಿದ್ದು, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಅನಾಸಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಂತನಾಗುವುದೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ; ಅದೇ ಕರ್ಮಯೋಗ, ನಿಯತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅಕರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಕರ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದೇ ಜೀವನಯಾತ್ರೆ ಸಾಗದು. ಇನ್ನು ಪರಮಾರ್ಥಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ?

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಂಧಿಸುವುದು ಕರ್ಮವಲ್ಲ-ನಾನು ಇದರ ಕರ್ತ, ಇದರ ಫಲ ನನಗೆ ಎಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ. ತುಚ್ಛ ಸ್ವಾರ್ಥಭಾವನೆ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, ಉಚ್ಚ ಪರಾರ್ಥ, ಪರಮಾರ್ಥಭಾವನೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ; ಕರ್ಮವನ್ನು ಯಜ್ಞವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ತುಷ್ಟಿಗಾಗಿ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಕರ್ಮ ಮಾತ್ರ ಯಜ್ಞವಲ್ಲ. ನಿಸ್ವಾರ್ಥ, ನಿಸ್ಸಂಗ, ದೈವಸಮರ್ಪಿತ ಕರ್ಮವೇ ನಿಜವಾದ ಯಜ್ಞ. ಇಂಥ ಯಜ್ಞ ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಮಾಡುವ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮವಲ್ಲ. ಅದು ಜೀವನದ ಒಂದು ನಿತ್ಯ ಅಂಗ, ಸೃಷ್ಟಿಧರ್ಮದ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವ. ಮಾನವಕುಲದ ಭುಕ್ತಿಮುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ದ್ವಾರ. ಮಾನವನ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ನೀಚ, ಅಲ್ಪ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೊಳಗಾಗದಂತೆ ನಿರೋಧಿಸಿ, ಉಚ್ಚ ಉತ್ತಮ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವುದೇ ಯಜ್ಞ. ಕರ್ಮವೇ ಮೂಲವಾದ ಈ ರೀತಿಯ ವಿವಿಧ ಯಜ್ಞಗಳು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಯಜ್ಞರೂಪ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸರ್ವ ಪಾಪವಿಮೋಚನ; ಸ್ವಾರ್ಥಕರ್ಮದಿಂದ ಕೇವಲ ಪಾಪಭೋಜನ. ಇಂಥ ಯಜ್ಞಾಚರಣೆಯಿಂದ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿ ಬೆಳಗಿ, ಸಕಲ ಪಾಪಗಳೂ ಭಸ್ಮವಾಗಿ, ಮುಕ್ತಿಯ ದ್ವಾರ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಯಜ್ಞ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲ ಅಮೃತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಭುಜಿಸುವ ಮಾನವನನ್ನು ಸನಾತನ ಬ್ರಹ್ಮನೆಡೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞರಹಿತನಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲೂ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ಪರದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಏಳದು.

ಫಲಾಸಕ್ತಿಯೇ ಬಂಧನಕಾರಿ, ಕೇವಲ (ಅಲ್ಪ) ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮ ಮಾಡತಕ್ಕವರು ಕೃಪಣರು. ಕರ್ಮಫಲದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೊರೆದ ಬುದ್ಧಿವಂತರೇ ಜನ್ಮಬಂಧದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪರಮಸುಖಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೈಗೊಂಡ ಕರ್ಮದ ಸಿದ್ಧಿ ಅಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಿಕಾರತೆ, ಸಮತಾಭಾವಗಳೇ ಯೋಗ. ಫಲಾಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ, ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠಾಯುತ ಆಚರಣೆಯಿಂದ, ಬಂಧಿಸಬಹುದಾದ ಕರ್ಮವೂ ಮುಕ್ತಿಗೆ, ಪರಮಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ, ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕರ್ಮಕುಶಲತೆಯೇ ಯೋಗ.

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕರ್ಮ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಜನಕಾದಿ ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಸಂಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು. ತಾನು ಮುಕ್ತನಾದರೂ ಲೋಕ ಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆಪ್ತಕಾಮನಾದ ಕೃತಕೃತ್ಯನಿಗೆ ಆನಂದ ಸುಖಗಳೆಲ್ಲ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಬಾಹ್ಯ ಕರ್ಮದ ಅವಲಂಬನೆಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಬದ್ಧ, ಬಾಹ್ಯಾರ್ಥ ಜೀವಿಗಳ ಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕರ್ಮದ ತ್ಯಾಗವಾಗಲೀ ಖಂಡನೆಯಾಗಲೀ ಆತನಿಗೆ ಸಲ್ಲದು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರ ಆಚರಣೆಯೇ ಇತರರಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿ ತನ್ನ ಜೀವನರೀತಿಯಿಂದ ಇತರರನ್ನು ತಾಮಸಿಕ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾಸಕ್ತ ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ಆತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗ ಬೇಕಾದುದು, ಅನಾಸಕ್ತ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಹೊರತು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವಂತನೇ ಈ ರೀತಿಯ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಾರ್ಥಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಪರಮ ನಿದರ್ಶನ. ಪರಮ ಕರ್ಮಯೋಗಿಯೇ ಆತ. ತನಗೆ ಯಾವ ಸ್ವಾರ್ಥ ಲಾಭ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೇ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತಕರ್ಮಿಯಾದರೂ ಫಲಾಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಆತನಿಗೆ ಕರ್ಮದ ಲೇಪವಿಲ್ಲ. ಆತನ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಅನೇಕ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ಕರ್ಮಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಇತರ ಮಾನವರಿಗೂ ಅದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರಮಾರ್ಗ.

ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಕರ್ಮಗತಿ ಅತಿಗಹನ. ಕರ್ಮಗಳು ವಿವಿಧ. ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷಿದ್ಧವಾದ ವಿಕರ್ಮಗಳೂ ವಸ್ತ್ರವಿಹಿತವಾದರೂ ಬಂಧಿಸುವ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳೂ ಅನಾಸಕ್ತಾಚರಣೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸೋಪಾನವಾಗುವ ನಿತ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳೂ ಮುಕ್ತನ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಾರ್ಥ ಕರ್ಮಗಳೂ– ಎಲ್ಲವೂ ಕರ್ಮಗಳೇ. ಕರ್ಮವೆಂದು ತೋರಿದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಿಮೋಚಕವಾದ ಅಕರ್ಮವೇ ಆದವು ಕೆಲವು. ಅಕರ್ಮವೆಂದು ತೋರಿದರೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಂಧಕವಾದ ಕರ್ಮವೇ ಆದವು ಕೆಲವು. ಸಂಗಮುಕ್ತನಾದವ ಎಂಥ ಕರ್ಮದಲ್ಲೇ ತೊಡಗಿದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಆತನ ಪಾಲಿಗೆ ಅಕರ್ಮವೇ. ಯಜ್ಞದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಆತನ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ (ಅಧ್ಯಾಯ 4).

ಫಲಾಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತಾನು ಕರ್ತಾ ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು, ಜ್ಞಾನದ ವಿಚಾರಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯ ಸಮರ್ಪಣಮಾರ್ಗಗಳೆರಡೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಅಕರ್ತ. ಪ್ರಕೃತಿಗತವಾದ ಸತ್ತ್ವ, ರಜಸ್, ತಮೋಗುಣಗಳಿಂದಲೇ ಕರ್ಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿಗಳು. ತಾನು ಕರ್ತನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವವನು ಅಹಂಕಾರವಿಮೂಢನಾದ ಅಜ್ಞಾನಿ ಮಾತ್ರ. ಕರ್ಮವೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಲೀಲೆಯೆಂದರಿತ ಜ್ಞಾನಿ ಅವಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ ಕಾಯೇನ ವಾಚಾ ಮನಸಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಲೇಪವಿಲ್ಲದೆ. ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಯುಕ್ತ ಶಾಶ್ವತ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ಫಲ ಕಾಮಿಯಾದ ಅಯುಕ್ತ ಬದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ (ಅಧ್ಯಾಯ 4).

ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನುಡಿಯುವ ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ ಸಾಧನೆಯ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯೇ ಹೊರತು ಸಾಧನಾಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ಕರ್ಮವನ್ನಾರಂಭಿಸದೆಯೇ ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಲಭಿಸದು. ಕೇವಲ ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸದಿಂದ, ಕರ್ಮತ್ಯಾಗದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿ ದೊರೆಯದು. ತಾನು ಕರ್ತನಲ್ಲ, ತನಗೆ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಶ್ಚಿತ ಭಾವನೆಯೇ ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸ. ಕರ್ಮಯೋಗ ಮಾರ್ಗವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಯೋಗವಿಲ್ಲದೇ ಸಂನ್ಯಾಸ ಅಲಭ್ಯ. ಕರ್ಮಫಲವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದೆ, ನಿಯತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವನೇ ನಿಜವಾದ ಯೋಗಿ (III 4, V, 2, 6, 8, 9, VI,I,) ಆತನೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ; ವಿಹಿತ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನಲ್ಲ (ಅಧ್ಯಾಯ 3,4,6).

ದೇಹ ಧರಿಸುವವರೆಗೆ ಅಶೇಷ ಕರ್ಮತ್ಯಾಗ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ಯಾಗಿಯೆಂದರೆ ಕರ್ಮಫಲತ್ಯಾಗಿಯೇ. ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳ ತ್ಯಾಗ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಮತವಾದರೂ ಯಜ್ಞ, ದಾನ, ತಪಃಕರ್ಮಗಳು ಯಾರಿಗೂ ತ್ಯಾಜ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ ನಿಸ್ಸಂಗವಾಗಿ ಫಲಾಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಇದು ಗೀತೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕರ್ಮದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಇಷ್ಟ ಅನಿಷ್ಟ ಮಿಶ್ರಫಲವಾವುದರ ಲೇಪವೂ ತ್ಯಾಗಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಅವು ಅತ್ಯಾಗಿಗೆ ಮಾತ್ರ (ಅದ್ಯಾಯ 18).

ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಕರ್ಮಸ್ಥಾನ, ಕರ್ತ, ಕರಣ, ಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಅದೃಷ್ಟ (ದೈವ)–ಇವು ಐದು ಕಾರಕಗಳೇ ಹೊರತು ಕೇವಲ ಆತ್ಮನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನ ಸಲ್ಲದು. ಈ ರೀತಿಯ ಪರಿಪಕ್ವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಹಂಕಾರ ಬುದ್ಧಿರಹಿತನಾದವ ಏನನ್ನೇ ಮಾಡಿದರೂ ಈ ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸಿದರೂ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ಅಧ್ಯಾಯ 18). ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಭಗವಂತನೇ ಮೂಲ, ಮಧ್ಯ, ಫಲ; ಸಕಲ ಯಜ್ಞಗಳ ಕರ್ತ, ಭೋಕ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಭುವೂ ಆತನೇ. ಕರ್ಮೋತ್ಪಾದಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಬರುವುದೂ ಅವನಿಂದಲೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಲೌಕಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಆತನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಪರಮೋಪಾಯ. ಅದೇ ಶುಭಾಶುಭ ಫಲಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೇ ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಮಾರ್ಗ (ಅಧ್ಯಾಯ 4,5,9,12).

ಇಂಥ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನೀಚ ಭಾವನೆಯಾಗಲೀ ರಾಗದದ್ವೇಷವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಸ್ವಧರ್ಮಾನುಗುಣ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆತ ನಿರಂಹಕಾರ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಧೃತಿ ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಂದಲೂ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಭಾವ ನಿಯತವಾದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸ್ವಕರ್ಮವನ್ನೇ ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಆಚರಿಸುವುದೇ ಸಂಸಿದ್ಧಿ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ (ಅಧ್ಯಾಯ 18).

ಸ್ವಧರ್ಮ, ಸ್ವಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಪಾಪಭೀತಿ ಯಾಗಲೀ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಭಾವನೆಗಳಾಗಲೀ`ಲ್ಲದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುವಾತ ಭಗವಂತ. ಮಾನವ ಆತನ ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರನಾದರೆ ಸಾಕು (ಅಧ್ಯಾಯ 2,9,18).

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾನವನನ್ನು ಪರಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸಲು ಅನಿವಾರ್ಯ ಕರ್ಮವೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸೋಪಾನವಾಗುವಂತೆ, ಗೀತೆ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ಕರ್ಮಗಳ ಆಚರಣೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಹೊರತು, ಅವುಗಳ ಅಲ್ಪ ಫಲಗಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರ, ಫಲಕ್ಕಲ್ಲ. ಆದರೆ ಫಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಅಮೂಲ್ಯ ಫಲಗಳಾದ ಏಕಾಗ್ರಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತಪ್ರಸನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಪರಮ ಸುಖಶಾಂತಿಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಯುಧ್ಯಸ್ವ ವಿಗತ ಜ್ವರಃ; ಅಸಕ್ತೋಹ್ಯಾಚರನ್ ಕರ್ಮ ಪರಮಾಪ್ನೋತಿ ಪೂರುಷಃ_ಇದು ಕೃಷ್ಣ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ ಕರ್ಮಯೋಗದ ತಿರುಳು.

'ಶುಷ್ಕ ಕರ್ಮಿಯಾಗಬೇಡ. ಅಲ್ಪ ಫಲಗಳಿಗಾಗಿ ಆಸೆ ಪಟ್ಟು, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ತೊಳಲಬೇಡ. ಆದರೆ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ, ತಾಮಸ ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಕರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲೂ ಬೇಡ. ಜೀವನ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೂ ವೀರನಂತೆ ನಿರ್ವಹಿಸು. ಆದರೆ ಅಹಂಕಾರ, ಕಾತರಗಳನ್ನು ಬಿಡು. ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಶಕ್ತಿಮೂಲನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ವ್ಯರ್ಥ ಆಸೆ ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನೂ ತೋರೆದು, ಶಾಂತನಾಗಿ ಹೋರಾಡು. ಅಸಕ್ತ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯೇ ಪರಮ ಪದಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟಲು'_ಇದೇ ಗೀತೆಯ ಕರ್ಮಯೋಗದ ಸಾರ.

ಗೀತೆಯ ಕರ್ಮಯೋಗ ವಿಭಾಗ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅನಾಸಕ್ತಿಯೋಗವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲವರು ಗೀತೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಅವರ ಭೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದ ದಾರಿದೀಪವೂ ಆಗಿತ್ತು. **(ನೋಡಿ–ಭಗವದ್ಗೀತೆ)** (ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಸ್.)

ಕರ್ಮವೀರ : ಲೋಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಟ್ರಸ್ಟಿನಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಉಗ್ರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 1921ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 11ರಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣಗಳು ಆಗ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯಗಳು. ರಂಗನಾಥ ರಾಮಚಂದ್ರ ದಿವಾಕರ, ರಾಮರಾವ್ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬೂರ ಮಧ್ವರಾಯರು ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದಿವಾಕರರು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿಯೂ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರರು ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿಯೂ ಮಧ್ವರಾಯರು ಮುದ್ರಕರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ದಿವಾಕರರು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ್ ರಾಮರಾಯರು ಮತ್ತು ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಕಲೆಕ್ಟರರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಬರೆದ ಭೂರಕ್ಕಸಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಅಗ್ರ ಲೇಖನ ಆಗಿನ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೆರಳಿಸಿತು. ಲಾವಣಿಯೊಂದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ದಿವಾಕರರು ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. 1932ರಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1935ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ನಡೆದು ಅನಂತರ ಸರ್ಕಾರದ ಅವಕೃಪೆಗೆ ಈಡಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಇದರ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಂತಿತು.

ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ಪುನಃ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 1940ರಲ್ಲಿ. ಹ.ರಾ. ಪುರೋಹಿತರು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಇದರ ಏಳ್ಗೆಗೆ ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. 1968ರಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿವೃತ್ತರಾದಾಗ ದಿವಾಕರ ರಂಗರಾಯರು ಮತ್ತೆ ಇದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಮುದ್ರಕ ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಬಹಳ ದುಡಿದರು. ಸ್ವತಃ ಅನೇಕ ದಿಟ್ಟ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಅನೇಕ ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ, ನಾರಾಯಣ ಶರ್ಮ, ಮಿರ್ಜಿ ಮೊದಲಾದವರು ಆ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಲೇಖಕರು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು

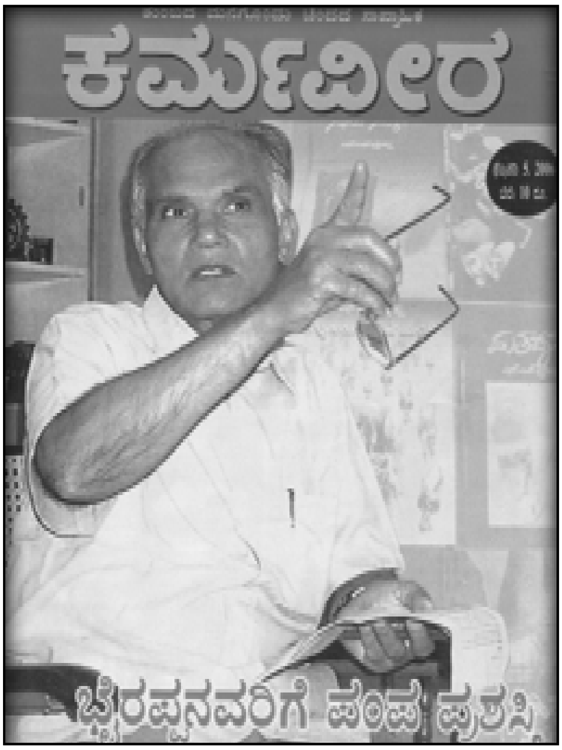

ಪುನಃ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಅನಂತರವೂ ಇದರ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಜನತೆಯ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರ ಬೆಳೆಸುವ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿಯೂ ಇದು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಗಾಂಧಿಯವರ ಹರಿಜನ ಪುರವಣಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಳೆಯರ ಬಳಗ, ಮಹಿಳಾ ಪ್ರಪಂಚ ಮೊದಲಾದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಈ ಪತ್ರಿಕೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆ–ಇವು ಇದರ ಇತರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ದೀಪಾವಳಿ ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಚಾರಿಕ ಅಭ್ಯಾಸಪೂರ್ಣ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ, ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣ, ವಿವಿಧಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ, ವಿವಿಧ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆ–ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷ ಒಂದೊಂದು ಹೊಸ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಧುರೀಣರ, ಸಮಾಜಸೇವಕರ, ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೇ ಮುಂತಾದವರ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಶನಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈಚೆಗೆ ನಾಡಿನ ಮಹಾಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಹಿರಿಯರು, ಕಿರಿಯರು, ಗೃಹಿಣಿಯರು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ ಸಚಿತ್ರ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯೆನಿಸಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಿರೀಟ ಚೌಪತ್ರ ಆಕಾರದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಜೀವದಾನವಾಗಿತ್ತು. 1992ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಗರುಡನಗಿರಿ ನಾಗರಾಜ್ ಅವರು ಹೊಣೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಸಂಪಾದಕರು ಸಾಹಿತಿ ಬಾಬುಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. 85 ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಇತಿಹಾಸ ಹೊಂದಿರುವ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಕರ್ಮವೀರ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ : ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ: ವಾಕ್, ಪಾಣಿ, ಪಾದ, ಪಾಯು ಮತ್ತು ಉಪಸ್ಥ. ವರ್ಣೋಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೇ ವಾಕ್ಕು. ಇದು ಹೃದಯ, ಗಂಟಲು, ಜಿಹ್ವಾಮೂಲ, ನಾಲಗೆ, ಹಲ್ಲು, ತುಟಿ, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಮೂರ್ಧ ಎಂಬ ಎಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಪಶು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೈಕೆಲಸ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಪಾಣಿ; ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೇ ಪಾದ; ಮಲಮೂತ್ರಾದಿಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಪಾಯು ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಆನಂದವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಉಪಸ್ಥ; ಇದು ಜನನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವು. ಜೀವನೊಡನೆ ಇವೂ ದೇಹಾಂತರಗಳಿಗೆ ಬರುವುವು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇವು ಸ್ವಭಾವತಃ ಸಮರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಆಯಾ ಜೀವರುಗಳ ಅದೃಷ್ಟದ ಕಾರಣ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುವು. **(ನೋಡಿ– ಇಂದ್ರಿಯಗಳು)** (ಎನ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಕರ್ಲಿ ಮೀನು : ಕೈರೋಸೆಂಟ್ರಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೈರೊಸೆಂಟ್ರಸ್ ದೊರಬ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಸಮುದ್ರವಾಸಿ ಮೀನು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸೇಬರ್ ಫಿಷ್ ಅಥವಾ ದೊರಬ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಡಲ್ ಬಳೆ, ಕರ್ಲಿ ಬಳೆ, ಕೋಡು ಬಳೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆರ್ರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿ. ಮಧ್ಯ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ನಿಂದ ಆಫ್ರಿಕವರೆಗೆ ಇವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉದ್ದನೆಯ ಅಥವಾ ಬಲು ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡ ದೇಹ, ಉದರದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಸಣ್ಣಕೂದಲುಗಳಂಥ ಅರಗಳು (ರೇ) ಮತ್ತು ಎದೆಯ ಭಾಗದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶಲ್ಕ (ಸ್ಕೇಲ್) –ಇವು ಈ ಮೀನಿನ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದು ತೀವ್ರತರವಾದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಮೀನು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗರದ ಇತರ ಮೀನುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಆಶ್ಚರ್ಯವೆಂದರೆ ಇತರೆ ಹೆರ್ರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳು ಸಣ್ಣ ಪ್ಲವಕಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ದೊರಬ್ ಮೀನಿನ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಸುರುಳಿ ಕವಾಟ (ಸ್ಪೈರಲ್ ವಾಲ್ವ್) ನಿಂದ ಇತರ ಹೆರ್ರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳಿಗಿಂತ ಇದನ್ನು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕವಾಟ ಶಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ರೇ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಈ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳೂ ಸಹ ಇವೆ. ಇದು ಸುಮಾರು 12 ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇತರೆ ಹೆರ್ರಿಂಗ್‍ಗಳ ಸುಮಾರು ಐದುಪಟ್ಟು. ಆಹಾರದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೀನು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎಲ್.)

ಕರ್ವೆ, ಧೋಂಡೊ ಕೇಶವ : 1858–1962. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ, ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞ, ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ್ ಎಂಬುದು ಇವರ ಉಪನಾಮ. ರತ್ನಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೇರವಲಿಯಲ್ಲಿ 1858ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 18ರಂದು ಚಿತ್ಪಾವನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಕೇಶವ ಕರ್ವೆಯ ವಾಸಸ್ಥಳ ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುರೂಡ್

ಗ್ರಾಮ. ಈ ಮನೆತನದವರು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹುಕಾರಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಕೇಶವ ಕರ್ವೆ ಬಡತನದ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಧೋಂಡೊ ಕರ್ವೆಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುರೂಡ್‍ನಲ್ಲೇ ದೊರಕಿತು. ಬಹಳ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಅವರು ಮುಂದುವರಿಸಿ 1881ರಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಮುಂದೆ ಗಣಿತವನ್ನಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂಬಯಿಯ ವಿಲ್ಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸವಾಡಿ ಪದವಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡರು (1885). ಮುಂದೆ ಅವರು ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರಾದರೂ ಸಮಯಾಭಾವದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸೋಲುಂಟಾಗಿ ಆ ಪದವಿಯ ಆಸೆ ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ತಾರುಣ್ಯದಿಂದಲೂ ಶಾಲಾ ಅಧ್ಯಾಪಕವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿದ ಕರ್ವೆಯವರಿಗೆ ಪುಣೆಯ ಫರ್ಗುಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಹುದ್ದೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು, ಸಹಪಾಠಿ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆಯವರಿಂದ ಆಮಂತ್ರಣ ಬಂತು. 1891 ರಿಂದ 1914ರ ವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಕರ್ವೆಯ ಬಾಳು ಸಮಾಜಸೇವೆಗೆ ಮುಡಿಪಾಯಿತು. 14ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲೇ ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದ ಕರ್ವೆಯವರಿಗೆ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲೇ ವಿಧುರತ್ವ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿದ್ದ ಆರ್ಯಸಮಾಜ, ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಮುಂತಾದ ಚಳವಳಿಗಳಿಂದ ಕರ್ವೆಯವರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೆ ವಿಧವೆಯಾಗಿದ್ದ ಗೋದುಬಾಯಿಯನ್ನು ಅವರು ಮದುವೆಯಾದರು (1893). ಅದೇ ವರ್ಷ ಅವರು ವಿಧವಾಪುನರ್ವಿವಾಹ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅನಾಥ ಬಾಲಿಕಾಶ್ರಮ ಸಂಘ (1896), ಪುಣೆಯ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ (1907) ಮುಂತಾದ

ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರೂ ಅವರೇ. ಈ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಳೆದು ಮುಂದೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ನಾಥಿಬಾಯಿ ದಾಮೋದರ ಥ್ಯಾಕರ್ಸಿ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾ ಪೀಠದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ (1916) ಹಾದಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಕ್ಕೆ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಕರ್ವೆ 1927ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ, ಜಪಾನ್, ಚೀನ, ಮಲಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳನ್ನೂ ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕವನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. 1915ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದರು. ಇವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ್ದು 1936ರಲ್ಲಿ. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಇರಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲು 1944ರಲ್ಲಿ ಸಮತಾಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಜೆ. ಗೌಲ್ಡ್ 1934ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸೊಸೈಟಿ ಫಾರ್ ದಿ ಪ್ರಮೋಶನ್ ಆಫ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ಈಕ್ವ್ಯಾಲಿಟಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ. ಜಾತಿ ನಿರ್ಮೂಲನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು 1948ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. 1942ರಲ್ಲಿ ಬನಾರಸ್ ಹಿಂದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಕರ್ವೆಯವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಪುಣೆ (1953), ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ (1954) ಹಾಗೂ ಬೊಂಬಾಯಿ (1958) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದುವು. ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಸೇವೆಗಾಗಿ 1955ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪದ್ಮವಿಭೂಷಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ 1958ರಲ್ಲಿ (ಇವರಿಗೆ 100 ವರ್ಷ ತುಂಬಿದಾಗ) ಭಾರತರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸಂದವು. 1962ರ ನವೆಂಬರ್ 9 ರಂದು, 105ನೆಯ ಮಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ವೆ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರು. ಕರ್ವೆಯವರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆ ಆತ್ಮವೃತ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ 1915ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಲುಕಿಂಗ್ ಬ್ಯಾಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲೂ (1936) ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ ಎಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ (1944) ಈ ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. **(ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)**

ಕರ್ಷಕ (ಯಾಂತ್ರಿಕ) : ಇತರ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಎಳೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಇತರ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತವಾದ ವಾಹನ; ಅಥವಾ ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಓಡುವ ಯಂತ್ರಚಾಲಿತವಾದ ಗಾಡಿ (ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್). ಹೊಲಮನೆಯ ಕರ್ಷಕ ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದ ಹತ್ಯಾರುಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಸಲಾಕಿಯೂ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಪಟ್ಟಿಯ ಕಪ್ಪಿಯನ್ನು ಚಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಷ್ಟು ಎಕರೆಗಳ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು, ನೆಲದ ಸ್ವಭಾವವೇನು, ಯಾವ ನಮೂನೆಯ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ ಇವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಕರ್ಷಕದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಮಾದರಿಯೂ ಅದರ ತೂಕ, ನೆಲದಿಂದ ಎತ್ತರ, ತಿರುಗಲು ಬೇಕಾದ ತ್ರಿಜ್ಯ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ– ಈ ತಪಶೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಂತ್ರ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಲು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿವೆಯೇ ಎಂದು ನೋಡಬೇಕು.

ಕರ್ಷಕಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ನಮೂನೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ನಾಲ್ಕು ಗಾಲಿಗಳಿರುವಂಥವು; 2 ಎತ್ತರವಾದ ಚಕ್ರಗಳಿರುವಂಥವು; 3 ಮೂರು ಗಾಲಿಗಳಿರತಕ್ಕವು; 4 ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಯಂತ್ರಗಳು.

ಕರ್ಷಕಗಳನ್ನು ಅವು ಪಟ್ಟಿಯ (ಬೆಲ್ಟ್) ಹತ್ತಿರ ಎಷ್ಟು ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮಾದರಿಗಳು 10 ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಮಾದರಿಗಳು 90 ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲವು.

ಕರ್ಷಕದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳಿವು: 1 ಎಂಜಿನ್; 2 ಕ್ಲಚ್ ಮತ್ತು ಸಾಗಣೆ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಮಿಶನ್). ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಹಾಗೆ ಸಂವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ರೈಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಕರ್ಷಕದ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ಕ್ರ್ಯಾಂಕಿನ ಅಚ್ಚು ಮಿನಿಟಿಗೆ 2,000 ಸುತ್ತು ತಿರುಗಿದಾಗ ಅವುಗಳಿಂದ ಗರಿಷ್ಠ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ 1 ರಿಂದ 6ರವರೆಗೆ ಉರುಳೆಗಳು ಇರಬಹುದು. ಅವು ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ಅನಿಲ, ಇಲ್ಲವೆ ಡೀಸಲ್ ಇಂಧನವನ್ನು ಉರಿಸಬಹುದು. ಅವು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕಿಡಿ ಅಥವಾ ಡೀಸಲ್ ನಮೂನೆಯವಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದು. ಎಂಜಿನ್ನುಗಳನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೋಗುವ ಕರ್ಷಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವನ್ನು ಮೋಟಾರುಗಳ ಹಾಗೆ ಒಂದು ತಿರುಚಕ್ರವನ್ನು (ಸ್ಟೀಯರಿಂಗ್ ವ್ಹೀಲ್) ತಿರುಗಿಸಿ ಅದು ಹೋಗುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಿರಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ತಗಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕದಾದ ಕ್ರಾಲರ್ ನಮೂನೆಯ ಕರ್ಷಕಗಳನ್ನು ಬೇಸಾಯದ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ ರಬ್ಬರ್ ಟಯರುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಕ್ಕಿನ ತಗಡುಗಳಿಂದ ಅಗಲವಾಗಿ ಬಳುಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಪಟ್ಟಿಯೇ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತುತ್ತ ಕ್ರಾಲರನ್ನು ಮುಂದೆ ಒಯ್ಯುವುದು. ಒಂದೊಂದು ಪಟ್ಟಿಯೂ ಒಂದು ಮುಂದಿನ ಚಕ್ರವನ್ನೂ ಒಂದು ಹಿಂದಿನದನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದೂ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರಿನ ತೂಕವನ್ನು ಹೊರಬಲ್ಲ ರೋಲರಿನ ಪಟ್ಟಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಚಕ್ರಗಳ ಅಂಚಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಆ ಪಟ್ಟೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರೋಲರಿನ ಪಟ್ಟಿ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೊದಗಿಸುವ ಹಿಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವ ಸನ್ನೆಕೋಲುಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರುಗಳ ಸಂವಿಧಾನವೂ ಬೇಸಾಯದ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರಿನ ಸಂವಿಧಾನದ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. **(ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)**

ಕರ್ಷಕ (ವಿದ್ಯುತ್) : ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಚಲಿಸುವ ವಾಹನ (ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್). ವಿದ್ಯುತ್ಕರ್ಷಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯುಜ್ಜಾಲದಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ; ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳು ತಮಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಂತ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಡೀಸಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಬಂಡಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯ, ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯುತ್ಕರ್ಷಕಗಳು ಇತರ ಕರ್ಷಕಗಳಿಂದ (ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್) ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಕಾರಣ: 1 ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ ಮತ್ತು ವೇಗಾಪಕರ್ಷಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಬಲು ಸುಲಭ. ದೂರದ ಪರಿಮಿತಿ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ನಿಲ್ದಾಣಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಕರ್ಷಕಗಳು ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. 2 ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಉಂಟಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯತ್ಕರ್ಷಕಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಉಪನಗರಗಳ ನಡುವಣ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಇವು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ. 3 ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯಾವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆ. 4 ಹತೋಟಿ ಬಲು ಸುಲಭ. ಆದರೆ ವಿದ್ಯುತ್ಕರ್ಷಕಗಳ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವೆಚ್ಚ ದುಬಾರಿಯದು. ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯುಜ್ಜಾಲಗಳಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕರ್ಷಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತುಹೋದರೆ ಚಲನೆಯೇ ಸ್ಥಗಿತವಾಗುವುದು.

ಡೀಸಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ಕರ್ಷಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಡೀಸಲ್ ಯಂತ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು. ಈ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಕಗಳಿಗೆ ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಕೋಶಗಳಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಾಹನಗಳು ಕಡಿಮೆ ತೂಕದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಡೀಸೆಲ್ ಎಂಜಿನ್

ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜು : ಏಕಮುಖಿ ಪ್ರವಾಹ (ಡಿ.ಸಿ) ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು (ಎ.ಸಿ) ಬಳಸಬಹುದು. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಮೂರು ಪ್ರಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು (ಫೇಸಸ್) ಬಳಸಬಹುದು. ಏಕಮುಖಿ ಪ್ರವಾಹದ ವಿದ್ಯುತ್ಕರ್ಷಕದಲ್ಲಿ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರವಾಹದ ಒಂದು ಸರಬರಾಜಿನಲ್ಲಿ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 15–25 ಕಿಲೋವ್ಯಾಟ್ ಇರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆವರ್ತಾಂಕ ಆವೃತ್ತಿ (ಫ್ರೀಕ್ವೆನ್ಸಿ) 50/3, 50/2 ಅಥವಾ 50/1 ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆವೃತ್ತಾಂಕ 50ಹರ್ಟ್ಸ್. ಮೂರು

ಅವಸ್ಥೆಯ ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರವಾಹದ ಸರಬರಾಜಿದ್ದರೆ ಪ್ರೇರಿತ ಚಾಲಕಗಳನ್ನು (ಇಂಡಕ್ಷನ್ ಮೋಟಾರ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಾಗಿ (ಎಫಿಷಿಯೆನ್ಸಿ) ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಕ್ಷರ ವೇಗವನ್ನು (ಸಿಂಕ್ರೊನಸ್ ಸ್ಪೀಡ್) ಮೀರಿ ಅವು ತಿರುಗಿದಾಗ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ರೆಕ್ಟಿಫೈಯರ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಿತ ಚಾಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಕರ್ಷಕಗಳಿಗೆ ಯಾವುದು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಏಕಮುಖ ಪ್ರವಾಹ ಕರ್ಷಕ : ಏಕಮುಖ ಪ್ರವಾಹದ ಕರ್ಷಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿ (ಸೀರೀಸ್) ಅಥವಾ ಷಂಟ್ ಚಾಲಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಚಾಲಕಗಳ ರಚನೆ ಬಹಳ ಭದ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ನೀರು ಮತ್ತು ಕೆಸರಿನಿಂದ ಚಾಲಕಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕು. ಷಂಟ್ ಚಾಲಕಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಣಿ ಚಾಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತ. ಕಾರಣ: 1 ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಚಾಲಕಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲು ಎಳೆಸಿದಾಗ, ಶ್ರೇಣಿಚಾಲಕ ಷಂಟ್ ಚಾಲಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭ್ರಾಮಕತೆಯನ್ನು (ಟಾರ್ಕ್) ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. 2 ಚಾಲನಶಕ್ತಿ ಅಧಿಕವಾಗದಾಗ ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಾಲಕಕ್ಕೆ ಹೇರುವ ತೂಕ ನಿಯಮಿತವಾಗಿರುವುದು.

ಏಕಮುಖ ಪ್ರವಾಹ ಚಾಲಕದ ಚಾಲನೆ ಮತ್ತು ವೇಗನಿಯಂತ್ರಣ : ಏಕಮುಖ ಶ್ರೇಣಿ (ಸೀರೀಸ್) ಚಾಲಕದ ವೇಗವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು (ಫೀಲ್ಡ್) ಅಥವಾ ಅದರ ವೋಲ್ಟತೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಚಾಲಕದ ವೋಲ್ಟತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಯ ಶ್ರೇಣಿ ನಿರೋಧಕ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಣಿ-ಸಮಾಂತರ (ಸೀರೀಸ್-ಪ್ಯಾರಲಲ್) ನಿರೋಧಕ ಅಥವಾ ಮೆಟಾಡೈನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಶ್ರೇಣಿಚಾಲಕದೊಡನೆ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೋಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಚಾಲಕವನ್ನು ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಶ್ರೇಣಿನಿರೋಧಕದಲ್ಲಿ ಅನಗತ್ಯವಾಗಿ ಶಕ್ತಿನಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಚಾಲಕಗಳಿದ್ದಾಗ ಶ್ರೇಣಿ-ಸಮಾಂತರ ವಿಧಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಶಕ್ತಿವ್ಯಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮೊದಲು ಎರಡು ಚಾಲಕಗಳನ್ನೂ ಒಂದು ನಿಯಂತ್ರಣ ನಿರೋಧಕವನ್ನೂ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಚಾಲಕಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ನಿಯಮಿತ ವೇಗದ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾಗುವುದು. ಆ ಬಳಿಕ ಅವನ್ನು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ನಿಯಮಿತ ವೇಗಕ್ಕೆ ತರಲಾಗುವುದು.

ಎ.ಸಿ. ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂಜಿನು

ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರವಾಹ ಚಾಲಕಗಳು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆ (ಫೇಸ್) ಮತ್ತು ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆ ಇರುವ ಚಾಲಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯ ಚಾಲಕಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಕವುಳ್ಳ (ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್) ರೀತಿಯವು. ಶ್ರೇಣಿ ಚಾಲಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಂತಮಂಡಲ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸರ್ಕಿಟ್) ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತಕ ಬ್ರಷ್ಯುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಆರ್ಮೆಚರ್ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾಂತಮಂಡಲದ ಮುಖ್ಯ ಸುರುಳಿಯನ್ನು (ಮೇನ್ ವೈಂಡಿಂಗ್) ಆರ್ಮೆಚರಿನೊಡನೆ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಯ ಪರ್ಯಾಯಪ್ರವಾಹಚಾಲಕವಾಗಿ ಪ್ರೇರಕಚಾಲಕವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರ್ಯಾಯ ಪ್ರವಾಹ ಚಾಲಕಗಳ ಚಾಲನೆ : ಶ್ರೇಣಿಚಾಲಕಗಳ ಚಲನಾರಂಭ (ಸ್ಟಾರ್ಟಿಂಗ್) ಮಾಡಲು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಾಲಕಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ವೋಲ್ಟತೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಬಳಿಕ ನಿಯಮಿತ ವೋಲ್ಟತೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು. ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಶ್ರೇಣಿಚಾಲಕಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ವಿದ್ಯುತ್ ವೋಲ್ಟತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಚಾಲಕಗಳ ವೇಗವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು.

ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಯ ಚಾಲಕಗಳ ಚಲನಾರಂಭವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವುಗಳ ರೋಟರಿನ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೇಗವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ: 1 ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, 2 ಕ್ಯಾಸ್ಕೇಡ್ ಮೂಲಕ.

ಪ್ರೇರಕಚಾಲಕದ ವೇಗಧ್ರುವಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಬದಲಾಗುವುದರಿಂದ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ವೇಗವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. ಕ್ಯಾಸ್ಕೇಡ್ ರೀತಿಯ ವೇಗನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪ್ರೇರಕಚಾಲಕಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಇವುಗಳ ಎರಡು ರೋಟರುಗಳನ್ನೂ ಭದ್ರವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ (ಮೆಕ್ಯಾನಿಕಲಿ) ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಚಾಲಕದ ಸ್ಟಾರ್ಟರಿಗೆ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳ ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಇದರ ರೋಟರನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮೋಟಾರಿನ ಸ್ಟಾರ್ಟರಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ವಿವಿಧ ವೇಗಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಬಿರಿ : ಬಂಡಿಯ ವೇಗವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಬಿರಿಗಳನ್ನು (ಬ್ರೇಕ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬಿರಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದ ಗಾಳಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಬಿರಿಯನ್ನು ಮೂರು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಬಹುದು : 1 ಗತಿ ಪಲ್ಲಟ, 2 ನಿರೋಧಕ ಬಿರಿ (ರಿಯೋಸ್ಟ್ಯಾಟ್ ಬ್ರೇಕಿಂಗ್), 3 ಪುನರುತ್ಪಾದಕ ಬಿರಿ (ರೀಜನರೇಟಿವ್ ಬ್ರೇಕಿಂಗ್).

ಗತಿಪಲ್ಲಟದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಾಲಕದ ತಿರುಗುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚಾಲಕ ಸ್ಥಗಿತವಾಗುವುದು. ನಿರೋಧಕ ಬಿರಿಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಾಲಕಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಒಂದು ನಿರೋಧಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಈಗ ಇದು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಚಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು (ಕೈನೆಟಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ) ನಿರೋಧಕಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದು. ಪ್ರೇರಕಚಾಲಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪುನರುತ್ಪಾದಕ ಬಿರಿಯ ಪ್ರಯೋಗ ಸಾಧ್ಯ. ಚಾಲಕದ ವೇಗ ನಿಯಮಿತ ವೇಗವನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ಅದು ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶೇಕಡ 20ರಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯುತ್ ಬಂಡಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪೂರೈಕೆ : ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪೂರೈಕೆ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್‌ವಾಹಕಗಳು ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿರುತ್ತವೆ. ವಾಹಕವನ್ನು ತಾಗಿಕೊಂಡು ಜಾರುವ ಒಂದು ಸಾಧನ ಬಂಡಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು. ರೈಲ್ವೆ ಕಂಬಿ ಎರಡನೆಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. 1500 ವೋಲ್ಟತೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧದ ಪೂರೈಕೆ ಅಗತ್ಯ. ಎರಡನೆಯ ವಿಧದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪೂರೈಕೆ ವೋಲ್ಟತೆ 800 ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಬಳಕೆಗೆ ತರುವಂಥದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಗಳು ಚಲಿಸುವ ಕಂಬಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಂಬಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಪೂರೈಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲೂ ರೈಲ್ವೆ ಕಂಬಿ ಎರಡನೆಯ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಡಿ.)

ಕರ್ಷಣ [1] : ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ವಸ್ತು ಸಾಗುವಾಗ ಅದು ನಿರೋಧಬಲ Fನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಅಣುಗಳು ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ನಿರೋಧಬಲ Fನ್ನು ಎರಡು ಘಟಕಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ನೆಗಪು (ಲಿಫ್ಟ್) (L). ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಊರ್ಧ್ವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ವಸ್ತುವಿನ ತೂಕವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದೇ ಕರ್ಷಣ (ಡ್ರ್ಯಾಗ್) (D). ಇದು ಚಲನದಿಶೆಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ.

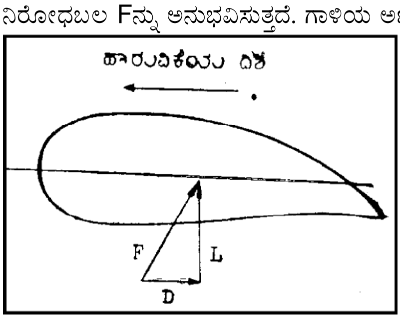

ನೆಗಪು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ; ಆದರೆ ಕರ್ಷಣವು ಶಕ್ತಿಯ ಅನಿವಾರ್ಯ ಹ್ರಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ವಿಮಾನಗಳ ರಾಟದಲ್ಲಿ ಈ ಹ್ರಾಸವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬೇಕಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದರ ಯಂತ್ರ ಪೂರೈಸಬೇಕು. ಗರಿಷ್ಠನೆಗಪು: ಕರ್ಷಣ ಈ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಅಧಿಕ ಮೌಲ್ಯದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಕಾರಣ, ಒಂದು ವಿಮಾನದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಸ ಹಾರಾಟದಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ನೆಗಪು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ವಿಮಾನದ ಪೂರ್ಣ ತೂಕವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನೆಗಪನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಹಾಗೂ ಕರ್ಷಣವನ್ನು ಮೀರಿ ಸಾಗುವ

ಕನಿಷ್ಠ ಯಂತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ಮಿನಿಮಮ್ ಎಂಜಿನ್ ಪವರ್) ಉಳ್ಳದ್ದೇ ದಕ್ಷತಮ ಎಂಜಿನ್. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕರ್ಷಣ² : ಒಂದು ತಂತಿಯನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತುಣುಕೂ ಅನುಭವಿಸುವ ಬಲ (ಟೆನ್ಷನ್), ಎಳೆತ, ಬಿಗುಪು. ಯು ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಎಗರದ (ಇನ್‌ಎಲ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್) ಬಿಗಿತಂತಿ.

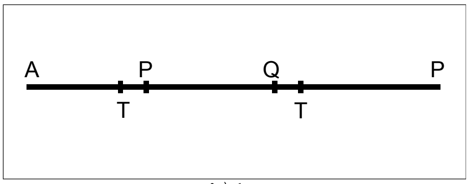

ಚಿತ್ರ 1

PQ ಅದರ ಒಂದು ತುಣುಕು. ಈಗ P ಯನ್ನು T ಎಂಬ ಒಂದು ಬಲ PA ದಿಶೆಯಲ್ಲೂ Q ವನ್ನು ಅದೇ ಬಲ T ಯು QB ದಿಶೆಯಲ್ಲೂ ಎಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ PQ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಎರಡು ಕರ್ಷಣಗಳು ಸಮವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. CD ಯು ವಕ್ರರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಎಗರದ ಬಿಗಿತಂತಿ.

RS ಅದರ ಒಂದು ತುಣುಕು. ಆಗ R ಮತ್ತು S ಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವ ಕರ್ಷಣಗಳು ಸಮವಾಗಿವೆ; ಅವುಗಳ ವರ್ತನ ರೇಖೆಗಳು ವಕ್ರರೇಖೆಗೆ ಆಯಾ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶಕಗಳು. ವರ್ತನ ದಿಶೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ 2ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಎಗರುವ ತಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಬಿಂದುವಿಗೆ ಕರ್ಷಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ವಸ್ತುವಿನ ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವೆ ಹಿಗ್ಗಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಗುಣವನ್ನು ಕರ್ಷಣ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ತಂತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಎಳೆದಾಗ ಅದರ ಬಿಗುಪು ಏರಿ ಶ್ರುತಿತಾರದತ್ತ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. *

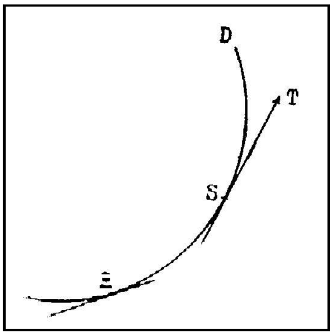

ಚಿತ್ರ 2

ಕಲಘಟಗಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 15° 10' ಉ. ಅ. ಮತ್ತು 74° 55' ಪೂ. ರೇ. ದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ 27 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳಿಂದ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 16 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,676 (2001). ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮಲೆನಾಡಿನ ಹದ್ದಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು (ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 88ಸೆಂಮೀ).

ಇಲ್ಲಿಯದು ಕಂದು ಬಣ್ಣ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಸಾರಿ ಭೂಮಿ. ಬತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಇತರ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿದವರು ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿ ಐದು ಬತ್ತದ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಅವಲಕ್ಕಿ ಚುರಮುರಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವರು. ಕಲಘಟಗಿಯ ಅಕ್ಕಿ ರುಚಿಗೆ ಬಲು ಹೆಸರುವಾಸಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬಹಳ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮರದ, ಬಿದಿರಿನ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವರು. ಕಲಘಟಗಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮರದ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳು ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಈಗ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮನೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಂಚಿನವು. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗುರುವಾರ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಂತೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಸ್ಥಾನಿಕ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಪಂಚಾಯತಿ ಇದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,676 (2001).

ಇದೊಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಐದು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ (1077–1127) ಸೇರಿದ್ದು. ಮರಾಠರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಂತರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಕಲಘಟಗಿಯಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂತ ರುಸ್ತುಂ ಶಹೀದನ ಗೋರಿಯಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಯುಗಾದಿಯ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಉರುಸು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪರ್ವತ. ತರೀಕೆರೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 20ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ, ಕಲ್ಲತ್ತಿಗಿರಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿರಿಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಈ ಪರ್ವತ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1876ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಮನಮೋಹಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಲೂ ಆಹ್ಲಾದಮಯ ಹವಾಗುಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಗಿರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿನ ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವೊಂದಿದೆ.

ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕಲ್ಲತ್ತಿಪುರ ಎಂಬ ಊರಿದೆ. ಇದು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿಯಿಂದ 10ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ನಿಸರ್ಗ ರಮಣೀಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲತ್ತ ಜಲಪಾತ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಂದರ ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದು ಸು.130ಮೀಟರ್ (ಸು.400ಅಡಿ) ಆಳಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುತ್ತಿದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಜ ದೃಶ್ಯದಿಂದ ನೋಡುಗರನ್ನು ಮಂತ್ರ ಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಂಡೆಗಳ ನಡುವೆ ವೀರಭದ್ರನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಇದೊಂದು ಗುಹಾದೇವಾಲಯದಂತಿದ್ದು ಇದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಮೂರು ಆನೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಜಲಪಾತದ ನೀರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಈ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ದೇವರ ದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಏಪ್ರಿಲ್ – ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ವೀರಭದ್ರನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಿರುಪುದಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಗಂಗಾತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಕೊಳವಿದೆ. ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಜೇನುಗೂಡುಗಳಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾವತಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕುಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರವಿದೆ (**ನೋಡಿ: ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು**). (ಎಂ.ಪಿ.ಎಂ.)

ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ : ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ರೂಪಿಸಬಹುದಾದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್). ಉತ್ಪನ್ನಗಳ (ಫಂಕ್ಷನ್ಸ್) ಮೇಲೆ ಎಸಗಬಹುದಾದ ಅವಕಲನ (ಡಿಫರೆನ್ಷಿಯೇಷನ್) ಮತ್ತು ಸಮಾಸಕಲನ (ಇಂಟೆಗ್ರೇಷನ್) ಎಂಬ ಎರಡು ಮೂಲಭೂತ ಗಣಿತ ಪರಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು (ಮ್ಯಾಥ್ ಮ್ಯಾಟಿಕಲ್ ಅಪರೇಷನ್ಸ್) ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಇಂದು ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಆರು ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯಾತ್ಮಕ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. 1 ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, 2 ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ, 3 ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ, 4 ಸಾಂತವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ, 5 ವಿಚಲಿತಗಳ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ, 6 ತಾರ್ಕಿಕ ಕಲನಕ್ರಿಯೆಗಳು.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ : ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಸರ್ ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ (1642–1727) ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಗಾಟ್ ಫ್ರೀಟ್ ವಿಲ್ ಹೆಲ್ಮ್ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ (1646–1716) ಎಂಬವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಈ ಮೇಧಾವಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೈದಿದ್ದ, ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಮಹಾಮಿದುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ, ನ್ಯೂಟನ್ನನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸನಿಗೆ ಪೂರ್ಣಗೌರವವಿತ್ತು. ಈತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿಯೂ ಬಂದಿದ್ದ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ ತನ್ನ ವಿಧಾನದ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮೊದಲೇ ನ್ಯೂಟನ್ ತನ್ನ ವಿಧಾನದ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದ.

ನ್ಯೂಟನ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ y ಎಂಬ ಚರದ ಅವಕಲನಾಂಕವನ್ನು $\dot{y}$ ಎಂದು y ಮೇಲೆ ಒಂದು ಚುಕ್ಕಿಯನ್ನು (dot) ಬರೆದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲದ ಅವಕಲನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಒಂದು ಚುಕ್ಕಿ ಸೂಚಿಸುವುದೆಂದು ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತು ಸಲ ಒಂದು ಚರವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಅವಕಲಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಹತ್ತನೆಯ ಕ್ರಮದ (ಆರ್ಡರ್) ಅವಕಲನಾಂಕವನ್ನು ಆ ಚರದ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ಚುಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸಬೇಕು. ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗಣಿತದ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎಂಥ ತೊಡಕಿನ ಕ್ರಮ ಎಂಬುದು ಸ್ವಯಂವೇದ್ಯ. ಅಲ್ಲದೇ $\dot{y}$ ಎಂದು ಬರೆದಾಗ ಯಾವ ಚರವನ್ನು ಕುರಿತು y ಯನ್ನು ಅವಕಲಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸನ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ $\frac{dy}{dx}$ ಎಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ಗಣಿತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತ ಸಂಕೇತ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಲ್ಲಿನ $\frac{d}{dx}$ ಸಂಕೇತ ಅವಕಲನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದು x ಎಂಬ ಚರವನ್ನು ಕುರಿತು

ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ y ಯನ್ನು n ಸಲ *x*ನ್ನು ಕುರಿತು ಪುನಃ ಪುನಃ ಅವಕಲಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಅವಕಲನಾಂಕ

$$\underbrace{\frac{d}{dx}\;\frac{d}{dx}\;\frac{d}{dx}\cdots\cdots\frac{d}{dx}}_{\longleftarrow n \longrightarrow}(y)=\frac{d^n y}{dx^n}$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ತುಂಬ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ನಿರೂಪಣೆ. ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ ತಾನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಪಡೆದ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು 1684ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟನ್ನನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ. ಒಂದು ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಮೊದಲೇ ತನ್ನ ಸಂಶೋಧನಪತ್ರವನ್ನು ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನ್ಯೂಟನ್ನನಿಗೆ ಕಳಿಸಿಯೂಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆದರೆ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸನ ವಿರುದ್ಧ ಕೃತಿಚೌರ್ಯದ (ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಚೌರ್ಯದ) ಆಪರಾಧವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ, ತರುವಾಯ ಇಡೀ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ, ಗಣಿತಜ್ಞರು ಕುಪಿತರಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಗಣಿತದ ವಿರುದ್ಧ ಕತ್ತಿ ಝಳಪಿಸಿದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನವರಾದರೋ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ಗಣಿತದ ಎದುರು ಸೆಟೆದು ನಿಂತರು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ವಿನಿಮಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಗಣಿತರಂಗದಲ್ಲಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪ್ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೋರಾಟದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡುವು. ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ಅಧಿಕ ಉತ್ಕೃಷ್ಟದರ್ಜೆಯದಾದ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸನ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಧಾನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಗಣಿತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ನ್ಯೂಟನ್ನನ ತೊಡಕಿನ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ವೇಗಾಪಕರ್ಷಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿಧಾನವೇ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಅಂಥ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಮುಂದೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮಾರ್ಗ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಶತಮಾನಕಾಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪ್ ದೇಶಗಳ ಗಣಿತ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಹರಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಕುಂಠಿತವಾದದ್ದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಗಣಿತಪ್ರಗತಿ. ಈ ಅರ್ಥಹೀನವಿವಾದದ ವ್ಯರ್ಥಶ್ರಮವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಗಣಿತಜ್ಞರು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಬ್ರಿಜ್ಜಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತರಲು ತೀವ್ರ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದರು. "ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ dot-ageನ ವಿರುದ್ಧ ಶುದ್ಧ d-ism ನ ತತ್ತ್ವಗಳ" ಸ್ಥಾಪನೆ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿಲಾಗಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್–ಯುರೋಪುಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಭಾವ ತೀವ್ರತೆಯ ಕಲಹ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ತರ ತಲುಪಿದವರೂ ಹೇಗೆ ದುರ್ಬಲ ಗಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಪರಿಮಿತಿ (ಲಿಮಿಟ್). x/y ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ರೇಷಿಯೊ) x ಮತ್ತು yಗಳೆರಡೂ ಚರಗಳಾಗಿದ್ದು ಎರಡೂ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳಾದಾಗ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬೆಲೆ ಏನಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪರಿಶೀಲನೆ ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಒಂದು ಸರಳ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ

$$y=\frac{x^2-4}{x-2}$$

ಎಂಬ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ x ಚರ 2ನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ (ಎಂದರೆ 1.9, 1.99, 1.999,........ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಳಗಿನಿಂದ 2ರ ಎಡೆಗೆ ಸಾಗಬಹುದು; 2.1 2.01, 2.001,.....ಇತ್ಯಾದಿ ಮೇಲಿನಿಂದ 2ರ ಎಡೆಗೆ ಸಾಗಬಹುದು) y ಯ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಣನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಊದಾಹರಣೆಗೆ x=1.999 ಆದಾಗ y=3.999; x= 2.001 ಆದಾಗ y=4.001. ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿ ತೋರಿದರೂ x=2 ಆದಾಗ y ಬೆಲೆ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆಗ $y=\frac{0}{0}$ ಎನ್ನುವ ಒಂದು ಅವ್ಯಾಖ್ಯಿತ ರೂಪ (ಅಂಡಿಫೈನ್ಡ್ ಫಾರಂ) ತಲೆದೋರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ x ಚರ 2ನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಅಥವಾ xಚರ 2_ಗಾಮಿಯಾದಂತೆ y ಚರ ಒಂದು ಪರಿಮಿತಿಯೆಡೆಗೆ ಸರಿಯುವುದು ಎಂದು ಸ್ಫುರಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಈ ಪರಿಮಿತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಒಂದು ಸಂಗತ ತಾರ್ಕಿಕ ತಳಹದಿಯಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕೋಶಿ (1789–1857), ನಾರ್ವೇ ದೇಶದ ಆಬೆಲ್ (1802–29), ಜರ್ಮನಿಯ ವೈರ್‌ಸ್ಟ್ರಾಸ್ (1815–97) ಮೊದಲಾದ ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ: (ಡಿಫರೆನ್ಸಿಯಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್): ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಗಮವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದು ಮಗುವಿಗೆ ತೂಕವೃದ್ಧಿಯ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ. ಮಗುವಿಗೆ 3 ವರ್ಷ ಮಯಸ್ಸಾದಾಗ ಅದರ ತೂಕ 14 ಕೆಜಿಯೆಂದೂ 7 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ 22 ಕೆಜಿಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸೋಣ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ 9 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಆ ಮಗು ಎಷ್ಟು ಕೆಜಿ ತೂಗಬಹುದು? ಪ್ರೌಢಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗಣಿತವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸದಿರುವ ಜನರು ಕೂಡ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದೆನಿಸುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಲೆತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ತರ್ಕ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ: 7–3=4 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ 22–14=8 ಕೆಜಿ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಈ ತೂಕವೃದ್ಧಿಯ ದರ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 8/4 =2 ಕೆಜಿ; ಇಷ್ಟು ದರದಂತೆ 9–3=6 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ ಆ ಮಗುವಿಗೆ 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ $6\times2=12$ ಕೆಜಿ ಏರಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 9 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ 14+12=26 ಕೆಜಿಗಳು. ನಾಗರಿಕಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ತ್ರೈರಾಶೀಯ ಗಣನವಿಧಾನ ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿನೀಡಿದೆ. ಮಗುವಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಒಂದಷ್ಟು ಅಂತರವೇನೋ ಇರಬಹುದು; ಆದರೆ ಆ ಅಂತರ ತೀರ ಅಧಿಕವಾಗಿರಲಾರದೆಂಬ ಭರವಸೆಯಿರುವುದರಿಂದ ತ್ರೈರಾಶಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಜನ ಹಿಂಜರಿಯರು. ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಹ ತ್ರೈರಾಶೀಯ ಗಣಿತಪರಂಪರೆಯ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕರಿತ ವಿಸ್ತರಣೆ.

ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳು (ಫಂಕ್ಷನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಡಿರೈವೆಟಿವ್ಸ್): ನಮ್ಮ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ ಮಗುವಿನ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ಅವಲಂಬನೆಗಳನ್ನು ಗಣಿತಜ್ಞರು ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು (ಫಂಕ್ಷನ್ಸ್) ಕರೆದು f, g, ϕ ಮುಂತಾದ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಅವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಗುವಿನ ಮಯಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅದರ ತೂಕ ತೋರುವ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನು f ಉತ್ಪನ್ನಾಕ್ಷರದಿಂದ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಣವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಆ ಮಗುವಿನ ತೂಕವನ್ನು f(t) ಎಂಬ ಬೆಲೆಯ ಸಂಕೇತಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ಸಂಜ್ಞಾಪದ್ಧರಿಯಂತೆ, 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಮಗು 14 ಕೆಜಿ ತೂಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯ ಗಣಿತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೆ(3)=14 ಎಂದು ತರ್ಜುಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಜೆ(7)=22 ಎಂಬುದರ ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥ, 7 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ 22 ಕೆಜಿ ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಗುವಿನ ತೂಕವೃದ್ಧಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ದರ 2 ಕೆಜಿಗಳಾದರೆ h ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಮಗುವಿನ ತೂಕ 2h ಕೆಜಿಗಳಷ್ಟು ಏರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ (3+h) ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಆ ಮಗುವಿನ ತೂಕ 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ 2hಕೆಜಿಗಳಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ

$$f(3+h)=f(3)+2h=14+2h \qquad \text{.... [1]}$$

ಇದೊಂದು ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣ ಮಾತ್ರ; ಆಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಇದಕ್ಕೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ತುಸು ಭೇದವಿರಬಹುದು. hನ ಬೆಲೆ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಈ ಭೇದವೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅ ಬೆಲೆ ಅಧಿಕವಾದಾಗಲಾದರೋ ಸಮೀಕರಣ [1] ಕ್ಕೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಭಾರಿ ಅಂತರ ಏರ್ಪಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 15 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ $f(15)=f(3+12)=14+2\times12=38$ ಕೆಜಿ ಆಗಿರುವ ಬದಲು 50 ಕೆಜಿಯೇ ಆಗಬಹುದು. ತೂಕ ಸದಾಕಾಲವೂ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 2 ಕೆಜಿಗಳಷ್ಟೇ ನಿಯತ ದರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚದಿರುವುದೇ ಇಂಥ ಅಂತರ ತಲೆದೋರಲು ಕಾರಣ. ವರ್ಷಕ್ಕೇ ಕೆಜಿಗಳ ವೃದ್ಧಿದರ 3 ವರ್ಷ ವಯಸಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ (ನೇಬರ್ಹುಡ್) ಮಾತ್ರವೇ ಅನ್ವಯಾರ್ಹ. 15 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಾರ್ಷಿಕ ವೃದ್ಧಿದರ 5 ಕೆಜಿಗಳಷ್ಟಾಗಿರಬಹುದು. ಆಗ 15 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವ ವಯಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣ

$$f(15+h)=f(15)+5h=50+5h \qquad \text{....(2)}$$

ಎಂಬುದೇ ವಿನಾ [1] ಅಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ತೂಕದ ವೃದ್ಧಿದರ ಕೂಡ ತೂಕದಂತೆಯೇ ಮಗುವಿನ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆಯೆಂದಾಯಿತು. ಉತ್ಪನ್ನ ಸಂಜ್ಞಾಪದ್ಧತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಹೊಸ ಅವಲಂಭನೆಯನ್ನು f' ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದಲೂ t ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ ತೂಕವೃದ್ಧಿಯ ವಾರ್ಷಿಕ ದರವನ್ನು f'(t) ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದಲೂ ಸೂಚಿಸೋಣ. ಈಗ, 3 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ತೂಕ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 2 ಕೆಜಿ ದರದಂತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯ ಗಣಿತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ f'(3)=2ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಅಂತಯೇ f'(15)=5. ಇಂಥ ಸಂಜ್ಞಾಪದ್ಧರಿಯನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಯಾವುದೇ t ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದಾದ ತೂಕ–ವಯಸ್ಸುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು [1] ಮತ್ತು [2] ಕ್ಕೆ ಸದೃಶ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಬಲ್ಲ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಕಷ್ಟವೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮೀಕರಣ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ:

$$f(t+h)=f(t)+hf'(t) \qquad \text{...[3]}$$

ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ f ಎಂಬ ಒಂದು (ಅವಲಂಬನೆ ಅಥವಾ) ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ಹೊರಟ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು f'ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು

ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ಆ ಎರಡನೆಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಮೊದಲನೆಯದರ ಬೆಲೆಗಳ (ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ) ವೃದ್ಧಿದರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ f'ಗೆ f ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿಷ್ಪನ್ನ (ಡಿರೈವೆಟಿವ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ನಿಷ್ಪನ್ನವು ವೃದ್ಧಿದರದ ಸೂಚಕವೆಂದಾಯಿತು. ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳೇ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಭೂತ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಮಗ್ರಿ..

ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು (ಇನ್ ಫಿನಿಟೆಸಿಮಲ್ಸ್) ಮತ್ತು ಪರಿಮಿತಿಗಳ (ಲಿಮಿಟ್ಸ್) ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾಹ: ನಿಷ್ಪನ್ನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು [1], [2], [3] ಎಂಬ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇವೆ. h ಬೆಲೆ ಅಲ್ಪವಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಬಲ್ಲವೆಂದು ಕೂಡ ಮನಗಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಪ ಎಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಅಲ್ಪ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸದಿರುವಾಗ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ ತೀರ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾಗಬಹುದಷ್ಟೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಗಣಿತಕ್ಕೆ ಮಾರಕ. a=b ಮತ್ತು b=c ಎಂಬೆರಡು ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮತ್ವಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಷ್ಟೇ ಸರಿಸುಮಾರಿನ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ a=c ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ತೀವ್ರ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಹಲವಾರು ಗಣಿತಜ್ಞರು ನಡೆಸಿರುವ ವಿವಿಧ ಯತ್ನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ನಾವು ಬಳಸುವ ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳೆಂಬ (ಇನ್ ಫಿನಿಟೆಸಿಮಲ್ಸ್) ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಮಾಪನಾತೀತವೂ ಆದ ಆದರ್ಶ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು (ಐಡಿಯಲ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಿಟ್ಯೂಡ್ಸ್) ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಮತ್ತು h ಎಂಬುದು ಅಂಥ ಒಂದು ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದಾಗ [1], [2], [3] ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಬದಲು ನಿಖರ ಸಮತ್ವಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿಬಿಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಆಳವಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇನೂ ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದವರೆಗೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಪಾರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಜಿ.ಎಫ್.ಎ.ದಲಾಪಿಥಲ್ (1661–1704) ಎಂಬಾತನ 1696ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪಠ್ಯಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (ಪುನರಾವೃತ್ತಿ 1715) ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ಪರಿಮಾಣಗಳಷ್ಟೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿಯೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಗಣಿತೀಯ ಪರಿಮಾಣಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನವೂ ಸಮವೂ ಆಗಬೇಕಾಗುವ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅಸಮಂಜಸ ಪ್ರಕರಣಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಗಣಿತಜ್ಞರು ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ದೋಷಯುಕ್ತವೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರರೂಪಣೆಗೆ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುವ ಪರಿಮಿತಿಗಳ (ಲಿಮಿಟ್ಸ್) ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಅಭಿಮತ ಸಲುವಳಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಜೆ. ಲೆ. ಆರ್. ಡಾಲೆಂಬರ್ (1717–1783) ಮತ್ತು ಎ. ಎಲ್. ಕೋಶಿ ಅವರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಲ್ಲಟ ವೈರ್ಸ್ಟ್ರಾಸ್ ಎಂಬಾತನಿಂದ ಪರಿಪಕ್ವಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಪರಿಮಿತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣ [3] ನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ರೂಪಾಂತರಿಸೋಣ:

$$\frac{f(t+h)-f(t)}{h}=f'(t)$$

t ಯನ್ನು ಸ್ಥಿರವೆಂದೂ hಅನ್ನು ಚರವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚರರಾಶಿಯೂ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರರಾಶಿಯೂ ಇರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈಗ ಚರರಾಶಿಯ ಬೆಲೆ h ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ; ಅದನ್ನು ಸ್ಥಿರರಾಶಿಯಾದ f'(t)ಗೆ ಸಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅನುಚಿತ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸೊನ್ನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪವಾಗುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಲ್ಪ ಬಲೆಗಳನ್ನು hಗೆ ಆದೇಶಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ $\frac{f(t+h)-f(t)}{h}$ನ ಅನುರೂಪ ಬೆಲೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ f'(t) ಎಂಬ ಸ್ಥಿರ ಬೆಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪವಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮತ್ವಕ್ಕೆ ಮರೆಹೊಗುವ ಬದಲು h ಚರರಾಶಿ ಶೂನ್ಯದೆಡೆ ಗಮಿಸಿದಾಗ (ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ $h \to 0$), [$f(t+h)-f(t)$] ಎಂಬ ಚರಾಶಿ f'(t) ಎಂಬ ಸ್ಥಿರ ಪರಿಮಿತಿಯೆಡೆಗೆ ಗಮಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸೂಕ್ತ; ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ

$$\frac{f(t+h)-f(t)}{h} \to f'(t)$$

ಅಥವಾ $$\lim_{h\to 0}\frac{f(t+h)-f(t)}{h}=f'(t)$$

ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ lim ಎಂಬ ಸಂಕೇತ ಪರಿಮಿತಿ ಪದದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರೂಪವಾದ limitನ ಸಂಕ್ಷೇಪರೂಪ. ಚರರಾಶಿಯೊಂದರ ಒಂದೊಂದು ಬಿಡಿ ಬೆಲೆಯೂ ಆ ಚರರಾಶಿಯ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಸಮವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ವಿಭಿನ್ನ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುವ ಅಸಮಂಜಸತೆಗಳನ್ನು ಪರಿಮಿತಿಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ನಿವಾರಿಸಬಲ್ಲುದು. ಇದು ಪರಿಮಿತಿವಾದದ ಸಾರಾಂಶ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತಿಗಳು ಬೇಡುವ ದೀರ್ಘ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳ ಆಸರೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ನಾವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಮೊದಲು ಮಗುವೊಂದರ ವಯಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅದರ ತೂಕ ತೋರುವ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿದರ್ಶನವನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದೆವಷ್ಟೆ. ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾದ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಯಾರಾದರೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುವ ವಯಸ್ಸುಗಳೆಂದರೆ 1 ವರ್ಷ, 2 ವರ್ಷ, 5 3/4 ವರ್ಷ, 8.324115 ವರ್ಷ ಇಂಥವೇ ವಿನಾ $\sqrt{2}$ ವರ್ಷ, $\sqrt[3]{17}$ ವರ್ಷ, ವೃತ್ತವೊಂದರ ಪರಿಧಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಸಮನಾಗಿರುವ π ವರ್ಷ ಇಂಥವಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುವ ತೂಕಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಆದರೆ ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ಪರಿಮೇಯ ಪರಿಮಾಣಗಳಿಗೆ (ರ‍್ಯಾಷನಲ್ ಕ್ವಾಂಟಿಟೀಸ್) ಮಾತ್ರ ಗಣಿತವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಚರರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಪರಿಮಿತಿಗಳೇ ದೊರಕದೆ ಪರಿಮಿತಿವಾದದ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕುಂಠಿತವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ $\sqrt{2}$, $\sqrt[3]{17}$, π ಮುಂತಾದ ಅಪರಿಮೇಯ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಗಣಿತಜ್ಞರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವರ್ಗದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಅಂಥ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸದೆ ಇರುವ, ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿಲ್ಲದ, ಅನೇಕ ಆದರ್ಶ ಧಾತುಗಳನ್ನು (ಐಡಿಯಲ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ತಂದಿಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪರಿಮಿತಿವಾದಿ ಗಣಿತಜ್ಞರು ಹೇಗೂ ವಹಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದಾರೆಂದಾಯಿತು. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ರಚನೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಗಣಿತಜ್ಞರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಏಕಮಾತ್ರ ನಿರ್ಣಾಯಕವೆಂದರೆ ರಚಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಅಸಮಂಜಸತೆಗಳಿರಬಾರದೆಂಬುದಷ್ಟೆ. ಹಾಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಅಸಮಂಜಸತೆಗಳು ಅಂತರಿಕವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸದೆ ಇರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದೊಳಗೆ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಸಹ ತಂದಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನು? ಈ ಹೊಸ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿದ ಅಬ್ರಹಾಂ ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಎಂಬಾತ ನಾನ್ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಅನ್ಯಾಲಿಸಿಸ್ ಎಂಬ ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವೊಂದನ್ನು 1961ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಅದು ಲೀಪ್‌ನಿಟ್ಸ್ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಮಾದರಿಯ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ ಸಮಂಜಸತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ತನ್ನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅಪರಿಮೇಯ ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದಾದರೆ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಸಹ ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ ಅಷ್ಟೇ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಔಪಚಾರಿಕ ನಿರೂಪಣೆ : ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ನನ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಿತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೀರ್ಘತರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬೇರೆ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗುವುದು. ನಾವು ಅನುಸರಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಪರಿಮಿತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವಕಲನಶಸ್ತ್ರದ ಔಪಚಾರಿಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕು. a, A ಗಳು ಎರಡು ಸ್ಥಿರ ಸಾಂತ (ಫೈನೈಟ್) ಪರಿಮಾಣಗಳೆಂದೂ a<A ಎಂದೂ ಭಾವಿಸಿ. $a \le t \le A$, $a < t < A$, $a < t \le A$, $a \le t < A$ ಮಾದರಿಯ ಅಸಮತ್ವಗಳಿಗೆ ಸರಳ ಸಾಂತ ಅಂತರಗಳು (ಫೈನೈಟ್ ಲೀನಿಯರ್ ಇಂಟರ್ವಲ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಸಮತ್ವವನ್ನು I_1 ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತನಾಮದಿಂದ ಕರೆಯೋಣ. I_1 ಅಸಮತ್ವಕ್ಕೆ t ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆ ಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಗ I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ t ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. (ಇಂಥ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ t ಗೆ ಬದಲು ಬೇರಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಂಕೇತವನ್ನು ಆದೇಶಿಸಬಹುದು; ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ I_1 ರಲ್ಲಿರುವ t ಯನ್ನು ಸಹ ಆ ಹೊಸಸಂಕೇತಕ್ಕೆ ಬದಲಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.) I_1 ರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆ t ಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆ x(t)ಯನ್ನು

ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಡುವ ಯಾವುದೇ (x ಎಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗುವ) ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ಪನ್ನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬಲ್ಲುದು. ಇಲ್ಲಿ x(t) ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ t=u ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ x(t)=x(u) ಕೂಡ ಆಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು. ಈಗ ವರ್ಣಿಸಿರುವಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುವ ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ (ಫಂಕ್ಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಒನ್ ವೇರಿಯಬಲ್). x(t)ಗೆ t ಸಂಖ್ಯೆಯ x ಬಿಂಬ (x-ಇಮೇಜ್) ಅಥವಾ x ಉತ್ಪನ್ನದ t ಬೆಲೆ [t ವ್ಯಾಲ್ಯೂ] ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಿಂಬಸಂಕೇತ x(t) ಯನ್ನೇ x(t) ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು ಸಡಿಲವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಬೇಳೆ I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ t ಇರುವಾಗಲೆಲ್ಲ I_1*ದಲ್ಲಿ x(t) ಇರುವಂತೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸರಳ ಸಾಂತಾಂತರ I_1*ವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು; ಹಾಗಿದ್ದರೆ I_1 ರಲ್ಲಿ x ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯಿದೆ (ಬೌಂಡೆಡ್) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ I_1* ಅಂತರದಲ್ಲಿ f ಎಂಬ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಬೇರೊಂದು) ಉತ್ಪನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದರೆ fo$x$ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಬಹುದಾದ ಮೂರನೆಯ ಉತ್ಪನ್ನವೊಂದನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು:

$$\mathrm{fo}x(\mathrm{t}) = \mathrm{f}(x(\mathrm{t}))$$

fo$x$ ಗೆ f ಮತ್ತು x ಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಸಂಯೋಜನೆಯೆಂದು ಹೆಸರು (ಫಂಕ್ಷನ್ ಕಾಂಪೊಸಿಷನ್). ಇದು ಮತ್ತೆ I_1 ಅಂತರದಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ; fo$x$ ಹಾಗೂ f.x ಎಂಬೆರಡು ಉತ್ಪನ್ನ ಸಂಕೇತಗಳಿಗಿರುವ ಭೇದವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ: ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ fo$x$(t)=f(x(t)) ಆದರೆ f.x(i)=f(t).x(t). ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನವೂ t ಯಂಥ ಒಂದೇ ಒಂದು ಚರರಾಶಿಯನ್ನು (ವೇರಿಯಬಲ್) ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ; ಆದರೆ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಟ್ಟದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಎರಡೆರಡು ಚರರಾಶಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಪರಿಚಯ ಅಗತ್ಯ. ಇವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ b,B,c,C ಗಳು ಸಹ a,A ಗಳಂತೆಯೇ ಸ್ಥಿರ ಸಾಂತ ಪರಿಮಾಣಗಳೆಂದೂ a<A ಜೊತೆಗೆ (ba+c)<(Ba+C) ಹಾಗೂ (bA+c)< BA+C ಎಂದೂ ಭಾವಿಸೋಣ. $a \le t \le A, (bt+c) \le h \le (Bt+C)$ ಮಾದರಿಯ ಅಸಮತ್ವದ್ವಯಗಳಿಗೆ_ಇಲ್ಲವೆ ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ನಾಲ್ಕು $\le$ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವನ್ನಾಗಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆಗಲಿ <ರೂಪಕ್ಕೆ ಬದಲಿಸುವುದರಿಂದ ಫಲಿಸುವ ಇತರ ಹದಿನೈದು ಮಾದರಿ ಅಸಮತ್ವದ್ವಯಗಳಿಗೆ_ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಾಂತಾಂತರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು (ಫೈನೈಟ್ ಟ್ರೆಪಿಜ಼ಾಯ್ಡಲ್ ಇಂಟರ್ವಲ್ಸ್). ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂಥ ಯಾವುದಾದರೂ ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಾಂತಾಂತರವನ್ನು I_2 ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಾಮದಿಂದ ಸೂಚಿಸೋಣ. I_2 ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಎರಡು ಅಸಮತ್ವಗಳಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆ t ಮತ್ತು h ಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ (t;h) ಎಂಬ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಕ್ರಮ ಜೋಡಿ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. (ಇಂಥ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ t ಮತ್ತು h ಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಬೇರಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಬಹುದು; ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ I_2 ರಲ್ಲಿರುವ t,h ಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಆ ಹೊಸ ಸಂಕೇತಗಳಿಗೆ ಬದಲಿಸಬೇಕು.) I_2 ರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಕ್ರಮ ಜೋಡಿ (t;h) ಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆ ϕ (t;h)ಅನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ϕಯ ಮುಖಾಂತರ ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಆ ϕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರುವ ಒಂದು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. $\phi(t;h)$ಗೆ (t;h) ಜೋಡಿಯ ϕ–ಬಿಂಬ ಅಥವಾ ϕ ಉತ್ಪನ್ನದ (t;h)–ಬೆಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಈ ಬಿಂಬ ಸಂಕೇತ $\phi(t;h)$ಅನ್ನೇ $\phi(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು ಸಡಿಲವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದುಂಟು. I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ (t;h) ಇರುವಾಗಲೆಲ್ಲ I_1*ದಲ್ಲಿ $\phi(t;h)$ ಇರುವಂತೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸರಳ ಸಾಂತಾಂತರ I_1* ವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ I_2 ರ ϕ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಈಗ I_2 ಮತ್ತು I_2* ಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಾಂತಾಂತರಗಳೆಂದೂ I_2 ರಲ್ಲಿ ϕ ಮತ್ತು δ ಎಂಬೆರಡು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಗಿವೆಯೆಂದೂ I_2* ದಲ್ಲಿ Δ ಎಂಬ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿ. (t;h) ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಕ್ರಮ ಜೋಡಿ I_2 ರಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ $(\phi(t;h); \delta(t;h)$ ಜೋಡಿ I_2* ದಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ $\Delta 00 \phi 00 \delta$ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗುವ ಮೂರು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು (ಟ್ರಿಪಲ್ ಫಂಕ್ಷನ್ ಕಾಂಪೊಸಿಷನ್) ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ:

$$\Delta oo\phi oo\delta(t;h) = \Delta(\phi(t;h); \delta(t;h))$$

ಈ ಮೂಲಕ $\Delta 00 \phi 00 \delta$ ಉತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತೆ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಗತ್ಯ ತೋರಿದಲ್ಲಿ ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ $\phi(t)$ ಎಂಬುದು t ಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಒಂದು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನವಾದಲ್ಲಿ hನ ಬೆಲೆ ಏನೇ ಆಗಿರಲಿ $\phi(t;h) = \phi(t)$ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಮಾಡಿ $\phi(t)$ಯೊಂದಿಗೆ ಐಕ್ಯವಾಗುವ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನ $\phi(t;h)$ ಅನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ $\phi(t)$ ಒಂದು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೆ

$$\Delta oo\phi oo\delta(t;h) = \Delta(\phi(t); \delta(t;h))$$

ಆಗುವುದು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಹೇಗೆ ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದೋ ಅಂತೆಯೇ ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಅಗತ್ಯವಿರುವೆಡೆ ಏಕಚರ ಆಥವಾ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಶಕ್ಯತೆಯಿದೆ. ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳೆಂಬ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವರ್ಗದ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಮೂಲಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. $\phi(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನ I_2 ಎಂಬ ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಾಂತಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ. n ಎಂಬ ಚರ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಿ. ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರತಿ n ಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಇದೀಗ ತಿಳಿಸಲಿರುವ ವಿಶೇಷ ನಿಬಂಧನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ m ಅನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಕ್ರಮ ಜೋಡಿ (t;h)ನಲ್ಲಿ t ಯ ಬೆಲೆಯೇನೇ ಆಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ h ಸಂಖ್ಯೆ

(–1/m) < h< (1/m) ಅಸಮತ್ವಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ

(–1/n) < δ (t;h) < (1/n) ಆಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಈ ನಿಬಂಧನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯೊಂದುವಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕ n ಗೂ ಒಂದೊಂದು ಅನುರೂಪಪೂರ್ಣಾಂಕ m ಅನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\delta(t;h)$ ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು (ಇನ್ ಫಿನಿಟೆಸಿಮಲ್ ಫಂಕ್ಷನ್ ರಿಲೇಟಿವ್ ಟು h ಅಂಡ್ ಯೂನಿಫಾರ್ಮ್ ಇನ್ t) ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸಂದಿಗ್ಧತೆಗಳ ಸಂಭವವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಈ ಉದ್ದನೆಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಎಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೈಜ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ (ರಿಯಲ್ ನಂಬರ್ಸ್) ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ $\delta(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನ ಒಂದು h-ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದಾಗ (t;0) ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಕ್ರಮಜೊಡಿ I_2 ರಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ $\delta(t;0) = 0$ ಆಗಲೇಬೇಕೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. (ರಾಬಿನ್ ಸನ್ನನ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಪ್ರಸಕ್ತ ವಿವೇಚನೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಖ್ಯಾವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದ್ದು.) I_2 ಅಮತರದಲ್ಲಿ $\delta(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನವೂ I_2* ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\Delta(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನವೂ t–ಏಕರೀತಿ h-ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳಾದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮೂರು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ $\Delta oo\phi oo\delta(t;h)$ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. ಈಗ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\phi(t;h), \theta(t;h), \delta(t;h), \varepsilon(t;h)$ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿವೆಯೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ϕಗೂ θಕ್ಕೂ ಮೇರೆ ಇದೆಯೆಂದೂ $\delta(t;h)$ ಮತ್ತು $\varepsilon(t;h)$ಗಳು (t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ) ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಂಯುಲ್ಲಿ $\delta(t;h), \varepsilon(t;h)$ ಮತ್ತು $\phi(t;h), \delta(t;h), \theta(t;h), \varepsilon(t;h)$ ಎಂಬೆರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳೂ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\delta(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನ ಯಾವುದಾದರೊಂದು (t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ) ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದರೆ ಅದೇ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $h.\delta(t;h)$ ರೂಪದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು (t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ) ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಗಳೆಂದು (ಟ್ಯಾಂಜೆಂಟ್ಸ್ ಟು ಜ಼ೀರೊ) ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತಿ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಯೂ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯೇ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳೂ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಗಳಲ್ಲ. ಈಗ I_2 ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರುವ $\phi(t;h)$ ಮತ್ತು $\theta(t;h)$ ಎಂಬ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ $[\phi(t;h) - \theta(t;h)]$ ಅಲ್ಲಿ t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದರೆ

$$\phi(t;h)....\theta(t;h)$$

ಎಂದೂ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದರೆ

$\phi(t;h)....\theta(t;h)$

ಎಂದೂ ಬರೆಯೋಣ. ϕ ಯಾವುದೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾದರೂ $\phi(t;h) \sim \phi(t;h)$ ಆಗುವುದು. $\phi(t;h) \sim \theta(t;h)$ ಆದಾಗ $\theta(t;h) \sim \phi(t;h)$ ಸಹ ಆಗುತ್ತದೆ. $\phi(t;h) \sim \theta(t;h)$ ಮತ್ತು $\theta(t;h) \sim$F(t;h) ಆದರೆ $\phi(t;h) \sim$F(t;h)

ಆಗುವುದು. F(t;h) ಹಾಗೂ F*(t;h) ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಮೇರೆಯಿದ್ದರೆ $\phi(t;h) \sim \theta(t;h)$ ಮತ್ತು $\phi*(t;h) \sim \theta*(t;h)$ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ

$$F(t;h).\phi(t;h) + F*(t;h).\phi*(t;h) \ldots F(t;h).\theta(t;h) + F*(t;h).\theta*(t;h)$$

$$F(t;h).\phi(t;h) + F*(t;h).\phi*(t;h) \ldots F(t;h).\theta(t;h) + F*(t;h).\theta*(t;h)$$

ಆಗುತ್ತದೆ. $\phi(t;h)$ ಹಾಗೂ $\theta*(t;h)$ಗಳಿಗೆ ಮೇರೆಯಿದ್ದರೆ $\phi(t;h) \sim \theta*(t;h)$ ಮತ್ತು $\sim \theta*(t;h)$ ಆದಾಗ

$$\phi(t;h).\phi*(t;h) \ldots \theta(t;h), \theta*(t;h)$$

ಆಗುವುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ಐದು ಪ್ರಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ~ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು $\simeq$ ಚಿಹ್ನೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಲೂ ಬಹುದು. $\phi(t)$ ಮತ್ತು $\theta(t)$ ಎಂಬರೆರಡು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಅವು $\phi(t) \sim \theta(t)$ ಅಥವಾ $h\phi(t) \ldots h\theta(t)$ ಆಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ $\phi(t) = \theta(t)$ ಆಗಬೇಕಾಗುವುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಮೇಯಗಳೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂತಾಂತರ I_2ಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ $0 < h \le \frac{1}{2}, 0 < t \le h$ ಎಂಬ ಅಂತರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ. ಇದರಲ್ಲಿ $\phi(h) \ldots \phi(t)$ ಆಗುವುದಾದರೆ $\phi(h) \ldots \lambda$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಸಾಂತ ಸಂಖ್ಯೆ λವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಮೇಯವೊಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಶಿಯ ವಿಸ್ತೃತ ಅಭಿಸರಣ ತತ್ತ್ವ (ಎಕ್ಸ್ ಟೆಂಡೆಡ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಕನ್ವರ್ಜೆನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು; ಮುಂದೆ ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಇಷ್ಟು ಪೀಠಿಕೆಯ ಬಳಿಕ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆಲ್ಲ I_1 ಅಂದರೆ $a \le t \le A$ ಎಂದೂ I_1 ಅಂದರೆ $a \le t \le A, a-t \le h \le A-t$ ಎಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗುವುದು. I_1ರಲ್ಲಿ f(t) ಎಂಬ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರಲ್ಲಿ. I_2ರಲ್ಲಿ

$$f(t+h) \ldots f(t) \qquad \ldots[4]$$

ಆಗುವುದಾದರೆ I_1ರಲ್ಲಿ f(t) ಉತ್ಪನ್ನ ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದೆ. (ಯೂನಿಫಾರ್ಮ್ಲಿ ಕಂಟಿನ್ಯೂಯಸ್) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ I_1ರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಮೇರೆಯಿತ್ತದೆಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಈ ಹಿಂದೆ ಜಿ'(ಣ) ನಿಷ್ಪನ್ನದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು

$$f(t+h)=f(t)+hf'(t)$$

ಎಂಬ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮೀಕರಣದ ಮುಖಾಂತರ ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆವಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ = ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ⊔ ಚಿಹ್ನೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸರಿಸುಮಾರು ಸಮತ್ವಗಳ ಸಡಿಲತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗೊಂದಲಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ನಿಷ್ಪನ್ನದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ: I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ

$$f(t+h) \ldots f(t) + hf'(t) \qquad \ldots [5]$$

ಆಗುವಂತೆ f'(t) ಎಂಬ ಒಂದು ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ ಆ f' ಉತ್ಪನ್ನ I_1ರಲ್ಲಿ f ಉತ್ಪನ್ನದ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು (ಯೂನಿಫಾರ್ಮ್ ಡಿರೈವೆಟಿವ್). [ಯಾವುದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಾಗಲೀ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇಂಥ f'(t) ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು] ಉದಾಹರಣೆಗೆ f(t)=f³ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ. ಆಗ

$$f(t+h) \ldots t^3 + h.3t^2 = f(t) + h.3t^2$$

ಇಲ್ಲಿ 3th+h² ಎಂಬುದು ಯಾವುದೇ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ±ÀÆ£ÀåÀ«ÄÃiÀÄzÀ h(3th+h²) ಎಂಬುದು ಅದೇ ಅಂತರದಲ್ಲಿ t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿ. ಅಲ್ಲಿಗೆ

$$f(t+h) \ldots t^3 + h.3t^2 = f(t) + h.3t^2$$

ಎಂದಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ I_1ರಲ್ಲಿ $f'(t) = 3t^2$ ಎಂಬ ಉತ್ಪನ್ನ $f(t) = t^3$ ಉತ್ಪನ್ನದ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುವುದು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಈಗ ಹೇಳಿರುವಂಥ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರಾವ ಬಗೆಯ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಎಚ್ಚೆಪಟ್ಟಲ್ಲೆಲ್ಲ ಏಕರೀತಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಗೊಳಿಸಲು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉತ್ಪನ್ನ f(t) 1	ಸಾಂತಾಂತರ $I_1, a \le t \le b$ 2	(ಏಕ ರೀತಿ) ನಿಷ್ಪನ್ನ f'(t) 3
ಸ್ಥಿರ ಸಂಖ್ಯೆ k	a,b ಯಾವ ಸ್ಥಿರಸಾಂತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಬೇಕಾದರೂ ಆಗಬಹುದು	0
e^t	“	e^t
k>0 ಆದಾಗ k^t	“	$k^t \log_e k$
t ರೇಡಿಯನ್ ಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ sint	“	cost
t ರೇಡಿಯನ್ ಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ cost	“	-sint
k ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾದಾಗ t^k	“	$kt^k - 1$
k>1 ಆದಾಗ t^k	$0 \le a < b$ ಆಗಬೇಕು	$kt^k - 1$
k>1 ಆದಾಗ t^k	$0 < a < b$ ಆಗಬೇಕು	$kt^k - 1$
k>0 ಆದಾಗ $\log_e$ k t	“ 1/t	
k>0 ಆದಾಗ $\log_e$k t	$a < b < 0$ ಆಗಬೇಕು	-1/t
t ರೇಡಿಯನ್ ಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ tant	ಯಾವುದಾದರೊಂದುಪೂರ್ಣಾಂಕ nಗೆ $\frac{1}{2}(2n-1)\pi < a < b < \frac{1}{2}(2n+1)\pi$ ಆಗಬೇಕು	sec²t

I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನ f(t)ಗೆ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ f'(t) ಇರುವುದಾದರೆ f'(t) ಉತ್ಪನ್ನ I_1ರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿವನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ I_1ರಲ್ಲಿ f'(t) ಗೆ ಮೇರೆ ಇರುತ್ತದೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ hf'(t) ಒಂದು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾಗುವ ಕಾರಣ f(t) ಕೂಡ I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಈಗ I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ x(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ x'(t) ಎಂಬ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇನ್ನಾವುದಾದರೊಂದು I_1* ಅಂತರದಲ್ಲಿ f(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ f'(t) ಎಂಬ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವೂ ಇವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭವಿರುವಾಗ f o x(t)=f(x)t ಉತ್ಪನ್ನ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ I_1ರಲ್ಲಿ f o x(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ (ಏಕರೀತಿ) ನಿಷ್ಪನ್ನವಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಆ ನಿಷ್ಪನ್ನ x'(t). f o x(t) ಗೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಶೂನ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಿ $h.\delta(t;h)$ಗೆ ಹಾಗೂ ಅನುರೂಪ I_2* ಅಂತರದಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿ $h.\Delta(t;h)$ ಗೆ

$$x(t+h) = x(t) + hx'(t) + h.\delta(t;h) \text{ ಮತ್ತು }$$
$$f(t+h) = f(t)+hf'(t)+h.\Delta(t;h)$$

ಆಗಬೇಕು. ಈ ನಿತ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳ ಮೇರೆಗೆ

$$\varepsilon(t;h) = \delta(t;h).f'x(t) + [x'(t) + \delta(t;h)].\Delta(x(t);hx'(t)+h\delta(t;h)$$

ಎಂದು ಬರೆದರೆ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ

f o x (t+h)=f o x (t)+h.x'(t).f' 0 x (t)+h. ε (t;h)

ಆಗುವುದೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಾಳೆನೋಡಬಹುದು. ಇದೇ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\varepsilon(t;h)$ ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯೆಂದು ಮನಗಾಣುವುದೂ ಸುಲಭವೇ. ಆದ್ದರಿಂದ $h.\varepsilon.(t;h)$ ಒಂದು ಶೂನ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ I_2ರಲ್ಲಿ

f o x (t+h) $\simeq$ f o x (t)+h.x'(t)'.f' o x(t)

ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ಫಲಿತಾಂಶ. ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ

[f o x]' =x'.f' o x ...[6]

ಮತ್ತು ಈಗ I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ x(t) ಹಾಗೂ y(t) ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ x'(t) ಮತ್ತು y'(t) ಎಂಬ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳಿವೆಯೆಂದೂ k, lಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಸ್ಥಿರ ಸಾಂತ ಪರಿಮಾಣಗಳೆಂದೂ ಭಾವಿಸೋಣ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

$x.y(t) = x(t).y(t)$ ಹಾಗೂ [k.x+l.y](t)=k.x(t)+l.y(t)

ಎಂಬೆರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೂ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು; ಆ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಇವು:

[x.y]' =x'.y+x.y' ...[7]

[k.x+l,y]' =k.x'+l.y' ...[8]

I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ t ಇರುವಾಗಲೆಲ್ಲ $x^2(t) = [x(t)^2 \geq p$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಧನಸಂಖ್ಯೆ p ಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ [y/x](t)=y(t)/ x(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ ಕೆಳಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಿರುತ್ತದೆ:

[y/x]' =[y'x-yx']/x^2 ...[9]

[7], [8] [9] ಸೂತ್ರಗಳ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಓದುಗರ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ [6], [7], [8], [9] ಸೂತ್ರಗಳ ನೆರವು ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

I_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ y(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ y'(t) ಇದ್ದರೆ I_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ dy ಎಂಬ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ನಾವು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ:

dy(t;h)=h.y'(t) ...[10]

ಇಡೀ dy ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನ ಸಂಕೇತ; ಅದು d ಮತ್ತು y ಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಈ dyಗೆ y ಉತ್ಪನ್ನದ ಅವಕಲವೆಂದು (ಡಿಫರೆನ್ಷಲ್) ಹೆಸರು. ಇದೊಂದು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ

dy(t;h) $\simeq$ y(t+h)-y(t) ...[11]

ಈಗ y ಎಂಬುದು I* ಮತ್ತು I_1 ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳಿರುವ f ಮತ್ತು x ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿರಲಿ: ಅಂದರೆ y=f o x ಅಥವಾ y(t)=f(x(t). ಸೂತ್ರ [6]ರ ಮೇರೆಗೆ

dy(t;h)=h.y'(t)=h. x'(t).f' o x(t)

ಆದರೆ ಸೂತ್ರ [10]ರಂತೆ h.x'(t)=dx(t;h). ಆದ್ದರಿಂದ

dy(t;h)=dx(t;h).f'o x(t) ಅಥವಾ

d f o x(t;h)=dx(t;h).f' o x(t) . . . [12]

ಇದರಿಂದ $d\, x(t;h) \neq 0$ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ

f' o x(t)=dy(t;h)/dx(t;h)=[dy/dx] (t;h) ...[13]

ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. f' o x(t)=f'(x(t) ಯನ್ನು y=f o x ಉತ್ಪನ್ನದ x–ಸಾಪೇಕ್ಷ ನಿಷ್ಪನ್ನ (ಡಿರೈವೆಟಿವ್ ಆಫ್ y ವಿತ್ ರೆಸ್ಪೆಕ್ಟ್ ಟು x) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. $dx(t;h) \neq 0$ ಆದಾಗ ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಈ x- ಸಾಪೇಕ್ಷ ನಿಷ್ಪನ್ನ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಎರಡು ಅವಕಲಗಳ ಭಾಗಲಬ್ದ [dy/dx] ಗೆ ಸಮವಿರುತ್ತದೆಂಬ ಮೇಲಿನ ಫಲಿತಾಂಶ [13] ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು; ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ನಿಷ್ಪನ್ನಸೂಚಕ $\frac{dy}{dx}$ ಸಂಜ್ಞಾಪದ್ಧತಿಗೆ ಇದೇ ಮೂಲಾಧಾರ. [11] ಮತ್ತು [12]ನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಮುಂದೆ ಸಮಾಸಕಲನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

f(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ f'(t)ಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ f'(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ ಪುನಃ ಒಂದು ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ f''(t) ಇರಬಹುದಷ್ಟೆ ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ f''(t)ಗೆ f(t)ಯ (ಏಕರೀತಿ) ದ್ವಿತೀಯ ನಿಷ್ಪನ್ನ (ಸೆಕೆಂಡ್ ಡಿರೈವೆಟಿವ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. f ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ತೃತೀಯ ನಿಷ್ಪನ್ನ f'''(t).ಚತುರ್ಥ ನಿಷ್ಪನ್ನ f''''(t) ಮುಂತಾದ ಉನ್ನತ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳೂ (ಹೈಯರ್‌ಡಿರೈವೆಟಿವ್ಸ್) ಇರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $f(t)=t^8$ ಆಗಿದ್ದರೆ $f'(t)=8t^7$, $f''(t)=56t^6$, $f'''(t)=336t^5$, $f''''(t)=1680t^4$ಇತ್ಯಾದಿ. ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವಲ್ಲಿ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ನೆರವು ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಗಣಿತಜ್ಞರು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ದ್ವಿಚರ (ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಹುಚರ) ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಳಕೆಗೆ ತರಬೇಕಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ t ಮತು t* ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರಗಳನ್ನು (ಇಂಡೆಪರಂಡೆಂಟ್ ವೇರಿಯೆಬಲ್ಸ್) ಅವಲಂಬಿಸುವ f(t;t*) ಮಾದರಿಯ ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ.

$$f(t;t^*) = t^2 + t^{*3} - 5t^3t^{*2}, f(t;t^*) = \sqrt{tt^*}/(t^2 + 2t^{*2})$$

ಮುಂತಾದವು ಇಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. f(t;t*) ವನ್ನು $a \leq t \leq A.\ \ a^* \leq t^* \leq A^*$ ಮಾದರಿಯ ಸಾಂತಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ (ಇವನ್ನು J_2 ಎಂದು ಕರೆಯೋಣ) ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ $a \leq t \leq A.\ \ a^* \leq t^* \leq A^*, a - t \leq h \leq A - t, a^* - t^* \leq h^* \leq A^* - t^*$ ಮಾದರಿಯ ಸಾಂತಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ (ಇವನ್ನು J_4 ಎಂದು ಕರೆಯೋಣ) ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗುವ $\delta(t;t^*;h;h^*)$ ಮಾದರಿಯ ಚತುಶ್ಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನಾವು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. J_4 ಅಂತರದಲ್ಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸಕ್ರಮಜೋಡಣೆ (t;t*;h;h*) ದಲ್ಲಿ t,t* ಗಳ ಬೆಲೆ ಏನೇ ಆಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ h;h*ಗಳು (-1/m)<h<(1/m), (-1/m)<h*<(1/m) ಎಂಬೆರಡು ಅಸಮತ್ವಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ

$$(-1/n) < \delta(t;t^*;h;h^*) < (1/n)$$

ಆಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿ ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ ಟಿಗೂ ಒಂದು ಅನುರೂಪ ಧನಪೂಣಾಂಕ ಟಅನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ J_4ರಲ್ಲಿ $\delta(t;t^*;h;h^*)$ ಒಂದು [(t;t*)–ಏಕರೀತಿ, (h;h*)–ಸಾಪೇಕ್ಷ] ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. $\delta_1(t;t^*;h;h^*)$ ಮತ್ತು $\delta_2(t;t^*;h;h^*)$ ಗಳೆರಡೂ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳಾದಲ್ಲಿ $h.\delta_1(t;t^*;h;h^*) + h^*.\delta_2(t;t^*;h;h^*)$ ಮಾದರಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಅಧರಿಸಿ ಹಿಂದೆ I_2ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಈಗ J_4ರಲ್ಲೂ ~ ಮತ್ತು $\simeq$ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಬಹುದು. ಆ ಬಳಿಕ

f(t+h;t*+h*)~f(t;h)

ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ f(t;t*) ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ

f(t+h; t*+h*).....f(t;t*)+h. f_1(t;t*)+h*.f_2(t;t*)

ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ f_1(t;t*) ಮತ್ತು f_2(t;t*) ಎಂಬೆರಡು ದ್ವಿಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೂ J_2ರ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಈ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ f(t;t*) ದ ಏಕರೀತಿ ಅಂಶನಿಷ್ಪನ್ನಗಳೆಂದು (ಯೂನಿಫಾರ್ಮ್ ಪಾರ್ಷ್ಯಲ್ ಡಿರೈವೆಟಿವ್ಸ್) ನಾಮಕರಣಮಾಡಿ f(t;t*) ಉತ್ಪನ್ನ ನಿಷ್ಪನ್ನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು (ಡಿಫರೆನ್ಷಯೆಬಲ್) ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಕಲಉತ್ಪನ್ನ ಜಜಿನ ಅರ್ಥನಿರೂಪಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ:

df(t;t*;h;h*)=h. f_1(t;t*)+h*.f_2(t;t*)

ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ f_1(t;t*) ವನ್ನು f_1(t;t*) ಅಥವಾ [$\partial f / \partial t$] (t;t*) ಎಂದೂ f_2(t;t*) ವನ್ನು f_{t^*}(t;t*) ಅಥವಾ [$\partial f / \partial t^*$] (t;t*) ಎಂದೂ ಬರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. f(t;t*) ನಿಷ್ಪನ್ನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಅಂಶನಿಷ್ಪನ್ನ f_1(t;t*)ವನ್ನು ಸುಲಭಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಲು f(t;t*) ದಲ್ಲಿ t* ವನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆಯೆಂದೂ tಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸ್ತುತ ಚರವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಕರಗತವಾಗುವ ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನ f(t;t*)ದ ಮಾಮೂಲು ನಿಷ್ಪನ್ನವೇ f_1(t;t*) t* ವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಸ್ತುತ ಚರ. t ಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸದೃಶ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ f_2(t;t*) ವನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $f(t;t^*)=t^2+t^{*3}-5t^3t^{*2}$ಆಗಿದ್ದರೆ

$f_1(t;t^*)=2t-15t^2t^{*2}$

ಮತ್ತು $f_2(t;t^*)=3t^{*2}-10t^3t^*$

ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವಂತೆ f_1(t;t*) ಮತ್ತು f_2(t;t*)ಗಳು ಮತ್ತೆ ನಿಷ್ಪನ್ನಯೋಗ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಿರುವುದಾದರೆ ಅವುಗಳ ಅಂಶ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು

$f_{1,1}$ (t;t*),{ಅಥವಾ $f_{t,t}$ (t;t*), ಇಲ್ಲವೆ

[$\partial^2 f / \partial t^2$] (t ;t*)}; $f_{1,2}$(t;t*),{ಅಥವಾ f_{t,t^*} (t;t*), ಇಲ್ಲವೆ [$\partial^2 f / \partial t \partial t^*$] (t ;t*)};

[$\partial^2 f / \partial t \partial t^*$] (t ;t*)}; ಅಥವಾ $f_{t^*,t}$(t;t*), ಇಲ್ಲವೆ

[$\partial^2 f / \partial t^* \partial t$(t;t*)};

$f_{2,2}$ (t;t*),{ ಅಥವಾ f_{t^*,t^*} (t;t*),

ಇಲ್ಲವೆ $[\partial^2 f/\partial t^{*2}](t;t^*)$ ಎಂಬ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಲಾಗುವುದು. ನಮ್ಮ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ $f_{1,1}(t;t^*) = 2 - 30t\, t^{*2}$; ಮತ್ತು $f_{1,2}(t;t^*) = -30t^2\, t^{*2}$; $f_{2,1}(t;t^*) = -30t^2\, t^{*2}$; ಮತ್ತು $f_{2,2}(t;t^*) = 6t^* - 10t^3$ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ $f_{1,2}(t;t^*) = f_{2,1}(t;t^*)$ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿರುವಂಥ ಏಕರೀತಿ ಅಂಶ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳ ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಜಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಿತ್ಯಸಮತ್ವವೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು.

ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲವು ಉಪಯೋಗಗಳು B ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿರ್ಮಾತೃವಾದ ಐಸ್ಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದೇ ಚಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ. ಕಾಯವೊಂದು tಯಷ್ಟು ಚಲಿಸುವ ದೂರ f ಆಗಿರಲಿ. fನ ಬೆಲೆ ಣಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. f ಅಲ್ಲಿಗೆ ಣಯ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು:

$$f = f(t)$$

t ಮತ್ತು t+h ವೇಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ h ನಷ್ಟು ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಯ f(t+h)-f(t) ಯಷ್ಟು ದೂರವನ್ನು ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜಿಗೆ ನಿಷ್ಪನ್ನವಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ

$$f(t+h) - f(t) \approx hf'(t)$$

ಈ ಸಂಬಂಧದಿಂದ $f'(t)$ ನಿಷ್ಪನ್ನವನ್ನು t ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಕಾಯ ಚಲಿಸುವಾಗ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದೆಂದು ನಮಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ $f'(t+h) - f'(t) \approx hf''(t)$ ಆಗುವುದರಿಂದ $f''(t)$ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಮತ್ತೆ t ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಕಾಯ ಗಳಿಸುತ್ತಿರುವ ವೇಗವೃದ್ಧಿಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ. ಚಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳು ಇಂಥ ವೇಗವೃದ್ಧಿಯ ದರಕ್ಕೂ ಕಾಯದ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಲಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಣಿತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ $f''(t)$ ಮುಂತಾದ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅವಕಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳು (ಡಿಫರೆನ್ಷಲ್ ಇಕ್ವೇಷನ್ಸ್) ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಯದ ಚಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕರಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅತಿಯಾಗಿ ಸರಳಗೊಳಿಸಿರುವ ಈ ವಿವರಣೆಯಿಂದಲೇ ಚಲನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಾತ್ರ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವುದು. [ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಚಲನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸದಿಶ ಪರಿಮಾಣಗಳೇ (ವೆಕ್ಟರ್ಸ್) ಮೊದಲಾದ ನವಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.]

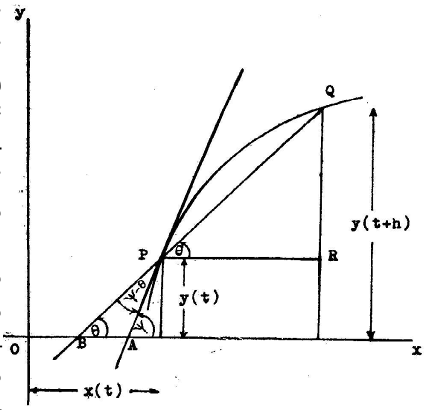

ಚಿತ್ರ. 1

ನಿರ್ದೇಶಕ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ (ಕೋಆರ್ಡಿನೇಟ್ ಜ್ಯಾಮಿಟ್ರಿ) ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ವಕ್ರರೇಖೆಗಳ (ಕರ್ವ್ಸ್) ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ನೆರವು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ದೇಶಕ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಂದು–ನಿರ್ದೇಶಕಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಏಕೈಕವಾಗಿರುವುದು ಚಿರಪರಿಚಿತ ವಿಷಯ. $x'Ox$ ಮತ್ತು $x'Ox$ ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬ ಸರಳರೇಖೆಗಳು (ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ x-ಅಕ್ಷ ಮತ್ತು y–ಅಕ್ಷ ಎಂದು ಹೆಸರು) ರಚಿಸುವ x y–ಸಮತಲವನ್ನು ಈಗ ಪರಿಶೀಸೋಣ (ಚಿತ್ರ 1). x(t) ಮತ್ತು y(t) ಎಂಬೆರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ $a \le t \le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $x'(t)$ ಮತ್ತು $y'(t)$ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. a, A ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ t ಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೆಲೆಗೂ ಅನುಸೂಪವಾಗಿ xy–ಸಮತಲದಲ್ಲಿ $[x(t), y(t)]$ ಎಂಬ ಬಿಂದುವೊಂದನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಬಿಂದುಗಳ ಗಣ (ಸೆಟ್) ಒಂದು ವಕ್ರರೇಖೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳು $P \equiv [x(t), y(t))$, $Q \equiv [x(t+h), y(t+h)]$ ಆಗಿರಲಿ. ಅವನ್ನು PQ ಜ್ಯಾವು (ವೃದ್ಧಿಸಿದಾಗ) $x'Ox$ ನೊಡನೆ θ ಕೋನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಿ. ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ PQR ಲಂಬ ಕೋನ ತ್ರಿಭುಜದಲ್ಲಿ

$$PR = x(t+h) - x(t) \approx h.x'(t)$$

ಮತ್ತು $QR = y(t+h) - y(t) \approx h.y'(t)$

ಅರ್ಥಾತ್ ಯಾವುದೋ ಎರಡು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ δ ಮತ್ತು ε ಗಳಿಗೆ

$PQ = hx'(t) + h\,\delta(t;h)$ ಮತ್ತು

$QR = hy'(t) + h\,\varepsilon(t;h)$

ಆದ್ದರಿಂದ

$x'(t) \ne 0,\ x'(t) + \delta(t;h) \ne 0$ ಆದಲ್ಲಿ

$$\tan\theta = \frac{QR}{PR} = \frac{h[y'(t) + \varepsilon(t;h)]}{h(x'(t) + \delta(t;h)]}$$

$$= \frac{y'(t)}{x'(t)} + \frac{x'(t)\varepsilon(t;h) - y'(t)\delta(t;h)}{x'(t)[x'(t) + \delta(t;h)]}$$

$[x'(t)]^2 \ge p$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಧನಸಂಖ್ಯೆ p ಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದಾದರೆ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣದ ಕೊನೆಯಪದ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾಗಿ

$$\tan\theta \approx y'(t)/x'(t)$$

ಆಗುವುದು. ಈಗ $\tan\psi = y'(t)/x'(t)$ ಆಗುವಂತೆ ψ ಯುನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು $x'Ox$ ನೊಡನೆ ಆ ψ ಕೋನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವಂತೆ P ಮುಖಾಂತರ AP ಸರಳರೇಖೆಯೆನ್ನೆಳೆದರೆ AP ಮತ್ತು BP ಗಳಿಗಿರುವ ಕೋನಾಂತರ $(\psi - \theta)$ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ t ಯನ್ನು ಸ್ಥಿರವೆಂದೂ h ಅನ್ನು ಚರವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ P ಮತ್ತು APಗಳು ಸ್ಥಿರ, Q ಮತ್ತು BQ ಗಳು ಚರ ಆಗುತ್ತದೆ. AP, BP ಗಳ ಕೋನಾಂತರ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದ ಕಾರಣ Q ಬಿಂದು Pಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಸ್ಥಿರರೇಖೆ APಗೆ ವೃದ್ಧಿಸಿದ ಜ್ಯಾ BP ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿರವಾಗಬೇಕಷ್ಟೆ. ಇದರಿಂದ AP ಯನ್ನು ವಕ್ರರೇಖೆಗೆ P ಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದ ಸ್ಪರ್ಶಕವೆಂಬುದಾಗಿ (ಟ್ಯಾಂಜೆಂಟ್) ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ನಮಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. $x'Ox$ ನೊಡನೆ ಈ ಸ್ಪರ್ಶಕ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ψ ಕೋನವನ್ನು $\tan\psi = y'(t)/x'(t)$ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶ ಗಮನಾರ್ಹ. ಯಾವುದೇ ದತ್ತ ವಕ್ರರೇಖೆಯ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸ್ಪರ್ಶಕವೊಂದರ ನಿಖರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಈ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ $y(t) = f\ o\ x(t)$ ಆಗಿರುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ [6] ರ ಮೇರೆಗೆ

$$y'(t) = x'(t)\,.\,f'o\,x(t)$$

ಆಗುವುದರಿಂದ $\tan\psi = [y'(t)/x'(t)] = f'o\,x(t)$ ಸಹ ಆಗುತ್ತದೆಂಬ ಅಂಶವೂ ಗಮನಾರ್ಹವೇ. ಅಲ್ಲಿಗೆ $x = x(t)$ ಮತ್ತು $y = y(t)$ ಎಂಬ ಎರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಕ್ರತೇಖೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು; ಮತ್ತು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಮೂಲಕ ಅಂಥ ವಕ್ರರೇಖೆಗಳ ಸ್ಪರ್ಶಕಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು ಎಂದಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ, ವಕ್ರರೇಖೆಯನ್ನು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುವಂತೆ $y'Oy$ಗೆ ಯಾವೊಂದು ಸಮಾಂತರವನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ) ಈ ಎರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಪೈಕಿ x(t) ಯನ್ನು x(t) = t ಎಂಬ ಸರಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾದಾಗ ರಚಿತವಾಗುವ ವಕ್ರರೇಖೆ [x(t), y(t)] ಯ ಬದಲು [t, y(t)]ಯಂಥ ವಿವಿಧ ಬಿಂದುಗಳ ಗಣವಾಗುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ವಕ್ರರೇಖೆಗೆ y ಉತ್ಪನ್ನದ ಗ್ರಾಫ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. 2 ರಿಂದ 7ರ ವರೆಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಾಫುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕೆಲವು ಗಮನಾರ್ಹ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದ

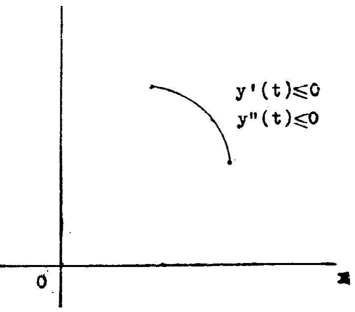

ಚಿತ್ರ 2

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಈ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅನೌಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಗ್ರಾಫ್ ಎಂದರೆ ವಕ್ರರೇಖೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುವುದಾದರೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $y'(t) \geq 0$ ಆಗಿರುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 2,3); ಹಾಗೆ ಏರುವ ಬದಲು ಇಳಿಯುವುದಾದರೆ $y'(t) \leq 0$ (ಚಿತ್ರ 4,5). ಇನ್ನು ಮುಂದೆ y ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯ ನಿಷ್ಪನ್ನ y" ಕೂಡ ಇದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ.

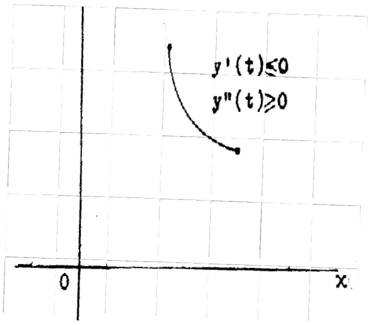

ಚಿತ್ರ 3

y ಯ ಗ್ರಾಫ್ ಊರ್ಧ್ವನಿಮ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ (ಕಾನ್ಕೇವ್ ಅಪ್ ವರ್ಡ್ಸ್) ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $y''(t) \geq 0$ (ಚಿತ್ರ 2,4); ಅದು ಊರ್ಧ್ವಪೀನವಾಗಿದ್ದರೆ (ಕಾನ್ವೆಕ್ಸ್ ಅಪ್ ವರ್ಡ್ಸ್) $y''(t) \leq 0$ (ಚಿತ್ರ 3,5). ಈಗ ಚಿತ್ರ 6ನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಇಲ್ಲಿ A ಮತ್ತು C ಗಳು y ಯ ಗ್ರಾಫಿನ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಂದುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. B ಮತ್ತು ಆ Dಗಳಾದರೋ ಅವುಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಂದುಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿವೆ. A,C ಗಳಂಥವಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಫಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಬಿಂದುಗಳೆಂದೂ (ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಾ), B, Dಗಳಂಥವಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ ಬಿಂದುಗಳೆಂದೂ (ಮಿನಿಮಾ) ಹೆಸರು. ಗರಿಷ್ಠ ಬಿಂದುಗಳ ಬಳಿ ವಕ್ರರೇಖೆ ಊರ್ಧ್ವಪೀನ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ $y''(t) \leq 0$. ಅಂತೆಯೇ ಕನಿಷ್ಠ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ $y''(t) \geq 0$. ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಚಿತ್ರ 6ರಲ್ಲಿ yಯ ಗ್ರಾಫ್ Aಸಿಗುವ ವರೆಗೆ ಏರುತ್ತದೆ, ಆ ಬಳಿಕ ಇಳಿಯತೊಡಗುತ್ತದೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ Aಗೆ ತುಸು ಹಿಂದೆ $y'(t) \geq 0$ ಆಗಿಯೂ ತುಸು ಮುಂದೆ $y'(t) \leq 0$ ಆಗಿಯೂ ಇರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ A ಯಲ್ಲಿ ನಿಖರವಾಗಿ $y'(t) = 0$ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು ಇದೇ ರೀತಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಗರಿಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲೂ $y'(t) = 0$. ಆದ್ದರಿಂದ yಯ ಗ್ರಾಫಿನ ಗರಿಷ್ಠ/ಕನಿಷ್ಠ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಬಳಸಬಹುದಾದ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳು ಹೀಗಿವೆ $y'(t) = 0, \quad y''(t) < 0$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಗ್ರಾಫಿನ ಮೇಲಿರುವ [t, y(t)] ಒಂದು ಗರಿಷ್ಠ ಬಿಂದು; $y'(t) = 0, \quad y''(t) > 0$ ಆಗಿದ್ದರೆ [t, y(t)] ಒಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಬಿಂದು. $y'(t) = 0, \quad y''(t) = 0$ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ [t, y(t)] ಕನಿಷ್ಠ ಅಥವಾ ಗರಿಷ್ಠ ಬಿಂದು ಹೌದೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ತನಿಖೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುವುದು.] ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಚಿತ್ರ 7ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಗ್ರಾಫ್ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ E ವರೆಗೆ ಊರ್ಧ್ವನಿಮ್ನವೂ E ಮತ್ತು Fಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಊರ್ಧ್ವ ಪೀನವೂ F ಆಚೆ ಪುನಃ ಊರ್ಧ್ವನಿಮ್ನವೂ ಆಗಿದೆ. E,Fಗಳಂಥ ಬಿಂದುಗಳು ಗ್ರಾಫಿನ ಪರ್ವಬಿಂದುಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ (ಪಾಯಿಂಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಇನ್ ಫ್ಲೆಕ್ಷನ್). ಪರ್ವಬಿಂದುವೊಂದರ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ $y''(t) \geq 0$ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ $y''(t) \leq 0$ ಆಗುವುದರಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ ಆ ಪರ್ವಬಿಂದುವಿನಲ್ಲೇ $y''(t) = 0$ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅಂದಮೇಲೆ [t, y(t)] ಪರ್ವಬಿಂದುವಾದಾಗ $y''(t) = 0$. (ಆದರೆ ಈ ಫಲಿತಾಂಶದ ವಿಲೋಮ ಮಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ಸತ್ಯವಾಗ ಬೇಕಾದುದೇನಿಲ್ಲ). ಚಿತ್ರ 7ರ ಗ್ರಾಫಿಗೆ E, Fಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆದಿರುವ ಸ್ಪರ್ಶಕಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಅವು ವಕ್ರರೇಖೆಯ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ. ಪರ್ವಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಸ್ಪರ್ಶಕಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಈ ಲಕ್ಷಣವಿರುತ್ತದೆ.

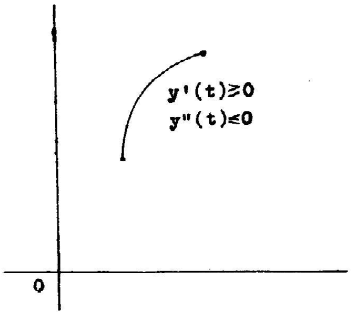

ಚಿತ್ರ 4

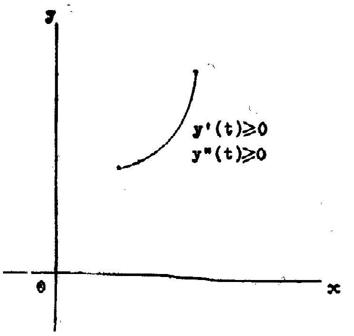

ಚಿತ್ರ 5

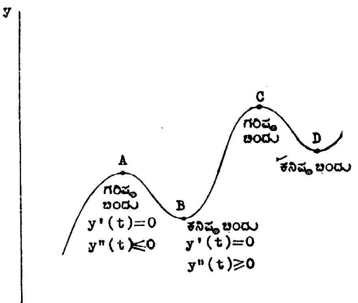

ಚಿತ್ರ 6

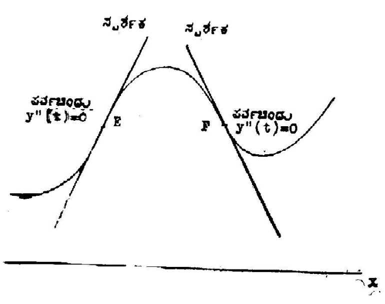

ಚಿತ್ರ 7

ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ (ಇಂಟೆಗ್ರಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) : ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವೃದ್ಧಿದರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಅಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳು. ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವಕಲನ, ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳ (ಅಥವಾ ರಾಬಿನ್ ಸನ್ ಪರ್ಯಾಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ) ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು (ಇನ್ ಫಿನಿಟೆಸಿಮಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಕರೆಯಬಹುದು. ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಉತ್ಪನ್ನವೊಂದರ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಬಿಡಿಬೆಲೆಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಅಂದಾಜುಮಾಡುವುದು ಸಮಾಸಕಲನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇಂಥ ಮೊತ್ತಗಳು ಹೇಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿಯಲು $0 \leq t \leq 1$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ y(t)>0 ಆಗುವಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಮೇರೆಯಿರುವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು y(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಗ್ರಾಫನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ (ಚಿತ್ರ 8). ಈ ಗ್ರಾಫಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ (ಆದರೆ $x'Ox$ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲುಗಡೆ) ಇರುವ OPP_1RO ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕೃತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲವನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ? q ಎಂಬುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ ಮತ್ತು h=1/(q+1) ಆಗಿರಲಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ q=4, h=0.2 ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. OR ಸರಳರೇಖಾಖಂಡವನ್ನು q+1=5 ಸಮಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ OPQ_1R_1, $R_1P_1Q_2R_2$, $R_2P_2Q_2R_3$, $R_3P_3Q_4R_4$, $R_4P_4Q_5R$ ಆಯತಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ. ಈ ಆಯತಗಳೊಂದೊಂದರ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲವೂ ಅದರ ಉದ್ದವಾದ ಅಗಲಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದಷ್ಟೆ; ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತ OPQRO ಆಕೃತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ

S(0.2) = (0.2)y + (0.2) y (0.2) + (0.2) y (0.4)
+ (0.2) y (0.6) + (0.2) y (0.8)

ಇಷ್ಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಅಂದಾಜು ನಮಗೆ ಅಸಮರ್ಪಕವೆನಿಸಿದರೆ qವಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ನಮ್ಮ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ OPP_1RO ಕ್ಷೇತ್ರಫಲಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಮೀಪವಾದ ಅಂದಾಜನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಪ್ರತಿ ಅಂದಾಜೂ

$$S(h) = h\,y(0) + h\,y(h) + h\,y(2h) + \ldots .. + h\,y(q\,h)$$

ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. q ಅಧಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ S(h) ನಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ (=q+1) ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. yಗೆ ಮೇರೆಯಿತುವುದರಿಂದ hy(t) ಉತ್ಪನ್ನ

ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ S(h) ಮೊತ್ತದ ಒಂದೊಂದು ಪದವೂ ಈ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ಒಂದೊಂದು ಬಿಡಿ ಬೆಲೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತ OPQRO ಕ್ಷೇತ್ರಫಲದ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ S(h) ಮಾದರಿಯ ಪ್ರತಿ ಅಂದಾಜೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಬೆಲೆಗಳ ಮೊತ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದಾಯಿತು. ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ $0 \le t \le 1, -t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರುವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸೂಕ್ತ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಉತ್ಪನ್ನ $\delta(t;h)$ ನ ಕೆಲವಷ್ಟು ಬಿಡಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿದಾಗ ಫಲಿಸುವ

$$S_\delta(h) = \delta(0;h) + \delta(h;h) + \delta(2h;h) + \ldots + \delta(q\,h;h)$$

ಮಾದರಿಯ ಮೊತ್ತಗಳು ಅಧ್ಯಯನಾರ್ಹವೆಂದು ನಮಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈಗ ಇಂಥ $S_\delta(h)$ ಮೊತ್ತ h ಚರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನವಷ್ಟೆ. ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ h ಚರಕ್ಕೆ ಇತರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿನಂತೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಇಡೀ ಸಾಂತ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಲೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆದೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಅದು ಕೇವಲ 1/(q+1) ರೂಪದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. (q ಒಂದು ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಷ್ಟೆ.) ಹೀಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಸ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಪದದ ಹಾಗೂ ~ ಚಿಹ್ನೆಯ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು $S_\delta(h)$ ನಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು ಅತಿ ಸುಲಭ. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ

$$S_\delta(h) \sim \lambda$$

ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ λ ವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಹಾಗಿರುವ ಪಕ್ಷ ಈ λ ಕ್ಕೆ $0 \le t \le 1$ ಅಂತರ ಪೂರ್ತ $\delta(t;h)$ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯ ಸಮಾಸ (ಇಂಟೆಗ್ರಲ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಮಕರಣಮಾಡಿ

$$\lambda = \int_0^1 \delta(t;h)$$

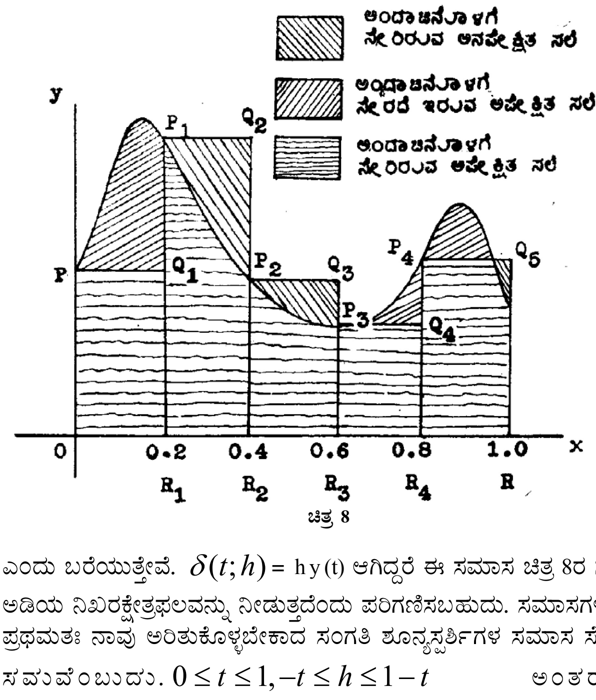

ಚಿತ್ರ 8

ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. $\delta(t;h)$ = hy(t) ಆಗಿದ್ದರೆ ಈ ಸಮಾಸ ಚಿತ್ರ 8ರ ಗ್ರಾಫಿನ ಅಡಿಯ ನಿಖರಕ್ಷೇತ್ರಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಸಮಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಥಮತಃ ನಾವು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಗಳ ಸಮಾಸ ಸೊನ್ನೆಗೆ ಸಮವೆಂಬುದು. $0 \le t \le 1, -t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $n(t;h) = h.\delta(t;h)$ ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿರಲಿ. ಆಗ h=1/(q+1) ಆಗಿದ್ದರೆ

$$S_n(h) = h[\delta(0;h) + \delta(2h;h) + \delta(2h;h) + \ldots + \delta(q\,h;h)]$$

$\delta(t;h)$ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾದ್ದರಿಂದ n ಯಾವುದೇ ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾದರೆ

$$0 \le t \le 1 - t \le h \le 1-t, (-1/m) < h < (1/m)$$

ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ $(-1/n) < \delta(t;h) < (1/n)$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಅನುರೂಪ ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ mಅನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಅಂದಮೇಲೆ $q > m$, $0 < h < 1/m$ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ

$$-[1/n] = -[(q+1)h/n] < S_n(h) < [(q+1)h/n] = 1/n$$

ಇದರಿಂದ $S_n(h)$ ಒಂದು h–ಸಾಪೇಕ್ಷಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ $S_n(h) \sim 0$ ಅಥವಾ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ

$$\int_0^1 n(t;h) = \int_0^1 h\,\delta(t;h) = 0$$

ಈ ಸರಳ ಫಲಿತಾಂಶದಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಅನುಮಿತವೊಂದನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. $\delta(t;h) \square \delta^*(t;h)$ ಆಗಿದ್ದರೆ $\delta(t;h) - \delta^*(t;h)$ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

$$\int_0^1 [\delta(t;h) - \delta^*(t;h)] = 0$$

ತತ್ಫಲವಾಗಿ $\int_0^1 \delta(t;h)$ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದರೆ $\int_0^1 \delta^*(t;h)$ ಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದು ಇವೆರಡು ಸಮಾಸಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮವಾಗುತ್ತವೆ:

$$\int_0^1 \delta(t;h) = \int_0^1 \delta^*(t;h)$$

ಈಗ $0 \le t \le 1$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ f(t) ಉತ್ಪನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರಲ್ಲಿ. ಹಾಗೂ $0 \le t \le 1, -t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ

$$\delta(t;h) = f(t+h) - f(t)$$

ಆಗಿರಲಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ

$$S_\delta(h) = [f(h) - f(0)] + [f(2h) - f(h)] + [f(3h) - f(2h)] + \ldots + [f)q+1)h) - f(qh)] = f(q+1)h) - f(0) = f(1) - f(0)$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

$$\int_0^1 \delta(t;h) = \int_0^1 [f(t+h) - f(t)] = f(1) - f(0)$$

ಇನ್ನು f(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ f'(t) ಇದ್ದರೆ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೂತ್ರ [11]ರ ಮೇರೆಗೆ (ಇಕ್ವೇಷನ್ಸ್ ಬರಬೇಕು) ತತ್ಫಲವಾಗಿ

$$d\,f(t;h) = h\,f'(t) \square [f(t+h) - f(t)]$$

ತತ್ಫಲವಾಗಿ

$$\int_0^1 d\,f(t;h) = \int_0^1 h\,f'(t) \square \int_0^1 [f(t+h) - f(t)] = f(1) - f(0)$$

ಇದು ತುಂಬ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಫಲಿತಾಂಶ.

$0 \le t \le 1$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ y(t) ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರಲಿ. $0 \le t \le 1$,- $t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದೊಳಗೆ $\varepsilon(t;h) = hy(t)$ ಎಂದು ಬರೆಯೋಣ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ $\int_0^1 h\, y(t)$ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದೇ ಇತುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. y(t) ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ $0 \le t \le 1$,- $t \le h \le 1-t$

$(-1/m) < h < (1/m)$ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ

$$(-1/2n) < y(t+h) - y(t) < (1/2n) \qquad ....[14]$$

ಆಗುವಂತೆ ಯಾವುದೇ ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ nಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ m ಅನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. r+1 q + 1 > m ಆಗುವಂತೆ ಇನ್ನೆರಡು ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ q ಮತ್ತು r ಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ h=1/(q+1) t=1/(r+1) ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ h ಮತ್ತು t ಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸೋಣ. ಈಗ (q + 1) h = (r + 1) t = 1 ಆದ್ದರಿಂದ

$(q+1)h = (r+1)t = 1$ ಆದ್ದರಿಂದ

$$\begin{aligned}
&(q+1)(r+1)[S_\varepsilon(h) - S_\varepsilon(t\,h)] \\
&= (r+1)y(0) - [y(0) + y(t\,h) + ... + y(r\,t\,h)] \\
&+(r+1)y(h) - [y(h) + y(h+t\,h) + ... \quad ..... \\
&+y(h+r\,t\,h)].. \\
&+(r+1)\ y(q\,h) - [y(q\,h) + y(q\,h+t\,h) + ... \\
&..... + y(q\,h+r\,t\,h)]
\end{aligned}$$

ಇದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಅಸಮತ್ವ [14] ರೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿಸಿದರೆ

$$(-1/2n) < S_\varepsilon(h) - S_\varepsilon(t\,h) < (1/2n)$$

ಅಂತೆಯೇ $(-1/2n) < S_\varepsilon(t) - S_\varepsilon(t\,h) < (1/2n)$

ಆಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ 0 < t h < 1/m ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ

$(-1/n) < S_\varepsilon(h) - S_\varepsilon(t) < (1/n)$ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅಂದರೆ 0 < h 1/2, 0 < t h ಅಂತರದಲ್ಲಿ h = 1/ (q + 1), t = 1 (r + 1) ರೂಪದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಂತೆ $S_\varepsilon(h) - S_\varepsilon(t)$ ಉತ್ಪನ್ನ ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ: $S_\varepsilon(h) \sim S_\varepsilon(t)$. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಕೋಶಿಯ ಅಭಿಸರಣ ತತ್ತ್ವದ ಮೇರೆಗೆ $S_\varepsilon(h) \sim \lambda = \int_0^1 hy(t)$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ λ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಟ್ಟಿತು.

$0 \le t \le 1, -t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ

$\varepsilon(t;h) = h\,y(t)$ ಹಾಗೂ $a^* \le y(t) \le A^*$ ಆದಾಗ $a^* \le S_\varepsilon(h) \le A^*$ ಎಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ $\int_0^1 h\, y(t)$ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದಾಗ $a^* \int_0^1 h\, y(t) \le A^*$ ಕೂಡ ಆಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ $a \le t \le A, a-t \le h \le A-t$ ಮಾದರಿಯ ತ್ರಾಪಿಜ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಾಂತಾಂತರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. (ಇಲ್ಲಿ a < A ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.)

ಇಂಥದೊಂದು ಅಂತರದಲ್ಲಿ n (t ; h) ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ. α, β ಎಂಬೆರಡು ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆಗಳು $a \le t \le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿರಲಿ. ಈಗ

$\delta(t;h) = n(t(\alpha-\beta) + \beta; h(\alpha-\beta)$ ಎಂದು ಬರೆದರೆ

$\delta(t;h)$ ಉತ್ಪನ್ನ $0 \le t \le 1, -t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ

ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗುವ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಯಾಗುವುದು. $\int_0^1 \delta(t;h)$ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದಾಗ $\int_\beta^\alpha n(t;h) = \int_0^1 \delta(t;h)$ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ $\int_\beta^\alpha n(t;h)$ ಸಮಾಸವನ್ನು ಸಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬಹುದು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ $\delta(t;0) = 0$ ಆಗುವ ಕಾರಣ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಂತೆ $\int_\alpha^\alpha n(t;h) = 0$ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದುವರೆಗೆ $\int_0^1$ ಮಾದರಿಯ ಸಮಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು $\int_\beta^\alpha$ ಮಾದರಿಯ ಸಮಾಸಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $a \le t \le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ f(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನ f'(t) ಇರುವಾಗ $\int_\beta^\alpha df(t;h) = \int_\beta^\alpha hf'(t) = f(\alpha) - f(\beta)$.....(15)

ಮತ್ತು $a \le t \le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ y(t) ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ $\int_\beta^\alpha hy(t)$ ಅಸಮಾಸಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ y(t) ಹೀಗೆ ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ $a \le t \le A$ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ $F(T) = \int_A^T hy(t)$ ಎಂದು ಬರೆಯೋಣ. $A-\alpha$ ಮತ್ತು $A-\beta$ ಗಳು ಎರಡು ಧನ ಪರಿಮೇಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿರಲಿ (ರ್‍ಯಾಷನಲ್ ನಂಬರ್ಸ್): $A-\alpha = L/M, A-\beta = N/P$; ಇಲ್ಲಿ L, M, N, P ನಾಲ್ಕು ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕಗಳು. ಈಗ $0 \le t \le 1, -t \le h \le 1-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ

$$\begin{aligned}
\delta(t;h) &= h(\alpha-\beta)y(t(\alpha-\beta)+\beta) \\
\delta^*(t;h) &= h(\alpha-\beta)y(t(\alpha-\beta)+h(\alpha-\beta)+\beta) \\
\varepsilon(t;h) &= h(\alpha-A)y(t(\alpha-A)+A) \\
\theta(t;h) &= h(\beta-A)y(t(\beta-A)+A)
\end{aligned}$$

ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ $\delta(t;h)$ □ $\delta^*(t;h)$ ಆಗಿ

$$\int_\beta^\alpha hy(t) = \int_0^1 \delta(t;h) = \int_0^1 \delta^*(t;h) \text{ ಮತ್ತು}$$

$$F(\alpha) - F(\beta) = \int_A^\alpha hy(t) - \int_A^\beta hy(t) = \int_0^1 \varepsilon(t;h) - \int_0^1 \theta(t;h)$$

ಆಗುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ

$$F(\alpha) - F(\beta) = \int_\beta^\alpha hy(t) \qquad .....(16)$$

ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. MN = LP ಆದಾಗ $\alpha = \beta$ ಆಗುವುದರಿಂದ ಸಮೀಕರಣ [16]ರ ಸತ್ಯತೆ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. $q \geq 2$ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾದಾಗ ಕೆಳಗಿನ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ h, j, k ಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಮಾಡೋಣ:

$$hq / MN - LP \setminus jqLP = kqMN = 1$$

(MN = LP ಸಂದರ್ಭ ಈಗಾಗಲೇ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ MN $\neq$ LP ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ.) ಈಗ ಕೆಳಗೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಾಳೆ ನೋಡಬಹುದು:

$$-qPMS_\varepsilon(j) = y(A) + y(A - h|\alpha - \beta| + \ldots\ldots.$$
$$+ y(A - [qLP - 1]h|\alpha - \beta);$$
$$-qPMS_\theta(k) = y(A) + y(A - h)|\alpha - \beta|) + \ldots\ldots.$$
$$+ y(A - [qMN - 1]h|\alpha - \beta|);$$
$$LP > MN$$

ಆಗಿದ್ದರೆ

$$-qPMS_\delta(h) = y(A - qMNh|\alpha - \beta|)$$
$$+ y(A - [qMN + 1]h|\alpha - \beta|) + \ldots + y(A -$$
$$[qLP - 1]h|\alpha - \beta|);$$
$$MN > LP$$

ಆಗಿದ್ದರೆ

$$-qPMS_\delta{}^*(h) = -y(A - qLPh|\alpha - \beta|)$$
$$-y(A - [qLP + 1]h|\alpha - \beta|) - \ldots + y(A -$$
$$[qMN - 1]h|\alpha - \beta|)$$

ಇವುಗಳಿಂದ $S_\varepsilon(j) - S_\theta(k) = S_\delta(h)$ ಅಥವಾ $S_\delta{}^*(h)$ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. n ಯಾವುದೇ ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕವಾಗಿರಲಿ. q ವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಆಯ್ಕೆವಾಡಿದಲ್ಲಿ $S_\varepsilon(j) - F(\alpha)$

$$S_\theta(k) - F(\beta), S_\delta(h) - \int_\beta^\alpha hy(t)$$

ಹಾಗೂ $S_{\delta *}(h) - \int^\alpha hy(t)$ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ (-1/n) ಮತ್ತು (l/n) ಗಳ ಇರುವುವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡರೆ

$$[F(\alpha) - F(\beta) - \int_\beta^\alpha hy(t)]$$

ಎಂಬ ಪರಿಮಾಣ (-3/n) ಮತ್ತು (3/n) ಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಮಾಣ n ನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ [16]ನೆಯ ಸಮೀಕರಣ ($A - \alpha$ ಮತ್ತು $A - \beta$ ಗಳು ಧನ ಪರಿಮೇಯವಾಗಿರುವಾಗ) ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಂತಾಯಿತು. ಈಗ $a \leq t \leq A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\alpha, \alpha', \beta, \beta'$ ಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಮಾಣಗಳಾದಾಗ

$$\int_\beta^\alpha hy(t) - \int_{\beta'}^{\alpha'} hy(t) = \int_0^1 h(\alpha - \beta)[y(t(\alpha - \beta) + \beta)$$

$$-y(t(\alpha' - \beta') + \beta')] + \int_0^1 h(\alpha - \alpha' + \beta - \beta')y(t(\alpha' - \beta') + \beta') \qquad \ldots\ldots(17)$$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದಷ್ಟೆ. y ಉತ್ಪನ್ನ ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ n ಯಾವುದೇ ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾಗಿರಲಿ, $a - t \leq h \leq A - t$ ಮತ್ತು (-1/m)<h<(1/m) ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ

-1/[2n(A-$-1/[2n(A - \alpha)] < y(t + h) - y(t) < /[2n(A - \alpha)]$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಅನುರೂಪ ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ mಅನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ yಗೆ ಮೇರೆಯಿರುವುದರಿಂದ $a \leq t \leq A$ ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ $-A^* < f(t) < A^*$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಧನಸಂಖ್ಯೆ A*ವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ತರ್ಕಲೋಪವಿಲ್ಲದೆ m > 4A*n/3 ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಸಮೀಕರಣ [17]ರ ಸಹಾಯದಿಂದ $|a - a'| < 1/3m, \quad |\beta - \beta'| < 1/3m$ ಆದಾಗ

$$-\frac{1}{n} < \int_\beta^\alpha hy(t) - \int_{\beta'}^{\alpha'} hy(t) < \frac{1}{n} \qquad \ldots..(18)$$

ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುವುದು. $a \leq t \leq A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ a', β' ಗಳು ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಲಿ, $|\alpha - \alpha'| < 1/3m, |\beta - \beta'| < 1/3m, a \leq a < A, a \leq \beta < A$ ಆಗುವಂತೆಯೂ $A - \alpha$ ಮತ್ತು $A - \beta$ ಗಳು ಪರಿಮೇಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗುವಂತೆಯೂ α, β ಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ α, β ಗಳ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಅಸಮತ್ವ [18]ರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ

$$-\frac{1}{n} < \int_A^\alpha hy(t) - \int_A^{\alpha'} hy(t) = F(a) - F(a') < \frac{1}{n}$$
$$-\frac{1}{n} < \int_A^\beta hy(t) - \int_A^{\beta'} hy(t) = F(\beta) - F(\beta') < \frac{1}{n}$$

ಮತ್ತು $F(a) - F(\beta) - \int_\alpha^\beta \quad hy(t) = 0$ ಕೂಡ ಆಗುವುದರಿಂದ

$$(-3/n) < F(a') - F(\beta') - \int_{\alpha'}^{\beta'} \quad hy(t) < (3/n)$$

ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೊನೆಯ ಅಸಮತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಪದ ಮತ್ತೆ n ನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ $(A - \alpha', A - \beta'$ ಗಳು ಧನ ಪರಿಮೇಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಲಿ ಬಿಡಲಿ

$$F(\alpha') - F(\beta') = \int_{\alpha'}^{\beta'} \; hy(t)$$

ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುವುದು. ಅಂದವೇಲೆ ಸಮೀಕರಣ [16], $a \leq t \leq A$ ಅಂತರದೊಳಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ a, β ಗಳಿಗೂ ಸತ್ಯವೆಂದಾಯಿತು. ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಮೇಯವೆಂದು (ಫಂಡಮೆಂಟಲ್ ಥಿಯರಂ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಲು ಈಗ ನಾವು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವ y(t) ಯಂಥ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನದ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಈ ಪ್ರಮೇಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಸಾರಾಂಶ. ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ y(t) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ F(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು: y(t) = F'(t).

ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು $a \leq T \leq A, a - T \leq H \leq A - T$

ಮತ್ತು $\Delta(T; H) = \int_0^1 h[y(T + tH) - y(T)]$ ಆದಾಗ

$$F(T+H)-F(T)=\int_A^{T+H} hy(t)-\int_A^T hy(t)$$
$$=\int_T^{T+H} hy(t)=\int_0^1 hHy(tH+T)$$
$$=Hy(T)\int_0^1 h+H\Delta(T;H)$$
$$=Hy(T)+H\Delta(T;H)$$

ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. y ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ n ಯಾವುದೇ ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾಗಲಿ $a-T\le H\le A-T, (-1/m)<H<(1/m)$ ಮತ್ತು $0\le t\le 1$ ಆಗಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ $(-1/n)<y(T+tH)-y(T)<(1/n)$ ಆಗುವಂತೆ ಒಂದು ಅನುರೂಪ ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕ mಅನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ $a-T\le H\le A-T, (-1/m)<H<(1/m)$ ಆದಾಗ $-(1/n)<\Delta(T;H)<(1/n)$ ಆಗುವುದು. ಈಗ T,Hಗಳನ್ನು t,hಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ $a\le t\le A, a-t\le h\le A-t$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $\Delta(t;h)$ ಒಂದು t–ಏಕರೀತಿ h–ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿ ಎಂದೂ

$$F(t;h)-F(t)=h\,y(t)+h\,\Delta(t;h)$$

ಎಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ $F(t+h)-F(t)\,\square\, hy(t)$ ಅಥವಾ $F'(t)=y(t)$.

y(t) ಯನ್ನು ಏಕರೀತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಉತ್ಪನ್ನ F(t) ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. C ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ ಆಗಿರಲಿ f(t)=F(t)+C ಆದಾಗ f'(t)=F'(t)=y(t) ಆಗುವುದು; ಮತ್ತು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ f'(t)=y(t) ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ $\int_\beta^\alpha hy(t)=\int_\beta^\alpha hf'(t)=f(a)-f(\beta)$ ಆಗಬೇಕು; ಅಲ್ಲದೆ $\int_\beta^\alpha hy(t)=F(a)-F(\beta)$ ಕೂಡ ಆಗುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ α,β ಗಳಿಗೂ $f(a)-F(a)=f(\beta)-F(\beta)$ ಅಂದರೆ f(t)-F(t) ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಸಂಖ್ಯೆ: f(t)-F(t)=C . ಇದರಿಂದ y(t) ಯನ್ನು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ f(t)=F(t)+C ರೂಪದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಮೇಲಾಗಿ f(t) ಇಂಥ ಯಾವುದೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲಿ

$$\int_\alpha^\beta hy(t)=f(\beta)-f(a) \qquad \text{.......(19)}$$

f'(t)=y(t) ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ ಯಾವುದೇ f(t) ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕಾಗಲಿ y(t) ಯ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಾಸ (ಇಂಡೆಫಿನಿಟ್ ಇಂಟೆಗ್ರಲ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಮೇಯದ ಉತ್ತರಾರ್ಧವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವ ಫಲಿತಾಂಶ [19]ರಿಂದ ಸಮಾಸಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ $y(t)=3t^2$ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ $f(t)=t^3$ ಉತ್ಪನ್ನ ಒಂದು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಾಸವಾದ್ದರಿಂದ [ಅರ್ಥಾತ್ $f(t)=t^3$ ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿಷ್ಪನ್ನ $y(t)=3t^2$ ಆದ್ದರಿಂದ]

$$\int_2^5 3ht^2=5^3-2^3=117$$

[$2\le t\le 5$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ $y(t)=3t^2$ ಉತ್ಪನ್ನದ ಗ್ರಾಫನ್ನು ಎಳೆದರೆ ಅದರ ಅಡಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ 117 ಆಗುವುದು.] ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲ ಭೂತ ಪ್ರಮೇಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಕ್ಕಾದರೋ ಅಪಾರ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವುಂಟು: ಅದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುಉವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

$$arc\tan T=\int_0^T \frac{h}{1+t^2};\ \log T=\int_1^T \frac{h}{t}$$
$$arc\sin T=\int_0^T \frac{h}{\sqrt{1-t^2}}$$
$$F(arc\sin T;u)=\int_0^T \frac{h}{\sqrt{(1-t^2)-(1-u^2t^2)}}$$

(ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮವರ್ಗದ ಎಲಿಪ್ಟಿಕ್ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು)

ಸಮಾಸಗಳ ಸಂಜ್ಞಾಪದ್ಧತಿ, ಮೌಲ್ಯೀಕರಣ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗಗಳು: $a\le t\le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ x(t) ಉತ್ಪನ್ನವೂ $a^*\le t\le A^*$ ದಲ್ಲಿ f(t) ಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿ $a^*\le x(t)\le A^*$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಂಯೋಜನೆ fox (t) = f(x(t))ಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿರುತ್ತದಷ್ಟೆ (a<A, a*<A*). f(t) ಏಕರೀತ್ಯಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವೂ x(t) ಏಕರೀತ್ಯಾ ನಿಷ್ಪನ್ನಯೋಗ್ಯವೂ ಆಗಿರಲಿ. ಆಗ $a^*\le t\le A^*$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ fಗೆ ಒಂದು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಾಸ F ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಉದಾಹರಣೆಗೆ $F(T)=\int_{A^*}^T h\,f(t),\quad (a^*\le T\le A^*)$ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಸಂಬಂಧದಂತೆ F'(t)=f(t) ಮತ್ತು ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೂತ್ರ [12]ರ ಪ್ರಕಾರ $F'(x(t))\,dx(t;h)=d\,Fox(t;h).\alpha,\beta$ ಗಳು $a\le t\le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿವೆಯೆಂದೂ $x(a)=a^*, x(\beta)=\beta^*$ ಎಂದೂ ಭಾವಿಸಿದರೆ

$$\int_\beta^\alpha hf(x(t))x'(t)=\int_\beta^\alpha f\,(x\,(t)\,dx\,(t;h)$$
$$=\int_\beta^\alpha F'(x(t))\,dx\,(t;h)=\int_\beta^\alpha d\,F\,o\,x\,(t;h)$$
$$=F\,o\,x\,(a)-F\,o\,x\,(\beta)$$
$$=F(x(a))-F(x(\beta)) \quad = \quad F(a^*)-F(\beta^*)$$

f(x(t))dx(t;h) ಎಂಬ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗೆ f(x)dx ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ ನೀಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಅದರಲ್ಲಿ t ಚರ ಅಗೋಚರವಾಗುವುದರಿಂದ $\int$ ಚಿಹ್ನೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ tಗೆ ಆದೇಶಿಸಬೇಕಾದ α,β ಬೆಲೆಗಳ ಬದಲು x(t)ಗೆ ಆದೇಶಿಸಬೇಕಾದ $x(a)=a^*,\ x(\beta)=\beta^*$ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೇ ನಮೂದಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕರ.

ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾವು $\int_\alpha^\beta f(x(t))dx(t;h)$ ಸಮಾಸವನ್ನು $\int_{\beta^*}^{\alpha^*} f(x)dx$ ಎಂದೂ ಬರೆಯುವ ಸಂಜ್ಞಾಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಜಾರಿಗೆ ತರುತ್ತೇವೆ. ಈಗ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಸಂಕೇತ $\int_{\beta^*}^{\alpha^*} f(x)dx$ ಇಂದು ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಸಸೂಚಕ $\int$ ......d......... ಸಂಕೇತಮಾದರಿಯೊಂದಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ f(x) dx ಸಂಕೇತ ನಿಜಕ್ಕೂ f(x) (=f(x(t)) ಮತ್ತು dx (=dx (t;h)) ಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧವೆಂಬ ಸತ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ

$$\int_{\beta^*}^{\alpha^*} f(x)dx = F(a^*) - F(\beta^*)$$

ಆಗುವುದರಿಂದ ಎಡಗಡೆಯ ಸಮಾಸದ ಮೌಲ್ಯೀಕರಣಕ್ಕೆ x(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಅನಗತ್ಯ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ f(x(t)) dx ಅನ್ನು f(x) dx ಎಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸುವುದರ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು. $\int_{\beta^*}^{\alpha^*} h\, f(t)$ ಕೂಡ $F(a^*) - F(\beta^*)$ ಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ್ದರಿಂದ

$$\int_{\beta^*}^{a^*} f(x)\, dx = \int_{\beta^*}^{a^*} h\, f(t)$$

ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಮತ್ವ. ಇದರಿಂದ h,t ಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುವ ಈ ಲೇಖನದ ಸಮಾಸಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಚಲಿತ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಲು h ಅನ್ನು dx ಗೂ t ಯನ್ನು x ಗೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ t ಯನ್ನು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು h ಅನ್ನು dt ಗೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಸಗಳ ಮೌಲ್ಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

$$\int_{\beta}^{\alpha} df(t;h) = f(a) - f(\beta), F'(x(t))\, dx(t;h)$$

= d F o x (t ; h)

ಮತ್ತು $\int_{\beta}^{\alpha} y(t)\, dx\,(t;h) = [x(a)y(a) - x(\beta)y(\beta)]$

$$-\int_{\beta}^{\alpha} x(t)d\ y(t;h)$$

ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲೆರಡನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯದಕ್ಕೆ ಭಾಗಶಃ ಸಮಾಸೀಕರಣ ಸೂತ್ರ (ಇಂಟೆಗ್ರೇಷನ್ ಬೈ ಪಾರ್ಟ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು; f(t) = x(t) y(t) ಎಂದು ಬರೆದಲ್ಲಿ $df(t;h) = hf'(t) = h[x(t)y'(t) + x'(t)y(t)] = x(t)dy(t;h) + y(t)dx(t;h)$ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈ ಸೂತ್ರದ ಸತ್ಯತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈಗ ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. $\cos'(t) = -\sin t$, $\log' t = \frac{1}{t}$ ಆದಕಾರಣ ($0 \le T < \pi/2$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ)

$$\int_0^T h \tan t = -\int_0^T \frac{-h \sin t}{\cos t} = -\int_0^T \frac{h \cos' t}{\cos t}$$

$$= -\int_0^T \log'(\cos t)\, d \cos(t;h) = -\int_{0^d}^T \log o \cos(t;h)$$

$$= -[\log o \cos T - \log o \cos 0] - \log \cos T$$

ಮತ್ತೆ x(t) = t ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ dx(t;h) = hx'(t) = h ಆಗುವುದರಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಸಮಾಸೀಕರಣದ ಸೂತ್ರಪ್ರಯೋಗದಿಂದ

$$\int_1^2 h \log t = \int_1^2 (\log t)\, dx\,(t;h)$$

$$= [x(2) \log 2 - x\,(1) \log 1] - \int_1^2 x\,(t)\, d \log\,(t;h)$$

$$= 2 \log 2 - \int_1^2 t.\frac{h}{t} = 2 \log 2 - \int_1^2 d\ x(t;h)$$

$$= 2 \log 2 - [x(2) - x(1)]$$

$$= 2 \log 2 - 1$$

ಸಮಾಸಗಳ ಒಂದು ಉಪಯೋಗವನ್ನು ನಾವಾಗಲೇ ಮನಗಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕೃತಿಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಅವು ನಮಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಕ್ರರೇಖೆಗಳ ಉದ್ದ, ಘನ ಆಕೃತಿಗಳ ಗಾತ್ರ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ಮೈ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸಹ ನಾವು ಸಮಾಸಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. $a \le t \le A$ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಯೋಗ್ಯ y(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಗ್ರಾಫಿನ ಉದ್ದ s ಅನ್ನು ನೀಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದುಃ

$$s = \int_a^A h\sqrt{1+[y'(t)]^2}\ (= \int_a^A \sqrt{1+[y'(x)]^2 dx}) \qquad \text{....(20)}$$

(ಸಮಾಸದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಚಲಿತರೂಪವನ್ನು ಆವರಣದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದೇವೆ.) ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅನ್ವಯಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಕೇಂದ್ರ (ಸೆಂಟರ್ ಆಫ್ ಮಾಸ್) ಮುಂತಾದ ಬಿಂದುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಜಡಭ್ರಮಣಾಂಕ (ಮೊಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇನರ್ಷಿಯ) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು (ಪ್ಯರಾಮೀಟರ್ಸ್) ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೂ ಸಮಾಸಗಳ ಮೌಲ್ಯೀಕರಣ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಅವಕಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಮಾಸಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಂತವಯತ್ಯಾಸ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ (ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್ ಆಫ್ ಫೈನೈಟ್ ಡಿಫರೆನ್ಸಸ್) ಃ ಅವಕಲನ ಮತ್ತು ಸಮಾಸಕಲನಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ f ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆಗಳೆರಡಕ್ಕಿರುವ f(t+h)-f(t) ರೂಪದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಿರುವವಷ್ಟೆ ಆದರೆ ಇಂಥ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ = ಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಸಾಧಾರಣ ಸಮತ್ವಗಳಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಶೂನ್ಯಗಾಮಿಗಳ ಆದಾರದ ಮೇಲೆ ⊔ ಮತ್ತು ~ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಸೂಚಿಸುವ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ನಾವು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಸಾಂತವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವಸ್ತು ಕೂಡ f(t+h)-f(t) ರೂಪದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚನೆ ಸಾಧಾರಣ ಸಮತ್ವಗಳ ಆಯ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧನೆಯುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಾಲಿಗೆ ಬಹುಪದಿಗಳ (ಪಾಲಿನೋಮಿಯಲ್ಸ್) ವಿನಾ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕೃತ. ಬಹುಪದಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುವ ಉತ್ಪನ್ನವೊಂದರ ಕೆಲವೇ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಆ ಉತ್ಪನ್ನದ ಇತರ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಬೆಲೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಹಾಗೂ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಅಂಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹೆಸರು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನದ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪರೇಖೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಕೋನದಿಂದ ಮೊದಲು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. $f(t) = t^2$ ಉತ್ಪನ್ನ ಸಾಕಷ್ಟು ಸರಳವಾದುದಷ್ಟೆ. t_0, t_1, t_2, t_3 ಗಳು t ಚರದ ಯಾವುದಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ಬೆಲೆಗಳಾದಲ್ಲಿ

$$f(t_i;t_{i+1}) = \frac{f(t_i) - f(t_{i+1})}{t_i - t_{i+1}}, (i = 0,1,2)$$

$$f(t_i;t_{i+1};t_{i+2}) = \frac{f(t_i;t_{i+1}) - f(t_{i+1};_{ti+2})}{t_i - t_{i+2}}, i = 0,1$$

$$f(t_0,t_1,t_2,t_3) = \frac{f(t_0;t_1;t_2) - f(t_1;t_2;t_3)}{t_o - t_3}$$

ಎಂಬ ಆರು ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು (ಡಿವೈಡೆಡ್ ಡಿಫರೆನ್ಸ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

		ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು		
t	f(t)	ಪ್ರಥಮ ಹಂತ	ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತ	ತೃತೀಯ ಹಂತ
t_0	t_0^2	$f(i_0;t_1) = t_0 + t_1$	$f(t_0;t_1;t_2) = 1$	$f(t_0;t_1;t_2;t_3) = 0$
t_1	t_1^2	$f(t_1;t_2) = t_1 + t_2$	$f(t_1;t_2;t_3) = 1$	——
t_2	t_2^2	$f(t_2;t_3) = t_2 + t_3$	——	——
t_3	t_3^2	——	——	——

ತೃತೀಯ ಹಂತದ ವಿಭಾಜಿತವ್ಯತ್ಯಾಸ t_0, t_1, t_2, t_3 ಗಳ ಬೆಲೆ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಸೊನ್ನೆ ಯಾಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. $f(t) = t^2$ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲು $f(t) = ct^2$ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ (c ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ) ತೃತೀಯಹಂತದ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸೊನ್ನೆಯೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. f(t) =bt ಆದಾಗ (b ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ) ತೃತೀಯ ಹಂತದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಸೊನ್ನೆ ಆಗುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು f(t) =a (ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ) ಆದಾಗ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಸೊನ್ನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈಗ $f(t) = a + bt + ct^2$ ಆದಾಗ f(t) ಯ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ a, bt, ct^2 ಪದಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಭಾಗಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಸಂದಾಯಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ತೃತೀಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ f(t) ಯ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ $f(t) = a_0 + a_1t + a_2t^2 + ... + a_nt^n, (n$ ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕ) ಆಗಿ (ಇಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬಹುಪದಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ) f(t) ಯ (n+2) ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ (n+1) ನೆಯ ಹಂತದ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸೊನ್ನೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ಸರಳತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ $f(t)=a+bt+ct^2$ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಭಾವಿಸೋಣ. ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ $f(t_0 ; t_1)$ರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಮೇರೆಗೆ

$$f(t_0) = f(t_1) + (t_0 - t_1) f(t_0; t_1) \quad ......(21)$$

$f(t_0; t_1; t_2)$ ರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಮೇರೆಗೆ

$f(t_0; t_1) = f(t_1; t_2) + (t_0 - t_1) f(t_0; t_1; t_2)$ ಅಥವಾ

$$(t_0 - t_1) f(t_0; t_1) = (t_0 - t_1) f(t_1; t_2) + (t_0 - t_1)(t_0 - t_2) \\ X\ f(t_0; t_1; t_2) \quad ....(22)$$

ಅಂತೆಯೇ

$$(t_0 - t_1)(t_0; t_2) = f(t_0; t_1; t_2) = (t_0 - t_1)(t_0 - t_2) \\ X\ f(t_1; t_2; t_3) + (t_0 - t_1)(t_0 - t_2)(t_0 - t_3) f(t_0; t_1; t_2; t_3) \quad .....(23)$$

$f(t_0; t_1; t_2; t_3) = 0$ ಆದಕಾರಣ [21], [22], [23] ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ t_0=t ಎಂದು ಬರೆದರೆ

$$f(t) = f(t_1) + (t - t_1) f(t_1; t_2) + (t - t_1)(t - t_2) \\ X\ f(t_1; t_2; t_3) \quad .....(24)$$

ಎಂಬ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸೂತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಟನ್ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. $t_1, f(t_1); t_2, f(t_2); t_3, f(t_3)$ ಎಂಬ ಮೂರು ಜೊತೆ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಇಡಿ f(t) ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನೇ ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ f(1) = 6, F(2) = 20, F(5) = 122 ಆಗಿರಲಿ. ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಲಾಗಿದೆ.

t	f(t)	ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ	
		ಪ್ರಥಮ ಹಂತ	ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತ
t_1=1	6	$\frac{6-20}{1-2} = 14$	$\frac{14-34}{1-5} = 5$
t_2=2	20	$\frac{20-122}{2-5} = 34$	——
t_3=5	122	——	——

ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯೂಟನ್ ಸೂತ್ರದಂತೆ

$$f(t) = 6 + 14(t-1) + 5(t-1)(t-2) = 2t + 5t^2 \quad ....(25)$$

ಈ ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ t ಗೆ 1, 2 ಮತ್ತು 5 ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ f(t) ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 6, 20 ಮತ್ತು 122 ಎಂಬ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವೊಂದರಲ್ಲಿ t ಮತ್ತು f(t) ಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುವ ಎರಡು ಭೌತ ಪರಿಮಾಣಗಳಾಗಿರಬಹುದು; ಉದಾಹರಣೆಗೆ t ವಿದ್ಯುಸ್ಮಂಡಲವೊಂದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬಹುದಾದ ವಿಭವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ (ಪೊಟೆನ್ಶಿಯಲ್ ಡಿಫರೆನ್ಸ್), f(t) ಆ ಮಂಡಲದ ಇನ್ನೆರಡು ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಕರೆಂಟ್); ಅಥವಾ ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ t, f(t) ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುವ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯಾಪರಿಮಾಣಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ t ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿರುವ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಖ್ಯೆ, f(t) ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಹಳ್ಳಿಗರ ಪೈಕಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ f(1) = 6, f(2) = 20, f(5) =122 ಎಂಬಂಥ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗದ ಅಳತೆಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ t, f(t) ಗಳ ಸಂಬಂಧ $f(t) = a + bt + ct^2$ ಅಥವಾ $f(t) = a_0 + a_1t + ... + a_nt^n$ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಶ್ವಾಸನೆಯೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಅದಾಗ್ಯೂ ಆ ಸಂಬಂಧದ ನಿಖರ ಸ್ವರೂಪ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿರುವಾಗ ಅದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿಯಾದರೂ ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸರಳವಾದ ಗಣಿತೀಯ ಆಯಕಟ್ಟೊಂದು ದೊರಕಿ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ t= 3 ಆದಾಗ f(t) ಎಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ನೇರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯದೆ ಇರುವಾಗ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಅಂದಾಜೊಂದು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಬಹುದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕರಣ [25] ರೊಳಗೆ t = 3 ಬೆಲೆಯನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿ f(3) = 44 ಎಂಬ ಅಂದಾಜನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಷ್ಟೆ. ಅಂದಾಜಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ t ಯ ಬೆಲೆ (t=3) ಸಂಶೋಧಕರು ನೇರ ಅಳತೆ/ಎಣಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ t ಯ ಕನಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಗಳ (t=1, t=5) ನಡುವೆ ಇದ್ದಾಗ ಅಂತರ್ವೇಶನ (ಇಂಟರ್ ಪೋಲೇಷನ್) ಎಂದೂ ಆಚೆ ಇದ್ದಾಗ ಬಹಿರ್ವೇಶನ (ಎಕ್ಸ್ ಟ್ರಾಪೊಲೇಷನ್) ಎಂದೂ ಇಂಥ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ ಹೆಸರಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞಾತ f(t) ಬೆಲೆಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ f(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಹಲವಾರು ನಿಷ್ಪನ್ನ ಅಥವಾ ಸಮಾಸ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಸಂಶೋಧಕರು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರಬಹುದು; ಆಗಲೂ [25] ರಂಥ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಒದಗಿಸುವ f(t)ಯ ಸರಿಸುಮಾರು ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಜ್ಞಾತ f(t) ಉತ್ಪನ್ನದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆದೇಶಿಸಿಕೊಂಡು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಹಾಗೂ ಸಮಾಸಗಳ ಅಂದಾಜು ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು.

$$f(t) = a_0 + a_1t + a_2t^2 + ... + a_nt^n$$

ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ nನೆಯ ಹಂತದವರೆಗಿನ ವಿಭಾಜಿತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟನ್ ಸೂತ್ರ [24] ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿರುವ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು.

$$f(t) = f(t_1) + (t - t_1) f(t_1; t_2) + (t - t_1) t - t_2) f(t_1; t_2; t_3) \\ + ... + (t - t_1)(t - t_2) .... (t - t_n) f(t_1; t_2; t_3; .... \\ ....; t_n; t_n + 1$$

ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ $t_1, t_2, ...t_{n+1}$ ಗಳ ಬೆಲೆಗಳ ಅವರೋಹಣ ಪರಿಮಾಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಾಗಲಿ (ಡಿಸೆಂಡಿಂಗ್ ಆರ್ಡರ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಿಟ್ಯೂಡ್) ಆರೋಹಣ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಾಗಲಿ (ಅಸೆಂಡಿಂಗ್ ಆರ್ಡರ್) ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಮಾಣಕ್ರಮವಿಲ್ಲದಂತಾಗಲಿ ಇರಬಹುದು; $(t_1 - t_2), (t_2 - t_3), ..., (t_n - t_{n+1})$ ಎಂಬ n ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಸಹ ಕ್ರಮರಹಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮವಾಗಿರುವಂಥ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಸಲ್ಲುವುದು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ

$$-H = t_1 - t_2 = t_2 - t_3 = ... = t_n - t_{n+1} \quad ......(27)$$

ಆಗಿರಲಿ. ಈಗ $t_1, t_2, ...t_{n+1}$ ಗಳು ಆರೋಹಣ ಅಥವಾ ಅವರೋಹಣ ಪರಿಮಾಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ Δ ಎಂಬ ಉತ್ಪನ್ನ ಪರಿವರ್ತಕ ಸಂಕೇತವನ್ನು (ಆಪರೇಟರ್ ಸಿಂಬಲ್) ಕೆಳಗಿನ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ:

$$\Delta f(t) = f(t+H) - f(t)$$

[ಕೆಲವು ವೇಳೆ $Ef(t) = f(t+H)$ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗುವ E ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ಪನ್ನ ಪರಿವರ್ತಕವೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವುದು; ಆದರೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ನಾವು E ಯನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ]. $\Delta^2 f(t)$ ಎಂದರೆ $\Delta(\Delta f(t) = \Delta[f(t+H) - f(t)] =$ $[f(t+H+H - f(t+H)] - [f(t+H) - f(t)]$ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದು $\Delta f(t+H) - \Delta f(t)$ ಸಮ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದೇರೀತಿ $\Delta^3 f(t), \Delta^4 f(l)$ ಮುಂತಾದ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬಹುದು; i= 1, 2, 3, ... ಗಳಿಗೆ $\Delta^{i+1} f(t) = \Delta^i f(t+H) - \Delta^i f(t)$ ಆಗುವುದು. ಈಗ [27]ರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟನ್ ಸೂತ್ರ [26]

$$f(t) = f(t_1) \quad + \frac{t-t_1}{1!H}\Delta f(t_1) + \frac{(t-t_1)(t-t_2)}{2! \quad H^2}\Delta^2 f(t_1) + ...$$

$$.... + \frac{(t-t_1)-(t-t_2)....(t-t_n)}{n!H^n}\Delta^n f(t_1) \qquad ......(28)$$

ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರ [28]ಕ್ಕೆ ನ್ಯೂಟನ್–ಗ್ರಿಗರಿಸೂತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಇಂಥ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ f ಉತ್ಪನ್ನದ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಹಾಗೂ ಸಮಾಸ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ಸಮಾಸ ಬೆಲೆಗಳ ಅಂದಾಜಿಗಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮೂರು ವಿಶಿಷ್ಟಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಈಗ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ N ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಧನಪೂರ್ಣಾಂಕವೆಂದೂ U = T+NH ಎಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. N = 2, 4, 6 ... ಆದಾಗ

$$\int_T^U f(x)dx = \frac{1}{3}H\,[\{f(T)+f(U)\}$$
$$+4\{f(T+H)+f(T+3H)....+f(U-H)\}$$
$$+2\{f(T+2H)+f(T+4H)+....+f(U-2H)\}]$$

ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಮ್ಸನ್ ಮೂರನೆಯ–ಒಂದು ಸೂತ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಲು $T \le t \le T+2H, T+2H \le t \le T+4H, ... U-2H \le t \le U$ ಎಂಬ $\frac{1}{2}N$ ಅಂತರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ f(t) ಉತ್ಪನ್ನ $a_0 + a_1 t + a_2 t^2$ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು; ಮತ್ತು ಅವುಗಳೊಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ನ್ಯೂಟನ್–ಗ್ರಿಗರಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ f(t) ಯನ್ನು ಸಮಾಸೀಕರಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಹಲವಾರು ಅಂತರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ f(t)= $a_0 + a_1 t + a_2 t^2 + a_3 t^3$ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದಲ್ಲಿ N = 3, 6, 9,... ಆದಾಗ

$$\int_T^U f(x)dx = \frac{3}{8}H\,[\{f(T)+f(U)\}$$
$$+3\{f(T+H)+f(T+2H)....+f(U-4H)\}$$
$$+f(T+5H)+f(T+7H)+....+f(U-H)\}$$
$$+2\{f(T+3H)+f(T+6H)+....+f(U-3H)\}]$$

ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಮ್ಸನ್ ಎಂಟನೆಯ–ಮೂರು ಸೂತ್ರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ N=6, 12, 18, ... ಆದಾಗ

$$\int_T^U f(x)dx = \frac{3}{10}H\,[\{f(T)+f(U)\}+5\{f(T+H)$$
$$+\{f(T+5H)+f(T+7H)+f(T+11H)+.......$$
$$+f(U-5H)+f(U-H)\}+\{f(T+2H)+f(T+4H)$$
$$+f(T+8H)+f(T+10H)+....+f(U-4H)$$
$$+f(U-2H)\}+6\{f(T+3H)+f(T+9H)+f(T+15H)$$
$$+......+f(U-3H)\}+2\{f(T+6H)+f(T+12H)$$
$$+......+f(U-6H)\}]$$

ಇದಕ್ಕೆ ವೆಡ್ಲ್ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು; ಹಲವಾರು ಅಂತರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ $f(t) + a_0 + a_1 t + a_2 t^2 + ... + a_6 t^6$ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಂತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಂತವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂಬ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ. ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ f(t), f(t+1), f(t+2) ಮುಂತಾದ f ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ; A(t) f(t)+B(t) f(t+1) + C (t) f(t+2) =0 ಎಂಬುದು ಇಂಥ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಈ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವ f(t) ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಂತ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಮೀಕರಣ ಪ್ರಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ f(t) ಕೇವಲ ಬಹುಪದಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿ t ಧನ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ f(t) ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

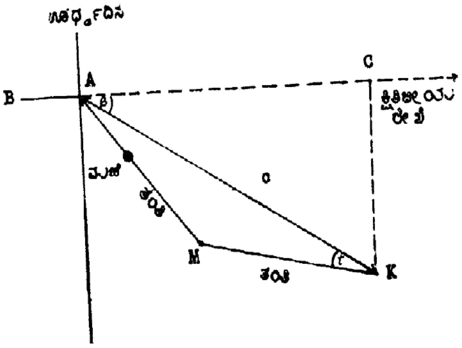

ಚಿತ್ರ 9

ಏರಿಳಿತಗಳ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ : ಕೆಲವು ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಚರವೊಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದಾದ ಬೆಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ (ಅಥವಾ ಗರಿಷ್ಠ) ಆದುದನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸರಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ಬಿಡಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿತ್ರ (9)ರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಉದ್ದವಿರುವ ನುಣುಪಾದ ತಂತಿಯೊಂದನ್ನು AM, MK ಸರಳರೇಖಾಖಂಡಗಳ ಜೋಡಣೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವಂತೆ ಅದರ ಮಧ್ಯಬಿಂದು Mನಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿಸಲಾಗಿದೆ; ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲಕ A ಮತ್ತು K ಎಂಬ ಎರಡು ಸ್ಥಿರಬಿಂದುಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಂತಿಗೆ ಪೋಣಿಸಿರುವ ಒಂದು ನುಣುಪಾದ ಮಣಿಯನ್ನು Aಯಲ್ಲಿ ವೇಗರಹಿತವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರತಿರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ (ಹಾಗೆ ನಾವು ಭಾವಿಸೋಣ) ಅದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಾರುತ್ತ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲಾವಧಿ f ಬಳಿಕ K ಬಿಂದುವನ್ನು ತಲುಪುವುದು. (ತೀರ ಮೊನಚಾದ ಕೋನ ಬಾರದಂತೆ Cಯ ಬಳಿ ತಂತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಗ್ಗಿಸಿದ್ದರೆ ಮಣಿಯ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚಲನೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ). ಮಣಿ Aಯಿಂದ Kಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಜಾರಬೇಕಾದರೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವೆಂತಿರಬೇಕು ? ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ A,K ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೂರ c (ಇದೊಂದು ಸ್ಥಿರ ಪರಿಮಾಣ), ಕೋನ KACಯು β (ಇದೂ ಸ್ಥಿರವೇ) ಮತ್ತು ಕೋನ MAK=ಕೋನ MKA = t (ಇದು ಚರ). ಈಗ ಮಣಿ A ಯಿಂದ M ಗೆ ಚಲಿಸಲು

$$f_{AM}(t) = \{c/[g \cos t \sin(\beta + t)]\}^{\frac{1}{2}}$$

ಯಷ್ಟು ಕಾಲವನ್ನೂ M ನಿಂದ Kಗೆ ಚಲಿಸಲು

$$f_{MK}(t) = \sqrt{c}/\{\sqrt{g \cos t}[\sqrt{\sin(\beta + t)} + \sqrt{2 \sin\beta \cos t}\}$$

ಯಷ್ಟು ಕಾಲವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು ; ಇಲ್ಲಿ g ಭೂಗುರುತ್ವವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ (ಆಕ್ಸಿಲರೇಷನ್ ಆಫ್ ಗ್ರಾವಿಟಿ). ಆದ್ದರಿಂದ ಮಣಿಯ ಚಲನೆಯ ಒಟ್ಟು ಕಾಲ $f(t) = f_{AM}(t) + f_{MK}(t)$. ಈಗ $f'(t) = 0, f''(t) > 0$ ಆದಾಗ f(t) ಕನಿಷ್ಠವಾಗುವುದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಮನಗಂಡಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. f(t) ಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಗ ಅದರ ಪ್ರಥಮ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯ ನಿಷ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಮಾಡಿ t ಯ ಯಾವ ಬೆಲೆಗೆ f'(t)=0, f''(t)>0 ಆಗುವುದೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲು ತತ್ತ್ವಶಃ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯಷ್ಟೆ. (ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅಂಥ t ಬೆಲೆಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಜಟಿಲವೂ ಪ್ರಯಾಸಕರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರ ನಾವು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಅಪ್ರಕೃತ). ಈ ರೀತಿ ಕನಿಷ್ಠಕಾರಕ t ಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಣಿಯ ಕ್ಷಿಪ್ರತಮ ಚಲನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಾವಿನ್ಯಾಸವೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಕನಿಷ್ಠಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ f ಚರ t ಎಂಬ ಏಕಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಚಲವನ್ನು (ಪ್ಯರಾಮೀಟರ್) ಅವಲಂಬಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠೀಕರಣ ಸಮಸ್ಯೆ ಕೇವಲ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಲು ಕಾರಣ. ಅಂತೆಯೇ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಗ್ಗಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಬದಲು ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ (ಎರಡೆರಡು ಸರಳ ರೇಖಾಖಂಡಗಳಾಗುವಂತೆ) ಬಗ್ಗಿಸಬಹುದೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮಣಿಯ ಚಲನೆ ಎರಡು ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದು ; ತಂತಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ಸರಳರೇಖಾಖಂಡಗಳ ಜೋಡಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿಸಲು ಅನುಮತಿಯಿತ್ತರೆ ಆ ಚಲನೆ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದು. ಕನಿಷ್ಠೀಕರಿಸಬೇಕಾದ ಚರ (ಇಲ್ಲಿ ಮಣಿಯ ಚಲನೆಯ ಅವಧಿ) ಸಾಂತ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು (ಫೈನೈಟ್ ನಂಬರ್) ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅವಲಂಬಿಸುವ ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಕನಿಷ್ಠೀಕರಣವನ್ನು ಕೇವಲ ಅವಕಲನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ತತ್ತ್ವಶಃ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ನಮಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಬಂದಂತೆ ಅನೇಕ ವಕ್ರರೇಖೆಗಳ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಬಗ್ಗಿಸಬಹುದಷ್ಟೆ (ಚಿತ್ರ 10). ಅಂಥ ಎಲ್ಲ ವಕ್ರರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮಣಿಯ ಚಲನೆ ಕ್ಷಿಪ್ರತಮವಾಗುವುದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಲು ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವುದು ; ಈಗ ಮಣಿಯ ಚಲನೆಯ ವೈಖರಿ ಸಾಂತ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಬದಲು ಒಂದು ಇಡೀ ವಕ್ರರೇಖೆಯ ಆಕಾರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಇಂಥ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠೀಕರಣ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬಲ್ಲ ಗಣಿತ ಶಾಖೆಯೇ ಏರಿಳಿತಗಳ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ (ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್ ಆಫ್ ವೇರಿಯೇಷನ್ಸ್) (ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

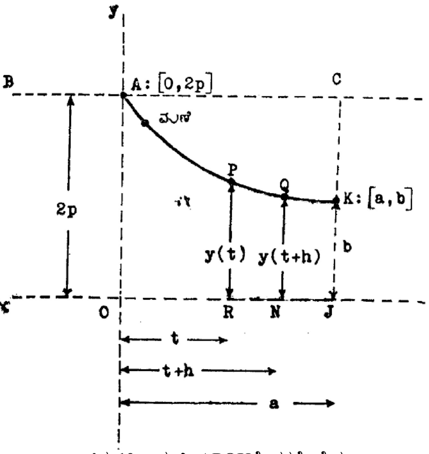

ಚಿತ್ರ 10. ತಂತಿ APQKಗೆ ವಕ್ರರೇಖೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಣಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಜಾರುತ್ತಿದೆ

ಏರಿಳಿತಗಳ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ಏಕಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಕನಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಗರಿಷ್ಠಗಳನ್ನೂ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಅವಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ವಿಸ್ತರಣೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಗರಿಷ್ಠಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಯೀ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ (ಸ್ಟೇಷನರಿ ವ್ಯಾಲ್ಯೂಸ್) ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರಗಳುಳ್ಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ; ಬದಲು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಅಥವಾ ಉತ್ಪನ್ನಕಗಳ (ಫಂಕ್ಷನಲ್ಸ್) ಗರಿಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನೀಗ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಕನಿಷ್ಠ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾಯೀ ಬೆಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ನಾವು ಹುಡುಕುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಮಾಸಾಂಕ (ಇಂಡೆಗ್ರಲ್) ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ದತ್ತ ಸಮಾಸಾಂಕಕ್ಕೆ ಗರಿಷ್ಠ ಅಥವಾ ಕನಿಷ್ಠ ಬೆಲೆ ಇರುವಂತೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಾದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗದಿಂದ (ಕ್ಲಾಸ್) ಸೂಕ್ತವಾದ ಉತ್ಪನ್ನ ಅಥವಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು. 1 ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೇಲೆ ಹ್ರಸ್ವತಮ ರೇಖೆಗಳು (ಜಿಯೇಡೆಸಿಕ್ಸ್)ಃ ಒಂದು ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೇಲಣ ಎರಡು ದತ್ತ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಮತ್ತು ಆ ಮೇಲ್ಮೈಮೇಲಿರುವ ಹ್ರಸ್ವತಮ ರೇಖೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನ. ದತ್ತ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು x=x (u,v), y=y (u,v), z=z (u, v) ಎಂದು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ವಾಡಿಕೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ

$$E = X_u^2 + y_u^2 + z_u^2, F = x_u x_v + y_u y_v + z_u z_v$$
$$G = x_v^2 + y_v^2 + z_v^2,$$

$$(x_u \equiv \frac{\partial x}{\partial u} \text{ ಇತ್ಯಾದಿ})$$

ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಆಗ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೇಲಣ u_0, u_1 ಬಿಂದುಗಳ v=v(u) ರೇಖೆಯ ಉದ್ದವನ್ನು

$$L = \int_{u_0}^{u_1} \sqrt{E + 2Fv' + Gv'^2} d^u$$

ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಾಸಾಂಕ ಕನಿಷ್ಠವಾಗುವಂತೆ uವಿನ ಉತ್ಪನ್ನ vಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ.

2 ಹ್ರಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರೀಯ (ಮಿನಿಮಲ್) ಪರಿಭ್ರಮಣ ಮೇಲ್ಮೈ (ಸರ್ಫೇಸ್ ಆಫ್ ರಿವೊಲ್ಯೂಷನ್): $y = y(x) \geq 0$ ರೇಖೆಯನ್ನು x-ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಿದರೆ ಒದಗುವ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೇಲೆ x_0 ಗೂ x_1 ಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಭಾಗದ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ

$$2\pi \int_{x_0}^{x_1} y\sqrt{1 + y'^2} dx, \text{ ಇಲ್ಲಿ } y' = \frac{dy}{dx}$$

3 ಬ್ರಾಕಿಸ್ಟೋಕ್ರೋನ್ ಪ್ರಶ್ನೆ ಃ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಒಂದು ದತ್ತ ಬಿಂದು Aಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಬಿಂದು Bಗೆ ಬಹುಬೇಗ ಇಳಿಯುವ ರೇಖೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. y-ಅಕ್ಷರವನ್ನು ನೇರ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ (ವರ್ಟಿಕಲಿ ಡೌನ್‌ವರ್ಡ್ಸ್) ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈಗ ದತ್ತಬಿಂದುಗಳು $A(x_0, 0), B(x_1, y_1)$ ಆಗಿದ್ದರೆ Aಯಿಂದ ಒಂದು ಕಣ y ಎತ್ತರದಷ್ಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಅದರ ವೇಗ $\sqrt{2gy}$ Aಯಿಂದ Bಗೆ ಬೀಳಲು ಕಾಲ

$$\int_{x_0}^{x_1} \left(\frac{1 + y'^2}{2gy}\right)^{\frac{1}{2}} dx$$ ಇದನ್ನು ಕನಿಷ್ಠವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು.

4 ಸಮಪರಿಧಿಯ ಲೆಕ್ಕ (ಐಸೊಪೆರಿಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರಾಬ್ಲೆಂ) ಃ ದತ್ತಪರಿಧಿ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಧಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲವುಳ್ಳ ಸಂವೃತರೇಖೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ರೇಖೆ ಪೀನ (ಕಾನ್ವೆಕ್ಸ್) ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, x-ಅಕ್ಷ ಅದನ್ನು ಸಮಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಸಮಪರಿಧಿಯೂ ಉಳ್ಳಂತೆ ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿದರೆ $\int_{x_0}^{x_1} \sqrt{1 + y'^2} dx$ = ದತ್ತ ಸ್ಥಿರಸಂಖ್ಯೆ =l ಆಗಿರುವಂತೆ $\int_{x_o}^{x_1} y(x) dx$ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಬೇಕು. ಕಂಸದ ಮೇಲಣ ಉದ್ದ sನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರವೆಂದು ಆರಿಸಿದರೆ $\int_0^1 y\sqrt{1 - y_s^2} ds, y_s = \frac{dy}{ds}$ ಎಂಬುದು ಗರಿಷ್ಠವಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ.

5 ಕ್ಯಾಟೆನರಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಃ ದತ್ತ ಉದ್ದ 1 ಇರುವ ಒಂದು ಭಾರವಾದ ಸರಪಣಿಯನ್ನು ಅದರ ತುದಿಗಳಿಂದ ನೇತುಹಾಕಿದಾಗ ಅದು ತೂಗುವ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯವಿಕೆ.

ಸ್ಥಿತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರದ ಎತ್ತರ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿರುವಂಥ ವಿರಾಮಸ್ಥಾನ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

$$\int_{x_0}^{x_1}\sqrt{1+y'^2}\,dx = l \text{ ಆಗಿರುವಂತೆ } \int_{x_0}^{x_1} y\sqrt{1+y'^2}\,dx$$

ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿರ ಬೇಕೆಂಬುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣಗಳು: ಏರಿಳಿತಗಳ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭವಾದರಿಂದು ಲೆಕ್ಕವಾಗಿ $J(y)=\int_{x_0}^{x_1}F(x,y,y')dx$ ಎಂಬ ಸಮಾಸಾಂಕ ಕನಿಷ್ಠವಾಗುವಂತೆ y(x) ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ $x_0, x_1, y(x_0), y(x_1)$ ದತ್ತ ; F ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಚರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಸಲ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಅವಕಲನೀಯ (ಡಿಫರೆನ್ಷಿಬಲ್) ; ಮತ್ತು y(x)ಗೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಎರಡನಿಯ ಅವಕಲನಾಂಕವಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂಗೀಕೃತಭಾವನೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ y(x) ಎಂಬುದು $\frac{d}{dx}\frac{\partial F}{\partial y'}-\frac{\partial F}{\partial y}=0$ ಎಂಬ ಅವಕಲನ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರತಕ್ಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಗೆ, ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಕೆಳಗಿನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

1 ಹ್ರಸ್ವತಮರೇಖೆಗಳು ಃ

$$F=(E+2Fv'+Gv'^2)^{\frac{1}{2}}$$

$$\frac{d}{du}\frac{F+Gv'}{(E+2Fv'+v'^2)^{\frac{1}{2}}}-\frac{E_v+2F_v v'+G_v v'^2}{2(E+2Fv'+Gv'^2)^{\frac{1}{2}}}=0$$

2 ಹ್ರಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಮೇಲ್ಮೈ ಃ

$$F=y\sqrt{1+y'^2};\ yy''=1+y'^2$$

3 ಬ್ರಾಕಿಸ್ಟೋಕ್ರೋನ್ ಃ

$$F=\left(\frac{1+y'^2}{y}\right)^{\frac{1}{2}};\ y''=-\frac{1+y'^2}{2y}$$

4 ಸಮಪರಿಧಿಯ ಲೆಕ್ಕ ಃ

$$F=y\sqrt{1-y'^2};\ y\frac{d^2y}{ds^2}=\left(\frac{dy}{ds}\right)^2-1$$

ಇನ್ನೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ರೂಪದ ಲೆಕ್ಕಗಳು.

1 ಅನೇಕ ಚರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳುಳ್ಳ

$$J=\int_{x_0}^{x_1}F(x,y,z,......,y'z',.......)dx$$

ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಃ

$$\frac{d}{dx}\frac{\partial F}{\partial y'}-\frac{\partial F}{\partial y}=0$$

$$\frac{d}{dx}\frac{\partial F}{\partial z'}-\frac{\partial F}{\partial z}=0$$

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚರ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸಮೀಕರಣವಿದೆ.

2 ಮೇಲಣ ಅವಕಲನಾಂಕಗಳಿರುವಾಗ

$$J=\int_{x_0}^{x_1}F(x,y,y',y'',.....,y^{(n)})dx$$

ಇದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣ

$$\frac{\partial F}{\partial y}-\frac{d}{dx}\frac{\partial F}{\partial y'}+\frac{d^2}{dx^2}\frac{\partial F}{\partial y''}-.....+(-1)^n\frac{d^n}{dx^n}\frac{\partial F}{\partial y^n}=0$$

3 ಅನೇಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚರಗಳಿರುವಾಗ

$$J=\iint_G F(x,y;u,u_x,u_y......)dxdy$$

ಈಗ ಆಯಿಲರನ ಪ್ರಮೇಯ $\frac{\partial}{\partial x}F_{u_x}+\frac{\partial}{\partial y}F_{u_y}-F_u=0$ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ.

4 ಇತರ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಏರಿಳಿತಗಳ ಲೆಕ್ಕಗಳು. ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಅತಿಸುಲಭರೂಪದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಮಪರಿಧಿಯ ಲೆಕ್ಕವಿದೆ.

$$K=\int_{x_0}^{x_1}G(x,y,y')dx= \text{ ಸ್ಥಿರ ಆಗಿರುವಂತೆ } J=\int_{x_0}^{x_1}F(x,y,y')$$

ಕನಿಷ್ಠ ಅಥವಾ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಏರಿಳಿತಗಳ ಲೆಕ್ಕದ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಸಮಾಸೀಯ (ಇಂಟೆಗ್ರೆಂಡ್) Fಗೆ ಬದಲು $F^*=F+\lambda G$ (ಇಲ್ಲಿ λ ಒಂದು ಸೂಕ್ತ ಗುಣಾಂಕ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಾಗೆ ಬಂದ ಸಮಾಸಾಂಕ J*ಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈಗ ಅಧಿಕ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬಹುದು.

ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣದ ಸಾಧನೆ ಃ ಕೆಳಗಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

1 Fನಲ್ಲಿ y' ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮೀಕರಣ $F_y=0$ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ y ಪಡೆಯಬಹುದು.

2 Fನಲ್ಲಿ y ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮೀಕರಣ $F_{y'}=$ ಸ್ಥಿರ ಎಂದು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

$$y'=\phi(x,c),\ y=\int\phi(x,c)dx$$

3 Fನಲ್ಲಿ x ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ F=F(y,y'). ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣ $F(y,y')-y'F_{y'}(y,y')=c$ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ y'ನ್ನು $\phi(y,c)$ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಪಡೆದು ಅದರಿಂದ $x=\int\frac{dy}{\phi(y,c)}$ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಗೆ ಇವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

(ಎ) ಬ್ರಾಕಿಸ್ಟೋಕ್ರೋನ್ ಃ

$$x=c_1+\frac{c^2}{2}(t-\sin t)$$

$$y=\frac{c^2}{2}(1-\cos t)$$

ಇದು ಸೈಕ್ಲಾಯ್ಡ್.

(ಬಿ) ಹ್ರಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಮೇಲ್ಮೈ ಃ $y=\frac{1}{c}(\cosh cx+c_1)$

ಇದು ಕ್ಯಾಟೆನರಿ.

(ಸಿ) ಸಮಪರಿಧಿಯ ಲೆಕ್ಕ :

$$y = \frac{1}{c}\sin\,(\text{cs}+c_1)$$

$$= -\frac{1}{c}\cos\,(cs + c_1) + c_2$$

ಇದು ವೃತ್ತ.

(d) ಕ್ಯಾಟಿನರಿಯ ಲೆಕ್ಕ: $F = y\sqrt{1+y'^2}, G = \sqrt{1+y'^2}$ F*ದಲ್ಲಿ

$$F^* - y'F^*y' = (y+\lambda)[(\sqrt{1+y'^2} - \frac{y'^2}{\sqrt{1+y'^2}}\,]\quad \frac{y+\lambda}{\sqrt{1+y'^2}} = c$$

x ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಕ್ಯಾಟಿನರಿ.

$$\therefore y + \lambda = c\cosh\left(\frac{x}{c} + c_1\right)$$

ಏರಿಳಿರಗಳ ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಗಣಿತೀಯ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಅವಕಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳು: ಗಣಿತೀಯ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಅವಕಲನ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಗತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ (ಡೈನಮಿಕಲ್ ಸಿಸ್ಟಂ) ಚಲನೆಯ ಲಾಗ್ರಾಂಜನ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಏರಿಳಿತಲೆಕ್ಕವಾದ

$\int_{t_0}^{t_1}(T-V)dt =$ ಕನಿಷ್ಠ (ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ನನ ತತ್ತ್ವ) ಎಂಬುದರ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿ T ಎಂಬುದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಲನ ಶಕ್ತಿ (ಕೈನೆಟಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ), V ವಿಭವಶಕ್ತಿ (ಪೊಟೆನ್ಶಿಯಲ್ ಎನರ್ಜಿ).ತೂಗಾಡುವ ದಾರಗಳ ಮತ್ತು ತಟ್ಟೆಗಳ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿಯಯಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ನನ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅನೇಕ ಭೌತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಲಾಪ್ಲಾಸನ ಸಮೀಕರಣ $\nabla_u^2 = 0$ ಎಂಬುದು

$\iiint (grad \quad u)^2 dT =$ ಕನಿಷ್ಠ ; ಸರಹದ್ದಿನ ಮೇಲೆ u ದತ್ತ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಆಯಿಲರನ ಸಮೀಕರಣವಾಗಿರುವುದು. ಅನೇಕ ಇತರ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯ. *(ವಿ.ಆರ್.ಟಿ.)*

ತಾರ್ಕಿಕ ಕಲನಕ್ರಿಯೆಗಳು : (ಪ್ರಾಪೊಸಿಷನಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್, ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಃ ಕನ್ನಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಲಿಖಿತರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವೇ ಬಿಡಿ ಸಂಕೇತಗಳು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವಷ್ಟೆ. ಈ ಅಕ್ಷರಸಂಕೇತಗಳ ವಿಧವಿಧ ಜೋಡಣೆಗಳು ಪದಗಳೂ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಂತ (ಫೈನೈಟ್); ಪದ, ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಯಾದರೋ ವಿಭವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅನಂತ (ಪೊಟೆನ್ಶಿಯಲಿ ಇನ್‌ಫಿನಿಟ್). ಆದರೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜೋಡಣೆಗಳೂ ಪದಗಳಾಗವು; ಪದಗಳ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜೋಡಣೆಗಳೂ ವಾಕ್ಯಗಳಾಗವು. ಅಂದಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ವಾಕ್ಯಗಳ ರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವಾರು ನಿಯಮಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಭಾಷೆಯ ವಾಕ್ಯರಚನಾ ಮೀಮಾಂಸೆ (ಸಿಂಟಾಕ್ಸ್) ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥಸ್ವತಂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು; ರಚಿತವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥಮೀಮಾಂಸೆಯ (ಸೆಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ಸ್) ಕಡೆ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸದೆ ರಚನಾಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. (ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಚತುರ್ಭುಜವೊಂದರೊಳಗೆ ಮೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅನಿಲಗಳಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ–ಎಂಬ ರಚನೆ ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾದಾಗ್ಯೂ ಕನ್ನಡದ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿಲ್ಲ ; ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಹ ಕ್ರಮಬದ್ಧವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುವುದು.) ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಾವು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಹನ್ನೆರಡು ಸಂಕೇತಗಳ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯನ್ನು (ಆಲ್ಫಬೆಟ್) ಆಧರಿಸುವ ಒಂದು ಹೊಸ ಲಿಖಿತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ ರಚನಾಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸೋಣ :

$$P;Q;R;S;T;I;*;[;\rightarrow;...;];\forall$$

ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಯೆಂದೂ (ಪ್ರಾಪೋಸಿಷನಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ದ್ವಿತೀಯಹಂತಕ್ಕೆ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯೆಂದೂ (ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಹೆಸರು. ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ನಾಮವಾಚಕ, ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿರುವಂತೆ ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಪದಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳೆಂದು (ಇಂಡಿವಿಡ್ಯುವಲ್ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟ್ಸ್) ಕರೆಯಲಾಗುವ ಕೆಲವು ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಗಳ ವರ್ಗ ಇಂಥ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳನ್ನು ನಾವು ಎರಡು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸುತ್ತೇವೆ.

ನಿಯಮ ಒಂದು, QI ಎಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾಚಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು,

ನಿಯಮ ಎರಡು, x ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾಚಕವಾದಲ್ಲಿ xI ಹಾಗೂ x*I ಗಳನ್ನು ಸಹ ಮತ್ತೆರಡು ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಈ ಬಗೆಯ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳಿಗೆ ಪದ/ವಾಕ್ಯವ್ಯುತ್ಪಾದಕ ಕಲನಗಳು (ವರ್ಡ್ ಜನರೇಟಿಂಗ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲೈ) ಎಂದು ಹೆಸರು. [ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪದಗಳಿಗೂ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಭೇದವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದರಂತೆ ಬರೆದು ರಚಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. **(ನೋಡಿ- ಆಲ್ಗಾರಿತಂ)** ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಭಾಷೆಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಅನುರೂಪವಾಗುವ ರಚನೆಗಳಾದರೋ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.] ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳ ವ್ಯುತ್ಪಾದಕ ಕಲನದ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನವನ್ನು ಚಿತ್ರ (11)ರ ವೃಕ್ಷ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ x=QI ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ x ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾಚಕ (ನಿಯಮ ಒಂದು). ಆದ್ದರಿಂದ xI=QII ಮತ್ತು x*I=QI*I ಗಳು ಮತ್ತೆರಡು ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳು (ನಿಯಮ ಎರಡು). ಚಿತ್ರ (11)ರ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ QI ಮೂಲಕಾಂಡ QII ಮತ್ತು QI*I ಕೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ಕವಲೊಡೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈಗ x=QI ಎಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿ x=QII ಅಥವಾ x=QI*I ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದಷ್ಟೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ QII ಮತ್ತು QI*I ಕೊಂಬೆಗಳು ಮತ್ತೆ ಕವಲೊಡೆದು QIII ; QII*I;QI*II; QI*I*I ಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡುತ್ತವೆ; ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಗಳೂ ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳೇ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ನಮಗಿಷ್ಟಬಂದಷ್ಟು ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಓದುಗರು ಕಲನಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಆಲ್ಗಾರಿತಂ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಆಲ್ಗಾರಿತಂಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೀಯದೆ ಇಂಥಿಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಇಂಥಿಂಥ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತವೆ; ಕಲನಗಳು ಕಲನೀಯ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ರೂಪಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ ಮಾತ್ರ.. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಯೊಂದರಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ಕಲನ ಹಾಗೂ ಆಲ್ಗಾರಿತಂ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಬಹುದಾದರೂ ಕಲನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಮಗಿಷ್ಟಬಂದ ಕಡೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡಬಹುದು. ಆಲ್ಗಾರಿತಂ ಕ್ರಿಯೆಯ ನಿಲುಗಡೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳಿಗೇ ಬದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಲ್ಗಾರಿತಂ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಾವು ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟ ಯಾವ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಗುರಿಪಡಿಸಬಹುದು; ಆ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಂವಾದಿ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕಲನಕ್ರಿಯೆಯಾದರೋ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ

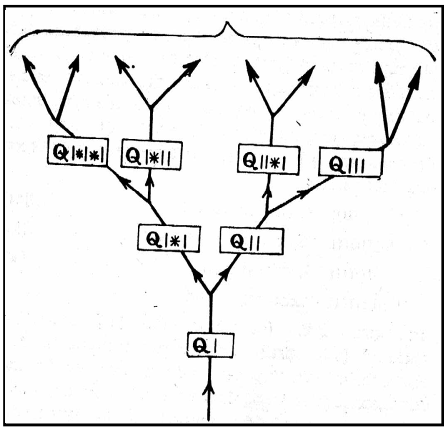

ಚಿತ್ರ 11

ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಸಂಯೋಜನೆಗಳ ಅನಂತ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು.

ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಭೇದದ ಪದಗಳಿಗೆ ಚರವಾಚಕಗಳು (ಇಂಡಿವಿಡ್ಯುವಲ್ ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್) ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಿರವಾಚಕದಲ್ಲಿರುವ Q ಅಕ್ಷರವನ್ನು R ಎಂದು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದಾಗ ಫಲಿಸುವ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆ ಒಂದು ಚರವಾಚಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. RI, RII, RI*I, RIII, RII*I, RI*II, RI*I*I ಇಂಥವೆಲ್ಲ ಚರವಾಚಕಗಳು ಇವನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸುವ ಕಲನ ನಿಯಮಗಳು ಇಂತಿವೆ : ನಿಯಮ ಒಂದು, RI ಒಂದು ಚರವಾಚಕ; ನಿಯಮ ಎರಡು, x ಒಂದು ಚರವಾಚಕದಲ್ಲಿ xI ಮತ್ತು x*I ಸಹ ಇನ್ನೆರಡು ಚರವಾಚಕಗಳು. ಸ್ಥಿರ ಹಾಗೂ ಚರವಾಚಕಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ x ಚಿಹ್ನೆ ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆಯ ಅಕ್ಷರವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ನಾವು ಗಣಿತಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆರೋಪವಿರುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತರೂಪವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. ಈ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಧಿಭಾಷೆಯೆಂದೂ (ಮೆಟಾಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜ್) ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊಸಭಾಷೆಗೆ ವಸ್ತುಭಾಷೆಯೆಂದೂ (ಆಬ್ಜಕ್ಟ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜ್) ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಮೇಲಿನ x ಚಿಹ್ನೆ ಅಧಿಭಾಷೆಯ ಅಂಗವೇ ವಿನಾ ವಸ್ತು ಭಾಷೆಯದಲ್ಲ.

ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಮೂರನೆಯ ಪದ ಪ್ರಭೇದ ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳದು (ರಿಲೇಷನ್ ಸಿಂಬಲ್ಸ್). ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಕಲನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತೇವೆ : ನಿಯಮ ಒಂದು, SIP ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಂಬಂಧವಾಚಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ನಿಯಮ ಎರಡು, x ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆ ಕಯನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳದಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ xy ಒಂದು ಸಂಬಂಧ ವಾಚಕವಾದರೆ xIy, x*Iy, xyP ಇವನ್ನು ಕೂಡ ಮತ್ತೆ ಮೂರು ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು (ಇಲ್ಲಿ x ಮತ್ತು y ಎರಡೂ ಅಧಿಭಾಷೆಯ ಅಂಗಗಳು.) SIP, SIIP, SI*IP, SIPP SIIP, SII*IP SIIPP, SI*IIP, SI*I*IP, SI*IPP, SIPPP, ಇಂಥವೆಲ್ಲ ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳೆಂದಾಯಿತು.

ಯಾವುದೇ ಸಂಬಂಧವಾಚಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು P ಕ್ಷರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಿರವಾಚಕ ಅಥವಾ ಚರವಾಚಕವನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಫಲಿಸುವ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಸೂತ್ರಮೂಲ (ಅಟಾಮಿಕ್ ಫಾರ್ಮ್ಯುಲ, ಆಟಂ) ಎಂದು ಹೆಸರು. SI*IPP ಸಂಬಂಧವಾಚಕ, QI*II*I ಸ್ಥಿರವಾಚಕ ಮತ್ತು RII*I ಚರವಾಚಕವಾದ್ದರಿಂದ SI*IRII*IQI*II*I ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ಸೂತ್ರಮೂಲಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಸೂತ್ರಮೂಲಗಳು ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸತೊಡಗಿರುವ ವಸ್ತುಭಾಷೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪದಪ್ರಭೇದ. ಇವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸೂತ್ರಗಳೆಂಬ (ಫಾರ್ಮ್ಯುಲ) ಐದನೆಯ ವರ್ಗದ ವಾಕ್ಯ(ಪದ)ಗಳನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ನಿಯಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ : ನಿಯಮ ಒಂದು; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಮೂಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ನಿಯಮ ಎರಡು, x ಮತ್ತು yಗಳು ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ [xy], [x] ಗಳನ್ನು ಸಹ ಇನ್ನೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು. (ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ x,y ಅಧಿಭಾಷೆಯ ಅಂಗಗಳು). ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಇಂಥ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ:

$[\neg SI{*}IRII{*}IQI{*}II{*}]$;

$[SI{*}IQI{*}IQII \to SI{*}I{*}IIQIRIRI]$;

$[[SII{*}IRI{*}I \to SIIIQI{*}II] \to [\neg SIQIRII]]$

ನಮ್ಮ ವಸ್ತುಭಾಷೆಯ ಪ್ರಥಮಹಂತದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈಗ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳ (ಆಕ್ಸಿಯಮ್ಸ್), ಸಾಧನೆಗಳು (ಪ್ರೂಫ್ಸ್) ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯಗಳು (ಥಿಯೊರಮ್ಸ್) ಎಂಬ ಇನ್ನು ಮೂರು ವಿಧದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. x,y,z ಗಳು ಯಾವುದೇ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಾದಲ್ಲಿ

$$[x \to [y \to x]] \quad \ldots [29]$$

$$[[z \to [x \to y]] \to [[z \to x] \to [z \to y]]] \quad \ldots [30]$$

$$[[[\neg x] \to [\neg y]] \to [y \to x]] \quad \ldots [31]$$

ಎಂಬ ಮಾದರಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದಮೇಲೆ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳು ಕೆಲವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ರಚನೆಗಳಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಎಂದಾಯಿತು. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳಿಗಿರುವ ಮಹತ್ತ್ವ ಮುಂದೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಇನ್ನೂ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡ ಮೂರು ಕಲನ ನಿಯಮಗಳ ಮೇರೆಗೆ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ನಿಯಮ ಒಂದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ನಿಯಮ ಎರಡು, x ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯೂ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೂ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ yTx ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ನಿಯಮ ಮೂರು [ಇದಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಗನಿಯಮ (ರೂಲ್ ಆಫ್ ಡಿಟ್ಯಾಚ್‌ಮೆಂಟ್; ಮೋಡಸ್‌ಪೊನೆನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು]. x,y ಎಂಬುವು ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳೂ z ಎಂಬುದು xT ಹಾಗೂ $T[x \to y]$ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ $[x \to y]T$ ಹಾಗೂ Tx ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೂ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ zTy ಎಂಬ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಹ ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, y ಎಂಬುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಯೂ x ಎಂಬುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸೂತ್ರವೂ yTx ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೂ ಆದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ x ಸೂತ್ರ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ Tಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಯಾವುದೇ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ T ಅಕ್ಷರದ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯ ಎಂದಾಯಿತು. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟನೆಗಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ:

$$[[SIQI \to [[SIQII \to SIQI] \to SIQI]] \\ \to [[SIQI \to SIQII \to SIQI]] \to SIQI \to SIQI]]]T \\ [SIQI \to [[SIQII \to SIQI \to SIQI]]$$

ಅದ್ಯುಕ್ತಿಮಾದರಿ [29]ರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ T ಅಕ್ಷರದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರ ಒಂದು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಅಂತೆಯೇ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಮಾದರಿ [30] ರ ಮೇರೆಗೆ T ಅಕ್ಷರದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದೂ ಒಂದು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಒಂದು ಸಾಧನೆ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ (ಸಾಧನೆಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ನಿಯಮ ಒಂದು). ಈಗ ಸಾಧನೆಗಳ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನಿಯಮದಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿರುವ ಇಡಿ ವಾಕ್ಯ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆರೆ ಹಾಕಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ವಿಭಾಗಗಳ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವಿಸರ್ಗನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ

$$[[SIQI \to [[SIQII \to SIQI] \to SIQI]] \to \\ [[SIQI \to [SIQII \to SIQI]] \to SIQI \to \\ SIQI]]]T[SIQI \to [[SIQII \to SIQI] \to SIQI]]T . \\ [[SIQI \to [SIQII \to SIQI]] \to [SIQI \to SIQI]] \quad \ldots [32]$$

ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮೇಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕೊನೆಯ T ಅಕ್ಷರದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆರೆಹಾಕಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಸೂತ್ರ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯ. ಮತ್ತೆ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಮಾದರಿ [29]ರ ಪ್ರಕಾರ

$$[SIQI \to [SIQII \to SIQI]] \quad \ldots [33]$$

ಎಂಬುದು ಒಂದು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯಾದ ಕಾರಣ ವಾಕ್ಯ [32] ರ ಬಲತುದಿಯಲ್ಲಿ T ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬರೆದು ಅದಕ್ಕೆ [33]ನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಿದಾಗ ಫಲಿಸುವ ವಾಕ್ಯ ಸಹ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ [32] ಖ [33] ಎಂದು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಪುನಃ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಗನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ [32] T [33] T $[SIQI \to SIQI]$ ಎಂಬ ಮತ್ತೂ ಒಂದು ಸಾಧನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೊನೆಯ T ಅಕ್ಷರದ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯವಾಗಬೇಕಷ್ಟೆ. ಅಂದಮೇಲೆ $[SIQI \to SIQI]$ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮೇಯ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಟ್ಟಿತು.

ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ವಸ್ತುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಚಕ, ಚರವಾಚಕ, ಸಂಬಂಧವಾಚಕ, ಸೂತ್ರಮೂಲ, ಸೂತ್ರ, ಅದ್ಯುಕ್ತಿ, ಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯ ಎಂಬ ಎಂಟು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಗಗಳಿವೆ. ಕೇವಲ ವಾಕ್ಯಾರಚನಾ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಈ ಭಾಷೆಗೆ ಸೂತ್ರತರ್ಕ ಭಾಷೆ (ಪ್ರಾಪೊಸಿಷನಲ್ ಲಾಜಿಕ್) ಅಥವಾ ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆ (ಪ್ರಾಪೊಸಿಷನಲ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು

ಅಗತ್ಯವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. (ಕನ್ನಡ ಮುಂತಾದ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವ್ಯುತ್ಪಾದಕ ನಿಯಮಗಳು ಇಷ್ಟೊಂದು ನಿಖರವಾಗಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.) ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅರ್ಥದ ಸೋಂಕೇ ಇಲ್ಲದಂಥ ಭಾಷೆಯೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು ಮೊದಲ ನೋಟಕ್ಕೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸುವುದು ಸಹಜ. ನಿಜಕ್ಕೂ ನಾವು ಅರ್ಥದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ವರೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸದಿರುವುದು ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ. ಒಮ್ಮೆ ಈ ಉದ್ದೇಶ ನೆರವೇರಿದ ಬಳಿಕ ನಮ್ಮ ವಸ್ತು ಭಾಷೆಗೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹೊಸಭಾಷೆಯನ್ನು ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪೂರ್ವಾಲೋಚಿತ ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಅದು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ; ವಿಚಾರಪರರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ಜನರ ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಇಂದು ಹಿಡಿದು ಸಾಗುವ ಜಾಡಿನ ಕೆಲವಷ್ಟು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಸೂತ್ರ ಕಲನಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂದರಿಯಲು ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳೂ ಚರವಾಚಕಗಳೂ ವಿಧವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ಅಥವಾ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. (ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಚಕ ಚರವಾಚಕಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಂಗಡಣೆ ಅನವಶ್ಯ). ಸಂಬಂಧ ವಾಚಕಗಳು ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದಾದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೋ ಇಲ್ಲವೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೋ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಖಖಕ ಎಂಬುದು ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ SIPP ಪತಿ–ಪತ್ನಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ SIP ಯಾವ ಪದಾರ್ಥ ಬೆಳ್ಳಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. SIPP ಯಾರು ಯಾರು ಪತಿಪತ್ನಿಯರೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಪೂರ್ಣಮಾಹಿತಿಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ P ಅಕ್ಷರಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಿರ ಚರವಾಚಕಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿ ರಚಿಸಬಹುದಾದ ಸೂತ್ರಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. QI ಎಂದರೆ ಹಾಲು, QII ಎಂದರೆ ರಾಮ, QIII ಎಂದರೆ ಸೀತೆ, QIIII ಎಂದರೆ ಕಾಗೆ, QIIIII ಎಂದರೆ ಗಣಿತ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ

SIQI ಎಂದರೆ ಹಾಲು ಬೆಳ್ಳಗಿದೆ . . .[34]

SIQIIQIII ಎಂದರೆ ರಾಮಸೀತೆ ಪತಿಪತ್ನಿಯರು . . .[35]

SIQIIII ಎಂದರೆ ಕಾಗೆ ಬೆಳ್ಳಗಿದೆ . . .[36]

SIQIIIII ಎಂದರೆ ಗಣಿತ ಬೆಳ್ಳಗಿದೆ . . .[37]

ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. (ಇದನ್ನು ಓದಿದಾಗ [34], [35] ದಿಟವೆಂದೂ [36] ಸಟೆಯೆಂದೂ, [37] ರ ಅರ್ಥವೇ ಅಸ್ಪಷ್ಟವೆಂದೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನಮಗನಿಸುವುದು. ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಇಂಥ ತೊಡಕುಗಳು ಶುದ್ಧ ವಾಕ್ಯ ರಚನಾಮೀಮಾಂಸೆಯ ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೂ ಅಪ್ರಕೃತವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.) ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಭಾಷೆಗಳ ಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅನುರೂಪವಾಗಬಲ್ಲ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ರಚನೆಗಳೆಂದರೆ ಸೂತ್ರಮೂಲಗಳು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರಮೂಲಗಳ ಈ ಲಕ್ಷಣ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ಉಂಟು.

ಜನರ ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳಲ್ಲಿ "ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಹೀಗಾಗಿರಬೇಕು" ಎಂಬ ಮಾದರಿಯ ಚಿಂತನೆಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು -> ಅಕ್ಷರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತೇವೆ. $[x \rightarrow y]$ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ "x ಆಗಿದ್ದರೆ y" ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ SI*QI*I ಎಂದರೆ "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದೆ" ಎಂದೂ SI*IQI*IIQI*III ಎಂದರೆ "ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿದೆ" ಎಂದೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ [SI*IQI*I → SI*IQI*IIQI*III] ಎಂಬುದನ್ನು "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿರಬೇಕು" ಎಂದು ಅರ್ಥವಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದೆ" ಹಾಗೂ "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿರಬೇಕು" ಎಂಬೆರಡು ಮಾಹಿತಿಗಳೂ ನಮಗೆ ವೇದ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ನಾವು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆಯೇ "ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿದೆ" ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರ ಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ SI*QI*I ಮತ್ತು [SI*IQI*I → SI*IQI*IIQI*III] ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೊರಟು SI*IQI*IIQI*III ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ನಮಗೆ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಅಭಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ ? ಇಂಥ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವುದೇ ಸಾಧನೆಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ವಿಸರ್ಗನಿಯಮದ ಗುರಿ. ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯ ಸಾಧನೆಗಳು ಜನರ ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳ ಒಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕ ರೂಪವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ವಿಚಾರಸರಣಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಗಿದು ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಅನುರೂಪ ಸಾಧನೆಯ ನಡುವೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ T ಅಕ್ಷರಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ "ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿದೆ" ಎಂಬುದರ ವಿಚಾರಸರಣಿ ಹೀಗೆ ಸಾಗಬಹುದು.

. . .TSI*IQI*IT[SI*IQI*I → SI*IQI*IIQI*III]
TSI*IQI*IIQI*III. . .

ಇಲ್ಲಿರುವ T ಅಕ್ಷರಗಳು "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದೆ", "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿರಬೇಕು", "ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡವಿದೆ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರಗಳು ವಿಚಾರಸರಣಿಯ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಜ್ಜೆಗಳೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿವೆ. ಇನ್ನು $[\neg x]$ ಮಾದರಿಯ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿಚಾರ. $[\neg x]$ ಸಂಕೇತಕ್ಕೆ "x ಆಗಿಲ್ಲ" ಅಥವಾ "x ಇಲ್ಲ" ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು ಅರ್ಥಾರೋಪ ಮಾಡಬಹುದು. SI*IQI*I ಎಂದರೆ "ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದೆ" ಎಂದಾದರೆ [¬SI*IQI*I] ಎಂದರೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ¬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ನಿಷೇಧಸೂಚಕವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆಂದಾಯಿತು. ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ x ಯಾವುದೇ ಸೂತ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯರಚನಾ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಅದರ ನಿಷೇಧರೂಪ $[\neg x]$ ಅನ್ನು ವ್ಯುತ್ಪಾದಿಸಬಹುದೆಂಬುದೇನೋ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದರೆ ಅರ್ಥಮೀಮಾಂಸೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ x ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ $[\neg x]$ ಕೂಡ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಎಂಬ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಜನರ ಸಾಮಾನ್ಯಾನುಭವಗಳ ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ $[\neg x]$ನ ಅರ್ಥಸ್ಪಷ್ಟತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಮನೋಭಾವ ತಾಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣಗಳೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನುಭವಗಳ ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗಡೆ $[\neg x]$ ರಚನೆಯ ಅವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಬಳಕೆ ಅರ್ಥಹೀನವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಟೀಕೆ ಎಲ್.ಇ.ಜೆ. ಬ್ರವರ್ (1881–1966) ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಇಂಟ್ಯುಇಷನಿಸಮ್ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ಭಾಷೆಗಳು ವಾಕ್ಯರಚನಾಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಬಲ್ಲ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಲ್ಲದ ಮುಗ್ಧತೆಯಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಗೆ ಅರ್ಥಾರೋಪಣೆ ಮಾಡುವ ನಮ್ಮ ಪ್ರಸಕ್ತಪ್ರಯತ್ನ ಅನುಭವಗಳ ಎಲ್ಲ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲೂ ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಆಶಿಸುವುದು ತಪ್ಪು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಅರ್ಥಾರೋಪಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಈಗ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಿಚಾರಸರಣಿಯಾದರೂ ಮಾನ್ಯವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿರುವ ಕೆಲವಷ್ಟು ಮೂಲಭೂತ ಆಧಾರಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕೆಂದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳು ಇಂಥ ಆಧಾರಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಧನೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯೂ ಅದೇ ಸ್ವತಃ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೇ ಸಾಧನೆ ನಮಗಿಚ್ಚೆಬಂದ ಯಾವುದೇ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಖ ಅಕ್ಷರದೊಡನೆ ಲಗತ್ತಿಸಿ ಹೊಸಸಾಧನೆಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದಷ್ಟೆ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳ ಅಂಗೀಕೃತ ನಿತ್ಯಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ [29], [30], [31] ಎಂಬ ಮೂರು ಮಾದರಿಗಳ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೇ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ. $[x \rightarrow y]$ (x ಆಗಿದ್ದರೆ y ಆಗಿರಬೇಕು) ಹಾಗೂ $[\neg x]$ (x) ಆಗಿಲ್ಲ) ಎಂಬಂಥ ವಾಕ್ಯರಚನೆಗಳೂ ಅವುಗಳ ವಿಧವಿಧ ಸಂಯೋಜನೆಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯಾನುಭವಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದೋ ಅಂಥವೆಲ್ಲ ಈ [29], [30], [31] ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ಫಲಿಸುತ್ತವೆಂಬುದೇ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಸಾಧನೆಯೊಂದರಿಂದ x ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾದಲ್ಲಿ ಬೇರಾವ ಸಾಧನೆಯಿಂದಲೂ $[\neg x]$ ಸೂತ್ರ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮೇಯವಾಗಿ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗಬಾರದೆಂದು ನಾವು ಆಶಿಸುತ್ತೇವಷ್ಟೆ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭಾಷೆ ಅಸಂಗತವಾದುದೆಂದು (ಕಾಂಟ್ರಡಿಕ್ಟರಿ, ಇನ್‌ಕನ್ಸಿಸ್ಟೆಂಟ್) ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. [28]. [29], [30] ಮಾದರಿಯ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಈ ಆಸೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಡುವ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆ ಒಂದು ಸುಸಂಗತ (ಕನ್ಸಿಸ್ಟೆಂಟ್) ಭಾಷೆಯಾಯಿತು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳ ಎಲ್ಲ ಆಯಾಮಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಗಣಿತತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ

ಆಖ್ಯಾತ ಕಲನಭಾಷೆ (ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಸ್ತೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ವಾಕ್ಯರಚನಾ ಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆಖ್ಯಾತ ಕಲನ ಭಾಷೆಯ ರಚನೆಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಚಕ ಮತ್ತು ಚರವಾಚಕಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಂಗಡಣೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ನಮೂದಿಸಿದ ಎರಡು ಕಲನ ನಿಯಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂರನೆಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಸಹ ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. x ಎಂಬುದು ಒಂದು ಚರವಾಚಕವೂ y ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸೂತ್ರವೂ ಆದಲ್ಲಿ $[x\forall y]$ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಸೂತ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು. $\forall$ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ವಿಶ್ವವಾಚಕ (ಯೂನಿವರ್ಸಲ್ ಕ್ವಾಂಟಿಫಯರ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಈ ಹೊಸ ವಿಯಮದ ಫಲವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದ್ದೇವೆ.

$[RI\forall SII * IQI]$ ..... [38]

$[RI\forall SII * IRI]$ ..... [39]

$[...[RI\forall[RI\forall[RI\forall SII * IQIRI]]]]$ ..... [40]

$[[RI\forall SII * IRIQIRII] \rightarrow [...[RII\forall SIII * I RIRIIQII]]]$ ..... [41]

x ಚರವಾಚಕವೂ y ಸೂತ್ರವೂ ಆದಾಗ $[x\forall y]$ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸಬಹುದಾದ x ನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಒಂದು ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಸ್ಥಾನವೆಂದು (ಬೌಂಡ್ ಆಕರೆನ್ಸ್) ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ [38], [39], ಹಾಗೂ [40] ರಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ RI ಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿವೆ; ಆದರೆ [41]ರಲ್ಲಿ $\rightarrow$ ಚಿಹ್ನೆಯ ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು RI ಗಳೂ ಆ ಚಿಹ್ನೆಯ ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು RII ಗಳೂ ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿವೆ. [41]ರಲ್ಲಿ $\rightarrow$ ಚಿಹ್ನೆಯ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ RII ಆಗಲಿ ಆ ಚಿಹ್ನೆಯ ಬಲ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ RI ಆಗಲಿ ನಿರ್ಬಂಧಿತ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ನಿರ್ಬಂಧಿತವಲ್ಲದ ಚರವಾಚಕ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳು (ಫ್ರೀ ಅಕರೆನ್ಸಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ ಒಂದು ಚರವಾಚಕವನ್ನಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತಗಳು (ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಖ್ಯಾತ ಕಲನ ಭಾಷೆ ಸೂತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಆಖ್ಯಾತಗಳಿಗಿರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಭೇಷೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಆಖ್ಯಾತ ಕಲನ ಭಾಷೆಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದ್ಯುಕ್ತಿ ಮಾದರಿಗಳ ವರ್ಗವನ್ನು ಸಹ ಈಗ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. x ಎಂಬುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಚರವಾಚಕವೂ u ಎಂಬುದು x ನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳ್ಳದೆ ಇರುವ ಒಂದು ಸೂತ್ರವೂ v ಎಂಬುದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸೂತ್ರವೂ ಆಗಿರಲಿ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

$[[x\forall[u \rightarrow v]] \rightarrow [u \rightarrow [xv\forall]]]$ ..... [42]

ಎಂಬ ಮಾದರಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯ ಆದ್ಯುಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪುನಃ x ಒಂದು ಚರವಾಚಕ ಅಥವಾ ಸ್ಥಿರವಾಚಕ, y ಒಂದು ಚರವಾಚಕ ಮತ್ತು v ಒಂದು ಸೂತ್ರ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ. ಅಲ್ಲದೆ $[x\forall z]$ ಮಾದರಿಯ ಯಾವುದಾದರೂ ಸೂತ್ರಗಳು vಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಯಾವ ಸೂತ್ರವೂ y ಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳ್ಳದಿರಲಿ. vಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ yಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ y ಗೆ ಬದಲು xನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಫಲಿಸುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು w ಎಂದು ಕರೆಯೋಣ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಖ್ಯಾತಕಲನ ಭಾಷೆಯ

$[[y\forall v] \rightarrow \omega$ ..... [43]

ಎಂಬ ಮಾದರಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆದ್ಯೂಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ [42], [43] ನಮೂನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ [29], [30], [31] ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಆದ್ಯುಕ್ತಿ ಮಾದರಿಗಳೆಂದು ಈಗಲೂ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಸಾಧನೆಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಹಿಂದೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮೂರು ನಿಯಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ನಿಯಮವನ್ನು ಈಗ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ : x ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಚರವಾಚಕವೂ y ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸೂತ್ರವೂ z ಎಂಬುದು yT ಅಥವಾ Ty ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೂ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ $zT[x\forall y]$ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಹ ಮತ್ತೆ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಕಲನನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣ ನಿಯಮ (ಜನರಲೈಸ್ೇಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರಮೇಯಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸೂತ್ರ, ಅದ್ಯುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿವರ್ಧನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಅಖ್ಯಾತ ಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೇಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕೂಡ ಸೂತ್ರಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ಸಂಗತಿ.

ಈಗ ಕೇವಲ ವಾಕ್ಯರಚನಾ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಗೆ ಯಾವರೀತಿಯ ಅರ್ಥಾರೋಪ ಸಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಚಕ ಮತ್ತು ಚರವಾಚಕಗಳಿಗೆ ಭೇದ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸೋಣ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು (ಅಥವಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು) ಕುರಿತ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿ ಚರವಾಚಕಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಇದು ಎಲ್ಲೇ ಲಿಖಿತವಾಗಿರಲಿ ನಾವೆಲ್ಲ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಏಕೈಕ ಗ್ರಹವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಹ ಎಂಬ ಪದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಮಂಗಳಗ್ರಹವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಮತ್ತೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಗ್ರಹವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. “ಭೂಮಿ” ಸ್ಥಿರವಾಚಕಕ್ಕೆ ಸದೃಶ, “ಗ್ರಹ” ಚರವಾಚಕಕ್ಕೆ ಸದೃಶ. ಆದರೆ ಈ ಪದಗಳು ಆಖ್ಯಾತಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ “ಭೂಮಿ” ಗೆ ಬದಲಾಗಿ QI*I*III ಎಂದೋ “ಗ್ರಹಕ್ಕೆ” ಬದಲಾಗಿ RI*II*III ಎಂದೋ ಮಂಗಳ ಗ್ರಹಕ್ಕೆ QI*I*III ಎಂದೋ ಬರೆಯಬಹುದು. ಆಗ RI*II*III ಒಮ್ಮೆ QI*I*II ನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ QI*I*IIIನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದಷ್ಟೆ ; QI*I*II, QI*I*III ಮುಂತಾದುವನ್ನು RI*II*III ನ ವಿವಿಧ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಂದು (ವೇಲ್ಯೂಸ್) ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ “ಗ್ರಹ” ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ “ಭೂಮಿ”, “ಮಂಗಳ” ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಮೌಲ್ಯಗಳು ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹವೂ “ಕಾಗೆ”, “ನಾಯಿ” ಮುಂತಾದ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮೌಲ್ಯಗಳು ವರ್ಜ್ಯವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ “ಗ್ರಹ” ಪದದ ಚರವಾಚಕ ಮೊಟಕುಗೊಂಡು ಅನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ಥಿರ ವಾಚಕದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಖ್ಯಾತ ಕಲನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಾದರೋ ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ ; ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚರವಾಚಕಕ್ಕೂ ಸಕಲ ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳೂ ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹ ಮೌಲ್ಯಗಳು. ಈಗ $[x\forall y]$ ರಚನೆಗೆ “ಚರವಾಚಕ x ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಿರವಾಚಕವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಿ, y ಎಂಬುದು ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ” ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿದರ್ಶಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ “RI ಒಂದು ಗ್ರಹ” ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ SI*I*IRI ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ “RI ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ“ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ SI*I*IQI*I*IRI ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ತರ್ಜುಮೆಯಾಗಿತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಆಗ “RI ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಿರವಾಚಕವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದಾಗ್ಯೂ RI ಒಂದು ಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ” (ಅರ್ಥಾತ್ “ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹಗಳೂ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ”) ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಸೂತ್ರ ಇಂತಿರುವುದು :

$$[RI\forall[SI * I * IRI \rightarrow SI * I * IQI * I * IRI]]$$

ಇಂಥ ಅರ್ಥಾರೋಪಣೆಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆಯ ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಸಾಧನೆಯ ನಿಯಮವನ್ನೂ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಯಂತೆ ಆಖ್ಯಾತ ಕಲನ ಭಾಷೆಯೂ ಒಂದು ಸುಸಂಗತ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಪಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಯಾವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸುಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೋ ಅದರ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಇವು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವೆಂಬುದು ತೆರೆದ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಗೂ ಆಖ್ಯಾತಕಲನ ಭಾಷೆಗೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೊಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇವೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು (ವಾಕ್ಯ) ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಸ್ಥಿರವಾಚಕ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಚರವಾಚಕ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಸಂಬಂಧವಾಚಕ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಸೂತ್ರಮೂಲ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಸೂತ್ರ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಅತ್ಯುಕ್ತಿ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಸಾಧನೆ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಏಳು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಇವೆರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಆಲ್ಗಾರಿತಂ ಆಧಾರಿತ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೇ ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಸೂತ್ರ ಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದುವರಿದು ದತ್ತವಾಕ್ಯ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯವೋ ಅಲ್ಲವೋ

ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಸೂತ್ರ ಆಲ್ಗಾರಿತಂ ಮೂಲಕ ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಡುವಂಥ ಯಾವ ಆಲ್ಗಾರಿತಂನ್ನೂ ನಿಯೋಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ (ಎ.ಚರ್ಚ್, 1936). ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಲನಭಾಷೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಣೀಯ (ಡಿಸೈಡೆಬಲ್) ಭಾಷೆ ಎಂದೂ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯನ್ನು ಅನಿರ್ಧರಣೀಯ (ಅನ್‌ಡಿಸೈಡೆಬಲ್) ಭಾಷೆ ಎಂದೂ ವರ್ಣಿಸುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಶಂಕಿಸಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಅವುಗಳ ನಿಷೇಧರೂಪಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕುರಿತು ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಲು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದಾಯಿತು.

ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆಯ ಶುದ್ಧ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆ (ಪ್ಯೂರ್ ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್ ಆಫ್ ಫಸ್ಟ್ ಆರ್ಡರ್ ; ಪ್ಯೂರ್ ಲೋವರ್ ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಎಂದಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯ ವರ್ಗದ ಶುದ್ಧ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳನ್ನು ಸಹ ಸ್ಥಿರ ಸಂಬಂಧವಾಚಕ ಮತ್ತು ಚರಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳೆಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನ್ವಯ ಆಖ್ಯಾತಕಲನಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ (ಅಪ್ಲೈಡ್ ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್) ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಿರವಾಚಕಗಳನ್ನೂ ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳನ್ನೂ ಮೊದಲಲ್ಲೇ ಹೆಸರಿಸಿ ಅವನ್ನೂ ಕುರಿತಂತೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಅದ್ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನ್ವಯ ಕಲನ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಂಬ (ಥಿಯೊರೀಸ್) ನಾಮಕರಣ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವುಗಳಷ್ಟಕ್ಕೇ ಅವೇ ಸುಸಂಗತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಲಾಗದು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ತರ್ಕವಿಧಿಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಕರಣವಿಧಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಪರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೇ ಅದರ ವ್ಯಾಕರಣವಾಗುವ ಕಾರಣ ಭಾಷೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವಭಾವಿ, ಎಂತಲೆ ಜನರಾಡುವ ಜೀವಂತ ಭಾಷೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಒಂದೇ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಜನರ ಜೀವಂತ ವಿಚಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಅವರ ಅನುಭವಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಸ್ಥಿರೀಕೃತ ತರ್ಕವಿಧಿಗಳನ್ನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತರ್ಕ ಆ ವಿಚಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಗಳ ಸ್ಫುಟ ಚಿತ್ರಣವಾಗಬಹುದೇ ವಿನಾ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಣಾಯಕವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಪರತೆ ಹಿಡಿದು ಸಾಗುವ ಜಾಡಿನ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳನ್ನೂ ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಚಿತ್ರಣದ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಸಂದೇಹಾತೀತ. ಸೂತ್ರತರ್ಕಭಾಷೆ, ಆಖ್ಯಾತ ತರ್ಕಭಾಷೆ ಮುಂತಾದ ತರ್ಕವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಇದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಲಾಭವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಯಲು ತರ್ಕವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕೆಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ಭ್ರಾಂತಿ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ.)

ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ ಎಂ : (1938). ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕರು, ವಿಶ್ರಾಂತ ಕುಲಪತಿಗಳು. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಿಂದಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗುಬ್ಬೇವಾಡದಲ್ಲಿ 1938 ನವೆಂಬರ್ 29ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಮಡಿವಾಳಪ್ಪ, ತಾಯಿ ಗುರಮ್ಮ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಬಿ.ಎ. ಮತ್ತು ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಉನ್ನತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದರು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪರಿಸರದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದರು.

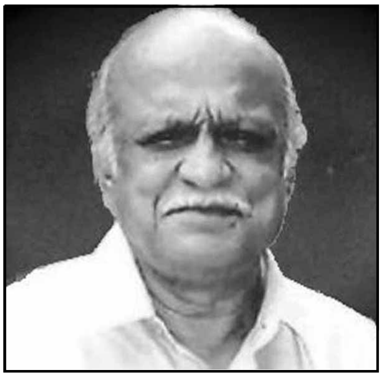

ಧಾರವಾಡದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ವೃತ್ತಿಜೀವನ ಆರಂಭಿಸಿದ (1962) ಇವರು ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠವನ್ನು ಸೇರಿ (1966) ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ 32 ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು (1998) ಮೂರು ವರ್ಷ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿ ದುಡಿದರು.

ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರು. ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆ ಎರಡು ಬಗೆಯದು. ಒಂದು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಂಶೋಧನೆ. ಹಳಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಇತಿಹಾಸ, ಜಾನಪದ, ಶಾಸನ, ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ (ನಾಮವಿಜ್ಞಾನ) ಹೀಗೆ ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇವರು 46ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ 200 ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಶೋಧನೆ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಇವರು ಸಂಶೋಧನೆ ಎನ್ನುವುದು ಸತ್ಯವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ, ಸತ್ಯ ಕಹಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡವರು. ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಅನುಭವಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟವರು. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಹಾಗೂ ನಾಡಿನ ಹೊರಗೂ ಸಂಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಚಿಕ್ಕಭೂಪಾಲ ಸಾಂಗತ್ಯ, ನಿಂಬಸಾಮಂತ ಚರಿತೆ, ಸಿರುಮಣನಾಯಕನ ಸಾಂಗತ್ಯ, ಸಿರುಮನ ಚರಿತೆ, ಗೊಲ್ಲಸಿರುಮನ ಚರಿತೆ, ಕೊಂಡಗುಳಿ ಕೇಶಿರಾಜನ ಕೃತಿಗಳು, ವಿಜಾಪುರ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು (1976), ಕರ್ನಾಟಕ ಕೈಫಿಯತ್ತುಗಳು (1994) ಮೊದಲಾದ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ.

ಹಳಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ವಿದ್ವತ್ತು ಗಳಿಸಿರುವ ಇವರಿಗೆ ಪಂಪ, ವಚನಕಾರರು, ಹರಿಹರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು, ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲವಚನ, ಮಹಾಸಂಪುಟ (1990) ಬಸವಣ್ಣನವರ ಟೀಕಿನ ವಚನಗಳು, ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು, ಕುಮಾರರಾಮ ಸಾಂಗತ್ಯಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ಮೂಲಕ ಆಕರ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದರು. ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನ ಶಾಸ್ತ್ರ (1972) ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿ. ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಶಾಸ್ತ್ರ (1992), ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಕನ್ನಡ ನಾಮ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರ– ಇವು ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೃತಿಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರ ಸಮಗ್ರ ಸಂಶೋಧನ ಬರೆಹಗಳು ಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ರಚನೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಶಾಸನ, ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಬಹುಮುಖೀ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿವೆ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಬಹುಶ್ರುತತೆಯನ್ನು ನಾವು ಈ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಸರಣಿಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಪುಟ 2004ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಕುಕಂಡಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಉತ್ತಮ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಇವರು ರೂಪಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ, ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟಣೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಸಂಗ್ರಹ, ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಅನುವಾದ, ಅಪ್ರಕಟಿತ ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟಣಾ ಯೋಜನೆ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳವಾಗಿವೆ.

ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಗೌರವ, ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು (1970), ಶಾಸನ ವ್ಯಾಸಂಗ (1974) ಮೊದಲಾದ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ವರ್ಷದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪುಸ್ತಕ ಬಹುಮಾನ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಮಾನವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1990), ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1991), ವರ್ಧಮಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1994) ಇವರಿಗೆ ಸಂದಿವೆ. ಇವರಿಗೆ 1996ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿಂದ ಬಂದ ಒಂದು ಲಕ್ಷರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಇವರು ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನ ಹೆಸರಿನ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ತೆರೆಯಲು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇವರಿಗೆ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ಮಹಾಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ಗೌರವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ವೈ.ಸಿ.ಬಿ.)

ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ : ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಕ್ಷಾಂಶ 20° – 28° ಯ ವರೆಗೂ ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 19° ಯಿಂದ 24° ಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9,30,000 ಚ.ಕಿಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಚುವಾನ ರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರದ ಭಾಗಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಅಕ್ಷರಶಃ ಮರುಭೂಮಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಮಳೆಯೂ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ : ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ 50 ಸೆಂ.ಮೀ. ಮಳೆಯಿದ್ದರೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 13 ಸೆಂಮೀ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಳುಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಲಹರಿಯ ಎತ್ತರ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಸುಮಾರು

909 ಮೀ. ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಓಕವಾಂಗೊ ನದಿಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ತುಂಬುವ ಉಪ್ಪಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಮಕರಿಕಾರಿ ಪ್ರದೇಶವೇ ಅತ್ಯಂತ ತಗ್ಗು. ಅಡಿಯ ಪುರಾತನ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಮ್ಮರಳು ನೆಲವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಿದ್ದ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಬೇಗ ಹೀರುವ ಗುಣ ಇದಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ದಿನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಯುಸ್ಸಿರುವ ತೊರೆಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಬೀಳುವ ಮಳೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯವಿತರಣೆಯಾಗಿದೆ: ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆನೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಗಾರರಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ. ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಹರಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಬಾಕ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸುಮಾರು 8,800 ಚ.ಕಿಮೀ. ಬಾಂಟು ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಕಲಹರಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮರುಭೂಮಿಯ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪೊದೆ ಜನರೇ (ಬುಷ್‌ಮೆನ್) ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಜವಾದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳು. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 2,000. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಾಂಟು ಜನ ಇವರನ್ನು ಮಧ್ಯಕಲಹರಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಓಡಿಸಿದರು. ಈ ಜನ ಕುಬ್ಜರು, ಮಂಗೋಲಾಯ್ಡ್ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವರು, ಪೀತವರ್ಣೀಯರು. ಬಾಂಟು ಜನರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣ ಇವರದು. ಇವರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳು. ಚತುರ ಬೇಟೆಗಾರರೂ ಮೂಲಿಕಾಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ; ಆ ಕಠಿಣ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ವಿಲಿಯಂ ಸಿ. ಆಸ್ವೆಲ್–ಇವರೇ ಕಲಹರಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಗಾಮಿ ಸರೋವರವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಬಿಳಿಯರು. (1878–79)ರಲ್ಲಿ ಬೋಯರ್‌ಗಳ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪೊಂದು ಕಲಹರಿ ದಾಟಿತಾದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 250 ಮಂದಿಯೂ 9,000 ಜಾನುವಾರುಗಳೂ ನಾಶವಾದವು. ಈಗ ಮೋಟಾರ್ ವಾಹನ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಚಾರ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ. ಗಾನ್‌ಜಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಮೀನುಗಳಿಂದ ಕೇಪ್‌ಟೌನಿಗೆ ಹಾಲಿನ ಕೆನೆ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಲಹಾ : ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತಳಾದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ನಗರದ ಭಿಕ್ಷು ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಂಡತಿ. ಪತಿಗೆ ವಿಧೇಯಳಾಗಿರದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಕಲಹವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು, ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಚಂಡಿಯಂತೆ. ಗಂಡನಿಗೆ ಸುಳಿವು ಕೊಡದಂತೆ ರುಚಿಕರವಾದ ತಿಂಡಿತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತಾನೊಬ್ಬಳೇ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಾನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಈಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಭಿಕ್ಷು ಅನುಕೂಲಳಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ರೋಧಗೊಂಡ ಕಲಹಾ ವಿಷಪಾನಮಾಡಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟಳು ; ಎಸಗಿದ ದುರಾಚಾರ ಮತ್ತು ತಂದುಕೊಂಡ ದುರ್ಮರಣದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಹೀನ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಅನಂತರ ಪ್ರೇತ ಶರೀರಿಣಿಯಾದಳು. ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಬಳಲಿದ ಈಕೆ ವರ್ತಕನೊಬ್ಬನ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕಳು. ಆ ವರ್ತಕ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿರಲಾರದೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರವೀರಪುರವನ್ನು ಸೇರಿದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದತ್ತನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಒಮ್ಮೆ ವಿಷ್ಣುವ್ರತಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕಾರ್ತಿಕ ವ್ರತವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಜಾಗರಣೆ ಮಾಡಲು ತೀರ್ಥಾದಿಗಳೊಡನೆ ಹರಿಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಳು. ಇವಳ ವಿಕೃತ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕೈಲಿದ್ದ ಪೂಜಾದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಇವಳ ಮೇಲೆ ಎಸೆಯಲು ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಸ್ಮೃತಿ ಬರಲಾಗಿ ತಾನು ಅದುವರೆಗೂ ಎತ್ತಿದ, ಮುಂದೆ ಎತ್ತಬೇಕಾದ ತಿರ್ಯಕ್ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗೊಂಡು ಗೋಳಿಟ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದಳು. ಕನಿಕರಗೊಂಡ ಧರ್ಮದತ್ತ ತಾನು ಎಸಗಿದ ಕಾರ್ತಿಕ ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನ್ಮದ ಅರ್ಧಫಲವನ್ನು ಈಕೆಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದು ಕೊಟ್ಟ. ಅದರಿಂದ ಶಾಪವಿಮುಕ್ತಳಾದ ಕಲಹಾ ಮುಂದೆ ಕೈಕೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ದಶರಥನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಧರ್ಮದತ್ತನನ್ನು ವರಿಸಿದಳು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ಕೈಕೆಯ ಗುಣಶೀಲಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಕಲಾ [1] : ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆ. 1930 ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಸು. 4 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಸಂಪಾದಕರು ಎ. ಎನ್. (ಅ. ನ.) ಸುಬ್ಬರಾವ್.

'ಕಲೆಯ ಖನಿಯಂತಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಳು ಗಳಿತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ತಕ್ಕ ವ್ಯವಸಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸೊರಗುತ್ತಿವೆ....ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಲಾಭಿಮಾನವೂ ಉದ್ಯೋಗ ತತ್ಪರತೆಯೂ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿರುವುದು.....ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನುಳಿಸಲು ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ'–ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಮನಗಂಡ ಸಂಪಾದಕರು, ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಅಳಿಲು ಭಕ್ತಿ, ಮಳಲು ಸೇವೆ' ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾ, ಲಲಿತಕಲೆ, ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಇದರ ಒಲವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಇತ್ತು. ಕತೆ ಕವನಗಳೂ ಕಲಾವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದೇವುಡು ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಮೋಟಗಾನಹಳ್ಳಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಬೆಳ್ಳಾವೆ ನರಹರಿಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾನ್ ಜಯರಾಮ ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಅ. ನ.ಕೃಷ್ಣರಾಯ, ವಿ. ಕೆ.ಗೋಕಾಕ್, ತಿ.ತಾ. ಶರ್ಮ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖಕ ಬಳಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಕಲಾ [2] : ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವಪರಿಭಾಷೆಯಂತೆ ಇದು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ಅಶುದ್ಧ ಸೃಷ್ಟಿಯ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದು ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾವೇಶದಿಂದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹಾಗೆ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಸುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಕಲಾ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜೀವಾತ್ಮನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಕಲಾ ಸಂಕೋಚವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮ ತನ್ನ ಸಂಕೋಚ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಜಿ.ಆರ್.)

ಕಲಾಂ ಅಬ್ದುಲ್, ಎ.ಪಿ.ಜೆ. (1931–.) **:** ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಮಾಜಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ವಿಜ್ಞಾನಿ; ತತ್ತ್ವಜ್ಞ, ಭಾರತರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತರು.

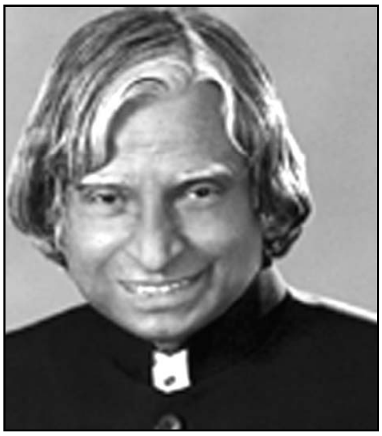

ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಅವುಲ್ ಪಕೀರ್ ಜೈನುಲಬ್ದೀನ್ ಅಬ್ದುಲ್ ಕಲಾಂ ಎಂದಾದರೂ ಅಬ್ದುಲ್ ಕಲಾಂ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು. ಇವರು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ರಾಮೇಶ್ವರಂನಲ್ಲಿ 1931 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 15ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಬಡತನದ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಇವರು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿ ಕೊಂಡವರು. ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಗಳಿಕೆ ಇವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹಂಚುವ ಕಾಯಕ ಮಾಡಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಒಲವಿದ್ದುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು.

ಮುಂದೆ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿ 1954ರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಇವರ ಆಸಕ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಚೆನ್ನೈನ 'ಮದ್ರಾಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ' ಸಂಸ್ಥೆ ಸೇರಿದರು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಡಿಆರ್‌ಡಿಓ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಸೇರಿದರು. ಏರೋ ಸ್ಪೇಸ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ವಿವಿಧ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ, ವಿಕ್ರಮ್ ಸಾರಾಭಾಯಿಯಂತಹ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಬಂತು.

1969ರಲ್ಲಿ ಕಲಾಂ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಸ್ರೊಗೆ ವರ್ಗ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇವರು ಅಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಥಮ ಉಪಗ್ರಹ ಉಡಾವಣಾವಾಹನದ (ಎಸ್‌ಎಲ್‌ವಿ) ರೂಪುರೇಷೆ ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದರು. 1980ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇವರು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದ್ದ ರಾಕೆಟ್ ಮೂಲಕ ರೋಹಿಣಿ ಉಪಗ್ರಹವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಉಡಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಪೋಖ್ರಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಅಣ್ವಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಲಾಂ ಅವರು ರಾಜಾರಾಮಣ್ಣ ಅವರ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದರು. ಬ್ಯಾಲಿಸ್ಟಿಕ್ ಕ್ಷಿಪಣಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆ; ಅಗ್ನಿ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿ ಕ್ಷಿಪಣಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆ– ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇವರ ಪಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದು. 1992–1999ರ ವರೆಗೂ ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಗಳ ಪ್ರಧಾನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ, ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆ ಇವರದು. ಇವರು ಅಣುವಿಜ್ಞಾನಿ, ರಾಕೆಟ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ತಜ್ಞರಾಗಿ ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು

ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಭಾರತದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಾದ ಪದ್ಮಭೂಷಣ (1981), ಪದ್ಮವಿಭೂಷಣ (1990) ಹಾಗೂ ಭಾರತರತ್ನ (1997) ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಇವರು ಭಾಜನರಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಮ್ಮೆ ಎನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಬ್ದುಲ್ ಕಲಾಂ ಅವರನ್ನು ಭಾರತದ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಲಾಯಿತು. ಇವರು 2002ರ ಜುಲೈ 25 ರಿಂದ 2007 ಜುಲೈ 24ರ ವರೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ಸರಳತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಮತ್ತು ಮೇಧಾವಿತನದ ಸಾಕಾರದಂತಿರುವ ಕಲಾಂ ಅವರು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಹುದ್ದೆಯ ಘನತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಸ್ವತಃ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಆದ ಇವರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳೆಂದರೆ ಬಹು ಪ್ರೀತಿ. ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಉಪಯುಕ್ತ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆ ನೀಡುವುದು ಇವರ ಪ್ರಿಯ ಹವ್ಯಾಸ. ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಹುದ್ದೆಯಿಂದ ವಿರಮಿಸಿದ ಅನಂತರವೂ ಇವರು ಜನಪ್ರಿಯ ಧುರೀಣರು ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹತ್ತಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಫೈರ್' ಎಂಬುದು ಇವರ ಆತ್ಮಕಥೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ 'ಇಂಡಿಯಾ ಮೈ ಡ್ರೀಮ್', 'ಇಂಡಿಯಾ 2020' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಭವ್ಯ ಭಾರತ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ರೂಪುರೇಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. 'ಮೈ ಜರ್ನಿ', 'ಟಾರ್ಗೆಟ್ ತ್ರಿ ಬಿಲಿಯನ್'– ಇವು ಇವರ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೃತಿಗಳು. ಅಪ್ರತಿಮ ದೇಶಭಕ್ತರೂ ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಕಲಾಂ ಅವರು ಈಗಲೂ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಜ್ಞಾನ–ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಹಾಯಹಸ್ತ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕಲಾಡಿ, ಕಾರ್ಲೊ : 1826–90. ಕಾರ್ಲೊ ಲೊರೆನ್ಸಿ ಎಂಬ ಇಟಲಿಯ ಲೇಖಕನ ಕೃತಕನಾಮ. ಮ್ಯಾಟ್ಸಿನಿಯ ಪರವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬರೆದನಲ್ಲದೆ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಈತನ ಮೊದಲೆರಡು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮತ್ತು ನೀತಿಬೋಧೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಗುಣ ಹಿಂದಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಈತ ರಚಿಸಿದ ಪಿನೋಕಿಯೋನ ಸಾಹಸಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿ ಜಗತ್‌ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಮೊದಲು ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಪುಸ್ತಕರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಪಿನೀಕಿಯೋ ಎಂದದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಮಕ್ಕಳು ಬಹು ಪ್ರಿಯ ಕಾದಂಬರಿ ಎನಿಸಿದೆ. ತುಂಟ ಮಕ್ಕಳ ಕ್ರಮರಹಿತ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ಬಡಗಿಯೊಬ್ಬ ಮರದ ತುಂಡೊಂದರಿಂದ ಕೆತ್ತಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬೊಂಬೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಜೀವ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆ ಕ್ಷಣದಿಂದ ಅದು ತುಂಟಾಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಊಟ ಉಪಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಂದೆಯನ್ನು ಗೋಳು ಹುಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾಲಬೋಧೆಯನ್ನು ಮಾರಿ ನಾಟಕ ನೋಡುತ್ತದೆ. ಕಾಸಿನ ಗಿಡ ಬೆಳೆಸಿ ಸಾಹುಕಾರನಾಗಬಹುದೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಮೋಸಗಾರ ನರಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಇದ್ದ ಕಾಸನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬದುಕಿಸ ಬಂದ ಅಪ್ಸರೆಗೆ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಪಡಬಾರದ ಕಷ್ಟ ಪಡುತ್ತದೆ. ಓದು ಬರೆಹ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದ ಕೈತವನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆಟ ಊಟ ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಸಕ್ತವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಕತ್ತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಟಿಂಗನಾಗಿ, ನಾನಾ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೀಡಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಅಪ್ಸರೆಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಿಜವಾದ ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗನಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆಗೂ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೂ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಮರೆತು ಹೋಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಗರಿ ಮೂಡಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಹಲವಾರು ಮುದ್ರಣ ಕಂಡಿದೆ ; ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೂ ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಸಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಬಂದಿವೆ. ವಾಲ್ಟ್ ಡಿಸ್ನೆ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ವರ್ಣರಂಜಿತ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲಕಥೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿಗೂ ಪಂಜಾಬಿಗೂ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ ಇದು ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡಿದ್ದು (ಅನುವಾದ–ಎನ್. ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ್) ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಕೈಲಾಸ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. *

ಕಲಾತ್ : ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ, ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಕಲಾತ್ ಪಟ್ಟಣ ಕ್ವೆಟ್ಟ ನಗರದಿಂದ 14 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಳೆಯ ಪಟ್ಟಣ 1935ರ ಭೂಕಂಪದ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವ ಮೊದಲು ಕೋಟೆಯೊಳಗಡೆ ಇತ್ತು. ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಖಾನ್–ಇ–ಕಲಾತ್ ಅರಮನೆ ನಗರದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ವೆಟ್ಟ, ಕರಾಚಿ ಮತ್ತು ಪಾಸ್ನಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಮಿರ್‌ವಾರಿಗಳ ವಶವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇದು ಮಿರ್‌ವಾರ್ ಬಣದ ಅಹ್ಮದ್‌ಜ್ಹಾಯಿಖಾನರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಜನ ಒಮಾನಿನಿಂದ ಮಕ್ರಾನಿನ ಕೋಲ್ವ ಕಣಿವೆಗೆ ಬಂದರು. 1839ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು, 1842ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದರು. ಇದು ಮೊದಲು ಬಲೂಚ್ ಪ್ರಸಂಧಾನಕ್ಕೂ (ಕಾನ್‌ಫೆಡರಸಿ) ಅನಂತರ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಕಮಿಷನರಿಗೆ ಅಧೀನವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಏಜೆಂಟನಿಗೂ ಮುಂದೆ (1952–55) ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ್ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕೂಟಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. *

ಜಿಲ್ಲೆ : ಇದರಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ ನಿಯಾಬತ್, ಸಾರವನ್, ಝಲಾವನ್ ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: 80,111 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಪರ್ವತಮಯ. ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಕಿರಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಕಚ್ಚಿ ಇಡೀ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರದೇಶ. ಅಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಬೀಳುವಷ್ಟು ತಣ್ಣಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ನಡೆಯುವುದು ನದಿಪ್ರವಾಹದಿಂದಲೇ. ಆದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಲದಡಿಯ ನೀರೊರತೆಗಳಿಂದಲೂ ಬೇಸಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೋವಿ, ಜೋಳ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಒಳ್ಳೆಯ ಆಕಳ ತಳಿಗಳೂ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕುದುರೆಗಳೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದವು. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಫೆರಸ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳಿವೆ.

ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಖುಜ್ದಾರ್ ಇರುವುದು ಕಲಾತ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ. ದೇಶದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಇದು ಕೇಂದ್ರದಂತಿದ್ದು ಅನೇಕ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳು ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಪ್ರದೇಶಗಳು ಫಲವತ್ತಾದವು. 1960ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಮಾಸ್ತುಂಗ್ ಕಣಿವೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲೂ ಗುಡಾರಗಳಲ್ಲೂ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಸೂತಿ, ಜಮಖಾನೆ, ಚರ್ಮದ ಸರಕು, ತಾಳೆ ಚೀಲ, ಚಾಪೆ–ಇವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬುಗಳಿವೆ.

ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ಇತಿಹಾಸದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲು ಇದು ಸಿಂಧಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರವೂ ಅರಬರೂ ಘಜ್ನೀ, ಘೋರಿ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲರೂ ಇದನ್ನಾಳಿದರು. ಮತ್ತೆ ಇದು ಸಿಂಧಿನ ಅಧೀನಕ್ಕೇ ಬಂತು. ಅನಂತರ ಇದನ್ನು ಮೊಗಲರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಅಹಮದ್‌ಜ್ಹಾಯಿಖಾನರು ಪ್ರಬಲರಾದಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ದೆಹಲಿ ಅಥವಾ ಕಾಂದಹಾರಿನ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಮೊದಲನೆಯ ಆಫ್ಘನ್ ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. 19 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಖಾನರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು.

1948ರ ಮಾರ್ಚಿ 31ರಂದು ಕಲಾತ್ ದೇಶ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಯಿತು. ಕಲಾತ್, ಮಕ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಲಾಸ್ ಬೇಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ರಾಜರು ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ್ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕೂಟವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು 1952ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಬಂತು. 1955ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಯಿತು. ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಕಲಾತ್ ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಕೌಸಿ ಮತ್ತು ಖುಸ್ರಾವಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾರೆಜ್‌ಗಳು–ಸುರಂಗ ಕಾಲುವೆಗಳು–ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾತ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು. ಗಬರ್‌ಬಂಡ್ ಎಂಬ ಕಲ್ಲಿನ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಥ ಒಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಮಡಕೆ ಚೂರುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಕಚ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳುಂಟು. ಕಲಾತ್ ಕೋಟೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಾಳಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಯದು. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಳ್ವಿಕೆಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಕಲಾತ್ ವಿಭಾಗದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1,88,925 ಚಕಿಮೀ ಕಲಾತ್ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಖರಾನ್ ಮತ್ತು ಮಕ್ರಾನ್‌ಗಳೂ ಕಲಾತ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಶಿಲಾ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಕಲಾದಗಿಯ ಬಳಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ (1876) ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಇವಕ್ಕೆ ಆ ಊರಿನ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದ. ಆಗ ಈ ಊರು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಅನುರೂಪ್ಯವಾಗಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿಯದಾದ ಧಾರವಾಡ ಪದರು ಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಾನಿಟಿಕ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಮೀನ್‌ಗಡದ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು

(120) ಮೈಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರ ಅಗಲ 38–70 ಕಿಮೀ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿಯದೆನಿಸಿದ ದಖ್ಖನ್ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಂತಶ್ಶಾಯಿಗಳನ್ನು (ಇನ್‌ಲೈಯರ್ಸ್) ನೋಡಬಹುದು. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೇ ನೆರೆಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರತ್ನಗಿರಿ ಮತ್ತು ಸಾವಂತವಾಡಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸ್ತರಗಳಿವೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಅಂತಶ್ಶಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಮತ್ತು ಮುಧೋಳ್ ಸಮೀಪದವು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾದವು. ಅದರಲ್ಲೂ ಜಮಖಂಡಿಯ ಒಳಚಾಚು ಬಹು ದೊಡ್ಡದು. ಅಲ್ಲದೆ ಗೋಕಾಕ್, ಸವದತ್ತಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರಮುಖ

ಚಿತ್ರ 1

ಬಹಿಶ್ಶಾಯಿಗಳೂ (ಔಟ್‌ಲೈಯರ್ಸ್) ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಅನನುರೂಪ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಕೇಯನ್ ಗೀರು ಮತ್ತು ಪದರು ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಕಲಾದಗಿ ಬಳಿ ಶ್ರೇಣಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು (3352–4572 ಮೀ) ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದು ವಿಭಜಿತವಾಗಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿ

(6) ಜೇಡುಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಿಮಟೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆ – (608 ಮೀ) ಮಂದ

(5) ಬೆಣಚುಶಿಲೆ, ಪೆಂಟಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಕ್ಷಾ – (365–548 ಮೀ) ಮಂದ

ಕೆಳಶ್ರೇಣಿ

(4) ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಜೇಡು ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆ}

(3) ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆ} – (4572–5486 ಮೀ) ಮಂದ

(2) ಸಿಲಿಕಾಂಶಯುಕ್ತ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಚೆರ್ಟ್ ಬ್ರೆಕ್ಷಾ}

(1) ಬೆಣಚುಶಿಲೆ, ಪೆಂಟಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆ}– (914–1523 ಮೀ) ಮಂದ

ಕೆಳಶ್ರೇಣಿ : ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೆಳವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಿಯ ಪೆಂಟಶಿಲೆ, ಬೆಣಚುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಕಲಾದಗಿ ಇಳಕಲು (ಬೇಸಿನ್) ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಅಂಡಮುರ್ನಾಳಿನ ಬಳಿ (5.50 ಮೀ)ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಾಗಿರುವ ಪೆಂಟಶಿಲೆಯ ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಹೆರಕಲ್ ಸಮೀಪ ಜಾಸ್ಪರ್‌ಯುಕ್ತ ಹಿಮಟೈಟಿನ ಪೆಂಟಿಗಳು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾತೃಕೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಬಳಿಯ ಸಾಲಗುಂದಿ, ಮಲ್ಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಅನಗವಾಡಿ ಬಳಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಸ್ತರಗಳು, ಬಿಸಿಲ ಬಿರಿತಗಳು ಮತ್ತು ಅಲೆಯ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಬೆಣಚುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗೋಕಾಕ್ ಹತ್ತಿರ ನೋಡಬಹುದು. ಇವು (54 ಮೀ) ಎತ್ತರದ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಘಟಪ್ರಭಾನದಿಯ ಗೋಕಾಕ್ ಜಲಪಾತವಿದೆ. ಮಲಪ್ರಭಾನದಿಯ ನವಿಲುತೀರ್ಥ ಎಂಬ ಕಂದರ ಸಹ ಈ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಬೆಣಚುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರವಾಹಸ್ತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಪುರಾತನರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಸವೆತದಿಂದ ಕೆಲವೆಡೆ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ವಿವಿಧ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಳೆದುನಿಂತಿವೆ.

ಕಲಾದಗಿ ಇಳುಕಲಿನ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಿಲಿಕಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಅಧಿಕಗೊಂಡ ಕಾರಣ ಇವು ಹಾರ್ನ್‌ಸ್ಟೋನ್ (ಕೊಂಬುಶಿಲೆ) ಅಥವಾ ಚೆರ್ಟ್‌ಬ್ರೆಕ್ಷಾಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಹಾಕೂಟ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಸವದತ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಾರಸ್‌ಗಡಗಳ ಬಳಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಡಿಯ ಬೆಣಚು ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಧಾರವಾಡ ಪದರುಶಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾನಿಟಿಕ್ ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿವೆ. ಸವದತ್ತಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ತರಭಂಗ ರೇಖೆಯನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಕಲಾದಗಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಂತವಿದೆ. ಲೋಕಾಪುರದ ಬಳಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಂದವಾದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜಾಡು ಸುಮಾರು 12–16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ 8–9.66 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು 4572–5486 ಮೀ ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಶಿಳ್ಳಕೇರಿ, ಕಲಾದಗಿ, ಲೋಕಾಪುರ, ಖಜ್ಜಿದೋಣಿ, ಗದ್ದನಕೇರಿ, ಯಾದವಾಡ ಮತ್ತು ಔರ್‌ವಾಡಗಳ ಬಳಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಅಧಿಕ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಲೋಕಾಪುರ, ಖಜ್ಜಿದೋಣಿ, ಗದ್ದನಕೇರಿ, ಚಿಕ್ಕಶಿಳ್ಳಕೇರಿ ಮತ್ತು ಯಾದವಾಡಗಳ ಬಳಿ ಇದ್ದು ಇವನ್ನು ಹೊಸಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಖಜ್ಜಿದೋಣಿ, ಲೋಕಾಪುರ, ಚಿಕ್ಕಶಿಳ್ಳಕೇರಿ, ದೊಡ್ಡಶಿಳ್ಳಕೇರಿ–ಇವುಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಉತ್ತಮ ಸ್ಲೇಟುಶಿಲೆಯ ಅರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆತ್ತನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಶಿಲೆ ಚಿಕ್ಕಶಿಳ್ಳಕೇರಿಯ ಬಳಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಅಲಂಕಾರ ಶಿಲೆಗಳಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಯ ಸುಣ್ಣ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಇವೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಂತದ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳೂ ಭೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಗುರುತಿಸಬಹುದು (ಚಿತ್ರ 1). ಈ ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುಖಾವನತ (ಸಿನ್‌ಕ್ಲೈನ್ಸ್) ಮಡಿಕೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ತನಕ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ಈ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳ ಕುರುಹೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು.

ಚಿತ್ರ 2

ಆದರೆ ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಲೋಕಾಪುರ, ಆಲಗುಂದಿ, ಚಿತ್ರಭಾನುಕೋಟೆ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇರುವ ಡಾಲೊಮೈಟ್ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ರೋಮ್ಯಾಟೊಲೈಟ್ ವರ್ಗದ ಜೀವ್ಯವಶೇಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ (ಚಿತ್ರ 2).

ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿ : ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ, ಪೆಂಟಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹಿಮಟೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ಮಂದ ಸು. 1371 ಮೀ. ಇವು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯದಾದ ಕೆಳವಿಭಾಗದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಅನುರೂಪ್ಯವಾಗಿ ಸಂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಳುಕಲಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ಅಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಹರವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುಖಾವನತ ಮಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಯ ಹಲವೆಡೆ ದೊರೆಯುವ ಹಿಮಟೈಟ್ ಪದರುಶಿಲೆಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಉತ್ತಮ ಅದಿರೆನಿಸಿವೆ.

ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಇಳುಕಲುಗಳಿಂದಾದ ಮಹಾ ಇಳುಕಲೊಂದರಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಅರಕೇರಿ, ಸೀಖಕೇರಿ ಮತ್ತು ಲೋಕಾಪುರ ಇಳುಕಲುಗಳು. ಅರಕೇರಿ ಇಳುಕಲು ಸುಮಾರು (24) ಮೈಲಿ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೆನಿಸಿದೆ. ಲೋಕಾಪುರ ಇಳುಕಲಿನಲ್ಲಿ (6) ಡಾಲರೈಟ್ ಶಿಲಾ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಲಾದಗಿ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳು ಡೆಕ್ಕನ್ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಮುಧೋಳ್, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ, ಬಿಮೂಡ್, ಸೋಪಡ್ಲೆ, ಸಾಲಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಂದರ್ಗಿ–ಇವುಗಳ ಬಳಿ ಲಾವಾಸ್ತರಗಳ ಮಂದ (50–100').

ಶ್ರೇಣಿಯ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಶಿಲಾಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾರತದ ಪ್ರೀಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ವರ್ಗದ ಮೇಲಿನ ಕಡಪ ಹಂತದೊಡನೆ ಸರಿದೂಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮರಳುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟುಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಅಲಂಕಾರ ಶಿಲೆಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಸುಣ್ಣಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಿಮೆಂಟಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯ ಅಲ್ಲದೇ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವು. ಉಕ್ಕು ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲಾಬತು : ನಾರು, ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಲೋಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ದಾರದಿಂದ ಹೆಣೆದು ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಟ್ಟಿ. ಜರತಾರಿಯ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಲಾಪತ್ತೆಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಲೇಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಕಲಾಬತು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಲೇಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೂ ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಸೂತಿ ಮತ್ತು ಕಲಾಬತುಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಬಲು ಕಷ್ಟ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತ್ತನ್ನು ಕಸೂತಿಯ ಒಂದು ಬಗೆಯೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಅಂಚುಕಟ್ಟುವುದನ್ನು, ವಂಕಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಸೆದುಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಂತೆಯೋ ದಾರ ಹಾಕಿ ಸೇರಿಸುವುದನ್ನು, ಅಥವಾ ವಸ್ತ್ರ ನೇಯುವಾಗಲೇ ಜರಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಿಂಗಾರಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಾಬತು ಕೆಲಸವೆನ್ನಬಹುದು. ಹೊಲಿದ ಅಥವಾ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ದಾರದ ಚಿತ್ರಕೆಲಸವನ್ನು ಕಸೂತಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. **(ನೋಡಿ–ಕಸೂತಿ)** ಆದರೆ ಇವೆರಡರ ನಡುವಣ ರೇಖೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮ.

ಕಲಾಬತಿನ ಇತಿಹಾಸ ಬಲು ಹಳೆಯದು. ಕೊಕ್ಕೆ ಸೂಜಿ ಅಥವಾ ಕ್ರೋಷೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಯಂತ್ರಗಳ ವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳ ಕಲಾಬತು ಅಥವಾ ಲೇಸುಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಅಂದವಾಗಿ ಹೆಣೆದ ಕಸೂತಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಕೈಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೈಯಿಂದ ಹೆಣೆದ ಲೇಸುಗಳು ಬಹಳ ಕಾಲ ಬಾಳುತ್ತವೆ. ಇಂದು ಲೇಸುಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟು. 1800ಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಲಿನೆನ್ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ತದನಂತರ ಹತ್ತಿಯ ಲೇಸು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಲೋಹದೆಳೆಗಳೂ ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಲೋಳಸರದ ಜಾತಿಯ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಎಳೆಗಳೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಕೈಕಸೂತಿಯಂತೆಯೇ ಕಲಾಬತನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಕೈಯಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳು ಬಂದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುವು.

ಕೈ ಕಲಾಬತನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳು: ಕಲಾಬತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಣತಿಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಕೊಡುಗೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಕಲಾಬತಿನ ವಿಧಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಆಕರ್ಷಕ ಹಾಗೂ ಅದ್ದೂರಿಯ ಕಲಾಬತುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಕೊಡುಗೆಯಾಯಿತು.

ಕ್ರೋಷೆ ಕೆಲಸದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅರಿತರೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇಕಾದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತನ್ನು ಹಾಕಬಹುದು. ಲೇಸನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. 1 ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸು, (2) ಉರುಳೆ ಲೇಸು ಅಥವಾ ಬಾಬಿನ್ ಲೇಸು. ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪ ಕಾಗದವೊಂದನ್ನಿಟ್ಟು, ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿ ಹೊರಗಿನ ಒಂದು ಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಆಕೃತಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕಬೇಕು. ಅನಂತರ ಸೂಜಿದಾರಗಳಿಂದ ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಗುಂಡಿಮೊನೆಯ ಹೊಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಡಿಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಹಾಕುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸೂಜಿ ಏನೇ ಆದರೂ ಹಿಂಬದಿಯಿಂದ ಬರಬಾರದೆಂದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಕೆಲಸ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಕತ್ತರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಸಾಲನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಲಾಬತನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಬೇಕು.

ಉರುಳೆ ಲೇಸನ್ನು (ಬಾಬಿನ್ ಲೇಸ್) ಹಾಕಬೇಕಾದರೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ವಿಧಾನವಿದು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲನುವಾಗುವಂಥ ಒಂದು ಉರುಳೆಗೆ ದಾರಗಳ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಹೊಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಪ್ಪ ಕಾಗದವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಅತ್ಯಂತ ಹೊರಗಿನ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಗುಂಡುಸೂಜಿಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಒಂದೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಉರುಳೆ ಚಾಲಿಸುತ್ತ ಲೇಸನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಉರುಳೆ ಲೇಸಿನಲ್ಲೂ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಉದ್ದವಾದ ಉರುಳೆ ಲೇಸಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಡದ ಹಿನ್ನಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಲೇಸನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ, ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉರುಳೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಲೇಸನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿನ್ನಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾಗಿರದ ಕಾರಣ, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉದ್ದವಾಗಿ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಎರಡನೆಯದೆಂದರೆ ಮುಕ್ತ ಲೇಸು (ಫ್ರೀ ಲೇಸ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿ ಜರುಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗೆ ಜರುಗಿಸಿ ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾದ ಲೇಸಿನ ನಮೂನೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. ನಮೂನೆಯ ಬಿಡಿಬಿಡಿಭಾಗಗಳು ಹೊರಬಂದಮೇಲೆ, ಅವನ್ನು ನಯವಾದ ಸೂತ್ರಜಾಲವೊಂದರಿಂದ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ನಮೂನೆಯ ಉರುಳೆ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾದ ವಿಧಾನವಾದುದರಿಂದ, ಇದು ಸುರುಳಿ ಲೇಸಿನಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಲಾಬತಿನ ಪ್ರಾರಂಭದ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವಾರು ಜನಪದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸುಲಭವಿಧಾನಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸುರುಳಿ ಲೇಸು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಎಷ್ಟು ಅಗಾಧವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರು ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಬಾಲಕಿಯರು ಲೇಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಲಾಬತನ್ನು ಹಾಕಲು ಇವೆರಡೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವೂ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಎಳೆ ತೆಗೆದ ಲೇಸುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಿನೆನಿನಂಥ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಕಿದ ಲೇಸಿನ ಕೆಲವು ದಾರಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಸೂಜಿ ಹೊಲಿಗೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಲೇಸನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎಣಿಕೆಮಾಡಿ ಎಳೆತೆಗೆದು, ಉಳಿದ ಎಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಬಿಡವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನಲೆಯ ಕೆಲವು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಎಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ಮಿಕ್ಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಲಾಬತಿನ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ನೇಯ್ದ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಸನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೋಡಲು ಇದು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಛಿದ್ರಛಿದ್ರಮಾಡಿ, ನಮೂನೆಯ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದು ಅಂಚು ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಟ್ಟುಪಟ್ಟಿ (ಫಿಲೆಟ್) ಅಥವಾ ಬಲೆಗೆಲಸದಲ್ಲಿ (ನೆಟ್‌ವರ್ಕ್) ಬಲೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕಲಾಬತನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬ್ಯೂರಟೊ ಅಥವಾ ನಿರಿಕಟ್ಟಿನ ಲೇಸಿನಲ್ಲಿ ತಳಭಾಗವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜೋಲಾಡುವಂತೆ ಒಟ್ಟು ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಅಂಚನ್ನು ನಿರಿಹಿಡಿದು ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಚಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಜಾಲರಿಯಂತಿರುವ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದರೆ ಬಹಳ ಅಂದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕಲಾಬತಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡ್‌ಬೋರ್ಡ್ ನಮೂನೆಯ ಮೇಲೆ ಉರುಳೆಯಿಂದ ಲೇಸನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಗಂಟಿನ ಮಾದರಿಯ ಲೇಸಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಯೇ ಲೇಸನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೇಯ್ದ ಜಮಖಾನಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಎಳೆಗಳಿಂದ ಹಾಕಿರುವ ಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಟೇಪ್ ಲೇಸಿನಲ್ಲಿ ಉರುಳೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಯಂತ್ರದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಟೇಪಿನಿಂದ ಕಲ್ಪಿತ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಹೆಣೆಯಬಹುದು. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಎಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಹೊಕ್ಕು ಎಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಯಿಸುವ ಲಾಳಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಕುಣಿಕೆ ಲೇಸನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಮತ್ತು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತು ಎಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ ಯಾವೊಬ್ಬ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆಯೂ ಅಂದವಾದ ಲೇಸನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ–ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಟಿನ್ ಲೇಸು, ಜರಿಯ ಲೇಸು, ನೈಲಾನ್ ಲೇಸು ಮುಂತಾದವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಹಾಗೂ ಜರತಾರಿಯ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಸೀರೆಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದಾಗ ಕಣ್ತಣಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬನಾರಸಿನ ಸೀರೆಯನ್ನು ನೇಯುವಾಗಲೇ, ಸೀರೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಇಂಚಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಐದು ಇಂಚುಗಳ ವರೆಗಿನ ಕಲಾಬತುಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲಾಪ್ರಿಯರಾದ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆಯ ಅಲಂಕಾರದ ವಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಗಿಲ ಪರದೆಯ ಅಂಚು, ಮೇಜುವಸ್ತ್ರ, ಮೊದಲಾದವು ಲೇಸುಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಸೂತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಂತೆ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದೂ ಒಂದು ಕಲೆ. ಬಣ್ಣ ಮಾಸದಂತೆ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇವನ್ನು ಸಾಬೂನಿನಿಂದ ತೊಳೆಯಬಹುದಾದರೂ ಸೋಡವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಂಬೆರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಿಂಡಿದರೆ ಹೊಳಪೂ ನಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ.

ಕಲಾಬತಿನ ಇತಿಹಾಸ : ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಲಾಬತಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪುರಾತನ ಜನರ ಮೀನುಬಲೆಗಳು, ಹಕ್ಕಿಶಿಕಾರಿಯ ಬಲೆಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಬಲೆಯ ಹೆಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವಂತೆ ಮಾನವನ ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿರಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಅನೇಕ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆತೆಗೆದ ಹೊಲಿಗೆಗಳೂ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಲಾಬತಿನ ಹಾಗೂ ಕಸೂತಿಯ ನಮೂನೆಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲೂ ಕಲಾಬತು ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಪೆರುವಿನ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ವಂಕಿಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದ ಎಳೆತೆಗೆದ ನಮೂನೆಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

12ನೆಯ ಹಾಗೂ 13 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಕಲಾಬತಿನ ನಮೂನೆಗಳು ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇವೆ. ಆಗ ರೇಷ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಲಿನೆನ್ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎಳೆತೆಗೆದ ಹೊಲಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು (13)ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದ ರೇಷ್ಮೆ ಅಂಚುಕಟ್ಟುಗಳು ವಾಣಿಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕಲಾಬತಿನ ಕಲೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದಷ್ಟು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಆದಾಗಲೇ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿಯಂತೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಕಲಾಬತಿನ ಉಗಮವನ್ನು ಸುಮಾರು 15 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯ ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತಿನ ನಮೂನೆಯ ಅಂಚು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಲಿದ ಹೊಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಲಿನೆನ್ ವಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಮೆತ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಲಿದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪಿನ್ನುಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಅನಂತರ ಉರುಳೆ ಲೇಸುಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದವು. ಉರುಳೆ ಲೇಸಿನ ಮೊದಲ ಮಾದರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಅದು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚಿನದೆಂದು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪಿನ್ನುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮೀನುಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಪಿನ್ನುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಸುಮಾರು 16 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸು ಹಾಗೂ ಉರುಳೆ ಲೇಸುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲಿನೆನಿನ ಮೇಲೆ ಎಳೆತೆಗೆದ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಲೇಸುಗಳೂ ಫಿಲೆಟ್ ಅಥವಾ ಉಬ್ಬು ಕಲಾಬತುಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಮೊದಲಿಗೆ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ, ಸಮಮಿತವಾದ ಮಾದರಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆಯಿತ್ತು. ತದನಂತರ ವಿವಿಧ ಹಿಂಬದಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಲಾಬತನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ನಿಜವಾದ ಮಗು ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಕಲೇತಿಹಾಸಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 1520 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಕಲಾಬತಿನ ಮಾದರಿಗಳುಳ್ಳ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಅನಂತರ 1530ರಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಾದರಿಯ ವೆನಿಷಿಯನ್ ಅಥವಾ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮುಂದಾದುವು. 1542ರಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಲಾಬತಿನ ಮಾದರಿಗಳುಳ್ಳ ಪುಸ್ತಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಿಗಳುಳ್ಳ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಮಾದರಿಯ ಕಲಾಬತನ್ನು ಚತುರ್ಭುಜೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಜಿಮೊನೆ ಹೊಲಿಗೆಯಿಂದ ಹಾಕತೊಡಗಿದರು. ಉರುಳೆ ಲೇಸು ಮಾದರಿಯುಳ್ಳ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಪುಸ್ತಕವೊಂದು 1557ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಕಲೆಗಾರರು ಕಲಾಬತನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದರು. ಆ ಶತಮಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ನಮೂನೆಯೆಂದರೆ ರೆಟಿಸೆಲೊ ಕಲಾಬತು. ರೆಟಿಸೆಲೊದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತವಾಗಿ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ರೆಟಿಸೆಲೊ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕೆಲಸ ಬಹಳ. ಅನಂತರದ ಉರುಳೆ ಲೇಸಿನಲ್ಲೂ ಇದರ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಸಹುದು.

17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತು ಒಂದು ವೈಭವಯುತವಾದ ವಾಣಿಜ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪುರುಷರೂ ವಿಧವಿಧವಾದ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೇಸುಗಳು ಎಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂದರೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಗರಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿಯಿತ್ತು. ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸುಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆ ಶತಮಾನದ ಧರ್ಮಗುರುಗಳ ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಿರಿಪಟ್ಟಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪುರುಷರು ಕಾಲರುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಹೂದಾನಿಗಳ ಮೇಲುವಸ್ತ್ರಗಳು, ಕೆಲವು ಉಡುಪುಗಳು ಮತ್ತು ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಇಂದೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತಿನ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ವೆನಿಸ್ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. 1650ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದವೆನಿಸಿನ ನಮೂನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಹೆಣಿಕೆಯಿಂದ ಕಲಾಬತನ್ನು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬಿಸಿ ಹೆಣೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹೆಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಯವಾದ ಸೂತ್ರಜಾಲ ಮೊದಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು, ಬರಬರುತ್ತಾ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಮಯವಾದ ವಂಕಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿಲ್ಲದ ಕೆಲವು ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಲೇಸು ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ನಯವಾದ ಸೂತ್ರಜಾಲವುಳ್ಳ ಅಸಮ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಲೇಸುಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮದಾರಗಳುಳ್ಳ ರೆಟಿಸೆಲೊಲೇಸನ್ನು ಹಿಂದೂಡಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಫಿಲೆಟ್ ಮತ್ತು ಕಟ್‌ವರ್ಕ್‌ಗಳ ಯಂತ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. 1665ರಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಖ್ಯಾತ ಮಂತ್ರಿ ಜೀನ್ ಕಾಲ್‌ಬಾರ್ ವೆನಿಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್‌ಗಳಿಂದ ಕುಶಲ ಕಲಾಬತುಗಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಏಳು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಕೆಲಕಾಲ ಅನುಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ತನ್ನದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಯುರೋಪಿನ ಇನ್ನಿತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಇದು ಇಟಲಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಮಾದರಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಾಬಿನ್ ಮತ್ತು ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸಿನಲ್ಲಿ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನೆಯ ಹೊಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಜರ್ಮನಿಯ, 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ, ಉರುಳೆಲೇಸು ದೊರಕಿದೆ. ಆ ಶತಮಾನದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೆಟಿಸೆಲೊ ಮಾದರಿಯದಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವಂತೆ ಹೂ, ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸಿನಿಂದ ವಲಸೆಬಂದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಉರುಳೆಲೇಸನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸಿದರು. ಡಚ್ ಜನರಿಗಾಗಿಯೇ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಜಪಾನ್ ಸೇವಂತಿಗೆಯ ಮಾದರಿಯ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸಮಕೃತಿಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಲಂಕಾರದ ನಮೂನೆಗಳು ಹೊರಬಂದಾಗ, ರೇಝೋಸೂತ್ರಜಾಲಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರತೊಡಗಿದ್ದವು. ಲೇಸುಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಗುರವಾಗಿ, ಒತ್ತಾಗಿಲ್ಲದೆ, ಬರತೊಡಗಿದುವು. ಈ ರೀತಿಯ, ಗಾಳಿತೂರುವಂಥ, ಒತ್ತಾಗಿಲ್ಲದ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉರುಳೆ ವಿಧಾನ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಕವಾಯಿತು. ಅಂಚುಕಟ್ಟುವುದು, ನಿರಿಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವನ್ನು ಮೇಜು ಮೊದಲಾದ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ಮೇಲೂ ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೂ ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಪ್ಪುಸದ ತೋಳಿನ ಕೊನೆಗೂ ಉರುಳೆಲೇಸನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಡುಪುಗಳು ಕಲಾಬತುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಕಲಾಬತಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳೇ ಆ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಬಹಳ ಖ್ಯಾತವಾಗಿದ್ದುವು. ಇಟಲಿಗಿಂತ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಯಿತು. ಕಾಲ್‌ಬಾರನ ಅಭಿಲಾಷೆಯಂತೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡು ನಗರಗಳಾದ ಅಲೆಂಕಾನ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟಾನ್‌ಗಳು ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಕಲಾಬತಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲೆಂಕಾನಿನಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳುಳ್ಳ, ಕಲಾಬತ್ತುಗಳು ಇದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಷಟ್‌ಭುಜಾಕೃತಿಗಳುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಚುಕ್ಕಿಯಂತ ಕಲಾಬತ್ತು ಸೇರಿಸಿದ ಅರ್ಜೆಂಟೆಲಾ ಮಾದರಿಯೂ ದಾರ ಅಥವಾ ಕೂದಲಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಜಡೆಪಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾಬತುಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಸಲ್ಸನಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಜಾಲದಂಥ ವಂಕಿಗಳುಳ್ಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಉರುಳೆಲೇಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಲಿನೆನ್ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆಮಿಶ್ರಿತ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಉರುಳೆವಿಧಾನದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ ಹೊರ ಎಳೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಡಗು, ಭವನ, ಪಶುಪಕ್ಷಿ ಬೇಟೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮೆಶ್ಲಿನ್ ಲೇಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ ದುಂಡಾದ ಆಕೃತಿಗಳುಳ್ಳ ಜಡೆಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ವೆನಿಷಿಯನ್ ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸು ಬಹಳ ಹಗುರವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ

ಗುಲಾಬಿಮೊನೆಯ ಅಥವಾ ರೊಸಲಿನಿನ ಆಕಾರ ತಳೆಯಿತು. ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಅನೇಕ ಹೂಗಳ ಆಕೃತಿಗಳು ಉಬ್ಬಿದಂತೆ ಮೂಡುತಿದ್ದವು. ನವಿರಾದ ಸೂತ್ರಜಾಲದ ಮೇಲೆ ವಂಕಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಹೂಗಳು ಮೂಡಿ ಬರುತಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಹೂಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಿಂಹಗಳನ್ನೂ ಮತ್ಸ್ಯಕನ್ಯೆಯರನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುತಿದ್ದದ್ದುಂಟು. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಲೇಸುಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾದವು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಗಳಿಂದ ಕಲಾಬತಿನ ಮೇಲೂ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಲೇಸಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ 1790ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿತು. ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಅದು ಮತ್ತೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿದರೂ ಕಲಾಬತುಗಳು ಅನಂತರದ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯದ ಅಲಂಕರಣ ವಸ್ತುಗಳಾಗದೆ, ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಾದವು. ಈ ಅವನತಿ ಯಂತ್ರಗಳ ಉಪಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕ್ಷಿಪ್ರಗೊಂಡಿತು. ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲೇ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಪರಿಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಮಾದರಿಯ ಲೇಸುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಈ ಯಂತ್ರಗಳ ಲೇಸುಗಳಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಮಾರುಹೋಗದಿದ್ದರೂ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೆಂಗಸರ ಫ್ಯಾಷನ್ನಿಗೆ ಇವು ಪೂರಕವಾದವು. ಲಿನೆನ್‌ಗಿಂತ ಹತ್ತಿ ಸುಲಭ ಲಭ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತಿಯ ಬಳಕೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಲೇಸುಗಳು ನಯನ ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಕಲಾಬತಿನ ಶಾಲೊಂದರ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೂಗಳು ಸಹಜವೆನಿಸುವಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ರಾಣಿಯೊಬ್ಬಳಿಗಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಈ ಶಾಲನ್ನು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ ಮಹಿಳೆಯರಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದವು; ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲೆಗಾರರು ಸಹ ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕತೊಡಗಿದರು. ಆ ಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಶಾಲುಗಳಿಗೆ ಬೇಬಿ ಲೇಸೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಅಂಚುಳ್ಳ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದದ್ದು.

ಯಂತ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವರೆಗೂ ಕೈಯಿಂದ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾಬತುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಉರುಳೇಲೇಸು, ಸೂಜಿಮೊನೆಯ ಲೇಸು ಮತ್ತು ಫಿಲೆಟ್ ಲೇಸುಗಳು ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕೆಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗತೊಡಗಿದವು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಲಾಬತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಅದನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೇವಲ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಹಾಕತೊಡಗಿದರು.

ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಕೈಯಿಂದ ಹಾಕಲಾದ ನವಿರಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣಗಳ ಕಲಾಬತುಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಲೇಸುಗಳು ತಲತಲಾಂತರವಾಗಿ ಬಂದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈ ಅಭಿರುಚಿಯೂ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಹಣ ತೆತ್ತು ಇವನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಅವು ಸಿದ್ಧವಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.)

ಕಲಾಬಾವಿ: ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಂಪಗಾಂವ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಬೈಲಹೊಂಗಲದಿಂದ 18ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಮ್ಮುದವಾಡ ಎಂದು ಫ್ಲೀಟರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಸದಿ ಆದಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರನದು. ಇದೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಟ್ಟಡ. ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿನಾಥನ ಮೂರ್ತಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಎರಡು ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 814ರ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಶಾಸನವೊಂದು ಗಂಗರ ಶಿವಮಾರನುಒಂದನೆಯ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾದರವಳ್ಳಿ-30ರಲ್ಲಿರುವ ಕುಮ್ಮುದವಾಡ ಜಿನಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನ – ದತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.ರಾಮಲಿಂಗ, ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ, ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಮಾರುತಿ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಿಠಲ ದೇವಾಲಯ ಇಲ್ಲಿನ ಇತರದೇವಾಲಯಗಳು. ರಾಮಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನ 300 ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುಮ್ಮುದವಾಡದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ಕೊಟ್ಟ ವಿಚಾರವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಂಡಿದ್ದು ಶಿವ-ಪಾರ್ವತಿಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮತಿಮಾಳಪಂಡಿತ, ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ತೇಜೋರಸಿ ಪಂಡಿತ, ನಾಗೇಶ್ವರ ದೇವರು ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುವುದು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರು 4 ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. (ಆರ್.ಐ.)

ಆದಿನಾಥ ಮೂರ್ತಿ

ಕಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು : ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಜ್ಞಾನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ರೂಪರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ಹೋಮರ್ ಮತ್ತು ಹೆಸಿಯಡರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಾವಿದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹೆಲನಿಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಕಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಗ್ರೀಕರ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಾರೆಂದರೆ, ಕ್ಲೀಯೋ, ಎಂಟರ್ಪಿ, ಜಲಿಯ, ಮೆಲ್ಪೊಮೆನಿ, ಜರ್ಪ್ಸಿಕೋರಿ ಎರಟೋ, ಪಾಲಿಮ್ನಿಯ, ಯುರೇನಿಯ, ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಯೋಪಿ-ಎಂಬ ಒಂಬತ್ತು ಜನ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಝ್ಯೂಸ್ ಮತ್ತು ಮೆಮೋಸ್ವೀನಳ (ಮೇಧೋಶಕ್ತಿ) ಮಕ್ಕಳಂತೆ. ಮೂಲತಃ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಂಗೀತದ ಅಧಿದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಇವರ ಗಾನಕ್ಕೆ ಮೇಳ ಹಾಕುವವನೇ ಅಪಾಲೋ. ಇವರು ಒಲಿಂಪಸ್ ಶಿಖರದಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಹಾಡಿನಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ದೇವಗಣವನ್ನೆಲ್ಲ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿದರಂತೆ.

ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಈ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹೊರತಲ್ಲ. ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧಿದೇವತೆಯೆಂದೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಐಶ್ವರ್ಯದ ಮೂಲದೇವತೆಯೆಂದೂ ವಿನಾಯಕನನ್ನು ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನೆಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಂಧರ್ವರು, ಕಿನ್ನರರೇ ಮುಂತಾದ ದೇವಗಣಗಳು ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ಮಾತು ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇವರ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ ದೇವತೆಗಳ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ತಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತಂತೆ. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧಿದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನ ಹಯಗ್ರೀವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಕಲೆಯ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯೇ ಅಧಿದೇವತೆಯೆಂದು ಈಶ್ವರನ ಮಗನಾದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಲಯಕರ್ತನೂ ನಟಭಯಂಕರನೂ ಆದ ನಟರಾಜ ನೃತ್ಯಕಲೆಯ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಗ್ರೀಕರ ಭಾರತದ ಕಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞರು. ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯದ ಅರಿವು ಇವರಿಗುಂಟು. ಮಾನವ ಲೋಕದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಕಾವ್ಯ, ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಚಾರ, ಆಳುವವನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ-ಇವುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬೇಕಾದ ಪ್ರೇರಣೆ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೇ ಬರಬೇಕು. ಈ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಡಿದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅವರು ನುಡಿಸಿದಂತೆ ನುಡಿಯುವವನೇ ಕವಿ.

ಈ ದೇವಕನ್ಯೆಯರು ಅವಿವಾಹಿತರು, ಶುದ್ಧಚಾರಿತ್ರರು. ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತರಾದ ಕವಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು ಇವರ ಔರಸಪುತ್ರರೆಂದು ಗಣಿಸುವುದುಂಟು. ಲೀನಸ್ ಯುರೇನಿಯಳ ಮಗನೆಂದೂ ಹೈಮೆನಿಯಸ್ ಕ್ಲಿಯೋಳ ಮಗನೆಂದೂ ತಮ್ಯರಿಸಿಸ್ ಮೆಲ್ಪಮೆನಿಯ ಮಗನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕವಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಲೋಪಾಸಕರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆಯಲು ವಾಗ್ದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದುಂಟು. ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಮುನ್ನ ಶಾರದಾಸ್ತುತಿ, ವಿನಾಯಕಸ್ತುತಿ, ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣ.

ಒಂಬತ್ತು ಜನ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲದೆ ಥಿಯೋರಿಸ್, ಪ್ರಾಕ್ಸಿಸ್, ನೀಟೆ ಮೊದಲಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರು ಗ್ರೀಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಒಂಬತ್ತು ಜನ ಕಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಯಾವ ವೃತ್ತಿವೈವಿಧ್ಯವೂ ಕಾಣಬರದಿದ್ದರೂ ರೋಮನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೇಳೆಗೆ ವೈವಿಧ್ಯ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ-ಕ್ಲಿಯೋ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧಿದೇವತೆಯೆಂದೂ ಎಂಟರ್ಪಿ ಕೊಳಲ ಗಾನದ ಮೂಲದೇವತೆಯೆಂದೂ ಯುರೇನಿಯ ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೆಂದೂ ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಆರು ದೇವತೆಗಳು ಕಾವ್ಯ, ಅಲಂಕಾರ, ದರ್ಶನ, ಬೇಸಾಯ ಮುಂತಾದ ಜ್ಞಾನದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೂಡಿಯೇ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಕಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಈ ವೃತ್ತಿವೈವಿಧ್ಯ ಹೆಸರಿಸುವಷ್ಟು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು

ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕೆಲವೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕಲಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಭಾರತೀಯರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸನೆಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎಲ್.ಎಸ್.)

ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು : ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ರಂಗಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಸಭಾಂಗಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳೆನ್ನುವರು. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ, ದಂತ, ಕಂಚು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕುಶಲಕಲೆಯ ವಸ್ತುಗಳೇ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲಾಮಂದಿರವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಂದಿದೆ. ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವಯುಗದ

ಮೈಸೂರಿನ ಕಲಾಮಂದಿರ

ಜನ ಸಹ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಂದ ಮನೋರಂಜನೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಆಲ್ಟಮೀರ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಲೆ ಐಜೀಸ್, ಡಾರ್ಡಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ನಾಗರಿಕನಾಗುತ್ತ ಬಂದಮೇಲೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುವ ಅರಮನೆಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಂತೆಯೇ ಕಲೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದುವು. ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪ; ಭಾರತದ ಅಜಂತ, ಎಲ್ಲೋರ, ಸಿತ್ತನ್ನವಾಸಲ್ ಮತ್ತು ಲೇಪಾಕ್ಷಿ; ಚೀನದ ತುನ್–ಹುಅನ್ ಗವಿಗಳು; ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕಾರ್ನಾಕ್ ದೇವಾಲಯ, ರೋಂ ನಗರದ ಅಗ್ರಿಪನ ಪ್ಯಾಂಥಿಯಾನ್ ದೇಗುಲ, ಇರಾನಿನ ಪರ್ಸೆಪೊಲಿಸ್ ಅರಮನೆಗಳು; ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಪಾರ್ಥೆನಾನ್ ದೇವಾಲಯ, ಜಪಾನಿನ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ಗುಡಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಲಾವೈಭವ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಜನ ಹೇಗೆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸತತ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಜನರ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ದೃಗ್ಗೋಚರವಾದ ಈ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರವಣಗೋಚರವಾದ ಸಂಗೀತವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳನ್ನೂ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಬಾಣಕವಿಯ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದಿಶಾ ನಗರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಸುರಾಸುರಸಿದ್ಧಗಂಧರ್ವವಿದ್ಯಾಧರೋರಗಾಢ್ಯಾ ಸಿತಾಭಿಃ ಚಿತ್ರಶಾಲಾಭಿರಲಂಕೃತಾ–ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆ ನಗರದಲ್ಲಿ ದೇವಗಂಧರ್ವರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮೋತ್ತರ, ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ, ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪರತ್ನ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ನರರಿಗೂ ನರಪಾಲಕರಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿದ್ದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದರಿಂದಲೂ ಈ ಪಂಥಗಳು ಸೃಜಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯುಂಟಾದುದರಿಂದಲೂ ಈ ಕಲಾಪಂಥಗಳ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಇಂಥ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಲಾಸಂಘಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟು, ಅವು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದುವು. ಹೀಗೆ ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಲಾವಸ್ತುಶಾಲೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಆಯಾ ದೇಶದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳೇ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದುವು. ಅರಮನೆಗಳು ಸಹ ಅಮೋಘ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಭಂಡಾರಗಳಾದುವು. ತರುವಾಯದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು, ನಗರಸಭೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮಂತರು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಂತೂ ಖಾಸಗಿ ದಾನಶೀಲರ ನೆರವಿನಿಂದ ಹಲವಾರು ಘನವಾದ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ, ವಿಶ್ವದ ನಾನಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸರ್ಕಾರಗಳು ತಮ್ಮ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ, ಇಂಥ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನೂ ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲಾಮಂದಿರವನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಲಂಡನ್ ನಗರದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಲಾವಿಭಾಗಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಿವೆ. ಕೆಲವು, ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಅಂಥ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಶಿಕಾಗೊ ನಗರದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನಲ್ಲಿ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೆನ್ನೈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲಾಮಂದಿರ ಈ ಮಾದರಿಯದು. ಕೇವಲ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೇ ಮೀಸಲಾದ ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಈ ತೆರನಾದ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು ಅಮ್ಸ್ಟರ್ ಡ್ಯಾಂ ನಗರದ ರಿಜಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಭವನ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ನಗರದ ಕಲಾಮಂದಿರ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಶಿಲೆ ಅಥವಾ ಲೋಹಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ತಂಜಾವೂರಿನ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ಕಂಚಿನ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದ ಅದ್ಭುತ ಮಾದರಿಗಳಿವೆ. ಹಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ವರ್ಗೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕೆಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ : ಮುಂಬಯಿ, ಕೋಲ್ಕತ, ಚೆನ್ನೈ, ನವದೆಹಲಿ, ಅಲಹಾಬಾದ್, ಗ್ವಾಲಿಯರ್, ಜಯಪುರ, ಹೈದರಾಬಾದು, ಮೈಸೂರು, ತಿರುವನಂತಪುರ, ಲಕ್ನೊ, ವಾರಾಣಸಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿಭಾಗಗಳಿವೆ.

ಕೋಲ್ಕತ ನಗರದ ಇಂಡಿಯನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಲಾವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಹುತ್‌ನಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಶುಂಗ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಗಾಂಧಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ನಗರದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೂ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯುರೋಪಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಮುಂಬಯಿ ನಗರದ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮಿನ ಕಲಾವಿಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯರ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ರಾಜವಂಶಗಳ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ.

ಚೆನ್ನೈನ ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಲಾವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಮರಾವತಿ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿಗ್ರಹಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಲ್ಲದೇ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಕಲಾದೇಗುಲವೆನಿಸಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲಾಮಂದಿರ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಯ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ಮರ, ದಂತ ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಶೇಖರವಾಗಿವೆ.

ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ 1948ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಭಿತ್ತಿವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು; ರಜಪೂತ, ಕಾಂಗ್ರಾ, ಬಸ್ರೋಲಿ, ದಖನಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವರ್ಣ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಮಾಡರ್ನ್ ಆರ್ಟ್ ಎಂಬ ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಗಳ ಒಂದು ಕಲಾಮಂದಿರವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತದ ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಗಾರರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಲಾರ್‌ಜಂಗ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಾಲಾರ್‌ಜಂಗ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳೇ ಮೂಲಾಧಾರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜೇಡುಶಿಲೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಅದ್ಭುತ ಮಾದರಿಗಳೂ ದಖನಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಚಿತ್ರಸಮೂಹಗಳೂ ಇವೆ.

ತಿರುವನಂತಪುರದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲದೆ ಕೇರಳದ ದಾರುಶಿಲ್ಪದ ಕೆಲವು ಆಯ್ದ ಮಾದರಿಗಳ ಒಂದು ವಿಭಾಗವೂ ಇದೆ. ಇದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿತ್ರಾಲಯ ಸಹ ಇದೆ.

ಸುಂದರ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದರೂ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾದ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆಯ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ದಂತದ ಕೆಲಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕೊರೆದ ಗಂಧದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಸಂಪುಟಗಳೂ ತಿರುವಾಂಕೂರು ರಾಜಮನೆತನದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದ ರಾಜಾರವಿವರ್ಮನ ಕೆಲವು ಮೂಲ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳೂ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಶ್ರೀಲಂಕ : ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಮಲೇಷ್ಯ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ಕೊಲೊಂಬೊ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಲೊಂಬೊ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಲಾವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಶತಮಾನಗಳ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹಗಳು, ಚೋಳರ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶೈಲಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ.

ಬ್ರಿಟನ್ : ಬ್ರಿಟನ್ ಭಾರತದಂಥ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಈ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಲಂಡನ್ ನಗರದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಕಲಾವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉತ್ತಮ ಮಾದರಿಗಳೂ ಅರ್ಲ್ ಆಫ್ ಎಲ್ಗಿನ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಪಾರ್ಥೆನಾನ್ ದೇವಾಲಯದ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ ದೇಶಗಳ ಕಲೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾದರಿಗಳೂ ಇವೆ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಭವನ ಸಹ ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲಾಮಂದಿರವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ಯುರೋಪಿನ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಡಚ್, ಇಟಾಲಿಯನ್, ಫ್ಲೆಮಿಷ್ (ಬೆಲ್ಜಿಯಂ) ಮತ್ತು ಇತರ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಿಯೊನಾರ್ಡೊ-ಡ-ವಿಂಚಿ, ಮೈಕಲೇಂಜಲೋ, ರ‍್ಯಾಫೆಲ್, ರೆಂಬ್ರ್ಯಾಂಟ್, ರೇನಾಲ್ಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಟರ್ನರ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರರ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಷ್ಮೋಲಿಯಂ ಮತ್ತು ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ಜಿನ ಫಿಟ್ಜ್ ವಿಲಿಯಂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಕಿರಿಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ : ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರ ಇಡೀ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಲೂವರ್ ಕಲಾಮಂದಿರ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಲಾಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ 1 ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್, 14ನೆಯ ಲೂಯಿ ಮತ್ತು ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಕ್ಲೂನಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಲೂವರ್ ಕಲಾಮಂದಿರದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಪುರವಣಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಶೇಖರಣೆಯಾಗಿವೆ.

ಇಟಲಿ : ಇಟಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೆರೆಡು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಉತ್ತಮ ಪ್ರದರ್ಶನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಇಟಲಿಯ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೇಪಲ್ಸ್ ನಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕಲಾಪರಂಪರೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ (ಮ್ಯುಸಿಯೊ ನ್ಯಾಷನಲ್) ಇಡಲಾಗಿದೆ.

ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರ ಇಟಲಿಯ ಕಲಾರಾಜಧಾನಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಫಿಟ್ಜಿ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಇಟಲಿಯ ವಿವಿಧ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದ, ಜಾಗರೂಕವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬರ್ಗೆಲ್ಲೊ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ.

ಇಟಲಿಯ ರಾಜಧಾನಿ ರೋಂ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪೋಪ್ ಧರ್ಮ ಗುರುವಿನ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಜರ್ಮನಿ : ಜರ್ಮನಿಯ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳ ಪೈಕಿ ಮ್ಯುನಿಚ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಬವೇರಿಯನ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಮತ್ತು ಕೊಲೋನ್, ಡಸ್ಸೆಲ್ ಡ್ರಾರ್ಫ್ ಮತ್ತು ಬಾನ್ ನಗರಗಳ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ಸ್ಪೇನ್ : ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಮ್ಯಾಡ್ರಿಡ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯೂಸಿಯೊ ಡೆಲ್ ಪ್ರಾಡೊ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ. ಅಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲೆಗಾರರ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ.

ಗ್ರೀಸ್ : ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೆ ಅಥೆನ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳ ಬೀಡಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಕಲೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ.

ಬೆಲ್ಜಿಯಂ : ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬ್ರಸ್ಸೆಲ್ಸ್, ಘೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಆಂಟ್ವರ್ಪ್. ಆಂಟ್ವರ್ಪ್ ಪಟ್ಟಣದ ಎರಡು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ.

ಹಾಲೆಂಡ್ : ಆಮ್‌ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್ ನಗರದ ರೈಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮಿನಲ್ಲಿ ಡಚ್ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯದ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಕಲೆಗಾರರ ಮನೋಹರವಾದ ಮೂಲಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿ ಡಚ್ ಕಲೆಯ ಪೂರ್ಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್ : ಕೋಪನ್ ಹೇಗನ್ ನಗರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತೆ ಡೇನಿಷ್ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪೂರ್ಣ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ನಾರ್ವೆ, ಸ್ವೀಡನ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಹಂಗರಿ, ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯ, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯ ರಾಜ್ಯಗಳಂಥ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವುಗಳದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ.

ರಷ್ಯ: ಲೆನಿನ್ ಗ್ರಾಡ್ ನಗರದ ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಅದ್ಭುತ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿವೆ.

ಮಾಸ್ಕೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ಟೇಟ್ ಟ್ರೆಟ್ಯಾಕೋವಾ ಕಲಾಮಂದಿರವಿದೆ. ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ಸ್ಟೇಟ್ ಪುಷ್ಕಿನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ವಾನ್ ಗೋ, ಜೆನ್ನೆ, ಮ್ಯಾಟೀಸ್ ಮೊದಲಾದ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಈಜಿಪ್ಟ್ : ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜಧಾನಿ ಕೈರೊ ನಗರದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್, ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ.

ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ತುರ್ಕಿ ಮೊದಲಾದ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವುಗಳ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು : ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅಮೋಘವಾದ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳೂ ಕಲಾವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮೆಟ್ರೊಪೋಲಿಟನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಭಿಜಾತ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾವಶೇಷಗಳು, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪವಸ್ತುಗಳೂ ಸೇರಿದ ಹಾಗೆ ಅಪಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಮಾಡರ್ನ್ ಆರ್ಟ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪಿಕಾಸೊ, ವಾನ್ ಗೋ ಮತ್ತು ಇತರ ಶೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ. ರೋಡಿನ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಶಿಲ್ಪ ಅಗಸ್ಟ ರೋಡಿನ್ ಎಂಬಾತನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಖಾಸಗಿ ಕೊಡುಗೆಯಿಂದಲೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ದತ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಬಾಸ್ಟನ್ ನಗರದ ಲಲಿತಕಲಾ ಮಂದಿರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅದರ

ಕೃತಿಶೇಖರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಗ್ರೀಸ್, ರೋಂ, ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಕಲಾಮಾದರಿಗಳಿವೆ. ಚೀನಿ, ಜಪಾನಿ, ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯನ್, ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಶೇಖರಣೆಯೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಅಚ್ಚುಕಲೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿವೆ.

ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಫಾಗ್ ಆರ್ಟ್ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಚ್ಚು ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಹೆಸರಾಂತ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳು, ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಇಟಲಿ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆ.

ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ (ಡಿ.ಸಿ.) ಮಹಾನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ ಕಲಾಮಂದಿರವೂ ಒಂದು. ಈ ಕಲಾ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮಾಲಿಕನೂ ಪ್ರಜಾಹಿತೈಷಿಯೂ ಆದ ಮೆಲನ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಫ್ಲೆಮಿಷ್, ಡಚ್, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಲಾಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾಮಂದಿರ ಫ್ರೀರ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್. ಇದು ಸ್ಮಿತ್ ಸನ್ ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲನ ಅಂತಿಮ ಇಷ್ಟಪತ್ರದಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸ್ಮಿತ್ ಸೋನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಪಾರಸಿ, ಮಹಮದೀಯ ಮತ್ತು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಕೃತಿಗಳೇ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ನಗರದ ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಕಲಾಭವನದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಯುರೋಪ್, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿವೆ.

ಕ್ಲೀವ್‌ಲೆಂಡ್ ನಗರದ ಕ್ಲೀವ್‌ಲೆಂಡ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಲಾಮಂದಿರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಸ್ಥಿರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕಲೆಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ, ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಶೈಲಿಯ ಕಲೆಗೂ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿವೆ.

ಶಿಕಾಗೊ ನಗರದ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಕಲಾಮಂದಿರ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿ ಅಚ್ಚುಕಲೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ರಾಚ್ಯ, ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸೇರಿವೆ.

ಕೆನಡ: ಒಟ್ಟಾವ ನಗರದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಲಾಮಂದಿರ ಅಲ್ಲಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಕಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳೂ, ಚಿತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಕೆನಡ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲೆಗಾರರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮಾದರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಜಪಾನ್: ಟೋಕಿಯೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಭೌಮರ ಅರಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಹಿಂದಿನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಈಗ ಟೋಕಿಯೊ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ, ಅರಗಿನ ಮೆರುಗು ಕೆಲಸ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳೂ ಸೇರಿದ ಹಾಗೆ ಜಪಾನಿನ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ.

ಕ್ಯೋಟೊ ನಗರಾಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ.

ನಾರಾ ನಗರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಈ ನಗರದ ಹೊರ್ಯೂಜಿ ದೇವಾಲಯ ಅದರ ಮನೋಹರವಾದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಷೋಸೋಇನ್ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಗಣಿ ಎಂಬ ಕಲಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿವೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಚೀನ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಬ್ರೆಜಿ಼ಲ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಜೆಂಟೈನ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಹ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಕಲಾಮಂದಿರಗಳ ಆಡಳಿತ: ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆತ ಕಲಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಜ್ಞನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಆವಶ್ಯಕವಾದಷ್ಟು ಮಂದಿ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಹಾಗೂ ಕಾರಕೂನರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಆಯಾ ದೇಶದ ಸರ್ಕಾರಗಳೇ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ ಇಲ್ಲವೆ ನ್ಯಾಸಮಂಡಲಿಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕೋಲ್ಕತದ ಇಂಡಿಯನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಹಾಗೂ ಬಾಸ್ಟನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ಸ್. ದೊರಕುವ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಕೆಲವು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಜನರ ಕೊಡುಗೆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಧನಸಹಾಯ ಪಡೆವ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿಯತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರಾತಿನ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲವೆ ಕಲಾಸಂಘಗಳ ಮೂಲಕ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಿತಿಗಳು ನೇಮಕವಾಗಿವೆ. ನವದೆಹಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಕಲಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾಮಂದಿರದ ಸಮಿತಿಯೊಂದಿದೆ. ಕಲಾಮಂದಿರಗಳ ನಿಧಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ವೀಕ್ಷಕರ ಭೇಟಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಲು ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರವೇಶಧನವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. (ಪಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ : ಚೆನ್ನೈನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ ಬೋಧನಾ ಸಂಸ್ಥೆ. ರುಕ್ಮಿಣಿದೇವಿ ಅರುಂಡೇಲ್ ಅವರಿಂದ ಜನವರಿ 1936ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಭರತನಾಟ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಇವುಗಳ ಬೋಧನೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ರುಕ್ಮಿಣಿದೇವಿಯವರು 1952, ಮತ್ತು 1956ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಸಭಾ ಸದಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿಯಂತೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ನಿಧನಾನಂತರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ 'ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ ಫೌಂಡೇಷನ್ ಆ್ಯಕ್ಟ್ ನಂ.6/1994' ಅನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. ಚೆನ್ನೈ ಸರ್ಕಾರ 29 ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 2003ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈಗ 4 ಮತ್ತು 5 ವರ್ಷಗಳ– ಗಾಯನ, ವಾದ್ಯಗಳ ನುಡಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯ ಇವುಗಳ ತರಬೇತಿ ತರಗತಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಟೈಗರ್ ವರದಾಚಾರ್, ಮೈಸೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್, ಪಾಪನಾಶಂ ಶಿವನ್, ಮೀನಾಕ್ಷಿ ಸುಂದರಂ ಪಿಳ್ಳೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬೋಧಕರಾಗಿ, ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಆರ್.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಲಾವತಿ : ಕಾಶಿರಾಜನ ಮಗಳು. ಚಂದ್ರವಂಶದ ದಾಶಾರ್ಹರಾಜನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. ತವರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೂರ್ವಾಸಮುನಿಯ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಳು. ಇವಳ ಶರೀರವನ್ನು ಮೊದಲ ಸಲ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ದಾಶಾರ್ಹನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬೊಕ್ಕೆಗಳೆದ್ದುವು. ಆಗ ಇವಳು ಇದು ಅಭಕ್ಷ್ಯ ಭಕ್ಷಣದ ಫಲ–ಎಂದಳು. ಇವಳ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಗರ್ಗಮುನಿಯಿಂದ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಆತ ಶುದ್ಧನಾದ ಮತ್ತು ಅವನ ದೇಹ ಚಂದನಶೀತಲವಾಯಿತು.

ಕಲಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಪಾರಮುನಿ ಮತ್ತು ಪೂಜಿಕಸ್ಥಲೆಯರ (ಅಪ್ಸರಸೆ) ಮಗಳು. ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ತಾಯಿ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರಕಲೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ಇವಳು ಕಲಾವತಿಯೆನಿಸಿದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಪಾರಮುನಿಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬ ನುಂಗಿದ. ಆಗ ಕಲಾವತಿ ದುಃಖದಿಂದ ಸಾಯಲು ಸಿದ್ಧಳಾದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ ಸಾಯಬಾರದೆಂದೂ ಸ್ವಾರೋಚಿಷಮನು ಮದುವೆಯಾಗುವನೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಅಂತರ್ಧಾನಳಾದಳು. ಆಮೇಲೆ ಇಂದೀವರಾಕ್ಷನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಮಗಳಾದ ಮನೋರಮೆ ಇವಳ ಗೆಳತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಗೆಳತಿಯಾಗಿದ್ದ ವಿಭಾವರಿಯನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹಿಮಾಲಯದ ವೃದ್ಧತಾಪಸನೊಬ್ಬನನ್ನು ಗೇಲಿಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆತ ಮನೋರಮೆಗೆ ರಾಕ್ಷಸಪೀಡೆಗಳಾಗಲೆಂದು ಶಾಪಕೊಟ್ಟ. ಹಾಗೆ ಸಿಟ್ಟುಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪೆಂದು ಮನೋರಮೆಯ ಗೆಳತಿಯರು ಹೇಳಿದಾಗ ಕುಷ್ಠ, ಕ್ಷಯಬಾಧೆಗೊಳಗಾಗಿರೆಂದು ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ತಾಪಸ ಶಾಪಕೊಟ್ಟ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರೋಚಿಷಮನು ರಾಕ್ಷಸಬಾಧೆಯಿಂದ ಮನೋರಮೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವಳ ಮೂಲಕ ಅವಳ ಗೆಳತಿಯರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಯುರ್ವೇದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಗುಣಪಡಿಸಿ ಕಲಾವತಿಯಿಂದ ಪದ್ಮಿನೀವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ವಿಭಾವರಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಕಲಿತು ಅವರನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾದ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಲಾವಸ್ತು ವಿರಚನೆ : ಚಿತ್ರ, ವಿಗ್ರಹ, ದೇವಾಲಯ, ಸಂಗೀತಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕಲಾವಸ್ತುಗಳೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಕಲಾವಸ್ತುವಿನ ರಚನೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಹೊತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಮೇಜು, ಪಾತ್ರೆ, ಉಡುಪು, ಒಡವೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸಗಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲೆಗಾರರ ಕೃಷಿ ವಿಭಿನ್ನ. ಅದು ತಯಾರಿಕೆ, ಇದು ನಿರ್ಮಾಣ. ಎರಡೂ ನಾಗರಿಕ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದವು. ಆದರೆ ಒಂದು ನೆಮ್ಮದಿಯಾದ ಬಾಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಸೌಕರ್ಯವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು

ಹೃದಯ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ತಣಿಸುವ ಸಾಧನ. ಅದು ಹೆಚ್ಚೋ ಇದು ಹೆಚ್ಚೋ ಎಂಬ ಚರ್ಚೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ತರ್ಕಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆಯೆಂಬ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ ಯಥಾರ್ಥ ಸಂಗತಿಯೆಂದಷ್ಟೆ. ಕಲಾವಸ್ತುವಿನ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಲವು ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ವ್ಯವಸಾಯ. ಉಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥದ ತಯಾರಿಕೆ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ನೆರವಾದ ಕಾರ್ಯ.

ಕಲಾವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲೆಗಾರ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ_ಎಂದು ನುಡಿಯುವುದೇ ವಾಡಿಕೆ. ಅದು ಸರಿಯಾದ ಮಾತು. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಆ ಉದ್ಯಮ ಹಲವು ಮುಖಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ದೊಡ್ಡ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಎನ್ನಿಸುವ ಜಟಿಲೋದ್ಯಮ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೀ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಉಪಕರಣ, ಕೆಲಸಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಲೆಗಾರ, ಅವನ ಉದ್ದೇಶ, ಶಕ್ತಿ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಜ್ಞಾನ, ಅನುಭವ, ಭಾವನೆ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ_ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಲೇಬೇಕು. ಬಡಗಿಯೊಬ್ಬ ಮಾಡಿದ ಸುಖಾಸನಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಯಾದದ್ದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಡಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಎರಡರಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುವ ಸೌಖ್ಯ ಒಂದೇ ತರಹ. ಒಬ್ಬ ಗಾಯಕ ಹಾಡಿದಂತೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಒಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಸೂರ್ಯೋದಯ ವರ್ಣನೆಯಂತೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರ ವರ್ಣಿಸಲಾರ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾವಜೀವಿ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ. ಹೀಗಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕಟ್ಟಡವೇ ಆಗಲಿ, ಕವಿಯ ರೂಪಕವೇ ಆಗಲಿ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಅಸದೃಶವಾದದ್ದು. ಅದರ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಜೀವವಿಲ್ಲದ ನಕಲು. ಕಲೆಗಾರ ತನ್ನನ್ನೇ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟು ವಿಶೇಷ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಾನೆ.

ಕಲೆಗಾರನನ್ನು ಕುರಿತು ಮೊದಲಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ಆಲೋಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಕಲೆಗಾರನಂತೆ ಕಲಾವಸ್ತು, ಕಲೆಗಾರನೇ ಕಲಾವಸ್ತು. ಸುಮ್ಮನೆ ಆಸೆಪಟ್ಟು ಆರಾಮವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ಲಲಿತಕಲೆ, ಕೈಗೆ ಎಟುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲೆಗಾರನಾಗಲು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕು. ನಿದ್ರೆ, ಆಹಾರ ವಿನೋದ, ವಿಹಾರ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಡಬಾರದು. ನಾನಾ ವಿಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಲೋಕಾನುಭವ, ಮನುಷ್ಯರ ಸ್ವಭಾವ ವರ್ತನೆಗಳ ಪರಿಚಯ, ಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಸಾಹಿತಿಯಾದರೆ ಹಿಂದಿನವರ ಮತ್ತು ಇಂದಿನವರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಸುಂದರವಾದದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಚಿತ್ರಕಾರನಾದರೆ ಅದೇ ರೀತಿ ನಾನಾ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಕಲಾಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾವೊಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನೂ ಇತರರನ್ನು ದಾಸನಂತೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಲಾಕೌಶಲವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಉತ್ತೇಜನ ಪಡೆದು. ತನ್ನಲ್ಲೇ ಹೊಮ್ಮಿದ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ಥಾನಮಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿತೇಜಸ್ಸು, ಸ್ವಂತಿಕೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಇದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕಲಾವಸ್ತು ರಚನೆಗೆ ಕೈಹಾಕುವ ಮುನ್ನ ಕಲೆಗಾರ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಚೊಕ್ಕಟಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ಮಲವೂ ಉದಾತ್ತವೂ ಆದ ಉದ್ದೇಶ ತನ್ನನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗ್ರತನಾಗಬೇಕು. ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿಯೋ ಹಣ ಸಂಪಾದನೆಗೋಸ್ಕರವೋ ಬೇರೊಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನ ಮೇಲಣ ಹುರುಡಿನ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದಲೋ, ಕೀರ್ತಿಕಾಮನೆಯ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಯೋ ಕಾವ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಆತುರಗೊಂಡರೆ ಪರಿಣಾಮ ಸೊಗಸಾಗದು. ಹಾಗಾದರೆ ಕಲೆಯ ಕಾರ್ಯ ತೀರ ಉದ್ದೇಶರಹಿತವೇ? ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗದ ಸಂಕಲ್ಪ ಒಂದಿದೆ; ಅದೇ ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಚಾಲಕಶಕ್ತಿ. ಅವನಿಗೆ ಆದ ಭಾವಾವೇಶ, ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ದರ್ಶನ_ಇವು ಕಲೆಗಾರನ ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅವನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೋ ಭಾರವನ್ನಿಟ್ಟಂತೆ, ಕಷ್ಟಕರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಹೊರೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಆತಂಕ, ಕಳವಳ, ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಅವನಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ದ್ರವ್ಯ ಯಶಸ್ಸು ಇತ್ಯಾದಿ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ ಲಭಿಸಬಹುದು. ಅದೆಲ್ಲ ಅವನ ಕಲಾಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಗೌಣ ವಿಚಾರ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲಲಿತಕಲೆಗೂ ಅದರವೇ ಆದ ಸಾಮಾನು ಸಲಕರಣೆ ಸಾಧನಗಳು ಗೊತ್ತಾಗಿವೆ. ಸಂಗೀತಗಾರನಿಗೆ ಸ್ವರ ಅಥವಾ ವಾದ್ಯದ ಮೂಲಕವೂ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಶಿಲೆ, ಮರ, ಚಾಣ, ಕೊಡತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಕವಿಗೆ ಭಾವ, ಭಾವನೆ, ಪದಜಾಲಗಳ ಮೂಲಕವೂ, ವ್ಯವಹಾರ. ಅವೇ ಕಲೆಗಾರನ ಒಳಗಿರುವುದನ್ನು ಹೊರತಂದು ರಸಿಕರಿಗೆ ರಸದೌತಣವೀಯುವ ವಾಹಕ ಅಥವಾ ಮಾಧ್ಯಮ. ಅವನ್ನು ಯುಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಸಂತತ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಯಾವ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಎಂಥ ಕುಂಚದಿಂದ ಹೇಗೆ ಬಳಿಯಬೇಕು, ನೆರಳು-ಬೆಳಕನ್ನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕು_ಮುಂತಾದ ವಿವೇಚನೆ ಚಿತ್ರಗಾರನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತಲ್ಲದೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಅಂಕಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ವಿಷಯ ಬರಬೇಕು, ಯಾವ ಪಾತ್ರ ಯಾವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಏನು ಮಾತು ಆಡಬೇಕು ಮುಂತಾದ ವಿವೇಚನೆ ನಾಟಕಕಾರನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತಲ್ಲದೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅಂಥ ಕವಿಯಿಂದ ಆಗುವುದು ಬರೀ ವ್ಯಾಕರಣದ ತಪ್ಪಲ್ಲ, ಕಲಾಧರ್ಮದ ಭಂಗ ಎಂದು ಪ್ಲೇಟೋ ಬಲು ಹಿಂದೆಯೇ ಸಾರಿದ. ಮೊದಮೊದಲು ಕಲೆಗಾರ ಸಹಿಸಬೇಕಾದ ಶ್ರಮ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಅವನ ಕೈ ಪಳಗಿ ಕೌಶಲ ಹೆಚ್ಚಿ ಆ ಕಷ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಸರಾಂತ ಕಲೆಗಾರರು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಲಾಕೃತಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕೆಲಸದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಶ್ರಮ ದುಃಖ ಕಾರಕವಲ್ಲ, ಸುಖಕಾರಕ. ಅದು ನಲಿವು ಕೊಡುವ ನೋವು_ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಅಂಗೀಕೃತ ತಥ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉದಾತ್ತ ಸಂಕಲ್ಪದ ಸಾಧನೆ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ.

ಕಲಾವಸ್ತುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಏನು ಉಪಕಾರ? ಜನರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರು, ರಸಿಕರು, ವಿಮರ್ಶಕರು ಎಂದು ಮೂರು ಗುಂಪಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ಕಲಾವಸ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಚಿತ್ತಾಹ್ಲಾದ, ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ, ಆತ್ಮಸಂಸ್ಕಾರ-ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು. ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ಪರಿಮಾಣ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಒಂದೇ ಆದರೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಕಲಾನುಭವವನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಂತ ರಸಿಕರು ಹೆಚ್ಚು ನಿಪುಣರು, ರಸಿಕರಿಗಿಂತ ವಿಮರ್ಶಕರು ಹೆಚ್ಚು ನಿಪುಣರು. ಕಲೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಭಿರುಚಿಯೊಂದೇ ಸಾಲದು. ಆ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವು ಮಟ್ಟದ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನೊ ಚಿತ್ರವನ್ನೊ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದರ ಅಂದದ ಸ್ವರೂಪ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ನಾಟಕವನ್ನು ನಲವತ್ತರ ಮೊದಲು ಓದಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಡಿಮೆ ಎಂಬ ನುಡಿಯಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಕಲಾವಸ್ತು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಫಲವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕಲ್ಪತರು. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲಿಕೆ : ಒಂದು ಜೀವಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ತಿಳಿವು, ನೈಪುಣ್ಯ ಅಥವಾ ವರ್ತನೆಯ ರೀತಿಯ ಸಂಪಾದನೆ (ಲರ್ನಿಂಗ್). ಜೀವಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಜೀವ ಕಣಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕೆಲವು ತಾವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವನ್ನು ಜೀವಿ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೊ ಇತರರನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದರಿಂದಲೊ ಇತರರಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡೊ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವಗಳ ಮೂಲಕವೊ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸ್ವಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇತರ ಜೀವಿಗಳಿಗಿಂತ ಮಾನವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಅವನ ಮಿದುಳಿನ ವಿಶೇಷ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮಾನವೇತರ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಕಲಿಕೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಮಾನವನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಅವು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ವರ್ತನವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕಲಿಯುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಅನೇಕ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಆಹಾರ, ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುವ ವಿಧಾನ, ಅದು ಸಿಗುವ ಜಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನು, ಆಮೆ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಈಜನ್ನು ಯಾರೂ ಕಲಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜಾತಿಗನು ಗುಣವಾದ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಇತರರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ, ಇತರರು ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು ನೋಡದೆಯೇ, ಕಟ್ಟಬಲ್ಲವು. ಇಂಥ ಪ್ರಕೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವರ್ತನ ವಿಶೇಷಗಳು, ಸಿದ್ಧವರ್ತನೆಗಳು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳು ಅಥವಾ ಮೂಲಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು (ಇನ್ಸ್ಟಿಂಕ್ಟ್ಸ್) ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವರ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯ ಅಂಶವೇ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಜೀವವಿಕಾಸ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳು ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ನೈಜವಾದ ಅಂಶಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಹುಟ್ಟಿದ ಒಡನೆಯೇ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗುಣಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ನೈಜವಾದವೆಂದೂ ಮಿಕ್ಕವೆಲ್ಲಾ ಕಲಿತುಕೊಂಡವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅನೇಕ ಗುಣಗಳು ಕಲಿಯುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ತಾವಾಗಿಯೇ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ನಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಆಗದ ಮಗು, ದೇಹದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳೂ ನರಗಳೂ ಮೂಳೆಗಳೂ ಬಲಿತು ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳಾದ ಕೂಡಲೆ ನಿಂತು ನಡೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಂತೆ ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಪಕ್ವತೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಶಕ್ತಿಗಳು ಪಕ್ವವಾಗಲು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಕು. ಇನ್ನು ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಕಲಿಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳೂ ಕಲಿಯಬಲ್ಲುವು. ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಏನನ್ನು, ಎಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ ಕಲಿಯಬಲ್ಲುದು ಎಂಬುದು ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನಲ್ಲದೆ ಅದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಮೀಬದಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳು, ತಮ್ಮ ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತವೆ. ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಾಳಬೇಕಾದ ಮನುಷ್ಯ ಭಾಷೆ, ಗಣಿತ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಕಲಿಕೆ ನಮ್ಮ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ವದಾ ಈ ಮಾತು ಸಮ್ಮತರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಹೆದರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ದುರ್ವ್ಯಸನಗಳನ್ನೂ ಮಾನವರು ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾನವನ ಜ್ಞಾನಪ್ರಜ್ಞೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬದಲು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗಬಹುದು.

ಮಾನವೇತರ ಜೀವಿಗಳ ಕಲಿಕೆ: ಜೀವವಿಕಾಸವಾದವನ್ನು ಡಾರ್ವಿನ್ ಬಲಪಡಿಸಿದ ಅನಂತರ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾನವೇತರ ಜೀವಿಗಳ ವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಜಾರ್ಜ್ ರೋಮಾನೆ ಲಾಯ್ಡ್ ಮಾರ್ಗನ್ ಮೊದಲಾದವರು ನಾಯಿ, ಇಲಿ, ಕೋತಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಿಗಳ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು. ಜೀವಿಗಳ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಮೊದಲನೆಯವ. ಆತ 1898ರಲ್ಲಿ ಕೊಲಂಬಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಕೋಳಿ ಬೆಕ್ಕು, ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೋತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ.

ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಹಸಿದ ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಒಗಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ (ಪಜಲ್ ಬಾಕ್ಸ್) ಕೂಡಿಹಾಕಿ, ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕು. ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಒಂದು ದಾರ ಎಳೆಯಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ಗುಂಡಿ ಒತ್ತಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬೆಕ್ಕು ಕಲಿಯಬಲ್ಲುದೆ? ಹೇಗೆ ಕಲಿಯುತ್ತದೆ? ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಕಲಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆತ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ. ಬೆಂಕಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಂಬಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತದೆ. ಉಗುರುಗಳಿಂದ ಕೆರೆಯುತ್ತದೆ, ಕಂಬಿಗಳ ಮಧ್ಯದಿಂದ ತೂರಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಸಫಲವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿ ಪ್ರವರ್ತನೆಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಕಲಿಯುವ ಅಥವಾ ತಪ್ಪು ಸರಿ ನೋಡುವ (ಟ್ರಯಲ್ ಅಂಡ್ ಎರರ್) ಕ್ರಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನ ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯದ ಕಾರಣ ಜೀವಿ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ತೋಚಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ದೋಷನಿವಾರಣಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬೆಕ್ಕು ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕು ಹಸಿದಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಉಂಡ ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಹೊರಗಡೆ ಆಹಾರ ಇಟ್ಟರೆ ಅದು ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮುದುರಿಕೊಂಡು ನಿದ್ದೆಹೋಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಕಲಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ತಾನು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೈಕೊಂಡ ತೀರ್ಮಾನಗಳಿವು: 1. ಹಸಿವು, ನೀರಡಿಕೆ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ಜೀವಿ ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನೇಕ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. 2. ಈ ಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅದರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಈಡೇರುತ್ತದೆ. 3. ಮತ್ತೆ ಅಂಥದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಜೀವಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಫಲಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಫಲ (ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ) ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಫಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿ ಸಫಲಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಕಲಿಕೆ ಸಿದ್ಧಸುತ್ತದೆ. 4. ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧದ ಅರಿವು ಕಲಿಕೆಗೆ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಫಲಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಕಲಿಕೆ ಎಂದು ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಅನುಮೋದಿಸಿದ.

ಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಣಿ ಬಿಳಿ ಇಲಿ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿಲಾರ್ಡ್ ಸ್ಮಾಲ್ ನಡೆಸಿದ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ ಕಲಸುಮೆಲಸು (ಮೇಜ್) ಎಂಬ ಸಾಧನ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ. ಇದು ಒಂದು ಗೊಂದಲವಿನ್ಯಾಸ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಸ್ಥಾನದಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವ ಅಂತಿಮಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದಾರಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ, ಮಿಕ್ಕವು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥವನ್ನು ಕುರುಡು (ಬ್ಲೈಂಡ್ ಆಲಿ) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವೇಶ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಇಲಿ ತನ್ನ ಹಸಿವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಂಧಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದು ಅಂತಿಮ ಸ್ಥಾನ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಆಹಾರ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಕಲಸುಮೆಲಸುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬಳಿಯ ಇಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಗಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನೇ ಬಲಪಡಿಸಿವೆ.

ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿವರ್ತನೆಗಳು (ಕಂಡಿಷನ್ಡ್ ರೆಸ್ಪಾನ್ಸಸ್) : ಕಲಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ವಾದಗಳು ಈಚೆಗೆ ರಷ್ಯದ ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನಿ ಐವಾನ್ ಪ್ಯಾವ್ ಲಾಫ್ 1901ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿವರ್ತನೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವರು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಈ ಅನುಬಂಧನ ಕಾರ್ಯ ಎಲ್ಲ ಕಲಿಕೆಗೂ ಮೂಲ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಐವಾನ್ ಪ್ಯಾವ್ ಲಾಫ್ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆತ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ನಾಯಿಯ ಮೂಲವರ್ತನೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ, ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಜೊಲ್ಲು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊಲ್ಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಡಲಾದ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವಭಾವಿಕ (ಮೂಲ) ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆಹಾರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಚೋದಕ. ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಚೋದಕವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸಿದರೆ ನಾಯಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲು ಉತ್ಪಾದನೆ ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಮುಂಚೆ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಆಹಾರ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದ ಕೂಡಲೆ ನಾಯಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುತ್ತದೆ; ಆಹಾರ ಕೊಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದವೆಂಬ ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರಚೋದಕಕ್ಕೂ (ಕಂಡಿಷನ್‌ಡ್ ಸ್ಟಿಮ್ಯುಲಸ್) ಆಹಾರ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೂ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರಚೋದಕಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅನುಕೂಲಿತ ವರ್ತನೆ ಅಥವಾ ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಚೋದಕದೊಡನೆ ಜೋಡಿಸಲಾದ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಚೋದಕವನ್ನು (ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದ) ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರಚೋದಕ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉತ್ಪಾದಿತವಾದ ಜೊಲ್ಲನ್ನು ಪ್ಯಾವ್ ಲಾಫ್ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ರವಣ (ಸೈಕಿಕ್ ಸಿಕ್ರೀಷನ್) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಚೋದಕಕ್ಕೂ ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೂ ಹೊಸ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಾಯಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಒಂದು ಸರಳರೀತಿಯ ಕಲಿಕೆ.

ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿವರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಪ್ಯಾವಲಾಫ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರಚೋದಕ ಯಾವಾಗಲೂ ಮೊದಲು ಬಂದು ಅನಂತರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರಚೋದಕ ಬರಬೇಕು.

ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ಯಾವ್ ಲಾಫ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಭಿಜಾತ ಅನುಬಂಧನ ಅಥವಾ ಆದ್ಯ ಅನುಬಂಧನ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಕಂಡಿಷನಿಂಗ್) ಎಂದೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದನ್ನು ಉಪಕರಣ ಅನುಬಂಧನ (ಇನ್ಸ್ಟ್ರುಮೆಂಟಲ್ ಕಂಡಿಷನಿಂಗ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಜಾತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸುಲಭತರವಾದ ಪ್ರಚೋದಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಜೋಡಣೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರಚೋದಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿ ಯಾವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ–ಅದು ಏನೇ ಮಾಡಲಿ–ಆ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಆಹಾರ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಉಪಕರಣ ಅನುಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರಚೋದಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಆಹಾರ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದವಾದ ಕೂಡಲೆ ಆ ಪ್ರಾಣಿ ಒಂದು ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಒತ್ತಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಅನುಭವಗಳ ಅನಂತರ ಪ್ರಾಣಿ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಆಹಾರ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಚೋದಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಚೋದಕಕ್ಕೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು, ಅಂದರೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಫಲವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡುವಂಥದನ್ನು

ಮಾತ್ರ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಲಿಯಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಆ ಫಲದ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಉಪಕರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಥಾರ್ನ್ ಡೈಕ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಒಗಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೂ ಉಪಕರಣ ಅನುಬಂಧನ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಕಲಿಕೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೆಂಬ ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕನ ವಾದವನ್ನು ಗೆಸ್ಟಾಲ್ಟ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜರ್ಮನ್ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ವಿದ್ಯೆ, ಕೆಲಸ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅರಿತು ಅದರ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ನಿಜವಾದ ಕಲಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಳನೋಟ ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುಣ; ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಲಿಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಒಗಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಲಿಯುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಅಡ್ಡೇಟು ಗುಡ್ಡೇಟನಿಂದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ಕಲಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಗೆಸ್ಟಾಲ್ಟ್ ಪಂಥದವರು ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವುಲ್ಫ್ ಹಾಂಗ್ ಕೊಯ್ಲರ್ ಚಿಂಪಾನ್ಜಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಒಂದು ಚಿಂಪಾನ್ಜಿಯನ್ನು ಬೋನಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೂಡಿಹಾಕಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಸಿವಾಗಿದೆ. ಬೋನಿನ ಹೊರಗಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಒಂದು ಬಾಳೆಹಣ್ಣು ಇಟ್ಟಿದೆ; ಅದು ಚಿಂಪಾನ್ಜಿ ಬೋನಿನ ಕಂಬಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕೈಚಾಚಿದರೆ ಸಿಗದಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೋನಿನ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಲು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಚಿಂಪಾನ್ಜಿ ಮೊದಲು ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕನ ಬೆಕ್ಕಿನಂತೆ ಅನೇಕ ಅಡ್ಡೇಟುಗಡ್ಡೇಟು (ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ) ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕೋಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬೋನಿನೊಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೆಂದರೆ, ಒಂದು ಸಲ ಹೀಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲಾ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವಾಗ ಚಿಂಪಾನ್ಜಿ ನೇರವಾಗಿ ಕೋಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಣ್ಣನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಚಿಂಪಾನ್ಜಿಗೆ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ ಉಂಟಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ತರಹದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿಟ್ಟು (ಒಂದೇ ಕೋಲಿಗೆ ಎಟುಕದಂತೆ) ಎರಡು ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಬೋನಿನಲ್ಲಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಎರಡನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉದ್ದನೆಯ ಕೋಲನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಿಂಪಾನ್ಜಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಚಿಂಪಾನ್ಜಿ ತನ್ನ ಅಂತರ್ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಕಲಿಯಬಲ್ಲದೆಂಬುದನ್ನು ಕೊಯ್ಲರನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ತೋರಿಸಿವೆ.

ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ: ಮಾನವೇತರ ಜೀವಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದಂತೆಯೇ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾನವರ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಭಾಷೆಗಳ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥಗಳ ಕಲಿಕೆ, ಅಂಕಿಗಳ ಮತ್ತು ಪದಗಳ ಜೋಡಿಕೆ, ಬೆರಳಚ್ಚು (ಟೈಪ್ ರೈಟಿಂಗ್) ಕಲಿಕೆ, ಟೆಲಿಗ್ರಾಫ್ ಸಂಕೇತಗಳ ಕಲಿಕೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಅನುಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿವರ್ತನೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇನೆಂಬುದನ್ನೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾನವರಿಗೂ ಇತರ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಕಲಿಯುವ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಕಲಿಕೆಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಕಲಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳು ಇವು: ಕಲಿಕೆ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಭ್ಯಾಸ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಗಳು ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ; ಅವನ್ನು ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ (ಅಂತರ್ ದೃಷ್ಟಿ) ಕಲಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಕಲಿಕೆಯ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಲಿಕೆಯ ರೇಖೆಯ (ಲರ್ನಿಂಗ್ ಕರ್ವ್) ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲಿಯಲು ನಡೆಸಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನ, ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಸುವ ಕಾಲ, ಕಲಿಯುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ತಪ್ಪುಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಕಲಿಕೆಯ ಫಲವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕಲಿಕೆಗೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಅಥವಾ ಗುರುತುಗಳು ಎರಡು: ಕಲಿಯುವ ವೇಗ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆ. ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ವೇಗ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಮಾರ್ಪಾಟನ್ನು ಕಲಿಕೆಯ ರೇಖೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲಿಕೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲ ತಪ್ಪುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ, ಕಾಲವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ, ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದನ್ನು ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕುಶಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕಲಿಕೆಯ ರೇಖೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಅಂಶವಿದು: ಆ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲಿಯಲು ಹಿಡಿಯುವ ಕಾಲವೂ ತಪ್ಪುಗಳೂ ಕಾಲದ ಅವಧಿಯೂ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಕಲಿಕೆಯ ರೇಖೆ ನಡುನಡುವೆ ಏರಿಳಿತಗಳಿಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಅದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕಲಿಕೆಯ ಉತ್ಥಲಿ (ಲರ್ನಿಂಗ್ ಪ್ಲೇಟೊ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಲಿಯುವವನು ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ರದ್ಧೆ ವಹಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಆಸಕ್ತಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಉತ್ಥಲಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವನು ಇಂಥ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಹತಾಶನಾಗಿ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದುಂಟು. ನಿರಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಲಿಕೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗದಿರುವುದೂ ವೃದ್ಧಿ ಕಾಣದ್ದರಿಂದ ನಿರಾಸಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡರಿಂದಲೂ ಉತ್ಥಲಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲಿಕೆಯ ಉತ್ಥಲಿಗಳು ಉಂಟಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಗತಿ ನಿಂತು ಹೋಗಿದೆಯೆಂದೂ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರಗತಿ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ವೇಗ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯದಲ್ಲೂ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಗುಣಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಸಾಧಿಸಿದವನ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕೀರ್ತನೆ ಅಥವಾ ಸ್ವರಾಲಾಪನೆ ಮಾಡುವ ವೇಗ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಗೀತದ ಭಾವ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲೂ ನುಡಿಸಿದ ಸ್ವರಗಳ ಗುಣದಲ್ಲೂ ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕಲಿಕೆಯ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟತರವಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವಾಗ ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ ಉತ್ಥಲಿಗಳು ಆಗಾಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹತಾಶರಾಗದೆ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರೆ ಆ ಘಟ್ಟ ಕಳೆದು ಪ್ರಗತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಥಲಿಗಳು ಕಲಿಕೆಯ ಕೊನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಲಿಕೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಲವು; ಕಲಿಯುವವನಿಗೆ ತಾನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನ ಇರಬೇಕು. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ತೋರಿಸಿವೆ. ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ, ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲದ ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಲ ರೇಖೆ ಎಳೆದ ಮೇಲೂ ಅದರ ನಿಜವಾದ ಉದ್ದವನ್ನು ಅಳೆದುಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದರೂ ಅವರ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೂ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯಲ್ಲಿ ಏನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿಗೆ, ಅವರು ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದ ಕೂಡಲೇ ಅವುಗಳ ನಿಜವಾದ ಉದ್ದವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಭ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಅವರು ಆ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು.

ಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ವೇದ್ಯವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಿದು: ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಕಲಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಕಲಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದ ಇಲಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಒಗಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕಲಸುಮೇಲಸಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅದು ಕಲಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಅಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು, ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳು (ಮೋಟೀವ್ಸ್) ಆವಶ್ಯಕ. ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಥವಾ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಆವಶ್ಯಕ. ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆದು ಅವಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥ ಅಥವಾ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಕಗಳೆಂದು (ಇನ್ಸೆಂಟಿವ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಉತ್ತೇಜಕಗಳಿರದ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಕಲಿಕೆಯಿಂದ ಜೀವಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ. ಮಾನವೇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥ ಹಸಿವು, ನೀರಡಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಶಾರೀರಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಮಾನವರಲ್ಲೂ ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಈಡೇರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮಾನವರ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಗೌರವ, ಸ್ಥಾನ, ಬಿರುದು, ಬಹುಮಾನ, ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಧನಾರ್ಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆ.

ಕಲಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಬಹುಮಾನ ಮತ್ತು ದಂಡನೆಗಳ (ರಿವಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಪನಿಷ್‌ಮೆಂಟ್) ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ದಂಡನೆಯಲ್ಲಿ ಧಿಕ್ಕಾರ (ರಿಪ್ರೂಫ್) ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಷಾಕ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು;

ಪ್ರಶಂಸೆ ಮತ್ತು ಹಣ – ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಬಹುಮಾನಗಳು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳು ತಪ್ಪು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವನ್ನು ದಂಡಿಸಿ, ಸರಿಯಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಬಹುಮಾನ ಕೊಟ್ಟು, ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂದೆ ಆ ಜೀವಿಗಳು ಮಾಡುವ ಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತರೆ ಮುಂದೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ಅದರಿಂದ ಅದು ದೃಢಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ದಂಡನೆ ಒದಗಿದರೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡುವ ಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದಂಡನೆ ಮತ್ತು ಬಹುಮಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಸಿದ್ಧವಾದ ಆಧಾರ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ದಂಡನೆಯಿಂದ ದಶಗುಣಗಳು ಬರುವುದೆಂಬ ಜನರ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಂಬಿಕೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ದಂಡನೆ ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿ ದೈಹಿಕವಾಗಿ ನೋವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಾಗಿದ್ದರೆ ಕಲಿಯುವವನಿಗೆ ಭೀತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ಗೊಂದಲಮಯವಾಗಿ ಕಲಿಕೆ ನಿಧಾನವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಮಾನಸಿಕ ಸಂಕ್ಷೋಭೆಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲಿಕೆಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವ : ಕಲಿಕೆಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸುವ ರೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಹೊರಬಂದಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಾಹಚರ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು (ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಥಿಯೊರೀಸ್), ಗ್ರಹಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು (ಪರ್ಸೆಪ್ಚುಯಲ್ ಥಿಯೊರೀಸ್) ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್, ಕ್ಲಾರ್ಕ್, ಹಲ್ ಮೊದಲಾದವರು ಸಾಹಚರ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದಿಗಳು. ಟಾಲ್ಮನ್, ಕೊಯ್ಲರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಗ್ರಹಣ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಒಂದು ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಜೀವಿಗಳು ತಮಗೆ ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾದ ಮತ್ತು ಗತ ಅನುಭವದಿಂದ ತಾವು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಸಾಹಚರ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಫಲ ಉಂಟಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತವೆ. ಅದೂ ನಿಷ್ಫಲವಾದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸಿಕ್ಕುವ ವರೆಗೆ ಸತತವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಗೆ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾದವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ; ವಿಫಲವಾದವು ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಫಲವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಆ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಒಂದು ದೃಢವಾದ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾದಾಗ ಇದರೊಡನೆ ಬಂಧಿತವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೇ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಜೀವಿಗಳು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬಂಧನ ಅಥವಾ ಸಾಹಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ಕಲಿಕೆಯ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಸೂತ್ರ (ಲಾ ಆಫ್ ಎಕ್ಸರ್‌ಸೈಜ್) ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮ ಸೂತ್ರ (ಲಾ ಆಫ್ ಎಫೆಕ್ಟ್) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಭ್ಯಾಸದ ಬಲದಿಂದ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಸೂತ್ರ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾತ್ರವೇ ಕಲಿಕೆಗೆ ಸಾಲದು; ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ದೊರಕುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಅದು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. – ಎಂದು ಪರಿಣಾಮ ಸೂತ್ರ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ತೃಪ್ತಿ, ಜಿಗುಪ್ಸೆಗಳು (ಸ್ಯಾಟಿಸ್‌ಫಾಕ್ಷನ್ ಅಂಡ್ ಅನಾಯೆನ್ಸ್) ಅಥವಾ ಬಹುಮಾನ ದಂಡನೆಗಳು ಸಮಾನಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವುಗಳೆಂದೂ ಬಹುಮಾನ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಬಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ದೃಢಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ದಂಡನೆ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಬಂದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಶಿಥಿಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ಪರಿಣಾಮ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮೊದಲು ರಚಿಸಿದಾಗ ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕ್ ನಂಬಿದ್ದ. ವಿಫಲವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ದಂಡನೆಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅನಂತರದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದ್ದರಿಂದ, ದಂಡನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಣಾಮ ಸೂತ್ರದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ. ಥಾರ್ನ್‌ಡೈಕನ ವಾದವನ್ನು ಕ್ಲಾರ್ಕ್‌ಹಲ್ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಅವರಿಬ್ಬರ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಮ್ಯವುಂಟು. ಸಾಹಚರ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಿವು: 1 ಜೀವಿಗಳು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ–ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಜೋಡಣೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತವೆ. 2 ಈ ಜೋಡಣೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. 3 ಇದು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಹಣವಾದಿಗಳು ಇವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್‌ದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕಲಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ವಿದ್ಯೆಯ ಅಥವಾ ಕೆಲಸದ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯದೆ ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಕಲಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾದದ ಬಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕೊಯ್ಲರ್ ಚಿಂಪಾನ್ಜಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಸಾಹಚರ್ಯವಾದಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಥವಾ ಸಾಧನಗಳು ಇಲಿ, ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಜೀವಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿದವು; ಆದಕಾರಣ ಅವು ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ; ಅವು ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಲು ಅವಕಾಶವೇ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ–ಎಂದು ಅವರು ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. **(ಆರ್.ಎ.ಎಚ್.)**

ಕಲಿಕೆಯ ಅಳತೆ : ಮಕ್ಕಳ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವರ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಬೋಧನೆಯ ಕ್ರಮ, ಅವರ ಮನೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಟ್ಟ, ಅವರ ಉದ್ಯೋಗಶೀಲತೆ, ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನುಕೂಲಗಳು, ಅವರ ಭಾವಜೀವನದ ಸ್ವರೂಪ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣವಾದರೂ ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ಅವರ ಬುದ್ಧಿ. ಅಂದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟ ಅವರು ಯಾವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಲಿಯ ಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಲಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಬುದ್ಧಿಯ ಅಳತೆ: ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಬೀನೆ ರೂಪಿಸಿದ. ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿ ಅವರ ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸಿಗೆ (ಕ್ರಾನೊಲಾಜಿಕಲ್ ಏಜ್) ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಒಂದೇ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳು ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಟೀಕೃತ (ಸ್ಟಾಂಡರ್ಡೈಸ್ಡ್) ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಬಲ್ಲರು–ಎಂಬುದನ್ನು ಬೀನೆ ಅನುಭವದಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದಲೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಆ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನ ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸು 10 ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆತ 12 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಸರಾಸರಿ ಮಟ್ಟದ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ನಿಯತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಅವನ ಮಾನಸಿಕ (ಮೆಂಟಲ್) ವಯಸ್ಸು 12 ಆಗುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಮಾನಸಿಕ ವಯಸ್ಸನ್ನು ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ, ನೂರರಿಂದ ಗುಣಿಸಬೇಕು (ದಶಮಾಂಶ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ). ಇದೇ ಬುದ್ಧಿಲಬ್ಧ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಮಾಣ (ಐ.ಕ್ಯೂ.).

$$\text{ಬುದ್ಧಿಲಬ್ಧ (ಐ.ಕ್ಯೂ.)} = \frac{\text{ಮಾನಸಿಕ ವಯಸ್ಸು (x) 100}}{\text{ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸು}}$$

ಈ ಮಾನದ ಪ್ರಕಾರ 99–110ರ ವರೆಗೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಉಳ್ಳವರು ಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿವಂತರು. 110–130ರ ವರೆಗೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಉಳ್ಳವರು ಉತ್ತಮ ಬುದ್ಧಿಯವರು. 130 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉಳ್ಳವರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು. 70–90ರ ವರೆಗೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಉಳ್ಳವರು ಕಡಿಮೆ ಬುದ್ಧಿಯವರು. ಇವರು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಲಿಯುವರು. 50–70ರ ವರೆಗೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಉಳ್ಳವರು ಮಂದ ಬುದ್ಧಿಯವರು. ಇವರು ಸಾಧಾರಣ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಕೈಕೆಲಸವನ್ನೂ ಕಲಿಯಬಲ್ಲರು. 20–50ರ ವರೆಗೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಇದ್ದವರು ತೀರ ಮಂಕು. ಇವರು ಬಹುಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸ ಕಲಿಯಬಲ್ಲರು; ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ. 20ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಉಳ್ಳವರು ಪೆದ್ದರು. ಇವರು ಕಲಿಯುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ, ತಮ್ಮ ಅಂಗರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಇವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಳತೆ: ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೊಂದಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿರುವ ಅಂಕಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿಯತವಾದ ನೂತನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣದ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ ನೂರರಿಂದ ಗುಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಶಿಕ್ಷಣಲಬ್ಧ (ಇ.ಕ್ಯೂ.)

$$\text{ಶಿಕ್ಷಣಲಬ್ಧ (ಇ.ಕ್ಯೂ.)} = \frac{\text{ಶಿಕ್ಷಣ ವಯಸ್ಸು (x) 100}}{\text{ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸು}}$$

ಇದರ ಪ್ರಕಾರ 90–110ರ ವರೆಗೆ ಐ.ಕ್ಯೂ. ಇದ್ದರೆ ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಾರಣ ಎಂದೂ 110ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣ ಉತ್ತಮ ಎಂದೂ 90ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟದ್ದು ಎಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಕಲಿಕೆಯ ಅಳತೆ: ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಟ್ಟ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳು ಅವರ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಾರೆಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಇದು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷಣಲಬ್ಧವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಲಬ್ಧದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೂರರಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ದೊರಕುವುದೇ ಸಾಧನಾಲಬ್ಧ (ಅಚೀವ್ ಮೆಂಟ್ ಕ್ವೋಷೆಂಟ್ (ಎ.ಕ್ಯೂ.)

$$\text{ಸಾಧನಾಲಬ್ಧ (ಇ.ಕ್ಯೂ.)} = \frac{\text{ಶಿಕ್ಷಣಲಬ್ಧ (x) 100}}{\text{ಬುದ್ಧಿಲಬ್ಧ}}$$

ಅಥವಾ

$$\frac{\text{ಶಿಕ್ಷಣ ವಯಸ್ಸು (x) 100}}{\text{ಮಾನಸಿಕ ವಯಸ್ಸು}}$$

ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಎ.ಕ್ಯೂ. 90 ರಿಂದ 110ರ ವರೆಗಿದ್ದರೆ ಆತ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವನ ಇ.ಕ್ಯೂ.

110 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮೀರಿ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಬೇಕು. ಎ.ಕ್ಯೂ. 90ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಆವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಲಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಆತ ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಶಿಕ್ಷಕರು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಈ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕು. (ಸಿ.ಆರ್.)

ಕಲಿಯುಗ : ವೈದಿಕವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯದು. ಉಳಿದವು ಕೃತ, ತ್ರೇತ, ದ್ವಾಪರ. ಇದರ ಅವಧಿ 4,32,000 ವರ್ಷಗಳು. ಪ್ರಕೃತ ಇದರಲ್ಲಿ 5066 ವರ್ಷಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ 5067ನೆಯ (ವಿಶ್ವಾವಸು) ಸಂವತ್ಸರ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಒಂದೇ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕುಂಟುತ್ತಲೂ ಅಧರ್ಮ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳಿಂದ ನಲಿದಾಡುತ್ತಲೂ ಇರುವುದು. ಎಂದರೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಭಾವನೆಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಅಧರ್ಮರುಚಿಯೂ ಸ್ವಾರ್ಥಭಾವನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವುವು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳು ದೊರೆಯದೆ ವ್ಯಾಧಿ, ದುರ್ಭಿಕ್ಷ, ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರಜಾವೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದ ದುಃಖಗಳೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬರುವುವು. ಕಲಿ ಮಹಿಮೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಧರ್ಮ, ಸತ್ಯ, ಕ್ಷಮೆ, ದಯೆ, ಶೌಚ, ಸದಾಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಆಯುಃಪ್ರಮಾಣ, ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿ, ಸ್ಮೃತಿಶಕ್ತಿ–ಇವು ನಶಿಸುವುವು. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಧನಬಲವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗುವುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇತರ ಯುಗಗಳಂತೆ ಕಠಿಣವಾದ ತಪಶ್ಶಕ್ತಿಯೇ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನನುಷ್ಠಿಸದೆ, ಭಗವನ್ನಾಮಸ್ಮರಣ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಕಲಿಯುಗದ ಜನ ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಬಲ್ಲರು. ದಾನವೇ ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಧಾನ ಧರ್ಮವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕೃತಾದಿ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಆಶಿಸಿ, ಅಂತೆಯೇ ಈಗ ಅನೇಕ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾಗಿ ಅವತರಿಸುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಘಶಕ್ತಿಗಿರುವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿಸುವುದು. ಈ ಯುಗದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತ ಕಲ್ಕಿಯ ಅವತಾರವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಅಧರ್ಮಿಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿ, ಉಳಿದ ಸತ್ಪುರುಷರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳುಂಟಾಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುವನು. ಆಗ ಮತ್ತೆ ಕೃತಯುಗ ಹುಟ್ಟುವುದು (ನೋಡಿ–ಯುಗಗಳು). (ಎ.ಎಸ್.)

ಕಲಿಲ : ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ನಿಕಟ ಮಿಶ್ರಣ; ಇಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಭಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತು ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿತರಣೆಗೊಂಡಿರುವುದು. ಮೊದಲನೆಯ ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರು ಚೆದರಿದ ಅವಸ್ಥೆ (ಡಿಸ್ಪರ್ಸ್ಡ್ ಫೇಸ್) ಅಥವಾ ಕಲಿಲ (ಕಾಲಾಯ್ಡ್). ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರು ವಿಲಂಬನ ಮಾಧ್ಯಮ (ಡಿಸ್ಪರ್ಷನ್ ಮೀಡಿಯಂ). ವಿಲಂಬನ ಮಾಧ್ಯಮ ಅನಿಲ, ದ್ರವ ಅಥವಾ ಘನ ಆಗಬಹುದು; ಚೆದರಿದ ಅವಸ್ಥೆ ಇವು ಯಾವುವೇ ಆಗಬಹುದಾದರೂ ಒಂದು ಅನಿಲದೊಡನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅನಿಲದ ಕಲಿಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ವಾಡಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಕಲಿಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಮಾಡುವುದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಣಗಾತ್ರಗಳಿಂದ; ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಣಗಳಿಗೂ ಕಾಣದ ಅಣುಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಗಾತ್ರಗಳಿವು, 10–10,000 (Å).

ದ್ರವ ವ್ಯಾಪಕತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಥಾಮಸ್ ಗ್ರಹಮನಿಗೆ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಅನುಭವವಾಯಿತು (1861). ಕೆಲವು ವಿಲೀನ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪೊರೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸರಾಗವಾಗಿ ಪಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಈ ತೆರನಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗದ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹರಳುರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಸ್ಫಟಿಕರೂಪಿಗಳು (ಕ್ರಿಸ್ಟಲಾಯ್ಡ್ಸ್) ಎಂದು ಆತ ಕರೆದ. ಪೊರೆಯ ಮೂಲಕ ಪಸರಿಸಲು ಅಶಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಲಾಯ್ಡ್ಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೋಂದಿಗೆ ಈ ಗುಣವಿದ್ದುದರಿಂದ ಗ್ರೀಕ್ ಪದವಾದ ಕೊಲ್ಲಾ ಎಂದರೆ ಅಂಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಈ ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಕಾಲಾಯ್ಡ್ (ಕಲಿಲ) ವರ್ಗದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಪಿಷ್ಟ, ಜಿಲೆಟಿನ್, ಸಸಾರಜನಕಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಣುತೂಕ ಅಗಾಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಸ್ಮಾಟಿಕ್ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅವು ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಅಣು ಗಾತ್ರವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಮುಂತಾದ ಪೊರೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಅವು ಪಸರಿಸಲಾರವು ಎಂಬುದು ಗ್ರಹಮನ ವಾದವಾಗಿತ್ತು.

ಸ್ಫಟಿಕರೂಪಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಲಿಲಗಳು ಎಂದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲು ಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನಂತರ ನಡೆಸಲಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಗಳು ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನಾದರೂ ಕಲಿಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಉಪ್ಪನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿದಾಗ ದ್ರಾವಣವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಬೆಂಜೀನ್ ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಕಲಿಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿಸಬಹುದು. ಸಾಬೂನನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿದಾಗ ಬರುವುದು ಕಲಿಲದ್ರಾವಣ. ಅದೇ ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಣುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿ ನೈಜದ್ರಾವಣವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹರಳು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಗ್ರಹಮನ ಮೂಲ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಇಂದು ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಉಪ್ಪನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನ ಮಾಡಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ದ್ರಾವಣ ಸಮಾಂಗಿಯಾಗಿ (ಹೊಮೊಜೀನಿಯಸ್) ತೋರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ಸಣ್ಣಗಿರುವುದೇ ಈ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ವಿಲೀನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮರಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿದಾಗ ಮಡ್ಡಿಯಂಥ ಮಿಶ್ರಣ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳನ್ನು ಬರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಿಂದಾಗಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಮಡ್ಡಿ ಮಿಶ್ರಣ ವಿಷಮಾಂಗಿಯಾಗಿ (ಹೆಟರೊಜೀನಿಯಸ್) ಕಾಣುವುದು ಸಹಜ. ಮರಳಿನಕಣಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅವು ಕ್ರಮೇಣ ತಳವೂರುವುವು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಚೆದರಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕಣಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸುತ್ತ ನಡೆದರೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅವು ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿವರ್ತನ ಕಾಲದ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನಡುವರ್ತಿ ಗಾತ್ರದ ಕಣಗಳಿಗೆ ದ್ರಾವಣ ಮತ್ತು ಮಡ್ಡಿಮಿಶ್ರಣದ ಕಣಗಳ ಗುಣಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲೇಬೇಕು. ಈ ತ್ರಿಶಂಕು ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಕಣಗಳು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಕಣಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಮಿತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು ಅಸಾಧು. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು :

ಹೆಸರು		ಕಣಗಾತ್ರ
ಒರಟು ಮಡ್ಡಿ	. . .	50,000 ಮಿಲಿಮೈಕ್ರಾನುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು
ನಯಮಡ್ಡಿ	. . .	100–50,000 ಮಿಲಿಮೈಕ್ರಾನುಗಳು
ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ	. . .	1–100 ಮಿಲಿಮೈಕ್ರಾನುಗಳು
ನೈಜದ್ರಾವಣ	. . .	1 ಮಿಲಿಮೈಕ್ರಾನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ

(1 ಮಿಲಿಮೈಕ್ರಾನು = 10–7 ಸೆಂಮೀ)

ಬರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣ ಸಮಾಂಗಿಯಾಗಿ ತೋರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ದ್ರಾವಣದ ಭಿನ್ನಗುಣ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಕಣಗಳು ತಳವೂರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಲುಕಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವು ತಳವೂರುವುವು. ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಂಧ್ರಗಳಿರುವ ಸೋಸುಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು.

ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಅಪಾರ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ. 1 ಘ. ಸೆಂಮೀ. ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6 ಚದರ ಸೆಂಮೀ. ಅದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಂದು ಮಿಲಿಮೈಕ್ರಾನ್ ಉದ್ದದ ಬಾಹುಗಳುಳ್ಳ ಘನಾಕೃತಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದರೆ ಲಭ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಒಟ್ಟು ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6,000 ಚದರ ಸೆಂಮೀ. ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶದಷ್ಟು. ಇದರಿಂದ ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಉಂಟಾದೀತು.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲಿಲದಲ್ಲೂ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಚೆದರಿದ ವಸ್ತು ಮತ್ತೊಂದು ಚೆದರಿದ ಮಾಧ್ಯಮ. ಈ ಅಂಗಭಾಗಗಳು ಅನಿಲ, ದ್ರವ ಅಥವಾ ಘನರೂಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಕೆಳಕಂಡ ಎಂಟು ವಿಧವಾದ ಕಲಿಲಗಳಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಎರಡು ಅನಿಲಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದರಿಂದ ಆ ಮಿಶ್ರಣ ನೈಜದ್ರಾವಣವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ಅನಿಲಗಳು ಕೂಡಿ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣವನ್ನು ಕೊಡಲಾರವು.

	ವಿಲಂಬಿತ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ	**ಚೆದರಿದ ಮಾಧ್ಯಮ**	**ಕಲಿಲದ ಹೆಸರು**	**ಪರಿಚಿತ ಉದಾಹರಣೆ**
1	ಘನ	ಘನ	ಘನ ಸಾಲ್	ಖನಿಜಗಳು, ರತ್ನಗಳು
2	ಘನ	ದ್ರವ	ಸಾಲ್	ಚಿನ್ನದ ಸಾಲ್, ಮಣ್ಣು ಗೂಡಿದ ನೀರು
3	ಘನ	ಅನಿಲ	ಏರೊಸಾಲ್	ಹೊಗೆ (ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚೆದರಿದ ಇಂಗಾಲ)

4	ದ್ರವ	ಘನ	ಜಲ್	ಮೊಸರು ಕ್ಷೀರ ಸ್ಫಟಿಕ (ಓಪಲ್) (ಸಿಲಿಕಾದಲ್ಲಿ ಚೆದರಿದ ನೀರು)
5	ದ್ರವ	ದ್ರವ	ಎಮಲ್ಷನ್	ಹಾಲು (ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆದರಿದ ಕೊಬ್ಬು)
6	ದ್ರವ	ಅನಿಲ	ಏರೋಸಾಲ್	ಮೋಡ (ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಚೆದರಿದ ನೀರು)
7	ಅನಿಲ	ಘನ	ಘನ ನೊರೆ	ಸಮುದ್ರದ ನೊರೆ ಪ್ಯುಮಿಸ್ ಶಿಲೆ (ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಚೆದರಿದ ಗಾಳಿ)
8	ಅನಿಲ	ದ್ರವ	ನೊರೆ	ಬುರುಗು (ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆದರಿದ ಗಾಳಿ)

ಆಧುನಿಕ ವರ್ಗೀಕರಣ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರು ನಮೂನೆಯ ಕಲಿಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ.

(a) ಚೆದರಿದ (ಡಿಸ್ಪರ್ಷನ್) ಕಲಿಲಗಳು : ವಸ್ತುರಾಶಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ತ ವಿಧಾನದಿಂದ ಒಡೆದು ಕಲಿಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬಹುದು. ಆಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಲಂಬಿತ ಕಣದಲ್ಲೂ ಸಹಸ್ರಾರು ಅಣುಗಳು ಗೊಂಚಲುಗೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಇನ್‌ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಕಲಿಲಗಳು ಈ ಜಾತಿಯವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿನ್ನ, ಫೆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್, ಸಿಲಿಸಿಕಾಮ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ.

(b) ಸಂಘಟಿತ (ಅಸೋಸಿಯೇಟೆಡ್) ಕಲಿಲಗಳು : ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಗಳು ಅಥವಾ ಅಯಾನುಗಳು ಕಲಿಲ ಕಣಗಳಾಗುವುವು. ಇವಕ್ಕೆ ಮಿಸೆಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಒಂಟಿ ಅಯಾನುಗಳ ಅಥವಾ ಅಣುಗಳ ಮತ್ತು ಈ ಮಿಸೆಲುಗಳ ನಡುವೆ ನಿರಂತರ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಸಮಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣಗಳು, ಮಾರ್ಜಕಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಬೂನು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಲಿಲಗಳು.

(c) ಅಣು ಕಲಿಲಗಳು (ಮಾಲಿಕ್ಯುಲರ್ ಕಾಲಾಯ್ಡ್ಸ್) : ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಅಣುಗಳೇ ಸ್ವಯಂ ಕಲಿಲ ಗಾತ್ರದವು. ಅವು ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕ್ಷಣ ಕಲಿಲಗಳಾಗಿಬಿಡುವುವು. ಆಲ್ಬುಮಿನ್, ಜಿಲೆಟಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಸಸಾರಜನಕಗಳು, ಪಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಗೋಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೂ ಚೆದರಿದ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಇರಬಹುದಾದ ಒಲವಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೂ ಕಲಿಲಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಕಲಿಲಗಳನ್ನು ಲೀನಕಾರಿಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದೂ (ಲಯೊಫಿಲಿಕ್) ಉಳಿದವನ್ನು ಲೀನಕಾರಿದ್ವೇಷಿಗಳೆಂದೂ ವಿಭಾಗಿಸುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಮ ನೀರಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗಿ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ಮತ್ತು ಜಲದ್ವೇಷಿ ಕಲಿಲಗಳೆಂಬ ವರ್ಗನಾಮಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಕಲಿಲಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬಗೆ : ಅಣುಸ್ಥಿತಿಗೂ ದೃಗ್ಗೋಚರ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗೂ ನಡುವರ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಕಲಿಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಣುಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿಯಾಗಲೀ ವಸ್ತುರಾಶಿಯನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿಯಾಗಲೀ ಕಲಿಲ ಗಾತ್ರವನ್ನು ತಲುಪಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ಸಂಘಟನ ವಿಧಾನವೆನಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ವಿಭಜನ ವಿಧಾನವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ರೀತಿಯ ತಯಾರಿಕಾತಂತ್ರಗಳೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಸಂಘಟನ ವಿಧಾನಗಳು : 1 ಪರಸ್ಪರ ಪಲ್ಲಟನೆ: ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡ್ ಸಾಲ್ ತಯಾರಿಸುವುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಅರ್ಧ ಗ್ರಾಂನಷ್ಟು ನುಣ್ಣಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಆರ್ಸೆನಿಯಸ್ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು (As203) ಅರ್ಧ ಲೀಟರ್ ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದ ನೀರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಅದು ಲೀನವಾಗುವ ತನಕ ಕುದಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ತಣಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಆಮ್ಲದ ತುಂತುರುಗಳಿಲ್ಲದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡನ್ನು ದಟ್ಟಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ಉಂಟಾಗುವವರೆಗೂ ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಈಗ ಅರ್ಧ ತಾಸಿನವರೆಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಅಥವಾ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದರೆ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರಬಹುದಾದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಮೀಕರಣ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ :

$$As_2 0_3\ 3H_2S \rightarrow As_2S + 3H_2 0$$

ಆಮೇಲೆ ಶೋಧಿಸಿದರೆ ಬರುವ ಶೋಧಿತ ದ್ರವವೇ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡ್ ಸಾಲ್. ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರಷ್ಯನ್ ನೀಲಿ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಫೆರೊಸಯನೈಡುಗಳ ಬಲು ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

$$3K\ Fe(CN)_6 + 4FeCl_3 \rightarrow Fe_4(CN)_6]_3 + 12KCl$$

ಪ್ರಷ್ಯನ್ ನೀಲಿ

2. ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ : 12 ಮಿಲಿಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಶೇ.32 ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಮುಕ್ಕಾಲು ಲೀಟರು ಕುದಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ತೊಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಸೊಗಸಾದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಫೆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಸಾಲ್ ಬರುವುದು.

$$F_eCl_3 + 3H_2 0 \rightarrow Fe(OH)_3\ 3HCl$$

ಸೋಡಿಯಂ ಸಿಲಿಕೇಟನ್ನು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಸಿಲಿಸಿಕಾಮ್ಲದ ಸಾಲ್ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೀರ್ಗಾಜಿಗೆ (ವಾಟರ್ ಗ್ಲಾಸ್) ನೀರು ಬೆರೆಸಿ 1.14 ಸಾಪೇಕ್ಷಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ದ್ರವಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 4(N)–ಪ್ರಬಲತೆಯ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಸತತವೂ ಕಲಕುತ್ತ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಆಮ್ಲ ಉಳಿಯುವ ತನಕ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿಲಿಸಿಕಾಮ್ಲದ ಸಾಲ್ ದೊರೆಯುವುದು.

$$Na_2\ SiO_3 + 2HCl \rightarrow sNaCl + H_2SiO_3$$

ಕಲಿಲವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ದ್ರಾವಣದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ.

3 ಅಪಕರ್ಷಣ : ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಪ್ಲ್ಯಾಟಿನಂ, ಸೀಸ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹ ಲವಣಗಳ ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೈಡ್, ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಅಪಕರ್ಷಿಸಿದಾಗ ಆಯಾ ಲೋಹದ ಸಾಲ್‌ಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಿಲ್ವರ್ ನೈಟ್ರೇಟಿನ ಅಮೋನಿಯಾ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಅಪಕರ್ಷಿಸಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾಲ್ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಚಿನ್ನದ ಕೆಂಪು ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣ ತಯಾರಿಸುವ ಜಿಗ್ಮಾಂಡಿ ವಿಧಾನ ಇಂತಿದೆ. 3 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂ ಚಿನ್ನದ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ($HAuCl_4\ 3H_2O$) ಮತ್ತು 7.4 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂ ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದ 25 ಮಿಲಿಲೀಟರ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಮಾಡಬೇಕು. ಬಿಳಿಯ ರಂಜಕವನ್ನು ಈಥರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿ ಅದರ ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ತೊಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವವರೆಗೂ ಸೇರಿಸುತ್ತ ಬರಬೇಕು. ಅದೇ ಚಿನ್ನದ ಕಲಿಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪಿನ ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ತೊಟ್ಟುತೊಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ನೀಲಿ ಕಲಿಲ ಆಗುವುದು. ಬಣ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರವರ್ಧನೆಯೇ ಕಾರಣ.

4. ಉತ್ಕರ್ಷಣ : ಶುದ್ಧ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡನ್ನು ಬ್ರೋಮಿನ್ ದ್ರಾವಣ, ನೈಟ್ರಿಕಾಮ್ಲ, ಸಲ್ಫ್ಯೂರಸಾಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಗಂಧಕದ ಬಿಳಿಯ ಕಲಿಲ ಉಂಟಾಗುವುದು.

$$H_2S + Br_2 \rightarrow 2HBr + S$$

5. ಲೀನಕಾರಿ ವಿನಿಮಯ : ಗಂಧಕ ಮತ್ತು ರಂಜಕಗಳು ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಾವ್ಯ. ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಬೆರೆಸಿದಾಗ ಕೂಡಲೇ ಅವು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟುವುವು.

6. ಭೌತ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ : ಪಾದರಸ, ಗಂಧಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳ ಆವಿಯನ್ನು ಅಮೋನಿಯಂ ಲವಣ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಿಟ್ರೇಟ್ ಉಳ್ಳ ತಣ್ಣೀರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ಆಯಾ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳ ಕಲಿಲಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

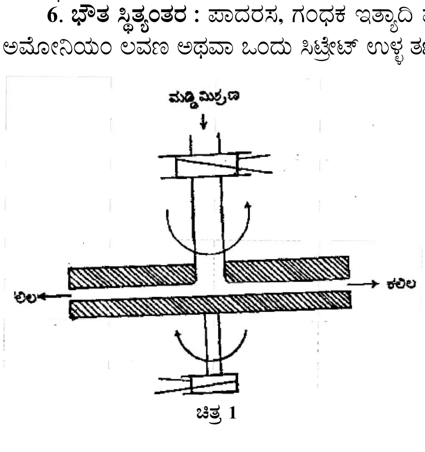

ಚಿತ್ರ 1

ವಿಭಜನ ವಿಧಾನಗಳು. 1 ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಭಜನೆ: ಚೆದರಿಸಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ನಯವಾಗಿ ಹುಡಿಮಾಡಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ದ್ರವಮಾಧ್ಯಮದೊಡನೆ ಕದಡಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಒರಟು ಮುದ್ದಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಕಲಿಲ ಗಿರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆಯುವುದು ಮುಂದಿನ ಹಂತ. ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಿರಣಿಗಳ ಪೈಕಿ ಸರಳ ರಚನೆಯದೆಂದರೆ ತಟ್ಟೆಗಿರಣಿ. ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರ 1 ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಎರಡು ಉಕ್ಕಿನ ತಟ್ಟೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ

ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತಿದ್ದು ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಕೊಂಚ ಅಂತರವಿರುವುದು. ಎರಡು ತಟ್ಟೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹುವೇಗವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ ಸುಮಾರು 7,000 ಸಾರಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುವು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ಒರಟು ಮಡ್ಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಕಲಿಲ ಗಾತ್ರ ತಲುಪಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಹೊರ ಬೀಳುವುದು. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ್ ಗೋಂದನ್ನು ದೀಪದ ಮಸಿಯೊಡನೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಅರೆದು ಇಂಡಿಯನ್ ಶಾಯಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಫೈಟನ್ನು ಟ್ಯಾನಿನ್ ಜೊತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅರೆದರೆ ಅಕ್ವಾಡ್ಯಾಗ್ ಎಂಬ ಕೀಲೆಣ್ಣೆಯುಂಟಾಗುವುದು.

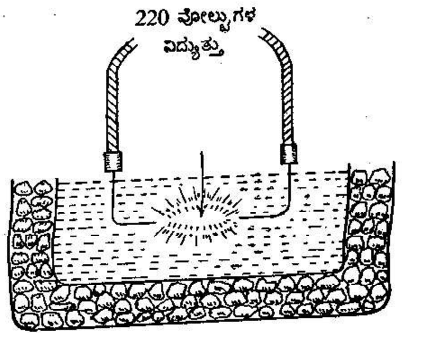

ಚಿತ್ರ 2

2 ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭಜನೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರೆಡಿಗ್ ವಿಧಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಯಾವ ಲೋಹವನ್ನು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬೇಕೋ ಅದನ್ನು ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ದ್ರವಮಾಧ್ಯಮದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರು) ಪ್ರಬಲ ವಿದ್ಯುತ್ಕಿಡಿ ಹಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಹುಟ್ಟುವ ಅಗಾಧ ಉಷ್ಣ ಲೋಹವನ್ನು ಆವಿಯಾಗಿಸುವುದು. ಸುತ್ತಲೂ ಇಟ್ಟಿರುವ ಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆ ಇದನ್ನು ಕೂಡಲೇ ತಣಿಸಿ ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದು.

ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಕೊಂಚ ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಕಲಿಲಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗುವುದು. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಕಲಿಲಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. ವಿಲಂಬನ ಮಾಧ್ಯಮವೇನಾದರೂ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ದ್ರವವಾಗಿದ್ದರೆ ವಿಪರೀತ ಮಸಿಗೂಡುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನ ಅಸಮರ್ಪಕ. ಸುಧಾರಿತ ಸ್ವೆಡ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಾಮ್ರದ ಕಲಿಲವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಈ ವಿಧಾನ ಬಲು ಅನುಕೂಲ. ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪರಮಾಣು ಸಂಘಟನೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಆವಿಯಾದ ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಕಲೆತು ಕಲಿಲ ಕಣಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಇದೂ ಒಂದು ಸಂಘಟನ ವಿಧಾನವೇ. ಆದರೆ ನಾವು ವಸ್ತುರಾಶಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕಲಿಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿಭಜನೆಯಾದಂತೆ ಭಾವಿಸಬಹುದು.

3. ಪೆಪ್ಟೈಸೇಷನ್ : ಆಗ ತಾನೆ ಒತ್ತರಿಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು, ಸೂಕ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ, ಪುನಃ ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವ ಕ್ರಮವಿದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟು ಒದಗಿಸಿದ ಅಯಾನುಗಳು, ಒತ್ತರಿಸಿದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಣಗಳ ಮೇಲೆ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಎಲ್ಲೆವಿಭವ (ಬೌಂಡರಿ ಪೊಟೆನ್ಷಿಯಲ್) ಹೆಚ್ಚಿ ಕಲಿಲಗಳಾಗುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದ ಫೆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಫೆರಿಕ್ ಅಯಾನುಗಳು ಪೆಪ್ಟೈಸ್ ಮಾಡಬಲ್ಲವು.

$$Fe(OH)_3 + Fe^3 \rightarrow Fe(OH)_3 \cdot Fe^3 +$$

ಒತ್ತರ ಫೆರಿಕ್ ಕಲಿಲಕಣ

ಅಯಾನ್

ಪ್ರಷ್ಯನ್ ನೀಲಿ ಒತ್ತರಕ್ಕೆ ಆಕ್ಸಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬಹುದು.

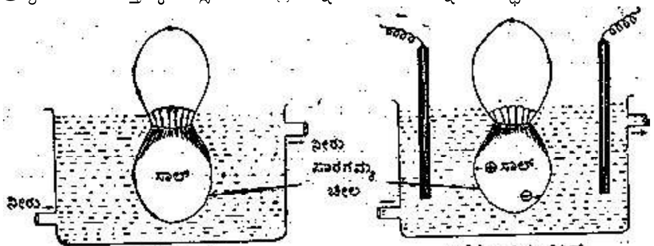

ಚಿತ್ರ 3

ಕಲಿಲಗಳ ಶುದ್ಧೀಕರಣ : ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಲಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟುಗಳು ಉಳಿದುಬಿಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟ್ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಹೊರಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಕಲಿಲ ಒತ್ತರಿಸುವುದು ಖಂಡಿತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟಿನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಲು ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಡಯಾಲಿಸಿಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಅಶುದ್ಧ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಒಂದು ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಥವಾ ಸೆಲೊಫೇನ್ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ತೊಟ್ಟಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುವುದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟಿನ ಅಯಾನುಗಳೂ ಅಣುಗಳೂ ಅರೆಪಾರಗಮ್ಯ (ಸೆಮಿಪರ್ಮಿಯೆಬಲ್) ಪೊರೆಯ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೊರಬರುವುವು. ಬಂದೊಡನೆ ಅವು ನೀರಿನೊಡನೆ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವುವು. ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಚೀಲದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವುವು. ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಬಳಸಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟಿನ ನಿರ್ಗಮನವನ್ನು ತ್ವರೆಗೊಳಿಸಬಹುದು. ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇಡುವುದರಿಂದ ಈ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನವೇ ಅತಿಸೋಸಿಕೆ (ಅಲ್ಟ್ರಾಫಿಲ್ಟ್ರೇಷನ್). ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯ ಸೋಸುಕಾಗದದಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳು ಕಲಿಲ ಕಣಗಳೂ ಹಾದು ಹೋಗಬಹುದಾದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸೋಸುಕಾಗದಕ್ಕೆ ಸಿಡಿಹತ್ತಿಯ ದ್ರವವನ್ನು (ಕಾಟೊಡೈಯನ್) ಲೇಪಿಸಿದಾಗ ರಂಧ್ರಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಇಂಥ ವಿಶೇಷ ಸೋಸುಕಾಗದಗಳಿಗೆ ಅತಿಸೋಸಕಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಶುದ್ಧ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸೋಸಿದಾಗ ವಿಲಂಬಿತವಸ್ತು ಮಾತ್ರ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆಯೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಅದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಮತ್ತೆ ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣವಾಗುವುದು. ಅತಿಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ವಿಧಿ (ಅಲ್ಟ್ರಾಸೆಂಟಿ ಫ್ಯೂಜಿಂಗ್) ಮೂರನೆಯದು. ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ಸದಾ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವುವು ಎಂಬುದು ಮುಂದೆ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಅವು ತಳವೂರದಿರಲು ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಒಂದು ಮಿನಿಟಿಗೆ ಸುಮಾರು 15,000 ಸಾರಿ ಸುತ್ತುವ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲವನ್ನಿಟ್ಟು ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ವಿಲಂಬಿತ ಕಣಗಳು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ತಳಹಿಡಿಯುವುವು. ಇದರಿಂದ ದೊರೆತ ಲೋಳೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣ ಪುನರವತರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು : ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು

1. ವಿಷಯಾಂಗಿತ್ವ (ಹೆಟರೋಜಿನೈಟಿ) : ನೈಜದ್ರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ಅಣುಗಾತ್ರದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಸಮಾಂಗಿಗಳಾಗಿ ತೋರುವುದು ಸಹಜ. ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಷಮಾಂಗಿ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿತ ಚಿನ್ನದ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳಿಗೆ ಸ್ಫಟಿಕ ರಚನೆಯಿರುವುದು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳು ಸಮಾಂಗಿಗಳೇ ವಿಷಮಾಂಗಿಗಳೇ ಎಂದು ತತ್ ಕ್ಷಣ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

2 ತಳವೂರದಿರುವಿಕೆ : ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಚೆದರಿದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲ ಇರಬಲ್ಲವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳು ಸ್ಥಿರಮಿಶ್ರಣಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1857ರಲ್ಲಿ ಮೈಕೇಲ್ ಫ್ಯಾರಡೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಚಿನ್ನದ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಲಂಡನ್ನಿನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

3 ಆಸ್ಮಾಟಿಕ್ ಒತ್ತಡ : ನೈಜದ್ರಾವಣಗಳಂತೆ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣಗಳಿಗೂ ಅಣುಸಂಖ್ಯಾ (ಕಾಲಿಗೇಟಿವ್) ಗುಣಗಳುಂಟು. ಸುಮಾರು ಸಾವಿರ ಅಣುಗಳ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಕಲಿಲ ಕಣವಾಗುವುದೆಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಆಸ್ಮಾಟಿಕ್ ಒತ್ತಡ ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರಧಾನ ಗುಣವಾದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳ ಆಸ್ಮಾಟಿಕ್ ಒತ್ತಡ ಗಣನೀಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಳೆಯುವುದೂ ಸುಲಭ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳ ಸರಾಸರಿ ತೂಕವನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಪಿಷ್ಟದ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳ ಸರಾಸರಿ ತೂಕ 32,000 ಪರಮಾಣು ತೂಕಮಾನಗಳೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವುದು ಹೀಗೆಯೇ.

4. ಸೋಸಿಕೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ (ಫಿಲ್ಟ್ರಬಿಲಿಟಿ) : ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯ ಸೋಸುಕಾಗದದ ಮೂಲಕ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಹಾದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅತಿಸೋಸಿಕಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮೆರುಗುಕೊಡದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಉತ್ತಮ ಅತಿಸೋಸಕ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ದರ್ಶನೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು–ಟಿಂಡಾಲ್ ಪರಿಣಾಮ : ಕತ್ತಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ನೈಜ ದ್ರಾವಣದ ಮೂಲಕ ಕಿರಣಜಾಲವನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ದ್ರಾವಣ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಯೂ ಸಮಕೋನದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮಬ್ಬಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದು. ಅದೇ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣವಾದರೆ ಸಮಕೋನ ದಿಸೆಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕಿರಣಜಾಲದ ಹಾದಿ ನೀಲಿಯ ಶಂಕುವಿನಂತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಕಲಿಲ ಕಣಗಳಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚದರಿಸುವ

ಗುಣವಿರುವುದೇ ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ. ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಿದವನು ಫ್ಯಾರಡೆ. ಅನಂತರ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದವನು ಟಿಂಡಾಲ್. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಟಿಂಡಾಲ್ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ನೈಜ ದ್ರಾವಣ ಟಿಂಡಾಲ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಪ್ರಭಾಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ (ಆಪ್ಟಿಕಲಿ) ಎನ್ನುವರು. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಬಹುದು.

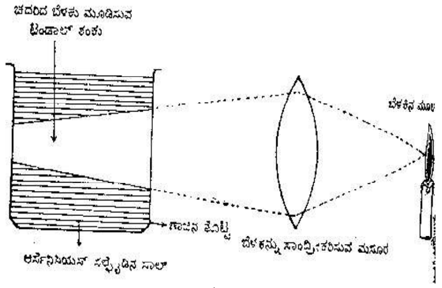

ಚಿತ್ರ 4

ಚಲನಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗಾಳಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ವಿರಳ. ಅದರಲ್ಲಿ ದೂಳು ಮತ್ತು ಹೊಗೆ ಸೇರಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಚಿತ್ರ ಬೀರುವ ಕಿರಣಜಾಲವನ್ನು ನೀಲಿಯ ರಿಬ್ಬನ್ನಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುವು. ದೂಳೆಬ್ಬಿಸಿದ ಕೋಣೆಯೊಂದರ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ತೂರಿ ಬಂದ ಬಿಸಿಲುಕೋಲು ನೀಲಿಯ ಪಟ್ಟಿಯಂತೆ ಕಾಣಲೂ ಇದೇ ಕಾರಣ. ಟಿಂಡಾಲ್ ಪರಿಣಾಮ ಮೂಡಲು ಎರಡು ನಿಬಂಧನೆಗಳಿವೆ. (1) ವಿಲಂಬಿತ ಕಣಗಳ ವ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಬೆಳಕಿನ ತರಂಗದೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರವಿರಬಾರದು. (2) ವಿಲಂಬಿತ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ವಕ್ರೀಭವನಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರಬೇಕು. ಲೀನಕಾರಿದ್ವೇಷಿ ಕಲಿಲಗಳು ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಟಿಂಡಾಲ್ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಸಂಪರ್ಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲ್ಫರ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ದೂಳು ಮತ್ತು ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅನೇಕ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ವಿಭಾಗವಿರುವುದು. ಆದರೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಕಶ್ಮಲಗಳು ಉಳಿದುಬಿಡುವುವು. ಇವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕದ ಹೊರತು ವೇಗವರ್ಧಕವಿರುವ ಕೇಂದ್ರಕ್ರಿಯಾಕೋಶಕ್ಕೆ ಅನಿಲಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೂಳು ಮತ್ತು ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ವೇಗವರ್ಧಕ ವಿಷಗಳು. ಇವು ಪ್ಲಾಟಿನಂ ವೇಗವರ್ಧಕವನ್ನು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗದಿರಲು ಅನಿಲ ಮಿಶ್ರಣ 100% ಭಾಗ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಂಥ ಕೋಶವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಅನಿಲ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಹಾಯಿಸುವರು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಕಿಂಡಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಿರಣಜಾಲವನ್ನು ಬೀರಿದರೆ ಲೇಶಮಾತ್ರ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳಿದ್ದರೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನಿಲಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಘಟಕಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಲಾಗುವುದು.

2. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ (ಅಲ್ಟ್ರಾಮೈಕ್ರೊಸ್ಕೋಪ್) : ಕಲಿಲ ಕಣಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಳಸುವ ವಿಶೇಷ ಸಾಧನವಿದು. ಅದರ ವಿವರಗಳು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿವೆ.

ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಬೆಳಕಿನ ಚುಕ್ಕಿಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಚುಕ್ಕಿಯಿರುವ ಎಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ಕಲಿಲ ಕಣವಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಸಲಕರಣೆಯಿಂದ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳ ರೂಪರೇಖೆಗಳ ಅರಿವು ನಮಗಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡ್ ಸಾಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿಯೂ

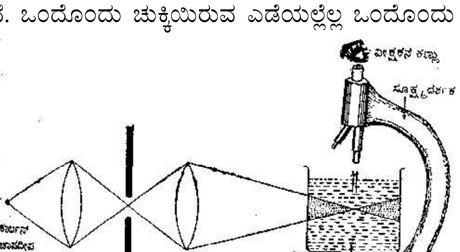

ಚಿತ್ರ 5

ಕೂಡಿಟ್ಟ ಫೆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಸಾಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ವೆನೇಡಿಯಂ ಪೆಂಟಾಕ್ಸೈಡಿನ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಸಲಾಕೆಗಳಂತೆ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಗೊತ್ತಾದ ಗಾತ್ರದ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಬಹುದು. ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಿಷಮಾಂಗಿ ಎಂದು ಮನದಟ್ಟಾಗುವುದು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಕಲಿಲಕಣಗಳು ನಿರಂತರ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಗತಿ ಬಯಲಾದದ್ದು ಈ ದರ್ಶನಸಾಧನದಿಂದ. ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಜ಼ಿಗ್ಮಾಂಡಿ (1865–1929) ಮತ್ತು ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಸೀಡೆನ್ ಟೊಪ್ಫ್ ಎಂಬ ಎಬ್ಬರು ಜರ್ಮನ್ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

3. ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆ : ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೌನ್ (1778–1858) ಪರಾಗದೂಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ (1827) ಪರಾಗಕಣಗಳು ನಿರಂತರ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ. ಈ ಗುಣಧರ್ಮ ಪರಾಗದೂಳಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಗುಣವೆಂದು ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಮುಂದೆ ವೇದ್ಯವಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿದವರು ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೌನನಾದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳ ಅವ್ಯಾಹತ ಚಲನಗುಣಕ್ಕೆ ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು.

ಮಾಧ್ಯಮದ ಅಣುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವು. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಡಿಕ್ಕಿಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಣುಗಳು ಎಡತಾಕಿ ಕಲಿಲ ಕಣವನ್ನು ಗುದ್ದುವುವೋ ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅದು ದೂಡಲ್ಪಡುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಲಿಲ ಕಣದ ಚಲನ ಪಥ ವಕ್ರಗತಿಯದಾಗಿದ್ದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವುದು.

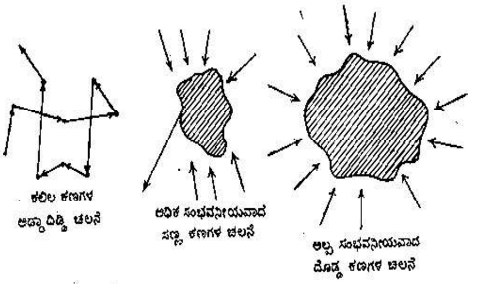

ಚಿತ್ರ 6

ಬಿರುಗಾಳಿಯ ನಡುವೆ ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಓಲಾಡುತ್ತ ಸಾಗುವ ಅಸಹಾಯಕ ಅಂಬಿಗನ ದೋಣಿಯಂತೆ ಕಲಿಲ ಕಣವೂ ಕುಣಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲುಕೋಣೆಯನ್ನು ಬೆಳಗುವ ಬಿಸಿಲುಕೋಲಿನಲ್ಲಿರುವ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪರದಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆಗೂ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಕಣಗಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅದು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅನಿಲದಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅಳೆದು ಅವೊಗ್ಯಾಡ್ರೊ ಅಂಕವನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ಕೆಳಕಂಡ ಸಮೀಕರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ :

$$\Delta^2 = \frac{RTt}{3N\pi\eta\gamma}$$

ಇಲ್ಲಿ $\Delta = t$ ಸೆಕೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲ ಗಮಿಸುವ ಸರಾಸರಿ ದೂರ; R = ಅನಿಲ ನಿಯತಾಂಕ; T = ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ; N = ಅವೊಗ್ಯಾಡ್ರೊ ಅಂಕ; = ಮಾಧ್ಯಮದ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆಯ ಗುಣಾಂಕ; (ಚುನಾಯಿತ ಕಣದ ತ್ರಿಜ್ಯ. ಈ ನಿರಂತರ ಚಲನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಒತ್ತರಿಸದೆ ಉಳಿಯಲು ಶಕ್ತವಾಗಿವೆ.

4. ಬಣ್ಣ : ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣದ ಬಣ್ಣ ಕೆಳಕಂಡ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (1) ಕಣದ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕಾರ, (2) ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಬೆಳಕು ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ, (3) ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಬೆಳಕಿನ ತರಂಗದೂರ, (4) ಆ ಬೆಳಕನ್ನು ನಾವು ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಬಗೆ, ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಫಲನ ವಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಅಥವಾ ಪಾರಗಮನ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಮಿಷನ್) ವಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಚಿನ್ನದ ಕೆಂಪು ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣ ನೀಲಿಯಾಗುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುವು ಮತ್ತು ಗೋಳಾಕಾರ ತ್ಯಜಿಸಿ ಚಪ್ಪಟೆರೂಪ ತಳೆಯುವುವು. ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ನೀಲಿಯಾಗಿಯೂ ರವಾನಿತ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದು ಹಾಲು ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಮಿಶ್ರಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸೋಡಿಯಂ ಥಯೊಸಲ್ಫೇಟಿನ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ದುರ್ಬಲ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಗಂಧಕದ ಕಲಿಲ ಆಗುವುದು. ಈ ಕಣಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ರವಾನಿತ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸೊಬಗಿನ ದೃಶ್ಯ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳು. 1 ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಫಾರಿಸಿಸ್: ಬ್ರೌನಿಯನ್ ಚಲನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆಗ ಅವು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಗಾತ್ರವರ್ಧನೆಯಾಗಬೇಕು. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ದೊಡ್ಡ ಕಣಗಳು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ತಳವೂರಬೇಕು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹೀಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತು ಬಹುಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ವಿರೋಧಾಭಾಸ. ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತವೆ; ಇಂಥ ವಿದ್ಯುದ್ಭರಿತ ಕಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಬಲ ವಿಕರ್ಷಣೆಯುಂಟಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ; ಇದರಿಂದ ಅವು ಒಟ್ಟುಗೂಡದೆ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಿಲ ಕಣಗಳ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುದಂಶವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಳದಂಡ ಪ್ರಯೋಗ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು. U–ಆಕಾರದ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡಿನ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣವನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ.

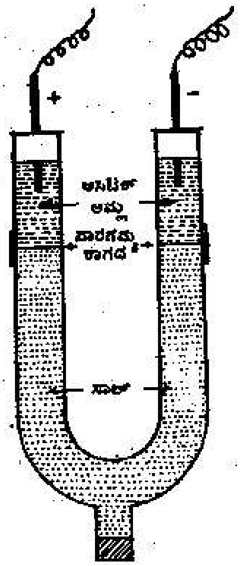

ಚಿತ್ರ 7

ದ್ರಾವಣದ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದ ನೀರು ಅಥವಾ ದುರ್ಬಲ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲವಿರಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಧ್ರುವಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ಕೋಶಕ್ಕೆ ಲಗತ್ತಿಸಿರಲಾಗುವುದು. ಕಲಿಲದಲ್ಲಿ ಯೂರಿಯಾ ವಿಲೀನ ಮಾಡಿದರೆ ಮಿಶ್ರಣದ ಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿ ದ್ರಾವಣಗಳ ಸಂಧಿ ಸ್ಥಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ತೊಗಲು ಕಾಗದವಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಅನುಕೂಲ. ಉಪಕರಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಕಲಿಲ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಧ್ರುವದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸರಿಯುವುದು. ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಲಿಲದ ಮಟ್ಟ ಏರುವುದು. ಧನ ವಿದ್ಯುದಂಶವಿರುವ ಕಲಿಲ ಋಣ ಧ್ರುವದೆಡೆಗೂ ಋಣ ವಿದ್ಯುದಂಶವಿರುವ ಕಲಿಲ ಧನ ಧ್ರುವದ ಕಡೆಗೂ ಸಾಗುವುವು. ಈ ಕ್ರಿಯಾವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೆಟಫಾರಿಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಅನಫಾರಿಸಿಸ್ ಎನ್ನುವರು. ಎರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಫಾರಿಸಿಸ್ ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಲೋಹದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಕಲಿಲಗಳು ಅನಫಾರಿಸಿಸ್ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಬಹುಪಾಲು ಕಲಿಲಗಳು ಹೀಗೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಆದೇಶಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲದ ಚಲನವೇಗವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅದರ ಕಣಗಳು ಹೊತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯುದಂಶದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಲ್ಬುಮಿನ್ನಿನಂಥ ಕೆಲವು ಲೀನಕಾರಿ ಅಭಿಮಾನಿ ಕಲಿಲಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ pH ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಧ್ರುವದೆಡೆಗೂ ಸರಿಯದೆ ತಟಸ್ಥವಾಗಿರುವುವು. ಆ pH ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಲಿಲದ ಸಮವಿದ್ಯುದ್ಬಿಂದು (ಐಸೊಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಬಿಂದು) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಲ ಬಲು ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆದೇಶಿತ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಚಲಿಸದಂತೆ ತಡೆದರೆ. ಮಾಧ್ಯಮವೇ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸರಿಯುವ ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊ ಆಸ್ಮಾಸಿಸ್

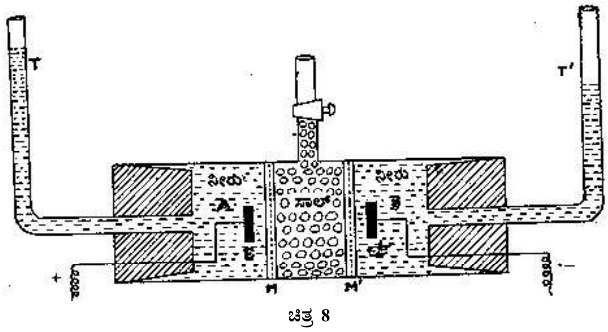

ಚಿತ್ರ 8

ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣದ ವಿವರ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿದೆ. M ಮತ್ತು M' ಎರಡು ಅರ್ಧಪಾರಗಮ್ಯ ಪೊರೆಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಉಪಕರಣ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲದ್ರಾವಣವಿದೆ. ಇಕ್ಕೆಲ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿದೆ. T ಮತ್ತು T' ಎರಡು ನಳಿಗೆಗಳು. E ಮತ್ತು E' ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳು. ಇವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ ಇಳಿದು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಏರುವುದು. ಪ್ರವಾಹದಿಸೆ ಕಣಗಳು ಹೊತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯುದಂಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲಿಲ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶವಿದ್ದರೆ ಅವು ಋಣ ಧ್ರುವದ ಕಡೆ ಸರಿಯುವ ಬದಲು ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಧನ ಧ್ರುವದತ್ತ ಅಂದರೆ B ಯಿಂದ A ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವುದು. ಋಣವಿದ್ಯುದ್ಭರಿತ ಕಲಿಲಗಳಾದರೆ ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕು A ಯಿಂದ B ಕಡೆಗಿರುವುದು. ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ವಿದ್ಯುದ್ಭರಿತವಾಗಲು ಕಾರಣವುಂಟು. ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದಾಗ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಅಪಾರವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೆ. ಆಗ ಕಲಿಲವು ತನ್ನ ಅಂಗ ಅಯಾನುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದೊಂದು ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೇ ಅದನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಅಯಾನಾವರಿತ ಕಲಿಲ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪೂರಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಗರಣೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ (ಕೊ ಆ್ಯಗ್ಯುಲೇಷನ್) : ಕಲಿಲಕಣದ ಮೇಲಿರುವ ವಿದ್ಯುದಂಶ ಅದರ ಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ ಅದನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿದಾಗ ವಿದ್ಯುದ್ರಹಿತ ಕಣಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಒತ್ತರಿಸಲೇಬೇಕು. ಇದು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲೂ ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಲಿಲಕ್ಕೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟ್ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಯಾನುಗಳು ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಧನ ಕಲಿಲವಾದರೆ ಋಣ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುದ್ರಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಗರಣೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ವಿದ್ಯುದಂಶಗಳಿರುವ ಕಲಿಲಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಾಗಲೂ ಹೀಗಾಗುವುದು. ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ವಿರುದ್ಧ ಧ್ರುವದತ್ತ ಸಾಗಿದ ಕಲಿಲ ಅಲ್ಲೇ ಒತ್ತರಿಸುವುದು. ಮಿತಿಮೀರಿ ಡಯಾಲಿಸಿಸ್ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಲಿಲದ ಮೈಗೆ ಅಂಟಿರುವ ಅಯಾನುಗಳು ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡ ಕಲಿಲ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಣುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅದರ ವೇಲೆನ್ಸಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಹಾರ್ಡಿ–ಷುಲ್ಜೆ ನಿಯಮ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಋಣ ಕಲಿಲವಾದ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡನ್ನು ಒತ್ತರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಏಕ ವೇಲೆನ್ಸೀಯ ಧನ ಅಯಾನುಗಳಿಗಿಂತ ದ್ವಿವೇಲೆನ್ಸೀಯ ಅಯಾನುಗಳು 70ರಷ್ಟೂ ಮತ್ತು ತ್ರಿವೇಲೆನ್ಸೀಯ ಅಯಾನುಗಳು ಸುಮಾರು 500ಪಟ್ಟೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಒಂದು ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಲಿಲವನ್ನು ಗರಣೆ ಗಟ್ಟಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅದರ ಒತ್ತರ ಮೌಲ್ಯ (ಫ್ಲೋಕ್ಯುಲೇಷನ್ ವೇಲ್ಯೂ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಮಿಲಿಮೋಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡ್ ಮತ್ತು ಫೆರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಒತ್ತರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟುಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪುಟ 245ರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಆಯಾ ಒತ್ತರಮೌಲ್ಯಗಳು ತೋರುತ್ತವೆ.

3 ರಕ್ಷಣೆ : ಕೆಲ ಲೀನಕಾರಿ ಅಭಿಮಾನಿ ಕಲಿಲಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಲೀನಕಾರಿದ್ವೇಷಿ ಕಲಿಲಗಳು ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೂ ಗರಣೆಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ಕೆಂಪು ಕಲಿಲದ್ರಾವಣ ಜಿಲೆಟಿನ್ನಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪ್ಪನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೂ ಗರಣೆಗಟ್ಟದೆ ಉಳಿಯುವುದು. ಆಗ ಚಿನ್ನದ ಕಲಿಲ ಜಿಲೆಟಿನ್ನಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಚಿನ್ನವನ್ನು ರಕ್ಷಿತ ಕಲಿಲವೆಂದೂ ಜಿಲೆಟಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಣಾಕಲಿಲವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಚಿನ್ನದ ಕಲಿಲಕಣದ ಸುತ್ತ ಜಿಲೆಟಿನ್ನಿನ ರಕ್ಷಾಕವಚವೇರ್ಪಟ್ಟು ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟಿನ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿಹೋಗುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ರಕ್ಷಣಾ ಕಲಿಲಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಝಿಗ್ಮಾಂಡಿ ಸುವರ್ಣಾಂಕ (ಗೋಲ್ಡ್ ನಂಬರ್) ಎಂಬ ಮಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಮಿಲಿಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಶೇ. 10 ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದಾಗ 10 ಮಿಲಿಲೀಟರು ಚಿನ್ನದ ಕೆಂಪು ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣ ಗರಣೆಗಟ್ಟದಂತೆ (ನೀಲಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗದಂತೆ) ತಡೆಯಲು ಅಗತ್ಯವಾದ

ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಸಲ್ಫೈಡ್ ಸಾಲ್			ಫೇರಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಸಾಲ್		
ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊ ಲೈಟ್	ಅಯಾನು	ಒತ್ತರ ಮೌಲ್ಯ	ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊ ಲೈಟ್	ಅಯಾನು	ಒತ್ತರ ಮೌಲ್ಯ
NaCl	Na+	52,000	KCl	Cl-	102.000
KCl	K+	52,000	KBr	Br-	134.000
KNO_3	K+	50,000	KNO_3	NO_3	132.000
$MgSO_4$	$Mg^{2}+$	0.820	$KBrO_3$	BrO_3-	133.000
$BaCl_2$	Ba^2+	0.690	K_2CrO_4	CrO_4^{2}-	0.325
$ZnCl_2$	Zn^2+	0.680	K_2SO_4	SO_4^{2}-	0.210
$AlCl_3$	Al^3+	0.093	$K_3[Fe(CN)_6]$	$[Fe(CN)_6]^{3-}$	0.096

ರಕ್ಷಣಾ ಕಲಿಲದ ಮಿಲಿಗ್ರಾಂತೂಕಕ್ಕೆ ಅದರ ಸುವರ್ಣಾಂಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕೆಲವು ಲೀನಕಾರಿ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಕಲಿಲಗಳ ಸುವರ್ಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಲೆಟಿನ್	. . .	0.005_0.01
ಹೀಮೊಗ್ಲೋಬಿನ್	. . .	0.03
ಮೊಟ್ಟೆಯ ಆಲ್ಬುಮಿನ್	. . .	0.15_0.25
ಸೋಡಿಯಂ ಓಲಿಯೇಟ್	. . .	0.4_1.0
ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯ ಪಿಷ್ಟ	. . .	25

ನಮ್ಮ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನಂಥ ಅಲ್ಪದ್ರಾವ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಅವು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಸಸಾರಜನಕಗಳು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಲೀನಕಾರಿಅಭಿಮಾನಿ ಮತ್ತು ಲೀನಕಾರಿದ್ವೇಷಿ ಕಲಿಲಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

	ಲೀನಕಾರಿಅಭಿಮಾನಿ ಕಲಿಲಗಳು	ಲೀನಕಾರಿ ದ್ವೇಷಿ ಕಲಿಲಗಳು
1.	ತಯಾರಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಸ್ವಯಂ ಸ್ಥಿರ ಕಲಿಲಗಳಿವು. ಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟುಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.	ತಯಾರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲು ಲೇಶ ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟುಗಳಿರಬೇಕು.
2.	ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಗರಣೆಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.	ಕೊಂಚ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಲೈಟೂ ಗರಣೆಗಟ್ಟಿಸಬಲ್ಲುದು.
3.	ಕಣಗಳು ಅನೇಕ ಲೀನಕಾರಿಯ ಅಣುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ.	ಕಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ ಲೀನಕಾರಿಯ ಅಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ.
4.	ವಿಪರ್ಯಯಸ್ಥ ವಸ್ತುಗಳು, ಅಂದರೆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲ ಹೊಂದುವುವು. ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿದರೆ ವಿಲಂಬಿತ ವಸ್ತು ಪ್ರಾಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿ ವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಾರಿಯಾದರೂ ಪುನರಾವರ್ತಿಸ ಬಹುದು.	ವಿಪರ್ಯಯಗೊಳಿಸಲಾಗದು, ಕಲಿಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಇಂಗಿಸಿದರೆ ವಿಲಂಬಿತ ವಸ್ತು ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಇಂಗಿಸಿದರೆ ವಿಲಂಬಿತ ವಸ್ತು ಬೇರ್ಪಡುವುದು. ಆದರೆ ಪುನಃ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಕಲಿಲ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.
5.	ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲ್ಮೈ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.	ಮೇಲ್ಮೈ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ ಮಾಧ್ಯಮದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆ.
6.	ಮಾಧ್ಯಮದ pHಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಣಗಳು ಧನ ಅಥವಾ ಋಣ ವಿದ್ಯುದಂಶ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುದ್ರಹಿತವಾಗಿರಬಹುದು.	ಸಮ ವಿದ್ಯುತ್ ಬಿಂದು ಎಂಬುದಿಲ್ಲ.
7.	ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಫೊರಿಸಿಸ್ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.	ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಫೊರಿಸಿಸ್ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುವು.
8.	ದಟ್ಟದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಅಂದರೆ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಪ್ರಮಾಣ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಿಲಂಬಿಸಬಹುದು.	ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿಸಬಹುದಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ.
9.	ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಚೆದರಿದ ಕಣಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಚೆದರಿದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತು ವಕ್ರೀಭವನಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಅಂತರವಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ.	ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಕಲಿಲ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಯೋಜನ : ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಲಿಲಗಳು ಮಹತ್ತರ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಔಷಧ, ಟಾನಿಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲಿಲಗಳು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಬಹುಬೇಕ ದೇಹಗತವಾಗಿ ನಿಯೋಜಿತ ಗುಣ ನೀಡುವುವು. ಕ್ಷಯ, ಮಿದುಮೂಳೆ ರೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ದೇಹಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಚಿನ್ನ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಲಿಲಗಳ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ನೀಡುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಗಂಧಕದ ಕಲಿಲವನ್ನು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕವಾಗಿ, ಆಂಟಿಮೊನಿ ಕಲಿಲವನ್ನು ಕಾಳಜ್ವರದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಜಿರಾಲ್ ಎಂಬ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಲಿಲವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನ ಬೇನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಗರಣೆಕಟ್ಟುವ ಕ್ರಿಯೆಗೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉಪಯೋಗಗಳುಂಟು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಲಂಬಿತ ಕಶ್ಮಲಗಳು ಕಲಿಲಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಟಿಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿವೇಲೆನ್ಸೀಯ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಅಯಾನು (Al^{3+}) ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ತಳವೂರಿಸುವುದು. ನಮ್ಮ ಮೈಮೇಲೆ ಗಾಯವಾದಾಗ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವುದಷ್ಟೆ. ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಪಟಿಕ ಅಥವಾ ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ (Al^{3+}) ಮತ್ತು ಫೆರಿಕ್ (Fl^{3+}) ಅಯಾನುಗಳು ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಿಲ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೆಪ್ಪುಗೊಳಿಸುವುವು. ಒತ್ತರಿಸಿದ ವಸ್ತು ಗಾಸಿಗೊಂಡ ರಕ್ತನಾಳದ ಬಿರುಕನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ರಕ್ತ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃತಕಮಳೆಯನ್ನು ಬರಿಸುವುದು ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ. ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿ ಮೋಡಗಳ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುತ್ಪೂರಿತ ಮರಳನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಸಿಲ್ವರ್ ಅಯೊಡೈಡಿನ ಕಲಿಲವನ್ನಾಗಲೀ ಎರಚಿದರೆ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಮಳೆಯಾಗಿ ಉದುರುವುವು. ಈ ತಂತ್ರ ಬಳಸಿ ಮರುಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿಸುವ ಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ರಬ್ಬರ್ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕಚ್ಚುಮಾಡಿದಾಗ ಹಾಲಿನಂಥ ದ್ರವ ಹೊರ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಲಿಲ. ಇದನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಗರಣೆಗಟ್ಟಿಸಿದ ಹೊರತು ವಲ್ಕನೈಸ್ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಧನ ವಿದ್ಯುತ್ ಹೊತ್ತ ಸಸಾರಜನಕ ಕಲಿಲಗಳು ಜೆಲ್ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ತೊಗಲನ್ನು ಟ್ಯಾನಿನ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿದಾಗ ಅದು ಋಣ ಕಲಿಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಗರಣೆಗಟ್ಟಿಸಿ ತೊಗಲು ಗಡುಸಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಕೊಳೆಯುವ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ರೋಮ್ ಆಲಂನಂಥ ಲವಣಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಫೊರಿಸಿಸ್ ವಿಧಾನದ ಬಳಕೆಗೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಹೊಗೆ ನಗರದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೊಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲದ ಕಲಿಲ ಕಣಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲೇ ಉಳಿದು ಕ್ಷಯ, ಏಡಿಗಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಧೂಮದಿಂದ ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸದೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ. ಇದರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಹೊಗೆಯ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಟ್ರೆಲ್ ಒತ್ತಾರಕಾರಕಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಸ್ವಯಂವೇದ್ಯವಾಗುವುದು.

ಎರಡನೆಯದು ಗ್ರಾಮಸಾರನ ವಿನಿಯೋಗದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಸಾರಜನಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಿಲ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗ್ರಾಮಸಾರವನ್ನು ಬೃಹದಾಕಾರದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಹು ದೂರದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಧ್ರುವಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ವಿದ್ಯುದ್ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಸಾರಜನಕ ಕಲಿಲಗಳು ವಿರುದ್ಧ ಧ್ರುವಗಳ ಬಳಿಸಾರಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುವು. ಹೀಗೆ ಒತ್ತರಿಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿಯೂ ಉಳಿದ ನೀರನ್ನು ವ್ಯಾಪಕ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ರಕ್ಷಣಾ ಕಲಿಲಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. ಸಸ್ಯರಕ್ಷಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಅವುಗಳೊಡನೆ ಸಾಬೂನು ಸೇರಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವು ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಿಲಂಬಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದು ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಬಲ್ಲವು. ಐಸ್ ಕ್ರೀಂ ಸಹ ಒಂದು ಕಲಿಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಿಲೆಟಿನ್ ಕೂಡಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಿಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸ್ ಸಕ್ಕರೆಯ ಮತ್ತು ಮಂಜಿನ ಹರಳುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಐಸ್ ಕ್ರೀಮನ್ನು ಜಗಿದು ತಿನ್ನಬೇಕಾಗುವ ಅಹಿತ ಪ್ರಸಂಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಮಸಿಗಳೂ ಕಲಿಲಗಳು. ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯ ಶಾಯಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣಾ ಕಲಿಲಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟದೆ ಫೌಂಟನ್ ಪೆನ್ನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯ ದ್ರವವೂ ಕಲಿಲವಸ್ತು. ಆರೋಗ್ಯವಂತರಾದವರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸುವರ್ಣಾಂಕವಿರುತ್ತದೆ. ಹುಚ್ಚು, ಹಿಸ್ಟೀರಿಯಾ, ಮೆನಿಂಜೈಟಿಸ್ (ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯ ಪೊರೆಗಳ ಉರಿಯೂತ) ಮುಂತಾದ ಮಿದುಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೋಗಗಳು ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಾಗ ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯ ದ್ರವದ ಸುವರ್ಣಾಂಕ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಇಂಥ ರೋಗ ಇಂತಿಷ್ಟು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಯೋಗ್ಯ ಔಷಧೋಪಚಾರವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಕಲಿಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಲ ಕೊಳೆತು ಅದು ರಕ್ಷಣಾ ಕಲಿಲವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ತೇವ ಮತ್ತು ಪೋಷಣಾಂಶಗಳನ್ನು

ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು. ಪೇಯಿಂಟುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಸಂಯೋಜಿತ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕುಗಳು, ಗ್ರಾಫೈಟಿನಿಂದಾದ ಕೀಲೆಣ್ಣೆಗಳು, ಬ್ರೆಡ್ಡು, ಬೆಣ್ಣೆ, ಮೊಸರು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಕಲಿಲಗಳು. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಕಲಿಲಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರವೆಂದು ಹೇಳಲು ಬಾರದು. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಕಲಿಸ್ಟೊ : ಗುರುಗ್ರಹದ 12 ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಪ್ರಥಮ ಸಂಶೋಧಕ ಗೆಲಿಲಿಯೋ (1610). ಮುಂದಿನ ಯಾದಿ ಗುರು_ಕಲಿಸ್ಟೊ, ಭೂಮಿ_ಚಂದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಗಾತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಗುರೂಪಗ್ರಹಗಳ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲೇ ಮೊದಲ ಮಣೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಉಪಗ್ರಹದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಮಾತೃಗ್ರಹದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ತುಲನಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಕಲಿಸ್ಟೊ ಹಾಗೂ ಗುರು ವ್ಯಾಸಗಳ ಪ್ರಮಾಣ 0.04ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಚಂದ್ರನ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ ವ್ಯಾಸಗಳ ಪ್ರಮಾಣ 0.28. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕಲಿಸ್ಟೊ ಹಾಗೂ ಗುರು ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ 0.00005 ; ಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಗಳ ವ್ಯಾಸ ಪ್ರಮಾಣ 0.01. ಇಂಥ ತುಲನೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಆಯಾ ಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಅದರ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಮೂಲ್ಯ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಎಲ್ಲ ಉಪಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ಚಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿದದ್ದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ.

ವಿವರ	ಕಲಿಸ್ಟೊ	ಚಂದ್ರ
ಸರಾಸರಿ ಕಾಂತಿ ಪರಿಮಾಣ	6.3	ಹುಣ್ಣಿಮೆ_12.7
ಸಪ್ತಮಿ	–	10.
ವ್ಯಾಸ (ಕಿಮೀ)	5,180	3,473
ಮಾತೃಗ್ರಹದಿಂದ ದೂರ (ಗ್ರಹತ್ರಿಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ)	26.36	60
ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ವರ್ಷ (ಮಾತೃ ಗ್ರಹವನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿ	16 ದಿ. 16 ಗಂ. 32 ಮಿ. 9 ಸೆ.	27 ದಿ. 7 ಗಂ. 43 ಮಿ. 11.5 ಸೆ.

ಕಲೀಂ : 1651–. ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕವಿ. ಅಬು ತಾಲಿಬ್ ಕಲೀಂ ಹಮದಾನಿ ಇವನ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. ಇರಾನಿನ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಹಮದಾನಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ. ಹೆಸರು ಅಬುತಾಲಿಬ್ ಆದರೂ ಕಲೀಂ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯನಾಮವೂ ಅವನ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಕಲೀಂ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಮತ್ತು ಕನಸುಗಾರ, ಅವನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕವನಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರು ದರ್ಬಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದಿನಗಳವು. ಮೊಗಲರ ದರ್ಬಾರಿನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತನಾದ ಕಲೀಂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ದೊರೆ ಷಾಜಹಾನನ ಪ್ರೀತಿಗೂ ಪಾತ್ರನಾದ. ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾಕವಿ ಕುದ್ಸಿಯ ಅನಂತರ ದೊರೆ ಕಲೀಮನಿಗೆ ಮಹಾಕವಿಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ ಗೌರವಿಸಿದ.

ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ದೊರೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಲೀಮನೂ ಜೊತೆಗಿದ್ದು ಷಾಜಹಾನ್‌ನಾಮಾ ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಷಾಜಹಾನನ ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ರಮವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿವರಗಳು ಬಂದಿವೆ.

ಷಾಜಹಾನ ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಯೂರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಭವಗಳಿಗೆ ಮಾರುಹೋದ ಕಲೀಂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುಂದರವಾದ ಪದ್ಯ ಬರೆದು, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಓದಿದ. ಇದರಿಂದ ಹರ್ಷಗೊಂಡ ದೊರೆ, ಕವಿಗೆ ತುಲಾಭಾರದ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿಸಿ, ಅಷ್ಟೂ ಹಣವನ್ನು ಅವನಿಗೇ ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ಮಲಿಕುಶ್ಶುಅರಾ (ಕವಿಗಳ ಸಾಮ್ರಾಟ) ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದನಂತೆ.

ಕಲೀಮನ ಅನೇಕ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಆಗ್ರ ಮೊದಲಾದ ಕವನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇರಾನ್ ಈ ಎರಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಲೀಂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ತುಂಬು ಸಂತೋಷ ಮತ್ತು ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ ಕಲೀಂ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಶ್ರೀನಗರದ ಕವಿಗಳ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ : ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಮತ್ತು ಆಬ್ಲಾಸ್ಟಿನ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು, ನೌಕಾ ನೆಲೆ, ಪುರಾತನ ನಗರ, ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಕೋನಿಕ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್. ರಷ್ಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಫೆಡರೇಟೆಡ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 9,55,281 (2002). ಮೊದಲು ಪ್ರಷ್ಯದ, ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಮುಖ್ಯ ನೌಕಾನೆಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಪಾಟ್ಸ್‌ಡ್ಯಾಂ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಪ್ರೇಗೋಲ್ಯ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರ ಮಾಸ್ಕೋವಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 1008 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬರ್ಲಿನ್ ಇದಕ್ಕೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ, 540 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ಟ್ಯುಟಾನಿಕ್ ಸರ್ದಾರರಿಂದ 1255ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ 1286ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಹ್ಯಾನ್ಸಿಯಾಟಿಕ್ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಟ್ಯುಟಾನಿಕರ ಕೇಂದ್ರವಾದ್ದು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಷ್ಯದ ಡ್ಯೂಕರ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಕಾಂಟ್ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ. ಆತನ ಸ್ಮಾರಕವೊಂದು 1864ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ನಗರ ಅಪಾರ ಹಾನಿಗೆ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಾಶವಾದುವು. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ.

ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನ ಬಳಿ ನೀರು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರು. ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗದ, ರಸಾಯನವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಸಾಗರ ಸಂಶೋಧನ ಇಲಾಖೆಗಳೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ನಗರದಲ್ಲುಂಟು. ಹಿನ್ನಾಡಿಗೆ ಹಲವು ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಹೂಳೆತ್ತಿ ರಚಿಸಿದ ಕಡಲ್ಗಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿಗೆ ಅದರ ಹೊರರೇವಾದ ಬಾಲ್ಟಿಸ್ಕ್ ನೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಲೀಫರು, ಅರೇಬಿಯದ : ಪೈಗಂಬರ್ ಮಹಮ್ಮದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅರಬ್ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮುಖ್ಯರು. ಮಹಮ್ಮದರ ಅನಂತರ ಮದೀನದಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಕಲೀಫರದು ಒಂದು ಮಾಲಿಕೆ. ಇವರು ಮದೀನದ ಕಲೀಫರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಬಂದವರು ದಮಾಸ್ಕಸಿನ ಉಮಾಯದ್ ಕಲೀಫರು. ಅನಂತರ ಅಬ್ಬಾಸಿದ್ ಕಲೀಫರು ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಆಳಿದರು. ಕಲೀಫ ಎಂಬುದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುದ್ದೆಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಒಂದು ಬಿರುದಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. 632ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಕಲೀಫ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1924ರ ವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮೊದಲ ನಾಲ್ವರ ಕಾಲ 632–661. (ಎಸ್.ವಿ.ಡಿ.)

ಮೊದಲ ನಾಲ್ವರು : ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನಾಂಗದ ಭಾವೀ ಆಡಳಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಸೂಚನೆಯನ್ನೂ ನೀಡದೆ 632 ಜೂನ್ 8ರಂದು ಮಹಮ್ಮದ್ ಪೈಗಂಬರ್ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಂದಲವೇ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಮದೀನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪಂಗಡಗಳವರೂ ಮೆಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಸಭೆ ಸೇರಿದರು. ದೀರ್ಘ ಚರ್ಚೆ ಆದ ಅನಂತರ ಅಬುಬಕರನನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಖಲೀಫತ್ ರಸುಲ್_ಅಲ್ಲಾ (ದೇವರ ದೂತನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ) ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಅಬುಬಕರ್ ತಳೆದ. ಕಲೀಫ್ ಎಂಬ ಪದ ಇದರಿಂದ ಬಂದದ್ದು (ಕಲೀಫ್ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಉಂಟು). ಪೈಗಂಬರ್ ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಅಸ್ವಸ್ಥರಾಗಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿ ಹಾಗೂ ಸೋದರ ಮಾವ ಅಬುಬಕರನನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಲು ನೇಮಿಸಿದ್ದರಂತೆ.

ಅಬುಬಕರ್ : ಸು. 573ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಮಕ್ಕದ ಕುರೇಷ್ ಪಂಗಡದ ತಾಯಿಂ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವ. ಈತ ಮೂಲತಃ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ಪೈಗಂಬರರ ಮನೆತನದ ಜನರ ಅನಂತರ ಮತಾಂತರಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ. ಅಬುಬಕರನ ಮಗಳಾದ ಆಯೇಷಾಗೆ ಪೈಗಂಬರರೊಂದಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹಿಜಿರಾದ (ಪಲಾಯನ) ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈತ ಪೈಗಂಬರರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ. 632ರಲ್ಲಿ ಕಲೀಫತ್ ರಸುಲ್_ಅಲ್ಲಾ ಆಗಿ ಈತ ಆಯ್ಕೆಯಾದಾಗ ಪೈಗಂಬರರ ಅಳಿಯ ಅಲಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಅಬ್ಬಾಸ್ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಅಲಿ ಬೆಂಬಲ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ. ಆದರೂ ಈತ ಕಲೀಫ್ ಆದೊಡನೆ ಕೆಲವೊಂದು ಅರಬ್ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪಂಗಡಗಳೇ ಈತನ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆಯೆದ್ದುವು. 633ರಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಲಾಯಿತು. ಬಿಜಾಂಟಿಯಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಸಿರಿಯದ ಅರಬರು ತಮ್ಮ ಸಮ್ರಾಟನ ವಿರುದ್ಧ ಇವನಲ್ಲಿ ನೆರವು ಯಾಚಿಸಿದಾಗ ಈತ ಬಿಜಾಂಟಿಯಂನ ವಿರುದ್ಧ ಅರಬರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಅರೇಬೀಯದ ಐಕ್ಯ ಸಾಧಿಸಿದ. ಅವರ ಸೇನಾನಿಯಾದ ಖಲೀದ್ ಇಬ್ನ್ ಅಲ್–ವಲೀದ್ ಸಿರಿಯದ ಹಿರಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು 633ರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. 634ರಲ್ಲಿ ದಮಾಸ್ಕಸ್ ಬಳಿ ಬಿಜಾಂಟಿಯಂನ ಸೇನೆಯನ್ನು

ಸೋಲಿಸಿ ಇಡೀ ಸಿರಿಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅಬು ಬಕರ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಮದೀನದಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರ್ ಮತ್ತು ಆಯೇಷಾರ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿಯೇ ಈತನ ಸಮಾಧಿಯೂ ಇದೆ.

ತನ್ನ 59ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲೀಫ್ ಪದವಿಗೇರಿದ ಅಬುಬಕರ್ ಸರಳಜೀವಿ; ಈತನಿಗೆ ಯಾವ ದುಶ್ಚಟಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಲೀಫ್ ಹುದ್ದೆಗಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ವೇತನವನ್ನು ಈತ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ; ಮುಂದೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೇ ಮರಳಿಸಿದ.

ಮುಂದಣ ಮೂವರು ಕಲೀಫರೂ ಪೈಗಂಬರರ ಜಾಮಾತರು.

ಉಮರ್: 634–44. ಎರಡನೆಯ ಕಲೀಫ್ ಉಮರ್ ಅಬು ಹಫ್ಸಾ ಇಬ್ನ್ ಅಲ್–ಖತಾಬ್ ಪೈಗಂಬರರ ಮಗಳಾದ ಹಫಸಾಳನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದ. 581 – 585ರ ನಡುವೆ ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದಾದ ಈತ ಕುರೆಯ್ಶ್ ಪಂಗಡದ ಅಡಿಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವ. ಅಬುಬಕರನ ಪ್ರಮುಖ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ, ತನಗೆ ಕಲೀಫ್ ಪದವಿ ದೊರೆತೊಡನೆ ಅಲ್–ವಲೀದನನ್ನು ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ತೆಗೆದು ಅಬು ಉಬೇದಾನನ್ನು ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿದ. ಅಲ್–ವಲೀದ 635ರಲ್ಲಿ ದಮಾಸ್ಕಸನ್ನೂ 636ರಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಯಾಕನ್ನೂ 638ರಲ್ಲಿ ಜೆರುಸಲೆಮನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 640ರ ವೇಳೆಗೆ ಇಡೀ ಸಿರಿಯ ಅವನ ಅಧೀನವಾಯಿತು. 641ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಆ ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೂ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಉಮರನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಈಜಿಪ್ಟನ್ನೂ ಗೆಲ್ಲಲಾಯಿತು (641). ಉಮ್ಮಾಯಿದ್ ಗುಂಪಿನ ಅಬು ಸುಫಿಯಾನನ ಮಗ ಮುಆವಿಯನನ್ನು ಸಿರಿಯದ ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಮರ್ ನೇಮಿಸಿದ. 644 ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ನಡೆಸುವಾಗ ಪಾರಸಿಕ ಗುಲಾಮನೊಬ್ಬ ಅವನನ್ನು ಮರಣಾಂತಿಕವಾಗಿ ಘಾತಿಸಿದ. ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲು ಆರು ಜನ ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ ಉಮರ್ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ಅಮೀರ್ ಅಲ್ ಮುಮಿನಿನ್ (ಆಸ್ತಿಕರ ನಾಯಕ) ಎಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿದ್ದ ಉಮರ್ ಸರಳಜೀವಿ, ನೇಮನಿಷ್ಠಾವಂತ. ಒಂದು ಅಂಗಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಟೋಪಿ ಇವು ಮಾತ್ರ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆಗಳು. ಬಾರ್ಲಿಯ ರೊಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಖರ್ಜೂರ–ಇವೇ ಅವನ ಆಹಾರ. ಜೆರುಸಲೆಂನಲ್ಲಿರುವ ಕುಬ್ಬೆತ್ ಎಸ್ ಲಾಬ್ರಾ ಮಸೀದಿ ಅವನ ನಿರ್ಮಾಣವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಉತ್ಮಾನ್ : 644–56. ಉಮರನ ಅನಂತರ ಉತ್ಮಾನ್ ಇಬ್ನ್ ಅಫ್ಫಾನ್ ಕಲೀಫನಾದ. ಈತ ಪೈಗಂಬರರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಜಾಮಾತ. ಉಮರ್ ನೇಮಿಸಿದ್ದ ಆರು ಮಂದಿ ಪ್ರಮುಖರು ಈತನನ್ನು ಕಲೀಫನೆಂದು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಸು. 574ರಲ್ಲಿ ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹಿರಾತ್, ಕಾಬೂಲ್, ಬಾಲ್ಖ್, ಟಿಫ್ಲಿಸ್ ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇವನ ಸೇನೆಗಳು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯವರೆಗೂ ಬಂದಿದ್ದುವು. ನೌಕಾಸೇನೆಯೊಂದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಸೈಪ್ರಸ್ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಯಿತು. ಕುರಾನ್‌ಗೆ ಈಗಿನ ರೂಪ ಕೊಡಲಾದ್ದು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕೆಲವು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ದಂಗೆಕೋರರು ಮದೀನಕ್ಕೆ ನುಸುಳಿ ಬಂದು 656ರಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಕೊಂದರು. ಕಲೀಫ್ ಅಬುಬಕರನ ಮಗ ಮಹಮ್ಮದನೇ ಇವನನ್ನು ಕೊಂದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಲಿ: 656–61. ಈತ ಮುಂದಿನ ಕಲೀಫ. ಇಸ್ಲಾಮನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಮೊದಲಿಗರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಈತನ ತಂದೆ ಅಬೂ ಕಲೀಬ್–ಕುರೇಷ್ ಪಂಗಡದ ಹಕೀಂ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕ, ಪೈಗಂಬರನ ಕಕ್ಕ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದ್ದ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಪೈಗಂಬರರ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದು ಪೈಗಂಬರರ ಮೊದಲ ಹೆಂಡತಿ ಖದೀಜಾಳ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ.

ಅಲಿ ಕಲೀಫನಾದಗಲೂ ಪೈಗಂಬರರ ಅನೇಕ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಪೈಗಂಬರರ ಹೆಂಡತಿ ಆಯೇಷಾಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಇರಾಕಿನ ಬಸ್ರಾ ಬಳಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಂಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತು ಸೇನೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಯೇಷಾಳನ್ನು ಅಲಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮದೀನಕ್ಕೆ ಮರಳಿಸಿದ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇರಾಕಿನ ಕುಫಾ ಪಟ್ಟಣದ ಜನ ನೀಡಿದ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಅಲಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ.

ಉಮಾಯದ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಸಿರಿಯದಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಅಬು ಸುಫಿಯನನ ಮಗನೂ ಆಗಿದ್ದ ಮುಆವಿಯನ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅಲಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಯುಫ್ರೇಟಿಸ್ ನದಿಯ ಬಳಿ ಸಿಫಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ, ಕಲೀಫರು ಯಾರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಪಂಚಾಯತಿ ನಡೆಸಿ ನಿರ್ಣಯಾವಾಗಲೆಂಬ ಷರತ್ತಿನ ಮೇಲೆ 657ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನಿಂತಿತು. ಈ ನಡುವೆ ಅಲಿ ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ ಕುಫಾ ಬಳಿ ಅಲ್ ನಜಬ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇವನ ಸಮಾಧಿಯುಂಟು. ಷಿಯಾಗಳಿಗೆ ಇದು ಪುಣ್ಯ ಸ್ಥಳ.

ಅಲಿಯ ಮಗ ಹಸನ್ ಮುಂದೆ ಕಲೀಫನಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮುಆವಿಯನ ಉಪಾಯದಿಂದ ಈ ಹುದ್ದೆ ಅವನ ಕೈ ತಪ್ಪಿತು. ಮುಆವಿಯನ ಮಾತಿನಂತೆ ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಆತ ತಾನಾಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ. 669ರಲ್ಲಿ ಆತ ಮಕ್ಕಾದಲ್ಲಿ ವಿಷಪ್ರಾಶನದಿಂದ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ಆಳಿದವರು ಉಮಾಯದ್ ಕಲೀಫರು.

ಉಮಾಯದ್ ಕಲೀಫರು: ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದು ತಡವಾಗಿ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅಬು ಸುಫಿಯನನ ಮಗನಿಗೆ ಕಲೀಫ ಪದವಿ ದೊರೆತ ಬಗ್ಗೆ ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಅನೇಕ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ವಿರೋಧವಿದ್ದು ಅವರು ಅರೆಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಮುಆವಿಯಾಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಮಗ ಯಾಜಿದ್‌ಗೆ ಪಟ್ಟವಾಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿ 680ರಲ್ಲಿ ಮುಆವಿಯಾ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಅಲಿಯ ಕಿರಿಯ ಮಗ ಹುಸೇನನ ಹಕ್ಕು ಮುಂದೆ ಬಂತು. ಉಮಾಯದರ ಸೇನೆ ಕುಫಾ ಬಳಿಯ ಕರ್ಜಿಲಾದಲ್ಲಿ ಹುಸೇನನನ್ನು ಕೊಂದಿತು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಾದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮಕ್ಕಾದಲ್ಲಿಯ ಪವಿತ್ರ ಕರಿಶಿಲೆ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು, ಕಾಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಯಿತು. ಈ ನಡುವೆ ಯೆಜಿದ್ (680–82) ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲು ಉಮಾಯದರ ಸೇನೆ ಮಕ್ಕಾ ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಹಿಂತೆಗೆಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮುಆವಿಯನ (683) ಮತ್ತು ಮರ್ವಾನನ (684–685) ಅಲ್ಪಕಾಲದ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅನಂತರ ಮುಆವಿಯನ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧಿ ಅಬ್ದ್–ಅಲ್–ಮಲಿಕನ (685–705) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಮಾಯಿದರ ಆಳ್ವಿಕೆ ದೃಢವಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಾದ ದಂಗೆ ಕೊನೆಗಂಡಿತು. ಅಲ್–ವಲೀದನ (705–15) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಖ್, ಬೊಖಾರ, ಸ್ಪೇನ್, ಸಮರ್ ಕಂಡ್ ಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಇಸ್ಲಾಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್–ವಲೀದನ ತಮ್ಮ ಸುಲೇಮಾನ್ (715–17) ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ವಿಫಲನಾದ. 2ನೆಯ ಉಮರ್ (717–20), ಎರಡನೆಯ ಯೆಜಿದ್ (720–24) ಹಿಷಾಂ (724–43) ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 2ನೆಯ ಅಲ್–ವಲೀದನ (743–44) ಕಾಲದಿಂದ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಾಜದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ವಿಲಾಸವೆಚ್ಚಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದುವು. ಮುಂದೆ ಯಾಜ್ಹಿದ್ (744) ಹಾಗೂ ಮೆರ್ವಾನರ (744–50) ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಳಜಗಳಗಳಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅವನತಿಯ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯಿತು. ಪೈಗಂಬರರ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಅಬ್ಬಾಸನ ವಂಶದ ಅಬು 749ರಲ್ಲಿ ಮೆರ್ವಾನನನ್ನು ಕೊಂದು 750ರಲ್ಲಿ ದಮಾಸ್ಕಸನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ.

ಉಮಾಯದರು ಇಸ್ಲಾಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಸಿಂಧ್ ವರೆಗೆ ಅರಬ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಅವರದು. ಆದರೆ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅಸಮರ್ಥ ಸುಖಲೋಲುಪ ಕಲೀಫರಿಂದಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕುಸಿಯಹತ್ತಿತ್ತು. ಸಿರಿಯದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಡಳಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನವಿತ್ತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪೈಗಂಬರರ ಶತ್ರುವಾಗಿದ್ದು ತಡವಾಗಿ ಧರ್ಮಾಂತರಗೊಂಡ ಅಬು ಸುಫಿಯಾನನ ವಂಶದವರೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪೈಗಂಬರರ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಈ ಶಾಖೆಯ ಬಗ್ಗೆ ದ್ವೇಷ ತಾಳಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಉಮಾಯದರ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆತು ಅವರ ಪತನವಾಯಿತು. ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಈ ವಂಶದ ಅಮೀರರು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಲೀಫರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡರು. 1031ರಲ್ಲಿ ಆ ಶಾಖೆಯೂ ನಿರ್ನಾಮವಾಯಿತು.

ಅಬ್ಬಾಸಿದರು : ಪೈಗಂಬರ ಕಕ್ಕನಾದ ಅಬ್ಬಾಸನ ವಂಶಜರಾದ 37 ಕಲೀಫರು ಪರ್ಷಿಯದಿಂದ ಆಳಿದರು. 750ರಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದ ಇವರ ವಂಶ ನಿಜವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದು 945ರ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ. ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥ ಸೇನಾನಿಗಳ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿ, ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಾಯಕರಾಗಿ 1258ರ ವರೆಗೆ ಮುಂದುರಿವಸಿದರು. ಮೊದಲ ಕಲೀಫ ಅಬು ಅಲ್ ಅಬ್ಬಾಸ್ (750–54) ಉತ್ತರದ ಅನ್ ಬರ್‌ನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಿಂದ ಸಿಂಧ್ ವರೆಗಿನ ಹಾಗೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನಿಂದ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ವರೆಗಿನ ವಿಶಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಮ್ರಾಟನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಹೊಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪಾರಸಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯದಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಸೇನಾನಿಗಳೂ ಪಾರಸಿಕರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಆಲ್ ಅಮೂನ್ (754–75) ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜಧಾನಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈತ ಸಮರ್ಥ ಆಡಳಿತಗಾರ; ಪಂಡಿತ ಜನಾಶ್ರಯ. ಅಲ್–ಮಹ್ದಿ (775–85) ಬಾಗ್ದಾದ್ ಹಾಗೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಇತರ ನಗರಗಳನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿದ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಂಟಿಯಂ ಸಾಮಾಜ್ಯ ಇವನಿಗೆ ಕಪ್ಪ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅಲ್–ಹಾದಿಯ (785–86) ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಹರೂನ್ ಅಲ್–ರಷೀದ್ (786–809) ಪಂಡಿತ, ಕವಿ. ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ. ರಮ್ಯಕತೆಗಳ ನಾಯಕ. ಅವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಅಲ್–ಅಮೀನ್ ಮತ್ತು ಅಲ್–ಮಮೂನರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಹವಾಗಿ ಅಲ್–ಮಮೂನ್ (813–33) ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಗೆದ್ದ. ಹರೂನ್ ಸಮರ್ಥನೂ ಘನವಂತಿಕೆಯವನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಈತ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣು. ಮುಂದೆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಕಲೀಫರು ಬಾಗ್ದಾದ್ ತ್ಯಜಿಸಿ ಉತ್ತರದ ಪರ್ಷಿಯದಿಂದ ಆಳಿದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖ ಲೋಲುಪತೆ ಕಾಮುಕತೆಗಳಿಂದ ಕಲೀಫರು

ದುರ್ಬಲರಾಗುತ್ತ ನಡೆದರು. ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಲೀಫರ ತುರ್ಕ ಅಂಗರಕ್ಷಕ ಪಡೆಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸ್ಪೇನ್, ಟ್ಯುನಿಸ್, ಮೊರಾಕೋ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳ ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಂಡೆದ್ದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬಡವಾಯಿತು. ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಬಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಬುವಾಯಿದರು 945ರಲ್ಲಿ ಬಾಗ್ದಾದನ್ನು ಗೆದ್ದು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನು ತಾವೇ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಲೀಫ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದ. 1055ರಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಜಿಕ್ ತುರ್ಕರು ಬುವಾಯಿದರನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಸುಲ್ತಾನ್ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿ ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಲೀಫ್ ಪದವಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹುದ್ದೆಯಾಗಿಯಷ್ಟೇ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಶಾಖೆಯ ಕೊನೆಯ ಕಲೀಫ ಅಲ್-ಮಲತಾಸಿಮನನ್ನು ಮಂಗೋಲ್ ಸಮ್ರಾಟ ಹುಲಗುಖಾನ್ ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಿ ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಓಡಿಸಿದ. ಈ ರೀತಿ ಅರೇಬಿಯ ಮೂಲದ ಕಲೀಫ್ ಪದವಿ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ ಈ ವಂಶದವರನ್ನು ಆಟೋಮನ್ ತುರ್ಕರು 1517ರಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದರು.

ಅಬ್ಬಾಸಿದ್ ವಂಶದ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಫಾತಿಮಿದ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ 909 - 1171ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿತು. 1517 - 1924ರವರೆಗೆ ಆಟೋಮನ್ ತುರ್ಕರು ಕಲೀಫರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು **(ನೋಡಿ- ಅಬ್ಬಾಸಿದ್ ಕಲೀಫರು; ಆಟೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ).** (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಕಲೂಗಾ : ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ರಷ್ಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಫೆಡರೇಟೆಡ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಆಬ್ಲಾಸ್ಟ್ (ಪ್ರದೇಶ). ಮಾಸ್ಕೋದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಕ ನದಿ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,41,641 (2002). ವಾಜ್ಮ-ಟೂಲ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಅದು ಮಾಸ್ಕೋ-ಕಿಯೆಫ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾಜು, ಪಾದರಕ್ಷೆ, ರಾಗಮಾಲಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಕಲೂಗಾದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದದ್ದು 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಮಸ್ಕೊವಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಟಾಟರುಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿತ್ತು. 1607ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಡಳಿತಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಕ್ರಾಂತಿಪೂರ್ವಕಾಲದ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಮಾರಾಟ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮಾಸ್ಕೋಗೆ ಧಾನ್ಯ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1850ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಾಕೇಷಿಯನ್ ದಂಗೆಯ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಷಾಮಿಲ್ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇಲ್ಲಿದ್ದ. 1914ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಸೈನಿಕರು ಮಾಸ್ಕೋ ಕಡೆಗೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೆಲಕಾಲ ಈ ನಗರ ಅವರ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ 18 ಮತ್ತು 19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವ ಕಟ್ಟಡಗಳಿವೆ. 177ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ರಂಗಮಂದಿರವೂ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಲೂಗಾ ಆಬ್ಲಾಸ್ಟ್ : ಮಾಸ್ಕೋದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 29,900 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಲೂಗಾ ಆಬ್ಲಾಸ್ಟ್ ಡ್ಯಸ್ನ ಮತ್ತು ಅಕ ನದಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತ. ವಾಯವ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾಗಗಳು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವು ನಾರಿನ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಜೇನು ಮತ್ತು ಬಾತು ಕೋಳಿಯನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಹೆಸರೇನೂಗಳಿಸಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಹಳ್ಳಿಗರು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ನಗರಗಳಿಗೆ ವಲಸೆಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಓಬ್‌ನಿನ್‌ಸ್ಕ್ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. 1957ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಲೂಗಾ ಮತ್ತು ಇತರ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಉಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಹತ್ತಿಯಬಟ್ಟೆ, ಕಾಗದ, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾಜು ಇವು ಮುಖ್ಯಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು ಇರುವುದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಈ ಆಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದದ್ದು 1944ರಲ್ಲಿ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕಲೆ : ಕಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ-ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ-ತಂತ್ರಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಉಪಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ- ಇವನ್ನು ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಕಲಾವಿಭಾಗದ ಅಡಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ವರೂಪ-ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಕಲೆಯೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಅದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲೇ ಅದಕ್ಕೊಂದು ವ್ಯವಧಾನವಿದೆ. ಭಾವನಾಶಕ್ತಿ, ಆಲೋಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ರಸ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ರಸಾಸ್ವಾದಗಳ ಸೌಕರ್ಯ, ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯ-ಇವು ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವಂತೆ ಉಳಿದ ಯಾವ ಜೀವಿಗೂ ಇರದು. ಮಾನವವರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಪರಿಚಿತವಾದದ್ದಾದರೂ ಕಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದ್ದು. ಕಲೆಯ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಮಾಡಿನೋಡುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕೆಲಸ. ಪ್ರಾಚೀನರು ಮನುಷ್ಯ ಗಮ್ಯವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲೆ, ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಅಭ್ಯಾಸಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನ. ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕೌಶಲವೊದಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಲೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿಭಾತಂತ್ರವಾದದ್ದು; ಸ್ವೋಪಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ಈ ವಿಭಾಗ ಅಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಏಕದೇಶೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ವಿವೇಚನೆಯೇನೋ ಉಂಟು. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ-ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆ, ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ, ಪಾಕಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ನೃತ್ಯಕಲೆ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಕ್ರಮೇಣ ಕಲೆಯೆಂಬ ಪದದ ಪ್ರಯೋಗ ಕುಶಲಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿವೇಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಕಲೆಯನ್ನು ಅವರು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ವಾಸ್ತವವಾದ ಸಂಗತಿಗಳ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನೂ ಕಾರಣ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಪರಿಕರಗಳಿಂದ, ತಿಳಿಯುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾದ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಬಾಳಿನ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಜ್ಞಾನವೇ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಆದರೆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೆಯ್ಗೆ, ಕಂಚುಗಾರಿಕೆ, ಪಾಕಕಲೆ, ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಲೆ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳು ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆಗಳೆಂದೂ ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ಕವಿತೆ ಮುಂತಾದುವು ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಕಾರ್ಯ ಕೌಶಲಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆ. ಆನಂದವೊಂದಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರದೆ ಪ್ರತಿಭೆ ದುರ್ದಮ್ಯವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾದರೆ ಅದು ಲಲಿತ ಕಲೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ರೂಪಿತವಾಗಿರದ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ಕಲಾ ಸೃಷ್ಟಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಾಗಲಿ, ವಸ್ತುಗಳಾಗಲಿ ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾದರೂ ಕಲೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತ, ಜೋಗದ ಜಲಪಾತ- ಇವನ್ನು ಕಲೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನ್ನೇ ಚಿತ್ರಣದ ಮೂಲಕ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಬಣ್ಣಿಸಿದಾಗ ಕಲೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಂತ್ರಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಕಲೆಯೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅಶನ, ವಸನ, ಪಿಪಾಸೆ ಮುಂತಾದುವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವುಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ರಮ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಕೈವಾಡವಿರದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇರದಿರುವುದನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವುದೇ ಕಲೆ ಎಂದು ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯಲ್ ಜಾನ್ಸನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದರೇನು? ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಪ್ರತಿಭೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ತೋರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಇದು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ವಿಷಯ. ಪ್ರತಿಭೆಯೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ವಾದಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವೆಂದು ಅವರ ತರ್ಕ. ಕಲೆಯ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಎಂಬುದೂ ಒಪ್ಪತಕ್ಕ ವಿಚಾರ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಸಂವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನಾಗಲಿ, ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ಸಕ್ರಮವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದಾಗ ಅದು ಕಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ವಿಚಾರ ಗೌಣವಾದದ್ದು, ಪಾಕಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇದೆ, ಪಾಕಕಲೆಯೂ ಇದೆ. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇದೆ, ಸಂಗೀತ ಕಲೆಯೂ ಇದೆ. ಹಾಗೆಂದೇ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಏಳು ಉದಾರ ಕಲೆಗಳನ್ನು (ಲಿಬರಲ್ ಆರ್ಟ್ಸ್) ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಕರಣ, ತರ್ಕ, ವಾಗ್ಮಿತೆ (ಇವು ಮೂರು ತ್ರಿವರ್ಗ), ಜ್ಯಾಮಿತಿ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಸಂಗೀತ, ಗಣಿತ (ಇವು ನಾಲ್ಕು ಚತುರ್ವರ್ಗ). ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿದ್ಯೆ. ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಆಗಲಿ ಅನುರಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿದ ವಿಶೇಷ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ ಕಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ತದೇಕಚಿತ್ತ. ಬಟ್ಟೆಹಾಕುವುದು, ಉಣ್ಣುವುದು-ಇವು ಸಹ ಕಲೆಯಾಗಿ ಇರಬಹುದಲ್ಲವೆ.

ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಇಂದು ಲಲಿತ ಕಲೆಯೇ. ಈ ಪದದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ವರ್ಣಚಿತ್ರ, ರೇಖಾಚಿತ್ರ, ಸಂಗೀತ, ಕವಿತೆ-ಇವು ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳೆಂದು ಇಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳು. ಅವು ನೋಡಲು ಹಿತವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಲೆಯೆಂದೊಡನೆ ಈ ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳೆಂದೇ ಬೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲೆಗಾರನೆಂದರೆ ಚಿತ್ರಕಾರನೇ, ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳೇ. ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಭೆ. ಈ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುವೂ ನವೋನವವಾಗಿ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಾऽಪಿ ಹ್ಯರ್ಥಾಃ
ಕಾವ್ಯೇ ರಸಪರಿಗ್ರಹಾತ್
ಸರ್ವೇ ನವಾ ಇವಾ ಭಾಂತಿ
ಮಧುಮಾಸ ಇವ ದ್ರುಮಾಃ

ಎಂದು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ರಮಣೀಯಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ. ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ, ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ, ಸಹೃದಯನ ಹೃದಯವನ್ನು ಮಿಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಬರುವುದು ಈ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ. ಪ್ರತಿಭಾ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಕಲಾವಿದರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಪ್ರತಿಭೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರೆ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗದು. ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಕೈಚಳಕ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರೆ ಸಾಲದು; ನವನವೋನ್ಮೇಷಿಯಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕ.

ಈ ಪ್ರತಿಭೆಯಿದ್ದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಶಕ್ತಿಯೂ ತಾನಾಗಿ ಒದಗುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುವಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಸೌಂದರ್ಯನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ತಾನೂ ಸುಖಪಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರಿಗೂ ಸುಖಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಕಲೆಗಾರನ ಕೆಲಸ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ವರ್ಣನಾ ಶಕ್ತಿಗಳು ಇರಬೇಕು. ವಸ್ತುವಿನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೇ ದರ್ಶನ; ಅದನ್ನು ರಸಪುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದೇ ವರ್ಣನೆ. ದರ್ಶನಾದ್ವರ್ಣನಾಚ್ಚಾಥ ಲೋಕೇ ಕವಿಶ್ರುತಿಃ_ಎಂದು ಭಾರತೀಯ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದಿಕವಿಯಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಋಷಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ದರ್ಶನವೇನೋ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಕ್ರೌಂಚ ಮಿಥುನದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಹೊಡೆದ ಬೇಡನಿಗೆ ಶ್ಲೋಕರೂಪವಾದ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. (ನೋದಿತಾ ಕವಿತಾ ಲೋಕೇ ಯಾವಜ್ಜಾ ತಾ ನ ವರ್ಣನಾ). ದರ್ಶನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ_ಸ್ವರಸತ ಏವ_ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ವರ್ಣನೆಯೆಂಬುದು ಭೌತರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣವುಂಟು. ಅದು ಉಪಾಧಿತಂತ್ರ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲೆಗೂ ಈ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿರುಕ್ತಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಂಥ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ದರ್ಶನವಿದ್ದರೂ ಪರಿಕರಗಳ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಭ್ಯಾಸದ ಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೌಂದರ್ಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಒದಗದು. ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಾರರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ_ಇವುಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಭಾರವಾಗಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ಸಲ್ಲದು. ಕೇವಲ ಉಪಾಧಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಲೆ ಕುಶಲತೆಯಾದರೂ ಲಲಿತಕಲೆಯಾಗದು.

ಕಲೆಯ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸಾಪಿಸುವಾಗ ರುಚಿಯ ವಿಚಾರವೂ ಏಳುತ್ತದೆ. ಯುಗ ಧರ್ಮ, ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ದೃಷ್ಟಿ, ಪಾರಿಶ್ರಮಿಕ ಸೌಲಭ್ಯ ನೆರೆನಾಡುಗಳ ಪ್ರಭಾವ, ಆರ್ಥಿಕ_ಔದ್ಯಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಈ ರುಚಿ ಜನಗಳ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರುಚಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕಲೆಯ ರೀತಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಲಾವಿದರು ಯುಗ ಧರ್ಮವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಮುಂಬರಲಿರುವ ರುಚಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿಯೇ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನಯುಗದ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಂಗನಿರೂಪಣೆ, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಮತಸಂಬಂಧವಾದ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಘನಾಕೃತಿವಿಧಾನ (ಕ್ಯೂಬಿಸಂ), ಅತಿವಾಸ್ತವಿಕತೆ (ಸರ್ರಿಯಲಿಸಂ) ಪರಿಣಾಮ ವಿಧಾನ (ಇಂಪ್ರೆಷನಿಸಂ) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ರುಚಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳು. ರುಚಿ ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯದೆ ನಿಂತರೆ ಕಲೆಗೆ ಪ್ರಗತಿ ಒದಗದು. ರುಚಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ರಸ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಸ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಕಲೆಗಾರನಿಗೂ ರಸಾಸ್ವಾದ ಮಾಡುವ ಸಹೃದಯನಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡುವುದು ರುಚಿಯ ಆದಾರದ ಮೇಲೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೀರಚಿತ್ರಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅಲಂಕರಣ, ಲಘುಗೀತ, ವೀರಕಾವ್ಯ ಮುಂತಾದುವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ರುಚಿ ರಸಗಳಿರುವ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿ ಕಲೆ ಸ್ವಕಲ್ಪಿತ ಸಂಕೇತ ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲೂ ಸಂಕೇತಗಳ ಕಟ್ಟುಪಾಡು ಮಾರ್ಪಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಲಲಿತಕಲೆಗೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಗುಹಾಂತರ್ಗತ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಳಿಂದ ಬೇಟೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಸ_ರುಚಿಗಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವು ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕ ವಿಧಾನಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮಾಧಿ ಭವನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಗಳು ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟೆಂದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಗೊಂದಲ ಎದ್ದಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದುವು. ಇಸ್ಲಾಮೀ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸೊಗಸಾದ ಲತಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಲಂಕರಣಗಳು, ಜೈನ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದ ತಾಳಪತ್ರ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅಜಂತ ಗುಹೆಯ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಭಾರತೀಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು–ಇವುಗಳನ್ನೂ ತೀರ ಶುದ್ಧಕಲೆಯೆನ್ನಲಾಗದು.

ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿಸುವ ಶ್ರೀಮಂತರ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲೂ ಈಗಿನ ಯುಗದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಆಶ್ರಯದಾತರ ಅಗತ್ಯ ಕಲೆಗಾರನಿಗಿದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಐರೋಪ್ಯ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಠಗಳು ತುಂಬ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನಿತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರೈಸ್ತ ಕಲೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ 313ರಲ್ಲಿ ಕಾನ್ ಸ್ಟಂಟೈನನ ಘೋಷಣೆಯಾದಾಗಿನಿಂದ 800ರಲ್ಲಿ ಷಾರ್ಲಮಾನ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವವರೆಗೆ, ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಶಾಖೆ, ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ; ಸಿರಿಯ, ಏಷ್ಯಮೈನರ್, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯದ ಹೆಲನಿಸ್ಟ್ ಕಲೆ, ಆರ್ಮಿನಿಯನ್ ಚರ್ಚುಗಳ ಕಲೆ, ರೋಮನ್ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಪ್ರಸಂಗಗಳ ಚಿತ್ರಣ, ಕಪ್ಪಡೋಸಿಯದ ಏಕಶಿಲಾಕ್ರೈಸ್ತ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು, ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾಂಕಿಷ್ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು_ ಮುಂತಾದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕ್ರೈಸ್ತಮಠಾಧಿಪತಿಗಳೇ ಆಶ್ರಯದಾತರು. ಇಸ್ಲಾಮೀ ಮತ್ತು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ರಾಜರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಶ್ರೀಮಂತರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನಿತ್ತರು. 330ರಿಂದ 1453ರ ವರೆಗೆ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಗಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟಿನೋಪಲ್ ಕಲೆಗೆ ತೌರೂರಾಗಿದ್ದುದು ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ. ಹೀಗೆಯೇ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಕಲೆಯ ಸಮರ್‍ರಾ ಶೈಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದದ್ದು ಟ್ಯುಲ್ಯುನಿಡಿಸ್ ಎಂಬ ಸೇನಾನಿಯಿಂದ. ಇಸ್ಲಾಮೀ ಕಲೆಗೆ ಕೈರೋ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯಗಳು ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದುದೂ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಶೋಕ, ಕನಿಷ್ಕರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪವೂ ಮುಂದೆ ಗುಪ್ತ, ಶುಂಗ, ಚೋಳ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ, ರಜಪೂತ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು, ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳೂ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಪಡೆದುವು. ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಂತ ಗೃಹಸ್ಥರು ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಗೃಹಗಳ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂಡು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ವಿಸ್ತೃತವಾದದ್ದು. ಸರ್ಕಾರದವರು ಈ ಆಶ್ರಯದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಅಕೆಡಮಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (ನೋಡಿ– ಅಕೆಡಮಿಗಳು). ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದವರು ಕೂಡ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡಮಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತೇಜನ, ಆಲಂಬನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕಲೆ ಅರಳದು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ನಮ್ಮವರು ವಿನಾಶ್ರಯಂ ನ ಶೋಭಂತೇ ಎಂದು ಕವಿತೆಗೆ, ಲತೆಗೆ, ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಕಲೆ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ, ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಅವ್ಯಾಜವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಲೆಯ ಜೀವಾಳವಾದರೂ ಈಚೆಗೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲೂ ಈ ಅನುಭವದ ಆವೇಶವಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಲವು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಲೆಯಿಲ್ಲದ ಉದ್ಯಮ ಪಾಶವೀ ರೀತಿಯದು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಕಲೆಯ ಆಕರ ಭಾವೋದ್ರೇಕ, ಸಾಧನ ಸದ್ಯೋಬುದ್ಧಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.; ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕಲೆ ಕಲೆಗಾರನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಒಂದು ಕೃತಕ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲಾವಿಲಾಸಿಗೆ ಒದಗಿಸಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞೋತ್ಕರ್ಷ ಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ ನಾನಾ ಸ್ಥರಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದು. ಇವು ಕಾಲ, ದೇಶ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಅಪ್ರತಿಮ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನ ಸೃಷ್ಟಿ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿಯಾಗಿರಬಲ್ಲುದಾದರೆ, ಅಲ್ಪ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವನ ಸೃಷ್ಟಿ ಕೇವಲ ತಂತ್ರಚಾತುರ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲೋ ಅನುಕರಣದಲ್ಲೋ ಮುಗಿದುಹೋಗಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಎಲ್ಲ ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಯನಾದ ಸಹೃದಯ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಾದ ಕಲೆಗಾರನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇ ಏರಿ ಅವರ್ಣನೀಯ ರಸಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೇ ಕಲೆಯ ಪ್ರಜಾಪ್ರಬೋಧನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ_ಸಾಮಾಜಿಕ ರಂಗದ ಗುರಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯ ಅಥವಾ ಗರಿಮೆಯ ಸೂಚಕವಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಬಳಸಬಹುದು. ಕಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಣ, ಉದ್ದೇಶ್ಯ, ಉದ್ದಿಷ್ಟ ವಸ್ತು–ಇವು ಮೂರು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವಿಗಳೂ ಹೌದು.

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ – ತಂತ್ರ : ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ ತಂತ್ರ. ಇದು ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು

ಕಲಾರೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿಯ ಉಪಯೋಗ, ದೇಶ, ಕಾಲ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇವುಗಳ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಮೃತಶಿಲೆ ದೊರೆಯದಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪದಾರ್ಥದ ಬಳಕೆಯನ್ನೂ ಅತಿಮಳೆಯಿರುವಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುವುದು ಅಪರೂಪ. ಲೋಹವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ತಂತ್ರವೇ ಬೆಳೆಯದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನಭಾರತದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಬಾಹಿರವಾದ ಕಬ್ಬಿಣ, ಗಾಜು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟ.. ಆದರೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜನರ ಸಂಪತ್ತು, ಸಾಧನಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರಬಹುದು. ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಂ, ತಂತಿ, ಕಾಂಕ್ರೀಟ್, ಮಾಸೋನೈಟ್, ಪೆಪಿಯರ್‌ಮೆಷೇ ಮುಂತಾದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಲೆಗಾರನ ಹೊಸ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ತಂತ್ರದ ಅಳವಡಿಕೆಗೆ ಕಲಾರೀತಿ ಮತ್ತೂ ಮುಖ್ಯ. ವಾಸ್ತುಕಲೆಗೆ ಒಂದು ತಂತ್ರವಾದರೆ, ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ತಂತ್ರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತಂತ್ರಗಳೂ ಭಿನ್ನವಾದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಾರೀತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಸ್ತು ಕಲೆ : ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಆವರಣ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕ ವಿನ್ಯಾಸವಿದ್ದು ಭದ್ರವಾಗಿರುವ ಕಟ್ಟಡವೇ ಉತ್ತಮ ವಾಸ್ತುರಚನೆ. ಮೊದಲಾಗಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ, ಆಯ ಅಥವಾ ಚೌಕಾದಿ ಸೀಮಿತ ಆಕಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಎತ್ತರಿಸುವಾಗ ಪುನಃ ವಿಶಾಲ ತೆರಪಿನಲ್ಲಿ ಗೋಡೆ, ಕಮಾನು, ಗೋಪುರ ಮುಂತಾಗಿ ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಘನಾಕೃತಿ ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದ, ಆಕೃತಿ ಆಕಾಶದ ವೈಶಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗದೆ ಸತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಗಮನಿಸಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ಎತ್ತರಗಳ ಹಿತ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತೆ ದೂರದಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಹೊರಮೈ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಹತ್ತಿರದಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾಗಿರುವಂತೆ ಘನ (ಮಾಸ್) ಮತ್ತು ತೆರಪುಗಳ (ವ್ಯಾಕ್ಯೂಂ) ಸಮತೋಲವನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಅನುಕೂಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟಡದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯ_ದೂರವನ್ನು ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು, ನೀರಿಗೆ ತಡೆ_ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಭದ್ರತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನೆಲ, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಶಕ್ತಿ_ಸ್ವಭಾವ, ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸದಿಂದಾಗುವ ಭಾರದ ವಿತರಣೆ_ವೈಪರೀತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸೌಂದರ್ಯ, ಅನುಕೂಲ, ಭದ್ರತೆ_ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವುದೇ ವಾಸ್ತು ತಂತ್ರದ ಮೂಲಸೂತ್ರ. ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಲವೆಡೆ ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜನಜೀವನದ ರೀತಿ_ನೀತಿ, ಬೇಕು_ಬೇಡಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಂತೆಲ್ಲ ತಂತ್ರಗಳೂ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಯೋಜಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಎಲೆ, ಕಡ್ಡಿ, ಗರಿ, ಮರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಣ್ಣು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಕಲ್ಲಿನ ಮೂಲಕ ಈಚೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನವರೆಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಗರಿ, ಚರ್ಮ ಅಥವಾ ಎಲೆಗಳ ಒಪ್ಪಾರು, ಇಪ್ಪಾರು ಇದ್ದರೆ ಅನಂತರ ಗೋಡೆ, ತೊಲೆ ಕಂಬಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದುವು. ರೋಮನ್ನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಮಾನು, ಗುಮ್ಮಟ, ಕಮಾನಿನ ಚಾವಣಿ (ವಾಲ್ಟ್) ಬಹುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಚೂಪು ಕಮಾನು ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕರಣಗಳಾದುವು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೂ ಈ ರಚನಾ ತಂತ್ರಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈಚೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಚಾಚುತೊಲೆ (ಕ್ಯಾಂಟಿಲಿವರ್) ತೂಗುಕಮಾನು (ಸಸ್ಪೆನ್‌ಷನ್ ಆರ್ಚ್) ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ರಚನಾವಿಧಾನಗಳು ಹರಡುತ್ತಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತೆ. ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಜೋಪಡಿ, ತಡಿಕೆಗೋಡೆ, ಹಾರು_ಇವು ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಹರಪ್ಪ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಸಿ ಮತ್ತು ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಿಶೇಷವಾದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಬಂಧನಸಾಮಗ್ರಿ (ಸಿಮೆಂಟಿಂಗ್ ಮೆಟೀರಿಯಲ್) ಮಣ್ಣು ಮಾತ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೊಲೆಗಳಿದ್ದರೂ ಕಂಬ ಅಪರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಉಪಯೋಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. (6–5) ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ದಕ್ಷಿಣದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೊದಲ ಉಪಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯಿರುವುದು ಪ್ರ.ಶ. ಪೂರ್ವದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ರಚನಾಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. (4–3)ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ. ಈ ಹಿಂದೆ ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ಮೊದಲು ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಹಳೆಯ ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಭಾರತದ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನಾತಂತ್ರ ಗೋಡೆ, ಅಡ್ಡತೊಲೆ ಮತ್ತು ಕಂಬಗಳಿಂದ ಆವರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಕಸಾಮಗ್ರಿಯೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. (6–7)ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯಾ–ರೋಮನ್ ವಾಸ್ತುತಂತ್ರದಿಂದ ಎರವಲಾಗಿ ಪಡೆದ ಬೆಣೆ ಗಾರೆ ಮುಂತಾದ ಬಂಧಕಗಳು ಪ್ರಯೋಗಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ತಂತ್ರ ಇತರೆಡೆಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹರಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಸ್ಲಿಂ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ಗುಮ್ಮಟ, ಕಮಾನು ಮುಂತಾದ ರಚನಾವಿಧಾನಗಳೂ ಬಂಧಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಗಾರೆಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ–ಕಾಂಕ್ರೀಟ್‌ಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸ ರಚನಾತಂತ್ರಗಳೂ ಹರಡಿವೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ತಂತ್ರಗಳ ಅನುಕರಣ ಮಾತ್ರವಾಗಿವೆ.

ಶಿಲ್ಪಕಲೆ : ವಾಸ್ತುರಚನೆಯಂತೆ ಶಿಲ್ಪ ಸಹ ತ್ರೀ–ಪರಿಮಾಣವನ್ನು (ತ್ರೀ ಡೈಮೆನ್‌ಷನ್) ಆಕರ್ಷಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತುರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಯೋಗಿ ಆವರಣದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಉದ್ದಿಶ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಾನವ, ಪ್ರಾಣಿ, ಮರ, ಲತೆ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ರಚನೆಯ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಪೂರ್ಣಶಿಲ್ಪ ಎಲ್ಲ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿರುವ ಕೃತಿ. ಒಂದು ರೂಪು ಹಿನ್ನಲೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಎದ್ದಿರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದ ತಂತ್ರ. ಅಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿಂಭಾಗದ ಕೆತ್ತನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಲ್ಪತಂತ್ರ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ, ಆ ರೂಪವನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಗುಣವುಳ್ಳ ಯಾವ ವಸ್ತುವಾದರೂ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಬಹುದು. ಮರ, ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಲೋಹ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಪಣೆ (ಮಾಡೆಲ್ಲಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಗೆಲಸ (ಫಿನಿಷಿಂಗ್) ಇವೆರಡೂ ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳು. ಮರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನ ರೂಪಣಾತಂತ್ರ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದು. ಉಳಿ ಅಥವಾ ಬಾಚಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಉದ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪನ್ನು ಒರಟಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಅನಂತರ ಉಳಿಯಿಂದಲೋ ಚಿಕ್ಕ ಕೊರೆಯುವ ಸಾಧನದಿಂದಲೋ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಅನಂತರ ನಯ ಮಾಡುವುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ತಂತ್ರಗಳು ಶಿಲಾ ಯುಗದಾರಭ್ಯ ಇಂದಿನ ವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದುಬಂದಿವೆ. ಸುಲಭವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಿಸಬಲ್ಲ ಹಸಿಜೇಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅನಂತರ ಸುಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡುವುದು ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದಲೂ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಮಣ್ಣುಶಿಲ್ಪದ ತಂತ್ರ. ರೂಪಣೆಗೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಲ್ಲಿನ, ಮರದ ಅಥವಾ ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಅಚ್ಚನ್ನು ಬಳಸಿ ಏಕರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಸುಮಾರು (2,000) ವರ್ಷಗಳಿದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾರೆಯಲ್ಲೂ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಮಾಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ರೂಪಣೆಯ ಅನಂತರ ಮೆರಗು ಅಥವಾ ವರ್ಣಲೇಪನದಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3,000ದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಬಳಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ, ಶಿಲ್ಪ ರೂಪಣೆಯಲ್ಲೂ ಆ ವಸ್ತು ಉಪಯೋಗವಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಗೆಲಸ ಚಿಕ್ಕ ಉಳಿ ಅಥವಾ ಹೆರೆಯುವ ಸಾಧನದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ. ರೂಪಣೆ ಎರಕವಿಧಾನದಿಂದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ, ಮೊದಲು ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಾಗ ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಕವಚ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಒಳಗಿನ ಮೇಣ ಕರಗಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಚದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹರಿದು ಒಳಗೆ ಡೊಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಕರಗಿಸಿದ ಲೋಹವನ್ನು ಸುರಿದು ಅದು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಕವಚವನ್ನು ಒಡೆದಾಗ ಲೋಹದ ಬಿಂಬ ಮೊದಲ ಮೇಣದ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈಚೆಗೆ ಮೇಲುಕವಚಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣಿನ ಬದಲು ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಅಚ್ಚುಗಳಂತೆ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪೂರ್ಣಲೋಹದ ಗಟ್ಟಿಮೂರ್ತಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ನವೀಕರಿಸಿ, ಮೊದಲು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒರಟು ರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೇಣವನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತಿ ಆ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಸುಡುವುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನ ಮಣ್ಣು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಮಣ್ಣಿನ ಸ್ತರಗಳ ಮಧ್ಯದ ಮೇಣ ಕರಗಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆ ಡೊಳ್ಳಿಗೆ ಕರಗಿದ ಲೋಹವನ್ನು ಹುಯ್ದು, ಆರಿದ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ಮೃತ್ಕವಚವನ್ನು ಒಡೆದಾಗ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಮೆರಗು ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಗೆಲಸ.ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮಣ್ಣಿನ ಬದಲು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ತೆಳುಪಟ್ಟಿಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಅಚ್ಚನ್ನು ಒತ್ತಿ ಅಥವಾ ಚಾಣದಿಂದ ಬಡಿದು, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರೂಪು ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪತಂತ್ರವೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಧಾನ ಯಾವುದೇ

ಆದರೂ ವಿಶಾಲ ತೆರಪನ್ನು (ವೇಕೆಂಟ್ ಸ್ಪೇಸ್) ಒಂದು ಘನರೂಪಿನಿಂದ (ಮಾಸ್) ಭೇದಿಸುವುದೇ ಶಿಲ್ಪದ ಮುಖ್ಯತಂತ್ರ.. ಲೋಹದ ಅಥವಾ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತರೂಪಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿಸಿ, ಬೆಸೆದು ಇದೇ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಹೊಸತಂತ್ರ ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು, ರೂಪಿಸುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಒಪ್ಪುವ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣವಿರುವ ಪದಾರ್ಥದ ಆಯ್ಕೆ, ಬೆಳಕು-ನೆರಳಿನ ಸಂಯೋಜನೆ, ಮೆರುಗು, ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪದ ಹೊರಮೈನಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಶಿಲ್ಪತಂತ್ರ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಮಾರು ಏಕರೀತಿಯದು. ಆದರೆ ಶಿಲ್ಪ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮೊದಲು ಒಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ಜೇಡಿ, ಮೇಣ, ಅಥವಾ ಇತರ ಸುಲಭವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಿಸಬಲ್ಲ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಗಟ್ಟಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕರಿಸುವುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇತರ ಪೌರಸ್ತ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರತಿಮೆಯ ರೂಪನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡು ನೇರವಾಗಿ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿರಿಸಲು ಮಾತ್ರ, ರೂಪಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಈ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಅಪವಾದಗಳೂ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಚಿತ್ರ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ, ಆದರೆ ಅದನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಕರಿಸಿದೆಯೆಂಬ ಭ್ರಮೆ ಮೂಡಿಸುವ ಒಂದು ಚತುರ ಕೃತಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ತ್ರಿಪರಿಮಾಣಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಉದ್ದ, ಅಗಲ ಎರಡೇ ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪರಿಮಾಣವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವುದು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರ. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಘನರೂಪವಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಘನರೂಪದ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಮೂರು ತಂತ್ರಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವು ಯಥಾದೃಷ್ಟಿರೂಪಣ ನೆರಳು-ಬೆಳಕಿನ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ. ವಸ್ತುಗಳು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆಗುತ್ತವಷ್ಟೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿದರೆ, ದೂರ-ಹತ್ತಿರದ ಭ್ರಮೆಯನ್ನೂ ಮೂಡಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ಯಥಾ ದೃಷ್ಟಿರೂಪಣ (ಪರ್ಸ್ಪೆಕ್ಟಿವ್). ಹಾಗೆಯೇ ತ್ರಿಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಕೆಲವೆಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕಿದ್ದರೆ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕಡಿಮೆ ಬೆಳಕೋ, ನೆರಳೋ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದರೆ, ಚಿತ್ರ ದ್ವಿಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕವಾದರೂ ತ್ರಿಪರಿಮಾಣದ ದೃಶ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದು ನೆರಳು-ಬೆಳಕಿನ ಸಂಯೋಜನಾತಂತ್ರ.. ಮೂರನೆಯದು ಬಣ್ಣಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಡಿದಂತೆ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನೀಲಿ, ಹಸಿರು ಮುಂತಾದವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಿತವಾಗಿ ಬಹಳ ದೂರವಿದ್ದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ತ್ರಿ-ಪರಿಮಾಣದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ವರ್ಣ ಸಂಯೋಜನಾತಂತ್ರ.

ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ-ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ರೇಖಾಚಿತ್ರ ಎಂದು. ವರ್ಣಚಿತ್ರದ ತಂತ್ರ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆಧಾರತಲ (ಗ್ರೌಂಡ್) ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಧಾರತಲವಾಗಿ ಗೋಡೆ, ಹಲಗೆ, ಕಾಗದ ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ನಶಿಸದೆ ಉಳಿಯಬಹುದಾದ ಯಾವ ಘನಪದಾರ್ಥವನ್ನಾದರೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸ ಈಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಖನಿಜ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಮೂಲ ಬಣ್ಣಗಳಷ್ಟೇ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈಗ ಅನೇಕರೀತಿಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಣ್ಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಣ್ಣವನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಒಂದು ಅಂಟೂ ಬೇಕು. ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯ ರಸ ಇಂಥ ಬಂಧಕವಸ್ತುವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಮೂಲದ ಗೋಂದನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಈಗ ಅನೇಕ ಕೃತಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಂಧಕ ವಸ್ತುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಬಂಧಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಣ್ಣದೊಡನೆಯೇ ಬೆರೆಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣವನ್ನು ರಾಡಿಯಾಗಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು ಅಥವ ತುಂತುರುತುಂತುರಾಗಿ ಸಿಂಪಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ರೀತಿಗೆ ಕುಂಚ ಮುಖ್ಯ ಉಪಕರಣ. ಈ ಕುಂಚಗಳು ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಉದ್ದ, ಗಾತ್ರದಲ್ಲೂ ಕೇಶದ ಮೃದುತ್ವ ಬಿಗಿತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧರೀತಿಯವಿರುತ್ತವೆ. ತುಂತುರು ಲೇಪನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಸಣ್ಣ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತುಂಬಿ ಬಾಯಿಂದ ಊದಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಅನೇಕ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನಗಳಿವೆ.

ತಂತ್ರದ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಣ ರೀತಿಗಳಿವೆ. ಇವು ವಿವಿಧ ದೇಶ, ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ಈಗ ಉಳಿದಿರುವ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಪರ್ವತಗುಹೆಗಳ ಗೋಡೆ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳು ಆಧಾರತಲವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಬಣ್ಣದ ರಾಡಿಯನ್ನು ತುದಿ ಜಜ್ಜಿದ ಕಡ್ಡಿ ಅಥವಾ ಕೇಶಕುಂಚದಿಂದ ಲೇಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಣ್ಣವನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಯೋ ಕೊಳವೆಯ ಮೂಲಕವೋ ಸಿಂಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಇತ್ತು. ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರೀಕತೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ವಿಧಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಯುರೋಪ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಟೆಂಪೆರಾ ಎಂಬ ವಿಧಾನ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯದು. ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಆಧಾರತಲದಮೇಲೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ವರಸೆಯಾಗಿ ಪದರದ ಮೇಲೆ ಪದರದಂತೆ ಲೇಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಟೆಂಪೆರಾ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ತೆಳುಪದರಗಳು ಅರೆಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಳ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಪದರದ ಬಣ್ಣಗಳು ಹಿತವಾಗಿ ಕೂಡಿ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಬಹುದು. ಟೆಂಪೆರಾ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಟೆಂಪರ್ (ಗಟ್ಟಿಮಾಡು) ಎಂಬ ಮೂಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಯ ರಸದಿಂದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಟೆಂಪೆರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ವಿಧಾನ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದು ಸ್ಥಿರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕೃತಕರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ ಬಳಿದು ಅದು ಹಸಿಯಾಗಿರುವಾಗಲೇ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಫ್ರೆಸ್ಕೊ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಿಧಾನ ಮಿನೋವನ್, ಗ್ರೀಕ್, ರೋಮನ್ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದಾದರೂ 13-17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಾಹುಳ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಗೋಡೆಯ ಸುಣ್ಣದೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಗೋಡೆಯ ಭಾಗವಾಗಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಣ್ಣದ ಕಣಕದ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಪ್ಯಾಸ್ಟೆಲ್ ವಿಧಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂಧಕವಸ್ತು ಬಣ್ಣದೊಡನೆಯೇ ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೋಜಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ನಯ ಅಥವ ಒರಟು ಕಾಗದಗಳೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮುಂಬೆರಳಿನಿಂದ ಉಜ್ಜುತ್ತಾರೆ. ಬಣ್ಣ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲು ಕೆಲವು ಸಲ ಚಿತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅಂಟು ಸವರಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕುಂಚದಿಂದ ಬಳಿದು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಜಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರಣವಿಧಾನ (ವಾಟರ್ ಕಲರ್ ಪೆಯಿಂಟಿಂಗ್). ಇದರಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಬೆರಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿಯೋ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೋ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಧಾರತಲ ವಿಶೇಷತಃ ಕಾಗದ ಅಥವಾ ರೇಷ್ಮೆ. ತೈಲವರ್ಣ ಚಿತ್ರಣವಿಧಾನದಲ್ಲಿ (ಆಯಿಲ್ ಪೆಯಿಂಟಿಂಗ್) ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಣ್ಣ ತೈಲಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯ ಸಲಕರಣೆ ಕುಂಚ ಮತ್ತು ಆಧಾರತಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಗದ. ಈ ತೈಲವರ್ಣಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒಣಗುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟರೂಪಕ್ಕೆ ಬರುವ ವರೆಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಾಳಿಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬಣ್ಣಗಳು ಅರೆಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿದ್ದು ಬೆಳಕಿನ ವಕ್ರೀಕರಣ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಳಪು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವಂತೆಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಥಳಥಳಿಸುವಂತೆಯೂ ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಹಲವು ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕುಂಚದ ತರಹದ ಮೇಲೆ ಲೇಪನದ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಇದನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕುಂಚಕ್ಕೆ ಬದಲು ಚಾಕು, ಬಣ್ಣ ಕಲಸುವ ಚಮಚ, ಕುಂಚದ ಹಿಡಿ ಅಥವಾ ಬೆರಳಿನಿಂದ ವರ್ಣಗುಣವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡುವುದು, ಬಣ್ಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾರೆ ಮೇಲೆ ಸುರಿದು ಬೇಕು ಬೇಕಾದಷ್ಟನ್ನು ವಿವಿಧೆಡೆಗೆ ಎಳೆಯುವುದು, ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಕುಂಚವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು, ಬಣ್ಣವನ್ನು ಯಂತ್ರಮುಖೇನ ಸಿಂಪಡಿಸುವುದು-ಮುಂತಾದ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪರಿಮಾಣದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಆಧಾರತಲವನ್ನೇ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಅಥವಾ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಮುದ್ದೆಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ದಪ್ಪಗೆ ಬಳಿಯುವುದು (ಇಂಪ್ಯಾಸ್ಟೊ), ಮೃದುಬಣ್ಣವನ್ನು ಗಾಢಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆ ಬಳಿದು ವರ್ಣರಚನೆಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದು (ಸ್ಕಂಬ್ಲಿಂಗ್) ಮುಂತಾದವೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳು ಅಥವಾ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಬೆರೆಸಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದೂ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಹಾಗೆಯೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಾನಾರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ವಿಧಾನಗಳು ಹೊರಗಿನವುಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಧಾನ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ.

ಅಜಂತ, ಬಾದಾಮಿ, ಸಿತ್ತನ್ನವಾಸಲ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೊಟ್ಟುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನ ಗಾರೆಯನ್ನು ಗೋಡೆಗೆ ಬಳಿದು, ನಯಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕುಂಚದಿಂದ ಲೇಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಇದ್ದಿಲನ್ನೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಿದೆ. ಬಂಧಕಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಗೋಂದಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮುಘಲ್ ಮುಂತಾದ ಕಲಾರೀತಿಗಳಲ್ಲೂ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಧಾರತಲ ಹೆಚ್ಚು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಗದ. ಕೆಲವೆಡೆ ತಾಳೆಯ ಗರಿಗಳ ಮೇಲೂ ಚಿತ್ರಣವಿರುವುದುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಚಿನ್ನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪುಡಿಯನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಾನವೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ರೇಖಾಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರ ಬಹು ಸುಲಭವಾದುದು. ಆದರೆ ಇದು ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳಿಗೂ ಮೂಲಭೂತವಾದುದು. ರೇಖಾಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧ, ಬರಹ (ಡ್ರಾಯಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಕೊರೆತ (ಎನ್‌ಗ್ರೇವಿಂಗ್). ಯಾವುದೇ ಗಟ್ಟಿ ಪದಾರ್ಥದ ಆಧಾರತಲದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಗುರವಾದ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಆಧಾರತಲ ಬಾಧಿತವಾಗದಂತೆ ರೂಪಿಸುವುದೇ ಬರಹವಿಧಾನ. ಆಧಾರತಲವಾಗಿ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಮರದ ಫಲಕಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಕಾಗದ, ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಬರಹಕ್ಕೆ ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿ, ಲೇಖನಿ, ಸೀಮೆಸುಣ್ಣ, ಇದ್ದಲು ಅಥವಾ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕೊರೆತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಧಾರತಲಕ್ಕಿಂತ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಆಧಾರತಲವನ್ನೇ ಕೊರೆದು ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗೋಡೆಗಳ ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲಿನ ಕೊರೆಯುವ ಉಳಿಗಳಿಂದ (ಬ್ಯೂರಿನ್) ರೂಪಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಗಟ್ಟಿ ಮೊಳೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ಚಾಣದಿಂದ ಲೋಹಗಳ ಮೇಲೂ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಬಹುದು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದಾಗಿ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ-ಕಡ್ಡಿ ಚಿತ್ರಣ ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ತಂತ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಲಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ತಂತ್ರಾಂಶ ಕಲೆಯು ತನ್ನದೇ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು, ಛಾಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ : ಕಲಾಕೃತಿ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೆ ಹುಟ್ಟಿಬರುತ್ತದೆ. ತನಗೋಸ್ಕರವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತಾವ ನಿಮಿತ್ತವೂ ಇಲ್ಲ, ಮತ್ತಾವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಅದರಿಂದ ಸಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಂಬುದು ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆಯೆಂಬ ಸೂತ್ರದ ಸಾರ. ಬಹು ಗಲಭೆಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿರುವ ಈ ವಾದ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿ ಕ್ರಮೇಣ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಸಂಗೀತದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸರ್ವರ ಸಮ್ಮತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ 1830-1840ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಒಂದು ಕೂಟದವರು (ದಿ ಬಾರ್ಬಿಸನ್ ಸ್ಕೂಲ್) ತಮ್ಮ ಕಲೆಗೂ ಅಂಥ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಕೊಡಲು ಹಾತೊರೆದರು. ದೃಶ್ಯವೊಂದರ ವರ್ಣಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಅದು ಹೇಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವತ್ತಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕು, ತೃಪ್ತಿತಾಳಬೇಕು. ಆ ಚಿತ್ರ ಯಾವ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಈ ಬಗೆಯ ಗಟ್ಟಿ ಕೂಗಿನಿಂದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಆಂದೋಳನ ಉಂಟಾಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕಕ್ಕು ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಥಿಯೊಫೈಲ್ ಗೌತಿಯರ್ (1811-72) ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬ ಧ್ಯೇಯ ಮಂತ್ರವನ್ನು 1852ರಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ. ನುರಿತ ಅಕ್ಕಸಾಲೆ ನಾಜೂಕು ನಗವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಸುವಂತೆ ತನ್ನ ಕವಿತೆಯನ್ನು ತಾನು ರಚನೆಗೈಯುವುದಾಗಿ ಆತ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನಿಗಿಂತ ಕೊಂಚ ಚಿಕ್ಕವನಾದ ಚಾರಲ್ಸ್ ಬೋದಿಲೇರ್ 1821-1867ರಲ್ಲಿ ಆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ದೃಢವಾದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಅವನ ಲೆ ಫ್ಲೂರ್ ದು ಮಾಲ್ (1857) ಶಬ್ದ ಸಂಯೋಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ರಮ್ಯ ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಕವನಸಂಗ್ರಹ.

ಹಲಕೆಲವು ರೀತಿನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಒದಗಿಬಂದ ವಾಡಿಕೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಿನ್‌ಬರ್ನ್ (ಸು.1866), ಪೇಟರ್ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳೂ ವ್ಹಿಸ್ಲರ್ (ಸು.1885) ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ತೀವ್ರವಾದ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಬಲ ವಿಮರ್ಶಕನಾದ ಮ್ಯಾಥ್ಯೂಆರ್ನಾಲ್ಡ್‌ನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಆತ ಕಾವ್ಯವಸ್ತು, ಅದರ ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಭವ್ಯತೆ, ಅದು ಬೋಧಿಸುವ ಶೀಲ ಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಚರ್ಚೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಲಭಿಸಿತು.

ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಇಳಿಗತಿ (ಡೆಕಡೆನ್ಸ್) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಬಂದು, ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬುದರೊಡನೆ ನಂಟು ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಎರಡೂ ದೂಷ್ಯವಾದುವು. ಏಕಾಗ್ರ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಕಲೆಗಾರ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸೃಜಿಸ ಹೊರಟರೆ ಅದೆಂದಿಗೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಬರಿಯ ಕಾಮವಿಕಾರ, ಅತಿಚರ್ಯೆ, ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾದ ದುಷ್ಟತನ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೇ ಸೊಗಸನ್ನು ಅಂಟಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದರೆ ಕಷ್ಟ. ಬೋದಿಲೇರಿನ ಕೆಡುಕಿನ ಹೂಗಳು ಸ್ವಿನ್‌ಬರ್ನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದುರಾಚಾರದ ಗುಲಾಬಿಗಳೂ ಸಮ್ಮೋದಾವೇಶಗಳೂ (ದಿ ರೋಸಸ್ ಅಂಡ್ ರ್‍ಯಾಪ್ಚರ್ಸ್ ಆಫ್ ವೈಸ್) ಆದದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೀನ ಭಾಗ್ಯ.

ನೀತಿಬೋಧೆಗಾಗಿ, ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಭು ಪ್ರಶಂಸೆಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಕಲೆಗಾರನ ಸ್ವಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾದಿ ಲಲಿತಕಲೆಗಳು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದುವು- ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಧ್ಯೇಯ ಕಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸದಿದ್ದರೆ ಅದು ವೃಥಾ ಅರಣ್ಯರೋದನವಾದೀತು ಎಂಬುದು ಮಂದಿಯ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸಮತಾವಾದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಆ ನಂಬಿಕೆ ಸಡಿಲಹೋಗಿದೆ.

ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಾಹ ಉಲ್ಬಣವಾದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಹಲವಾರು. ಕಲಾಕೃತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಜನ ಸಂದೋಹದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದರಿಂದ ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನ ಹಂಗು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಆಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ, ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊಂಡು ಓದುತ್ತಾರೆ. ಕಲೆಗಾರ ಶುದ್ಧ ಸೋಮಾರಿ, ಒಂದು ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಆ ಕಡೆಯಿಂದ ಈ ಕಡೆಗೆ ಎತ್ತಿಡಲಾರದ ಪರಾವಲಂಬಿ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊರೆ-ಎಂಬ ಅಭಿಶಾಪ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಕಲೆಗಾರನಿಗೂ ಹಕ್ಕುಗಳು ಸಂದು ಬಂದಿವೆ. ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದರೆ, ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣವಾದರೆ, ಕಲೆಗೆ ಪ್ರಗತಿಯಿಲ್ಲ, ಶ್ರೇಯಸ್ಸುಬಾರದು-ಎಂಬ ಸತ್ಯಾಂಶ ನೈಜ ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಮಂದಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹಳೆಯದನ್ನು ಬಿಡದೆ ಹೊಸದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಹುರುಪು ಅವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಹೀಗೆಂದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನ ನುಡಿಯಬಹುದು ಎಂದು ಯಾರೂ ಊಹಿಸಬಾರದು. ವಿಷಯ ದಿಟವಾಗಿ ಜಟಿಲವಾದದ್ದು. ಕವಿಗೆ ಸಮಾಜ ಬೇಕು, ಓದುಗರೂ ಬೇಕು. ಎಂದಮೇಲೆ ಸಮಾಜವನ್ನೂ ಓದುಗರನ್ನೂ ಮನವೊಪ್ಪಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಅವನ ಮೇಲಿದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಕವಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ-ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಈ ವಿಚಾರ ಗಹನವಾಗಿದೆ. ಆಯಾ ತಲೆಮಾರು, ಆಯಾ ದೇಶ, ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈಗ ಕಟು ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯಾಗಲಿ ಕಹಿ ವಾಗ್ವಾದವಾಗಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಸತ್ಫಲಗಳೇ ದೊರೆತಿವೆ. ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿ. ರಸಿಕವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ಕಂಡು ಗೌರವ ಇರಬೇಕಾದ್ದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಕಾವ್ಯಕೃತಿಯ ವಸ್ತುವಾದ ಭಾವ ಭಾವನೆಗಳ ಸಮುದಾಯ ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ನಿರೂಪಣೆಯ ವಿಧಾನ, ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತು, ಶೈಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನೂ ಕಾವ್ಯದ ಘನೋದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದು ಗೃಹೀತ ತತ್ತ್ವವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ : ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಿಗೂ ರೋಮನರಿಗೂ ಜೀವನವೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯಜೀವನವೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದ ಮಾನವೇತರ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನಾಗಲಿ ಭೌತಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನಾಗಲಿ ಅವರು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವಕ್ಕೂ ಚೈತನ್ಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಗುಣಲಕ್ಷಣ, ಇರುವುವೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಜೀವನವೆಂಬ ತತ್ತ್ವ ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಕಲಾವಿದರು ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಿಂದ ಬೇಕಾದರೂ ವಿಷಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಎರಡನ್ನು ಹಿನ್ನಲೆಯಾಗಿಯೋ ಸಹಾಯಕವಾಗಿಯೋ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಕಲೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆ ಬೇರೆ, ಜೀವನದ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೇರೆ; ಎರಡಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ದಾಟಲಾಗದ ಭಾರಿ ಕಮರಿ ಉಂಟು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಾದರೂ ಮನೆಮಾಡಿದೆ. ಉದ್ದೇಶ, ಕಾರ್ಯ, ಫಲ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಅವೆರಡಕ್ಕೆ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅನುಮತಿ ಈ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರ ವಿರುದ್ಧ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಜೊತೆ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಇಡಲು ಆಗದು. ಇಂಥ ವಿಪರೀತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಲೆಗೂ ಜೀವನಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಬಾಂಧವ್ಯ ಉಂಟೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಳ್ಳವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲೇ ಅಧಿಕ ಸತ್ಯಾಂಶವಿರುವಂತಿದೆ. ಜೀವನದಿಂದ ದೂರಹೋಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ಮರೆತು

ಮತ್ತೇನನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಧ್ಯಾನಿಸಬಹುದು, ಆಲೋಚಿಸಬಹುದು, ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು? ಜೀವನದಿಂದ ಆಚೆ ಶೂನ್ಯ. ಶೂನ್ಯವೆಂದರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ.

ಜೀವನದ ಎಣಿಸಲಾಗದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿದುದನ್ನು ಕಲಾವಿದರು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಾಹಕಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅವರು ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ಕ್ರಮಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರು. ಇದ್ದುದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸದೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದ ಹಾಗೆಯೆ ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನ ಮೊದಲನೆಯದು. ಆದರೆ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆ ಮಾರ್ಗ ಸೂಕ್ತವೂ ಅನುಷ್ಠಾನಯೋಗ್ಯವೂ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಬಲ್ಲದ್ದೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದದ್ದು ಈಚೀಚೆಗೆ. ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಕಲೆಯ ಸರಹದ್ದಿನೊಳಕ್ಕೆ ಜೋರಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ್ದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ.

ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕ್ರಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕಲಾವಿದ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೋ ಇಷ್ಟೋ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯಿಸುವಿಕೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಆಧಾರ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಹಿರಂಗ ಚಲನವಲನಕ್ಕಿಂತ ಅವನ ಅಂತರಂಗ ಜೀವನ ಅವನ ನೈಜ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಒಳಗಡೆ ಅವನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವಭಾವ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣದಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವೂ ಉಂಟು. ಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಒಳದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಅತಿಶಯಗೊಳಿಸಿಕೆ ಅಥವಾ ಆದರ್ಶೀಕರಣ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವ ಕೊರೆ ಕೋಚು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಳಿಸಿಬಿಟ್ಟು ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೇ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದ ಜಗಜ್ಜೇತರಾದ ಶೂರರು ನಿಜಕ್ಕೂ ಉಂಟು. ಹೋಮರನ ಅಕಿಲೀಸ್, ಏಜಾಕ್ಸ್, ಹೆಕ್ಟರ್–ಮೊದಲಾದ ಪೌರಾಣಿಕ ಮಹಾಪುರುಷರು ಬದುಕಿಬಾಳಿದ ಆ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ತೇಜಸ್ವಿನವರು. ಮಾನವ ಸಾಹಸ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಬಹುದೋ ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಕವಿಗಳು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ, ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕೆತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಚಿತ್ರಕಾರರು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಕಿಲೀಸನಂಥ ವೀರಮಾನವ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಇರಲಾರ. ಆದರೂ ಇರಬಹುದು. ಇದೇ ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಕಲೆಯ ವಿಭಾವನಾ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯ, ವೈಷಮ್ಯ.

ಮೂರನೆಯ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಜೀವನವನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕೀಳಾಗಿಸಿ ಹೀನಾಯಿಸಿ ತೋರುವುದು. ವಾಸ್ತವತೆ, ಸ್ವಭಾವತೆ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧದ ಅಸಹ್ಯಾತಿರೇಕ ಆಗಬಹುದು, ಆಗಿದೆ. ಕಲಾಕೃತಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಅಂದಚೆಂದದಿಂದ ಸಂತಸಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಧಿಯನ್ನು ನೇಮವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅಸಹ್ಯಾತಿರೇಕ ಕುರೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕುರೂಪದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿಯುಂಟು. ಲಾವಣ್ಯವನ್ನು ವಾಸ್ತವತೆಗಿಂತ ಅತಿಶಯಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಕುರೂಪವನ್ನೂ ಅತಿಶಯಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಲಾವಿದನ ಮಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿಂದಲೋ ಏನೋ ಅದೇ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುರೂಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸ ಕರ್ಕೋಟಕ ಕಚ್ಚಿದ ನಳನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿರುವ ರೀತಿ, ವಿಕ್ಟರ್ ಹ್ಯೂಗೋ ಒಂದು ಭವ್ಯ ಚರ್ಚಿನ ಸೇವಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೂನನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಎರಡರಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಕಾವ್ಯಾಹ್ಲಾದ ಮಿಗಿಲು. ಕಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವಧರ್ಮ, ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವಾಗ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರೆ ಅಷ್ಟು ಕ್ಷೇಮ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮನವೊಪ್ಪಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಖಚಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೊಡಲಾರರು.

ಕಲೆ ಪದಾರ್ಥಾತಿಷ್ಠವೋ ಭಾವ ಭಾವನಾತಿಷ್ಠವೋ ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಬಹುವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಜೀವನ ಕಲೆಗಾರನ ಪ್ರಚೋದನೆಗಾಗಿ ಮುಂದಿಡುವ ಪದಾರ್ಥವೂ ಬೇಕು; ಕಲೆಗಾರನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಭಾವ, ಭಾವನೆ ಮುಂತಾದುವೂ ಬೇಕು. ಒಂದು ಇದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಲಾಕೃತಿ ಜನಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯ. ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಜೀವನದ ಅಂಶಗಳು–ಎರಡೂ ಅಗತ್ಯ. ಕಲೆಗಾರನೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಅವನ ಆಂತರ್ಯದ ತುಡಿತ ಮಿಡಿತಗಳೂ ಜೀವನದ ಅಂಶಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಲೆ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ.

ಚರಿತ್ರೆ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಲಲಿತಕಲೆ ಎಲ್ಲವೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬಲು ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಳ್ಳವು. ಜೀವನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ನಿಜವರದಿಯೇ ಚರಿತ್ರೆ. ಜೀವನದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ, ಅರ್ಥ, ಸಾರ್ಥಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ. ವಸ್ತುಗಳು ಹೇಗೆ ರಚಿತವಾಗಿವೆ, ಹೇಗೆ ಆಕೃತಿವಿಕಾರ ಹೊಂದುತ್ತವೆ–ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಗಾಢ ಚಿಂತನೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಹೇಳುವುದೇ ವಿಜ್ಞಾನ. ಇವು ಮೂರಕ್ಕೂ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೇ ಇವುಗಳ ಸಂಬೋಧನೆ, ಕಲೆಯಾದರೋ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು, ಚಿತ್ತ, ಹೃದಯ, ಆತ್ಮ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಪೂರ್ತಿ ಮಾನವತೆಯ ನಡೆವಳಿಕೆಯ ಅನುಭವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಜೀವನದ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಚಯ ನಮಗೆ ದೊರಕುವುದು ಕಲೆಯಲ್ಲೇ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲೆ ಮತ್ತು ನೀತಿ : ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ನಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು; ಇನ್ನೊಂದು ಕಲಾಸ್ವಾದಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು.

ಕಲೆಗಾರ ಸೌಶೀಲ್ಯವಂತನಾಗಿರಲೇಬೇಕೆ? ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲೂ ನಡತೆಯಲ್ಲೂ ಅಶುಚಿಯಾದವನು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾರನೆ? ಕಲಾವಿದನಿಗೂ ಅವನ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಲಾವಸ್ತುವಿಗೂ ಈ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಸರಿ, ನ್ಯಾಯ, ತರ್ಕಸಮ್ಮತ ಎಂದು ಭಾಸವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಆಗಿರುವ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೂ ಸಾಕು ; ಅಂಥ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾವಿರಾರು ಕಲೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ತಮ್ಮ ಗುಣದಲ್ಲೂ ಶೀಲದಲ್ಲೂ ಕಲುಷಿತರು ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವಂತಿಲ್ಲ. ಮುಂಗೋಪ, ಅಹಂಕಾರ ಲೋಭ, ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೋಷಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಂಚನೆ, ವಿಷಯಲಾಂಪಟ್ಯ, ದ್ರೋಹ, ಮುಂತಾದ ಕಲಂಕಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವರ ಕಲಾನಿರ್ಮಿತಿಗಳಾದರೋ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ, ಸೊಗಸು, ಮಹೋತ್ಕೃಷ್ಟ. ಕೆಲವು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರ ಕೇರಿ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಸಭ್ಯ ಸಮಾಜದ ಭಾಗವಾದ ರೀತಿನೀತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಂದ ಮೊದಲು ತೊಳಲುತ್ತ ಕಲಾದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಹೇಗೋ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಯಥೇಷ್ಟ ಹಣವನ್ನೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸಭ್ಯಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯರಾಗಿ ಬಾಳಿದವರುಂಟು. ಅಷ್ಟೇಕೆ, ಭಾರತದ ಹಿಂದಣ ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ನರ್ತನ, ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೆಂದು ಹೆಸರಾದವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ವೇಶ್ಯೆಯರಿದ್ದರು.

ಕಲಾವಿದನ ಗುಣಶೀಲ ಮತ್ತು ಜೀವನಕ್ರಮ ಅವನಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ವಿಚಾರ. ಅವು ಅವನ ಕಲೋದ್ದೇಶದ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಕಲಾವಿಧಾನದ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಕಲಾ ನೈಪುಣ್ಯದ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾದೀತು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕಲಾವಿದ ಯಮಳ ಬದುಕಿನ ಜೀವಿ! ಅವನ ಸ್ವಂತ ಬದುಕು ಒಂದು, ಕಲೆಗಾರನಾಗಿ ಬದುಕು ಇನ್ನೊಂದು. ಎರಡಕ್ಕೂ ಬಾಂಧವ್ಯ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಲಾವಿದ ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇದ್ದು ಆಯುಷ್ಯ ತೀರಿದೊಡನೆ ಅದೃಶ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕೃತಿಗಳಾದರೋ ಅನೇಕ ಶತಮಾನ ಹೊಸ ಹೊಸ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ತಣಿವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ ಅಲ್ಪಾಯು, ಕಲೆ ಚಿರಾಯು. ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯದ ಮದನಿಕೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವರಾರು, ಅವನ ಬಾಳು ಹೇಗಿತ್ತು–ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಾದರೋ ಪರಮಾಹ್ಲಾದದ ಬುಗ್ಗೆಗಳು. ಚಿತ್ರಕಾರ ಟಿಷಿಯನ್ ಅಸೂಯಾಪರ; ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಾದ ಬಾಕ್, ಬೇತೋವನರೂ ಹಾಗೆಯೇ. ರಾಸಿನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಜಂಬ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಈಗ ಯಾರೂ ಬಗೆಯರು. ಎಲ್ಲರೂ ಅವರ ಉಚ್ಚ ಕೃತಿಗಳ ಅಪೂರ್ವ ಸವಿಯನ್ನು ತಿರುತಿರುಗಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು, ಕಲೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತು. ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಲಿ, ರಸಜ್ಞರಾಗಲಿ, ವಿಮರ್ಶಕರಾಗಲಿ, ಕಲೆಯಿಂದ ತಮಗೆ ಏನು ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಕಲಾನುಭವಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕುತ್ತಾರೆಯೇ? ಚಿತ್ರವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದೊ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಆಲಿಸುವುದೊ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುವುದೊ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಓದುವುದೋ ಯಾವುದೇ ಉದ್ಯಮವಾಗಲಿ ಅದು ಕೇವಲ ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ. ಕಲಾಕೃತಿಯಿಂದ ತಮಗೆ ನೀತಿಬೋಧೆ ಒದಗಿ ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಹೆಚ್ಚು ನೆಟ್ಟಗಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯೆ? ಅಂಥವರು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಲು ಬಾರದು ; ಆದರೂ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೀತಿಬೋಧೆ, ಶುಷ್ಕವೂ ಬೇಸರ ತರುವಂಥಾದ್ದೂ ಅಹುದು. ನೀತಿಸೂತ್ರಗಳ ಹೊರೆ ಹೆಚ್ಚಾದಷ್ಟೂ ನೀತಿಭಂಗ ಹೆಚ್ಚು. ಕಲಾವಿದರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಲ್ಲ, ಧರ್ಮಬೋಧಕರಲ್ಲ; ಅಂದಚೆಂದದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವವರು ಮಾತ್ರ. ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಯಿಂದ ಕಲಾಸ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ದೊರಕುವ ಲಾಭ ಇದೇ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಆ ಲಾಭದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಮಾತು ಹರ್ಷ; ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿಯೋ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಿಯೋ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿಯೋ ನಾವು ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲೆಯೂ

ತನ್ನ ತನ್ನ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಅಗತ್ಯ. ಸಂತೋಷವೆಂದರೇನು? ಅದರಲ್ಲಿ ದರ್ಜೆಗಳಿಲ್ಲವೆ? ಪರ ಹಿಂಸೆಯಿಂದ, ದೌರ್ಜನ್ಯವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ವಿಕೃತ ಕಾಮನೆಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವೆಂದರೆ ಶುದ್ಧ ಸಂತೋಷವೆಂದು ಭಾವ. ಸತ್ ಆನಂದ, ಸತ್ ಸಂತೋಷ ಕೊಡುವುದು ಕಲೆಯ ಕೆಲಸ. ಕಲೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಕೆಟ್ಟದೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅದು ಸತ್‌ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದರೆ ಕಲೆಯೂ ಸತ್‌ಕಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಮಾತು. ಕಲಾಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ವಿಶಾಲವಾದಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದಕ್ಕದ, ಬಹುಶಃ ದಕ್ಕಲಾರದ, ಅಪೂರ್ವಾನುಭವ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೃದಯ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಎದ್ದು ಕುಣಿಯುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಘನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಳೆದು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮ ಬೆಳೆದು ಎತ್ತರವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಗ್ರಹಿಕೆಗೂ ವಿಕಾಸಕ್ಕೂ ಹೀಗೆ ಕಲೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಇರುವಾಗ ಬರಿಯ ನೀತಿಮಾಲೆಯನ್ನು ಕಲೆಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದಂತೆ. ನೀತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಉದಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಡರೆ ಮಾತ್ರ ಕಲೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದು. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ : ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯಾದರೂ ಅದು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಲ್ಲ. ಎಂದರೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡ ಭಾವನೆ ಅಥವಾ ಕೃತಿ ಕಲೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಭಾವನೆ ಅಥವಾ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸುಂದರ ಎನ್ನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲೆಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಲೆ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ, ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಜ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಅಥವಾ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷನಾದವ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕೃತಿ ಕಲೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಆತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂದರೆ ಕತ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತೇಪೆ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ, ಜೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅದಕ್ಕೊಂದು ಚೌಕಟ್ಟು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗಿಡುವ ತಂತ್ರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದರ ಚೆಂದ ಅಥವಾ ಸೊಬಗು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ದೃಶ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು, ಸಂಪಾದಿಸಿದ ನವೀನ ರಚನೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಕಲಾವಿದನ ಹಿರಿಮೆ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಭಾವ ಪ್ರಚೋದಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಬೋಧಕವಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ನೀಡಿವ ಕೃತಿ ಕಲೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಮಾನವ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲ ಕಲೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳದಿರುವುದು, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಅಥವಾ ಭೌತಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನೀಡದಿರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದು ಅಲೌಕಿಕ ಎನಿಸುತ್ತದೆ; ನಾಲಗೆಗೆ ಸಿಗುವ ರುಚಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಅದು ಆತ್ಮ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲೆ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತಗೊಳಿಸುವ ಸುಲಭಸಾಧನ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭೌತಿಕ ಅಂಶವಾದ ನಾವು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಈ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಬಹಳ ಅಪರೂಪ. ಪ್ರಕೃತಿ ನಮಗೆ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿಯೇ ಎಂದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿಯೇ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಲ್ಲಬಹುದಾಗಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮ ಸಂತಸ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ತೆರನಾದ ಬಾಹ್ಯತೆ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಕವಿಗಳೂ ಕಲಾವಿದರೂ ಇತರ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾಗಿರುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ನಮಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಸಂಕ್ಯೆಯನ್ನೋ ವಿಗ್ರಹ ರೇಖೆಯನ್ನೋ ಎಳೆದುಕೊಂಡೆವಾದರೆ, ಅದರ ಬಂಧನದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ನಾವು ಆತ್ಮಾರಾಮರಾಗುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯರ ಮತ. ಇದು ಸೌಂದರ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಹೌದು. ಎಂದರೆ ಆ ರೇಖೆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದೇ ಅದರ ಮಹಿಮೆ. ಎಲ್ಲ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭಾವಗಳಲ್ಲೂ ಈ ತೆರನಾದ ಸಂಧಿ ಅಥವಾ ವಿಗ್ರಹರೇಖೆ ಏರ್ಪಟ್ಟೂ ನಮ್ಮ ಲಿಪ್ತತೆ ದೂರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬುಲ್ಲೋ ಎಂಬಾತ ಸೈಕಿಕಲ್ ಡಿಸ್ಟೆನ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ವಸ್ತುವಿನ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ದೂರೀಕರಣವಲ್ಲ. ಅದರ ದೃಷ್ಟಿಸತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದೂರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅಂತಃ ಸತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಭಾವೈಕ್ಯ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಥಿಯೋಡರ್ ಲಿಪ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಭಾವೈಕ್ಯತೆ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದೇ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದಲ್ಲೇ ಮಾನಸಿಕ ದೂರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಭಾವೈಕ್ಯವಾಗುವ ಈ ತಂತ್ರ ಬಹು ಸೋಜಿಗದ್ದು. ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಅಥವಾ ವಿಮರ್ಶಕರು ಈ ವಿರುದ್ಧ ತತ್ತ್ವಗಳು ಒಂದೇ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಬಲ್ಲವು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಎಂದರೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಹೇಗೆ ಒಂದೇ ಅನುಭವವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಇಲ್ಲಿದೆ. ನಮಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ನಾವು ಎಳೆದುಕೊಂಡ ರೇಖೆ ಸಂಧಿರೇಖೆಯಾದರೆ ಅದು ಭಾವೈಕ್ಯತೆಯಲ್ಲೂ ಅದೇ ರೇಖೆ ವಿಗ್ರಹರೇಖೆಯಾದಲ್ಲಿ ದೂರೀಕರಣದಲ್ಲೂ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ನಿರ್ಲಿಪ್ತತಾಸಾಧಕವಾದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸುವಾತ ಕಲಾವಿದ. ಆತ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಕೃತಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ನಿಂತು, ಪ್ರಕೃತಿ ತೋರಿಸಿದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕಾಣದ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಘನೀರೂಪಗೊಳಿಸಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆತ ಆಸ್ವಾದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಆನಂದಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ಈ ಮಾನಸಿಕ ಬಾಹ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡುವವನೇ ಕಲಾವಿದ. ಕಲಾವಿದನ ಕೃತಿ ಎನ್ನುವುದು ಅಶಿಕ್ಷಿತನಾದ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕಡಿದು, ಮೆರುಗುಕೊಟ್ಟು, ತಯಾರಿಸಿಟ್ಟ ವಜ್ರದಂತೆ. ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಕಾಣದ ಬಣ್ಣ, ರೇಖೆ, ಸಂಯೋಜನೆ ಕಲಾವಿದನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ನಮಗೆ ಕೃತಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ರವಿ ಕಾಣದ್ದನ್ನು ಕವಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಅರಿವು ನಮಗಾಗುವುದು ಈ ಕೃತಿಗಳಿಂದ. ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಕಲಾವಿದರು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದ ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಾವು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಅಭಿನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಜರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಂಡು ಯಾವುದು ಉಪಯುಕ್ತ ಯಾವುದು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಸುಖಕರ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಹುಡುಕುವ ನಾವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದ, ಆದರೆ ನಮಗೆ ಅನಪೇಕ್ಷವಾದ ಕಷ್ಟ, ದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೊಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಂಧನ, ಇದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಲು ಅನೇಕರಿಗೆ ಆಗದಿರುವುದು. ಕಲಾಕೃತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ತನ್ಮಯತೆ, ವ್ಯಾಹಾರಿಕ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಎನ್ನುವ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕೃತಿ ನೀಡಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಉದಾತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ವ್ಯಕ್ತಿ-ಪರಿಮಿತಿಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಮುಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಸಾಧಾರಣ ಅಥವಾ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವೈಶಾಲ್ಯದ ಅನುಭವದಲ್ಲದು ಲೀನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಸದ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರನಿರ್ವೃತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಆತ್ಮ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲಾಕೃತಿ ಅವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಲೌಕಿಕ ಎಂದರೆ ಇದೇ ಅರ್ಥ, ಭಾರತೀಯ ಸೌಂದರ್ಯಮೀಮಾಂಸಕನಾದ ಮಮ್ಮಟನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದಕ್ಕೆ ಗುರುತು ಇದು : ಕಲೆ ನಿಯತಿಕೃತ ನಿಯಮ ರಹಿತ, ಹ್ಲಾದೈಕಮಯ, ಅನನ್ಯ ಪರಿತಂತ್ರ, ನವರಸರುಚಿರ. ಈ ನಿಯತಿಕೃತ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರುವ ಶಕ್ತಿ ಮಾನವನ ಭಾವನೆಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆತ ಕೇವಲ ಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ವಾಸ್ತವಿಕ ಘಟಕವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ಭಾವನೆಗೆ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಯಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದೆಂದರೆ ಅದು ಕಲೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಾರ್ಕಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಮೀರುವ ಸರ್‍ರಿಯಲಿಸಂ (ಅತಿವಾಸ್ತವಿಕತೆ) ಎನ್ನುವ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಮಾನವನ ಭಾವನಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಪ್ತಚೇತನದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅನೇಕ ಗುಹ್ಯ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಈ ತೆರನಾದ ಅರ್ಥಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಥವಾ ಭೌತಿಕ ನಿಯಮಾವಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಜರುಗಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ಧೀಮಂತ ನಿದರ್ಶನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದ, ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ, ಹೊಸತಾದ ಮಾನವ ಚೈತನ್ಯದ ಹೆಗ್ಗುರುತು ಕಲೆ. ನವೀನತೆಯ ಅಳತೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಾನವ ಎನ್ನುವ ಪದದ ಅರ್ಥ. ಮಾ+ನವ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನವೀನತೆಯ ಮಾಪನವೇ ಮಾನವ. ಮಾನವತೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಕಲೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವತನ್ನೊಡನೆಯೇ ಸಹಚಿಂತನೆ ಮಾಡಲೆಳೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ಚೈತನ್ಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಅನುಕರಣಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸಂಜ್ಞಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ಭಾವಪ್ರಧಾನ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಸರಳರೇಖೆಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಆಧಾರಸ್ತಂಭ ಅಥವಾ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವನ್ನು ವಾಸ್ತವಿಕ ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣಾತ್ಮಕ ಚಿತ್ರಗಳು ತೋರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾದಾಗ ಸಂಜ್ಞಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ಸಾಂಕೇತಿಕ (ಸಿಂಬಾಲಿಕ್) ಮತ್ತು ಭಾವಪ್ರಧಾನ ಅಥವಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ (ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸ್ಟಿಕ್) ಕೃತಿಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯದೆ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಯಸುವುದಾದರೆ ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಕಲೆಗೂ ಸ್ಥಾನವಿರುವುದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಸಲ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಮೀರಿಸಿ

ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಥವಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮಾಪಕ ಈ ಕಲೆ. ಮಾನವನ ಅಂತರ್ಗತ ಶಕ್ತಿಯ ವೈಫಲ್ಯವೇ ಕಲೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಾದರೆ ಕಲೆಯ ಅರ್ಥ ನಮಗಾದಂತೆಯೇ. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯ : ಕಲೆ ಭಾವನಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಸ್ತು. ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲೆಯ ನಾನಾರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ–ಕವನ, ಗಾನ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರ–ಹೀಗೆ. ಎಂದ ಮೇಲೆ ತರ್ಕದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸತ್ಯ ಎನ್ನುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕಲೆಯ ಸಂಬಂಧವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಏಳುತ್ತದೆ. ತಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಹಲವರು ತರ್ಕಸತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆಯೇ ಕಲೆಯೂ ಸತ್ಯದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತಿತರರು ತರ್ಕದ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಕಲೆ ನಿರೂಪಿಸುವ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಸ್ವಭಾವತಃ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಲೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಸತ್ಯ ತರ್ಕಾತೀತವಾದದ್ದು ಅಥವಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾರೂಢವಾದದ್ದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯದ ಸಂಬಂಧದ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ ಉತ್ತರಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಖಚಿತ. ತರ್ಕ ಹುಡುಕುವ ವಿಚಾರಗಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಾಂಗತ್ಯ (ಕನ್ಸಿಸ್ಟೆನ್ಸಿ), ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಹೊಂದಿಕೆ (ಕರೆಸ್ಪಾಂಡೆನ್ಸ್) ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹೊರಟ ಕಲೆ ಅನುಕರಣಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕ (ಇಮಿಟೇಟಿವ್, ರಿಯಲಿಸ್ಟಿಕ್) ಎನಿಸಿ ತನ್ನ ಮೌಲಿಕ ನಿಲವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಛಾಯಾಗ್ರಹಣವೇ ಕಲೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕ್ಯಾಮರಾ ಮತ್ತು ಟೇಪ್ ರಿಕಾರ್ಡರ್ ಕಲೆಗಿಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ಕಲೆ ಸಾಧಿಸುವ ಸತ್ಯ ಎಂಥದು? ಚಿತ್ರಕಲೆಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತಗಳು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಪದಗಳು, ಭಂಗಿಗಳು, ನಾದಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಥಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಬಳಸುವ ಪದ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಶಬ್ದವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವರಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಅರ್ಥಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳು ಮಾನವನ ಸೃಷ್ಟಿ. ಈ ಅರ್ಥ ನೇರವಾಗಿರಬಹುದು, ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯವಾದಂತೆಯೇ ಭಾವನಾಗ್ರಾಹ್ಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ; ತರ್ಕದ ವಾದಸರಣಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಗತವಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟು ಆ ಅನುಭವದಲ್ಲೇ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತರ್ಕಾತೀತವಾದ ಆನಂದಾನುಭವದಲ್ಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೊನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಸೊನ್ನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಉಳಿದದ್ದು ಸೊನ್ನೆ ಎಂದರೆ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸವೆನಿಸಿ ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ನಮಗೆ ತೃಪ್ತಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸೊನ್ನೆ ಎನ್ನುವ ಪದ ಪೂರ್ಣ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಂಡಲ್ಲಿ (ಈಶಾವಾಸ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಶಾಂತಿಮಂತ್ರದ ಹಾಗೆ) ಯಾವುದೋ ಅಲೌಕಿಕದರ್ಶನ ನಮಗಾದಂತೆ ಅನಿಸಿ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಐ.ಎ.ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಎನ್ನುವ ವಿಮರ್ಶಕ ಭಾಷೆಗೆ ಸಾಂಕೇತಿಕ (ಸಿಂಬಾಲಿಕ್) ಮತ್ತು ಭಾವ ಪ್ರಚೋದಕ (ಇಮೋಟಿವ್) ಕಾರ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎರಡನೆಯದು. ಕವಿತೆ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುವುದು ಭಾವಮೂಲವಾದ ಅದರ ಭಾಷೆಯಿಂದ. ನಮ್ಮ ಸಮಗ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೇಲೆ ಅದು ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನುಭವವೆಂಬ ಬಹು ವಿಶಾಲ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯ ಲೆಕ್ಕಕ್ರಮದಿಂದ ನಮ್ಮಿಂದ ಗುಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸತ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿತು ಎಂದು ಭಾವಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೃತ್ಯದ ಭಂಗಿಗಳು. ಅವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಥಾರೂಪದಲ್ಲಿರದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು. ನಾದಮಯವಾದ ಸಂಗೀತವೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಆದರೆ ಚಿತ್ರದ ಒಂದು ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ ಬಹು ಬೇಗ, ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಾಗಬಹುದು. ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ, ಬೆಳಕಿಗೆ ಬೆಳಕು, ಕತ್ತಲೆಗೆ ಕತ್ತಲು ಪ್ರತಿಕೃತಿಯಾಗಬಹುದು. ಎರಡು ಮತ್ತು ಎರಡು ಸೇರಿ ನಾಲ್ಕು ಆಗುವಂತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಬಹುದು. ಇದು ತಾರ್ಕಿಕವಾದ ಸಾಂಗತ್ಯ. ಕಲೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಅಂಥ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಿವರಣೆ ನಮಗೆ ಹಿತವೆನಿಸದ ಹಾಗೆಯೇ ಚಿತ್ರ ವಾಸ್ತವೀಕರಣದಿಂದ ತನ್ನ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಲಾವಿದನಾದವ ಚಿತ್ರದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವುದು 2+2=4 ಅಲ್ಲ. ಆತ ತನ್ನ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕತ್ತರಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಲಾರಚನೆ (ಕಾಂಪೊಸಿಷನ್), ರೂಪ (ಫಾರಂ), ಆಲೇಖ್ಯ (ಡಿಸೈನ್), ಸಮತೂಕ (ಬ್ಯಾಲನ್ಸ್)–ಇವು ವಾಸ್ತವಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ ಕುತೂಹಲವನ್ನಷ್ಟೇ ಹುಟ್ಟಿಸದೆ ನಮ್ಮನ್ನು ನೂತನ ಅನುಭವದಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಲ್ವಡಾರ್ ಡಾಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಪರ್ಸಿಸ್ಟೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಮೆಮೊರಿ ಎನ್ನುವ ಚಿತ್ರ. ಬರೀ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಿತವಾಗುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಭಾವನೆ ಅಥವಾ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಇದು ಮಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸುವವರಿಗೆ ಇದರ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಕರುಳು ಕಿವುಚಿದಂತಾದೀತು, ಕತ್ತು ತುಂಬಿ ಬಂದೀತು. ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಯುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಇದು ಸುಪ್ತ ಚೇತನದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿ ಆನಂದಾನುಭೂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಂಥ (ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಷನಿಸಂ), ಘನಾಕೃತಿ ವಿಧಾನ (ಕ್ಯೂಬಿಸಂ), ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ಸಂಕೇತವಾದ (ಫ್ಯೂಚರಿಸಂ), ಅತಿವಾಸ್ತವಿಕ ವಿಧಾನ (ಸರ್‌ರಿಯಲಿಸಂ) ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ, ರೇಖೆ, ಸಂಯೋಜನೆಗಳು ಹೊಸ ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವಾಗ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ನಮಗೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ನೀಡದೆ ಇರುವಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಅನೇಕವು ಕೇವಲ ವಿಕಾರಗಳೆಂದೇ ಅನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಸತ್ಯ ಎಂಥದು? ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಿತ ಎನಿಸುವುದೇ? ಲಾಲಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೇ? ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳಿಸುವುದೇ? ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವಂಥದೇ? ಹೀಗಾದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಮತ (ಓಟು) ನೀಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವಂಥ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಚಿತ್ರ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವಂಥದಲ್ಲ. ಕಲೆಯ ಆಸ್ವಾದನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದರೂ ನಿಜವಾದ ಅಭಿರುಚಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಲಭ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟಕರ ಕಲೆ ಎನ್ನುವ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಕಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗಳಿಸುವಂತೆಯೇ ಎರಡನೆಯದೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಾತನ, ಅಭಿರುಚಿ ಇರುವವನ, ಹೃದಯ ಸಂಸ್ಕಾರವಿರುವವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡರಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಅಥವಾ ಅನುಭವದ ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವ ಹಂಬಲವುಳ್ಳವರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಈ ಸತ್ಯ ಯಾವುದು? ಎಲ್ಲ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಮಾನ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದೇ? ರೂಪದಲ್ಲೂ ರುಚಿಯಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ? ಜೀವನದ ಅನುಭವ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಜಡ್ಡುಹಿಡಿದ ಯಾವುದೋ ಒಂದೇ ಮುಖ ಒಂದೇ ರಚನೆ ಒಂದೇ ಗೀತೆ ಹಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ? ಇಂಥದನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡಿಯಚ್ಚು ಮಾದರಿಯದು (ಸ್ಟೀರಿಯೊಟೈಪ್) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿತ್ಯ ಚೈತನ್ಯವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ನಿತ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಕಲಾ–ಚೈತನ್ಯ, ಅನುಭವ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಚಿರನೂತನವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ತನಗೆ ತಾನೇ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲೂ ನೂತನ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಬೀರುವುದರಲ್ಲೂ ಕಾಣಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಣ ಚೈತನ್ಯ ಹೇಗೆ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತದೊ ಹಾಗೆಯೇ ಕಲೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ಚೈತನ್ಯ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಥದರಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿತ್ಯ–ಸತ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕು. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ : ಮಾನವ ಸಮಾಜಜೀವಿ. ಅವನ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ತಂದೆತಾಯಿ ಕಾರಣರು. ಅವನು ಬೆಳೆಯುವುದು ಒಂದು ಬಳಗದ ಮಧ್ಯೆ. ಆತ ಬಾಳುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಂತೆ ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಸಣ್ಣದಾಗಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಲಿ ಆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದರ ಹೊರಗೆ ಬಾಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಅವನ ಜೀವನ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಮಗುವನ್ನು ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಮೃಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ; ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ತಂದೆ ತಾಯಿ ಸೋದರರು ಸಂಗಡಿಗರು ಮತ್ತು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಸಹಕಾರದಿಂದ; ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದು ಒಂದು ದೇವಾಲಯ, ಒಂದು ಚರ್ಚ್ ಅಥವಾ ಮಸೀದಿಯ ಮೂಲಕ; ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ತಿಳಿವು ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕ.

ಧರ್ಮ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ : ಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮೂರು : ಧರ್ಮ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕಲೆ. ಇವು ಯಾವಾಗ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 20000ಕ್ಕೆ ಆಗಲೇ ಅವನು ಕೆತ್ತಿದ ಅಥವಾ ಕೊರೆದ ಚಿತ್ರಗಳು ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಲಿತ ಮಾನವ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ತನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಕೇಡುಕನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವನಲ್ಲಿ ಮತಭಾವನೆ

ಇದೆ. ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಮತ ಇವು ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರದೆ ಒಂದರೊಡನೆ ಒಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಒಂದು ಅಪ್ಪಟ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಧರ್ಮಭಾವನೆಯೊಡನೆ ಬೆರೆತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕಾಡುಜನ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಲಕರಣೆಗೆ ಒಂದು ಸುಂದರ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಕ್ತನರ ಹಾಡುಗಳು, ಕುಣಿತ ಮುಂತಾದವು ಅವರ ಮತ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಅಂಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆ ಜನರಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲೆ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆ ಎಂಬ ಭೇದ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲೂ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಧರ್ಮಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ. ಅವರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಿಗ್ರಹಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಅವರ ಮತಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಗಾನ, ಶಿಲ್ಪ, ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದವು ಅದರ ನಿವಾಸಿಗಳ ಮತಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದುವು. ಈ ಜನಾಂಗಗಳ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಮತಭಾವನೆಯನ್ನೂ ನೀತಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿತ್ತು. ಯುರೋಪಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಧರ್ಮದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬುದು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಈಚೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಾವನೆ. ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಧರ್ಮದ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿತಾದರೂ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಂದು ವಾದವಿದೆ. ಸಮಾಜದ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾವನೆ.

ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧದ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಇಂದಿನ ಕಲೆಗಾರರೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಲೆಗೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವಭಾವಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದೂ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ವಿಶೇಷ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ತದನುಗುಣವಾದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದು ಇವರ ವಾದ.

ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯ, ಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಕಲೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶ. ನಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಭಾವನೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವುದು ಮತದ ಉದ್ದೇಶ. ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು. ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲೆ ತಿಳಿಸಲಾರದು. ಮಾನವ ಹೃದಯದ ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾರದು. ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಗಳ, ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ, ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮತದಂತೆ ತಿಳಿಸಲಾರವು. ಹಾಗೆಯೇ ಮತವೂ ವಿಜ್ಞಾನ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾರದೆ. ಹಾಗೆ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಾಗ ಅದು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಈಡೇರಿಸದೆ ಇನ್ನೊಂದರ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂ ಭಂಗ ತರಬಹುದು.

ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮತ–ಈ ಮೂರೂ ಮಾನವನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ತುಂಬ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಇವು ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ. ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲೂ ಮತಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇದೆ. ತುಂಬ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಮಾನವ ಈ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈಡೇರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲು ಒಂದೊಂದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವನ್ನೂ ಶ್ರಮವನ್ನೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಕಲೆಗಾಗಿಯೇ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಥವಾ ಮತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನೂ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನೂ ಮುಡುಪಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಅನ್ನ, ಬಟ್ಟೆ, ವಸತಿ ಮುಂತಾದ ಜೀವನದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಲೇಬೇಕು. ಇತರರೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವಾಗ ನೀತಿಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಯಮದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲೆಗಾಗಿಯೇ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಮತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತೇನೆಂಬುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಕಲೆಗಾರನೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಪಾದ್ರಿಯೂ ಪುರೋಹಿತನೂ ತಾವು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು, ಅಗತ್ಯವಾದಷ್ಟನ್ನಾದರೂ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನೆ, ಮತಬೋಧೆ ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಹಣಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಸಂಪಾದನೆಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಇವು ಉದ್ದೇಶಗಳಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರು ಯಾರೂ ತಮಗೆ ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾರರು. ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರು ಕಲೆಯ ಅಂಶಕ್ಕೆ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕೀರ್ತಿ, ಹಣಸಂಪಾದನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿ ಎಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇತರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿ ಎಣಿಸಿ ಕಲೆಯ ಮೌಲ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದೆನಿಸುವುದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದ್ದೇ. ಆದರೆ ಗೌಣವಾಗಿಯಾದರೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸುವುದು ಹಠವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ, ಇತರರು ಅದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲಿ ಬಿಡಲಿ ಅದನ್ನು ತಾವು ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೆಲವು ಕಲೆಗಾರರು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಪರ (ಎಗೋಯಿಸ್ಟ್) ಕಲೆಗಾರರೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇವರು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅರಸಿಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕಟುವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದುಂಟು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇವರ ಬಿರಿನುಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದು ತಮ್ಮ ಕಲೆಯನ್ನು ಜನ ಮೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂತರಂಗದ ಸಂಕಟ. ಅವರು ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನೋ ಚಿತ್ರವನ್ನೋ ಹಾಡನ್ನೋ ರಚಿಸುವುದು ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗಾಗಿ. ಅವರ ಅಂತರಂಗದ ಉದ್ದೇಶ ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ಜನರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಲೆಂದೇ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ರಚಿಸಿದುದಾದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಕಲೆಗಾರರು ಅವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರ ಒಳ ಉದ್ದೇಶ, ಕಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೆಚ್ಚಿಕೆ ಪಡೆಯಲೆಂಬುದೇ, ಈ ಒಳ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂ ಅವರು ಆಡುವ ಮಾತಿಗೂ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಮನಗಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತನಗಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಕಲೆಯೆಂಬಾತ ಕೇವಲ ಹೃದಯ ಕವಿಯಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಯಾವ ಕಲೆಗಾರನೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆದ ಒಂದು ಸುಂದರ ಭಾವವನ್ನು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೋ ಚಿತ್ರರೂಪದಲ್ಲೋ ವಿಗ್ರಹರೂಪದಲ್ಲೋ ವಿಷಯೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ವರ್ಣರೇಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಹಾಕುವುದರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆ ಆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಇತರರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಾಯಬೇಕೆಂಬುದೇ. ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವುದೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯೂ ಹುಟ್ಟುವ ಅಗತ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿ–ಸಹೃದಯ ಸಂಬಂಧ ಕಲೆಯ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯ ಸಂಬಂಧ. ಕವಿತೆಯನ್ನು ಸವಿಯುವ ಸಹೃದಯರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕವಿತೆಯ ಚಿಲುಮೆ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗೆ ಸಹೃದಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಬೇಕೆಂದೂ ಅರಸಿಕರಿಗೆ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ದುರದೃಷ್ಟ ತಮಗೆ ಬಾರದಿರಲೆಂದೂ ರಸಿಕರಾದ ಜನ ದೊರಕುವುದು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸುಯೋಗವೆಂದೂ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಕವಿಕೃತಿಗಳಿಂದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಸಾಮಾಜಿಕರೂ ಕಲೆಗಾರರ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಅವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕವಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆನೆ ಅಂಬಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳುಂಟು. ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಕಲಾಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮಗಿರುವ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವವರುಂಟು. ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಜ ಸನ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಲೆಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಶಕ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಾಜ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿದೆ. ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಅತಿಶಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಂತೆಯೇ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕೇಡುಂಟು ಮಾಡುವ ಅಶ್ಲೀಲ ಕಲೆಯನ್ನೂ, ನೀತಿಗೆಟ್ಟ ಕಲೆಯನ್ನೂ ತಡೆಗಟ್ಟಲೂ ಹದ್ದಿನಲ್ಲಿಡಲೂ ಸಮಾಜ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಕಲೆಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಅಗತ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಕಲೆಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಷಿಸಬೇಕು, ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಮಾಜದ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಲೆಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದ ಕಲೆಯೂ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಮಾಜವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಅವರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಕಲೆಗಳೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮಾಜದ ಕಲೆಗಳೂ ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದ ಕಲೆಗಳೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಸಮಾಜಗಳ ಜೀವನದ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಾರಣ.

ಆದಿವಾಸಿ ಸಮಾಜದ ಕಲೆಗಳು : ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಕಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರರೂಪವಾದ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಸಂಕೇತಗಳು ಅಲಂಕಾರಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕೇಡು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ರಕ್ಷೆಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಗಳಾದ ಬೇಟೆ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರ ಶಿಲ್ಪ ವೀರಪ್ರಶಸ್ತಿಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಅವರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಟಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಂಕೇತಗಳು ಹಲವು ಬಗೆಯವು. ದೋಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದ ಮೀನಿನ ಸಂಕೇತದ ಉದ್ದೇಶ ಮಾಟ. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟರ ಕಮಲ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸಂಕೇತ. ಅವರ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಕೇತವದು. ಅದರ ಬಳಕೆ ಈಜಿಪ್ಟರಿಂದ ಗ್ರೀಸಿಗೂ ರೋಮಿಗೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಪ್ರಾಕ್ತನರು ಕಲೆಯ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯ ಲಾಂಛನಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಅವನ್ನು ಕೋಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲಾಂಛನಗಳು ಪ್ರಾಣಿರೂಪವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸಸ್ಯರೂಪವಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರಾಕ್ತನರು ವೀರರ ರೂಪಗಳನ್ನು, ದೇವತೆಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉತ್ಸವಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಖವಾಡಗಳಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಳ್ಳಿಗರ ಕಲೆ : ಹಳ್ಳಿಗರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕ್ತನರ ಕಲೆಯ ಅಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವನ್ನು ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ ಮಾತೃದೇವತೆ ಮತ್ತು ಭೂತಪ್ಪ. ಈ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಲೌಕಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹಾಡು ಮತ್ತು ನರ್ತನಗಳ ಮೂಲಕ ಅದು ಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ತಾವು ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಾಗಿ ಬೀಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಸರ ಹಾಡುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಲಾವಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ತಮ್ಮ ಗುಡಿಗಳ, ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗರುಡಿಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ವೀರರ ಮತ್ತು ಹುಲಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ರಂಗೋಲಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಎಳೆಯುವುದೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆ. ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲೂ ಗಣೇಶ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ಇವರ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಇತರ ನಾಟಕಗಳು ಬಯಲು ನಾಟಕಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲವಾದ ಮೇಲೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಯಲು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಯವರ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾಡ ಜನರ ಕಲೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳು: ಲಲಿತಕಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆಗಳು ಎಂಬ ವಿಂಗಡನೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಂಗಡನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮಸೂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭೇದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಲಲಿತಕಲೆಗಳೊಡನೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ತದನಂತರ ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮೋತ್ತರ, ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಿಂದಾಚೆ, ಒಂದೊಂದು ಲಲಿತಕಲೆಯನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ 'ಪೊಯೆಟಿಕ್ಸ್' ಎಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆಚೆ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇವು ಮತಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ವಿಧೇಯವಾಗಿದ್ದುವು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಮಂದಿರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಇವು ಮತೀಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಲೌಕಿಕವಾದುವು (ಸೆಕ್ಯುಲರ್). ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರ ಮುಂತಾದವು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಇಸ್ಲಾಂಮತಕ್ಕೂ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಕಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧ, ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಜಂತ, ಎಲ್ಲೋರ, ಮುಂತಾದ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಲೌಕಿಕವಾಗಿವೆ. ಕಾಂಗ್ರ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಲೌಕಿಕಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ರಜಪೂತ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳು ಪ್ರಣಯ, ವೀರ ಮುಂತಾದ ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಾಗಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದು ಹೊಸ ಬಗೆ. ಹಿಂದಿನವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ಗಿಡಗಳ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅಮೂರ್ತ ವಿಧಾನದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸವಿದೆ ಅಥವಾ ಬಣ್ಣಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇದು ಭಾರತೀಯ ಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ : ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪುರಸ್ಕಾರವುಂಟು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಹೋಮರನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾದ ಒಡಿಸ್ಸಿ ಮತ್ತು ಇಲಿಯಡ್ ಮತ್ತು ವರ್ಜಿಲ್ಲನ ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾದ ಈನಿಯಡ್ ಮತ್ತು ಡಾಂಟೆಯ ಇನ್‌ಫರ್ನೋ ಮೆಚ್ಚಿನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾಕೃತಿಗಳಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸ ಮಹಾಭಾರತ ಮೆಚ್ಚಿನ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಇಂದಿಗೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ರಾಮಾಯಣಗಳು, ಮಹಾಭಾರತಗಳು ಬರುತ್ತಿವೆ.

ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಬೀರಿದ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ನಾಟಕ. ಕಾಳಿದಾಸ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇದು ಭಿನ್ನ ರುಚಿಗಳುಳ್ಳ ಸಾಮಾಜಿಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾದ ಏಕಮಾತ್ರ ಕಲೆ. ಇದನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು ಭರತಮುನಿಯೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಭಾರತದ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ, ನೃತ್ಯ, ಗಾನ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆತ ಇದರ ಹತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಂತೆ ಭಾರತೀಯರು ಹರ್ಷಾಂತ ಮತ್ತು ವಿಷಾದಂತ ನಾಟಕಗಳೆಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಲನಚಿತ್ರವೆಂಬ ಹೊಸ ಕಲೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಾಟಕವನ್ನು ಈಗ ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹುಡುಗರು, ವೃದ್ಧರು, ಹೆಂಗಸರು, ಗಂಡಸರು ಕಿರುಗಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಗಿನ ಜನಮೆಚ್ಚಿನ ಕಥಾರೂಪ ಕಾದಂಬರಿ. ಈ ಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾವಿರಾರು ಪುಟಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಓದುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಈಗ ಏರುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಳೆ ಪ್ರತಿಗಳು ಮುದ್ರಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದು ಭಾವಗೀತೆ. ಈ ಹೊಸ ಪದ್ಯರೂಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕವಿಗಳು ಕಾರಣರು. ಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲೂ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕವಿಗಳು ಭಾವಗೀತೆಯ ಕರ್ತೃಗಳು. ಈ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದ ಮೂಲಕ ಒಂದೇ ಭಾವದ ಸಹಸ್ರ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಂಗೀತ : ಸಂಗೀತ ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಭಾವಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಲೆ. ಇದು ನೇರವಾಗಿ ಮಾನವನ ಹೃದಯವನ್ನು ಮಿಡಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಶುಗಳನ್ನೂ, ಪಶುಗಳನ್ನೂ, ಹಾವುಗಳನ್ನೂ ಗಾನ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಮತಂಗಮುನಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಭಾವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇದು ಉತ್ತಮಸಾಧನ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಬಲ್ಲದು. ಸಂಗೀತ ಮಾನವಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು ; ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಅದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ಸವವಾಗಲಿ, ಮೆರವಣಿಗೆಯಾಗಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ವಾಲಗವಿದ್ದೇ ಇರಬೇಕು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಗೀತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆಗಳು : ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಮನರಂಜನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಜೀವನ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಈಡೇರಿಸುವುದು. ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಒಂದು ಸುಂದರ ರೂಪತಾಳಬಹುದು. ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಪೀಠಗಳು, ಬಟ್ಟೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುವಾಗಲಿ, ಯಾವ ಉಪಯುಕ್ತ ವ್ಯವಹಾರವಾಗಲಿ, ಆಟವಾಗಲಿ, ಭಾಷಣವಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡುವ ರೀತಿ ಎರಡು. ಅದು ಅಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿರಬಹುದು. ಆತ್ಮಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಒಪ್ಪವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲವೂ ಕಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜೀವನದ ಹೆಗ್ಗುರುತು.

ಮುದ್ರಣಕಲೆ : ಈಚೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಕಲೆ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ವಿದ್ಯೆ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದರಿಂದ ಮುದ್ರಣಕಲೆ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಮುದ್ರಣದ

ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಜನಪ್ರಿಯ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಮುದ್ರಣಕಲೆಯೇ ಕಾರಣ. ನಾನಾ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲೂ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೂ ಮುದ್ರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಟ್ಟಡಗಳ, ನಕಾಶೆಗಳ, ಭೂಪಟಗಳ, ಸಂಗೀತ ಭಾಷಣಗಳ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇಂದು ಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರ ವಿದ್ಯೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ಪ್ರಚಾರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಈಗ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳತ್ತ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೂ ಮುದ್ರಣ ಕಲೆಯೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದಿದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಲೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಪರಿಮಿತವೂ ಖಚಿತವೂ ಆದ ಅರ್ಥ ಇರುವಂತೆ ಸಮಾಜ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಜನರು, ಅವರ ನಡೆವಳಿಕೆಯ ರೀತಿ, ಅವರನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವ ಯುಗಧರ್ಮ, ಅವರ ಆಶೋತ್ತರಗಳು, ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಒಟ್ಟಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾಜ ಎಂಬುದರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾಗದ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಸಮಾಜವಾಗಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದು ಮರೆಯಾಗುವ ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೂ ಉಂಟು, ಅದರ ಆಳದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಹಲವು ಕಾಲ ಇರುವ ಗುಣಲಕ್ಷಣವೂ ಉಂಟು. ಕಲೆಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಾಗ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಮತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಏಕಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ; ದೊಡ್ಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಪ್ಲವ ಉಂಟಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಪುರಾತನ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್, ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಚಿತ್ರಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ನೂರಾರು ವರ್ಷ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಧುನಿಕಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಬೇಗಬೇಗ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅಷ್ಟೇ ಬೇಗಬೇಗ ಕಲೆಯ ರೀತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುವುದಲ್ಲ. ಕಲೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುವರ್ತಿ; ವಾಡಿಕೆಯಾದ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲೂ ಈಗಿನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕಲೆ ರೂಪಿತವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಕೂಗು ಕೆಲವು ಪ್ರಗತಿಶೀಲರಿಂದ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಲೆ ಬೇರ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನವೇ ಮುಂದಣ ಅವಧಿ ಬಂದೇ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಅದೇ ತೆರನಾದ ಕೂಗು. ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಕಲಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ, ಕ್ಷಣಿಕ.

ಕಾಲ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ವಾತಾವರಣ–ಇವು ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ಹಿನ್ನಲೆಯೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದ ಪ್ರಮಾಣವೆಷ್ಟು, ಕಲೆಗಾರನ ಸ್ವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಮಾಣವೇನು ಎಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಒಪ್ಪತಕ್ಕ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಲೆಗಾರನ ಮೇಲೆ ಸ್ಫುಟ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತುವುದಿಲ್ಲ; ಅವು ಅವನೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅರಿವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇತರ ಕಲೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲೇಡಿಯಮ್ : ಬಹು ಅಂದವಾದ, ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಲಶುನ ಸಸ್ಯ. ಏರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಇದರ ತೌರು. ಸುಂದರವಾದ ಎಲೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿ ಮನೆಯ ವರಾಂಡ, ವಾಸದ ಕೋಣೆಗಳು, ಮೊಗಸಾಲೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಎಲೆಗಳು ಬಹಳ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಬಾಣದ ಮೊನೆಯಂತೆ. ಕಲೇಡಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲೂ ಎಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಹಸಿರು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಚುಕ್ಕಿಗಳು, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣವಿದ್ದು ಹಸಿರು ಅಂಚು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಹಸಿರು ಕೆಂಪು ಚುಕ್ಕಿಗಳು, ಅಪ್ಪಟ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆ ಹಸಿರು ಅಂಚು ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣು ಕೋರೈಸುವಂಥ ಬಣ್ಣಗಳು ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಗಿಡ ಬಹಳ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಮೈದಾನಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೇಡಿಯಮ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ, ಆದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಕು ಬರುವಂಥ, ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಹಗುರ ಮತ್ತು ಸಾರವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣುಳ್ಳ ಭೂಮಿ ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದಾದರೆ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು, ಮರಳು, ಎಲೆಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ದನದ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಸಮಭಾಗ ಮಿಶ್ರಣದ ಕಾಂಪೋಸ್ಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇದ್ದಿಲುಚೂರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಹುಳಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುವುದನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಲೇಡಿಯಮ್‌ಗಳು ಡೆಸಿಡ್ಯುಯಸ್ (ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಉದುರಿ ಹೋಗುವಂಥ) ಸಸ್ಯಗಳು. ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಗೆಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮೊಳಕೆಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದೊಳ್ಳೆಯದು. ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಣಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೀರು ಕೊಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಮಣ್ಣು ಒಣಗಿದ ಮೇಲೆ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರ ತೆಗೆದು ನೀರು ಬೀಳದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನೆಡುವವರೆಗೂ ಶೇಖರಿಸಿಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೂತಿಟ್ಟು ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗೆಡ್ಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಾರ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಹಾಕಿದರೆ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊಳಕೆ ಬಂದ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೆಳೆಯುವ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯ ಭಾಗ ಹೊರ ಕಾಣುವಂತೆ ನೆಡಬೇಕು. ಗೆಡ್ಡೆ ಬಹಳ ಸಣ್ಣವಾದರೆ 2–3 ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ದಪ್ಪ ಗಾತ್ರದಾದ್ದರೆ ಒಂದೇ ಒಂದನ್ನು ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ನೆಡಬಹುದು. ಹದವರಿತು ನೀರ್ಕೊಡಬೇಕು. ಗಿಡ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ಸಾರಿ ಬಹು ತೆಳುವಾದ ಹಸುವಿನ ಸೆಗಣಿಯ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ಅನಂತರ ಎಲೆಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮೊದಲೇ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಲೇಡಿಯಮ್ ಬೈಕಲರ್

ಕಲೇಡಿಯಮಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ. ಅರ್ಜಿರೈಟಿಸ್, ಕ. ಬೈಕಲರ್, ಕ. ಮಾರ್ಮೊರೇಟಂ, ಕ. ಪಿಕ್ಚರೇಟಮ್, ಕ. ಹಂಬೋಲ್ಟಿಯೈ– ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಕೆ)

ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪ್ : ವಿಧವಿಧವಾದ ನಯನಮನೋಹರ ರೂಪಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಒಂದು ದೃಗುಪಕರಣ, ವಿವಿಧ ಚಿತ್ರದರ್ಶಕ. ಬಹುರೂಪದರ್ಶಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸರ್ ಡೇವಿಡ್ ಬ್ರ್ಯೂಸ್ಟರ್ ಎಂಬಾತ ಇದನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಏಕಸ್ವವನ್ನು (1817) ಪಡೆದ. ಉಪಕರಣದ ತತ್ತ್ವವಿಷ್ಟು: ಇದರ ತಳಭಾಗದ ಅರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಗಾಜಿನ ಚೂರುಗಳು ಒಳಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಫಲನ ಹೊಂದಿ ಸಮಾಂಗಾಕೃತಿಗಳು (ಸಿಮೆಟ್ರಿಕಲ್ ಫಿಗರ್ಸ್) ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಅದರ ಲಂಬಾಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ತಿರುಗಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಕೃತಿಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಒಂದು ಜೊತೆ ಸಮತಲ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೋನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ (360°ಯ ಅಪವರ್ತನಗಳು) ಓರೆಯಾಗಿಟ್ಟು, ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಗಾಜಿನ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಿಚಿತ್ರಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ತರಿಸುವುದಿತ್ತು. ಕಿರ್ಚರ್, ಹ್ಯಾರಿಸ್, ವುಡ್, ಬ್ರ್ಯಾಡ್ಲಿ ಮತ್ತಿತರರು ರೂಪಿಸಿದ ಬಹುದರ್ಪಣ ಪ್ರತಿಫಲನದ ತತ್ತ್ವವೇ ಈ ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪಿನ ತತ್ತ್ವವೆಂದು ಬಗೆದು ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಯಿತಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ

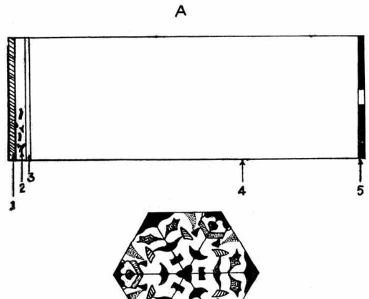

ಚಿತ್ರ A ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪಿನ ಪಾರ್ಶ್ವಕೋಟ 1. ಅಪಾರದರ್ಶಕ ಗಾಜುಬಿಲ್ಲೆ 2. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಗಾಯ ಚೂರುಗಳು 3. ಪಾರದರ್ಶಕ ಗಾಜು ಬಿಲ್ಲೆ 4 ಹೊಸ ಕೊಳವೆ 5 ರಂಧ್ರವಿರುವ ಪಾರದರ್ಶಕ ಗಾಜು ಬಿಲ್ಲೆ
ಚಿತ್ರ B ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಚಿತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ

ಬಲು ಸುಂದರವಾದ ಸಮಾಂಗಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾರೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣಬರಲು ಮೂರು ಸಮತಲ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಬಹು ಪಾರ್ಶ್ವೀಯ ಪ್ರತಿಫಲನದಿಂದಾಗಿ ವಿವಿಧ ವಿಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ಆಕೃತಿಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆ.

ಉಪಕರಣದ ವಿವರಗಳಿವು : ಒಂದೇ ಗಾತ್ರವಿಳ್ಳ, ಆಯಾಕಾರದ ಮೂರು ಸಮತಲ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು 60° ಕೋನದಷ್ಟು ಓರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ (ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರ) ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದೊಂದು ಕನ್ನಡಿಯ ಎರಡೂ ಅಂಚುಗಳು ಮತ್ತೊಂದರ ಆಯಾ ಕಡೆಯ ಅಂಚುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರಚನೆಯ ಒಂದುಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದುಂಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯೆ ರಂಧ್ರವಿರುವ ಪಾರಕ ಗಾಜಿನ ಬಿಲ್ಲೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದುಂಡನೆಯ ಗಾಜಿನ ಬಿಲ್ಲೆಗಳಿದ್ದು–ಒಂದು ಪಾರಕ, ಮತ್ತೊಂದು ಅಪಾರಕ–ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಗಾಜಿನ ಚೂರುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಒಂದು ದುಂಡನೆಯ ರಟ್ಟಿನ ಅಥವಾ ಲೋಹದ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ತಯಾರಕರು ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮೂರು ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು 60° ಕೋನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಉಪಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲ ಪಾರದರ್ಶಕ ಗಾಜಿನ ಬಿಲ್ಲೆಯಿರುವ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಅದರ ಲಂಬಾಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ಸಮಾಂಗಾಕೃತಿಗಳ ಸುಂದರ ನೋಟ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೂಡಿಬರುವುದು ಹೀಗೆ: ಕಣ್ಣಿನ ಎದುರು ಇರುವ ಕನ್ನಡಿಗಳ ಅಂಚುಗಳಿಂದಾಗಿ ಗೋಚರವಲಯ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೊಳವೆಯ ಒಂದು ತುದಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿದ್ದು ಕನ್ನಡಿಯ ಸಮತಲದ ನೇರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಇರದಿದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕನ್ನಡಿಯ ಅಂಚುಗಳಿಂದಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಪೂರ್ಣ ಸಮಾಂಗವಾಗಿರದು. ಕನ್ನಡಿಯ ಹೊರ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ಒಂದು ರೇಖಾಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಥವಾ ಕನ್ನಡಿಗಳು ಕೂಡುವ ಕೋನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘನಾಕೃತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಯಿಂದ ಯಾವ ನೇರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಸಮಾಂಗ ನಮೂನೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕನ್ನಡಿಗಳು ಛೇದಿಸುವ ರೇಖೆಯ ನೇರದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ ಇದ್ದು, ವಸ್ತು ಕನ್ನಡಿಗಳ ಅಂಚಿನ ಹೊರಗಿದ್ದರೂ ಸಮಾಂಗ ನಮೂನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗಳು ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿರುವ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ರಚನೆಯ ಒಂದು ತುದಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಇರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವಂತೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಣಬರುವ ನಮೂನೆಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ನೋಡುವವನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಾಂಗವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬ್ರೂಸ್ಟರ್ ತನ್ನ ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಗಮದೂರದ ಉಬ್ಬು ಮಸೂರವೊಂದನ್ನು ಜಾರುಮಾದರಿಯ ಹೊರಕೊಳವೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕನ್ನಡಿಯ ತಳದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದ. *

ಕಲೋಡಿಯನ್ : ಮದ್ಯಸಾರ, ಈಥರುಗಳಲ್ಲಿ (1 : 7) ನೈಟ್ರೊಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಕರಗಿಸಿದ ದ್ರಾವಣ. ಮದ್ಯಸಾರ, ಈಥರುಗಳು ಆರಿಹೋದಾಗ, ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದು ತೆಳು ಪದರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದ ಕಡೆ ಧೂಳು, ಗಾಳಿ ಸೋಕದಂತೆ ಮುಚ್ಚಿರುವುದು. ಚರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕಾಗಿ ಇದರಲ್ಲೇ ಹಲವು ಮದ್ದುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಅವು ಈ ಪದರದೊಳಗೇ ಇದ್ದು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತಾಕದಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದಾಗುತ್ತವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆ : ಕೆರೆಗಳ ಏರಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಡೆಗೋಡೆ (ರಿವೆಟ್‌ಮೆಂಟ್). ಕೆಲವೆಡೆ ನದಿಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲೂ (ದಂಡೆ–ಕಡೆಯಲ್ಲಿ) ಇಂಥ ತಡೆಗೋಡೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕೆರೆ ಅಥವಾ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಸವೆತವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರವಾಹದ ಅಥವಾ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲಂಥ ಕಾಡುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಇಂಥ ರಚನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯ ಓಟ ನೀರಿನ ಕಡೆಗೆ ಇದ್ದು ಭಯಾನಕ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೆರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಉದ್ದವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಸ್ಥಳದ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿತು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏರಿಯ ಮುಂದುಗಡೆ 1½' ದಪ್ಪದ ಕಾಡುಗಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಹಿಂದೆ 6" ದಪ್ಪದ ಒಡೆದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಗರಸನ್ನು (ಗ್ರಾವೆಲ್) ತುಂಬುವುದು ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಕ್ರಮ. ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳ ಏರಿಯ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಹೊಡೆತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ದಪ್ಪ 1' ಇದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಹೊಡೆತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವೆಡೆ 2'ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ದಪ್ಪವಿರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಕಟಣೆಯ ಹಿಂದೆ ತುಂಬುವ ಮಣ್ಣು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದ್ದರಿಂದ ಮೆತುವಾಗದಂತಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಿಲಗಳನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿರದಂತಿರಬೇಕು. ಮಣ್ಣಿನ ಬದಲಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿ, ಕ್ವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಚಕ್ಕೆಗಳು, ಒಡೆದ ಜಮ್ಮಿಟ್ಟಿಗೆ (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್) ಮತ್ತು ಗರಸನ್ನು ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯ ಹಿಂದೆ ತುಂಬುವುದು ನವೀನ ಕ್ರಮ. ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯ ತಳಭಾಗ ನೀರಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 2'–3' ಕೆಳಗಿದ್ದು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟ ನೀರಿನ ಗರಿಷ್ಠಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮೇಲಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿ ಮಂದವಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿ.

ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಡೆದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹೊಡೆತ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣು, ಮರಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸೇರಿ ದಂಡೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ : 1818ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 2ರಂದು ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಣೆ ಆರಂಭವಾಗಿ ಶೀಘ್ರಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ಸಾಹಸ ಮೆರೆದು ನಾಗರಿಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ದ್ವಿವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 8 ಪುಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯ ಬೆಲೆ 1 ರೂ. ಯಾರೇ ತಪ್ಪುಮಾಡಲಿ, ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದೂ ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುವುದೂ ಸತ್ಯೈಕ ಪಕ್ಷಪಾತದಿಂದ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದೂ ಇದರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶಗಳು. ಜೇಮ್ಸ್ ಸಿಲ್ಕ್ ಬಂಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಇದರ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪಾದಕ. ಈತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆ, ಸಾಹಸಿ, ಪ್ರಗತಿಪರದೃಷ್ಟಿ ತಳೆದಿದ್ದಾತ. ಸಂಪಾದಕನಾಗುವ ಮೊದಲು ಈತ ಹುಮಾಯೂನ್ ಷಹ ಎಂಬ ನೌಕೆಯ ಕಪ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ. ಮಸ್ಕಾಟಿನ ಇಮಾಮರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮರನ್ನು ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ತೀರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆಯಿತ್ತ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಲಾರ್ಡ್ ಬಿಷಪ್ ಮೊದಲಾದವರ ಪ್ರಶಂಸೆ ಗಳಿಸಿದ. ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾದ ಸ್ವತಂತ್ರವೂ ಚುರುಕೂ ಆದ ಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸುದ್ದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರ ಅದಕ್ಷತೆ, ಐರೋಪ್ಯ ಉಡುಪು ತೊಟ್ಟ ಕೆಲವರು ಕೋಲ್ಕತದ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಸಭ್ಯ ನಡೆವಳಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಲೇಖನಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯೇ ಆರಂಭ ಮಾಡಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆಂಗ್ಲಕವಿ ಬೈರನ್ನನ 'ಡಾನ್ ವಾನ್' ಮತ್ತು ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟನ 'ಇವಾನ್ ಹೋ' ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. 207 ಚಂದಾದಾರರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಪತ್ರಿಕೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಸಾರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸಿತು. 1822ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಸಾರವುಳ್ಳ ಭಾರತೀಯ ಪತ್ರಿಕೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಪ್ರತಿಕೋದ್ಯಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ ಪತ್ರಿಕೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಂದಾದಾರರನ್ನುಳ್ಳ, ಅತಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭ ಗಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳಿಸಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ.

ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮನ ಧಾರಾವಾಹಿ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಜನಸಂಪರ್ಕವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆತ ತನ್ನ ಅಗಾಧವಾದ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು, ಹೊಸ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ವಾಯುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕೂಡ ಸೂಚಿಸಿದ. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಜನತೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆತನಿಗೆ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಭಿರುಚಿಯಿತ್ತು.

ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದು ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ ಪತ್ರಿಕೆಯೇ. ಇಡೀ ಏಷ್ಯ ಖಂಡವನ್ನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನಾಗಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಹೋರಾಡಿತು. ಸೂಕ್ತಶಾಸಕಾಂಗವಿಲ್ಲದ ಸರ್ಕಾರದ ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಇದರ ಸಂಪಾದಕೀಯಗಳು ತುಂಬಾ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಅಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಸತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಅನೇಕ ಅಗ್ರಲೇಖನಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಅದನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಅವು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದುವು. ಭಯ ಪಕ್ಷಪಾತಗಳಿಲ್ಲದ ಬರೆಹವೇ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮನ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಚರ್ಚೆಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಾಗತವಿತ್ತು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿರೋಧ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದರೂ

ಅದಕ್ಕೆ ಜನಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿತ್ತು. ಅದು ತನ್ನ ವಿರೋಧಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅದರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಬರೆಹಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಯಾವುದೋ ಕಾನೂನಿನ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಬಕಿಂಗ್‍ಹ್ಯಾಮನನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ, ಆತನ ಅನುಮತಿಪತ್ರವನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ, 1823ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡಿದರು. ಮುಂದೆ ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ ಸ್ಯಾಂಡಿಸನ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತಾದರೂ ಭಾರತಸರ್ಕಾರದ ಕಿರುಕುಳವನ್ನೆದುರಿಸಲಾರದೆ ನಿಂತಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದ ಬಕಿಂಗ್‍ಹ್ಯಾಮನ ಹೆಸರು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಅವನ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ.

ಭಾರತೀಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್‍ನ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಮೂರು: 1 ಅದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಜನತೆಯ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನಾಗಿಸಿತು; 2 ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಹಾಗೂ ಸತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚರ್ಚೆಯ ಯುಗವನ್ನಾರಂಭಿಸಿತು; ಮತ್ತು 3 ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಜನತೆಯ ಮುಂಚೂಣಿಯ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. (ಎಸ್.ಐ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಕತ್ತ ರಿವ್ಯೂ : ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಒಂದು ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. 1844ರಲ್ಲಿ ತ್ರೈಮಾಸಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಮೊದಲ ಸಂಪಾದಕ ಜಾನ್ ಕೇ. ಇವನ ಅನಂತರ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಡಫ್, ಥಾಮಸ್ ಸ್ಮಿತ್ ಮೊದಲಾದವರು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. 19134ರಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹೊಸ ಸರಣಿ

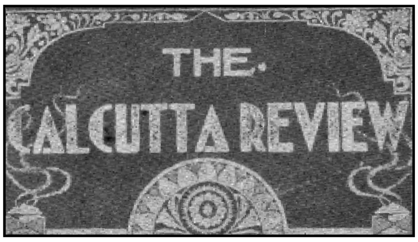

ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ತ್ರೈಮಾಸಿಕವಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅನಂತರ, 1921ರಲ್ಲಿ ಮಾಸಿಕವಾಗಿ, ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿತು. ಭಾರತದ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮುಂತಾದದವರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದಾದಾರರಿರುವ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ, ರಾಜಕಾರಣ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಾದ ಕಲ್ಕತ್ತರಿವ್ಯೂ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಈಗ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಅರ್ಧವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿ.ವಿ. ಪ್ರೆಸ್‍ನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ : ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. 1857ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ಇದರ ಕುಲಾಧಿಪತಿ (ಚಾನ್ಸಲರ್). ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿಗೆ (ವೈಸ್_ಚಾನ್ಸಲರ್) ನೆರವು ನೀಡಲು ಇಬ್ಬರು ಸಮಕುಲಪತಿಗಳು (ಪ್ರೊ_ವೈಸ್–ಚಾನ್ಸೆಲರ್ಸ್) ಮತ್ತು ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಇದ್ದಾರೆ. ಆಗ ಅಫಿಲಿಯೇಟ್ ಆದ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 153 (2012); ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕಾಲೇಜುಗಳು 6. ಸ್ನಾತಕಪೂರ್ವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು 100,000, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ 1,000 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ 18 ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು, 710 ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು, 3000 ಅಧ್ಯಾಪಕೇತರ ನೌಕರರು ಇದ್ದಾರೆ. 2001ರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ 'ಪಂಚತಾರಾ' ದರ್ಜೆ ದೊರಕಿದೆ. *

ಭರತಖಂಡದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣಸ್ಥಾನವಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯನ್ನು ಹಾಡಿದ ಮೂರು ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದೂ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯವೂ ಆದದ್ದು ಕಲ್ಕತ್ತ; ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವ ಮೂಲೆಯಿಂದಲೇ ಬಂದಿರಲಿ, ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನು ಮುಕ್ತ–ಹೃದಯದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಉದಾತ್ತಚೇತನದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ, ಪ್ರೇರಣೆಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತ ಬಂಗಾಳಿಗಳ ತವರು ಇದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಆಗರವಾಗಿದ್ದಂತೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಈ ಮಹಾನಗರಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಜನನಿಬಿಡ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿರುವ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವೂ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಈ ವೈಚಾರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅಧ್ವರ್ಯುವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ತವರಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬೀಡಾಗಿದ್ದೂ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಚೈತನ್ಯದ ನಾಡಾದ ಬಂಗಾಲದ ಈ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದದ್ದೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲೂ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ, ಶಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೂ

ಸೆನೆಟ್ ಭವನದ ಒಂದು ನೋಟ

ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಂಗತಿ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಆಘಾತಗಳಿಗೆ, ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದರೂ ತನ್ನ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಅಪೂರ್ವ ಇತಿಹಾಸವನ್ನುಳ್ಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಿದು. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಾಹಸ, ಸಂಘಟನೆಯ ಸಂಘರ್ಷ, ಸಾಧನೆಯ ಹಿರಿಮೆ–ಒಂದೊಂದೂ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಇತಿಹಾಸ 1845ರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಕತ್ತ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವೂ ಯೋಗ್ಯವೂ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ ಅದು ನ್ಯಾಯೋಚಿತ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂಗತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಫ್. ಮಿಲ್ಲೆಟ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್, ಸಿ. ಸಿ. ಎಜರ್ ಟನ್, ರಸಮಯ ದತ್, ಪ್ರಸನ್ನ ಕುಮಾರ ಠಾಕೂರ್, ಎಫ್.ಜೆ. ಮೊವಾತ್ ಅವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿತು. ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕರಡು ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಅದು ಮುಂದಿರಿಸಿತು. ಕುಲಾಧಿಪತಿ, ಕುಲಪತಿ ಮತ್ತು ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಸದಸ್ಯರ ಮಂಡಳಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವಿಕ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಿವಿಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ನಿಕಾಯಗಳಿರಬೇಕೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿತು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಈ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದೂ ಮಾನವಿಕ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಚೆಲರ್ ಮತ್ತು ಮಾಸ್ಟರ್ ಪದವಿಗಳಿರಬೇಕೆಂದೂ ಆನರ್ಸ್ ಪದವಿಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆ (ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ), ಒಂದು ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪರೀಕ್ಷೆ (ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ) ಮತ್ತು ಆನರ್ಸ್ ಪದವಿಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್‍ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ, ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣಶಕೆಯನ್ನು ತೆರೆದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಸಮಿತಿ

ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ, ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಆಳರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಗತ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅವರ ಉತ್ತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ತಣ್ಣೀರೆರಚಿತು. ಹೀಗೆ ಈ ಯೋಜನೆ ಹಿಂದೇಟು ಹೊಡೆಯಿತಾದರೂ ನಿಶ್ಶೇಷಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಕಂಪನಿಯ ಸನದನ್ನು ಪುನರ್ನವೀಕರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಲಾಯಿತು. 1852ರಲ್ಲಿ ಆಗ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ ಸಿ. ಎಚ್. ಕ್ಯಾಮೆರಾನ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮಂಡಿಸಿದ. 1853ರ ಏಪ್ರಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ನಿವಾಸಿಗಳ ಪರವಾಗಿ ರಾಜಾ ರಾಧಾಕಾಂತ ದೇವ್ ಮತ್ತಿತರ ಗಣ್ಯರು ಸಹಿಮಾಡಿದ ಮನವಿಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಸೆಲೆಕ್ಟ್ ಸಮಿತಿಯ ಮುಂದೆ 1853ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಸಾಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲೂ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು ರೆವೆರೆಂಡ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಡಫ್, ಜಾನ್ ಕ್ಲರ್ಕ್ ಮಾರ್ಷ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಸಿ. ಎಚ್. ಕ್ಯಾಮರಾನ್, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣ ನಿರ್ಣಾಯಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೆಚ್ಚ ತಗುಲದಂತೆ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಕೊಲ್ಕತೆಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದು ಎಂದು ರೆವೆರೆಂಡ್ ಡಫ್ ವಾದಿಸಿದ. ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಒಂದರಂತೆ, ಆಗ್ರ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಬೊಂಬಾಯಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಮಾರ್ಷ್‌ಮನ್ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದ.

ಭಾರತದ ಜನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಹತೆ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ – ಅಂದರೆ ಬಂಗಾಳಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಕಲ್ಕತ್ತ, ತಮಿಳಿನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಮದರಾಸು, ಮರಾಠಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಬೊಂಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವ ಆಗ್ರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ – ಒಂದೊಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಇರಲೇಬೇಕೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದ. 1853ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ತರಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಷ್ಟು ಭಾಷೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಸ್ಪಷ್ಟಕರ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ತನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಯೋಜನೆಯ ನಾಂದಿ ಮಾತ್ರವೆಂದೂ ಆಗ್ರ, ಚೆನ್ನೈ, ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಕೊಲಂಬೋಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಯೋಜನೆ ಪೂರ್ಣರೂಪ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದ. ವೂಡ್ಸನ 1854ರ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಡಫನ ಕೈವಾಡವೂ ಇತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಆತ ತುಂಬ ಹೆಣಗಿದ. ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ತನ್ನ ನಿರ್ದೇಶಕ ಮಂಡಲಿಯ ವರದಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ. ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಕ್ರಮಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಯೋಜನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೂಡ್ಸ್ ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿಯನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಸಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ; ಯುರೋಪಿನ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಆತನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕಾಯಿದೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯದೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೂಚನೆಗಳಿಗೆ ಕಾಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರದಿಯ ಸಲಹೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಜನೆಯ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಸರ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಕೋಲ್‌ವಿಲ್ಲನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಮಂಜೂರಾದ ತರುಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸೆನೆಟ್ ಸಭೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವಂತಿರಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಚೆನ್ನೈ ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಲ್ಕತದ ಸಮಿತಿಗೇ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಮೂರು ಉಪಸಮಿತಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಒಂದು ಉಪಸಮಿತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕರಡು ಮಸೂದೆಯನ್ನೂ ಎರಡನೆಯದು ಮಾನವಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಪದವಿ ನೀಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳನ್ನೂ ಉಳಿದದ್ದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಿವಿಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸಿದುವು. ಈ ಉಪಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವಿಕ ಉಪಸಮಿತಿ ಮಾಡಿದ ಕೆಲವು ಶಿಫಾರಸುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಶಬ್ದ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಂಟ್ರೆನ್ಸ್ (ಪ್ರವೇಶ) ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದೆಂದೂ ಪದವಿಗಳಿಗೆ ದೇಶೀಯ ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಚಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಬಿ.ಎ., ಎಂ.ಎ., ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಯಾಗುವ ಅರ್ಹತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿ ಸ್ನಾತಕ ಹಂತದವರೆಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದೆಂದೂ ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿತು. 1856ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಿತಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ವರದಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸೂಕ್ತ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೊಂಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಮದರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಕರಡು ಮಸೂದೆ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮಿತಿಯ ಅನುಮೋದನೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಶಾಸನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಸೂದೆಯ ಅನುಮೋದನೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದು, ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುಲಾಧಿಪತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಸರ್ ಜೇಮ್ಸ್ ವಿಲಿಯಂ ಕೋಲ್‌ವಿಲ್ಲನನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. 1857ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಸೂದೆಗೆ ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆಯಲಾಯಿತು. 1857ರ ಜನವರಿ 24ರಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕಾಯಿದೆ ಅನುಮೋದಿತವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮೊದಲ ಸೆನೆಟ್

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಶುತೋಷ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ

ಸಭೆ ನಡೆದದ್ದು 1857ರ ಜನವರಿ 3ರಂದು. ಕರ್ನಲ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಗ್ರಾಪೆಲನನ್ನು ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಆಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಸೆನೆಟ್ ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಸೆನೆಟನ್ನು ಮಾನವಿಕ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಿವಿಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ – ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಶಿಕ್ಷಣ ನಿಕಾಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಯಿತು. 1858ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಸಭೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ಅದರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 1857ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಿತಿ ಹನ್ನೆರಡು ಬಾರಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಈ ಮೊದಲು ಉಪಸಮಿತಿಗಳು ರೂಪಿಸಿದ್ದ ನಿಯಮಾವಳಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿತು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಅನುಮೋದಿತವಾದ ಕೂಡಲೇ ಮಾನ್ಯತೆಗಾಗಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಅರ್ಜಿಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸತೊಡಗಿದವು. ಶಿಕ್ಷಣೇತರ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ

ತೊಡಗಿದ್ದ ಲಕ್ನೋದ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯವೂ ಮಾನ್ಯತೆಗಾಗಿ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಯಮಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋದುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯೇನೋ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ನೆಲೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಡಳಿತ ಕಾರ್ಯಾಲಯವಾಗಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಘಟಿಕೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಭಾಭವನವಾಗಲೀ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿ, ನಗರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚದುರಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಭವನಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಂಥ ಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸ್ಥಳದ ಈ ತೊಂದರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ಇದ್ದುದು ಹಲವು ಧರ್ಮೀಯರ ಅದರಲ್ಲೂ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಅಸಹನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಕುರಿತು ತೀವ್ರ ಹೋರಾಟವೇ ನಡೆದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಮಾಧ್ಯಮದ ಪರವಾಗಿಯೇ ಬಹುಮತ ಬಿದ್ದಿತಾದರೂ ಮಾತೃಭಾಷಾಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಬೇಗ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಸಂಗತಿ ವಿವೇಕಿಗಳಾದ, ಸುದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನುಳ್ಳ ಕೆಲವಾದರೂ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಆರು ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯುವುದರ ಒಳಗಾಗಿಯೇ ಭಾರತದ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲಗೊಳಿಸಿದ ಬಂಡಾಯ ನಡೆಯಿತು. ಬಂಡಾಯದ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಕಲ್ಕತ್ತ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ದೂರವಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ಅದರ ಪರೋಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂತು. ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಿಮಾಲಯದವರೆಗೆ ಇರುವ ನಿಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿ. 1857ರ ದಂಗೆ ಮತ್ತೆಂದೂ ತಲೆಯೆತ್ತಲಾರದು ಎಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕುಲಪತಿ 1860ರ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸಿದ್ದು ಈ ಬಗೆಯ ಪರೋಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕುಲಾಧಿಪತಿಗಳೂ ಕುಲಪತಿಗಳೂ ಇದೇ ಧಾಟಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಒಂದೆರಡು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಯುವಜನಾಂಗವೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗೋರಿಯನ್ನು ತೋಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಅವರ ಅರಿವಿಗೆ ಆಗ ಗೋಚರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ನಡೆದದ್ದು 1858ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 11ರಂದು. ಆಯಾ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಅಧಿಕೃತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ ಅವರನ್ನು ಪದವಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸ್ವೀಕರಣಾನಂತರ, ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದ್ದ ರಿಜಿಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಮಾರಂಭದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದ ಅನುಷ್ಠಾನ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ, ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾದವು. ಘಟಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪದವಿಗಳ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಧರಿಸಬೇಕಾದ ಮೇಲುಡುಪು (ಗೌನ್) ಮತ್ತು ಲಾಂಛನ ವಸ್ತು (ಹುಡ್) ಹಾಗೂ ಶಿರೋಷ್ಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ, ಗೌರವ ಪದವಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಲಹೆಗಳು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅವು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1875-76ರಲ್ಲಿ ವೇಲ್ಸಿನ ರಾಜಕುಮಾರ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಗೌರವ ಪದವಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಸೂಚಿಸಿದಾಗ ತರಾತುರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧತೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಗೌರವ ಪದವಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಸೂದೆಯೊಂದನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಗವರ್ನರ್-ಜನರಲನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ದೊರೆಯಿತು. 1876ರ ಜನವರಿ 3ರಂದು ನಡೆದ ವಿಶೇಷ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಗೌರವ ಪದವಿಯನ್ನು - ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಲಾಸ್ - ವೇಲ್ಸ್‌ನ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗೌರವ ಪದವಿಗಳ ಖಾತೆ ತೆರೆದದ್ದು ಹೀಗೆ.

1883ರಿಂದ 1904ರ ವರೆಗಿನದು ಸಂಘಟನೆಯ ಅವಧಿ. ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಮಾತೃಭಾಷೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಲೂ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. 1891ರ ಘಟಿಕೋತ್ಸವವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಭಾರತೀಯ ಕುಲಪತಿ ಗುರುದಾಸ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯ ಈ ಮಾತುಗಳು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ: ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಬೇಕಾದದ್ದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅಗತ್ಯವೂ ಹೌದು. ಅವನ್ನು ಸಾಕಿ ಬೆಳೆಸಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಡ್ಡಾಯ ವಿಷಯವಾಗಿಸಬೇಕು. ಕೇವಲ ಅಂಧ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ, ಭಾಷಾವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಆತ ಈ ಮಾತನ್ನಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆತನ ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ:

ದೇಶಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರವಾದ ಹೊರತು ರಾಷ್ಟ್ರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಾವು ಯಾವುದೇ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ, ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರೆವು ಎಂದು ನಾನು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಹಿಂದಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕು ಹರಿದು ಬರುವವರೆಗೆ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯುರೋಪನ್ನು ಕವಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕತ್ತಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೂರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೆ. ಉಪಲಬ್ಧ ಸ್ವಷ್ಟತರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಉಚ್ಚಸ್ತರದ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನದ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ ಬಿದ್ದಿದೆಯಾದರೂ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕು ದೇಶಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ತಲುಪುವವರೆಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಕವಿದಿರುವ ಅಜ್ಞಾನದ ಮುಸುಕು ತೊಲಗಿ ಬೆಳಗಲಾರದು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಜನತೆ ಎಚ್ಚತ್ತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲವೇ ಹಿಡಿಯಿತು. 1940ರಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಭಾಷಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪರಿಭಾಷಾಸಮಿತಿ ಹಲವು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಕೋಶಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿತು. ಸಮಿತಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಬಂಗಾಳಿ ಕಾಗುಣಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರವೀಂದ್ರರೂ, ಶರಚ್ಚಂದ್ರರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಶ್ಯಾಮಪ್ರಸಾದ ಮುಖರ್ಜಿಯವರು ಬಂಗಾಳಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಾನವಿಕ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು. ಓದುಗರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಬಂಗಾಳಿಯನ್ನು ಶಾಲೆಯ ಆವರಣದ ಹೊರಕ್ಕೂ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತಾದರೂ ಪ್ರಗತಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಶಕದ ಅನಂತರ, 1947ರಲ್ಲಿ, ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಭಾರತೀಯ ಕುಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಸಿ. ರಾಜಗೋಪಾಲಚಾರಿ ಅವರು ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ದೇಶಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿಸುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು.1948ರಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಪ್ರಮಥನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯವರು, ಬಿ.ಎ., ಬಿ.ಎಸ್.ಸಿ., ಬಿ.ಕಾಂ. ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಒದಗಿಸಿತು. ರವೀಂದ್ರರು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲೇ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಸ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟರು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. 1875ರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದಾಗ ಅದನ್ನು ದಾಖಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತೇ ಹೊರತು, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳುಗಳ ಅನಂತರ ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಬಸು ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ಕೋರಿ ಅಭ್ಯರ್ಥನ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅಂದು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಕಾಲೇಜ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದ, ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕುಲಪತಿಯ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಸಿತು. ಸೂಕ್ತ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೊಡನೆ ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಮಹಿಳಾಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಚಂದ್ರಮುಖಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ 1879ರಲ್ಲಿ ಎಫ್.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಲೂ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಾಯಿತು. 1882ರ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಬಸು ಮತ್ತು ಕಾದಂಬಿನಿ ಗಂಗೂಲಿ ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಆ ವರ್ಷದ ಘಟಿಕೋತ್ಸದಲ್ಲಿ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕುಲಪತಿಗಳ ಘಟಿಕೋತ್ಸವ ಭಾಷಣ ಮಹಿಳೆಯರ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಪುರುಷರ ಕರ್ತವ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ 1857ರ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ವಿಚಾರ 1890ರಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಅಂಥ ಅಗತ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ನೆಪವನ್ನೊಡ್ಡಿ ಸರ್ಕಾರ ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿತ್ತು. 1899ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಮಸೂದೆಯೊಂದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅಂದರೆ 1901ರಲ್ಲಿ, ಸಿಮ್ಲಾದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವರೆಲ್ಲ ಐರೋಪ್ಯರೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನ ತಪ್ಪುಕಲ್ಪನೆಗೂ ಹತಾಶೆಗೂ ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದರ ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ 1902ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಆಯೋಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ

ಕೂಗೆದ್ದಾಗ ಗುರುದಾಸ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯನ್ನು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಡೆಯ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಆಯೋಗ ಮಾಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಶಿಫಾರಸೆಂದರೆ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕೇವಲ ಪರೀಕ್ಷಾಮಂಡಳಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಬಾರದು ಎಂಬುದು. ಇದು ಮುಂದಿನ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು.

1904ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಕಾಯಿದೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಂಕುಚಿತವಾಯಿತು. ಈ ಮೊದಲು ಬೊಂಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಮದರಾಸು (ಇಂದಿನ ತಮಿಳುನಾಡು) ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನುಳಿದು, ಭಾರತಾದ್ಯಂತ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಂಕಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಶಾಲೆಗಳೂ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. 1904ರ ವರೆಗೆ ಅದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷಾ ಮಂಡಲಿಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿತು. 1904ರ ಅನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹೊಣೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. 1917ರ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಆಯೋಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯತ್ತ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕನಸನ್ನು ನನಸಾಗಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಅಶುತೋಷ್ ಮುಖರ್ಜಿಯದು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧವೂ ಒಂದು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ದಶಕದ ಕಾಲ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು. ಬಂಗಾಳದ ಭೀಕರಕ್ಷಾಮ ಇದು ಎದುರಿಸಿದ ಎರಡನೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ.

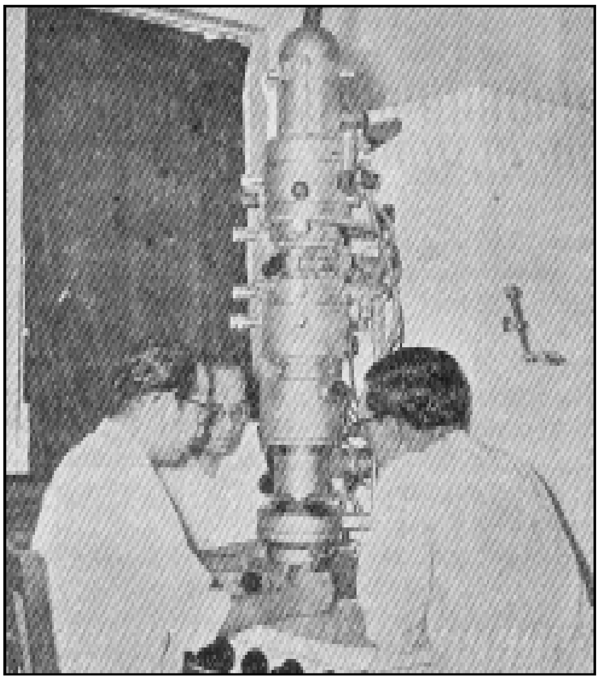

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಜೈವಿಕ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮೈಕ್ರಾಸ್ಕೋಪಿನೊಡನೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆದ ತೀವ್ರ ಚಳವಳಿಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಂತೆ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಎಡರುತೊಡರುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ದೇಶವಿಭಜನೆಯ ಅಭಿಶಾಪದೊಂದಿಗೆ ಎರಗಿದ ಮತೀಯ ಕ್ರೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಹಿಂಸಾಚಾರಗಳ ಹೊಡೆತವೂ ತಟ್ಟಿತು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆದು ಬಂದ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ತಂಡೋಪತಂಡಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದುವು. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ತಲೆಕೆಳಗಾಗುವಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವುದರ ಒಳಗಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಅದು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅಂದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಗಿದ್ದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಘಾತಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ 1951ರ ದ್ವಿತೀಯಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಯಿದೆ (ಸೆಕೆಂಡರಿ ಎಜುಕೇಷನ್ ಆಕ್ಟ್) ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಹತೋಟಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ಗುಹಾವಟಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳ ಮೇಲಿನ ಹತೋಟಿ ತಪ್ಪಿತು. ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲಾದ 1950ರ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಶಾಸನಸಭೆ ಅನುಮೋದಿಸಿತು. 1954ರಿಂದ ಇದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಡೋಲಾಯಮಾನವಾಗಿದ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಶಾಂತವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯತ್ತ ಅದು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕತೊಡಗಿತು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಟ್ಟಡ 'ಸೆನೆಟ್ ಭವನ' ದೊರೆತದ್ದು ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ (1873). ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪೂರ್ಣ ಕಾಲದ ಉದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಒಬ್ಬರು ನೇಮಕಗೊಂಡದ್ದು 1903ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಡಚಣೆಗಳಿಂದಾಗಿಯೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಬೆಳಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1869–70ರಲ್ಲಿ ಜಯಕಿಶನ್ ಮುಖರ್ಜಿ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರಕ್ಕೆಂದೇ 5,000 ರೂ.ಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೂ 1873–74ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಆಯವ್ಯಯದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ನೀಡುವವರೆಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ದಾನ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರತುವು. ಇಂದು ಇದು ಕೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿಭಾಗ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಮೃದ್ಧಸ್ಥಿತಿ ತಲಪಿದೆ.

1863ರ ಘಟಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮನವಿಯ ಮೇರೆಗೆ ದತ್ತಿಗಳ ಹೊಳೆ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು. ಮುಂಬಯಿಯ ಪಾರ್ಸಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರೇಮಚಂದ ರಾಯಚಂದ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ಬಂಧ ವಿಧಿಸದೆ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. 1869ರಲ್ಲಿ ಠಾಕೂರ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪೀಠದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನ ಕುಮಾರ ಠಾಕೂರ್ ಮಾಹೆಯಾನ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ನಿರಂತರ ಕೊಡುಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಉಯಿಲನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರಂ ಮಹಾರಾಜ, ಈಶ್ವರ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಡಫ್ ಸ್ಮಾರಕನಿಧಿ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಚೌಧುರಿ, ಮಹಾರಾಜ ನೀಲ ಮಣಿಸಿಂಗದೇವ ಬಹಾದುರ್ ಮತ್ತಿತರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳನ್ನು, ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು, ಪದಕಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಪೀಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ನೆರವಾದುವು. ಇಂಥ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಉದಾರ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಂದು ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೃದ್ಧ ದತ್ತಿನಿಧಿಯನ್ನುಳ್ಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇಂದು ಬಹುಪಾಲು ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಧ್ಯಯನ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಸೈನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಪದವಿಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಿತು. ಆನ್ವಯಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸೋಪ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿಯಂಥ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ, ನಗರ ಯೋಜನೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯೋಜನೆ, ಪಥ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಂಥ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪಾಳಿ, ಅಸ್ಸಾಮಿ, ಒರಿಯಾ, ಹಿಂದೀ, ಉರ್ದೂ, ಬಂಗಾಳಿ, ಅರಾಬಿಕ್, ಪರ್ಷಿಯನ್, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಜರ್ಮನ್, ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಹಿಬ್ರೂ, ಸಿರಿಯಾಕ್, ತೌಲನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಇತಿಹಾಸ, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಇಸ್ಲಾಮಿನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಅಧ್ಯಯನ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಆನ್ವಯಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳು ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತವೆ. ರೇಡಿಯೋ–ಫಿಸಿಕ್ಸ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್‌ನಂಥ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗುವ ಹಂತ ತಲಪುತ್ತಿವೆ. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಹೇಗೆ ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲ ದಿಕ್ಸೂಚಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಇತಿಹಾಸ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ, ಸಾಹಸಯಾತ್ರೆ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾಗಿದೆ ಎಂದೆನಿಸದೆ ಇರದು. ಬಂಗಾಳದ ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವ ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿ, ಹೇಮಚಂದ್ರ ಬಂದ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಗುರುದಾಸ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ಚಂದರ್ ಕುಮಾರ್ ಡೇ, ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ಆನಂದಮೋಹನ ಬೋಸ್, ಕಾಳೀಚರಣ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ–ಮುಂತಾದವರು ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಎಂಬುದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಗಳ ಸಂಗಮವೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಜ಼ನನ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಜನತೆ ತೋರಿದ ವಿರೋಧವಂತೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ

ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜನತೆ ಹೇಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆಯತೊಡಗಿತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅದರ ಭವಿಷ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಗೆ ತಂದು ಕೊಡುವ, ಅದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವಂತ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿಸುವ ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅಶುತೋಷ್ ಮುಖರ್ಜಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದದ್ದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವಂತೆ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮೇಲೂ ಈಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗಗಳ ಸಲಹೆ_ಸೂಚನೆಗಳ, ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಆಗಿದೆ. ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಸೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಗತಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟೀಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರು ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಪಿಡುಗುಗಳು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದ ನೈತಿಕ ಅಡಿಪಾಯ ಕಂಪಿಸತೊಡಗಿದೆ; ಅಭದ್ರತೆಯ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದೆ. ಈಚಿನ ಕೆಲವು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಎರವಾಗತೊಡಗಿವೆ. ಇದು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನೂ ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರನ್ನೂ ಕಳವಳಕ್ಕೀಡು ಮಾಡಿರುವ ಸಂಗತಿ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಭಾರತೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡುಬರುತ್ತಿರುವುದು ಇದರ ಅಂತಃಸತ್ವದ, ಚೈತನ್ಯದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಕಲ್ಲರಸ: ಸು.1450. ಜನವಶ್ಯ ಎಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ. ಇವನ ಸ್ಥಳ ಹಂಪೆ. ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಮುನಿ ಇವನ ಕುಲಗುರು. ಹೇಮಕೂಟಗಿರಿ ನಿವಾಸಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಆರಾಧ್ಯದೈವ. ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಜನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಜನವಶ್ಯಕ್ಕೆ ಮದನತಿಲಕ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನವಿಜಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. 13 ಸಂಧಿ, 685 ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ರತಿರಹಸ್ಯದ ನೇರವಾದ ಅನುವಾದ. ಕಕೋಕ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಸೂತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕಲ್ಲರಸ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ಆಕರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಇಂದುಶೇಖರ ಕೃಷ್ಣ ನಂದೀಶ ಗೋಣಿಕಾನಂದನಂ ಮೊದಲಾದವರ್ ಪೇಳಿದ ಕಂದರ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಮಂ ಮಂದಸ್ಮಿತಾಸ್ಯೆ ನಿನಗಂದಮೊದವಿರ್ದ ಕನ್ನಡದಿನೊರೆದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಕೋಕನ ಹೆಸರನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ನೃಪಾಲ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಜನವಶ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಧರಾವಲ್ಲಭನೊಸೆದು ತನ್ನ ನಲ್ಲಳಚೆವಂತೊರೆದ ಜನವಶ್ಯಮಂ ಸಲ್ಲಲಿತವಾಣಿ ಕವಿ ಕಲ್ಲರಸನಜುವವರ ಮೆಲ್ಲೆರ್ದೆಯನಿಂಬುಗೊಳ್ವಂತೆ ಬರೆದು ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತನಾಗಿರುವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ 1446 ರಿಂದ 1465ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಜನವಶ್ಯದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಲ್ಲರಸನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದು. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಲಲಿತಶೈಲಿಯನ್ನು ಈತ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನೇ ಹೇಳುವ ಅಜೆಯದರ್ಗುಪದೇಶವಜೆದರ್ಗೆ ಜೀವಕಳೆಯಜೆದಜೆಯದವರಿಗಜೆವೆನಿಸಿರ್ಪುದು ಮಜೆಯಿಲ್ಲದೆಲ್ಲರ್ಗೆ ನೆಜೆವೆಜೆಯವೊಲ್ ಕಲೆಯನುಜೆಬೀರ್ಪುದೆನ್ನಕೃತಿ ಸತತಮಬಲೆ –ಎಂಬ ಮಾತು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲ. ಸತಿಪತಿಯರ ಸರಸ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವ ಈ ಕೃತಿ ಓದುಗನ ಮನಮುಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೋಹಾನುಭವಮುಕುರ, ಮದನ ತಿಲಕ, ಮನ್ಮಥವಿಜಯ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದು, ಜನವಶ್ಯ ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಮಗ್ರವೂ ಸಮರ್ಪಕವೂ ಆದ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಜಿ.ಜಿ.ಎಂ.)

ಕಲ್ಕಿ [1] : ತಮಿಳಿನ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಮಿಳು ಲೇಖಕ ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ಸಂಪಾದಕ.

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ ಕಲ್ಕಿ. ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿರುಚೆಂಗೋಡಿನ ಗಾಂಧಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಆನಂದ ವಿಕಟನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಜಾಜಿಯವರಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂದ ವಿಕಟನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ವಾಸನ್ ಕಲ್ಕಿಯವರ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಆ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹಿರಿಮೆ ಹಲವು ಮಡಿ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

1941ರಲ್ಲಿ ಟಿ. ಸದಾಶಿವಂ ಅವರ ಸಕ್ರಿಯ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಇವರು ಕಲ್ಕಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸದಾಶಿವಂ ಇಂದು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ-ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲ್ಕಿಯ ರಾಜನೈತಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆಗೆ ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರಿಯವರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು. ಕಲ್ಕಿ ತನ್ನ ಓದುಗರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನಿಯತಲೇಖನಗಳನ್ನು (ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು, ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು, ಸಂದರ್ಶನಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ). ಧಾರಾವಾಹಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು, ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು, ಲಘುಬರಹಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಡಂಬನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಿರಿಯರೂ ಕಿರಿಯರೂ ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಓದುವ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ.

ಕಲ್ಕಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಫಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದು ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹವನ್ನಾಗಲಿ, ಭಯವನ್ನಾಗಲಿ ತೋರದ ಬಿಚ್ಚುಮಾತಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಕ್ತ ಉದ್ಯಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೂ ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ನೀತಿ_ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಸಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಎಂದೂ ತೋರಿಲ್ಲ. ಧೂಮಪಾನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇದು ಸಕ್ರಿಯ ಪ್ರಚಾರವನ್ನೇ ನಡೆಸಿತು. ಬರಲಿರುವ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಖೋತ ಬೀಳುವುದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ರೀಡರ್ಸ್ ಡೈಜೆಸ್ಟ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಂತೆ ಇದೂ ಸಿಗರೇಟುಗಳ ಜಾಹಿರಾತನ್ನು ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಕಿಯ ಸಾಧನೆ ಅಷ್ಟೇ ಹಿರಿದಾದ್ದು. ಕಲ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಕೃತಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕೆಡಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಸಿವೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎ.)

ಕಲ್ಕಿ [2] : ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹತ್ತನೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಅವತಾರ. ಕಲಿಯುಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲಿದೆ. ಕಲಿಮಹಾಪುರುಷನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ದಯೆ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಅಳಿದು ಅಧರ್ಮ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ವಿಷ್ಣು ಕಲ್ಕಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ ಅಶ್ವಾರೂಢನಾಗಿ, ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿದು ಹೊರಟು ಮ್ಲೇಚ್ಛ ಸಮೂಹವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ಶಾಂತಿಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ನಂಬಿಕೆ.

ಕಲ್ಕಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಹಿಂದೆ ಹರಿದಾಸರಿಗೂ ಈಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರಿಗೂ ಕಾವ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. (ಟಿ.ಎನ್.ಎನ್.ಆರ್.)

ಕಲ್ಗಿ – ತುರಾಯಿ : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಾವಣಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳಿದ್ದವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಲಭ್ಯವಾದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕಡೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಗಿ_ತುರಾಯಿ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರು ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಲ್ಗಿ ಮತ್ತು ತುರಾಯಿಗಳು ಲಾವಣಿಕಾರರ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು. ನಾಗೇಸಿ ಮತ್ತು ಹರದೇಸಿ ಎಂದೂ ಇವರನ್ನು ಕರೆವುದಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವರ್ಗದ ಲಾವಣಿಕಾರರೂ ಇದಿರುಬದಿರಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹರದೇಸಿಯವರು ಗಂಡಿನ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ನಾಗೇಸಿಯವರು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ವಹಿಸಿ ಅಪೂರ್ವ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಹಾಡುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು ಎಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಲಾವಣಿಯ ಲಾವಣ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಉಂಟು.

ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಲಾವಣಿಗಳೂ ಉಪಲಾವಣಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಪೌರಾಣಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಲಾವಣಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಶೃಂಗಾರ ಹಾಗೂ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನ ಲಾವಣಿಗಳ ಪ್ರಾಚುರ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಲಾವಣಿಗಳು, ಹೊಸ ಸಂಪ್ರಾದಯದ ಲಾವಣಿಗಳು ಎಂದು ಇವುಗಳ ಬಗೆಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಲಾವಣಿಗಳು ರಚನಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕಲ್ಪನಾರಮ್ಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದವು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಾವಣಿಕಾರರು ಪ್ರತಿ ಲಾವಣಿಯನ್ನು ಹಾಡುವಾಗಲೂ ಮೊದಲಿಗೊಂದು ಉಪೋದ್ಘಾತ ಸ್ವರೂಪದ ಚಿಕ್ಕ ಹಾಡನ್ನೂ ಕೊನೆಗೊಂದು ಉಪಸಂಹಾರ ಸ್ವರೂಪದ ಹಾಡನ್ನೂ ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಸೂಚನ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಸಖಿ ಎಂದೂ ಕೊನೆಯದನ್ನು ಖ್ಯಾಲಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಲಾವಣಿಯಲ್ಲೂ ಚೌಕ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನುಡಿಗಳು, ಒಂದು ಚಾಲ ಸೇರಿರಬೇಕೆಂದು

ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ನಾಲ್ಕೋ ಆರೋ ಚೌಕ ಸೇರಿದರೆ ಒಂದು ಇಡಿಯ ಲಾವಣಿ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಲಾವಣಿ ಹಾಡುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಜೊತೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಕೈತಾಳ, ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ ಹಿಡಿದು ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಾಡಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಹಿಂದೆ ತಿಂತಿಣಿ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಸೂರಿನವ ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆ.

ಲಾವಣಿಕಾರ ಲಾವಣಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಊರು, ಅಧಿದೈವ, ಗುರುಪರಂಪರೆ, ಹಾಡುವ ಜೊತೆಗಾರರು ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಹಾಡು ಎಂಥ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದುದು, ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲುದು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮನ ಸಂತೋಷಾಯ್ತು ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮಳಿಕುಟ್ಟಿ / ಮಳಿಕುಟ್ಟಿ /
ಸುತ್ತ ರಾಜ್ಯದಾಗ ಹಲಸಂಗಿ ಊರ ಕರಿಕೋಟಿ / ಕರಿಕೋಟಿ /
ಗಂಡು ಬಾಳು ವಸ್ತಾದರ ಆ ಕಡಿ ನಡಗಟ್ಟಿ / ನಡಗಟ್ಟಿ
ಕರನಾಟಕ ಹಲಸಂಗಿ ಊರ / ಮೆರಿಯತಾವ ತೂರ /
ಮಲಿಕ ಮೈತರ / ಹಚ್ಚಿ ವರಗಿ /
ಖಾಜ್ಯಾನ ಕವೀ ಸವಿ ಸಕ್ಕರಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿ /
ಖಂಡೂನ ಸೂರ ಕೇಳಿ ಕಲ್ಲ ಮನಸು ಕರಗಿ /

ಕಲ್ಗಿ–ತುರಾಯಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಗೂ ಆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಲಾವಣಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗ. ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಲಾವಣಿಗಳು ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಲ್ನಾರು : ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ, ಕಲ್ಲುಗಳ ರೂಪ ತಳೆಯಬಲ್ಲ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯನಾಮ (ಆ್ಯಸ್ ಬೆಸ್ಟಸ್). ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಯ ಖನಿಜದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಗುಣದಿಂದ ಕಲ್ನಾರಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಖನಿಜವನ್ನು ನಾರಿನಂತೆ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬಹುದು. ಎಳೆಗಳು ರೇಷ್ಮೆಯಂತೆ ನಯವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು; ಕಾಠಿಣ್ಯ 3.5–4.1; ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 2.5–2.&. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಂಫಿಬೋಲ್ ಕಲ್ನಾರು ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸೊಲೈಟ್ ಕಲ್ನಾರು ಎಂಬೆರಡು ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಶುದ್ಧವಾದುದು. ಎರಡನೆಯದು ವ್ಯಾಪಾರದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾವಿನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಗೋಪಾಲಪುರದ ಬಳಿ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೇನರಸೀಪುರದ ಹತ್ತಿರ ಇಡಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬೂರಿನ ಬಳಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಬಿಹಾರ್, ರಾಜಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲ್ನಾರಿನ ನೂಲಿನ ಎಳೆಯ ಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹವಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕ ಕಾಗದ, ಹಲಗೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅಕ್ವಿನೊಲೈಟ್ ಪತ್ರಶಿಲೆ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ; ಇದು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ–ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ–ಐರನ್–ಸಿಲಿಕೇಟ್. ಅಮೊಸೈಟ್ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ–ಐರನ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್. ಇದು ನೀಳವಾದ ನೂಲುಗಳಿರುವ ಶುದ್ಧವಾದ ಕಲ್ನಾರು. ಅಗ್ನಿಸ್ಪರ್ಶದಿಂದಲೇ ಇದರ ಬಟ್ಟೆ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಾಸಿಡೊಲೈಟ್ ನೀಲವರ್ಣದ ಸೋಡಿಯಂ–ಐರನ್–ಸಿಲಿಕೇಡ್; ಇದು ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಛಾಯೆಯ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದುವುದುಂಟು; ಆಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕ ನಿಕ್ಷೇಪವಾದರೆ ಬಲು ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಅಲಂಕಾರಶಿಲೆ (ಆರ್ನಮೆಂಟಲ್ ಸ್ಟೋನ್). ವೈಡೂರ್ಯ, ಆಮೊಸೈಟ್, ಕ್ರಾಸಿಡೊಲೈಟುಗಳು ಆಮ್ಲಗಳಿಗೆ ಜಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರೈಸೊಲೈಟ್ ಕಲ್ನಾರು ಆಮ್ಲಗಳಿಂದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಜಾತಿಯ ಈ ಕಲ್ನಾರು ಸರ್ಪೆಂಟೀನ್, ಹೈಡ್ರಸ್. ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ–ಸಿಲಿಕೇಟ್ $[Mg_6Si_4O_{10}\ (OH)_s]$ ಶಿಲಾರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಸಿಲಿಕಾ (SiO_2) ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಲಿವೀನ್ (Mg_2SiO_4) ಖನಿಜ ಬಹುಬೇಗ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿ ಸರ್ಪೆಂಟೀನ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಖನಿಜದ ತೆಳುವಾದ ಸಿರಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೇಷ್ಮೆಯ ಎಳೆಗಳಂತಿರುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಕಲ್ನಾರಿನ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಕಲ್ನಾರಿನ ಹೆಂಚು, ಹಾಳೆ ಮೊದಲಾದ ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕ ವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧವಾದ ಕಲ್ನಾರನ್ನು ಔಷಧಕ್ಕೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರೊಡನೆ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಮೈಟ್ ಎಂಬ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಬಳಿ ಕಡಕೊಳದ ಗಣಿಗಳು, ಸೇಲಂ ಜಾಕ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಇವೆರಡೂ ಆದಿಯುಗದವು (ಆರ್ಕೀಯನ್).

ಅದಿರುಗಳು: ನಾನಾಬಗೆಯ ಕಲ್ನಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸೊಲೈಟ್ ಬಗೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಹೈಡ್ರೋ ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಒಂದು ದಾರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅದು ಬಿಳುಪಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅದರ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಕಣಗಳು ಹಸುರು ಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದಾರ ಅರ್ಧ ನೂಲಿನಿಂದ ಒಂದೂವರೆ ನೂಲಿನಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗುಲಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ನಾರಿನ ಅದುರು ಕ್ವೆಬೆಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರೆಸೊಲೈಟ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ನಾರನ್ನು ಆಂಥೋಫಿಲೈಟ್ ಅದಿರಿನಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಿಲಿಕೇಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎಳೆ ಬಹಳ ಒರಟು. ನಮ್ಯತೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇದ್ದು ಅದರ ಎಳೆಗಳು ಬಹಳ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಹಸುರು. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ನಾರು ಬಹಳ ಬೇಗನೆ ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಆಮ್ಲಗಳು ಬಿದ್ದಾಗ ಯಾವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೋಡಾಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಅದಿರನ್ನೂ ಕಲ್ನಾರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 3" ಅಗಲದ ವರೆಗೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ನಮ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕಲ್ನಾರು ಎಂದರೆ ಟ್ರೈಮೋಲೈಟ್ ಕಲ್ನಾರು. ಇದು ಬಹಳ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಎಳೆಯಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯಬಲ್ಲುದು. ಇದು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಹಳ ಬಿಳುಪಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳುಪಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಘನಸಾಂದ್ರತೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: ಕಲ್ನಾರು ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದಾರದ ಎಳೆಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ನಾರಿನ ಎಳೆ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟ ತಂತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಉದ್ದವಾದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ದಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು.ಹತ್ತಿ, ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಲ್ನಾರಿನ ದಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಕಲ್ನಾರನ್ನು ಆವಿಯ ಕೊಳವೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸುತ್ತುವುದಕ್ಕೇ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲಗೆಗಳಂತೆ ಹಾಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ನಾಟಕಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ನಾರಿನ ಪುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ವಾಹನಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದುರಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ನಾರಿನ ಅದುರನ್ನು ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ಮಿಶ್ರಣದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಉಗಿಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹಗ್ಗ, ದಾರಗಳನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಕಲ್ನಾರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕವಚಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಚೀಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ನಿರೋಧಕ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಜಿಪ್ಸಂಗಳನ್ನು ಕಲ್ನಾರಿನ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಕಲ್ನಾರುಗಳನ್ನು ಹಲಗೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಚುಗಳನ್ನೂ ಕಾಗದವನ್ನೂ ಕಲ್ನಾರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಿರಿನ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವುಂಟು. ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ನೀರು ಸಾಗಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಳವೆಗಳು ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತೂಕಬಿದ್ದಾಗ ಇವು ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.; ಜಿ.ಟಿ.ಜಿ.)

ಕಲ್ಪ : ಭೂ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಒಂದು ಮಾನಕ (ಇಪಕ್). ಭೂಮಿಯ ಗತಕಾಲವನ್ನು ಭೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಭಿನ್ನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಐದು ಪ್ರಧಾನ ಕಲ್ಪಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೊಟಿರೋಜ಼ೋಯಿಕ್, ಪೇಲಿಯೋಜ಼ೋಯಿಕ್, ಮೀಸೋಜ಼ೋಯಿಕ್, ಟರ್ಷಿಯರಿ, ಕ್ವಾಟರ್ನರಿ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಕಲ್ಪವನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಕಲ್ಪಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪೇಲಿಯೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಪದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 600 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ 225 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನದವರೆಗೆ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಯುಗಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಹೀಗಿದೆ:

600–500	ದಶಲಕ್ಷ	ವರ್ಷ	ಪ್ರಾಚೀನ	ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್
500–440	"	"	"	ಆರ್ಡೋವಿಶಿಯನ್
440–400	"	"	"	ಸೈಲೂರಿಯನ್
400–350	"	"	"	ಡಿವೋನಿಯನ್
350–280	"	"	"	ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್
280–225	"	"	"	ಪರ್ಮಿಯನ್

ಭೂಮಿಯ ಸಮಸ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳ (ಜೀವಿಗಳ ವಿಕಾಸ, ಅಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಮುಂತಾದುವು) ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. *

ಕಲ್ಪಗಳು : ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ದಿನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮನುಷ್ಯಮಾನದಿಂದ ಒಂದು ತಿಂಗಳಾಗುವ ಕಾಲ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ. ಮನುಷ್ಯಮಾನದ 1000 ಚತುರ್ಯುಗಗಳು ಅಥವಾ ದೇವಮಾನದ 1000 ಯುಗಗಳು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ಹಗಲು. ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪಾಡ್ಯ ಭಾನುವಾರ ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಪ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದಿನ. ಅಂದಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ.

8,64,00,00,000 ಸೌರವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ದಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದೊಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ (1) ಶ್ವೇತವರಾಹ (2) ನೀಲಲೋಹಿತ (3) ವಾಸುದೇವ (4) ರಥಂತರ (5) ರೌರವ (6) ಪ್ರಾಣ (7) ಬೃಹತ್ (8) ಕಂದರ್ಪ (9) ಸದ್ಯ (10) ಈಶಾನ (11) ವ್ಯಾನ (12) ಸಾರಸ್ವತ (13) ಉದಾನ (14) ಗಾರುಡ (15) ಕೌರ್ಮ (16) ನಾರಸಿಂಹ (17) ಸಮಾನ (18) ಆಗ್ನೇಯ (19) ಸೋಮ (20) ಮಾನವ (21) ತತ್ಪುರುಷ (22) ವೈಕುಂಠ (23) ಲಕ್ಷ್ಮಿ (24) ಸಾವಿತ್ರಿ (25) ಘೋರ (26) ವಾರಾಹ (27) ವೈರಾಜ (28) ಗೌರಿ (29) ಮಾಹೇಶ್ವರ (30) ಪಿತೃ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹದಿನೈದು ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷವೆಂದು, ಉಳಿದ ಹದಿನೈದು ಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತು ಕಲ್ಪಗಳು ಕಳೆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು. ಈ ವಿಧವಾದ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ಕಳೆದರೆ ಒಂದು ವರ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಈ ಪ್ರಮಾಣದ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಆಯಸ್ಸು.

ಪ್ರಕೃತ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ವರ್ಷದ (ದ್ವಿತೀಯ ಪರಾರ್ಧದ) ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಶ್ವೇತವರಾಹ ಕಲ್ಪ. (ಎ.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಪನಾ: –1979. ಕನ್ನಡ ಚಲನಚಿತ್ರ ಅಭಿನೇತ್ರಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಕಾನ್ವೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಅಭಿನಯದ ಕಲೆಯನ್ನೂ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಲಾವಿದೆ. ಹದಿನಾರರ ಹರೆಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯತ್ತ ನಡೆದರು. ಒಮ್ಮೆ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದ ನರಸಿಂಹರಾಜು ಅವರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮದರಾಸಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ. ಎಂ.ವಿ. ರಾಜಮ್ಮ ನವರ 'ಸಾಕುಮಗಳು' ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಪನಾ ರಜತರಂಗ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪದ್ಮಿನಿ ಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಖಾಯಂನಟಿಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ತ್ರಿವೇಣಿಯವರ ಕಾದಂಬರಿ ಬೆಳ್ಳಿಮೋಡ ಚಿತ್ರ, ಅನಂತರ ನಾಂದಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯ. ಬಂಗಾರದ

ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಯಾಗಿ, ಗೆಜ್ಜೆಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯೆಯ ಪುತ್ರಿ ಚಂದ್ರಳಾಗಿ, ಶರಪಂಜರದ ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆಯ ಕಾವೇರಿಯಾಗಿ, ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ರಾಧ, ಸರ್ವಮಂಗಳದ ಮಂಗಳೆ, ಕಪ್ಪು ಬಿಳುಪಿನ ವತ್ಸಲಾ, ಚಂದ್ರ (ದ್ವಿಪಾತ್ರ)– ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಚಿತ್ರವೂ ಕಲ್ಪನಾರ ಅಭಿನಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಟಿಯ ಬಿರುದು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ತ್ರಿವೇಣಿಯವರ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ ಹಣ್ಣೆಲೆ ಚಿಗುರಿದಾಗ ಚಿತ್ರದ ವಿಧವೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾ ನೀಡಿದ ಪ್ರೌಢಾಭಿನಯ ಆ ಪಾತ್ರವನ್ನೇ ಸಜೀವಗೊಳಿಸಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಶರಪಂಜರ, ನಾ ಮೆಚ್ಚಿದ ಹುಡುಗಿ, ಗಂಧದ ಗುಡಿ, ಬಯಲುದಾರಿ, ನಾರಿ ಮುನಿದರೆ ಮಾರಿ, ಒಂದೇ ಕುಲ ಒಂದೇ ದೈವ, ಕರುಳಿನ ಕರೆ, ಮುಕ್ತಿ, ಪ್ರೇಮಕ್ಕೂ ಪರ್ಮಿಟ್ಟೇ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಅಭಿನಯ ನೀಡಿದರು. ಎರಡು ಕನಸು ಚಿತ್ರದ ಅಭಿನಯ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿತು. ಅಪಾರಶ್ರದ್ಧೆ ವಹಿಸಿ ಪಾತ್ರದೊಡನೆಯೇ ಏಕೀಕೃತವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸುವುದು ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಇವರು ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಗಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಿಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ, ಕಲೆ–ಸಂಗೀತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತರು. ಇವರ ಮಾತೃ ಭಾಷೆ ತುಳುವಾದರೂ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ. ತುಳು, ಕನ್ನಡ, ಮಲೆಯಾಳಂ, ತೆಲುಗು ಹಾಗೂ ತಮಿಳು ಚಿತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಸುಮಾರು 73ಚಿತ್ರಗಳ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮ ಅಭಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಿತ್ರೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿತರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಕಲ್ಪನಾ ಅಲ್ಲಿನ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರರಸಿಕರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸಿ ಬಂದುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ದುರಂತ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಪನಾರ ಜೀವನವೂ ದುರಂತಮಯವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿದರು (1979). (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್)

ಕಲ್ಪನೆ : ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳುಂಟು. ದಿನನಿತ್ಯದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆ ಹಾಸ್ಯಭರಿತ, ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಥವಾ ಅನೈಜ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನಾವು ಏನಾದರೊಂದು ನಂಬಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅದು ಕಲ್ಪನಾಪ್ರೇರಿತವಾದ ಸುದ್ದಿ ಎಂದು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಆದರೆ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಮೊದಲು ಸ್ಮೃತಿಗೂ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸ್ಮೃತಿ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ರೂಪಗಳು: ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳ ಪುನರುತ್ಪಾದನೆ ಸ್ಮೃತಿಯಾದರೆ, ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಕಲ್ಪನೆ. ಸ್ಮೃತಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಕಲ್ಪನೆ ಅಂಥ ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಹೊರತಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳಿಗೂ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಲ್ಪನೆ ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲವಸ್ತು ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಮನೋಬಿಂಬಗಳು (ಇಮೇಜಸ್). ಇವನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ, ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಾಣದ ಒಂದು ಹೊಸ ಅನುಭವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಕಲ್ಪನೆ. ಹಿಂದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಅಥವಾ ಕಂಡು ಕೇಳಿದ ವಿಚಾರಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಕಲ್ಪನೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷ. ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಹಳೆಯ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ, ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ, ಹೊಸ ರೂಪು ಕೊಟ್ಟು ಹೊಸ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಕಲ್ಪನೆ.

ನಮ್ಮ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಉದ್ವೇಗಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಲ್ಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗಿರುವ ಆಸೆ, ಭೀತಿ ಅಥವಾ ಕುತೂಹಲ ನಾವು ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗದ ಅಥವಾ ಪಡೆಯಲಾಗದ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅಥವಾ ಪಡೆಯಲು ಕಲ್ಪನೆ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಪನೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪ್ರೇರಣೆಯೂ ಇರದಿದ್ದರೆ ಕಲ್ಪನೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ–ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತಿಯ–ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಆ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿರುವ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮನೋವಿಲಾಸ (ರೆವರೀ), ಹಗಲುಗನಸು (ಡೇ ಡ್ರೀಂ), ಕನಸು (ಡ್ರೀಂ)–ಇವು ಕಲ್ಪನೆಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಮನೋವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ; ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳು ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದ ಮೇಲೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹಗಲು ಗನಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಅನುಭವಿಸಲಿರುವ, ಒದಗಲಿರುವ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳ ಗಾಳಿ ಗೋಪುರವೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಚಿಂತೆಗಳಿಗೆ ಮಿತವಾದ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಈ ಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಆತ ಮುಳುಗಿಹೋದರೆ ಅತೃಪ್ತಿ, ನಿರಾಶೆ, ಉದ್ವೇಗಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನೋವಿಲಾಸ, ಹಗಲುಗನಸು, ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಮಿತಿ ಮೀರಿ ಬಳಸಿದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆ ಹಳೆಯ ಅನುಭವಗಳ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೂಪ ಕೊಡುವ ನಿರಂತರ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ವ್ಯಾಪಾರವಲ್ಲ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರವಾದ ಶ್ರಮಗಳು ಈ ತರಹೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ದೂರದರ್ಶಿತ್ವ, ಮುಂದಾಲೋಚನೆ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಮನೋಭಾವ, ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತಪರಿಹಾರ ಕಾಣುವುದು, ಅಪೂರ್ಣವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದು– ಮುಂತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಈ ತರದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬುದ್ಧಿವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಪೋಷಕ. ಇದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ

ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ. ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಅದು ಕಲ್ಪನಾಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ನಿರ್ಧಾರದ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಸಿ_ಮಚ್ಚೆ (ಇಂಕ್_ಬ್ಲಾಟ್) ಪ್ರಯೋಗಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಲ್ಪನಾಸಂಪತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಲಾಗಿರುವ ಅಧ್ಯಯನ ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮೊದಲು 1895ರಲ್ಲಿ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಬಿನೆ ಮತ್ತು ಹೆನ್ರಿ ನಡೆಸಿದರು. ಅನಂತರ ವಿಪ್ಪಲ್ ಎಂಬಾತ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಸಿಮಚ್ಚೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಸಿ ಮಚ್ಚೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ತನಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅಥವಾ ತಾನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಟ್ಟು ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸರಾಸರಿ ಸಮಯ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಲ್ಪನಾಸಂಪತ್ತಿನ ಸೂಚಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

1920ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಹಲವು ಮಸಿ_ಮಚ್ಚೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದಿವೆ. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಯಸ್ಕರು ಸರಾಸರಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಸೆಕೆಂಡುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಎರಡು ಮೂರನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಓದುವ ಮಕ್ಕಳು ನಾಲ್ಕು ಐದು ಆರನೆಯ ತರಗತಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಲ್ಪನಾ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮೊದಲ ಮೂರು ವರ್ಗದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಮರ್ಶನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬೆಳೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಸರಿತಪ್ಪುಗಳ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋಚಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ವರದಿ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮೇಲ್ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಮನೋಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡುವಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ; ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಕಡಿಮೆ ಕಲ್ಪನಾಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಭೇದಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವೃತ್ತಿ, ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೆ ಆತನ ಕಲ್ಪನಾಸಂಪತ್ತು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಪನಾ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಅಪಾರ.

ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಕಲ್ಪನೆಯ ಇನ್ನೊಂದಂಶ ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಇದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಮ್ಯಾಸಲಾನ್ ಮೊದಲು ಬಳಸಿದ, ಆತನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮ್ಯಾಸಲಾನ್ ವಿಧಾನ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು (ನಾಮಪದ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು) ಕೊಟ್ಟು, ಅವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಾಕ್ಯ ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕೂಡ ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದ ಮೊದಲ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿನೇ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ಅವರ ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ. ಆ ಮಕ್ಕಳು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವಾಕ್ಯ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದುವು.

ಎಬಿಂಗ್ ಹೌಸನ ಪೂರ್ಣತಾ ವಿಧಾನ ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾಪಕ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಶಬ್ದ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ, ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಹೇಳುವುದು. ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಪದ ನಿರ್ಮಾಣ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ಹೇಳುವುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಲ್ಪನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನಗಳೆಲ್ಲ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಕಲ್ಪನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಯನ ಕೂಡ ಬಹುಪಾಲು ಭಾಷಾ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಲ್ಪನೆಗೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ವಿಚಾರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಫಲಿತಾಂಶಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ತೀರ ಸಂಕುಚಿತವಾದದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭ್ರಮೆ (ಫ್ಯಾಂಟಸಿ), ಸೃಜನಾತ್ಮಕತೆ (ಕ್ರಿಯೆಟಿವಿಟಿ) ಮುಂತಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮನಷ್ಯನ ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸ್ಥಾನವೇ ಏನೋ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಆಗಿಬಿಟ್ಟದೆ ಎಂದೇನಲ್ಲ; ಈಚಿನ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ, ಅಷ್ಟೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು : ಯಜ್ಞವಿಧಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಸಾಧಾರವಾಗಿಯೂ ನಿರೂಪಿಸುವ ವೈದಿಕಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಶಿಕ್ಷಾ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಕಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳು ವೈದಿಕರ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ವೇದಾಂಗಗಳೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೆಸರಾಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುವು. ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವೈದಿಕ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಋಷಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕಾರಣ ಪೌರುಷೇಯ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುವೇ ಹೊರತು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯಬೀಳುವ ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳೂ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ವೈದಿಕರಾದ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗದವರಿಗೆ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳೇ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಸೂತ್ರವೆಂದರೆ ದಾರವೆಂಬರ್ಥವಿರುವಂತೆ ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುವ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಇಂಥ ಹಲವು ವಿಧಿವಾಕ್ಯಗಳ ಸರಮಾಲೆಯಂತಿರುವ ಇಡಿಯ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಸೂತ್ರವೆಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿಯೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕಾರಣ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ನೆನಪಿಡಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕಲ್ಪದಂತೆ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲ ವೇದಾಂತಗಳೂ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳೂ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಂಥ ಸೂತ್ರಶೈಲಿಯ ರಚನೆಗಳು ಮತ್ತಾವ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲರ್, ಬ್ಯೂಲರ್ ಮುಂತಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸೂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಮಾರು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 700 ರಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 200ರ ವರೆಗೆ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಗಳು ರಚಿತವಾಗುತ್ತ ನಡೆದುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಯಜ್ಞ, ಹೋಮ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾನಿರೂಪಣೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು ಸೂತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಶ್ರುತಿಗಳು) ಬರುವುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ನೂರಾರು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತಾನುಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಹಾಕಿದಂತಿದೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾಜಕನ ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಕಾರರದಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಯಜ್ಞವಿಧಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಶ್ರೌತ ಸೂತ್ರಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಅಂಗವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಹಾಗು ಪೂಜಾವಿಧಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ.

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ಆಹವನೀಯ ಮುಂತಾದ ಯಾಗಾಗ್ನಿಗಳ ವಿಧಿ, ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ ಯಜ್ಞಗಳು, ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಯಾಗ, ಋತುಗಳ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಯಾಗಗಳು, ಯಜ್ಞಪಶುಗಳು ಬೇಕಾಗುವ ಸೋಮಯಾಗ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಮಗ್ರ ವಿವರಗಳು ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತೀಯರ ಯಜ್ಞಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಒಳನೋಟವನ್ನು ಪಡೆಯಲು, ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮತಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಗತಿವಿಕಾಸದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಇಂದಿಗೂ ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ.

ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಷಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಹುಮುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಗರ್ಭಾದಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಪರಕರ್ಮದ ವರೆಗೆ ಮಾನವನನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸುವ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಗೃಹ್ಯಸಂಸ್ಕಾರಗಳೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳು. ಶಾಂತಿಹೋಮಗಳು, ಹವನಗಳು, ಪ್ರೇತಕರ್ಮದ ಪರಿಗಳು_ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತೀಯರ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ

ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ವಿಧಿಗಳು_ಸೀಮಂತೋನ್ನಯನ, ಗರ್ಭಾಧಾನ, ಜಾತಕರ್ಮ, ನಾಮಕರಣ, ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ, ಚೂಡಾಕರ್ಮ, ಉಪನಯನ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ವ್ರತ, ಸ್ನಾತಕವಿಧಿ, ಕನ್ಯಾವರಣ, ವಿವಾಹ ಇತ್ಯಾದಿ_ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಇದರಂತೆ ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಗಳ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ದೇವತಾರ್ಚನೆ, ಪಿತೃತರ್ಪಣ, ಅತಿಥಿಪೂಜೆ_ಇವೇ ಸರಳರೂಪದ ವಿಧಿಗಳಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಹೇಗೆ ಮಹಾಯಜ್ಞಗಳೆನಿಸುವವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಶ್ರೌತಯಜ್ಞಗಳಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಉಗಮವೆನಿಸಿರಬಹುದಾದ ಸರಳ ಯಜ್ಞವಿಧಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನ, ಸಾಯಂಸವನ, ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ ವಿಧಿಗಳು, ಯಜ್ಞಾಂಗವಾದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವಗಳು_ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ, ಪಶುಪಾಲನ, ಭೂಕರ್ಮ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಧಿಗಳೂ ರೋಗ ಮತ್ತು ಅಶುಭ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಶಾಂತಿಕರ್ಮಗಳೂ ರಕ್ಷೋಘ್ನ ಮುಂತಾದ ಮಂತ್ರವಿಚಾರಗಳೂ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅಪರಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಶ್ರಾದ್ಧವಿಚಾರ ಕೂಡ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿವೆ. ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪಕ್ಕೆಂದೇ ಮೀಸಲಾದ ಹತ್ತಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಮಹತ್ತ್ವದವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕೂತೂಹಲವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಇಂದೂ ಗೃಹ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳು ನಿಧಿಯಂತಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವರ ನಿತ್ಯಜೀವನವನ್ನರಿಯಲು ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರು ಹತ್ತಾರು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಒಂದೊಂದೇ ತುಣುಕನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕುತ್ತ ಒದ್ದಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನತೆಯ ದಿನಚರಿಯನ್ನು, ಒಂದು ವಿವರವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ, ಒಂದೆಡೆ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿರುವ ದಾಖಲೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಸಿಗದು. ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್ ಜನತೆಯ ದಿನಚರಿಗಳೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ದಿನಚರಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ತೋರಿದರೂ ವಸ್ತುತಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರ ಜೀವನವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮವೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದುದನ್ನು ನೆನೆದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಜೀವನಚಿತ್ರಗಳು ಉಪಾದೇಯ ವೆನಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇಂಡೋ–ಯುರೋಪಿಯನ್ ಜನವರ್ಗಗಳ ಜೀವನ ಕ್ರಮದ ಬಗೆಗೆ ಇತರತ್ರ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳೊಡನೆ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗಲಂತೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಭಾವೈಕ್ಯ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆಡೆ ಭಾಷೆಯ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಸಾಮ್ಯ ಆಚರಣೆಯ ಅಂಗಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಮತ್ತೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಜಾತಿಯೊಂದಿದೆ. ಅದೇ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ. ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು. ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮ, ಯುಕ್ತವರ್ತನೆ, ಕಾನೂನು ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥವಿರುವಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಮತಧರ್ಮಾಚರಣೆ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚಾರ, ನಡೆವಳಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಮತೀಯವಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಇರದೆ ಮತೀಯವಲ್ಲದ ವಿಚಾರಗಳೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಕಾಯಿದೆಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಈ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಕಾರರು ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ನೈಪುಣ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ವಚನಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳೇ ಹೊರತು ಯಜ್ಞಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೌತ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಂತೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಕೂಡ ಒಂದೊಂದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಖೆಯವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅವಕ್ಕೂ ಕಲ್ಪ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಡೆಯದಾಗಿ, ಇವಲ್ಲದೆ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನುಬಂಧಗಳಂತಿರುವ ಶುಲ್ವಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕು. ಶುಲ್ವವೆಂದರೆ ಅಳೆಯುವದಾರ. ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಉದ್ದಗಲಗಳ ಪ್ರಮಾಣವೆಷ್ಟಿರಬೇಕು, ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು_ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳು ಶುಲ್ವಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಗಮವನ್ನು ಈ ಶುಲ್ವಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ವೇದಗಳ ಅರ್ಥನಿರ್ಣಯಕ್ಕೂ ಶ್ರೌತ ಮತ್ತು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳು ಕೇವಲ ಯಜ್ಞಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಮಂತ್ರಭಾಗಗಳು ಯಜುರ್ವೇದದ ವಿಧಿಗಳು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಮಂತ್ರಕ್ಕೂ ಆಚರಿಸುವ ವಿಧಿಕಲಾಪಕ್ಕೂ ವೈಷಮ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಪ್ರಾಯಃ ಕಲಾಪದ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ವೇದಮಂತ್ರದ ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥದ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಎಷ್ಟೋ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಂತ್ರಭಾಗಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಸೂತ್ರರಚನೆಗಳನ್ನು ವಿಭಿನ್ನ ವೈದಿಕ ಶಾಖೆಯವರು ಯಾವ ರೀತಿ ಕೈಗೊಂಡರೆಂಬುದರ ಪರಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕೃಷ್ಣಯಜುಶ್ಶಾಖೆಯವರ ಶ್ರೌತ ಮತ್ತು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಯಜುಸ್ಸಂಹಿತೆಯ ಮಂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಮೊದಲ ಪ್ರತೀಕಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಉದಾಹೃತವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ಣಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಬರೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆ ಅಥವಾ ಅಥರ್ವಸಂಹಿತೆಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಿಸುವಾಗ ಇಡಿಯ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ವೇದಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗದಂಥ ಕೆಲವು ವೇದಮಂತ್ರಗಳು ಕೂಡ ಈ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನರಿಯಲು ಇದು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ಮಂತ್ರಪಾಠಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸೂಚಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥವೆನ್ನುವುದೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆಪಸ್ತಂಬೀಯ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಂತ್ರಪಾಠವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೌಧಾಯನ ಮತ್ತು ಆಪಸ್ತಂಬ ಎಂಬೆರಡು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಕ್ತವಾದ ನಾಲ್ಕೂ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಶ್ರೌತ, ಗೃಹ್ಯ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಶುಲ್ವ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕೂ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು ಈ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬುಧವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೆಂದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥದ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬೌಧಾಯನ ಮತ್ತು ಅಪಸ್ತಂಬರೇ ಸ್ವತಃ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರಚಿಸಿರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೃಷ್ಣಯಜುಶ್ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲದೆ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾರದ್ವಾಜ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಷಾಢ ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ವಾಧೂಲ ಮತ್ತು ವೈಖಾನಸ ಶಾಖೆಗಳೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೈತ್ರಾಯಣೀ ಸಂಹಿತೆಯ ವೈದಿಕ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಮಾನವಶ್ರೌತಸೂತ್ರ, ಮಾನವಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ, ಮಾನವಶುಲ್ವಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಿಕ್ಕ ಶುಕ್ಲಯಜರ್ವೇದ, ಋಗ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದಗಳ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೂ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕುವುದೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲೊಂದು ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ, ಅಲ್ಲೊಂದು ಗ್ರಹ್ಯಸೂತ್ರ_ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾತ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವೂ ಪಾರಸ್ಕರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವೂ ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದದ ಶಾಖೆಯ ರಚನೆಗಳು. ಆಶ್ವಲಾಯನರ ಶ್ರೌತ ಹಾಗು ಗೃಹ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳೂ ಶಾಂಖಾಯನರ ಶ್ರೌತ ಹಾಗು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳೂ ಋಕ್ ಶಾಖೆಯವು; ಲಾಟ್ಯಾಯನರ ಮತ್ತು ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣರ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳು, ಜೈಮಿನೀಯ ಶ್ರೌತ ಮತ್ತು ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು, ಗೋಭಿಲ ಮತ್ತು ಖಾದಿರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು_ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮವೇದ ಶಾಖೆಯವು. ವೈತಾನಶ್ರೌತಸೂತ್ರವೆಂಬುದು ಅಥರ್ವಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದೆ ಕೌಶಿಕಸೂತ್ರವೆಂಬುದೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದ ವಿಷಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಥರ್ವಣ ಶಾಂತಿಕ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಭಿಚಾರಿಕ ಕರ್ಮಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಸೇರಿದೆ. ಕಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕೃಷ್ಣಯಜುಶ್ಶಾಖೆಯ ಬೌಧಾಯನ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದೂ ಅಥರ್ವಶಾಖೆಯ ವೈತಾನಸೂತ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಅರ್ವಾಚೀನವೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಈ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಂದ ಪರಿಶೋಧಿಸಿ, ಪಾಠನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೂಲಂಕಷ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಐರೋಪ್ಯ ಪಂಡಿತರಿಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ, ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಬೌಧಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಬರೆದಾತ ಕ್ಯಾಲಂಡ್. ಆಪಸ್ತಂಬೀಯ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದಾತ ಗಾರ್ಬೆ. ಆಪಸ್ತಂಬೀಯ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದವ ವಿಂಟರ್ನಿಟ್ಸ್. ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದವ ಓಲ್ಡೆನ್‌ಬರ್ಗ್. ವೈಖಾನಸ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಗ್ರಂಥ ಬರೆದವ ಬ್ಲಾಕ್. ಮಾನವಸೂತ್ರಗಳ ಸಂಪಾದಕ ಕ್ನಾಯೆಕ್. ಶಾಂಖಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಸಂಪಾದಕ ಹಿಲ್ಲೆಬ್ರಾಂಟ್. ಇವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಯಃ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಪೂರ್ಣ ವಿವರಗಳನ್ನು ಈ ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಪರಿಷ್ಕರಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರವು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ, ವೈದಿಕ ಜೀವನಕ್ರಮದ ಸಪ್ರಮಾಣ ಪರಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ, ವೈದಿಕ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವಿವೇಚನೆಗೆ, ವಿಶ್ವದ ಧರ್ಮಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ, ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳೇ ನಮಗಿರುವ ಅಕ್ಷಯನಿಧಿ. ಇವುಗಳ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಅರುಹಲು ಶಕ್ತರಾದರು. ಇನ್ನೂ ಈ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಇವುಗಳ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವ ಅಗತ್ಯ ಕಾಣದು. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಲಂಗಡಿ : ಕುಕುರ್ಬಿಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿಟ್ರಲಸ್ ವಲ್ಗ್ಯಾರಿಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಹಾಗೂ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಬೇಸಗೆ ಹಣ್ಣಿನ ಸಸ್ಯ (ವಾಟರ್ ಮೆಲನ್). ಇದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡವೆಂದು ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಏಷ್ಯ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತ–ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ತವರು ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯನ್ನು ಇದರ ರುಚಿಯಾದ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿನ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಹಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಭಾರತ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ರಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಸ್ಯವಿವರಣೆ: ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ಬಳ್ಳಿ ಇದು. ಬಹುವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ; ಇವು ಅಗಲ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಾಕಾರವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಹಾಲೆಗಳಾಗಿ ಸೀಳುಗೊಂಡಿವೆ. ಎಲೆತೊಟ್ಟುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಚಿಕ್ಕ ಹೂಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಅರಳುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು.

ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಹಣ್ಣುಗಳ ರಾಶಿ

ಗಂಡು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಂಟೆಯಾಕಾರದ ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆಯೂ ಐದು ದಳಗಳಿಂದಾದ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯ ಪುಷ್ಪದಳ ಸಮೂಹವೂ ಮೂರು ಕೇಸರಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳೂ ದಳಗಳೂ ಮೂರು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದಾದ ಒಂದು ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಫಲ ಒಡೆಯದ ಬೆರಿ ಮಾದರಿಯದು. ಗುಂಡಾಗಿಯೊ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿಯೊ ಇದೆ. ಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆದಾಗ ಸುಮಾರು 25–50 ಪೌಂ. ತೂಗುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ನಯ ಹಾಗೂ ತಿಳಿಹಸಿರು ಅಥವಾ ಕಡುಹಸುರು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ತಿರುಳು ರಸಭರಿತ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿಯ ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ತಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ತಳಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹಣ್ಣಿನ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ, ಬಣ್ಣ, ತಿರುಳಿನ ರುಚಿ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣ, ಬೀಜಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಕಾಯಿಗಳು ಪಕ್ವವಾಗುವ ಕಾಲ–ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವೈವಿಧ್ಯ ಇದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಷಹಜಾನ್ ಪುರಿ, ಜಾನ್ ಪುರಿ ರೆಡ್, ಫರೂಕಬಾದಿ, ಅಲಹಬಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸ್ಥಳೀಯ ತಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೌಡ, ಸೆಲೆಕ್ಷನ್ ನಂ. 1 ಮತ್ತು ಸೆಲೆಕ್ಷನ್ ನಂ. 2 ಮುಂತಾದವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಕೊಡುವ ಸುಧಾರಿಸಿದ ತಳಿಗಳನ್ನು ಹೊರ ದೇಶಗಳಿಂದ ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅಷಿಯ ಮಟೊ, ಶುಗರ್ ಬೇಬಿ, ನ್ಯೂ ಹೆಮಿಸ್ಫಿಯರ್ ಮಿಡ್ ಗಟ್ ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಅಷಿಯಮಟೊ: ಈ ತಳಿಯನ್ನು ಜಪಾನ್ ದೇಶದಿಂದ ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಣ್ಣುಗಳು 6 ರಿಂದ 7 ಕೆ.ಜಿ. ತೂಗುತ್ತವೆ. ಸಿಪ್ಪೆ ತಿಳಿ ಹಸುರು. ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಸು ಬಿಳುಪು ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಒಳತಿರುಳು ಸಿಹಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಇದರ ಬೀಜಗಳು ಸಣ್ಣವು.

ಶುಗರ್ ಬೇಬಿ: ಈ ತಳಿಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಣ್ಣಿನ ತೂಕ 4 ರಿಂದ 6 ಕೆ.ಜಿ. ಸಿಪ್ಪೆ ಗಾಜಿನ ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಒಳತಿರುಳು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದು, ಸಿಹಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳು ಸಣ್ಣ.

ನ್ಯೂ ಹೆಮಿಸ್ಫಿಯರ್ ಮಿಡ್ ಗಟ್: ಇದರ ಹಣ್ಣು 1 ರಿಂದ 2 ಕೆ.ಜಿ. ತೂಗುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ಮೈ ಕಡುಹಸುರು ಬಣ್ಣದ್ದು, ತಿರುಳು ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ರುಚಿಕರ. ಈ ತಳಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮನೆ ಕೈತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಶುದ್ಧವಾದ ಬೇಸಗೆ ಬೆಳೆ. ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಒಣ ಹವಾಗುಣ ಅಗತ್ಯ. ತಂಪಾದ ಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜಗಳ ಮೊಳೆಯುವ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇಳುವರಿಯೂ ಕಡಿಮೆ; ಮತ್ತು ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವ ಸಂಭವವೂ ಹೆಚ್ಚು. ರಭಸವಾದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವಾಗ ಪರಾಗ ವಿತರಣೆಯಾಗದೆ ಫಲ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಣ ಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹಣ್ಣು ತಂಪಾದ ಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹಣ್ಣಿಗಿಂತ ಸಿಹಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸ ಬಹುದಾದರೂ ಮರಳುಗೋಡು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಗೋಡು ಮಣ್ಣು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವು. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಅಂಗಳ ಮತ್ತು ನದಿಯ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ರೂಢಿ. ಈ ರೀತಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಜಲಮಟ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜಲಮಟ್ಟ ಮೇಲಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಮಣ್ಣನ್ನು ಬೇಕಾದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಏರು ಹಾಕಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಜಲಮಟ್ಟ ಕೆಳಗಿರುವ ಕೆರೆ ಅಂಗಳ ಅಥವಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಸುಮಾರು 1 ಮೀ ಆಳದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಬೀಜ ಬಿತ್ತಬೇಕು. ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯನ್ನು 5.8ರಿಂದ 8.0 pH ಇರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ 7.2–8.0 pH ಇರುವ ಮಣ್ಣು ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಮತೂಕವಾದ್ದು. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಮ್ಲತೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಬಲ್ಲುದು. ಹೆಚ್ಚು ಆಮ್ಲತೆಯಿರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವುದಕ್ಕೆ ಆರು ವಾರಗಳ ಮೊದಲು ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಶುದ್ಧ ಬೆಳೆ (ಪ್ಯೂರ್ ಕ್ರಾಪ್). ಆದರೆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಬದುಗಳ ಮೇಲೆ ಈರುಳ್ಳಿ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ನಾಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತದೊಂದಿಗೊ ಕಬ್ಬಿನೊಂದಿಗೊ ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯನ್ನು ಮಿಶ್ರಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ ರೂಢಿ ಉಂಟು. ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬೀಜ ನಾಟಿ ಮಾಡುವಾಗ ಸೊಪ್ಪು ಬೀಜವನ್ನು ಉಪ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬಿತ್ತಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಎಕರೆಗೆ 32 ಕೆಜಿ ಸಾರ ಜನಕ, 20 ಕೆಜಿ ರಂಜಕ ಮತ್ತು 20 ಕೆಜಿ ಪೊಟ್ಯಾಷ್, ಹಾಕಿದರೆ ಉತ್ತಮ.

ಬೀಜ ಬಿತ್ತದ ಸುಮಾರು 1 ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹಂಬು ಹರಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮೊದಲ ಸಾರಿ ಕಳೆ ತೆಗೆದು ಸಸ್ಯದ ಬುಡಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿ, ಮಣ್ಣನ್ನು ಬುಡಕ್ಕೆ ಏರು ಹಾಕಬೇಕು. ಮೊದಲು ಬಿಟ್ಟ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅನಂತರ ಬಿಡುವ ಕಾಯಿಗಳು ದಪ್ಪವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿದ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತು ಸುಮಾರು 2 ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹೂ ಬಿಟ್ಟು $2^1/_2$ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬಲಿತ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಮೃದುವಾಗಿ ತಟ್ಟಿದಾಗ ಒಡೆದ ಮಡಕೆ ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅವುಗಳ ತೊಟ್ಟನ್ನು ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಹಂಬಿಗೆ ನೋವು ತಗಲದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬೇಕು. ಹಣ್ಣಾದ ಮೇಲೆ, ಬೆರಳಿನಿಂದ ಲಘುವಾಗಿ ಒತ್ತಿದರೆ ಸಿಪ್ಪೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಿಪ್ಪೆಯ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯ ಇಳುವರಿ ತಳಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಎಕರೆಗೆ ಸುಮಾರು 4,000 ದಿಂದ 6,000 ಕೆಜಿ ಹಣ್ಣು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಬೇಸಾಯದ ಕ್ರಮ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಹಂಬಿನಿಂದಲೂ ಸುಮಾರು 25–40 ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ರುಚಿಯಾದ ಬೇಸಗೆ ಹಣ್ಣೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರ ರಸ ಬಹಳ ತಂಪುಗೊಳಿಸುವ ಹಾಗೂ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾದ ಪಾನೀಯವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಿತಿಂಡಿ ಮಾಡಲೂ ಉಪ್ಪಿನ

ಇಡಿ ಹಾಗೂ ಕೊಯ್ದ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಹಣ್ಣು

ಕಾಯಿಯಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಕಿರ್ಬತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ತಳಿಯ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಹಣ್ಣು ಕಹಿರುಚಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಅದು ವಿರೇಚಕ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವ ಗಟ್ಟಿತಿರುಳಿನ ಸಿಟ್ರನ್ ಎಂಬ ತಳಿಯ ಹಣ್ಣಿನಿಂದ ಜಾಮ್, ಜೆಲಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯ ಬೀಜಕ್ಕೆ ತಂಪುಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರೋತ್ತೇಜಕ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಹಣ್ಣಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೀಗಿದೆ: ತೇವಾಂಶ ಶೇ. 95.7; ಪ್ರೋಟೀನು ಶೇ. 0.2; ಕೊಬ್ಬು ಶೇ.0.2; ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಶೇ. 3.3; ಲವಣಾಂಶ ಶೇ. 0.3; ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ 100 ಗ್ರಾಂ ಹಣ್ಣಿಗೆ 11 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ ಕ್ಯಾಲಿಯಂ, 12 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ. ರಂಜಕ, 7.9 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ. ಕಬ್ಬಿಣ. 42 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ ಗಂಧಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಮತ್ತು 0.16 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ ವಿಟಮಿನ್ ಬಿ ಹಾಗೂ 1 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ ವಿಟಮಿನ್ ಸಿ.

ಕಲ್ಲಂಗಡಿಗೆ ಫ್ಯೂಸೇರಿಯಮ್ ಆಕ್ಸಿಸ್ಪೋರಮ್ ಎಂಬ ಬೂಷ್ಟು ತಗುಲಿ ಸೊರಗು ರೋಗವನ್ನು (ವಿಲ್ಟ್) ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಂಬಿನ ತುದಿಗಳು ಬಾಡಿ ಕಾಂಡ ಕಂದುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವುದು ಈ ರೋಗದ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗನಿರೋಧಕ ತಳಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಜೀರುಂಡೆಗಳು, ಕತ್ತರಿ ಹುಳುಗಳು, ತಿಗಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣಿಗಳೂ ಕಲ್ಲಂಗಡಿಗೆ ತಗುಲಿ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲವು. (ಡಿ.ಎಂ.; ಎಸ್.ಕೆ.ಟಿ.; ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಲಟ ಭಟ್ಟ : 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಈತ ಕಾಶ್ಮೀರರಾಜ ಅವಂತಿವರ್ಮನ (855–883) ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಸಿದ್ಧನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಶೈವಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಶಿವಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಶೈವಮತವನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಳಿಸಿದ ವಸುಗುಪ್ತನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಈತ ಶಿವಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಪ್ತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ 51 ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂದಕಾರಿಕೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸ್ಪಂದಕಾರಿಕೆಗೆ ಸ್ಪಂದಸರ್ವಸ್ವ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಸ್ಪಂದವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಂದಾಮೃತದ ನಿಷ್ಯಂದ (ಪ್ರವಾಹ) ಗಳೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಶಿವಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಚಿಂತಾಮಣಿ ಮತ್ತು ಮಧುವಾಹಿನಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಜಿ.ಆರ್.)

ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು : ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕಲೆ (ಸ್ಟೋನ್ ಕ್ವಾರಿಯಿಂಗ್). ಹಿಂದೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಒರಟಾದ ಕ್ರಮಗಳು ಹೋಗಿ ಈಗ ದಕ್ಷವಾದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳು: 1 ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ, 2 ಜಲಜ, 3 ಪರಿವರ್ತಿತ–ಈ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು, ಮರಳುಕಲ್ಲುಗಳು, ಷೇಲುಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವು ಪದರ ಪದರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಲುಗಳು ಪರ್ವತಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೆಗೆಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳು: 1 ಕಮಾನಿನ ಕಲ್ಲುಗಳು, 2 ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲುಗಳು, 3 ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿ. ನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಗ್ರಾನೈಟಿನ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುತ್ತಿಗೆಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದು ಸೀಳಿ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಕಮಾನಿನ ಕಲ್ಲಿನ ಅಳತೆಗಿಂತ ಕೊಂಚ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಸೀಳಿ ಬೇಕಾದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗೆ ಉಳಿಗಳಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಅಳತೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಅಂದವಾದ ಹೊರಮುಖವುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳನ್ನು, ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು (ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲ್ಲು ಸಿಕ್ಕುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ) ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಬಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಲು ಏಕರೀತಿಯದಾಗಿರಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಧಿಗಳಿರುತ್ತವೆ (ಜಾಯಿಂಟ್ಸ್). ಇವು ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸೀಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಲ್ಲನ್ನು ಸೀಳಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಬಂಡೆ ದೊರೆತಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೊಡಿ ತೆಗೆದು ಕಲ್ಲು ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಡೈನಮೇಟಿನಂಥ ಸ್ಫೋಟಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಅವಶ್ಯವಾದ ಕಡೆ ಕರಿಯ ಮದ್ದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ದಿಂಡುಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಅವನ್ನು ಸೀಳಿ ಅಳತೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರಿಯ ಮದ್ದನ್ನೂ ಬಳಸದೆ ಬಂಡೆಯ ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು 3'–4' ಆಳದ ವರೆಗೂ ಅಂಚಿನಿಂದ ಸುಮಾರು 3' ದೂರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಧ್ಯದ ದಿಂಡನ್ನು ಅವುಗಳಿಂದ ಸೀಳುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೈಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುವಾಗ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ದೊಡ್ಡ ಆಳತೆಯ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಆಮೇಲೆ ಒತ್ತಡದ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಗುರುತುಮಾಡಿ ಸೀಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದಿಂಡುಗಳನ್ನು ಲಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿ ಇಷ್ಟವಾದ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ, ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ನಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗುಂಡಾದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಚರಿಕೆಯ ಯಂತ್ರದಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಯಾವ ನಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದರೂ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಹಿಂದೆ ಕಡಪದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡು, ನೆಲ, ಮಹಡಿಯ ಮೆಟ್ಟಲು–ಇವುಗಳಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟು ಬಂದಮೇಲೆ ಇವನ್ನು ಮಾಡಿಗೆ ಬಳಸುವುದು ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ. ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಾದರಿಗಳ ನೆಲದ ಹಂಚುಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಳಿ ಮಳೆಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಕಲ್ಲು ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಬಣ್ಣ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಲ್ಲಿನ ಗುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಮಾಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಲ್ಲಿನಿಂದಲೂ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲಿನಿಂದಲೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಕಂಬಗಳೂ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೂ ಕೆಡದೆ ಇರುವುದನ್ನು ಈಗಲೂ ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲು ಕೆಡಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳು ಇವು: 1 ನೀರು ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟುವಷ್ಟು ಶೈತ್ಯ, ಇಲ್ಲವೆ ಘನೀಭವಿಸಿದ ಮಂಜು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ನೀರು ಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟಿದಾಗ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಸಡಲಿಸುತ್ತದೆ. 2 ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸಿಲಿಕದ ಕಣಗಳನ್ನು ಬಿಗಿದಿರುವ ಅಂಟಿನ ಸಾಮಗ್ರಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಾಗ ಕಲ್ಲಿನ ರಚನೆಯೇ ಶಿಥಿಲವಾಗಬಹುದು. 3 ಮಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೇವದಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಧಕದ ಆಮ್ಲಗಳು ಕೊಂಚ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟನ್ನು ಬಹಳ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ. 4 ದೂಳು ಮತ್ತು ಮರಳನ್ನು ಹೊತ್ತುತರುವ ಗಾಳಿಯೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಮರಳು ಗಾಳಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್ ವಿಗ್ರಹ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸವೆದು ಹೋಗಿದೆ. 5 ಭಾರತದ ಹಳೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಪುರದ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಬೀಳಿಸಿದ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಗಿಡಗಳಿಂದಲೂ ಪಾಚಿಯಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲುಹೂವಿನಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಘಾಸಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯಿರುವ ಕಡೆ ಇವನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಷ್ಟೋ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಉರುಳಿಹೋಗಿವೆ.

ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಬಿಸಿಲನ್ನೂ ಗಾಳಿಯನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತಿರುವ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೋಮಟೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಹಳ ತೆಳುವಾದ ಪದರಗಳು ಹೊರಬರುತ್ತಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಬಳಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಸೋಡಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಇರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಬಳಿದಾಗ ಅದು ಸುಣ್ಣದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದೆ ಇರುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಆಗಿ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನೂ ಪದರಗಳನ್ನೂ ತುಂಬುತ್ತದೆ.

ಬಂಡೆಯಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ತೆಗೆದ ಮರಳುಕಲ್ಲಿನ ಒಳಗಡೆ ಕೊಂಚ ತೇವವಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಬೇಸಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಮಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಅನಂತರ ನಯವಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿ: ಹಿಂದೆ ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿಯನ್ನು ಮ್ಯಾಕಡಮ್ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ರಿಪೇರಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ತಳಪಾಯದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಗಾರೆಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಸುಣ್ಣದ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ತೊಲೆ, ಮಾಡು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಧುನಿಕ ಜಲಾಶಯ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಲ್ಲಿಯ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಒಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿಗೂ ಇತರ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಗೂ ನಗರಗಳೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ರಸ್ತೆಗಳಿಗೂ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಣ್ಣಜಲ್ಲಿಯ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಟಾರ್, ಮ್ಯಾಕಡಮ್ ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅಳತೆಯ ಜಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ, ಮೆಟ್ಟೂರು ಜಲಾಶಯ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯ ಮೊದಲಾದ ನೀರಾವರಿಯ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾನದಿಯ ಮೇಲಿನ ಹೀರಾಕೂಡ್ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಏರಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆ, ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೇಲೆ ನೀರು ಹರಿಯುವ ಕೋಡಿಯನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟುವ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಅಳತೆಯ ಜಲ್ಲಿಯನ್ನು ಬಳಸಿದರೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಮಂದವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಅದರ ಒತ್ತಡದ ಬಲವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿಹಾರಿನಲ್ಲಿ ಶೋಣಾನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ರೈಹ್ಯಾಂಡ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 6 ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಲ್ಲಿಯನ್ನು ಒಡೆದು ಮರಳು ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ.1. 6"–3", 2. 3"–1 1/2", 3. 1 1/2"–3/4", 4. 3/4"–3/8", 5. 3/8"–3/16", 6. 3/16" ಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣದು–ಈಮಿಶ್ರ ಜಲ್ಲಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಚದರ ಅಂಗುಲಕ್ಕೆ 2,500 ಪೌಂಡುಗಳು.

ಪೂರ್ವ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಶತದ್ರುನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವ 760' ಎತ್ತರದ ಭಾಕ್ರ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಲ್ಲಿಯನ್ನು 4 ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆದಿದ್ದಾರೆ. 1. 7"–3", ಶೇ. 25, 2. 3"–1 1/2", ಶೇ. 19, 3. 1 1/2"–3/4", ಶೇ. 17, 4.3/4", ಶೇ. 14, ಉಳಿದ ಶೇ. 25 ಮರಳು.

ಹೀಗೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಯೋಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಮಗಾರಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಲರ್, ಜಾನ್ : 1793–1852. ಸ್ಲೊವಾಕ್ ಕವಿ. ಮತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಜೀನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ (1817–19) ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಐಕ್ಯತೆಯ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಯ ಆದರ್ಶ ವಿಚಾರಸರಣಿ ಇವನ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು. 1819ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟ. ತಾನು ಪ್ರೇಮಿಸಿದ ಜರ್ಮನ್ ಹುಡುಗಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ಕಲ್ಲರ್ ತನ್ನ ಸುನೀತಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲಕಾಲ ಅರ್ಚಕನಾಗಿ ಕಲ್ಲರ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ. 1835ರಲ್ಲಿ ಮೀನಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಅನಂತರ (1849) ವಿಯನ್ನಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ದುಡಿದ.

ಇವನ ಮುಖ್ಯಕೃತಿ ಸ್ಲಾವದ ಕುವರಿ. ಚೆಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸಂಕಲನ ಮೊದಲು ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಒಂದುನೂರ ಐವತ್ತೊಂದು ಸುನೀತಗಳನ್ನೂ ಎಲಿಜೆಯಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿನ ಪ್ರವೇಶಭಾಗವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕಲ್ಲರನ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹಿಂದಾಗಲಿ ಸ್ಲಾವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ನಾಡುಗಳ ಯಾತ್ರೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿದು. ಕವಿಗೆ ಮೀನಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೇಮ, ಸ್ಲಾವ್ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನ–ಎರಡೂ ಸಂಗಮವಾಗಿ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಸ್ಲಾವ್ ಜನಾಂಗದ ಗತವೈಭವ, ಕರುಣಾಜನಕ ವರ್ತಮಾನಗಳನ್ನು ಕವಿ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಉಜ್ಜ್ವಲ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರದ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಬೋಧಕ ಸುನೀತಗಳನ್ನೂ ಡಾಂಟೆಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸ್ವರ್ಗನರಕಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕವಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಬಾಗಿ : ಲೆಗ್ಯುಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಮಿಮೋಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಆಲ್ಬಿಜ್ಜಿಯ ಚೈನೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಉದುರಿ ಹೋಗುವ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಅಗಲವಾಗಿ ಹರಡುವ ತುದಿಯುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಮರ. ಹೊಟ್ಟೆ ಬಾಗೆ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 30" ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ 8" ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಸ್ತಂಭಾಕಾರದ ಕಾಂಡವಿದೆ. ಈ ಮರ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 4,000" ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಂಗಾಳ, ಅಸ್ಸಾಂ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ, ಅಂಡಮಾನ್, ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಶ್ರೀಲಂಕಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಟೀ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನೆರಳಿನ ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಇದರ ಒಣ ಎಲೆಗಳು ಟೀ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಉತ್ತಮ ಗೊಬ್ಬರವೂ ಹೌದು.

ಇದರ ಚೌಬೀನೆ ಇತರ ಆಲ್ಬಿಜ್ಜಿಯಗಳಂತೆಯೆ ಇದ್ದರೂ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಾಢವಾದುದೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಮೃದುವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ಒಣಭಾರ ಘನ ಅಡಿಗೆ ಸು. 22–46 ಪೌಂ. ಆದರೆ ಇದು ಬೇಗನೆ ಕೀಟಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಹಲಗೆ, ತೋಡು ದೋಣಿ, ಬಾವಿಯ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು, ಗಾಡಿಚಕ್ರ, ಮರದ ಗಂಟೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಚಹಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಇದ್ದಲಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸೌದೆಯಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲ್ಬಾಗಿಯ ಕಾಂಡದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ಒಂದು ತರದ ಅಂಟನ್ನು ನೇಪಾಳಿಗಳು ಡ್ಯಾಫ್ನೆ ಎಂಬ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಹೊಳಪು ಕೊಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ತರಗೆಲೆಗಳು, ರೆಂಬೆಗಳು ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ. ತೊಗಟೆಯ ಕಷಾಯ ಕಜ್ಜಿ ಮೊದಲಾದ ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಲ್ಬಾಸು : ಲೇಬಿಯೊ ಜಾತಿಯ ಮೀನು. *ಕಾಟ್ಲ, ರೋಹು, ಮೃಗಾಲ್* ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ಬಗೆಯ ಮೀನುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಕಮ್ಮಚ್ಚಲು, ಕೆಮ್ಮೀನು, ಕದ್ದೊಳ್ಳು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಮೀನಿದು. ಮೈಸೂರಿನ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತು ಶಿಂಷಾ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಇದು ಸುಮಾರು 4" ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುವುದು. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಕಪ್ಪನೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳು, ಮೊನಚಾದ ತಲೆ, ದೇಹದ ಮುಂತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಕೆಳಕ್ಕಿರುವ ಬಾಯಿ, ದೃಢವಾದ ತುಟಿಗಳು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಎರಡು ಜೊತೆ ಕಪ್ಪುಮೀಸೆಗಳು, ಪಾರ್ಶ್ವದ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಂತಿರುವ 40–44 ಹುರುಪೆಗಳು–ಇವು ಈ ಮೀನಿನ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಬಸವನ ಹುಳು, ಇತರ ಹುಳುಗಳು ಹಾಗೂ ಪಾಚಿ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಗಳು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ.

ಕಾಟ್ಲ ಮುಂತಾದ ಮೀನುಗಳಂತೆಯೆ ಕಲ್ಬಾಸು ಕೂಡ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ವಿಧಾನ, ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಗೊಂಚಲಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಟ್ಲಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೆ. ಇದರ ಮರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಶೀಘ್ರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 10"–12" ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮರಿಗಳು ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೀನು ಕೆರೆಗಳಲ್ಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಹೆಸರಘಟ್ಟ, ಬೇತಮಂಗಲ, ರಾಮನಗರ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಬಿ.ಎನ್.)

ಕಲ್ಮಾಷಪಾದ : ಸೂರ್ಯವಂಶದ ದೊರೆ ಋತುಪರ್ಣನ ಮೊಮ್ಮಗ. ಸುದಾಸನ ಮಗ. ಮಿತ್ರಸಹ, ಸೌದಾಸ ಇವನ ಇತರ ಹೆಸರುಗಳು. ಮದಯಂತಿ ಇವನ ಹೆಂಡತಿ. ಇವನ ವೃತ್ತಾಂತ ರಾಮಾಯಣ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಬೇಟೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದ ತನ್ನನ್ನೆದುರಿಸಿದ ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಂದ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಓಡಿಹೋಗಿ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದ ತನ್ನ ಕುಲಗುರು ವಸಿಷ್ಠನ ಪೌರೋಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ವಸಿಷ್ಠ ಮೀಯಲು ಹೋದ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಅವನ ರೂಪತಾಳಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸ ತನಗೆ ಮಾಂಸಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಲು ಹೇಳಿದ. ರಾಜ ಹಾಗೇ ಮಾಡಿಸಿದ. ಅದನ್ನುಂಡ ಆ ರಾಕ್ಷಸ ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನರಮಾಂಸವನ್ನಿಟ್ಟು ಹೋದ. ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬಂದ ವಸಿಷ್ಠನಿಗೆ ಆ ನರಮಾಂಸವನ್ನು ಬಡಿಸಿದಾಗ ಅವನು ರೇಗಿ 12 ವರ್ಷ ಕಾಲ ನರಭಕ್ಷಕ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಬಾಳುವಂತೆ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದನಿಗೆ ಶಾಪ ಕೊಟ್ಟ.. ವಸಿಷ್ಠನಿಗೆ ಪ್ರತಿಶಾಪ ಕೊಡಲು ರಾಜ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಮದಯಂತಿ ಅವನನ್ನು ತಡೆದಳು. ಆಗ ರಾಜ ಆ ನೀರನ್ನು ತನ್ನ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಸುರಿದುಕೊಂಡ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಕಾಲು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ವಸಿಷ್ಠದ್ವೇಷಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿ ಕಿಂಕರ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ರಾಕ್ಷಸಭವದಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದನಲ್ಲಿ ಆವೇಶಗೊಳಿಸಿ ಅವನ ಮೂಲಕ ವಸಿಷ್ಠನ ನೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ದಂಪತಿಗಳು ಕ್ರೀಡಾಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಗಂಡನನ್ನು ತಿಂದದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ 'ಸ್ತ್ರೀಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ನಿನಗೆ ಸಾವು ಬರಲಿ' ಎಂದು ಕಲ್ಮಾಷಪಾದನಿಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟಳು. ಶಾಪದ 12 ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದರಾಯ ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಸಿಷ್ಠನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಶ್ಮಕನೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದ. ಗೌತಮಶಿಷ್ಯನಾದ ಉದಂಕ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮದಯಂತಿಯಿಂದ ಗುರುದಕ್ಷಿಣಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಬೇಡಿಪಡೆದುಕೊಂಡ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಯಾ: ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 5ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಶಾಸನ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಲ್ಯ, ಕಲ್ಲೆಹ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೈನ ಹಾಗೂ ವೀರಶೈವರ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಬಸದಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಜೈನ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. 1368ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಬುಕ್ಕರಾಯ ಜೈನರು ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ರಾಜಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ವೀರಶೈವರ ಒಂದು ಮಠವೂ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಇವೆ. ಮಠ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಂಗಣ ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುಹಾ ಕೋಣೆ ಇರುವ ಕಟ್ಟಡ. ಮಠದ ಹೊರಗೆ ಗದ್ದುಗೆಗಳಿರುವ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಬಸವನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಆ ಗದ್ದುಗೆ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಸೋಮನಾಥ ಸತ್ತದ್ದು ಇಲ್ಲೇ. ವೀರಶೈವರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥನ ಪರ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶೀಲೆ ಚನ್ನಮ್ಮ ಎಂಬ ಶರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಳೆಂದು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದಿಂದಲೂ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಿ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯುಜ್ಯ ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಒಂದು ಗುಹಾದೇವಾಲಯ. ಕಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಸುಳಿವುಗಳಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರದರಾಜ ದೇವಾಲಯವಿತ್ತು. ಈಗ ಅದರ ಮುಂದಿನ ಗರುಡಗಂಬ ಮಾತ್ರ ನಿಂತಿದೆ. ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಳ್ವಾರರುಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ.

ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯ ಬಳಿಯ ಒಂದು ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಕುಂಬಳಕಾಯಜ್ಜಿಯದು ಎನ್ನುವ ಸ್ತ್ರೀಯ ತಲೆಯೊಂದನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಊರು ಕಲಾವತಿ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಈಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಕುಂಬಳಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಾರಲು ತಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ಮತ್ತು ಇತರರಲ್ಲಿ ವಿರಸ ಉಂಟಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಈ ಊರು ಹಾಳಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. 1533ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಲಾವತಿ ಎಂಬ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಈ ಕಲಾವತಿಯೇ ಕಲ್ಯ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. *

ಕಲ್ಯಾಡಿ: ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆಯ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 17ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮೂಸೆಗಳ ಹಾಗೂ ಕುಲುಮೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಥಮ ಭಾರತೀಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಜಯರಾಂ (1917) ಕಲ್ಯಾಡಿಯ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. 1937ರಲ್ಲಿ ಡಾ.ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಅವರು ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದರು. ಎನ್.ಜಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ 1964ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವರವಾದ ಭೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ತಾಮ್ರ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಆಕೃತಿ, ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ಆಳಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯ ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಭಾಗ ಅನೇಕ ಕೊರೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿತು.

ನೀಣಿಕಲ್ಲು, ಕಣಶಿಲೆ, ಪದರಶಿಲೆ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಮರಳು ಶಿಲೆ, ಅಂಫಿಬೋಲೈಟ್ ಇವು ಕಲ್ಯಾಡಿಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತು ಇರುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲೆಗಳು. ಅನೇಕ ಮಡಿಕೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ತಾಮ್ರಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳು ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮರಳುಶಿಲೆ 1000ಮೀಟರ್ ಉದ್ದ, 8 ರಿಂದ 50ಮೀಟರ್ ಅಗಲವಿದ್ದು, 100 ರಿಂದ 280ಮೀಟರ್ ಆಳದವರೆಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಅಂಶ ಶೇ.7; ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪದ ಮೊತ್ತ 1ಕೋಟಿ ಟನ್‌ಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಕಲ್ಯಾಡಿ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ತಾಮ್ರ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. (ಟಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಯಾಣ್ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಠಾಣ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಮುಂಬಯಿಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 52 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಹಾಸ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೂಡುನಿಲ್ದಾಣ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೊಂದು, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೊಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಮುಂಬಯಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹುಬೇಗ ಹಬ್ಬಿತು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ತ್ರೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿತು; ರೇಷ್ಮೆ ನೈಲಾನುಗಳ ನೆಯ್ಗೆಗೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಬಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಬತ್ತದಿಂದ ಅಕ್ಕಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲ್ಲು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಸುಮಾರು 2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗಾಗಿ ಉಲ್ಹಾಸ್ ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತಕಶಕದ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ್ ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ 1–2ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಈ ಅಂಶ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. 1536ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ಇದು 1662ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರಿಗೂ 1780ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಸೇರಿತ್ತು. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಲ್ಯಾಣ[1] : ನೋಡಿ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ

ಕಲ್ಯಾಣ[2] : ಬಿಜಾಪುರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಮಾಸಿಕ, ಸಾರಸಂಗ್ರಹ (ಡೈಜೆಸ್ಟ್). ಆರ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಸಂಪಾದಕ; ಸತ್ಯಕಾಮ ಮತ್ತು ಗುರುರಾಜ ಸಂಪಾದಕರು. 1960ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ನಡೆದು ನಿಂತಿತು. ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ 40 ಪೈ. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ 4–50 ಇದ್ದಿತು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸಾರ ಸುಮಾರು 6,000ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು.

ಕಥೆ, ಪ್ರಬಂಧ, ರಾವಬಹಾದ್ದೂರರ (ಆರ್.ಬಿ.ಕುಲಕರ್ಣಿ) ಗುರುಪಾದಪ್ಪನ ಹರಟೆ ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ, ಆರೋಗ್ಯ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಕ್ರೀಡಾರಂಗ, ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ಘಟನೆಗಳು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು, ಸೋಜಿಗಗಳು–ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕಸಂಗ್ರಹ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳ ಉತ್ತಮವಾದ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಿರಿದಾದ ಮತ್ತು ರಂಜಕ ಲೇಖನಗಳೇ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುವು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ: ಸು.1439 ಜೈನಕವಿ. ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯ, ನಾಗಕುಮಾರಚರಿತೆ, ಕಾಮನಕಥೆ, ಚಿನ್ಮಯಚಿಂತಾಮಣಿ, ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ಜಿನಸ್ತುತಿ ತತ್ತ್ವಭೇದಾಷ್ಟಕ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಜಿನಯಜ್ಞಫಲೋದಯ, ಯಶೋಧರಚರಿತೆ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃ. ಸಿದ್ಧರಾಶಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಈತ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಬೇರೊಂದು ಗ್ರಂಥವಾಗಿರದೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಗೆ ಇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಈತ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರ್ಕಳದ ಮಠಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ಲಲಿತಕೀರ್ತಿಗಳ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರೋದಯ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಶಕನೃಪದ ರತಿಲೋಕ (1362) ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂ ವಿಧಿತ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ 1439ರಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, 908 ಪದ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಈ ಕಾವ್ಯ ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರನೆಂಬ ರಾಜ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕಥೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ನಾಗಕುಮಾರ ಚರಿತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ (1442), ಜೊತೆಗೆ ಕಂದವೃತ್ತಗಳೂ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಫಣಿಕುಮಾರಚರಿತೆಯೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದು 5 ಸಂಧಿಗಳನ್ನೂ 5 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಾಮನಕಥೆ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 4 ಸಂಧಿಗಳೂ 331 ಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂದ, ಷಟ್ಪದಿ, ವಚನಗಳೂ ಬರುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಲಲಿತಕೀರ್ತಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ತುಳುವ ದೇಶದ ದೊರೆ ಭೈರವಸುತ ಪಾಂಡರಾಯನ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬರೆದಂತೆ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕೃತಿ ಜೈನಮತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮನ್ಮಥಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಚಿನ್ಮಯಚಿಂತಾಮಣಿ ಮಾತ್ರಾವಿನ್ಯಾಸದ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಒಟ್ಟು 105 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣೆ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಿಹಿತ ಚಿನ್ಮಯಚಿಂತಾಮಣಿಯಿದು ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ ಸೌಖ್ಯಾಸ್ಪದಮಂ ಮಣಿಯದೆ ಜಯಿಸಲಿ ಜಗದೊಳು ಗುಣಿಜನಗಳಿಗಿತ್ತು ಚಾರುಮುಕ್ತಿ ಶ್ರೀಯಂ ಎಂಬ ಒಂದು ಕಂದಪದ್ಯವಿದೆ.

ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಸಿದ್ಧರಾಶಿಯಲ್ಲಿ 74 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಕುಂದಾಚಾರ್ಯರ ಗಾಹೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಪನ್ನೆರಡನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಚೆನ್ನಕನ್ನಡದಿಂದವೆ ಬಾಲಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಹೇಳುವುದಾಗಿಯೂ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಜಿನಸ್ತುತಿ 27 ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಕೃತಿ. ಜಿನ ಮಹಿಮೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ತತ್ತ್ವಭೇದಾಷ್ಟಕ 9 ಮಲ್ಲಿಕಾಮಾಲಾವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಒಂದು ಅಷ್ಟಕ ಗ್ರಂಥ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಯಾಣಕುಮಾರ್: 1936-99. ಕನ್ನಡ ಜನಪ್ರಿಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಟ, ನಿರ್ಮಾಪಕ, ನಿರ್ದೇಶಕ, ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲಾವಿದ. 1936 ಜೂನ್ 7ರಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ರಾಘವಾಚಾರ್ಯ, ತಾಯಿ ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮ. ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಇವರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಮಗು. ವೆಂಕಟರಂಗನ್ ಇವರ ಹುಟ್ಟು ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲರೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಸರು ಚೊಕ್ಕಣ್ಣ. ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ತಾಯಿಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಕುಮಾರ್ ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ. ವರೆಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಎಸ್.ಜೆ.ಎಂ. ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಸೇರಿದ ರಾದರೂ ಓದನ್ನು ಮುಂದು ವರಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಬಯಸಿದ್ದು ಮಗ ವೈದ್ಯ ಆಗಬೇಕೆಂದು, ಆದರೆ ಕಲ್ಯಾಣಕುಮಾರ್ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಸಿನಿಮಾರಂಗ.

ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಇವರಿಗೆ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಅಭಿನಯಗಳ ಕಡೆ ಆಸಕ್ತಿ. ಮೂರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ರಂಗಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅಣ್ಣಂದಿರೆಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕಲ್ಯಾಣ ಕುಮಾರ್ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ರೈಲು ಹತ್ತಿ ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಹೊರಟರು. ಅಲ್ಲಿ ಏನೊಂದೂ ಪ್ರಯೋಜನ ವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮದರಾಸಿಗೆ ತೆರಳಿದರು (1953). ನಿರ್ದೇಶಕ ಸಿ.ವಿ.ರಾಜು ಇವರ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ನಟಶೇಖರ ಚಿತ್ರದ ನಾಯಕ ನಟನನ್ನಾಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ತಂದರು (1954). ರಾಜಕುಮಾರ್ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರ ಓಹಿಲೇಶ್ವರ (1956). ಅನಂತರ ರಾಯರ ಸೊಸೆ, ದೇವಸುಂದರಿ, ಭೂಕೈಲಾಸ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣ, ಗಾಳಿಗೋಪುರ, ಭೂದಾನ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಸದಾರಮೆ ಚಿತ್ರದ ಕಳ್ಳನ ಪಾತ್ರ ಇವರಿಗೆ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಅಮರಶಿಲ್ಪಿ ಜಕಣಾಚಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ನಾಯಕಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಇವರು ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಎಂದೂ ನಿನ್ನವನೇ (1964), ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ (1966) ಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಇಲ್ಲದೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಚಿತ್ರ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರ (1967). ಇವರು 1975-76ರಲ್ಲಿ ಮನೆಮಡದಿಮಕ್ಕಳು ಚಿತ್ರ ತಯಾರಿಸಿದರು. ಇವರು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಮುತ್ತೈದೆ ಭಾಗ್ಯ, ಪ್ರೇಮದ ಪುತ್ರಿ, ವಿಜಯನಗರದ ವೀರಪುತ್ರ, ಅತಿಥಿ, ತಾಯಿಕರಳು, ಲಾಯರ ಮಗಳು, ಬಂಗಾರಿ -ಇವು ತುಂಬ ಯಶಸ್ಸು ಕಂಡ ಚಿತ್ರಗಳು. ದೈವಲೀಲೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು; ಪಾಪಪುಣ್ಯ (1971) ಚಿತ್ರದ ಬಳಿಕ ಕೆಲ ಕಾಲ ಚಿತ್ರರಂಗದಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದರು. ಪುಟ್ಟಣ್ಣ ಕಣಗಾಲ್ ಅವರ ಕಥಾಸಂಗಮ, ಕಾಲೇಜುರಂಗ; ರವಿ ಅವರ ತುಳಸಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಲವ್ ಇನ್ ಬೆಂಗಳೂರು ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ನಾಯಕಿ ನಟಿ ಭಾರತಿಯವರನ್ನು ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ (1966) ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಗಾಳಿಗೋಪುರ, ಮನೆ ಅಳಿಯ, ಮಾವನ ಮಗಳು, ಚಿನ್ನದ ಗೊಂಬೆ, ಬೆಳ್ಳಿಮೋಡ, ಬೆರೆತ ಜೀವ -ಇವು ಇವರ ಅಭಿನಯದ ಯಶಸ್ವಿ ಚಿತ್ರಗಳು. ಜಯಲಲಿತ, ಬಿ.ಸರೋಜಾದೇವಿ, ಕಲ್ಪನಾ -ಇವರೊಡನೆ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಜನಪ್ರಿಯ ಯಶಸ್ವಿ ನಾಯಕಿಯರು. ಇವರು ತಮಿಳು,ತೆಲುಗು, ಮಲೆಯಾಳಂ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ತಮಿಳು ಚಿತ್ರ ನೆಂಜಿಲ್ ಓರು ಆಲಯಂ ಅಪಾರ ಜನಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸಿತು. ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿತು. ಇವರು ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರಗಳು 150ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು.

ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಲ್ಯಾಣ್ ಥಿಯೇಟರ್ಸ್ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಸದಾರಮೆ, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ, ಚನ್ನ ನನ್ನ ಅಣ್ಣ, ರಾಮು ನನ್ನ ತಮ್ಮ, ರಾಮ್ ರಹೀಂ, ಮಂಗಳೂರು ಮಾವ- ಮುಂತಾದವು ಕೆಲವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ನಾಟಕಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಿಂದ ಆಹ್ವಾನ ಬಂದಾಗ ಹೋಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಕಿರುತೆರೆ ಧಾರವಾಹಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದರು. ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರ ಬದುಕಿಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಶಕ್ತ ಕಲಾವಿದರ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಮಿತಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಮೂರುವರ್ಷ ಕಾಲ ದುಡಿದರು (1967-70).

ಇವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು, ಗೌರವಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಅರುಣೋದಯ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಮದರಾಸು ಫಿಲಂಫ್ಯಾನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಮನೆ ಅಳಿಯ ಮತ್ತು ತಮಿಳಿನ ನೆಂಜಿಲ್ ಓರು ಆಲಯಂ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, (1992-93), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೂ ಇವರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಲಾವಣ್ಯ ಚಲನಚಿತ್ರ ಪತ್ರಿಕೆಯವರ ಲಾವಣ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ (1976). ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಚಿತ್ರರಸಿಕರ ಸಂಘ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ವಿಜಯ ಕಲಾ ಮಂದಿರದವರು ಕಲಾರತ್ನ ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿ ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ. (1963-64). ಇವರಿಗೆ ಆರ್.ಎನ್.ಜಯಗೋಪಾಲ್ ಸಂಸ್ಥೆ 'ಕಲಾಪ್ರಪೂರ್ಣ' (1965), ಉದಯ ಟಿ.ವಿ. 'ಕಲಾಭೀಷ್ಮ' (1998) ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿವೆ.

ಇವರು ಅಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಾರೆ ರೇವತಿಯವರನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು. ಇವರು 1999 ಆಗಸ್ಟ್ 1ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಎಸ್.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮ, ಆರ್ : (1894-1965) ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜದ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ದುಡಿದ ಮಹಿಳೆ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ. 1906ರಲ್ಲಿ ಲೋಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು. ಕೇವಲ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಾಹವಾಯಿತು. ಮೂರೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ವಿಧವೆಯಾದರು. ದುರ್ದೈವಕ್ಕೆ ಅಂಜದೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗೆ ಮುಂದಡಿಯಿಟ್ಟರು.

ಮೂರು ದಶಕಗಳವರೆಗೆ ಸರಸ್ವತಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಶಾರದಾ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ (1913) ಮಹಿಳಾಸೇವೆಯನ್ನೂ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಕ್ಕಳ ಕೂಟವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ (1938) ಮಕ್ಕಳ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ನಗರ ಸಭೆಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಮಹಿಳಾ ಸದಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದು ನಗರ ಸಭೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷಿಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸೆನೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಈಕೆ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು.

1949ರಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ರಜತೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಪರವಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಒಂದು ನಿಧಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇವರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯರಾಶಿ ಸಣ್ಣದೇನಲ್ಲ. ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಶಿಶುಸಾಹಿತ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಅಬಲೆಯರ, ಕಷ್ಟ ಸುಖಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಜದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಕ್ಕಳು ನವಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಪಕರೆಂದು ತಿಳಿದ ಇವರು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ತಕ್ಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಸಾರಸ್ವತ ಸೇವೆ ಹೀಗಿದೆ: ಪ್ರಿಯಂವದ, ಸುಖಲತಾ, ಭಕ್ತಮೀರಾ ಮಾಧವಿ, ನಿರ್ಮಲಾ, ನೀರದಾ, ರಣಕೇಸರಿ, ಷಹಜಹಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ವರದಕ್ಷಿಣೆ, ಯದುರಾಯ, ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳು, ಪಂಚಕಜ್ಜಾಯ, ಪುಟಾಣಿ ಕಥೆಗಳು, ವಿಕಟಕವಿ, ಕನ್ನಡಿ, ನಮ್ಮ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ ಮೊದಲಾದ ಮಕ್ಕಳ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಕವಿತೆಗಳು.

ಹೀಗೆ ನಾಡು ನುಡಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮನವರಿಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸುವರ್ಣ ಪದಕವನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದರು. ವಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘದವರು ಇವರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವಿನೋದಿನಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತರು. ಇವರ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿದ ಅಮೆರಿಕದಿಂದಲೂ ಇವರಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಬಂದಿತ್ತು.

ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮನವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಕ್ಕಳ ಕೂಟ ಸ್ಮಾರಕನಿಧಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಬಿ.)

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ: 1837ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಗಳೆಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಅಥವಾ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ, ಒಬ್ಬರ ಅನಂತರ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಂತೆ ಬಂದ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಇವರು ಕಲ್ಯಾಣಬಸವ ಮತ್ತು ಪುಟ್ಟಬಸವ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಜಂಗಮರು. ಇಬ್ಬರೂ 1835ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ತಾನು ಕೊಡಗು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕುದಾರನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೆರೆಯಾಳಾದ ಅಪರಂಪಾರನ ಆಪ್ತ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಅಪರಂಪಾರ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕಡಬದಿಂದ ಮಂಜರಾಬಾದಿಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ವೇಷ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಕೊಡ್ಲಿಪೇಟೆಗೆ ಹೋದರು.

1835ರ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪುತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸುಳ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲೆಕ್ಟರನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಬಂಡವಾಳ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಲ್ಯಾಣಬಸವ ತಾನು ಕೊಡಗಿನ ಪದಚ್ಯುತ ರಾಜ ಚಿಕ್ಕವೀರರಾಜೇಂದ್ರನ ದೊಡ್ಡತಂದೆ ಅಪ್ಪಾಜಿರಾಜನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ ನಂಜುಂಡರಸನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಇವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಇವನನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯೆಂದು ಕರೆದರು. 1836ನೆಯ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗಡಿನಾಡು ಉಮ್ಮತ್ತು ನಾಡುಗಳಿಗೆ ಬಂದ. ಆದರೂ ಕೊಡಗಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಹಾಯ ಸಿಗಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋಗಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದ. ಇವನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರ ಕೈಗೆ ಬೀಳಬಹುದೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಗಡಿನಾಡು ಉಮ್ಮತ್ತುನಾಡಿನ ಜನರು ಇವನನ್ನು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಮಲಬಾರಿನ ವೈನಾಡಿಗೆ ತಲಪಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಲೀ ಹಾರ್ಡಿಗೆ ತಿಳಿದು ಇವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ವೈನಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ವೇಷ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಉತ್ತರ ಮಲಬಾರಿನ ಬೈತೂರನ್ನು ತಲಪಿದ್ದ. ಲೀ ಹಾರ್ಡಿಯ ಸೈನಿಕರು 1837ನೆಯ ಜನವರಿ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಯಾಯಿತು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಎಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು.

ಈ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಅಮರಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆಗಳ ಜನರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರೋಧವಾದ ಯುದ್ಧದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ಸೆರೆಯಾದ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೊಡಗಿನ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸನ ಎರಡನೆಯ ಮಗನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ 1837ರ ಮಾರ್ಚ್ 5ನೆಯ ತಾರೀಖು ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ಅಮರಸುಳ್ಯದ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್ 6ನೆಯ ತಾರೀಖು ಯುಗಾದಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ದಂಗೆಯೇಳುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯ ಬದಲು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸನ ಮಗನೆಂದು ಜನರ ಮುಂದಿಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ಅಮರಸುಳ್ಯ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರೋಧ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಕೆದಂಪಾಡಿ ರಾಮೇಗೌಡನೆಂಬವನು ಮೊದಲು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೊಡಗಿನ ಏಳುಸಾವಿರ ಸೀಮೆಯ ಪುಟ್ಟಬಸವನೆಂಬವನನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿ ಬೆಳ್ಳಾರೆ ಕೋಟೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದ ಚಪ್ಪರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದ. ಇವನೇ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಅಥವಾ ನಂಜುಂಡರಸ, ಕೊಡಗು ಅಮರಸುಳ್ಯಗಳ ರಾಜ ಎಂದು ಸೀಮೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳುಹಿಸಿದ. ಎರಡು ಮೂರು ಸಾವಿರ ಸಶಸ್ತ್ರಜನ ಇವನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಮರುದಿವಸ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಚೆಂಬು ಪೆರಾಜೆಗಳ ಪಾರ್‍ಪತಿಗಾರರಿಗೂ ಮಂಜರಾಬಾದು ಸೀಮೆಯ ಪಟೇಲರಿಗೂ ತಾವುನಾಡು, ಬೇಂಗುನಾಡು, ಗಡಿನಾಡುಗಳ ಪಾರ್‍ಪತಿಗಾರರಿಗೂ ದಿವಾನ್ ಪೊನ್ನಪ್ಪನಿಗೂ ಕಳುಹಿಸಿದರು. 1837ನೆಯ ಮಾರ್ಚ್ 31ರಲ್ಲಿ ಈ ನಿರೂಪದ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಕೊಡಗಿನ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟನಿಗೂ ತಲಪಿ ಅವನಿಗೆ ಬಂಡಾಯದ ಸುಳುಹು ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲೆ ಕೆದಂಪಾಡಿ ರಾಮೇಗೌಡ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸುಬೇದಾರರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕೆಲವು ಜನರೊಡನೆ ಆ ಸೀಮೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ತಾನು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯನ್ನೂ ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಪುತ್ತೂರಿಗೆ ಹೊರಟ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಸಂಗಡಿಗರು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಏಳೆಂಟು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜಯ್ಯಹೆಗ್ಗಡೆ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡು ಫಿರಂಗಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇತರ ಅನೇಕರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದರು.

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಸಂಗಡಿಗರು ಪುತ್ತೂರನ್ನು ತಲಪಿದಾಗ ಸಣ್ಣ ತುಕಡಿಯೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮಂಗಳೂರಿನ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಓಡಿಹೋದ.

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಪುತ್ತೂರನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಪಾಣೆಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷಪ್ಪ ಬಂಗರಸ ಇವನ ಜೊತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಸಮೂಹದೊಡನೆ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಬಂಟ್ವಾಳಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಪೇಟೆಯನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದ. ಇವನು ಮಂಗಳೂರನ್ನು ತಲಪುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಣ್ಣಾನೂರಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಡಗನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಯ ಖೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಒಡೆದು ಹಣವನ್ನು ದೋಚಿದ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಕೊಡಿಸಿದ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಾವುಟವನ್ನೇರಿಸಿ ಹದಿಮೂರು ದಿವಸಗಳಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಲಚೇರಿ, ಕಣ್ಣಾನೂರುಗಳಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯಗಳು ಮಂಗಳೂರನ್ನು ತಲಪಿದವು. ಸರಿಯಾದ ಆಯುಧಗಳಿಲ್ಲದ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯ ಜನ ಹೆದರಿ ಓಡಿ ಹೋದರು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯೂ ಸುಳ್ಯಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದ.

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಇವನ ಸಂಗಡಿಗರು ಕೊಡಗನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಸನ್ನಾಹಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ದಿವಾನರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಚಪ್ಪುದಿರ ಪೊನ್ನಪ್ಪ ಮತ್ತು ಅಪ್ಪಾರಂಡ ಬೋಪು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳಿಕೆಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವರು ಈ ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಅಮರಸುಳ್ಯ ಸೀಮೆಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಸುಳ್ಯದ ಕೋಟೆಪೇಟೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಬೆಳ್ಳಾರೆಯಲ್ಲಿರುವನೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಬೆಳ್ಳಾರೆಗೆ ಹೋದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡಬ ತಲಪಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಮರೆಯಾದ. ಈ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ತಿಳಿದು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಹುಮಾನವನ್ನು, ಇವನ ಸಂಗಡಿಗರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ವೇಷ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಊರನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಅರಿತ ಅಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಜನ ಹಣದ ಆಸೆಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ನೀಡಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದ.

ಆಗ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ತಾನು ಶನಿವಾರಸಂತೆಯ ಹತ್ತಿರದ ಹೆಮ್ಮನಿ ಗ್ರಾಮದ ಬೇಸಾಯಗಾರ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕೆದಂಪಾಡಿ ರಾಮೇಗೌಡನ ಜನ ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ಅಮರಸುಳ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಡಗಿನ ದೊರೆಯೆಂದು ಇತರರಿಗೆ ಹೇಳಿ ದಂಗೆಯೆಬ್ಬಿಸಿದರು, ತನ್ನ ಹುಟ್ಟು ಹೆಸರು ಬಸಪ್ಪ, ದೊಡ್ಡವನಾದಮೇಲೆ ತನ್ನನ್ನು ಪುಟ್ಟಬಸವ ಅಥವಾ ಮರಿಬಸವ ಎಂದು ಊರಿನವರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡಿದನೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಾಖಲೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ, ಲಕ್ಷಪ್ಪ ಬಂಗರಸು ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಖಂಡರೊಡನೆ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಿಕ್ರಾನಕಟ್ಟೆ ಪದವಿನ ಹತ್ತಿರ ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. (ಡಿ.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ : ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ (ಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ ಆಫ್ ಕೋಲ್). ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಇತರ ವಿವರಗಳಿಗೆ. (ನೋಡಿ- ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು)

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಒಂದು ಒತ್ತಾದ ಪದರವುಳ್ಳ ಇಂಗಾಲದ ವಸ್ತು. ಸಸ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿ, ಕೊಳೆತು, ಅನೇಕ ಭೌತ, ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಪೀಟ್ ಎಂಬುದು ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್, ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ಸ್ ಎಂಬಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನಮಟ್ಟಿಗೆ ರೂಪ ಬದಲಾವಣೆ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಬದಲಾವಣೆಗಳ ವರ್ಗಗಳೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕನಿಷ್ಠ ಬದಲಾವಣೆ ಪಡೆದ ವರ್ಗ; ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಪಡೆದ ವರ್ಗ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾವಯವ (ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್) ಪದಾರ್ಥವಿದ್ದು ಭಿನ್ನ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿರವಯವ (ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್) ಕಲ್ಮಷ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ನೀರು ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಬನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಂಶ ಇಂಗಾಲ, ಜಲಜನಕ, ಆಮ್ಲಜನಕ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಸಾರಜನಕ ಮತ್ತು ಗಂಧಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅದರ ಆಸನ್ನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು (ಪ್ರಾಕ್ಸಿಮೇಟ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್) ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅದು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು=ತೇವ (ಸೆಂ.ನಲ್ಲಿ) + ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ವಸ್ತು (ಸೆಂ.ನಲ್ಲಿ) ಬೂದಿ+ಸ್ಥಾಪಿತ ಇಂಗಾಲ ಹಾಗೂ ಕೆಲೊರಿ ಮೌಲ್ಯ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ: ಆಸನ್ನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಆಧಾರ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಅಂತ್ಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ಆಧಾರ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಆಸನ್ನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಗೀಕರಣ ವಿಧಾನ. ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಪೀಟ್: ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಭಜಿತವಾದ ಸಸ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಚಯನ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಹೊರತೆಗೆದಾಗ ಇದು ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಒಣಗಿಸಿದ ಪೀಟನ್ನು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉರುವಲಾಗಿಯೂ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಗೊಬ್ಬರದ ಉಪಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಅಥವಾ ಕಂದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಇದು ಕನಿಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಇದು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪು. ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಮೊದಲಿಗೆ ಅನುಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದರಿಂದ ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಎಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸುವ ಬಗೆ ಸುಲಭ. ಉಪಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ ತೇವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅದು ಪುಡಿಯಾಗುವುದು. ಬಣ್ಣ ಒಂದರ ವಿನಾ ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಉಪಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. (1) ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ (ವಾಲಟೈಲ್) ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, (2) ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, (3) ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತಾಮೌಲ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಕೋಕ್ ಆಗುವ ಮತ್ತು ಕೋಕ್ ಆಗದ ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಬಹಳವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಗುಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಉಪಯೋಗ ಉಗಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಕೋಕ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಅನಿಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

ಮಧ್ಯಮ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ವಸ್ತುಗಳು ಶೇ. 8–14 ರವರೆಗಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗಿಂತ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಉರಿಯುವುದು. ಉರಿಸುವ ಜಾಲರಿಯ ಮೇಲೆ ಈ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬಹು ಬೇಗ ಉರಿದು ಒಡನೆಯೇ ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಗಡಸುತನ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇರುವ ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗೆ ಗಡಸು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದ ಜ್ವಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಉರಿಯುತ್ತದೆ. ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕೈಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಕಲೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಕಲೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೂಳು ಮತ್ತು ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ಸಮಯ ಉರಿಯುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉರುವಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸುವಿಕೆ (ಭಂಜಕ ಆಸವನ – ಡಿಸ್ಟ್ರಕ್ಟಿವ್ ಡಿಸ್ಟಿಲೇಷನ್): ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯವರೆಗೆ ಕಾಸಿದಾಗ ಅದರಿಂದ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ವಸ್ತುಗಳು ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುವು ಮತ್ತು ತಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇಂಗಾಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಸ್ತು ಉಳಿಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಕ್ ಅಥವಾ ಚಾರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟನ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು 900° ಸೆಂ. ಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿದಾಗ 60–75 ಲೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಟಾರು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ಬೆಂಝೋಲುಗಳೂ 2–4 ಕೆಜಿಗಳಷ್ಟು ಅಮೋನಿಯ ಅನಿಲವೂ 2,50,000 ದಿಂದ 3,50,000 ಲೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಅನಿಲವೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೈಸೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ (ಲೋ ಟೆಂಪರೇಚರ್ ಕಾರ್ಬನೈಸೇಷನ್–ಉಷ್ಣತೆ 400°-700°ಸೆಂ.ವರೆಗೆ) ಪ್ರತಿ ಟನ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೈಸೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಟಾರಿನ ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಟಾರು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಅನಿಲದ ಭಾಗ ಕಡಿಮೆ– 85,000 ದಿಂದ 1,10,000 ಲೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಅಮೋನಿಯ ಅನಿಲದ ಉತ್ಪನ್ನ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಒಲೆಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಬನೈಸೇಷನ್ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೈಸೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಕೋಕನ್ನು ಒಲೆಗಳಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದಾಗ ಅದು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗಳುಳ್ಳ ಘನವಸ್ತುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೀಕರಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕೋಕನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೋಹತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ (ಮೆಟಲರ್ಜಿಕಲ್) ಕೋಕ್ ಆಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೋಕನ್ನು ನೀರಿನ ಅನಿಲ ಮತ್ತು ಪ್ರೊಡ್ಯೂಸರ್ ಅನಿಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಇಂಧನದ ತಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೀಕರಣದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಕೋಕನ್ನು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಲೆಗಳನ್ನು ಉರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸುವಿಕೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಅನಿಲದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

1 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಟಾರು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಂದುಗಪ್ಪು, ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ನಿಗ್ಧವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ನೀರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳ ದ್ರವವಸ್ತು. ಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತೊಡಕಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಟಾರಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಅದು ತಯಾರಾದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಬನೀಕರಣಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಜಾತಿಯನ್ನು ಸಹ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೀಕರಣದಿಂದ ದೊರೆತ ಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಆರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಬೆಂಝೀನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನುರೂಪಿ ವಸ್ತುಗಳೂ ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನ್, ಆಂಥ್ರಸೀನ್, ಫೀನಾಲಿನ ಘಟಕ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇತರ ಸಂಬಂಧೀ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾರ್ಬನೀಕರಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ಯಾರಫಿನ್ ವಸ್ತುಗಳಿದ್ದು, ಫೀನಾಲಿನ ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತುಗಳೂ ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನ್ ಸಂಬಂಧಿತ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಟಾರನ್ನು ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸುವಾಗ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಪದಾರ್ಥಗಳು ದೊರೆಯತ್ತವೆ:

1 ಹಗುರವಾದ ಎಣ್ಣೆ (ಲೈಟ್ ಆಯಿಲ್. 200°ಸೆಂ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ): ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆನ್ಸೀನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನುರೂಪಿ ವಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

2 ಮಧ್ಯಮ ಎಣ್ಣೆ (ಮಿಡ್ಲ್ ಆಯಿಲ್, 200°-250°ಸೆಂ. ವರೆಗೆ): ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫೀನಾಲುಗಳು ಕ್ರಿಯಸೋಲುಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನ್ ಇರುತ್ತವೆ.

3 ಭಾರ ಎಣ್ಣೆ (ಹೆವಿ ಆಯಿಲ್. 250°-300°ಸೆಂ. ವರೆಗೆ): ಇದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನಿನ ಸಂಬಂಧಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯಸೋಟ್ ಇರುತ್ತವೆ.

4 ಆಂಥ್ರಸೀನ್ ಎಣ್ಣೆ (300°-350°ಸೆಂ. ವರೆಗೆ): ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫೀನಾಂಥ್ರೀನ್ ಮತ್ತು ಆಂಥ್ರಸೀನುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ

5 ಪಿಚ್: ಇದು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಶೇಷವಸ್ತು.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಭಿನ್ನ ಭಾಗಗಳಿಂದ ದೊರಕುವ ಮುಖ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು.

ಪಿಚ್: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಟಾರಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಭಾಗವಿದು. ಇದು ನೀರು ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ನೀರಿನ ನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಉಂಟು. ಪಿಚ್ ನಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ಡಾಂಬರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮನೆಗಳ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಳಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಚ್ಚನ್ನು ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿದಾಗ ಪಿಚ್ ಕೋಕ್ ಶೇಷವಸ್ತುವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 98ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಸ್ಥಿರ ಇಂಗಾಲ ಇರುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಿಚ್ ಕೋಕನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಧ್ರುವಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠದರ್ಜೆಯ ಎರಕಗಳ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಟುಮಿನ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ವಸ್ತುಗಳು: ಇವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ರಾಳಗಳೆಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಮೂಲಸ್ವರೂಪದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಲೋಹಗಳ ನಿಧಿಗಳಂತೆ ರೂಪ ತಳೆದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರದೆ ದೂರ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲರೂಪದಲ್ಲಿಯೋ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿಯೋ ಮೆದುರೂಪದಲ್ಲಿಯೋ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬಿಟುಮಿನ್ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪುರಾಳಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಕೆಲವು ಕಚ್ಚಾ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿದಾಗ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಶೇಷವಸ್ತುಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಟಾರಿನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಪಿಚ್‌ನ ಸರೂಪಿಯಾಗಿವೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಮನೆಗಳ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚುವುದಕ್ಕೂ ನೀರಿನ ಭಂಡಾರಗಳ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಪ್ಪುರಾಳಗಳ ಹೆಂಚುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಕೈಹಿಡಿಗಳ ಹೊದಿಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಕೇಬಲ್ ತಂತಿಗಳಿಗೆ ಹೊರ ಕವಚ ಒದಗಿಸುವುದು, ಜಲಾಭೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು, ಒಣಮರಗಳ

ಮೇಲೆ ರಕ್ಷಣೆಗೆಂದು ಬಳಿಯುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದುವು ಇದರ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಉಪಯೋಗಗಳು. (ಎಂ.ಯು.ಪಿ.)

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು : ಸಸ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿ, ಕೊಳೆತು, ಅನೇಕ ಭೌತ ಜೈವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ, ಒತ್ತಾದ ಪದರವಿರುವ ಇಂಗಾಲದ ವಸ್ತು (ಕೋಲ್). ಮುಖ್ಯವಾದ ಖನಿಜೇಂಧನಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು. ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಮೂಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಿಂದಲೇ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಕೋಕ್ ಕುಲುಮೆಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿಲ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೇ ಮೂಲ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿ.

ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆ: ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿನದು ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಹ್ಯೂಮಿಫಿಕೇಶನ್ ಪ್ರೋಸೆಸ್). ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ, ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮರಗಳು ಬಿದ್ದು ಕೊಳೆತು ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ನಿರಂತರ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ವಿಘಟನಗೊಂಡುವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು, ಕೊಬ್ಬುಗಳು, ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಮುಂತಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸಾರಜನಕದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕೆಲವು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಹ್ಯೂಮಿನ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡುವು. ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪುಡಿಮಾಡಬಹುದಾದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಸರಂಧ್ರಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಪೀಟ್ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ಎಂದು ಇವುಗಳ ಹೆಸರು. ಸಸ್ಯಗಳ ಮೂಲ ರಚನೆಯನ್ನು ಸಸ್ಯಾಂಗಾರದ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಎರಡನೆಯದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪರಿವರ್ತನಕ್ರಿಯೆ (ಕೋಲಿಫಿಕೇಷನ್ ಪೋರಸೆಸ್): ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ಶೇಖರಣೆಗೊಂಡಂತೆ ಅವುಗಳ ಭಾರದಿಂದ ತಳದ ನೆಲ ಕುಸಿಯಿತು; ಬದಿಯ ಬರೆಗಳು ಕುಸಿದು ಈ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆಡೆದುವು. ಹೀಗೆ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ಆಳ ಆಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದಂತೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೇರಲಾದ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಜನಿಸಿದ ತೀವ್ರ ಉಷ್ಣ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ದಟ್ಟೈಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಪರಿವರ್ತನದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕೋಲ್ ಮತ್ತು ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಸ್ಯಾಂಗಾರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಾಗ ಪ್ರಥಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಅಥವಾ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಇದು ಮರದ ರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಲು ಮೃದುವಾಗಿದ್ದು ಹಿಸುಕಿದರೆ ದೂಳಾಗುವಂತಿರುವುದು. ಇದರೊಳಗೆ ಸ್ಥಿರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲ ಶೇ. 23 ಭಾಗದವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟ ಬಿಟ್ಯುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು. ಬಲು ಕಠಿಣವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವ ಇಂಗಾಲಾಂಶ ಶೇ. 50–60 ವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಎಂಬುದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಸಾಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಡುಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಇದೆ ಮತ್ತು ಇದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧರೂಪ. ಇದರ ಸ್ಥಿರ ಇಂಗಾಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಸುಮಾರು ಶೇ.90. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಗುರುತ್ವ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣೋತ್ಪಾದನ ಮೌಲ್ಯ ಲಿಗ್ನೈಟಿನಿಂದ ಆಂಥ್ರಸೈಟಿನವರೆಗೆ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ಇಂಗಾಲ (ಕಾರ್ಬನ್) ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಂಗಾಲೇತರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ ನೀರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕಲ್ಲಿದಲಿನ ಮೂಲ ಧಾತುಗಳು ತುಂಬ ಸರಳ–ಕಾರ್ಬನ್, ಹೈಡ್ರೊಜಿನ್ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಇವು ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕಗಳು. ನೈಟ್ರೊಜನ್ ಹಾಗೂ ಸಲ್ಫರ್ ಅಂಶಗಳೂ ಇವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪರಿವರ್ತನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆಲ್ಲ ಇಂಗಾಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರೊಜನ್ನುಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಹಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಜಲಾಂಶ. ಬಾಷ್ಪಶೀಲದ್ರವ್ಯಾಂಶ ಬೂದಿಯ ಶತಾಂಶ, ಸ್ಥಿರ, ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಜನಕ ಕೆಲೊರಿ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಈ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ದರ್ಜೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಅದರ ಕೋಕಿಂಗ್ ಗುಣ. ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಕೋಕ್ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಎಂದರೆ ಅದರೊಳಗಿನ ಬಾಷ್ಪಶೀಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ, ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಂಶವೇ ಕೋಕ್. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಕೋಕ್ ದುರ್ಬಲ ಸರಂಧ್ರಕ ಮತ್ತು ಪುಡಿಯಾಗುವಂಥದು ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಡೆಯದ ಹಾಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿ ಕೋಕನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅದುರನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಅವಸಾದೀ ಶಿಲೆಗಳ (ಸೆಡಿಮೆಂಟರಿ ರಾಕ್) ತಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪದರಗಳಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಳಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸೀಮ್ ಅಥವಾ ನಾಳ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂಥ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಒಂದು ನಿಯತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಪದರದ ನಡುವೆ ಶೇಲುಗಳ ಮತ್ತು ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳ ದಪ್ಪ ಪದರಗಳಿವೆ. ಒಂದು ನಾಳ ಕೆಲವು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟೂ ಇರಬಹುದು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಬರುವ ಮಂಕಾದ ಮತ್ತು ಹೊಳಪಾದ ಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹೊಳಪುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಟ್ರೇನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲಾರೇನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಂಕಾಗಿರುವ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಡುರ್ರೇನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮರದ ಇದ್ದಲಿನಂತಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ; ಇದಕ್ಕೆ ಫ್ಯೂಸೇನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭೂಮಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಎರಡು ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಬಾನಿಫರಸ್–ಪರ್ಮಿಯನ್ (ಸುಮಾರು 275–200 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ), ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಅವಧಿ (40–60 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ರಚನಾಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳೆಲ್ಲ ಇವೆರಡರ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಕಾರ್ಬಾನಿಫರಸ್–ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಗುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠತರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಈ ಅವಧಿಯವು. ಆದರೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಅವಧಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟುಗಳು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವಲಯಗಳು: ಪರ್ಮಿಯನ್ ಮತ್ತು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಅವಧಿಗಳ ಎರಡು ತಳಗಳಲ್ಲೂ ಇವು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯದು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವೂ ಮುಖ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರಹದ್ದುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿನ ಅವಸಾದೀ ಶಿಲೆಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗಿನ ನದಿಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಸ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಈ ಸರೋವರ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ತಂದುಹಾಕಿದುವು. ಈಗ ಅವು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರಸ್ಸುಗಳ ತಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅವಸಾದೀ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡವಾನ ಸಮುದಾಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಈಗ ಬಿಹಾರ, ಬಂಗಾಳ, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಒರಿಸ್ಸಾ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಆಸ್ಸಾಮುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಅವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ನದೀಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವು ಶೋಣ–ದಾಮೋದರ. ಕಣಿವೆ, ಮಹಾನದೀ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ವಾರ್ಧಾ–ಗೋದಾವರೀ ಕಣಿವೆ. ಇವು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಮಾದರಿಯವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆ ಕೋಕ್‌ನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರದ ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಣಿಗಂಜ್, ಝುರಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದರ ಹರವು 1035.6 ಚ.ಕಿಮೀ ಎರಡನೆಯದರದು 453.2 ಚ.ಕಿಮೀ ಇವೆರಡರಿಂದ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗದಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಕ್ಕುವ ಸ್ಥಳ ವಸ್ತುತಃ ಝುರಿಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದೇ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಪುರ ಛತ್ತೀಸ್ ಘರ್ ಮತ್ತು ರೇವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಿಂಗರಾಣಿ ಮತ್ತು ತಾಳಚೇರುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡವಾನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳು ಅಸ್ಸಾಂ, ಕಾಶ್ಮೀರ, ರಾಜಸ್ತಾನ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕಚ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಲಿಗ್ನೈಟುಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ರಾಜಸ್ತಾನದ ಬಿಕನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿ ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ತಾನೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ನೈವೇಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

ಅನೇಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಗಣಿ ತೋಡಿ ಇವನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 4" ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾಗದೆ ತೋಡಿ ತೆಗೆಯ ಬಹುದಾದಿದೆ. ಬಿಹಾರದ ಬೋಕಾರೋ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಹರವಿನಲ್ಲಿ 157"ಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪಗಿರುವ ಕಾರ್‌ನಾಲೀ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರವೂ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕೋರಬ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಹರವಿನಲ್ಲಿ 150"ಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪಗಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರವೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದಪ್ಪಗಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳ

ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 250"ಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿ ಕೆಲಸ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಧಾನೋದ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪರಿಮಾಣ 62 ದಶಲಕ್ಷ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬೆಲೆ 150 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಖನಿಜಗಳ ಒಟ್ಟು ಬೆಲೆಯ ಶೇ. 70 ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಧಾನೋದ್ಯಮಗಳು ಎರಡು-ರೈಲ್ವೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಹಾಗೂ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು (ಭಾರತದ) : ಭೂ ಇತಿಹಾಸದ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಅವಧಿಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು- ಪರ್ಮಿಯನ್ ಯುಗದವು (ಸು. 275-200 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದವು); ಇಯೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ಮಿಯೊಸೀನ್ ಯುಗದವು (ಸು. 60-25 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದವು). ಮೊದಲಿನವು ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಎರಡನೆಯವು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇವೆರಡರ ಪೈಕಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಅದು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರಕುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಭೂ ಭಾಗವನ್ನು ಸಹ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೇರಳವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗಣಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ವರ್ಗದ್ದು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ದಿನವಹಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೂ ರೈಲ್ವೆಯಲ್ಲೂ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವಂಥದು. ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹರವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮೂರು ನದಿ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು: ಶೋಣ-ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ, ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆ, ವಾರ್ಧಾ-ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಸಿಕ್ಕಿಂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕೀಳು ದರ್ಜೆಗೆ ಸೇರಿದ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಮೂನೆಯದು. ಉತ್ಪಾದನೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನವಾದುದಲ್ಲವಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಉಂಟು. ಈ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಸ್ಸಾಂ, ಕಾಶ್ಮೀರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಹರವನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು

ರಾಜ್ಯಗಳು		ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು
ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ:		
1	ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ	ರಾಣಿಗಂಜ್ (ಬರಾಕರ್ ಪೂರ್ವಭಾಗ), ಬಂಕೂರ.
2	ಡಾರ್ಜಿಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆ	ಬಾಗ್ರ ಕೋಡೆ ಟಿನ್‌ಢೇರಿಯ.
ಬಿಹಾರ:		
1	ದಾಮೋದರ ಕಣಿವೆ	ರಾಣಿಗಂಜ್ (ಬರಾಕರ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ), ಝರಿಯಾ, ಚಂದ್ರಪುರ, ಬೊಕಾರೊ, ರಾಮಗಡ್,ದಕ್ಷಿಣ ಕರಣಪುರ, ಉತ್ತರ ಕರಣಪುರ.
2	ರಾಜಮಹಲ್ ಪ್ರದೇಶ	ಹುರಾ, ಗಿಲ್ ಹುರಿಯ, ಚುಪರ್ ಭಿಟ, ಪಚ್ವಾರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ.
3	ದೇವಗಡ್ ಪ್ರದೇಶ	ಕುಂಡಿಟ್-ಕುರ್ಯೆಯಾ, ಸಹಜೂರಿ, ಜೈನ್ತಿ.
4	ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ	ಗಿರಿಧಿ ಜೋಪೆ ಇಟ್‌ಖೋವಿ
5	ಪಲಾಮು ಪ್ರದೇಶ	ಔರಂಗ ಹುಟಾರ್ ಡಾಲ್ಟನ್‌ಗಂಜ್
ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ:		
1	ದಕ್ಷಿಣ ರೇವಾ ಪ್ರದೇಶ	ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ, ಉಮೇರಿಯಾ, ಜೋಹಿಲ್ಲಾ ನದಿಸೊಹಾಗ್ ಪುರ.
2	ಉತ್ತರ ಛತ್ತೀಸ್ ಗಡ್ ಪ್ರದೇಶ	ತಾತಾಪಾನಿ-ರಾಮಕೋಲ, ಝಿಲ್ ಮಿಲಿ, ಸನಹಟ್, ಜಾಗ್ರಖಾಂಡ್, ಚೆರಿಮಿರಿ, ಕುರೇಸಿಯಾ, ಕೊರಿಯಾಗಡ್, ಬಿಸ್ರಾಮಪುರ, ಬನ್ ಸಾರ್, ಲಖನ್‌ಪುರ, ಪಾಂಚ್‌ಭಾಯಿನಿ, ದಂಹಾಮುಂಡ, ಸೆಂದೂರ್ ಗಡ್.
3	ದಕ್ಷಿಣ ಛತ್ತೀಸ್ ಗಡ್ ಪ್ರದೇಶ	ಹಸ್ ಡೊ-ರಾಮಪುರ, ಕೊರ್ಬಾ, ರಾಯಗಡ್, ಮಾಂಡ್ ನದಿ, ಕಂಕಣಿ
4	ಸಾತ್ಪುರ ಪ್ರದೇಶ	ಮೊಹಪಾನಿ, ಸೊನಾಡಾ, ಷಾಹಪುರ್, ದುಲೇ ಹಾರಾ, ಪಥಾಕೆರ, ಬಂಹನ್ವಾರಾ, ಟವಾ ಕಣಿವೆ, ಪೆಂಚ್ ಕಣಿವೆ,ಕನ್ ಹನ್ ಕಣಿವೆ
ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ:		
1	ನಾಗಪುರ ಪ್ರದೇಶ	ಕಾಮ್ಟಿ, ಬೊಕಾರೊ, ಉಮ್ರೇರ್.
2	ವಾರ್ಧಾ ಕಣಿವೆ	ಬಂದರ್, ವರೋರಾ, ರಾಜುರ್, ಚಂದಾ, ಘುಗಸ್-ತೆಲ್ ವಾಸಾ, ಬಲ್ಲಾರ್ ಪುರ, ವಾಮನ ಪಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ ಗಾವ್-ಅಕ್ಸಾಪುರ್, ಸಸ್ತಿ-ರಾಜೂರ
ಒರಿಸ್ಸಾ:		
1	ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆ	ತಾಲ್ ಚೆರ್, ರಾಂಪುರ್-ಹಿಂಗಿರ್.
ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ:		
1	ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆ	ತಂದೂರ್-ಕನಾಲಾ, ಗೋದಾವರಿ, ಜನಗಾಂ,ಸೇಂದ್ರಪಲ್ಲಿ, ಕಾಮಾವರಂ, ಒಡಲ-ಅಲ್ಲಪಲ್ಲಿ, ಸಿಂಗರೇಣಿ (ಎಲ್ಲಂಡು), ಬಕೊತ್ತಗುಡಿಯಂ, ದಮಾರ್ಚೆಲರಾ, ಕನ್ನೆಗಿರಿ

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು

ರಾಜ್ಯಗಳು		ರಾಜ್ಯಗಳು
ಅಸ್ಸಾಂ:		
1	ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ	ಡಯಾಂಗ್ ಕಣಿವೆ, ಡಿಸೈ ಕಣಿವೆ, ಜಂಜಿ, ನಾಜಿರ, ಜೈಪುರ್, ಮಾಕುಂ, ನಾಮ್ ಚಿಕ್ ಸಫ್ರೈ ಕಣಿವೆ.
2	ಮಿಕಿರ್ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ	ಕೊಯಿಲಾಜಾನ್, ಡಿಸೊಬೈ, ಲಾಂಗಲೈ.
3	ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈನ್ ಷಿಯಾ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶ	ಉಮ್ ರಿಲೆಂಗ್, ಮಾಬೆಹಲಾರ್ಕರ್, ಬಾಪಂಗ್,ವಾಲಾಂಗ್, ಚಿರಾಪುಂಜಿ, ಲಕಾಡಂಗ್.
4	ಗಾರೊ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶ	ಟ್ಯೂರಾ, ರೋಂಗ್ರಗಿರಿ, ಡರಂಗಿರಿ, ಸಿಜು, ಲಗ್ರಿನ್.
	ಕಾಶ್ಮೀರ	ಕಲಾಕೋಟ್, ಮೆಟ್ ಕಾ, ಮಹೋಗಲ, ಚಕರ್, ಧನ್ ಸ್ವಾಲ್-ಸವಾಲ್ ಕೋಟ್, ಲಡ್ಡ, ಚಿಂಕಾ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ ಲಿಗ್ನೈಟುಗಳು
	ತಮಿಳುನಾಡು	ನೈವೇಲಿ, ಕಡಲೂರು-ಪಾಂಡಿಚೆರಿ ಪ್ರದೇಶ.
	ರಾಜಸ್ತಾನ್	ಪಲಾನ
	ಗುಜರಾತ್	ಉಮರ್ ಸರ್
	ಕೇರಳ	ವರ್ಕಲ, ಕ್ವಿಲಾನ್

ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು: ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ (ಸುಮಾರು 275 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸರೋವರಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 15,000'-20,000'ಗೂ ಮೀರಿ ಶೇಖರವಾದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಸಮುದಾಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಶಿಲಾಸಮುದಾಯವನ್ನು ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕೆಳಭಾಗ 10,000'ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

	ಪಂಚೆಟ್ ಸಮೂಹ	. . . .	2,000'
ಕೆಳ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ	ದಾಮೂದಾ ಸಮೂಹ	ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿ . . .	3,000'
		ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಲ್ಲದ ಶ್ರೇಣಿ . . .	2,000'
		ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿ. . .	2,500'
	ತಾಲ್ ಚೀರ್ ಸಮೂಹ	. . . .	1,000'

ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ದಾಮೂದಾ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವುವು. ಮತ್ತು ಎರಡು ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುವು. ಒಂದು, ತಳಭಾಗದ ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ; ಎರಡನೆಯದು, ಮೇಲಿನ ಭಾಗದ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ. ಇವೆರಡು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲದ ಶ್ರೇಣಿ ಇದೆ. ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಇವೆ. ಆದರೆ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅದೇ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಝುರಿಯಾ ಮತ್ತು ಕರಣಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಬಿಟುಮಿನಸ್ ವರ್ಗದ್ದು. ಬರಾಕರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯದು. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲುಗಳಲ್ಲೂ ಗಂಧಕದ ಮತ್ತು ರಂಜಕದ ಅಂಶಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಬರಾಕರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಣ್ಣ ಜ್ವಾಲೆಯೊಡನೆ ಉರಿಯುವ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ವರ್ಗದ ಗಟ್ಟಿ ಕೋಕನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಬಲುದು. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನೀಳಜ್ವಾಲೆಯೊಡನೆ ಉರಿಯುವ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕೋಕನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಲೋಹ ಕರಗಿಸುವ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಬರಾಕರ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಹಬೆ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅನಿಲ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೂ ಯೋಗ್ಯವೂ ಆಗಿವೆ.

ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು: ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಈ ಮೊದಲೇ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಇದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ, ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟು ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಅವು ರಾಣಿಗಂಜ್, ಝುರಿಯಾ, ಬೊಕಾರೊ ಮತ್ತು ಕರಣಪುರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಂಕ್ಷೇಪ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಬಿಹಾರ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಇದು ದಾಮೋದರ್ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ ; ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 115 ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣವಾದ ಅಸನ್‌ಸಾಲ್ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಪಟ್ಟಣ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಸುಮಾರು 750 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ 1,000" ಆಳದ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು 6,700" ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು, 2,000" ಆಳದ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು 19,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಝುರಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ಬಿಹಾರಿನ ಧನ್‌ಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ 256 ಕಿಮೀ ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಣಿಗಂಜ್ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಸುಮಾರು 175 ಚ. ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು, ಧನ್‌ಬಾದ್ ನಗರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಸರಹದ್ದಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಗಣಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಝುರಿಯಾ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬರಾಕರ್ ಮತ್ತು ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಲೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಮತ್ತು ಕ್ರಮಶಃ 2,500" ಮತ್ತು 1,800" ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಬರಾಕರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ 4" ರಿಂದ 60" ದಪ್ಪವಿರುವ 24 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 18 ಸ್ತರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಅವು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ 1 ರಿಂದ 18ರ ವರೆಗೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 1ನೆಯದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ತಳದ್ದು ಅಥವಾ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು ಮತ್ತು 18 ನೆಯದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನದು ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕವಾದದ್ದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1 ರಿಂದ 9ನೇ ಸ್ತರಗಳು ಕೀಳುದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. 10 ರಿಂದ 18ನೇ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೋಕ್‌ನ ಗುಣ ಉಂಟು. ಅಲ್ಪಭಸ್ಮಾಂಶ ಗುಣವೂ ಇದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳು ಭಾರತದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಭಂಡಾರಗಳು. ರಾಣಿಗಂಜ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಏಳು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದ 70 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇದು ಭಾರತದ ಅತಿಪ್ರಧಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಟ್ಟು 850 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 1,000' ಆಳದ ವರೆಗೆ 7,000' ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು 2,000' ಆಳದವರೆಗೆ 12,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇರುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬೊಕಾರೊ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ಝುರಿಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹಜಾರಿಬಾಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 164 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಸುಮಾರು 11 ಕಿಮೀಗಳ ಅಗಲದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮಂದವಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಇವು ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪದರಗಳು ಕಾರೋ ಶ್ರೇಣಿ 70"–100" ದಪ್ಪ, ಬರ್ಮಾ ಶ್ರೇಣಿ 40"–46" ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಕರ್ಗಲಿ ಶ್ರೇಣಿ 40"–147" ದಪ್ಪ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವೂ ಮತ್ತು ಕೋಕ್‌ನ ಗುಣ ಉಳ್ಳವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಲೋಹವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಮೆಟಲರ್ಜಿ) ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಭಸ್ಮಾಂಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಆ ಮೂಲಕ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಅನಂತರ ಕೋಕನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಚೆಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕರಣಪುರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರ : ಬೊಕಾರೊ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದೆ. ಇದರ ಹರವು ಸುಮಾರು 1424.4 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪದರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಗಾಡಾ ಮತ್ತು ಸಿರ್ಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಇವುಗಳ ದಪ್ಪ 85" ಮತ್ತು 40". ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯದು. ಉತ್ತರ ಕರಣಪುರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಲ್ಕು ಶ್ರೇಣಿಗಳು 55"–65" ದಪ್ಪ ಇವೆ. ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ.77 ಭಾಗದಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಿಹಾರ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳದ ಹೊರಗೆ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ರೇವಾ, ಸಾತ್ಪುರ ಮತ್ತು ಛತ್ತೀಸ್‌ಗಡ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪೆಂಚ್ ಕಣಿವೆ, ಕೊರಿಯಾ, ಕೊರ್ಬಾ, ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ, ಚಿರಿಮಿರಿ ಮತ್ತು ಕುರೇಸಿಯಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈಚೆಗೆ ಈ ಪೈಕಿ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೊರ್ಬಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 150" ಮಂದವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಪದರಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಮಂದವಾದ 300"ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಶ್ರೇಣಿ ಸಿಂಗ್ರೌಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ. 12ರಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ವಾರ್ಧಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಂದಾ, ಶಸ್ತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ನಾಗಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮತಿ, ಉಮ್ರೇರ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ.2 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಎರಡೇ. ಅವು ಮಹಾನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಲ್‌ಚೀರ್ ಮತ್ತು ಹಿಂಗಿರ್–ರಾಮ್‌ಪುರ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 1.5 ಭಾಗ.

ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಗರಾಣಿ ಮತ್ತು ಕೊತ್ತಗುಡಿಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 6 ಭಾಗದಷ್ಟು.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು : ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ.2ಕ್ಕಿಂತ ಕಮ್ಮಿ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ದೊರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಂಡ್ವಾನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ

ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಮುದಾಯದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಯೋಸೀನ್ ಅಥವಾ ಆಲಿಗೋಸಿನ್ (ಸುಮಾರು 60–40 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಅವಧಿಯ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಿಯೋಸಿನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದವಾದ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಸ್ತರಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ (ಸುಮಾರು 1 ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು ಇವೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಕ್ಕುವ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಸ್ಸಾಂ, ಮದರಾಸು, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನ. ಇದಲ್ಲದೇ ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಅಸ್ಸಾಂ ಆದಮೇಲೆ ತಮಿಳುನಾಡು ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಭೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ಈಚಿನ ಕಾಲದ ಉತ್ಪನ್ನ. ಇದು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ವರೆಗಿನ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪಡೆದಿರದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ತಳಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಸ್ತರಗಳು ಈ ಪರ್ವತದ ಉದ್ಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಭೂ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮಡಿಸಿಹೋಗಿ ಪುಡಿಯಾಗಿ, ಬಿಟುಮಿನಸ್ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಥವಾ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಿಲಿನ ಗುಣವೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಂಧಕದ ಅಂಶ ಶೇ. 3–8 ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೋಕಿಂಗ್ ಗುಣ. ಗಂಧಕದ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಲೋಹವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಅಸ್ಸಾಂ : ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಜೈನ್‌ಷಿಯ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಸ್ಸಾಂನಲ್ಲಿಯೂ ಬರೈಲ್ ಶ್ರೇಣಿ ಎಂಬ ಆಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡರ ಪೈಕಿ ಬರೈಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೂರು: (1) ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಿಬ್ರುಗಡದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ. (2) ಷಿಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಕಿರ್ ಬೆಟ್ಟಗಳು. (3) ಷಿಲಾಂಗ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜೈನ್‌ಷಿಯ, ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಗಾರೊ ಬೆಟ್ಟಗಳು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಟ್‌ಕೈ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ನಾಜಿರ, ಜೈಪುರ್, ಮಾಕುಂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅಸ್ಸಾಂ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಸುಮಾರು ಶೇ. 1.5 ಭಾಗದಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರ : ಇಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದ ತಪ್ಪಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವೂ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು ನಾಲ್ಕು : (1) ರಿಯಾಸಿ ಜಿಲ್ಲೆ : ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಚಕಾರ್, ಮಹೋಗಲಾ, ಮೆಟ್‌ಕಾ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೋಟ್. (2) ಧನಸ್‌ವಾಲ್ : ಸವಾಲ್‌ಕೋಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. (3) ದಂಡ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶ : ಪೂಂಚ್ ನದಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದಂಡ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ. (4) ಚೀನಾಬ್ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಪ್ರದೇಶ : ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಲಡ್ಡಾ–ಜಾಂಗ್ಲಗಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅದುಮಿ ಪುಡಿಯಾಗಿರುವುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಆಂಥ್ರಸೈಟ್ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 20 ಸಾವಿರ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಉತ್ಪಾದನೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕರೇವಾ ಸಮೂಹವೆಂಬ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಅವಸಾದನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶಾಲಿಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಹಂಡ್ವಾರಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ರೈಥಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಮಾ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ತಮಿಳುನಾಡು : ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು ಇರುವುದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಈಚೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡಲೂರು–ವೃದ್ಧಾಚಲಂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಿಯೊಸೀನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳು 258.9 ಚ.ಕಿಮೀಗಳ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ 2,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿತು.

ನೈವೇಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಾಚಲಂನಿಂದ 17.6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನೈವೇಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತ ಆವರಿಸಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸುಮಾರು 133.8 ಚ.ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗೆದು ತೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರ ಸುಮಾರು 60" ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ 180"–200" ಗಳಷ್ಟು ಆಳದಲ್ಲಿದೆ. ಮೇಲಿನ 180" ಮಣ್ಣುಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸುತ್ತ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ 200" ಗಳ ದೂರದಲ್ಲೊಂದರಂತೆ 45 ಅಧಿಕಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಂಪುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಇವುಗಳಿಂದ ಮಿನಿಟಿಗೆ 42,000 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರನ್ನು ಹೊರಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪಂಪುಗಳು ದಿನದ 24 ಗಂಟೆಗಳೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ರಾಜಸ್ಥಾನ : ಇಲ್ಲಿನ ಬಿಕನೀರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಖಾರಿ, ಗಂಗಾ ಸರೋವರ, ಚನೇರಿ, ಮಢ್ ಮತ್ತು ಪಲಾನ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಇರುವುದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಪಲಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಪಲಾನ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಕ್ಷೇತ್ರ : ಇದು ಬಿಕನೀರಿಗೆ 20.8ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಇದರ ಹರವು 4.38 ಚ.ಕಿಮೀಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರ 12' ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು ಬಹಳ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಪುಡಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆದ 68 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಗುಜರಾತ್ : ಇಲ್ಲಿ ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಮರ್‌ಸರ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಕೇರಳ : ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಇರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ವರ್ಕಲೈ, ಕ್ವಿಲಾನ್, ಕಣ್ಣಾನೂರು ಮತ್ತು ಕಾಸರಗೋಡು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಾರ್ಯ ಎಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾಗಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 50,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಗೊಂಡ್ವಾನಾ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ 4,000 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಟರ್ಷಿಯರಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲೂ ಸಿಗುವುದಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಗಣಿ ಕೆಲಸ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಯಮ. ಸುಮಾರು 800 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರು ಈ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅನಂತರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. 1955ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ ಸುಮಾರು 39 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಿದ್ದು 1965ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ 70 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳನ್ನು ಮೀರಿತು. ಈಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಪರಿಮಾಣ ಸುಮಾರು 80 ದಶಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳು. ಇದರ ಬೆಲೆ 175 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಖನಿಜಗಳ ಒಟ್ಟು ಬೆಲೆಯ 70 ಭಾಗದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಧಾನೋದ್ಯಮಗಳು ಎರಡು–ರೈಲ್ವೆಗಳು; ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಇವೆರಡೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪ, ಮಲಯ ಮತ್ತು ಬರ್ಮ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು : ಪ್ರಾಣಿ ಚತುಷ್ಪಾದಿಯಾಗಿದ್ದ ದೆಶೆಯಿಂದ ದ್ವಿಪಾದಿಯಾದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಉಗಮವಾಯಿತೆಂದು ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಭೂಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಬಹು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಈ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಉಗಮವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಂತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ಆಯುಧ (ಶಿಲೋಪಕರಣ) ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡತೊಡಗಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವನ ಉಗಮವನ್ನು ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನು ಆಯುಧ ನಿರ್ಮಾತೃ ಮಾನವನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ದೊರಕಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಆಯುಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಉಗಮವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳಿಗೂ ಮುಂಚೆ, ಕಲ್ಲಿಗಿಂತಲೂ ಮೃದುವಾದ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ರೂಪಿಸ ಬಹುದಾದ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಮರಗಳ ಆಯುಧಗಳನ್ನು

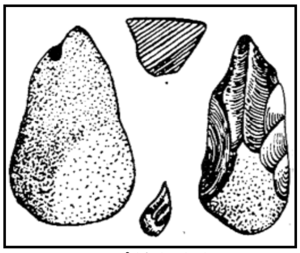
ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಮಚ್ಚು

ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಗ ನಾಶಹೊಂದುವ ಮೂಳೆ ಮರಗಳ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಮಾನವನ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಬೆವಿಲಿಯನ್ ಕೈಗೊಡಲಿ

ಕತ್ತರಿಸುವ ಮತ್ತು ಚೂಪಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮೊದಲು ಮಾನವ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೂ ವಿವಿಧ ಹಣ್ಣು, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು, ಬೇರು ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಸಣ್ಣಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಜಲಚರಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಕೊಲ್ಲಲೂ ಹಾಗೆ ಕೊಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮ ಸುಲಿದು ಮಾಂಸವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ತಿನ್ನಲೂ ಬೇಕಾದ (ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿರುವಂಥ) ಬಲವಾದ ಹಲ್ಲು, ಉಗುರುಗಳೂ ಇವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈತ ಆಯುಧ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅನಂತರವೇ ಮಾಂಸವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸರಳ ರೀತಿಯ ಈ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಏಷ್ಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನದೀಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಉಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳ ಒಂದು ಮುಖದಿಂದ 3–4 ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಡೊಂಕಾದ ಅಂಚುಳ್ಳ ಕಲ್ಲುಮಚ್ಚು ಮುಂತಾದ ಭಾರವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾರಂಭದೆಶೆಯ ಈ ಉಂಡೆ ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಡೆದ ಮುರುಕು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಆಯುಧಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡುವು; ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತಯಾದುದ ರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

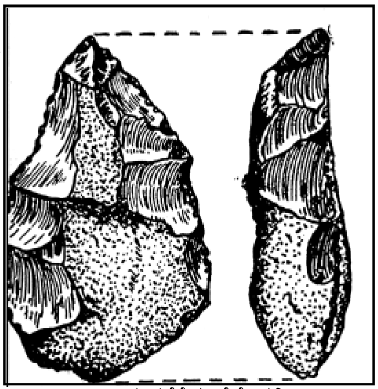
ಪ್ರಾರಂಭದೆಶೆಯ ಕೈಗೊಡಲಿ

ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸರಳ ರೀತಿಯ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಡೊಂಕು ಅಂಚಿನ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ನೇರ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರದವೂ ಆದ ಕೈಗೊಡಲಿ ರೂಪಿತವಾಗಿ, ಪೂರ್ವಶಿಲಾ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಕೈಗೊಡಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೂ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಮಚ್ಚುಕತ್ತಿಗಳು ಉಳಿದುಬಂದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಚೂಪಾದ ಮೊನೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಅಗಲವಾದ ಮತ್ತು ಹರಿತವಾದ ಅಂಚುಗಳಿದ್ದ ಕ್ಲೀವರ್ ಕೊಡಲಿಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದ ಜನರು ಬೋಲಾಸ್ ಎಂಬ ಗುಂಡುಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಚರ್ಮದ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಚರ್ಮದ ದಾರದ ತುದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದ ಬೇಟೆಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳವಂತೆ ಎಸೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಕೆಲ ಹಿಂದುಳಿದ ಜನರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಬೇಟೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಆಯುಧನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಬಂದ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಇತರ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಮಾಹಿತಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದೆಶೆಯ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂಶೋಧಕರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು.

ಕೈಕೊಡಲಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಅಥವಾ ತಿರುಳಿನಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳೆಂದೂ (ಕೋರ್ ಟೂಲ್ಸ್), ಕ್ಲಾಕ್ಟೋನಿಯನ್, ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ಮೌಸ್ಟೀರಿಯನ್ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೈಕೊಡಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳೂ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಸರಿಯಾಗಲಾರದು. ಈ ಎರಡು ಗುಂಪಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿದ್ದು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹೆರೆಯುವ ಆಯುಧಗಳೂ ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಕೈ ಗೊಡಲಿಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ಲಾಕ್ಟೋನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಮೌಸ್ಟೀರಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಕಾರದ ಸಣ್ಣ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

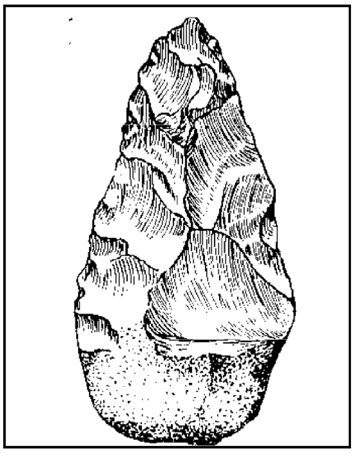
ಅಷೂಲಿಯನ್ ಕೊಡಲಿ

ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ತಯಾರಿಕೆ ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಯುಧಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಚಾಕು, ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೆರೆಯುವ ಆಯುಧ, ಕೊರೆಯುವ ಆಯುಧ, ಉಳಿ, ಭಲ್ಲೆಯ ಮೊನೆ, ಬಾಣದ ಮೊನೆ ಮುಂತಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಆಯುಧಗಳು ಇತರ ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯ ಆಯುಧಗಳೊಂದಿಗೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಬ್ಯೂರಿನ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಯುಧವನ್ನು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮರ, ದಂತ, ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಕೊಂಬುಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕಲೆಯೂ ಬೆಳೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಆಯುಧಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಣ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 1 ರಿಂದ 3–4 ಅಂಗುಲಗಳ ಉದ್ದ, 2 ರಿಂದ 4 ಅಂಗುಲ ಅಗಲವಿರುತ್ತಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಧಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದವು. ಆ ಕಾಲದ ಮಾನವ ಆಯುಧ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮಪಡೆದಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನೂ ಇವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಮರ ಮೂಳೆಗಳ ಹೊರ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕೂರಲಗುಫಲಕ ಮೊನೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಕುಯ್ಯಲು, ಕತ್ತರಿಸಲು, ಹೆರೆಯಲು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹಲವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವನ್ನು ಮಧ್ಯಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳು ಪುನಃ ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರ ತಳೆದು ಅವುಗಳ ಅಂಚನ್ನು ಅಥವಾ ಆಯುಧವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ನಯಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಆಯುಧಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಮರಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮಾನವ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಸತಿಗಳಾದ ಪರ್ವತಗುಹೆ, ಗುಹಾಮುಖ ಅಥವಾ ತಾನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚರ್ಮದ ಗುಡಾರಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ತನಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸುಭದ್ರವಾದ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ನೆಲೆನಿಂತು ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಅವಶ್ಯವಾದ ಗೃಹೋಪಕರಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಲೆಮಾರಿಜೀವನ ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳು : ಹಲವಾರು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಿಂದ 3–4 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ವರೆಗೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಶಿಲೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಪಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದರೂ ಆಯುಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಆಯುಧಗಳ ಆಕಾರ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುವ ಕೈಚಳಕ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪುರಾತತ್ವಜ್ಞರು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರಲ್ಲದೆ ಈಗಲೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಆದಿಮ ಜನಾಂಗಗಳು ಆಯುಧ ತಯಾರಿಸುವ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ

ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವರು ಬಳಸಿರಬಹುದಾದ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆ ರೀತಿಯ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂದು ಆನಂತರ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿ ಖಚಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶಿಲಾಯುಗ ಮಾನವ ಬಳಸಿದ ವಿಧಾನಗಳಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರಲಾರದೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸದಾ ಆಹಾರಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲೇ ನಿರತನಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಆದಿಮಾನವ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಯುಧಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ಕಾಲವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿರಬಹುದಷ್ಟೆ. ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭ ಹಂತದ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಇವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಡೆದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕುಯ್ದು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆದು ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಚೂಪಾದ ಮತ್ತು ಮೊನಚಾದ ಯಾವುದೇ ಕಲ್ಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆ ರೀತಿಯ ಚೂಪಾದ, ಮೊನಚಾದ ಕಲ್ಲುಗಳು ದೊರಕದಿದ್ದಾಗ ಮಾನವ ತನ್ನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಒಡೆದು ಆ ರೀತಿಯ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಶಿಲಾ ವಿಧಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಯುಧನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದು ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ಬಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಉಂಡೆಕಲ್ಲನ್ನು ಹೊಡೆದು ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು. ಡೊಂಕಾಗಿದ್ದ ಹೊರಮೈ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಚೂಪಾದ ಅಂಚುಗಳಿದ್ದ ಅಬೆವಿಲಿಯನ್ ರೀತಿಯ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ತಯಾರಿಸತೊಡಗಿದರು. ತಯಾರಿಸಲು ಮೊದಲು ಶಿಲಾವಿಧಾನದಿಂದ ತಯಾರಾದ ಒರಟಾದ ಆಯುಧಗಳ ಅಂಚುಗಳಿಂದಲೂ ವರ್ತುಲ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯ (ಸಿಲಿಂಡ್ರಿಕಲ್) ಮೃದುವಾದ ಮರದ ಅಥವಾ ಮೂಳೆಯ ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣ, ತೆಳ್ಳನೆಯ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ಅಂಚುಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿಸಿ, ನೋಡಲು ಅಂದವೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಆದ ಕೊಡಲಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಹಂತದ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಮೊದಲು ಇವು ತಯಾರಾದುವು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಇದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನ (ಸ್ಟೆಪ್–ಫ್ಲೇಕಿಂಗ್). ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೊಂಡಾದ ಆಯುಧಗಳ ಅಂಚಿನಿಂದ ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಚೂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹೊಡೆತದ ಶಕ್ತಿ ಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಸತ್ವಹೀನವಾಗಿ, ಚಕ್ಕೆ ಮುರಿದು ಮೆಟ್ಟಿಲಿನಂತೆ ಕಾಣುವ ಉಬ್ಬು ಪ್ರದೇಶ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಭಾಗದ ಅಷ್ಯೂಲಿಯನ್ ಆಯುಧಗಳ ಮೊನೆಗಳನ್ನು ಚೂಪುಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಚೂಪಾದ ಸುತ್ತಿಗೆಕಲ್ಲಿನ ಮೊನೆಯನ್ನು ಆಯುಧದಂಚಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಲವಾಗಿ ಒತ್ತಡ ಕೊಟ್ಟು (ಪ್ರೆಷರ್ ಫ್ಲೇಕಿಂಗ್) ಸಣ್ಣ ತೆಳು ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಚೂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕ್ಲೀವರ್ ಕೊಡಲಿ

ಹೃದಯಾಕಾರದ ಕೈಕೊಡಲಿ

ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ತೆಳುವಾದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಚಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನ (ಕಂಟ್ರೋಲ್ಡ್ ಫ್ಲೇಕಿಂಗ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉಪವಿಧಾನಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಚೂಪಾದ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಸುತ್ತಿಗೆಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲಿನ ಅಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯುವುದು ; ಆ ಹೊಡೆತದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಂತೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು. ಚಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯಬೇಕಾದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಮೊಣಕಾಲಿನ ಮೇಲಾಗಲಿ ಮರದ ತುಂಡಿನ ಮೇಲಾಗಲಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಾಗಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಅಲುಗಾಡದಂತೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಚೂಪಾದ ಸುತ್ತಿಗೆ ಮೊನೆಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವುದರಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಚಕ್ಕೆಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಕೋನವನ್ನು ಹತೋಟಿಯೊಳಗಿಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸಣ್ಣದಾದ ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಮೆದುವಾದ ಏಟುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಚೂಪುಗೊಳಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

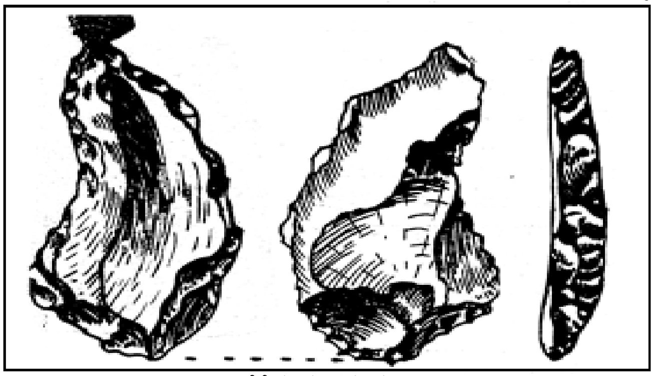

ಹೆರೆಯುವ ಆಯುಧ

ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಉಂಡೆ ಮತ್ತು ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನ ಆಯುಧ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದುವು. ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನಾಯುಧಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದವೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕ್ಲಾಕ್ಟೋನಿಯನ್ (ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕ್ಲಾಕ್ಟನ್–ಆನ್–ಸೀ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದುದರಿಂದ ಆ ಹೆಸರು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ) ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ದೊರಕುವ–ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ–ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಕ್ಕೆಯ ತಳಬದಿಯಲ್ಲಿ ಏಟುಬಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬುಗರಿಯಾಕಾರದ ಉಬ್ಬುಪ್ರದೇಶವೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅಲೆಅಲೆಯಾದ ಸುರುಳಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಚಕ್ಕೆ ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಬುಡದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನಾಗಿಯೂ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೆಳ್ಳಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತುಹೊಡೆಯುವ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಚಕ್ಕೆಯ ತಳಬದಿಯ ಕೋನ 90° ಗಳಿಂದ 120° ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಈ ಚಕ್ಕೆಗಳ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಚೂಪು ಮಾಡಿಯೋ ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಿಂದಲೋ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹೆರೆಯುವ ಅಥವಾ ಕೊರೆಯುವ ಆಯುಧ, ಮೊನೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

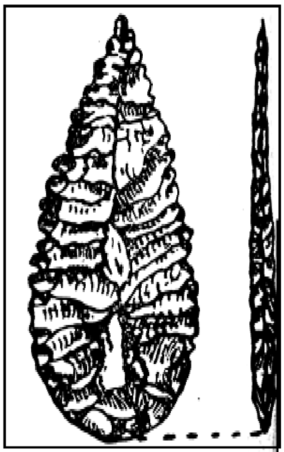

ಭಲ್ಲೆಯ ಮೊನೆ

ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ (ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಬಳಿಯ ಲೆವಾಲ್ವಾ ಪೆರ್ರೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಿದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು) ಏರುಪೇರಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯುಳ್ಳ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಹೊರವಲಯಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ

ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಮತಟ್ಟಾದ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದಲೂ ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಮವಾದಜಗತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವಶ್ಯವಾದ ಆಯುಧದ ಆಕಾರವನ್ನು ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಆ ಪಾರ್ಶ್ವದ

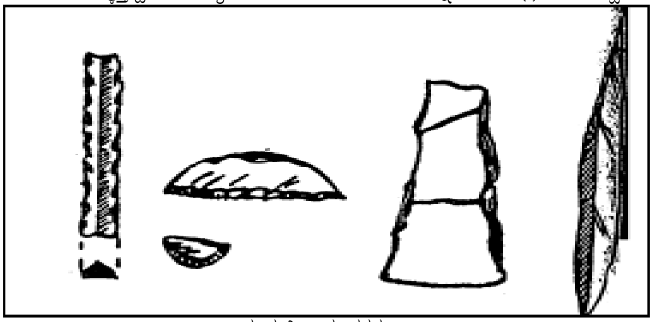

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಧಗಳು

ಮೇಲೆ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ನೇರ ಹೊಡೆತದಿಂದಲೋ ಮೊನೆಯಾದ ಸುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡೋ ಒಂದೇ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಚಕ್ಕೆಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನಾಯುಧದ ತಳಭಾಗ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲುಂಟಾದ ಗುರುತುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ತ್ರಿಕೋನ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಕ್ಕೆಯ ತಳಬದಿಯ ಕೋನ 80 –90 ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮೌಸ್ಟೀರಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಮವಾದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವವಿದ್ದ ದೊಡ್ಡದಾದ ಒಂದು ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲನ್ನೋ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಬೇರೆ ಕಲ್ಲನ್ನೋ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಸಮಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆತ ಕೊಟ್ಟು ಸಣ್ಣದಾದ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದ ಅನಂತರ ಉಳಿದ ತಿರುಳಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದ್ದು, ಸುತ್ತಂಚುಗಳು ಚೂಪಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದನ್ನು ಚಕ್ರಾಕಾರದ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲು (ಡಿಸ್ಕಾಯಿಡ್ ಕೋರ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಅನಂತರದ ಮಧ್ಯಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ. ಕೂರಲಗು ಫಲಕ (ಬ್ಲೇಡ್) ವಿಧಾನವೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು.

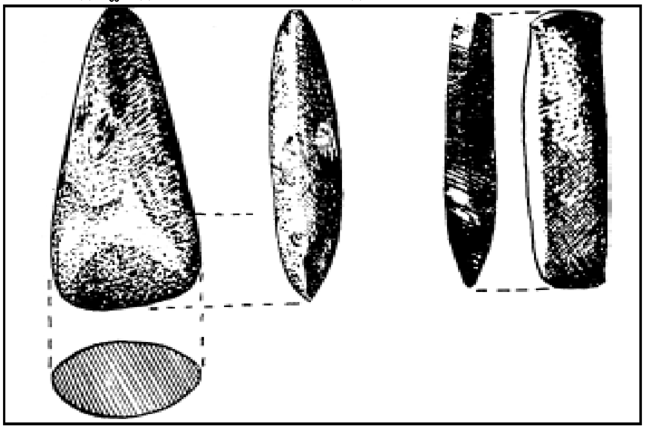

ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿ ಮತ್ತು ಉಳಿ

ಕೊರಲಗು ಫಲಕ ತೆಳ್ಳಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹಲಮುಖಗಳುಳ್ಳ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದು ಉದ್ದವಾಗಿ, ಕಡಿಮೆ ಅಗಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಪುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಡೆತವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಕೊಡದೆ ಮರ ಅಥವಾ ಮೂಳೆಯ ಚೂಪಾದ ಆಯುಧವನ್ನು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಫಲಕಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಧಾನ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಫಲಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಒಂದು ಹೊಸ ರೀತಿಯ ನೇರ ಹೊಡೆತದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲನ್ನು ಮೊದಲು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನುಣುಪಾದ ಮೇಲ್ಪದರದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದಿಶ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒರಟಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಜಗತಿಗಳು ಸರಳವಾಗಿಯೋ ಬಹುಮುಖವಾಗಿಯೋ ಇರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿಗೆ ಪಟ್ಟೆಗಳುಳ್ಳ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲೆಂದು (ಫೇಸೆಟೆಡ್ ಕೋರ್) ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅದರ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದುದ್ದಕ್ಕೂ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಏಣುಳ್ಳ ಗೆರೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಚೂಪಾದ ಉಪಕರಣವೊಂದರ ಮೊನೆಯನ್ನು ಫಲಕ ತೆಗೆಯಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಊರಿ ಮರದ ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಆ ಉಪಕರಣದ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆದರೆ ತೆಳುವಾದ ಉದ್ದವಾದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯೊಂದು ಏಳುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತು ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಹೊರಬಿದ್ದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಎರಡೂ ಅಂಚುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಎರಡು ಏಣುಳ್ಳ ಗೆರೆಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮತ್ತೆರಡು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ನಾಲ್ಕು ಏಣುಳ್ಳ ಗೆರೆಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ವಿಧಾನ ಈಗಲೂ ಹಲವಾರು ಹಿಂದುಳಿದ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ; ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ಯಾಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮಣಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಇದೇ.

ಕೊರಲಗು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಮೇಲಿನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನೇರ ಹೊಡೆತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬದಲು, ಮೊನೆಯಾದ ಉಪಕರಣದ ಮೇಲೆ ತಯಾರಿಸುವವನ ದೇಹದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಬಲವಾದ ಕೋಲಿನ ತುದಿಗೆ ಚೂಪಾದ ಮೂಳೆ ಅಥವಾ ಕೊಂಬಿನ ಆಯುಧವೊಂದನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಚರ್ಮದ ಹುರಿಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಗೆ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ, ಆ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಎದೆಯಿಂದ ಒತ್ತಡ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದ ಕೋಲನ್ನು ಕದಲದಂತೆ ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಪಾದಗಳಿಂದ ತಿರುಳ್ಗಲ್ಲನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವಿಧಾನ ಈಗಲೂ ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

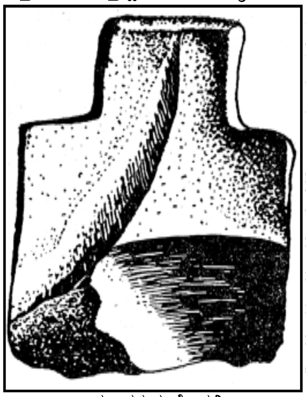

ಭುಜಗಳುಳ್ಳ ಕೊಡಲಿ

ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಆ ಅಂಚುಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವುಗಳನ್ನುಚೂಪಾಗಿಂಯೋ ಬಲಯುತವಾಗಿಯೋ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಅಥವಾ ಮರದ ತುಂಡಿನ ಮೇಲೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಆಯುಧದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹೊಡೆದು ಅಥವಾ ಮೃದುವಾದ ಸಣ್ಣ ಮರ ಅಥವಾ ಮೂಳೆಯ ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಡೆದು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ ವರೆಗೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕ್ರಮೇಣ ತಾಮ್ರಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು.

ನವಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ನುಣುಪಾದ ಮತ್ತು ಫಲಕಾರಿಯಾದ ಆಯುಧಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. ಆ ವರೆಗಿನ ಆಯುಧೋಪಕರಣಗಳು ಒರಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ನಯಗೊಳಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದ ಆಯುಧದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮೀಪ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಕಡಿಮೆ ಶ್ರಮದಿಂದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಯುಧ ತಯಾರಿಸುವ ಶಿಲೆ ಮರಳ್ಗಲ್ಲಿನಂಥ ಮೃದು ಶಿಲೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಅದು ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದ ಆಯುಧವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಅಂಚನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಠಿಣವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಉಜ್ಜಿ ಚೂಪಾದ ಅಂಚನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು : ಒಂದು ಉಂಡೆ ಅಥವಾ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಶಿಲಾವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯಾ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದ ಆಯುಧದ ಕಚ್ಚಾರೂಪವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಚೂಪಾದ ಮೊನೆಯುಳ್ಳ ಸುತ್ತಿಗೆಯಂಥ ಆಯುಧದಿಂದ ಮೆದುವಾದ ಪೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಯುಧದ ಮೇಲಿನ ಉಬ್ಬುತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಮನಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆತ್ತುವುದು (ಪೆಕ್ಕಿಂಗ್) ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು. ಮೂರನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗುಳ್ಳ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮರಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ಆಯುಧವನ್ನು ತೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕೇವಲ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ರೀತಿ ತೀಡಿ

ನಯಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಇಡೀ ಆಯುಧವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನಯಗೊಳಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಯುಧತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿದಂತೆ ಎಂಬುದು ಅನೇಕ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಮತ. ಆದರೆ ಈ ಉಪಕರಣಗಳು ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಇವಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ಕೊಡುವುದೂ ಕೆಲಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಲ್ಲಿನ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆ : ಯುರೋಪಿನ ನವಶಿಲಾ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಶಿಲಾಯುಗಗಳಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗದಲ್ಲೂ ತಳ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪಕ್ಕಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಕಲ್ಲುಚಪ್ಪಡಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸತ್ತವರ ಶವವನ್ನೂ ಶವಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಚಪ್ಪಡಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಹೂಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಪುಟ. ಬ್ರಿಟನ್ ಭಾರತ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಲ ಚಪ್ಪಡಿಗಳ ಬದಲು ಒರಟಾದ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಸಮಾಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ರೀತಿ. ಈ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿ ತೋಡಿ ಹುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದರು (ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ). ಇನ್ನು ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಅರ್ಧ ಹೂಳಿ ಅಥವಾ ಇಡೀ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೇ ಇಟ್ಟು, ಅದನ್ನು ಜಲ್ಲಿಕಲ್ಲಿನ ರಾಶಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದುದ್ದೂ ಉಂಟು. ಚೆಂಗಲ್ಪೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪುದುಕೋಟೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಲ್ಲು : ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯೋಗ್ಯ ಗುಣಗಳಿರುವ ಹಾಗೂ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಬಂಡೆಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಸರಳವಾಗಿ ಕಲ್ಲು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಕಲ್ಲಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಭೂವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು (ನೋಡಿ–ಶಿಲೆ). ಭೂಗರ್ಭದ ರಚನೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಭೂಗರ್ಭರಚನೆ : ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಭೂಗರ್ಭದ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು : (1) ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆ (2) ಜಲಜ ಶಿಲೆ (3) ಪರಿವರ್ತಿತ ಶಿಲೆ

ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆ ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಿಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲು ಸುಣ್ಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವವುಗಳಿಗಿಂತ ಮಳೆ ಬಿಸಿಲುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ (ಕ್ರಿಸ್ಟಲೈನ್) ಕಲ್ಲುಗಳು ಇತರ ಬಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಸೀಳಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಮುಖ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವ ಹಾಗಿರಬೇಕು. ಅದರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ (2.7)ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬಾರದು.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ : ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ರಚನೆಗಳಿವೆ : 1 ಸಿಲಿಕಾನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಮರಳು ಕಲ್ಲು ; 2 ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ (ಸುಣ್ಣ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಅಮೃತಶಿಲೆ ; 3 ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸ್ಲೇಟ್, ಲ್ಯಾಟರೈಟ್.

ಒಳ್ಳೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳಕಂಡ ಗುಣಗಳಿರಬೇಕು.

1. ಖನಿಜದ ಶುದ್ಧತೆ : ಇದರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಖನಿಜಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜನೆಯಾಗಬಾರದು. ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ತುಂಬ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಫೆಲ್ಸ್ಪಾರುಗಳು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು.

2. ಅದುಮುವ ಬಲ : ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲೆ ಹೊರೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಗುಣ ಮುಖ್ಯ. ಕಲ್ಲಿನ ಚಚ್ಚೌಕದ ಮೇಲೆ ತೂಕ ಹೇರಿ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣವನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರಾಗಿ ಚದರ ಅಂಗುಲಕ್ಕೆ ಒಡೆಯುವ ತೂಕ (20,000) ಪೌಂಡುಗಳಿದ್ದರೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ. (15,000) ದಿಂದ (20,000)ದ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (10,000) ದಿಂದ (15,000) ವರೆಗೆ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ. (5,000) ದಿಂದ (10,000)ದ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ.

3. ನೀರನ್ನು ಹೀರುವಿಕೆ : ನೀರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೀರಿದರೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಸವೆದು ಹೋಗಬಹುದು. ತನ್ನ ತೂಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಾಗ ನೀರನ್ನು ಕಲ್ಲು ಹೀರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಳತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲು 1,000 ಕ್ಕೆ 1 ಭಾಗ ನೀರನ್ನೂ ಹೀರುವುದಿಲ್ಲ. 100 ಕ್ಕೆ 1 ಭಾಗವನ್ನು ಹೀರಿದರೆ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. 2½ ಪಾಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೀರಬಾರದು.

4. ತೂಕ : ಇದು ಕಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಗುಣ. ಕಗ್ಗಲ್ಲು ಘನ ಅಡಿಗೆ 160 ರಿಂದ 170 ಪೌಂಡು ತೂಗುತ್ತದೆ. ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಇನ್ನೂ ಭಾರ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ತೂಕ 135 ರಿಂದ 150 ಪೌಂಡು. ಘನ ಅಡಿಗೆ ಸುಮಾರು 120 ಪೌಂಡು ತೂಕದ ಕಲ್ಲು ಸಾಮಾನ್ಯ.

5. ಗಾಳಿ, ಮಳೆಗೆ ನಿರೋಧ : ಇದು ಕಲ್ಲಿನ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮೆತುವಾದ ಪೊರೆಗಳಿದ್ದರೆ ಪೊರೆಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಿರುಕುಗಳು, ಮೆತುವಾದ ಖನಿಜಗಳು, ಡೊಗರುಗಳು ಇದ್ದರೆ ಒಳಕ್ಕೆ ನೀರು ನುಗ್ಗುವ ಅಪಾಯ ಹೆಚ್ಚು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧಕದ ಅನಿಲಗಳಿಂದ ಕಲ್ಲು ವಿಭಜನೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವ ಲವಣಗಳು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದು. ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆದರೆ ಅಪಾಯ.

ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಗಳು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸೀಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಎರಡು ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಒರೆಗಳಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೀಳುತ್ತವೆ. ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಸೀಳಿ ತೆಗೆಯುವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ನೋಡಬೇಕು. ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳು ಹೊರಗೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವೇ ಮುಖ್ಯ. ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಂತೂ ಅನೇಕ ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಕೊರೆದು ನಯಮಾಡಿದಾಗ ಇವುಗಳ ಸೊಬಗು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಹೊಳಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ : 1 ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಸಾರಕ್ಕಿ ಬಂಡೆಯ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಗ್ರಾನೈಟ್, 2 ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಾಮುಂಡಿ ಮತ್ತು ಶಿವಗಂಗೆಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಗುಲಾಬಿ ಬಣ್ಣದ ಪಾರ್ಫಿರಿಟಿಕ್ ಗ್ರಾನೈಟ್, 3 ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲುಗಳು, 4 ತುರುವೇಕೆರೆ, ಬಾಣಸಂದ್ರ, ಮೈಸೂರು–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಚ್ಚ ಕಪ್ಪಾದ ಕಲ್ಲು, 5 ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಈಚೆಗೆ ಅಲಂಕಾರದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಗ್ರಾನೈಟ್, ಟ್ರ್ಯಾಪ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್, ಕ್ವಾಟ್ಸೈ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು, ಲ್ಯಾಟರೈಟುಗಳು, ಷಿಸ್ಟುಗಳು, ಸಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು, ಮರಳು ಕಲ್ಲುಗಳು, ಬಳಪದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಸ್ಲೇಟುಗಳು–ಇವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲ್ಲು. ಈ ಸ್ಫಟಿಕ ರೂಪದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್, ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಅಭ್ರಕ–ಈ ಖನಿಜಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಗ್ನಿಜನ್ಯ ಶಿಲೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರುಗಳ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇದು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬೂದು ಬಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರಗಳು ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 2.67. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್ನಲ್ಲಿ ಖನಿಜಗಳು ಈ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ: ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಶೇ. 32.6; ಆರ್ಥೋಕ್ಲೇಸ್ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಶೇ. 34.5; ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಶೇ. 19.2; ಮಸ್ಕೋವೈಟ್ ಶೇ. 4.5. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಕ್ರೋಕ್ಲೀನ್ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್, ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್ ಇಲ್ಲವೆ ಆಗೈಟ್ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ಲೇಜಿಯೋಕ್ಲೇಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲನ್ನು ಗ್ರಾನೊಡಯೊರೈಟ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಫೆಲ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಟೂರ್ಮಲೀನ್ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಚಿಲ್ಲರೆ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್, ಅಪಟೈಟ್, ಗಾರ್ನೆಟ್, ಎಪಿಡೋಟ್, ಸಿರ್ಕಾನ್–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಪರಿವರ್ತಿತ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೀಸ್ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಲ್ಲು ಪದರ ಪದರವಾಗುತ್ತದೆ. ಟ್ರ್ಯಾಪ್ ಮತ್ತು ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳುಳ್ಳ ಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಮರಳು ಕಲ್ಲಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಜಮ್ಮಿಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಕಬ್ಬಿಣವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ.; ಇದನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಡದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಳಪಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಾರ್ನ್‌ಬ್ಲೆಂಡ್, ಕ್ಲೋರೈಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ಇವುಗಳ ಷಿಸ್ಟುಗಳು ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ನಯವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಇವು ಅಗ್ನಿಜನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಜಲಜನ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಿಲಿಕ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವವು ಮರಳು ಕಲ್ಲುಗಳು. ಸ್ಲೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಯವಾದ ಪದರಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

1. ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಸುಡುವುದು. 2. ಕರಿಯ ಮದ್ದು, ಡೈನಮೈಟ್, ಮೊದಲಾದ ಸ್ಫೋಟಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು. 3. ಉಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಸೀಳಬಹುದು.

ಬಂಡೆಯಿಂದ ತೆಗೆದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ತಳ ಮಟ್ಟವಾಗಿಯೂ ಪಕ್ಕಗಳು

ಲಂಬವಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತೆ ಉಳಿಗಳಿಂದ ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬುಗಳು 1/8 ಅಂಗುಲದಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಒಂದು ನೂಲಿನ ನಯವೆಂದೂ 1/16 ಅಂಗುಲವಿದ್ದರೆ ಎರಡು ನೂಲಿನ ನಯವೆಂದೂ 1/24 ಅಂಗುಲವಿದ್ದರೆ ಮೂರು ನೂಲಿನ ನಯವೆಂದೂ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನಯವಾದ ಕಂಬಗಳ ಪೀಠಗಳು, ಕಂಬಗಳು, ತಲೆಗಲ್ಲುಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮೂಲೆಕಲ್ಲುಗಳು, ಕಮಾನಿನ ಕಲ್ಲುಗಳು–ಇವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರಮದಿಂದ ನುರಿತ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳ ಹೊರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆ, ಗಾಳಿಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಳೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೊ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋಗಿವೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ತ ರಕ್ಷಣೋಪಾಯಗಳು ಅಗತ್ಯ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳು : ಜಲಜ ಶಿಲೆಗಳು (ಸೆಡಿಮೆಂಟರಿ ರಾಕ್ಸ್) ಸಂಚಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೌತ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗಿ ಅವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವಾಗ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳು ಕರಗಿ ಮತ್ತೆ ಹರಳಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳು (ಕಾಂಕ್ರಿಷನ್ಸ್; ಮಿನರಲ್ ನಾಡ್ಯೂಲ್ಸ್). ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಖನಿಜ ಕಣದ ಅಥವಾ ಚಿಪ್ಪಿನ ಚೂರಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ಪದರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ (ಈರುಳ್ಳಿ ಸಿಪ್ಪೆಯಂತೆ) ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಖನಿಜತಿಂತಿಣಿಗಳು. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇವು ಗುಂಡಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಂತೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಹಣ್ಣುಗಳ ಗೊಂಚಲಿನಂತೆ ಅಥವಾ ಮರದಂತೆ ಇರಬಹುದು. ಕಲ್ನಾರಿನ ಹಾಗೆ ರೇಷ್ಮೆಯಂತೆ ನೀಳವಾಗಿರುವ ಖನಿಜರಾಶಿಗಳೂ ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಉಂಡೆಗಳು (ಕ್ಯಾಲ್ಸೇನಿಯಸ್ ನಾಡ್ಯೂಲ್ಸ್) ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಎಂಬ ರಂಜಕದ ಖನಿಜ ಮೊದಲಾದುವು ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರಬಹುದು. ಈ ಎರಡನೆ ವರ್ಗದ ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳು (ಫಾಸ್ಫ್ಯಾಟಿಕ್ ನಾಡ್ಯೂಲ್ಸ್) ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್) ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳು. ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟ್, ಸಿಕತ, ಪಿರೈಟಿಸ್ ಮೊದಲಾದ ಹರಳುಗಳು ತುಂಬಿರುವುದುಂಟು. ಆಗ ಅವನ್ನು ಜಿಯೋಡುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅಂಡಾಕಾರದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನ ರಾಶಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಊಲಿಟಿಕ್ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕೆಲವು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗಿವೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಕಲ್ಲುಗಣಿ : ಉಪಲೋಗಾರ್ಹ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಬಹುದಾದ ಕಲ್ಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪ (ಕ್ವಾರಿ). ಒಂದು ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿನ ದರ್ಜೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಆ ಕಲ್ಲು ಎಂಥ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಶ ಇತ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಒಂದು ಗಣಿಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಪ್ರಧಾನಾಂಶ ಅದರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೌಲ್ಯ. ಎಂದರೆ, ಆ ಗಣಿಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರಬೇಕು. ಅವು ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಭ್ಯವಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಗಣಿಯಿಂದ ಹೊರಸಾಗಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿರಬೇಕು.

ಕ್ವಾರಿ ಪದದಿಂದ ಕ್ವಾರಿಯಿಂಗ್ ಎಂಬುದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ತಾಣಗಳಿಂದ ವಾಣಿಜ್ಯೋಪಯೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದು ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಇಂದು ಕ್ವಾರಿಯಿಂಗ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ (ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿ) ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ : ಅಳತೆ ಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ತುಂಡು ಮತ್ತು ಪುಡಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ.

ಅಳತೆ ಕಲ್ಲು : ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕಂಡರಣೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಲೇಟ್ (ಬರೆಯುವ, ನೆಲಕ್ಕೆ ಚಪ್ಪಡಿ ಹಾಸುವ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕಲ್ಲಿನ ಹಾಳೆಗಳ ಕೊಯ್ಯೆಗೆತದಲ್ಲಿ ಅಳತೆಕಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಗಣಿಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಅಳತೆ ಕಲ್ಲುಗಳು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಗಣಿಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಗಣಿಯಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲು ಅಳತೆಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯಬಲ್ಲುದೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಅಂಶ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಆ ಕಲ್ಲಿನ ರಚನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಳತೆಗಲ್ಲುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯೋಗ್ಯ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಆರಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಹೊಣೆ. ತರುವಾಯ ಅಂಥ ಗಣಿಯಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿನ ರಚನೆಯನ್ನು (ಎಂದರೆ ಅದು ಯಾವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಧಾರೆಗಳು ಹೇಗೆ ಹಬ್ಬಿವೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳು) ಅನುಸರಿಸಿ ಅಳತೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ತೆಗೆ ಯುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಿಡಿಮದ್ದು ಸ್ಫೋಟನೆ, ಹಾರೆಪಿಕ್ಕಾಸುಗಳಿಂದ ಅಗೆತ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಕವೇ ಆಗಬಹುದು. ಮುಂದುವರಿದ ಯಂತ್ರವಿಧಾನದ ಕೊರತೆಗಳು ಇಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಯಂತ್ರಚಾಲಿತ ಗರಗಸಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತವೆ; ಅವನ್ನು ಸಾಗುಪಟ್ಟಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ರಿಯೆ ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅಳತೆಗಲ್ಲುಗಳು, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಸಲು ಬಳಸುವ ಚಪ್ಪಡಿಗಳು, ಮೆಟ್ಟಿಲುಕಲ್ಲುಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ) ಯುಕ್ತಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಡಿಮದ್ದು, ಬಾಣ, ಕೊಡತಿ ಮುಂತಾದುವು ಸಾಕು.

ತುಂಡು ಮತ್ತು ಪುಡಿಗಲ್ಲುಗಳು : ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಯಾವ ವಿಧವಾದ ನವುರು ನಾಜೂಕು ಇಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉದ್ದೇಶದ ಪೂರೈಕೆಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ನಿಯಮಿತ ಗಾತ್ರ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಮದ್ದು, ಹಾರೆ, ಪಿಕ್ಕಾಸು, ಗುದ್ದಲಿಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಳವಾಗಿ ಗುಣಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಭಾರೀ ಸ್ಫೋಟನೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿನ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಯಿಂದ ಎಳಕಿಸಲಾಗುವುದು. ಮುಂದೆ ಈ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದೋ ಬಡಿದೋ ಅವಶ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸಿಡಿಮದ್ದನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಯೋ ಒಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪುಡಿಗಲ್ಲುಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳು ಬೇಕಾಗುವಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ತುಂಡುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಯೋಗ್ಯಗಾತ್ರದ ಒಂದರಿಯಲ್ಲಿ ಜಲ್ಲಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಈಗ ಬೇಕಾದ ಗಾತ್ರದ ತುಂಡುಗಳೋ ಕಣಗಳೋ ಸಿದ್ಧವಾದಂತಾಯಿತು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಲ್ಲುಗಳು, ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ : ರಾಸಾಯನ ಕ್ರಿಯೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ದೇಹದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಲವಣ ಶೇಖರಣೆಗಳು (ಕ್ಯಾಲ್ಕುಲಸ್). ಕಲ್ಲುಗಳು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ, ಪಿತ್ತಕೋಶ, ಮೇದೋಜೀರಕ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದೇ ತೆರನಾಗಿ ಜೊಲ್ಲುಗ್ರಂಥಿ, ಶುಕ್ಲಗ್ರಂಥಿ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದು.

ಮೂತ್ರ ಕಲ್ಲು : ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ, ಮೂತ್ರನಾಳ, ಮೂತ್ರಕೋಶ ಇಲ್ಲವೇ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನಾ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಇದು ತಲೆದೋರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಿದು ಬರಬಹುದು. ಅದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೀತಿ.

ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು : ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿಟಮಿನ್ A ಯ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಒಳಮೈಯ ಮೇಲ್ಪದರ ಹಾನಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಲು ತಲೆದೋರಲು ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ರೇಟಿನ ಅಂಶದ ಇಳುವರಿ, ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್, ಸ್ಟೆಫೈಲೋಕಾಕಸ್, ಪ್ರೋಟಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಇ. ಕೋಲೈ ಜೀವಾಣುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಮೂತ್ರದ ಚಲನೆಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಡ್ಡಿ, ದೀರ್ಘಕಾಲ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮಲಗಿದಾಗ ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮಿನ ಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಂಶದ ಏರಿಕೆ ಮತ್ತು ಥೈರಾಯ್ಡ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ–ಇವು ಕಲ್ಲಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಲೇಟ್, ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಿಸ್ಟಿನ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆಕ್ಸಲೇಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಒರಟಾಗಿ, ಮೊನಚಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಉಪ್ಪುನೇರಳೆಯಂತೆ ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಕ್ತೋದ್ರೇಕ ಉಂಟಾಗುವುದು. ರಕ್ತದ ಅಂಶಗಳು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದರ ನೆರಳು ಕಾಣಿಸುವುದು. ಈ ಕಲ್ಲು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಪದರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು.

ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಮೋನಿಯಂ–ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೊರಮೈ ಮೃದು, ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿಯ ಮಾಸಲು, ಮೂತ್ರ ಕ್ಷಾರಗೊಂಡಾಗ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾರಂಗದ ಕೊಂಬಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು. ಈ ಕಲ್ಲು ಯಾವುದೇ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಇರಬಹುದು. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಕಲ್ಲು ಯೂರೇಟ್ ಕಲ್ಲು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿಪುಲ. ಆಕೃತಿ ರತ್ನದ ಮೈಯಂತೆ. ಬಲು ಗಟ್ಟಿ. ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕಂದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ ಅದನ್ನು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು; ಅದು ಸೇರದಿರುವಾಗ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮೂತ್ರ ಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿನ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಸ್ಟಿನ್ ಮರಳಿ ಹೀರಲ್ಪಡದಾದಾಗ ಅದು ಕಲ್ಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ

ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಷಟ್ಕೋಣಾಕೃತಿ ಇರುವುದು. ಅದು ದರ್ಶಕ. ಆಮ್ಲ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ವಿಶೇಷ. ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುವುವು.

ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಮೂತ್ರ ಕಲ್ಲುಗಳು (30–50) ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಇವು ಉಂಟಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಂದೇ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೋರಿಬರಬಹುದು. ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಅಂಗಭಾಗಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಸೋಲುವಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಜೀವಾಣುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲವು.

ಹೆಚ್ಚು ಜನರಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ ನೋವು. ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಎದೆಯ ಪಂಜರದ ಕೆಳಗೆ ಸಹ ಅದು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು. ನಡೆದಾಡಿದರೆ ನೋವು ಹೆಚ್ಚು.. ಈ ನೋವು ತೀವ್ರತೆರನಾದ ಶೂಲೆಯಂತೆ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ನೋವು ಟೊಂಕದಿಂದ ತೊಡೆ ಸಂದಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿ ರೋಗಿ ಮಂಡಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆದುಕೊಂಡು ಉರುಳಾಡುವನು. ನಾಡಿಯ ಬಡಿತ ತೀವ್ರವಾಗುವುದು. ದೈಹಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅನೇಕಬಾರಿ ವಾಂತಿ, ವಿಪರೀತ ಬೆವರು, ಕೆಲವೊಂದು ತೊಟ್ಟು ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ನೋವು ಪದೇ ಪದೇ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು 24 ಗಂಟೆಗಳ ಪರ್ಯಂತವೂ ಇರಬಹುದು. ಕಲ್ಲು ಮೂತ್ರನಾಳದೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಾಗ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗನಾಳದ ಸಂಪರ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾದಾಗ ನೋವು ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಕ್ಕದ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಬಿರುಸಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ನೋವು ಮಾಯವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ವೈಪರೀತ್ಯವೂ ತೋರಬಾರದು. ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿದಾಗ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಕಲ್ಲು ಮೂತ್ರನಾಳದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಮೂತ್ರದ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದಾಗ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಥವಾ ಕೀವು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ಉಬ್ಬಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಕೆಲವುಬಾರಿ ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ತ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣದಿಂದ ಕಲ್ಲಿನ ಇರುವಿಕೆಯ ಛಾಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪಾರದರ್ಶಕವಲ್ಲದ ವಸ್ತುವನ್ನು ದೇಹದೊಳಸೇರಿಸಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣದ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಲ್ಲಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೇ ಆ ಚಿತ್ರ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿಸುವುದು. ಉದರದ ಅಲ್ಟ್ರಾಸಾಂಡ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕಲ್ಲಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಮೂತ್ರದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ರೋಗಾಣುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿದ್ದಾಗ ಜೀವಾಣುರೋಧಕಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಬೆನ್ನಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು, ಕಲ್ಲಿನ ಸಮೇತ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಡೀ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗವನ್ನು ಅದು ಕೆಟ್ಟಿದ್ದರೆ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಸಾಧ್ಯ. ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ, ಮೂತ್ರವನ್ನು ಕ್ಷಾರಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ಸಿಟ್ರೇಟ್ ಮಿಶ್ರಣದ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಕೆಲವುಬಾರಿ ಇವನ್ನು ಕರಗಿಸಬಹುದು.

ಮೂತ್ರನಾಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು : ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕೃತಿ ದುಂಡಗೆ ಇಲ್ಲವೇ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವು ಉತ್ತುತ್ತೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯಬಹುದು. ಅವು ಮೂತ್ರನಾಳದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ನೋವು ತೋರಿಬರುವುದು. ಈ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ತಡೆಯಿದೆ. ಆಗ ತೋರಿಬರುವ ನೋವು ಸೊಂಟದಿಂದ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ತೊಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ವರೆಗೂ ಪಸರಿಸುವುದು. ಅದು ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು ಒಂದೇ ಕಡೆ ವಿಚಲಿತವಾಗದೆ ನಿಂತರೆ ತೀವ್ರತರನಲ್ಲದ ನೋವು ಸದಾಕಾಲ ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವುದು. ಶ್ರಮದ ಅನಂತರ ನೋವು ಹೆಚ್ಚು. ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಕಲ್ಲುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಎಕ್ಸ್–ಕಿರಣ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ರಕ್ತನಾಳಾಂತರ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಚಿತ್ರಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮೂತ್ರಕೋಶದರ್ಶಕದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ನಾಳದ ಬಾಯ್ದೆರೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಉಬ್ಬಿರುವುದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂತ್ರದ ಚಲನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಅನೇಕ ಕಲ್ಲುಗಳು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ನೀರನ್ನು ಜಾಸ್ತಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಸೆಡೆತರೋಧಕಗಳು ನೋವಿನ ಶಮನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಚಲಿಸದೆ ಉಳಿಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ಮುಂಚೆ ಮೂತ್ರನಾಳ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬದಿಯಿಂದ ಅದರೇಳಕ್ಕೆ ಬುಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ತೂರಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಲು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ಮೂತ್ರಪಿಂಡ, ಮೂತ್ರನಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ದೇಹದ ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೀಡುವ ಆಘಾತದಿಂದ ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಬಹುದು. ನಂತರ ಅದರ ಪುಡಿ ಮೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಹೊರಬರುವುದು. ಅದರ ಬದಲು ಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಕಲ್ಲನ್ನು ಮೂತ್ರದ ದರ್ಶಕವನ್ನು ಹೋಲುವ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಬೆನ್ನಕಡೆಯಿಂದ ಒಳಸೇರಿಸಿ ಹೊರತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುವುದು.

ಮೂತ್ರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು : ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಕಲ್ಲು ಮೂತ್ರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಬಹುದು ಅಥವಾ ಅದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಕ್ಸಲೇಟಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು. ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿಧಾನ. ಅವುಗಳ ಹೊರಮೈ ನುಣುಪಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಕ್ಕೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ದುಂಡಗೆ, ನಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ರೋಗಾಣುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿದ್ದಾಗ, ಅವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿ ಪಡೆದು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಅಮೋನಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಲವಣಗಳು ಕಲ್ಲಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಮಾಸಲು ಬಿಳುಪು. ಅವು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ, ಮೂತ್ರಕೋಶದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ. ಅವು ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅನೇಕಬಾರಿ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಗಿ ಪದೇ ಪದೇ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ತೆರನಾದ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಾದ ಮೇಲೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂತ್ರಕೋಶ ಖಾಲಿಯಾದಂತೆ ತೋರಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ನೋವು ತೋರಿಬರುವುದು. ಶ್ರಮದ ಅನಂತರ ನೋವು ಹೆಚ್ಚು. ವಾಹನ ಸಂಚಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಜಾಸ್ತಿ. ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸ್ಪರ್ಶಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಮೂತ್ರಕೋಶದಲ್ಲಿನ ಭಾಗದತ್ತ ಕಲ್ಲು ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವುದರಿಂದ ನೋವು ತೋರಿಬರದು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರಪ್ರವಾಹ ಏಕಾಏಕಿಯಾಗಿ ನಿಲುಗಡೆಯಾಗಬಹುದು.

ಈ ರೀತಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಗುದದ್ವಾರದೊಳಕ್ಕೆ ಬೆರಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಕೋಶದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ಅವನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕಲ್ಲನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನದ ಮೂಲಕ ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಕಿರಿದುಗೊಳಿಸಿ ಅದರ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯಬಹುದು.

ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಉಳಿದು ಮೂತ್ರದ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಅದನ್ನು ಚಿಮುಟದ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೆಗೆಯಬೇಕು.

ಪಿತ್ತಕಲ್ಲು : ಪಿತ್ತಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಚನೆ ವಿವಿಧ ತೆರನಾದುದು. ಅದು ಬರಿಯ ಕೊಲೆಸ್ಟಿರಾಲ್ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಬಿಲಿರುಬಿನೇಟ್‌ನಿಂದಾಗಿರಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವೆರಡೂ ಅಂಶಗಳು ಒಂದರ ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಪದರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಚನೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಕೊಲೆಸ್ಟಿರಾಲ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟಿನಿಂದ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಚನೆಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಚನೆ ಪಿತ್ತಲವಣದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಸ್ಟಿರಾಲ್ ಕರಗುವಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಿತ್ತಲವಣ ಮತ್ತು ಕೊಲೆಸ್ಟಿರಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ 25:1 ರಷ್ಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಲವಣದ ಅಂಶ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಶಿಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಕ್ಕರೆ ಸೇವನೆ, ವಿಟಮಿನ್ 'A' ಅಭಾವ, ಜೀವಾಣುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತದ ಮುಂಚಲನೆಗೆ ತಡೆ–ಇವು ಕಲ್ಲಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಬಲ್ಲವು. ರಕ್ತನಾಳಾಂತರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಹಾಲುರಸನಾಳದ ಮೂಲಕ ಜೀವಾಣುಗಳು ಪಿತ್ತಕೋಶವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಸತ್ತ ಜೀವಾಣುಗಳ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಮಾಧಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಇವೆಂಬ ನುಡಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ.

ಪಿತ್ತಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್ ಕಲ್ಲು, ರಂಗಿನ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರ ಕಲ್ಲುಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್ ಕಲ್ಲು ದುಂಡಗಿದ್ದು, ಹಗುರಾಗಿ, ತಿಳಿಹಳದಿ ವರ್ಣವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಪಿತ್ತವರ್ಣ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ ಅದರ ಹೊರಮೈಯ ಮೃದುತ್ವ ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಬಿಲಿರುಬಿನೇಟಿನಿಂದ ಆಗುವ ಕಲ್ಲುಗಳು ರಂಗಿನ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಕೃತಿ ವಿವಿಧ ತೆರನಾದುದು. ಇವು ಪಿತ್ತ ಸಾಗುನಾಳದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಕಲ್ಲುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಹೊರಮೈ ಹಳ್ಳ ತಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳ

ಕೇಂದ್ರಬಿಂದು ಜೀವಾಣು ಮತ್ತು ಜೀವಕಣಗಳ ಕೊಳೆ. ಅನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಬಿಲಿರುಬಿನೇಟ್ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಪದರು ಪದರಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಬೊಜ್ಜು ದೇಹವುಳ್ಳ, ಪದೇ ಪದೇ ಗರ್ಭ ತಳೆಯುವ (50) ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಹೆಂಗಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಿತ್ತಕಲ್ಲಿನ ರೋಗಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಬಲ್ಲರು. ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಪಿತ್ತಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವು ಪಿತ್ತನಾಳದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲುಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಮಾತ್ರ ರೋಗದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡದೆ ಇರಬಲ್ಲವು. ಆಹಾರದ ಅಪಚನ, ನೋವು, ತೀವ್ರತರನಾದ ವೇದನೆಗೆ ಅವು ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿ ಪಿತ್ತಕೋಶದ ಉರಿಗೆ ಆಸ್ಪದವೀಯಬಲ್ಲವು. ಪಿತ್ತನಾಳದಲ್ಲಿ ತಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಕಾಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಜದ ಸೋಲುವಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲದು.

ಅಪಚನ, ಅಜೀರ್ಣ, ಊಟದ ಅನಂತರ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದ ಭಾವನೆ, ತೇಗು, ಎದೆಯ ಉರಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಳು ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲವು. ನೋವು ಏಕಾ ಏಕಿಯಾಗಿ ತೀವ್ರತರನಾದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನೋವು ಬಲಗಡೆ ಬೆನ್ನು ಮತ್ತು ಭುಜದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಬಹುದು. ಈ ನೋವಿನಿಂದ ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ವೇದನೆ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ರೋಗಿ ಉರುಳಾಡುತ್ತಾನೆ. ನೋವು ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುವುದು. ವಾಂತಿಯೂ ಆಗಬಹುದು. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಬಲಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯ ತುದಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿದರೆ ನೋವು ತೋರಿಬರುವುದು. ಅದು ಮರ್ಫಿಯ ಚಿಹ್ನೆ. ನೇರ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಬಾರಿ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳು ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಉಳಿದವನ್ನು ಅಪಾರದರ್ಶಕ ರಾಸಾಯನಿಕವನ್ನಿತ್ತು ಪಿತ್ತಕೋಶ ಚಿತ್ರತೆಗೆದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನೋವು ತೀವ್ರ ಎದ್ದಾಗ 100 ಮಿಗ್ರಾಂ. ಫೆಥೆಡೀನ್ ಕೊಡಬೇಕು. ರಕ್ತನಾಳಾಂತರವಾಗಿ 60 ಮಿಗ್ರಾಂ. ಕೋಡೀನ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಕೊಟ್ಟರೆ ನೋವಿನ ಶಮನವಾಗುವುದು. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪಿತ್ತಕೋಶವನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕು. ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಇರುವ ಪಿತ್ತಕಲ್ಲಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಉದರದ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣ ಚಿತ್ರ ತೋರಿಸಬಲ್ಲದು. ಪಿತ್ತಕೋಶದ ಸೋನೋಗ್ರಾಫಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಯಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸದೇ ಇರುವ ಪಿತ್ತಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಉಚಿತ.

ಪಿತ್ತನಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಲುಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆ ಕಷ್ಟ. ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ತಡೆಯುಂಟಾಗಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರಬಹುದು. ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾವಧಿಕಾಲ ಕಲ್ಲುಗಳು ಉಳಿದು ನೋವು, ಕಾಮಾಲೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಮಾಲೆ, ಪದೇ ಪದೇ ನೋವು ಮತ್ತು ಜ್ವರ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಈ ನಾಳದಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಈ ಬಗೆಯ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಲ್ಲು 3ಸೆಂ.ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಉಳಿದ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಪರೋಸ್ಕೋಪನ್ನು ಬಳಸಿ, ಕಲ್ಲು ಸಮೇತ ಪಿತ್ತಕೋಶವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪಿತ್ತಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ದೇಹದ ಹೊರಗಿನಿಂದ (ಎಕ್ಸ್ಟ್ರಾಕಾರ್ಪೊರಿಯಲ್) ಕೊಡುವ ಆಘಾತ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಮೇದೋಜೀರಕ ಕಲ್ಲು : ಪದೇ ಪದೇ ಮರುಕಳಿಸುವ ಮೇದೋಜೀರಕ ಗ್ರಂಥಿಯ ಉರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ನಾಳದಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲುಗಳೇ ಕಾರಣ. ಈ ರೋಗ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ರೋಗ ತೋರಿ ಬಂದು ಸಿಹಿಮೂತ್ರರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೇದೋಜೀರಕ ನಾಳದಲ್ಲಿನ ಅಡ್ಡಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಉರಿಗೆ ಕಾರಣ.

ತೀವ್ರತರನಾದ ನೋವು, ವಾಂತಿ, ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಅನಂತರ ವೇದನೆ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ನಾಳಗಳು ಅಗಲಗೊಂಡು ರಸವೆಲ್ಲ ಶಿಲೆಯಾಗಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಮುಂಚಲಿಸದೆ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಚಿತ್ರದಿಂದ ಅವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೊಲ್ಲು ಕಲ್ಲು : ಜೊಲ್ಲು ಕಲ್ಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕೆಳದವಡೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅವು ಅದರ ನಾಳದಲ್ಲಿ ತಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಊಟದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾವು ಮತ್ತು ನೋವು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಾಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲುನಾಳ ಬಾಯ್ದೆರೆಯುವ ಕಡೆ ಜೊಲ್ಲು ಹೊರಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಲ್ಲಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಒತ್ತಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದರ ಗಾತ್ರ ಜೋಳದ ಕಾಳಿನಷ್ಟು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥಿಯ ಮೂಲಕ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಮಾಡಿ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಬೇಕು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕೆಲಸ : ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ತಂತ್ರ. ಕಟ್ಟಡದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಅದನ್ನು ಅಳತೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಅದರ ಬಾಳ್ವಿಕೆ ಬಹುಕಾಲ. ಮಳೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೆಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಗ್ರಾನೈಟಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಯವಾದ ಅಮೃತಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮೆತುವಾದ ಸೀಮೆಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಅದರ ಗಡಸಿನಲ್ಲಿ (ಹಾರ್ಡ್‌ನೆಸ್) ಅಪಾರವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ.

ಈಚೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕನ್ನೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನೂ ಅಗಲವಾಗಿ ಇಡಬಹುದು. ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೂ ನಯವಾದ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾನೈಟ್, ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಮರಳುಕಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು–ಇವು ಕಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಗ್ರಾನೈಟ್ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕಲ್ಲು. ಅದು ಸಿಕ್ಕುವ ಕಡೆ ಸರ್ವತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಳಿಯ ಕೆಲಸ ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಡಗಳ ನಮೂನೆಗಳು : ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲನ್ನು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಒರಟಾಗಿ ತುಂಡು ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಉಳಿಯಿಂದ ನಯ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಈಚೆಗೆ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ನಯ ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೇ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಡೆ ಒರಟಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಾಗಿಲು, ಕಿಟಕಿಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆತ್ತಿ ನಯಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ಗಾರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಬಹುದು. ಕಟ್ಟಡದ ಗಾರೆಯಲ್ಲಿ (1) ಭಾಗ ಸುಣ್ಣಕ್ಕೆ (3) ಭಾಗ ಮರಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರು ಗಾರೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ರೋಮನ್ನರು ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕಮಾನುಗಳು ಮೇಲುಗಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಆಕ್ವಿಡಕ್ಟ್) ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. ಪುರಾತನ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಪೆರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗಾರೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ನಯಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಗಾರೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅವರ ಹಸ್ತ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಮಾನವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಎಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇಲೂರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೆತುವಾದ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಟ್ಟಡದ ಕ್ರಮಗಳು : ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗ ಬಳಸುವ ಹತ್ಯಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಮರದ ಕೊಡತಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟ ಉಕ್ಕಿನ ಉಳಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿಗಳ ಅಂಚು ಅಗಲವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಚೂಪಾಗಿರಬಹುದು. ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕೆತ್ತುವಾಗ ಕೊಡತಿಗಳು ಭಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಳಿಯ ಬಾಯನ್ನು ಹದಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಒತ್ತಡದ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಹತ್ಯಾರುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಕಲ್ಲನ್ನು ಕೆತ್ತುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಈಗ ಯಂತ್ರಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇವು ಗರಗಸದಿಂದ ಮರವನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವ ಹಾಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹಲಗೆ ಹಲಗೆಯಾಗಿ ಸೀಳುತ್ತವೆ. ಈ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಗುಂಡಾದ ಯಂತ್ರದ ಗರಗಸಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮರವನ್ನು ಉಜ್ಜುಗೊರಡು ಹೊಡೆದು ನಯಮಾಡಿದ ಹಾಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ನಯಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬೇಲೂರು ಮತ್ತು ಹಳೇಬೀಡು ಮೊದಲಾದ ಹೊಯ್ಸಳಶೈಲಿಯ ನಯವಾದ ಗುಂಡಾದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಚರಿಕೆಯ ಯಂತ್ರವನ್ನು (ಲೇತ್) ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ತಿರುಗುವ ಚರಿಕೆಯ ಯಂತ್ರಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಯಗೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲ್ಲಿನ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಮರದ ಚೌಕಟ್ಟಿನ (ಸೆಂಟರಿಂಗ್) ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಕಮಾನಿನ ನಡುಗಲ್ಲನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಟ್ಟೆಯ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕೆಲಸ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ, ತಿಪ್ಪಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ, ಹಿರೇಭಾಸ್ಕರ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ತಮ್ಮ ಭಾರದ ಬಲದಿಂದಲೇ ನಿಂತಿರುವ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊರಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾವಾಳಿ ಅಥವಾ ಮುಖದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ಒಳಗಡೆ ಭರ್ತಿಕಲ್ಲಿನಿಂದಲೂ ಸುರ್ಕಿಗಾರೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೆಟ್ಟೂರು ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಗಾರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಅಗಲ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಯ ಹಾಗೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಿನವರೆಗೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಟ್ಟೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ನೀರಿನ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಅಗಲವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಹಾಗೆ ನೀರಿನ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಅಗಲವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮೇಲುಗಡೆ ಒಂದು ರಸ್ತೆ ಹೋಗುವಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲು ಅಡಿಪಾಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ವರೆಗೂ ಕಟ್ಟೆಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯ ರೇಖೆಯಿಂದ ಎಡಕ್ಕೂ ಬಲಕ್ಕೂ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಅಗಲವನ್ನು ಗುರುತು ಮಾಡಿರುವ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಈ ನಕ್ಷೆಯಂತೆ ಒಂದು ಅಡಿಯ ಪ್ರತಿ ವರಸೆಗೂ ಮಧ್ಯರೇಖೆಯಿಂದ ಅಗಲವನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ಬರೆದಿಡಬೇಕು.

ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಹೊಳೆಯ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಟ್ಟೆಯ ಅಡಿಪಾಯ ಮೊದಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ ನಡುಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಸ್ಥಳದ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯ ನೀರನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ನಡುಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನ್ನು ಸೀಳಿ ತಳಪಾಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಗಲಕ್ಕೆ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಥಿಯೊಡೊಲೈಟಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎರಡು ದಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೂ ಏರುತ್ತಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಮೇಲೂ ಕಟ್ಟೆಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯ ರೇಖೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ (ಜಲಾಶಯದ ಕಡೆ) ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಮುಖಗಳು ಇವನ್ನು ಆಯಾ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತು ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾವಾಳಿಗಳನ್ನು (ಫೇಸ್ ಸ್ಟೋನ್ಸ್) ಸುರ್ಕಿಗಾರೆಯ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಣ್ಣಕಲ್ಲುಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಾರೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಎರಡು ಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಐದೋ ಆರೋ ವರಸೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಆಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖದ ವರಸೆಯ ಹಿಂದೆ ಗಾರೆಯ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಭರ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ನಡುವೆ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೂರಿಸಿ ಆ ವರಸೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಮಧ್ಯರೇಖೆಯಿಂದ ಎರಡು ಕಡೆಗೂ ಅಗಲವನ್ನು ಆ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತುಮಾಡಿ ಮೇಲಿನ ವರಸೆಯ ಮಾವಾಳಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ನಡುವೆ ಭರ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನೂ ಗಾರೆಯೊಂದಿಗೆ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಒಳಗಿನ ಭರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವರಸೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಲುಗಳು ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಟ್ಟೆಯ ನೀರು ಇದರೊಳಗೆ ನುಸುಳಿ ಆಚೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಸಂಧಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದ (ಜಾಯಿಂಟ್‌ಲೆಸ್) ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಷ್ಟೂ ಕಲ್ಲಾಗುವ ಸುರ್ಕಿಗಾರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಕಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದಾಗಲೂ ಇದರಲ್ಲಿ ನೀರು ಜಿನುಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಸುಣ್ಣ–ಇವುಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಜನರೇ ಕಟ್ಟುವ ಅಗ್ಗವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಂವಿಧಾನ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳು : ಸತ್ತವರ ಸಮಾಧಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುಚೂರುಗಳ ಗುಡ್ಡೆಯನ್ನು (ಕೇರ್ನ್ಸ್) ಏರಿಸುವುದು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಇಂಥ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣವನ್ನು ಆಳವಾದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹುಗಿದು ನೆಲಮಟ್ಟದ ವರೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ, ಮೇಲೆ ಹಳ್ಳದ ಸುತ್ತಲೂ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟು, ಮಧ್ಯದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳನ್ನು ಗೋಪುರಾಕಾರವಾಗಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸಮಾಧಿಗಳು ಬ್ರಿಟನಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ವರೆಗೆ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಈ ರೀತಿಯ ಬಹುತೇಕ ಸಮಾಧಿಗಳು ನವಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಈ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರದೇಶಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೂ ಇವುಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯದ ಸಮಾಧಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೇ ಮೀಸಲಾದವುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಪಾತ್ರೆ, ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳು, ರಥ ಮುಂತಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನೂ ಹುಗಿದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹೆಣವನ್ನು ಮರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೇಹ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇರುವುದೇ ಅಪರೂಪ. ಇದುವರೆಗೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿರುವ ಪುರಾತನ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಣವನ್ನು ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೋ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಅನಂತರ ಅದರಲ್ಲುಳಿದ ಕೆಲವು ಎಲುಬುಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ತಂದು ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಎಲುಬುಗಳು ಇರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಭಾರತದ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಬರಿಯ ಹಳ್ಳದಲ್ಲೋ ಕೆಲವು ಸಲ ಶಿಲಾತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲೋ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಣ್ಣಿನ ಜಾಡಿಗಳಲ್ಲೋ ಇಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಶಿಲಾವರ್ತುಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲವಿಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆಯಷ್ಟೇ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳವರು ಸಮಾಧಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪೇರಿಡುವ ರೂಢಿ ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅವಶೇಷವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿ : ಕೊಲಂಬಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಉಪಗಣದ ಟೀರೊಕ್ಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಗ್ರೌಸ್). ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು (ಗ್ರೌಸ್) ಹೋಲುವುದರಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರುಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇದು ಪಾರಿವಾಳದ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ.

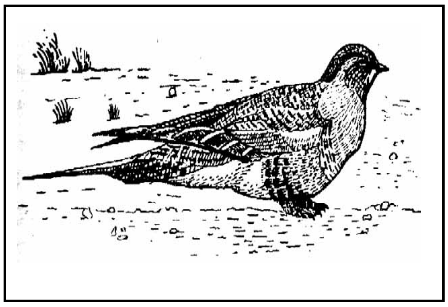

ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿ (ಸಿರಾಪ್‌ಟೀಸ್ ಪ್ಯಾರಡಾಕ್ಸಸ್)

ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 16 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್, ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪ್, ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮರಳುಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಸಿರಾಪ್ಟಿಸ್ ಪ್ಯಾರಡಾಕ್ಸಸ್; ಸ್ಪೇನ್, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್‌ಗಳ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಟೀರೊಕ್ಲಿಸ್ ಆಲ್ಪಾಟ; ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಟೀರೊಕ್ಲಿಸ್ ಎಕ್ಸಸ್ಟಸ್ ಮತ್ತು ಟೀರೊಕ್ಲಿಸ್ ಇಂಡಿಕಸ್ ಎಂಬವು.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 9"–16" ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟವಾದ ದೇಹವಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಅಥವಾ ಕಂದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ, ಕೆಂಗಂದು, ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹಕ್ಕಿಯ ಬಣ್ಣ ಪರಿಸರದ ಬಣ್ಣದೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾರಿವಾಳಕ್ಕಿರುವಂಥ ಕತ್ತು ಮತ್ತು ತಲೆ, ಮೋಟಾದ ಕಾಲುಗಳು, ಚಿಕ್ಕದಾದ ಚೂಪಾದ ಕೊಕ್ಕು, ಉದ್ದನೆಯ ಹಾಗೂ ಚೂಪಾದ ರೆಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬಾಲ–ಇವು ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾರುವುದು ಕಡಿಮೆ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಇತರ ಶತ್ರುಗಳ ಸುಳಿವು ತಿಳಿದೊಡನೆಯೇ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಹಳ ಪುಕ್ಕಲು ಸ್ವಭಾವದ ಅಲ್ಲದೆ ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಸಣ್ಣ ಕಾಯಿಗಳು, ಕಾಳುಗಳು, ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೀಟಗಳು ಇವುಗಳ ಆಹಾರ.

ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಂಜರುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದರೂ ದಿನಕ್ಕೆರಡು ಬಾರಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಹತ್ತಿರದ ಯಾವುದಾದರೂ ಕೊಳ, ತೊರೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಭೇಟಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಬೇಟೆಗಾರರು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮಮತಿಗಳು. ನೀರಿಗೆ ಬಾಯಿಕ್ಕುವ ಮುನ್ನ ಇವು ಕೊಳದಿಂದ ನೂರಾರು ಗಜಗಳ ದೂರದಲ್ಲೇ ಇಳಿದು 5–10 ಮಿನಿಟು ಯಾರಾದರೂ ಶತ್ರುಗಳಿದ್ದಾರೋ ಏನೋ ಎಂದು ಕಾಯುತ್ತವೆ. ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾದ ಮೇಲೆ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಧಾವಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎದೆಯಾಳದ ವರೆಗೂ ಇಳಿದು

ನೀರನ್ನು ಹೀರಿ ಕುಡಿಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೂಡಿಗೆ ವಾಪಸಾದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಒದ್ದೆಯಾದ ಎದೆಯನ್ನು ಮರಿಗಳಿಗೆ ಚೀಪಲು ಕೊಟ್ಟು ಅವಕ್ಕೆ ನೀರುಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗೂಡುಕಟ್ಟಿ 2–4 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಸರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕಾವು ಕೊಟ್ಟು ಮರಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳಿಗೆ ಎರಡೂ ಗುಟುಕು ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಹೋಗುವ ಕ್ರಮವೂ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಸಿರಾಪ್ಟಿಸ್ ಪ್ಯಾರಡಾಕ್ಸಸ್ ಎಂಬ ಹಕ್ಕಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿಗೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲು ಗೌಜಲುಗಳೂ ಮೃಗಯಾಪಕ್ಷಿಗಳೆಂದು (ಗೇಮ್ ಬರ್ಡ್ಸ್) ಹೆಸರಾಗಿವೆ. (ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕಲ್ಲುಪ್ಪು : ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ($NaCl$), (ಅಡುಗೆ ಉಪ್ಪು). ರಾಕ್‌ಸಾಲ್ಟ್ ರೂಢಿಯ ಹೆಸರು, ಹ್ಯಾಲೈಟ್ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮ. ಇದಕ್ಕೆ ಖನಿಜಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಇದು ಐಸೊಮೆಟ್ರಿಕ್ ಹರಳು ಗುಂಡಿನಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಘನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಹರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸೀಳುಗಳಿವೆ. ಇದರ ಕಾಠಿಣ್ಯ 2.5, ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 2.16. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವರ್ಣ ಅಥವಾ ಬಿಳುಪು. ಕಲ್ಮಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಾಗ ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ ಅಥವಾ ಊದಾ ಛಾಯೆಯನ್ನು ತೋರುವುದುಂಟು.

ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಕಡೆ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಕಾಲದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಜಿಪ್ಸಮ್, ಅನ್‌ಹೈಡ್ರೈಟ್, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಸಿಲ್‌ವೈಟ್, ಕಾರ್ನಲೈಟ್ ಮತ್ತು ವಿಲೀನವಾಗದ ವಿವಿಧ ಉಪ್ಪುಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತಿರುತ್ತದೆ. ಜಲಜ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ಸ್ತರಗಳು ಕೆಲವು ಅಡಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಾವಿರ ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಮಂದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತರಸಂಚಯನೆಗಳು ಭೂಚಲನೆಗೊಳಗಾದಾಗ ವಿರೂಪ ಹೊಂದಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ತಮ್ಮ ಮೇಲಿರುವ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಬಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗೋಳ, ನಳಿಕೆ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೊಡೆಯಂತಿರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಲವಣ ಗುಮ್ಮಟಗಳು. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಇವು ಉತ್ತಮ ಅಡಚುಗಳು (ಆಯಿಲ್ ಟ್ರ್ಯಾಪ್ಸ್). ಸಾಗರ ಅಥವಾ ಸಮುದ್ರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನೀರಿನ ಸತತ ಇಂಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ಸ್ತರಗಳಾಗುವುವು. ಮೂಲಸಾಗರದ ಸಂಪರ್ಕ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನಾದ ಇಂಗುವಿಕೆ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು.

ವಿಶಾಲವಾದ ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಚೆಕೋಸ್ಲೊವಾಕಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಸ್ಪೇನ್, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸಾಸ್ ಮಿಚಿಗನ್, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಒಹಾಯೊ, ಒಕ್ಲಹೋಮ, ಪೆನ್ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಉಪ್ಪಿನ ಸ್ತರಗಳಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಮತ್ತು ದರ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಕೋಹಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಲವಣ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಲ್ಟ್ ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಮುದ್ದೆಯಂತಿದೆ. ಅದರ ಬಣ್ಣ ಊದಾದಿಂದ ಬಿಳುಪಿನವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೂದು ಮಚ್ಚೆಗಳು ಇವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ತರದ ಮಂದ 30 ರಿಂದ 60 ಮೀಟರ್. ಪ್ರಸ್ತರೀಕರಣ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದು ಹರಿವು ರಚನೆ, ತಿರುಚು ಮತ್ತು ಪದರು ರಚನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಮಸೂರದಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಹಲವಾರು ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೋಹಟ್ ಪ್ರದೇಶದ ಉಪ್ಪು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದಿಂದಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗದ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಉಪ್ಪಿನಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಪ್ಪಿನ ಗಣಿಗಳು ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕರೆವಾ, ವಾರ್ಚ ಮತ್ತು ಕಲಬಾಗ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಲವಣಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದರೂ ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಜಲಜನಿತವಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಪ್ಪು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮೊದಲ ಉಪಯೋಗ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ. ಪ್ರತಿವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 54.5 ಕೆ.ಜಿ.ಯಷ್ಟು ಉಪ್ಪನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಪ್ಪು ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಧಾನವಸ್ತು. ಇಂದು ಇದನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳ ಆಹಾರ, ಕೃತಕಗೊಬ್ಬರ, ಕೀಟನಾಶಕ, ಕಳೆನಾಶಕ, ಮಣ್ಣು ಸಾರವಸ್ತುಗಳು, ಔಷಧಗಳು, ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ನಿರ್ಮಲೀಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಉಪಯೋಗ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ 77 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸುಮಾರು 35,560,000 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಉಪ್ಪನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ, ಬ್ರಿಟನ್, ಚೀನ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳು 1,016,000,000 ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಪ್ಪನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲುಪ್ಪಿನ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುರಂಗ ತೋಡಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಲವಣಸ್ತರಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಉಪ್ಪು ಕರಗಿದ ನೀರನ್ನು (ಬ್ರೈನ್) ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಪಂಪಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಸಣ್ಣ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಇಂಗಿಸಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. (ಎಂ.ಎನ್.ಎಂ.)

ಕಲ್ಲುಮಚ್ಚು : ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಿಮಾನವರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಉಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳ ಒಂದು ಪಕ್ಕವನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಚೂಪಾದ ಅಂಚುಳ್ಳ ಉಪಕರಣ (ಚಾಪರ್). ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಮಚ್ಚು ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಓಲ್ಡೋವನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಮಧ್ಯ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯಭಾರತದ ಸೋಹನ್ ನದೀಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸೋಹನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಇರವಾಡಿ ನದೀಕಣಿವೆಯ ಅನ್ಯಾಥಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಚೀನದ ಪೀಕಿಂಗ್ ಬಳಿಯ ಚೌಕೌಟಿಯನ್ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜಾವದ ಪಜ್ಜಿಟೀನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಮಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖ ಆಯುಧವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಉಪಕರಣ ತಯಾರಿಕೆಯ ರೀತಿ ಸುಧಾರಿತವಾಗಿ ಕಲ್ಲು ಮಚ್ಚು ಕ್ರಮೇಣ ಕೈಗೊಡಲಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಅದೇ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲುಳಿದಿದ್ದು, ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದ ವರೆಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೊಂದಿ ಉಂಡೆಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸಿದುವು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವರು : ಸು. 1430. ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢ ದೇವರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ನೂರೊಂದು ಜನ ವೀರಶೈವ ವಿರಕ್ತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಅದೃಶ್ಯಕವಿ (ಸು. 1580) ತನ್ನ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸಿದ್ಧ ನಂಜೇಶ (ಸು. 1600) ತನ್ನ ರಾಘವಾಂಕ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ, ಶಾಂತಲಿಂಗ ದೇಶಿಕ (1672) ತನ್ನ ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿ ಚರಿತೆಕಾರರು ಈತನ ಕಾಲ ಸು. 1430 ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈತ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ವಿಜಯನಗರದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದ್ದನೆಂಬುದು ಖಚಿತ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತುಂಬು ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದ ವಚನಗಳ ಪ್ರವಾಹ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಲೆ ಒಡೆದು ಹತ್ತೂ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದು ತಡಸಲಾಗಿ ಬೀಳತೊಡಗಿತ್ತು; ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಂಘಟನೆ ಸಡಿಲವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತೇಜೋಗರ್ಭವಾದ ಈ ಜಲವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವ ಕಾರ್ಯ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಶಿವಶರಣರಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮಹಲಿಂಗದೇವ. ಜಕ್ಕಣಾಚಾರ್ಯ, ಗೂಳೂರು ಸಿದ್ಧವೀರಣಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾನಗರ ಅಥವಾ ವಿಜಯನಗರದ ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವನೂ ಒಬ್ಬ. ಈತ ಲಿಂಗಲೀಲಾ ವಿಲಾಸ ಚಾರಿತ್ರ, ಪ್ರಭುದೇವರ ಮಂತ್ರಗೋಪ್ಯದ ಟೀಕೆ ಎಂಬೆರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಲಿಂಗಲೀಲಾ ವಿಲಾಸ ಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ 16 ಸ್ಥಲ ಕಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತಾರು ವಚನಕಾರರಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ 729 ವಚನಗಳಿವೆ, 135 ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಪ್ರಭುದೇವ ಸ್ಥಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಬಸವ, ಚೆನ್ನಬಸವ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಮುಂತಾದ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಷೊಡಶ ಸ್ಥಲ ಪರಿಕ್ರಮದಿಂದ ಅವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಭಕ್ತಿ ಕಾಂಡವೆ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಮಾರ್ಗ, ಈ ಮಾರ್ಗವೇ ಲಿಂಗಲೀಲಾ ವಿಲಾಸ ಚಾರಿತ್ರ ಎಂದು ಕವಿ ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಇದು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಚನ ಗ್ರಂಥ. ಮಂತ್ರಗೋಪ್ಯದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಪದ್ಯದಂತಿರುವ 27 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕೆ ಇದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರಬಹುದಾದ ಗೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಲೀಲಾವಿಲಾಸ ಚಾರಿತ್ರ ಸಂ. ಶಿ. ಭೂಸನೂರಮಠರ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ (1956). (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.)

ಕಲ್ಲುಸಬ್ಬಸಿಗೆ : ರೂಬಿಯೇಸಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಓಲ್ಡನ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿಯ ಕೋರಿಂಬೋಸ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ

ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಣ್ಣ ಕಳೆ ಸಸ್ಯ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಪಟ ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು. ಇದು ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ಹೊಲ ಗದ್ದೆ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಿರಿದಾಗಿರುವ ನೀಳಾಕಾರದ ಇದರ ಎಲೆಗಳು ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಎರಡು ಎಲೆ ತೊಟ್ಟುಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ವೃಂತಪತ್ರಗಳಿವೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿರುವ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ 1ರಿಂದ 4 ತೊಟ್ಟಿರುವ ಹೂಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 4 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳೂ 4 ಕೂಡು ಹೂ ದಳಗಳೂ ಹೂದಳಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಟಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಕೇಸರಗಳೂ ಇವೆ. ಎರಡು ಕೋಶದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಪ್ರತಿ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಂಡಗಳೂ ಇವೆ. ಅಂಡಾಶಯ ನೀಚಸ್ಥಾನದ್ದು (ಇನ್‌ಫೀರಿಯರ್ ಓವರಿ). ಹಣ್ಣು ಚಿಕ್ಕದು ಮತ್ತು ಕೋನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬಹು ಬೀಜವಿರುವ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು.

ಈ ಸಸ್ಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತಂಪುಕಾರಿ. ಇದನ್ನು ಉಷ್ಣದ ಅತೀರೇಕದಿಂದ ನರಳುವವರು ತರಕಾರಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಇದರ ಕಷಾಯವನ್ನು ವಾಯಿದೆಯಾಗಿ ಬರುವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವರು. ಜಠರದ ನವೆ, ನರಗಳ ನಿರ್ವೀರ್ಯತೆ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರ, ಅರಿಸಿನಕಾಮಾಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಜ್ವರದ ಉರಿಯನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡಲು ಇದರ ಎಲೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಅಂಗೈ ಅಂಗಾಲುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುವರು. ಜಂತುಹುಳುಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲೂ ಇದರ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸೇವಿಸುವರು; ಬಾಯಿಮುಕ್ಕಳಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಲೂ ಈ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 13.76 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ನಿರವಯವ (ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್) ಲವಣಗಳಿವೆ. (ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸುವುದು : ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವ ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನುರಿತ ವೈದ್ಯ ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸಲು ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಅಥವಾ ಪಂಚಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದ ತೋಳ್‌ಬಳೆಯನ್ನು ಹಾಕುವುದು; ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಹೊಗೆ ಕೊಡುವುದು (ದೆವ್ವಕ್ಕೆ ಧೂಪ ತೋರಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಎಂಬ ಗಾದೆಯೇ ಇದೆ; ಅಂದರೆ ಆಗ ಅದು ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಕೆರಳುತ್ತದೆ. ಪಂಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮರುಳ್ಗೆ ಧೂಪಮಂ ತೋರಿದ ಮಾಳ್ಕೆ – ಎಂಬುದೂ ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಮಾಡಿದ ಗಾದೆ ಮಾತು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ); ಹುಣಿಸೆ ಬರಲಿನಿಂದ ಹೊಡೆಯುವುದು; ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಜಡೆಯಾಕಾರದ ಚಾವುಟಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಸುವುದು – ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಾವುದಕ್ಕೂ ಜಗ್ಗದಿದ್ದರೆ ದೇವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸುವ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ದೆವ್ವದ ಹೆಸರಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಶಿಲಾಕೃತಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿ ಮೇಲೆ ಹೆಂಡ, ತೋಕಳಿನೀರು (ಕೆರ ಹೊಲಿಯುವವನು ಚರ್ಮ ಅದ್ದುವ ನೀರು) ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಜೊತೆಗೆ ಬಾಯಲ್ಲಿರುವ ತಂಬುಲವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಗಿಯುತ್ತಾನೆ. ತನ್ಮೂಲಕ ದೆವ್ವವನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ದೆವ್ವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಬರದ ಹಾಗೆ ಶಿಲಾಗತ ಮಾಡುವುದೇ ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸುವುದರ ಉದ್ದೇಶ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಚಪ್ಪಡಿಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಹುಯ್ಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ತಿರುಗಾಡುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲರೂ ಉಗುಳುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮಕಾಡೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಹತ್ತಿ ಇಳಿಯುವ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಎಲ್ಲರ ಕಾಲ್ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಈ ಕಾಟ ಕೊಡುವ ದೆವ್ವ ನಾಶವಾಗಲಿ ಎಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಬಂಧುಬಳಗ ಸಮೇತ ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆದೇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಗೋ ಅಥವಾ ಮೊರೆಬಿದ್ದ ದೇವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಗೋ ಅಥವಾ ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗ ದೇವರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಗೊಂಡ ದೇವರಲ್ಲಿಗೋ ಅದು ಎಷ್ಟೇ ದೂರವಿರಲಿ ಗಾಡಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವೈದ್ಯ ಅಥವಾ ದೇವರ ಪೂಜಾರಿ, ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗ ಹಾಗೂ ಒಬ್ಬ ಹೊಲೆಯ ಇರುವುದುಂಟು. ವೈದ್ಯ ಅಥವಾ ಪೂಜಾರಿಯದು ಪೂಜೆಯ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕೆಲಸ. ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗನದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತುವ ಕೆಲಸ. ಹೊಲೆಯನದು ಹೆಂಡ ತಂದು ಆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ಕೆಲಸ. ಉಳಿದವರು ಅಡಿಗೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದವನ ಮೇಲೆ ನೂರೊಂದು ಮೊಗೆ ನೀರು ಹುಯ್ದು, ನೂರೊಂದು ಹೂವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತ ನೂರೊಂದು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮೆಟ್ಟಿಲ ಮೇಲೆ ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದವನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವನ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನೆರಳು ಮೈಮೇಲಿರುವ ದೆವ್ವದ ಸಂಕೇತ, ಅದು ಶಿಲಾಗತವಾಗಲಿ ಎಂದಿರಬೇಕು ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗನಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ದೆವ್ವದ ಹೆಸರಿನ ಮೊದಲ ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಕೆತ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ದೆವ್ವಗಳಿರುತ್ತವೋ ಅಷ್ಟೂ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರ ಮೊದಲ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಕೆತ್ತಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬಲಿಗೆ ಎರಡು ಕಾಲಿನ ಕೋಳಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಿನವಾದರೂ ಹೆಣ್ಣು ಕುರಿಯಾಗಲೀ, ಮೇಕೆಯಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುರಿಯಾದರೆ ಟಗರೇ ಬೇಕು. ಮೇಕೆಯಾದರೆ ಹೋತವೇ ಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಪೂಜೆಯ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳೂ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಪೂಜಾರಿ ದೆವ್ವವನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ 'ಇನ್ನು ಬರ್ತಿಯಾ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಸಾಕ್ಷಿಗಾಗಿ ಹಿಡಿ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆ ಕೂದಲನ್ನು ದೇವರ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಗಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲೆ ದೆವ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸಲು ಮತ್ತೆ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸಿದ ದಿವಸ ಮನೆಗೆ ಬರದೆ ಆ ರಾತ್ರಿ ಗುಡಿಯಲ್ಲೇ ತಂಗುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನ್ನದ ಅಗಳಾಗಲೀ ಒಂದು ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಾಗಲೀ ಇರದ ಹಾಗೆ, ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರೆ ಪಗಡೆಗಳನ್ನು ಖಾಲಿ ಮಾಡಿ ದಬ್ಬಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣ, ಅನ್ನ ನೀರಿನ ಆಸೆಗಾಗಿ ದೆವ್ವ ಮತ್ತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಒಮ್ಮೆ ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಸಿದ ಮೇಲೆ ದೆವ್ವ ಮತ್ತೆ ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಚಂಡಿಬಿದ್ದ ಮೊಂಡು ದೆವ್ವಗಳು ಮತ್ತೆ ಹಿಡಿಯುವುದುಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಸಾರಿ ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಸಿದ ಮೇಲಂತೂ ಅವು ಮತ್ತೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಜನರ ದೃಢ ನಂಬಿಕೆ.

ದೆವ್ವವನ್ನು ಗಾಳಿ, ಶಂಕೆ, ಸೋಕು (ಸೋಂಕು) ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದೆವ್ವದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದವರು ಇದನ್ನು ಅದುಮಿಟ್ಟ, ಅತೃಪ್ತ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಮೂಡಿದ, ಮಾನಸಿಕ ವೈಪರೀತ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಎದೆ ಸೀಳಿದರೂ ಒಂದು ಉರ್ದು ಅಕ್ಷರ ಬರದ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಾಬರ ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದಾಗ ಸೊಗಸಾಗಿ ಉರ್ದುವನ್ನು ಹುರುಳಿಕಾಳು ಹುರಿದಂತೆ ಚಟಪಟ ಮಾತಾಡುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಆ ಅಭೇದ್ಯ ರಹಸ್ಯಕ್ಕೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತಿ ಅವಾಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆ; ಇಂಥ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಮೂಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಹಟ ಬಿಡಿಸಲು ಪೊರಕೆ ಸುಟ್ಟು ದೃಷ್ಟಿ ತೆಗೆದ ಹಾಗೆ, ಕಾಯಿಲೆ ಉಪಶಮನಗೊಳಿಸಲು ದಾಟು ಹಾಕಿದ ಹಾಗೆ ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸಲು ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸುವುದು ಪೀಡಿತನಿಗೊಂದು ಮಾನಸಿಕ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲಂಥ ಒಂದು ಜಾನಪದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಯು.)

ಕಲ್ಲು ಹೂ : ಆಲ್ಗೆ (ಪಾಚಿ) ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರ (ಫಂಗಸ್) ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಭೇದದಂತೆ ತೋರುವ ಒಂದು ಮಿಶ್ರಸಸ್ಯ (ಲೈಕನ್ಸ್). ಇವಕ್ಕೆ ಶಿಲಾವಲ್ಕಗಳೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಈ ಎರಡು ಭಿನ್ನವರ್ಗದ ಸಸ್ಯಗಳು ನಡೆಸುವ ಸಹಜೀವನವನ್ನು ಸಿಂಬಿಯೋಸಿಸ್ ಅಥವಾ ಕೂಡುಜೀವನ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮಿಶ್ರಸಸ್ಯವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಾಚಿ ಅಥವಾ ಹಾವಸೆ (ಮಾಸೆಸ್) ಸಸ್ಯವರ್ಗದೊಳಗೆ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಾದರೂ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಬೆಳೆಯುವುವಾದರೂ ಆಲ್ಪೈನ್ ಮತ್ತು ತಂಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಧಾನ ಸಸ್ಯವರ್ಗವೆನಿಸಿವೆ. ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಮತ್ತು ಮೇರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶೈತ್ಯದ ವೈಪರೀತ್ಯವನ್ನು ಇವು ತಡೆಯಬಲ್ಲುವು. ಈ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು (400) ಜಾತಿಗಳೂ (15,000) ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಭಾಗವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಪಾಚಿಯ ಭಾಗ ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಅಥವಾ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಂಪಿಗೆ ಮೈಕೊಫೈಕೊಫೈಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಬಹು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಧನ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದೆ. ಇವು ಅತಿ ಭಿನ್ನ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಊರ್ಜಿತವಾಗಬಲ್ಲವು. ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ತಂಪು ಮತ್ತು ನೆರಳು ಇರುವ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ–ಮರದ ಕಾಂಡ, ಶಾಖೆ, ತೊಗಟೆ, ಕಂಬ, ದಿಮ್ಮಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇಲೂ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ಶಾಖೆಯಿಂದ ಶಾಖೆಗೆ, ತೋರಣದಂತೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಿಹಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದು ವಿರಳ.

ಇವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ತಲ್ಲೇನ್ ಎಂಬುವನು ಶೋಧಿಸಿದನು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಡಿ ಬಾರಿ ಎಂಬಾತ ಗುರುತಿಸಿದ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಪಾಚಿ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ಸಂಯುಕ್ತದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಭೇದದ ಶಿಲಾವಲ್ಕ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೂದು, ಹಸಿರು ಅಥವಾ ಇತರ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಿಲ್ಲೆ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಿಯಂಥ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದರಿಂದ ಹಲವಾರು ಸೆಂಮೀ.ಗಳವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ಕಿತ್ತಳೆ ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಇರುವುದುಂಟು. ಅನೇಕ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಅತ್ಯಂತ ವೈಪರೀತ್ಯದ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಶೈತ್ಯ, ಇಲ್ಲವೆ ಶುಷ್ಕ ಮತ್ತು

ಆರ್ದ್ರ ಹವೆ ಇರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುವು. ಮೇಲಾಗಿ ಅತಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಶುಷ್ಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುವು. ಪರಿಸರದಿಂದ ನೀರು ಮತ್ತು ಖನಿಜಾಂಶಗಳನ್ನು ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಹೀರಿಕೊಂಡು ಪಾಚಿಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಚಿಗಳಾದರೋ ತಮ್ಮ ಸರದಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಸಿರು ವರ್ಣದ್ರವ್ಯದಿಂದ (ಕ್ಲೋರೋಫಿಲ್) ಆಹಾರತಯಾರಿಸಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಶಿಲಾವಲ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡುಜೀವನದ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪಾಚಿ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾದರೆ ಅವು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಅಥವಾ ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮಾತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳನ್ನು, ಅವು ಬೆಳೆಯುವ ಪರಿಸರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 1 ಸ್ಯಾಕ್ಸಿಕೋಲ್ಸ್: ಇವು ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು. ಅವುಗಳಿಗೆ, ಲಿಥೊಫೈಟ್ಸ್ ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಅವು ಭೂಸವಕಳಿಗೂ (ಸಾಯ್ಲ್ ಎರೋಷನ್) ಕಾರಣವಾಗುವುದುಂಟು. 2 ಕಾರ್ಟಿಕೋಲ್ಸ್: ಇವು ಅಪ್ಪು ಗಿಡಗಳಾಗಿ (ಎಪಿಫೈಟ್ಸ್) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರದ ಕಾಂಡ, ಶಾಖೆ ಮತ್ತು ತೊಗಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು. ಶಿಲಾವಲ್ಕಗಳ ಆಕಾರ, ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಅವನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದುಂಟು. 1 ಬಿಲ್ಲೆಯಾಕಾರದ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು (ಕ್ರಸ್ಟೋಸ್ ಲೈಕೆನ್ಸ್): ಇವು ಬಿರುಸು ಕಣಗಳಿಂದಾಗ ಬಿಲ್ಲೆಗಳಂತಿದ್ದು, ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳು, ಮರದ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಶಾಖೆಗಳು, ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಭೂಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟವಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗದಂತೆಯೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗವೆಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಗ್ರಾಫಿಸ್, ಲಿಕಾನೋರ ಇತ್ಯಾದಿ. 2 ಎಲೆಯಾಕಾರದ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು (ಫೋಲಿಯೋಸ್ ಲೈಕೆನ್ಸ್): ಇವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರ, ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಎಲೆಗಳಂತಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅಂಚು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ವಕ್ರವಕ್ರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಅವು ಗೋಡೆ, ಮರದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭೂಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೈಸಿನ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಪಾರ್ಮೀಲಿಯ, ಫಿಸ್ಸಿಯ, ಗೈರೊಫೊರ, ಪೆಲ್ಟಿಜೆರ ಇತ್ಯಾದಿ. 3 ಫಲಭರಿತ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು (ಫ್ರೂಟಿಕೋಸ್ ಲೈಕೆನ್ಸ್): ಇವು ಕಂಟಿ ಅಥವಾ ಪೊದರಿನಂತೆ ಅನೇಕ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಬೆಳೆಯುವ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು. ಇವು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ–ಮರದ ಶಾಖೆ, ತೊಗಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ–ನೀಳ ಹಾಗೂ ತೆಳುವಾದ ಕಿರುಶಾಖೆಯೊಂದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ತುದಿಯ ಶಾಖೆಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಉದ್ದನೆಯ ಪಟ್ಟಿಯಂತಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ದುಂಡಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಳೆಯಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ನೇರ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಉದಾ: ಕ್ಲಾಡೊನಿಯ. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಮರದ ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಜೋತುಬೀಳಬಹುದು. ಅಂಥವು ನೀಳವಾದ ಗಡ್ಡದಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಉಸ್ನಿಯ, ರಮಾಲಿನ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಲ್ಲುಹೂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಸೇರಿರುವ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದುಂಟು.

1 ಆಸ್ಕೊಲೈಕೆನ್ಸ್ : ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಆಸ್ಕೊಮೈಸಿಟ್ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಪಾರ್ಮೀಲಿಯ, ಫಿಸ್ಸಿಯ, ಉಸ್ನಿಯ, ಕ್ಲಾಡೋನಿಯ, ಗ್ರಾಫಿಸ್, ವೆರುಕೇರಿಯ, ಇತ್ಯಾದಿ. 2 ಬೆಸಿಡಿಯೊಲೈಕೆನ್ಸ್: ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಬೆಸಿಡಿಯೊಮೈಸೀಟ್ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಕೋರ, ರೈಫಿಡೋನಿಮ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಆಸ್ಕೊಲೈಕೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳನ್ನು ಅವು ಭರಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಕೋಶ ಅಥವಾ ಫಲೋತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಉಪವಿಭಾಗಗಳು–(1) ಪೈರಿನೊಕಾರ್ಪಿ (ಪೆರಿತೀಸಿಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂಥವು); (2) ಜಿಮ್ನೊಕಾರ್ಪಿ (ಅಪೊತೀಸಿಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂಥವು).

ಪೋಷಣೆ (ನ್ಯೂಟ್ರಿಷನ್) : ಕಲ್ಲುಹೂಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಬಲುನಿಧಾನ. ಅದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಸುತ್ತಲಿನ ನೀರು ಮತ್ತು ಖನಿಜಾಂಶಗಳನ್ನು ಬೇರಿನಂತಿರುವ ರೈಸಿನ್ಸ್ ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಳೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೊಳೆತಿನಿ ಅಥವಾ ಮೃತೋಪಜೀವಿಗಳಾದ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳು ಸಾವಯವ ರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಪಾಚಿಗಳು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧ ಆಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲುಹೂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಾಚಿ ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯಿಸಲು (ಸಾಗಿಹಾಕಲು) ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಕಾರಕಗಳೆನಿಸಿದ ಅಪೋತೀಸಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ಪೆರಿತೀಸಿಯ ಎಂಬುವನ್ನು ಶಿಲೀಂಧ್ರವೇ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಾಚಿ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬನಕ್ಕಿಂತ ಶಿಲೀಂಧ್ರವೇ ಪಾಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು.

ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕ್ರಮ: ಶಿಲಾವಲ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲೂ (ವೆಜಿಟೇಟೀವ್ ಪ್ರೊಪೊಗೇಷನ್) ನಿರ್ಲಿಂಗ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ (ಏಸೆಕ್ಷುಯಲ್) ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲೂ (ಸೆಕ್ಷುಯಲ್) ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

1 ಅಲಿಂಗ ರೀತಿಯ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ: (ಎ) ಸೊರೀಡಿಯ : ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದ ಹಾಗೂ ಗೋಳಾಕಾರದ, ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ದೂಳಿನ ಕಣಗಳಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಆ ಕಣಗಳ ಪಾಚಿ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ತುಣುಕುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅವು ಸಸ್ಯದ ಮೇಲಿಂದ ಹುಡಿಹುಡಿಯಾಗಿ ಎದ್ದು, ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೂರಿ, ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೊಸ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಬಿ) ಇಸಿಡಿಯ : ಇವು ಸಸ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗಾತ್ರದ ಉಬ್ಬುಗಳಂತೆ ಬೆಳೆದು, ಕ್ರಮೇಣ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು, ಹೊಸ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲವು. (ಸಿ) ಸಿಫೆಲೋಡಿಯ : ಇವು ಸಸ್ಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಉಬ್ಬುಗಳಂತೆ ಬೆಳೆದು ಕ್ರಮೇಣ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಹೊಸ ಸಸ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. (ಡಿ) ಸೈಫೆಲ್ಲೇ: ಇವು ಸಸ್ಯದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಳಾಕಾರದ ತಗ್ಗುಗಳಂತಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವು ಅನಿಲ ವಿನಿಮಯ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಪೋಷಕವಾಗುವುವು.

2. ನಿರ್ಲಿಂಗರೀತಿ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ: ಇಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬೀಜಕಣಗಳು (ಸ್ಪೋರುಗಳು) ಫ್ಲಾಸ್ಕಿನ ಆಕಾರದ ಪಿಕ್ನಿಡಿಯ ಎಂಬ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಣಗಳು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿರೂಪಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಹೊರ ಬಿದ್ದಾಗ ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಕವಲೊಡೆದ ಎಳೆಗಳಂತೆ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಳೆಗಳು ಪಾಚಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದಾಗಲೇ ಅವೆರಡೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶಿಲಾವಲ್ಕವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು.

3. ಲೈಂಗಿಕ ರೀತಿ: ಇವನ್ನು ಆಸ್ಕೊಲೈಕೆನ್ಸ್ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರವೊಂದೇ ಲೈಂಗಿಕ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು. ಕಡೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಕಾರಕಗಳು ಅಪೊತೀಸಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ಪೆರಿತೀಸಿಯಗಳಾಗಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ: ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

1. ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ (ಸಾಯ್ಲ್ ಬಿಲ್ಡರ್): ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಸಸ್ಯಗಳು. ಇವು ಕ್ರಮೇಣ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸಿ, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ನಿರ್ಮಾಪಕರೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಮುಂದೆ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳು ನಶಿಸಿ ಕೊಳೆತ ಮೇಲೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರ ಸೇರಿ ಆ ಜಾಗವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿ ಶೈವಲಗಳು, ಜರೀಗಿಡಗಳು (ಫೆರ್ನ್ಸ್) ಇತ್ಯಾದಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಆಹಾರರೂಪದ ಮಹತ್ತ್ವ: ಕಲ್ಲು ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೈಕೆನಿನ್ ಎಂಬ ಘಟಕ ಪಿಷ್ಟರೂಪದ ಸ್ಟಾರ್ಚ್‌ನಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಲ್ಲು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಅಥವಾ ಗಣನೀಯವಾದ ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಅಥವಾ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕೀಟ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಆಹಾರ. ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕ್ಲಾಡೋನಿಯ ರಾಂಜಿಫೆರದಂಥ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಹೂಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹಿಮಸಾರಂಗಗಳು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದ ಇಂಥ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳಿಗೆ ಹಿಮಸಾರಂಗದ ಹುಲ್ಲು ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಐಸ್‌ಲೆಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು ಸಿಟ್ರೇರಿಯ ಐಸ್ಲಾಂಡಿಕ ಎಂಬ ಕಲ್ಲುಹೂವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಅಂಬಿಲಿಕೇರಿಯ, ಲೆಕಾನೋರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಹಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಎಂಡೊಕಾರ್ಪಾನ್ ಎಂಬ ಕಲ್ಲು ಹೂವನ್ನು ತರಕಾರಿಗಳಂತೆಯೇ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಮೀಲಿಯ ಎಂಬ ಕಲ್ಲು ಹೂವನ್ನು ಮಸಾಲೆ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುವರು.

3 ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮಹತ್ತ್ವ: ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಟ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೈಕೆಸಿನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ಘಟಕಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಕಹಿ

ವಸ್ತುಗಳ ಘಟಕಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಪೆಲ್ಟಿಜೆರಕ್ಯಾನೈನ ಎಂಬುದನ್ನು ಹುಚ್ಚುನಾಯಿರೋಗಕ್ಕೂ ಲೊಬೇರಿಯ ಪಲ್ಮನೇರಿಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಸಂಬಂಧದ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಕ್ಲಾಡೋನಿಯ ಮತ್ತು ಸಿಟ್ರೇರಿಯ ಎಂಬುವನ್ನು ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಜ್ವರಗಳಿಗೂ ಎವರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಮೀಲಿಯ ಎಂಬುವನ್ನು ಮಲರೋಗಕ್ಕೂ ರಕ್ತಸ್ರಾವಕ್ಕೂ ಕ್ಲೆಡೋಯ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾಯಿಕೆಮ್ಮಿಗೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಮಾಲೆ, ಅತಿಸಾರ, ಜ್ವರ, ಧನುರ್ವಾತ, ಚರ್ಮರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಇವನ್ನು ಔಷಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಕಲ್ಲು ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಲಿಟೇರಿಯ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶೇಷ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯುಕ್ತ ಮೂಲಿಕೆಯಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಸ್ನಿಯ ಎಂಬ ಕಲ್ಲುಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಸ್ನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಿಗೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದು ಪಾಚಿ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದುದೋ ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಬಂದುದೋ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಉಸ್ನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಮೈಸಿನ್ ಇವೆರಡೂ ಗಿನಿಹಂದಿಗಳ ಕ್ಷಯರೋಗಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಒಂದೊಂದನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬಳಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

4 ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ: ಲೊಬೇರಿಯ ಪಲ್ಮನೇರಿಯ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳನ್ನು ಕೆಲವುಬಗೆಯ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮದ್ಯಸಾರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಎವೆರಿನ ಎಂಬುದರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಸ್ನಿಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಹೂಗಳಿಂದ ಸುಗಂಧ ತೈಲಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಸಾಬೂನಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

5 ಖನಿಜಾಂಶಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ: ಲೆಕಾನೋರ ಎಸ್ಕ್ಯುಲೆಂಟ ಎಂಬ ಕಲ್ಲು ಹೂ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿರುವ ಶುಷ್ಕ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆಕ್ಸಲೇಟುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

6 ಇತರ ಉಪಯೋಗಗಳು: ರೋಸೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಲೆಕಾನೋರ ಎಂಬ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳಿಂದ ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ರಂಗು (ಬಣ್ಣ) ಹಾಕಲು ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ರೋಸೆಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಕೆಳಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಂಗುಗೊಳಿಸಲು ಬಳಸುವ ವರ್ಣವಸ್ತುವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಕಿಲ್ ಎಂಬ ನೀಲಿವರ್ಣದ ರಂಗನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಘಟಕವಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬಣ್ಣ. ರೋಸೆಲ್ಲ ಎಂಬುದರಿಂದ ಲಿಟ್‌ಮಸ್ ಎಂಬ ಬಣ್ಣವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಲಿಟ್‌ಮಸ್ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರಿಶೀಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಸ್ನಿಯ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ದಹಿಸುವುದರಿಂದ ಬೇಗನೇ ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಡಿ ಹಾರಿದಾಗ ಅದು ಫ್ಯೂಸಿನಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ, ಅರಣ್ಯನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ತೊಗಲನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಿಟ್ರೇರಿಯ ಐಸ್ಲಾಂಡಿಕ ಮತ್ತು ಲೊಬೇರಿಯ ಪಲ್ಮನೇರಿಯ ಎಂಬ ಕಲ್ಲುಹೂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಹಿವಸ್ತುವನ್ನು (ಅಸ್ಟ್ರಿಂಜೆಂಟ್) ಚರ್ಮ ಹದಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಲಾಡೋನಿಯ ರಾಂಜಿಫೆರ, ಉಸ್ನಿಯ, ರಮಾಲಿನ ಫ್ರಾಕ್ಸಿನಿಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು.

ಹಾನಿಕಾರಕ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು : 1 ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಳೆಯ ಮನೆಗಳ ಕಿಟಕಿ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಗಾಜಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವು ಕೆಲವು ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಸ್ರವಿಸಿ ಗಾಜು ಕಚ್ಚುಕಚ್ಚಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲವೆ ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. 2 ಕ್ಲಾಡೋನಿಯ ಮತ್ತು ಆಂಫಿಲೋಮ ಎಂಬ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಕಲ್ಲು ಹೂಗಳು ಶೈವಲಗಳೆಂಬ ಸಸ್ಯಗಳ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳಾಗಿ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಕಲ್ಲೂರು : ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾನ್ವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಮಾನ್ವಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿನಿಂದ 20 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಊರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಈಗಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತ ಸು. 13–14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದಾದ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಕೋಟೆಗೆ ಮಾನ್ವಿ ದರ್ವಾಜಾ, ಕಲ್ಮಲ ದರ್ವಾಜಾ, ರಾಯಚೂರು ದರ್ವಾಜಾ ಮುಂತಾದ ಐದು ದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಇವು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದವು. ರಾಯಚೂರು ದರ್ವಾಜಾದಲ್ಲಿ ಮರದ ತೊಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವೊಂದು ಆದಿಲ್‌ಶಾಹೀ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖನೊಬ್ಬನಾದ ಆಘಾಖುಸ್ರು ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ 6 ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯ ಬಹು ಹಳೆಯದು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಕಂಬಗಳು ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಸನಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಾರುತೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವೂ ಪುರಾತನವಾದದ್ದೇ. ದೇವಾಲಯದ ಗರುಡಗಂಬವನ್ನು ಸಿಂಘಣವೆಂಬ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನೆಂದೂ ಈ ಗ್ರಾಮ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲೂರಿನ ಸಮೀಪದ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಮತ್ತು ಶಿಲಾ–ತಾಮ್ರಯುಗ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೋಪಕರಣಗಳು, ಮಡಕೆ ಚೂರುಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಕೂರಲಗು ಫಲಕಗಳು (ಬ್ಲೇಡ್ಸ್) ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಎಮ್ಮಿಗುಡ್ಡ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟವೊಂದರ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಹೈದರಾಬಾದು ಸರ್ಕಾರದವರು ಉತ್ಖನನ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅನೇಕ ತಾಮ್ರದ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರಕಿದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ, ಎರಕ ಹುಯ್ಯುವ ಉದ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ, ಎರಕ ಹುಯ್ಯುವ ಉದ್ಯಮ ಇಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಮೂಸೆಗಳು, ಒಲೆಗಳು ಸಹ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು. ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ತಾಮ್ರದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ದೊರಕಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸಜ್ಞರು ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ತಾಮ್ರಯುಗದ ವಸ್ತುಗಳ ವರ್ಗದವೇ ಎಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲಾ–ತಾಮ್ರಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಊರು ತಾಮ್ರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಎಮ್ಮಿಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ದನದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವುದೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಇವೂ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಕಾಲದವೇ. ಇವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಯ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಲ್ಲೇರಿ : ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೇಕೆಂದೇ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಕ್ರಮ (ರಾಕರಿ). ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಇದನ್ನು ಆಲ್ಪೈನ್ ಗಾರ್ಡನ್ ಅಥವಾ ರಾಕ್‌ಗಾರ್ಡನ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳ, ದಿಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವನ್ನು ಮಟ್ಟಸಮಾಡಿ ಹೂಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸ. ಇಂಥಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಳ್ಳ, ದಿಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಮಟ್ಟಸಮಾಡಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ತೋಟವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಬದಲು, ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಜಾಣ್ಮೆ. ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣದಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮತ್ತು ಸರಳವಾಗಿರುವ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳು ಅಂದವನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ಸ್ಥಳವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುವುದು. ಯಾವ ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಕಲ್ಲೇರಿಗಳು ಬಿಸಿಲಿನ ಝಳ, ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವು. ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸಾಧಾರಣ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗದ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಮಣ್ಣು ಇರುವ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಬಂಡೆಗಳ ಬಿರುಕುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಬಹುದು. ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲವಿರುವುದರಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕ ಹೂಗಿಡಗಳಂತೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವ ತೊಂದರೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣು ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗಿ ಭೂಮಿ ನಿಸ್ಸಾರವಾಗುವುದನ್ನು ಹಲವು ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳು ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟು ತಪ್ಪಿಸಬಲ್ಲವು. ಈ ಸಸ್ಯಗಳು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಹೂ ಬಿಡುವ ಗುಣವುಳ್ಳವು. ಇವುಗಳ ಬೇರು, ಎಲೆ, ಕಾಂಡ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳು ಮರದ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತದಿಂದ ತೇಲಿಹೋಗದಂತೆ ಕಾಪಾಡಿ ತಂಪನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲೇರಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳ ಆರಿಸುವಿಕೆ: ಕಲ್ಲೇರಿಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆ ಇಲ್ಲದ ಶುದ್ಧವಾದ ಗಾಳಿ, ಒಣಹವೆ ಮತ್ತು ಬಿಸಿಲು ಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಆರಿಸುವ ಭೂಮಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀರು ಬಸಿದು ಹೋಗುವಂತಿಬೇಕು. ಇತರ ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯಗಳು ಕಲ್ಲೇರಿಗಳ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇವು ಅವುಗಳ ಆಹಾರಾಂಶಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬೆಳೆಸಬಾರದು.

ಕಲ್ಲೇರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು : ಕಲ್ಲೇರಿಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಯಾವುದೆ ಕೃತಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಾರದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ

ಬೇಕಾಗುವ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಕಲ್ಲುಗಳು. ಕಲ್ಲುಗಳು ಯಾವ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ಜೋಡಿಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಜರುಗದಂತೆ ಭದ್ರವಾಗಿರಲು ಸಿಮೆಂಟ್ ಹಾಕುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಕಲ್ಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಹಾಕುವುದು ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನೆಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ವಿಧಾನ : ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು–

1 ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಬಾರದು.

2 ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಬಾರದು.

3 ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಬಸಿದು ಹೋಗಲು ಆರಿಸಿದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆದು ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಮರಳು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಉತ್ತಮ. ಮೇಲು ಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಬೆಟ್ಟದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದದೆ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು ಒಂದು ಕಲೆ.

ಕಲ್ಲೇರಿಗೆ ಮಣ್ಣು: ಕಲ್ಲೇರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಸಿದು ಹೋಗುವ ಗುಣವಿರಬೇಕು, ದಪ್ಪ ಮರಳು, ಕೊಳೆತ ಎಲೆಯ ಗೊಬ್ಬರ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಸಾರಿ ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೋಡಿ ತೆಗೆದು ಹೊಸ ಮಣ್ಣಿನ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಲೇರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ದಾರಿ: ಕಲ್ಲೇರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದುಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ದಾರಿಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ದಾರಿಗಳಿಗೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ದಾರಿಯ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಚಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ನೆಲ ಕಾಣದಂತೆ ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಕಲ್ಲೇರಿ ತೋಟದ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ.

ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳ ವೃದ್ಧಿ: ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೀಜ, ಎಲೆ, ಕಾಂಡ, ಬೇರುಗಳ ತುಂಡು ಮತ್ತು ಗೂಟ ಕಟ್ಟುವುದು ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಆರಿಸುವಿಕೆ : ಕಲ್ಲೇರಿ ತೋಟ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳಿಗೆ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದು ಸುಲಭ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಕೂಡ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಪುಷ್ಪಭರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲೇರಿಗಳು ಹೂ ಬಿಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಎಲೆಗಳು ಬಣ್ಣಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಹಲವು ಲಶುನಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಲ್ಲೇರಿಗೆ ಆರಿಸಬಹುದು. ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯದಿಂದ ಕಲ್ಲೇರಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ.

ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವಿಕೆ: ಕೆಲವು ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಲಶುನಗಳಿಂದ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗುಪ್ತ ಕಾಂಡುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ತಂಪಾದ ಹವಾಗುಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಒಣಹವಾಗುಣದಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಲೇರಿಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನೆಡುವುದು ಸಸ್ಯಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹರಡುವ ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಇತರ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಚಳಿಗಾಲದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದು ಯೋಗ್ಯ. ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವಾಗ, ಬೇರುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ, ಭದ್ರವಾಗಿ ಮುಚ್ಚುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ಮಳೆ, ಚಳಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನೆಡಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಮೇಲೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟು ಚಿಗುರುವವರೆಗೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೀರು ಕೊಟ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ಅನಂತರ ಬುಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ತೇವಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬಂಡೆಗಳ ಇರುಕು ಮತ್ತು ಸಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವಾಗ ಸಂದಿಗಳ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಜಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಬಹುಮುಖ್ಯ.

ಕಲ್ಲೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಕಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಲೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕಲ್ಲೋಳಿ: ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಗೋಕಾಕ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಗೋಕಾಕದಿಂದ 11ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಸೌಂದತ್ತಿ ರಟ್ಟರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಿಂಧನಕಲ್ಲೋಳೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಡ್ಡಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಲ್ಲೋಳಪ್ಪನ ಗುಡಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಮ್ಮ, ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರ್ಗವ್ವ, ಬೀರಪ್ಪ ಸಿದ್ಧಾರೂಢ ಮತ್ತು ಸದಾಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಕಲ್ಲೋಳಪ್ಪನ ಭವ್ಯ ಗುಡಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರಿಗಿನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ನಿಂತ ಕಾಟಮುತ್ತಪ್ಪನ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಸು.1200ರಲ್ಲಿ ಹಗರ್ತಗೆ ನಾಡಿನ ರಟ್ಟ ಅರಸರ ಸಂಬಂಧಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನವಿದೆ.

ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅರ್ಧಮಂಟಪ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲೆ ಕದಂಬನಾಗರ ಶೈಲಿಯ ಶಿಖರವಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ನಯಗಾರಿಕೆಯಿದೆ. ಸುಖನಾಸಿಯನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಮಂಟಪ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಾಂಗಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರ ಸುತ್ತ ಕಕ್ಷಾಸನವಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ ಮತ್ತು ನವರಂಗಗಳಿವೆ. ನವರಂಗದ ಛಾವಣಿ ಭಾಗಶಃ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದೆ. ಹೊಸ್ತಿಲು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರುತಿಯ (ಕಲ್ಲೋಳಪ್ಪನ) ಜಾತ್ರೆ ಎರಡು ವಾರಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ತ್ರಿಕೂಟಾಚಲ ಇಲ್ಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಮಾರಕ. ಮಧ್ಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥನ ಮೂರ್ತಿ, ಎಡಗಡೆಯ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಾಥ ಮತ್ತು ಬಲಗಡೆಯ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಸುಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಈ ಮೂರೂ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ಜಗಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದು ಮಧ್ಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮೇಲಿನ ಶಿಖರವು ಕದಂಬ ನಾಗರ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನವರಂಗದ ಕಂಬಗಳು ನುಣುಪಾದ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನವರಂಗದ ಛಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಮುಖ ಮಾಡಿದ ಕಮಲವು ಲೋಲಕದಂತಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಸ್ಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜೈನ ಸರಸ್ವತಿಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ನೇಮಿನಾಥನ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಮುಖಮಂಟಪ ಕಕ್ಷಾಸನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹೊರಬದಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಹೊರಬದಿಗೆ ಭೂಮಿತಿ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮವು ಕೂರುಂಬೆಟ್ಟ ಕಂಪಣದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧನ ಕಲ್ಲೋಳೆ ಎಂದೂ ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ಹಗರಟಗೆ ನಾಡಿನ ಚಂದ್ರಿಕಾದೇವಿಯ ಸೋದರನ ಮಗನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಚಂದ್ರಿಕಾದೇವಿ ರಟ್ಟದೊರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವನ ಹೆಂಡತಿ, 4ನೆಯ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ತಾಯಿ. ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ 1204ರಲ್ಲಿ 2000 ಕಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತ ಈ ಶಾಸನದ ಕರ್ತೃ. (ಆರ್.ಐ.)

ಕಲ್ಹಣ : ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣಗೆ ಅಪವಾದಪ್ರಾಯವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲೇಖಕ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪಂಡಿತ ಕವಿ. ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ. ಇವನ ತಂದೆ ಚಂಪಕ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹರ್ಷರಾಜನ (1089–1101) ಅಮಾತ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ರಾಜಕಾರಣಿಯ ಮಗನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಲ್ಹಣನಿಗೆ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 1148ರಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿ ನಿರಾಶನಾಗಿದ್ದ ಕಲ್ಹಣ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬೃಹತ್ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥವಾದ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಆಗರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಈ ಕಾವ್ಯ ಐಸಿರಿಯ ನಶ್ವರತೆ, ರಾಜವೈಭವದ ಹಿಂದಿರುವ ಹೊಲಸುಗಳು, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ ಶಾಂತಿಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ – ಇವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಹಣನಿಗೆ ರಾಜ ಜಯಸಿಂಹನ ಸನ್ಮಾನ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಈತ ಜಯಸಿಂಹಾಭ್ಯುದಯವೆಂಬ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ.

ಕಲ್ಹಣ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮುನ್ನ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಹರ್ಷಚರಿತಾದಿ ಗದ್ಯಕೃತಿಗಳು, ಬಿಲ್ಹಣ ಮುಂತಾದವರ ರಚನೆಗಳು, ಜ್ಯೋತಿಷಶಾಸ್ತ್ರ ಇವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಉತ್ಕೀರ್ಣ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ದಾನಪತ್ರಗಳು, ತಾಳೆಯೋಲೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಈತ ಬಹು ಶ್ರಮದಿಂದ ಶೇಖರಿಸಿದ. ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಾವಳೀಕಥೆಗಳು, ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ನೀಲಮತ, ಸುವ್ರತ, ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ, ಹೇಲರಾಜ, ಪದ್ಮಮಿಹಿರ, ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹದೋಷ ಬಾರದಂತೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ

ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೂಗಿ ನೋಡಿದುದಾಗಿ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಜನಜೀವನದಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರಾಣಕಾಲದಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದ ವರೆಗಿನ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಮಗ್ರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಕಲ್ಹಣನ ಗುರಿ; ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋನಂದ, ಕರ್ಕೋಟ, ಉತ್ಪಲ, ಲೋಹರ, ಮುಂತಾದ ರಾಜವಂಶಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕಾಂಶಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು; ಖಚಿತವಾದ ಕಾಲದೇಶಾದಿ ವಿವರಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಕಲ್ಹಣನ ನಿರೂಪಣೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಖಚಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಕೇವಲ ರಾಜರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲ; ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಆಕರ. ರಾಜಾಸ್ಥಾನದವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಬರೆದ ರಚನೆಯಾದರೂ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಜನತೆಯ ಜೀವನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಅರಮನೆಯ ಆವರಣದವರ, ಅಂತಃಪುರದವರ ಸೋಗುಗಳ ಹಿಂದಿನ ನಿಜಾಂಶವನ್ನೂ ಕಲ್ಹಣ ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತಾನೆ. ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾರವಾದ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆಕಡೆಗೆ ನಡೆಯತೊಡಗಿದ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮುಡಿಪಾಗಿಡುತಿದ್ದ ರಾಜರ್ಷಿಗಳದೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೀಚರೂ ಧೂರ್ತರೂ ಆದವರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳೂ, ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಕೆರೆಬಾವಿಗಳನ್ನು ದೇವಾಗಾರಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದಾನಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಯ ಈ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ ಭಾರತೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶೀ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಶಂಸೆ ಗಳಿಸಿದೆ.

1835ರಲ್ಲಿ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೈಗೊಂಡರು; ಅನಂತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಆದವು. 1892ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟೇಯ್ನ್ ಇಡೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು (ಇದರಲ್ಲಿ 2,449 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ) ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಿಸಿದ. ಅನಂತರ 1935ರಲ್ಲಿ ದಿವಂಗತ ಆರ್.ಎಸ್. ಪಂಡಿತ್ (ಜವಾಹರಲಾಲ ನೆಹರೂ ಅವರ ಭಾವ) ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ಇದು ನೆಹರೂ ಅವರ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಅಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಹೃದಯಂಗಮವಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧುರ್ಯಕಾಂತಿಗುಣಗಳು ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಸಾಲ್ಗೊಂಡು ಸಂದಣಿಸುತ್ತವೆ. ಶಾಂತರಸವಂತೂ ಉಕ್ಕಿಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯ-ಇತಿಹಾಸ ಎರಡನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಂತೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಕಲ್ಹಣನ ಸಿದ್ಧಿ ಅದ್ಭುತ.

ಕಲ್ಹಣನ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸ್ಥಿತಿ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸೈನಿಕರಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಶಿಸ್ತು ಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ದ್ರೋಹಿಗಳಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಕಪಟ ಪುರೋಹಿತರು, ಸುಖಲೋಲುಪ ಜನತೆ ಇವರಿಂದ ದೇಶ ತುಂಬಿತ್ತು, ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೋಸ, ಪಿತೂರಿ, ಕೊಲೆ, ಜಗಳ, ಸುಲಿಗೆಗಳು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಾಹಾಕಾರವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದುವು. ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಮುಂದಿನ 200 ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ಇಡಿಯ ದೇಶವೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈವಶವಾಗಲು ಕಾರಣವಾದುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಹಣನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿರುವ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಲೇಖಕರೆಂದರೆ ಜೋನರಾಜ, ಶ್ರೀವರ, ಪ್ರಾಜ್ಯಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಶುಕ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಕವಚ : ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವಿನ ಹೊಡೆತದಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಲು ಯೋಧ ಧರಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ (ಆರ್ಮರ್). ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಭರ್ಜಿ ಕತ್ತಿ ಕೊಡಲಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಯೋಧನೂ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯ ಏಟುಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ತಲೆ, ಕತ್ತು, ಎದೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ತನ್ನ ಸಮಸ್ತಾಂಗಗಳನ್ನೂ ತಕ್ಕ ಹೊದಿಕೆಗಳಿಂದ ಮರೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಜರು ಮತ್ತು ರಣಶೂರರೇ ಮೊದಲಾದ ಜನನಾಯಕರಿಗಂತೂ ಇದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಡೀ ಸೈನ್ಯದ ಶರಣಾಗತಿಯಾಗಲೀ, ಸೋಲಾಗಲಿ ಅವರ ಉಳಿವು ಅಳಿವುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ತೊಡಲೂ ಏಟುಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲೂ ಅನುಕೂಲವಾದ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳನ್ನು ಗ್ರೀಕರು ಮತ್ತು ರೋಮನ್ನರು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ನಾರ್ಮನ್ನರು ಯುರೋಪನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ತರುವಾಯ ರೋಮನ್ ಕವಚಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಒಳಗೆ ಮೆತ್ತೆಯನ್ನು ಒತ್ತುಗೊಟ್ಟಿರುವ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕವಚಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದವು. ಶ್ರೀಮಂತರ ಕವಚಗಳ ಒಳಗೆ ಉಕ್ಕಿನ ಸಣ್ಣ ಸರಪಳಿಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುರಾಣಿಯನ್ನು ಚರ್ಮದಿಂದಾಗಲಿ ಗಟ್ಟಿಮರದ ಹಲಗೆಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾರ್ಮನರು ತಲೆ, ಕತ್ತು ಮತ್ತು ಮೂಗನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಕೋನಾಕೃತಿಯ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ತೊಡಲು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಒಳ್ಳೆ ರಕ್ಷೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಮೇಲೆ

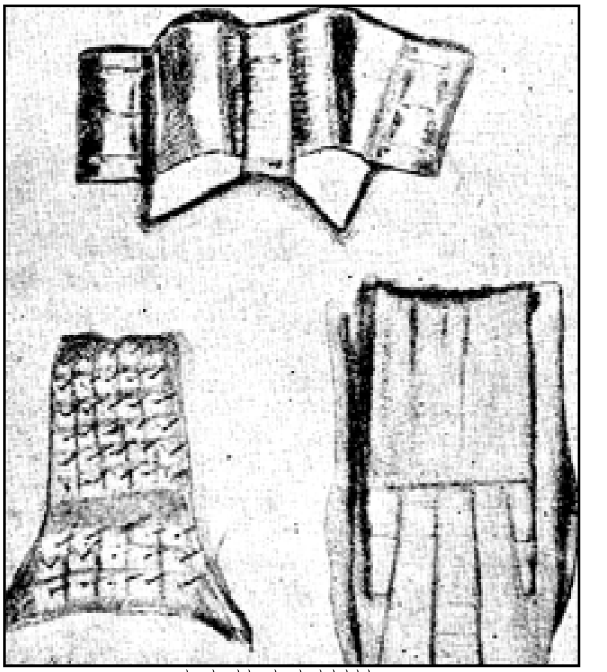

ರಜಪೂತರ ಯುದ್ಧ ಕವಚಗಳು

ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಒಳಗೆ ಮೆತ್ತೆ ತುಂಬಿರುವ ಡ್ರಮ್ಮಿನಾಕಾರದ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ರಜಾಯಿಯ ರಕ್ಷಾಕವಚಗಳು, ಆಯುಧಗಳು ಅಷ್ಟು ನಾಜೂಕಾಗಿಲ್ಲದಿರುವ ತನಕ ಈ ಮೆತ್ತೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಚರ್ಮವನ್ನಾಗಲೀ, ಮೆತ್ತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ತೂರುವ ಮೊನಚಿನ ಶಸ್ತ್ರಗಳು ತಯಾರಾದ ಬಳಿಕ, ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಲೋಹದ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಕವಚದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಪ್ರ.ಶ. ಸುಮಾರು 1400ರ ವೇಳೆಗೆ ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಯೋಧ ಕೀಲುಗಳುಳ್ಳ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ದೇಹದ ಸುತ್ತ ಪಂಜರದಂತೆ ಕವಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಲೋಹ ಫಲಕ ಕವಚಗಳು ಸುಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಹಳ ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ತೊಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೂ ಯೋಧ ತನ್ನ ಆಯುಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ನಿರಾಂತರವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ಇವನ್ನು ಜೋಡಿಸಲು ಕಮ್ಮಾರನಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಕೌಶಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕ್ರೂಸೇಡಿನ ವೀರ ಯೋಧರು ಪೂರ್ವ ದೇಶದ ಉರಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಲೋಹಕವಚವನ್ನು ಹೇಗೆ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ದಿನಗಟ್ಟಲೆ ಬಿಚ್ಚದೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದೂ ಬೆರಗನ್ನು ತರುವ ವಿಷಯ. ಈ ಲೋಹ ಕವಚದ ಕೆಳಗೆ ಚರ್ಮದ ಮೆತ್ತೆಯಂಗಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಫರ್ ಎಂಬ ಚರ್ಮದ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ಅವರು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದರೆ ಅವರ ಸಹನಾಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿನದೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ, ಹೊಲಿಗೆ ಒಂದು ಕಲೆಯ ದರ್ಜೆಗೇರಿದ ಮೇಲೆ, ಕಮ್ಮಾರ ದರ್ಜಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವನು ಮಾಡಿದ ಅಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಲೋಹ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಷರಾಯಿಯಂಥ ಉಕ್ಕಿನ ತ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಸಹ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದ ಅನಂತರ ಈ ಕವಚಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ತುಂಬ ನಾಜೂಕಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಕೋಟೆಯ ಶಸ್ತ್ರಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಕವಚಗಳು ನಮಗೆ ತೋರಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೇಗೆಯೋ ಹಾಗೆ ಅವನ ಕುದುರೆಗೂ ಕೂಡ ಮೊದಮೊದಲು ಅದರ ತಲೆ ಕೊರಳು ಮತ್ತು ಮುಖಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಉಕ್ಕಿನ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಿಕ್ಕ ಮರ್ಮಾಂಗಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಯಾವ ಕಾಲಾಳಾಗಲಿ ಕುದುರೆಯ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಹಾಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಕತ್ತಿನ ಜುಲ್ಪಿಯವರೆಗೂ ದಪ್ಪ ಕೊರಲು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕುದುರೆಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.1237ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ನೆವಗ್ರೋಚೆಯ ಯುದ್ಧವೊಂದರಲ್ಲಿ

ದಪ್ಪ ಕವಚಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾದ ಆರು ಸಾವಿರ ಕುದುರೆಗಳಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಪ್ರ.ಶ. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಕುದುರೆ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕಾಗಲಿ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಲಿ ತನ್ನ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೂ ಒಳ್ಳೆ ರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಅರ್ಹವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಲೋಹಕವಚ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆ ಕವಚ ಸರಳವಾಗಿರುವ ಬದಲು ಅಂಚುಗಳು, ಉಬ್ಬುತಗ್ಗುಗಳು ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳು, ಕೊರೆದು ಮಾಡಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲೂ ಅಕ್ಷರಶಃ ಹೊಲಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮದ್ದಿನ ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ಅದರಿಂದ ರಕ್ಷೆ ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನವನ್ನೊದಗಿಸಲು ಕಮ್ಮಾರ ನಿರತನಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈ ಶೃಂಗಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೊರೆದು ದಪ್ಪನಾಗಿರುವ ಲೋಹಫಲಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬಂದೂಕದವನಿಗೂ ಕಮ್ಮಾರನಿಗೂ ಒಂದು ಸ್ಪರ್ಧೆಯೇ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಜಗದ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಜರ್ಮನರೂ ಗುಂಡು ತೂರದ ಕವಚವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವವರೆಗೂ ನಡೆಯಿತು.

ಕವಚರಕ್ಷಿತ ರಥ (ಆರ್ಮರ್ಡ್ ಕಾರ್) : ದ್ವಂದ್ವ ಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲ ಮುಗಿದು ರಥಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಲೋಹದ ಕವಚಗಳು ಬೇಕಾದುವು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಭಾರವಾದ ಲೋಹಗಳ ಫಲಕಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದ ರಥಗಳೂ ಹಡಗುಗಳೂ ತಯಾರಾದುವು. ಕರ್ನಲ್ ಡೇವಿಡ್‌ಸನ್ ಎಂಬಾತ 1896ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪೆಟ್ರೋಲಿನಿಂದೋಡುವ ಮೂರು ಸಿಲಿಂಡರುಗಳ ಕಾರಿನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೋಲ್ಟ ಮೆಷೀನ್ ಗನ್ನನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದಾಗ (ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ) ಈ ರಥ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ

ಶಸ್ತ್ರಸಜ್ಜಿತ ಕವಚಧಾರಿ ರಾಣಾಪ್ರತಾಪ (ಕಲೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನ)

ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತರಾದರೆಂದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಅಮೆರಿಕನ್ ರಾಹುತ ಸೈನ್ಯದ ಐದು ರೆಜಿಮೆಂಟುಗಳಿಗೆ ಇವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ಮತ್ತು ಈ ಹೊಸ ಸಲಕರಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಳ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ತದನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶ ಸಹ ಬೇಗನೆ ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಕವಚರಕ್ಷಿತ ರಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇದರ ಮಾದರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ನಾಜೂಕಾದವು. ಇದು ಗುಪ್ತ ಶಸ್ತ್ರವಾಗಿರುವ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿ ಯುದ್ಧದ ಸನ್ನಾಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಹಂತ ತಲುಪಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಘನತರವಾದ ಕವಚರಕ್ಷಿತ ರಥಗಳಿದ್ದುವು. ಇಂದಿನ ಕವಚರಕ್ಷಿತ ರಥ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರಗಳ ಮೇಲುರುಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಒಳವ್ಯಾಸಗಳ (ಕ್ಯಾಲಿಬರ್) ಎರಡು ಮೆಷೀನ್‌ಗನ್ನುಗಳಿವೆ. ಮೊದಲು ಉದ್ದೇಶಪಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ, ಇದನ್ನು ಈಗಲೂ ಸ್ಥಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಲೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

ಸೈನಿಕರನ್ನು ಮತ್ತು ನಾವಿಕರನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದಕ್ಕೂ ಇತರ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಫಲಕಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದ ಟ್ರಕ್ಕುಗಳು ಇವೆ. ಇದೇ ಪರಿಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಬಂಡಿಗಳನ್ನು ದಾರಿಹೋಕರ ಕಾಟದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಾರಿಗಳ್ಳರ ಮತ್ತು ಪುಂಡರ ಗುಂಪುಗಳ ಹಾವಳಿ ಈವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಲೋಹ ಫಲಕಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ರೈಲ್ವೆ ಟ್ರೇನುಗಳೂ ಇವೆ. ತುಪಾಕಿ ಗುಂಡುಗಳು ಮತ್ತು ಷಾರ್ಪ್‌ನೆಲ್ಲುಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಡೆಯಲು ತಕ್ಕವಾಗಿರುವ ಹಗುರವಾಗಿ ಲೋಹ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಇವಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಗನ್ನುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕ ತಕ್ಕ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕವಚಫಲಕಗಳು (ಆರ್ಮರ್ಡ್ ಪ್ಲೇಟ್ಸ್) : ಷಾರ್ಕ್ ಜಲಚರಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಇರಿತವೇ ಮುಂತಾದ ಶತ್ರುವಿನ ಹೊಡೆತಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದಾಗಲಿ ಒಡೆದುಹೋಗದಂತೆ ಹಡಗುಗಳ ಹೊರಮೈಗೆ ತಕ್ಕ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ವಿಧಾನ ಪೂರ್ವಕಾಲದವರೆಗೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 250ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಸಹ ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದಪ್ಪ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಹಡಗಿನ ಸುತ್ತ ಇಳಿಯಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಬಳಿಕ ಕಂಚಿನ ಸರಪಣಿಗಳನ್ನು ತೂಗುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹೊದೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬುಲೆಟ್ಟುಗಳೂ ಷೆಲ್ಲುಗಳೂ ಹಡಗಿನ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಒಳಕ್ಕೆ ತೂರದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಸಮರ ನೌಕೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅಡಿಗಳ ದಪ್ಪದ ಓಕ್ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತಿದ್ದರು. ಉತ್ತಮವಾದ ಫಿರಂಗಿಗಳು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದ ತರುವಾಯ ಲೋಹ ಫಲಕಗಳು ಬೇಕಾದವು. 1859ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲೋಹ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅಭೇದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದವು. ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿದ ಫಿರಂಗಿಗಳ ಗುಂಡು ಮತ್ತು ಷೆಲ್ಲುಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಮೆತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಥವಾ ಉಕ್ಕಿನ ಹಲಗೆಗಳು ಸಾಕಾಗದೆ ಹೋದವು. ಬಡಿದ ಹಲಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಮೆತ್ತಗಿದ್ದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಸುತ್ತಿದ ಹಲಗೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡವು. ಗ್ಲೋಯರೇ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಹಡಗನ್ನು ಮೊದಲನೆಯದರಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ 4 3/4" ದಪ್ಪದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಕ್ಕಗಳಿದ್ದವು. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ತೇಲಿದ ಕವಚರಕ್ಷಿತ ನೌಕೆಯಿದು. 1861ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕಿಳಿದ ವಾರಿಯರ್ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಡಗು ಎರಡನೆಯದು; ಇವುಗಳ ಅನಂತರ ದೊಡ್ಡ ಒಳವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಫಿರಂಗಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಕವಚರಕ್ಷಿತ ನೌಕೆಗಳು ರೂಪಗೊಂಡವು. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕವಚ (ಭಾರತದಲ್ಲಿ) : ಕವಚ ಧಾರಣೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ (1–25–13) ವರುಣನನ್ನು ಹಿರಣ್ಯದ್ರಾಪಿ ಅಂದರೆ ಬಂಗಾರದ ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟವನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಚದ ಸಮಾನವಾಚಕಗಳಾದ ವರೂಥ, ಚರ್ಮ, ವರ್ಮ, ತ್ರಾಣ, ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯರು ಅಯಸ್, ಪಾರಸವ, ಕಾಂಚನ, ವಜ್ರ, ಚರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಾದ ದೃಢ ಅಥವಾ ಮೃದುವಾದ ಕವಚಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅದೇ ಮೂಲಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಕಲ್ಪದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಕವಚಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಣ್ಯಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಆಯುಧಾಗಾರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಆವರಣಗಳನ್ನು (ಅಂದರೆ ಕವಚ) ಶಸ್ತ್ರಕಲಾನಿಪುಣರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ನೀಡುವ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸುವಂಥ ಕಬ್ಬಿಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳಿಂದ ಇಡಿಯ ದೇಹವನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವಂಥ ಪಟ್ಟ; ತಲೆ, ಎದೆ, ಬೆನ್ನು ಮತ್ತು ಕೈಗಳ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕವಚ; ಸೊಂಟ ಮತ್ತು ಬೆನ್ನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮರೆ ಮಾಡುವಂಥ: ಸೂತ್ರಕ, ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ, ಕಂಠತ್ರಾಣ; ಎದೆ, ಬೆನ್ನನ್ನುಗಳಿಗೆ ಕವಚವಾದ ಕೂರ್ಪಾಸ; ಮೊಳಕಾಲಿನ ವರೆಗಿನ ಕಂಚುಕ; ಹಿಂಗಾಲ ಹಿಮ್ಮಡಿ ವರೆಗಿನ ವಾರವಾಣ; ಕೈಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾದ; ನಾಗೋದಾರಿಕಾ ಎಂಬೀ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕವಚಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪದೊಂದಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳಿಂದಾದ, ಕೋಷ್ಠವಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದಾದ, ಚರ್ಮ, ಮರ, ಕೊಂಬುಗಳಿಂದಾದ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕವಚಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧಾಶ್ವಗಳಿಗೂ ಆನೆಗಳಿಗೂ ಚರ್ಮದಿಂದಾದ ಕವಚಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಶುಕ್ರನೀತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರ.ಶ. 1126ರಿಂದ 1138ರ ವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಮೆರೆದ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ 3ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ತನ್ನ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಅಥವಾ ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರ ಪಕ್ಷರಕ್ಷೆ, ತನುತ್ರಾಣ, ಅಂಗರಕ್ಷೆ, ಕೃತ್ತಿಕಾಚರ್ಮ ಎಂಬ ಕವಚಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆನೆಗಳ, ಅಶ್ವಗಳ ತನ್ನು (ಅಥವಾ ಗಾತ್ರ) ತ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕವಚಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ನಡೆದು ಹೋದ ಕಾಳಗಗಳಿಗೆ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಈ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಯೋಧರು ತುಂಡು ದಟ್ಟಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಧರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಕವಚಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಅರಸುಗಳೂ ಇತರ ಸೇನಾಮುಖಂಡರೂ ಮಾತ್ರ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅರಸುಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಮೇಲಿನ ಊಹೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಕುಷಾಣ ಮನೆತನದ ವಾಸುದೇವನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉಂಗುರಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದ ಮೈಜೋಡನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ರಾಜನ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕವಚಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಚಹರ್ ಐನಾಹ್‌ಜಿ, ರಿಹ್, ಜೈಬಾಹ್, ಜೋಷನ್, ಅಂಗ್ರಖಾ (ಅಂಗರಕ್ಷೆ), ಜಮಾ-ಇ-ಪತಹಿ, ಭಂಜು, ಕೋಠಿ, ಕಮಲ್, ಕಂಠಶೋಭಾ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಖ್ತರ್ ಅಥವಾ ಬಕ್ತರ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗುವ ಮೈಕವಚಗಳೂ ಲೋಹದಿಂದಾದ ದಸ್ತಾನಾಹ್ ಎಂಬ ಕರತ್ರಾಣಗಳೂ ಮೊಜಾಹ್-ಇ-ಅಚನಿ ಎಂಬ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. ಬೆನ್ನಿನ ಕವಚಗಳು ಚೂಪಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮೊಳೆಗಳಿಂದಕೂಡಿದ್ದವು.

ಮೊಗಲ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಜಿಂ, ಗರ್ದನಿ, ಪಟ್ಟಾ, ಇನಾಂ, ಜೇರ್ಬಂದ್, ದುಮ್ಚಿ, ಖೋಗಿ, ಉಸ್ತಕ್, ಬಲತಂಗ್, ಮೊಹ್ರಾ, ಅಂಧಿ, ಆರಿ, ಪಖರಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಕವಚಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕುದುರೆಗಳ ಚಿತ್ರಣಗಳಿವೆ. ಲೋಹದ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಜಮಖಾನದ ಮೇಲೆ ಹೊಲೆದು ಅದನ್ನು ಆನೆಗಳ ತನುತ್ರಾಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆನೆಗಳ ಪೃಷ್ಠಭಾಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸರಪಳಿಗಳಿಂದಾದ ಕವಚಗಳಿದ್ದವು. (ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.)

ಕವಡೆಗಳು : ಉದರಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ (ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರೋಪೋಡ) ಒಂದಾದ ಸೈಪ್ರೀಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮನೋಹರವಾದ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು. ಇವು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕಡಲವಾಸಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವ ಜಾತಿಯ ಕವಡೆಗಳು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗೂ ಶೀತವಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಶಾಂತಸಾಗರ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹವಳದ ದ್ವೀಪಗಳ ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ಯಾರಿಯರ್ ರೀಫ್ ದೇಶ ಕವಡೆಗಳ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಬೀಡು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹವಳದ ದಿಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿಯೂ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳುಳ್ಳ ಸಮುದ್ರ ತಳದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

ಕವಡೆಗಳಷ್ಟು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮನಮೋಹಕ ಕಠಿಣ ಚಿಪ್ಪುಗಳು (ಷೆಲ್ಸ್) ಮತ್ತಾವುವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತಮ್ಮ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ, ರಮಣೀಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಮಿರುಗುವ ನಯವಾದ ಮೈರಚನೆಗಳಿಂದ ಕವಡೆಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ರಸಿಕರಿಗೊಂದು ರಸದೌತಣವಾಗಿವೆ. ಜೀವಂತ ಕವಡೆಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೂ ತಮ್ಮ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ವರ್ಣವೈಖರಿ, ರೂಪರೇಖೆಗಳು ಮತ್ತು ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕಲಾಪ್ರಿಯರ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ತಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕವಡೆಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಡುವ ಕಾರ್ಯ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಶೇಖರಣೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ ನಾಣ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಟಾಂಪುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಳಷ್ಟೇ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. 18-19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶೇಖರಣ ಕಾರ್ಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಮೋಜುಗಾರರ ಹಾಗೂ ಸಿರಿವಂತರ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಹೊಸ ಹೊಸ ದ್ವೀಪಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಾದಂತೆಲ್ಲ ಅಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಕವಡೆಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಈ ಲಾಭದಾಯಕ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನರು ನಿರತರಾದ್ದರಿಂದ ಕವಡೆಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಬಂದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಶೇಖರಣ ಕಾರ್ಯ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುವಂತಾಯಿತು. ಆದಿಯಲ್ಲಿ 30 ಪೌಂ. ಬೆಲೆ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅದ್ಭುತ ಕವಡೆ (*ಅಂಬಿಲಿಯಾ ಹೆಸಿಟೇಟ*) ಹೆಚ್ಚು ದೊರೆಯುವಂತಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಬೆಲೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ 1 ಪೌಂಡಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಹಣಕ್ಕೂ ಗಿರಾಕಿಗಳಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕೌಮಾರ ಕವಡೆ (*ಸೈಪ್ರಿಯ ವ್ಯಾಲೆಂಬಿಯ*) ಈಗಲೂ ವಿರಳವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ತನ್ನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಂತ ಕವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಭವದ ನೈಜಸ್ವರೂಪ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗೋಚರ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ದೇಹ ರಚನೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಉಬ್ಬಿದ ಕಠಿಣ ಚಿಪ್ಪು ಕವಡೆಯ ಮೆತು ದೇಹವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರಕ್ಷಾಕವಚಕ್ಕೆ ಅಂಟಿದಂತಿರುವ ಒಳಭಾಗದ ಆಚ್ಛಾದನ (ಮ್ಯಾಂಟಲ್) ಅಥವಾ ಕವಚ ನಯವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಆಚ್ಛಾದನದ ಬಹಿರ್ಜೀವ ಕಣಗಳು ಚಿಪ್ಪಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಕವಡೆಯ ಮೂತಿಯ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಟೆಂಟಕಲ್ಸ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ನೀರ್ನಾಳವೂ (ಸೈಫನ್) ಇವೆ. ಈ ಟೆಂಟಕಲ್ಸ್‌ಗಳು ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೆ, ನೀರ್ನಾಳ ಜಲಾಭಿಸರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆಚ್ಛಾದನದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಪಾಂಗಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸಬಲ್ಲ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಪಾದ ಕವಡೆಗಳ ಅಂಗರಚನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಆಚ್ಛಾದನ ಕವಡೆಯ ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಬಲ್ಲುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವಂತ ಕವಡೆಯ ನಿಜಸ್ವರೂಪ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಪ್ಪಿನ ಅಧೋಭಾಗದ ನೀಳದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಹೊರಚಾಚಿದ ಇಡೀ ಶರೀರವನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಚ್ಛಾದನದ ಎರಡೂ ಪಟಲಗಳು ಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೀಳವಾದ ವರ್ಣರೇಖೆ ಇದೆ. ಇದು ಕೆಲವು ಕವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರಕಾಲ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಕವಡೆ ಪ್ರಾಣಿ ಅತಿ ಪುಕ್ಕಲು ಜೀವಿ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ತನ್ನ ಮೃದುವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಕೂಡಲೆ ರಕ್ಷಣಾಕವಚದೊಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಇರುಳಲ್ಲಿ ಚುರುಕಾಗಿದ್ದು ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಡ್ರ ಮುಂತಾದ ಸಮುದ್ರವಾಸಿಗಳೇ ಕವಡೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ.

ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇಡೀ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯದೆನಿಸಿದೆ. ಎಳೆಯ ಕವಡೆ ಪ್ರೌಢ ಕವಡೆಯಂತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅನೇಕ ಘಟ್ಟ ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮರಿಕವಡೆಯ ರಕ್ಷಾಕವಚ ಒಂದು ನೀಳವಾದ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತಲೂ ವಕ್ರವಾಗಿ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಪ್ಪಿನ ದ್ವಾರ ಗುಂಡಗೂ ಬಹು ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿನ ಅಕ್ಷವೂ ದ್ವಾರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ತುಟಿಯೂ ಸ್ಥೂಲವಾದಂತೆಲ್ಲ ಚಿಪ್ಪು ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಳ್ಳದಿಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಚಿಪ್ಪಿನ ಹೊರಮೈ ನುಣುಪಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಗುಂಡಗಿದ್ದ ದ್ವಾರ ನೀಳವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಚಿಪ್ಪಿನ ಸುರುಳಿಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ, ವರ್ಣರಂಜಿತ ರೇಖೆಗಳನ್ನೂ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಜ್ರಾಗಾರೆಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಕಠಿಣ ಚಿಪ್ಪನ್ನೂ ಉಳ್ಳ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಪ್ರೌಢ ಕವಡೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಚಿಪ್ಪಿನ ಅಂತಃಪಟಲಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ನೀಳದ್ವಾರದ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳೂ ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕವಡೆಗಳು ತಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಶಿಲೆ ಮುಂತಾದ ಕಠಿಣ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ, ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಸೂಕ್ತವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವುಗಳ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ತನೆಯಿಂದಲೇ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಅರಗು (ಷೆಲ್ಲಾಕ್) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹಲವರ ಅಭಿಮತ.

ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕವಡೆಗಳ ಶೇಖರಣೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಲು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಅಂಶಗಳೇ ಕಾರಣವೆನಿಸಿವೆ;

1. ಖನಿಜಗಳಂತೆ ಇವು ಭಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಯ್ಯಬಹುದು.

2. ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಲು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ.

3. ಕವಡೆಗಳು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಂದ ಒದಗಬಹುದಾದ ಬಾಧೆಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ರೋಗಕ್ಕೂ (ಫಂಗಲ್ ಇನ್‌ಫೆಕ್ಷನ್) ತುತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

4. ಕವಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದ ನಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದ ಇಚ್ಛಾಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಮಣಿಯದೆ ಚಿರಕಾಲ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲವು.

5. ವರ್ಗೀಕರಣ ಹಾಗೂ ವಿಕಾಸವಾದದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಕವಡೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಇಡೀ ಶಂಖಶಾಸ್ತ್ರದ (ಕಾಂಕಾಲಜಿ) ಯಥಾರ್ದಶನಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

6. ಮನರಂಜನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಅತಿ ಖರ್ಚಿಲ್ಲದ ಸರಳ ವಿಧಾನ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಬಾಗ್ದಾದಿನ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಮಸೂದಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ತೆಂಗಿನ ಗರಿಗಳನ್ನು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ

ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ, ಗರಿಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಕವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ಹೆಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಶೇಖರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬುಟ್ಟಿ, ಚೀಲ, ಸಣ್ಣ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಸುತ್ತಿಗೆ, ಉಳಿ, ಜರಡಿ ಮುಂತಾದ ಅಲ್ಪ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

7. ಲೋಹ ನಾಣ್ಯಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಮುನ್ನ ಕವಡೆಗಳನ್ನೇ ನಾಣ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವರೆಗೂ ಅಮೆರಿಕ, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೆಹಲಿ, ಕಾಶಿ ಮೊದಲಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಇವು ನಾಣ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ವಿಶ್ವದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದರೂ ಆಫ್ರಿಕದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನರು ಕವಡೆಗಳನ್ನು 5, 10, 15, 20, 50 ಮತ್ತು 100ರ ಸರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೌಲ್ಯ ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ, ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗದಿಂದ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅಪಮೌಲ್ಯದ ಅಪಕೀರ್ತಿಗೂ ತುತ್ತಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉಗಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕವಡೆ ನಾಣ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ಎರಡು ಕವಡೆಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಗುಲಾಮ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಆದರೆ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಅವನ ಬೆಲೆ 2,000 ದಿಂದ 3,000ಕ್ಕೂ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ 10,000 ಕವಡೆಗಳಿಗೂ ಏರಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮರನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕವಡೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಬಹು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಮಾಲ್ದೀವ್ ಮಥಿಯಾ ದ್ವೀಪಗಳು ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕುವ ಭಂಡಾರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅರಬ್ಬೀಯರು, ಆಂಗ್ಲೇಯರು, ಫ್ರೆಂಚರು ಮತ್ತು ಡಚ್ಚರು ವಿಶ್ವದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕವಡೆ ವಣಿಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಾಣ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಬಂಗಾಳೀಯರು ದೀಪಾವಳಿಯಂದು ಧನಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಂಧ್ರದ ಏರುಕಾಲ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪಂಗಡದವರಲ್ಲಿ ವರನ ಮನೆಯವರು ವಧುವಿಗೆ ಕವಡೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತೆರಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಂದಿಗೂ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕವಡೆ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ಸಾಮಾನುಗಳುಳ್ಳ ಕವಡೆಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ವಧುವಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಬಂಗಾಳದ ಕೆಲವು ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕವಡೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಶುಭಪ್ರದವೆಂದು ನಂಬಿ ಎಕ್ಕುಡಿ (ಒಂದು ಕವಡೆ), ದೊಕ್ಕುಡಿ (ಎರಡು ಕವಡೆ), ಪಾಂಚಕುಡಿ (ಐದು ಕವಡೆ), ಸಾತ್ಕುಡಿ (ಏಳು ಕವಡೆ) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವುದುಂಟು.

ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕವಡೆ ಸಚಿವರೆಂಬ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆಫ್ರಿಕದ ಆದಿ ಜನಾಂಗ ದೇಹಾಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಭರಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿವೆ. ಲಂಬಾಣಿ ಜನರು ಈಗಲೂ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಆಭರಣವಾಗಿ ಧರಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಬಂಗಾರ ಕವಡೆಯನ್ನು (*ಸೈಪ್ರಿಯ ಆರಾನ್ ಷಿಯ*) ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದರೆ ಅಗ್ರನಾಯಕನ ಹೆಗ್ಗುರುತೆಂದು ಫಿಜಿ ಮತ್ತು ಟೊಂಗಾ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ತಾಯಿತದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊರಳಲ್ಲಾಗಲಿ ನಡುವಿನಲ್ಲಾಗಲೀ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಬಾಲಾರಿಷ್ಟ, ಬಂಜೆತನ ಮುಂತಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವುವೆಂದು ಆದಿ ಜನಾಂಗದವರ ಅಭಿಮತ. ಶಕುನಗಳ ಫಲಾಫಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಭಾರತೀಯ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು ಬಹುವಾಗಿ ಕವಡೆ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಸುಮಾರು 165ಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳುಳ್ಳ ಕವಡೆಗಳ ಬಳಗವನ್ನು ಅವುಗಳ ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ವರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಣಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯ ಕವಡೆ (ಮಾನೆಟೇರಿಯ ಮೊನೇಟ), ಉಂಗುರ ಕವಡೆ (ಸೈಪ್ರಿಯ ಆನ್ಯುಲಸ್) ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಆರ್ಕ್ಯಾಷಿಯ) ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಸುಮಾರು ಕಿತ್ತಳೆ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಆರ್ಕ್ಯಾಷಿಯ) ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಸುಮಾರು ಒಂದಂಗುಲ ಉದ್ದದ ನಾಣ್ಯಕವಡೆಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ನಾಣ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಂಗುರ ಕವಡೆ ಗಾಜಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ನ್ಯೂಗಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಿತ್ತಳೆ ಕವಡೆಗಳು ಅರುಣ ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಬಂಗಾರದ ಕವಡೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಆಫ್ರಿಕದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನರಂಜನೆಗೂ ಆಭರಣಗಳಿಗೂ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕವಡೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಟೈಗ್ರಿಸ್), ಕುಬ್ಜ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಡೆಸಿಪಿಯನ್ಸ್), ಅದ್ಭುತ ಕವಡೆ (ಅಂಬೀಲಿಯ ಹೆಸಿಟೇಟ), ಕೂರ್ಮ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಟೆಸ್ಟೊಡಿನೇರಿಯ), ನಕ್ಷೆಕವಡೆ (ಸೈ. ಮ್ಯಾಪ್ಪಾ), ಅಕ್ಷಿ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಆರ್ಗಸ್), ಬೂದು ಕವಡೆ (ಸೈ. ಇಸಾಬೆಲ), ವಕ್ರ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಜಿಗ್‌ಬಾಗ್), ವಿದೂಷಕ ಕವಡೆ (ಸೈ. ಸ್ಕುದ್ರಾ)–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಒ.)

ಕವಣೆ : ಕಲ್ಲು, ಕೂರಂಬು ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಗುರಿಯೆಡೆಗೆ ಬಲಸಹಿತ ಹೊಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧನ (ಕ್ಯಾಟಪುಲ್ಟ್). ಭಾರವಾದ ಒಂದು ಮರದ

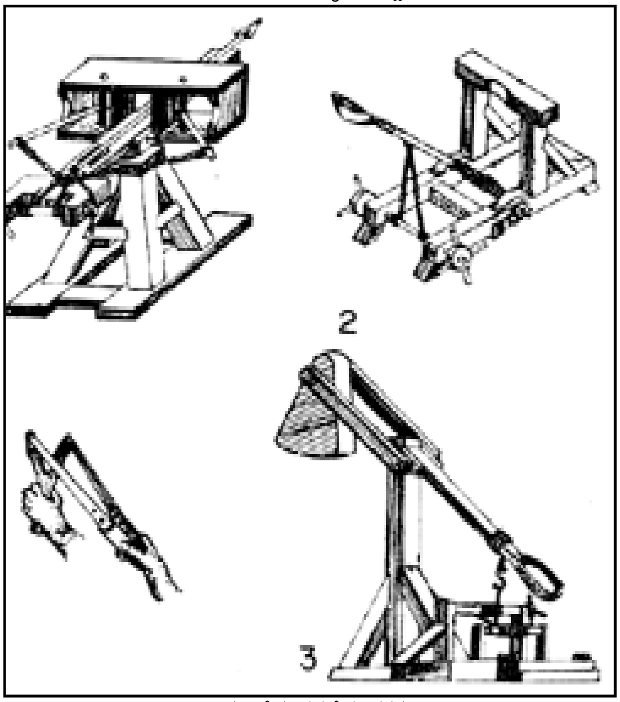

ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕವಣೆಯಂತ್ರಗಳು
1. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಲಿಷ್ಠ ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಂಗೊನೆಲ್ ಕವಣೆ ಯಂತ್ರ 2. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಸಮರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಣೆಯಂತ್ರ 3. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷೆಟ್ ಕವಣೆಯಂತ್ರ; 4. ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕವಣೆಯಂತ್ರ .

ಚೌಕಟ್ಟು, ಅದರೊಳಗೆ ಹಾಯ್ದಾಡುವಂಥ ಹಲಗೆ, ಆ ಹಲಗೆಯ ನಡುವೆ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರ ಸಜ್ಜಿಕೆ, ಅದರ ನಡುವೆ ಬಿಲ್ಲಿನ ಹೆದೆಯಂತಿರುವ ದಾರ–ಇವಿಷ್ಟು ಯಂತ್ರದ ಸ್ಥೂಲ ವಿವರಣೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಬೇಕಾಗಿರುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಈ ಮರದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುವ ಯಂತ್ರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಎಸೆತದ ದೂರ ಮಿಕ್ಕುದರಂತೆ ಇದರಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 400 ಗಜಗಳಷ್ಟು; ಎಸೆವ ವಸ್ತು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ತೂಕವುಳ್ಳದ್ದು. ಬಿರುಸಾಗಿ ಎಸೆಯುವ ಕವಣೆಯಂತ್ರ ಅಥವಾ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ಯಂತ್ರ ಸಾಗಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬ ತೊಂದರೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಎರಡು ವಿಧದ ಚಿಕ್ಕ ಕವಣೆಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕವಲು ಕೋಲು ಇದೆ. ಅದರ ಎರಡು ಕೊನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಹಿಗ್ಗುದಾರವನ್ನು ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲನ್ನಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗಿ ಕೈಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯದು ಒಂದು ಬಿಲ್ಲು. ಅದರ ಸಿಂಜಿನಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ದಾರಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಜಿನಿಯ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಅವೆರಡನ್ನೂ ಜೋಡಿಸಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಒಂದು ತೆಳುಪಟ್ಟಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲನಿಟ್ಟು ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹೂಡಿ ಗುರಿಯೆಡೆಗೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕವಣೆಯಿಂದ ಎಸೆದ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಕವಣೆಕಲ್ಲು ಎಂದು ಹೆಸರು. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕವನಮುನಿ : ಶಾಕ್ಯಮುನಿಬುದ್ಧನೂ ಸೇರಿ ಏರ್ಪಡುವ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಬುದ್ಧರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯವ. ಪಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಕೋಣಾಗಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಅಶೋಕ ಕನಕಮುನಿಯ ಸ್ತೂಪವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಶಿಧಿಸಿ ಶಿಥಿಲವಾಗಿದ್ದ ಆ ಸ್ತೂಪವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಕನಕಮುನಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಬುದ್ಧವಂಶದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಬುದ್ಧರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಬಹುಮಂದಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕವಲಾಹಾರ : ಕವಲ (ಕವಳ) ಎಂದರೆ ತುತ್ತು. ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳವಾಗ ಒಂದು ಊಟದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕವಲಗಳಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ. ಕವಾಲಾಹಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯುಂಟು_ಆಧಿಹರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಧಿಹರ ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ನೋವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸುಖಹೇತುವಾದುದು ಆಧಿಹರ. ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ನೋವನ್ನು ತೆಗೆದು ಆ ಮೂಲಕ ಸುಖಕಾರಿಯಾಗುವುದು ವ್ಯಾಧಿಹರ. ಒಬ್ಬ ಜೀವಿ ದೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಜೀವಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿಯೇ ಬಾಳಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಕವಲಾಹಾರ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆ+ಹ್ರಿಯತೆ ಇತಿ ಆಹಾರಃ ; ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ದೇಹಗಳಿಂದ ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಯಾವುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅದು. ಇದು ಹಿತಕರವೂ ಕೇವಲ ಪ್ರಿಯಕರವೂ ಆಗಬಹುದು. ಹಿತಕರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಂತೆಯೂ ಬೇರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಂತೆಯೂ ಎರಡೂ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮುನಿಯಾಗಿ ಅಂದರೆ ಮನನಶೀಲನಾಗಿ ಬಾಳುವವನಿಗೆ ಅವನ ನಿಸರ್ಗದ ತಾತ್ತ್ವಕವಾದ ಒಳಗುಟ್ಟನ್ನು ಚಿಂತಿಸಲು ಸಪ್ತಧಾತುಮಯ ಮತ್ತು ತ್ರಿದೋಷಮಯ ತ್ರಿನಾಡೀಮಯವಾದ ಈ ದೇಹ ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯವಾದ ಮನನಕಾರ್ಯ ಸಾಗೀತು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ತೆರದಲ್ಲಿ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಕ್ಲುಪ್ತಾಹಾರ, ವಿಹಾರಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುವುದು.

ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಷ್ಟಾ ಗ್ರಾಸಾಃ ಮುನೇಃ ಭಕ್ಷ್ಯಾಃ-ಅಂದರೆ ಎಂಟು ಕವಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ಮುನ್ಯಾಹಾರವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಾಂದ್ರಾಯಣ ಎಂಬ ವ್ರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮುನಿಯ ಕವಲಾಹಾರ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಪ್ರಥಮಾ ತಿಥಿಯಂದು 15 ಕವಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದೊಂದು ತುತ್ತು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಂದು ಅನಾಹಾರವಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಪ್ರಥಮಾ ತಿಥಿಯಂದು ಒಂದು ಕವಲದಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದೊಂದು ತುತ್ತು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು 15 ಕವಲವಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ರತ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇದು ಪಿಪೀಲಿಕಾಮಧ್ಯ ಚಾಂದ್ರಾಯಣ. ಅಂದರೆ ಇರುವೆಯ ದೇಹಾಕೃತಿಯಂತೆ ಮಧ್ಯೆ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿರುವುದು. ಅಂತೆಯೇ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಪ್ರಥಮೆಯಂದು ಒಂದು ಕವಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ದಿನವೂ ಒಂದೊಂದು ಕವಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು 15 ಕವಲ ಪೂರ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಒಂದೊಂದು ಕವಲವಾಗಿ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಂದು ನಿರಾಹಾರವಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಯವಮಧ್ಯಚಾಂದ್ರಾಯಣ. ಅಂದರೆ ಯವದಂತೆ (ಗೋದಿ) ಮಧ್ಯಭಾಗ ಸ್ಥೂಲವಾಗುವುದು.

ಮಾಸಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷಾದೌ ಗ್ರಾಸಾನದ್ಯಾಚ್ಚತುರ್ದಶ ।
ಗ್ರಾಸಾಪಚಯಭೋಜೀ ಸ್ಯಾತ್ ಪಕ್ಷಶೇಷಂ ಸಮಾಪಯೇತ್ ॥
ಏವಂ ಹಿ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷಾದೌ ಗ್ರಾಸಮೇಕಂ ತು ಭಕ್ಷಯೇತ್ ।
ಗ್ರಾಸೋಪಚಯಭೋಜೀ ಸ್ಯಾತ್ ಪಕ್ಷಶೇಷಂ ಸಮಾಪಯೇತ್ ॥ (ವಸಿಷ್ಠಸ್ಮೃತಿ)

ಅಂತೆಯೇ ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಆರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: ನೋಕರ್ಮಾಹಾರ, ಕರ್ಮಾಹಾರ, ಓಜಾಹಾರ, ಮಾನಸಾಹಾರ, ಲೇಪ್ಯಾಹಾರ ಮತ್ತು ಕಬಲಾಹಾರ. ಶರೀರಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ– ಔದರಿಕ, ಕಾರ್ಮಣ, ತೈಜಸ ಎಂದು. ಆಯಾ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪುದ್ಗಲ ಪಿಂಡವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ಆಹಾರ. ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಮೊದಲ ಎರಡು ಆಹಾರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಬಾಳುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಲೇಪ್ಯಾಹಾರ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಅಂಡಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಓಜಾಹಾರ ಅವಶ್ಯ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮಾನಸಾಹಾರ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಸಿದ್ಧರೆಲ್ಲ ನಿರಾಹಾರಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ಆಹಾರ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇನ್ನು ನಾರಕಿಗಳು, ತಿರ್ಯಕ್ಕುಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಕವಲಾಹಾರ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯದ್ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ವ್ರತಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಕವಲಾಹಾರದ ನಿಯಮ ಅವರ್ಜ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಲಾಹಾರ ಮತ್ತು ಮುನ್ಯಾಹಾರಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಭಗವತೀ ಸೂತ್ರವೆಂಬ ಜೈನಾಗಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ; ಮುನಿಯಾದವನಿಗೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಆಹಾರವೆಂದರೆ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕವಲಗಳು. ಅದೇ ಸಾಧ್ವಿಯಾದವಳಿಗೆ (ಆರ್ಯಿಕಾ) ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಕವಲಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಕವಲದಲ್ಲಿ 50 ಅಗುಳುಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಮತ್ತು ದಿಗಂಬರ ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ವ್ಯಾಧಿಹರ ಕವಲಾಹಾರದ ವಿಷಯ. ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಕಫಗಳ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಒದಗುವ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಲು ಈ ಆಹಾರವನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಗಿದು ಅನಂತರ ಉಗಿಯಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನಾಲಗೆಯ ಅರೋಚಕತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದು ಒಳ್ಳೆಯ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಮುಖ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ, ಹಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ವಾತಪಿತ್ತಕಫಘ್ನಸ್ಯ ದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಕವಲಂ ಮುಖೇ ।
ಅರ್ಧಂ ನಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ಸಂಡರ್ವ್ಯ ನಿಷ್ಠೀವೇತ್ ಕವಲೇ ವಿಧಿಃ ॥
ಕವಲಃ ಕುರುತೇ ಕಾಂಕ್ಷಾಂ ಭಕ್ಷೇಷು, ಹರತೇ ಕಫಂ ।
ತೃಷ್ಣಾಂ ಶೌಚಂ ಚ ವೈರಸ್ಯಂ ದಂತಚಾಲಂ ಚ ನಾಶಯೇತ್ ॥

ಅತಿಕೃಚ್ಛ್ರಾದಿ ಕೆಲವು ಕಠಿಣ ವ್ರತಗಳಲ್ಲೂ ನಿಯಮಿತ ಆಹಾರದ ಕಟ್ಟಲೆ ಇದೆ. **(ನೋಡಿ– ಕಠಿಣ ವ್ರತಗಳು)** (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿ : ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಹಿರಂಡನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕೀಟಾಹಾರಿ ಹಕ್ಕಿ (ಸ್ವಾಲೊ). ಹಾಡುಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಚೆಲುವಾದ ಹಕ್ಕಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಹಾರುವಿಕೆಯ ವೇಗಕ್ಕೂ ಸೊಬಗಿಗೂ ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಹಿರಂಡೊ ಎಂಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದೇ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪೆಟ್ರೊಕೆಲಿಡಾನ್, ಇರಿಡೊಪ್ರಾಕ್ನಿ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಾಲೊಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಧ್ರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ.

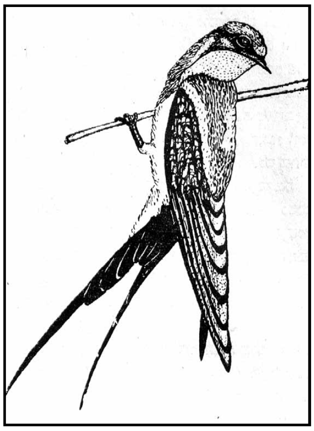

ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಂಬಕ್ಕಿಗಳೊಡನೆ (ಸ್ವಿಫ್ಟ್) ಹೋಲಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಇವು ಅಂಬಕ್ಕಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯವು.

ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯಷ್ಟೇ ಗಾತ್ರದವು. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಗಾಢನೀಲಿ, ಕಂದು ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯದು. ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಕತ್ತು ಹಾಗೂ ತಲೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಕಾಲು ಮತ್ತು ಉಗುರುಗಳು ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಬೆರಳುಗಳು ಮಾತ್ರ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಬೆರಳುಗಳು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನಡೆದಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲ. ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೊ ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೊ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಗೂಡುಕಟ್ಟಲು ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇವು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಹಾರುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳು ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಹಾರುತ್ತಲೇ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ನುಂಗಬಲ್ಲುವು. ಹೀಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲೆಂದೇ ಕೊಕ್ಕು ಕೂಡ ಚಿಕ್ಕದೂ ಅಗಲವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಾಲ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು 12 ಗರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಇವಕ್ಕೆ ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲೊ ಜೋಡಿಯಾಗಿಯೊ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಉಪದ್ರವಕಾರಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವು; ಮನುಷ್ಯನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಪರವಾದವೂ ಹೌದು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಲು ಬರದಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಚಿಲಿಪಿಲಿನಾದ ಇಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇವುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಮಾರ್ಚ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗಿನ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಮನೆಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿದಂಥ ಬಂಡೆಗಳ ತಳಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಂತೆ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲು ಎರಡನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಹಕ್ಕಿಗಳು ನೆಲದಲ್ಲಿರುವ ಅಥವಾ ಮರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪೊಟರೆಗಳನ್ನು ಗೂಡುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವುದು ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ. ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ 3–6 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವುದಾದರೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಎರಡನೆಯ ಸಲ, ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಸಲ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿಯೊಂದೇ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕಾವು ಕೊಟ್ಟು ಮರಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು 20–24 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ಹಾರಲು ಶಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೌಟುಂಬಿಕ ನಡೆವಳಿಕೆ, ಸಂತಾನ ಪ್ರೇಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲ ಸಂತತಿಯ ಮರಿಗಳು ಗೂಡುಗಳ ಬಳಿಯೇ ಇದ್ದು ಅನಂತರದ ಸಂತತಿಯ ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ.

ಇವು ಬಹುದೂರ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಯುರೋಪು ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಹಿರಂಡೊ ರಸ್ಟಿಕ ಎನ್ನುವ ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೂ ವಲಸೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಸಂತಋತುವಿನ ಆಗಮನದೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತದೆ. ವಸಂತಕಾಲದ ಆರಂಭಕ್ಕೂ ಅದರ ಆಗಮನಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು

ಒಳ್ಳೆಯ ಋತುವಿನ ಆಗಮನದ ಸುದ್ದಿ ತರುವ ದೂತ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳ ವಲಸೆಯ ಕ್ರಮ ಏನೇ ಇರಲಿ, ಕವಲುತೋಕೆಗಳು ಮಾನವನೊಂದಿಗೆ ಬಹಳ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಾನವನ ನೆಲೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿ ವಾಸಿಸುವ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರೀಕ್ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುವುದು ಶುಭದ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆ ಹಾಗೂ ಹಾರೈಕೆಗಳ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕವಲುತೋಕೆಗಳು ದೇವನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನ ಮೊರೆಯ ಸಂಕೇತಗಳು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವು:

1. *ಹಿರಂಡೊ ರಸ್ಟಿಕ*– ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬರುವ ಹಕ್ಕಿ. ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಕಡುನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ 4,000'–7,000' ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುತ್ತದೆ.

2. *ಹಿರಂಡೊ ಡೌರಿಕ* (ಕೆಂಪುಪೃಷ್ಠದ ಕವಲುತೋಕೆ)– ದೇಹ ಕಡುನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಗ್ಗಂದು ಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

3. *ಹಿರಂಡೊ ಸ್ಮಿತಿಯೈ* (ತಂತಿಬಾಲದ ಕವಲುತೋಕೆ)– ಉಳಿದವುಗಳಂತೆಯೆ ಕಡು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ದೇಹದ್ದು. ಆದರೆ ತಲೆ ಕೆಂಗಂದು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದೆ. ತಂತಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಎರಡು ಬಾಲಗಳಿರುವುದು ಇದರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ.

4. *ಹಿರಂಡೊ ಫ್ಲೂಮಿಕೊಲ*– (ಗೆರೆ ಕವಲುತೋಕೆ) ಕೆಂಗಂದು ಬಣ್ಣದ ನೆತ್ತಿಯ ಸಣ್ಣ ಕವಲುತೋಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಗೆರೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಕವಲು ಬಾಲ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಗಳು ಇವುಗಳ ಗೂಡನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಕವಲುತೋಕೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಇವೆ.

5. *ಹಿರಂಡೊ ತಹಿಟಿಕ* (ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕವಲುತೋಕೆ)– ಕೆಂಗೆಂದು ಬಣ್ಣದ ತಲೆ, ಬಲವು ಆಳವಾಗಿ ಕವಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಅತಿಥಿ. (ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕವಲೆದುರ್ಗ : ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 927 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ದುರ್ಗಮವಾದ ಗುಡ್ಡ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಪುರಾಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಮ್ಯಕವನವೆಂದು ಹೆಸರಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದರೆಂದೂ ನೀರಿಗಾಗಿ ಭೀಮ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಟ್ಟೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಅನಂತರ ಋಷಿಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಧರ್ಮರಾಯ ಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ನೀರು ಬಿಡಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಭೀಮನಕಟ್ಟೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಇದು ಬಿದನೂರು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಇದಕ್ಕೆ ಭುವನಗಿರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ಅರಮನೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ 2.4 ಮೀ. ಉದ್ದ 2.1 ಮೀ ಅಗಲ ಇರುವ ಕಲ್ಲಿನ ಮಂಚವೂ ಒಂದು. ಅದು ರಾಣಿಯ ಮಂಚವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು 1694ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಅದರ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಂಚ ಬಲು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಅದು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹೈದರ್ ಅಲಿ, ಕವಲೆದುರ್ಗದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅನಂತರ ಇದಕ್ಕೆ ಆಗಿನ ಭುವನಗಿರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೋಗಿ ಕವಲೆದುರ್ಗ (ಕಾವಲುದುರ್ಗ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಸುಂದರವಾದ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಕೊಳಗಳು ಕೋಟೆಯ ಒಳಗೆ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೆಗಂಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಕೆಳದಿ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದ ಲಿಂಗಾಯತರ ಮಠವೂ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಇರುವುದು ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯ. ಇದೂ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದದ್ದು. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಕಾಡು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇದೊಂದು ರಮ್ಯಸ್ಥಳ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.; ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕವಳೆಗವಿಗಳು: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಳಿಯಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಳಿಯಾಳದಿಂದ 30ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಕಾನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ನಾಗಝರಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನಾ ಕೇಂದ್ರದ ಎದುರಿಗಿನ ಗವಿಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರದ ಬೆಟ್ಟದ ಏಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗುಹೆಗಳು ಪ್ರಕೃತಿರಮ್ಯ ದೃಶ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಅಡಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪಲು ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು, ನಾಗಝರಿ ತೊರೆಹಾಯ್ದು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಬರುವ ಮಾರ್ಗ. ಇನ್ನೊಂದು, ಪಣಸೊಳ್ಳಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದಾಂಡೇಲಿ ಮೃಗಧಾಮವನ್ನು ದಾಟಿ ಬರುವ ಮಾರ್ಗ. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ 12ಕಿಮೀ ದೂರ ಕ್ರಮಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಬೇಕು. ಕಡಿದಾದ ಬಂಡೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಗವಿಗಳ ಸಮೂಹ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ 4ಮೀ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಸುತ್ತಳತೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಕಿಂಡಿ ಕೇವಲ 90ಸೆಂಮೀನಷ್ಟು ಎತ್ತರದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಮೂಲಕ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸು.9ಮೀನಷ್ಟು ತೆವಳಿಕೊಂಡು ಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಹಜಾರದಂತಹ ಜಾಗಕ್ಕೆ ತಲುಪಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಶಿವಲಿಂಗವಿದೆ. ಇದು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರು ಕವಳೆಲಿಂಗ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿವಲಿಂಗದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗವಿಯಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಈಗ ಗವಿಯೊಳಗೆ ಬೆಳಕಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಶಿವ ಶನಿಯಿಂದ ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅಡಗಿದ್ದನಂತೆ. ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ಈ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿ ಸಿದ್ದರೆಂದು ಐತಿಹ್ಯ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗವಿಯ ಹೊರಗಡೆ ಗಣಪತಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಇ.)

ಕವಾಟ : ಪ್ರವಾಹ (ಫ್ಲೋ) ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧನ (ವಾಲ್ವ್). ಯಾವುದೇ ನಾಳದ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿಯುವ ದ್ರವವನ್ನು ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನ. ತರಲಗಳು (ಫ್ಲೋಯಿಡ್ಸ್), ದ್ರವಗಳು, ಅನಿಲಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರವಾಹಿಗಳೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕವಾಟಗಳು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳು. ಬಾಗಿಲು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸುವುದಿದೆ.

ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಬಾಗಿಲುಗಳ ಉಪಯೋಗ ತೀರ ಅವಶ್ಯ. ಈ ಬಾಗಿಲುಗಳ ರಚನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ ಮೊದಲಾದ ವಿವರಗಳು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆಯ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರಿನ ಮೊತ್ತ ಸಾಕಷ್ಟು ಇರುವಾಗ ಅದರ ಒತ್ತಡ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಸುಭದ್ರವಾಗಿರಬೇಕು; ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಚರಣೆ ಸಲೀಸಾಗಿ ಆಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಲೋಹರಚಿತ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ; ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಕವಾಟ ಯಂತ್ರ : ಯಂತ್ರದ ಕವಾಟಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಧನ (ವಾಲ್ವ್ ಗಿಯರ್). ನಾಲ್ಕು ಘಾತಗಳ ಒಂದು ಎಂಜಿನ್ (ಫೋರ್ ಸ್ಟ್ರೋಕ್ ಎಂಜಿನ್) ಕ್ರಿಯೆ ಎಸಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆವರ್ತದಲ್ಲೂ (ಸೈಕಲ್) ಅದು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಾಲ್ಕು–ಚೂಷನ (ಸಕ್ಷನ್), ಸಂಪೀಡನ (ಕಂಪ್ರೆಶನ್), ವಿಕಸನ (ಎಕ್ಸ್ ಪಾನ್ಶನ್), ನಿಷ್ಕಾಸ (ಎಗ್‌ಸ್ಹಾಸ್ಟ್). ಇವು ಅನೂಚಾನಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಒಂದೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲೂ ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಅದರ ರೂಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕವಾಟಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

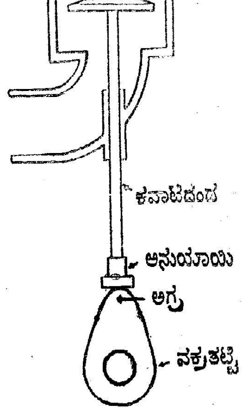

ಚಿತ್ರ. 1

ಇವೆಲ್ಲ ಕವಾಟಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಯಂತ್ರವಿನ್ಯಾಸವೇ (ಮೆಕಾನಿಸಂ) ಕವಾಟಯಂತ್ರ. ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಯಂತ್ರವಿದೆ (ರೈಲು ಬಂಡಿ, ಲಾರಿ, ಉಳುಮೆಯಂತ್ರ, ಮಗ್ಗ, ವಿಮಾನ ಇತ್ಯಾದಿ). ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕವಾಟಗಳನ್ನು, ಅವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಯುಕ್ತ ಕವಾಟ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತರ್ದಹನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕವಾಟಯಂತ್ರ: ಚಿತ್ರ 1 ರಲ್ಲಿ ವಕ್ರತಟ್ಟೆ (ಕ್ಯಾಮ್) ತಿರುಗಿದಾಗ ಅಗ್ರ (ನೋಸ್) ಅನುಯಾಯಿಯನ್ನು (ಫಾಲೋವರ್) ತಾಕಿ ಅವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕವಾಟ ದಂಡವೂ (ವಾಲ್ವ್ ರಾಡ್) ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಕವಾಟ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಚ್ಛಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕವಾಟ ಚಲಿಸುವಂತೆ ವಕ್ರತಟ್ಟೆಯ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳನ್ನು ಮುಂಚೆಯೇ ನಿಯೋಜಿಸಿರಬೇಕು.

ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಗೆ ಜಾರು ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ದ್ವಾರಗಳುಳ್ಳ ಜಾರುಭ್ರಮಣ ಕವಾಟವೆಂಬ (ಸ್ಲೀವ್ ವಾಲ್ವ್) ಸಾಧನ ಸಹ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಸಿಲಿಂಡರಿನ ದ್ವಾರ ಮತ್ತು ಈ ಸಾಧನದ ದ್ವಾರಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಚೂಷಣ ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕಾಸ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ದ್ವಾರಗಳೆರಡು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಲು ಕವಾಟ ಪ್ರತ್ಯಾಗಾಮಿ (ರೆಸಿಪ್ರೊಕೇಟಿಂಗ್) ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಭಾಗಶಃ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಚಲನೆಯನ್ನು (ದೀರ್ಘವೃತ್ತೀಯ–

ಎಲಿಪ್ಟಿಕಲ್) ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕವಾಟದ ಚಾಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಗೋಳಾಕೃತಿಯ ಜಾರುವ ಬ್ಯಾರಿಂಗಿನಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಪರಿಭ್ರಮಣ ಕವಾಟವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕವಾಟಕ್ಕೂ ರಂಧ್ರವುಳ್ಳ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವು ತಿರುಗಿ ರಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಂಡರಿನ ದ್ವಾರಗಳು ಕೂಡಿದಾಗ ಚೂಷಣ ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕಾಸ ಆಗುತ್ತದೆ.

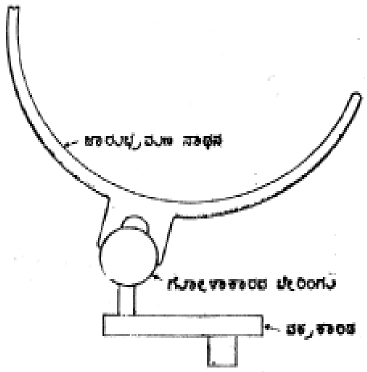

ಚಿತ್ರ 2

ಆವಿ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ಕವಾಟ ಯಂತ್ರ: ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ_ (1) ವಿಕಸನ ಕವಾಟ ಯಂತ್ರ, (2) ಕೊಂಡಿಚಲನೆ (ಲಿಂಕ್ ಮೋಷನ್), (3) ಆರೆ ಕವಾಟಯಂತ್ರ (ರೇಡಿಯಲ್ ವಾಲ್ವ್ ಗಿಯರ್).

ಎಂಜಿನ್ನಿನ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅಥವಾ ವೇಗವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಆವಿಯ ಪೂರೈಕೆಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಇದು ಛೇದನ (ಕಟ್ ಆಫ್). ವಿಕಸನ ಕವಾಟ ಯಂತ್ರವು ಕವಾಟಕ್ಕೆ ಛೇದನವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಚಲನೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಂಡರನ್ನು ಆವಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾದರೆ C ಅಡ್ಡವಾಗಿರದಾಗ A ಮತ್ತು B ದ್ವಾರಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರಬೇಕು(ಚಿತ್ರ 3). D ಚಕ್ರವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ Cಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು.

ಈ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಜೋಡಣೆಯಿದೆ. ಉತ್ಕೇಂದ್ರಕ (ಎಕ್ಸೆಂಟ್ರಿಕ್) ವಕ್ರಕಾಂಡದ ಪರಿಭ್ರಮಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಾಗಾಮಿ ಚಲನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಪಟ್ಟಿ ಉತ್ಕೇಂದ್ರ ದಂಡ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಮೂಲಕ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕವಾಟಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಂಡಿ ಚಲನೆಯಿಂದ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೈಲುಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಆರೆ ಕವಾಟ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಂತದ ಚಲನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊಂತದ ಬಲಗಡೆಯಿಂದ ಆವಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಬದಲು ಎಡಗಡೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಕೊಂತ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ 4 ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಕೊಂಡಿಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಆವಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದು. ಈಗ J ಸನ್ನೆಕೋಲನ್ನು ಮೀಟಿದರೆ ಈ ಯಂತ್ರವಿನ್ಯಾಸದ ಎಲ್ಲ ಕೊಂಡಿಗಳ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವಾಗಿ ಕವಾಟ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ J ಸನ್ನೆಕೋಲನ್ನು ಮೀಟಿ ಆವಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದಾಗ ಯಾವುದೇ ಕವಾಟದ್ವಾರದಿಂದಲಾದರೂ ಸಿಲಿಂಡರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ ಎಂಜಿನ್ನು ಚಲಿಸುವ ದಿಕ್ಕು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

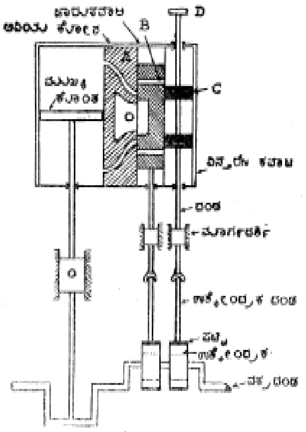

ಚಿತ್ರ 3

ಪಂಪಿನ ಕವಾಟಯಂತ್ರ : ಇದರಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ 5) ಪರಿಭ್ರಮಣ ಚಲನೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಕೇಂದ್ರಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಈಗ 0 ಎಂಬ ಕೊಳವೆಯಿಂದ ಆವಿ B ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಸಿಲಿಂಡರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೊಂತವನ್ನು ಎಡಗಡೆಗೆ ದಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಕೊಂತದಂಡ ಎಡಗಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ C ಗುಚ್ಛಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿರುವ D ಸನ್ನೆಕೋಲನ್ನು E ಸನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಆಂದೋಳನವನ್ನು ನಡೆಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸನ್ನೆ ಕೋಲಿನೊಂದಿಗೆ F ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರುವ G ಅಡ್ಡಗುಚ್ಛ ಬಲಗಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿ ಕವಾಟ Aಯನ್ನು ನೂಕುತ್ತದೆ.

ಇದರಿಂದ J ದ್ವಾರ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಆವಿ ಈಗಾಗಲೆ ತನ್ನ ಘಾತದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂತವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬಲಗಡೆಗೆ ದಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಕವಾಟಯಂತ್ರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದು.

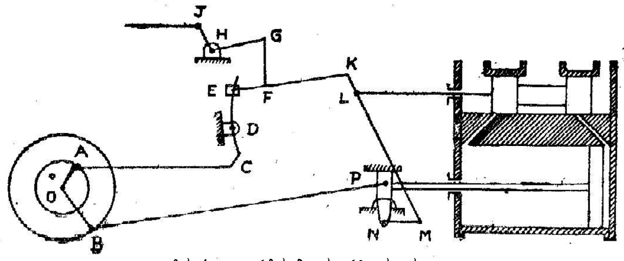

ಚಿತ್ರ 4 ವಾಲ್ಶಾಟನ ತ್ರಿಜ್ಯಕವಾಟ ಯಂತ್ರ

ಯಂತ್ರಾಯುಧಗಳಲ್ಲಿ (ಮಷೀನ್ ಟೂಲ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕವಾಟಯಂತ್ರ: ಇದನ್ನು (ಚಿತ್ರ 6) ಯಂತ್ರಾಯುಧಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಾಗಾಮಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೈಲ A ಕೊಳವೆಯ ಮೂಲಕ E ವಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

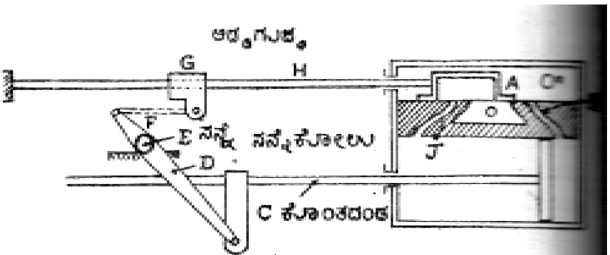

ಚಿತ್ರ 5

ಆದರೆ D ಕವಾಟವು ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೈಲ ಕೆಲಸದ ಸಿಲಿಂಡರನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಾರದು. Aಯಲ್ಲಿರುವ ತೈಲ B ಮತ್ತು ಉಪರೋಧಕ ಕವಾಟ (ಥ್ರಾಟ್ಲಿಂಗ್ ವಾಲ್ವ್) Cಯ ಮೂಲಕ D ಕೊಂತದ ಎಡಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ದಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ D ಚಲಿಸಿ P ದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತದೆ.

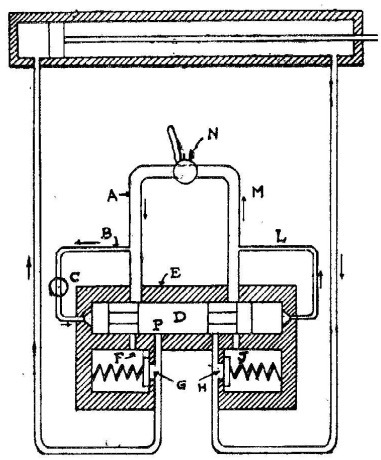

ಚಿತ್ರ 6

ಈಗ ತೈಲ P ಮೂಲಕ ಕೆಲಸದ ಸಿಲಿಂಡರಿನ ಎಡಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೊಂತವನ್ನು ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಂತದಂಡಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಯಂತ್ರದ ತಳ (ಬೆಡ್) ಪ್ರತ್ಯಾಗಾಮಿ ಚಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೊಂತ ಬಲಗಡೆಗೆ ಚಲಿಸುವಾಗ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದ ಒತ್ತಡದ ತೈಲ ಸ್ಪ್ರಿಂಗಿನ ಹೊರೆಯಿಂದಿರುವ ಕವಾಟವನ್ನು ತಳ್ಳಿ J ದ್ವಾರ ಮತ್ತು Lಗಳ ಮೂಲಕ Mಕೊಳವೆಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಕೊಂತ ಬಲತುದಿಗೆ ಬಂದಾಗ N ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ತೈಲ A ಕಡೆಯಿಂದ M ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯಲು ಅನುಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಎಂ.ಒ.)

ಕವಾಯತು : ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಧರು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿಯೂ ವ್ಯೆಯಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳ ವಿಧಿಬದ್ಧ ಅಭ್ಯಾಸ (ಮಿಲಿಟರಿ ಡ್ರಿಲ್). ಆಜ್ಞಾಪದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅಂಗ ಅಥವಾ ಆಯುಧಚಲನೆ ಮಾಡುವುದು ತನ್ಮೂಲಕ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಉದ್ದೇಶ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಕವಾಯತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಜ್ಞೆಗೆ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ ಅಪ್ರಯತ್ನಿತವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಕವಾಯತಿಯ ಉಪಯೋಗಗಳಿಷ್ಟು _ ಯೋಧರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ದಳದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಮೂಡುತ್ತದೆ; ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳ ಗಾಢ ಪರಿಚಯ

ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ; ಸ್ವನಿಯಂತ್ರಣ ಗುಣ ಪೋಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ; ಧೃತಿವರ್ಧನೆ ಆಗುತ್ತದೆ; ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವ ಶಿಸ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ; ಧುರೀಣತ್ವದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಾವಕಾಶ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಕವಾಯತಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸ್ಥೂಲ ವಿಧಿಗಳಿವು. ಒಬ್ಬ ನಾಯಕ ಒಂದು ದಳವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಆ ದಳದ ಯೋಧರು ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಥ ಸಂಚಲನ

ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಪೂರ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇರಲೇಬೇಕು–ಅನಾವಶ್ಯಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗಾಗಲೀ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಸೂಚನೆಗಳಿಗಾಗಲೀ ಎಡೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಯೋಧರು ಕ್ರಿಯೆ ಎಸಗುವಾಗ ಅವರಲ್ಲಿನ ಸುಪ್ತ ಧುರೀಣತ್ವಗುಣ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರಲು ಯೋಗ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಸಮರ್ಥನಾದವ ಧುರೀಣನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಮುಂದೆ ಈ ಪರಂಪರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಂದಿದೆ ಈ ಜನಪ್ರಿಯ ಹೇಳಿಕೆ–ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಕಲಿಯದ ವಿನಾ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೀಡಲುಬಾರದು.

ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯ ಪೊಲೀಸರ ಲಾಠಿಪ್ರಹಾರದ ಎದುರು ಭಾರೀ ಜನಸ್ತೋಮ ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾಗಿ ಚದರಿಹೋಗುವ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಕವಾಯತಿಯ ತಿರುಳು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಹಾಗೂ ಉದ್ದೇಶಿತ ಬಲವನ್ನು ಪೊಲೀಸರು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ–ಇದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯ ಅಪವ್ಯಯವಿಲ್ಲ; ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಯ ಎಡೆಗೆ ಬಳಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪೊಲೀಸರ ಎದುರು ನಿಂತಿರುವ ಜನಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಧಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಒಟ್ಟಾಗಿ ಆ ಸ್ತೋಮದ ಬಲ ಪೊಲೀಸರ ಒಟ್ಟು ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಟ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಶಕ್ತಿ ಹ್ರಾಸವಾಗಿ ಜನ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ರಕ್ಷಣಬಲಗಳ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಯುದ್ಧರಂಗಗಳಲ್ಲಿನ ತೀವ್ರ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಚನೆಗೆ ಸಮಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಎಲ್ಲ ದಳಗಳೂ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಗಂಡಾಂತರ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವರ್ತನೆ ನಿರಂತರ ಕವಾಯತಿಯ ಫಲವೇ ಹೊರತು ಆ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ.

ಜನಾಂಗಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದರೆ ಯುದ್ಧಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ರೂಢಿಯ ಮಾತು ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದರೆ ಕವಾಯತಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ವ್ಯಾಸರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೇ ಸೈನ್ಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೆ ಬಿಲ್ಲುವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರಮವೂ ಒಂದು ಕವಾಯತಿಯೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕವಾಯತಿಯ ಉಗಮ ಇತಿಹಾಸದ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದೆ. ಇಂದು ಕವಾಯತು ಎಂದಾಗ ನಮಗೆ ಮೂಡುವ ಅರ್ಥದ ಕವಾಯತನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರು. ಮುಂದೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಸ್ತ್ರಗಳು ವಾಹನಗಳು ಆವಿಷ್ಕರಣಗೊಂಡಂತೆ ಕವಾಯತಿಯ ವಿಧಾನವೂ ಬದಲಾಗಿ ಇಂದಿನ ಬಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿಧಾನಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕವಾಯತಿಯ ಮೂಲಸೂತ್ರ ಬದಲಾಗಿಲ್ಲ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕವಿಕಾಮ : ಸು. 1200. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ರಸದ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಸಂದ ಕವಿ. ಈತನನ್ನು ಪಾರ್ಶ್ವಕವಿ (ಸು. 1205) ಮತ್ತು ಸಾಳ್ವರು (16ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈತ ಸ್ಮಾರ್ತಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂಬ ವಿಷಯ ಈತನ ಗ್ರಂಥದ ಆಶ್ವಾಸಾಂತ್ಯ ಗದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನಿಗೆ ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ, ಕವಿಮುಖಮುಕುರ ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಮರಸಿಂಹ, ಚಂದ್ರದತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳನ್ನು ಈತ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ ಇವನ ಗ್ರಂಥ. ಇದಕ್ಕೆ ರಸವಿವೇಕವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೀಗಿವೆ: 1 ನವರಸವ್ಯಾವರ್ಣನ 2 ಭಾವಭೇದ ನಿರ್ಣಯ 3 ನಾಯಕ ನಾಯಿಕಾ ವಿಕಲ್ಪವಿಸ್ತರ 4 ಸಖಸಖೀ ಸಂಭೋಗ ವಿಪ್ರಲಂಭ ಪ್ರಮಾದಾವಸ್ಥಾದಿ ವಿಸ್ತರ. ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸೋತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮ, ಶೃಂಗಾರರಸಗಳ ವರ್ಣಗಳು, ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಿಗೆ ಅಧಿದೇವತೆಗಳು, ಶೃಂಗಾರರಸಭೇದ, ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಹಾಸ್ಯ, ರೌದ್ರ, ಕರುಣ, ವೀರ, ಅದ್ಭುತ, ಬೀಭತ್ಸ, ಭಯಾನಕ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿರಸಭೇದಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 49 ಬಗೆಬಗೆಯ ಭಾವಭೇದಗಳು, ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳು ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಕಾ ಭೇದ ಮತ್ತು ನಾಯಿಕಾ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಖ, ಸಖೀ ಸಂಭೋಗ, ವಿಪ್ರಲಂಭ–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ವರ್ಣನೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಸಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು. 'ರಸಮೇ ಮೊದಲ್ ಕವಿತೆಗೆ' ಎಂದೀತ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ರಸದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದೆರಡು ಅಂಶಗಳು ಇವನಲ್ಲುಂಟು. ಇವನಿಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಅವಧಾನ ಶಕ್ತಿಯಿತ್ತೆಂದು ಒಂದು ಪದ್ಯದಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದು:

ಎಸಕಂಬೆತ್ತ ಮತಿಪ್ರಕಾಶಮದನಿನ್ನೇನೆಂದಪೆಂ ಚೇಟಿ ನಾ ।
ಲ್ದೆಸೆಯೊಳ್ ನಾಲ್ವರ ಕಂಠದೊಳ್ ಬರೆಯೆ ಕಬ್ಬಂ ಬೇಟ್ವಿನೊಲ್ದತ್ತಲಾ ।
ಡಿಸುವಂ ನೆತ್ತಮನಿತ್ತಲೋದಿದೊಡೆ ತಪ್ಪಂ ಪೇಟ್ವುದಂ ತಿರ್ದಿಯಾ ।
ಲಿಸುವಂ ಗೀತಮನೆನ್ನುಮಂ ನಗಿಸುವಂ ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರಂ ॥

ಕವಿಕಾಮನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಸಾಳ್ವ ತನ್ನ ರಸರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಪ್ಪರಸ ತನ್ನ ನವರಸಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕವಿ ಈತನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹಲವಾರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಕವಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ:

ಕಾಮನ ಬಾಣಕ್ಕಂ ಕವಿ
ಕಾಮನ ಬಾಣಕ್ಕಮಿಲ್ಲ ಭೇದಂ ಸುಮನೋ
ರಾಮತೆಯಿಂದ ಸ್ತನಶತಕೋ
ದ್ದಾಮತೆಯಿಂ ಭುವನಮಂ ವಶಂ ಮಾಟ್ಪುದಟಿ

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿಕಾಮ ಸ್ತನಶತಕವೆಂಬ ಶತಕಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕವಿಗಾಯಕರು : 11 ರಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಕದ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ (ಲ್ಯಾಂಗ್ ಡಿ ಓಕ್) ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗಾಯಕರಿಗೆ ಟ್ರೂಬೆಡೂರರು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉತ್ತರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲೂ (ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ) ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳನ್ನು (ಲ್ಯಾಂಗ್ ಡಿ ಯೀಲ್) ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗಾಯಕರಿಗೆ ಟ್ರೂವೇರರು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉತ್ತರ ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲೂ ಈ ಕಾವ್ಯಗಾಯನ ಪದ್ಧತಿ, ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಟ್ರೂಬೆಡೂರರು : ಟ್ರೂಬೆಡೂರ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸೃಜಿಸು, ಕಂಡುಹಿಡಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುವ ಟ್ರೊಬಾರ್–ಟ್ರೊಬೇರ್–ಟ್ರೂವೇರ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದುದು. ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಹಾಡನ್ನು ರಚಿಸುವವನು, ಕವಿಗಾಯಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಈ ಪದಕ್ಕೆ ಅಳವಟ್ಟಿತು. ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಗೀತೆಗಳಿಂದಾದ ಪ್ರಭಾವ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಾವ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲೇ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದುದು. ರಿಚರ್ಡ್ ಕ್ಯೊರ್ ಡಿಲಯನನಂಥ ರಾಜಕುವರನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಯಾವ ಸ್ಥಾನಮಾನವೂ ಇಲ್ಲದ ಸಾಹಸಿ ಚಾರಣರ ವರೆಗೂ ಈ ಪಂಥದ ಕವಿಗಾಯಕರು ಆಗಿಹೋದರು. ಕೆಲವರು ತಾವೇ ಹಾಡಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಕಬ್ಬಗಳನ್ನು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಹಾಡಬಲ್ಲ ಜೋಗ್ಲಾರ್ ಎಂಬ ಗಾಯಕರನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡು ಶತಕಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗಾಯಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಕುನೂರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 13ನೆಯ ಶತಕದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಹಾಡುಗಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗ ತೊಡಗಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಆಲ್ಬಿಜೆನ್ಸಿಯಾದವರ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿದ್ದ ರೋಮನರು ನಡೆಸಿದ ಕ್ರೂಸೇಡ್ (ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧ)ಗಳಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬಿಜೆನ್ಸೀಸರು ಪರಾಜಿತರಾದುದೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಅವನತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಕವಿಗಾಯಕರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳೆಲ್ಲ

ಅಲ್ಬಿಜೆನ್ಸೀಸರ ಬೆಂಬಲಿಗರಾಗಿದ್ದರು. ರೋಮಿನ ವಿಜಯವೂ ಇವರ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಯುರೋಪಿನ ಹೊಸ ಭಾವಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರವಾಹ ಎಷ್ಟು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಉಕ್ಕಿಬಂದಿತೊ ಹಾಗೆಯೇ ತಗ್ಗಿ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಚಾನ್ಸನಿಯರ್ಸ್ (ಹಾಡುಗಳ ಪುಸ್ತಕ) ಎನ್ನುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಹಲವಾರು ಮಾದರಿಗಳಿವೆ. ಕಾನ್ ಜ಼ೊ ಎಂಬುದು ಐದೊ ಆರೊ ಚರಣಗಳ ಒಂದು ಹಾಡು. ಅದಕ್ಕೊಂದು ಒಪ್ಪವಾದ ಮುಕ್ತಾಯವೂ ಉಂಟು. ಇದರ ವಸ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಣಯ. ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾದರಿಯೆಂದರೆ ಇದೇ. ಕವಿತೆಯ ವಸ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರವೊ ವಿಡಂಬನೆಯೊ ಆಗಿದ್ದರೆ ಸರ್ವೆಂಟಿಸ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾದರಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಲೆಡ ಅಥವಾ ಡಾನ್ಸಾ ಎಂಬುದು ನೃತ್ಯ ಗೀತೆ. ಮುಗ್ಧ ಕುರುಬ ಕನ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಯೋಧನೊಬ್ಬನ ಪ್ರೇಮಯಾಚನೆ ಹಾಡಿನ ವಸ್ತುವಾದರೆ ಪ್ಯಾಸ್ಟೊರೆಲಾ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಬಾ (ಬೆಳಗಿನ ಹಾಡು) ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮನೋಹರವಾದ ಮಾದರಿ. ಕಾಪಿನವರು ಬೆಳಗಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರಣಯಿಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಗೀತೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯ ಉದಯಗೀತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆಲ್ಬಾಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸೆರಿನಾ (ಸಂಧ್ಯಾಗೀತೆ) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ ಆಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು.

ಟೆನ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಟಿಮನ್ (ಯೋಕ್ ಪಾರ್ಲಿಟ್) ಎಂಬ ಗೀತೆಗಳು ತುಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಕೂತು ಪ್ರಣಯದ ಪ್ರಕರಣವೊ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರವೊ ವೇದಾಂತವೊ ಕಡೆಗೆ ಲೌಕಿಕ ವಿಡಂಬನೆಯೊ-ಇಂಥ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಚರ್ಚೆ, ಸಂಭಾಷಣೆ ಭಾವ ಗೀತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕತೆಯೇ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾದರಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಜೀವನಾಡಿ. ನಾಲ್ಕುನೂರು ಕವಿಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ನೂರಹನ್ನೊಂದು ಜನರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. 16ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಕವಿಜೀವನಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತಥ್ಯ ಎಷ್ಟು ಮಿಥ್ಯ ಎಷ್ಟು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದೇ 19 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಂಶೋಧನಾಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಬ್ರಿಟಾನಿಕ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

1071-1127ರಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ ಏಳನೆಯ ಗಿಲ್ಲೆಮ್, ಅಕ್ವಿಟೇನಿನ ಡ್ಯೂಕ್ 9ನೆಯ ವಿಲಿಯಂ ಕವಿಗಾಯಕರ ಆಶ್ರಯದಾತನೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಥಮ ಕವಿಗಾಯಕನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಮೇರೆ ಮೀರಿದ ಶೃಂಗಾರ ಇವನ ಹಾಡುಗಳ ಲಕ್ಷಣ.

ಗ್ಯಾಸ್ಕೋನ್ ಮಾರ್ಕಾಬ್ರನ್ ಈ ಕಾವ್ಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ. ಈತನ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಒರಟು ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ. ತುಂಬ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಗೀತೆಗಳ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ಈತ.

ಮೊದಲು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಣಿಯಾದ ಅಕ್ವಿಟೇನಿನ ಎಲಿಯನೋರ್ ಕವಿಗಾಯಕರಿಗೆ ಉದಾರವಾದ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಳು. ಕೀರ್ತಿಶಿಖರಕ್ಕೇರಿದ ಬೆರ್ನಾಟ್ ಡಿ ವೆಂಟಾಡೊರ್ ರಾಣಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ.

12-13ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಆರ್ನಾಟ್ ಡಿ ಮಾರ್ಯೂಯಿಲ್ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಯುಟ್ ಎಂಬ ಪ್ರೇಮಪತ್ರದ ಮಾದರಿಯನ್ನೂ ಎನ್ಸೆನ್ ಹಾಮೆನ್ ಎಂಬ ಧರ್ಮಬೋಧನ ಮಾದರಿಯನ್ನೂ ರೂಢಿಗೆ ತಂದ.

ರೇಮ್ ಬಾಟ್ ಡಿ ವಾಕ್ವೇರಸ್ ಪ್ರೊವೆನ್ಸಿನ ಮಾಂಟ್ ಫೆರಟ್ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವರಿಷ್ಠ ಕವಿಗಾಯಕನೆನಿಸಿದ್ದ. ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಬಾನಿಫೇಸನ ಸೋದರಿ ಬೀಟ್ರೈಸ್ ಈ ಕವಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಿನಿ. ಈಕೆಯ ಮರಣದಿಂದ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ಕವಿ ರಚಿಸಿದ ಶೋಕ ಗೀತೆ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕವಾಗಿದೆ. ವಾರ್ ಆಫ್ ದಿ ಲೇಡೀಸ್ ಎಂಬ ಹರ್ಷ ಉಕ್ಕುವ ಗೀತೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಟುಲೌಸ್ ನ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಾಯಕ ಪಿಯರೆ ವಿಡಲ್. ಯಾರಿಗೂ ಹೆದರದ, ಯಾರನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸದ ಕವಿ ಎಂದೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇವನಷ್ಟು ಹುಚ್ಚರು ಬೇರಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಪ್ರಣಯದ ಹುಚ್ಚಾಟದ ಕಥೆಗಳು ಜನಜನಿತವಾಗಿದ್ದುವು.

ಪಿಯರೆ ಕಾರ್ಡಿನಲ್ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯ ಕವಿ. ಲೆ ಪ್ಯೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವ. ನೀತಿಬೋಧಕ ಸೆರ್ವೆಂಟಿಸ್ ಹಾಡುಗಳ ಜನಕ. ಧರ್ಮಬೋಧಕರನ್ನು ವಿಡಂಬಿಸುವ ಈತನ ಹಾಡುಗಳಂತೂ ಬಿಚ್ಚು ಮಾತಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಬೆರ್ಟ್ರಾನ್ ಡಿ ಬೋರ್ನ್, ಆರ್ನಾಟ್ ಡೇನಿಯಲ್, ಗಿರಾಟ್ ಡಿ ಬೋರ್ನೆಲ್ಹ್ ಮತ್ತು ಸೊರ್ಡೆಲ್ಲೊ-ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಾಯಕರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಡಾಂಟೆ ತನ್ನ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೃತ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಾನು ಸಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಗಿಲ್ಲೆಮ್ ಫಿಗ್ಯೂಯಿರಾ 13ನೆಯ ಶತಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಕವಿಗಾಯಕ. ಧರ್ಮವಿರೋಧಿಯಾದ ಈತ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮಠಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಚಂಡ ಟೀಕೆಯ ಮಳೆಗರೆದ. ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷ ಈತನ ಸಾವಿನೊಂದಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನಗಳೆಲ್ಲ ಖಿಲವಾದುವು.

ಗಿರಾಟ್ ರಿಕ್ವಿಯರ್ (1230-94) ಕವಿಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವ. ಕ್ಯಾಸ್ಟೈಲಿನ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಅಲ್ಫಾನ್ಸೋನ ಆಶ್ರಯ ಈತನಗೆ ದೊರಕಿತ್ತು. ಈತ ರಚಿಸಿದ ಸರ್ವೆಂಟಿಸ್ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಲೋಕವನ್ನಾಗಲೇ ಆವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕತ್ತಲೆಯ ಅರಿವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಗಾಯಕನಾಗಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ; ಯಾವ ಮನ್ನಣೆಯೂ ಇಲ್ಲ-ಎಂಬುದನ್ನು ಈತ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ. 'ಹಾಡು ನಲಿವನ್ನುಕ್ಕಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ನೋವು ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿದೆ. ನಾನು ತೀರ ತಡವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ'-ಎಂದು ತನ್ನ ದಾರುಣವಾದ ವ್ಯಥೆಯನ್ನು ಒಂದು ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮಂಗಳ ಹಾಡಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ, ಈ ಕವಿ. ಲೋಕ ಮತ್ತೆ ಈ ಪಂಥದ ಕವಿಗಾಯಕರನ್ನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ.

ಟ್ರೂವೇರರು : ದಕ್ಷಿಣದ ಟ್ರೂಬೆಡೋರರ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಉತ್ತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಕವಿಗಳಿವರು. ಇವರ ಹಾಡುಗಳ ಭಾಷೆ ಲ್ಯಾಂಗ್ ಡಿ ಯೀಲ್, ವಸ್ತು ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಣಯ. ಟ್ರೂವೆರ್ಸ್ ಕಾವ್ಯ ಪಂಥ 1137ರಿಂದ ಈಚಿನದು. 12-13ನೆಯ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಖ್ಯಾತನಾದ ಟ್ರೂಬೆಡೊರನೊಬ್ಬನ ಮೊಮ್ಮಗಳಾದ ಅಕ್ವಿಟೇನಿನ ಎಲಿಯನೋರ್ ಏಳನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಿಗಾಯಕರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ತಂದಳು. ಆಕೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದ 15ವರ್ಷ ಕಾಲ ಟ್ರೂವೇರರ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಪೋಷಣೆ ಸಿಕ್ಕವು. ದಕ್ಷಿಣದವರ ಹಾಡುಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿತರಾದರೂ ಟ್ರೂವೇರರು ಅನುಕರಣೆಗೆ ಹೋಗದೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಹೊಸ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಟ್ರೂಬೆಡೊರರ ಹಾಡುಗಳ ಸೊಗಸು, ನಯನಾಜೂಕು ಇವರ ಹಾಡುಗಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನವೀನತೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಟ್ರೂಬೆಡೊರ್ ಕವಿಗಳ ಸಾಧನೆ ಇವರಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು.

ಕೊನೊನ್ ಡಿ ಬೆಥ್ಯೂನ್, ಹ್ಯೂಗ್ಯೂ ಡಿಬೆರ್ಜ್ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಟ್ರೂವೇರ್ ಕವಿಗಾಯಕರು. ಅವರ ಪ್ರಣಯಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಭಾವ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ.

ಔತ್ತರೇಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾದರಿಗಳು ಮೂರು: 1. ರೋಟ್ರುಯೆಂಜ್: ಪಲ್ಲವಿಯಿರುವ ಹಾಡು. 2. ಸೆರ್ವೆಂಟೋಯ್: ದಕ್ಷಿಣದ ಸೆರ್ವೆಂಟಿಸ್‍ಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಈ ಹಾಡಿನ ವಸ್ತುವೂ ಪ್ರಣಯವೇ ಆದರೂ ಇದರ ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಶ್ಲೀಲ. 3. ಎಸ್ಟ್ರಾಬೊಟ್: ಇಟಲಿಯ ಸ್ಟ್ರಾಂಬೊಟ್ಟೊಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ.

ಷಾಂಪೇನಿನ ರಾಜರಕ್ಷಕಿ ಮೇರಿ, ಆಕೆಯ ಸೋದರಿ ಏಲಿಸ್, ಏಳನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಎರಡನೆಯ ರಾಣಿ ಏಲಿಸ್ ಇವರ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಟ್ರೂವೇರರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ವೈಭವ ಲಭಿಸಿದುವು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳಾದ ಗೌಟಿಯರ್ ಡಿ ಅರಾಸ್, ಲೆ ಚಾಟ್ಲೇನ್ ಡಿ ಕಾನ್ಸಿ, ಕೊನೋನ್ ಡಿ ಬೆಥ್ಯೂನ್-ಇವರು ಬ್ಲಾಯಿಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಗೈಡಿ ಪೋಂಥ್ಯೂ, ಫಿಲಿಪ್ ಫ್ಲಾಂಡರ್ಸ್ ಆಸ್ಥಾನದ ಕವಿಗಾಯಕರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಪೋಷಕರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುವ ಗುರುಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ಮೂರನೆಯ ಕ್ರೂಸೇಡ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಟ್ರೂವೇರರ ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕ್ರೂಸೇಡ್ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿತು. ಅಂದರೆ 13ನೆಯ ಶತಕದ ಮೊದಲ 40 ವರ್ಷ ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಸುವರ್ಣಕಾಲ. ಕೇವಲ ಶ್ರೀಮಂತರ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ರಚನೆ ಕ್ರಮೇಣ ಯುವ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಶ್ರದ್ಧಾಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೆಳೆಯಿತು. ನವರ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಥಿಬಾಟ್, ಬ್ಲಾಯಿಸ್ ನ ಲೂಯಿ, ಜೆರುಸಲೆಮಿನ ಜಾನ್ ಕಿಂಗ್ ಮೊದಲಾದ ಟ್ರೂವೇರರು ರಾಜ ಮನೆತನದವರಾಗಿದ್ದರು. 1230ರ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಲವು ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಕವಿಗಾಯಕರಾದರು. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ಲಾಯಿಸ್‍ನ ರಾಜಾಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿದ ಕೂಡಲೆ ಈ ಕಾವ್ಯಪದ್ಧತಿ ಅಳಿಯಿತು.

ಟ್ರೂವೇರ್ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಆರ್ರಾಸ್ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಜಾಕ್ವೆಸ್ ಬ್ರಾಟೆಲ್, ಆಡಮ್ ಡಿ. ಲಾ. ಹಾಲ್ಲೆ ಚತುರ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. 1280ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ಅದೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ, ಅದೊಂದು ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಹಾಗೆ ಪ್ರೇಮಾರಾಧನೆಯನ್ನೇ ಅನುಲ್ಲಂಘನೀಯ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳಿಂದ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪ್ರಣಯ-ಕವಿಗಳ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿನ್ನವಾದ ಅಂಗ ಎಂಬಷ್ಟು ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಹಚರಿಯಾಯಿತು, ಸಂಗೀತ. ಈ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಸಂಗೀತ ಮಾಧುರ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಂಗೀತದಿಂದ ಉಗಮವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಂಟ್ ಪೆಲಿಯರ್‌ನ ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 345 ಟ್ರೂವೆರ್ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಕವಿತಾಲಂಕೇಶ್: 1964–. ಹೊಸತಲೆಮಾರಿನ ಚಲನಚಿತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಕಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಾಪಕಿ. ಇವರ ತಂದೆ ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಂತ ಲೇಖಕ ಪಿ.ಲಂಕೇಶ್, ತಾಯಿ ಇಂದಿರಾ. 1964 ಡಿಸೆಂಬರ್ 13ರಂದು ಜನಿಸಿದ ಕವಿತಾ ಅವರು ಜಾಹೀರಾತು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿನಿಮಾ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ಇವರು ಆಪ್ಲಾಜ್ ಫಿಲ್ಮ್ಸ್ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಪೊರೇಟ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಹಲವು ಇಲಾಖೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಕುರಿತಂತೆ 'ದಿ ಸಾಂಗ್ಸ್ ಆಫ್ ಏಂಜಲ್ಸ್' ಎಂಬುದು ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ವಿಭಿನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಇವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಇವರನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ನಿರ್ದೇಶಕಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಋಜುವಾತುಪಡಿಸಿವೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಪಿ.ಲಂಕೇಶರ ಅಕ್ಕ ಕಾದಂಬರಿ ಆಧರಿಸಿ ಇವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ದೇವೀರಿ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ ಚಿತ್ರ. ಇದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಚಲನಚಿತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸಿತು (1999–2000).

ಈ ಚಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವುಗಳೆಂದರೆ ಅರವಿಂದನ್ ಪುರಸ್ಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ದೇಶನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1999), ವಿಶೇಷ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1999), ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಾಲಾಭಿನಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2000), ಸುಪ್ರಭಾತ ಟೆಲಿವಿಷನ್‌ನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಿರ್ದೇಶನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2001), ಕಾವೇರಿ ಏಷ್ಯಾನೆಟ್ ಟೆಲಿವಿಷನ್‌ನ ಉತ್ತಮ ಕಥಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (2001). ಈ ಚಿತ್ರ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲಂಡನ್, ದರ್ಬಾನ್, ಬ್ಯಾಂಕಾಕ್, ಸಿಡ್ನಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚಲನಚಿತ್ರೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡು ವಿದೇಶೀಯರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು.

ಇವರು ಅಲೆಮಾರಿ, ಬಿಂಬ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಣಯ ಇವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದಚಿತ್ರ(2003). ತಾವೊಬ್ಬ ಸಮರ್ಥ ನಿರ್ದೇಶಕಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಇವರು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಸರತಜ್ಞೆ ತುಳಸಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ತಯಾರಿಸಿದ ಕಿರುಚಿತ್ರ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಇಂದಿರಾ ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಿದ್ದಿಜನಾಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಯಾರಿಸಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. **'ಹಸೆಕಲೆ'** ಅವನತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆ. ಈ ಕಲೆ ಕುರಿತಂತೆ ಕೂಡ ಇವರು ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲಾವಿದೆ ಬಿ.ಜಯಶ್ರೀ, ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದೆ ಪುಷ್ಪಮಾಲ, ನಿರ್ದೇಶಕಿ ಪ್ರೇಮಾಕಾರಂತ, ಚಿತ್ರನಟಿ ಜಯಂತಿ, ಬರೆಹಗಾರ್ತಿ ವೈದೇಹಿ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿ ತ್ರಿಪುರಾ ಕಶ್ಯಪ್ ಮುಂತಾದವರ ಬಗೆಗಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಚಿತ್ರಗಳು ರಾಜ್ಯದೆಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರದರ್ಶಿತಗೊಂಡು ಪ್ರಶಂಸೆ ಗಳಿಸಿವೆ.

ಯುವ ನಿರ್ದೇಶಕ ಹಾಗೂ ಲೇಖಕ ಪಿ.ಎಲ್.ಇಂದ್ರಜಿತ್ ಇವರ ಸೋದರ, ಲಂಕೇಶ್ ಪತ್ರಿಕೆ (ಈಗ ಲಂಕೇಶ್) ಸಂಪಾದಕಿ ಗೌರಿಲಂಕೇಶ್ ಇವರ ಸೋದರಿ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕವಿತಾಳ: ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾನ್ವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಲಿಂಗಸುಗೂರು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಸುಗೂರಿನಿಂದ 28ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಇದರ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಷ್ಟು. ಊರಿನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗುಹೆಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದಿಂದ ಆಗಾಗ ಜನವಸತಿ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟಗಳೂ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಕುಶಲವಸ್ತುಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ. ಊರಿನ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೂದಿತಿಟ್ಟು ಸಹ ಇದೆ. ಈ ಊರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿನ ತುಪ್ಪಲ ದೊಡ್ಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಂಗಾರದ ಗಣಿಯೂ ಇದ್ದು ಅದನ್ನು ಪುರಾತನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದುದರ ಕುರುಹುಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ.

ಈ ಊರಿನ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇದನ್ನು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನವರಂಗವಿದೆ. ಮೂರೂ ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿಗೂ ನವರಂಗಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಸುಕನಾಸಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಕಾರ ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಂಬಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಶಿಖರಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ $^2/_3$ ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಕ್ಕ ಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಗೂ ಗಾರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಭಿತ್ತಿಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಮ್ಮೆ (ಮೂರರಲ್ಲೂ) ಪ್ರಾಯಃ ಲಿಂಗಗಳೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಕೂಡ ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನಸುಗೆಂಪಿನ ಕಗ್ಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ (ಶೊಕಾಸನ್ ಕಲ್ಲುಗಳು) ಕಟ್ಟಿದೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಯಾಳಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಗಜಯುದ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇವುಣ ಸಿಂಘಣನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದ ಮಲ್ಲಿದೇವರಸ ಬರೆಯಿಸಿದ ಎರಡು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಎ.)

ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ : ಒಬ್ಬ ಜೈನಕವಿ. ಹೆಸರಾಂತ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳನೇಕರು ಇವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈತ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಲೀ ಜೀವನವಿಚಾರವಾಗಲೀ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಮ್ಮಚದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಜೈನಮುನಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರೂ ಇರುವುದರಿಂದ, ಈತನೊಬ್ಬ ಯತಿಯೋ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪೂಜ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಯೋ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಈತ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಆಧಾರಗಳೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದ್ದಾಮ ಕವಿಗಳಾದ ಪಂಪ, ಅಭಿನವ ಪಂಪ, ನಯಸೇನ, ಅಗ್ಗಳ, ಕಮಲಭವ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕ ಕವಿಯಾದ ಸಮಂತಭದ್ರ ಮತ್ತು ವೈಯಾಕರಣಿಯಾದ ಪೂಜ್ಯಪಾದನೊಡನೆ ಗೌರವ ಭಾವದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿಯಾದ ಪಂಪ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯನ್ನು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧನೆಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಎರಡನೆಯ ಗುಣವರ್ಮ (ಸು. 1235) ಪುಷ್ಪದಂತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಕೆಲವು ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಮುಖ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿತ್ತು. ಈತ ಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರ ಸ್ತುತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ; ಆ ಒಬ್ಬ ಪುರಾಣಪುರುಷನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದ–ಎಂಬುದು ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳ ಸಾರ. ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತ ತನ್ನ ಪಾರ್ಶ್ವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ. 1205) ಈತನನ್ನು ಗುಣಜ್ಯೇಷ್ಠ ಅಥವಾ ಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾದ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುವುದು ಚಾವುಂಡರಾಯನ (ಪ್ರ.ಶ. 978) ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ. ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಶಲಾಕಾ ಪುರುಷರ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಈತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕವಿಪರಮೇಶ್ವರ, ಜಿನಸೇನ, ಗುಣಭದ್ರ ಇವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದುದಾಗಿ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೇಮಿಚಂದ್ರ (ಸು. 1170) ತನ್ನ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಪರಮೇಶ್ವರ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪುರಾಣವಾಗಿ ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಗುಣಭದ್ರ ತನ್ನ ಉತ್ತರಪುರಾಣದ (9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ) ಉಪಸಂಹಾರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಜಿನಸೇನನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಆದಿಪುರಾಣ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಗದ್ಯಕಥಾವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಜಿನಸೇನನೂ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ ಪೂರ್ವಪುರಾಣದ ಸಂಗ್ರಹಕಾರನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಬಹುಶಃ ವಾಗರ್ಥಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಚಿಸಿರುಹುದಾದ ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಹು ಗೌರವಭಾವದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆವಿಗೂ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು, ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತ ಹೀಗೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಹಿಡಿತವುಳ್ಳವನೂ ಅರವತ್ತು ಮೂರು ಶಲಾಕಾಪುರುಷರನ್ನು ಕುರಿತು ಪುರಾಣವೊಂದನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯೂ ಎನಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನ ಕಾಲ ಯಾವುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಉತ್ತರಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ಗುಣಭದ್ರನೂ ಕವಿಪರಮೇಶ್ವರನ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥದ ಆಧಾರದಿಂದ ಆದಿಪುರಾಣ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದಿಪಂಪ ಇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ ಪಂಪನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಿ ಪರಮೇಶ್ವರನ

ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಶಲಾಕಾಪುರುಷಪುರಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಜಿನಸೇನ (783) ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವನು ಜಿನಸೇನನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಹೆಸರು ಜೈನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಮಂತಭದ್ರನಿಗಿಂತ ಮುಂದೆಯೂ ಪೂಜ್ಯಪಾದನಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಸಮಂತಭದ್ರ (ಸು. 600) ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯಪಾದರ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸು. 550ರಲ್ಲಿ ಈತ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರ.ಶ. 837ರಲ್ಲಿ ಜಯಧವಳವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಜಿನಸೇನನಿಗಿಂತ ಮೊದಲನೆಯವನೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು_ ಎಂಬುದು ಆ. ನೇ. ಉಪಾಧ್ಯೆ ಅವರ ಅಭಿಮತ.

ಸಮಂತಭದ್ರ ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯಪಾದರ ಕೃತಿಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ ಇವರಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನನಾಗಿ, ಅವರ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದುದು ಇವನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ, ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ಇವನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು.

ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪೂಜ್ಯನೂ ಪ್ರಿಯನೂ ಆದ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಚಾವುಂಡರಾಯ ತನ್ನ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಪರಮೇಶ್ವರನವು ಎಂದು, ಅವನ ಹೆಸರು ಹೇಳಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ, ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅವನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಚಾವುಂಡರಾಯ ತಾನು ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಹದುಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿಯ ಪೂರ್ಣಗ್ರಂಥ ದೊರೆತರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಭಂಡಾರ ಇನ್ನೂ ಐಶ್ವರ್ಯಯುತವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕವಿಯ ದರ್ಶನ : ಬಲ್ಲವರನ್ನು ತಾತ್ತ್ವಿಕ, ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಇತಿಹಾಸ ಲೇಖಕ, ಕವಿ_ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಭೌತ ಪ್ರಪಂಚದ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಚೋದನೆಗಳಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೂ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೂ ಇರುವುದು ಸಹಜವೇ ಸರಿ. ಮೊದಲ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಕವಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಬುದ್ಧಿಯ ಜೊತೆಗೆ ರಾಗಾವೇಶವೂ ವಿಭಾವನೆಯೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕವಿಯ ನೋಟ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನೋಟ, ಮನುಷ್ಯನ ಎಲ್ಲ ಮುಖಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡುವ ನೋಟ. ಅವನು ಈಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪರಮ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಶಾಶ್ವತ ಸತ್ಯವನ್ನು ವಚನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಯ ನುಡಿಗಟ್ಟು ನೇರವಾಗಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಬೇರೂರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನಂಬಿಕೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕವಿಗಳ ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲೂ ತಾವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಶಿಖರಪ್ರಾಯರು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ ಮನೆಮಾಡಿತ್ತು. 'ಕವಿಯ ಜನನಕ್ಕೂ ಬಾಳುವೆಗೂ ಬಂಗಾರದ ಆವರಣವಿದೆ. ಅಮೃತವೇ ಅವನ ಆಹಾರ. ಅವನೆದುರು ಸ್ವರ್ಗ ಯಾವಾಗಲೂ ತೆರೆದು ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅಪೂರ್ವ ಸೊಬಗಿನಿಂದಲೂ ಅಗಾಧ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಅವನ ವಾಣಿ ಅಮರ ವಾಣಿ'. _ ಈ ಧೋರಣೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದ ಮುಖ್ಯ ಕವಿಗಳು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾಗರಿಕತೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಬೆಳೆಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ರಂಜಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಚಾತುರ್ಯ ಒಂದೊಂದು ಬುಡಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮುಗ್ಧರಾದ ಮಂದಿ ಅವರನ್ನು ಕವಿ (ಸ್ಕಾಪ್, ಬಾರ್ಡ್) ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತ, ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲ ಹೋಗಿ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸಗಳಾದುವು. ಈಗ 'ಇತರ ಮನುಜರಂತೆ ಕವಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ; ಅವನ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದೂ ರಕ್ತವೇ; ಶಬ್ದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಕವಿಯ ಅಳವು ಇತರರಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಅಷ್ಟೆ'_ಎಂಬ ಅಭಿಮತ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಲ್ಲೂ ಕವಿಯ ಅಂಶ ಕೊಂಚವಾದರೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೂ ಸ್ವಾಗತವುಂಟು. ಭಾವಾವೇಶ, ವಿಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಆಗಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ 'ಅವು ಕವಿಯ ಸ್ವತ್ತಲ್ಲ; ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಚರಿತ್ರಕಾರ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞರಲ್ಲೂ ಅವು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ_ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ; ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಲವು ಮುಖಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವೊಬ್ಬ ಅನ್ವೇಷಿಯೂ ಪೂರ್ಣಸತ್ಯವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಲಾರ.' ಇಂಥ ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಕವಿಯ ಅಂತಸ್ತು ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದಿದೆ.

ಕವಿಯ ದರ್ಶನ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕವಿಯ ಕನಸು ಎನ್ನುತ್ತ ಪರಿಹಾಸಗೈಯುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳ ಎದುರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ ಕವಿ ಹೇಡಿಯಂತೆ ಸ್ವಪ್ನರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರ ಕವಿಯ ದರ್ಶನ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಸಮನಾದ ಒಂದು ದರ್ಶನವಿದೆ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಮ್ಮತವಿದೆ; ಚರಿತ್ರಕಾರರೆಲ್ಲರೂ ಹಲಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು ಜರುಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮ್ಮತಿಸಿಯಾರು. ತತ್ತ್ವಜ್ಞರು ಎಷ್ಟು ಜನರಿದ್ದಾರೊ ಅಷ್ಟು ತೀರ್ಮಾನಗಳಿವೆ. ಕವಿಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಯೇ.

ಕವಿಯ ದರ್ಶನ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ಆಯಾ ಕವಿಯ ದರ್ಶನ ಎಂದರೆ ನಿಜಾಂಶಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದೀತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ : ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ. ಇದು ರಚಿತವಾದ ಕಾಲಾವಧಿ ಪ್ರ.ಶ. 815–77. ಇದರ ಕರ್ತೃ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸು ನೃಪತುಂಗನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನಡುವೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದವರು ನೃಪತುಂಗನೇ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದವರು ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವೀಶ್ವರನೆಂಬಾತ ಇದರ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ನೃಪತುಂಗನ ಸಭಾಸದನಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನೆಂಬುವನು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನೆಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಪಕ್ಷದವರ ವಾದ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಪಕ್ಷದವರ ವಾದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದೇ ಸತ್ಯಾಂಶವಾಗಿಯೂ ನಿಲ್ಲಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಕನ್ನಡದ ಆದ್ಯ ಉಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಆದ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವೂ ಆಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಬರೆದ ಕೈಪಿಡಿಯಿದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಿವೆ: (1) ದೋಷಾದೋಷಾನುವರ್ಣನ (2) ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವರ್ಣನನಿರ್ಣಯ (3) ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಪ್ರಕರಣ. ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಪದ್ಯಗಳು, ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಕವೀಶ್ವರರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ನೃಪತುಂಗನ ಸಭಾಸದರ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಸ್ವವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಅನಂತರ ಕವಿ–ಕಾವ್ಯ, ಗದ್ಯ–ಪದ್ಯ ಮತ್ತು ಚತ್ತಾಣ–ಬೆದಂಡೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡನಾಡು ನುಡಿಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಸಮಸಂಸ್ಕೃತ, ಯತಿ, ಕಾರಕ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೋಷಗಳ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ವಿಷಯಗಳು ವಿವಿಧವಾಗಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಇಡೀ ಗ್ರಂಥ ಕಂದಪದ್ಯಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಹಲಕೆಲವು ಗೀತಿಕೆಗಳು, ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಗಳು ನಡುನಡುವೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಯಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶವನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಮಹನನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸೊಗಸನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೆಲ್ಲವೂ ಅಲಂಕಾರವೆಂದು ದಂಡಿಯಂತೆಯೇ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ದಂಡಿಗೆ ಪರಮಪ್ರಿಯವಾದ ದಶಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವನು ಹೇಳಿರುವ ವೈದರ್ಭ, ಗೌಡಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದ ಅನುಸರಣೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಹಲವು ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತದೃಷ್ಟಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಸಮಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸುವ ವಿಚಾರ, ಯತಿಭಂಗವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಖಂಡಪ್ರಾಸವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದು, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜಾತ್ಯೇಕವಚನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು, ಶ್ರುತಿ ದುಷ್ಟ, ಅರ್ಥದುಷ್ಟ, ಶ್ರುತಿಕಷ್ಟ, ಕಲ್ಪನೋಕ್ತಿಕಷ್ಟ_ಈ ದೋಷಗಳನ್ನು ತಕ್ಕ ಕನ್ನಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ವಿಶದಪಡಿಸಿರುವುದು ಮತ್ತು ಈ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಪಗರಣದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಿರುವುದು, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾರಕದೋಷ ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ತಕ್ಕ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವುದು–ಇವೇ ಮುಂತಾದುವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ.

ದಂಡಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ರಸವನ್ನು ರಸವದಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಎಂಟು ರಸಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಒಂಬತ್ತನೆಯದಾಗಿ ಶಾಂತರಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಸದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಂಶ. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಧ್ವನಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುವುದು ಇಲ್ಲೇ. ದಂಡಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೂವತ್ತೈದು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮಾಲೆಗೆ ಧ್ವನ್ಯಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಕವಿಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ತುಂಬ ಸುಂದರವೂ ಉಚಿತವೂ ಆಗಿವೆ. ಕವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು :

ಕುಱಿತಂತು ಪೆಱರ ಬಗೆಯಂ
ತೆಱೆದಿರೆ ಪೆಱರ್ಗಱಿಪಲಾರ್ಪವಂ ಮಾತಱಿವಂ
ಕಿಱಿದಱೊಳೆ ಪಿರಿದುಮರ್ಥಮ
ನಱಿಪಲ್ ನೆಱೆವಾತನಾತನಿಂದಂ ನಿಪುಣಂ
ನುಡಿಯಂ ಛಂದದೊಳೊಂದಿರೆ
ತೊಡರ್ಚಲಱಿವಾತನಾತನಿಂದಂ ಜಾಣಂ
ತಡೆಯದೆ ಮಹಾಧ್ವಕೃತಿಗಳ
ನೊಡರಿಸಲಾರ್ಪಾತನೆಲ್ಲರಿಂದಂ ಬಲ್ಲಂ

ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯ ಅಜ್ಞಾತಯುಗದ ಮೇಲೆ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಸಂಮಿಶ್ರಿತವಾದ, ಗದ್ಯ ಪ್ರಾಚುರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾದ, ಗದ್ಯಕಥಾಪ್ರಕಾರವೊಂದಿದ್ದಿತು (1–27), ಚತ್ತಾಣ–ಬೆದಂಡೆ ಎಂಬ ದೇಸಿಗಬ್ಬಪ್ರಕಾರಗಳು ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದುವು (1–33), ವಿಮಳೋದಯ ನಾಗಾರ್ಜುನಾದಿಗಳು ಗದ್ಯಾಶ್ರಮಗುರುತಾಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು (1–29), ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಕವೀಶ್ವರ, ಪಂಡಿತ, ಚಂದ್ರ, ಲೋಕಪಾಲಾದಿಗಳ ವಸ್ತು ವಿಸ್ತರರಚನೆ 'ಲಕ್ಷ್ಯಂ ತದಾದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆಂದುಂ' ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು (1–32), ನೆಲೆಸಿದ ಕಾವ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಂ ಸತತಂ (1–48), ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯೊಂದು ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದ್ದಿತು, ಪೂರ್ವದ ಹಳಗನ್ನಡವೊಂದಿದ್ದಿತು–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪುರಾಣಕವಿಗಳ್, ಪರಮಕವಿಪ್ರಧಾನರಾಕಾವ್ಯಂಗಳ್, ಪೂರ್ವಕಾವ್ಯರಚನೆಗಳೂ–ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣೋದ್ಯೋಗದ ಜಾಡಿನ ಹೆಜ್ಜೆಗುರುತುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಆ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡನಾಡು, ನುಡಿ ಮತ್ತು ಜನರ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿರುವುದು ಅದರ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸೀಮೆ ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು (1–36). ಕಿಸುವೊಳಲು, ಕೊಪಣ, ಪುಲಿಗೆಱೆ, ಒಂಕುಂದಗಳು ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಖ್ಯಾತವಾಗಿದ್ದುವು (1–37). ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು (1–46) ನಾಡವರ ನುಡಿಬಲ್ಮೆ ಹಾಗೆ ಅಸದಳವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು 'ಕುರಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು (1–38).

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕವಿತ್ವದ ಸೊಗಸು ಮಿನುಗಿದೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉಪಮೆ, ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳು ಮನಸೆಳೆಯುವಂತಿವೆ. ಕಲ್ತೊಡನೋದುವುವಲ್ತೆ ಗಿಳಿಗಳುಂ ಪುರುಳಿಗಳುಂ, ಕಾಣದಂತೆಂದುಂ ಕಣ್ಗಳ್ ತಮ್ಮ ಕಾಡಿಗೆಯಂ, ಒತ್ತುಂಗರಡೆಯ ಮದ್ದಳೆಯ ಜರ್ಝರ ಧ್ವನಿಗಳವೊಲ್, ಮಱುಗುವ ಪಾಲ್ಗಳೆಯ ಪನಿಗಳಂ ಬೆರೆಸಿದವೊಲ್, ಕೇಡಡಸಿದಂದು ಬಗೆಯುಂ ಕೂಡದು, ಕೂಸಿನ ತಲೆಯೊಳ್ ಬೆಣ್ಣೊಱೆಯನಿಟ್ಟವೋಲ್ ಈ ಮೊದಲಾದವು ಮನೋಹರವಾದ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳು. ಇದರ ಶೈಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ, ಉಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಣುಡಿಯ ಬೆಡಗಿದೆ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರಮಾರ್ಗವಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಸಿ.)

ಕವಿಶಿಕ್ಷೆ : ಪ್ರತಿಭೆಯೊಂದೇ ಕಾವ್ಯಬೀಜವಾದರೂ ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಕೆಯೊಂದಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಮಾರ್ಗವೇ ಕವಿಶಿಕ್ಷೆ–ಕವಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಶಿಕ್ಷಣ, ತರಬೇತು.

ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ನಿಪುಣತೆ, ಶ್ರುತಿ, ಅಮಂದಾಭಿಯೋಗ (ಅಭ್ಯಾಸ) ಮುಂತಾಗಿ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳುವ ಉಪಕಾರಣಗಳು ಕವಿಯಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಇರುವ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ನಿಶಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ; ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಪ್ರತಿಭೆಯಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಲು ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಕವಿಯಶಃಪ್ರಾರ್ಥಿಗಳಾದವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಕವಿಶಿಕ್ಷೆ.

ಕವಿಯಾಗಬೇಕಾದವ ಶಬ್ದಾಭಿದೇಯಜ್ಞರ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಲೋಕದ ನಡವಳಿಕೆ, ವೇದ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಕಾವ್ಯಜ್ಞರಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸತತವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ (ಅಮಂದಾಭಿಯೋಗ) ಮಾಡಬೇಕು– ಎಂದು ಮೊದಲಿಗರಾದ ಭಾಮಹ, ದಂಡಿ ಮುಂತಾದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ವೃದ್ಧಸೇವಾನುರಾಗ, ಕಾವ್ಯವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಯಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಸತತಾಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಯತ್ನ– ಇವು ಕವಿಯಾಗಬೇಕಾದವನಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದುವು. ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ಕವಿಕಂಠಾಭರಣ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ರಾಜಶೇಖರನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಕವಿಚರ್ಯಾ' ಎಂಬ ದಶಮಭಾಗವೂ ಕವಿಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆಂದೇ ಹೊರಟದ್ದು. ಅವನು ಕವಿಗೆ ಹೇಳುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಕವಿರಾಜನಾದ ಅವನಂಥವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊರಕುವಂಥವು. ಅಮರಚಂದ್ರನ 'ಕಾವ್ಯಕಲ್ಪಲತಾ' ಮುಂತಾದವು ಕೂಡ ಕವಿಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಮೀಸಲಾದವೇ.

ಅಂತು, ಕವಿಯಾಗಬೇಕಾದವನು ಸಕಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ಕವಿಶಿಕ್ಷೆಯ ಉದ್ದೇಶ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕವಿಸಮಯ : ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತವೂ ಅಲ್ಲದ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಕವಿಸಮಯ, ಕವಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕವಿಗಳ ಮಾಮೂಲು ಪದ್ಧತಿ ಎನ್ನುವರು.

ಅಮೂರ್ತ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ ಕೊಡುವುದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕವಿಸಮಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ_ಮಹಾಪುರುಷರ ಕೀರ್ತಿ ಧವಳವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು. ಅದು ಅವರ ಸುತ್ತ ಪ್ರಭಾವಲಯವೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು. ಕೋಪ ಕ್ರೋಧಾರುಣ ಜಲ, ಕಗ್ಗತ್ತಲೆ ಸೂಚೀ ಭೇದ್ಯ ತಮಿಸ್ರ, ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚುವಷ್ಟು ದಟ್ಟ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು.

ಸದಸದ್ವಿವೇಕ, ವಿರಹಿಗಳ ಶೃಂಗಾರ ಮುಂತಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೊಂದು ಉಪಮೆಗಳನ್ನು ಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ: ನೀರಕ್ಷೀರ ವಿಭಜನ ಶಕ್ತಿ ಹಂಸಕ್ಕಿದೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆ, ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಮಿಥುನ ಹಗಲೆಲ್ಲ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ರಾತ್ರಿ ವಿರಹದಿಂದ ಗೋಳಿಡುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರ ಈ ಬಗೆಯ ಕವಿಸಂಕೇತಗಳು.

ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ ಕುರಿತಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಕವಿಸಮಯವುಂಟು. ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸಗಳು, ತಾವರೆ, ಕನ್ನೈದಿಲೆ ಹೂಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇವೆಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು. ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ರತ್ನಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ, ಆನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಳ, ಸರ್ಪಗಳ ಹೆಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳಿವೆ ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ_ಮುಂತಾದುವು ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಗೆ ಅಲೌಕಿಕ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಚೆಲುವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕಂಥವು.

ಇದೇ ರೀತಿ ವರ್ಣನಾಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಲಯಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶ್ರೀಗಂಧವಿರುವುದೆಂದೂ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ರಾತ್ರಿಯೆಂದ ಕೂಡಲೇ ತಿಥಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಸರಿಯೆ ಅಮಲಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ಸಂಕ್ರಾಂತ ರಜನಿಯೆಂದೂ ಕನ್ನೈದಿಲೆ ರಾತ್ರಿ ಮಾತ್ರ ಅರಳುವುದೆಂದೂ ಕೋಗಿಲೆ ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೂಗುವುದೆಂದೂ ಚಕೋರಪಕ್ಷಿ ಚಂದ್ರನ ಬೆಳದಿಂಗಳನ್ನೇ ಕುಡಿಯುವುದೆಂದೂ ಮುತ್ತು ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುವುದೆಂದೂ ಚಾತಕ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಯುವುದೆಂದೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕವಿಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿನವು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕವಿಸಮಯಗಳೂ ಕವಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪುಟಗೊಂಡು ನೂರಾರು ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯದಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಕವಿಯಾದವ ಪೂರ್ವಕವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಬಗೆಯ ಕವಿ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದೂ ಕವಿಶಿಕ್ಷೆಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಕವಿಸಮಯಗಳ ಸೂಚನೆ ವಾಮನನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಇದನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ರಾಜಶೇಖರನದು. ಆತನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಮಚಂದ್ರ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಾಗವರ್ಮ ಮುಂತಾದವರು ತಂತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಸಮಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯಲ್ಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಕವಿ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕವಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ : ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರವನ್ನೊ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕ್ರಮವನ್ನೊ ಕವಿ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಲಕ್ಷ್ಯಗೈದರೆ ಅವನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಈ ಔದಾರ್ಯವೇ ಕವಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕ ಪರವಾನೆ. ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಹೌದು. ರೋಮನರ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ವಿಂಟಿಲಿಯನ್ ಹೀಗೆ ವಿಧಿಸಿದ: ಕವಿಗಳು ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಡಿಯಾಳುಗಳು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರೆಸಗುವ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಯುಂಟು. ಆ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು, ಕವಿ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಗುಣವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಹೊಗಳುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ತೃಪದವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟರೆ, ಬಹುವಚನ ಇರಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಏಕವಚನ ಬಂದರೆ, ಅವ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಟ ಒದಗಿದರೆ, ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮ ತಪ್ಪಿತು, ದಿಟ. ಹಾಗೆ ಆಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯಭಾಗದ ಸೊಬಗು ವೆಗ್ಗಳವಾದಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲ ಅಲಂಕಾರಗಳೇ

ಆಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಮಾತು ಸತ್ಯ. ಕವಿಗಳು ಆಗಾಗ ಪಾದಪೂರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅನಗತ್ಯವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ, ಹ್ರಸ್ವದ ಬದಲು ದೀರ್ಘವನ್ನೊ ದೀರ್ಘದ ಬದಲು ಹ್ರಸ್ವವನ್ನೊ ತರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕವಿತೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ರಸಮಯವಾಗಿ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿದ್ದರೆ ಕವಿ ಗೆದ್ದಂತೆ.

ನಿಯಮೋಲ್ಲಂಘನೆಗೆ ಅನುಮತಿಯುಂಟು ಕವಿಗೆ, ಕವಿ ಇರುವುದು ನಿಯಮಕ್ಕಲ್ಲ; ನಿಯಮವಿರುವುದು ಕವಿಗಾಗಿ. ಆದರೂ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತಳಕುಹಾಕುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಕವಿ ತವಕಿಸಬಾರದು; ನಿಯಮ ಭಂಗವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಬಾರದು. ಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು, ಶ್ರಮವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿದು, ಆಲಸ್ಯ ಪ್ರಮಾದಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾಗಿ, ಮನಬಂದಂತೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋಗುವ ಲೇಖಕರಿಗೆ 'ಕವಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಉಸಿರು' ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿ ಒಪ್ಪದು. ಯಾವುದು ನಿಯಮ, ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಗಂಭೀರ, ಯಾವುದು ಲಘು, ನಿಯಮ ಕೆಟ್ಟಿತೆಂಬುದರ ಅರ್ಥವೇನು_ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ದೇಶ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು ಯುಗದ ಅಥವಾ ಒಂದು ನಾಡಿನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಯುಗಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಡಿಗೂ ಹೊರಿಸುವಾಗ, ಮನುಷ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕವೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವೂ ಆದದ್ದು ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯವಿವೇಕ ಹರಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನರ್ಥ, ಮಿಗಿಲಾಗಿ, ಆಪಾದನೆ ಹೊತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂದಿರುವ ಅಪರಾಧಿಯಲ್ಲ, ಕವಿ, ಆತ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಸ್ನೇಹಿತ_ಎಂಬ ನಿಜಾಂಶವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬದಿಗೊತ್ತಬಾರದು. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕವ್ರಾಲ್, ಪೇದ್ರೂ ಆಲ್ವಾರೆಸ್ : 1467/8–1520. ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ, ಸಾಹಸಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈಗ ಬ್ರಜಿಲ್ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲಪಿದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿನ ಐರೋಪ್ಯ. ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಿಗೆಂದು ಹೊರಟ ಇವನ ಹಡಗುತಂಡ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಮೆರಿಕದ ತೀರ ಸೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈತ ಹಿಂದಿರುಗಿ, 1500ರಲ್ಲಿ ಅಂಜೆದಿವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿಳಿದ. ಇವನಿಗೂ ಮೊದಲು ವಾಸ್ಕೋಡ ಗಾಮ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದು, 1499ರಲ್ಲಿ ಲಿಸ್ಬನ್ನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದ. ಕವ್ರಾಲ್ ಕೋಳಿಕೋಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಡಲ ಕರೆಯಲ್ಲಿಳಿದ ಏಳು ಜನ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ 23 ಜನರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರಾಗಿ ಮತಾಂತರಿಸಿದರು.

ಕವ್ರಾಲ್ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿಗೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ರಾಂತ ಜೀವನ ನಡೆಸಿ 1520ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಸಮಾಧಿ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಸಾಂಟಾರೆಂನಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಕಶಾಂಗ : ಕೆಲವು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಜೀವರಸದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಚಾವಟಿಯಂತೆ ಚಾಚಿರುವ ಅಂಗ (ಫ್ಲಾಜೆಲಮ್). ಇದಕ್ಕೂ ಲೋಮಾಂಗಕ್ಕೂ (ಸಿಲಿಯಮ್) ಅಂಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಕಡಿಮೆಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೊ ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೊ ಇದ್ದು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಶಾಂಗವೆಂದೂ ಬಹಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮೊಟಕಾಗಿದ್ದರೆ ಲೋಮಾಂಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಕಶಾಂಗವನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರೋಟೋಜ಼ೋವ ವಿಭಾಗದ ಫ್ಲಾಜೆಲೇಟ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಚಲನಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಬಹುಪಾಲು ಲೈಂಗಿಕ ಕಣಗಳಲ್ಲೂ ಜ಼ೂವೋ ಸ್ಪೋರುಗಳಲ್ಲೂ ಹೈಡ್ರ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಎಂಡೊಡರ್ಮ್ ಪದರದ ಜೀವ ಕೋಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಜೀವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಶಾಂಗವಿರುವುದಾದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬಹುದು.

ಕಶಾಂಗಗಳು ಯೂಗ್ಲಿನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಕಣಗಳ ಚಲನೆಗೂ ಸ್ಪಂಜು ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಅವು ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಿಯೂ ಆಸರೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದುಂಟು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಶಾಂಗ ಜೀವಕೋಶದ ಒಳಗಿರುವ ಒಂದು ಮೂಲಕಣದಿಂದ (ಬೇಸಲ್ ಗ್ರಾನ್ಯೂಲ್) ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಎರಡು ಎಳೆಗಳಂತೆ ಹೊರಟು ಅನಂತರ ಒಂದುಗೂಡಿ ಒಂದೇ ಕಶಾಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಮೂಲಕಣಕ್ಕೂ ಕೋಶಭಿತ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟುಮಾಡುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಾರಗಳಂಥ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ರೈಜ಼ೋಪ್ಲಾಸ್ಟುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕಶಾಂಗದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಮೂಲ ಕಣಗಳು ಕೋಶವಿಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವ ಸೆಂಟ್ರಿಯೋಲುಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಇವು 3000–20,000 (Å) ಉದ್ದದ ನಳಿಗೆಗಳಂತಿವೆ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಸ 1200–1500 (Å). ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೂಲಕಣದ ಹೊರಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ 9 ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಳಿಗೆ (ಟ್ಯೂಬ್ಯೂಲ್ಸ್) ಗುಂಪುಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ 3 ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನಳಿಗೆಗಳಿವೆ. ಮೂಲಕಣ ಕಶಾಂಗದೊಡನೆ ಸೇರುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಿದೆ (ಟರ್ಮಿನಲ್ ಪ್ಲೇಟ್). ಕೆಲವು ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಣದ ಬುಡದಿಂದ ಹಲವಾರು ಕಶಾಂಗೀ ಅಥವಾ ಲೋಮಾಂಗೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮಬೇರುಗಳೆಂಬ (ಸಿಲಿಯರಿ ರೂಟ್ಲೆಟ್ಸ್) ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಎಳೆಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಶಂಕುವಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗೂಡಿಕೊಂಡು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕಶಾಂಗವೂ ಕೂಡ 2000 (Å) ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಒಂದು ನಳಿಗೆಯಂತಿದೆ. ಇದರ ಅಡ್ಡಸೀಳಿಕೆಯನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಮಾಂಗೀ ಮಾತೃಕೆಯೂ (ಸಿಲಿಯರಿ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಸ್) ಅದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಂತೆ ಒಂದು ತೆಳುವಾದ ಹೊರಪೊರೆಯೂ ಇವೆ. ಹೊರಪೊರೆ ಜೀವಕೋಶದ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಪೊರೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾತೃಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ಒಂಬತ್ತು ಜೊತೆ ನಳಿಗೆಗಳಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತುಗಳು (ಫೈಬ್ರಿಲ್ಸ್) ಇವೆ. ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತುವಿನ ವ್ಯಾಸ 180–250 (Å). ಇವು ಕಶಾಂಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದ ಎರಡು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತುಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಒಂದು ತೆಳು ಕವಚವೂ ಮಧ್ಯತಂತುಗಳಿಗೆ ಹೊರ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿನ 9 ಸೂಕ್ಷ್ಮತಂತುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ 9 ಅರೆಗಳಂಥ ರಚನೆಗಳೂ ಇರುವುದು ಕೂಡ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಕಶಾಂಗದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೀಗಿದೆ: ಸೇ. 70–84 ಪ್ರೋಟೀನು; ಸೇ. 13–23 ಕೊಬ್ಬು; ಸೇ. 1–6 ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೇ. 0.2–0.4 ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಟೈಡುಗಳು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಶಾಂಗಿಗಳು : ಪ್ರೋಟೋಜ಼ೋವ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವರ್ಗ (ಫ್ಲಾಜೆಲೇಟ). ಮ್ಯಾಸ್ಟಿಗೋಫೋರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜಲವಾಸಿಗಳು; ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲೊ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಕೊಳಗಳಲ್ಲೊ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಟಿಯಂತಿರುವ ಕಶಾಂಗಗಳೇ ಚಲನಾಂಗಗಳು. ದೇಹಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಆಕಾರವಿದ್ದು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮುಂಭಾಗವಿದೆ. ಕೋಶ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಎಕ್ಟೊಪ್ಲಾಸಂ ಮತ್ತು ಎಂಡೊಪ್ಲಾಸಂ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಂಟಲು ಎನ್ನುವ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇದು ಆಹಾರಸೇವನೆಗಾಗಿ ಇರದೆ, ಕಶಾಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಹಸಿರು, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ ಹಾಗೂ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕ್ರೋಮೋಪ್ಲಾಸ್ಟ್‌ಗಳು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಹುತರವಾಗಿ ಪೈರನಾಯಿಡ್‌ಗಳು ಇರುವುವು. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಕೆಂಪು ನೇತ್ರಬಿಂದು ಹಲವು ಕಶಾಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಒಂದೇ ಇದ್ದು, ಸಿಹಿನೀರು ವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚನಾವಕಾಶಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಹರಿತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಶಾಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಷಣೆ ಪೂರ್ತಿಸಸ್ಯ ಮಾದರಿಯದು; ಉಳಿದೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಪ್ರೊಜ಼ೋಯಿಕ್ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ತಿಪ್ರಾಣಿ ಮಾದರಿಯದು. ಈ ವರ್ಗವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದಂತೆ 9 ಗಣಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1 ಕ್ರೈಸೊಮಾನಡೈನ_ಉದಾ: ಕ್ರೈಸಮೀಬ
2 ಕ್ರಿಪ್ಟೊಮಾನಡೈನ_ಉದಾ: ಕ್ರಿಪ್ಟೊಮೊನಾಸ್
3 ಡೈನೊಫ್ಲಾಜೆಲೇಟ_ಉದಾ: ಸಿರೇಶಿಯಮ್, ನಾಕ್ಟಿಲ್ಯೂಕ
4 ಯೂಗ್ಲಿನಾಯ್ಡೈನ_ಉದಾ: ಯೂಗ್ಲಿನ
5 ಫೈಟೊಮಾನಡೈನ_ಉದಾ: ವಾಲ್ವಾಕ್ಸ್, ಪಾಂಡೊರೈನ
6 ಪ್ರೋಟೊಮಾನಡೈನ_ಉದಾ: ಟ್ರಿಪ್ಯಾನೊಸೋಮ, ಲೀಶ್ ಮಾನಿಯ
7 ಪಾಲಿಮ್ಯಾಸ್ಟಿಗೈನ_ಉದಾ: ಟ್ರೈಕೊಮೊನಾಸ್, ಜಿಯಾರ್ಡಿಯ
8 ಹೈಪರ್ ಮ್ಯಾಸ್ಟಿಗೈನ_ಉದಾ: ಲೋಫೋಮೊನಾಸ್
9 ರೈಜೊಮ್ಯಾಸ್ಟಿಗೈನ_ಉದಾ: ಮ್ಯಾಸ್ಟಿಗಮೀಬ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಂ.)

ಕಶಾಪ್ರಹಾರ : ಚಾವಟಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ, ಅಥವಾ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಮಾನವ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನನ್ನು ಅವನು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಚಾವಟಿಯಿಂದ ಬಾರಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದು ಈಗಲೂ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಬ್ಬ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಚಾವಟಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿ ಈಚೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಕಶಾಪ್ರಹಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮನೆಗಳ ಮುಂದೆ ಮಾರಮ್ಮನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ತರುವ ಭಕ್ತರು ಚಾವಟಿಯಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಆವೇಶದಿಂದ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಅವರ ಭಕ್ತಿ ಅಷ್ಟೂ ಅಷ್ಟು ಮೇಲಾದದ್ದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇವರಲ್ಲಿರುವಂತಿದೆ. ಕೆಲವರು ಮೈಯಿಂದ ರಕ್ತ ಚಿಮ್ಮುವಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಮತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದಂಡನೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಪಾಪವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಕಶಾಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕ್ರೈಸ್ತರ ಒಂದು ಮಹಾವ್ರತವಾಯಿತು. ಈ ವ್ರತದ ಆಚರಣೆಗೆ ಡಾಮಿನಿಕಸ್ ಲೋರಿಕಾಟಸ್ (ಪ್ರ.ಶ. 1160) ಪೀಟರ್ ಡಾಮಿಯನ್ (ಪ್ರ. ಶ. 1072) ಎಂಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸಂತ ಡಾಮಿನಿಕನ (ಪ್ರ.ಶ. 1170–1221) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಶಾಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಚಳವಳಿ ಕ್ರಾಂತಿರೂಪತಾಳಿತಲ್ಲದೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಯಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಜಾಡ್ಯದಂತೆ ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಹಂಗರಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಯುರೋಪಿನ ಆದ್ಯಂತ ಹಬ್ಬಿತು. ಮೂವತ್ತೊಂದೂವರೆ ದಿವಸಗಳ ಪರ್ಯಂತ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ಕಶಾಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡವ ಸಕಲಪಾಪ ವಿಮುಕ್ತನಾಗುವನೆಂದು ನಂಬಿ ಇದನ್ನೊಂದು ಮಹಾವ್ರತವಾಗಿ ಜನ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ದುಷ್ಟಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪೋಪ್ ನಾಲ್ವಡಿ ಕ್ಲೆಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಾಲ್ವಡಿ ಚಾರಲ್ಸ್ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸಿದರು. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಳವಳಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕಶೇರುಕ : ಕಾರ್ಡೇಟ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಉಪವಿಭಾಗ (ವರ್ಟಿಬ್ರೇಟ್). ಬೆನ್ನೆಲುಬಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ (ಎಂದರೆ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ) ಗುಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು

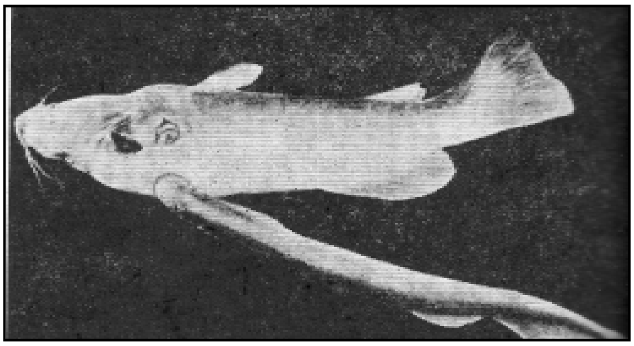

ಮೀನೊಂದರ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಶೇರುಕಗಳ ಆದಿಜೀವಿಯಾದ ಲ್ಯಾಂಪ್ರ ಅಂಟಿರವುದು

ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಗುಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ_ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ಅಥವಾ ಮೂಲ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ, ಗಂಟಲು ಕುಹರದಿಂದಾದ

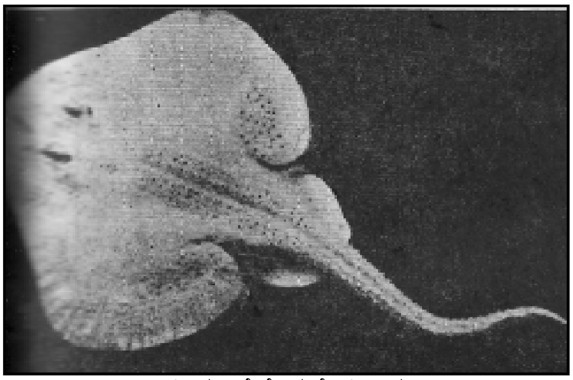

ಶಾರ್ಕ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಕೇಟ್ ಮೀನು

ಜೋಡಿ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳು, ಬೆನ್ನಿನಕಡೆ ನಳಿಕೆಯಂತಿರುವ ನರಹುರಿ. ಕಶೇರುಕ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಜೀವಿಗಳು ಆಂತರಿಕವಾಗಿಯೂ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿಯೂ ಭಿನ್ನ ರಚನಾ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ (ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟ ವರ್ಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ತನಿಗಳವರೆಗೆ ಈ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚನಾವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು). ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಮೂಲಭೂತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇವೆ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಶೇರುಕಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಶೇರುಕಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

1 ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಅಸ್ಥಿರಚನೆ, 2 ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ, 3 ಮಸ್ತಕ, 4 ಸೆಫಲೈಸೇಷನ್, 5 ಮೇಲು ಮತ್ತು ತಳಭಾಗದ ನರಮೂಲಗಳು, 6 ಅನುವೇದನ ನರಮಂಡಲ, 7 ಪಿಟ್ಯೂಟರಿ ಮತ್ತು ಪೀನಿಯಲ್ ಅಂಗಗಳು, 8 ಎದೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಕೋಣೆಗಳಿಂದಾದ ಹೃದಯ, 9 ಹೆಪ್ಯಾಟಿಕ್ ಪೋರ್ಟಲ್ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆ, 10 ಕೆಂಪುರಕ್ತ ಕೋಶಗಳು, 11 ಚಲನಾಂಗಗಳು, 12 ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ಹಿಂದಿರುವ ಬಾಲ, 13 ನಿರ್ನಾಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳು.

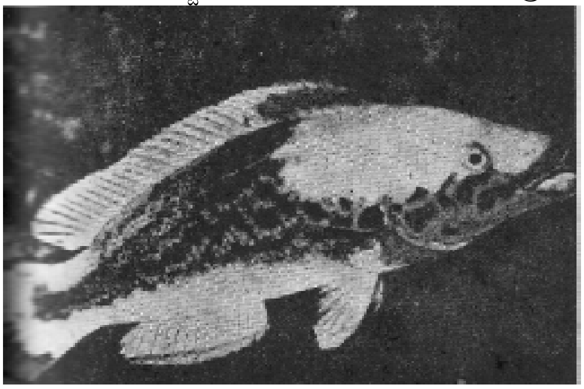

ಮತ್ಸ್ಯವರ್ಗದ ಒಂದು ಅಸ್ಥಿಮೀನು

ಅಸ್ಥಿರಚನೆ: ಇದು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿಂದಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಮೂಳೆಯಿಂದಾಗಿರಬಹುದು. ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಕಶೇರುಕಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿಂದಾದ ಅಥವಾ ಮೂಳೆಯಿಂದಾದ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ ಬೆಳೆದಾಗ ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಶೇರುಕಗಳಿಗೆ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಶಲ್ಕಗಳು ಅಥವಾ ಚರ್ಮದಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಗೊಂಡ ತಟ್ಟೆಗಳಂಥ ರಚನೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹೊದಿಕೆ ಆದಿಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನು

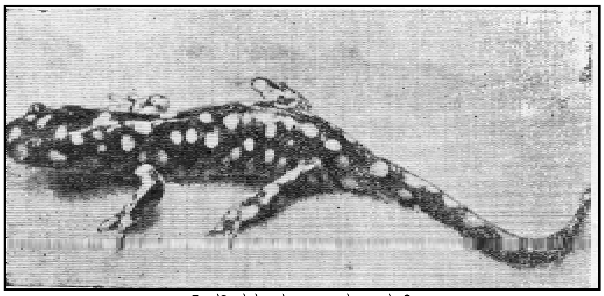

ದ್ವಿಚರಿವರ್ಗದ ಸ್ಯಾಲಮಾಂಡರ್

ಆಸ್ಟ್ರಕೋಡರ್ಮಿ ಎಂಬ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿವೆ. ಈ ಮೀನುಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಮೂಳೆಯಿಂದಾದ ತಟ್ಟೆಗಳಂಥ ಹೊದಿಕೆ ಇತ್ತು. ಇದು ಶರೀರದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅಸ್ಥಿ ಫಲಕಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಹಿಂದಿದ್ದ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ ಅಸ್ಥಿ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಅಸ್ಥಿರಚನೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಮನಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಇಂದಿನ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರ ಅಸ್ಥಿ ಚರ್ಮದಿಂದ ಶರೀರದೊಳಕ್ಕೆ ಹೂತುಹೋಗಿ ಒಳ ಅಸ್ಥಿಯೊಡನೆ ಬೆರೆತುಹೋಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರ ಅಸ್ಥಿರಚನೆಗಳಿಲ್ಲ.

ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ: ಕಶೇರುಕಗಳ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಕಶೇರುಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ ಇಲ್ಲ. ಕೆಳ ದರ್ಜೆಯ ಕಾರ್ಡೇಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭವಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸರಳಿನಂಥ ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ನಿಮ್ನವರ್ಗದ ಕಶೇರುಕಗಳಾದ ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಶಿಸಿಹೋಗಿರುವ ನೋಟೊಕಾರ್ಡನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಶೇರುಸ್ತಂಭ ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳಂಥ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಅಥವಾ ಮೂಳೆಗಳ ರಚನೆಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಣಿಗಳು ಆ ಜೀವಿಯ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ಜೋಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕಶೇರುಮಣಿಗಳು ಕೊನೆಗೆ ನೋಟೊಕಾರ್ಡಿನ ಬದಲಿನ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನೋಟೋಕಾರ್ಡ್‌ನ ಅಂಗಾಂಶ ಕಶೇರುಮಣಿಯ ರಚನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಕಶೇರುಮಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲುಗಡೆ ನರಹುರಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಮಾನು ಮತ್ತು ಕೆಳಗಡೆ ರಕ್ತನಾಳದ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಮಾನುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ

ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಾನುಗಳು ಕಶೇರುಮಣಿಯ ಮೂಲ ರಚನೆಯೊಡನೆ ಸೇರಿಹೋಗಿ ಕಶೇರುಮಣಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಘನವಸ್ತುವಿನಂತಾಗಲು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಶೇರುಮಣಿಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಕೀಲಿಸಿಕೊಂಡು ಕಶೇರುಸ್ತಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಶೇರುಮಣಿಗಳ ಕೀಲುಗಳು ಕಶೇರುವಿನ ಚಲನೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಕಶೇರುಕಗಳ ವಿವಿಧ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಮಣಿಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ.

ಮಸ್ತಕ: ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಸ್ತಕ ದೇಹರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗ. ಮಸ್ತಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರ್ಡೇಟಗಳೂ ಇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಂಫಿಯಾಕ್ಸಸ್ ಜೀವಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಮಸ್ತಕವಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಸ್ತಕ ಮಿದುಳಿನ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ತಟ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಟ್ಟೆಗಳು ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವುಗಳಾಗಿ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಬೆಸೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜೀವಿಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಮಿದುಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಥಿರಚನೆಗಳುಳ್ಳ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಅಸ್ಥಿತಟ್ಟೆಗಳು ಒಳಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ತಟ್ಟೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಹೋಗಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುವ ಅಸ್ಥಿರಚನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ರಚನೆ ಈ ಉಪವಿಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಿತರ ಯಾವ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೆಫಲೈಸೇಶನ್: ಎಲ್ಲ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಶಿರ ಭಾಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಮಿದುಳಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಕೀರ್ಣತರ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಶಿರದಲ್ಲಿವೆ. ಇಂಥ ಸಂಕೀರ್ಣಾಂಗಗಳು ಕೆಳ ದರ್ಜೆಯ ಕಾರ್ಡೇಟಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರದ ಭಾಗ ಸರಿಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಮುಂದುವರಿದ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟ ವರ್ಗದಿಂದ ಸಸ್ತನಿವರ್ಗದವರೆಗೆ ಶಿರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಈ ಅಂಗ ಹೇಗೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಗಾತ್ರ ಪ್ರತಿವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಗಾತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಇದರ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ನರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಶಿರಕ್ಕೆ ಶರೀರದ ಇತರ ಭಾಗಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಶರೀರದ ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿರ ತನ್ನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇತರ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸೆಫಲೈಸೇಶನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಶೇರುಕಗಳ ಶಿರದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಖಂಡಗಳ ಮಿಲನದಿಂದಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗದ ವಿಷಯ. ಇದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಡೆಬೀರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಪ್ರಕಾರ ಶಿರ ಎರಡು ಉಪಶಿರಗಳ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ನ್ಯೂರಲ್ ಶಿರ ಮತ್ತು ವಿಸರಲ್ ಶಿರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ನ್ಯೂರಲ್ ಭಾಗ ಶಿರದ ಮೇಲು ಭಾಗವಾಗಿಯೂ ವಿಸರಲ್ ಭಾಗ ಶಿರದ ತಳಭಾಗವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ನ್ಯೂರಲ್ ಶಿರಭಾಗ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿದೆ; ಆದರೆ ವಿಸರಲ್ ಶಿರಭಾಗ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ನಶಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಕಶೇರುಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂರಲ್ ಶಿರವೇ ಶಿರದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗ. ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಲ್ಕು ಖಂಡಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ಶಾರ್ಕ್ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿರಭಾಗ ಎಂಟು ಖಂಡಗಳಿಂದಾಗಿದೆ. ವಿಸರಲ್ ಶಿರದ ಖಂಡಗಳು ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಖಂಡಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ನೆಲವಾಸಿ-ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಒಂದು ಖಂಡಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

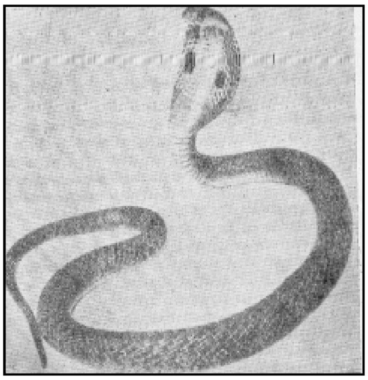

ಉರಗವರ್ಗದ ನಾಗರಹಾವು

ಮೇಲು ಹಾಗೂ ತಳಭಾಗದ ನರಮೂಲಗಳು: ಅಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ನರಗಳು ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಶೇರುಕ ಮತ್ತು ಆಂಫಿಯಾಕ್ಸಸ್ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಜೊತೆ ನರಗಳು ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಈ ತಂಡಗಳು ನರ ಬಳ್ಳಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಿಂದ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ತಳಭಾಗದ ತಂಡ ಕೇವಲ ಪ್ರೇರಕ (ಮೋಟಾರ್) ನರಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಇವು ಮಿದುಳಿನಿಂದ ನರಪ್ರಚೋದನೆಗಳನ್ನು ಶರೀರದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಾದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲುಭಾಗದ ತಂಡ ಜ್ಞಾನವಾಹಿನಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇರಕ ಕೆಲಸಗಳೆರಡನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಮಿಶ್ರನರಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ನರಕೋಶಗಳು ಗುಂಪುಗೂಡಿದ್ದು ಗಂಟಿನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲುಭಾಗದ ಹಾಗೂ ತಳಭಾಗದ ಈ ನರಗಳು ಮೂಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇದ್ದರೂ ಇವುಗಳಿಂದಾದ ಕವಲುಗಳು ಶರೀರದೊಳಗೆ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಮಿಲನಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವು ಮಿಶ್ರನರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಾದ ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ನರಗಳ ಮಿಲನ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

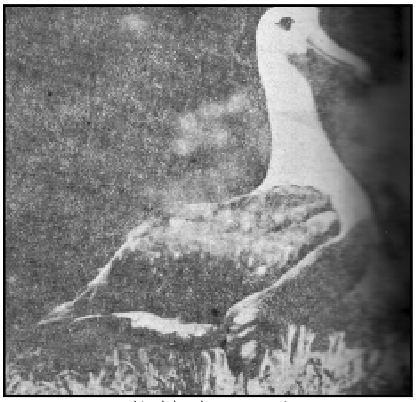

ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಆಲ್ಬಟ್ರಾಸ್

ಅನುವೇದನ (ಸಿಂಪತೆಟಿಕ್) ನರಮಂಡಲ: ಕಶೇರುಕಗಳ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ನರಮಂಡಲವೂ ಇದೆ. ಇದು ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಗೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯಗಳು (ನರಗಂಟು) ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನರಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಶರೀರದ ಒಳಗಿರುವ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ವಿಸರಲ್ ನರಮಂಡಲವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯಗಳು ಮತ್ತು ನರಗಳು ಕೇಂದ್ರನರಮಂಡಲದ ನರಗಳೊಡನೆ ಅದರಲ್ಲಿಯ ಮೆಡ್ಯುಲಾ ಆಬ್ಲಾಂಗೇಟದೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

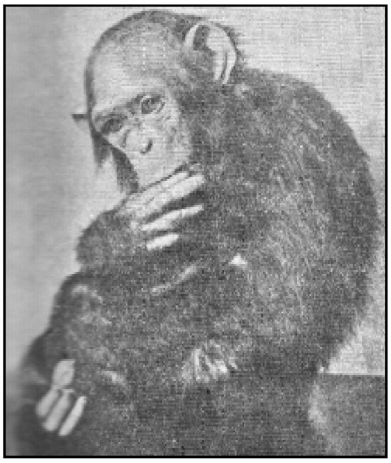

ಪ್ರೈಮೇಟುಗಣದ ಚಿಂಪಾಂಜಿ

ಪಿಟ್ಯೂಟರಿ ಮತ್ತು ಪೀನಿಯಲ್ ಅಂಗಗಳು: ಇವು ಮಿದುಳಿನಿಂದ ಬೆಳೆದಿರುವ ಬಾಹ್ಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ಚಾಚುಗಳಂತಿವೆ. ಪಿಟ್ಯೂಟರಿಗ್ರಂಥಿ ಮುಂದಿನ ಮಿದುಳಿನ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಹೊರಚರ್ಮ ಮತ್ತು ನರಮಂಡಲದ ಅಂಗಾಂಶಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿ ಆಗಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಿ. ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೋಮ್‌ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೊರಚರ್ಮ ಮತ್ತು ನರಮಂಡಲದ ಅಂಗಾಂಶಗಳೆರಡೂ ಒಂದುಗೂಡಿರುವ ಈ ಅಂಗ ಅಂತಃಸ್ರಾವಕಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಒಂದು ಅತಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಗ್ರಂಥಿ. ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೋಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯೇ ಇವೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳು ಶರೀರದ ವಿವಿಧ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುವು.

ನಿಮ್ನವರ್ಗದ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೀನಿಯಲ್ ಅಂಗ ಮಿದುಳಿನ ಡಯನ್‌ಸೆಫಲಾನ್ ಭಾಗದಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಅಂಗ. ಇದು ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂರನೆಯ

ಕಣ್ಣು. ಆದರೆ ಮೇಲುದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಶಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಗದೊಳಗೆ ಅಕ್ಷಿಪಟಲ ಮತ್ತು ಮಸೂರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೃದಯ: ಆಂಫಿಯಾಕ್ಸಸ್ ಜೀವಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಹೃದಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇನ್ನುಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಡೇಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೃದಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೃದಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಗದ ಸ್ಥಾನ ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳ ಮೇಲುಗಡೆ. ಹೃದಯ ಸಹ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹೆಪ್ಯಾಟಿಕ್ ಪೋರ್ಟಲ್ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆ: ಇದು ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ. ಇಲ್ಲಿ ಮಲಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಯಕೃತ್ತಿನೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಲೋಮನಾಳಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದುಗೂಡಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳಿಂದ ಬರುವ ಆಹಾರಮಿಶ್ರಿತ ರಕ್ತ ಪಿತ್ತಕೋಶದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆಗೊಂಡ ಅನಂತರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಈ ಪರಿಚಲನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇಂಥ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಕೆಂಪು ರಕ್ತಕೋಶಗಳು: ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ರಕ್ತಕೋಶಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹೀಮೋಗ್ಲೋಬಿನ್ ಪ್ಲಾಸ್ಮದಲ್ಲಿ ಕರಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಮೋಗ್ಲೋಬಿನ್ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ದ್ರವದೊಳಗಿರದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕೋಶಗಳೊಳಗಿದೆ. ಈ ಜೀವ ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು ರಕ್ತಕೋಶಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಮೂಳೆಗಳೊಳಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಂಪುರಕ್ತಕೋಶಗಳು ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯ ಮೂಲಕ ಶರೀರದ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ತಲಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಲನಾಂಗಗಳು: ಇಂದು ಬದುಕಿರುವ ಯಾವ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಜೊತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಲನಾಂಗಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನಾಂಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಪ್ರತಿ ಖಂಡದಿಂದಲೂ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳು ಆ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಚಲನಾಂಗಗಳಾದ ಕಾಲುಗಳೇ ಕಶೇರುಕಗಳ ಮುಖ್ಯ ಗುಣವೆಂದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಾದ ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟದಲ್ಲಿ ಚಲನಾಂಗಗಳೇ ಇಲ್ಲ.

ಬಾಲ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಶರೀರದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರೊಳಗೆ ದೇಹಾಂತರ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಉದರಭಾಗದೊಳಗಿರುವ ಯಾವ ಅಂಗವೂ ಬಾಲದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಉಭಯಚರಿಗಳಿಗೆ ಬಾಲವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಡಿಂಬದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಬಾಲವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲ ಚಲನಾಂಗವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬಾಲದ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಆದಿಕಶೇರುಕಗಳ ಉಗಮವಾದಾಗಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೇಲುದರ್ಜೆಯ ಕಶೇರುಕವಾದ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಬಾಲವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬಾಲವಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಈತ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕುರುಹುಗಳು ಈತನ ಶರೀರದಲ್ಲಿವೆ.

ನಿರ್ನಾಳಗ್ರಂಥಿಗಳು: ಇವು ಎಲ್ಲ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಜೀವಿಗಳ ಶರೀರದೊಳಗೆ ನಡೆಯುವ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಇವು ತಮ್ಮ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆಯೆಂದಲ್ಲ. ಈ ಗುಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಯಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗುಣಗಳಿವೆ. 1. ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮ್ಯಾಟ, 2. ಆಸ್ಟ್ರಕೋಡರ್ಮಿ, 3. ಪಿಸೀಸ್, 4. ಆಂಫಿಬಿಯ, 5. ಸರೀಸೃಪಗಳು, 6. ಏವೀಸ್, 7. ಸ್ತನಿಗಳು ಎಂದು ಕಶೇರುಕಗಳನ್ನು ಏಳು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕಶೇರುಕ ಭ್ರೂಣವಿಜ್ಞಾನ : ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭ್ರೂಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಂದೇ. ಅಂಡಾಣು ಮತ್ತು ಪುರುಷಾಣುಗಳು ಕೂಡಿ ನಿಶೇಚನ ನಡೆದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಯುಕ್ತವೇ ಬೀಜಾಣು. ಇದು ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಜೀವಕೋಶ. ಇರಬಹುದಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಆಹಾರವನ್ನೊದಗಿಸಲು ತಾಯಿ ಪ್ರಾಣಿ ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡಾರ, ಆಲ್ಬ್ಯುಮೆನ್ ಮುಂತಾದ ಮೀಸಲು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಟ್ಟಿರುವುದರಲ್ಲಿ. ಹೀಗೆ ಬೀಜಾಣು ಏಕಕೋಶರೂಪಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ಭ್ರೂಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಜಾಣು ಮೊದಲು ಬಹುಕೋಶರೂಪಿಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಅಂಗ ಸಮೂಹಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಟಾಸಿಸ್ ವಿಭಜನೆಗಳು ನಡೆದು ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಸಂಯುಕ್ತಬೀಜಾಣು ಎರಡಾಗಿ, ಎರಡು ನಾಲ್ಕಾಗಿ, ಎಂಟಾಗಿ, ಹೀಗೆ ಕ್ರಮವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ವಿದಳನ (ಕ್ಲೀವೇಜ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಟೊಳ್ಳಾದ ಚೆಂಡಿನಂತಿರುವ ಒಂದು ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಒಳಗಿರುವ ಅವಕಾಶಕ್ಕೆ ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಸೀಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಜೀವಕೋಶ ಪದರವಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದು ಒಂದು ಪದರದ ರಚನೆ ಬಹುಪದರ ರಚನೆಯಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಪದರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ರಚನೆಗೆ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ರೂಪಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಲೀಕರಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಸ್ಟುಲದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವಾಗಿ ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಸೀಲ್ ಅವಕಾಶದ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಿ, ಭ್ರೂಣದ ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾವು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರದರ್ಮ, ಒಳದರ್ಮ ಮತ್ತು ನಡುದರ್ಮಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಮೂಲ ಪದರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದು ಎರಡು ಭಿತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟಲಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬಹು ಪದರದ ಕುಹರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಕೀರ್ಣರಚನೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಒಳಗಿನ ಈ ಕುಹರಕ್ಕೆ ಆರ್ಕೆಂಟರಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಫೋರ್ ಎಂಬ ತೆರಪಿನ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಮೇಲಿನ (ಡಾರ್ಸಲ್), ಕೆಳಗಿನ (ವೆಂಟ್ರಲ್) ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವದ ತುಟಿಗಳು ಎಂಬ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆರ್ಕೆಂಟರಾನ್ ಕುಹರವೇ ಮುಂದೆ ಪ್ರೌಢಜೀವಿಯ ಅನ್ನನಾಳವಾಗಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಹೊರದರ್ಮದ ಒಂದು ಭಾಗ ಒಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಇತರ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಒಂದು ನಳಿಕೆಯ ರೂಪತಾಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನರನಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಮೆದ್ಯುಲರಿ ನಳಿಕೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ನ್ಯೂರುಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ನ್ಯೂರುಲೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಉಳಿದ ಅಂಗಸಮೂಹಗಳು ಭ್ರೂಣದ ಲಂಬ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ನಾಳಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಳಿಕೀಕರಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನಂತರ ಈ ನಳಿಕೆಗಳ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳು ಕ್ರಮವಾದ ಅಂಗಾಂಗಗಳಾಗಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅಂಗೋತ್ಪತ್ತಿ (ಆರ್ಗನೋಜೆನಿಸಿಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂಗಸಮೂಹಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದಮೇಲೆ ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯ ರೂಪಪರಚನೆಯ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೂಪೋದ್ಭವ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಫೋಜೆನಿಸಿಸ್.

ಇದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬಹುದಾದ ಕಶೇರುಕಗಳ ಮಾದರಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವಿಧಾನ. ವಿವಿಧ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸ್ತನಿಗಳ ವಿನಾ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತಾಯಿ ದೇಹದ ಹೊರಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಕಪ್ಪೆಗಳಿಗೂ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾಗುವ ನೀರು, ಲವಣಗಳು ಮತ್ತು ಆಹಾರದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ನೀರಿನಿಂದಲೇ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ತಾಯಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುವಾಗ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವ ಶ್ರಮವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲು ಆಹಾರವನ್ನು ಬಂಡಾರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮತ್ತು ಸರೀಸೃಪಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆಮ್ಲಜನಕವೊಂದರ ವಿನಾ ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಈ ಭ್ರೂಣಗಳು ಸುತ್ತಲ ಪರಿಸರದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಯಿ ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬೇಗ ಮುಗಿದು ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ತಾನೇ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡು ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಬಹುದು. ಇದು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತಾಯಿಯ ದೇಹದ ಒಳಗೆ, ಅಂದರೆ ಗರ್ಭಕೋಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ರಚನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಿತ್ತಿಯೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿ ತಾಯಿಯಿಂದ ಪೋಷಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಮಲಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರಚನೆಗೆ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ ಅಥವಾ ಪ್ಲಾಸೆಂಟ ಎಂದು ಹೆಸರು. ತಾಯಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಭ್ರೂಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಪೂರೈಸುವುದರಿಂದ ತತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಮೀಸಲು ಪೋಷಕವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಜಾಡೇ ಭಿನ್ನವಾದುದು.

ನಿಶೇಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಪುರುಷಾಣು ತತ್ತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಭಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ತತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿದಳನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಗೆ ಬ್ಲಾಸ್ಟೋಮಿಯರ್‌ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ವಿದಳನ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಪೂರ್ಣವಿದಳನದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ತತ್ತಿ ವಿಭಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪೆಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ವಿದಳನ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತತ್ತಿಯ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವಿಭಾಗವಾಗಬಹುದು ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಭಾಗ ವಿಭಾಗವಾಗದೇ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ವಿದಳನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೇರಳವಾಗಿರುವ ಬಂಡಾರ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿದಳನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೋಶದ್ರವ್ಯ ಇರುವ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವಿದಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಬಂಡಾರ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಟೆಲಿಯಾಸ್ಟಿಯೈ ಗುಂಪುಗಳ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದಳನ ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಮೈವಿದಳನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿದಳನವನ್ನು ಹೋಲೊಬ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಎಂದೂ ಪಾರ್ಶ್ವಕ ವಿದಳನವನ್ನು ಮೀರೊಬ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿದಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತತ್ತಿ ವಿಭಾಗವಾಗುವ ಮತ್ತು ವಿಭಜನೆಯ ರೇಖೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ:

1 ರೇಖಾಂಶಿಕ (ಮೆರಿಡಿಯೋನಲ್) ವಿದಳನ : ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಭಜರೇಖೆ ತತ್ತಿಯ ಎರಡೂ ಧ್ರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೊದಲೆರಡು ವಿದಳನಗಳು ಈ ರೀತಿಯವು.

2 ನೇರವಾದ ವಿದಳನ : ಇದು ರೇಖಾಂಶಿಕದಂತೆಯೇ ನಡೆದರೂ ವಿಭಜನ ರೇಖೆ ಪ್ರಾಣಿಧ್ರುವದಿಂದ ವೆಜಿಟಲ್ ಧ್ರುವದ ಕಡೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ತತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗದೆ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿದಳನ ಕೆಲವು ಮೂಳೆ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (ಏಮಿಯಾ ಮತ್ತು ಲೆಪಿಸೋಸ್ಟಿಯಸ್).

3 ಸಮಭಾಜಕ ವಿದಳನ: ಇದು ಮಧ್ಯ ಅಕ್ಷದ ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ತತ್ತಿಯನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆಂಬ್ಲಿಸ್ಟೋಮ ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ವಿದಳನ ಈ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ.

4 ಅಕ್ಷಾಂಶಿಕ ವಿದಳನ: ಇದು ಸಮಭಾಜಕ ವಿದಳನದಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಸಮಭಾಜಕಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪೆಯ ತತ್ತಿಯ ಮೂರನೆಯ ವಿದಳನ ಈ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅಸಮವಾದ ಬ್ಲಾಸ್ಟೋಮಿಯರ್‌ಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕೋಶಗಳು ಸಣ್ಣವೂ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೈಕ್ರೊಮಿಯರ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಕ್ರೊಮಿಯರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೈಕ್ರೊಮಿಯರ್‌ಗಳು ಪ್ರಾಣಿಧ್ರುವದ ಕಡೆಗೂ ಮ್ಯಾಕ್ರೊಮಿಯರ್‌ಗಳು ವೆಜಿಟಲ್‌ಧ್ರುವದ ಕಡೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ವಿದಳನದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇವು ಹೊರ ಅಂಶಗಳಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ತತ್ತಿಯ ಒಳಗಿರುವ ಅಂಶಗಳೇ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಸುತ್ತಲ ಪರಿಸರದ ಉಷ್ಣತೆ ತತ್ತಿಗಳ ವಿದಳನದ ವೇಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪೆಯ ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ 90 ಮಿನಿಟುಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ವಿದಳನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ವಿದಳನ ವೇಗವಾಗಿಯೂ ಕಡಿಮೆಮಾಡಿದಾಗ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ವಿದಳನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಪ್ರಧಾನ ಆಂತರಿಕ ಅಂಶ ತತ್ತಿಯ ಒಳಗಿರುವ ಬಂಡಾರ. ಇದು ಸಜೀವ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಇದು ಜಡ ಪದಾರ್ಥ. ವಿದಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಡ್ಡಬಂದು ಅದನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಕಪ್ಪೆಯ ಮ್ಯಾಕ್ರೊಮಿಯರ್ ಜೀವಕೋಶಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ವಿದಳನವಾಗುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳ ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಾರವಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿದಳನವೇ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬಂಡಾರವು ವಿದಳನವನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿದಳನವಿಧಾನವನ್ನು ಸಹ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ತತ್ತಿಯ ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸವೂ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಅಂಶವಾಗಿ ವಿದಳನವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದಳನ ರೀತಿ ತಾಯಿಯಿಂದ ಬಂದ ಆನುವಂಶಿಕ ಲಕ್ಷಣ. ಇದು ಓವಂನಲ್ಲಿರುವ ಕೋಶದ್ರವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಕೊಡುಗೆ.

ವಿದಳನ ನಿಯಮಗಳು: ವಿದಳನ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ವಿಭಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ವರ್ತನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಕೇವಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದೇ ಹೊರತು ವಾಸ್ತವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

1 ಸಾಕೆಯ ನಿಬಂಧನೆಗಳು: (ಅ) ಜೀವಕೋಶಗಳು ಸಮವಾದ ಮರಿ ಜೀವಕೋಶಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. (ಆ) ಪ್ರತಿ ಹೊಸ ವಿದಳನದ ಜಾಡು ಹಿಂದಿನದನ್ನು ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ವಿಭಜನೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

2 ಹರ್ಟ್‌ವಿಗ್‌ನ ನಿಯಮಗಳು: (ಅ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಜೀವರಸ ರಾಶಿಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. (ಆ) ವಿಭಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೈಟೊಟಿಕ್ ಕದಿರಿನ ಲಂಬಾಕ್ಷ ಜೀವರಸರಾಶಿಯ ಲಂಬಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವರಸರಾಶಿಯ ಲಂಬಾಕ್ಷವನ್ನು ಅಡ್ಡಸೀಳುವ ಪ್ರವೃತಿಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

ವಿದಳನದ ಫಲವಾಗಿ ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲ ರಚನೆ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿವಿಧ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡಾರದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ರಚನಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳಾದ ಚೆಂಡಿನಂತಿರುವ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಳಗಿರುವ ಅವಕಾಶ ಕೇಂದ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿರದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಾಣಿಧ್ರುವಭಾಗದ ಕಡೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಕ್ರೊಮಿಯರ್‌ಗಳೂ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕ್ರೊಮಿಯರ್‌ಗಳೂ ಇವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ವಿದಳನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ತಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವಿದಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರದ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಡಿಸ್ಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಸೀಲ್ ಅವಕಾಶ ಇರುವುದರ ಬಗೆಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲ ಒಂದು ಸಂಚಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಸಿಸ್ಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಂಟು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾಲ್ಕು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಒಡಗೂಡಿ ಗಂಟಿನ ರೀತಿಯ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಬೆಳೆಯುವ ಭ್ರೂಣದ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಜೀವಕೋಶಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಜೀವ ಕೋಶಗಳಗಂಟನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಚಿಯ ರೂಪತಾಳುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಮುಂದೆ ಟ್ರೋಪೊಬ್ಲಾಸ್ಟ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಪ್ಲಾಸೆಂಟ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣ: ಒಂಟಿ ಪದರದ ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲದಿಂದ ಬಹುಪದರದ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲಾದ ಊಹಾ ಅಂಗರಚನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪುನರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪುನರ್‌ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸಗಳು ನಡೆದು ಆಯಾ ಪ್ರಭೇದದ ದೇಹವಾದರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಲು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಚಾಲಕಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷದ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣವೆಂದು ನೆಲ್ಸನ್ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ (1953). ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂಲಪದರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಕ್ಷರೇಖೆಯ ರೂಪರೇಶೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೊರಳಿ ವಿಭೇದೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನಡೆಯುವ ಪಯಣದಲ್ಲಿ ಕೋಶಗಳ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲದ ಬ್ಲಾಸ್ಟೊಸೀಲ್ ಅವಕಾಶ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಣೆ ಮತ್ತು ವಿಭೇದೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಜೀವಕೋಶ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ವಿದಳನದಿಂದ ಒಡೆದು ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲಾದ ಕೋಶಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಜೀವಕೋಶ ಚಲನೆಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ: 1 ಎಂಬೊಲಿ, 2 ಎಪಿಬೊಲಿ, ಇವೆರಡೂ ಚಲನೆಗಳು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಚಲನ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಎಂಬೊಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಚಲನೆಗಳು ನಡೆಯುವುದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

(ಅ) ಅಂತರ್‌ವಲನ (ಇನ್‌ವೊಲ್ಯೂಷನ್): ಬ್ಲಾಸ್ಟೋಪೋರ್ ತುಟಿಯ ಬಳಿಗೆ ಚಲಿಸಿಬಂದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಹೊರ ಅಂಚಿನಿಂದ ಒಳ ಅಂಚಿಗೆ ಜಾರುವುದನ್ನು ಅಂತರ್ವಲನ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

(ಆ) ಒಳಹೊರಳು (ಇನ್ ವ್ಯಾಜಿನೇಷನ್): ಜೀವಕೋಶಗಳ ಪದರವೊಂದು ಒಳಗೆ ಮಡಿಚಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡ ಪದರ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಂಫಿಯಾಕ್ಸಸ್ ನಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಸ್ಟ್ಯುಲದ ಒಂದು ಭಾಗ ಒಳಕ್ಕೆ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಭಿತ್ತಿಗಳಿರುವ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

(ಇ) ಜೀವಕೋಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ: ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜೀವಕೋಶ ಚಲನೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.

(ಈ) ಪ್ರವೇಶನ (ಇನ್‌ಗ್ರೆಶನ್): ಒಂದು ಅಥವಾ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಜೀವಕೋಶ ಗುಂಪು ಒಳಗಿನ ಅವಕಾಶದೊಳಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಕುಹರಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗುವುದನ್ನು ಪ್ರವೇಶನ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ತನಿಗಳ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮತ್ತು ಸರೀಸೃಪಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಾಗ್ ರೇಖೆಯಿಂದ (ಪ್ರಿಮಿಟಿವ್ ಸ್ಟ್ರೀಕ್) ನಡುಪದರದ

ಜೀವಕೋಶಗಳು ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಮೇಲು ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಪದರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ತೂರುವುದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

(ಉ) ಪದರ ವಿಚ್ಛೇದನ (ಡಿಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್): ಒಂದು ಜೀವಕೋಶ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವಕೋಶ ಗುಂಪು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಪದರ ವಿಚ್ಛೇದನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಪ್ಪೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಕೆಂಟರಾನ್ ಅವಕಾಶದ ಮೇಲ್ಭಾವಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಗುಂಪು ಪದರ ವಿಚ್ಛೇದನಗೊಂಡು ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ನಾಯು ಫಲಕಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುವು.

(ಊ) ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ: ಜೀವಕೋಶಗಳು ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಒಂದು ಭಾಗದ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸುವುದೇ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ. ಕಪ್ಪೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಡಾರ್ಸಲ್ ತುಟಿಯ ಕಡೆಗೆ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಪರಿಚ್ಛನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

(ಋ) ಅಪಸರಣ (ಡೈವರ್ಜೆನ್ಸ್): ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಸಲ್ ತುಟಿಯ ಬಳಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾದ ಜೀವಕೋಶಗಳು ಅಂತರ್ವಲನಗೊಂಡು ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲಾದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಡುವುದೇ ಅಪಸರಣ.

(ೠ) ವಿಸ್ತರಣ (ಎಕ್ಸ್‌ಟೆನ್ಷನ್): ಊಹಾ ನರಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ನಡುಪದರ ಮತ್ತು ಒಳಪದರ ಅಂಶಗಳು ಒಳ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಎಪಿಬೊಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಚಲನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ_1 ಆಂಟಿರೊಪೋಸ್ಟೀರಿಯರ್ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, 2 ಅಂಚಿನ ವಿಸ್ತರಣೆ ಅಥವಾ ಅಪಸರಣ.

ಒಂದೊಂದು ಕಶೇರುಕದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯ ಜೀವಕೋಶ ಚಲನೆಗಳು ನಡೆದು ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲೀಕರಣ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸಂಘಟಕಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಸಂಘಟಕಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಯಾದ ವಿಭೇದೀಕರಣವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ವಿಭೇದೀಕರಣ ನಡೆದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ರಚನೆ ಎಂದರೆ ನರಫಲಕ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋಟೊಕಾರ್ಡಿನ ಮೇಲಿರುತ್ತದೆ. ನೋಟೊಕಾರ್ಡ್ ಸಂಘಟಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ನರಫಲಕ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಫಲಕ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡು ನರನಳಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ನರಮಂಡಲದ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸರೀಸೃಪ, ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಸ್ತನಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಪಟಲಗಳು ಭ್ರೂಣದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಭ್ರೂಣಪಟಲಗಳು ಅಥವಾ ಫೀಟಲ್ ಪಟಲಗಳು ಅಥವಾ ಭ್ರೂಣಬಹಿರ್ ಪಟಲಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ.

1 ಆಮ್ನಿಯನ್: ಭ್ರೂಣದ ಮುಂದಿನ ತುದಿ, ಹಿಂದಿನ ತುದಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪದರ ಮಡಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವು ಮೊದಲಿಗೆ ಹೊರಪದರದ ಚಾಚಿಕೆಗಳಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಈ ಚಾಚಿಕೆಗಳೊಳಕ್ಕೆ ನಡುಪದರವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮಡಿಕೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು ಭ್ರೂಣವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಭ್ರೂಣದ ಮೇಲೆ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಡಿಕೆಗಳು ಸಂಧಿಸಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಾಗ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಪಟಲಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಪಟಲವೇ ಆಮ್ನಿಯನ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೊರಗಡೆಗೆ ಮಧ್ಯದರ್ಮ ಪದರವೂ ಒಳಗಡೆಗೆ ಹೊರದರ್ಮ ಪದರವೂ ಇವೆ. ಇವು ಭ್ರೂಣವನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಒಳಗಿರುವ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ದ್ರವವೊಂದು ತುಂಬಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಮ್ನಿಯಾಟಿಕ್ ದ್ರವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಭ್ರೂಣದ ಸುತ್ತಲೂ ದ್ರವಾವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರವ ಹೊರಗಿನ ಆಘಾತಗಳಿಂದ ಭ್ರೂಣವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಭ್ರೂಣ ಇದರಲ್ಲೆ ಮುಳುಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭ್ರೂಣದ ಸ್ವಂತ ಈಜುಕೊಳ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯುಂಟು. ಸರೀಸೃಪ, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಮ್ನಿಯನ್ ಬೆಳೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾದುದರಿಂದ ಈ ಮೂರು ಪ್ರಾಣಿ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಆಮ್ನಿಯೋಟ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಕಶೇರುಕಗಳನ್ನು ಅನಾಮ್ನಿಯೋಟ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

2 ಅಲಂಟೊಯಿಸ್: ಇದು ಭ್ರೂಣದ ಅನ್ನನಾಳದ ಹಿಂತುದಿಯಿಂದ ಪ್ರವರ್ಧದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಒಳಪದರವೂ ಹೊರಗಡೆ ನಡುಪದರವೂ ಇವೆ. ಇದು ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟ ಮತ್ತುವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಯ ರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯಕಾರಿ.

3 ಬಂಡಾರ ಸಂಚಿ (ಯೋಕ್‌ಸ್ಯಾಕ್): ಇದು ಭ್ರೂಣದ ಅನ್ನನಾಳದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರವರ್ಧರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಳಪದರ ಮತ್ತು ನಡುಪದರಗಳು ಇವೆ. ಇದು ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಒಳಗಿರುವ ಬಂಡಾರವನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಂಡಾರಸಂಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಇದು ಬಂಡಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅರ್ಧ ಜೀರ್ಣಿಸಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುವ ಸರಳರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭ್ರೂಣದ ಜಠರ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಸ್ತನಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಯಾವ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂಚಿ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಂಡಾರಸಂಚಿ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ (ಯೋಕ್ ಸ್ಯಾಕ್ ಪ್ಲಾಸೆಂಟ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ತೊಟ್ಟಿನ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಭ್ರೂಣಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ತೊಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ ವೈಟಲಿನ್ ಆಪಧಮನಿ ಮತ್ತು ಅಭಿಧಮನಿಗಳು ಹಾದು ಭ್ರೂಣವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೊಟ್ಟು ಹೊಕ್ಕುಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

4 ಕೋರಿಯಾನ್: ಆಮ್ನಿಯನ್ ರಚನೆಯಾಗುವ ಮಡಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಕೋರಿಯಾನ್ ಕೂಡ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಡಿಕೆಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡಾಗ ಹೊರಗೆ ಉಳಿಯುವ ಪದರ ಪಟಲವೇ ಕೋರಿಯಾನ್. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಆಮ್ನಿಯನಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಹೊರ ಮತ್ತು ನಡುಪದರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮಾತ್ರ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೊರದರ್ಮ ಹೊರಗೂ ಮಧ್ಯದರ್ಮ ಒಳಗೂ ಇವೆ. ಇದು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪಟಲಗಳನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿಪ್ಪಿನ ಒಳಗೆ ಅನುಲೇಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭ್ರೂಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಟಲಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಟೊಯಿಸ್ ಮತ್ತು ಕೋರಿಯಾನ್‌ಗಳು ಒಡಗೂಡಿ ಉಸಿರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ (ಪ್ಲಾಸೆಂಟ): ಸ್ತನಿಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಜರಾಯುಜಗಳು. ಇವು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ತತ್ತಿಗಳು ತಾಯಿಯ ದೇಹದ ಒಳಗೆಯೇ ಉಳಿದು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ರಚನೆಯೇ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ. ಭ್ರೂಣದ ಕೆಲವು ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಸೇರಿ ಈ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಭ್ರೂಣತಾಯಿಯ ರಕ್ತದಿಂದ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೂಲಕವೇ ವಿಸರ್ಜನಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಕೇವಲ ಜಡ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ. ಭ್ರೂಣಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನೂ ಇದು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಸಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಹಾರ್ಮೋನುಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ವಿವಿಧ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸೆಂಟ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಂದಿ, ಕಾಡುಪಾಪ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸರಳವಾದ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಭಾಗದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ತಾಯಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಯಾವ ಅಂಗಾಂಶಗಳೂ ನಾಶವಾಗದೆ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವ ಪದರವೆಂದರೆ ಕೋರಿಯಾನ್. ಇದು ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಿತ್ತಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆರಳುಗಳ ರೀತಿಯ ವಿಲ್ಲೈಗಳೆಂಬ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವು ಗರ್ಭಕೋಶದ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಸಂದುಗಳಿಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೈಗೌಸಿನ ಒಳಗಡೆಗೆ ಹಸ್ತ ಮತ್ತು ಬೆರಳುಗಳು ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಗರ್ಭಕ್ಷೀರ (ಯುಟೆರೈನ್ ಮಿಲ್ಕ್) ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬೆರಳಿನ ರಚನೆಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರ ಬರುವುದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಲೀ ತಾಯಿಯ ಅಂಗಾಂಶ ಸ್ರಾವವಾಗಲೀ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳದ (ನಾನ್ ಡೆಸಿಡ್ಯೂಯೇಟ್) ಮಾದರಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಈ ಬೆರಳಿನಾಕಾರದ ರಚನೆಗಳು ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ ತಟ್ಟೆಯಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ ನಿಕಟವಾಗಿದ್ದು ಜನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಿತ್ತಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳುವ (ಡೆಸಿಡ್ಯುಯೇಟ್) ಮಾದರಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಿಲ್ಲೈಗಳು ಹರಡುವ ರೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಹಂದಿಯ ಮಾದರಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದದ್ದು. ಮಾನವನದು ಫಲಕ ಮಾದರಿ. ದನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಲೈಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಗುಂಡಿಯ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗುಬುಟು (ಕಾಟಲೀಡನರಿ) ಮಾದರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಲಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಮಂಡಲ (ಜ಼ೋನರಿ) ಮಾದರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಂಗಾಂಶ ರಚನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರಮವೂ ಉಂಟು. ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪದರಗಳು ಈ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ. ಗರ್ಭಕೋಶದ ಅನುಲೇಪಕ, ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶ ಪದರ ಮತ್ತು ರಕ್ತನಾಳದ ಎಂಡೋತೀಲಿಯಲ್ ಪದರ. ಹೀಗೆಯೇ ಭ್ರೂಣದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋರಿಯಾನ್, ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶಪದರ ಮತ್ತು ಭ್ರೂಣೀಯ ರಕ್ತನಾಳದ ಎಂಡೋತೀಲಿಯಮ್ ಪದರ ಎಂಬ ಮೂರು ಪದರಗಳಿವೆ. ಭ್ರೂಣಕ್ಕೂ ತಾಯಿಗೂ ನಡುವೆ ವಸ್ತುಗಳ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುವಾಗ ಆ ವಸ್ತುಗಳು ಈ ಆರು ಪ್ರತಿ ಬಂಧಕಗಳನ್ನು ಹಾದು ಸಾಗಬೇಕು. ಹಂದಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಆರೂ ಪದರಗಳು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೋರಿಯಾನ್ ಪದರ ಎಪಿತೀಲಿಯಮ್ ಪದರಕ್ಕೆ ತಾಗಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಎಪಿತೀಲಿಯೊ ಕೋರಿಯಲ್ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗಳು ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಿತ್ತಿಗೆ ತಾಗಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಪಿತೀಲಿಯಲ್ ಪದರ ನಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಿನ್‌ಡೆಸ್ಮೊಕೋರಿಯಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನಾಯಿ, ಬೆಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಪಿತೀಲಿಯಲ್ ಪದರ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಕೊರಿಯಾನ್ ವಿಲೈ ತಾಯಿಯ ರಕ್ತನಾಳಕ್ಕೆ ತಾಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎಂಡೋತೀಲಿಯೊಕೋರಿಯಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಇದು ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದು ತಾಯಿಯ ರಕ್ತನಾಳದ ಎಂಡೋತೀಲಿಯಲ್ ಪದರವೂ ಹಾಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭ್ರೂಣದ ಕೋರಿಯಾನ್ ವಿಲೈಗಳು ತಾಯಿಯ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೀಮೋಕೋರಿಯಲ್ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೊಲ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದೆ. ತಾಯಿಯ ಭಾಗದ ಮೂರು ಪದರಗಳೂ ನಾಶವಾಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭ್ರೂಣೀಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋರಿಯಾನ್ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭ್ರೂಣದ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ತಾಯಿಯ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೀಮೋತೀಲಿಯಲ್ ಮಾದರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೊಲದ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಇದು ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕೂ ಮಾದರಿಯ ಹಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಪೋಷಿಸಲು ನಡೆಸಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನು, ಕಪ್ಪೆಗಳು, ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಅಂಡಜಗಳು (ಒವಿಪರಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಅಪವಾದಗಳ ವಿನಾ ಸ್ತನಿಗಳು ಈಯುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ಜರಾಯುಜಗಳೆಂದು (ವೈವಿಪರಸ್) ಹೆಸರು. ಶಾರ್ಕ್‌ಮೀನು, ಮಂಡಲದ ಹಾವು ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಅಂಡಜಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತವೆ. ತಾಯಿಯ ದೇಹದ ಹೊರಗೆ ಬೆಳೆದು ಹೊರಬೀಳಬೇಕಾದ ಮರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯ ದೇಹದ ಒಳಗೆಯೇ ಬೆಳೆದು ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಅಂಡಜರಾಯುಜಗಳು (ಓವೊ ವೈವಿಪರಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಡಲಕುದುರೆ, ಸೂಲಗಿತ್ತಿ ಕಪ್ಪೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಡಜಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಮರಿಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂತಾನ ರಕ್ಷಣೆ (ಪೇರೆಂಟಲ್ ಕೇರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಕಶೇರುಕಗಳ ಭ್ರೂಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಶೀಲನೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ವಿಕಾಸದ ಸೂಚನೆಯನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಶ್ಯಪ : ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಮರೀಚಿ ಮಹರ್ಷಿಯ ಮಗ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನನೆಂದು ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ವೇದಮಂತ್ರ ದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ ಈತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಬಹುಮುಖಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನಿಗೆ ದಿತಿ ಅದಿತಿ ಮೊದಲಾದ ಹದಿಮೂರು ಮಂದಿ ಹೆಂಡತಿಯರು. ಅದಿತಿಯ ಮಕ್ಕಳೇ ಆದಿತ್ಯರು. ದಿತಿಯ ಮಕ್ಕಳು ದೈತ್ಯರು. ಉಳಿದ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ನಾಗರು, ಉರಗರು ಮೊದಲಾದವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು. ದಿವಸ್ವಂತನಿಗೂ ಗರುಡನಿಗೂ ಕಶ್ಯಪನೇ ತಂದೆ. ಈತ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ವಾಮನಾವತಾರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಈತ ಪಿತ, ಪರಶುರಾಮನಿಗೂ ದಾಶರಥಿ ರಾಮನಿಗೂ ಪುರೋಹಿತ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕಷಿಂಗ್, ಹಾರ್ವೆ : 1869–1939. ಮಿದುಳು, ನರಗಳ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯವನ್ನು ಇಂದಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿ ಹೆಸರಾದವ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕ್ಲೀವ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಯೇಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1891) ಮತ್ತು ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವೈದ್ಯ ಶಾಲೆ (1895) ಎರಡರಲ್ಲೂ ಪದವೀಧರನಾದ. ಜಾನ್ ಹಾಪ್ಕಿನ್ಸ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿದ್ದ. ಜರ್ಮನಿಯ ಬರ್ನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಕರ್‌ನೊಡನೆಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಲಿವರ್‌ಪೂಲಿನಲ್ಲಿ ಷೆರಿಂಗ್‌ಟನ್‌ನೊಡನೆಯೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಬಾಲ್ಟಿಮೋರಿನ ಜಾನ್ ಹಾಪ್ಕಿನ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯದ ಹಲವಾರು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಿದುಳಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸಮಾಡಿ ರೋಗಿಯ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿಸದೆಯೇ ಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಮಿದುಳಿನ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಿ ಹಲವು ಏಕವಿಷಯಕಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು (ಮಾನೊಗ್ರಾಫ್ಸ್) ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ತಲೆಯೊಳಗಡೆ ಮಿದುಳಿನ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ಯಾಸರನ ನರಗಂಟನ್ನು ಕೊಯ್ದು ತೆಗೆವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ (1900) ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ. ಹಸುಗೂಸಿನ ಕಪಾಲದೊಳಗೆ ರಕ್ತಸುರಿತವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನೂ ರೂಢಿಸಿದ (1905). ಲಕ್ವ ಹೊಡೆದ ಮೊಗವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ನರ ನಾಟಿ ಹಾಕುವುದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ತೆಮಡಿಕ (ಪಿಟ್ಯೂಟರಿ) ಗ್ರಂಥಿಯ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಶೋಧನೆಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೇ ಹೆಸರಾದ (1912). ಈಗ ಎರಡು ಬಗೆಗಳ ಕಷಿಂಗ್ ರೋಗಗಳು ಹೆಸರಾಗಿವೆ: ತೆಮಡಿಕ ಗ್ರಂಥಿಯ ಗಂತಿಯದೊಂದು, ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಚುರುಕಿನದೊಂದು. ಮಿದುಳಿನ ಗಂತಿಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ಸಹ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಕಪಾಲದೊಳಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ಒತ್ತಡವೇರಿದರೆ, ಮಿದುಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ರಕ್ತ ಒಗಿಸಲು ಅದರೊಳಗಿನ ರಕ್ತ ಒತ್ತಡ ಇದಕ್ಕೂ ಮೀರಿ ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಕಷಿಂಗನ ನಿಯಮವೆಂದು ಈಗಲೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಷಿಂಗ್ 20 ವರ್ಷ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ (1912–1932). ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಮೆರಿಕದ ಸೇನೆಗೆ ಮಿದುಳಿನ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಲಹೆಗಾರ ಆಗಿದ್ದ. ಅವನು ಬರೆದ ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಆಸ್ಲರನ ವಿವರವಾದ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಪುಲಿಟ್ಜರ್ ಬಹುಮಾನ ದೊರಕಿತು (1925). ಅವನು ಬರೆದ ವೈದ್ಯಚರಿತ್ರೆಯ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಡ್ರಿಯಾಸ್ ವೆಸೆಲಿಯಸ್‌ನ ಮೇಲೂ ಒಂದಿತ್ತು. ಮುಗಿಯದೆ ಹಾಗೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅವನ ನಿಕಟ ಗೆಳೆಯ ಫುಲ್ಟನ್ ಎಂಬಾತ ಕಷಿಂಗ್ ಸತ್ತಮೇಲೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಯೇಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ನ್ಯೂಹೇವನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯತನಕ ನರಶಾಸ್ತ್ರದ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ. ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಅನೇಕ ಬರೆಹಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ (1928). ಆತ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿನ ಮಹತ್ತರ ಕೊಡುಗೆಗಳ ತನ್ನ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಯೇಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿತ್ತ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಸ : ಹೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಶು ಜನನದ ಅನಂತರ ಗರ್ಭಕೋಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಮಾಸು, (ಸತ್ತೆ) ಗರ್ಭಪೊರೆ. ಅಳಿದುಳಿದ ಗರ್ಭಜಲ ತಾನಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕಸ (ಆಫ್ಟರ್ ಬರ್ತ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಸ ಎಂಬುದು ಮಾಸು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮಾಸು ತಾಯಿ ಮಗುವಿನ ನಡುವಿನ ಕೊಂಡಿ. ಅತಿ ಜತನದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ರೂಪಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ಅಂಗಾಂಶ. ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಸುಮಾರು ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೆ (12 ರಿಂದ 14 ವಾರ) ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಕಾರ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯ ಹಲವು: ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಕೋಶ (ಲಂಗ್ಸ್), ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ (ಲಿವರ್), ಮೂತ್ರಪಿಂಡ (ಕಿಡ್ನಿ), ಕರುಳು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಶುವಿಗಾಗಿ ಮಾಸು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

1.ಶಿಶುವಿಗೆ ಶರ್ಕರ, ಪಿಷ್ಟ, ತೈಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು (ಕರುಳಿನ ಕೆಲಸ)

2. ಆಮ್ಲಜನಕ ಪೂರೈಸುವುದು, ಇಂಗಾಲದ ಡೈಯಾಕ್ಸೈಡ್ ಹೊರಕಳಿಸುವುದು (ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಕೆಲಸ)

3.ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರು, ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಲವಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಾಯ ರಕ್ತ ಸಂಚಲನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವುದು (ಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ಕೆಲಸ)

4.ಮಗುವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಹಂತ ತಲುಪುವಾಗ ವಿಶೇಷ ಚೋದನಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು (ಕಣ್ವ ಚೋದನಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು)

5. ಮಗುವಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗಬಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಹೊರಕವಚದಲ್ಲೇ ತಡೆಯುವುದು. ಆದರೆ ವೈರಾಣುಗಳನ್ನು ಸೋಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚ)

6. ತಾಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಪ್ರತಿಕಾಯಗಳನ್ನು ಸೋಸುವುದು (ಐ. ಜಿ ಮ್ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರತಿಕಾಯಗಳು ಮಾಸನ್ನು ದಾಟಲು ಅಸಮರ್ಥ)

ಮಾಸು ಸುಮಾರು 3–4 ಸೆಂಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 15–18 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸದ ವೃತ್ತಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೆತು ಸ್ಪಂಜಿನಂತಿರುತ್ತದೆ. 300 ರಿಂದ 550 ಗ್ರಾಂ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಒಳಗೆ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಂಚಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಗರ್ಭಚೀಲ, ಉಲ್ಬಚೀಲ, ಅಮ್ನಿಯಟಿಕ್ ಮೆಮ್‌ಬ್ರೇನ್ ಮಗುವನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಕ್ಕಳ ಬಳ್ಳಿಯ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಾಸುವಿನ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಗುವಿನ ಹೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಿರೆಗಳೂ (ಅಪಧಮನಿ) ಒಂದು ಅಭಿಧಮನಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ನಾಳಗಳು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೆಣೆದ ಹಗ್ಗದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಜನನದ ವೇಳೆಗೆ 600–750 ಮಿಲೀ ಗರ್ಭಜಲವಿರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯತ್ಯಸ್ಥ ಸ್ಥಿತಿಗಳು : ಸಹಜವಾಗಿ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಒಳಗೆ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಸು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

1. ಪ್ರಿವಿಯಾ: ಗರ್ಭಕೊರಳಿಗೆ, ಮಗುವಿನ ಕೆಳಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾಸು, ಗರ್ಭದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಪಾಯಕರ. ಪದೇ ಪದೇ ಆಗುವ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ತಾಯಿಯನ್ನು ಮಗುವನ್ನು ಅಪಾಯದ ಅಂಚಿಗೆ ದೂಡುತ್ತವೆ. ಸಹಜ ಹೆರಿಗೆ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಸ್ಕ್ಯಾನಿಂಗ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬಹುಬೇಗ ಗುರುತಿಸಬಹುದು (14–20 ವಾರ). ಗರ್ಭಿಣಿಸ್ತ್ರೀಯು ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೊಡನೆ ಕೆಲವು ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗರ್ಭದ್ವಾರ ಅಗಲವಾಗದೇ ಇರಲು ಹೊಲಿಗೆ ಹಾಕುವ ಅಗತ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ 35–36–37 ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಮುಗಿದರೆ ಅನುಕೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ಶಿಶುವನ್ನು ಹೊರತೆರೆಯಬೇಕು. ರಕ್ತಪೂರೈಕೆಯೂ ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತಿ ತೆಳುವಾಗಿರುವಿಕೆ / ಅತಿ ದಪ್ಪವಾಗಿರುವಿಕೆ :– ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 3–4 ಸೆಂ ಮೀ ದಪ್ಪದ ಮಾಸು ಸಹಜವಾದದ್ದು.

1. ತಾಯಿಗೆ ಮಧುಮೇಹ ಕಾಯಿಲೆ ಇದ್ದರೆ

2. ತಾಯಿ– ಮಗುವಿನ ರಕ್ತವಿಲೋಮತೆ

3. ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ನಂಜಾಗಿದ್ದರೆ

3. ಗರ್ಭಕೋಶದ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಅಡೆತಡೆ ಇದ್ದರೆ

ಮಾಸು ತೆಳುವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು/ ಅತಿ ದಪ್ಪವಾಗಿರಬಹುದು.

"ಅಕ್ರೀಟಾ" ಗರ್ಭಕೋಶದ ಒಳಪದರಕ್ಕೆ ಅತಿ ಹತ್ತಿರವಾದಾಗ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾಸು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಸು ಸಹಜವಾಗಿ ಕಳಚಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆರಿಗೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯೊಳಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಮಾಸು ಹೊರಬರದೇ ತಾಯಿ ದೇಹದಿಂದ ಅತಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಆಗಬಹುದು, ತಕ್ಷಣವೇ ಹಿರಿಯ ತಜ್ಞರ ನೆರವಿನಿಂದ ಮಾಸನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೊರತರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಗರ್ಭಕೋಶಕ್ಕೆ ರಕ್ತ ಪೂರೈಸುವ ನಾಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ರಕ್ತ ಹರಿವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾಸು ಹೊರಬಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೊಕ್ಕಳ ಬಳ್ಳಿ ಹಿಡಿದು ಜೋರಾಗಿ ಎಳೆದರೆ ಗರ್ಭಕೋಶವೇ ಹೊರಬೀಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಬಹುದು. ಇದೂ ಕೂಡ ತಾಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅತಿ ಅಪಾಯಕಾರಿ.

ತಾಯಿ ಮಗುವಿನ ನಡುವಿನ ಭದ್ರಸೇತು ಒಂದಿನಿತು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ತಾಯಿಗೆ/ ಮಗುವಿಗೆ ತೊಂದರೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಬಸುರಿ ನಂಜು – ಗರ್ಭಿಣಿಯರಿಗೆ ಕಾಡುವ ಶಾಪ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಿ.ಪಿ, ಕಾಲುಬಾವು, ಅತಿಕಡಿಮೆ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅದಿರುವಾಯು ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಮೂಹ. ಇದಕ್ಕೆ ಇದಮಿಥ್ಥಂ ಎಂಬ ಕಾರಣ ತಜ್ಞರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಸುವಿನಲ್ಲಿಯ ರಕ್ತ ಪೂರಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುತಿಸಿ ಧೃಢಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಮಾಸು ತಾಯ ಬಸಿರು ನಂಜಿಗೆ ಕಾರಣ. ರಕ್ತಪೂರಣದಲ್ಲೇಕೆ ಏರುಪೇರಾಗುತ್ತದೆ, ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನ ತಿಳಿದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶಿಶುಗಳು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿ ನಳನಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಸದ ವಿಲೇವಾರಿ : ಮನೆ, ಶಾಲೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ, ಬೇಸಾಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ವಸ್ತುವೇ ಕಸ. ಧೂಳು, ಬೂದಿ, ಕಡ್ಡಿ, ಸಿಪ್ಪೆ, ಸೊಪ್ಪು ಸದೆ, ಕೊಳೆವ ವಸ್ತು, ಕಾಗದ, ರಟ್ಟು, ಬಟ್ಟೆಚಿಂದಿಗಳು, ಜಿಡ್ಡು ಮತ್ತಿತರ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಉರಿವ ಇಲ್ಲವೇ ಉರಿಯದ ಉಳಿಕೆಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಕಸ ರಾಸಿ ಬಿದ್ದರೆ ಕೊಳಕು, ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ, ಗಿಡ ಮರ ಸಂಬಂಧ ವಸ್ತುಗಳು ಕೊಳೆತು ನೊಣಗಳಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಬಹುದು. ಕಸದಲ್ಲಿನ ಕಾಳುಕಡ್ಡಿ ತಿನ್ನಲು ಇಲಿ, ಹೆಗ್ಗಣಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಧೂಳು, ಹುಳ, ಹುಪ್ಪಟೆ, ನೊಣಗಳಿಂದ ರೋಗಾಣುಗಳು ಜನರಿಗೆ ಹರಡುವವು. ಕಸಕಡ್ಡಿ ರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದರೆ ಕೊಳಕಾಗಿ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಸ ಎಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೂ ಕೂಡಿಹಾಕಿ, ಸಾಗಿಸಿ, ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದುಬರದಂತೆ ವಿಲೇವಾರಿ ಆಗಬೇಕು. ಪರಿಸರವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾಗಿ ಇರಿಸಲು ಕಸದ ಸಾಗಣೆ ಮುಖ್ಯ. ಜನಾರೋಗ್ಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಈ ಸೇವೆಯಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು.

ಒಂದು ಊರಿನ ಜನರ ಜೀವನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಕಸವೂ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತವರ್ಗದ ಜನರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಕಸದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಗದ, ಪೊಟ್ಟಣಗಳು, ರಟ್ಟುಗಳು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಖಾಲಿ ಸೀಸೆ, ಡಬ್ಬಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಗಾಜಿನ ವಸ್ತುಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಲ ಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸವೆಂದು ಎಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಕಸದಲ್ಲಿ ಅವೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಋತುಗಳು, ನಗರದ ವಿಸ್ತರಣಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಕಸವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೆರನಾಗಿರುವುದು.

ಜಾಡಮಾಲಿಗಳು ಗುಡಿಸಿ ಒಂದೆಡೆ ಗುಡ್ಡೆಹಾಕಿದ್ದು ರಸ್ತೆ ಕಸ. ತೆರೆದ ಬಚ್ಚಲು, ಚರಂಡಿಗಳ ರೊಚ್ಚನ್ನು ಜಾಡಮಾಲಿಗಳು ಕಸದೊಂದಿಗೇ ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು, ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗಳು, ಕಾಗದ, ಲದ್ದಿ, ಸಗಣಿ, ಹಿಕ್ಕೆ, ಗಂಜಲಗಳೇ ಮುಂತಾದವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬಂದ ಕಸದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತ ಹಣ್ಣು, ಹಂಪಲು, ತರಕಾರಿ, ಹೊಟ್ಟು, ಸಿಪ್ಪೆ, ಗಿಡಮರ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಬಂಧದ ವಸ್ತುಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಲಾಯ, ದೊಡ್ಡಿ, ರೊಪ್ಪಗಳ ಕಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಲ ಗಂಜಲ, ಉಳಿದ ಮೇವು ಕಾಳುಕಡ್ಡಿಗಳೂ ಇರುವವು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಕಸದಲ್ಲಿ ಸೀಮೆಸುಣ್ಣದಂಥ ನಿರಪಾಯಕರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ತೀರ ವಿಷಕಾರಿ, ಉರಿದು ಸಿಡಿವ ವಸ್ತುಗಳ ತನಕ ಏನಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ಮನೆ ಕಸದಲ್ಲಿ ಬೂದಿ, ಇದ್ದಿಲು, ಕಾಗದ ರಟ್ಟು, ಬಟ್ಟೆ ಚೂರುಗಳು, ಕಡ್ಡಿ, ಪುಕ್ಕ, ಲೋಹಚೂರುಗಳು, ಗಾಜು, ದೂಳು, ಕೊಳಚೆ, ಅಡುಗೆ ಮನೆ ಗಲೀಜಿನ ರೊಚ್ಚೂ ಇರುವುವು. ಅಡುಗೆಮನೆ ಗಲೀಜನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬೇಗನೆ ತೆಗೆಯದಿದ್ದರೆ ಕೊಳೆತು ನಾರುತ್ತದೆ.

ಕಸವನ್ನು ಹೊರಸಾಗಿಸುವ ಮುಂಚೆ ಅದನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಗುಡ್ಡೆ ಹಾಕುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚುವ ಮುಚ್ಚಳವಿರುವ ತಗಡಿನ ಡಬ್ಬ ಅನುಕೂಲಕರ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಒಬ್ಬನಿಂದ ಆಗುವ ಕಸದ ಪ್ರಮಾಣ 0.05–0.10 ಘನ ಅಡಿಯಷ್ಟೆಂದು ಲೆಕ್ಕವಿದೆ. 5 ಮಂದಿ ಇರುವ ಮನೆಗೆ ಅರ್ಧ ಘನ ಅಡಿಯ ಡಬ್ಬ ಸಾಕು. 3 ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಸ ಎತ್ತುವುದಾದರೆ 2 ಘನ ಅಡಿಗಳ ಡಬ್ಬ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ಹಬ್ಬ, ವಾರಗಳು, ಮದುವೆ ಮುಂತಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಮುಂದುವರಿದ ನಾಡುಗಳಲ್ಲೀಗ ಹಾಗೇ ಸಾಗಿಸಬಹುದಾದ ಕಾಗದದ ಚೀಲಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಸದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿದರೆ ಕೊಳಕಿನ ಗಲೀಜು ಗಾಳಿಗೆ ಹಾರಿ, ಮಳೆ ಬಂದಾಗ ಕೊಚ್ಚಿ ಹರಡುವುದು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಸದ ತೊಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಳಗಳಿರವು. ಮಳೆ ನೀರು ಒಳನುಗ್ಗದಂತಿರಿಸಲು ಕಲ್ಲುಹಾಸಿನ ಮೇಲೆ ತಳವಿಲ್ಲದ, ಹಿಡಿಗಳಿರುವ, ಗುಂಡಗಿರುವ ತೊಟ್ಟಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹಾಗೆ, ನಾಯಿಗಳು ಇವನ್ನು ಕೆದಕಿ ಬೆದಕಿ ಕಸವನ್ನು ಹೊರಚಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಮುಚ್ಚಳ ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ತೆಗೆಯಲು, ಹೇಸಿ ಜನರು ಹೊರಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಎಸೆದು ಇನ್ನಷ್ಟು ಗಲೀಜು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಪುರಸಭೆಯ ಲಾರಿಗಳೋ ಗಾಡಿಗಳೋ ಇದರಲ್ಲಿನ ಕಸವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ದೂರ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಸವನ್ನು ಎತ್ತುವ ಏರ್ಪಾಡು ಹಣಕಾಸಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯಿಂದಲೂ ಕಸ ಎತ್ತುವುದೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಧಾನ. ಆದರೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಹೊರಗಡೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳವರು ಕಸ ತಂದು ಹಾಕಬೇಕು. ಬಹಳ ಮಂದಿ ಹೀಗೆ ಹಾಕದ್ದರಿಂದ, ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಕಸದ ಗಲೀಜು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ತೊಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕಸ ಎತ್ತುವ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಬರೀ ಬೀದಿ ಕಸಗುಡಿಸುವವರ ಸೈನ್ಯವೇ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಕಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಡಿಸಿ ಒಂದೆಡೆ ರಾಸಿ ಹಾಕಲು ತಲೆ ಮೇಲೆ ಹೊರುವ ಪುಟ್ಟಿ, ಮಂಕರಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮುಚ್ಚಿದ ಡಬ್ಬವಿರುವ ಒಂಟಿಚಕ್ರದ ಕೈಗಾಡಿ ಉತ್ತಮ, ಹೀಗೆ ರಾಸಿಹಾಕಿದ ಕಸ ಎತ್ತಿನಗಾಡಿ, ಲಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ದೂರ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವಿಲೇವಾರಿಯಾಗುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವರು.

ಜನಾರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಇಂದಿನ ಕಸ ಎತ್ತಿ ಸಾಗಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದವಾಗಬೇಕು. ಪುರಸಭೆ, ನಗರ ಸಮಿತಿಗಳವರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ತೊಟ್ಟಿಗಳಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನೆಮನೆಯಿಂದಲೂ ಕಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಪರಿಸರದ ಆರೋಗ್ಯ ಸಮಿತಿ (1949) ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಮನೆಗಳಿಂದ ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ದಿನವಾದರೂ ಕಸ ಎತ್ತಿಸಾಗಿಸುವುದಾದರೆ ಹೊರಗಡೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ತೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಸದ ಗಾಡಿಗಳು ಧೂಳು ಹಾರುವಂತೆ ತೆರೆದಿರದೆ ಮುಚ್ಚಿರಬೇಕು. ಕೈಗಾಡಿ, ಎತ್ತಿನಗಾಡಿಗಳಿಗಿಂತ ಲಾರಿಗಳೇ ಒಳ್ಳೆಯವು. ಖರ್ಚು ಕಡಿಮೆ, ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಮೊಗುಚಿಹಾಕುವ ಲಾರಿಗಳು ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಗಲೀಜು, ವಾಸನೆ ಜನರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲೇ ಸಾಗಹಾಕಬೇಕು. ಕಸ ಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ಸಾಗಿಸಿದರೆ ಅಷ್ಟೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಆರೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತಿರುವರು.

ವಿಲೇವಾರಿ ವಿಧಾನಗಳು: ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಧಾನ ಇದೆಂದು ಯಾವುದನ್ನೂ ತೋರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ, ಇರುವ ಜಾಗ, ಕೂಲಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಸವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಅಪೂರ್ಣ. ವಿಲೇವಾರಿಗಾಗಿ 6 ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

1 ಗುಡ್ಡೆಹಾಕುವುದು: ಊರಿನಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳ ಕೊಳ್ಳ, ಕಂದಕಗಳನ್ನು ತುಂಬಲೂ ಒಣಕಸವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಲೂ ಈ ವಿಧಾನ ಅನುಕೂಲಕರ. ಕಸದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಾಣುಗಳ ಕೆಲಸದಿಂದ ಕಸದ ಗಾತ್ರವೂ ಕುಗ್ಗಿ ಬರುಬರುತ್ತ ಒಣ ಗೊಬ್ಬರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೋಲ್ಕತದಲ್ಲಿ, ನಗರದ ಕಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಡ್ಡೆ ಹಾಕಿ ಆಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವರು. ನೊಣ ಇಲಿಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ ಹರಡಿ, ಗಾಳಿಗೆ ಕಸ ಹಾರುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕೆಡುಕು. ವಾಸದ ಮನೆಗಳಿಂದ ಆದಷ್ಟೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಸವನ್ನು ಗುಡ್ಡೆಹಾಕಬೇಕು. ಜನಾರೋಗ್ಯ ಕೆಡಿಸಿ, ಗಲೀಜಾಗಿ, ಪರಿಸರವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಹೊಲಗೆಡಿಸುವುದರಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ಕಸವನ್ನು ಗುಡ್ಡೆ ಹಾಕಲೇಕೂಡದೆಂದು ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಣಿತರ ಸಮಿತಿಯೊಂದು (1967) ಎಚ್ಚರಿಸಿದೆ.

2 ಹಳ್ಳತುಂಬಿಕೆ: ಊರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಳ್ಳ, ಕೊಳ್ಳಗಳಿದ್ದರೆ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಕಸದಿಂದ ತುಂಬಿ ಮುಚ್ಚಿಹಾಕುವ ಉಪಾಯವಿದು. ಕಸವನ್ನು ಪದರ ಪದರವಾಗಿ 8 ಅಡಿಗಳ ಆಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದಮೇಲೂ ಒಂದು ಅಡಿ ಮಂದಕ್ಕಾದರೂ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹರವಬೇಕು. ಆಗ ನೊಣ, ಇಲಿಗಳ ಕಾಟ ತಪ್ಪಿ, ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆ ಏಳದೆ ದೂಳಿಲ್ಲದಂತಿರುವುದು. ಕಸ ಜೈವಿಕವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಳೆತು, ವಾರದೊಳಗಾಗಿ ಒಳಗಿನ ಕಾವು 60' ಸೆಂ. ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರುವುದರಿಂದ ರೋಗಾಣುಗಳು ಸತ್ತು ಬೇಗನೆ ಗೊಬ್ಬರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ 2–3 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಪೂರಾ ಕೊಳೆತು ಒಣಗಿ ನಿರಪಾಯಕರ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಸುಮಾರು 4–6 ತಿಂಗಳು ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. 10,000 ಜನರಿರುವ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ 1–1.5 ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಜಾಗ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬುಲ್‌ಡೋಜರುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

3 ಸುಟ್ಟುಬೂದಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ: ಕಸಕ್ಕೆ ಉರಿಯಿಕ್ಕಿ ಬೂದಿಗೊಳಿಸುವುದು (ಇನ್ ಸಿನರೇಷನ್) ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಆರೋಗ್ಯಕರ ವಿಧಾನ. ಕಸ ಹಾಕಲು ಎಲ್ಲೂ ಜಾಗವಿಲ್ಲದಾಗ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಶಿಬೀಳುವ ಕಸವಂತೂ ತೀರ ಹಾನಿಕರವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬಲು ಚೆನ್ನಾದ ಕ್ರಮ. ಎಷ್ಟೋ ಸೇನಾಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ನುಣ್ಣನೆಯ ಕಸ, ಧೂಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಬೂದಿಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಧೂಳನ್ನು ಮೊದಲು ಜರಡಿ ಹಿಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಆಗಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಖರ್ಚು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಹೆಚ್ಚುವುದಲ್ಲದೆ ಉರಿವ ಒಲೆಯಲ್ಲೂ ತಿರುವುತ್ತಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಗೊಬ್ಬರ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬರೀ ಖರ್ಚಿನ ಈ ವಿಧಾನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸುಟ್ಟುಬೂದಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಕಸದ ತೂಕ ಮೊದಲಿನ ಕಾಲು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗುಳಿದ ಕಿಟ್ಟವನ್ನು ರಸ್ತೆ ಕಾಮಗಾರಿಗೆ ಬಳಸಬಹುದು. ಪುಡಿಮಾಡಿ ಸುಣ್ಣದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಲ್ಲುಗಾರೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಸುಟ್ಟುಬೂದಿಗೊಳಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವ ಒಲೆ, ಪಕ್ಕದಿಂದ ಕಸವನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಸುರಿವ ಕಂಡಿಗಳು, ಹೊಗೆ ಹೋಗಲು ನೇರವಾದ ಎತ್ತರದ ಕೊಳವೆ, ಬೂದಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಜಾಲರಿ, ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆವ ಕಂಡಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಸರಾಗವಾಗಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಗಾಳಿತೂರಿ ಹೊಗೆಯೇಳದಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಉರಿದುಹೋಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಒಳಗಿನ ಉರಿಯ ಕಾವು 675' ಸೆಂ. ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ.

4 ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರ: ಬರಿಯ ಕಸವನ್ನೋ, ಮಲಮೂತ್ರ ಇಲ್ಲವೇ ರೊಚ್ಚನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಯೋ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡುವ ಜೈವಿಕ ವಿಧಾನವಿದು. ಏಕಾಣು ಜೀವಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಜೈವಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಒಡೆಯುವುದರಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಾರ ವತ್ತಾದ, ಹಾನಿಕರವಲ್ಲದ, ವಾಸನೆಯಿಲ್ಲದ ಗೊಬ್ಬರ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಸಲು 3 ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

ನೊಣದ ಹಾವಳಿ, ತಿರುವಿಹಾಕಿದಾಗ ಕಾವಿನ ಇಳಿತ, ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ದುಬಾರಿ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಹಳೆಯ ಇಂದೋರಿನ ವಿಧಾನ ಈಗ ಎಲ್ಲೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಭಾರತೀಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಬೇಸಾಯದ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಿದ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿಯೋ ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡದೆಯೋ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಸುವ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಧಾನ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಕಸ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾದರೆ, ಕಸದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾರಜನಕ, ರಂಜಕಲವಣಗಳು ಇರಲೇಬೇಕು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರ ಆಗುವಂತೆ ಸಗಣಿ ಗಂಜಳಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಸಿ ಹುದುಗೇಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾಗತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಕಸದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ. 3' ಆಳ, 5'–8' ಅಗಲ, 15'–30' ಉದ್ದದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೊಡಬೇಕು. ಕೊಳೆಯುವುದು ತಡವಾಗುವುದರಿಂದ, 3'ಗೂ ಆಳ ಮೀರಿ ಅಗೆಯಬಾರದು. ಗುಂಡಿಗಳು ಊರಿಗೆ ಅರೆ ಮೇಲಿ ಆಚೆಯಾದರೂ ಇರಬೇಕು. ಅಗಳಿನ ತಳದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಅಡಿ ದಪ್ಪಕ್ಕೆ ಕಸವನ್ನು ಮೊದಲು ಹರಡಬೇಕು. ಇದರ ಮೇಲೆ, ಸುಮಾರು 2" ದಪ್ಪಕ್ಕೆ ಮಲವನ್ನೂ ಹಾಕಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ, ಹೀಗೇ ಕಸ, ಮಲಗಳ ಅಷ್ಟೇ ಮಂದದ ಪದರಗಳನ್ನು, ನೆಲದ ಮಟ್ಟದ ಮೇಲುಗಡೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬರುವ ತನಕ ಹಾಕುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಕೊನೆಯ 9" ದಪ್ಪದ ಪದರ ಕಸದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಅಗೆದು ರಾಸಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಇದರಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ, ಇದರಮೇಲೆ ಯಾರಾದರೂ ಓಡಾಡಿದರೆ ಕಾಲುಗಳು ಹೂತುಹೋಗವು. ವಾರದೊಳಗಾಗಿ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರದ ಒಳಗಿನ ಕಾವು 60' ಸೆಂ.ಗೆ ಏರಿ 2–3 ವಾರಗಳೂ ಹಾಗೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಕಸವೂ ಮಲವೂ ಕೊಳೆತು ಎಲ್ಲ ರೋಗಾಣುಗಳೂ ಪರಪಿಂಡಿ ಜೀವಿಗಳೂ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕಾರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರಾ ಕೊಳೆತು ನೇರವಾಗಿ ಜಮೀನಿಗೆ ಹಾಕಲು ಬರುವ ವಾಸನೆಯಿಲ್ಲದ ಹಾನಿಕರವಲ್ಲದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗೊಬ್ಬರದ ಪುಡಿಯಾಗಿರುವುದು. ಲಕ್ಷ ಜನರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ನಗರಗಳಿಗೆ ಈ ವಿಧಾನ ತರವಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಪುರಸಭೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಮಲ ಮೂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಸಾಗಿಸಲು ಒಳಚರಂಡಿ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುವುದೇ ಸರಿ.

ಯಂತ್ರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಬೇಗನೆ ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಪಡೆವ ವಿಧಾನವಿದು. ಅರೆದು ಪುಡಿ ಮಾಡುವಾಗ ಅಡ್ಡಿ ಬರುವ ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆ, ಮೂಳೆ, ಲೋಹ, ಗಾಜು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮೊದಲು ಕಸದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದುದನ್ನು 2" ಮೀರದ ದಪ್ಪದ ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಯಂತ್ರ ಪುಡಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಚರ, ರೊಚ್ಚು, ರಾಡಿ ಇಲ್ಲವೇ ಮಲಮೂತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ತಿರುಗುವ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುಡಿಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಕಾವಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಪ್ರಮಾಣ, ಕಾವು, ತೇವ, ಕ್ಷಾರಾಮ್ಲಾಂಕ (P^H), ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿಕೆ ಇವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಮನವಿಟ್ಟು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಬೇಕು. ನಾಲ್ಕಾರು ವಾರಗಳಲ್ಲೇ ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಲೆಂಡು, ಜರ್ಮನಿ, ಇಸ್ರೇಲ್ ಮುಂತಾದ ಮುಂದುವರಿದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ 5 ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿರುವ ಕೆಲವು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ಯೋಜನೆಯಿದೆ.

5 ಗೊಬ್ಬರದ ಗುಂಡಿಗಳು: ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಸವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಾಗಿಸಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡುವ ಬೇರೆ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿಲ್ಲ. ಮನೆಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಕಸವನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಜಮೀನೂ ಬಹಳ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯವರೂ ಗೊಬ್ಬರದ ಗುಂಡಿಯಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಕಸಹಾಕುವುದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಈ ಕೆಡುಕಿನ ಗಲೀಜನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು. ಕಲಗಚ್ಚು, ಅಡುಗೆಮನೆರೊಚ್ಚು, ಗಲೀಜು, ಸಗಣಿ, ಹುಲ್ಲು, ಸೊಪ್ಪುಸದೆ, ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಗುಂಡಿಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ದಿನವೂ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಒಂದನ್ನು ಹಾಗೆ ಮುಚ್ಚಿಹಾಕಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬಳಸುವಂತೆ, ಎರಡು ಗುಂಡಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅನುಕೂಲ. ಐದಾರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ, ಅಲ್ಲದೆ ಸರಳ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಗಣಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮುಚ್ಚು ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕೊಳೆಯಿಸುವುದರಿಂದ ಏಳುವ ಅನಿಲದಿಂದ (ಗೋಬರ್ ಗ್ಯಾಸ್) ಮನೆಯ ದೀಪ, ಒಲೆಗಳನ್ನು ಉರಿಸಬರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೊನೆಗೆ ಹಸನಾದ ಗೊಬ್ಬರವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

6 ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುರಿತ: ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ, ಕೊಳಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆ, ನದಿಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಊರಿನ ಕಸವನ್ನು ಸುರಿಯಲೇಬಾರದು. ಅದು ಕೊಳೆತು ನಾರುತ್ತ ಗಲೀಜಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಬೇಗನೆ ದೂರ ಸಾಗುವಂತಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆ ನಗರದೊಳಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಮುದ್ರ, ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ನಗರಗಳ ಕಸವನ್ನು ಹರಿದ ನೀರಿಗೆ ಸುರಿದು ಚೆಲ್ಲಬಹುದು.

ಕಸದ ಸಾಗಣೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಜನರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಆಚಿನ ಪರಿಸರದ ಚೊಕ್ಕತನಕ್ಕೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇರದು. ಅಲ್ಲದೆ, ನಗರ ಸಭೆಗಳೂ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕಸ ಸಾಗಣೆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿರುವುದರಿಂದ, ಆರೋಗ್ಯ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜನರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಾಗಿ ಎಡೆಬಿಡದ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆ : ಮಾಂಸಾಹಾರ ಒದಗಿಸಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವಧೆ ಮಾಡುವ ಮನೆ (ಸ್ಲಾಟರ್ ಹೌಸ್). ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಊರ ಹೊರಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮನೆಗೆ ಆಬಾಟ್ರ ಅಥವಾ ಹೊಡೆದು ಹಾಕು ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅಬಾಟ್ವಾರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಧೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಧುನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯದ ಹಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮುಂಡವನ್ನು ತೂಗುಹಾಕಿ ಅದರಿಂದ ಮಾಂಸವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಎದುರು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೀತಳ ಗೂಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಿ ಹದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾಗಿಲು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ತಂದ ದನಗಳ ದೊಡ್ಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಯ ನೆಲ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ನೀರು ಇಂಗದಂತೆ ಹಸನಾಗಿರಬೇಕು. ಅಚ್ಚು

ಕಟ್ಟಾದ ಚರಂಡಿಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲದೆ ಹರಿದು ಒಟ್ಟು ವಾತಾವರಣದ ನೈರ್ಮಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಆಧುನಿಕ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ರೋಗೋತ್ಪತ್ತಿ ಜೀವಾಣುಗಳ, ಮತ್ತಿತರ ಗುಣಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಮಾಂಸವನ್ನು ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾಂಸದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಿರುವ ಹಜಾರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳು ಊರಿನ ಹೊರಗೆ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣ ಮತ್ತು ಮಾಂಸದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವಧೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹಾನಿಕರವಾದ ರೋಗಗಳಿವೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ, ಆಧುನಿಕ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ನೈರ್ಮಲ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೊಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಮಾಂಸ, ಹಾಗೂ ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ ಚರ್ಮ, ಕೊಂಬು, ಗೊರಸು, ರಕ್ತ, ಗೊಬ್ಬರವಾಗಬಲ್ಲ ಮಾಂಸದ ಕಸ ಇವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಅನುಕೂಲ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ. ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಟಪ್ಪಡದ ಮಾದರಿ ಎರಡು ತೆರನಾದ್ದು: 1 ಯಾವುದೇ ಅಡ್ಡ ಗೋಡೆಗಳಿಲ್ಲದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಜಾರ; ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ವಧೆ ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ಮುಂಡದಿಂದ ಮಾಂಸ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. 2 ದೊಡ್ಡ ಹಜಾರವನ್ನು ಅರ್ಧ ಎತ್ತರದ ಅಡ್ಡ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿದ 5 ಮಳಿಗೆಯಂಥ ವಿಭಾಗಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ 4–5 ಕುರಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ಮಾಂಸವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಸಾಯಿ ಮಳಿಗೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ವಧೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಿ ನೋಡುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಖಾಸಗೀ ಕಟುಕರು ಒಂದೆರಡು ಮಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರು ತಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಇತರರಿಂದ ಅಡಚಣೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೊಂದು ಮಾಂಸವನ್ನು ಒಪ್ಪ ಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಕಸಾಯಿಖಾನೆ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ, ದನ, ಕರು, ಕುರಿಗಳ ವಧೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಂದಿ ಮಾಂಸ ಬೇರ್ಪಡೆಗೆ ಕೂರೆ ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬೇರೆ ಕಟ್ಟಡದ ಏರ್ಪಾಡಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಆಡು, ಜಾನುವಾರು, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗೋಮಾಂಸ ತಿನ್ನದ ಜನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೇವಲ ಆಡು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅವುಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನೊದಗಿಸಲು ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಂದಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನದ ಜನಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಹಂದಿಗಳ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮುಂಡವನ್ನು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಹಾಕಿದ ಕಂಬಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಏರ್ಪಾಟಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಂತಿ ಬುಟ್ಟಿಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಕಡಾಯಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶೀತಾಗಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಸುಲಿದ ಮುಂಡಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಊರಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಶೀತಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಗತ್ಯ.

ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳು: ಆಹಾರಯೋಗ್ಯ ಮಾಂಸ ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪನ್ನ. ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ತೊಗಲು ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬು, ಪ್ರಾಣಿ ರಕ್ತ, ಗ್ರಂಥಿಗಳು, ಕರುಳು, ಮೂಳೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಯೋಗಗಳಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಜ.)

ಕಸಾವ ಪಿಷ್ಟ : ಮ್ಯಾನಿಹಾಟ್ ಎಸ್ಕುಲೆಂಟಾ, ಮ್ಯಾನಿಹಾಟ್ ಯೂಟಿಲಿಸಿಮಾ, ಮ್ಯಾನಿಹಾಟ್ ಡಲ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ಯುಫೋರ್ಬಿಯೇಸೀ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಪಿಷ್ಟ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕ, ಆಫ್ರಿಕ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಎರಡು ಬಗೆ. ಒಂದು ಕಹಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಹಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಹಿಗೆಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಿಷ್ಟಪ್ರಮಾಣ ಜಾಸ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪಿಷ್ಟದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅದನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ: ಗಿಡಗಳು 10–12 ತಿಂಗಳು ಬೆಳೆದ ಅನಂತರ, ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಲುಮಾಡಿ, ಮಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲ್ಮಷಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು, ಹಾಲಿನಂಥ ದ್ರಾವಣ ಬರುವವರೆಗೆ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಜಜ್ಜಿ, ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಜರಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಂದ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಅನಂತರ ಪಿಷ್ಟವೆಲ್ಲ ಕೆಳಗೆ ಶೇಖರಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ತಿಳಿನೀರು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಪಿಷ್ಟವನ್ನು ಕ್ಲೋರಿನ್ ಅಥವಾ ಗಂಧಕದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನಿಂದ ಚೆಲುವಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಜರಡಿಯಾಡಿದ (140+ಮೆಹ್) ಅನಂತರ ಶುದ್ಧವಾದ ಪಿಷ್ಟ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಪಿಷ್ಟದ ಹಳಕುಗಳು 5 ರಿಂದ 35 (ಸರಾಸರಿ 15) ಗಾತ್ರವಿರುತ್ತವೆ.

ಉಪಯೋಗ: ಆಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಸಾವಪಿಷ್ಟವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದರಿ ಕುದಿಸಿದರೆ ಸಮರೂಪ ದ್ರಾವಣ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಲಾಂಡ್ರಿಗಳಲ್ಲೂ, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆ ಕಾಗದ ಗೋಂದುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಹು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ (ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ) : ಅಂಗಾಂಶದ ಮತ್ತು ಅಂಗದ ಕಸಿ ಮಾಡುವಿಕೆ ಅಥವಾ ನಾಟಿ ಹಾಕುವಿಕೆಯಂತೆಯೇ (ಗ್ರಾಫ್ಟಿಂಗ್, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್) ಕಪ್ಪೆ, ಇಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನೂ (ಊತಕ) ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ನಾಟಿ ಹಾಕಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಯಾವ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವುದೆನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿಯಲು ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕಸಿ ಮಾಡುವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ತೊಂದರೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಈ ತೊಂದರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಇವು: 1 ನಾಟಿ ಹಾಕಿದ ಭಾಗ ರಕ್ತನಾಳಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಪೋಷಕವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುವುದು. 2 ನಾಟಿ ಹಾಕಿದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ವಿರೋಧಕ್ರಿಯೆಯೊಂದು ಆರಂಭವಾಗಿ ದಾನ ಪಡೆದ ದೇಹ ಈ ಕಸಿಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ದಾನ ಪಡೆದ ಪ್ರಾಣಿಯ ರೋಗರಕ್ಷಣಾಕ್ರಮ: ದೇಹಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ದೇಹ ಪ್ರತಿಕಾಯಗಳನ್ನು (ಆಂಟಿ ಬಾಡೀಸ್) ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಂತೆಯೇ ನಾಟಿ ಹಾಕಿದ ಭಾಗದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ದಾನಪಡೆದ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹ ಪ್ರತಿಕಾಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು. ಈಗೀಗ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಜೀವಕೋಶ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಔಷಧಿಗಳಾದ ಇಮ್ಯೂರಾನ್, ಆಕ್ಟಿನೋಮೈಸಿನ್–ಸಿ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜಿಸಲಾದ ಅಂಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ವಸ್ತುವಾದ ಆಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಕಾರ್ಟಿಕೋಸ್ಟೀರಾಯಿಡ್ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವ ಅಂಗಗಳಾದ ಥೈಮಸ್, ಗುಲ್ಮ ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿನ ಬರ್ಸ ಫ್ಯಾಬ್ರಿಕಸ್ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಂಯೋಜಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಟಿಕೋಸ್ಟೀರಾಯ್ಡ್ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸಿ. ಜ಼ುಕೋವಸ್ಕಿ ಮತ್ತು ಸಿ.ಎಂ. ಕ್ಯಾಲೊವೆ ಅವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಟಿ. ಸ್ಟಾರ್ಜಲ್ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದಾನ ಪಡೆದ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ನಾಟಿ ಹಾಕುವ ಅಂಗಾಂಶದ ಮೇಲೆ ಮಾರಕವಲ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್–ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಚೋದಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು (ಅಂಟಿಜೆನ್ಸ್) ನಾಶ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ದಾನಪಡೆವ ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಕಾಯಗಳ ತಯಾರಿ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದಾನಪಡೆದ ಪ್ರಾಣಿ ತನ್ನೆಲ್ಲ ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂನತೆ. ಸ್ಟಾರ್ಜಲ್ ಅವರು ವಿವಿಧ ರಕ್ತಗುಂಪುಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ O ಮತ್ತು Rh+ಗುಂಪಿನ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಗುಂಪಿನ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಹಾಗೆಯೆ ಯಾರಿಂದ ಬೇಕಾದರೂ AB ಗುಂಪಿಗೂ ಕಸಿಮಾಡಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಮೂರು ದಶಕಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಪಿ.ಬಿ. ಮೆಡಾವರ್ ಎಂಬುವರಿಗೆ 1960ರಲ್ಲಿ ನೋಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. **(ನೋಡಿ– ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ,–ಅಂಗಾಂಶದ–ಮತ್ತು–ಅಂಗದ)** (ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ (ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ) : ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಸ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ ಒಂದಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ ಒಂದು ಕ್ರಮ (ಗ್ರಾಫ್ಟಿಂಗ್). ಅಬೀಜೋತ್ಪಾದನೆಯಂತೆಯೇ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದಲೂ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ ಇವೆರಡು ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. (ನೋಡಿ– ಅಬೀಜೋತ್ಪಾದನೆ) ಒಂದು ಸಸ್ಯದ ಭಾಗ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಸ್ಯದ ಕಾಂಡ, ಬೊಡ್ಡೆ ಅಥವಾ ತಾಳು. ಇದನ್ನು ಕಸಿತಾಳು (ಸ್ಟಾಕ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಸೇರಿಸುವ ಭಾಗ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಂದು ಸಸ್ಯದ್ದು. ಈ ಭಾಗ ಕೊಂಬೆ, ಕುಡಿ, ಕೊನೆ, ಕಣ್ಣು ಅಥವಾ ಅಂಟಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಕಸಿ ಕೊಂಬೆ (ಸೈಯನ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಾಳು ಮತ್ತು ಕಸಿಕೊಂಬೆ ಸರಿಕೂಡಿದರೆ, ಕಸಿ ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವ

ರೆಂಬೆ, ಎಲೆ, ಹೂ ಇತ್ಯಾದಿ ಅದರ ತಳಿಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ತಾಳಿನ ಕೆಲಸ ಬೇರುಗಳಿಂದ ನೀರು ಹಾಗೂ ಲವಣಗಳನ್ನು ಕಸಿಕೊಂಬೆಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆಸರೆಯಾಗಿರುವುದು ಅಷ್ಟೆ. ತಾಳು ಮತ್ತು ಕಸಿಕೊಂಬೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಾಗಿರಬಾರದು ಅಂದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವಾಗಿರಬಾರದು. ಆದರೆ, ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದ ಎರಡು ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಕಸಿ ಕಟ್ಟುವ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗಗಳು: 1 ಇಷ್ಟಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಸಸ್ಯಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಡುವುದು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. 2 ತುಂಡು ಹಾಕಿಯೋ ಇತರ ಬಗೆಯ ಅಬೀಜೋತ್ಪಾದನ ಕ್ರಮದಿಂದಲೋ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಕಸಿಕಟ್ಟಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 3 ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹವೆ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ಸಸ್ಯದ ತಳಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯದಿದ್ದರೆ, ಆ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗದಂಥ ಸ್ಥಳೀಯ ಬುಡಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ತಳಿಗಳನ್ನು ಕಸಿ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಿತ್ತಳೆ (ಕೊಡಗು ಅಥವಾ ನಾಗಪುರಿ ಕಿತ್ತಳೆ) ಗಿಡವನ್ನು ಅದರ ಸ್ವಂತ ಬೇರಿನ ತಾಳಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಬೆಳೆಯಲು ಬಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅದು ಡೈ ಬ್ಯಾಕ್ ಎಂಬ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಬದಲು ಗಜನಿಂಬೆ ತಾಳಿನ ಮೇಲೆ ಕಸಿ ಕಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಬಲ ತಳಿ ಅಥವಾ ವಂಶಗಳನ್ನು ಬಲವಾದ ತಾಳಿನ ಮೇಲೆ ಕಸಿ ಹಾಕಿದರೆ ಇವು ಕೂಡ ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 4 ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಫಲ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಸಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಪೋಟ; ಇದನ್ನು ಬೀಜದಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಸುಮಾರು 8–10 ವರ್ಷ ಕಾಯಬೇಕು. ಅದೇ ಕಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ಸಪೋಟ 2–3 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಫಲ ಕೊಡುತ್ತದೆ. 5 ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾಳಿನ ಗುಣ ಕಸಿಕೊಂಬೆಗೂ ಕಸಿಕೊಂಬೆಯ ಗುಣ ತಾಳಿಗೂ ವರ್ಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾಳಿನ ಪ್ರಭಾವ ಕಸಿಕೊಂಬೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಬರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗುಜ್ಜು, ಚಿಲಕ ಒಡೆಯುವುದು (ಪ್ರೊಲಿಫೆರೇಶನ್) ಮುಂತಾದುವು. 6 ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗಾಯದಿಂದ ಎರಡಾಗಿರುವ ಸಸ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಸಿ ಕಟ್ಟಿ ಒಗ್ಗೂಡಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಸೇತುವೆ ಕಸಿ (ಬ್ರಿಜ್ ಗ್ರಾಫ್ಟಿಂಗ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕಸಿ ಕಟ್ಟುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವರ್ಗಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಸಿಕೊಂಬೆಯ ಕಸಿ (ಗ್ರಾಫ್ಟಿಂಗ್), ಕಣ್ಣು ಕಸಿ (ಬಡಿಂಗ್). *

ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ (ಅಂಗಾಂಶದ ಮತ್ತು ಅಂಗದ) : ಮೈಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಕೊರೆಯಾಗಿರುವ, ಕೆಲಸಗೆಟ್ಟಿರುವ, ಹಾಳಾಗಿರುವ ಊತಕ ಇಲ್ಲವೇ ಅಂಗದ ಬದಲಾಗಿ ಒಂದು ಜೀವಿಯ ಬೇರೆಡೆಯಿಂದಲೋ ಅದೇ ಜಾತಿಯ ಬೇರೆ ಜೀವಿಯಿಂದಲೋ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದಲೋ ಊತಕ ಇಲ್ಲವೇ ಅಂಗವನ್ನು ನಾಟಿ ಹಾಕುವಿಕೆ (ಗ್ರಾಫ್ಟಿಂಗ್, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್). ನಾಟಿ ಕೆಲಸ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಎಡೆ ಬಿಡದೆ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಗದಾನವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಡಾಣು ರೇತುಕಣಗಳು ಕೂಡಿ ಫಲವಂತವಾಗುವುದೂ ಜೀವಿರಸದ (ಪ್ರೋಟೊಪ್ಲಾಸ್ಮ) ನಾಟಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಒಂದು ಜೀವಿಯ ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದೇ ಜೀವಿಗೆ ನಾಟಿ ಹಾಕಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ನಾಟಿ (ಆಟೊಗ್ರಾಫ್ಟ್, ಆಟೊಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪ್ಲಾಂಟ್) ಎನುತ್ತೇವೆ. ರಕ್ತ ಪೂರೈಕೆ, ಪುಷ್ಟಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಗುತ್ತಿರುವ ತನಕ ಇದು ಬದುಕಿರುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಚರ್ಮ ಇಲ್ಲವೇ ಚರ್ಮದ ತೆಳುಪದರಗಳ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು ತೆಗೆದು ಚರ್ಮ ಕಿತ್ತು ಹೋಗಿರುವ ಕಡೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಸರಿಯೆ ನಾಟಿ ಹಾಕಬಹುದು. ಬೇಗನೆ ಹೊಸ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪೂರಾ ಚರ್ಮ, ಚರ್ಮದಡಿಯ ಊತಕಗಳನ್ನು ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಡೆ ನಾಟಿ ಹಾಕಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ತನಕವಾದರೂ ಮೂಲ ಜಾಗದ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂಗಗಳನ್ನು ನಾಟಿ ಹಾಕಬೇಕಾದರೂ ಅಷ್ಟೇ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಹೊಸ ಜಾಗದಲ್ಲಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಧಮನಿ, ಸಿರಗಳನ್ನು ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಇರುವವಕ್ಕೆ ನೋಡಿ ಹೊಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದಿನಂತೆ ಕೆಲಸ ನಡೆಸುತ್ತಿರಲು ನರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿರಬೇಕು.

ಬದಲಿ ಅಂಗಗಳ ನಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಾನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳನ್ನು ನಾಟಿ ಹಾಕಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆಪಾಲಿನಷ್ಟಾದರೂ ಬದುಕುಳಿದಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಅಂಗಗಳಾಗಿರುವ ಗುಂಡಿಗೆ, ಈಲಿ, ಮಾಂಸಲಿಗಳಲ್ಲದೆ ಸಣ್ಣ ಕರುಳುಗಳನ್ನೂ ಪುಪ್ಪುಸಗಳನ್ನೂ ನಾಟಿ ಹಾಕುವ ಯತ್ನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ನಾಟಿ ಹಾಕುವುದು ಕೈಗೂಡಿದ್ದರೂ ಹಾಕಿದವನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ಉಳಿಯಬಿಡದೆ ದಾನಪಡೆದ ಮೈ ತಳ್ಳಿಹಾಕುತ್ತದೆ. ತನ್ನದಲ್ಲದ ಹೆರ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದ ಗುಣವಾದ ಮರೆವಣೆಯೇ (ಇಮ್ಯೂನಿಟಿ) ಇದರ ಕಾರಣ. ಮರೆವಣೆಯನ್ನು ಅಣಗಿಸಿಡುವ ಇಂದಿನ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಅಂಗನಾಟಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಳೆದ ಸುಮಾರು 60 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ರೋಗದಿಂದ ಹಾಳುಗೆಟ್ಟಿರುವ ಗುಂಡಿಗೆ, ಈಲಿ, ಪುಪ್ಪುಸ, ಮೂತ್ರಪಿಂಡ ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳ ಬದಲಾಗಿ ನಾಟಿ ಹಾಕುವ ಕಾಲ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಬದುಕಿದ್ದಾರೆ. ಮರೆವಣೆ ಅಣಗಿಸುವುದರ ತೊಡಕುಗಳು, ಸೋಂಕು, ತಾಂತ್ರಿಕ ತಪ್ಪುಗಳು_ಇವು ಕೈಗೂಡದ್ದರ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು.

ಒಂದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವಿಯಿಂದ ಪಡೆದ ನಾಟಿಗೆ ಸರಿಜಾತಿ ನಾಟಿ (ಹೋಮೊಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪ್ಲಾಂಟ್, ಹೋಮೊಗ್ರಾಫ್ಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಾನವಾಗಿ ಪಡೆದ ಸರಿಜಾತಿ ನಾಟಿಗಳು, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಮರೆವಣೆಯನ್ನು ಚೋದಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲೋ ವಾರಗಳಲ್ಲೋ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ರಕ್ತ ನಾಳಗಳ ಒಳಪೊರೆ (ಎಂಡೊಥೀಲಿಯಂ) ಹಾಳಾಗಿ ರಕ್ತ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಆ ದಾನಿಯಿಂದಲೇ ಪಡೆದ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಮೊದಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಬೇಗನೆ ಹಾಳಾಗುವುದರಿಂದ ಇದು ಮರೆವಣೆಯ ವರ್ತನೆ ಎನ್ನುವುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ನಾಟಿ ಮೊದಲಿದ್ದ ಜಾಗದ ಹಾಲುರಸ (ಲಿಂಫ್) ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಲುರಸ ಗಂಟುಗಳಿಂದ (ನೋಡ್ಸ್) ತೆಗೆದಜೀವಕಣಗಳನ್ನು ನಾಟಿ ಪಡೆವ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಹಾಕಿ, ಈ ಗುಣವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವಿಗೆ ಸಾಗಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇದಿನ್ನೂ ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೋಧಜನಕಗಳು (ಆ್ಯಂಟಿಜೆನ್ಸ್) ಜೀವಕಣಗಳ ನಡುಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೈ) ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಧಜನಕಗಳು ಸಂಮಿಶ್ರ ಲೋಳೆಪಾಲಿಸ್ಯಾಕರೈಡುಗಳು. ನಡುಬೀಜವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜೀವಕಣಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಇವಕ್ಕೆ ಜೀನುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ನಾಟಿ ಪಡೆವ ಪ್ರಾಣಿಯ ರಸಿಕೆಯಲ್ಲಿ (ಸೀರಂ) ಕೆಲವೇಳೆ ರೋಧಜನಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸರಿ ಜಾತಿ ನಾಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡಿಸುವವು ಮಾತ್ರ ಚುರುಕಾಗೀಡಾಗುವ ಹಾಲುರಸಕಣಗಳ (ಲಿಂಫೊಸೈಟ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಸರಿಜಾತಿ ನಾಟಿಗಳು ಕೂಡಲೇ ಸಾಯದ ಹಾಗೆ ಇರಿಸಬಹುದು.

ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ತೊಡಕೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಾಟಿ ಹಾಕಿದೆಡೆ ಬದುಕುಳಿವ ಸಂದರ್ಭಗಳಿವು: ಪಡೆವವನೂ ದಾನಿಯೂ ಅವಳಿ ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿರಬೇಕು; ಕೋಡುಪೊರೆ (ಕಾರ್ನಿಯ), ಮೆಲ್ಲೆಲುಬುಗಳ ಹಾಗೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಊತಕಗಳಾಗಿರಬೇಕು; ಸ್ಟಿರಾಯ್ಡ್ ಮದ್ದುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿರಬೇಕು; ಮುಂದೆ ನಾಟಿಯ ದಾನಿಯಾಗುವವನ ಬದುಕಿರುವ ಜೀವಕಣಗಳನ್ನು ನಾಟಿಯನ್ನು ಪಡೆವ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಅದು ಗರ್ಭದಲ್ಲೇ ಇರುವಾಗಲೋ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆಯೋ ಚುಚ್ಚಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಊತಕಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು; ನಾಟಿಯನ್ನು ಪಡೆವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಇಡೀ ಮೈಯನ್ನು ವಿಕಿರಣತೆಗೆ ಒಡ್ಡಿರಬೇಕು; ಬೇರೆಡೆ ಹಾಕಿರುವ ನಾಟಿಯಿಂದ ರಸಗಳೂ ಪುಷ್ಟಿ ವಸ್ತುಗಳೂ ತೂರಿಹರಿವಂತೆ ಬಿಟ್ಟು ಅದರ ಜೀವಕಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಡೆವಂತೆ ತೂತುಪದರ ಪೊರೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿರಬೇಕು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲಿಂಗದ ಅವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಂದೊಬ್ಬನಿಗೆ ತೆಗೆದು ಬದಲಿಸಿದ ನಾಟಿ ಕೆಲಗಾಲ ಮಾತ್ರ ಬದುಕಿರುತ್ತದೆ. ದನಗಳಲ್ಲೂ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಮಾನವನಲ್ಲೂ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲಿಂಗಗಳ ಅವಳಿಗಳ ರಕ್ತ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೆರೆಯಬಹುದು. ಹಾಗಾದಾಗ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಎರಡೂ ವರ್ಗಗಳ ಕೆಂಪು ರಕ್ತಕಣಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ, ಅಂಥ ಅವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬದಲಿನಾಟಿ ಹಾಕಿದರೂ ಸಾಯದೆ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ.

ವಯಸ್ಕರ ರಕ್ತ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಳೆ ಮಜ್ಜೆಯಂಥ ಊತಕವನ್ನು ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಯಾಗಿ ಎಳೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಗುಜ್ಜಾರಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಗ್ಗಿ ಉಚ್ಚಾಟವಾಗಿ ಕೆಲವೇಳೆ ಸಾಯಬಹುದು. ವಿಕಿರಣತೆಗೀಡಾದ ಬೆಳೆದಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ನಾಟಿ ಹಾಕಿದರೂ ಅದೇ ತೆರನ ದ್ವಿತೀಯಕದ (ಸೆಕಂಡರಿ) ರೋಗ ತಲೆದೋರಬಹುದು. ನಾಟಿಯನ್ನು ಪಡೆವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಎದುರಾಗಿ ನಾಟಿಹಾಕಿದ ಕೆಲವು ಜೀವಕಣಗಳ ಮರೆವಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಿದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ತನ್ನದಲ್ಲದ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯಿಂದ ತಂದ ಊತಕ ಇಲ್ಲವೇ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಹೆರಜಾತಿನಾಟಿ (ಅಲ್ಲೋಗ್ರಾಫ್ಟ್, ಹೆಟಿರೋಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪ್ಲಾಂಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ನಾಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಸಾಯುವುದು. ಇದೂ ಮರೆವಣೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವಕಣಗಳಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವಿಷಕರವಾಗುವ ರೋಧವಸ್ತುಗಳು (ಆಂಟಿಬಾಡೀಸ್) ನಾಟಿ ಪಡೆವವನ ರಸಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕೆಲವು ಗೊತ್ತಾದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಗಂತಿಯ (ಟ್ಯೂಮರ್) ಹೆರಜಾತಿನಾಟಿಗಳು ಬದುಕಿ ಉಳಿಯಬಹುದು.

ಚರ್ಮ, ಎಲುಬು, ಮೆಲ್ಲೆಲುಬುಗಳ ಬಿಡಿ ತನ್ನ ನಾಟಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸುರೂಪಿಕ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ (ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸರ್ಜನ್) ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿಲ್ಲದೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹಾಕುವುದುಂಟು.

ಆಳವಾಗಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆಗುವ ಗಾಯಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ನಾಟಿಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಚರ್ಮದ ಒಂದು ತೆಳುಪದರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ದಾನಿಯ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ತಟ್ಟದೆ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಿವಿನ ಇಡೀ ಸಣ್ಣ ನರಗಳ ತಿರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹುರಿಗಟ್ಟಿ ಕೆಲವೇಳೆ ನಾಟಿ ಹಾಕುವುದುಂಟು. ಏಡಿಗಂತಿ ಎದ್ದಿರುವ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ವಿಕಿರಣರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆ (ರೇಡಿಯೊತೆರಪಿ) ಹಲವೇಳೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಮುಂಚೆ, ಅವನ ಮೂಳೆಯ ಮಜ್ಜೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅದೇ ರೋಗಿಗೆ ಅದನ್ನು ಅವನ ತನ್ನ ನಾಟಿಯಾಗಿ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಏಡಿಗಂತಿ ಎದ್ದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಟ್ಟಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಯ್ದುಹಾಕಿದಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಜಠರ, ಕರುಳುಗಳ ತೊಟ್ಟುಗಾಲು (ಪೆಡಿಕಲ್) ಇರುವ ತನ್ನನಾಟಿಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣನಾಳ, ಎಂದಿನಂತಾಗುವಂತೆ ಸರಿಪಡಿಸಲು ಹೊಲೆದು ಕೂಡಿಸುವುದುಂಟು. ಹಲವೇಳೆ ಮೂತ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತುಂಡರಿಸಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದಮೇಲೆ ಅದರ ಸಾಗುನಾಳವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಎಂದಿನಂತೆ ರೂಪಿಸಲು ಕರುಳುಗಳ ತೊಟ್ಟುಗಾಲುಗಳಿರುವ ತನ್ನನಾಟಿಗಳನ್ನು ಸರಿಸಿ ಹೊಲಿವುದುಂಟು.

ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಮಚ್ಚೆಗಳು, ಹೂಗಳು, ಶಂಕುವಿನಂತೆ ಚೂಪಾಗಿರುವ ಕಣ್ಗುಡ್ಡೆ ಇವುಗಳ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಣ್ಣು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಲು (ನೇತ್ರದಾನ) ಕೊಡುಪೊರೆಯ ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಗಳನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟು ಹೊಲೆದಾಗ, ಅವು ಮಂದವಾಗೇ ಇರಲಿ ತೆಳುವಾಗೇ ಇರಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳೊಳಕ್ಕೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಬೆಳೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗಾಜಿನಂತೆ ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪರೆಂಟ್) ತಿಳಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ಸರಿ ಜಾತಿನಾಟಿಗಳು ಕೆಲವೇ ವಾರಗಳು ಬದುಕಿರುವುವಾದರೂ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆಂದುಹೋಗಿರುವ ರೋಗಿಗಳಿಗಂತೂ ಅವು ಪ್ರಾಣದಾಯಕ. ರೋಗಿ ಕೊಂಚ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಬಹುದು. ಎಲುನೇರ್ಪಿಕ (ಆರ್ತೊಪಿಡಿಕ್) ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲುಬಿನ ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವುವು. ಹಲವೇಳೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವವಿರದು. ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಉಳಿಯವು. ಆದರೆ ನಾಟಿ ಪಡೆವವನ ಊತಕವೇ ಬೆಳೆಯಲು ಇವು ದಾರಿ ತೋರಿ ನೆರವಾಗುವ ಅಟ್ಟಣಿಗೆ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಧಮನಿಗಳಂಥ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಕೂಡ, ಒಳಗಿಂದಲೇ ಬೆಳೆದು ಬರುವ ಊತಕಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಗಿರುವುವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜೀವಂತ ಧಮನಿಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಕೃತಕ ಹೆಣಿಗೆ ಬಲೆಯ ಕೊಳವೆಗಳೇ ಚಾಲ್ತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ದಾನಿ ಒಂದೇ ಲಿಂಗದ ಅವಳಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇಡೀ ಮೂತ್ರಪಿಂಡವನ್ನು ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಯಾಗಿ ಹಾಕಬಹುದು. ಹಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ, ನಾಟಿ ಹಾಕಿದ್ದು ಕೆಲವು ವಾರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬದುಕುಳಿದು ಕೆಲಸ ಮಾಡದು. ಅಷ್ಟು ದಿನಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೃತಕ ಮೂತ್ರಪಿಂಡಯಂತ್ರವನ್ನೇ ರೋಗಿಗೆ ತಗುಲಿಸಿಡುವುದು ಇನ್ನೂ ಸರಳ; ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನದು. ಬಿಳ್ಳಣತೆಯ (ಲೂಕೀಮಿಯ), ಏಡಿಗಂತಿಯ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ವಿಕಿರಣರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೊಂದಿಗೆ ರಕ್ತವಿಕಾಸಕ ಊತಕವನ್ನು (ಮೂಳೆಯ ಮಜ್ಜೆ) ಸರಿಜಾತಿನಾಟಿಯಾಗಿ ನೀಡುವುದು ಪ್ರಯೋಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿನ ತನಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಜೀವ ಇರಬೇಕಿಲ್ಲದ ರಕ್ತ, ಎಲುಬು, ಕೋಡುಪೊರೆ, ರಕ್ತನಾಳಗಳ ನಾಟಿಗಳನ್ನು ದಾಸ್ತಾನಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಲು ನೀರ್ಗಲ್ಲಾಗಿಸಿ, ನೀರ್ಗಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಇಲ್ಲವೇ ನಂಜುರೋಧಕಗಳಲ್ಲಿ (ಆಂಟಿಸೆಪ್ಟಿಕ್ಸ್) ಇರಿಸಬೇಕು. 4 ಸೆಂ. ಶೈತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ನಾಟಿಗಳು ಕೆಲವು ವಾರಗಳೂ, ಗ್ಲಿಸರಾಲಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ–79 ಸೆಂ. ಶೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದರೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳೂ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಏರಿದೊತ್ತಡದ (ಹೈಪರ್‌ಬೇರಿಕ್) ಆಮ್ಲಜನಕದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದರೂ ಅನುಕೂಲಕರ. ರಕ್ತನಿಧಿ ಇರುವ ಹಾಗೇ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಸಲು ಬೇಕೆಂದವರಿಗೆ ನೀಡಲು ಬದುಕಿರುವ ಅಂಗನಿಧಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಕಾಲವೂ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಡೀ ಅಂಗಗಳನ್ನು ನೀರ್ಗಲ್ಲಾಗಿಸಿಯೋ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಎಡೆಬಿಡದೆ ರಕ್ತ ಹರಿಸಿಯೋ ಬಹಳ ಕಾಲ ಕೆಡದಂತಿರಿಸುವುದು ಇನ್ನೂ ಕೈಗೂಡಿಲ್ಲ.

ಅಂಗಗಳ ಬದಲಿ ನಾಟಿಯ ಮುನ್ನಡೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಮರೆವಣೆಯನ್ನು ಅಣಗಿಸುವ, ಬದುಕಿರುವ ಅಂಗ ಕೆಡದಂತಿರಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಬೇಕು. ಬದಲಿ ಅಂಗ ನಾಟಿ ಹಾಕುವುದು ವಿಪರೀತ ಖರ್ಚಿನ ವಿಷಯ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಬದುಕಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಗವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮಾನವತೆ, ನೀತಿ, ಧರ್ಮಗಳೂ ಇತರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ಎದುರಾಗುವುವು. ಒಬ್ಬನಿಂದ ಜೀವಾಳದ ಅಂಗವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಸಾವು ಎಂದರೇನು, ಯಾವ ಅಂಗ ಸತ್ತರೆ ಸಾವು, ಇವೆಲ್ಲ ಚರ್ಚಾಸ್ಪದ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಸೀದಾ : ಅರಬ್ಬೀ, ಪಾರಸೀ ಮತ್ತು ಉರ್ದುಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರ. ಇದು ಮೂಲತಃ ಅರಬ್ಬಿಯದು. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಸ್ತುತಿಕಾವ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಾರ್ಥಗಳ ರಚನೆ. ಇದರ ಕನಿಷ್ಠ ಮಿತಿ ಹದಿನೈದು ಪದ್ಯಗಳಾದರೆ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿ ನೂರಾರು ಪದ್ಯಗಳಾಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ, ಆಶ್ರಯದಾತ, ಪೈಗಂಬರ್ ಅಥವಾ ಸಂತನ ಸ್ತುತಿಗಳೂ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಗಳೂ ಕಸೀದಾಶೈಲಿಯ ವಸ್ತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರೇಮ, ಋಣವರ್ಣನೆ, ನೀತಿಬೋಧೆ, ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವೂ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಬಹುದು. ಕಸೀದಾಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಶೈಲಿ, ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದಾಡಂಬರ ಮತ್ತು ನಿರರ್ಗಳ ಓಟ ಇದರ ಪ್ರಥಮ ಅಗತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಅಲಂಕಾರಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಸ್ತು ಗಂಭೀರ ಹಾಗೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕಸೀದಾವನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು : 1 ತಂಹೀದ್ ಅಥವಾ ತಶ್ಬೀಬ್–ಪೂರ್ವರಾಗ ಅಥವಾ ಪ್ರಣಯದ ಭೂಮಿಕೆ. 2 ಗುರೇಝ್ ಅಥವಾ ತಖ್ಲೀಸ್– ವಿಷಯಾಂತರ . 3 ಮಧ್–ಪ್ರಶಂಸೆ. 4 ಮಕ್ಸದ್–ಉದ್ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಪೀಠಿಕೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ತಂಹಿದಿಯಾ ಅದಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಕಿತಾಬಿಯಾ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ. 5 ದುಆ–ಆಶೀರ್ವಾದ. ಶ್ಲೋಕದ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಚರಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಕಸೀದಾ ಒಂದೇ ಅರಬ್ಬಿಯ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಪಾರಸೀಗಳು ಇದರ ಭೂಮಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಜ಼ಲ್ ಇಲ್ಲವೆ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಇತರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಿಟಾ–ಖಂಡಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಮತ್ನವಿ–ದ್ವಿಪದಿ, ರುಬಾಯಿ–ಚೌಪದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಛಂದೋಭೇದಗಳು ಪಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಉರ್ದು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕಸೀದಾಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅರಸರು ಉದಾರವಾಗಿ ಕಸೀದಾಕವಿಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಅನ್ವರಿ ಮತ್ತು ಜ಼ಹೀರ್ ಇ ಫಾರ್ಯಾಬಿ ಪಾರಸಿಯಲ್ಲಿ, ಸೌದಾ ಮತ್ತು ಜ಼ೌಕ್ ಉರ್ದುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತ ಕಸೀದಾ ಕವಿಗಳು. ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕಸೀದಾ ಉರ್ದುವಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಸುಪಟ್ಟಿ ಉರಿತ : ಮೂಳೆಗೆ ಸ್ನಾಯುವನ್ನು ಬಿಗಿದಂಟಿಸುವ ಕಂಡರದ (ಟೆಂಡನ್) ಸುತ್ತಲೂ ಚೀಲದಂತಿರುವ ಒರೆಕವಚದ (ಷೀತ್) ಉರಿತ (ಟೆಂಡಿನೈಟಿಸ್). ಬೆರಳಿಗೆ ಉಗುರುಸುತ್ತಾಗಿ ತೀರ ಆಳಕ್ಕೆ ಕೀವು ಸೇರಿದಾಗ ಹೀಗಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ತೆಳುಪೊರೆಯಿಂದಾಗಿರುವ ಈ ಒರೆಕವಚದ ಮೂಲಕ ಕೀವು ಮಣಿಕಟ್ಟಿಗೂ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ಒರೆಕವಚದಲ್ಲಿ ಉರಿತವೆದ್ದು ಕೀವುಗೂಡಿದಾಗ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಡಿಸದಂತಾಗುವುದು. ಎಲುಬುಗಳ ನಡುವಣ ಕೀಲುಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಡಿಸಲಿರುವ ಹಾಗೇ ಇಲ್ಲೂ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದು. ಕಂಡರದ ಅಸಹಜ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕೆರಳಿದಾಗ ಉರಿತವೇಳುತ್ತದೆ. ವಿರಳವಾಗಿ, ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ದಾಳಿಯಿಂದ ಸೋಂಕು ಹತ್ತಬಹುದು. ಬೆರಳಚ್ಚುಗಾರರಲ್ಲಿ ಮಣಿಕಟ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗರು, ಗಣಿಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಲ್ಲೂ ಕೂಲಿಗಾರರಲ್ಲಿ ಹೆಗಲಿನಲ್ಲೂ ಆಗುವಂತೆ, ಕೆಲವು ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ಕಸುಪಟ್ಟಿಯುರಿತ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹೀಗಾದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಊದಿಕೊಂಡು ಕೆಂಪೇರಿ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಆಡಿಸಿದರೆ ಬಲು ನೋವಿಡುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಒರೆಕವಚದಲ್ಲಿ ಕೀವು ತುಂಬಿದರೆ ಆ ಭಾಗ ಅಲುಗಾಡದೆ ಹಿಡಿದಂತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಡುವಾಗ ಕರಗಟ್ಟುವುದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಕೀವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ವಾಸಿಮಾಡಿದರೂ ಎಂದಿನಂತೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಉರಿತವಾದ ಕಂಡರ, ಅದರ ಒರೆಕವಚಗಳಿಗೆ ಬಿಡುವು ಕೊಡುವುದೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಟುಪಟ್ಟಿಗಳು, ದಬ್ಬೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಅಲುಗಾಡದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಬಹುದು. ಉರಿತ ಇಳಿದು ಹೋಗಿ ಬರಬರುತ್ತ ಆಡುವುದೂ ಸರಾಗವಾಗಬಹುದು. ಕೆಲವೇಳೆ, ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ಮದ್ದು ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಬೇಗನೆ ಗುಣಕಾರಿಯಾಗುವುದು. ಮತ್ತೆ ಮರುಕಳಿಸುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೀಗಾದರೆ, ಅದು ಮಂದವಾಗಿ ಗಡುಸಾಗಿ ಕಂಡರದ ಚಲನೆಗೇ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಬಹುದು. ಕೈಯಲ್ಲೋ ಪಾದದಲ್ಲೋ ಕಂಡುಬರುವ ಬೇರೂರಿದ ಕಸುಪಟ್ಟಿಯುರಿತಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಣ ಕ್ಷಯ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಸೂತಿ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ, ವಿರಳವಾಗಿ ಚರ್ಮ ಅಥವಾ ಇಂಥ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ, ಸೂಜಿ ದಾರಗಳಿಂದಲೊ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ತಂತಿಯಿಂದಲೊ ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕಾರ (ಎಂಬ್ರಾಯ್ಡರಿ). ದಾರ ಅಥವಾ ಮೃದುವಾದ ತಂತಿಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಇತರ ಕಲೆಗಳಂತೆ ಕಸೂತಿಯೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಪರವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರುವ ಮಾನವನ ಕಲಾಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ದ್ಯೋತಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ವಿಭಿನ್ನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಜನ ತಮ್ಮ ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ಕಾಲಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಂತೆ ಈ ಕಲೆಯ ಉಗಮವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಎರಡು ದಾರಗಳ ತುದಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು, ಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯಲು ಸೂಜಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕಲಾಭಿರುಚಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹೊಮ್ಮಿರಬಹುದು.

ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಇಂಡಿಯನರು ಗರಿಯಿಂದ ಕುಶಲಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ನಾರುಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3000 ದ್ದೆನ್ನಲಾದ ಕಂಚಿನ

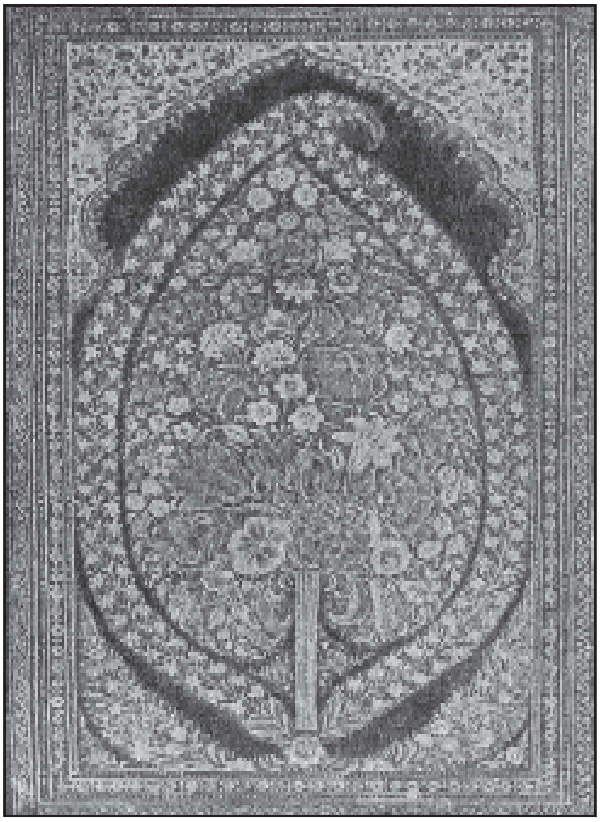

ಕಸೂತಿಯ ಒಂದು ನಮೂನೆ

ಸೂಜಿಗಳನ್ನು ಬಹುಶಃ ಕಸೂತಿಗಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಸಿಂಧೂನದಿಯ ನಾಗರಿಕತೆ ಹಾಗೂ ತತ್ಕಾಲೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಅನೇಕ ಉಡುಪುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕಸೂತಿಯ ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಕಲೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಜನ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ತಂತಿಯಾಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಚ್ ಮತ್ತು ಕಾಠಿಯಾವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಮಾದರಿಗಳು ಕಣ್ಣು ಸೆಳೆಯುವಂಥವಾಗಿದ್ದುವು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರ ಪ್ರಭಾವ ಭಾರತದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯೂ ಈ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆಹೊರತಾದುದೇನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಚ್ ಮತ್ತು ಕಾಠಿಯಾವಾಡದ ಕಸೂತಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಿರಣ್ಯಪೇಶಸ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನಾಧರಿಸಿ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಕಸೂತಿಯಿತ್ತೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯ ಭಾರತದ ವಾಣಿಜ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಿದ ವಸ್ತ್ರಗಳೂ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬ ಅಂಶ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 320ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳನ್ನೂ ರತ್ನಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲ ಭಾರತದ ಸುವರ್ಣಯುಗವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪ್ರತಿಮ ಕಸೂತಿಕಲೆಯ ಬಣ್ಣನೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಣಭಟ್ಟನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ಗತಕಲಾವೈಭವವನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಲಾಗಿದೆ. ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಸೂತಿಕಲೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. 17 ನೆಯ ಮತ್ತು 18 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಿದ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಭಾರತದಿಂದ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆಯಿತ್ತು.

ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಪಂಜಾಬಿನ ಹೂ ಕಸೂತಿಯೂ ಸಿಂಧುದೇಶ, ಕಚ್ ಮತ್ತು ಕಾಠಿಯಾವಾಡಗಳ ಸರಪಳಿಯ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಕಸೂತಿಯೂ ಬಂಗಾಳದ ಕಾಂಥೆ ಮಾದರಿಯೂ ಭಾರತದ ಜಾನಪದ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ಲಖನೌವಿನ ಚಿಕನ್‌ಕಾರಿ ಮಾದರಿ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿ, ಕಾಶಿ, ಆಗ್ರ, ಸೂರತ್ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್‌ಚೋಟಿ ಕಸೂತಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ನೈಪುಣ್ಯ ಬಹಳವಾಗಿದ್ದು ಹಳ್ಳಿಗರ ಹಾಗೂ ವನವಾಸಿಗಳ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಬಹಳ ಸರಳವಾಗಿತ್ತು.

ಭಾರತದ ಕಸೂತಿಯ ಮೇಲೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅಲ್ಪವಲ್ಲ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಸೂತಿ ಟಿಬೆಟಿನ ಮೂಲಕ ಚೀನದ ಕಸೂತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿನ ಹೂ ಕಸೂತಿ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದುದಾಗಿಯೂ ಸಿಂಧೂದೇಶ ಕಚ್ ಕಾಠಿಯಾವಾಡಗಳ ಶೈಲಿಗಳು ಸ್ಪೇನ್ ಜರ್ಮನಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣಾಟಕ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರಗಳ ಕಸೂತಿಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಲಾವ್ ದೇಶಗಳ ಕಸೂತಿಯ ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಇರಾನಿನ ಪ್ರಭಾವ ಭಾರತದ ಕಸೂತಿಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಆದರೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ಶೈಲಿಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಭಾರತ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಕಾಲ, ದೇಶ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಜನಕಾರಿ, ಗಬ್ಬಾ ಮತ್ತು ಸರಪಳಿ ಕಸೂತಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಶಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುವ ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸೋಜನಕಾರಿ ಮಾದರಿಗಳು. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಪರದೆಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಹಾಸಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಬ್ಬಾ ಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಜಾಬಿನ ಹೂ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೊದಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೂವಿರುವ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಜಾಟರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಮೂರು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ: ಫುಲ್‌ಕಾರಿ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿಗಳು ದೂರದೂರವಾಗಿರುತ್ತವೆ ; ಬಾಗ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಆಕಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಲಾಗುತ್ತದೆ ; ಚೋಪ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಚಿನಲ್ಲೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಫುಲ್‌ಕಾರಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ತಾಯಿಯಿಂದ ಮಗಳಿಗೆ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಚ್ ಮತ್ತು ಕಾಠಿಯಾವಾಡಗಳ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಕನಬಿ ಅಥವಾ ಭರತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಟಿನ್, ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕನ್ನಡಿಯ ಚೂರುಗಳನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಬಿಳಿ, ಕೇಸರಿ, ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಹಿನ್ನಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ನಯನಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾಠಿಯಾವಾಡದ ಶೈಲಿ ಕಚ್ಚಿನ ಶೈಲಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಸ್ಥೂಲವಾದುದು. ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿಕನ್‌ಕಾರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಲಖನೌ, ರಾಮಪುರ ಮತ್ತು ಬನಾರಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂಗಿ, ಟೋಪಿ, ಲಂಗ, ಸೀರೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಿಳಿಯ ದಾರದಿಂದ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಣಿಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಾಡುವ ರೇಷ್ಮೆ ಕಸೂತಿ ತುಂಬ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶಾಮಿಯಾನ, ಕುದುರೆ ಆನೆಗಳ ಮೇಲಿನ ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಉಡುಪು, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾರ್‌ಚೋಟಿ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಬತು, ಸಲ್ಮಾ, ಬಾದ್‌ಲಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್‌ಚೋಟ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೆಹಲಿ, ಲಖನೌ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಬನಾರಸ್ (ವಾರಾಣಸಿ), ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ, ಮತ್ತು ಸೂರತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ.

ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಂಗಾಲದ ಕಾಂಥಾ, ಬಿಹಾರದ ದೋಮುಹಾ ಮುಂತಾದ ಶೈಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಜಾಳಿಗೆ ಕಸೂತಿ (ಆಪ್ಲಿಕೇ) ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದವು.

ಪಂಜಾಬಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಫುಲ್‌ಕಾರಿ ಕಸೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳುವ ಮೊದಲು ಈ ಕಲೆಯ ಮಾದರಿ ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ಆಕಾರಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಫುಲ್‌ಕಾರಿ

ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಎಳೆತುಂಬುವ ಹೊಲಿಗೆಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಿಗೆಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು, ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರವಿರುತ್ತಿದ್ದುವು ; ಹೊಲಿಗೆಯ ಮನೆಗಳನ್ನೋ ಸಾಲುಗಳನ್ನೋ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ನಿರ್ದುಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕತ್ತರಿ ಹೊಲಿಗೆ ಕೂಡ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಮದಾನಿ, ಚಿಕನ್ ಮತ್ತು ಕಸೀದಾ ಮಾದರಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದವು. ಕಸೀದಾ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಎಳೆತುಂಬಲೂ ಸಾಟಿನ್ ಹೊಲಿಗೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಲಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಮಖಮಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ: ಮೈಸೂರೊಡೆಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ಆಗ ಅರವತ್ತನಾಲ್ಕು ಕಲೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಪುರುಷ ಕಲಾವಿದರು ಕಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಡೆಯಲೆತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೌಶಲವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸೂಜಿದಾರಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಈ ವಿದ್ಯೆ ಕೈಯಿಂದ ಕೈಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಡಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳೂ ತನ್ನ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪುಸಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಸೂತಿಯಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತಿದ್ದಳು. ನೆಲ ಉಳುವ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಕಸೂತಿ ವಸ್ತ್ರದಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಿದರ್ಶಗಳಿದ್ದುವು.

ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗೋಪುರ, ಕಲಶ, ತುಳಸಿಕಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಕೃತಿಗಳು ಕಸೂತಿಯಲ್ಲೂ ಮೂಡಿಬಂದುವು. ತಾಯಿ ತನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಗಿಳಿ, ಆನೆ, ತೊಟ್ಟಿಲು, ಹಸು ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಹಸುರು ಬಣ್ಣಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕಲ್ಕತ್ತದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ರೇಷ್ಮೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಆದರೆ, ಈಚೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ರೇಷ್ಮೆ ಕಸೂತಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಕಸೂತಿ ಬಹಳ ಎತ್ತರವಾಗಿರದೆ, ಅಂದವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕರಿಯ ಚಂದ್ರಕಾಳಿ ಸೀರೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಕಸೂತಿಯ ಎಲ್ಲ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಎರಡೂವರೆ ಮೊಳ ಸೆರಗಿರುವ, ಹದಿನೆಂಟು ಮೊಳ ಸೀರೆಯ ಮೇಲೆ, ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ರೇಷ್ಮೆ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೆರಗಿನ ಮೇಲಂಚಿಗೆ ಹೂವಿನ ಸಾಲು, ಗೋಡಂಬಿಯ ಪಟ್ಟೆ, ಗೋಪುರಗಳು, ಗಿಳಿಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೀರೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೀಲಗಗನದಲ್ಲಿಯ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ಬಿಳಿಯ ಚಿಕ್ಕೆಗಳು ಹರಡಿದ್ದು, ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನಮೂನೆಗಳು (ಡಿಸೈನ್) ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬನಾರಸಿನ ಬಂಗಾರದ ಕಡ್ಡಿಯ ನಮೂನೆಗಳು ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆ ಮತ್ತು ಖಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಮನ ತಣಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೆಂಥೆ, ನೇಗಿ, ಗಾಂವಟಿ ಮತ್ತು ಮುರಿಗೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮಾದರಿಗಳು ಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಮೆಂಥೆ ಕಸೂತಿ ಮೆಂತ್ಯದ ಕಾಳಿನ ಸಾಲೆಂಬಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಈ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ತುಂಬಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಎಳೆಗಳನ್ನೆಣಿಸಿಯೇ ಇದನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ, ನೂಲಿನ ಬಟ್ಟೆಯೇ ಮೆಂಥೆಯ ಮಾದರಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ನೇಗಿ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯ ಅಡ್ಡ ಎಳೆಗಳೊಡನೆ ನೇಯ್ದಂತೆಯೇ ಹಾಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ ಆಕೃತಿ ಕೆಳಗೂ ಮೂಡುವುದು. ಆದರೆ ಎಳೆಗಳು ಮೇಲೆ ಉದ್ದವಾಗಿ, ಕೆಳಗೆ ಸಣ್ಣವಾಗಿರುವುವು. ಗಾಂವಟಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಕಸೂತಿ. ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಕಸೂತಿಯೆಂದರೆ ಇದೇ. ಗಾಂವಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದರು ಎಂಬುದು ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕೆಳಗೆ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಈ ಕಸೂತಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ, ಕಲಶ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಬಹುದು. ಮುರಿಗೆಮುರಿಗೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುರಿಗೆ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಕಂಬಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಕುವರು. ಆನೆ ಅಂಬಾರಿ ಈ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೇಗಿ ಕಸೂತಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಗುಡಿಗೋಪುರ, ಬಸವಣ್ಣ, ಲಿಂಗ, ಎಳ್ಳು, ಹೂವು, ತೆನೆ, ತೊಟ್ಟಿಲು ಮಂಟಪ– ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸೀರೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೆಳವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಸೂತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಲಂಬಾಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕನ್ನಡಿಯ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸರಪಳಿ ಹೊಲಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದಿರುವ ಕಲೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಕುಲ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೂ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ: ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ನಮೂನೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ರಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಹೊದಿಕೆಗಳು, ಗುಡಾರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲದರ ಮೇಲೂ ಕಸೂತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಸಮಾಧಿಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವಿದೇಶಿಯರ ಆಕೃತಿಗಳ ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆಗಳ ಮೇಲೂ ಚಿತ್ರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ತತ್ಕಾಲೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದೋಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳ ಹಾಯಿಗಳ ಮೇಲೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಎಕ್ಸೋಡಸ್ ಮತ್ತು ಎಝೇಕಿಯೆಲ್‌ಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಹೀಬ್ರುಗಳ ಸಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 1000ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯುದ್ದುದರ ಕುರುಹುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಚೀನಾಂಬರ ಭಾರತವೇ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತಿದುದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಷುಚಿಂಗ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಟಾಯ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯನರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಕೈಥಿಯನ್ ಮಾದರಿಯ ಉಣ್ಣೆಯ ನಿಲುವಂಗಿಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಉಡುಪುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಉಡುಪುಗಳು, ಪಟ್ಟೆಗಳು, ಚೀಲಗಳು, ಜೀನುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇಲೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ರೈಸ್ತ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ನಿಲುವಂಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು, 4–5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ನಸುಗೆಂಪು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣಗಳು ಮೇಲೆ ಮೆರಗು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದುವು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ: ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸಿನ ಕಸೂತಿ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವುವೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಉಗಮ ಎಂದಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಅನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಳಿಸಿಹೋಯಿತು. 12–15ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವೆ ಇವುಗಳ ಉಗಮವಾಗಿದ್ದರಬಹುದು. ಇವರು ಹೊಸೆಯದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಲಿನೆನ್ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಕಸೂತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಸುರು ಮತ್ತು ತಿಳಿನೀಲಿ ಬಣ್ಣಗಳವು. ಇವು 20 ಇಂಚುಗಳಿಗಿಂತ ಅಗಲವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೆಪೋಲಿಯಾನಿಕ್ ಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿ ಆಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಲಿವ್ ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟುದುದರಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಗೆ ಕೊಡೆಲಿಯೇಟು ಬಿದ್ದಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಅಯೋನಿಯನ್ ದ್ವೀಪಸಮೂಹ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಪರ್ಷಿಯನರ ಮತ್ತು ಇಟಾಲಿಯನರ ಪ್ರಭಾವ ಗ್ರೀಕರ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ಬಿತ್ತು. ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಗಲವಾದ ನಮೂನೆಗಳನ್ನೂ ತೆರೆ ಮತ್ತು ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಡಮಾಸ್ಕ್ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹೂ ಕುಂಡಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾದರಿಯ ಹೊಲಿಗೆಗಳಿದ್ದವು. ಕ್ರಿಟಾನ್ ಮಾದರಿಯ ಹೊಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಢ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೈಕ್ಲೇಡಿನಲ್ಲಿಯ ಸಮ್ರಾಟ್ ಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಷಟ್ಕೋಣಾಕೃತಿ ಪ್ರಧಾನ. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಣಿ ಮಾದರಿ, ನಕ್ಷತ್ರ ಮಾದರಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ರೋಡ್ಸ್ ಕಸೂತಿಯ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಐರೋಪ್ಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಮಂಚದ ತೆರೆಗಳಿಗೆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರುವಂತೆ ಗುಡಾರಗಳ ಬಾಗಿಲಿನ ರೀತಿಯ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು; ದಿಂಬುಗಳಿಗೆ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ಕೈರೋಸ್ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ತುರ್ಕರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅರ್ಧ ಪೂರ್ವದ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಪಶ್ಚಿಮದ ರೀತಿಯ ಕಲೆಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಕೈರೋಸರು ಹೂ ಬಿಡುತ್ತಿರುವ ಗಿಡಗಳು, ಚಿಲಿಪಿಲಿಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹಾಯಿತೆರೆದು ಹೊರಡಲೆತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಡಗುಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ತುರ್ಕಿಯ ಕಸೂತಿಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಇರುವುದು ಅವುಗಳ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ದಾರಗಳಿಂದ ಈ ಜನ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕುಪ್ಪಸಗಳಿಗೆ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಹೂಗಳ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಊದಾ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪುರುಷರ ನಿಲುವಂಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಚಿನ್ನದ ಪುಡಿಯಿಂದ ನಕ್ಕಿ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಈ ಕಲೆ ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ 17 ಮತ್ತು 18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶಿಖರ ಮುಟ್ಟಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಜೀನು ಮತ್ತು ಲಗಾಮುಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಸೂತಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಲಿನೆನ್ ಟವಲುಗಳ ಮೇಲೂ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಲೆ ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಮುಖವಾದರೂ 1930ರ ಅನಂತರ ಪುನಃ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದೆ.

ಮೂರ್ ಜನರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲೂ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಮಾದರಿಯ ಕಲೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ದೊರಕಿರುವ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೇ ಬಹಳ ಹಳೆಯದೆನ್ನಬಹುದಾದರೂ ವಿಕಾಸಕ್ರಮ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪತರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಇನ್ನೂ ಹಳೆಯ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಇದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಹಾಸಿಗೆ, ದಿಂಬು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲದರ ಮೇಲಿನ ಲಿನೆನ್ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಇವರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಲಿಜ಼ಬೆತ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಹೊಲಿಗೆ ಹಾಕುವುದು ಇವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಕಲೆಯ ಮೇಲೂ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಭಾವ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಇವರು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡರು. ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಹೊದಿಕೆಗಳು ಈಗಲೂ ಪೋರ್ಚುಗಲಿನ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಪತ್ತಾಗಿದೆ. ವಿವಾಹಸಂದರ್ಭದ ಶಯನೋಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಅಲೇಂಟೇಜ಼ೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಅರಾಯೋಲಾಸ್‍ನಲ್ಲಿ ಜಮಖಾನಗಳ ಮೇಲೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಾಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು ತದನಂತರ ಒಂದು ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮತ್ತು ಮೌಲಿಕ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮದುವೆಯ ಬಟ್ಟೆಬರೆಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಧವಿಧವಾದ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಜ಼ೋರ್ಸ್ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಚೀನಿ ಮಾದರಿಯ ತಿಳಿನೀಲಿ ಮತ್ತು ಗಾಢನೀಲಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮದೀರಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಡೆರಿ ಆಂಗ್ಲೇಸ್ ಎಂಬ ಬಿಳಿಯ ಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿಯ ವ್ಯಾಪರ ಅತ್ಯಂತ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಆಲ್ಜೀರಿಯನರ ಕಸೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆತಿರುವ ನಮೂನೆಗಳು 16 ರಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಇದು ತುರ್ಕರಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿದೆ. ತುರ್ಕರ ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನಾಕಾರದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇವರು ನವುರಾಗಿ ನೇಯ್ದು ಮಧ್ಯೆ ರೇಷ್ಮೆಯ ಮೇಲೆ ಊದಾ ಅಥವಾ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಬೂದಿಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟು ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಬದಿಯ ಹೊಲಿಗೆಗಳ ಮನೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಕೆಮಾಡಿ ಇವರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನಿನಾಕಾರದ ಹೊಲಿಗೆಯೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಬಾಗಿಲ ಪರದೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಲಿನೆನ್ ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಿದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬೆಸಸಂಖ್ಯೆಯ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಿಬ್ಬನ್ನುಗಳಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಟೋಪಿಯಾಕಾರದ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಲಿನೆನ್‍ನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿ ಮಡಿಕೆಯ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ತೆಳುವಾದ ಅಂಚನ್ನೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಅಂಚನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಟಲಿಯ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಟಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಕಸೂತಿಕಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಟಾಲಿಯನರರಿಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿಯಿದೆ; ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆವಸ್ತ್ರಗಳ್ಲಿ ಹೊಗಿಸಿ ಬಣ್ಣಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಜಾಗ ಬಿಟ್ಟು ರೇಷ್ಮೆ ಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೈಚಳಕ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಟೋನಿಯೋ ಪಲಾನಿಯೋ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಚತುರ್ಭುಜಾಕಾರದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಜಾನನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಈ ನಮೂನೆ ಈಗಲೂ ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೊಂದರಲ್ಲಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಜನತೆಯ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಕಸೂತಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಿಳಿಯ ದಾರದ ಕಸೂತಿ ಮತ್ತು ನವಿರು ರೇಷ್ಮೆಯ ಮೇಲಿನ ಹೊಲಿಗೆಗಳೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದುವು. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರಗಳು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದುವು. 15 ಮತ್ತು 16ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಾರಗಳಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರೆಟಿಸೆಲಾ ಕಲಾಬತು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಬೆಡಗಿನ ಮೂಲವಾಯಿತು. ಮೂಲನೇಯ್ಗೆಯ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಫ್ಲಾರೆಂಟೈನ್ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಾದರಿಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿವೆಯಾದರೂ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಜೀವನೋಪಾಯದ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಇಂದು ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರುಸೇಡುಗಳ ಅನಂತರ ಈ ಕಲೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆಗಳಾದ 11ನೆಯ ಲೂಯಿ ಮತುತ 8ನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್‍ಗಳಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಭಿರುಚಿಯಿತ್ತು. ಅವರು ಇಟಲಿಯಿಂದ ಕುಶಲಕಲೆಗಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಇಟಲಿ ಕಸೂತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅಮಿತವಾಗಿ ಬಿತ್ತು. ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿನೀ ಮಠಗಳಲ್ಲೂ (ಕಾನ್‍ವೆಂಟ್) ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಅನಂತರ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಲೌಕಿಕತೆಯನ್ನರಸತೊಡಗಿತು. ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೆ ಸುರುಳಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಹಕ್ಕಿ, ಗಿಡಗಳು, ಹೂಗಳು ಮುಂತಾದವು ಮೂಡತೊಡಗಿದವು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶ ಮಾಯವಾಗಿ, ಪವಿತ್ರ ಲಾಂಛನಗಳ ಮೇಲೂ ಸುತ್ತಲೂ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ಸುರುಳಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಫ್ರೆಂಚರ ಸೂಜಿಗಾರಿಕೆಯ ಕಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಯನಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಕೆತ್ತಿದ ಕಸೂತಿ ಮುಂತಾದ ಮಾದರಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಗಳಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಈಗಲೂ ಕ್ಲೂನಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಬ್ರುಗಳು ಚಿನ್ನದ ಕರುವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಂಡಾಕಾರದ ಯೆಲ್‍ಲಾಂಛನವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಮೊದಲನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ರಾಫೆಯೆಲ್ ಬಿಡಿಸಿದ್ದ. 8ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ಮತ್ತು 1ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಭೇಟಿಯನ್ನೆ (1520) ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಸೂತಿಗಳು ಬಂದುವು. ಉಡುಪು, ಗುಡಾರ, ಕುದುರೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ತೊಡವುಗಳು — ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1ನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಯ ಡಮಾಸ್ಕ್ ಕಸೂತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೊದಿಕೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕಸೂತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಕೇವಲ ಕೆಲವಾರು ಶ್ರೀಮಂತರ ಭೋಗಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕಲೆಗಾರರ ಹೋಲ್‍ಬೀನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೋನ್‍ಸಿನೋ ಯುರೋಪಿನ ರಾಜರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಾಗ ಹೊಳಪು ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಜರತಾರಿ ಅಂಚುಗಲು, ಗುನ್ನಾಂಪಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೇ ಸೇರಿಸಿ ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 13ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಿದ ಪುರುಷರ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಉಚ್ಛೃಂಖಲವಾದುವೆಂದರೆ 1629ರಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಟ ಅದನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಶಾಸನ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಕ್ರಮೇಣ ಬಿಳಿ ಹೊಲಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಲಾಬತುಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗತೊಡಗಿದವು. 14ನೆಯ ಲೂಯಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜನಂತಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದ. ಸುಮಾರು 1700ರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್‍ನಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವಂತೆ ಹಣೆಯಲಾಗಿರುವ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿ ಈಸೋಪನ ಮತ್ತು ಲಾ ಫಾಂಟೇನನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಆಕೃತಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಮರೂಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಣ್ಣಗಳು ಸಮಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಚೀನದ ಮಾದರಿಯವು.

15ನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮರೂಪತೆ ದೂರವಾದವು. ಈ ವಿಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸುಂದರ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ತೃಪ್ತಿಗೊಳ್ಳುವುದು ಆಗಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ರಾಜನ ಮರಣಾನಂತರ ಮದಾಂ ದ ಮೈಂತೆನನ್ ಬಾಲಕಿಯರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಲಿಗೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಇವರ ಅನುಪಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಈಗಲೂ ವರ್ಸೇಲ್ಸಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿವೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲೂ ರಕ್ಷಿಸಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವು ನಾಶ ಹೊಂದಿದವು. ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯಲು ಕಲೆಗಾರರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಸೂತಿ ಶೈಲಿಯ ಮೇಲೂ ಚೀನದ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. ಮದಾಂ ದ ಪಾಂಪೊದರ್ ಕಸೂತಿಯ ಕಟ್ಟನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಳು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಸೂತಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಪುಲವಾದ ಮಾರು

ಕಟ್ಟೆಯಿತ್ತು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಪುರುಷರ ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ತೆಳುವಾದ ಪಾರದರ್ಶಕ ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತದನಂತರ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ, ಢಾಕಾದ ಕಸೀದಾ ಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗ ತೊಡಗಿದುವು.

10–11ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅದನ್ನು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ವಜ್ರಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ಜರ್ಮನರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದೀಚೆಗಿನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಹಿನ್ನಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಕಲಾಭಿರುಚಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹೂವಿನ ಆಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಂಶಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂತು. ಉಣ್ಣೆಯ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಕಸೂತಿದಾರಗಳ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಮಸ್ಲಿನ್, ಕೇಂಬ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಲಿನೆನ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಕಾಲರ್, ಕಫ್, ಸ್ಕಾರ್ಫ್ ಮತ್ತು ಕರವಸ್ತ್ರಗಳಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನಿನ ಉಣ್ಣೆಯ ಕೆಲಸ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತಿದ್ದು ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್‌ಗಳ ಮೇಲೂ ಹೊಲಿಗೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ 1856ರಿಂದೀಚೆಗೆ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಾಯಿ, ಸಿಂಹ, ಗಿಳಿಗಳು, ಜಿಂಕೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೂವಿನ ಕುಂಡಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಲೆ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಅಮೆರಿಕದವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿತು.

ನಾರ್ವೆಯ ಕಸೂತಿ ಚಿತ್ರಗಳು ರೋಮನೆಸ್ಕ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಲಿನೆನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುವುದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಈ ಜನತೆಯ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಅನಂತರ ಟೆಲ್ಲೆಸೋಂ ಎಂಬ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕೃತಿಗಳುಳ್ಳ ಕಸೂತಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವಾರು ಬಾರಿ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿ ಉಚ್ಛೃಂಖಲವಾಗಿ ಕೆಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿತ್ತು. ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಸ್ವತಃ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಪವಿರಾಮ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು (ಕಾಮ) ಹೋಲುವ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ ಹೊಲಿಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಡೇನಿಷ್ ಹೆಬೆಡೊ ಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪುರುಷರ ಉಡುಪುಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಒಳುಡುಪುಗಳು ಹಾಗೂ ಗೃಹಾಲಂಕಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಲಿನೆನ್ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದ ಸುರುಳಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗಿ, ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಜಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಗಲಕ್ಕೂ ಚೌಕಾಕೃತಿ ಮೂಡುವಂತೆ ಅನೇಕ ದಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಲಿಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಮಧ್ಯದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಧಾಟಿ ಹಿಡಿದರು. ಎಲೆ, ಹೂವು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಮೊದಲಾದವು ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಲಾರಂಭಿಸಿದುವು; ಕಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಸೂತಿಗಾರಿಕೆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಕಸಬಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಮೌಲಿಕತೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

14 ಮತ್ತು 15ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಬ್ರೂಗ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ರಾಜ ಶ್ರೀಮಂತದಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಲಭಿಸಿತು. ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಮುಸುಕನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ಸಾಧನವಾಯಿತು. ಪವಿತ್ರ ಕುರಿಮರಿಯ ಆರಾಧನೆ ಎಂಬುದು ಹರ್ಬರ್ಟ್ ವ್ಯಾನ್ ಐಕನ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಕನ್ಯೆ ಚಿನ್ನ, ಮುತ್ತು, ರತ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಅವನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ ಹೊಲಿಯಲಾಗಿದೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಫ್ಲೇಯಿಷ್ ಮಾದರಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಬಾಲ್ಯದ ದೃಶ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಲಿನೆನ್ ಮೇಲೆ, ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳಿಂದ, ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಕತ್ತರಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಿದೆ. ಅನಂತರದ ಶತಮಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಸೇಂಟ್ ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ಚಿತ್ರ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಗಾಥಿಕ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಹೊಲಿಗೆಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯಲಾಗಿದೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಫ್ಲೆಮಿಷ್ ಮಾದರಿಯ ಕಸೂತಿಯೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯ ದಿಂಬು ಆವರಣ,ಪರದೆ, ಕರವಸ್ತ್ರ, ಅಣಿಕಟ್ಟು ಮೊದಲಾಲ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕಾರದ ಮತ್ತು ಹೂವುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೋಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಚು ಸೇರಿಸಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ದಾರಗಳಿಂದ ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಹೊಲಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಿಳಿಯ ಕುಪ್ಪಸಗಳಿಗೆ ತೋಳಿನ ತುದಿ ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆಗಳ ಹತ್ತಿರ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಂಗರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಡುಗೆಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳದೇ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿತ್ತು. ಬಿಳುಪು ಪ್ರಮುಖ ಬಣ್ಣ. ಫೆಲ್ಟ್ ಕೋಟಿನ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರೂಮೇನಿಯದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಡ್ಡಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಲಿದು ಕಸೂತಿಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಲ್ಗೇರಿಯದಲ್ಲೂ ಹಂಗರಿಯಂತೆ ಬಿಳಿಹೊಲಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ. ಬಣ್ಣದ ಹೊಲಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಲ್ಗೇರಿಯನರಿಗೆ ಕೆಂಪು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದುದು. ಪುರುಷರ ಷರಾಯಿ, ಷರ್ಟು ಮತ್ತು ಕೋಟು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕುಪ್ಪಸಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕರಿಯ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚೆಕೊಸ್ಲೊವಾಕಿಯದಲ್ಲಿ 19 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಮರೆಯಾದರೂ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಜಾನಪದ ರೀತಿಯ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು.

ಯೂಗೊಸ್ಲಾವಿಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಸ್ಲಾವ್ ಜನರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಡುಪುಗಳು ಬಹಳ ಪುರಾತನವಾದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ಆಕಾರಗಳು, ಹೂವು, ಪ್ರಾಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಲಿದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಚಿಹ್ನೆಗಳಾದ ಶಿಲುಬೆನ್ನೋ ಅರ್ಧಚಂದರಾಕೃತಿಯನ್ನೋ ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವನಸ್ಪತಿಯಿಮದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹಳದಿ, ಕಂದು ಮತ್ತು ನೀಲಿಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕರಿಬಣ್ಣದ ಕುರಿಯ ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಹಳ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯಿಂದ ಯುಗೊಸ್ಲಾವಿಯನರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಷ್ಯನರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರ ನಿಲುವಂಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆಗಳಿಗೆ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿರವಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಮುತ್ತು ಮಾಣಿಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. 18ನೆಯ ಮತ್ತು 19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧವಾದ ಉಡುಪುಗಳಿಂದ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಕ್ರೇನಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ನಾಜೂಕಿನ ಹೂಗಿಡಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಕಲೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಟಾಟರರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕೈಚೀಲ, ಥೈಲಿ (ಪರ್ಸ್), ಮಖಮಲ್ ಟೋಪಿಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕಸೂತಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಲಲಿತವಾಗಿದ್ದು, ಮಾದರಿಗಳು ಪೌರಸ್ತ್ಯ ರೀತಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಿ ನಡುನಡುವೆ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಸೂತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ನಮೂನೆಯೆಂದರೆ ಸು. 903ರ ಸ್ಟೋಲ್ ಎಂಬ ಕಂಠವಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನಿಪಲ್ ಎಂಬ ಉಡುಪುಗಳು. ಇವು ಡೆರ್ಹಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಕತ್‌ಬರ್ಟ್ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಕಸೂತಿಮಾಡಿದ ಬೂಯೆರ್ಸ್ ಜವನಿಕೆಯೊಂದು ಆ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ನಮೂನೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಶತಮಾನ ಬಹಳ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಹೆಣೆದ ನಿಲುವಂಗಿಗಳ ಮತ್ತು ಚರ್ಚಿನ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ದಾರವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ಬಿಗಿಮಾಡಿ ಸಾಟಿನ್ ಹೊಲಿಗೆಯ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನುಷ್ಯರ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯಬೇಕಾದಾಗ ಕೂದಲು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತುಂಡು ಹೊಲಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಮುಖವನ್ನು ಸುರುಳಿಹೊಲಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳನ್ನೂ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ಜೋಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿಯೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಧನವಾಗಿ ಐಹಿಕೋದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮಖಮಲ್ ಮತ್ತು ಡಮಾಸ್ಕ್ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ

ಹಾಕುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿನ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಲಾಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲ ನಾಶಗೊಂಡಿತು. ಕಸೂತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸತೊಡಗಿದರು; ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದರು. ಮೊದಲನೆಯ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗತವೈಭವವನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಪಡೆಯಿತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಯಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನಮೂನೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುವು.

ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಸೂತಿಕಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ತರಿಸಲಾದ ಕೈಕುಂಚದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮೃದುವಾದ ಉಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕತ್ತರಿ ಕಸೂತಿ ಹಾಕವು ವಿಧಾನ ಬಂತು. ಬರ್ಲಿನ್ ಉಣ್ಣೆಗಾರಿಕೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 14,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿಗಳಿದ್ದವು. ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚ್ ಕಸೂತಿ ಪುನಃ ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. 1861ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವಿಲಿಯಂ ಮಾರಿಸನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳು 1872ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಬವಾಗಿದ್ದುವು.

1782ರಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೊಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಇಟಲಿಯ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಗಾರನೊಬ್ಬನಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಐರ್‌ಷೈರ್ ಬಿಳಿಕಸೂತಿ ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಲಾಬತು ಕಲೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರು ಯುರೋಪಿನ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ತವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಲಾಬತುಗಳನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಕಲೆಗಾರನಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಅನುದಾನವನ್ನು ನೀಡಿ ಮಸ್ಲಿನ್ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ ಜನರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವಂತೆ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ 5,00,000 ಜನ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾಗಿ, ಈ ಉದ್ಯಮದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಬಿಳಿ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಟಿನ್ ಮೇಲೆ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಕಾಟ್ ಕಸೂತಿ ವಿಧಾನಗಳು ಬಹುತೇಕ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಡ್ರೂನೆಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಹೆಂಗಸರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮವಾಗಿತ್ತು. ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಬರೆದು ಅವನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕಸೂತಿಕಲೆಗೆ ಬಹಳ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಐರಿಷ್ ಬಿಳಿ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿಯ ಕಸೂತಿಯಂತೆಯೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಕೇಂಬ್ರಿಕ್, ಲಿನೆನ್ ಮತ್ತು ಮಸ್ಲಿನ್ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೆಟ್ರೊಪಾಲಿಟನ್ ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಇದರ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ನಮೂನೆಯಲ್ಲಿ ದಪ್ಪ ಅಂಚಿನ ಹೂವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕರವಸ್ತ್ರವೊಂದಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮುಂಚಿನ ವಲಸೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನಾಡಿನಿಂದಲೇ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿತುಬಂದಿದ್ದರೂ ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳ ಅಭಾವದಿಮದಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಅವರು ಉಣ್ಣೆಯ ಕಸೂತಿ ದಾರಗಳಿಂದ ಲಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಅವಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀಲಿ ಬಣ್ಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೇ ಕೆಲವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಛಾಯೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂಲುಯಂತ್ರದ ಬಳಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಲಿನೆನನ್ನೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಉಣ್ಣೆಯ ಕಸೂತಿ ದಾರವನ್ನೇ ಅಮೆರಿಕದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ತುರ್ಕಿ ಕಸೂತಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮೆತ್ತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕಸೂತಿಯಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಲೆಗಿಂತಲೂ ಅಮೆರಿಕನರ ಕಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಸರಳವಾಗಿತ್ತು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಂತೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಮತ್ತೆ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜಾಳಿಗೆಯ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಸೂತಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ನಮೂನೆಯೆಂದರೆ ಅಸಮಾಕಾರಗಳ ರೇಷ್ಮೆಯ ವಸ್ತ್ರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಅಂಚುಸೇರಿಸಿ ಹೊಲಿದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ ಮಾಡುವುದು. ಅಮೆರಿಕದ ವಸ್ತ್ರ ತಯಾರಕರು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದ ಕಚ್ಚಾ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಡನೆ ನಾನಾತೆರದ ನಮೂನೆಗಳೂ ಕಸೂತಿ ವಿಧಾನಗಳೂ ಕೂಡಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಂತೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಬಾಲಕಿಯರು ತಮ್ಮ ಅಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಮೂನೆಯ ಹೊಲಿಗೆಗಳು, ಅಕ್ಷರಗಳು, ಬೈಬಲಿನ ಪದ್ಯಗಳೇ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೊಲಿಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉಣ್ಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಕತ್ತರಿ ಹೊಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೋ ಕಾವ್ಯಗಳು, ಬೈಬಲ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೋ ಮಾದರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೆನ್‌ಸಿಲ್ವೇನಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಜರ್ಮನರಿಂದ ಅಮೆರಿಕದ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಜರ್ಮನಿಯ ಪರಂಪರಾಗತ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷವಾದದ್ದು.

ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಉಡುಪುಗಳ ಮೇಲೂ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಾದರಿಯ ಬಿಳಿಯ ಮಸ್ಲಿನ್ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೂ ಹತ್ತಿ ಅಥವಾ ರೇಷ್ಮೆಯ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಸೂತಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಿಲಿಯಂ ಮಾರಿಸನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕೈಕೆಲಸದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೂ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಂದುಹೋದ ನಾನಾ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂತಿಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದರೆ ನಿಸರ್ಗ ದೃಶ್ಯಗಳ ಚಿತ್ರಣ. ಹೂಗೊಂಚಲು, ಹಾರುವ ಹಕ್ಕಿ, ಬೆಟ್ಟಗಳೇ ಮೊದಲಾದವು ರೇಷ್ಮೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಟಿನ್ ಹೊಲಿಗೆಯಿಂದ ಸೂಕ್ತವಾದ ಹಿಂಬದಿಯ ಛಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೂಲವೇ, ತದ್ವತ್ ಎಂಬಷ್ಟು ಇವು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದುವು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಾರರ ಸಂಘಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಕಸೂತಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಲಂಕರಣ ಹಾಗೂ ಮನರಂಜನೆಯ ಕಲೆಯಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ: ಪುರಾತನ ಇರನಿನ ಕುಶಲಕಲೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗಾನುಕರಣೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣ. ಆಮಖಾನ, ಉಡುಪು, ಪರದೆ, ಹಾಸುವ ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಮೆತ್ತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಹಾಗೂ ಅವರ ನಿತ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾದ ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆ, ಭೋಜನಕೂಟ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರಿಯರಾದ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಿಡ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಹೂವು ಹಣ್ಣುಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕಸೂತಿಗಾರಿಕೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಳೆಯದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾರ್ಕೊಪೋಲೊ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದಾಗ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಪರ್ಷಿಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಸೂತಿಯಿಂದಲೇ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅನಂತರ ಬಣ್ಣಗಳ ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯೂ ಬಂತು. 17ನೆಯ ಮತ್ತು 18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಪರ್ಷಿಯನರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸರಪಳಿ ಹೊಲಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಯಿತು. ಇರನಿನಲ್ಲಿ ಈಗ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಚೀನದೊಂದಿಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಸೂತಿ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯದ ಪ್ರಭಾವವಂತೂ ಗಣನೀಯವಾದದ್ದು, ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದದ್ದು ಹೀಗೆಯೇ. ಕಸೂತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಮಾದರಿಯೆಂದರೆ ಪೂರ್ವ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು. ಇವು ತು ಅಂಗ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದವೆಂದೂ ಸುಮಾರು 6ನೆಯ ಅಥವಾ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಚೀನದ ಜನರ ಅತಿಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ಹೃದಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಅಲಂಕರಣವೇ ಕಸೂತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧವಾದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಸಮ್ರಾಟ ತನ್ನ ಪೋಷಾಕಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸೂರ್ಯ, ಮೂರು ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಪಕ್ಷಿ, ಮೊಲವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಈ ಆಭರಣಗಳು. ನಾಗರಿಕ ಹಾಗೂ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ನಿಖರವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಪೀಕಿಂಗಿನಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರ ಕಸೂತಿಯ ವಿಶೇಷ ಶೈಲಿಯೊಂದಿತ್ತು. ಮಾಸದ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೂ ಗಿಡ, ಋತುಮಾನಗಳು, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ಪರದೆ, ಉಡುಪು ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಜಪಾನೀಯರ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನದ್ದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕಿಮತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. 17–18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಜಪಾನಿ ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿಗಳು ಪರಂಪರೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು. ಆದರೆ ಆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಗಿಡ, ದೋಣಿ, ಜಲಪಾತ, ತೊರೆ ಮೊದಲಾದವು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದುವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಿರಿಯೋಸ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾದರಿ. ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಳೆಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ

ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಂಬದಿಯ ಹೊಲಿಗೆಯಿಂದ ಅವುಗಳ ನಾಳಗಳನ್ನು, ದಳಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲು ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಮಸಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಎಳೆ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ

ಬಲೆ ವಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ

ನಮೂನೆಗಳ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಪಶುಪಕ್ಷಿ, ಹಿಮಪ್ರಪಾತ, ಹೂಗಿಡ ಇವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಆಗ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಜಪಾನೀಯರ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ಗಹನವಾದ ಗಗನಕುಸುಮವಾಗಿರದೆ ನೈಜವಾಗಿ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು: ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಯಾಂತ್ರಿಕತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಮನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಮಾದರಿಗಳೂ ಕಸೂತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯಗಳೂ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೇಯ್ಗೆಯ ಕೆಲಸ, ಅಂಚು ಕಟ್ಟುವುದು, ಕಸೂತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನಮೂನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲಂಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಲಾಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳು ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಸೂತಿ ಮಾದರಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ. ಕೃತಕ ವಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಫಲವಾಗಿಹೊಸ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಕಲಾಭಿರುಚಿ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಪನಾವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಸಂಕೇತವಾದ ಕಸೂತಿ ಕಲೆ ನೀರಸವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗದೆ ಸೌಂದರ್ಯಸಮೀಕ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತರೆ ಅದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಸೂತಿ ವಿಧಾನಗಳು: ಈಚೆಗೆ ಯಂತ್ರಕಸೂತಿಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೊಲಿಗೆಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಬಿಲ್ಲೆಯಂಥ ಪ್ಲೇಟನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ಲೇಟನ್ನು ಕೂಡಿಸುವಾಗ ಪ್ರೆಸ್‌ಬರ್ ಮತ್ತು ತಿರುಪು ಮೊಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಸೂಕ್ತವಾದ ನಂಬರುಗಳ ಸೂಜಿ ಮತ್ತು ದಾರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕೈಕಸೂತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಸಾಧನಗಳೆಂದರೆ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ದುಂಡನೆಯ ಅಥವಾ ಚೌಕದ ಕಟ್ಟು, ಕೈಸೂಜಿ, ಅಂಗುಸ್ಥಾನ, ಕತ್ತರಿ, ಡಿ.ಎಂ.ಸಿ. ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸುಮಾರು 25ನೆಯ ನಂಬರಿನ ರೇಷ್ಮೆದಾರ.

ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಹೊಲಿಗೆಗಳು: ಹೊಲಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಓಟ ಹೊಲಿಗೆ (ರನಿಂಗ್ ಸ್ಟಿಚ್), ನೀಳ ಹೊಲಿಗೆ (ಲಾಂಗ್ ಸ್ಟಿಚ್), ದಾರ ಹೊಲಿಗೆ (ಕಾರ್ಡಿಂಗ್) ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಯಂತ್ರಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ನೇಯ್ಗೆ ಹೊಲಿಗೆ (ವೀವಿಂಗ್) ಮತ್ತು ದುಮಡು ಹೊಲಿಗೆ (ರೌಂಡ್ ಸ್ಟಿಚ್) ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಗಳು: ಕಸೂತಿ ಕಲೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಗಳ ಕಸೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆಡವಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: ಜಾಳಿಗೆಯ ಕಸೂತಿ (ಆಪ್ಲಿಕೇ ವರ್ಕ್): ಬಟ್ಟೆಯ ತುಂಡುಗಳ ಆಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ, ತುಂಬಬೇಕಾದ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ವಿಧಾನವಿದು. ಈ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆಯ ತುಂಡನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬಹುತರವಾಗಿ ಜಾಳಿಗೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಾಳಿಗೆ ಕಸೂತಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಮೆರುಗಿನ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪಕ್ಷಿ, ಹೂ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳು ಈ ಜಾಳಿಗೆಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಕತ್ತರಿ ಕೆಲಸ (ಕಟ್ ವರ್ಕ್): ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ವಿಧಾನವಿದು. ಕಸೂತಿ ಹಾಕುವ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು

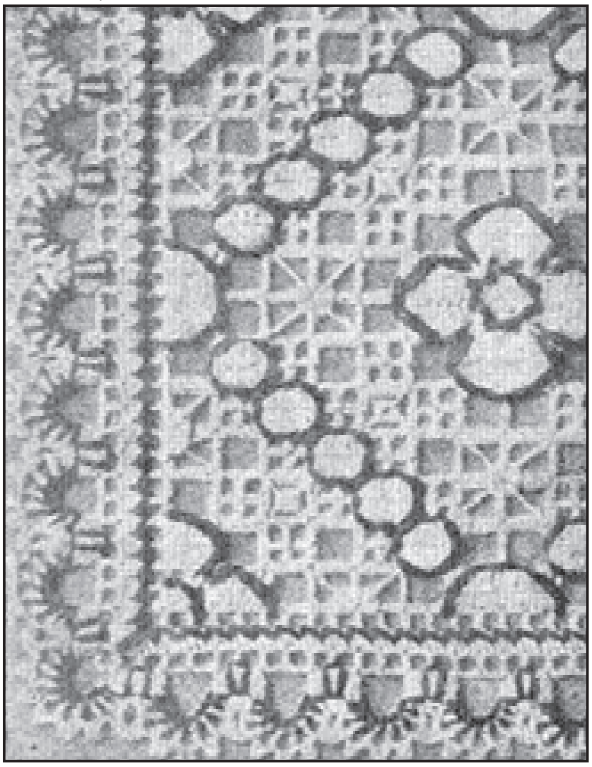

ಕುರ್ಚಿಯ ಬೆನ್ನಿನ ಕಸೂತಿ

ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ, ಹೊರಗಿನ ರೇಷೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಎರಡೆರಡು ಸಾಲುಗಳಂತೆ ಓಡುವ ಟಿಬ್ಬಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಾಹ್ಯರೇಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗ, ಎಲೆಯ ದೇಟು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರೇಷೆಗೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ಆಯಾ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ನೇಯ್ಗೆ ಅಥವಾ ಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಗುಂಜಾಗದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಸ್ಲಿನ್ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವುದು ಒಳಿತು.

ರೆಚೆಲೊ ಕಸೂತಿ: ಕಸೂತಿಯ ಚಿತ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಚತುರ್ಭುಜಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಓಟ ಟಿಬ್ಬಿ ಹಾಕಿ, ಚಿತ್ರದ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ, ಅದನ್ನು ರೆಚೆಲೊ ಕಸೂತಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ರೆಚೆಲೊ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಪಾಪ್ಲಿನ್ (ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ) ಬಟ್ಟೆಯ ಮೆಲೆ 3ನೆಯ ನಂಬರಿನ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಪಿನ್ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ (ಪಿನ್ ವರ್ಕ್) ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾದರಿಯೇ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಪಿನ್ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ್ದೆಂದರೆ ಮಖಮಲ್ ಕೆಲಸ. ರೇಷ್ಮೆ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸುವುದರಿಂದ, ಕಸೂತಿ ಮಖಮಲ್ಲಿನಂತೆಯೇ ನಯವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವುದು. ಪ್ಯಾಚ್‌ವರ್ಕ್ ಅಥವಾ ಜೋಡಣೆಯ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಹೊಳೆಯುವ ಬಟ್ಟೆಯ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಚಿತ್ರದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ ಹೆಣೆದ ಕಸೂತಿಯಂತೆ

ಸುಂದರವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಜೋಡಣೆಯ ಕಸೂತಿಯಿಂದ ನಾಯಿ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಪಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ತುಂಬಬಹುದು. ಮಣಿ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ (ಬೀಡ್ ವರ್ಕ್) ಕಸೂತಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾದ ಕಸೂತಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದರೆ ರಂಗವಲ್ಲಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಣಿಗಳಿಂದಲೇ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮಂಟಪ ಮತ್ತು ತಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಚುಗಳಿಗೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಕೈಚೀಲ ಬುಟ್ಟಿಗಳಿಗೂ ಮಣಿ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚರ್ಮದ ಮೇಲೂ ಕಸೂತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಛಾಯಾಪ್ರಧಾನ ಕಸೂತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಬಣ್ಣಗಳ ಬೆರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹೊಲಿಗೆ ಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರಬೇಕು. ಹದಮಾಡಿದ ಚರ್ಮದ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಅರ್ಗಂಡಿ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ಗಟ್ಟಿನೇಯ್ಗೆಯ ಟಿಬಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ, ಯಂತರದ ಸೂಜಿಯ ಕೆಳಗೆ ಸರಿಸಿ, ಹೊರರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಓಡುವ ಟಿಬ್ಬಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಬೇಕು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಉಳಿಯಿಂದ ಒತ್ತಿ ಮೂಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಯಂತ್ರದಿಂದಲೇ ದಾರವನ್ನೆಳೆದು, ಮತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ಟಿಬ್ಬಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಛಾಯಾಪ್ರಧಾನ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಭಾಗವನ್ನೂ ತುಂಬಬೇಕು.

ಜೀಗಿನ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲದೆ ಯಂತ್ರದಲ್ಲೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದು ಬಂಗಾರದ ಕಡ್ಡಿಯಲಿ ಮಾಡಿದ ಬನಾರಸಿನ ಕಸೂತಿಯಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕಸೂತಿ ಹಾಕಬೇಕಾದರೆ, ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿ, ತುಂಡುಮಾಡಿ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿಟ್ಟು, ಅದೇ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಿಸಲು ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ತೊಗಲಿನ ಮೇಲೆ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದಾದ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಕೈಚೀಲ, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮರದ ಮೇಲೂ ಕಸೂತಿಯನ್ನು ಹಾಕುವುದುಂಟು. ಸೀನೆಲ್ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ಗುಂಜುಗುಂಜಾದ ಕಸೂತಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಎಳೆ ಹೊಲಿಗೆ, ಟಿಬ್ಬಿ ಹೊಲಿಗೆ, ಕತ್ತರಿ ಹೊಲಿಗೆ, ಬುಗಡಿ ಹೊಲಿಗೆ (ಹೆರಿಂಗ್ ಬೋನ್ ಸ್ಟಿಚ್), ಕಾಶ್ಮೀರ ಹೊಲಿಗೆ ಮುಂತಾದವು ಕೈಹೊಲಿಗೆಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಂಬಳಿ ಹೊಲಿಗೆ (ಬ್ಲಾಂಕೆಟ್ ಸ್ಟಿಚ್), ಸರಪಳಿ ಹೊಲಿಗೆ (ಚೇನ್ ಸ್ಟಿಚ್), ಜಾದೂ ಸರಪಳಿ (ಮ್ಯಾಜಿಕ್ ಚೇನ್), ರೆಕ್ಕೆಹೊಲಿಗೆ, ದೇಟಿನ ಹೊಲಿಗೆ (ಸ್ಟೆಂ ಸ್ಟಿಚ್), ಅಂಚಿನ ಹೊಲಿಗೆ (ಬ್ಯಾಕ್ ಸ್ಟಿಚ್), ಗುಂಡಿಮನೆ ಹೊಲಿಗೆ (ಬಟನ್‌ಹೋಲ್ ಸ್ಟಿಚ್), ಎಳೆತೆಗೆದ ಅಥವಾ ಗಂಟುಹಾಕುವ ಹೊಲಿಗೆ, ಗಂಟಿನ ಹೊಲಿಗೆ (ಫ್ರೆಂಚ್ ನಾಟ್), ಎಲೆಹೊಲಿಗೆ, ಹೂವಿನ ಹೊಲಿಗೆ, ಸಾಟಿನ್ ಹೊಲಿಗೆ, ಸ್ಮೋಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಜೇನುಹುಟ್ಟಿನ (ಹನಿಕೋಂ) ಹೊಲಿಗೆ, ರೋಪ್ ಹೊಲಿಗೆ, ಸುತ್ತಿದ (ಓವರ್‌ಕ್ರಾಸ್) ಹೊಲಿಗೆ, ಸ್ಟ್ರೋಕ್ ಹೊಲಿಗೆ, ಬೀಜದ ಹೊಲಿಗೆ, ನಕ್ಷತ್ರ ಹೊಲಿಗೆ, ಸೂರ್ಯನ ಹೊಲಿಗೆ, Y ಹೊಲಿಗೆ, V ಹೊಲಿಗೆ ಮುಂತಾದವೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ರೆನೇಸನ್ಸ್ ಕಟ್‌ವರ್ಕ್, ಎಳೆಸರಿಸಿದ ಕಸೂತಿ (ಡ್ರಾನ್ ಫ್ಯಾಬ್ರಿಕ ವರ್ಕ್), ಐಲೆಟ್ ಕಸೂತಿ, ಷ್ಯಾಡೊ ಐಲೆಟ್ ಕಸೂತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಸೂತಿಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ಮಾದರಿಗಳೆಂದರೆ ರೆಚೆಲೊ ಕಸೂತಿ, ಷ್ಯಾಡೋ ಕಸೂತಿ, ಜಾಳಿಗೆಯ ಕಸೂತಿ, ಜೋಡಣೆಯ ಕಸೂತಿ, ಎಳೆತೆಗೆದ ಕಸೂತಿ (ಡ್ರಾನ್ ತ್ರೆಡ್ ವರ್ಕ್), ಟಾಂಬೂರ್ ಕಸೂತಿ (ಕ್ರೋಷೆಯ ಕೊಕ್ಕೆ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಸೂತಿ) ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.;ಎಲ್.ಆರ್.ಪಿ.)

ಕಸೂರ್ : ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಲಾಹೋರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟಣ. ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಯ ಹಳೆಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಲಾಹೋರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 54.4 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದ ಅಮೃತಸರ ಮತ್ತು ಫಿರೋಜ್‌ಪುರಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಖೆಮ್ ಕರನ್ ಮತ್ತು ಹುಸೇನಿವಾಲ ಇದರ ಎದುರಿಗೆ ಗಡಿಯಾಚೆ ಇರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಕಸೂರಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 155,523 (2001). ಕೋಟೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ (26) ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವು ಹಬ್ಬಿರುವ ಸ್ಥಳದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 10.3 ಚ.ಕಿಮೀ.

ಕಸೂರ್ ಉಣ್ಣೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಚರ್ಮ ಹದಗಾರಿಕೆ, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಹತ್ತಿ ನೂಲ್ಗೆ ನೇಯ್ಗೆ–ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಲಾಹೋರ್–ಕರಾಚಿ ಮುಖ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಕಸೂರ್‌ಗೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲವಕುಶರ ಪೈಕಿ ಕುಶನಿಂದ ಕಸೂರು ಲವನಿಂದ ಲಾಹೋರು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದೆಂದು ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು. 7 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್ ಚಾಂಗ್ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಸೂರ್ ಒಂದೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಜೆ.ಡಿ. ಕನಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈಗಿನ ಕಸೂರಿನ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ರಜಪೂತರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಾರಂಭವಾದ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಕಸೂರಿನ ಹೆಸರು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಾಬರನ ಕಾಲದಲ್ಲೋ ಅವನ ಮೊಮ್ಮಗ ಅಕ್ಬರನ ಕಾಲದಲ್ಲೋ ಸಿಂಧೂನದಿಯ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಿಂದ ಪಠಾಣರು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆಗಲೇ ಇದರ ಹೆಸರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದದ್ದು. ಸಿಖ್ಖರು ಪ್ರಬಲರಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ರಣಜಿತಸಿಂಗನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಯಿತು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಸೇನ್ಸ್, ಹೆನ್ರಿ : 1854–1933. ಭಾರತದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಆಂಗ್ಲ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. 1891 ರಿಂದ 1910ರ ವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಚಂಪಾನೇರ್, ಬಿಜಾಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದನಲ್ಲದೆ, ಈಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶದ ಬ್ರಾಹ್ಮನಾಬಾದ್, ಮೀರ್‌ಪುರ್‌ಖಾಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಉತ್ಖನನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ. ಸಿಂಧ್, ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ದಖನ್ನಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕಸೇನ್ಸ್ ಸ್ವತಃ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರಕಾರ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ. ಸ್ವತಃ ತಯಾರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಇವನ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಅದರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಅವಶೇಷಗಳು (1916), ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಕಲೆ (1926), ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಅವಶೇಷಗಳು (1926), ದಖನ್ನಿನ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು (1931), ಕಾಠಿಯಾವಾಡದಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮನಾಥ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು (1931) ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಸ್ತೂರ ಬಾ : 1869–1944. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ. ತಂದೆ ಗೋಕುಲದಾಸ ಮಾಕಂಜಿ ಮತ್ತು ತಾಯಿ ವೆರಾಜ್‌ಕುಂವರ್‌ಬಾ ಅವರಿಗೆ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ

ಗಾಂಧಿ, ಕಸ್ತೂರ ಬಾ (1915)

ಹಿರಿಯ ಮಗಳು. 1869 ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್‌ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಜನನ. ಮಾಕಂಜಿಯವರಿಗೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ತಂದೆ ಕಬಾ ಗಾಂಧೀಯವರಿಗೂ ತುಂಬ ಸ್ನೇಹ. ಇದು ಬಾಂಧವ್ಯದ ಬೆಸುಗೆಯಿಂದ ವರ್ಧಿಸಲೆಂಬುದು ಹಿರಿಯರಿಬ್ಬರ ಆಶೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಕಸ್ತೂರ

ಬಾ ಮತ್ತು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ವಿವಾಹ ನೆರವೇರಿತು. ಆಗ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು.

ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತ ಧನಿಕ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಗೆ ಓದುಬರೆಹ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಆಕೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಂತಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ತುಂಬ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಅದು ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಸ್ತೂರ ಬಾಗೆ ಆಗ ಕಲಿಯುವ ಅಗತ್ಯ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟದ್ದುಂಟು. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಗುಜರಾಥಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ ಆದರ್ಶ ಸತಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಕಸ್ತೂರ ಬಾರ ಚಲನವಲನಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇರಿದರು. ಆಕೆ ತಮಗೆ ಸದಾ ವಿಧೇಯಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದಾಶಿಸಿದರು. ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಎಂದೂ ಪತಿಗೆ ಅವಿಧೇಯರಾಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಪತಿಯ ಈ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸಹನವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೋ ಗೆಳತಿಯರ ಮನೆಗೋ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಅಪರಾಧವಾಗಿ ತೋರಿ ಅದು ಮುನಿಸಿನಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತೌರುಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ತುಟಿ ಎರಡು ಮಾಡದೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಸಹಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಈ ವರ್ತನೆಗಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮುಂದೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡರು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಾರ್-ಅಟ್-ಲಾ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮರಳಿದ ಗಾಂಧೀಜಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಕೈಗೊಂಡರು. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕರೆ ಬಂತು. ಮೊಕದ್ದಮೆಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡಲು ಹೋದ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮೂರು ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತರು. ವಿದೇಶೀಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಂಕಣತೊಟ್ಟರು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿ, ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಮತ್ತು ಎರಡು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು.

ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಅವರ ಸಂಸಾರ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಉನ್ನತಾದರ್ಶಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅನವರತ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಡನೆ ಬಾಳು ನಡೆಸುವಾಗ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಹರಿಜನರೊಬ್ಬರ ಕಲ್ಮಶಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ಬಾ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಕೋಪಗೊಂಡ ಗಾಂಧೀಜಿ ಅವರನ್ನು ಮನೆಯಿಂದಾಚೆ ತಳ್ಳಲು ಹೊರಟರು. ಬಾ ಅಳುತ್ತಾ, ಅಯ್ಯೋ ಇದೇನು ನಿಮಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲವೇ, ಈ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾನೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿ ? ಇಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ ? ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಾನು ಈ ಎಲ್ಲ ಅವಮಾನಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆ ? ನಿಮ್ಮ ದಮ್ಮಯ್ಯ, ದಯವಿಟ್ಟು ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿ. ನೋಡಿದವರೇನಂದಾರು ? ಎಂದು ದೈನ್ಯವಾಣಿಯಿಂದ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ತಮಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಬಗೆದರು.

ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇಂಥದ್ದೇ ಪ್ರಸಂಗವೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ವಿದೇಶದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬಾ ರವರನ್ನೊಪ್ಪಿಸುವುದು ತುಂಬಾ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಬಾ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ವಾದಿಸಿದರೂ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ನಿರ್ಧಾರ ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಒಡವೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟುಬರಲೊಪ್ಪಿದರು. ಹೀಗೆ ಅವರ ಆರಂಭದ ಸಂಸಾರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿರಸಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವು ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಸ್ತೂರ ಬಾರವರ ಸಹನೆಯೇ ಕೊನೆಗೆ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಎಂತಹ ಸಂಕಷ್ಟ ಬಂದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರಲ್ಲ. ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆದವರಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅವರು ಬೆಳೆದ ವಾತಾವರಣ ಅಂಥದಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರು ತೀವ್ರ ಕಾಯಿಲೆಗೊಳಗಾದರು. ಅದು ವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಶಕ್ತಿಗೊಡಲು ಮಾಂಸದ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ವೈದ್ಯರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆಕೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣ ಹೋದರೂ ಮಾಂಸದ ಕಷಾಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೂ ಅವರ ನಿರ್ಧಾರ ಸಂತೋಷವನ್ನೇ ತಂದಿತು.

ಬಾ ಮತ್ತು ಬಾಪೂರವರ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ 1906 ಮಹತ್ವದ ವರ್ಷ. ಆಗ ಗಾಂಧೀಜಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಯಿತ್ತರು. ಅವರ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಪೂರ್ವ ಸಂಯಮಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಬೆರಗಾದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನ ಪವಿತ್ರವಾಯಿತು ; ಋಷಿಸದೃಶವಾಯಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು; ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದ ದೀರ್ಘ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸೆರೆಗೆ ಹೋದರು. ಅವರ ಶ್ರದ್ಧೆ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೆರಗಾಯಿತು. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಜಯಗಳಿಸಿದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಕಂಡು ಬಾ ಕೃತಾರ್ಥರಾದರು. ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟ ದಂಪತಿಗಳು ನೂರಾರು ಸಂಸಾರಗಳಿಗೆ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಬರಮತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ರವರೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಶಿಷ್ಯೆ. ಇಡೀ ಆಶ್ರಮವೇ ಆಕೆಯ ಸಂಸಾರವಾಯಿತು. ಆಶ್ರಮದ ಎಲ್ಲ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನೂ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನಿವಾಸಿಗೂ ಅವರು ತಾಯಿಯಂತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆಕೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಕಠಿಣ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಸಂಸಾರವೊಂದು ನೆಲೆಸಿದಾಗ ಆಶ್ರಮದ ಇತರರಂತೆ ಬಾ ರವರಿಗೂ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನೊಂದ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಉಪವಾಸ ಕೈಗೊಂಡರು. ಕೊನೆಗೆ ಬಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪತಿಗೆ ಶರಣಾದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯೆಂಬುದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಣುಕಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿ ಹರಿಜನರ ಮೇಲ್ಮೆಗಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂಬ ಅನಾಥ ಹರಿಜನ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಅವರು ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದರು. 1936ರಲ್ಲಿ ಅಮೃತಸರದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಹರಿಜನರ ಮಹಾಸಭೆಗೆ ಬಾ ರವರೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷಿಣಿ. ಅಂದು ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸರಳ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರ ಬಗೆಗಿನ ಅನುಕಂಪ ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳು ಸುವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ದ್ರವ್ಯ ಸಂಚಯಮಾಡುವುದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆದರ್ಶಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ಬಾ ತಮ್ಮ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಂದೆರಡು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಮಾಚಾರ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಹೇಗೋ ತಿಳಿದು ಆಶ್ರಮದ ನಿವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲರೆದುರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಿದರು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆಶ್ರಮದ ನಿವಾಸಿಯೊಬ್ಬರು ಅಸ್ವಸ್ಥರಾದಾಗ ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಬಾ ರನ್ನು ಎಲ್ಲರೆದುರಿಗೂ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಮರುಮಾತನಾಡದೆ ಬಾ ಈ ನೋವು ಅವಮಾನಗಳನ್ನು ನುಂಗಿದರು.

1917ರಲ್ಲಿ ರೈತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಚಂಪಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಎಂದಿನಂತೆ ಪತಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದ ನಡೆದರು. ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಶಿಸ್ತು, ಶುಚಿ, ಸದಾಚಾರ, ಸದ್ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಪತಿಯೊಡನೆ ಅವರು ಕೈಗೊಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಗೆ ಈ ಚಳವಳಿಯೇ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲೂ ಬಾ ಭಾಗವಹಿಸಿ ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ದೇಶಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು. 1922ರ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಅವರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟ ಜನತೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿ, ರಚನಾತ್ಮಕ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿತ್ತವರು ಕಸ್ತೂರ ಬಾ.

1930 ರಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿಯ ಬಿಸಿ ದೇಶದೆಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಆಗ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಗಲಿರುಳು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಜನತೆಯ ಕರೆ ಬಂದೆಡೆ ಅವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ, ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತ, ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತ ಅವರು ಅವಿರತವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಜನತೆಯ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾರ್ಯಭಾರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ರೀತಿ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದುದು. ಅವರ ದೇಹದ ದುರ್ಬಲತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವೈದ್ಯರು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿದಾಗ, ಬಾಪೂವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಅವರ ಹಾಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಇಂಥ ಸಮಯಗಳು ನನ್ನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೀಗ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಯೋಚನೆಯೇ ಇಲ್ಲ-ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ಅವರು ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತುಗಳು ಜನತೆಯ ಹೃದಯವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುವು. ನೊಂದವರು ಸೋತವರು ಕುಗ್ಗಿದವರು ಆಕೆಯ ಆಶ್ರಯ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಸಾಂತ್ವನ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ರೈತನೊಬ್ಬ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಕೂಸಿನೊಡನೆ ಬಾ ರ ಬಳಿಗೆ ದೀನನಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಬಾ ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದರು. ತನ್ನ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ ಬಾ

ರವರೊಂದಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ನೊಂದ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಬಾ ಹೇಳಿದರು : ನಿನಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನ ಯೋಚನೆ. ನನಗಾದರೋ ಮೂರು

ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಹಣ್ಣು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (1942) – ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ

ಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ದೂರವಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದೇ ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿ. ಮರೆಹೊಕ್ಕವರನ್ನು ಮೃದುವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತೈಸುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಆಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆಕೆಯ ಮಾತುಗಳು ಜನತೆಗೆ ಅಮೃತಸೇಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ದೇಹಾರೋಗ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಾ ದುರ್ಗಮವಾದ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದು, ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಜನರಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಚೈತನ್ಯಗಳನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು ; ಅವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ದೃಢನಿರ್ಧಾರ, ಆತ್ಮಸಂಯಮಗಳು ದೇಹ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತವು. ಈ ಅವಿರತವಾದ ದೇಶಪರ್ಯಟನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯನಿಯಮಗಳನ್ನೆಂದು ಮೀರಿ ನಡೆದವರಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೇ ಎದ್ದು ದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಒಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಆಹಾರ ಜೋಳದ ರೊಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಒಂದಿಷ್ಟು ತರಕಾರಿ. ಸರಳತೆ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಜೀವಾಳ. ಅಬ್ಬರ ಆಡಂಬರಗಳಿಗೂ ಅವರಿಗೂ ಬಹುದೂರ. ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟ ಜನರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ, ಹಿಡಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಭಕ್ತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸರಸವಾಗಿ ಮಾತಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಬಲ್ಮೆ, ನಿರಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಕು ಕವಿದು ಕಾರ್ಯಭಂಗವಾಗದಂತೆ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಮೇಲ್ಮೆ, ಗುರಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಗಂಡ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಮರೆಯದಂತೆ ತಪ್ಪದೆ ನೆರವೇರಿಸುವ ನಿಷ್ಠೆ–ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಅವರ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ 1932 ರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಬಾರ್ದೋಲಿಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಠಿಣ ಕಾರಾಗೃಹ ವಾಸವನ್ನೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿದರು.

1935ರ ಅನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಚಳವಳಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವರ್ಧಾ ಬಳಿ ಸೇವಾಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೊಸ ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಅವರೇ ಆಶ್ರಮದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ವಯಸ್ಸು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದರೂ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಚಿರತಾರುಣ್ಯದ ಚಿಲುಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ ಕುಗ್ಗಿದ್ದರೂ ಉತ್ಸಾಹ ತಗ್ಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದ ನಿತ್ಯಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಕೆ ಒಬ್ಬ ಆದರ್ಶ ಗೃಹಿಣಿಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೇ ಹೊರತು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವವನ್ನೇ ಮುಡುಪಿಟ್ಟು ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿದ ನಾಯಕಿಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಮಾತೃ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಆಘಾತವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ ಒದಗಿತು. ಅದು ಆಕೆಯ ಮಗ ಹೀರಾಲಾಲ್ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಹೀನನಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಮಗನಿಗೆ ಬರೆದ ದೀರ್ಘಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತೃಹೃದಯದ ವೇದನೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯ ಮಮತೆ ಕುರುಡಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಬಿಚ್ಚುಹೃದಯದಿಂದ ಮಗನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೋಪದ ಬಿಸಿಯಿಲ್ಲ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದ ಕಣ್ಣೀರಿದೆ. ಬಾ ಅಪೂರ್ವ ಸಹನೆಯಿಂದ ಸಂಕಟವನ್ನು ನುಂಗಿದರು ; ದೇಶಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತರು.

1939ರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಆಂದೋಲನ ನಡೆದಾಗ ಕಸ್ತೂರ ಬಾರ ದೇಹ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಸೆರೆಸೇರಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಗಾಂಧೀಜಿ ಆಮರಣಾಂತ ಉಪವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ಬಾ ತಳಮಳಗೊಂಡರೂ ಅನಂತರ ಪತಿಯ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಉಪವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವರು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಈ ಅಚಲವಾದ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳು ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ವಜ್ರಕವಚದಂತಿದ್ದುವು. ರಾಜಕೋಟೆಯ ಪ್ರಕರಣ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಗಾಂಧೀದಂಪತಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಸೇವಾಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸೇರಿದರು.

1942ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಜ್ವಾಲೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಆಗಸ್ಟ್ 9ರಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯಾದಿಯಾಗಿ ದೇಶದ ನಾಯಕರೆಲ್ಲ ಸೆರೆ ಸೇರಿದರು. ಅದೇ ಸಂಜೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಶಿವಾಜಿ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಪೋಲೀಸರು ಆಕೆಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಆಗಾಖಾನ್ ಅರಮನೆಗೆ ಒಯ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮೃತ್ಯು ಅವರನ್ನು ಈ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದಲೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು. 1943ರ ಮಾರ್ಚ್ 12 ರಂದು ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಎರಡು ಬಾರಿ ಹೃದಯವೇದನೆಗೊಳಗಾದರು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಬಂತು. 1944ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 22ರ ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿಯಂದು ಪತಿಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೊರಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಬಾರ ಆತ್ಮ ಅನಂತದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಆ ಮಹಾಸತಿಯ ಪಾರ್ಥಿವಶರೀರ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರೂ ಆಕೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಅಜರಾಮರವಾಯಿತು.

ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಆದರ್ಶ ಹಿಂದೂ ನಾರಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಹನೆ ಸಂಯಮ ಔದಾರ್ಯಗಳು ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪತಿಭಕ್ತಿಯೇ ಆಕೆಗೆ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವಾಯಿತು. ಯಾವ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ, ಕೀರ್ತಿಕಾಮನೆಯಾಗಲಿ ಅವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡನ ಧ್ಯೇಯಸಾಧನೆಯೇ ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದು ಅವರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದಂತೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಅದರಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆತ್ತ ಮಹಾಸಾಧ್ವಿಯವರು. ಮಾನವ ಸಹಜವಾದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು ಅವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಬಾಳಿದ್ದು ಅವರ ದೊಡ್ಡತನ. ಸ್ತ್ರೀಸಹಜವಾದ ಸಂಕುಚಿತ ಸಂಸಾರದ ಅನುರಾಗ ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬದ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತು ದೇಶಸೇವೆಗಾಗಿ ಗಂಡ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಅನನ್ಯತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮೆರೆದರು. ಮಹಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯಾಗುವುದೇನೂ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅವರು ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಪತಿಯೊಡ್ಡಿದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದು ಥಳಥಳಿಸುವ ಹೊನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಗಿದರು. ಆ ಹೊನ್ನು ಭಾರತಮಾತೆಯ ಮುಡಿಗೆ ಶೃಂಗಾರವಾಯಿತು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಬಾ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಆಡಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಆಕೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರೋಜ್ವಲತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ : ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನನ್ನ ಪೋಷಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಅನಾಥನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾವ ಹೆಣ್ಣೂ ನನ್ನನ್ನು ಹಾಗೆ ಮಿಡಿಯಲಾರಳು. ಆಕೆಯ ಸಹನೆ ಅದ್ವಿತೀಯ. ಆ ಸಹನೆಯೇ ನನಗೆ ಅಹಿಂಸೆಯ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸಿತು. ಅದೇ ನನ್ನ ತಾರಕ ಮಂತ್ರವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಸಹನೆಯ ಬೆಲೆ ಆಕೆಗೇ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಅದರ ಅಮಿತವಾದ ಬೆಲೆಯನ್ನರಿತು ಅನುಸರಣೆಗೆ ತಂದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ನನಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಗುರುಸಮಾನಳು. (ಜಿ.ಎಸ್.ಸಿ.)

ಕಸ್ತೂರಿ[1] : ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಕನ್ನಡ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆ; ಸಾರಸಂಗ್ರಹ. ಸಂಕ್ಷೇಪಿತ ಲೇಖನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಬಗೆಯ ಪತ್ರಿಕೆಗಳದು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರ. ಇಂಥ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಿಂದ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಾದ ರೀಡರ್ಸ್ ಡೈಜೆಸ್ಟ್ ಮಾದರಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡದ ನೆಲನೀರುಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಮಾಸಿಕ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ 1956ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1958 ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ವರೆಗೆ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು ಇದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವೀರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾದ ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರರೇ ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರೂ ಆದರು. ಲೋಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಟ್ರಸ್ಟಿನ ಪ್ರಕಟಣೆಯಿದು.

ಪತ್ರಿಕೆ 7½" × 5" ಆಕಾರದ 152 ಪುಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮುಖಚಿತ್ರ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದದ್ದು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಿಡಿ ಪ್ರತಿಯ ಬೆಲೆ ಮೊದಲು 75 ಪೈಸೆಯಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲೂ 25–30 ವಿಷಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 3–4 ಮಾತ್ರ ಕಥೆಗಳು;

ಉಳಿದವೆಲ್ಲ ಗಂಭೀರ ವಿಷಯಗಳು. ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರು 20 ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುಸ್ತಕದ ಸಂಗ್ರಹ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಶೇ. 65 ರಿಂದ 75 ರ ವರೆಗೆ ಕಥೇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಕಸ್ತೂರಿ ತೀರ ಗಹನವೂ ಅಲ್ಲದೆ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನರಂಜನೆಗೂ ಮೀಸಲಾಗಿಲ್ಲದೆ, ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ವರ್ಗದ ಓದುಗರನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತದೆ.

ಅದು ಭಾರತೀಯ ಅಥವಾ ವಿದೇಶಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪುಸ್ತಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರೌಢ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಲೇಖನ ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮಾದರಿ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ಮರಾಠಿ, ಬಂಗಾಲಿ, ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು, ಮಲಯಾಳಿ ಲೇಖನ ಅಥವಾ ಕಥೆಗಳು ಇರಬಹುದು. ಪ್ರತಿಸಲವೂ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳೂ ವಿಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಂಥಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಿಂತಲೂ ವಿಷಯಗಳ ನೇರವಾದ ನಿರ್ವಿಕಾರವಾದ ವಿವರಣೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳು ಸಚಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಮಟ್ಟದ ಓದುಗರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಸರಳ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದೆ ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾವೆಂ ಎಂದೇ ಹೆಸರಾದ ಪಾಡಿಗಾರು ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಇದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಹೊಣೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಡೈಜೆಸ್ಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ. ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದರು. 2005ರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿ 50ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಪದಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿತು. ಆಗಿನ ಸಂಪಾದಕ ಅರುಣ್ ನಾರಾಯಣ್. (ಪಿ.ವಿ.ಎ.)

ಕಸ್ತೂರಿ² : ಗಂಡು ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚರ್ಮದೊಳಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಯೊಂದರಿಂದ ಒಸರುವ ಸುಗಂಧ ವಸ್ತು (ಮಸ್ಕ್). ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ಕಸ್ತೂರಿ ಎಂಬ ವಸ್ತು ಈ ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದಲೇ ಬಂದದ್ದು. ಆದರೆ ಇತರ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇದೇ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಸ್ತೂರಿ ದನ, ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ, ಕಸ್ತೂರಿ ಬಾತು, ಕಸ್ತೂರಿ ಮೂಗಿಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ವಾಸನೆ ಸೂಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಆ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಸ್ತೂರಿ ಗಿಡಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗವನ್ನು ಕೊಂದು ಅದರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿನ ಕಸ್ತೂರಿ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲೋ, ಬಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಯೋ, ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಕಸ್ತೂರಿ ಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಕಸ್ತೂರಿಯನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿ ಮಾರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಸ್ತೂರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು : 1 ಟಾಂಕಿಂಗ್ ಅಥವಾ ಚೀನೀ ಕಸ್ತೂರಿ, 2 ಅಸ್ಸಾಮ್ ಅಥವಾ ನೇಪಾಳದ ಕಸ್ತೂರಿ, (3) ಕಬಾರ್ಡಿನ್ ಅಥವಾ ರಷ್ಯದ ಕಸ್ತೂರಿ. ಟಾಂಕಿಂಗ್ ಕಸ್ತೂರಿಯೇ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು, ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯದು.

ಕಸ್ತೂರಿ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದಾಗಿರುವಾಗ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಜಿಡ್ಡುಜಿಡ್ಡಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಬಣ್ಣ ಕೆನ್ನೀಲಿ. ವಾಸನೆ ಸಹಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಕಟು, ರುಚಿ ಕಹಿ. ಕುದಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ಮೂಲದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಕಸ್ತೂರಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಉತ್ತೇಜಕ, ಕಾಮೋದ್ದೀಪಕ, ಕಫಹಾರಕ, ಸ್ವೇದಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಸ್ತೂರಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಸುಗಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿನ ಮಸ್ಕೋನ್‌ಎಂಬ ವಸ್ತು. ವಾಲ್ಬಾಮ್ ಎಂಬಾತ 1906ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಕಸ್ತೂರಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದ. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಇದು 3–ಮೀಥೈಲ್–ಸೈಕ್ಲೊಪೆಂಟ ಡಿಕಾನೋನ್ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಸ್ತೂರಿಯಂಥ ವಾಸನೆಯಿರುವ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. 1888ರಲ್ಲಿ ಬಾರ್ ಎಂಬಾತ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನೊಡನೆ ಟಾಲೀನ್ ಮತ್ತು ಐಸೊಬ್ಯೂಟೈಲ್ ಬ್ರೋಮೈಡುಗಳನ್ನು ಸಂಘನನ (ಕಂಡೆನ್ಸೇಷನ್) ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಬಂದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೈಟ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಿ ಕೃತಕ ಕಸ್ತೂರಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಾರ್‌ಮಸ್ಕ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಸ್ತೂರಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಜೈಲೀನ್ ಮಸ್ಕ್, ಮಸ್ಕ್‌ಕೀಟೋನ್, ಮಾಸ್ಕೀನ್, ಫ್ಯಾಂಟೋಲಿಡ್ ಎಂಬ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸಾಬೂನು ಇತ್ಯಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸುವಾಸನೆ ಕೊಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎ.)

ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ : ಕ್ರಿಸೆಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಇಲಿಯಂತೆಯೇ ಕಾಣುವ ಅರೆಜಲಚರ ದಂಶಕ (ಮಸ್ಕ್ ರ್‍ಯಾಟ್). ಈ ಇಲಿಯ ಆಸನದ್ವಾರದ ಬಳಿಯಿರುವ ಒಂದು ಜೊತೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸುಗಂಧಯುಕ್ತ ವಾಸನೆಯ ಸ್ರಾವದಿಂದಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಮೈಕ್ರೊಟಿನೀ ಇಂಥ ಇಲಿಗಳ ಉಪಕುಟುಂಬದ ಹೆಸರು. ನೀರಿಲಿಗಳು, ಹೊಲದ ಇಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಲೆಮಿಂಗುಗಳು ಈ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮರ ಬೆಳೆಯದ ತಂಡ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನುಳಿದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಇವು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿಯ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು (12"). ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಅದುಮಿದಂತಿವೆ. ಚಕ್ಕೆಚಕ್ಕೆಯಾಗಿರುವ ಇದರ ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂದಲುಗಳಿಲ್ಲ. ದೇಹ ಅಡಕವೂ ತೂಕವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಬಾಲ ಚಿಕ್ಕದು. ಕಿವಿಗಳು ದುಂಡಗೆ ಇದ್ದು ಮೈಗೂದಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಚಾಚಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಂಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಬೆರಳುಗಳು ; ಬೆರಳುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅರೆಜಾಲಗಳು ಬಿರುಗೂದಲುಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಇಲಿಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಜಲು ಅರೆಜಾಲಗಳು ಸಹಾಯಕಾರಿ. ಇಲಿಯ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಕಾಲುಗಳು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವು. ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ದಟ್ಟವಾದ, ಹೊಳೆಯುವ, ಮೃದುವಾಗಿರುವ ಉದ್ದನೆಯ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ತುಪ್ಪಳ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿಯ ಚರ್ಮವೇ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಇತರ ಯಾವುದೇ ತುಪ್ಪಳಕ್ಕಿಂತ ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿಯ ತುಪ್ಪಳ ಅಧಿಕ ವರಮಾನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಕುಂಟೆ, ಕೆರೆ, ತೊರೆ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳ ದಡದ ಮೇಲೆ ಬಿಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರೊಳಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಜವುಗು ಸಸ್ಯ, ಜಲಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರುಗಳು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಲವು ಜಾತಿಯ ಇಚ್ಚಿಪ್ಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಮುಳ್ಳುನಳ್ಳಿಗಳು, ಬೆಂಕಿ ಮೊಸಳೆಗಳು (ಸ್ಯಾಲಮ್ಯಾಂಡರ್ಸ್) ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಮೀನುಗಳು–ಇವೇ ಈ ಇಲಿಯ ಆಹಾರ. ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೋ ಅಥವಾ ಕಡಿದು ಹಾಕಿರುವ ಜವುಗು ಸಸ್ಯದ ಮೇಲೋ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಸೂಲಿನಂತೆ ಇವು ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದೊಂದು ಸೂಲಿಗೂ ಒಂದರಿಂದ ಹನ್ನೊಂದು. *

ಕಸ್ತೂರಿ ಜಾಲಿ : ಸುಗಂಧಯುಕ್ತ ಹೂಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಮರ (ಕ್ಯಾಸಿ ಫ್ಲವರ್). ಲೆಗ್ಯುಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಮೈಮೋಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಅಕೇಸಿಯ ಫಾರ್ನೇಸಿಯಾನ. ಮೂಲತಃ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಇದು ಈಗ ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಬರ್ಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ನದಿದಂಡೆಯ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ, ಪಂಜಾಬಿನ ಒಣಹವೆಯ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಸುಮಾರು ಹದಿನೈದು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಳ್ಳು ಮರ ಇದು. ಎಲೆಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಪತ್ರಕಾಂಡವೂ (ರೇಕಿಸ್) ಅದರ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಮೂರರಿಂದ ಎಂಟು ಜೊತೆ ಉಪವರ್ಣಗಳೂ ಈ ಉಪವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಹತ್ತರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜೊತೆ ಕಿರುಎಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಎಲೆಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ವೃಂತಪರ್ಣಗಳಿವೆ (ಸ್ಟಿಪ್ಯೂಲುಗಳು). ಹೂಗಳು ಚೆಂಡುಮಂಜರಿ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಎಲೆಗಳ ಕಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ (ಆಕ್ಸಿಲ್) ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಒಂದೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೂಗಳು ಬಹಳ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳವಾಗಿವೆ; ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಮರಕ್ಕೆ ಮೂರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಅನಂತರ ಹೂಗಳು ಅರಳಲಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಹೂ ಬಿಡುವ ಕಾಲ ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್.

ಕಸ್ತೂರಿ ಜಾಲಿಯ ಹೂಗಳಿಂದ ಕ್ಯಾಸಿ ಎನ್ನುವ ಸುಗಂಧವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೂಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಮೆತುಮಾಡಿ ಕರಗಿಸಿದ ಕೋಕೋ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲೋ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲೋ ಹಲವಾರು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ನೆನೆಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸುಗಂಧ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಕೊಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಸುಗಂಧಪೂರಿತ ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಕರಗಿಸಿ, ಸೋಸಿ, ತಂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ವಸ್ತುವೇ ಸುಗಂಧಾಂಜನ (ಪೊಮೇಡ್). ಕ್ಯಾಸಿ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆಂದು, ಸುಗಂಧಾಂಜನವನ್ನು ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ (3–4) ವಾರಗಳ ವರೆಗೂ (25°) ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಸುಗಂಧವೆಲ್ಲ ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಆಲ್ಕೊಹಾಲನ್ನು ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಶುದ್ಧವಾದ ಆಲಿವ್ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಸುಗಂಧ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳಿಗೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟರೆ ಇದು ಬೇಗ ಹಾಳಾಗುವುದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಸೋಂಕದಂತೆ ಇದನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಡಬೇಕು. ಬಹಳ ಮಧುರ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಈ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸುಗಂಧಾಂಜನ, ಉಡುಪುಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಡಲಾಗುವ ಸುಗಂಧ ಚೀಲ (ಸ್ಯಾಚೆಟ್) ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಸ್ತೂರಿಜಾಲಿಯ ತೊಗಟೆ, ಎಲೆ, ಕಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಮೇಹರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ಯಾನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಮರದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅಂಟನ್ನು ಸಿಹಿತಿಂಡಿ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಸ್ತೂರಿ ದನ : ದನವನ್ನು ಹೋಲುವ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವಜಾತಿಯ ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವ ಪ್ರಾಣಿ (ಮಸ್ಕ್ ಆಕ್ಸ್). ದನಗಳಿಗೂ ಕುರಿ ಆಡುಗಳಿಗೂ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಇದು ಆರ್ಟಿಯೊಡಾಕ್ಟೈಲ ಗಣ, ಬೋವಿಡೀ ಕುಟುಂಬ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಪ್ರಿನೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಓವಿಬಾಸ್ ಮಾಸ್ಕೇಟಸ್. ಇದರ ದೇಹದಿಂದ ಕಸ್ತೂರಿಯಂಥ ವಾಸನೆ ಹೊರಸೂಸುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮಿಲಿಯ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸೈಬೀರಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿಕೆ. ಈಗ ಕೆನಡದ ಟಂಡ್ರ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರ ಶೀತವಲಯದ ಕೆಲವು ದ್ವೀಪಗಳು, ಗ್ರೀನ್‍ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಸ್ತೂರಿದನ ತನ್ನ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನು ಕುರಿ ಆಡುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ನೋಡಲು ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಡುಕೋಣದಂತಿದೆ. ಗಂಡು ಕಸ್ತೂರಿದನ ಸುಮಾರು (5') ಎತ್ತರವಿದ್ದು ಸು. 250 ರಿಂದ 350 ಕಿ.ಗ್ರಾಂ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ್ದು. ಮೈಮೇಲೆ ಬಲು ಉದ್ದವಾದ, ಒರಟೊರಟಾಗಿ ಜಡೆಗಟ್ಟಿದ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲಿವೆ. ಇವು ಆಗಾಗ ಗಚ್ಚುಗಚ್ಚಾಗಿ ಉದುರಿ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಈ ಉದ್ದವಾದ ಕೂದಲುಗಳ ಹೊರಹೊದಿಕೆಯ ಒಳಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಉಣ್ಣೆಯಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಎರಡು ಪದರಗಳ ಹೊದಿಕೆ ಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಥ ಶೀತವನ್ನಾದರೂ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳ ಬಲ್ಲದು. ಕಸ್ತೂರಿದನಕ್ಕೆ ಬಲು ಚಿಕ್ಕವಾದ ಮತ್ತು ದೃಢವಾದ ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ಕುತ್ತಿಗೆ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದು. ಕಿವಿಗಳೂ ಸಣ್ಣವು. ಕೊಂಬುಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಮೊನಚಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಇವು ತಲೆಯ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿ ಮತ್ತೆ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಬಾಗಿವೆ.

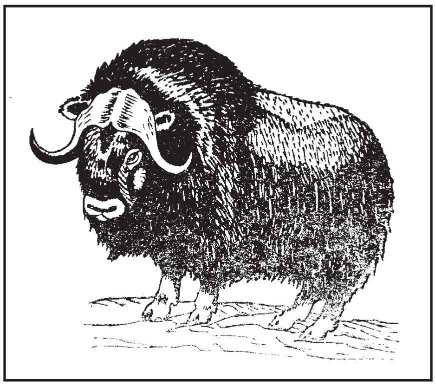

ಕಸ್ತೂರಿದನಗಳು ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಡು, ಹಲವಾರು ಹೆಣ್ಣುದನಗಳು ಹಾಗೂ ಕರುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಅನೇಕ ಗಂಡುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರ ಸಮೇತ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಹುಲ್ಲು, ಕಲ್ಲುಹೂ, ಪಾಚಿ, ವಿಲೋ ಮುಂತಾದ ಕುರುಚುಲು ಗಿಡಗಳು ಇವುಗಳ ಆಹಾರ.

ಕಸ್ತೂರಿದನ ಮರಿಹಾಕುವ ಕಾಲ ಮೇ ಅಥವಾ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳು. ಹೆಣ್ಣುದನ ಸುಮಾರು 9 ತಿಂಗಳ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮರಿಯನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ತೋಳಗಳು ಕಸ್ತೂರಿದನದ ಪ್ರಮುಖ ಶತ್ರುಗಳು. ಶತ್ರುವಿನಿಂದ ಆವೃತವಾದಾಗ ಮಂಡಲಾಕಾರದ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಶತ್ರುಗಳನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತವೆ. ಗುಂಪಿನ ಮಧ್ಯೆ ಕರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಸುತ್ತಲೂ ಗಂಡುಗಳು ತಮ್ಮ ಹರಿತವಾದ ಕೊಂಬುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಹಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೆಣಸಲು ಅನುವಾಗುತ್ತವೆ. ತೋಳಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಎದುರಿಸಬಲ್ಲವಾದರೂ ಶಸ್ತ್ರಸಜ್ಜಿತ ಮಾನವಶಕ್ತಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಣಿಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದು ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಇಳಿದು ಹೋಗಿದೆ. ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಉಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಇವುಗಳ ಬೇಟೆ ನಡೆದೇ ಇದೆ. ಇವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಲುಕೊಡಬಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಕೆಲವೆಡೆ ಇವನ್ನು ಸಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ. (ಎ.)

ಕಸ್ತೂರಿ, ನಾ: 1897–1987. ಕನ್ನಡದ ಹಾಸ್ಯಸಾಹಿತಿ, ನಾಟಕಕಾರ, ವಾಗ್ಮಿ, ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಸಮಾಜಸೇವಾಸಕ್ತ. ಇವರ ಪೂರ್ತಿ ಹೆಸರು ಕಸ್ತೂರಿ ನಾರಾಯಣ ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮ. ನಾ. ಕಸ್ತೂರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿಯೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟವರು. ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ತ್ರಿಪುನಿತ್ತೂರ್ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 1887 ಡಿಸೆಂಬರ್ 25ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಎರ್ನಾಕುಲಂ, ತಿರುವನಂತಪುರಂಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಬಿ.ಎ. (ಆನರ್ಸ್) ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಬಿ.ಎಲ್.ಪದವಿ ಗಳಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ತಿರುವನಂತಪುರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಎಂ.ಎ.ಯನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿದರು.

ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನರಸುತ್ತ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದರು. ಮೈಸೂರಿನ ಬನುಮಯ್ಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾದರು. ಇವರ ಮನೆಮಾತು ತಮಿಳು, ಕೇರಳದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಲಯಾಳಂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತರು. ಇವರಿಗೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಹುದ್ದೆ ದೊರಕಿತು.

ಅಲ್ಲಿಯ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯಟ್ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವರ್ಷ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯಟ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲೂ ಉದ್ಯೋಗನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ದಾವಣಗೆರೆ ಕಾಲೇಜಿನ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರಾಗಿದ್ದರು. ನಿವೃತ್ತಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಇವರಿಗೆ ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಬಡ್ತಿ ದೊರಕಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕೆಲಕಾಲ ಮೈಸೂರು ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿಯೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಭಾಗಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮನಿರ್ವಾಹಕರಾಗಿಯೂ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

ಕನ್ನಡದ ಗಂಧವೇ ಇರದಿದ್ದ ಕಸ್ತೂರಿಯವರು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತು, ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ, ಕನ್ನಡದ ಸತ್ತ್ವವನ್ನರಿತುಕೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಮರ್ಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಕನ್ನಡದ ಆಡುಭಾಷೆಯ ಬನಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅತ್ಯಂತ ಜೀವಂತ ಎನಿಸುವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಸಂಗತಿ. ಹರಟೆ, ಪ್ರಬಂಧ, ಪ್ರಹಸನ, ನಾಟಕ, ಕಾದಂಬರಿ, ಇತಿಹಾಸ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ, ಅನುವಾದ – ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೈಯಾಡಿಸಿ ಅನನ್ಯ ಎನಿಸುವಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡದ ಕಸ್ತೂರಿ ಎಂದರೆ ಇವರೇ ಎನಿಸುವಂಥ ಸಾಧನೆಗೈದರು.

ಇವರ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿ ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಪಾಪಚ್ಚಿ (1943). ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಲುಡ್ವಿಗ್ ರಚಿಸಿದ ಆಲಿಸ್ ಇನ್ ವಂಡರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ರೂಪಾಂತರ. ಈ ಕೃತಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಎಂಬಷ್ಟು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎನಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಎಲ್ಲ ವಯಸ್ಸಿನವರನ್ನೂ ರಂಜಿಸುವಂಥದು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಮುಂಚೆ ಇವರು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ **'ಕಾಡಾನೆ'** ಪಿ.ಜಿ.ವುಡ್‌ಹೌಸ್‌ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಪ್ರಹಸನ. ಷಹಜಹಾನ್ ಎಂಬುದು ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯ ನಾಟಕ. ಇವರು ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದಾಗ ಬರೆದು ಆಡಿಸಿದ್ದ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ಟರ್ಸ್ ಡಾಟರ್ ಎಂಬುದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕಗಳಿವು: ಗಗ್ಗಯ್ಯನ ಗಡಿಬಿಡಿ, ವರಪರೀಕ್ಷೆ, ತಾಪತ್ರಯ ತಪ್ಪಿತು, ಬ್ಯಾಂಕಿನ ದಿವಾಳಿ, ರಾಮಕೃಷ್ಣಯ್ಯನ ದರ್ಬಾರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ. ಗಗ್ಗಯ್ಯನ ಗಡಿಬಿಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿದ ನಾಟಕ.

ಕಸ್ತೂರಿಯವರ ಹರಟೆಗಳೂ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಇತರ ಬಗೆಯ ನಗೆರಬಹಗಳೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು. ಯದ್ವಾತದ್ವಾ, ಅಲ್ಲೋಲ್ಲ ಕಲ್ಲೋಲ, ಉಪಾಯವೇದಾಂತ, ಡೊಂಕುಬಾಲ, ಕೆಂಪ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋದದ್ದು – ಇವು ಸಂಕಲನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು ನವಸಾಕ್ಷರರಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದು.

ಕಾದಂಬರಿ ಹಾಗೂ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಇವರು ಹಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಳಿಗೋಪುರ, ಶಂಖವಾದ್ಯ, ಗೃಹದಾರಣ್ಯಕ, ರಂಗನಾಯಕಿ, ಚೆಂಗೂಲಿ ಚೆಲುವೆ, ಚಕ್ರದೃಷ್ಟಿ–ಇವು ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ದಿ ಲಿವಿಂಗ್ ಗಾಡ್ ಎಂಬುದು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಸಾಯಿಬಾಬಾ ಅವರ ಹಾಗೂ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಬಾಬಾ ಅವರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಕಸ್ತೂರಿ ಅವರ ಜೀವನದ ಎಳೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಕೇರಳ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂಬುದು ಇವರು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ. ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ರಾಜಾಸ್ ಆಫ್ ಕೂರ್ಗ್ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಕೃತಿ. ಅಶೋಕ ಎಂಬುದು ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ, ಅಣಕುಮಿಣುಕು ಇವರ ಕವನ ಸಂಕಲನ. ಅನರ್ಥಕೋಶ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಹಲವು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಇವರು ತಿರುಚಿದ ಅರ್ಥ ನೀಡಿ ನಗೆಯ ಹೊಗೆಯಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಸ್ಯರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಕಟಕಿ, ಹಾಸ್ಯಗಳನ್ನು ಎರಚಾಡಿದ್ದಾರೆ, ನುಡಿಯ ಲಾಸ್ಯವನ್ನು ಮಿಂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅನರ್ಥಕೋಶ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಫಿಕ್ಷನರಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಭೀರವಾದ ಡಿಕ್ಷನರಿಗೆ (ನಿಘಂಟು) ಇದಿರಾಗಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಕಲ್ಪನಾ ಲಹರಿಯಿದು. ಲಗುಬಗೆಯ ಬಗೆಬಗೆಯ ನಗೆಯ ಗುಂಫನವಿದು.

ಕಸ್ತೂರಿಯವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ ಅಥವಾ ರೂಪಾಂತರಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳೂ ಹಲವಾರಿವೆ. ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ದಿನಚರಿ, ಬಾಬರನ ದಿನಚರಿ, ಚೇರ್‍ನ್ ಪೆರುಮಾಳ್ (ಕಾದಂಬರಿ), ಕೃಷ್ಣ ಮೆನನ್, ಚೈನಾ ಜಪಾನ್ ಕಥೆಗಳು, ನೊಂದಜೀವಿ (ವಿಕ್ಟರ್ ಹ್ಯುಗೋನ ಲೇ ಮಿಸರಬೆಲ್ ಕಾದಂಬರಿ) ಮತ್ತು ಕೋಹಂ ಸೋದರಿ– ಈ ಕೆಲವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವರು ರಾ.ಶಿ.ಯವರ ಕೊರವಂಜಿ ಎಂಬ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿಯೂ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ನಗೆಬರೆಹಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ಇವರ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ನಗೆ. ಅದು ಬಹುತೇಕ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದದ್ದು, ಇವರ ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಜು ಸುಳಿವಿಲ್ಲ. ಹಗುರವಾದ ವಿಡಂಬನೆಯ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅದು ಅನುಕಂಪದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವರಂತೆ ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಲೇಖಕರು ಬಲು ವಿರಳ. ಇವರು ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಚಕ್ರದೃಷ್ಟಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ತಂತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಕಾದಂಬರಿಯ ನಾಯಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾತ್ರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಇವರು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಲೇವಡಿ ಮಾಡುವ, ಮೂರ್ಖತನವನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಯಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ನೋಯಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೋ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೋ ಟೀಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಇವರ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಬಾಣದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಡೊಂಕನ್ನು ತಿದ್ದುವ ನಯಗಾರಿಕೆಯೂ ಸಮ್ಮೋಹಕ ಗುಣವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದು ಆಪ್ಯಾಯಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇವರು ಸಮಾಜಸೇವೆಯಲ್ಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ಶಾಲೆ ನಡೆಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳೊಂದಿಗೂ ಹತ್ತಿರದ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಕ್ಕೆ ಶುಚಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿದರು. ಜೊತೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಮಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಇವರೊಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾಗ್ಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಪ್ರಚಾರೋಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಹರಿಜನರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ರೋವರ್ಸ್ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಇವರು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದವರು. ಆರು ವರ್ಷದವರಾಗಿದ್ದಾಗ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಜನಿಸಿದಾಗ ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಆರು ಬೆರಳುಗಳಿದ್ದುವಂತೆ. ನಾಲ್ಕು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆರಳುಗಳು ಅನಿಷ್ಟಕಾರಕ ಎನಿಸಿ ಅವರ ಅಜ್ಜಿ ಆ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿದರಂತೆ. ಇದರಿಂದ ಇವರು ತೊಂದರೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಕೊನೆಗೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯದಿಂದ ಪಾರಾದರು. 1947ರಲ್ಲಿ ಇವರ ಒಬ್ಬ ಪುತ್ರ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕಸ್ತೂರಿಯವರ ಮನಸ್ಸು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕದ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಯತೊಡಗಿತ್ತು. 1948ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪುಟ್ಟಪರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಯಿಬಾಬಾ ಆಶ್ರಮ ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಬಾಬಾ ಅವರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಇವರು 1987 ಆಗಸ್ಟ್ 14ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ : ಸರ್ವಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಮಾಸ್ಕೈನೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪರ್ವತವಾಸಿ ಪ್ರಾಣಿ (ಮಸ್ಕ್ ಡೀರ್). ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಮಾಸ್ಕಸ್ ಮಾಸ್ಕಿಫೆರಸ್. ಇದರಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ಕಸ್ತೂರಿಗಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲವಾಸಿ ಇದು. ಹಿಮಾಲಯದ ಗಿಲ್ಗಿಟ್‌ನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಟಿಬೆಟ್, ವಾಯುವ್ಯ ಚೀನಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸೈಬೀರಿಯದವರೆಗೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಭೂರ್ಜಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಜಿಂಕೆಗಳಿಗೂ ಸಾರಂಗಗಳಿಗೂ ನಡುವಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೈಮಾಟ ಅಷ್ಟು ಚೆಲುವಾಗಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು (20"–24") ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ತೂಕ ಸುಮಾರು (20) ಪೌಂ. ಮೈಬಣ್ಣ ಕಂದು ಮತ್ತು ಬೂದು ಬಣ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಬಿರುಸಾದ

ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಕಾಲುಗಳು ನಿಡಿದಾಗಿವೆ. ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಮುಂದಿನವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ. ಕೊಂಬುಗಳಿಲ್ಲ, ಕಿವಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು, ಬಾಲ ಬಹಳ ಮೋಟಕಾದುದು. ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿ ದಾಡೆಗಳಂತಿವೆ. ಮೃಗ ಇವನ್ನು ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳು ಜೋಡಿಯಾಗಿ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಪುಕ್ಕಲು ಸ್ವಭಾವದ ಪ್ರಾಣಿಯಿದು. ಹಗಲೆಲ್ಲ ದಟ್ಟಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದು ಸಂಜೆಯಾದ ಅನಂತರ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ.

ಹುಲ್ಲು, ಎಲೆ, ಕಲ್ಲುಹೂ ಮುಂತಾದವು ಇದರ ಆಹಾರ. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ ವಿಶ್ರಮಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ಮೊಲಗಳಂತೆ ಹಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಂಭೋಗ ಕಾಲ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳು, ಸುಮಾರು 6 ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಂದೇ ಮರಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಗಂಡು ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ನಿಂಬೆಯ ಹಣ್ಣಿನ ಗಾತ್ರದ ಕೋಶದಂತಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಯೊಂದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಜನನೇಂದ್ರಿಯದ ಬಳಿ ಹೊರದೆರೆಯುವಂಥ ದ್ವಾರವಿದೆ. ಕಸ್ತೂರಿಯಿರುವುದು ಇದರಲ್ಲಿಯೇ. ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಇರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನ ಕಸ್ತೂರಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದ ಗಂಡಿನಿಂದ ಸುಮಾರು 1½-2 ಔನ್ಸ್ ಕಸ್ತೂರಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಗಣನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಸ್ತೂರಿಗಾಗಿ ಈ ಮೃಗವನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿದೆ (**ನೋಡಿ– ಕಸ್ತೂರಿ–2**). (ಎ.)

ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ : 1859–1923. ಭಾರತೀಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ವಕೀಲ, ರಾಜಕಾರಣಿ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಅರಸರ ಖಾಸಾಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶೇಷ ಐಯಂಗಾರ್ಯರ ಮೂರನೆಯ ಮಗ. ಜನನ: 1859ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 15. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇಣಂಬೂರು ಮತ್ತು ಕಪಿಸ್ಥಳಂ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ. ಕುಂಭಕೋಣಂ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಮದ್ರಾಸಿನ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜು ಸೇರಿ 1879 ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ಪದವೀಧರರಾದರು. 1881 ರಲ್ಲಿ ಸಬ್–ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಬಿ.ಎಲ್. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರು. ತರುವಾಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜಿನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಕೀಲರಾಗಿದ್ದ ವಿ. ಭಾಷ್ಯಂ ಐಯಂಗಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯಲು ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತರು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿತು. 1884ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮದ್ರಾಸು ಮಹಾಜನ ಸಭೆಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಒಬ್ಬರು. ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ರಿಪನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಲಯುತವಾಗಿತ್ತು.

ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ವಕೀಲವೃತ್ತಿ ನಡೆಸಲು ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಹಿಂದೂ ಯುವಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಿದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪಾದ್ರಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಪಾದಿತರನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆದು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷ ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಹೈಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿ ಮುಂದುವರಿಸಲು 1894ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ತೆರಳಿದರು; ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣ ದಿವಾನ್ ಬಹದ್ದೂರ್ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಘವರನ್ನು ಬರೋಡ ಮಹಾರಾಜರು ದಿವಾನರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಅಣ್ಣನ ಪರವಾಗಿ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಬರೋಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಂದರು.

ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು 1895ರಿಂದ ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಯ (ನೋಡಿ– ಹಿಂದೂ) ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿದ್ದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 1905ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಾವೇ ಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ನೆರವಿಗಾಗಿ ನಂಟ ಎ. ರಂಗಸ್ವಾಮಿ ಐಯಂಗಾರ್ಯರನ್ನು ಸಹ ಸಂಪಾದಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಜೀವನ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ, ದೇಶಸೇವೆ ಅವರ ಏಕೈಕ ಗುರಿಯಾಯಿತು.

ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ರಾಯಿಟರ್ ವಾರ್ತಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿ ವಿಶ್ವವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ದೇಶದ ನಾನಾ ಕಡೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಘಟನೆಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನಕೊಟ್ಟರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಎಂಬ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1906ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮಾಲೀಕತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಆರ್ಬತ್‌ನಾಟ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಕುಸಿದು ಸಾವಿರಾರು ಜನ ನಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡದೆ ಆಪಾದಿತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಅವರು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದರು.

1857ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಬರೆದು, ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆ ಭಾರತದ ಏಕತೆಗೆ ತಳಪಾಯ ಹಾಕಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಜನರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಭಾರತೀಯರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ನೌಕಾ ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರತೀಯರು ನಡೆಸಿದ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ತಿರುನಲ್ವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭಾರಿ ಗಲಭೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಸೂಯೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಸರ್ಕಾರ ಮದ್ರಾಸಿನ ಹಲವಾರು ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪಾದಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ದಮನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅವರು ಲೇಖಿಸಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಚಂಗಲ್‌ಪೇಟೆ ಸಲಾಂ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ತನಗೆ ಅಸಭ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಲಾಂ ಹಾಕಿದನೆಂದು ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನ ಬಗ್ಗೆ ಚಂಗಲ್‌ಪೇಟೆಯ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಿಸಿ ಜುಲ್ಮಾನೆ ವಿಧಿಸಿದಾಗ ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರು. ರೆವಿನ್ಯೂ ಮಂಡಲಿಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮದ್ರಾಸು ಸರ್ಕಾರ ಹೊರಡಿಸಿದಾಗ, ಆ ನಿಯಮಗಳು ಅನುಸರಣೆಗಿಂತ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ರೆವಿನ್ಯೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಭ್ರಷ್ಟಾಚರಣೆಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳ ಸಮೇತ ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಿದರು.

ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ತಿಲಕರ ಉಗ್ರಗಾಮಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ್ ಅವರ ಗಡೀಪಾರು, ಪತ್ರಿಕಾಸಂಪಾದಕರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾನೂನು ಕ್ರಮ, ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲು ತಂದ ಕಾನೂನುಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಸ್ವದೇಶೀ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತರು. ತಿಲಕರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ದೂರದ ಮಾಂಡಲೆಗೆ ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡಿದಾಗ, ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ಸರ್ಕಾರವನ್ನೂ ಬಯಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಿಲಕರ ಬಂಧನದಿಂದ ವಿಸ್ಮಿತರಾಗಲೇಬೇಕು ಎಂದು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿತು. ಮಾರ್ಲೆ–ಮಿಂಟೊ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನ್ನು ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ದೇಶದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಶಂಕೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. 1911 ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿದ್ದ ದೆಹಲಿ ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಾರತಮ್ಯ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ದೆಹಲಿಗೆ ಹೋದದ್ದು.

1912ರಲ್ಲಿ ತಿಯಾಸೊಫಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವಿಷಯದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರಿಗೆ ಮಾನನಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂತು. ಈ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಶ್ರೀಮತಿ ಬೆಸೆಂಟರಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಯವುಂಟಾದರೂ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಸೆಂಟರ ಸ್ನೇಹ ಅವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. 1913ರಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಆಯೋಗ ಸರ್ಕಾರಿ ಸೇವೆಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರು ಐ.ಸಿ.ಎಸ್. ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಆಡಳಿತಾಂಗ ಮತ್ತು ಶಾಸಕಾಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ನ್ಯಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಸಹ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದರು.

1914ರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಯುದ್ಧದ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ವಾರದ ಪಕ್ಷಿನೋಟವನ್ನು ಜನ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಆವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಎ. ರಂಗಸ್ವಾಮಿ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಸ್ವದೇಶ ಮಿತ್ರನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಲು 1915ರಲ್ಲಿ ಹೊರಟಾಗ, ತಮ್ಮ ಮಗ ಕೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ ಅವರನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ನೇಮಿಸಿದರು. ಟಿಲಕರು ಸೆರೆವಾಸದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬೆಸೆಂಟರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಚಳವಳಿಗಾಗಿ 'ಹೋಂ ರೂಲ್ ಲೀಗ್' ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಈ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತರು. ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮದ್ರಾಸು ಗವರ್ನರ್ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿ ಗವರ್ನರರ ಭಾಷಣ ಸರ್ಕಾರದ ಭೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸಿದರು. 1916ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂಲೀಗ್ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ, ಆಡಳಿತಾಂಗ ಶಾಸಕಾಂಗದ ಅಧೀನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಂದ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಬೆಸೆಂಟರು ಬಂಧಿತರಾಗಲು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ನಾಯಕರಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಇಂಥ ವಿಹ್ವಲ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಕೆಲಸದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಬೆಸೆಂಟರನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಲು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವೇ ಬಲವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಆಯುಧವೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು.

ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು ತರುವ ಕಾರ್ಯನೀತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರು, ರಾಜದ್ರೋಹ ಚಳವಳಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಜಸ್ಟಿಸ್ ರೌಲತನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ನೇಮಿಸಿದಾಗ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು

ರೌಲತ್ ಸಮಿತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಲು ಭಾರತೀಯ ಪೌರ ಹಕ್ಕು ಸಮಿತಿಯನ್ನು (ಇಂಡಿಯನ್ ಸಿವಿಲ್ ರೈಟ್ಸ್ ಕಮಿಟಿ) ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಸರ್ಕಾರ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರೂ ಒಬ್ಬರು. ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನ ಭಾರತದ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಷಾದಿಸಿದರು. ಆಗ ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದನ್ನು ಕುರಿತು 'ಮರಾಠ' ಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆಯುತ್ತ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದರೂ ಅವರ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದಿತು.

ರೌಲತ್ ಸಮಿತಿಯ ವರದಿಯ ಮೇರೆಗೆ ರಚಿಸಿದ ಕಾನೂನುಗಳು ಲಷ್ಕರಿ ಮಾದರಿಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆಯಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಾಗ ಅವರ ನಿಲುವನ್ನು ಜನತೆಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಲು ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು ಅವರನ್ನು ಮದರಾಸಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. 1919ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 6 ರಂದು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹರತಾಳ ನಡೆಯಿತು. ಅದೇ ತಿಂಗಳು 14 ರಂದು ಜನರಲ್ ಡೈಯರನ ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ ನೂರಾರು ಜನ ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿನೇಟಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಅಮೃತಸರದ ಈ ದುರಂತದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆ ಒತ್ತಾಯಮಾಡಿತು. ಮದ್ರಾಸು ಸರ್ಕಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸಿ ಜಾಮೀನು ಕೇಳಲು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಹಾಕಿದರೆ ಸತ್ಯವಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೇ ನಾಶವಾಗುವುವು ಎಂದು ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

1920ರಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರಿಗೆ ಅರವತ್ತು ವರ್ಷ ತುಂಬಿತು. ತಿಲಕರು ಇದೇ ವರ್ಷ ನಿಧನರಾಗಲು ದೇಶದ ನಾಯಕತ್ವ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತರೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಯಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಮತ್ತು ವಕೀಲರು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಆಪ್ತಮಿತ್ರ ಸಿ. ಶಂಕರನಾಯರ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ರಾಜಿನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅವರು ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ತಿಕ್ಕಾಟಕ್ಕೊಳಗಾದರೂ ನಾಯರ್ ಅವರ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದರು.

ಯುವ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣ.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ದಿವಾನ್ ವಿ.ಪಿ. ಮಾಧವರಾಯರು 1908ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಪತ್ರಿಕಾ ನಿರ್ಬಂಧದ ಕಾನೂನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವು. ಯುವ ಪತ್ರಕರ್ತ ಡಿ.ವಿ.ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಎಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿ 'ಪ್ರೆಸ್ ಇನ್ ಮೈಸೂರು'. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರನ್ನೂ ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಅವರು ನೀಡಿದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ತಮ್ಮ 'ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ' ಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ನಾನು ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪವೃತ್ತಿ "ಹಿಂದೂ" ಪತ್ರಿಕೆಗೂ "ಇಂಡಿಯನ್ ಪೇಟ್ರಿಯಟ್" ಪತ್ರಿಕೆಗೂ ಪುಡಿ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು.

"ಹಿಂದೂ" ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಕಸ್ತೂರಿರಂಗಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು. ಅವರು ಮಿತಭಾಷಿಗಳು, ಗಂಭೀರ ಸ್ವಭಾವದವರು. ಹೊರಗಡೆಗೆ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು, ಒಳಗಡೆ ಬೆಣ್ಣೆ. ನಾನು ಹೋದಾಗ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಿಪೋರ್ಟ್‌ನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟು "ಇದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ತಾ" "ಈ ಎರಡು ಪುಟಗಳ ಲೇಖನವನ್ನು ಅರ್ಧ ಪುಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸು"–ಎನ್ನುವರು. ನಾನು ಬರೆದ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೀಲಿ ಸೀಸದ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದುಹಾಕಿ "ಈಗ ನೋಡು" ಎನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿದವರು ಅವರು.

"ಇಂಡಿಯನ್ ಪೇಟ್ರಿಯಟ್" ನಡಸುತ್ತಿದವರು ಕರುಣಾಕರ ಮೆನನ್. ಇವರು ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಗ್ಮಿ, ಜನಾನುರಾಗಿ ಇವರಲ್ಲಿ ನಾನು ಬರೆದ ಲೇಖನ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನಾನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಕುರಿತು. ಕೊಂಚ ಒರಟೊರಟಾಗಿಯೇ, ಹಸಿಹಸಿಯಾಗಿಯೇ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು ಅಂಕುಶವಿಡುತ್ತಿದ್ದರಬೇಕು. ಕರುಣಾಕರ ಮೇನನ್ ರವರು " ಅದೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ" ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಸ್ತೂರಿರಂಗಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರದು ತಿದ್ದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ. ಕರುಣಾಕರ ಮೇನನ್‌ರವರದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ. 18–20ರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ತಿದ್ದಾವಣೆ ಎರಡೂ ಅವಶ್ಯವಾದವೇ ತಾನೇ?"

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ದೇಶದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಬಂದರು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. 1923ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ 17,000 ಕ್ಕೆ ಏರಿತ್ತು. ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ರೋಟರಿ ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ. ಐಯಂಗಾರ್ಯರ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರು ರೋಗಶಯ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಕೆಲಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. 1923ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 12 ರಂದು ಬೆಳಗ್ಗೆ 5–45ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿಧನರಾದರು. 'ಟೈಂಸ್' ಪತ್ರಿಕೆ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಎಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸಿತು. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೊ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಸ್ತೂರಿರಂಗ ಐಯಂಗಾರ್ಯರು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ದೊರಕಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಂದಗೊಳಿಸಿದರು; ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟದ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಸ್ಸಪ : (907–917). ಶ್ರೀಲಂಕಾ ಅಥವಾ ಈಗಿನ ಸಿಂಹಳ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ. 5ನೆಯ ಕಸ್ಸಪ ಅಭಯಶಿಲಾಮೇಘವರ್ಣ. ಆ ದೇಶದ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥವಾದ ಮಹಾವಂಶದಲ್ಲಿ ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈತ ಧರ್ಮಿಷ್ಠನೂ ನ್ಯಾಯಪರನೂ ಆಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮಹಾವಂಶ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ಕಸ್ಸಪನ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ತಮ್ಮ ನೆರೆಯವರಾದ ಪಾಂಡ್ಯರ ಮೇಲೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. 910 ರಲ್ಲಿ ಚೋಳ 1 ನೆಯ ಪರಾಂತಕ ಪಾಂಡ್ಯರ ರಾಜಧಾನಿ ಮಧುರೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಮಧುರೈಕೊಂಡ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ 2 ನೆಯ ಮಾರವರ್ಮನ್ ರಾಜಸಿಂಹ ಇವನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿದಾಗ ಕಸ್ಸಪ, ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಮಾರವರ್ಮನ್ ರಾಜಸಿಂಹನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಕಸ್ಸಪನ ಸೇನೆಗೂ ಚೋಳರ ಸೇನೆಗೂ ವೆಳ್ಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಭೀಕರ ಹೋರಾಟ ನಡೆದು ಚೋಳರ ಕೈ ಮೇಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಗು ರೋಗ ತಲೆದೋರಿದುದರಿಂದ ಕಸ್ಸಪ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ಮಹಾವಂಶ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಸ್ಸಪ ದೊರೆ 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಚೋಳರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಸಿ ಸೋತನೆಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಚೋಳರಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾದ ಕಸ್ಸಪ ಸಿಂಹಳದ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನು ಚೋಳರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಳಚುರಿಗಳು : 3 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸು. 1,200 ವರ್ಷಕಾಲ ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಮನೆತನದ ಅರಸರು. ಇವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳಿಂದ ಆಳಿದರು. ಈ ವಂಶದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಖೆ ಮಾಳ್ವ, ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಹೈಹಯರೆಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇವರ ರಾಜಧಾನಿ ಯಾವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ವಿದಿಶ, ಆನಂದಪುರ (ಗುಜರಾತ್) ಮೊದಲಾದ ಸ್ಕಂಧಾವಾರಗಳಿಂದ ಹೊರಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುವ ರೀತ್ಯಾ ಕಳಚುರಿ ವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಹಿಷ್ಮತೀ, ತ್ರಿಪುರಿ, ಸರಯುಪಾರ, ರತ್ನಪುರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ರಾಜರು ಪ್ರಮುಖರು. ಕಳಚುರಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಕಟಚ್ಚುರಿ, ಕಲತ್ಸೂರಿ, ಕಳಚೂರ್ಯ, ಕಲಚ್ಚುಟಿ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾಹಿಷ್ಮತೀ ಕಳಚುರಿಗಳು : ಇವರು ಪ್ರಬಲರಾದದ್ದು 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ. ಇವರ ರಾಜ್ಯ ಆಗ ಉತ್ತರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಮಾಳ್ವದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಜ (550–75), ಅವನ ಮಗ ಶಂಕರಗಣ, ಮೊಮ್ಮಗ ಬುದ್ಧರಾಜ–ಈ ಮೂವರು ಕಳಚುರಿ ರಾಜರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳಿದವರೆಂದು

ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪರಮ ಮಾಹೇಶ್ವರ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಎಂಬ ಶಾಸನವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ನಂದಿಯ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಗುಜರಾತ್, ಕೊಂಕಣ, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಾಳ್ವ, ವಿದರ್ಭ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ ರಾಜ್ಯ ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಮಗ ಶಂಕರಗಣ ಶಕ್ತನಾದ ದೊರೆ. ಇವನ ಕಾಲ (575–600). ಮಂಡಸರದ ಔಲಿಕವಂಶದ ಅರಸರನ್ನು ಶಂಕರಗಣ ಸೋಲಿಸಿದ. ನಾಸಿಕ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಳಚುರಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಕಾಠಿಯಾವಾಡಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವನಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಶಾಸನದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಇವನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ, ಶಂಕರಗಣ ಗುಪ್ತ ರಾಜರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. 597 ರ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಶಾಸನ ಇವನನ್ನು ಪೂರ್ವಾಪರ ಸಮುದ್ರಾಂತಾದಿ ದೇಶ ಸ್ವಾಮಿ–ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಸು. 600ರಲ್ಲಿ ಶಂಕರಗಣನ ಮಗ ಬುದ್ಧರಾಜ ದೊರೆಯಾದ. 608ರ ವಡ್ನೇರ್ ಶಾಸನದಿಂದ ಬುದ್ಧರಾಜ ದೇವಗುಪ್ತನೆಂಬ ರಾಜನಿಂದ ಪೂರ್ವ ಮಾಳ್ವವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆ ಮಂಗಳೇಶನಿಂದ ಬುದ್ಧರಾಜ 602 ರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತು ಹೋದ. ಇದರಿಂದ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಚಾಳುಕ್ಯರು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಬುದ್ಧರಾಜನ ಮರಣದೊಡನೆ (620) ಮಾಹಿಷ್ಮತೀ ನಗರದ ಕಳಚುರಿಗಳ ಅವನತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೈಹಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಬುದ್ಧರಾಜನ ಅನಂತರವೂ ಹಲವರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಈ ವಂಶದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರಾದ ಲೋಕ ಮಹಾದೇವಿಯನ್ನೂ ಅವಳ ತಂಗಿ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಹಾದೇವಿಯನ್ನೂ 2 ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದ.

ತ್ರಿಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳು : ಕಳಚುರಿ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದವರು ಇವರು. ತ್ರಿಪುರಿ ಈಗಿನ ಜಬ್ಬಲ್‍ಪುರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಳಚುರಿಗಳು 675 ರಿಂದಲೇ ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಆದರೆ 1 ನೆಯ ಕೊಕ್ಕಲ್ಲ (850–90) ಈ ಶಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯನಾದ ಮೊದಲ ರಾಜ. ಪ್ರತೀಹಾರ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ಭೋಜನ ಮೇಲೆ ಕೊಕ್ಕಲ್ಲ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದ. ಭೋಜನ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಸರಯುಪಾರದ ಶಂಕರಗಣ, ಗುಹಿಲ ಹರ್ಷರಾಜ, ಚಾಹಮಾನಗೂವಕ–ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಈತ ಸೋಲಿಸಿದ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದವರೆಗೂ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿದ. ಅನಂತರ ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲಾಹಾರ ಕಪರ್ದಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ 2ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೂ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದ. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲೂ ಕೊಕ್ಕಲ್ಲ ಜಯಶಾಲಿಯಾದ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ 2 ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ ಅನಂತರ ಕೊಕ್ಕಲ್ಲನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿ ಅವನ ಮಗಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಜಯಗಳಿಂದ ಕಳಚುರಿಗಳ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕೊಕ್ಕಲ್ಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಶಂಕರಗಣ ರಾಜನಾದ. ಈತ ಕೋಸಲದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೋಮವಂಶೀ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ 2 ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಶಂಕರಗಣನ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದ. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಕಳಚುರಿಗಳನ್ನು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ಸೋಲಿಸಿದ. 2 ನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಮಗ ಜಗತ್ತುಂಗ ಶಂಕರಗಣನ ಮಗಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಶಂಕರಗಣನ ಮರಣಾಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಯುವರಾಜ (915–945) ರಾಜನಾದ.

ಪಾಲರಾಜನನ್ನು ಯುವರಾಜ ಸೋಲಿಸಿ ಕಳಿಂಗದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿದ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಯುವರಾಜನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದರು. ಯುವರಾಜ ತನ್ನ ಮಗಳು ಕುಂದದೇವಿಯನ್ನು 3 ನೆಯ ಅಮೋಘವರ್ಷನಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. 3 ನೆಯ ಕೃಷ್ಣ ಈಕೆಯ ಮಗನಾದರೂ ತನ್ನ ಸೋದರಮಾವ ಯುವರಾಜನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಕಳಚುರಿರಾಜ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೊದಗಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯುವರಾಜ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಡಾಹಲ ದೇಶದಿಂದ ಓಡಿಸಿ, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಯುವರಾಜ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದ. ಗೋಲಕಿ ಮಠಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಯುವರಾಜನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜ (945–70) ರಾಜನಾದ. ಈತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಂಗರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದ್ರವಂಶದ ರಾಜನನ್ನೂ ಓಡ್ರ ರಾಜನನ್ನೂ ಕೋಸಲದ ಮಹಾಭವಗುಪ್ತನನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಲಾಟರಾಜ, ಚಾಳುಕ್ಯ ಮೂಲರಾಜ, ಅಭೀರರಾಜ ಗೃಹರಿಪು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜ ತನ್ನ ಮಗಳು ಬೊಂತಾದೇವಿಯನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯ 4 ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ಇವಳ ಮಗನೇ ಚಾಳುಕ್ಯ ಎರಡನೆಯ ತೈಲಪ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾಜನ ಮಗ ಶಂಕರಗಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಆಳಿದಮೇಲೆ ಅವನ ತಮ್ಮ 2 ನೆಯ ಯುವರಾಜ (980–90) ರಾಜನಾದ. ಈತ ಅಸಮರ್ಥ ದೊರೆ. ತನ್ನ ಸೋದರಮಾವ ಯುವರಾಜನ ಮೇಲೆ ತೈಲಪನೂ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಪರಮಾರ ಮುಂಜ ಯುವರಾಜನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಯುವರಾಜ ಸೋತು ಓಡಿಹೋದ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಅಧೋಮುಖವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವನ ಮಗ 2 ನೆಯ ಕೊಕ್ಕಲ್ಲನ (990–1015) ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಈತ ಗೂರ್ಜರರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಮೂಲರಾಜನನ್ನು ಅಥವಾ ಅವನ ಮಗ ಚಾಮುಂಡರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯ ತೈಲಪನನ್ನೂ ಈತ ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸಿದ. ಪಾಲರಾಜ ಒಂದನೆಯ ಮಹೀಪಾಲನೂ ಇವನಿಂದ ಸೋತ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಜಯಗಳಿಂದ ಕಳಚುರಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪುನಃ ವರ್ಧಿಸಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಕೊಕ್ಕಲ್ಲನ ಮಗ ಗಾಂಗೇಯದೇವ (1015–41) ಶಕ್ತನಾದ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈತ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳ ಮತ್ತು ಪರಮಾರ ಭೋಜರೊಡಗೂಡಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಗಾಂಗೇಯದೇವ ಕೋಸಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಹಾ ಶಿವಗುಪ್ತನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ರತ್ನಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿ ದೊರೆ ಕಮಲರಾಜನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉತ್ಕಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದು ತ್ರಿಕಲಿಂಗಾಧಿಪತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ. ಚಂಡೆಲ್ಲ ಧಂಗರಾಜ ಇಲ್ಲವೇ ಮಹೀಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಗಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಂಗರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ. ಪಂಜಾಬಿನ ಕಾಂಗ್ರಾ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿದ. ಆದರೆ ಅವರು ಕಾಶಿಯನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋದರು. ಪ್ರಯಾಗ ಇವನ ಉಪರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈತ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಚಲಾವಣೆಗೆ ತಂದಿದ್ದ. ಗಾಂಗೇಯದೇವನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಕರ್ಣ(1041–73) ದೊರೆಯಾದ. ಇವನೂ ಒಬ್ಬ ಶಕ್ತ ದೊರೆ. ಈತ ಪ್ರತೀಹಾರ ಯಶಃಪಾಲನಿಂದ ಅಲಹಾಬಾದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸಿದ. ಪಾಲರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದರೂ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಾತವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಗಂಗವಂಶದ ವಜ್ರಹಸ್ತನನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. ಚೋಳ ರಾಜಾಧಿರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಾಂಡಿಯವರೆಗೂ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿದ. ಕರ್ಣನಿಂದ ಪರಾಜಿತನಾದ ಪಂತಲದ ದೊರೆ ಚಾಳುಕ್ಯ 1 ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿರಬೇಕು. ಕರ್ಣ ಅನಂತರ ಚಂಡೆಲ್ಲ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಬುಂದೇಲ್‍ಖಂಡಕ್ಕೂ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಭೀಮನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾಳ್ವದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪರಮಾರರು ಜಯಶಾಲಿಗಳಾದರು. ಕರ್ಣ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಯಿತು. ಈತ ಹೂಣಕುಲದ ಆವಲ್ಲದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದು ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಬಿಲ್ಹಣನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವ ನೀಡಿದ್ದ. ಇವನು ಕಾಶಿಯ ಕರ್ಣ ಮೇರು ದೇವಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಆ ನಗರವನ್ನು ತನ್ನ ಎರಡನೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಕರ್ಣ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗ ಯಶಃಕರ್ಣನಿಗೆ ರಾಜತ್ವ ವಹಿಸಿದ. ಈತ ಚಂಪಾರಣ್ಯ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರದ ಮೇಲೂ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಜಯಸಿಂಹ ಇವನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಚಂದ್ರದೇವ ಯಶಃಕರ್ಣನಿಂದ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಕಾಶಿರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡ. ಪರಮಾರ ಲಕ್ಷ್ಮದೇವನಿಂದ ತ್ರಿಪುರಿ ಲೂಟಿಯಾಯಿತು. ಈ ಘಟನೆಗಳು ಕಳಚುರಿಗಳ ಪತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುವು. ಯಶಃಕರ್ಣನ ಮರಣಾಂತರ ಗಯಾಕರ್ಣ (1123–53) ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಈತನನ್ನು ಚಂಡೆಲ್ಲ ಮದನವರ್ಮ ಸೋಲಿಸಿದ. ಗಯಾಕರ್ಣನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಜಯಸಿಂಹ (1163–88) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಚಾಳುಕ್ಯ ಕಪೂರಪಾಲನ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರ ಮೇಲೂ ಜಯಸಿಂಹ ವಿಜಯಗಳಿಸಿದರೂ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜಯಸಿಂಹನ ಅನಂತರ ಅವನ ಮಗ ವಿಜಯಸಿಂಹ (1188–1210) ದೊರೆಯಾದ. ಸು. 1211ರ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಚಂಡೆಲ್ಲ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವರ್ಮ ಕಳಚುರಿಗಳ ರಾಜ್ಯವಾದ ಡಾಹಲ ಮಂಡಲವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ವಿಜಯಸಿಂಹನಿಗೆ ಅಜಯಸಿಂಹನೆಂಬ ಮಗನಿದ್ದ. ಅವನ ವಿಷಯವೇನೂ ತಿಳಿಯದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 13 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಮಯೂರಾನ್ವಯದ ಶೈವಾಚಾರ್ಯರು ಕೆಲಕಾಲ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದು ಡಾಹಲದಲ್ಲಿ (ತ್ರಿಪುರಿ) ಗೋಲಕೀ ಮಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಆ ಮತಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ

ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಶಾಖೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದುವು.

ಸರಯೂಪಾರದ ಕಳಚುರಿಗಳು : ಇವರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆ 8 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಿಂದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸರಯೂನದೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಗೋಗ್ರಾ) ಆಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸರಯೂಪಾರ ಎಂದು ಶಾಸನಗಳು ಕರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಸರಯೂಪಾರದ ಕಳಚುರಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಂಕರಗಣ ಈ ವಂಶದ ಮೊದಲ ದೊರೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. 8 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜಪುತ್ರ ಈ ವಂಶದ ಮೊದಲ ದೊರೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ ಮತ. ಇವನು ತುರಗಪತಿ ವಾಹಲಿ ಮತ್ತು ಕಿರೀಟನ್ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಪಾಲವಂಶದ ದೊರೆಯಾದ ಧರ್ಮಪಾಲ, ರಾಜಪುತ್ರನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದ. ರಾಜಪುತ್ರ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಾಡಿ ಧರ್ಮಪಾಲನನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದ. ಈ ವಿಜಯಗಳಿಂದ ರಾಜಪುತ್ರ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಶಿವರಾಜನ ವಿಷಯವೇನೂ ತಿಳಿಯದು. ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಇವನ ಮಗ ಶಂಕರಗಣನನ್ನು ತ್ರಿಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿ ವಂಶದ ಕೋಕಲ್ಲರಾಜ ಸೋಲಿಸಿದ. ಶಂಕರಗಣನ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ಗುಣಸಾಗರ ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ. ಈತ ಮಾಡಿದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಗೌಡದೇಶದ ಮೇಲೆ ಗಳಿಸಿದ ವಿಜಯ. ಪ್ರತೀಹಾರ ಭೋಜನಿಗೆ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಭೋಜನಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬಂದುವು. ಇದರಿಂದ ಸರಯೂಪಾರದ ಕಳಚುರಿಗಳ ರಾಜ್ಯ ಗೋರಖಪುರದವರೆಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಯಿತು.

ಗುಣಸಾಗರನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಉಲ್ಲಭ ಮತ್ತು ಭಾಮಾನದೇವ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಭಾಮಾನದೇವ ಪ್ರತೀಹಾರ ಮಹೀಪಾಲನ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಭಾಮಾನದೇವನ ಅನಂತರ ಶಂಕರಗಣ, ಮುಗ್ಧತುಂಗ, ಗುಣಸಾಗರ, ಶಿವರಾಜ, ಭಾಮಾನ, ಶಂಕರಗಣ ಎಂಬ ರಾಜರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಅನಂತರ, ಅಂದರೆ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಆಳಿದವನೇ ಭೀಮ. ಯಾದವೀ ಕಲಹಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಈತ ಪದಚ್ಯುತನಾದ. 1055 ರಿಂದ 1080 ರ ವರೆಗೆ ಶೋಢದೇವನೆಂಬವ ರಾಜನಾದ. ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಇವನ ರಾಜ್ಯ ಗೋಗ್ರಾ ಮತ್ತು ಗಂಡಕೀ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಶೋಢದೇವನೇ (1055–80) ಸರಯೂಪಾರದ ಕಳಚುರಿಗಳ ಕೊನೆಯ ರಾಜ.

ರತ್ನಪುರದ ಕಳಚುರಿಗಳು : ತ್ರಿಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕಳಚುರಿ ಅರಸ ಒಂದನೆಯ ಕೋಕಲ್ಲನ ವಂಶಜನಾದ ಕಲಿಂಗರಾಜ ಸು. 1000ದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕೋಸಲವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ತುಮ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ (ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಬಿಲಾಸ್‍ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ತ್ರಿಪುರಿ ಕಳಚುರಿಗಳ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಸು. 1020ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಮಗ ಕಮಲರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನೂ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದು ತ್ರಿಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿ ರಾಜ ಗಂಗೇಯ ದೇವನ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಮಗನೇ ರತ್ನರಾಜ. ಈತ ರತ್ನಪುರಿ ನಗರವನ್ನು (ಈಗಿನ ರತನ್‍ಪುರ ; ಬಿಲಾಸ್‍ಪುರಕ್ಕೆ 25 ಕಿಮೀ ದೂರ) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ರತ್ನರಾಜನ ಮರಣಾಂತರ ಅವನ ಮಗ ಪೃಥ್ವೀದೇವ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರತ್ನಪುರಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ರತ್ನಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪೃಥ್ವೀದೇವನ ಮಗ ಒಂದನೆಯ ಜಾಜಲ್ಲದೇವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ದೊರೆ. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ 1ನೆಯ ಜಾಜಲ್ಲ (1090–1120) ತ್ರಿಪುರಿಯ ರಾಜ ಯಶಃಕರ್ಣನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೋಸಲದ ಭಾಗಗಳು ಚಕ್ರಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನಾಗವಂಶದ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದುವು. ಜಾಜಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದ. ಈತ ಒರಿಸ್ಸದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಸುವರ್ಣಪುರದ ಭುಜವಲ ಎಂಬ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಇವನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಗಾಹಡವಾಲ ಗೋವಿಂದ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಛಂಡೆಲ್ಲ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣವರ್ಮರು ಇವನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಜಾಜಲ್ಲದೇವ ರತ್ನಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ.

ಜಾಜಲ್ಲದೇವನ ಮಗ 2ನೆಯ ರತ್ನದೇವ ದೊರೆಯಾದದ್ದು 1120 ರಲ್ಲಿ. ಪೂರ್ವಗಂಗರ ರಾಜ ಅನಂತವರ್ಮ ಚೋಡಗಂಗ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಆಸೆಯಿಂದ ಕಳಚುರಿ ರತ್ನದೇವನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ರತ್ನದೇವ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾದ. ಇವನ ಮರಣಾನಂತರ ದೊರೆಯಾದವ ಇವನ ಮಗ 2ನೆಯ ಪೃಥ್ವೀದೇವ. ಈತ ಜಟೇಶ್ವರನೆಂಬ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಪೃಥ್ವೀದೇವನ ಮಗ 2ನೆಯ ಜಾಜಲ್ಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ್ದು 1165 ರಿಂದ 1170 ರ ವರೆಗೆ. ಇವನ ಅನಂತರ ಇವನ ಸಹೋದರ ಜಗದ್ದೇವನೂ ಅನಂತರ ಮೂರನೆಯ ರತ್ನದೇವನೂ 3ನೆಯ ಪೃಥ್ವೀದೇವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಾಪಮಲ್ಲರೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಪ್ರತಾಪ ಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಗಂಗ ಅನಂಗಭೀಮ ಕಳಚುರಿಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿದ.

ಪ್ರತಾಪಮಲ್ಲನ ಅನಂತರ ಯಾರು ಆಳಿದರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ವಂಶದ ವಾಹರ ಎಂಬ ರಾಜ (1480–1525) ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇವನಿಗಿಂತ ಮೊದಲ ರಾಜರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾದುವು. ಒಂದು ಭಾಗ ರತ್ನಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆ ರಾಯಪುರದಿಂದ ಆಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ರಾಯಪುರದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವ (1402–1415) ಎಂಬ ರಾಜರು ಆಳಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಶಾಖೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ವಾಹರನೊಂದಿಗೆ ರತ್ನಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿಗಳ ಪತನವೂ ಆಯಿತು.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಳಚುರಿಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕಳಚುರಿ ಮನೆತನ ಕಲ್ಯಾಣದ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮನೆತನದ ಹೆಸರು ಕಳಚುರ್ಯಕುಲವೆಂದು ಇವರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರು ಕಾಲಂಜರಪುರವರಾಧೀಶ್ವರರೆಂದು ತಮ್ಮ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲಂಜರಪುರ ಈಗಿನ ಬುಂದೇಲ್ ಖಂಡದ ಕಾಲಂಜರ್. ಇವರು ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ ಹೇಗೆ ಬಂದರೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ 1156–57 ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಬಿಜ್ಜಳನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಏಳೆಂಟು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಅರಸರ ಹೆಸರುಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ಉಚಿತನೇ ಮೊದಲ ನಾಯಕ. ಇವರು ತಲಕಾಡುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಮಂಗಳವೇಢೆಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ವಂಶದ ಜೋಗಮ ತನ್ನ ಪುತ್ರಿ ಸಾವಲದೇವಿಯನ್ನು 6 ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಇವನ ಮಗ ಪೆರ್ಮಾಡಿ 3ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸೋದರಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದ. ಇವರ ಮಗ 2 ನೆಯ ಬಿಜ್ಜಳ 3ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸೋದರಳಿಯ. ಪೆರ್ಮಾಡಿ 1128 ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ 3 ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ತರ್ದವಾಡಿ (ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಚಾಳುಕ್ಯ 2 ನೆಯ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ, 3 ನೆಯ ತೈಲ–ಇವರ ಅಧೀನನಾಗಿ 2 ನೆಯ ಬಿಜ್ಜಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬಿಜ್ಜಳ 1142 ರಲ್ಲಿ ಕರಹಾಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ತರ್ದವಾಡಿ ಇವನ ವಶವಾಯಿತು. 3ನೆಯ ತೈಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರು ದುರ್ಬಲರಾದ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಈತ 1153ರ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋಭಾವ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಐದು ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ಈತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕಳಚುರ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಭುಜಬಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳ ಸಹಿತ ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದ. 1162 ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 3 ನೆಯ ತೈಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಕಳಚುರಿಗಳು ಇಡೀ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಅರಸರೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತೈಲ ತನ್ನ ಮಗ 4 ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದ್ದ. ಈತ ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡಗೂಡಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ವೀರಶೈವ ಮತೋದ್ಧಾರಕ ಬಸವಣ್ಣ ಇವನ ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ ಆತನಿಗೂ ಸೋದರಳಿಯ ಚನ್ನಬಸವನಿಗೂ ತಮ್ಮ ಮತದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಫುಲ ಅವಕಾಶವಾಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಆಂದೋಲನ ಬಹು ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರಿತು. 1167 ರಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಸೋವಿದೇವನಿಗೆ (ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ) ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಈ ರೀತಿಯ ರಾಜ್ಯತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಬಿಜ್ಜಳರ ನಡುವೆ ಮತಭೇದವುಂಟಾಗಿರಬೇಕು. 1168 ರಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳ ಅಸುನೀಗಿದ. ಸೋವಿದೇವ ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಥ ದೊರೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಬಿಜ್ಜಳನ ತಮ್ಮ ಮೈಳುಗಿ ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಗ ಕರ್ಣದೇವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತ ಮಾಧವದಂಡನಾಥ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೊಂದು ಪುನಃ (1168) ಸೋವಿದೇವನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೇರಿಸಿದ. ಸೋವಿದೇವ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ. ಇವನಿಗೆ ಕಳಚುರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ರಾಯಮುರಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವು. ಇವನಿಗೆ ಮಲ್ಲುಗಿ, ಸಂಕಮ, ಆಹವಮಲ್ಲ, ಸಿಂಘಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸೋದರರಿದ್ದರು. 1175 ರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲುಗಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಭೀಮಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಸನೂರಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಸಂಕಮನೂ ದಂಗೆಯೆದ್ದು

ಬಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಸೋವಿದೇವನ ವಿಚಾರ 1176 ರ ಅನಂತರ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಆತ ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿರಬಹುದು. ಅನಂತರ ಮಲ್ಲುಗಿಯ ಹೆಸರೂ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಕಮನೂ ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಆಹವಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಿಂಘಣರೂ 1184ರ ವರೆಗೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. 1184 ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ 4 ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ದಂಡನಾಯಕ ಬಮ್ಮರಸ ಕಳಚುರ್ಯರನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪುನಃ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೇರಿಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಪುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ. ಈ ರೀತಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಳಚುರ್ಯರ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಆಕ್ರಮಣ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.; ಎಲ್.ಎನ್.ಆರ್.)

ಕಳಚುರಿ ನಾಣ್ಯಗಳು : ಕಳಚುರಿ ವಂಶದ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳ ಎಲ್ಲ ರಾಜರ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರಕದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ನಾಣ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮಾಹಿಷ್ಮತೀ ಕಳಚುರಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ನಾಣ್ಯಗಳು ನಾಸಿಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವಲಾನಾದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದ ಅನಂತರ ಇವು ಕಳಚುರಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನವೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕ್ಷತ್ರಪ, ಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ತ್ರೈಕೂಟರ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ರಾಜನ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಮಮಾಹೇಶ್ವರ ಮಾತಾಪಿತೃಪಾದಾನುದ್ಯಾತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಜ ಎಂಬ ಬರಹವೂ ಉಂಟು. ಪರಮಮಾಹೇಶ್ವರ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ತ್ರಿಪುರಿಯ ಕಳಚುರಿ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಗೇಯದೇವನ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಗಳವು. ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಟಂಕ, ಕಾಲು ಮತ್ತು ಒಂದನೆಯ ಎಂಟು ಟಂಕದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಗುಂಡಗೆ, ಅರ್ಧ ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನಾಗರೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಒಂದು ವೃತ್ತದೊಳಗೆ ಪದ್ಮಾಸನಸ್ಥಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವೂ ಉಂಟು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಇವನ ಅನಂತರ ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದುವು. ಅನೇಕ ರಾಜರು ಇದನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸಿದರು.

ರತ್ನಪುರದ ಕಳಚುರಿ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಜಲ್ಲದೇವ, ರತ್ನದೇವ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವೀದೇವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಸರುಗಳ ರಾಜರು ಅನೇಕರಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದವರು ಯಾರು ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದವರು 1ನೆಯ ಜಾಜಲ್ಲದೇವ (1090–1120), 2ನೆಯ ರತ್ನದೇವ (1120–35) ಮತ್ತು 2 ನೆಯ ಪೃಥ್ವೀದೇವ (1135–65) ಎಂದು ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸ ಮಿರಾಷಿ ಅನೇಕ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಾಜಲ್ಲದೇವನ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ 'ಶ್ರೀಮಜ್ಜಾಜಲ್ಲದೇವ' ಎಂಬ ನಾಗರೀ ಲಿಪಿಯ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿದೆ. ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭುಜಗಳ ಹನುಮಂತ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರವೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವದರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹವೊಂದು ಆನೆಯನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರವೂ ಉಂಟು. ರತ್ನದೇವನವಾಗಿ ಈವರೆವಿಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಶ್ರೀಮದ್ರತ್ನದೇವ ಎಂಬ ನಾಗರೀಲಿಪಿಯ ಶಾಸನ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಿಂಹ ಇಲ್ಲವೇ ಖಡ್ಗದ ಚಿತ್ರ ಇವೆ. ಪೃಥ್ವೀದೇವನ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತ್ ಪೃಥ್ವೀದೇವ ಎಂಬ ಶಾಸನವೂ, ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರವೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭುಜದ ಹನುಮಾನ್ ಚಿತ್ರವೂ ಉಂಟು. ಈ ವಂಶದ ಪ್ರತಾಪಮಲ್ಲನ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಸಿಂಹದ ಚಿತ್ರ ಇವೆ. ಸರಯೂಪಾರದ ಮತ್ತು ರಾಯಪುರದ ಕಳಚುರಿಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಇವಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಟಂಕ, ದ್ರಮ್ಮ, ಅಸು, ಪೌರ, ಕಾಕಿಣೀ, ಪಣ, ಕಪರ್ದ ಮುಂತಾದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಳಚುರಿಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವನ ಶಾಸನವುಳ್ಳ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರಕಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೃಷಭವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲತೆಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಳಚುರಿ ಶಾಸನಗಳು : ಕಳಚುರಿಗಳ ಶಿಲಾ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಇಂದಿನ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶಗಳ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೇ ಅಧಿಕ.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಳಚುರಿಗಳನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಕಳಚುರಿಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಸನಗಳು ಅವರದೇ ಆದ ಕಳಚುರಿ–ಚೇದಿಸಂವತ್ ಶಕೆಯನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಆಭೀರ, ತ್ರೈಕೂಟಕ, ಗೂರ್ಜರ ಮತ್ತು ಸೇಂದ್ರಕ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ಆಭೀರವಂಶದ ಈಶ್ವರಸೇನ 248–249ರಲ್ಲಿ ಈ ಶಕೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಕಳಚುರಿಗಳ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಇವರ ರಾಜ್ಯ ಚೇದಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ (ಮಧ್ಯಭಾರತ) ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಕಳಚುರಿ ಚೇದಿ ಸಂವತ್ತೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಕಳಚುರಿಗಳ ಶಾಸನಗಳು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ, ಅನಂತರ ಸಿದ್ಧಮಾತೃಕಾ (ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಗ್–ನಾಗರೀ; ಪ್ರೋಟೋ–ನಾಗರೀ ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವೂ ಇದೆ) ಹಾಗೂ ನಾಗರೀ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತ. ಇದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದುದುಂಟು. ಶಾಸನಗಳು ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಅಥವಾ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಮೊದಲು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರೌಢವೂ ಆಲಂಕಾರಿಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಅನಂತರದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಥವಾ ಅವೆರಡರ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿದೆ. ಕೆಲ ಶಾಸನಗಳು ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಂತಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳು ಸಿದ್ಧಂ, ಸ್ವಸ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಮಂಗಳವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ದೇವತಾಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಅರಸರ ಮತ್ತು ಸಾಮಂತರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ವಂಶಾವಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನಿತ್ತು, ತಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನವು ದಾನಶಾಸನಗಳು. ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಮತ್ತು ವೀರರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದ ದಾನದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶಯುಕ್ತ ನುಡಿಗಳೂ ವ್ಯಾಸಪ್ರಣೀತ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಇವೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಸನಗಳ ತೇದಿಗಳು ಕಳಚುರಿ–ಚೇದಿ ಸಂವತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಕಳಚುರಿ–ಚೇದಿ ಹಾಗೂ ಗುಪ್ತ ಸಂವತ್ಸರಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವ ಶಾಸನಗಳು, ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ, ಸಂವತ್ತಿನ ವರ್ಷ, ತಿಂಗಳು, ತಿಥಿ ಇವುಗಳನ್ನೀಯುತ್ತವೆ; ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನನುಸರಿಸುವವು, ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ, ವಿಕ್ರಮಸಂವತ್ತಿನ ವರ್ಷ, ತಿಂಗಳು, ತಿಥಿ ಮತ್ತು ವಾರ ಈ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೆ ದಂಡನಾಯಕ, ಸಾಮಂತ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನೂ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ, ಪರಮೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲ ಅರಸರಿಗೆ ಮಾತಾಪಿತೃಪಾದಾನುಧ್ಯಾತ, ತ್ರಿಕಲಿಂಗಾಧಿಪತಿ, ನಿಜಭುಜೋಪಾರ್ಜಿತ–ಅಶ್ವಪತಿ–ಗಜಪತಿ–ನರಪತಿ–ರಾಜತ್ರಯಾಧಿಪತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಳಚುರಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿದ್ದು, ತರುವಾಯ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಂಡಳೇಶ್ವರ, ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರೆಂದೂ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾಗಿದ್ದಾಗ ಭುಜಬಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಮಸ್ತಭುವನಾಶ್ರಯ, ಶ್ರೀಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ, ಕಳಚುರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಂದೂ ಇವರಿಗೆ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಕಾಳಾಂಜರ ಪುರವರೇಶ್ವರ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಿರುದು ಇವರ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಕಳಚುರಿಗಳ ಮನೆತನಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕಳಭ್ರರು : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಖ್ಯಾತ ಮನೆತನಗಳಾದ ಚೋಳ, ಚೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ 5–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ದೊರೆಗಳು. ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಇಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಇವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳಭ್ರರು ಯಾರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೊಡಂಬಾಳೂರಿನ ಮುತ್ತರೈಯರ್ ವಂಶಜರೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ತೊಂಡೈಮಂಡಲದ ಉತ್ತರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಳವರ್ ಎಂಬ ಈ ಗುಡ್ಡನಾಡಿನ ಜನ ಈಗಿನ ತಿರುಪತಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಕಳ್ಳತನ ದರೋಡೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಾತವಾಹನರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ಪಲ್ಲವರು ಪ್ರಬಲವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ವಿಜಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದುದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೋಭೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ತಿರುಪತಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ತೊಂಡೈಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರೆಂದೂ ಅವರ ತರ್ಕ. ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೆಲ್ಲಾಳ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಳಪ್ಪಾಳರ್ ಎಂಬ ಜನಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಳಪ್ಪಾಳರೇ ಕಳಭ್ರರೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ವೆಲ್ಲಾಳಕುಲದವರೆಂದೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಳಭ್ರರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೆಂದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಚಿಕ್ಕಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಳಬಪ್ಪು ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳಬಪ್ಪುನಾಡು ಎನ್ನುವ ಹೆಸರೂ ಇತ್ತು. ಅದೇ ರೀತಿ ಕಳವರನಾಡು ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ಕೋಲಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮನಿಗೆ ಕಳಭೋರ ಎಂಬ ಶತ್ರುಗಳು ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವರು ಕಳಭ್ರರೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಇವರು ಕದಂಬ ಮತ್ತು ಗಂಗ ದೊರೆಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರೆಂದೂ ಸು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಹೋದರೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕಳಭ್ರರ ಉಗಮದ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಯೇ ಅವರ ಇತಿಹಾಸದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೇಳ್ವಿಕ್ಕುಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಳಭ್ರವಂಶದ ರಾಜನೊಬ್ಬ (ಕಲಿಯರಸನ್) ಅನೇಕಾನೇಕ ಅಧಿರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮದೇಯ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡನೆಂದೂ ಅನಂತರ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ಕಡುಂಗೋನ್ ಕಳಭ್ರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕಳಭ್ರರಾಜ ಯಾರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೌದ್ಧ ಲೇಖಕ ಬುದ್ಧದತ್ತನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ಅಚ್ಚುತವಿಕ್ರಾಂತ ಎಂಬ ಕಳಭ್ರರಾಜ ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಚ್ಚುತವಿಕ್ರಾಂತನೇ ಪಾಂಡ್ಯ, ಚೇರ, ಚೋಳ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತಮಿಳುನಾಡನ್ನು ಕಳಭ್ರರ ವಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಕಾರಣನಾದವನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅಚ್ಚುತವಿಕ್ರಾಂತ ಕಳಭ್ರರಾಜರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತನೆಂದು ಹೇಳಲು ಅನೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಉಲ್ಲೇಖವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಅಚ್ಚುತ ವಿಕ್ರಾಂತ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳು ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದೂ ಬುದ್ಧದತ್ತನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಮಿಳು ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃ ಅಮಿತಸಾಗರ (10ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಅಚ್ಚುತ ವಿಕ್ರಾಂತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಕಳಭ್ರರು ಬೌದ್ಧರೆಂದೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ನಡೆಸಿದ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮತೀಯ ಕಾರಣಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾದುವೆಂದೂ ನೀಲಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೇಳ್ವಿಕ್ಕುಡಿ ಶಾಸನವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕಳಭ್ರರು ದುಷ್ಟ ದೊರೆಗಳು (ಕಲಿಯರಸನ್), ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಶಕರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಳಭ್ರರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಮುರಿದು ಅವರ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದವರು ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ಕಡುಂಗೋನ್ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವ ಸಿಂಹವಿಷ್ಣು. ಪಲ್ಲವ 1ನೆಯ ನರಸಿಂಹವರ್ಮ, ಚಾಳುಕ್ಯ 1ನೆಯ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ – ಇವರೂ ಕಳಭ್ರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರೆಂದು ಅವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಳಭ್ರರ ಚರಿತ್ರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುವವರೆಗೂ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಳಲೆ : ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ 5 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು–ನೀಲಗಿರಿ ರಸ್ತೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಇದು ಕಳಲೆ ಒಡೆಯರ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಊರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಪಟ್ಟದ ಚಾವಡಿಯೆಂಬ ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡ ಅವರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವೆಂದೂ ಅದರ ಪಕ್ಕದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವರ ಅರಮನೆಯಿತ್ತೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ದೇವಾಲಯ ದ್ರಾವಿಡಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಚಾವಣಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಗಾರೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿವೆ. ನಂಬಿನಾರಾಯಣ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ವಿಗ್ರಹ 1.1 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪ. ದಳವಾಯಿ ದೇವರಾಜಯ್ಯನ ಮನೆದೇವರಾದ ರಾಮವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಈ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಮೇಲೆ ದಶಾವತಾರಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರವಾಸುದೇವನ, ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಳ್ವಾರುಗಳ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರು ರಾಜಮನೆತನದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಾದ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಮತ್ಸ್ಯ ಮತ್ತು ಯಾಳಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕಳಲೆಯ ನಂಜರಾಜ ಇವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಾಗಿ ಇವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ದಳವಾಯಿ ನಂಜರಾಜ, ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮಣ್ಣಿ, ಚೆಲುವೇ ಅರಸು ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ್ – ಇವರು ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರೆಂದು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವೂ ಮನೋಹರವೂ ಆದ ಮಂಟಪವೊಂದುಂಟು. ಪಟ್ಟದ ಚಾವಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಳಲೆಯ ಒಡೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ಒಡೆಯರ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಪತ್ನಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವ ಸತೀ ಕಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶತೃಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ಸಾವಿಗೆ ಈಡಾದಾಗ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದ ಪತ್ನಿ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಮಾಗಮವಾದಂತೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಳಲೆ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಮನೆತನಗಳ ನಡುವೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭಗಳೇರ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಅವೆರಡು ಮನೆತನಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನವಾದ ಸಂಗತಿ 1758ರ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಭಾಷಾಪತ್ರದಿಂದ ಶ್ರುತಪಡುತ್ತದೆ. ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರು ಕಳಲೆ ಮನೆತನದ ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಅವರು ಕಳಲೆ ಮನೆತನದವರನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬ ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮನೆತನದ ಗೌರವವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶದ ದೇವರಾಜ ಮೈಸೂರು ಸೈನ್ಯದ ದಂಡಾಧಿನಾಯಕನೂ ಅವನ ತಮ್ಮ ನಂಜರಾಜ ಅರಮನೆಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಬಂದ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಈ ಸಹೋದರರನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸಿ, ತಾನು ಅವರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೈವಭಕ್ತಿಪರನಾಗಿದ್ದ ನಂಜರಾಜ 1741ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿ ನಂಜರಾಜ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಇವನ ತಂದೆ ಕಳಲೆಯ ವೀರರಾಜ ಸ್ವತಃ ಕವಿ; ಕವಿಗಳಿಗೂ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತ. ದೇವರಾಜ ಮತ್ತು ನಂಜರಾಜರೂ ಕವಿಜನ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದರು. (ಡಿ.ಎಸ್‌ಜ)

ಕಳವು : ಸ್ವತ್ತುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಪರಾಧಗಳಲ್ಲೊಂದು (ಥೆಫ್ಟ್). ಸುಲಿಗೆ (ಎಕ್ಸ್‌ಟಾರ್ಷನ್), ದರೋಡೆ (ರಾಬರಿ), ಡಕಾಯಿತಿ (ಡಕಾಯ್ಟಿ), ಸ್ವತ್ತಿನ ದುರುಪಯೋಗದ ಅಪರಾಧ (ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮಿಸ್ ಅಪ್ರೋಪ್ರಿಯೇಷನ್ ಆಫ್ ಪ್ರಾಪರ್ಟಿ), ನಂಬಿಕೆ ದ್ರೋಹ (ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಬ್ರೀಚ್ ಆಫ್ ಟ್ರಸ್ಟ್), ಕಳುವಾದ ಸ್ವತ್ತಿನ ಸ್ವೀಕಾರ, ಮೋಸ (ಚೀಟಿಂಗ್), ವಂಚನೆಯ ಕೃತ್ಯಗಳು (ಫ್ರಾಡ್ಯುಲೆಂಟ್ ಡೀಡ್ಸ್), ಕೇಡು (ಮಿಸ್ಚಿಫ್), ತಕ್ಸೀರಾಗುವಂಥ ಅತಿಕ್ರಮಣ (ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಟ್ರೆಸ್‌ಪಾಸ್) – ಇವು ಭಾರತೀಯ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 17ನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಇತರ ಅಪರಾಧಗಳು.

ಯಾವುದಾದರೂ ಚಿರಸ್ವತ್ತನ್ನು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾಧೀನದಿಂದಲಾದರೂ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಶಯ ಹೊಂದಿ ಆ ರೀತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಆ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಚಾಲಿಸಿದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಳವು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದು – ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 378ನೆಯ ಕಲಂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವಸ್ತು ನೆಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಚರ ಸ್ವತ್ತಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಕಳವಿಗೆ ಈಡಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನೆಲದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಒಡನೆಯೇ ಕಳವಿಗೆ ಈಡಾಗುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನೆಲದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕೃತ್ಯವೇ ಕದಲಿಕೆಯನ್ನೂ ಆಗಮಾಡಿಸಿದರೆ ಅದು ಕಳವು. ಒಬ್ಬ ಒಂದು ಸ್ವತ್ತನ್ನ ಚಲಿಸಲು ಇರುವ ತೊಡಕನ್ನು ತೆಗೆದರೆ, ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದರೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಚಾಲಿಸಿದರೆ ಆ ಸ್ವತ್ತು ಚಲಿಸಲು ಆತ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಚಲಿಸಲು ಯಾವುದಾದರೂ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಕಾರಣನಾದಾತ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಆ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ಚಾಲಿಸಿದನೆಂದೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು, ಮತ್ತು ಆ ರೀತಿ ಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಆ ಪ್ರಾಣಿ ಏನನ್ನು ಚಾಲಿಸುವುದೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಾಲಿಸಿದನೆಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ಭಾರತೀಯ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಳವಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ:

1. ಸ್ವತ್ತನ್ನು ವಂಚನೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆ. ಇದು ಅಪರಾಧದ ತಿರುಳು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ದುರ್ಲಭ್ಯ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ದುರ್ವ್ಯಯ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ವಂಚನೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಅನುದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಂಚನೆಯ ಆಶಯ ಇಲ್ಲದುದರಿಂದ ಕಳವಿನ ತಪ್ಪು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಚಾಲಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಂಚನೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಶಯ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಕಳುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದರಿಂದಾಗಿ ಲಾಭವಾಗಬೇಕಾದ ಪ್ರಮೇಯವಿಲ್ಲ. ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಚಿರಕಾಲ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಹಕ್ಕುದಾರಿಕೆಯ ನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಜ್ಯದಿಂದ ವಿಚಾರಗಳ ಅಥವಾ ಕಾನೂನಿನ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದರೂ ಕಳವಾಗಲಾರದು. ತನ್ನ ಸ್ವತ್ತಾದರೂ ಅದು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸ್ವಾಧೀನವಿದ್ದು ಅದನ್ನು ವಂಚನೆಯ ಆಶಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಆ ಕೃತ್ಯ ಕಳುವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಜಮಾನನ ವಂಚನೆಯ ಇಚ್ಛೆಯ ಮನವರಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದು ಯಜಮಾನನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನೌಕರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ತಪ್ಪು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

2. ಸ್ವತ್ತು ಚರವಾಗಿರಬೇಕು. ನೆಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಡನೆ ಅದು ಚರಸ್ವತ್ತಾಗಬಲ್ಲದು. ನೆಲದಿಂದ ಕೀಳದೆ ಮರವನ್ನು ಮಾರಿದಲ್ಲಿ ಕಳವಾಗದು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಬಿದ್ದ ಮರವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಲ್ಲಿ ಅದು ಕಳುವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿರಬೇಕು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸ್ವಾಧೀನವಿದ್ದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಕಳುವಾಗುವುದು. ಕಾಡುಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮೃಗಗಳು ಮುಂತಾದವು ಕಳವಿನ ವಸ್ತುವಾಗವು. ಆದರೆ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೆ ಅದು ಕಳುವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸ್ವತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ಇರುವಂತೆ ತೋರುವಂತಿದ್ದು ಆ ಮನುಷ್ಯನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಕಳವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಧೀನತೆಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಭ್ಯಂತರ ಮಾಡಲಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವತ್ತಿನ ಹಕ್ಕು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಇದ್ದರೆ ಸ್ವತ್ತು, ಆತನ ಸ್ವಾಧೀನವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದು ಸ್ಟೀಫನನ ಡೈಜೆಸ್ಟ್ ಆಫ್ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಲಾ ದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಧೀನ ಪದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಅರ್ಥ ಬಹುಜನರ ಒಟ್ಟು ಸ್ವಾಧೀನತೆ ಇರುವುದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅವನಿಗೆ ಕಳವಿನ ತಪ್ಪು ಬರುತ್ತದೆ.

4. ಸಮ್ಮತಿ: ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಚಾಲಿಸಿರಬೇಕು. ಸಮ್ಮತಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಸೂಚ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಸ್ವತ್ತಿನ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿದವನೋ ಅವನಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದವನೋ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಿದ್ದರೆ ಆಗ ಕಳುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

5. ಚಾಲನೆ: ವಂಚನೆಯ ಇರಾದೆಯಿಂದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸಿದರೂ ಸಾಕು, ಕಳವಿನ ತಪ್ಪು ಬರುತ್ತದೆ; ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನಿಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕಳವಿಗೆ ಲಾರ್ಸನಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ, ಅವನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಚಿರಕಾಲ ಅವನಿಗೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಪಟ್ಟು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಲಾರ್ಸನಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಸೇರಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾಧೀನತೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಲಾರ್ಸನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ತಪ್ಪಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಚರಸ್ವತ್ತೂ, ಕಳವಿನ ಸ್ವತ್ತಾಗಬಹುದು. ಲಾರ್ಸನಿಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆ ಆ ತಪ್ಪಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಆ ತಪ್ಪಿಗೆ ಗುರಿ. ಲಾರ್ಸನಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ ಒಡೆಯನ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆಗಬೇಕು. ಕೆಲಸ ಅನ್ಯಾಯ ಮೋಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೊಂದು ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ವಿರಹಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದ ಕೆಲಸವಾದರೆ ಸಾಕು. ಲಾರ್ಸನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತಿನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ತೆರನಾದ ಒಡೆತನವಿರಬೇಕು. ಅದು ಒಡೆಯನ ಖಾಸಾ ಅಥವಾ ಪ್ರಲಕ್ಷಿತ (ಕನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟಿವ್) ಸ್ವಾಧೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಯಾರಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆಯೋ ಅವನಿಗೆ ಹಕ್ಕಿರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಕಳವಿನ ಸ್ವತ್ತು ಕಳ್ಳನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತೆಂಬುದನ್ನು ರುಜುಪಡಿಸಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಲಾರ್ಸನಿಯ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಚಲಿಸಿದವನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ರುಜುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಂಡ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಚಾಲಿಸಿದರೆ ಕಳ್ಳತನದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಚಾಲಿಸಿದರೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಸನಿ ತಪ್ಪಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗಲಾರರು.

ಭಾರತೀಯ ದಂಡಸಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಳವಿನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ವಾಸಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಶೇಖರಿಸಲು ಇರುವ ಕಟ್ಟಡ, ಡೇರೆ, ಹಡಗು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕಳವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಸ್ವತ್ತಿನ ಯಜಮಾನನ ಗುಮಾಸ್ತ ಅಥವಾ ನೌಕರ ಅಥವಾ ತದ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟವ ಯಜಮಾನನ ಅಥವಾ ತನ್ನನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವನ ಸ್ವತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಳವು; ಕಳವು ಮಾಡಲು ಅಥವಾ ಕಳವು ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಅಥವಾ ಕಳವು ಮಾಡಿದ ಸ್ವತ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೊಲ್ಲುವ, ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸುವ ಅಥವಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೆದರಿಕೆ ಮಾಡಿದ ಕಳವು– ಇವು ಕಳವಿನ ಇತರ ಬಗೆಗಳು. *

ಕಳ್ಳ ಸ್ವತ್ತಿನ ಸ್ವೀಕಾರ : ಕಳ್ಳತನ, ಸುಲಿಗೆ, ದರೋಡೆ ಮತ್ತು ಸ್ವತ್ತಿನ ದುರುಪಯೋಗ ಅಥವಾ ನಂಬಿಕೆ ದ್ರೋಹದಿಂದ ಹಸ್ತಾಂತರದ ಅಕ್ರಮ ಭಾರತದ ಒಳಗೆ ಅಥವಾ ಹೊರಗೆ ನಡೆದರೂ ಅದು ಕಳ್ಳಸ್ವತ್ತೇ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ವತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರಲು ಕಾನೂನು ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಹನಾದವನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ಆಮೇಲೆ ಅದು ಕಳ್ಳ ಸ್ವತ್ತು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳ್ಳ ಸ್ವತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅಥವಾ ಕಳ್ಳತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದು ಒಬ್ಬ ಆ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಆತ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಡಕಾಯಿತಿಯಿಂದ ಪಡೆದ ಸ್ವತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ ಹಾಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಬಾಧ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕಳ್ಳ ಸ್ವತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದೂ ಅಥವಾ ತಿಳಿಯಲು ಆಸ್ಪದವಿದ್ದೂ ಒಬ್ಬ ಅದನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು, ಹಸ್ತಾಂತರ ಮಾಡಲು ಅಥವಾ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನೂ ದಂಡಾರ್ಹ. (ಕೆ.ಜಿ.ಬಿ.)

ಕಳಸ : ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಭದ್ರಾವತಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಬಳಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಉತ್ತುಂಗ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವಣ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿಗೂ 53 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಕಾರ್ಕಳದ ಭೈರರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ಕಳಸದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೊಡ್ಡ ಕಳಸೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಉತ್ತರ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಶ್ರುತಬಿಂದುವೆಂಬ ರಾಜನಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ಇದು ಜೈನಮಂದಿರವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಹುಂಚದವರ, ಅನಂತರ ಭೈರರಸರ, ಅನಂತರ ಐಗೂರು ನಾಯಕರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಇದು ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ನದೀ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯೊಂದರ ಮೇಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನವೊಂದು ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಅಲ್ಲಿ ತಂದಿಟ್ಟುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕಳಸೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಕಳಸನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಈಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಯಕರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವುಗಳಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಹೊಯ್ಸಳ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದು ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಅನಂತರ ನಾಯಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ 22 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದ ಲಿಂಗ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಲೋಹದ ಕಲಶವಿದೆ. 16 ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳಿರುವ ನವರಂಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಮುಖಮಂಟಪದ ಒಳಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳೂ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ, ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳಿರುವ ಎರಡು ಕಂಬಗಳೂ ಇವೆ.

ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ದೇವೀಮಂದಿರವೂ ನಾಯಕರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಈ ಮಂದಿರದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹವಾಹಿನಿಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀದ್ವಾರಪಾಲಕರಿದ್ದಾರೆ. ಗಜಪತಿಯ, ತುಘಲಕ್‍ನ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರದ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಕಳಸಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಹೊರನಾಡಿದೆ. ಅತ್ತ ಕುದುರೆಮುಖದ ಪ್ರಕೃತಿ ವೈಭವದ ಪ್ರವಾಸಿತಾಣವಿದೆ. ಈ ಪರಿಸರದ ಗಿರಿಕಾನನಗಳು ನೋಡುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ರೋಮಾಂಚನದ ಅನುಭವ ತರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಳಿಂಗ ನಗರ : ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ವೀ ಗಂಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ನಗರ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಳಿಂಗ ಪಟ್ಟಣವೆಂದೂ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಈಗಿನ ಒರಿಸ್ಸದ ಗಂಜಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖಲಿಂಗಂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಳಿಂಗನಗರವೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವೀಗಂಗರ ಮೂಲಪುರುಷ ಮಹಾರಾಜ 1ನೆಯ ಇಂದ್ರವರ್ಮ (496–535). ತ್ರಿಕಳಿಂಗಾಧಿಪತಿಯೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾಗಿ ಕಳಿಂಗನಗರದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಈಗಿನ ಶ್ರೀಕಾಕುಳಂ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೊಂದಿ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥೀ ತೀರದಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಕಳಿಂಗ ನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಕಳಿಂಗದ ಗಂಗರೆಂದೇ ಹೆಸರಾಯಿತು. ತಾವು ಮೂಲತಃ ಕೋಲಾಹಲಪುರದವರೆಂದು ಇವರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ, ಇವರದು ಕೋಲಾರವೂ ಅನಂತರ ತಲಕಾಡೂ ರಾಜಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಂಗರ ವಂಶದ ಶಾಖೆಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದೂ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಶ್ವೇತಕ ಗಂಗಮನೆತನದವರು ಈ ವಂಶದವರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿದೆ. ಕಳಿಂಗ ನಗರ 5 ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮುಖಲಿಂಗಂ ಬಳಿ ಸು.9ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೆನ್ನಬಹುದಾದ, ನಾಗರ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಳಿಂಗ ಪಕ್ಷಿ : ಪ್ಯಾಸ್‌ರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಲ್ಯಾನೈಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮಾಂಸಹಾರಿ ಹಕ್ಕಿ (ಶ್ರೈಕ್). ಇದನ್ನು ಬುಚರ್ ಬರ್ಡ್ (ಕಟುಕ ಹಕ್ಕಿ) ಎಂದೂ

ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಮುಳ್ಳುಗಿಡಗಳ ಮುಳ್ಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ಹರಿದು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಆದರೂ ಇದು ಕೇವಲ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಅಷ್ಟೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 29 ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದು ಎಲ್ಲವೂ ಲೇನಿಯಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವು: ಯುರೋಪ್ ಹಾಗೂ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕೆಂಪು ಬೆನ್ನಿನ ಕಳಿಂಗ (*ಲೇನಿಯಸ್ ಕೊಲ್ಲೊರಿಯೊ*), ಕೆನಡ ಹಾಗೂ ಅಲಾಸ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತರದ ಕಳಿಂಗ (*ಲೇ.ಎಕ್ಸ್‌ಕ್ಯುಬಿಟರ್*), ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಕೆಂಪು ಬೆನ್ನಿನ ಕಳಿಂಗ (*ಲೇ.ಶಾಚ್*) ಹಾಗೂ *ಲೇ. ವಿಟೇಟಸ್. ಲೇ. ಎಕ್ಸ್‌ಕ್ಯುಬಿಟರ್* ಪ್ರಭೇದ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುರುಚಲು ಕಾಡು, ಗೊಬ್ಬಳಿಮರಗಳ ತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಾಸ. ಸಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವು. (ಬಹುಪಾಲು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಉದ್ದ ಸು. 7"–10"). ದೊಡ್ಡದಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ತಲೆ, ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚುಗಳಿರುವ ಹಾಗೂ ಬಾಗಿರುವ ಬಲವಾದ ಕೊಕ್ಕು, ಮೊನೆಯುಗುರುಗಳುಳ್ಳ ದೃಢವಾದ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲ–ಇವು ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ದೇಹ ಬೂದು, ಬಿಳಿ, ಕರಿ, ಕಂದು, ಹಸುರು ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳ ರೆಕ್ಕೆ ಪುಕ್ಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಹಾಡುಹಕ್ಕಿಗಳ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ ಧ್ವನಿ ಕಿವಿಗೆ ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಬಗೆಯವು ಇತರ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕೂಗನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಕರಿಸಬಲ್ಲವು. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು, ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಓತಿ, ಹಲ್ಲಿ, ಇಲಿ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ತನಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇವುಗಳ ಆಹಾರ. ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೂತು ತಮ್ಮ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಇವು ಕಾಯುತ್ತವೆ. ಬೇಟೆ ಕಾಣಿಸಿದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಹದ್ದು ಡೇಗೆಗಳಂತೆ ಅದರ ಮೇಲೆರಗಿ ತಮ್ಮ ಚೂಪಾದ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕೊಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕಾಲುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಮರದ ಮುಳ್ಳಿಗೊ ತಂತಿಬೇಲಿಗೊ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ತೂಗು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕಳಿಂಗ ಪಕ್ಷಿಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತೂಗುಹಾಕಿರುವ ಕೀಟಗಳು, ಇಲಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಶ್ಯ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಸಾಕಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವನ್ನು ಯಾರೂ ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳಿಂಗಗಳು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೇ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲವಾದ ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಜೊತೆಗೂಡುತ್ತವೆ. ಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಒರಟಾದ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಾಸಲು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ, ಮೇಲೆಲ್ಲ ಕಂದು ಅಥವಾ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುವ 3–6 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣೇ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕಾವುಕೊಟ್ಟು ಮರಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾವುಕೂರುವ ಕಾಲ ಸುಮಾರು (14–16) ದಿವಸಗಳು. ಗಂಡು ಕಾವುಕೂತ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಆಹಾರ ತಂದುಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಒಂಟಿ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಳಿಂಗ ಪಕ್ಷಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಉತ್ತರದ ಕಳಿಂಗ). ಆದರೆ ಈ ವಲಸೆಹೋಗುವಿಕೆ ಬೇರೆ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವೂ ನಿಯತವೂ ಅಲ್ಲ. (ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕಳಿಲೆ : ಬಿದಿರಿನ ಮೊಳಕೆ. ಬಲು ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಕೋಮಲವಾಗಿಯೂ ಇದೆಯಾಗಿ ಮೇಲೋಗರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಹಾಕಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಪೂರಿತವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡದೆ ನೇರವಾಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ, 3–4 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಬಿಟ್ಟು, ಆ ನೀರನ್ನೆಲ್ಲ ಚೆಲ್ಲಿ, ಬೇರೆ ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿದಾಗ ಇದರಲ್ಲಿನ ವಿಷಯುಕ್ತ ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡ್ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಿತವಾಗಿ (ಹೈಡ್ರಾಲಿಸಿಸ್) ಹೈಡ್ರೊಸಯನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಬೆಂಜೋಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೂ ವಿಷಪೂರಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಕಳಿಲೆ ಕುದಿಸಿ ಉಳಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿಬಿಡಬೇಕು.

ಕಳಿಲೆ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಜೀರ್ಣಕಾರಿ; ಹಸಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಳಿಲೆ ಬೆಚ್ಚಾರ (ಪೋಲ್ಪೀಸು) ವ್ರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕವೂ ಹೌದು. *

ಕಟುಗುಮಲೈ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋವಿಲ್‌ಪಟ್ಟಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಸ್ಥಳ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಚ್ಚುಟ ನಾಡಿನ ನೆಚ್ಚುಟಂ ಎಂದು ಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಜೈನ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ವೆಟ್ಟುವಾನ್‌ಕೋಯಿಲ್ (ಒಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನ) ಅಪೂರ್ಣವಾದರೂ ಅದ್ಭುತವಾದ ನಿರ್ಮಿತಿ. ಅದೊಂದು ಹಿಂದೂ ಸ್ಮಾರಕ. ಒಂದೇ ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಆ ಕಟ್ಟಡ ದೇವಾಲಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೇಲು ತುದಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಕೆಳಗೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಚಾವಣಿಯವರೆಗೂ ಶಿಲ್ಪಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಾಗ ಒಂದು ಅಷ್ಟಕೋನಾಕೃತಿಯ ಶಿಖರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳ ತಲೆಗಳಿರುವ ಕೂಡುಗಳಿಂದ ಅದು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ನಡುವೆ ಇರುವ ತೆರಪುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅಂಚು ಇದೆ. ಅಂಚಿನ ತುದಿಗೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಗೊಂಡೆಗಳಿದ್ದು, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಶಿಖರದ ತುದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಶಿಖರದ ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರೀವದಲ್ಲಿ ಕೂಡುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಧಾರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಉಮಾಸಹಿತನಾದ ಶಿವಮೂರ್ತಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇವೆ. ವಿಗ್ರಹಗಳು ದೇಹದ ಮಾಟದಲ್ಲಿ, ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ, ಜಟೆಯ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ವ ಬಾದಾಮಿ ಕಲೆಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ನಂದಿಗಳಿವೆ. ವ್ಯಾಳ, ಸಿಂಹದ ಅಲಂಕಾರ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದಿದೆ. ಅನಂತರ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗ ಕೂಡುಗಳೂ ಸೇರಿ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ವಾಲಿದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಕೆಯಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಚಾವಣಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಗಣಗಳು ಮತ್ತು ಕೂಡುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕಿಟಕಿಗಳಿಂದ ಇಣಕಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಸೊಂಟದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೆತ್ತಲಾದ, ಯುವತಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಇವು ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ಆಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿವೆ. ಅಂಥದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪಟ್ಟಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿನ ವಿವರಗಳು ಬೇರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಬರುವ ಶಾಲಗಳು ಮತ್ತು ಕೂಡುಗಳು ತಮ್ಮ ನಡುವಣ ತೆರಪಿನಲ್ಲಿಯ ಅಲಂಕಾರಿಕವಾದ ಅಂಚುಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಹಿಂಗಾಲ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಸಿಂಹಗಳು ಮತ್ತು, ಗಿಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಚಾವಣಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಶಾಲಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಿವ ಇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಗ್ರಹದ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತೀರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಯುವತಿಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳ ನಡುವೆ ಇಬ್ಬರು ದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರರು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲೂ ಒಬ್ಬ ದೇವ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಈ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಕೆಳಗೆ ದೈವೀ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ, ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ, ಅದನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತ ಮನೋಹರವಾದ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗಣಗಳ ಉದ್ದನೆಯ ಸಾಲೊಂದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಡೀ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ಆಲಂಕಾರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗೂ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಮಾರಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಯಾವ ಶಾಸನವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈಲಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಸು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇನ್ನೊಂದು ಜೈನ ಸ್ಮಾರಕ. ಬಂಡೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಜೈನ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಶ್ರೇಣಿಗಳ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಂಕಣಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವೂ ತೀರ್ಥಂಕರರ ವಿಗ್ರಹಗಳೇ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಮರ, ಯಕ್ಷ ಯಕ್ಷಿಣಿಯರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಹೊರತಾಗಿ, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆಳಗೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ವಟ್ಟೆಳುತ್ತು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ. ಅವು ದಾನಿಗಳ, ಅವರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರೈಮಲೈಆಳ್ವಾರ್ ಎಂಬ ಜೈನ ದೇವತೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ದಾನಿಗಳು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಅವರನ್ನು ಕುರವಡಿಗಳ್ (ಸಂಸ್ಕೃತ: ಗುರುವಃ) ಮತ್ತು ಕುರಟ್ಟಿಗಳ್ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವು ಹೆಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ತಿರುಪ್ಪರುತ್ತಿ (ಕಾಂಚಿಯಲ್ಲಿಯ ತಿರುಪ್ಪರುತ್ತಿಕ್ಕುನ್ರಮ್) ತಿರುನಱುಂಗೊಂಡೈ, ಅರುಪ್ಪುಕ್ಕೋಟ್ಟೈ ಬಳಿಯ ಕುಱಂಡಿ, ತಿರುಕ್ಕೋಟ್ಟಾಱು (ನಾಗರ ಕೋಯಿಲ್) ಮತ್ತು ತಿರುಚ್ಚಾರಣಮ್ (ಕೇರಳದಲ್ಲಿಯ ಚಿತಾರಲ್). ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳ ಅಂಕಣಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿವೆ. ಅವು ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ, ಮಹಾವೀರ ಮತ್ತು ನೇಮಿನಾಥರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ತಿರುಮೇನಿ–ಪವಿತ್ರವಾದ ಮೂರ್ತಿ (ದೇಹ)–ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಿಣಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ

ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಬಿಡಿಯಾದ ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಇವು ಬಹುಶಃ ತಿರುಮಲೈ ದೇವರ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಜೈನ ದೇವತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಜೈನ) ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಸಾರಣಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಇವು ದಾಖಲಿಡುತ್ತವೆ. ಲಿಪಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರದಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ಮಹಾ ಜೈನಕೇಂದ್ರವಾದ ಈ ಸ್ಥಳದ ಮಹತ್ತ್ವ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಟುಗುಮಲೈ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಜೈನ ಗೃಧ್ರಾಚಲದ ಕೀರ್ತಿಯ ಪರಿವೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.

ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಯುಂಟು. ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವರನ್ನು ಈಗ ಅಯ್ಯನಾರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗುಡಿಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಶಾಸನ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ದೇವರನ್ನು (ದೇವರ್) ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿದ ಮತ್ತು ಅದರ ಪೂಜೆಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯ ಅದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರುಮಲೈ ವೀರರ್ ಮತ್ತು ಪರಾಂತಕ ವೀರರ್ ಎಂಬ ಜನಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಸ್ಥಳದ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಜೈನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಆಯುಧಪಾಣಿಗಳಾದ ರಕ್ಷಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕೊರೆದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ದೇವರ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವೂ ಉಂಟು.

ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಟ್ಟೆಲುತ್ತು ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಒಂದು ತಮಿಳು ಶಾಸನ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಅದು ಪೆರುನೆಚ್ಚುಱಂ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ದಳಪತಿ ಎಟ್ಟಿಮಣ್ಣಾನ್ ಅಲಿಯಾಸ್ ಮಂಗಲ ಏನಾದಿಯ ಇಬ್ಬರು ಸೇವಕರು ಮಲೈನಾಡಿನ ಚಡೈಯನ್ ಕರುನಾಂಡಾನ್ ಎಂಬವನ ಎದುರಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಸತ್ತುದರ ಸ್ಮರಣೆಯದು. ಇದು ನಡೆದದ್ದು ಒಂದನೆಯ ಪರಾಂತಕ ವರಗುಣನ (ಸು.768–815) ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಅದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಸಂಗತಿ. ತಿರುನೆಚ್ಚುಱಮ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ಥಳ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಪೆರುನೆಚ್ಚುಱಂ ಮತ್ತು ಇಟನೆಚ್ಚುಱಂ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. (ಕೆ.ಜಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಳೆ ಮತ್ತು ಕಳೆ ಹತೋಟಿ : ಬೇಡದೆಡೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭಗಳ ಔಚಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಕಳೆಯೇ ಅಥವಾ ಬೆಳೆಯೇ ಎಂಬ ಅಂಶ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗಣ್ಣೆ (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ಲಾಂಟ್). ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಬಲ್ಲ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನೂ ಕಳೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಳೆಸಸ್ಯಗಳು ಪೈರಿನೊಡನೆ ನೀರು, ಸ್ಥಳ, ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ ಮತ್ತು ಪೋಷಕಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಪೈರಿಗೆ ಹಾನಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ನಿವಾರಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಇವು ಸನ್ನಿವೇಶದ ಸೊಬಗನ್ನು ಕೆಡಿಸಬಹುದು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಅದನ್ನು ಕಲುಷಿತವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ, ಬಂಜರು ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಎತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಲಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಕಳೆಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದರ ನಾಶ ಕಷ್ಟವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲು ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯಲು ಕಳೆಯ ವೈವಿಧ್ಯ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಅಗತ್ಯ. ಕಳೆಯೆದುರಿನ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರ್ಮೂಲನವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಬೆಳೆಯದಂತೆ ತಡೆಯುವ ಕ್ರಮಗಳೂ ಮುಖ್ಯ. ಕಳೆಬೀಜಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿರುವ ನೀರು, ಕಳೆ ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಆಚರಣೆ, ಸ್ವಚ್ಛ ಬೀಜಗಳ ಬಳಕೆ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲವೂ ಕಳೆ ಹತೋಟಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಂಗಗಳು. ಪೈರಿಗೆ ಹಿತ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅಗತ್ಯ. ಆದರೆ, ಕಳೆಗೆ ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದರೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಕಳೆಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಬಗೆಯವು ಬೀಜದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಬೇರಿನ ಹರಡುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕಳೆಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾದ ಎಲೆಗಳು, ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಕಾಂಡ, ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರು ಗೆಡ್ಡೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಷಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಪೈರಿನೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ತಳಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಳೆಗಳ ಹಾವಳಿ ತಡೆಯಲಾರದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಕಳೆ ಸಸ್ಯಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬೀಜಗಳು ತಮ್ಮ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕರಿಸಾಸುವೆ (ಬ್ರಾಸಿಕ ನೈಗ್ರ) ಮತ್ತು ಅಬ್ಯುಟಿಲಾನ್ ಎಂಬ ಕಳೆಗಳ ಬೀಜಗಳು 50–70 ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೂ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಕಳೆಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣ, ಬೀಜ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಅವು ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಧನಾನುಕೂಲ. ಕಂಪಾಸಿಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಕಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಬೀಜದ ತುಪ್ಪಳು (ಪ್ಯಾಪಸ್) ಇದೆ. ಕೆಲವು ಕಳೆ ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಕೊಕ್ಕೆಯಂಥ ಸಾಧನ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವು ದನಗಳ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೇ ಜನರ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಹರಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಬಹುಪಾಲು ಕಳೆಗಳ ಬೀಜಗಳು ಪೈರಿನ ಬೀಜ ಬಲಿಯುವಾಗಲೇ ಬಲಿಯುತ್ತವೆ. ಕಳೆ ಮತ್ತು ಪೈರಿನ ಕಾಳುಗಳ ಗಾತ್ರ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೈರಿನ ಬೀಜದೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಮುಂದಿನ ಪೈರಿನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆಯಾಗಿ ಬಿಡುವ ಸಂಭವವುಂಟು.

ಎಷ್ಟೊ ವೇಳೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆಂದು ಬೆಳೆಸಿದ ಗಿಡಗಳು ಕಳೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಹಾನಿಕಾರಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಐಕ್ಹಾರ್ನಿಯ ಕ್ರಾಸಿಪೆಸ್ (ಅಂತರ ತಾವರೆ). ಕಳೆ ಬೀಜಗಳು ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳಾಂತರವಾಗುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಆಲ್ಟರ್‌ನಾಂತೆರ ಎಕೈನೇಟ (ಮುಳ್ಳುಹೊನಗೊನೆ) ಮತ್ತು ಅಕ್ಯಾಂತೊಸ್ಪರ್ಮಮ್ ಹಿಸ್ಪಿಡಮ್ (ಕಡ್ಲೆಮುಳ್ಳು) ಮುಂತಾದುವು ಹಡಗು, ರೈಲುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಬಂದವು. ಮೊದಲು ಇವು ಕಾಣಿಸಿದ್ದು ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣದ ಹತ್ತಿರ.

ಕಳೆಗಳಿಂದಾಗುವ ಹಾನಿ: ಕಳೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಕೇವಲ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಬೆಳಕು ಮಾತ್ರವಾದರೆ ಪೈರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ತೊಂದರೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೈರಿಗೆಬೇಕಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ಇವಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೈರಿನೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಳ ಜಯವೇ ನಿಶ್ಚಯ. ಕಳೆಯೊಡನೆ ಪೈರಿನ ಹೋರಾಟ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದದ್ದೇ. ಕಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗೋದಿ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಳು ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ 17 ಪೌಂಡ್ ಸಾರಜನಕವನ್ನು ನುಂಗಿಹಾಕಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಅಷ್ಟು ಗೋದಿ ಇಳುವರಿ ಹೋದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕಳೆಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ನೀರನ್ನು ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮರಳು ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅಗಾಧ. ಕೆಲವು ಕಳೆಗಳು ಹೂವಾಗುವವರೆವಿಗೆ ಬಳಸುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಎಕರೆಗೆ 813 ಟನ್ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲು. ಅದೇ ಜೋಳ ಬಳಸುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ 430 ಟನ್. ಕಳೆಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಕರೆಗೆ 506 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಉಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಕಳೆಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಳೆಬೀಜ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನದ ಗುಣ ಕೀಳುದರ್ಜೆಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಕಳೆ ಹತೋಟಿಗೆ ಪೈರಿನ ಬೆಲೆಯ ಶೇ. 10–30 ಖರ್ಚು ಆಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಕಳೆಗಳಿಂದ ರೋಗ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆಗಳು ಅನೇಕ ಬೂಷ್ಟು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕೀಟಪೀಡೆಗಳಿಗೆ ಕಳೆಗಳು ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಬತ್ತದ ಕಾಂಡ ಕೊರೆಯುವ ಹುಳು ಕಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಪೈರಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಪರೋಪಜೀವಿಗಳಾದ ಕೆಲವು ಕಳೆಸಸ್ಯಗಳು ಬಹಳ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಗಳು. ಆಶ್ರಯದಾತ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೇ ಕೊಲ್ಲುವುದರ ಮೂಲಕ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೈರನ್ನು ನಷ್ಟಮಾಡಬಲ್ಲವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಲೊರ್‍ಯಾಂತಸ್, ವಿಸ್ಕಮ್, ಓರೊಬ್ಯಾಂಕೆ (ಬೆಂಕಿಗಿಡ), ಸ್ಟ್ರೈಗ ಮುಂತಾದುವು. ದತೂರ ಫ್ಯಾಸ್ಟುಯೋಸ (ಕರೀಉಮ್ಮತ್ತಿ) ಮತ್ತು ಸೋಲ್ಯಾನಮ್ ನೈಗ್ರಮ್‌ನಂಥ (ಕರಿಕಾಚಿಗಿಡ) ಅನೇಕ ಕಳೆಗಳನ್ನು ಜಾನುವಾರುಗಳು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದಾಗ ವಿಷವಾಗಬಲ್ಲುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಾಲುವೆ, ಚರಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಳು ಬೆಳೆದು ನೀರು ಹಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಆಗುವುದುಂಟು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಸಹ ಜಲ ಕಳೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಕಳೆ ಬೀಜಗಳು, ತಮಗಿರುವ ಕೊಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೇಯಲು ಬಂದ ಕುರಿಗಳ ಉಣ್ಣೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಉಣ್ಣೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕಳೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ: ಕಳೆಗಳು ವಿನಾಶಕಾರಿಗಳೆಂದು ಕಡೆಗಾಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆ, ಕಾಂಡ, ಬೀಜಗಳು ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಕಾಡುಮೃಗಗಳಿಗೆ ಮೇವಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ಯಾನಿಕಮ್ ರಿಪೆನ್ಸ್ (ಶುಂಠಿ ಹುಲ್ಲು) ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಕಳೆ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸವಕಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಬಲ್ಲದು. ಸೈಪರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹುಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಚಾಪೆ ಮತ್ತು ತೆರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಕಳೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ರೋಗಗಳ ಮತ್ತು ಹಾವಿನ ವಿಷದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸುತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಳೆ ಸಸ್ಯಜಾತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣಾಂಶ, ಅಂದರೆ ಮಣ್ಣು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ಯಾನಿಕಮ್ ಕಲೋನಮ್ (ಕರೀಕಡ್ಡಿ ಹುಲ್ಲು) ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಮಣ್ಣು ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಇರಬೇಕು. ಸಿಂಬೋಪೋಗಾನ್ ಸೀಸಿಯಸ್ (ಕಾಸಿ ಹುಲ್ಲು) ಮರಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸೆಜ್ಜಸ್ ಜೊಂಡು ಇದ್ದರೆ ಅಂಥ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸಬಹುದು. ಕ್ಯಾಲೋಟ್ರೋಪಿಸ್ ಜೈಗಾಂಶಿಯ (ಎಕ್ಕ) ಮತ್ತು

ಟೆಫ್ರೋಸಿಯ ಪರ್ಪ್ಯೂರಿಯಗಳನ್ನು (ಕೊಗ್ಗಿಲಿ) ಹಸುರೆಲೆ ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಒಪನ್ಷಿಯ (ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ) ಕಾಂಪೋಸ್ಟ್ ಗೊಬ್ಬರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು. ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಹಸುರು ಗೊಬ್ಬರ ಬೆಳೆಯದಿದ್ದೆಡೆ, ಕಳೆಗಳೇ ಆವರ್ತನ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ನೈಟ್ರೇಟ್ ರೂಪದ ಸಾರಜನಕ ಪೋಲಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಳೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಳೆಸಸ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಬೆಳೆದರೂ ಅವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ: 1 ರಸ್ತೆ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಳೆಗಳು. 2 ಬಂಜರು ಭೂಮಿಗಳ ಕಳೆ. 3 ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಕಳೆ. 4 ಜಲಕಳೆ. 5 ಪರೋಪಜೀವಿ ಕಳೆಗಳು.

ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯ ಕಳೆಗಳನ್ನು, ಕಳೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೈರಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಂಶದ ಮೇಲೆ 3 ಉಪವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಬಹಳ ಸಮರ್ಪಕವೇನಲ್ಲ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಳೆ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಬೆಳೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ.

1 ರಸ್ತೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಳೆ : ಆಲ್ಟರ್ ನ್ಯಾಂತೆರ ಎಕೈನೇಟ (ಮುಳ್ಳು ಹೊನಗೊನೆ), ಗ್ರಾಂಫ್ರೀನ ಸಿಲೋಸಿಯಾಯ್ಡಿಸ್, ಯೂಫೋರ್ಬಿಯ ಪೈಲುಲಿಫೆರ (ಕೆಂಪುನೆನೆ ಅಕ್ಕೀ ಸೊಪ್ಪು) ಮತ್ತು ಸೈನೋಡಾನ್ ಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲನ್ (ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲು) ಮುಂತಾದ ಕಳೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಸ್ತೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಹಬ್ಬಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ದನ, ಜನ ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಬದುಕಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇವಕ್ಕಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮತ್ತು ಇವು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡುವ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಜಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಇವುಗಳ ಜಾತಿಹಾಳಾಗದೇ ಉಳಿದಿದೆ.

2 ಬಂಜರು ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಬೇಲಿಗಳಲ್ಲಿನ ಕಳೆ : ಪರಿಸರದ ಸೊಬಗನ್ನು ಈ ಕಳೆಗಳು ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಟಿಸ್ ಸುಯೇವೆಲೆನ್ಸ್, ಲ್ಯೂಕಾಸ್ ಆಸ್ಪೆರ (ತುಂಬೆ), ಸ್ಟಾಕಿಟಾರ್ಫೆಟ ಇಂಡಿಕ (ಕಾಡು ಉತ್ತರಾಣಿ), ಅಕಿರಾಂತಸ್ ಆಸ್ಪೆರ (ಉತ್ತರಾಣಿ), ಕ್ಯಾಸಿಯ ಟೋರ (ಗಂಡು ತಗಚೆ), ಕ್ಯಾಲೋಟ್ರೋಪಿಸ್ ಜೈಗಾಂಶಿಯ (ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ), ಆರ್ಜಿಮೋನ್ ಮೆಕ್ಸಿಕಾನ, (ದತ್ತೂರಿಗಿಡ), ಒಪನ್ಷಿಯ (ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ), ಲಂಟಾನ ಕ್ಯಾಮೆರ (ಲಂಟವಾಣಿಗಿಡ), ಅಜಿರೇಟಂ (ಎರಾಳೆ ಗಿಡ) ಮತ್ತು ಮಿಮೋಸ ಪ್ಯೂಡಿಕ (ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ)–ಇವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವು ಮೂಲಿಕೆ ಅಥವಾ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ವಾರ್ಷಿಕ, ದ್ವೈವಾರ್ಷಿಕ ಅಥವಾ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಷಪೂರಿತವಾದವು. ದತ್ತೂರಿ ಗಿಡ ಮತ್ತು ಎಕ್ಕದ ಗಿಡ ಇಂಥವು ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಬೀಜದಿಂದಲೂ ಬಳ್ಳಿಯಿಂದಲೂ ಇವುಗಳ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ನಾಶ ಕಷ್ಟ. ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಇವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಸುಡುವುದು ಇವುಗಳ ಹತೋಟಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗ.

3 ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯ ಕಳೆಗಳು : ಸಿಲೋಶಿಯ ಅರ್ಜೆಂಸಿಯ (ಅಣ್ಣೆ ಸೊಪ್ಪು), ಸಾಂಕಸ್ (ಕಾಡುಸಣ್ಣ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು), ಟ್ರೈಡಾಕ್ಸ್ ಪ್ರೊಕಂಬೆನ್ಸ್ (ಗಬ್ಬು ಸಣ್ಣಶಾವಂತಿ), ಸ್ಟ್ರೈಗ, ಓರೊಬ್ಯಾಂಕೆ (ಬೆಂಕಿಗಿಡ) ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲು ಜಾತಿಯ ಕಳೆಗಳು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಬೆಳೆಗಳ ಜೊತೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಹತೋಟಿಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಇವುಗಳ ಮೂಲೋಚ್ಚಾಟನೆ ಆಗದೆ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಬೀಜಗಳು, ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಹರಡಿ ಬೆಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಇವು ಮಾನವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮಣಿಯದೆ ನಿಂತಿವೆ. ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿನ ಕಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಅರ್ವ ಲ್ಯಾನೇಟ (ಬಿಳಿಹಿಂಡೀ ಸೊಪ್ಪು), ಎರಿಯೊಕಾಲಾನ್, ಸೈಪರಸ್ ರೊಟಂಡಸ್ (ಕೊನ್ನಾರಿಗೆಡ್ಡೆ), ಜೋಳದ ಪೈರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸ್ಟ್ರೈಗ, ಸೋರ್ಗಮ್ ಹ್ಯಾಲಿಪೆನ್ಸ್, ಗೋದಿ ಬೆಳೆಯೊಂದಿಗಿರುವ ಕೀನೋಪೋಡಿಯಮ್ ಆಲ್ಬಮ್ (ಕಾಡು ಓಮ) ಮತ್ತು ಉಮ್ಮತ್ತಿಗಿಡ. ಇವಲ್ಲದೆ ಓರೊಬ್ಯಾಂಕೆ (ಬೆಂಕಿಗಿಡ) ಡೈಜೆರ ಆರ್ವೆನ್ಸಿಸ್, ಜಸ್ಸಿಸಿಯ, ಅಮರ್ಯಾಂತಸ್ ಸ್ಪೈನೋಸಸ್ (ಮುಳ್ಳು ಕೀರೇಸೊಪ್ಪು), ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲು, ಅಕ್ಯಾಂತೋಸ್ಪರ್ಮಮ್ ಹಿಸ್ಪಿಡಮ್, ಅಣ್ಣೆ ಸೊಪ್ಪು ಮೊದಲಾದವೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

4 ಜಲಕಳೆಗಳು : ಇವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಳೆಗಿಡಗಳು. ಕೊಳ, ಹಳ್ಳ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವೇ, ದುರ್ಗಂಧ ಉಂಟುಮಾಡಿ ನೀರನ್ನು ಹೊಲಸು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸುಟ್ಟು, ನಾಶ ಮಾಡಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಜಲಕಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: ಐಕ್ಹಾರ್ನಿಯ, ಪಿಸ್ಟಿಯ, ಹೈಡ್ರಿಲ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಲಿಸ್‌ನೇರಿಯ.

5 ಪರೋಪಜೀವಿ ಕಳೆಗಳು : ತಮ್ಮ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಸರೆಗೆ ಬೇರೆ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವಿಸುವಂಥವು ಇವು. ಸ್ಟ್ರೈಗ, ಓರೊಬ್ಯಾಂಕೆ (ಬೆಂಕಿಗಿಡ), ಲೊರ್ಯಾಂತಸ್ ಮತ್ತು–ವಿಸ್ಕಮ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇವು ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ತಗುಲಿ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಕಳೆಗಳ ಹತೋಟಿ : ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾನವ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಕಳೆ ಹತೋಟಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಅವನ ಮುಂದೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿನ ಯಶಸ್ಸು ಕಳೆ ಮತ್ತಿತರ ಪೀಡೆಗಳೆದುರು ಸತತವಾದ ಹೋರಾಟದಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಉಗಮದಿಂದ ಈಗ್ಗೆ ಒಂದು ದಶಕದ ಹಿಂದಿನವರೆಗೆ ಕಳೆಹತೋಟಿ ಕೈಯಿಂದ ಕೀಳುವುದು ಇಲ್ಲವೇ ಎತ್ತಿನಿಂದ ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕುಂಟೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾರ್ಮೋನ್ ಕಳೆನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಕಳೆ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಳೆನಾಶಕಗಳು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೇಟ್ ಮುಂತಾದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲು. ಇವನ್ನು ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಪೈರಿನ ಮಧ್ಯೆ ಕಳೆಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಬಳಸಬಹುದು. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬೇಸಾಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಇವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಡುವಳಿ ಮಿತಿ, ರೈತರ ಅಜ್ಞಾನ, ಸ್ಪ್ರೇಯರ್ ಮುಂತಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ರಿಪೇರಿಗಿರುವ ತೊಂದರೆ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಳೆನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗವಾಗಿ ಕೂಲಿ ಸಿಕ್ಕುವುದರಿಂದ ಕೈಯಿಂದ ಕಳೆ ತೆಗೆಸುವುದು ಇತರ ಕ್ರಮಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮತ್ತು ದ್ವೈವಾರ್ಷಿಕ ಕಳೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿವಾರಿಸಬಹುದಾದರೂ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಕಳೆಗಳ ನಿವಾರಣೆ ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಬೀಜಗಳಿಂದಲೂ ಬೇರು ಗೆಡ್ಡೆಗಳಿಂದಲೂ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ಉಳುಮೆ, ಬೆಳೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಳೆ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಯಂತ್ರಗಳೂ ಬಂದಿವೆ. ಅವು ಕಳೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲನ್ನು ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಬಲ್ಲವು.

ಕಳೆಗಳು ಬೆಳೆಯದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು ಅವು ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮ. ಶುದ್ಧವಾದ ಬಿತ್ತನೆಗಳು, ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಸಾಗುವಳಿ, ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದು, ಬದು ಮತ್ತು ಮೂಲೆಗಳ ಒಪ್ಪ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಳೆಗಳ ಹತೋಟಿ ಸಾಧ್ಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಪರೀಕ್ಷಣದ ಅನುಕೂಲತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ರೈತರೇ ತಮ್ಮ ಬಿತ್ತನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಕಳೆ ಬಂದರೆ, ಕೆಲವು ಪರಿಹಾರ ಕ್ರಮಗಳ ಅನುಸರಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇವನ್ನು ಕಳೆಗಳ ಜಾತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ, ಜೈವಿಕ, ಸಾಗುವಳಿ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಮಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

1. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಮಗಳು : ಕೈಯಿಂದ ಕಳೆ ಕೀಳುವುದು, ಕುಂಟೆ ಹೊಡಿಯುವುದು, ಮಧ್ಯಂತರ ಉಳುಮೆ, ಕಳೆ ತರಿಯುವುದು, ನೀರು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ಸುಡುವುದು, ನೆಲ ಹಸನು ಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

2. ಜೈವಿಕ ಕ್ರಮಗಳು : ಮಾರಕ ಕೀಟ, ಇಲ್ಲವೇ ರೋಗಾಣುಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಕಳೆಗಳ ನಾಶ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಅಂಶ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇವು ಕಳೆಗಳಿಗಲ್ಲದೆ ರೈತರಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಪಾಪಾಸ್ ಕಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸಿಫಿನೀಶ್ ಕೀಟಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಶಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆಲವೆಡೆ ಬದನೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಗಿಡಗಳ ಪರೋಪಜೀವಿಯಾದ ಓರೊಬ್ಯಾಂಕೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ರೋಗಾಣುಗಳು ಆಶ್ರಯದಾತ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡದೆ ನಾಶ ಮಾಡಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ದ್ವಿದಳ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕ್ಯಾಲಪಗೋನಿಯಮ್ ಮ್ಯೂಕುನಾಯ್ಡಿಸ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯವನ್ನು ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಉಳಿದ ಹುಲ್ಲು– ಕಳೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

3. ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮಗಳು : ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮಗಳು, ಪೈರು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕಳೆ ಸಸ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲ ಬಿತ್ತನೆ, ಸಾಕಷ್ಟು ಬೀಜ, ಸಕಾಲಿಕ ಬಿತ್ತನೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಬೆಳೆಯ ಆವರ್ತನೆ ಮುಂತಾದುವು ಸಹಾಯಕ.

4. ರಾಸಾಯನಿಕ ಕಳೆ ನಿವಾರಣಾ ಕ್ರಮಗಳು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದದ್ದು 1937ರಲ್ಲಿ ಲೂಥ್ರ ಅವರಿಂದ. ಅವರು ಸೋಡಿಯಂ ಆರ್ಸೆನೈಟ್

ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಕಳೆ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇದು ಪೈರಿಗೂ ಮಾರಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಬಳಕೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಸೋಡಿಯಂ ಕ್ಲೋರೇಟ್, ಸೋಡಿಯಂ ಬೋರೇಟ್, ಸೋಡಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಮುಂತಾದವು ಕಳೆನಾಶಕಗಳಾಗಿ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಕಳೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಉಳಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ನಾಶಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಬೆಳೆಯೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿ ಬಹಳ ಕಾಲ ಬಂಜರಾಗುತ್ತದೆ. ಖನಿಜ ತೈಲ, ಟಾರಿನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಳೆನಾಶ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾರಕ ಗುಣ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಇವುಗಳಿಂದ ಪೈರಿಗೆ ಸಹ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇವು ಬಳಸಲರ್ಹವಲ್ಲ. ಹಾರ್ಮೋನ್ ಅಥವಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾರಕ ಕಳೆ ನಾಶಕಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಕಳೆನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಮೋನ್ ಕಳೆನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಳೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಳೆಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾರ್ಮೋನ್ ಕಳೆನಾಶಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಳೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವು ಬಗ್ಗಿ ಹೋಗಿ ಒಡೆದು ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹಾರ್ಮೋನ್ ಕಳೆನಾಶಕಗಳು ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಾರಕ. ಉಳಿದವುಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವನ್ನು ಪೈರು ಮೊಳಕೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಅನಂತರ ಹಾಕಬಹುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಸಂಜೆ, ಗಾಳಿ ಬಿರುಸಾಗಿಲ್ಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಕಳೆ ಇನ್ನೂ ಸಸಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದರ ನಾಶ ಸುಲಭ.

ಹುಲ್ಲುಕಳೆಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಳೆನಾಶಕಗಳನ್ನು ಪೈರು ಮೊಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅನುಕೂಲ. ಕಳೆನಾಶಕಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆ ಬಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಂಚ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಅವು ಕರಗಿ, ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಳೆ ಬೀಜಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಾಗಿ ಫಲಿತಾಂಶ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹಾರ್ಮೋನ್ ಕಳೆನಾಶಕಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸ್ಪ್ರೇಯರ್ ಅಥವಾ ಡಸ್ಟರ್ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಎಕರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 50ರಿಂದ 100 ಗ್ಯಾಲನ್ ದ್ರಾವಣ ಸಾಕು. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕಳೆಗಳಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಮೂರು ತರಹೇ ಕಳೆನಾಶಕಗಳು ಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಕಳೆಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಕಳೆನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು.

2.4–ಡಿ, ಎಂ.ಸಿ.ಪಿ.ಎ. ಟಿಸಿಎ. 2.4, 5–ಟಿ, ಎಂಇಪಿಎ, ಎಂಎಚ್., ಡಲಪಾನ್, ಡೈಕಾಟಾಕ್ಸ್, ಫೆರಾನಾಕ್ಸೇನ್, ಹೆಡನಾಲ್, ಎಸ್ಐಎಂ., ಅಗ್ರಾಕ್ಸೋನ್, ಅಟ್ರಾಸೀನ್, ರೆಂಡಾರ್, ಸೀಮಸೀನ್, ಟ್ರೆಪ್ಟಾಕ್ಸ್ – ಇವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಳೆನಾಶಕಗಳು.

1. 2.4–ಡಿ (2, 4–ಡೈಕ್ಲೋರೋಫೀನಾಕ್ಸಿ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಸಿಡ್): ಇದು ಸೋಡಿಯಂ ಅಥವಾ ಅಮೋನಿಯಂ ಲವಣ ಇಲ್ಲವೇ ಸಾವಯವ ಲವಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 2.4–ಡಿ ಸೋಡಿಯಂ ಲವಣ ಸಾವಯವ ಲವಣದಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಲ್ಲ. 2.4–ಡಿ ಅಮೋನಿಯಂ ಲವಣ ಮಧ್ಯಸ್ಥ. ಅದು ಬೇಗ ಹಬೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹಬೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಪೈರುಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಹುದು. ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಯುಳ್ಳ ಪೈರುಗಳಿಗೆ 2.4–ಡಿಯಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಆದರೆ, ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಹಾನಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ ½ದಿಂದ ಒಂದು ಪೌಂಡಿನಂತೆ 80ರಿಂದ 100 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು.

2. ಎಂ.ಸಿ.ಪಿ.ಎ. (2–ಮೀಥೈಲ್–4–ಕ್ಲೋರೋಫೀನಾಕ್ಸಿ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಸಿಡ್): ಇದರ ಸೋಡಿಯಂ ಲವಣ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ 2.4–ಡಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

3. ಟಿ.ಸಿ.ಎ. (ಟ್ರೈಕ್ಲೋರೋ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಸಿಡ್): ಇದು ಕೂಡಾ ಸೋಡಿಯಂ ಲವಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ, ಎಕರೆಗೆ 50–100 ಪೌಂಡಿನಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

4. 2, 4.5–ಡಿ (2, 4, 5 ಟ್ರೈಕ್ಲೋರೋಫೀನಾಕ್ಸಿ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಸಿಡ್): ಅಮೋನಿಯಂ ಲವಣ ಮತ್ತು ಸಾವಯವ ಲವಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯದ ಕಳೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ. (ಎಂ.)

ಕಳ್ಳಹಕ್ಕಿ : ಕಾರ್ವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಹಕ್ಕಿ (ಟ್ರೀ ಪೈ). ಬಿಳಿ ಕೋಗಿಲೆ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಟಿ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 17–70 ಸೆಂಮೀ ವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲ ಇದೆ. ಪುಕ್ಕಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿ, ನೀಲಿ, ಹಸುರು, ಹಳದಿ, ಕಂದು, ಕೆಂಗಂದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ರೀತಿಯದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಬೇಧಗಳಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಬಾಲದ ಪುಕ್ಕಗಳ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣು, ಕೀಟಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಕಪ್ಪೆಗಳು, ಇತರ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟ ಸ್ತನಿಗಳು ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ಇವುಗಳ ಆಹಾರ. ಕೆಲವು ಪ್ರಬೇಧಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಬಲ್ಲವು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತಿಯ ಐದು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ:

1. ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಟ್ಟ ವೆಗಬುಂಡ (ಭಾರತದ ಕಳ್ಳ ಹಕ್ಕಿ)
2. ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಟ್ಟ ಫೆರ್ರೊಸೆ (ಬೂದು ಕಳ್ಳಹಕ್ಕಿ)
3. ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಟ್ಟ ಲೂಕೊಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರ (ಬಿಳಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಳ್ಳಹಕ್ಕಿ)
4. ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಟ್ಟ ಫ್ರಂಬಾಲಿಸ್ (ಕರಿಹಟ್ಟಿನ ಕಳ್ಳಹಕ್ಕಿ)
5. ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಟ್ಟ ಬೈಲೇಯಿ (ಅಂಡಮಾನಿನ ಕಳ್ಳಹಕ್ಕಿ) (ಎಸ್.ವಿ.ಎ.)

ಕಳ್ಯಾ : (ಕಲ್ಯಾ) ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಶಾಸನ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಳ್ಳೆಹ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೈನ ಹಾಗೂ ವೀರಶೈವರ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ. ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಬಸದಿಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಗ್ರಾಮದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ವೀರಶೈವರ ಒಂದು ಮಠವೂ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಇದೆ. ಈ ಮಠಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಾಂಗಣವಿದ್ದು ಮಠದ ಹೊರಗೆ ಬಸವನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿರುವ ಶರಣರ ಮೂರು ಗದ್ದಿಗೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಂಧ್ರ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಾಮ ಕವಿಯೆನಿಸಿದ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನದು. ವೀರಶೈವರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥನ ಪರ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶೀಲ ಚನ್ನಮ್ಮ ಎಂಬ ಶರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದಿಂದಲೂ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಿ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯುಜ್ಯ ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಚೆನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕಳ್ಳಿ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲೆಗಳಿಲ್ಲದ, ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ರಸವತ್ತಾದ ಕಾಂಡವುಳ್ಳ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯ (ಕ್ಯಾಕ್ಟಸ್). ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕ್ಯಾಕ್ಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ

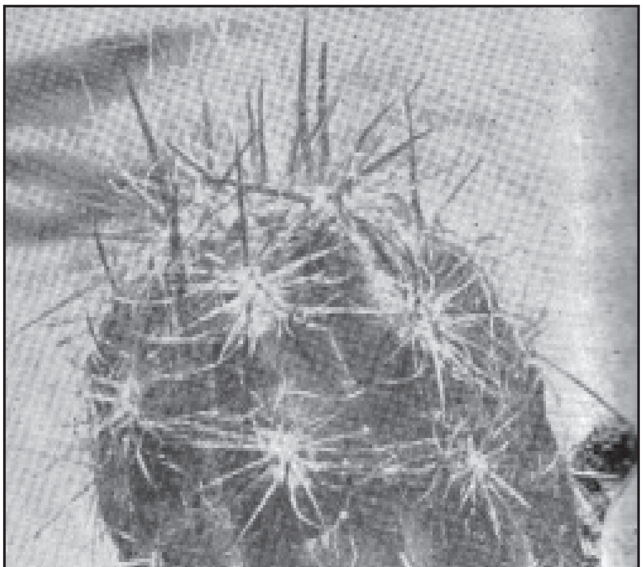

ಒರಿಯೋಸಿರಿಯಸ್ ಕಳ್ಳಿ

ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೇ ಈ ಹೆಸರು ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಾದರೂ ಬೇರೆ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯ ಜಾತಿಗಳನ್ನೂ ಕಳ್ಳಿಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಯೂಫೋರ್ಬಿಯೇಸೀ, ಲಿಲಿಯೇಸೀ, ಅಮರಿಡೇಸೀ ಮತ್ತು ಕ್ರ್ಯಾಸುಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳು.

ಕ್ಯಾಕ್ಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಯ ಕಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 400 ಜಾತಿಗಳು ಮತ್ತು 1,700 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ತಮ್ಮ ರೂಪದ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೂ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೂ ಹೂಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೂ

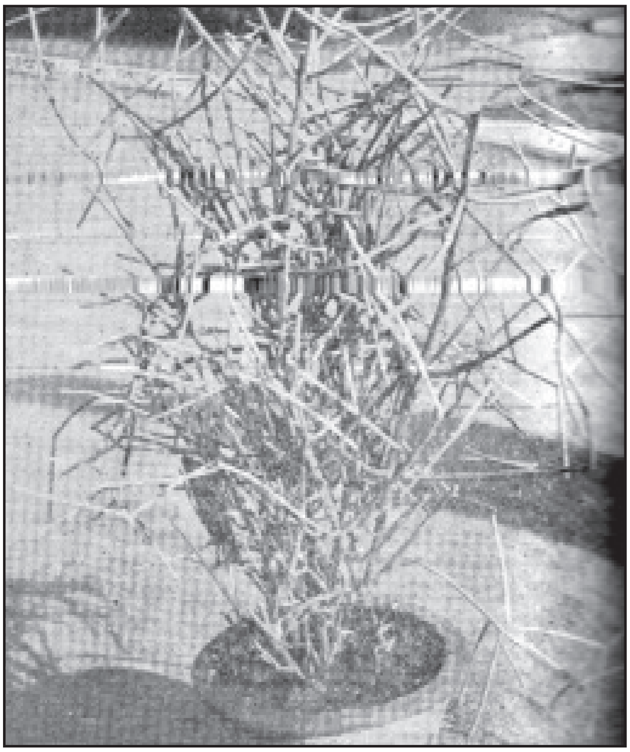

ಕೋಲು ಕಳ್ಳಿ

ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಇವನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲತಃ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಿವು.

ಕಳ್ಳಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶುಷ್ಕವಾತಾವರಣವಿರುವ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯಂಥ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಹಲವಾರು ರೂಪ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನಿವು ತೋರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಬಲು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಪೊರೆಗಳಂತೆಯೊ ಮುಳ್ಳುಗಳಂತೆಯೊ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾಂಡ ದಪ್ಪ ಗಾತ್ರದ್ದಾಗಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಹರಿತ್ತಿದ್ದು ಎಲೆಗಳಂತೆಯೇ ಕಾಂಡ ಸಹ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಗಂಟುಗಳು, ಏಣುಗಳು ಇದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳೂ ಒರಟು ಕೂದಲುಗಳು ಇವೆ. ಕಾಂಡಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಆಕಾರ, ಗಾತ್ರ, ರೂಪ ಇವೆ. ಅದು ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಕೆಲವದರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಿಯಂತೆಯೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಗಳಂತೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆಕಾರ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಒಳಗಡೆ ಮೃದುವಾದ ಅಂಗಾಂಶವಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾಂಡ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಇಡಬಲ್ಲದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ಶೇಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದರೆ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪಯಣಿಸುವ ಜನ ವಿಷಮ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಒಸರುವ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಪ್ರಾಣ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಳ್ಳಿಗಳು ನೀರಿಲ್ಲದ ಬಂಜರು ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಆವಿ ವಿಸರ್ಜನಾ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪಿರೇಷನ್) ತಡೆಯುವುದು ಇವಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಬೇರೆ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಆ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದರೆ ಈ ಗಿಡಗಳು ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆವಿ ವಿಸರ್ಜನಾಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಬಲುಮಂದವಾಗಿ ಕ್ಯೂಟಿನ್ ಎಂಬ ಮೇಣದಂಥ ವಸ್ತು ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಆವಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳಾದ ಎಲೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳಾಗಿಯೂ ಪೊರೆಗಳಾಗಿಯೊ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿವೆ.

ಕಳ್ಳಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹೂಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿಯೊ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿಯೊ ಅರಳುತ್ತವೆ. ಇವು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವೂ ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ದಳಗಳು ಬಿಡಿಯಾಗಿವೆ. ಕಾಯಿ ಹಲವಾರು ಬೀಜಗಳುಳ್ಳ ರಸಭರಿತವಾದ ಬೆರಿ ಮಾದರಿಯದು.

ಕಳ್ಳಿಗಳ ಬೇಸಾಯ: ಕಳ್ಳಿಗಳು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಉದ್ಯಾನಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಉಂಟು. ಇವನ್ನು

ಎಸ್ಟೋಸ್ಟೋ ಕಳ್ಳಿ

ಬೀಜಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ ಕಾಂಡದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮ. ಕಳ್ಳಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಸ್ಯಗಳಾದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರವು. ಇವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ 5^{0} '–25^{0} ' ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ನೀರು ಸರಾಗವಾಗಿ ಇಂಗಿಹೋಗುವಂಥ ದಪ್ಪ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ. ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಂಡಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದರ ಹಂಚಿನ ಚೂರುಗಳು, ಒಂದು ಪದರ ಕಲ್ಲು, ದಪ್ಪ ಮರಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಳೆತ ದನದ ಗೊಬ್ಬರ ತುಂಬಬೇಕು. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಿಯ ಕಾಂಡದ ತುಂಡನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀರು ಹಾಕಿ, ಕುಂಡವನ್ನು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ಕಳ್ಳಿಯ ತುಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ತನಕ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಕಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಬಹು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಕುಂಡ ಬದಲಾಯಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಸಸ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅವಕ್ಕೆ ರೋಗ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳು ತಗಲುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಬೇರೆ ಕುಂಡಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕು. ಕುಂಡ ಬದಲಾಯಿಸಲು ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳು ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾಲ.

ಬಿಸಿಲು ಜಾಸ್ತಿಯಾದಾಗ ಕುಂಡಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾದುಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಕಳ್ಳಿಯ ಬೇರುಗಳು ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸಸ್ಯವೇ ಸತ್ತುಹೋಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಸ್ಯವಿರುವ ಕುಂಡಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಕುಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರೊಳಗೆ ಸಸ್ಯವಿರುವ ಕುಂಡದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಹೊರಕುಂಡಕ್ಕೆ ತಗಲದಂತೆ ದಪ್ಪ ಹರಳಿನ ಮರಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಇಡಬೇಕು.

ಕಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳೂ ಅಂಟಿ ಅವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಗಣೆ, ಬೇರಿನ ತಿಗಣೆ, ಶಲ್ಕಕೀಟ, ಇರುವೆ ಹಾಗೂ ಹೇನುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ನಿಕೋಟಿನ್, 5–ಬಿ.ಎಚ್.ಸಿ., ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಮುಂತಾದ ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವುದು, ಕೀಟಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸುಡುವುದು, ಕೀಟಪೀಡಿತ ಸಸಿಗಳ ಬೇರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು – ಇವು ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗಗಳು.

ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಯ ಕಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ: 1. ಪೆರೆಸ್ಕಿಯ, 2. ಒಪನ್ಷಿಯ, 3. ಎಪಿಫಿಲಮ್, 4. ಫಿಲೊಕ್ಯಾಕ್ಟಸ್, 5. ಮ್ಯಾಮಿಲೇರಿಯ.

ಯುಫೋರ್ಬಿಯ ಕಳ್ಳಿ

6. ಎಕೈನೊಸಿರಸ್, 7. ಆಸ್ಟ್ರೊಫೈಟಮ್, 8. ಎನ್‌ಸಿಫಲೊಕಾರ್ಪಸ್, 9. ಎಕೈನೊಕ್ಯಾಕ್ಟಸ್, 10. ಎರಿಯೊಸಿರಿಯಸ್, 11. ಸಿರಿಯಸ್, 12. ಎಸ್ಪೋಸ್ಟೊ.

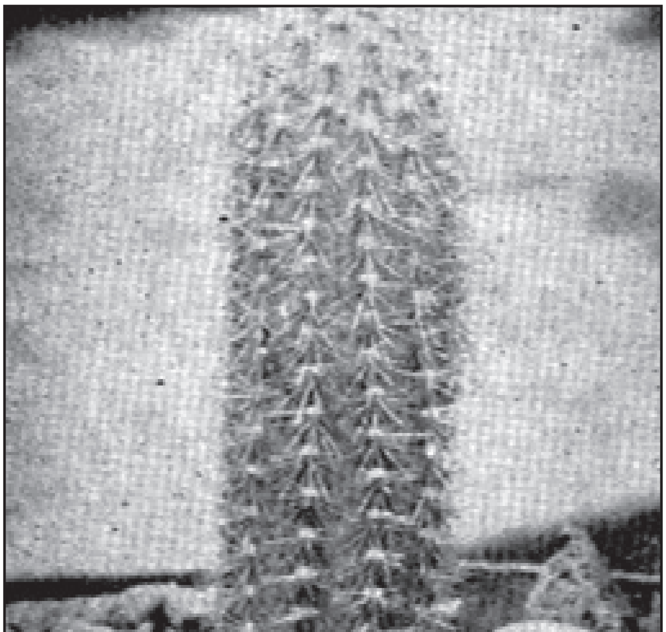

ವೆಬ್ರೊಸಿರಿಯಸ್ ಕಳ್ಳಿ

ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿರಿಯಸ್ ಗ್ರಾಂಡಿಫ್ಲೋರಸ್ ಎಂಬ ಕಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಯ ಕಂಡವನ್ನು ಹೃದಯಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜನಗೊಳಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕಷಾಯವನ್ನು ಜಲೋದರ (ಡ್ರಾಪ್ಸಿ) ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಪಾಸು ಕಳ್ಳಿಯ (ಒಪನ್ಷಿಯ) ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ನಾಯಿಕೆಮ್ಮನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲು ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಮ್ಯಾಮಿಲೇರಿಯ ಕಳ್ಳಿ

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ಯಾಕ್ಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸಸ್ಯಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಯೂಫೋರ್ಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಯೂಫೋರ್ಬಿಯ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾರಲೂಮ ಜಾತಿಯ ಸಸಿಗಳು ಅಮರಿಲ್ಲಿಡೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಅಗೇವ್ ಹಾಗೂ ಫರ್‌ಕ್ರೆಯ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳೂ ಲಿಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯಕ್ಕ, ಆಲೊಗಳೂ ಕಾಸುಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಕ್ರ್ಯಾಸುಲ, ಕ್ಯಾಲ್ಯಾಂಕೋಯಿ, ಬ್ರೈಯೋಫಿಲಮ್ ಮುಂತಾದವೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಿಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.; ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಕಳ್ಳಿಪೀರ : ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ಹಾಗೂ ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ (ಬೀ ಈಟರ್). ಬಲು ಸುಂದರವಾದ ಮತ್ತು ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಹಕ್ಕಿ ಮಿಂಚುಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ (ಕಿಂಗ್ ಫಿಶರ್) ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಕೊರಾಸೈಯಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಮೆರಾಪಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರಾಪ್ಸ್ ಜಾತಿಯವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪ್ರಭೇದಗಳು 24. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬೀ ಈಟರ್ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರೇ ಇದೆ. ಆಫ್ರಿಕ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಬಗೆಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು ಇದರ ಆಹಾರವಾದರೂ ಜೇನುನೊಣವೆಂದರೆ ಬಲು ಇಷ್ಟ. ಅದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಬೀ ಈಟರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐದು ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆ – ನೀಲಿ ಬಾಲದ ಕಳ್ಳಪೀರ (ಮೆರಾಪ್ಸ್ ಪೆರ್‌ಸಿಕಸ್) ಮತ್ತು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಕಳ್ಳಿಪೀರ (ಮೆರಾಪ್ಸ್ ಓರಿಯಂಟ್ಯಾಲಿಸ್). ಮೆ. ಎಪಿಯಾಸ್ಟರ್, ಮೆ. ಲೆಶ್ಚಿನಾಲ್ಟಿ, ಮೆ.ಫ್ಹಿಲಿಪಿನಸ್

ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಕಳ್ಳಿಪೀರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯಷ್ಟಿದೆ. ಭಾರತದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ 5,000' ಎತ್ತರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ತನಕ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಹಕ್ಕಿಯಿದು. ದೇಹ ತೆಳುವಾಗಿ ಸುಮಾರು 6" ಉದ್ದವಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಹಸುರು. ತಲೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಛಾಯೆಗಳಿವೆ. ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಹತ್ತಿರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಕಂಠಹಾರದಂತೆ ಕಾಣುವ ಗುರುತಿದೆ. ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಹಕ್ಕಿ ಜೋಡಿಜೋಡಿಯಾಗಿಯೋ, ಗುಂಪಾಗಿಯೋ ದೂರವಾಣಿ ತಂತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ಕೊಕ್ಕು ನೀಳವಾಗಿ, ತೆಳುವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗಿದೆ. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಸಣ್ಣವು; ದುಂಡಾಗಿವೆ. ಬಾಲದಲ್ಲಿ 12 ಗರಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಗರಿಗಳು ಮೊಟಕಾದ ಸೂಜಿಗಳಂತಿವೆ. ಈ ಹಕ್ಕಿ ಬಹಳ ಚುರುಕಾಗಿ ಹಾರಾಡಬಲ್ಲುದು. ಹಾರುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರ ದೇಹದ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳು

ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕನ್ನು ಕಟಕಟನೆ ಕಡಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಒಣಗಿದ ರೆಂಬೆಗಳು, ಉದ್ದವಾದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಫಕ್ಕನೆ ಹಾರಿ ಹಿಡಿದು ತನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಚಲಿಸದಂತೆ ಹರಡಿ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಕೀಟವನ್ನು ಕೊಂಬೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕುಕ್ಕಿ ನುಂಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಕಾರಿಯ ಕ್ರಮ ನೋಡಲು ಬಹಳ ರಮ್ಯ. ದನಕರುಗಳ ಮೈಮೇಲಿನ ಕೀಟ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡಿ ದೇಹವನ್ನು ಧೂಳಿನಿಂದ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗಲಿ ಭಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸದ್ದು ಗದ್ದಲ ಮಾಡದ ಹಕ್ಕಿಯಾದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಂಪಾಗಿ ಟಿಟ್ ಟಿಟ್ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳ ರೆಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಮಲಗಿದ್ದು ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಇಡಿ ಗುಂಪು ಗಾಬರಿಪಟ್ಟಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ರೇಕಿತವಾದ ಟ್ರಿ ಟ್ರಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ತಾವು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಮರಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ಬಂದು ಅನಂತರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅದೇ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾಗಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

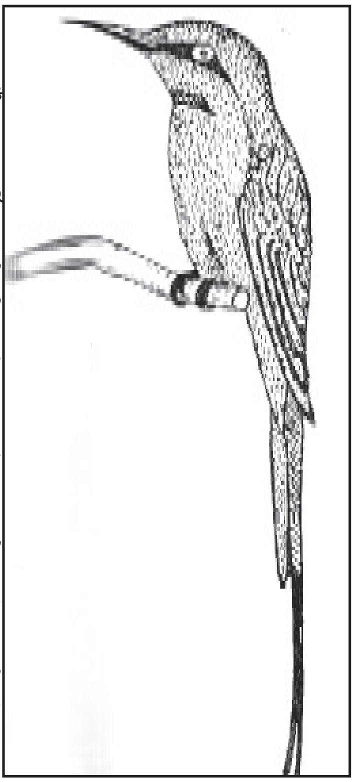

ಈ ಹಕ್ಕಿಯ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಫೆಬ್ರುವರಿಯಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನದಿಯ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ಕ್ರಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಮೊದಲು ತನ್ನ ಅರ್ಧ ತೆರೆದ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಗೋಡೆಯ ಸುಮಾರು 25–30 ಸೆಂಮೀ ದೂರದಿಂದ ಅನೇಕ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕುಕ್ಕುವುದರಿಂದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಂತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ರಂಧ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಕೊರೆಯುವ ಕೆಲಸ ಇನ್ನೂ ರಭಸವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಲದ ಆಳ ಸುಮಾರು 10 ಸೆಂಮೀನಷ್ಟು ಆದಾಗ ಹಕ್ಕಿ ಬಿಲದೊಳಗಿನಿಂದ ಅಗೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಗೆದ ಮಣ್ಣನ್ನು ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಹೊರ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಸುಮಾರು 1½" ಅಗಲ ಮತ್ತು 1'–6' ಉದ್ದವಿರುವ ಬಿಲಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಇಂಥ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿ ಗುಂಡಗಿರುವ ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 4–7. ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡು ಎರಡೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಗೂಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕಾವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮರಿ ಮಾಡಿ, ಮರಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಹ ತಂದು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಲಂಕಾರ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಕಳ್ಳಿಪೀರ ಸುಮಾರು 8" ಉದ್ದವಿದೆ. ಬಾಲ ಹಸುರು ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಕಣ್ಣುಗಳ ಬಳಿ ಕಪ್ಪು ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕತ್ತಿನ ಬಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಗುರುತಿದೆ. ಇದು ಭಾರತ, ಬರ್ಮ, ಸಿಂಹಳ ದ್ವೀಪಗಳ ನಿವಾಸಿ. ಇದರ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಮಾರ್ಚಿನಿಂದ ಜೂನ್ ವರೆಗೆ. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ಕ್ರಮ ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಕಳ್ಳಿಪೀರದಂತೆಯೇ. (ಕೆ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ : ನೀರಿನ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಬಂಧಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆಯುವ ಒಂದು ವಸ್ತು (ಸಿಮೆಂಟ್), ಜಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳು, ನೀರು, ನಿಯಂತ್ರಿತ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವ ಗಾಳಿ – ಇವುಗಳ ಯುಕ್ತ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಒಂದು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾಮಗ್ರಿ. ಆರಂಭಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ನೀರು ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಜಲಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ (ಹೈಡ್ರೇಶನ್) ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಅಲ್ಯೂಮಿನೇಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ – ಇವು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಿಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಇವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗಡಸು ಮಾತೃಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಅದುಮುವ ತ್ರಾಸವನ್ನು (ಕಂಪ್ರೆಸ್ಸಿವ್ ಸ್ಟ್ರೆಸ್) ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎಳೆತದ ತ್ರಾಸದ (ಟೆನ್ಸೈಲ್ ಸ್ಟ್ರೆಸ್) ವಿರುದ್ಧ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಇದೇ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತೂಕದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಗೋಡೆಗಳು ಹೊರಲಾರವು. ಅವು ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟು ಒಡೆದೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು (ರೀ ಇನ್‌ಫೋರ್ಸ್ಡ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್–ಆರ್‌ಸಿಸಿ) ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಂಧವಸ್ತುವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಮೊದಲು ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ 1900ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಅನಂತರ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಇದನ್ನೇ ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ 2–4 ಗ್ರಾಂ./ಮಿಲೀ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಘನ ಅಡಿಗೆ ಸುಮಾರು 150 ಪೌಂಡಿನಷ್ಟಾಯಿತು. ಇದರ ಬಲ ಸುಮಾರು 1,000ದಿಂದ 10,000 ಪೌಂ./ಚ. ಇಂಚ್ ಇರಬಹುದು. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲ ಅದರಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳ ಗುಣ, ತಯಾರಿಸಿದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಷ್ಟೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. (ಎಂ.ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಸಂಸ್ಕರಣೆ: ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಅಥವಾ ಗಾರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿಮೆಂಟು ಸತತವಾದ ಜಲ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಶೈತ್ಯಾಂಶ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನ (ಕ್ಯೂರಿಂಗ್). ಇದು ಹವಾಮಾನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಸವೆತವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಬಲಯುತವಾದುದನ್ನಾಗಿಯೂ ನಿರೋಧಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಸಂಸ್ಕರಣ ವಿಧಾನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿಳಿಯದಂತೆಯೂ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವಂತೆಯೂ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

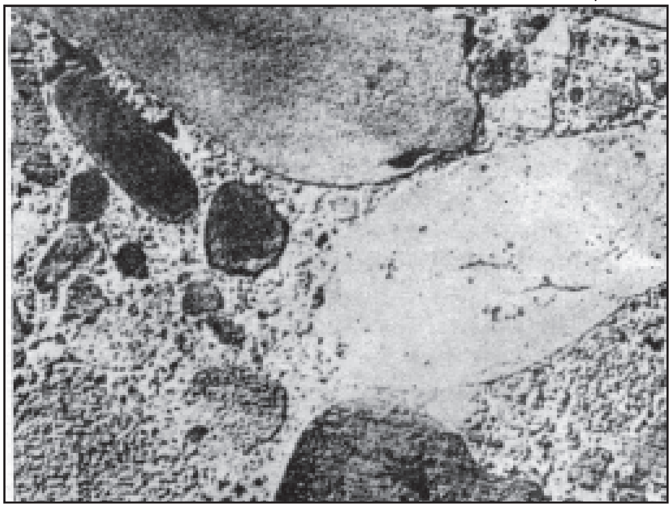

ಚಿತ್ರ 1 ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಅಡ್ಡಸೀಳಿಕೆಯ ನೋಟ : ಜಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಣವನ್ನೂ ಸಿಮೆಂಟು ಸರಿ ಆವರಿಸಿದೆ.

ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮಿಶ್ರಣದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾದ ನೀರಿನ ಅಂಶ ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ಇರಬೇಕಾದದ್ದೇ ಪ್ರಧಾನಾಂಶ. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮೇಲ್ಮೈ ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಶೈತ್ಯಾಂಶ ಆವಿಯಾಗದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಕ್ರಮ ಒಂದು; ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಒಣಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಅದರಿಂದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೊಂದಬಹುದು. ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ 14 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬರದಿದ್ದರೂ ಅನಂತರವೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ತೇವವಾಗಿರಿಸುವುದನ್ನು ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು ಅಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹತ್ತಿ ಅಥವಾ ಗೋಣಿ ತಾಟುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚುವುದು, ಕಾಗದವನ್ನು ಅಂಟಿಸುವುದು, ಹಸಿಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮೇಲೆ ಹರಡುವುದು, ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹರಡುವುದು ಮತ್ತು ಅಭೇದ್ಯ ಪೊರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು – ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ವಿಧಾನಗಳು. (ಕೆ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆ, ದೀರ್ಘ ಬಾಳಿಕೆ, ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಬಲ, ಗಾಳಿ, ಬಂಕಿ, ನೀರು, ಕೊರೆತ ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ – ಈ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಸೇತುವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ತಳಪಾಯಕ್ಕೂ ಚೌಕಟ್ಟು, ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಾಡು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿಗೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಉಕ್ಕಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಈ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲ ಮರಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಚೂರುಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಸಿಮೆಂಟಿನ ಪ್ರಮಾಣ, ಸಿಮೆಂಟಿಗೂ ನೀರಿಗೂ ಇರುವ ಪ್ರಮಾಣ, ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ವಯಸ್ಸು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

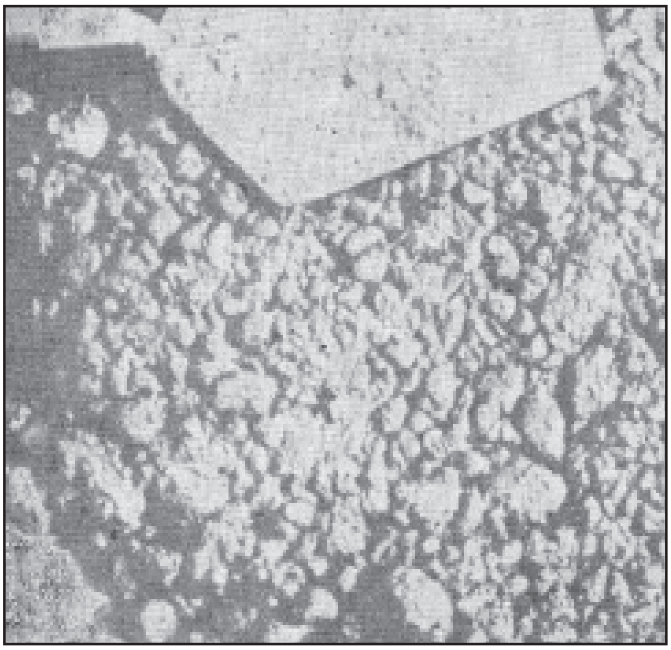

ಚಿತ್ರ 2 : ಒರಟಾದ ಜಲ್ಲಿ ಕಣಗಳ ನಡುವಿನ ಜಾಗವನ್ನು ಕೊರೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟು, ಮರಳುಗಾರೆ ಆವರಿಸಿದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಆಡಿಸುವುದೂ ಹಾಕುವುದೂ ಕಷ್ಟ ; ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಒರಟಾದ ಜೇನುಗೂಡಿನಾಕಾರದ ಮತ್ತು ರಂಧ್ರಗಳಿರುವ ಕಾಂಕ್ರೀಟಾಗುತ್ತದೆ

ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧತೆಯಿರಬಾರದು. ಒಡೆದ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಬೆಸಾಲ್ಟ್ ಇಂಥ ಗಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ರೂಢಿ. ಜಲ್ಲಿಯ ಅಳತೆ ಕಾಲು ಅಂಗುಲದಿಂದ ಮುಕ್ಕಾಲು ಅಂಗುಲದವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಳು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಖಾಲಿ ಜಾಗ ಕಲ್ಲಿನ ಅಳತೆಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಭಾಗ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಮರಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರಳಿನ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಖಾಲಿ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿರೆಸಿದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಭಾಗ ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಲ ಮತ್ತು ಬಾಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಸಿಮೆಂಟು, ಎರಡು ಭಾಗ ಮರಳು, ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಜಲ್ಲಿ (1:2:4) ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. ತಳಪಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ 1:3:6 ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಕು. ಬಲವಾದ ಕಂಬಗಳು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣಿನ ಸೇತುವೆಗಳಲ್ಲಿ 1:1:2 ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ಎಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀರು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಯುವುದೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು ತಡವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರು ತಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸರಾಸರಿ ಒಂದು ಮೂಟೆ ಸಿಮೆಂಟಿಗೆ 6 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರನ್ನು ಬೆರೆಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿದ ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಒಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಚದರಂಗುಲಕ್ಕೆ 3,000 ಪೌಂಡ್ ಒತ್ತಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಳೆಯುವ ಒತ್ತಡ ಇದರ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ.

ಭದ್ರ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್: ಸಾದಾ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಎಳೆಯುವ ಬಲ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿ ಒಳಗಡೆ ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೂಳೀದರೆ ಅದರ ಎಳೆಯುವ ಬಲ (ಟೆನ್ಸೈಲ್ ಸ್ಟ್ರೆಂತ್) ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಒಂದು ತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಅಂಚು

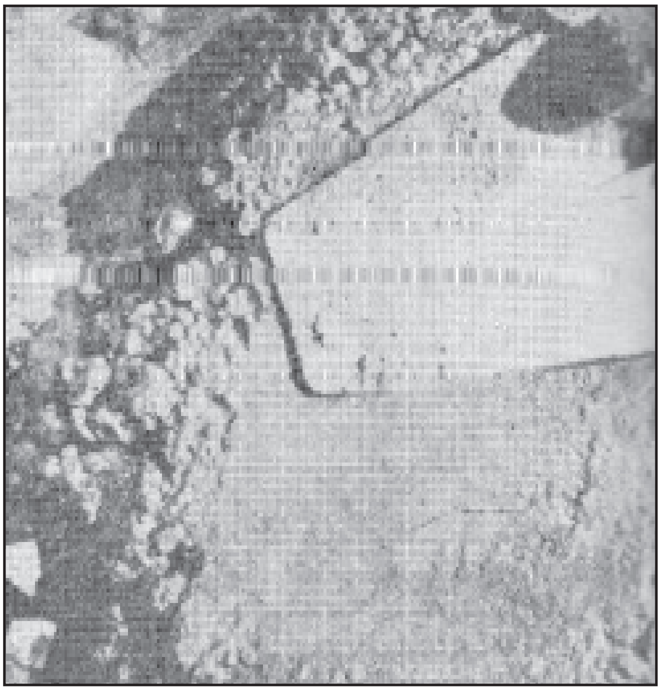

ಚಿತ್ರ 3 ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟು–ಮರಳು ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ತ್ರಾಣ ಕಡಿಮೆ; ಮಿತವ್ಯಯಕಾರಿಯಲ್ಲ

ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಚು ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. ಆಗ ಸಾದಾ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ತೊಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೂಕ ಬಿದ್ದಾಗ ಕೆಳಗಡೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಬಿರುಕುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಮೇಲಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿ ತೊಲೆಯೇ ಮುರಿದು ಬೀಳಬಹುದು. ತಳದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಗಳನ್ನು ಹೂತಾಗ ಅವು ಎಳೆಯುವ ತ್ರಾಸವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾಂಕ್ರೀಟ್, ಉಕ್ಕು ಎರಡನ್ನೂ ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಹಿಗ್ಗುವ ಪ್ರಮಾಣ ಒಂದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನೊಳಗೆ ಉಕ್ಕನ್ನಿಟ್ಟಾಗ ಅವೆರಡೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಬೇರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೆ ಅದುಮುವ ತ್ರಾಸವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಬಲ ಹೆಚ್ಚು. ಹಿಗ್ಗಿಸುವ ತ್ರಾಸವನ್ನದು ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಉಕ್ಕಿಗೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಲ ಹೆಚ್ಚು. ಒಂದು ತೊಲೆಯ ಮೇಲೆ ತೂಕ ಬಂದಾಗ ಅದುಮಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರೀ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನೂ ಹಿಗ್ಗಿರುವಲ್ಲಿ ಜೊತೆಗೆ ಉಕ್ಕನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರೂಪಣ (ಶೀಯರ್–ಜಾರುವುದು) ಒಂದು ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿದರೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ತಡೆಯಲಾರದು. ಅಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೊತೆಗೆ ಉಕ್ಕನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇದು ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ರೀತಿ. ಇಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ (1850) ಕೀರ್ತಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಲ್ಯಾಂಬಟ್ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಅದೇ ದೇಶದ ಕಾಯಿನೆ, ಹೆನಿಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಕನ್‌ಸಿಡೇರ್ ಎಂಬ ಮಹನೀಯರು ಈ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಈಗ ಭದ್ರ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ಮಾಡುಗಳಿಗೂ ಎಲ್ಲ ನಮೂನೆಗಳ ಸೇತುವೆಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. 2,000 ಟನ್ನಿನಷ್ಟು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಿಡಿಯುವ ಭಾರಿ ಉಗ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಇದರಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುದಾಗಾರಗಳಿಗೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೂ 300' ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಹೊಗೆಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಭದ್ರ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಉಕ್ಕಿಗಿಂತಲೂ ತೂಕವಾಗಿದೆ. ಸ್ವೀಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಸೇತುವೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಪರಮಾವಧಿ ಅಗಲ 866'. ಮನೆಗಳನ್ನು 500' ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ತೆಳುವಾದ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಗುಮ್ಮಟಗಳನ್ನು ಒಳಮಾಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಕಮಾನಿನ ಹಾಗೆ ಬಾಗಿಸುವುದರಿಂದ ದಪ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮಿತವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕೆಲಸ: ಒಂದು ಪಾಲು ಸಿಮೆಂಟ್, ಎರಡು ಮರಳು, ನಾಲ್ಕು ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಮಿಕ್ಸರ್ ಎಂಬ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟೇ ನೀರನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುತ್

ಚಿತ್ರ 4 ಸಪ್ರಮಾಣದ ಸಿಮೆಂಟು – ಮರಳು ಮಿಶ್ರಣ ಕಾರ್ಯಯೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ತ್ರಾಣ ಪೂರಿತವಾಗಿದೆ.

ಮೋಟಾರಿನ ಬಲದಿಂದ ನಡೆಯುವ ಬೆರೆಸುವ ಯಂತ್ರಗಳು ಒಂದು ಸಾರಿಗೆ ಅರ್ಧಗಜ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು 250 ಸಲೆ ಗಜಗಳವರೆಗೂ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲವು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿ, ಮರಳು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಇವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಲೋಹದ ಕಣಜಗಳುಳ್ಳ ಉಕ್ಕಿನ ಗೋಪುರಗಳಂತಿರುವ ಬ್ಯಾಚಿಂಗ್ ಪ್ಲಾಂಟಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಅಳೆದು ಮಿಶ್ರಣದ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ತಾನಾಗಿಯೇ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಮರದ ಹಲಗೆಯ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಹಾಕಬೇಕಾದ ಜಾಗದ ಸುತ್ತ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾಲಾವಧಿಯ ಒಳಗಡೆ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏರ್ಪಾಡುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆದ ಮೇಲೆ ಆಗ ತಾನೇ ಕಲಸಿದ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಗಳ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಕಾಲಾವಧಿಯೊಳಗಡೆ ಇರಿಸಿ ದಮ್ಮಸುಗಳಿಂದಲೋ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದಲೋ ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂಕ್ರೀಟು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ವಾರಗಳಿಂದ ಮೂರು ವಾರಗಳ ಅವಧಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಡೆಯ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಕಾಂಕ್ರೀಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದು ಬೇಗ ಒಣಗಿ ಬಿರುಕುಗಳು ಬರದ ಹಾಗೆ ನೀರನ್ನು ದಿನವೂ ಹಾಕುತ್ತ ತೇವವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಆಗ ಉಂಟಾಗುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಉಷ್ಣ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೊರಕ್ಕೆ ವಿಸರಣೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಕಟ್ಟಡ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಿಗ್ಗಿ ಬಿರುಕುಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬಹುದು. ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮೇಲೆ ಗಾರೆಯ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ನೀರನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಡೆ ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಹೂಳಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಣ್ಣಗಿರುವ ನೀರು ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರಿ ತುಂಬಿ ನಡುವಿನ ಅಂಕಣಗಳನ್ನು ಆಮೇಲೆ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡದೆ ಇರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಮೂನೆಯ ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಭದ್ರಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದು ಅದರ ಬಲವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ತಜ್ಞರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮೇಲೆ ತೂಕವನ್ನು ಹೇರುವ ಮೊದಲೆ ಕಂಬಿಗೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿಗೂ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸಿ ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲವುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬಲ ಸಾಧಾರಣ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲಕ್ಕಿಂತ 4ರಷ್ಟು ಜಾಸ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಲ ಚ.ಅಂ. 18,000 ಪೌಂಡಿನಿಂದ 1,50,000 ಪೌಂಡಿಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡಬಹುದು.

ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಲ, ಬಗ್ಗುವಿಕೆ, ತಿರುಚುವಿಕೆ, ತೂಕವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಂಬಿಗಳ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಅದು ಹೊರುವ ಒಟ್ಟು ತೂಕ, ಎರಡು ಕಂಬಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳ ಇವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಎಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸ್ಥಿರವಾದ ವಸ್ತು. ಸಿಮೆಂಟ್ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಕಿ ಮಿಶ್ರಣದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಮರಳು ಜಲ್ಲಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪಡೆದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ತರದ ಕಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು.

ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್: ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನೊಳಗೆ ಉಕ್ಕನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿ ಬಲಪಡಿಸಿದ ಸಾಮಗ್ರಿ (ಫೆರ್ರೋ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್). ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದರೆ ಬರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಾಮಗ್ರಿ ಅದುಮುವ ಹಾಗೂ ಎಳೆತದ ತ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಫೆರ್ರೋ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಅಥವಾ ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್.

ಒಂದು ಮನೆಯ ಮಾಡಿಗೆ ಫೆರ್ರೋಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯ ಗೋಡೆಗಳೂ ಬೇಕಾದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಎದ್ದ ಮೇಲೆ ಕಾಡುಮರದ ಲಂಬವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲುಗಡೆ ತೊಲೆಗಳನ್ನೆಳೆದು, ತೊಲೆಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ, ಕೊಠಡಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮಟ್ಟವಾಗಿ ಕೂರಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಎರಡು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೋಡಿಸಬೇಕು.

ಈ ಕಡೆ ಮರಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಹದವಾಗಿ ಕಲಸಿ, ಬಂದ ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಮಾಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ, ಕಂಬಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ದಪ್ಪಕ್ಕೆ ಹರಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಆಳವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು 15 ದಿವಸಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಮುಂದಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಮೊದಲೇ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ (ಪ್ರೀಕ್ಯಾಸ್ಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್): ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಲೇಖ್ಯಾನುಸಾರ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ಅದರ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೇ ರಚಿಸಿ ಒಟ್ಟು ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಒಂದು ಬಗೆ. ಇಂಥ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಹ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೇ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣದ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ತಯಾರಿಸಿ ಅನಂತರ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಉಂಟು. ಇಂಥ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ದು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಏಕರೂಪದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಜಾಗ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಏಕರೂಪದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಜಾಗ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ, ಬೇಕಾದೆಡೆಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ, ಜೋಡಿಸಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಅಗ್ಗವಾಗಿಯೂ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಎತ್ತಬಹುದು. ಗೋಡೆಗಳ ಗಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಟೊಳ್ಳು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಕಿಟಕಿ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳು, ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಅಂಗಭಾಗಗಳು, ಪಾಯಗಳಲ್ಲಿನ ಮೊನಚು ಕಂಬಗಳು ಇಂಥ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಿಸುವರು. ಇದರ ಗೋಡೆಗಳು ಕೊಠಡಿಯ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರಿಸುವುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ತೆಳು ಗಿಲಾವೇ ಸಾಕು. (ಎಂ.ಆರ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್: ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸುರಂಗಮಾರ್ಗವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಲು ಕಾಂಕ್ರೀಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೃತ್ತಕೂಪ (ಸರ್ಕುಲರ್ ಷಾಫ್ಟ್) ಮತ್ತು ಆಯಕೂಪಗಳ ಒಳಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಕುಸಿತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಆಸರೆ ಕೊಟ್ಟು ಭದ್ರಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಳಿಕಲಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಅಪಾಯಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಲು ಅದುರು ತೆಗೆಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇಲೆ ಗೋಡೆ ಹಾಗೂ ತಳಗೋಡೆಗಳ

ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಭದ್ರಪಡಿಸಲಾಗುವುದು.

ಭೂತಳ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಕೂಪಗಳನ್ನು (ಅಂದರೆ ಆ ಕೂಪದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಅದಿರನ್ನು ಮೇಲೆ ತೆಗೆದ ಅನಂತರ) ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಬಿರುಟೆಯಿಂದ (ಪ್ಲಗ್) ಭದ್ರಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ ಮುಂದೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು. ಇಳಿಕಲು ಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ (ಇನ್‍ಕ್ಲೈನ್ಡ್ ಷಾಫ್ಟ್) ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಮೋಜಣಿ (ಕಾರ್ರಿಲೇಷನ್ ಸರ್ವೆ) ನಡೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಥಿಯೋಡಲೈಟ್ ಅಥವಾ ಗಣಿಗಾರನ ಡಯಲ್ ಇಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನಿಂದ ಸಮತಲ ಜಗಲಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇದನ್ನು ಸಹ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಬಿರುಟೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. (ಟಿ.ಟಿ.)

ಕಾಂಗರೂ : ಅರೆಬೆಳೆದ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೆತ್ತು ಅವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿನ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಬೆಳೆಸುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅನೇಕ ವಿಚಿತ್ರಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಇದರ ತವರು. ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಕಾಂಗರೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

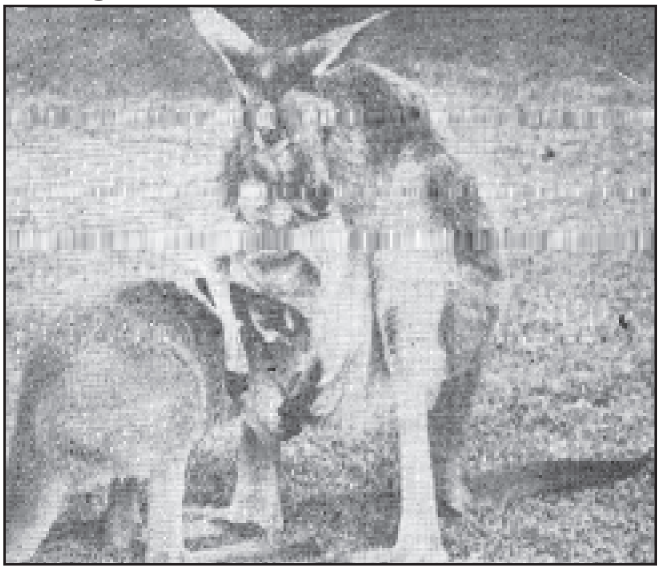

ಕಾಂಗರೂ–ತನ್ನ ಮರಿಯೊಂದಿಗೆ

ಇದು ಮಾರ್ಸ್ಯೂಪಿಯೇಲಿಯ ಗಣಕ್ಕೂ ಮ್ಯಾಕ್ರೋಪೋಡಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸೇರಿದೆ. ತುಂಬ ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಾಣಿಯಿದು. ನೆಗೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಉದ್ದನೆಯ ಹಾಗೂ ಬಲವಾದ ಹಿಂಗಾಲುಗಳು, ಮಾಂಸಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲ, ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗಲು ಮತ್ತು ಪೋಷಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚೀಲ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಬಾಲ ಬುಡದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪವಾಗಿಯೂ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊನಚಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕಾಂಗರೂ ಕುಳಿತಾಗ ತನ್ನ ಹಿಂಗಾಲುಗಳನ್ನೂ ಬಾಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಊರೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಚಿತ್ರ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಓಡುವಾಗ ನಿಂತು ತನ್ನ ಬಲವಾದ ಕಾಲುಗಳನ್ನೂರಿ ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಬಲು ಕುಶಲಿ. ಒಂದು ನೆಗೆತಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 25' ದೂರ ಕ್ರಮಿಸಬಲ್ಲುದು; 9' ಎತ್ತರ ಹಾರಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇದೆ.

ಪೂರ್ಣಬೆಳೆದ ಕಾಂಗರೂ ಸುಮಾರು 8' ಉದ್ದ ಬೆಳೆದು ಸುಮಾರು 200 ಪೌಂ. ತೂಗುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಕಂದು ಅಥವಾ ಬೂದಿಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆಯಂಥ ಕೂದಲಿದೆ. ಮೂತಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನಾಯಿಯಂತೆ. ಬಾಯಿ ಚಿಕ್ಕದು; ತುಟಿಗಳು ಮುಂಚಾಚಿವೆ. ಕಿವಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು, ದುಂಡಗಿವೆ; ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಚಲಿಸಬಲ್ಲುವು. ಮುಂಗಾಲುಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕವು. ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗರೂಗಳಿಗೂ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆರೆಯುವಂಥ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚೀಲವಿದೆ. ಈ ಚೀಲದ ಒಳಗೆ 4 ಮೊಲೆತೊಟ್ಟುಗಳಿವೆ.

ಕಾಂಗರೂಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲೇ ವಾಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೊತೆಯಾಗಿಯೋ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿಯೋ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ 50–60 ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಿಂಡಿಗೂ ಅದರದೇ ಆದ ಅನ್ನಕ್ಷೇತ್ರವಿದೆ. ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಮುಂದಾಳನ್ನು ಹಿಂಡಿನ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂಗರೂಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಪುಕ್ಕಲುಸ್ವಭಾವದವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಬೆದೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಬಲ್ಲುವು. ಇವುಗಳ ಹಿಂಗಾಲಿನೊಡೆತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಏಟಲ್ಲ. ಹೋರಾಡುವಾಗ ಇವು ನಿಮಿರಿನಿಂತು ಬಾಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನೂ ನೆಲಕ್ಕೂರಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲಿನಿಂದ ರಪರಪನೆ ಒದೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಾಂಗರೂಗಳು ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳು. ಹುಲ್ಲು, ಗಿಡಗಳ ಚಿಗುರು ಇವುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಕಾಲ ಬಲುಕಿರಿಯದು. ಅದರ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು 3 ವಾರ ಮಾತ್ರ. ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ ಒಂದೇ ಮರಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆಗತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿ ತುಂಬ ಚಿಕ್ಕದು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣು ತೆರೆದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೈಮೇಲೆ ಕೂದಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮರಿಯ ಉಳಿದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯೆಲ್ಲ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಚೀಲದಲ್ಲಿಯೆ. ಮರಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತತ್‍ಕ್ಷಣ ತನ್ನ ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಚೀಲದೊಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚೀಲದೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದ ಅನಂತರ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮೊಲೆತೊಟ್ಟನ್ನು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಕಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 3 ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ಕಳೆದು ತನ್ನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅದು ಚೀಲದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಮುಂದೆಯೂ ಹಲವಾರು ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ತಾಯಿಯೊಡನೆಯೇ ಇದ್ದು ಆಪತ್ತೊದಗಿದಾಗ ಪುನಃ ತನ್ನ ಈ ರಕ್ಷಣಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಬಹುದು.

ಕಾಂಗರೂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 20ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: 1 ಮ್ಯಾಕ್ರೋಪಸ್ ಜೈಗಾಂಟಿಯಸ್ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕಾಂಗರೂ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದು. ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಟಾಸ್ಮೇನಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. 2 ಮ್ಯಾಕ್ರೋಪಸ್ ರೂಫಸ್ (ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕಾಂಗರೂ). ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಒಳನಾಡಿನ ವಾಸಿ ಇದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಮ್ಯಾಕ್ರೋಪೋಡಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಡೆಂಡ್ರೊಲೇಗಸ್ (ಟ್ರೀ ಕಾಂಗರೂ, ವಾಲಬೀಯ (ವಾಲಬೀ), ಪೆಟ್ರೋಗೇಲ್ (ರಾಕ್ ವಾಲಬೀ), ಡಾರ್ಕಾಪ್ಸಿಸ್ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗರೂಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಎ.)

ಕಾಂಗರೂ ಇಲಿ : ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಬೃಹದ್ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ, ನೈಋತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ದಂಶಕ (ರೋಡೆಂಟ್). ಡೈಪೊಡೋಮಿಸ್ ಜಾತಿಗೂ ಹೆಟರೋಮೈಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸೇರಿದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಇಡಾಹೊ, ವ್ಯೋಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಓಕ್ಲಹೋಮ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ

ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 50 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 4"–6" ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕೆಲವದರಲ್ಲಿ ಕಂದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತಿಳಿಬೂದಿ ಬಣ್ಣದವು. ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಇಲಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು: ದಪ್ಪತಲೆ, ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಬಲುಪುಟ್ಟ ಮುಂಗಾಲುಗಳು, ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ಹಿಂಗಾಲುಗಳು, ಮತ್ತು ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲ. ಕೆನ್ನೆಯ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಡಲು ಸಂಚಿಗಳಿರುವುದು ಇವುಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಪಾದಗಳು ಮತ್ತು ಉದರ ಭಾಗ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವಾಗಿವೆ. ಪೃಷ್ಠಭಾಗ ಮತ್ತು ಬಾಲದ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ಬಿಳಿ ಪಟ್ಟೆಯಿದೆ. ಬಾಲದ ತುದಿ ಕುಚ್ಚಿನಂತಿದೆ.

ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳ ಕೆಳಗೆ, ದಟ್ಟವಾದ ಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ, ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಿಲಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದು ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಳು, ಹುಲ್ಲು, ಮಿಡತೆ ಮುಂತಾದ ಕೀಟಗಳು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ಹೆಚ್ಚಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಬಿಲದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಡುತ್ತದೆ. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಲು ಸುಟಿಯಾಗಿ ಕಾಂಗರೂಗಳಂತೆ ಹಿಂಗಾಲು ಊರಿ ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಓಡಾಡುತ್ತದೆ. ಬಲುಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಗೆಯಲೂ ಬಲ್ಲುದು ; ಒಂದು ನೆಗೆತಕ್ಕೆ

ಸುಮಾರು 6'–7' ದೂರ ಕ್ರಮಿಸಬಲ್ಲುದು. ಹೀಗೆ ಹಾರುವಾಗ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲೂ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲೂ ಚುಕ್ಕಾಣಿಯಂತೆ ತನ್ನ ಬಾಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಗರೂ ಇಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮೂರು ಸಲ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ 3–5 ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೆರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಸುಮಾರು 15 ದಿವಸಗಳವರೆಗೂ ಮರಿಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತವೆ. (ಎ.)

ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣ : ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟದಾದ ಬಿಲವಾಸಿ ಸ್ತನಿ (ಮಾರ್ಸ್ಯೂಪಿಯಲ್ ಮೋಲ್). ಕಾಂಗರೂ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಸಹಕಾರಿಯಾದ

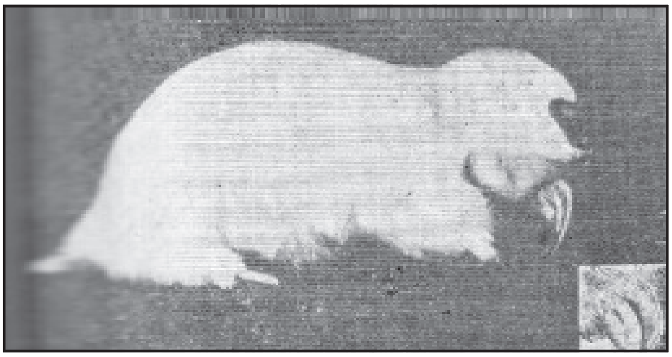

ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣ, ಒಳಚಿತ್ರ–ಅದರ ಮುಂಗಾಲಿನ ಪಂಜ

ಹೊಟ್ಟೆಚೀಲವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನೋಡಲು ಇದು ಮುಖಮಲ್ ಹೆಗ್ಗಣ ಅಥವಾ ನೆಲಗುಮ್ಮದ (ಮೋಲ್) ಹಾಗೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಂಗರೂ, ವಾಲಬೀ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಾರ್ಸ್ಯೂಪಿಯೇಲಿಯ ಗಣಕ್ಕೂ ನೋಟೊರಿಕ್ಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮ ನೋಟೊರಿಕ್ಟೀಸ್ ಟಿಫ್ಲಾಪ್ಸ್.

ಸುಮಾರು 90–180 ಮಿಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಪ್ರಾಣಿಯಿದು. ದೇಹದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಬಿಳಿಯ ಅಥವಾ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ನಿಡಿದಾದ ರೇಷ್ಮೆಯಂಥ ಕೂದಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯುಂಟು. ಬಾಲ ತುಂಬ ಚಿಕ್ಕದು; ಕೊಳವೆಯಂತಿದೆ; ಬಲು ಗಟ್ಟಿಯಾದುದೂ ಚರ್ಮಿಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಬಿನಂಥ ಬುಗುಟಿದೆ. ಮೂಗಿನ ಮೇಲೂ ಕೊಂಬಿನಂಥ ಫಲಕವೊಂದಿದೆ. ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣಕ್ಕೆ ಹೊರಕಿವಿಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಬದಲು ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಎರಡು ತೂತುಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಬೇರೆ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಇಲ್ಲ, ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದಂಥ ಕಣ್ಣುಗಳ ಅವಶೇಷವಾಗಿ ಎರಡು ಗುಳಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕನೀನಿಕೆಗಳು (ಪ್ಯೂಪಿಲ್ಸ್) ಇಲ್ಲ, ಮುಂಗಾಲಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ದೊಡ್ಡ ಪಂಜಗಳಿವೆ. ಇವು ಬಿಲ ತೋಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಹಿಂಗಾಲಿನ ಪಾದಗಳಲ್ಲೂ ಮೂರು ಮೂರು ಪಂಜಗಳಿವೆ. ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣಗಳು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಿಲ ತೋಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಹಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರೆಹುಳುಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಆಹಾರ ತಿನ್ನುವಾಗ ಬಲು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಹಠಾತ್ತನೆ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಚುರುಕಾಗಿ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಆಹಾರ ಭಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದೂ ಇದರ ಸೋಜಿಗಗಳು. ಇವು ಬಹಳ ವಿರಳ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕಾಂಗೋ ಕೆಂಪು : ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲ–ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಸೂಚಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಆರ್ಗೇನಿಕ್ ವಸ್ತು (ಕಾಂಗೋ ರೆಡ್). 1884ರಲ್ಲಿ ಪಿ. ಬಟೆಂಗರ್ ಈ ವರ್ಣವಸ್ತುವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಇದು ಆಜೋಬಣ್ಣಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಗುಂಪಿನ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್ಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಈ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಬಹುದು. ವರ್ಣಬಂಧಕದ (ಮಾರ್ಡಂಟ್) ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಈ ಬಣ್ಣ ಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ ಇದರ ಗುಂಪಿನ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ನೇರ ಬಣ್ಣಗಳು (ಡೈರೆಕ್ಟ್ ಡೈಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೇ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಕಾಂಗೋ ಕೆಂಪು ಸೂಚಕವು ಆಮ್ಲದಲ್ಲಿ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ : ಆಫ್ರಿಕದ ಸಮಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಧ್ಯ ಕಾಂಗೋ ಅಥವಾ ಮೊಯೆನ್–ಕಾಂಗೋದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ಯಾಬನ್, ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಅಂಗೋಲ ಮತ್ತು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,41,499 ಚ.ಕಿಮೀ, ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,42,000 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 37,02,314 (2006ರ ಅಂದಾಜು). ರಾಜಧಾನಿ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್. ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ (ನೋಡಿ– ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ) ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಕಾಂಗೋ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ.

ಮೇಲ್ಮೈಲಕ್ಷಣ : ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ ಕಾಂಗೋ ನದೀ ಕಣಿವೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ. ಈ ದೇಶದ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿರೇಖೆಯಂತೆ ಹರಿಯುವ ಯುಬಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳ ಬಲದಂಡೆಯ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಒಂದು ಮೈದಾನ. ಇದು ನದೀಕಣಿವೆಯ ನಡುಭಾಗದ ಮೆಕ್ಕಲುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆವೃತ. ಇದರ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳೂ ಹಳ್ಳಗಳೂ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮೊಟಾಬ ಎಂಬುದು ಇಂಥ ನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು. ಅದು ಡಾಂಗೌ ಬಳಿ ಯುಬಾಂಗನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಲಿಕೌಲ,

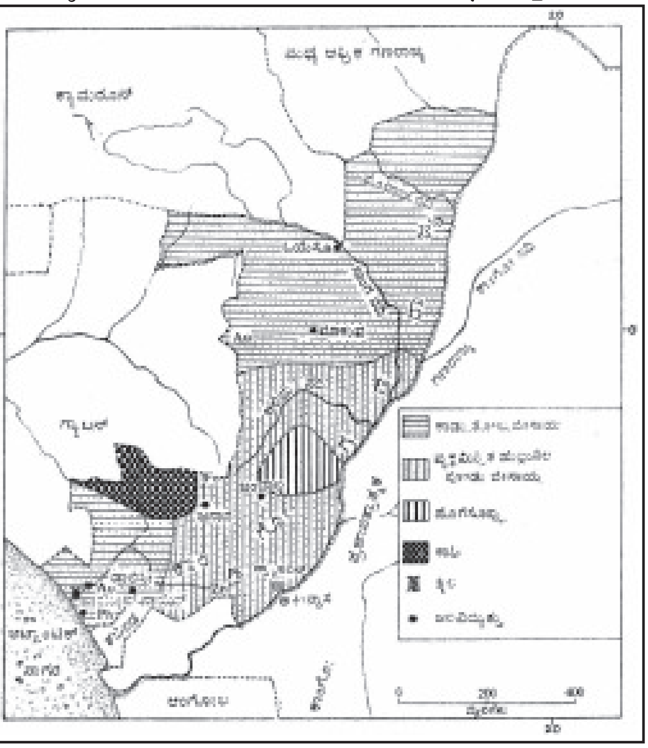

ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ : ಖನಿಜಗಳು : An–ಚಿನ್ನ, Ph– ರಂಜಕ, Pb–ಸೀಸ, Zn–ಸತು, Fe–ಕಬ್ಬಿಣ

ಸಾಂಗ ಮತ್ತು ಅಲಿಮ ಇತರ ನದಿಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಹುತೇಕ ಜಲಯಾನ ಯೋಗ್ಯ. ಕಾಂಗೋ ಯುಬಾಂಗ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ನಿಂದ 2,400 ಕಿಮೀ ದೂರ ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಮೈದಾನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಸಾಗಿ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಶಿರಃ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡಲತೀರವೊಂದು ಕಿರುಮೈದಾನ.

ವಾಯುಗುಣ, ಸಸ್ಯ : ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಪಟ್ಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗಿದ್ದರೂ ಸಮಭಾಜಕ ಈ ರಾಜ್ಯದ ನಡುವೆಯೇ ಹಾದುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯದು ಬಹುತೇಕ ಸಮಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದ ವಾಯುಗುಣವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 70° ಫ್ಯಾ.–80° ಫ್ಯಾ. (21° ಸೆಂ.–27° ಸೆಂ.) ನಡುವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 48". ಮಳೆಗಾಡಿರುವುದು ಸಮಭಾಜಕದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮರ ಬೆರೆತ ಹುಲ್ಲುಮೈದಾನ. ಸವಾನ ಕರಾವಳಿ ಮೈದಾನ, ಮೇಯೋಂಬ್

ಪರ್ವತ ನೆರಳಿನ ನೆಲದಲ್ಲೂ ಬಾಟೆಕ್‌ನ ಮರಳು ಕಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಸಸ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕಾಂಗೋದ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅದನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಗೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕೆಸಾವ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಸಾಂಗ ಮತ್ತು ನಿಯಾರಿ ಕಣಿವೆಗಳು ರಫ್ತಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆತೆಗೆಯಲು ಅನುಕೂಲಕರ. ನಿಯಾರಿ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗೋ-ಓಷನ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಕೆಸಾವ, ನೆಲಗಡಲೆ, ನಾರುಗಿಡ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ದನಕರುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆದ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕಬ್ಬು, ಎಣ್ಣೆ ಬೀಜ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸಂಶೋಧನಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉಂಟು. ಮಯೋಂಬದ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರ, ಮ್ಯೌಟಿ ಮತ್ತು ಮಿಂಡೌಲಿಯ ಸೀಸ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಮತ್ತು ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ.

ನೆಲಗಡಲೆ, ಕಕೇವೊ, ಕಾಫಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬತ್ತ, ತಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹೊಗೆ ಸೊಪ್ಪು, ತಾಳೆಬೀಜ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಮರ, ಚಿನ್ನ, ಸೀಸ, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೀರ್, ಸಾಬೂನು, ಮೀನು-ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

ವ್ಯಾಪಾರ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸಾರಿಗೆ : ಗಟ್ಟಿ ಮರ, ವಜ್ರ, ಎಣ್ಣೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕೋಕಾ, ಕಾಫಿ, ಪ್ಲೈವುಡ್, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರಫ್ತು ಕಾಂಗೋದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅದು ಯಂತ್ರ, ಮೋಟಾರು, ಜವಳಿ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ವಸ್ತು, ಕಬ್ಬಿಣ ಉಕ್ಕು, ಒಣಗಿಸಿ ಉಪ್ಪುಹಾಕಿದ ಮೀನು, ಕಾಗದ ಮತ್ತು ವೈನ್‌ಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಹುತೇಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಅದು ಸಾಲ, ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೊಯಿತಾವಿನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ 9,61,500 ಕಿವ್ಯಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಫೆರೊಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಫೆರೊ-ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ತಿರುಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಗ್ಯಾಬನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದುರನ್ನು ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್ ರೇವಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ರೈಲು ಮತ್ತು ಕೇಬಲ್ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇವು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಕಾಂಗೋದ ಕೆಲವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು. ಇದರ GDP $2.161 ಬಿಲಿಯನ್, ತಲಾದಾಯ $700, ನಿಜವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ದರ ಶೇ.8, ಹಣದುಬ್ಬರ ಶೇ.2 ಇದೆ. (2005ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ)

ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ 894 ಕಿಮೀ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿತ್ತು (2004ರ ಪ್ರಕಾರ). ಹೆದ್ದಾರಿ 12,800 ಹಾಗೂ ಕಲ್ಲರಗಿನ ಮಾರ್ಗ 1,242 ಕಿಮೀ ಕಾಲುಮಾರ್ಗ 11,555 ಕಿಮೀ. (1999ರ ಪ್ರಕಾರ) ಜಲಮಾರ್ಗ 4,385 ಕಿಮೀ ಇದ್ದು, ಯುಬಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೇಲಣ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್. ಇಲ್ಲಿಯ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡು: ಒಂದು ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್‌ನಿಂದ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ವರೆಗೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ನಿಂದ ಗ್ಯಾಬನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ವಿಲ್‌ವರೆಗೆ. ಗ್ಯಾಬನ್-ಕಾಮಿಲಾಗ್ ರೈಲ್ವೆಗೂ ಮಸೆಂಜೊ-ನ್ಯಾಂಗಿಯ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರಸ್ತೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ 1963ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಐರೋಪ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮುದಾಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾದ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಕಾಂಗೋದ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನ ಶೇ.30ರಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆಗಳು ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್‌ನಿಂದ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಯೆಸೋಗೂ ಡಾಲಿಸೀಯಿಂದ ಗ್ಯಾಬನ್ ಮುಖಾಂತರ ಕ್ಯಾಮರೂನ್‌ಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ವಿಮಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲಿ 7000 ದೂರವಾಣಿ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾರ್ಗಗಳು 1 ಆಕಾಶವಾಣಿ 5FM ಕೇಂದ್ರಗಳು 3 ಅಂತರಂಗಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. 1 ದೂರದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರ 46 ಅಂತರ್ಜಾಲ ಸೇವೆ ಕೊಡುವ ಸಂಪರ್ಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ.

ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು : ಕಾಂಗೋ ಜನಾಂಗ ಶೇ. 48, ಸಂಘ ಜನಾಂಗ ಶೇ. 20, ಎಂಡೋಚಿ ಶೇ. 12, ಜಿಕೆ ಜನಾಂಗ ಶೇ. 17 ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಇತರರು ಶೇ. 3ರ ರಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬಂಟು (ಅದರ ನಾನಾ ಉಪಭಾಷೆಗಳು) ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಾಲ, ಮೊನೊಕುತುಬ, ಕಿಕಾಂಗೊ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

1966-67ರಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ 857 ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 52 ದ್ವಿತೀಯಕ ಶಾಲೆಗಳೂ 33 ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಇವುಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 84ರಷ್ಟಿದೆ. (2003ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ) ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1,94,968, 15,939 ಮತ್ತು 2,931.

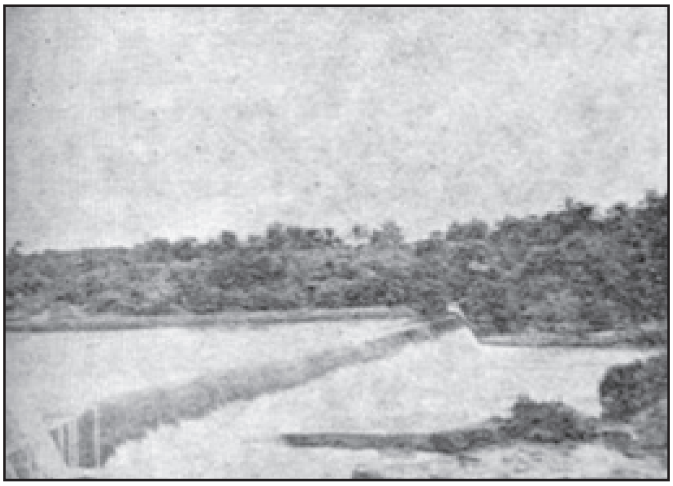

ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಬಳಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇದೆ. 6 ರಿಂದ 16ರ ವರೆಗಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. 1965ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ನ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ಏರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಫುಟ್‌ಬಾಲ್, ವಾಲಿಬಾಲ್, ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್‌ಬಾಲ್, ಅಂಗಸಾಧನೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳು. ಪ್ರಥಮ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ (1965). 1963ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತಿವೇತನ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಸರ್ಕಾರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ಆಫ್ರಿಕದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯದ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ (ಸಿ.ಎಫ್.ಎ.) ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಣ್ಯ. 1,000 ಸಿ.ಎಫ್.ಎ. = 4.05 ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್. ಆಗಸ್ಟ್ 15 ಕಾಂಗೋದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನ.

ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ಅಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿ; ಜನಸಂಖ್ಯೆ 11,69,900 (2006ರ ಅಂದಾಜು). ಪಾಯಿಂಟ್-ನಾಯಿರ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,44,200. (2006ರ ಅಂದಾಜು) ಇಂಫಾಂಡೊ, ಘೋಟ್-ರೌಸೆ, ಡಾಲಿಸೀ ಮತ್ತು ಜಂಬಾಲ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳು.

ಇತಿಹಾಸ : ಕಾಂಗೋ ರಾಜ್ಯದ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ನಲ್ಲೂ ನಿಯಾರಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಗ್ಯೆತಿಹಾಸಿಕ ಮಾನವನ ನೆಲೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಿರುವ ಒರಟು ಶಿಲೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಳಪೇಲಿಯೊಲಿಥಿಕ್, ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಿರುವ ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳುಳ್ಳ ಸಂಗೊವನ್ ಮತ್ತು ಮೊನಚಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉಪೆಂಬನ್ – ಹೀಗೆ ಮೂರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪಿಗ್ಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾಸಿಗಳು. ಇವರು ಯುಬಾಂಗ್ ಬಳಿಯಿಂದ ಬಂದವರಿರಬೇಕು. ಸು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದಾದ ಕಾಂಗೋ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿಲಿ ಗುಂಪಿನವರು ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಸುಂಡಿ ಗುಂಪಿನವರು ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ನದೀಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸಿದರು. ಈ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳೂ ಲೊವಾಂಗೋ ಮತ್ತು ಕಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ಇವೆರಡೂ ಕಾಂಗೋ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಂತ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ಮಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಟೆಕ್‌ಗಳ ರಾಜ್ಯ. ಇವರ ದೊರೆಯನ್ನು (ಮಕಾಕೋ) ನಾಯಕರು ಆರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈತ ತಾಮ್ರದ ತಗಡಿನ ಕತ್ತುಪಟ್ಟಿ ತೊಟ್ಟು ಚಿರತೆಯ ಚರ್ಮ ಉಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದವರು ಮ್ಬೋಚಿಗಳು. ಇವರ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಕೋಟೆಗಳೊಳಗಡೆ ಇದ್ದುವು. ಲಿಕೌಲ ಮತ್ತು ಸಾಂಗ ಜೌಗು ನೆಲದಲ್ಲಿದ್ದವರು 'ನೀರಿನ ಜನ' ಮತ್ತು ಪಿಗ್ಮಿಗಳು. ಕಾಂಗೋದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮುಖವನ್ನು

ದಿಯೆಗೋ ಕ್ಯಾಮ್ 1484ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಗುಲಾಮರ ಮತ್ತು ದಂತದ ಆಸೆಯಿಂದ ಫ್ರೆಂಚ್ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಕಂಪನಿಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು. 1785ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕರಾವಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನೂರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಡಗುಗಳು ಬಂದುಹೋದುವು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಆಸಕ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ 1766ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪಾದ್ರಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪ್ರಭಾವ ಅಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾದ ಅನಂತರ ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿಯ ಫ್ರೆಂಚ್ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಅನಧಿಕೃತವಾಗಿ ಗುಲಾಮ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದರು. ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರ ಉಗ್ರಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೈನಿಕ ಕಾವಲು ಹಾಕಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಎಚ್.ಎಮ್. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ 1877ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತ ತಲಪಿದ ಸ್ಥಳ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಸರೋವರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಪಿಯೆರೆ ಸವೋರ್ಗ್ನನ್ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಕಾಕೋನೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆತ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು.

1885 ಮತ್ತು 1887ರಲ್ಲಿ ಆದ ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಯಿತು. 1891ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಾಂಗೋ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಜನರಲ್ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ ತನಗೆ ದತ್ತವಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರನ್ನು ಶೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. 1905ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ತನಿಖೆ ನಡೆಸಲು ನಿಯೋಗವೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವಸಾಹತುದಾರರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1911ರಲ್ಲಾದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯವರೆಗಿನ ಸಾಂಗ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿತಾದರೂ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಒಪ್ಪಂದ ರದ್ದಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಬ್ರ್ಯಾಜ಼ವಿಲ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾದದ್ದು 1910ರಲ್ಲಿ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿಗೆ ವಶವಾದಾಗ (1940) ಕಾಂಗೋ ರಾಜ್ಯ ಡಿಗಾಲನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪರವಾಗಿತ್ತು. 1946ರಲ್ಲಿ ಅದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸಾಗರಾಂತರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಭೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಅದರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿದ್ದರು. 1958ರಲ್ಲಿ ಅದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯದ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಗಿ 1960ರ ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಕಾಂಗೋ ದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವ ದೊರಕಿದ್ದು ಆ ವರ್ಷದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 20ರಂದು.

ಫುಲ್‌ಬರ್ಟ್ ಯೌಲೌ ಮತ್ತು ಅಲ್ಫಾನ್ಸ್ ಮಸಾಂಬ–ಡಿಬ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. 1966ರ ಜೂನಿನಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಬಂಡಾಯ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ನ್ಗೊಮಾಬಿಯ ಅಂತಸ್ತನ್ನಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆದ ಅಸಂತುಷ್ಟಿಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. 1967ರ ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು 1968ರ ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾದುವು. ಅಶಾಂತಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಯಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ರಾಜೀನಾಮೆಯಿತ್ತ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಮಿತಿಗೆ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ ಮೇಜರ್ ಮೆರಿಯನ್ ನ್ಗೊಯಾಬಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ನೆರೆಯ ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಪಿಯರ್ ಮ್ಯುಲೆಲ್‌ಗೆ ಫಾಸಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧ ಮುರಿದುಬಿತ್ತು. 1969ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1975ರಲ್ಲಿ 2ನೇ ಬಾರಿಗೆ 5 ವರ್ಷದ ಅವಧಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನ್ಯೂಯಾದಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಮಾಣ ವಚನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. 1977ರ ಮಾರ್ಚ್ 18ರಂದು ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಸೈನ್ಯದಳ ನ್ಗೊಯಾಬಿಯವರನ್ನು ಗುಂಡಿಟ್ಟು ಸಾಯಿಸಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಏಪ್ರಿಲ್ 4ರಂದು ಸೈನ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದ ಕರ್ನಲ್ ಜೋಹಿಮ್ ಹ್ಯೊಂಬಿ ಒಪಾಂಗೋ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರು 1979ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 4ರಂದು ಕೊಟ್ಟ ರಾಜೀನಾಮೆಯಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಲ್ ಡೆನಿಸ್ ನಸು ನೆಗೆಸ್ಸೋ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. 1990ರ ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಪಕ್ಷದ ನೇತಾರರೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಏಕಪಕ್ಷ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು.

1991ರಲ್ಲಿ ಸಬ್‌ಸಹರಾನ್ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ಲಾಘನೀಯವೆನ್ನಬಹುದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಸಮಾವೇಶ ಸಂಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1991ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ 1992ರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಪಾಸ್ಕಲ್ ಲಿಸೋಬ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚುನಾವಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಂಗೋದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. 1993ರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷವು ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗೀಯ ದ್ವೇಷ ಮತ್ತೆ ಮರುಕಳಿಸಿತು. 1994ರ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಶಾಂತಿಯೊಪ್ಪಂದವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1997ರ ಜೂನ್ 5 ರಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 15ರವರೆಗೆ 4 ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ಸಂಭವಿಸಿದ ಆಂತರಿಕ ಯುದ್ಧ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್‌ನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿತು. ನೆರೆಯ ಅಂಗೋಲಾದ ಸೈನ್ಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಂಬಲಪಡೆದ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಡೆನಿಸ್ ಸಾಸೋ ನಾಗೆಸ್ಸೊ, ಚುನಾಯಿತ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಪಾಸ್ಕಲ್ ಲಿಸೋಬ ಅವರನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಿದರು. 1999ರಲ್ಲಿ ಡೆನಿಸ್ ಸಾಸೋ ನಾಗೆಸ್ಸೋ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಂಡುಕೋರರ ನಡುವೆ ಶಾಂತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ಕಾಂಗೋದ ಸ್ಥಿತಿ ತುಂಬಾ ಚಿಂತಾಜನಕವಾದುದಾಗಿತ್ತು.

2002ರ ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶತ 89.4 ಮತ ಪಡೆದು ಸಾಸೋ ನಾಗೆಸ್ಸೋ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಮರು ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡರು. ಇವರ ವಿರೋಧಿಗಳು ಚುನಾವಣಾ ಕಣದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯಲೂ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕೃತಗೊಳ್ಳಲೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಂಜಾಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಬಂಡುಕೋರರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಶ್ರೀಮಂತ ತೈಲ ಬಾವಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸರಕಾರದ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಕಾದಾಟಕ್ಕಿಳಿದರು. ಮೇ 2003ರಲ್ಲಿ ಸರಕಾರ ಮತ್ತು ನಿಂಜಾ ಬಂಡುಕೋರರು ಆಂತರಿಕ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಒಪ್ಪಂದವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಫ್ರೋ–ಮಲಗಾಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ (ಓ.ಸಿ.ಎ.ಎಂ.), ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಮುದಾಯ, ಆಫ್ರಿಕ ಐಕ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ (ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್ ಫಾರ್ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಯೂನಿಟಿ), ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ. (ಎ.ಎಂ.ಆರ್.)

ಕಾಂಗೋ ನದಿ : ಆಫ್ರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದನೆಯ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಇದರ ಉದ್ದ 4,346 ಕಿಮೀ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉದ್ದವಾದ್ದು ನೈಲ್ ನದಿ (6,651 ಕಿಮೀ). ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ 36,90,750 ಚ.ಕಿಮೀ ನದಿಯ ಮೂಲ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರಗಳ ನಡುವೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಛಾಂಬೀಸಿ ನದಿಯೆಂದು ಗುರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಛಾಂಬೀಸಿ ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಿರಿಯ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೆ ನಾನಾ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಮಭಾಜಕವನ್ನು ಎರಡು ಸಾರಿ ದಾಟುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಯ ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆ ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಭಾಗವನ್ನೂ ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಛಾಂಬಿಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗವನ್ನೂ ಅಂಗೋಲದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇಗಣ ಕಾಂಗೋ, ನಡುವಣ ಕಾಂಗೋ ಮತ್ತು ತಳಗಣ ಕಾಂಗೋ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ನಡುವಣ ಕಾಂಗೋ ಅರ್ಧ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಮೇಗಣ ಕಾಂಗೋ: ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೆ ಮೂಲವಾದ ಛಾಂಬೀಸಿ ಕಿರುಂಗ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬಂಗವ್ಯೂಲ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವ ಲೂವಪೂಲ (ಲೂವೂವ) ನದಿ ಛಾಂಬೀಸಿ ನದಿಯ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗ. ಲೂವಪೂಲ ನದಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಲೂವಪೂಲ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ತನ್ನ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ತರುವಾಯ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಛಾಂಬೀಸಿ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯತ್ತ ಸಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮುಂಬಟುಟ (ಮುಂಬರಿಯ) ಜಲಪಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಭೋರ್ಗರೆತ ನೀರವ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 13–15 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಕೇಳಿಸುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 160 ಕಿಮೀ ದೂರ, ಜಾನ್‌ಸ್ಟನ್ ಜಲಪಾತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ, ನದಿ ಜಲಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ, ಮ್ವೇರೂ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಲೂವಪೂಲ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನದೀಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಂಥ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಅದು ಮ್ವೇರೂ ಸರೋವರದ ವಾಯವ್ಯ ಅಂಚಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಕೆಬಾರ ಮತ್ತು ಮುಗಿಲಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹರಿದು ಲೂವಲಾಬ (ಕೋಮೊಲೋಂಡೊ) ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಕೋಮೊಲೋಂಡೊ ನದಿಯನ್ನೇ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಲೂವಪೂಲ ಮತ್ತು ಲೂವಲಾಬ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮವಾದ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದೀಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೂವಲಾಬ–

ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಗಲ 0.8 ಕಿಮೀ ಅದು ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ಕಡೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಈ ಭಾಗದ ಹರಿವಿನಲ್ಲಿ ಡಿಯಾ ರಭಸದ ಇಳಿವುಗಳಿಂದ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಅಡಚಣೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಲೂವಲಾಬ ಕಾಂಗೋ ಪೋರ್ಟೆ ದ ಎನ್‌ಫರ್ ಎಂಬ ಕಡಿದಾದ ಕಮರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದಲೂ ರಭಸಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಸಮತಲಭೂಮಿಯ ಅತಿರಮ್ಯ ಅರಣ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಬಲು ಶೀವಿಯಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಅಗಲ ಕೆಲವು ಕಡೆ 1.6 ಕಿಮೀ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಕೂಡುನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲೂಕೂಗ ನದಿ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

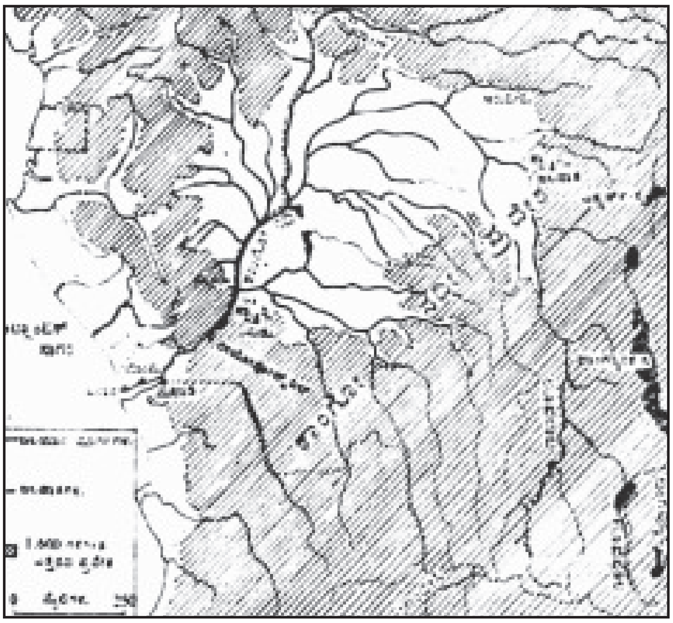

ಸಮಭಾಜಕಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಿಮೀಗಳ ಕೆಳಕ್ಕೆ ನದಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖ ಪಥವನ್ನು ಬದಲಿಸಿ, ಸಮಭಾಜಕದ ಮಹಾಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನದಿ ಸುಮಾರು 96 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ದೂರ ರಭಸದ ಹಲವಾರು ಜಾರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ.

ನಡುವಣ ಕಾಂಗೋ: ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ, 1,568 ಕಿಮೀ ದೂರ, ನದಿ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹರಿದು, ಇಡೀ ವರ್ಷ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜಲಪಾತದ ಬಳಿಯಿಂದ ನದಿ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 1008 ಕಿಮೀ ದೂರ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮತ್ತೆ ಸಮಭಾಜಕವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ನದಿ ತನ್ನ ಉತ್ತರದ ಗರಿಷ್ಠ ಬಿಂದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಬಾಗುವುದು ಈ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹರಿವಿನಲ್ಲೇ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳಿಗೂ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಜಕವನ್ನು ನದಿ ಮುಟ್ಟುವ ಎಡೆಗೂ ಇರುವ ಅಡ್ಡದೂರ 755 ಕಿಮೀ.

ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಜಲಪಾತದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕಾಂಗೋ ನದಿ 0.8 ಕಿಮೀಯಿಂದ 1.6 ಕಿಮೀ ಅಗಲ ತಾಳಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ 208 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆರುವೀಮಿ ನದಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನದಿಯ ಅಗಲ 6–8 ಕಿಮೀ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ನಡುವೆ ನೆರೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳುಂಟು. ಆರುವೀಮಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೆ 160 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಲೊಯೀಕ ನದಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದು ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಲೊಯೀಕ ನದಿಗೆ ಇಟಿಂಬಿರಿ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು.

ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಹಿರಿಯ ದ್ವೀಪಗಳಿರುವುದು ಅದರ ಕುದುರೆಲಾಳಾಕೃತಿಯ ಹರಿವಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಗಿನಲ್ಲಿ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಸುಂಬ ಮತ್ತು ನಸುಂಬ ದ್ವೀಪಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಇವೆರಡು ದ್ವೀಪಗಳ ಉದ್ದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 48 ಮತ್ತು 80 ಕಿಮೀ. ಪರಮಾಧಿ ಅಗಲ 8 ಕಿಮೀ. ನಸುಂಬ ದ್ವೀಪದ ಎದುರಿಗೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ಮೊಂಗಾಲ ನದಿ ಬಂದು ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಸಮಭಾಜಕಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲುಲಂಬ, ಐಕೆಲೆಂಬ ಮತ್ತು ರುಕಿ–ಈ ಮೂರು ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸಮಭಾಜಕಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ ಕೆಳಗೆ ಕಾಂಗೋದ ಉತ್ತರದ ಕೂಡುನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಯುಬಾಂಗ್ ಬಂದು ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಅಡ್ಡಳತೆ 13 ಕಿಮೀ. ಯುಬಾಂಗ್ ಸಂಗಮದ ಎದುರಿಗೆ 16 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವುಳ್ಳ ಕಡಿದಾದ ನಾಲೆಯೊಂದರ ಮುಖವುಂಟು. ಈ ನಾಲೆ ಕಾಂಗೋ ನದಿಗೂ ನಟೊಂಬಾ ಮಹಾ ಸರೋವರಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಾಗಿದ್ದು ಪ್ರವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನೀರು ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಟೊಂಬಾ ಸರೋವರದ ಉದ್ದ 37 ಕಿಮೀ ಅದರ ಅಗಲ 8ರಿಂದ 19 ಕಿಮೀ.

ತಳಗಣ ಕಾಂಗೋ: ಯುಬಾಂಗ್ ಸಂಗಮದ ತರುವಾಯ 200 ಕಿಮೀ ದೂರ ನದಿಯ ಅಗಲ 1.6 ರಿಂದ 3 ಕಿಮೀ. ನದಿಯ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನಾಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ ಕಾಸ್ಯೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 32 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 22 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಸರೋವರಾಕೃತಿಯ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಮಡುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನದಿಯ ಒಳನಾಡಿನ ನೌಕಾಸಂಚಾರದ ಹಂತ ಮುಗಿದಂತೆ.

ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಮಡುವಿನ ಅಂಚಿನ ಬಳಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವುದೇ ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲ್ ನಗರ. ಇದು ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಮಡುವಿನ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳ ಮುಂದೆ 6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ತಡೆಯುವ ಸುಮಾರು 30 ಪ್ರಮುಖ ಜಲಪಾತಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 272 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಕೀನ್ಶಾಸ: ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಕೊನೆಯ ಜಲಪಾತ ಇರುವುದು ಮಟಾಡಿಯಲ್ಲಿ.

ಮಟಾಡಿಯ ಬಳಿಯ ಕಾಂಗೋ ಅಳಿವೆಯ ಭಾಗ 273 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು 160 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವುಂಟು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು 136 ಕಿಮೀ ದೂರದ ವರೆಗೆ ಸಾಗರಗಾಮಿ ಹಡಗುಗಳು ಸಂಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ನದಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕೂಡುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಬನಾನಾ ಪಾಯಿಂಟ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಷಾರ್ಕ್ ಪಾಯಿಂಟ್‌ವರೆಗೆ 12 ಕಿಮೀ ಅಗಲವುಂಟು. ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ನದಿಯ ಓಟ 48 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಕಂದು ನೀರಿನ ಹಾಗೂ ಸಾಗರದ ನೀಲಜಲದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು.

ನಡುವಣ ಕಾಂಗೋ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಕಾಲ ಮೇ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು. ನದಿಯ ತಳಗಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪರಿಶೋಧನೆ: ಡಿಯಾಗೊ ಕಾವೊ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ನಾವಿಕ 1482 ಅಥವಾ 1483ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದೀಮುಖವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದೆಂಬ ಕುರುಹಾಗಿ ಆತ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭವೊಂದನ್ನು ಈಗ ಷಾರ್ಕ್ ಪಾಯಿಂಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಹೋದ. ಈ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ನಾವಿಕರು ಈ ನದಿಯನ್ನು ಪಿಲ್ಲರ್ ರಿವರ್ ಅಥವಾ ಕಂಬದ ನದಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ತರುವಾಯದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ದೇಶೀಯ ನುಡಿಯ ಅಪಭ್ರಂಶವಾಗಿ ನದಿಯನ್ನು ಜೈರಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಕೊನೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ನದೀಮುಖವನ್ನು ಡಿಯಾಗೊ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ 3 ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಇದರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. 1816ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಜೆ.ಕೆ.ಟಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಕಳುಹಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಯಾಣವೂ 60 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಅದೇ ಸರ್ಕಾರ ಕಳುಹಿಸಿದ ಮತ್ತೆರಡು ಪರಿಶೋಧಕರ ತಂಡಗಳೂ ವಿಫಲಗೊಂಡುವು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲು ಹೊರಟ ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ನೆರವಿಗಾಗಿ 1872ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಗ್ರಾಂಡಿ ಕಾಂಗೋ ಅಳಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಂಬ್ರಿಜಿನಿಂದ ಹೊರಟು 1873ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳ ವರೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನದಿಯನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ಮರಣವಾರ್ತೆ ಬಂದಾಗ ಅವನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ವಾಪಸು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಅದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನದ ಬಳಿಯ ಹಲವಾರು ನದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬಗೆಹರಿಯಿತು. 1868ರಲ್ಲಿ ಡೇವಿಡ್ ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಛಾಂಬೀಸಿ ನದಿ ಬಂಗ್ವ್ಯೂಲು ಸರೋವರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. 1871ರಲ್ಲಿ ಆತ ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಯಂಗ್ವೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸೇರಿ, ಲೂವಲಾಬ ಯಾವ ನದಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ರೋಗ ಪೀಡಿತನಾಗಿ 1873ರಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ. ಲೂವಲಾಬ

ನದಿ ನೈಲ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದೆಂಬುದು ಅವನ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. 1872ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ವರದಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಆತ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ನದೀವ್ಯೂಹ ಕಾಂಗೋ ನದೀವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದೇ ಹೊರತು ನೈಲ್ ನದೀ

ಕಾಗೋ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮೀನುಗಾರರು

ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲವೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆದರೂ ಮೂಲನದಿಯ ಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಗ ಯಾವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲಿವಿಂಗ್‌ಸ್ಟನನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದಿಂದ ಬಂದ ಎಚ್.ಎಂ.ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ 1876ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಝಾಂಜಿಬಾರಿನಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ನ್ಯಯಂಗ್ವೆ ಗ್ರಾಮ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ 2,560 ಕಿಮೀ ಸಂಚರಿಸಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಟಕ್ಕಿ ಬಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಇಸಂಗಿಲ ಗ್ರಾಮ ತಲಪಿದ. ಈ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಆತ ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯೂ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಜೈರಿ ಎಂದು ಕರೆದ ನದಿಯೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿಯ ಈ ಮಹತ್ತರ ಪ್ರಯಾಣ ರಾಜಕೀಯ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಫ್ರಿಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ 1887ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಆರುವೀಮಿ ನದಿಯನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ. ಅವನ ತರುವಾಯ ರೆವರೆಂಡ್ ಜಾರ್ಜ್ ಗ್ರೆನ್‌ಫೆಲ್ ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಪರಿಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತಾವ ಪರಿಶೋಧಕನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. 1913ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಆರ್.ವಾಕರ್ ಲೂವಪೂಲ ನದಿ ಬಂಗವ್ಯೂಲು ಸರೋವರದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದು ಝಾಂಬೀಸಿ ನದಿಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೆಂದೂ ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ. ಕಾಂಗೋ ನದಿ ಯಾವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ : ಸಮಭಾಜಕ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಾಂಗೋ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಕಾಂಗೋ ನದೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನೂ ನೈಲ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಕಣಿವೆಯ ಕೊಂಚ ಭಾಗವನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ದೇಶದ ಮೇರೆಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ: ವಾಯವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ; ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನ್; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಗಾಂಡ, ರುವಾಂಡ, ಬುರುಂಡಿ ಮತ್ತು ಟಾನ್ಜಾನಿಯ; ಆಗ್ನೇಯ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಝಾಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗೋಲ; ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೇವಲ 38 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರತೀರವಿದೆ. ಕಡಲಭಿಮುಖ ಮೂಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಅಂಚು ಕಾಂಗೋ ನದಿ; ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಲದ ಹೊರ ನೆಲವಾದ ಕಬಿಂಡ ಪ್ರದೇಶ. ಕಾಂಗೋದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 23,44,116 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 65,751,512 (ಜುಲೈ 2007ರ ಅಂದಾಜು). ಈ ದೇಶ ಸುಮಾರು 200 ಕುಲಧರ್ಮಗಳ ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಜನ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಪಂಥದವರಾಗಿದ್ದು, ಶೇ. 20ರಷ್ಟು ಪ್ರಾಟಸ್ಟೆಂಟರು, ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಕಿಂಬಾಂಗಿಸ್ಟರು, ಶೇ. 10ರಷ್ಟು ಇತರರಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ದರ ಶೇ. 3.3 ರಷ್ಟಿದ್ದು ಜನನ ದರ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಶೇ. 42.96 ಮರಣ ದರ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 10.34 ರಷ್ಟಿದೆ. (2007ರ ಅಂದಾಜು); ರಾಜಧಾನಿ ಕಿನ್ಷಾಸ (ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್‌ವಿಲ್). ಬಂಟುವಿನ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು– ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಾಹೀಲಿ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಾಲ ಇವನ್ನು –ಜನ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಫ್ರೆಂಚ್. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶ (ನೋಡಿ– ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ) ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾಂಗೋ (ಕೀನ್ಷಾಸ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಕಾಂಗೋ ದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 3040–9140 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಶಾಲ ಕಣಿವೆಯಂತಿರುವ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಡುವೆ ಹರಿಯುವ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಉದ್ದ 3456 ಕಿಮೀ ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ಸುಮಾರು 37050 ಚ.ಕಿಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯೆರಡು ಭಾಗ ಕಾಂಗೋ ದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಈ ವಿಶಾಲ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಕಮರಿಯಲ್ಲಿ ರಭಸವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವುದೇ ಮಯುಂಬೆಯ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಂಗೋ (11083 ಮೀ), ಕಾಸೈ ಮತ್ತು ಕಟಾಂಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಕ್ವಾಂಗೋ ಇರುವುದು ಅಂಗೋಲದ ಗಡಿಯ ಬಳಿ. ಲುಬುಂಬಾಷಿ (13826 ಮೀ), ಮಾನಿಕ, ಕುಂಡೆ ಲುಂಗು ಮತ್ತು ಕಿಬಾರ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಾಸೈ ಮತ್ತು ಕಟಾಂಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಮಲೆಂಡೊ–ಉಪೆಂಬ, ಲುಫೀರ ಮತ್ತು ಲೂವಪೂಲ ಕಣಿವೆಗಳು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ನದೀಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಚಾದ್ ಮತ್ತು ನೈಲ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ತಗ್ಗು. ಪೂರ್ವದ ಕಾಂಗೋ ದಂಡೆಯ ನೆಲದ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚು. ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ, ಕೀವೂ, ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಕೀವೂಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದು ವಿರುಂಗ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಶಿಖರ. ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಸರೋವರಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ರುವೆಂಜೋರಿ ಶ್ರೇಣಿ (ಚಂದ್ರಪರ್ವತ) ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 9087. ಮೀ ಇದರ ತುದಿ ಹಿಮಾವೃತ. ಈ

ಕಾಂಗೋ ಪ್ರದೇಶದ ಸಿಂಹ

ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಉಗಾಂಡ ಇದೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ನಡುಪ್ರದೇಶ ತಗ್ಗುಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿಂದಲೂ ಮೆಟ್ಟಲುದಿಬ್ಬಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು ಜೌಗು ಕಣಿವೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೋಡುಗಲ್ಲಿನ ಬಂಡೆಗಳೂ ಪ್ರಪಾತಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮಭಾಜಕದ ಮೇಲಿರುವ ಈ ದೇಶದ್ದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ 70° ಫ್ಯಾ.–80° ಫ್ಯಾ. ಉಷ್ಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷವೆಲ್ಲ ಮಳೆ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ. ಗರಿಷ್ಠ ಮಳೆ ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ಮತ್ತು ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವೆಂಬರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ. ಜೂನ್, ಜುಲೈ, ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕನಿಷ್ಠ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 48". ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೂನಿನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ವರೆಗಿನ ಮಳೆ ಕನಿಷ್ಠ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಟಾಂಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚು, ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ.

ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಕಾರಗಳು: ಕಾಂಗೋ ನದೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರದ ನಡುಭಾಗ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯ. ಇದರ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಅವು ನಿತ್ಯ ಹಸುರಿನವು. ಅರಣ್ಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಸ್ಯಕ್ಕೂ ನಭೋಗಮನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಕತ್ತಲು ತುಂಬಿದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಕಾಡು ಕಡಿದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮರಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಕ್ವಾಂಗೋದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ಮತ್ತು ಕಟಾಂಗದಲ್ಲಿಯ ಕಾಡುಗಳು ಅಷ್ಟು ದಟ್ಟವಲ್ಲ; ಮರಗಳ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ಪೂರ್ವದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ: ಕೆಳಗೆ ನಿತ್ಯ ಹಸುರಿನ ದಟ್ಟಗಾಡು; ಅದರ ಮೇಲೆ ಎಲೆ ಉದುರುವ ಮರಗಳ ಕಾಡು; ಇನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲು–ಇದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯ ವಿಂಗಡಣೆ.

ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಕಾಡುಗಳ ಸುತ್ತ ಎತ್ತರ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುವ ನೆಲವಿದೆ. ಇದರ ನಡುನಡುವೆ ಮರಗಳೂ ಪೊದೆಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು.

ಕಾಂಗೋದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಬಗೆಯವು: ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಕಾಡುಗಳವು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನವು. ಒತ್ತಾದ ಕಾಡಿನ ಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ವಾನರಗಳು, ಕೋತಿಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಂಪಾಂಜಿಗಳು. ಮಯೊಂಬೆ ಮತ್ತು ಕೀವೂ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಗೊರಿಲ್ಲಾಗಳಿವೆ. ಒಕಾಪಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಆನೆ, ಬಿಳಿಯ ಘೇಂಡಾಮೃಗ ಮತ್ತು ಜಿರಾಫೆ ಇತರ ಮೃಗಗಳು. ಕಟಾಂಗದಲ್ಲಿ ತೆರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಡಿನ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪೊದೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಸಿಂಹಗಳಿವೆ. ಆನೆ, ಹುಲಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಜಿಂಕೆ–ಇವು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ಕಿರುಬ, ಗುಳ್ಳೆನರಿ ಮುಂತಾದವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ನೀರಾನೆಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಪಕ್ಷಿಸಂಕುಲವೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಕೊಕ್ಕರೆ, ಬಾತು, ಹದ್ದು, ಗೂಬೆ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೋಗಿಲೆ, ಪಾರಿವಾಳ, ಗಿಣಿ–ಇವೂ ಉಂಟು. ಹೆಬ್ಬಾವೂ ಸೇರಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳು, ಆಮೆ, ಹಲ್ಲಿ, ಗೋಸುಂಬೆ, ದುಂಬಿ, ಚಿಟ್ಟೆ, ನೊಣ, ಚೇಳು, ಜೇಡ, ಗೆದ್ದಲು, ಇರುವೆ, ಉಣ್ಣಿ, ಸೊಳ್ಳೆ–ಇವೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ನಿದ್ರಾರೋಗ ತರುವ ಟ್ಸೆಟ್ಸೆ ನೊಣ ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ರಬ್ಬರ್, ದಂತ ಮತ್ತು ದಿಮ್ಮಿ–ಇವು ಕಾಂಗೋದ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಮಲಯ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಕಾಂಗೋದ ಕಾಡು ರಬ್ಬರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ತಗ್ಗಿತು. ಇಲ್ಲೂ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮಟಾಡಿ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಪೂಲ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1926ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯೋಗ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಕೀವೂ ಮತ್ತು ಯೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 1920 ರಿಂದ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಳೆ ಎಣ್ಣೆ, ಬಾಳೆ, ನೆಲಗಡಲೆ, ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಕಟಾಂಗ, ಕಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಸಾವ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಅಕ್ಕಿ, ಬಟಾಣಿ, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಹುರುಳಿ ಅವರ ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಪಶುಪಾಲನೆಯನ್ನು ಕಟಾಂಗದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ಇದು ಕಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಗೋ ಕೆಳನಾಡುಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಡು, ಕುರಿಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಂಗೋ ಖನಿಜಸಮೃದ್ಧ ದೇಶ. ಕಟಾಂಗದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರನಿಕ್ಷೇಪ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತವರ, ಯುರೇನಿಯಂ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸತು, ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅದು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯೂ ಹೌದು. ಸುಡ್–ಕಾಸ್ಯೆನಲ್ಲಿ ವಜ್ರವೂ ಕೀವೂನಲ್ಲಿ ತವರ, ಚಿನ್ನಗಳೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಸಿಮೆಂಟ್, ಬಂದೂಕದ ಮದ್ದು, ಸ್ಫೋಟಕ, ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಬೀರ್, ಕಡಲೆ ಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ, ಬೆಣ್ಣೆ, ಜವಳಿ, ಚರ್ಮದ ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಸಿಗರೇಟ್, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಸೀಸೆ, ಡಬ್ಬ, ಉಡುಪು, ಜೇನಿ ಸರಕು (ಹೇಬರ್‌ಡ್ಯಾಷರಿ)– ಇವು ಕೆಲವು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸರಕುಗಳು.

ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ, ಹಣಕಾಸು, ಸಾರಿಗೆ: ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು ಕಾಂಗೋದ ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತಗಳು. ಯಂತ್ರ, ಇಂಧನ, ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಆಯಾತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಆಯಾತಕ್ಕಿಂತ ನಿರ್ಯಾತವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ–ಇವು ಈ ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವ ಮುಖ್ಯ ದೇಶಗಳು.

ಕಾಂಗೋದ ನಾಣ್ಯ ಜ್ಹೇರ್. ಇದನ್ನು 1,000 ಮಕುಟಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. 1.2 ಜ್ಹೇರ್=1 ಪೌಂ. ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್; 50 ಮಕುಟ=1 ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರ್ ಆಗಿತ್ತು. ಈಗ ಕಾಂಗೋದ ನಾಣ್ಯದ ಹೆಸರು ಕಾಂಗೋಲಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಎಂದು ಬದಲಾಗಿದೆ. 48 ಅಮೆರಿಕನ್ ಡಾಲರಿಗೆ 464.69 ಕಾಂಗೋಲಿ ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಸಮನಾಗಿದೆ (2006 ಅಂದಾಜು).

ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗಗಳಿವು: ಜಲಮಾರ್ಗ 13628 ಕಿಮೀ; ರೈಲ್ವೆ 4825 ಕಿಮೀ; ರಸ್ತೆ 1,44,668 ಕಿಮೀ ನದೀಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾಗಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೈಲ್ವೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬನಾನ, ಬೋಮ, ಆಂಗೊ ಮತ್ತು ಮಟಾಡಿ ಇವು ಸಾಗರಗಾಮಿ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ಬಂದರುಗಳು. ಕೀನ್ಷಾಸ, ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿವಿಲ್, ಎಲಿಸಬೆತ್‌ವಿಲ್ ಮುಖ್ಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು.

ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮುಖದ ಒಳಗಿರುವ ಬನಾನ ಕಾಂಗೋದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಐರೋಪ್ಯ ವರ್ತಕರು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ನದೀಮುಖದ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೋಮ ಇದೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಮಯುಂಬೆ ಪ್ರದೇಶದ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಬನಾನಕ್ಕೆ 148 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದು ಮಟಾಡಿ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಸಾಗರಗಾಮಿ ಹಡಗುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಳಿ ಜಲಪಾತವಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ

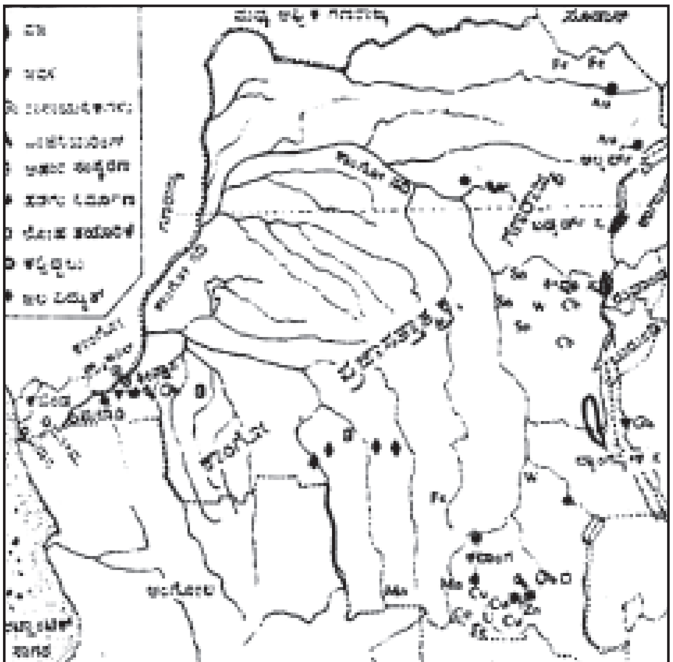

ಖನಿಜಗಳು: Au–ಚಿನ್ನ, Cb-ಕೊಲಂಬೈಟ್, Co-ಕೋಬಾಲ್ಟ್, Cu-ತಾಮ್ರ, Fe-ಕಬ್ಬಿಣ, Mn-ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ Sn-ತವರ, U-ಯುರೇನಿಯಂ, W-ವೋಲ್ಫ್ರಮ್, Zn-ಸತು

ಮಡುವಿನ ವರೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಕಾಂಗೋದ ರಾಜಧಾನಿ ಕೀನ್ಷಾಸ ಇರುವುದು ಅಲ್ಲಿ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,39,064 (2001). ಲುಬುಂಬಾಷಿ ಮತ್ತು ಕೀಸಾಂಗಾನಿ 6,82,599 (2004) ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳು.

ಕಾಂಗೋದ ಶಿಕ್ಷಣ ಬಹಳ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾವುವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣವಂತೂ ಕನಸಿನ ಗಂಟಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಗೋ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಾಂಗೋಲಿ ಡಾಕ್ಟರಾಗಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಸುಮಾರು 20,000 ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಕೆಥೊಲಿಕ್

ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂತು. ಈಗ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಗೆ ಇತರೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿವೆ. 1 ಸ್ಟೇಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ; 2 ಕೆಥೊಲಿಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು 3 ಫ್ರೀ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ.

ಇತಿಹಾಸ : ಪ್ರಪಂಚದ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊರಗಡೆಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದದ್ದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಬೆಲ್ಜಿಯಮಿನ ದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡನ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲ್ಪನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಹೆಸರು ಕಾಂಗೋ. ಅಲ್ಲಿಯ ನದಿಗೂ ಅದೇ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಆ ರಾಜ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದದ್ದು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ.

ಕೊಂದ ಮಹಿಷದ ಹಂಚಿಕೆ. ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ ಈಗಲೂ ಜೀವನಾಧಾರ

ಆಗಲೂ ಅದು ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಮಡುವಿನಿಂದ ಕೆಳಗಡೆಯ ಭಾಗವನ್ನೂ ಈಗಿನ ಅಂಗೋಲದ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಆ ರಾಜ್ಯ ಅಳಿದಿತ್ತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ದೊರೆ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೊಂದು ವಸಾಹತು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ನಾಡಿನ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಅವನ ಕನಸಿಗೆ ಅವನ ಸರ್ಕಾರ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿ, ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ. 1876ರಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಆಫ್ರಿಕನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಶೋಧನೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ನಾಗರಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೂ ಆ ಸಂಘದ

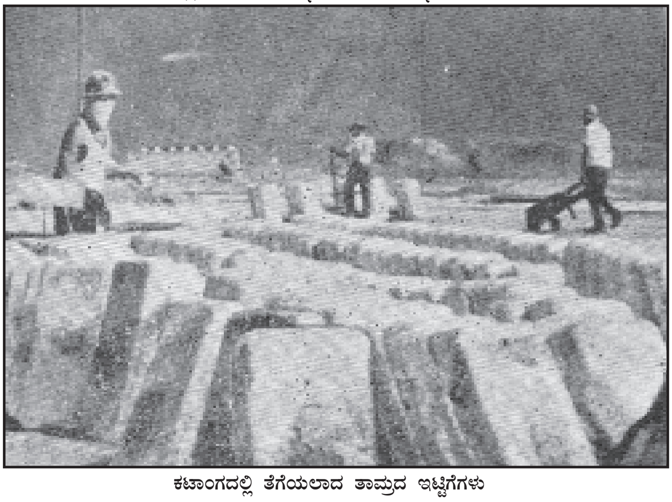
ಕಟಾಂಗದಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಲಾದ ತಾಮ್ರದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು

ಉದ್ದೇಶ. ಆ ಸಂಘ ಅಷ್ಟೇನೂ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ದೊರೆ ತನ್ನ ವಸಾಹತಿನ ಆಶೆಯ ಸುರುಳಿ ಬಿಚ್ಚಿದ. 1874–77ರಲ್ಲಿ ಹೆನ್ರಿ ಎ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಜಾಡನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ. 1878ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿಯನ್ನು ದೊರೆ ತನ್ನ ಆಶೆಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡ. 1879–84ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಕೆಲವು ತರುಣ ಸಾಹಸಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸ್ಥಳೀಯರಾಗಲಿ ವಿದೇಶೀಯರಾಗಲಿ ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಸರೋವರದ ಬಳಿಗೆ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬ್ರ್ಯಾಜನ ಕಡೆಯವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಅದರ ಉತ್ತರ ಭಾಗವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ದಕ್ಷಿಣದ ದಡದಲ್ಲಿ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್‌ವಿಲ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅದೇ ಈಗಿನ ಕೀನ್ಷಾಸ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಫ್ರಿಕನ್ ನಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಅಧೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಈತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ

ಕಾಂಗೋದ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡನ ಸ್ಥಾನ ಭದ್ರವಾಯಿತು. 1885ರಲ್ಲಿ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ದೊರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಭುವಾದ. ಕಾಂಗೋ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಯಿತು. ರಾಜನ ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿದಾಗ ಆತ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ 1908ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಶಪಡಿಸಿದ.

1960ರಲ್ಲಿ ಇತರ ಆಫ್ರಿಕನ್ ವಸಾಹತುಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದಂತೆ ಕಾಂಗೋವೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. 1960ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 26ರಿಂದ ಮೇ 16ರ ವರೆಗೆ ನಡೆದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋ ದೇಶದೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸಲು ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪಿತು.

ಕಾಂಗೋದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಬಿದ್ದದ್ದು 1960ರ ಮೇ 19ರಂದು. ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಹಿಬಿದ್ದ ಕೇವಲ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 1960ರ

ಕಾಂಗೋ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ

ಜೂನ್ 24ರಂದು ಪ್ಯಾಟ್ರಿಸ್ ಲುಮುಂಬನೇ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಆತನ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಪರ್ಧಿ ಕಸವುಬು ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ (ಜೂನ್ 30) ಕಾಂಗೋದ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಾರಲಾಯಿತಾಗಿ ಅದೊಂದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಆ ಮುಂದೂ ಪ್ಯಾಟ್ರಿಸ್ ಲುಮುಂಬ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿಯೂ, ಕಸವುಬು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ

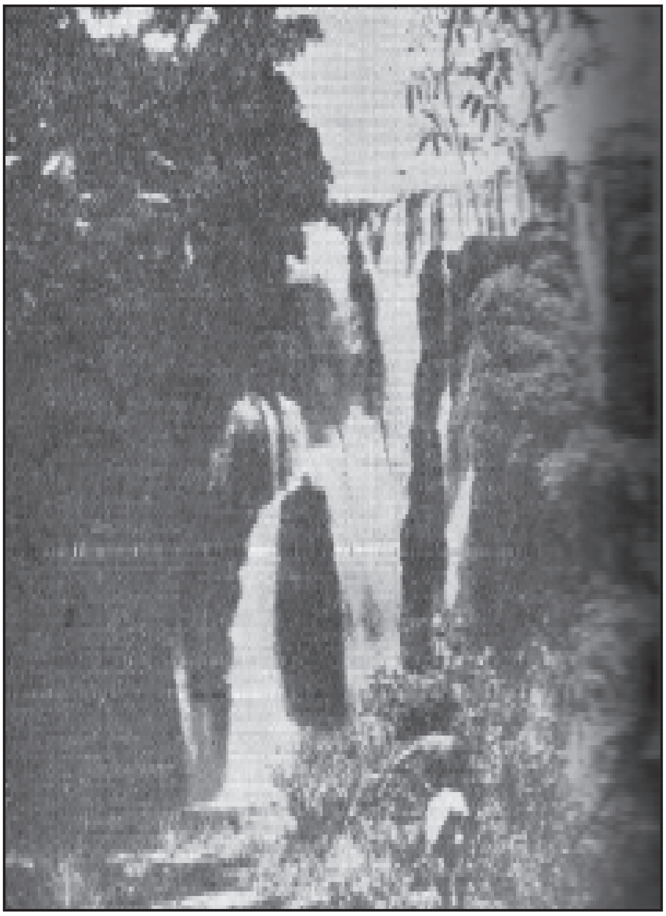

ಕಟಾಂಗ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಂದು ಜಲಪಾತ : ವಿಭವ ವಿದ್ಯುತ್ ತಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು

ಮುಂದುವರಿದರು.

1960ರ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಂಗೋ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿತ್ತು. ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್‌ವಿಲ್ ಮತ್ತು ಈಕ್ವೇಟರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಸವುಬು ಮತ್ತು ಮೊಬುಟುರ

ಮಟಾಡಿ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಅಳಿವೆ

ಅಧಿಕಾರ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಿತ್ತು. ಲುಮುಂಬನ ಉಪಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಗಿಜೆಂಜೆಗೆ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿವಿಲ್‌ನ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಮತ್ತು ಕೀವೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಭಾವವಿತ್ತು. ಷೋಂಬೆ ಕಟಾಂಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತಿಯೆಂದು 1960ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಸೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಕಾಲೊಂಜಿಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಷೋಂಬೆಯದಂತೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಕರಾರಾಗಿತ್ತು. ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಸೇನೆ ನಿರ್ಗಮಿಸಿತ್ತಾದರೂ ಷೊಂಬೆಯ ಪಡೆಗಳಿಗೆ ಅದರದೇ ನಾಯಕತ್ವವಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಗಣಿ ಕಂಪನಿಗಳ ಬೆಂಬಲವೂ ಅವನಿಗಿತ್ತು. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಸಹಾನುಭೂತಿ

ಕೀನ್ಷಾಸ

ತನ್ನ ಕಡೆಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಅವನ ಭರವಸೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಕಸವುಬುವಿನ ಸಂಧಾನ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಲುಮುಂಬ ಕೊಲೆಗೀಡಾದ. ಷೋಂಬೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಕಟಾಂಗ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಸ್ವತಂತ್ರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ನಡುವೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

1963ರಲ್ಲಿ ಕಟಾಂಗ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿದ್ದು 1964ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಹೊಸ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಷೋಂಬೆ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ. ಅವನನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಸವುಬು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಮುಂದೆ ಷೋಂಬೆ ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಸವುಬು ಅವನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ.

1965ರಲ್ಲಿ ಲೆ.ಜ. ಜೋಸೆಫ್ ಮೊಬುಟು ಪ್ರಬಲನಾದ. ಅವನಿಂದ ಕಸವುಬುವೇ ಅಧಿಕಾರ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಸೈನಿಕ ವೃತ್ತಿಯ ಬಿಳಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೇನೆಯ ಬಲದಿಂದ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು 1967ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬಂಡಾಯ ನಡೆಸಿದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಈ ಸೈನ್ಯ ರುವಾಂಡಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಗೆಯಲಾಗಿ ಕಾಂಗೋಗೆ ಶಾಂತಿ ಬಂತು. 1968ರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಚಾದ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಈ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಅನಂತರ ವಾಪಸಾಯಿತು.

1967ರಲ್ಲಿ ಜನಮತಗಣನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಧಾನ ಸಭೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ವಿಪುಲಾಧಿಕಾರವುಂಟು.

ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, (ರಾಜಧಾನಿ ಕೀನ್ಷಾಸವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಯುಕ್ತ ಜಿಲ್ಲೆ), ಬಂಡುಂಡು ಬಾಸ್ಕಾಂಗೋ, ಈಕ್ವೇಟರ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಕಸಾಯಿ, ಪೂರ್ವ ಕಸಾಯಿ, ಕಟಂಗ, ಮನಿಯೆಮೆ, ನಾರ್ಡ್–ಕಿವು, ಓರಿಯೆಂಟಲ್, ಸುದ್–ಕಿವು. 1966ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಐರೋಪ್ಯ ನಾಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವಕ್ಕೆ ದೇಶೀಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಡಲಾಯಿತು. ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್‌ವಿಲ್ ಎಂಬುದು ಕೀನ್ಷಾಸ ಆಯಿತು. ಎಲಿಸಬೆತ್‌ವಿಲ್‌ನ ಈಗಿನ ಹೆಸರು ಲುಬುಂಬಾಷಿ. ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲಿವಿಲ್ ಎಂಬುದು ಕೀಸಾಂಗಾನಿ ಆಗಿದೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟ್‌ವಿಲ್‌ನ ನಾಮಧೇಯ ಕಾಲೆಮೀ. ಕಾಕೀಯವಿಲನ್ನು ಈಗ ಮಾಬಂಡಾಕ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಗಿನ ಇಸಿರೊ ಹಿಂದೆ ಪಾಲಿಸ್ ಆಗಿತ್ತು. ಬ್ಯಾನಿಂಗ್‌ವಿಲ್‌ನ ಹೆಸರನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಾಂಡುಂಡು ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳೆಂದರೆ, ಬೋಮ, ಬುಕಾವು, ಕಾಮಿನ, ಕನಂಗ, ಕೋಲ್ವೇಜಿ, ಲಿಕಾಸಿ, ಮಟಾಡಿ, ಮಬುಜಿಮಾಯಿ.

(ಎ.ಎಂ.ಆರ್.; ಟಿ.ಇ.ಎಚ್.)

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕಲೆ. ಇದು ರಜಪೂತ ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವೆಂದೇ ಹಿಂದಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆರ್ಚರ್, ರಾಂಧವ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ, ಇದು ರಜಪೂತ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದೆಂದೂ ಕಾಂಗ್ರಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದರೆ ಗುಲೇರ್, ತಿರಸುಜನ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ನೂರ್‌ಪುರ. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ, ಮೊಗಲ್ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿನ ಜಾನಪದ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಳಿತವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಔರಂಗಜೇಬ್ ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದ ಹಿಂದೂ ಕಲಾಕಾರರನ್ನು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಓಡಿಸಿದುದರಿಂದ, ಅವರು ನೆರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದರು. ಅವರಿಂದ ಬೆಳೆದ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶೈಲಿಗಳುಂಟು. ಈ ಕಲೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದರೂ ಇದು ಹಠಾತ್ತನೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥ, ಅದರಲ್ಲೂ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣಪಂಥ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಅದು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಆ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿವೆ. ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಛಾಯೆ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಿತ ಕಥಾವಸ್ತುವಿಗೂ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರಾ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು ಈ ವರ್ಣಮಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಾಗಿ.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗತಂತ್ರ ಕಡಿಮೆ. ಇದನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಕಲೆಯನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರ ಅಂಗಾಂಗಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಇವನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಬಳಸಿದರೂ ಬೇಸರ ತರಿಸದ ಜೀವಂತ ಕೃತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಯಿಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆಯೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಕೇತಗಳು ಬಹು ವಿರಳ. ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದು ತನ್ನ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಚಿತ್ರರಚನೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಚಿತ್ರಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಾರಣ.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ರೇಖಾಚಿತ್ರದ ವಿನ್ಯಾಸ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಲಂಕಾರಗಳು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಾರ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಮೃದುವೂ ಆದ ಕುಂಚಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವು ಅಳಿಲಿನ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದುವು. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಸಿಯಾಲ್‌ಕೋಟ್ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕರಡನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ಕಾಗದವನ್ನು ಮೃದುಮಾಡಿ, ರೇಖಾಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದುಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅನಂತರ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಸ್ವಚ್ಛ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಹಸುರುಬಣ್ಣ. 200 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರವೂ ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಣ್ಣಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಥಾವತ್ ರೂಪಣವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಚಿತ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಜ್ಞಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೆಳ್ಳಗೆ, ಬಳುಕುವ, ಹರಿಣಾಕ್ಷಿಯರಾಗಿ, ತುಂಬುಗಲ್ಲ ಮತ್ತು ನೇರ ಮೂಗುಗಳುಳ್ಳವರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರನೂ ಮುಖವನ್ನು ತನ್ನ ರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನಾಮಧೇಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗುರುಸಹಾಯ, ಕುಶನ್‌ಲಾಲ್, ಹಸ್ನೂ, ಪುರ್ಖೂ ಮತ್ತು ರಾಮ ದಯಾಲ್ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಸಹಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಶೃಂಗಾರವೇ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಜೀವಾಳ. ಶೃಂಗಾರದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ರಾಧಾ–ಕೃಷ್ಣ ಇಲ್ಲವೇ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿತ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರ ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆಯೇ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಚಿತ್ರಕಾರ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಗೌಣ. ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿತ್ರಣವೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಇಲ್ಲವೇ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಾಧನವೆಂದೇ ಅವನ ಭಾವನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಸಮವಾದ ಕಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಘನತೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಅಶ್ಲೀಲತೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ಲೈಂಗಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಆರ್ಚರ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವೆಂದರೆ ಕಲಾವಿದನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ. ಹಿಮಾಲಯದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಜೀವನ ಕಷ್ಟಕರವಾದದ್ದು. ಈ ಕಷ್ಟಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ತನಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಬೀಯಾಸ್ ನದೀ ಕಣಿವೆ, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಛತ್ರಿಯಂತಿರುವ ಮರಗಳು, ಮಾವಿನ ತೋಪು, ಗುಡಿಸಲು, ಮಂಜುಮಿಶ್ರಿತ ಹೊಳೆ ತೊರೆ, ಮೃಗಪಕ್ಷಿ – ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೈಜವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ, ಗೀತಗೋವಿಂದ, ಬಾರಾಮಾಸಾ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಯಿಕೆಯರ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದಿ ಕವಿ ಕೇಶವದಾಸನ ರಸಿಕಪ್ರಿಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಎಂಟು ರೀತಿಯ ನಾಯಿಕೆಯರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ, ಆ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಯ್ದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಧೀನಪತಿಕಾ, ಉತ್ಕಾ, ವಾಸಕಶಯ್ಯಾ, ಅಭಿಸಂಧಿತಾ, ಖಂಡಿತಾ, ಪ್ರೋಷಿತಪತಿಕಾ, ವಿಪ್ರಲಬ್ಧಾ, ಅಭಿಸಾರಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟ ನಾಯಿಕೆಯರ ವಿರಹ, ಮಾನ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಗಗಳು ಬಹು ವಿಶದವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಋತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಉಡಿಗೆ–ತೊಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತದ ರಾಗಗಳಿಗನುಗುಣವಾದ ರಾಗಾಮಾಲಾ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗುಂಟು.

ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆ. ಕೃಷ್ಣನ ಕೊಳಲಿಗೆ ಮಾರು ಹೋದ ಗೋಪ ಗೋಪೀ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ಕಾಳೀಯಮರ್ದನ, ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿಧಾರಿ, ಗೋಪಿಕಾ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ.

ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಕ್ಕಿಂತ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಸಲ್ಲಲಾರಂಭವಾಗಿ ಚಿತ್ರದ ಸತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅದರ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದ ರಾಜರೂ ಕ್ಷೀಣದೆಸೆಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈಗ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಾಂಗ್ರೀವ್, ವಿಲಿಯಂ : 1670–1729. ರೆಸ್ಟೋರೇಷನ್ ಯುಗದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕಕಾರ. ಡಬ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಖ ಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ. ಕಡೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟ. ಡ್ರೈಡನ್, ವ್ಯಾನ್ಬ್ರೂ, ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ಮೊದಲಾದವರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಅಶ್ಲೀಲತೆಯನ್ನು ಜೆರಿಮಿ ಕಾಲಿಯರ್ ಖಂಡಿಸಿದಾಗ ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ವಾದರಂಗಕ್ಕಿಳಿದನಾದರೂ ಗೆಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲ ನಾಟಕವಾದ ದ ಓಲ್ಡ್ ಬ್ಯಾಚಲರ್ (1693) ಇವನಿಗೆ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದಿತು. ಅನಂತರ ದ ಡಬಲ್ ಡೀಲರ್ (1693), ಲವ್ ಫಾರ್ ಲವ್ (1695) ಮತ್ತು ದ ವೇ ಆಫ್ ದ ವರ್ಲ್ಡ್ (1700) ಎನ್ನುವ ವಿನೋದ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ದಿ ಮಾರ್ನಿಂಗ್ ಬ್ರೈಡ್ (1697) ಎನ್ನುವ ದುರಂತ ನಾಟಕವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಕಾಲಿಯರನ ಖಂಡನೆಯೊಂದಿಗೆ ದ ವೇ ಆಫ್ ದ ವರ್ಲ್ಡ್ ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾದುದೂ ಸೇರಿತಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ದ ಮಾರ್ನಿಂಗ್ ಬ್ರೈಡ್ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರೂ ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯೇನಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಸರಹಿತ ಸರಳ ರಗಳೆಯ (ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್ ವರ್ಸ್) ಬಳಕೆ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯನಾಟಕಗಳ ಕರ್ತೃಗಳ ಪ್ರಥಮ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ, ಕಾಂಗ್ರೀವ್. ಪ್ರಣಯಾಸಕ್ತರಾದ ಎಲ್ಲ ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಪಿತೂರಿಗಳನ್ನೂ ನೀತಿ–ಅನೀತಿಗಳ ಗೊಡವೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಿರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಧನಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಈತ

ಕೃತಕ ಹರ್ಷನಾಟಕದ (ಆರ್ಟಿಫಿಯಲ್ ಕಾಮೆಡಿ) ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ. ಪ್ರಮಾದವಶಾತ್ ಪತ್ರ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಹೋಗುವುದು, ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಹೊಂಚಿ ಕೇಳುವುದು–ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ವಿನೋದ ಪಾತ್ರಗಳು ಇವನ ಕೈಲಿ ಜೀವಕಳೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನಂತೆ ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ವಿನೋದ ನಾಟಕಗಳ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಮರಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ: ಚಮತ್ಕಾರ (ವಿಟ್) ಮಿಂಚುವ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಪ್ರಭುಗಳು ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ಅಹಂಕಾರಿಗಳು, ಮಂಕರು. ಲವ್ ಫಾರ್ ಲವ್ ನಂಥ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ಅಸಾಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ಬರಿಯ ವಿನೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಚಮತ್ಕಾರದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ರಚಿಸಿದವನಲ್ಲ. ನಾಟಕಗಳ ವಾದವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ಯೋಚನೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಇವನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಹಲವರು ವಿಮರ್ಶಕರು ಕಾಂಗ್ರೀವ್‌ನಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಚೇತನವಿತ್ತೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂಗ್ರೀವನ ನಾಟಕಗಳು ಕೃತಕ ಹರ್ಷನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರದ ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವೆನ್ನಬಹುದು. ತನ್ನ ಗುರಿಯಲ್ಲಿ ಟೆರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮಿನಾಂಡರ್‌ರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಂಭಾಷಣೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೆನ್ ಜಾನ್‌ಸನ್ ಮತ್ತು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಕಾಂಗ್ರೀವ್ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲು ಈತ ಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಫ್ಯಾಷನ್ನಿನ ಆರಾಧಕರಾದ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗದ ಹುಚ್ಚು ಹೆಮ್ಮೆ, ಅವರ ಹುಸಿ ಮೌಲ್ಯಗಳು–ಇವನ್ನು ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚಮತ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಕಟಕಿಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈತ ನಿಷ್ಣಾತ.

ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಈತನ ದ ವೇ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ (1700) ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದರ ನಾಯಕ ಮಿರಬೆಲ್, ನಾಯಕಿ ಮಿಲಮಾಂಟ್. ಮಿರಬೆಲ್ ತನ್ನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡಲು ಮಿಲಮಾಂಟಳ ಬಂಧು ಲೇಡಿ ವಿಷ್‌ಫೋರ್ಟ್‌ಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವಂತೆ ನಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಫಲಳಾದ ಮಿಸೆಸ್ ಮಾರ್‌ವುಡ್ ಅವನ ತಂತ್ರವನ್ನು ಲೇಡಿ ವಿಷ್‌ಫೋರ್ಟಳಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಡೀ ನಾಟಕ ತಂತ್ರ, ಪಿತೂರಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಡಿ ವಿಷ್‌ಫೋರ್ಟ್ ಮಿರಲ್‌ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅವನು ಮಿಲಮಾಂಟಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೀವನ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕೃತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ತಿದ್ದಲಾಗದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಬಂದ ಪಾತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲ. ಸೋಗು ಮತ್ತು ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮರೆಯಲೆತ್ನಿಸಲು ಪಾತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ–ಎಂದು ಕವಿ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರ ಸಂಭಾಷಣೆ ಚಮತ್ಕಾರದ ಮಿಂಚಿನಮಾಲೆಯಾಗಿದೆ. ಮಿಲ್‌ಮಾಂಟ್ ಮತ್ತು ಮಿರ್‌ಬಲ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿನೋದ ನಾಟಕದ ಜಗತ್ತಿನ ಮರೆಯಲಾಗದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಿಸೆಸ್ ಫೆಯನಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಿಸೆಸ್ ಮಾರ್‌ವುಡ್‌ರಂಥ ಇತರ ಪಾತ್ರಗಳೂ ಸತ್ತ್ವಯುತವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾಗದ ಭಾವದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೀವ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಕ್ರಿಯೆ ಅತಿ ಜಟಿಲವಾಗಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಾಟಕಕಾರ ವಿಫಲನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂಥ ಒಳ್ಳೆಯ ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಇದೇ ಕಾಂಗ್ರೀವನ ಕಡೆಯ ನಾಟಕವೂ ಆಯಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೀವನ ನಾಟಕಗಳ ಗದ್ಯ ಬಹು ಸೊಗಸಾದುದು. ಕೋರೈಸುವ ಚಮತ್ಕಾರ, ಉಸಿರು ಬಿಗಿಹಿಡಿಸುವ ವೇಗ, ಮಿಂಚುವ ಹಾಸ್ಯ–ಇವು ಕಾಂಗ್ರೀವನ ನಾಟಕಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿವೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಓಟ, ಮಾತಿನ ಚಕಮಕಿ ಎಷ್ಟೇ ಸಹಜವೆಂದು ತೋರಿದರೂ ಈ ಗದ್ಯದ ಹಿಂದೆ ಕೃತಿಕಾರನ ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ಶ್ರಮ, ಉದ್ದೇಶ, ಕಲೆ ಅಡಗಿವೆ. ಮಾತಿನ ಲಯ ಮೋಹಕವಾದರೂ ಅದು ಉದ್ದೇಶಿತವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಗದ್ಯ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಓದಿ ಸವಿಯಬೇಕಾದುದು. 'ದ ವೇ ಆಫ್ ದ ವರ್ಲ್ಡ್' ನಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆ ಎಷ್ಟು ಚುರುಕಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ ರಂಗಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿ ಸವಿಯಲಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಟಿಯರು ಮಿಲ್‌ಮಾಂಟ್‌ಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೆಸ್ಟೊರೇಷನ್ ಯುಗದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಭಾಗವಾದ ಚಮತ್ಕಾರಯುತ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನ ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ 'ಲವ್ ಫಾರ್ ಲವ್' ಈಗಲೂ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ : ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ. 1885ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 28ರಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಥಮ ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆದದ್ದು ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ (1885). ಕಲ್ಕತ್ತ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಉನ್ನತ ವಕೀಲರಾಗಿದ್ದ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಸಿ. ಬಾನರ್ಜಿ ಪ್ರಥಮಾಧಿವೇಶನದ

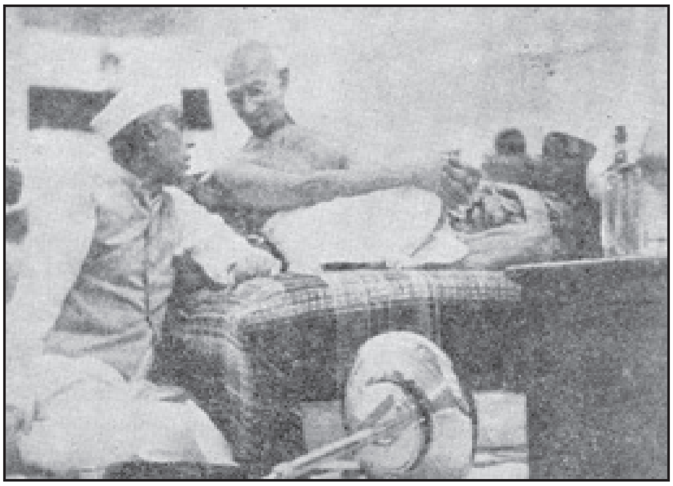

ಗಾಂಧಿ, ನೆಹರು

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಲು ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಆಗ ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನನಿಂದಲೇ

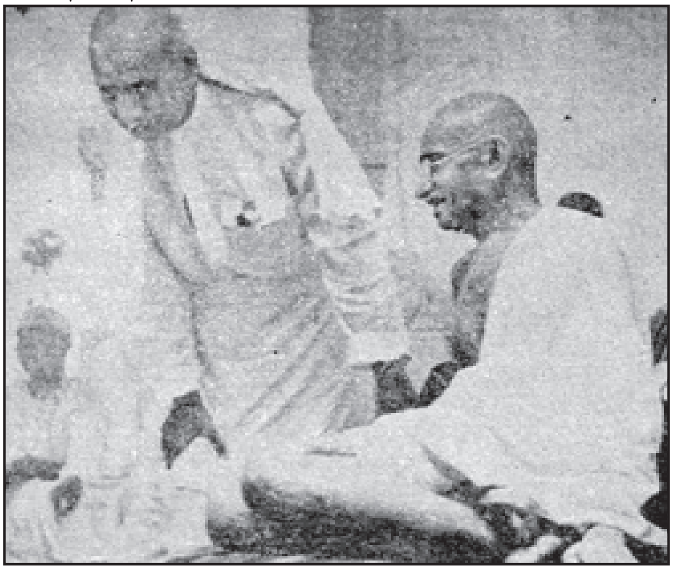

ಗಾಂಧಿ, ಪಟೇಲ್, ನೆಹರು

(1884–88) ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತ್ತು. ನಿವೃತ್ತ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಅಲೆನ್ ಆಕ್ಟೇವಿಯನ್ ಹ್ಯೂಂ ಇದರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ.

ನಿಶ್ಚಿತ ರಾಜಕೀಯೋದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡವರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದವರೂ ಅನೇಕ ಜನ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ನವೋದಯ ಭಾವನೆಗಳೂ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿ ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಜನ್ಮವಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಅಖಂಡತಾದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಹಕ್ಕಿನ ತತ್ತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ನೆರವಾದವು.

ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಗಳಂತೆ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಜನ ಜಾಗೃತಿಗೂ ಬೌದ್ಧಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದ ಉದಾರವಾದಿ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಭಾರತದ ಈ ಜನ ಮಾರು ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನ್ಯಾಯದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಅಪಾರ ನಂಬುಗೆಯಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಉದಾರವಾದಿ ನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ಮೊದಮೊದಲು ಭಾರತೀಯರ ಈ ತೆರನಾದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತಸಾಧನೆಯೇ ಬ್ರಿಟನಿನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬುದು 1813ರ ಸನ್ನದು ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ (ಚಾರ್ಟರ್ ಆಕ್ಟ್) ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದ ಒಕ್ಕಣೆ. 1833ರ ಸಂಸದೀಯ ಸಮಿತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾದರೂ ಇದೇ ಆಶಯವನ್ನೇ. ತನ್ನ ಸರ್ಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ದೇಶೀಯ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಣಿ ಹೊರಡಿಸಿದ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲೂ (1858) ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಮನಸಾರ ನಂಬಿದ್ದರು.

ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ್

ಆದರೆ ಬಹುಬೇಗ ಅವರಿಗೆ ಭ್ರಮನಿರಸನಕಾದಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಲೋಕಸೇವಾ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಸರಿಸಿದ ಧೋರಣೆಯೇ ಮೊದಲ ಆಘಾತ. ಭಾರತೀಯ

ಗಾಂಧಿ, ಸರೋಜಿನಿ

ಪ್ರಜೆಯಾದ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸ್ಪರ್ಧಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಕಿತ್ತುಹಾಕಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ರಾಣಿಯ ನ್ಯಾಯ ಪೀಠದಿಂದ (ಕ್ವೀನ್ಸ್ ಬೆಂಚ್) ಬಂದ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದಾಗಿ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತಾದರೂ ಯಾವುದೋ ಕುಂಟು ನೆವದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ವಜಾ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ನಿರಾಕೃತರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯ ನಾಯಕರಾದರು. ಅವರಿಂದ ಕಲ್ಕತ್ತದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮ್ಯಾಟ್ಜಿನಿಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಅಖಿಲ ಭಾರತದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಚಳವಳಿ ನಡೆಸುವುದು ಅದರ ಉದ್ದೇಶ. ಲೋಕಸೇವೆ, ಅಸ್ತ್ರಕಾಯಿದೆ, ದೇಶೀಯ ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾಯಿದೆ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ತಳೆದ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಭೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಐರೋಪ್ಯ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲು ತಂದ ವಿಧೇಯಕವೊಂದನ್ನು **(ನೋಡಿ– ಇಲ್ಬರ್ಟ್ ವಿಧೇಯಕ)** ವಿರೋಧಿಸಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯರು ಸಂಘಟಿತರಾದ ಬಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು, ಸಂಘಟನೆಯೇ ಗೆಲವಿಗೆ ತಳಹದಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಭಾರತೀಯರೂ ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಇದರ ಫಲವೇ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡ (1883) ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ.

ಭಾರತದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮಾನಸಿಕ, ನೈತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪದವೀಧರರು ಸುಸಂಘಟಿತರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಲನ್ ಆಕ್ಟೇವಿಯನ್ ಹ್ಯೂಂ ಆ ಯುವಕರಿಗೆ ಕರೆ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಅದೇ ವರ್ಷವೇ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಅರೆ–ಕೊರೆಗಳನ್ನೂ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನೂ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಹ್ಯೂಂ ಆ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗೂ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದ. ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಉತ್ತೇಜಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ

ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ (1945) : ಗಾಂಧಿ, ನೆಹರು

ದೊರಕಿದ್ದರಿಂದ ಆತ ಮುಂದುವರಿದ. ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಭಾರತೀಯರ ಸಹಕಾರ ದೊರಕಿತು. 1885ರ ಕ್ರಿಸ್‍ಮಸ್ ವಾರದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಪ್ರಥಮಾಧಿವೇಶನ ನಡೆಯಿತು. ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ದ್ವಿತೀಯಾಧಿವೇಶನ ನಡೆದದ್ದೂ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲೇ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಸಾಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಖಿಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಿರಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ವಿಲೀನವಾಯಿತು.

ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಪ್ರಥಮ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ 71. ಅಂದಿನಿಂದ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಕ್ರಿಸ್‍ಮಸ್ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಧಿವೇಶನ ಒಂದೊಂದು ನಗರದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನ ಅತೀವ ಉತ್ಸಾಹ ತಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಅಖಿಲ ಭಾರತದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವ ಎಲ್ಲ ನಿಷ್ಠಾವಂತರೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬರಲಿರುವ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲೇ ದೇಶೀಯ ಸಂಸತ್ತಿನ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣವಾಗಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಭಾರತ ಅನರ್ಹವೆಂಬ ಸವಾಲಿಗೆ ಇದು ಜವಾಬೂ ಆಗಬಹುದು–ಎಂದು ಪ್ರಥಮಾಧಿವೇಶನದ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ಯೂಂ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು.

ಹರಿಪುರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನಾಧ್ಯಕ್ಷ ಸುಬಾಷ್ ಚಂದ್ರಬೋಸ್ ಆಜಾದ್, ನೆಹರುಗಳೊಂದಿಗೆ

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ತಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯನ್ನು ಟೀಕಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಡುವುದರಲ್ಲೂ ನಿರತವಾಗಿತ್ತು. ಯಾವಾಗಲೂ

ಗಾಂಧೀಜಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ, (1942)

ಅದು ತನ್ನ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ಮಿತವಾದವನ್ನಾಗಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಇಂಡಿಯ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ರದ್ದು, ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ಸೈನ್ಯ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕಡಿತ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಶಾಸನಾಂಗಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ, ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ನೇಮಕ_ಇವು ಅದರ ಕೆಲವು ಬೇಡಿಕೆಗಳು. ಯಾವುದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಅದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನದಲ್ಲಾಗಲಿ ನ್ಯಾಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಔದಾರ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಭಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲೂ ಅದು ಹಿಂದೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ.

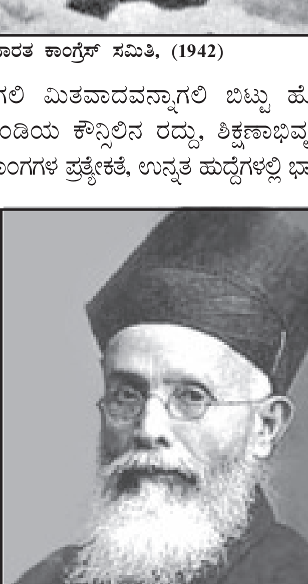

ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ

1896ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸು ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಭಾರತೀಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಸಮಾಜದ ಪೀಡೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ್ದೂ ಅದೇ ವರ್ಷ.

ಮೊದಮೊದಲು ಸರ್ಕಾರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಳವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕರ ನಿಲವನ್ನೇ ತಳೆದಿತ್ತು. ಅಸಹನೆಯಂತೂ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. 1886ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ವನಭೋಜನವೊಂದಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಆಗಿನ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನ್ ಕರೆದಿದ್ದ.

ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ನಿಲವು ಬದಲಾಯಿತು. ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವ ಮುನ್ನ ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನನೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನೀತಿ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅತೃಪ್ತಿ ಸೂಚಿಸಿದ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಧೋರಣೆ ಬಿಗಿಯಾಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸೂ ಡಫರಿನ್ ಆಶಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ರೂಪುಕೊಟ್ಟು ಹೋರಾಡಲು ಅದು ಮುಂದೆ ಬಂತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅದರ ಶಕ್ತಿ ವರ್ಧಿಸಿತು. ಹ್ಯೂಂ ಮಾತ್ರ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ವಿಶೇಷತಃ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ) ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಏಳ್ಗೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. ಅವನ ಪರಿಶ್ರಮದ ಫಲವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಕೆಲಸದಸ್ಯರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಲಾಯಿತು. 1893ರಲ್ಲಿ ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಅಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಸದಸ್ಯ ದಾದಾಭಾಯಿನವರೋಜಿ ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಆವರೆಗೆ ಮಂದಗಾಮಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಸುಧಾರಕರ ವಾಣಿ ಜನತೆಯನ್ನೆಚ್ಚರಿಸಿತು.

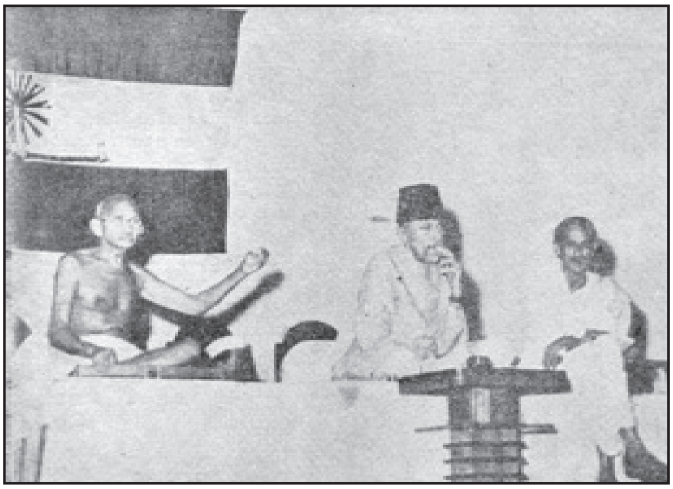

ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ (1946) : ಗಾಂಧಿ, ಆಜಾದ್, ಕೃಪಲಾನಿ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಭಾಗಿಗಳಾದರು. ಇದರಿಂದ ಆ ವರೆಗೆ ಕೆಲವೇ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಸಂಘಟನೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆ: ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಏಕತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತರಲು ಮಾರ್ಗ ಹುಡುಕಿದರು. ಆ ವಿಚಾರದ ಫಲವಾಗಿಯೇ ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆಯ ಯೋಚನೆ ಬ್ರಿಟಿಷರಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದು.

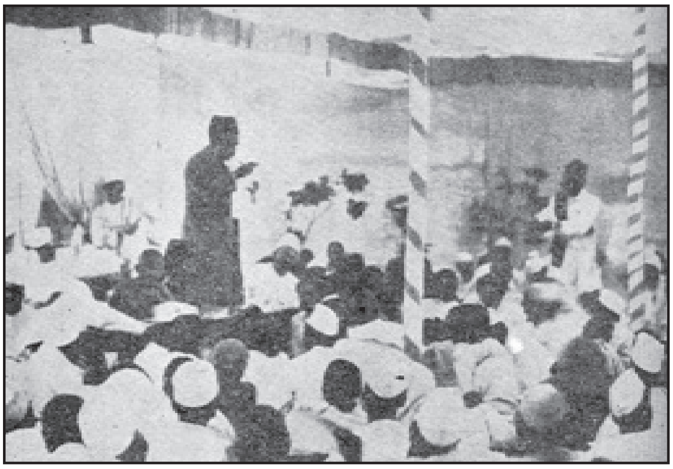

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದ ವಿಷಯ ನಿಯಾಮಕ ಸಭೆ

ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಧೋರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಆವರೆಗೆ ಶಾಂತಿ ಸಹಕಾರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮಂದಗಾಮಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನನ್ನ ಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕು, ನಾನು ಅದನ್ನು ಪಡೆದೇ ತೀರುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ತಿಲಕರು ಮಂದಗಾಮಿಗಳ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪರದೇಶೀ ಬಹಿಷ್ಕಾರವೊಂದೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ ಉಳಿದ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು.

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ವದೇಶಿಯ ಪರವಾಗಿಯೂ ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿತು. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾದವೆಂದು 1906ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಗೊತ್ತುವಳಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು.

ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಒಡೆದು ಆಳುವ ಧೋರಣೆ'ಯ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಏಕತೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಶಾಶ್ವತಗೊಳಿಸಲು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಬಂಗಾಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚಳವಳಿ, ಹರತಾಳಗಳ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ವಾತಾವರಣ ಹರಡಿತು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತಾ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕ್, ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ್ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಮುಂತಾದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪ್ರಥಮ ಅಧಿವೇಶನ (1883), ಬೊಂಬಾಯಿ, ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು

ಮುಖಂಡರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ 1905 ರಿಂದ 1908ರ ವರೆಗೆ ಬಂಗಾಳ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಉಗ್ರ ಆಂದೋಲನವೆದ್ದಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಈ ಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು 1909ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಲೆ–ಮಿಂಟೋ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲೇ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬೀಜಾವಾಪನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚುನಾವಣಾ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಗಿಂತ ಅತೃಪ್ತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಸೂರತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದುವು. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಸುಗಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ

ಅಸಹಕಾರ, ಕಾನೂನು ಭಂಗ: ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. ಅದರ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಸಂತುಷ್ಟ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ 1919ರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ನೀಡಿತು. ಈ ಕಾಯಿದೆ ನಾಡಿನ ಜನರನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಳರಸರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಷಾಹಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ನೈತಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದ ಜನತೆಯ ಆಶೆಯನ್ನು ಈ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾಯಿದೆ ಈಡೇರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಜನ ಇದರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು.

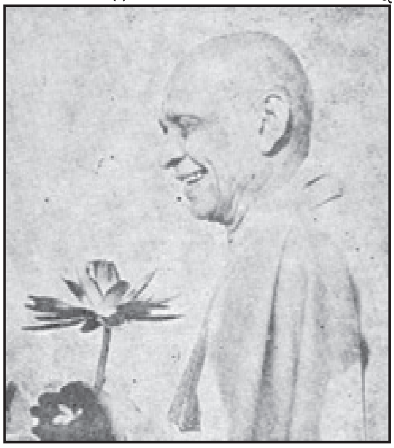

ಸರ್ದಾರ್ ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ್

1919ರಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತದ ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡದಿಂದಾಗಿ ನೂರಾರು ಚಳವಳಿಗಾರರು ಹುತಾತ್ಮರಾದರು. ಇದರಿಂದ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಜನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಸಿಡಿದೆದ್ದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಸಂಘಟನೆ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಚಾಲಕರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಹಿರಿಯಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಅಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಭಂಗ ಚಳವಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ವಾತಾವರಣವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನರಿತ ಗಾಂಧೀಜಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾದದ್ದು 1920 ರಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಕರೆದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿಶೇಷ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಶಾಸನಸಭೆ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ,

ಫೈಜ್‌ಪುರ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ನೆಹರು, ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ

ಕೋರ್ಟು, ಕಚೇರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಸರ್ಕಾರ ಕೈಕೊಂಡ ದಮನನೀತಿ ಜನತೆಯನ್ನು ರೊಚ್ಚಿಗೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯ ಭಾರತೀಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತದ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಏಕತೆಯಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು.

ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ : ಗಾಂಧಿ, ಆಜ಼ಾದ್, ಪಟೇಲ್ ಸಮಾಲೋಚನೆ

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಖಿಲಾಫತ್ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಐಕ್ಯವಾಯಿತಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅಂಜಿದರು. ಆದರೆ ಇದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಐಕ್ಯ. ಅನಂತರ 1921ರ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಅಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಕಾನೂನು ಭಂಗ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವೊಂದನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೇ

ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಂತಿದ್ದ ಈ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವಾಗತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಮುಂದಾಳುಗಳಿಂದ ಸೆರೆಮನೆಗಳು ತುಂಬತೊಡಗಿದವು. ಆಂದೋಲನವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕ್ರೂರ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಇದಾವುದಕ್ಕೂ ಅಂಜದೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗರು ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. 1924 ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. ಈ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ, ನಿರುದ್ಯೋಗ ಪರಿಹಾರ, ಪಾನನಿರೋಧ ಮುಂತಾದ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಥಮಾಧಿವೇಶನದ (1883) ಅಧ್ಯಕ್ಷ
ಡಬ್ಲ್ಯುಸಿ. ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ

ತರುವಾಯ 1927ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಸೈಮನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಯೋಗ ನೇಮಿಸಿತು. ಭಾರತೀಯರ ಬೇಕು ಬೇಡುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ, ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಬದಲಾವಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡುವುದು ಈ ಆಯೋಗದ ಕಾರ್ಯ, ಯಾವ ಭಾರತೀಯನೂ ಇಲ್ಲದ ಆ ಆಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯಪಟ್ಟು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹಾಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅದನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದುವು.

1928ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸು ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರು ಹಾಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಮುಖಂಡರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯನೀತಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ಹಲವಾರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆಗಿನ ಸರ್ಕಾರ ನೆಹರು ಸಮಿತಿಯ ಬೇಡಿಕೆ ಅತಿಯಾಯಿತೆಂಬ ಆಪಾದನೆ ಹೊರಿಸಿ ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ, ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ: ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಲೇಬೇಕೆಂಬ ಬಲವಾದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ 1930ರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿರಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಧ್ವಜ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನದೇ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ

ಅಮೃತಸರ ಅಧಿವೇಶನದ (1919) ಕೆಲವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು.
ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಲಕ್, ಮೋತಿಲಾಲ್, ತಾರದಾನಂದ, ಬೆಸೆಂಟ್, ಮಾಲವೀಯ, ನೆಹರು, ಸತ್ಯಮೂರ್ತಿ ಇದ್ದಾರೆ

ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗಿ ಧ್ವಜಾರೋಹಣ ವಂದನೆಗಳು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಾದುವು. ಮುಖಂಡರು ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ತ್ರಿವರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧ್ವಜದ ಮಧ್ಯೆ ಚರಕದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮನೆಮನೆಗೂ ನೂಲುವ ಕಾಯಕ ಪ್ರಸಾರವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಸಾರಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಧ್ವಜಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಕೂಡ ಕೈಕೊಂಡ ಪ್ರಸಂಗಗಳುಂಟು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸು ಜನತೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಏಕತೆ ಬೆಳೆಸಲು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅಂಶವೆಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ. ಬಂಕಿಂ ಚಂದ್ರ ವಿರಚಿತ ವಂದೇ ಮಾತರಂ ಗೀತೆಯನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಇದರ

29ನೆಯ ಅಧಿವೇಶನದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು, ಕರಾಚಿ (1931)

ಜೊತೆಗೆ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಜನಗಣಮನ ಗೀತೆಯೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ವಂದೇ ಮಾತರಂ ಗೀತೆ ನಾಡಿನ ಮನೆಮನೆಗೂ ಮುಟ್ಟಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಸಂದೇಶ ಸಾರಿತು.

ಭಾವೈಕ್ಯದ ಈ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅದರ ಆಗಿನ ನಿರ್ಧಾರ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಈ ಧೋರಣೆ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ಅವರು ಕರೆದ ದುಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ (1930–32). ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಆ ಸಭೆಗಳಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಹೊತ್ತಿಸಿದ ಜಾತೀಯತೆಯ ಬೆಂಕಿ ಮಾತ್ರ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗಲಭೆಗಳಾದುವು. ಕೋಲೆಸುಲಿಗೆಗಳು ನಡೆದುವು. ನೂರಾರು ಭಾರತೀಯರು ಗುಂಡಿನೇಟಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಪರಕೀಯ ಸರ್ಕಾರ ಎಂಥ ಕಠಿಣ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಚಳವಳಿ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ 1933ರಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಭಾರತದ ಭಾವೀ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಸುಧಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿತು. ಆಮೇಲೆ 1934ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ ಈ ಅಸಹಕಾರ ಹಾಗೂ ಕಾನೂನು ಭಂಗ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ: 1935ರ ಕಾಯಿದೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಯಮಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸ್ವಾಯತ್ತೆ ಹಲವಾರು ಪರಿಮಿತಿಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಗವರ್ನರ್ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂಕುಶ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಹಗ್ಗಕೊಟ್ಟು ಕೈ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಎಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಬಗೆದು, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಹಿಂಜರಿಯಿತು. ಈ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಬಹಳ ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿ ಸರ್ಕಾರರಚನೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಇದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಟ್ಟಿತು. ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯಿದೆಗನುಗುಣವಾಗಿ, ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ಎಂಟು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತ ಗಳಿಸಿ ಆರಿಸಿ ಬಂತು.

ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಂಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರವಿರಬೇಕೆಂಬ ಬೇಡಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಅದು ಸರ್ಕಾರದ ಮುಂದಿರಿಸಿತು. ಆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಗವರ್ನರರ ಅಧಿಕಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭರವಸೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂತ್ರಿಮಂಡಲ ರಚಿಸಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಸಿಂಧನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಒಟ್ಟು 8 ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು (1937).

ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಆತಂಕ ಒಡ್ಡಲು ಗವರ್ನರರಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಿರದಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಮುಖ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಜನರ ಮೇಲ್ಮೆಗಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರ ಅನೇಕ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಚುನಾವಣಾ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದ ವಾಗ್ದಾನಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ವಾರ್ಧಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಯೋಜನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿ ಇವು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಾಣಿಕೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ

ಅನೇಕ ಆಡಳಿತ ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಪುನರುದ್ಧಾರವಾದುವು. ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ತೇಜನ ಸಿಕ್ಕಿತು. ರೈತರ ಮತ್ತು ಕೂಲಿಕಾರರ ಹಿತ ಸಾಧಿಸಲು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಸ್ವೀಕೃತವಾದುವು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರೂ ಗವರ್ನರುಗಳಿಂದ ಅಡ್ಡಿ ಅತಂಕಗಳು ಬಾರದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಳರಸರ ಕೈವಾಡವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ

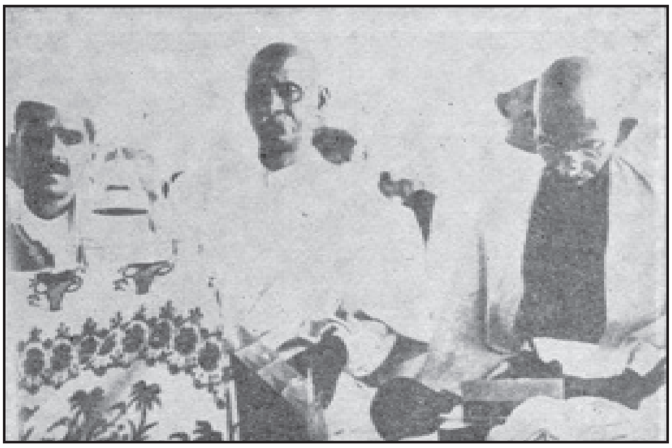

ಕರಾಚಿ ಅಧಿವೇಶನ 1931, ಅಧ್ಯಕ್ಷ ವಲ್ಲಭಬಾಯಿ ಪಟೇಲ್, ಗಾಂಧಿಯವರೊಂದಿಗೆ

ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಶರಣುಹೊಡೆದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಗವರ್ನರುಗಳಿಗೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಆಗಾಗ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಹನೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸು ರಾಜನೀತಿ ನೈಪುಣ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿ ಪ್ರಜಾಸೇವೆ ಮಾಡಿತು; ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಿಗಾಗಿ ಅಧಿಕಾರತ್ಯಾಗ ಮಾಡದೆ ಬಹು ಜಾಣತನದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿತು. ಅತ್ತ ರಾಜ್ಯಯಂತ್ರ ನಿಂತೀತೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಗವರ್ನರ್‌ಗಳೂ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್‌ನ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ, ಗವರ್ನರುಗಳು 1935ರ ಕಾಯಿದೆಯ 126ನೆಯ ಕಲಮಿನನ್ವಯ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ನಿರಾಯುಧವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು, ಇಲ್ಲವೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಿಹಾರ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಗರ್ವನರರು ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಗಳೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಬಂದರು. ಗವರ್ನರುಗಳ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಘಟನಾಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಜಾಣ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದುವು.

ಹೋರಾಟದ ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟ: 1939ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತೀಯರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸದೆಯೇ ಭಾರತವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನೂಕಿದರು. ಇದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಧೋರಣೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿತ್ತು. ಗುಲಾಮದೇಶವಾಗಿ ಭಾರತ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ತಿಳಿಸಿತು. ಭಾರತವೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಶಕ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಮೊದಲು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳೂ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನಿತ್ತು ತಮ್ಮ ಅಸಹಕಾರ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದುವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಹಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಾರಿತು.

ಆಗ ಭಾರತೀಯರ ಮನವೊಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 1940ರ ಆಗಸ್ಟ್ 8ರಂದು ತಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ವೈಸ್‌ರಾಯಿ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯರ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೀವ್ರ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಉಂಟಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪುನಃ ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬಿತ್ತಿದ ಜಾತಿವಿಷಬೀಜದ ಮೇಲೆ 1940ರಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್ ದ್ವಿರಾಷ್ಟ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬೆಳೆಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿತು. ಬರ್ಮದಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀ ಆಕ್ರಮಣ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು 1942ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟಾಫರ್ಡ್ ಕ್ರಿಪ್ಸನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಯೋಗವೊಂದನ್ನು ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಕ್ರಿಪ್ಸನ ಸಂಧಾನ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ **(ನೋಡಿ– ಕ್ರಿಪ್ಸ್, ರಿಚರ್ಡ್ ಸ್ಟ್ಯಾಫರ್ಡ್)**.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಾರಿತು. ಇದಾವುದಕ್ಕೂ ಸರ್ಕಾರ ಕಿವಿಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದ ಬಿಸಿ ಭಾರತದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂತು. ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಆಗಸ್ಟ್ 7 ಮತ್ತು 8 ರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನ ಸೇರಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಬೇಕೆಂಬ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಣೆಯ ನಿರ್ಣಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ನಿರ್ಣಯವನ್ನು

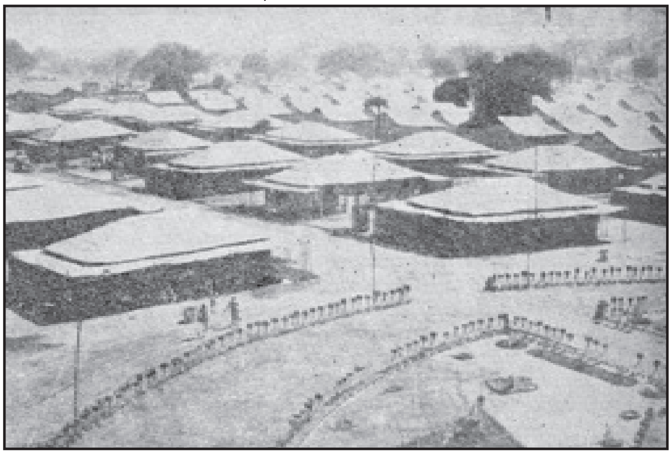

ವಿಠಲನಗರ, ಹರಿಪುರ ಅಧಿವೇಶನ, 1938

ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೊನೆಯ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಿರ್ಣಯದ ಮರುದಿನ

ಗೋಖಲೆ

ಅರುಣೋದಯದೊಡನೆಯೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಎಲ್ಲ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿಲ್ಲದೆ ಜನ ಮುಂಗಾಣದಾದರು. ಆದರೂ ಉಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಉತ್ಸಾಹ, ನಾಯಕರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದ ರೋಷ, ದುಡಿ ಇಲ್ಲವೇ ಮಡಿ ಎಂಬ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಂದೇಶ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜನರನ್ನು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುವು. ಸರ್ಕಾರವೇ ದುಡುಕಿ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಸ್ವಾಗತ ಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಚಳವಳಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಚಂಡವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಜನತೆಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದು ರಕ್ತ ಹರಿಯಿತು.

ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್ ಜರ್ಮನಿ ಜಪಾನ್‌ಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿ ಆಜ಼ಾದ್ ಹಿಂದ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರದೂಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಜಪಾನಿನ ಸೋಲಿನೊಂದಿಗೆ ಸುಭಾಷರ ಸೈನ್ಯದ ಶಕ್ತಿಗುಂದಿತು. ಭಾರತೀಯರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕೂಗಿನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಸರ್ಕಾರ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು.

1944ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದಾಗ ಅವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಏಕಮೇವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜಿನ್ನಾನೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅದು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಬರ್ ಪಕ್ಷ ಬಹುಮತಗಳಿಸಿ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿತು. ಆ ಸರ್ಕಾರ ಭಾರತದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಮನಃ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು.

ತನ್ನ ಧೋರಣೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆ ಸರ್ಕಾರ ಮೇ 1946ರಲ್ಲಿ ಸಂಪುಟ ಸದಸ್ಯರ ನಿಯೋಗವೊಂದನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿತು. ಅವರ ಯೋಜನೆಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸರ್ಕಾರ

ರಚನೆಯ ಸಲಹೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ ಅಸಮ್ಮತವಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಲವಾರು ಪಕ್ಷಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಗವನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಒಪ್ಪಿತು. ಆದರೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್ ಮಾತ್ರ ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಿ ಅನಂತರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ನೇರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಣಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ದ್ವಿರಾಷ್ಟ್ರ ಸೂತ್ರಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್ ಪ್ರೇರಿತ ಜನರಿಂದ ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ದರೋಡೆ ಮುಂತಾದವು ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಸರ್ಕಾರ ಯಾರ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂಗಳು ಪ್ರತಿಕಾರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡರು. ಬಂಗಾಳ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಲಭೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತ್ತು.

ಪೂರ್ವಯೋಜನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಂವಿಧಾನ ಸಭೆಗೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರು ಅಧಿಕ ಬಹುಮತದಿಂದ ಆರಿಸಿಬಂದರು. ಆದರೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್ ಇದನ್ನು ಸೇರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿತು. ಆದರೂ ಆಟ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಧೋರಣೆಯೊಂದನ್ನು ಘೋಷಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಲಾರ್ಡ್ ಮೌಂಟ್‌ಬ್ಯಾಟನನನ್ನು ಅಧಿಕಾರ ಸೂತ್ರದ ವರ್ಗಾವಣೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ಏರ್ಪಾಟುಮಾಡಲು ನೇಮಿಸಿತು. ಈ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದ ಕೂಡಲೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗ್ ದೇಶದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಪ್ರಚಂಡ ಗಲಭೆಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಮುಂದಾಳುಗಳ ಹತೋಟಿಯಿಲ್ಲದೆ ಈ ಗೊಂದಲದಿಂದ ಭಯಂಕರ ಕಹಿ ಫಲಗಳೇ ಉಂಟಾದುವು. ಇದರಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮುಂದಾಳುಗಳು ದೇಶದ ವಿಭಜನೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಕೊನೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮೌಂಟ್ ಬ್ಯಾಟನ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯೂ ಆಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟಹೊಂದಿ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ಅಂತೂ 1947ರ ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಂದು ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು.

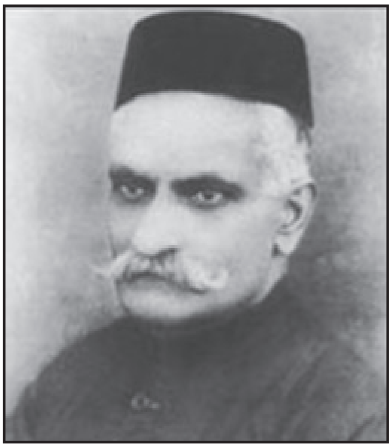

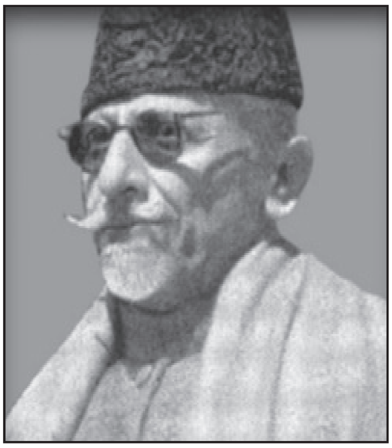

(ಜಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.; ಪಿ.ಕೆ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟದ ವೇದಿಕೆಯೆನಿಸಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಲಭಿಸಿದ ಅನಂತರ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಂಗರಚನೆ: ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಒಂದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಥೆ. ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಂತೆ ತಳದಿಂದ ಮೇಲುಮುಖವಾಗಿ ಹಂತಹಂತವಾದ್ದು ಇದರ ಅಂಗರಚನೆ. 18 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿರದ ಯಾವ ಭಾರತೀಯನಾದರೂ ಇದರ ಸದಸ್ಯನಾಗಬಹುದು. ಆತ ಇದರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸದಸ್ಯ. 20ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನ ಯಾವ ಸದಸ್ಯನಾದರೂ ಖಾದಿಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದಾದರೆ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸದಸ್ಯನಾಗಬಹುದು. ತಳದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಮೊಹಲ್ಲಾ ಸಮಿತಿಯಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ, ಅನಂತರ ಪ್ರದೇಶ ಸಮಿತಿ. ಪ್ರದೇಶ ಸಮಿತಿಗಳ ಮೇಲಿರುವುದು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಇಡೀ ದೇಶದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಸಮಿತಿಯೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿ. ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ತೀರ ಸಡಿಲವೆನಿಸಿದರೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದು.

ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದಾಗಿ 1967ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಎರಡಾಯಿತು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಂದಿನಿಂದೀಚೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದೆ.

1885 ರಿಂದ 1947ರ ವರೆಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ವರ್ಷ	ಅಧಿವೇಶನದ ಸ್ಥಳ	ಅಧ್ಯಕ್ಷರು
1885	ಬೊಂಬಾಯಿ	ಡಬ್ಲ್ಯು. ಸಿ. ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ
1886	ಕಲ್ಕತ್ತ	ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ
1887	ಮದರಾಸು	ಸೈಯದ್ ಬದ್ರುದ್ದೀನ್ ತೈಯಬ್ಜಿ
1888	ಅಲಹಾಬಾದ್	ಜಾರ್ಜ್ ಯೂಲ್
1889	ಬೊಂಬಾಯಿ	ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ವೆಡ್ಡರ್‌ಬರ್ನ್
1890	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಸರ್ ಫಿರೋಜ್‌ಷಾ ಮೆಹ್ತ
1891	ನಾಗಪುರ	ಆನಂದಾಚಾರ್ಲು
1892	ಅಲಹಾಬಾದ್	ಡಬ್ಲ್ಯು. ಸಿ. ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ
1893	ಲಾಹೋರ್	ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ
1894	ಮದರಾಸು	ಎ. ವೆಬ್
1895	ಪೂನಾ	ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ
1896	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಎಂ. ರಹೀಮತ್ ಉಲ್ಲಾ ಸಾಯನಿ
1897	ಅಮ್ರೋಟಿ	ಸಿ. ಶಂಕರನ್ ನಾಯರ್
1898	ಮದರಾಸು	ಆನಂದ ಮೋಹನ ಬೋಸ್
1899	ಲಕ್ನೋ	ರಮೇಶ್‌ಚಂದ್ರ ದತ್
1900	ಲಾಹೋರ್	ಎನ್. ಜಿ. ಚಂದಾವರ್ಕರ್
1901	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಇ.ಡಿ. ವಾಚ
1902	ಅಹಮದಾಬಾದ್	ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ
1903	ಮದರಾಸು	ಲಾಲ್‌ಮೋಹನ್ ಘೋಸ್
1904	ಬೊಂಬಾಯಿ	ಸರ್ ಹೆನ್ರಿ ಕಾಟನ್
1905	ಬನಾರಸ್ (ವಾರಾಣಸಿ)	ಜಿ. ಕೆ. ಗೋಖಲೆ
1906	ಕಲ್ಕತ್ತ	ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ
1907	ಸೂರತ್	ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ್
1908	ಮದರಾಸು	ರಾಷ್‌ಬಿಹಾರಿ ಘೋಷ್
1909	ಲಾಹೋರ್	ಮದನ ಮೋಹನ ಮಾಳವೀಯ
1910	ಅಲಹಾಬಾದ್	ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ವೆಡ್ಡರ್ ಬರ್ನ್
1911	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಬಿಷನ್ ನಾರಾಯಣ್ ಧಾರ್

ವರ್ಷ	ಅಧಿವೇಶನದ ಸ್ಥಳ	ಅಧ್ಯಕ್ಷರು
1912	ಪಾಟ್ನ	ಆರ್. ಎನ್. ಮುಧೋಳ್ಕರ್
1913	ಕರಾಚಿ	ನವಾಬ್ ಸೈಯದ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಹಾದುರ್
1914	ಮದರಾಸು	ಭೂಪೇಂದ್ರನಾಥ ಬೋಸ್
1915	ಬೊಂಬಾಯಿ	ಎಸ್. ಪಿ. ಸಿನ್ಹ
1916	ಲಕ್ನೋ	ಎ. ಸಿ. ಮಜುಂದಾರ್
1917	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಆನಿ ಬೆಸಂಟ್
1918	ಬೊಂಬಾಯಿ (ವಿಶೇಷಾಧಿವೇಶನ)	ಸೈಯದ್ ಹಸನ್ ಇಮಾಂ
1918	ದೆಹಲಿ	ಮದನ ಮೋಹನ ಮಾಳವೀಯ
1919	ಅಮೃತಸರ	ಪಂಡಿತ ಮೋತಿಲಾಲ ನೆಹರು
1920	ಕಲ್ಕತ್ತ (ವಿಶೇಷಾಧಿವೇಶನ)	ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ್
1920	ನಾಗಪುರ	ಸಿ. ವಿಜಯರಾಘವಾಚಾರಿಯರ್
1921	ಅಹಮದಾಬಾದ್	ಹಕೀಂ ಅಜ್ಮಲ್ ಖಾನ್
1922	ಗಯಾ	ಸಿ. ಆರ್. ದಾಸ್
1923	ಕಾಕಿನಾಡ	ಮೌಲಾನಾ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆಲಿ
1923	ದೆಹಲಿ (ವಿಶೇಷಾಧಿವೇಶನ)	ಅಬುಲ್ ಕಲಂ ಆಜ್ಹಾದ್
1924	ಬೆಳಗಾಂವಿ	ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ
1925	ಕಾನ್‌ಪುರ	ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯಿಡು
1926	ಗೌಹಾತಿ	ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್
1927	ಮದರಾಸು	ಎಂ. ಎ. ಅನ್ಸಾರಿ
1928	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಪಂಡಿತ ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರು
1929	ಲಾಹೋರ್	ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು
1930	ಅಧಿವೇಶನ ಜರುಗಲಿಲ್ಲ	
1931	ಕರಾಚಿ	ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ ಪಟೇಲ್
1932	ದೆಹಲಿ	ಸೇಠ್ ರಣಚೋಢ್ ಲಾಲ್ ದಾಸ್‌ಅಮೃತ್‌ಲಾಲ್
1933	ಕಲ್ಕತ್ತ	ನೆಲ್ಲಿ ಸೇನ್‌ಗುಪ್ತ
1934	ಬೊಂಬಾಯಿ	ರಾಜೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ್
1935	ಅಧಿವೇಶನ ಜರುಗಲಿಲ್ಲ	
1936	ಲಕ್ನೋ	ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು
1937	ಫೈಜ್‌ಪುರ	ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು
1938	ಹರಿಪುರ	ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರಬೋಸ್
1939	ತ್ರಿಪುರಿ	ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್
1940	ರಾಂಘರ್	ಮೌಲಾನಾ ಅಬುಲ್ ಕಲಂ ಆಜ್ಹಾದ್
1941–45	ಅಧಿವೇಶನಗಳು ಜರುಗಲಿಲ್ಲ	
1946		ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು
1946	ಮೀರತ್	ಜೆ. ಬಿ. ಕೃಪಾಲನಿ
1948–49	ಜೈಪುರ	ಡಾ. ಪಟ್ಟಾಭಿಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ
1950	ನಾಸಿಕ್	ಪುರುಷೋತ್ತಮದಾಸ್ ಟಂಡನ್
1951–52	ದೆಹಲಿ	ಪಂಡಿತ್ ಜವಾಹರ್‌ಲಾಲ್ ನೆಹರು
1953	ಹೈದರಾಬಾದ್	ಪಂಡಿತ್ ಜವಾಹರ್‌ಲಾಲ್ ನೆಹರು
1954	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಪಂಡಿತ್ ಜವಾಹರ್‌ಲಾಲ್ ನೆಹರು
1955	ಆವಡಿ	ಯು.ಎನ್. ದೇಬರ್
1956	ಅಮೃತಸರ್	ಯು.ಎನ್. ದೇಬರ್
1957	ಇಂದೋರ್	ಯು.ಎನ್. ದೇಬರ್
1958	ಗೌಹಾತಿ	ಯು.ಎನ್. ದೇಬರ್
1959	ನಾಗ್‌ಪುರ್	ಯು.ಎನ್. ದೇಬರ್
1959	ದೆಹಲಿ	ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ
1959	ಬೆಂಗಳೂರು	ನೀಲಂ ಸಂಜೀವರೆಡ್ಡಿ
1961	ಭಾವನಗರ	ನೀಲಂ ಸಂಜೀವರೆಡ್ಡಿ
1962–63	ಪಾಟ್ನಾ	ನೀಲಂ ಸಂಜೀವರೆಡ್ಡಿ
1964	ಭುವನೇಶ್ವರ್	ಕೆ. ಕಾಮರಾಜ್
1965	ದುರ್ಗಾಪುರ್	ಕೆ. ಕಾಮರಾಜ್
1966–67	ಜೈಪುರ	ಕೆ. ಕಾಮರಾಜ್
1968	ಹೈದರಾಬಾದ್	ಎಸ್. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ
1969	ಫರೀದಾಬಾದ್	ಎಸ್. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ
1970–71	ಬೊಂಬಾಯಿ	ಜಗಜೀವನ್‌ರಾಮ್
1972–74	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಡಾ. ಶಂಕರ್‌ದಯಾಳ್
1975–77	ಚಂದಿಸ್‌ಘರ್	ದೇವ್ ಕಾಂತ್‌ಬರೂವ
1978–83	ದೆಹಲಿ	ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ
1983–84	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿ
1985–91	ಬೊಂಬಾಯಿ	ರಾಜೀವ್‌ಗಾಂಧಿ
1992–96	ತಿರುಪತಿ	ಪಿ.ವಿ. ನರಸಿಂಹರಾವ್
1997–98	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಸೀತಾರಾಮ್ ಕೇಸರಿ
1998 ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ (2012)	ಕಲ್ಕತ್ತ	ಸೋನಿಯಾಗಾಂಧಿ

*

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂದೇಶ: ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಜನತೆಗೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 1960ರಲ್ಲಿ ಮಾಸಿಕವಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಅನಂತರ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ಪತ್ರಿಕೆ. ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪತ್ರಿಕೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಕೆ.ವಿ. ಶಂಕರಗೌಡ ಮತ್ತು ವೈ. ರಾಮಚಂದ್ರ ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಾದರೂ ಕುಂಟುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದ ಇದು 1961ರಲ್ಲಿ ಮರುವರ್ಷ ನಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಪ್ರಚಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಬದಲಾಯಿತು. ಕುಮಾರ ವೆಂಕಣ್ಣ ಇದರ ಕಾರ್ಯನಿರತ ಸಂಪಾದಕರಾದರು.

1962ರಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ರಾಜಕೀಯ ಸಮಸ್ಯೆ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ವಿವಾದಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುವ ಲೇಖನಮಾಲೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ, ಅದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರ ವಿರಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರ ಕಥೆಗಳು, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಸಾಹಸಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಇದು ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ, ಸಾಧನೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಪ್ರಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ (ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ವೀಕ್ಲಿ) ಇದು. (ಕೆ.ಯು.ವಿ.)

ಕಾಂಚನಗಂಗ : ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರ್ವತಶೃಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ, ನೇಪಾಲ ಸಿಕ್ಕಿಂ ಗಡಿಯ ಮೇಲೆ, ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 27°42' ಮತ್ತು ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 88° 11'ನಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಜೀಲಿಂಗ್‌ನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 73 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 8536 ಮೀ.

ಕಾಂಚನಗಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ್ದು ಟಿಬೆಟನ್ ಮೂಲದ ಕಾಂಗ್–ಚೆನ್–ಡ್ಜೋ–ನ್ಗ ಅಥವಾ ಯಾಂಗ್–ಛೆನ್–ಡ್ಜೋ–ನ್ಗ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ. ಸಿಕ್ಕಿಂನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪಂಚ ಮಹಾ ಹಿಮ ಸಂಚಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆ ಸುತ್ತಿನ ಜನರ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತಶೃಂಗ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಪರಿಶೋಧಕನ ದೃಕ್ಪಥದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೂ ಬಲು ಹಿಂದೆಯೇ ಇದರ ಇಳಿಜಾರುಗಳು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೂ ದನಕಾಯುವವರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದ್ದುವು.

ಇದು ಕರ್ಕಾಟಕ ಸಂಕ್ರಾತಿ ವೃತ್ತದಿಂದ ಕೇವಲ ಸು. 0.4' ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಲಯಕ್ಕಿಂತ ಬಲುದೂರ ಇದ್ದಹಾಗೇನಲ್ಲ. ಆದರೆ ಔನ್ನತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಇದರ ತುದಿಭಾಗ ಬಲು ಶೀತ. ಸನಿಯದ ಡಾರ್ಜೀಲಿಂಗ್‌ನಿಂದ ಇದು ಹಿಮ ಹೊದೆದ ಮಹಾ ಗುಡಾರದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಚನಗಂಗ ಪರ್ವತಪುಂಜದ್ದು ಬೃಹತ್ ಸಿಲುಬೆಯ ಆಕಾರ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಇದರ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಚತುರ್ಭುಜಗಳು ಚಾಚಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭುಜದ ಮೇಲಿರುವುದು ಕಾಂಚನಗಂಗದ ಎರಡನೆಯ ಶಿಖರ (8437 ಮೀ.) ಮೊದಲನೆಯ ಶಿಖರಕ್ಕೂ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವುದು ಮೂರನೆಯ ಶಿಖರ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು

ಪಶ್ಚಿಮ ಬಾಹುವಿನ ಮೇಲಿದೆ. ಕಾಂಚನಗಂಗದ ಚತುರ್ಬಾಹುಗಳೂ ನೆರೆಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಬಾಹುವಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಿಖರಗಳು ಟಾಲುಂಗ್ (6994 ಮೀ.) ಮತ್ತು ಕಬ್ರು (7273 ಮೀ.). ಪೂರ್ವಭುಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವುದು ಸಿಕ್ಕಿಮಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂವು (6776 ಮೀ.). ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಹುವಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರತಕ್ಕವು ನೇಪಾಳದ

ಕಂಬಚೆನ್ (7821 ಮೀ.) ಮತ್ತು ಜನ್ನು (7665 ಮೀ.). ಉತ್ತರದ ಭುಜಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಅವಳಿ (7308 ಮೀ.), ನೇಪಾಳಗಿರಿ (7121 ಮೀ.), ಲಾಂಗ್ಪೊ (6909 ಮೀ.) ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಎತ್ತರ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವು ನೇಪಾಳ ಸಿಕ್ಕಿಂಗಳ ಜಲಮೇಡಿನ ಮೇಲಿವೆ. ಈ ಕಡೆಯ ಬೆನ್ನೇಣು ಟಿಬೆಟಿಗೆ ಸಮೀಪ. ಕಾಂಚನಗಂಗದ ನಾಲ್ಕು ಬಾಹುಗಳ ನಡುವೆ ಈಶಾನ್ಯ ಆಗ್ನೇಯ ನೈಋತ್ಯ ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹರಿಯುವವು ಜೆಮು, ಟಾಲುಂಗ್, ಕಾಂಚನಗಂಗ ಮತ್ತು ಯಾಲುಂಗ್ ಎಂಬ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳು. ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಕಾಂಚನಗಂಗದ ಪ್ರಥಮ ಭೂಪಟ ತಯಾರಾದದ್ದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ– ರಿನ್ ಜಿನ್ ನಂಗ್ಯಾಲ್ ಎಂಬ ಪಂಡಿತ ಪ್ರವಾಸಿಯಿಂದ. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಐರೋಪ್ಯ ಜೋಸೆಫ್ ಹೂಕರ್. 1848ರಲ್ಲೂ 1849ರಲ್ಲೂ ಈತ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ. ಡೊಗ್ಲಾಸ್ ಫ್ರೆಷ್ ಫೀಲ್ಡ್ 1899ರಲ್ಲಿ ಈ ಶೃಂಗವನ್ನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ. ಯಾಲುಂಗ್ ಕಣಿವೆ ಯತ್ತಣಿಂದ ಶಿಖರಾರೋಹಣ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದವನಾತ. ಆಂಗ್ಲ–ಸ್ವಿಸ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಿ ತಂಡವೊಂದು 1905ರಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿತಾದರೂ ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಸ್ವಿಸ್ಸನೂ ಮೂವರು ಹೊರೆಯಾಳುಗಳೂ ಹಿಮಪ್ರವಾಹವೊಂದಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಪ್ರಾಣತೆತ್ತ ಫಲವಾಗಿ ಅದೊಂದು ದುರಂತ ಸಾಹಸವಾಯಿತು.

ಮತ್ತೆ ಇತ್ತಲಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಗಮನ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹರಿದದ್ದು ಕಾಲು ಶತಮಾನ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ. ಅವರು ಈ ಪರ್ವತದ ಇತರ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದರು. 1929ರಲ್ಲೂ 1931ರಲ್ಲೂ ಪಾಲ್ ಬೌವರನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಬವೇರಿಯನ್ ತಂಡವೊಂದು ಜೆಮುವಿನ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ 1930ರಲ್ಲಿ ಜಿ.ಓ. ಡಿಫ್ರೆನ್ ಪರ್ತನ ತಂಡ ಕಾಂಚನಗಂಗ ಕಣಿವೆಯ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಆರೋಹಣ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದುವು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಔನ್ನತ್ಯ 7655 ಕಿಮೀ. 1931ರಲ್ಲಿ ಈ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬೌವರನ ತಂಡ ಏರಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಮರಾಶಿ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕಾಂಚನಗಂಗದ ರುದ್ರಭೀಕರತೆಯಿಂದಾಗಿ 1954ರ ವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಅದನ್ನೇರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತೆ ಯಾಲುಂಗ್ ಕಣಿವೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನೋಡಬಹುದೆಂಬುದು 1954ರಲ್ಲಿ ಗಿಲ್ಮರ್ ಲೂಯಿಸ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಕೆಂಪರ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ದೃಢಪಟ್ಟ ಫಲವಾಗಿ 1955ರಲ್ಲಿ ಚಾರಲ್ಸ್ ಇವಾನ್ಸನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಆರೋಹಣ ತಂಡವೊಂದು ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಆ ತಂಡ ಬುಡದ ಶಿಬಿರದಿಂದ (5454 ಮೀ.) ಹೊರಟು, ಮೂರು ವಾರಗಳ ಅನಂತರ 7173 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಚಾಚೊಂದನ್ನು ತಲಪಿತು. ಅದರ ಎತ್ತರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 7575 ಮೀ. ಪ್ರದೇಶವೇ ಆರೋಹಣತಂಡದ ಐದನೆಯ ಶಿಬಿರ. ಮುಂದಿನ ಶಿಬಿರದ ಎತ್ತರ 8181 ಮೀ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅರೋಹಣದ ಕೊನೆಯ ಮಜಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಮ್ಲಜನಕದೊಂದಿಗೆ ಸಜ್ಜಾಗಿದ್ದ ಆರೋಹಿಗಳು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಏರಿ ನಡೆದರು. 1955ರ ಮೇ 25 ರಂದು ಜೋ ಬ್ರೌನ್ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಜ್ ಬ್ಯಾಂಡರೂ 26 ರಂದು ನಾರ್ಮನ್ ಹಾರ್ಡಿ ಮತ್ತು ಎಚ್. ಆರ್. ಎ. ಸ್ಟ್ರೀತರರೂ ಕಾಂಚನಗಂಗವನ್ನೇರಿದರು. ಆದರೆ ಸಿಕ್ಕಿಮರಿಗೆ ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿರುವ ಶಿಖರದ ತಲೆ ಮೆಟ್ಟಬಾರದೆಂಬ ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಶಿಖರಾರೋಹಿಗಳು ಅದರ ಶಿಖಾಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಕೆಲವು ಗಜಗಳ ಆಚೆಗೆ ನಿಂತು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. *

ಕಾಂಟ್, ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಅಲ್ : 1724–1804. ಜರ್ಮನಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಾತ್ತ್ವಿಕ. ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜರ್ಮನಿ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡುಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅನಂತರ ಬಂದ

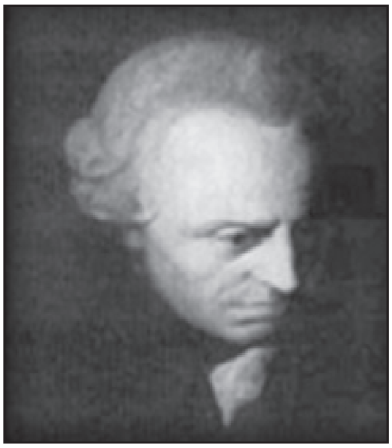

ಜಾರ್ಜ್ ವಿಲ್ಹೆಲ್ಮ್ ಹೆಗಲ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಥರ್ ಷೋಪೆನ್ ಹೋವರ್ ಅವರ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಯಾಯಿತು. ಕಾಂಟ್ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಷ್ಯದ ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ 1724ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 22ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ತಂದೆ ಬಡವ; ಕುದುರೆಯ ಜೀನು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ತಾತ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಬಂದವನೆಂದು ಕಾಂಟ್ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ತಾಯಿ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಪಯಟಿಸ್ಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವಳಾಗಿದ್ದು ತುಂಬ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಾಂಟನ ಶೀಲವನ್ನು ಕುದುರಿಸಲು ಈಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಳು.

ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಕೊಲೀಜಿಯಮ್ ಫ್ರೆಡರೀಸಿಯಂ ಎಂಬ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿದ ಅನಂತರ ಕಾಂಟ್ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ (1740) ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್‌ನ ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲೂ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಪಡೆದ; 1746ರಲ್ಲಿ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್‌ನ ತತ್ತ್ವದ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಈತ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ಹುಡುಗರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟನ ಮನಸ್ಸು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾಯಿತು. 1743ರಲ್ಲಿ ಜೀವಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಥಾಟ್ಸ್ ಆನ್ ದಿ ಟ್ರೂ ಎಸ್ಟಿಮೇಷನ್ ಆಫ್ ಲಿವಿಂಗ್ ಫೋರ್ಸಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದ. 1755ರಲ್ಲಿ ಸಂಬಳವಿಲ್ಲದ ಉಪನ್ಯಾಸಕನಾಗಿ ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. 1770ರಲ್ಲಿ ತರ್ಕ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದನಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಅದೇ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ. ಕಾಂಟ್ ಮದುವೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇವನದು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಜೀವನ. ನಿತ್ಯವೂ ಸಂಜೆ ಗೊತ್ತಾದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಾಗ ನೆರೆಯವರು ತಮ್ಮ ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಕಾಂಟ್ ದೃಢಕಾಯನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೈದ್ಯರ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಕ್ರಮಜೀವನದ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಭೋಜನ ಮಾಡುತ್ತ ಸರಸ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಇವನ ದಿನಚರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಟನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಸಕ್ತಿಗಳು ವಿಶಾಲವಾದುವು. ಇವನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು

ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ರೂಸೋವಿನ 'ಸೋಷಿಯಲ್ ಕಾಂಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಕೈ ಸೇರಿದ ದಿನ ಈತ ತನ್ನ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ದೈನಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸದೆ ಇಡೀ ದಿನವೆಲ್ಲ ಕುಳಿತು ಅದನ್ನು ಓದಿದನಂತೆ.

ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದರೂ ಈತನಿಗೆ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಭೂಗೋಳದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈತ ಉಪನ್ಯಾಸ

ಕಾಂಟನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್‌ನ ಮುಖಪುಟ

ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಅಂದಿನ ಯುರೋಪಿನ ರಾಜಕೀಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಈತ ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಿಯಾಗಿದ್ದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಉತ್ಸಾಹ ಬಲು ಉತ್ಕಟವಾದುದು.

ಕಾಂಟನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಯದ ರಾಜನೂ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಯೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದರು. ಕಾಂಟ್ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿ ಜೆಡ್ಲಿಟ್ಸ್‌ಗೆ ನಿವೇದಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಮಂತ್ರಿ ಹಾಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಮೀಸಲಿಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕಾಂಟ್ ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್‌ಗೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಡಳಿತಗಾರರಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವೈಮನಸ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಇವನು ಬರೆದ ವಿಚಾರಾತ್ಮಕ ಮತಗ್ರಂಥವಾದ ರಿಲಿಜನ್ ವಿದಿನ್ ದಿ ಬೌಂಡ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಿಯರ್ ರೀಸನ್ (1793) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವೇ ಕಾರಣ. ಮತವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕ್ರೈಸ್ತತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುವೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಮತವಿಚಾರವಾಗಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಕೂಡದೆಂದೂ ಪ್ರಷ್ಯದ ದೊರೆ ಕಾಂಟ್‌ಗೆ ಒಂದು ನಿರೂಪವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ. ಮತವಿಚಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೊರೆಗೆ ಕಾಂಟ್ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿದ. ದೊರೆ ಬದುಕಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಆ ವಾಗ್ದಾನಕ್ಕೆ ತಾನು ಬದ್ಧನಾಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ದೊರೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತನಗಿರುವುದೆಂದೂ ಕಾಂಟ್ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ದೊರೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ (1797) ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ ಅದುವರೆಗೂ ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ದಿ ಕಾನ್‌ಫ್ಲಿಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಫ್ಯಾಕಲ್ಟೀಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂಟನ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತು; 1804ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 12ರಂದು ನಿಧನನಾದ.

ಕಾಂಟನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ತ್ವಗ್ರಂಥಗಳಿವು : ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ (1781), ಫೌಂಡೇಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಮೆಟಫಿಸಿಕ್ಸ್ ಆಫ್ ಎಥಿಕ್ಸ್ (1785), ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ರ್ಯಾಕ್ಟಿಕಲ್ ರೀಸನ್ (1788), ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್ (1790), ರಿಲಿಜನ್ ವಿದಿನ್ ದಿ ಬೌಂಡರೀಸ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ (1793–94).

ಕಾಂಟನ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಗಳು : ತತ್ತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಂಟನ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ 1747 ರಿಂದ 1770ರ ವರೆಗಿನ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ವ (ಪ್ರಿಕ್ರಿಟಿಕಲ್) ಅವಧಿ, 1770 ರಿಂದ 1790ರ ವರೆಗಿನ ವಿಚಾರ ಅವಧಿ (ಕ್ರಿಟಿಕಲ್), 1790 ರಿಂದ ಈಚಿನ ಅವಧಿ ಎಂದು ಮೂರಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಚಾರಪೂರ್ವ ಅವಧಿ : ಈ ಅವಧಿಯ ತತ್ತ್ವ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನ ತತ್ತ್ವದ ಅವಲಂಬನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದವರು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ವುಲ್ಫ್ ಮತ್ತು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಗಾಟಲೀ ಬಾಮ್ ಗಾರ್ಟನ್ ಎಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು. ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾಂಟ್ ಮಾರುಹೋದದ್ದು ಈ ಇಬ್ಬರ ಬೋಧೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ. ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂದೇಹಗಳು ಕಾಂಟನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವನ ಆ ಸಂದೇಹಗಳಿಗೆ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಈ ಸಂದೇಹಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಗಣಿತ ವಿಧಾನ ಒಂದು, ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವನೆ ಎರಡನೆಯದು, ಆಕಾಶದ ಭಾವನೆ ಮೂರನೆಯದು. ಈ ಸಂದೇಹಗಳು ಹುಟ್ಟಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಗ್ಲೇಯ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲೇಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಡೇವಿಡ್ ಹ್ಯೂಂ–ಇವರು ಕಾರಣರು. ಗಣಿತ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನ ಅಭಿಮತ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮತಮೀಮಾಂಸೆ ಮತ್ತು ನೀತಿಮೀಮಾಂಸೆಗಳು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ವಿಧಾನಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಕಾಂಟ್ 1764ರಲ್ಲಿ ತಾನು ಬರೆದ ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ; ಹಾಗೆಯೇ 1765ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವೂ ದೇಶಕಾಲ ಸಂಬಂಧವೂ ಗಣಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದವೆಂದೂ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿಯ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಪ್ರಪಂಚದ ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ತೋರಿಸಿದ.

ವಿಚಾರಪೂರ್ವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್ ಒಮ್ಮೆ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನತ್ತ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹ್ಯೂಮನತ್ತ ವಾಲಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡರ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಸಂಶಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ತತ್ತ್ವವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಈತ ಇನ್ನೂ ಮನಗಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಇಬ್ಬರ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲೂ ಈತ ಕಂಡ ಲೋಪಗಳು ಹೊಸ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುವು. ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಚೇತನದ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕಾಂಟ್ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳದ ಪ್ರೇತಗಳಂತೆ ಭಾವಿಸಿದ. ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ತಾರ್ಕಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಹೊಸೆದು ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಸೌಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅನುಭವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸದೆ ಕೇವಲ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗೋಪುರದಂತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಹ್ಯೂಂ ಈ ಆಂತರಿಕವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆಗಳು ಅನುಭವವೇದ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವೇದ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವಗಳು ಮಾತ್ರವೇ, ಸಕಲ ಜ್ಞಾನವೂ ಹುಟ್ಟುವುದು ಮೇಣದಂತಿರುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಹೊರವಸ್ತುಗಳು ಒತ್ತಿದ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ–ಎಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದ. ಕಾಂಟ್ ಈ ಎರಡು ಪಂಥಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿ, ಅವೆರಡರಲ್ಲೂ ಅಡಗಿದ್ದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಷಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವಗಳ ಮೂಲಕ ಎಂದು ಹ್ಯೂಂ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು; ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಸರ್ವಸ್ವವೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಅವತರಿಸಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆಯೇ ಮಾನಸಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ. ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವ ಕುರುಡು; ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳು ಜಳ್ಳು ಎಂಬ ಕಾಂಟನ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಹೇಳಿಕೆ ಇವನ ವಿಚಾರತತ್ತ್ವದ ಅಡಿಗಲ್ಲು.

ವಿಚಾರ ಅವಧಿ : ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ ಎಂಬ ಕಾಂಟನ ಮಹಾ ಗ್ರಂಥ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಈಸ್ತೆಟಿಕ್ಸ್, ಎರಡನೆಯದು ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಅನಲಿಟಿಕ್, ಮೂರನೆಯದು ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್.

ಹಿಂದಿನ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಜ್ಞಾನದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದು: ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ? ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಯಾವುದು? ಅದು ಯಾವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ? ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಕಾಂಟನ ನಿಲುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಯಾವುದೋ ಇದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದರಿಂದ ಅನುಭವದ ಹುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಅಥವಾ ತಿಳಿಯದ

ಅಂಶದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುದರ ಕಾರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದುದು ಇದು: ನಮಗೆ ಅನುಭವವಿದೆ, ಗಣಿತ ಜ್ಞಾನವಿದೆ, ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಗಣಿತಜ್ಞಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ನಾವು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲೇ ಹುದುಗಿರುವ ಭಾವನಾರೂಪಗಳನ್ನು (ಫಾರಮ್ಸ್) ವಿಶದಪಡಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ವಿಚಾರವಾದವೂ (ಡಾಗ್ಮ್ಯಾಟಿಸಂ) ಅಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಅನುಭವಾರೂಢವಾದವೂ (ಎಂಪಿರಿಸಂ) ಅಲ್ಲ. ಅದು ವಿಮರ್ಶಾವಾದ (ಕ್ರಿಟಿಸಿಸಂ)

ಈ ವಿಮರ್ಶಾವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾಂಟ್ ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಈಸ್ಥೆಟಿಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಅನಲೆಟಿಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಪರತತ್ತ್ವದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಫಾರಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೆನ್ಸಿಬಿಲಿಟಿ ಎಂದೂ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನದ ತಳಹದಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವನಾರೂಪಗಳನ್ನು ಕ್ಯಾಟಗೊರೀಸ್ ಆಫ್ ಅಂಡರ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಡಿಂಗ್ ಎಂದೂ ಪರತತ್ತ್ವದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾರೂಪಗಳನ್ನು ಐಡಿಯಾಸ್ ಆಫ್ ರೀಸನ್ ಎಂದೂ ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

1 ಈಸ್ಥೆಟಿಕ್ : ಈಸ್ಥೆಟಿಕ್ ಎಂಬ ಪದ ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲೆಯ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾಂಟ್ ಈ ಪದವನ್ನು ಈಸ್ಥೆಟಿಕ್ (ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವ) ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದ ಮೂಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈಸ್ಥೆಟಿಕ್ ಎಂಬ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ತಳಹದಿಯ ಭಾವನಾರೂಪಗಳು ಎರಡು–ದೇಶ ಅಥವಾ ಆಕಾಶ, ಮತ್ತು ಕಾಲ. ನಮಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವವಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಒದಗಿಸಿದ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ದೇಶ ಕಾಲ ಭಾವನಾರೂಪಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿಸಬೇಕು. ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಆಕಾರ ಪಡೆದು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ನಮಗೆ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶಕಾಲಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಅಸಾಧ್ಯ.

ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಎರಡು ಬಗೆಯಾದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅನುಭವಪ್ರಧಾನವಾದಿ ಹ್ಯೂಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಅನೇಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳು ಬರಬೇಕು, ಅನಂತರ ಹೀಗೆ ಬಂದ ಬಿಡಿಬಿಡಿ ಮುದ್ರೆಗಳು ಸಾಹಚರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸೇರುತ್ತವೆ–ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

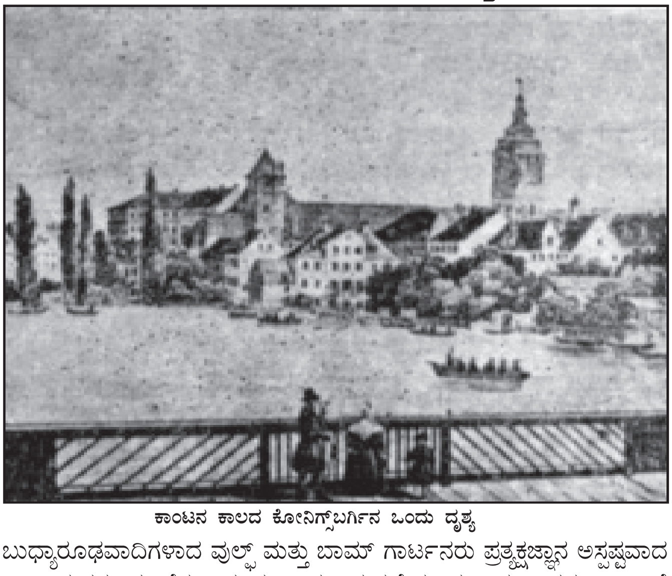

ಕಾಂಟನ ಕಾಲದ ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿನ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಬುದ್ಧ್ಯಾರೂಢವಾದಿಗಳಾದ ವುಲ್ಫ್ ಮತ್ತು ಬಾಮ್ ಗಾರ್ಟನರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಕುಲಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ದೇಶ ಕಾಲ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕು–ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೊದಲೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಬಿಡಿ ಮುದ್ರೆಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವನೆಗಳು ಕೂಡ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ತಾವೇತಾವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವುದಿಲ್ಲ–ಎಂದು ಕಾಂಟ್ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಖಂಡಿಸಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳು, ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವನೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿದಂತೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ; ಬುದ್ಧಿ, ಭಾವನೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳು ಕುರುಡು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವನೆಗಳು ಜಳ್ಳು–ಎಂಬ ವಿಚಾರಪಕ್ಷವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನಿನ ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟನ ನಿಲವು ಇಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್ ಅದನ್ನು ನಿಸ್ಸಂದೇಹಕರವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ.

ಕಾಂಟನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಆಂತರಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು (ಅಪ್ರಿಯೊರಿ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಅನುಭವಜನ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು (ಸಿಂಪೆತೆಟಿಕ್ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್) ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ವಿಶೇಷ್ಯ ಪದದಲ್ಲೇ (ಸಬ್ಜೆಕ್ಟ್ ಟರ್ಮ್) ವಿಶೇಷಣ ಪದ (ಪ್ರೆಡಿಕೇಟ್ ಟರ್ಮ್) ಅಡಗಿರುವುದು ಆಂತರಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಲಕ್ಷಣ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ತ್ರಿಭುಜ ಮೂರು ಭುಜಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಭುಜ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭುಜಗಳು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಅಡಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೂ ಅಗತ್ಯಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಅನುಭವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಲ್ಲಾದರೋ ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೂ ಇಂಥ ಅಗತ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯ ಪದದಲ್ಲೇ ವಿಶೇಷಣವೂ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಈ ಅದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣವಿದೆ ಎಂಬ ಅನುಭವಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ, ಅದುರು ಎಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಆಂತರಿಕವಲ್ಲ. ಅದಿರು ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ ಅದು ಕಬ್ಬಿಣದ್ದು ಎಂದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅನುಭವದ ಮೂಲಕವೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಅನುಭವದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅನುಭವವಾದಿಗಳ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಕೇವಲ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಅವತರಿಸಿದ್ದಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ರೂಪಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವಿನಾ ಅನುಭವ ಅರ್ಥರಹಿತವಾದ ರೂಪುರಹಿತವಾದ ಗೊಂದಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮ ಕಾಣುವುದು ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಕೇವಲ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರೂಪವೂ ಅಲ್ಲ ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಅನುಭವಜನ್ಯ ಅನುಭವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರೂಪವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ (ಅಪ್ರಿಯೊರಿ ಸಿಂಥತೆಟಿಕ್ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್). ಏಳು ಮತ್ತು ಐದು ಸೇರಿದರೆ ಹನ್ನೆರಡಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಕಗಣಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ಏಳು ಮತ್ತು ಐದು ಎಂಬ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ವಿಧದಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿದರೂ ನಮಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅರಿವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗಲು ಮಾನಸಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಕ್ರಿಯೆ ಅಗತ್ಯ. ಈ ಅಂಕಗಣಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತೆ 'ನೇರವಾದ ಗೆರೆ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅತ್ಯಂತ ಕನಿಷ್ಠ ದೂರ ಎಂಬ ರೇಖಾಗಣಿತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೂ ಎಷ್ಟೇ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿದರೂ ಭೌತದ್ರವ್ಯದ ಮೊತ್ತ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೂ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ದೇಶ ಕಾಲವೆಂಬ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಹೇಗೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಈಸ್ಥೆಟಿಕ್ ನಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಂಟ್ ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಂಟ್ಯೂಷನ್, ಅಂಡರ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಡಿಂಗ್, ರೀಸನ್–ಎಂದು ಮೂರಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತರ್ಕಿಸದೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಅದನ್ನು ಇಂಟ್ಯೂಷನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂಟ್ಯೂಷನಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ನೇರವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಒಂದು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಷಯ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರತಾದದ್ದು. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಇಂಟ್ಯೂಷನ್‌ಗೆ ವಿಷಯ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಇಂಟಲೆಕ್ಚುಅಲ್ ಇಂಟ್ಯೂಷನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಮಾನವಾತೀತ ಶಕ್ತಿ. ವಿಷಯವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅರಿತಕಾಲದಲ್ಲೇ ವಿಷಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇದು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ದರ್ಶನಶಕ್ತಿ. ಮಾನವನ ದರ್ಶನ ಶಕ್ತಿ ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕವಲ್ಲ. ಅರಿತ ವಿಷಯ ಅದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆಯಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅದು ಅಧೀನ. ಹೀಗೆ ಅಧೀನವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನಂತೆ. ಅದು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಂತರಿಕವಾದ ದೇಶ ಕಾಲ ರೂಪಗಳ ಮೂಲಕ ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರವಾಗಬೇಕು. ದೇಶ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ರೂಪ, ಕಾಲ ಅಂತಃಕರಣ ರೂಪ. ಮೊದಲನೆಯದರ ಮೂಲಕ ಹೊರವಸ್ತುಗಳ ತಿಳಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಎರಡನೆಯದರ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಗಳು ತಾವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮಾನವನ ತಿಳಿವಿಗೆ ಬರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿನ ವಿಷಯಗಳು ಕೋರಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ

ವಿಷಯಗಳು ನಮಗೆ ಅತೀತವಾದುವು. ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುವ ವಿಷಯಗಳು ಕೋರಿಕೆಗಳಾದರೂ ಭ್ರಮೆಗಳಲ್ಲ. ಅವು ನಮ್ಮ ಅನುಭವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವಾದವು. ನಿಯಮಿತವಾದವು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಂತರಿಕವಾದ ಈ ದೇಶ ಕಾಲ ರೂಪಗಳು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟರೂಪಗಳಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

2 ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಅನಲಿಟಿಕ್ ಎಂಬೆರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್ ಮನಸ್ಸಿನ ಎರಡನೆಯ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ನಮಗೆ ಭೌತವಸ್ತುಗಳ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಶಕ್ತಿರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಕಲ್ಪಗಳೆಂದು (ಕ್ಯಾಟಗೊರೀಸ್) ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಭೌತವಸ್ತುಗಳ ತಿಳಿವಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ವಿವರಿಸಿ ಅನಂತರ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೊದಲ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಡಿಡಕ್ಷನ್ ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮೆಟಫಿಸಿಕಲ್ ಡಿಡಕ್ಷನ್ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಡಿಡಕ್ಷನ್ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದ ವಿಷಯದಿಂದ ಅಲಭ್ಯವಾದ ದೇಶ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ರೂಪ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವೆಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ದೇಶಕಾಲಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ರೂಪಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿರುವಂತೆ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಬೌದ್ಧಿಕಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕವಾದುವು. ಇಂದ್ರಿಯದ ರೂಪ ಸಮುದಾಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಆತ್ಮ ಚೇತನ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ತಳಹದಿ.

ಇಂದ್ರಿಯ ರೂಪಗಳು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದುವು (ಪರ್ಟಿಕುಲರ್) ಮತ್ತು ಆಗಂತುಕವಾದುವು (ಕಂಟಿಂಜೆಂಟ್). ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಲ್ಪಗಳಾದರೋ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು (ಯೂನಿವರ್ಸಲ್) ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯ (ನೆಸೆಸರಿ) ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವು. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿಷಮವಾದಂಥವು ಸೇರುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕಂದರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಹಾಯಲು ಕಾಂಟ್ ಪ್ರತಿಭೆಯ ನೆರವನ್ನು ಕೋರಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭೆ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸಂಘಟಿತವಾದ ಆ ರೂಪ ಇಂದ್ರಿಯ ರೂಪಗಳಂತೆ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ವಿಕಲ್ಪಗಳಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತಾದಾದ್ದರಿಂದ ಒಂದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹಾಯಲೂ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮೀಪ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲೂ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಟ್ ಇಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆ ತುಂಬ ಕೃತಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಈತ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಲಹೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಕೃತಕ. ಕಾಂಟನ ಈ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರಣಗಳು ಎರಡು: 1 ಜ್ಞಾನವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇವನ ಮೂಲಭೂತ ಭಾವನೆಗಳು, 2 ಜ್ಞಾತೃವಿನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಭಾವನೆಗಳು. ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳು ತೋರಿಕೆಗಳು. ವಾಸ್ತವ ವಸ್ತುಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾದುವು. ಅವುಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ–ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದದ್ದು. ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯಗಳು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅವು ಬರಿಯ ತೋರಿಕೆಗಳಾದರೆ ಅವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾವು ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಶೇಷಗಳಾಗಲೀ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಕಲ್ಪಗಳ ನೆರವಿಲ್ಲದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕುರುಡು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದ ನೆರವಿಲ್ಲದ ವಿಕಲ್ಪ ಜೊಳ್ಳು–ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನಾದರೂ ಆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಜಡವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅವನ್ನು ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವಾಗ ಚುರುಕಾಗಿರುತ್ತದೆ–ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದದ್ದು. ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಚೇತನ ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದಲೂ ವಸ್ತುಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಹಾಕುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಂಟನ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಟ್ಯೂಷನ್ ಮತ್ತು ಇಮ್ಯಾಜಿನೇಷನ್‌ಗಳ ಪಾತ್ರ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅನಲಿಟಿಕ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ (ಇಮ್ಯಾಜಿನೇಷನ್) ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪಾತ್ರ ಯಾವ ಬಗೆಯದು. ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಯಾವ ಬಗೆಯದು ಎಂಬುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಡಿಡಕ್ಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಯಾದ ಮೇಲೆ ಮೆಟಫಿಸಿಕಲ್ ಡಿಡಕ್ಷನ್ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್ ಆ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಯಾವುವು ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಭೌತ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಿವಿಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಆಧಾರ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳ ತಳಹದಿಯಾದ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಯಾವುವು ಮತ್ತು ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ತಾರ್ಕಿಕರು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹನ್ನೆರಡು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ವಿಭಜಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅವುಗಳ ತಳಹದಿಯಾದ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೂ ಸಮಾನಾಂತರವಾದ ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು	ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಅಥವಾ ಚಿಂತನೆಯ ಬಗೆಗಳು
ಅ. ಪರಿಮಾಣ	ಅ. ಪರಿಮಾಣ
1 ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	1 ಏಕತೆ
2 ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	2 ಅನೇಕತೆ
3 ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	3 ಸಂಪೂರ್ಣತೆ
ಆ. ಗುಣ	ಆ. ಗುಣ
4 ಅಸ್ತ್ಯರ್ಥಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	4 ಅಸ್ತಿತ್ವ
5 ನಾಸ್ತ್ಯರ್ಥಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	5 ನಾಸ್ತಿತ್ವ
6 ಅನಂತ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	6 ಪರಿಮಿತಿ
ಇ. ಸಂಬಂಧ	ಇ. ಸಂಬಂಧ
7 ನಿರುಪಾಧಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	7 ಸಮವಾಯ
8 ಔಪಾಧಿಕ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	8 ಆಧೀನ್ಯ
9 ಪಕ್ಷಾಂತರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	9 ಸಾಮೂಹಿಕ (ಪರಸ್ಪರತೆ)
ಈ. ರೀತಿ	ಈ. ರೀತಿ
10 ಸಂಭಾವ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	10 ಸಾಧ್ಯತೆ
11 ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	11 ವಾಸ್ತವತೆ
12 ಅಗತ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	12 ಅಗತ್ಯತೆ

ಕಾಂಟ್ ಅನಂತರ ಬಂದ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಈ ವಿಕಲ್ಪಗಳ ಬಗೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಾವು ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದುದು ಇವನ ಮುಖ್ಯ ನಿಲವನ್ನು. ಈ ಬಗೆಗಳು ನಿಗಮದಿಂದಾಗಲೀ ಅನುಗಮನದಿಂದಾಗಲೀ ಪಡೆದುವಲ್ಲ. ಇವು ಕೇವಲ ಅನುಭವದಿಂದ ಅನುಗಮನದ ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದೊಂದು ಅನುಭವದ ಚಿಂತನವೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನುಭವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವು ತಾವೇ ತಾವಾಗಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ವಾಸ್ತವ ಆಲೋಚನೆಗೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಅಗತ್ಯಭಾವನೆಗಳು.

3 ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್ : ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನವಿಷಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದವುವಾದರೂ ಅವು ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ತಾರ್ಕಿಕ ರೂಪಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಶುದ್ಧ ತಾರ್ಕಿಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನ ಲಭಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಬಹುದು; ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ವಿಷಯಚೇತನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅತೀತವಾದ ಶುದ್ಧರೂಪಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಬಲ್ಲ ವಿಚಾರ ಚೇತನವನ್ನು ಕಾಂಟ್ ರೀಸನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಚಾರಚೇತನ ಮಾನವನನ್ನು ಪರತತ್ತ್ವ ಜಿಜ್ಞಾಸದ (ಮೆಟಫಿಸಿಕಲ್ ಸ್ಪೆಕ್ಯುಲೇಷನ್) ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿದ ವಿಚಾರಚೇತನದ ರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಷಯಚೇತನದ ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಂದ (ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಅಂಡರ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಡಿಂಗ್) ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಅವನ್ನು ಐಡಿಯಾಸ್ ಆಫ್ ರೀಸನ್ ಎಂದು ಕಾಂಟ್ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಐಡಿಯಾಸ್ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಐಡಿಯಲ್ಸ್ ಅಂದರೆ ಧ್ಯೇಯಗಳು ಎಂಬ ಅರ್ಥಬರುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಗಳು (ಆಬ್ಜೆಕ್ಟ್ಸ್) ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದುವು. ಆದರೆ ವಿಚಾರಚೇತನದ ಧ್ಯೇಯಗಳಾದ ಐಡಿಯಾಸ್, ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತ ಭಾವನೆಗಳು. ವಿಷಯಚೇತನದ ವಸ್ತುಗಳು ತೋರಿಕೆಗಳು (ಫೆನೋಮೆನ). ವಿಚಾರಚೇತನದ ವಸ್ತುಗಳಾದರೋ ಪರಸತ್ ವಸ್ತುಗಳು (ನೌಮೆನ). ಈ ಪರಸತ್ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯ ಚೇತನದ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ವಿಷಯಚೇತನದ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ತಿಳಿಯಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಬಹುದು. ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತ ಭಾವನೆಗಳ (ನೌಮೆನಲ್ ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಅಂಥ ಪರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಬಹುದು. ಈ ಅತೀತ ಭಾವನೆಗಳು ವಿಚಾರಚೇತನದ ವಿಕಲ್ಪಗಳಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲ್ಲ; ಸಂದಿಗ್ಧ ಅಥವ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ ಇಂದ್ರಿಯ ಮುದ್ರೆಗಳಿಲ್ಲ; ಅವುಗಳಿಗೆ

ಸಮಾನಾಂಥರವಾದ ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಅತೀತ ಭಾವನೆಗಳು (ಧ್ಯೇಯಗಳು) ವಿಷಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವದಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಂಡ ಭೌತ ವಿಷಯಗಳಾದ ತೋರಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಕೃತ ಮತ್ತು ಸತ್ಯ. ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕು ಎಂಬ ಭೌತವಾದವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಲ್ಲದೆ ಮಾನವೀಯ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಮತಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ವಿಚಾರಚೇತನ ದೃಢವಾದದ್ದು ಅದು ತಪ್ಪು ಅಥವಾ ಮಿಥ್ಯಾಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಡಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದು ತೋರಿಕೆಯ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಥವಾ ಆದೇಶಿ (ರೆಗ್ಯುಲೆಟಿವ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್) ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬಹುದು. ವಿಜ್ಞಾನದ ತೋರಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಗತವಾಗಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಥವಾ ವಿಷಯಚೇತನಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ಕೊಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಆದೇಶತತ್ತ್ವವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಅದು ತನ್ನ ನಿಜಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಆದೇಶ ಕೊಡುವ ಬದಲು ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳು ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೆ ಮಿಥ್ಯಾಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಚಾರಚೇತನದ ಭಾವನೆಗಳು ಮೂರು–ಆತ್ಮ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ. ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶ ತತ್ತ್ವಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಅವು ಸುಖಕರವಾದ ಭಾವನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರ ಬದಲು ವುಲ್ಫ್ ಮತ್ತು ಇತರ ತಾತ್ತ್ವಿಕರು ಭಾವಿಸಿದಂತೆ ಆತ್ಮವನ್ನು ವೈಚಾರಿಕ ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನದ (ರ್‍ಯಾಷನಲ್ ಸೈಕಾಲಜಿ) ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವೈಚಾರಿಕ ವಿಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ (ರ್‍ಯಾಷನಲ್ ಕಾಸ್ಮಾಲಜಿ) ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಈಶ್ವರನನ್ನು ವೈಚಾರಿಕ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರದ (ರ್‍ಯಾಷನಲ್ ಥಿಯಾಲಜಿ) ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಭಾವಿಸಿದರೆ ಅವು ಮಿಥ್ಯಾವಾದಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಗಳನ್ನು ಪ್ಯಾರಲಾಜಿಸಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ ಎಂದೂ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಗಳನ್ನು ಆಂಟಿನೊಮೀಸ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ ಎಂದೂ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಗಳನ್ನು ಐಡಿಯಲ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ ಎಂದೂ ಕಾಂಟ್ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಅ) ಪ್ಯಾರಲಾಜಿಸಮ್ಸ್ : ಆತ್ಮ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತರ್ಕಗಳು; ಅನಿಶ್ಚಿತ ಮಧ್ಯಮ ಪದದ ದೋಷಕ್ಕೆ (ಫ್ಯಾಲಸಿ ಆಫ್ ದಿ ಆಂಬಿಗ್ಯುಅಸ್ ಮಿಡ್ಲ್ ಟರ್ಮ್) ಒಳಪಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಈ ಅನುಮಾನ ವಾಕ್ಯದ (ಸಿಲೊಜಿಸಮ್) ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಮಾತೃವಾಗಿ (ಸಬ್ಜೆಕ್ಟ್) ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಲಾಗದ್ದು ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರಬೇಕು.

ಯೋಚಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾತೃವಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಯೋಚಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಪ್ರಮಾತೃವಾಗಿ, ಅಂದರೆ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲಿನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾತೃವಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಲಾಗ್ಗದ ಎಂಬ ಮಧ್ಯಪದವೇ ಬೇರೆ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋಚಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪದವೇ ಬೇರೆ. ಯೋಚಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯೋಚನೆಯ ವಿಷಯ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಹ್ಯೂಂ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದನ್ನೊಂದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಕಾಲರೂಪಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದು ಒಂದು ತೋರಿಕೆಯ ವಿಷಯವೇ ಹೊರತು ವಾಸ್ತವ ದ್ರವ್ಯವಲ್ಲ. ಆತ್ಮ ಒಂದು ವಾಸ್ತವದ್ರವ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವಾಗಲಾರದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಾಸ್ತವದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ವೈಚಾರಿಕ ಆತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಅಸಾಧುವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ವಾದ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲವೂ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಕಾಂಟ್ ಭಾವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಲ್ಲದೆ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿದೆ (ನಾನ್ ಸೆನ್ಸ್ಯುಅಸ್ ಪರ್ಸೆಪ್ಷನ್) ಎಂದು ನಂಬುವ ತಾತ್ತ್ವಕರು, (ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಆಲ್ ಫ್ರೆಡ್ ನಾತ ವೈಟ್ಹೆಡ್ ಮತ್ತು ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಕ್ಯಾಸಿರರ್) ಈ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಯಾತೀತ ಆತ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕಾಂಟ್ ಮಂಡಿಸಿರುವ ಜ್ಞಾನಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅದು ಭೌತವಸ್ತುವಿನಂತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತ ಆತ್ಮ ನಮ್ಮ ನೀತಿಯ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದ ಧ್ಯೇಯವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗ ಅದು ನಮ್ಮ ನಡತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಆ) ಆಂಟಿನೋಮೀಸ್ ಆಫ್ ಪ್ಯೂರ್ ರೀಸನ್ : ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಲಂಬಿಸಿದಾಗ ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿ. ಈ ವಿಷಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಆತ್ಮದ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಂತ ವಿಶ್ವದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪರಿಮಾಣ, ಗುಣ, ಸಂಬಂಧ, ರೀತಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಲಂಭಿಸಿದಾಗ ನಾಲ್ಕು ಜೊತೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಥೀಸೀಸ್ ಎಂದೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಆಂಟಿಥೀಸೀಸ್ ಎಂದೂ ಕಾಂಟ್ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಥೀಸೀಸ್ ಬುಧ್ಯಾರೂಢವಾದಿಗಳ ನಿಲವನ್ನೂ ಆಂಟಿಥೀಸೀಸ್ ಅನುಭವ ಪ್ರಧಾನವಾದಿಗಳ ನಿಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿರುದ್ಧಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು: ಥೀಸೀಸ್ (ಪ್ರಮೇಯ)–ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟು ಇದೆ; ಅದರ ದೇಶ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪರಿಮಿತವಾದದ್ದು. ಆಂಟಿಥೀಸೀಸ್ ಪ್ರತಿಪ್ರಮೇಯ–ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ; ಅದು ಅನಂತ.

ಗುಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು: ಥೀಸೀಸ್–ಸಂಕೀರ್ಣವಸ್ತು ಸರಳವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆಂಟಿಥೀಸೀಸ್–ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳ ವಸ್ತುಗಳಿಲ್ಲ.

ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು: ಥೀಸೀಸ್–ನಿಯತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ನಿಯತಿ ನಿಯಮರಹಿತ ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ತ್ವ ತಳಹದಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಆಂಟಿಥೀಸೀಸ್–ಕಾರಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ರೀತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿರುದ್ಧಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳು: ಥೀಸೀಸ್–ಸೋಪಾಧಿಕವಾದುದಕ್ಕೆ ನಿರುಪಾಧಿಕವಾದದ್ದು ಆಶ್ರಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಂಟಿಥೀಸೀಸ್–ಇಂಥ ನಿರುಪಾಧಿಕವಸ್ತು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಾಗಲಿ ಅದರ ಹೊರಗಾಗಲಿ ಇರಬಾರದು.

ಈ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಮಂಡಿಸಿದ ಉದ್ದೇಶ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಪ್ರಧಾನವಾದಗಳು ಅಸಂಗತವೆಂದು ತೋರಿಸಿ ತನ್ನ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನವಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಯೋಚಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ ಧ್ಯೇಯ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಜ್ಞಾನವಿಷಯವಾಗಿ ಇರಲಾರದು. ಧ್ಯೇಯ ಜ್ಞಾನವಿಷಯವಲ್ಲ; ಆಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ವಿಷಯ. 'ನಾನು ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಕಾರಣ, ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ' ಎಂದು ಸಾರಿ ಕಾಂಟ್ ತನ್ನ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಇ) ವೈಚಾರಿಕ ಮತಶಾಸ್ತ್ರ : ಟ್ರಾನ್ಸೆಂಡೆಂಟಲ್ ಡಯಲೆಕ್ಟಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟ್ ಈಶ್ವರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮಂಡಿಸಿರುವ ವಾದಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಾದಗಳು ಮೂರು: 1 ಆಂಟೋಲಾಜಿಕಲ್ (ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು), 2 ಕಾಸ್ಮೋಲಾಜಿಕಲ್ (ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು) ಮತ್ತು 3 ಥಿಯೋಲಾಜಿಕಲ್ (ಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು).

ಒಂದು ವಸ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದದ್ದು. ಅಸ್ತಿತ್ವ ಇಲ್ಲದ್ದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಈಶ್ವರಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸೇರಿರುತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಚಿಸಲಾಗದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಇರವು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ. ಪರಮ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಭಾವನೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅಗತ್ಯ. ಅಂಥ ಈಶ್ವರನನ್ನು ವಿಚಾರಚೇತನ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಭಾವಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಭಾವನೆಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಇದ್ದೇ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ತ್ರಿಭುಜವಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರುಕೋನಗಳು ಇರಬೇಕು. ತ್ರಿಭುಜಭಾವನೆ ಮೂರು ಕೊನಗಳು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ಆದರೆ ತ್ರಿಭುಜ ಇದ್ದೇಇದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾದ ಅಸಮರ್ಪಕವೆಂದು ಕಾಂಟ್ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿವರ.

ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಕಾಸ್ಮೋಲಾಜಿಕಲ್ ಮತ್ತು ಥಿಯೋಲಾಜಿಕಲ್ ವಾದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಆಂಟೊಲಾಜಿಕಲ್ ವಾದದ ದೋಷಗಳೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆಗಂತುಕವಾದದ್ದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅಗತ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾವನೆಗಳೂ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಅಗಂತುಕವಾದುದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ವಿಷಯಗಳಿವೆ. ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಇರಲೇಬೇಕಾದ್ದು ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ವಿಷಯವಿರಲೇಬೇಕು ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳೂ ಈಶ್ವರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಆದರಿಸಿವೆ. ಇದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಆ ಭಾವನೆಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ವಿಷಯಜ್ಞಾನವಿದೆಯೆಂಬುದು ಚರ್ಚಾಸ್ಪದ. ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಇದೆ. ಇದು ಭಕ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರ ಜೀವನವನ್ನು ಸತ್ತ್ವಯುತವಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಒಂದು ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ, ಭಕ್ತಿಪುಂಜವಾದ ಭಾವನೆಯಾಗಿ

ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು. ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಕಾಂಟನ ತೀರ್ಮಾನ.

2 ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ರ್ಯಾಕ್ಟಿಕಲ್ ರೀಸನ್: ಮೇಲಿನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಪ್ರ್ಯಾಕ್ಟಿಕಲ್ ರೀಸನ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲ ಕ್ರಿಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಳಹದಿಯ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿಶಪಡಿಸಿದಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಿಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ತಳಹದಿಯ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ವಿಚಾರಮಾಡುವ ವಿಷಯಗಳು ಇವು.

ಅ) ನೀತಿಯ ಕಾನೂನು ನೀತಿಜೀವನದ ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯ.

ಆ) ಸತ್ ಸಂಕಲ್ಪ 1 ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸಂಕಲ್ಪ 2 ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾವನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಮಾನವ ಸಂಕಲ್ಪ.

ಇ) ಕೇವಲ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿಯಮ ಪಾಲನೆ ಅಥವಾ ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಗೌರವ ಭಾವನೆಯೇ ನೀತಿ ನಡೆವಳಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಈ) ಕಡ್ಡಾಯವಾದ ನಿಯೋಗ (ಕೆಟಗಾರಿಕಲ್ ಇಂಪರೆಟಿವ್).

1 ನಿಷ್ಕಾಮ 2 ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸತ್ವವನ್ನೇ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು 3 ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಧ್ಯೇಯಪ್ರಪಂಚದ ಸದಸ್ಯರು.

ಉ) ನೀತಿಸಂಕಲ್ಪ ಸ್ವಯಂನಿಯೋಜ್ಯ; ಪರಕೀಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಲ್ಲ.

ಊ) ನೈತಿಕ ವಿಚಾರ ಚೇತನದ ಆಧಾರಭಾವನೆಗಳು–1 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ 2 ಅಮೃತತ್ವ 3 ಈಶ್ವರ.

ನೀತಿನಿಯಮಗಳು ವಾಸ್ತವಸಂಗತಿಗಳು. ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು, ಬಿಡಬೇಕಾದದ್ದು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನಾಗರಿಕನಿಗಾಗಲಿ ನಾಗರಿಕನಿಗಾಗಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರ ತಿಳಿದವನಿಗಾಗಲಿ ತಿಳಿಯದವನಿಗಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ (ಅಂದರೆ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು) ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಅದರ ತಳಹದಿಯಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವುದು ನೈತಿಕ ವಿಚಾರಚೇತನದ ಕೆಲಸ. ಈ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಾನುಭವ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲ. ಅವು ನೈತಿಕಚೇತನಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕವಾದುವು.

ಈ ನೈತಿಕಚೇತನದ ಆದೇಶವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಸತ್ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಆಗಲಾರದು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ನಿಯಮದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಇರುವ ಗೌರವಭಾವನೆಯಿಂದಲ್ಲದೆ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಯಶಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಬಯಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಒಳ್ಳೆಯದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹವಲ್ಲ. ಸತ್ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಕಾಂಟ್ ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು–ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪವಿತ್ರ ಸಂಕಲ್ಪ. ಇಂಥ ಸಂಕಲ್ಪ ಈಶ್ವರ ಸಂಕಲ್ಪ. ಎರಡು–ಮಾನವನ ಸತ್ ಸಂಕಲ್ಪ. ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಲ್ಲ; ಆಶೆ, ಈರ್ಷ್ಯೆಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತವಾದುದಲ್ಲ. ಐಶ್ವರ್ಯ, ಅಧಿಕಾರ, ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಐಹಿಕಗಳನ್ನು ಸತ್ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಧೀನಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು ಮಾನವನೀತಿಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಂಕಲ್ಪವಿರುವ ದೇವರಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ದಮನ ಮಾಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಮಾನವನಾದರೋ ಐಹಿಕ ಸುಖವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಸತ್ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗಬೇಕು.

ಕರ್ತವ್ಯ ನಿಯೋಜ್ಯನಿಯಮ ಪಾಲನೆ. ತನ್ನ ನೀತಿವಿಚಾರಚೇತನ ನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದು ಎಂದರೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದು ನ್ಯಾಯ. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಕರ್ತವ್ಯ. ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಉಪಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಇತರರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕನಿಕರದಿಂದ ಅಥವಾ ಜೀವನದ ನೆಮ್ಮದಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಅನೇಕವೇಳೆ ನಾವು ಮರುಕದಿಂದ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡಬಹುದು. ಇದು ಮಾನವ ಸಹಜವಾದ ನೀತಿಯೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಜನರು ಮೆಚ್ಚಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಅಪ್ಪಟ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲ. ಅದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲ. ಈ ಯಾವ ಉಪಾಧಿಗಳಿಗೂ ಒಳಪಡದೆ ಇದ್ದು ವಿಚಾರಚೈತನ್ಯದಿಂದ ವಿಧಾಯಕವಾದ ನಿಯಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೇವಲ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವೇ ನಿಜವಾದ ನೀತಿ. ಹೀಗೆ ನಿರುಪಾಧಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ.

ನಿರುಪಾಧಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ನೈತಿಕ ನಿಯಮ. ಇದರಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ್ದು ಔಪಾಧಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ (ಹೈಪೊತೆಟಿಕಲ್ ಇಂಪರೆಟಿವ್). ಔಪಾಧಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ ವಿಚಾರಚೇತನದ ನಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾಹಿರವಾದ ಉಪಯೋಗ ಅಥವಾ ಸೌಜ್ಯ ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಉಪಾಧಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದದ್ದು; ನೀತಿಚೇತನದ ನಿಯೋಗವನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲ.

ನಿರುಪಾಧಿಕ ಕರ್ತವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮೂರು: 1. ನಿಷ್ಕಾಮ (ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ) ಕರ್ತವ್ಯ. 2. ಈ ನಿಯೋಗ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ, ಆ ಪವಿತ್ರಾತ್ಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವನು ಬಾಳುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಕಾಂಟ್ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೂ ಗೌರವಾರ್ಹ ಎಂದು ಅವನ ಭಾವನೆ. ಈ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನೀತಿ ನಿಯಮ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆ ನಿಯಮದ ಆದೇಶ ಇದು 'ನೀನು ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ನೀನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕು'. ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಸೂತ್ರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗಬೇಕು. 3. ಹೀಗೆ ಭಾವಿಸಿದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥಜೀವಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಧ್ಯೇಯಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಾನ ಸದಸ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ; ನೀತಿ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ; ಅವರದೊಂದು ಒಕ್ಕೂಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾನಗೌರವ ಭಾವವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರಬಲ್ಲರು. ಆ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ನೀತಿನಿಯಮ ಸ್ವಯಂ ನಿಯೋಜ್ಯ. ಸ್ವಯಂನಿಯೋಜ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ.

ಕ್ರೈಸ್ತತಾತ್ತ್ವಿಕರಂತೆ ಕಾಂಟ್ ನೀತಿನಿಯಮಪಾಲನೆ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಶ್ವರ ಭಾವನೆ ಶುದ್ಧವಿಮರ್ಶಚೇತನದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಬದಲು ಈಶ್ವರ ಭಾವನೆಗೆ ಸ್ವಯಂ ನಿಯೋಜಿತವಾದ ನೀತಿತತ್ತ್ವ ಆಧಾರವೆಂದು ಆತ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಮೃತತ್ವ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಈಶ್ವರ–ಈ ಮೂರು ಧ್ಯೇಯರೂಪವಾದ ಭಾವನೆಗಳು ನೀತಿ ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಗಳಾಗಿ ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆಗೂ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮಕ್ಕೂ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಸೌಖ್ಯವೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಾವು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಸ್ಟೋಯಿಕ್ ನೀತಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸುಖವೊಂದನ್ನೇ ಬಯಸಿದ ಎಪಿಕ್ಯೂರಿಯನ್ ನೀತಿಯಾಗಲಿ ನೀತಿಸಂಕಲ್ಪದ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮತ್ತು ಅಮೃತವಾದ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಸಾಮರಸ್ಯ ಕುದುರಿಸುವ ಈಶ್ವರಭಾವನೆ ನಮಗೆ ವಿಶ್ವದ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ದತ್ತವಾದುದಲ್ಲ. ಅದು ಅಚಲವಾದ ನೈತಿಕಸಂಕಲ್ಪ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾದದ್ದು. ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕಾಂಟ್ ವಿಚಾರ ಚೇತನದ ಎಲ್ಲೆಯೊಳಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದಾದ ಮತ (ರಿಲಿಜನ್ ವಿದಿನ್ ದಿ ಲಿಮಿಟ್ಸ್ ಆಫ್ ರೀಸನ್ ಅಲೋನ್) ಎಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

3 ಕ್ರಿಟೀಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವುದು ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಜಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಂಬ ಅವನ ಮೂರನೆಯ ಮೇರುಕೃತಿ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವ ವಿಷಯಗಳು ಎರಡು: ಕಲೆಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದುದಾದ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಹೊಂದಿಕೆ. ಇದು ಸುಂದರವಾದದ್ದು ಎಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಿದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವ ಹೊಂದಿಕೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಆಹ್ಲಾದವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಂಟಾಗುವ ಆಹ್ಲಾದವಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗಿದಾಗ ಅಥವಾ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ನಮಗೆ ಕಾಣುವ ಬಣ್ಣಗಳ ಹೊಂದಿಕೆ ಅನೇಕರನ್ನು ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅದರ ಅಂಗರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಹೊಂದಿಕೆ ನಮ್ಮನ್ನು ವಿಸ್ಮಯ ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅರಿವು ಭಾವ (ಫೀಲಿಂಗ್) ರೂಪವಾದದ್ದು; ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಿಳಿವಿನಂತೆ ವಿಕಲ್ಪರೂಪವಾದ್ದಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಅರಿವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ. ಇದು ಸುಂದರವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ನಾವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಹೊಂದಿಕೆ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅತೀತಚೇತನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಆ ಹೊಂದಿಕೆ ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಅದು ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವೆಂದು ನಂಬುವುದಾದರೆ ನಮಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಹಜವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ನಾವು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಾದಿಗಳು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಚೇತನ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ನಂಬಿ, ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಡೆವಳಿಕೆಗೆ ಆರೋಪಿಸುವುದು ದೂಷ್ಯವಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗಿರುವುದೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ನಮಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉತ್ಸಾಹ ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಿಂದಲ್ಲವೆ ನ್ಯೂಟನ್ ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದು. ಈ ಉದ್ದೇಶ ಸಕಲ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಕಲ್ಪನೆ. ಇದು ಕೇವಲ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಕ್ಕೆ ನಿಯತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪರಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಭಾವಿಸಕೂಡದು.

ವಿಚಾರ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು: 1781ರಿಂದ 1791ರ ವರೆಗೆ ಕಾಂಟ್ ರಚಿಸಿದ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು ವಿಚಾರ ಅವಧಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಅದರ ಅನಂತರದ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಪುಟಗಳು. ರಿಲಿಜನ್ ವಿದಿನ್ ದಿ ಬೌಂಡ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಿಯರ್ ರೀಸನ್ (1793) ಮತ ಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಪರ್ಪೆಚ್ಯುಅಲ್ ಪೀಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಮೆಟಫಿಸಿಕ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಾರಲ್ಸ್ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಬೋಧಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಂಥ. ಕಾಂಟ್ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಇವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಓಪಸ್ ಕಾಸ್ಟೂಮಮ್ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಬರ್ಲಿನ್‍ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಷೆಲ್ಲಿಂಗ್ ಮುಂತಾದವರ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಕಗಳಾದ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಆಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಟನ ಸ್ಥಾನವೇನು, ಇವನ ತತ್ತ್ವ ಮುಂದೆ ಯಾರ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು (**ನೋಡಿ– ಆಧುನಿಕ–ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯತತ್ತ್ವದ ಮುನ್ನಡೆ**). (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕಾಂಟನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ : ಕ್ರಿಟೀಕ್ ಆಫ್ ಜಜ್‍ಮೆಂಟ್ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಂಟನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಜ್ಞಾನವೆಂದೇ ಈತ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೊಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆಗದ ಮಾತು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ಜ್ಞಾನ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನುಭವದ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅನುಮಾನವೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಇದು ಬುದ್ಧಿ ಅಥವಾ ತರ್ಕಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಮಿತಿ. ಈ ಮಿತಿ ನೀತಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀತಿಜ್ಞಾನ ಬುದ್ಧ್ಯಾರೂಢ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ನಮ್ಮನ್ನು ನಡೆಸಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕವೇ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ಲಭಿಸುವುದು.

ಅನುಭವಲೋಕದ ಒಂದು ಇರುವಿಕೆ, ನೀತಿಲೋಕದ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಸ್ಥಿತಿ– ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ದುರ್ಲಭ. ಎಂದರೆ ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವುದು ಬಹಳ ಅಪರೂಪ. ಅಂಥ ಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿದರೆ ಅದು ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ. ಇಂಥ ಒಂದು ಭಾಗ್ಯ ಅಥವಾ ಸುಸಂದರ್ಭ ಸೌಂದರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆಂದು ಕಾಂಟನ ಮತ. ಎಂದರೆ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದಲ್ಲಿ ತರ್ಕ ಮತ್ತು ನೀತಿಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವ ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಆತ್ಮದರ್ಶನದ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮದ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದು ಆತ್ಮ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ–ಅದು ವೈಯಕ್ತಿಕವಲ್ಲ, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ, ಸೌಂದರ್ಯದ ವಸ್ತು ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ತರ್ಕಜ್ಞಾನ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವಂತೆ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವ ಒಂದು ಸುಂದರ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಸ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ. ಎಂದರೆ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದ ವಸ್ತು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಮಾನದಂಡಗಳಿಗೆ ತಲೆಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾಂಟನ ಈ ವಿಚಾರದ ಮೇರೆಗೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಜ್ಞಾನ ತರ್ಕ ಮತ್ತು ನೀತಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವ ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯವಲ್ಲ, ಬೋಧಕವಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ನಿಸ್ವಾರ್ಥ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತ, ಅನಾಸಕ್ತ ಅನುಭವ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನಾದ ಮಾನವ ಕೇವಲ ಕುಂಚ. ಕಲಾಕೃತಿ ಸ್ವಯಂಶಾಸನಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಮಹಾ ಚೈತನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಆದರ್ಶ ಆ ಕೃತಿಗೇ ಸೇರಿದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯವಾದ ಆದರ್ಶ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ. ಕಲಾವಿದನಾಗಲೀ ವಿಮರ್ಶಕನಾಗಲೀ ಅದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಹಾಗೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಾಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಸ್ವಯಂ ಪರಿವರ್ತನಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಹು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾಕೃತಿ ಅಮರ ಮತ್ತು ಸರ್ವ ಸಮರ್ಪಕ. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕಾಂಟಿ, ನಿಕ್ಕೊಲೊ ಡೆ : 1395–1469. ವೆನಿಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿ. ಚಿಯೊಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸಿರಿಯದ ಮುಖ್ಯನಗರ ಡಮಾಸ್ಕಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದ. ಅಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಕಲಿತ. 1414ರಿಂದ ಇರಾಕ್, ಇರಾನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿ ಅನಂತರ ಇರಾನಿನ ಕಲಕಟಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಜೊತೆಗೂಡಿದ. ಅವರೊಡನೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಂಬೆಗೂ ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಮಲಬಾರ್‍ಗಳಿಗೂ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ. ಈತ ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರವಾಸಾನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಂಟಿ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದವನು ಎರಡನೆಯ ದೇವರಾಯ. ಆ ನಗರದ ಸುತ್ತಳತೆ 96 ಕಿಮೀಯೆಂದೂ ಅದು ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಬಲವಾದ ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ 90,000 ಜನ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ದೊರೆ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಕಾಂಟಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಉಗಾದಿ, ನವರಾತ್ರಿ, ದೀಪಾವಳಿ ಮುಂತಾದ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾಂಟಿ ಮಾಡಿರುವ ವರ್ಣನೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದದ್ದು. ಹೋಳಿ ಹಬ್ಬದ ಓಕುಳಿಯಾಟವನ್ನು ಈತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಪತ್ನೀತ್ವ ಮತ್ತು ಸತಿ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ರಾಣಿವಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 12,000 ಹೆಂಗಸರನ್ನೂ ರಾಜನ ಹೆಂಡಿರೆಂದು ಈತ ಹೇಳಿರುವುದು ತಪ್ಪೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅನಂತರ ಈತ ಸಿಂಹಳ, ಸುಮಾತ್ರ ಮತ್ತು ತೆನಾಸರಿಮ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂಗಾಳಕ್ಕೂ ತರುವಾಯ ಅರಾಕಾನ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬರ್ಮಾಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಾವಕ್ಕೂ ಹೋಗಿದ್ದ. ಜಾವದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕ್ವಿಲಾನಿಗೆ ಬಂದ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮತೀರ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೂಲಕ ಜಿಡ್ಡಾವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಅನಂತರ ಭೂಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕೈರೋಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ವೆನಿಸ್ ನಗರವನ್ನು 1444ರಲ್ಲಿ ತಲಪಿದ. 1469ರಲ್ಲಿ ನಿಧನವಾಗುವವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಾಂಡಕೊರಕ ಜೀರುಂಡೆಗಳು : ಕೀಟವರ್ಗದ ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜೀರುಂಡೆಗಳು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳುವ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮರಗಳ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬೇರು, ಕುಡಿ, ಮೊಗ್ಗು, ಕಾಯಿ, ಬೀಜಗಳನ್ನೂ ಕೊರೆಯುವುದುಂಟು. ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳು ಕಾಂಡವನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾರವಾದರೂ ಇವುಗಳ ಮರಿಗಳು (ಗ್ರಬ್) ಮಾತ್ರ ಕಾಂಡಕೊರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕುಶಲಿಗಳು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳಿಗೂ ಕಾಂಡಕೊರಕ ಜೀರುಂಡೆಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಮರಿಗಳು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ನಸುಹಳದಿ ಬಣ್ಣದವು. ಇವುಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಲೆ, ಎದೆ ಹಾಗೂ ಉದರ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಎದೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 3 ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳಿವೆ, ಆದರೆ ಉದರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದಗಳಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ತಲೆಯಾಗಲೀ ಕಾಲು ಹಾಗೂ ಉಪಪಾದಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಎದೆಯ ಕಾಲುಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಬ್ಯೂಪ್ರೆಸ್ಟಿಡೀ, ಸೆರಾಂಬೈಸಿಡೀ ಮತ್ತು ಸ್ಕೊಲೈಟಿಡೀ ಎಂಬ ಮೂರು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲದವನ್ನು ಕರ್ಕ್ಯೂಲಿಯಾನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಮರಿಗಳು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ ತಲುಪುವವರೆಗೂ ಕಾಂಡಗಳೊಳಗೆ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ತಿರುಳು, ರಸ ತಿಂದುಕೊಂಡು ಹೊರವಾತಾವರಣದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಆರ್ಥಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ಮರಗಳಿಗೆ ಆಗುವ ಹಾನಿ ಅಪಾರ. ಹುಳು ಹತ್ತಿದ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತಗೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ, ಎಲೆ ರೆಂಬೆಗಳು ಒಣಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕಾಯಿಗಳೂ ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವುಗಳ ಕೊರೆತದಿಂದ ರಂಧ್ರಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ಟೊಳ್ಳಾಗಿ ಗಾಳಿ ಜೋರಾಗಿ ಬೀಸಿದರೆ ಮುರಿದು ಬೀಳುವ ಸಂಭವವುಂಟು.

ಕಾಂಡಕೊರಕ ಜೀರುಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: 1. *ಸ್ಟೀನಾಪ್ಟಿರ ಗಾಸಿಪಿಯೈ* (ಹತ್ತಿಗಿಡದ ಕಾಂಡಕೊರಕ), 2. *ಬ್ಯಾಟೋಸೀರ ರೂಫೋಮ್ಯಾಕ್ಯುಲೇಟ* (ಮಾವಿನ ಕಾಂಡಕೊರಕ). 3. *ಕ್ಲೋರಿಡೋಲಮ್ ಆಲ್ಬಮೀನ್* (ಕಿತ್ತಳೆ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ಕಾಂಡಕೊರಕ), 4. *ಜೈಲೋಟ್ರೀಕಸ್ ಕ್ವಾಡ್ರಿಪಿಸ್* (ಕಾಫಿ ಕಾಂಡಕೊರಕ), 5. *ಪ್ಲಾಕೀಡೀರಸ್ ಫೆರುಜಿನಿಯಸ್* (ಗೋಡಂಬಿಯ ಕಾಂಡಕೊರಕ). 6. *ಸೈಲಾಸ್ ಫಾರ್ಮಿಕೇರಿಯಸ್* (ಗೆಣಸು ಕಾಂಡಕೊರಕ), 7. *ರಿಂಕೋಫೀರಸ್ ಫೆರುಜಿನಿಯಸ್* (ತೆಂಗಿನ ಕಾಂಡಕೊರಕ), 8. *ಜೈಲೊಬೋರಸ್ ಮಾರ್ಸಾಟೈ* (ಕಾಫಿ ಕಾಂಡಕೊರಕ). (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಂಡಕೊರಕ ನೊಣ : ಕೀಟವರ್ಗದ ಡಿಪ್ಟೆರ (ನೊಣ) ಗಣದ ಸೆಸಿಡೋಮೈಯಿಡೀ, ಅಗ್ರೋಮೈಜಿಡೀ ಮತ್ತು ಆಂಥೊಮೈಯಿಡೀ – ಎಂಬ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನೊಣಗಳು (ಸ್ಟೆಮ್ ಬೋರರ್ ಫ್ಲೈ). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಸಿಡೋಮೈಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ಯಾಕಿಡಿಪ್ಲಾಸಿಸ್ ಓರೈಜೆ ಎಂಬ ನೊಣ ಬತ್ತದ ಕಣೆ ಅಥವಾ ಕೊಳವೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅಗ್ರೋಮೈಜಿಡೀಗೆ ಸೇರಿದ ಅಗ್ರೋಮೈಜ ಫೇಸಿಯೋಲಿ ಅಲಸಂದೆ (ತಡಗುಣಿ) ಬೆಳೆಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪೀಡೆ. ಇದರ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ನೊಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೊಣವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರ ತೆಳು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಮರಿಹುಳುಗಳು (ಮ್ಯಾಗಟ್) ಎಳೆಗಿಡದ ಮೃದು ಕಾಂಡವನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಗಿಡ ಬಾಡುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಾಯುವುದೂ ಉಂಟು. ತಾಯಿ ನೊಣ ಮೃದುಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ತೊಗಟೆಯೊಳಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ. ಆಂಥೊಮೈಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಥೆರಿಗೋನ ಇಂಡಿಕ ಎಂಬ ನೊಣ ಜೋಳದ ಬೆಳೆಯ ಎಳೆ ಸಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾರಕ. ಇದು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ನೊಣ; ಮೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಸಿಯ ಮೆತುವಾದ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಮರಿಹುಳುಗಳು ಕಾಂಡವನ್ನು ಕೊರೆದು ಸತ್ತ ಸುಳಿಗಳಿಗೆ (ಡೆಡ್ ಹಾರ್ಟ್ಸ್) ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಬತ್ತಕ್ಕೆ ಅಥೆರಿಗೋನ ಒರೈಜೆ ಎಂಬ ನೊಣದಿಂದಲೂ ನವಣೆಗೆ ಅ. ಡಿಸ್ಪರ್ಸ್ರ್ ಎಂಬ ನೊಣದಿಂದಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ತೊಂದರೆಯುಂಟು. (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಂಡಕೊರಕ ಹುಳುಗಳು : ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ರಸ ಕುಡಿದು ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಮರಿಕೀಟಗಳು. ಕೀಟವರ್ಗದ ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟರ (ಪತಂಗ), ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟರ (ಜೀರುಂಡೆ) ಮತ್ತು ಡಿಪ್ಟರ (ನೊಣ) ಗಣಗಳ ಕೀಟಗಳ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಮರಿಕೀಟಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಯಾಟರ್‌ಪಿಲ್ಲರ್ (ಕಂಬಳಿಹುಳು), ಗ್ರಬ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಯಿಕೀಟ ಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ತೊಗಟೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಇಡುವ ಮೊಟ್ಟೆಗಳೊಡೆದು ಹೊರಬರುವ ಮರಿಗಳಿವು. ಹೊರಬಂದ ಮರಿಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಮೃದುವಾದ, ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು, ಅಲ್ಲಿನ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಕಾಂಡವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊರೆಯುವುದಾದರೂ ಬೇರು, ಎಳೆಚಿಗುರು, ಮೊಗ್ಗು ಕಾಯಿ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಕೊರೆಯುವುದುಂಟು. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕಾಂಡಕೊರಕ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. **ದಂಟುಕೊರಕಗಳು:** ಬತ್ತ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮುಂತಾದ ಹುಲ್ಲಿನ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟರ ಕಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ.

2. **ಮೃದು ಕಾಂಡಕೊರಕಗಳು;** ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡ ಕೊರೆಯುವಂಥವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ಬದನೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

3. **ಗಟ್ಟಿಕಾಂಡಕೊರಕಗಳು:** ಮರ ಮತ್ತು ಪೊದೆಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳುಗಳಿವು. ಇವು ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

4. **ಎಳೆಸಸಿ ಕೊರಕಗಳು:** ಕಾಫಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಮಾವು, ತೆಂಗು ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಗಳ ಎಳೆಸಸಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳುಗಳು ಇವು ಡಿಪ್ಟರ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಂಡನ್, ಇ.ಯು. : (1902) ಅಮೆರಿಕನ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ. ಶಕಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಕ್ವಾಂಟಮ್ ಥಿಯೊರಿ), ಅಣು ಮತ್ತು ಪರಮಾಣು ರೋಹಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೇಡಿಯೊ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆಯೂ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಪಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಖ್ಯಾತಿ ಈತನದು. ಅಣುರೋಹಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾಂಡನ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಫ್ರಾಂಕ್ ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಾವಧಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ಸಿನ ಕಂಪನ ಚಲನೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದೇ ಫ್ರಾಂಕ್–ಕಾಂಡನ್ ತತ್ತ್ವದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ಈ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಶಕಲಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಘನ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವದ ಅನೇಕ ಅನ್ವಯಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಟನ್, ಮಿನ್ನಿಸೋಟ ಮುಂತಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾಂಡನ್ 1945ರಿಂದ 1951ರವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಬ್ಯೂರೋ ಆಫ್ ಸ್ಟಾಂಡರ್ಡ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. 1958ರಲ್ಲಿ ಹೂ ಓದಿಷಾ ಮತ್ತು ಕಾಂಡನ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಫಿಸಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಕೈಪಿಡಿಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಆರ್.ಐ.)

ಕಾಂಡಾರ್ ಹಕ್ಕಿ : ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಅಪೂರ್ವ ಜಾತಿಯ ರಣಹದ್ದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 10,000' – 16,000' ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದರ ವಾಸ. ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಕೆಥಾರ್ಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮ ವಲ್ಚರ್ ಗ್ರೈಫಸ್. ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಜಿಮ್ನೋಜಿಪ್ಸ್

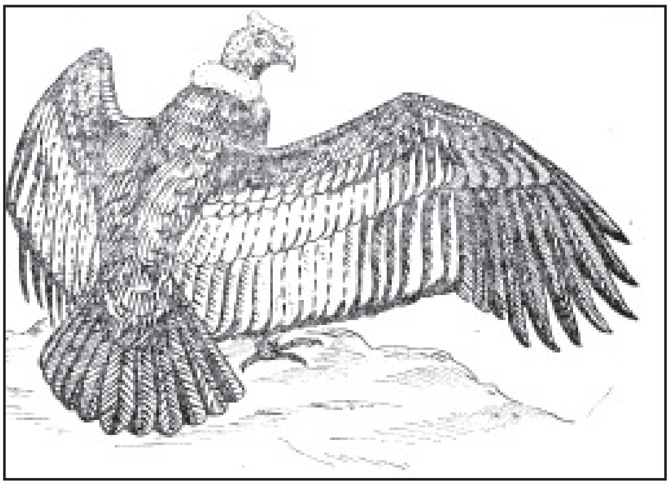

ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾನಸ್ ಎಂಬ ರಣಹದ್ದನ್ನು ಸಹ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕಾಂಡಾರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಡಾರ್ ಹಕ್ಕಿ ರಣಹದ್ದು, ಗಿಡುಗ, ಗರುಡ ಮುಂತಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಹಕ್ಕಿಯಿದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 4' ಉದ್ದವಿದೆ. ರೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಹರಡಿದಾಗ ಒಂದು ತುದಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಗೆ 9'–10' ಅಗಲ. ಇದರ ತಲೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪುಕ್ಕಗಳಿಲ್ಲ. ನೆತ್ತಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಿಖೆಯಿದೆ; ಕತ್ತು ಸುಕ್ಕುಸುಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಕತ್ತಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಪುಕ್ಕಗಳಿವೆ. ಮೈಮೇಲಿನ ಪುಕ್ಕಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ನಖಗಳು ಮೊನಚಾಗಿಲ್ಲ. ಕೊಂಚ ನೆಟ್ಟಗಿವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಂಡಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದರ ಹಾರಾಟ ಬಲು ಸೊಗಸು. ಕೊಂಚ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುವವರೆಗೂ ರೆಕ್ಕೆ ಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಅನಂತರ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುವಂತೆ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಹಾರಾಡುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಲು ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕ ಹಕ್ಕಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಕಾಂಡಾರುಗಳು ಹಗಲೆಲ್ಲ ಬಹು ಪಾಲು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ಆಹಾರದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಹಗಲು ನಿದ್ರಿಸುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಬಲು ಸುಲಭ. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿದಾಗ ಬಲು ಆಲಸಿಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಆಗಲೂ ಇವುಗಳ ಬೇಟೆ ಬಲು ಸುಲಭ.

ಪರ್ವತದ ಅತಿ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವ ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒರಟುಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ಏಳು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಕಾವು ಕೊಟ್ಟು ಮರಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳು ತಾಯಿತಂದೆಯೊಡನೆ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಇದ್ದು, ಆಮೇಲೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಎಂ.ಬಿ.)

ಕಾಂಡಿ ದ್ರಾವಕ : ಸೋಡಿಯಂ ಮ್ಯಾಂಗನೇಟ್ ಮತ್ತು ಸೋಡಿಯಂ ಪರ್‌ಮ್ಯಾಂಗನೇಟ್ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥಗಳ ದ್ರಾವಣ (ಕಾಂಡೀಸ್ ಫ್ಲೂಯಿಡ್). ಪೈರೋಲ್ಯೂಸೈಟ್ (MnO_2) ಎಂಬ ಖನಿಜವನ್ನು ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾ ಸಂಗಡ ಕಾಸಿದಾಗ ಇದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಷಕ್ರಿಮಿನಾಶಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವರು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಾಂಡ್ಲಾ : ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಂದರು. ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯದ ಕಚ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ (ಉ.ಅ. 23° ಪೂ.ರೇ. 70°) ಅಂಜಾರ್ ನಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 19 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿತ್ತು. 1930ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಂದರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ಕರಾಚಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಸಾಗರಾಂತರ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮುಂಬಯಿ ಬಂದರಿನ ಅತಿಯಾದ ಒತ್ತಡದ ನಿವಾರಣೆಗೂ

ಇಂಥ ಒಂದು ಬಂದರಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ನೀಡಿತು. ಸೂಕ್ತ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೊರತೆ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ಅಭಾವ-ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಂಠಿತವಾದರೂ 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಕಚ್, ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಪಂಜಾಬ್, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ, ದೆಹಲಿ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಇವು ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರಿನಿಂದ ನೇರ

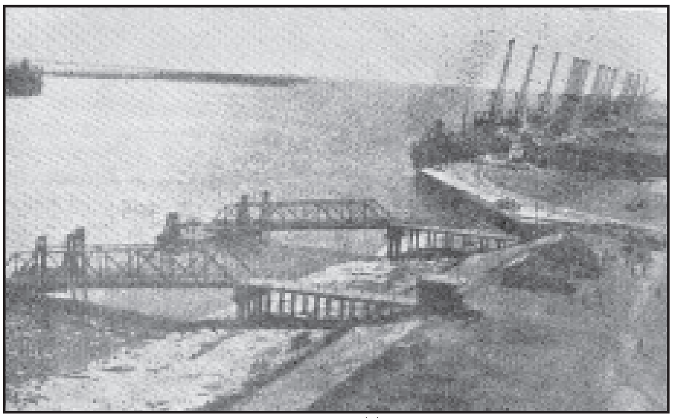

ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರು

ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಇದರ ಹಿನ್ನಾಡಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 212250 ಚ.ಕಿಮೀ. 1947ಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ್ಲಾವನ್ನು ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಬಂದರನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಚ್‌ನ ಮಹಾರಾಜರುಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದವರಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಮಹಾರಾವ್ ಖೆಂಗರ್ಜಿ ಪ್ರಮುಖ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಾಂಡ್ಲಾ-ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ರೈಲು ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಿಂದ ಕಾಂಡ್ಲಾದ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದ್ವಿಗುಣಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಬಂದರನ್ನು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸರಕು ವಿಲೇವಾರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. 3 ರಿಂದ 10 ಟನ್ ಭಾರವನ್ನೆತ್ತಿ ಇಳಿಸಬಲ್ಲ 21 ಎತ್ತುಗೆಯಂತ್ರಗಳು (ಕ್ರೇನ್) ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಲು ಎರಡೆರಡು ಮಹಡಿಗಳ 4 ಉಗ್ರಾಣಗಳುಂಟು.

ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ, ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಈ ಬಂದರಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಭಾರತದ ಇತರ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ತೇವದ ವಾತಾವರಣ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ವರ್ಷದ ಬಹುಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ಹವೆ ಇರುವುದಂತೂ ವಿಶೇಷ ಅನುಕೂಲ. ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವರ್ಷದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಬಂದರಿನ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟು. ಭಾರತ ವಿಭಜನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಿಂಧಿನಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದವರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಗಾಂಧಿಧಾಮ ಇರುವುದು ಕಾಂಡ್ಲಾಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ. ಅದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನಗರ.

223 ಮೀಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಾದ, 35,000 ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರ ಹೊತ್ತ ಹಡಗುಗಳು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಬಲ್ಲುವು. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಪರಮಾಣುವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಈ ಬಂದರಿನಲ್ಲೇ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿಂದ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಿದೆ. ಮಿತವ್ಯಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಹಮದಾಬಾದ್-ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಕಾಂಡ್ಲಾದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಅಹಮದಾಬಾದಿನ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂಬಯಿ ಬಂದರಿನ ಬದಲಾಗಿ ಕಾಂಡ್ಲಾದ ಮೂಲಕ ತರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಆಗುವ ಉಳಿತಾಯ ಗಮನಾರ್ಹ. ಮೀಟರ್ ಗೇಜ್ ರೈಲು ಇದ್ದಾಗಲೆ ಪ್ರತಿ ಟನ್ನಿಗೆ ರೂ. 5.30 ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ರೈಲು ನಿರ್ಮಾಣದ ಫಲವಾಗಿ ಆಗುವ ಉಳಿತಾಯ ಪ್ರತಿ ಟನ್ನಿಗೆ ರೂ. 20.50 ಆಗಿತ್ತು.

ಸರಕುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಖನಿಜ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಇಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾತಾವರಣವಿದೆ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಲಕರಣೆಗಳ, ಲವಣಸಂಬಂಧ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಯೋಜನೆಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ, ತೈಲ ಶುದ್ಧೀಕರಣ, ರಬ್ಬರ್ ಹಾಗೂ ಕೃತಕ ತಂತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ಬಂದರಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೆಡ್ ಮತ್ತು ಹೆಕ್ಸಾಮಿನ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಕಾಂಡ್ಲಾಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪುರದಲ್ಲಿ 12,000 ಕದಿರುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ನೂಲು ಗಿರಣಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರು ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರಿನಲ್ಲಿ ಸುಂಕವಿಮೋಚನೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅಂಥ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಆಯಾತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂಗಡ ಪರವಾನೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಮದು ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಬ್ಕಾರಿ ಸುಂಕದ ವಿನಾಯ್ತಿಗಳು ಈ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಭಾರತದ ರಫ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದೂ ಈಗಾಗಲೇ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಬಂದರು ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದೂ ಗಾಂಧಿಧಾಮ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ 25 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ತುಂಬಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಸರಕಿನ ಪರಿಮಾಣ 20 ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕ. ಕಚ್ಚಾ ತೈಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಪಾಯಕರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟಕಗಳನ್ನಿದು ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಂಬೈ ಮತ್ತು ಇತರ ನಗರಗಳಿಂದ ಕಾಂಡ್ಲಾಕ್ಕೆ ದೈನಿಕ ವಿಮಾನ ಯಾನ ಸೌಕರ್ಯವುಂಟು. ಬ್ರಿಟನ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ 15 ದಿನಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ಹಡಗುಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಕಾಂಡ್ಲಾ ಬಂದರಿನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದುಂಟು. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ, ಖನಿಜ, ತೈಲಸಾಮಗ್ರಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು, ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರ ಇವು ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವ ಆಮದುಗಳು. ಹತ್ತಿ, ಉಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ, ಚೂರ್ಣಾಸ್ಥಿ, ಖನಿಜ, ತೈಲಸಾಮಗ್ರಿ ಇವು ರಫ್ತುಗಳು. (ಬಿ.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳು : ವಿದ್ಯುತ್ತಿಗೆ ಸಮಾನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಸಹ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಊಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಣಗಳು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೋನೊಪೋಲ್ಸ್). ಕಾಂತೀಯ ಆವೇಶ ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಊಹಾತ್ಮಕ ಕಣ. ಆವಿಷ್ಟ ಕಣವೊಂದು ವಿದ್ಯುತ್‌ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಇದು ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗಿರುವುದು. ವಿದ್ಯುದಂಶವೊಂದು ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಚಲಿಸುವಾಗ ಅದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಾಂಗತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ (ಸಿಮೆಟ್ರಿ) ಸ್ಥಾಯೀ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಆಕರವಾಗುವ ಮತ್ತು ಚಲಿಸುವಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕಾಂತಾಂಶ ಇರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಕಾಂತಾಂಶದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿಜಾತ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್) ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿಲ್ಲ. ಡಿರ್‍ಯಾಕ್ ಎಂಬಾತ ಶಕಲಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳೇನಾದರೂ ಕಾಂತಾಂಶದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತವೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ (1931). ಅಂಥದೇನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆತ ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಗಣಿತೀಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕೆಲವು ಕುತೂಹಲ ಕಾರಿಯಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ:

1 ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯುದಂಶದಂತೆ ಅವುಗಳೂ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಾಂಕ, ಕಾಂತ ಧ್ರುವತ್ರಾಣದ ಶಕಲ. ಇದು ವಿದ್ಯುದಂಶದ ಶಕಲಕ್ಕಿಂತ 68.5 ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಎರಡು ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕಲಗಳ ನಡುವೆ ವರ್ತಿಸುವ ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅಷ್ಟೇ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿರುವ ಎರಡು ಕಾಂತಶಕಲಗಳ ನಡುವೆ ವರ್ತಿಸುವ ಬಲ 4,692 ರಷ್ಟು.

2 ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವದ ಜಡಾಂಶ ಪ್ರೋಟಾನಿನ ಜಡಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಮೂರರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು.

3 ಕಾಂತಧ್ರುವಗಳು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ.

4 ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಂತೆ ಫೋಟಾನುಗಳನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಹೊರಸೂಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಫ್ರೋಟಾನುವಿನೊಂದಿಗೋ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನೊಂದಿಗೋ

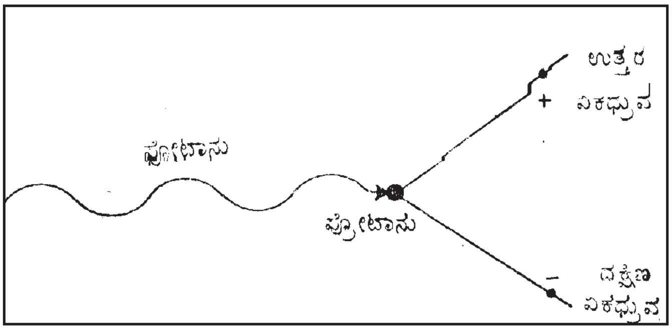

ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯುವಾಗ ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ವಿಶ್ವಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಇವು ಉಲ್ಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರಿನಲ್ಲೂ ಹೂತುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆಳೆಯುವುದು ಸುಲಭ.

5 ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗೊಳ್ಳುವ ಈ ಕಣಗಳ ಶಕ್ತಿ ನೂರು ಬಿಲಿಯನ್ ಬಿಲಿಯನ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವೋಲ್ಟುಗಳಿಗೆ ಮಿಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ.

6 ಇವು ಅನಿಲ, ದ್ರವ, ಮತ್ತು ಘನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಯುವಾಗ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಅಯಾನೀಕರಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫೋಟೋಗ್ರಫಿ ತಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗುಳ್ಳೆ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಜಾಡನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳು ಇನ್ನೂ ಊಹಾಕರಣಗಳಾಗಿಯೆ ಉಳಿದಿವೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಇವು ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸುಳಿವೇನೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಂತಗೋಳ : ಭೌತ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಭೂಭಾಗ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಸ್ಫಿಯರ್). ಅಯಾನ್ ಗೋಳೀಯ E ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗುವಂತೆ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು 100 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ ಕಾಂತಗೋಳ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕಾಂತಸೀಮಾ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಪಾಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಅಂತರಗ್ರಹ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗೆ ಸಂಕ್ರಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಅತಿದೂರದ ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಧೂಮಕೇತುವಿನ ಆಕಾರದಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ವಿಮುಖವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬಾಲವಿದೆ. ಈ ಬಾಲ ಸೂರ್ಯಾಭಿಮುಖ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ, ಚೂಪಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಾಂತಗೋಳದ ನಾಸಿಕಕ್ಕೆ ಭೂ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಇರುವ ದೂರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಮಾರು 10 R_e (R_e= ಭೂ ತ್ರಿಜ್ಯ $\simeq$ 6400 ಕಿಮೀ.). ಆದರೆ ಈ ದೂರ ಅಂತರಗ್ರಹ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ 6 ಮತ್ತು 14 R_eಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಕಾಂತಗೋಳವು ಬಾಲದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಚಂದ್ರನ ದೂರದಲ್ಲಿ (60 R_e) ಅದರ ತ್ರಿಜ್ಯ ಸುಮಾರು 20 R_e ಆಗುವುದು. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ದೂರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಕಾಂತಗೋಳ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ 800 R_e ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಪತ್ತೆಯಾದದ್ದು ಪಯೋನಿಯರ್–6 ಆಕಾಶನೌಕೆ ಮಾಡಿದ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ. ಕಾಂತಗೋಳದ ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಸೌರ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳು ಅದರ ಉದ್ದ 2×10^7 ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ($\simeq$ 3000 R_e) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಆಕಾರ: ಅಂತರಗ್ರಹ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಸೌರವಾಯು. ಇದು ಕಾಂತಸೀಮಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸುವ ಪ್ರತಿಬಲಗಳಿಂದ ಕಾಂತಗೋಳದ ಆಕಾರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಯಕ್ತವಾಗುವ ಅಭಿಲಂಬ (ನಾರ್ಮಲ್) ಪ್ರತಿಬಲ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಸೌರವಾಯುವಿನಿಂದ ಕಾಂತಸೀಮಾದ ಹೊರಗೆ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುವ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸೀಮಾದ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಕಾಂತೀಯ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಮೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾರವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಸೌರವಾಯು ಶಬ್ದಾತೀತ (ಸೂಪರ್ ಸಾನಿಕ್) ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಧಕ್ಕಾತರಂಗ ಕಾಂತಗೊಳದ ಪ್ರವಾಹದ ಎದಿರುದಿಕ್ಕಿನ ಕಡೆಗೆ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಧಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಂತಸೀಮಾ ಇವೆರಡರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ತೆಳು ಸಂಕ್ರಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಸೌರವಾಯುವಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಬಡಿತದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಉಪಸಮವಾಗಿ ಸಮವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ

$$P \simeq nmV^2\cos^2\theta$$

ಸಮೀಕರಣ ಒಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ರಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಒತ್ತಡ, ಸಂಖ್ಯಾ ಸಾಂದ್ರತೆ, ಧಕ್ಕೆಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸೌರವಾಯುವಿನ ವೇಗ, m ಸೌರವಾಯು ಅಯಾನುಗಳ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ರಾಶಿ ಮತ್ತು θವು ಸೌರವಾಯುವಿನ ದಿಕ್ಕು ಹಾಗೂ ಧಕ್ಕೆ ಕಾಂತಸೀಮಾಗಳಿಗೆ ಅಭಿಲಂಬ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಕೋನ. ಕಾಂತಗೋಳದ ಅಗ್ರದ ಕಡೆ ಕಾಂತಸೀಮಾದ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಳಗಡೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ತ್ರಾಣ ( ) ಭೂಮಿಯ ದ್ವಿಧ್ರುವದ ಸುಮಾರು ಎರಡರಷ್ಟು; ಈ ಹೆಚ್ಚುವಳಿಗೆ ಕಾಂತ ಸೀಮಾದಲ್ಲಿಯೇ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹಗಳೇ ಕಾರಣ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಮತ್ತು ವೀಕ್ಷಣದಿಂದ ಪಡೆದ ರೂಪರೇಖೆಗಳು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಾಗಿವೆ.

ಸೌರವಾಯು ಶಬ್ದಾತೀತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಂತಗೋಳದಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ತಡೆಯ ಸುತ್ತ ಹರಿಯುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಅದರ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಂತಗೋಳದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಕಡೆಗೆ ಇರುವ ಸೌರವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಿರುವ ಧಕ್ಕಾಂತರಂಗದ ಇರುವಿಕೆ ಮುನ್ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಾಯುಗತಿವಿಜ್ಞಾನದ (ಏರೋಡೈನಮಿಕ್ಸ್) ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಂತಗೋಳದ ಆಕಾರ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಧಕ್ಕಾತರಂಗದ ನಿರೀಕ್ಷಿತಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುಣಿಸಬಹುದು. ಧಕ್ಕಾತರಂಗದ ವೀಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಗಣಿಸಿದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಶೇಷ ಧಕ್ಕಾತರಂಗದ ಅತಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹವಾದ ರೂಪರೇಖೆ ಏನೆಂದರೆ ಕಣಕಣಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸೌರವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಮುಕ್ತಪಥ 10^8 ಸೆಂಮೀ. ಸುಮಾರಿನಷ್ಟು ಮತ್ತು ಧಕ್ಕಾತರಂಗದ ದಪ್ಪ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕೆಲವೇ ಶತ ಕಿಮೀ.ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ತರಂಗದ ದಪ್ಪ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತರಗ್ರಹ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಾನಿನ ಗೈರೋತ್ರಿಜ್ಯ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟ್ಟನಾಮುಕ್ತ ಧಕ್ಕಾತರಂಗಕ್ಕೆ ಇದೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ.

ಬಾಲ : ಕಾಂತಗೋಳದ ಬಾಲದ ರೇಖಾಗಣಿತ ಸರಳವಾಗಿ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸರಿದೂಗುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದು ಭೂಮಿಯ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಲ್ಪಭಾಗಗಳಿಂದ

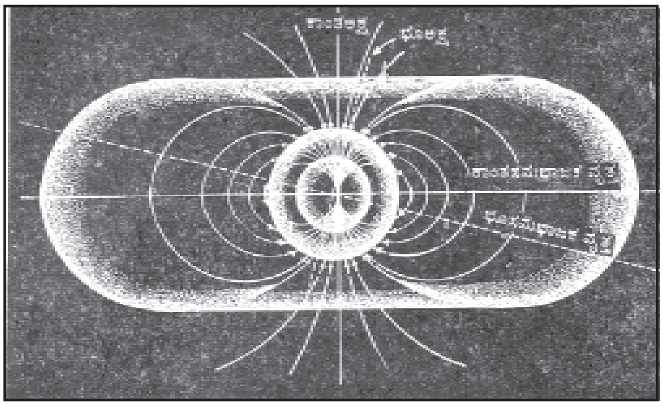

ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತಅಕ್ಷ ಭೂಅಕ್ಷದೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಛಾಯಾ ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂತಗೋಳದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೂಡಿರಬೇಕಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫ್ಲಕ್ಸ್) ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಭೂಕಾಂತ ಧ್ರುವಗಳಿಂದ 1500 ಕಿಮೀ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ದೂರದಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಅಥವಾ ಬಿಡುವ ಕ್ಷೇತ್ರರೇಖೆಗಳನ್ನಿದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಾಲದಲ್ಲಿನ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳು ಮಂದವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಭೂಮಿಯ ಎರಡು ಧ್ರುವಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವು ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯರೇಖೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿವೆ. ಬಾಲದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೂ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿದೆ. ಬಾಲದ ಈ ಅರ್ಧಗಳ ನಡುವೆ ಅತಿದುರ್ಬಲಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ತೆಳು ಶೂನ್ಯ ಪದರವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರುದ್ಧದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಜೋಡಣೆಯಾಗದಂತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯಿಂದ ಭೂಕಾಂತ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರರೇಖೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತ

ಹೋದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಭೂಕಾಂತ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಂತರಗ್ರಹ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗೋ ಅಥವಾ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಸೌರವ್ಯೂಹವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಆಕಾಶಗಂಗೆಗೋ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದು. ಸೌರಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಸರ್ಜಿತವಾದ ಅಲ್ಪ–ಶಕ್ತಿ (40 Kev) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸೂರ್ಯನ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಬಾಲದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಣಗಳು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಲ ಅಂತರಗ್ರಹ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯೊಡನೆ ಜೋಡಣೆ ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಆಧಾರ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಯಿತು.

ಈ ಬಾಲ ಸೌರವಾಯುವಿನಿಂದ ಕಾಂತಸೀಮಾದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಅಥವಾ ಸ್ನಿಗ್ಧತಾ (ವಿಸ್ಕಸ್) ಪ್ರತಿಬಲ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಂತಗೋಳದ ಪ್ರವಾಹದ ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನ ಅಂತರಗ್ರಹ ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಜೋಡಣೆ, ಅನಂತರ ಸೌರವಾಯುವಿನಿಂದ (ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ) ಪ್ರವಾಹ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಾಣಿಕೆ–ಈ ರೀತಿಯ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಬಾಲ ಉಂಟಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸೌರವಾಯುವಿನ ಶಕ್ತಿ ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ ಕಾಂತಾಗೋಳದ ಅಗ್ರಭಾಗದ ಅಭಿವಾಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಬಾಲ ಅನಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಾಲದಲ್ಲಿನ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಶೂನ್ಯ ಪದರದೊಂದಿಗೆ ಪುನಃ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಸೇರುವೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದಾಗ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇವು ಕುಣಿಕೆಯಾಗಿರುವ ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರರೇಖೆಗಳಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಂತಗೋಳದ ಮೂಲಕ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಲನೆ ಸಂಭವಿಸಲೇಬೇಕು; ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಉಪೋತ್ಪನ್ನವಾಗಿ, ಸೌರವಾಯುವಿನಿಂದ ಕಾಂತಸೀಮಾದ ಅಗ್ರಭಾಗವನ್ನು ಸವೆಯಿಸಿ ಪರಿಚಲನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪರಿಚಲನೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಅರ್ಧ–ಅಚರ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇರಬೇಕು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಧ್ರುವೀಯ ಜ್ಯೋತಿ, ಭೂಕಾಂತ ಬಿರುಗಾಳಿ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ತತ್ ಕ್ಷಣವೇ ಗೋಚರವಾಗುವ ಕಾಂತಗೋಳೀಯ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಕೋಡುಬಳೆ (ಡೋನಟ್) ಪ್ರದೇಶ: ಕಾಂತಗೋಳವನ್ನು ಭೂಕಾಂತ ಅಕ್ಷಾಂಶ ($\wedge$) 70°–75°ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಕೋಡುಬಳೆ ಆಕೃತಿಯ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಾಂತ ರೇಖೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಧ್ರುವೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ($\wedge \geq 70^\circ$–75°) ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ತೆರೆದ ಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳ ಸಮೂಹ ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಆವಿಷ್ಟ (ಚಾರ್ಜ್‍ಡ್) ಕಣಗಳನ್ನು ಈ ಕೋಡು ಬಳೆಯೊಳಗೆ ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೂ ಕೂಡಿಹಾಕಬಹುದು ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ವಿಸರಣ ಪಟ್ಟಿ (ರೇಡಿಯೇಷನ್ ಬೆಲ್ಟ್) ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಾಲದಲ್ಲಿರುವ ತೆರೆದ ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳು ಬೋನಿನಂತೆ ವರ್ತಿಸಲಾರವು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಣಗಳು ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೋ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲೋ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು.

ಕಾಂತಗೋಳೀಯ ಪ್ಲಾಸ್ಮ: ಕೆಲವೇ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‍ವೋಲ್ಟ್‍ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಕಣಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಸಮಗ್ರ ಕೋಡುಬಳೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಕಾಶಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಕಾಂತಗೋಳಿಯ ಪ್ಲಾಸಮ ಅಯಾನುಗೋಳದ ವಿಸ್ತರಣವೆಂದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಮ ವಿದ್ಯುತ್ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಯಾನೀಕರಣದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಲಘು ಅಯಾನುಗಳು (H^+, He^+) ಇವೆ. ಆದರೆ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹವಾದ ಒಂದು ರೂಪರೇಖೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. $\wedge \simeq 60^\circ$ಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಛೇದಿಸುವ ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಂದ್ರತೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ (10 ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣಕದಿಂದ) ಕುಸಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ಲಾಸ್ಮದ ಸೀಮಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಅಯಾನುಗೋಳದೊಡನೆ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ವಿಸರಿತಸಮತೋಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದರೆ ಚಿಪ್ಪಿನ ಹೊರಗಡೆ ಸಾಂದ್ರತೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ (ಕಾಂತಗೋಳೀಯ ಸಮಭಾಜಕ ಸಮತಲದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘನ ಸೆಂಮೀಗೆ 10 ಕಣಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ). ಅಲ್ಲದೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಸಮತೋಲಸ್ಥಿತಿಯೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಆ ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರರೇಖೆಗಳ ಒಳಭಾಗದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಈಗ ತೆರೆದಿರುವ ಕೋಡುಬಳೆಯ ಭಾಗ, ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಗುರುತಿಸುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರರೇಖೆಗಳು ಬಾಲದ ಭಾಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರೆ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹರಿದುಹೋಗಿ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಪ್ಲಾಸ್ಮದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಸೋರಿ ಹೋದ ಕ್ಷೇತ್ರರೇಖೆಗಳನ್ನು ಪುನಃ ತುಂಬಲು ಅಯಾನುಗೋಳದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‍ಗಳಿಗೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ದಿವಸವಾದರೂ ಬೇಕು. ಹೀಗಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ಲಾಸ್ಮಸೀಮಾದ ಇರುವಿಕೆ ಬಾಲ ಮತ್ತು ಕೋಡುಬಳೆಗಳೊಡನೆ ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ರೇಖೆಗಳ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಸಾಕ್ಷಿ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕಾಂತಗೋಳದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ–ಸ್ಥಿರ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ವಾನ್ ಆಲೆನ್ ವಿಸರಣ ಪಟ್ಟಿ (ರೇಡಿಯೇಷನ್ ಬೆಲ್ಟ್): ಕೋಡುಬಳೆಯೊಳಗೆ ಬಂಧಿತವಾಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಯುತ ಕಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಜೇಮ್ಸ್ ವಾನ್ ಆಲೆನ್ ಮತ್ತು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು 1958ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವರ ಆರಂಭಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾಗಿ ಭೇದಿಸುವ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಿಯ ಮೊದಲನೆ ಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 1–100 $\chi = \frac{C}{T - \theta}$ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳಿವೆ; ಈ ಸ್ಥಾಯೀಪಟ್ಟಿ ಸಮಭಾಜಕದಿಂದ ಸುಮಾರು 4000 ಕಿಮೀ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಂತರಿಕ ವಾನ್ ಆಲೆನ್ ಪಟ್ಟಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎರಡನೆಯ ಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 1–10 Mev ಪರಿಸರದ ಶಕ್ತಿಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿವೆ. ಭೂಕೇಂದ್ರದಿಂದ 4 R_e ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟೆಗೆ ಬಾಹ್ಯ ವಾನ್ ಆಲೆನ್ ಪಟ್ಟೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಕೋಡುಬಳೆಯನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ತುಂಬಿರುವ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ವಾನ್ ಆಲೆನ್ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾ ಅಂಶಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಉಷ್ಣತಾ ಪ್ಲಾಸ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ವೋಲ್ಟ್ ಶಕ್ತಿಕಣಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಕಣಗಳವರೆಗೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಗುಣಾಂಶಗಳು ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ನಾನಾರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಣಗಳಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಭೂಕಾಂತ ಬಿರುಗಾಳಿ: ಕಾಂತಗೋಳ ಉಬ್ಬಲು 10 Kev ಸುಮಾರಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರೋಟಾನುಗಳೇ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಈ ಉಬ್ಬುವಿಕೆ ಭೂಮಿಯ ರಾತ್ರಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವ ಕೋಡುಬಳೆಯ ಅಸಮಾಂಗ ಉಬ್ಬುವಿಕೆ ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ರಚನೆಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಪ್ಲಾಸ್ಮ–ಸೀಮಾದ ಹೊರಗಡೆ ಸಿಡಿತದ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೋಡುಬಳೆಯ ಪೂರ್ತ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಧ್ರುವೀಯ ಜ್ಯೋತಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗುಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಧ್ರುವೀಯ ಉಪಬಿರುಗಾಳಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಉಪಬಿರುಗಾಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ $3 \times 10\ ^{1}$ಅರ್ಗ್ ಸೆ$^{-1}$ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಿರಿದಾದ ಭೂಕಾಂತ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು, ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡಪ್ರಮಾಣದ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು, ಭೂಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಿತವಾದ ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ ಹಠಾತ್ತನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಂತಗೋಳ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ತಕ್ಕದಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. *(ಎ.ಸಿ.)*

ಕಾಂತ ತಂತಿ : ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ, ಅವಾಹಕದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ತಾಮ್ರ ಅಥವಾ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ತಂತಿ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ವೈರ್). ಇದು ಕಾಗದ, ದಾರ, ಎನಾಮಲ್, ಫಾರಮ್‍ವಾರ್ ಮುಂತಾದ ಅವಾಹಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಒಂದೆಳೆ ತಂತಿ. ವಿವಿಧ ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಅವಾಹಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯುತ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‍ಫಾರ್ಮರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ತಂತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ವಾಹನಗಳ ಜ್ವಲನ (ಇಗ್ನಿಷನ್) ಸುರುಳಿಗಳು, ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋ ಸುರುಳಿಗಳು, ರಿಲೇಗಳು, ಟ್ಯೂಬ್‍ಲೈಟ್‍ಗಳ ಬೆಲ್ಲಾಸ್ಟುಗಳು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸುರುಳಿಗಳು ಟ್ರಾನ್ಸ್‍ಫಾರ್ಮರುಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಎನಾಮಲಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ತಂತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತಂತಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ ಅವಾಹಕ ಆ ಉಷ್ಣವನ್ನು ತಡೆಯುವಂಥದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಅವು ತಡೆಯಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅವಾಹಕಗಳನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ: ಭಾಗ 0–90^0ಸೆಂ. ಭಾಗ A–105^0ಸೆಂ. ಭಾಗ B–130^0ಸೆಂ. ಭಾಗ F–155^0ಸೆಂ; ಮತ್ತು ಭಾಗ H–180^0ಸೆಂ. **(ಕೆ.ಜಿ.)**

ಕಾಂತತ್ವ : ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಂತದಲ್ಲಿ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್) ಪ್ರಕಟಿತವಾಗುವ ಒಂದು ಭೌತ ವಿದ್ಯಮಾನ; ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಗುಣ ಇದಕ್ಕಿದೆ; ಇದು ಚರವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ; ಬಲಕ್ಷೇತ್ರ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ; ಕಾಂತಗಳೂ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹಗಳೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಸಂ).

ಇತಿಹಾಸ : ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.600ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ) ಸೂಜಿಗಲ್ಲು ಅಥವಾ ಚುಂಬಕ ಎನ್ನುವುದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ವಿಚಾರ ಭಾರತವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಅನೇಕ

ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಾದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದುದರಿಂದ ಅದುರಿಗೆ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಅದುರಿನ ಚೂರಿಗೆ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್ (ಕಾಂತ) ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂದಿರಬಹುದು. ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ತುಂಡನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ತಿರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವಂತೆ ತೂಗು ಹಾಕಿದರೆ ಅದರ ಒಂದು ತುದಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ತೋರಿಸುವಂತೆ ನಿಲ್ಲುವುದೆಂದು ಕೆಲವು ಕಾಲಾನಂತರ ತಿಳಿಯಬಂದಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿಗೆ ದಾರಿತೋರಿಸುವ ಕಲ್ಲು (ಲೋಡ್ ಸ್ಟೋನ್) ಅಥವಾ ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಲಭಿಸಿತು. 1600ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಒಂದನೆಯ ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯ ಖಾಸಗಿ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದ ವಿಲಿಯಂ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಎಂಬಾತ ಕಾಂತಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ 'ಡೆ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಭೂಮಿ ಒಂದು ಕಾಂತಗೋಳದಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದೆಂದು ಆತ ಸೂಚಿಸಿದ. ಕಾಂತಗಳ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಭಾವವಿದೆಯೆಂದೂ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ಸಮೀಪ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಏರ್ಪಡುವುದೆಂದೂ ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಅರ್ ಸ್ಟೆಡ್ ತೋರಿಸಿದ (1820). ಒಂದು ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿನ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಪ್ರೇರಿತವಾಗುವ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ಫ್ಯಾರಡೇ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ (1813). ಅರ್‌ಸ್ಟೆಡ್ಡನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ ಕಾಂತತ್ವದ ಚರ್ಚಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಫ್ಯಾರಡೇಯ ಆವಿಷ್ಕಾರದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಶಾಖೆಯೇ ಬೆಳೆಯಿತು.

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಕಾಂತಗಳು : ಅದುರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸೂಜಿಗಲ್ಲು ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಟ್ ಎಂಬುದೇ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಂತ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್). ಇದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪುಡಿ ಅಥವಾ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಪುಡಿ ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಗುಲಿಕೊಳ್ಳುವ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಧ್ರುವಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಂಡಾಕಾರದ ಒಂದು ಸೂಜಿಗಲ್ಲನ್ನು (ಇದರ ಧ್ರುವಗಳು ದಂಡದ ಕೊನೆಗಳ ಸಮೀಪ ಇರುತ್ತವೆ) ಒಂದು ತೆಳ್ಳನೆಯ ರೇಷ್ಮೆ ಎಳೆಯಿಂದ ತೂಗುಹಾಕಿದರೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ನಿಲುವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸೂಜಿಸುವ ತುದಿಗೆ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ (ನಾರ್ತ್ ಪೋಲ್) ಎಂದೂ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ತುದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ (ಸೌತ್ ಪೋಲ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

$-m$

ಶಾಶ್ವತಕಾಂತಗಳನ್ನು (ಪರ್ಮನೆಂಟ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್ಸ್) ತಯಾರಿಸಲೂಬಹುದು. ಒಂದು ದಂಡಕಾಂತದ (ಬಾರ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್) ಒಂದು ಧ್ರುವದಿಂದ ಒಂದು ಉಕ್ಕಿನ ತುಂಡನ್ನು ಅದರ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ತುದಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದರವರೆಗೆ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾರಿ ಉಜ್ಜಿದರೆ ಉಕ್ಕಿನ ತುಂಡು ಶಾಶ್ವತಕಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಡೆದ ಕಾಂತದ

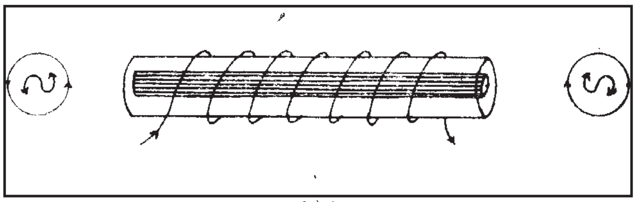

ಚಿತ್ರ 1

ಎರಡನೆಯ ತುದಿ ಉಜ್ಜುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಧ್ರುವಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಧ್ರುವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಿ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನುಳ್ಳ ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಯ ಒಳಗೆ (ಚಿತ್ರ ಒಂದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ) ಉಕ್ಕಿನ ತುಂಡನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಉಕ್ಕಿನ ತುಂಡು ಶಾಶ್ವತಕಾಂತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ತುಂಡಿನ ತುದಿಯನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಅದರ ಸುತ್ತ ಹರಿವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ತುದಿ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನೂ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ತುದಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ತುಂಡನ್ನು U(ಕುದುರೆಲಾಳ) ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಸುತ್ತ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಉಕ್ಕಿನ ಬದಲು ಮಿದು ಕಬ್ಬಿಣದ (ಸಾಫ್ಟ್ ಐರನ್) ದಿಂಡನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವಷ್ಟು ವೇಳೆ ಅದು ಕಾಂತವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ; ಪ್ರವಾಹ ನಿಂತೊಡನೆ ಅದು ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಕಾಂತಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಬಗೆ ಇದು.

ಕಾಂತಧ್ರುವತ್ರಾಣ : ಎರಡು ಕಾಂತಗಳ ಉತ್ತರಧ್ರುವಗಳ (ಅಂತೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳ) ಒಂದು ಜೊತೆಗೆ ಸಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಂತಗಳ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ ಈ ಧ್ರುವಗಳ ವರ್ತನೆ: ವಿಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ, ಸಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ವಿಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂತಧ್ರುವಗಳಿಗೆ ತ್ರಾಣವಿದೆಯೆಂದೂ (ಸ್ಟ್ರೆಂಗ್ತ್) ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ರುವಗಳು ಬಲಗಳನ್ನು (ಫೋರ್ಸಸ್) ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸುವುವೆಂದೂ ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಲಗಳು ಪಾಲಿಸುವ ನಿಯಮವನ್ನು ಕೂಲಾಂಬ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿ (1785) ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡು ಕಾಂತಗಳ ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಆಕರ್ಷಣ ಅಥವಾ ವಿಕರ್ಷಣ ಬಲ ಆ ಧ್ರುವತ್ರಾಣಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ಸರಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ರುವಾಂತರದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ವಿಲೋಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಎರಡು ಬಿಂದು-ಕಾಂತಗಳಿವೆಯೆಂದೂ (ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಇಂಥವುಗಳಿಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ; ಒಂದು ಕಾಂತವನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಕಿರಿಯ ಗಾತ್ರದ ಕಾಂತವಾಗಿ ತುಂಡುಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೂ ದೊರೆಯುವ ಒಂದೊಂದು ತುಂಡು ಸಹ ಒಂದೊಂದು ಕಾಂತವಾಗಿಯೇ-ಎಂದರೆ ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳಿರುವ-ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಗಣನೆಯ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಂದು-ಕಾಂತಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಧ್ರುವ ಮಾತ್ರ ಇದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳ ತ್ರಾಣಗಳು m, m' ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ d ಎಂದೂ ಭಾವಿಸಿದರೆ ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಆಕರ್ಷಣ ಅಥವಾ ವಿಕರ್ಷಣ ಬಲ F ಎಂಬುದು

$$F = k \quad \frac{mm'}{d^2} \qquad ....1$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ k ಒಂದು ನಿಯತಾಂಕ. ದರ ಬೆಲೆ ಧ್ರುವಗಳಿರುವ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನಿರ್ವಾತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ k =1 ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದಾಗ ಮೇಲಿನ ಸೂತ್ರ

$$F = \frac{mm'}{d^2} \qquad ....2$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಈಗ, ಸಮಾನತ್ರಾಣದ ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳನ್ನು 1 ಸೆಂಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಆಕರ್ಷಣ (ವಿಕರ್ಷಣ) ಬಲ 1 ಡೈನ್ ಆಗುವಂತೆ ಧ್ರುವತ್ರಾಣವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಬೇಕು. ಸಮೀಕರಣ (2) ಬದಲಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

$F = m^2$, ($m=m'$, d=1 ಆಗಿರುವುದರಿಂದ)

1=m^2, (F =1 ಆಗಿರುವುದರಿಂದ)

$\therefore$ m=1

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದೊರೆಯುವ ಧ್ರುವತ್ರಾಣದ ಬೆಲೆಯೇ ಅದರ ಏಕಮಾನ.

ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ: ಒಂದು ಕಾಂತವಸ್ತುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಕಾಂತಬಲಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಆ ಕಾಂತದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ, ಕಾಂತಗಳ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಆಗ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾರಣ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಧ್ರುವದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸುವ ಬಲ. ಧ್ರುವದ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕು ಕ್ಷೇತ್ರಬಲದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಬದಲು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಏಕಮಾನ ಧ್ರುವ ಅನುಭವಿಸುವ ಬಲದ ಹೆಸರು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಬಲ. (ಇನ್ ಟೆನ್ಸಿಟಿ ಆಫ್ ದಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫೀಲ್ಡ್). ಇದು F ಡೈನುಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಧ್ರುವ ಅನುಭವಿಸುವ ಈ ಬಲ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬಲ) ಇದನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಬಲ F ಅರ್ ಸ್ಟೆಡ್ಡುಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ತ್ರಾಣವಿರುವ ಕಾಂತಧ್ರುವ ಅದರಿಂದ d ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ

$$F = \frac{m}{d^2} \qquad ...(3)$$

ಅರ್ ಸ್ಟೆಡ್ಡುಗಳಷ್ಟು ಬಲವನ್ನು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸುವುದು. ಅದರ ದಿಕ್ಕು ಕಾಂತಧ್ರುವವನ್ನು ಬಿಂದುವಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ.

ದಂಡಕಾಂತದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲ (ಇನ್‌ಟೆನ್ಸಿಟಿ ಆಫ್ ದಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಆಫ್ ಎ ಬಾರ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್): ಒಂದು ದಂಡಕಾಂತದ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ತ್ರಾಣ m ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ತ್ರಾಣ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು.

ದಂಡಕಾಂತದ ಅಕ್ಷವಾದ ನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ P ಎಂಬ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬಿಂದುವನ್ನು ಆಯಬೇಕು. P ಯಲ್ಲಿನ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಬಲ F_1 ಆಗಿದ್ದರೆ

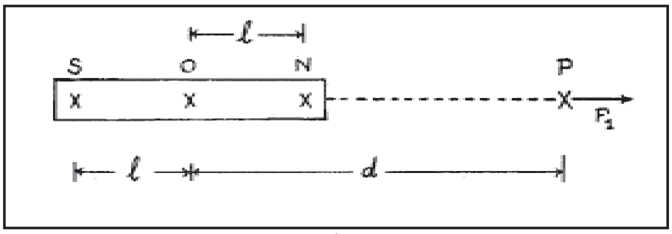

ಚಿತ್ರ 2

$$F_1 = \frac{m}{(d-i)^2} - \frac{m}{(d+i)^2} = \frac{4mld}{(d^2-1^2)^2} - \quad ...(4)$$

ಇದು SN ದಿಶೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಚಿತ್ರ (2)ರಲ್ಲಿ 0 ಬಿಂದು SN ನ ಮಧ್ಯ ಬಿಂದು. OS = ON = 1, OP = d.

ಈಗ, ಕಾಂತಧ್ರುವಬಲ m ಮತ್ತು ಕಾಂತಾಂತರ ಇವುಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧವಾದ $2lm$ ನ್ನು ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೊಮೆಂಟ್) ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ. $2lm = m$ ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಸಮೀಕರಣ (4) ಕೆಳಗಿನ ರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತದೆ:

..............5

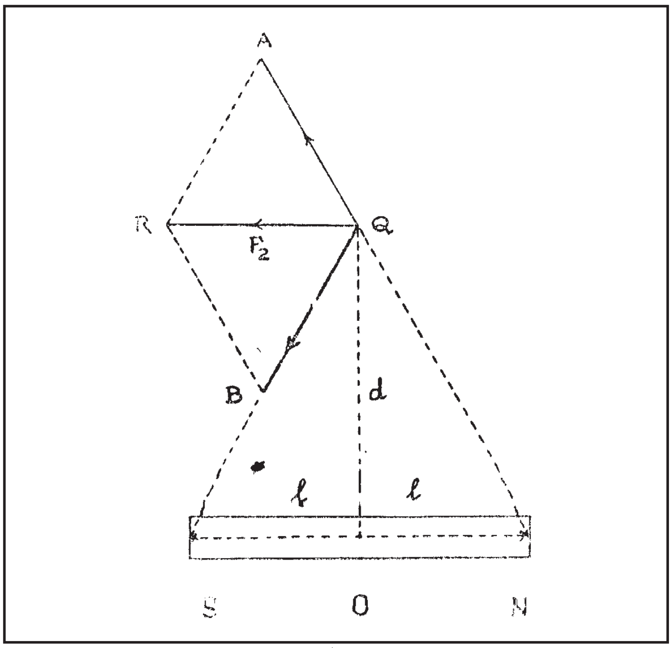

ಚಿತ್ರ 3

d ಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ l ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದರೆ, ಎಂದರೆ ದತ್ತ ಕಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತು P ಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದರೆ ಅಥವಾ ಕಾಂತವೇ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದು P ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಆಗ

$$F_1 = \frac{2M}{d^3} \quad ....6$$

ದಂಡಕಾಂತದ ಅಕ್ಷ SN ನ್ನು ಸಮದ್ವಿಭಾಗಿಸುವ ಲಂಬರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಯಾವುದೇ ಬಿಂದು Q ನಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಉತ್ತರಧ್ರುವದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲ $\frac{m}{QN^2} = QA$ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವದ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ $\frac{m}{QS^2} = QB$ = ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ಸದಶೀಯವಾಗಿ (ವೆಕ್ಟೋರಿಯಲಿ) ಸಂಕಲಿಸಿದರೆ

$$QR = F_2 = \frac{m \times 2l}{(QN)^{3/2}} = \frac{M}{(d^2+l^2)^{3/2}} \quad ....7$$

ಎಂಬ ಒಟ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು NS ಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿರುವುದು. ದಂಡಕಾಂತದ ಅರ್ಧ ಉದ್ದ l ನ್ನು SN ನಿಂದ Q ನ ಲಂಬ ದೂರವಾದ d ಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೆ

$$S l F2 = \frac{m}{d3} \quad ....8$$

ಅಲ್ಪ ಉದ್ದದ ದಂಡಕಾಂತದ ಅಕ್ಷ SN ನ ಮಧ್ಯಬಿಂದು O ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ (d ,) ಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದಾದ ಬಿಂದು T ಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲ

$$F3 = \frac{M}{d3}\sqrt{1+3\cos 2} \quad ....9$$

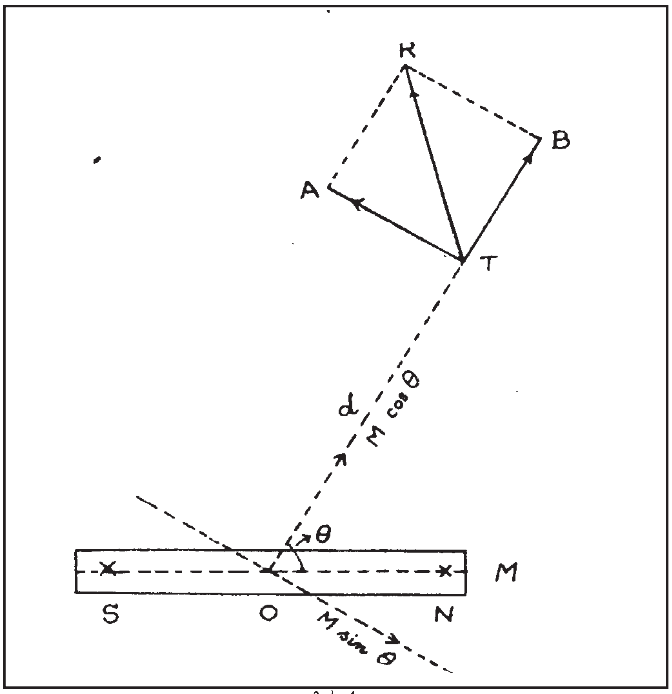

ಚಿತ್ರ 4

ಇದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸದಿಶ ಪರಿಮಾಣವಾದ (ಕಾಂತದ) M ನ್ನು OT ದಿಶೆಯಲ್ಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಲಂಬದಿಶೆಯಲ್ಲೂ ವಿಭಜಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಕ್ರಮವಾಗಿ $m\cos$ ಮತ್ತು ಎಂಬ ಘಟಕಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ

$$TB = \frac{2M\cos\theta}{d3} \text{ ಮತ್ತು } TA = \frac{M\sin}{d3}\theta$$

ಆಗುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸದಿಶ ಮೊತ್ತವಾದ $TR = \frac{M}{d3}\sqrt{1+3\cos\theta}$ ಆಗುತ್ತದೆ. $F3 = TR$ ಎನ್ನುವುದರ ದಿಶೆ OT ಯೊಡನೆ a ಕೋನವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ

. . . (10)

ಏಕರೀತಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದಂಡಕಾಂತ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟ್ ಇನ್ ಎ ಯೂನಿಫಾರಂ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫೀಲ್ಡ್): ಎಲ್ಲ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಪರಿಮಾಣ ಮತ್ತು ದಿಶೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಂಡಕಾಂತ ಅಥವಾ ಕಾಂತಸೂಜಿಯನ್ನು (ಅಲ್ಪ ಉದ್ದದ ದಂಡಕಾಂತ) ಒಂದು ಊರ್ಧ್ವ ತಿರುಗಣೆಯ (ಪಿವೋಟ್) ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ತೆಳ್ಳನೆಯ ರೇಷ್ಮೆಯ ದಾರದಿಂದ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿತಿರುಗುವಂತೆ ತೂಗುಹಾಕಿದರೆ ಅದು

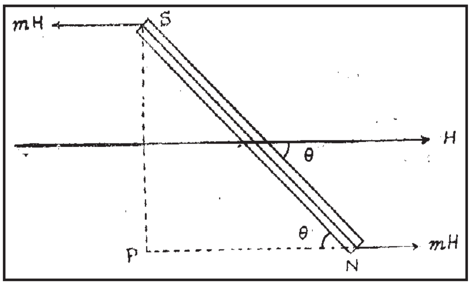

ಚಿತ್ರ 5

ತನ್ನ ಅಕ್ಷ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅಕ್ಷ mc ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ನೊಡನೆ θ ಕೋನವನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿದರೆ (ಚಿತ್ರ 5) ಅದರ ಧ್ರುವಗಳ ಮೇಲೆ mH ಮತ್ತು $-mH$ ಎಂಬ ಬಲಯುಗ್ಮ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಲಯುಗ್ಮದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ (ಮೊಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ದಿ ಕಪಲ್)

$$mH \times PS = mH \times SN \sin\theta$$

$$= mH \sin\theta \qquad ......11$$

SN ಅಕ್ಷ H ದಿಶೆಯನ್ನು ತಲಪುವ ತನಕವೂ ಕಾಂತವನ್ನು ಬಲಯುಗ್ಮ ತಿರುಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಲರೇಖೆಗಳು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಲೈನ್ಸ್ ಆಫ್ ಫೋರ್ಸ್): ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವ ತಿರುಗಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತೂಗುಹಾಕಿರುವ ಒಂದು ಕಾಂತಸೂಜಿ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ನೀಡಲ್) ಕ್ಷೇತ್ರಬಲದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಅದರ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಾಂತಸೂಜಿ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದು ವಕ್ರ ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆದರೆ ಅದೇ ಕಾಂತ ಬಲರೇಖೆ. ಇಂಥ

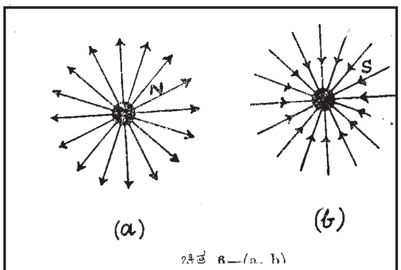

ಚಿತ್ರ 6—(a, b)

ರೇಖೆಯ ಪ್ರತಿ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲೂ ಅದರ ಸ್ಪರ್ಶ ರೇಖೆಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಕಾಂತ ಧ್ರುವ ನೂಕಲ್ಪಡುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದರೆ ಅದೇ ಆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂತಬಲದ ದಿಶೆ. ಕಾಂತಬಲರೇಖೆಗಳನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಆವರಿಸುವಂತೆ ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಎಳೆಯಬಹುದು.

ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಲರೇಖೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಫ್ಯಾರೆಡೇ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ ಕಾಂತಧ್ರುವಗಳು ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಆಕರ್ಷಿಸುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ವಿಕರ್ಷಿಸುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಮನಗಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದಿಂದ ಕಾಂತಬಲ ರೇಖೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು

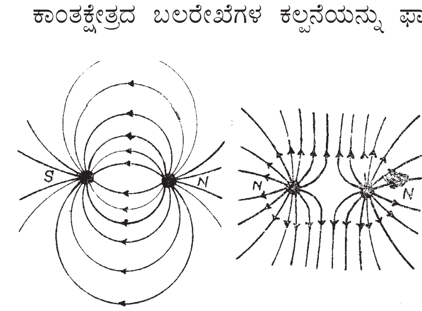

ಚಿತ್ರ 6. (c-d)

ವಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವವನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಿಂದಲೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಕಾಂತಬಲರೇಖೆಗಳ ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಚಿತ್ರ ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಹಾಯುತ್ತವೆ. ಫ್ಯಾರೆಡೇಯ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಈ ರೇಖೆಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಕುಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕರ್ಷಣವನ್ನು (ಟೆನ್ಷನ್) ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಕರ್ಷಣವೆ ವಿಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಕಾರಣ. ಸಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳು ಪಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಕಾಂತಬಲರೇಖೆಗಳು ಚಿತ್ರ 6(d)ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಕಾಂತಬಲರೇಖೆಗಳು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ವಿಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಫ್ಯಾರಡೇಯ ಭಾವನೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಬಲರೇಖೆಗಳು ಚಿತ್ರ 6(d)ಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಹೊರದೂಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಜಾತೀಯ ಧ್ರುವಗಳ ವಿಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕಾಂತಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫ್ಲಕ್ಸ್): ಕಾಂತಬಲರೇಖೆಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ವಿಷಯಗಳ ಚಿತ್ರರೂಪವಾದ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾಂತಬಲಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿತ್ರರೀತಿಯಾಗಿತೋರಿಸಬಹುದು. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಬಲ ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ H ಅರ್ ಸ್ಟೆಡ್ಡುಗಳಾದರೆ ಆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿರುವ ಏಕಮಾನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂಲಕ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲರೇಖೆಗಳು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ ರೇಖೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಕಾಂತಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಏಕಮಾನಕ್ಕೆ cgs ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಆರ್ ಸ್ಟೆಡ್ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲವನ್ನು ಒಂದು ಚದರ ಸೆಂಟಿಮೀಟರನ್ನು ಹಾಯುವ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್ಲುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹದ ಏಕಮಾನಕ್ಕೆ 1 ವೆಬರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. 1 ವೆಬರ್ 10 ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಸಮ.

ಕಾಂತಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಏಕಮಾನ ಧ್ರುವಬಲ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫ್ಲಕ್ಸ್ ಆಂಡ್ ಯೂನಿಟ್ ಪೋಲ್): cgs ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಮಾನಧ್ರುವದಿಂದ 1 ಸೆಂಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ 1 ಅರ್ ಸ್ಟೆಡ್ ಅಥವಾ 1 ಚ.ಸೆಂಮೀ.ಗೆ 1 ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕಮಾನ ಧ್ರುವವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಉಳ್ಳ 1 ಸೆಂಮೀ.ತ್ರಿಜ್ಯಗೋಳದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4π ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಏಕಮಾನ ಧ್ರುವದಿಂದ ಸೊರಬೀಳುವ ಒಟ್ಟು ಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹ 4π ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್ಲುಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 4 ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ವೆಲ್ಲುಗಳ ಒಟ್ಟು ಕಾಂತಬಲ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಧ್ರುವವನ್ನು ಏಕಮಾನ ಧ್ರುವ (cgs ಯೂನಿಟ್ ಪೋಲ್) ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ 4π ಬರದಂತೆ ಭಾಗಲಬ್ಧೀಕರಿಸಿದ (ರ್‍ಯಾಷನಲೈಜ್ಡ್ l ಸಿಸ್ಟಮ್) ಅನಂತರ ಒಟ್ಟು ಒಂದು ವೆಬರ್ ಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನೀಡುವ ಧ್ರುವ ಆ ಪದ್ಧತಿಯ ಏಕಮಾನ ಧ್ರುವ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಮತ್ತು ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಬಲಗಳ ಆಳತೆಗಳು : ದಂಡಕಾಂತದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M ಮತ್ತು ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲಗಳನ್ನು

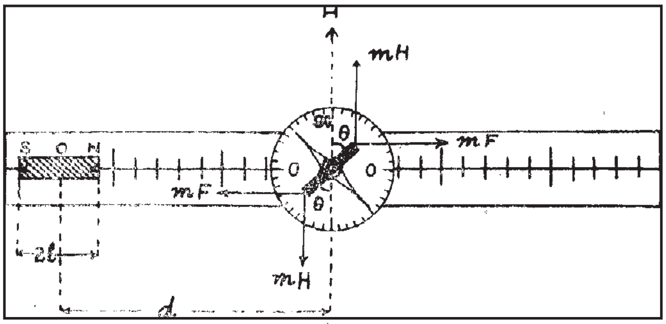

ಚಿತ್ರ 7

ವಿಚಲನ ಕಾಂತಮಾಪಕದಿಂದ (ಡಿಫ್ಲೆಕ್ಷನ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಮೀಟರ್) ಅಳೆಯಬಹುದು. ಈ ಕಾಂತಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಾಂತಸೂಜಿಯನ್ನು ಒಂದು ವರ್ತುಲಮಾನಕದ (ಸ್ಕೇಲ್) ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ಊರ್ಧ್ವ ತಿರುಗಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಮತದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತೂಗುಹಾಕಿದೆ. ವರ್ತುಲಮಾನಕವನ್ನು ಚಿತ್ರ 7 ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಡಿಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಕಾಂತಸೂಜಿಯ ವಿಚಲನವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಜಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅದರ ಮಧ್ಯಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂಗಾಚಕವನ್ನು ತಗುಲಿಸಿದೆ. ಕಾಂತಮಾಪಕವನ್ನು ಒಮದು ಉದ್ದಳತೆಯ ಮಾನಕದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ವರ್ತುಲಮಾನಕದ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಉದ್ದನೆಯ ಮಾನಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸೊನ್ನೆಯ ಗುರುತು ಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ಮಾನಕವನ್ನು

ಭೂಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಭಾಗ H ಗೆ ಲಂಬವಾಗಿಟ್ಟು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಸೂಚಕ ಅದರಲ್ಲಿನ ಸೊನ್ನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಅನಂತರ ದಂಡಕಾಂತವನ್ನು ಚಿತ್ರ 7 ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಅದರ ಅಕ್ಷ H ಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ವರ್ತುಲ ಮಾನಕದ ಕೇಂದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ದಂಡಕಾಂತದ ಮಧ್ಯ ಬಿಂದು O ಎನ್ನುವುದು ದೂರ d ಯಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಇಟ್ಟರೆ ದಂಡಕಾಂತದ ಕ್ಷೇತ್ರಬಲ

$F = \dfrac{2Md}{(d2 - l2)2}$ [ಸಮೀಕರಣ (5)ನ್ನು ನೋಡಿ] ಕಾಂತ ಸೂಜಿಯ ವಿಚಲನೆ ವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಮೀಕರಣ (11) ರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ F ಮತ್ತು H ಗಳ ಬಲಯುಗ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಸಮತೋಲ ಏರ್ಪಡುವುದರಿಂದ $\dfrac{F}{H} = \tan$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ F ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದರೆ

$$\frac{M}{H} = \frac{(d^2 - l^2)^2}{2d}\tan\theta \qquad \ldots\ldots (12)$$

ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಚಲನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ದಂಡಕಾಂತವನ್ನು ಒಂದು ರೇಷ್ಮೆಯ ಎಳೆಯಿಂದ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತೂಗುಹಾಕಿ ಅದರ ಕೋನೀಯ ಆಂದೋಳನದ ಕಾಲ T ಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ

$$MH = \frac{4\pi^2 I}{T^2} \qquad \ldots\ldots (13)$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ I ಎನ್ನುವುದು ದಂಡಕಾಂತದ ಆಂದೋಳನ ಅಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಜಡಭ್ರಮಣಾಂಕ (ಮೊಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇನರ್ಷಿಯ). ದಂಡಕಾಂತದ ವಸ್ತು ಪರಿಮಾಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಉದ್ದ ಅಳತೆಗಳಿಂದ I ಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ MH ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸಮೀಕರಣ (13)ರ ಪ್ರಕಾರ M/H ನ ಬೆಲೆ X ಮತ್ತು ಸಮೀಕರಣ (13)ರ ಪ್ರಕಾರ MH ನ ಬೆಲೆ Y ಆಗಿದ್ದರೆ $M = \sqrt{XY}$ ಮತ್ತು $H = \sqrt{Y/X}$ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ದರ್ಪಣಕಾಂತಮಾಪಕವನ್ನು (ಮಿರರ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಮೀಟರ್) ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಕಾಂತೀಕರಣದ ತೀವ್ರತೆ (ಇನ್‌ಟೆನ್ಸಿಟಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್): ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ H ನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರೆ ಆ ವಸ್ತು H ನ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷವುಳ್ಳ ಕಾಂತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲಭಿಸಿದ ಕಾಂತದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M ಧ್ರುವಗಳ ಅಂತರ ಮತ್ತು ಧ್ರುವತಾಣ– ಇವುಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧ – ಮ್ಯಾಗ್ನಟಿಕ್ ಮೊಮೆಂಟ್ ಅದರ ಗಾತ್ರ V ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಕಾಂತೀಕರಣದ ತೀವ್ರತೆ I ಯನ್ನು

$$I = \frac{M}{V} \qquad \ldots\ldots. (14)$$

ಸಮೀಕರಣ ಕೊಡುತ್ತದೆ; I ಯು H ನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. $I/H = K$ ಆಗಿದ್ದರೆ K ಎನ್ನುವುದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತತ್ವಗ್ರಾಹಕತೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸಸೆಪ್ಟಿಬಿಲಿಟಿ). ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂತತ್ವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ $4\pi 1$ ಕಾಂತ ಬಲರೇಖೆಗಳು ದಂಡದ ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವದ ತುದಿಯ ಏಕಮಾನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವಸ್ತುವಿನ ಅದೇ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಉತ್ತರಧ್ರುವದ ಏಕಮಾನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂಲಕ ಹೊರ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ H ಸಹ ಏಕಮಾನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂಲಕ H ಬಲರೇಖೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ವಸ್ತುವಿನ ಏಕಮಾನ ಅಡ್ಡವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವ ಕಾಂತಬಲ ರೇಖಾಪ್ರವಾಹವನ್ನು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫ್ಲಕ್ಸ್ ಪರ್ ಯೂನಿಟ್ ಏರಿಯ) ಕಾಂತೀಯ ಪ್ರೇರಕತ್ವ (¨B) (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಇಂಡಕ್ಷನ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಮಾಣ ¨B ಸಹ H ನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ¨B/ $H = \mu$ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತೀಯ ಪಾರಗಮ್ಯತೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಪರ್ಮಿಯೆಬಿಲಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. μ ಮತ್ತು ( ) ಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ

$$\mu = \frac{B}{H} = \frac{H + 4\pi I}{H} = 1 + 4\pi I \qquad \ldots(16)$$

μ ಮತ್ತು ಗಳು ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತೀಯ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಾಂತತ್ವಗಳು: ಅನುಕಾಂತತ್ವ (ಪ್ಯಾರಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಸಂ), ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವ (ಡಯಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಸಂ), ಫೆರ್ರೋಕಾಂತತ್ವ (ಫೆರ್ರೋಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಸಂ) ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಾಂತತ್ವಗಳಿವೆ.

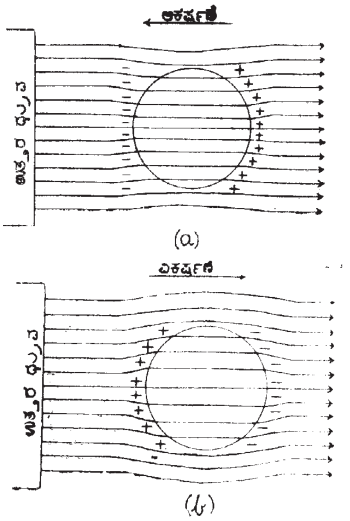

ಚಿತ್ರ 8

ಅನುಕಾಂತತ್ವ: ಇದು ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ K ಧನಾತ್ಮಕ. ಇದರ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆ. ಬೆಲೆ ಸುಮಾರು 10–3 ಏಕಮಾನಗಳು. ಇದು ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಕಾಂತತ್ವ ತೀವ್ರತೆ I ಯು H ನ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಚಿತ್ರ 8ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಬಲರೇಖೆಗಳು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಒಟ್ಟುಗೂಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ μ ವಿನ ಬೆಲೆ 1ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಕಾಂತಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ದುರ್ಬಲ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಎನ್ನುವುದು ಏಕಮಾನ ಗಾತ್ರದ ಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ. K ಯನ್ನು ವಸ್ತುವಿನ ಸಾಂದ್ರತೆ d ದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ದೊರೆಯುವ (K /d) = Ψ ಎಂಬುದು ಏಕಮಾನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಕಾಂತಗ್ರಾಹಕತೆ (ಮಾಸ್ ಸಸೆಪ್ಟಿಬಿಲಿಟಿ). ಅನುಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಂತೆ

$$\Psi = \frac{C}{T} \qquad \ldots\ldots\ldots\ldots..17$$

ಎಂಬ ಕ್ಯೂರಿ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. C ಎಂಬುದು ಕ್ಯೂರಿ ಸ್ಥಿರಾಂಕ, ಕಬ್ಬಿಣದ, ಕೋಬಾಲ್ಟಿನ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲುಗಳ ಸಂಯೋಜಿತ ವಸ್ತುಗಳು ವಿರಳ ಭಸ್ಮಧಾತುಗಳು (ರೇರ್ ಅರ್ತ್ಸ್) ಅನುಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವ: ಇದು ಇರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ K ಋಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮೌಲ್ಯ ಸುಮಾರು $10 - 6cgs$ ಏಕಮಾನಗಳು. K ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರ 8(b)ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಂತ ಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆದಷ್ಟು ದೂರ ಸರಿಯುವುದರಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಬಲರೇಖಾಪ್ರವಾಹ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಹೊರಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಚಿತ್ರ 8(b)ಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಇವು ಕಾಂತಧ್ರುವಗಳಿಂದ ವಿಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲದ ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಬಲದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಚಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಏಕಮಾನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿಯ ಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ ಉಷ್ಣತೆಯೊಡನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆಂಟಿಮನಿ, ಬಿಸ್ಮತ್, ನೀರು, ಅನೇಕ ಲವಣಗಳು, ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಫೆರ್ರೋಕಾಂತತ್ವ: ಈ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ K ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದು. ಅದರ ಬೆಲೆ ಸುಮಾರು 10 cgs ಏಕಮಾನಗಳು. ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾಂತ ಬಲರೇಖಾ ಪ್ರವಾಹ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ಉಂಗುರದ ಆಕಾರದ ಕಾಂತವಸ್ತುವಿನ ಒಳಗಡೆ, ಕಾಂತ ಬಲರೇಖೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರ (9)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶವು ಕಾಂತಬಲದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಂತಬಲದಿಂದ ಮರೆ ಮಾಡುವಿಕೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸ್ಕ್ರೀನಿಂಗ್)

ಎಂದು ಇದರ ಹೆಸರು. K ಯ ಬೆಲೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಬಲವನ್ನು ಸಹ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕವಾದಂತೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತತ್ವ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಕ್ಯೂರಿ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಬಳಿಕ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅನುಕಾಂತ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

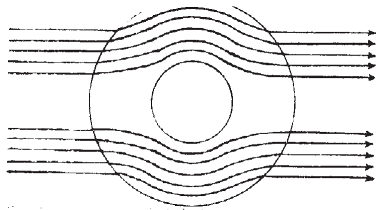

ಚಿತ್ರ 9

ಅನುಕಾಂತ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕಾಂತ ಗ್ರಾಹಕತೆಗಳ ಅಳತೆ: ಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ K ಇರುವ ಒಂದು ವಸ್ತು ಒಂದು ಅಸಮ ರೀತಿಯ (ನಾನ್ ಯೂನಿಫಾರಂ) ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವ ಬಲ

$$f = \frac{1}{2}\iiint K\, grad H^2 dv \qquad \text{.............18}$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ dv ವಸ್ತುವಿನ ಅನಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಘನಗಾತ್ರ (ಇನ್‌ಫಿನಿಟೆಸಿಮಲ್ ವಾಲ್ಯೂಂ), $gradH2$ವು ಶೇ. dv ಇರುವ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂತಬಲದ ವರ್ಗವು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬದಲಾಗುವ ಗರಿಷ್ಠದರ (ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಂ ಗ್ರೇಡಿಯೆಂಟ್) ಸಮಾಸಂಕಲನ (ಇಂಟಿಗ್ರಲ್) ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮೂರು ಇರುವುವು. Vಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ವಸ್ತುವಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ K ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಮಸ್ತುವಿನ ಗಾತ್ರ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ (10)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಂತಬಲ H ಎಂಬುದು y ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಅದರ ಬದಲಾವಣೆ x ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ $\partial Hy / \partial x$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಸಮೀಕರಣ (18) ರಿಂದ x ದಿಶೆಯ ಬಲವಾದ Fx

$$F_x = K\, H_y \left(\frac{\partial H_y}{\partial x}\right) v \qquad \text{......... (19)}$$

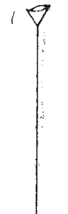

ಚಿತ್ರ 6

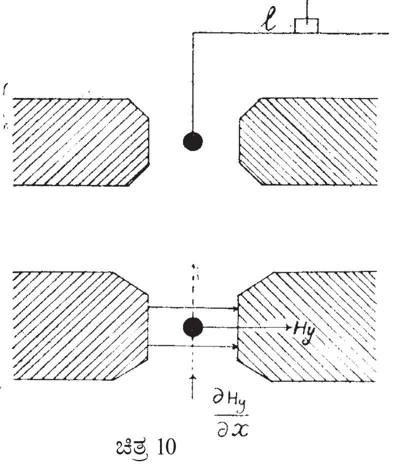

ಚಿತ್ರ 10

ಆಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಸುತ್ತ ಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ Ka ಇರುವ ಗಾಳಿ ಇದ್ದರೆ

$$Fx = (K - Ka) Hy \left(\frac{\partial Hy}{\partial x}\right) v \qquad \text{. . (20)}$$

ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಂತೀಕರಣ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯ ಅಳತೆ: ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಕೊಳವೆಯ ಮೇಲೆ 1 ಸೆಂ.ಮೀ.ಗೆ N ಸುತ್ತುಗಳು ಬರುವಂತೆ ವಿದ್ಯುದ್ರಕ್ಷಕವಿರುವ ತಂತಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅದರ ಮೂಲಕ C ಆಂಪಿಯರುಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿದರೆ ಸುರುಳಿಯ ಒಳಗಡೆ ಅದರ ಅಕ್ಷದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಬಲ H =4 /

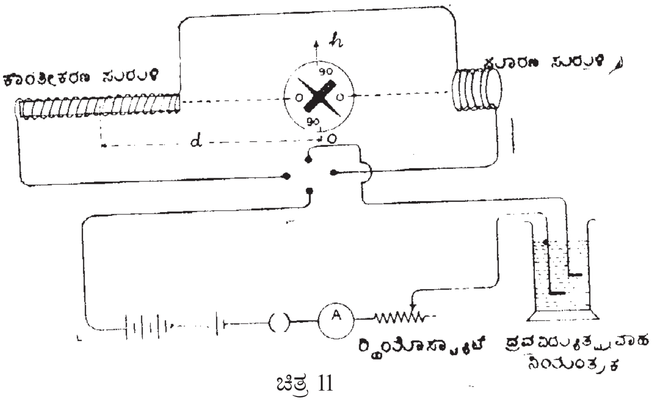

ಚಿತ್ರ 11

10 ಅರೆಸ್ಟೆಡ್ಡುಗಳಷ್ಟು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸುರುಳಿಯೊಡನೆ (ಸೊಲೆನಾಯಿಡ್) ಇನ್ನೊಂದು ಪೂರಣ ಸುರುಳಿಯನ್ನು (ಕಾಂಪೆನ್ಸೇಟಿಂಗ್ ಕಾಯಿಲ್) ಶ್ರೇಣಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಚಿತ್ರ (11) ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸುರುಳಿಗಳ ಸಮಾನ ಅಕ್ಷ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಸಮತಲದ ಭೂಕಾಂತ ಬಲ h ನ ದಿಶೆಗೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾನ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ 0 ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಲನ ಕಾಂತ ಮಾಪಕದ ಕೇಂದ್ರ ಇರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಇಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುರುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಇದ್ದಾಗ ನಿವಾರಕ ಸುರುಳಿಯ ದೂರವನ್ನು 0 ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ನಿವಾರಿಸುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಮಾನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ A ಮತ್ತು ಉದ್ದ L=21 ಇರುವ ದಂಡದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಸುರುಳಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿ ವಿಕಾಂತ (ಡೀಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸ್) ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಪ್ರಯೋಗ ಸುರುಳಿಯ ಅಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುತ್ತದೆ. 0 ನಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ದಂಡದ ಮಧ್ಯ ಬಿಂದು ಇರುವ ದೂರ d ಯನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ನಿಯಂತ್ರಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸುರುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಕ್ಷೀಣ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ C ಯನ್ನು ಹರಿಸಿದರೆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲಿನ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ H=0.4NC ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತತ್ವದ ತೀವ್ರತೆ I ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M=IAL ಇರುವ ಕಾಂತ ದಂಡವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದಕಾಂತಮಾಪಕದ ಸೂಚಿಯ ವಿಚಲನ θ ಆಗಿದ್ದರೆ

$$\frac{M}{h} = \frac{(d^2 - l^2)^2}{2d} \tan\theta$$

$$\text{ಅಥವಾ} \quad I = \frac{h}{AL} = \frac{(d^2 - l^2)^2}{{}^2 d} \tan\theta \qquad \cdots(21)$$

ಆದ್ದರಿಂದ ವನ್ನು ಅಳೆದರೆ I ಯನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಇದು ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲದಿಂದ ಉಂಟಾದದ್ದು. C ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಪ್ರತಿ H ಬೆಲೆಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಾಗುವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಒಂದು ಲಂಬನಿರ್ದೇಶಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಗುರ್ತಿಸಿ ಪಡೆದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕಾಂತೀಕರಣ ವಕ್ರರೇಖೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್ ಕರ್ವ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ (12) ರಲ್ಲಿ ಈ ರೇಖಾನಕ್ಷೆಯನ್ನು OABS ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದೆ. BS ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತ ಕಾಂತೀಯತೆ (ಸ್ಯಾಚುರೇಷನ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

B ಯನ್ನು ತಲಪಿದ ಮೇಲೆ H ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೆ I ಯ ಬೆಲೆ ಚಿತ್ರ (12)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ BC ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ; H ಸೊನ್ನೆಯಾದಾಗ I ಯ ಬೆಲೆ OC=Ir ಆಗಿ ಉಳಿಯುವುದೇ ಹೊರತು ಸೊನ್ನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. Ir ನ ಹೆಸರು ಶೇಷ ಕಾಂತೀಯತೆ (ರೀಟೈನ್ಡ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್).

ಕಾಂತೀಯತೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ H ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅದರ ಫಲವಾದ ಕಾಂತತ್ವ ತೀವ್ರತೆ I ಸೊನ್ನೆಯಾಗದೆ Ir ನಷ್ಟು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ಕಾಂತೀಯ ಹಿಂಬೀಳುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಕಾಂತೀಯ ಜಡತ್ವ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಹಿಸ್ಟರಿಸಿಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು.

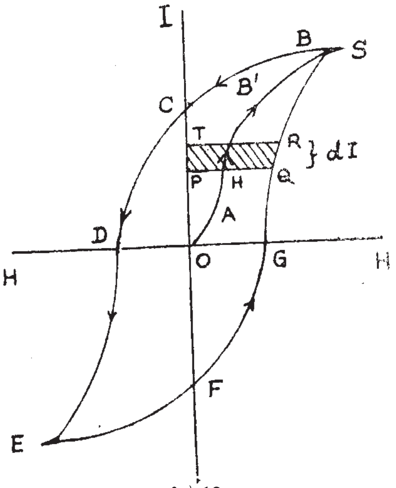

ಚಿತ್ರ 12

ವಿದ್ಯುತ್ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅತಿ ಕ್ಷೀಣ ಬೆಲೆಯಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಏರಿಸುತ್ತ ಪ್ರತಿ – H ಬೆಲೆಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ I ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅಳೆದು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಗುರ್ತಿಸಿದರೆ CDE ವಕ್ರರೇಖೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ OD = – Hc ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿಚುಂಬಕ ಬಲ (ಕೊಎರ್ಸಿವ್ ಫೋರ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. E ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ದಿಶೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಸಂತೃಪ್ತ ಕಾಂತೀಯತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ – C ಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ – Hನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ I ಯನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿದರೆ H=0 ಆದಾಗ ನಕ್ಷೆ I ಊರ್ಧ್ವಾಕ್ಷವನ್ನು (I–ಅಕ್ಷ) F ನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತದೆ. OF ಎನ್ನುವುದು ಎದುರು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಶೇಷಕಾಂತತ್ವ. ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಪೂರ್ವದಿಶೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ H ನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ Iಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದು FGB ವಕ್ರರೇಖೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ B ಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಮೊದಲ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತತೆಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ.

BCDEFGB ಎನ್ನುವ ನಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿರೂಪಿಸಲ್ಪಡುವ ಚಕ್ರೀಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕಾಂತೀಯ ಜಡತ್ವಚಕ್ರ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಹಿಸ್ಟರಿಸಿಸ್ ಸೈಕಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂತೀಕರಣ ರೇಖೆ OAB ಮತ್ತು ಜಡತ್ವಚಕ್ರ ಇವು ಫೆರ್ರೋ ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣ ನಿರ್ದೇಶನ : ಕಾಂತೀಕರಣ ರೇಖೆಯ ಓಟದಿಂದ (ಸ್ಲೋಪ್) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಯ ಪಾರಗಮ್ಯತೆ μ ವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಆರಂಭ ಪಾರಗಮ್ಯತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಮಿಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾರಗಮ್ಯತೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ತ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು OAB ರೇಖೆಯ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ರೇಖೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ BS ಸಂತೃಪ್ತ ಕಾಂತೀಯತೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಒಳದಿಂಡಿನ (ಕೋರ್) ಆಯ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಂತೀಯ ಜಡತ್ವ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಿಂದ ಒಂದು ಚಕ್ರೀಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತವಸ್ತುವಿನ ಏಕಮಾನಗಾತ್ರದ ಮೇಲೆ ಕಾಂತೀಕರಣದಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗುವ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಮಾಣ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತು ಅಧಿಕವಾದ ಶೇಷಕಾಂತತ್ವ Ir = OC ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚುಂಬಕ ಬಲ Hc=OD ಇವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ತ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಜಡತ್ವಚಕ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ಆವಶ್ಯಕ. ಕಾಂತ ಜಡತ್ವಚಕ್ರದಿಂದ *I* ಯ ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರಿಂದ ಕಾಂತೀಯ ಪ್ರೇತಕತ್ವದ ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಯನ್ನು

$$B_{max} = H + 4\pi I_{max}$$

ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸ್ಟೈನ್‌ಮೆಟ್ಜ್ ಎಂಬುವನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಒಂದು ಘನ ಸೆಂಮೀ. ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಂತಚಕ್ರೀಯ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಶಕ್ತಿ ನಷ್ಟ W' ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅರ್ಗ್/ಘನ ಸೆಂಮೀ. ಎಂಬುದೇ ಸ್ಟೈನ್ ಮೆಟ್ಜ್ ನಿಯಮ. ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಟೈನ್ ಮೆಟ್ಜ್ ಗುಣಾಂಕ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೆಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅತಿ ಮೆದು ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ 0.002, ಪೆಡಸು ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ 0.028.

ವಿಚುಂಬಕೀಕರಣ (ಡೀಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್) : ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತತ್ವ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಶೂನ್ಯಗೊಳಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದು O ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಚುಂಬಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗದೇ ಇರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿತ್ರ 12ರಲ್ಲಿ D ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ I=C ಆದರೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೆ I ಎನ್ನುವುದು ಅದೇ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಬಿಂದುಗೆರೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದು OAB ಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ O ಪ್ರತಿ ರೂಪಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ವಿಚುಂಬಕ ಸ್ಥಿತಿ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಂಪನವೈಶಾಲ್ಯ (ಅಂಪ್ಲಿಟ್ಯೂಡ್) ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಆವರ್ತ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಂದು ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಇರುವ ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಕಾಂತತ್ವ ತೀವ್ರತೆ I ಸಣ್ಣದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಜಡತ್ವ ಚಕ್ರವನ್ನು ಚಿತ್ರ (13)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ O ಬಿಂದುವಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ.

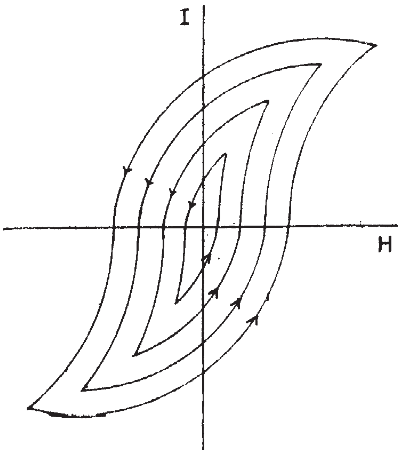

ಚಿತ್ರ 13

ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು : 1 ಶುದ್ಧ ಲೋಹಗಳು: ಶುದ್ಧ ಕಬ್ಬಿಣ, ಕೊಬಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಕಲುಗಳು ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ಲೋಹಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಗಲ ಕಿರಿದಾದ ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವುಳ್ಳ ಜಡತ್ವಚಕ್ರಗಳಿವೆ. ಆದಕಾರಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವದಿಂದ ಆಗುವ ಶಕ್ತಿನಷ್ಟ ಅಲ್ಪ. ಶುದ್ಧ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತಗಳ ಒಳದಿಂಡಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

2 ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು. ಕಬ್ಬಿಣ–ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮಿಶ್ರಲೋಹ : ಕಬ್ಬಿಣದೊಡನೆ ಸಿಲಿಕಾನನ್ನು ಮಿಶ್ರಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದ ಕಾಂತಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಹಾಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಸಿಲಿಕಾನ್ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗರಿಷ್ಠಕಾಂತ ಪಾರಗಮ್ಯತೆ (μ) ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ, ಜಡತ್ವಚಕ್ರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಉಕ್ಕನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಪರಿವರ್ತಕಗಳ (ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಫಾರ್ಮರ್ಸ್) ದಿಂಡನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಲಕರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಉಕ್ಕಿನ ತಗಡುಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಬಳಿದು ಅವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ದಿಂಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡತ್ವದಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ದಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಇಂಡಕ್ಷನ್) ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸುಳಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ (ಎಡ್ಡಿ ಕರೆಂಟ್ಸ್) ಆಗುವ ಶಕ್ತಿನಷ್ಟವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹರಳುಗಳು ಒಂದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಓಲುವಂತೆ ಬಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣದಿಂದ ಪಳಗಿಸುವುದರಿಂದ (ಅನ್ನೀಲಿಂಗ್) ಇವುಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕಬ್ಬಿಣ–ನಿಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು: ಇವನ್ನು ಬಾರೆಲ್, ಬ್ರೌನ್ ಮತ್ತು ಹಾಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಎಂಬುವರು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಎಲ್ಮನ್ ಎಂಬುವರು ಈ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮ್ಯೂಮೆಟಲ್, ಪರ್ಮಲಾಯ್, ಮೆಗಾಪರ್ಮ್ ಮುಂತಾದ ಅನ್ವರ್ಥ ನಾಮಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಶೇ.76 ನಿಕ್ಕಲ್, ಶೇ.17 ಕಬ್ಬಿಣ, ಮಿಕ್ಕದ್ದು ತಾಮ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಮೊಲಿಬ್ಡಿನಮ್ ಉಳ್ಳ ಮಿಶ್ರಲೋಹಕ್ಕೆ ಪರ್ಮಲಾಯ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕವಾದ ಪಾರಗಮ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅತಿ ಕಿರಿದಾದ ಜಡತ್ವ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚುಂಬಕ ಬಲಗಳು ಇವೆ. ಇದನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತಗಳ ಧ್ರುವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತಗುಲಿಸುವ ಮೂತಿಗಳಿಗೆ (ಪೋಲ್ ಪೀಸಸ್) ಉಪಯೊಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮ್ಯೂಮೆಟಲ್ ಮಿಶ್ರಲೋಹದಲ್ಲಿ ನಿಕ್ಕಲ್ ಶೇ.75, ಕಬ್ಬಿಣ ಶೇ.18, ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಶೇ.2 ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಶೇ.5 ಇವೆ. ಇದನ್ನು ಅತಿನಿಖರ ಅಳತೆಯ ಸಾಧನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವ ಪರಿವರ್ತಕಗಳ

ದಿಂಡಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ತಗಡಿನ ಹೊದಿಕೆ ಅದರ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಾಂತರಕ್ಷಣೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟನ್ ಸ್ಕ್ರೀನಿಂಗ್) ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಬ್ಬಿಣ–ಕೋಬಾಲ್ಟ್ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು: ಗರಿಷ್ಠ ಸಂತೃಪ್ತ ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇವು ತಕ್ಕವು. ಪರ್ಮೆಂಡುರ್ ಎಂದು ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಹೆಸರು. ಇವು ಅತಿ ಪೆಡಸು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಮತ್ತು ವನೇಡಿಯಂ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ತಕ್ಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿಸಿದರೆ ಮೃದುತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುದ್ಯಂತ್ರಗಳ ಸ್ಟ್ಯಾಟರುಗಳಿಗೆ ತಗುಲಿಸಿರುವ ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಪ್ರವಾಹ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಹಯ್ಸಲರ್ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು: ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್‌ಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಯ್ಸಲರ್ ಎಂಬಾತ ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ. ಅದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರ $Cu_2\ Mn\ Al$ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಲೋಹವೂ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿಚಾರ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ತಾಮ್ರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ತವರ ಅಥವಾ ಸಮೇರಿಯಮನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು: ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಶೇಷಕಾಂತತ್ವ ತೀವ್ರತೆ Ir (ಅಥವಾ ಶೇಷಕಾಂತ ಪ್ರೇರಕತ್ವ (Br) ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಂತ ಅದರ ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಚುಂಬಕ ಬಲ (Hc) ಅಧಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾಂತಬಲವು ಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ (BH) ನ ಬೆಲೆ (B) ಯೊಡನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಾಗ (BH) ನ ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆ (BH) max ಎನ್ನುವುದು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಟಂಗ್ ಸ್ಟನ್ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕೊಬಾಲ್ಟ್ ಉಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಮೆರಿಕನರು ಆಲ್ನಿಕೊ–ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ 5 ಎಂಬ ಶೇ.24 Co, ಶೇ.14 Ni, ಶೇ.8 Al, ಶೇ.3 Cu ಮಿಕ್ಕ ಭಾಗ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಘಟನೆಯುಳ್ಳ ಮಿಶ್ರಲೋಹವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಕ್ಕೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಲ್ಕೊಮಾಕ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಮಿಶ್ರಲೋಹವನ್ನು ಟಿಕೊನಾಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ರೇಣುಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಶೇ.30 ಕೊಬಾಲ್ಟನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶಾಶ್ವತಕಾಂತ ರಚನೆಗೆ ಆಲ್ನಿಕೊ–5 ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ.

ಕಾಂತತ್ವದ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತತ್ವ ಅದರ ಅಣು ಅಥವಾ ಅದರ ಪರಮಾಣುವಿನ ಕಾಂತತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾಣುವಿನ ಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಮಾಣುವಿನಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ : ಧನವಿದ್ಯುತ್ ಉಳ್ಳ ಪರಮಾಣುವಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಸುತ್ತಲೂ ವೃತ್ತಾಕಾರ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರ ಕಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಂತಾಕ್ಷಗಳ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯೂ ಇದೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಗೆ ತನ್ನ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕೋನಸಂವೇಗ mrw. (ಇಲ್ಲಿ r ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ದೂರ ಮತ್ತು wಕೋನವೇಗ). ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕಕ್ಷೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ A ಆಗಿದ್ದು ಅದರ ಅವಧಿ (ಪೀರಿಯಡ್) t ಆಗಿದ್ದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕೋನಸಂವೇಗ 2Am/t.ಕಕ್ಷೆಯ ಒಂದು ಬಿಂದುವಿನ ಮೂಲಕ e/c ವಿದ್ಯುದಾವಿಷ್ಟವುಳ್ಳ (ಇಲ್ಲಿ (c=3x10 ಸೆಂಮೀ/ಸೆಕೆಂಡ್) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಒಂದು ಸೆಕೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1/t ಸಲ ಹಾಯುವುದರಿಂದ ಅದು ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ i=(e/tc)ಗೆ ಸಮ. ಇದು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಏಕಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಂಪಿಯರನ ನಿಯಮದಂತೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆಯ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ iA ಅಥವಾ eA/tc ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕಕ್ಷೆಯ

$$\frac{\text{ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ}}{\text{ಕೋನಸಂವೇಗ}} = \frac{e}{2mc}$$ ಆಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿಗೆ ಅತಿಸಮೀಪ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆಗೆ *l*=0, ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ *l*=1 ಎಂಬ ಕಕ್ಷೆಯ ಶಕಲ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಕಕ್ಷೆಯ ಕೋನಸಂವೇಗ lh/2 ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ h ಎನ್ನುವುದು ಪ್ಲಾಂಕಿನ ಸ್ಥಿರಾಂಕ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಆವರ್ತನೆಯ ಸಂವೇಗ ½h/2 ಆಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದೇ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಿತಿ ಉಳ್ಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಇರಬಹುದು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಕಕ್ಷೆಯ ಕೋನಸಂವೇಗವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಆವರ್ತನ ಸಂವೇಗಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದರೆ ಆಗ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಕ್ಷೆಯ ಒಟ್ಟು ಭ್ರಮಣಾಂಕ (L= lh/2) ಎಂದೂ ಒಟ್ಟು ಆವರ್ತನ ಭ್ರಮಣಾಂಕ (S=sh/2 ಎಂದೂ ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇವೆರಡರ ಸದಿಶ ಮೊತ್ತ j=jh/2 ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M ಎನ್ನುವುದು j ಯ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು

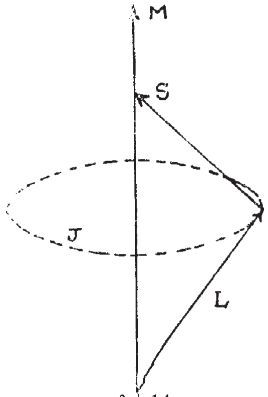

ಚಿತ್ರ 14

$$\frac{M}{\text{J ದಿಶೆಯ ಕೋನಸಂವೇಗ}} = \frac{e}{2mc}$$

ಇದರಿಂದ L ಮತ್ತು S ಗಳ ದಿಶೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ

$M = \frac{e}{4\pi mc}\{l\cos(L,J) + 2s\cos(S,J)\}$ ಎಂದು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

(L,J) ಮತ್ತು (S,J) ಇವು ಆಯಾ ಸದಿಶ ಪರಿಮಾಣಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೋನಗಳು. ಈ ಕೊಸೈನುಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸುಲಭರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದರೆ

$m = j\frac{eh}{4\pi mc}\{1 + \frac{j^2 + S^2 + l^2}{2j^2}\}$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹೊಸ ಶಕಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ

$$M = j\frac{eh}{4\pi mc}\{1 + \frac{j(j+1) + s(s+1) - l(l+1)}{2j(j+1)}\} \quad ......22$$

ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದಷ್ಟು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಇದ್ದು ಕಕ್ಷೆ ಸಂತೃಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ J ಸೊನ್ನೆಯಾಗಿ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ M ಕೂಡ ಸೊನ್ನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಮಾಣುಗಳು ಮತ್ತು ಅಯಾನುಗಳು ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದಷ್ಟು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಅಸಂತೃಪ್ತವಾದಾಗ J ಮತ್ತು M ಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಬೆಲೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ಪರಮಾಣುಗಳು ಮತ್ತು ಅಯಾನುಗಳು ಅನುಕಾಂತತ್ವವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಫೆರ್ರೋಕಾಂತತ್ವವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿವರಣೆ : ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತಿಗೊಂಡಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಕಕ್ಷೆಗಳುಳ್ಳ ಪರಮಾಣುವಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಶೂನ್ಯವಾದಾಗ ಅಂಥ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದಲೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ Hನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆಯೇ H ನ ದಿಶೆ ಅಕ್ಷವಾಗಿರುವಂತೆ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಕ್ಷೆಯ ಅಯನಾಂಶ (ಪ್ರಿಸೆಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಲಾರ್ಮಾರನ ಪ್ರಮೇಯದಂತೆ ಈ ಅಯನಾಂಶದ ಕೋನ ವೇಗ w=(–eH/2mc) ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ $\frac{em\bar{r}1^2\omega}{2mc} = -\frac{e^2H}{4mc^2}\bar{r}^{2}$ ಇದರಲ್ಲಿ r1 ಅಯನ ಪಥದ ತ್ರಿಜ್ಯ ಮತ್ತು r12 ಅದರ ವರ್ಗದ ಮಧ್ಯಮ ಬೆಲೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಿಂದ ಇರುವ ದೂರ r, ಅದರ ವರ್ಗದ ಮಧ್ಯಮ ಬೆಲೆ $\bar{r}2$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ $\bar{r_1}^2 = \frac{2}{3}\bar{r_1}^2$.

ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಗೆ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ $(-e2H\bar{r_1}2/6mc2)$ ಆಗಿ ಪರಮಾಣುವಿನ ಒಟ್ಟು ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ $-\frac{e2H}{6mc2}\sum_r \bar{}2$ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗ್ರಾಂ

ಅಣುವಿಗೆ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ $-\frac{e^2H}{6mc^2}\sum\bar{r}^{-2}$ ಆಗಿ

$$xm=-\frac{Ne^2}{6mc^2}\sum\bar{r}^{-2}-2.832\times10/10\sum\bar{r}^{-2} \qquad ....32$$

ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಗ್ರಾಂ ಅಣುವಿನ ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ (ಗ್ರಾಂ ಮಾಲೆಕ್ಯುಲರ್ ಸಸೆಪ್ಟಿಬಿಲಿಟಿ) ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ N ಅವೊಗಾಡ್ರೊ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು $\sum\bar{r}^{-2}$ ಎಲ್ಲ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ –r2 ರ ಮೊತ್ತ. $\sum\bar{r}^{-2}$ ನ್ನು ಪ್ರತಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕಕ್ಷೆಯ ಶಕಲ ಸಂಖ್ಯೆ n ಮತ್ತು l ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ಲೇಟರ್ ಎಂಬಾತನು ಈ ಬಗೆಯ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ

$$x_A=-0.79\times10^{-6}\sum\frac{(n'^2)(n'+\frac{1}{2})(n'+1)}{(Z-s)^2} \qquad ....24$$

ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ Xa ಒಂದು ಪರಮಾಣುವಿನ ಪ್ರತಿಕಾಂತತ್ವ ಗ್ರಾಹಕತೆ ; n'n ನ ಸಾರ್ಥಕ ಬೆಲೆ (ಎಫೆಕ್ಟಿವ್ ನಂಬರ್) ; Z ಪರಮಾಣು ಸಂಖ್ಯೆ ; (Z.s) ಸಾರ್ಥಕ ಪರಮಾಣು ಸಂಖ್ಯೆ (ಎಫೆಕ್ಟಿವ್ ಅಟಾಮಿಕ್ ನಂಬರ್). ಇದನ್ನು ಸಹ ಸ್ಲೇಟರನ ನಿಯಮದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಬ್ರಿಂಡ್ಲೆ ಎಂಬಾತ ಈ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿದ ಬೆಲೆಗಳು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಅಳತೆಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಬೆಲೆಗಳೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. Xaಯ ಬೆಲೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲವನ್ನಾಗಲೀ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನಾಗಲೀ ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಲಾಂಜೆವಿನ್ನನ ಅನುಕಾಂತತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಇದು ಅನುಕಾಂತ ಅನಿಲಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಿಲದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಣುವಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ μ ಆಗಿರಲಿ. ಅನಿಲದ ಅಣುಗಳ ನಿರಂತರ ಉಷ್ಣತಾಚಲನೆ ಮತ್ತು ಒಂದರೊಡನೆ ಇನ್ನೊಂದರ ಸಂಘಟನೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಅನುಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕದ ಅಕ್ಷಗಳು ಹಲವಾರು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಟ್ಟು ಕಾಂತೀಯತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಿಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಕ್ಷೇತ್ರ Hಅನ್ನು ಬೀರಿದರೆ ಅನುಕಾಂತ ಅಕ್ಷಗಳು Hನ ದಿಶೆಯನ್ನು ತಲುಪುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಉಷ್ಣತಾ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕಾಂತಾಕ್ಷಗಳು ನಾನಾ ದಿಶೆಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಬೋಲ್ಟ್ಸ್‌ಮನ್ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಅಣು E ಶಕ್ತಿ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ T^O ನಿರಪೇಕ್ಷ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ exp (–E/KT) ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಅಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ dN_E ಎನ್ನುವುದು ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ (N)ಗಳ ಒಂದು ಅಂಶ.

$$\frac{dN_E}{N}=A\exp(-E/KT)$$

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ K ಬೋಲ್ಟ್ಸ್‌ಮನ್ ಸ್ಥಿರಾಂಕ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಣುವಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ μ ಆಗಿ ಅದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ H ದಿಶೆಗೆ θ ಕೋನದಷ್ಟು ವಾಲಿದ್ದರೆ ಅದರ ವಿಭವಶಕ್ತಿ E=μH ಈ ಶಕ್ತಿ E ಮತ್ತು E+ dE ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ. ಅಂದರೆ ಅಣುವಿನ ಕಾಂತಕ್ಷ θ ಮತ್ತು θ+dθ ಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ θ ಇರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ.

$$\frac{dN_E}{N}=A\ e\frac{\mu H\cos\theta/KT}{.2\pi\ \sin\theta\ d\theta}$$

dNE ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಣುಗಳಿಂದ H ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುವ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ

$$dN_E\times\mu\cos\theta=2\pi NAe^{\mu H\ \cos\theta/KT}\mu\cos\theta\sin\theta\,d\theta$$

ಈಗ μ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಅಣುವಿನ ಸರಾಸರಿ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಆಗಿದ್ದರೆ (ಮೀನ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೊಮೆಂಟ್)

$$\mu=\frac{2\pi NA\mu\int_o^\pi\exp(\mu H\cos\theta/KT)\sin\theta\cos\theta\,d\theta}{2\pi\ NA\int_o^\pi\exp(\mu H\cos\theta/KT)\sin\theta\,d\theta}$$

$$\frac{\mu}{\mu}=\frac{\int_o^\pi\exp(\mu H\cos\ \theta/KT)\sin\theta\cos\theta\ \ d\theta}{\int_o^\pi\exp(\mu H\cos\theta/KT)\sin\theta\,d\theta}$$

ಒಂದು ಗ್ರಾಂ ಅಣು ಅನಿಲದ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M ಆಗಿ ಸಂತೃಪ್ತ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M0 ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ H ಮತ್ತು T ಗಳಲ್ಲಿ

$$\frac{M}{M_o}=\frac{\mu}{\mu}$$

ಆಗುತ್ತದೆ. μH/KT ಯನ್ನು x ಎನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ cos ಎನ್ನುವುದನ್ನು ξ ಅನ್ನುವುದರಿಂದಲೂ ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$\frac{M}{M_o}=\frac{\int_{-1}^{1}e^{x\xi}\xi.d\xi}{\int_{-1}^{1}e^{x\xi}\xi d}=\frac{e^{x}+e^{-x}}{e^{x}-e^{-x}}-\frac{1}{x}$$

$$=\coth x-\frac{1}{x}=\frac{x}{3}-\frac{x^3}{45}+\frac{2x^5}{945} \qquad ....25$$

M/M0 ಯನ್ನು x=μH/KT ಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಗುರ್ತಿಸಿದರೆ ಚಿತ್ರ (16) ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ನಕ್ಷೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಾವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲ H ಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಗಡೆ ಇರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಪದವನ್ನು

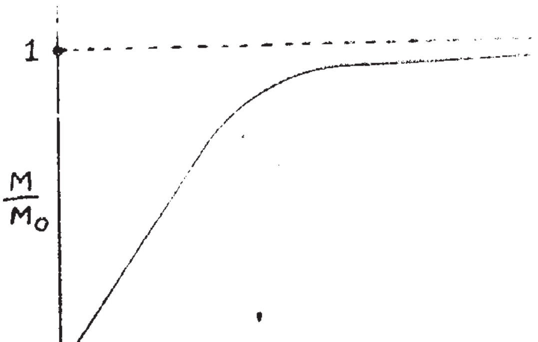

ಚಿತ್ರ 15

ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಇದರಿಂದ $\frac{M}{M_o}=\frac{x}{3}=\frac{\mu H}{3KT}$ ಆಗುತ್ತದೆ. N ಅವೊಗಾಡ್ರೊ ಸಂಖ್ಯೆಯಾದರೆ Nμ=Mo ಮತ್ತು NK=R=1 ಗ್ರಾಂ ಅಣು ಅನಿಲದ ಸಂಖ್ಯೆ (ಗ್ಯಾಸ್ ಕಾನ್ಸ್‌ಟೆಂಟ್ ಪರ್ ಮಾಲಿಕ್ಯುಲರ್ ಗ್ರಾಂ). ಆದ್ದರಿಂದ

$$\frac{M}{M_o}=\frac{M_oH}{3RT}$$

X_M =M/H ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಗ್ರಾಂ ಅಣುವಿನ ಅನುಕಾಂತಗ್ರಾಹಕತೆ. ಆಗ

$$XM = M_o^2 / 3RT$$

ಅಂದರೆ $X_M T = \frac{M_0^2}{3R}$ = ಸ್ಥಿರಾಂಕ C

ಇದು ಕ್ಯೂರಿ ನಿಯಮ. ಕ್ಯೂರಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ. C ಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ Mo ಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಬಹುದು.

ಪ್ರತಿಫೆರ್ರೋಕಾಂತತ್ವ (ಆಂಟಿಫೆರ್ರೋಮ್ಯಾಗ್ನಟಿಸಂ) : ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಪರಿಮಾಣದ ಅನುಕಾಂತಗ್ರಾಹಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಇದು ಉಷ್ಣತೆಯ ಏರಿಕೆಯೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಮಿಕ್ಕ ಅನುಕಾಂತವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಗುಣ ಉಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ನೀಲ್

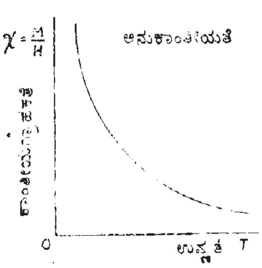

ಚಿತ್ರ 16

ಕ್ಯೂರಿನಿಯಮ

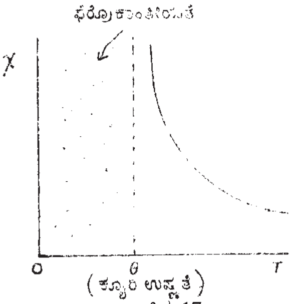

ಚಿತ್ರ 17

$x = \frac{C}{T-\theta}$ ಕ್ಯೂರಿ–ವೀಯ್ಸ್ ನಿಯಮ

$\theta = ClH$
$x = \frac{}{T}$

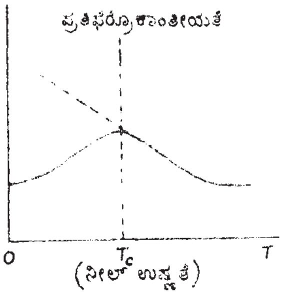

$$x = \frac{C}{T+\theta}(T > Tc)$$

ಉಷ್ಣತೆ ಅಥವಾ ಲ್ಯಾಂಬ್ಡಾ ಬಿಂದು ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವ ಅವಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು (ಕ್ರಿಟಿಕಲ್ ಟೆಂಪರೇಚರ್) ತಲುಪುವವರೆಗೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಅನುಕಾಂತ ಗ್ರಾಹಕತೆಯೂ ಏರುತ್ತ ಹೋಗಿ ಅನಂತರ ಮಿಕ್ಕ ಅನುಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳಂತೆಯೇ ಇವುಗಳ ಅನುಕಾಂತ ಗ್ರಾಹಕತೆ ಉಷ್ಣತೆ ಏರಿದಂತೆ ತಗ್ಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 17). ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಗ್ರಾಹ್ಯೋಷ್ಣಗಳು (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಹೀಟ್ಸ್) ಸಹ ಈ ಅವಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (MnO), ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ (MnS), ಫೆರ್ರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (FeO), ಫೆರ್ರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (Fe2O3), ಕೊಬಾಲ್ಟ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (CoO), ನಿಕಲ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (NiO) ಇವು ಪ್ರತಿಫೆರ್ರೋಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ತನೆಗೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಲೋಹ ಅಯಾನುಗಳು ಅಪೂರ್ಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಕಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಲೋಹದ ಅಯಾನುಗಳಿರುವ ಸ್ಫಟಿಕ

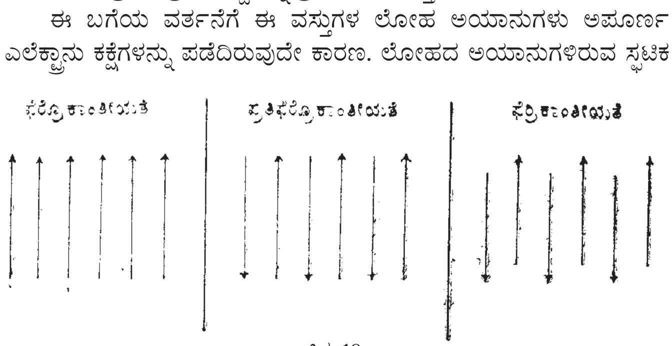

ಚಿತ್ರ 18

ಜಾಲಗಳು ಈ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ A ಮತ್ತು B ಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಬಹುದಾದ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಒಂದರೊಳಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ. A ಜಾಲದ ಲೋಹದ ಅಯಾನು ಮತ್ತು B ಜಾಲದ ಅಯಾನುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಶಕಲ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿನಿಮಯ ಸಮಾಸಕಲನ ಋಣಾತ್ಮಕ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ A ಮೇಲಿನ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು B ಮೇಲಿನ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ (18) ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿವ್ವಳಕಾಂತತ್ವ ಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಶಕಲ ವಿನಿಮಯ ಬಲ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲದ ದಿಶೆಗೆ ತಿರುಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಗ್ರಾಹಕತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಲ್ಯಾಂಬ್ಡಾ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಶಕಲ ವಿನಿಮಯಬಲ ಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಕಾಂತೀಯಬಲದ ದಿಶೆಗೆ ತಿರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ, ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಚಲನೆ (ಥರ್ಮಲ್ ಅಜಿಟೇಶನ್) ಮಾತ್ರ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲ್ಯಾಂಬ್ಡಾ ಬಿಂದುವಿಗೆ ಮೀರಿದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಮಿಕ್ಕ ಅನುಕಾಂತ ವಸ್ತುಗಳಂತೆಯೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. *(ಎಚ್.ಎಸ್.ವಿ.)*

ಕಾಂತ ದೃಕ್‌ಶಾಸ್ತ್ರ : ಗದೃಕ್ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಭಾಗ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೊ ಆಪ್ಟಿಕ್ಸ್). ಬೆಳಕು ವಿದ್ಯುತ್‌ಕಾಂತ ವಿಕಿರಣವಾಗಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ (ಇಂಟರ್‍ಯಾಕ್ಷನ್) ಸಂಭವಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಳಕು ಇವೆರಡರ ನೇರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕಾಂತದೃಕ್‌ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುವ ಅಥವಾ ಅವಶೋಷಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಸ್ವಭಾವವೇ ಈ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ.

ಜೀಮಾನ್ ಪರಿಣಾಮ: ರೇಖಾರೋಹಿತವನ್ನು ಉತ್ಸರ್ಜಿಸುವ ಆಕರವನ್ನು ಪ್ರಬಲ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ ಒಂಟಿ ರೇಖೆಗಳು ಸನ್ನಿಕಟ ರೇಖಾ ಸಮೂಹಗಳಾಗಿ ಸೀಳಲ್ಪಡುವ ವಿದ್ಯಮಾನ. ಇದೇ ಜೀಮಾನ್ ಪರಿಣಾಮ. ಪ್ರತಿ ಲೋಮ (ಇನ್ವರ್ಸ್) ಜೀಮಾನ್ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಅವಶೋಷಿಸುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ ಅವಶೋಷಿತ ರೇಖೆಗಳು ಸೀಳುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅಂತರದ ಮಟ್ಟಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ರೋಹಿತ ರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಜೀಮಾನ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಪ್ಯಾಷನ್–ಬ್ಯಾಕ್ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಂತ ದೃಕ್ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆ ಜೀಮಾನ್ ಪರಿಣಾಮದ ಮೇಲೆಯೇ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀಮಾನ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಾಂತದೃಕ್ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾಣುವಿನ ರಚನೆ ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನಿಗಮಿಸಬಹುದು.

ಫ್ಯಾರಡೇ ಪರಿಣಾಮ : ಪ್ರಬಲ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಸಮದೈಶಿಕ ಪಾರಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಸಮತಲ ಧ್ರುವೀಕೃತ (ಪ್ಲೇನ್ ಪೋಲರೈಸ್ಡ್ ಲೈಟ್) ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಘಟಕದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಸಿದಾಗ ಧ್ರುವೀಕರಣ ತಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆವರ್ತನೆಗೆ ಫ್ಯಾರಡೇ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬೆಳಕು ಚಲಿಸಿದ ದೂರ l, ಸಂಚರಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ H, ಮತ್ತು ಆವರ್ತನ ಕೋನ θ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಇಲ್ಲಿ ಗೆ ವರ್ಡೆಟ್ ಸ್ಥಿರಾಂಕವೆಂದು ಹೆಸರು.

ವಾಯಿಗ್ಟ್ ಪರಿಣಾಮ : ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸಮವರ್ತಿ (ಅನ್–ಐಸೋಟ್ರೋಪಿಕ್) ವಸ್ತುವನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಅದು ದ್ವಿವಕ್ರೀಕಾರಕ (ಬೈರೆಫ್ರಿಂಜೆಂಟ್) ಆಗುವುದು. ಅದರ ದೃಕ್ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಏಕಾಕ್ಷೀಯ ಹರಳಿನ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸಮರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಫ್ಯಾರಡೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕಾಂತರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಣುವ ಅಡ್ಡಕಾಂತೀಯ ದ್ವಿವಕ್ರೀಕಾರಕ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ವಾಯಿಗ್ಟ್ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಒಳಹೊಕ್ಕ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣವನ್ನು ಎರಡಾಗಿ ಒಡೆದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ರೀಭವನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ದ್ವಿವಕ್ರೀಭವನವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕಾಟನ್–ಮೂಟಾನ್ ಪರಿಣಾಮ : ದ್ರವವನ್ನು ಅಡ್ಡಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವರ್ಸ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫೀಲ್ಡ್) ಬೆಳಕಿನ ದ್ವಿ–ವಕ್ರೀಭವನಕ್ಕೆ ಈ ಪರಿಣಾಮ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. ತೊಡಕಾದ ಅಣುರಚನೆಯುಳ್ಳ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಪರಮಾಣು ದೃಕ್‌ಅಸಮವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ದ್ರವವೂ ಅಸಮವರ್ತಿಯಾ ವಕ್ರೀಭವನವನ್ನು ದ್ವಿ–ವಕ್ರೀಭವನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ನೈಟ್ರೋಬೆಂಜೀನ್ ಮತ್ತು ಆರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಕಾಂತ–ದೃಕ್ ಕೆರ್ ಪರಿಣಾಮ : ಲೋಹ–ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಂತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದರ ದೃಕ್ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತವೆ.

ವಿದ್ಯುತ್ಕ್ಷೇತ್ರದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅನುಪಾತೀಯವಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರೇರಿತ ದ್ವಿ–ವಕ್ರೀಭವನಕ್ಕೆ ಕೆರ್ ಪರಿಣಾಮವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಹೀಯ ಪರಾವರ್ತನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸಮತಲ–ಧ್ರುವೀಕರಣದ ಬೆಳಕು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬೇಕು ; ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದೀರ್ಘವೃತ್ತ ಧ್ರುವೀಕರಣದ ಬೆಳಕು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಜಾನ್ ಕೆರ್ (1824–1907) ಇದನ್ನು 1875ರಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದನು.

ಮೇಜರಾನ ಪರಿಣಾಮ : ಕಲಿಲ (ಕೊಲ್ಲಾಯ್ಡಲ್) ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿನ ದೃಕ್ ವಿಷಮದೈಶಿಕ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಈ ಪರಿಣಾಮ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಣಗಳ ದೃಕ್‌ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಬಹುಶಃ ಈ ಪರಿಣಾಮ ಸಂಭವಿಸಿರಬಹುದು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮತರಂಗ ರೋಹಿತ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಂತ–ದೃಕ್ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ ; ಇಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಮಟ್ಟದ ಜ್ವೀಮಾನ್ ಘಟಕಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. *(ಎ.ಸಿ.)*

ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕ : ಪರ್ಯಾಪ್ತಶೀಲ (ಸ್ಯಾಚುರೇಬಲ್) ರಿಯಾಕ್ಟರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಮಂಡಲ ಧಾತುಗಳೊಂದಿಗೆ (ಸರ್ಕ್ಯೂಟ್ ಎಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರವರ್ಧನೆಯನ್ನು (ಆಂಪ್ಲಿಫಿಕೇಶನ್) ಪಡೆಯಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಆಂಪ್ಲಿಫೆಯರ್. ಚಿತ್ರ 1 ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ A ಒಂದು ಕಾಂತ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗಿರುವ ದಿಂಡು (ಕೋರ್).

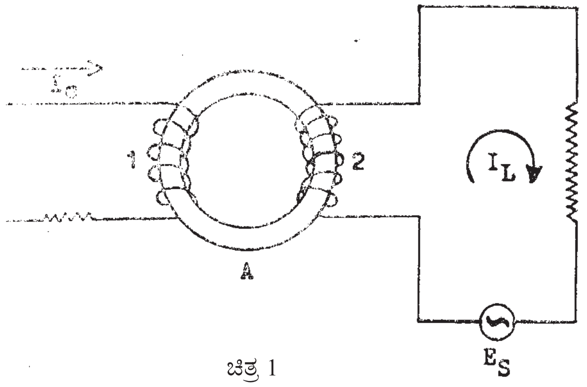

ಚಿತ್ರ 1

ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸುರುಳಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದೆ. ಸುರುಳಿ 2 ಮತ್ತು ಹೊರೆಪ್ರತಿರೋಧತ್ವ R_L (ಲೋಡ್‌ರೆಸಿಸ್ಟೆನ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ I_Lನ್ನು ಪರ್ಯಾಯ

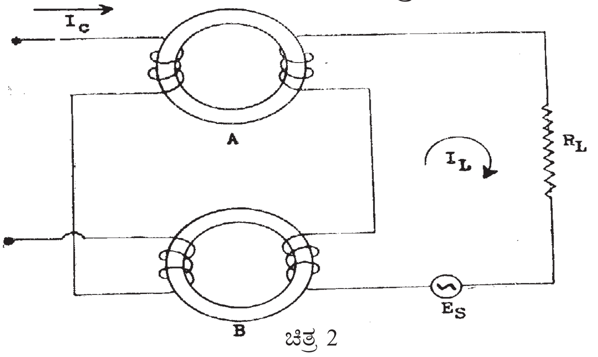

ಚಿತ್ರ 2

ಮೂಲ E_Sನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಸುರುಳಿ 2 ಒಂದು ಪ್ರೇರಕತ್ವವಾಗಿ (ಇಂಡಕ್ಟೆನ್ಸ್) ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ಸುರುಳಿ 1ರಲ್ಲಿನ ನೇರ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ IC ಯನ್ನು (ಇದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು A ದಿಂಡಿನ ಕಾಂತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುರುಳಿ 2ರ ಪ್ರೇರಕತ್ವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ IL ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. IL ಮತ್ತು IC ಗಳಿಗೆ ರೇಖೀಯ ಸಂಬಂಧ (ಲೀನಿಯರ್ ರಿಲೇಷನ್‌ಶಿಪ್) ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ IC ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಜಾಸ್ತಿ IL ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ವರ್ಧನೆಯಾಯಿತು. ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಮಂಡಲದ ಹೆಸರು ಪರ್ಯಾಪ್ತಶೀಲ (ಸ್ಯಾಚುರೇಬಲ್) ರಿಯಾಕ್ಟರ್. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕವೆಂದು ಸಹ ಹೆಸರಿದೆ.

ಚಿತ್ರ 1ರ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ತೊಂದರೆಯೆಂದರೆ ಸುರುಳಿ 2ರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸುರುಳಿ 1ರಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ) ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು

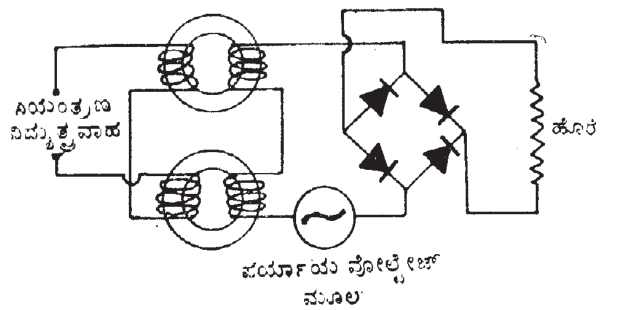

ಚಿತ್ರ 3(a)

ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಪರ್ಯಾಪ್ತಶೀಲ ರಿಯಾಕ್ಟರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿಂಡುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸುರುಳಿಗಳನ್ನು ವಿರೋಧವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನಿವ್ವಳ ಪ್ರೇರಣ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಸೊನ್ನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕ ಮಂಡಲಗಳುಂಟು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಶೀಲ ರಿಯಾಕ್ಟರುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ದಿಂಡನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಡೆಲ್ಟಾಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಡೆಲ್ಟಾ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್

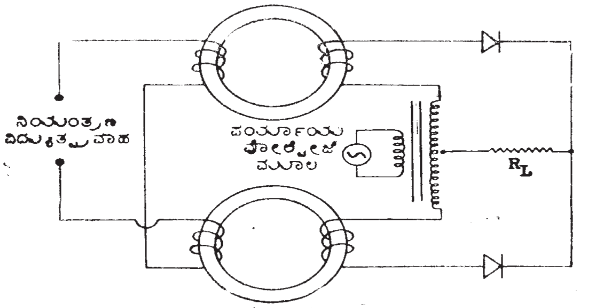

ಚಿತ್ರ 3 (b)

ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸುಮಾರು ಆಯಾಕಾರದ ಜಡತ್ವರೇಖೆ (ಹಿಸ್ಟರಿಸಿಸ್ ಕರ್ವ್) ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರ 3ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕ ಮಂಡಲಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಚಿತ್ರ 3(a)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಬ್ರಿಜ್‌ಮಂಡಲ (ಡೈಯೋಡ್ ಬ್ರಿಜ್ ಸರ್ಕ್ಯೂಟ್) ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು (ಎ.ಸಿ.) ನೇರವಿದ್ಯುತ್ತಾಗಿ (ಡಿ.ಸಿ.) ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ 3(b) ಯಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಮಂಡಲಗಳು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿಧ್ರುವ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ನೇರ ವಿದ್ಯುತ್ತಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು (ಸಿಗ್ನಲ್ಸ್) ಮಾತ್ರ ವರ್ಧಿಸಬಲ್ಲುವು. ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕಗಳನ್ನು ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಮತ್ತು ವೇಗನಿಯಂತ್ರಕಗಳು, ಸ್ವಯಂಚಾಲಕಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. **(ಕೆ.ಜಿ.)**

ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ : ದಂಡಕಾಂತ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದ ಕುಣಿಕೆಯ (ಕರೆಂಟ್ ಲೂಪ್) ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿರುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಆರೋಪಿಸುವ ಗರಿಷ್ಠ ಭ್ರಮಣಾಂಕಕ್ಕೂ (ಟಾರ್ಕ್) ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀವ್ರತೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೊಮೆಂಟ್). H ತೀವ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ m ಧ್ರುವ ತ್ರಾಣವಿರುವ ಒಂದು ದಂಡಕಾಂತ ಅದರ ಅಕ್ಷ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ θ ಕೋನವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ಇರಲಿ. ಆಗ ದಂಡಕಾಂತದ ಮೇಲೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಆರೋಪಿಸುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕ

$$L = mH \times SN \sin\theta = MH \sin\theta \quad \text{.............(1)}$$

ಇಲ್ಲಿ M=mSN ದಂಡ ಕಾಂತದ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ; SN ದಂಡಕಾಂತದ ಉದ್ದ. $\theta=90^0$ ಆದಾಗ sin (=1. ಈಗ ನಿರೂಪಣೆಯಂತೆ ಸಮೀಕರಣ (1) ರಿಂದ

M=Lmax/H 2

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. Lmax ದಂಡಕಾಂತದ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿತವಾಗುವ ಗರಿಷ್ಠ ಭ್ರಮಣಾಂಕ.

i ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹವಿರುವ N ಸುತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು A ಸಲೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಸುರುಳಿ ಅದರ ಸಮತಲಕ್ಕೆ ಲಂಬವಾಗಿರುವ ರೇಖೆ H ತೀವ್ರತೆಯಿರುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ θ ಕೋನವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ಇರಲಿ. ಆಗ ಕುಣಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಆರೋಪಿಸುವ ಭ್ರಮಣಾಂಕ

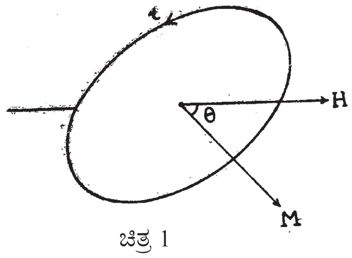

ಚಿತ್ರ 1

L=Ni AH sin θ 3

(=900ಆದಾಗ in (=l. ಈಗ ನಿರೂಪಣೆಯಂತೆ ಕುಣಿಕೆಯ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M ಅನ್ನು

$M=NiA=L_{max}/H$ 4

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. L_{max} ಕುಣಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿತವಾಗಿರುವ ಗರಿಷ್ಠ ಭ್ರಮಣಾಂಕ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ: ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಸುತ್ತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸ್ವಂತ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಗೆ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಒದಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು i ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ

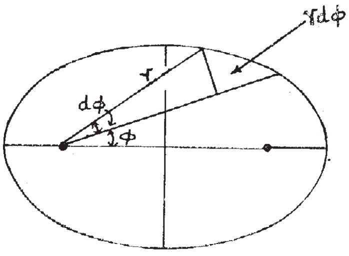

ಚಿತ್ರ 2

i=e/cT 5

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ e ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ವಿದ್ಯುದಂಶ, T ಅದರ ಪರಿಭ್ರಮಣಾವಧಿ [illegible] C ಬೆಳಕಿನ ವೇಗ. A ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕಕ್ಷೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕುಣಿಕೆಯ ಸಲೆಯಾದರೆ [illegible]ಸಿನ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಪಡೆಯುವ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ಅನ್ನು

..................6

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಚಿತ್ರ (3) ರಿಂದ

.....................7

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕೋನಸಂವೇಗ (ಆಂಗ್ಯುಲರ್ ಮೊಮೆಂಟಂ) P_l ಗಿದ್ದರೆ

$$p_l = mr^2 \frac{d\phi}{dt}$$ 8

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. m ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ. ಸಮೀಕರಣ (7) ಮತ್ತು (8) ರಿಂದ

$$A = \frac{1}{2}\frac{pl}{m}T$$ 9

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಸಮೀಕರಣ (5), (6) ಮತ್ತು (9)ರಿಂದ

$$\mu l = \frac{e}{2mc} pl$$ 10

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಕೋನಸಂವೇಗ P_l ಅನ್ನು ಶಕಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇರೆಗೆ

$$p_l = lh/2\pi$$ 11

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ l ಕೋನಸಂವೇಗ ಶಕಲ ಸಂಖ್ಯೆ, h ಪ್ಲಾಂಕನ ನಿಯತಾಂಕ. ಈಗ ಸಮೀಕರಣ (10) ಮತ್ತು (11)ರಿಂದ

$$\mu l = l\frac{eh}{4\pi mc}$$ 12

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. $eh/4\pi mc$ ಒಂದು ಬೋರ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಟಾನ್. ಇದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಏಕಮಾನ. ಇದನ್ನು μ_B ಯಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈಗ

$$\mu_l = l\mu_B$$ 13

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ವಿದ್ಯುದಂಶ ಋಣಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ μ_l ಮತ್ತು l ಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಗೆ ಅದರ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಆವರ್ತನೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ಗಣಿತೀಯವಾಗಿ ಪಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಯೋಗ ಫಲಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆವರ್ತನೆಯಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಪಡೆಯುವ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ μ_s ನ್ನು

$$\mu s = 2s\frac{eh}{4\pi ml} = 2s\mu B$$ 14

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. $S = \frac{1}{2}$ ಆವರ್ತನ ಶಕಲ ಸಂಖ್ಯೆ. μ_s ಮತ್ತು S ಗಳು ವಿಮುಖವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರೋಟಾನಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ: ಪ್ರೋಟಾನು ಧನಾತ್ಮಕ ವಿದ್ಯುದಂಶವುಳ್ಳ ಕಣ. ಅದು ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ (ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸಿನಲ್ಲಿ) ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸ್ವಂತ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಆವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವ ಪ್ರೋಟಾನು ಪಡೆಯುವ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಯನ್ನು

.................15

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ e ಪ್ರೋಟಾನಿನ ವಿದ್ಯದಂಶ, ಅದರ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ, p_l ಅದರ ಕೋನ ಸಂವೇಗ ಮತ್ತು c ಬೆಳಕಿನ ವೇಗ.

ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಸಮೀಕರಣ 15 ನ್ನು

$$\mu_{lp} = l\frac{eh}{4\pi m_p c} = l\mu_n$$ 16

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ $\mu_n = eh/4\pi m_p c$ ಒಂದು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಟಾನ್. ಇದನ್ನು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಾನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಒಂದು ಏಕಮಾನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸಮೀಕರಣ (16)ನ್ನು

$$\mu_p = gl_p\ l$$ 17

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಟಾನ್. μ_{lp} ಮತ್ತು l ಗಳು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿವೆ.

ಆವರ್ತನೆಯಿಂದ ಪ್ರೋಟಾನು ಪಡೆದಿರುವ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ μ_{sp} ಯನ್ನು ಸಮೀಕರಣ (17) ರಂತೆ

$$\mu_{sp} = g_{sp}\,\mathrm{S}$$ 18

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಟಾನುಗಳು. μ_{sp} ಮತ್ತು S ಗಳು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿವೆ.

ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ: ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ನಿವ್ವಳ ವಿದ್ಯುದಂಶ ಸೊನ್ನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸಿ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಹೊಂದಿರುವ ಋಣಾತ್ಮಕವಾದ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ಅದರ ಆವರ್ತನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದುದು. ಇದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಗಟ್ಟಿತಿರುಳು ಧನಾತ್ಮಕ ವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನೂ ಹೊರಭಾಗ ಅಷ್ಟೇ ಪರಿಮಾಣದ ಋಣಾತ್ಮಕ ವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. μ_{sn} ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ

$$\mu_{sn} = g_{sn} S \qquad ....19$$

ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. $g_{sn} = 3.83$ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮ್ಯಾಗ್ನಟಾನುಗಳು. ಮತ್ತು S ಗಳು ವಿಮುಖವಾಗಿವೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಂತ ಮಂಡಲ : ಒಂದು ಕಾಂತ ಅಭಿವಾಹದ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಫ್ಲಕ್ಸ್) ರೇಖೆಗಳ ಗಣ ರಚಿಸುವ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂವೃತ ಪಥ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸರ್ಕ್ಯೂಟ್). ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳು, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮರುಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತಗಳು, ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಉಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತ ಬಲ ಕಾಂತವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಈ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಕಾಂತದಿಂಡು (ಕೋರ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಿಂಡಿನ ಸುತ್ತ ಅಳವಡಿಸಿದ ಸುರುಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ದಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂತಬಲಪ್ರವಾಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲಗಳಂತೆಯೇ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನ್ನು ಸಹ ಕಾಂತಮಂಡಲಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರ (1)ರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾಂತವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ದಿಂಡನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಅದರ ಒಂದು ಬಾಹುವಿನ ಅಡ್ಡ ಕೊಯ್ತದ ಸಲೆ S_1, ಉಳಿದ ಮೂರರ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಸಲೆ S_2 ಆಗಿರಲಿ. ದಿಂಡಿನಲ್ಲಿನ ಕಾಂತ ಅಭಿವಾಹ (ಫ್ಲಕ್ಸ್) ϕ ಆಗಿರಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ l_1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ ಸಾಂದ್ರತೆ

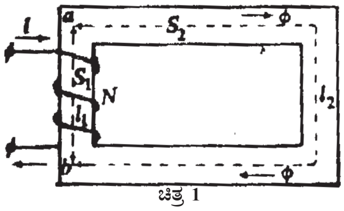

ಚಿತ್ರ 1

ಮತ್ತು

l_2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ ಸಾಂದ್ರತೆ $B_2 = \phi / S_2$ l1 ಮತ್ತು l2 ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತ ತೀವ್ರತೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಇಂಟೆನ್ಸಿಟಿ)

$$H_1 = \frac{B_1}{\mu} = \frac{\phi}{\mu S_1} \text{ ಮತ್ತು } H_2 = \frac{B_2}{\mu} = \frac{\phi}{\mu S_2}$$

ಇಲ್ಲಿ μ ದಿಂಡುವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತಪಾರಗಮ್ಯತೆ (ಪರ್ಮಿಯೆಬಿಲಿಟಿ). l1+l2 ಕಾಂತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ $Hdl = H1/1 + H\underset{2\;2}{1}$ ಆಗಿದ್ದರೆ $\oint Hdl = NI$ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ N ಸುರುಳಿಯ ಸುತ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು I ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ. ಆದ್ದರಿಂದ

$$NI = H_1 l_1 + H_2 l_2$$

$$== \phi \frac{l_1}{\mu S_1} + \phi \frac{l_2}{\mu S_2}$$

$$= \phi R_1 + \phi R_2$$

ಇಲ್ಲಿ R1 ಮತ್ತು R2 ಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಟಂಭ (ರಿಲಕ್ಟೆನ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಟಂಭಗಳ ಗುಣಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾಂತವಾಹಕ ಬಲ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಮೋಟಿವ್ ಫೋರ್ಸ್,mmf) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ϕ ಇರುವ ನೇರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. l2 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಇರುವ mmf ಅನ್ನು ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು. ಈ ಸಮೀಕರಣ ಓಮನ ನಿಯಮದಂತೆಯೇ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಂತ ಓಮನ ನಿಯಮ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮೇಲಿನ ಕಾಂತಮಂಡಲದ ಒಟ್ಟು mmf

$$IN = \phi R_1 + \phi R_2$$

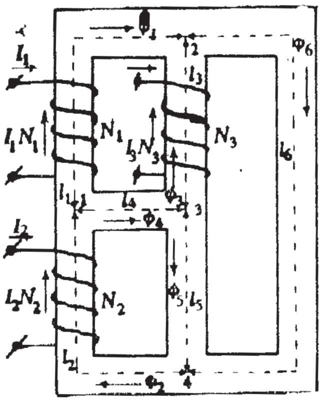
ಚಿತ್ರ 2

ಕಾಂತಮಂಡಲದ (mmf) ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲದ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಬಲಕ್ಕೆ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಮೋಟಿವ್ ಫೋರ್ಸ್, emf) ಸಮಾನವಾಗಿಯೂ ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ (ϕ) ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಟಂಭ (R) ವಿದ್ಯುತ್‌ರೋಧತ್ವಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಕಾಂತ ಮಂಡಲಗಳಿಗೂ ಕಿರ್ಚಾಫನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು :

(1) ಕಾಂತಮಂಡಲದ ಸಂಪಾತಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ (ನೋಡ್ಸ್) ಕಾಂತಾಭಿವಾಹ ಸೊನ್ನೆ. ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರ (2)ರಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತಬಿಂದು (1)ರಲ್ಲಿ .

(2) ಒಂದು ಕಾಂತಮಂಡಲದ ಸುತ್ತ mmf ಗಳ ಬೀಜಮೊತ್ತ ಆ ಕಾಂತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ mmfಗಳ ಮೊತ್ತ.

ಅಂದರೆ ಚಿತ್ರ (2) ರ 1,2,3,4,1 ಸುತ್ತು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ

$$\sum \begin{matrix} I_1N_1 - I_3N_3 + I_5N_5 + I_2N_2 \\ \phi_1R_1 - \phi_3R_3 + \phi_5R_5 + \phi_2R_2 \end{matrix}$$

(ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾಂತ ಮಸೂರ : ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದೂಲಗಳನ್ನು ಅಭಿಸರಿಸಲು (ಕನ್ವರ್ಜ್) ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಲೆನ್ಸ್). ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಗಾಜಿನ ಮಸೂರ ಬಾಗಿಸಿ ಅಭಿಸರಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ಅಭಿಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂಥ ಒಂದು ಸುರುಳಿಯ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹರಿಸಿದರೆ ಅದರ ಅಕ್ಷನೇರದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ (ಚುಕ್ಕಿಗೆರೆ) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಇದರ ಅಕ್ಷನೇರದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಒಂದು ಅಪಸರಣ ದೂಲವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಭಿಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರ (2)ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತೆರಪು ಉಳ್ಳ ಮಿದು ಕಬ್ಬಿಣ ಕವಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುರುಳಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹರಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ

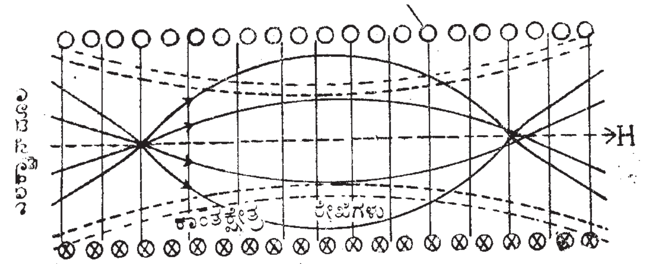

ಚಿತ್ರ 1

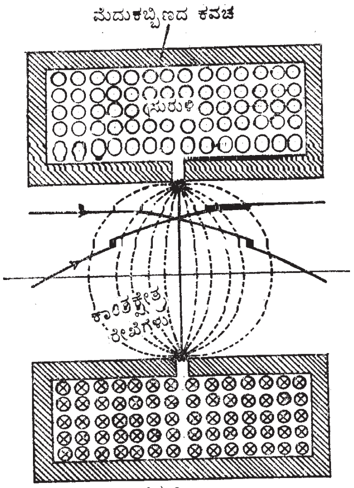

ಚಿತ್ರ 2

ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ (ಚುಕ್ಕಿಗೆರೆ) ಕಾಂತ ಮಸೂರದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಂತ ಮಸೂರಗಳನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ವೋಲ್ಟೇಜಿನ ಕ್ಯಾಥೋಡ್ ಕಿರಣ ಕವಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂತ ಮಸೂರ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಬಿಂಬ ಬಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಗುವಿಕೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನವ ಲಂಬಿಸಿರುವುದು. *(ಕೆ.ಜಿ.)*

ಕಾಂತ ಮಾಪಕ : ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಉಪಕರಣ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಮೀಟರ್). ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಕಾಂತಮಾಪಕವನ್ನು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶಿಷ್ಟ ಕಾಂತೀಯ ಉಪಕರಣದೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೋಲಿಸದೆ ಅಂಶಾಂಕನ (ಕ್ಯಾಲಿಬ್ರೇಷನ್) ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಉಪಕರಣವೇ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಕಾಂತಮಾಪಕ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಾಂತಮಾಪಕಗಳೇ.

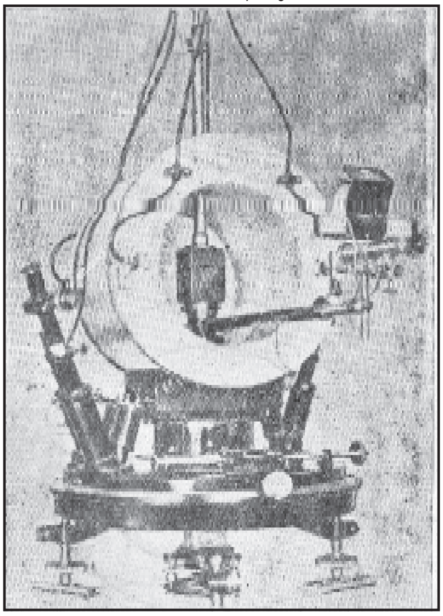

ಸೈನ್ ಗ್ಯಾಲ್ವನೋಮೀಟರ್

ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮಾದರಿಯವು. 1 ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಾಂತಮಾಪಕ : ಇದನ್ನು 1832ರಲ್ಲಿ ಗೌಸ್ ಎಂಬಾತ ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಘಟಕವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯೀ ದಂಡಕಾಂತವೊಂದನ್ನು ಚಿನ್ನದ ತೆಳು ತಂತಿಯಿಂದ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ತೂಗು ಹಾಕಿದೆ. ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಂತ ಆಂದೋಲಿಸಿದರೆ ಅದರ ಅವಧಿ (ಪೀರಿಯಡ್) ಭೂಮಿಯ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಘಟಕ H ಮತ್ತು ಕಾಂತದ ಭ್ರಮಣಾಂಕ M ಇವೆರಡರ ಗುಣಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಲೋಮದಲ್ಲಿರುವುದು. ಈ ಕಾಂತವನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿ ತೂಗುಹಾಕಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಂತವನ್ನು ದಿಕ್ಪಲ್ಲಟ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ದಿಕ್ಪಲ್ಲಟವಾದ ಮೇಲೆ ಕೋನವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ M/H ಪ್ರಮಾಣ ದೊರೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಆಂದೋಲನಾವಧಿ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಪಲ್ಲಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಕೊರತೆ ಏನೆಂದರೆ H ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು 1 ಗಂಟೆ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

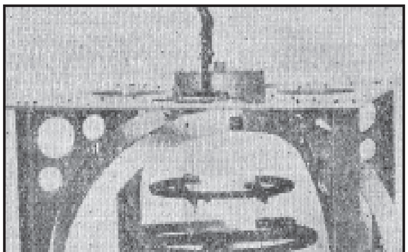

ಪ್ರೋಟಾನ್ ವೆಕ್ಟಾರ್ ಕಾಂತಮಾಪಕ

ಸೈನ್ ಗ್ಯಾಲ್ವನೋಮೀಟರ್: ಈ ಉಪಕರಣದಲ್ಲಿ ಹುರಿ ಮಾಡದೆ ಇರುವ ಎಳೆಯಿಂದ ಕಾಂತವನ್ನು ಹೆಲ್ಮ್–ಹೋಲ್ಟ್ಸ್ ಸುರುಳಿಗಳ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತೂಗು ಹಾಕಿದೆ. ಈ ಸುರುಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿದಾಗ ಕಾಂತ ದಿಕ್ಪಲ್ಲಟಗೊಳ್ಳುವುದು. ದಿಕ್ಪಲ್ಲಟವಾದ ಕೋನ ಮತ್ತು ಸುರುಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹ ಇವನ್ನು ಅಳೆದು H ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಕಾಂತಮಾಪಕಗಳು: ಹಳೆಯ ಉಪಕರಣಗಳಿಗಿಂತ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರೋಟಾನ್ ಪುರಸ್ಸರಣ (ಪ್ರಿಸೆಶ್ಯನ್) ಕಾಂತಮಾಪಕದಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಕಾಂತ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಈ ಉಪಕರಣವನ್ನು H ಮತ್ತು ಊರ್ಧ್ವ ಘಟಕ V ಇವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಅಳವಡಿಸಬಹುದು. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವಾಗ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಕಾಂತಮಾಪಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

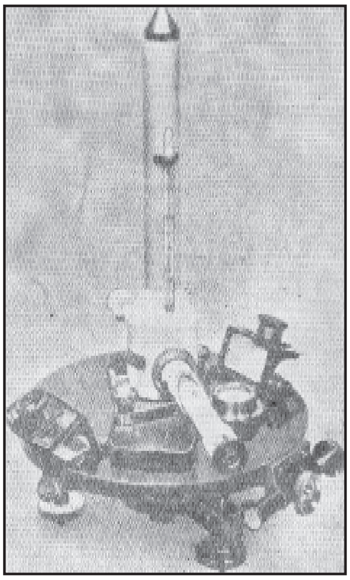

ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಕಾಂತಮಾಪಕ

ದೃಕ್ ರೇಚಕೀಯ (ಆಪ್ಟಿಕಲ್ ಪಂಪಿಂಗ್) ಕಾಂತಮಾಪಕಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್–ಅನುರಣನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ರುಬಿಡಿಯಂ ಆವಿ, ಸೀಸಿಯಂ ಆವಿ ಅಥವಾ ಮಿತಸ್ಥಾಯೀ ಹೀಲಿಯಂ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಪ್ರೋಟಾನ್–ಪುರಸ್ಸರಣದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ದರ್ಜೆಯದು. ರಾಕೆಟ್ಟುಗಳು, ಉಪಗ್ರಹಗಳು ಅಥವಾ ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೃಕ್ ರೇಚಕೀಯ ಕಾಂತಮಾಪಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಪೇಕ್ಷ ಮಾದರಿಯವು. ಕ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಕ್ಷಿತಿಜೀಯ ಕಾಂತಮಾಪಕ: ಡಿ.ಲಾ.ಕೂರ್ ಎಂಬಾತ ಇದನ್ನು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದ. ಭೂಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉಪಕರಣವಾಗಿಯೂ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯದ (ಅಬ್ಸರ್ವೇಟರಿ) ದೈನಂದಿನ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಮಾದರಿಯ ಇತರ ಕಾಂತಮಾಪಕಗಳು ಷ್ಮಿಟ್ ಊರ್ಧ್ವ ಕ್ಷೇತ್ರ ತ್ರಾಸು, ಕಾಂತಮಾಪೀಯ ಶೂನ್ಯ ತ್ರಾಸು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಮೆಟ್ರಿಕ್ ಜ಼ೀರೋ ಬ್ಯಾಲೆನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಸಂತೃಪ್ತಶೀಲ ದಿಂಡಿನ ಕಾಂತಮಾಪಕ (ಸ್ಯಾಚುರೆಬಲ್–ಕೋರ್ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಮೀಟರ್). ಕೊನೆಯದರಲ್ಲಿ ಅತೀ ಕ್ಷೀಣ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತವಾಗುವ ಮಿಶ್ರಲೋಹವಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕಾಂತಮಾಪಕವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡಿಸಿ ಸಬ್‌ಮೆರೀನುಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಲು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. *(ಎ.ಪಿ.)*

ಕಾಂತ ಮುದ್ರಣ : ಕಾಂತೀಕರಿಸಿದ ಫೆರ್ರೋ ಕಾಂತೀಯ ಚೂರ್ಣಲೇಪಿತ ಕಾಗದದ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಆಧಾರಿತ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಕಾಂತೀಕರಿಸಿದ ತಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವ ವಿಧಾನ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರೆಕಾರ್ಡಿಂಗ್). ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಅಧಿಕ. ಗಣಕಯಂತ್ರಗಳ ದತ್ತಾಂಶಗಳಿಗೆ, ಟೆಲಿವಿಷನ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ರೇಡಿಯೋ ಸಂದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ವಿಧಾನದ ಉಪಯೋಗ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನೂ ಬೇಕೆಂದಾಗ ಮರುನುಡಿಸಬಹುದು (ಪ್ಲೇ ಬ್ಯಾಕ್).

ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನಿ ಥಾಮಸ್ ಆಲ್ವಾ ಎಡಿಸನ್ ಫೊನೋಗ್ರಾಫನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾಗಲೇ (1877) ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಕರದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಒಂದು ಸೂಜಿಯ ಕಂಪನಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಉರುಳೆಯ (ಸಿಲಿಂಡರ್) ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಸೂಜಿಯನ್ನು ಆ ಮುದ್ರಣದ ಮೇಲೆಯೇ ಓಡಿಸುವುದರಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಧ್ವನಿಯನ್ನೇ ಎಡಿಸನ್ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಡಿಕ್ಟಾಫೋನ್ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಎಡಿಸನ್ನನ ಉಪಜ್ಞೆ (ಇನ್‌ವೆನ್ಷನ್) ಆದ 21 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ವಾಲ್ಡೆ ಮಾರ್ ಪೌಲ್ಸನ್ ಟೆಲಿಗ್ರಾಫೋನ್ ಎಂಬ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ (1898). ಇದೇ ಇಂದಿನ ತಂತಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಿ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಪೌಲ್ಸನನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪೀಪಾಯಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂತಶಿರದಲ್ಲಿ

(ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಹೆಡ್) ಒಂದು ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಯೊಳಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಪದರಗಳು (ಲ್ಯಾಮಿನೇಷನ್ಸ್) ಇದ್ದುವು. ಪೀಪಾಯಿಗೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಶಿರ ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕದಿಂದ ಬಂದ ಧ್ವನಿರೂಪದ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಗ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪದರಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಪಟಲ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ತಗಲಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿ ಕಾಂತೀಕೃತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪೀಪಾಯಿ ಸುತ್ತಿದಾಗ ಶಿರವೂ ಮುಂದೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಕೇಳಬೇಕಾದಾಗ ಅದೇ ಸುರುಳಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಡ್‌ಫೋನನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಯಂತ್ರ ನಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಾಂತಧ್ವನಿಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

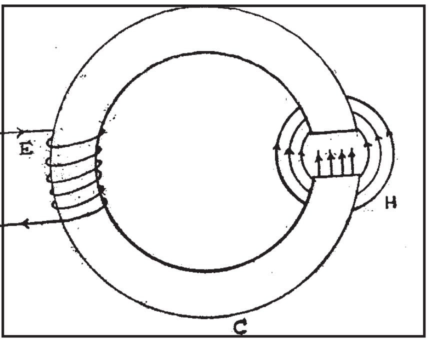

ಚಿತ್ರ 1

ಜರ್ಮನಿಯ ಮಿಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗೆನೆಸ್ಟ್ ಎಂಬುವರು (1900)ರಲ್ಲಿ ಕಾಂತ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕವನ್ನು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ವಯರ್ ರೆಕಾರ್ಡರ್) ತಯಾರಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 200 ಸೆಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮಿನಿಟ್ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ಅನಂತರ ಉಕ್ಕಿನ ತೆಳ್ಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹಲವು ಯಂತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ನೂರಾರು ಮೀಟರ್ ಉದ್ದದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಗಂಟೆಯ ಕಾಲ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ರೇಡಿಯೋ ಕವಾಟಗಳ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ (1919) ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಂತ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣದ ಮೇಲೆಯೂ ಆಯಿತು. ಈ ಕವಾಟಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಪ್ರವರ್ಧಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಮುಂದೆ ಹಲವು ವಿಧದ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕಗಳು ತಯಾರಾದುವು. ಗ್ರಾಮಾಫೋನ್ ತಟ್ಟೆಯ ಆಕಾರದ (121\2) ಸೆಂಮೀ. ಅಗಲದ ಉಕ್ಕಿನ ತಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಯಂತ್ರವೊಂದಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಲಸನ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಎಂಬುವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ (ಹೈಫ್ರೀಕ್ವೆನ್ಸಿ) ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಮೊದಲು ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಇತರ ಸದ್ದು ಅಡಗಿ ಸ್ಫುಟವಾದ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು (1927). ಈ ತತ್ತ್ವ ಇಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಉಕ್ಕಿನ ತಂತಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಿಗಳ ಉಪಯೋಗ ಈಗ ನಿಂತೇ ಹೋಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

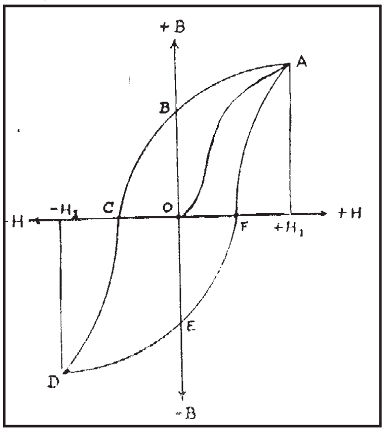

ಚಿತ್ರ 2

ಕಾಂತೀಕರಣ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್): ಮುದ್ರಿಸಬೇಕಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನಾಗಿ (E) ರೂಪಾಂತರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಒಂದು ತಾಮ್ರದ ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುರುಳಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆದು ಕಬ್ಬಿಣದ ದಿಂಡು C (ಕೋರ್) ಇದೆ (ಚಿತ್ರ 1). ದಿಂಡು ಉಂಗುರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾಂತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕತ್ತರಿಸಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಗಾಳಿಯ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ (ಏರ್‌ಗ್ಯಾಪ್) ಪ್ರವಾಹದ ಬಲಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ (H) ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಏರಿಳಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಸಹ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಧ್ವನಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಈ ಉಪಕರಣವೇ ಮುದ್ರಣ ಶಿರ (ರೆಕಾರ್ಡಿಂಗ್ ಹೆಡ್).

B-H ರೇಖೆ : ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ H ಬದಲಾದಂತೆ ಉಂಟಾದ ಕಾಂತೀಕರಣ B ಹೇಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು BH ನಕ್ಷೆಯ (ಗ್ರಾಫ್) ಮೂಲಕ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೊದಲು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ H=0 ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆಗ B ಕೂಡ 0 ಆಗಿರುವುದು. ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು 0 ಯಿಂದ $+H_1$ ವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ B ಯ ಬೆಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 0 ಯಿಂದ Aವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಈಗ H ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು +H ನಿಂದ ಮತ್ತೆ 0ಗೆ ತಂದಾಗ B ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಕ್ರಮಿಸುವುದರ ಬದಲು A ಯಿಂದ B ಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ BCDEFAB ದಾರಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ABCDEFA ಸುತ್ತಿಗೆ ಜಡತ್ವ ಕುಣಿಕೆ (ಹಿಸ್ಟರಿಸಸ್ ಲೂಪ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ರೂಪದಿಂದ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಸ್ವಭಾವ ನಮಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. (ನೋಡಿ– ಕಾಂತೀಯ–ವಸ್ತುಗಳು)

ಪಕ್ಷಪಾತ (ಬಯಾಸ್): ಕಾಂತಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಕಾಂತಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಇರಿಸಿದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪಕ್ಷಪಾತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೊದಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಏಕಮುಖ ವಿದ್ಯುತ್ (ಡೈರೆಕ್ಟ್ ಕರೆಂಟ್–ಡಿ.ಸಿ.) ಅಥವಾ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಡಿ.ಸಿ. ಪಕ್ಷಪಾತ ಎಂದು ಹೆಸರು. B–H ಸುತ್ತಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ನೇರವಾದ ಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂಥ B ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ವಿಕೃತರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು.

ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದ ಪಕ್ಷಪಾತ (ಆಲ್ಟರ್‌ನೇಟಿಂಗ್ ಕರೆಂಟ್–ಎ.ಸಿ. ಬಯಾಸ್): ಡಿ.ಸಿ. ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದ ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ 1ರ ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿದಾಗ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ H+ ಮತ್ತು – ದಿಶೆಗಳ ನಡುವೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ B ಸಹ + ಮತ್ತು – ಬೆಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಓಲಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ಆವೃತ್ತಿಗಳು ಶ್ರವಣಾತೀತವಾಗಿವೆ : ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 35,000 ದಿಂದ 1, 00,000 ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದು. ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ಪಕ್ಷಪಾತದಿಂದ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣದ ಕೆಲಸ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸುಲಭ.

ಅಳಿಸುವಿಕೆ (ಇರೇಸಿಂಗ್): ಹೊಸ ಶಬ್ದವನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸುವ ಮೊದಲು ಹಿಂದಿದ್ದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಳಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಡಿ.ಸಿ. ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಬಲು ಕಷ್ಟ. ಬದಲು, ಎ.ಸಿ. (ಪರ್ಯಾಯ) ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೇರೊಂದು ಅಳಿಸುವ ಶಿರ (ಇರೇಜಿಂಗ್ ಹೆಡ್) ಇರುವುದು. ಇದರ ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತ ಆವರ್ತ ಸಂಖ್ಯೆಯದೇ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು (ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 35,000–1,00,000) ಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಇದನ್ನು ಟೇಪಿನ ಗಾಳಿಯ ಸಂದಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪರ್ಯಾಯ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ H ನ ಪರಿಣಾಮ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪುನಃ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

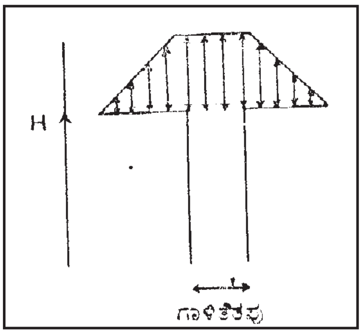

ಚಿತ್ರ 3

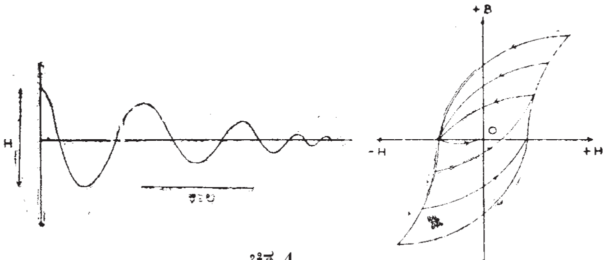

ಚಿತ್ರ 4

ಪಟ್ಟಿಯ ತೆರಪಿನ ಮುಂದೆ ಹಾಯುವಾಗ ಅದರ ಬೆಲೆ ಹಲವು ಸಲ ಋಣಧನ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. H ಕಡಿಮೆಯಾಗುವಾಗ ಕಾಂತೀಕರಣವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ H ಮತ್ತು

B ಎರಡೂ ಸೊನ್ನೆಯಾಗಿ ಹೋಗುವುವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಳಿಸುವಿಕೆಗೂ ಪಕ್ಷಪಾತಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ವೇಗವರ್ಧಕದಿಂದ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯ ಸುರುಳಿಯನ್ನು (ರೀಲ್) ಅಳಿಸಲು ಬಲ್ಕ್ ಇರೇಜರ್ ಎಂಬ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ

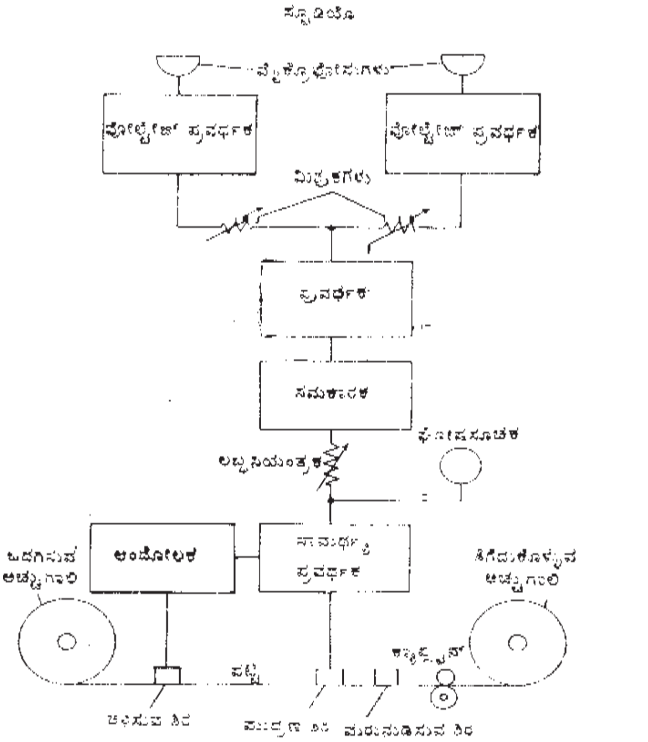

ಚಿತ್ರ 5 ಕಾಂತ ಮುದ್ರಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಿತ್ರ

ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತವಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯ ಆವರ್ತಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸುರುಳಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಅಳಿಸಬಹುದು. ಇದು ಪಟ್ಟಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಳಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಕ್ರಮ.

ಪಟ್ಟಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕ (ಟೇಪ್ ರೆಕಾರ್ಡರ್): ಇದರ ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳಿವು– ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸುವ ಭಾಗ, ಮರುನುಡಿಸುವ ಭಾಗ, ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಓಡಿಸುವ ಭಾಗ.

ಮುದ್ರಿಸುವ ವಿಧಾನ : ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಉಂಟಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ವೋಲ್ಟೇಜಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವೋಲ್ಟೇಜುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸರೂಪ ಮೂಲ ಶಬ್ದದ ರೂಪವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕೊಳವೆ ಅಥವಾ ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಪ್ರವರ್ಧಕದ ಸಲಕರಣೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಪ್ರವರ್ಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಒಂದು ತಂತಿಯ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಉಂಗುರದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಗಾಳಿಯ ತೆರಪನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಶಬ್ದದ ರೂಪವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ತೆರಪಿನ ಮುಂದೆ ಒಂದೇ ವೇಗದಿಂದ ಹಾಯುತ್ತಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಸವರಿರುವ ಕಾಂತಸಾಮಗ್ರಿ ಬದಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ. ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಣವಾಗುವ ಮೊದಲು ಅದು ಇನ್ನೊಂದು ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಂಗುರದ ಗಾಳಿ ತೆರಪಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಉಂಗುರಕ್ಕೆ ಅಳಿಸುವ ಶಿರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಾತೀತ (ಅಲ್ಟ್ರಾಸಾನಿಕ್) ಶಬ್ದದ ಅಂದರೆ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 20,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆವರ್ತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕಾಂತೀಕರಣಗಳು ಈಗ ಹೊಸ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

ಧ್ವನಿಯ ಮರುನುಡಿಸಿಕೆಯ ವಿಧಾನ : ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣವಾದ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈಗ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ತಿರುಗುಮುರುಗು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿತವಾದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮರುನುಡಿಸುವ ಶಿರ (ಪ್ಲೇಬ್ಯಾಕ್ ಹೆಡ್) ಎಂಬ ಮೆದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಂಗುರದ ಗಾಳಿ ತೆರಪಿನ ಮುಂದೆ ಸರಿಸಿದರೆ ಆಗ ಉಂಗುರವನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವ ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ ; ಇವುಗಳ ರೂಪ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತೀಕರಣದ ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪವನ್ನೇ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿ ಒಂದು ಧ್ವನಿವರ್ಧಕದ ಮೂಲಕ ಹರಿಸಿದರೆ ಆಗ ಮೊದಲಿನ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸುವ ಶಬ್ದ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂತ ಪಟ್ಟಿ (ಟೇಪ್) : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಂತೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ (ತಂತಿ, ಕಾಗದದ ಪಟ್ಟಿ, ಫಿಲ್ಮ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಪಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ) ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮಾಡುವ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಪಟ್ಟಿ ಬಂದು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೂಲೆಗೆ ಒತ್ತಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ಎಂಬ ಪಾಲಿಮರಿನಿಂದ ತಯಾರಾದ ವಸ್ತುವೊಂದಿದೆ. ತಯಾರಾದಾಗ ಇದು 15 ಸೆಂಮೀ ಅಥವಾ 60 ಸೆಂಮೀ ಅಗಲದ

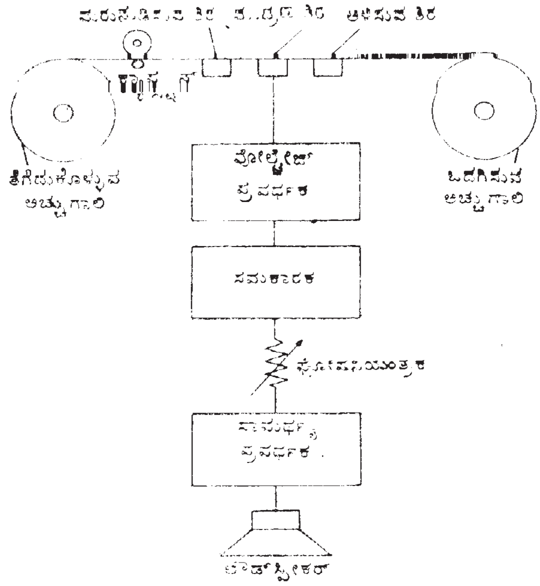

ಚಿತ್ರ 6 ಧ್ವನಿಯ ಮರುನುಡಿಸಿಕೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಚಿತ್ರ

ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಇದನ್ನು ಸಣ್ಣ ಅಗಲದ ರಾಟೆಯನ್ನಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ದಪ್ಪ ಒಂದು ಮಿಮೀ. ಗೂ ಕಡಿಮೆ. ಕಾಂತೀಕೃತವಾಗುವ ವರ್ಣದ್ರವ (ಪಿಗ್ಮೆಂಟ್) ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೂಲ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಲೇಪನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಫೆರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಸಣ್ಣ ಸೂಜಿಯಾಕಾರದ ಕಣಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಪಟ್ಟಿಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಣಗಳು ಸಣ್ಣದಾದಷ್ಟು ಉತ್ತಮ. ಫೆರಿಕ್ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಅಂಟುಪದಾರ್ಥ ಕರಗಿಸುವ ಪದಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಮೃದುಚಾಲಕ ಎಣ್ಣೆ (ಲೂಬ್ರಿಕೆಂಟ್) ಇವುಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಮೂಲ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಲೇಪನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಲೇಪನದ ದಪ್ಪ ಮೂಲ ಪಟ್ಟಿಯ ಸುಮಾರು (1\3) ರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

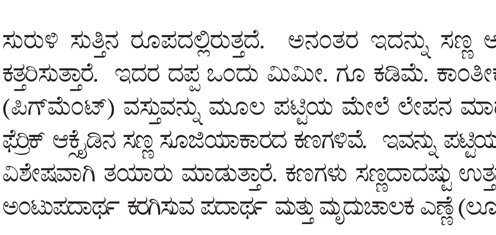

ಚಿತ್ರ 7 ಕಾಂತಪಟ್ಟಿ ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಮರುನುಡಿಸಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಓಡಿಸುವ ವಿಧಾನ: ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವ ಸುರುಳಿ ತಟ್ಟೆಯೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ತಟ್ಟೆಯೂ ಏಕವೇಗದಿಂದ ಒಂದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಆವರ್ತಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಇದೆ. ಪಟ್ಟಿ ಹೀಗೆ ಚಲಿಸುವಾಗ ಅದರ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವೂ ಕಾಂತಶಿರಗಳ ಮುಂದೆ ಬರುವಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟು.

ಉಪಯೋಗಗಳು : ಕಾಂತ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಗೀತ ಮತ್ತಿತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿ ಅನಂತರ ರೇಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಟೆಲಿವಿಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಲವು ಧ್ವನಿ ಮರುನುಡಿಸುವಿಕೆ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಲೆಸಿದರೆ ಆಗ ಮರುಧ್ವನಿಯ ತರಹೆಯ ಶಬ್ದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತರಹೆಯ ಕೃತಕ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಭಾಂಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ಕಾಂತ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪ್ರವರ್ಧಕದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಹಲವು ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ನೇರವಾದ ಧ್ವನಿಗೂ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕದ ಧ್ವನಿಗೂ ಕಾಲವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದರಿಂದ ಕೇಳುವವರಿಗೆ ಬೆರಕೆಯ ಶಬ್ದದ ಪರಿಣಾಮ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೇರವಾದ ಶಬ್ದ ಒಂದು ಧ್ವನಿವರ್ಧಕದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರಲು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಕಾಲ ವಿಳಂಬದ ತರುವಾಯ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಕ್ಕೆ ಧ್ವನಿ ಬರುವಂತೆ ಈ ತಟ್ಟೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ದೂರವೀಕ್ಷಣ (ಟೆಲಿವಿಷನ್) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಮೆಗಾಹರ್ಟ್ಸ್‌ಗಳಷ್ಟು ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕದ ಕೆಲವು ಉಪಯೋಗಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ರಹಸ್ಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಮತ್ತೆ ಆರಿಸಿ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಸುದ್ದಿ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ತಲುಪಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನಗಳು; ದೀರ್ಘಕಾಲ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡುವುದು ; ದೂರವಾಣಿಯನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುವ ಯಂತ್ರ ; ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಂತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸುವುದು ; ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ; ಮನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗಿಗಳ ಮಾತುಕತೆಗಳ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ; ಇತ್ಯಾದಿ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲು, ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಲು, ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿಸಲು, ನಾಟಕದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕದ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

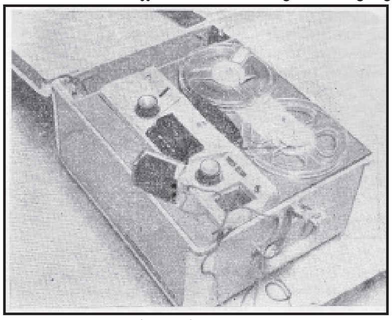

ಚಿತ್ರ 8 ಟೇಪ್ ರೆಕಾರ್ಡರ್ ಯಂತ್ರ

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಗಣಕಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾಪಕಯಂತ್ರ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಕಾಂತ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕ ಪೀಪಾಯಿ. ಗಲಭೆ ಗೊಂದಲದ ಮಧ್ಯೆ ಹುದುಗಿರುವ ಕ್ಷೀಣವಾದ ಆವಶ್ಯಕ ಸಮಾಚರವನ್ನು ಅದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಚ್ಚಾರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿತವಾಗಿಸಬಹುದು. ವಸ್ತುಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸುತ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. (ಎನ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಂತ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ : ಪರಮಾಣ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಆಣ್ವಿಕ ರಚನೆಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೊಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ). ಕಾಂತದಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ನಿಜ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸಸೆಪ್ಟಿಬಿಲಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುವ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ-ಕೆಲವು ಇತರ ಲೋಹಗಳು, ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಮುಂತಾದ ಅನಿಲಗಳು, ಮುಕ್ತರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್‌ಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸ್ಥಿರತೆ ಇರದ ಬಿಡಿಮೂಲ ಘಟಕಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ. 1845ರಲ್ಲಿ ಫ್ಯಾರಡೆ ತನ್ನ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಧಿಕ ಕಾಂತಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸ್ಟ್ರೆಂತ್) ಇರುವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟಾಗ ಅದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಅನುಕಾಂತೀಯವೆಂದೂ (ಪ್ಯಾರಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ವಿಕರ್ಷಿತವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯವೆಂದೂ (ಡಯಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರಿಸಿದ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ವಸ್ತು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಮಾನಕವೇ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅನುಕಾಂತೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯಗಳ ಈ ಗುಣವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾರದು ಎಂಬುದನ್ನು ಪಿ. ಕ್ಯೂರಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಂತದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಬಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಕವಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಇತರ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯವೆಂದೂ (ಫೆರ್‍ರೋಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಣುಗಳು; ಹರಳುಗಳು, ರಸಾಯನವಸ್ತುಗಳು, ಕಡೆಗೆ ಬಿಡಿಮೂಲಘಟಕಗಳೂ ಆಗಿರಬಹುದು, ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಲೇಡಿಯಂ, ಪ್ಲಾಟಿನಂ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ವಿರಳ ಖನಿಜ (ರೇರ್ ಅರ್ತ್) ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಅನುಕಾಂತೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳಿಗೆ ಈ ಗುಣ ಕಡಿಮೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರಸಾಯನವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯವಾಗಿರುವುವು. ಆದರೆ ಆ ಗುಣ ಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಗುಣಕ್ಕೂ ರಸಾಯನವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿನ ಋಣವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಂದ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಕ್ಷಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆವರ್ತನೆಯಿಂದ ಅವು ಸಹ ಕಾಂತಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಇದ್ದು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವುದರಿಂದ ಒಂದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಡೆದು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳ ನಿವ್ವಳ ಕಾಣಿಕೆ ಸೊನ್ನೆ (ಆಗ ಕಕ್ಷಕ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.) ಆದರೆ ಜೊತೆಗೂಡದ ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಒಂದು ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಧಾತುವಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಅನುಕಾಂತೀಯ ಗುಣ ಇರುವುದು. ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದರೆ ಅಂಥ ಧಾತುಗಳು ಅಧಿಕ ಅನುಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಳ್ಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಗೂ ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ರಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೊಮೆಂಟ್) ಇರುವಂತೆಯೇ ಧನವಿದ್ಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರೋಟಾನಿಗೂ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಎರಡು ಸಾವಿರದಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ (ವೇಲೆನ್ಸ್) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಭಾವ ಆ ಪರಮಾಣುವಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಪರಮಾಣುವನ್ನು ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯ (ಫೆರ್‍ರೋಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಂತವಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಇದರ ಲೋಹದ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕದ ಪರಿಣಾಮ ಸ್ಥಿರ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರಮಾಣುಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಬಲ್ಲುವಾದ್ದರಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾಂತವಾಗಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಲೋಹ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ. ಅದರ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಈ ಗುಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸನ್ನು ಪ್ರತಿಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯ ಗುಂಪಿಗೆ (ಆಂಟಿಫೆರ್‍ರೋಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯ ಏಕೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಬಲು ಕಷ್ಟ. ಕಬ್ಬಿಣ, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ನಿಕಲ್ ಲೋಹಗಳು, ಯುರೇನಿಯಂ ಹೈಡ್ರೈಡ್ ಮತ್ತು ನಿಕಲ್ ಸಲ್ಫೈಡುಗಳು ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯಗಳು; ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಟೈಟಾನಿಯಂ, ಯುರೇನಿಯಂಗಳ ಕ್ಲೋರೈಡುಗಳು ಮತ್ತು ನೆಪ್ಚೂನಿಯಂ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಪ್ರತಿಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯಗಳು.

ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕಾಂತೀಯ ಗುಣವಿದೆ. ಈ ಗುಣದಿಂದ ಉಳಿದ ಅನಿಲಗಳು ನೈಟ್ರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಕ್ಲೋರೀನಿನ ಡೈ ಮತ್ತು ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡುಗಳು. ಇದೇ ರೀತಿ ಬಿಡಿ ಮೂಲ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವೂ ಅನುಕಾಂತೀಯಗಳೇ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಟ್ರೈ ಫೀನೈಲ್ ಮೀಥೈಲ್. ಇದು ಹೆಕ್ಸಫಿನಲೀನ್ ಈಥೇನನ್ನು ಬೆಂಜೀನಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವುದರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಡೈಫಿನೈಲ್-ಪಿಕ್ರೈಲ್ ಹೈಡ್ರಜೈಲ್, ಇದು ಘನರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅನುಕಾಂತೀಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವುಗಳ ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅನುಕಾಂತೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯಗಳೂ ಪ್ರತಿ ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯಗಳೂ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನಲ್ಲದೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಲಂಬನೆ ಒಂದು ಉಷ್ಣತೆಯ ಮಟ್ಟದ (ಕ್ಯೂರಿ ಬಿಂದು ಎಂಬ ಉಷ್ಣತೆ ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯಗಳಲ್ಲಿ, ನೀಲ್ ಬಿಂದು ಎಂಬ ಉಷ್ಣತೆ ಪ್ರತಿ ಫೆರ್‍ರೋಕಾಂತೀಯಗಳಲ್ಲಿ) ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ. ಅದರ ಮೇಲಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವಿಲ್ಲ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಕಾಂತಾನುನಾದವನ್ನು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್) ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಕಾಂತಾನುನಾದದಿಂದ ಅಥವಾ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯದ ಕಾಂತಾನುನಾದಗಳಿಂದ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲಿ

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎರಡು ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಶಕ್ತಿಯ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಶಕ್ತಿ ಹೀರಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಾರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಬರುವ ಕಾಂತಾನುನಾದರೋಹಿತದ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್ ಸ್ಪೆಕ್ಟ್ರಂ) ಅಧ್ಯಯನ ಕಾಂತ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ಉಪಯೋಗ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಬಿಡಿ ಪರಮಾಣು ಘಟಕಗಳು 10,000,000 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದರಷ್ಟು ಇದ್ದರೂ ಅವು ಎಷ್ಟು ಇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮಾರ್ಗ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಿಡಿ ಪರಮಾಣು ಘಟಕಗಳು ಇವೆಯೇ ಇದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಇವೆ? ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇವೆ? ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ರಚನೆಯ ವಿಷಯ, ಅವುಗಳ ಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ದೊರಕಿಸುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಕಾಂತಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಇರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು, ಬಿಡಿ ಪರಮಾಣು ಘಟಕಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು, ಇನಾರ್ಗೇನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳ ಅಣು ರಚನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮತ್ತು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕಗಳ ಕಾರ್ಯವಿನ್ಯಾಸದ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ಕೇವಲ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಂತಮಾರ್ಗದಿಂದ ಅವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗಾಜನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಬ್ಬಿಣ ಇರಕೂಡದು: ಹಾಗೆಯೇ ಮೆಗ್ನಿಸಿಯಂನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಇರಕೂಡದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಕಾಂತಮಾರ್ಗ ಬಲು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ. ಕಾಂತಪರಿಶುದ್ಧತೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕಲಿ ಪ್ಯೂರ್) ಎಂಬುದೇ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಚ್ಚರೀತಿಯ ಮಟ್ಟ. ಅನಿಲಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಎಷ್ಟು ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಾಂತ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಸಾಯನ ಮತ್ತು ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ರಸಾಯನಕಾರ್ಯಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಣಗಳ ತ್ರಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಆಕಾರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲೂ ಈ ಮಾರ್ಗ ಅನುಕೂಲ. ಇದನ್ನು ಉಷ್ಣಕಾಂತ ವಿಶ್ಲೇಷಣ (ಥರ್ಮೋ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್) ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಹೀಮೋಗ್ಲಾಬಿನ್ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅನುಕಾಂತೀಯ. ಅದು ಶ್ವಾಸ ಕೋಶದ ಲೋಮರಕ್ತನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುವಾಗ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂತರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ನೆರವಿನಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸಲಕರಣೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಫ್ರಿರ್ರೈಟುಗಳ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕಾಂತಮಾರ್ಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕ್ರಿಯೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ. ನಿಕಲ್ ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಕಾಂತ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿರುವುದೇ ಇವೆರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಮೂಲ. ವಸ್ತುವು ರಸಾಯನ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ (ಕೆಮಿ ಐಸಾರ್ಪ್‌ಷನ್). ಫ್ಲೊರಸೀನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನುಗಳು ಪ್ರತಿಕಾಂತೀಯಗಳು. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ಅತಿನೇರಿಳೆ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಇವು ಅನುಕಾಂತೀಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಸ್ಫುರದೀಪ್ತಿ. ಫಾಸ್ಫರಸೆನ್ಸ್ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಾಂತರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಂತ ವಿಘಟನೆ : ಕಾಂತಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮುಂತಾದ ಕಾಂತಾಕರ್ಷಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಸೆಪರೇಷನ್). ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಘನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಪದಾರ್ಥದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಜಜ್ಜಿ ಪುಡಿಮಾಡುವ ಯಂತ್ರಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಪುಡಿಮಾಡಲಿರುವ ಘನಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳು ಸೇರಿಹೋಗಿದ್ದರೆ ಅವು ಯಂತ್ರಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಬಹುದು: ಬೆಂಕಿ ಕೂಡ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಅಪಾಯ ಒದಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟು. ಇನ್ನು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವ ಕಸ ಮುಂತಾದ ತ್ಯಾಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಲೋಹದ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಉಳಿಯುವ ಕಸವನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತ ವಿಘಟಕದ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕಾಂತವಿಘಟಕದ ರೇಖಾಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕಪ್ಪಿಗೆ (ಪುಲ್ಲಿ) ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕಾಂತಬಲ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ವಸ್ತು

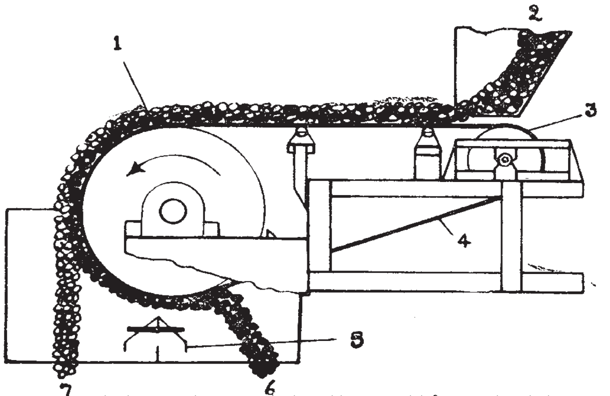

ಕಾಂತ ವಿಘಟಕ : 1 ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತೀಯ ಶಿರಕಪ್ಪಿ 2 ಒದಗಣೆ 3 ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಕಪ್ಪಿ 4 ರವಾನಕ 5 ಹೊಂದಿಸುವ ವಿಭಜನಾವ್ಯವಸ್ಥೆ 6 ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತು 7 ಅಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತು

ಅದು ಕಪ್ಪಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವುದು. ಕಾಂತಬಲದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗದ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆ ದ್ವಾರದಿಂದ ಎಸೆಯಲಾಗುವುದು. ಆವರ್ತಿಸುವ ಪೀಪಾಯಿಯಿಂದಲೂ ಈ ವಿಘಟನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಕಾಂತವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಖಾಲಿ ಪೀಪಾಯಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ಕಾಂತ ಪೀಪಾಯಿಯ ವರ್ತುಳದ ಖಂಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಪೀಪಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಂತಬಲವನ್ನು ಪಡೆದು ಉಳಿದ ಭಾಗ ಅದರ ಹೊರಗಿರುವುದು. ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ರವಾನಿಸುವ ಮಾರ್ಗದ ಕೆಳಗೆ ಬಲಯುತವಾದ ಕಾಂತಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಚುಂಬಕ ಲೋಹಗಳು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಅಲ್ಲೇ ಶೇಖರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಚಲಿಸುವ ರವಾನಕಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಂತಗಳನ್ನು ತೂಗುಹಾಕಿ ರವಾನಕದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುವ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಧಾನ್ಯ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಇವುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು. ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಧಾನದಿಂದ ಈ ಪೀಪಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಕಾಂತಬಲದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳು ಮಾತ್ರ ಪೀಪಾಯಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುವು. (ಕೆ.ವಿ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಕಾಂತ ಸ್ಥಿತಿವಿಜ್ಞಾನ : ಕಾಂತಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೋಸ್ಟ್ಯಾಟಿಕ್). ಇಲ್ಲಿ ಕಾಂತಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಕಾಂತತೆಯ ಉದ್ಭವಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶೂನ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಂದುಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಬಲದ ಕೊಲಾಂಬನ ನಿಯಮ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಸಾಮರ್‌ಫೆಲ್ಡನ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಮೇಯ (ರಾಷ್ಯನಲೈಸ್ಡ್) mks ಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬರೆಯಬಹುದು.

$$F = \frac{\mu_0}{4\pi} \frac{m_1 m_2}{r^2}$$

ಇಲ್ಲಿ $u_0 = 4\pi \times 10^{-7}$ ವೆಬರ್/ಆಂಪೇರ್–ಮೀ: ಶೂನ್ಯಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ಯತೆ; m_1 ಒಂದು ಬಿಂದುಧ್ರುವದ ತ್ರಾಣ (ಸ್ಟ್ರೆಂತ್), m_2 ಇನ್ನೊಂದರದ್ದು. ಈ ಧ್ರುವತ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಆಂಪೇರ್–ಮೀಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಿಸಿದೆ. F ನ್ಯೂಟನ್ ಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಳೆದ ಬಲ ಮತ್ತು ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಂತರ r ಮೀಟರನಲ್ಲಿದೆ. ಧ್ರುವಗಳು ವಿಜಾತಿಯವಾದರೆ ಆಕರ್ಷಣಬಲವಾಗುವುದು: ಸಜಾತಿಯವಾದರೆ ವಿಕರ್ಷಣವಾಗುವುದು. m ಆಂಪೇರ್–ಮೀಟರ್ ಧ್ರುವತ್ರಾಣ ಇರುವ ಕಾಂತಧ್ರುವದಿಂದ ಶೂನ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ r ಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀವ್ರತೆ Hನ್ನು $H=m/4\pi r^2$ ಸಮೀಕರಣ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬಿಂದುಧ್ರುವಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಣ ತತ್ತ್ವದ (ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಆಫ್ ಸೂಪರ್ ಪೊಸಿಷನ್) ಪ್ರಕಾರ P ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮೀ H ಸದಿಶೀಯ ಮೊತ್ತ

$$H = \frac{1}{4\pi} \sum_{i=1}^{n} \frac{m_i}{r_1{}^2}$$

ಇಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳಿಗೆ ಋಣ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಗಳಿಗೆ ಧನಚಿಹ್ನೆಯೂ ಇವೆ. Pಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವವನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಅದು ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದೋ ಅದೇ ಆ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ Hನ ದಿಕ್ಕು. (ಎ.ಸಿ.)

ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣ : ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನದಿಂದ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರೆಸೋನೆನ್ಸ್) ವಸ್ತುಗಳ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಗ ತಪಾಸಣೆಯ ಮತ್ತು ರೋಗ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರೆಸೊನೆನ್ಸ್ ಇಮೇಜಿಂಗ್ (ಎಂಆರ್‌ಐ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉನ್ನತ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಮೂರು ಆಯಾಮದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ಕೋನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನ. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾನವನ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಅವಯವಗಳ ನೋಟವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಅಂಗಭಾಗಗಳ ಒಳಗಿನ ನೋಟವನ್ನು ಇದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ, ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಮತ್ತು ಸಂವೇದನೆಯುಳ್ಳ ತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ರೋಗ ತಪಾಸಣೆ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹಾಗೂ ಮರುಪರೀಕ್ಷಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ 2003ನೆಯ ವರ್ಷದ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಇಲಿನಾಯ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪೌಲ್ ಸಿ. ಲಾಟೆರ್‌ಬರ್ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ ನೊಟಿಂಗಾಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸರ್ ಫೀಟರ್ ಮಾನ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಅವರಿಗೆ ಜಂಟಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ರಚನಾ ಕೃತಿಗಳ ದೃಶ್ಯೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಇಬ್ಬರು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನದ ಮೂಲಕ ದೇಹದೊಳಗಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಧುನಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು. ಇದು ವೈದ್ಯಕೀಯ ರೋಗ ತಪಾಸಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವು ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಅಣುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ನೋಟವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವರ್ಣಪಟಲ ದರ್ಶಕ ತಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿ ಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಉಗಮದ ಪ್ರಕಾರ ಆ ತಂತ್ರವನ್ನು ಪರಮಾಣು ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಸೂಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ವಿಕಿರಣ ಕ್ರಿಯೆ ಅಥವಾ ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸೇರಿದುದೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವೈದ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದಾಗ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣ ಎಂದು ನಾಮಕರಣಗೊಂಡಾಗ ಪರಮಾಣು ಜಗತ್ತಿನ ಋಣಾತ್ಮಕ ಅರ್ಥದೊಡನೆ ಸೇರಿದುದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿತು.

ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ (ಕಾನುಚಿತ್ರಣ) ಕಾರ್ಯತಂತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 2003ನೆಯ ಇಸವಿಯ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ವಿಜೇತರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅವುಗಳು ಆಧಾರ ಹೊಂದಿರುವ ಮೂಲತಂತ್ರದ ತತ್ವವನ್ನು ಮೊದಲು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರವೇ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರವಾದುದು. ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ಜನನ : ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವೊಂದರ ಅಣುಗಳ ರಸಾಯನಿಕ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ವರ್ಣಪಟಲದರ್ಶಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಣುವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಅದು ಬೆಳಕು ಅಥವಾ ಕ್ಷ-ಕಿರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುವಾಗ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವರ್ಣಪಟಲದರ್ಶಕವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಿಗೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವರ್ಣಪಟಲದರ್ಶಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

1950ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸ್ಟಾನ್‌ಫೋರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಫೆಲಿಕ್ಸ್‌ಬ್ಲಾಚ್ ಮತ್ತು ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎಡ್‌ವರ್ಡ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಪರ್ಸೆಲ್ ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಅವರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತೀಯತೆಯ ನಿಖರ ಅಳತೆಗಳ ಹೊಸ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರಿಗೆ 1950ರ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಪರಮಾಣುವಿನ ಮೂಲಭೂತ ಭೌತರಚನಾಕೃತಿಯು ನಮ್ಮ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಪರಮಾಣುವಿನ ನಬ್ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಧನವಿದ್ಯುದಾವೇಶವುಳ್ಳ ಪ್ರೋಟಾನ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದಾವೇಶವಿರದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಹಾಗೂ ಪರಮಾಣುವಿನ ಸುತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಋಣವಿದ್ಯುದಾವೇಶಪ್ರೇರಿತ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾಂತೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥವೊಂದನ್ನು ಇಟ್ಟಾಗ ಪರಮಾಣುವಿನ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದ ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಮುಳ್ಳುಗಳ ರೀತಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬ್ಲೋಚ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಸೆಲ್‌ರವರು ಗಮನಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಪರಮಾಣುವಿನ ತಿರುಗುವಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ದಿಕ್ಸೂಚಿ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣು ಭ್ರಮಣೆಗಳು ಪರಮಾಣು ಚಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಂತೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆ ವಾಲುವಿಕೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ಭ್ರಮಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಾಗ ಅವುಗಳ ಕಂಪನವು ಶಕ್ತಿಯ ಅಂತರಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೆಯಾದಾಗ ಆ ಭ್ರಮಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆ ಅಂತರಗಳ ನಡುವೆ ಬದಲಾಗತೊಡಗಬಹುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅನುರಣನ ಅಥವಾ ಅನುಕಂಪನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟದ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಾನವಾಗಿ ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳ ಕಂಪನವನ್ನು ನಿಧಾನಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಅನುಕಂಪನದಲ್ಲಿ, ಆ ಭ್ರಮಣೆಗಳು ಮೀಟಲ್ಪಟ್ಟು, ಸಂಕೇತವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿ ಶೋಧಕದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾಣು ಕೇಂದ್ರವು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳು ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಸಂಕೇತದ ಬಲವನ್ನು ಚಿತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದಾಗ, ಅದು ಕಂಪನದ ನಿಯಮಿತ ಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಪರಮಾಣು ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ವರ್ಣಪಟ್ಟಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪರಮಾಣು ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ವರ್ಣಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಏರಿಕೆಯ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಾಗ, ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೂರು ಆಯಾಮದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದಲ್ಲದೆ ಆ ಅಣುವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವುದು.

ಪರಮಾಣು ಅನುರಣನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಕಂಪನವು ಅಯಸ್ಕಾಂತೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಲ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುವಿನ ವಿಧದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೇ ಪರಮಾಣುವಿನ ಸ್ಥಾನಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲೆಯೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಪರಮಾಣು ನಬ್ಬೀಜದ ವಿವಿಧ ಪರಮಾಣು ಸಂಬಂಧಿ ಭ್ರಮಣೆಗಳೂ ಸಹ ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿ, ಸುಧಾರಿತವಾದ ರಚನಾ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಾಣು ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನೆಯ ವರ್ಣಪಟಲದ ಶಿಖರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ.

ಈ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನೆಯನ್ನು (ಎನ್‌ಎಮ್‌ಆರ್) ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅನುಕೂಲಕರವೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವಿಧವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಈ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. 1950 ಮತ್ತು 1970ರ ಅವಧಿಯ ನಡುವೆ ಈ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಣುಗಳ ರಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಅಣುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅದರ ಕಡಿಮೆ ಸಂವೇದನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿದ್ದವು. ಆದ ಕಾರಣ ಆ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಸಾಂದ್ರವಾದ ದ್ರವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅತಿಚಿಕ್ಕಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಅಣುಗಳಿರುವೆಡೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು.

ಈ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ 1966ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮುನ್ನಡೆಯು ಸಂಭವಿಸಿತು. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ರಿಚರ್ಡ್ ಆರ್ ಎರ್ನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ವೆಸ್ಟನ್ ಎ. ಅಂಡರ್‌ಸನ್‌ರವರು ಪರಮಾಣು ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ವರ್ಣಪಟಲದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ನಾಟಕೀಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಕಂಪನವನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಆ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕಿರಿದಾದ ಮತ್ತು ತೀವ್ರತರ ಸಾಂದ್ರತೆಯ ರೇಡಿಯೋ ಕಂಪನದ ಮಿಡಿತಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಅದು ಬದಲಾಗುವುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಆ ಮಿಡಿತಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ ಕೆಲವು ಸೆಕೆಂಡುಗಳ ಅನಂತರ ಪರಮಾಣು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಸಂಕೇತವು ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಮಿಡಿತವು ಹೊರಬಂದ ಮೇಲೆ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಿಡಿತದ ಅನಂತರದ ಸಂಕೇತಗಳ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಗಣಕಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲನ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದೇ

ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ (ಎನ್‌ಎಮ್‌ಆರ್) ಸಂಕೇತವನ್ನು ಕಾಲದ ಉತ್ಪನ್ನ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಅಳತೆಮಾಡಲು ಸರಳವಾದ ರೀತಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ತಿಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅರ್ನ್ಸ್ಟ್‌ರವರು ಈ ಅನುರಣನ ಕಂಪನಗಳ ಮೇಲೆ ಫೋರಿಯರ್ ವರ್ಗಾಂತರ (ಫೋರಿಯರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್) ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದಾಗ, ಆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ವರ್ಣಪಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಗಣಕ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಅರ್ನ್ಸ್‌ರವರ ಶೋಧನೆಯ ಆಧುನಿಕ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ವರ್ಣ ಪಟಲದರ್ಶಕಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಫೋರಿಯರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು 10ರಿಂದ 100ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಮಿಡಿತದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅನುರಣನ ಕಂಪನಗಳ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಒಂದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಪದಾರ್ಥವಿದ್ದಾಗಲೂ ಸಹ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವ ಸಮಸ್ಥಾನಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಫೋರಿಯರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್ ಸಾಧ್ಯಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಸ್ಥಾನಿಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಡಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಡಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಸಹ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ.

1960 ಮತ್ತು 1970ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮವಾಹಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸುಧಾರಣೆಗೊಂಡುದರಿಂದ ಹೊಸದಾದ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಆಯಸ್ಕಾಂತಗಳನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಅವು ಸಹಾಯಕವಾದವು. ಉನ್ನತ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರತೆಯುಳ್ಳ ಕಾಂತೀಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಉತ್ತಮ ಸಂವೇದನೆ ಮತ್ತು ವಿವರ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ವರ್ಣಪಟಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆಗ ಇದ್ದ ಅನುರಣನ ಕಂಪನಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು.

ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಫೋರಿಯರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್ : 1975ರಲ್ಲಿ ಎರ್ನ್ಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಹ ಕಾರ್ಯನಿರತರು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಯಾದ ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಫೋರಿಯರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಒಂದು ಆಯಾಮದಿಂದ ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಫೋರಿಯರ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮ್ ಆಗಿ ವರ್ಗಾಂತರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯು ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವಿಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿತು. ಒಂದು ಆಯಾಮದ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯು ಪರಮಾಣು ಭ್ರಮಣೆಗಳನ್ನು ಮಿಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರಕದಲ್ಲಿ 't' ಕಾಲದ ನಂತರ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಆ ನಂತರ ಕಾಲ 't' ಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಮಿಡಿತದ ನಂತರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಭ್ರಮಣೆಗಳು ಎರಡು ಮಿಡಿತಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು 't1' ಕಾಲದ ಅಂತರದೊಡನೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಿಡಿತದ ಅನಂತರ ಆ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಒಂದು ಆಯಾಮದ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ 't2' ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಪ್ರಯೋಗದ ಮೊದಲ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ, 't1' ಅಳತೆಗಳೊಡನೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

't1'ರ ವಿದ್ಯುದಾವೇಶ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆ 't2' ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದು ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತದ ತೀವ್ರತೆಯು 't1' ಮತ್ತು 't2'ಗಳೆರಡರ ಉತ್ಪನ್ನ ಕ್ರಿಯೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಫೋರಿಯರ್ ವರ್ಗಾಂತರದ ನಂತರ ಈ ಎರಡು ಚಲಾಂತರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಅನುರಣನಾ ವರ್ಣಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಅಣುವಿನ ರಚನಾ ಕೃತಿ ಪಡೆಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

1991ರಲ್ಲಿ ಎರ್ನ್ಸ್ಟ್‌ರವರಿಗೆ ಮಿಡಿತಗಳ ಫೋರಿಯರ್ ವರ್ಗಾಂತರ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಾಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ದೊರಕಿತು. ಅವರ ಕಾಣಿಕೆಯು ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ಅಳತೆಯನ್ನು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪರಮಾಣುಗಳು ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರೊಡನೆ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು) ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ವರ್ಣಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿನ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಣುವಿನ ಗೋಚರದ ಬಗೆಗೆ ಅದರ ರಚನಾ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಈ ವಿಧಾನವು ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಅಣುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಅಣುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ವಿವಿಧ ಪರಮಾಣು ಅನುರಣನಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಗುರುತಿಸಿ ತಿಳಿಯಲು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ವರ್ಣಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಶಿಖರಗಳ ನಕ್ಷೆಯಿದ್ದು ಶಿಖರವು ಯಾವ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿದವರು ಸ್ವಿಸ್ ದೇಶದ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕುರ್ಟ್ ವುತ್ರಿಚರ್‌ರವರು.

ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಅನ್ವಯಗಳು : ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಅನೇಕ ರೀತಿಯದ್ದಾಗಿವೆ. ಕಾನು ಚಿತ್ರಣದ ಆನ್ವಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಯೋಜನಾ ವಿಧಾನ, ವಾಸ್ತವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೃದಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ, ಮಾಂಸಖಂಡ ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿಪಂಜರದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ನಿರ್ಧಾರ ಹಾಗೂ ಮೆದುಳಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಗ್ರಹಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಸೇರಿದ್ದು ಅವು ಈಗ ವೈದ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ನಿತ್ಯವಿಧಿಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿವರಣೆಗಳು ವಿವಿಧ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಆನ್ವಯಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೆದುಳು ಹಾಗೂ ಮೆದುಳು ಬಳ್ಳಿ: ನರಸಂಬಂಧ ಕೆಲ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಮುಖ ರೋಗ ತಪಾಸಣಾ ಸಲಕರಣೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ರಕ್ತ ಪೆಡಸಣೆ ರೋಗ, ಅಲ್ಜೆಮರ್ ಅಥವಾ ಅಪಸ್ಮಾರ ಮುಂತಾದ ನರಸಂಬಂಧ ರೋಗಗಳ ಪ್ರಮುಖ ರೋಗತಪಾಸಣಾ ಸಲಕರಣೆಯಾಗಿ ಕಾನುಚಿತ್ರಣವು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೆದುಳು ಮತ್ತು ಮೆದುಳು ಬಳ್ಳಿಯ ರೋಗದ ಗಡ್ಡೆಗಳು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು ಹಾಗೂ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡಲು ಸಹ ಇದು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನರಗಳ ವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಉರಿಮೂತ್ರವು ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ, ಅದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಅದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನೂ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ರೋಗವನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಈ ರೋಗಗಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕೀಲಿಕೈಯಾಗಿದೆ. ಅದು ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಂದ ಬೆನ್ನುನೋವು ಮತ್ತು ಮೆದುಳು ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಉರಿಮೂತ್ರದಿಂದಾದ ಬೆನ್ನುನೋವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ತನಗಳು: ಮೆದುವಾದ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಹೋಲಿಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ತನ ಅರ್ಬುದ ರೋಗ ತಪಾಸಣೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಲಕರಣೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿ ಆ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಎದೆ ಮತ್ತು ಉದರ: ಎದೆ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಒಳಗಿನ ಅಂಗಭಾಗಗಳಾದ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ, ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ ಮತ್ತು ಮೇದೋಜೀರಕಾಂಗಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ರೋಗದ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಗಭಾಗಗಳ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಹೃದಯ: ಅಂಗಭಾಗವನ್ನು ಛೇದನ ಮಾಡದೆಯೇ ಹೃದಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಜನ್ಮಜಾತಹೃದಯ ರೋಗ (ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಇರುವ ಹೃದಯ ತೊಡಕುಗಳು)ಹೃದಯದ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಪೆಡಸುತನದ ರೋಗ ಹಾಗೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೇರೆ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ತಪಾಸಣೆಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಕಾನುಚಿತ್ರಣವು ಸಹಾಯ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ರಕ್ತನಾಳಗಳು: ಜೀವಸತ್ವದ ಕೊರತೆ ಮತ್ತು ಮೆದುಳು, ಕತ್ತು, ಕಾಲುಗಳು ಅಥವಾ ದೇಹದ ಬೇರೆ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಗಡಸಾಗುವುದರಿಂದ ಅವು ಕಿರಿದಾಗಿ ರಕ್ತ ಸರಬರಾಜಿನ ಕೊರತೆ ಆ ಅಂಗಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಮಾಂಸಖಂಡ–ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ: ಮೂಳೆಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಮೃದು ಅಂಗಾಂಗಗಳ ರಚನಾ ಕೃತಿಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು. ಈ ಅನುಕೂಲತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬೆನ್ನುಹುರಿ ಮತ್ತು ಮೊಣಕಾಲು, ತೋಳು, ಜನನಾಂಗ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪೃಷ್ಠ, ಮೊಳಕೈ, ಮಣಿಕಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಸಂಧಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ತಪಾಸಣೆಗೆ ಇದು ಉತ್ತಮ ಐಚ್ಛಿಕ ಸಲಕರಣೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ; ಅಸ್ಥಿ ರಜ್ಜು ಹಾಗೂ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಹಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೋಡಲು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳು: ಇತ್ತೀಚಿನ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಮುನ್ನಡೆಗಳು ಕಾನುಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಸುಧಾರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಲಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕ್ಸೆನಾನ್ ಮುಂತಾದ ವಿರಳ ಅನಿಲಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಂಗಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಲೋಮನಾಳಗಳ ಪೆಡಸುತನ, ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಕಣಗಳು ಉನ್ನತವಾಗಿರುವುದು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದು ಅವುಗಳನ್ನು

ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ರೋಗಿಯು ಸಾವಿಗೀಡಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಈ ರೋಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸಲು ಕಾನುಚಿತ್ರಣವು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಬುದ ರೋಗಗಳು: ಅರ್ಬುದ ರೋಗದ ರೋಗತಪಾಸಣೆ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ರೋಗ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಅದು ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅರ್ಬುದ ರೋಗದ ಗಡ್ಡೆಗಳ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಿಖರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿ ಅರ್ಬುದ ರೋಗ ಭಾಗವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ತೆಗೆದು ನಿಖರವಾಗಿ ವಿಕಿರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲು ಕಾನುಚಿತ್ರಣವು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ರೋಗಿಗಳ ನರಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡಲು: ಈ ಹಿಂದೆ ಛೇದನ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾನುಚಿತ್ರಣವು ರೋಗಿಗಳು ನರಳುವುದನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಛೇದನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಯಾವುದೇ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸೋಂಕನ್ನು ಇದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ: ಹೊಸ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಈಗ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿರುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಮುನ್ನಡೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರಿಗೆ ದೇಹದ ಒಳಗಿನ ಅಂಗಭಾಗಗಳ ಬಗೆಗೆ ದೃಶ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಅದರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಿಂದ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಬಹುದಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಕ್ರಮಾನುಗತಿ ನಿರ್ದೇಶನ: 1980ರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕುರ್ಟ್ ವುತ್‌ರಿಚ್‌ರವರು ಕಾನುಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಮುಂತಾದ ಜೈವಿಕ ಅಣುಗಳನ್ನು ಸಹ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದೆಂಬ ನೂತನ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಜಲಜನಕದ ನಬ್ಬೀಜದ (ಅಂದರೆ ಪ್ರೋಟಾನ್) ಜೊತೆ ಕ್ರಮವಾದ ರೀತಿ ಜೋಡಣೆ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕ್ರಮಾನುಗತಿಯ ನಿರ್ದೇಶನವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಅನುರಣನಾ ವಿಧಾನದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳ ಆಧಾರಸ್ತಂಭವಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜಲಜನಕದ ಎರಡೆರಡು ನಬ್ಬೀಜಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅವರು ತೋರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಈ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಗಣಿತೀಯ ವಿಧಾನದೊಂದಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅಣುವಿನ ಮೂರು ಆಯಾಮದ ರಚನಾಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಈ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ ರೀತಿ ಸರಳವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಮನೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮನೆಯ ಮೂರು ಆಯಾಮದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದು. ಅದೇ ವಿಧಾನದ ರೀತಿ ಸಸಾರಜನಕವೊಂದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಚಿಕ್ಕ ದೂರಗಳನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅದರ ಮೂರು ಆಯಾಮದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಪರಮಾಣು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ವರ್ಣಪಟಲ ದರ್ಶಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು ದ್ರಾವಕದಲ್ಲಿರುವ ಜೈವಿಕ ಅಣುಗಳಿಗಾಗಿ ಮೂರು ಆಯಾಮದ ರಚನಾ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ವುಡ್‌ರಿಚ್‌ರವರಿಗೆ 2002ರ ರಾಸಾಯನಿಕಶಾಸ್ತ್ರದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ಕಲ್ಪನೆ : ಪರಮಾಣು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಾ ಚಿತ್ರಣದ ತಂತ್ರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆ ತಂತ್ರವನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯುಕ್ತವಸ್ತುಗಳ ರಚನಾಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಕಾಲವು ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ಅಣುಗಳು ಮಾನವನ ದೇಹದೊಳಗೆ ಇರುವುದನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಮೂಲ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ಬೇಗ ಕಂಡುಕೊಂಡರು.

ಮಾನವನ ದೇಹದ ತೂಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟು ನೀರಿನಿಂದಾಗಿದೆ. ನೀರು ಜಲಜನಕ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕದ ಪರಮಾಣುಗಳಿಂದಾದ ಅಣು. ಆದುದರಿಂದ ಜಲಜನಕ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಬ್ಬೀಜಗಳು ಪರಮಾಣು ಭ್ರಮಣೆಗಳ ರೀತಿ ವರ್ತಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರಬಲ ಆಯಸ್ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಜಲಜನಕ ಪರಮಾಣುಗಳು ಪ್ರಬಲ ಅಯಸ್ಕಾಂತ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳ ಮಿಡಿತಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದಾಗ ಪರಮಾಣು ಕೇಂದ್ರದ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮಿಡಿತದ ನಂತರ ಅನುರಣನ ಅಲೆಯು ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಕೇಂದ್ರವು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರಳಿದಾಗ ಅನುರಣನ ಅಲೆಯು ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣು ಕೇಂದ್ರದ ಆಂದೋಲನಗಳ ಚಿಕ್ಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಕಾನುಚಿತ್ರಣದ ತಂತ್ರವು ನೆರವಾಯಿತು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಅಂಶವು ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಮತ್ತು ಅಂಗಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವಿನ ಕ್ರಿಯೆಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಗಾಂಶ ಅಥವಾ ಅಂಗದಲ್ಲಿನ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವು ಬದಲಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಗಗಳ ವಿವರಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಾಗೂ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಅಣುಗಳ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರವನ್ನು ವೈದ್ಯಕೀಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು.

ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಎರ್ನ್ಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಹಕಾರ್ಯಕರ್ತರುಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಕಾನುಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರವು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಳಕೆಗೆ ಆಧಾರವಾಯಿತು. ಆರಂಭದ ಅರ್ಬುದ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ 1969ರಲ್ಲಿ ರೇಮಾಂಡ್ ವಿ ಡಮಾಡಿಯನ್ ಎಂಬ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರು ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. 1970ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯದ ಇಲಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ರೋಗದ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ತೆಗೆದು ಅದರ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಸಂಕೇತಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಸಂಕೇತಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. 1971 ರಲ್ಲಿ ಡಮಾಡಿಯನ್‌ರವರು ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಮತ್ತು ರೋಗದ ಗಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರಮಾಣು ಕಾಂತೀಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಕಾಲಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಿತರಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣದಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. 1977ರಲ್ಲಿ ರೇಮಂಡ್ ಡಮಾಡಿಯನ್‌ರವರು ಪೂರ್ಣದೇಹದ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದರು.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ 1972ರಲ್ಲಿ ಪೌಲ್ ಲೌಟಿರ್‌ಬಾರ್ ಕಾನುಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಗಣಕಾಧಾರಿತ ಟೊಮೋಗ್ರಫಿ ಅವಲೋಕನದ (ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಏಡೆಡ್ ಟೊಮೋಗ್ರಫಿ ಸ್ಕ್ಯಾನ್) ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರು. ಇದರ ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು (ಎಂಆರ್‌ಐ) ಪಡೆದರು. ಅಯಸ್ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿತ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರದ ರಚನಾಕೃತಿಗಳ ಎರಡು ಆಯಾಮದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೆಂದು ಲೌಟಿರ್‌ಬರ್ 1973ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಏರಿಳಿತಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಪಡೆದ ಆಯಸ್ಕಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಅಯಸ್ಕಾಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಕೊಳವೆಗಳ ಅಡ್ಡ ಛೇದನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಭಾರಜಲವನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀರನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬೇರಾವುದೇ ವಿಧದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಗ್ರಹಣ ವಿಧಾನವು ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀರು ಮತ್ತು ಭಾರತರ ನೀರಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅಯಸ್ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಏರಿಳಿತಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುರಣನದೊಳಗೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಪೀಟರ್ ಮ್ಯಾನ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ತೋರಿಸಿದರು. ಲೌಟಿರ್‌ಬರ್‌ರವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಏರಿಳಿತ ಪ್ರಮಾಣ ವಿಧಾನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ವೇಗವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪೀಟರ್ ಮ್ಯಾನ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ರವರು ರೂಪಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಗುರುತಿಸಿದ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮಬ್ಬಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ತಂತ್ರದ ಪೂರ್ಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಆಗ ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ಣ

ದೇಹದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಜನರು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದು ಅವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವೈದ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿಲುವನ್ನು ತಾಳಲು ಇದು ಅವರನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು.

ಅವರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಛಲದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸತೊಡಗಿದರು. ಮೆದುಳಿನ ರೀತಿಯ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾ ವಣೆಗಳಾಗುವುದನ್ನು ವಾಸ್ತವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸತತವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಈ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ವೇಗವು ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. 1977ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ರವರು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ–ಸಮತಲ ಚಿತ್ರಗ್ರಹಣ (ಇಪಿಐ–ಎಕೊಪ್ಲಾನರ್ ಇಮೇಜಿಂಗ್) ತಂತ್ರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು; ಏರಿಳಿತದ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಅತಿ ಶೀಘ್ರಗತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿಸಲು ಈ ಶೋಧನೆಗಳು ಸಹಾಯಮಾಡಿದವು. ಆ ನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ವೀಡಿಯೋ ದರಗಳಲ್ಲೇ (30 ಮಿಲಿ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತೆ) ದೇಹದೊಳಗಿನ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕವಾದ ಕ್ಷ–ಕಿರಣಗಳ ತಪಾಸಣೆಯ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಅನುಕೂಲಕರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಕ್ಷ–ಕಿರಣ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿಲ್‌ಹೆಲ್ಮ್ ರಾಂಟ್‌ಜೆನ್ 1901ರ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಗಣಕಾಧಾರಿತ ಟೊಮೋಗ್ರಫಿ ಸ್ಕ್ಯಾನಿಂಗ್‌ಗಿಂತಲೂ (CAT) ಇದು ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಕ್ಷಕಿರಣ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಟ್ ವಿಧಾನಗಳು ಅಯಾನೀಕೃತ ವಿಕಿರಣದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವು (MRI) ರೇಡಿಯೋ ಕಂಪನದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಗ್ರಹಣ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವು ಮೃದು ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೇಕಾದರೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದು ವಿವಿಧ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ತೋರಿಸಲು ಸಹಾಯಕ. ಆದರೆ ದೇಹದೊಳಗೆ ಕಾಂತೀಯ ಲೋಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಹೃದಯ ಮಿಡಿತ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಕರಣವನ್ನು (ಪೇಸ್ ಮೇಕರ್) ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದರ ಪ್ರಬಲ ಆಯಸ್ಕಾಂತ ಕ್ಷೇತ್ರವು ರೋಗಿಯ ದೇಹದೊಳಗಿರುವ ಉಪಕರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ.

ವೈದ್ಯಕೀಯ ರೋಗತಪಾಸಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ, ಬಹುಮುಖ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಹೊಂದಿದ ಮತ್ತು ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಲು ಲಾಟೆರ್‌ಬುರ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ರವರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಮೊದಲ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣ ಉಪಕರಣಗಳು 1980ರ ದಶಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದೊರಕತೊಡಗಿದವು. 2002ರ ವೇಳೆಗೆ ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಸುಮಾರು 22000 ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಕ್ಯಾಮೆರಾಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ 60ದಶಲಕ್ಷ ರೋಗ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಗ್ರಹಣ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಪಾಸಣೆಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಇದು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಛೇದನಮಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಇದು ನಿವಾರಿಸಿತು. ಅದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ರೋಗಿಗಳು ರೋಗ ತಪಾಸಣೆಗಾಗಿಯೇ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ತೊಂದರೆಗಳು ಹಾಗೂ ನರಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿತು.

ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣ ತಂತ್ರವು ಇನ್ನೂ ವೇಗದ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಲೌಟರ್ ಬುರ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನ್ಸ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ರವರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಸಮುದಾಯವು ಮುಂದೆ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಖಂಡಿತ. ಅವರ ಆಲೋಚನೆಗಳೇ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಹಾಯಮಾಡಿದವು. ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಇಂದು ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನೊಬೆಲ್ ಸದಸ್ಯರ ಸಭೆಯು ಇದರ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಸುವಾಗ ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ವೈದ್ಯಕೀಯ ರೋಗತಪಾಸಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ನೋವಿರದ, ನಮ್ಮ ದೇಹದ ಒಳಗಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಅಪಾಯವಿರದ ರೀತಿ ಅಥವಾ ಶಸ್ತ್ರಛೇದನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. 2003ನೆಯ ಇಸವಿಯ ದೇಹಶಾಸ್ತ್ರ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ಈ ಇಬ್ಬರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮಾನವೀಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಬಿ.ಚಿನ್ಮಯಕುಮಾರ್)

ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು : ಫೆರ್ರೊಕಾಂತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪದ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಮೆಟೀರಿಯಲ್ಸ್). ಈ ವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾಂತಗುಣಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿ ಕಾಂತೀಯ ಅಥವಾ ಅನುಕಾಂತೀಯವಾಗಿದ್ದು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಏನೂ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂತ ತಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ) ಫೆರೊಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬಾಹ್ಯ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (H) ಗೆ ಅವುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಅಭಿವಾಹ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು B ಯನ್ನು (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ಇಂಡಕ್ಷನ್) ನಡುವಿನ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಬಂಧದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ (ನೋಡಿ– ಕಾಂತತ್ವ). ಇಲ್ಲಿ μ ಕಾಂತೀಯ ವ್ಯಾಪ್ಯತೆ (ಪರ್ಮಿಯಬಿಲಿಟಿ) ಇದು ಸ್ಥಿರಾಂಕವಲ್ಲ.

ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಕಾಂತನಬಲ (ಕೊಎರ್ಸಿವ್ ಫೋರ್ಸ್) ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇರೆಗೆ ಮೃದು ಮತ್ತು ಗಡಸು ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೃದು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಂತೀಕರಿಸಬಹುದು. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು (H) ಹಿಂದೆ ತೆಗೆದಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಷಕಾಂತತ್ವ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೃದು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪರಿವರ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ (ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಫಾರ್ಮರ್ಸ್), ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಕ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಾರ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ದೂರವಾಣಿ ಗ್ರಾಹಕಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿತ್ತಾರೆ. ಕಡಿಮೆ ವಿಕಾಂತನಬಲ ಹಾಗೂ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಂತೀಯ ಪ್ರೇರಕತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಂತೀಯ ವ್ಯಾಪ್ಯತೆ ಇರುವ ಮೃದು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಡಸು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೇಷಕಾಂತತೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಬಂಧತೆ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗಡಸು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಪ್ರಮಾಣ ಶಕ್ತಿಗುಣಲಬ್ಧ (BH) max ದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯಾ ಕಬ್ಬಿಣ ಪ್ರಧಾನಾಂಶ ಇದರೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧಾತುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟದ ಮೃದು ಮತ್ತು ಗಡಸು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉಷ್ಣ ಸಂಸ್ಕರಣದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶೈತ್ಯಕಾರಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿಖರತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ; ಇಂಗಾಲದ ಉಕ್ಕು, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಉಕ್ಕು, ಆಲ್‌ನಿಕೊ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಿರಕಾಂತೀಯ ಮಿಶ್ರಣಗಳು (ಗಡಸು).

ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಂತೀಯ ವ್ಯಾಪ್ಯತೆ ಇರುವ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. : ಕಬ್ಬಿಣ, ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಬ್ಬಿಣ, ಪರ್ಮಲಾಯ್, ಮ್ಯೂಮೆಟಲ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬೋನೈಟ್ ಕಬ್ಬಿಣ. ಇವು ಮೆದು ಅಥವಾ ಮೃದು ಕಾಂತೀಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು.

ಕಾಂತೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಡಯಾಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಂತೀಕರಣ ಬಲವನ್ನು ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಂತೀಯ ಪಾರಕತೆ ನಿರ್ದ್ರವ್ಯತೆಯದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಪಾದರಸ, ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರೇರ್ಯತೆ ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು, ವ್ಯಾಪ್ಯತೆ ಏಕಮಾನಕ್ಕಿಂತ ತುಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅನುಕಾಂತೀಯ (ಪ್ಯಾರಾಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅನ್ವಿತ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ದಾಗ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಥವಾ ಅಣುಗಳ ಕಾಂತೀಯ ಮಹತ್ವಗಳು ಸಾಲು ಗೂಡುವಂತೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ಪದಾರ್ಥವು ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಕರಣ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಾಗ ಕಾಂತತ್ವ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣಾಪಾರಣೀಯ ವಿಕಾಂತೀಕರಣದಿಂದ (ಅಡಿಯಬ್ಯಾಟಿಕ್ ಡಿಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೈಸೇಷನ್) ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಪಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗ. ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಮ್, ಕ್ರೋಮಿಯಮ್, ಪ್ಲಾಟಿನಮ್, ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಮೃದು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುವ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಅಲೋಹ ಫೆರೈಟುಗಳು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಿಕ್ಕಲ್ ಫೆರೈಟ್ $NiFe_2O_4$, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಫೆರೈಟ್ $MnFe_2O_4$) ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೃದು ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಸಹ ಇದೆ: ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸುಳಿ ವಿದುತ್ಪ್ರವಾಹ ನಷ್ಟಗಳು ಕಡಿಮೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಅತ್ಯಧಿಕ ಕಂಪನಗಳನ್ನುಳ್ಳ ರಾಡರ್ ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪಟ್ಟಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಕಗಳ ಪಟ್ಟಿಯ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಿನವಲ್ಲದೆ ಹ್ಯೂಸ್ಲರ್ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳೆಂಬ ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ Cu_2MnAl, Cu_2MnSr) ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾಂತೀಯ ಸಂತೃಪ್ತತೆ ಇದೆ.

ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತ ಅಣುಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಅಣುಗಳ ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕಗಳು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಶಕಲ ಚಲನ ಯಾಂತ್ರಿಕದ ವಿನಿಮಯ ಬಲಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕ್ರಮಣ ಧಾತುಗಳಿಗೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ವಿರಳ ಭಸ್ಮಲೋಹಗಳು) ಸ್ಥಿರಕಾಂತೀಯ ಭ್ರಮಣಾಂಕವಿದೆ. ಈ ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣದ ಅಸಮತೋಲನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಘನವಸ್ತುಗಳ ಅಣುರಚನೆ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಬಲಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಂತೀಯ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ : ಒಂದು ಕಾಂತವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್ ರಿಲ್ಯಾಕ್ಸೇಷನ್). ಒಂದು ಅನುಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಂತ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು (ಡೈಪೋಲ್ಸ್) ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಶೆಯತ್ತ ವಾಲುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ವಸ್ತು ಕಾಂತೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಂತೀಕರಣ ಸಮತೋಲಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಬೇಕು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ಕಾಲ (ರಿಲ್ಯಾಕ್ಸೇಷನ್ ಟೈಂ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಚಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಾಲಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಶ್ರಾಂತಿ (ರಿಲಾಕ್ಸ್) ಎಂದೂ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಧಿಗೆ ಶ್ರಾಂತಿಕಾಲ ಅಥವಾ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ಕಾಲ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಶೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆವರ್ತಚಲನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ (ಪ್ರಿಸೆಸ್). ಆಗ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತೀಕರಣ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. μ ಕಾಂತ ಸಂವೇಗ (ಮೊಮೆಂಟಂ) ಇರುವ ಒಂದು ದ್ವಿಧ್ರುವವು H ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಮುಖ ದಿಶೆಯಿಂದ ಸಮುಖ ದಿಶೆಗೆ ತಿರುಗಿದರೆ $2\mu H$ ಶಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಶಕ್ತಿಯ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾಂತೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುಕಾಂತೀಯ (ಪ್ಯಾರಮ್ಯಾಗ್ನೆಟಿಕ್) ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ವಿಧ್ರುವವೂ ಪಕ್ಕದ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀವ್ರತೆ H_i ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು: 1 ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀವ್ರತೆ $H_c >> H_i$ ಆಗಿರುವಂಥದು; 2 ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ತೀವ್ರತೆ $H_c << H_i$ ಆಗಿರುವಂಥದು. ಈ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಾಂತೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

$H_c >> H_i$ ಆದಾಗ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು ನೋಡುವ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. H_c ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು ವಿಮುಖ ದಿಶೆಯಿಂದ ಸಮುಖದಿಶೆಗೆ ಚಿಮ್ಮುವುದರಿಂದ ಕಾಂತೀಕರಣ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಶಕ್ತಿ ಲ್ಯಾಟಿಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ವಿನಿಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ನಡೆಯುವಾಗ ಕಾಂತವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸ್ಪಿನ್–ಲ್ಯಾಟಿಸ್ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

$H_c << H_i$ ಆದಾಗ ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು ನೋಡುವ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ವಿಧ್ರುವಗಳು ಈ ದಿಶೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಂತೀಕರಣ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಸ್ಪಿನ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿಸ್ಸಿನ ನಡುವೆ ಶಕ್ತಿ ವಿನಿಮಯವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಿನ್ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಶಕ್ತಿವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿವಿನಿಮಯವಾಗುವಾಗ ಕಾಂತವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಮತೋಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸ್ಪಿನ್–ಸ್ಪಿನ್ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಸ್ಪಿನ್–ಸ್ಪಿನ್ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ಕಾಲ ಸ್ಪಿನ್–ಲ್ಯಾಟಿಸ್ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.

ಫೆರೋಕಾಂತ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ: ಸಮಾಂತರವಾಗಿಯೇ ಇರಲು ಪ್ರಬಲವಾದ ಒಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಫೆರೋಕಾಂತ ಸ್ಪಿನ್ನುಗಳು ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ: 1 ವಿನಿಮಯಶಕ್ತಿ ನಿಯತವಾಗಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ಒಟ್ಟು ಕಾಂತೀಕರಣದ ದಿಶೆ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು; 2 ವಿನಿಮಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಕಾಂತೀಕರಣದ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು. ಎರಡನೆಯದು ಮಾದರಿಯ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಫೆರೋಕಾಂತ ಲ್ಯಾಟಿಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ, ಅಯಾನ್‍ಗಳ ಅಥವಾ ಅಣುಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಆವರ್ತನೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಚಾಲಕ ಅಥವಾ ಲ್ಯಾಟಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಂದಹಾರ್ : ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ: ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1000 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಕಾಬೂಲಿನ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ 512 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಕ್ವೆಟ್ಟ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ 208 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ–ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ. ಕಾಂದಹಾರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,50,300 (2006). ಕಾಂದಹಾರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಪಠಾಣರೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಪಠಾಣರ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬಲ ಕೇಂದ್ರವೆಂದರೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪೆಷಾವರ್. ಪೆಷಾವರಿನ ಜನ ಆಡುವ ಭಾಷೆಗಿಂತ (ಪಖ್ತು) ಕಾಂದಹಾರದವರದು (ಪಷ್ತೂ) ಹೆಚ್ಚು ಮೃದು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಂದಹಾರ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು, ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ನೂತನ ಭವನಗಳಿವೆ. ಜನನಿಬಿಡವಾದ ಹಳೆಯ ನಗರವಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ. ಅದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಾತ ಅಹಮದ್ ಷಾ ದುರಾನಿ (1724–73). ಹಳೆಯ ನಗರವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದ ಆಯಾಕಾರದ ಮಣ್ಣಿನ ಕೋಟೆ ಬಹುತೇಕ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದೆ. ಆದರೂ ಅದರ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಹಮದ್ ಷಾನ ಸಮಾಧಿಯಿರುವುದು ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ. ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮಾರಕಶಿಲ್ಪ ಇದೊಂದೇ. ಪ್ರವಾದಿ ಮಹಮ್ಮದನ ಬಟ್ಟೆಯಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಮಸೀದಿ ಇರುವುದು ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ.

ಈಗಿನ ನಗರಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 6.5 ಕಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಂದಹಾರದ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. 1738ರಲ್ಲಿ ನಾದಿರ್ ಷಾ ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದು

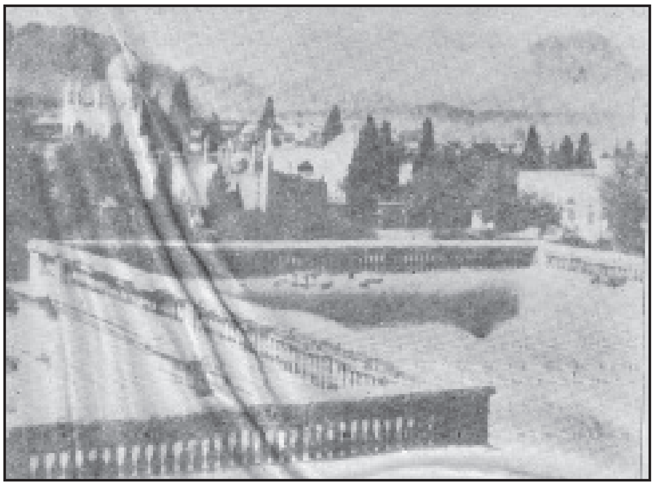

ಕಾಂದಹಾರದ ಸರ್ಕಾರಿ ಅರಮನೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಅಹಮದ್ ಷಾ ದುರಾನಿಯ ಗೋರಿಯ ದೃಶ್ಯ. ಅಹಮದ್ ಷಾ ಈಗಿನ ಕಾಂದಹಾರದ ಸ್ಥಾಪಕ

ನಾಶಪಡಿಸಿದ. ಅದರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಬಾಬಾವಾಲಿಯ ಉದ್ಯಾನವೂ ಈಗಲೂ ಯಾತ್ರಿಕರ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿರುವ ಒಂದು ದೇವಮಂದಿರವೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಬಾಬರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಬರರ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಅಶೋಕನದೊಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನವೂ ಸನಿಯದಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ದೊರಕಿರುವ ಅಶೋಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮದ್ದು.

ಕಾಂದಹಾರದ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ವಾಯವ್ಯ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಹೆರಾತಿನಿಂದ ಭಾರತ–ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಉಪಖಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಾದಿ ಸಾಗುವುದು ಇದರ ಮೂಲಕವೇ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಕಾಂದಹಾರದಿಂದ ಹೆರಾತಿನ ಮೂಲಕ ರಷ್ಯಾ ದೇಶಕ್ಕೂ ಕಾಬೂಲಿಗೂ ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ತೆಹರಾನ್–ದೆಹಲಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾಂದಹಾರದಲ್ಲಿ 1960ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

ಕಾಂದಹಾರ್ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉಣ್ಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಆಧುನಿಕ ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಯುಂಟು. ಇದು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಬಟ್ಟೆ ಬಹುತೇಕ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲೇ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಸೇಬು, ದಾಳಿಂಬೆ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿ, ಮಂಜಿಷ್ಠ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು

ಇಂಗು ಇತರ ರಫ್ತುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪೇಟೆಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಂದಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 8,86,000 (2006). ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಜ಼ಾರಾ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರೆಜಿಸ್ತಾನ್ ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ

ಕಾಂದಹಾರದ ಕಮ್ಮಾರ : ಕುಡುಗೋಲು ನಿರ್ಮಾಣ ನಿರತ

ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಕಲಾತ್-ಇ-ಘಿಲ್ಜಾಯಿಯಿಂದ ಹೆಲ್ಮಂಡ್ ನದಿಯ ಸನಿಯದವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವುದು ವಸಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ. ಸಹಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಚಳಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೇಸಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಲು ತಾಪಕರ; ಆಗ ಒಣ ಹವೆಯಿರುತ್ತದೆ. ನದಿಯಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದ ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿಂದ ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲೇ ಕಾಲುವೆ ರಚಿಸಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾಂದಹಾರದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಫಲವತ್ತಾದುದ್ದು, ಕಾಂದಹಾರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ ನೀರಾವರಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಜಕೈ ಮತ್ತು ಆರ್ಗಂದಾಬ್ ಕಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಲಾದ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದಿಂದ ಕಾಂದಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಕಾಂದಹಾರ್ ನಗರಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸರಬರಾಜೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನ್ ಅಲೆಮಾರಿಗಳನ್ನೂ ಕುಚಿ ಜನರನ್ನೂ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಣ್ಣು, ಉಣ್ಣೆ, ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಬೇಳೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠ (ಮಾಡರ್), ಇಂಗು, ಕುದುರೆ ಮಸಾಲೆ ಸೊಪ್ಪು, (ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ), ಕ್ಲೋವರ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು-ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಇತಿಹಾಸ: ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಕಾಬೂಲ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಾಂದಹಾರದ ಸ್ಥಾನಮಹತ್ತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಇತಿಹಾಸ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ದೊರೆ 1ನೆಯ ಡೇರಿಯಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 528-486) ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 329ರಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಸಿರಿಯದ ದೊರೆ ಸೆಲ್ಯೂಕಸನಿಂದ ಅದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 305ರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅಶೋಕ ಇಲ್ಲೊಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಅದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗ್ರೀಕೋ-ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯನರ, ಪಾರ್ಥಿಯನರ, ಶಕರ, ಕುಶಾನರ ಮತ್ತು ಸಸಾನಿಯನರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅರಬರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಬ್ಬಾಸಿದ್ ಕಲೀಫ್ ಅಲ್-ಮನ್ಸೂರ್ ತನ್ನ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಫರಿದ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ 977ರಲ್ಲಿ ಘಜ್ನವೀಡ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೂ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಾಂದಹಾರ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಬಸ್ತ್ ನಗರವನ್ನು 1150ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾ ಉದ್-ದೀನ್ ಘೋರಿ ನಾಶಪಡಿಸಿದಾಗ ಕಾಂದಹಾರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. 1383ರಲ್ಲಿ ತೈಮೂರ್ ಆ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪಾಲನೊಬ್ಬನನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದು ಹೆರಾತಿನ ದೊರೆ ಹುಸೇನ್ ಬೇಕಾರನಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು.

1522ರ ವೇಳೆಗೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಾಬರನ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಗಲರಿಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಸಫಾವಿದರಿಗೂ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆದಿತ್ತು. 1545ರಲ್ಲಿ ಹುಮಾಯೂನ್ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಅವನ ಪರ್ಷಿಯನ್

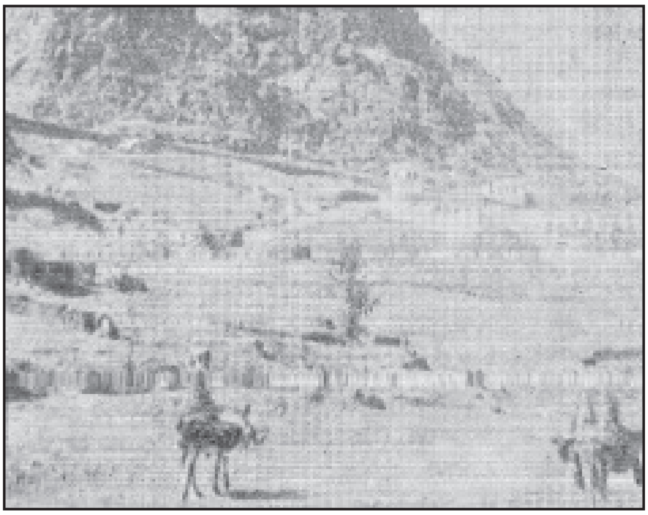

ಕಾಂದಹಾರದ ನೆರೆಯ ಬೆಟ್ಟ. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಾಬರ್ ಕೊರೆಸಿದ ನಲವತ್ತು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಮಿತ್ರರು ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಹುಮಾಯೂನ್ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಹುಮಾಯೂನ್ ಮರಣಾನಂತರ, 1558ರಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಬರ್ ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಷಾ ತಹಮಾಸ್ಪ್ ಕಾಂದಹಾರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. 1585ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಕ್ಬರ್ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಾಗಲೇ ಕಾಂದಹಾರವೂ ಅವನ ಪುನರ್ವಶವಾದದ್ದು. 1622ರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರ ದೃಷ್ಟಿ ದಖನಿನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿದಿದ್ದಾಗ ಷಾ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಕಾಂದಹಾರನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದ. ಆದರೆ 1638ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪರ್ಷಿಯನ್ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಅಲಿಮರ್ದಾನ್ ಖಾನ್ ಮೊಗಲರ ಕಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಂದಹಾರ್ ಮತ್ತೆ ಮೊಗಲರದಾಯಿತು. 1649ರಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ಷಾ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಕಾಂದಹಾರದ ಮೇಲೇರಿ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ 1649, 1652 ಮತ್ತು 1653ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ.

ಆದರೆ ಪರ್ಷಿಯನರು ಬಹುಕಾಲ ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಘಿಲ್ಜೈಯಲ್ಲಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ ಮೀರ್ ವೇಸ್ 1709ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಅವನ ವಂಶಸ್ಥರು ಪರ್ಷಿಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಗೆದ್ದರು. ಅನಂತರ ನಾದಿರ್ ಷಾ ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ 1738ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೂ ಕಾಂದಹಾರದ ಮೇಲೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ನರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪುನಃಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಕಾಂದಹಾರ್ ಮತ್ತೆ ಹಸ್ತಾಂತರಗೊಂಡಿತು. ಆಫ್ಘನ್ ಸೇನಾನಿ ಅಹಮದ್ ಷಾ ಕಾಂದಹಾರದ ಹೊಸ ನಗರ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ದುರಾನಿ ಮನೆತನದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಅವನ ಮಗ ತೈಮೂರ್ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಾಬೂಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದನಾದರೂ ಕಾಂದಹಾರ್ ಮಾತ್ರ ಕೈಚೆಂಡಿನಂತೆ ಅರಸರ ನಡುವೆ ಪದೇಪದೇ ತಾಕಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಡೆಯೊಡ್ಡಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಂದಹಾರದತ್ತ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿತು. 1839ರಲ್ಲಿ ಷಾ ಪೂಜನ ಸೈನ್ಯ ಕಾಂದಹಾರವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು. ಅದು ಮೊದಲನೆಯ ಆಫ್ಘನ್ ಯುದ್ಧ. 1842ರಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ವಿಲಿಯಂ ಕಾಬೂಲಿನ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲು ಕಾಂದಹಾರವೇ ನೆಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಎರಡನೆಯ ಆಫ್ಘನ್ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮತ್ತೆ ಕಾಂದಹಾರದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದರು (1879). ಬ್ರಿಟಿಷರು

ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನವನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸಲು ಬಗೆಬಗೆಯ ಹಂಚಿಕೆ ನಡೆಸಿದರು. ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾನನನ್ನು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ವಜೀರನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಕಾಂದಹಾರವನ್ನು ಅವನಿಗೆ

ಕಾಂದಹಾರದ ಬಳಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು

ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಅವನಿಗೂ ಅಯೂಬ್ ಖಾನನಿಗೂ ನಡೆದ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂದಹಾರ್ ಮತ್ತೆ ಕೈ ಬದಲಾಯಿಸಿತ್ತು. 1881ರಲ್ಲಿ ಖಾಯಮ್ಮಾಗಿ ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾನನ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಾಂದಹಾರ್ ಬಹುತೇಕ ನೆಮ್ಮದಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. *

ಕಾಂಪರೆಟಿಯ : ಅಪೂರ್ವವಾದ ಮತ್ತು ಚೆಲುವಾದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಆರ್ಕಿಡ್ ಸಸ್ಯ. ಆರ್ಕಿಡೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 12 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಪೆರು, ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್ ಮತ್ತು ಈಕ್ವೆಡಾರ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಅಪ್ಪು ಸಸ್ಯಗಳು. ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲೂ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಕಂದವೂ (ರೈಜ಼ೋಮ್) ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಮಿಥ್ಯಾಲಶುನಗಳೂ (ಸೂಡೋಬಲ್ಬ್) ಹಚ್ಚಹಸಿರಾದ ದಪ್ಪನೆಯ ಎಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹೂಗಳು ಸರಳವಾದ ಅಥವಾ ಕವಲೊಡೆದ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ, ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪುಷ್ಪಪತ್ರ ಮತ್ತು ದಳಗಳ ಹೆಡೆಯಂತಿವೆ. ಕೆಳಭಾಗದ 2 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು ಉದ್ದನೆಯ ಸೊಂಡಿಲಿನಂತೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಹೂದುಟಿಯಿಂದಾದ (ಲೇಬೆಲಮ್) ಸೊಂಡಿಲಿನಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ರಚನೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ರಚನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೂ ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಪರೆಟಿಯದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಈ ಮೂರು: ಕಾ.ಮ್ಯಾಕ್ರೊಪ್ಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್.ಕಾ.ಕಾಕ್ಸಿನಿಯ ಮತ್ತು ಕಾ. ಫಾಲ್ಕೇಟ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದ ಅಂಚುಳ್ಳ ಹೂಗಳೂ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲ ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳೂ ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಗಾಢ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳೂ ಇವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ತೂಗು ಬುಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. (ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಂಪಾನೆಲ್ಲಾ, ತೊಮ್‍ಮಾಜ಼ೊ : 1568-1639. ಇಟಲಿಯ ದಾರ್ಶನಿಕ, ಕವಿ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಾಲಬ್ರಿಯದ ಸ್ಟಿಲೊವಿನಲ್ಲಿ, ಡಾಮಿನಿಕನ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದಾಗಿ ಈತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೋಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ. ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡ. 1599ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವೆಬ್ಬಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸುಮಾರು 27 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸವನ್ನನುಭವಿಸಿದ. ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆ ಅನೇಕ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಸೂರ್ಯದೇವನ ನಗರ (ಸಿಟಿ ಆಫ್ ದಿ ಸನ್) ಎಂಬ ತನ್ನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ರಾಜ್ಯವೊಂದರ ಕನಸನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಸತ್ತಿದ್ದು ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾಂಪಿಲ್ಯ : ವೇದಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜ್ಯ ಈಗಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಬರೈಲಿ, ಬುಡಾವುನ್ ಮತ್ತು ಫರೂಕಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳಾದ ಪಾಂಚಾಲರು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಸೃಂಜಯ ಮತ್ತು ತುರ್ವಸ ಪಂಗಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಕ್ರಿವಿ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಈ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ದಿಗ್ವಿಜಯಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಾದ ಅನೇಕ ರಾಜರು ಹುಟ್ಟಿ ಕುರುವಂಶದವರೊಂದಿಗೆ ಆಗಾಗ ಯುದ್ಧ ಅಥವಾ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೇ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪ್ರವಹಣ, ಜೈವಲಿಯಂಥ ರಾಜರೂ ಶ್ವೇತಕೇತು, ಆರುಣಿಯಂಥ ಋಷಿ-ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಕಂಡುಬಂದರು. ಕ್ರಮೇಣ ವಿದೇಹರಾಜ್ಯ ದೈವಜ್ಞ-ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿ ಪ್ರಫುಲಿಸಿದಾಗ ಕಾಂಪಿಲ್ಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾಂಪೊಸಿಟ್ ದೂಲ : ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವದ ಗುಣಾಂಕಗಳು (ಮಾಡಲೈ ಆಫ್ ಇಲಾಸ್ಟಿಸಿಟಿ) ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಬಂಧಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ದೂಲ (ಕಾಂಪೊಸಿಟ್ ಬೀಮ್), ಪ್ರಬಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ದೂಲಗಳು ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ದೂಲಗಳು ಇವನ್ನು ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಿರುವುದು; ಉಕ್ಕಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ ಮರದ ತೊಲೆಗಳು-ಇವು ಕಾಂಪೊಸಿಟ್ ದೂಲಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇವನ್ನು ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. **(ನೋಡಿ- ಸಮ್ಮಿಳಿತಗಳು; ಸಮ್ಮಿಳಿತ ನಿರ್ಮಾಣಗಳು)**

ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಗಾಜಿನ ಹಾಳೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳಿರುವುದು ಸಹಜವಷ್ಟೆ. ಅವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆದುಹೋಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಗಾಜಿನ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಬಂಧಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಕಾಂಪೊಸಿಟ್ ಅಥವಾ ಲ್ಯಾಮಿನೇಟ್ ಹೆಚ್ಚು ಭದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಘಟಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಘಟಕಗಳ ಕಾಂಪೊಸಿಟಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಗಾಜಿನ ಹಾಳೆ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಭಾಗಗಳು, ಕೃತಕ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೂಲಿನ ಪದರುಗಳು, ಗ್ರಾಫೈಟಿನ ಕಣಗಳು, ಕಲ್ನಾರು, ತಂತುವಿನ ಸೀಳು—ಇವು ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಲವು ವಸ್ತುಗಳು. ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ತಗಡುಗಳ ನಡುವೆ ಹಾಳೆ, ಅಥವಾ ಕೃತಕ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೂಲುಗಳನ್ನು ಗಾಜಿನೊಡನೆ ಸಂಯೋಜಿಸಿ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಕರಗಿಸಿದ ಸಿಲಿಕಾನಿನ ಎಳೆಯನ್ನು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ತಗಡುಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಳು: 1. ತಗಡುಗಳನ್ನು (ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ) ಪದರಪದರವಾಗಿ ಹಾಳೆಗಳಂತೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಂಟು ಹಾಕಿ ಲ್ಯಾಮಿನೇಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಪ್ಲೈವುಡ್ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂದವಾದ ವಿನ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ತೇಗದ ಎಳೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಜೋಡಿಸಿ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಛೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಬೀರುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. 2. ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳು ಕಣಗಳಂತಿರಬಹುದು. 3. ನೂಲಿನಂತಿರುವ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳು 4. ಹಲ್ಲೆಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುವ ಹಾಳೆಗಳು. 5. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಪಂಜರದಂಥ ಹಂದರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುವ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳು.

ಗುಣಗಳು: ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳ ಗುಣಗಳು ಸಂಯೋಜಿಸಿರುವ ಘಟಕಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಅವು ಹೆಣೆದಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಘಟಕಗಳ ಪ್ರಮಾಣ (ಕಾಂಪೊಸಿಷನ್), ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಜರುಗುವ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳು ಕೂಡ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ಘಟಕಗಳ ಮಹತ್ತ್ವ, ಸಾಂದ್ರತೆ ಮತ್ತಿತರ ಗುಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡುಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೇ ಎರಡೂ ಘಟಕಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕುಂದಿಲ್ಲದೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಹುದು ಸಮ್ಮಿಪಗೊಂಡ ಘಟಕಗಳ ಗುಣಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೋಷಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪೂರಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಗಾಜಿನ ತಂತುವಿನಿಂದ ಬಲಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿಗೆ ಎರಡರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಉಪಯೋಗಗಳು: ಕಲ್ನಾರು ಮತ್ತು ಲೋಹದ ತಗಡುಗಳಿಂದ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿರುವ ಲ್ಯಾಮಿನೇಟ್ ಅಥವಾ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುಪಟ್ಟಿಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವಿಶೇಷವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಕಲ್ನಾರಿನಿಂದ ಭದ್ರ ಪಡಿಸಿದ ಪಾಲಿಪ್ರೊಪಿಲೀನ್ ನೂಲನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಸಿನಿಮ ಮತ್ತು ನಾಟಕದ ಥಿಯೇಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಪಾಲಿವೀನೈಲ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ (ಪಿವಿಸಿ) ಮತ್ತು ವರ್ಮಿಕ್ಯುಲೇಟಿನ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ರಬ್ಬರಿನಂತೆ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ಥಾಪಕ ಗುಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ವಸ್ತುವನ್ನು ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಸೀಸದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿ

ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಟರಿಗಳ ಮೇಲಹೊದಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉಪಕರಣಗಳ ಕವಚಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕದ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕಗಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಹನಗಳು ಅಪಘಾತಕ್ಕೀಡಾದಾಗ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಗಾಜು ಒಡೆದು ಚೂರುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು, ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಕಾಂಪೊಸಿಟುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅಗ ಗಾಜು ಒಡೆದರೂ ಚೂರುಗಳು ಛಿದ್ರಛಿದ್ರವಾಗಿ ಸಿಡಿಯದೇ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಪದರಕ್ಕೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಮಿಲಿಮೀಟರು ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ಗಾಜು ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಅನೇಕ ಪದರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಲ್ಯಾಮಿನೇಟು ಗುಂಡಿನೇಟನ್ನು ಕೂಡ ತಡೆಯುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಂಪ್ಟನ್, ಆರ್ಥರ್ ಹೋಲಿ : 1892–1962. ಅಮೆರಿಕನ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ. ಜನನ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 10, 1892ರಂದು ಅಮೆರಿಕದ ಒಹಾಯೋ ಪ್ರಾಂತದ ವೂಸ್ಟರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ. 1913ರಲ್ಲಿ ವೂಸ್ಟರ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ (ಆತನ ತಂದೆ ಡೀನ್ ಆಗಿದ್ದ) ತನ್ನ ಸ್ನಾತಕಮಟ್ಟದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಹೆಸರಾಂತ ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ 1916ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅನಂತರ ಮಿನ್ನೆಸೋಟಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ 1916–17ರವರೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರದ ಎರಡುವರ್ಷ ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಲ್ಯಾಪ್ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. 1919ರಿಂದ 1920ರ ವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಖ್ಯಾತ ಕ್ಯಾವೆಂಡಿಷ್ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. 1920ರಿಂದ 1923ರ ವರೆಗೆ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ 1923–1945ರ ವರೆಗೆ ಶಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ. 1940ರಲ್ಲಿ ಶಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ಡೀನ್ ಆಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಶಿಕಾಗೋದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಅಂದರೆ 1926–27ರ ವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ 1934–35ರವರೆಗೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು 1940ರಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಗೌರವ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. 1945ರಿಂದ 1953ರವರೆಗೆ ಸೇಂಟ್ ಲೂಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಾಧಿಪತಿ (ಛಾನ್ಸಲರ್) ಆಗಿದ್ದ. ಹೀಗೆ ಕಾಂಪ್ಟನ್ನನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸದಾ ಈತನ ಒಲವಿತ್ತು.

1942ರಲ್ಲಿ ಶಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪ್ಲುಟೋನಿಯಂ ತಯಾರಿಕೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನೀತ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಮತ್ತು ಗಾಮಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಈತನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು 1920ರಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಎಕ್ಸ್–ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಚದರಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಅಲೆಯುದ್ದದ ಹಿಗ್ಗುವಿಕೆಗೆ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಲ್ಪ ತೂಕದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಇವು ಚದರಿಸಲ್ಪಡುವಾಗ ಈ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈತನಿಗೆ 1927ರಲ್ಲಿ ಮೇಘಮಂದಿರ ರಚಿಸಿದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಿ.ಟಿ.ಆರ್. ವಿಲ್ಸನ್ನನೊಡನೆ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ ಲಭಿಸಿತು.

ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದ ಈ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಲಹಾಗಾರನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಸೋಡಿಯಂ ಆವಿ ದೀಪ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿದೀಪ್ತ (ಫ್ಲೊರಸೆಂಟ್) ಬೆಳಕಿನ ಉತ್ಪನ್ನದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟೇ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿ ಮಾನವಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈತನಿಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಮತಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ವರ್ಣಭೇದ ನಿರ್ಮೂಲನ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಹಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈತ ಬಹುವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿವು: 1 ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳಿಂದುಂಟಾದ ದ್ವಿತೀಯ ರಶ್ಮಿಗಳು (1922), 2 ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳು ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು (1926), 3 ಎಸ್. ಕೆ. ಆಲಿಸನನೊಡನೆ ಬರೆದಿರುವ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ–ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣಗಳು (1933), 4 ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ (1935), 5 ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಾನವೀಯ ಅರ್ಥ (1946), 6 ಪರಮಾಣು (1956)

1953ರಿಂದ 1961ರ ವರೆಗೆ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಾಂಪ್ಟನ್ 1961ರಲ್ಲಿ ರಾಜೀನಾಮೆಯಿತ್ತು ಆ ಕೆಲಸದಿಂದ ಹೊರಬಂದ. 1962 ಮಾರ್ಚ್ 15ರಂದು ನಿಧನನಾದ. (ಪಿ.ವಿ.)

ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ : ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಡಿಕ್ಕಿಹೊಡೆದು ಚದರುವ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ (ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಎಫೆಕ್ಟ್). ತೆಳುವಾದ ತಾಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವ ಕಿರಣಗಳ ಚದರಿಕೆಯನ್ನು ಜೆ. ಜೆ. ಥಾಮ್ಸನ್ (1856–1946) ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿ ಚದರಿದ ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದ ಆಪಾತ ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳು. ಅವು ತಾಮ್ರದ ತಾಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವಾಗ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಕಂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಂಪಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಆವೃತ್ತಿ ಆಪಾತ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳ ಆವೃತ್ತಿಯಷ್ಟಿದ್ದು ಅದೇ ಆವೃತ್ತಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳು ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅವು ಇಂಥ ಕಡೆಗೇ ಚಿಮ್ಮಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಥಾಮ್ಸನ್ ತನ್ನ ಆವಿಷ್ಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿವರಣೆ ಇದು.

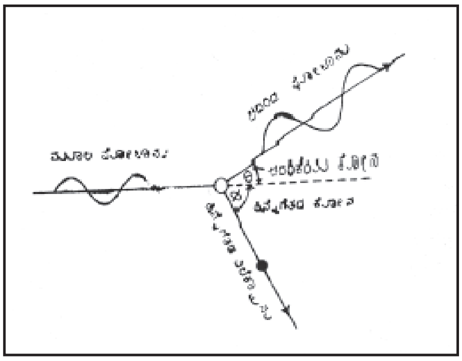

1912ರಲ್ಲಿ ಸಿ.ಎ. ಸ್ಯಾಡ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಪಿ. ಮೆಶಾಮ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಥಾಮ್ಸನ್ನನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಸಾರಿ ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಮೂಲ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿತ್ತು. ಚದರಿದ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಚದರಿದ ಗಾಮಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದ ಮೂಲ ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೆಂದು ಜಿ.ಎ.ಗ್ರೇ ಎಂಬಾತ ತೋರಿಸಿದ (1920). ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಏರುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವುದೆಂದು ಅವನು ತೋರಿಸಿದ.

ಚದರಿಕೆಯಿಂದ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಆರ್ಥರ್ ಕಾಂಪ್ಟನ್ (1892–1962) 1919ರಲ್ಲೇ ಗಮನಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಅವಿರತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿ 1923ರಲ್ಲಿ ತತ್ಸಂಬಂಧ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ಫೋಟಾನುಗಳ ಪ್ರವಾಹ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಲೆಯುದ್ದ ಮತ್ತು ಆವೃತ್ತಿ ಹೇಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಂವೇಗ (ಮೊಮೆಂಟಂ) ಕೂಡ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅವು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿಗೆ ಡಿಕ್ಕಿಹೊಡೆಯುವಾಗ ಕಣಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಆಗ ಒಟ್ಟು ಸಂವೇಗ ಕೂಡ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆದ ಫೋಟಾನು ಚದರಿದ ತತ್‌ಕ್ಷಣದಲ್ಲೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಹಿನ್ನೆಗೆಯುತ್ತದೆ. ಫೋಟಾನಿನ ಚದರಿಕೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಹಿನ್ನೆಗೆತ ಸಂವೇಗ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ (ಕನ್ಸರ್ವೇಶನ್ ಆಫ್ ಮೊಮೆಂಟಂ) ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನಕ್ಕೂ ಹಿನ್ನೆಗೆತದ ಕೋನಕ್ಕೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಫೋಟಾನು ಡಿಕ್ಕಿಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಲಿಸದೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಚದರಿದ ಫೋಟಾನಿನ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಚಲನಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು (ಕೈನೆಟಿಕ್ ಎನರ್ಜಿ) ಕಾಂಪ್ಟನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇರೆಗೆ

$$\Delta\lambda = \frac{h}{mc}(1-\cos\theta).....(1)$$

$$E_e = \frac{hc}{\lambda}\frac{2a\cos^2\phi}{(1+a)^2 - a^2\cos^2\phi}....(2)$$

ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ h ಪ್ಲಾಂಕ್ ಸ್ಥಿರಾಂಕ, m ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ರಾಶಿ, c ನಿರ್ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗ λ ಮೂಲ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣದ ಅಲೆಯುದ್ದ ಮತ್ತು $a = \frac{h}{\lambda mc}$ ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನಕ್ಕೂ ಹಿನ್ನೆಗೆತದ ಕೋನಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ.

$$\cot\phi = -(1+a)\tan\frac{\theta}{2} \quad .....3$$

ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಬಂಧಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಂಧನಶಕ್ತಿ ಕಮ್ಮಿ ಪರಮಾಣುಸಂಖ್ಯೆಯ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶ್ರುತಪಡಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಇಂಗಾಲದ ತಾಟುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ. ಮೂಲ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಲಿಬ್ಡಿನಮ್ Ka–ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ. ಚದರಿದ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಮತ್ತು ಆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಗೂ ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಸಮೀಕರಣ (1) ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇರುವುದನ್ನು ಆ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ತೋರಿಸಿದುವು. ಇದಾದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೇ ಬೊತೆ ಮತ್ತು ವಿಲ್ಸನ್ ಅವರು ಹಿನ್ನೆಗೆಯುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಮೇಘಮಂದಿರದ ಛಾಯಾಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಅವುಗಳ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಸಮೀಕರಣ (2) ನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು.

ಕಾಂಪ್ಟನ್ನನ ವಾದ ದ್ಯುತಿವಿದ್ಯುತ್ (ಫೋಟೊಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್) ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಮಂಡಿಸಿದ್ದ ಶಕಲ (ಕ್ವಾಂಟಮ್) ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಫೋಟಾನುಗಳು ಶಕ್ತಿಯ ಪುಂಜಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ದ್ಯುತಿವಿದ್ಯುತ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದ. ಫೋಟಾನುಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಆರೋಪಿಸಿದ. ಆಗಿನ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ವಾದ ತೀರ ದೂರವಾಗಿತ್ತು. ಆದ ಕಾರಣ ಬೋರ್, ಕ್ರೇಮರ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟರ್ ಅವರು ಕಾಂಪ್ಟನ್ನನ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳು ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಅಲೆಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿಯೇ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮದ ರೂಪರೇಖೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಅವರು ವಾದ ಥಾಮ್ಸನ್ನನ ವಾದವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಫೋಟಾನು ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಡಿಕ್ಕಿಗಳು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ (ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್) ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿವೆ. ಕಂಪಿಸುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮುಂಜಿಗಿಯಲೂಬಹುದು. ಇದು ಅವರ ತರ್ಕಸರಣಿ. ಈ ತರ್ಕಸರಣಿ ಸರಿಯಾದರೆ ಫೋಟಾನು ಚದರಿದ ತತ್‌ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಜಿಗಿಯಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಫೋಟಾನಿನ ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನಕ್ಕೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಜಿಗಿತದ ಕೋನಕ್ಕೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧ ಇರಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ತರ್ಕ ಸರಣಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸರಿ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದವು. ಬೊತೆ ಮತ್ತು ಜೀಗರ್ ಅವರು ಎರಡು ಜಿ. ಎಮ್. ಗುಣಕಗಳನ್ನು (ಕೌಂಟರ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸಿ (1925) ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಫೋಟಾನು ಚದರಿದ 10^{-2} ಸೆಕೆಂಡಿನ ಒಳಗೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಹಿನ್ನೆಗೆಯುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ದೋಷಮುಕ್ತವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಬೋರ್, ಕ್ರೇಮರ್ ಮತ್ತು ಸ್ಲೇಟರ್ ಅವರ ವಾದದಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸಾಕಾಗಿದ್ದುವು. 1939ರಲ್ಲಿ ಶಾಂಕ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಫೋಟಾನಿನ ಜಿಗಿತದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಹಿನ್ನೆಗೆತದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು 10^{-4} ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ಇಳಿಸಿದುವು. ಈ ಅಂತರವನ್ನು ಬೆಲ್ ಎಂಬಾತ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು (1952) 10^{-10} ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ತಂದುವು. ಕಾಂಪ್ಟನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಫೋಟಾನಿನ ಚದರಿಕೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಹಿನ್ನೆಗೆತದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು 10^{-19} ಸೆಕೆಂಡೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಅಲ್ಪ ಕಾಲದ ಅಂತರವನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗದಿರಬಹುದು.

ಕಾಂಪ್ಟನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇನ್ನೂ ನಿಖರವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಈ ಪರಿಣಾಮವು ಚದರಿಕೆಯ ಕೋನಕ್ಕೂ ಹಿನ್ನೆಗೆತದ ಕೋನಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಸಮೀಕರಣವು (3) ನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆಂಬುದೂ ಸ್ಥಿರಪಡಬೇಕು. ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಸೈಮನ್ ಅವರೇ ಇದನ್ನು ಮೇಘಮಂದಿರದ ಛಾಯಾಫಲಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೋರಿಸಿದರು. ಬಹುಸುಧಾರಿಸಿದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ (1950) ಕ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ರ್‍ಯಾಮ್ಸೆ ಅವರು ಇದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದರು. 1950–52ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಂಪ್ಟನ್‌ನವಾದ ಸರ್ವಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು. ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ಫೋಟಾನುಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಹು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ ಶಕಲಬಲಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ಭದ್ರವಾದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಯಿತು.

ಕೀನ್ ಮತ್ತು ನಿಷಿನ ಅವರು ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮದ ಆಂತರಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಡಿರ್‍ಯಾಕನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶಕಲಬಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಡಿಕ್ಕಿಯ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಫೋಟಾನನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅದು ಚದರಿದ ಫೋಟಾನನ್ನು ಹೊರದೂಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮೂಲಫೋಟಾನ್ ಹೊರಗೆಡುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮೂಲಫೋಟಾನನ್ನು ನುಂಗಿ ಚದರಿದ ಫೋಟಾನನ್ನು ಹೊರದೂಡುತ್ತದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶಕಲಬಲಸಿದ್ಧಾಂತದ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶಕ್ತಿಸಂರಕ್ಷಣಾ ನಿಯಮ ಮಧ್ಯಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿತವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಋಣಶಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಯು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಕ್ಲೀನ್ ಮತ್ತು ನಿಷಿನ ಅವರು ಋಣಶಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಡಿಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಚದರಿದ ಫೋಟಾನುಗಳ ತೀವ್ರತೆಗೆ (ಇನ್‌ಟೆನ್ಸಿಟಿ) ಒಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಈ ಸೂತ್ರ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಪಟ್ಟಿದೆ.

ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ಶಕಲಬಲಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಶಕಲಬಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದಂತೆ ಶಕಲ ವಿದ್ಯುತ್ ಬಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಬಹುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲಭೂತ ಕಣಗಳ ಅತಿಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಶಂಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೂಲಕಣಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಉದ್ದವನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಅಳೆಯಬಹುದಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಉದ್ದ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಗುಣವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಅತಿಶಕ್ತಿಯ ಫೋಟಾನುಗಳ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಡಿಕ್ಕಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವಾಗ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಆಗ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕಲಬಲ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳಿಂದ ಫೋಟಾನ್‌ಗಳ ಪುಟಿತ ಚದರಿಕೆ, ಅಂದರೆ ಸಂವೇಗ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಸಂರಕ್ಷಣವಿರುವ ವಿಶೇಷ ಚದರಿಕೆಯೇ ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಜೊತೆ ಎಕ್ಸ್ ಅಥವಾ ಗ್ಯಾಮ–ಕಿರಣಗಳು ಸಂಘಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ಇವುಗಳ ಅಲೆಯುದ್ದಗಳು ಹಿಗ್ಗುತ್ತವೆ.

ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಅನಂತರದ ಐದೇಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂತಹದೇ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ದ್ಯುತಿವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಂತ ಬೆಳಕನ್ನು ಬಳಸಿ, ಸಿ.ವಿ.ರಾಮನ್ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಇದು ರಾಮನ್ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಬರ್ನೆಟ್, ಐ.ವಿ. : 1892–, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ್ತಿ. ಸ್ವಂತವಾಗೂ ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದಳು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಪಾತ್ರಗಳ ರಮ್ಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೀಕೆ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಸಜ್ಜನಿಕೆಯ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವನ ಕ್ರೌರ್ಯ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಮುಂತಾದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಈಕೆಯ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪಾಸ್ಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಮಾಸ್ಟರ್ಸ್ (1925), ಬ್ರದರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಸಿಸ್ಟರ್ಸ್ (1929), ಮ್ಯಾನ್ ಅಂಡ್ ವೈವ್ಸ್ (1931), ಡಾಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಸನ್ಸ್ (1937) ಡಾರ್ಕನೆಸ್ ಅಂಡ್ ಡೇ (1951), ಮದರ್ ಅಂಡ್ ಸನ್ (1955, ಇದಕ್ಕೆ ಟೇಟ್ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆಕಿತು)–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಇವಳ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. 1951ರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಸಿ.ಬಿ.ಇ. (ಕಂಪ್ಯಾನಿಯನ್ ಆಫ್ ದಿ ಆರ್ಡರ್ ಆಫ್ ದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಎಂಪೈರ್) ಆಗಿ ಗೌರವಾನ್ವಿತಳಾದಳು. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಂಬೋಡಿಯ : ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲಾವೋಸ್, ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಮ್, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಸೈಯಾಂ ಖಾರಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮೋತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 181,035 ಚ.ಕಿಮೀ ರಾಜಧಾನಿ ಪನಾಂ–ಪೆನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14241640 (2009).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ, ವಾಯುಗುಣ: ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೈದಾನ. ಒಮ್ಮೆ ಸಮುದ್ರದ ಖಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈ ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ಅವನತ ಪ್ರದೇಶ. ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿ ತಂದು ಹಾಕಿದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಿ ಇದು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡು ಭೂಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್ ಗಡಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಡಾಂಗ್ರೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳು ಮಧ್ಯಕಾಂಬೋಡಿಯದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಡಮಂ ಪರ್ವತಗಳು 1485 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿವೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಎಲಿಫೆಂಟ ಶ್ರೇಣಿ ಕಾರ್ಡಮಂ ಪರ್ವತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ತೀರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಕಡಲ ತೀರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಿರುದ್ವೀಪಗಳು ಅಂಚುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿವೆ. ಟಾನ್‌ಲೇಸ್ಯಾಪ್ ಅಥವಾ ಮಹಾಸರೋವರದ ಸುತ್ತಣ ಇಳುಕಲು ನಾಡಿನ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲು ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯಾಚೆ, ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್‌ನಾಂ ಕಡೆ ಎತ್ತರವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳುಂಟು.

ಈಶಾನ್ಯದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವಂಗ್–ಟ್ರೆಂಗ್ ಬಳಿ, ಸೆ ಕಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ರೆಪೊಕ್ ನದಿಗಳ ಜಲನಯನ ಭೂಮಿಗಳೂ ಮೇಕಾಂಗ್ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿಯೂ ಒಮ್ಮುಖವಾಗುತ್ತವೆ.

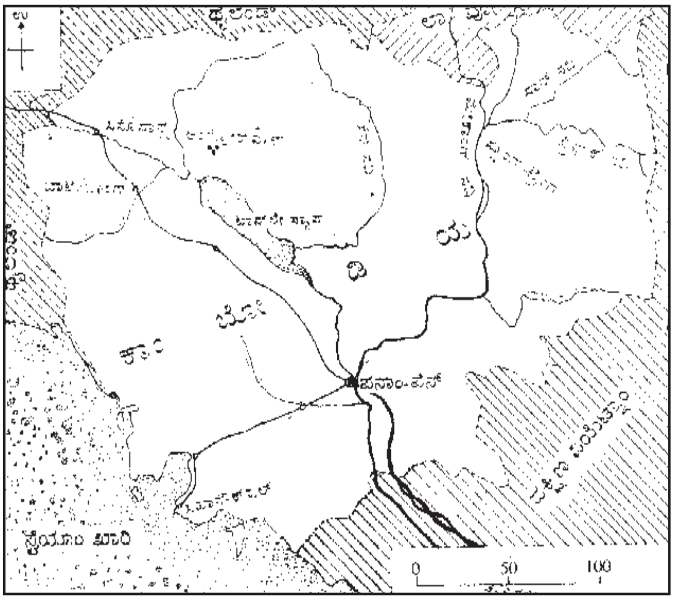

ಟಾನ್‌ಲೇ ಸ್ಯಾಪ್ ಪ್ರಾಚೀನ ಖಾರಿಯ ಅವಶೇಷ. ಸುತ್ತಣ ಮೇಲ್ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಒಣ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಳ ಎಲ್ಲೂ 2 ಮೀ.ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಹಾನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಅದರ ನೀರು ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ನೀರು 12–14 ಮೀ ಗಳಿಗೆ ಏರಿ ಅದೇ ನಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಟಾನ್‌ಲೇ ಸ್ಯಾಪಿನ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟ 14–15 ಮೀ ಗಳಿಗೆ

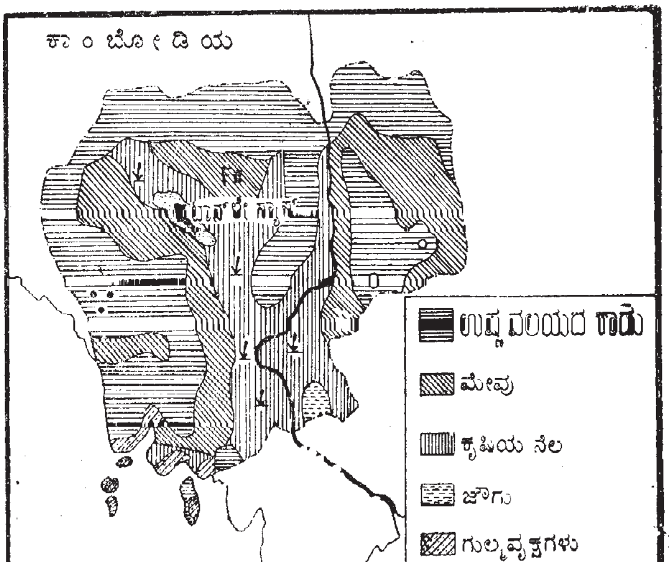

ಏರಿ ಅದು ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಂಬೋಡಿಯದ್ದು ಉಷ್ಣವಲಯದ ವಾಯುಗುಣ, ಮಾನ್ಸೂನ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ (ಸರಾಸರಿ 105 ಸೆಂಮೀ). ಪರಮಾವಧಿ ಮಳೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ. ಉಷ್ಣತೆಯ ಅಂತರ 20° ಸೆ – 36.1° ಸೆ. ಪನಾಂ–ಪೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 27° ಸೆಂ.

ಜನಜೀವನ: ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 87 ಮಂದಿ ಖ್ಮೆರ್ ಅಥವಾ ಕಾಂಬೋಡಿಯನರು. ಉಳಿದವರು ವಿಯಟ್ನಾಂ, ಥೈ ಮತ್ತು ಲಾವೋಸ್ ಜನ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ರಬ್ಬರ್ ತೋಟ

ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಂಬೋಡಿಯನರು ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಜನ. ಅವರ ಭಾಷೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನ ಮಾನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿದೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 33ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು. ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಚೀನೀ, ಖ್ಮೆರ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಈಗ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬತ್ತ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ನೆಲಗಡಲೆ, ರಬ್ಬರ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕಾಂಬೋಡಿಯದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಸರಕುಗಳು ರಬ್ಬರ್, ಅಕ್ಕಿ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಅರಣ್ಯ ಮೃಗಗಳು, ಮೆಣಸು, ಚೌಬೀನೆ ಮತ್ತು ಮೀನು. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಅಮೆರಿಕ, ಹಾಂಕಾಂಗ್, ಮಲಯ, ಜಪಾನ್, ಚೀನ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿಣ–ಉಕ್ಕು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುತ್‌ಯಂತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಔಷಧ, ರಾಸಾಯನಿಕ, ಕಾಗದ, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಹಾಗೂ ಹೈನ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು—ಇವು ಆಮದುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯದ ಮೃಗಗಳೇ ಇವೆ. ಆನೆಗಳು ಹಿಂಡು ಹಿಂಡಾಗಿವೆ.

ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಕಾಂಬೋಡಿಯನರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬ

ರಾಜಧಾನಿ ಪನಾಂ–ಪೆನ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,009,264 (2006). ಅಲ್ಲಿಂದ ಸೈಗಾನಿಗೂ ಬಾಟ್ಟಂಬಾಂಗ್ ಮತ್ತು ಸಿಸೊಫಾನ್ ಮೂಲಕ ಬಾಂಕಾಕಿಗೂ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು, ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸೈಗಾನಿನಿಂದ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಮೂಲಕ

ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕಾಂಬೋಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಾಂಕಾಕ್, ಸೈಗಾನ್ ಮತ್ತು ಹಾಂಕಾಂಗ್‌ಗಳಿಂದ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಖ್ಮರ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಕಾಂಬೋಡಿಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣಗಳ ಮತ್ತು ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭವ್ಯ ಆಂಕೋರ್‌ವಾಟ್ ದೇವಾಲಯವ್ಯೂಹ ವಿಶ್ವದ ಶಿಲ್ಪಕೌತುಕಗಳಲ್ಲೊಂದು. (ನೋಡಿ- ಆಂಕೋರ್‌ವಾಟ್). ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಆದ್ಯಂತ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಲವಾರು ಹಬ್ಬಗಳು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಪುರಾಣಗಳ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ನಾಣ್ಯ ರಿಯೆಲ್. 100ಸೆನ್=1 ರಿಯೆಲ್. (ಎ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಸ್.ಎ.)

ಇತಿಹಾಸ : ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಭವ್ಯವಾದದ್ದು. ಖ್ಮರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯಂತೂ (9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ) ಇದು ಕಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಾಣಿಕೆ ಹಿರಿದು.

1340ರ ವರೆಗೆ ಖ್ಮರ್ ದೊರೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ವರ್ಮ ಎಂದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 8ನೆಯ ಜಯವರ್ಮನ ಕಾಲದ (1243–

ಆಂಗ್ಕೊರ್ ಥೊಂನ ಉತ್ತರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಬಳಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಾಲುಗಟ್ಟೆ

95) ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಖ್ಮರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದುವು. ಥೈಲೆಂಡಿನ ಸುಖೋಥಾಯ್‌ನ ರಾಜ ರಾಮಾಕಂಹೇಂಗ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಥೈ ಜನರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. 8ನೆಯ ಜಯವರ್ಮ ಶೈವಮತವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾಗಿ ಬೌದ್ಧರು ದಂಗೆ ಎದ್ದರು. ರಾಜ ಬಂಧಿಯಾದ. ಅವನ ಅಳಿಯ 1293ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದ. ಬೌದ್ಧ ಮತ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. 1350ರ ಅನಂತರ ಖ್ಮರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಥೈಲೆಂಡಿನ ಅಯುತ್ತಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದ ವಿಯಟ್ನಾಮೀಯರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1431ರಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡಿನ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಆಂಕೋರ್ ನಿಂದ ಈಗಿನ ಪನಾಂ–ಪೆನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಖ್ಮರ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವೈಭವವೂ ಅದರ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಸಿದ್ಧಿಯೂ ಕೊನೆಗೊಂಡುವೆನ್ನಬಹುದು. ವ್ಯವಸಾಯದಿಂದ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಳುಬಿದ್ದುವು. 1473 ರಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡಿನವರು ಕೋರಟ್ ಮತ್ತು ಆಂಕೋರ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದರು. ದೊರೆ ಬಂಧಿಯಾದ. ಅವನನ್ನು ಅವನ ಸಂಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಬಾಂಕಾಕಿಗೆ ರವಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನನ್ನು ಥೈಲೆಂಡಿನವರು ಅನಂತರ ಪಣವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕಾಂಬೋಡಿಯನರಿಗೂ ಸೈಯಾಮಿಗಳಿಗೂ ಪದೇ ಪದೇ ಯುದ್ಧಸಂಭವಿಸುತ್ತಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನವರು ಥೈಲೆಂಡನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಬೋಡಿಯ 1560ರಿಂದ 1590ರ ವರೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆ ಅಂಗ್–ಚಾನ್ ಥೈಲೆಂಡನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಬಹುಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಥೈಲೆಂಡಿನ ಕಿರುಕುಳ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1593ರಲ್ಲಿ ಅದು ಗಳಿಸಿದ ಜಯದಿಂದ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆಯೇ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಅನಂತರದ ಕಾಲ ಆಂತರಿಕ ಕ್ಷೋಭೆ, ಪಿತೂರಿ ಕೊಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಇತ್ತ ಥೈಲೆಂಡೂ ಅತ್ತ ವಿಯೆಟ್ನಾಮೂ ಕಾಂಬೋಡಿಯವನ್ನು ಕಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಶಿಸಿಹೋಯಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಕಾಂಬೋಡಿಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಖ್ಮರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿತು. ಕಾಂಬೋಡಿಯನರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಯಟ್ನಾಮೀಯರ ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಥೈ ಜನಾಂಗದವರ ಅಥವಾ ಅವರಿಬ್ಬರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಬಾಳ ಬೇಕಾಯಿತು. ಪರಾಧೀನವಾದ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತೆ ಗತಕಾಲದ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಥೈಲೆಂಡ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಮೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ವಿಯಟ್ನಾಮೀಯರು ಕೊಚಿನ್–ಚೀನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಇಂಡೋಚೀನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ನೀತಿಯಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ವಸಾಹತನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವಿಯಟ್ನಾಮೀಯರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಫ್ರೆಂಚರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿತು. ಫ್ರೆಂಚರು ಆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ರಾಜನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ 1863ರಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಈ ದೇಶ ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಂಡೋಚೀನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಯಿತು. 1907ರಲ್ಲಿ ಸೈಯಾಂ (ಥೈಲೆಂಡಿನ ಆಗಿನ ಹೆಸರು) ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿತು.

1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವಿರುದ್ಧ ದೇಶೀಯ ಚಳವಳಿಗಳು ನಡೆದುವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರ ಜಪಾನಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಜಪಾನರ ಪಕ್ಷ ಸೇರಿದ ಥೈಲೆಂಡ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಘಟನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವಿರುದ್ಧ ಭಾವನೆಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದ್ದುವು. 1941ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಫ್ರೆಂಚರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿತು. ತನ್ನ 18ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ದೊರೆ ನರೋದಮ್ ಸಿಹಾನೌಕ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಇದ್ದ ಎಲ್ಲ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನೂ ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿದ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸೋತ ಮೇಲೆ, ಫ್ರೆಂಚರು ಪುನಃ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಒಳಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿತವಾಯಿತು. 1949ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯಾ ಫ್ರೆಂಚ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಯಿತು. 1953ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಂಡೋಚೀನದ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಿಹಾನೌಕ್ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದ. 1950ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಶಾಂತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1954ರ ವೇಳೆಗೆ ಇಡೀ ಇಂಡೋ–ಚೀನದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ 1954ರಲ್ಲಿ ಜಿನೀವ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು. ವಿಶ್ವದ ಅಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ತಟಸ್ಥ ನೀತಿಯನ್ನೂ ರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುವ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದುವು. 1955ರಲ್ಲಿ ಸಿಹಾನೌಕ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಜವಾದಿ ಪ್ರಜಾಸಮುದಾಯ ಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಂತು ಗೆದ್ದು ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ. ಆ ವರ್ಷವೇ ಫ್ರೆಂಚ್ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಹೊರಬಂದು, ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1960ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆ ಗತಿಸಿದುದರಿಂದ ಸಿಹಾನೌಕ್ ದೇಶದ ನಾಯಕನಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ.

1960 ರಿಂದ 1979ರ ಮೊದಲ ಭಾಗದ ವರೆಗೆ ಸಿಹಾನೌಕ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ. 1960ರಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೊದಲ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರ ತಟಸ್ಥ ನೀತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿತ್ತಾದರೂ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿ ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಚೀನದೊಡನೆ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಿಲಿಟರಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವುಗಳನ್ನು ಕಾಂಬೋಡಿಯ 1963ರಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿತಲ್ಲದೆ 1965ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದೊಡನೆ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡಿತು. ಜೂನ್ 1967ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ದೇಶಗಳು ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದುವು. 1968ರ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಲು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಇದು ಹೊಸ ವಿದೇಶಾಂಗನೀತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಯಟ್‌ಕಾಂಗರು ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಂಥವನ್ನು ನೆಲೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಅಮೆರಿಕನ್ ಮತ್ತು ವಿಯಟ್ನಾಂ ಸೈನಿಕರು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ

ಅನಧಿಕೃತವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಸಿಹಾನೌಕ್ ಈ ಬಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತನ್ನ ತಟಸ್ಥ ನೀತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವೇ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಆಂತರಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಹಾನೌಕನ ಧೋರಣೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧ ವಾತಾವರಣದಿಂದಾಗಿ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಸಿಹಾನೌಕ್ ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 1970ರ ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಲೋನ್ ನಾಲ್ ಸಿಹಾನೌಕನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಸಿಹಾನೌಕನಿಗೆ ಚೀನದ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಿತು. ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಲೋನ್ ನಾಲ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯವನ್ನು ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿದ. ಸಿಹಾನೌಕನ ಬೆಂಬಲಿಗರಾದ ಉತ್ತರ ವಿಯಟ್ನಾಮೀಯರು ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದರು. ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಹಲವಾರು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಲೋನ್‌ನಾಲನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿ, ಅನಂತರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವಾಪಸು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು.

1973ರಲ್ಲಿ ವಾಯು ಪಡೆದಾಳಿ ನಿಂತರೂ ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಕದನ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. 1975ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರು ಕಾಂಬೋಡಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕದ ದಕ್ಷಿಣ ವಿಯಟ್ನಾಂ ಮತ್ತು ಲಾವೋಸ್ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವು. ಪೋಲ್‌ಪಾಟ್ ಸರ್ಕಾರದ ಬಿಗಿ ಆಡಳಿತದಿಂದಾಗಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್ ಕಾಂಬೋಡಿಯನ್ನರು ಆಹಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೊರತೆಗಳ ಕಾರಣ ಮರಣವನ್ನಪ್ಪಿದರು. 1982ರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರ ಕೂಡು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ನರೋದಮ್ ಸಿಹನೌಕ್ ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1992ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಆಡಳಿತ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1993ರ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಿಹನೌಕ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. 2003ರಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆದು ಹುನ್‌ಸೆನ್ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದರು. (ಎಂ.ವಿ.ಕೆ.; ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.; ಎಂ.ಎ.ಎನ್.)

ಕಾಕ್, ರಾಬರ್ಟ್ : (1843–1910). ಜರ್ಮನಿಯ ಏಕಾಣುಜೀವಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಯನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈತನದು. ಜನನ ಹ್ಯಾನೋವರಿನ ಕ್ಲಾಸ್ತಾಲಿನಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ 11,1843ರಲ್ಲಿ. ಗಾಟಿಂಜನಿನಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಪದವೀಧರನಾದ (1866). 1870ರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾಗ ಬಿಡುವು ದೊರೆತಾಗಲೆಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ವೇಳೆ ನೆರಡಿ (ಆಂತ್ರಾಕ್ಸ್) ರೋಗ ಆಸುಪಾಸಿನ ದನಗಳಿಗೆ ಪಿಡುಗಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಕ್‌ನ ಕುತೂಹಲ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯಿತು. ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ದನದ ದೊರಳೆಯಿಂದ (ಸ್ಪ್ಲೀನ್) ನೆರಡಿ ರೋಗಕಾರಕ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು ಈತ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ (1876) ಅವನ್ನು ಪುಟ್ಟಿಲಿಗಳಿಗೆ (ಮೈಸ್) ಚುಚ್ಚಿದ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪುಟ್ಟಿಲಿಗೆ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಅದರ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು ಜೀವಂತ ದೇಹದ ಹೊರಗೆ ಬೆಳೆಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಆತ ಕಲಿತು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ತನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಬ್ರೆಸ್ಲೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಕಾನ್ ಎಂಬಾತನ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ. ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಎಂದಿನಂತೆ ತನ್ನ ವೈದ್ಯ ಕಸಬಿನೊಂದಿಗೆ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಏಕಾಣು ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಕೊಟ್ಟು ಜಾರುಗಾಜುಗಳ (ಸ್ಲೈಡ್ಸ್) ಮೇಲೆ ಅಂಟಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಪಟ್ಟಣದ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಇನ್ನೂ 37 ವರ್ಷದ ಕಾಕ್‌ನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹುದ್ದೆ ದೊರೆಯಿತು (1880). ಆಗ ಈತ ಬರ್ಲಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಮರುವರ್ಷವೇ ಮಾಂಸದ ಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಜಿಲಟಿನ್ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚ ತಳಿಯ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಬೆಳೆಸುವ ಹೊಸ ವಿಧಾನ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಲೂಯಿ ಪಾಶ್ಚರನ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಯನ್ನು (ಬ್ಯಾಸಿಲ್ಲಸ್) ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ (1882) ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಒಂದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದ ಒಂದು ರೋಗಾಣು ಮೂಲ ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು ಆಗ ಕಾಕ್ ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳು ಈಗಲೂ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಕಾಲರ ಆಯೋಗದ ನಾಯಕನಾಗಿ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಭಾರತಗಳಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಕಾಲರ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದು ನೀರು, ಉಣಿಸು, ಅರಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ (1883). ಈಜಿಪ್ಟಿಗರ ಕಣ್ಣು ಬೇನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಯನ್ನೂ ಆಗಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಕ್ಷಯಾಣು ಸಾರವನ್ನು (ಟ್ಯುಬರ್ಕ್ಯುಲಿನ್) ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿ (1890) ಅದು ಕ್ಷಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬರುವುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದ.

ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿಯೂ (1885) ಬರ್ಲಿನ್ನಿನ ಅಂಟುರೋಗಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿಯೂ (1891) ಕಾಕ್ ಇದ್ದ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸರ್ಕಾರದ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋದ (1896). ಆತನ ಉದ್ದೇಶವಾದ ಗೋಮಾರಿ(ದನದ ಪ್ಲೇಗು) ರೋಗದ ಕಾರಣ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಅದರೆದುರು ಹಾಕುವ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಮತ್ತೆ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ (1906) ನಿದ್ದೆಯ ನರಳಿಕೆ (ಸ್ಲೀಪಿಂಗ್ ಸಿಕ್ನೆಸ್) ರೋಗಕ್ಕೆ ಮದ್ದನ್ನು ಬಳಕೆ ತಂದ. ವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ದೇಹಶಾಸ್ತ್ರ (ಮೆಡಿಸನ್ ಅಂಡ್ ಫಿಸಿಯಾಲಜಿ) ವಿಭಾಗದ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ ಈತನಿಗೆ 1905ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು. ಇಡೀ ವೈದ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲೇ ಉನ್ನತ ಏಕಾಣುಜೀವಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮುನ್ನಡೆಗೂ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಅಚ್ಚತಳಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲೂ ಕಾರಣನಾಗಿ ಇಂದಿನ ಏಕಾಣುಜೀವಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಜನಕನೆಂದು ಈತ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕಾಕಂಬಿ : ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಸಿಹಿಗೆಣಸುಗಳಿಂದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಉಪೋತ್ಪನ್ನ; ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಡೆದ ತರುವಾಯ ಉಳಿಯುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ದ್ರವರೂಪದ ಪಾಕ (ಮೆಲಾಸ್ಸಸ್). ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಮೆಲಾಸ್ಸಿಜೆನಿಕ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಕಾಕಂಬಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಸಕ್ಕರೆ ಹರಳುಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇನಾರ್ಗೇನಿಕ್ ಲವಣವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಆರ್ಗೇನಿಕ್ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲದ ಕಶ್ಮಲಗಳು. ಸುಕ್ರೋಸಿನ ಸಂತೃಪ್ತ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಲೀನವಾಗಿವೆ. ಸುಟ್ಟ ಸಕ್ಕರೆಯ ವಾಸನೆ ಇರುವ ಈ ಕಪ್ಪು ಪಾಕ (ಕಾಕಂಬಿ) ಕಚ್ಚಾ ಸಕ್ಕರೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಅದರ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಕಾಕಂಬಿ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಸ್ಥಳ, ಕಬ್ಬಿನ ದರ್ಜೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ, ಹವೆ, ಕಬ್ಬನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಂದು ದರ್ಜೆಯ ಕಾಕಂಬಿಯನ್ನು ಆಹಾರವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. *

ಕಾಕಡ : ಮಲ್ಲಿಗೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ, ವಾಸನೆ ಇಲ್ಲದ ಹೂ ಬಿಡುವ ಸಸ್ಯ. ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲೂ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಹೂವಿನಿಂದ ಹಾರ, ತುರಾಯಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಾಕಡಮೊಗ್ಗನ್ನು ಅರಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕುಯ್ದು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಕಡ : ಒಳಚಿತ್ರ – ಹೂಬಿಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ರೆಂಬೆ

ಕಾಕಡ ಓಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಜಾಸ್ಮಿನಮ್ ಪ್ಯೂಬಿಸೆನ್ಸ್ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದು ಸುಮಾರು 3'–4' ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಬಹು ವಾರ್ಷಿಕ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯ.

ಇದರ ಎಳೆಯ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ತುಕ್ಕು ಬಣ್ಣದ ನವಿರಾದ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಚಿಕ್ಕ ತೊಟ್ಟುಳ್ಳವು; ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ಕರನೆಯಂತೆ; ಅಂಚು ನಯ, ತುದಿ ಮೊನಚು, ಬಣ್ಣ ಗಾಢ ಹಸಿರು. ಹೂ ಗೊಂಚಲು ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ (ಸೈಮೋಸ್) ಮಾದರಿಯದು; ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 7, ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ಕೇಸರಗಳು 2, ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಕಾಕಡ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಲುಗಳು ಬಾಗಿ, ನೆಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಬೇರು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಸಸಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಸಿಗಳಿಂದ ಕಾಕಡವನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಸಸಿಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ವಯಸ್ಸಾಗಿರಬೇಕು. ಸಸಿಗಳನ್ನು ತಾಯಿಸಸ್ಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ತಾಯಿಬೇರು ಕಿತ್ತುಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು. ಕಾಕಡ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಜೌಗಿಲ್ಲದ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಸಡಿಲವಾಗಿರುವ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ತೋಟವನ್ನು ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಮುಂಚೆಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಳುಮೆ ಅಥವಾ ಅಗತೆ ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರ 6' ಅಂತರದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ 2' ಉದ್ದ 2' ಅಗಲ ಹಾಗೂ 1' ಆಳದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡಬೇಕು. ಗುಂಡಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ದೂರ 5' ಇರಬೇಕು. ಗುಂಡಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ತುಂಬಿ ಅನಂತರ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನಾಟಿ ಮಾಡಬೇಕು. ನಾಟಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಗಿಡ ಹೂ ಬಿಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದ ಮುಕ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಕಡ ಬೆಳೆಗೆ ಮೇಲು ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡಬೇಕು. ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕಳೆ ತೆಗೆದು ಇಡೀ ತೋಟವನ್ನು ಮೇಲು ಅಗೆತಮಾಡಿ, ಸಸ್ಯಗಳ ಸುತ್ತಲು ಇರುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು, ಅನಂತರ ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಟ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಪಾತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದಾಗ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ.

ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿದ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗಿಡವೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1ರಿಂದ 2ಕೆಜಿ ಮೊಗ್ಗನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಕಾಕತೀಯರು : ಮೊದಲಿಗೆ ಅನುಮಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ವಾರಂಗಲ್ ರಾಜಧಾನಿಗಳಿಂದ ಆಂಧ್ರಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸು. 200 ವರ್ಷಕಾಲ ಆಳಿದ ಮನೆತನ. ಕಾಕತಿ ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಾಮದ ದೇವತೆ ಕಾಕತೆಮ್ಮ–ಇವು ಕಾಕತೀಯ ಪದದ ಮೂಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

1ನೆಯ ಬೇತನಿಂದ ಈ ವಂಶದ ಚರಿತ್ರೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇವನು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ತೆಲಂಗಾಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು. ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ 1ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ (1043–68) ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ಭಾಗಹಿಸಿದ್ದ. ಇವನ ಮಗ 1ನೆಯ ಪ್ರೋಲ ಶತ್ರುದಮನ ಮಾಡಿ ಆ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆಯಿಂದ ಅನುಮಕೊಂಡ ಸೀಮೆಯ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಇದು ಈ ವಂಶದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಆಯಿತು. ಯುವರಾಜ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕೊಂಕಣ, ಚೋಳದೇಶ, ವೇಂಗಿ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಕೋಟಗಳ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಲ ಭಾಗಿಯಾಗಿ ಆತನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕನಾದ.

ಇವನ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಬೇತ (1075–90) 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ (1076–1126) ವಿರೋಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ಆತನ ಕ್ರೋಧಕ್ಕೆ ಈಡಾದರೂ ಅನಂತರ ಕ್ಷಮೆ ಕೋರಿ ತನ್ನ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪರವಾಗಿ ಇವನು ಮಾಲ್ವದ ಪರಮಾರ ಉದಯಾದಿತ್ಯ, 1ನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಜೋಳ–ಇವರ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸಿದ. ಸುಪ್ರೀತನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಸಬ್ಬಿ 1000 ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೂ ಇವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇಮ್ಮಡಿ ಪ್ರೋಲ ಇವನ ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ (1115). ಈತ ಪರಾಕ್ರಮಿ, ಮಹಾತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ. ಆಗ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಕೊನೆಯ ಹಂತ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. 1126ರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸರು ಸಮರ್ಥರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶ ಪ್ರೋಲನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸಿತು. ಈತ ಕೊಂಡಪಲ್ಲಿಯ ಗೋವಿಂದರಾಜ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಕೂಟದ ಗುಂಡರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ತೈಲನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದ. ಅನಂತರ ದಯೆತೋರಿ ವಿಮುಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕತ್ವವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತೆಲಂಗಾಣದ ವಾರಂಗಲ್ ಮತ್ತು ಕರೀಂನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಕತೀಯ ಆಧಿಪತ್ಯ ಅನಂತರ ಗೋದಾವರಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಭೂಭಾಗವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಪ್ರೋಲ ಸು. 1158ರ ವರೆಗೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದ.

ಬಳಿಕ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪ್ರೋಲನ ಪುತ್ರ ರುದ್ರದೇವನಿಂದ ಕಾಕತೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ರುದ್ರದೇವ ಸಂಗ್ರಾಮವೀರ, ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ. ಇವನು ನೆರೆನಾಡಿನ ಹಲವು ನಾಯಕರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಹೂಡಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನು ಜಯಿಸಿದ ವೈರಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋಟ ನಾಯಕರು, ತೆಲುಗು ಚೋಳರು, ಮತ್ತು ಚಾಳುಕ್ಯ ಮುಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪ ಪ್ರಮುಖರು, ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ವೆಂಗಿಮಂಡಲವನ್ನೂ ಗೆಲ್ಲಲು ಇವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇವನಿಗೆ ಗೋದಾವರಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯ ವಶವಾಗಿತ್ತು. ರುದ್ರದೇವ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನುಮಕೊಂಡ ರಾಜಧಾನಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಓರುಗಲ್ಲು (ಈಗಿನ ವಾರಂಗಲ್) ಎಂಬ ಹೊಸ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದು ಮುಂದೆ ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಇತ್ತ ಕಾಕತೀಯರು ಊರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅತ್ತ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೇವುಣರು ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವ ಸು. 1196ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಹತನಾದ.

ರುದ್ರದೇವನ ಅನಂತರ (ಸು. 1196) ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆತನ ತಮ್ಮ ಮಹಾದೇವ 3 ವರ್ಷ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ. ಇವನು ಸೇವುಣರ ರಾಜಧಾನಿ ದೇವಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಸು. 1198ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹಾದೇವನ ಮಗ ಗಣಪತಿದೇವ ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ದೇವಗಿರಿಯ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾಂತರ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಗಣಪತಿದೇವ ಮರಳಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ನೆರೆಯ ಅರಸರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ. ಸೇನಾಪತಿ ರೇಚರ್ಲ ರುದ್ರ ಪುನಃ ಕಾಕತೀಯ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದ.

ಗಣಪತಿದೇವ (1198–1261) ಸು. 63 ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ಈತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ಚೋಳರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಅಸ್ತಂಗತವಾಗಿ, ತುಂಡರಸರೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪಾಳೆಯಗಾರರೂ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ರಾಜ್ಯಲಾಲಸೆಯಿಂದ ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಕ್ತಿವಂತನೂ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯೂ ರಾಜನೀತಿಚತುರನೂ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನೂ ಆದ ಗಣಪತಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಎಡೆಬಿಡದೆ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ವೆಲನಾಡು ನಾಯಕರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕಾಕತೀಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯರೇಖೆ ಪೂರ್ವಸಾಗರದ ವರೆಗೆ ಚಾಚಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲೂರಿನ ತೆಲುಗು ಚೋಳನಾಯಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇವನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಬೆಳೆಯಿತು. ಈತ ಕಳಿಂಗದ ಪೂರ್ವಗಂಗರೊಡನೆ ಮತ್ತು ಮಧುರೆಯ ಪಾಂಡ್ಯರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥನೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದ.

ಗಣಪತಿ ದಕ್ಷ ಶಾಸಕ, ಪ್ರಜಾಹಿತ ಚಿಂತಕ. ಕೃಷಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತುದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈತ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಅನುಮಕೊಂಡದಿಂದ ಓರುಗಲ್ಲಿಗೆ (ವಾರಂಗಲ್ಲಿಗೆ) ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ ಅದರ ಸುತ್ತ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಕತೀಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಘನತೆ ಬಂತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ನೆಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯಶಾಸನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವನದು.

ರುದ್ರಾಂಬಾ (ರುದ್ರಮಹಾದೇವಿ) ಮತ್ತು ಗಣಪಾಂಬಾ (ಗಣಪಮಹಾದೇವಿ) ಇವರಿಬ್ಬರು ಅವನ ಪುತ್ರಿಯರು. ರುದ್ರಾಂಬಾ ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯವಂಶದ ರಾಜಕುಮಾರ ವೀರಭದ್ರನನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದಳು. ಗಣಪತಿದೇವ ಈಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಣಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ, ರುದ್ರದೇವ ಎಂಬ ಪುರಷನಾಮದಿಂದ ಕರೆದ. ಗಣಪತಿಗೆ ಮುಪ್ಪು ಬಂದಾಗ–1259ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ–ರುದ್ರಮಹಾದೇವಿ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾದ. ಅನಂತರ ರಾಜಪುತ್ರಿಯೇ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಅನಂತರವೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗಣಪತಿದೇವ ಬದುಕಿದ್ದ.

ರುದ್ರಮಹಾದೇವಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಕೆಲವು ರಾಜವಂಶದವರ ಮತ್ತು ನಾಯಕರ ಅಸಂತೋಷ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ ರೇಚರ್ಲ ಪ್ರಸಾದಿತ್ಯ, ಗೋನಗನ್ನಯರೆಡ್ಡಿ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸಾಮಂತರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಈಕೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು 35 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (1261–95) ಸ್ಥೈರ್ಯದಿಂದ ನಡೆಸಿದಳು. ಅಂತಶ್ಶತ್ರುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಾಹ್ಯ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಈಕೆಗೆ ಆತಂಕಗಳುಂಟಾದವು. ಹೊರಗಿನ ಶತ್ರುಗಳ ಪೈಕಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಲಿಂಗದ ಗಜಪತಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸೇವುಣರು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಪ್ರಮುಖರು.

ರುದ್ರಮಹಾದೇವಿ ಎಲ್ಲ ಗಂಡಾತರಗಳನ್ನೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸುತ್ತ ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿಯ ಮತ್ತು ವೆಂಗಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕೆಲಕಾಲ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಸ್ವಾಧೀನವಾದುವು. ಸೇವುಣರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧಿಸಿದಳು. ಪಾಂಡ್ಯರು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಳು. ಈ ಸಮರಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಮಹಾದೇವಿಯ ಮಗಳ ಮಗನೂ ದತ್ತುಪುತ್ರನೂ ಆದ ಕುಮಾರ ರುದ್ರದೇವ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಜಯಗಳಿಸಿದ. ಆಂಧ್ರ ದೇಶದ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಈಕೆಯೂ ಒಬ್ಬಳು. ಸ್ತ್ರೀಯಾದರೂ ಈಕೆ ರಾಜಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶೌರ್ಯ ಪರಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ರಾಜನಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುರುಷವೇಷ ಧರಿಸಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಕಲ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದದ್ದುಂಟು. ಈಕೆಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸುಖಸಮಾಧಾನಗಳಿಂದ ಬಾಳಿದರು.

ರುದ್ರಮಹಾದೇವಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ಕುಮಾರ ರುದ್ರದೇವ 1295ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ 35ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿದ. ಇವನಿಗೆ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನೆಂದೂ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇವನಿಗೆ ರಾಜನೀತಿ ಯುದ್ಧನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಭವವಿತ್ತು. ಶತ್ರುಗಳ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಇವನು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದರ ಬಲವನ್ನೂ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ.

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಸುಲ್ತಾನ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ. 1303ರಲ್ಲಿ ಕಾಕತೀಯ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೇನೆ ಪರಾಭವ ಹೊಂದಿತು. ಅನಂತರ 1310ರಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೇನಾಪತಿ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಕಾಫರ್ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ, ವಾರಂಗಲ್ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಸೋತು, ಅಪಾರ ಹಣ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅಸ್ಥಿರವಾಯಿತು.

ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಪೊಗದಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನೆಂಬ ನೆಪಹೂಡಿ, ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಖುಸ್ರುಖಾನ 1318ರಲ್ಲಿ ವಾರಂಗಲ್ಲಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟಾಗ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಪುನಃ ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಕಪ್ಪ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆದು ಖಿಲ್ಜಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು 1320ರಲ್ಲಿ ತುಗಲಖ್ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಘಿಯಾಸುದ್ದೀನ್ ಈ ಮನೆತನದ ಮೊದಲ ಸುಲ್ತಾನ. ಈತ ತನ್ನ ಮಗ ಉಲುಘ್‌ಖಾನನನ್ನು 1323ರಲ್ಲಿ ತೆಲಂಗಾಣದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಮೊದಲ ಸಲ ಈ ಆಕ್ರಮಣ ವಿಫಲವಾದುದರಿಂದ, ದೆಹಲಿಯ ಸೇನೆ ಬೇಗನೆ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ವಾರಂಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿತು. ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಈ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ ಪರಾಜಯ ಹೊಂದಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಶತ್ರುವಿನ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಉಲುಘ್‌ಖಾನ್ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನನ್ನೂ ಅವನ ಪರಿವಾರದವರನ್ನೂ ಬಂಧಿಸಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಮೃತನಾದ. ಇವನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಕಾಕತೀಯರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮುಗಿಯಿತು. ತೆಲಂಗಾಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ದೆಹಲಿಯ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. (ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕಾಕನಕೋಟೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಥಳ. ಖೆಡ್ಡಾಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮೈಸೂರಿಗೆ 77 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಬೀಟೆ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೇಗದ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಸರ್ಕಾರಿ ನೆಡುತೋಟಗಳಿವೆ.

ಕಾಕನಕೋಟೆಯ ಕಾಡು ಆನೆಗಳ ಬೀಡು. ಆನೆಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೂ ಜನಜೀವನಕ್ಕೂ ಆಗಾಗ ತೊಂದರೆ ಆಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. 1873–1971ರ ವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದ 36 ಖೆಡ್ಡಾಗಳಲ್ಲಿ 24ನ್ನು ಕಾಕನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ನಡೆಸಲಾಯಿತು. 1968ರಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾದ ಆನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 88; 1971ರಲ್ಲಿ 41. ಕಪಿಲಾ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಕರ್, ಎಮಿಲ್ ತಿಯೊಡೋರ್ : 1841–1917. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ. ಬರ್ನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರನಾಗಿ (1865) ಬರ್ಲಿನ್, ಲಂಡನ್, ಪ್ಯಾರಿಸ್, ವಿಯನ್ನಾಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ವಿಯನ್ನಾದಲ್ಲಿ ಜಠರ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಬಿಲ್‌ರಾತನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ. ಬರ್ನ್‌ನಲ್ಲಿ ರೋಗಿಬದಿಯ (ಕ್ಲಿನಿಕಲ್) ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ (1872) 45 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1881) ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಲಿಸ್ಟರ್ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಇವನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಆದರೂ ಈತನ ಮನೋಧರ್ಮ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಪೂರ್ತಿ ನಂಜಿಲ್ಲದ (ಏಸೆಪ್ಟಿಕ್) ವಿಧಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಯೋಗದ, ಅಂಗಕ್ರಿಯೆಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಕರ್ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಹೆಸರು ತಂದ ಗುರಾಣಿಕ (ಥೈರಾಯ್ಡ್) ಗ್ರಂಥಿಯ ಕೆಲಸ, ರೋಗ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಳಗಂಡದ (ಗಾಯ್ಟರ್) ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗಾಗಿ ನೊಬೆಲ್ ಬಹುಮಾನ (1909) ದೊರೆಯಿತು. ಸುಮಾರು 9,000ಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಗಳಗಂಡದ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಬಲು ಅಪಾಯಕರ, ಕಷ್ಟಕರ ಆದದ್ದನ್ನು ತೀರ ಸರಳ ಎನಿಸುವಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಈ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಇವನ ರೋಗಿಗಳ ಸಾವಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.1ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಇತ್ತು. ಹೆಗಲಿನ ಕೀಲ್ತಪ್ಪಿಕೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜಠರ, ಪುಪ್ಪುಸ, ಪಿತ್ತಕೋಶ, ನಾಲಗೆ, ಕಪಾಲನರಗಳು, ಬೂರುಗಳ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೋ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೋ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಕರುಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಉಳಿದ ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೊಲಿದು ಸರಿಪಡಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಮೊದಲಿಗ. ಅಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ಉಪಾಯಗಳು, ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಈಗಲೂ ಅವನ ಹೆಸರಿನ ಚಿಮಟವೂ ಹಲಬಗೆಯ ಇರಿತಗಳೂ (ಇನ್‌ಸಿಷನ್ಸ್) ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಕರ್ ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ (1892) ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಆವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕಂಡಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಕಲ್ : ಎರಡು ಹೋಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿಪ್ಪುಳ್ಳ ಕಾರ್ಡಿಯಂ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮದ ಸಾಗರವಾಸಿ ಮೃದ್ವಂಗಿ. ಹೃದಯಚಿಪ್ಪಿನ ಹುಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಇದು ಯೂಲಾಮೆಲಿಬ್ರಾಂಕಿಯ ಗಣದ ಕಾರ್ಡಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಚಿಪ್ಪಿನ ಹೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಬೋಗಳು ಮತ್ತು ಹೋಳುಗಳ ಹೊರಮೈ ಮೇಲೆ ವಿಕಿರಣಗೋಳ್ಳುವ ದೆಬ್ಬೆಗಳು (ರಿಬ್ಸ್) ಇರುವುದು ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಅಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಚಿಪ್ಪಿನ ಹೋಳುಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಾಗ ಹೃದಯದಾಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಈ ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಿಗೆ ಹೃದಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ಹುಳುಗಳೆಂದೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಕಲ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುವ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 53 ಜಾತಿಗಳೂ 250 ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಇವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕೆಲವು 1,800' ಆಳದ ವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಳು ಅಥವಾ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ 3 ಸೆಂಮೀ ಆಳದವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಪಾದದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಿಲ ತೋಡಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೆಲ ಉಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಎರಡು ಸಮರೂಪದ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ. ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಲಿಗಮೆಂಟು ಮತ್ತು ಕೀಲುಹಲ್ಲುಗಳ (ಹಿಂಜ್ ಟೀತ್) ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿವೆ. ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಎರಡು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸ್ನಾಯುಗಳಿವೆ. ಪಾದ ಸ್ನಾಯುಮಯವಾಗಿದ್ದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೂಪಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಯಂತೆ ಕೊಂಚ ಬಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾಕಲ್ ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ನೆಗೆಯಬಲ್ಲುದು. ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂದು, ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಮೊದಲಾದ ಮೋಹಕ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸುಪುಷ್ಟವಾದ ಕೆತ್ತನೆಯಂಥ ರಚನೆಯೂ ಉಂಟು.

ಮ್ಯಾಂಟಲ್‌ಪಾಲಿಗಳು ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಚಿಕ್ಕ ಜಲನಾಲೆಗಳಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿವೆ. ಒಂದು ನಾಲೆಯ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಪಾದದ ಇಕ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ವಸನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವ ಎರಡು ಕಿವಿರುಗಳಿವೆ.

ಕಾಕಲ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಎಂಬ ಲಿಂಗಭೇದವಿದೆ. ಅಂಡಾಣು ಮತ್ತು ಶುಕ್ರಾಣು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿ ಯುಗ್ಮಾಣುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾಲಾನಂತರ ಚಲನಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಡಿಂಭಗಳು ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕೆಲಕಾಲ ಈಜಿ ಕಾಯಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಕೊನೆಗೆ ನೀರಿನ ತಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತವೆ.

ಯುರೋಪಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಜನರು ಕಾರ್ಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಸೆರಾಸ್ಟೊಡರ್ಮ ಎಡ್ಯೂಲ್ ಎಂಬ ಹೃದಯ ಚಿಪ್ಪುಹುಳುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಡಿಯಂ ಪ್ರಭೇದ ಥೇಮ್ಸ್‌ನದೀ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬೆಸ್ತರು ಈ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಬರಿಗೈಯಿಂದಲೇ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಿಕಾಸಿ, ಗುದ್ದಲಿ ಮೊದಲಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅಗೆದು ಇವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಸಾಗಿಸುವ ಮೊದಲು ಇವನ್ನು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಟೈಫಾಯ್ಡ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯ ಕ್ರಮ ಇದು. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಉಪ್ಪು ಅಥವಾ ವಿನಿಗರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವು ಕೇವಲ ಮಾನವನ ಆಹಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನು, ಪಕ್ಷಿ, ನಕ್ಷತ್ರಮೀನುಗಳ ಆಹಾರವೂ ಆಗಿವೆ.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗ್ಲೈಸಿಮೆರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಿಪ್ಪುಹುಳುಗಳನ್ನು ನಾಯಿ ಹೃದಯ ಚಿಪ್ಪುಹುಳು (ಡಾಗ್ ಕಾಕಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದು ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಹೃದಯ ಚಿಪ್ಪು ಹುಳುಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಾಕಸಸ್ : ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಅಜಾಫ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕೆರ್ಚ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ವಾಯುವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 1440 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಬ್ಬಿರುವ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ. ಸಮ ಹರಡು, ಕಿರು ಅಗಲ, ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಕ್ಕಗಳ ಖಚಿತ ಹೊರರೇಖೆ-ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಅದು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಕ್ಕಿಂತ ಪಿರೆನೀಸ್ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಪಿರೆನೀಸಿನಂತೆ ಇದೂ ಎತ್ತರ. ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದಂತೆ ಇದನ್ನು ಕಣಿವೆಗಳು ಸೀಳಿಲ್ಲ. ಪಿರೆನೀಸ್ ಪರ್ವತದಂತೆ ಕಾಕಸಸಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳೂ ಇದರ ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿವೆಯೇ ಹೊರತು ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಭಾಗ: ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವವಿಭಾಗಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕೆರ್ಚ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಇರಾನಿನ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತದ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿ 672 ಕಿಮೀ ದೂರ ಸಾಗಿರುವುದು ಪಶ್ಚಿಮವಿಭಾಗ, ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಗೂ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಸಮಾಂತರದ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಧಾನಶ್ರೇಣಿಯ ಹಿಂದೆಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಕಡಿದಾದ ಬೊಕೊವೊಯ್ ಖ್ರಿಬೆಟ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮಾಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಉಪಶ್ರೇಣಿಯೊಂದುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಳುವುದರಿಂದಲೂ ಅನುಕೂಲ ಹವಾಮಾನವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಅನೇಕ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಚುಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆ ಕಡಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಕಗ್ಗಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರವೇಶ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ಚಾಚುಗಳು 600–909 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿವೆ. ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿ ಪೂರ್ವದತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ 3030 ಮೀ.ಗಳಿಂದ 3636 ಮೀ. ಗಳವರೆಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಖರಗಳಿವು: ಫಿಷ್ಟ್ (2436 ಮೀ), ಓಷ್ಟೆನ್ (2791 ಮೀ), ಷುಗುಜ್ (3224 ಮೀ), ಸೈಷ್ (3765 ಮೀ). ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ಫಟಿಕ ಮಾದರಿಯ ಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬಹುದಾದ ಮೆತ್ತನೆಯ ಕಲ್ಲುಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ 2727 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ 2424 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲೂ ಹಿಮರೇಖೆಯುಂಟು. ಓಷ್ಟೆನ್ ಶೃಂಗದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿ ಸದಾ ಮಂಜಿನಿಂದ ಕೂಡಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಅನೇಕ ಹಿಮನದಿಗಳು ಇಳಿಬಿದ್ದು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕಸಸ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವೇ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಬಹಳ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಮೇಡುಗಳು ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕೂಬ್ಯಾನ್ ಕಣಿವೆಗೂ ಆ ಕಣಿವೆಯ ಆಚಿನ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು–ಷೇಖ್ 1467 ಮೀ), ಷೆಟ್ಲಿಬ್ (1836 ಮೀ), ಸೆಯಷ್ಕ (2085 ಮೀ), ಸಾಂಚಾರ್ (2421 ಮೀ), ಸಾಂಚಾರ್ ಘಾಟ್ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಮುರುಖ್ (3485 ಮೀ), ಕ್ಲುಖೋರ್ (2864 ಮೀ) ಮತ್ತು ನಾಖರ್ (2914 ಮೀ) ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕಸಸ್ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದ ತೆರಪಿನಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳು ಒತ್ತಾಗಿಯೂ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿವೆ. ವಿವಿಧ ಮರಗಳನ್ನೂ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇಕಡ 56ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆಷ್, ಫರ್, ಪೈನ್, ಬೀಚ್, ಎಲ್ಮ್, ಲೈಮ್, ಯ್ಯೂ, ಎಲ್ಡರ್, ವಿಲೊ, ಓಕ್ ಮೊದಲಾದ ಮಧ್ಯ ಐರೋಪ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳು ಈ

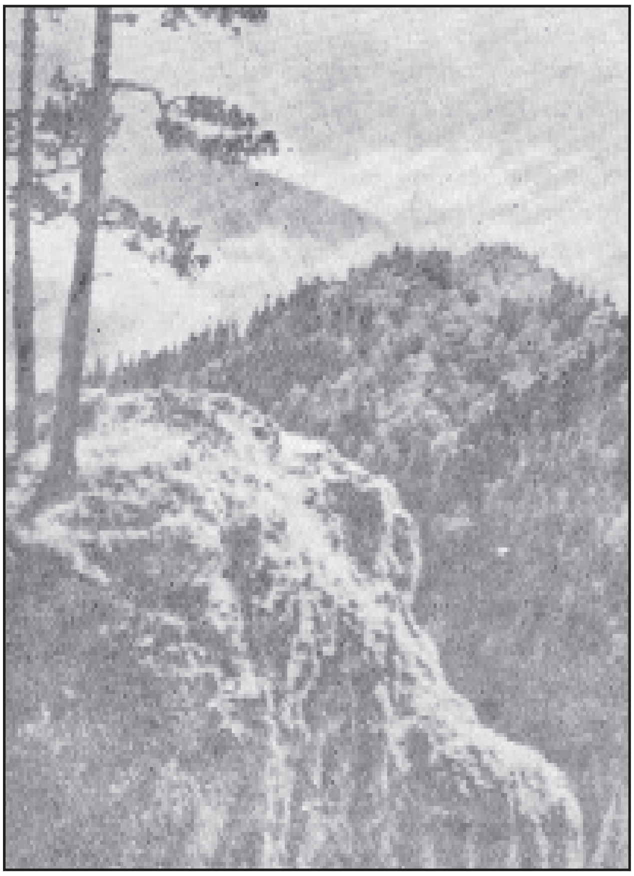

ಕಾಕಸಸ್ ಕಾಡು : ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಜೃಂಭಣೆ

ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುವಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಪೈನ್ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಉಂಟು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕುರುಚಲುಗಳನ್ನೂ ಜಲಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಪೀಚ್, ದಾಳಿಂಬೆ, ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಆಲೈವ್ ಇವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 454 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚೆಸ್‌ನಟ್, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್, ಸೇಬು, ಪೇರುಹಣ್ಣು, ಪ್ಲಮ್, ಚೆರಿ, ಕರಬೂಜು-ಕಲ್ಲಂಗಡಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬಟಾಣಿ, ಹತ್ತಿ, ಬತ್ತ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು-ಇವು ಈ ಪರ್ವತಭಾಗದ ಬೆಳೆಗಳು.

ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ನೆರೆಯ ಕಡಲಕರೆ-ಬಹುತೇಕ ನೇರ, ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳು ವಿರಳ, ಕ್ರಿಮಿಯದ ಆಗ್ನೇಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬೇಸಗೆಯ ಈಜುದಾಣಗಳಿವೆ. ನಾವರಸ್ಸಿಸ್ಕ್, ಗ್ಲೆಂಜಿಕ್, ಅನಪ, ಸುಖುಂ-ಕಾಲ್ಸ್, ಪೋಟಿ ಮತ್ತು ಬಾಟೂ ಮುಖ್ಯ ಲಂಗರು ನೆಲೆಗಳು.

ಮಧ್ಯ ವಿಭಾಗ: ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮಧ್ಯವಿಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಪೂರ್ವಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಉಪ ಭಾಗ ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಡೇರಿಯಲ್ ಘಾಟಿನ ವರೆಗೆ 320 ಕಿಮೀ ಅಂತರ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕಾಕಸಸ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 4545ಮೀ ಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳಿವು: ಷ್ಕಾರಾ-ಟೌ (5164 ಮೀ) ಕಾಷ್ಟಾನ್-ಟೌ (5114 ಮೀ), ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ (ಪಶ್ಚಿಮಶಿಖರ: 5595 ಮೀ; ಪೂರ್ವಶಿಖರ 5559 ಮೀ), ಜೈಕಿಲ್ (5388 ಮೀ), ಡಿಕ್-ಟೌ (5167 ಮೀ), ಜಂಗಾ-ಟೌ (ಪಶ್ಚಿಮಶಿಖರ 5030 ಮೀ; ಪೂರ್ವಶಿಖರ 5007 ಮೀ), ಕಾಸ್ಬೆಕ್ (5014 ಮೀ), ಮಿಷಿರ್ಘಿ-ಟೌ (ಪಶ್ಚಿಮಶಿಖರ 4973 ಮೀ; ಪೂರ್ವ ಶಿಖರ 4954 ಮೀ), ಅಡಿಷ್ ಅಥವಾ ಕಾಟ್ಯುನ್-ಟೌ (4938 ಮೀ), ಗೆಸ್ಟೊಲ (4830 ಮೀ), ಟೆಟ್‌ನುಲ್ಡ್ (4824 ಮೀ), ಗಿಮಾರೈ-ಖೋಖ್ (4748 ಮೀ) ಉಷ್ಬ (ನೈಋತ್ಯ ಶಿಖರ 4670 ಮೀ.; ಈಶಾನ್ಯ ಶಿಖರ 4667 ಮೀ), ಉಲ್ಲು-ಔಜ್ (4651 ಮೀ), ಆಡೈ-ಖೋಖ್ (4629 ಮೀ), ಟೆಖ್ ಟೆಂಜಿನ್ (4584 ಮೀ) ಮತ್ತು ಟಿಯುಟಿಯನ್-ಟೌ

(4580 ಮೀ). ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹತ್ತುವ ಶಿಖರಗಳು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಮತ್ತು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್.

ಪ್ರಧಾನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ತುದಿ 3030 ಮೀಗಳಿಗೆ ಏರಿದರೂ ಅದರ ಉಪಶ್ರೇಣಿಯಾದ ಬೊಕೊವೊಯ್ ಖ್ರಿಬೆಟ್ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಬೊಕೊವೊಯ್ ಪರ್ವತಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಂತಸ್ತು–ಅಂತಸ್ತುಗಳಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ ಚಾಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಕಡಿದಾಗಿರುವ ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು ಇಳಿದು, ಸುಲಭವಾಗಿ

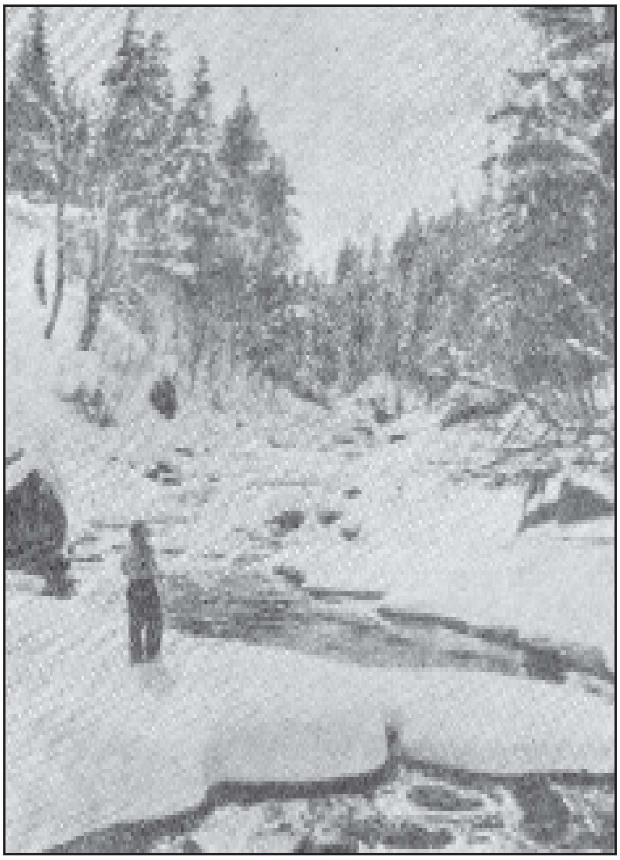

ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕಸಸಿನಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಹಿಮಶಯ್ಯೆ

ಹರಿಯಲು ಅವಕಾಶವುಂಟಾದ ಕೂಡಲೆ ಆಳವಾದ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ, ಉತ್ತರದ ಇಳುಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿದು, ಟೆರೆಕ್ ಅಥವಾ ಕೂಬ್ಯಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ; ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳಿಮೇಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ರಿಯಾನ್ ಅಥವಾ ಕೂರಾ ನದಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಒತ್ತಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳಾಗಲಿ, ಜಲಪಾತಗಳಾಗಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತಳಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಯಾವ ಸರೋವರಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಭಾಗದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಬೊಕೊವೊಯ್ ಖ್ರಿಬೆಟ್ ಸಾಲಿಗೂ ಇತರ ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕಿರಿಯ ಪರ್ವತಚಾಚುಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಮಧ್ಯ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ 2879–3030ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಹಿಮಕವಚವುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣಮುಖದಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆ ಇರುವುದು. ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 900 ಹಿಮನದಿಗಳು ಸರಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದೊಂದು ಎತ್ತರದ ವರೆಗೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕರಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಮನದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಬೆಂಜಿಂಗ್ ಅಥವಾ ಉಲ್ಲುವಿನ ಉದ್ದ 17 ಕಿಮೀ; ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1981 ಮೀವರೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಲೆಕ್ಸ್ಯರ್ 12 ಕಿಮೀ; 1724 ಮೀ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸ್ಯೆಯ ಅಥವಾ ಜೆ 10 ಕಿಮೀ; 2039 ಮೀ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾರಗೊಂ 15 ಕಿಮೀ; 1754 ಮೀ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಡ್ಯೆವಡೊರಕ್ 4 ಕಿಮೀ; 2282 ಮೀ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಲ್ಡ್ ಅಥವಾ ಗೆರೆಷೋ 7 ಕಿಮೀ; ಟುಯ್ಬರ್ 10 ಕಿಮೀ; 1989 ಮೀ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸನ್ನೆರ್ ಅಥವಾ ಜನ್ನೆರ್ 10 ಕಿಮೀ; 2062 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆಡಿಷ್ ಅಥವಾ ಲರ್ಡ್‌ಖಿಟ್ ಹಿಮನದಿ 8 ಕಿಮೀ; 2257 ಮೀ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಮನದಿಗಳು ಆವರಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಸುಮಾರು 168.5 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಮಾಲಿವ್ 58 ಕಿಮೀ ದೂರ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಹಿಮನದಿಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತಿವೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು.

ಮಧ್ಯ ಕಾಕಸಸಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಪರ್ವತಪುಂಜ ಬಹಳ ಕಡಿದು. ಅಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ರಷ್ಯಕ್ಕೂ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಡೇರಿಯಲ್ ಮತ್ತು ಮಾಮಿಸನ್ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಡೇರಿಯಲ್ ಘಾಟಿನಲ್ಲಿ 1811–64ರ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಮಿಲಿಟರಿ ರಸ್ತೆ ವ್ಲಾಡಿಕಾವ್‌ಕಜ್‌ನಿಂದ ಟಿಫ್ಲಿಸ್ ವರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬಿದ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯೆ 11 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರ್ಗ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡಿದಾದ ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗೂ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಟೆರೆಕ್ ನದಿಗೂ ಮಾತ್ರವೇ ಸ್ಥಳವುಂಟು. ರಸ್ತೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಶ್ರೇಣಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾದು ಹೋಗಲು ಸಾಧನವಾಗುವಂತೆ ಇರುವ ಕೆಸ್ಟೊವಾಯ ಗೋರಾ ಘಾಟ್ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 2365 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಟೆರೆಕ್ ನದಿಯ ಭಾಗದಿಂದ ರಿಯಾನ್ ನದಿಯ ಕಂದರದ ಕುಟಾಯಿಸ್ ವರೆಗೆ ಹೋಗುವ ಒಸ್ಸೆಟಿಕ್ ಮಿಲಿಟರಿ ರಸ್ತೆ ಮಾಮಿಸನ್ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು 1889ರಲ್ಲಿ ವಾಹನ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪರ್ವತಭಾಗದ ಇತರ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬೇಸಗೆಯ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಚರಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುದು ದಕ್ಷಿಣದ ಉಪಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲಾಟ್‌ಪಾರಿ ಕಣಿವೆ ಮಾರ್ಗ.

ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳಿಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವನೇಟಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಗಿಡಮರಗಳು ಒತ್ತಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪುಷ್ಪಗಳು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರಿತ. ಹಿರಿಯ ಜಾತಿಯ ಫರ್ನ್ ಸಸ್ಯಗಳು, ಬಳ್ಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಗಗನಚುಂಬಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರಮ್ಯಗೊಳಿಸಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜಾತಿಯ ಹೂ ಗಿಡಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ

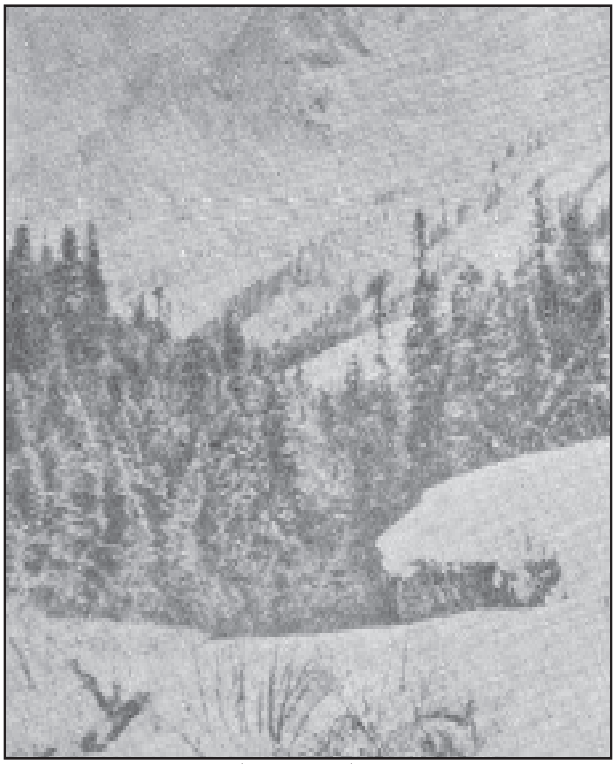

ಶಿಖರವೊಂದರ ದೂರನೋಟ

ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಸುಂದರವಾದ ವನಸುಮಗಳು 3939 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಉತ್ತರದ ಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಉಂಟು. ವಾಲ್‌ನಟ್ ಮರಗಳು 1636 ಮೀ ಮಟ್ಟದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪುನೇರಳೆ 985 ಮೀ. ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮೂಲಿಕೆಗಳೂ ಪುಷ್ಪಸಿಂಚಿತ ನಿತ್ಯಹಸಿರು ಗಿಡಗಳೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ 2727 ಮೀ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಪರ್ವತದ

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗೋದಿ, ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಬಾರ್ಲಿ ಬೀನ್ಸ್, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಇವನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮಧ್ಯಕಾಕಸಸಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತ ಹಾಗೂ ಡೇರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಾಬಾ-ಡಾಘ್ ಪರ್ವತದ ವರೆಗೆ 368 ಕಿಮೀ ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತ ತನ್ನ ಪರಮಾವಧಿ ಅಗಲವಾದ 368 ಕಿಮೀ ಗಳಿಗೆ ಹಿಗ್ಗಿರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೇ. ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 3030 ಮೀ ಅದರ ಶಿಖರಗಳು. ಈ ಎತ್ತರದಿಂದ 606-1515 ಮೀವರೆಗೆ ಮೇಲೆದ್ದು ನಿಂತಿವೆ. ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಇಳಿಯುವ ಹಿಮನದಿಗಳು ಇದೇ ಅನುಪಾತದಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1818 ಮೀ ಗಳಿಗೆ ಸರಿದಾಗ ಕರಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರಮುಖ ಶೃಂಗಗಳಿರುವುದು ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೆ. ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಇವು; ಟಸ್ಮಿಯಾಕೊಂ-ಖೋಖ್ (4112 ಮೀ), ಷಾನ್-ಟೌ (4403 ಮೀ), ಕೆಡೆನ್ಯೆಸ್-ಮಾಗಲಿ (4194 ಮೀ), ಜಿಲ್ಲಾಖೋಖ್ (3832 ಮೀ), ಜಿಕಾರಿ (3807 ಮೀ) ಚೌಖಿ (3670 ಮೀ), ಜುಲ್ದಿ-ಡಾಘ್ (3767 ಮೀ), ಅಲಾ ಖುನ್-ಡಾಘ್(3845 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮಾಘಿ-ಡಾಘ್ (3771 ಮೀ). ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಯ ಶಿಖರಗಳಿವು ; ಬೋರ್ ಬಾಲೋ (3083 ಮೀ), ಮಹಾಷಾವಿ ಕಲ್ದೆ (3735 ಮೀ), ಮುರೋವ್ (3367 ಮೀ), ಅನ್‌ಸಾಲ್ (3861 ಮೀ), ಜಿನೋರ್-ರೊಸೊ (3370 ಮೀ) ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಮತ್ತೂ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಶಿಖರಗಳಿವು: ಟ್ರಫಾನ್-ಡಾಘ್ (4171 ಮೀ), ಬಜಾರ್‌ಡ್ಯೆಯುಜ್ ಅಥವಾ ಕಿಚ್ಚೆನ್ (4463 ಮೀ). ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಯ ಪಕ್ಕಕ್ಕಿರುವ ಷಾ-ಡಾಘ್ (4229 ಮೀ), ಷಾಲ್‌ಬಜ್ (4144 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮುಲ್ಲಾಕಮಡ್ (3864 ಮೀ).

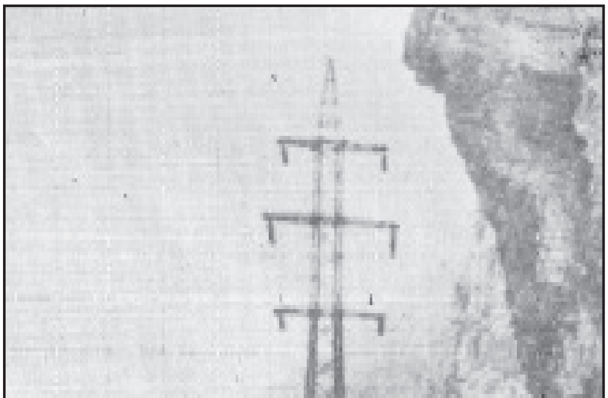

ಕಾಕಸಸಿನ ಕಿಬ್ಬದಿಯ ಒಂದು ಕಂದರ

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿದಂತಿದ್ದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ದಘೇಸ್ತಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಟೆರೆಕ್ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆಂಡಿ ಪರ್ವತದ ಅಡ್ಡಸಾಲೇ ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಕೊನೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 2273 ಮೀ ಗಳಿಂದ 3788 ಮೀ ಗಳವರೆಗಿನ ಹಲವಾರು ಸಮಾಂತರವಾದ ಹಾಗೂ ಒರಟು ಶೃಂಗಗಳುಂಟು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮರಗಳಿಲ್ಲ.

ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಡಿಕ್ಲೋಸ್‌ಮಾಟ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳೂ (ನೇವೆ) ಇಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಡಿಕ್ಲೋಸ್‌ಮಾಟ ಶಿಖರದ ಹಿಮನದಿಗಳು ಉತ್ತರದ ಕಡೆ 2333 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ 2530 ಮೀ ಗಳಿಗೂ ಇಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಣಿವೆಗಳಿಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನವು. ಬಲು ಎತ್ತರದ ಕಣಿವೆಗಳು ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವವಿಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳಂತೆ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ಭಾರಿ ಪ್ರಪಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಸ್ಟೊವೊಯ ಗೋರ (2365 ಮೀ) ಇರುವುದು ಡೇರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಕೊಡೊರ್ (2818 ಮೀ), ಸಟ್ಸ್‌ಖೇನಿ ಮತ್ತು ಗೂಡೂರ್ (3067 ಮೀ) ಹಾಗೂ ಸಾಲ್ವಟ್ (2828 ಮೀ) ಕಣಿವೆಗಳು ಅಖಿಟಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ವೃಕ್ಷಗಳು ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮತುದಿಯ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಪೂರ್ವ ವಿಭಾಗ : ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಬಾಬಾಡಾಘ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿದು ಅಪ್ಷಿರಾನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಜಲಮಟ್ಟದ ತಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೋಪೆಟ್-ಡಾಘ್ ಪರ್ವತದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಪರ್ವತ ಇರುವುದು ಪರ್ಷಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಿಖರವೂ 2743 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಕವಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಘಾಟ್ ಮಾರ್ಗ 1327 ಮೀ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಆಲ್ಪಿ-ಅಗೆಜ್.

ಪರ್ವತದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳ ನಡುವೆ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟು. ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾದರೂ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ವಾಯುಗುಣ ಇರುವ ನೈಋತ್ಯದ ಇಳಿಜಾರುಗಳ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆಗಳ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಮನಮೋಹಕವಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಆದರೆ ಒಳನಾಡಿನ ಸುರಾಂ ಅಥವಾ ಮೆಸ್ಕೆಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಾಡುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು, ಬಂಡೆಗಳಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ಪರ್ವತದ ಇಳಿಮೇಡುಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಆದರೆ ನದಿಯ ಕಮರಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಕೃತಿದೃಶ್ಯ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತದ ಕಣಿವೆಗಳ ದೃಶ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮನೋಹರ. ಬಾಕು-ಬಟೂಮಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಸುರಾಂ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗುವುದು.

ನದಿಗಳು : ಕಾಕಸಸಿನ ಹಿರಿಯ ನದಿಗಳೆಲ್ಲ ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಜಿಂಟ ಪಿಜೌವ್, ಬಿಜೈಬ್ ಮತ್ತು ಕೊಡೊರ್ ನದಿಗಳು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇನ್ಗುರ್, ಟಷ್ಕೇನಿಸ್-ಟಷ್ಕಲಿ, ರಿಯಾನ್ ಮತ್ತು ಅದರ ಕೂಡುನದಿಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ರಭಸವಾಗಿಯೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಅವು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವಣ ಮಹಾ ಹಿಮಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ರಿಯಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವಿಕರು ಫಾಸಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರು ಕಾಲ್ಚಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೂರಾದ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಲ್ಯಾಖ್ವಾ ಮತ್ತು ಅರಗ್ವಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜಲವನ್ನು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಉಪನದಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮೂಲಶ್ರೇಣಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ನೀರನ್ನು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಆರಾಸ್ ಮಹಾನದಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಲ್ಲ; ಅರಾರತ್ ಪರ್ವತದ ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಮೀನಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉದ್ದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕೂಬ್ಯಾನ್, ಟೆರೆಕ್, ಮಲ್ಕಾ ಬಕ್ಸಾನ್, ಛೆಗೆಂ, ಛೆರೆಕ್, ಉರುಖ್ ಮತ್ತು ಆರ್ಡನ್. ಟೆರೆಕ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕೂಮಾ ನದಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಪ್ಯಟಿಗೋರಸ್ಕ್ ಬಳಿಯ ಪರ್ವತಗಳ ನಡುವೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬಂಜರು ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಇಂಗುತ್ತದೆ. ದಘೇಸ್ಥಾನದ ಎತ್ತರವಾದ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ನದಿಗಳು ಸಂಗಮಿಸಿದಾಗ ತಳೆಯುವ ಹೆಸರು ಸಮೂರ್, ಈ ನದಿ ಬೀಳುವುದು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಹಿರಿಯ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೂಬ್ಯಾನ್, ರೀಯಾನ್ ಮತ್ತು ಟೆರೆಕ್ ನದಿಗಳು-ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವು.

ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು: ಕಾಕಸಸಿನ ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಉಪಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ಎಲ್‌ಬುರ್ಜ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಬಕ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಷೆಮುಖ ನಗರದ ಬಳಿಯ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತ 1859, 1872 ಮತ್ತು 1902ರಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿತ್ತು. ಅದರ ಪಕ್ಕದ ಅಪ್ಷಿರಾನ್ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ

ಮಣ್ಣೆರಚುವ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಗಳುಂಟು. ಕಾಕಸಸಿನ ಉತ್ತರದ ತಪ್ಪಲಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಖನಿಜಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಊಟೆಗಳಿವೆ. ಪ್ಯಾಟಿಗೋರಸ್ಕ್, ಝೆಲೆಸ್ನೋವೊಡಸ್ಕ್, ಎಸ್ಸೆನ್‌ಟುಕಿ ಮತ್ತು ಕ್ಲಿಸ್ಲೊವೊಡಸ್ಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಘೇಸ್ತಾನದ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬುಗ್ಗೆಗಳುಂಟು. ಅರಾರತ್, ಅಲಗೋಜ್, ಅಕ್ಮಂಗನ್, ಸಂಸರ್, ಗೋಡೊರ್ಬಿ ಮತ್ತು ಅಬುಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಆರ್ಮೇನಿಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿದ್ದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ.

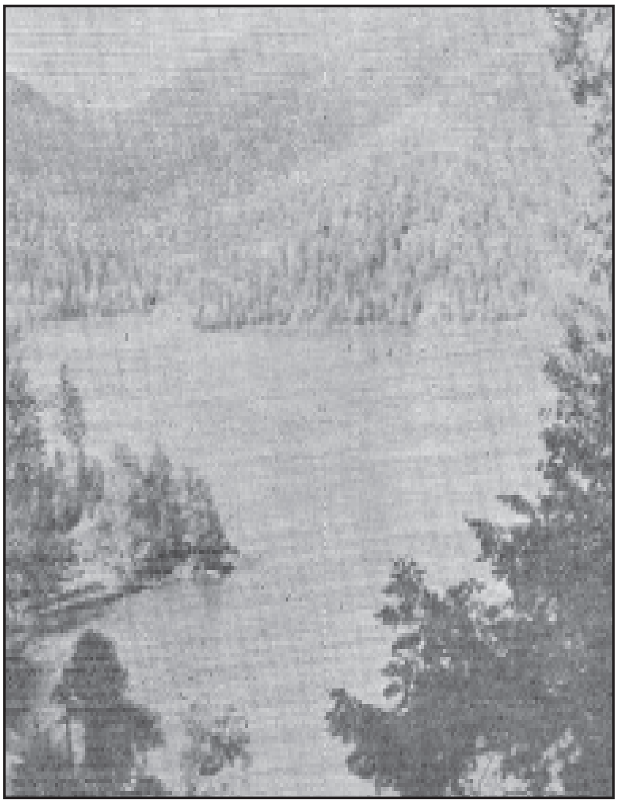

ಕಣಿವೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನೆಲ ಕುಸಿದು ಸಂಭವಿಸಿರುವ ರಿಟ್ಸ ಸರೋವರ

ಭೂ ರಚನೆ : ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತ ಬೀಸಣಿಗೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿದೆ. ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು, ಇಡೀ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಇರುವುದು ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಗಡಿಯೊಳಗೆ. ಪರ್ವತದ ಮಧ್ಯಭಾಗವೆಲ್ಲ ಬಲು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ಫಟಿಕಮಾದರಿಯ ಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ರಚನೆ ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲುಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿ ಭೂಯುಗದ ಖನಿಜ ಪದರಶಿಲೆಗಳೂ ಜೂರಾಜ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವಂಥ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪದರಗಳೂ ಉಂಟು. ಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಪದರಗಳೂ, ಸೀಮೆಸುಣ್ಣ ಮಾದರಿಯ ಪದರಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವವು ಮೂರನೆಯ ಭೂ ಯುಗದ ಶೇಖರಣೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ದ್ವಿತೀಯ ಪದರಗಳು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ಫಟಿಕ ಅಥವಾ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಭಾಗ ಎರಡನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಆದಿಭೂಯುಗದ ಪದರಗಳು ಹಂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೂರಾ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಖನಿಜಪದರಗಳು ಮುಂದುವರಿದಿವೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಶಿಲಾಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಆದಿ ಭೂಯುಗದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಬುರ್ಝ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಬೆಕ್ ಪರ್ವತಗಳ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ರಚನೆಗೆ ಸೇರಿರಬೇಕು.

ರಷ್ಯದ ಎರಡು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಬಾಕು, ಗ್ರೋಜ್ನಿ ಮತ್ತು ಮೈಕಾಫ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್, ಚೈಟ್ಯೂರಾದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಓರ್ಜೊನಿಕಿಡ್ಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಮತ್ತು ತವರ ಮತ್ತು ಟೈರ್ನಿಔಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ದೊರಕುವುದರಿಂದಲೂ ಟಿಫ್ಲಿಸ್ ಬಳಿ ಹೊಸ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳುಂಟು. ಕಾಕಸಸ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಅವಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಕಾಕಸಸ್ ಪ್ರದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರನ್ನೂ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವರ್ಗದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ತಂದ ಪ್ರೊಮೀಥಿಯಸನನ್ನು ಜ್ಯೂಸ್ ದೇವತೆ ಈ ಪರ್ವತದ ಬಂಡೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಬಂಧಿಸಿದನೆಂಬುದು ಗ್ರೀಕ್ ಐತಿಹ್ಯ. (ಎ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಾಕಿನಾಡ : ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಕನಾಡ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಗೋದಾವರಿ ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಈಶಾನ್ಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 21.56 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 368672 (2001). ಕಾಕಿನಾಡ ಪುರಸಭೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ್ದು 1866ರಲ್ಲಿ. ಭರತದ (ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ) ನದಿಯಾಚೆ ಇರುವ ಜಗನ್ನಾಥಪುರ ಉಪನಗರಕ್ಕೂ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಹೆದ್ದಾರಿಯುಂಟು. ಜಗನ್ನಾಥಪುರವನ್ನು 1628ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. 1825ರಲ್ಲಿ ಅದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. 1839ರಲ್ಲಿ ಭರತದ ಅಲೆಯಿಂದ ಅದು ನಾಶವಾಗಿತ್ತು.

ಕಾಕಿನಾಡದಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಸಜ್ಜಾದ ದೊಡ್ಡ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೂ ಇವೆ.

ಕಾಕಿನಾಡ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಲಂಗರುದಾಣ ಆಳವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಡಗುಗಳು 12 ಕಿಮೀ ಗಳಾಚೆ ಲಂಗರು ಹಾಕಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಸಮಲ್ಕೋಟ್ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಕಾಕಿನಾಡಕ್ಕೆ ಕವಲು ರೈಲುಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಗೋದಾವರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಧವಳೇಶ್ವರಂ ಬಳಿ ಕಾಕಿನಾಡ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಕಿನಾಡದಿಂದ ರಫ್ತಾಗುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಕ್ಕಿ, ಎಣ್ಣೆಬೀಜ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ, ಜವಳಿ, ಅಕ್ಕಿ. ಎಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮ : ಕದಂಬ ರಾಜಮನೆತನದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಭಗೀರಥನ (365–385) ಮಗ ಮತ್ತು ರಘುವಿನ (385–405) ಸೋದರ. 405 ರಿಂದ 430ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕದಂಬರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಈತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿದ. ಗುಪ್ತ, ಗಂಗ ಮತ್ತು ವಾಕಾಟಕ ರಾಜವಂಶಗಳವರಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯದ ಸುಭದ್ರತೆ ಖ್ಯಾತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮನಿಗೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನೆಂದೂ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ಬನವಾಸಿಯಿಂದಲೂ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮ ತ್ರಿಪರ್ವತದಿಂದಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ಆಳಿದರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.(**ನೋಡಿ– ಕದಂಬ ಮನೆತನ**) (ಜಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಾಕುಪುಷ್ಟಿ : ಆಹಾರಾಂಶಗಳ ಪೋಷಣೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ (ಮಾಲ್ ನ್ಯೂಟ್ರಿಷನ್). ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಇಳಿಪುಷ್ಟಿ (ಅಂಡರ್ ನ್ಯೂಟ್ರಿಷನ್)ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ (ಓವರ್ ನ್ಯೂಟ್ರಿಷನ್) ಬೊಜ್ಜು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ರೀತಿಯ ನ್ಯೂನ ಪೋಷಣೆಯಿಂದ ದೇಹಾರೋಗ್ಯ ಕೆಡುತ್ತದೆ.

ದೇಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಬಲಕ್ಕೆ, ಪ್ರೋಟಿನ್ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ದೇಹದಲ್ಲಾಗುವ ಗಾಯಗಳ ದುರಸ್ತಿ, ರಕ್ತಕಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಜೀವ ದ್ರವ, ಹಾರ್ಮೋನ್ ಎನ್ಜೈಮ್ಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ, ರೋಗ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಧಾನ್ಯ, ಬೇಳೆಕಾಳು, ಮಾಂಸ, ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೀನು, ಹಲು, ಸೋಯ, ಅವರೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರೋಟಿನ್ ಇದೆ. ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಪ್ರತೀ ಕಿಲೋ ದೇಹದ ತೂಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಂ (ನಿತ್ಯ) ಪ್ರೋಟಿನ್ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟಿನ್ ಕೊರತೆಯಾದರೆ, ಮಗುವಿನ ದೈಹಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಟಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೈ, ಕಾಲು ಮುಖ ಬಾತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಲೆ ಕೂದಲು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಕೂದಲುಗಳು ಉದುರುತ್ತವೆ. ಮಗುವಿಗೆ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿನ ಚರ್ಮ ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸುಲಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿನ ಮೆದುಳಿನ ಶಕ್ತಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರೋಟಿನ್ ಅಭಾವದಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ನರಳುವ ಕಾಯಿಲೆಗೆ 'ಕ್ವಾಶಿಯೋರ್ಕರ್' ಕಾಯಿಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಗುರುತಿಸಿ, ಉತ್ತಮ ಪ್ರೋಟಿನ್‌ಯುಕ್ತ ಆಹಾರ ನೀಡಿದರೆ ಮಗು ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಮಗು ನರಪೇತಲಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಸಾಯುತ್ತದೆ.

ಮಗುವಿಗೆ ಸಾಕಾಗದಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಆಹಾರದಿಂದ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಮಗುವಿನ ದೇಹದ ಕೊಬ್ಬು ಮಾಂಸಖಂಡ ಎಲ್ಲಾ ಕರಗಿ ಮಗು ಮೂಳೆಗೆ ಚರ್ಮ ಹೊದಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮುಖ ಕೋತಿಯ ಮುಖದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಚರ್ಮ ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿ ಜೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ಮರಾಸ್ ಮಸ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಗುವಿಗೆ ತಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರ ನೀಡಿದರೆ ಮಗು ಬೇಗನೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಾಮನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡುವ ಅಪೌಷ್ಟಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ವಾಶಿಯೋರ್ಕರ್ ಹಾಗೂ ಮರಾಸ್ ಮಸ್ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಜೀವಸತ್ವಗಳ (ವಿಟಮಿನ್) ಕೊರತೆಯಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ತೊಂದರೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. 'ಎ' ಜೀವಸತ್ವ ದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅಂಧತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. 'ಎ' ಜೀವಸತ್ವ ದ ಕೊರತೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಗುವಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊರತೆಯ ತೀವ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳಪು ತೇವಾಂಶ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೂದಿಯಂತಹ ಕಣಗಳು ಕಲೆಯುತ್ತವೆ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದರೆ ದೃಷ್ಟಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಎ' ಜೀವಸತ್ವವುಳ್ಳ ಸೊಪ್ಪು, ತರಕಾರಿ, ಹಣ್ಣು, ನುಗ್ಗೇಕಾಯಿ, ಬೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ 'ಎ' ಜೀವಸತ್ವದ ಅಭಾವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. 'ಎ' ಜೀವಸತ್ವದ ಅಭಾವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸರಕಾರವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ 'ಎ' ಜೀವಸತ್ವದ ದ್ರವವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದೆ.

'ಡಿ' ಜೀವಸತ್ವವು ನಮಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಭಾವದಿಂದ ರಿಕೆಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿಲೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀನು, ಲಿವರ್ ಎಣ್ಣೆ, ಬೆಣ್ಣೆ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹಳದೀ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ 'ಡಿ' ಜೀವಸತ್ವವಿದೆ.

'ಇ' ಜೀವಸತ್ವವು ಮೊಳಕೆಕಾಳು ಎಣ್ಣೆಕಾಳು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹಳದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಇ' ಜೀವಸತ್ವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಬಂಜೆತನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬಹುದು. 'ಬಿ' ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಜೀವಸತ್ವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಬೆರಿಬೆರಿ, ಪೆಲೆಗ್ರ, ನಾಲಿಗೆ ಕೆಂಪಾಗುವುದು, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಾಗುವುದು, ನರಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮತ್ತಿತರ ತೊಂದರೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. 'ಸಿ' ಜೀವಸತ್ವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ರಕ್ತಹೀನತೆ. ಅಯೋಡಿನ್ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಗಳಗಂಡ, ಫ್ಲೂರಿನ್ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಹಲ್ಲು ಹುಳುಕು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವಸತ್ವ ಹಾಗೂ ಲವಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕರೀತಿಯ ಅಪೌಷ್ಟಿಕತೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಲೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ತೊಂದರೆಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ.

ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಹಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಬ್ಬು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬು ಕಲೆಯುತ್ತದೆ. ದೇಹ ಸ್ಥೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೊಜ್ಜಿನಿಂದ ಬಿ.ಪಿ., ಹೃದಯ ರೋಗ, ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾಯಿಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಾಯವಿರುತ್ತದೆ. *

ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರ : ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾಕೇಸಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ಆಡುತ್ತಿರುವ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳ ಒಂದು ಸಮೂಹ. ಈ ಭಾಷಾಕ್ಷೇತ್ರ ರಷ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭೂಸಂಧಿಯಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಇರಾನ್ ದೇಶಗಳವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 40 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವು ವಿಶ್ವದ ಯಾವ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇವು ಪ್ರಾಚೀನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಭಾಷೆಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇವು ಇನ್ನೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

1 ಪೂರ್ವ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ: (1) ಚೆಚೆನ್ (2) ಅವ್ರೊ–ಅಂದಿ (3) ದರ್ಘಿ (4) ಸಮುರ್ (5) ಲಕ್ ಅಥವಾ ಕಸಿ–ಕುಮುಕ್ (6) ಅರ್ಚಿ (7) ಹಿನುಲುಘ್ (8) ಉದಿ ಎಂಬ ಎಂಟು ಭಾಷಾಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

2 ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ: (1) ಅಭಘ (2) ಉಭಿಕ್ (3) ಅದಿಘೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಷಾ ಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

3 ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗ: (1) ಜಾರ್ಜಿಯನ್ (2) ಮಿಂಗ್ರೆಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಲಜ್ (3)ಸ್ವನೇತಿಯನ್ ಎಂಬ ಭಾಷಾಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿವೆ.

ಈ ಭಾಷಾವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕ ಹಾಗು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಎಂದು ಒಪ್ಪದ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ವರ್ಗದ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದಾದ ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಮತ್ತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡು ಬಂದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಉತ್ತರ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗವೆಂದು ಕರೆದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾವರ್ಗಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಉತ್ತರ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಪಾರ್ಶ್ವಿಕ ವ್ಯಂಜನಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಯುಗ್ಮಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವ್ಯಂಜನಯುಗ್ಮಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವ್ಯಂಜನಯುಗ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಕೀಯನೊಬ್ಬ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲಾರ. ಇಂಥ ವ್ಯಂಜನಸಮುದಾಯ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಈ ವರ್ಗದ ಭಾಷೆಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗಿರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 35ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿರಬಹುದು. ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಪದರಚನಾಕ್ರಮವೂ ವಿಚಿತ್ರ ಹಾಗು ತುಂಬ ಕ್ಲಿಷ್ಟ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ವಿಶೇಷ್ಯ ಸೂಚಕ ರೂಪಗಳು ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಲಿಂಗ, ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶೇಸ್ಯ ಸೂಚಕ ರೂಪಗಳು ಯಾವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ರೂಪದಿಂದಾಗಲಿ ಅರ್ಥದಿಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ, ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷ್ಯ ಸೂಚಕರೂಪ ಏಕವಚನ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಆಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದು ವಿವಿಧ ಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಬಲ್ಲುದು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯ ಸೂಚಕ ರೂಪಗಳ ಪರ, ಮಧ್ಯ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಆ ರೂಪಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಶೇಷ್ಯ ಸೂಚಕ ರೂಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡರಿಂದ ಆರರವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಲಕ್ಷಣವೇನೆಂದರೆ ವಿಶೇಷಣ, ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಸರ್ವನಾಮ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣ ಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಅವು ಲಿಂಗ, ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಪದರಚನಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಮೂಲ ರೂಪ ಒಂದೇ ವ್ಯಂಜನ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಈ ವಿವಿಧ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೂ ಈ ಹೊಸ ರೂಪಕ್ಕೂ ರಚನಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವೇ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಗಳ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ವ್ಯಾಕರಣ ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಹಾಗು ಜಟಿಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅದಿಘೆ, ಉದಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರೇ ಮೂರು ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಭಝ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು (ಮೂಲಧಾತು) ಕಡಿಮೆ. ಸಮಾಸಪದಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೂಲಪದಗಳೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಮಾಸಪದಗಳೇ ವಿವಿಧ ವಿಚಾರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಪದಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಸರ್ವನಾಮ, ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ ಹೆಚ್ಚು..

ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತರ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ತುಂಬ ಸರಳ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವ್ಯಂಜನಗಳು

ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಮೂಲಧಾತುಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ. ಈ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಾರ್ಜಿಯನ್ ಭಾಷೆ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಲಿಪಿಯುಳ್ಳ ಭಾಷೆಯಾಗಿದು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳು, ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಣ ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಉತ್ತರ ವರ್ಗದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಲಿಪಿ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾಕೊಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ : ಪಾಮೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮರ. ಇದು ಫ್ಲಾರಿಡ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೂಲವಾಸಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 30 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಬಹಳಕಾಲದವರೆಗೂ ಇವನ್ನು ಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ಜಾತಿಯವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಾರ್ಜೆಂಟ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿ ಇವೆರಡು ಮರಗಳಿಗೂ ಹಲವಾರು ಸಸ್ಯಗಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ (1899) ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಜಾತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದ ಹೂಗೊಂಚಲು ತೊಟ್ಟು, ಸುಕ್ಕು ಸಿಪ್ಪೆಯ ಬೀಜಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಕೊಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ಸಸ್ಯ ಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ಸಸ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಕಾಕೊಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸಿಗೆ 30' ಉದ್ದದ ನೀಳವಾದ ಕಂಬದಂಥ ಕಾಂಡವಿದೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ಎಲೆಗಳ ಸಮೂಹವಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ತಾಳಗುಚ್ಛ ಮಾದರಿಯದು. ಹೂಗಳು ಬಲುಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ 6 ಹಾಲೆಗಳುಳ್ಳ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗ, 9 ಕೇಸರಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯುಳ್ಳ ದುಂಡನೆಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯ ಇವೆ. ಫಲ ಒಂದೇ ಬೀಜವುಳ್ಳ ಬೆರಿಯಂಥವು. ಮಾಗಿದಾಗ ದಪ್ಪಗೂ ರಸಭರಿತವೂ ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣು ಬಣ್ಣದ್ದೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಕೊಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ಕ್ರೈನೇಟ ಮತ್ತು ಕಾ. ಅರ್ಜೆಂಟಿಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. (ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟ್, ಸರ್ ಜಾನ್ ಡಗ್ಲಾಸ್ : 1897–1967. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯರ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪರಮಾಣುವಿನ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿ, ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕೃತ್ರಿಮವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದೇ ಎಂದು ರುದರ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೊದಲೇ ರುದರ್‌ಫೋರ್ಡ್ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಲ್ಫಾಕಣಗಳಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಪರಿವರ್ತನೆ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ. ವೇಗವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಣಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಆಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟ್ (ವಾಲ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಗಲ್ಬರ್ಟರೊಂದಿಗೆ) 1930ರಲ್ಲಿ ಕಣವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕವನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡಿದ; ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಎರಡೇ ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ (1932ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಟನ್ನನೊಡನೆ) ಕಣ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕದಲ್ಲಿ ವೇಗವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸಹ ಸಾಧಿಸಿದ. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟ್ ಲೀಥಿಯಮನ್ನು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳ ತಾಡನೆಗೆ ಈಡು ಮಾಡಿ ಹೀಲಿಯಮ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸುಗಳನ್ನು (ಆಲ್ಫ ಕಣಗಳನ್ನು) ದೊರಕಿಸಿದ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ರಾಶೀ–ಶಕ್ತಿ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ದೃಢಪಡಿಸಿತು. ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟನ ಇವೆರಡೂ ಸಾಧನೆಗಳು ಪ್ರಪ್ರಥಮಗಳು. ಪರಮಾಣು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ 1951ರಲ್ಲಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ನೊಬೆಲ್ ಬಹುಮಾನ ಈತನಿಗೆ (ವಾಲ್ಟನ್ನನೊಂದಿಗೆ) ಲಭಿಸಿತು.

ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟ್ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಟಾಡ್ ಮಾರ್ಡೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ, 27 ಮೇ, 1897ರಂದು. ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ. 1928ರಿಂದ 1946ರವರೆಗೆ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಫೆಲೋ ಆಗಿಯೂ 1947ರಿಂದ ಅದೇ ಕಾಲೇಜಿನ ಗೌರವ ಫೆಲೋ ಆಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟ್‌ನ ಎರಡು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಉಪಜ್ಞೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಮೂಲಕಣವಾದ ಪ್ರೋಟಾನ್ ಅನ್ನು ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ 'ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕ'. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ, ಎರಡನೆಯದು ಮುಂದೆ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಬಾಂಬ್ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಈತನ ಉಪಜ್ಞೆ ನೆರವು ನೀಡಿತು.

ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟನಿಗೆ ದೊರೆತ ಪದವಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೂ ಅವನು ಪಡೆದ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಮಟ್ಟದವು. ಪದವಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಫೆಲೋ (1936), ಹಾಯ್ಯ್ಸ್ ಪದಕ (1938), ನೈಟ್ ಪದವಿ (1948), ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ (1951), ನೈಟ್ ಕಮಾಂಡರ್ ಆಫ್ ದಿ ಬಾಥ್ (1953) ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪದವಿ (1962)– ಇವನು ಪಡೆದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಜಾಕ್ಸೊನಿಯನ್ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಆಫ್ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಫಿಲಾಸಫಿ (1939–1946), ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಆಕಾಶ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲಾಖೆಯ ಚೀಫ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ (1914–44), ಕೆನಡದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್ಲಿನ ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ವಿಭಾಗದ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ (1944–46), ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹಾರ್ವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾಣುಶಕ್ತಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಇಲಾಖೆಯ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ (1946), ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಸಂಶೋಧನ ನೀತಿ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಲಹೆಗಾರ (1952–54), ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಬ್ರಾಡ್‌ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ನಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಲಹಾಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯ (1948–52).

ಈತ ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 1967ರಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕಾಕ್ಸ್ ಕೂಂಬ್ : ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂದವಾದ ಹೂ ಬಿಡುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಹುಂಜದ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಖೆಯನ್ನು ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿಜುಟ್ಟು ಗಿಡ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇದು ಸುಂದರವಾದ ಉದ್ಯಾನಸಸ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ, ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ದಂಟಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಕುಟುಂಬವಾದ ಅಮರಾಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಸಿಲೋಸಿಯ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟ. ಸುಮಾರು 35–60 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ (ಹರ್ಬ್) ಇದು. ಎಲೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ; ಅವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯದು. ಗಿಡಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 5 ತಿಂಗಳ

ಕಾಕ್ಸ್ ಕೂಂಬ್ – ಸಿಲೋಸಿಸ್ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟ

ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಮುಖ್ಯ ಕಾಂಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾದರಿಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೂ ಗೊಂಚಲು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಕವಲುಗಳೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಒತ್ತಾಗಿಯೂ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿಯೂ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಮಖಮಲ್ಲಿನಂತೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಕೆಂಪು, ತಿಳಿಗೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಊದಾ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ನೋಡಲು ಬಲು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ತಿಂಗಳಿನವರೆಗೂ ಕೆಡದಂತೆ ಬಾಡದಂತೆ ಗಿಡದ ಮೇಲಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಹೂಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು. ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ವರ್ಣಮಯವಾದ ಬ್ರ್ಯಾಕ್ಟುಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಹೂವಿನಲ್ಲೂ 5 ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ಪರಿಯಾಂತು ಪಾಲಿಗಳೂ 5 ಕೇಸರಗಳೂ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯುಳ್ಳ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಅಂಡಕಗಳು 4–8. ಫಲ ಚೀಲದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೈಕ್ಸಿಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೀಜಗಳು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕವು; ಅವಕ್ಕೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಹೂಗೊಂಚಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೀಜಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಬೀಜಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವೃದ್ಧಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಟ್ಲು ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಬೇಕು. ಬೀಜ ಮೊಳೆತು ಹುಟ್ಟಿದ ಸಸಿಗಳು 4–6 ಎಲೆಗಳುಳ್ಳವಾದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಮಡಿಗಳಿಗೊ ಕುಂಡಗಳಿಗೊ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಬೇಕು. ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದಾದರೆ ಸಸಿಗಳಿಗೆ ಒಂದರಿಂದ ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಅಂತರವಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಒಂದೂವರೆ, ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಮೇಲುಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ 5 ಸಲ ಹಿಂಡಿ ಗೊಬ್ಬರದ ದ್ರಾವಣ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹುಲುಸಾಗಿದ್ದು ಸುಮಾರು 5 ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಕಾಕ್ಸ್‌ಕೂಂಬಿಗೆ ಔಷಧಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಇದೆ. ಅತಿಸಾರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಹೂವಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.; ಕೆ.)

ಕಾಕ್ಸಿಡೀ : ಸಸ್ಯತಿಗಣೆಗಳ (ಪ್ಲಾಂಟ್ ಬಗ್ಸ್) ಒಂದು ಕುಟುಂಬ. ಕೀಟವರ್ಗದ ಹೆಮಿಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಹೋಮಾಪ್ಟಿರ ಉಪಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು (ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್) ಮತ್ತು ಮೇಣ ತಿಗಣೆಗಳು (ಮೀಲೀ ಬಗ್ಸ್) ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು. ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣವು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೋಮಾಪ್ಟಿರ ಕೀಟಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾರದಷ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಚಲಿಸದೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಗಂಡು ಕೀಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ವಿರಳವಾಗಿ ಇವಕ್ಕೂ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದುಂಟು. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುವ ವದನಾಂಗಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಉದರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಯಂಥ ಸ್ಟೈಲೆಟ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುತ್ತವೆ.

ಹೆಣ್ಣಿನ ಕುಡಿಮೀಸೆ ಖಂಡರಹಿತವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ 11 ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಗಂಡಿನ ಕುಡಿಮೀಸೆಯಲ್ಲಿ 10 ರಿಂದ 25 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಗಂಡು ಕೀಟ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನ್ಯಾಟ್ ಸೊಳ್ಳೆಯ ರೀತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವದನಾಂಗಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸ್ಟೈಲೆಟ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಟ್‌ಸೊಳ್ಳೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವಲ್ಲಂತೂ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣ. ಪ್ರಥಮ ಪೊರೆಬಿಟ್ಟ ಮರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳೂ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಲು ಚಟುವಟಿಕೆಯವು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹರಿದಾಡುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು 'ತೆವಳುಕೀಟ' (ಕ್ರಾಲರ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಪೊರೆಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಮರಿಗಳು ಚಲಿಸದೆ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಮೇಣದಂಥ ಅಥವಾ ಹುರುಪೆಯಂಥ ಕವಚವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಒರಟುದೇಹದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕವಚ ದೇಹದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ತಿಗಣೆಗಳ ಹೆಣ್ಣು ತನ್ನ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹುರುಪೆಯ ಕವಚದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ತಿಗಣೆಗಳು ತಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವಾದರೂ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇವು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರರೆಕ್ಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ 9 ಉಪಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ.

1 ಮಾರ್ಗರೊಡಿನೀ (ಮಾನೊಫ್ಲೆಬಿನೀ): ದೈತ್ಯ ಕಾಕ್ಸಿಡುಗಳು ಮತ್ತು ನೆಲ ಮುತ್ತುಗಳು (ಗ್ರೌಂಡ್ ಪರ್ಲ್ಸ್). ಹೆಣ್ಣುತಿಗಣೆಗಳು ಬಹು ದೊಡ್ಡವು. ಗುಂಡಗಿವೆ. ದೇಹ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಾಲುಗಳು ದೃಢವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕ್ಷೀಣಿಸಿರಬಹುದು. ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇವು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಗಳು. ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕೀಟಗಳಿವು. ಲ್ಯಾವಿಯ ಮತ್ತು ಡ್ರೊಸಿಚ್ಯ ಜಾತಿಯ ಕೀಟಗಳು ಒಂದು ಅಂಗುಲದವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶದ ಲ್ಯಾವಿಯ ಆಕ್ಸಿನ್ ಎಂಬ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ನೆಲ ಮುತ್ತುಗಳು ಕಂದು ಅಥವಾ ಹೊಂಬಣ್ಣದವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಕ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಈ ನೆಲ ಮುತ್ತುಗಳು ಮಾರ್ಗರೋಡಸ್ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುಕೀಟಗಳ ಮೇಣದ ಕೋಶಗಳು. ಹತ್ತಿಯಂತೆ ಮೃದುವಾಗಿರುವ ಹುರುಪೆ ಕೀಟವಾದ ಐಸೀರಿಯ ಪರ್ಚೇಸಿ ಎಂಬುದು ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪಿಡುಗು.

2 ಆರ್ತೆಸಿನೀ : ಈ ಉಪಕುಟುಂಬದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಎನ್‌ಸೆನ್ ಕಾಕ್ಸಿಡುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ದೇಹದ ಖಂಡಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ದೇಹ ಅಂಡಾಕಾರದ್ದು. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು 4 ರಿಂದ 9; ಖಂಡಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ದೇಹ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಬಿಳಿಯ ಮೇಣದ ಫಲಕಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಣದ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಚೀಲ ದೇಹದ ಹಿಂತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆರ್ತೆಜೀಯ ಇನ್ಸಿಗ್ನಿಸ್ ಎಂಬ ಕೀಟ ಹಸುರುಮನೆ (ಗ್ರೀನ್‌ಹೌಸ್) ಸಸ್ಯಗಳ ಪಿಡುಗು. ಇದು ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

3 ಲ್ಯಾಸಿಫೆರಿನೀ (ಟಕಾರ್ಡಿನೀ): ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಅರಗು ಕೀಟಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಕೀಟಗಳು ದುಂಡಗಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪಾದಗಳಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳಲ್ಲಿ 3 ಅಥವಾ 4 ಖಂಡಗಳು ಇವೆ. ಈ ತಿಗಣೆಗಳು ತಾವು ಸ್ರವಿಸಿದ ಅಂಟಿನೊಳಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯ ಅಥವಾ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯ ವಾಸಿಗಳು. ಭಾರತದ ಲ್ಯಾಸಿಫರ್ ಲಕ್ಕ ಪ್ರಭೇದ ವಾಣಿಜ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಅಂಜೂರ, ಆಲದಮರ ಮತ್ತಿತರ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಡೋಚೀನ, ಫಾರ್ಮೋಸ, ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ತಾವು ವಾಸಿಸುವ ಕೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ¼ ರಿಂದ ½ ಅಂಗುಲದಷ್ಟು ದಪ್ಪ ಅರಗಿನ ಲೇಪನವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಅರಗನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕರಗಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಶೆಲ್ಲಾಕ್ ಬಣ್ಣಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಮರುಭೂಮಿಯ ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಟಕಾರ್ಡಿಯೆಲ ಜಾತಿಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಹ ಅರಗನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬಣ್ಣದ ಅರಗನ್ನೂ ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ.

4 ಕೆರ್ಮಿನೀ (ಕೆರ್ಮೆಸಿನೀ, ಹೆಮಿಕಾಕ್ಸಿನೀ): ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಗಂಟು ಅಥವಾ ಮಣಿಗಂಟು (ಗಾಲ್ಸ್) ಅಥವಾ ಮಿಥ್ಯಗಂಟು (ಸ್ಯೂಡೋಗಾಲ್ಸ್) ಕಾಕ್ಸಿಡ್‌ಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟಗಳು ದುಂಡಗೆ, ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಮೀಸೆ 8 ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎಲ್ಮ್ ಹುರುಪೆಕೀಟ (ಎರಿಕೊ ಕಾಕಸ್‌ಸ್ಪೂರಿಯಸ್) ಎಲ್ಮ್ ಮರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಿಡುಗು. ಕೆರ್ಮೆಸ್ ಎಂಬುದು ಓಕ್‌ಮರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಟ್ರಬುಟೈನ ಮನ್ನಿಪಾರ ಎಂಬ ತಿಗಣೆ ಟಮಾರಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಗಿಡಗಳ ಮೇಲಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದದ ತಿಗಣೆ ಸಿಹಿಯಾದ ಮಧುವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಶುಷ್ಕ ವಾತಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದ್ರವ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ದಪ್ಪದರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮನ್ನಾ ಎಂದು ಹೆಸರು.

5 ಡಾಕ್ಟಿಲೋಪಿನೀ (ಕಾಕ್ಸಿನೀ): ಕೊಚಿನೀಲ್ ಕೀಟಗಳ ಗುಂಪು. ಇವು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಣ ತಿಗಣೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣುತಿಗಣೆಗಳು ಕೆಂಪಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಮೇಣದ ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಮೊಟಕಾಗಿವೆ. ಎಲೆಕಾಕಸ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲೋಪಿಯಸ್ ಎಂಬುವು ಈ ಗುಂಪಿನ ಎರಡು ಜಾತಿಗಳು. ಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲೋಪಿಯಸ್ ಕಾಕಸ್ ಕೀಟಗಳು ಪಾಪಾಸುಕಳ್ಳಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೌಢಹೆಣ್ಣುಕೀಟಗಳನ್ನು ಕಳ್ಳಿಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಈ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಐಸ್‌ಕ್ರೀಂ, ಬೇಕರಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

6 ಸ್ಯೂಡೊಕಾಕಿನೀ (ಕಿರಿಯೊಕಾಕ್ಸಿನೀ): ಇವನ್ನು ಮೇಣತಿಗಣೆಗಳೆಂದು (ಮೀಲೀಬಗ್ಸ್) ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಮೇಣದಂಥ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ರವಿಸಿ ತಮ್ಮ ದೇಹಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ತಿಗಣೆಯ ದೇಹ ಉದ್ದವಾಗಿ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನೇರವಾಗಿ ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮೃದುವಾದ ಮೇಣದಲ್ಲಿಡುತ್ತವೆ. ಸ್ಯೂಡೊಕಾಕಸ್ ಜಾತಿಯ–ಸಿಟ್ರಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಜಾಲಿಸ್ ಪ್ರಭೇದಗಳು ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಗಿಡಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳು.

ಸ್ಯೂಡೊಕಾಕಸ್ ಲಾಂಗಿಸ್ಪೈನಸ್ ತಿಗಣೆಗಳು ಹಸಿರು ಮಂದಿರದ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಗಳು.

7 ಆಸ್ಟರೊಲೆಕಾನಿನೀ: ಕುಳಿ ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು (ಪಿಟ್ ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್ಸ್). ಇವು ಅಂಡಾಕೃತಿಯ ಕಾಕ್ಸಿಡುಗಳು. ಹೆಣ್ಣುಕೀಟಗಳ ದೇಹ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೇಣದ ಪೊರೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲುಗಳು ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು ಇದ್ದರೂ ಬಲು ಸಣ್ಣವು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಮೊಟಕಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 4–6 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಸೀರೊಕಾಕಸ್ ಕ್ವರ್ಕಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಕೀಟಗಳು ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಾಸ ಓಕ್ ಮರಗಳಲ್ಲಿ. ಇವನ್ನು ಚ್ಯುಯಿಂಗ್ ಗಂ ರೀತಿ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಹಿಂದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

8 ಕಾಕ್ಸಿನೀ (ಲೆಕಾನಿನೀ): ಮೃದು ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು (ಸಾಫ್ಟ್ ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್ಸ್), ಮೇಣದ ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು (ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಆಮೆ ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು (ಟಾರ್ಟಾಯ್ಸ್ ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್ಸ್) ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಕೀಟಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಉದ್ದವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹೊರಕವಚ (ಎಕ್ಸೊಸ್ಕೆಲಿಟನ್) ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನುಣುಪಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಮೇಣದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಹೆಣ್ಣುತಿಗಣೆಗಳು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಮೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸೈಸೆಟ್ಟಿಯ ಓಲಿಯೆ ತಿಗಣೆಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇವು ನಿಂಬೆ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹಾನಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಎರಿಸೀರಸ್ ಪೆಲು ಪ್ರಭೇದ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಗಂಡು ಬಿಳಿಯ ಮೇಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೇಣದ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಿರೊಪ್ಲಾಸ್ಟಸ್ ಸೆರಿಫೆರಸ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಭೇಧ. ಇದರ ಮೇಣವನ್ನು ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

9. ಡಿಯಾಸ್ಪಿಡಿನೀ (ಮುಳ್ಳಿನ ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು): ಇದು ಕಾಕ್ಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ಉಪಕುಟುಂಬ. ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಪಿಡುಗುಗಳಾಗಿ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಕೀಟದ ದೇಹ ಬಹಳ ಸಣ್ಣದಾಗಿಯೂ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಹುರುಪೆಯ ರಕ್ಷಾಕವಚವಿದೆ. ಹುರುಪೆಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಗೆ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿ, ನುಣ್ಣಗೆ ಅಥವಾ ಒರಟಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಗಂಡುಕೀಟದ ಹುರುಪೆ ಹೆಣ್ಣಿನದಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣದು ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾದುದು. ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ದೇಹ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಗುಂಡಗಿದೆ. ದೇಹದ ಖಂಡಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಲಿ ಕಾಲುಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಮೋಟಾಗಿ ಇರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರಬಹುದು. ಗಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ದೃಢವಾದ ಕಾಲುಗಳೂ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಿತೃರಹಿತ ಸಂತಾನ (ಪಾರ್ಥೆನೊ ಜೆನೆಟಿಕ್) ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಪ್ರಥಮ ಪೊರೆಬಿಟ್ಟ ಮರಿ ಅಥವಾ ಹರಿದಾಡುವ ಹುಳುಗಳು (ಕ್ರಾಲರ್ಸ್) ಬಹಳ ಚುರುಕಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಅನೇಕ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಸಬಲ್ಲುವು. ಕಾಕ್ಸಿಡ್ ಕೀಟಗಳು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಹರಿದಾಡುವ ಹುಳುವಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಈ ಹರಿದಾಡುವ ಹುಳುಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಆಸರೆ ಸಸ್ಯವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ವದನಾಂಗಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ತಮ್ಮ ಮಿಕ್ಕ ಜೀವಮಾನವನ್ನು ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸದೆ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸಸ್ಯಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಹೀರಿ ಅವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಎನ್.ವಿ.ಎ.)

ಕಾಕ್ಸಿನೆಲ್ಲಿಡೀ : ಕೀಟವರ್ಗದ ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಒಂದು ಕುಟುಂಬ. ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು. ಈ ಕುಟುಂಬ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಲೇಡಿ ಬೀಟಲ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇವು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು, ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಜೀರುಂಡೆಗಳು; ಕಾಲು ಅಥವಾ ಅರ್ಧ ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿರುತ್ತವೆ. ದೇಹ ಗುಂಡಗೂ ಅಂಡಾಕಾರವಾಗೂ ಇದೆ; ಮೇಲ್ಭಾಗ ಉಬ್ಬಿದ್ದು ತಳಭಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ದೇಹವಾದರೆ ಕಪ್ಪುಚುಕ್ಕೆಗಳೂ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ್ದಾದರೆ ಕೆಂಪುಚುಕ್ಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ತಲೆ ಸಣ್ಣದು; ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಬಗ್ಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಎದೆಯ ಮುಂದಿನ ಖಂಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಲೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲುಗಳು ಮೊಟಕು; ಮೂರು ಟಾರ್ಸಸ್ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಕೀಟಗಳ ಡಿಂಭಗಳು ಬಹಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಎಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಕೊಂಬೆಗಳ ಸುತ್ತ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿದಾಡುತ್ತವೆ. ಡಿಂಭಗಳ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ದೇಹದ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಡಿಂಭಗಳು ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳಾಗುವವರೆಗೂ ಒಂದೇ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಕ್ಸಿನೆಲ್ಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಸ್ಯಪಿಡುಗುಗಳಾದ ಇತರ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಕ್ಸಿನೆಲ ಸೆಪ್ಟೆಂಪಂಕ್ಟೇಟ ಎಂಬ ಕಪ್ಪುಚುಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಕೆಂಪು ಜಾತಿಯ ಕೀಟಗಳು ಬೆಟ್ಟಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಿಯರ್ ಮರಗಳನ್ನು ಕಾಡುವ ಏಫಿಡುಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಹಸಿರು ಹುರುಪೆ ತಿಗಣೆಗಳ (ಗ್ರೀನ್ ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್ಸ್) ವೈರಿಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಸಿಮ್ನಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯವು ಏಫಿಡುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನೇ ಆಹಾರವಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಹರಡಿರುವ ಅಡಿಲಿಯ ಬೈಪಂಕ್ಟೇಟ ಜಾತಿಯ ಜೀರುಂಡೆಗಳು ಸಸ್ಯ ಹೇನುಗಳನ್ನೇ ಆಹಾರವಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೈಲೊಕೋರಸ್ ಸ್ಟಿಗ್ಮ ಜಾತಿಯವು ಹುರುಪೆಕೀಟಗಳು, ಏಫಿಡ್ ಮತ್ತು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಬೀಟಲ್ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೋಲಿಯೊಮೆಜಿಲ್ಲ ಫ್ಯುಸಿಲೇಬ್ರಿಸ್ ಜಾತಿಯವು ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸಸ್ಯಹೇನು ಮತ್ತು ಇತರ ಚಿಕ್ಕ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ವಿನಾಶಕಾರಿ. ಹಿಪ್ಪೊಡೇಮಿಯ ಕನ್ವರ್ಜೆನ್ಸ್ ಜಾತಿಯವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದ್ದು ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುವಲ್ಲದೆ ಕೆಂಪು ಜೇಡಗಳು ಮತ್ತು ಅಲ್ಫಾಲ್ಫ ಕುಟ್ಟಿ ಹುಳುಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೆಲವುಬಾರಿ ಇವು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ತೀರದಲ್ಲೂ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಸೇರುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಸೇರುವ ಜೀರುಂಡೆಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಲೆಹಾಕಿ, ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಗೂ ಹಂಚುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತು ಎಕರೆ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳ ಕಾಟದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಮೂವತ್ತು ಸಾವಿರಗಳಷ್ಟು ಜೀರುಂಡೆಗಳು ಸಾಕು ಎಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದಾಗುವ ಸಸ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ಅಮೆರಿಕದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದಾಗುವ ಸಸ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಾಶಕಾರಿ ಕೀಟಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಜೀರುಂಡೆಗಳನ್ನು ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ತರಿಸಿ, ಸಾಕಿ ಬೇಕಾದಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರೊಡೋಲಿಯ ಕರ್ಡಿನಾಲಿಸ್ ಎಂಬ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾದ ಜೀರುಂಡೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಗಿಡದ ಮೇಲಿರುವ ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕ್ರಿಪ್ಟೋಲೇಮಸ್ ಮಾನ್‌ಟ್ರಾನ್‌ಜೆಯರಿ ಎಂಬ ಜೀರುಂಡೆಯನ್ನು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಮೇಣತಿಗಣೆಗಳನ್ನು (ಮೀಲೀಬಗ್ಸ್) ನಾಶ ಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಲೇಡಿ ಬೀಟಲ್‌ಗಳು ಹಾನಿಕಾರಕ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಇದು ಜೈವಿಕ ಕೀಟನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಂದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. (ಪಿ.ಎ.ಆರ್.)

ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗ : ಏಕಕೋಶ ಜೀವಿಗಳ ವಂಶದ ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವಿಗಳು ಮೊಲ, ಕೋಳಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ರೋಗ ಕಾಕ್ಸಿಡಿಯೋಸಿಸ್. ಈ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳು ಆಶ್ರಯದಾತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನ ಉಪಲೇಪಕ ಅಂಗಾಂಶದ (ಎಪಿತೀಲಿಯಲ್ ಟಿಶ್ಯು) ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಟ್ರೋಫೋಜ಼ೂಆಯ್ಟ್ ಎಂದೂ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸ್ಕಿಜ಼ಾಂಟ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಸ್ಕಿಜ಼ಾಂಟ್ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದಿ ಮೀರೋಜ಼ೋಯ್ಟ್ ಎಂಬ ಮರಿಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೀರೋಜ಼ೋಯ್ಟ್ ಪುನಃ ಟ್ರೋಫೊಜ಼ೂಆಯ್ಟ್, ಆಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ತರದ ನಿರ್ಲಿಂಗ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅನೇಕ ಪೀಳಿಗೆಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಯಬಹುದು. ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಬಗೆಯ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರಣ.

ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಏರ್ಪಡುವ ರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಮೀರೋಜ಼ೋಯ್ಟ್‌ಗಳು ಸ್ಕಿಜ಼ಾಂಟ್‌ಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯದೆ ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಡಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಜನನ ಜೀವಿ (ಮೈಕ್ರೊಗ್ಯಾಮಿಟೊಸೈಟ್) ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಯೋಗಿ ಕಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ (ಮೈಕ್ರೊಗ್ಯಾಮೀಟ್). ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಸ್ಥೂಲ ಪ್ರಜನನ ಜೀವಿಯಿಂದ (ಮ್ಯಾಕ್ರೊಗ್ಯಾಮಿಟೊಸೈಟ್) ಕೇವಲ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲ ಸಂಯೋಗಿಕರಣ (ಮ್ಯಾಕ್ರೊಗ್ಯಾಮೀಟ್) ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಯೋಗಿ ಕಣಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಒಂದು ಯುಗ್ಮಕಣ (ಜೈಗೋಟ್) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ತನ್ನ ದೇಹದ ಸುತ್ತಲೂ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಊಸಿಸ್ಟ್ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಊಸಿಸ್ಟ್‌ಗಳು ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿಯ ಮಲದ ಮೂಲಕ ಹೊರಬಿದ್ದು, ಆಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಸ್ಪೋರೊಜ಼ೋಯ್ಟ್‌ಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಕೆಲವು

ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಊಸಿಸ್ಟ್‌ಗಳು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಮತ್ತೊಂದು ಆಶ್ರಯದಾತ ಜೀವಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಊಸಿಸ್ಟ್ ಒಡೆದು, ಸ್ಪೊರೊಝೋಯ್ಟ್‌ಗಳು ಹೊರಬಂದು ಉಪಲೇಪಕ ಅಂಗಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನಿರ್ಲಿಂಗ ರೀತಿ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಐಮೀರಿಯ ಜೂರ್ನಿ ದನಗಳಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಗಳು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ರೋಗದ ಮೊದಲ ಚಿಹ್ನೆ ಭೇದಿ, ಅನಂತರ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ತದ ಕಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ ಆಗುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಳಿನ ಶೂಲೆಯಿಂದ ಕರುಗಳು ವಿಪರೀತ ನರಳುತ್ತವೆ. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ರೋಗ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕರುಗಳು ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೇಕಡ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಐಮೀರಿಯ ಸ್ಟೆಯಿಡೀ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಮೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗವುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಇತರ ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯಾಗಳಂತೆ ಕರುಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸದೆ, ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೋಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂಬತ್ತು ಜಾತಿಯ ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯಗಳು ರೋಗೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಳಿನ ಸೀಕಂ ಎಂಬ ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಐಮೀರಿಯ ಟೆನೆಲ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಬಹಳ ಕ್ರೂರವಾದದ್ದು. ಈ ರೋಗ 5–8 ವಾರ ವಯಸ್ಸಾದ ಮರಿಗಳಿಗೆ ತಗಲುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಒಂದು ವಾರದ ಮರಿಗಳಿಗೂ ವಯಸ್ಸಾದ ಕೋಳಿಗಳಿಗೂ ಬರುವುದುಂಟು. ರೋಗ ತಗುಲಿದ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಮಶಂಕೆ ಕಂಡುಬಂದು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗೇ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡದಿದ್ದರೆ ಶೇ. 90ರಷ್ಟು ಸಾವು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು.

ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಇಡುವುದರಿಂದ ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗ ಹರಡುವಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ತೇವವೂ ಊಸಿಸ್ಟುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತಕ್ಕ ನಿವಾರಣೆ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಸಲ್ಫಮೆತಸೀನ್ ಮುಂತಾದ ಔಷಧಗಳು ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗಕ್ಕೆ ಗುಣಕಾರಕ ಮದ್ದು. ರೋಗ ತಲೆದೋರಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಗುಂಪಿನ ಎಲ್ಲ ಮರಿಗಳೂ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಒದಗಿಸುವುದು ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾಗದ : ಸಾರಗುಂದಿದ (ಡೈಲ್ಯೂಟ್) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ನವುರಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತಿ ಬಲೆಯಮೇಲೆ ಹಾಸಿದ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಎಳೆಗಳ ಹಾಳೆಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿ ಬಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿದಾಗ ದೊರೆಯುವ ಪೊರೆ (ಪೇಪರ್). ಇದು ಮೊದಲಿದ್ದ ಅರ್ಥ. ಇಂದು ಕಾಗದ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ–ಬಂಧಗೊಂಡ ಖನಿಜದ ಅಥವಾ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಎಳೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪೊರೆಯೇ ಕಾಗದ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕಾಡಿನಿಂದ ಕಾಗದ ಎನ್ನುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವಿರುವ ಮರ, ಬಿದಿರು, ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆ, ಕಬ್ಬಿನಸಿಪ್ಪೆ, ಹುಲ್ಲು ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿನ ಶೇಷ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಕಾಗದವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು.

ನೈಲ್‌ನದಿಯ ಪಾತ್ರದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಪಿರಸ್ ಎಂಬ ಎತ್ತರವಾದ ಜೊಂಡಿನಂಥ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುವುದು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2500–2000 ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಬರೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪೇಪರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂತು. ಸುಮಾರು 2000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಲ್ಬರಿ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಮೊದಲು ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸಿದವನು ಕ್ಸಿಲುನ್ ಎಂಬ ಚೀನೀ ಕುಶಲಕರ್ಮಿ. ಈ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಅರೆದು ರುಬ್ಬಿದ ತಿರುಳನ್ನು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ತೆಳುಗೊಳಿಸಿ ತಂತಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೂಲಕ ಶೋಧಿಸಿದಾಗ ನೀರು ಸೋರಿಹೋಗಿ ನವುರಾದ ಕಾಗದದ ಹಾಳೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಕಾಗದದ ಹಾಳೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯಿತ್ತವನು ಆತ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ. 150ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದೂ ಚೀನೀಯರಿಂದಲೇ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಗದ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅಮೆರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದು 1690ರಲ್ಲಿ.

ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಚಿಂದಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಅದನ್ನು ತೊಳೆದು ಜಲಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಹಾರೆಗಳಿಂದ ಕುಟ್ಟಿ ಫಲಿತ ವಸ್ತುವಿಗೆ ನೀರು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂತಿ ಜಾಲರಿಯಿರುವ ಮರದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಪಲ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ನೀರೆಲ್ಲ ಸೋರಿ ಹೋಗಿ ಎಳೆಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಹಾಳೆಯಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಫ್ಲೆಲ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಪೇರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರನ್ನು ಒತ್ತಿ ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಕಾಗದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕಾಗದದ

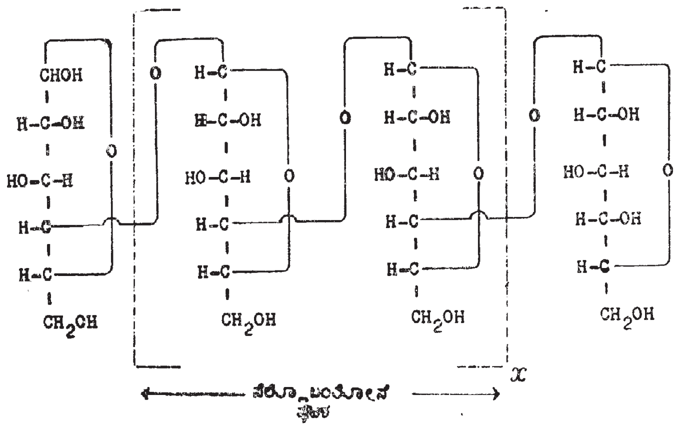

ಚಿತ್ರ 1 ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಅಂಗರಚನೆ

ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹಂತವೆಂದರೆ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್‌ಪ್ರಧಾನವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಿರುಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಭಾಗಗಳು, ಅದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳ ಅರಿವು ಅಗತ್ಯ.

ಸೆಲ್ಯುಲೋಸು ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಾವಯವ ಬಹ್ವಂಗೀಕೃತ ವಸ್ತು. ಇದು ಎಲ್ಲ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಅಣುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬೃಹದಣು. ಅದರ ಅಣುಸೂತ್ರ $(C_6H_{10}O_5)_n$. n ಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಲೆ ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು 615–3,075 ಇರಬಹುದೆಂದು ಒಂದು ಅಂದಾಜು. ಕೆಲವು ನಮೂನೆ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಅಣುತೂಕ 100,000–500,000 ಇರುವುದುಂಟು. ಅತಿಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸುಮಾರು 3,600 ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಅಣುಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಘಟಕವೂ ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ ಲಂಬಕೋನದಲ್ಲಿ ಜಂಟಿಯಾಗಿದ್ದು ನೀಳ ಸರಣಿ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೆಂದು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಅಂಗ ರಚನೆ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಸಸ್ಯದ ನಾರಿನ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಶುದ್ಧ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಎಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಬಿಳಿಯ ಘನವಸ್ತು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ರಾವ್ಯ. ಸಾವಯವ ದ್ರವಗಳಲ್ಲೂ ಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ಯುಪ್ರಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟಿನ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲೂ ಝಿಂಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡಿನ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕಾಮ್ಲದ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲೂ ದ್ರಾವ್ಯ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು. ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನ ಪ್ರಬಲ ದ್ರಾವಣದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಧಾರಣಶಕ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆಯ ಹೊಳಪು, ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕರಣಕ್ಕೆ ಮರ್ಸರೈಸೇಷನ್ ಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನುವರು. ಕೊಂಚ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಸಿಟಿಕ್ ಅನ್‌ಹೈಡ್ರೈಡಿನ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ದ್ರಾವಣದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ಆಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕ ಫಿಲ್ಮುಗಳು ಮತ್ತು ಸೆಲೋಫೇನ್ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಬಲ ನೈಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಡೈ ಮತ್ತು ಟ್ರೈನೈಟ್ರೇಟುಗಳು ಬರುವುವು. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಟ್ರೈನೈಟ್ರೇಟಿಗೆ ತೀವ್ರ ಸ್ಫೋಟಕಗುಣವಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ನಾವು ಸಿಡಿಹತ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು. ಡೈನೈಟ್ರೇಟಿನ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಅಥವಾ ಈಥರ್ ದ್ರಾವಣವೇ ಕಲೋಡಿಯನ್.

ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಅಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ನಾರಿನಂತಾಗಲು ಮತ್ತು ಈ ಎಳೆಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮರದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಶಗಳಾಗಲು ಲಿಗ್ನಿನ್ ಎಂಬ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವಸ್ತು ಕಾರಣ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಲಿಗ್ನಿನ್ ಅಲ್ಲದೆ ಮರದಲ್ಲಿ ಹೆಮಿಸೆಲ್ಯುಲೋಸುಗಳು, ರಾಳಗಳು ಮತ್ತು ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಮರವನ್ನು ಭೌತ ಅಥವಾ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿ ಅಂಟು ವಸ್ತುವಾದ ಲಿಗ್ನಿನ್ನನ್ನು ಮೆದುಗೊಳಿಸಿ ಇಲ್ಲವೇ ಕರಗಿಸಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ

ಮಾಡುವುದೇ ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವ. ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಪಲ್ಪಿಗೆ ಕಪ್ಪುಛಾಯೆ ಇರುವುದು. ಮರವನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಥವಾ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಂಚೆಯೇ ಇದ್ದ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ. ಪಲ್ಪನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಚಲುವೆ ಮಾಡಲು ಅದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಅಥವಾ ಅಪಕರ್ಷಣ ಗುಣವುಳ್ಳ ಸೂಕ್ತ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಿಡಬೇಕು.

ಕಚ್ಚಾ ಮರದಿಂದ ಕಾಗದವನ್ನು ರೂಪಿಸುವವರೆಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು–ಕಚ್ಚಾ ಮರದಿಂದ ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಪಲ್ಪನ್ನು ಕಾಗದವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು. ಮರದ ಪಲ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ, ಸಲ್ಫೇಟ್, ಸಲ್ಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಸೋಡಾ ಪಲ್ಪುಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಮೂರನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿಯೂ ತಯಾರಿಸುವರು. ಸಂಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾದ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮೂಲ ಮರದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುದೆಲ್ಲವೂ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಲ್ಪಿನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಪಲ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಇರುವುದು. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡಲು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪಲ್ಪಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯಿರುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಅಗ್ಗದ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಇದು ತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳು: ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುವ ಮುಖ್ಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಮರ. ಹತ್ತಿ, ಚಿಂದಿಬಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೈದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮರದಿಂದ ತೊಗಟೆ ಬಿಡಿಸುವ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಮುಳುಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೀಪಾಯಿಯೊಂದಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವರು. ಅವುಗಳ ತೊಗಟೆ ಉಜ್ಜಿ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಶುಭ್ರವಾದ ಮರ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವುದು. ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚದರಂಗುಲಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 1,400 ಪೌಂಡು ಒತ್ತಡ ಬೀಳುವಷ್ಟು ರಭಸದಲ್ಲಿ ನೀರು ಮರದ ಮೇಲೆ ಎರಗುವುದು. ಆಗ ತೊಗಟೆ ಚುಪ್ಪಾಚೂರಾಗಿ ಕಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಟ್ರಾಮ್ ತೊಗಟೆಯಂತ್ರದ ಕಾರ್ಯವಿದಾನ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ಸರಪಳಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ ಮರದ ತುಂಡು ಹಾಯುವುದು. ಅದಕ್ಕೂ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೂ ಅಲ್ಪ ಅಂತರವಿರುವುದರಿಂದ ತುಂಡು ತಿರುಗದೆ ತೊಗಟೆ ಮಾತ್ರ ತೆಗೆಯಲ್ಪಡುವುದು.

ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಲ್ಪ್: ಕೋನಿಫರಸ್ ವರ್ಗದ ಮೆದು ಮರಗಳಾದ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಸಂಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ್ನು ನದಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಪಾಪ್ಲರ್ ಮರವಾದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವುದು.

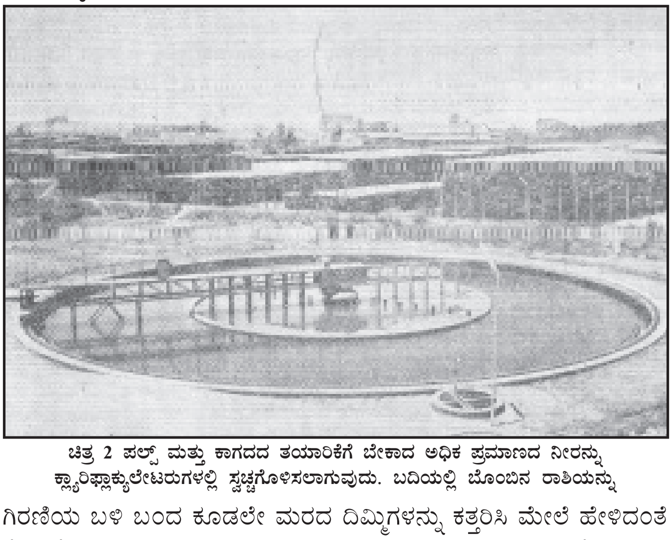

ಚಿತ್ರ 2 ಪಲ್ಪ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರನ್ನು ಕ್ಲ್ಯಾರಿಫ್ಲಾಕ್ಯುಲೇಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಿನ ರಾಶಿಯನ್ನು

ಗಿರಣಿಯ ಬಳಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಸುಲಿಯಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆಯುವರು ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಾಖದ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಎಳೆಗಳನ್ನು ತೇಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ನೀರಿದ್ದರೆ ಅನುಕೂಲ. ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಎಲೆಗಳು ತುಂಡಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಆದರೆ ಮರದ ತುಂಡನ್ನು ಲಘುಕೋನದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ ಎಳೆಗಳು ಕಿತ್ತಂತಾಗಿ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಬರುವುವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಮರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು ಮೂರು ಪಾಕೆಟ್ ಗ್ರೈಂಡರ್ ಅನುಕೂಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಗೂಟದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿರುವ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗುಳಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಗುಳಿಯ ಮೇಲೂ ಹೈಡ್ರಾಲಿಕ್ ಸಿಲಿಂಡರ್ ಇದೆ. ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿಗೆ ತಾಡಿಸುವುದು ಇದರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶಾಖವನ್ನು ಹೀರಲು ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಸಿ ತೆಗೆಯಲು ಶ್ವೇತೋದಕವನ್ನು (ವೈಟ್ ವಾಟರ್) ಚಿಮುಕಿಸುತ್ತಿರುವರು. ನೂರಾರು ಟನ್ ಮರಗಳನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ವಿಶೇಷ

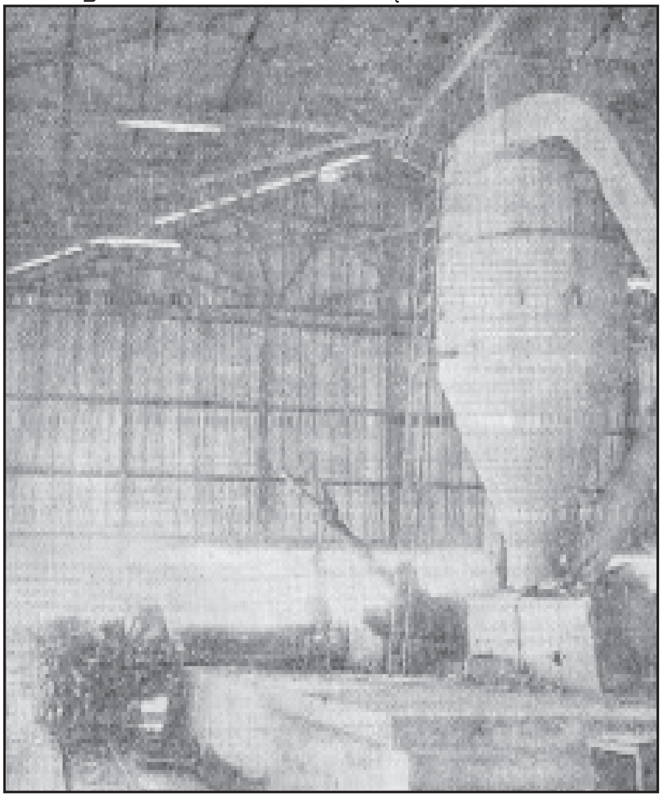

ಚಿತ್ರ 3 ಬೊಂಬನ್ನು ತುಂಡರಿಸುವ ಯಂತ್ರ ಬೊಂಬನ್ನು ಈ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಗಾತ್ರ ಚೂರುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಪಾಚಕ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸಲಾಗುವುದು

ಗಿರಣಿಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಜಲಮಿಶ್ರಿತ ಪಲ್ಪು ಒರಳಿನ ಕೆಳಗಿರುವ ಮೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಜರಡಿ ಹಿಡಿಯಲಾಗುವುದು. ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳು ವಂದರಿಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಒಂದು ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುವು. ಇವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಂದರಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ತರಿಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅದೇ ವಂದರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುವರು. ಜರಡಿಯಾಡಿಸಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮಂದಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ (ಥಿಕನರ್ಸ್) ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದೇ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಲ್ಪ್. ಮಂದಕಾರಿಗಳು ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮರದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾರಿನ ಶೇ. 15–20 ಭಾಗ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಶ್ವೇತೋದಕ ಎನ್ನುವರು. ವಿಧಾನ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಹೊಸ ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ವೇತೋದಕದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನಾರಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಮಂದಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುವರು. ಅರೆಯಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಾವ ಶಕ್ತಿ ಸಂಚಯನವೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲ ನೀರಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸು ಕೊಂಚ ನೀರನ್ನು ಹೀರುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದೇ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಲ್ಪಿನಿಂದಾದ ಕಾಗದ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಲು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸೇತರ ವಸ್ತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುವುದು ಕಾರಣ. ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಕಾಗದ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಗೆ ಸಿಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಅದರ ತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಬಾಳಿಕೆ ಗೌಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಲ್ಪನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪಲ್ಪಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಅಗ್ಗದ ಬೆಲೆಯ ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾಗದ, ಟಿಷ್ಯೂ ಕಾಗದ. ಗೋಡೆಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಮತ್ತು ಹೊದಿಕೆಯ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು.

ಸಲ್ಫೇಟ್ ಪಲ್ಪ್: ಇದನ್ನು ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಪಲ್ಪೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಇಂದು ತುಂಬ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಧಾನ. ಈ ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮೆದು ಮರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಕೂಲ. ಈ ವಿಧಾನ ರೂಪಿತವಾದದ್ದು ಮರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂಟು ಮತ್ತು ತೈಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂದು. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ

ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಲಿಗ್ನಿನುಗಳು ಆಯಾ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಗಳಿಗೆ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಹೊಂದುವುವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮರ್‌ಕ್ಯಾಪ್ಟನುಗಳು ಮತ್ತು ಸಲ್ಫೈಡುಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ದುರ್ಗಂಧ ಬೀರುವುವು. ಒಂದು ಟನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಪಲ್ಪಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿವರಗಳು ಕೆಳಗಿವೆ.

ಮರ	...	42 ಟನ್ನುಗಳು
ಹೊಸ ಸುಣ್ಣ	...	325 ಪೌಂಡುಗಳು
ಸಾಲ್ಟ್ ಕೇಕ್	...	450 ಪೌಂಡುಗಳು
ಹಬೆ	...	10,000 ಪೌಂಡುಗಳು
ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ	...	250 ಕಿಲೊವ್ಯಾಟ್ ಗಂಟೆಗಳು
ಕೈದುಡಿಮೆ	...	5 ಆಳು, 1 ಗಂಟೆ ಕಾಲ

ಸಲ್ಫೇಟ್ ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೊಗಟೆ ತೆಗೆದು ಚಕ್ಕೆಯಂತ್ರಕ್ಕೆ (ಚಿಪ್ಪರ್) ಒಡ್ಡಲಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವ ತಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದೂ ಉದ್ದವಾದ ಮತ್ತು ಭಾರವಾದ 3–4 ಕತ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿದೆ. ಇವು ಮರವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುವು. ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತಿರುಗುವ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಾಡುವ ಜರಡಿಗಳ ಮೇಲಿಟ್ಟರೆ ಹೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಚೂರು ಮಾಡಿ ಬೇಕಾದಾಗ ಪಾಚಕಕ್ಕೆ (ಡೈಜೆಸ್ಟರ್) ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ರವಾನಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮತ್ತು ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾ ಮಿಶ್ರಣವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕ (ಕುಕ್ಕಿಂಗ್ ಲಿಕ್ಕರ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಬೆ ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಪಚನ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಒತ್ತಡ ಚದರಂಗುಲಕ್ಕೆ 110ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಪಾಚಕಗಳು ಸ್ಥಾಯೀ ಅಥವಾ ಸುತ್ತುವ ಮಾದರಿಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಬೇಯಿಸುವ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು 3 ತಾಸುಗಳು. ಅನಂತರ ಒತ್ತಡವನ್ನು 80 ಪೌಂಡುಗಳಿಗೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಚಾರ್ಜನ್ನು ಮೊಹರಾದ ಕಡಾಯಗಳಿಗೆ ಬಿಡುವರು. ಇವು ಪ್ರತಿಪ್ರವಾಹ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಖವಿನಿಮಯ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಜರುಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಬೆ ಉಳಿತಾಯವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಮಾರ್ಜನವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದು. ನಿಸ್ಸಾರ (ಸ್ಪೆಂಟ್) ದ್ರಾವಕವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಮುಂದೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ತನಕ ಅದು ಅಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪು ದ್ರಾವಕ ಪಲ್ಪನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ತೊಳೆದು, ಹೆಣಿಗೆ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ (ನಾಟ್ಟರ್) ಒಡ್ಡುವುದು ಮುಂದಿನ ಕ್ರಮ. ಬೇಯಿಸಿದಾಗ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡಿರದ ನಾರಿನ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಇದು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು. ಅನಂತರ ಜರಡಿ ಹಿಡಿದರೆ ಬೇಯದ ಮರದ ಭಾಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಶೋಧಕಗಳು ಮತ್ತು ಮಂದಕಾರಿಗಳು ನೀರಿನ ಬಹುಪಾಲನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುವು. ಮಂದಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ತಂತಿಯ ಜಾಲರಿಯಿದೆ. ಇವು ತೆಳುಗೊಳಿಸಿದ ಪಲ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿದಾಗ ಜಾಲರಿಗೆ ಪಲ್ಪು ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲ ನೀರೂ ಸೋರಿಹೋಗುವುದು.

ಮಂದಗೊಳಿಸಿದ ಪಲ್ಪನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಚಲುವೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಚಲುವೆಯ ಕ್ರಮಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಪೋಕ್ಲೋರೈಟಿನಿಂದ ಚಲುವೆ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕೆನೆಬಣ್ಣದ ಕಾಗದವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಮೂರು ಹಂತಗಳ ವಿಧಾನ. ಕ್ಲೋರಿನ್ನಿನ ಪ್ರಯೋಗ, ಸುಣ್ಣದ ಹಾಲು ಅಥವಾ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾದಿಂದ ತಟಸ್ಥೀಕರಣ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಪೊಕ್ಲೋರೈಟಿನಿಂದ ವರ್ತನೆ. ಮರದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಟ್ಯಾನಿನುಗಳು ಬಣ್ಣಕಾರಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸುವುದು ಚಲುವೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ. ಚಲುವೆಯಾದ ಅನಂತರ ಪಲ್ಪನ್ನು ತೊಳೆದು ಪುನಃ ಮಂದಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಮತ್ತಷ್ಟು ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಕಂತೆಗಳಾಗಿ ಮಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲ. ಈ ಕಂತೆಗಳಿಗೆ ಲ್ಯಾಪ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಮಂದಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಳವೆ ದಾಸ್ತಾನು ದ್ರಾವಣವಿರುವ ಹಂಡೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಅನಂತವಾದ ಫೆಲ್ಟಿನ ಪಟ್ಟಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಪಲ್ಪಿನ ಹಾಳೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಿಂಡುವ ಮತ್ತು ಒತ್ತುವ ರೋಲರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋದಾಗ ಪಲ್ಪಿನ ನಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 55–65 ತೇವಾಂಶವಿರುವುದು. ಹೈಡ್ರಾಲಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಚದರಂಗುಲಕ್ಕೆ 3,000 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಒತ್ತಡ ಬಿದ್ದಾಗ ತೇವಾಂಶ ಶೇ. 40–50 ಆಗುವುದು.

ಕೋನಿಫರಸ್ ಮರಗಳಿಂದಾದ ಪಲ್ಪಿನಲ್ಲಿರುವ ನಾರುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳೂ ಅಷ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಸ್ವಭಾವದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಇತರ ಎರಡು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಾಗದಕ್ಕಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತ್ರಾಣವಿರುವ ಕಾಗದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಕಾಗದದ ಕಪ್ಪು ಛಾಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಹೊದಿಕೆಗಳು, ಚೀಲಗಳು ಮತ್ತು ರಟ್ಟುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ನವೀನ ಚಲುವೆ ವಿಧಾನಗಳ ಅನ್ವಯದಿಂದ ತೆಳುಬಣ್ಣದ ಮತ್ತು ಶುಭ್ರವಾದ ಪಲ್ಪಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಸುದೃಢವಾದ ಪಲ್ಪನ್ನು ಇತರ ಪಲ್ಪುಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಕಾಗದದ ತ್ರಾಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಪ್ಪು ದ್ರಾವಕದ ಗಳಿಕೆ : ಇದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದಿದ್ದರೆ ಸಲ್ಫೇಟ್ ವಿಧಾನದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮತೋಲನ ಹದಗೆಡುತ್ತದೆ. ಪಾಚಕಕ್ಕೆ ನಾವು ಒದಗಿಸುವ ಕ್ಷಾರದ ಶೇ. 95–98 ಭಾಗ ಕಪ್ಪು ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಅದು ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಥವಾ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಸೋಡಿಯಂ ಲವಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಂಧಕಯುಕ್ತ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳು ಇರುವುವು. ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಉಪ್ಪು, ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಲೇಶಮಾತ್ರ ಸುಣ್ಣ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್, ಅಲ್ಯೂಮಿನಾ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷುಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಘನವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಸರಾಸರಿ ಶೇ. 20 ಆಗುವುದು. ಮಲ್ಟಿಪಲ್ ಪರಿಣಾಮದ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಸ್ಕೇಡ್ ಬಾಷ್ಪಕಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದರೆ ಶೇ. 45–70 ಘನವಸ್ತುಗಳಿರುವ ದ್ರಾವಕ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಜಲಾಂಶವನ್ನು ಈ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಿಸದಿದ್ದರೆ, ಮುಂದೆ ಕುಲುಮೆಗೆ ಎರಚಿದಾಗ ಅದು ಹೊತ್ತಿ ಉರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಗಳಿಕೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದ ಬಿಸಿಯಾದ ದ್ರಾವಕಕ್ಕೆ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಸೇರಿಸಿ ತಟ್ಟೆ ಬಾಷ್ಪಕಾರಕಕ್ಕೆ (ಡಿಸ್ಕ್ ಎವಾಪೊರೇಟರ್) ಒದಗಿಸುವರು. ದ್ರಾವಕ ಇಳಿಯುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನಿಲ ಪ್ರವಾಹವಿರುವುದು. ದ್ರಾವಕ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದಂತೆಲ್ಲ ನೀರು ಆವಿಯಾಗಿ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಲವಣಗಳು ವಿಭಜಿಸುವುವು. ಇಂಗಾಲ ಉರಿದು ಹೋಗುವುದು. ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಲವಣಗಳು ವಿಭಜಿಸುವುವು. ಇಂಗಾಲ ಉರಿದು ಹೋಗುವುದು. ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳು ದ್ರವಿಸುವುವು. ಕೆಳಕಂಡ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದು.

$$Na_2SO_4 + 2C \rightarrow Na_2S + 2CO_2$$

ದ್ರವೀಕರಿಸಿದ ವಸ್ತು ಜ್ವಲನ ಕ್ರಿಯಾಘಟಕದಿಂದ (ಕಾಸ್ಟಿಸೈಸಿಂಗ್ ಪ್ಲಾಂಟ್) ಬರುತ್ತಿರುವ ಲೀನಕಾರಿ ದ್ರಾವಕದ (ಡಿಸಾಲ್ವಿಂಗ್ ಲಿಕ್ಕರ್) ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಹಸುರು ದ್ರಾವಕ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಅದ್ರಾವ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒತ್ತರಿಸಲು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದ್ರಾವಕಕ್ಕೆ ಅರಳಿದ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಮುಂದೆ ಒದಗುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಳಕಂಡ ಉಷ್ಣಗ್ರಾಹಕ ಕ್ರಿಯೆ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

$$\underset{(aq)}{Na_2CO_3} + \underset{(s)}{Ca(OH)_2} \rightarrow \underset{(aq)}{2NaOH} + CaCO_3$$

ÄH =-2100 ಕೆಲೋರಿಗಳು

ಫಲಿತ ಬಗ್ಗಡವನ್ನು ಸೋಸಲು ಮಾನೆಲ್ ಮಿಶ್ರಲೋಹದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಜರಡಿಗಳಿರುವ ನಿರಂತರ ಆವರ್ತ ಸೋಸಣಿಗೆಗಳು (ಕಂಟಿನ್ಯುವಸ್ ರೋಟರಿ ಫಿಲ್ಟರ್ಸ್) ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನ ಮಡ್ಡಿಯನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ಗೂಡಿಗೆ ರವಾನಿಸಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡ್ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಸೋಸಣಿಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸುವ ದ್ರವವೇ ಶ್ವೇತೋದಕ. ನಾರುಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಲು ಇದನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸುವರೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾ, ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮತ್ತು ಕೊಂಚ ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್, ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಥಯೊಸಲ್ಫೇಟುಗಳಿವೆ.

ಕಪ್ಪುದ್ರಾವಕದ ಗಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀಳತೈಲವೆಂಬ (ಟಾಲ್ ಆಯಿಲ್) ಉಪವಸ್ತು ದೊರೆಯುವುದು. ಇದು ಸ್ನಿಗ್ಧವಾದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಅಂಟುದ್ರವ. ಇದರಲ್ಲಿ ರೆಸಿನ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಮತ್ತು ಮಿಥೆನಾಲ್ ಇವೆ. ನೀಳತೈಲದ ಬೇರ್ಪಡೆಗೆ ಕೇಂದ್ರಾಪಗಮನ ಯಂತ್ರ ಬೇಕು. ಸಾಬೂನುಗಳು, ಚರಬಿಗಳು (ಗ್ರೀಸಸ್) ಮತ್ತು ಎಮಲ್ಷನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ನೀಳತೈಲ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಪ್ಪು ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಬೇರಿಯಂ ಹೈಡ್ರೇಟಿನೊಡನೆ ಹಿಂಗಿಸಿದರೆ ಘನವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ವಿನಾಶಕ ಬಾಷ್ಪೀಭವನಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದರೆ ಮೆಥೆನಾಲ್ ದೊರೆಯುವುದು. ಈ ಕ್ರಮ ದುಬಾರಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಪಾಚಕದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಅನಿಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಟನ್ ಪಲ್ಪಿನಿಂದ 2–10 ಗ್ಯಾಲನ್ ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ ಎಣ್ಣೆ ಸಿಗಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸೋಡಾ ಪಲ್ಪ್ : ಇದರ ತಯಾರಿಕೆ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಪಲ್ಪಿನಂತೆಯೇ. ಎರಡೂ ಕ್ಷಾರೀಯ ವಿಧಾನಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಡೆಸಿಡುಯಸ್ ಮಾದರಿಯ ಅಥವಾ ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಮರಗಳಾಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಡಾಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪಾಪ್ಲರ್ ಮರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಅವನ್ನು ಬೇಯಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಬರ್ಚ್, ಮೇಪಲ್, ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಮರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳಿರುವ ಮರಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಯಿಸುವ ಮುನ್ನ ಮರವನ್ನು ಸಲ್ಫೇಟ್ ವಿಧಾನದಂತೆಯೇ

ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇಯಿಸುವ ದ್ರಾವಕದಲ್ಲಿ ಶೇ. 6–7 ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಾಚಕಗಳ ರಚನೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಇದ್ದು ಚದರಂಗುಲಕ್ಕೆ 110 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು

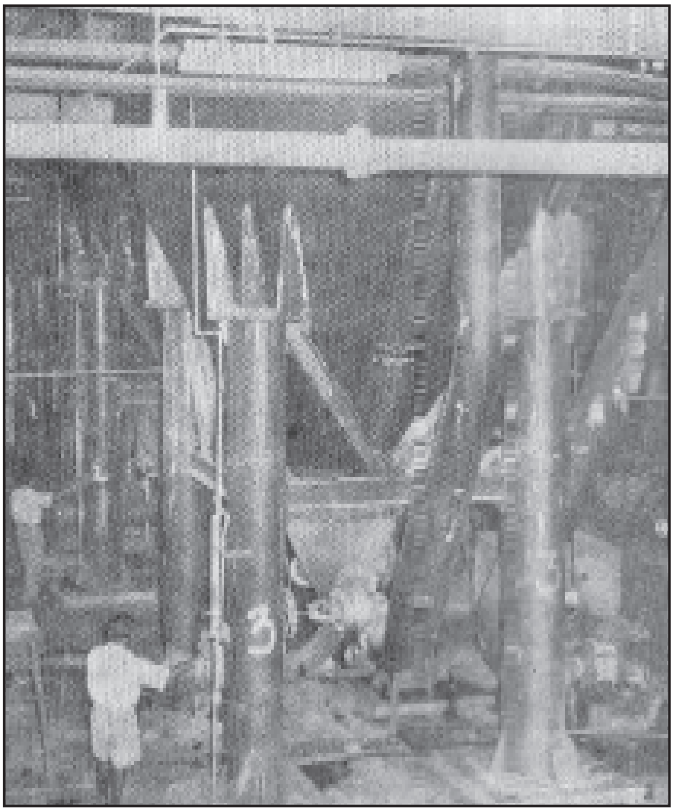

ಚಿತ್ರ 4 ಪಾಚಕಯಂತ್ರ ಬೊಂಬಿನ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಪಲ್ಪಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಸಂಮರ್ದ ಪಾತ್ರೆ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆವಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು 173° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ 2–3 ತಾಸುಗಳ ಕಾಲ ಬೇಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಲಭ್ಯವಾದ ಪಲ್ಪನ್ನು ತೆರೆದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವರು. ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಸರಂಧ್ರವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ಹುಸಿತಳವಿದೆ. ರಂಧ್ರಗಳು ಅರ್ಧ ಅಂಗುಲದ ಅಂತರದಲ್ಲಿವೆ. ತಳದಲ್ಲಿ ನವುರಾದ ತಂತಿಯ ಬಲೆ ಇದೆ. ಉಳಿದ ವಿವರಗಳು ಸಲ್ಫೇಟ್ ಪಲ್ಪಿನಂತೆ.

ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಪ್ಪು ದ್ರಾವಕದಲ್ಲಿ ಶೇ. 16 ಘನವಸ್ತು ಮತ್ತು ಶೇ. 4–5 ಕ್ಷಾರವಿದೆ. ಕ್ಷಾರದ ಬಹುಭಾಗ ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟಾಗಿಯೂ ಉಳಿದದ್ದು ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದು. ಸಲ್ಫೇಟ್ ವಿಧಾನದಂತೆಯೇ ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿದರೂ ದ್ರವೀಕರಣ ಕುಲುಮೆಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಲಭ್ಯವಸ್ತುವೇ ಕರಿಯ ಬೂದಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 20–25 ಇಂಗಾಲವಿರುವುದು. ಹುಸಿತಳಗಳಿರುವ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪ್ರವಾಹ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ನೀರು ಅಥವಾ ದುರ್ಬಲ ಕ್ಷಾರದಿಂದ ಈ ಬೂದಿಯನ್ನು ಅವಶೋಷಿಸಲಾಗುವುದು. ದೊರೆತ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಹರಿಸಿ ಇಂಗಾಲದ ಕಸವನ್ನು ಬಿಸುಡುವರು. ಈಗ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಮಡ್ಡಿಯಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಜ್ವಲನಕೋಶಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು. ಆಗ ಪರಸ್ಪರ ಪಲ್ಲಟವಾಗಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟು ಒತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಸುಣ್ಣದ ಗೂಡಿಗೆ ರವಾನಿಸುವರು.

$$Na_2CO_3 + Ca(OH)_2 \rightarrow 2NaOH + CaCO_3\downarrow$$

ಶೋಧಿತ ದ್ರವವೇ ಬಿಳಿಯ ದ್ರಾವಕ. ಇದು ಮಾಮೂಲಿನಂತೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವುದು.

ಅಗಲವಾದ ಎಲೆಗಳಿರುವ ಮರದ ನಾರುಗಳು 1.5 ಮಿಲಿಮೀಟರುಗಳಷ್ಟಿದ್ದರೆ, ಕೋನಿಫರಸ್ ಮರದ ನಾರುಗಳು ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಉದ್ದವಿರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಡಾ ಪಲ್ಪಿನಿಂದಾದ ಕಾಗದದ ತ್ರಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಈ ಪಲ್ಪನ್ನು ಇತರ ಪಲ್ಪುಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಟಿಷ್ಯೂಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಇದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಟನ್ ಸೋಡಾ ಪಲ್ಪಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಸಂಚಯನದ ವಿವರ ಹೀಗಿದೆ:

ಮರ	...	1.5–2 ಟನ್ನುಗಳು
ಹೊಸ ಸುಣ್ಣ	...	500 ಪೌಂಡುಗಳು
ಸೋಡಾಬೂದಿ	...	250 ಪೌಂಡುಗಳು
ಹಬೆ	...	13,000 ಪೌಂಡುಗಳು
ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ	...	250 ಕಿಲೊವಾಟ್ ಗಂಟೆಗಳು
ನೇರದುಡಿಮೆ	...	5 ಆಳುಗಳು, 1 ಗಂಟೆ ಕಾಲ

ಸಲ್ಫೈಟ್ ಪಲ್ಪ್: ಉತ್ಪಾದನಾ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಫೇಟ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮರ. ಆದರೆ

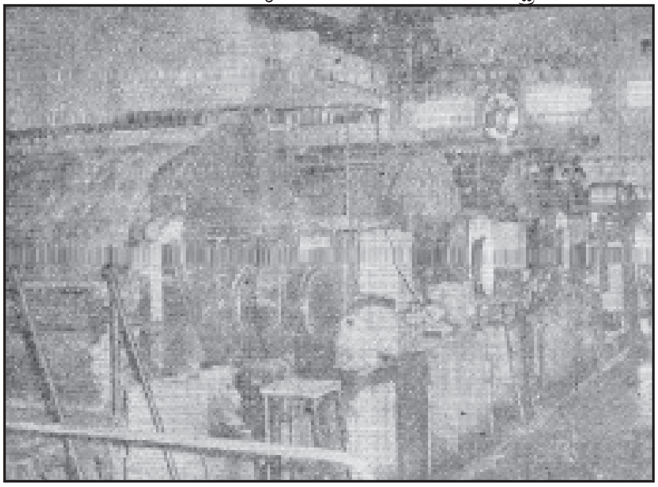

ಚಿತ್ರ 5 ಪಾಚಕಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಂದ ಪಲ್ಪನ್ನು ಊದುತೊಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಅನಂತರ ಬ್ರೌನ್ ಸ್ಟಾಕ್ ತೊಳೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ರವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯಂತ್ರಗಳು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಪಲ್ಪನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೆಮ್‌ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಸಂಗಳನ್ನು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಮರದ ತೊಗಟೆ

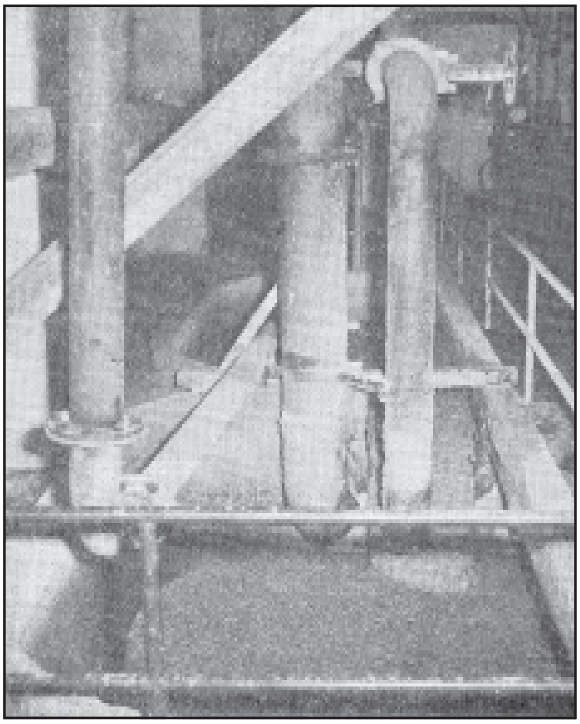

ಚಿತ್ರ 6 ಶೇಖರಣಾ ಪೆಠಾರಿ. ಬ್ರೌನ್‌ಸ್ಟಾಕ್ ತೊಳೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿದ ಪಲ್ಪನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪೆಠಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟು ಮುಂದಿನ ಹಂತಗಳಾದ ವಿಂಗಡನೆ ಮತ್ತು ಚಲುವೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಿಡಿಸಿ ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಸಲ್ಫೇಟ್ ವಿಧಾನದಂತೆ ಅರ್ಧ ಅಂಗುಲದ ಚಕ್ಕೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವರು. ಬೇಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪಾಚಕಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷ ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಈ

ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಬೈಸಲ್ಫೈಟ್ ಮತ್ತು ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಿರುವ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೆಳಕಂಡ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುವು. ಲಿಗ್ನಿನ್ನಿನೊಡನೆ ಬೈಸಲ್ಫೈಟಿನ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್–ಲಿಗ್ನಿನ್ ಸಂಕೀರ್ಣದ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ಮರದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಮಿಸೆಲ್ಯುಲೋಸುಗಳು ಸರಳ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಾವುವು. ಬಳಸಿದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಿನ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಮೀರಿದಷ್ಟು ಭಾಗ ಸಾವಯವ ಘನವಸ್ತುಗಳು ವಿಲೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಷ ದ್ರಾವಕದಲ್ಲಿರುವುವು. ಇದರ ವಿನಿಯೋಗ ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಸುಣ್ಣದ ಬದಲು ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಾ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಬದಲು ಸೋಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಅಮೋನಿಯಾ ಬಳಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಶೇಷ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗಳಿಕೆ ದುಬಾರಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆಧರಿತ ಸಲ್ಫೈಟ್ ಪಲ್ಪಿಂಗ್ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕದ ತಯಾರಿಕೆ ಗೋಪುರ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಹಾಲಿನ ವಿಧಾನಗಳೂ ಬೇಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನೇರ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳೂ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಗೋಪುರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನೇರ ಬೇಯಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಮೂಲಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬಹು ಸರಳ.

$$S + O_2 \rightarrow SO_2$$
$$2SO_2 + H_2O + CaCO_3 \rightarrow Ca(HSO_3)_2 + CO_2$$
$$2SO_2 + H_2O + MgCO_3 \rightarrow Mg(HSO_3)_2 + CO_2$$

ಆವರ್ತ ಜ್ವಾಲಕದಿಂದ (ರೋಟರಿ ಬರ್ನರ್) ಕಾಸಿದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಧಕವನ್ನು ಕರಗಿಸಲಾಗುವುದು. ದ್ರವಿತ ಗಂಧಕವನ್ನು ಜ್ವಾಲಕಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಿದರೆ ಗಂಧಕ ಉತ್ಕರ್ಷಿತವಾಗುವುದು. ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋದ ಗಂಧಕ ದಹನ ಕೋಶವೊಂದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ

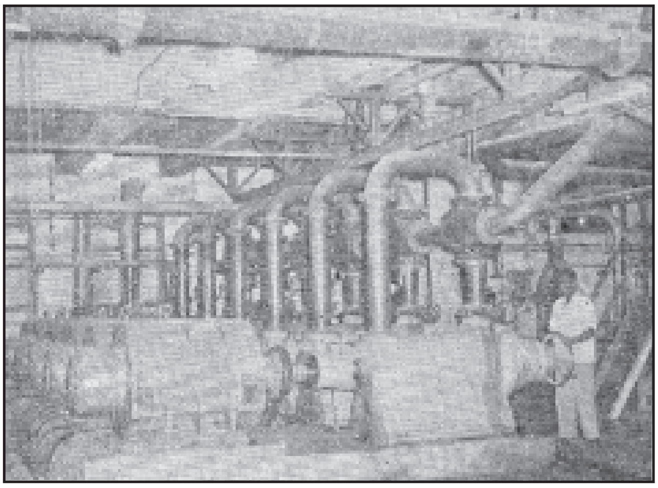

ಚಿತ್ರ 7 ಪರಿಶುದ್ಧಿಕಾರಿ ಚಲುವೆಯಾದ ಅಥವಾ ಚಲುವೆಯಾದ ಪಲ್ಪನ್ನು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಶುದ್ಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಗೊತ್ತಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪಲ್ಪನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುವುದು

ಅಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಗಂಧಕ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡು ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿನಿಯಂತ್ರಣ ಮುಖ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗಂಧಕದ ಟ್ರೈ ಆಕ್ಸೈಡು ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಕೊಳಾಯಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವಾಗ ತಣಿಯುವುದು. ಅನಿಲವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳಿಸುವುದು ಮುಂದಿನ ಕ್ರಮ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ತುಂಬಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಗಿನ ಹಾಯುವ ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡು ಮೇಲಿನಿಂದ ಸಿಂಪಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪಾಚಕಗಳನ್ನು ತಲಪುವ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಬೈಸಲ್ಫೈಟುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶೇ. 4.5 ಸಂಯೋಜಿತ ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡೂ ಶೇ. 3.5 ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಪಾಚಕಕ್ಕೆ ಮರದ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಆಮ್ಲೀಯ ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಪಂಪ್ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಪಾಚಕಗಳು ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಉಕ್ಕಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 1–23 ಟನ್ ನಾರೂ 3,000–5,1000 ಗ್ಯಾಲನ್ ದ್ರಾವಕವೂ ಹಿಡಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾಚಕದ ಅಸ್ತರಿಯನ್ನು ಸಿಮೆಂಟ್ ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲ ನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಹುಡಿ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಕುವುದು.

ಪಾಚಕಕ್ಕೇ ನೇರವಾಗಿ ಹಬೆಯನ್ನು ನುಗ್ಗಿಸಿ ಕಾಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ದ್ರಾವಕ ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈಗ ಕೈ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಟೇನ್‌ಲೆಸ್ ಉಕ್ಕಿನ ಕೊಳಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಕವನ್ನಿಟ್ಟು ಹೊರಭಾಗದಿಂದಲೇ ಹಬೆಯಿಂದ ಕಾಸಿ ಅನಂತರ ಚಾರ್ಜಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸುವುದು ಈಚಿನ ಪದ್ಧತಿ. ಚಾರ್ಜಿನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 70–160 ಪೌಂಡು ಒತ್ತಡ, 105°–155° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 10–12 ತಾಸುಗಳ ಕಾಲ ಪಚನಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದು. ಪಾಚಕದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ಒಂದು ಗುಂಡಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಲ್ಪನ್ನು ಹೊಸ ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಪುನಃ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಪಲ್ಪನ್ನು ಜರಡಿಗಳಿಗೆ ಪಂಪ್ ಮಾಡುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳೂ ನಾರಿನ ದೊಡ್ಡ ಕಂತೆಗಳೂ ತಡೆಯಲ್ಪಡುವುವು. ಜರಡಿಗಳು ರವಾನಿಸಿದ ಪಲ್ಪು ಫೆಲ್ಟ್ ಒಳ ಕವಚವಿರುವ ಉದ್ದುದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಲಪುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 6 ಅಡಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಪಟ್ಟಿಗಳಿವೆ. ಕಲ್ಮಷಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಒತ್ತರಿಸಲು ಇವು ಸಹಾಯಕ. ಪಾಚಕದಿಂದ ಪಲ್ಪು ಮಂದಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳು. 80 ಸೈಜಿನ ಕಂಚಿನ ತಂತಿ ವಂದರಿಯಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ನೀರು ಸೋರಿ ಹೋಗಿ ಪಲ್ಪು ಜರಡಿಯ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಚಲುವೆಕಾರಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕ ಪಲ್ಪು ಈಗ ಕ್ಲೋರಿನ್ನಿನ ವರ್ತನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಲೋರೀನು ಖರ್ಚಾದ ಅನಂತರ ಸುಣ್ಣದ ಹಾಲನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಟಸ್ಥಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ತೊಳೆದು ಪುನಃ ಮಂದಗೊಳಿಸಿ ಮಿಷನ್ ಚೆಸ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಪಲ್ಪು ಲ್ಯಾಪ್ ಆಗಿ ಶೇ. 35 ಒಣಗುವುದು. ಹಬೆಯಿಂದ ಕಾದ ರೋಲರುಗಳು ಶೇ. 80–90 ಒಣಗಿದ ಪಲ್ಪನ್ನು ನೀಡುವುವು.

ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕ ತಯಾರಿಸುವ ಸುಣ್ಣದ ಹಾಲಿನ ವಿಧಾನವಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸುಟ್ಟ ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೈಟುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ದ್ರಾವ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೈಟುಗಳು ಒತ್ತರಿಸಿ ಕೊಳಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಈ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕವಾಗುತ್ತದೆ. ನೇರ ಬೇಯಿಸುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪಾಚಕದಲ್ಲಿ ಸೀಸ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸುರುಳಿ ಕೊಳವೆಗಳಿವೆ. ಪಚನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು 58 ತಾಸುಗಳು. 130° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯೂ ಚದುರಂಗುಲಕ್ಕೆ 60 ಪೌಂಡು ಒತ್ತಡವೂ ಅಗತ್ಯ. ಸಲ್ಫೈಟ್ ಪಲ್ಪ್ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದು. ಬಾಂಡ್ ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಇದರಿಂದಲೇ.

ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಸಲ್ಫೈಟ್ ದ್ರಾವಕದ ವಿನಿಯೋಗ ಒಂದು ಭಾರೀ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದಾದರೂ ನದಿಗೆ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಎಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ಈ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾನೂನಿನ ಭಯಕ್ಕಿಂತ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅದರ ವಿನಿಯೋಗ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಆಲ್ಕೊಹಾಲನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಲಿಗ್ನಿನಿಂದ ವ್ಯಾನಿಲಿನ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಆಕ್ಸಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡಲು ಬೇಕಾದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು, ವಿಶೇಷ ಸಿಮೆಂಟಗಳು ರಸ್ತೆ ದುರಸ್ತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಂಟುವಸ್ತುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಇದರಿಂದ ರೂಪಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಅನಂತರ ಉರಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸುವ ಕ್ರಮದತ್ತ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಚಿಂದಿಯಿಂದ ಪಲ್ಪ್: ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಇದೇ ಆಧಾರ. ಹಳೆಯ ಚಿಂದಿಯಾದರೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದಲೂ ಹೊಸ ಚಿಂದಿಯಾದರೆ ಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದಲೂ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಡಿದು ದೂಳು ತೆಗೆದು ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಕಾರ ವಿಂಗಡಿಸುವರು. ಚಲುವೆಗೊಳಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣವಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಚಿಂದಿಯನ್ನು ಮಾಸಲು ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವರು. ಚಲುವೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ತಿಳಿಬಣ್ಣದ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಂದಿಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಚೌಕಾಕರದ ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ದೂಳು ಹೊಡೆದು ಕಾಂತಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿದರೆ ಲೋಹವಸ್ತುಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು. ಅನಂತರ ಬೇಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಾರುಗಳಿದ್ದ ಮೇಣ, ಅಂಟುಗಳು, ಕೊಳೆ ಮತ್ತು ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳು ತೊಡೆದು ಹೋಗುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾ ಬೂದಿ ಇರುವುದುಂಟು. ಪಾಚಕ ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 5 ಟನ್ ಚಿಂದಿಯನ್ನು ತುಂಬಬಹುದು. 120° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ 10–12 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಪಚನ ಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು. ಬಂದ

ಪಲ್ಪನ್ನು ಕ್ಲೋರೀನ್ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಪೊಕ್ಲೊರೈಟಿನಿಂದ ಚಲುವೆ ಮಾಡಿ ಪುನಃ ತೊಳಯಲಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಪಲ್ಪಿನಿಂದ ಉತ್ತಮ ಗುಣದ, ಬರೆಯುವ ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆ : ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿವಿಧ ಪಲ್ಪುಗಳು ಹಾಳೆಗಳಂತೆ ಇರುವುವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮೇಲ್ಮೈ, ಅಪಾರಕತೆ, ತ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧ ಕಾಗದಕ್ಕಿರುವ ಗುಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಪು ಕಾಗದವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು: ತಾಡನ(ಬೀಟಿಂಗ್), ಎರಡನೆಯದು: ಸಂಸ್ಕರಣ(ರಿಫೈನಿಂಗ್), ಇವೆರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಲ್ಪ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ತಾಡನ ಯಂತ್ರವೆಂದರೆ ಹಾಲೆಂಡರ್, ಇದರ ವಿವರಗಳು ಚಿತ್ರ 8ರಲ್ಲಿವೆ. ಇದೊಂದು ಅಂಡಾಕಾರದ ತೊಟ್ಟಿ, ಮರ ಅಥವಾ ಲೋಹದಿಂದ ಮಾಡಿದುದು. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಯಂಥ ವಿಭಾಜಕವೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಲ್ಪಿನ ಚಲನೆಗೆ ಅಂಡಾಕಾರದ

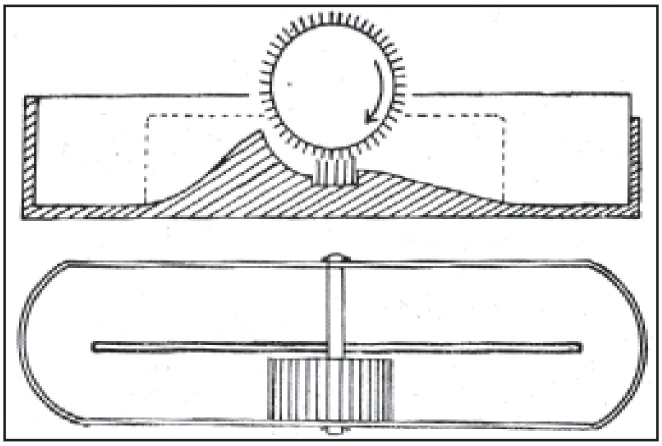

ಚಿತ್ರ 8

ಕಾಲುವೆ ದೊರೆತಂತಾಗುವುದು. ತೊಟ್ಟಿಯ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮರದ ಬೆಡ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಲೋಹದ(ಬ್ಲೇಡು) ಅಲಗುಗಳಿರುವ ಒಂದು ರೋಲರು ತಿರುಗುವುದು. ರೋಲರನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಏರಿಸಿ ಇಳಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ರೋಲರು ಮತ್ತು ಬೆಡ್‌ಪ್ಲೇಟಿನ ನಡುವಣ ಅಂತರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರ

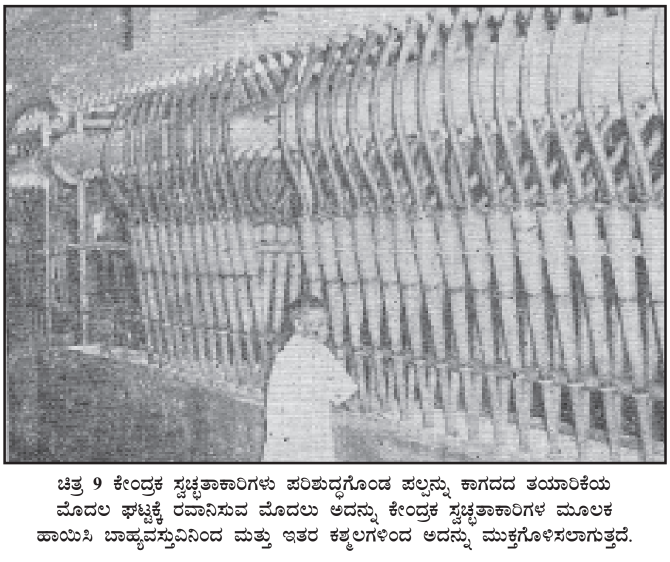

ಚಿತ್ರ 9 ಕೇಂದ್ರಕ ಸ್ವಚ್ಛತಾಕಾರಿಗಳು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಂಡ ಪಲ್ಪನ್ನು ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ರವಾನಿಸುವ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಕೇಂದ್ರಕ ಸ್ವಚ್ಛತಾಕಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಶ್ಮಲಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹಾಯಲೇ ಬೇಕಾದ ಪಲ್ಪು ಗಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. ಗಟ್ಟಣೆಯಾದ ನಾರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ತ್ರಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಪಾರಕವಾಗಿರುವುದು. ಅಷ್ಟು ರಂಧ್ರಮಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಫಿಲ್ಲರುಗಳು, ಬಣ್ಣಗಳು ಮತ್ತು ಸೈಜಿಂಗ್ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಮೈಗೂಡಿಸುವುದು ತಾಡನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲೇ. ಇವು ಸರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ತಾಡನ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ; ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕರಣ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಹರ್ನಿಶಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಗದದ, ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೂಡುವುದು ವಿಧಿವತ್ತಾದ ಪದ್ಧತಿ.

ಜೋರ್ಡಾನ್ ಎಂಜಿನ್ ಆದರ್ಶ ಸಂಸ್ಕರಣ ಯಂತ್ರ, ಅದೊಂದು ಶಂಕ್ವಾಕೃತಿಯ ಕೋಶ. ಅದರೊಳಗೆ ಅದೇ ಆಕಾರದ ಮತ್ತೊಂದು ಕೋಶ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಒಳಕೋಶದ ಹೊರಭಾಗ ಮತ್ತು ಹೊರಕೋಶದ ಒಳಭಾಗಗಳು ಲೋಹದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ಪಲ್ಪು ಅರೆದಂತಾಗಿ ಶಂಕುವಿನ ದೊಡ್ಡ ಬಾಯಿಯ ಬಳಿ ಹೊರಬೀಳುವುದು. ಈ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ

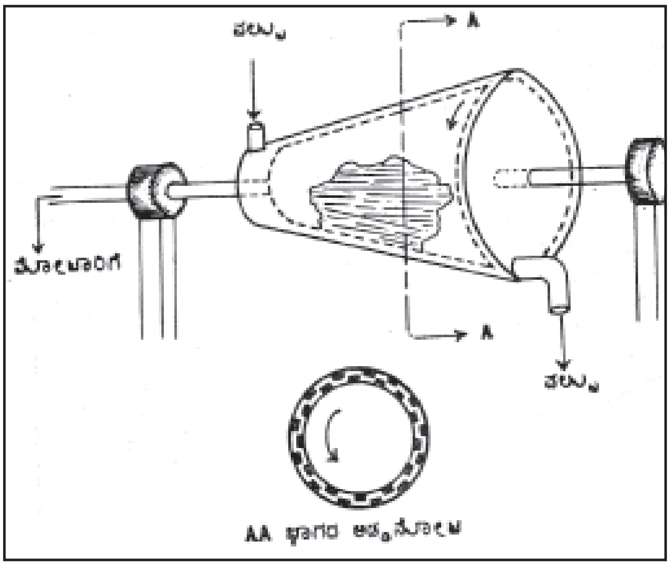

ಚಿತ್ರ 10

ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಫಿಲ್ಲರುಗಳು, ಸೈಜಿಂಗ್ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹಾಲೆಂಡರ್ ಅಥವಾ ಜೋರ್ಡಾನಿ, ಅಥವಾ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಹಾಲೆಂಡರಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕ್ರಮ ಆಯಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಹೀಗಿರುವುದು: 1. ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಯ ಪಲ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಿಳಿತ ಮಾಡಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. 2. ನಾರಿನೊಡನೇಯೇ ಫಿಲ್ಲರ್ ಸೇರಿಸುವುದು. 3. ಸಾಕಷ್ಟು ಗಟ್ಟಣೆಯಾದ ಅನಂತರ ಸೈಜಿಂಗ್ ರಾಸಾಯನಿಕವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸಮಾನ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುವಂತೆ ಕಲಸುವುದು. 4. ಬಣ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದು ಪಲ್ಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. 5. ಪಟಿಕವನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ ಗರಣೆ ಗಟ್ಟಿಸಿ ಎಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಹೊದಿಕೆ ಮೂಡುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹೀರುವ ಗುಣವುಳ್ಳ ಟಿಷ್ಯೂ ಮತ್ತು ಒತ್ತುವ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾಗದಕ್ಕೂ ಫಿಲ್ಲರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲೇಬೇಕು. ಎಳೆಗಳ ನಡುವೆ ಖಾಲಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ತುಂಬುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಮೆದು ಮೇಲ್ಮೈ, ಶುಭ್ರವಾದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ, ಮುದ್ರಣಸಾಧ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಅಪಾರಕತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುವು. ಫಿಲ್ಲರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳು. ಟಾಲ್ಕ್ ಮತ್ತು ಜೇಡಿಯ ಮಣ್ಣಿನಂಥ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕೃತಕವಾಗಿ ಪಡೆದ ಒತ್ತರಿಸಿದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಅಥವಾ ಟಿಟ್ಯಾನಿಯಂ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನಾಗಲೀ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಹೀರುವ ಕಾಗದಗಳಿಗೆ ಸೈಜಿಂಗ್ ಸೇರಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಹಾಕುವುದೇ ಕಾಗದ ದ್ರವಗಳನ್ನು ಹೀರದಂತೆ ಮಾಡಲು, ಸೈಜಿಂಗನ್ನು ತಾಡನ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಕೂಡಿಸಿ ಬಿಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಗದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಅನಂತರ ಅದರ ಮೈಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು. ಸೈಜಿಂಗ್ ವಸ್ತು ರಾಳವನ್ನು ಕ್ಷಾರದಿಂದ ಜಲ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಪಡೆದ ಸಾಬೂನಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಮೇಣದ ಎಮಲ್ಷನ್ ಆಗಿರಲು ಸಾಕು. ಅನಂತರ ಇದಕ್ಕೆ ಜಲಯುಕ್ತ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟನ್ನು $Al_2(SO_4)_3.18H_2O$ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವವರು ಇದನ್ನು ಪಟಿಕವೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ– ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಸೈಜು ಒತ್ತರಿಸುವುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಲೋಳೆಯಂಥ ಪದರವಾಗಿ ಇದು

ಸಂಯೋಜಿತ ಜಲವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಗಡಸಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಮೂಡುವುದು. ಒಣಗಿದ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ತಾಡನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಸೈಜಾಗದಿರುವ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಟಬ್ ಸೈಜಿಂಗ್ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಮೂಲದ ಅಂಟುಗಳು, ಪರಿವರ್ತಿತ ಪಿಷ್ಟಗಳು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಇದರ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಗದ ರೂಪಿಸುವ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸೈಜಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುಶೋಷಕ (ಏರ್ ಡ್ರೈಯಿಂಗ್) ವಿಧಾನದಿಂದ

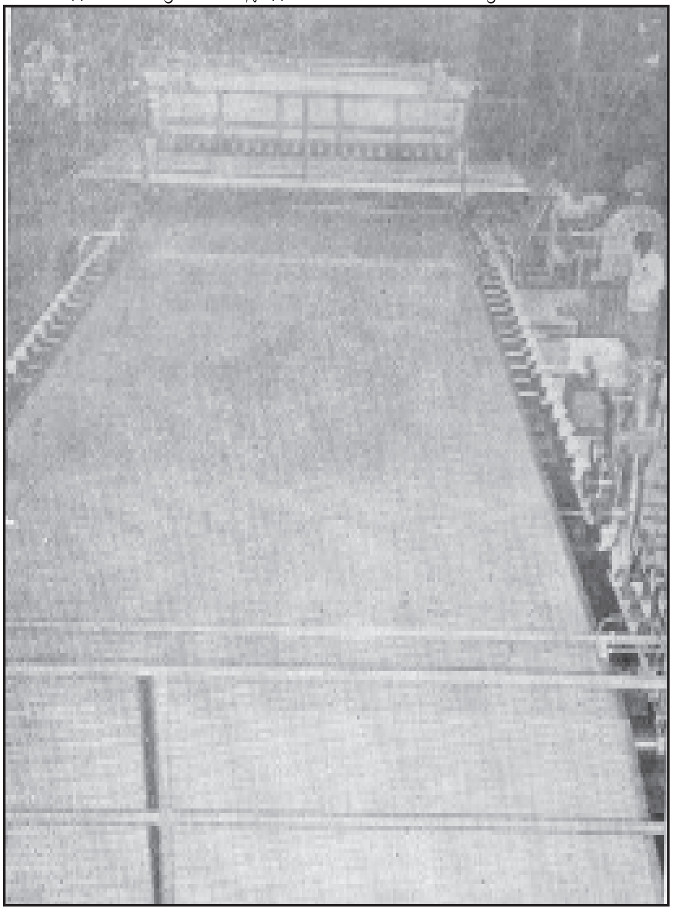

ಚಿತ್ರ 11 ತಂತಿ ವಿಭಾಗ ಅಥವಾ ಕಾಗದ ಯಂತ್ರದ ಹಸೀ ವಿಭಾಗ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಂಡ ಪಲ್ಪಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಅನಂತರ ಚಲಿಸುವ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ತಂತಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಸ್ಲೈಸ್ ಮೂಲಕ ಕಳುಹಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಇಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದು ಕಾಗದದ ಬಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒತ್ತುಯಂತ್ರ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮೂಲಕ ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ರವಾನಿಸಿ, ಉಳಿದಿರಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಆವಿಯಿಂದ ಕಾದ ಶುಷ್ಕಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಈ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ, ಕಾಗದವನ್ನು ಒಣಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕಾಗದ ಕ್ಯಾಲೆಂಡರ್ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ನಡೆಯುವುದು. ಸೈಜಿಂಗ್ ಬಾತಿನ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಬಂದ ಕಾಗದ ರೋಲರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಸೈಜಿಂಗ್ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಶುಷ್ಕಕಾರಕ ರೋಲರುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಯುವುದು. ಇಂಥ ಸೈಜಿಂಗ್ ವಿಧಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಗದದ ಜಲನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಮಸಿಯನ್ನದು ಸಮನಾಗಿ ಹೀರುತ್ತದೆ. ಬರೆಹ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಅಳಿಸಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಪುನಃ ಬರೆದಾಗ ಮಸಿ ಹರಡಿ ಅಂದಗೆಡುವ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ.

ಬಣ್ಣ ಕೂಡಿಸದ ಕಾಗದ ಅಪೂರ್ವ. ಸುಮಾರು ಶೇ. 98 ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಾಡನ ಹಂತದಲ್ಲೇ ಮಿಶ್ರಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅನಂತರ ಕಾಗದದ ಹೊರಮೈಗೆ ಯಾವ ಬಣ್ಣವನ್ನಾದರೂ ಹಚ್ಚಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆಮ್ಲೀಯ, ಕ್ಷಾರೀಯ, ನೇರ ಅಥವಾ ಗಂಧಕಯುಕ್ತ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಎಳೆಗಳಿಗೆ ಆಮ್ಲೀಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವು ಕಡಿಮೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಕಗಳ (ಮಾರ್ಡಂಟ್) ಅಗತ್ಯ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ತಾಡನ ಯಂತ್ರದಲ್ಲೇ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೈಜನ್ನು ಒತ್ತರಿಸಲು ಹಾಕಿದ್ದ ಪಟಿಕವೇ ಸ್ಥಾಪಕವಾಗಿಯೂ ವರ್ತಿಸಿ ಉಪಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಗದದ ಹಾಳೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಫೋರ್ ಡ್ರಿನಿಯರ್ ಯಂತ್ರ. ಸುಮಾರು ಶೇ. 0.5 ನಾರು ಇರುವ ಪಲ್ಪಿನ ಸಂಗ್ರಹ ಜರಡಿಯಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಶಿರೋಕರಂಡವನ್ನು (ಹೆಡ್ ಬಾಕ್ಸ್) ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಕಂಚಿನ ತಂತಿ ವಂದರಿಯ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬರುವುದು. ಇದು ಅನಂತವಾಗಿದ್ದು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಪಾಲು ನೀರು ಸೋರಿ ಹೋಗಿ ಪಲ್ಪಿನ ಎಳೆಗಳು ಜರಡಿಯ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವುವು. ಈ ಜರಡಿ ಸರಿದಂತೆಲ್ಲ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಎಳೆಗಳ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿ ಹಾಳೆಗೆ ತ್ರಾಣ ಬರುವುದು. ಜರಡಿಯ ಮೇಲಿರುವಾಗಲೇ ಕಾಗದ ಚೋಷಕಕೋಶದ (ಸಕ್ಷನ್ ಬಾಕ್ಸ್) ಮೇಲೆ ಹಾಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಜಲಾಂಶದ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಡ್ಯಾಂಡಿ ರೋಲರುಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನುಸಳಿದಾಗ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನುಣುಪಾಗುವುದು. ಸೂಕ್ತ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಜರಡಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲೇ ಚಲಿಸುವ ರಬ್ಬರಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಅಂಚು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ತಂತಿ ವಂದರಿಯಿಂದ ಕಾಗದ ಮೊದಲನೆಯ ಫೆಲ್ಟ್ ಹಾಸಿಗೆ ರವಾನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಗದವನ್ನು ಪ್ರೆಸ್ ರೋಲರುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಯ್ದಾಗ ಮತ್ತಷ್ಟು ನೀರು ಹಿಂಡಲ್ಪಟ್ಟು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಲಚಿಹ್ನೆ (ವಾಟರ್ ಮಾರ್ಕ್) ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಉಕ್ಕಿನ ರೋಲರುಗಳ ಮೂಲಕ ಎರಡನೆಯ ಫೆಲ್ಟ್ ಹಾಸನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಹಬೆಯಿಂದ ಕಾದ ರೋಲರುಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾಗದವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು ಇದರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಶೇ. 60–70 ತೇವಾಂಶವಿದ್ದ ಕಾಗದ ಈಗ ಶೇ. 90–94 ಒಣಗಿ ಹೊರಬರುವುದು. ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಸೈಜಿಂಗನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಲು ಶುಷ್ಕಕಾರಕ ರೋಲರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಬಂದ ಹೊರತು ಕಾಗದ ಕ್ಯಾಲೆಂಡರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಭಾರವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ರೋಲರುಗಳ ಸಾಲಿದು. ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಹೊಳಪು ಬರುವುದು ಇದರಿಂದಲೇ. ಸಿದ್ಧ ಕಾಗದವನ್ನು ಸಿಂಬಿಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಲಾಗುವುದು.

ಕಾಗದ ಒಣಗಿದಂತೆ ಕುಗ್ಗುವುದಷ್ಟೆ. ಇದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿವಿಧ ರೋಲರುಗಳ ಚಲನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಈ ಯಂತ್ರದ ರೋಲರುಗಳು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಮಿನಿಟಿಗೆ 200 ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾಗದವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಾಗ 1,700 ಅಡಿಗಳಷ್ಟೂ ಗಮಿಸುವುವು.

ಸಿಲಿಂಡರ್ ಯಂತ್ರ : ದಪ್ಪ ಕಾಗದ, ರಟ್ಟು ಮತ್ತು ಒರಟು ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನವಿದು. ಅನೇಕ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ದಪ್ಪ ಹಾಳೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಕೆಲಸ. ಇದರಲ್ಲಿ 4–7 ಬಾನಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಯ ಜಲಮಿಶ್ರಿತ ಪಲ್ಪನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಾನೆಯಲ್ಲೂ ತಂತಿಯ ಹೊದಿಕೆಯಿರುವ ಕೊಳವೆಯೊಂದು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ನೀರೂ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಕಾಗದ ತಂತಿಯ ಬಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಿಲಿಂಡರು ದೂರ ಸರಿದಂತೆ ಮೇಲೇರಿ ಬಂದ ಒದ್ದೆ ಕಾಗದ ಚಲಿಸುವ ಫೆಲ್ಟೊಂದಕ್ಕೆ ಮೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೋಲರಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾದು ನೀರಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಸಿಲಿಂಡರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ತಲಪುವುದು. ಈಗ ಇನ್ನೊಂದು ಪದರ ಒದ್ದೆ ಕಾಗದ ಮೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒದ್ದೆ ಕಾಗದದ ಪದರಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಸಂಘಟಿತ ದಪ್ಪ ಹಾಳೆ ಅಥವಾ ರಟ್ಟಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ಒಣಗಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಾಗದದ ಹೊರಮೈ ಉತ್ತಮ ಪಲ್ಪಿನಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದು ಒಳಪದರಗಳು ಕೀಳುದರ್ಜೆಯ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಲ್ಪಿನಿಂದಾಗಿರಬಹುದು.

ಮಸಿ ತೊಳೆಯುವಿಕೆ : ಹಳೆಯ ಕಾಗದದಿಂದ ಹೊಸ ಸರಕನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಾಗ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಳೆಯ ಕಾಗದವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ದೂಳು ಹೊಡೆದು ಬೇಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಪಾಚಕ ತೆರೆದ ಬಾಯಿಯ ತೊಟ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದು, ಅಥವಾ ಚಾಲಿತ ಕುದಿಪಾತ್ರೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಹಬೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹಾಯಿಸುವರು. 93° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 10 ತಾಸು ಕುದಿಸಲಾಗುವುದು. ಬೇಗುದಿ ದ್ರಾವಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ. 8 ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಚನಕ್ರಿಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಸಿ ತನ್ನ ವಾಹಕದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುವುದು. ಮಂದಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಜರಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಬೇಯಿಸಿದ ಪಲ್ಪನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದಾಗ ಕೊಳೆ ಮತ್ತು ಮಸಿಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಇಂಗಾಲಗಳು ನಿವಾರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಜನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪಲ್ಪನ್ನು ತಾಡನ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಎಳೆಗಳಿಂದ ಮಸಿಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಇದು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ತೊಳೆದ ಪಲ್ಪನ್ನು ಕ್ಲೋರಿನ್ನಿನಿಂದಾಗಲೀ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೈಪೊಕ್ಲೋರೈಟಿನಿಂದಾಗಲೀ ಚಲುವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶುಭ್ರವಾದ ಹಾಲು ಬಿಳುಪಿನ ಪಲ್ಪು ದೊರೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು ಇತರ ಪಲ್ಪುಗಳೊಂದಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆರೆಸಿ ನಾನಾ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಹಳೆಯ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕೈಪಿಡಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರೂಪಿಸಿರುವ ವಿಶೇಷ ಮಸಿ ತೊಳೆಯುವ ವಿಧಾನವೊಂದಿದೆ. ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಹೆಮಟಿನ್ ವರ್ಣ ದ್ರವ್ಯವಿರುವ

ಮಸಿಯಿಂದ ಮುದ್ರಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ಸಲಾಕೆ ಗಿರಣಿಗಳಲ್ಲಿ (ರಾಡ್ ಮಿಲ್ಸ್) ಛಿದ್ರ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಪಕಗಳಲ್ಲಿ (ಡಿಫ್ಯೂಸರ್ಸ್) ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮಸಿಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವುದು. ಮೊದಲು ಲೀಟರಿಗೆ 6 ಗ್ರಾಂ ಗಂಧಕದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಇರುವ ದ್ರಾವಣವನ್ನೂ ಅನಂತರ ಲೀಟರಿಗೆ 4 ಗ್ರಾಂ ಅನಿಲವಿರುವ ದುರ್ಬಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಮಸಿ ಮುಕ್ತವಾದ ಪಲ್ಪು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ಟಫ್ ಚೆಸ್ಟ್, ಆವರ್ತ ಸೋಸಣಿಗೆ (ರೋಟರಿ ಫಿಲ್ಟರ್) ಸ್ಕ್ರೂ ಪ್ರೆಸ್ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಬಂದ

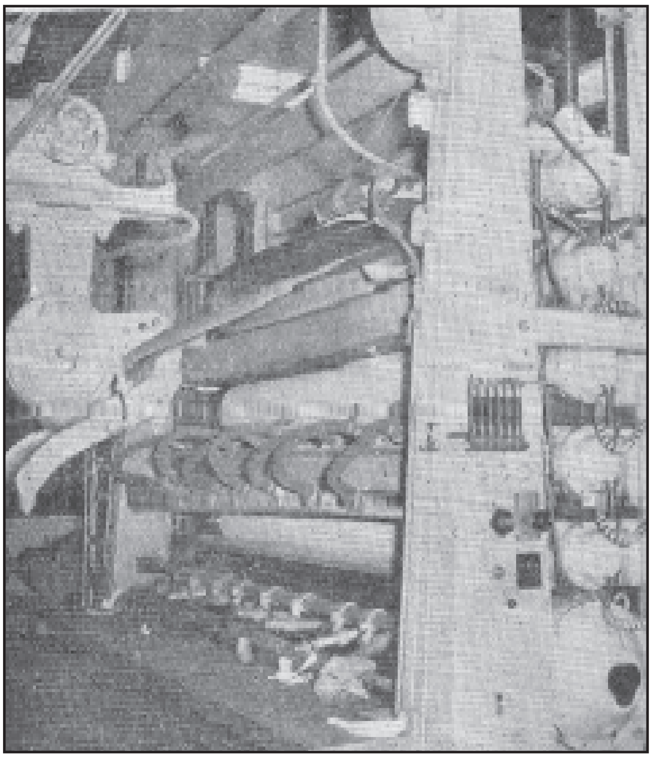

ಚಿತ್ರ 12. ಕ್ಯಾಲೆಂಡರ್ ಅಥವಾ ಇಸ್ತ್ರಿ ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರ: ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಇರುವಂತೆ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಮೆರುಗುವ ಲೋಹದ ಉರುಳೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಶುಷ್ಕಯಂತ್ರದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಕಾಗದ ಈ ಉರುಳೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು, ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಮಜಲನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ.

ಅನಂತರ ಸಿದ್ಧ ಕಾಗದ ವಸ್ತುವಾಗುವುದು. ವಿಸರ್ಜಿತ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಸೋಡಾದಿಂದ ತಟಸ್ಥಗೊಳಿಸಿ, ಶೋಧಿಸಿ, ಮಸಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು. ಲೀಟರಿಗೆ

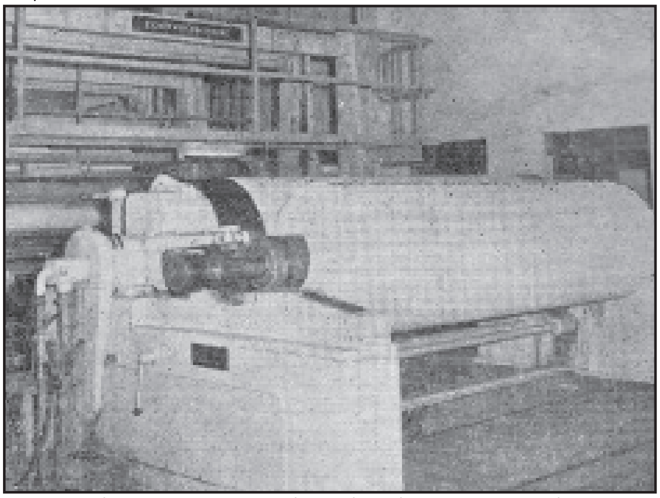

ಚಿತ್ರ 13. ಪೋಪ್ ರೀಲು ಅಥವಾ ರಾಟೆ ಉರುಳೆ. ಕ್ಯಾಲೆಂಡರ್ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಕಾಗದ ಈ ರಾಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾಗದಯಂತ್ರದ ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟ

ಸುಮಾರು 2 ಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು ಗಂಧಕದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡು ನಿರುಪಯೋಗಿಯಾಗಿ ಬಚ್ಚಲನ್ನು ಸೇರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ ನಷ್ಟವೇ ಸರಿ.

ಪಲ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಹಳೆಯ ಕಾಗದದ ಬಳಕೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಷಯ. ಕಾರಣಗಳಿವು: 1. ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 2. ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯದುಬಾರಿಯಲ್ಲ. 3. ಪಲ್ಪ್ ಮಾಡಲು ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆ. 4. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಕಾಗದವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. 5. ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಹಳೆಯ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಹೊದಿಕೆಯ ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ರಟ್ಟನ್ನು ಪಲ್ಪ್ ಮಾಡಬಹುದು. 6. ಇಂಥ ಪಲ್ಪಿನಿಂದ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಚಾವಣಿ ಮತ್ತು ಭಿತ್ತಿಕಾಗದವನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು. 7. ಈ ಕಾಗದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೇ ದಟ್ಟ ಬಣ್ಣಗಳಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಚ್ಚಾ ಕಾಗದದಿಂದ ಮಸಿ ಮತ್ತು ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವ ತೊಂದರೆ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ.

ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ತನ್ನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನೂ ವೈಶಿಷ್ಟವನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಇಂದು ವಿನೂತನ ಉಪಯೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ತಯಾರಿಕಾ ತಂತ್ರಗಳೂ ಸುಧಾರಿತನಾಗಿವೆ. ನೂತನ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉನ್ನತ ಉರುಳು ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡುವುದು, ಮೇಣದ ಲೇಪನ, ನಿರಿಗೆಗಟ್ಟಿಸುವಿಕೆ ಬಹುಪದರ ಲಟ್ಟಣೆ, ಉಬ್ಬಚ್ಚು ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ. ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನೀರಿಗೆ ರಟ್ಟಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಬಲು ಅನುಕೂಲ. ಇದರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಕಾಗದ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಳುಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ಯಾಕ್ ಮಾಡಲು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ಕಾಗದದ ಚೀಲಗಳ ಅಗತ್ಯವುಂಟು. ಇಂಥ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಮೇಣದ ಲೇಪನವಿರುವುದರಿಂದ ಒದ್ದೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾಗದವು ಚೀಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಸೋಸಣಿಗೆ ಪತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಖರ್ಚಾಗುವ ಕಾಗದದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯೇನಲ್ಲ. ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಉಪಯೋಗಗಳ ಶೋಧವಾದಂತೆ ಅದರ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದೆ. ಗಾಜು ಮತ್ತು ಇತರ ಖನಿಜಮೂಲದ ಎಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜಿತ ಬಹ್ವಂಗೀಕೃತ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಶೇಷ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೂ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಆಗಲೇಬೇಕು. ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿಕಾಸದ ಹೊಸ್ತಿಲಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ವಕಾಲದ ಮೂಲಕ ಹಾಯುತ್ತಿದೆ. ಅನತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ಚರ್ಯೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು ಗುರುತು ಸಿಗದಷ್ಟು ಬದಲಾಯಿಸಿರಲು ಸಾಕು.

ಕಾಗದ ಕೇವಲ ಆಧುನಿಕ ಸೌಕರ್ಯವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಉಳಿವು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಜ್ಞಾನವಹನ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಇಂದಿನವರು ಮುಂದಿನವರ ಸಲುವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಈಗ ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಸಿ.ಡಿ. (ಅಡಕ ತಟ್ಟೆ) ಕಾಗದದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.; ಪಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು: ಲಕ್ಕೋಟೆಗಳು, ಪೊಟ್ಟಣಗಳು, ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಮುಂತಾದವು. ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಕೇವಲ ಬರೆಯುವ ಸಾಧನವಾಗಿದ್ದ ಕಾಗದದಿಂದ ಸುಮಾರು 1850ರಲ್ಲಿ, ಜನರು ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ಕಾಗದದ ಪೊಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪೊಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. 1903ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಮರೆಯಾಗಿ ಕಾಗದದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಕಾಗದದ ರಟ್ಟಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ರಫ್ತುಮಾಡುವುದು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಅಮೆರಿಕದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಐದನೆಯದಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ಯಾಕಿಂಗಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾಗದಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲಾಸೈನ್, ಕ್ರಾಫ್ಟ್, ಚರ್ಮಕಾಗದ (ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟ್), ಮೇಣಲೇಪಿತ ಕಾಗದ, ಟಿಷ್ಯೂ ಕಾಗದ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಘಟಕಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ವಿವಿಧ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಲೇಪನಗಳಿಂದ ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ಕಾಗದಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ವಿಧಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಕಾಗದವನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೆಳುಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಸಂಘಟಿತವಾದ ಕಾಗದದ ಡಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಕಾಗದದ ಒಂದು ವಿಧವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ತೂಕ ಬಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಂತ್ರಗಳ ಎಣ್ಣೆಯ

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಂತೂ ಲೋಹದ ಡಬ್ಬಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ತೆಳುಹಾಳೆಯ ಕಾಗದದ ಡಬ್ಬಿಗಳು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ

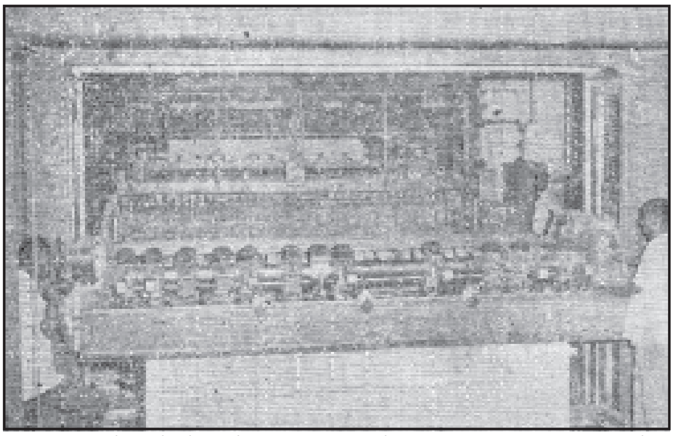

ಚಿತ್ರ 14 ರಾಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡ ಕಾಗದದ ಹಾಳೆಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಸುತ್ತಿ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಬೇಕಾದ ಅಳತೆಗೆ ಕತ್ತರಿಸುವ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು

ಈ ರೀತಿಯಾದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಳಕೆಗೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಚು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗಗಳು ವಿವಿಧವಾದವು. ಕಾಗದದ ಆರ್ದ್ರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ವೆಟ್ ಸ್ಟ್ರೆಂತ್) ಬಹಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಯಾವ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದರೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಸೂಕ್ತ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಈ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅವು ಬೇಗ ಮಡಿಚಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಆವಿ, ಎಣ್ಣೆ, ಕೊಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕಿಲುಬುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳಲಾರದು; ಬೆಂಕಿಯ ಉರಿಯಿಂದ ಮಾಸಲಾಗದಂತೆ, ಹುಳುಹುಪ್ಪಟೆಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗದಂತೆ ಅವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಬಣ್ಣ, ರುಚಿಗಳಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿಷರಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಆಹಾರಪದಾರ್ಥ ಶೇಖರಿಸಲು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕಾಗದದ ಲೋಟಗಳು, ರಟ್ಟಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಸುತ್ತುವ ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ಯಾರಾಫಿನ್ ಹಾಗೂ ಮೇಣಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ ಅವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದಿರುವಂತೆಯೂ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಹೊಳಪು ಕೊಡಬಹುದು. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸ್ಫಟಿಕಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಯಾರಾಫಿನ್ ಮೇಣ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಣ ಮೇಣಗಳಿಂದ ಲೇಪಿಸಿದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಆವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ರೋಧಕತ್ವವೂ ಉಷ್ಣಸಂಚಯನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೆಣ್ಣೆ, ಮಾಂಸ, ತಿಂಡಿಗಳು ಹಾಗೂ ಕೊಬ್ಬಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಡಲು ಕಾಗದದ ಇಂಥ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಕಾಗದಗಳ ಮೇಲೆ ನೈಟ್ರೋಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್, ಈಥೈಲ್ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್, ಪಾಲಿಎಥಿಲೀನ್, ಪಾಲಿವಿನಿಲುಗಳಂಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಲೇಯಕಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ತೆಳುವಾದ ಪದರವನ್ನು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹೊಳಪಿನ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲೇಪನಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲರೋಧಕತ್ವ, ಉಷ್ಣಸಂಚಯನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಕ್ಷಾರ ನಿರೋಧಕತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಬೇಕು.

ಪಾಲಿಎಥಿಲೀನ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ರೆಸಿನ್ನುಗಳನ್ನು (ಶಿಲಾರಾಳ) ಲೇಪಿಸಿದ ಕಾಗದಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಅವು ಬೇಗ ಹರಿಯಲಾರವು. ತೂತು ಬೀಳಲಾರವು, ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಬಹಳ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ ನೋಡಲು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಣ, ತೇವ, ಅನಿಲಗಳು ಹಾಗೂ ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅವು ತಡೆಗಟ್ಟಬಲ್ಲವು. ಕಾಗದದ ಬೋರ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ಗಡುಸುತನ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಟಿಸಿದ ಕಾಗದಗಳ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಲೇಪನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದ ಗಾಢತೆ ಇರಬೇಕು. ಕಾಗದದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕಿನ ಲೇಪನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಮರವಜ್ರದಂತೆ ಅಂಟುವ ಪಾಲಿಎಥಿಲೀನಿನ ಲೇಪನವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಕ್ಷೀರರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಲಿಕಿನಿಲಿಡೈನ್ ಲೇಪನದಿಂದ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ನೀರಿನ ಆವಿ, ಅನಿಲಗಳು ಹಾಗೂ ಕೊಬ್ಬಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ರೋಧಕತ್ತ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಅಭಾವವಿದ್ದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ವಸ್ತುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಟನ್ ಜಮಖಾನಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕಾಗದದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕಾಗದದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಗದದ ಎಳೆಗಳಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ತಂತಿಗಳನ್ನು ಮೆತ್ತಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾಗದದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಬಾಂಡ್-ವೆಬ್ ಎಂಬ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಅನೇಕ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದೂ ಬಹಳ ಸುಲಭ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಅಂಚುಕಟ್ಟಲು, ಕಾಲರ್ ಅಥವಾ ಕಫ್‍ಗಳ, ಪುರುಷರ ಉಡುಪುಗಳಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಸ್ಕರ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಉಡುಪುಗಳಿಗೆ ಅಂಚನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಂಡ್-ವೆಬ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬಹಳ ಕಾಲ ಬಾಳುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ನೆಲಗಂಬಳಿ, ಟವಲುಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸುವುದುಂಟು. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಪ್ರ.ಶ. 150ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಚೀನಿಯರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚೀನಿ ಯಾತ್ರಿಕ ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಭಾರತೀಯ ಕಾಗದದ ಬಗೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವನಾದರೂ ಅದು ಅಷ್ಟೊಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ತಾಳೆಗರಿ ಮತ್ತು ಭೂರ್ಜಪತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರೂ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಚೀನೀ ಕೋಶವೊಂದರಲ್ಲಿ ತ್ಸೀ (ಕಾಗದ) ಎಂಬ ಚೀನೀ ಪದದ ಶಯ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತರೂಪ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕಾಘ್‍ಜ್ ಎಂಬ ಪದದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಕಲಿ ಅಥವಾ ಕಕರಿ ಎಂಬ ರೂಪಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಗದದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ 1223-24ರಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು. ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದು 1089ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದದ್ದೆಂದು ಎಂ. ಎ. ಸ್ಟೇನ್ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಿಪ್ಸಂ ಖನಿಜ ಬಳಿದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಕಾಗದದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿರಬಹುದಾದ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಲಿಪಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಯಾರ್‌ಖಂಡ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಭಾರತದ ಹೊರಗಡೆಯೇ ಬರೆದಂಥವುಗಳಿರಬೇಕು. (ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳನ್ನು ಡಿ.ಸಿ. ಸರ್ಕಾರರ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.)

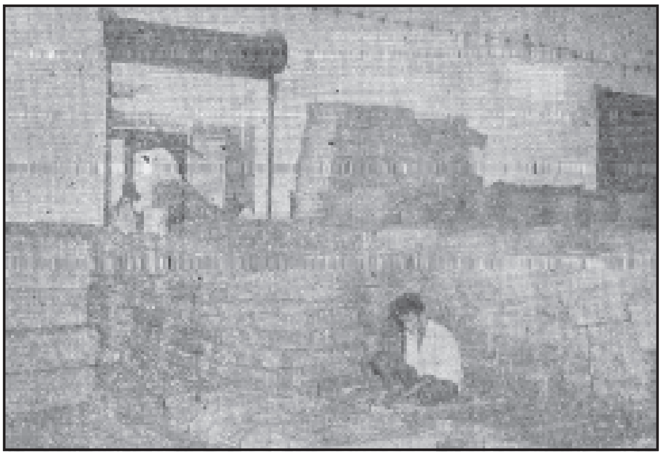

ಚಿತ್ರ 15 ಅಳತೆಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಾಗದವನ್ನು ರೀಮುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಕು ಮಾಡುವುದು

ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಕಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಡವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿ 1870ರಲ್ಲಿ

ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಲು ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಬ್ಯಾಲಿ ಮಿಲ್ಸ್ ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿತು. ಆದರೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಸಫಲ ಯತ್ನವಾದುದ್ದು 1881ರಲ್ಲಿ –ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ; ಟಿಟಾಘರ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಲಿನ ಉದ್ಘಾಟನೆಯಿಂದ. ಅನಂತರ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ದೇಶದ ಹಲವಡೆ ಬೆಳೆಯಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಸಂರಕ್ಷಣ ಕರದ (ಪ್ರೊಟೆಕ್ಟಿವ್ ಟ್ಯಾರಿಫ್) ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯಿತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಈ ಸುಂಕವನ್ನು ರೆವಿನ್ಯೂ ಕರವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 15ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಉತ್ಪಾದನೆ 1,03,884 ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟಾಯಿತು. ದೇಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಅನಂತರ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವೇಗ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ

ಪ್ರಥಮ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ 17 ಕಾಗದದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದವು. ಆ ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹೊಸ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಅಲ್ಲದೆ 14 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ನವೀಕರಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 8 ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭಿಸಿದುವು. ಹಲವು ಹಳೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾದುವು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡುವು. ಮೂರನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಪರಿ ಪೂರ್ಣತೆಯ– ಎಂದರೆ 720 ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಕಾಗದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ–ಗುರಿ ಇತ್ತು, ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು 8,33,000 ಟನ್ನುಗಳಿಗೆ ಏರಿಸುವ ಗುರಿಯೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಯೋಜನೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಅನಂತರ 1969ರ ವರೆಗೆ ದೇಶದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ 5½ ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರು 5 ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಳವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾಪಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು (ಇನ್‌ಸ್ಟಾಲ್ಡ್ ಕೆಪ್ಯಾಸಿಟಿ) ಪೂರ್ಣ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ (1971) 57 ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲವೂ ಖಾಸಗೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಒಂದು ಪತ್ರಿಕಾಕಾಗದ (ನ್ಯೂಸ್ ಪ್ರಿಂಟ್) ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮಾತ್ರ ಸರ್ಕಾರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೇವಲ ಹತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ತಲಾ 30,000 ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಟಿಟಾಘರ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ), ರೋಹತಾಸ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಸ್(ಬಿಹಾರ), ಓರಿಯೆಂಟ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ (ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ), ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲ ಮಿಲ್ಸ (ಹರಿಯಾನ), ಬಲ್ಲಾರಪುರದ ಪೇಪರ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಟ್ರಾ ಬೋರ್ಡ್ ಮಿಲ್ಸ್ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ), ಸಿರಪುರ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ), ವೆಸ್ಟ್‌ಕೋಸ್ಟ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ (ಮೈಸೂರು) ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಗಾತ್ರ: ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನ 500 ರಿಂದ 1,000 ಟನ್ ಕಾಗದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಜಪಾನ್, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾಗದ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೇ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಂಡವಾಳ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಗದ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮಿತವ್ಯಯಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ರಾಜ್ಯಾನುಗುಣ ವಿಂಗಡಣೆ: ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲು ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಹೊಸ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬಳಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ವಿಕೇಂದ್ರಿಕರಣ ನೀತಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಂಚಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದಕ ರಾಜ್ಯಗಳು.

ಸಂಘಟನೆ: ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೋಸ್ಕರ ಎರಡನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೂ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು: 1. ಕಾಗದ ಹಾಗೂ ಕಾಗದದ ರಟ್ಟು, 2. ಹುಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ರಟ್ಟುಗಳು (ಸ್ಟ್ರಾ ಅಂಡ್ ಅದರ್ ಬೋರ್ಡ್ಸ್), 3. ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾಗದ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈಗ ಸೆಕ್ಯೂರಿಟಿ ಕಾಗದ ಎಂಬ ಹೊಸ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಗದದ ಅನುಭೋಗ: ಯಾವುದೊಂದು ದೇಶದ ಜನತೆಯ ತಲಾ ಅನುಭೋಗದ ಮೇಲಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಾರತದ ತಲಾ ಅನುಭೋಗವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದರೆ ನಾವು ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕದವರು ನಮ್ಮ 177ರಷ್ಟು, ಬ್ರಿಟಿಷರು 88ರಷ್ಟು ಜಪಾನಿಗಳು 59ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಗದ ಬಳಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಮಸ್ಯೆಗಳು : ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ತನ್ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕೊರತೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಿದಿರನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 20 ಲಕ್ಷ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಬಿದಿರು ಬೆಳೆದರೂ ಕೇವಲ 14 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕೊರತೆ ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ, ಮೃದು ಹಾಗೂ ಕಠಿಣ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಿರುಳು ತಯಾರಿಸಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬಿದಿರಿನ ಎಕರೆವಾರು ಉತ್ಪನ್ನವೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ–ಒಂದು ಎಕರೆಗೆ ಒಂದು ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಎಕರೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಟನ್ನು. ಎಂದರೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಬಿದಿರಿನ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಅಪವ್ಯಯವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು. ಅಡವಿಗಳು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿದವು. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯ ಗಳಿಸಲು ಅಡವಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಲು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಉಳಿಯುವಿಕೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸುವ ಅವಕಾಶವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ? ಹಾಗಾಗಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ಅಪವ್ಯಯ ನಡೆದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಿದಿರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಅವಕಾಶ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ದೀರ್ಘಕಾಲಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ತೊಂದರೆಗಳು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿವೆ. ಉತ್ಪಾದನವೆಚ್ಚ ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ, ಇದರಿಂದಲೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಬಂಡವಾಳದ ಅಭಾವ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಿತಿಮೀರಿದ ಉತ್ಪಾದನವೆಚ್ಚದಿಂದ ಈಗಿರುವ ಉತ್ಪಾದಕರಿಗೆ ಲಾಭ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಬಂಡವಾಳ ತೊಡಗಿಸಲಾರರು. ಲಾಭ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಂಡವಾಳ ಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಹೊಸಬರು ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಹಾಗಾಗಿ ಬಂಡವಾಳದ ಕೊರತೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು: ದಿ ಮೈಸೂರ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ಭದ್ರಾವತಿ; ದಿ ವೆಸ್ಟ್ ಕೋಸ್ಟ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ದಾಂಡೇಲಿ; ಮಂಡ್ಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ಬೆಳಗೊಳ (ಈಗ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದೆ); ದಿ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ನಂಜನಗೂಡು–ಇವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು ಭದ್ರಾವತಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ. ಡಾಂಡೇಲಿಯದು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ಜಾಗತೀಕರಣ ಕಾಗದದ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪಾಲು ಶೇಕಡ 1.6 ರಷ್ಟಿದೆ. ಇಂದು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ವಹಿವಾಟು ಸುಮಾರು 25,000 ಕೋಟಿ. ಇದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಖಜಾನೆಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ 2918 ಕೋಟಿ ತೆರಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ 0.46 ಮಿಲಿಯನ್ ಜನರು ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ (2011). 2015–16ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ 13.95 ಟನ್ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇದೆ. ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳ ಹರಿದುಬರುತ್ತಿರುವುದು ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಪಿ.ಎಚ್.)

ಕಾಗದದ ಉದ್ಯಮ : ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ಮಿತ್‌ರವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದುದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದು ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.

ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಾಗದದ ಉದ್ಯಮ ಕ್ರಮೇಣ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಚಿಂದಿಗಳ ಉಪಯೋಗದೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. ಈ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳ ಸರಬರಾಜು ಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಕಾಗದದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಒಂದು ನಿಗದಿ ಇತ್ತು. ಡೆಹ್ರಾಡೂನಿನ ಅರಣ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೊಂಬು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಾಗಬಲ್ಲುದೆಂದು 1912ರ ವೇಳೆಗೆ ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದರು. ಮುಂಬಯಿಯ ಅಯ್ಯರ್ ಮತ್ತು ಬಾಲಕೃಷ್ಣರವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮೂಲಭೂತ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದವು. ಅನಂತರ ಮಿರ್ಜಾ ಇಸ್ಮಾಯಿಲರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಾದ ಭದ್ರಾವತಿಯ

ಮೈಸೂರು ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು 1936ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಬಂಡವಾಳದೊಡನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 4000 ಟನ್ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕಾಗದದ ಬೇಡಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರ ಬದನವಾಳು ಖಾದಿಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಗದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲೂ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬನ್ನು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದು, 1956–58ರ ವೇಳೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್ ಕೋಸ್ಟ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಗು, ಮೈಸೂರು, ಹಾಸನ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ಸು.1954ರಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು.

ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಸುವ ಉದ್ದಿಶ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಂಡ್ಯ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿ ಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ 1960ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಬೊಂಬನ್ನೇ ಮೂಲ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಈಗ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಬೊಂಬನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಬಾಳೆನಾರು, ಹಳೆಯ ಗೋಣಿನಾರು, ನೆಲ್ಲುಹುಲ್ಲು (ಬತ್ತದ ಹುಲ್ಲು), ಹಳೆಯ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಾಗದ ಅಥವಾ ರಟ್ಟನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಅನೇಕ ಪುಟ್ಟ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

ಅರಣ್ಯಗಳು ಕುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದು ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬೊಂಬಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಬೊಂಬಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಪೂರೈಸಲು ನಮ್ಮ ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕರ್ಪೂರದ ಮರವನ್ನು ಪಲ್ಪಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮತ್ತೆಲ್ಲ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಾಗದ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಉತ್ಪಾದನಾ ಶಕ್ತಿ 9,00,000 ಟನ್. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆ 1,02,000 ಟನ್. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಿದಿರಿನ ಕಾಡುಗಳು ಇರುವುದಲ್ಲದೆ, ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲು ಹುಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವಾಗಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. (ಟಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕಾಗದ ಹಣ : ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಗ್ರೀಕರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಲೋಹನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು, ಇತರ ರೂಪದ ಹಣವನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಣಕ್ಕೆ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಬೆಲೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ವಾಸ್ತವಿಕ ಅಥವಾ ಅಂತರ್ಗತ ಮೌಲ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಐದು ರೂಪಾಯಿಯ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ತಗುಲುವ ಬೆಲೆಗೆ ಅದರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಅಥವಾ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬೆಲೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಬೆಲೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವುದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ಚಿನ್ನ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹಣದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರನೆಯದು ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಬೆಲೆಯ ಚಲಾವಣಾರ್ಥ.

ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಹಣದ ಚಾಲನೆ ನಾವು ತಿಳಿದಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿನಿಮಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಅನಂತರ ವಸ್ತುವಿನಿಮಯಗಳ ಚಾಲನೆ ಕೊಂಚ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಹಾಗೂ ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳ ವಿನಿಮಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವ ಹುಳುಗಳ ಚಿಪ್ಪನ್ನು ಹಣವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಎಲ್.ವಿ. ಚಾಂಡ್ಲೆರ್ ಅವರ ಗ್ರಂಥ "ದಿ ಎಕನಾಮಿಕ್ಸ್ ಆಫ್ ಮನಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್"ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಣವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು:

ಜೇಡಿಮಣ್ಣು	ಕವಡೆ	ಚಿಪ್ಪು/ಶಂಖಗಳಿಂದ	ಆಮೆಯ ಚಿಪ್ಪುಗಳು
ತಿಮಿಂಗಿಲ	ತಿಮಿಂಗಿಲದ	ಮಾಡಿದ ಮಣಿಗಳು	ವರಾಹದ ಕೋರೆ
ಜಾತಿಯ	ದಂತಗಳು	ವರಾಹದ ಕೋರೆ	ಹಲ್ಲುಗಳು ಮರಕುಟಿಕದ
ಅಥವಾ		ಹಲ್ಲುಗಳು	ತಲೆಚಿಪ್ಪುಗಳು
ಸ್ತನಿಯ			
ಹಲ್ಲುಗಳು			
ಮೇಕೆಗಳು	ಗುಲಾಮರು	ಅಕ್ಕಿ / ಬತ್ತ	ಚಹಾ
ತಂಬಾಕು	ಡಾಮರು ಮೇಣ	ಉಣ್ಣೆ	ಉಪ್ಪು
ಮಣ್ಣು ಅಗೆಯುವ	ಮಡಿಕೆಗಳು	ದೋಣಿಗಳು	ಪಿಂಗಾಣಿ
ಉಪಕರಣಗಳು			
(ಸನಿಕೆ, ಗುದ್ದಲಿ)			
ಕಲ್ಲುಗಳು	ಕಬ್ಬಿಣ	ತಾಮ್ರ	ಹಿತ್ತಾಳೆ
ಕಂಚು	ನಿಕ್ಕಲ್	ಕಾಗದ	ಚರ್ಮ
ಅಂಟು ಫಲಕಗಳು	ಗಂಜೀಫಾ ಎಲೆ		
	(ಪ್ಲೇಯಿಂಗ್	ಪಶುಗಳು	ಹಂದಿ
	ಕಾರ್ಡ್ಸ್)		
ಕುದುರೆಗಳು	ಕುರಿಗಳು	ತೆನೆ	ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ
ಬಿಯರ್	ಚಾಕುಗಳು	ಚಿನ್ನ	ಬೆಳ್ಳಿ
ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಯ			
ಮಿಶ್ರಲೋಹ		ಸೀಸ	

ಅನಂತರ ಲೋಹದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಆಕಾರದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹಣವನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ವಿನಿಮಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಲೋಹದ ಪ್ರಮಾಣ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದಾಗಿ ಹಣದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಹಣ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯಿತು ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು.

ಪ್ರ.ಶ. 970ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಸ್ಯುಂಗ್ ಸರ್ಕಾರ ಮುದ್ರಿತ ಕಾಗದದ ಹಣವನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿತು.

1786 ಮತ್ತು 1789 ರ ನಡುವೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಸರ್ಕಾರವು ಹೊಡಡಿಸಿದ್ದ ಕಾಗದದ ಹಣದ ಹೆಸರು 'ಅಸಿನೇಟ್' ಎಂದಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ (ಕಾನ್‌ಫಿಸ್ಕೇಟೆಡ್ ಗೂಡ್ಸ್) ಮೌಲ್ಯಾಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1861ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರವು ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಗ್ರೀನ್‌ಬ್ಯಾಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಗದದ ಹಣವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು.

ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಜಾನ್ ಲಾ ಎಂಬುವರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಹಣವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರೂ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಗೂ ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಹಣವು ಮುಕ್ತ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಕಾಗದ ಹಣದ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು: ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವರೂಪ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಸರಳತೆ, ಭದ್ರತೆ, ಸ್ವಯಂಚಾಲನೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು.

ಸರ್ಕಾರದಿಂದಾಗಲಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಕಾಗದಪತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾದ ಹಣ (ಪೇಪರ್ ಮನಿ). ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಟುಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚೆಕ್ಕುಗಳೂ ಹುಂಡಿಗಳೂ ಹಣದ ಕಾರ್ಯಭಾರ ನಡೆಸುವುವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಮಿತಚಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವನ್ನು ಕಾಗದ ಹಣವೆಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾಗದಹಣ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹಾಗೂ ಖಜಾನೆಯ ನೋಟುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಕೆಲವು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೂ ನೋಟು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಖಜಾನೆ ವಿಭಾಗ ಹಾಗೂ ಫೆಡರಲ್ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಕಾಗದ ಹಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಫೆಡರಲ್ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಐದು ಡಾಲರುಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ನೋಟುಗಳನ್ನೂ ಖಜಾನೆ ವಿಭಾಗ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡು ಡಾಲರ್ ನೋಟುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಐದು ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಡಾಲರ್ ನೋಟುಗಳನ್ನೂ ಚಲಾವಣೆಗೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಯ ನೋಟನ್ನು ಹಣಕಾಸು ಸಚಿವಾಲಯ ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ನೋಟುಗಳನ್ನೂ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯವೂ ಚಲಾವಣೆಗೆ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ವಿಕಾಸ: ನೋಟುಗಳು ಹಣವೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದುವು ಎಂಬುದನ್ನರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಕಾಗದ ಹಣದ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕು. ಕಾಗದ

ಹಣದ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳನ್ನು ಕ್ರೌತರ್ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕಳುವಿನ ಭಯದಿಂದ ನಗದನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಬದಲಾಗಿ ತಮ್ಮೂರಿನ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ ನೀಡಿದ ಹಣ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕಿನ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತ. ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಠೇವಣಿ ಇಟ್ಟಿರುವನೆಂದೂ ಈ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಅಥವಾ ಆತ ಸೂಚಿಸಿದವರಿಗೆ ಕೊಡಲು ತಾನು ಬಾಧ್ಯನೆಂದೂ ಆ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ (ಈಗಿನ ಬ್ಯಾಂಕರ್ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ) ಬರೆದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಮುಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂತು. ವ್ಯಾಪಾರಿ ಠೇವಣಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿ ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ರ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಪತ್ರ ತರುವವನಿಗೆ ಎಂದು ಬರೆದು ಅನುಕೂಲ ಪರಿಮಾಣದ ಹಣಕ್ಕೆ ಪತ್ರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ರೂಢಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಹೀಗೆ 1 ಪೌಂ, 10ಪೌಂ ಅಥವಾ 100 ಪೌಂ ಹಣವನ್ನು ಯಾರು ಆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೂ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುವೆವು ಎಂಬ ವಚನವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪತ್ರಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು.

ಹೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದವರೆಗೂ ವಚನಪತ್ರಗಳು ಹಣದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ಪಡೆದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಸಾಲಿಗ ಆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ ಬ್ಯಾಂಕರನಿಂದ ಅವನ್ನು ನಗದು ಹಣಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಲ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿನಿಧಿರೂಪದ ಹಣವನ್ನೇ ಸ್ವಯಂ ಹಣವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು (ನೋಟು) ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತತ್ ಕ್ಷಣದ ನಗದು ಹಣಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲು ಅದು ಅನೇಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಲು ಬಳಕೆಗೆ ಬರಲಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಕೈಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಓಡಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ನೋಟುಗಳೂ ಹೀಗೆ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಗದಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕರನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ನೀಡಲಾದ ನೋಟುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ನೋಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ನಗದಿಗಾಗಿ ವಾಪಸಾಗುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳು ಅನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳು ತಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಠೇವಣಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮೊಬಲಗಿನ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಚಲಾವಣೆಗೆ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಇದು ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಹಂತ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ನೋಟು ಸ್ವಯಂ ಹಣವಾಗಿ ಪುರಸ್ಕೃತವಾಯಿತಲ್ಲದೆ ನಗದಿಗಿಂತ ಅಧಿಕಪ್ರಮಾಣದ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ಅನುಕೂಲವುಂಟಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮಧ್ಯೆ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೂ ಹಣವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಕಾಗದಹಣ ಸುಭದ್ರವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಚಿನ್ನಕ್ಕಾಗಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗಾಗಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾವನೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತ್ತು. ಆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ನೋಟುಗಳು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ ಗಳಿಸಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಯಾವಾಗ ನೋಟುಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕಾನೂನಿನ ಬಲವುಳ್ಳ ಹಣವೆಂದು ಘೋಷಿತವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಅವಕಾಶ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಯಿತು. ಪರಿವರ್ತನೆಯೇ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ್ದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬದಲಾಯಿತು. ಎಂದು ಹಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಟುಗಳು ಮಾಡುವುವೆಂಬದನ್ನು ಮನಗಾಣಲಾಯಿತೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಜನರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಬಂತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೋಟುಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಯಿತು. ವಾಹಕರಿಗೆ (ಬೇರರ್) ಪಾವತಿಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಚನ ನೀಡುತ್ತೇನೆಂದು ನೋಟಿನ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಾಗಿರುವ ಒಕ್ಕಣೆಗೆ ಈಗ ಏನೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ನಾಣ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಸಣ್ಣ ವರ್ಗದ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಇಲ್ಲವೆ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ನೋಟನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಇದು ಕಾಗದ ಹಣದ ವಿಕಾಸದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಹಂತ.

ಕಾಗದದ ಹಣವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲು ಇರುವ ವಿಧಾನಗಳು :

1.ಸರಳ ಠೇವಣಿ ವಿಧಾನ, 2. ಗರಿಷ್ಠ ನ್ಯಾಸರಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನ (ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಂ ಫಿಡ್ಯುಷಿಯರಿ ಸಿಸ್ಟಮ್), 3. ಸ್ಥಿರ ನ್ಯಾಸರಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನ(ಫಿಕ್ಸಡ್ ಫಿಡ್ಯುಷಿಯರಿ ಸಿಸ್ಟಮ್), 4. ಅನುಪಾತೀಯ ಮೀಸಲು ವಿಧಾನ, 5. ಕನಿಷ್ಠ ಮೀಸಲು ವಿಧಾನ, 6. ಶೇಕಡಾವಾರು ಠೇವಣಿ ವಿಧಾನ, 7. ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಲಾಭಾಂಶ ಠೇವಣಿ ವಿಧಾನ.

ಕಾಗದ ಹಣ ಮತ್ತು ಉದ್ದರಿ ಹಣ: ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೋಟುಗಳಿಗೂ ಚೆಕ್ಕು ರೂಪದ ಬ್ಯಾಂಕು ಹಣ ಅಥವಾ ಉದ್ದರಿ ಹಣಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಚೆಕ್ಕುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಹಣ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ನೋಟುಗಳು ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಹಣ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕಿನ ಪತ್ರಗಳೆನ್ನಬಹುದೇ ಹೊರತು ಸ್ವಯಂ ಹಣವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಚೆಕ್ಕು ಕೊಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಹಣವಿದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಸಾಲತೀರುವೆಗಾಗಿ ಚೆಕ್ಕು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಾಲಿಗ ಒಪ್ಪಲು ಕಾರಣ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ನಂಬಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆಯೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಚೆಕ್ಕುಗಳು ಹಣದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಚೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕಾನೂನು ಬಲವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸಾಲತೀರುವೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ಕಡ್ಡಾಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಗದ ಹಣ ರೂಢಿಯಿಂದಲೂ ಕಾನೂನಿನ ಬಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹತೆ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಸಾಲತೀರುವೆಯಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಆದರೂ ಉದ್ದರಿ ಹಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನುಕೂಲವುಂಟು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಕಾಗದ ಹಣ ನಾಶವಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಹಣ ಹೋದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಚೆಕ್ಕು ಕೇವಲ ಹಣ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕು ಪತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆ ಭಯವಿಲ್ಲ.

ನೀಡಿಕೆ ನಿಯಂತ್ರಣ: ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ನೋಟು ನೀಡಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದ್ದುವಾದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಸರ್ಕಾರದ ಪರಮಾಧಿಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರ ನೇರವಾಗಿ ನೋಟು ನೀಡಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗದೆ ಇದನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು: 1 ಸರ್ಕಾರ ತನಗೆ ಆವಶ್ಯವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಖರ್ಚಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ದುಷ್ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಬಹುದೆಂಬ ಭಯ. 2 ಹಣದ ಸರಬರಾಯಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಹಿವಾಟುಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಬೇಕು. ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನೂ ಅದರ ನಾಡಿಯ ಮಿಡಿತವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಬ್ಯಾಂಕು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟು. ಆದರೆ ನೋಟು ನೀಡಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅನೇಕ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಡುವ ಬದಲು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರಮೋಚ್ಚ ಹಣ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಅದನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಉಚಿತ. ಇದರಿಂದ ಹಣ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋಟು ನೀಡಿಕೆಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಈ ಕಾರ್ಯಭಾರದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನಿಯಮಗಳು ಎರಡು: ಪುಟಿತತೆ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ. ಯಾವುದೇ ನೋಟು ಪದ್ಧತಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಹಿವಾಟುಗಳು ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ವಯಂಚಲಿಯಾಗಿ ಹಿಗ್ಗುವ ಕುಗ್ಗುವ ಅನುಕೂಲ ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಒಂದನೆಯ ನಿಯಮ. ಹೊರಡಿಸಲಾದ ನೋಟುಗಳಿಗೆ ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯದು. ಇದುವರೆಗೆ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ನೋಟು ನೀಡಿಕೆ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ವಿಶ್ವಾಸಾಶ್ರಿತ ನೋಟುನೀಡಿಕೆ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕಾದ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಒಂದು ನಿಗದಿಯಾದ ಮಿತಿಯವರೆಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹದ ಬೆಂಗಾವಲಿಲ್ಲದೆಯೆ ನೋಟುಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದೆಂದೂ ಈ ನೋಟುಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳನ್ನು (ಸೆಕ್ಯೂರಿಟೀಸ್) ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕೆಂದೂ ರೂಢಿಯಾಗಿ ಬಂತು. ನೋಟು ನೀಡಿಕೆಯ ಈ ಮಿತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸಾಶ್ರಿತ ಮಿತಿ (ಫೈಡ್ಯೂಷಿಯರಿ ಲಿಮಿಟ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಈ ಮಿತಿಗೆ ಮೀರಿ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನೋಟಿಗೂ ಅದರ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೋಹವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಡಬೇಕೆಂದಾಯಿತು. ಇದು ನೋಟುಗಳ ಅತಿಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ನೋಟು ಪದ್ಧತಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಸುಭದ್ರ ಆಧಾರ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಹಣ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಿತ ಗುಣವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಇದು ಗುರಿಯಾಯಿತು. ನೋಟು ನೀಡಿಕೆಗೆ ಪುಟಿತತೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸರ್ಕಾರ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವಾಸಾಶ್ರಿತ ಮಿತಿಯನ್ನು ಏರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ನಾರ್ವೆಗಳು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಇತರ ದೇಶಗಳು.

ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಅನುಪಾತಿ ಸಂಚಿತ ಪದ್ಧತಿ (ಪ್ರಪೋರ್ಷನಲ್ ರಿಸರ್ವ್ ಸಿಸ್ಟಂ). ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ಷೆಯಾಗಿಡುವ ಲೋಹದ ಮೀಸಲು, ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ನೋಟುಗಳ ಮೌಲ್ಯದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟಿರಬೇಕು. ಉಳಿದುದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ಎಂಬ ನಿಯಮವುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 1956ರ ವರೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ನೀಡಿಕೆಯಾದ ನೋಟುಗಳಿಗೆ

ಇಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರಕ್ಷೆಯ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇ. 40ರಷ್ಟಾದರೂ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಭಾಗ ರೂ. 40 ಕೋಟಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರಬಾರದೆಂದೂ ಉಳಿದದ್ದು ರುಪಾಯಿ ಪ್ರತಿಭೂತಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂದೂ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟು: 1) ಇಲ್ಲಿ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ನೋಟುಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ತಡೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ 100 ರೂ. ಮೌಲ್ಯದ ನೋಟುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕಾದರೂ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ 40 ರೂ. ಮೌಲ್ಯದ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಮೀಸಲಿಡಬೇಕು. (2) ಈ ಪದ್ಧತಿ ನೋಟು ಚಲಾವಣೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುಟಿತತೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಮೀಸಲು ಪದ್ಧತಿ (ಮಿನಿಮಮ್ ರಿಸರ್ವ್ ಸಿಸ್ಟಂ). ಭಾರತದ ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೋಟು ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದಾಗ ಅವರೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಅನುಪಾತಿ ಪದ್ಧತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುಟಿತತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1956ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆಯ ಮೂಲಕ ಕನಿಷ್ಠ ಮೀಸಲು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಏರ್ಪಾಡಿನ ಪ್ರಕಾರ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕು ನೋಟುಗಳಿಗೆ ಇಡುವ ರಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ಪತ್ರಗಳ ಭಾಗ ರೂ. 200 ಕೋಟಿಯಷ್ಟು ಇದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಭಾಗ ರೂ. 115 ಕೋಟಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರಕೂಡದೆಂದೂ ನಿಯಮವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನೋಟು ಚಲಾವಣೆಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಪುಟಿಕತೆ ದೊರಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ನೋಟು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ತಡೆಯನ್ನೂ ಹಾಕದ ಕಾರಣ ಇದು ಅತಿ ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಈಗ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೂ ಹಿಂದಿನ ಸುವರ್ಣ ಪ್ರಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಪೂರ್ಣ ರಕ್ಷೆಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ; ಇದರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ನೋಟುಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ಣ ರಕ್ಷೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೋಟುಗಳು ಹಣದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಅವನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಆಂತರಿಕವಾಗಿಯಂತೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನೋಟುಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಸಂಚಿತಿಯನ್ನು (ರಿಸರ್ವ್) ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ಉದ್ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಏರಿಕೆಗೆ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುಟಿತತೆಯಿರಬೇಕು. ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ನೋಟು ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಪೂರ್ಣರಕ್ಷೆಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಲೋಹ ಸಂಚಿತಿಯ ಅಭಾವದ ಕಾರಣ ಈ ಅನುಕೂಲ ಕಡಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಪಾರ್ಶ್ವ ಇಲ್ಲವೇ ಕನಿಷ್ಠ ರಕ್ಷೆಯ ನಿಯಮ ಅತ್ಯಂತ ಉಚಿತವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಭಯವೆಂದರೆ ನೋಟುಗಳ ಅತಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಅತಿಪ್ರಸರಣ. ಆದರೂ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾತ್ರ ನೋಟುವಿಸ್ತರಣೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೆ ಈ ಭಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಬೆಲೆಗಳ ಹತೋಟಿಯ, ಪೂರ್ಣೋದ್ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಪ್ರವರ್ತನೆಯ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಟು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಬುದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿವೆ. (ಜಿ.ಬಿ.ಕೆ.; ಎ.ಬಿ.ಎ.)

ಕಾಗಿಣಾ: ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ನದಿ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕೋಹಿರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸೇಡಂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಈಶಾನ್ಯದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹೈದರಾಬಾದ್–ವಾಡಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ನೈಋತ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಹುನಗುಂಟ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ಭೀಮಾನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನದಿಯ ಹರಿವಿನ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 64ಕಿಮೀ. ಮುಲ್ಲಾಮಾರಿ, ಬೆಣ್ಣೆತೊರೆ ಮತ್ತು ಕಮಲಾವತಿ ಈ ನದಿಗೆ ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯ ತೊರೆಗಳು. ಸೇಡಂ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಾಪುರ ಈ ನದಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಊರುಗಳು. ಮಳಖೇಡ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ–ಶಾಹಬಾದ–ವಾಡಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಾಹಬಾದದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾಗಿಣಾ ನದಿಗೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ನದಿಗೆ ಯಡಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಕಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸೇಡಂ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸು.20,000 ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು. *

ಕಾಗಿನೆಲೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ಯಾಡಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಕನಕದಾಸರ **(ನೋಡಿ– ಕನಕದಾಸ)** ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಆದಿಕೇಶವನ ನೆಲೆಬೀಡು. ಹಾವೇರಿಯಿಂದ 11 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪರಗಣೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಒಂಗೊಂಡಿತ್ತು. ಸುಮಾರು 15 ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೂ 10 ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಬನವಾಸಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕೈಗೆ ಬಂದಾಗ ಇದೂ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಕೆಲಕಾಲ ಇದು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲ ದತ್ತಿ–ದಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರು ಬೆಟ್ಟೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಕಾಳಹಸ್ತೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನವಿತ್ತರು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಮನೀ ಸುಲ್ತಾನರು ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಬುಕ್ಕನಿಂದ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಇದು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಒಂದು ಪರಗಣೆಯಾಗಿ ಸುಭೆಯಾಗಿ ಇತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನಕ ಇದರ ಢಣಾಯಕನಾಗಿ ವಿಜಯನಗರದ ಮಾಂಡಲೀಕನಾಗಿದ್ದ. ವಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನ ಇದನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಆಗ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಬಂಕಾಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದನೆಂದು (1573) ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಜಾಪುರದ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಮುಸ್ತಫಾಖಾನನ ದಾಳಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಳಗಳು ನಾಶವಾಗಿರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಇದು ಸವಣೂರ ನವಾಬರ, ಅನಂತರ ಮೊಗಲರ, ವಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರ, ಮರಾಠರ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಂಕಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಇದು ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಅನೇಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ಆಂಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಕನಕದಾಸರು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಣ್ಣನೆಯನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ಯಾದವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಜೈನ, ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ, ವೀರಶೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮ ಇದೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ–ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಗುಡಿ, ಗೋಪುರಗಳು. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ, ಆದಿಕೇಶವ, ಕಾಳಹಸ್ತೀಶ್ವರ, ವೀರಭದ್ರ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ, ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ಬಸವಣ್ಣ, ಆದಿಶಕ್ತಿ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳು. ಆದಿಶಕ್ತಿ ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕವೆಲ್ಲ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಆದಿಕೇಶವ, ನರಸಿಂಹ. ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಯಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗೆ ಎರಡೂ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೊಡನೆ ಗೋಚರಿಸುವುದು ನರಸಿಂಹ ಮಂದಿರ. ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ 3 ಮೀಟರ್ಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಆದಿಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆದಿಕೇಶವನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕನಕದಾಸ ಬಾಡ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ತಂದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನಂತೆ. ಆದಿಕೇಶವನ ಮೂರ್ತಿ 45 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಹೊರಟ ಶರಣರ ಗುಂಪು ಈ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ಸಂಗಮನಾಥ ಮಂದಿರ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕನಕದಾಸನ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಸುಮಾರು 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಇದು ಅನಂತರ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಮಂದಗತಿಯಾದವು. *

ಕಾಗೆ : ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಕಾರ್ವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾರ್ವಸ್ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 32 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ವಸ್ ಮ್ಯಾಕ್ರೊರಿಂಕೋಸ್ (ಕಾಡುಕಾಗೆ) ಮತ್ತು ಕಾರ್ವಸ್ ಸ್ಪೆಂಡೆನ್ಸ್ (ಊರುಕಾಗೆ) ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ವಸ್ ಕರೋನಿ ಮತ್ತು ಕಾ.ಕಾರ್ನಿಕ್ಸ್ ಎಂಬುವೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಲ್ಲಿ ಕಾರ್ವಾಸ್ ಬ್ರಾಕಿರಿಂಕೋಸ್, ಕಾ.ಕರಿನಸ್ ಎಂಬವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಾಗೆಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಶ್ರೀಲಂಕ ಮತ್ತು ಮಯನ್ಮಾರ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಬಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು.

ಭಾರತದ ಊರು ಮತ್ತು ಕಾಡು ಕಾಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಊರುಕಾಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ವಾಸಿ. ಮಾನವವಸತಿಗಳ ಬಳಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 17". ಸುಮಾರು 7" ಉದ್ದದ ಬಾಲವೂ 2" ಉದ್ದದ ಕೊಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕಿವೆ. ಕೊಕ್ಕು ದೃಢ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನಸು ಬಾಗಿದಂತಿದೆ. ದೇಹವೆಲ್ಲ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದು. ಕಂಠಪ್ರದೇಶ ಮಾತ್ರ ಬೂದಿಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದೆ. ಸತ್ತ ಇಲಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕೀಟಗಳು, ಕಾಯಿ, ಬೀಜ, ಇತರ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂಥ ಬಗೆಯ ಆಹಾರವನ್ನಾದರೂ ಕಾಗೆ ತಿನ್ನಬಲ್ಲದು. ಇದು ಬಲು ಚುರುಕು ಹಾಗೂ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ. ಬಲು ಜಾಗರೂಕ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಹೌದು. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಕಾಗೆಗಳೆಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮರದಲ್ಲೊ ಬಯಲಿನಲ್ಲೊ ಒಂದು ಕಡೆ ಗುಂಪುಗೂಡಿ, ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಗುಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಬಯಲಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಾಗೆ ತನ್ನ ಗೂಡನ್ನು ಮರದ ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಂಡಿನದು. ಗೂಡು ತಯಾರಾದ ಮೇಲೆ ಹೆಣ್ಣುಕಾಗೆ 4ರಿಂದ 5ರ ವರೆಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ, ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬಣ್ಣ ಹಸುರು ಇಲ್ಲವೆ ನೀಲಿಮಿಶ್ರಿತ

ಹಸುರು; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಕಾವು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಕಾಲ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಾಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಾಗೆಗಳು ಏಪ್ರಿಲ್ ಮತ್ತು ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಗೂಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಬಂಗಾಳದ ಕಾಗೆಗಳು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಕಾಗೆಗಳು ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮುನ್ನವೂ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತವೆ. ಕಾಗೆ ತನ್ನ ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೋಗಿಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಾಗೆಗಳ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿಡುವುದುಂಟು. ಕಾಗೆ ಆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ತನ್ನವೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಅವಕ್ಕೆ ಕಾವುಕೊಟ್ಟು ಮರಿ ಮಾಡಿ ಗುಟುಕು ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೋಗಿಲೆ ಮರಿಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದಾಗ ಕಾಗೆಗೆ ಅವು ತನ್ನವಲ್ಲ ಎಂದು ಅರಿವು ಬಂದು ಅವನ್ನು ಕುಕ್ಕಿ ಓಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಾಯಿಸುವುದೂ ಉಂಟು.

ಕಾಡುಕಾಗೆ ಬೆಟ್ಟ, ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಊರುಗಳ ಬಳಿ ಕಂಡುಬರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ. ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ, ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಆಹಾರ ದೊರೆತರೂ ಬಿಡದೆ ಅಪಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಹಾರ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು, ಸಣ್ಣ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಹಣ್ಣುಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಮಿಡಿತೆಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದು ಊರುಕಾಗೆಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ದೇಹದ ಉದ್ದ 21". ಬಾಲ 7.5" ರಿಂದ 8" ಉದ್ದವಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಕಾಡುಕಾಗೆ ಊರಕಾಗೆಯಂತೆ ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆ ಗಂಪು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ತನ್ನ ಗೂಡನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳ ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿ, ಪುಳ್ಳೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ 3 ಅಥವಾ 4 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಊರುಕಾಗೆಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಆದರೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವು.

ಕಾಗೆ ಬೇರೆ ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪರಿಪಾಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ವಲಸೆಯ ಕ್ರಮ ಅತ್ಯಂತ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದುದು. ನಸುಬೆಳಕಿನಲ್ಲೇ ತನ್ನ ಗೂಡನ್ನು ತೊರೆದು ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಲಸೆಹೋಗಿ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಮೊದಲೇ ಹಿಂತಿರುಗುವುದು ಇದರ ಸ್ವಭಾವ. ದಿನಬೆಳಗಾದರೆ ಊರುಕಾಗೆಗಳು ಕೂಡ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಹೊರಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಡೆ ಹಾರಿಹೋಗುವುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಗೆ ನಗರವಾಸಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಎಷ್ಟೇ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯಂತೆ ಇದು ಮಾನವನೊಂದಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸದು. ಉಪಾಯವಾಗಿ ತಿಂಡಿ ತಿನಿಸನ್ನು ಎಗರಿಸುವುದರಲ್ಲಿದು ನಿಸ್ಸೀಮ. ಎಂಜಲನ್ನವನ್ನು, ಕಸ ಮುಸುರೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕಾಕಾ ಎನ್ನುತ್ತ ತನ್ನ ಬಳಗದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಪಾತ್ರೆ ಪಡಿಗವನ್ನು ಚಮಚಗಳನ್ನು ಒಡ್ದೊಯ್ಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಮನುಷ್ಯನ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನಿದು ಬೆಕ್ಕಿನಂತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆಹಾರ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸತ್ತ ಅಥವಾ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದ ಕಾಗೆಯ ಸುತ್ತ ಗುಂಪುಗೂಡುವುದು, ಗದ್ದಲ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಸ್ವಭಾವ. ಸರ್ಪವೊಂದನ್ನು ಉಪಾಯದಿಂದ ಕೊಂದುದು, ಹೂಜಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರನ್ನು ಚತುರತೆಯಿಂದ ಕುಡಿದುದು ಮುಂತಾದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾಗೆಯ ಜಾಣತನ ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವೆನ್ನಲಾಗದು. ಕಾಗೆಗೆ ಬೇಟೆಯ ಎಲ್ಲ ವರಸೆಗಳೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕದಿಯುವಲ್ಲಿ, ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಸ್ಸೀಮ. ಬೇಟೆ ದೊರೆತಾಗಲಂತೂ ಉಗ್ರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಳೆ ಕೊಳಚೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಪರಿಸರವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪಕಾರಿ ಎನಿಸಿದೆ.

ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿದ ಕಾಕಾಸುರನನ್ನು ರಾಮಬಾಣ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಪ್ರಸಂಗ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿದೆ. ಶನಿದೇವನ ರಥಕ್ಕೆ ಕಾಗೆಯನ್ನು ಹೂಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕರ್ಣನ ಲಾಂಛನ ಕಾಗೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಎಂ.)

ಕಾಗೆಮಾಂಬಳ್ಳಿ : ಇದು ಮೆನಿಸ್ಪರ್ಮೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನಾಮಿರ್ಟ ಕಾಕ್ಯುಲಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರನ್ನುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ, ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಬೇರೆ ಆಸರೆ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಹಬ್ಬಿ ಬೆಳೆಯುವ ದೊಡ್ಡ ಬಳ್ಳಿ ಇದು. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾದರಿಯವು; ವಯಸ್ಸಾದ ಕಾಂಡದ ಗಿಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು ಮತ್ತು ಭಿನ್ನ ಲಿಂಗಿಗಳು ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಸುರುಗಳ ಪುಷ್ಪಪತ್ರ ಸಂಖ್ಯೆ 6 ದಳಗಳಿಂದ ಗಂಡು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 6 ಕೇಸರಗಳೂ ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ 3 ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದಾದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಾರ್ಪೆಲಿಗೊಂದರಂತೆ 3 ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಕಾಯಿ ಅಷ್ಟಿಫಲ (ಡ್ರೂಪ್) ಮಾದರಿಯದು.

ಕಾಯಿಯಲ್ಲೂ ಬೀಜಗಳಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಕ್ರೋಟಾಕ್ಸಿನ್ ($C_{30}H_{34}O_2$), ಕಾಕ್ಯುಲಿನ್ ಅಥವಾ ಅನಾಮಿರ್ಟಿನ್ ಎಂಬ ರುಚಿರಹಿತ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮೆನಿಸ್ಪರ್ಮಿನ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಕ್ಷಾರಗಳು (ಆಲ್ಕಲಾಯಿಡ್) ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಪಿಕ್ರೋಟಾಕ್ಸಿನ್ ಎಂಬುದು ಕಹಿರುಚಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಬಲು ವಿಷಪೂರಿತವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ಅತಿಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಅಪಾಯಕಾರಿ; ಸುಮಾರು 20 ಮಿಗ್ರಾಂ ನಷ್ಟು ಪಿಕ್ರೋಟಾಕ್ಸಿನ್‌ಗೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿದೆ. ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಶೂಲೆ, ವಾಂತಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಚಿತ್ತಭ್ರಮೆ ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರಗಳುಂಟಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸಾವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷವಸ್ತುವಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವೆಡೆ ಮೀನು, ಕಾಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಇದರ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಈ ವಸ್ತು ಇಷ್ಟು ವಿಷಪೂರಿತವಾದರೂ ಇದನ್ನು ಕಾಯಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳಿಗೆ, ಸೊಂಕುಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕ್ಷಯ ರೋಗಿಗಳು ರಾತ್ರಿ ಬೆವರುವುದನ್ನು ತಡೆಯಲು, ಗಜಕರ್ಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹೇನು ನಿವಾರಕ ಮುಲಾಮುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿಸಿದ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಕ್ಯುಲಸ್ ಇಂಡಿಕಸ್ ಅಥವಾ ಕಾಕ್ಯುಲಸ್ ಫ್ರಕ್ಟಸ್ ಎಂಬ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮವಿದೆ. ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಕಾಗೆಮಾಂಬಳ್ಳಿಯ ಕಾಯಿಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಾಗೋಡು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗೇಣಿ ರೈತರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ (1951). ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಾಗ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆಯಿಂದ ಜನರು ಮುಕ್ತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದ ಗೇಣಿ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಅಂತಹ ಶೋಷಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿತ್ತು. ಆಗ ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದ ಈ ರೈತ ಹೋರಾಟ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತ ಚಳವಳಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೈಲಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಗರ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಕೆಳದಿ ಮಾಸೂರು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗರದಿಂದ 15ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ವರದಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಕಾಗೋಡು ಮಲೆನಾಡಿನ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಿ. ಕಾಗೋಡು ಚಳವಳಿ ನಡೆದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 50 ಮನೆಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ 232 ಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೀವರ ಕುಟುಂಬಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಉಳಿದಂತೆ ಹರಿಜನರು, ಮಡಿವಾಳರು, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು, ಲಿಂಗಾಯಿತರು ಮೊದಲಾದವರಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟು ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು.40 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು.

ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು ಹಿಂದೂ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ಸಮಾಜದ ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವೇ ಜಮೀನ್ದಾರರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ರೈತಾಪಿ ಗೇಣಿ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಬಹುತೇಕ ಗೇಣಿದಾರರಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದುಡಿಮೆ ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಸಾಗಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂ ಒಡೆಯರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದಿವಸ ಬಿಟ್ಟಿ ದುಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇತ್ತು. ರುಮಾಲು ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಉದ್ದವಾಗಿ ಮೊಳಕಾಲ ಕೆಳಗಿನವರೆಗೆ ಪಂಚೆ ಉಡುವುದು, ಕಾಲಿಗೆ ಚಪ್ಪಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಒಡೆಯರ ಎದುರು ಛತ್ರಿ ಹಿಡಿದು ನಡೆಯುವುದು ಅಪರಾಧಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಒಡೆಯರು ಎದುರಾದಾಗ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಛತ್ರಿ ಮಡಿಚಿ ಹಿಡಿದು ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುತ್ತಲೇ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಡೆಯರು ಎದುರಾದಾಗ ಚಪ್ಪಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ನಡುಬಗ್ಗಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕು. ತಪ್ಪಿದರೆ ಅದು ಅವಿಧೇಯ ವರ್ತನೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಕಾದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಗೇಣಿದಾರನೂ ಭೂ ಮಾಲೀಕರ ಬಳಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 15–20 ದಿವಸ ಸಂಬಳವಿಲ್ಲದೆ ಬಿಟ್ಟಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಕೊಳಗ ಎಂಬ ಮಾಪನವಿತ್ತು. ಒಂದು ಕೊಳಗಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸೇರು ಎಂದು ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕೃತ ಅಳತೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಭೂಮಾಲೀಕರು ಗೇಣಿ ಬತ್ತ ಅಳೆಯಲು ಮೂರುವರೆ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಸೇರುಗಳು ಹಿಡಿಯುವ ಕೊಳಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಕೊಳಗದಲ್ಲೇ ಗೇಣಿ ಬತ್ತ ಅಳೆದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ರೈತರಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ಜಮೀನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಬದುಕಿನ ಭಯದಿಂದಾಗಿ ರೈತರು ಯಾರೂ ಪ್ರತಿಭಟಿಸದೆ ಮೌನ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗೇಣಿ ರೈತ ಬತ್ತಕೊಡುವಾಗ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಅಳತೆಯ ಬತ್ತವನ್ನು ಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚೀಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬತ್ತವೆಂದು ಒಂದು ಕೊಳಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ರೈತ ಸಂಘಟನೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬರುವ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲೇ ಒಂದು ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಪ್ರಮುಖರು ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಸಚಿವರಾಗಿ ಕೀರ್ತಿಪಡೆದ ಕಡಿದಾಳ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು **(ನೋಡಿ– ಕಡಿದಾಳ್ ಮಂಜಪ್ಪ)** 1945ರಲ್ಲಿಯೇ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡು ಗೇಣಿ ರೈತ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಕಡಿದಾಳರೂ ಒಂದು ಗೇಣಿ ಕುಟುಂಬ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದು ಅವರು ಭೂಮಾಲೀಕರು ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲುಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರವಾಗಬೇಕೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇವರ್ಷ ಗೇಣಿ ರೈತರ ಸಂಘಟನೆ ರೂಪುತಳೆಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರ ಎಚ್. ಗಣಪತಿಯಪ್ಪ, ಮರತ್ತೂರಿನ ಡಿ. ಮೂಕಪ್ಪ, ಮನೆಘಟ್ಟ ಚೌಡಪ್ಪ, ಎಲಗಳಲೆ ಡಿ.ಆರ್.ಹುಚ್ಚಪ್ಪ, ಬರಸಿನ ದ್ಯಾವಪ್ಪ, ಕಾಗೋಡಿನ ಪವಾಜಿ ಬೀರನಾಯ್ಕ, ಮಂಡಗಳಲೆ ಹೊಸೂರು ರಾಮನಾಯ್ಕ ಮೊದಲಾದ ಮುಖಂಡರು ಈ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಗೇಣಿದಾರರ ಸಮುದಾಯದ ಬಹುಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ದೀವರ ಜನಾಂಗದ ಹಿರಿಯರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗೇಣಿದಾರರಲ್ಲಿ ಅವರು ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿದ್ದ ಎಚ್. ಗಣಪತಿಯಪ್ಪನರು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಿದ್ದಾಪುರದ ಸಮೀಪದ ಹೊಸೂರಿನವರು. ರೈತಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಇವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಗಾಂಧೀವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರಿ ಬಿಟ್ಟು ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶೋಷಣೆಗೊಳಗಾದವರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಇವರ ಕಾರ್ಯನೀತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಗೋಡು ಹಿರೇನೆಲ್ಲೂರು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಜ್ರೆ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಾಲೀಕರಾದ ಕೆ.ಜಿ.ಒಡೆಯರ್ ಕುಟುಂಬದವರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೂಮಾಲೀಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮೂವರು ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು. ಕಾಗೋಡು ಚಳವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಗೋಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಯತರದಾಗಿದ್ದ ಮನೆ ಅದೊಂದೇ. ಈ ಕಾಗೋಡು ಗೌಡರ ಮನೆಗೆ ಏಳುಹಳ್ಳಿ ಗೌಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ನೆರೆಹೊರೆಯ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದುವು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಕರೆಗೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆಯಂತೆ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕಂದಾಯ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆಭೂಮಿ ಇವರಿಗೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದಿತ್ತು. ಕಾಗೋಡು ಮನೆತನದ ಕೆ.ಗುರುಬಸಪ್ಪಗೌಡ ಅಥವಾ ಕೆ.ಜಿ.ಒಡೆಯರ್ ನಡುಕಲ ಸಹೋದರರಾಗಿದ್ದು ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ್ದರು. ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೈಲು ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಅನೇಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರಿಗೆ ನಿಕಟ ಒಡನಾಡಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಂತಹ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಗುರುವೇಗೌಡರು ಗೇಣಿ ರೈತರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೊಳಗದಲ್ಲೇ ಬತ್ತ ಅಳೆದುಕೊಡಲು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಡದಿದ್ದವರ ಮೇಲೆ ದರ್ಪ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥದ್ದೊಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗೇಣಿ ರೈತರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜಾಗೃತಿ ಕ್ರಮೇಣ ದಂಗೆಯ ರೂಪ ತಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ರೈತರು ಒಡೆಯರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿ ಬಿಗಾರಿ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಗೇಣಿ ಬತ್ತ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ರಶೀದಿ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಗೇಣಿ ಬತ್ತ ಅಳೆಯುವಾಗ ಸರ್ಕಾರಿ ಅಳತೆಯ ಮಾಪನವಾದ ಮೂರು ಸೇರಿನ ಕೊಳಗದಲ್ಲಿ ಅಳೆಯಬೇಕು. ರೈತರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಗೇಣಿ ಜಮೀನಿನಿಂದ ಒಕ್ಕಲೆಬ್ಬಿಸದಂತೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವಂತೆ ಕೇಳಬೇಕು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳು ರೈತ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಘದ ಸಭೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದ ರೈತರು ಒಡೆಯರ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಕಾಗೋಡಿನ ರೈತರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲೆ ಕನ್ನಪ್ಪ ಗೇಣಿ ಬತ್ತ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ರಶೀದಿ ಕೇಳಿದನೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಕಾಗೋಡು ಗೌಡರು ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಥಳಿಸಿದರು. ಈ ವಿಚಾರ ರೈತರಲ್ಲಿ ಕಿಚ್ಚು ಹಚ್ಚಿತು. ಆಗ ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕು ರೈತಸಂಘದ ಮುಂಖಡರು ಕಾಗೋಡು ಒಡೆಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಹೂಡುವಂತೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು. ಈ ನಡುವೆ 1951 ಏಪ್ರಿಲ್ 16ರಂದು ಕಡಗಳಲೆ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಭೂಮಾಲೀಕರು ಮತ್ತು ರೈತರ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದು ರೈತರು ಜಮೀನು ಉಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲೆಗಳು ನಡೆದವು. ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಓಡಿಸಿ ನೇಗಿಲು ನೊಗಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿ, ಹೊಡೆದು ಬಡಿದು ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕೂಡಲೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಾದ್ಯಂತ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಹಬ್ಬಿತು.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಎಚ್.ಗಣಪತಿಯಪ್ಪನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ರೈತರು ಸಾಗರ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ನಡೆಸಿದರು. ತಹಸೀಲ್ದಾರರಿಗೆ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕಾನೂನನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವರ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸುವಂತೆ ಆಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಕಾಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಡೆಸಲು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಏಪ್ರಿಲ್ 18ರಂದು ರೈತ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಿ.ಮೂಕಪ್ಪನವರ (ಮಾಜಿ ಶಾಸಕರು) ಮುಖಂಡತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ತಂಡ ಧರಣಿ ಕುಳಿತು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ಸರಕಾರ ನೂರಾರು ಪೊಲೀಸರನ್ನು ಒಡೆಯರ ಜಮೀನಿಗೆ ಪಹರೆ ಹಾಕಿತು. ರೈತರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ನಡೆಸಿ ಲಾಠಿ ಏಟು ತಿಂದರೂ ಹೆದರದೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಕಂದಾಯ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಕಡಿದಾಳ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಕಾಗೋಡು ಭೂಮಾಲೀಕರಿಗೂ ರೈತರಿಗೂ ನಡುವೆ ಸಂಧಾನಸಭೆ ನಡೆಸಿದರು. ಆದರೆ ರೈತರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಗುರುವೇಗೌಡರು ಪಟ್ಟುಹಿಡಿದಾಗ ಈ ಸಂಧಾನ ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ರೈತ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಬಂಧಿತರಾದರು.

ಇದರಿಂದಾಗಿ ರೈತ ಚಳವಳಿ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಾಗಿಬಂತು. 1951 ಮೇ 21ರಂದು ಎಚ್.ಗಣಪತಿಯಪ್ಪನವರು ಕಾಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ರೈತ ಸಂಘದ ಸಭೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಂತವೇರಿ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ರೈತ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಈ ಹೋರಾಟದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದರು. 28ರ ಹರೆಯದ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಸೆಯಿಂದಲೂ ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿಯನ್ನು ಜಮೀನ್ದಾರಿ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಹೋರಾಟಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. 1948 ರಿಂದಲೇ ಅವರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಸಂಘಟನೆಯ ಹೊಣೆಹೊತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 1948ರಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಿದ ರೈತ ಸಮಾವೇಶಕ್ಕೆ ರಾಮಾನಂದ ಮಿಶ್ರ ಮತ್ತು ಕಮಲಾದೇವಿ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಅವರು ಬಂದು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ರೈತರೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ ಪಡೆದಿದ್ದ ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ನಾಯಕತ್ವ ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ದೊರೆತದ್ದು ಅದರ ಶಕ್ತಿ ನೂರ್ಮಡಿಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕಾಗೋಡಿನ ಒಡೆಯರ ಮನೆತನದ ಕೆ.ಜಿ.ಒಡೆಯರು ಅಂದಿನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷ ಈ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮಾದರಿ ಹೋರಾಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳಿಸಲು ಸಜ್ಜಾಯಿತು. ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ

ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ರೈತರೊಂದಿಗೆ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಗೋಪಾಲಗೌಡರು, ವೈ.ಆರ್.ಪರಮೇಶ್ವರಪ್ಪ, ಜಿ.ಸದಾಶಿವರಾವ್, ಗರುಡಶರ್ಮ, ಖಾದ್ರಿಶಾಮಣ್ಣ, ಟಿ.ಎನ್.ಗಂಡುಗಲಿ, ಬೀ.ಸು.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ. ರೆಡ್ಡಿ, ಮುಲ್ಕಾಗೋವಿಂದ ರೆಡ್ಡಿ, ಈಶ್ವರಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರು ಗೇಣಿ ರೈತರ ನಡುವೆ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುತ್ತಾ ರೈತರನ್ನು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋಪಾಲಗೌಡರು, ಎಚ್. ಗಣಪತಿಯಪ್ಪ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರು ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಜೈಲು ಸೇರಿದರು. ಆಗ ಶಾಂತವೇರಿ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಸಮಾಜವಾದಿ ನಾಯಕರಾದ ರಾಮಮನೋಹರ ಲೋಹಿಯಾ, ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣ್, ಪಂಡಿತ ರಮಾನಂದ ಮಿಶ್ರರಂತಹವರ ಗಮನವನ್ನು ಈ ಚಳವಳಿಯತ್ತ ಸೆಳೆದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಇತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಕಾಗೋಡಿನತ್ತ ಧಾವಿಸಿದರು. ಈ ನಾಯಕರನ್ನು ನೋಡಲು ಮಲೆನಾಡಿನ ಜನಸಾಗರವೇ ಸೇರಿತ್ತು.

ಲೋಹಿಯಾರವರು ಕಾಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ರೈತ ಸಮಾವೇಶವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ಒಡೆಯರ ಜಮೀನನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದ ಬೇಲಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದ್ದರು. ಆಗ ರೈತ ಸಮೂಹ ಪ್ರವಾಹದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿಬಂದು ಎಲ್ಲ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು ಉಳುವವನೆ ನೆಲದೊಡೆಯ, ಇಂಕ್ವಿಲಾಬ್ ಜಿಂದಾಬಾದ್ ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಮೊಳಗಿಸುತ್ತ ರೈತ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೊಸ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಿತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಸಾಗರ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಟಕಟೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ರೈತರ ಹೋರಾಟದ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಈ ಸುದ್ದಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸುದ್ದಿಯಾಯಿತು. ಆಗ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂರವರು ಕೂಡಲೇ ಲೋಹಿಯಾ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹೂಡಿದ್ದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯುವಂತೆ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ರೈತ ಚಳವಳಿ ಹಾಗೂ ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿ ನಿಂತಿತು. ಆದರೆ ರೈತರು ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಘಟಿತರಾಗಲು ಇದು ನಾಂದಿಯಾಯಿತು.

ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಗೇಣಿ ರೈತವರ್ಗದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಚಳವಳಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಶಾಂತವೇರಿ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು 1952ರಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ವತಿಯಿಂದ ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ಚುನಾಯಿತರಾದರು. ವಿಧಾನಸಭೆ ರಚಿತವಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಗೇಣಿದಾರರ ಶಾಸನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮುಂದೆ 1961ರ ಜತ್ತಿ ಸಮಿತಿ ವರದಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗೇಣಿ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅದು 1965ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಈ ಕಾಯಿದೆಗಳು ರೈತರ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮತ್ತು ಉಳುವ ರೈತನೆ ನೆಲದೊಡೆಯನಾಗುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದವು. ಈ ಕಾಯಿದೆ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಕಂದಾಯ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಮಲೆನಾಡ ಗಾಂಧಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕಡಿದಾಳ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರ ಪಾತ್ರವೂ ಗಣನೀಯವಾಗಿತ್ತು. 1974ರಲ್ಲಿ ಡಿ.ದೇವರಾಜ ಅರಸು ಅವರ ಸರ್ಕಾರ ತಂದ ಸಮಗ್ರ ಗೇಣಿ ಶಾಸನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಗೇಣಿ ಜಮೀನಿಗೆ ಗೇಣಿದಾರರನ್ನು ಒಡೆಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಯಾವ ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತೋ ಅದು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಂತಾಯಿತು. (ಎನ್.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕಾಚಿನಿಯಾಲ್ : ವಿವಿಧ ದರ್ಜೆಯ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ವರ್ಣ ದ್ರವ್ಯ. ರೂಢಿಯ ಹೆಸರು ಕಿರುಮಂಜಿ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಮತ್ತು ಪೆರುದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ನೊಪೋಲಿಯಾ ಕೊಚಿಸೆಲ್ಲಿಫರ್ ಎಂಬ ಕಳ್ಳಿ ಸಸ್ಯದ ಮೇಲೆ ಜೀವಿಸುವ ಡ್ಯಾಕ್ಟೋಲೈಪಸ್ ಕಾಕಸ್ ಎಂಬ ಕೀಟಗಳು ಇದರ ಆಕರ. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಂಡುಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ಈ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯ ದೊರೆಯದು; ಹೆಣ್ಣುಕೀಟಗಳನ್ನು ರೇಷ್ಮೆಹುಳುಗಳಂತೆ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಕೀಟವೂ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಸಂತಾನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭತಾಳಿದಾಗ ಹಿರಿಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬಿ ಗೋಂದಿನ ಹನಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುವ, ಗಿಡದ ಮೇಲಿನ ಈ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಮೊಂಡು ಚಾಕುಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಾರಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಅಥವಾ ಆವಿ ಇಲ್ಲವೇ ಶಾಖಗಳಿಗೊಳಪಡಿಸಿ ಕೊಂದು ಅನಂತರ ಒಣಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಕಾಚಿನಿಯಾಲ್ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸತ್ತ ಕೀಟಗಳ ಒಣಗಿದ ಪುಡಿಯೇ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯ. ಈಚಿನ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಚಿನಿಯಾಲ್ ಸಾಕಣೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಕೃತಕ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯ ಉದ್ದಿಮೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಕೀಟಗಳ ಸಾಕಣೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೋವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿದೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಚಿಹಣ್ಣಿನಗಿಡ : ಸೊಲನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸೊಲೇನಮ್ ನೈಗ್ರಮ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರಿ ಕಾಚಿ ಗಿಡ, ಕಾಕಮುಂಜಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇದು ಹೊಲ ಮತ್ತು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದ ಔಷಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕಾಯಿ, ಎಲೆ ಮತ್ತು ಎಳೆಯ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಮೂತ್ರೋತ್ತೇಜಕ, ಕಫ ಕತ್ತರಿಸುವ, ದೇಹದ ಪೋಷಣ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವಂಥ, ಶಾಮಕ ಔಷಧಿಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಧಿವಾತ ರೋಗಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ಚರ್ಮ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಾರವಾಗೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನಲು ರುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ವಿಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಸ್ಯದ ಎಳೆಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸೊಪ್ಪಿನ ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಚಿಹಣ್ಣಿನ ಗಿಡ ಸುಮಾರು 3' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಂಡ ಬಹುಕವಲೊಡೆದು ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಕರನೆಯಂತೆ ಅಂಚು ನಯವಾಗಿದೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ (ಸೈಮೋಸ್) ಮಾದರಿಯದು. ಇದು ಎಲೆಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ 5 ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯ ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳೂ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡ 5 ದಳಗಳೂ 5 ಕೇಸರಗಳೂ ಎರಡು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದಾದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು ಕಾಯಲ್ಲೂ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ದಳಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ಕೇಸರಗಳು ದಳಗಳ ಬುಡಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಫಲ ಬೆರಿ ಮಾದರಿಯದು. ಅದರ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಕಾಚು : ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಳದಂಥ (ರೆಸಿನ್) ವಸ್ತು. ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕತ್, ಕತಾ, ಕಚ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕಾಶೂ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಟಿಚೂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆವುದುಂಟು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹೆಸರು ಕನ್ನಡದ ಕಾಚು ಪದದಿಂದಲೇ ಬಂದುದು. ಇದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಖದಿರಸಾರ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕಾಚಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ ಮತ್ತು ಕತ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕಗ್ಗಲಿ ಮರದಿಂದ (ಅಕೇಸಿಯ ಕ್ಯಾಟಿಚೂ) ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಂಗಾಳದ ಕಾಚು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾದ ಕಾಚನ್ನು ಗ್ಯಾಂಬಿಯರ್ ಗಿಡದಿಂದ (ಅಂಕೇರಿಯ ಗ್ಯಾಂಬಿಯರ್) ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ಯಾಂಬಿಯಾರ್ ಕಾಚು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಡಕೆಯಿಂದಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಚನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಬಾಂಬೆ ಕಾಚು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಚನ್ನು ಕಗ್ಗಲಿ ಮರದ ಎಲೆ, ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳಿಂದ ತೆಗೆಯಬಹುದಾದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಂಡದ ಚೇಗುಭಾಗದಿಂದ (ಹಾರ್ಡ್‌ವುಡ್) ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೇಗುಭಾಗವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೇಗಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಚೆಲ್ಲ ನೀರಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಕುದಿಸಿದರೆ ನೀರೆಲ್ಲ ಆವಿಯಾಗಿ ದ್ರಾವಣ ಕ್ರಮೇಣ ಗಟ್ಟಿಯಾಗತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಇದನ್ನು ಬಾಣಲೆಗಳಿಗೆ ಸುರಿದು ಕೆಲವು ದಿನ ಹಾಗೇ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಾಚೆಲ್ಲ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ತಿಳಿನೀರನ್ನು ಬಸಿದು ತಳದಲ್ಲಿನ ಕಾಚನ್ನು ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶೇಖರಿಸಿದ ಕಾಚು ಹಪ್ಪಳದ ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಗುಂಡನೆಯ ಬಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಚಿಗೆ ಕೆಂಪು, ನಸುಗೆಂಪು, ಕಂದು, ಬೂದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಬಣ್ಣಗಳುಂಟು. ಕಾಚನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಕ್ಯಾಲಿಕೊ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾಕಿ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಂಬೂಲದೊಂದಿಗೆ ಕಾಚನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ರೂಢಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಇದೆ. ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ (ಆಸ್ಟ್ರಿಂಜೆಂಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಮ್ಮು, ಅತಿಸಾರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ವಸಡುಗಳ ಪುಷ್ಟಿಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹುಣ್ಣು, ಬೊಬ್ಬೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಲೂ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು.

ವಯಸ್ಸಾದ ಕಗ್ಗಲಿ ಮರಗಳಿಂದ ಬರುವ ಕಾಚು ಹರಳುರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೀರಸಾಲ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬಹಳ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ಕೆಮ್ಮು, ಗಂಟಲಿನ ಹುಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಕಾಚುಗುಣ ನಾಶ : ಕಾಚಿನ ಅಥವಾ ಗಾಜಿನ ಗುಣವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಿಕೆ (ಡೀವಿಟ್ರಿಫಿಕೇಶನ್). ದ್ರವಗಳು ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಅತಿಯಾಗಿಯೂ ಆರಿದಾಗ ಕಾಚಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಚಿನಲ್ಲಿ ಕಣಗಳ ರಚನೆ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ. ಕಣ ರಚನೆ ಹರಳುಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಭಿನ್ನ. ಇಂಥ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ ರಚನೆ ಕಾಚಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಬಹಳ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಚಿನಲ್ಲಿನ ಕಣಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆ ಕಣಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹರಳುಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪ್ರಸರಿಸುವ ಉದ್ದುದ್ದವಾದ ಹರಳುಗಳ ಸಮೂಹವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಕಾಚುಗುಣನಾಶನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಬಲು ನಿಧಾನವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡ, ಉಷ್ಣ ಇಲ್ಲವೆ ಕಂಪನಗಳು ಇದನ್ನು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲವು. ಕಾಚುಗುಣನಾಶ ಪುರಾತನಕಾಲದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹಳೆಯ ಗಾಜುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗುಣ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಗಾಜಿನ ಪಾರಕತ್ವ ನಾಶವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಕುಗ್ಗಿ ಅನೇಕ ಬಿರುಕುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ಘನಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಬಿರುಕುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವುವು. ಈ ರೀತಿ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಫೆಲ್ಸೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಕಾಚುಗುಣ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಭೌತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೇ ವಿನಾ ಅದರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನಲ್ಲ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಎರಕ ಹೊಯ್ದ ಕಬ್ಬಿಣದ ತೊಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಗಳ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕಾಚಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸೇತುವೆಗಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ತೊಲೆಗಳು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ರಭಸವಾದ ವಾಹನ ಸಂಚಾರದಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಚುಗುಣನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಸೇತುವೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುವುದು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಜಪುಟೆ ಎಣ್ಣೆಮರ : ಮಿರ್ಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೆಲಲ್ಯೂಕ ಲ್ಯೂಕೊಡೆಂಡ್ರಾನ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಸಸ್ಯ. ಮರಗಳ ಮತ್ತು ಪೊದೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಮೃದುವಾಗಿದ್ದು ಕಾಗದದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸುಲಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ಮಾಸಲು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದವು; ಇವಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಬೀಜಗಳು ಗಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಬಲು ಚಿಕ್ಕವು.

ಕಾಜಪುಟೆ ಎಣ್ಣೆಮರದ ಒಂದು ರೆಂಬೆ

ಇದು ಮಲಯ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಗ್ಗಾದ ಜೌಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ದಿಂಬುಗಳು, ಮೆತ್ತೆ, ಚಾಪೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೀನಿನ ಬಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಕಾಗದದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರ ಬಹಳ ದೃಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಮುದ್ರನೌಕೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಲೀಪರುಗಳಾಗಿಯೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

ಕಾಜಪುಟೆ ಎಣ್ಣೆಮರದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುವುದು. ಹೊಸತಾಗಿ ತೆಗೆದ ಎಣ್ಣೆ ಬಣ್ಣರಹಿತ ಅಥವಾ ತೆಳು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ್ದು. ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ತಾಮ್ರದ ಅಂಶದಿಂದಾಗಿ ಹಸುರು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ತೈಲವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತೀವಕಾರದ ರುಚಿಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಂಪಾದ ಮತ್ತು ಬೆಳಕು ಇರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಇಡಬೇಕು. ಈ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಅನೇಕ ಉಪಯೋಗಗಳುಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಪನವಾಗಿ ನೋವು ನಿವಾರಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೀಪನಕಾರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ವಾತಹರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು. ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಸಂಬಂಧಿ ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. (ಬಿ.ಪಿ.; ಎಲ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕಾಜವಾರ : ವಿಷಕರ ಕಹಿ ಮದ್ದು ದೊರೆವ ಬೀಜಬಿಡುವ ಸಸ್ಯ (ಸ್ಟ್ರಿಕ್ನಾಸ್‌ನಕ್ಸ್‌ವೋಮಿಕ). ಲೊಗಾನಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾಸರ. ಕಾಸರ್ಕ, ಇಟ್ಟಿ, ಮುಷ್ಟಿ, ಕಾಂಜಿರ ಎನ್ನುವುದೂ ಉಂಟು. ಭಾರತ, ಬರ್ಮ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಇಂಡೋಚೀನ, ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಿಡ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಮದ್ದುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈಗಲೂ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಬಟ್ಟುಗಳಂತಿರುವ ಇದರ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಟ್ರಿಕ್ನೀನ್, ಬ್ರೂಸೀನ್ ಸಸ್ಯಕ್ಷಾರ (ಅಲ್ಕಲಾಯಿಡ್ಸ್) (ಸುಮಾರು ಶೇ. 1–2 ಪ್ರಮಾಣ). ಇವೆರಡರ ಗುಣಗಳೂ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಮೊದಲಿನದು ಜೋರಿನದು. ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಮೇಲೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ತಿನ್ನುವ ಬೀಜವೆಂದು ಮಕ್ಕಳು ಸೇವಿಸಿ ವಿಷವೇರಿದಾಗ ಎದೆಬಿಗಿದಂತಾಗಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೆ ಸೆಟೆತ (ಕ್ರಾನಿಕ್ ಕನ್ವಲ್ಷನ್) ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದು ರೋಗಿ ಸುಸ್ತಾಗುವನು. ಸೆಟೆಬೇನೆಯಲ್ಲೂ (ಟೆಟನಸ್, ಧನುರ್ವಾಯು) ಹೀಗೇ ಸೆಳವು ಇರುವುದಾದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಗಾಯ, ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆಗಿರದು; ಅಲ್ಲದೆ, ಸೆಳವು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬರುವುದು. ದವಡೆಬೀಗು (ಲಾಕ್ ಜಾ) ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾಜವಾರ ಕಹಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವೇಳೆ ಹಸಿವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಮದ್ದಾಗಿ ಕೊಡುವುದು ರೂಢಿ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಜಾಣ : ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಡೈಕ್ರೂರಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ (ಡ್ರಾಂಗೊ). ಇದಕ್ಕೆ ರಾಜಕಾಗೆ (ಕಿಂಗ್ ಕ್ರೋ) ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಡೈಕ್ರೂರಸ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 30 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ, ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಮಲಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಡೈ. ಸೀರೂಲೆಸೆನ್ಸ್ (ಬಿಳಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಾಜಾಣ) ಡೈ. ಪ್ಯಾರಡಿಸಿಯಸ್ (ಉದ್ದ ಬಾಲದ ಕಾಜಾಣ) ಮತ್ತು ಡೈ. ಮಾಕ್ರೊಸೆರ್‌ಕಸ್ (ಕಪ್ಪು ಕಾಜಾಣ) ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

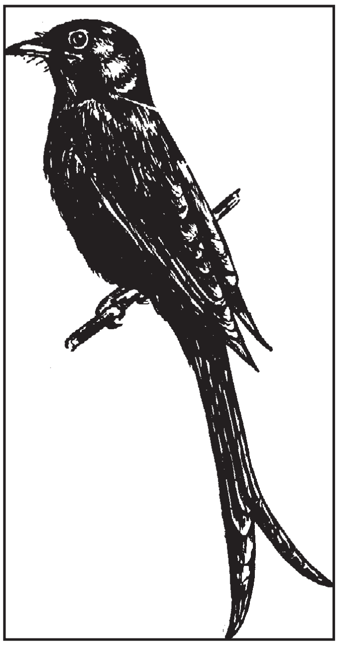

ಕಾಜಾಣಗಳು ತೋಟಗಳು, ಕಾಡುಗಳು ಮುಂತಾದ ವನ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಜೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಅಪೂರ್ಣ. ಕಾಜಾಣ ಸುಮಾರು 10"–12" ಉದ್ದದ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಹಕ್ಕಿ. ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಚೆಲುವಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಮಿರಮಿರನೆ ಹೊಳೆಯುವ ಅಚ್ಚಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ನೇರಳೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿಳಿಯಾಗಿಯೂ ಪುಕ್ಕಗಳು ಬೂದಿ ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು, ಈ ವರ್ಣಭೇದಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಬಾಲ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಕವಲೊಡೆದಿದೆ. ಉದ್ದಬಾಲದ ಕಾಜಾಣದ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥಕ. ಬಾಲದ ಕವಲುಗಳು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಶಿಖೆಯೊಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಭೀಮರಾಜ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾರುವಾಗ ಪುಕ್ಕದ ತುದಿಯ ಕವಲುಗಳು ಬೀಸುವ ಗದೆಯಂತೆ ತುಯ್ದಾಡುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಕಾಜಾಣ ಬಲು ಚುರುಕಾದ ಹಕ್ಕಿ. ಹಾರಾಟದಲ್ಲೂ ಬಲು ಕುಶಲಿ. ಕೀಟಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಹಾರಬಲ್ಲ ಕೀಟಗಳು. ಮಿಡತೆಗಳು ಇದರ ಆಹಾರ. ಹಾರುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಆಹಾರದ ಮೇಲೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ಎರಗಿ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ಹೂಗಳ ಮಕರಂದವನ್ನೂ ಕುಡಿಯುವುದು ಉಂಟು. ಕಾಜಾಣ ಹಲವಾರು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕೂಗನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಕರಿಸಬಲ್ಲದು.

ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ಕಾಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳು, ಮರಗಳ ಕವಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿಗಳು ಬೇರು, ಎಲೆ, ನಾರು ಮುಂತಾದವನ್ನು

ಜೇಡಬಲೆಯಿಂದ ಬಂಧಿಸಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. 3–5 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಕಾವು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಎ.)

ಕಾಜಿಪೇಟ್ : ಭಾರತದ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ವಾರಂಗಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಪಟ್ಟಣ, ರೈಲ್ವೆ ಜಂಕ್ಷನ್, ವಾರಂಗಲ್ಲಿಗೆ 15 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ 140 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬರುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಮದ್ರಾಸ್–ದೆಹಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ಕಲ್, ಆತ್ಮಕೂರು, ನರಸಂಪೇಟ್, ವಿಜಯವಾಡ, ಖಮ್ಮಂ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಬಿಲ್ಲಾರ್‌ಷಾ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಬಸ್ಸುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 928570. ಊರಿಗೆ ಸುಮಾರು 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಸಾಗರ ಕೆರೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತಜಲ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಜಿಪೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಮತ್ತು ಆಂಜನೇಯನ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಆಫ್‌ಜಲ್ ಷಾ ಬಿಯಾಬನಿಯ (1794–1857) ಗುಂಬಜ಼ೂ ಇವೆ. ಸಂತ ಬಿಯಾಬನಿಯ ಪವಾಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ದಂತಕಥೆಗಳುಂಟು, ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎಂಟು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉರ್ಸಿಗೆ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಜಿಪೇಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಲೇಡಿ ಫಾತಿಮಾ ಚರ್ಚೊಂದಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯನ್ನೂ ಒಂದು ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷಿ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು. ಅನೇಕ ಜನ ರೈಲ್ವೆ ಇಲಾಖೆ ನೌಕರರು, ಬೀಡಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಾಪೆ ಮತ್ತು ಬುಟ್ಟಿ ಹೆಣಿಗೆ ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. (ಬಿ.ಎನ್.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಕಾಟನ್, ನಥೇನಿಯಲ್ : (1705–1788). ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕವಿ. ವರ್ತಕನ ಮಗನಾದ ಈತ ಹಾಲೆಂಡಿನ ಲೈಡ್ಸನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ 1740 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸೆಂಟ್ ಆಲ್ಬನ್ಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಟನ್ ಒಂದು ಖಾಸಗಿ ಹುಚ್ಚಾಸ್ಪತ್ರೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ವಿಲಿಯಂ ಕೌಪರ್‌ಗೆ ಬುದ್ಧಿವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಗೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಆತನನ್ನು ಕಾಟನ್‌ನ ಹುಚ್ಚಾಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಟನ್ ವಿಶ್ವಾಸದ ಸೇವೆ, ಆತನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಶ್ರಮದ ಫಲದಿಂದಾಗಿ ಕೌಪರನ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಂತ್ವನಗೊಂಡಿತು. ಈ ಕವಿಯ ಸ್ನೇಹದಿಂದಾಗಿ ಕಾಟನ್ ಹೆಸರು ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ.

ಜಾನ್ ಗೇ ಎಂಬಾತ ಬರೆದ ನೀತಿಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾಟನ್ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ, ಕಿರಿಯರಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಜನರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಚಿರಕಾಲ ಉಳಿಯುವಂಥವಲ್ಲ. ಕಾಟನ್ ಉತ್ತಮ ವೈದ್ಯನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೇ ಹೊರತು ಕವಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಟನ್‌ವುಲ್ : ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕ, ಹೀರುವ ಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಹತ್ತಿ. ಅರಳೆಯನ್ನು ಎಕ್ಕಿ ಚಲುವೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲಿರುವ ಮೇಣದ ಕವಚವನ್ನು ತೆಗೆದು ಶುಭ್ರ ಮಾಡಿ ಅದು ನೀರನ್ನು ಹೀರುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ರೋಲರ್ ಮೂಲಕ ಹಾಸಿ ಹಾಳೆಗಳಂತೆ ಅದುಮುವರು. ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ರಕ್ತ, ಕೀವು, ನೀರು ಅಥವಾ ಇತರೇ ದ್ರಾವಕಗಳನ್ನು ಹೀರುವುದಕ್ಕೂ ಗಾಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ತೊಳೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಈ ಹತ್ತಿ ಗಿಡದ ಎಲೆ, ತೊಟ್ಟು ಅಥವಾ ಇತರೇ ಕಳಂಕಗಳು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬುದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ರಂಗು ಹಾಕಿರುವರು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಪ್ಪಿ, ಫ್ಲಾಸ್ಕು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಯ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಬಾಯಿಗಳನ್ನು ಈ ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಬಿ.)

ಕಾಟಿನಸ್ : ಅನಕಾರ್ಡಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಲಂಕಾರ ವೃಕ್ಷಜಾತಿ. ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಗರಿಗಳಂಥ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರುವ ಸುಂದರ ಎಲೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಟಿನಸ್ ದೊಡ್ಡ ಪೊದೆಯಂತೆಯೋ ಸಣ್ಣ ಮರದಂತೆಯೋ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯ. ಇದರ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ವಾಸನೆಯಿರುವ ರಸ ಇದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಬಲುಚಿಕ್ಕವು, ಭಿನ್ನಲಿಂಗಗಳು. ಕೆಲವು ಹೂಗಳು ಬಂಜೆಗಳಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳು ಒಂದೇ ಮರದಲ್ಲಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮರಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಹೂಗೊಂಚಲು ಸಂಕೀರ್ಣಮಾದರಿಯದು. ವಿಫಲವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಗರಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 5, ದಳಗಳು 5, ಕೇಸರಗಳು 5, ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯುಳ್ಳದ್ದು, ಒಂದೇ ಅಂಡವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಫಲ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವ ಕಿರು ಅಷ್ಠಿಫಲ (ಡ್ರೂಪ್‌ಲೆಟ್). ಅದರ ಆಕಾರ ಅಸಮ ವಿರುದ್ಧ ಕರನೆಯಾಕಾರ (ಆಬ್ಲಿಕ್–ಆಬ್‌ಓವೇಟ್).

ಕಾಟಿನಸ್ ಕಾಗಿಗ್ರಿಯ

ಕಾಟಿನಸ್ ಮರದ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಅರಳಿದಾಗ ಮರದ ಸುತ್ತ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹೊಗೆಯ ಮೋಡಗಳು ಆವರಿಸಿದಂತೆ ಮೋಹಕವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಮೋಕ್–ಟ್ರೀ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಾ.ಕಾಗಿಗ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಕಾ.ಅಮೆರಿಕಾನಸ್. ಗ್ರೀಷ್ಮದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಎಲೆಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ, ಕಡುಗೆಂಪು ಮುಂತಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಇವು ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕಾಟಿಲೀಡನ್ : ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ರಸಭರಿತವಾದ (ಸಕ್ಯುಲೆಂಟ್) ಸಸ್ಯ ಜಾತಿ. ಇದು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಎಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಂದರವಾದ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮನೆ ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯ, ಕುಂಡಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲೇರಿ ಸಸ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕ್ರ್ಯಾಸುಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 40ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರೀಕದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಅಥವಾ ಪೊದೆಸಸ್ಯಗಳು. ಇವುಗಳು ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳು ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮೆತುವಾಗಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಕಾಂಡದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಮಲ ದಳಗಳ ರೀತಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗೋ ಪರ್ಯಾಯ ವಾಗೋ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರ ಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ತೊಟ್ಟಿರ ಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರ ಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉದುರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯದು. ಹೂಗಳು ಜೋಲು ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನೇರವಾಗಿ ನಿಂತಿರಬಹುದು. ಪುಷ್ಪ ಪತ್ರಗಳು 5, ದಳಗಳು 5; ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೇಸರಗಳು 10, ಅಂಡಾಶಯ 5, ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಪೆಲ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಾರ್ಪೆಲಿನ ಬುಡದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಹುರುಪೆಯಂಥ ರಚನೆಯಿದೆ, ಫಲ ಫಾಲಿಕಲ್ ಮಾದರಿಯದು. ಹಲವು ಬೀಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ.

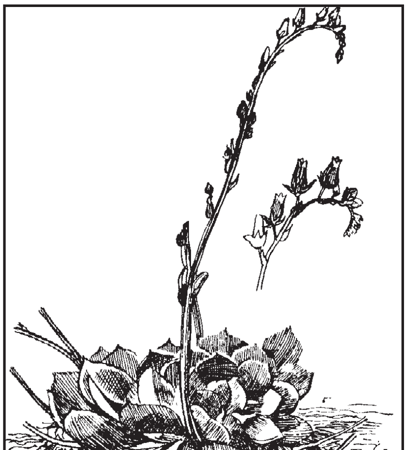

ಕಾಟಿಲೀಡನ್ ಸೆಕಂಡ

ಕಾಟಿಲೀಡನ್ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾರವು. ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಕಾಟಿಲೀಡನ್ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾ.ಜೆಬ್ಬಿಫ್ಲೋರ, ಕಾ. ಸೆಕಂಡ, ಕಾ. ಆರ್ಬಿಕ್ಯುಲೇಟ, ಕಾ. ಗ್ಲಾಕ, ಕಾ. ಅಗೇವಾಯ್ಡಿಸ್, ಕಾ. ಅಂಡ್ಯುಲೇಟ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವನ್ನು ಬೇರುಕಂದು, ತುಂಡು ಕಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಕಂಕುಳುಮೊಗ್ಗುಳ್ಳ ಎಲೆಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮರಳುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ತುಂಡುಕಡ್ಡಿಗಳು ಬೇರು ಬಿಡುವ ವರೆಗೆ ನೀರು ಹಾಕಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಗಿಡ ಹೆಚ್ಚು ತೇವವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಎ.ಸಿ.)

ಕಾಟ್ರೆಲ್, ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಗಾರ್ಡನರ್ : 1877–1948. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಓರ್ವ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಕಾಟ್ರೆಲ್ ಸ್ಥಿರವಿದ್ಯುತ್ ಒತ್ತರಿಕದ ನಿರ್ಮಾಪಕ, ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒತ್ತಾಸೆ ನೀಡಲು ಜನಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ. 10 ಜನವರಿ, 1877ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಓಕಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಬರ್ಕ್ಲೀಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಓದಿದ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಲೀಬಿಗ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ವಾಲ್ಡ್‌ರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. 1902 ರಿಂದ 1911ರವರೆಗೂ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದ. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋ ಪ್ರದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಮೇರೆಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಿಡುವ ಧೂಮದಲ್ಲಿನ ಕಲಿಲ (ಕಲಾಯ್ಡ್) ಕಣಗಳಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲ ಕಲುಷಿತವಾಗದಂತಿರಲು ಕಾಟ್ರೆಲ್ ಸ್ಥಿರವಿದ್ಯುತ್ ಒತ್ತರಿಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ (1906). ಇದರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಮಿತ್‌ಸನ್ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಈತ ಕೊಟ್ಟ. 1911 ರಿಂದ 1920ರವರೆಗೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಗಣಿ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗ ನಿಸರ್ಗಾನಿಲದಿಂದ ಹೀಲಿಯಮ್ ಅನಿಲವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಕುದಿಬಿಂದುವಿನ ಏರಿಕೆಯಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಅಣುತೂಕವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಉಪಕರಣವನ್ನು 1919ರಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ. ಗಣಿ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಣೆ ವಿಭಾಗದ ಮುಖಂಡನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕನಾಗಿಯೂ ಕಾಟ್ರೆಲ್ ದುಡಿದ. 1922 ರಿಂದ 1943ರವರೆಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮಣ್ಣಿಗಿಳಿಸಿ ನೈಟ್ರೇಟ್‌ಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದರ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. ಕಾಟ್ರೆಲ್ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಹಣದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಸಂಶೋಧನಸಂಸ್ಥೆಗೆ ದಾನಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಸಕ್ತಿ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಯುವಕ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಕಾಟ್ರೆಲನ ಸಂಶೋಧನಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಧನಸಹಾಯ ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಜನ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಈತ 1948 ನವೆಂಬರ್ 16ರಂದು ಬರ್ಕ್ಲೀಯಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕಾಟ್ಲಾ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಾರ್ಪ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಸಿಹಿನೀರಿನ ವಾಸಿಯಾದ ಇದು ನದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಟ್ಲ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ. ಸೈಪ್ರಿನಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ದೇಹ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿದಂತಿದೆ. ತಲೆ ಬಹಳ ಅಗಲ, ಕೆಳದುಟಿ ಬಹಳ ಮುಂಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಸುಕು ಬಿಳಿ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಚಿಯಿರುವ ನೀರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಟ್ಲಾ ನೀರಿನ ಮೇಲಿನ ವಲಯದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಿಗಟ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಮೀನಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಶೀಘ್ರಗತಿಯದು. ಮರಿಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೆ 3"–4" ಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರೌಢಮೀನು ಸುಮಾರು 4′ ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಿದ್ದು 40 ಪೌಂಡುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ತೂಗುತ್ತದೆ. ಹೆಸರುಘಟ್ಟದ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ 64 ಪೌಂಡಿನ ಹೆಣ್ಣು ಮೀನುಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ.

ಕಾಟ್ಲಾ ಮೀನಿನ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲ ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಇದು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಸ್ತರು ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಕಾಟ್ಲಾ ಮೀನಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆಯಿದ್ದು ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮಾರಾಟ ಲಾಭದಾಯಕ ವೃತ್ತಿ ಎನಿಸಿದೆ.

ಕಾಟ್ಲಾ ಮೀನು ಬೇರೆ ಮೀನನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಇದು ಅತಿವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮೀನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮೀನುಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಹಳ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವ ಜಲಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಿಂದ ಇದರ ಮರಿಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಮದು ಮಾಡಿ ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಇತರ ದೊಡ್ಡ ಜಲಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಲು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಇದು ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರದ ಮೀನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಡ್ ಮೀನು : ಪ್ರಪಂಚದ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಸರಾಂತ ಮೀನು. ಗೇಡಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಜಾತಿಗೂ ಹ್ಯಾಡಕ್, ಹೇಕ್ ಮತ್ತು ಪೋಲಕ್ ಮೀನುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗ್ಯಾಡಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಗೇಡಸ್ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 30 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೇಡಸ್ ಮಾರ್ಹುವ (ಅಥವಾ ಗೇಡಸ್ ಕೆಲ್ಲೇರಿಯಸ್) ಮತ್ತು ಗೇಡಸ್ ಮೈಕ್ರೊಸಿಫ್ಯಾಲಸ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

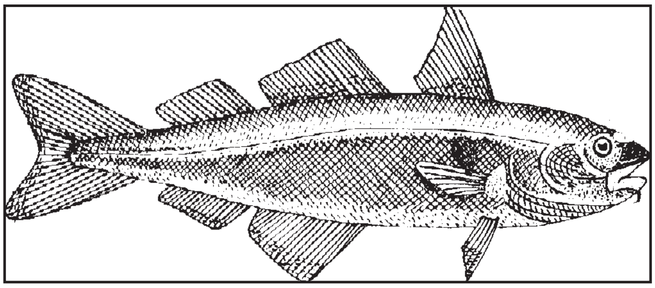

ಇವೆಲ್ಲ ಆಹಾರಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೀನುಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಯಕೃತ್ತಿನಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಎ–ವಿಟಮಿನ್ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಡ್ ಮೀನುಗಳು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶೀತಸಮುದ್ರಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಸಮುದ್ರದ ಅಂಚು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಆಳ 150 ಫ್ಯಾದಮ್‌ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

ಗೇಡಸ್ ಮಾರ್ಹುವದಲ್ಲಿ (ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಾಡ್ ಮೀನು) ಮೂರು ಬೆನ್ನಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ಎರಡು ಗುದದ ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೇಲುದವಡೆ ಕೆಳದವಡೆಗಿಂತಲೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದೆ. ಬಾಯ ಕೆಳಗೆ ಮೀಸೆಯಂಥ ಎಳೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಹಸಿರಿನಿಂದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಂಪಿನವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೀನು ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವು ಸುಮಾರು ಆರು ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವಾದರೂ ಹಿಡಿವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮೀನುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಾಡ್ ಮೀನು ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ) ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದೊಂದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಮೀನು. ಸುಮಾರು 75 ಪೌಂಡ್ ತೂಕದ ಹೆಣ್ಣು ಮೀನು 90 ಲಕ್ಷ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡಬಹುದು. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನೀರಿನ ಉಷ್ಣಾಂಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ 10 ರಿಂದ 50 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮರಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಮೀನುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಾಡ್‌ಮೀನಿನ ಆಹಾರ. ಕಾಡ್‌ಮೀನು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ವಲಸೆ ಹೋಗುವುದುಂಟು.

ಉತ್ತರ ಯುರೋಪಿನ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲ ಕಡಲಂಚಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಡ್ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ಯಮ. ಟ್ರಾಲ್ ಬಲೆ ಮತ್ತು ಗಾಳಗಳೇ ಈ ಮೀನುಬೇಟೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಲಕರಣೆಗಳು. ಕಾಡ್ ಮೀನಿನ ಮಾಂಸ ಬಲುರುಚಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಅಥವಾ ಉಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಹದಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕಾಡ್‌ಮೀನಿನ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 28 ಲಕ್ಷ ಮೆಟ್ರಿಕ್‌ಟನ್‌ಗಳು ಬ್ರಿಟನ್, ರಷ್ಯ, ಕೆನಡ, ನಾರ್ವೆ, ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 2 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡ್ ಮೀನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೇಡಸ್ ಮೈಕ್ರೊಸಿಫ್ಯಾಲಸ್ (ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಾಡ್ ಮೀನು) ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮೀನು. ಇದನ್ನು ಗೇ. ಮಾರ್ಹುವ ಪ್ರಭೇದದ ಒಂದು ಬಗೆಯೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆನಡ, ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಜಪಾನ್, ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವೆನಿಸಿದೆ.

ಕಾಡ್ ಮೀನಿನ ಯಕೃತ್ತಿನಿಂದ ಕಾಡ್‌ಲಿವರ್ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಔಷಧ ಮಟ್ಟದ ಕಾಡ್‌ಲಿವರ್ ತೈಲವನ್ನು ಕ್ಷಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹದಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. 1914ರ ಅನಂತರ ಅದರಲ್ಲಿ ಎ ಮತ್ತು ಡಿ ವಿಟಮಿನ್ನುಗಳಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂತು. ರಿಕೆಟ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶ [1] : 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಶತಕವನ್ನು ಬರೆದ ವೀರಶೈವಕವಿ. ಇವನಲ್ಲದೆ ವಚನಕಾರ ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗಶತಕದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಛಂದಸ್ಸಿನ

111 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಪರ್ವತೇಶನ ಅಂಗೈಯೊಳೊಗೆದಾತ ಭಕ್ತರಣುಗ ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಗುರು ಪರ್ವತೇಶ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಚತುರಾಚಾರ್ಯಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ ಪರ್ವತೇಶನೂ (1698) ಈತನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈತನ ಕಾಲ 1725 ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗಶತಕದಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಶ್ರೀಇಷ್ಟಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ ಎಂದು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಧಿಕ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಅದರ ಒಂದು ಪದ;

ಜಗಮಂ ರಕ್ಷಿಪ ದೇವ ತಾನೆ ಗುರುವಿಂ ಹಸ್ತಾಬ್ಜದಲ್ಲೊಪ್ಪಿರಲ್
ಬಗೆಯಿಂ ಪೂಜಿಸಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಭವಪಾರಾವಾರಮಂ ದಾಂಟದೇ।
ನಗೆಗೇಡಾಗಿ ಕುಜಾತಿಗೂಡಿ ಕುಣಿದಾಡೀ ಪಾಡಿ ಭೂತಂಗಳಂ
ಮಿಗಿಲಾರಾಧಿಸಿ ಬೀಳ್ವಿರೇಕೆ ಭವದೊಳ್ ಶ್ರೀಇಷ್ಟಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ॥ (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶ[2] : ಒಬ್ಬ ವಚನಕಾರ. ಈತನ ಕಾಲದೇಶಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಕಾಡಿನೊಳಗಾದ ಶಂಕರಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಕದಂಬಲಿಂಗ ನಿರ್ಮಾಯ ಪ್ರಭುವೇ ಎಂಬುದು ಈತನ ಅಂಕಿತ. ಈತ ತನ್ನ ಗುರುಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮೊದಲ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಮಂದಿ ಗುರುವರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವನಾದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವರೇ ಕಾಡಿಸಿದ್ಧೇಶನ ಗುರು.

ಈತನ ವಚನಗಳು ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶರ ವಚನಗಳು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ವಚನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 561. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 77 ಬೆಡಗಿನ ವಚನಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ವಚನಗಳಿಗೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಿದೆ. ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟಾವರಣ, ಪಂಚಾಚಾರ ಮತ್ತು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಸಿದ್ಧಾಂತ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬಲ್ಲ ವಚನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ವಚನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಒಂದು ವಚನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ : ಒಮ್ಮನದವರಿಗೆ ಹಣವಿಲ್ಲ ; ಇಮ್ಮನದವರಿಗೆ ಹಣವುಂಟು. ಇಮ್ಮನ ಸುಟ್ಟು, ಒಮ್ಮನ ನುಂಗಿ ಬಂದವರು ಮರಳಿ ಬಾರದೆ ಹೋದರು ನೋಡೆಂದನಯ್ಯ ಕಾಡಿನೊಳಗಾದ ಶಂಕರಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಕದಂಬಲಿಂಗ ನಿರ್ಮಾಯ ಪ್ರಭುವೇ. (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕಾಡಿಕಾರ : ಸ್ಫಟಿಕರೂಪದ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಪಟಕ, ಫೀನಾಲ್, ಟ್ರೈಕ್ಲೋರ್ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ನೈಟ್ರೇಟ್, ಸಾಲಿಸಿಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಸತುವಿನ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮತ್ತು ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಪರ್‌ಮ್ಯಾಂಗನೇಟ್ ಪ್ರಮುಖ ಉದಾಹರಣೆಗಳು (ಕಾಸ್ಟಿಕ್). ಇವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಧ್ವಂಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳು ನಂಜುರೋಧಕವಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾಡಿಕಾರವನ್ನು ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ನರೂಲಿ, ಮಚ್ಚೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಗೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಅಂಗಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲಿನ ಆಣಿಯನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶರೀರದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಡಿಕಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸವರಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ತೀಡಿದಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಅಂಗಭಾಗಗಳು ಧ್ವಂಸಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳನೇಕವು ಅಲ್ಲಿನ ಜೀವಕಣದಲ್ಲಿನ ಸಾರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕರಣೆಗೊಳಿಸಿ ಒಗ್ಗೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಉರಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಆಗುವ ಒಸರಿಕೆ ಪಕಳೆಗೊಂಡು ಉದುರಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲಮೊಂದು ಕ್ಷಾರವಸ್ತುಗಳು ಕರಣೆಯಂತೆ ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿದ ಸಾರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮರಳಿ ಕರಗಿಸಲೂಬಲ್ಲವು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಡು ಇಪ್ಪೆ : ಗಿಡ್ಡ ಕಾಂಡದ, ಹರಡಿದ ರೆಂಬೆಗಳ, ದೊಡ್ಡ ದುಂಡನೆಯ ಹಂದರದ, ಅಸ್ಥಿರ ಪರ್ಣವೃಕ್ಷ (ಬಾಸ್ಸಿಯ ಲ್ಯಾಟಿಫೋಲಿಯ). ತೊಗಟೆ ಬಣ್ಣ ಬೂದು. ಇದು ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಸೀಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಒರಿಸ್ಸ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ, ಮೈಸೂರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಲು ವಿರಳ.

ಇದರ ಹೂಗಳು ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅರಳುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳ ತಿರುಳು ಮೆತು, ರುಚಿ ಸಿಹಿ. ಇವು ಅರಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಉದುರುವುವು. ಇವನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಹಿಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ರೊಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಷಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಇದರ ನೆರವು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಹೂಗಳಿಂದ ಮದ್ಯಸಾರವನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಬಹುದು. ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಮಾಗುವುದು. ಬೀಜದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಮಂದವಾದ ಎಣ್ಣೆ ಕೃತಕ ಬೆಣ್ಣೆ (ಮಾರ್ಗರೈನ್), ಗ್ಲಿಸರಿನ್, ಸೋಪುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಚೌಬೀನೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದರೂ ಹೂ, ಬೀಜಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರವನ್ನು ಉರುಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಡು ಓಮ : ಕೀನೋಪೋಡಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪುಟ್ಟಗಾತ್ರದ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೀನೋಪೋಡಿಯಮ್ ಆಂಬ್ರೊಸಾಯ್ಡಿಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿದೆ. ಗಿಡ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 2 ರಿಂದ 4 ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕವಲುಗಳು. ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸನಾ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿರುವ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಎಲೆಯ ಕಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ; ಇವಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟುಗಳಿಲ್ಲ. ಹಣ್ಣಿನ ಮೇಲೂ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೂದಲುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಇಡೀ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಪೂರದ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಈ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಔಷಧವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಸ್ಯದ ಕಾಂಡ, ಎಲೆ, ಹೂ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆ ತೆಳು ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಕಿತ್ತಲೆಹಣ್ಣಿನ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದೆ. ವಾಸನೆ ಅಷ್ಟು ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಹಿರುಚಿಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲು, ಎಂಟಮೀಬದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಆಮಶಂಕೆ ಗುಣಪಡಿಸಲು ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಸಬೇಕು. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಮಂಕು ಕವಿಯುವುದು, ವಾಂತಿ, ಕಿವುಡು, ವಿಪರೀತ ನಿದ್ರೆ ಮುಂತಾದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾವು ಸಂಭವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ ನಾಯಿ. ಕುದುರೆ, ಬೆಕ್ಕು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೊಕ್ಕೆ ಹುಳು, ದುಂಡು ಹುಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಬಳಕೆ ಈಗ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದರೆ ಈ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಸ್ಕರಿಡಾಲ್ ಎಂಬ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದಾಗಿ ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತಂಪಾಗಿರುವ ಕತ್ತಲೆ ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಡುಕಟುಕರೋಹಿಣಿ : ರ್‍ಯಾನನ್‌ಕ್ಯುಲೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೆಲೆಬೋರಸ್ ನೈಜರ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕರೀಜೀರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇದಕ್ಕಿವೆ. ಭಾರತದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಒಣಗಿದ ಬೇರು ಮತ್ತು ಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಔಷಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ಹೆಲಿಬೋರಿಯಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗದ ಹೆಲಿಬೋರಿಯಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವೂ ಇವೆ. ಇವನ್ನು ಕರುಳುಹುಳು ರೋಧಕವಾಗಿ ಮೂರ್ಛೆಯ ರೋಗದಲ್ಲಿ, ಉನ್ಮಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಜಲೋದರವಾದಾಗ, ಅಪಚನ ಮತ್ತು ಮಲಬದ್ಧತೆಯುಂಟಾದಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಹೃದಯದ ಬಡಿತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಗುಣ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೇರಿನ ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿದಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅರಿವಳಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಡು ಕಣಗಿಲು : ಡಿಲ್ಲೆನಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಡಿಲ್ಲೆನಿಯ ಪೆಂಟಗೈನ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಮರ. ಇದು ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಸುಮಾರು 9.14–21 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎಲೆಗಳು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡವು; ಅವುಗಳ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 2–3 ಅಡಿ. ಹೂಗಳು ಅಂಬೆಲ್ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಕಾಯಿಗಳು ಮಾಗಿದಾಗ ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದವೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಇವು ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯ.

ಕಾಡುಕಣಗಿಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಸಿಲು ಬೀಳುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಂತೂ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹುಲುಸು. ಚಳಿಯನ್ನು ಇದು ತಡೆಯಲಾರದು. ಮರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಬುಡದಿಂದ ಬಲುಬೇಗನೆ ಚಿಗುರೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಚೌಬೀನೆ ಮಧ್ಯಮ ಭಾರದ್ದು (ಘನ ಅಡಿಗೆ 45–48 ಪೌಂ. ತೂಗುತ್ತದೆ) ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣ ಬಲವುಳ್ಳದ್ದು. ರಸಕಾಷ್ಠ (ಸ್ಯಾಪ್‌ವುಡ್) ನಸುಗೆಂಪಾಗಿಯೂ ಚೇಗುಭಾಗ (ಹಾರ್ಡ್‌ವುಡ್) ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಚೌಬೀನೆಯನ್ನು ಮರಗೆಲಸಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯ ಪೀಠೋಪಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಹಲಗೆ, ಆಸರೆಗಂಬ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡುಕಣಿಗಲು ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು; ಇದನ್ನು ಹಗ್ಗ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಸುರುಗೊಬ್ಬರವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಡು ಕರಿಬೇವು : ರೂಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಮುರ್‍ರಾಯ ಕುಲದ ಎಗ್ಸೋಟಿಕ ಜಾತಿಯ ಸದಾ ಹಸುರಾಗಿರುವ ಪುಷ್ಕಳ ಪೊದೆ ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ಮರ. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಾರಕನ ಗಿಡವೆಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದು ಭಾರತ ದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿ.

ಕಾಡು ಕರಿಬೇವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಹಸಿರಾದ ಎಲೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಸುವಾಸನಾಯುಕ್ತ ಬಿಳಿ ಹೂಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಲಂಕಾರದ ಬೇಲಿ ಸಸ್ಯವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ವಿವಿಧ ಆಕರ್ಷಕ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಫಿಲಿಪೈನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೇದಿಗೂ ಎಲೆಯ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದ ಗಾಯಗಳಿಗೂ ಎಳೆದ ಕಾಂಡದ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹಲ್ಲುಜ್ಜಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮರದಿಂದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬೆತ್ತ ಸಣ್ಣಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡು ಕರಿಬೇವನ್ನು 1,500 ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕಾಡು ಕರಿಬೇವಿನ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಹೊಳಪಿದೆ. ಅಂಚು ನಯವಾಗಿದೆ. ಎಳೆಯ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೃದು ಕೂದಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಬೆಸ. ಕಿರು ಎಲೆಗಳು 3–9, ಕರನೆಯಾಕಾರ ಅಥವಾ ವಜ್ರಾಕೃತಿ, 1"–2" ಉದ್ದ, ಮೊಂಡು ತುದಿ, ಕೆಲವು ಸಮಯ ತುದಿ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಚು ನಯ ಅಥವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಂತಾಕೃತಿ. ಹೂ ಮಂಜರಿ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ. ಹೂ ಗಂಟೆಯಾಕಾರ, 3/4 ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಉದ್ದ. ಹೂ ದಳಗಳು ಚೂಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣು ಮೊಟ್ಟೆಯಾಕಾರ ಅಥವಾ ಆಯತಾಕಾರ, 1/3"–1/2" ಉದ್ದ, ಚೂಪು ತುದಿ, ಪಕ್ವವಾದ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಎರಡು ಬೀಜಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಕರಿಬೇವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಂಡದ ತುಂಡುಗಳಿಂದಲೂ ಗೂಟ ಕಟ್ಟುವುದರಿಂದಲೂ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕಾಡು ಕಸ್ತೂರಿ : ಹೈಬಿಸ್ಕಸ್ ಅಬೆಲ್‌ಮಾಸ್ಕಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಸಸ್ಯ. ಕಸ್ತೂರಿ ಬೆಂಡೆ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಮಾಲ್ವೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಜಾವ, ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಉಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾಡು ಕಸ್ತೂರಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 2'-6' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯ. ಎಲೆಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಆಕಾರ ಹಸ್ತದಂತೆ. ಪ್ರತಿ ಎಲೆಯಲ್ಲೂ 5-7 ಹಾಲೆಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಕಾಯಿ ಸಂಪುಟ (ಕ್ಯಾಪ್ಸೂಲ್) ಮಾದರಿಯದು. ಒಳಗೆಲ್ಲ ಮೂತ್ರಪಿಂಡಾಕಾರದ, ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯಿದೆ. ಈ ಸುವಾಸನೆಯುಕ್ತ ಬೀಜಗಳಿಗಾಗಿ ಗಿಡ ಬಹಳ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಕಸ್ತೂರಿ ಬೀಜ (ಮಸ್ಕ್ ಸೀಡ್ಸ್) ಎಂಬ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮವಿದೆ.

ಕಾಡು ಕಸ್ತೂರಿಯ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಮಸ್ಕ್ ಬೀಜದ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಆಂಬ್ರೆಟ್ ಬೀಜದೆಣ್ಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ತೈಲವೊಂದನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಉಗಿ ಆಸವೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಶ ಜಾಸ್ತಿ. ಸುಗಂಧ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಈ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಬ್ಬಿನಂಶವನ್ನು ದುರ್ಬಲ ಮದ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಫಾರ್ನಿಸಾಲ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಂಬ್ರೆಟಲೈಡ್ ($C_{16}H_{28}O_2$) ಎಂಬ ಕೀಟೋನ್ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಕಸ್ತೂರಿಯಂಥ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಇದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಕಸ್ತೂರಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಇದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪಡೆಯಲಾಗುವ ಆಂಬ್ರೆಟಲೈಡನ್ನು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಸ್ತೂರಿಯಂಥದೇ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಸನೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಆದರೆ ಪ್ರಾಣಿ ಜನ್ಯ ಕಸ್ತೂರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇರಬಹುದಾದಂಥ ಲದ್ದಿಯ ವಾಸನೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಡು ಕಸ್ತೂರಿ ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಅರಬ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಪುಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ವಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಮಿಶ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರಕೆ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಂದ ದೂರವಿಡಲು ಬೀಜದ ಪುಡಿಯ ಬಳಕೆ ಉಂಟು. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಲವರ್ಧಕ ಔಷಧಿಯಾಗಿ, ಹಸಿವುಂಟು ಮಾಡಲು, ನರಮಂಡಲದ ದುರ್ಬಲತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಕಾಂಡದಿಂದ ನಾರನ್ನು ಸಹ ತಯಾರು ಮಾಡಬಹುದು. ಎಲೆ, ಎಳೆ ಕಾಂಡ ಹಾಗೂ ಹಸುರುಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರೂಢಿ ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಕಾಡು ಕಾಸಿ ಕಣಗಿಲೆ : ಅಪೋಸೈನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗಿಡ. ಶಾಸ್ತ್ರನಾಮ ತೆವೀಷಿಯ ನಿರಿಫೋಲಿಯ. ಕಣಗಿಲು, ಬೆಪ್ಪಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳೂ ಇದೇ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಘ್ನ, ಅಶ್ವಹ, ಹರಿ ಪ್ರಿಯ, ಕರವೀರ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಹಚ್ಚ ಕಣಗಿಲು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ದೊಡ್ಡ ಪೊದರುಗಿಡ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಮರವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ. ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಉದ್ದ ಮತ್ತು ನೀಳವಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ, ಆಕಾರ ಗಂಟೆಯಂತೆ. ದಳಗಳ ಮೇಲೆ ದಳರೋಮಗಳು (ಕೊರೋನಾ) ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಕೇಸರಗಳು ದಳಕೊಳವೆಯ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿವೆ. ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಲಿಂಗಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಕಾಯಿಯ ಉದ್ದ 3 ಸೆಂಮೀ, ಅಗಲ 3.8 ಸೆಂಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ 4 ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಕಾಯಿಗೆ ದುಂಡಾದ ಮೂಲೆಗಳಿವೆ.

ಗಿಡ ಬಹಳ ಕಹಿ. ಇದರ ಹಾಲು ವಿಷ. ಆಗಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಬರುವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೀಜಗಳು ಸಹ ವಿಷಪೂರಿತವಾದವು. ಮುಂಡರು ಹಂದಿ ಮತ್ತು ನರಿಗಳನ್ನು ಸಾಯಿಸಲು ಬೀಜಗಳನ್ನು ವಿಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಭೇದಿ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆ ಉಂಟು.

ಕಾಡು ಕಾಸಿಕಣಗಿಲೆ ಗಿಡದಿಂದ ಥೆವಿಟಿನ್, ಥೆವಿಟಾಕ್ಸಿನ್, ನಿರಿಫೋಲಿನ್, ಅಸಿಟೈಲ್ ಮುಂತಾದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಥೆವಿಟಿನ್ ಮುಂತಾದ ಔಷಧಿ ಹೃದ್ರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮೂಲರೋಗ, ತೊನ್ನು, ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೂ ಈ ಗಿಡದಿಂದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಕಾಡುಕೋಣ : ಆರ್ಟಿಯೊಡ್ಯಾಕ್ಟೈಲ ಗಣದ ಬೋವಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಥೂಲಕಾಯದ ಪ್ರಾಣಿ (ಬೈಸನ್). ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕೋಣ ಅಥವಾ ಗೂಳಿಯಂತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಬೈಸನ್ ಎಂಬುದು ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬರುವ ಬೈಬಾಸ್ ಗೌರಸ್ ಎಂಬುದು.

ಭಾರತದ ಕಾಡುಕೋಣಕ್ಕೆ ಗೌರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದೆ. ಇದು ಮಯನ್ಮಾರ್, ಮಲಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 750–1,800 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿರುವಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಲೆನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಹೇರಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇದು ಈಗ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಶ್ರೇಣಿ, ಬಂಡೀಪುರ ಅಭಯಾರಣ್ಯ, ಲಕ್ಕವಳ್ಳಿ, ನಾಗರಹೊಳೆ, ದಾಂಡೇಲಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಕಾಡು ಕೋಣ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಪ್ರಾಣಿ. ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದ ಕೋಣ ಸುಮಾರು 10′ (ಬಾಲ ಬಿಟ್ಟು) ಉದ್ದ, ಸುಮಾರು 6′ ಎತ್ತರ ಇದ್ದು ಒಂದು ಟನ್ನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ತೂಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಕಾಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೆಳ್ಳಗಿವೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಮೃದುವಾದ ರೇಷ್ಮೆಯಂಥ ಕೂದಲಿದೆ. ಹೆಗಲಿನಿಂದ ಬೆನ್ನಿನ ಮಧ್ಯದ ವರೆಗೂ ಎತ್ತರವಾದ ಏಣು

ಇದೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ, ಬಲವಾದ ಚೂಪುತುದಿಯ ಸೊಗಸಾದ ಕೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಕೊಂಬುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ನೆತ್ತಿ ಏಣಿನಂತೆ ಎದ್ದುಕೊಂಡಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 5-20 ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಜೆ ಮತ್ತು ಮುಂಜಾನೆಯ ಮಬ್ಬುಗತ್ತಲಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಚಿಗುರು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತದೆ. ಹಗಲಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಪೊದೆಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪದಿಂದ ದೂರವಿದ್ದು ಆಹಾರವನ್ನು ಮೆಲುಕುಹಾಕುತ್ತ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ನಾಚಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಾಧುಸ್ವಭಾವದ ಪ್ರಾಣಿ. ಆದರೆ ಗಾಯಗೊಂಡಾಗ, ಶತ್ರುಗಳು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದಾಗ ಕ್ರೂರವಾಗಿ

ಬಂಡೀಪುರದ ಒಂದು ಕಾಡುಕೋಣ

ಹೋರಾಡಬಲ್ಲುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಶತ್ರುವಿನ ಸುಳಿವು ಸಿಕ್ಕಾಗ ಮರಗಿಡಗಳ ಮೆಳೆಗಳ ನಡುವೆ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಮ್ಮೆ ಹಸುಗಳಂತೆಯೇ ಕೂಗುವುದಾದರು ಅಪಾಯ ಸನ್ನಿಹಿತವೆಂದು ಕಂಡಾಗ ಸಿಳ್ಳೆಯಂಥ ಗುಟುರು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಆಗಸ್ಟ್-ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಡುಕೋಣದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಬೈಸನ್ ಬೈಸನ್. ಇದನ್ನು ಬಫೆಲೋ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಯುರೋಪಿನ ಜನ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಈ ಕಾಡುಕೋಣ ಇಂದು ಅಮೆರಿಕದ ಅಭಯಾರಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 60,000,000 ಇತ್ತೆಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಬೇಟೆಯ ಶೋಕಿಗಾಗಿ ಇವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಬಂದಂತೆ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು 1900ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇವುಗಳ ಸಂತತಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುವ ಹಂತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಕಾನೂನಿನ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರಕಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೊಂಚ ಏರುತ್ತ ಬಂದಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಡುಕೋಣವೂ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಪ್ರಾಣಿ. ಇದರ ಉದ್ದ 7′-12′, ಎತ್ತರ 7′-9′, ತೂಕ ಒಂದು ಟನ್ನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ತಲೆ, ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಜೋತುಬಿದ್ದಿರುವ ಕೂದಲಿನ ಗುಚ್ಛ, ಕೊರಳು ಮತ್ತು ಹೆಗಲನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸಿರುವ ಜಡೆಗಟ್ಟಿದ ಉದ್ದ ಕೂದಲಿನ ಬೊಂತೆ, ಚಿಕ್ಕ ಕತ್ತು, ಅಗಲವಾದ ಹಣೆ-ಇವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪು ಬಾಲದ ತುದಿ ಕುಚ್ಚಿನಂತಿದೆ. ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ್ದು. ಕೊಂಬುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು, ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮುಖನಾಗಿ ಬಾಗಿವೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂಡಿಗೆ ಎಮ್ಮೆಯೇ ಮುಂದಾಳು. ಹುಲ್ಲು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತದೆ. ಹಗಲೆಲ್ಲ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜುಲೈ-ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಸುಮಾರು 9 ತಿಂಗಳು ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮರಿಯನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ. ಮರಿಯ ಪಾಲನೆಯನ್ನು ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಿಂಡಿನ ಇತರ ಕೋಣಗಳೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಮರಿ ಹಾಲು ಕುಡಿದೇ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. 3 ವರ್ಷಗಳಾದ ಅನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಕಾಡುಕೋಣ (ಬೈಸನ್ ಬೊನಾಸಸ್) ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಾಣಿಯಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ವೈಸೆಂಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿಕೆ. ಈಗ ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಲಿಥುವೇನಿಯಗಳ ವನ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಡುಕೋಣವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. (ಎ.)

ಕಾಡು ಕೋಳಿ : ಕೆರಾಡ್ರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಸ್ಕೊಲೊಪೇಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಸ್ಕೊಲೋಪಾಕ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಕ್ಷಿ (ವುಡ್ ಕಾಕ್). ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿದ್ದರೂ ಉತ್ತರ ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ, ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಭಾರತದ ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಣ್ಣ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಬ್ಬು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳುಪು. ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಗರಿಗಳು, ಕೊಕ್ಕು ಮೋಟು, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬೂದು ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಗಳಿವೆ. ತೂಕ ಸುಮಾರು 350 ಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು. ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 77 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ವಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರಿನ ಬಳಿ ಮತ್ತು ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಕೀಟ ಮತ್ತು ಹುಳುಗಳು ಇವುಗಳ ಆಹಾರ. ಕಾಡುಕೋಳಿಗಳು ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಸದಾ ತಿನ್ನುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಋತುಮಾಸದಲ್ಲಿ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಋತುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಓಲೈಸಲು ನಾನಾ ನಾಟ್ಯಭಂಗಿಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ: ಸುಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಗಂಡು ಗಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಜಗಳವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ 3-4 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವುದುಂಟು, ಖಾಲಿ ಪೊಟರೆಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ತಾಯಿ ಹಕ್ಕಿ ಮರಿಗಳ ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ.)

ಕಾಡುಗಂಧ : ಮೀಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮರ. ಪ್ರಭೇದ ನಾಮ ಡೈಸೋಕ್ಸೈಲಮ್ ಬೈನೆಕ್ಟರಿಫೆರಂ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುಮಾರು 30 ಅಡಿಗಳಷ್ಟೆತ್ತರ

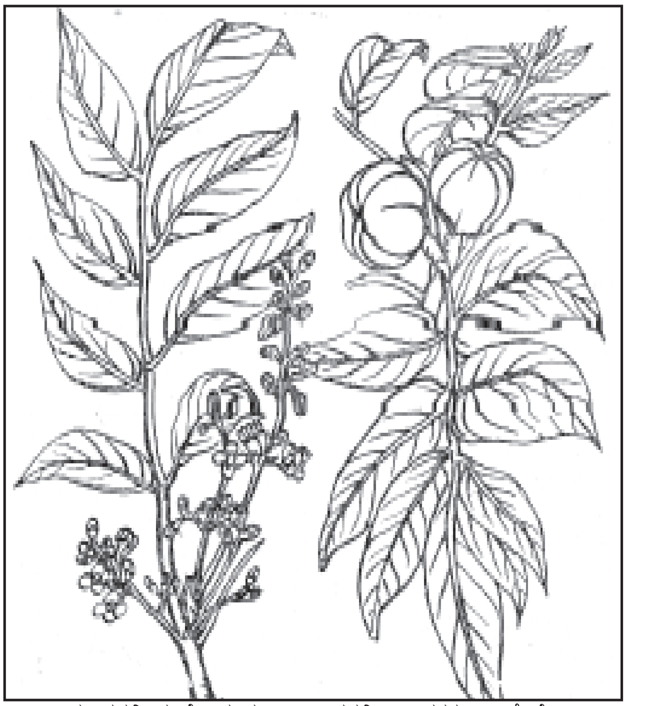

ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೂಗೊಂಚಲನ್ನೂ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಿಸಿದೆ

ಬೆಳೆಯುವ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣ ವೃಕ್ಷ. ಇದರ ಕಾಂಡ ನೇರವಾಗಿ ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಡೀ ಮರಕ್ಕೆ ದೇವದಾರು ಮರದ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಎಳೆಯ ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೃದುವಾದ ತುಪ್ಪಳಿನ ಹೊದಿಕೆ ಇದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ತಿಳಿನೀಲಿ; ಉದ್ದ 6" ರಿಂದ 10". ಸಂಯುಕ್ತ ಎಲೆಯ ಬಿಡಿಭಾಗಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅಂಡವೃತ್ತಾಕಾರವುಳ್ಳವೂ ಮೊನಚು ತುದಿಯುಳ್ಳವೂ ಆಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಮೈ ನಯ, ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ. ಈ ಮರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾದರಿಯದು. (ಪ್ಯಾನಿಕಲ್); ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು ಒರಟಾಗಿಯೂ ನೀಳವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಬಟ್ಟಲಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ; ಅವುಗಳ ಅಂಚು ಅಸ್ಫುಟವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ದಳಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 4; ಬಣ್ಣ ಹಸುರು ಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ದಳಗಳ ಒಳಭಾಗ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ ಹೊರಭಾಗ ಮೃದುವಾದ ತುಪ್ಪಳಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕೇಸರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 8. ಅಂಡಾಶಯ 4

ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬುಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಮೃದುಗೂದಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಪ್ರತಿಕೋಶದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡೆರಡು ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಮೊಟಕಾಗಿದ್ದು ಶಲಾಕೆ ಅರ್ಧವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಕಾಯಿ ಸಂಪುಟಮಾದರಿಯದು. ಹಣ್ಣುಗಳು ಮಾಗಿದಾಗ ಕಿತ್ತಳೆಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಒಳಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ಊದಾಬಣ್ಣದ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ 4 ಬೀಜಗಳಿವೆ.

ಈ ಮರದ ರಚನೆ ಇದೇ ಜಾತಿಯ ಬಿಳಿಬೂಡ್ಲಿಗೆಯನ್ನು (ಡೈ. ಮಲಬಾರಿಕಮ್) ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರ ತೊಗಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ. 10–15 ಭಾಗದಷ್ಟು ಟ್ಯಾನಿನ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಮರದ ರಸಕಾಷ್ಠದ ಬಣ್ಣ ಊದಾ ಮತ್ತು ಚೇಗಿನ ಬಣ್ಣ, ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಇದು ಸಾಧಾರಣ ಗಟ್ಟಿಯಾದ, ಭಾರವಾದ ಚೌಬೀನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ಮರ ಹೊರಗಿನ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿದ್ದು ಗೆದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕೊರೆಯುವ ಹುಳುಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವಂಥದೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮರ ಬಹುಪಾಲು ತೇಗದ ಮರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಯನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ದೋಣಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೀಪಾಯಿ ಸರಕುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕಾಡುಗುಂಬಳ : ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ, ಹರಡಿನ ಕೊಂಬೆಗಳ, ಅಸ್ಥಿರ ಪರ್ಣದ ಮರ (ಟ್ರೀವಿಯ ನ್ಯೂಡಿಫ್ಲೋರ). ಬಿಸಿಲಿನ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮೈಸೂರಿನ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ತೇವಮಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ನದೀದಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅನುಕೂಲ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ ನೇರವಾಗಿಯೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬುಡದಲ್ಲಿ ಆನಿಕೆಗಳಿವೆ. ಪರಸ್ಪರಾಭಿಮುಖವಾದ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಉದ್ದನೆಯ ತೊಟ್ಟಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಹೃದಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಶಿವನ್ನಿ ಮರದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಸುಮಾರಿಗೆ ಎಲೆ ಉದುರಿ, ಜನವರಿ ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚಿಗುರು ಬರುವುದು. ಕಾಯಿ ಜುಲೈನಲ್ಲಿ ಮಾಗುವುದು. ಬೀಜ ಪ್ರಸಾರ ನೀರಿನ ಮೂಲಕ. ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿಗುರುವುದು. ಬೇರುಸಸ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದರ ಮೂಲಕವೂ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಗುತ್ತದೆ, ಚೌಬೀನೆಯ ಬಣ್ಣ ಕೆನೆಮಿಶ್ರ ಬಿಳುಪು. ಹೆಚ್ಚು ಎದ್ದುಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಹದಮಾಡಲು ಸುಲಭ. ಸೀಳುವುದಾಗಲೀ ಡೊಂಕಾಗುವುದಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಹಸಿಮರ ಬೂಷ್ಟು, ಅಣಬೆ, ಕೀಟಪೀಡೆಗಳಿಗೆ ಬೇಗ ತುತ್ತಾಗುವುದು. ಬಲಿತ ಗಿಡವೂ ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿದು ಬಾಳಿಕೆ ಮರವಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಕ್ಷಣೆ ಸುಲಭ. ಕೊಯ್ತವೂ ಸುಲಭ. ತೆಳುಪದರವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಹಗುರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾಂಗಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಡು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ : ಫ್ರಿಂಜಿಲ್ಲಿಡೀ ಕುಲದ ಜಿಮ್ನೋರಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿ. (ಜಿಮ್ನೋರಿಸ್ ಗ್ಸ್ಯಾಂತಸ್ ಗ್ಸ್ಯಾಂತಸ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 4,500′ ಎತ್ತರ ಇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೂ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಗುಂಡುಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 6", ರೆಕ್ಕೆಯ ಅಳತೆ 3.25". ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ದೇಹದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಕಂದು ಬೂದುಬಣ್ಣ. ಇದರ ಕೊಕ್ಕು ಕಪ್ಪು. ಕಾಲುಗಳು ಮಾಸಲು ಕಂದು ಬೂದು. ಭುಜಗಳು ಮತ್ತು ತಳ ಹೊದಿಕೆಗಳು ದಟ್ಟಕೆಂಗಂದು. ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಬಿಳಿಪಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಂದು ಬಣ್ಣವಿದೆ. ಗಡ್ಡ ಮತ್ತು ಪುಕ್ಕದ ತಳಭಾಗದ ಹೊದಿಕೆಯ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು. ದೇಹದ ಉಳಿದ ತಳಭಾಗದ ಗರಿಗಳು ಬೂದು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಿಳುಪು. ಉದರ ಭಾಗ ಹಾಗು ತೆರಪು ಭಾಗಗಳು ಬಿಳುಪು. ಒಂದು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಹಳದಿ ಚುಕ್ಕೆ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹಳದಿ ಕುತ್ತಿಗೆ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಗಂಡನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚುಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಭುಜ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಣ್ಣ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಗರಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ತನ್ನ ಗೂಡನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದು ಮರಿ ಮಾಡುವ ಕಾಲ ಏಪ್ರಿಲ್ ನಿಂದ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ. ಹೆಣ್ಣು ಸುಮಾರು 3 ರಿಂದ 4 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಬಣ್ಣ, ಕುರುವಿನಾಕಾರದ ಚುಕ್ಕೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದಟ್ಟ ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ತಿಳಿನೀಲಿ ಹಸಿರು. ಮೊಟ್ಟೆ ಮಂದವಾಗಿರುವ ಕಡೆ ದಟ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣವಿದೆ. ಕೆಲವು ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು–ಕಂದು ಕಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆನೆಬಣ್ಣವಿದೆ. ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಸರಾಸರಿ ಅಳತೆ 0.7–0.54 ಅಂಗುಲ. (ಕೆ.ಎಂ.ವಿ.)

ಕಾಡುಗೋದಿ : ಫ್ಯಾಗೋಪೈರಮ್ ಎಸ್ಕುಲೆಂಟಮ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಒಂದು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕ ಸಸ್ಯ (ಬಕ್ ಹ್ವೀಟ್). ಪಾಲಿಗೊನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಗಳ ಮೂಲವಾಸಿ ಇದು. ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದೂ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಹೋಲುವ ಇನ್ನೆರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳೂ (ಫ್ಯಾ. ಟಾಟಾರಿಕಮ್, ಫ್ಯಾ. ಸೈಮೋಸಮ್) ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ತೇವಪೂರಿತ ತಂಪು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೆ ಹಿಮಾಲಯ, ಖಾಸಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮುಂತಾದೆಡೆ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ನೀಲಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಫಸಲನ್ನು ಕೊಡುವ ಬೆಳೆ. ಕನ್ನೆ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಕೊರೆದು ಹೋಗುವ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತವನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಸವೆತ ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಗಿಡಗಳಿಂದ ಹಸುರು ಗೊಬ್ಬರವನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡುಗೋದಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ದನಗಳ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವ ಬೆಳೆ.

ಫ್ಯಾಗೋಪೈರಮ್–ಎಸ್ಕುಲೆಂಟಮ್

ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆಮಾಡಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಕೊಯಿಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನೀಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಯಿಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನವೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಎಕರೆಗೆ 40 ರಿಂದ 60 ಪೌಂಡು ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸುಮಾರು 500 ರಿಂದ 1,200 ಪೌಂಡು ಧಾನ್ಯ ಇಳುವರಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಡುಗೋದಿ ಸುಮಾರು 3′ ರಿಂದ 5′ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 1" ರಿಂದ 3". ಹೂಗೊಂಚಲು ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಾಂಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೂ ಬಿಳಿಪು, ನೇರಳೆ ವರ್ಣ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸುವಾಸನಾ ಭರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಪರಾಗಾರ್ಪಣೆಗೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಕಾಯಿ ಶಂಕುವಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಮಾರು 0.2" ರಿಂದ 0.4" ಉದ್ದವಿರುತ್ತದೆ. ಬೂದು ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಾಹಾರ ಇದೆ.

ಬೀಜಗಳಿಂದ ಹಿಟ್ಟುಮಾಡಿ ರೊಟ್ಟಿ, ಅಂಬಲಿ ಮುಂತಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಳೆಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಗೋದಿ, ಅಕ್ಕಿ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳಗಳ ಹಿಟ್ಟಿನೊಡನೆಯೂ ಹಾಲುಪುಡಿಯೊಡನೆಯೂ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಆಹಾರವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 11.3ರಷ್ಟು ತೇವಾಂಶ, 10.3 ಪ್ರೋಟೀನ್, 2.4 ಮೇದಸ್ಸು, 2.4 ಲವಣಾಂಶಗಳೂ 8.6 ನಾರೂ 65.0 ಶರ್ಕರಪಿಷ್ಟಗಳೂ 0.07 ಸುಣ್ಣ, 0.30 ರಂಜಕ, 13.2 ಮಿ.ಗ್ರಾಂ ಕಬ್ಬಿಣ ಇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬಿ ವಿಟಮಿನ್, ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ತಾಮ್ರ, ನಿಕಲ್, ಜಿಂಕ್, ಅಯೋಡೀನ್ ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಂಶದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಸಿನ್ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಮದ್ಯಸಾರ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಡ್‌ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಹೊಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಮಕರಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಜೇನುಸಾಕಣೆಗಾಗಿ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವರ್ಗದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳಿಂದ ರೂಟಿನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹರಳು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸಿಡಿತ, ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿನ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡುಗೋದಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ಯಾಗೋಪೈರಿಸಂ ಎಂಬ ರೋಗವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಧಿಕ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಪೈತ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ಬೊಬ್ಬೆಗಳಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. (ಎಂ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಕಾಡು ಚೆಂಡು ಹೂ : ಕಾಡು ಚೆಂಡು ಹೂವಿನ ಮೈನೂಟಸ್ ಪ್ರಭೇದವು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಹಿಮಾಲಯದ 1000 ರಿಂದ 2500 ಮೀ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮು, ಕಾಶ್ಮೀರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ವಾರ್ಷಿಕ ಬೆಳೆ. ಇದರಿಂದ ತೆಗೆದ ಸುಗಂಧ ತೈಲವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕಗಳಲ್ಲಿ, ಖಾದ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಮಳಗೊಳಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಗಂಧ ತೈಲ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೊನೋಟರ್ಪೀನ್ ಕೀಟೋನ್ಗಳಾದ ಡೈಹೈಡ್ರೋ ಟಾಜಟೋನ್, ಟಾಜಟೋನ್ ಮತ್ತು ಆಸಿಮಿನೋನ್ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆಯಿದೆ. ಇದು ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯದ ಕಷಾಯವನ್ನು ಸ್ನಾಯು ಸೆಳೆತ, ನೆಗಡಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಮಾದ ಉಪಶಮನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚೆಂಡು ಹೂವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀರು ಬಸಿದು ಹೋಗುವಂತಹ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ರಸಸಾರ 6.5 ರಿಂದ 7.5ರವರೆಗೆ ಇರುವ ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡು ಮಣ್ಣು ಅತಿ ಸೂಕ್ತ. ತೀಕ್ಷ್ಣ ಹವಾಮಾನ ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಬೇಸಗೆ, ಚಳಿಗಾಲ ಹಾಗೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ತೀವ್ರ ತಾಪಮಾನ ಅಥವಾ ಅತಿ ಶೀತಲ ವಾತಾವರಣವು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಮೇ–ನವೆಂಬರ್ ಅಥವಾ ಜೂನ್–ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು ಸೂಕ್ತವಾದವು. ಅರ್ಧಭಾಗ ಸಾರಜನಕ ಮತ್ತು ಪೂರ್ತಿ ಭಾಗ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಷ್‌ಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ನಾಟಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿಸುವುದು. ಉಳಿದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಸಾರಜನಕವನ್ನು 2 ಸಮ ಕಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಹಾಗೂ 48 ದಿನಗಳ ನಂತರ ಮೇಲುಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಭೂಮಿಯನ್ನು 2=3 ಬಾರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ, ನೇರವಾಗಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಸಸಿ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಸಿ ಬೆಳೆಸಿ ನಾಟಿ ಮಾಡುವುದು. ಸಸಿ ಬೆಳೆಸಿ ನಾಟಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ತಗಲಿದರೂ ಇದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಸ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಸಸಿಗಳು (3–4 ಎಲೆಗಳಿರುವ ಸಸಿಗಳು) ನಾಟಿ ಮಾಡಲು ಸೂಕ್ತವಾದವು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 30 ಅಥವಾ 20 ಸೆಂಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನಾಟಿಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತಮ ಇಳುವರಿ ಲಭ್ಯ. ನಾಟಿ ಮಾಡಿದ ಮೊದಲನೆಯ ವಾರ ಪ್ರತಿ ಎರಡು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕೊಡಬೇಕು. ನಂತರ ಪ್ರತಿ 4–6 ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನೀರು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಮೊಗ್ಗು ಬಿಡುವಾಗ ತಪ್ಪದೆ ನೀರು ಕೊಡಬೇಕು. ಚೆಂಡು ಹೂ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಳ ಬಾಧೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆ ನಾಟಿ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ, ಬೆಳೆಗಿಂತ ಕಳೆಗಳು ಬಿರುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಚೆಂಡು ಹೂವಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿಧಾನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಬೆಳೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ಕಳೆ ತೆಗೆಯಬೇಕು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬಾಧಿಸುವಂತಹ ಯಾವುದೇ ರೋಗಗಳು ಹಾಗೂ ಕೀಟಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಮಳೆಗಾಲದ ಅನಂತರ ವೈರಸ್ ರೋಗ ಬರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹರಡದಂತೆ ಅಂತರ್‌ವ್ಯಾಪಿ ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವರು. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ತೈಲದ ಇಳುವರಿಯ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡುವ ಸಮಯ ಹಾಗೂ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂ ಹಂತದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಹೂ ಬಿಟ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡಬೇಕು. ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡುವ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮಳೆಯಾದಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಮಳೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಬಿಸಿಲಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ತೈಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. *

ಕಾಡುಜೀರಿಗೆ : ಸೆಂಟ್ರಾಂತೀರಂ ಆಂತೆಲ್ಮಿಂಟಿಕಂ ಅಥವಾ ವರ್ನೋನಿಯ ಆಂತೆಲ್ಮಿಂಟಿಕಂ ಪ್ರಭೇದನಾಮವುಳ್ಳ ಕಂಪಾಸಿಟೀ ಅಥವಾ ಆಸ್ಟರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಇದು ಏಷ್ಯ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸೋಮರಾಜಿ ಎನ್ನುವುದಿದೆ.

ಇದು 2'–3'ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಕಪ್ಪು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಂಡ ಒರಟಾಗಿಯೂ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ರೆಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ತುಪ್ಪುಳದಂಥ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರದವು, ತುದಿ ಮೊನಚು, ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ. ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೂ ತುಪ್ಪಳದಂಥ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಪುಷ್ಪ ಗುಚ್ಛ ಚಂಡುಮಂಜರಿ ಮಾದರಿಯದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 40 ಹೂಗಳಿವೆ. ಅದರ ಬುಡದಲ್ಲಿ ನೀಳವಾದ ಮೃದುವಾದ ಉಪಪತ್ರಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವು ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿದ್ದು ಹೂ ಗೊಂಚಲಿನ ಚೆಲುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಫಲ ಎಕೀನ್ ಎಂಬ ಬಗೆಯದು. ಕಾಯಿಯ ಮೇಲಿನ ಅಂಚಿನ ಸುತ್ತ ನಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಬೀಜ ತುಪ್ಪುಳಿದೆ (ಪ್ಯಾಪಸ್). ಇವು ಬೀಜಪ್ರಸರಣದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಕಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಮಿಟಿಕ್, ಒಲಿಯಿಲ್, ಲೀನೋಲಿಯಿಕ್, ಮಿರಿಸ್ಟಿಕ್, ವರ್ನೋಲೆಕ್ ಮುಂತಾದ ಫ್ಯಾಟಿ ಆಮ್ಲಗಳೂ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಹರಳುರೂಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗದ ಸಾಬೂನಿನಂಥ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿರೇಚಕ ಗುಣವಿದೆ. ಈ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಇದು ಹಲವಾರು ಕ್ರಿಮಿಗಳ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲಾಡಿಹುಳುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ರಸಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಇದರ ಕ್ರಿಮಿರೇಚಕ ಗುಣ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಉತ್ತೇಜಕವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೂ ಚಿಗಟ ಮತ್ತು ಹೇನುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಕಾಡುತುಂಬೆಗಿಡ : ಲೇಬಿಯೇಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಿಯೋನೋಟಿಸ್ ನೆಪೆಟಿಫೋಲಿಯ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಭಾರತದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು.

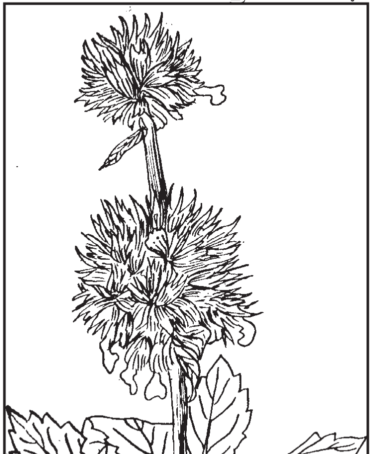

ಇದು ಸುಮಾರು 1.2–1.8 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಂಡ ದಪ್ಪ, ಒರಟು, ರೋಮಮಯ. ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ತೊಟ್ಟು ಉದ್ದ, ಆಕಾರ ದೀರ್ಘವೃತ್ತದಂತೆ. ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಗಿಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ, ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದವಾಗಿದ್ದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ.

ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಆಲಿವ್ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಎಣ್ಣೆಯಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಮಿಟಿಕ್, ಸ್ಟಿಯರಿಕ್, ಮಿರಿಸ್ಟಿಕ್, ಓಲಿಯಿಕ್, ಲಿನೋಲಿಯಿಕ್ ಮುಂತಾದ ಫ್ಯಾಟಿ ಆಮ್ಲಗಳು ಇವೆ. ಎಲೆ, ಪುಷ್ಪಪತ್ರ ಮತ್ತು ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕಹಿರುಚಿಯುಳ್ಳ ವಸ್ತು, ಎಣ್ಣೆ, ರೆಸಿನ್ ಮತ್ತು ರೆಸಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಿವೆ.

ಕಾಡುತುಂಬೆಗಿಡಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವೂ ಇದೆ. ಇದರ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಮಲೇರಿಯಾ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೆ, ಸುಟ್ಟುಗಾಯ ಮತ್ತು ಬೊಬ್ಬೆಗಳಿಗೆ ಈ ಗಿಡದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದುಂಟು. ಮಡಗಾಸ್ಕರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಕಾರಕವಾಗಿಯೂ ಜ್ವರವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವ ಔಷಧ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ವಿರೇಚಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೋರ್ಟೊರೀಕೊದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಬಲವರ್ಧಕವಾಗಿಯೂ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿವಾತರೋಗಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸುವ ರೂಢಿ ಉಂಟು. (ಎಸ್.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಾಡುದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ : ಲಾರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿನಮೋಮಮ್ ಟಮಾಲ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಮರ. ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಅಥವಾ ಚಕ್ಕೆ (ಸಿನಮೋಮಮ್ ಜ಼ಿಲಾನಿಕ) ಗಿಡದ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿ. ಹಿಮಾಲಯದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ, ಬಂಗಾಳದ ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜೈಂತಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಿಲೆಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜೈಂತಿಯ ಪರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 600 ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ತೋಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು 25'–30' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಮರ ಇದು. ಇದರ ಕಾಂಡದ ದಪ್ಪ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4'–41/2'. ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನರ್ಸರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಯಲು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. 30–45 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. 4–5 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡಲು ಸ್ಥಳಾಂತರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನೆರಳು ನೀಡುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಢಿ. ಆದರೆ 8–9 ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಈ ನೆರಳು ನೀಡುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮರದ ಎಲೆ ಮತ್ತು ತೊಗಟೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವ ಭಾಗಗಳು. ಇವನ್ನು ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. 10 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮರಗಳೇ ಎಲೆ ಕೊಯ್ಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವು. ಎಳೆಯ ಮರಗಳಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಯಸ್ಸಾದ ಮರಗಳಿಂದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು. ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಗಾತ್ರದ ಮರದಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ 20–25 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಒಣಗಿದ ಎಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಮುನ್ನ 4–5 ದಿನ ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಒಣಗಬೇಕು.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಈ ಮರದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ವೀಳೆಯದೆಲೆಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವಾಗ ಅವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇದರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಎಲೆಗಳು ಜೀರ್ಣಕಾರಕ; ಆಮಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆನುಲಿತಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲು ಬಳಸುವರು. ಕಾಡು ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿಯಂತೆಯೇ ಸುವಾಸನಾಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಟು. ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಲಬೆರಕೆ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ತೊಗಟೆಯಿಂದ ತೆಳುಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಚಂಚಲತೈಲವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 70–85ರಷ್ಟು ಸಿನಮಿಕ್ ಆಲ್ಡಿಹೈಡುಗಳ ಕೃತಕ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಈ ಎಣ್ಣೆಯ ಬಳಕೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಹಳ ಇಳಿದಿದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಾಡುನಾಯಿ : ಕಾರ್ನಿವೊರ ಗಣದ ಕ್ಯಾನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಯ ವನ್ಯಪ್ರದೇಶವಾಸಿ ನಾಯಿಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ವೈಲ್ಡ್ ಡಾಗ್, ಹಂಟಿಂಗ್ ಡಾಗ್). ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಏಷ್ಯದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಕ್ಯೂಆನ್ ಆಲ್ಪಿನಸ್, ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಲೈಕೆಯೋನ್ ಪಿಕ್ಟಸ್ ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕೇನಿಸ್ ಡಿಂಗೋ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ಯೂಆನ್ ಆಲ್ಪಿನಸ್ ಎಂಬುದು ರಷ್ಯ, ಸೈಬೀರಿಯ, ಕೊರಿಯ, ಚೀನದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಭಾರತ, ಜಾವ, ಸುಮಾತ್ರ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಗಳಲೆಲ್ಲಾ ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರಭೇದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ದೋಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಇದನ್ನು ಸೀಳುನಾಯಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸುಮಾರು 76–100 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 14–21 ಕಿಗ್ರಾಂ. ತೂಕ ಇರುವ ಈ ನಾಯಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕುನಾಯಿಯಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಿವಿಗಳು ತುದಿ ಗುಂಡಗಿರುವುದರಿಂದ, ಹೆಣ್ಣುನಾಯಿಯಲ್ಲಿ 6–7 ಜೊತೆ ಮೊಲೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಕೆಳದವಡೆಯಲ್ಲಿನ ಕೊನೆಯ ದವಡೆ ಹಲ್ಲು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಕುನಾಯಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೈಬಣ್ಣ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯದ ನಾಯಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಉಣ್ಣೆಯಂಥ ಕೂದಲಿದೆ. ಭಾರತದ ನಾಯಿಗೆ ಕೂದಲು ಕಡಿಮೆ. ಎರಡು ಬಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಬಾಲ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನರಿಯ ಬಾಲದಂತಿದೆ. ದೋಲ್‌ಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ 3 ರಿಂದ 30 ನಾಯಿಗಳಿರಬಹುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲೋ ಪೊದೆಗಳಲ್ಲೋ ವಾಸಿಸುವುದುಂಟು. ರಾತ್ರಿ, ಹಗಲು ಎರಡು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆಹಾರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುವಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ವಿಶ್ರಮಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಎರೆಗಳನ್ನು ಇವು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತವೆ. ಜಿಂಕೆ, ಕಾಡುಕುರಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ಕೋಣ ಮುಂತಾದುವೇ ಪ್ರಮುಖ ಎರೆಗಳು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಿಂಡು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದಾಗ ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ, ಕರಡಿ ಮುಂತಾದ ಹಿಂಸ್ರಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಕ್ರಮ ಬಲು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ತಮ್ಮ ಚುರುಕಾದ ಘ್ರಾಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎರೆಯ ಸುಳಿವು ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹಿಂಡಿನ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗಂಡು ನಾಯಿಯೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಎರೆಯ ಸುಳಿವು ಸಿಕ್ಕ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಸಿಳ್ಳಿನಂಥ ಕೂಗಿನಿಂದ ಹಿಂಡಿನ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಯಾವುದಾದರು ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದಲೂ ಸುತ್ತುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಎರೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸದ್ದನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಗಿಂದಾಗ ಕುಂಯಿಗುಡುವುದುಂಟು. ಮುಂದಾಳು ಮಾತ್ರ ಲಘುವಾಗಿ ಬೊಗುಳುವುದರ (ಯಾಪ್) ಮೂಲಕ ಬೇಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಎರೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು, ಅದು ಸಾಕಷ್ಟು ಬಳಲಿದಾಗ, ಅದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಜೋಕೆ ತಪ್ಪಿದಾಗ ಮುಂದಾಳು ನಾಯಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಠಾತ್ತನೆ ಎರಗಿ ಅದರ ಕತ್ತಿಗೊ ಹೊಟ್ಟೆಗೊ ಬಾಯಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಇದೆ ಸಂಜ್ಞೆಯೆಂಬಂತೆ ಹಿಂಡಿನ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ನಾಯಿಗಳು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಆಹಾರ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೇಲೆರಗಿ ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಇದು ಕ್ರೂರ ಎನಿಸಿದರೂ, ಚಿಕ್ಕ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಇವು ಬೇರೆ ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಎರೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದೋಲ್‌ಗಳ ಕೂಗು ಬೇರೆ ನಾಯಿಗಳ ಬೊಗುಳುವಿಕೆಯಂತಿಲ್ಲ. ಇವು ಊಳಿಡುವುದು, ಲಘು ಬೊಗುಳು (ಯಾಪ್), ಸಿಳ್ಳಿನಂತೆ ಕೂಗುವುದು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವು ಮರಿ ಹಾಕುವ ಕಾಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು 9 ವಾರಗಳು. ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ 2–6 ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮರಿಗಳ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕೂದಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೆರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಗವಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷವಾಗುವವರೆಗೂ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಅವುಗಳ ಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡು ಬೇಟೆಗೆಂದು ಹೋದಾಗ ಹೆಣ್ಣು ನಾಯೊಂದು ಮರಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆ ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಯಿಗಳು ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಪೈರನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಮಾನವನಿಗೆ ಉಪಕಾರಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಾಕಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಹಾನಿ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಕಾಡುನಾಯಿಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿನ ಕಾಡುನಾಯಿಯಾದ ಲೈಕೆಯೋನ್ ಪಿಕ್ಟಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಕೇಪ್ ಹಂಟಿಂಗ್ ಡಾಗ್ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಸಹರಾ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಸಣ್ಣ ತೋಳದ ಗಾತ್ರದ ಈ ಪ್ರಾಣಿ ತನ್ನ ಹಲವಾರು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ತೋಳವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಬಲಯುತವಾದ ದೇಹ, ನೀಳವಾದ ಕಾಲುಗಳು, ದಪ್ಪ ತಲೆ, ಬಲವಾದ ದವಡೆಗಳು, ಪೊದೆಯಂಥ ಬಾಲ–ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದರ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಕಿವಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು, ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಕತ್ತೆಕಿರುಬದ ಕಿವಿಗಳಂತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೀವನಕ್ರಮ, ಬೇಟೆಯಾಡುವ ರೀತಿ, ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮ ಎಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಭಾರತದ ಕಾಡುನಾಯಿಗಳಂತೆಯೇ. ಸಿಂಹಗಳು ಇವುಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವೈರಿಗಳು.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕಾಡುನಾಯಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಕೇನಿಸ್ ಡಿಂಗೊ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು ಡಿಂಗೊ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತೋಳವನ್ನು, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಕುನಾಯಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಏಕೈಕ ಹಿಂಸ್ರಪ್ರಾಣಿ (ಕಾರ್ನಿವೋರ್). ಸಣ್ಣ ನಾಯಿಯ ಗಾತ್ರ, ಮೃದುವಾದ ಕೂದಲುಗಳು, ಪೊದೆಯಂಥ ಬಾಲ, ಚೂಪು ತುದಿಯ ನೇರವಾದ ಕಿವಿಗಳು, ಕಂದುಬಣ್ಣ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಪಾದ ಮತ್ತು ಬಾಲದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಇದರ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೊ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲೊ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾಂಗರೂಗಳು, ಮೊಲಗಳು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ. ಆದರೆ ಕುರಿಗಳನ್ನೂ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಗಳಿಸಿವೆ. ಡಿಂಗೋಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಸಾಕಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಾಕುನಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅಡ್ಡತಳಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಶುದ್ಧತಳಿಯ ಡಿಂಗೋದ ಕೂಗು ಊಳಿಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಆಗಿದ್ದರೂ ಮಿಶ್ರತಳಿಗಳು ಡಿಂಗೋ ನಾಯಿಗಳಂತೆ ಬೊಗುಳಬಲ್ಲುದು. ಡಿಂಗೋ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ 4–8 ಮರಿಗಳನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ. ಡಿಂಗೋವನ್ನು ಬಹುಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಯದ ಕಡೆಯಿಂದ ವಲಸೆಹೋದ ಆದಿವಾಸಿ ಜನ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಎ.)

ಕಾಡುಪಾಪ : ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಗಣದ ಲೋರಿಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಲೋರಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಮತ್ತು ಲೀಮರಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಲೀಮರ್ ಜಾತಿಯ ಕೋತಿಗಳಿಗೆ ಇರುವ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋರಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಕಾಡುಪಾಪ ಭಾರತ, ಸಿಂಹಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಲೀಮರ್ ಜಾತಿಯವು ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ದ್ವೀಪದ ನಿವಾಸಿಗಳು.

ಲೀಮರ್ ಕಾಡುಪಾಪ ವೃಕ್ಷವಾಸಿ. ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಗಣದ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಳಿಲಿನಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. 120–440 ಮಿಮೀ ಉದ್ದದ ಪೊದೆಪೊದೆಯಾದ ಬಾಲ, ದೊಡ್ಡ ಕಿವಿಗಳು, ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳು–ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ದೇಹದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಮೃದುವಾದ ಉಣ್ಣೆಯಂಥ ಕೂದಲಿವೆ. ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಮುಂಗಾಲು (ಕೈ)ಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವು. ಕೈಕಾಲುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ, ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳುಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿರುವ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿದೆ. ಕಾಲಿನ ಎರಡನೆಯ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಪಂಜವಿದೆ. ಉಳಿದ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉಗುರುಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು 10–20 ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ರೆಂಬೆಯಿಂದ ರೆಂಬೆಗೆ ಹಾರಿ ಚಲಿಸುತ್ತವಾದರೂ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಓಡುವುದು, ನೆಗೆಯುವುದು ಉಂಟು. ಇವು ನಿಶಾಚರಿಗಳು. ಹಗಲನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಮರದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಿದ್ರಿಸುವಾಗ ಅಥವಾ ವಿಶ್ರಮಿಸುವಾಗ ಬಾಲವನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ರೆಂಬೆಗೆ ಸುತ್ತುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಹಾರ ಕೀಟಗಳು, ಹಣ್ಣು, ಎಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವು ಪ್ರೈಮೇಟ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಈಸ್ಟ್ರಸ್ ಆವೃತ್ತಗಳನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಈಸ್ಟ್ರಸ್ ಆವೃತ್ತಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಕೋಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಕೋಶ ತುಂಬ ಹಿಂದುಳಿದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಮಡಗಾಸ್ಕರಿನ ಕಾಡು ಪಾಪಗಳು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಎರಡು ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮರಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ದೊಡ್ಡ ತಲೆಯೂ, ರೋಮರಹಿತ ಬಾಲವೂ ಇರುವುವು. ತಂದೆತಾಯಿಗಳೆರಡೂ ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಮಡಗಾಸ್ಕರಿನಲ್ಲೇ ಕಾಣಬರುವ ಇಂಡ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಅಯ್ ಅಯ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಲೀಮರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಕಾಡುಪಾಪವನ್ನೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇಂಡ್ರಿಸ್ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಇಂಡ್ರಿ ಇಂಡ್ರಿ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮವಿದೆ. ಬೆಕ್ಕಿನ ಅಥವಾ ಅಳಿಲಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಶರೀರ, ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣು, ನರಿಯಂಥ ಮುಖ, ನಾಯಿಯ ಮೂಗು ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದು ಸಂಕೋಚ ಸ್ವಭಾವದ್ದು. ನಿಶಾಚರಿ. ಇದರ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಲೀಮರಿನಂತೆಯೆ.

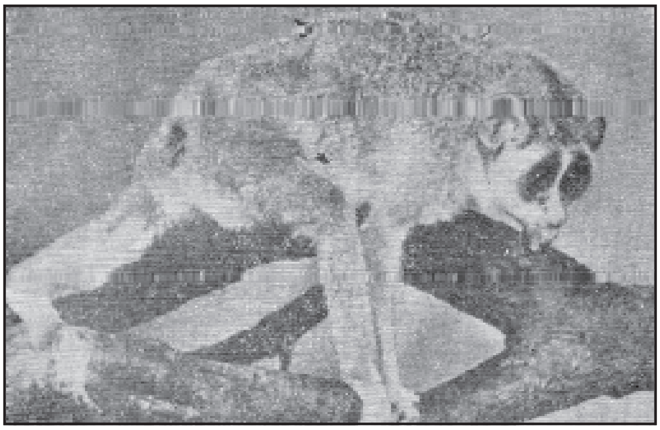

ಭಾರತದ ಕಾಡುಪಾಪ

ಅಯ್ ಅಯ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮ್ಯಾಲಗ್ಸೆ ಕಾಡುಪಾಪ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಡಾಬೆಂಟೋನಿಯ ಮಡಗಾಸ್ಕರಿಯೆನ್ಸಿಸ್. ಇದೂ ನಿಶಾಚರಿಯೇ. ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳು, ಕಂಬಳಿ ಹುಳುಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ, ಬಿದಿರಿನ ಎಳೆಯಕಾಂಡ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಕಾಡುಪಾಪಗಳು ಲೋರಿಸ್ ಟಾರ್ಡಿಗ್ರೇಡಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಸಿಂಹಳಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ 'ಅಡವಿ ಮನುಷ್ಯ' 'ಬಿದಿರ ಮೇಗಣ ಚದುರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಬಲು ಸಂಕೋಚದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಇವು ಕೂಡ ವೃಕ್ಷವಾಸಿಗಳು. ದೇಹದ ಉದ್ದ 175–275 ಮಿಮೀ. ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಅಥವಾ ಕಗ್ಗಂದು ಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆಯಂಥ ಮೃದುವಾದ ಕೂದಲಿದೆ. ಬಾಲ ಇಲ್ಲ. ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿರುವಂತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲ. ಕಣ್ಣು ಬಲುದೊಡ್ಡವು; ಗುಂಡಗಿವೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಕಿವಿಗಳಿವೆ.

ಇವೂ ನಿಶಾಚರಿಗಳೇ. ಹಗಲೆಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮರದ ಮೇಲೆ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಿದ್ರಿಸುವಾಗ ತಲೆಯನ್ನು ಕಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೂರಿಸಿ ಉಂಡೆಯಂತೆ

ಉಂಗುರ ಬಾಲದ ಕಾಡುಪಾಪ

ಮಲಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಓಡಾಟ ಬಲು ನಿಧಾನ. ಕೀಟಗಳು, ಹಲ್ಲಿಗಳು, ಮರಗಪ್ಪೆಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇವುಗಳ ಆಹಾರ. ಸಾಕಿದ ಕಾಡುಪಾಪಗಳು ಹಾಲು, ಹಣ್ಣು ಸೇವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೊಸ ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಖರವಾದ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಇವು ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಓಡಾಡುತ್ತವಲ್ಲದೆ ತುಂಬ ಮುಕ್ಕಲು ಸ್ವಭಾವದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಸಕು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಲು ಚುರುಕಾಗಿ ಓಡಾಡುವುದಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಿಡುಕಿನ ಸ್ವಭಾವದವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಿದೆ.

ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೂಲು, ಒಂದು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಎರಡು ಮರಿಗಳನ್ನು ಹೆರುತ್ತವೆ. ಮರಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನದಾಗುವವರೆಗೂ ತಾಯಿಯ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಾಡುಪಾಪವನ್ನು ಹಾವಾಡಿಗರು ಸಾಕಿ ಮಾರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೇತ್ರಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವ ರೂಢಿ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಡಿ.; ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಯು.)

ಕಾಡು ಪಾರಿವಾಳದ ಮರ : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ಯಾಪಿಲಿಯೋನೇಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎರಿತ್ರೈನ ಸೂಬಿರೋಸ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮವುಳ್ಳ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮರ. ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಣ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮಯನ್ಮಾರ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯವಾಗಿಯೂ ಬೇಲಿಗಿಡವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಕಾಡು ಪಾರಿವಾಳದ ಮರದಲ್ಲಿ ಸಬ್‌ಲೋಬೇಟ ಮತ್ತು ಗ್ಲಾಬ್ರೆಸೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯದು ಕೊಂಚ ಎತ್ತರದ (3,000'ಗಳಿಗೂ ಮೇಲೆ) ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 20'–40' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಈ ಮರದ ಕಾಂಡ ನೇರ, ವ್ಯಾಸ ಸುಮಾರು 3'–6'. ತೊಗಟೆದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದಿಬಣ್ಣದ್ದು. ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಕೊಕ್ಕೆಯಾಕಾರದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ ; ಇವು ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಯಲ್ಲೂ 3 ಕಿರುಎಲೆಗಳಿವೆ. ಎಲೆತೊಟ್ಟು ಬಹಳ ಉದ್ದ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ (ರೇಸಿಮೋಸ್) ಮಾದರಿಯದು. ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲೊ ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲೊ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದವಾಗಿದ್ದು ಬಲು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ ; ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು ಮತ್ತು ದ್ವಿಪಾರ್ಶ್ವ

ಸಮಾಂಗತೆಯುಳ್ಳವು (ಜೈಗೋಮಾರ್ಫಿಕ್). 5 ಬಿಡಿಯಾದ ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆ (ಕೇಲಿಕ್ಸ್), 5 ದಳಗಳುಳ್ಳ ಪುಷ್ಪದಳಗಳ ಸಮೂಹ (ಕರೋಲ), ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು 10 ಕೇಸರಗಳು, ಒಂದೇ ಕಾರ್ಪೆಲಿನ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯ–ಇವು ಹೂವಿನ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಕಾಯಿ ಲೆಗ್ಯೂಮ್ ಅಥವಾ ಪಾಡ್ ಮಾದರಿಯದು. ಒಣಗಿದಾಗ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ.

ಕಾಡುಪಾರಿವಾಳದ ಚೌಬೀನೆ ಹಗುರ ಮತ್ತು ಮೃದುವಾಗಿದೆ; ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ನಾರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಇದು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿರುಸಾಗಿದೆ. ಇದು ಹದಗೊಳ್ಳುವಾಗ (ಸೀಸನಿಂಗ್) ಬಿರಿಯುವುದಾಗಲೀ ಸೀಳುವುದಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಸಲು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವುದರಿಂದ ಮರ ಕೊಯ್ಯಲು ಸುಲಭ. ಈ ಮರವನ್ನು ತುಪ್ಪದ ಜಾಡಿ, ಮರದ ಸೌಟು, ಪೀಪಾಯಿ, ಹಲಗೆ, ನೀರಿನಬಾನಿ, ಟೀ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಲೈವುಡ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ತೆಗೆದ ಕಾರ್ಕನ್ನು ಬಿರಟೆಗಳಾಗಿಯೂ ಶಾಖ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (ಟಿ.ಪಿ.)

ಕಾಡು ಪಿಂಡಿ : ಮಿರಿಸ್ಟಿಕೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸುಗಂಧಪೂರಿತವಾದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಮರ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ನೀಮ ಅಟೆನ್ಯುಯೇಟ. ರಕ್ತ ಮರ ಅಥವಾ ಹೆಡಗ್ಗಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದು ಸುಮಾರು 20' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ 3,000' ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ನೀಳವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ತುದಿ ಚೂಪು. ಹೂಗೊಂಚಲು ಸೋರ್ಕಿರ್ಣ (ಪ್ಯಾನಿಕಲ್) ಮಾದರಿಯದು. ಹೂಗೊಂಚಲಿನ ಮೇಲೆ ರೋಮಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ಭಿನ್ನಲಿಂಗಿಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ 3 ಹಾಲೆಗಳುಳ್ಳ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗವಿದೆ. ಗಂಡುಹೂವಿನಲ್ಲಿ 8–20 ಕೇಸರಗಳೂ ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾರ್ಪೆಲ್ಲುಳ್ಳ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಅಂಡಕೋಶದೊಳಗೆ ಒಂದೇ ಅಂಡಕವಿದೆ. ಫಲ ರಸಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಬೀಜದ ಮೇಲೆ ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಏರಿಲ್ ಎಂಬ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಕಾಡು ಪಿಂಡಿಯ ಚೌಬೀನೆ ಎಳೆಯದರಲ್ಲಿ ಮಾಸಲು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವಾಗಿದ್ದು ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ನಸುಕಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಕಂದುಗೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಚ್ಚೆಗಳು ಇವೆ. ಬಿಸಿಲು ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದೂರವಿರಿಸಿದ ಚೌಬೀನೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಹಗುರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ಬಾಧೆಗೆ ಬೇಗನೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಗರಗಸದಿಂದ ಕೊಯ್ಯಲೂ ಹೊಳಪು ಕೊಡಲೂ ಸುಲಭ. ಮೇಲಿನ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ತರದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಹಲಗೆ, ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು, ಬೀಜಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಾಡು ಬುಡುಮೆ : ಹೊಲ ಮತ್ತು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಳೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿ. ಬುಡುಮೆ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಇದು ಕುಕುರ್ಬಿಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಕುಕುಮಿಸ್ ಟ್ರೈಗೋನಸ್ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ 5'–6' ಉದ್ದವಾಗಿ ಹರಿದು ಬೆಳೆಯುವ (ಕ್ರೀಪಿಂಗ್) ಏಕವಾರ್ಷಿಕ (ಆನ್ಯೂಯಲ್) ಬಳ್ಳಿಯಿದು. ಎಲೆಗಳು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿರುವ ಕುಡಿಗಳಿಂದ (ಟೆಂಡ್ರಿಲ್) ಹಬ್ಬಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಹಸ್ತದಂತೆ. ಹೂಗಳು ಭಿನ್ನಲಿಂಗಿಗಳು. ಗಂಡು ಹೂಗಳು ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ (ಸೈಮೋಸ್) ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶ ಗೊಂಡಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಹೂಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 5. ಇವೂ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಇವು ಹಸಿರು ಮತ್ತು ರೋಮಾವೃತ ವಾಗಿವೆ. ದಳಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 5 ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಗಂಡು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 3 ಕೇಸರಗಳೂ ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಫಲ ಬೆರಿ ಮಾದರಿಯದು. ಸಿಪ್ಪೆ ನಯವಾಗಿಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೋ ಇದೆ. ಬೀಜಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಇದರ ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನಲು ಬಹಳ ರುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಡುಬುಡುಮೆ ಸಸ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳು ಔಷಧಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇದರ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಳೆಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸೊಪ್ಪು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮೇವೂ ಹೌದು. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಕಾಡು ಬೆಂಡೆ : ಹರ್ನಾಂಡಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮರ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಗೈರೊಕಾರ್ಪಸ್ ಅಮೆರಿಕಾನಸ್. ನದಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಒಣಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ದಪ್ಪಗಾತ್ರದ ಕೊಂಬೆಗಳುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡಮರ. ಇದರ ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದವು; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅಖಂಡವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವಾರು ಹಾಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿರಬಹುದು.

ಇವು ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಗೊಂಚಲಿನಂತೆ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು, ಭಿನ್ನಲಿಂಗಿಗಳು. ದೊಡ್ಡ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳಾಗಲೀ ದಳಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಎಂಬ ಭಾಗವಿದೆ. ಇದು ಗಂಡು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 4–7 ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 2 ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಸೀಳಾಗಿದೆ. ಕೇಸರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 4–7ರ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆರಿಯಾಂತಿನ ಬುಡಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೇಸರಗಳ ನಡುನಡುವೆ ಬಂಜೆಕೇಸರಗಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೆಣ್ಣುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾರ್ಪೆಲನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಫಲ ಅಷ್ಟಿಫಲದಂತಿದೆ. ಹೂವಿನ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗದ ಹಾಲೆಗಳು ಫಲದಲ್ಲೂ ಉಳಿದಿದ್ದು ಎರಡು ಉದ್ದನೆಯ ರೆಕ್ಕೆಗಳಂಥ ರಚನೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಫಲಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಇದರ ಚೌಬೀನೆ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಹಗುರಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದು. ಬೊಂಬೆಗಳು, ಬಾಚಣಿಗೆ, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಪೀಠೋಪಕರಣ, ದೋಣಿ, ದೋಣಿಯ ಹುಟ್ಟುಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಾಡಲು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಜಪಸರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಂಠಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು : ಸ್ತನಿ ಗುಂಪಿನ ಕಾರ್ನಿವೋರದ ಫೆಲೀಡಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿ. ಇದರ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಚೂಪಾಗಿವೆ. ಇವು ಕತ್ತರಿಯ ಹಾಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅತಿ ಚೂಪಾದ ನಖಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೇ ಇದ್ದಾಗ ಪಾದದೊಳಕ್ಕೆ ಮಡಚಿಕೊಂಡು ಮರೆಯಾಗಿಡುವ ಶಕ್ತಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಉಂಟು. ಕಾಡುಬೆಕ್ಕಿನ ಮೂಗು ಸದಾ ಒದ್ದೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ಆಹಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಈ ತೇವವಾಗಿರುವ ಮೂಗು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಈ ಕೂದಲುಗಳ ಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ತಮ

ಮಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿರುವಂಥ ವಸ್ತುಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ. ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಗ್ವಾನಿನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಬೆಳಕು ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಬೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ.

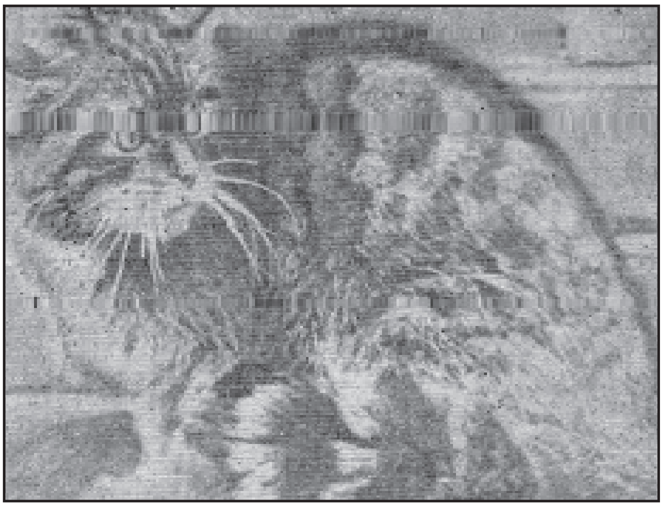

ಯುರೋಪಿನ ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು (ಫೆಲಿಸ್ ಸಿಲ್ವೆಸ್ಟ್ರಿಸ್)

ಫೆಲಿಸ್ ಸಿಲ್ವೆಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು. ಇವು ಅತಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡು ಅಥವಾ ಬಂಡೆಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನದಿಗಳ ದಂಡೆ

ಭಾರತದ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು (ಫೆಲಿಸ್ ಚೌಸ್)

ಮತ್ತು ಕೊಳಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಮೊಲ, ಸಣ್ಣ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಫೆಲಿಸ್ ಸಿಲ್ವೆಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಹೀಗೆ ಪಳಗದು.

ಫೆಲಿಸ್ ಚೌಸ್ ಆಫ್ರಿಕ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದು. ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಮತ್ತು, ಉದ್ದ ಕೂದಲಿದೆ. ವೇಗವಾಗಿ ಚಲಿಸಲು

ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು (ಫೆಲಿಸ್ ನೈಗ್ರಿಪೆಸ್)

ಕೂದಲಿನಿಂದ ಸಹಾಯ ಉಂಟು. ಈ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವೆಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಸ್ತನಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಿಗಳು.

ಫೆಲಿಸ್ ಲೈಬಿಕಾ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು. ಇದನ್ನು ಕಫಿರ ಬೆಕ್ಕು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಫಿರ ಬೆಕ್ಕುಗಳು ಪೊದೆಗಳ ಕೆಳಗೆ, ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಹುಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯೆ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಹಳ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿವೆ. ಕಾಡು ನಾಯಿಗಳಿಂದ ಸ್ವರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುವು.

ಫೆಲಿಸ್ ನೈಗ್ರಿಪೆಸ್ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ಕಾಡುಬೆಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದನ್ನು ಸೆಬಾಲಾ ಬೆಕ್ಕು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪುಪಾದದ ಬೆಕ್ಕು ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಕಲಹರಿ ಮರಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇದು ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಕೇವಲ 20". ಹಗಲನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಿಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಕ್ಕು ಸಾಕುಬೆಕ್ಕಿನ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಎಲ್ಲ ಬೆಕ್ಕುಗಳಂತೆಯೇ ಇದು ಕೂಡ ಒಂದು ಸಾರಿಗೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಮರಿಗಳನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ.

ಕೆನಡದ ಕಾಡುಬೆಕ್ಕಾದ ಫೆಲಿಸ್ ಕೆನೆಡೆನ್ಸಿಸ್ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಕಿವಿಯ ಅಂಚು ಕಪ್ಪು. ಇದರ ಬಾಲ ಅತಿ ಚಿಕ್ಕದು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲುಗಳು ಅತಿ ಉದ್ದ. ಕೆನಡದ ಈ ಬೆಕ್ಕು ಕೊಲರಾಡೊ ಹಾಗು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಣ್ಣೆಗೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ದೃಷ್ಟಿ ಅತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಬಿಳಿಯ ಮೊಲಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತದೆ. ಬಿಳಿಯ ಮೊಲಗಳು ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ಇದು ಹಸಿವಿನಿಂದ ಸಾಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಕ್ಕುಗಳು ನೀರಿನಿಂದ ದೂರವಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಕೆನಡದ ಬೆಕ್ಕು, ನಾಯಿಗಳಂತೆ ಈಜಬಲ್ಲುದು. ಇವುಗಳ ಗರ್ಭಾವಧಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳು. ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಮರಿಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಕುರುಡಾಗಿದ್ದು, ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಅನಂತರ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ತಾಯಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಹಾಲುಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಮರಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸಂಗಡ ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಬೆದೆಯ ಕಾಲ ಬರುವವರೆಗೂ ಮರಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತದೆ.(ಎಚ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕಾಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ : ಲಿಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿಲ ಇಂಡಿಕ ಮತ್ತು ಅರ್ಜಿನಿಯ ಇಂಡಿಕ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮವುಳ್ಳ ಎರಡು ಪುಟ್ಟಗಿಡಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಇವಕ್ಕೆ ಕಾಡು ಈರುಳ್ಳಿ, ನಾಯಿ ಉಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಸ್ಕ್ವಿಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಎರಡೂ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮರಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳ.

ಸಿಲ ಇಂಡಿಕ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಪುಟ್ಟಗಾತ್ರದ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೇ ಹುದುಗಿರುವ ಕಂದಗೆಡ್ಡೆಯಿದೆ (ಬಲ್ಬ್). ಇದು ನೋಡಲು ಈರುಳ್ಳಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೂಗೊಂಚಲು ಮಾತ್ರ ನೆಲದಮೇಲೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದಗೆಡ್ಡೆ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ; ಎಲೆಗಳು ಈಟಿಯಾಕಾರ ಅಥವಾ ಆಯಾತಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 6"–18".

ಇವು ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು ರಸಭರಿತವಾಗಿವೆ. ಎಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಕಪ್ಪು ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವು ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಗಿದಾಗ ಅಥವಾ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಮೊಳೆತು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಸಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ರೀತಿಯ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಯ ಕ್ರಮ. ಎಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೇ ಸಸ್ಯದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ (ರೇಸಿಮೋಸ್) ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ಕಾಣುವ, ಒತ್ತಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಕಿರಿಯ ಗಾತ್ರದ ಹೂಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲಿಯೂ 6 ಭಾಗಗಳುಳ್ಳ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ವಲಯವೂ 6 ಬಿಡಿ ಕೇಸರಗಳೂ ಮೂರು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ 3 ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಅಂಡಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರತಿ ಕೋಣೆಗೂ 1–2 ಅಥವಾ ಹಲವಾರು. ಪೆರಿಯಾಂತಿನ ಬಣ್ಣ ಹಸುರುಮಿಶ್ರಿತ ಊದಾ. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು. ಇದರ ಆಕಾರ ಗುಂಡಗೆ ಅಥವಾ ಮೊಟ್ಟೆಯಂತೆ. ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಳ್ಳಗೆ ಪೊರೆಯಂತಿದೆ.

ಅರ್ಜಿನಿಯ ಇಂಡಿಕ ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಿಲ ಇಂಡಿಕವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಹೂಗೊಂಚಲು ಹುಟ್ಟುವ ಗುಣದಿಂದ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಹೂಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಹೂಗಳು ದೂರ ದೂರವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಿಲ ಇಂಡಿಕದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಕಾಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ಕಂದಗೆಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲ್ಲೇರೆನ್–ಎ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ಲೇರೆನ್–ಬಿ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ಘಟಕಗಳು (ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡ್ಸ್) ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಹರಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಪುಡಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ಎಳೆಯ ಕಂದಗೆಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಇವುಗಳ ರಸಕ್ಕೆ ಕಫ ಕತ್ತರಿಸುವ ಹೃದಯದ ಬಡಿತವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ, ಜೀರ್ಣಕಾರಕ ಹಾಗೂ ಮೂತ್ರವರ್ಧಕ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದಾಗ ಈ ರಸ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಿಷಪೂರಿತವೂ ವಾಂತಿಕಾರಕವೂ ವಿರೇಚಕವೂ ಆಗಬಲ್ಲುದು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಸ್ತಮಾ (ದಮ್ಮು), ಜಲೋದರ, ಸಂಧಿವಾತ, ತೊನ್ನು, ಚರ್ಮರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ರಸವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ, ನೆಗಡಿ, ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಊತ, ಗೂರಲು, ಇತ್ಯಾದಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜಲೋದರ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ವರ್ಧಕವಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಚರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಗಂಟು ಅಥವಾ ನಾರುಲಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲು ಕಂದಗೆಡ್ಡೆಯ ಪುಡಿಯನ್ನು ಲೇಪಿಸುವುದುಂಟು. ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆಣಿ, ಒತ್ತುಗಂಟು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಹುರಿದು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಬೆಚ್ಚಗಾಗಿ (ಪೋಲ್ಟೀಸು) ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಕುದುರೆಗಳ ಮೂತ್ರ ರೋಗಕ್ಕೂ, ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವಿಗೂ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಡು ಮೆಣಸಿನ ಗಿಡ : ರೂಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪೊದೆ ಸಸ್ಯ. ಮಸಿಮುಳ್ಳು ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಟೊಡೇಲಿಯ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮ. ಇದು ನೇರವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಸರೆಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿ ಬೆಳೆಯುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ರೀತಿ ಹಬ್ಬಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಬಾಗಿದ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಗಿಡಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಮೂರು ಮೂರು ಕಿರುಎಲೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಪರ್ಯಾಯ. ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವಂಥ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲೊ ಇಲ್ಲವೆ ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲೊ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ: ಇವು ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಅಥವಾ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾದರಿಯವು. ಹೂಗಳು ಬಲು ಚಿಕ್ಕವು, ಭಿನ್ನಲಿಂಗಿಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ 5 ಬಿಡಿ ಪತ್ರಗಳಿಂದಾದ ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆಯೂ 5 ಬಿಡಿ ದಳಗಳುಳ್ಳ ಪುಷ್ಪದಳ ಸಮೂಹವೂ ಇವೆ. ಗಂಡು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 5 ಕೇಸರಗಳಿವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 5–6 ಕೋಣೆಗಳುಳ್ಳ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಗುಂಡನೆಯ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಶಲಾಕಿಯಿಲ್ಲ. ಅಂಡಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರತಿಕೋಣೆಗೂ 2 ಫಲ ರಸಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಬಣ್ಣ ಕಿತ್ತಳೆ.

ಕಾಡುಮೆಣಸಿನ ಗಿಡ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ, ಒರಿಸ್ಸ, ಖಾಸಿಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಬರ್ಬೆರಿನ್, ಟೊಡೆಲಿನ್ ಮತ್ತು ಟೊಡೆಲಿನಿನ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಕ್ಷಾರಗಳಿವೆ. ಇದರ ಬೇರು, ತೊಗಟೆ, ಎಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ತ್ವವಿದೆ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೇರಿನ ತೊಗಟೆಯ ರಸವನ್ನು ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಜ್ವರ ಮತ್ತಿತರ ಜ್ವರ ಹಾರಕವಾಗಿಯೂ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕವಾಗಿಯೂ ಪಚನಕಾರಕವಾಗಿಯೂ ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಲೇರಿಯಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧೌಷಧವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಬೇರಿನ ಕಷಾಯ ವಾತಹರವೂ ಹೌದು. ಅದನ್ನು ಭೇದಿ, ನರದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಅಶಕ್ತತೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಬೇರು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಸಂಧಿವಾತಕ್ಕೆ ಲೇಪನವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಗಳ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಹಲ್ಲು ನೋವು, ಉದರವಾಯುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಬಳಸಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಯಿಗಳಿಂದ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಡು ಮೈನ : ಆಕ್ರಿಡೋಥೀರಸ್ ಫಸ್ಕಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಹಕ್ಕಿ. ನೋಡಲು ಮೈನಾ ಹಕ್ಕಿಯಂತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ಕೇರಳ, ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು, ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್, ನೀಲಗಿರಿ, ಪಳನಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯದ 7000' ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇದು ಗಾತ್ರದಲ್ಲೂ ದೇಹದ ಹಲವಾರು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೂ ಮೈನವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ದೇಹದ

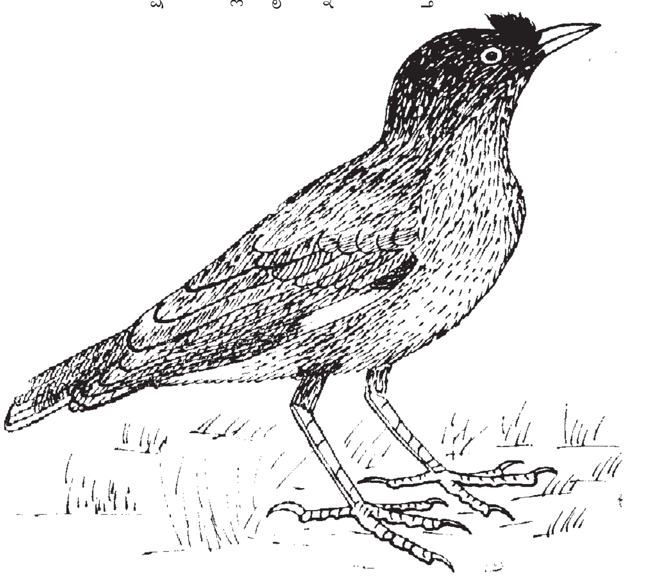

ಬಣ್ಣ ಬೂದಿಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು, ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಕ್ಕನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಚರ್ಮ ಇಲ್ಲ; ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪೊದೆಯಂಥ ಶಿಖೆ ಇದೆ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇದು ಮೈನ ಹಕ್ಕಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೋಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೋ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೋ ವಾಸಿಸುವುವು. ವಾಸಿಸುವ ಇದು ಮಾನವನ ವಸತಿಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಭಕ್ಷಕ. ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು, ಮಿಡತೆಗಳು, ಕಪ್ಪೆ, ಹಣ್ಣು, ಕಾಯಿ, ಹೂವಿನ ಮಕರಂದ ಮುಂತಾದವು ಇದಕ್ಕೆ ಬಲು ಇಷ್ಟವಾದ ಆಹಾರ. ದನಗಳು ಹುಲ್ಲು ಮೇಯುತ್ತ ಹೋಗುವಾಗ ಹಾರುವ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಮೈನ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆಯೇ ಕೂಗುವುದುಂಟು. ಫೆಬ್ರವರಿ–ಜುಲೈ ತಿಂಗಳುಗಳ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಗೂಡನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗೇನೂ ಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಕುಟುಕ, ಸೊಪ್ಪುಕುಟಿರ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಮರದಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆದು ಗೂಡು ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡನ್ನು ಅವು ತೊರೆದ ಅನಂತರ ಹುಲ್ಲು, ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದ ಬಳಕೆದಾರರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 3–4 ಮಿರುಗುವ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಕೆ.ವಿ.)

ಕಾಡುರಾಗಿ ಹುಲ್ಲು : ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮೇವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಹುಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇದು ಗ್ರಾಮಿನೀ (ಪೋಯೇಸೀ) ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕನಾಮ ಡ್ಯಾಕ್ಟಿಲೋಕ್ಟೀನಿಯಮ್ ಈಜಿಪ್ಟಿಕಮ್. ಎಲ್ಯುಸೈನೀ ಈಜಿಪ್ಟಿಕಮ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ, ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಮೇವಿಗೆಂದೇ ಇದನ್ನು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಸುಮಾರು 45 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಅಥವಾ ಬಹು ವಾರ್ಷಿಕ ಗಿಡ ಇದು. ಇತರ ಹುಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೆ ಇದರಲ್ಲೂ ತೊಡಕು ಬೇರೂ ಸರಳವಾದ ಉದ್ದನೆಯ ಪಟ್ಟಿಯಂಥ ಎಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಬಹುವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದ ಅಂಬೆಲ್ ಮಾದರಿಯದು. 11/2"–3" ಉದ್ದವಿದೆ.

ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೇವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಾದರೂ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರಗಾಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ವಾಸನೆ ಅಷ್ಟು ಮಧುರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಿನ್ನಲು ರುಚಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾಡುರಾಗಿ

ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಔಷಧೀಯ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರಪಿಂಡದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಾಡು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ : ಸ್ಟರ್ಕ್ಯೂಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗೌಝುಮ ಟೊಮೆಂಟೋಸ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮರ (ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು 20'–30'). ಭದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮರ, ಜೇನುಮರ ಎಂದೂ ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಮೂಲವಾಸಿಯಾದ ಇದನ್ನು ಈಗ ಭಾರತಕ್ಕೂ ತಂದು ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಕಾಡುಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ ಮಾದರಿಯವು. ಅವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಪರ್ಯಾಯ. ಎಲೆಯ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಲೆ ಒರಟಾಗಿದೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದವು, ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು. ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 5, ದಳಗಳೂ 5.ದಳಗಳ ಬುಡ ಕುಳಿಯಂತಿದೆ; ತುದಿ ಪಟ್ಟಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದು

ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ರೆಂಬೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳು

ಕವಲೊಡೆದಿದೆ. ಕೇಸರಗಳು 5; ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ 5 ಬಂಜೆಕೇಸರಗಳಿವೆ. ಕೇಸರಗಳ ಹಾಗೂ ಬಂಜೆ ಕೇಸರಗಳ ಬುಡ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು; 5 ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಂಡಕಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಕಾಯಿ ಗುಂಡಗಿದೆ. ಬಲುಗಟ್ಟಿ, ಅದರ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾಯಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯನ್ನು (ಎಲಿಯೋಕಾರ್ಪಸ್ ಜಾನಿಟ್ರಸ್ ಎಂಬ ಗಿಡದ ಕಾಯಿ) ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಕಾಯಿ ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಿಹಿ ಅಂಟುಪದಾರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅತಿಸಾರವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾರಿಷಸ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾಯನ್ನು ಬ್ರಾಂಕೈಟಿಸ್ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಪ್ರತಿ ಬಂಧಕವಾಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಆನೆಕಾಲಿನ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಶಕ್ತಿವರ್ಧನೆಗೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು ಕಾಡುರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಎಳೆಯ ಕಾಂಡದಿಂದ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಗ್ಗ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೌಬೀನೆಯಿಂದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಕಾಡು ಲೂಸರ್ನ್ ಸೊಪ್ಪು : ಮೆಲಿಲೋಟಸ್ ಇಂಡಿಕ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಅಥವಾ ದ್ವೈವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಎಲ್ಲೊ ಸ್ವೀಟ್ ಕ್ಲವರ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹೆಸರು. ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ಯಾಪಿಲಿಯೋನೇಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ (ಬಹುತೇಕ ಪಂಜಾಬು, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶ, ದೆಹಲಿ, ಬಿಹಾರ್) ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಿದ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೇವಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಹವೆ ಉತ್ತಮ. ಎಲೆಗಳು ಮೂರು ಕಿರು ಎಲೆಗಳಿಂದ (ಪರ್ಣಿಕೆ) ಕೂಡಿದ ಸಂಯುಕ್ತ ಎಲೆಗಳು. ಪರ್ಣಿಕೆಗಳು ನೀಳವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಅಂಚು ನೇರ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯದು. ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣಹಳದಿ. ಫಲಗಳು ಚಪ್ಪಟೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಆಲಿವ್ ಹಸುರು. ಕಾಡು ಲೂಸರ್ನ್ ಸೊಪ್ಪಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮಧುರವಾಸನೆಯ ಕಹಿರುಚಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕೂಮರಿನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು.

ಕಾಡು ಲೂಸರ್ನ್ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 3 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸೆಂಜಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಹಾರದ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಗೋದಿ, ಜೋಳ ಮತ್ತು ಬತ್ತದೊಂದಿಗೆ ಅಥವಾ ಹಣದ ಬೆಳೆಗಳಾದ ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ತಂಬಾಕಿನೊಂದಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಬಾರ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಜ್ಜೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಪಂಜಾಬಿನ ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕಡಿಮೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಎಲ್ಲ ತರದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾರೀಯ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಉತ್ತಮ. ಬಿತ್ತನೆಯ ಕಾಲ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ. ಬಿತ್ತನೆಯ ಮುನ್ನ ಹೊಲವನ್ನು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಮತ್ತು ಹದಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಬೀಜಗಳ ಸಿಪ್ಪೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬಿತ್ತನೆಯ ಮುಂಚೆ ಸಿಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ಒಡೆಯಬೇಕು. ಬೀಜಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ 6–8 ದಿನ ನೆನೆಸಿದರೆ ಉತ್ತಮ. ಇಲ್ಲವೆ, ಬಿತ್ತಿದ ಮೇಲೆ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರದ ತನಕ ನೀರು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಕರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ 40–50 ಪೌಂಡು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಬಹುದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಳೆಕೀಳುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಪರ್ಯಾಯ ಬೆಳೆಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆಂದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಸ್ಯಗಳು ಎಳೆಯದರಲ್ಲಿ ಡೌನಿಮಿಲ್ಡ್ಯೂ ಮತ್ತು ಪೌಡರಿಮಿಲ್ಡ್ಯೂ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಬಹುದು. ಫೆಬ್ರವರಿ, ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಲ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡಬಹುದು. ಎಕರೆಯೊಂದರ ಉತ್ಪನ್ನ 150 ರಿಂದ 250 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು. ಕಾಡು ಲೂಸರ್ನ್ ಸೊಪ್ಪು ಬಹಳ ರುಚಿಕರವಾದ ಮೇವು. ಆದರೆ ಗಿಡಗಳು ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಮೇವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದನಗಳು ತಿಂದರೆ ಅವು ಊದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಬೂಸದೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿಯೇ ಬಳಸಬೇಕು. ಬರಿಯ ಸೊಪ್ಪನ್ನೇ ದನಗಳಿಗೆ ತಿನಿಸಿದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ವಾತರೋಗ, ಒಗ್ಗದಿಕೆ, ಅಲಸಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾರಜನಕದ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಭೂಮಿಯ ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಗಿಡ ಭೂಸವೆತವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿ ಭೂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಸುರುಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬುಗಳೊಂದಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ಎ.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಾಡುಸುವರ್ಣ ಗೆಡ್ಡೆ : ಅರಿಸೀಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಏರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 105 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವು ಏಷ್ಯ, ಅಬಿಸೀನಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ 4000' – 7000' ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 30 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 5 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಕಾಂಡ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನೆಲದೊಳಗೇ ಹುದುಗಿರುವ ಟ್ಯೂಬರ್ ಬಗೆಯದು. ಕಾಂಡದೊಳಗೆ ಅಧಿಕಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಿಷ್ಟವಿದೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಆಕ್ಸಲೇಟ್ ಲವಣದ ಹರಳುಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಇರುವುದರಿಂದ ತಿಂದರೆ ನಾಲಗೆ ಕಡಿತ ಬರುತ್ತದೆ. ಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಆ ನೀರನ್ನು ಹೊರಚೆಲ್ಲಿ, ಅನಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (ಎಚ್.ಎನ್.ಪಿ.)

ಕಾಡು ಹಂದಿ : ಇದು ಆರ್ಟಿಯೊಡ್ಯಾಕ್ಟೈಲ ಗಣದ ಸೂಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ ಸ್ಕ್ರಾಫ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟಸ್, ಪೊಟ್ಯಾಮೊಕೀರಸ್ ಪಾರ್ಕಸ್, ಹೈಲೋಕೀರಸ್ ಮೈನರ್ಟ್‌ಜಾಗೆನಿ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ವನವಾಸಿ ಹಂದಿಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ವೈಲ್ಡ್ ಬೋರ್). ಸಾಕುಹಂದಿಗಳ ಪೂರ್ವಜರಿವು. ಉದ್ದವಾದ ಚೂಪಾದ ತಲೆ, ಮೋಟಕಾದ ಕತ್ತು, ಗುಡಾಣದಂಥ ದೇಹ, ಮೊಂಡು ತುದಿಯ ಮೂತಿ, ಮೂತಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು, ಸಣ್ಣ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಉದ್ದನೆಯ ಕಿವಿಗಳು, ಒಂದೊಂದು ಪಾದದಲ್ಲೂ 4 ಬೆರಳುಗಳು ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮೂತಿಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಟ್ಟೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಬಲ ಕೊಡುವಂತೆ ಒಂದು ಅನುನಾಸಿಕ ಮೂಳೆಯೂ ಇವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮೂತಿ ಬಲಯುತವಾಗಿದ್ದು ನೆಲವನ್ನು ತೋಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಕಿವಿಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿನ ಕುಚ್ಚಿದೆ. ಪಾದದಲ್ಲಿನ

ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದವೆರಡು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಅವಕ್ಕೆ ಗೊರಸುಗಳಿವೆ. ಉಳಿದವೆರಡು ನೆಲದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೇ ಇವೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳ ಮರಿಗಳ ದೇಹದ ಮೇಲೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಬಿಳಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಕಾಡುಹಂದಿಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ದವಡೆಯ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳು ಬಹಳ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿ ಮೇಲ್ಮುಖನಾಗಿ ಬಾಗಿರುವುದು. ಚಾಕುವಿನಷ್ಟು ಹರಿತವಾಗಿರುವ ಇವು ಹಂದಿಗಳ ಸ್ವರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳು ಪ್ರಾಣಿ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಸಂಘಜೀವಿಗಳು. ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ 40-50 ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ಥೂಲಕಾಯದವಾದರೂ ಇವು ಬಹಳ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಬಲ್ಲವು. ಇವಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈಜುವುದಕ್ಕೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡುವುದರೆಂದರೆ ಇವಕ್ಕೆ ಬಲು ಇಷ್ಟ. ಬಹಳ ಬಲಶಾಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಇವು ಗಾಯಗೊಂಡಾಗ ಅಥವಾ ಶತ್ರುವಿನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಬಲು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಬಲ್ಲವು. ಚೂಪಾದ ಬಲವಾದ ಕೋರೆಗಳೇ ಇವುಗಳ ಆಯುಧ. ಶತ್ರು ಪ್ರಾಣಿ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಎದುರಿಸಬಲ್ಲವು. ಹುಲಿ, ಚಿರತೆ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ಕೊಂದಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳುಂಟು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತಾವಾಗಿಯೇ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಯಾವ ಪ್ರಚೋದನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಕಾಡುಹಂದಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಸಂಜೆಯಿಂದ ಮುಂಜಾನೆಯವರೆಗೂ ಅವು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತವೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ದೂರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡಿಕೊಂಡೋ ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹುಲ್ಲಿನ ಮರೆಯಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ತಾವೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಿಲಗಳಲ್ಲೋ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಬೇರು, ಎಲೆ, ಕಂದಗೆಡ್ಡೆಗಳು, ಅಣಬೆಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಸ್ಯಾಹಾರವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದರೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯವು ಎರೆಹುಳು, ಬಸವನಹುಳು, ಸಣ್ಣ ಇಲಿಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಮೂತಿಯಿಂದ, ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆದು ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಹೊರತೆಗೆದು ತಿನ್ನುವುದು ಇವಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟ.

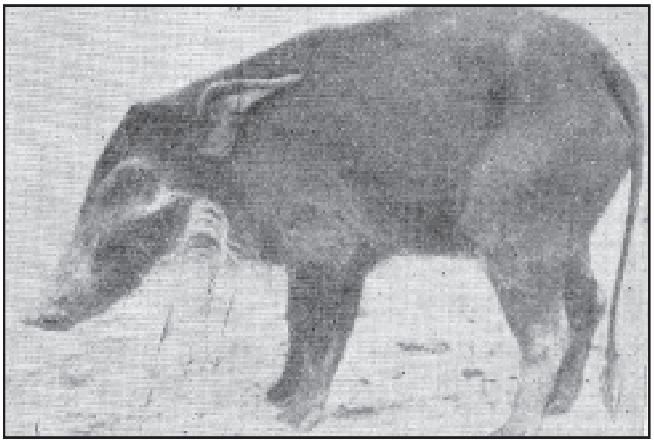

ಆಫ್ರಿಕದ ಕಾಡುಹಂದಿ–ಪೊಟ್ಯಾಮೊಕೀರಸ್ ಪಾರ್ಕಸ್

ಕಾಡುಹಂದಿಗಳ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಮರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2 ರಿಂದ 14ರವರೆಗೆ. ಇದು ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಅವಧಿಯೂ 112ರಿಂದ 175 ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಹಂದಿಯದು. ಮರಿಗಳು ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯನ್ನು ತಲುಪುವುದಾದರೂ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ 5-6 ವರ್ಷ ಬೇಕು. ಕಾಡುಹಂದಿಗಳ ಆಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 20 ವರ್ಷಗಳು.

ಸಸ್‌ಸ್ಕ್ರೊಫ ಎಂಬುದು ಯುರೋಪಿನ ಕಾಡುಹಂದಿ. ಸ್ಪೇನ್, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ (ಟೆನೆಸ್ಸಿ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ) ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಈ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು 1 ಮೀ. ಎತ್ತರ ಮತ್ತು 1.8 ಮೀ ಉದ್ದದ ಈ ಕಾಡುಹಂದಿ 75-200 ಕೆಜಿ ತೂಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕಂದು ಅಥವಾ ಬೂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪು. ಸಾಕುಹಂದಿಗಳ ಪೂರ್ವಜ ಪ್ರಾಣಿ ಇದು.

ಸಸ್‌ಸ್ಕ್ರೊಫ ಕ್ರಿಸ್ಟೇಟಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಕಾಡುಹಂದಿ. ಹಿಮಾಲಯದ 4500ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಅಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಮತ್ತು ಮ್ಯಾನ್ಮಾರ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳಿರುವ ವರದಿಗಳಿವೆ. ಯುರೋಪಿನ ಕಾಡುಹಂದಿಗಿಂತ ಭಾರತದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರ. ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ಒತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಕತ್ತಿನಿಂದ ಬೆನ್ನಿನವರೆಗೂ ಕರಿಯ ಬಿರುಗೂದಲು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಚಿಕ್ಕದಿದ್ದಾಗ ಬೂದುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕಿರುವ ಹಂದಿ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಕೆಂಗಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಡುಹಂದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ ಕ್ರೂರಿಯೂ

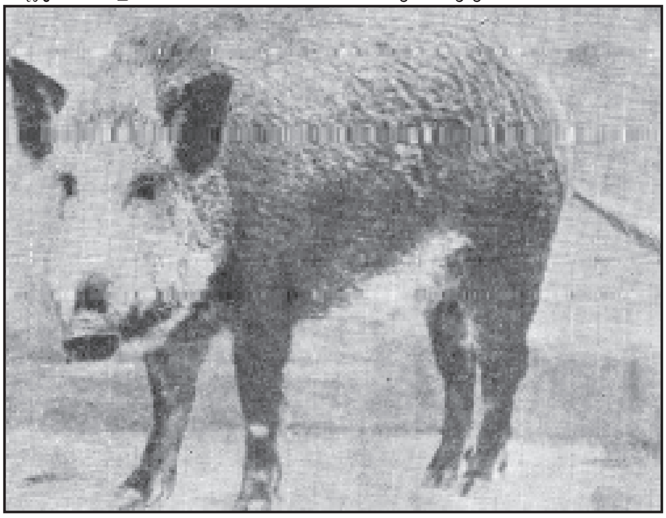

ಯುರೋಪಿನ ಕಾಡುಹಂದಿ–ಸಸ್‌ಸ್ಕ್ರೊಫ

ಆದುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಸ್‌ಸ್ಕ್ರೊಫ ಅಂಡಮಾನೆನ್ಸಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ನೇಪಾಳ ಸಿಕ್ಕಿಂ, ಭೂತಾನ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಳ್ಳ ಬಗೆಯ ಕಾಡುಹಂದಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಸಸ್ ಸಾಲ್ವಾನಿಯಸ್). ಸುಮಾರು 33 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ, 66 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಇದೂ 8 ಕೆಜಿ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿನ ಮೇಲಿನ ಕೇಸರ ಇಲ್ಲ; ಉಣ್ಣೆಯಂಥ ತುಪ್ಪುಳ ಕೂದಲೂ ಇಲ್ಲ. ಕಿವಿಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೂದಲೂ ಗಿಡ್ಡ. ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜೊತೆ ಮೊಲೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ (ಉಳಿದ ಕಾಡು ಹಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 6 ಜೊತೆ). ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಜೀವನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದು ಭಾರತದ ಕಾಡುಹಂದಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಪೊಟ್ಯಾಮೊಕೀರಸ್ ಪಾರ್ಕಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಕಾಡುಹಂದಿ ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡದ ಮೂಲವಾಸಿ. ಸಹರ ಮರುಭೂಮಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಂಪುಹೊಳೆ ಹಂದಿ (ರೆಡ್ ರಿವರ್ ಪಿಗ್), ಆಫ್ರಿಕದ ಪೊದೆ ಹಂದಿ (ಆಫ್ರಿಕನ್ ಬುಷ್ ಪಿಗ್) ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಬೇರೆ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳಿಗಿಂತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿದು ಚಿಕ್ಕದ್ದು. ಇದರ ಉದ್ದ 1.3 ಮೀ. ಎತ್ತರ 58-96 ಸೆಂಮೀ. ತೂಕ 75-130 ಕೆಜಿ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಅಥವಾ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಕಿವಿಯ ತುದಿಯ ಕೂದಲುಗಳು ಬಲು ಉದ್ದ. ಎರಡು ಕೆನ್ನೆಗಳ ಮೇಲೂ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಗಂಡು ಹಂದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂತಿಯ ಮೇಲೆ ಉದ್ದವಾದ ಒಂದು ಗಂಟಿದೆ.

ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಲೋಕೀರಸ್ ಮೈನರ್ಟ್‌ಜಾಗೆನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಡುಹಂದಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 76-86 ಸೆಂಮೀ. ಎತ್ತರ 15-19 ಸೆಂಮೀ. ದೇಹದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಉದ್ದವಾದ ಒರಟಾದ ಕಪ್ಪನೆಯ ಕೂದಲಿದೆ. ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶ ರೋಮರಹಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಿಯಿರುವುದೂ ಇದರ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಸರು ನೀರಿನಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪೊದೆ ಸಸ್ಯಗಳ ಚಿಗುರು, ಹುಲ್ಲು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ.

ಎಲ್ಲ ಕಾಡುಹಂದಿಗಳೂ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಪೈರು ಹಾಳು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸಿನ ಬೆಳೆ ಇವಕ್ಕೆ ಬಲು ಇಷ್ಟ. ಹೀಗೆ ಇವು ಅಪಾರವಾದ ನಷ್ಟವುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಾನವನ ಶತ್ರುಗಳೆನಿಸಿವೆ; ಮಾನವ ಇವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳ ರುಚಿಕರವಾದ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕೇವಲ ಮೃಗಯಾ

ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಿದೆ. ಕಾಡು ಹಂದಿ ಬಲು ಕ್ರೂರಿಯೂ ಬಲಶಾಲಿಯೂ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಛಾತಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಬೇಟೆ ಅತ್ಯಂತ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯೂ ಅಪಾಯಕಾರಿಯೂ ಎನಿಸಿದೆ. ಕಾಡುಹಂದಿಯ ಬೇಟೆ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಯುರೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೇರಿ ಭಲ್ಲೆ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದಿತ್ತು. ಹಂದಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಲು ಬೇಟೆನಾಯಿಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇದೆ. ಈಗ ಭಲ್ಲೆಗಳ ಬದಲು ಬಂದೂಕುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕಾಡುಹಂದಿಯ ಬೇಟೆ ಹಿಂದೆ ಯುರೋಪಿನ ಹಲವಾರು ರಾಜರುಗಳ ಅಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಿನ ಕ್ರೀಡೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬೇಟೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಹಂದಿಯನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿಯೊ ಅದರ ತಲೆಯನ್ನೊ ಬೇಯಿಸಿ ರಸಭಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಾಡುಹಂದಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 3ನೆಯ ರಿಚರ್ಡ್ ದೊರೆಯ ಲಾಂಛನವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಲಾಂಛನವೂ ಇದೇ. (ಎಂ.)

ಕಾಡು ಹುರಳಿ : ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ಯಾಪಿಲಿಯೋನೇಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ವಿಸಿಯ ಸೇಟಿವ ಇದರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರು ಕಾಮನ್ ವೆಚ್. ಹಸಿ ಮೇವಾಗಿಯೂ ಹಸುರು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಂಪು ವಾತಾವರಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೇಸಗೆ ಬೆಳೆಯಾಗಿಯೂ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆಯಾಗಿಯೂ ಕೃಷಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉದ್ದವಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡ. ಕಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನು ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. (ಎಂ.)

ಕಾಡು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು : ಕಂಪ್ಯಾನುಲೇಸೀ ಅಥವಾ ಲೋಬೀಲಿಯೆಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲೊಬೀಲಿಯ ನಿಕೊಟಿಯಾನಿಫೋಲಿಯ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಈ ಗಿಡ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 2900'–6900' ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು, ನೀಲಗಿರಿ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4'–10' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾಂಡ ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಟೊಳ್ಳು. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ರೆಂಬೆಗಳೇ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಕಾಂಡ ಹಾಗೂ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹಾಲ್ನೊರೆ (ಲೇಟೆಕ್ಸ್) ಇದೆ. ಎಲೆಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕೆಳಗಿನ ಎಲೆಗಳು 15"ಗಳಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿವೆ. ಕಾಂಡದ ತುದಿಗೇರಿದಂತೆ ಎಲೆಗಳ ಗಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಉದ್ದ, ಈಟಿಯಾಕಾರ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯದು, 1 ಅಡಿ ಉದ್ದವಿದೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 5, ದಳಗಳು 5, ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೂಡಿರುವ ಹೂದಳ ಸಮೂಹ 2 ತುಟಿಗಳಾಗಿ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕೇಸರಗಳು 3–5. ಕೇಸರದಂಡಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಅಂಡಾಶಯ ನೀಚಸ್ಥಾನದ್ದು ಅಥವಾ ಅರ್ಧ ನೀಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು. ಬೀಜಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು.

ಈ ಗಿಡದಿಂದ ಲೊಬಿಲೈನ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಕ್ಷಾರಗಳನ್ನು (ಆಲ್ಕಲಾಯಿಡ್ಸ್) ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನಂಥ ಘಾಟು ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷಾರಗಳ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಎಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಕ್ಷಾರಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಬಿಲಾನಿಡೈನ್ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಲೊಬಿನಾನೈನ್ ಮತ್ತು ಲೊಬಿನೈನ್ ಎಂಬ ಕ್ಷಾರಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆ ಭಾಗವನ್ನು ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಲೊಬೀಲಿಯ ಹರ್ಬ ಎಂಬ ಔಷಧೀಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದು ಆಸ್ತಮ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಔಷಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

ಈ ಗಿಡ ಒಣಗಿದಾಗ ಇದರಿಂದ ಅಂಟು ಅಂಟಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಪಿಯಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಸರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹಾಲ್ನೊರೆ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ತಗುಲಿದರೆ ಉರಿಯೂತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗಿಡ ವಿಷಪೂರಿತವಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪೂತಿನಾಶಕವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕೀಟನಾಶಕವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎಲೆ ಅಥವಾ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗಿ ಸಾಯುವುದೂ ಉಂಟು.

ಇದೇ ಜಾತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಿಡ ಲೊಬೀಲಿಯ ಇನ್‍ಫ್ಲೇಟ. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ಷಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯೂ ಹೌದು. ಆದರೆ ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಬದಲಾಗಿ ಲೊಬೀಲಿಯ ನಿಕೊಟಿಯಾನಿಫೋಲಿಯವನ್ನೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಆರ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಡ್ಯನಾಟ: ಕರಾವಳಿಯ ಉಡುಪಿ, ಕುಂದಾಪುರ ಪರಿಸರದ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮೇರರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವದ ಒಂದು ಆಚರಣೆ. ಈ ಸಮುದಾಯದ ವಾಸಸ್ಥಾನ ಇರುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಡ್ಯನ ಮನೆ ಅಥವಾ ಕಾಡ್ಯನ ಗುಡಿಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಡ್ಯನಾಟದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಾಡ್ಯ ಎಂದರೆ ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಡ್ಯನ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹುತ್ತ, ಸರ್ಪದ ಸಂಕೇತವಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಸರ್ಪದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ರೇಖಿಸಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆಗಳು, ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿ, ಕೃಷಿಸಂಬಂಧಿ ವಸ್ತುಗಳಿರುವ ಮಂಡಲ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಕಾಡ್ಯನಾಟ ಒಂದು ಸರ್ಪಾರಾಧನೆ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾಡ್ಯನಾಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆ

ಕಾಡ್ಯನ ಗುಡಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನವಸತಿಯಿಂದ ದೂರ ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಅಥವಾ ಊರ ಹೊರಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಬರಿಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲ. ಕಾಡ್ಯನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಹಲವು ದೈವಗಳ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ. ಇಂತಹ ಗುಡಿಗಳು ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಕಲ್ಲು ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಹುಲ್ಲುಹಾಸಿನ ಚಾವಣಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗುಡಿಯ ನಡುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನೈದು ಅಡಿಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದ ಹುತ್ತವಿದ್ದು ಬುಡದಲ್ಲಿ ನಾಗರಕಲ್ಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸುತ್ತಲೂ ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಡೆ ಎತ್ತಿದ ಸರ್ಪದ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಡ್ಯನ ಗುಡಿಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಯಕ್ಷಿ, ಉಮ್ಮಳ್ತಿ, ಬೊಬ್ಬರ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೈವಗಳ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಭಕ್ತರು ಕಾಡ್ಯನನ್ನು ಅಮ್ಮ, ತಾಯಿ, ಕಾಳಿಕಾಂಬ, ವನದುರ್ಗಿ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮದಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು. ಕಾಡ್ಯನನ್ನು ಚರ್ಮರೋಗ, ದೃಷ್ಟಿದೋಷ, ಸಂತಾನ ಹೀನತೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹರಕೆಹೊತ್ತು ಮೇರ ಸಮುದಾಯ ಆರಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಡ್ಯನಾಟ ನಾಲ್ಕುರಾತ್ರಿ ಮೂರು ಹಗಲುಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಆಚರಣೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹುತ್ತದ ಪೂಜೆಯಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವ ಕಲಶ ಪೂಜೆಗೂ ಇದೆ. ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕುಂಬಾರರಿಂದ ಮಡಕೆಗಳ ತಯಾರಿ, ಪೂಜೆ, ಕುಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವಿಕೆ, ಕಲಶದೊಳಗೆ ನೀರೆರೆದು ಮೇಲೆ ಮಾವಿನ ಚಿಗುರು ಇರಿಸುವುದು, ಬರೆದ ಮಂಡಲ ಚಿತ್ತಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಕಲಶಹೊತ್ತ ಹೆಣ್ಣು ನಿಂತಾಗ ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಿಕಾಳುಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವುದು, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಶವನ್ನು ಹರಿವ ನೀರಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾಡ್ಯ ಸಂತಾನಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ಕಾಡ್ಯನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಅಥವಾ ಪಾತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಇಡಿಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ನಿಯಂತ್ರಕ ಬೈದ್ಯ. ಮಂಡಲ ಬರೆಯುವುದು ಕಾಡ್ಯನಾಟದ ಪ್ರಧಾನ ವಿಧಿ. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಅಡಿ ವ್ಯಾಸದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಂಡಲವನ್ನು ಪಂಚವರ್ಣದ ಹುಡಿಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಹೂರ್ತದ ಕಂಬವಿರುತ್ತದೆ. ಆದಿಮ ಸಮಾಜದಿಂದ ಅಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಳಿದು ಬಂದ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮುದಾಯದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ದೇವತೆಗಳು, ಕಮಲದ ಹೂ, ಹೊನ್ನರಳಿ ಮರ, ಕಾಗೆ, ಗೂಗೆ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ, ನವಿಲು, ಒನಕೆ, ಒರಳು, ಗೆರಸೆ, ದೊರು, ಚೆನ್ನೆಮಣೆ, ಡೋಲು, ಕಾಡ್ಯ (ಕರಿನಾಗ), ನಾಗ (ಹಳದಿನಾಗ) – ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಂಡಲ ಚಿತ್ತಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡ್ಯನಾಟದ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ

ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಲ ಬರೆದು ಐದು ಹೊಸ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಶಗಳನ್ನು ಅದರ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಬೈದ್ಯ (ಪೂಜಾರಿ) ಹಾಡು ಕುಣಿತಗಳೊಂದಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಡ್ಯನಾಟದ ಪೂಜಾರಿ

ಕಾಡ್ಯನಾಟದ ಆರಾಧನಾ ವಿಧಿಗಳ ನಿಯಂತ್ರಕ ಬೈದ್ಯ. ಇವನಿಗೂ ಇವನ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೂ ಕಾಡ್ಯನ ಮನೆಯ ಎದುರು ವಿಶೇಷ ಚಪ್ಪರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ಇವನ ಸಹಾಯಕರು ಡೋಲು ಬಡಿಯುತ್ತ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಲಶಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುತರುವ ಸಂದರ್ಭ,. ಕಲಶಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆ, ಕಲಶಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಊರಾಡಲು ಹಾಗೂ ಹರಿವ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಶ ತೊಳೆಯಲು ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಾಡುಗಳು ಕಥೆ ಅಥವಾ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರದೆ ಆಚರಣೆಗಳ ಘಟನಾವಳಿಗಳ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಬೈದ್ಯ ಹಾಡುವ ಗುರುಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಂಬಕಡಿವಹಾಡು, ಮಂಡಲಬರೆವಹಾಡು ಇವು ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಡ್ಯನ ಹುಟ್ಟು, ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಹುಟ್ಟು, ರಣಸಿರಿ ಹಾಡು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಾವರ್ತನಗಳ ವಿವರ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ಹಂತ, ಕೊರಗ ಕೊರತಿಯರಿಂದ ಮಾನವರ ವಿಕಾಸವಾದುದೆನ್ನುವ ಹೇಳಿಕೆ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭ ಗೊಂಡುದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಜನಪದೀಯರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕಾಡ್ಯನಾಟದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆಯೊಳಗೆ ಕ್ರೀಡೆಯ ಸ್ವರೂಪದ ಅಂಬೋಡಿ ಆಡುವುದು ಹಾಗೂ ಹಿಡ್ಗಾಯಿ ಹಾಕುವುದು ಎಂಬ ಎರಡು ಆಚರಣೆಗಳು ಇವೆ. ಅಂಬೋಡಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಣಕುಕಾಳಗ. ಪಾತ್ರಿಯ ಎದುರು ಯುವಕರ ಎರಡು ತಂಡ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ಬರಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ಕಂಬಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಹುರಿಹಗ್ಗಕ್ಕೆ ಯುವಕರು ಪರಸ್ಪರ ಬರಲುಗಳನ್ನು ತಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುವಕರ ದೈಹಿಕಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕ್ರೀಡಾಕ್ಷಮತೆಯನ್ನು ಸ್ಪರ್ಧೆಗೊಡ್ಡುವ ಅಣಕು ಕಾಳಗ ಇದಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಪರವಿರೋಧ ತಂಡಗಳನ್ನು ಬಂಧುತ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ (ಕಿನ್‌ಶಿಪ್) ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು. ಹಿಡ್ಗಾಯಿ ಹಾಕುವ ಕ್ರೀಡಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದ ಮಕ್ಕಳ ಗುಂಪಿನ ನಡುವೆ ಪಾತ್ರಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯನ್ನು ಹಾರಿಸುವನು. ಅವರೊಳಗೆ ಆ ತೆಂಗಿನಕಾಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲಾಟ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸೆಣಸಾಟದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಹುಡುಗ ಕಾಡ್ಯನ ಗುಡಿಯ ಸಮೀಪದ ಬೆಣಗಲ್ಲಿಗೆ ಅದನ್ನು ಒಡೆಯಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ನೆಂಟರು ಮಕ್ಕಳ ನಡುವೆ ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮವಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಖಚಿತ ನಿಯಮಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕ್ರೀಡಾಳುಗಳು ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮುರಿಯದಂತೆ ನಿಗಾವಹಿಸುವುದು ಪಾತ್ರಿಯ ಕೆಲಸ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೂ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುದುಂಟು.

ಕಾಡ್ಯನಾಟ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಯ ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ತವಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುವ ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ವಿಧಿ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಗತಿ. ಅಂತಹ ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಭೌತಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಲೌಕಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೇರ ಸಮುದಾಯ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಊರ ಹೊರಗಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ (ಕಾಡಿನೊಳಗೆ) ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಮಾನವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ವೈದೃಶ್ಯ ಲೋಕವೆಂದೂ ಮಧ್ಯಂತರ ಜಗತ್ತೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾಸ್ತವವಲ್ಲದ ಭ್ರಾಮಕಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕಾಡ್ಯನಾಟದಂತಹ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ, ಅಲೌಕಿಕ, ಲೋಕಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂತರ್‌ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾದ ಕಾಡ್ಯ, ನಾಗ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಂಡಲ ಚಿತ್ತಾರದೊಳಗೆ ರೇಖಿಸಿ ಹಾಡು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳು ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವದ ಪಾತ್ರಿಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ಅಲೌಕಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಈ ಪಾತ್ರಿಯಾದರೆ ಆಚರಣೆಯ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಚಾಲನೆಗೊಳಿಸುವವ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವವ ಬೈದ್ಯ.

ಕಾಡ್ಯನಾಟ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಹಬ್ಬ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ವೀಕ್ಷಕರಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೂಡುಕಟ್ಟಿನ ಸದಸ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ನಾಲ್ಕುರಾತ್ರಿ ಮೂರು ಹಗಲು ಕಾಡ್ಯನ ಮನೆಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಂಘಿಕ ಏಕತೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಸಮಾಜದೊಳಗೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ ಸಂಗತಿ. ಕಾಡ್ಯನಾಟದಲ್ಲಿನ ಅಶುಪ್ರಹಸನ ರೂಪದ ಕೋಲಬಲಿ – ಹಗರಣಗಳು ಇಡಿಯ ಆಚರಣೆಗೆ ನಾಟಕೀಯತೆಯನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗವೊಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ, ಏರು ಶ್ರೇಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆಯಿಂದ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾವವನ್ನು ತುಟಿತೆರೆದು ಮಾತನಾಡುವ ದನಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ಅಂಶ. ಭಾಗಾಳುಗಳಲ್ಲಿನ ಉತ್ಸಾಹ, ಉಲ್ಲಾಸಗಳನ್ನೂ ಅವು ಮೂಡಿಸುವ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನೂ ಈ ಹಗರಣಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ದಾಸರಕೋಲ, ಹುಲಿಹಂದಿಕೋಲ, ಕುದುರೆಕೋಲ, ಜ್ವರನಕೋಲ, ಕೆಮ್ಮನಕೋಲ, ತಿಗಣೆಕೋಲ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕೋಲಗಳು ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಥಳೀಕ ಜನರ ಒಂದು ಆರಾಧನಾ ಪದ್ಧತಿ. ನಾಗದರ್ಶನ, ನಾಗಮಂಡಲ, ಆಶ್ಲೇಷ ಬಲಿ ಮುಂತಾದ ನಾಗಸಂಬಂಧಿ ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಡ್ಯನಾಟ (ಮೇರ), ಸ್ವಾಮಿಕೋಲ (ಪಾಣರು) ಗಳಂತಹ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಸರ್ಪಾರಾಧನೆ ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಅವೈದಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಳ್ಳ ಆಚರಣೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್‌ಎ.)

ಕಾಣೆ, ಪಾಂಡುರಂಗ ವಾಮನ : 1880–1972. ಉದ್ದಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಪ್ರಕಾಂಡ ಕಾಯಿದೆಪಂಡಿತರು, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೊದಲ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಮಹಾ ಗ್ರಂಥಕಾರರು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ಟಿಳಕ್, ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆಯಂಥ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಂಥ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ ರತ್ನಾಗಿರಿಯ ಪರಶುರಾಮ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 1880ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು.

ತಂದೆ ವಾಮನರಾವ್ ನ್ಯಾಯವಾದಿ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಣೆಯವರು ಮುಂಬಯಿಯ ವಿಲ್ಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾದರು (1901). ಮುಂದೆ ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದು 1903ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಮೇಧಾವಿ ಎನಿಸಿದ ಇವರಿಗೆ ಭೌದಾಜಿ ಮತ್ತು ಜಾಲಾ ವೇದಾಂತ ಬಹುಮಾನಗಳು ದೊರಕಿದುವು. 1906–07ರಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿದ್ವತ್‌ಪೂರ್ಣ ಲೇಖನಗಳಿಗೆ ವಿ.ಎನ್. ಮಾಂಡ್ಲಿಕ್ ಸುವರ್ಣಪದಕ ಮತ್ತು ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತವು.

ಕಾಣೆಯವರು 1904ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದರು. 1909ರಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. 1912ರಲ್ಲಿ ಎಲ್.ಎಲ್.ಎಂ. ಪದವಿ ಪಡೆದು ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಕೀಲರಾದರು.

ವಕೀಲರಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಸರು ಪಡೆದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಭ್ಯಾಸ ಕಾಣೆಯವರಿಗೆ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾಯಿತು. 1910ರಲ್ಲೇ ವಿಶ್ವನಾಥನ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಪಣವನ್ನು

ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಪೀಠಿಕೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿ ಮತ್ತು ಅನುಬಂಧಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದರು. ಇದೇ ಗ್ರಂಥ ಮುಂದೆ ಇವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. 1913ರಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಸನ್ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಭಾಷಣಗಳು ಎಂಬ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತತ್‌ಸಂಬಂಧ ಭಾಷೆಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆರು ಭಾಷಣಗಳನ್ನಿತ್ತರು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುರಾತನ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಇವರಿಗೆ ಸ್ಪಿಂಗರ್ ಸಂಶೋಧನ ವಿದಾರ್ಥಿವೇತನ ಲಭಿಸಿತು. ಅನಂತರ ತಾವು ಓದಿದ ವಿಲ್ಸನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ (1916) ಒಂದು ವರ್ಷ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

1917ರಿಂದ 1923ರ ವರೆಗೆ ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಲಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿದೆ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಕೆಲಕಾಲ ದೆಹಲಿಯ ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಕೀಲರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಿ.ಎ., ಎಂ.ಎ., ಎಲ್.ಎಲ್.ಬಿ., ಎಲ್.ಎಲ್.ಎಂ., ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ ಮತ್ತು ಡಿ.ಲಿಟ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬೊಂಬಾಯಿ, ಮದರಾಸು, ನಾಗಪುರ ಮತ್ತು ಢಾಕಾ ಮುಂತಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಕರಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

1919ರಿಂದ 1928ರ ವರೆಗೆ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಫೆಲೊ ಆಗಿಯೂ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಿದೆ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸದಸ್ಯರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು.

ಕಾಣೆಯವರು ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಮುಂಬಯಿ ಶಾಖೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಭೆ, ಮರಾಠೀ ಗ್ರಂಥ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಭಂಡಾರ್‌ಕರ್ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ (ಭಂಡಾರಕರ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್), ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್– ಮುಂತಾದ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾಮುಖ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರದ್ದು ಸುಕ್ರಿಯವಾದ ಪಾತ್ರ. 1947ರಿಂದ 1949ರ ವರೆಗೆ ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ಯಾರಿಸ್ (1948), ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ (1951), ಕೇಂಬ್ರಿಜ಼್ (1954) ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಆಫ್ ಓರಿಯಂಟಲಿಸ್ಟ್ಸ್ ಮಹಾ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. 1953 ರಿಂದ 1959ರ ವರೆಗೆ ಸರಕಾರದಿಂದ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡ ಲೋಕಸಭಾ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. 1956ರಲ್ಲಿ ಇವರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಿತು. 1958ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರಕಾರ ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ 1,500 ರೂಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಜೀವನಾಂಶ ನೀಡಿತು. ಅಲಹಬಾದ್ ಮತ್ತು ಪುಣೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು ಇವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ನೀಡಿದುವು. 1963ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಭಾರತರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು; ಅದೇ ವರ್ಷ ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಲಾಸ್ ಪದವಿ ನೀಡಿತು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು: ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಯಾವ ಪೂರ್ವಗ್ರಹವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ವಿದ್ವಜ್ಜನೋಚಿತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಂತರ್‌ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವ ಕೆಲವೇ ಜನ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಕಾಣೆಯವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಕಾಣೆಯವರ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿಯ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು 1911 ಮತ್ತು 1918ರಲ್ಲೂ ಹರ್ಷಚರಿತೆಯ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು 1918 ಮತ್ತು 1921ರಲ್ಲೂ ಭವಭೂತಿಯ ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತ ನಾಟಕವನ್ನು 1913ರಲ್ಲೂ ನೀಲಕಂಠನ ವ್ಯವಹಾರ ಮಯೂಖವನ್ನು 1927ರಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಶನ, ವಿಶ್ವನಾಥನ ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣ, ಶಂಖಲಿಖಿತರ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ, ಕಾತ್ಯಾಯನನ ಸ್ಮೃತಿ ಸಾರೋದ್ಧಾರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಮುಚಿತವಾದ ಪೀಠಿಕೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿ, ಭಾಷಾಂತರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಷ್ಟೇ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಪ್ರಕಾಂಡ ಪಂಡಿತರು. ಭಾರತ ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರ, ಋಕ್‌ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಿವರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು: ಇವರ ಹಿಂದೂ ಕಸ್ಟಮ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಮಾಡರ್ನ್ ಲಾ ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಮೂರು ಭಾಗಗಳು 1944ರೊಳಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. 1951ರಲ್ಲಿ ಹಿಸ್ಟ್ರಿ ಆಫ್ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪೊಯಟಿಕ್ಸ್ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇವರ ಮಹಾ ಗ್ರಂಥವಾದ ಹಿಸ್ಟ್ರಿ ಆಫ್ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಐದು ಭಾಗಗಳು 1930 ರಿಂದ 1962ರೊಳಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಣೆಯವರ ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥ; ಭಾರತೀಯ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಚುರತೆಯ ಪರಿಜ್ಞಾನ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮಾನ್ಯತೆಯ ಅಧ್ಯಯನ, ವಿಧಿ–ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವ–ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸಬಹುದಾದ ಆದ್ಯ ಗ್ರಂಥವಿದು. ವೇದಗಳ ಕಾಲದಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ವಿಧಿ–ವಿಧಾನಗಳ ವಿಕಸನವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಂಥ ಒಂದು ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥದ ಯೋಜನೆ ಸುಮಾರು 1915ರಲ್ಲಿ ಕಾಣೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಪುಣೆಯ ಭಂಡಾರ್‌ಕರ್ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಿಂದ 1930ರ ವೇಳೆಗೆ ಇದರ ಒಂದು ಸಂಪುಟ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ, ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಇವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಒಂದು ಪಾಲು ಕೂಡ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು, ನಿಬಂಧಗಳು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಇವುಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಲೋಕನ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಶಕ್ಯವಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಪುಸ್ತಕ ಸೂಚಿಯೇ 257 ಪುಟಗಳಷ್ಟಾಗಿವೆ. ನೂರಾರು ಮುದ್ರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲದೆ ಸಾವಿರಾರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪರಿಶೀಲಿಸಿಯೇ ಕಾಣೆಯವರು ಈ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಣೆಯವರು ಮೊದಲು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ವಿಷಯ ವಿಸ್ತಾರ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕರಗಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 1368 ಪುಟಗಳಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟ 1941ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದರೂ ಕೇವಲ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವಿಚಾರ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, ಆಹ್ನಿಕ, ಆಚಾರ, ದಾನ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸರ್ಗ, ಶ್ರೌತ ಯಜ್ಞಗಳು– ಇಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳ ಚರ್ಚೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

ಮುಂದೆ 1946ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೂರನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ರಾಜಧರ್ಮ, ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಸದಾಚಾರಗಳೆಂಬ ಮೂರೇ ವಿಷಯಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಪುಟವೂ 1,088 ಪುಟಗಳಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. ಪಾತಕ, ಕರ್ಮವಿಪಾಕ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ, ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿ, ಅಶೌಚ, ಶ್ರಾದ್ಧ ಎಂಬ ವಿಷಯಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಪುಟವೂ ವ್ರತ, ಉತ್ಸವ, ಕಾಲ, ಶಾಂತಿಗಳು, ಪೌರಾಣಿಕ ಧರ್ಮಗಳು, ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲಾದ ಪ್ರಭಾವ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾರಗ್ರಹಣ–ಮುಂತಾದವನ್ನೆಲ್ಲ ಚರ್ಚಿಸಲು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ (1958 ಮತ್ತು 1962) ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟವೂ ಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಐದು ದಶಕಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೂಲಂಕಷ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದ ಕಾಣೆಯುವರನ್ನು ಭಾರತ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾಣೆಯವರ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ; ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವುಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಪುನರ್‌ರಚನೆಗೆ ಈ ವಿಸ್ತೃತ ಗ್ರಂಥದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮಹಾಗ್ರಂಥ 6,500 ಪುಟಗಳಷ್ಟಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಕಾಣೆಯುವರಿಗೆ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಪದವಿ ಮತ್ತು ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ಸ್ಟಡೀಸ್ ಗೌರವ ಸದಸ್ಯತ್ವಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಮೇರುಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಾಣೆ ಅವರು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ತುಂಬು ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರದು ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದ ನಡೆನುಡಿ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ತೊಂಬತ್ತೆರಡು ವಯಸ್ಸಿನ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆ ಅನುಪಮವಾದುದು. ಇವರು 1972ರಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದರು. **(ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.; ಕೆ.ಕೆ.; ಎಲ್.ಎಸ್.ಜೆ.)**

ಕಾಣ್ವ ಮನೆತನ : ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ, ಅಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖವಲ್ಲದ ಒಂದು ರಾಜವಂಶ. ಇದರ ಚರಿತ್ರೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕ ವಸುದೇವ. ಈತ ಶುಂಗವಂಶದ ದೇವಭೂತಿಯ (ದೇವಭೂಮಿ) ಅಮಾತ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ದೇವಭೂತಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈತನ ಗೋತ್ರದಿಂದಾಗಿ ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕಾಣ್ವ (ಕಾಣ್ವಾಯನ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವಸುದೇವ 9 ವರ್ಷ ಆಳಿದ. ಅನಂತರ ಇವನ ಸಂತತಿಯ ಭೂಮಿಮಿತ್ರ, ನಾರಾಯಣ, ಸುಶರ್ಮ–ಇವರು 36 ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಸುಶರ್ಮನೇ ಈ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ. ಈ ವಂಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 76 ರಿಂದ 30ರ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಸಾತವಾಹನ ಸಂತತಿಯ ಸೀಮುಖ ಇದನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದ. **(ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ.)**

ಕಾತ್ಯಾಯನ : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 200. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮುನಿತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವನು. ಉಳಿದವರು ಪಾಣಿನಿ ಮತ್ತು ಪತಂಜಲಿ. ಅಷ್ಟ

ದಿಗ್ಗಜಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಪುಷ್ಪದಂತದ ಅವತಾರವೀತನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಶಿವಗಣಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಈತ ದೇವಮಾತಾಪಿತೃಗಳ ರಹಸ್ಯ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಕೇಳಿದುದರ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ.

ಪಾಣಿನಿಯ ಅನಂತರ ಬಂದ ಕಾತ್ಯಾಯನ ಪಾಣಿನೀಯ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ವಾರ್ತಿಕವೆಂಬ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದು ಆಗತಾನೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಅಭಿಜಾತ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ; ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ: ಹೊಸ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಣಿನಿಯಲ್ಲಿ ಹಳತಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನಿವನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ಕಾತ್ಯಾಯನ 866 ವಾರ್ತಿಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇವನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಪತಂಜಲಿ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ವಾರ್ತಿಕಗಳಲ್ಲಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಬಂದ ವೈಯಾಕರಣರು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಈ ಮೂವರು ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದು ಮುಂದಿನವರಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನಿತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪಾಣಿನಿ, ಕಾತ್ಯಾಯನ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಡಿ ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಕಾತ್ಯಾಯನನೇ ಹಿರಿಯ. ಪಾಣಿನಿ ಶಲಾತುರ (ಲಾಹೋರ್) ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ದಾಕ್ಷೀ ಶಲಂಕು ಎಂಬುವರ ಮಗ. ಹೆಸರು ರಾಹಿಕ; ಪಾಣಿನಿ ಎಂಬುದು ಗೋತ್ರನಾಮ. ಕಾತ್ಯಾಯನ, ಕೌಶಾಂಬಿಯ ವಸುದತ್ತೆ ಮತ್ತು ಸೋಮದತ್ತರ ಪುತ್ರ, ಶ್ರುತಧರ ಅಥವಾ ವರರುಚಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಂತ ಈತ ಕಾತ್ಯಾಯನ ಗೋತ್ರದವ. ಇನ್ನು ವ್ಯಾಡಿ, ಪಾಣಿನಿಯ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮಗ. ಈತ ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಮೂವರೂ ನಂದರಾಜಧಾನಿ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರನಿವಾಸಿ ಶಂಕರ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪುತ್ರನೂ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರ ವೃತ್ತಿಕಾರನೂ ಆದ ಉಪವರ್ಷನ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಸೋದರ ವರ್ಷೋಪಾಧ್ಯಾಯನ ಶಿಷ್ಯರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರೆಲ್ಲ ಸಮಕಾಲೀನರೆಂಬ ಈ ಮಾತನ್ನು ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಟಕರ್ ಮುಂತಾದ ಪಂಡಿತರು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿಲ್ಲ.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ನವಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ವರರುಚಿಯೇ ಕಾತ್ಯಾಯನನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಕಾತ್ಯಾಯನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವರು ಒಂದು ಶ್ರೌತ ಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಒಂದು ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರಾತಿ ಶಾಖ್ಯವನ್ನೂ ಒಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕಾದಂಬರಿ : ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕಾದಂಬರಿ ಎನ್ನುವ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದ ಚರಿತ್ರೆ ದೀರ್ಘವಾದುದೇ. ಆದರೆ ಇಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪದದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದ ಚರಿತ್ರೆ ಕಳೆದ ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳದ್ದು. ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ ಇಂಥ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೀರ್ಘ ಚರಿತ್ರೆ ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ, ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ ಆದಿಕೃತಿ ಈ ರೂಪಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ನಾವೆಲ್ ಪದವೇ ಲ್ಯಾಟಿನಿನ ನೋವಸ್, ಎಂದರೆ ಹೊಸದು, ಎನ್ನುವ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಚುರವಾದುದು ಬಹುಶಃ ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ. ಬಾಣನ ಕಾದಂಬರಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಥೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆ, ಚಂದ್ರಾಪೀಡ, ಪುಂಡರೀಕ, ಕಪಿಂಜಲ, ಶೂದ್ರಕ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೇಳೆ ಕಥೆ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಗಂಧರ್ವಲೋಕಕ್ಕೂ ಇಂದಿನ ಜೀವನದಿಂದ ಮುಂದೆ ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳಿಗೂ ಹರಿದಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂಥದ್ದೇ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮದಿಂದ ಕರೆದಿರುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ತೆಲುಗು ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್, ನಾವೆಲು ಎಂಬ ಪದಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಲಕ್ಷಣ, ಚರಿತ್ರೆ, ವೈವಿಧ್ಯ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಪರಿಚಯವಿದೆ.

ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು: ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾದಂಬರಿ ರೂಪದ ಪ್ರಭಾವ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕಳೆದ 250 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧಿಸಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಇದರ ವಿವರಣೆಯೇ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜೇನ್ ಆಸ್ಟೆನಳ ಹಮ್ಮು–ಬಿಮ್ಮು (ಪ್ರೈಡ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರೆಜುಡಿಸ್), ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯಿಯ ಸಮರ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ (ವಾರ್ ಅಂಡ್ ಪೀಸ್), ಜೇಮ್ಸ್ ಜಾಯ್ಸನ ಯೂಲಿಸಿಸ್, ಬೋರಿಸ್ ಪ್ಯಾಸ್ಟರ್‌ನಾಕ್‌ನ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜಿವಾಗೊ, ಕಾರಂತರ ಮರಳಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ, ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಕಾನೂರು ಹೆಗ್ಗಡಿತಿ, ಗಸ್ಟಾವ್ ರಾಬ್‌ನ ಸಬೇರಿಯ–ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ತುಂಬ ಜಟಿಲವಾದ ಪ್ರಯತ್ನ. ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಅರ್ಥದ ಐಕ್ಯ ಸಾಧಿತವಾಗುವಂತೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವೇ ಕಾದಂಬರಿ; ಕಥಾವಸ್ತು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕವೂ ಆಗುವಂತೆ ವೃತ್ತಾಂತದ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ಉದ್ದೇಶಿತ ಅರ್ಥಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ, ಹಾಗೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಹಿನ್ನೋಟ ಮತ್ತು ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬಲ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರಬೇಕು, ವೃತ್ತಾಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು–ಎನ್ನುವುದು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ವಿವರಣೆ. ಕಥಾವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸ್ವಯಂವೇದ್ಯ.

ಈ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಒಂದು ಅರ್ಥವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಮುಂದೇನಾಯಿತು ಎಂಬ ಸಹಜವಾದ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತಣಿಸುವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಲ್ಲದೆ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಇನ್ನೂ ಗಹನವಾದ ಜೀವನದ ಅನುಭವದ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಓದುಗನನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಸಮರ್ಥವಾದರೊಳ್ಳೆಯದು. ಕೃತಿಯ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಅನುಭವದ ಸ್ಫುಟತ್ವ ಮತ್ತು ಗಹನತೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂವಹನದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥಾವಸ್ತು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅದು ನಿರೂಪಿಸುವ ಘಟನೆಗಳು ನಿಜವಾಗಿ ನಡೆದುವು. ಅದರ ವೃತ್ತಾಂತ ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನೇ ಮೂಡಿಸಲು ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು ಕೆಲವು ಪಾತ್ರಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ರೂಪರೇಖೆಕೂಡ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವಾಗಿದ್ದು. ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸತ್ಯವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವು ಕಾದಂಬರಿಯ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಇಡೀ ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಾಗಿ ಅವು ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿ ವಿಭಾವನೆಯ ಸತ್ವವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಐಕ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಶ್ರೇಣಿ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಓದುಗರ ಮುಂದಿಡುವ ಸಾಧನ. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಪಾತ್ರ, ಆವರಣಗಳ ಸಂಬಂಧ. ಪಾತ್ರ ತನ್ನ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆವರಣ ಪಾತ್ರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಒತ್ತನ್ನು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ಹೊರ ಜಗತ್ತುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಸರಪಳಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರದ ಸ್ವಭಾವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾವು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಕ್ರಿಯೆ ಪಾತ್ರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರ–ಕ್ರಿಯೆಗಳ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧದ ಕಲ್ಪನೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೂಪಿತವಾದದ್ದು. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ದಿ ಟೇಲ್ ಆಫ್ ಗೆಂಜಿಯಂಥ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರದ ಚಿತ್ರಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಪಾತ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಥಾಮಸ್ ಹಾರ್ಡಿಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಪಾತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣದ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಸ್ಥಿತಿ ಅಸಂಬದ್ಧವೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರ–ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗಿರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ದೃಷ್ಟಿ ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂವಹನಗೊಳಿಸಲು ಕಾದಂಬರಿಕಾರನಿಗಿರುವ ಒಂದು ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಭಾಷೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ಭಾಷೆಯ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಒಂದು ಚಿತ್ರದ ರಸಾನುಭವವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇಡೀ ಕೃತಿ ಒಂದು ಏಕವಾಗಿ ಅನುಭವವಾಗಬೇಕು. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಏಕವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ ಭಾಷೆ. ನಮ್ಮ ಗಮನ ಹಿಂದೆ ನಡೆದುದರತ್ತ ಹೋಗುವಂತೆ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ನಡೆಯಬಹುದಾದುದರತ್ತ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆ ಇಡೀ ಕೃತಿಯ ಏಕವನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿ ಘಟನೆಗಳ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮುಂದುವರಿಯದೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೂ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ, ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ. ವೃತ್ತಾಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಕನಿಷ್ಠ ಗಾತ್ರ ಇಷ್ಟೆ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ನಿಯಮ

ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಕಿರುಕಾದಂಬರಿಗೂ (ನಾವೆಲೆಟ್) ಕಾದಂಬರಿಗೂ ನಡುವೆ ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇ.ಎಂ.ಡಬ್ಲ್ಯು. ಟಲ್‌ಯಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶಕ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ 20,000 ಪದಗಳಿರಬೇಕು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವತಃ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನಾದ ಇ.ಎಂ. ಫಾಸ್ಟರ್ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದರೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಗದ್ಯ ಕೃತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದ ಎಂದರೆ ಕನಿಷ್ಟ 50,000 ಪದಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹೆನ್ರಿ ಜೇಮ್ಸ್‌ನ ದಿ ಟರ್ನ್ ಆಫ್ ದಿ ಸ್ಕ್ರೂ, ಶ್ರೀನಿವಾಸರ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ–ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳು ಕಿರುಕಾದಂಬರಿಗಳೇ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಕಥಾವಸ್ತು ಪಾತ್ರ, ಸನ್ನಿವೇಶ, ಭಾಷೆ ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಮಾತನಾಡಬಹುದಾದರೂ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಾಗಲೇ ಮಹತ್ತ್ವದ ಅರ್ಥದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವುದು. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೃತಿ ವಿಫಲವಾದಂತೆ. ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಾದಂಬರಿಯ ತಂತ್ರ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯಗೊಳಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕಾದಂಬರಿಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅರ್ಥದ, ಅನುಭವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಚಿತವಾದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಇಡೀ ಕೃತಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಢವಾದ ಅರ್ಥವೇನೂ ಸ್ಫುರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೆ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಉತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಸಗಳ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮೂಡಿಸುವ ಸಾಹಸ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಆರ್.ಎಲ್.ಸ್ಟೀವನ್ ಸನ್ನನ ಟ್ರಷರ್ ಐಲೆಂಡ್, ಡೇನಿಯಲ್ ಡಿಫೋನ; ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಕ್ರೂಸೋ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಪ್ರಧಾನ; ಪಾತ್ರಗಳು ಸರಳ. ಭಾಷೆ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ತರ್ಕದ ಸಂಬದ್ಧತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಭಾವನೆಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ಗೌಣ; ಭಾಷೆಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಜೇಮ್ಸ್ ಜಾಯ್ಸನ ಯೂಲಿಸಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೊರಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಒಳಜಗತ್ತುಗಳ ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಪಾತ್ರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮನಾದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾನ್ಯ–ಜೇನ್ ಆಸ್ಟಿನಳ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ. ಇಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳು ಹಲವು ಗುಣಗಳನ್ನು ತಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವಿಕ ಅನೇಕ ಮುಖಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಾಗಲೀ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಮಾತು ಅಥವಾ ವಿಲಕ್ಷಣತೆ ಆಯಾ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಬಿಡಬಲ್ಲದು ಎಂದು ಆರಿಸುವುದಾಗಲೀ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ದುಂಡು ಅಥವಾ ತುಂಬಿದ (ರೌಂಡ್) ಪಾತ್ರಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಕಾದಂಬರಿಯೂ ಈ ಬಗೆಯ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಒಳಗೊಂಡಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ಪಾತ್ರಗಳ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶ ಬೇಕು. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಎಂ. ಥ್ಯಾಕರೆಯ ಜಂಬದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿನ (ವ್ಯಾನಿಟಿ ಫೇರ್) ಬೆಕಿಷಾರ್ಪ್ ಇಂಥ ಪಾತ್ರ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಎರಡು ಮೂರು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ಗುಣ ಅಥವಾ ಭಾವನೆಯ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಚಪ್ಪಟೆ (ಫ್ಲ್ಯಾಟ್) ಪಾತ್ರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್‌ನ ಲ್ಯಾಮರ್‌ಮೋರ್‌ನ ವಧು (ದಿ ಬ್ರೈಡ್ ಆಫ್ ಲ್ಯಾಮರ್‌ಮೋರ್) ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಡರ್‌ಸ್ಟನ್ ಇಂಥ ಪಾತ್ರ. ಯಜಮಾನನ ಬಡತನವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡುವುದೇ ಇವನ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ. ಇಂಥವು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಪಾತ್ರಗಳು. ಚಪ್ಪಟೆ ಪಾತ್ರ ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದು ಸಪ್ಪೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್‌ನ ಮಿ. ಮಿಕಾಬರ್‌ನಂಥ ಹಲವು ಪಾತ್ರಗಳು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಇಡೀ ಗುಂಪುಗಳನ್ನೇ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳು, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು, ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲ ಕೆಲವು ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ವೈಲ್ಡ್ ವೆಸ್ಟ್ ಅಥವಾ ಕೌಬಾಯ್ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಓದುವವರು ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒರಟುತನ ಧೈರ್ಯ, ಗಟ್ಟಿತನಗಳನ್ನು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವನ್ನೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಒರಟುತನಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸಿಯೂ ಹೊಸತನವನ್ನು ತಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ, ಬೆರೆಸಿ, ಹೊಸದೊಂದು ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕು. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಆತ ಕೃತಿ ಮೂಡಿಸಬೇಕಾದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಭಂಗಬಾರದಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಆರಿಸಬೇಕು. ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಬೇಕು. ತಾನು ಆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದೂ ಹೊರಗೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಆತನ ಮತ್ತು ಆತ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆತನ ಧಾಟಿ (ಟೋನ್) ಓದುಗರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ನಾವು ವಾಸಿಸುವ ಜಗತ್ತಿನಂತೆಯೇ ಇದ್ದೂ ವಿವರಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮತ್ತು ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗುವ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ತಂತ್ರದಿಂದ.

ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ, ವೈವಿಧ್ಯ: ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪ ಹಳೆಯದೇ; ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈಚೆಗಿನದು. ಕಥೆ ಕೇಳುವ ಆಸಕ್ತಿ, ಕಥೆ ಹೆಣೆಯುವ ಬಯಕೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಆಳವಾದುವು. ಈಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 20, 21ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಡಂಬನೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಇವು ಅರಸನನ್ನೂ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬಾಕ್‌ಸ್ಯಾದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಎಂಬುದು ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾದಂಬರಿ. ಸಿನುಹೆ ಎಂಬುದು ನೌಕಾಘಾತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ನಾಯಕನ ಕಥೆ. ರೋಮಿನ ಲೂಸಿಅಸ್ ಅಪೂಲಿಅಸ್‌ನ (ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಬಂಗಾರದ ಕತ್ತೆ ಎಂಬ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ತರುಣ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬ ಕತ್ತೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ ಕಂಡ ನೋಟಗಳೂ ಕೇಳಿದ ಮಾತುಗಳೂ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಒಂದು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕ ಮುಂದಿನ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುರಾಸಾಕಿ ಎಂಬಾಕೆ ಬರೆದ ಗೆಂಜಿಯ ಕಥೆ ಬಹು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಕೃತಿ. ಹಲವು ಹೆಣ್ಣುಗಳೊಡನೆ ಸರಸವಾಡಿದ ತರುಣನ ಕಥೆ ಇದು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿನ ಮಾನಸಿಕ ಅನುಭವಗಳ ವಿವರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂಥವು. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಹಸದ ಕಥೆಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ತೋರುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ವಿಕಸನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಹ್ರಸ್ವವಾದುದೇ. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಸರ್‌ವಾಂಟಿಸ್‌ನ (1605–1615) ಡಾನ್ ಕ್ವಿಕ್ಸಟ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜಾನ್ ಬನ್ಯನನ (1678–79) ಯಾತ್ರಿಕನ ಮುನ್ನಡೆ (ದಿ ಪಿಲ್‌ಗ್ರಿಮ್ಸ್ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸ್) ಇವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾದಂಬರಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ ಇದರ ಚರಿತ್ರೆ ಸುಮಾರು 400–550 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ, ಅದರ ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಕಾದಂಬರಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ನೆರವಾದುವು.

ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ತಾಯಿ ಬೇರು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಹಂದರದ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಒಂದು ಕೇಂದ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕಥೆಯನ್ನು ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಎಂದರೆ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಮಾಧ್ಯಮ ಪದ್ಯ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಮಾಧ್ಯಮ ಗದ್ಯ. ಆದರೆ ಕಾದಂಬರಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಪ್ರಣಯದ ಮತ್ತು ವಿರೋಚಿತ ಸಾಹಸ ಕಥೆಗಳು (ರೊಮಾನ್ಸ್‌ಗಳು) ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳು, ಷಾರ್ಲಮನ್ನನ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಆರ್ಥರ್ ದೊರೆಯ ಕಥೆಗಳು ಈ ರೊಮಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಆಗರ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗದ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡುವು. ಕ್ರಮೇಣ ದೀರ್ಘ ಕಥನಗಳ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಕಥೆಯೂ ಹಲವು ಘಟನೆಗಳ ಸರಪಳಿ, ಅಷ್ಟೆ. ಏಕನಾಯಕನೇ ಇವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಅಂಶ. ಅಭಿರುಚಿ ಬದಲಾದಂತೆ ಗದ್ಯಕಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ, ಕಥನ ಕವನಗಳು ವಿರಳವಾದುವು. ಹಲವು ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಗದ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ರೊಮಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಂದ ಪಡೆಯಿತು. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ, ರೊಮಾನ್ಸು ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ರೊಮಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಘಟನೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಅಂಶ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕನ ಸ್ಥಾನ ಮಾತ್ರವೇ. ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಪಾತ್ರದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕಾದಂಬರಿ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. (ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು ಕಾದಂಬರಿಗೆ ನಾಟಕದಿಂದ ಬಂದ ಅಂಶ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ). ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸರ್‌ವ್ಯಾಂಟಿಸನ ಡಾನ್ ಕ್ವಿಕ್ಸಟ್ ಯುರೋಪಿನ ಕಾದಂಬರಿ ಎನ್ನುವುದು. ಆದರೂ ಕ್ರಿಯೆ, ಪಾತ್ರಗಳ ಈ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಡಾನ್ ಕ್ವಿಕ್ಸಟ್ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದುದು ನಿಧಾನವಾಗಿಯೆ. 1678ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಲ ಪ್ರಿನ್ಸೆಸ್ ದ ಕ್ಲೀವ್ಸ್ ಎಂಬುದು ರೊಮಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೂಗಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಫ್ ಬೆನ್ (1640–89) ಮತ್ತು ವಿಲಿಯಂ ಕಾನ್‌ಗ್ರೀವರ (1670–1729) ಕೃತಿಗಳು ರೊಮಾನ್ಸ್‌ಗೆ ಸಮೀಪವಾದುವು. ಬನ್ಯನನ ದಿ ಪಿಲ್‌ಗ್ರಿಮ್ಸ್ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸಿನ

ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೌಕಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಮೊದಲ ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಡೇನಿಯಲ್ ಡೆಫೋನ ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಕ್ರೂಸೊ (1719). ಆದರೆ ಡೆಫೋಗೆ ತಾನು ಹೊಸದೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನುವ ಅರಿವೇ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅರಿವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ನೋಡುವುದು ಹೆನ್ರಿ ಫೀಲ್ಡಿಂಗ್ (1707–54) ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಮ್ಯುಅಲ್ ರಿಚರ್ಡ್‌ಸನ್ (1689–1791)–ಇವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿ, ಸಮಕಾಲೀನ ನಂಬಿಕೆಗಳು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಲಭ್ಯ. ಪ್ರಯಾಣದ ಸೌಕರ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಕೊಡುಗೆಗಳು–ಎಲ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ನೀಗ್ರೊ ಗುಲಾಮರ ಜೀವನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ, ಹ್ಯಾರಿಯೆಟ್ ಬೀಚರ್ ಸ್ಟೌಳ ಕೃತಿ–ಅಂಕಲ್ ಟಾಮ್ಸ್ ಕ್ಯಾಬಿನ್ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿದೆ. ಚಾರಲ್ಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಅನಾಥಾಲಯಗಳು, ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸೆರೆಮನೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಫ್ರಾನ್ಜ್ ಕಾಫ್ಕನ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಒಂಟಿತನದ ನೋವಿಗೆ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಿಯತ ಕಾಲಿಕಗಳು ಧಾರವಾಹಿಯಾಗಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಹೊಸ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನಿಗೂ ಓದುಗನಿಗೂ ಹೊಸ ಬಾಂಧವ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪ್ರತಿಭಾಗದ ಮುಕ್ತಾಯವೂ ಓದುಗನಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಓದುವಂತೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂತಿರಬೇಕಾದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇದು ಕ್ರಿಯೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಇಡೀ ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಓದುಗರ ಬೇಕು–ಬೇಡಗಳು ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಥ್ಯಾಕರೆ ಮತ್ತು ಡಿಕನ್ಸ್ ಓದುಗರ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೊ ಕೃತಿಯ ಮುಕ್ತಾಯವನ್ನೊ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದುದುಂಟು. ಪ್ರಯಾಣ ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ–ಇವು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಒಂದು ದೇಶದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜೂಲ್ಸ್ ವರ್ನ್ (1828–1905), ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಚ್.ಜಿ. ವೆಲ್ಸ್ (1866–1946) ಮೊದಲಾದವರು ವಿಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಮುನ್ನಡೆ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಗೆ ರೂಪಿಸಿಬಹುದು ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಆಲ್ಡಸ್ ಹಕ್ಸ್ಲಿಯಂಥ (1894–1963) ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಜೀವನವನ್ನು ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಡಾರ್ವಿನನ ಜೀವವಿಕಾಸಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಬೆಳೆದು ಜ್ಞಾನ ಥಾಮಸ್ ಹಾರ್ಡಿಯ (1840–1928) ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಜಗತ್ತನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಜಟಿಲತೆ ಮತ್ತು ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣ ಮಾಡಿದಂದು ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹ ಪಂಥಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾಯಿತು. ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಎಂದರೇನು, ಸಹಜತೆ ಎಂದರೇನು ಎಂಬಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಕೃತಿಕಾರರು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ಲೊಬೇರ್, ಎಮಿಲಿಜ಼ೋಲಾ, ದಾಸ್ತಯೆವ್‌ಸ್ಕಿ, ತುರ್ಜ್ಯನೆಫ್, ಚೆಕಾಫ್–ಮೊದಲಾದವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಈ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ವಿಮರ್ಶಕರು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ವರ್ಗೀಕರಣಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಿಂಗಡಣೆ ವಿಚಿತ್ರ ಕಾದಂಬರಿ ಸಾಹಸ ಕಾದಂಬರಿ, ನೈಜ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ರೊಮಾನ್ಸ್ ರೂಪಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ರ‍್ಯಾಬಿಲೆಸ್‌ನ (1490–1554) ಗರ್‌ಗಾಂಟುಅ. ಜೋನಾಥನ್ ಸ್ವಿಫ್ಟ್‌ನ (1667–1745) ಗಲಿವರ್ಸ್ ಟ್ರಾವಲ್ಸ್ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳು. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಅದ್ಭುತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾಸ್ತವಿಕತೆ, ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಥೆಯಿಂದ ಜೀವನದ ಗಹನವಾದ ಸತ್ಯವೊಂದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗಲಿವರ್ಸ್ ಟ್ರಾವಲ್ಸ್ ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ–ಉದಾತ್ತ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಕುದುರೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಹ–ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನವನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಲ್ಟೇರನ ಕ್ಯಾಂಡೈಡ್, ಸ್ಯಾಮ್ಯುಅಲ್ ಬಟ್ಲರನ ಎರವ್ಹನ್, ಕಾಫ್ಕನ ದಿ ಕ್ಯಾಸಲ್ (ಮಹಾಸೌಧ) ಇವು ಈ ವಿಭಾಗದ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು. ವಿಚಿತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಯ ಅಂಶವನ್ನು ಬಾಲ್ಜಾಕ್, ಫ್ರಾಸ್ಟ್. ಡಿಕನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ನಂಟುತನ ಸಾಹಸದ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದ್ಭುತ ಘಟನೆಗಳೊನ್ನಳಗೊಂಡ ಕಥೆಯುಂಟು. ಆದರೆ ವಿಚಿತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಗಹನ ಸತ್ಯವೊಂದಿದ್ದರೆ, ಸಾಹಸ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಯೇ ಮುಖ್ಯ. ಡಫೋನ ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಕ್ರೂಸೊ, ಸ್ಟೀವನ್‌ಸನ್ನನ ಕಿಡ್‌ನ್ಯಾಪ್ಡ್ ಇಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ವೆಲ್ಸ್‌ನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರಮ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಸ ಕಥೆಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಆಧಾರ ದೊರೆಕಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನದ ನಿತ್ಯಜೀವನವನ್ನೇ ವಸ್ತುವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿತವಾದ ನೈಜ ಕಾದಂಬರಿಯ ತಿರುಳೆಂದರೆ ಅವರ ಕಷ್ಟ ಸುಖ, ಆಸೆ ನಿರಾಸೆ, ಸಮಸ್ಯೆ ನೆಲೆಗಳು, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಕಥೆಗಳು. ಬಹುಮಂದಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಗಯಟೆಯ ವರ್ದರ್‌ನ ದುಃಖಗಳು, ಜೇನ್ ಆಸ್ಟೆನಳ ಪ್ರೈಡ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರೆಜುಡಿಸ್, ಷರ್ಲಾಟ್ ಬ್ರಾಂಟಿಯ ಜೇನ್ ಐರ್, ಫ್ಲೋಬೇರ್‌ನ ಮದಾಂ ಬಾವರಿ, ಟಾಲ್ಸ್‌ಟಾಯ್‌ಯ ವಾರ್ ಅಂಡ್ ಪೀಸ್, ದಾಸ್ತಯೆವ್‌ಸ್ಕಿಯ ದಿ ಈಡಿಯೆಟ್, ಜಾರ್ಜ್ ಮೆರಿಡಿತ್‌ನ ದಿ ಇಗೋಯಿಸ್ಟ್, ಡಿ.ಎಚ್. ಲಾರೆನ್ಸ್‌ನ ಸನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಲವರ್ಸ್–ಇಂಥ ಕೆಲವು ಮಹಾಕಾದಂಬರಿಗಳು.

ಕೃತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಆವರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಪನಿಕ (ಚಾರಿತ್ರಿಕವಲ್ಲದ್ದು) ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾದ ಕಾಲದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಆವರಣ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಒಂದು ಅಂಶ. ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟ್‌ನ ಕೆನಿಲ್‌ವರ್ತ್‌ನ ಕ್ರಿಯೆ ರಾಣಿ ಎಲಿಜಬೆತಳ ಕಾಲದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಣಿ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಅರ್ಲ್ ಆಫ್ ಲೀಸ್ಟರ್ ಮೊದಲಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕಕಾಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ತಾನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾಲದ ರೀತಿಗಳು, ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಪದ್ಧತಿಗಳು–ಇವನ್ನಲ್ಲದೆ ಜೀವನಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಅಳವಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಲ್ಲದ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. (ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳೂ ಉಂಟು). ಈ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾಲ ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವೇ. ಪ್ರತಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೇಲೆಯೂ ಒಂದು ಯುಗದ ಛಾಯೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜೇನ್ ಆಸ್ಟೆನ್ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಘಟನೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇ ಆಕೆಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ರೈಲು ಮುಂತಾದ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ವಾಹನಗಳು ಇಲ್ಲದೇ, ಐವತ್ತು ಮೈಲಿಗಳ ಪ್ರಯಾಣ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲವದು ಎಂದು ಆ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಓದುಗ ನೆನಪಿಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಲ್ಲದ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳು, ಘಟನೆಗಳು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಆದರೆ ನಡೆದದ್ದೇ ಅಲ್ಲ; ನಡೆಯಬಹುದಾದದ್ದು.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಕ್ರಿಯೆ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹಲವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ರೂಪು ರೇಖೆಗಳ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿತ್ತವೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನಿಸರ್ಗದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಅಥವಾ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುತ್ತವೆ. ಸಿಂಕ್ಲೇರ್ ಲೂಯಿಯ ಮೇನ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಇಂಥ ಒಂದು ಕೃತಿ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ತಂತ್ರವನ್ನೇ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಅಂಶವನ್ನಾಗಿಯೂ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು (ತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ). ಬಿಗಿಯಾದ ಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ, ಒಬ್ಬ ನಾಯಕನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿಗಳುಂಟು. ಇವು ಎರಡು ಬಗೆಯವು. ಸಾಹಸವಂತ ಮತ್ತು ಗುಣವಂತ ನಾಯಕನಾದರೆ ಸಾಹಸದ ಕಾದಂಬರಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಟೀವನ್‌ಸನ್ನರ ಟ್ರಷರ್ ಐಲೆಂಡ್ ಇಂಥ ಕೃತಿ. ತುಂಟನಾಯಕನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾಯಕನೇ ಪಟಿಂಗನಾಗಿರುತ್ತಾನಾಗಿ ನೈತಿಕಮೌಲ್ಯಗಳ ವಿಚಾರ ಅಲ್ಲಿ ಗೌಣ. ಸ್ಪೇನಿನ ಅಲೆಮಾನ್‌ನ ಗಜ್‌ಮಾನ್ ದ ಆಲ್ಫಾರಾಚ್(1599–1604), ಫೀಲ್ಡಿಂಗ್‌ನ ಜೊನಾಥನ್ ವೈಲ್ಡ್ ಮೊದಲಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಒಂದು ಉದ್ದೇಶಿತ ರಚನೆ ಇರುವ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ನಾಟಕೀಯ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ

ಕ್ರಿಯೆಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಟಕೀಯ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿನಂತೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪರಂಪರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ, ನಡುವೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೊಂಡಿಗಳನ್ನು ಕೃತಿಕಾರ ಒದಗಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೆನ್ರಿ ಜೇಮ್ಸ್‌ನ ದಿ ಅಂಬಾಸಡರ್ಸ್ ಈ ಬಗೆಯದು. ದೃಶ್ಯಾವಳಿ ಪ್ರಧಾನ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೇ ಇರುವುದರ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ; ನಾವು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಸುತ್ತಲಿನ ನಿಸರ್ಗದ ದೃಶ್ಯಗಳ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಥ್ಯಾಕರೆಯ ವ್ಯಾನಿಟಿ ಫೇರ್ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಒಂದೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ಅಥವಾ ಜೀವನದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಘಟನೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತದ ರೀತಿಯ ಕಾದಂಬರಿಯ ವಿಧಾನ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯವು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಈ ಬಗೆಯವು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಾನು ಕಂಡಂತೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಆತ್ಮವೃತ್ತದ ತಂತ್ರ. ಡೆಫೋನ ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಕ್ರೂಸೊದಿಂದ ಷರ್ಲಾಟ್ ಬ್ರಾಂಟಿಯ ಜೇನ್ ಐರ್, ಜೆ.ಡಿ. ಸ್ಯಾಲಿಂಗರನ ಕ್ಯಾಚರ್ ಇನ್ ದಿ ರೈ ಮತ್ತು ಕಾಮೂನ ದಿ ಸ್ಟ್ರೇಂಜರ್ ವರೆಗೆ ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಡಿಕನ್ಸ್‌ನ ಡೇವಿಡ್ ಕಾಪರ್‌ಫೀಲ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾಯಕನೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವವನು ನಗೆಗೀಡಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾತ್ರದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ವುಡ್‌ಹೌಸನ ಹಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರವ್ಯಕ್ತಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಬರ್ಟ್ರಮ್ ವೂಸ್ಟರ್, ಆರ್ಥರ್ ಕಾನನ್‌ಡಾಯ್ಲ್‌ನ ಷೆರ್ಲಾಕ್ ಹೋಮ್ಸ್ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಗೆಳೆಯ ಡಾ.ವ್ಯಾಟ್ಸನ್ ಇಂಥವರು. ಸ್ಯಾಲಿಂಗರನ ದಿ ಕ್ಯಾಚರ್ ಇನ್ ದಿ ರೈ ನಂಥ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಹೇಳುವವನಿಗೆ ತಾನು ಬರೆಹಗಾರ ಎಂಬ ಅರಿವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ದಿನಚರಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಗದಗಳ ಮೂಲಕ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿಗಳೂ ಉಂಟು.

ಉದ್ದೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. (ಉದ್ದೇಶತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವುಂಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು). ಕಾದಂಬರಿ ಅನ್ಯಾರ್ಥಪ್ರಧಾನವಾಗಬಹುದು ಅಂದರೆ ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನೀತಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರತೀಕಗಳಾದ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಬನ್ಯನನ ಪಿಲ್‌ಗ್ರಿಮ್ಸ್ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಎಂಬಾತ ವಿನಾಶದ ನಗರದಿಂದ (ಸಿಟಿ ಆಫ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಕ್ಷನ್) ಅಮರ ನಗರಕ್ಕೆ (ದಿ ಎವರ್‌ಲಾಸ್ಟಿಂಗ್ ಸಿಟಿ) ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಭಯಮಿಶ್ರಿತ ರೋಮಾಂಚನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಗಾಥಿಕ್ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹಾರೆಸ್ ವಾಲ್‌ಪೋಲನ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಆಫ್ ಅಟ್ರಾಂಟೊ (1764) ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮೇರಿ ಷೆಲಿಯ ಫ್ರಾಂಕಿನ್‌ಸ್ಟಿನ್ (1817) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಅದರ ಮಾನಸಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕಂಡುಬರುವುದು ಪರಿಣಾಮ ವಿಧಾನದ (ಇಂಪ್ರೆಷನಿಷ್ಟಿಕ್) ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ. ಜೇಮ್ಸ್ ಜಾಯ್ಸ್‌ನ ಪೋರ್‌ಟ್ರೇಟ್ ಆಫ್ ದಿ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ್ ಆಸ್ ಎ ಯಂಗ್ ಮ್ಯಾನ್‌ನಲ್ಲಿ (1916) ನಾಯಕನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುವ ಭಾವಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಮುಖ್ಯ, ಅವನ ಸುತ್ತಣ ಪರಿಸರವಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುಂದಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹ (ಸ್ಟ್ರೀಮ್ ಆಫ್ ಕಾನ್ಷಸ್‌ನೆಸ್) ಕಾದಂಬರಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ಪ್ರಯತ್ನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ತಾರ್ಕಿಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಭಾವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಚಾರಗಳ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು. ಈ ಪಂಥದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಜಾಯ್ಸ್‌ನ ಯೂಲಿಸಿಸ್ (1922). ಸಾಮಾಜಿಕ ರೀತಿಗಳ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ (ನಾವೆಲ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನರ್ಸ್) ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಉದ್ದೇಶ. ಫ್ಯಾನಿ ಬರ್ನಿಯ ಈವ್‌ಲೀನ್ (1778) ಮತ್ತು ಜೇನ್ ಆಸ್ಟೆನಳ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಈ ಬಗೆಯವು. ಮನುಷ್ಯ ನಿಸರ್ಗದೊಡನೆ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಹೋರಾಟದ ಚಿತ್ರಣ ನೆಲದ ಕಾದಂಬರಿಯ (ನಾವೆಲ್ ಆಫ್ ದಿ ಸಾಯ್ಲ್) ಗುರಿ. ಎಲೆನ್ ಗ್ಲಾಸ್‌ಗೋನ ಬ್ಯಾರನ್ ಗ್ರೌಂಡ್ (1925) ಇಂಥ ಕೃತಿ. ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಬಂಡೆಯಂತೆ ನಿಂತ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದೇ ಭಾವಾತಿರೇಕದ ಕಾದಂಬರಿಯ (ಸೆಂಟಿಮೆಂಟಲ್) ಉದ್ದೇಶ. ಆಲಿವರ್ ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್‌ನ ದಿ ವಿಕಾರ್ ಆಫ್ ವೇಕ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಕಾದಂಬರಿಯ (1766) ನಾಯಕ ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರಿಮ್‌ರೋಸ್ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿ ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತೀರ ಅನ್ಯಾಯ, ಅಪಮಾನಗಳಾದಾಗಲೂ ದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಕಡೆಗೆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಜಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ರಚಿತವಾದದ್ದು ಥೀಸಿಸ್ ನಾವಲ್. ಆರಿಖ್ ಮರ್‍ಯೆಯ ಫಾನ್ ರಮಾರ್ಕ್‌ನ ಆಲ್ ಕ್ವಯಟ್ ಆನ್ ದಿ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಫ್ರಂಟ್‌ನ ಉದ್ದೇಶ ಯದ್ಧದ ಭೀಕರ ಕ್ರೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಮೂರ್ಖತನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು. ಒಂದು ಅಪರಾಧದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆಗಾಥ ಕ್ರಿಸ್ಟಿ, ನಿಕೊಲಸ್ ಬ್ಲಾಕ್ (ಸಿ. ಡೇ. ಲೂಯಿಸ್), ಡರಥಿ ಎಲ್ ಸೇಯರ್ಸ್, ಅರ್ಲ್ ಸ್ಟ್ಯಾನ್ಲೆ ಗಾರ್ಡ್ನರ್ ಈ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದವರು.

ಹೀಗೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಹಲವು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಬಹುದು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದ ಕಾದಂಬರಿ ಕಳೆದ ಒಂದು ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಬಹು ವೇಗವಾಗಿ ಹಲ ಮುಖನಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಮಾರ್ಷಲ್ ಪ್ರೌಸ್ತ್‌ನ (1871–1922) ಕಳೆದುಹೋದ ಸಂಗತಿಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ (ಅ ಲ ರಿಷರ್ಷ್ ದ್ಯೂ ತಾ ಪರ್ದ್ಯು) ಕಥಾವಸ್ತು ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದುಹೋದ ಘಟನೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ನಿರೂಪಣೆಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಅವು ಗತಕಾಲದ ಘಟನೆಗಳೆಂದೇ ಭಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಇನ್ನೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಳಿತಗಳ ಭಾಗವೆಂದೇ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ; ಕಾಲ ದೇಶ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಗಳು ಕರಗಿಹೋಗಿ ಉಳಿಯುವ ಅನಂತತೆಯ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿ.ಪಿ. ಸ್ನೋನ (1905) ಸ್ಟ್ರೇಂಜರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಬ್ರದರ್ಸ್ ಹನ್ನೊಂದು ಸಂಪುಟಗಳ ಮಾಲೆ; ಇದು ಲೂಯಿ ಎಲಿಯೆಟ್ ಎಂಬಾತನ ಆತ್ಮವೃತ್ತರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವವರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನಗಳ ಒತ್ತಡಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿನ ಉದ್ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ವೇಗ ಮತ್ತು ವಿಡಂಬನೆಗಳಿಲ್ಲದ ಪರಿಪಕ್ವ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಮೆರಿಕದ ಜೆ.ಡಿ. ಸ್ಯಾಲಿಂಗರನ ದಿ ಕ್ಯಾಚರ್ ಇನ್ ದಿ ರೈ ಸಮಕಾಲೀನ ಜೀವನದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಯುವಕ ಮನೋಭಾವದ ಪ್ರತೀಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿಲ್ಲ. ಹದಿನೈದು ವಯಸ್ಸಿನ ಬಾಲಕನೊಬ್ಬ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಬಂದು, ಟ್ಯಾಕ್ಸಿ ಚಾಲಕರು, ಒಬ್ಬ ಸೂಳೆ, ತನ್ನ ತಂಗಿ, ಒಬ್ಬ ಸಲಿಂಗ ರತಿಯ ಹಿರಿಯವಯಸ್ಕ – ಇವರ ಮಧ್ಯೆ ಓಡಾಡುವುದು, ಆಷಾಢಭೂತಿತನ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಜಗತ್ತಿನ ಅನುಭವ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾದಂಬರಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ನಾಯಕನ ಆತ್ಮವೃತ್ತ ಇದು. ಅವನ ಅನುಭವ ಗೊಂದಲ, ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ, ಭಯಭೀತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂವಹನಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಆತ್ಮವೃತ್ತ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ವ್ಲಾಡಿಮಿರ್ ನಬೊಕೊವ್‌ನ (1899) ಲೋಲಿಟದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಕಾದಂಬರಿ ಇದು. ಎದುರಿಲ್ಲದ ಆಕರ್ಷಣೆ ಬೀರುವ ಎಳೆವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯನುರಾಗ, ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾರ ಎನ್ನುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿನ ಗೀಳು ನಾಯಕನಿಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾರ, ವಿಚಾರಗಳು ಅವನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಜಟಿಲವಾದ, ಸುತ್ತುಸುತ್ತಿನ, ದಟ್ಟವಾದ ಸೂಚನೆಗಳ, ಆದರೂ ಲವಲವಿಕೆಯ ವಿಚಿತ್ರಶೈಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಷ್ಟೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ನೈಜೀರಿಯದ ಚಿನುಅ ಅಚಿಬೆಯ ದೇವರ ಬಾಣದ (ಆರೊ ಆಫ್ ಗಾಡ್– (1964) ವಸ್ತು ಶ್ವೇತವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸೇರದವರ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗೆ, ಅವುಗಳ ಸತ್ತ್ವ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಸುಖಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾರದವರಿಂದ ಒದಗುವ ಅಪಾಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಕುಷ್ವಂತ್ ಸಿಂಗರ ಐ ಷಲ್ ನಾಟ್ ಹಿಯರ್ ದಿ ನೈಟಿಂಗೇಲ್ಸ್ ಎಗೆನ್ (1961) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1942–43ರ ಪರ್ವಕಾಲದ ಸಿಖ್ ಸಮುದಾಯದ ಜೀವನವನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಂಗೆರಿಯ ಗಜ್‌ಟಾವ್ ರಾಬ್‌ನ, ಸಬೇರಿಯ ಪುಸ್ತಕದ ವಸ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸಂಗಳ ಘರ್ಷಣೆ. ಆದರೆ, ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟದು ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ, ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಂತಿಲ್ಲ– ಎಂಬ ಬಾಳಿನ ದುರಂತವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಕಾಮೂನ (1931–60) ದಿ ಮಿತ್ ಆಫ್ ಸಿಸಿಫಸ್ ಶೂನ್ಯವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾಪಾಲ್ ಸಾರ್ತ್ರ ಕಾದಂಬರಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾದಂಬರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ (ಆಂಟಿ ನಾವಲ್) ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಸುತ್ತಲಿನ ಆವರಣ ಸಹ ಅವನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಗಮನ ಬಹು ನಿಧಾನ. ಮೈಕೇಲ್ ಬ್ಯೂಟರ್‌ನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಬದುಕಿನ ಕಾಲವನ್ನೇ ಹಿಮ್ಮುಖ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿಗಳು: ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಓದುಗರಲ್ಲಾಗಲಿ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಮ್ಮತವಿರುವುದು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು (ಭಾರತ ಮತ್ತು ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನುಳಿದು) ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಸರ್‌ವಾಂಟಿಸ್ ಡಾನ್ ಕ್ವಿಕ್ಸಟ್‌ನ ಸಾಹಸಗಳು (1605) ಬೈಬಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಾರಿ ಅನುವಾದವಾಗಿರುವ ಕೃತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಾಹಸವೀರರ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಗಳ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ತಾನೂ ಸಾಹಸಗಳನ್ನರಸಿ ಹೊರಟ ಮುದುಕನ ಕಥೆ ಇದು. ಕೃತಿ ಹಾಸ್ಯದ ಆಗರ. ನಾಯಕನನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುವಂತೆಯೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಠಿಣ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಸೋಲುವ ಅವನನ್ನು ಕಂಡು ಮರುಕಪಡುತ್ತೇವೆ. ಅನುಭವಗಳ ಹೊರ ತೋರಿಕೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಅವುಗಳ ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕಾಣಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚನಾದರೂ ಆದರ್ಶ ಪ್ರಿಯನೂ ಸೌಜನ್ಯಶೀಲನೂ ನಿಜವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯವನೂ ಆದ, ನಮ್ಮ ಆದರವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಗಳಿಸುವ, ಎಂದೆಂದೂ ಮರೆಯಲಾಗದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸರ್‌ವಾಂಟಿಸ್ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಜಗತ್ತಿಗೊಂದು ಹೊಸ ಪ್ರತೀಕವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಮರ್ಥ ವಿಡಂಬನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸಿರುವುದು ವಾಲ್ಟೇರನ ಕಾಂಡೈಡ್, ಕಹಿಯಾದ, ಕತ್ತರಿಸುವ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಡಂಬನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ದವತೆ ಮತ್ತು ವಿವೇಕಗಳ ಗುಪ್ತವಾಹಿನಿಯೂ ಉಂಟು. ಸದ್ದುಗದ್ದಲವಿಲ್ಲದ ನಿರಾಡಂಬರ ಕರ್ತವ್ಯಶೀಲತ್ವ, ಸುಖವನ್ನರಸುವ ಯುವಕನಾಯಕನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನದ ಹಾದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮದಾಂ ಬವಾರಿ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುವ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಥೆ; ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ನಿಂತು ನಿಷ್ಠುರ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಪಂಥದ ಗುಸ್ತಾವ್ ಫ್ಲೋಬೇರನ ಕೃತಿ ಇದು. ಪಾತ್ರ, ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಮತೋಲನ, ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿನಿಟ್ಟಿನ ಗಮನ, ಪಾತ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ, ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ಪಾತ್ರದ ಮನಸ್ಸಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುವಂತಿವೆ, ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಲಿಕೊಡುವ ಹೆಣ್ಣು ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ತೆರುವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಉಪದೇಶದ ಗೋಜಿಗೇ ಹೋಗದೇ ನಿರೂಪಿಸುವ ರೀತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದೆ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯ ಮೊಪಾಸಾನ ಪೀರ್ ಎತ್ ಜೀನ್ (1888) ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಫಲವಾದ ಸೋದರನ (ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ) ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ಗ್ರೀಕ್ ದುರಂತ ನಾಟಕದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ತಾವು ಕಡೆಗಣಿಸಿದ ವಿಧಿಯೊಂದಿಗೂ ಪಾತ್ರಗಳು ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಅದರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೋಲನ್ನಪ್ಪಬೇಕಾತ್ತದೆ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿ, ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಚಿತ್ರಗಳು, ಒಂದು ಕಾಲದ ಚಿತ್ರವಾದರೂ ಸರ್ವಕಾಲಿಕವಾದ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕೃತಿಕಾರ ನೀಡುವ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಗಹನತೆಗಳು ಕೃತಿಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರೂಸ್ತನ ಅ ಲ ರಿಷರ್ಷ್ ದ್ಯೂ ತಾ ಪರ್ದ್ಯುನಲ್ಲಿ (1913–27) ಹಲವು ದೋಷಗಳುಂಟು. ಇದರದು ಭೀಕರ ಕತ್ತಲೆಯ ಜಗತ್ತು. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಕೈಕೈಹಿಡಿದು ಜೊತೆಯಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಅನುಭವವನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿಯ ಇಲ್ಲಿನ ರೀತಿ ವಿಶೇಷವಾದುದು. ಹಲವು ಬಗೆಗಳ, ಹಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಲಿಕವಾದ ಮಾನವ ಅನುಭವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನೆಥಾನಿಯಲ್ ಹಾತಾರ್ನನ ದಿ ಸ್ಕಾರ್ಲೆಟ್ ಲೆಟರ್ (1850) ಮೂವರು ಪಾಪಿಗಳ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮಾಡಿದ ಹೆಣ್ಣು, ಅವಳ ಗುಪ್ತಪ್ರಣಯಿ, ಅವಳ ಗಂಡ ಇವರ ಕಥೆ. ಪಾಪದ ಅಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೂ ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಘರ್ಷಣೆಯ ಶಕ್ತಿಯುತ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಕೃತಿಯ ಬಂಧ ಬಹು ಬಿಗಿಯಾದದ್ದು, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಾಕ್ಯಬಂಧವನ್ನೂ ತಗೆದುಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಗಳ ಬಾಳಿನ ಎಳೆಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುವ ರೀತಿ. ಕಾದಂಬರಿ ಸಾಧಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ಐಕ್ಯ ಎರಡೂ ಅಸಾಧಾರಣ. ಈ ದೇಶ ಹಲವು ಮಹಾಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದೆ. ಮೆಲ್‌ವಿಲ್‌ನ ಮೋಬಿ ಡಿಕ್ (1851) ಒಂದು ಹಡಗಿನ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ತಿಮಿಂಗಿಲ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಹೋರಾಟದ ಕಥೆ. ಕೃತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಮರ್ಶಕರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೃತಿಯ ವಸ್ತು ದುಷ್ಟತನ, ನಾಗರಿಕತೆಯಿಂದ ದೂರವಾದ ವಿಚಿತ್ರ, ಭಯಾನಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರ ಮಿಶ್ರಣ ವಿಚಿತ್ರವೂ ಆಳವೂ ಆದ ಅನುಭವವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಕ್‌ಟ್ವೇನನ ಹಕಲ್‌ಬರಿ ಫಿನ್‌ನ ಸಾಹಸಗಳು (1885) ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಹಾಸ್ಯದ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಇದು ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಸಹಮಾನವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕ್ರೂರವಾಗಿರಬಲ್ಲ ಎಂಬುದರ ಗಂಭೀರ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಕುಡುಕನ ಮಗ, 14 ವರ್ಷದ ಹಕಲ್‌ಬರಿ. ವಿದ್ಯೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸದಾ ಅರಳಿರುವ ಮನಸ್ಸು ಇವನದು. ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳ ತವರಾದಂತೆಯೆ ಈತ ಸಹನೆ ಮತ್ತು ಮರುಕಗಳ ತವರೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಶಕ್ತಿಯುತರಾಗಿದ್ದು ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತ ಅಮೆರಿಕದ ಜನ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಹುಡುಗನ ನೈಜ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಗೂ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಹೆನ್ರಿ ಜೇಮ್ಸ್‌ನ ದಿ ಅಂಬ್ಯಾಸಡರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ(1903) ಒಂದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ತೋರಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲೆ ಇದೆ. ಸ್ಟ್ರೆದರ್ ಎಂಬ ಪಾತ್ರದ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಕಾರನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಯಾವ ಪಾತ್ರವೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನೂ ತೆರೆದಿಟ್ಟಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹು ಜಟಿಲವಾದ ನಿರೂಪಣಾ ಕಲೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಲಿಯಂ ಫಾಕ್‌ನರ್‌ನ ದಿ ಸೌಂಡ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಫ್ಯೂರಿ (1929) ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ವಿವರಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನೂ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿ, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಓದುಗರಿಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು.ಇದರ ಮೊದಲ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಗತಭಾಷಣಗಳಿವೆ. ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕಾಣುವುದು ಓದುಗರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಓಕ್ಲಹೋಮದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿ, ಸುಖ ಕಾಣುವ ಹಂಬಲದಿಂದ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕುಟುಂಬದ ದಾರುಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಸ್ಟೀನ್ ಬೆಕ್‌ನ ಗ್ರೇಪ್ಸ್ ಆಫ್ ರಾತ್ (1936) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಠೋರ ಕೃಷಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಶೋಷಿಸುವ ಬಗೆಗಳ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರ ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ವೇಗದ ಅಲೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಹೆಮಿಂಗ್‌ವೆ ರಚಿಸಿರುವ ಫರ್ ಹೂಮ್ ದಿ ಬಿಲ್ ಟೋಲ್ಸ್ (1960) ಸ್ಪೇನಿನ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಹೊರಗಿನ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತಿತರ ಪಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಒಳಗಿನ ಪ್ರತಿಗಾಮಿ ಗುಂಪುಗಳಿಂದಲೂ ಜನತೆಗಾದ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ರಷ್ಯದ ತುರ್ಜ್ಯನೆಫ್‌ನ ಫಾಸರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಸನ್ಸ್ (1862) ಕಾದಂಬರಿಯ ಶೂನ್ಯ (ನಿಹಿಲಿಸ್ಟ್) ದೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತೀಕ ಬಜರಫ್. ಸಮಕಾಲೀನ ಜೀವನದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗಳನ್ನು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಗೊಳಿಸುವ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಯತ್ನ ಇದು. ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎನಿಸಿರುವುದು ಟಾಲ್ಸ್‌ಟಾಯ್ ಬರೆದ ವಾರ್ ಅಂಡ್ ಪೀಸ್ (1862–69). ಯುರೋಪಿನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ದಶಕದ (1805–14) ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಭೌಮರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸೈನಿಕರು ಮತ್ತು ರೈತರವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವು ವರ್ಗಗಳ ವೃತ್ತಿಗಳ ಅಂತಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವಗಳ ಪಾತ್ರಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಗತ್ತು ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಜೀವನದ ವೈವಿಧ್ಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಹಜತೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಭವ್ಯ ಸಮರ ದೃಶ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಸಮರದ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಐದು ಕುಟುಂಬಗಳ ಜೀವನ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತನಗಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕೇ ಇತರರಿಗಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕೇ– ಈ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಘರ್ಷಣೆ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ದಾಸ್ತಯೆವ್‌ಸ್ಕಿಯ ಬ್ರದರ್ಸ್ ಕರಮಝೋವ್ (1879–80) ಮೂವರು ಸೋದರರ ಕಥೆ. ರಷ್ಯದ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಎರಕ ಹೊಯ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಗೊಂದಲಗೊಂಡ ಪ್ರಬಲ ರಾಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತದ ಶಿಲಾರಸದಂತೆ ಸುರಿಯುತ್ತವೆ. ಓದುಗನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಭವ್ಯ ಪ್ರೇಮಕಥೆ ಎಂದರೆ ಮೈಕೇಲ್ ಷೊಲೊಕಾವ್‌ನ ಅಂಡ್ ಕ್ವಯಟ್‌ಫ್ಲೋಸ್ ದಿ ಡಾನ್ (1928–40). ಡಾನ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕಾಸ್ಯಾಕರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುರಂತ ದಶಕವೊಂದನ್ನು (1912–22) ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕೃತಿ ಇದು. ಮರೆಯಲಾಗದ ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ಯಾಸ್ಟರ್‌ನಾಕ್‌ನ ಡಾಕ್ಟರ್ ಝಿವಾಗೊ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರ: 1958) ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನ, ಆತ ಉಳಿಸಿಹೋದ ಸ್ಮರಣೆ–ಇವನ್ನು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ರಷ್ಯದ 40 ವರ್ಷಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ಹೋರಾಟ, ಭರವಸೆ, ಕಷ್ಟ, ನಿರಾಸೆ–ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಅಡಕಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭೀಕರವೂ ವಿಷಣ್ಣವೂ ಆದ ಘಟನೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜೀವನದ ಧೀರ ಸ್ವೀಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾನವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟ ನೋವು, ಪ್ರೀತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಕೃತಿ ಇದು. ಜರ್ಮನಿಯ ಥಾಮಸ್ ಮ್ಯಾನ್‌ನ ದಿ ಮ್ಯಾಜಿಕ್ ಮೌಂಟನ್ (1925) ಕಾದಂಬರಿಯ ನಾಯಕ ಕಾಲ, ದೇಶಗಳ ಅರಿವೆ ಮಾಸಿಹೋಗುವ; ಸಮಕಾಲೀನ ಜಗತ್ತಿನ ಘರ್ಷಣೆ, ಚಲನೆ, ಗೊಂದಲಗಳಿಂದ ದೂರವಾದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ಷಯರೋಗದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥವ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅರ್ಥಗಳ ಪದರಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಏಕಾಂತಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾವುಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಜನರ ಸೇವೆಗೆ ಮುಡಿಪಾಗಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ನಾಯಕ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ದೇಶದ ಕಾಫ್ಕನದಿ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ಗೆ (1926) ವಿಮರ್ಶಕರು ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು

ಬರುವ ತರುಣನೊಬ್ಬ ಪ್ರಾಸಾದದೊಳಗಿನ ಅದೃಶ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶನ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ; ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹಲವು ಘರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ಚಲನೆ ನಿಂತುಹೋದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ ; ದೃಶ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಏಕಾಕಿತನದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಮರೆಯಲಾಗದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನವು ಕೆಲವು. ಒಬ್ಬನೇ ಓದುಗನಿಗೆ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್‌ಯ ವಾರ್ ಆಂಡ್ ಅಂಡ್ ಪೀಸ್, ಆನ ಕರಿನೀನ, ದಾಸ್ತಯೆವ್‌ಸ್ಕಿಯ ಕ್ರೈಮ್ ಅಂಡ್ ಪನಿಷ್‌ಮೆಂಟ್, ಕರಮಜ಼ಾವ್ ಸಹೋದರರು–ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆರಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾದೀತು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಜಗತ್ತು ದಿನದಿನವೂ ಗೊಂದಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೊಸ ಧೀರ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದಲೂ ಬೆರಗುಪಡಿಸುವ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ; ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹರಹನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಈ ಮಾಧ್ಯಮ ಬಾಳಿಗೆ ಜಟಿಲವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಆದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬಹು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ ; ಜೀವನ ಜಟಿಲವಾದಂತೆ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೂ ಹೊಸ ಸಾಧನೆಗಳಿಗೂ ತೆರೆದು ನಿಂತಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವರ್ಷ ನೂರು ದಾಟಿದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಮರಾಠಿ, ಬಂಗಾಳಿ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕರಾದ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಕುವೆಂಪು, ರಾವಬಹದ್ದೂರ, ಅನಕೃ, ತರಾಸು, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಕೆ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್, ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ–ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ವಿವರಗಳಿಗೆ **(ನೋಡಿ– ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ–ಸಾಹಿತ್ಯ)** (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾದಂಬರಿ ಸಂಗ್ರಹ : ಚಾಮರಾಜನಗರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆ. ಸಿ. ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ 1912ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಸಂಪಾದಕರ ಅನಾನುಕೂಲತೆಯಿಂದಾಗಿ ನಿಂತು ನಿಂತು, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅದು ನಡೆದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 60 ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕು ಕಂಡುವು.

ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹೆಸರು ಕಾದಂಬರಿ ಸಂಗ್ರಹವೆಂದಿದ್ದರೂ ಇದು ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಗದ್ಯಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಲೇಖನ, ಮನೋರಂಜಕ ವಿಚಾರ, ನೈತಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಕ ಲೇಖನ, ಕಥೆ, ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಪಾದಕರು ತಮ್ಮ ಸಂಚಾರವೊಂದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ವರದಿ ಆ ಕಾಲದ ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕದ ವಿಶೇಷ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ವಿಷಯಪರಿಪೂರಿತವಾಗಿಯೂ ಲೋಕಾನಂದದಾಯಕವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮನೋರಂಜಕ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಎಂದು ಸಂಪಾದಕರೇ ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷಾಸೇವೆಯ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಈ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪುಟಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪುಟಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಸಂಚಿಕೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಗಿದೆ.

ರಾಯಲ್ ಆಕಾರದ 36 ಪುಟಗಳ ಸಂಚಿಕೆಯಾಗಿ ಇದು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ: 1–8–0 ರೂ. ; ಪೋಷಕರಿಗೆ–5 ರೂ. 1938 ರವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ 'ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಸಂಗ್ರಹ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬದಲಿಸಿತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕಾದಾಟದ ಆಯಾಸ : ಕಾದಾಟದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಮತ್ತು ನರವ್ಯೂಹದ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ಬಲಹೀನತೆ. ಈ ಎರಡೂ ತೆರನಾದ ಆಯಾಸಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂದಿಸಬಲ್ಲವು. ದೈಹಿಕಶ್ರಮದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೊಳ್ಳುವ ವಿಷವಸ್ತುಗಳು ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಳ್ಳದೆ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಶಕ್ತಿದಾಯಕ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ನಾಯು, ಉಸಿರಾಟ ಮತ್ತು ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಆಮ್ಲಜನಕದ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ; ದೇಹಾಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲಜನಕದ ಅಭಾವದಿಂದ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿಯ ಜೀವಿತಕಣಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸಂಗ್ರಹದ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸಂಕುಚನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಡೆದಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿ ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಆಯಾಸ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತ ವಿಶ್ರಾಂತಿ, ಪೌಷ್ಟಿಕಾಹಾರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಈ ಆಯಾಸ ಪರಿಹಾರವಾಗಬಲ್ಲುದು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾದಿಟ್ಟ ಸೈನ್ಯ : ಪೌರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸೈನಿಕ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತ ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ರಿಸರ್ವ್). ಕ್ರಮವಾದ ಸೈನ್ಯಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಕೈಗಾವಲುಪಡೆ ಇದು. ಈ ದಳದವರಿಗೆ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಯುದ್ಧವೊದಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ; ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ದೇಶರಕ್ಷಣೆಗೆ ಯುದ್ಧಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು ಸೇನೆಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಇಡೀ ಸಮರಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತ ಖರ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಅದಷ್ಟನ್ನೂ ಶಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಯುದ್ಧವೊದಗಿದಾಗ ಜರೂರಿಗಾಗಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ತಕ್ಕ ತರಬೇತಿಯಿಲ್ಲದ ಹೊಸಬರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಹಲವಾರು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾಗುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾದಿಟ್ಟ ಸೈನ್ಯದ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಸಮರಸಜ್ಜಿತ ಸೈನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಸೇನೆ, ನೌಕಾದಳ, ವಾಯುಪಡೆಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾದಿಟ್ಟ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ ; ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಮೂನೆಗಳ ಉಡುಪುಗಳಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂಗೊತ್ತಿನ ರುಸುಮು (ರೀಟೇನಿಂಗ್ ಫೀ), ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಸಂಬಳ, ಭತ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸೇವಾವಧಿ, ಶಿಕ್ಷಣವಿಧಾನ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮುಂತಾದುವು ಒಂದೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಧ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಡಾಮಿನಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾದಿಟ್ಟ ಸೈನ್ಯದ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಐಚ್ಛಿಕ.

ಕಾದಿಟ್ಟ ಫೌಜಿನಲ್ಲಿ ಕಮಿಷನ್ಡ್ ಮತ್ತು ನಾನ್ ಕಮಿಷನ್ಡ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸೈನಿಕರು ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಯುಕ್ತ ವಿದ್ಯಾರ್ಹತೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಿರುವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿ ಆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮವಾದ ಸೇನೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿವೇತನ ಪಡೆದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಕಮಿಷನಿನಲ್ಲಿ ಐದು ವರ್ಷ ಉದ್ಯೋಗಮಾಡಿದರೂ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಲೇಜು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರಿಸರ್ವ್ ಆಫೀಸರ್ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಕೋರ್ ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾದವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಬಹುದು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಸಬುಗಳಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ : ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಮತ್ತು ಮೆಕ್ಯಾನಿಕಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗಿಗೆ ಸಿಕಂದರಾಬಾದ್; ರೀಮೌಂಟ್ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀರತ್ ; ಸೇನೆಯ ಪೊಲೀಸಿಗೆ ಫೈಜ಼ಾಬಾದ್ ; ಸುದ್ದಿಗಾರರಿಗೆ ಪುಣೆ; ಪಯನೀರ್ ಪಟಾಲಂಗೆ ನೈನಿತಾಲ್ ; ವಾಸ್ತುಕಲೆಗೆ (ಸ್ಯಾಪರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಮೈನರ್ಸ್) ರೂರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಕಿ ; ಕೃಷಿಕಸಬಿಗೆ ಮೀರತ್; ಪ್ರೌಢ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಪುಣೆ ಇವಲ್ಲದೆ ಸೈನಿಕ ಸರ್ವೆ, ಸಿಗ್ನಲ್, ಗೋಲಂದಾಜು ಇಲಾಖೆ, ಫಿರಂಗಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳ ಖಾತೆ, ಸಾಗಣೆ ಪಟಾಲಂ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾದಿಟ್ಟವರ ಅನುಕೂಲ, ಕೃಷಿಕಾಲ, ಪೌರ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗದಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲಾವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ತಾವಿರುವ ಪೌರ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲೇ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಅವರ ಮೇಲಿನವರು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಯೋಗ್ಯತಾಪತ್ರವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರೆ ಅಂಥವರನ್ನು ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮುಕ್ತಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಶಿಬಿರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯ. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಲು ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ.

ಕಾದಿಟ್ಟ ಸಮುದ್ರಸೇನೆಯವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧದವರಿದ್ದಾರೆ: ಸಮುದ್ರ ಜೀವನವೇ ಕಸಬಾಗಿರುವವರು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನೌಕಾವಿಹಾರಿಗಳಾಗಿ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ನೌಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕ್ರೀಡಾನೌಕೆ ಅಥವಾ ಅಂಥ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳವರು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಕಾದಿಟ್ಟ ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ನೌಕಾಬಲ (ನೇವಲ್ ವಾಲ್ಯುಂಟಿಯರ್ ರಿಸರ್ವ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ನಾವಿಕರ ಹಡಗುಪಡೆಗಳ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಿಗೆ ನೌಕಾಬಲದ ಮೀಸಲು ಹುದ್ದೇದಾರರೆಂದು (ಫ್ಲೀಟ್ ರಿಸರ್ವಿಸ್ಟ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಹತ್ತು ವರ್ಷಕಾಲ ನಾವಿಕೋದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನು ಈ ಕಾದಿಟ್ಟ ದಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೌಕಾಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾಗಿ ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅನುಭವವಿರುವವರು ನೌಕಾ ಎಂಜಿನಿಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅವರಿಗೆ ಹಡಗುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಕಾದಿಟ್ಟ ನೌಕಾದಳದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ : ಬೇಕಾದಾಗ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಸಿಕ್ಕುವಂತಿರುವ ಸೇನೆ, ಕೈಗಾವಲಾಗಿರುವ ಸೇನೆ ಮತ್ತು ನಾವಿಕೋದ್ಯೋಗದಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದು ಯುದ್ಧವೊದಗಿದಾಗ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ನೌಕಾಪಡೆಯ ಮೀಸಲು

ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗ ಯುದ್ಧ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅನಾಹುತ, ಭೂಕಂಪ ಪ್ರವಾಹಗಳಂಥ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪ್ರಮಾದಗಳಾದಾಗ ಆಜ್ಞೆ ಬಂದೊಡನೆ ಹೋಗಲು ಸನ್ನದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಾಜರಾಗುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಜಾಗತಿಕ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾದಿಟ್ಟ ನೌಕಾಬಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ 25 ಲಕ್ಷ ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರೂ ಇದ್ದರು.

ವಾಯುಪಡೆಯ ಕಾದಿಟ್ಟ ದಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ : ವಾಯುಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಮಾಡಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಅಥವಾ ವಿಶ್ರಾಂತಿಪಡೆದ ಮೀಸಲು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ; ವೈಮಾನಿಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ವಾಯುರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ವಿಮಾನ ತಂತ್ರಜ್ಞರು ಮತ್ತು ವಿಮಾನಗಾಮಿಗಳು; ಮತ್ತು ಸಹಾಯಕ ವಾಯು ಸೈನ್ಯದವರು. ಈ ಸೇನಾಂಗದ ನಾನಾವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕಾನಡಾ ಧುರೀಣ : ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. 1918 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಇದರ ಮುದ್ರಣ ಪ್ರಕಾಶನಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ಸನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಖಾಸಗಿ ಪರಿಮಿತ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿದ್ದವರು ಗಣಪತಿರಾವ್ ಮಾಸೂರ್‌ಕರ್. ಇವರು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ಚಳವಳಿಯ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಅರಣ್ಯ ಸಂಕಷ್ಟ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದವರು. ಇವರು ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ಅನಂತರ ಸದಾಶಿವರಾವ್ ಮಾಸೂರ್‌ಕರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಆರಂಭದ ಮೂರು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಾಮರಾವ್ ಎಸ್. ನಾಡಕರ್ಣಿ, ರಾಮರಾವ್ ಭಟಕಳಕರ, ಎಸ್. ಎಸ್. ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮತ್ತು ಜಿ. ಅಣ್ಣಾಜಿರಾವ್ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಗಣೇಶ ರಾಮಯಾಜಿಯವರು ಪತ್ರಿಕೆ ನಿಲ್ಲುವ ತನಕ ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ–ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ದೊರೆತು ಅದು ಕರ್ನಾಟಕ ಧುರೀಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿತು. ಅದು ಪರಿಷ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿ, ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ರಚನೆ ಮತ್ತು ವಿಷಯಪ್ರೌಢಿಮೆಗಳಿಂದ ಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಉಗ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ 1934ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಯಾಜಿ ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಜೈಲುಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಧುರೀಣ ಮತ್ತೆ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾಜಿ ಅವರು ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದರು.

ಧುರೀಣ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ 1928ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಒಂದು ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರ ವಿಶೇಷಾಂಕವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತ್ತು. 1952–54ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಧುರೀಣ ಹೊಸ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಜಿ. ಆರ್. ಹೆಗ್ಗಡೆ ಮತ್ತು ರಾಮಚಂದ್ರ ವಾಲಗಳ್ಳಿ ಇವರು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. (ಜಿ.ಕೆ.ಎ.)

ಕಾನಡಾ ವೃತ್ತ : ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಆರಂಭವಾದ್ದು 1916ರಲ್ಲಿ, ಕುಮಟದಿಂದ. ಸ್ಟಾರ್ ಆಫ್ ಕೆನರ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಿಂದ ಮುದ್ರಿತ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಿತ. ಆರಂಭದ ಅಚ್ಚು–ಆಕಾರಗಳು ಬದಲಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮೊದಲು

ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುಖಪುಟದ ಮೇಲುಭಾಗ

ಇದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ. ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆರಂಭದಿಂದ 1926ರ ವರೆಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಕೇಶವರಾವ್ ಶೆಣೈ ಇದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಅವರ ಮಗ ಪಾಂಡುರಂಗ ಕೃಷ್ಣ ಶಾನಭಾಗರು ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆರಂಭದ ಬರೆಹಗಾರರಲ್ಲಿ (1916–1922) ಕೆಲವರು ನಾರಾಯಣ ಚಂದಾವರಕರ, ಎಸ್. ಜಿ. ವರ್ಟಿ, ವಿ. ಎಂ. ದುಭಾಷಿ, ಎಮ್.ಎನ್. ಕಾಮತ್ ಮತ್ತು ವಿ. ಪಿ. ಪ್ರಭು. ಅನಂತರದ ಬರೆಹಗಾರರಲ್ಲಿ ಎನ್. ಜೆ. ಶಾನಭಾಗ, ಹ. ರಾ. ಮಾಂಜರೇಕರ, ಕೇಶವ ಯು. ಭಟ್ಟ ಇವರ ಲೇಖನಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಉಗ್ರ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ದಮನಕ್ಕೂ ಬಲಿಯಾಯಿತು. 1931, 1932 ಮತ್ತು 1934ರಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರೂ. 200, ರೂ. 100 ಮತ್ತು ರೂ. 100 ದಂಡಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 1931–34ರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿಯ ಅಪೀಲಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಗೆಲುವಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರಿ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ನಡುವೆ 1931ರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಮತ್ತು 1933–34ರಲ್ಲಿ 1 ವರ್ಷ 8 ತಿಂಗಳು ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಗಿತವಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಅನ್ಯಾಯ ದುರ್ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಬಗೆಗೆ–ನಿರ್ಭಯ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಎ.)

ಕಾನಾಝಾವಾ : ಜಪಾನಿನ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಗರ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ, ಇಷಿಕಾವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಜಪಾನಿನ ಮುಖ್ಯ ದ್ವೀಪವಾದ ಹಾನ್ಷೂವಿನ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ: 467.77 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 462.478 (2010) 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಟೊಯೊಟೊಮಿ ಹಿಡೆಯೊಷಿ ಇದನ್ನೂ ಕಾಗಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೂ ಆಗ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಮೇಡ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ. ಕಾನಾಜ್ಞಾವಾನಗರ ಸುಮಾರು 300 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆ ಮನೆತನದವರ ಅಧೀನದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಲಗಳ, ಮಹಾದ್ವಾರಗಳ, ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಡೀ ಜಪಾನಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೆನಿಸಿರುವ ಭೂದೃಶ್ಯ (ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಸ್ಕೇಪ್) ಉಪವನವೊಂದು ಕಾನಾಝಾವಾದಲ್ಲಿದೆ.

ಭೋಗವಸ್ತುಗಳ ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಇವು ಮೇಡ ಮನೆತನದವರ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆರುಗು ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಪಿಂಗಾಣಿ ಸರಕುಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ, ರೇಯಾನ್ ಮತ್ತು ನೈಲಾನ್ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನ : ಭಾರತೀಯ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನ್ ನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಅಜ್ಞಾನ ಎರಡು ಬಗೆ : ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ (ಇಗ್ನೊರನ್ಸ್ ಆಫ್ ಲಾ) ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನ (ಇಗ್ನೊರನ್ಸ್ ಆಫ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟ್). ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ರೋಮನ್ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ದೇಶದ ಪ್ರಜೆ ಆ ದೇಶದ ಕಾನೂನನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾನೂನನ್ನುಲ್ಲಂಘಿಸಿದಾತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ದಂಡಾರ್ಹ. ಒಂದು ಕೃತ್ಯ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾನೂನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೇನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ತಪ್ಪು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ. ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಅಪರಾಧದ ಆಪಾದನೆಗೆ ಒಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಕೃತ್ಯ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರತಿವಾದ ಹೂಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾನೂನನ್ನು ಅರಿತೋ ಅರಿಯದೆಯೋ ಮಾಡಿ ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತ್ಯವೆಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹವೇ. ಕಾನೂನನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದರ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಕ್ಷಮಾರ್ಹವಲ್ಲ. ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ಯಾರಿಗೂ ಕ್ಷಮೆ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರ. ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಈ ಸೂತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಕಾನೂನನ್ನು ಅರಿತಿರಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲದ ವಿದೇಶೀಯನಿಗೆ ಕೂಡ ಆತನ ಅಜ್ಞಾನದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕ್ಷಮೆ ಅಥವಾ ವಿನಾಯಿತಿ ದೊರುಕವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಬ್ಯಾರೊನೆಟ್ (1852) ತೀರ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಬ್ಬರು ಫ್ರೆಂಚರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿವರಸೆಯ ಕಾಳಗ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬ ಮಡಿದ. ಅವನ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದ ಆಪಾದನೆ ಹೊರಿಸಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಲಾಯಿತು. ಕತ್ತಿವರಸೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂದರೆ ಅದು ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧವಲ್ಲವೆಂದೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕೊಲೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದೆಂಬುದು ತನಗೆ ಅರಿವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಾದಿಸಿದ. ಅದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿತು.

ಒಂದು ಕೃತ್ಯ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧವೆಂದು ಮಾಡುವ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದು ಆಗ ತಾನೇ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇನ್ನೂ ತಲಪುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುವಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಅಪಕೃತ್ಯ ನಡೆದಿದ್ದರೆ ಕೂಡ ಆಪಾದಿತನ ಅಜ್ಞಾನ ಮಾಫಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಲಾರದು. ಅವನು ದಂಡನೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನರಿತಿರಬೇಕು. ಅವನೊಬ್ಬ ಜಂಗಮ ವಿಶ್ವಕೋಶವಾಗಬೇಕು–ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ

ಕ್ಷಮಾರ್ಹವೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಒಪ್ಪಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ತಳಹದಿಯಾದ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪಾದಿತರು ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನದ ಸೋಗಿನಿಂದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅಪರಾಧಿಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಅರಿವು ಇತ್ತೆಂದು ರುಜುವಾತು ಮಾಡುವುದು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ಆಪಾದಿತನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಅಥವಾ ವಿನಾಯಿತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ತ್ವ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯವಾದ್ದು. ತೀವ್ರ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧಗಳಲ್ಲಿ ಆಪಾದಿತನಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಕೃತ್ಯ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧವೆನಿಸದಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಕೃತ್ಯವೆಂಬುದರ ಅರಿವಂತೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಕಾಯಿದೆ, ನಿಯಮಗಳು (ರೂಲ್ಸ್), ಉಪನಿಯಮಗಳು (ಬೈ-ಲಾಸ್), ನಿಬಂಧನೆಗಳು (ರೆಗ್ಯುಲೇಷನ್ಸ್) ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾನೂನು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ವಿಧಾನ ಮಂಡಲ ಅಥವಾ ಸಂಸತ್ತು ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮುಂತಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವುದು ಆಯಾ ರಚನಾಂಗಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ. ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ಪರಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಜೆಯೂ ಅದನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಕರ್ತವ್ಯ. ಹಾಗೆ ಅರಿಯದೆ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹ.

ಸಿವಿಲ್ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಸಂಬದ್ಧವಾದ್ದು. ಕೊಟ್ಟ ಮಾತು ಬಂಧಕ ಕರಾರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದೆಂಬ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ತಾನು ವಚನ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಅದನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ತನ್ನ ವಚನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಥವಾ ವಾಸ್ತವಾಂಶದ ಅಜ್ಞಾನದ ಫಲವಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಕಾನೂನು ಕ್ಷಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಾರಭೂತವಾದ (ಮಟೀರಿಯಲ್) ವಾಸ್ತವಾಂಶ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಒಂದು ಕೃತ್ಯ ಸಂಭವಿಸಿರಬೇಕು. ಅಜ್ಞಾನ ಕಾನೂನನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿರಬಾರದು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಕೃತ್ಯವೊಂದನ್ನು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾದ್ದನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಕೃತ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕೃತ್ಯ ಸ್ವತಃ ತಪ್ಪಾದ್ದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದ್ದು, ಅದು ಯಾವಾಗ ಅಪರಾಧವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತ ವಾಸ್ತವಾಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ಆ ಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗಿದರೆ ಆತ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತನ್ನವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಳವಿನ ತಪ್ಪಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕದಿಯುವುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಅಪರಾಧದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡದ್ದರಿಂದ ಆತ ನಿರಪರಾಧಿಯೆಂದು ಪ್ರತಿವಾದ ಹೂಡಬಹುದು. ಸಿವಿಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೊಣೆಯಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಲಭಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಯ ಪಾಲಿಸಿಯೊಂದು ವ್ಯಪಗತವಾಗಿದ್ದುದು (ಲ್ಯಾಪ್ಸ್) ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಆ ಕಂಪನಿ ವಿಮಾ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದಾರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇದು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೃತ್ಯ. ಕಂಪನಿಗೆ ಆ ಹಣವನ್ನು ವಾಪಸು ಪಡೆಯಲು ಹಕ್ಕುಂಟು.

ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾನ ರುಜುವಾತಾದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕ್ಷಮೆ ತೋರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಅನೇಕ ತೀರ್ಪುಗಳಿವೆ. ಗೋಪಾಲಿ ಕಲ್ಲಯ್ಯ (1923, 26 ಬಾಂಬೆ ಎಲ್.ಆರ್.138) ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ತೀರ್ಪು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೈದು ಮಾಡಲು ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ವಾರಂಟ್ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆತ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಆಪಾದಿತನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿ, ತಪ್ಪಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೈದು ಮಾಡಿದ. ಆತ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಬಂಧಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿದ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನವಿದ್ದು, ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೈದು ಮಾಡಿರುವುದು ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀರ್ಪು ನೀಡಿತು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನ ಕ್ಷಮಾರ್ಹವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಹಾಗೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಒಳಸಂಚಿರದ, ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ದುರದೃಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭವಾಗಿರಬೇಕು.

ಪತಿ ದೇಶಾಂತರ ಹೋಗಿ ಏಳು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದರೂ ಆತ ಬಾರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಮಡಿದಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಪತ್ನಿ ಎರಡನೆಯ ವಿವಾಹವಾದಳು. ಆದರೆ ಪತಿ ಮಡಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವು ಆಕೆಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ವಿವಾಹ ಎರಡನೆಯ ವಿವಾಹ ಅಪರಾಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀರ್ಪಿತ್ತಿತು (ಟಾಲ್‌ಸಲ್ 1889, 23 ಕ್ಯೂ. ಬಿ.ಡಿ. 168).

ಪ್ರಿನ್ಸ್ (1875. ಎಲ್.ಆರ್. 2 ಸಿ.ಸಿ.ಆರ್. 154) ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ತೀರ್ಪು ಈ ರೀತಿ ಇದೆ : ಅವಿವಾಹಿತ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಆಪಾದನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದವನೊಬ್ಬ, ತನಗೆ ಆಕೆಯ ವಯಸ್ಸು 18ನ್ನು ಮೀರಿದಂತೆ ತೋರಿತೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಕೃತ್ಯ ಅವಯಸ್ಕಳ ಅಪಹರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನವಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾನು ಕ್ಷಮಾರ್ಹನೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದ. ಆತನ ಕೃತ್ಯ ದುರುದ್ದೇಶಪೂರಿತವಾದ್ದರಿಂದ (ಅಪಹಾರ) ಕ್ಷಮಾರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾನೂನಿನ ಕಲ್ಪನೆಗಳು : ಸುಳ್ಳು ಅಥವಾ ನಟನೆಗಳೆಂದು ತಿಳಿದೂ ಕಾನೂನಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜವೆಂಬಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ನೀಡಲಾದ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಅಥವಾ ಊಹೆಗಳು (ಲೀಗಲ್ ಫಿಕ್ಷನ್ಸ್). ಯಾವುದೋ ಸಂದರ್ಭ ಅಥವಾ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಅಗತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಧೋರಣೆ ತಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟದೇವತೆಯ ಆಗಮನದ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಧಿಕೃತ ಸಂಧಾನ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಔತಣಕೂಟದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪಕ್ಷಗಳೂ ಸದ್ಭಾವನೆಯ ಲಂಬಿತ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವುದೂ ಸಂಧಾನ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತೆಂದು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಗಳುವುದೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡುವುದೂ ಕಲ್ಪನೆಗಳೇ. ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿದಾಗ ಹಾಗೆಂದೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆಯ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ರಾಜರು, ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು, ಶ್ರೀಮಂತ ಪ್ರಭುಗಳು ಮುಂತಾದವರ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಗಳು ಲುಪ್ತವಾದ ಮೇಲೂ ಅವರ ಗೌರವದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಬೋಧಿಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವಿರೋಧಿಯಾದ ಕಲ್ಪನೆ, ಔಪಚಾರಿಕ ಮಿಥ್ಯೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಎಷ್ಟೋ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಅಥವಾ ಊಹೆಗಳ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಆರ್ಥಿಕಮಾನವ, ಬೇಡಿಕೆ ಸರಬರಾಯಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಬಲಗಳ ಪರಿಣಾಮ-ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವೇಚನೆಗಳೂ ವಾಸ್ತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸುವ ಕೆಲವು ಊಹೆಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ಊಹೆ ಅಥವಾ ಕಲ್ಪನೆಗಳೇ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಹೋನ್ನತ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಾನೂನಿನ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಕೂಡ ಭಿನ್ನವಾದವಲ್ಲ. ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸುಸೂತ್ರವೂ ಮರ್ಯಾದಾಪೂರಿತವೂ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಒಂದು ಸಾಧನ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಅಥವಾ ಊಹೆಗಳ ಹಾಗೆ ಇವು ಕೂಡ ನಿಜವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೂ ಉಂಟೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಗುರಿಯನ್ನು ನಿಲುಕುವಂಥವು.

ಕಾನೂನಿನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದೆಂದರೆ ಕಾಲ. ಒಂದು ದೇಶದ ಸಂಸತ್ತಿನ ಅಧಿವೇಶನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು. ಅಂದು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಕೂರಲು ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರ ಕಲಾಪ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕಾರು ಗಂಟೆ ಹಿಡಿಸಬಹುದು. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಗ ಅದು ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದು ಇಷ್ಟೆ : ಗಡಿಯಾರದ ಮುಳ್ಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿರುಗಿಸುವುದು. ಕಲಾಪಗಳೆಲ್ಲ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವವರೆಗೂ ಸಂಸತ್ತಿನ ಸಭೆಯ ಗಡಿಯಾರ 12 ಗಂಟೆ ತೋರಿಸದಿದ್ದರಾಯಿತು. ಎಂದರೆ ಅದು ನಿಯಮೋಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈಕೊಂಡ ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯುಂಟು. ಇದೊಂದು ಕಲ್ಪನೆ. ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸದೆಯೂ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಲು ಕೈಗೊಂಡ ಉಪಾಯ.

ಇಂಥ ಅನೇಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸಂತಾನ ಇಲ್ಲದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಮಗ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮಗನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತನಗೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಮಗನೆಂಬುದೂ ಕಾನೂನಿನ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯುಂಟು. ಹಿಂದೂ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯನೊಬ್ಬ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ತರೆ, ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಹಿಂದೂ ವಾರಸು ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವನ ಭಾಗದ ಆಸ್ತಿ ಅವನ ವಾರಸುದಾರರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ವಿಧವೆಗೆ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಕೇಳುವ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಧವೆಯರು ಜೀವನಾಂಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಹರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲೆಂದು ಒಂದು ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಗಂಡ ಸತ್ತರೂ

ಅವನು ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಹಿಸ್ಸೆ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಅಷ್ಟೇ ಪಾಲನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು. ಅವನಿಗೆ ಮಗನಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಲು ಸಿಗಬಹುದಿತ್ತೋ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ವಿಧವೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸತ್ತವನು ಬದುಕಿದ್ದಂತೆ, ಇಲ್ಲದ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಭಾವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾನೂನಿನ ಮನ್ನಣೆಯಿದೆ.

ವಿಧಿಸಲಾದ ಒಂದು ತೆರಿಗೆ, ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀರ್ಪು ನೀಡಿ ವಸೂಲಾದ ಹಣವನ್ನು ವಾಪಸು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿದಾಗ, ರಾಜ್ಯದ ವಿಧಾನ ಸಭೆ ಹೊಸದೊಂದು ಕಾಯಿದೆಗೆ ಅಂಗೀಕಾರ ನೀಡಿ ಆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡಿದಂದಿಗೂ ಹಿಂದಣ ಗೊತ್ತಾದ ಒಂದು ದಿನದಿಂದಲೇ ಅದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಭಾವಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಸಂಸತ್ತಿನ ಸಭೆಯ ಕಲಾಪವನ್ನು ಕಾನೂನುಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಗಡಿಯಾರದ ಮುಳ್ಳನ್ನು ಹಿಂತಳ್ಳಿದಂತೆಯೇ ಇದು ಕೂಡ.

ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಅಥವಾ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾನೂನಿನಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯಲೋಸುಗ ಕಲ್ಪನೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಆತಂಕ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಹಾನಿಯೂ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೀಡಿದ ತೀರ್ಪಿನಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದ ವಿಪರೀತ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಶರಣು ಹೋಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅನ್ಯಾಯಗಳೂ ಕಾನೂನಿನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದುಂಟು. ಇಂಥ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಶಾಸಕಾಂಗ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ರಾಜ್ಯರಥವನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಾನೂನು ಕಲ್ಪನೆಗಳು ನಾನಾ ತೆರನಾದವು. ಇಲ್ಲದ್ದು ಇದ್ದಂತೆ ಭಾವಿಸುವುದನ್ನೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದ ತಪ್ಪಾಗಿ ಹಣ ಪಡೆದು, ಅದನ್ನು ವಿವೇಚನಾಯುಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಹಾಗೆಂದು ನಿಯುಕ್ತನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯತಃ ಅವನು ಆ ಹಣದ ನ್ಯಾಸಧಾರಿಯಾಗಿ (ಟ್ರಸ್ಟೀ) ವರ್ತಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಪರಿಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಕಾನೂನಿನ ಕಲ್ಪನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾಯಿದೆಯ ರೀತ್ಯಾ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಸಂಘ. ಸಂಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಕಂಪನಿ. ಹಲವು ಜನರು ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಸಂಘ, ಸಂಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಕಂಪನಿಯೂ ಕಾನೂನಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ. ಇದೊಂದು ಕಲ್ಪನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡ ಸದಸ್ಯರು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಕಾನೂನು ಪರಿಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಬಿಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಡಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಆದರೆ ಕಂಪನಿಯ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯಗಳು ಜರುಗಿದಾಗ ಕಾನೂನು ಅದರ ಹಿಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಆಗ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾನೂನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಂಸತ್ತು ಅಥವಾ ವಿಧಾನಸಭೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಿ, ಕಾನೂನಿನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಾನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಇತರ ಸೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಲಿ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂಬುದು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಅನ್ಯಾಯವಾಗದಾಗ, ಅದರಿಂದ ಯಾವುದೋ ಅನ್ಯಾಯವೊಂದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಾಗ, ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂದಾಗ ಅದು ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವೇ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೇ ಇದರ ತಳಹದಿ. ವಿವೇಚನೆಯೇ ಇದರ ಜೀವಸತ್ತ್ವ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಲಿಂಗ ಪರಿವರ್ತನೆಯೊಂದನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕ ಏನನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಬಲ್ಲುದು-ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯೊಂದುಂಟು. ಕಾನೂನು ಪಾಲನೆಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯ ನೆರವನ್ನು ಅದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯೊಂದು ಸಾಕ್ಷಿ. (ಕೆ.ಪಿ.)

ಕಾನೂನು : ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಅನುಸರಣೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಂಥ ವಿಧಿಗಳು, ಕಾಯಿದೆಗಳು, ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ : ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ-ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಬಂದ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ-ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನೀಡಿದ ತೀರ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟೀಕೃತವಾದ ಸೂತ್ರಗಳು (ಲಾ). ನ್ಯಾಯ, ಕಾನೂನು ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕಗಳಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ನ್ಯಾಯಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕ. ನಿಸರ್ಗ ನಿಯಮಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನ ಸೂತ್ರಗಳು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಡತೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳು, ಧರ್ಮನೀತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೂಡ ನ್ಯಾಯಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಒಂದು ದೇಶದ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳುಂಟು. ಆ ದೇಶದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ನಿರ್ದೇಶಕ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ವಿಧಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಡಿಪಾಯ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳೂ ನಿಯಮ ನಿಬಂಧನೆಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧೀನ : ಇದರಿಂದ ಸೀಮಿತ. ಸಂವಿಧಾನ ಪ್ರೇಷಿತ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳಿಂದ (ಅಥಾರಿಟಿ) ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಅನಂತರ ಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಸತ್ತೂ ರಾಜ್ಯ ವಿಧಾನಮಂಡಲಗಳೂ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ವಿಧಿಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಧಿಕಾರವಿಹಿತ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಅನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ. ದೇಶದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನೀಡುವ ತೀರ್ಪುಗಳೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಅನ್ವಯಿಕ ನ್ಯಾಯ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾನೂನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾರವು. ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾನೂನನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು, ಅರ್ಥೈಸುವುದು, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು-ಇದು ನ್ಯಾಯಾಲಗಳ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಗವೆಂದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪದ್ಧತಿ, ಕಟ್ಟಳೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದವಾದರೆ ಇದು ಪರಂಪರಾಗತವಾದ್ದು. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದದ್ದು. ಅವು ಅರ್ವಾಚೀನವಾದರೆ ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದುವು. ನಾಗರಿಕ ಜೀವನಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನಾರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಹಿಂದೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಷ್ಟೋ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈಗ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯವೇ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಮತೀಯ ಆಚರಣೆಗಳು, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಂಬಂಧ-ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನ್ಯಾಯ ಇಂದೂ ಬಹುತೇಕ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೂ ಜಾತಿಮತಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೇ ಇರುವುದುಂಟು. ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಆಧುನಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯನ್ಯಾಯದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾದ ನ್ಯಾಯದ ಭಾಗವೇ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕಾನೂನು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಕಾಯಿದೆಗಳ, ನಿಬಂಧನೆಗಳ, ನಿಯಮಾವಳಿಗಳ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ತೀರ್ಪುಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನೂ ಕಾನೂನು ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆ (ಉದಾ : ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನು).

ಕಾನೂನುಕಟ್ಟಳೆಗಳ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾನವನ ಸಾಮಾಜಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಜದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಂತರ್ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಬೇಕಾದ್ದು ಅವಶ್ಯ. ನ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥ, ಸ್ವರೂಪ, ಉದ್ದೇಶ, ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ, ಇದರ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಭಾವಗಳು, ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಪಂಥಗಳು-ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ನ್ಯಾಯತತ್ತ್ವ (ಜೂರಿಸ್ಪ್ರೂಡೆನ್ಸ್) ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯವೃತ್ತಿ (ಲೀಗಲ್ ಪ್ರೊಫೆಷನ್) ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರ ಕಾರ್ಯಭಾರ, ಅವರ ವಿವಿಧ ಹೊಣೆಗಳು, ಅವರ ವೃತ್ತಿಯ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರಿಗಳು-ಇವೆಲ್ಲ ಇವೆ. ನ್ಯಾಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮಗಳು, ಪ್ರತಿಕ್ರಮಗಳು ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಲೀಗಲ್ ಪ್ರೊಸೀಜರ್) ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ನಾನಾ ದೇಶಗಳ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಪಡೆಯಲು ಆಯಾ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೊಡಲಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನೋಡಿ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯ. ಅಪರಾಧ ನ್ಯಾಯ (ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಲಾ). ಸಂವಿಧಾನ ನ್ಯಾಯ (ಕಾನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನಲ್ ಲಾ). ವಾಣಿಜ್ಯ ನ್ಯಾಯ (ಕಮರ್ಷಿಯಲ್ ಲಾ), ಕರಾರು ಕಾಯಿದೆ (ಕಾಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಆಕ್ಟ್), ಸರಕುಗಳ ಮಾರಾಟ ಕಾಯಿದೆ (ಸೇಲ್ ಆಫ್ ಗೂಡ್ಸ್ ಆಕ್ಟ್), ವ್ಯಾಪಾರ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ, ಕೃತಿಸ್ವಾಮ್ಯ, ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕಾನೂನು, ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ನ್ಯಾಯಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನ್ಯಾಯಪಂಡಿತರ ಜೀವನ ಸಾಧನಗಳ ಪರಿಚಯಗಳು-ಇವನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನ್ಯಾಯಪಂಡಿತರ ಜೀವನ ಸಾಧನೆಗಳ ಪರಿಚಯಗಳು-ಇವನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. *

ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯ : ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ವರ್ಗ ಮತ ಪಂಗಡಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವುದರ ಫಲವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನ್ವಯಿಸ ಬಹುದಾದ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಗಳು ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ

ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸಂದಿಗ್ಧ (ಕಾನ್‌ಫ್ಲಿಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಲಾಸ್). ಇಂಥ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ಇರುವಂಥ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕಾದ ಸೂಕ್ತ ಕಾನೂನು, ಆ ಕಾನೂನಿನ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ, ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಕಾನೂನನ್ನೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಅದನ್ನು ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯದ ಕಾನೂನು (ಲಾ ಆಫ್ ಕಾನ್‌ಫ್ಲಿಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಲಾಸ್) ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಲಿಖಿತ-ಅಲಿಖಿತ ಕಾನೂನುಗಳಿವೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಸರ್ಕಾರ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥ ಕಾನೂನುಗಳಿರಲಾರವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಬಂದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕಕ್ಷಿಗಳಾದವರಿಗೆ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾನೂನು ಅನ್ವಯವಾಗಬೇಕು-ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಬೇಕಾದ ನ್ಯಾಯದ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾನೂನು (ಪ್ರೈವೇಟ್ ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಲಾ) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇದು ಅಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲುಂಟು.

ಹಲವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾನೂನುಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಭಾರತ, ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಒಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಾನೂನುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಕಾನೂನುಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಒಂದೇ ದೇಶದ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ನಡುವೆ ವಿವಾದ ಉದ್ಭವಿಸಿದಾಗ ಆ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾನೂನುಗಳಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅದು ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂಬುದೂ ಯಾವ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ತೀರ್ಪು ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬುದೂ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದು ಸಹಜ. ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯದಲ್ಲದ-ಏಕಾತ್ಮಕವಾದ (ಯೂನಿಟರಿ) ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಕಾನೂನುಗಳಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾನೂನುಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ವಸಾಹತುಗಳಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಕಾನೂನುಗಳೂ ಆಳುವ ದೇಶದ ಕಾನೂನುಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಳುವ, ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇಶಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ತೀರ್ಪು ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಲು ಸೂಕ್ತ ತೋರುಗಂಬಗಳು ಇರುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಒಂದೇ ದೇಶ ವಿಭಜನೆಗೊಂಡಾಗಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳು, ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ವಿಯೆಟ್ನಾಂಗಳು, ಭಾರತ-ಪಾಕಿಸ್ತಾನ-ಇವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಹಲವು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ, ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಆ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಗಳು ಏಕೀಭವಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಸಾಧಿಸುವವರೆಗೂ ಆ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ತೊಡಕುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವುದು ಸಹಜ. ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಆಲ್ಸೇಸ್-ಲೊರೇನನ್ನು 1920ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಜರ್ಮನ್ ಕಾನೂನುಗಳೇ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಹಲವು ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಪೋಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾದ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾದವು.

ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕುಲಧರ್ಮ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಂದಾಗಿಯೂ ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ಏರ್ಪಡಬಹುದು. ಆಸ್ತಿಯ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಪಾರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧರ ಕಾನೂನುಗಳು ಭಿನ್ನವಾದಂಥವು, ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲೇ ಮಿತಾಕ್ಷರ ಮತ್ತು ದಾಯಭಾಗ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಲೆಬನಾನ್ ಮತ್ತು ಇಸ್ರೇಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಯೆಹೂದ್ಯರ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕ್ರೈಸ್ತರ ನ್ಯಾಯಗಳು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆನಡ, ಅಮೆರಿಕ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯರು ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಇದ್ದ ಮೂಲವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಅವರವರವೇ ಆದ ಗುಂಪುಗಳ ಕಾನೂನುಗಳಿವೆ.

ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಏಕರೀತಿಯ ನಾಗರಿಕತೆಯೂ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳೂ ಹಬ್ಬುತ್ತಿರುವ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಾನೂನುಗಳು ಹಲವಾರು ಸಮಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ತಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನ ವಿಕಾಸದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವವಕ್ಕೇ ಸರಿಯೆನಿಸಿದ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು. ಸ್ವಂತ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಥವಾ ಕಕ್ಷಿಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಇಂಥ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟವೆನಿಸಬಹುದು. ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಸೂಕ್ತ ಕಾನೂನು ಯಾವುದೆಂಬುದರ ನಿರ್ಧಾರವೇ ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯದ ಕಾನೂನಿನ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರತಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೆಷ್ಟು, ಯಾವ ಪಂಗಡದ ಅಥವಾ ಕುಲದ, ಮತದ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಾನೂನುಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನ್ವಯಾರ್ಹ-ಎಂಬುದನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಿಸುವುದೂ ಅವಶ್ಯ. ಹೀಗೆ, ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅನ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾದ ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯದ ಅನ್ವಯದ ಇತಿಮಿತಿ, ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಕಾನೂನಿನ ಆಯ್ಕೆ-ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು.

ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅಸಾಂಗತ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದು. 1865ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನ ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಒಂದು ವ್ಯಾಜ್ಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಮತ್ತು ಮಾರಿಷಸ್ ಈ ಮೂರು ದೇಶಗಳ ಕಾನೂನುಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಒಬ್ಬಾತ ಮಾರಿಷಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಸರಕನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೌತಾಂಪ್ಟನಿನಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಾರಿಗೆ ಕಂಪನಿಗೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟ. ಆ ಕರಾರಿನಂತೆ ಹಡಗು ಆತನ ಸರಕನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರಕು ಕಳೆದುಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾರಿಗೆ ಕಂಪನಿ ಹೊಣೆಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾನೂನು. ಆ ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಾರಿಗೆ ಕಂಪನಿ ಹೊಣೆಯೆಂಬುದು ಮಾರಿಷಸಿನ ಕಾನೂನಿನ ವಿಧಿ. ಸಾರಿಗೆ ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಸರಕಿನ ಮಾಲೀಕ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಒಂದು ಕಾನೂನು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಆ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದ ಅಸಾಂಗತ್ಯ. ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಮಯನ್ಮಾರ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಭಾರತೀಯರ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದ 1941ಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಸಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಾಪಸಾಗಿ ಅಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದರು. ತನಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಲಿಗ ಭಾರತದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾವ ಹೂಡಿದ. 1941 ರಿಂದ 1947ರ ವರೆಗೆ ಸಾಲದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ವಜಾ ಮಾಡುವ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ಮಯನ್ಮಾರ್ ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಡ್ಡಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಋಣಿಯವಾದವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಯಾವ ವಿಧಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ವಾದಗ್ರಸ್ತವಾಗಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಈ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಇತ್ಯರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾನೂನು. ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆದಿದ್ದದ್ದು ಮೈನ್ಮಾರ್‌ನ ; ಕಕ್ಷಿಗಳು ಅಲ್ಲಿದ್ದಾಗ. ಆದರೆ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಜೆಗಳು. ವ್ಯಾಜ್ಯ ನಡೆದಾಗ ಅವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ. ಈ ವಿವಾದವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದ ಮದ್ರಾಸಿನ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇದಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಕಾನೂನೇ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಅದರಂತೆ ತೀರ್ಪು ನೀಡಿತು (1954).

ಅಸಾಂಗತ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಭಿನ್ನಮತೀಯರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕಾನೂನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಮೊದಲು ಹಿಂದೂ ಆಗಿದ್ದು ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತನಾಗಿ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ್ದವನೊಬ್ಬನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಲುದಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅಣ್ಣನ ಮರಣಾನಂತರ ತಮ್ಮನೇ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು, ಕೊನೆಗೆ ತಮಗೆ ಹಿಂದೂ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಕಾನೂನು ಅನ್ವಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಯಜಮಾನ ಅಥವಾ ಕರ್ತನೆಂದು ಮಿತಾಕ್ಷರ ನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಅತ್ತಿಗೆಗೆ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದ. ವ್ಯಾಜ್ಯ ಪ್ರಿವಿಕೌನ್ಸಿಲ್ ವರೆಗೂ ಹೋಯಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತನಾಗಿ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಹಿಂದೂ ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಕಾನೂನನ್ನೇ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು-ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿತಾದರೂ ಈ ವ್ಯಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನೇ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಅದರ ತೀರ್ಪಾಗಿತ್ತು.

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಆದದ್ದು ಒಂದು ಕಡೆ ಮತ್ತು ಸರಕು ನಷ್ಟವಾದದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಾದರೂ ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಕಕ್ಷಿಗಳು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಮಯನ್ಮಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಜ್ಯ ದಾಖಲು ಮಾಡಿದಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಭಾರತದ ಕಾನೂನನ್ನೇ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಇತ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು.

ಅಸಾಂಗತ್ಯದ ಇತ್ಯರ್ಥ ಸೂತ್ರಗಳು: ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಒಂದನೆಯದು: ಈ

ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇದೆಯೆ? ಇದ್ದರೆ, ಎರಡನೆಯದು: ಯಾವ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ಈ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ವ್ಯಾಜ್ಯಕಾರಣ ತನ್ನಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ. ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಜ್ಯವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬೇಕು ? ಒಂದು ದೇಶದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಆ ದೇಶದ ಕಾನೂನನ್ನೇ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಇದು ಮೂಲಭೂತ ತತ್ತ್ವ. ಆದರೂ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಕಾನೂನನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ದೇಶದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ತೀರ್ಪು ನೀಡುವುದೂ ಕಕ್ಷಿ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅವರು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸುವುದೂ ಅನ್ಯಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ತಲೆ ದೋರಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು: ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಾವ ಕಾನೂನಿಗೆ ಬದ್ಧರೋ ಆ ಕಾನೂನಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸಬೇಕು. ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಿರ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯವಾದರೆ ಆ ಸ್ವತ್ತು ಇರುವೆಡೆ ಯಾವ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಖಾಸಗಿ ತಕ್ಸೀರುಗಳ (ಟಾರ್ಟ್ಸ್) ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಪಕೃತ್ಯ ಎಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೋ ಆ ನೆಲದಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಯಾವುದೋ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಬಲ ರೇಡಿಯೋ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಮಾನಹಾನಿಕಾರಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆ ಅಪಕೃತ್ಯ ಎಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ, ಒಪ್ಪಂದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಾಗ. ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡವರ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಥವಾ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮುರಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಬೇಕು. ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಈಡೇರಿಸಬೇಕೋ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾನೂನು ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಕ್ಷಿಗಳು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಗ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತು ಎಲ್ಲಿದೆಯೋ ಆ ದೇಶದ ಕಾನೂನು ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಐದನೆಯದಾಗಿ, ಪರದೇಶದ ಕಾನೂನು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಭಂಗತರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪರದೇಶದ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ನ್ಯಾಯ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನ್ಯಾಯವೂ ಇಲ್ಲ.

ಇವು ಕೆಲವು ಸ್ಥೂಲ ಸೂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ. ಸರ್ವಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಪಿ.)

ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ : ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟದ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೊಂದು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ಸರ್ಕಾರದ ವರ್ಣಭೇದ ನೀತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿ, ಗಾಂಧಿಯವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪುನರಾಗಮಿಸಿದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೃಹದಾಕಾರ ತಾಳಿತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನೀಗ್ರೋ ಜನರು ಬಿಳಿಯರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನ ನಾಗರಿಕ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನನುಸರಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಅನ್ಯಾಯಕರವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಲು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಉಪಾಯಗಳೂ ಬರಿದಾದಾಗ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಗಾಂಧಿಯವರ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರದ ಅನ್ಯಾಯಕರ ಹಾಗೂ ಅನಾಗರಿಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಅದರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಉದ್ರೇಕಗೊಳ್ಳುವುದಾಗಲಿ ಹಿಂಸೆ ಎಸಗುವುದಾಗಲಿ ಇದರ ಆಶಯವಲ್ಲ. ಅನ್ಯಾಯಕರವಾದ ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಹಕಾರವನ್ನೂ ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಲಬ್ಧವಾಗಬಹುದಾದ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದೂ ಇದರ ಮೂಲಸೂತ್ರ. ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಅವಶ್ಯ ಅಂಗ. ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆದೇಶಗಳಿಗೂ ಕಾನೂನಿನ ನಿರ್ದೇಶನಗಳಿಗೂ ತಲೆಬಾಗುವುದರಿಂದ–ವಿಧೇಯತೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಆ ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಹಕರಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ ಬಗೆಯ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ದುರಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯತೆ ತೋರುವುದೆಂದರೆ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ವಹಿಸಿದಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತನಾದಾತ ಆತ್ಮಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ದುಷ್ಟ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಅವಿಧೇಯತೆ ತೋರಿಸುವುದು ಅದನ್ನು ಮುರಿಯುವುದು ಒಂದು ಕರ್ತವ್ಯ. ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಿದ ಕಾನೂನುಭಂಗ ದುಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ನಿವಾರಿಸಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೇರೆಯವರು ಬರಬಹುದು. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆಯೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ದುಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾದ ಕಾನೂನು ಭಂಗವೊಂದೇ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವೀ ಕ್ರಮ. ದುಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಹಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವವನು ಈ ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸುವುದು ಅವನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಇದು ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರೇ ನೀಡಿರುವ ವಿವರಣೆ–ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಂಡಿ ಯಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ.

ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೊಂದೇ. ಇದು ಈವರೆಗೂ ಭಾಗಶಃ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾದ ಕ್ರಮ ಮಾತ್ರ. ಹಿಂಸಾಪೂರಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಕ್ರೌರ್ಯ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದವರಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಉದ್ರೇಕ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಗುಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ನೆವ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಸಾಕು ಅದು ಅತ್ಯುಗ್ರವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟಿಸುತ್ತದೆ. ಅಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೀವಧ್ವಂಸಕವಾದ ಗುಪ್ತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿತ ಯಶಸ್ಸಿನ ಸಾಧನವಾದ ಜೀವಸಂಜೀವಿನೀ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಧಾನವೇ ಕಾನೂನುಭಂಗ. ಅದು ನೀಡಬಹುದಾದ ವರಪ್ರಸಾದದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ತರಂಗವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಸಂಭವ ಏನೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಬಳಕೆ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಪರಿಚಿತವಾದಾಗ, ಇದರ ಯಶಸ್ವೀ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಾದಾಗ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲಾದ ವಿಮಾನಸಂಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಾನೂನುಭಂಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಪಾಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂದು ಗಾಂಧಿಯವರು ಈ ವಿಧಾನದ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳನ್ನೂ ಇದರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಗುಣವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1920ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಅಸಹಕಾರ ಆಂದೋಲನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅದೇ ವರ್ಷ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ (1921) ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರಿದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಆರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಬಂದುವು. ಆ ವರ್ಷ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿ ಕೆಲವು ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವೂ ತನ್ನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾನೂನುಭಂಗ ಮತ್ತು ಕರನಿರಾಕರಣೆ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದೆಂದು ಆದೇಶ ನೀಡಿದ್ದರೂ ಅದು ಯಾವ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೇ ಆಗ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. 1922ರ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಕಲ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಬಾರ್ಡೋಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ಆರಂಭಿಸುವುದಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ವೈಸ್‌ರಾಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಕರನಿರಾಕರಣೆ ಚಳವಳಿ ಗುಂಟೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನವರಿ 12ರಂದು ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಭೂ ಕಂದಾಯ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ಕೊಡಲು ಜನ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಮಧ್ಯೆ ವೇಲ್ಸ್ ರಾಜಕುಮಾರನ ಭೇಟಿಯ ಕಾರಣ ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗಲಭೆಗಳು, ಬಿಹಾರದ ಚೌರಿ–ಚೌರಾದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ (1922) ಹಿಂಸಾಪ್ರಕರಣ–ಇವು ಬಾರ್ಡೋಲಿ ಚಳವಳಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟುವು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧಿಯವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡರೂ ದೇಶ ಇನ್ನೂ ಇಂಥ ಚಳವಳಿಗೆ ಪಕ್ವವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತನ್ನ ಗಯಾ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಶಾಂತ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮುಂದೆ–1929ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 31ರಂದು ಲಾಹೋರ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾದ ಪೂರ್ಣಸ್ವರಾಜ್ಯ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ ಅದೇ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. 1930ರ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಬರ್ಮತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರು ತಾವು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿದ್ದ ಚಳವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಮಾನವ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಅತ್ಯಂತ ಅಮಾನುಷ

ತಲೆಗಂದಾಯವೆಂದು ಉಪ್ಪಿನ ಕರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಆ ಕರದ ವಿರುದ್ಧ ಇಡೀ ದೇಶದ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಮ್ಮ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಂಡಿಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನ ಮುಂಚೆ– ಮಾರ್ಚಿ 11ರಂದು ಗಾಂಧಿಯವರು ಒಂದು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು. ತಾವು ದಸ್ತಗಿರಿಯಾದರೆ ದೇಶ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, 6 ಏಪ್ರಿಲ್ 1930

ಹೀಗೆ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಮುರಿಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ, ಕರವನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು. ಮಾರ್ಚಿ 12 ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಮೋಘವಾದ ದಿನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂದು ಮುಂಜಾನೆ 6–30ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದ 78 ನಿವಾಸಿಗಳೊಡನೆ ಸಬರ್ಮತಿ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಂಡಿಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ದಿನವೂ 16 ಕಿಮೀಗಳಂತೆ ನಡೆದು ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು. 385 ಕಿಮೀ ನಡೆದು ಏಪ್ರಿಲ್ 5ರಂದು ಮುಂಜಾನೆ 8–30ಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಾರದೆಂಬ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಭಂಗಮಾಡಿ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಮುರಿಯಬಹುದೆಂದು ಸೂಚನೆಯಿತ್ತರು. ಸ್ವತಃ ತಾವು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ದಿನವೂ ಹೋಗಿ ಚಳವಳಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಕಾಯಿದೆ ಮುರಿಯಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದರು. ದಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇರಳ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರಲಾಯಿತು. ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಗುಜರಾತ್, ಬೊಂಬಾಯಿ, ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಕರಾಚಿ ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಬೀಳದೆ ಅಕ್ರಮ ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಲಭೆಗಳೂ ಪೋಲೀಸರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಏಪ್ರಿಲ್ 23ರಂದು ಖಾನ್ ಅಬ್ದುಲ್ ಗಫಾರ್ ಖಾನರನ್ನು ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಲಾಗಿ ಪೆಷಾವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯಿತು. ಪೋಲೀಸರು ಗುಂಡುಹಾರಿಸಿ ಅನೇಕರನ್ನು ಕೊಂದರು. ನವಜೀವನ ಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮುದ್ರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಡೆಯೂ ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರ, ಗುಂಡಿನ ಸುರಿಮಳೆ, ಆಸ್ತಿಗಳ ಜಪ್ತಿ, ಹಳ್ಳಿಗರನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ದಸ್ತಗಿರಿಗಳಾದುವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಚಳವಳಿ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿತು. ಮುಂಬಯಿಯ 50,000 ಕೆಲಸಗಾರರು ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿದರು. ಕಲ್ಕತ್ತ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಒಂದು ವಾರದವರೆಗೆ ಜನರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೈಮನ್ ಸಿಂಗ್, ಕರಾಚಿ, ಲಖನೌ, ಮುಲ್ತಾನ್, ರಾವಲ್ಪಿಂಡಿ, ಪೆಷಾವರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಗಲಭೆಗಳಾದುವು. ಅವನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಸೇನೆ, ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಯಿತು. ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಅವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2000 ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ದರ್ಶಾನ್ ಉಪ್ಪಿನ ಕೇಂದ್ರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ದಾಳಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಪತ್ರಿಕಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಮಿಲ್ಲರನ ವರ್ಣನೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ವಾಡ್ಲಾ ಉಪ್ಪಿನ ಕೋಠಿಯನ್ನು ಸುಮಾರು 1,500 ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಚೀಲಗಟ್ಟಲೆ ಒಯ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 10,000 ಮಂದಿ ಸಾಣಿಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ದಾಳಿ ಮಾಡಿ 1,000 ಮಣ ಉಪ್ಪನ್ನು ಒಯ್ದರು. ವರ್ಷ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗೆ ಸರ್ಕಾರ 12 ಸುಗ್ರೀವಾಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. ಪೆಷಾವರ್ ದಿನ ಗಾಂಧಿ ದಿನ ಮೊದಲಾದ ದಿನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಬೊಂಬಾಯಿ ನಗರ ಇತರೆ ನಗರಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿತು. ಲಾಠಿ ಪ್ರಹಾರವನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದೊಂದು ಗೌರವವೆಂದು ಎಣಿಸಲಾಯಿತು. ಅಶ್ವಾರೋಹಿ ಐರೋಪ್ಯ ಸೈನ್ಯ ಲಾಠಿಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಚದುರಿಸಿತು. ಖಾದಿ ಟೋಪಿ ಹಾಕುವದೇ ಒಂದು ಅಪರಾಧವಾಯಿತು.

ಕರ ನಿರಾಕರಣೆ ಕೂಡ ಇದರ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗ. ಇದು ಬಾರ್ಡೋಲಿಯಲ್ಲಿ ಪಟೇಲರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಆಂಧ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಗುಜರಾತ್, ಬಿಹಾರ್, ಪಂಜಾಬ್, ಒರಿಸ್ಸ, ಬಂಗಾಳ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ– ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಈ ಚಳವಳಿ ನಡೆದು ಭಾರತದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕರ ನಿರಾಕರಣೆ ಚಳವಳಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿತ್ತು. ಶಿರಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಟೇಲರು ರಾಜೀನಾಮೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 800 ಕುಟುಂಬಗಳು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದುವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದವು. ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. 15 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟು ಆಸ್ತಿಯ ಜಪ್ತಿ ಆಯಿತು. 1931ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಇರ್ವಿನ್ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಗಾಂಧಿಯವರು ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. 1931ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎರಡನೆಯ ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮ್ಮತಿಸಿತು.

ಆದರೆ ಭಾರತೀಯರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ನೆರವೇರಬಹುದೆಂಬ ಭರವಸೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧಿಯವರ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾಯಿತು.ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭವಾಗಲು (1932) ಕಾರಣವಾದ್ದು ಈ ಪ್ರಕರಣ. ಸರ್ಕಾರ ಉಗ್ರಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಈ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಯತ್ನಿಸಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು 1910ರಲ್ಲಿ, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಾರಿದರು. 1942ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖರನ್ನೂ ಸೆರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿತು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಉದ್ರೇಕ, ಉದ್ವೇಗ, ಸರ್ಕಾರದ ಉಗ್ರಕ್ರಮ–ಇವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುವು, ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಯಕರನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೊನೆಗೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಸಂಧಾನ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿಯವರು ಹೇಳಿದ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅವರ ಮಾತು ನಿಜವಾಯಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ 1947ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ.)

ಕಾನ್ಪುರ : ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರನಗರ. ಗಂಗಾನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಉ.ಅ.26⁰28' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ.80⁰21'ನಲ್ಲಿದೆ. ಲಖನೌಗೆ ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 169 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಅಲಹಾಬಾದಿಗೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 184 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ದೆಹಲಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ 392 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಈ ನಗರ ಮೂರು ರೈಲ್ವೆ ವಸತಿಗಳನ್ನೂ ದಂಡಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಆರ್ಮಾಪುರ್ ಉಪನಗರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ನದೀ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಹಲವಾರು ನಗರಗಳಂತೆ ಇದರ ಹಳೆಯ ನಗರ ನದೀಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನದಿಯಿಂದ 1.6 ಕಿಮೀ ಆಚೆಗಿದೆ. ಕಾನ್ಪುರ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯ ಸೈನಿಕ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಸೈನಿಕ ವಿಮಾನ ನೆಲೆಯೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದರಿಂದ ಕಾನ್ಪುರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇನ್ನೂಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಭಾರತದಲ್ಲೇ

ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1600 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4137, 489 (2001).

ಕಾನ್ಪುರ ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂದಿಸ್ಥಳ. ದೆಹಲಿ–ಕೋಲ್ಕತ್ತ ಹೆದ್ದಾರಿ ಹಾದು ಹೋಗುವುದು ಕಾನ್ಪುರದ ಮೂಲಕ. ಉತ್ತರ, ಈಶಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ರೈಲ್ವೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಭಾರತದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸುಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಲೇಜುಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ಇವು ಆಗ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ (ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ) ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು ಲಖನೌ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಸರೋವರದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಮಲಾ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಭವನ, ಸ್ಮಾರಕ ಸ್ತೂಪ, ಗಾಜಿನ ದೇಗುಲ ಇವು ನಗರದ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಕಾನ್ಪುರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕನ್ಹೈಯಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇದು ಕಾನ್ಹಪುರವಾಗಿ ಈಗ ಇದು ಕಾನ್ಪುರವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾನ್ಪುರ ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಔಧ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಗಳ ಗಡಿಯ ಕೊನೆಯ ಠಾಣೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾನ್ಪುರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನರಿತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ರಾಬರ್ಟ್ ಕ್ಲೈವ್ ಇದನ್ನು ಸೈನ್ಯಠಾಣೆಯಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಔಧ್ ನವಾಬ ಕೊಟ್ಟ ಸೈನ್ಯದಳವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ. 1801ರಲ್ಲಿ ಔಧ್ ನವಾಬನಿಂದ ರೋಹಿಲ್ಖಂಡ ಕೆಳದೋಆಬ್ ಮತ್ತು ಗೋರಖ್‌ಪುರ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಾಗ ಕಾನ್ಪುರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳವಾಯಿತು.

1857ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಂಡಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾನ್ಪುರದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಆ ಬಂಡಾಯ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಮಾಜಿ ಪೇಷ್ವೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾಯನ ಮಗ ನಾನಾಸಾಹೇಬ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಕಾನ್ಪುರದ ಬಳಿಯ ಬಿಠೂರಿನಲ್ಲಿ. ಆತ ಕೂಡಲೇ ತಾನು ಪೇಷ್ವೆಯೆಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡು, ಕಾನ್ಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಬಂಡಾಯಗಾರ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭದ್ರ ನೆಲೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅವರು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು (1857ರ ಜೂನ್ 8). ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಜನ 27ರಂದು ಶರಣಾಗತರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅಲಹಾಬಾದಿಗೆ ತಲಪಿಸಲು ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಒಪ್ಪಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ದಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಗುಂಡಿನ ಮಳೆ ಕರೆಯಿತು. ನಾಲ್ವರು ಸೈನಿಕರು ವಿನಾ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಸತ್ತರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ಕೊಲೆಗೀಡಾದರು. ಅವರ ದೇಹಗಳನ್ನು ಬಾವಿಯೊಂದರೊಳಕ್ಕೆ ಎಸೆಯಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ನೀಲ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾವ್‌ಲಾಕರ್ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಕಾನ್ಪುರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಭಾರತೀಯರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು. 1857ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ವಿಭಾಗದ ದಳದ ಬಂಡಾಯಗಾರರು ಕಾನ್ಪುರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಡಿಸೆಂಬರಿನ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿನ್ ಕ್ಯಾಂಪ್‌ಬೆಲನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಗ್ಲಿಂಷ್ ಸೈನ್ಯ ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಕಾನ್ಪುರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಇದು ಸರ್ಕಾರಿ ಜೀನಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇಂದು ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ ನೂಲುವ, ನೇಯುವ, ಹಿಂಜುವ, ಒತ್ತುವ ಗಿರಣಿಗಳೂ ಸಣಬು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳೂ ವನಸ್ಪತಿ, ಸಾಬೂನು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಸ್, ಬಿಸ್ಕತ್ತು, ರಸಾಯನವಸ್ತು, ಹಿಟ್ಟು, ಅಕ್ಕಿತಯಾರಿಕೆ, ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಸರಕುಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ, ಸಂಬಾರ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಿದು.

1901ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಾನ್ಪುರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. 1931ರಿಂದ 1941ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಲಖನೌ ನಗರವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯಿತು. 1941ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4,87,324. 1961ರಲ್ಲಿ ಇದು 9,71,062ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಇದರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಾಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ಹತ್ತಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆಗ ತಾನೆ ಕಾನ್ಪುರಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕತ್ತದೊಂದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಉತ್ಕರ್ಷ ನಗರವಾಗಿ (ಬೂಮ್ ಟೌನ್) ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಸೈನ್ಯ ಶಿಬಿರಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆಯ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ದಂಡಿನ ಮೋತೀಖಾನೆಯ ಇಲಾಖೆ ಆನೆಗಳಿಂದ ಉರುಳಿಸಲಾಯಿತು. ಹತ್ತಿಯ ಬೇಲುಗಳು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ತುಂಬಿದ್ದುದರಿಂದ ನಗರದ ಕಿರು ಓಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ದೋಆಬ್ ಮತ್ತು ಔಧ್ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ತಯಾರಿಕೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಕಾನ್ಪುರದ ಪ್ರಥಮ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ್ದು 1869 ರಿಂದ 1882ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಕಾನ್ಪುರವೀಗ ಭಾರತದ ಹಳೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಅಹಮಬಾದಿನಂತೆ ಇದೂ ಹತ್ತಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಮುಂದೆಬಂದಿತಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ.

ಕಾನ್ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ : ಗಂಗಾ–ಯಮುನಾ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉ.ಅ. 25° 26'–26° 28' ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 79° 31'–80° 34' ನಡುವೆ ಹರಡಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ ದೋಆಬ್ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 6105 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 4137479 (2001). ಖಿಂದ್, ಸೇಗುರ್, ಈಶಾನ್, ಪಾಂಡವ, ಉತ್ತರ ನೋನ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ನೋನ್ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಇತರ ನದಿಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಪ್ರವಾಹ ಉಪಟಳಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿದೆ. 1924 ಮತ್ತು 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದಾಗ ಪರಮಟ್ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಕಾನ್ಪುರ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದುವು. ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಅತಿಯಾಗಿ ಬಂದಾಗ ನೋನ್ ನದಿಯ ನೀರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒದೆದುಕೊಂಡು ಆ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ತಾಪಕರ, ಒಣಹವಾಯುಕ್ತ ; ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶೀತಲ. ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 84 ಸೆಂಮೀ. ಮಾವು ಮತ್ತು ಇಪ್ಪೆ ತೋಪುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಾಡು. ಗಂಗಾ ಕಾಲುವೆಯ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಿಂದಲೂ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯಲಭಿಸಿದೆ. ಕಾಳು, ಗೋದಿ, ಅವರೆ, ಬಾರ್ಲಿ, ಸಾಸವೆ, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಎಳ್ಳು, ಬತ್ತ, ಬಾಜ್ರ, ಕಬ್ಬು, ಹತ್ತಿ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಬಿಠೂರ್ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುರಾತನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಾದದ ಗುರುತೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಯೊಂದು ಇದೆ. ಇದು ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆರಾಂದ್‌ನ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ 6ರಿಂದ 9ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಅನೇಕ ದೇಗುಲಗಳ ಅವಶೇಷಗಳುಂಟು. (ಸಿ.ಕೆ.ವೈ.ಡಿ.; ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್ : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 551–479. ಚೀನದ ಓರ್ವ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿ. ರಾಜಕೀಯದ, ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹಾಪುರುಷ. ಈತ ಬೋಧಿಸಿದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿಬೋಧೆಯ ಆಧಾರದ

ಮೇಲೆ ಮುಂದೆ ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷನಿಸಂ ಎಂಬ ಪಂಥವೊಂದು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಕೂಂಗ್ ಫೂ ಟ್ಸು ಎಂಬುದು ಇವನ ಹೆಸರಿನ ಚೀನೀ ರೂಪ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 551ರಲ್ಲಿ ಷಾಂಟುಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಲು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ. ಇವನು ಷಾಂಗ್ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1766–1122) ಸೇರಿದವನಾದರೂ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ. ಈತ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ 70 ವರ್ಷಗಳ ವೃದ್ಧ ತಂದೆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ತಂದೆ ಮೃತನಾಗಲು ತಾಯಿ ಬಹು ಕಾರ್ಪಣ್ಯದಿಂದ ಈತನನ್ನು ಸಾಕಿದಳು. ಒಳ್ಳೆ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರಕಿ 17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸನಿಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ನಡೆದು ಒಬ್ಬ ಮಗ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯವೃತ್ತಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 517ರಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಟಾಓಯಿಸಂ ಪಂಥದ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಮಾವೊತ್ಸೆಯೊಡನೆ ಭೇಟಿಯಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೆಲಕಾಲ ತನ್ನ ಹಿಂಬಾಲಕರೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ. 52ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚುಂಗ್‌ಟೂವಿನ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ದುಡಿದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಗೂ ಏರಿದ. ಇಬ್ಬರು ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಶಿಷ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿಗಳೆಡೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇವನ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಮೃತನಾಗಿ, ತರುವಾಯ ಬಂದ ಪ್ರಮುಖಾಧಿಕಾರಿ ದುರ್ನೀತಿಗೆ ಇಳಿದದ್ದು ಇವನಿಗೆ ಸರಿ ಎನಿಸಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಿಕ್ಕಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ 13 ವರ್ಷಕಾಲ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಲೆದಾಡಿದ. ಅಂಥವರಾರೂ ಸಿಕ್ಕದಾಗ ನಿರಾಶನಾಗಿ ಪುನಃ ಲು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ

ಹಿಂತಿರುಗಿದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 483). ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರದ ಐದು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ತನ್ನ 72ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. ಮರಣಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇವನ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದ ಯುವಕರ ತಂಡವೊಂದು ಇವನ ಸುತ್ತ ಸೇರಿದ್ದು, ಈತನ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಗುರುವಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆ ಶಿಷ್ಯರು ಸರ್ಕಾರದ ಉನ್ನತ ಪದವಿಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಂಡರಾದರೂ ಯಾರೂ ಬಹುಕಾಲ ಸಾಕಷ್ಟು ತತ್ತ್ವನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್ಸನ ಗುಣಗಳು ಅಪಾರ. ಸಾಧುಸ್ವಭಾವ, ಗೌರವ ವರ್ತನೆಗಳಿಗಿವನು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ. ನಿಸ್ಸ್ವಾರ್ಥ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಶೀಲವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೀತ. ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದರೂ ತಾನೊಬ್ಬ ಸುಧಾರಕನೇ ವಿನಾ ಪ್ರವಾದಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡುದು ಈತನ ಘನತೆಗೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಚೀನದ ಜನತೆಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಸರಳಮಾರ್ಗದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್ ಮೊದಲಿಗ. ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಈತ ಇತಿಹಾಸ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗೂ ತರುವಾಯ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ; ಔದ್ಧತ್ಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಪೂರ್ವಕ ಒತ್ತಾಯಿಸದೇ ಸ್ವಂತ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಈತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಂಧಾನುಕರಣೆ ಮಾಡದೆ ಸ್ವತಃ ಯೋಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳ ರೀತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಆರಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಸಮತಾಭಾವ ತೋರಿ ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರೆಂಬ ಭೇದಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡದೆ ಅವರ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈತನನ್ನು ಬೋಧಕನೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸುಧಾರಕನೆನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಉಚಿತ. ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ಈತನ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಾವುವೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸನ ಜೀವಿತಕಾಲ ಚೀನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದುದು. ಚೌ ವಂಶ ಇಳಿಗತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಏರುಪೇರುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕಾಟಗಳಿದ್ದುವು. ಜನರು ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನೇ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೇಶ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ಶಿಸ್ತುಸಂಯಮದಿಂದಲೂ ಬಾಳ್ವೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಮೇಧಾವಿ. ಸುಧಾರಕ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಭಾವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಕೂಡ ರಾಜಕೀಯದ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿಗಿಂತ ನೈತಿಕ ಧ್ಯೇಯಗಳೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುವು. ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆಗಾಗಿ ತವಕಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್ ತನ್ನ ನೀತಿಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದು. ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನ ಸಮಕಾಲೀನ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5–4ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವವೇತ್ತರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್‌ನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಸರಿಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್‌ನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಮತೀಯವಲ್ಲ; ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳವು; ತನ್ಮೂಲಕ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವೆನಿಸತಕ್ಕವು. ಸ್ವಂತ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾವ ರೀತಿ ವರ್ತಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಆ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಾರಾಂಶ. ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸನ ಮತ ಹೀಗಿದೆ; ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು ಸ್ವರ್ಗವೊಂದೇ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಗೆ ಆ ಅಧಿಕಾರವುಂಟು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಸ್ಥಾನಮಾನ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿನ ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿನ ತಂದೆಯಂತೆ; ಅವನೇ ರಾಜ್ಯದ ನಿರೂಪಕ ಶಕ್ತಿ. ಸಂಸಾರದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿರುವುದು, ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಪೂಜ್ಯತೆ ತೋರುವುದು ಇವೆರಡೂ ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿಭಾರವಿದ್ದಂತೆ. ಇದರಂತೆ ಜನ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಸೌಹಾರ್ದ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಜನತೆಯ ಅತಿಶಯವಾದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಶ್ರಮಿಸಿ. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಲದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಆದರ್ಶ ಆಡಳಿತದ ಗುರಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಮಾನವ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಸದ್ಗುಣ. ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ. ಇಡೀ ಮಾನವಕುಲ ಒಂದು ಸಂಸಾರ. ತನ್ನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು, ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವನು ಇತರರ ಪ್ರಗತಿ, ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಸಾಧನೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರ್ಗ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಜನತೆಯ ಸಹಕಾರೀ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಜನತೆಯ ಸುಖಸಂಪತ್ತುಗಳ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲವರೇ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿರಲು ಅರ್ಹರು. ಆದುದರಿಂದ ಆನುವಂಶಿಕ ರಾಜರು ಅರ್ಹರೂ ಸನ್ಮಾರ್ಗಿಗಳು ಆದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸುವುದೊಳ್ಳೆಯದು.

ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸನ ಈ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷನಿಸಮಿನ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಹಾಪುರುಷರ ಬೋಧನೆಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಾ: ಹ್ಯಾನ್ ವಂಶದ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 202 ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. 221ರ ವರೆಗೆ ಈತನ ಅನೇಕ ಬೋಧನೆಗಳು ಕಾರ್ಯಗತವಾದುವು. ಸಮಾಜದ ಕೆಳವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು ಸಹ ತಮ್ಮ ಸದ್ಗುಣ ದಕ್ಷತೆಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಬಹುದಿತ್ತು. ದೇಶದ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಅವರವರೆಗೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಈತನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಚೀನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಇತಿಹಾಸಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. (ಕೆ.ಜಿ.; ಎಂ.ವೈ.)

ಕಾನ್ರಾಡ್, ಮೈಕೇಲ್ ಜಾರ್ಜ್ : 1846–1927. ಜರ್ಮನ್ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ವಿಮರ್ಶಕ. ಎಮಿಲ್ ಜೋಲನ ಆದರ್ಶಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈತ 1885 ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲ್ ಬ್ಲೀಬ್ ಟ್ರ್ಯೂನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗೆಸೆಲ್ ಷ್ಯಾಫ್ಟ್ (ಸಮಾಜ) ಎಂಬ ನಿಸರ್ಗವಾದದ ಸಾಹಿತ್ಯಾವ ಲೋಕನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಆಧುನಿಕ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತರುಣ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಈತನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಪುಟದಷ್ಟು ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಮದಾಂ ಲುಟೇಷಿಯಾ (1883) ವಾಜ್ ಡಿ ಇಸಾರ್ ರಾಷ್ಟ (ವಾಟ್ ದಿ ಇಸಾರ್ ಮರ್ಮರ್ಸ್) ಜೋಲನ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಫ್ಲಾಬರ್, ಮೊಪಾಸಾ ಮತ್ತು ಜೋಲ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ವಾಸ್ತವತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಿತು. ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಮತ್ತು ದಾಸ್ತಯೆವ್‌ಸ್ಕಿ ಇವರ ಕೃತಿಗಳ ವಾಸ್ತವತಾ ವಾದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ರುಜಿನಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವಾಸ್ತವತೆಯೊಂದೇ ಸರ್ವೌಷಧಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ ತರುಣ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾನ್ರಾಡ್ ಪ್ರಮುಖನಾದವ. (ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಕಾನ್ರಾಡ್, ಜೋಸೆಫ್ : 1857–1924. ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಹಸ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಥಿಯೋಡರ್ ಜೋಸೆಫ್ ಕಾನ್ರಾಡ್ ನಲೆಜ್ ಕಾರ್ಜೆನಿಯೋಸ್ಕಿ. ಉಕ್ರೇನಿನ ಸಣ್ಣ ಊರೊಂದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಈತನ ತಂದೆತಾಯಿಯರು ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳ ವಂಶಿಗರು. ತನ್ನ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲೇ ತಂದೆ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಗಡೀಪಾರಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅನಾಥನಾದ ಈತ ಕ್ರಾಕೋದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಸೋದರಮಾವನ ಬಳಿ ಬೆಳೆದ. ವಿಕ್ಟರ್ ಹ್ಯೂಗೊನ ಕಾದಂಬರಿ

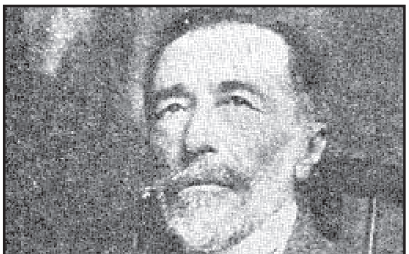

ಟಾಯ್ಲರ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಸೀ ಓದಿದ ಬಳಿಕ ಸಮುದ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಮಾರ್ಸೇಲ್ಸಿಗೆ ನಾವಿಕನಾಗಲು ಹೋದ ಈತ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಮೂವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಟ್ರೆಮೋಲಿನೊ ಎಂಬ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ತೊಡಗಿದ. ಈ ಅನುಭವದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಈತನ ದಿ ಮಿರರ್ ಆಫ್ ದಿ ಸೀ (1906), ದಿ ಆರೋ ಆಫ್ ಗೋಲ್ಡ್ (1919) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. 1878 ರಲ್ಲಿ ಮೇವಿಸ್ ಎಂಬ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದ. ಅನಂತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಅನೇಕ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. ಅಲ್ಲಿಯ ತನ್ನ ಬಹುತೇಕ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ದಿ ನಿಗ್ಗರ್ ಆಫ್ ನಾರ್ಸಿಸಸ್ (1897), ಲಾರ್ಡ್ ಜಿಮ್ (1900), ದಿ ಷ್ಯಾಡೋ ಲೈನ್ (1917), ದಿ ರೆಸ್ಕ್ಯೂ (1920) ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಜೀವನದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡುವ ಸಾಹಸಮಯ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಿತಗೊಂಡಿವೆ. 1866ರಲ್ಲಿ ಈತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿ ಮಾಸ್ಟರ್ ಮ್ಯಾರಿನರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಡಗೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿನ ಅನುಭವಗಳು ಈತನ ಹಾರ್ಟ್ ಆಫ್ ಡಾರ್ಕ್‌ನೆಸ್ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. 1894 ರಲ್ಲಿ ನಾವಿಕ ವೃತ್ತಿತೊರೆದು ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಡೆ ಪೂರ್ಣ ಗಮನ ನೀಡಿದ. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಜೆಸ್ಸಿ ಜಾರ್ಜ್ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಉತ್ತಮ ಶೈಲಿಗೆ

ಹೆಸರಾದ ಈತನಿಗೆ ತನ್ನ 19ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಗಂಧವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತು ಆಶ್ಚರ್ಯ ತಂದರೂ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ. ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಸ್ಟ್ರೋಮೋ (1904), ದಿ ಸೀಕ್ರೆಟ್ ಏಜೆಂಟ್ (1907), ಚಾನ್ಸ್ (1913), ದಿ ರೋವರ್ (1923) ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಯೂತ್ (1902), ಟೈಫೂನ್ (1903) ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯ. ಎ ಪರ್ಸನಲ್ ರಿಕಾರ್ಡ್ (1912) ಈತನ ಆತ್ಮಕಥೆ.

(ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾನ್ವೆಂಟ್ : ಕ್ರೈಸ್ತ ಸನ್ಯಾಸಿನಿಯರ ಮಠ ; ಇದೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ (ಕಾನ್ವೆಂಟ್). ದೇವರ ವಿಶೇಷ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟ ಬಾಲಸಂನ್ಯಾಸಿನಿಯರು (ನನ್ಸ್) ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಮರಣ ಪರ್ಯಂತ ಬಡತನ, ವಿಧೇಯತೆ ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಾಗಿ ವ್ರತ ತೊಟ್ಟು ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಪರೋಪಕಾರದ ಜೀವನವನ್ನು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸೇವೆ ಮತ್ತು ಭ್ರಾತೃಪ್ರೇಮಗಳೇ ಇವರ ಜೀವನದುದ್ದೇಶ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತಪ್ರಸಾರ, ಅನಾಥಪೋಷಣೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ನಡೆಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

(ಎ.ಪಿ.ಆರ್.; ಡಿ.ಎಸ್.ಒ.)

ಕಾನ್ಸಲ್ : ರೋಮನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ವರ್ಷೇ ವರ್ಷೇ ಚುನಾಯಿತನಾಗಿ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 509ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಅಧಿಕಾರ ಕೊನೆಗೊಂಡಾಗ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಕಾನ್ಸಲ್‌ಗಳ ಆಡಳಿತ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಕಾನ್ಸಲರನ್ನು ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಅಧಿಕಾರ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪೆಟ್ರಿಶಿಯನರನ್ನೇ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 367ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಲಿಸಿನಿಯೊ–ಸೆಕ್ಸ್ಟಿಯನ್ ವಿಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬ ಪೆಟ್ರಿಶಿಯನ್ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಪ್ಲೆಬಿಯನರನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೆನೆಟ್ ಸಭೆಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೆನೆಟ್ ಸಭೆಯನ್ನು ಕರೆಯುವ ಹಾಗೂ ವರ್ಜಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಇವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಕಾನ್ಸಲ್ ಆಗಿ ನೇಮಕವಾಗುವವರ ಕನಿಷ್ಠ ವಯೋಮಿತಿ 40–45. ಒಮ್ಮೆ ಕಾನ್ಸಲ್ ಆಗಿದ್ದವ ಮತ್ತೆ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ 10 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗಾದರೂ ಕಾನ್ಸಲ್ ಆಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಜಿ ಕಾನ್ಸಲರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಬ್ಬರು ಕಾನ್ಸಲರಲ್ಲಿ ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತರೆ, ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಇಬ್ಬರು ಕಾನ್ಸಲರೂ ಸತ್ತಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು (ಇಂಟರ್‌ರೆಕ್ಸ್) ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರೋಮನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 133ರ ಅನಂತರ) ಕಾನ್ಸಲ್ ಪದವಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅದರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯನ್ನು ಎರಡು ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ರೋಮಿನ ಕೊನೆಯ ಕಾನ್ಸಲ್ 536ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾದ ; ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನ ಕೊನೆಯ ಕಾನ್ಸಲ್ 541 ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾದ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ 1799–1804 ಕಾನ್ಸಲರ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಆರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಮೂವರು ಕಾನ್ಸಲರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಪ್ರಥಮ. 1804ರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದಾಗ ಅವನೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಕಾನ್ಸಲ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ರಾಯಭಾರಿ ಅಥವಾ ಪರರಾಜ್ಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ **(ನೋಡಿ– ರಾಯಭಾರಿ)**.

(ಬಿ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ : 1868–1923 : ಗ್ರೀಕರ ದೊರೆ. 1ನೆಯ ಜಾರ್ಜನ ಮಗ. ಅಥೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಜರ್ಮನಿಯ ಲೀಪ್‌ಜಿಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಷ್ಯದ ಮಿಲಿಟರಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು, 1889ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 2ನೆಯ ವಿಲಿಯಮನ ಸೋದರಿ ಸೋಫಿಯ ರತೀಯಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. 1897ರಲ್ಲಿ ಥೆಸ್ಸಲಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಸೈನ್ಯ ಸೋತದ್ದರಿಂದ ಇವನ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕುಂದುಂಟಾಯಿತು. 1909ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಟ್ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯೆ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಂಧಾನ ವಿಫಲವಾದುದಕ್ಕೆ ಸೈನಿಕ ಕೂಟದವರು ಇವನೂ ಇವನ ಸೋದರರೂ ಕಾರಣರೆಂದು ದೂಷಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಹೊರಹಾಕಿದರು. ಪುನಃ ಅವರನ್ನು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈತ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸೈನ್ಯಸಮಿತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗ್ರೀಕ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಿ, 1912–13ರ ಬಾಲ್ಕನ್ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಸೈನ್ಯದ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ. ಆಗ ಈತ ತನ್ನ ಯುದ್ಧ ದಕ್ಷತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮನ್ನಣೆಗಳಿಸಿದ. 1ನೆಯ ಜಾರ್ಜನ ಮರಣಾನಂತರ 1913 ಮಾರ್ಚಿ 18ರಂದು ಇವನಿಗೆ ರಾಜಪದವಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ 1914ರ ಆಗಸ್ಟ್ 7ರಂದು ಈತ ಜರ್ಮನರ ಪರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೆಯಿತ್ತರೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಟಸ್ಥನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿದ. ತುರ್ಕಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಾಗಲೂ ಈತ ತನ್ನ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ವೆನಿಜ಼ೋಲಸನ ಸಲಹೆಯನ್ನೊಪ್ಪದೆ ತಟಸ್ಥನೀತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದನಾದರೂ 1915ರ ಜೂನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಬಹುಮತದಿಂದ ಆರಿಸಿಬಂದ. ಇಬ್ಬರ ನಡುವಣ ಮನಸ್ತಾಪ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಮಿತ್ರಕೂಟಗಳ ನಡುವೆ ವಿರಸವುಂಟಾಯಿತು. ಮಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಫ್ರೆಂಚ್ ದಳಪತಿ 1917ರಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ಅವನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ತಂದ. 1920ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಪುನಃ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಗ್ರೀಸ್–ತುರ್ಕಿಗಳ ಹಳೆಯ ದ್ವೇಷ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. 1922ರ ಆಗಸ್ಟ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರು ಸೋತರು. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 30ರಂದು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಅಧಿಕಾರ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ, ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರ 2ನೆಯ ಜಾರ್ಜನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. 1923ರ ಜನವರಿ 11ರಂದು ಈತ ಮೃತನಾದ.

*

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ : (ಫ್ಲೇವಿಯಸ್ ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನಸ್): ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಪದವಿ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದವ (407); ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಫ್ಲೇವಿಯಸ್ ಹೊನೋರಿಯಸನಿಂದಲೂ ಹಾಗೆಂದು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದ (409). ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಸಿಪಾಯಿಯಾಗಿದ್ದು 407ರಲ್ಲಿ ದಳಪತಿಯಾದ. 406ರಲ್ಲಿ ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅನಾಗರಿಕ ಜನರು ದಾಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ವಿರುದ್ಧ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿದ್ದ ರೋಮನ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಯುರೋಪಿಗೆ ಹೋದ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸಾರಸನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ವಿರುದ್ಧ ಸೈನ್ಯ ಕಳಿಸಿತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇವನು ಸೋತರೂ 408 ರಲ್ಲಿ ಸಾರಸ್ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ಆರಿಲೇಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆನಿಂತ. ಸ್ಪೇನಿನ ರೋಮನ್ ಸೈನ್ಯವೂ ಇವನ ಕಡೆ ಸೇರಿತು. ತನ್ನ ಮಗ ಕಾನಸ್ಟನ್ಸನನ್ನು ಸೀಸರನೆಂದು ನೇಮಿಸಿದ. ಹೊನೋರಿಯಸನ ಬಂಧುಗಳು ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಲು ಗೆರೊಂಷಿಯಸನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. 408 ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಮೇಲೂ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದಾಗ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೊನೋರಿಯಸ್ ಅವನಿಗೆ ಜಂಟಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದು ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು (409). ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ಸ್ಪೇನಿನ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಗಾಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಆದರೆ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಗೆರೊಂಷಿಯಸನೂ ಸೈನ್ಯವೂ ಒಂದಾಗಿ ಸಂಚು ಹೂಡಿ, ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಸ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕುಗ್ಗಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಸು.411ರಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ಸೋತು ಸತ್ತ. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಇಟಲಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದ. ಆದರೆ ಅರಿಲೀಟಿಗೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಹೊನೋರಿಯಸನ ದಳಪತಿಗಳು ಅವನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಶತ್ರುಗಳು 411ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರಾಣ ತೆಗೆದರು.

*

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಪಾವ್ಲೊವಿಚ್) : 1779–1831. ರಷ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1ನೆಯ ಪಾಲ್ ಮತ್ತು ಮೇರಿಯ ಫೆಡೆರೊವ್ನರ ಮಗ ; ರಾಣಿ ಕ್ಯಾಥರಿನ್ ಮಹಾಶಯೆಯ ಮೊಮ್ಮಗ. 1 ನೆಯ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಮತ್ತು 1ನೆಯ ನಿಕೊಲಾಸ್ ಇವನ ಸೋದರರು. ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಸೀಸರ್ ಡೆ ಲಾ ಹಾರ್ಪ್ ಇವನ ವಿದ್ಯಾಗುರು. ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಜೂಲಿಯಾನ ಕೋಬರ್ಗಳನ್ನು ವರಿಸಿ 1799ರಲ್ಲಿ ಆ ವಿವಾಹವನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಎ. ವಿ. ಸುವಾರಫನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾಸಿನಾನೊ ಕದನದಲ್ಲಿ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತಾದರೂ ನೋವಿ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಯುವರಾಜನೆಂಬ (ಷಾರೆವಿಚ್) ಬಿರುದನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದ. 1805 ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟರ್‌ಲಿಟ್ಸ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸೋಲು ಕಾದಿತ್ತು. ಆದರೂ 1807, 1812, 1813 ಮತ್ತು 1814ರ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಹಸದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದ. ಯುದ್ಧತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವನು ನಿಪುಣನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

1814 –15ರ ವಿಯೆನ್ನ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ ಪೋಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇರ್ಪಟ್ಟು ಅದು ರಷ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ತನ್ನ ಸೋದರನಾದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನನ್ನು ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಮುಖ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಅಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿ, ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರೊಡನೆ ಬೆರೆತ ; ಪೋಲೆಂಡಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಿದ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಮರಣದಿಂದಾಗಿ ರಷ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಸ್ಥಾನ ತೆರವಾಯಿತು. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳು

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪದವಿ ದೊರಕಬೇಕೆಂದು ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ನಿಕೋಲಾಸನ ಮತ್ತು ಇವನ ನಡುವೆ ವೈಮನಸ್ಯವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. 1828–29 ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ತುರ್ಕಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ಸೈನ್ಯ ಭಾಗವಹಿಸದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿರಸ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಜನರೂ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಕಠಿಣ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದರು. 1830ರ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ವಾರ್ಸಾದಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ನಡೆದಾಗ ಅದನ್ನು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೈನ್ಯ ದಂಗೆಕಾರರ ಕಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ದಂಗೆ ಮುಗಿಯುವ ಮುನ್ನವೇ–1831ರ ಜೂನಿನಲ್ಲಿ– ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮೃತನಾದ. *

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್, ಆಫ್ರಿಕದ : 1020–87. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವ. ಬಹುಶಃ ಸಿಸಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮನೆತನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅರಬ್ಬೀ, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತ. 1071ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ಮನ್ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಬರ್ಟ್ ಗ್ವಿಸ್ಕಾರ್ಡನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಾಲೆರ್ನೊ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಬೆನೆಡಿಕ್ಟೈನ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿಯಾದ. ಮಾಂಟೆ ಕ್ಯಾಸಿನೋದಲ್ಲಿಯ ಮಠದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅರಬ್ಬೀ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಇವು ಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಕೊಡುಗೆಗಳು. ಇವು ಯುರೋಪಿನ ಅಂಧಕಾರಯುಗದ ಅಂತ್ಯವನ್ನೂ ವಿದ್ವದ್ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಹೂದ್ಯ ಐಸಾಕ್ ಇಸ್ರೇಲಿಯ (855–955) ಎರಡು ದಾರ್ಶನಿಕ ಕೃತಿಗಳೂ ಪರ್ಷಿಯದ ಇಬ್ನ್ ಅಲ್ ಅಬ್ಬಾಸನ (ಮರಣ 994) ಲೈಬರ್ ರೆಜಿಯಸ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥದ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಪಾಂಟೆಕನ್ ಎಂಬುದೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕೊನೆಯ ಗ್ರಂಥ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಗ್ರೀಕ್ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯ ಪರಿಚಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳು ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುವು. ಸಾಲೆರ್ನೊ ನಗರದ ವೈದ್ಯಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. *

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನರು : ರೋಂ ಮತ್ತು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನ 11 ಮಂದಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

1ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ : (ಫ್ಲೇವಿಯಸ್ ವಲೇರಿಯಸ್ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನಸ್) : 280–337. ಮಹಾಶಯನೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (306–337). 1ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಷಿಯಸ್ ಕ್ಲೋರಸನಿಗೆ (293–306) ಅವನ ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಹೆಲೆನಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಷಿಯಸನಿಗೆ ಸೀಸರ್ ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿದಾಗ (293) ಅವನ ಮಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಡಯೊಕ್ಲಿಷಿಯಸ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಕ್ರೈಸ್ತರ ಬಗ್ಗೆ ಭವಿಷ್ಯ ವಾಣಿಯನ್ನು ಡಯೊಕ್ಲೀಷಿಯನ್ ತರಿಸಿ ಕೊಂಡಾಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದ. 303 ರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಇವನೂ ನೋಡಿರಬೇಕು. 305 ರಲ್ಲಿ ಇವನ ತಂದೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಆಗಸ್ಟಸ್ ಪದವಿ ದತ್ತವಾದಾಗ ಇವನೂ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬಯಸಿದ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಆಗಸ್ಟಸ್ ಆಗಿದ್ದ ಗಲೇರಿಯಸ್ ಇವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈತ ಗಾಲಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ; ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಹೋದ. 306 ರಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಕಾಲವಾದಾಗ ಅವನ ಸೈನ್ಯ ಇವನನ್ನೇ ಆಗಸ್ಟಸ್ ಎಂದು ಸಾರಿತು. ಗಲೇರಿಯಸ್ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನು ಸಸೀರ್ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಿಯನನ ಮಗ ಮ್ಯಾಕ್ಸೆನ್ಷಿಯಸ್ 306 ರಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದಾಗ

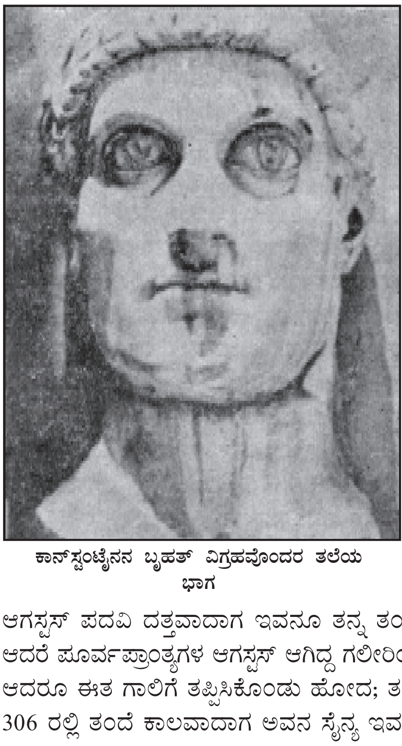
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಬೃಹತ್ ವಿಗ್ರಹವೊಂದರ ತಲೆಯ ಭಾಗ

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮೀಯನನಿಗೆ ಸ್ನೇಹದ ಕೈಚಾಚಿದ. ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮೀಯನ್ ಮತ್ತೆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನನ್ನು ಆಗಸ್ಟಸ್ ಎಂದು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಪುತ್ರಿ ಫಾಸ್ಟಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ (307). ಆದರೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮೀಯನ್ ಮಗನೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡಿಕೊಂಡು ಅಳಿಯನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದ. ಆದರೆ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಇಲ್ಲದಾಗ ಅವನು ಅರಲೇಟನಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಯಿತು. ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮೀಯನ್ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ ತಾನು ಎರಡನೆಯ ಕ್ಲಾಡಿಯಸನ ವಂಶದವನೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಡಯೊಕ್ಲಿಷಿಯನನಿಗಿಂತಲೂ ಅವನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತನಗೆ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕಾರ ಇರುವುದಾಗಿ ವಾದಿಸಿದ.

ಗಾಲಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗುವಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ತಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈತ ಇಟಲಿಯನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿದ. ಸೆನೆಟ್ ಇವನನ್ನು ಹಿರಿಯ ಆಗಸ್ಟನ್ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಿದವು. ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಲೈಸಿನೀಯಸ್ ಇವನ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ; ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಮಗಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಅನಂತರ ಆತ ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಏಕೈಕ ಅಧಿಪತಿಯಾದಾಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನೂ ಆತನೂ ಪರಸ್ಪರ ಸೌಹಾರ್ದ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಾಗಿಯೂ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗಾಗಿದ್ದ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಘೋಷಣೆ ಹೊರಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋದ. ಚರ್ಚುಗಳಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಧನದಾನ ಮಾಡಿದ. ಪುರೋಹಿತರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಲಭಿಸಿದುವು. ಅನೇಕ ಪ್ರಬಲಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಸಾಮ್ರಾಟ ಪದವಿಗೇರುವುದು ದೈವಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಎಲ್ಲ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಗೌರವ ನೀಡಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ ; ನಾನಾರೀತಿಯ ಕಷ್ಟಸಂಕಟಗಳಿಗೀಡಾಗಿ ದೊರೆಗಳ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತ ಅಚಲಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಯೇಸುವಿನ ಸಂದೇಶವನ್ನನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಪರವಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಇವನ ಮನವೊಲಿದಿತ್ತು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಭಾನುವಾರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬಿಡುವಿನ ದಿನವಾಯಿತು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟ. ಅವಿವಾಹಿತರು ದಂಡನೆಯನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮೀಯರಲ್ಲೇ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ. ಇಂಥ ಒಡಕುಗಳು ಇರಲೇಕೂಡದೆಂದು ಇವನು ನಂಬಿದ್ದ.

ಕ್ರಮೇಣ ಇವನ ಮತ್ತು ಲೈಸಿನೀಯಸನ ಸಂಬಂಧ ಕೆಟ್ಟಿತು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್‌ನ ಅತಿಯಾದ ಕ್ರೈಸ್ತಶ್ರದ್ಧೆ ಲೈಸಿನೀಯಸನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. 314–315 ರಲ್ಲಿ ಅವರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸೋತ ಲೈಸಿನೀಯಸ್ ತನಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್‌ನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೆಲಕಾಲದ ಮೇಲೆ (323) ಪುನಃ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಡ್ರಿಯಾನೋಪಲ್ (ಈಗಿನ ಎಡಿರ್ನೆ ; ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿದೆ) ಕ್ರಿಸೋಪೊಲಿಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ (ಉಸ್ಕುಡಾರ್) ಕದನಗಳು ನಡೆದು ಲೈಸಿನೀಯಸ್ ಸೋತು ಶರಣಾಗತವಾದ. ಮನಃ ದಂಗೆಯೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿಶಾಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ.

ರೋಂ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಮುಂದೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ನೆಲೆವೀಡಾಯಿತು. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ದೇವರು ತನಗೆ ಇಂಥ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಇದರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿಯಂ ನಗರವನ್ನು ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದ ನಗರವನ್ನಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ (**ನೋಡಿ– ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್**) ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿತ್ತ (330). ಅಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಲೈಸಿನೀಯಸನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕಿತು. 337 ರಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯದೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದು ನಿಧನನಾದ.

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಮತತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಒಂದೇಯೆಂದೂ ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಒಡಕುಂಟಾದರೆ ಅದರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವೆಂದೂ ನಂಬಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಈ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ. ಸಿಸೀಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ. ಅದಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ನಿಂತು, ಅದರ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಆದರೂ ಈ ಒಡಕು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಹಾರವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ವಯಸ್ಸು ಕಳೆದಂತೆ ಇವನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ನಿಷ್ಠೆ ಹೊಂದಿ, ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯತೊಡಗಿದ. ಪ್ಯಾಲಸ್ತೀನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನ

ರೋಂನಲ್ಲಿರುವ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮಹಾದ್ವಾರ; 312ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಿಜಯಸ್ಮಾರಕ

ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇವನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಅನೇಕರು ತಾವೂ ಕ್ರೈಸ್ತರಾದರು. ಆದರೆ ಇವನ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಇತರ ಧರ್ಮೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಹನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ತನ್ನ ನಿರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸೈಲೀಷಿಯದಲ್ಲೂ ಫಿನಿಷಿಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕ್ರೈಸ್ತೇತರ ದೇವಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ.

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ನಾನಾಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ನುರಿತ ಯೋಧರನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೈಗಾವಲು ಪಡೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಪ್ರಿಟೋರಿಯನ್ಸ್ ಎಂಬ ಅಂಗರಕ್ಷಕ ಪಡೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಬಲು ಧಾರಾಳಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಣದ ಕೊರತೆ ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಸ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿತ್ತು. 323ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಇವನ ಮರಣಾನಂತರವೂ (337) ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಒಂದಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಇವನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ರಂಗಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶಕ್ಯವಾದದ್ದು. (ಎ.ಎಂ.; ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎಸ್.)

5ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಕೊಪ್ರೊನಿಮಸ್) : 718–75. ಉತ್ತರ ಸಿರಿಯದ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ 3ನೆಯ ಲಿಯೊನ ಮಗ ಮತ್ತು 741ರಿಂದ 775ರ ವರೆಗೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೆಲಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇವನ ಭಾವ ಅರ್ಟಬಸ್‌ಡಸ್ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡ; ಅರಬರ ವಿರುದ್ಧವೂ ಈತ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು. 743ರಲ್ಲಿ ಈ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಈತ ರಾಜಧಾನಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. 754ರಲ್ಲಿ 338 ಮಂದಿ ಬಿಷಪರ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿಸಿದರೂ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ಪರವಾಗಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ. ಈತ ಉತ್ತಮ ಸೈನಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. 747ರಲ್ಲಿ ಭೂ ಮತ್ತು ನೌಕಾ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಅರಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದರೂ ಬಹುಕಾಲ ಅವು ಇವನ ವಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಬಾಲ್ಕನ್ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಲ್ಗೇರಿಯ ರಾಜ್ಯದೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದು 775ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 14ರಂದು ಯುದ್ಧನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ನಿಧನನಾದ.

ಈತ ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಬಾರ್ಡರು ಇವನ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಚು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪೋಪ್ ಇವನಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದ ; ಆದರೆ ತರುವಾಯ ಇವನ ಶತ್ರುಗಳ ಜೊತೆ ಸೇರಿದ. ಇದರಿಂದ ಇಟಲಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಅಧಿಕಾರ ನಶಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕೆಲಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದರ ಅಂಕೆಯಲ್ಲುಳಿದವು.

7ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಪಾರ್ಫಿರೊಜೆನಿಟಸ್): 905–59. ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಸ್ವತಃ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತ. ಪಾರ್ಫಿರೊಜೆನಿಟಸ್ ಎಂದರೆ ರಾಜಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಅರ್ಥ. ಈತ 913 ರಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಮಾವನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ರೊಮಾನಸ್ ಲೆಕಾಪಿನಸನನ್ನು 944ರಲ್ಲಿ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವವರೆಗೂ ಅಧಿಕಾರ ಇವನ ವಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 945ರ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತ ತನ್ನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಣ್ಣರೈತರ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರ ಆಸ್ತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಬರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಗಮನ ನೀಡಿದ. ಹೊರ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಈತ ಉತ್ತಮ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದ; ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ರಷ್ಯನ್ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಓಲ್ಗ 957ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದಳು.

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿರುವುದು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಾಗಿ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ನರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇವನು ಸ್ವತಃ ಬರೆದ. ಇವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅಮೂಲ್ಯಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇವನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪೈಕಿ ಡಿ ಅಡ್ಮಿನಿಸ್ಟ್ರಾಂಡೊ ಇಂಪೀರಿಯೊ ಎಂಬುದು ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಛೇರಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕೈಪಿಡಿ; ಡಿ ಸೆರಿಮೋನೀಸ್ ಅವುಲೇ ಬಿಸ್ಸಾಂಟೀನೇ ಎಂಬುದು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚರ್ಚಿನ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಕೃತಿ; ಥಿಯೋಫನೀಸ್ ಕಾಂಟಿನಾಟಸ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದ ಐದನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಇವನ ತಾತನ (1ನೆಯ ಬೇಸಿಲ್) ಜೀವನ ಪರಿಚಯವಿದೆ. ಇವನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕೋಶಸದೃಶವಾದ ಮತ್ತು ಪುರಾತನರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾದವು.

9ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಮಾನೊಮ್ಯಾಕಸ್) : ಸು. 980–1055. 1042 ರಿಂದ 1055ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಮ್ಯಾನೊಮ್ಯಾಕಸ್ ಎಂದರೆ ಏಕಾಂಗವೀರ. ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ಸೋ ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಮೂರನೆಯ ಪತಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪದವಿ ದೊರಕಿತು. ಈತ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರದ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ನಾಗರಿಕರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದುದರಿಂದ, ಸೈನ್ಯ ಬಲವನ್ನದು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಿತು. ವೈಭವ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಉಜ್ಜ್ವಲ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆಗಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಹಣದ ಅಭಾವವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ನಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಈತ ಕೀಳ್ಬೆರಕೆ ಮಾಡಿದ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾರ್ಮನರು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಥ್ರೇಸ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಪೆಚೆನಗ್ಗರ ವಶವಾದುವು. ಆರ್ಮೇನಿಯದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಜುಕ್ ತುರ್ಕರು ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದರು. ಆರ್ಮೇನಿಯದ ಆನಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾದಾಗ ಈತ ಇಟಲಿಯ ಪೋಪ್ ಗುರುವಿನ ನೆರವು ಬೇಡಿದ. ಆದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಸೌಹಾರ್ದ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯವೇರ್ಪಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. 1054ರಲ್ಲಿ ಪೋಪನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್‌ಗೆ ಬಂದಾಗ ಇವರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡವು. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿದರೂ ಇವನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಮೋಘ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಇವನು ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಲೂ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಮಾಡಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದಲೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

11 ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಡ್ರಾಸಿಸ್ ಪೇಲಿಯಾಲೊಗಸ್): 1404–53. ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ(1449–53). 2ನೆಯ ಮ್ಯಾನುಯಲ್ ಮತ್ತು ರಾಣಿ ಹೆಲೆನಳ ಮಗ. ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೋರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಫ್ರಾಂಕರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ತನ್ನ ಅಣ್ಣ 8ನೆಯ ಜಾನ್ ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದೆ 1448ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಅನಂತರ 1449ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ. ಈತ ಶಕ್ತನೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. 1451ರಲ್ಲಿ ಆಟೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ. 2ನೆಯ ಮಹಮ್ಮದ್ ಸರ್ವಸೇನಾಬಲಸಜ್ಜಿತನಾಗಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ಮೇಲೆ ಏರಿಬಂದಾಗ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟೈನ್, ಅದರ ಎದುರು ನಿಂತು ಗೆಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ. 1453ರ ಮೇ 23ರಂದು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ಮಹಮ್ಮದನ ವಶವಾಯಿತು. ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾದಾಡುತ್ತ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟೈನ್ ಪ್ರಾಣ ತೆತ್ತ. *

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ : ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ, 476 ರಿಂದ 1453ರ ವರೆಗೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ (ಪೂರ್ವರೋಮನ್) ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಅದು ತುರ್ಕರಿಂದ ಪತನ ಹೊಂದಿದ ಅನಂತರ ಆಟೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು, ಈಗ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನಗರ. ಮೊದಲು ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿಯಂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಬಾಸ್ಪೊರಸ್ ಜಲಸಂಧಿಯ ಐರೋಪ್ಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಈ ನಗರವನ್ನು 1ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮಹಾಶಯ 330ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ

ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದಾಗ ಇದನ್ನು ಆತನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪೊಲಿಸ್ ಎಂದೂ ಹೊಸ ರೋಂ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಏಳು ಮಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ, ಮೂರು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ನಗರ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವೈಭವದ ಪಡಿನೆಳಲಾಗಿ, 1453ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ವಶವಾಗುವವರೆಗೂ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರವಾಗಿತ್ತು.

ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಳತೊಡಗಿದ ಮೇಲೆ ಈ ನಗರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಭವ್ಯಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಕ್ರೀಡಾರಂಗಗಳು ಮುಂತಾದ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೂ ವೈಭವಯುತವೂ ಆಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸೇಂಟ್ ಸೋಫಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಟ್ಟಡ. ಥಿಯೋಡೊಸಿಯಸ್ (415) ಮತ್ತು ಜಸ್ಟಿನಿಯನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಭವ್ಯರೂಪು ತಳೆಯಿತು. ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದ ಇದರ ಒಳಭಾಗದ ಕೆತ್ತನೆಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು 10,000 ಕೆಲಸಗಾರರು ಸುಮಾರು ಆರು ವರ್ಷ ದುಡಿದರು. ಇದು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಅತ್ಯಂತ ಅಪೂರ್ವ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪವಿತ್ರ ಅರಮನೆಗಳೂ ಬೃಹದ್ವರ್ತುಲ ಕೀಡಾರಂಗವೂ ಸುವರ್ಣದ್ವಾರವೂ ಇದರ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಮಾರಕಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಮೂರು ವಿಶ್ವಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈ ನಗರ ಕ್ರೈಸ್ತಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ (10ನೆಯ ಶತಮಾನ) ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 10,00,000 ಆಗಿತ್ತು.

ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ 1453ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕರ ವಶವಾಗಿ ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಜನಹೀನವಾಗಿ ಕೆಲಕಾಲ ಮಸುಳಿಸಿತ್ತು. ಸುಲ್ತಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಪುನಃ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ವೈಭವಯುಕ್ತವಾಗಿ ಯುರೋಪಿನ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು (1918–23). 1923ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾದದ್ದು 1930ರಲ್ಲಿ (**ನೋಡಿ– ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್**). (ವಿ.ಕೆ.ಯು.)

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ : ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂವರು ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

1ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ (ಕ್ಲೋರಸ್) : ರೋಮಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಡಾರ್ಡಾನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಡಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅನಂತರ ಡಾಲ್ಮೇಷಿಯದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮೀಯನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ 293ರ ಮಾರ್ಚಿ 1 ರಂದು ಸೀಸರ್ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಪುತ್ರಿ ಥಿಯೋಡೋರಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇವನಿಗೊಬ್ಬ ಮಗನಿದ್ದ. ಅವನೇ ಮುಂದೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ 1ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮಹಾಶಯ. ಕನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸನಿಗೆ ಥಿಯೋಡೋರಳಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಪುತ್ರರೂ ಮೂವರು ಪುತ್ರಿಯರೂ ಜನಿಸಿದರು. ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಬ್ರಿಟನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದ್ದ ಆರೇಲಿಯಸ್ ಕರಾಸಿಯಸನನ್ನು 293ರಲ್ಲೂ ಅವನ ಮಗ ಅಲೆಕ್ಟಸನನ್ನು 296 ರಲ್ಲೂ ಗೆದ್ದು ಬ್ರಿಟನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಪುನರ್ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 298ರಲ್ಲಿ ಅಲಮನ್ನಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ನಗರಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಈತ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿದರೂ ಆ ಮತಸ್ಥರನ್ನು ಹಿಂಸೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. 305ರ ಮೇ 1 ರಂದು ಡಯೊಕ್ಲಿಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮೀಯನ್– ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಧಿಕಾರ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರಥಮ ಆಗಸ್ಟಸ್ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ 306ರ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಬೊರಕಮ್‌ನಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಯಾರ್ಕ್) ನಿಧನನಾದ.

2ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ (ಫ್ಲೇವಿಯಸ್ ಜೂಲಿಯಸ್): 317–61. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮಹಾಶಯನ ಪುತ್ರ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಇಲ್ಲಿರಿಕಮ್‌ನಲ್ಲಿ 317ರ ಆಗಸ್ಟ್ 7ರಂದು ಜನಿಸಿದ. 324ರ ನವೆಂಬರ್ 8ರಂದು ಇವನಿಗೆ ಸೀಸರ್ ಪದವಿ ದೊರಕಿತು. 337ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಸೋದರರಾದ 2ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ಮತ್ತು ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್ಸ್ ರೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ವಿಭಾಗಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ, ಥ್ರೇಸ್, ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ, ಗ್ರೀಸ್, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಇವನಿಗೆ ಲಭಿಸಿದುವು. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ (338–50) ಪರ್ಷಿಯಾದ ದೊರೆ 2ನೆಯ ಷಾಪೂರ್‌ನೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಿತು. 350ರಲ್ಲಿ ಇವನ ದಳಪತಿ ವೆಟ್ರಾನಿಯೊ ದಂಗೆಯೆದ್ದುದರಿಂದ ಯುರೋಪಿಗೆ ಮರಳಿದಾಗ, ಅವನ ಸೈನ್ಯ ಯುದ್ಧವಿಲ್ಲದೆ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸನಿಗೆ ಶರಣಾಗತವಾದುವು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೆನ್‌ಷಿಯಸನನ್ನು 351ರಲ್ಲಿ ಮುರ್ಸಾ ಕದನದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದ. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಮಲತಮ್ಮ ಗ್ಯಾಲಸ್ ಸೀಸರನ್ನು 351ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದರೂ 354ರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಮರಣದಂಡನೆಗೀಡು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊಲೋನಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದು ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಲ್ವನಸನನ್ನು 355ರಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಗ್ಯಾಲಸನ ಮಲತಮ್ಮ ಜ್ಯೂಲಿಯನನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. 359ರಲ್ಲಿ ರೋಮಿಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಗಳಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಪರ್ಷಿಯನ್ ದೊರೆ ಷಾಪೂರ್ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದುದರಿಂದ 359ರಲ್ಲಿ ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಪುನಃ 361ರಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂಲಿಯನ್ ದಂಗೆಯೇಳಲು ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ 361ರ ನವೆಂಬರ್ 3 ರಂದು ಸೈಲೀಷಿಯದಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ.

ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ ಮತೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಹೊಂದಿದ್ದ. ಈತ ಆರಿಯನ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿದ್ದು, ಇತರ ಮತಗಳ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮತೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ನಡೆದವು.

3ನೆಯ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ : ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ನಯಿಸಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅಧಿಕಾರ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್‌ನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಹೋರಾಡಿದ. ಅನಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಗಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ವಿಸಿಗಾತ್ ಜನರನ್ನು ಸ್ಪೇನಿಗೆ ದೂಡಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನೀತ. 417ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ತಂಗಿ ಪ್ಲಾಸಿಡಿಯಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಮುಂದಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 3ನೆಯ ವ್ಯಾಲೆಂಟಿನಿಯನನನ್ನು ಪಡೆದ. ಆಗಸ್ಟಸ್ ಪದವಿಯೊಂದಿಗೆ 421ರ ಫೆಬ್ರವರಿ 8 ರಂದು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಇವನ ನೇಮಕವಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 2 ರಂದು ರವೆನ್ನಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. *

ಕಾನ್‌ಹೀಮ್, ಜೂಲಿಯಸ್ ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ : 1839–84. ರಸಿಕೆಯ (ಸೀರಸ್) ಪೊರೆಗಳ ಉರಿತದ (ಇನ್‌ಫ್ಲಮೇಷನ್) ಕೂಡುಗರಣೆಕೆಯ (ತ್ರಾಂಬೊಸಿಸ್), ಅಡಚಿಕೆಯ (ಎಂಬೊಲಿಸಂ) ಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಜರ್ಮನಿಯ ರೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ. ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದವನು ಮುಂದೆ ಬರ್ಲಿನಿನ ರೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ರುಡಾಲ್ಫ್ ಫಿರ್ಕೋನ ಬಹಳ ಕೀರ್ತಿವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ. ಆಮೇಲೆ ಕೀಲ್ (1868), ಬ್ರೆಸ್ಲೊ (1872), ಲೀಪ್‌ಜ಼ಿಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿ (1878–84) ರೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಲೀಪ್ ಜ಼ಿಗ್‌ನ ರೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾದ. ಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಎಂಬ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಶಿಷ್ಟ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿತ್ತು. ಏಕಾಣುಜೀವಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುನ್ನಡೆಗೂ ಇವನು ದುಡಿದ. ಪಾಲ್ ಎರ್ಲಿಕ್ ರಸಿಕೆಯ ಪೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿತವೇಳುವುದನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು (1861) ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಪ್ರೌಢಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದು ಮುಂದೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ವರದಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುವಂತಾದ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಹೀಮನ ನಿಲುವು ಫಿರ್ಕೋನದರ ಎದುರಾಗಿತ್ತು. ತುದಿಧಮನಿಗಳನ್ನು (ಎಂಡಾರ್ಟರೀಸ್) ಗಮನಿಸಿ, ಸರಿಪಕ್ಕದ (ಕೊಲ್ಯಾಟರಲ್) ರಕ್ತನಾಳಹರಿವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಮೊದಲಿಗ ಇವನು. ಲೋಮರಕ್ತನಾಳಗಳ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳು ನುಸುತೂರುವುದರಿಂದ (ಡಯಪೆಡಿಸಿಸ್) ಉರಿತವೇಳುವುದೆಂದೂ ಇವು ಸತ್ತಾಗ ಕೀವು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದೂ ಕಾನ್‌ಹೀಮ್ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಊತಕಗಳನ್ನು ಥಕ್ಕನೆ ಶೀತಲೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕತ್ತರಿಸುವ ಈಗಿನ ವಿಧಾನ ಇವನದೇ. ನರಕೊನೆಗಳನ್ನು ಎದ್ದು ತೋರುವ ಹಾಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿ ತೋರಲು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಲವಣಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಸಿದ. ಮೈಯಲ್ಲಿ ಗಂತಿಗಳು ಏಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಜೀವಕಣಗಳ ಗೂಡುನೆಲೆಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಕಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತವನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಬರೀ ಉಪ್ಪುನೀರನ್ನು ತುಂಬಿ ಬದುಕಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿತೋರಿಸಿದ. ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಕೆಲಸದ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಹೊಸ ರೀತಿ, ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿದ. ಸ್ನಾಯುಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮಚ್ಚೆಮಚ್ಚೆಯಾಗಿ ತೋರುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ನಾಯುಕಿರಿತಂತುಗಳು (ಮಯೊಫೈಬ್ರಿಲ್) ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ (1865). ಇವಕ್ಕೆ ಕಾನ್‌ಹೀಮನ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಈಗಲೂ ಹೆಸರಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಪಾಲಿಕರು : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾದ ಶೈವಮತದ ಒಂದು ಪಂಗಡ. ಕಂಚಿ, ತಿರುವೊತ್ತಿಯೂರ್, ಮೇಲ್ಪಾಡಿ ಮತ್ತು ಕೊಡುಂಬಾಳೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದಂತೆ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವ ದುರ್ಗೆಯರನ್ನು ಅವರ ಉಗ್ರರೂಪವಾದ ಭೈರವ ಮತ್ತು ಚಂಡಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದಿವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಲೆಬುರುಡೆಗಳ (ಕಪಾಲ) ಮಾಲೆ ಧರಿಸಿ ಒಂದು ಕಪಾಲವನ್ನೇ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಅದೇ ಬುರುಡೆಯನ್ನು ಇವರು ನೀರು ಕುಡಿಯಲೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಹೇಂದ್ರವರ್ಮ ಪಲ್ಲವನ ಮತ್ತ ವಿಲಾಸಪ್ರಹಸನ ಮತ್ತು ಭವಭೂತಿಯ ಮಾಲತೀಮಾಧವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥದ ಒಂದು ಇಣುಕುನೋಟ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಳುಕ್ಯರ ಚಾಳುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರ ಕುರಿತು ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖಗಳೂ ಇವೆ. ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತಿದ್ದ ಈ ಮತದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೀಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುವ ಅನೇಕ ದುರಾಚಾರಗಳೂ ದುಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. (ಜಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ : ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಹರಡಿದ ಮೇಲೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಕ್ರೈಸ್ತಪಂಥೀಯರ ಕಲೆ. ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅರಬರು ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು ಗೆದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ

ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಮುಖ

ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಂಗಡವದವರನ್ನು ಕಾಪ್ಟರೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದುರಿಂದ ಇವರ ಕಲೆ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ಎನ್ನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಚರ್ಚು, ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಾಗಲಿ, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯಾಗಲಿ, ಚಿತ್ರಕಲೆಯಾಗಲಿ, ದಂತದ ಕಲೆ, ನೆಯ್ಗೆಯ ಕಲೆ ಅಥವಾ ಇತರ ಕಲೆಗಳೇ ಆಗಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡವು. ರೋಮನ್ನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದರೂ ಅದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಜನಗಳ ಅಭಿರುಚಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಮೂಲ ಮತದ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಅರ್ಥವಿಹೀನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದು ಅದರ ಅವನತಿ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಜನತೆಯಂತಲ್ಲದೆ ಇವರು ರೂಢಮೂಲವಾದ ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಹೀಗೆ ಹೊಸ ಪಂಥದ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಕಲೆಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ನೂತನ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿತು. ಈ ಕಲೆಯ ಆರಂಭವನ್ನು ರೋಮನ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದು ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸಗೊಂಡುದು 5-6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಿಜಾಂಟಿನ್, ಸಿರಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಾಚೆಗೆ ಅರಬರ ದಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯ ಬಹುಭಾಗ ನಾಶ ಹೊಂದಿದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಉಳಿದ ಕಾಪ್ಟರು ಅದನ್ನು ಖಿಲವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಕಾಲದ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟಾಗಿದೆ.

ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಹೋದಂತೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ದೇಶೀಯ ಪರಂಪರಾಗತ ಕಲೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಂಥ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೇಶೀಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದರೂ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಶೈಲಿ ತನ್ನತನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಹೋಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣರಾದವರೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಇವರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಿಂದ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದು ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಪ್ಟರು ಏಕ ಪ್ರಕೃತಿವಾದಿ (ಮಾನೋ ಫಿಸೈಟಿಸಂ) ಪಂಥವನ್ನವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು; ಮತ, ಭಾಷೆ, ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ಹೀಗೆ 500ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತು, ಚಿತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅನೇಕ ಮಠ,-ಚರ್ಚುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಅರಬರ ದಾಳಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿ ತನ್ನ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿತ್ತು; ಆದರೆ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ನಾಶವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಚೇತನ ಪಡೆಯದಾಯಿತು.

ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದರೂ ಮೂಲಕಲೆಯ ಬಹು ಅಂಶ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದು ರೋಮನ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ತನ್ನ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತ್ತು. ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ನವಿರು ಇದರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಎದ್ದು ಕಾಣುವ

ಸಮುದ್ರ ದೇವತೆಗಳು

ಭಾವನಾತ್ಮಕ ರಚನೆಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಜೊತೆಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಕೃತಿಗಳು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ವಾಸ್ತುವಾಗಲೀ ಶಿಲ್ಪವಾಗಲೀ ಚಿತ್ರವಾಗಲೀ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಯ ಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆ ತುಂಬ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲ; ಹೊರಗೋಡೆಗಳು ನಿರಾಡಂಬರ; ಒಳಗೋಡೆಗಳು ಸಂತರ, ಸೆಡೆತು ಎದುರು ಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಪೆಡಸು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಕ್ರೈಸ್ತಮಠಗಳು ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಸೊಹಾಗ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಇಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೇಶೀಯ ವಾಸ್ತುರೀತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇರ್-ಎಲ್-ಅಹಮರ್ ನ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಸೊಹಾಗ್ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅನೇಕ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನನುಕರಿಸಿವೆ. ಸಕ್ಕರದ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಗಜಪೃಷ್ಠಾಕಾರದ ಪೂಜಾ ಗೃಹವಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ

ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಗಳಿವೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕರಣಗಳಿಂದವು ತುಂಬಿಹೋಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಸಂತರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಇವೆ. ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಕೆಲವು ಮಂದಿರಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು.

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಶಾಸನವಿರುವ ಶವಸಂಸ್ಕಾರದ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರ

ಈಗ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನವು. ಇಂಥ ಈಚಿನ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚರ್ಚುಗಳಿಗೆ ಕೈರೋದಲ್ಲಿರುವ ಮು ಅಲ್ಲಾಕ ಚರ್ಚು ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ನಿಟ್ರಿಯಾ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಮೂಲ ದೇಶೀಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದೆ. ಆಕ್ಸರಿಂಕಸ್, ಅಹ್ನಾಸ್, ಸಕ್ಕರ ಮುಂತಾದ

ಅಪೋಲೋ ಮತ್ತು ಡಾಫ್ನಿ-ವರ್ಣಚಿತ್ರ

ಕಡೆ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಬಾವಿತ್, ಸೊಹಾಗ್ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದೇಶಿಯತೆ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆ, ಧ್ರುವೀಕರಣ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಲ್ಲಿ ಮೂಲದೇಶೀಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಛಾಯೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಬಾವಿತ್ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೊದಲಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳ ಬೋದಿಗೆಗಳು, ಗೋಡೆಗಳ ಅಲಂಕರಣಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಇತರ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕಾರಗಳು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಕೈರೋದ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿನ ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ದೇರ್-ಎಲ್-ಸುಯಾಣಿ ಮಂದಿರದ ತಿಳಿಗಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದ ಈಚಿನ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಶಿಲ್ಪ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಅಲಂಕರಣದ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ನವುರು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ, ಆಳವಾದ, ದೃಢವಾದ ಕಡೆತ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೊಹಾಗಿನ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆ, ಬಳ್ಳಿ ಸುರುಳಿ, ಬೋದಿಗೆಯ ಅಲಂಕರಣಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಗುಂಡನೆಯ, ಆಳವಾಗಿ ಕಡೆದ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಧ್ರುವೀಕರಿಸಿದ ಆಕೃತಿ, ಅಡಕವಾದ ರೂಪರೇಖೆ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಮತದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಏಕ ಪ್ರಕೃತಿ ವಾದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಳೇ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಸಂದಿಗ್ಧ ಕಥೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣದ ಕಥೆಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಯೇಸುವಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವದೂತರಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದು ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾಗಿರುವ ಯೇಸು ಮತ್ತು ಆತನ ಜೀವನದಿಂದ ಆರಿಸಿದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು, ಮಾತೃದೇವತೆ ಐಸಿಸ್‍ಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವಂತೆ ಮಗುವಿಗೆ ಹಾಲೂಡಿಸುವ ಮೇರಿ, ಸಾಧುಗಳು, ಸಂತರು, ಮಠಗಳ ಸ್ಥಾಪಕರು ಮುಂತಾದವರ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಾಲುಗಳು, ವಿಧರ್ಮೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಾಣಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಸಂತರಾದ ಯೋಧರ ಮೂರ್ತಿಗಳು- ಮುಂತಾದವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಠಿಣ. ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ತುಂಬ ಶಿಥಿಲವಾಗಿವೆ. ಬಾವಿತ್, ಸಕ್ಕರ, ಸೇಂಟ್ ಸಿಮಿಯನ್, ಸೊಹಾಗ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಇರುವ ಮಠ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಕೈರೋದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಕೆಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ.

ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಯ್ದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಲವು ಏಕಪ್ರಕೃತಿವಾದಿ ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ದೇವ ಶಿರಸ್ಸುಗಳು. ಜಕಾರಿಯಾಸ್,

ಸೊಹಾಗ್‍ನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವೇತಮಂದಿರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಸೇಂಟ್ ಜಾನರ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ದಾವೂದನ ಕಥೆಗಳು, ಮುಂತಾದವು ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ದೇರ್-ಅಬು-ಹೆನಿಸ್ಸ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಸರಳ ವರ್ಣಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನವಾದುದಾಗಿವೆ. ಬಾವಿತ್‍ನ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯ ಕಡೆಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೆ ಉಳಿದ ಅನೇಕವು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಶೈಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಎದುರು ಮುಖವಾಗಿರುವುದು, ಅವುಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಲುವು ಮತ್ತು ಶುದ್ಧವರ್ಣಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪರೇಖೆಗಳು ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಡಸ್ವಭಾವ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆ. ಸಕ್ಕರದ ಚಿತ್ರಗಳು

ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಏಳು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನತಿ ಕಂಡರೂ ಅರಬ್ಬೀ ದಾಳಿಯಿಂದ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚಿತ್ರಕಲೆ ನಿಲುಗಡೆಯನ್ನೇನೂ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು ಸಿರಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿಗೊಂಡು ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು.

ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನುಗಳಲ್ಲಿ, ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರ

ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ, ಮಠಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಬೋಗುಣಿಗಳು, ಹಣತೆಗಳು, ಧೂಪದಾನಿಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಹೆಲೆನಿಸ್ಟಿಕ್ ರೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಮುಂದೆ ದೇಶೀಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ, ಲೋಹದ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಹಣತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳು ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಗೀರುಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅರಬ್ಬೀ ದಾಳಿಯ ಅನಂತರ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ತಯಾರಾದುವು.

ನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವುದನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಲವು ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದ ಹೊದಿಕೆಗಳು, ದಿಂಬುಗಳು, ಹಾಸುಗಂಬಳಿಗಳು, ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಯ್ದಿರುವ ಆಕೃತಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಅಲಂಕರಣ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆಯ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚರ್ಚ್ : ಇಸ್ಲಾಂ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕ್ರೈಸ್ತ ಜನಾಂಗದ ಮತೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿವಾಸಿಗಳ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯ ಕುಬ್ಟ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಕಾಪ್ಟ್ ಪದ ಹುಟ್ಟಿದೆ. 451ರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದ ಚಾಲ್ಸಿಡಾನ್ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ 637 ಕ್ರೈಸ್ತ ಪ್ರಧಾನ ಗುರುಗಳು ಕೊಟ್ಟ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ದೇವಮಾನವ ದ್ವಿಸ್ವಭಾವ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಚ್ಯದೇಶಗಳ ಕ್ರೈಸ್ತರು ವಿರೋಧಿಸಿ ಗ್ರೀಸಿನ ಮತ್ತು ರೋಮಿನ ಕೆಥೊಲಿಕರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಸಿರಿಯ, ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಜ್ಯಾಕೊಬೈಟ್ ಚರ್ಚಿನವರಂತೆ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ಕೂಡ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಒಂದೇ ಸ್ವಭಾವದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಚರ್ಚಿನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅರಬರ ಆಕ್ರಮಣದ ಅನಂತರ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 19–20ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೂ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ಆಗ ಜೆರುಸಲೆಂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ಅನಂತರ ಸೂಡಾನ್ ಮತ್ತು ಇಥಿಯೋಪಿಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸರಿಸಿತು. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಚರ್ಚುಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳ ನಡುವೆ ಅಧಿಕ ಭೇದ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವರ ಮತೀಯ ಮಂದಿರಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಗುಮ್ಮಟಗಳು ಅಂದವಾಗಿವೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಪ್ರಧಾನಗುರುವೇ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚರ್ಚಿನ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅವನ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ ಕೈರೊ. ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಅಂದಾಜು ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 75,00,000. (ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ.)

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ : ಇಂದು ಮೃತ ಭಾಷೆಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಗಿರುವ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯೂ ಒಂದು. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಉದಿಸಿದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹ್ಯಾಮಿಟೊ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಭಾಷೆ ಇದು. ಈಜಿಪ್ಟಿನವರು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಐಗುಪ್ಟೊಯ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಕುಬ್ಟ್ ಅಥವಾ ಘಿಬ್ಟ್ ಎಂಬ ಅರಬ್ಬೀ ಶಬ್ದದ ಐರೋಪ್ಯ ರೂಪವೇ ಕಾಪ್ಟ್ ಇರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇದು ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಪ್ಟೋಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ಭಾಷೆ. ಈ ಭಾವನೆಯೇ ಕಾಪ್ಟ್ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ರೂಪಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾಪ್ಟ್ ಎಂಬುದು ಏಕಪ್ರಕೃತಿವಾದಿ ಜಾಕೊಬೈಟ್ ಪಂಥದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕ್ರೈಸ್ತರನ್ನೂ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಎಂಬುದು ಅವರ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 14 ರಿಂದ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಭಾಷೆಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತ ಇದು ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರೂ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಆರೋಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ನಂಬಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರ ಪ್ರಾಚೀನ, ಪವಿತ್ರ ಭಾಷೆಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಭಾಷೆಯಾದುದರಿಂದ ಶಾಂಪೋಲಿಯನ್, ಯಂಗ್ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಚಿತ್ರಲಿಪಿ (ಹೀರೊಗ್ಲಿಫಿಕ್) ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥೈಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಕೀಲಿಕೈಯನ್ನು ಇದು ಒದಗಿಸಿತು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅಪ್ರಾಚುರ್ಯದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಮೂಲೆ ಗುಂಪಾಗಿಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದಲೂ ವಾಕ್ಯರಚನೆ ತೀವ್ರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದಲೂ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಬಹಳವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. 640–646 ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಹೋಯಿತು; ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾಮಾವಶೇಷವಾಯಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷಾಲೇಖಕ ಮಾಕ್ರೀಜಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಚುರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ, ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅದೇ ನಾಡಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಪಿ.ವ್ಯಾನ್ ಸ್ಲೆಬ್ ಎಂಬಾತ ಲಕ್ಸರ್‌ಗೆ ಕೊಂಚ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಜೆನಿಯಾ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಈ ಭಾಷೆ ತಿಳಿದಿತ್ತೆಂದೂ ಮುದುಕನೊಬ್ಬ ಮಾತ್ರ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕೆಲವೊಂದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಕೆಲವು ಕುರುಹುಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉಪಭಾಷಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿನ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೇನೋ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಅದರೊಡನೆ, ಅನಿವಾರ್ಯವೋ ಎಂಬಂತೆ, ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷಾಂತರ ಇದ್ದೇ ತೀರುತ್ತದೆ. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಸುವಾರ್ತೆ ಮತ್ತು ಸಂವಾದಗಳನ್ನು ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರಾದರೂ ವ್ಯಾಕರಣ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನೇನೂ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಎಲ್ಲ ಧ್ವನಿಗಳಿಗೂ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಡೆಮೊಟಿಕ್‌ಯಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆಯಲಾದ ಆರು ಅಥವಾ ಏಳು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಖ, ಹ, ಫ, ಜಿ ಮತ್ತು ಶಕಾರದ ಎರಡು ರೂಪಗಳು–ಇವೇ ಬಹುವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಡೆಮೊಟಿಕ್ ಅಕ್ಷರಗಳು. ಈ ಎಲ್ಲ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಪ್ಟಿಕ್‌ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬದಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ, ಪವಿತ್ರ, ಭಾಷೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಿದು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದವರಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಮಾಂತ್ರಿಕರು ಮೊದಲಿಗರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಭಾಷೆ, ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಕಾಗುಣಿತಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇತ್ತವರೆಂದರೆ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರು. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ಕಿನ ಎಲ್ಲ ಉಪಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ನೀಡಿದ ಈ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಶಿಷ್ಟರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿದರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆಧುನಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವಂತೆಯೇ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಶೈಲಿಯ ಮೇಲೆ ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಆಳವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ.

ಅನೇಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾಪ್ಟಿಕ್‍ನ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬರೆಹಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಈ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಥೆಬನ್, ಮೆಂಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಬಶ್ಮೂರಿಕ್ ಎಂಬುವೇ ಆ ಮೂರು ಉಪಭಾಷೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಥೆಬನ್ ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು, ಬಶ್ಮೂರಿಕ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ಒಬ್ಬರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಐದು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಫಯ್ಯೂಮ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಫಯ್ಯೂಮಿಕ್, ನೈಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅಖ್ಮಿಮ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್, ಅಸ್ಯುಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಪ ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್, ಪ್ರಾಚೀನ ಥೆಬ್ಸ್ ಅಥವಾ ಇಂದಿನ ಲಕ್ಸರ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿದಿಕ್ (ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಯಮ್ ಎಚ್. ವೋರಲ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಅವರು ಕೈರೊ ಮತ್ತು ಫಯೂಮ್ ನದೀಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಉಪಭಾಷೆಯೇ ಸಾಹಿದಿಕ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.), ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೊಹೈರಿಕ್ ಎಂದು ವಿಲಿಯಮ್ ಎಫ್. ಎಜರ್‍ಟನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ : ಸಾಹಿದಿಕ್ ಅಥವಾ ಥೆಬೈಕ್, ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್, ಬೊಹೈರಿಕ್ (ಮೊದಲಿಗೆ ಇದನ್ನೇ ಮೆಂಫಿಕ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಇವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ) ಮತ್ತು ಫಯ್ಯೂಮಿಕ್. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆರಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೆಳ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು ಮೇಲುಭಾಗದ ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ಬಶ್ಮೂರಿಕ್, ಬೊಹೈರಿಕ್, ಫಯ್ಯೂಮಿಕ್ ಅಸ್ಯುಟಿಕ್, (ಉಪ–ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್), ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಹಿದಿಕ್. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಶ್ಮೂರಿಕ್ ಇಂದು ಭಾಷ್ಯ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಅಥವಾ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷಿಗಳ ವಿಕೃತ ಮಿಶ್ರ ಭಾಷೆಯಾದ ಈ ಉಪಭಾಷೆ ನೈಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯದಾದ ಬೊಹೈರಿಕ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ, ವಡಿ–ಎಲ್–ನ್ಯಾಟ್ರೊನ್ ಮತ್ತು ಮೆಂಫಿಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಉಪಭಾಷೆಗಳು. ಫೆಯ್ಯೂಮಿಕ್ ನೈಲ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೈಲ್‍ನದಿಯ ಪಶ್ಚಿಮದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್ ಉಪಭಾಷೆ ಅಖ್ಮಿಮ್ ನಗರ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾಹಿದಿಕ್ ಉಪಭಾಷೆ ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಆಂಟಿನೋ, ಹೆರ್ಮೋಪೊಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಥೆಬಾಯ್ಡ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮೂರು ಉತ್ತರ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಉಪಭಾಷೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಉಪಭಾಷೆಯೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ ಸಾಹಿದಿಕ್. ಸಾಹಿದಿಕ್ ಉಳಿದ ಮೂರು ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಫಯ್ಯೂಮಿಕ್, ಅಖ್ಮಿಮಿಕ್ ಮತ್ತು ಅಸ್ಯುಟಿಕದ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು–ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿತಾದರೂ ಮುಂದೆ ಬೊಹೈರಿಕ್ ಭಾಷೆಗೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಬೊಹೈರಿಕ್ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ರೂಪು ತಳೆದ ಉಪಭಾಷೆಯಾದರೂ ಮುಂದೆ ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಇತರ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿಸುತ್ತ ಬಂದು, ಕೊನೆಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದಟ್ಟಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕಾಪ್ಟಿಕ್–ಚರ್ಚಿನ ಪೂಜಾವಿಧಾನ ಮತ್ತಿತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಾದ್ಯಂತ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿದ್ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಕಾಪ್ಟಿಕ್‍ನ ಉಪಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದ ಕಂಡುಬರುವುದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಧ್ವನಿಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಶಬ್ದಕೋಶಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ರೂಪಿಮ ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಈ ಭೇದ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗಲಂತೂ ಈ ಭೇದ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ ಘಾತಲಕ್ಷಣವನ್ನುಳ್ಳ ಭಾಷೆ ಇದಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಘಾತ ರಹಿತ ಸ್ವರಗಳು ಮತ್ತು ಶಬ್ದಗಳು ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣೆಯಾಗಲು ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಚನಗಳು ಎರಡು, ಲಿಂಗಗಳು ಎರಡು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಹುವಚನ ರೂಪಗಳು ಇವೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಏಕವಚನ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಹುವಚನರೂಪಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿನ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸೇರುವ ಇತರ ಏಕಾಕ್ಷರ ಶಬ್ದಗಳು ಲಿಂಗ, ವಚನ, ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಕಾಲಸೂಚಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದದ ಸ್ವರವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದೇಶಕ ಮತ್ತು ಅನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಥವಾ ಭಿನ್ನ ಏಕವಚನ ಮತ್ತು ಬಹುವಚನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳ ಭೇದವನ್ನೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗುಣವಾಚಕಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನಾಮಪದಗಳನ್ನೇ ಈ ಭಾಷೆ ಗುಣವಾಚಕವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪುರುಷ, ವಚನ, ಕಾಲ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣ, ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಕ ಮತ್ತು ಸಮುಚ್ಚಯಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕ್‍ನಿಂದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಎರವಲು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲರೂಪ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಏಕಾಕ್ಷರ, ಬಹು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಬ್ದಗಳು ಎದುರಾದಲ್ಲಿ ಅವು ನಿಷ್ಪನ್ನ ಶಬ್ದಗಳು, ಇಲ್ಲವೆ ಸಮಾಸಶಬ್ದಗಳು ಎಂದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಬ್ದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆದಾಗ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಂಜನಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಧಾತುವಿನ ಅಂಶವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಪದಾಂತ್ಯ ಅಧಿಕ ವ್ಯಂಜನ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಬ್ದದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆ ಅಂಶ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಶ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೂ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲರೂಪಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರೋಪೀಯ ಭಾಷಾವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬುನ್‍ಸೆನ್, ಮೆಯರ್, ಬೊಟ್ಟಿಶರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಪಾಟ್, ಎವಾಲ್ಡ್, ವೆನರಿಚ್ ಮತ್ತು ರೆನನ್ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೌಲಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕೇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ತಂತ್ರಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಭಾಗಗಳು, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗ್ರಂಥವೊಂದರ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಮೌಲಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸ ಹೊರಟರೆ, ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವುದು ಶೆನುತೆ ಅಥವಾ ಸಂತ ಸಿನೂಥಿಯಸ್ ಎಂಬ ಏಕೈಕ ಲೇಖಕ. ಈತ ಅರುವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅಖ್ಮಿಮ್‍ನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಮರಳುಗಾಡಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳಿಯರ ಮಹಾ ಮಠದ (ಮೊನಾಸ್ಟರಿ) ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ತುಂಬ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿ ತನ್ನ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 452ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೃತನಾದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿದಿಕ್, ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈತನ ಪತ್ರಗಳು, ಉಪದೇಶಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳೇ ಬಹುಶಃ ಮೌಲಿಕವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿರುವ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ. ತನ್ನ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈತ ವಹಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವ ಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಈತನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಕ್ತಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ವೈಯಕ್ತಿಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ, ಈತನಿಗೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯದ ಹೊಸ ಅಲೆಯೊಂದು ಎದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ರಚನೆಗಳೂ ಸಾಹಿದಿಕ್ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅನಾಮಿಕ ಕವಿಗಳ ಜನಪದ ರಚನೆಗಳು. ಇದು ಬಹುಶಃ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಕ್ರೈಸ್ತರೂ ಈಜಿಪ್ಷಿಯನ್ನರೂ ರಚಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ: ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತು ಬೈಬಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು. ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಕಾವ್ಯ ರೂಪಗಳೆಲ್ಲ ಮೈದಳೆದಿವೆ. ಈ ಅನಾಮಿಕ ಕವಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಹೊಸತನ ಮತ್ತು ಜೀವಂತಿಕೆ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿರುವಂಥದು. ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸದ ಬಂಧನ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವರಾಘಾತ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಛಂದೋ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಹಿಸಿರುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು, ನೀತಿಬೋಧೆ, ಸುವಾರ್ತೆಗಳು, ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ಭಾಷಣಗಳು, ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಬಲಿದಾನಮಾಡಿದ ಧರ್ಮವೀರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಭಾಷಾಂತರವೆಲ್ಲ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದಲ್ಲ. ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮರಹಸ್ಯಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಆದಿಕ್ರೈಸ್ತಪಾಷಂಡಿಗಳ ಪಂಥ (ಗ್ನಾಸ್ಟಿಸಿಮ್) ಮತ್ತು ದೇವರೊಡನೆ ಸೈತಾನನ ಶಾಶ್ವತ ಸಹ–ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡುವ

ದ್ವಿತತ್ತ್ವವಾದಿಗಳ (ಮೆನಿಕಿಯಾನಿಸಮ್) ಪಂಥಗಳಿಂದ. ಈ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಿಸ್ಟಿಸ್ ಸೋಫಿಯಾ ಮತ್ತು ಬ್ರೂಸ್ ಕೋಡೆಕ್ಸ್ ಕೃತಿಗಳು ಕ್ರಮಶಃ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಬೋಡ್ಲಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಚನೆಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಮತ್ತು ಸುವಾರ್ತೆಗಳ ಭಾಷಾಂತರ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಶ್ವಾರ್ಟ್ಜ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟರ್ನ್ ಅವರ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯು ಪೇರೋನ್ ಮತ್ತು ಪಾರ್ತೆಯವರ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಲಿಪಿ : ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಹ್ಯಾಮಿಟಿಕ್ ಭಾಷಾ ಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯ ಐಗುಪ್ಟೊಯ್ ಎಂಬ ಪದ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಪ್ಟ್ ಅಥವಾ ಕುಬ್ತ್ ಎಂದಾಗಿ, ಅದರಿಂದ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಈಗ ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಜನರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳು 2–3ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಈ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯಿಂದಲೂ ಮಿಕ್ಕ ಏಳು ಅಕ್ಷರಗಳು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಡೆಮೊಟಿಕ್ ಲಿಪಿಯಿಂದಲೂ ಬಂದುವು. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಲಿಪಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿತು. ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಲಿಪಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅರಬರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅದು ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಾಫಿ : ರೂಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಕಾಫೀಯ ಜಾತಿಯ ಉಷ್ಣವಲಯ ನಿವಾಸಿಯಾದ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಪುಟ್ಟ ಮರ; ಹಾಗೂ ಅದರ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹುರಿದು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಉತ್ತೇಜಕ ಪಾನೀಯ– ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಹೆಸರು. ರೂಢಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಗಿಡ, ಕಾಫಿಹೂ, ಕಾಫಿಹಣ್ಣು ಕಾಫಿಬೀಜ, ಕಾಫಿ (ಪಾನೀಯ) ಎಂಬವು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಕಾಫೀಯ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 45 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿರುವವು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿರುವುವು ಕಾಫಿಯ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ, ಕಾ. ಕ್ಯಾನಿಫೊರ, ಕಾ. ಲೈಬೀರಿಕ, ಕಾ. ರೇಸಿಮೋಸ, ಕಾ. ಅಬೆಯೊಕುಟೆ ಮತ್ತು ಕಾ. ಡೆವಿವ್ರಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಶೇ. 75 ಭಾಗವನ್ನು ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಪ್ರಭೇದದಿಂದಲೂ, ಶೇ.15–20 ಭಾಗವನ್ನು ಕ್ಯಾನಿಫೊರ ಪ್ರಭೇದದಿಂದಲೂ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವರಣೆ: ಕಾಫಿಗಿಡ ಸುಮಾರು 6'–15' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇದನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ 6' ಗಿಂತ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕತ್ತರಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 20'–25' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು ಸಣ್ಣ ಮರವಾಗುವುದುಂಟು. ಎಲೆಗಳು ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಅಭಿಮುಖ ಮಾದರಿಯದು. ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಯೂ ಸುಮಾರು 6" ಉದ್ದ ಮತ್ತು 3" ಅಗಲ ಇದೆ. ಅಂಚು ಅಲೆಯಂತೆ. ಹೂಗಳು ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಅಚ್ಚ ಬಿಳಿ, ಅವಕ್ಕೆ ನವಿರಾದ ಸುವಾಸನೆಯೂ ಇದೆ. ಕಾಫಿಗಿಡ ಹೂ ಬಿಡುವ ಕಾಲ ಮಾರ್ಚ್–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳುಗಳು, ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಒಂದು ಸಲ ಮಳೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೂಮಳೆ ಅಥವಾ ಅರಳುಮಳೆ (ಬ್ಲಾಸಂ ಷವರ್) ಎಂದೇ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಾರರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು. ಮಳೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಹೂ ಅರಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೂ ಅರಳಿದಾಗ ಕಾಫಿಗಿಡ ಅತಿರಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 5 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು, 5 ಪುಷ್ಪದಳಗಳು, 5 ಕೇಸರಗಳು ಮತ್ತು 2 ಕಾರ್ಪೆಲ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯ ಇವೆ. ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ 2 ಕೋಣೆಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಸ್ಥ ಅಂಡಕಾಧಾರಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಒಂದೊಂದು ಅಂದಕವೂ ಇವೆ. ಕಾಫಿ ಎರಡು ಬೀಜಗಳುಳ್ಳ ಅಷ್ಟಿಫಲ (ಡ್ರೂಪ್). ಕಾಯಿ ಚಿಕ್ಕದಿದ್ದಾಗ ಹಸುರಾಗಿದ್ದು ಬಲಿಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪೂರ್ಣ ಮಾಗಿದಾಗ ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಚೆಂಬವಳಗಳ ಗುಚ್ಛಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಈ ದೃಶ್ಯ ಅದ್ವಿತೀಯ. ಕಾಫಿಬೀಜಗಳನ್ನು ಚೆರಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀಜಗಳ ಸುತ್ತ ತೆಳುವಾದ ಒಂದು ಪೊರೆಸಹಿತವಾದ ಬೀಜಕ್ಕೂ ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಂದೇ ಹೆಸರು. ಬೀಜ ಒಣಗಿದಾಗ ಈ ಪೊರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ತಿರುಳಿದೆ.

ಕಾಫಿಯ ಇತಿಹಾಸ: ಕಾಫಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಹುಶಃ ಅರಬ್ಬೀ ಪದವಾದ ಕಹ್‌ವ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ನೈರುತ್ಯ ಇಥಿಯೋಪಿಯದ (ಅಬಿಸೀನಿಯ) ಕಾಫ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಂದುದಾಗಿದೆ. ಅಬಿಸೀನಿಯ ಕಾಫಿಗಿಡದ ಉಗಮಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಗೆ ಮೂಲ ಹೆಸರಿನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಾದ ಕಾಫೀಯ ಎಂಬ ಪದವೂ ಮೂಲ ಕಹ್‌ವ ಅಥವಾ ಕಾಫ ಪದವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯದ ಸೇವನೆ ಹೇಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅರಬ್ಬೀಯರೇ ಇದರ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರಬೇಕು. ಇದರ ಇತಿಹಾಸ ಗತಕಾಲದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ನಿಗೂಢವಾಗಿಯೂ ಹುದುಗಿದೆಯಾದರೂ ಕಾಫಿಗಿಡ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ದಂತಕಥೆಗಳಿವೆ. ಅರೇಬಿಯದ ಕಲ್ದಿ ಎಂಬ ಆಡು ಕಾಯುವವನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಗಿಡದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಉಲ್ಲಾಸಭರಿತದಂದೂ ಅನಂತರ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬೇರೆಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಕಾಫಿಬೀಜದ ಉತ್ತೇಜಕ ಗುಣಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಅದರ ಬಳಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಇದರ ಬಳಕೆ ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಹಲವಾರು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಬಂಧಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುರುಗಳು ಇದನ್ನೊಂದು ಮಾದಕದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇದರ ಸೇವನೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಚೇತೋಹಾರಿ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಫಿ ಬಲು ಬೇಗ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಫಿ ಅರೇಬಿಯದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಕಾಫಿಬೀಜ ಮತ್ತು ಪಾನೀಯದೊಂದಿಗೇ ಕಾಫಿಗಿಡ ಯುರೋಪ್, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಏಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಹರಡತೊಡಗಿತು. ಕಾಫಿಗಿಡ ಮೂಲತಃ ಅಬಿಸೀನಿಯ ದೇಶದ್ದು. ಕಾಫಿಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ (ಇರಾನ್) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಯಿತು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಫಿ ಮೆಕ್ಕಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೂ ಬಂತು. ಸುಮಾರು 200 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಕಾಫಿಗಿಡ ಸುಮಾರು 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವೇಳೆಗೆ ಯುರೋಪಿಗೆ ಹರಡಿತು. ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಎಂಬಾತ 1652ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಾಫಿಯನ್ನು ತಂದು ಬೆಳೆಸಿದ. 1693ರಲ್ಲಿ ಫಾನ್ ಹಾರ್ನ್ ಇದನ್ನು ಬಟೇವಿಯಕ್ಕೆ ತಂದು ರೂಢಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕಾಫಿಯ ಬೆಳೆ ಹರಡಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಭಾರತ, ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. 1870ರ ವರೆಗೆ ಈ ಮೂರು ದೇಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದುವು. 1871ರಲ್ಲಿ ಫಾದರ್ ವಿಲ್ಲಿಪೊ ಎಂಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿನ ಸೇಂಟ್ ಅಂಥೋನಿ ಮಾನೆಸ್ಟರಿಗೆ ಕಾಫಿಯನ್ನು ತಂದು ಬೆಳೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಾಫಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಳಿದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ಇಂದು ಕೊಲಂಬಿಯ, ಕೀನ್ಯ, ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟ್, ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್, ಜಾವ, ಕಾಸ್ಟರೀಕ, ಮೊಜಾಂಬಿಕ್, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ, ಕಾಂಗೋ, ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಕ್ಯಾಮರೂನ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇದು ಬಂದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಕಥೆಯಿದೆ. ಇದರ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಆರಂಭವಾದುದು ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ. ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಗುರುಗಳಾದ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಸಾಹೇಬರು ಮೆಕ್ಕದಿಂದ ಬರುವಾಗ ಏಳು ಕಾಫಿಬೀಜಗಳನ್ನು ತಂದು ಬಾಬಾಬುಡನ್‌ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟರೆಂದೂ ಈ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಫಿ ಸಸಿಗಳೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಈಗಿನ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ, ಕೊಂಚ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ–ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೇರಳದ ವೈನಾಡು, ನೆಲ್ಲಿಯಂಪತಿ, ಕೊಟ್ಟಾಯಂಗಳಲ್ಲೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ, ಪಳನಿ, ಶೆವರಾಯ್ ಮತ್ತು ಮಹೇಂದ್ರಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒರಿಸ್ಸದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅಸ್ಸಾಂ, ಮೇಘಾಲಯಗಳ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶಗಳು, ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ತ್ರಿಪುರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಬಗೆಗಳು: ಕಾಫಿ ಜಾತಿಯನ್ನು 4 ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ–ಪ್ಯಾರಕಾಫೀಯ, ಅಗ್ರೊ ಕಾಫೀಯ, ಮಸ್ಕಾರೊ ಕಾಫೀಯ ಮತ್ತು ಯೂಕಾಫೀಯ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಯೂಕಾಫೀಯ ಭಾಗವೇ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 15 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು 5 ಉಪಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಎರಿತ್ರೊಕಾಫೀಯ, ಪ್ಯಾಕಿಕಾಫೀಯ, ಮೆಲಾನೊಕಾಫೀಯ, ನ್ಯಾನೋಕಾಫೀಯ

ಮತ್ತು ಮೊಜಾಂಬಿಕಾಫೀಯ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಉಪವಿಭಾಗ ಎರಿತ್ರೋಕಾಫಿಯ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಕಾ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಮತ್ತು ಕಾ. ಕ್ಯಾನಿಫೊರಗಳು ಈ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಕಾ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 27 ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಏಳು: ಟಿಪಿಕ, ಬೋರ್ಬಾನ್, ಮರಾಗೋಗೈಪ್, ಸೀರ, ಸೆಂಪರ್‌ವಿರೆನ್ಸ್, ಸಾನ್‌ರೇಮಾನ್, ಕ್ಯಾಟ್ಯುರ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಚತುರ್ಗುಣಿತ (ಟೆಟ್ರಪ್ಲಾಯಿಡ್) ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ವಿಧಗಳು. ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿನ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 11. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಪ್ರಭೇದದ ಎಲ್ಲ ವಿಧಗಳಲ್ಲೂ 44 ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಚತುರ್ಗುಣಿತ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳುಳ್ಳ ವಿಧಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಗುಣಿತ (ಪೆಂಟಪ್ಲಾಯಿಡ್), ಷಡ್ಗುಣಿತ, ಅಷ್ಟಗುಣಿತ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಇವೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ತಳೀಕರಣ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಮಾನವ ಪಡೆದ ಹಲವಾರು ತಳಿಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾಫಿಯ ತಳೀಕರಣದ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು : 1 ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪನ್ನದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ; 2 ಕಾಫಿಯ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಏರಿಕೆ; 3 ಕಾಫಿಗೆ ಅಂಟುವ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಬೂಷ್ಟು ಹಾಗೂ ಕೀಟ ಪಿಡುಗುಗಳ ನಿರೋಧ ; 4 ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿನ ಕೆಫೀನ್ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಇಳಿಸುವುದು. ತಳೀಕರಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆದಿರುವುದು ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿಗಳಲ್ಲೆ. ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪೀನ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯ ಮೇಲೂ ಭಾರತ, ಕಾಂಗೋ, ಅಂಗೋಲ, ಉಗಾಂಡ, ಟಾಂಜಾನಿಯಗಳಲ್ಲಿ ರೊಬಸ್ಟ ಮತ್ತು ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗಳ ಮೇಲೂ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಐವರಿಕೋಸ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿಯ ಮೇಲೂ ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ತೋಟಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾದ ತಳಿಗಳು ಚಿಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕೂರ್ಗ್ಸ್; ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಇವು ಕಾಫಿಗಿಡದ ಅರಿಸಿನ ರೋಗಕ್ಕೆ ಬಲುಬೇಗ ತುತ್ತಾಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯೇ ಹಾಳುಗುವಂತೆ ತೋರಿತು. ಆಗ ಖಾಸಗಿ ಬೆಳೆಗಾರರು ತಳೀಕರಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ನೇತ್ರಕೊಂಡ ಜಾಕ್‌ಸನ್ಸ್ , ಚಂದ್ರಪುರ ಮತ್ತು ಕೆಂಟ್ಸ್ ಎಂಬ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೆಂಟ್ಸ್ ತಳಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಶಾಲಿಯೂ ಉತ್ಪಾದನಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಕೂಡ ಕ್ರಮೇಣ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗತೊಡಗಿತು. 1925–26ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿನ ಕೇಂದ್ರ ಕಾಫಿ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಟೇಷನ್ ಸೆಲೆಕ್ಷನ್ 288 (SS 288) ಮತ್ತು ಸ್ಟೇಷನ್ ಸೆಲೆಕ್ಷನ್ 795 (SS 795) ಎಂಬ ತಳಿಗಳನ್ನೂ ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿ S 274 ಮತ್ತು S 270 ಎಂಬ ತಳಿಗಳನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿತು. ಇವು ನಾಲ್ಕು ತಳಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ರೋಗನಿರೋಧಕ ಗುಣಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಕಾಫಿ ಗಿಡದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೇಂದ್ರ ಕಾಫಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಒಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 21 ಪ್ರಭೇದ, ಬಗೆ ಹಾಗೂ ಮಿಶ್ರತಳಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಇಥಿಯೋಪಿಯದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು. ಇವನ್ನು ಪೋರ್ಚುಗಲ್‌ನ ಕಾಫಿರೋಗ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ–ಸಿಯೋಕ್ಸಿ (ಸಿ.ಸಿ.ಆರ್.ಐ.ನಂ. S 2126 ಮತ್ತು S 2127), ಅಗಾರೊ (S 2128 ಮತ್ತು S 2129), 134/4 S 12 ಕಾಫ (ಸಿ.ಸಿ.ಆರ್.ಐ.ನಂ. 2274), ಗೆಯಿಷ, ಹೈಬ್ರಿಡೊ–ಡಿ–ಟಿಮೋರ್, SS 1934 ಮತ್ತು ಸಾನ್‌ರೇಮಾನ್ ಬಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸಿ ಪಡೆದ ಮಿಶ್ರತಳಿಗಳು. ಇವನ್ನು ಹಲವಾರು ಸ್ಥಳೀಯ ತಳಿಗಳೊಂದಿಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿಯೂ ಅಂತಃಪ್ರಭೇದ (ಇಂಟರ್ ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್) ಹಾಗೂ ಅಂತಃಪ್ರಭೇದ (ಇಂಟ್ರಾ ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್) ತಳೀಕರಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾ. ಕ್ಯಾನಿಫೊರ ಮತ್ತು ಕಾ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕಗಳ ನಡುವೆ, ಕಾಫೀಯ ಲೈಬೀರಿಕ ಮತ್ತು ಕಾ. ಕ್ಯಾನಿಫೊರ ಹಾಗೂ ಕಾ. ಯೂಜಿನಾಯ್ಡಿಸ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಮತ್ತು ಕಾ. ಎಕ್ಸೆಲ್ಸ ಮತ್ತು ಕಾ. ಯೂಜಿನಾಯ್ಡಿಸ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಅಡ್ಡತಳಿಯೆಬ್ಬಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಪಡೆದಿರುವ ಹಲವಾರು ಅಂತರಪ್ರಭೇದ ಮಿಶ್ರತಳಿಗಳು ಬಾಳೆಹೊನ್ನೂರಿನ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕಾಫಿಯ ಉತ್ತೇಜಕ ಗುಣಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲಿನ ಕೆಫೀನ್ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾದರೂ ಅದು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೆಫೀನ್ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ಇದ್ದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಫಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೇಂದ್ರ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಫಿಗಿಡದ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಕಾ. ಬೆಂಗಾಲೆನ್ಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಕಾ. ಟ್ರಾವಂಕೂ ರೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಫೀನ್ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇಥಿಯೋಪಿಯದಿಂದ ಪಡೆಯಲಾಗಿರುವ ಹಲವಾರು

ಮಿಶ್ರ ತಳಿ

ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯ ತಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಫೀನ್ ಪ್ರಮಾಣ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಗಿದೆ.

ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು: ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರಭೇದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕಾಫಿಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ತವರು ಇಥಿಯೋಪಿಯ. ಇದು ಸುಮಾರು 15'–30' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆಸಸ್ಯ. ಕಾಯಿ ಬಿಡಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಇದರ ಎತ್ತರ 6'ಗಳಿಗೆ ಮೀರದಂತೆ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಕಾ. ಕ್ಯಾನಿಫೊರ ಪ್ರಭೇದದ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದರ ಎಲೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಕಾಯಿಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದವು. ಒಂದೊಂದು ಗೊಂಚಲಲ್ಲೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿ ತನ್ನ ಗುಣದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಬಲು ಬೇಗ ಬೂಷ್ಟು ಹಾಗೂ ಕೀಟರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಗಳು ಚಿಕ್ಸ್, ಕೂರ್ಗ್ಸ್, ಕೆಂಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮರಾಗೊ.

ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿ: ಕಾ. ಕ್ಯಾನಿಫೊರ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರಿದು. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದೂ ಕಸುವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ವಾತಾವರಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮಣ್ಣುಗಳಿಗೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ತುತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಳುವರಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬೇಕಿಲ್ಲ. ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಕಾಯಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ, ಬೀಜದಲ್ಲಿನ ಕೆಫೀನ್ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು.

ಲೈಬೀರಿಯ ಕಾಫಿ: ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಕಾ. ಲೈಬೀರಿಕ. ಲೈಬೀರಿಯ ದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗಿಂತ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದಕ್ಕುಂಟು. ಇದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಸಾರವತ್ತಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಇದರ ಇಳುವರಿ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಬೀಜಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯದು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸಲು ಈ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕಸಿಮಾಡಲು ಇದನ್ನು ತಾಳುಸಸಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಿಯರ ಕಾಫಿ: ಕಾ. ಸ್ಟೆನೊಫಿಲ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮವುಳ್ಳ ಪ್ರಭೇದದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಿಯರ ಲಿಯೋನ್ ದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿ. ಇದು ಸುಮಾರು 25'–30' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇಳುವರಿಯಲ್ಲೂ ಬೀಜಗಳ ಗುಣದಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆಯದು. ಆದರೆ ಇಳುವರಿ

ಕೊಡಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಲ್ಲ.

ತೋಟಗಾರಿಕೆ: ಕಾಫಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣವಲಯದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ತಂಪು ಹವೆಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ 90"–150" ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಹಾಗೂ 2,000'–5,000' ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲತಮವಾದವು. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ನೀರು ನಿಲ್ಲ ಬಾರದು. ಬಿದ್ದ ನೀರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವಂತೆ ಇಳಿಜಾರು ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಕಾಫಿಗಿಡಕ್ಕೆ ನೆರಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ನೇರವಾಗಿ ಬೀಳುವ ಬಿಸಿಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಗಿಡಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಹಾಲುವಾಣದ ಮರವನ್ನು (ಎರಿತ್ರೈನ ಜಾತಿ) ನೆರಳಿಗೆಂದು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೇ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿ ಕಾಫಿಗಿಡಗಳು ದೊಡ್ಡವಾದ ಮೇಲೆ ಹಾಲುವಾಣದ ಮರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಸಲಾಗುವ ನೆರಳಿನ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಸಿಲ್ವರ್ ಮರ, ಹಲಸು, ಹೊನ್ನೆ, ನೀಲಿ, ಬೀಟೆ, ನೇರಿಳೆ, ಕಲ್ಬಾಗಿ, ಹೊಟ್ಟೆಬಾಗಿ, ಬಿಳಿಬಸರಿ. ಕರಿಬಸರಿ, ಅತ್ತಿ, ಮಿಟ್ಲೆ, ಕಂಡಗರಿಗೆ ಮುಂತಾದವು. ಕಾಫಿಗಿಡ ಕಡುಚಳಿಯನ್ನು (ಫ್ರಾಸ್ಟ್) ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಸುಮಾರು 55°–80° ಫ್ಯಾ. ವರೆಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬೇಕು. 70° ಫ್ಯಾ. ಉಷ್ಣತೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲವಾದದ್ದು. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ 50° ಫ್ಯಾ. ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 55° ಫ್ಯಾ. ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾಫಿಗೆ ಎಂಥ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಾದರೂ ಬೆಳೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಕೊಲಂಬಿಯ, ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕ, ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಟಾಂಜಾನಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಜ ಬೂದಿಯ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಹವಾಯ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಲಾವಾಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆಳವಾದ ಕೆಂಪು ಗೋಡು ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ ಅದು ಗಾಳಿ ನೀರು ಮಂತಾದವು ಸರಾಗವಾಗಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಬಿಡಿಕಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಳವಾದದ್ದೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುವುದೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳಿರಬೇಕು. ಮಣ್ಣಿನ ಆಮ್ಲತೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರತೆಗಳು ಬಲುದೊಡ್ಡದಾದ ಅಂಶ. ಸುಮಾರು 5.5–6.5 pH ಉಳ್ಳ ಮಣ್ಣು ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಮ್ಲೀಯದಾಗಿದ್ದರೂ (ಇದರ pH ಸುಮಾರು 4.5) ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾವಯವ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಫಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುದು. ಕಪ್ಪುಗೋಡು ಮತ್ತು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಕಾಫಿಯ ಬೇಸಾಯ ಉಂಟು. ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿಗೆ ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಗಳು ಅಗತ್ಯ.

ಬೇಸಾಯದ ವಿಧಾನ: ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಬೇಸಾಯದ ಮೊದಲ ಕ್ರಮ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿಯುವುದು, ಕೆಲವೆಡೆ

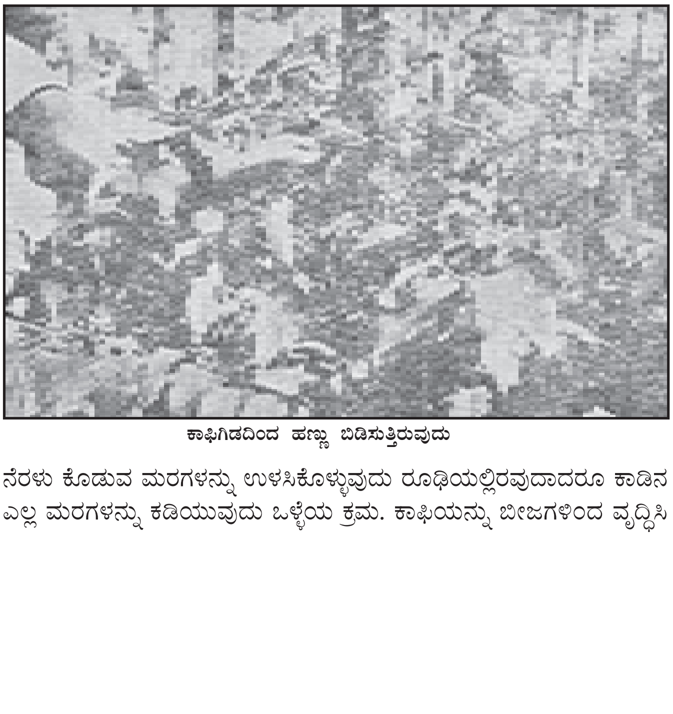

ಕಾಫಿಗಿಡದಿಂದ ಹಣ್ಣು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು

ನೆರಳು ಕೊಡುವ ಮರಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವುದಾದರೂ ಕಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕ್ರಮ. ಕಾಫಿಯನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅನಂತರ ಅವನ್ನು ಅವುಗಳ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿ ನೆಡುತ್ತಾರೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ನರ್ಸರಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಮೊಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನರ್ಸರಿಗಳಲ್ಲಿ

ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣಿನ ವಿಂಗಡಣೆ

ನಡುವೆ ಮೊದಲು ಅವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಬೀಜಕ್ಕೆಂದೇ ಬೆಳೆಸಿದ ಗಿಡಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಹದವಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಬೂದಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕದಡಿ ಇವು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಒಣಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ 5 ದಿವಸಗಳು ಒಣಗಿಸಿದ ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚಾದ ಬೂದಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೂಷ್ಟು ನಿರೋಧಕದೊಂದಿಗೆ (ಅಗ್ರೋಸಾನ್ ಪುಡಿ) ಮಿಶ್ರಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಅಂಟಬಹುದಾದ ಬೂಷ್ಟನ್ನು ತಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಜನವರಿ–ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಮೊಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾಗಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹರಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬತ್ತದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲೂ ನೆಲದಿಂದ ನೀರು ಆರದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲೂ ಅನುಕೂಲ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕುವುದು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಪ್ರತಿದಿವಸ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಬೀಜಗಳು ಸುಮಾರು 45 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ನರ್ಸರಿಗೋ ಇಲ್ಲವೇ ಸಣ್ಣ ಬಿದಿರಿನ ಬುಟ್ಟಿಗಳಿಗೋ ಅಥವಾ ಪಾಲಿಥೀನ್ ಚೀಲಗಳಿಗೋ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬುಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಚೀಲಗಳಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಮರಳು ಮತ್ತು ಕಾಡಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಭರ್ತಿಮಾಡಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕ್ರಮ. ಎಳೆಯ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಕೀಟ ಹಾಗೂ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗಗಳಿಂದ ದೂರವಿಡಲು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೀಟ ಹಾಗೂ ಬೂಷ್ಟುನಿರೋಧಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು.

ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವಿಕೆ: ಸಸಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಅಗೆದಿರಬೇಕು. ಕಾಫಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ. ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಬೇಕು. ಗುಂಡಿಗಳ ಗಾತ್ರ 2' ಆಳ, 1½' ಅಗಲ 1½' ಉದ್ದ ಇರಬೇಕು. ತೋಡಿದ ಮೇಲು ಭಾಗದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಬೇರೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಗುಂಡಿಗಳು ನೆಡುವ ಕಾಫಿ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಾಫೀಯ ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ತಳಿಗಳಿಗೆ 6' ಚದರಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಮತ್ತು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಲೈಬೀರಿಯ ಮತ್ತು ರೊಬಸ್ಟ ತಳಿಗಳಿಗೆ 9' ಅಥವಾ 10' ಚದರಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೋಡಬೇಕು. ಮುಂಗಾರು ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಫಿಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಂಡಿ ತೆಗೆದ ಮೇಲು, ಮಣ್ಣು ಎಲೆಯ ಗೊಬ್ಬರ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸುತ್ತಲೂ ಮಣ್ಣನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಅಮುಕಬೇಕು. ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವಾಗ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಹಾಕಬೇಕು. ಪಾಲಿಥೀನ್ ಚೀಲದಲ್ಲಿರುವ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡುವಾಗ ಚೀಲವನ್ನು ಹರಿದುಹಾಕಿ ನೆಡಬೇಕು. ಸಸಿಗಳು ಗಾಳಿಗೆ ಅಲುಗಾಡಿ ಮುರಿದು ಹೋಗದಂತೆ ಊರೆಗೋಲುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಅವಕ್ಕೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಚಿಗುರುವ ತನಕ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ನೀರು ಕೊಡಬೇಕು.

ಸಸಿಗಳಿಗೆ ನೆರಳು: ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬಿಸಿಲು ಆಲಿಕಲ್ಲು ಮಳೆ ರಭಸವಾದ ಮಳೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡಲು ಸರಿಯಾದ ಸಣ್ಣ ಚಪ್ಪರವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಅನೇಕ

ವೇಳೆ ಮಳೆಯಿಂದ ಮಣ್ಣು ಕುಸಿದು ಸಸಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಿದ್ದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ನೆಡಬೇಕು.

ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆ: ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕರಿಮೆಣಸು ಏಲಕ್ಕಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಅಡಕೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಜೌಗು ಕಾಲುವೆ: ಕಾಫಿ ಸಸಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1½'–2' ಆಳವಾದ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಸಾಲುಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮಳೆಯಿಂದ ಬಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ, ಭೂಮಿ ನೀರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಂಗಿ ಹೋಗಲು ಬಿಡುವಂತಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೌಗು ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ತೋಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವಿಕೆ: ಹೊಸದಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಮೇಲೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವ ಅಗತ್ಯ ಉಂಟು. ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮಳೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಮತ್ತು ಮಳೆಗಾಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಕೊಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮೊದಲನೆ ಸಾರಿ ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸಾರಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಕಾಫಿಗಿಡದ ಸುತ್ತಲು ಹಾಕಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವಿಕೆ: ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವುದು ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಳುವರಿ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚುಇಳುವರಿ ಕೊಡುವ ತೋಟದ ಎಕರೆ ಒಂದಕ್ಕೆ 150 ಪೌಂಡ್ ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಹಿಂಡಿ 40 ಪೌಂಡ್ ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, 76 ಪೌಂಡ್ ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು 120 ಪೌಂಡು (ಸಮನಾಗಿ) ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಇವಿಷ್ಟನ್ನು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಭೂಮಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಮ್ಲತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಐದು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎಕರೆಗೆ ಒಂದು ಟನ್ನು ಸುತ್ತ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು.

ಅಗೆಯುವಿಕೆ: ಉತ್ತಮ ಕಾಫಿ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಕಾಫಿ ತೋಟವನ್ನು ಅಗೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳ ಹರಡುವವರೆಗೂ ಖಾಲಿ ಇರುವ ಜಾಗವನ್ನು ಅಗೆದು ಕಳೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಾಫಿ ಗಿಡ ಬೇರು ಬಿಡಲು ಮಣ್ಣು ಸಡಿಲ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ: 1 ಆಳವಾಗಿ ಅಗೆಯುವುದು–ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಣ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಮಾತ್ರ ಅಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಆಳವಾಗಿ ಅಗೆಯುವುದರಿಂದ ಕಾಫಿಗಿಡಗಳ ಬೇರೆಗಳು ಕಿತ್ತುಹೋಗಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಅಪಾರ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಳವಾಗಿ ಅಗೆಯುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. 2 ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಮೇಲುಭಾಗದ 4"–5" ಲಘು ಅಗೆತ ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಲಘು ಅಗೆತ ಕಳೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಗಾಳಿ ಆಡಲು ಅನುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಎಲೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಫಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಡಿ ಜಿಗುಟುವುದು: ಕಾಫಿ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೆಂಬೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುಬಲ್ಲವು. ಎರಡು ವರ್ಷದ ಕಾಫಿ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 6–7ಸಣ್ಣ ರೆಂಬೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ತುದಿಯ ಕುಡಿಗಳನ್ನು ಜಿಗುಟಿ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ರೆಂಬೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಯಿ ಬಿಡುವ ರೆಂಬೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ.

ಸವರಿಕೆ: ಕಾಫಿ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಸವರಿ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಡದಿದ್ದರೆ ಅದು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಚಿಕ್ಕ ಮರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಾಫಿ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿ ಸಿಂಪಡಿಸುವುದು, ಕಾಯಿ ಕೊಯ್ಯುವುದು ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲಸಗಳು ಹೆಚ್ಚು ತ್ರಾಸಕರ; ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆ. ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಫಲ ಕೊಟ್ಟ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸವರುವುದರಿಂದ ಹೊಸ ಫಲ ಕೊಡುವ ರೆಂಬೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಲಭ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಇಳುವರಿಗಾಗಿ ಸವರುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸವರುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಕಾಫಿ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಕೊಯ್ದ ಮೇಲೆ ಸವರಿ ತರುವಾಯ ಅಗೆದು ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವುದು ಲೇಸು.

ಕೊಯ್ಲು: ಕಾಫಿಗಿಡ ನೆಟ್ಟ ಮೂರು ವರ್ಷದ ತರುವಾಯ ಫಲ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾಫಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ಹೂವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಕಾಫಿ ಗಿಡಗಳು ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಮಾರ್ಗ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಐದನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಫಸಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫಿ ಗಿಡದ ಆಯುಷ್ಯ ಸುಮಾರು 30–50 ವರ್ಷಗಳು. ಮಾರ್ಚಿ–ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲೂ ಹೂ ಬಿಟ್ಟು ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಫಸಲು ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಣ್ಣಾಗಿರುವ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಡಿಸಬೇಕು. ಕಾಯಿಗಳು ಹಣ್ಣಾದಂತೆಲ್ಲ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹಣ್ಣಾಗಿ ಉದುರಿ ಹೋದವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗದ ಕೊಯ್ಲು ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಇಳುವರಿ: ಇದು ತಳಿ ಹಾಗೂ ತೋಟದ ವಯಸ್ಸನ್ನೂ ಭೂಮಿಯ ಸಾರವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿ ಬಿತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಎಕರೆಗೆ 200–300 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಹದ ಮಾಡಿದ ಬೀಜ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಕೆಳದರ್ಜೆ ತಳಿಗಳು ಎಕರೆಗೆ 1,200 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಹದ ಮಾಡಿದ ಕಾಫಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯ ಗಿಡ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ 5–25 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಕಾಫಿಬೀಜವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿ ಎಕರೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳುವರಿಯಾಗಿ 2,000 ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಇಳುವರಿ ಎಕರೆಗೆ 400–500 ಪೌಂಡುಗಳು. ಗಿಡಗಳಿಂದ ಕೊಯ್ದ ಕಾಫಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹದ ಮಾಡದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಈ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಹದ ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಾಫಿಬೀಜವನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡುವುದು: ಗಿಡದಿಂದ ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನ ಸಿಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹದ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಒಣಗಿಸುವುದರಿಂದಾಗಲೀ ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದಾಗಲೀ ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕಳಚಬಹುದು. ಒಣಗಿಸಿ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆದ ಬೀಜಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾಫಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಪಾರ್ಚ್‌ಮೆಂಟ್ ಕಾಫಿ: ಕಡಿಮೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ತೋಟವಿದ್ದು ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೆಗೆಯಲು ಬೇಕಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಹದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಗಿಡದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಗಾರೆ ಅಥವಾ ಸಿಮೆಂಟಿನ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಹಾಕಿ 2–3 ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಪ್ಪಗಾಗಿ ತೇವಾಂಶ ಇಂಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಮರದ ಕೊಡತಿ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನ ಗಂಡುಗಳಿಂದ ಒಣಗಿದ ಬೀಜಗಳ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಹದ ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕು.

ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು: ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಯ್ದ ಮೇಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಭಾರವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಉಜ್ಜಿ ಲೋಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಜರಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನೂಕಿ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ವಿವಿಧ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು.

ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳು: ಕಾಫಿಗೆ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳು ತಗಲುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಮಿಲಿಯ ವೆಸ್ಟಟ್ರಿಕ್ಸ್‌ನಿಂದ ಹರಡುವ ಬೂಷ್ಟು ರೋಗ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಹಿಂದೆ ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡಿತ್ತು. ಈ ರೋಗ ಕಾಫಿಗೆ ತಗುಲಿದ ಮೇಲೆ ಕಾಫಿಯ ಎಲೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ–ಹಳದಿ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ ಎಲೆಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಗಿಡ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ಕಾಫಿಬೀಜದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಲ್ಲೆಟೋಟ್ರೈಕಮ್ ಕಾಫಿಯಾನಮ್ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಡೈ ಬ್ಯಾಕ್ ಮತ್ತು ಬ್ಲೈಟ್ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಾಗಿ ಎಲೆಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಬೀಜಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಟಿಕಂ ಕೊಳೆರೋಗ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಕೊಳೆರೋಗವನ್ನು ಹರಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗ ಎಲೆ, ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೊಳೆಸಿ ಸಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್‌ಕೊಸ್ಪೊರ ಕಾಫಿಕೊಲ (ಬ್ರೌನ್ ಲೀಫ್ ಸ್ಪಾಟ್) ಎಂಬ ರೋಗವನ್ನು ಎಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ರೈಜೊಕ್ಟೋನಿಯ ಮತ್ತು ಫ್ಯೂಸೇರಿಯಂಗಳಿಂದ ನರ್ಸರಿ ಕಾಲರ್ ರಾಟ್ ಎಂಬ ರೋಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೋಮ್ಸ್ ನಾಕ್ಸಿಯಸ್ ಎಂಬುದು ಸ್ಟಂಪ್‌ರಾಟ್ ಅಥವಾ ಬ್ರೌನ್ ರಾಟ್ ಎಂಬ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕಾ. ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ಗಿಡವನ್ನು ಮೆಲಾಯಿಡೊಗೈನಿ ಜಾತಿಯ ಹೆಣ್ಣು ನೆಮ ಟೋಡ್ ಹುಳುಗಳು ಬೇರಿನ ಒಳಗಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಗಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಮಾಸಲು ಹಸಿರಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಉದುರಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ನೆಮಟೋಡುಗಳು ನರ್ಸರಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ನೆಮಟೋಡುಗಳು ಕಾಫಿಬೆಳೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬ್ರೀವಿಪೇಲಸ್ ಆಬ್‌ವೇಟಸ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೀವಿಪೇಲಸ್ ಪೊನಿಸಿಸ್ ಎಂಬ ಮೈಟುಗಳ ಜಾತಿಯ ಕೀಟಗಳು ಕಾಫಿ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬೂದಿ–ಕಂದು ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು–ಕಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಬಿದ್ದು ಹಣ್ಣು ಬಿಡುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ಟೈಲೊಬೋರಸ್ ಮಾರ್‌ಸ್ಟಾಟಿ ಎಂಬ ಜೀರುಂಡೆಯ ಡಿಂಭಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾ. ರೊಬಸ್ಟದ ಎಳೆಯ ರೆಂಬೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಯ ತೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತೂತು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಗಗಳು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿ ಹೋಗಿ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಕಾಕಸ್ ವಿರಿಡಿಸ್ ಎಂಬ ಹಸುರು ತಿಗಣೆ ಎಳೆಯ

ಗಿಡಗಳಿಂದ ರಸವನ್ನು ಹೀರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಗಿಡದ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಪಾಚಿ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ ಅವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಲೊಟ್ರಿಕಿಯ ಕನ್‌ಫರ್ಟ ಎಂಬ ಜೀರುಂಡೆಯ ಡಿಂಭಗಳು ಕಾಫಿಯ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿ ನರ್ಸರಿಯಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಸಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಹಳದಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಥ್ರಿಪ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೀಟಗಳು ಎಳೆಯ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಎಲೆಯ ಕೆಳಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಸಲು ಕಂದುಬಣ್ಣದಿಂದ ಬೂದಿಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಎಲೆಗಳು ಬಿದ್ದು ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅರಾಸೆರಸ್ ಕ್ಯಾಸಿಕ್ಯುಲೇಟಸ್ ಎಂಬ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಗಿಡದಲ್ಲಿರುವ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶೇಖರಿಸುವ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಬೆರ್ರಿ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು: ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊರಸಿಪ್ಪೆ, ಲೋಳೆಭಾಗ, ಪೊರೆ, ಬೀಜ. ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದು ಅನಂತರ ಉಳಿಯುವ ಭಾಗವನ್ನು (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೋಳೆಯನ್ನು ಒಣಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ) ಬೆರ್ರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ಬೆರ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳಿರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಬೇಳೆಯೂ ಬಲು ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆಯೊಳಗೆ ಬಂಧಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಳೆಗಳ ಮಟ್ಟಸಭಾಗಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಅಡಕವಾಗಿ ಅಳವಡಿಕೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉರುಟು ಭಾಗಗಳು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡು ಬೆರ್ರಿಗೆ ಗುಂಡಗಿನ ಆಕಾರ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ (ಆದರೆ ಒಣಗದಿರುವ) ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಎರಡು ಬೆಟ್ಟುಗಳ ನಡುವೆ ಹಿಡಿದು ಹಿಸುಕಿದಾಗ ಸಿಪ್ಪೆ ಒಡೆದು ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳೂ ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪೆಲ್ಪರ್ ಯಂತ್ರ (ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ) ಮಾಡುವುದು ಇದೇ ಕೆಲಸವನ್ನು. ಈ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಕ್ವವಾಗಿ ಅಥವಾ ಅತಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಒಣಗಿದ ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿದಾಗ ಹಿಸುಕುವ ಕ್ರಿಯೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗದೇ ಕಾಫಿ ಹಣ್ಣುಗಳು ಯಥಾ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೋ ನಜ್ಜುಗುಜ್ಜಾಗಿಯೋ ಹೊರಬೀಳಬಹುದು.

ಬೆರ್ರಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಹಣ್ಣುಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇಂಥವುಗಳ ಒಳಗೆ ಎರಡು ಬೆಳೆಗಳ ಬದಲು ಒಂದೇ ಬೇಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಗುಂಡಗಿನ ಆಕಾರ ತಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲೂ ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯಗಳು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಏನೋ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಒಂದು ಅಂಶ ಫಲಿತವಾಗದೇ ಉಳಿದ ಒಂದು ಬೇಳೆಯೇ ಹಣ್ಣಿನ ಒಳಗಿನ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಲೆದೋರಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಒಂದೇ ಬೇಳೆಯ ಕಾಫಿಬೀಜಗಳಿಗೆ ಪೀಬೆರ್ರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪಲ್ಪರಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಪೀಬೆರ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇಳೆಯನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಹುರಿಯುವ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ-ಎಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೇಳೆಯನ್ನು ಹುರಿಯುವ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆ ಇರುವಲ್ಲಿ-ಪೀಬೆರ್ರಿ ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಪೀಬೆರ್ರಿ ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬೇಳೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾನೀಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವೂ ಸುವಾಸನಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

ಪೀಬೆರ್ರಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾಫಿಯ ಕುಬ್ಜ ರೂಪವಾದರೆ ಎಲಿಫೆಂಟ್ ಎನ್ನುವುದು ಅದರ ದೈತ್ಯರೂಪ. ಎಲಿಫೆಂಟ್ ವಿಧದ ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳೂ ಒಂದಾಗಿ ಬಂಧಿತವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅತಿ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವು ಪೊರೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೊರಚಾಚಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಕಾಫಿಬೇಳೆಗಳನ್ನು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಪ್ರೀಬೆರ್ರಿ ಮತ್ತು ಎಲಿಫೆಂಟ್ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿಯುವ ಸರಾಸರಿ ಬೇಳೆಗಳನ್ನು ಗಾತ್ರ, ವರ್ಣ, ಬೆಳೆದ ಸ್ಥಳ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಎ,ಬಿ,ಸಿ ದರ್ಜೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಗ್ರಾಹಕರ ಒಲವು, ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾಫಿಯ ಬೀಜದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಒಂದೇ ಸಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಭೂಮಿಯ ಸಾರದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಹವಾಗುಣ, ಹಣ್ಣು ಮಾಗುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಹದಮಾಡುವಿಕೆ-ಈ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿರುವ ಅಂಶಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯ: ಆಯ್ದ ಕಾಫಿಬೇಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಳಿತವಾಗಿ ಹುರಿದು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಫಿಪುಡಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ ಕಾಫಿಯನ್ನೇ ಜನರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯಕ್ಕೆ ಮಂದತ್ವ ಬರಲು ಅಥವಾ ಕಹಿಯ ರೇಖೆ ಒದಗಲು ಯುಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹುರಿದ ಚಿಕೋರಿಯನ್ನೋ ಹುರಿದ ರೊಬಸ್ಟ ಕಾಫಿಬೇಳೆಗಳನ್ನೋ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ನಮೂನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಒಂದೊಂದು ಪರಿಮಳ, ಒಂದೊಂದು ಮಂದತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಕಾಫಿತನವೆಂಬುದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಕಾಫಿಪುಡಿಯಿಂದ ಕಷಾಯವನ್ನು (ಡಿಕಾಕ್ಷನ್) ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಲು ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವ ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಕಾಫಿಪುಡಿ ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಇಳಿಸಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿಯೋ ದಪ್ಪ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೂಲಕ ದ್ರವವನ್ನು ಆರಿಸಿಯೋ ಕಾಫಿ ಗಸಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿಲ್ಲದ ಕಷಾಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಸಿದ ಹಾಲನ್ನು ಯುಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಪಾನೀಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬರೇ ಕುದಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಕಾಫಿಪುಡಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೋಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಪಾನೀಯವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ಉಂಟು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಾದರೆ ಪರಿಷ್ಕೃತ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ಸೋಸು (ಫಿಲ್ಟರ್) ಕಾಫಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮೇಲಿನದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿಕ್ಕ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಕೊರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಪುಡಿಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸರಂಧ್ರವಾದ ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾದ ಹಿಡಿಯಿರುವ ಫಲಕವನ್ನು ಲಘುವಾಗಿ ಕೂರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಒಂದು ಮುಚ್ಚಳವಿದೆ. ಇದರ ತಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಡಕವಾಗುವಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಾನ ಗಾತ್ರದ ಪಾತ್ರೆಯಿದೆ-ಮೇಲಿನದರ ಒಳಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕುದಿನೀರನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಎರೆದು ಮುಚ್ಚಳ ಹಾಕಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಕೆಳಗಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಾದ ಕಾಫಿ ಕಷಾಯ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯ ವಿಧಾನ ಧಿಡೀರ್ ಕಾಫಿ. ಇದರ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ಸೊ ಕಾಫಿ. ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಉಪಕರಣದಲ್ಲೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ತಳಭಾಗದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಕುದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಉಗಿ ಅತಿ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಫಿಪುಡಿ ಮೂಲಕ ಮೇಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಬಾಷ್ಪೀಕರಿಸಿ ಕಾಫಿ ಕಷಾಯ ಸಂಗ್ರಹವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಬಟ್ಟಲು ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯವೆಂದರೆ ಬೇಳೆಯ ಆಯ್ಕೆ, ಹಾಳತವಾಗಿ ಹುರಿದು ಆಗಿಂದಾಗ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಾಫಿಪುಡಿ. ನೀರು-ಪುಡಿ-ಹಾಲು-ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳ ಸಮತೂಕದ ಮಿಶ್ರಣ, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಗ್ರಾಹಕರ ರುಚಿಯ ಸೊಗಸು. ಒಂದೇ ಕಾಫಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧದ ರುಚಿಕೊಡುವುದು ಕುಡಿಯುವವನ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎಂಬುದು ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಸಂಗತಿ.

ಕಾಫಿ ಪಾನೀಯವನ್ನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುವ ಈ ಯಾವ ತಾಪತ್ರಯವೂ ಬೇಡ, ಆದರೆ, ಉತ್ತಮ ಕಾಫಿ ಬೇಕು ಎನ್ನುವರಿಗೆ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಕಾಫಿ, ಕ್ಷಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾಫಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕುದಿವ ನೀರಿಗೆ ಈ ಪುಡಿಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಪಾನೀಯ ಸಿದ್ಧವಾದಂತಾಯಿತು. (ಡಿ.ಎಂ.; ಜೆ.ಬಿ.)

ವೈದ್ಯಕ ಗುಣಗಳು: ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಷಾರರೂಪಿಯಾದ (ಆಲ್ಕಲಾಯ್ಡ್) ಕೆಫೀನ್ ಚಹ, ಕೋಲ ಪಾನೀಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಕಾಫಿಯ ವೈದ್ಯಕ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿನ ಕೆಫೀನ್, ಈ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮನಸ್ಸಿನ ಯೋಚನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಚುರುಕುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ದಣಿವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ಇಲ್ಲವೇ ಮುಂದೂಡುವುದು. ಮನಸ್ಸು, ಮೈಗಳ ಮೇಲಿನ ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ತೆರ. ದುಡಿವ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಮನದ ದಣಿವನ್ನೂ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಕೆಲಸ ಮೈದಣಿವಿಂದಲೋ ಬೇಸರದಿಂದಲೋ ಕುಗ್ಗಿದ್ದರೆ ಕಾಫಿ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಪಟುತ್ವ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸರ, ದಣಿವು, ಗಮನಗೇಡು, ತೂಕಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು. ಆದರೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಳವಳ, ಒತ್ತಡ, ನಡುಕ, ತಬ್ಬಿಬ್ಬು, ತಲೆನೋವು, ಕೆಲಸದ ಕುಂದೂ ತೋರುವುದುಂಟು, ಗುಂಡಿಗೆಯನ್ನು ಚೋದಿಸಿ ಕೆಫೀನ್ ಅದರ ಬಡಿತವನ್ನು ಜೋರಾಗಿಸುವುದು. ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆವರಿಸುವುದಾದರೂ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡದ ಮೇಲಿನ ಪರಿಣಾಮ ಹೀಗೇ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಿದುಳಲ್ಲಿನ ರಕ್ತದ ಹರಿವನ್ನು ಕುಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಗೂರಲಿನ ಉಬ್ಬಸ ತಗ್ಗಿಸುವುದು. ಕೆಫೀನ್ ದುರ್ಬಲ ಮೂತ್ರಕಾರಿ. ಜಠರ ರಸದ ಸುರಿತವನ್ನು ಇದು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಿರುವವರು ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯಬಾರದು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಾಫಿ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಕಾಫಿ ಕುಡಿದರೆ ನಿದ್ದೆ ಗೆಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಕೆಫೀನ್ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ ಕಾಫಿ ಇದೆ. ಇದು ಸುಮ್ಮನೆ ದುಬಾರಿ ಖರ್ಚನದಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆವಂತಿಲ್ಲ. ಕಾಫಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಕೆಡಿಸದು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ತೆರನಾಗಿ ತೋರಬಹುದು. ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರ : ವಿಶ್ವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೊತ್ತ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕುಗಳು ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ನೆಲದ ಗುಣ, ವಾಯುಗುಣ ಕಾಫಿ ಗಿಡದ ಜಾತಿ. ಬಗೆ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಸು, ಕೃಷಿ ವಿಧಾನ ಕಾಫಿ ಬೀಜವನ್ನು ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಮ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಯಿ–ಇವು ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವ ಅಂಶಗಳು. ಕಾಫಿಗಿಡಕ್ಕೆ ಅಂಟುವ ರೋಗಗಳೂ ಹಲವಾರು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬಲು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸರಬರಾಯಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಏರಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಫಿಯ ಬೆಲೆಗಳು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗಾಗದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯ ಸರಬರಾಯಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಕಾಫಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಉಷ್ಣವಲಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಫಿ ನಿರ್ಯಾತ ಮಾಡುವ ದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಈ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಬ್ರಜಿಲ್, ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ, ವೆನಿಜ್ವೇಲ, ಕೊಲಂಬಿಯ, ಭಾರತ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ, ಈಚೆಗೆ ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಂಗೋಲ, ಐವರಿ ಕೋಸ್ಟ್, ಉಗಾಂಡ ಇವು ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳು. ಕ್ಯಾಮರೂನ್, ಕಾಂಗೋ (ಕೀನ್ಷಾಸ), ಇಥಿಯೋಪಿಯ, ಮಲಗಾಸಿ, ಕೀನ್ಯ, ಅರೇಬಿಯ ಟಾಂಜ಼ಾನಿಯ– ಇವು ಇತರ ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳು.

ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪರಿಮಾಣ, ಮೌಲ್ಯ– ಈ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಫಿ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲೊಂದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇತರ ಅನೇಕ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗಿಂತ ಕಾಫಿಯ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮರ್ಯಾದೆಯುಂಟು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಫ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯ ಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು: ಅವಕ್ಕೆ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಯಮವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡತಕ್ಕಂಥದು. ಒಟ್ಟು ಕಾಫಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಬ್ರೆಜ಼ಿಲಿನದು. ಕೊಲಂಬಿಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳ ಪಾಲು ತಲಾ ಶೇ. 20. ಅನೇಕ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ದೇಶಗಳ ನಿರ್ಯಾತದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 44. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಒಟ್ಟು ನಿರ್ಯಾತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 62; ಕಾಸ್ಟ ರೀಕ, ಶೇ. 41; ಎಲ್ ಸಾಲ್ವಡಾರ್, ಶೇ. 50, ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ, ಶೇ. 46, ಹೈಟಿ, ಶೇ. 58; ನಿಕರಾಗುವ, ಶೇ. 18; ಅಂಗೋಲ, ಶೇ. 34, ಎಕ್ವಡಾರ್, ಶೇ. 20; ಉಗಾಂಡ, ಶೇ. 48; ಈ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಾಫಿಯ ನಿರ್ಯಾತವೇ ಆಧಾರ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪಾಲು ಶೇ. 4.5 ರಷ್ಟು, ಇದರಲ್ಲಿ ಸು. 70–80 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ಕಾಫಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಶೇ. 53ರಷ್ಟು, ತಮಿಳುನಾಡು ಶೇ. 11 ರಷ್ಟು ಪಾಲು ಪಡೆದಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 399801 ಹೆ.ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಟ್ಟು 25 ಲಕ್ಷ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಗಾರರಿದ್ದಾರೆ. 2012–13ನೇ ಸಾಲಿನ ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆ 3.25 ಲಕ್ಷ ಟನ್‌ಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 52ರಷ್ಟು ರೋಬಸ್ಟ್ ಕಾಫಿಯನ್ನೂ ಶೇ. 48ರಷ್ಟು ಅರೇಬಿಕ ಕಾಫಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಕಾಫಿ ಉತ್ಪನ್ನ 205700 ಟನ್‌ಗಳು.

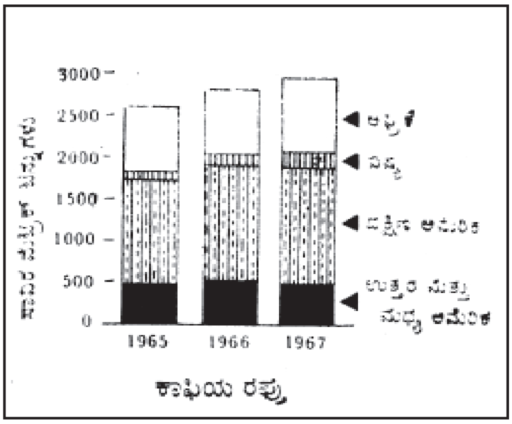

ಚಿತ್ರ 1

ಕಾಫಿಯನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುಖ್ಯ ದೇಶಗಳು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವೀಡನ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಇಟಲಿ, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಕೆನಡ. ವಿಶ್ವದ ಕಾಫಿಯ ಶೇ. 55ರಷ್ಟನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ವಸಾಹತಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಹವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಚಹದ ಮೇಲೆ ಅತಿಯಾದ ಸುಂಕ ಹೇರಿದ್ದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಅಮೆರಿಕನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾರಿಕೊಂಡರು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಮೆರಿಕನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಜನ ಚಹದ ಬದಲು ಕಾಫಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುಡಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

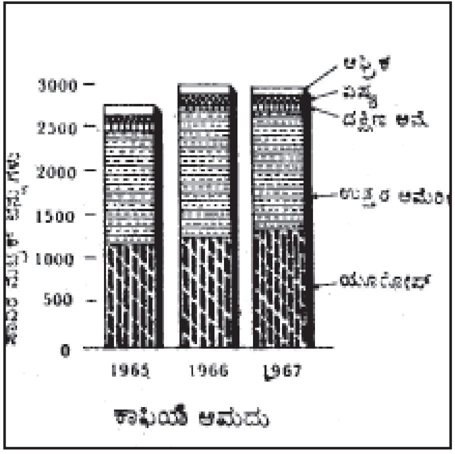

ಚಿತ್ರ 2

ಕಾಫಿಯನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು ಜರ್ಮನಿ (ಶೇ.9). ಮೂರನೆಯದು ಫ್ರಾನ್ಸ್ (ಶೇ.8). ಕಾಫಿಯ ತಲಾ ವಾರ್ಷಿಕ ಸೇವನೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದು ಸ್ವೀಡನಿನಲ್ಲಿ (24 ಪೌಂ.). ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಎರಡು ಮೂರನೆಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. (ತಲಾ ವಾರ್ಷಿಕ ಸೇವನೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 21 ಪೌಂ. ಮತ್ತು 17 ಪೌಂ.) ಕಾಫಿ ಬಳಕೆಗಿಂತ ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುದು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1963ರಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡುವು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಫಿ ಮಂಡಲಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಾಫಿ ರಫ್ತುಹಸಿಗೆಗಳನ್ನು (ಎಕ್ಸ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಕೋಟಾಸ್) ಈ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸ ಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಸೇವನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣ– ಇವಕ್ಕೂ ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. 1966ರಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಅನ್ವಯದಿಂದ ಹಿತಕಾರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ದೀರ್ಘಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಆತಂಕಗಳುಂಟು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿಯ ಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಬಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಜನಕ್ಕೆ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕೊಂಡು ಸೇವಿಸುವ ಅನೇಕ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳು ಇದರ ಆಮದಿನ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿವೆ.

ಉತ್ಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗಿಗಳು– ಈ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ಹಿತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾವಣೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಫಿ ಮಂಡಳಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ರಫ್ತು ಹಸಿಗೆಗಳನ್ನೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಸಿಗೆಗಳ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಕ್ಷಪಾತ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಒಂದು ಟೀಕೆ. ಒಟ್ಟು ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಜಿಲಿನದು ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಪಾಲು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಕೆಲವು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಾದವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ಯಾತ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾಫಿಯ ಗುಣ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗದಿರುವುದು ಹಸಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ದೋಷ. 1967 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರ: ಭಾರತದ ಕಾಫಿ ಫಸಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ದೇಶದ ಜನರೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಹವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುಡಿಯುವ ಜನರಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಫಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ. ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಇರಾಕ್– ಈ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಭಾರತದಿಂದ ಕಾಫಿಯ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಯಾತವಾಗುವ ಒಟ್ಟು ಕಾಫಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಹೋಗುವುದು ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ. ಅದೇ ಭಾರತದ ಕಾಫಿಯ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಹಕ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಈಗ ರಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಭಾರತದ ಕಾಫಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ತ್ವರೆಯಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. 1957ರ ಕಾಫಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಸ್ತರಣ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತೀಯ ಕಾಫಿ ಬೋರ್ಡಿನ

ಕಾಫಿ ಬೋರ್ಡಿನ ಭವನ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಕಾಫಿಯ ಮಾರಾಟ ಮತ್ತು ನಿರ್ಯಾತಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೊಣೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಾಫಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಫಿ ಬೋರ್ಡು ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಒಟ್ಟಿಲಿಗೆ (ಪೂಲ್) ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಬಹಿರಂಗ ಹರಾಜಿನ ಮೂಲಕವೂ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಕಾಫಿಯನ್ನು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಫಿಯ ರಫ್ತಿಗೆ ಬೋರ್ಡು ಲೈಸೆನ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಚಾರ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವಿನ ನೀಡಿಕೆ–ಇವೂ ಕಾಫಿ ಬೋರ್ಡಿನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು. ಕಾಫಿಯ ಆಂತರಿಕ ಮಾರಾಟ ಮತ್ತು ನಿರ್ಯಾತಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ಸುಂಕದಿಂದ ಬೋರ್ಡಿನ ಪ್ರಚಾರದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ತುಂಬಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಫಿ ಒಪ್ಪಂದದಲ್ಲಿ ಭಾರತವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಒಪ್ಪಂದದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ 1966–67ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ನಿರ್ಯಾತ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಹಸಿಗೆಯ ಪರಿಮಾಣ 23,788 ಟನ್. ಭಾರತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. 1990ರ ದಶಕ ಕಾಫಿ ಮಾರಿಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರತರ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡ ಅವಧಿ. ಆಗ ಕಾಫಿ ಮಂಡಳಿ ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿತು. ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಈಗ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಟನ್‌ಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 60ರಷ್ಟು ಕಾಫಿ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಾಗತಿಕವಾಗಿ ಕಾಫಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕಾಫ್ಕಾ, ಕರ್ಟ್ : 1886–1941. ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲ್ ಸ್ಟುಂಫನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಫ್ರಾಂಕ್‌ಫರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ವರ್ದೈಮೇನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ ಈತ 'ಸಮಷ್ಟಿ ಮನಶ್ಯಾಸ್ತ್ರ'ದ (ಗೆಸ್ಟಾಲ್ಟ್ ಸೈಕಾಲಜಿ) ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಕೊಯ್ಲರ್‌ನೊಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಮರುವರ್ಷ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಸಮಷ್ಟಿ ಮನಶ್ಯಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಒದಗಿಸಿದ. 1921ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ದಿ ಗ್ರೋತ್ ಆಫ್ ದಿ ಮೈಂಡ್' ಕಾಫ್ಕಾನ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದು. ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆಂದು ಸೈಕಾಲಜಿಷ್ ಫೋರ್‌ಷಂಗ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಈತ ಆರಂಭಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನಶ್ಯಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾಫ್ಕಾ, ಫ್ರಾನ್ಜ್ : 1883–1924. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಬಂಧಕಾರ. ಯೆಹೂದಿ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ತಂದೆಯ ಉಗ್ರಶಿಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ. 1906ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ.

ಕಾಫ್ಕಾ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವ. ಈತನ ಪಾಲಿಗೆ ಬರವಣಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿದ್ದಂತೆ. ಯೆಹೂದಿಗಳ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ತಾಲ್ಮುದ್, ಪಾಸ್ಕಲನ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವ ಕರ್‌ಕೆಗಾರ್ಡ್‌ನ ಅನುಭೂತಿ ಇವು ಈತನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಮಾನವನ ಅಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿ, ತಾನು ಪಾಪಾತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಹಾಗೂ ದೇವರಲ್ಲಿನ ಅಚಲ ನಂಬಿಕೆ ಇವು ಈತನ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದ ಅಂಶಗಳು.

ನಿಜಜೀವನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ ವಿವರಣೆ, ಪಾತ್ರಗಳು ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುವ ಭಯಂಕರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವೆನಿಸುವ ಶೈಲಿ–ಇವನ್ನು ಈತನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಕ್ಷಯರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಈತ ಪ್ರಾಣತೆತ್ತ. ಈತನ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಈತ ಜೀವಿಸಿದ್ದಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಕೆಲವನ್ನು ಮರಣಾನಂತರ ಈತನ ಸ್ನೇಹಿತ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬ್ರಾಡ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದಿ ಟ್ರಯಲ್ (1935), ದಿ ಕ್ಯಾಸಲ್ (1926), ಅಮೆರಿಕ (1927) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇವು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡಿವೆ. ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬ್ರಾಡನೇ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ದಿ ಯಡರೀಸ್ ಆಫ್ ಫ್ರಾನ್ಜ್ ಕಾಫ್ಕಾದಲ್ಲಿ ಕಾಫ್ಕಾನ ಜೀವನ ವಿವರಗಳೂ ದೃಷ್ಟಿ ಧ್ಯೇಯಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಫ್‌ಮನ್, ಜಾರ್ಜ್ ಸೈಮನ್ : 1889–1961. ಅಮೆರಿಕದ ನಾಟಕಕಾರ. ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈತ ಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗಿಸಿದ. ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಓದಿದನಾದರೂ ವಕೀಲಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕೆಲಕಾಲ ಮೋಜಣಿದಾರನಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. 1908ರಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕೆಲಕಾಲ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಈವಿನಿಂಗ್ ಮೇಲ್ ಮತ್ತು ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಟ್ರಿಬ್ಯೂನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬರೆದ. ದಿ ಬಟರ್ ಅಂಡ್ ಎಗ್‌ಮ್ಯಾನ್ (1925) ಬಿಟ್ಟರೆ ಈತ ಬರೆದ ಬಹುತೇಕ ನಾಟಕಗಳು ಮತ್ತೊಬ್ಬರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಬರೆದವು. ಮಾರ್ಕ್ ಕಾನೆಲ್ಲಿಯ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಟು ದಿ ಲೇಡಿಸ್ (1922), ಮೆರ್ಟನ್ ಆಫ್ ದಿ ಮೂವಿಸ್ (1922), ಬೆಗ್ಗರ್ ಆನ್ ಹಾರ್ಸ್‌ಬ್ಯಾಕ್ (1925) ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ವೂಲ್‌ಕಾಟನ ಜೊತೆಗೂಡಿ ದಿ ಚಾನಲ್ ರೋಡ್(1929), ದಿ ಡಾರ್ಕ ಟವರ್ (1933), ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಮಾಸ್‌ಹಾರ್ಟ ಜೊತೆಗೂಡಿ 'ಯು ಕಾಂಟ್ ಟೇಕ್ ಇಟ್ ವಿತ್ ಯು' ನಾಟಕವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಈ ನಾಟಕ ಪುಲಿಟ್ಜರ್ ಪದಕವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. *

ಕಾಬಟ್, ಜಾನ್ (ಜಿಯೊವನ್ನಿ ಕಾಬಾಟೊ) : 1450–1499. ಇಟಲಿಯ ನಾವಿಕ ಮತ್ತು ಭೂ ಪರಿಶೋಧಕ. ಜಿನೋವದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 1461ರಲ್ಲಿ ವೆನಿಸಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದ. ಈತನಿಗೆ ಇಟಲಿಯ ಪೌರಹಕ್ಕುಗಳು ಲಭ್ಯವಾದ್ದು 1476ರಲ್ಲಿ. ಪೂರ್ವ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಈತ ನೌಕಾವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ. 1484ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ತೆರಳಿ, ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನ ವರ್ತಕಪಂಗಡದ ಆಶ್ರಯಪಡೆದ. ಯುರೋಪಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ನೌಕಾವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಶೋಧನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಇವನ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಹಾಯ ಯಾಚಿಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದ. ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನ ವರ್ತಕಪಂಗಡದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 7ನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯಿಂದ ನೌಕಾಯಾನದ ಸನ್ನದನ್ನು 1496ರಲ್ಲಿ ಪಡೆದು 1497ರ ಮೇ 2ರಂದು ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನಿಂದ ಹೊರಟ ಈತ ಬ್ರಿಟನ್ ದ್ವೀಪದ ಭೂಶಿರವನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದು ಜೂನ್ 24ರಂದು. ಅದನ್ನು ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗವೆಂದು ತಪ್ಪು ತಿಳಿದು ಸೆಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಮರಳಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂಪ್ರೀತನಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಇವನಿಗೆ 10 ಪೌಂ ಬಹುಮಾನವೂ 20 ಪೌಂ ವಾರ್ಷಿಕವೇತನವೂ ದೊರಕಿದುವು. ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನ ವರ್ತಕರ ನೆರವಿನಿಂದ (1498) ಈತ ಮತ್ತೊಂದು ನೌಕಾಯಾನಕ್ಕೆ ಸನ್ನದನ್ನು ಪಡೆದ. ಇವನ ನೌಕಾತಂಡ ಬಿರುಗಾಳಿಗೀಡಾಗಿ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ದಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಅನಂತರ ನೌಕಾಯಾನ ಮುಂದುವರಿಸಿದರೂ ಆ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಪರ್ಕಕ್ಕಾಗಿ ಹತ್ತಿರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಫಲನಾಗದೆ ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. 1499ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಿಂದ ವರ್ಷಾಶನ ಪಡೆದದ್ದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಯುಂಟು, ಆಮೇಲೆ ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾಹಿತಿಯೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.ಎಚ್.ಎ.)

ಕಾಬಟ್, ವಿಲಿಯಂ : 1763–1835. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಲೇಖಕ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ತೀವ್ರಗಾಮಿ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಯುಗದ ಆರಂಭ–ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣ ಈತನ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದೆ. ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸರ್ರೆಯ ಫಾರ್ನಹ್ಯಾಂನಲ್ಲಿ, 1763ರ ಮಾರ್ಚ್ 9ರಂದು. ಈತನ ತಾತ ದಿನಗೂಲಿ ಕೆಲಸಗಾರ, ತಂದೆ ರೈತ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ತಂದೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಈತ ದುಡಿದ ಅನಂತರ ಸಾಹಸ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ. ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗಿ ಕ್ಯೂ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಮೆಗೆ ಸೇರಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ಅನಂತರ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. 19ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಸಲಹಾವಕೀಲನೊಬ್ಬನ ಬಳಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದನಾದರೂ ಆ

ಕೆಲಸ ಈತನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. ತರಬೇತಿಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಇದ್ದಾಗ ಓದುಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ಅನಂತರ ಈತನನ್ನು ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. 1791ರ ವರೆಗೆ ಇವನು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ರೆಜಿಮೆಂಟಲ್ ಸಾರ್ಜಂಟ್ ಮೇಜರ್ ಹುದ್ದೆಗೇರಿದ. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮೋಸ, ಹಣದ ದುರುಪಯೋಗ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡ ಇವನು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಸರ್ಕಾರ 1791ರಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡ ಒಡನೆಯೇ ಇವನು ಸೈನ್ಯ ಸೇವೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಪಡೆದು, ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದ. ಕಾಬಟನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗೂ ಮನ್ನಿಸ ಲಾಯಿತಾದರೂ ಈ ಆಪಾದನೆಯ ನ್ಯಾಯವಾದ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇವನಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾದಾಗ ನಿರಾಶೆಗೊಂಡು. ವಿಚಾರಣೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗದೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ (1762). ಅದೇ ವರ್ಷ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಲಸೆಗಾರರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿಸುತ್ತ ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.)

ಅದುವರೆಗೂ ಕಾಬಟ್ ಏನ್ನೂ ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ. 1794ರಲ್ಲಿ ಆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿ ಬಂತು. ಕ್ರೈಸ್ತರ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ತತ್ತ್ವದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಏಕಮೂರ್ತಿತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ದೈವತತ್ತ್ವದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಜೋಸೆಫ್ ಪ್ರೀಸ್ಲಿ ಆ ವರ್ಷ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ. ಇವನ ಗೌರವಾರ್ಥ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಾರಂಭಗಳು ಜರುಗಿದುವು. ಜಗಳಗಂಟಿ ಕಾಬಟ್ ಒಡನೆಯೇ ಕೆರಳಿದ. ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. 1800ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವವರೆಗೂ ಕಾಬಟ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಅಮೆರಿಕನರನ್ನೂ ಟೀಕಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅತ್ಯಂತ ಶಕ್ತವಾದ ನಿಂದಾತ್ಮಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆ ಕೈಹೊತ್ತಗೆಗಳು ಕಾಬಟನ ಅನಂತರದ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದುವು.

ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯಾಯವನ್ನೂ ಕಾಬಟ್ ಕೆಣಕಿದ. ಜಾರ್ಜ್‌ವಾಷಿಂಗ್ಟನನನ್ನು ಬೆಂಜಮಿನ್ ರಷ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಕ್ತಸ್ರಾವಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸಾಯಿಸಿದನೆಂದು ಆಪಾದಿಸಿ ಬರೆದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವನು ಮಾನನಷ್ಟ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಬಲು ಭಾರಿ ದಂಡ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಆ ವೈದ್ಯನ ಮಿತ್ರ. ಕಾಬಟ್ ಅವನನ್ನೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕಾಬಟನ ಈ ನಿರ್ಭೀತ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅವನು ಇರುವುದೇ ಅಸಹನೀಯವೆನಿಸಿತು. 1800ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಕಾಬಟ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಮರಳಿದ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಲೇಖನಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮರು ಪ್ರಕಟನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲೂ ಇವನಾಗಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ . ಕಾಬಟನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಭವ್ಯ ಸ್ವಾಗತವೇ ಕಾದಿತ್ತು. ಉಗ್ರರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಬಟ್ ಕಾಲಿಟ್ಟ. ಭೋಜನಕೂಟವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಪಿಟ್ಟನ ಭೇಟಿಯಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದರ ಒಡೆತನ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಕಾಬಟನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪಿಟ್ ಹೇಳಿದ. ಆದರೆ ಕಾಬಟ್ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಈತ ತನ್ನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಫಲ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದ. ಪಾರ್ಕ್ಯುಪೈನ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನ ನಡೆಸಿದ. ಆದರೆ ಇದು ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ವಿಲಿಯಂ ವಿಂಡ್‌ಹ್ಯಾಮನ ನೆರವಿನಿಂದ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ರಿಜಿಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿಂಡ್ ಹ್ಯಾಮನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು.

ಜೇಕೊಬಿನ್ ಅಧಿಕಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಬಟನ ಪತ್ರಿಕೆ ವಿರೋಧಿಸಿತು. ಮತ್ತೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಬೇಕೆಂಬುದು ಕಾಬಟನ ವಾದ. ಆದರೆ ಪಿಟ್ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕಾಬಟ್ ಕ್ರಮೇಣ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ. ಯುದ್ಧವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಂಡ್‌ಹ್ಯಾಂ ಮತ್ತು ಫಾಕ್ಸರ ಪಕ್ಷವೇ ಇವನದೂ ಆಗಿತ್ತು. 1806ರಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸಂಪುಟ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಕಾಬಟನ ಮಿತ್ರರೂ ಸಚಿವರಾದರು. ಆದರೆ ಕಾಬಟ್ ಉತ್ತರೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೂ ವಿರೋಧಿಯಾದ. ಯುದ್ಧದ ಮುಂದುವರಿಕೆ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ ವೇತನದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಋಣದ ಮೊತ್ತದ ಏರಿಕೆ–ಇಂಥ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಬಟ್ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ. 1807ರಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಪುಟ ಮುರಿದು ಬಿತ್ತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಬಟನಲ್ಲೂ ಅಗಾಧ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈತ ಕ್ರಾಂತಿವಾದಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ವ್ಹಿಗ್ ಮತ್ತು ಟೋರಿ ಪಕ್ಷಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಈತ ಕಡು ವಿರೋಧಿಯಾದ. ಶಾಂತಿ, ಸಂಸದೀಯ ಸುಧಾರಣೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆ–ಇವು ಆಗ ಕಾಬಟನ ಆದರ್ಶಗಳು.

1805ರಿಂದ ಕಾಬಟನ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆದುವು. ಈತ ಸೌಂತಾಪ್ಟನಿನ ಬಳಿ ಒಂದು ಜಮೀನುಕೊಂಡು ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ಬಾಲ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದಕ್ಕೂ ಆಗ್ಗೂ ಗ್ರಾಮಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗದ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇವನ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಿತು. ಕೆರಳಿದ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೀವ್ರಗಾಮಿಯಾದ. 1809ರಲ್ಲಿ ಎಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಸೈನಿಕರು ತಮ್ಮ ಸಂಬಳದಿಂದ ಹಣವನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಅದನ್ನು ಕ್ರೂರ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅಡಗಿಸಿತು. ಬಂಡಾಯದ ನಾಯಕರಿಗೆ ಛಡಿ ಏಟಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಕಾಬಟ್ ಲೇಖನ ಬರೆದ. ರಾಜದ್ರೋಹದ ಆಪಾದನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ, ಒಂದು ಸಾವಿರ ಜುಲ್ಮಾನೆಯನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಸಾವಿರ ಪೌಂಡ್‌ಗಳ ಎರಡು ಮುಚ್ಚಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, 2 ವರ್ಷಗಳ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಜೈಲಿನಿಂದಲೇ ಈತ ರಿಜಿಸ್ಟರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಬಂಧನದಿಂದ ಹಣಕಾಸಿನ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಉಂಟಾದಾಗ ಈತ ಎಲ್ಲ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಮಾರಿ ರಿಜಿಸ್ಟರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಕಾಬಟ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪೇಪರ ಅಗೇನ್ಸ್ಟ್ ಗೋಲ್ಡ್ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆದು, ಆಗಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ನೋಟಿನ ಅತಿ ಪ್ರಸಾರಣವನ್ನೂ ಟೀಕಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪಿಟ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಅನಂತರ ಬಂದವರ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಆಪಾದಿಸಿದ.

ಕಾಬಟ್ ಕಾರಾಗೃಹದಿಂದ ಹೊರಬಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿದಿದ್ದದ್ದು ಅವನ ಪತ್ರಿಕೆ ಒಂದೇ. 1815ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಬೆಲೆಗಳು ಇಳಿದಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನಿರುದ್ಯೋಗವೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರೈತವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನವೂ ಹಬ್ಬಿದ್ದವು. ತೆರಿಗೆಯೊಂದು ಹೊರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಇದಾವುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಕುಳಿತಿತ್ತು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಲದ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಇಳಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಕಾಬಟ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗಮನ ಸೆಳೆದ ಕಾಬಟ್ ಕೇಂದ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಭಾವಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ. ಸರ್ಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ದಮನ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿತು. ಕಾಬಟ್ ಸೆರೆವಾಸವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು 1817ರಲ್ಲಿ ಓಡಿಹೋದ.

ಕಾಬಟ್ ಅಮೆರಿಕದ ಲಾಂಗ್ ಐಲೆಂಡಿನ ನಾರ್ತ್‌ಹೆಂಪ್‌ಸ್ಟೆಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ರಿಜಿಸ್ಟರ್ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾಗಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದ ಕಾಬಟ್ 1817–1819ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಎ ಇಯರ್ಸ್ ರೆಸಿಡೆನ್ಸ್ ಇನ್ ದಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮರ್ ಆಫ್ ದಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಲಾಂಗ್ವೇಜ್ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೊಂದು ಸ್ಥಾನ ದೊರಕುವಂತಾಯಿತು.

1819ರಲ್ಲಿ ಕಾಬಟ್ ಮತ್ತೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖಂಡನಾದ. 1820ರಿಂದ 1830ರ ವರೆಗೆ ಇವನ ಬರೆಹಗಳು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದುವು.

ಕಾಬಟನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿ ರೂರಲ್ ರೈಡ್ಸ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಈತ ಅಂದಿನ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಿಲಿಟರಿ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟರುಗಳ ಏಳಿಗೆ, ಕೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸಾಯ, ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳು, ಹಳ್ಳಿಗಳ ಅವನತಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳು–ಇವು ರೂರಲ್ ರೈಡ್ಸನ ವಸ್ತು. ಅನಂತರ 1822ರಲ್ಲಿ ಸೆರ್ಮನ್ಸ್, 1824–27ರಲ್ಲಿ ದಿ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ದಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ರಿಫರ್ಮೇಷನ್ ಇನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಂಡ್ ಐರ್ಲೆಂಡ್, 1825ರಲ್ಲಿ ದಿ ವೂಡ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್, 1829ರಲ್ಲಿ ಅಡ್ವೈಸ್ ಟು ಯಂಗ್ ಮೆನ್ ಮತ್ತು ದಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗಾರ್ಡ್‌ನರ್ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. 1820–21ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕೆರೋಲೀನ್ ರಾಣಿಯ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಅವಳ ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ರಾಣಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ವಾದದ ನಿಮಿತ್ತ ಈತ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳೆಲ್ಲರ ಕೇಂದ್ರಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ.

1830ರಲ್ಲಿ ವೆಲಿಂಗ್‌ಟನ್ ಅಧಿಕಾರ ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಟೋರಿಗಳ ದೀರ್ಘ ಪ್ರಭಾವ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ವಿಗ್ಗ್ ಮುಖಂಡ ಲಾರ್ಡ್ ಗ್ರೇ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಸುಧಾರಣೆಯ ಚಳವಳಿ ಅತಿಯಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿತು. ಕಾಬಟನನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಬಟ್ ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ತಾನೇ ಅಮೋಘವಾಗಿ ವಾದಿಸಿ ಗೆದ್ದ. 1832ರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾನೂನು ಬಂತು. ಓಲ್ಡ್‌ಹ್ಯಾಂನಿಂದ ಕಾಬಟ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ಆಗ ಅವನಿಗೆ 68 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಆ ಮೊದಲು 1820 ಮತ್ತು 1826ರಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಂತು ಜಯಶೀಲನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 2 ವರ್ಷಗಳ ತನ್ನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸದಸ್ಯತನದಲ್ಲಿ ಯಾವೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಹಿಡಿಯದೆ, ತೀವ್ರವಾದಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕನಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದ. ಅವನ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟರೂ ದಿನಚರಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆತ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ 1835ರ ಜೂನ್ 18ರಂದು ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆಂಜಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದ. ಕಾಬಟ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆತ್ಮಗೌರವಾನ್ವಿತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾಗಿ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖಂಡನಾಗಿ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಾಗಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬೇಸಾಯಗಾರನಾಗಿ, ಮೇಲಾಗಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಮರುಗಿ ಅವರ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆತ. ಇವನ ಮರಣಾನಂತರ ಇವನ ಮಕ್ಕಳು ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ರಿಜಿಸ್ಟರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಬಟನ ಪ್ರಭಾವಯುತ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಲೇಖನವಿಲ್ಲದೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೇ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಬಾ : ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ಮೆಕ್ಕದಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿಯ ಪ್ರಾಂಗಣದಲ್ಲಿರುವ ಘನಾಕೃತಿಯ ಕಪ್ಪು ಶಿಲಾಕಟ್ಟಡವಿದು. ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೆ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಅರಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಬಾ ಪದಕ್ಕೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡ ಎಂದರ್ಥವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾಬಾಶಿಲೆಯೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ನಿರ್ಮಾತೃ ಆದಂನೆಂದೇ ಮುಸ್ಲಿಮರ ನಂಬಿಕೆ. ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈ ಸ್ಥಳ ಅರಬರ ಪೂಜಾಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಮೆಕ್ಕವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅವರನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಿ

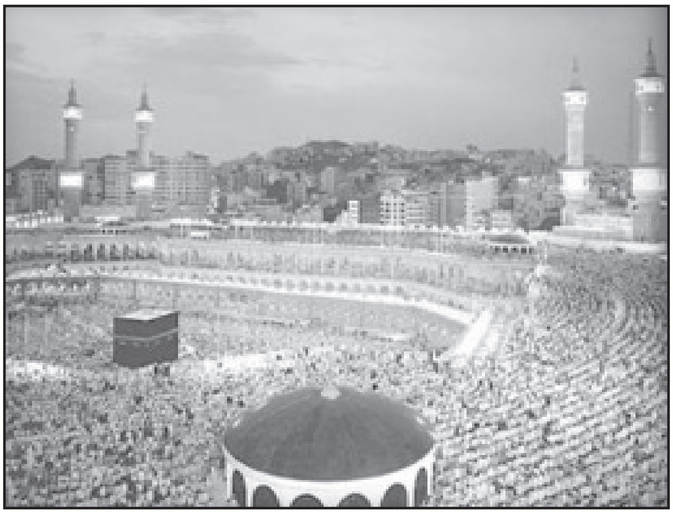

ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿನ ಪೂಜಾಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಂದಿರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಆ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕರಿಯ ಕಲ್ಲೊಂದನ್ನು ಏಬ್ರಹಾಂನ (ಇಬ್ರಾಹಿಂ) ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಳಿಸಿದ. ಆ ಕಪ್ಪು ಕಲ್ಲು ಮುಸ್ಲಿಮರ ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುವಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಕಾಬಾ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಡೆ ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕಾಬಾಳೆ : ಏಕದಳ ಬೀಜ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೈಟ್ಯಾಮಿನೀ ಎಂಬ ಉಪವರ್ಗದ ಕ್ಯಾನೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕ್ಯಾನ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಲಶುನ ಸಸ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 51 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರಿದಾಳ, ನೀರುಬಾಳೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇವೆ. ಇದು ಉದ್ಯಾನ ಹಾಗೂ ಕೈತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುವ ಒಂದು ಬಹು ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ. ಇದರ ಕಾಂಡ ಭೂಮಿಯೊಳಗೇ ಇದ್ದು ಗೆಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ತೋರಿಕೆಯ ಕಾಂಡ ಬಾಳೆಯ ಗಿಡದಂತೆ ಅನೇಕ ಎಲೆಗಳ ಬುಡದಿಂದ ಆದುದು. ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತದಂತೆ. ತುದಿ ಮೊನಚು. ಎಲೆಯ ಬುಡಗಳು ಮುಸುಕಿನಂತೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಬಿಳಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಗುಲಾಬಿ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳು ಗಿಡದ ತುದಿಯಿಂದ ಹೊರ ಬರುವ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲಿನ ಮುಖ್ಯಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಗುಣ್ಣುಗಳಿದ್ದು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ

ಒಂದೊಂದು ಬ್ರಾಕ್ಟ್ ಇದೆ. ಒಂದೊಂದು ಬ್ರಾಕ್ಟಿನ ಕಂಕುಳಲ್ಲೂ ಎರಡು ಬ್ರಾಕ್ಟಿಯೋಲುಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಬ್ರಾಕ್ಟಿಯೋಲಿನ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಹೂವಿದೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು ಮೂರು. ಅವುಗಳು ಬಣ್ಣ ಮಾಸಲು ಹಸುರು. ಒಂದೊಂದು ಎಸಳಿನ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ. ತುದಿಮೊನಚು. ಪುಷ್ಪದಳಗಳು ಮೂರು. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ತುದಿಯೂ ಮೊನಚು. ದಳ ಮತ್ತು ಹೂವಿನ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಗಿರುವ ಬುಡ ಕೊಳವೆಯಂತಿದೆ. ಕೇಸರಹಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ಐದು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬರಡು ಕೇಸರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೇಸರಗಳು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವಾಗಿ ದಳಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ನಾಲಗೆಯಂತೆ ಇದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಲೇಬೆಲ್ಲಮ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಐದನೆಯ ಕೇಸರವೂ ದಳದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಪರಾಗಕೋಶವಿದೆ. ಅಂಡಾಶಯ ನೀಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಶಲಾಕೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ದಳದಂತೆಯೇ ವರ್ಣಮಯವಾಗಿದೆ. ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಕಿರಿದು. ಓರೆಯಾಗಿ ಬಾಗಿದೆ. ಕಾಯಿಗೆ ಡಿಪ್ಲೋಟೀಜಿಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಬೀಜಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಇವು ಅತಿ ಬಿರುಸು, ದುಂಡು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದವು.

ಶುಂಠಿಯಂತಿರುವ ಅದರ ಗೆಡ್ಡೆಗಳಿಂದಲೇ ಕಾಬಾಳೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ; ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದಾದರೂ ಚಳಿಗಾಲದ ಅನಂತರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಿಡುವ ಕೊಡುವುದು ಒಳಿತು. ಮಳೆಗಾಲ ಪ್ರಾರಂಭವಾದೊಡನೆ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆದು ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಊರಬೇಕು. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರು ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡಬೇಕು.

ಹಲವು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳಿರುವ ಕಾಬಾಳೆಯ ಬೇರುಗಳು ಜ್ವರ, ಜಲೋದರ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. ಕಾಂಡದ ದಂಟುಗಳನ್ನು ಚೂರು ಚೂರೂ ಮಾಡಿ, ಅನ್ನದ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಣಸಿನೊಡನೆ ಕುಡಿಸಿ, ವಿಷಯುಕ್ತವಾದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮೇಯ್ದ ದನಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿವಿಷಹಾರಿ ಔಷಧವಾಗಿ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳ ಗುಪ್ತಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಷ್ಟ ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು: 1 ಪೆರು ದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿಯಾದ ಕ್ಯಾನ ಇಂಡಿಫ್ಲೋರಯೆಂಬುದು 8'–10' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ

ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಗುಲಾಬಿ. 2 ಕ್ಯಾ. ವಾರ್ಸ್ಕವಿಕ್ಸಿಯೈ. ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜಿಲ್‍ಗಳ ನಿವಾಸಿ. 3'–4' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಕೊಂಚ ಕಂಚಿನ ಬಣ್ಣ ಇದೆ. ಹೂಗಳು ಕಡುಕೆಂಪು. 3 ಕ್ಯಾ. ಪ್ಯಾನಿ ಕ್ಯುಲೇಟ ಯಂಬುದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡಿಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೂಲವಾಸಿ. ಹೂಗಳು ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದವು. 4 ಕ್ಯಾ. ಕಾಂಪ್ಯಾಕ್ಟ್. ಇದೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ನಿವಾಸಿಯೇ. ಹೂದಳಗಳು ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದವು. ಬರಡು ಕೇಸರಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಅಥವಾ ಕಡುಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದವು. 4 ಕ್ಯಾ. ಎಡ್ಯುಲಿಸ್ 8'–12' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಭೇದ ಇದು. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಗ್ಗೆಂಪು. ಬರಡು ಕೇಸರಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದವು. ಇದರ ತವರು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ. 5 ಕ್ಯಾ. ಪ್ಯಾಲಿಡ. ಹಸಿರು ಮಿಶ್ರಿತ ಗಂಧಕ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಹೂ ಬಿಡುವ ಪ್ರಭೇದ. 6 ಕ್ಯಾ. ಇಂಡಿಕ. 3'–5' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರಭೇದ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೂದಳಗಳು ತಿಳಿಹಸಿರು ಬಣ್ಣದವು. ಬರಡು ಕೇಸರಗಳು ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದವು. ಇವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಶಾಟ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡತಳಿಯೆಬ್ಬಿಕೆಯಿಂದ ಪಡೆದ ಹಲವಾರು ತಳಿಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಎತ್ತರವಾದವು, ಕುಳ್ಳುತಳಿಗಳು ಎಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಎತ್ತರ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಹೂ ಬಿಡುವ ವೈಟ್‍ಕ್ವೀನ್, ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳುಳ್ಳ ಅರೋರ ಬೋರಿಯಾಲಿಸ್, ಕ್ಯಾನರಿ ಬರ್ಡ್, ಮಾಸ್ಟರ್‍ಪೀಸ್, ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ಹೂವಿನ ಅಮೆರಿಕನ್ ಬ್ಯೂಟಿ, ವ್ಯೋಮಿಂಗ್ ಮುಂತಾದವು, ನಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳುಳ್ಳ ಆಲಿಪೂರ್ ಬ್ಯಾಟಿ, ಡೂಪಾಂಟ್, ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್ ಕಿಂಗ್, ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರ, ದಿ ಅಂಬಾಸಿಡರ್, ಸ್ವಾಚ್ಯೂ ಆಫ್ ಲಿಬರ್ಟಿ ಮೊದಲಾದುವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಕುಳ್ಳು ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಬಣ್ಣದ ಹೂವಿನ ತಳಿಗಳಾದ ಆರೆಂಜ್ ಗ್ಲೋರಿ, ಆರೆಂಜ್ ಫ್ಲಮ್, ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹೂವಿನ ಹಂಗೇರಿಯ ಸೆಂಟಿನಿಯರೆ ರೋಸಿನ್ ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳುಳ್ಳ ಸ್ಟಾರ್‌ಡಸ್ಟ್, ಏಪ್ರಿಕಾಟ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್.; ಎಂ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕಾಬುಕೀ : ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಉಗಮಗೊಂಡ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವೂ ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ಒಂದು ನಾಟಕಪ್ರಕಾರ. ವಿಪರೀತ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳೂ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳೂ ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯ ಅಭಿನಯಗಳೂ ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತಗಳು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕಳೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕಾಬುಕೀ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಈಗ ಗೀತ–ನೃತ್ಯಕಲೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ವಿನೋದಪಡಿಸುವುದು, ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವುದು ಎಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಒಂದು ಶಬ್ದ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದು ಬಹುಶಃ ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕಾಬುಕೀ ಎಂಬ ಪದದ ಉಗಮವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಓ–ಕುನಿ ಎಂಬ ದೇವಾಲಯ ನರ್ತಕಿ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಹೆಂಗಸರೇ ಇದ್ದಂಥ ಅವಳ ತಂಡ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಇಂಥ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ಹೆಂಗಸರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅಶ್ಲೀಲ ನೃತ್ಯಗಳೂ ತತ್ಸಂಬಂಧೀ ಗೀತೆಗಳೂ ಇಂಥ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರಲಾಗಿ, ಇವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಟೋಕುಗಾವ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಕಿದ ನಿಷೇಧದಿಂದಾಗಿ (1629) ಮಹಿಳೆಯರಾರೂ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೇವಲ ಹುಡುಗರು ಮತ್ತು ಯುವಕರೇ ಹೆಂಗಸರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕತೊಡಗಿದರು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಗಂಡಸರೇ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಬುಕೀ ನೈಜವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊರತಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಕೆಲಕಾಲ ಉತ್ತಮ ಸಂಭಾಷಣೆ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಮಯ ಕಳೆದಂತೆ ಪಾತ್ರನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳುಂಟಾದುವು. ಆಯಾ ಪಾತ್ರನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಚೀನದಿಂದ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿತಾದರೂ ಕಾಬುಕೀ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಜಪಾನೀ ದೇಶೀಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಮೊದಮೊದಲಿನ ಕಾಬುಕೀ ನಾಟಕಗಳು ಜಪಾನಿನ ನೊ ಗೀತನಾಟಕಗಳಂತೆಯೇ ಒಂದು ಅಂಕದ ನಾಟಕವಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಚಾರಿತ್ರಿಕವೂ ಸಾಮಾಜಿಕವೂ ಆದ ಕಥಾಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬಂದುವು. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಅವು ಹತ್ತು ಅಂಕಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪರದೆ, ನೈಜ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳು, ತಿರುಗುವ ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆ–ಮುಂತಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶೇಷಗಳು ಕಾಬುಕೀ ಮತ್ತು ನೊ ನಾಟಕಗಳಿಗಿದ್ದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕಾಬುಕೀಯಲ್ಲಿನ ಭಾವಸಮೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಬಾಧಿತ ಭಾವಪೂರ್ಣ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲು ಸಹಕಾರಿಯಾದವು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಾಬುಕೀಯ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನದ ಕಾಲವೆನ್ನಬಹುದು. ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆದ ಸುಧಾರಣೆಗಳಲ್ಲದೆ ನಾಟಕ ಕಲಾಸಕ್ತರಾದ ಅನೇಕರು ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಾಟಕಕಲೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಟ್ಟರು; ಹೊಸ ಹೊಸ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದರು. ಕಾಬುಕೀನಾಟಕಗಳು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವರ್ತಕವರ್ಗದವರನ್ನೇ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ವಿರಾಮವನ್ನು ನಾಟಕ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಟೋಕುಗಾವ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಕಿದ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದಾಗಿ ಅವರವರ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರವರು ಗಮನ ನೀಡುವಂತಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ನೈಜತೆಗೂ ಅಂದಿನ ಕಾಲ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ಅಹಿತಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ಕೌಶಲದಿಂದ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಅಂದಿನ ಆ ಉನ್ನತ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೂ ಆಗಿನ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳ ಭಾವೋದ್ರೇಕ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಭಿಕರ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳುವೆ ಅನುಕಂಪ ಮತ್ತು ದೌರ್ಭಾಗ್ಯಗಳ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವುದನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಬಂಧಗಳ ನಡುವೆ ಆತನ ಜೀವನ ಸಿಕ್ಕಿ ನೀರಸವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಾಬುಕೀಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ವಿಶೇಷಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಕವಾದ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಭಾಷಣಗಳು, ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಗೇರಿ ಸಹಜತೆಗೆ ದೂರವಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಎದ್ದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಈಚಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ನಾಟಕಗಳು ಆಧುನಿಕ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಏಳಿಗೆಗೆ ಬರಲಾರವು ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಹಲವಾರು ಸಲ ಕೇಳಿಬಂದಿದೆಯಾದರೂ ಕಾಬುಕೀ ನಾಟಕ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಚೈತನ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. *

ಕಾಬೂಲ್ : ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿ, ಆ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ. ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1828 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಮಸ್ಜಿದ್–ಇ–ಷಹ–ದೋ–ಷಂಶೀರ : ಜೋಡಿ ಕತ್ತಿಗಳ ದೊರೆಯ ಮಸೀದಿ

ಜನಸಂಖ್ಯೆ 14,24,000. ಬಹುತೇಕ ಜನ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರು ; ಪಠಾಣರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅಸ್ಮೈ ಮತ್ತು ಷೇರ್ ದರ್ವಾಜಾ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವಿದೆ. ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಯೊಂದರ ಮುಖಾಂತರ ಹೊರಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಕಾಬೂಲ್

ನದಿಯೂ ಘಜ಼ಿ ಮತ್ತು ಪಘ್‌ಮಾನ್ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಾಬೂಲ್‌ಷಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕೋಟೆಯ ಉಳಿಕೆಗಳಿರಬಹುದು. ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ

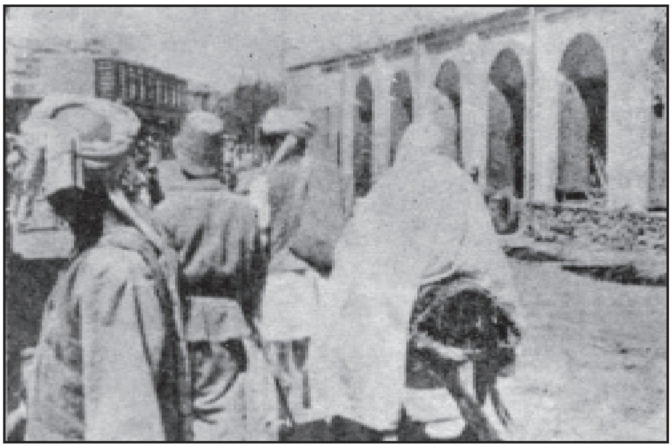

ಕಾಬೂಲಿನ ಒಂದು ಬೀದಿ

ಉತ್ತರದ ಎಲ್ಲ ಕಣಿವೆಮಾರ್ಗಗಳ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಈ ನಗರದ ಭೌಗೋಳಿಕ ನೆಲೆ ಭಾರತ-ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಭೂಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ದ್ವಾರದಂತಿದೆ.

ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ನಗರ ವಿಭಾಗಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದು ಇದು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದಲೂ ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ನಗರವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳೂ ಆಧುನಿಕ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಉದ್ಯಾನಗಳೂ ಇಲ್ಲುಂಟು. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಚರ್ಮ, ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಅರಬರು ಕಾಬೂಲನ್ನು ಗೆದ್ದರೂ (656) ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಶಾಶ್ವತ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಬಾಬರ್ 1504ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದ. 1526ರಲ್ಲಿ ಆತ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸುವವರೆಗೂ ಕಾಬೂಲ್ ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. 1738ರಲ್ಲಿ ನಾದಿರ್ ಷಾನ ವಶವಾಯಿತು. ಅಹ್ಮದ್ ಷಾ 1747ರಲ್ಲಿ ನಾದಿರ್ ಷಾನನ್ನು ಕೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಒಂದನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಆಫ್ಘನ್ ಯುದ್ಧಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. 1880ರ ಅನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಾಬೂಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ: ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 46618 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಾಬೂಲ್ ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಾಜಿಕರೂ ಪಠಾಣರೂ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪರ್ವತಮಯವಾದ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲ್

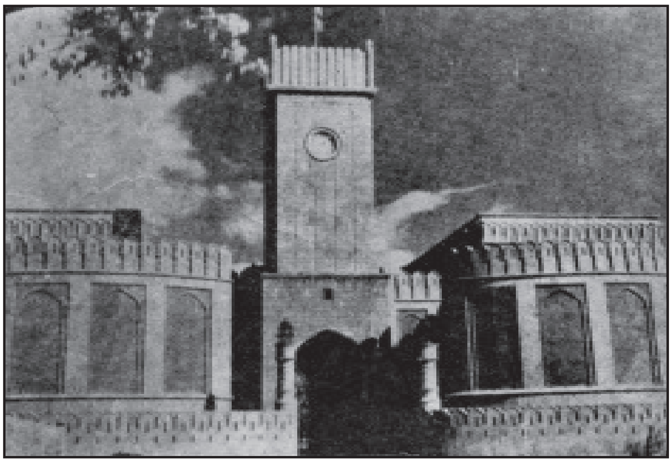

ಕಾಬೂಲಿನ ಅರಮನೆ : ರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೋಟೆಯಂತೆ ನಿರ್ಮಿತ

ವಂಶದ ಹಜಾರಾ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್ ಗಡಿಯ ಬಳಿಯ ಕುಚಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನ ತಮ್ಮ ಕುರಿಮಂದೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೇವಿಗಾಗಿ ಕರೆತರುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಬೂಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಡುಗು ಸಿಡಿಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ

ಕಾಬೂಲ್ ನದಿ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ನಗರದ ಜೀವವಾಹಿನಿ. ತೂಗು ಸೇತುವೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ

ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಲಿ. ಹಣ್ಣುಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಹ-ಇ-ದಾಮನ್ ಕಣಿವೆ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ್ದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ

ಕಾಬೂಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ

ಇದು ವಹಿಸಿದ್ದ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ಇಸ್ಲಾಂ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಆಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನವಾಗಿದ್ದವು.

ಕಾಬೂಲಿಗೆ 40 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಪಟ್ಟಣ ಇಸ್ತಾಲಿಫ್. ಬಾಬರ್ ಇದನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಸುಂದರವಾದ ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಕಂಬಳಿಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಬೂಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 25 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪಘ್‌ಮಾನ್ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಇದು ಬೇಸಗೆಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ದೊರೆಯ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಶ್ರೀಮಂತರ ಬೇಸಗೆ ಬಿಡಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಉಪವನಗಳುಂಟು. ಕಾಬೂಲಿಗೂ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ

ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಪಘ್‍ಮಾನ್ ನದಿಗೆ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಜಲಾಶಯವೂ ಒಂದು ವಿಹಾರ ಸ್ಥಳ.

ಕಳೆದ ದಶಕದ ರಾಜಕೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಬೂಲ್ ಈಗ ಹೊಸ ರೂಪ ಧರಿಸುತ್ತಿದೆ. ತಾಲಿಬಾನ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನವನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಅದರ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕರ್ಜೈ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ಮೂಲಕ ಕಾಬೂಲು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯೀಕರಣದ ಸ್ವರೂಪ ನೀಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. *

ಕಾಬ್ಡೆನ್, ರಿಚರ್ಡ್ : 1804–65. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು (ಫ್ರೀ ಟ್ರೇಡ್) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಸಸೆಕ್ಸಿನ ಮಿಡ್‍ಹರ್ಸ್ಟ್ ಬಳಿ ಡನ್‍ಫರ್ಡ್ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 1804ರ ಜೂನ್ 3ರಂದು ಇವನ ಜನನ. ತಂದೆ ತಾಯಿಯರದು ಬಡತನದ ಜೀವನ. ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಹನ್ನೊಂದು ಜನ. ನಂತರೇ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಕಿದರು. ರಿಚರ್ಡ್ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ, ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಬಂಧುವೊಬ್ಬನ ದಿನಸಿ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾನಂತರ ಇವನೂ ಇನ್ನಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಸ್ವಂತ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಇವನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯದ ಗೀಳು ಹತ್ತಿತು. ಈತ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. (ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎಸ್.)

ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೊರತೆ ಕಾಬ್ಡೆನನಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಆಳವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವನ ಅನುಭವ ಬೆಳೆಯಿತು. 1835 ಮತ್ತು 1836ರಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಇವನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಅಂಡ್ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ರಷ್ಯ ಎಂಬ ಹೊತ್ತಗೆಗಳು ಇವನ ವಿದ್ವತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ದ್ಯೋತಕ. ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ಕರ್ಷ, ಶಕ್ತಿ ಸಮತೋಲದ ನವಕಲ್ಪನೆ, ಬ್ರಿಟನ್ನು ತನ್ನ ವಿದೇಶೀ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಆವಶ್ಯಕತೆ–ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳು ಆ ಪುಸ್ತಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿತವಾಗಿವೆ. ಸೈನ್ಯಬಲ ಮತ್ತು ಹಿರಿಮೆಯ ಡಂಭಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಕ್ತವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದರಿಂದಲೇ ದೇಶದ ಉನ್ನತಿ ಸಾಧಿಸುವುದೆಂಬುದು ಇವನ ವಾದವಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ವಾಣಿಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲ, ಅಗ್ಗದ ಸರಕು–ಎಂದು ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಬೋಧಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರಿ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಸರಕಿನ ಸುಸೂತ್ರ ಸಾಗಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ; ಇದು ಹೊಸ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ವಾಣಿ ಭವಿಷ್ಯದ ಮುನ್ನೋಟವಾಗಿತ್ತು.

1838 ರಿಂದ 1846ರವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನನ ಗಮನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹರಿದಿದ್ದುದು ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳತ್ತ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಧಾನ್ಯದ ಬೆಲೆಗಳು ಇಳಿಯದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಸುಮಾರು ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಸರ್ಕಾರದ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದಾಗುವ ಧಾನ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂಕ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಗ್ಗದ ಧಾನ್ಯ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಬಾರದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಕಾರ್ಮಿಕಜನ, ಸಾಮಾನ್ಯಜನ. ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿ, ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಶಾಸನ ಕಡತದಿಂದ ತೊಡೆದುಹಾಕಿಸುವುದು ಕಾಬ್ಡೆನನ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆ ವಿರೋಧಿ ಸಂಘದ ಮುಂದಾಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಪ್ರಮುಖ. ದರಿದ್ರರಲ್ಲಿ ಅತಿ ದರಿದ್ರರಾದವರಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಹಣ ನೀಡುವುದೇ ಧಾನ್ಯ ಕಾನೂನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸವೆಂದು ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಹೇಳಿದ. ಇದು ನೈತಿಕ ಪಾತಕ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅನುಚಿತ. ಇದರಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವವರು ಜಮೀನುಗಳ ಒಡೆಯರು. ಸಮಾಜದ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಲಾಭವಿದು–ಎಂದು ಕಾಬ್ಡೆನನೂ ಇವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಈ ವಾದ ಹೊಸದೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಆಳುವ ಜನಕ್ಕೆ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಅನುಸರಿಸಿದ ಕ್ರಮ ತೀವ್ರವಾದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಇವನ ಸಕಲ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಡಿಪಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನೂ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟ ಈ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಯಿತು. 1841ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟಾಕ್‍ಪೋರ್ಟಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಗುಡುಗಿದ. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೀಲ್ ಕಾಬ್ಡೆನನ ವಾದದ ಹಿಂದಿನ ಸತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1845ರಲ್ಲಿ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಭೀಕರವಾದ ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಕ್ಷಾಮ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಪೀಲ್‍ನ ಪರಿವರ್ತನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕುವ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪೀಲ್ನ ಸಂಪುಟ ಮುರಿದು ಬಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಲಾರ್ಡ್ ಜಾನ್ ರಸೆಲನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಬಂತು. ಆತ ಕಾಬ್ಡೆನನಿಗೂ ಸಚಿವತ್ವ ನೀಡಬಯಸಿದ. ಆದರೆ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ರಸೆಲ್ ಸಂಪುಟ ರಚಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದಾಗ ಪೀಲ್ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಪೀಲನನ್ನು ತೊರೆದರು. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿರೋಧಿಗಳನೇಕರು ಅವನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರು.

ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಬೇರೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೀಲನ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲಾಯಿತು. 1846ರ ಜೂನ್ 29ರಂದು ಪೀಲ್ ಮಾಡಿದ ಅಂತಿಮ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದ. ಈ ಕ್ರಮದ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣ ತಾನಲ್ಲ, ಕಾಬ್ಡೆನ್–ಎಂದು ಆತ ಹೊಗಳಿದ. ನಿಸ್ವಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿ, ಅವಿರತಪ್ರಯತ್ನ, ಅದಮ್ಯಉತ್ಸಾಹ, ವಾದಚಾತುರ್ಯ, ವಾಗ್ಮಿತೆ: ಕಾಬ್ಡೆನನ ಗುಣಗಳಿವು–ಎಂದು ಪೀಲ್ ಹೇಳಿದ.

ಈ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ವಿಜಯದ ನಡುವೆ ಕಾಬ್ಡೆನನ ಸ್ವಂತ ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿತ್ತು. ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳ ರದ್ದಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಟದ ಕಣಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಮುನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಈತ ಸಾಕಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ್ದ. ಅದೆಲ್ಲ ಕರಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಮೈಯೆಲ್ಲ ಸಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ತೀರಿಸಲು ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಚಂದಾ ನೀಡಿದರು (1847). ಬಂದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಕೊಂಡ. ಅದೇ ಇವನ ವಾಸ ಸ್ಥಳವಾಯಿತು. ಕಾಬ್ಡೆನ್ ವಿವಾಹವಾದದ್ದು 1840ರಲ್ಲಿ. ಕ್ಯಾದರೀನ್ ಆನೆ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್ ಚೆಲುವೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ ರಿಚರ್ಡ್ ಬ್ರೂಕ್ ಕಾಬ್ಡೆನ್ 15ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಠಾತ್ತನೆ ತೀರಿಕೊಂಡ (1856). ಕಾಬ್ಡೆನ್ ದಂಪತಿಗಳ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಐವರು. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬಾಕೆ ಕಾದಂಬರಿಗಾರ್ತಿ: ಎಲೆನ್ ಮಿಲಿಸೆಂಟ್.

ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ರಾಜಕಾರಣದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಸ್ಪೇನ್, ಇಟಲಿ, ರಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡ. 1847ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇವನಿಗೆ ವಿಜಯ ದೊರಕಿತು. ಮುಂದಣ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈತ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ. ಮುಕ್ತವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಸಾಗಿಸಿದ. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕಡಿತ, ಐರೋಪ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪದ ಅಂತ್ಯ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ವಿರೋಧ–ಇವಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಪೀಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಪಾಮರ್‍ಸ್ಟನ್ ಕಾಬ್ಡೆನನ ಟೀಕೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕಾಬ್ಡೆನನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಕಡೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿತು. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಂತಿ ಚಳುವಳಿಗೆ ಕಾಬ್ಡೆನನೂ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ವರ್ಯುವಾದ. 1848ರಿಂದ 1851ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತ ಅನೇಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದ.

ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಬದಲಾಯಿತು. ಯುದ್ಧದ ಖರ್ಚಿಲ್ಲದ, ಶಾಂತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ರಾಜನೀತಿಯಲ್ಲೂ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲೂ ನಂಬಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆದರೂ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಹಿಂದೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ಗತಕಾಲದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ತನ್ನ ಹಸ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಬೇಡವೆಂಬುದು ಇವನ ದೃಢ ನಿಲವು. ಕ್ರಿಮಿಯ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ವಾಟ್ ನೆಕ್ಸ್ಟ್–ಅಂಡ್ ನೆಕ್ಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ದೃಢೀಕರಿಸಿದ. ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಮಾನವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ರಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಅವಶ್ಯ ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇವನ ಸಮಕಾಲೀನರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಯುದ್ಧೋನ್ಮಾದಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದ್ದರು. 1857ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಸೂಚನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ದೊರಕಿತಾದರೂ ಅನಂತರ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಸೋತ.

ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದ. 1859ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ನಡೆದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಗೆದ್ದ. ಹಿಂದೆ ಇವನ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಪಾಮರ್‍ಸ್ಟನನೇ ಇವನನ್ನು ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ. ವ್ಯಾಪಾರ ಮಂಡಲಿಯ (ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್) ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅವನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೌಲೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ

ಬಗ್ಗೆ ಸಂಧಾನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ನಿರತನಾದ. 1860 ರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕೌಲಿಗೆ ಎರಡೂ ದೇಶಗಳ ಸಹಿ ಬಿತ್ತು. ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸದ ಯಾವ ಸುಂಕವನ್ನೂ ಈ ದೇಶಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ವಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಈ ಕೌಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರ ಅನಂತರ ಇತರ ಅನೇಕ ಕೌಲುಗಳಿಗೆ ತಳಹದಿಯಾಯಿತು. 1870ರ ಮತ್ತು 1880ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಪ್ಪಿತಾದರೂ 1860ರಲ್ಲಿ ಸಹಿ ಹಾಕಲಾದ ಕೌಲು ಕಾಬ್ಡೆನನ ಹಿರಿಯ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು.

1860ರ ಅನಂತರ ಕಾಬ್ಡೆನನ ಗಮನ ಸೆಳೆದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಬ್ಡೆನ ಮೊದಮೊದಲು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾರನಾಗಿದ್ದ. ಅನತಿಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇವನ ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲ ಉತ್ತರದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ದೊರಕಿತು.

ಎಡೆಬಿಡದ ಹೋರಾಟ, ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಸಂಧಾನ, ದುಡಿಮೆ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಬ್ಡೆನನ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಚಳಿಗಾಲದ ಹವ ಇವನಿಗೆ ವಿರೋಧಿಸಿತು. ಕಾಬ್ಡೆನನ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಆರೋಗ್ಯ ತೀರ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೂ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾಗಿ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೆಚ್ಚದ ಸೂಚನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮತ ನೀಡಿದ. ಆದರೆ ಇವನ ಮುದಿದೇಹ ಶ್ರಮವನ್ನು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. 1865ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 2ರಂದು ಕಾಬ್ಡೆನ್ ನಿಧನನಾದ.

ಕಾಬ್ಡೆನ್ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸ್ವರೂಪ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಶಿಶು. ಆ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದುದ್ಭವಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯಾವಿಶೇಷಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮುಕ್ತ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಮದ್ದೆಂಬುದು ಇವನ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಈತ ಪರಮಾವಧಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಅವನವನ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿರಲಿ. ಆಗ ಯಾರೂ ಯಾರ ಹಿತಕ್ಕೂ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ–ಎಂಬುದು ಇವನ ವಾದಸಾರ. ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಾನೂನನ್ನೂ ಕೂಡ ಇವನು ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಸರ್ಕಾರ ಇಂಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಾರದೆಂಬುದು ಕಾಬ್ಡೆನನ ಭಾವನೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೂ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ. ಮಧ್ಯವರ್ಗದ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿಯೇ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು. ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಿದೆಗಳ ರದ್ದಿಗಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಚಳವಳಿ ಕೂಡ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಚಳವಳಿಯೆಂದೇ ಇವನ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಊಳಿಗಮಾನ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಕ್ಕೆ–ವರ್ತಕರು ಮತ್ತು ತಯಾರಿಕೆದಾರರಿಗೆ– ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರ ಹಸ್ತಾಂತರವಾಗಲು ನಿಮಿತ್ತವಾದವನೀತ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿತಗಳನ್ನು ನೈತಿಕ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಕ್ಕೆ ಬೋಧಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಂತಿ ಸೌಹಾರ್ದಗಳ ಮೆಟ್ಟಲು ಕಟ್ಟಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಬ್ಡೆನ್ ಪ್ರಮುಖ. *

ಕಾಮಂದಕಿ : ಕಾಮಂದಕೀಯ ಎಂಬ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಕರ್ತೃ. ಕಮಂದಕ ಋಷಿಯ ಮಗ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 320–80ರ ನಡುವೆ ಇದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಕವಾದ ನೀತಿಸಾರ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ತೃವೇ ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಗ್ರಂಥದ ಬಹುಪಾಲು ಕೌಟಿಲ್ಯನ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರಥಮ ರಾಜನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 1 ರಾಜಾಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾನೂನಿನ ಮೂಲ; 2 ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರದ ಉಪಯೋಗ; 3 ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ರಚನೆಯ ವಿವರಗಳು; 4 ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ವಿವರಗಳು; 5 ರಾಜನ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯದ ರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಚಾರಗಳು; 6 ರಾಜ್ಯರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು; 7 ರಾಜನೀತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಚಾರಗಳು– ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಇದೆ.

ಈತನೂ ದಂಡನೀತಿಯ ಅಂಶವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಂತಿಮ ಧ್ಯೇಯ ಮತ್ತು ಗುರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಜೆಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಭುಗಳ ಆಸಕ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜನಲ್ಲಿಯ ನೈತಿಕ ಶಿಸ್ತು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕ್ರೂರ ಮತ್ತು ಅನೈತಿಕ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ನಾಶ ಹೊಂದಿದ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಯುವರಾಜನ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನುಜೀವಿಗಳು (ರಾಜಸೇವಕರು) ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಕಂಟಕಶೋಧನ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧಗಳ ಪತ್ತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಪ್ತಾಂಗಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲಿದೆ. ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕಾಮಂದಕಿಯ ಮತ. ಮಂಡಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಣೆಯಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯ ಗ್ರಾಮಗಣ ರಾಜ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಈತ ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯ ಪ್ರಜೆಯ ನಾಗರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿತ್ತಂತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜನ ಮತ್ತು ಆತನ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಬೇರಾವ ಆಡಳಿತ ಅಥವಾ ಕಾನೂನು ಪಾಲನೆಯ ವಿವರಣೆಗಳೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. (ಸಿ.ಪಿ.)

ಕಾಮ : ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ತೃತೀಯ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಎನ್ನುವುದಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೃದಯ ಇಚ್ಛಾರೂಪ ಕಾಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನ. ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಇದು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕಾಮವೆಂಬುದು ಇರಕೂಡದೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಾಪ. ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಮ ನಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಬಯಸಿದುದನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಗಣಗಳ ಅಧಿಪನಾದ ಮಹಾದೇವನಿಗೂ ಕಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಾಮನೂ ಒಬ್ಬ. ಮದನ, ಮನ್ಮಥ, ಮಾರ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಮೀನಕೇತನ, ಕಂದರ್ಪ, ಪಂಚಶರ, ಸ್ಮರ–ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರ ಮೇಳನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತನದೇ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ. ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈತ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರ. ಈಶ್ವರನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮವಾಗಿ ಶರೀರವಿಲ್ಲದವನಾದ (ಅತನು). ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ರಮ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬು ಈತನ ಬಿಲ್ಲು. ಅರವಿಂದ, ಅಶೋಕ, ಚೂತ, ಮಲ್ಲಿಕಾ, ನೀಲೋತ್ಪಲ–ಈ ಐದು ವಿಧ ಹೂಗಳು ಈತನ ಬಾಣಗಳು. ಮೀನು ಈತನ ಧ್ವಜದ ಸಂಕೇತ. ವಸಂತಋತು ಈತನ ಮಂತ್ರಿ. ರತಿ ಈತನ ಹೆಂಡತಿ. ಕಾಮ ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಗೆದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕವಿ ಆಂಡಯ್ಯ ತನ್ನ ಕಾಮನಗೆಲ್ಲಂ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

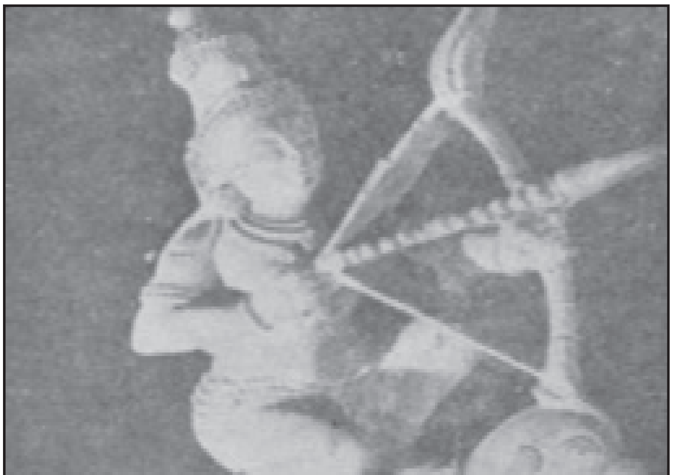

ಕಾಮ : ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ಪಾಡ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಹದಿನೈದು ತಿಥಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲೂ ಪಾದಾಂಗುಷ್ಠ, ಗುಲ್ಫ, ಊರು, ಭಗ, ನಾಭಿ, ಎದೆ, ಹೃದಯ, ಕಕ್ಷ, ಕಂಠ, ಓಷ್ಠ, ಗಂಡ, ನಯನ, ಶ್ರವಣ, ಲಲಾಟ, ಶಿಖೆ–ಈ ಹದಿನೈದು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಪುರುಷರಿಗೆ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲೂ ಕಾಮ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕಾಮಕಟಂಕಟೆ : ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸಿ. ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಯೋತಿಷಪುರದ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ನರಕಾಸುರನ ಸೇನಾಪತಿ ಮುರುವಿನ ಮಗಳು. ಕಾಮಾಖ್ಯಾ ದೇವತೆಯ ಉಪಾಸಕಳಾದ ಈಕೆ ಪ್ರಬಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಸಾಹಸ, ಸದ್ಗುಣ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮುರುವನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಂದಾಗ ಆತನೊಡನೆ ಇವಳು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ದೈವವಿಘ್ನದಿಂದ ತಟಸ್ಥೆಯಾದಳು. ನರಕಪುತ್ರ ಭಗದತ್ತ ಈಕೆಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ. ತನ್ನ ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಗೆದ್ದವನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವೆನೆಂದು ಪಣತೊಟ್ಟು ಆ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವೀರರನ್ನು ಈ ರಾಕ್ಷಸಿ ಕೊಂದಿದ್ದಳು. ಭೀಮಪುತ್ರ ಘಟೋತ್ಕಚ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈಕೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದು ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವಾದ. ಪರಾಕ್ರಮಿ ಬರ್ಬರಿಕ ಈಕೆಯ ಮಗ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ : ಲೇಬಿಯೇಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮ ಆಸಿಮಮ್ ಬೇಸಿಲಿಕಮ್. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರು ಸ್ವೀಟ್ ಬೇಸಿಲ್. ತುಳಸಿ ಗಿಡದ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಇದೂ ಪರಿಮಳಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತ ಇದರ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನ. ಈಗ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಗಂಧಪೂರಿತ ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಗಿಡ ನೆಲದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ 30–90 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ; ಆಕಾರ ಈಟಿಯಂತೆ ಅಥವಾ ಅಂಡದಂತೆ; ತುದಿ ಚೂಪು; ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ; ರೋಮರಹಿತ. ಹೂಗಳು ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ತಿಳಿ ಊದಾಬಣ್ಣದವು. ಸರಳವಾದ ಅಥವಾ ಕವಲೊಡೆದ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಗಿರುವ ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆ ಎರಡು ತುಟಿಗಳಂತೆ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆಕಾರ ಗಂಟೆಯಂತೆ. ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಪದಳ ಸಮೂಹ ನಾಲ್ಕು ದಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಎರಡು ತುಟಿಗಳಂತೆ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕೇಸರಗಳು ನಾಲ್ಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಳಿದೆರಡಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡವು. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು; ಎರಡು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಫಲ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಟ್‌ಲೆಟ್ಸ್ ಗುಂಪು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದೊಂದು ನಟ್‌ಲೆಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದೇ ಬೀಜ ಇದೆ. ಬೀಜವನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅರ್ಧ ಪಾರದರ್ಶಕ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿಯಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ರೋಮರಾಶಿ, ಎಲೆ, ಹೂ, ಕಾಂಡಗಳ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಿಲಿಕಮ್. ಪೈಲೋಸಮ್, ಮೇಜಸ್, ಡಿಫಾರ್ಮೆ (ಸುರುಳಿ ಎಲೆಯ ಬೇಸಿಲ್), ಪರಿಪ್ಯೂರೆಸೆನ್ಸ್ (ನಸುಕೆಂಪು ಬೇಸಿಲ್) ಮತ್ತು ಗ್ಲಾಬ್ರೇಟಮ್ (ಬಿಳಿ ಬೇಸಿಲ್)– ಎಂಬುವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಬೀಜಗಳಿಂದ ತಳಿ ವೃದ್ಧಿ. ಭಾರತದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್–ನವಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೂ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲೂ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಒಟ್ಲುಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಆಮೇಲೆ ಬೇರೆಡೆಗೆ ನಾಟಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಿ ಮಾಡಿದ ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ಲು ಮಾಡಬಹುದು. ಗಿಡಗಳನ್ನು ನೆಲಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಂತೆಕಟ್ಟಿ, ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂವಿರುವ ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಕಾಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಫಸಲಿನಿಂದ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಕುಯ್ಲು ಮಾಡಬಹುದು. ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಒಂದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 6800 ಕೆಜಿ ಉತ್ಪನ್ನವಿದೆ.

ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿಗೆ ಲವಂಗದಂಥ ಪರಿಮಳವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪ್ಪಿನಂಥ ರುಚಿಯೂ ಇದೆ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಗಂಧಪೂರಿತ ಚಂಚಲ ತೈಲವನ್ನು ಇಳಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಗುಣ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: (1) ಐರೋಪ್ಯ ವಿಧ–ಇದರಲ್ಲಿ ಮೀಥೈಲ್ ಚಾವಿಕಾಲ್ ಮತ್ತು ಲಿನಲೂಲ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಇದರ ವಾಸನೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದು. ಇದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆ. (2) ರಿಯೂನಿಯನ್ ವಿಧ–ಇದನ್ನು ರಿಯೂನಿಯನ್ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈಗ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್‌ನಲ್ಲೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಘಟಕಗಳೆಂದರೆ ಮೀಥೈಲ್ ಚಾವಿಕಾಲ್ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ. ಲಿನಲೂಲ್ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಯೂರೋಪಿಯನ್ ವಿಧಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳದರ್ಜೆಯದು. (3) ಮೀಥೈಲ್ ಸಿನ್ನಮೇಟ್ ಬಗೆ–ಇದರ ಘಟಕಾಂಶಗಳು ಮೀಥೈಲ್ ಚಾವಿಕಾಲ್, ಲಿನನೂಲ್ ಮತ್ತು ಮೀಥೈಲ್ ಸಿನಮೇಟ್. ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ಸಿಸಿಲಿ, ಭಾರತ, ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. (4) ಯೂಜಿನಾಲ್ ಬಗೆ–ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಘಟಕ ಯೂಜಿನಾಲ್, ರಷ್ಯ, ಜಾವ ಮತ್ತು ಸಮೋವ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಐರೋಪ್ಯ ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಚಟ್ನಿ ತಯಾರಿಸುವಾಗ, ಟೊಮ್ಯಾಟೊ ಹಣ್ಣಿನ ಕಣಕದ ಜೊತೆಗೆ, ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ, ಮಾಂಸಾಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಸಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಸುವಾಸನೆ ಕೊಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಲ್ಲಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಜೊತೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ದಂತಧಾವನ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು. ರಿಯೂನಿಯನ್ ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆ ಕೂಡ ಇದೇರೀತಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೀಟನಾಶಕ ಮತ್ತು ಕೀಟನಿವಾರಕ ಆಗಿ, ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಬೀಜಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಎಣ್ಣೆಗೂ ಈ ಮೇಲಿನ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಸಸ್ಯದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿನ ನಿವಾರಣೆಗೆ, ಜ್ವರಶಮನಕ್ಕಾಗಿ ಜಂತು ನಿವಾರಣೆಗೆ, ವಾತಹರಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿದ್ರೆ ಬರಿಸುವ ಗುಣವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಎಲೆಯ ರಸ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಕಿವಿನೋವನ್ನು ತಡೆಯುವ, ಬದಲಾದ ಉಸಿರಾಟಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಸುವ, ಗಂಟಲು ತುರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ, ಮಲಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ತಂಪುಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇದೆ. ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಇದರ ಎಲೆ ಕುಡಿಗಳನ್ನು ಹೂವಿನೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಮುಡಿಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. (ಎ.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಾಮತ್, ಎಂ.ಎನ್.: 1883–1940. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲದ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆದ್ಯಲೇಖಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಪಂಜೆಮಂಗೇಶರಾಯ, ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಮುಂಡ್ಕೂರು ನರಸಿಂಹ ಕಾಮತ್ ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. 1883 ಮಾರ್ಚ್ 17ರಂದು ಮುಂಡ್ಕೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಕಾಮತ್, ತಾಯಿ ತುಂಗಭದ್ರ. ಕಾಮತ್ ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಏಕೈಕ ಪುತ್ರರು. ಬಾಲ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಬಡತನದಲ್ಲೇ ಕಳೆದರು. ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ವರೆಗೆ ಮಂಗಳೂರಿನ ಕೆನರಾ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲೂ ಎಫ್.ಎ. ವರೆಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೇಂಟ್ ಅಲೋಯಿಸಿಯಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಮುಗಿಸಿದರು. ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಗೋವಿಂದಪೈಯವರ ಸಹಪಾಠಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಮೇಧಾವಿಯೂ ಜ್ಞಾನಪಿಪಾಸುವೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರಾಬಿನ್ ರೆಡ್‌ಬ್ರೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಲ್ಲಿ ಗಾಡ್ಸ್ ಲೈಟ್ ಹೌಸ್, ಕ್ರಿಯೇಷನ್ಸ್ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸಮ್, ಸ್ನೇಲ್ ಎಂಬ

ಸ್ವತಂತ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದುದಲ್ಲದೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದ್ದರು.

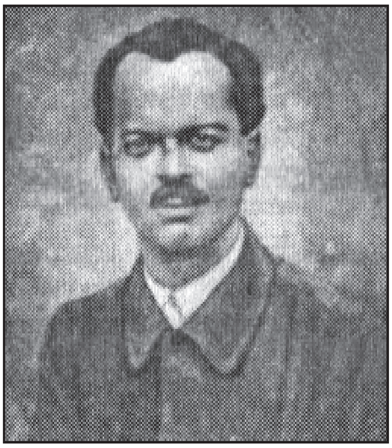

ಮುಂದೆ ಕಾರ್ಕಳದ ಅನುಸೂಯಾಬಾಯಿ ಎಂಬುವರನ್ನು ವಿವಾಹವಾದರು. ಅನಂತರ ಮುಂಬಯಿಯ ರೋಸ್ ಎಂಡ್ ಕಂಪೆನಿ ಎಂಬ ವಾದ್ಯವಾದನಗಳ (ಮ್ಯೂಸಿಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟುಮೆಂಟ್ಸ್) ವಿದೇಶಿ ಕಂಪನಿಯ ಉದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಆಗ ಇವರು ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ, ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಇವರಿಗೆ ಕಲ್ಕತ್ತಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಹತ್ತುವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದರು. ವಂಗಸಾಹಿತ್ಯ, ಬಂಗಾಲಿಭಾಷೆ, ರವೀಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಂಗರಂಗಭೂಮಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳು ಇವರನ್ನು ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದುವು. ಆಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟೂರಿಗೆ ಮರಳಿ ಶಿಕ್ಷಕ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ಮೂಲ್ಕಿ ಮತ್ತು ಬಂಟ್ವಾಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಬರೆವೆನೆಂಬ ಪಣ ತೊಟ್ಟರು. ಸು.22 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರು ಮಂಗಳೂರಿನ ಕೆನರಾ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು (1918–40).

ಸುಮಾರು ಮೂರು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ (1910–40) ಇವರು ಅವಿರತವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದರು. ಜನಪ್ರಿಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತಿಯೂ ಆಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಓದುವ ಹವ್ಯಾಸ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಇವರು ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಕಾರ, ಮೊದಲ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಕಾರ, ಲಘು ಪ್ರಬಂಧಕಾರ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನಿ, ಕನ್ನಡ ಸಹಕಾರಿ, ಕಂಠೀರವ, ವಾಗ್ಭೂಷಣ, ಮಧುರವಾಣಿ, ಕಾದಂಬರಿ ಸಂಗ್ರಹ, ಪ್ರವಾಸಿ, ಜಯಕರ್ನಾಟಕ, ಕಲಾರಂಗ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳಿಗೆ ಬರೆದು ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದರು.

ಇವರದು ಸದಭಿರುಚಿಯ ಶುಚಿಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಹಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ಸಹ್ಯವಾದ ವಿಡಂಬನೆಯಿಂದ ರಂಜನೀಯವಾದುದು. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಧಕ್ಕೆಗೊಳಿಸುವ ಒಂದಾದರೂ ವಿಕೃತಮಾತು ಬಾರದು. ಇವರ ವೈನೋದಿಕಗಳ ಹಾಸ್ಯ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾತು. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಮಂಗಳೂರು ಶೈಲಿಯಲ್ಲೇ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಧಾರವಾಡ ಅಥವಾ ಮೈಸೂರು ಕನ್ನಡ ಕಾಣಸಿಗದು. ಇವರು ತಾಸುಗಟ್ಟಲೆ ಹಾಸ್ಯಪೂರಿತ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಸಭಿಕರನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆ ಹುಣ್ಣಾಗಿಸುವಂತೆ ನಗಿಸಬಲ್ಲ ಸಮರ್ಥ ವಾಗ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಹಾಸ್ಯವೆಂದರೆ ಕಾಮತರು, ಕಾಮತರೆಂದರೆ ಹಾಸ್ಯ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಇವರದು. ಭೂಗೋಳದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದರೂ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ರಸವತ್ತಾಗಿ ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಪ್ರತಿಭೆ ಇವರಲ್ಲಿತ್ತು.

ಕಾಮತರು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಯಾದವಕೃಷ್ಣ, ಗದಾಯುದ್ಧದ ಕಥೆ, ಭೀಷ್ಮಚರಿತೆ, ಕರ್ಣಕಥೆ, ಆರ್ಯಮತೋಪಾಖ್ಯಾನ, ಸೀತಾರಾಮ, ಚಂಡಕೌಶಿಕ, ನಾಗಾನಂದ ಇವು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳು. ಕುಮಾರ ಭೀಮಸಿಂಹ, ಪ್ರೇಮ ಪಿಪಾಸೆ, ಕಮಲ ಕುಮಾರಿ, ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ವಿಂಧ್ಯವಾಸಿನಿ, ಅಶ್ವತ್ಥಮೃಗ, ದಯಾಳುವಾದ ಬುದ್ಧ, ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಮೊದಲಾದವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥೆಗಳು. ಕಾಮತರದು ಕಟ್ಟಾ ಸ್ತ್ರೀಪಕ್ಷಪಾತಿ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ ಸಂವೇದನೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಶೋಷಣೆಯ ಎಲ್ಲ ಮುಖಗಳನ್ನೂ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಸ್ವಪ್ನದ ತೊಟ್ಟಿಲು, ಕನ್ಯಾಬಲಿ, ವಧುಪರೀಕ್ಷೆ ಹಣದಪ್ರಭಾವ, ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ವಿಡಂಬನೆ, ಶಾಂತಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಥೆಗಳು ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹತ್ತರೊಡನೆ ಹನ್ನೊಂದು ಎಂಬುದು 11 ವಿನೋದ ಕಥೆಗಳ ಒಂದು ಗುಚ್ಛ. ಬೀಡಿ ಸೇದಬೇಡಿ, ಆಮಗು, ಕೆಪ್ಪಟೆರಾಯ, ಕರಿನಾಯಿ, ಅದ್ಯಕ್ಷ, ಆಮೆ, ರಾಜ್ಯಪ್ರೇಮ, ಡಾಕ್ಟರರ ವಿಜಿಟ್, ಕಲಾವತಿ, ಕೋಳಿ ಜೀವನ –ಇವು ಬಿಡಿ ಕಥೆಗಳು. ಇವರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಕೃತಿ, 'ಅಂದಿನ ಆವೂರು', ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಕದ್ದವರು ಯಾರು? –ಭಾರತ ಪ್ರಯೋಗ, ಬೊಗ್ಗು ಮಹಾಶಯ, ಆವೂರು ಮಠ, ವೈದ್ಯರಾಜ ಧನ್ವಂತರಿ –ಈ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿವೆ. ಜಯಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕತೆಯ ಕತೆ ಮತ್ತು ಕೂಲಿ –ಇವು ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳಂತೆ ಇದ್ದು, 'ಕೂಲಿ' ನವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಕಥೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ತಂತ್ರ, ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಸೂತ್ರವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಮತರು ಸಣ್ಣಕಥೆ ರಚಿಸಿದರೆಂಬುದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿ. ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಬರೆದ ಬಾಲಕರ ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣ –ಇವು ಪಠ್ಯಗಳಾಗಿ ಹಲವು ವರ್ಷ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದುವು.

ಕಾಮತರು ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಟಪುರಾಧೀಶ್ವರ ಶತಕ ಎಂಬ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಬರೆದ ಇರುವೆಯೂ ಮಿಡಿತೆಯೂ, ಗೂಡಿನಲ್ಲಿಯ ಇಲಿ, ಬಾಲ ಕಳೆದ ನರಿಯ ಉಪದೇಶ, ಸಂತೆಯ ಕುರುಡನ ಹಾಡು, ಆನೆ ಆನೆಯೋ?, ಗೋವಿನ ಕತೆ,ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳೂ ಕುದುರೆಯೂ, ತುಳುನಾಡ ರಾಣಿ, ಹರಕೆ, ತಾಯಿ, ಬೆಂಬಲ, ಕೊಡೆ, ನಾವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಜಾತಿ, ನನ್ನ ನೆರಳು, ಢಿಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ಭಾರತಿ, ನೇಗಿಲು ದೇವರು, ಸವಾರನ ಸಮಾಧಾನ, ದೀಪಗಳು, ಹೂವು ಹಂಬಲಿಸಲೇಕೆ? ಈ ಮೊದಲಾದ ರಚನೆಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಹೊಂದತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮಕ್ಕಳ ಕೂಗನು ಕೇಳಿದಿರಾ, ನಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆ, ಬಂಡಿಯೆತ್ತು, ವೀರಪಥ, ಹೊಲೆಯನ ಹಂಬಲ, ದೀನನಾಥನಿಗೆ, ದರಿದ್ರ ನಾರಾಯಣ, ಪೀಡಕನಿಗೆ, ಗ್ರಾಮ ಸೇವಕರ ಹಾಡು ಎಂಬ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮತರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಮನೋಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ಬೇಡಿಕೆ' ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯದ ಧ್ವನಿಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕಾಮತರ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಚಿಂತನೆ ತಮ್ಮ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಬಲುಮುಂದೆ ಇದ್ದಿತೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಂಧಿವಾದಿಯಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಪರವಾಗಿ ಬರೆದ ಕವನಗಳು ತುಂಬ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿವೆ; ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೊಡನೆ ಸಹಪಂಕ್ತಿ ಭೋಜನಗೈದುದರಿಂದ ಜಾತಿಯಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕೃತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ಭಾರತಿಯಂಥ ದೇಶಭಕ್ತಿಗೀತೆಯಲ್ಲದೆ ನೀರುಳ್ಳಿಯ ಫಿರ್ಯಾದಿಯ ಯಥಾನಕಲು ಎಂಬ ವಿಡಂಬನ ಗೀತೆಯನ್ನೂ ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಿಂದ, ಬಂಗಾಲಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಠಾಕೂರರ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಿ ಮನಕಳುಕಿರದೊ (ಠಾಕೂರರ ವೇರ್ ದಿ ಮೈಂಡ್ ಈಸ್ ಹೈ ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ಅನುವಾದ) ಮತ್ತು ಸರಿದಾರಿ ತಪ್ಪದಂತೆ (ಲೀಡ್ ಕೈಂಡ್ಲಿ ಲೈಟ್ ಎಂಬ ನ್ಯೂಮನ್‌ನ ಪದ್ಯದ ಅನುವಾದ) ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಗೀತೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು; ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಾವೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಇವರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ನಾಟಕಗಳೂ ಇವೆ. ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ಇವರು 100 ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೆ 27 ನಾಟಕಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕಾಮತರು ಅನೇಕ ಶಾಲಾ ವರ್ಧಂತಿಯಂದು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಇವರು ನಾಟಕ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರು ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಇವರೇ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆದ್ಯ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಕಾರರೆನ್ನಬಹುದು. 1912ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ 'ಸಂಗೀತ ಸಂವಾದ' ಎಂಬುದು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ, ಚಂದ್ರಹಾಸಾಭ್ಯುದಯ (ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ), ಅರ್ಜುನ ಚಾತುರ್ಮಾಸ (ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕದ ಅನುವಾದ), ನಾಗಾನಂದ, ಮಧ್ಯಮ ವ್ಯಾಯೋಗ, ಸಾಧನೆ ಅಥವಾ ಏಕಲವ್ಯ (ಕಾಮತರ ಕೊನೆಯ ನಾಟಕ), ಕೃಷ್ಣ–ಸಂಧಾನ –ಇವು ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳು. ಮೌರ್ಯಸಿಂಹಾಸನ (ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ), ತುಕಾರಾಮ, ತೆನಾಲಿರಾಮ, ದಾಮಾಜಿಪಂತ, ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ, ಚಂದ್ರರಾವ್ ಮೋರೆ, ವಜ್ರಮುಷ್ಟಿ, (ಸಿಖ್ ಪಂಥ ಕುರಿತದ್ದು), ವಿಠೂಮಹಾರ್, ಸತೀ ಮೀರಾಬಾಯಿ –ಇವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳು. ಮರ್ಜಿ, ವಂತಿಗೆ, ಮೆಂಬರು, ವಂತಿಗೆದಾರ, ಮಧುಸೂದನ, ಪುನರ್ಜನ್ಮ, ಮಾಲಿ, ಉದ್ಧಾರಾನಂದ (ಬಿಷಪ್‌ನ ಕ್ಯಾಂಡಲ್ ಸ್ಟಿಕ್ ನಾಟಕದ ರೂಪಾಂತರ), ಯೋಗಕ್ಷೇಮ (ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯನ್ ಒಂದು ನಾಟಕದ ರೂಪಾಂತರ), ಅಂಚೆಮನೆ (ಠಾಕೂರರ ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ್ ನಾಟಕದ ಭಾಷಾಂತರ), ಶಿಕ್ಷಣ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಶೋಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಹಾರೆದೊರೆ, ಸದ್ರಿಸುಬ್ಬ, ಇದ್ದವರು ಮೂವರು, ಅವಳಿ ಜವಳಿ, ನಮ್ಮ ಹಳೆಯ ನಾಟಕದ ನೆನಪು, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಭೆ, ನಮ್ಮ ನಾಟ್ಯಾಭಿನಯ, ಸಾಣೂರು ಸಂಕಯ್ಯ, ಯುದ್ಧಾಂತ್ಯ – ಇವು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳು.

ಕಾಮತರು ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನದವರೆಗೆ ನೂರಾರು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಹರಟೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಕೊಡೆ, ಗಾಳಿ, ಆ ಬೆಕ್ಕಲ್ಲ ಈ ಬೆಕ್ಕು, ಪೆನ್ಸನರ್ ಮೊದಲಾದ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಪತ್ರಲೇಖನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ರೈಲ್ವೇ ಕಂಪನಿ ಎಂಬ ವಿಡಂಬನ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವರ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯವೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಆನಂದ

ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ ಇವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಭಾರತಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಇವರೇ ಆಧಾರಸ್ತಂಭವಾಗಿದ್ದರು. ಬೋಧಿನಿ (1914–18) ಎಂಬ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ಇವರು ನಡೆಸಿದರು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಮಿತ್ರಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದವರೇ ಕಾಮತರು. ಶಾಲಾ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪುತ್ತೂರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಕಾಮತರ ಎಲ್ಲ ಬರೆಹಗಳನ್ನು ಎಮ್.ಎನ್. ಕಾಮತ್ ಕೃತಿಗಳು (ಸಂ: ಲೀಲಾ ಭಟ್) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಕಾಮತರಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ದೊರೆಯುವುದು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿಯೂ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರದು ಮರೆತುಹೋದ ಮಹನೀಯರ ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಇವರು ನಿಧನರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಮೊದಲು ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಇವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು (1940) ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. (ಎಲ್.ಬಿ.)

ಕಾಮತ್, ಎಂ.ವಿ.: 1921–. ಹೆಸರಾಂತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ಲೇಖಕ. ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಮಾಧವ ವಿಠ್ಠಲ ಕಾಮತ. ತಂದೆ ವಿಠ್ಠಲ ಕಾಮತ, ತಾಯಿ ಗಿರಿಜಾ. ಕಾಮತರು 1921 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 7ರಂದು ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಉಡುಪಿಯ ಸಿಸಿಲ್ಸ್ ಕಾನ್ವೆಂಟ್, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಮತ್ತು ಬೋರ್ಡ್ ಹೈಸ್ಕೂಲುಗಳಲ್ಲಾಯಿತು. 1937ರಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ. ಪಾಸಾದರು. ಅನಂತರ ಮಂಗಳೂರಿನ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಇಂಟರ್ ಮೀಡಿಯಟ್ ಓದಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಸೆಂಟ್ ಝೇವಿಯರ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಸ್ಸಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದರು (1941). ಇ.ಡಿ.ಸಸೂನ್ ಟರ್ಕಿ ರೆಡ್ ಡೈ ವರ್ಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೆಮಿಸ್ಟ್ ಆಗಿ ಸೇರಿ (1941) ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಮುಂಬಯಿಯ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಫಾರ್ಮಾಸ್ಯುಟಿಕಲ್ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸೀನಿಯರ್ ಕೆಮಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಮ್ಯಾನೇಜರಾಗಿ ಕೆಲಸ

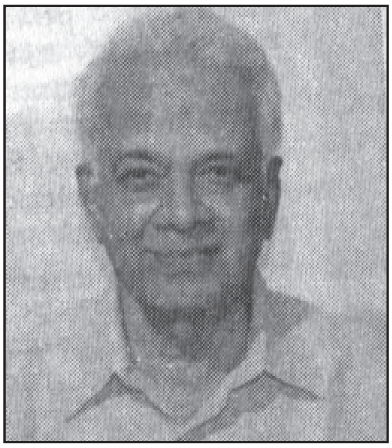

ಮಾಡಿದರು (1944–46). ಅನಂತರ ಫ್ರೀಪ್ರೆಸ್ ಜರ್ನಲ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ವರದಿಗಾರರೂ ಲೇಖಕರೂ ಆಗಿ ಮೂರು ವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ದೆಹಲಿ ವರದಿಗಾರರಾಗಿ (1949–50), ಮುಂಬಯಿಯ ಫ್ರೀಪ್ರೆಸ್ ಬುಲೆಟಿನ್‌ನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ (1950–55), ಕೆಲಸಮಾಡಿದರು. ಭಾರತಜ್ಯೋತಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು (1954–55). ಅನಂತರ ಪ್ರೆಸ್ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕ್‌ನ ವಿಶೇಷ ವರದಿಗಾರರಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತರಾದರು (1955–58). ಯುನೈಟೆಡ್‌ಏಷ್ಯ ಮುಂಬಯಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಟೈಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದ ವಿಶೇಷ ವರದಿಗಾರರಾಗಿ 1959ರಿಂದ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಭಾನುವಾರ ಸಂಚಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿಯೂ ಎರಡುವರ್ಷ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಟೈಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾದ ವಾಷಿಂಗ್ ಟನ್ ವಿಶೇಷ ವರದಿಗಾರರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು (1969–78). ಇದರಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಭಾಜನರಾದರು. ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆ ಇಲ್ಲಸ್ಟ್ರೇಟೆಡ್ ವೀಕ್ಲಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾದ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತರಾದರು (1979). ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದಕತ್ವದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಸಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದರು.

ಇವರು ಫ್ರೀಪ್ರೆಸ್ ಜರ್ನಲ್, ಜನ್ಮಭೂಮಿ, ಪ್ರವಾಸಿ, ಆಫ್ಟರ್‌ನೂನ್ ಡಿಸ್‌ಪ್ಯಾಚ್ ಅಂಡ್ ಕೋರಿಯರ್, ನಾಗಪುರದ ಹಿತವಾದ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಗನೈಜರ್, ದಿ ಸೆಂಟಿನೆಲ್ (ಗೌಹಾತಿ), ರಾಜಸ್ತಾನ ಪತ್ರಿಕಾ, ಕೇಸರಿ, ಉದಯವಾಣಿ, ಪ್ರಿಯದತ್ತ, ಇಶ್ಯೂಸ್ ಅಂಡ್ ಕನ್‌ಸರ್ನ್ಸ್, ನ್ಯೂಸ್ ಟುಡೇ ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಅಂಕಣ ಬರೆಹಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಹೃದ್ಯಶೈಲಿ, ಅಧ್ಯಯನಪೂರ್ಣ ಖಚಿತ ವಿಚಾರಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಭಾಷ್ಯ ಓದುಗರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿದ್ದವು.

ತಮ್ಮ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯದ ನಡುವೆಯೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾರ್ಟೀಸ್ ಅಂಡ್ ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ (1946), ದ ಕಾಫ್ಪೈನ್ (1972), ಕಿಸಿಂಜರ್ ದಿ ಇನ್‌ಕಂಪ್ಲಿಟ್ ಡಿಪ್ಲೊಮ್ಯಾಟ್ (1975), ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮರ್ಚಂಟ್ಸ್ ಚೇಂಬರ್ (1982), ಪ್ರೊಫೆಷನಲ್ ಜರ್ನಲಿಸಂ (1980), ದಿ ಜರ್ನಲಿಸ್ಟ್ಸ್ ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಬುಕ್ (1983), ಬಿಹೈಂಡ್ ದಿ ಬೈಲೈನ್ (1985), ದ ಇನೊವೇಟಿವ್ ಬ್ಯಾಂಕರ್ (1983), ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಕುರಿಯನ್ ಸ್ಟೈಲ್, ದಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಇಂಡಿಯಾ (1976), ವಾಟ್ ಜರ್ನಲಿಸಂ ಇಸ್ ಆಲ್ ಅಬೌಟ್ (1986), ಬಿ.ಜಿ. ಖೇರ್, ದಿ ಜಂಟಲ್‌ಮ್ಯಾನ್ ಪ್ರೀಮಿಯರ್ (1989), ದಿ ಪರ್‌ಸ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಎಕ್ಸಲೆನ್ಸ್ (1982), ಗಣೇಶ ವಾಸುದೇವ ಮಾಲವಣಕರ್ (1990), ಫಿಲಾಸಫಿ ಆಫ್ ಡೆಥ್ ಅಂಡ್ ಡೈಯಿಂಗ್ (1978), ದ ಕಫ್ ಆಫ್ ಲವ್ (1981), ಸಮ್ ಆಫ್ ಅಸ್ ಆರ್ ಲಕೀ (1996), ದಿ ಮೇಕಿಂಗ್ ಆಫ್ ಎ ಮಿಲೀನರ್‌ಯು (1991), ದೇವಿ ಅಹಲ್ಯಬಾಯಿ ಹೋಳ್ಕರ್, ದಿ ಫಿಲಾಸಫರ್ ಕ್ವೀನ್ (1995), ಪಾಯಿಂಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಲೈನ್ಸ್ (1994), ಲೇಟರ್ಸ್ ಟು ಗೌರಿ (1996), ಮಿಲಿಟೆಂಟ್ ಬಟ್ ನಾನ್ ವಯಲಂಟ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನಿಸಂ (1993), ಗಾಂಧೀಸ್ ಕೂಲಿ (1988), ಮಿಲ್ಕ್ ಮ್ಯಾನ್ ಫ್ರಂ ಆನಂದ (1996), ಜಾಯ್ಸ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ನೇಮ್ಸ್ (1997), ಥರ್ಟಿ ಥೌಸಂಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ ನೇಮ್ಸ್ (2001), ರಿ ಡಿಸ್ಕವರಿಂಗ್ ಕರ್ನಾಟಕ (1985), ಎ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಓಡಿಸ್ಸಿ (1991), ಸೆವೆಂಟಿಫೈವ್ ಇಯರ್ಸ್ ಆಫ್ ಸರ್ವಿಂಗ್ ದಿ ಕಾಮನ್ ಮ್ಯಾನ್ (1994), ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಎ ಪೀಪಲ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ (2000), ಕಾರ್ಪೋರೇಶನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್; ಎ ಕಾರ್ಪೋರೇಟ್ ಜರ್ನಿ (1997), ಟೈಡ್ ಆಫ್ ಟೈಮ್, ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಮುಂಬಯ್ ಪೋರ್ಟ್ (2000), ದಿ ಎಕ್ಸೆಲ್ ಸ್ಟೋರಿ (2001), ದಿ ಅದರ್ ಫೇಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ (1991) ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪುನರಪಿ ಜನನಂ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಇವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಿ ಇಂಡಿಯಾ ಆಫ್ ಅವರ್ ಡ್ರೀಮ್ಸ್ (1982), ಅನ್‌ಟೋಲ್ಡ್ ಸ್ಟೋರಿ ಆಫ್ ಡಾರ್ಕ್ಸ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಪೇಷಂಟ್ಸ್ (1993), ನೆಹರು ರಿ ವಿಸಿಟೆಡ್ (2003) –ಇವು ಇವರ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಗಳು.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಸಾರಭಾರತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿತ್ತು. ಇವರು ನವದೆಹಲಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಭಾರತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಹಲವು ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಹಲವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಧರ್ಮದರ್ಶಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಬಾಂಬೆ ಯೂನಿಯನ್ ಆಫ್ ಜರ್ನಲಿಸ್ಟ್ (1953), ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕೊಂಕಣಿ ಭಾಷಾ ಪರಿಷದ್ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಲವು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಟಿಳಕ– ಮೊಹರೆ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಗೋಕರ್ಣ ಪರ್ತಗಾಳಿ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಉಡುಪಿಯ ಮಠಾಧೀಶರ ಸಮಾಜ ಭೂಷಣ ಬಿರುದು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊರಗೆ ಕಳೆದರೂ ತಮ್ಮ ಬರೆಹಗಳಿಂದ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಇವರು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಕೆ.)

ಕಾಮದೇವ (ಕದಂಬರಾಜ) : ಕದಂಬ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ 1181–1217. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಾನಂಗಲ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ. ಈತನ ತಂದೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿನೃಪಾಲ. ಕದಂಬರ ಬಿರುದುಗಳಾದ ಮಾಲತೀ ಮಧುಕೇಶ್ವರ, ಬನವಾಸಿ ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ ಎಂಬವನ್ನು ಕಾಮದೇವ ತಳೆದಿದ್ದ. ಕಾಳಲದೇವಿ ಈತನ ರಾಣಿ. ಬರಮ, ಸೋಮ ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಿದೇವ ಇವನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು. ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವ ಕಳಚುರಿ ಸಾಮ್ರಾಟರ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದ. 1184ರಲ್ಲಿ ಕಳಚುರಿ ಮನೆತನ ಕೊನೆಗೊಂಡು ನಾಲ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನವನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದ. ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಕಳಚುರಿಗಳಿಂದ ಮರಳಿ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಕಾಮದೇವನ ಸಹಕಾರ ದೊರಕಿತು. 1189ರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನ ಅಳಿದು ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ಬನವಾಸಿ, ಹಾನಂಗಲ್, ನಾಗರಖಂಡ ನಾಡುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಕಾಮದೇವ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದ. ಈತ 1205ರ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಬಲ್ಲಾಳನ ಸೈನ್ಯ ಇವನನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸೋಲಿಸಿತು. ಸೋತಾಗಲೆಲ್ಲ ಈತ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಸು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದ. ಕೊನೆಗೆ 1211ರ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಮದೇವ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಆದರೆ ಹಾನಂಗಲ್ ಕದಂಬರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಮಲ್ಲಿದೇವ ಸೇವುಣರ ಸಾಮಂತನಾದ. ಕಾಮದೇವ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವಾದ ಆಂಡಯ್ಯನ ಪೋಷಕನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಮದೇವ (ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ) : ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯ ಮನೆತನದ ಕೊನೆ ಅರಸ (1161–87). ವಿಜಯ ಪಾಂಡ್ಯನೆಂದೂ ಇವನಿಗೆ ಹೆಸರಿತ್ತು. 11–12ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿ, ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ

ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂದಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಹಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಎಂಬ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಮದೇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕಳಚುರಿ ಮನೆತನದ ಬಿಜ್ಜಳ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಈತ 1162ರಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಆದರೂ ಕಾಮದೇವ ಪದಚ್ಯುತರಾದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದ. 1177ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಇಮ್ಮಡಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದುರ್ಗಮವಾದ ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಕಾಮದೇವನಿಂದ ಅಪಾರ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದ. ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವನಿಗೇ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ, ಪಾಂಡ್ಯರಾಜಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತಳೆದ. 1184ರಿಂದ 1187ರ ವರೆಗೆ ಕಾಮದೇವ ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ನಾಲ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ಬಲ್ಲಾಳ 1187ರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಮದೇವನೂ ಆತನ ಮಗನಾದ ಒಡೆಯನೂ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು. ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. **(ನೋಡಿ–ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪಾಂಡ್ಯರು)** (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಮಧೇನು[1] : ದೇವಲೋಕದ ಹಸು. ಕೇಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಣಿಸುವ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಅಮೃತಮಥನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಇದನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಲಾಗಿ ಇದು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠರ ಸ್ವತ್ತಾಯಿತು.

ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು. ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೇ ಇದರ ಕಾಲುಗಳು. ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೇ ಇದರ ಕೆಚ್ಚಲು. ನಂದಾ, ಸುನಂದಾ, ಸುರಭೀ, ಸುಶೀಲಾ, ಸುಮನಾ ಎಂಬ ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಭಾರ್ಗವ, ಆಂಗೀರಸ, ಭಾರದ್ವಾಜ, ಕಶ್ಯಪ, ವಸಿಷ್ಠ–ಈ ಐವರು ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಧೇನುವಿದ್ದು ದೇವ, ಅತಿಥಿ, ಪಿತೃ ಮೊದಲಾದವರ ಪೂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಅಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಲಿಪಾಡ್ಯಮಿಯ ದಿವಸ ಇದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಒಮ್ಮೆ ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತಾಗ ವಸಿಷ್ಠರು ಕಾಮಧೇನುವಿನ (ನಂದಿನೀಧೇನು) ಸಹಾಯದಿಂದ ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ತಾನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಈ ಒಂದು ಹಸುವಿಗಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಹಸುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಕೇಳಿದ. ವಸಿಷ್ಠರು ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅಂದಿನಿಂದ ತನ್ನ ಕ್ಷಾತ್ರಭಾವ ತ್ಯಜಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿ ಪಡೆಯಲು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ತಪಸ್ಸಿಂದಾಗಿ ಕಾಮಧೇನುವಿನ ಕರುವನ್ನು ಜಮದಗ್ನಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಪಡೆದಿದ್ದರೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂದೂ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜಮದಗ್ನಿಯ ಮಗ ಪರಶುರಾಮ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ವಧೆಗೆ ಕಾರಣನಾದನೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ.

ಕಾಮಧೇನು ದಕ್ಷನ ಮಗಳೆಂದೂ ಕಶ್ಯಪರ ಪತ್ನಿಯೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯುಂಟು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕಾಮಧೇನು[2] : 'ಪ್ರಗತಿ ಸಮೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಈ ಧ್ಯೇಯ ವಾಕ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕೃಷಿವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಮಾಸಿಕೆ. ಕೌಜಲಗಿ ಹಣಮಂತರಾವ್ ಸ್ಮಾರಕನಿಧಿಯಿಂದ 1958ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೃಷಿಕರನ್ನು ಪ್ರಗತಿಪರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು, ಅವರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೃಷಿತಂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಮೃದ್ಧ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಕಥನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು, ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೃಷಿರಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು, ಜೊತೆಗೆ ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಓದಲು ಸರಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದು–ಇವು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳು. ಡಿಮ್ಮೈ ಚತುರ್ಥಾಕಾರದ 48 ಪುಟಗಳ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದವರು ರಂಗನಾಥ ದಿವಾಕರ. ಬಿಡಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬೆಲೆ 50 ಪೈ. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ರೂ. 5.

ಪ್ರಗತಿಪರ ರೈತರ ಅನುಭವ ಕಥನ, ದುಡಿದು ಪಡೆದವರು, ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಅರಿತಿರಬೇಕಾದುದು–ಮೊದಲಾದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಲೇಖನಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೃಷಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ 'ಕಾಮಧೇನು' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಸಾಹಿತಿ ರಾವ್‌ಬಹದ್ದೂರರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಒಡೆದ ಕನ್ನಡಿ' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಥೆಗಳು ಹಳ್ಳಿಗರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾನಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ಷ–ಕಿರಣ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳ ಉತ್ತಮ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ದನಗಳ ಪಾಲನೆ, ಪೋಷಣೆ, ಅವುಗಳ ರೋಗರುಜಿನಗಳ ನಿವಾರಣೆ–ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳು

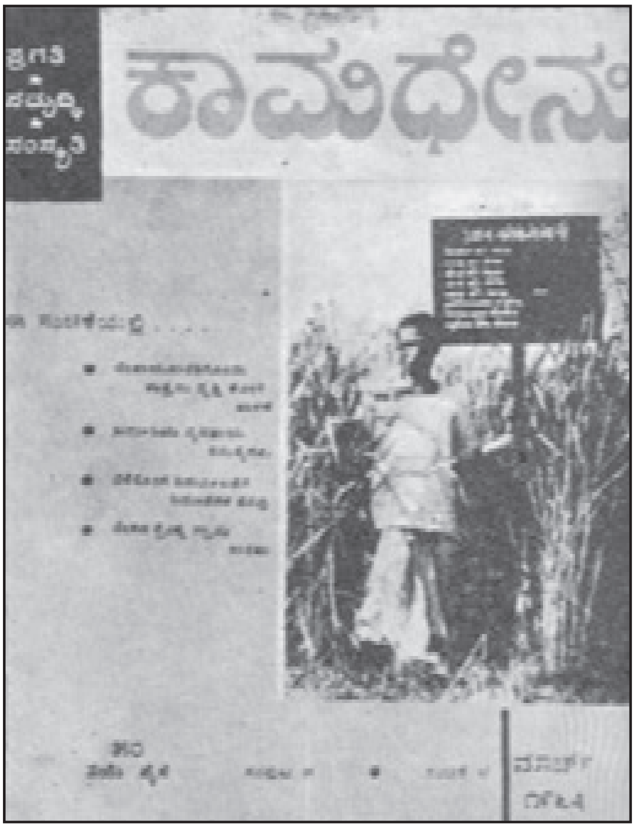

ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದುವು. ಮೊದಲ ಕೆಲವು ಸಂಚಿಕೆಗಳ ಮುಖಪತ್ರ ತ್ರಿವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಧಿಯವರು 1963ರ ಮಾರ್ಚಿಯ ವರೆಗೆ ನಡೆಸಿ ಶಿರಸಿಯ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಮತ್ತೆ ಹಸ್ತಾಂತರಗೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ ಅದರ ಹೆಸರೂ ಬದಲಾಯಿತು. ರೈತರಿಗೆ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ 1,500ಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು : ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಮಳೆ ಹನಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು ಅಥವಾ ಬೆಳುದಿಂಗಳು ಬಿದ್ದಾಗ ಸೂರ್ಯ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರನ ನೇರಿದಿರು (180° ಅಂತರದಲ್ಲಿ) ಕಾಣುವ ವರ್ಣಮಯ ಚಾಪ (ರೇನ್‌ಬೋ). ನೇರಿದಿರು ಬಿಂದುವಿನ ಹೆಸರು ಸೂರ್ಯವಿರುದ್ಧ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರವಿರುದ್ಧ ಬಿಂದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ವಿರುದ್ಧ ಬಿಂದುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿದ್ಯಮಾನ ತೋರುವ ಮೊದಲು ನಡೆಯುವ ಭೌತ ಕ್ರಿಯೆಯಿಷ್ಟು. ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ನೀರಹನಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳು ವಕ್ರೀಭವಿಸಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಒಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಎರಡು ಬಾರಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಮತ್ತೆ ವಕ್ರೀಭವಿಸಿ ಹೊರಬಂದು ವೀಕ್ಷಕನನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಆಗ ಒಂದು ಅಥವಾ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ಬಿಂದುವಿನ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬಂದ ಸಮಾಂತರ ಕಿರಣಗಳು ಆಕಾಶದ ತುಂಬ ಹರಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ಹನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿದರೂ ಕನಿಷ್ಠ ವಿಚಲನ ಕೋನ (ಆ್ಯಂಗಲ್ ಆಫ್ ಮಿನಿಮಂ ಡೀವಿಯೇಷನ್) ಕೊಡಬಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹನಿಗಳು ವೀಕ್ಷಕನ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸುವ ಕಿರಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕ ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯ (ಚಂದ್ರ) ವಿರುದ್ಧ ಬಿಂದುವಿನ ಸುತ್ತ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಯಾವುದೇ ಕಂಸದ ಮೇಲಿರುವ ಮಳೆಯ ಹನಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಥಿರವಾದ ವಿಚಲನಕೋನ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಕನಿಷ್ಠ ವಿಚಲನಕೋನದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ ಹನಿಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರ ಕಂಸದ ಮೇಲಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ತೀವ್ರತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಇರುವ ಬಿಳಿ ಬಿಲ್ಲು ಕಾಣಬೇಕು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಆಗದೆ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣಗಳ ಪೂರಕ ಬಿಲ್ಲುಗಳು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಬೆಳಕು ಸಪ್ತವರ್ಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (**VIBGYOR**-ನೇರಿಳೆ, ತೀವ್ರನೀಲಿ, ನೀಲಿ, ಹಸುರು, ಹಳದಿ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಕೆಂಪು). ಕನಿಷ್ಠ ವಿಚಲನೆಯ ಕೋನಗಳು

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೆಲೆಗಳುಳ್ಳವಾದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಣ್ಣದ ಬೆಳಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವರ್ಣವಿಭಜನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆ ನೇರಿಳೆಯಿಂದ ಕೆಂಪಿನವರೆಗಿನ ರೋಹಿತ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಬಿಲ್ಲಿನ ಕೋನೀಮ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸುಮಾರು 40^0–40^0

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಪ್ರಧಾನ ಬಿಲ್ಲು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಸುಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಮೂಡಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಮಳೆ ಹನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರತಿಫಲನವಾಗಿ ಬಂದ ಕಿರಣಗಳು ಕನಿಷ್ಠ ವಿಚಲನ ಕೋನ ಮಾಡಿದಾಗ ಈ ಎರಡನೆಯ ಬಿಲ್ಲು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದು ಸುಮಾರು 51^0 ಕೋನ ಮಾಡುವ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ.

ಮಳೆಯಾಗದಿದ್ದಾಗ ಕೂಡ ನೀರಿನ ತುಂತುರು ಹನಿಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನ ವರ್ಣವಿಭಜನೆ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜಲಪಾತಗಳಲ್ಲಿ ಎದುರಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಬೀಳುವಾಗ ಇಂಥ ಮನೋಹರ ಬಿಲ್ಲುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡೇ ಕಾಣುವುವು. (ಆರ್.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕಾಮನಹಬ್ಬ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜನಪದ ಹಬ್ಬ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಹೋಳಿಹಬ್ಬ ಎಂದು ಆಚರಿಸುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಇದು ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಫಾಲ್ಗುಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಕಾಮನ ಹಬ್ಬವನ್ನು ತುಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಆನಂದಿಸಿದ ವಿದೇಶೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಡೆಮಿಂಗೊ ಪೆಯಸ್ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಕನಕದಾಸರ ವಿಖ್ಯಾತ ಹಾಡುಗಬ್ಬ 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' ಕಾಮನ ಹಬ್ಬದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಪರಂಪರೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಈ ಹಬ್ಬದ ನಡೆವಳಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೋಳಿಗಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಕುಳ್ಳು (ಬೆರಣಿ), ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಳವು ಮಾಡಿ ತರುವುದು, ಕಾಮದಹನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಕ್ಕುದಾರರಿರುವುದು, ಇವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಹೋಳಿಯ ನಾಯಕ ಎಂಬ ಹಿರಿಯನಿರುವುದು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೂ ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದು, ತಮ್ಮಟೆಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದು, ಸಕ್ಕರೆಯ ಸರಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಲವುಗಾಣಿಕೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಕೊಡುವುದು, ಕಾಮದಹನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉರಿಯಮೇಲೆ ಮಾಸ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಕೋಳಿಯನ್ನು ಹಾರಿಸುವುದು, ಉರಿಯುವ ಹೋಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಗಣಿಕೆ (ತುಂಡು), ಬೆಲ್ಲದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಚೀಲು, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ – ಇವುಗಳನ್ನು ಒಗೆಯುವುದು, ಹೋಳಿಯ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಡಲೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ತಿನ್ನುವುದು ಇವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ ಮಾತುಗಳು ಕಾಮನ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಹಬ್ಬ ಕುರಿತಂತೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಲಾವಣಿಗಳು, ದುಂದುಮೆ ಹಾಡು, ಹಿಯಾಲು ಮುಂತಾದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಮನ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಅಂಶಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಲಿಂಗಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಉಗ್ರತಪಸ್ಸಿಗೆ ಭಂಗತಂದ ಮನ್ಮಥ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನ ಉರಿಗಣ್ಣಿನ ಬಿರುಬಿಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಬೆಂದು ಹೋದ. ಅನಂತರ ರತಿಯ ಮೇಲಿನ ಕನಿಕರದಿಂದ ಕಾಮ ಅನಂಗನಾಗಿ ಬಾಳುವಂತೆ ಪರಮೇಶ್ವರ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ರತಿ–ಮನ್ಮಥರನ್ನು ಮೊದಲು ಪೂಜಿಸಿ ಹಾಡಿ ಕುಣಿದು ಅನಂತರ ಕಾಮನನ್ನು ಸುಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. (ಎನ್.ಟಿ.)

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು : ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಗೇಮ್ಸ್. ಇದು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಈಜು, ಬೋಲ್ಸ್, ಮುಷ್ಟಿಕಾಳಗ, ಸೈಕಲ್ ಸವಾರಿ, ಹುಟ್ಟುದೋಣಿ ಚಾಲನೆ (ರೋಯಿಂಗ್), ಭಾರ ಎತ್ತುಗೆ, ಕುಸ್ತಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದು. ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಹವ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿರಬೇಕು; ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕೂಟದ ಯಾವುದಾದರೂ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಾಗಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಅದರ ನಿವಾಸಿಗಳಾಗಿರಬೇಕು.

ಮೊದಲು ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇಂಥ ಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಚಾರ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 1891ರಲ್ಲಿ–ರೆವರೆಂಡ್ ಆಸ್ಟ್ಲಿ ಕೂಪರ್ ಅವರಿಂದ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಅಮೆಚೂರ್ ಅಥ್ಲೆಟಿಕ್ ಯೂನಿಯನ್ನಿನ ರಿಚರ್ಡ್ ಕೂಂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ. 5ನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ದೊರೆಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕೋತ್ಸವದ ಅಂಗವಾಗಿ 1911ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದವರು ನಾಲ್ಕು ದೇಶಗಳ ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳು ಮಾತ್ರ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದವರು. ಈಜು, ಕುಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಮುಷ್ಟಿಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ಮಾತ್ರ ನಡೆದುವು.

ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾದ್ದು 1930ರಲ್ಲಿ, ಕೆನಡದ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಎಂಬುದು ಅದರ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಹನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ತಂಡಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಆ ಕೂಟ ತುಂಬ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಇಂಥ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ – ಎರಡು ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕೂಟಗಳ ನಡುವೆ – ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನವಾದದ್ದು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ.

ಎರಡನೆಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ 1934ರಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದಾಗ ಸುಮಾರು 50,000 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರೀಡಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಅದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಭಾಗವಹಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಭಾರತ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಜಮೈಕ, ದಕ್ಷಿಣ ರೊಡೇಷಿಯ ಮತ್ತು ಟ್ರಿನಿಡಾಡ್ – ಇವು ಈ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ಒಟ್ಟು ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 600.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ 150ನೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ಸವಿನೆನಪಿಗಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು 1938ರಲ್ಲಿ ಸಿಡ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದಾಗ ಸುಮಾರು 507 ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1942 ಮತ್ತು 1946ರಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಜರುಗಲಿಲ್ಲ. 1950ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ನ ಆಕ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ 4ನೆಯ ಕೂಟದಲ್ಲಿ 12 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪರವಾಗಿ 663 ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಅಥ್ಲೆಟಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಒಂದು ಮೈಲಿ ದೂರವನ್ನು 4 ನಿಮಿಷಗಳ ಒಳಗೆ ಓಡಿ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಬ್ರಿಟನಿನ ರೋಜರ್ ಬ್ಯಾನಿಸ್ಟರ್ ಈ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಕೆನಡದ ವಾಂಕೂವರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ 5ನೆಯ ಕೂಟದಲ್ಲಿ. ಇದು ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಕೂಟ.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಿಜಯಪತಾಕೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿದ ಖ್ಯಾತಿ ಮಿಂಚಿನ ಓಟದ ಮಿಲ್ಖಾಸಿಂಗನದು. 1958ರಲ್ಲಿ ವೇಲ್ಸಿನ ಕಾರ್ಡಿಫ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆರನೆಯ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಮಿಲ್ಖಾಸಿಂಗ್ 440 ಗಜಗಳ ಓಟದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣಪದಕ ಗಳಿಸಿದ. ಕುಸ್ತಿಪಟು ಲೀಲಾರಾಂ ಭಾರದ ತೂಕದ (ಹೆವಿ ವೇಟ್) ತಂಡದ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ವರ್ಣಪದಕವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸ್ಪರ್ಧಿ.

1962ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಪರ್ತ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಏಳನೆಯ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಭಾರತೀಯ ಅಥ್ಲೆಟಿಕ್ ತಂಡಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಓಟಗಾರ ಕೆನೆತ್ ಪೊವೆಲ್ ನಾಯಕ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಎಂದಿದ್ದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇವಲ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಿದ್ದು ಈ ಕೂಟದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ. ಈ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳು ಮೂರು ಚಿನ್ನದ, ಮೂರು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮತ್ತು ಮೂರು ಕಂಚಿನ ಪದಕಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಭಾರತದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಾರಿದರು. ಹ್ಯಾಮರ್ ಎಸೆತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣ್‌ಕುಮಾರ್‌ಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪದಕ ದೊರಕಿತು.

1970ರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಎಡಿನ್‌ಬರೋದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಅವರೆಗೆ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಭಾರತದ ಕುಸ್ತಿ ತಂಡದವರು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವರ್ಣಪದಕಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ತಂಡದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂಥ ಯಾವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿರುವುದು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

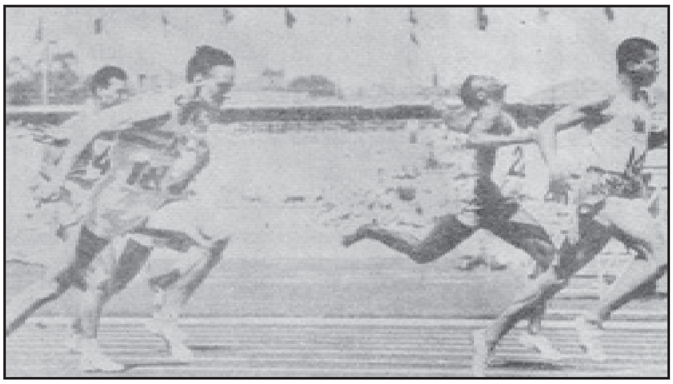

100 ಗಜಗಳ ಓಟದ ಪಂದ್ಯ : ಕೆನಡದ ಹ್ಯಾರಿ ಜೆರೋಂ–ಗೆಲ್ಲುವ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ

1974ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡಿನ ಕ್ರೈಸ್ಟ್‌ಚರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ 1978ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಎಡ್ಮಂಟನ್‌ನಲ್ಲೂ 1982ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಬ್ರಿಸ್ಬೇನ್‌ನಲ್ಲೂ, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಎಡಿನ್‌ಬರದಲ್ಲೂ, 1990ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಸಿಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ಲಂಡಿನಲ್ಲಿ 1994ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯದಲ್ಲೂ, 1998ರಲ್ಲಿ ಕೌಲಲಂಪುರದ ಮಲೇಷಿಯದಲ್ಲೂ, 2002ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್‌ನಲ್ಲೂ 2006ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೆಲ್ಬರ್ನ್‌ನಲ್ಲೂ, 2010ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟಗಳು ನಡೆದವು. 2014ರಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಗ್ಲಾಸ್‌ಗೌನಲ್ಲೂ, 2018ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಗೋಲ್ಡ್‌ಕೋಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲೂ ನಡೆಸುವಂತೆ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ 4 ಸಲ, ಕೆನಡ 4 ಸಲ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮೂರು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ 3 ಸಲ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ 2 ಸಲ, ಭಾರತ ಒಂದು ಸಲ, ಮಲೇಷ್ಯ ಒಂದು ಸಲ, ಜಮೈಕ ಒಂದು ಸಲ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್ ಒಂದು ಸಲ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಆರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕ್ರೀಡಾ ತಂಡಗಳು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಕೆನಡ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ– ಅಂದರೆ 11 ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ–, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಏಳರಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಕೆನಡ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂಕಗಳಿಸಿವೆ.

ಒಟ್ಟು 21 ಬಗೆಯ ಆಟೋಟಗಳನ್ನು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ. ಉಳಿದವು ಐಚ್ಛಿಕ, ಅವನ್ನು ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ನಡೆಸುವ ದೇಶವು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕ್ರೀಡೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡವು ಸೇರಿವೆ:

ಬಿಲ್ವಿದ್ಯೆ (ಆರ್ಚರಿ), ಅಂಗಸಾಧನೆ (ಅಥ್ಲೆಟಿಕ್ಸ್), ಬ್ಯಾಡ್ಮಿಂಟನ್, ಕುಕ್ಕೆಚೆಂಡು (ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್ ಬಾಲ್), ಬಿಲ್ಯರ್ಡ್ಸ್, ಬಾಕ್ಸಿಂಗ್ ದೋಣಿ ಚಾಲನೆ (ಕ್ಯಾನೋಯಿಂಗ್), ಕ್ರಿಕೆಟ್, ಸೈಕ್ಲಿಂಗ್, ಡೈವಿಂಗ್, ಕತ್ತಿವರಿಸೆ (ಫೆನ್ಸಿಂಗ್), ಗಾಲ್ಫ್, ಜಿಮ್ನ್ಯಾಸ್ಟಿಕ್ಸ್, ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಬುಲ್, ಹಾಕಿ, ಜೂಡೊ, ಲಾನ್‌ಚೌಲ್ಸ್, ಲೈಫ್‌ಸೇವಿಂಗ್, ನೆಟ್‌ಬಾಲ್, ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವುದು (ರೋವಿಂಗ್), ರಗ್ಬಿ ಸೆವೆನ್ಸ್, ಸೇಲಿಂಗ್, ಷೂಟಿಂಗ್, ಸಾಸ್ಟ್‌ಬಾಲ್, ಸ್ಕ್ವಾಷ್, ಈಜು, ಸಿಂಕ್ರೊನೈಸ್ಡ್, ಈಜು, ಟೇಬಲ್ ಟೆನಿಸ್, ಟೇಕ್‌ವಾಂಡೊ, ಟೆನಿಸ್, ಟೆನ್–ಪಿನ್ ಬೌಲಿಂಗ್, ಟ್ರೈಅಕ್ಲಾನ್, ವಾಲಿಬಾಲ್, ನೀರಿನ ಪೋಲೋ, ತೂಕ ಎತ್ತುವುದು, ಕುಸ್ತಿ. ಭಾರತದ ಕಬಡ್ಡಿ ಪಂದ್ಯ ವಿಶ್ವಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಲಿದೆ. (ಎ.ಆರ್.ಸಿ.ಪಿ.)

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ : ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದೊರೆತನಕೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುವ ದೇಶ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಥವಾ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಲು ಸ್ವಂತ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಒಡಂಬಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಮುದಾಯ (ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್). ಈ ಸಮುದಾಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹಿಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಅಥವಾ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಅಂಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧೀನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಆಶ್ರಿತ ದೇಶಗಳೂ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಬ್ರಿಟನಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಕೊಡಲಾದ ನ್ಯಾಸ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳ ಆಂತರಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಾಗಲಿ ಪ್ರಭಾವವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾದೇಶಗಳ ಜನಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನಿನ ರಾಣಿಯಿಂದ (ಅಥವಾ ದೊರೆಯಿಂದ) ನೇಮಕವಾದ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲರು ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸದೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿರುವ ದೇಶಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕ.

ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ, ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಸೀಯೆರ ಲಿಯೋನ್, ಜಮೈಕ, ಟ್ರಿನಡಾಡ್ ಮತ್ತು ಟಬೇಗೋ, ಮಾಲ್ಟ, ಗಾಂಬಿಯ, ಬಾರ್ಬಡಾಸ್, ಗಿಯಾನ, ಮಾರಿಷಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಘಾನ, ಸೈಪ್ರಸ್, ತಾಂಜನೀಯ, ನೈಜೀರಿಯ, ಉಗಾಂಡ, ಜಾಂಬಿಯ, ಕೀನ್ಯ, ಸಿಂಗಪುರ, ಮಲಾವಿ, ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳೂ ಮಲೇಷ್ಯ, ಲಸೋತೋ, ಸ್ವಾಜೀ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವಗಳೂ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ವಿಶ್ವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಂಡದಿಂದಲೂ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಾದರೂ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯತ್ವವುಂಟು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ನ್ಯಾಸ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಈ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿವೆ.

ಒಂದು ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಉಳಿದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಬೇಕು. ಸದಸ್ಯತ್ವ ಐಚ್ಛಿಕ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಿಟನಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಬಹುದು; ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಬಿಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬರ್ಮ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತನ್ನು ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ ಅದರಿಂದ ಹೊರಬರಲೂಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 1949ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ಹೊರಬಂದವು. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ ಸ್ವಂತ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಘವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮುದಾಯದ 53 ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ:

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು

ಸೇರಿದ ದಿನಾಂಕ ಖಂಡ ಜನಸಂಖ್ಯೆ (2007)

1)	ಆ್ಯಂಟಿಗುವಾ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಬುಡ	1.11.1981	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	88,000
2)	ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ	11.12.1931		4000
3)	ಬಹಾಮಸ್	10.7.1973	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	342,000
4)	ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ್	18.4.1972	ಏಷ್ಯ	162,221,000
5)	ಬಾರ್ಬಡಾಸ್	30.11.1966	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	279,000
6)	ಬೆಲೀಸ್	21.9.1987	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	322,130
7)	ಬೋಟ್ಸ್‌ವಾನ	30.9.1966	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	1,950,000
8)	ಬ್ರುನೇ	01.1.1984	ಏಷ್ಯ	400,000
9)	ಕ್ಯಾಮರೂನ್	13.11.1995	ಆಫ್ರಿಕ	19,522,000
10)	ಕೆನಡ	11.12.1931	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	34,053,000
11)	ಸೈಪ್ರಸ್	13.3.1961	ಯುರೋಪ್	803,000
12)	ಡಾಮಿನಿಕ	3.11.1978	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	79,000
13)	ಗಾಂಬಿಯ	18.2.1965	ಆಫ್ರಿಕ	1,717,000
14)	ಘಾನ	6.3.1957	ಆಫ್ರಿಕ	23,837,000
15)	ಗ್ರೆನಡ	7.2.1974	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	103,000
16)	ಗಿಯಾನ್	26.5.1966	ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ	761,000
17)	ಭಾರತ	15.8.1947	ಏಷ್ಯ	1,210,193,422
18)	ಜಮೈಕ	6.8.1962	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	2,721,000
19)	ಕೀನ್ಯ	12.12.1963	ಆಫ್ರಿಕ	39,856,000
20)	ಕಿರಿಬತಿ	12.7.1979	ಓಷಿಯಾನಿಕ	99,000
21)	ವೆಸೋಕೊ	6.7.1966	ಆಫ್ರಿಕ	2,000,000

22)	ಮಲಾಯ್	31.8.1964	ಆಫ್ರಿಕ	15,884,000
23)	ಮಲೇಷ್ಯ	31.8.1957	ಏಷ್ಯ	28,356,000
24)	ಮಾಲ್ಡಿವ್ಸ್	9.7.1982	ಏಷ್ಯ	329,000
25)	ಮಾಲ್ಟ	4.9.1964	ಯುರೋಪ್	412,668
26)	ಮಾರಿಷಸ್	12.3.1968	ಆಫ್ರಿಕ	1,285,000
27)	ಮೊಸಾಂಬಿಕ್	13.11.1995	ಆಫ್ರಿಕ	22,892,000
28)	ನಮೀಬಿಯ	21.3.1990	ಆಫ್ರಿಕ	2,131,000
29)	ನೌರು	1.11.1968	ಓಷಿಯಾನಿಯ	14,000
30)	ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್	11.12.1931	ಓಷಿಯಾನಿಯ	4,317,972
31)	ನೈಜೀರಿಯ	1.10.1960	ಆಫ್ರಿಕ	1,54,796,000
32)	ಪಾಕಿಸ್ತಾನ	15.8.1947	ಏಷ್ಯಾ	168,052,000
33)	ಪಪುವನ್ಯೂಗಿನಿ	16.9.1975	ಓಷಿಯಾನಿಯ	6,737,000
34)	ರುವಾಂಡ	29.11.2009	ಆಫ್ರಿಕ	9,998,000
35)	ಸೇಂಟ್ ಕಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ನೆವಿಸ್	19.9.1983	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	52,000
36)	ಸೇಂಟ್ ಲೂಸಿಯ	22,02,1979	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	171,000
37)	ಸೇಂಟ್ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ಗ್ರೆನೆಡೀನ್ಸ್	27.10.1979	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	119,000
38)	ಸಮೋವ	28.08.1970	ಓಷಿಯಾನಿಯ	185,000
39)	ಸೆಕಿಲೀಸ್	29.6.1976	ಆಫ್ರಿಕ	84,000
40)	ಸಿಯೆರಲಿಆನ್	27.4.1961	ಆಫ್ರಿಕ	5,695,000
41)	ಸಿಂಗಪೂರ್	9.8.1966	ಏಷ್ಯ	4,986,000
42)	ಸಾಲೊಮನ್ ದ್ವೀಪಗಳು	7.7.1978	ಓಷಿಯಾನಿಯ	913,000
43)	ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ	11.12.1931	ಆಫ್ರಿಕ	49,423,000
44)	ಶ್ರೀಲಂಕ	4.2.1948	ಏಷ್ಯ	20,743,000
45)	ಸ್ವಾಸಿಲ್ಯಾಂಡ್	6.9.1968	ಆಫ್ರಿಕ	1,182,000
46)	ಟಾಂಜಾನಿಯ	26.4.1964	ಆಫ್ರಿಕ	437,29,000
47)	ಟಾಂಗ	4.6.1970	ಓಷಿಯಾನಿಯ	102,000
48)	ಟನಿಡಾಡ್ ಮತ್ತು ಟೊಬೇಗೊ	31.8.1962	ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ	1,335,000
49)	ತುವಲು	1.10.1978	ಓಷಿಯಾನಿಯ	12,000
50)	ಉಗಾಂಡ	9.10.1978	ಆಫ್ರಿಕ	32,816,000
51)	ಯು.ಕೆ.	11.12.1931	ಯುರೋಪ್	61,609,500
52)	ವನುಆಟು	30.7.1980	ಓಷಿಯಾನಿಯ	241,000
53)	ಜಾಂಬಿಯ	24.10.1964	ಆಫ್ರಿಕ	12,935,000

ಆಧಾರ: ದಿ ಯುರೋಪ್ ಇಯರ್ ಬುಕ್, 1969

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯದ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ : ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮುದಾಯ ಒಂದು ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ. ಅಂದರೆ ನಿಗದಿಯಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರತಕ್ಕಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇಂಥದೇ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ ಏಕತೆಗಿಂತ ವೈವಿಧ್ಯವೇ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಮುಖ್ಯ ಗುಣ. ವಿಭಿನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಜನಾಂಗಗಳು, ಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮವಿದು. ಈ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಿವೆ. ಮಿಲಿಟರಿ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ವಿದೇಶಾಂಗನೀತಿಯಲ್ಲೂ ಅದೇ ರೀತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ್ದು ಅಲಿಪ್ತ ನೀತಿ; ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಅನುಸರಿಸುವ ನೀತಿಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಬದುಕಿ ಉಳಿದಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಗಳು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಂಜಾತರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆ ಸೇರುವಂತೆ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಶಾಂತಿ, ಯುದ್ಧ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿದ್ದ ಸರಳತೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಏಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತೆಂದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಮುದಾಯ ಇಂದು ಎಷ್ಟೇ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಒಮ್ಮತವಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ತನಗೆ ಲಾಭವಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಅಥವಾ ಲಾಭವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡಿದೆ. ಸಮುದಾಯದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಈಚೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ತಾವೇ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಬಂಡವಾಳವನ್ನೂ, ತಾಂತ್ರಿಕ ನೆರವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ನೆರವು ಪಡೆಯಲು ಆಶಿಸಿವೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಾಣ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗೇ

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ನಡುವೆ ಬ್ರಿಟನ್ ರಾಣಿ

ಆಧಾರ. ಬ್ರಿಟನಿನ ಪೌಂಡಿಗೆ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಂಟು.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ನಡುವೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಣಿ

ಅದರ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕ. ಹಲವು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು.

ಇಂದು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಸಹಕಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಭಿನ್ನ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇದಿಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಹುದು. ಪರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಸಭೆ ಇದರ ಲಕ್ಷಣ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಸ್ಥೆ, ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜನನಾಯಕರು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಭೆಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಧಾನಗುಣವೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ. ಆ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ, ಉಳಿದ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಮತ ನೀಡಿ, ಅವುಗಳ ಎಣಿಕೆ ಮಾಡಿ, ಯಾವ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತ ಬರುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ, ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈ ಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆ, ಗಲಭೆ ಕಡಿಮೆ.

ಬ್ರಿಟನ್ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳಿಗೆ ಕುಂದುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ನಷ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯದ ಉದಯದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಬಂಡವಾಳ ನಿಯೋಜನೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಉದ್ಯಮ, ಕ್ರೀಡಾಂಗ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಈ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ ಯೂರೋಪಿನ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡದೆ, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕೇ ವಿನಾ ಉಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಡೆಗಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಮುದಾಯ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಕುದುರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಉತ್ತಮ ಮಾಧ್ಯಮ.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಅಂಗಗಳು : ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಯಾವ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಅವುಗಳ ಮುಖಂಡರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1965ರಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯದ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳು ಇವು: 1 ಕಾರ್ಯಾಲಯ, 2 ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಭೆಗಳು. 3 ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಂಬಂಧಗಳ ಕಛೇರಿ. 4 ಹೈ ಕಮಿಷನ್‌ಗಳು.

ಕಾರ್ಯಾಲಯ: ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯವನ್ನು 1965ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಮಹಾಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಕಾರ್ಯ ಮೂರು ಬಗೆ: 1 ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯ ಸಂಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ವಿತರಣ, 2 ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಹಾಯದ ನೀಡಿಕೆ. 3 ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆ ನಡೆಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹೊರಗೆ ಈ ಸಭೆ ನಡೆದಾಗ, ಆ ದೇಶದವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸಭೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರದಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಭೆಗಳು: ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಯುವ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಗಳ, ಹಣಕಾಸು ಸಚಿವರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸದಸ್ಯತ್ವ, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಕಾನೂನುಗಳು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ನೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮತ ಬಹು ಅಪರೂಪ. ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾದಗ್ರಸ್ತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೇ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಭೆಗಳ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಉದಾಹರಣೆ: ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಮಸ್ಯೆ. ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳೆರಡೂ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿಲ್ಲ, ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಾಯಕರು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುವುದೇ

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕಲೆಗಳ ಉತ್ಸವ (1965) ಟ್ರೆಫಾಲ್ಗರ್ ಚೌಕದಲ್ಲಿ ಮಾವೊರಿ ಕುಣಿತ

ಇದರ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರಾವ ಸಭೆಯೂ ಇಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಾಪಕರೂಪದ್ದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆಗೆ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವೇದಿಕೆ.

ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸಂಬಂಧಗಳ ಕಚೇರಿ: ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದ ಕಚೇರಿ ಇದು. ಇದನ್ನು 1947ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ವಸಾಹತುಗಳ ಕಚೇರಿ ಎಂಬುದೊಂದಿತ್ತು. ಇದು ವಸಾಹತುಗಳ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎರಡು ಕಚೇರಿಗಳನ್ನೂ 1966ರಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್

ಸಂಬಂಧಗಳ ಕಚೇರಿ ಉದಯವಾಯಿತು. ಈ ಕಚೇರಿಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಸಚಿವ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಬೇರೆ ಯಾವ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಖಾತೆ ಇಲ್ಲ. ಉಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಖಾತೆಯೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರದ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೇ, ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಭಾಗವಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಹೈ ಕಮಿಷನ್‌ಗಳು : ಒಂದು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸದಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಯಭಾರಿ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಹೈ ಕಮಿಷನ್ (ಉಚ್ಚ ಆಯೋಗ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಹೈ ಕಮಿಷನರ್. ಹೈ ಕಮಿಷನರನ ಸ್ಥಾನ ರಾಯಭಾರಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಉನ್ನತವಾದ್ದು. ಇವನು ಆ ದೇಶದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಭೇಟಿ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ರಾಯಭಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರು ವಿದೇಶಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೇರವಾಗಿ ಭೇಟಿಯಾಗಬಹುದು. ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಹೈ ಕಮಿಷನಿನ ಮೂಲಕ.

ಸಂಪರ್ಕದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾರಿಗೆಗಳು ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನರನಾಡಿಗಳಂತಿರುವ ಇವುಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೂ ಕಾಮನವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ನೌಕೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವುದು, ಹಡಗು ಸಾರಿಗೆಯನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಹಡಗು ಸಾರಿಗೆ ಸಮಿತಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ರಕ್ಷಣೆ : ಅನೇಕ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ರಕ್ಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನಿನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ವಿಶ್ವದ ವಿವಿಧ ಮಿಲಿಟರಿ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಉಂಟು. ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಕೆನಡ ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕೌಲು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಕೌಲು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವವಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮಿಲಿಟರಿ ನೆರವನ್ನು ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಆ ದೇಶಗಳ ಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಬ್ರಿಟನಿನ ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಸೈನಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೊಡಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಒಂದು ಮಿಲಿಟರಿ ಒಕ್ಕೂಟವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದಾಗ ನೆರವು ನೀಡಲು ಬ್ರಿಟನ್ ಮುಂದೆ ಬರಬಹುದು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳಿಗೆ ಬ್ರಿಟನಿನ ಮಿಲಿಟರಿ ನೆರವು ಉಂಟು. ಚೀನ 1962 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಗಡಿಯ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದಾಗ ಬ್ರಿಟನ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದುವು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು: ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸಹಕಾರ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟನಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಉಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿ. ಬ್ರಿಟನಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಕಡೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 1931 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಂಘ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಬ್ರಿಟನ್ ಸಹಾಯ ನೀಡಿತು. 1959 ರಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮ್ಮೇಳನ ಬ್ರಿಟನಿನ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಹರಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಲು 1,000 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳನ್ನು ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ ನೀಡಿತು. ಕೆನಡದ್ದು ಕಾಲು ಭಾಗ. ಉಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಭಾರತ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಕೊಟ್ಟವು. ಶಿಕ್ಷಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುವಂತೆ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಗಳಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದರ ಸಭೆ 1962 ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲೂ 1964 ಒಟ್ಟಾವದಲ್ಲೂ ನಡೆಯಿತು. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಹಾರ್ದ ಸಂಬಂಧ ಸ್ಥಾಪನೆ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಗಳ ಏರ್ಪಾಡು– ಇವು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳು.

ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯದ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಾದರಿಯ ನ್ಯಾಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಾನೂನಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕಾನೂನಿನ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅಧಿವೇಶನಗಳು 1955 ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲೂ 1960 ರಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಒಟ್ಟಾವದಲ್ಲೂ 1965 ರಲ್ಲಿ ಸಿಡ್ನಿಯಲ್ಲೂ ನಡೆದುವು.

ಪೌರತ್ವ : ಪೌರತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಸಮುದಾಯ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಜನ ವಲಸೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಬರುವ ವಲಸೆಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಆ ದೇಶ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ತಲೆದೋರಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಮನ್ ವೆಲ್ತಿನ ವಿಕಾಸ : ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಹಾಗೂ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. 1583 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಸಾಹತನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಪಾರ, ವಾಸಿಸಲು ಸ್ಥಳ–ಇವೇ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಹೊಸ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಿಯ ಅಧಿಕೃತ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು (1965)

ಚಿತ್ರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಧಾನಿಯ ಅಧಿಕೃತ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು (1965)

ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕಾರಣವಾದ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು. ಅವರು ಹಲವು ದೇಶಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಗೆದ್ದು ತಮ್ಮದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕವೂ ಆಕ್ರಮಣದ ಮೂಲಕವೂ ಈ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವ ವಸಾಹತು ಕಚೇರಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಹಾಗೂ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಇತ್ತು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ವಸಾಹತುಗಳ, ರಾಜ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡುವು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನ ಮುಗಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಕೆನಡ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು, ಭಾರತ, ಬರ್ಮ, ಮಲಯ, ಸಿಂಹಳ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದ್ದುವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳೆದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗೇ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ವಿಕಾಸವಾಯಿತು.

ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ರಾಂತಿ : 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ರಾಂತಿ ಈ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟನೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದ 13 ವಸಾಹತುಗಳು ಬ್ರಿಟನಿನ ನೀತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿ 1789 ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದವು. ಅಮೆರಿಕನರು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಯಸಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅದನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಲೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನೊಡ್ಡಲೂ ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆಯಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ ಆಗ 13 ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿತಾದರೂ ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟನ್ ಒಂದು ಪಾಠ ಕಲಿಯಿತು. ಉಳಿದ ವಸಾಹತುಗಳೊಡನೆ ಅದು ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರವೂ ವಸಾಹತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಾಗ ಮತ್ತೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಲಾಯಿತು.

ಡರ್‌ಹ್ಯಾಂ ವರದಿ : ಡರ್‌ಹ್ಯಾಂ ವರದಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆನಡದ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನರು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಹೊರಟು ಕೆನಡದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದವರನ್ನು ಹಳಬರು ತಾತ್ಸಾರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತ ಆಡಳಿತದ

ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ತಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವಂತೆ ಒಳಸಂಧಾನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸದಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಜನರ ವಿಭಾಗವೊಂದಿತ್ತು. 1837 ರ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಂಗೆಗಳೆದ್ದುವು. ಕೆನಡದ ಜನರೂ ಅಮೆರಿಕನರಂತೆ ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಎದುರುಬಿದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಸೆ ಪಡಬಹುದಾದ ಸಂಭವ ಉಂಟಾಯಿತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಕರವಾದ ಏರ್ಪಾಟನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಲಾರ್ಡ್ ಡರ್‌ಹ್ಯಾಮನನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿತು. ಡರ್‌ಹ್ಯಾಂ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ತೀವ್ರವಾದಿ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು ಪಡೆದಿರುವಂಥ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ನೆಲಸುನಾಡಿಗರಿಗೂ ಅವರ ಒಳಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೀಡುವುದೊಂದೇ ಉಪಾಯವೆಂದು ಈತ ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮೇಲಣ ಕೆಳಗಣ ಕೆನಡ ವಿಭಾಗಗಳು ಒಂದಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಬೇಕೆಂದೂ ಈತ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ. ಈತನ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕೂಡಲೇ ಮೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅವರಿಗೆ ಇದರ ಅಗತ್ಯದ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. 1846–49 ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆನಂತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡುಗಳಿಗೂ ಈ ಬಗೆಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಬಂದುವು. ವಸಾಹತುಗಳು ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ (ಡೊಮಿನಿಯನ್) ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡದ್ದು ಈ ವಿಕಾಸದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದ ವಸಾಹತುಗಳು ಒಂದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರತ್ವ ಪಡೆದುವು. ಕೆನಡ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾದುವು. ಕೆನಡ ಅಧಿರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆ ತಡವಾಯಿತು.

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಅಧಿರಾಜ್ಯವಾದ್ದು 1901 ರಲ್ಲಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಒಕ್ಕೂಟವಾದ್ದು 1910ರಲ್ಲಿ 1961 ರಿಂದ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ಆಡಳಿತವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಏಕಾತ್ಮಕ ಸಂವಿಧಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 1870 ರಲ್ಲಿ. ಅಧಿರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಅದಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಾದ್ದು 1907ರಲ್ಲಿ.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳದ್ದುವು: 1 ಕೆನಡ, 2 ನ್ಯೂಜಿ಼ಲೆಂಡ್, 3 ನ್ಯೂ ಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್, 4 ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು 5 ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಒಕ್ಕೂಟ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳ ಒಳಾಡಳಿತ ಅಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳದು. ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಬ್ರಿಟನಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆಯಿತು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ : ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1914–18) ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಯಥೇಷ್ಟವಾದ ಸೈನ್ಯಸಹಾಯವೂ. ಧನಸಹಾಯವೂ ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬ್ರಿಟನಿನೊಂದಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರಬೇಕೆಂದು 1911 ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ವಾದಿಸಿದ್ದರು. ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳ ಪಾತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು ಯುದ್ಧದ ಫಲ. 1917 ರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಯುದ್ಧ ಸಂಪುಟದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಯುದ್ಧ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ 1917–18 ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳಿದ್ದುವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಂಪುಟದ ಹೊಣೆ ಆ ದೇಶದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಇಡೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಣೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಯುದ್ಧಸಂಪುಟದ್ದಾಯಿತು. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿರಾಜ್ಯವೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೈನ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದುವು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶಾಂತಿಸಂಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವೂ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದಾಗಿತ್ತು.

1922 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನಿಗೂ ತುರ್ಕಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತಮಗೇನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆನಡ ಆಧಿರಾಜ್ಯ ತಿಳಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟನಿನ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶದಲ್ಲೂ ತಾವೇಕೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತ ಆಧಿರಾಜ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ರಾಯಭಾರಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಯಸಿದುವು.

ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಪರಿನಿಯಮ (ಸ್ಟಾಚ್ಯೂಟ್) : ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಡೆಸಿದ್ದು 1926 ರಲ್ಲಿ, ಆ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಐರಿಷ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದೇ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಖ್ಯ ಚರ್ಚೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿ 1930ರಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಪ್ಪಿಗೆಪಡೆದ ಪರಿನಿಯಮವೊಂದು 1931 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಅನುಮೋದನೆ ಪಡೆಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಯಾವ ಕಾಯಿದೆಯೇ ಆಗಲಿ, ಅಧಿರಾಜ್ಯದ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ಶಾಸಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಹೊಸ ರಚನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅಧಿರಾಜ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಗಳಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಟ್ಟು ಸಡಿಲವಾಗುವುದು ತಪ್ಪಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದರ ಅರ್ಥ ಬದಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಅಥವಾ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮುದಾಯವೆಂಬುದು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚುರವಾಯಿತು. ಆರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸರಿಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಒಂದಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ ದೊರೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡುವು. 1936ರಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಿಂಹಾಸನ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಾಗಲೂ ಐರ್ಲೆಂಡನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಲಹೆ ಪಡೆದದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಅನುಮತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅನಂತರ : ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಸದಾ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವಾದ ಸಂಸ್ಥೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ (1939–45) ಇದರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟವೆನ್ನಬಹುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಸಮಾಲೋಚನೆಗಳು ಬೆಳೆದುವು. ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋರಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಬ್ರಿಟನನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣ್ಣು ಮಾಡಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿ ಬಿರುಸಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ಜೋರಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಒಂದೊಂದೇ ವಸಾಹತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. 1947 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತವೂ 1948 ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ಬರ್ಮಗಳೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದುವು. ಅದೇ ರೀತಿ ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯವಾದುವು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಿಕ್ಕದಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ. ಗೌರವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಹಲವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ತಜ್ಞರು ಭಾವಿಸಿದರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡು, ಯುದ್ಧಾನಂತರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕೇವಲ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತನ್ನು ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಿಟನ್ ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಅಥವಾ ಬಿಡುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆಯಾ ದೇಶಗಳಿಗೇ ಬಿಡಲಾಯಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಸಿದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಗಣರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಭಾರತ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಸಿಂಹಳಗಳು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಬರ್ಮ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಅದರ ತಳಹದಿ ವಿಶಾಲವಾಯಿತು. ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅದರ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದುವು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತನ್ನು ಸೇರಿದ ಏಷ್ಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಅಧೀನತೆಯ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಕಹಿ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ತಂದುವು. ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಮನೋಭಾವವೂ ತಿಕ್ಕಾಟಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿತು. ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ವರ್ಣನೀತಿ–ಇವು ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮೊಡನೆ ತಂದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕೇವಲ ಒಕ್ಕೂಟವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಈಗ ಕೇವಲ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮುದಾಯವಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ. ಈ ಸಮುದಾಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸಮುದಾಯದ ಶಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಕುಸಿಯುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬಂದುದುಂಟು. 1956 ರಲ್ಲಿ ಸೂಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಾಗ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿಬಂತು. ಈಜಿಪ್ಟ್ ಸುಯೆಜ್ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಳಿಸಿದಾಗ. ಆ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಲು ಬ್ರಿಟನ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳು ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸಿದುವು. ಈ ಘಟನೆ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಏಷ್ಯನ್ ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ ತನ್ನ ವಸಾಹತು ನೀತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಪರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಆ ನೀತಿಯನ್ನು ಹೇರಲು ಬ್ರಿಟನ್ ಹಿಂದೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದುವು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟನಿನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಸಡಿಲವಾಯಿತು. ಅದೇ ರೀತಿ 1946ರಿಂದಲೂ ಬ್ರಿಟನ್ ಐರೋಪ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೇರಲು ಸನ್ನಾಹ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ 1971 ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸೇರಿತು. ಬ್ರಿಟನಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲು ಯೂರೋಪಿನ ಮೇಲೆ ; ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್

ಬರುವುದು ಅನಂತರ –ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಇದೊಂದು ಕಾರಣ. ಅನೇಕರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ನಿರಾಶೆಯುಂಟಾಗಿದೆ.

1962ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬರುವ ಜನರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾನೂನನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಇದರಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವರ್ಣೀಯರು ಬ್ರಿಟನಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತೆಂಬುದು ಬ್ರಿಟನಿನ ವಾದ. ಆದರೆ ಅದರ ಕ್ರಮ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಒಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿವೆ. (ಎ.ಎಂ.ಆರ್.; ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಮಲಾಪುರ: ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆಯಿಂದ 11ಕಿಮೀ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ಊರು. ಹಂಪೆಯಿಂದ ಮೂರೂವರೆ ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಊರು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ರಾಣಿ ಕಾಮಲಾದೇವಿ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಹೇಳಿಕೆ. ಇದು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಆನೆಗೊಂದಿ ರಾಜನ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಗರೇಶ್ವರ, ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮ ಮತ್ತು ಕಂಪ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮಾಲ್ಯವಂತ ರಘುನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ **(ನೋಡಿ: ಹಂಪೆ)**.

ಊರಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ 476 ಎಕರೆ ಒಳ ಆಯ ಹೊಂದಿರುವ ದೊಡ್ಡಕೆರೆ ಇದೆ. ಫಲವತ್ತಾದ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಬಾಳೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಮಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಇತರರು ನೆಲಸಿ ಒಂದು ಬಡಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆ ಬಳಿಯ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಸದಾ ದೊರಕುವ ನೀರಿನಿಂದ ಈ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿದೆ. ಕಬ್ಬನ್ನು ಬೆಳೆದು ಹೊಸಪೇಟೆ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಲ್ಲದ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಉಂಟು.

ಕಾಮಲಾಪುರ ನಗರ ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲೇಜು ಇದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಇವೆ. *

ಕಾಮಲೇಖನ : ಪ್ರಣಯಚೇಷ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕಾಮಕೇಳಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯ. ನಿಜವಾಗಿ ಅದು ಆ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಬೇಕಾದರೆ ಓದಿದವರನ್ನು ಶಾರೀರಕ ಪ್ರಲೋಭನೆಗೆ ಎಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿ ಅದಕ್ಕಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಶೃಂಗಾರದ ಕಡೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಕಾಮಾಂಗಗಳ ಕುರಿತು ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೇ ವರ್ಣನೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅದನ್ನು ಅಶ್ಲೀಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆಯಿಂದ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಕಾಮ ಕುರಿತ ಬರೆಹ ಅಶ್ಲೀಲ, ಉದ್ರೇಕಕಾರಿ ಎಂಬ ಹಣೆಪಟ್ಟಿ ಧರಿಸಿತು. ಅದು ಒಂದು ಗುಪ್ತ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಾಮ ರಹಸ್ಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು. ಅತಿನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವರು ಕಾಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನಾಚಿಕೆಗೊಂಡು ಅದನ್ನು ತೃತೀಯ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ತೃಪ್ತಿಯ ಸಂಗತಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ಸಭ್ಯರಾರೂ ಅದನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿರತಕ್ಕ ವಿಚಾರವೆಂದೇ ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕ ಜನರ ಅಲಿಖಿತ ಒಪ್ಪಂದ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟವಾಗಿಯೋ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಲೋ ನಿರೂಪಿಸ ಹೊರಟರೆ ಅಂಥ ಮಾತುಕಥೆ ಕಾಮಾಲಾಪವಾಗುತ್ತದೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಕಾಮಲೇಖನವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮನರ ಹಲವು ನಾಟುನುಡಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕ ಕವನಗಳೂ ಆ ಬಗೆಯ ಖಂಡನೀಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೇ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮಾರ್ಷಲನ ಕೆಲವು ಚೌಪದಿಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಮಾಡದೆ ಅವರಾರಿಗೂ ಅರಿವಿಲ್ಲದ ಮೂಲ ಲ್ಯಾಟಿನ್ನಿನಲ್ಲೇ ಅಚ್ಚುಹಾಕುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಇತ್ತು. ನಾಟುನುಡಿಗಳನ್ನು ಓದುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಎಂದು ಸದಾಚಾರಶೀಲನಾದ ಶ್ರೀಮಂತ ಚೆಸ್ಟರ್ ಫೀಲ್ಡ್ ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಾಯನನ 'ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ' ದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿವೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಮಾಜಗಳು ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡು ಹಿಂದಿನ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಬಿಗಿಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಡಿಲಗೊಂಡಿವೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಸಂಪರ್ಕವಿಚಾರ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಜವೂ ಕುಭಾವನಾ ರಹಿತವೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಲೈಂಗಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹಳೆಯ ನಿಷೇಧ ಇಂದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಡಿಲವಾಗಿದೆ.

ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಸುರತ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳೂ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ಕಾಮಲೇಖನ ಎನ್ನುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆನ್ನುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ. ಹೊಸಹುಟ್ಟಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಲೀನರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ತೋರುವಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಾಣಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತೋರಿಬಂದುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 18 ವರ್ಣನೆಗಳು ಬಂದೇ ಬರಬೇಕೆಂದು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತಿಪತಿಯರ ಏಕಾಂತವನ್ನೂ ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆಯನ್ನೂ ಕವಿಗಳು ಬಣ್ಣಿಸಿದರು. ವಿಷಯವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ರಸವತ್ತಾಗಿಯೂ ಕವನಗೈಯುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆ ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಬಲು ದೂರ.

ಪುರಾತನ ಪ್ರಭು ಒಬ್ಬ ಕಾಮಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲೋಸುಗವೇ ಒಂದು ಕವಿ ತಂಡವನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಎಂದರೆ ಅಂಥ ಕೆಟ್ಟದಾರಿಗೆ ಎಳೆಯುವ ಕಥೆಗಳೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿತ್ತು. ಹಿಂದಣ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೊಕಾಚೀಯೋವಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಥೆಗಾರನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಸಂದಿತಾದರೂ ಲಾಂಪಟ್ಯದ ಕವಿಯೆಂಬ ಅಪಖ್ಯಾತಿ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಈಚಿನವರಲ್ಲಿ ಮೋಪಾಸನ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಕವಿತೆ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹಾಗಿರಲಿ, ಈಚೆಗೆ ಕಾಮವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಹೊತ್ತಗೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಪರವಾನೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆಗೊಂದು ಈಗೊಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಶ್ಲೀಲವೆಂದು ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕುವುದೂ ಉಂಟು. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವರಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಲಭ್ಯವಿವೆ.

ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶೀಲಧರ್ಮ, ಇಡೀ ಸಮಾಜದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಮಾತು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೀಲ, ಅಶ್ಲೀಲ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಅದನ್ನು ಶೀಲ ಅಥವಾ ಅಶ್ಲೀಲ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದೊಳ್ಳೆಯದು. ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಗೆ ಕಾರಣವೋ ಹಾಗೆ ಓದುಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಕಾರಣವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು **(ನೋಡಿ– ಅಶ್ಲೀಲ)**. (ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಮವಿಕಾರಗಳು : ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಸಹಜಕಾಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಕೃತಕಾಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ (ಸೆಕ್ಷುಅಲ್ ಡಿಸಾರ್ಡರ್ಸ್). ಕಾಮವಿಕಾರಗಳು ಇತರ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ವಿಕಾರಗಳಂತೆಯೇ ಮಾನವ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕಾಡಿಸಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿರುವುವಾದರೂ ಇವುಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಕಾಮವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಕಾಮವಿಕಾರದ ಮೇಲಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿಖರವಾಗಿವೆ. ಕಾಮವಿಕಾರದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಾರಂಭವೇ ತಡವಾದದ್ದಲ್ಲದೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಕುಂಠಿತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೂ ಕಾಮವೆಂಬುದು ಖಾಸಗಿಯಾದ, ಮುಚ್ಚುಮರೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಾರದಾದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಿಳಿದವರು ಜನರ ಟೀಕೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಕಾಮ ಜೀವನದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನಂಥ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಕಾಮದ ಬಗ್ಗೆ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬರೆದು ಈ ವಿಷಯದ ಮೇಲಿನ ಚಿಂತನೆಗೆ ಘನತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು **(ನೋಡಿ– ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ)**. ಇಂಥ ಬರೆಹಗಳು ಮತ್ತು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳು ಬಹುಶಃ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತೆರೆದ ಮನಸ್ಸಿನ, ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಧೋರಣೆ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮ ವಿಕಾರಗಳಿಗಿಂತ ಅದರ ಸಹಜ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮತ್ತು ಮನೋವೈದ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕಾಮವಿಕಾರದ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಮವಿಕಾರಗಳೆಂದರೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವಂಥ ಒಂದೇ ಒಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಮವಿಕಾರದ ನಿರೂಪಣೆ ಸಹಜವಾದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ ಕಾಮವೆನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಅನಂತರ ಸಹಜಕಾಮವೆಂದು

ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ. ಒಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತವೆನಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧೋರಣೆಗಳು ಬದಲಾದಂತೆ ಕಾಮವಿಕಾರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳನ್ನು ಸಹನೆಯಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಅಂಥವರು ವಿಕೃತರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಧೋರಣೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರೂಪುತಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಈ ಎರಡನೆಯ ಅಂಶದ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮತಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮವೆಂಬುದು ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಹಜ; ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ ಲೈಂಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಸಹಜ–ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ ಮತ್ತು ಸಂತಾನ ನಿರೋಧಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಹಜ ಸಂಭೋಗ ಕೂಡ ವಿಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಇದನ್ನು ತೀರ ಸಂಕುಚಿತವಾದ, ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ದೂರವಾದ, ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೆಂದು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದೆ. ಕಾಮದ ಅಂತಿಮ ಗುರಿ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಇದು ಎಂದೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ–ಎಂಬುದು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಾಗಿರಬೇಕೇ ಬೇಡವೇ ಎಂಬುದು ಬೇರೆಯೇ ಆದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಾಮ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಬಗೆಯೇ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅದು ಹಾಗಿರಬಾರದಿತ್ತು ಎಂಬುದೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಲ್ಲದ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಅಂಗೀಕರಿಸದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವಂತೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನೊಡ್ಡುವ ಕಾಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ವಿಕಾರವಾದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ, ನಿದ್ರಾಸ್ಖಲನಾದಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವೂ ಸಹಜವೂ ಆದವೆಂಬುದಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಮನೋರೋಗಿಗಳಾದವರಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಿಕೃತ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೇರುತ್ತಿರುವ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಾನಸಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ತಲೆದೋರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ ಮತ್ತು ನಿದ್ರಾಸ್ಖಲನ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಟ್ಟದ್ದು. ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ – ಎಂದು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವವರು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಚಿಂತೆ, ತಳಮಳ, ಖಿನ್ನತೆ, ಆಯಾಸ, ಮತ್ತು ನೂರೆಂಟು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ತರುಣರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬಾಧೆಗಳು ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ ಅಥವಾ ನಿದ್ರಾಸ್ಖಲನದ ನೇರ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲ ; ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಚಿಂತೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಅಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಶರೀರ ರಚನೆಯ ಸ್ಥೂಲಪರಿಚಯ ನೀಡಿ ಹೇಗೆ ಈ ತೊಂದರೆಗಳು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಸಹಜವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವೂ ಆದ ಶಾರೀರಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು–ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಕೆಡುಕಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು.

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವಿಕೃತವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಕಾಮಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ ; ಆಪಿರದಿಕೆ (ಇಂಪೋಟೆನ್ಸ್) ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕ ರಾಹಿತ್ಯ (ಫ್ರಿಜಿಡಿಟಿ), ಸಲಿಂಗಕಾಮ (ಹೋಮೊಸೆಕ್ಷುಯಾಲಿಟಿ), ಕದ್ದು ನೋಡುವಿಕೆ (ವಾಯುರಿಸಮ್), ಪ್ರದರ್ಶನಾತಿರೇಕತೆ (ಎಕ್ಸಿಬಿಷನಿಸಮ್), ವಸ್ತುಕಾಮ (ಫೆಟಿಷಿಸಮ್) ಬದಲುಡಿಗೆ (ಟ್ರಾನ್ಸ್ ವೆಸ್ಟಿಸಮ್) ಮತ್ತು ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮ (ಮ್ಯಾಸೊಕಿಸಮ್) ಮತ್ತು ಪರಹಿಂಸಕಾಮ (ಸಾಡಿಸಮ್).

1. **ಆಪಿರದಿಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕರಾಹಿತ್ಯ** : ಇವೆರಡೂ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಾಮಜೀವನದಲ್ಲಾಗುವ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆಗಳೇ ಹೊರತು ಕಾಮದ ವಿಕೃತಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ. ಆಪಿರದಿಕೆ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕರಾಹಿತ್ಯ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ತಾರುಮಾರುಗಳು. ಆದರೆ ಇವೆರಡರ ಮೂಲ ಬಹುಶಃ ಒಂದೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಂಡಿಗೆ ತನ್ನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ನಿಮಿರಿಕೆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ಇಡಲಾಗದೆ ಇಳಿದು ಹೋಗುವುದೇ ಆಪಿರದಿಕೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಂಭೋಗಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಆತನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಇದು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತ ಉದ್ರೇಕರಾಹಿತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಯೋನಿ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟು ಶರೀರಬಿಗಿದುಕೊಂಡು ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ತ್ರಾಸದಾಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮುದಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಆಪಿರದಿಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕರಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆಗ ಇವು ಕಾಮವಿಕಾರಗಳೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತರುಣ ತರುಣಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಬುದ್ಧರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಇವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲೂ ತುಂಬ ಬಳಲಿದಾಗ, ಯಾವುದೋ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಪಿರದಿಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕರಾಹಿತ್ಯಗಳು ರೂಢಿಯಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ತಜ್ಞರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ತಾರುಮಾರುಗಳ ಮೂಲ ತೀವ್ರವಾದ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ (ಆಂಕ್ಸೈಟಿ) ಎಂಬುದನ್ನು ಹಲವು ತಜ್ಞರು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದಾದ ಇನ್ನಿತರ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಬಗೆಗೇ ಇರಬಹುದಾದ ಭಯ; ಬಸಿರಾಗುವ ಹೆದರಿಕೆ, ಗಂಡನಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಮೇಲೆ ಇರಬಹುದಾದ ನುಂಗಿಕೊಂಡ ಕೋಪ, ಜುಗುಪ್ಸೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೇವಲ ಅತಿಯಾದ ಉದ್ರಿಕ್ತತೆ – ಈ ಮೊದಲಾದುವು. ಈ ರೀತಿಯ ಭಾವಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಭೋಗದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕುಂದಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಲೈಂಗಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅತಿಕ್ರೂರವಾದ ಶಿಸ್ತಿನ ತರಬೇತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೂ ಲೈಂಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಹಜವಾಗಿ ತೊಡಗದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದೆರಡು ಸಾರಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೋತರೆ ಈ ಸೋಲೇ ಇನ್ನಷ್ಟು ಭಯ, ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಬಹುದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಲೈಂಗಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ ಕಂಡುಬಂದು ಎಂದಿಗೂ ಸಂಭೋಗ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಇದ್ದರೂ ಗಂಡ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿ ಇಬ್ಬರ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ, ಅದರಲ್ಲೂ ವರ್ತನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ತಾರುಮಾರುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

2. **ಸಲಿಂಗಕಾಮ** : ಇದು ಗಂಡಸರು ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ, ಹೆಂಗಸರು ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತರಾಗಿ ಲೈಂಗಿಕತೃಪ್ತಿ ಪಡೆಯುವ ಕಾಮವಿಕಾರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಜೀವಮಾನದ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮದ ಅನುಭವವನ್ನು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ತಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹುಡುಗರು (ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿಯರು) ಒಟ್ಟಿಗೇ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನದಂಥ ಸಮರತಿಯ ಅಂದರೆ ಸಲಿಂಗರತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಅಪರೂಪವಲ್ಲ. ಹಾಸ್ಟೆಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಜೈಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ, ಕಾನ್ವೆಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಅಂಶ. ಆದರೆ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗಿಯೇ ವಿಕೃತವೇನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಇವರಿಗೆ ಸಹಜ ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸೆಯೇನಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಲಿಂಗಕಾಮ ಕಾಮ ತೃಪ್ತಿಯ ಏಕೈಕ ವಿಧಾನವಾದಾಗ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವಿಲಿಂಗಕಾಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ವಿಕೃತವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪುರುಷ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಲೈಂಗಿಕಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡಸಿನಂತೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರೆ ಇನ್ನುಳಿದವರು ಹೆಂಗಸರ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳಾದ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡಸರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಯಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಾಧಾನವಾದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಬಗೆಯ ವರ್ತನೆ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳಾದ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬಾಕೆ ಗಂಡಸಿನಂತೆಯೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬಾಕೆ ಹೆಂಗಸಿನಂತೆಯೂ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ತೋರಿಕೆಗೆ ಕೆಲವು ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳು ಎಲ್ಲರಂತೆಯೇ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಅನೇಕರು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಶಾರೀರಕವಾಗಿ ಪರಲಿಂಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲುತ್ತಾರೆ.

ಸಲಿಂಗಕಾಮದ ಕಾರಣಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಪಡೆದ ದೇಹ, ಚಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಗಳ ದೋಷದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕರು ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಕೆಲವು ಸಂಶೋಧಕರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಶಾರೀರಕವಾಗಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳು ಪರಲಿಂಗದವರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು ಜನಿಕ (ಜೀನು) ದೋಷವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗಂಡಸುತನ ಅಥವಾ ಹೆಂಗಸುತನವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನಿಕ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ; ಅನೇಕ ಜನಿಕಗಳ ಸಮತೋಲತೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮತೋಲ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಲಿಂಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ಉಳಿದವು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲ್ಪಡದೆ ತೋರಿಕೆಗೆ ಆತ ಗಂಡಸಾಗಿದ್ದರೂ ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಹೆಂಗಸಾಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ತಳೆದವರ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂಶೋಧಕರು ಮಾನಸಿಕ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು

ಒತ್ತಿಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಹಜವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಾಯಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ತಂದೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಹೊಂದಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳಾದ ಗಂಡಸರು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಂದೆಯಲ್ಲಿ ತಾದತ್ಮ್ಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ತೊಂದರೆಯ ಮೂಲ ಎಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ರೀತಿ ದೋಷಪೂರ್ಣ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಅಥವಾ ಕಲಿಕೆಯಿಂದ ಪರಲಿಂಗದ ಮಾನಸಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಮಗುವಿನ ಸಹಜವಾದ ಮನೋಲೈಂಗಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಬರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆದ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು, ಹೆಣ್ಣು ಹುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ತುಂಬಾ ಆಸೆ ಪಡುವವರು. ಕೊನೆಗೆ ನಿರಾಶರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಗಂಡು ಮಗುವೊಂದನ್ನೇ ಹುಡುಗಿಯಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಹುಡುಗಿಯಂತೆಯೇ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅವನ ಮನೋಲೈಂಗಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ನವತಾರುಣ್ಯದ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪಡೆದ ಸಲಿಂಗಕಾಮದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಕಂಡಾತ ಮುಂದೆ ಈ ಮೂಲಕವೇ ತನ್ನ ಕಾಮವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಬಹುದು ; ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದ ಅಪಕಲಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲ ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಕಲಿಕೆಯ ಅಂಶ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲು ಕಾರಣಗಳಿವೆ.

ಸಲಿಂಗಕಾಮಿಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಪ್ಯಾವ್‌ಲವ್‌ನ ಅನುಬಂಧನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವರ್ತನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಲಿಂಗಕಾಮದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಅಂಥ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆರಳಿಸಿ ಆಗ ವಿದ್ಯುದಾಘಾತ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಸಲಿಂಗಕಾಮದ ಅನುಭವಕ್ಕೂ ತಾಪಕ್ಕೂ ಒಂದು ಅನುಬಂಧನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಬಂಧಿತ (ಕಂಡಿಷನ್ಡ್) ತಾಪ ಅವರ ದುಶ್ಚಟವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಸಮರ್ಥನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಲಿಂಗಕಾಮ ಒಂದು ಶಾರೀರಕ ರೋಗವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಔಷಧಗಳಿಲ್ಲ.

3. ಕದ್ದು ನೋಡುವಿಕೆ : ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನವರು ದೊಡ್ಡವರ ಲೈಂಗಿಕ ಚಟುಚಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ತಳೆಯುವುದು ಸಹಜ. ಕದ್ದು ನೋಡುವುದು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಕೃತವಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಹೆಂಗಸರು ಬಟ್ಟೆ ಕಳಚುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಥವಾ ಇತರರು ಲೈಂಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ವಯಸ್ಸಾದ ದೊಡ್ಡವರು ಇಣಿಕಿನೋಡುವುದು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಚಟವಾಗಿ ಅದೇ ಅವರ ಕಾಮತೃಪ್ತಿಯ ಮುಖ್ಯಕ್ರಮವಾದಾಗ ಅದು ವಿಕೃತವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಅಭ್ಯಾಸ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಡಿಮೆ; ಇನ್ನಿತರ ಮನೋಬೇನೆಗಳು ಜೊತೆಗೂಡಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮನೋವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಳವೇ. ಅಭಾವಮೇ ಇಂಥ ನಡೆವಳಿಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪುರುಷನ ಹಾಗೂ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒದಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಚಟ ಅಶ್ಲೀಲವಾದ್ದೆನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬೇರೂರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕೆಟ್ಟ ಚಾಳಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಡಿಸಬಹುದು.

4. ಪ್ರದರ್ಶನಾತಿರೇಕ : ಇದು ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಕಾಮ ವಿಕಾರ. ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ವಪ್ರದರ್ಶನ ಭಾವವೇ ಇದರ ತಳಹದಿಯಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ ಇದು ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡು, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಕಿರಿಕಿರಿಯಾಗಬಹುದು. ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಇದು ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಲೈಂಗಿಕತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೀದಿಯ ಕತ್ತಲೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ, ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದಿ ಗೊಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದಂತೆ ಅರೆಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಹೊಂಚಿಕಾದು, ಹೆಂಗಸರು ಯಾರಾದರೂ ಆ ಕಡೆ ಸುಳಿದಾಗ ಥಟ್ಟನೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಜಿಗಿದು ತನ್ನ ಜನನೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೂಡಲೇ ಮುಷ್ಟಿಮೈಥುನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಅಶ್ಲೀಲವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಂಥವರು ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶನಾತಿರೇಕವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪುರುಷರಂತಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ದೇಹ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಉದ್ರೇಕಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ತೊಂದರೆ ಕೂಡ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮನೋಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಗುಣವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬಹುಶಃ ಕಾಮತೃಪ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಹಜ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಇಂಥವರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮನೋಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾದೀತು.

5. ವಸ್ತು ಕಾಮ : ವಸ್ತುಕಾಮವೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಲಿಂಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಸ್ತುವೇ ಕಾಮೋದ್ರೇಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ವಸ್ತುಕಾಮಿಗಳಾದ ಹಲವರು ಎಂದಿನಂತೆ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದಾದರೂ. ಈ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಾಮಿತವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿಬೀಳುವುದೇ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಬದಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹೆಂಗಸರ ಕೈಚೀಲವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕಾಮೋದ್ರಿಕ್ತನಾಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚೀಲ ಹಿಡಿದು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ಹೆಂಗಸಿನ ಮೈಮೇಲೆರಗಿ ಆಕೆಯ ಚೀಲವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಕಾಮೋದ್ರೇಕವನ್ನು ತಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಷ್ಟು ತೀವ್ರಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಗಿರದ ವಸ್ತುಕಾಮಿಗಳು ಹೆಂಗಸಿನ ಉಡುಪೊಂದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರವಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಸ್ತುಕಾಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೆಂಗಸರ ಒಳ ಉಡುಪುಗಳು, ಚಪ್ಪಲಿಗಳು. ಕೈಚೀಲಗಳು, ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸ್ತುಕಾಮಿ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಕಾಮೋದ್ರೇಕವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ಲೈಂಗಿಕ ಅನುಭವಗಳು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೀಗೇ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಾಗ ಕಾಮೋದ್ರೇಕಕ್ಕೂ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಅನುಬಂಧನೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು; ಮುಂದೆ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಲೈಂಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆಯಾಗಬಹುದು. ವಸ್ತುಕಾಮವನ್ನು ಈಗ ವರ್ತನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ನಿವಾರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮೋದ್ರೇಕ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಆಗ ವಿದ್ಯುದಾಘಾತ ಕೊಡುವ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ.

6. ಬದಲುಡಿಗೆ : ಪರಲಿಂಗಿಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸುವ ವಿಕಾಸವೇ ಬದಲುಡಿಗೆ. ಬದಲುಡಿಗೆ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಕಾಮ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಬದಲುಡಿಗೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದಾದ ವಿಕಾರವಾಗಿದೆ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು. ಈ ತೊಂದರೆಗೀಡಾದ ಗಂಡಸರು ತಾವು ಹೆಂಗಸರೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವರ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಭ್ರಾಂತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹೆಂಗಸರ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಗ ಇವರಿಗೆ ಹಾಯೆನಿಸಿ ಗಂಡಸರ ಉಡುಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಜುಗುರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಕಾಮದಲ್ಲಿ ಆಗುವಂತೆ ಹೆರರುಡಿಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಗ ಕಾಮೋದ್ರೇಕ ಆಗಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇದೇ ವಸ್ತುಕಾಮಕ್ಕೂ ಬದಲುಡಿಗೆಗೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಲಿಂಗಪರಿವರ್ತನೆ ಬಯಸುವ ಬಹುಮಂದಿ ಬದಲುಡಿಗೆಯ ವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಗಸಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋದಾಗ ಕೆಲವು ಗಂಡಸರು ತಮ್ಮ ಜನನೇಂದ್ರಿಯವನ್ನೇ ಹತಾಶೆಯಿಂದ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಲಿಂಗಾಂತರಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ತೀವ್ರವಾದ ಬಯಕೆ ಇಲ್ಲದ ಬದಲುಡಿಗೆಗಾರರಿಗೆ ಈಗ ಮಾನಸಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

7. ಪರಹಿಂಸಕಾಮ ಮತ್ತು ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮ : ಲೈಂಗಿಕವಾಗಿ ಹಿಂಸೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವುದು ಈ ಎರಡೂ ವಿಕಾರಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆಯವರನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸುವುದರ ಮೂಲಕವೇ ಲೈಂಗಿಕ ತೃಪ್ತಿಪಡೆಯುವುದು ಪರಹಿಂಸಕಾಮ. ತನ್ನನ್ನೇ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮಿ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಹಿಂಸಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ; ಬದಲು ಪರಹಿಂಸಕಾಮಿಯೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಖುಷಿಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ ಲೈಂಗಿಕ ತೃಪ್ತಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪರಹಿಂಸಕಾಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮಿಗಳು ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮಿಯನ್ನು ಬೆತ್ತಲೆಗೊಳಿಸಿ ಪರಹಿಂಸಕಾಮಿ ಚಾಟಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಜನನೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಗಾಸಿಗೊಳಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಧಾನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಡೆಯುವಾತ ಮತ್ತು ಹೊಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವಳು (ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು) ಇಬ್ಬರೂ ಸಂಭೋಗದ ಸುಖವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಪರಹಿಂಸಕಾಮಿಗೆ ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಖುಷಿಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಹಿಂಸಕಾಮಿ ಸಿಗದೆ ಇದ್ದಾಗ ಅವನ ಚಾಟಿಯ ಏಟಿಗೆ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಆರೋಗ್ಯವಂತರಾದ ಅಸಹಾಯಕರು ಬಲಿಯಾಗಬಹುದು. ಕೊಲೆಗಡುಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ಪರಹಿಂಸಕಾಮಿಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲೇ ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ನಾಯಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಸಹಾಯಕ ಸಾಧುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಂಬಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊಡೆದು ಹಿಂಸಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮಯ ಕಳೆಯುವ ಹುಡುಗರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಲ್ಲಾದರೂ ಇದು ಪರಹಿಂಸಕಾಮದ ಮೊದಲ ಸೂಚನೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ಇಂಥ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪರಿಣತರಿಗೆ ತೋರಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಇತರ ಬಗೆಗಳು : ಅಷ್ಟೊಂದು ತೀವ್ರವಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಅಪರೂಪವಾದ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಮವಿಕಾರಗಳಿವೆ. ಸಂಭೋಗಪೂರ್ವಸ್ಖಲನ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯ ಚಿಹ್ನೆ ; ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಆದರೆ ತೀವ್ರವಲ್ಲದ ಕಾಮವಿಕಾರ, ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಭೋಗ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಆದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯವಿರುವವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಕಾರ. ಬಾಲ ಸಂಭೋಗ ವಯಸ್ಸಾದ ಕೆಲವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮವಿಕಾರಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕಷ್ಟದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲಿನವು ಯಾವುದೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳಲ್ಲ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಾಮವಿಕಾರ ಇನ್ನಿತರ ಮಾನಸಿಕ ತಾರುಮಾರಿನ ಒಡನಾಡಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾಮ ವಿಕಾರಗಳು ಮೂಲತಃ ಶಾರೀರಕ ರೋಗಗಳಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ನಿವಾರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಮನೋಚಿಕಿತ್ಸೆ (ಸೈಕೋತೆರಪಿ) ಕೂಡ ಸುಮಾರಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ. ಆದರೆ ಕಲಿಕೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ವರ್ತನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ (ಬಿಹೇವಿಯರ್ ತೆರಪಿ) ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗಿನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎನ್.ಎಚ್.)

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ : ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಗಡ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಬಂತು. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಎರಡೇ

ಚುಂಬನ : ಖಜುರಾಹೋ

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಶುದ್ಧಲೌಕಿಕ ಅಥವಾ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಯಾವರೀತಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲು ಯುಕ್ತಸಾಧನಗಳ ನಿರ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಅರ್ಥರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಕಾಮದ ಸಂತೃಪ್ತಿಗೆ ಯುಕ್ತಸಾಧನ ಅಥವಾ ಪ್ರಣಾಲಿಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಷಯ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಳುವ ರಾಜಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಮಕಲಾಸಕ್ತರಾದ ನಾಗರಿಕರನ್ನು (ರಸಿಕರನ್ನು) ಕುರಿತು ಹೊರಟಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮತ್ತು ನಗರದಲ್ಲಿಯ ರಸಿಕರ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಇರಲು ಶಕ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗ್ರಂಥ ನಿರೂಪಣಾಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಕಾಮಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ–ಮಲ್ಲನಾಗ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಕಾಮಸೂತ್ರ. ಅದರ ಶೈಲಿಗೂ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಶೈಲಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಮಾದರಿಯನ್ನೇ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಅನುಸರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಂತಿರುವ ಸೂತ್ರವಾಕ್ಯಗಳು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕಡೆಗೂ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆಯೆ ಕಾಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ, ತ್ರಿವರ್ಗಗಳ ವಿವೇಚನೆ, ವಿದ್ಯಾಸಮುದ್ದೇಶಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಮಾನ್ಯಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಈ ಲೌಕಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ತ್ರೀವಶೀಕರಣ, ಸಂಗ್ರಹಣ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪೂರ್ಣತಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯ ಶತ್ರುವಿಜಯಕ್ಕೆ ಮೋಸದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವಂತೆ. ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ಅನೀತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲು ಬಾರದು. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಪ್ರೇಮರಾಜ್ಯದ ಕೌಟಿಲ್ಯನೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಹಳಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳು ಆಧುನಿಕ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ಅಶ್ಲೀಲವೆಂದು ತೋರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಗೋಪ್ಯಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ಣನೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನೇ ಗ್ರಂಥವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ

ಲಜ್ಜಾವತಿ : ಶ್ರೀರಂಗಂ

ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದೇಶ ಧರ್ಮ ವಿರೋಧವಲ್ಲವೆಂದೂ ಕಾಮಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥ ಕಾರಕವಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಾರಿಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಭಾರತೀಯ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮುಂತಾದ ಇರತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಓವಿಡನ ಕಾಮಕಲಾಗ್ರಂತ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವೆನ್ನಬೇಕಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮನನೀಯ ಅಂಶಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಕಾಮಸೂತ್ರವೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದರೂ ಅದೇ ಮೊದಲ ಕೃತಿಯೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಔದ್ದಾಲಕಿ ಶ್ವೇತಕೇತು ಪ್ರರಾತನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಪಾಂಚಾಲ ಬಾಭ್ರವ್ಯನ ಟೀಕೆ ಬಂತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಏಳು ವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಆರನೆಯ ವಿಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ವೈಶಿಕ (ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ) ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ ದತ್ತಕ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ, ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಚಾರಾಯಣ, ಸುವರ್ಣನಾಭ ಘೋಟಕಮುಖ, ಗೋನರ್ದೀಯ, ಗೋಣಿಕಾಪುತ್ರ ಕುಚಮಾರ ಎಂಬ ಪಂಡಿತರು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಹೀಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಖಂಡಖಂಡವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪಕಾರವಾಗದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವಾದ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಬರೆದನಂತೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂಬಂತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರ ವಚನಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅನೇಕವೇಳೆ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಗೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ತುಂಬ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಪ್ರೌಢ ಕವಿಯಾಗತಕ್ಕವ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಳಿದಾಸ, ಶ್ರೀಹರ್ಷ, ಮಯೂರ, ದಂಡಿ, ಮಾಘ, ಭವಭೂತಿ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದವರೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಪ್ರ.ಶ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದವನಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅನಂತರ ಮತ್ತು ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಈತ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಊಹೆ ಮಾತ್ರ. ವರಾಹಮಿಹಿರನ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯ (6ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಕೆಲವು ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಕಾಮಸೂತ್ರ : ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಏಳು ಅಧಿಕರಣಗಳಿವೆ. ಅಧಿಕರಣದ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಒಟ್ಟು 64 ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲು ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರೂಪಣೆ. ಆಮೇಲೆ ಕಾಮಪುರುಷಾರ್ಥದ ಮಹತ್ತ್ವ, ಮುಂದೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಯಾರೆಂಬ ವಿಷಯ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಇದರ ಅಗತ್ಯ–ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಬಂದಿವೆ. ರಸಿಕನಾದ ನಾಗರಿಕನ ಲಕ್ಷಣಗಳಾವುವು, ಅವನ ದೈನಂದಿನ ವೇಷ, ಭಾಷೆ ಭೂಷಣಾದಿಗಳು ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರು ಎಂಥವರಿರಬೇಕು, ಎಂಥ ದೂತಿಯರನ್ನು ಆತ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು–ಈ ವಿಚಾರಗಳು ಮೊದಲ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವೆನ್ನಬಹುದು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಂಪ್ರಯೋಗಿಕ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭೋಗ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ನಿರ್ದೇಶನವಿದೆ. ಸಮಾನ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶಕ್ಯವಾದ

ಸಮರತಿ. ವೀರ್ಯಸ್ಖಲನ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶಕ್ಯ; ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರೀತಿವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಸಾಧಕಾಂಗಗಳಾದ ಚುಂಬನ, ಆಲಿಂಗನ, ನಖಕ್ಷತ, ದಂತಕ್ಷತ

ಪ್ರೇಮಿಗಳು : ಕುಂಭಕೋಣಂ

ಮುಂತಾದವುಗಳ ನಾನಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರಕಾರಗಳು; ಪುರುಷಾಯಿತ; ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಮೃಗಗಳಂತೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ರತಿಬಂಧಗಳು– ಇವೆಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ. ಖಜುರಾಹೋ ಮುಂತಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದೇ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಮಿಥುನಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು.

ಮೂರನೆಯದು ಕನ್ಯಾಸಂಪ್ರಯುಕ್ತಕ ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ನಕ್ಷತ್ರ ಹಾಗೂ ಅಂಗಾಂಗ ಲಕ್ಷಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಾದ ಕನ್ಯೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಹೇಗಿದ್ದರೆ ಶುಭ, ಹೇಗಿದ್ದರೆ ಅಶುಭವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅಶ್ವಲಾಯನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೈವೀ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಗಳೆಂಥವು, ಅವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳು ಯಾವುವು; ವಿವಾಹಾನಂತರ ತರುಣ ತರುಣಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕು, ಪರಸ್ಪರ ವೈರವನ್ನು ಹೇಗೆ ದೂರೀಕರಿಸಬೇಕು–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಉಪಪಾದಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣದ ಹೆಸರು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಭಾರ್ಯಾಧಿಕರಣ. ಸಂಗಮಯೋಗ್ಯೆಯರಾದ ನಾಯಿಕೆಯರಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ, ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವಳು, ವೇಶ್ಯೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಇವರನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಳಿಸುವ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಗೃಹಿಣಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳು, ಆಕೆಯ ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ದಕ್ಷತೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಸವತಿಯೊಡನೆ ಇರಬೇಕಾದ ರೀತಿ, ಅಸಭ್ಯಸ್ತ್ರೀಯರ ವರ್ತನೆ, ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ಇರುವ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ– ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲಿವೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಕಣ್ವರು ಶಕುಂತಲೆಗೆ ಮಾಡುವ ಉಪದೇಶ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ.

ಐದನೆಯದು ಪರಿಹಾರಕ ಎಂದರೆ ಪರರ ಹೆಂಡಿರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ವಿಭಾಗ, ಚಂಚಲ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನರಿತವರು ಸ್ವಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ದುರ್ನಡತೆಗಿಳಿಯದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದೆಂದು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಇದರ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ, ಪರಸ್ತ್ರೀಗಮನವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಲ್ಲ. ಸುಲಭಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಗುಣಶೀಲಗಳ ವಿವೇಚನೆ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೂ ಕಾರಣ ನಿರೂಪಣೆ, ಪರಿಚಯ ಬೆಳೆಸುವ

ಮಿಥುನ ಖಜುರಾಹೋ

ಉಪಾಯಗಳು, ಭಾವಪರೀಕ್ಷೆ, ಅಂತಃಪುರಸ್ತ್ರೀಯರ ರಕ್ಷಣೆ– ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ,

ಆರನೆಯದು ವೈಶಿಕ ಎಂದರೆ ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧಿಕರಣ. ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನಗಳು, ವೇಶ್ಯೆಯರಿಗೆ ಅಗತ್ಯರಾದ ದೂತಿ, ಕುಂಟಣಿ ಮುಂತಾದವರು, ಅಗಮ್ಯರಾದವರು, ಕುಷ್ಠ ಮುಂತಾದ ರೋಗವುಳ್ಳವರು ಇತ್ಯಾದಿ–ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ಗುಣವಿವೇಚನೆ, ದ್ರವ್ಯ ದೊರಕಿಸುವ ಪ್ರಣಾಲಿಗಳು, ವಿರಕ್ತ ಪುರುಷರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು, ವಿರಕ್ತರನ್ನು ಅನುರಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳು, ದ್ರವ್ಯಹೀನ ನಾಯಕರನ್ನು ಓಡಿಸು, ಪರಿಗಳು– ಇತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಡೆಯದಾದ ಏಳನೆಯ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಔಪನಿಷದಕ ಅಥವ ರಹಸ್ಯಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ವಶೀಕರಣ, ಲಿಂಗವೃದ್ಧಿ, ಯೋನಿಸಂಕೋಚಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಣಿಮಂತ್ರೌಷಧಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಏಳು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಈ ಕಾಮಸೂತ್ರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಜಯಮಂಗಲಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಯಶೋಧರ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವೀಸಲದೇವನ (1243–61) ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ. ಈ ಟೀಕೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಅನಂತರ ರಚಿತವಾದ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಬೇಕಾದಂತೆ ಅವತರಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತದೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವೀರಸಿಂಹದೇವನೆಂಬ ಅರಸ ರಚಿಸಿರುವ ಪದ್ಯಮಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕಂದರ್ಪ ಚೂಡಾಮಣಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. 1788ರಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯ ಪಂಡಿತನಾದ ಭಾಸ್ಕರ ನರಸಿಂಹ ಬರೆದ ಟೀಕೆ ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಅನಂತರದ ಗ್ರಂಥಗಳು: ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಗ್ರಂಥ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸರಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅನಂತರದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲಾ ಸುರತಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು ಕಲೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಕಾವ್ಯಮಯ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕೌಶಲವೂ ಛಂದೋವೈಚಿತ್ರ್ಯವೂ ಮೋಹಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು.

1. ಪದಶ್ರೀ ಎಂಬಾತ ಬರೆದ ನಾಗರಸರ್ವಸ್ವ. ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರ ಬೌದ್ಧನಾಗಿದ್ದು ದಾಮೋದರಗುಪ್ತ ರಚಿಸಿದ ಕುಟ್ಟನೀಮತವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು.

2. ಕಲ್ಯಾಣಮಲ್ಲನ ಅನಂಗರಂಗ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ನವಾಬನ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಬರೆದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಲ 16ನೆಯ ಶತಮಾನ.

3. ಕೊಕ್ಕೋಕ ಕವಿಯ ರತಿರಹಸ್ಯ. ಕವಿ ಸಿಂಹಳದೇಶದವನೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಕಾಲ ಸುಮಾರು 13ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಇವನ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಕ್ಕೋಕಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ನಾಮಾಂತರ ಜನಜನಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಐರೋಪ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಕಂಡು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ. ಈತ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಂದಿಕೇಶ್ವರ, ಗೋಣಿಕಾಪುತ್ರರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಗೀತ ಗೋವಿಂದ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿರುವ ರಾಣಾ ಕುಂಭಕರ್ಣ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

4. ಕವಿಶೇಖರಜ್ಯೋತಿರೀಶ್ವರನ ಪಂಚಸಾಯಕ.ಇದಾದರೂ ತುಂಬಾ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗೋಣಿಕಾಪುತ್ರ, ನಂದೀಶ್ವರ, ಮೂಲದೇವ, ರತಿದೇವ ಮುಂತಾದ ಪೂರ್ವಲೇಖಕರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ.

ಅಲಂಕರಣ : ಬೇಲೂರು

ಇವಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚು ಮುದ್ರಣಪ್ರಸಾರವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಿವು: ಹರಿಹರನ ರತಿರಹಸ್ಯ ಅಥವ ಶೃಂಗಾರದೀಪಿಕೆ. ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ ಇಮ್ಮಡಿ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ (1422–48)ರತಿರತ್ನಪ್ರದೀಪಿಕೆ. ತಂಜಾವೂರು ರಾಜ ಶಾಹಜಿ (1684–1710) ಬರೆದಿರುವ ಶೃಂಗಾರಮಂಜರಿ. ಅನಂತನ ಕಾಮಸುಧೆ. ಮೀನನಾಥನ ಸ್ಮರದೀಪಿಕೆ. ಚಿತ್ರಧರನ ಶೃಂಗಾರಸಾರ.

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶೃಂಗಾರ ನಾಯಕಿಯರ ಹಾಗೂ ನಾಯಕರ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮಗಳು ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದವರಿಗೂ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾದವು; ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮಾರ್ಪಾಟಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವೀಕೃತವೂ ಆದುವು. ನಾಯಕರನ್ನು ಪತಿ ಉಪಪತಿ, ವೈಶಿಕ, ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಪತಿಯನ್ನು ಅನುಕೂಲ, ದಕ್ಷಿಣ, ಧೃಷ್ಟ ಶಠ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಸಂಗಡಿಗರೆಂದು ಪೀಠಮರ್ದ, ವಿಟ, ಚೇಟ, ವಿದೂಷಕರನ್ನು ಹೇಳುವ ಮತ್ತು ಅಭಿಲಾಷೆ, ಚಿಂತೆ, ಸ್ಮೃತಿ, ಗುಣಗಾನ, ಉದ್ವೇಗ, ಪ್ರಲಾಪ, ಉನ್ಮಾದ, ವ್ಯಾಧಿ, ಜಡತ್ವ, ಮರಣ ಎಂಬ ಶೃಂಗಾರರಸದ ದಶಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಶೃಂಗಾರ ನಾಯಕಿಯರನ್ನು ಕೂಡ ಸ್ವೀಯೆ, ಪರಕೀಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯೆ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಮೂರಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಸ್ವೀಯೆಯನ್ನು ಮುಗ್ಧೆ, ಮಧ್ಯೆ, ಪ್ರಗಲ್ಭೆಯರೆಂದೂ ಮತ್ತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಮಧ್ಯೆ, ಪ್ರಗಲ್ಭೆಯರನ್ನು ಧೀರೆ, ಅಧೀರೆ, ಧೀರಾಧೀರೆಯರೆಂದೂ ಹಾಗೆಯೇ ಶೃಂಗಾರಾವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರೋಷಿತಭರ್ತೃಕೆ, ಖಂಡಿತೆ, ಉತ್ಕಂಠಿತೆ, ಕಲಹಾಂತರಿತೆ, ವಿಪ್ರಲಬ್ಧೆ, ವಾಸಕಸಜ್ಜೆ, ಸ್ವಾಧೀನಪತಿಕೆ, ಅಭಿಸಾರಿಕೆ–ಎಂದು ಎಂಟು ರೀತಿಯಾಗಿಯೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಷ್ಕೃತಯುಗದ ಮಹಾಕವಿಗಳೆಲ್ಲಾ ತದ್ವತ್ತಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಶೃಂಗಾರತಿಲಕ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇತ್ತ ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥವೆನಿಸುವಂತೆ ಅತ್ತ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗಾರಾಷ್ಟಕ, ಶೃಂಗಾರಶತಕಗಳು(ಮಯೂರ, ಭರ್ತೃಹರಿ, ಅಮರುಕ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ರಚಿತ) ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಕಾವ್ಯರೂಪಗಳೇ ಸರಿ.

ಇದರಂತೆಯೇ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಸ್ತ್ರೀ ಜಾತಿ ನಿರೂಪಣೆ (ಪದ್ಮಿನಿ, ಶಂಖಿನಿ, ಹಸ್ತಿನಿ) ಕಾವ್ಯಕಾರರಿಗೂ ಅಂಗೀಕಾರ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ತಿಥಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಶರೀರದ ಅಂಗಾಂಗದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕಾಮಕಲೆಯ ಅಭಿಜ್ಞತೆಯೂ ರಸಿಕನಿಗೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅದರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮನ್ಮಥನೇ ಅಧಿದೇವತೆ. ರತಿಯೇ ದೇವಿ. ಅವರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲಾ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾವಗ್ರಹಣ, ಯೋನಿದ್ರಾವಣ, ವಾಜೀಕರಣ, ಮುಂತಾದ ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೆಲ್ಲ ಇಂದಿನ ಲೈಂಗಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಸರಣಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಎಷ್ಟೋ ತಥ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುರತಕ್ರಿಯೆಯ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ವಾಸ್ತವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿರುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಹೀಗೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜೀವನಾನುಕೂಲ ರಹಸ್ಯಗಳ ಅರಿವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗ್ರಹಣೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ: ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾರಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಗಂಗ

ನಿರೀಕ್ಷಣೆ

ವಂಶದ ದೊರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಮಾಧವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ದತ್ತಕ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂದು ಆತನ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಪರಂಪರೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ ಮುಂತಾದ ಚಂಪೂಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜನ್ನನಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಅಭಿನವಮುಕುರ ಮೋಟಗಾನಹಳ್ಳಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಮುಖ್ಯ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ.

11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಜಯಸಿಂಹದೇವನ ಮಾಂಡಳಿಕ ರೇಚನೃಪನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರರಾಜನೆಂಬ ಕವಿ

ರತಿಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು : ಖಜುರಾಹೋ

ಬರೆದ ಮದನತಿಲಕವೆಂಬ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ 1953ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮನೋಹರವಾದ ಕಂದವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ಛಂದೋವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿದುವುದಲ್ಲದೆ ಹನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನ ಹೇಳಿರುವ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. ಆಗಮ ಲೌಕಿಕ ವಿರೋಧಮಂ ಕಳೆದು, ಸಾರಾಂಶಮಂ ಕೊಂಡು ಪಲವು ಮತಂಗಳನೊಂದು ಮಾಡಿ ಪದಿನೆಂಧಿಕರಣಗಳಿಂದಳಂಕಾರಂ ಕೃತಮಾಗೆ ನಾನಾಛಂದದಿನ್ನೈನೂರು ಗದ್ಯಪದ್ಯಂಗಳಿಂ ವಿಶ್ರುತಂ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ಚಂದ್ರರಾಜ ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪದ್ಮಿನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿ ಲಕ್ಷಣ ; ದೇವ, ಯಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸ, ಪಿಶಾಚಾದಿ ಅಂಶವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಭಾಗ ; ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಕ್ಷಣ ; ತ್ರಿದೋಷ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ ; ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಕನಿಷ್ಠನಾರಿಯರ ವಿಚಾರ ; ಬಾಲೆ, ಯೌವನೆ, ಪ್ರೌಢೆ, ಲೌಲ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವರ ಅನುಭವವರ್ಣನೆ ; ಪಣ್ಯಾಂಗನಾವರ್ಣನೆ ; ಕುಲಸ್ತ್ರೀ ವರ್ಣನೆ ; ವೇಶ್ಯಾವರ್ಣನೆ ; ರತಿಭಾವಲಕ್ಷಣ-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹನ್ನೊಂದೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಮಿಕ್ಕಭಾಗ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಕ್ರಿಯವರ್ಣನೆ ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಲೀಲಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬಂದರೂ ಆತ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದಂತಿಲ್ಲ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವೈಶಿಕವೃತ್ತಾಂತ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಅಚ್ಚಾಗದಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇನ್ನೂ ತಾಳೆಯೋಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಶರ, ಭಾಮಿನಿ, ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಕೆಲವು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಕಾಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಗಳು. ಛಂದೋಬದ್ಧವಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಬಹುದು.

1. ಕೊಕ್ಕೋಕ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಇದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಸಂಧಿಗಳು ; ಪದ್ಯ 92. ಕವಿಯ ಹೆಸರು ತಿಳಿಯದು ; ಛಂದಸ್ಸು ಷಟ್ಪದಿ. ಉದಾಹರಣೆ:

ನಲ್ಲಳನು ಕೇಳು ಬಿದಿಗೆ
ಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಿಯಲ್ಲಿ ಚೌತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಮಿಯಲ್ಲಿ
ದ್ವಾದಶಿಯಲ್ಲಿ ದಶಮಿಯಲ್ಲಿ ಪಿರಿದು
ಪಲ್ಲವಿಪುದು ಕಾಮಕೇಳಿ
ಸಲ್ಲಲಿತಾಂಗಿಯೆನಿಪ್ಪ ಪದ್ಮಿನಿಗೆ ನಿರಂತರಂ ॥
ಅಲಘು ಜಘನದ ತೋರ
ಮೊಲೆಯ ಮೆಲ್ನುಡಿಯ ಸಮ
ವೆಲೆಯ ಹಂಸಸ್ವರದ ಹಂಸಗತಿಯ
ನೆಲೆಯುಬ್ಬಿ ಬಡವಾಗಿ
ಕೆಲವು ರೋಮವನಾಂತು
ಸಲೆಯೊಸರುತಿರ್ಪ ಕಂದರ್ಪಗೃಹದ...

2. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ : ಕರ್ತೃ ತಿಳಿಯದು. ಮಯೂರಪದದ ವರ್ಣನೆ; ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಎಡದ ಕೈಯುಗರ ಸಣ್ಣಮೊನೆಮಾಡಿ ಹೆಬ್ಬೆರಳಂ ತನ್ನೊಂದೊಂದ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಮೊಲೆಯ ಮೇಲಿಕ್ಕಿ ಮೊಲೆಯ ಮೊದಲಿಂ ಮೊಲೆಯ ಮೂಗು ಪರಿಯಂತ ಮೊಲೆಯಂಬರಂ ತೆಗೆವುದು ನವಿಲಡಿಯಾಕಾರಮಪ್ಪುದರಿಂ ಮಯೂರ ಪದವೆಂಬ ಪೆಸರಾಯಿತು.

ವೇಷ್ಟಿತವೆಂಬ ಸುರತಬಂಧ ಹೇಗೆಂದರೆ :

ಸ್ತ್ರೀ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಲಗಿದವಳು ತನ್ನೆರಡು ತೊಡೆಗಳ ಎಡೆಯನಗಲಿಸುತ್ತಾ ಕೂಡಾಲೊತ್ತೊತ್ತುತಿರ್ದೊಡೆ ರಮಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣ ಕರಣಮೆನೆ ಒಂದೊಂದು ತೊಡೆಗಳನೊಂದೊಂದು ಕೈಗಳಿಂ ಪಲ್ಲಟದಿಂದೊತ್ತಿ ರಮಿಸಲ್ಕೆ ವೇಷ್ಟಿತಮೆಂಬ ಕರಣಂ.

3 ಜನವಶ್ಯ : ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿ ಕಲ್ಲರಸ. ಇದೂ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತು ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆ-ಮಂದವೇಗನ ಲಕ್ಷಣ :

ಉಗುರು ಪಲ್ಲ ಕಳೆಗಳೇಳೆ
ಬಿಗಿದು ಮೊಲೆಯೆಡೆಯೊಳು ತೋಳ
ಮೊಗದೊಳೆಸಗಿ ಲಲ್ಲೆಗರೆದು ಪೊಯ್ದು ಮುದ್ದಿಸಿ
ಬಗೆಗೆ ತಂದು ಸತಿಯನಿಚ್ಛೆ
ಯೊಗೆಯೆ ನೆರೆವನವನೆ ಕೇಳ
ಬಗಸೆಗಣ್ಣ ಪೆಣ್ಣೆ ಮಂದವೇಗನೆಂಬನು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಪತಿ ಪತ್ನಿಗೆ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಂವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಕೊಕ್ಕೋಕನ ಗ್ರಂಥವೇ ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರೇರಣೆಯಿತ್ತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಷಯವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬಂದುದೇ ಆದರೂ ಹೇಳುವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಲಿತ್ಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರತಿರಹಸ್ಯ ಟೀಕು, ಅಂಗಜಬೋಧೆ, ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನಸೂತ್ರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡರೆ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಕಾಣಿಕೆಯೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. **(ಕೆ.ಕೆ.)**

ಕಾಮಶಿಕ್ಷಣ : ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ (ಸೆಕ್ಸ್ ಎಜ್ಯುಕೇಷನ್). ಕಾಮಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾಮವರ್ತನೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಹತೋಟಿಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ಭೇದವಿಶೇಷದ ಫಲವಾಗಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಮಾಂಗಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಕಾಮಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಿತಕರವಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯ ಜ್ಞಾನ-ಇವೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಿಸರ ವಿದ್ಯೆ, ವಯೋಮಾನಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಈ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತಿಪತಿಯರ ಸಮಾಗಮ, ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ, ಜನನಾಂಗಗಳು, ಕಾಮಪ್ರಚೋದನೆ, ಗರ್ಭ-ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಕ್ರಮವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಹು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಏನನ್ನು ಕೇಳಲೂ ಹೆದರುತ್ತವೆ. ನಾಚುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸು ತಮಗೆ ತೋರಿದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಅಹಿತಕರವಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಲೈಂಗಿಕ ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಉದ್ದೇಶ, ಮದುವೆ, ಸಂಭೋಗ, ಸಂತಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ-ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ಯುಕ್ತಮಾರ್ಗ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸರಿಯಾದ ಕಾಮಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮುಂದಿನ ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನ ಸುಗಮವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ವಿವಾಹಾನಂತರದ ವಿರಸಗಳು, ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನ, ವ್ಯಭಿಚಾರ-ಮೊದಲಾದ ಅಕೃತ್ಯಗಳು ತಪ್ಪುತ್ತವೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಏನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಯುವಕ ಯುವತಿಯರು

ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆಯಂತೂ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಮ ಎನ್ನುವುದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಭಂಡಾರ. ಅದನ್ನು ಗಿರಿನಿರ್ಝರದಂತೆ ಹರಿದು ಬರಿದಾಗಲು ಬಿಡದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಣೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ದೃಢಕಾಯನಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕುತ್ತಾನೆ, ಅವನಿಂದ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತವಾದ ಕೆಲಸಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಅಲೆಕ್ಸಿಸ್ ಕ್ಯಾರಲ್, ವಿಲ್ ಡು ರಾನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬರ್ಟ್‌ರೆಂಡ್ ರಸಲ್ ಮೊದಲಾದವರು ಯುವಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದೊಂದಿಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಅನುಭವವೂ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಮಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವುದು ಕೇವಲ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಯೋಗ್ಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಅಗತ್ಯವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾದರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಂದೆತಾಯಿಯರ, ಸಮಾಜದ ಹಿರಿಯರ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮಕ್ಕಳ ಸಂಕೋಚಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡದಂತೆ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಮೀರದಷ್ಟು ಲೈಂಗಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸ್ಥಳ, ಕಾಲಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯ ಕಾಣದು. ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವಾಗ, ಕಾವ್ಯಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬಂದಾಗ ಉಚಿತವೆನಿಸುವಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ತಿಳಿಸಬಹುದು. ವ್ಯಾಯಾಮರಂಗ, ಆಟದ ಮೈದಾನ, ಆರೋಗ್ಯಪಾಠದ ವೇಳೆ–ಇವು ಕಾಮಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಮಯವೆನಿಸಿವೆ.

ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಾಮಶಿಕ್ಷಣವೆನ್ನದೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಪಾಲನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವವರಿಗೂ ಕೇಳುವವರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮೂಡಬಹುದು. ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪಾಲನೆಯಿಂದಲೂ ಅನಂತರ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಬೆಳೆದು ಬಾಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಬೇಕು.

ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇಂಥ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮತದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದು ಪ್ರಕೃತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶ. ಕಾಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಟಿಲವಾದ ವಿಷಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣ. ಇದನ್ನು ಯಾವ ವಯೋಮಾನದವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಬೋಧಿಸಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಶಿಸ್ತಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಾಮಳ್ಳಿ : ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಸ್ಟರ್ನಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸುಂದರವಾದ ಹಕ್ಕಿ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಗ್ರಾಕ್ಯುಲ ರಿಲಿಜಿಯೋಸ (ಗ್ರಾಕಲ್ ಅಥವಾ ಹಿಲ್ ಮೈನ).

ಇದರ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಮಿರುಗುವ ಅಚ್ಚಕಪ್ಪು. ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಬಿಳಿಯ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಕೊಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದವು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಿತ್ತಳೆ–ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಬೆತ್ತಲೆಯಾದ ಮಾಂಸಲ ಭಾಗವಿದೆ (ವ್ಯಾಟಲ್). ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. 350 ರಿಂದ 1200 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಕಾಮಳ್ಳಿಗಳು ವೃಕ್ಷವಾಸಿಗಳು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಜೊತೆಯಾಗಿಯೊ ಇಲ್ಲವೆ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೊ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಆಹಾರ ಅತ್ತಿ, ಅಂಜೂರ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಹೂವಿನ ಮಕರಂದ. ಬಲು ಗಲಾಟೆ ಸ್ವಭಾವದವಾದ ಇವು ಕೀರಲು ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೂಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇತರ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕೂಗನ್ನಿವು ಅನುಕರಿಸಬಲ್ಲುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವಕ್ಕೆ ಗಿಳಿಗಳಂತೆ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನೂ ಕಲಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಪಂಜರದ ಹಕ್ಕಿಗಳಾಗಿ ಇವನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮಾರ್ಚ್–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರವಾದ ಮರಗಳ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು, ಎಲೆ, ಗರಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2–3; ಬಣ್ಣ ಗಾಢನೀಲಿ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಅಥವಾ ಚಾಕೊಲೇಟ್ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ.

ಕಾಮಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 5 ಬಣಗಳಿವೆ: ಹಿಮಾಲಯದ ಬುಡದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಮೋರದಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿನವರೆಗೆ ಒಂದು ಬಣ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಒರಿಸ್ಸ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಣ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪಗಳು ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಬರ್ಮ(ಇಂದಿನ ಮಯನ್ಮಾರ್)ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಮಳ್ಳಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. (ವಿ.ಕೆ.ವಿ.)

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ : ಶೈವರ ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿನ ದೇವತೆ. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಸುರರ ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಉಳಿಸಲು ಬಿಲಾಕಾಶವೆಂಬ ದ್ವಾರದಿಂದ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮೈದೋರಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಶೈವಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳಾದ ಮಧುರೆ, ಕಂಚಿ, ಮತ್ತು ಕಾಶಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನಾಕ್ಷಿ, ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಆದಿಶಕ್ತಿರೂಪಿಣಿಯಾದ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ದೂರ್ವಾಸ, ಪರಶುರಾಮ, ಧೌಮ್ಯ ಮುಂತಾದ ಋಷಿಗಳು ಪೂಜಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದ್ದರೂ ಕಂಚಿಯ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ಶ್ರೀಚಕ್ರವನ್ನೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಂಚಿಯ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಪೂಜೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಶ್ರೀಚಕ್ರಕ್ಕೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠವೆಂದು ಹೆಸರು. (ಜೆ.ಎಚ್.)

ಕಾಮಾಲೆ : ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಬಿಲಿರುಬಿನ್ ಇದ್ದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಒಂದು ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ (ಜಾಂಡೀಸ್). ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ತಳೆಯುವುದರಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ರೋಗಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದ ಇತರರು ಈ ರೋಗವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಂಪು ರಕ್ತ ಕಣಗಳಲ್ಲಿನ ಹೀಮೋಗ್ಲೋಬಿನ್ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಅಂದರೆ (ಬಲಹೀನಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ) ಉಂಟಾಗುವ ಹಳದಿಯ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯವಾದ ಬೈಲಿರುಬಿನ್ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗದಿಂದ ಒಂದು ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುವುದು. ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗವನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದೆ: 1 ಹೀಮೋಗ್ಲೋಬಿನ್ನಿನ ಅತೀವ ಆರೋಗ್ಯಹೀನತೆಯಿಂದ ಬರುವುದು ಹೀಮೋಲಿಟಿಕ್ ಕಾಮಾಲೆ, 2 ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಾಯಿಲೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಿತ್ತರಸದ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾದಾಗ ಬರುವುದು. ಹಿಪೆಟಿಕ್ ಕಾಮಾಲೆ, 3 ಪಿತ್ತರಸನಾಳಕ್ಕೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗಿ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಒತ್ತಡವಾಗಿ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೈಲಿರುಬಿನ್ನಿನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಆದಾಗ ಬರುವುದು ತಡೆ (ಅಬ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟಿವ್) ಕಾಮಾಲೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬೈಲಿರುಬಿನ್ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗುವುದು. ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯದಾದ ಹಿಪೆಟಿಕ್ ಕಾಮಾಲೆ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದು ಸೋಂಕು ರೋಗ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷಕೀಟಾಣುಗಳಿಂದ ಇದು ಹರಡುತ್ತದೆ. ತಡೆ ಕಾಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಪಿತ್ತರಸದ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ತಡೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಿತ್ತರಸವೂ ಅದರೊಡನೆ ಸೇರಿರುವ ಮತ್ತಿತರ ಪಿತ್ತಜನಾಕಾಂಗದ ರಸಗಳೂ ರಕ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ತಡೆಗೆ ಪಿತ್ತನಾಳದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ನಿರ್ನಾಳ ಗಂಟಿನ ಒತ್ತಡವೂ ಕಾರಣ.

ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ವೇದನೆಗಳು : ರೋಗಿಯ ಚರ್ಮ, ಕಣ್ಣಿನ ಆರ್ದ್ರಚರ್ಮ, ಬೆವರು ಮತ್ತು ಮೂತ್ರ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಪಿತ್ತರಸದ ಲವಣಗಳು ಸಹ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗುತ್ತ ಹೋದಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗೆ ಮೈ ಇಡೀ ತುರಿಕೆಯ ಅನುಭವವಾಗುವುದು. ರೋಗ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಕೆ ಜೀವಾತುವಿನ ಅಭಾವದಿಂದ, ಮೂಗು ಮತ್ತು ವಸಡುಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವುದು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಮಾಲೆ ಹಕ್ಕಿ : ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಓರಿಯೋಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚೆಲುವಾದ ಹಕ್ಕಿ (ಗೋಲ್ಡನ್ ಓರಿಯೋಲ್); ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮ

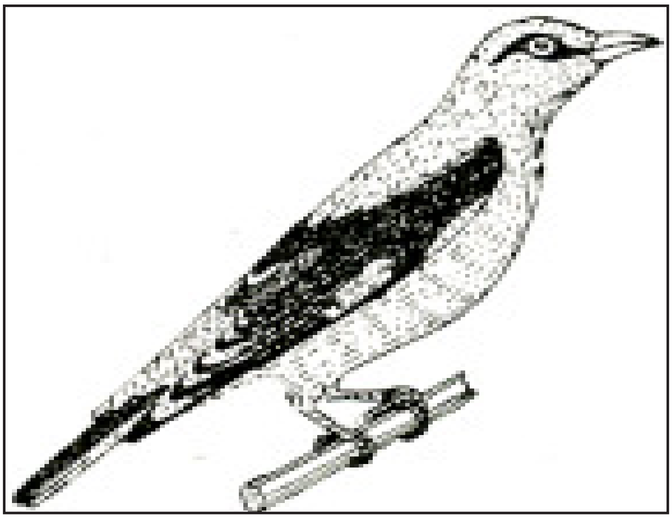

ಓರಿಯೋಲಸ್. ಹೊಳೆಯುವ ಹೊನ್ನಿನ ಮೈಬಣ್ಣ, ಕಪ್ಪನೆಯ ಬಾಲ ಹಾಗೂ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿನ ಆಚೀಚೆ ಇರುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟಿ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೊನ್ನಕ್ಕಿ ಬಲು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಯ ಬಣ್ಣ ಹಸಿರುಮಿಶ್ರಿತ; ನೋಡಲು ಗಂಡಿನಷ್ಟು ಚೆಲುವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊನ್ನಕ್ಕಿಯ ವಾಸ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ. ಇದರ ಆಹಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳು. ಹೂವಿನ ಮಕರಂದವನ್ನೂ ಕುಡಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿಯೋ ಜೋಡಿಯಾಗಿಯೋ ಇರುವುದಾದರೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಬಗೆಯವು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿರುವುದುಂಟು. ಪುಕ್ಕಲು ಸ್ವಭಾವದ್ದಾದರೂ ಸದಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿರುವ ಹಕ್ಕಿಯದು. ಹೊನ್ನಕ್ಕಿಗೆ ಮಧುರವಾದ ಕೊಳಲುಲಿಯಂಥ ಸ್ವರ ಇದೆ. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ಹಾಡುತ್ತ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಮಾಲೆ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊನ್ನ ಹಕ್ಕಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಹುಲ್ಲು, ನಾರು ಮತ್ತು ಜೇಡನ ಬಲೆಯ ಎಳೆಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ಬಟ್ಟಲಿನಾಕಾರದ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಜೋಲಿಯಂತೆ ತೂಗು ಹಾಕುವುದು ಈ ಹಕ್ಕಿಯ ವಿಶೇಷತೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2–3. ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಕಾವುಕೊಟ್ಟು ಮರಿಮಾಡುತ್ತವಲ್ಲದೆ ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಹೊನ್ನಕ್ಕಿ, ಭಾರತದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಾಡುಗಳು, ಹಿಮಾಲಯದ 5000' ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಯುರೋಪುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ವಲಸೆಗಾರ ಹಕ್ಕಿಯಾದ ಇದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಇರ್ಕುಟ್ಸ್ಕ್‌ವರೆಗೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದವರೆಗೂ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಓರಿಯೋಲಸ್ ಇರಿಯೋಲಸ್ ಕುಂದು ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯಿದೆ. ಇದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ವರೆಗೂ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಹೊನ್ನಕ್ಕಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯುರೇಷಿಯಾದ ಹೊನ್ನಕ್ಕಿ (ಓರಿಯೋಲಸ್ ಓರಿಯೋಲಸ್), ಕಪ್ಪುತಲೆ ಹೊನ್ನಕ್ಕಿ (ಓರಿಯೋಲಸ್ ಜ಼ಾನ್‌ಥೊರ್ನಸ್), ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ನೆತ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಕ್ಕಿ (ಓರಿಯೋಲಸ್ ಚೈನೆನ್ಸಿಸ್) (ವಿ.ಕೆ.ವಿ.)

ಕಾಮಿಡಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಅಂಡ್ ಸ್ವೋರ್ಡ್ : ಅಭಿಜಾತ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆದ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿನೋದನಾಟಕ. ಇಂಥ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರೆದ ಕೀರ್ತಿ ಸ್ಪೇನಿನ ಲೋಪೇ ದೇ ವೇಗ (1510 ? –1565) ಎಂಬುವನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ರಸಿಕರಾದ ಸೈನಿಕರು, ದುರ್ಬಲಾನುಕಂಪೆಯುಳ್ಳ ರಾಹುತರು, ಮುಂತಾದವರು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರಗಳು. ಪಾತ್ರಗಳು ಸಡಿಲವಾದ ಪೋಷಾಕನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕತ್ತಿಹಿಡಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ವಿನೋದನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಈ ಸೊಗಸುಗಾರರು ಶ್ರೀಮಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಅವರಿಗೋಸ್ಕರ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಗೌರವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಾದಾಡಲು ತವಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ತಮ್ಮ ಹೆಂಡಿರನ್ನು ಕೊಂದು ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧ. ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವೀರತ್ವ ಸ್ತ್ರೀಲೋಲುಪತೆ, ಸ್ತ್ರೀಯ ಗೌರವಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಾಡುವುದು; ಸೇವಕರು ಮತ್ತಿತ್ತರ ಗೌಣ ಪಾತ್ರಗಳ ಮಾತಿನ ಚಮತ್ಕಾರ, ಚಾಲಾಕಿನ ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರನ್ನು ಮೋಜಿನ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು–ಇವು ಈ ವಿನೋದನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಬರುವ ಘಟನೆಗಳು. ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಾವು ಸರ್ವಾಂಟೀಸನ ಡಾನ್ ಕ್ವಿಕ್ಸಟ್ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ : ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಂಭೋಗ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಉದ್ರೇಕಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಸ್ತು (ಅಫ್ರೊಡಿಸೀಯಕ್). ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ದೃಷ್ಟಿ, ಗಂಧ, ಸ್ಪರ್ಶ ಮುಂತಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುವವು ; ಆಹಾರಗಳು, ಮೂಲಿಕೆಗಳು, ಔಷಧಗಳು, ಮದ್ಯಸಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅನುರತಿಪೇಯಗಳು–ದೇಹದ ಒಳಗೆ ಸೇರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂಥವು.

ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಯಾವ ಆಹಾರ ವಸ್ತುವೂ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕವಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕಾರ ಸಾಮ್ಯ ರುಚಿವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಮಾನವ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಗಳೆಂದು ಕರೆದು ಹಾಗೆ ನಂಬಿ ಬಳಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮನುಷ್ಯನ ಲೈಂಗಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಾಧಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಬಹುಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಏಲಕ್ಕಿ, ತಾಂಬೂಲ ಮುಂತಾದವು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಜ್ಯವೆಂದೂ ಮೀನು, ಕೆಲವು ತರಕಾರಿಗಳು, ಮಸಾಲೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂದೂ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಪರಿಮಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಆಹಾರವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವುಗಳ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ನಿಜಾಂಶವನ್ನಲ್ಲ, ಜನಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಆದರೂ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಚಾರಗಳ ಅಭಾವವಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ಜನರು ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಭಾಗಗಳ ಆಕರವಾಗಿರುವ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವಿರುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದಾಗ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಗಳು ಈ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವು. ಹೀಗೆಯೇ ಹೃದಯದ ಆಕರದ ಮೂಲಿಕೆ ಹೃದ್ರೋಗಗಳಿಗೂ ಚೇಳಿನಕೊಂಡಿಯ ಆಕಾರದ ಮೂಲಿಕೆ ಚೇಳು ಕುಟುಕಿಗೂ ಔಷಧಗಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಈ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾನಿ ಎಂಬ ಮೂಲಿಕೆಗೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಯೋನಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇರುವುದರಿಂದ.

ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕಾಮೋತ್ತೇಜನಕ್ಕೆ ವಾಜೀಕರಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆಯಂತೆ ಮೈಥುನಶಕ್ತಿ ಪಡೆಯಬಲ್ಲ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಯಾವ ಔಷಧಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಂತಾನವನ್ನು ಕೊಡುವುದೋ ಯಾವುದನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ ಪ್ರವಹಿಸುವುದೋ ಯಾವುದರಿಂದ ಕೀರ್ತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಲ, ಪುಷ್ಟಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುವುವೋ ಆ ಔಷಧವೇ ವಾಜೀಕರಣ ಎಂದು ಚರಕ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ನವೀನ ಔಷಧಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ನಿಜವಾಗಿ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಬಹು ವಿರಳ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಂದು ತರಹ ಕೀಟದಿಂದ ತಯಾರಾದ ಕ್ಯಾಂಥರಿಡೀನ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದೇ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಯೋಹಿಂಬೆ ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ತಯಾರಾದ ಕಾಮೋತ್ತೇಜನ ಬಹುಶಃ ನಂಬಿಕೆ ಮನೋಭಾವದಿಂದಲೇ ಬಂದುದು ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ್ನು ಅವುಗಳ ವಿಷಗುಣ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ ನಿಜವಾಗಿ ಕಾಮೋತ್ತೇಜನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಘೇಂಡಾಮೃಗದ ಕೊಂಬು ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಿದ್ದು ಈಚೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಘೇಂಡಾಮೃಗದ ಕೊಂಬು ಅದರ ತೂಕದಷ್ಟು ಚಿನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಮೃಗಗಳ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದೆ. ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಲೇಪನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಜೆಲ್ ಸಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಲಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನಕಲಿ ಔಷಧಗಳೂ ಇವೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.; ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ : ತಾಮ್ರದ ಸಿಲಿಂಡರೊಂದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಆ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಕದಿಂದ, ಪರಸ್ಪರ ನೇರ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ಒಂದು ಸಾಧನ. ಇದನ್ನು ನೇರ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ (ಡಿಸಿ) ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ (ಎಸಿ) ಮೋಟಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು, ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾತ್ರವಿರುವ ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.

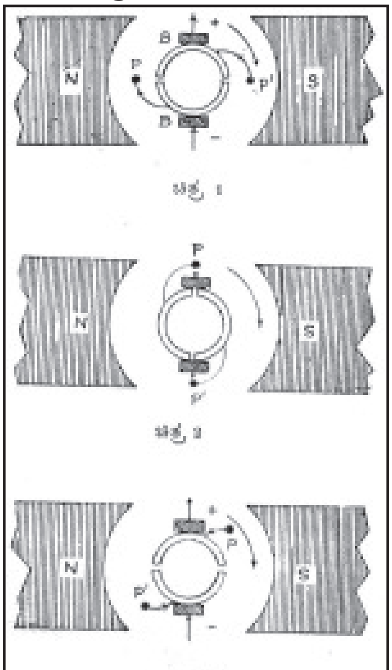

ಚಿತ್ರ 1 ಚಿತ್ರ 2 ಚಿತ್ರ 3

ಒಂದು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಸುರುಳಿಯನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ನಡುವೆ ಸುತ್ತುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸುರುಳಿಯ ತುದಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಕ ಬಲ (emf) ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ನೇರ ವಿದ್ಯುತ್ತಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ ಸಹಾಯ ಆವಶ್ಯಕ. ಚಿತ್ರ 1 ರಲ್ಲಿ PP' ಗಳು ಸುರುಳಿಯ ತುದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲಿ. ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರಿನ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಇಂಗಾಲದ ಬ್ರಷ್ BB ಗಳನ್ನು ತಾಕುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುರುಳಿ ಕಾಂತ ಬಲರೇಖೆಗಳಿಗೆ ಲಂಬವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ emf ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಬ್ರಷ್ +, ಕೆಳಗಿನ ಬ್ರಷ್ – ಆಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ಫ್ಲೆಮಿಂಗನ ಎಡಗೈ ನಿಯಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಚಿತ್ರ 2ರಲ್ಲಿ ಸುರುಳಿಯ ಚಲನೆ ಕಾಂತ ಬಲರೇಖೆಗಳ ನೇರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ emf ಶೂನ್ಯ. ಅಂದರೆ ಅದು ಗರಿಷ್ಠ ಬೆಲೆಯಿಂದ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು.

ಚಿತ್ರ 3ರಲ್ಲಿ ಸುರುಳಿ ಅರ್ಧ ಸುತ್ತು ಹಾಕಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಚಿತ್ರ 3 ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ emf ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದು. ಈಗಲೂ ಮೇಲಿನ ಬ್ರಷ್ + ಕೆಳಗಿನದು – ಅಂದರೆ ಮೇಲಣ ಬ್ರಷ್‌ನಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ + ಕೆಳಗಿನದರಿಂದ – emf ಬರುವುದು. ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಪರ್ಯಾಯ ಋಣ ಭಾಗವನ್ನು ಧನರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಯಾವುದಾದರೂ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಸಹ ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ತಾಮ್ರದ ಅಥವಾ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ದಪ್ಪ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಮಾಡಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಳವಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಮರದ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂಧಿಸಿದೆ. ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಡಿಸಲು ಎರಡು ಪಟ್ಟಿಗಳಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಬಂಧಕ ಸ್ಕ್ರೂ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಎಸಿ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಷ್ ಬದಲು ತಾಮ್ರದ ತೆಳುವಾದ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡುವ ಏರ್ಪಾಡಿದೆ.

ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯ ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ ಕೂಡ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪೋಹ್ಲ್ ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಇದರ ಕಾರ್ಯವೂ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ದಿಕ್ಪರಿವರ್ತಕ, ವ್ಯತ್ಯಯಕ, ವಿನಿಮಯಕಾರಿ. (ಪಿ.ವಿ.)

ಕಾಯಕ : ಮಾನವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುವ ವೃತ್ತಿಯೇ ಕಾಯಕ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕೀಳೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಕಾಯಕ ಮಾಡದವನು ಉಣ್ಣಲು ಅರ್ಹನಲ್ಲ. ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನ್ಯಾಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನೂ ಉದ್ಯೋಗಶೀಲನಾಗಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲು ಕೀಳು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. 'ನಾನು ಕವಿ, ನನ್ನ ತಂದೆ ವೈದ್ಯ, ನನ್ನ ತಾಯಿ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಹಲವು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ, ಗೋವುಗಳು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ, ನಾವು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಸೌಖ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಂದಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇವೆ' ಎಂಬ ಋಗ್ವೇದದ ಮಾತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕಾಯಕವೆಂಬುದು ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದ. ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ ಎಂಬ ಮಾತು ಶರಣರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತನಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವಾರ್ಪಿತ ಭಾವದಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ತಂತಮ್ಮ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಶರಣರ ಆಶಯ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಸೋಂಬತನವನ್ನು ಶರಣರು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
 ಕಾಯಕಕಾರದೆ ಮೈ ಸೋಂಬತನದಿಂದೆ
ಬೇರೆ ಕೂಳ ಗಳಿಸಲಾರದೆ ಹಸಿದಿಪ್ಪರಯ್ಯ!
 ಒಡಲ ಸೀರೆಯ ಗಳಿಸಲಾರದೆ
ಕಚ್ಚುಟವ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿಪ್ಪರಯ್ಯ!
 ಮೀಯಲು ಎಣ್ಣೆ ಗಳಿಸಲಾರದೆ
ಮಂಡೆ ಬೋಳಾಗಿಪ್ಪರಯ್ಯ!
 ದಿಟದಿಂದ ಬಿಡಿಸಲರಿಯದೆ ಸಂಸಾರದ ಶಠೆಯನವಧರಿಸಿ
ಕೊಂಡಿಪ್ಪವರಿಗೆ ನಾನಂಜುವೆನಯ್ಯ ಸಕಲೇಶ್ವರ!

(ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ)

ತನ್ನ ದುಡಿಮೆಯ ಫಲವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ತನಗೆಷ್ಟು ಬೇಕೊ ಅಷ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದುದನ್ನು ಲೋಕಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ದುಡಿಮೆ ಕಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ದುಡಿದರು. 'ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಕಣ್ಣ ಹೊಸವುತ್ತ, ಎನ್ನೊಡಲಿಂಗೆ, ಎನ್ನೊಡವೆಗೆ, ಎನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಂದು ಕುದಿದೆನಾದೊಡೆ ಎನ್ನ ಮನಕ್ಕೆ ಮನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ' ಎಂದವರು ತಮ್ಮ ಕಾಯಕದ ಬಗ್ಗೆ ಉದ್ಗಾರವೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹಂಗಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳುವ ಜೀವನವನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರು ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನುದರವ ಹೊರೆಯದ ಅಚ್ಚ ಶರಣರ ಕಂಡರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಕೂಡಲ ಸಂಗಯ್ಯನೆಂಬೆ'. ಭಕ್ತನಾಗಲಿ, ಗುರುವಾಗಲಿ. ಜಂಗಮನಾಗಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರಬೇಕು. ಅದೇ ಶರಣರ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿತ್ತು. ನುಲಿಯ ಚಂದಯ್ಯನ ಒಂದು ವಚನದಿಂದ ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯೊದಗುತ್ತದೆ.

ಗುರುವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ
ಲಿಂಗವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಶಿಲೆಯ ಕುಲ ಹರಿವುದು
ಜಂಗಮವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ವೇಷಪಾಶ ಹರಿವುದು
ಇದು ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚಂದೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದ ಅರಿವು.

ಈತ ಹಗ್ಗ ಹೊಸೆಯುವ ಕಾಯಕ ಕೈಗೊಂಡವ. ಅದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಲೇ ಸಾಧನೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಇವನಂತೆಯೇ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶರಣರು ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ, ಮೇದರ ಕೇತಯ್ಯ, ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣ, ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ, ತುರುಗಾಹಿ ರಾಮಣ್ಣ, ಸುಂಕದ ಬಂಕಣ್ಣ, ತಳವಾರ ಕಾಮಿದೇವ, ಗಾಣದ ಕನ್ನಪ್ಪ, ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣ, ಸೂಜಿಕಾಯಕದ ರಾಮಿತಂದೆ, ಬಾಚಿಕಾಯಕದ ಬಸಪ್ಪ, ಕೊಟ್ಟಣದ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು. ಅವರ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದಿರುವ ಮಾತುಗಳೇ ಅವರು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಾಯಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಶರಣಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಮಂತ್ರಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸರಿಸಮರಾಗಿ ಕುಳಿತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈದಿಕಯುಗದ, ಅನಂತರ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಕಾಯಕದ ಕಲ್ಪನೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗಕ್ಕೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. *

ಕಾಯವ್ಯ : ದರೋಡೆಕೋರ, ಕಳ್ಳರ ಗುಂಪಿನ ಒಬ್ಬ ಯಜಮಾನ. ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡ. ಕಾಪಚ್ಯನೆಂದೂ ನಾಮಾಂತರವುಂಟು. ನಿಷಾದಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಾದ ಈತ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವೇತ್ತನೂ ವ್ಯವಹಾರತಜ್ಞನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಮಾತಾಪಿತೃಪೂಜೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಈತ ತಿಳಿದಿದ್ದ. ಈತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಈತನನ್ನು ಧರ್ಮರಹಸ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀ, ಬಾಲ, ಬ್ರಹ್ಮ, ತಪಸ್ವಿ, ಗೋ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ದೇವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತ, ಲೋಕಶಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ದಂಡವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳಬೇಕೆಂದೂ ಅಂಥವರು ದಸ್ಯು ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ : ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಇಡೀಶಿಲೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಅದರಲ್ಲಿನ ಹಲಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಖನಿಜಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ

ಕಾರ್ಯ (ಮೆಟಸೊಮ್ಯಾಟಿಸಂ). ಭೂವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮೆಟಸೊಮ್ಯಾಟಿಸಂ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವ ನೌಮನ್. ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಂಡುಕೊಂಡವ ಜಿಮ್ಮರ್‌ಮನ್ (1749). ಆದರೂ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ಅರಿವಾದದ್ದು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟವೆಂದರೆ ಇದು ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಶಿಲೆಗೆ ಆ ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಹೊರ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜಪೂರಿತ ದ್ರವಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೆಟಸೋಮುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಹಿಂದಿನ ಖನಿಜಗಳ ಅಣುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಹೊರದೂಡಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಹೊಸ ಖನಿಜವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವಗಳು ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳು ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ದ್ರವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಂತರೀಕರಣ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಖನಿಜ ಬದಲಾವಣೆ ಬಹಳ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡವಿರುವ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಗಲೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೊಳಗಾದ ಶಿಲೆ ಗಡಸಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ವಸ್ತುವಿನ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟ ನಡೆಯಲಾರದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ರೀತಿ ಅಷ್ಟು ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾದ ಖನಿಜಗಳು ಪರಸ್ಪರ ತಾಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡರ ನಡುವೆ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ದ್ರಾವಣದ ಪೊರೆಯೊಂದಿದ್ದು ಕಣಗಳ ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಖನಿಜಗಳ ಹೊರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಸೀಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹರಡುತ್ತ ಖನಿಜದ ಎಲ್ಲ ಅಣುಗಳನ್ನೂ ಹೊರದೂಡಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಸ ಖನಿಜವನ್ನೇ ರೂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಲೆಗಳು ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಮ್ಯಾಫಿಕ್ (ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಕಬ್ಬಿಣದ) ಖನಿಜಗಳು ಅನಂತರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಫೆಲ್ಡ್‌ಸ್ಪಾರ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಗಳು ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಸಲ್ಫೈಡುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಖನಿಜಗಳನ್ನೂ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಖನಿಜಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಹಂತಗಳವರೆಗೆ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ನಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲೆಗಳ ಸ್ತರೀಕರಣ, ರಚನಾವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು.

ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದ ಪ್ರೇರಕಗಳು: ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳ ಪಾತ್ರ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಅದರಲ್ಲೂ ನೀರು ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಅಂತರ್ಜನಿತ (ಹೈಪೋಜೀನ್) ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯ ಕ್ಷಾರೀಯ ದ್ರಾವಣಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಇವು ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಮಾತೃ ಶಿಲಾದ್ರವದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಶಿಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಲೂ ಕ್ಷಾರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀರು ಮತ್ತು ಆರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಬಾವಿಗಳ ನೀರು ಸಹ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ಜನಿತ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫೈಡ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು.

ಕಾಯಂತರೀಕರಣದ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡ : ಬಹಿರ್ಜನಿತ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಪರ್ಶ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಿರುವ ಕಡೆಯಂತೂ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ. ಏಕೆಂದರೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉಷ್ಣತೆಪಟುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಲವು ವೇಳೆ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆ ಒತ್ತಡಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನೂ ತೋರುವುದುಂಟು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾಯಂತರೀಕರಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕರಗುವಂಥ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರುಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಉತ್ತಮ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ (ರಂಜಕವಿರುವ) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಸ್ಮಿತ್‌ಸೊನೈಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಲಕೈಟ್–ಅಝರೈಟ್ ಖನಿಜಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತವರ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಅದಿರುಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಶುದ್ಧರೂಪದ (ನೇಟಿವ್) ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಈ ಲೋಹಗಳ ಅದುರುಗಳಾದ ಆರ್ಜಂಟೈಟ್, ಚಾಲ್ಕೊಸೈಟ್, ಕೋವಿಲೈಟ್, ಮಾರ್ಕಸೈಟ್‌ಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಲ್ಫೈಡುಗಳು, ಗಂಧಕವಿರುವ ಲವಣಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತವರ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ.

ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗುವ ಶಿಲೆಗಳು : ಯಾವ ತೆರನಾದ ಶಿಲೆಯಾದರೂ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕರಗಿ ಹೋಗುವ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯಲು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ಸಹಕಾರಿ. ಸುಣ್ಣದ ಅಂಶವುಳ್ಳ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಗಳೂ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದುರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದರುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದರುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ನೈಸ್, ಫಿಲ್ಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೂ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಜೇಡು ಮತ್ತು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಹಲವು ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾ : ಕಣಶಿಲೆಗಳು) ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ಇಡೀ ಶಿಲೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸದೆ ಹಲಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯ ರಚನೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒತ್ತಿಹೇಳಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ ಸೀಳು ಮತ್ತು ಬಿರುಕುಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಖನಿಜಪೂರಿತ ದ್ರಾವಣಗಳು ಇವುಗಳ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಶಿಲೆಯ ದುರ್ಬಲ ಜಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಓರೆಮಡಿಕೆಗಳು (ಪಿಚ್ಚಿಂಗ್ ಫೋಲ್ಡ್ಸ್) ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ತೌರೂರು.

ಬೇಟ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. 1 ಸ್ಥೂಲ (ಇರ್‌ಗ್ಯುಲರ್) ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಇವುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಚನೆಯಾಗಲೀ ಆಕಾರವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಮಂದದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕ್ವಿಬೆಕ್ ದೇಶದ ನೊರಾಂಡ ಪೈರೈಟಿಸ್ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಮನಿಟೋಬಾ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನಿನ ರಿಯೊಟಿಂಟೋ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳೂ ಈ ಬಗೆಯವು. ರಿಯೊಟಿಂಟೋ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ 500 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೈರೈಟ್ ಖನಿಜ ನಾಡಶಿಲೆಯ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಇತರ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುವುದುಂಟು.

2. ಖನಿಜಸಿರಗಳು : ಇವು ಶಿಲಾಸೀಳುಗಳು ಅಥವಾ ಶಿಲಾಪ್ರಸ್ತರಗಳ ನಡುವೆ ಶೇಖರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಎಳೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಶಿಲೆ ಇಡೀ ಹರಡಿರುವುವು. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಂಟೇರಿಯೋವಿನ ಕಿರ್ಕ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಲೇಕ್ ಪ್ರದೇಶದ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು, ಅಲಾಸ್ಕಾವಿನ ಕೆನಿಕಾಟ್‌ನ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಇಡಾಹೋವಿನ ಕೂರ್‌ಡಿ ಆಲಿನ್‌ನ ಸೀಸದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.

3. ಚದರಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ಖನಿಜ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ನಾಡಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಣಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಚದುರಿ ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಖನಿಜ ಪ್ರಮಾಣ ಶಿಲೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವುದಾದರೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ನೂರು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಎರಡರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹತ್ತರವರೆಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದುರು ಸಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯದಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಲ್ಲಿ ಖನಿಜವನ್ನು ಒಪ್ಪ ಮಾಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದ ಗಣಿಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಬೇಕು. ಚಿಲಿದೇಶದ ಚುಕ್ಕಿ ಕಮಾಟಾ ತಾಮ್ರದ ಗಣಿಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೇ. 1.64 ರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ 1,035 ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ತಾಮ್ರದ ಅದುರು ಇರುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಊಟಾ ಪ್ರದೇಶದ ತಾಮ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಹ ಈ ಬಗೆಯವು.

ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರ : ಈ ಬಗೆಯ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಆಕಾರ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತೃಶಿಲೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಭೂಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಲವು ಬಾರಿ ಹಾಳೆಯಂತೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಉದ್ದನೆಯ ಕೊಳವೆಯಂತೆ ಅಥವಾ ಗೋಪುರ ಇಲ್ಲವೇ ಬಾಣಲೆಯಂತೆಯೊ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ

ಬಿರುಕುಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ನೂರಾರು ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ಬೃಹದಾಕಾರವನ್ನು ತಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಲೊರಾಡೋವಿನ ಲೆಡ್‌ವಿಲ್ ಬಳಿಯ ಸತುವಿನ ನಿಕ್ಷೇಪ. ಇದರ ಉದ್ದ 3,500' ಅಗಲ 1600' ಮತ್ತು ಮಂದ 200'.

ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಸೀಸ, ಸತು, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತವರ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಒರೈಟ್, ಫ್ಲೂರೈಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ಮೊದಲಾದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಖನಿಜಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ನೋಡಬಹುದು. (ಬಿ.ವಿ.ಜಿ.)

ಕಾಯಿಧೂಪ : ಕೆನೇರಿಯಮ್ ಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಮ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಚೆಲುವಾದ ಮರ. ಬರ್ಸೆರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ 5000' ಎತ್ತರದಲ್ಲಿನ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಂಡಧೂಪ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ಬ್ಲಾಕ್ ಡಮ್ಮಾರ್ ಟ್ರೀ. ಇದರ ಕಾಂಡ ನೇರ. ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ಎಲೆಗಳು ಸಂಯುಕ್ತಮಾದರಿಯವು; ಜೋಡಣೆ ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯದು. ಎಲೆಗಳು ಎಳೆಯವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಚ್ಚಹಳದಿ ಬಣ್ಣದವಾಗಿದ್ದು ಬರಬರುತ್ತ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಭಿನ್ನಲಿಂಗಿಗಳು ಅಥವಾ ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು ; ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲೋ ಇಲ್ಲವೆ ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲೋ ಇರುವ ಸಂಕೀರ್ಣಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 3, ದಳಗಳು 3, ಕೇಸರುಗಳು 6. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಫಲ ಅಷ್ಟಿಫಲ ಮಾದರಿಯದು.

ಕಾಯಿಧೂಪದ ಕಾಂಡದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೊಳೆಯುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ರಾಳ ಒಸರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮೆರುಗೆಣ್ಣೆ, ಸೀಸೆಗಳ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಅರಗು ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ದೋಣಿಗಳ ಹಲಗೆಗಳ ಸಂದನ್ನು ನೀರು ಸೋರದಂತೆ ಮುಚ್ಚಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಗಾಯಮಾಡಿ, ಮರದ ಬುಡದ ಸುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಹೊರಪದರ ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿ ಸುಮಾರು 2 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಗಾಯಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ರಾಳ ಒಸರಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸುಮಾರು 6 ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ಈ ರಾಳ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮರದಿಂದ 10 ವರ್ಷಕಾಲ ರಾಳವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಒಡನೆ ಇದು ಅರೆಪಾರದರ್ಶಕವಾದ ಹೊಳೆಯುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಗಾಜಿನಂಥ ಗಟ್ಟಿವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಧೂಪದ ಚೌಬೀನೆ ಸಾಧಾರಣ ಗಟ್ಟಿಯಾದುದೂ ಭಾರವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಹೊಳೆಯುವ ಬೂದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳುಪು, ಕೊಯ್ಯಲು ಸುಲಭ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಹಲಗೆಗಳು, ಪ್ಲೈವುಡ್ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಯ್ಜೀವಿ : ಸಣ್ಣಗೆ ದುಂಡಾಗಿರುವ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗದ್ದು (ಕಾಕಸ್). ಸಣ್ಣಗೆ ದುಂಡನೆಯ ಹೀಚುಗಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಗಿಡಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೆಲ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಕಸ್ (ಕಾಯಿಗಿಡ) ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ವಿಯನ್ನದ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದ ತಿಯೋಡೋರ್ ಬಿಲ್ರಾತ್ (1847) ದುಂಡಗೆ ಹೀಚುಗಾಯಿಯಂತೆ ಇರುವ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿತ್ತ. ರೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗ ಹಲತೆರನ ಕಾಯ್ಜೀವಿಗಳಿವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಮೈಕ್ರೊಕಾಕಸ್), ಸರ ಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್), ಗುತ್ತಿಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಸ್ಟೆಫಿಲೊಕಾಕಸ್), ರೇತು ಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಗೊನೊಕಾಕಸ್), ಮಿದುಳು ಪೊರೆಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಮೆನಿಂಗೊಕಾಕಸ್), ಪುಪ್ಪುಸಕಾಯ್ಜೀವಿ (ನ್ಯೂಮೊಕಾಕಸ್), ಇತ್ಯಾದಿ. **(ನೋಡಿ– ಏಕಾಣುಜೀವಿಶಾಸ್ತ್ರ)** (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾರಂತ, ಕೆ.ಆರ್.: 1894–. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕೀಯ ಧುರೀಣ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವಾದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೋಟದಲ್ಲಿ 1894 ಮೇ 1ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ ಪದವೀಧರರಾದ ಅನಂತರ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. 1919ರಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ವಕೀಲಿವೃತ್ತಿ ಕೈಗೊಂಡರು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟು ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸದಸ್ಯರಾದರು. 1924ರಿಂದ 1937ರವರೆಗೆ ಮಂಗಳೂರು ನಗರ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿದ್ದ ಇವರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ 1926ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿನ ಶಾಸನಸಭೆಗೆ ಚುನಾಯಿತರಾದರು. 1937ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯಸಾರಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿ ಸಿ.ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರಿಯವರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಸಂಸತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಿತರಾದರು. 1940ರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬಂಧಿತರಾದರು. 1942ರಿಂದ 1944ರವರೆಗೂ ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿ ಚಳವಳಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪುನಃ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸು ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿ ಟಿ.ಪ್ರಕಾಶಂ ಅವರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ರದ್ದಿಯಾತಿ ಕಾನೂನಿನ ಕರಡನ್ನು ತಂದು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅನಂತರ ಅದು ಕಾನೂನಾಗಲು ಕಾರಣರಾದರು. ಮಲಬಾರು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನೂ ತಂದರು. 1951ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿನ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಬಂದ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1951ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೆ.ಎಂ.ಪಿ. ಪಕ್ಷದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಪ್ರಜಾ ಸೋಷಿಯಲಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಸ್ಥಾಪಕ ಸದಸ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು.

ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ ವಿಂಗಡಣೆಯಾದಮೇಲೆ ಇವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು **(ನೋಡಿ)** ಇವರ ಸಹೋದರರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. (ಬಿ.ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕಾರಂತ, ಬಿ. ವಿ. : 1928–2002 ಕನ್ನಡ ಹೆಸರಾಂತ ನಾಟಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1928ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 7 ರಂದು. ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡದ ಬಂಟ್ವಾಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಕ್ಕಾಜೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಬಾಬುಕೋಡಿ ನಾರಣಪ್ಪಯ್ಯನವರ ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ. ಅಡಿಕೆ ತೋಟದವರ ಲೆಕ್ಕ ಬರೆಯುವುದು, ಮನೆಪಾಠ ಹೇಳುವುದು ನಾರಣಪ್ಪಯ್ಯನ ಉದ್ಯೋಗ. ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಚೊಚ್ಚಲ ಕೂಸು ಬಿ.ವಿ.ಕಾರಂತರನ್ನು ಬೋಯಣ್ಣ ಎಂದು ಕರೆದು, ಕೊಂಡಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕೊಂಡಾಟದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ತಾಯಿಯಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳು, ಭಜನೆ, ಹರಿಕಥೆ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸವಿಯನ್ನು ಉಂಡರು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಸಂಗೀತ ಕಾರಂತರ ಸುಪ್ತಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಊರಿಬಿಟ್ಟಿತು.

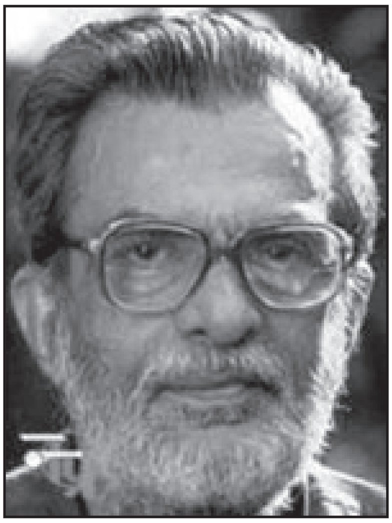

ಬೋಯಣ್ಣ ಮಾಣಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಮೀಸೆ ಮೂಡದ ಪ್ರಾಯ. ಈ ಪ್ರಾಯಕ್ಕೇ ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯ 'ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾ' ನೋಡುವ ಕನಸು. ನಾಟಕ ನೋಡಲು ಮಾಣಿ ಬೋಯಣ್ಣ ಪಾಣೆ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸೈಕಲ್ ಹೊಡೆದದ್ದು, ಸೈಕಲ್‌ನಿಂದ ಬಿದ್ದು ಹಲವು ದಿನ ನರಳಿದ್ದು. ಆದರೆ, ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕದ ರೋಮಾಂಚನ ಸುಖ, ಚಿರನೆನಪು. ಈ ಮಾಣಿ ಬೋಯಣ್ಣ, ಮುಂದೆ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇರು ಪುರಷನಾಗಿ ಬೆಳೆದ. ತಮ್ಮ ಗಂಧರ್ವ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಮಹೋನ್ನತೆಗೇರಿಸಿದ. ಇವರೇ ಬಿ.ವಿ.ಕಾರಂತ– ಬಾಬುಕೋಡಿ ವೆಂಕಟರಮಣ ಕಾರಂತ್.

ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರ ರಂಗ ಯಾತ್ರೆ ಶುರುವಾದದ್ದು ಪಾಣೆ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ. ಮಂಗಳೂರಿಗೆ, ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಮೈಸೂರಿಗೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಶಿ, ಭೋಪಾಲ, ದಿಲ್ಲಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಹೀಗೆ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಿ.ವಿ.ಕಾರಂತರು 'ಸೈಕಲ್ ಹೊಡೆದದ್ದೇ ಹೊಡೆದದ್ದು'. ಅವರದು ಕೊನೆಯುಸಿರು ಇರುವವರೆಗೆ ನಡೆದ ನಿರಂತರ ರಂಗಯಾತ್ರೆ. ಈ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಕ್ಕಾಜೆಯ ಬೋಯಣ್ಣ, ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರಾಗಿ ನಾಡಿನುದ್ದಗಲ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇರುವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತರು. ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು.

ಕುಕ್ಕಜೆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೇ ಬಿ.ವಿ.ಕಾರಂತರ ರಂಗತಾಲೀಮೂ ಶುರುವಾಯಿತು. ಓದಿನೊಂದಿಗೆ 'ಸುಕುಂಡೆ ಐತಾಳರು', 'ನನ್ನ ಗೋಪಾಲ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಬಿ.ವಿ.ಕಾರಂತರು ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಬಹುಮಾನವನ್ನೂಗಿಟ್ಟಿಸಿದ್ದರು. ಎಂಟನೆಯ ಕ್ಲಾಸು ಮುಗಿದದ್ದೇ ಪುತ್ತೂರಿನ ಕುಕ್ಕಬೈಲು ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮನೆಪಾಠ ಹೇಳುವ ಮಾಸ್ತರಾದರು. ಜೊತೆಗೆ, ಮಹಾಬಲಭಟ್ಟರ ತ್ಯಾಗರಾಜ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದ ಬೋಯಣ್ಣ ಬಿಡುವಾದಾಗ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ 'ಬಾಲವನ' ಕ್ಕೂ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು.

ತ್ಯಾಗರಾಜ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯ 'ಸಾಪಾ' ಸಾಲದೆನಿಸಿತೇನೋ. ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. 1944ರ ನವೆಂಬರ್ ಐದರಂದು ಪುತ್ತೂರಿನಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆದರು. ಮೈಸೂರು ತಲುಪಿದರು. ಮಹಾರಾಜರ ಭೇಟಿ ಕನಸಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಯಾದದ್ದು

ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ಮ್ಯಾನೇಜರ್ ಮಹದೇವ ಸ್ವಾಮಿಯವರನ್ನು. ಎಂ.ಬಿ. ಮುನಿಯಪ್ಪನವರು ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯ ಸಂಗೀತದ ಮಾಸ್ತರ್. ಮಹದೇವ ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಮಂಗಳೂರಿನ ಈ ಕೆಂಪುಮಾಣಿಯನ್ನು ಮುನಿಯಪ್ಪನವರ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಡ್ಡಿದರು. ಟೆಸ್ಟಲ್ಲಿ 'ಶಾರೀರ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ಸೇರಿದರು. ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ, ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಕಂಪನಿಯ ನಾಟಕಕಾರ, ನಿರ್ದೇಶಕ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಗಮನ ಸೆಳೆದು, ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಕಾರಂತರು ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಕಾಯಮ್ಮಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇದು, ಕಾರಂತರ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಳಪು ನೀಡಿದ ಒರೆಗಲ್ಲಾಯಿತು. ಗುಬ್ಬಿ ಚನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ ನಾಟಕ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಆರು ವರ್ಷ ಇದ್ದು ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಉತ್ತಮ ನಟನಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದರು.

ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ಬಿಟ್ಟು ಕಾರಂತರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದರು. ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಕಾರಂತರು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ 'ಹರಿಜನ' ಪತ್ರಿಕೆ ಓದುವ ಪರಿಪಾಠ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮುತುವರ್ಜಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಿ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಓದಿ ಬರೆದು, ಬಿ.ಎ., ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸುಮಾಡಿದರು. ಕಾರಂತರು ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿ ಬಿಟ್ಟರೂ ವೀರಣ್ಣನವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನಿಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಓದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹಿಂದಿ ಪ್ರಚಾರಕ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕದವರೆಗೆ ಕಲಿತ ಕಾರಂತರು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರು. 1956–58ರಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯ ಬನಾರಸ್ ಹಿಂದೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ ಎಂ.ಎ. ಪಾಸು ಮಾಡಿದರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಓಂಕಾರನಾಥ ಠಾಕೂರರಿಂದ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿತರು. ವೀರಣ್ಣನವರಿಂದ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಸಾಲ ಪಡೆದು ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಗೆ ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಸಿದರು. ವಿಷಯ: 'ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ನಾಟಕ'. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಹಜಾರಿ ಪ್ರಸಾದ್ ದ್ವಿವೇದಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದರು.

1958ರ ಜೂನ್ 6ರಂದು ಕಾರಂತರು ಪ್ರೇಮಾರನ್ನು ಬಾಳ ಸಂಗಾತಿಯಾಗಿ ವರಿಸಿದರು. ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಿ ಆದ ಮದುವೆಯಿದು.

ಹಿಂದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ನಾಟಕವನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರು 1960ರಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನವದೆಹಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಟಕ ಶಾಲೆ ಸೇರಿದರು. ಎನ್. ಎಸ್. ಡಿ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಭಾಸನ 'ಸ್ವಪ್ನ ವಾಸವದತ್ತ', ಕಾರ್ನಾಡರ 'ತುಘಲಕ್' ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಈ ನಾಟಕಗಳ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಶಾಲೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಅಲ್ಕಾಜಿಯವರ ವಿಶೇಷಗಮನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಎನ್.ಎಸ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದ ನಂತರ ಕಾರಂತರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ದೆಹಲಿಯ ಪಟೇಲ್ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಡ್ರಾಮಾಟೀಚರ್ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಿತ್ರರೊಡಗೂಡಿ 'ಕನ್ನಡ ಭಾರತಿ' ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ, 'ತುಘಲಕ್', 'ದಾರಿಯಾವುದಯ್ಯ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳಿಂದ ದೆಹಲಿ ರಂಗಭೂಮಿ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗೌರವಾದರಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು.

ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಢಾಳವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದ ಶುರುವಿನಲ್ಲಿ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ ಅವಸಾನದ ಅಂಚಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯೂ ಡ್ರಾಯಿಂಗ್ ರೂಮ್ ನಾಟಕಗಳ ಸೀಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲನಶೀಲತೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಜಡವಾಗಿತ್ತು. ಅದು, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಂತೂ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ದೋಹದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದ ದಿನಗಳು. ರವೀಂದ್ರ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಬಂದಾಗಿತ್ತು.

ಶ್ರೀರಂಗರು ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾಟಕ ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಲು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರನ್ನು ನಿಂತನೀರಾಗಿದ್ದ ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಸೆಳೆಯಿತು. ಲಂಕೇಶ್, ವಿ. ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ರವೀಂದ್ರ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದ ಹಿಂದಿನ ಬಯಲನ್ನೇ ರಂಗಭೂಮಿಯಾಗಿಸಿದರು. ಕಾರ್ನಾಡರ 'ಹಯವದನ', ಕಂಬಾರರ 'ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ' ಮತ್ತು ಲಂಕೇಶರ 'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ' ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿದರು. ಈ ಮೂರು ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕನ್ನಡ ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ನವಚೈತನ್ಯ, ನವೋಲ್ಲಾಸಗಳನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟವು. ಕಾರಂತರು ಈ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಂಗೀತ, ಕುಣಿತಗಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಬಳಸಿ ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದರು. 'ಸತ್ತವರ ನೆರಳು' ಕಾರಂತರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹವ್ಯಾಸಿರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಾಖಲೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಕಾರಂತರು ಹವ್ಯಾಸಿರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಕರಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಹೊಸ ಅಲೆಯ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದವು. ಶ್ರೀರಂಗರ ನಾಟಕಗಳು, ಸಂಸರ ನಾಟಕಗಳು, ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಚಂದ್ರಹಾಸ'. ಪು.ತಿ.ನ ಅವರ 'ಗೋಕುಲ ನಿರ್ಗಮನ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಕಾರಂತರು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳತ್ತ ಬೆರಳು ಮಾಡಿದರು. ಏವಂ ಇಂದ್ರಜಿತ್, ಸದ್ದು, ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ, ಅಂಧಯುಗ ಮೊದಲಾದ ಅನುವಾದಿತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಂಗಕ್ಕೆ ತಂದು ಕನ್ನಡೇತರ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕಾರಂತರದು.

ಮಕ್ಕಳ ರಂಗಭೂಮಿ ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾಳಜಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ, ಪತ್ನಿ ಪ್ರೇಮಾ ಅವರ ಜೊತೆಗೂಡಿ ರಂಗ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಕಾರಂತರು ಪಂಜರ ಶಾಲೆ, ಟಾಗೂರರ 'ಇಸ್ಪೀಟ್ ರಾಜ್ಯ' ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ನನ್ನ ಗೋಪಾಲ'; ಎಚ್.ಎಸ್.ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿಯವರ 'ಅಳಿಲು ರಾಮಾಯಣ', ಕಂಬಾರರ 'ಪುಷ್ಪರಾಣಿ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮರಣೀಯ ರಂಗಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಮಕ್ಕಳ ಸುಪ್ತ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕುತೂಹಲಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಸಿದ್ಧ ಹಸ್ತರಾಗಿದ್ದರು.

ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರು ಸಂಚಾರಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಂತಿದ್ದರು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಊರು, ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಕಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ದೆಹಲಿ, ಭೋಪಾಲ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಚಂಡೀಗಢ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್, ಲಂಡನ್, ಹಂಗೇರಿ–ಹೀಗೆ ಕಾರಂತರ ರಂಗ ಯಾತ್ರೆಯ ಜಾಡು. 1977–81ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ದೆಹಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಟಕ ಶಾಲೆ ಎನ್.ಎಸ್.ಡಿ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ 'ಬರ್ನಮ್ ವನ' (ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನ 'ಮ್ಯಾಕಬೆತ್' ನಾಟಕದ ಹಿಂದಿ ರೂಪಾಂತರ), ಷಹಜಹಾನ್, ಅಂಧೇರ್ ನಗರಿ ಚೌಪಟ್ ರಾಜಾ ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದವು. 'ಬರ್ನಮ್ ವನ'ದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಚಲನವಲನ ಹಾಗೂ ಮದ್ದಳೆ, ಚಂಡೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು; ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ವಸ್ತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು ಅವರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.

ಕಾರಂತರು 1982ರಿಂದ 1986ರವರೆಗೆ ಭೋಪಾಲದ ರಂಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು 'ಘಾಸಿರಾಮ್ ಕೊತ್ವಾಲ್', 'ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿ ಮಿತ್ರ', 'ಜರಾಸಂಧ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದರು. ಭೋಪಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದ ಅಗ್ನಿ ದಿವ್ಯವನ್ನೂ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ನಟಿ ವಿಭಾ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಬಂಧನ, ವಿಚಾರಣೆ ಎದುರಿಸಿ ಈ 'ಅಗ್ನಿ ದಿವ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಬಂದರು.

ಕಾರಂತರ 'ಬರ್ನಮ್ ವನ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದ ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹೆಗಡೆಯವರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಭೋಪಾಲ್ ಮಾದರಿ ರಂಗಮಂಡಲ ಒಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಬಾರದೇಕೆ ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಬಂತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ 1989ರಲ್ಲಿ ರಂಗಾಯಣ ರೆಪರ್ಟರಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಕಾರಂತರು ರಂಗಾಯಣದ ಮೊದಲ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದರು. 1995ರವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಕನಸಿನ ರಂಗಾಯಣವನ್ನು ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ಆಯಾಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ನಟ ನಟಿಯರ ತರಬೇತಿ, ಹೊಸ ನಾಟಕಗಳ ರಂಗ ಪ್ರಯೋಗ, ರಂಗ ಸಂಗೀತ, ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆ, ವಸ್ತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ, ಆಧುನಿಕ ರಂಗ ಸ್ಥಳಗಳ (ಸ್ಟೇಜ್) ನಿರ್ಮಾಣ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ನಿಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗಾಯಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಕೀರ್ತಿಕಾರಂತರದು. 'ರಂಗಾಯಣ' ರಂಗರಸಿಕರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಯಿತು.

ಚಲನಚಿತ್ರ : ರಂಗಭೂಮಿ ಕಾರಂತರ ತೌರುಮನೆ. ಅವರು ಸಿನಿಮಾ ಕಲೆಗೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ವಲಸೆ ಹೋಗಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಸಿನಿಮಾದ ಜಗಮಗಗಳಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ಅಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ.

'ಚೋಮನ ದುಡಿ' ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರ. ಮೊದಲ ಚಿತ್ರಕ್ಕೇ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಗರಿ. ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ತೀರ್ಪುಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ, ಭಾರತೀಯ ಸಿನಿಮಾದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಕೆ.ಎ. ಅಬ್ಬಾಸ್ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ, "ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸತ್ಯಜಿತ್ ರಾಯ್ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಪ್ರಶಂಸೆಗಳಿಂದ ಕಾರಂತರು ಹಿಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. "ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯ ಹೇಗಿದ್ದೋ ಹಾಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದರು.

ಕಾರಂತರು, ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡರ ಜೊತೆಗೂಡಿ 'ವಂಶವೃಕ್ಷ' ಮತ್ತು 'ತಬ್ಬಲಿಯು ನೀನಾದೆ ಮಗನೆ' ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಚೋರ್ ಚೋರ್ ಛಿಪ್ ಛಿಪ್ ಜಾ'

ಕಾರಂತರು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಚಿತ್ರ. ಇದಲ್ಲದೆ, ' ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಮತ್ತು 'ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಭೂತಾರಾಧನೆ' ಕಾರಂತರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳು.

ಸಿನಿಮಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ, ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕಿಂತ ಕಾರಂತರ ಕೊಡುಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾರಂತರು ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದು, ಮೃಣಾಲ್ ಸೇನ್ ಅವರ 'ಪರಶುರಾಮ್', 'ಖಾರಿಜ್', ಮತ್ತು 'ಏಕ್ ದಿನ್ ಪ್ರತಿದಿನ್', ಎಂ.ಎಸ್.ಸತ್ಯು ಅವರ 'ಕನ್ನೇಶ್ವರ ರಾಮ', ಜಿ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್ ಅವರ 'ಹಂಸಗೀತೆ', 'ಕುದುರೆ ಮೊಟ್ಟೆ', ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ', 'ಭಗವದ್ಗೀತೆ', ಕಾರ್ನಾಡರ 'ಕಾಡು' ಮತ್ತು 'ಆ ಮನಿ' ಗಿರೀಶ್ ಕಾಸರವಳ್ಳಿಯವರ 'ಘಟಶ್ರಾದ್ಧ' 'ಆಕ್ರಮಣ' ಮತ್ತು 'ಮೂರುದಾರಿಗಳು', ಬರಗೂರರ 'ಬೆಂಕಿ, ಪ್ರೇಮಾಕಾರಂತರ 'ಫಣಿಯಮ್ಮ' ಮತ್ತು 'ನಕ್ಕಳಾ ರಾಜಕುಮಾರಿ' ಮುಖ್ಯವಾದವು. ವಿ.ಆರ್.ಕೆ ಪ್ರಸಾದರ 'ಋಷ್ಯಶೃಂಗ' ಹಾಗೂ ಕಾಸರವಳ್ಳಿಯವರ 'ಘಟಶ್ರಾದ್ಧ' ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಹಾಗೂ 'ಹಂಸಗೀತೆ' ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಲಭಿಸಿವೆ.

ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು: ಮುಗ್ಧತೆಯೇ ಮೈವೆತ್ತಿ ಬಂದಂತಿದ್ದ ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರು, ಪ್ರಚಾರ–ಹೊಗಳಿಕೆ, ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಎಂದೂ ಪರಿತಪಿಸಿದವರಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದಾವುದೂ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ತಾವಾಗಿಯೇ ಅವರನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ಹೋದವು.

'ವಂಶವೃಕ್ಷ' ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಗಿರೀಶಕಾರ್ನಾಡರ ಜೊತೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಕಾರಂತರು ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಿನಿಮಾ ನಿರ್ದೇಶನಗಳಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ಚೋಮನ ದುಡಿ' ಚಿತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ರಾಷ್ಟ್ರ, ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಜೊತೆ ಲಂಡನ್ ಫಿಲ್ಮ್ ಫೆಸ್ಟಿವಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದವರು. 1981ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪದ್ಮಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1983), ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾಳಿದಾಸ ಸಮ್ಮಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1994), ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1996)–ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರನ್ನು ಗೌರವಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು.

ಬಿ.ವಿ. ಕಾರಂತರು ನಿರುತ್ಸಾಹ, ಸೋಲು, ಆಯಾಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂಡೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ದುಡಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಗಿರಿನಗರದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿ ನಿಂತರು. ರಂಗಭೂಮಿ 'ನನ್ನ ಪ್ರೊಫೆಷನ್' ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ, ಕೊನೆಯುಸಿರಿನವರೆಗೂ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಕಾರಂತರು 2002ರ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 1 ರಂದು ನಿಧನರಾದರು.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕ ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿಯವರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ '...ಕಾರಂತರೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿ ಕಂಡ ಒಂದು ಕನಸು. ಅವರ ನಿಧನದಿಂದ ನಮಗೆ ಈಗ ಎಚ್ಚರವಾಗಿದೆ. ರಂಗಭೂಮಿ ಖಾಲಿಯಾಗಿದೆ'. ಕಾರಂತರು ಒಬ್ಬ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತ ಗಂಧರ್ವ ಎಂಬುದೂ ಕುರ್ತಕೋಟಿಯವರ ಮಾತೇ. (ಜಿ.ಎನ್.ಆರ್)

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಗಿರಿನಗರ ಬಡಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಂತರ ಮನೆ 'ಬಾಬುಕುಡಿ' ಈಗ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು, ಧ್ವನಿ ಸುರಳಿಗಳು, ವಾದ್ಯ ಪರಿಕರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿ, ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪತ್ನಿ ಪ್ರೇಮಾ ಕಾರಂತ. *

ಕಾರಂತ ಉಲ್ಲಾಸ, ಕೆ : 1948 – . ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ವನ್ಯಜೀವಿ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ತಂದೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ. ತಾಯಿ ಲೀಲ ಕಾರಂತ. ಕಳೆದ ಎರಡು ದಶಕಗಳಿಂದ ಹುಲಿ ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ವನ್ಯಜೀವಿ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಂಬ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಭಾಜನರಾಗಿರುವವರು. ಸಂಶೋಧನೆಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ವನ್ಯಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಕಾರಂತರು, ತಂದೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಓದಿ ಆ ಕೂಡಲೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಕೆನೆತ್ ಆಂಡರ್‌ಸನ್ ಅವರ ಹುಲಿ ಬೇಟೆ ಕಥೆಗಳಿಂದ ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಕೆನೆತ್ ಆಂಡರ್‌ಸನ್ ಅವರ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಸಹ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ಬಾಲವನದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿ ಹವ್ಯಾಸಿ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಕರಾಗಿ ಭಾರತದ ಅಪೂರ್ವ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಎಂಜಿನಿಯರಾಗಿ, ಕೃಷಿಕರಾಗಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಕಂಡುಕೊಂಡರೂ ಅದು ಇವರಿಗೆ ಮಾನಸಿಕ ತೃಪ್ತಿಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಜಾರ್ಜ್ ಷಾಲರ್ ಅವರ ಪುಸ್ತಕ: "ಡೀರ್ ಅಂಡ ದ ಟೈಗರ್" ಇವರ ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲೇ ತುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿತು. ಕಾರಂತರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ " ಮಬ್ಬುಗಣ್ಣಿನವನಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ ತೊಡಿಸಿದಂತಾಗಿತ್ತು". ತಮ್ಮ ಆಸಕ್ತಿಯ ಜಾಡು ಹಿಡಿದು, ವರ್ಜೀನಿಯದ ಫ್ರಂಟ್ ರಾಯಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ಸರ್ವೇಶನ್ ಅಂಡ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಸೆಂಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ವನ್ಯಜೀವಿ ನಿರ್ವಹಣೆ ಕುರಿತ ತರಬೇತಿ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಇವರು, ಮುಂದೆ ಫ್ಲಾರಿಡ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡರು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಮೂಲದ ವೈಲ್ಡ್‌ಲೈಫ್ ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವ ಮೂಲಕ ವೃತ್ತಿಪರ ವನ್ಯಜೀವಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಕಾರಂತರು, ಇದುವರೆಗೂ 60ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು, 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವನ್ಯಜೀವಿ ನಿರ್ವಾಹಕರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತಹ ಒಂದು ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಮಹತ್ವ, ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಹೇಳಲು ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು, ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನರಿತ ಇವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ಬರೆಹಗಳಿಗೆ ಹಿರಿಯ ಪತ್ರಕರ್ತರಾದ ವೈ.ಎನ್. ಕೆ. ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿನ ಧ್ವನಿಮಾತ್ರ ಕಾರಂತರ ಅಂತರಾಳದ ಪರಿಸರಪರ ಕಾಳಜಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗನಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಹೇಳುವ ಕಲೆ ಇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಇವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆಗಲಿ ಕನ್ನಡದ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಒಂದೇ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವೂ ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಿವರಣೆಗಳು 'ಸತ್ಯವು ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ನುಡಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೊಂಡಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಇವರ ಈ ಪರಿ ನೋಡಿ: ಪರಿಸರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ "ಎ" ಎಂಬ ಸಸ್ಯ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ "ಬಿ" ಎಂಬ ಕೀಟದಿಂದ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶವಾಗಬೇಕು. "ಬಿ" ಎಂಬ ಕೀಟವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ "ಸಿ" ಎಂಬ ಹಕ್ಕಿ "ಡಿ" ಎಂಬ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಬಹುದು. "ಡಿ" ಎಂಬ ಹಣ್ಣನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ "ಇ" ಎಂಬ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಅದನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವ "ಎಫ್" ಎಂಬ ಬೇಟೆಗಾರ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಇದೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ಮಣ್ಣಾದಾಗ ಕಾರ್ಯಶೀಲವಾಗುವ "ಜಿ" ಎಂಬ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾವಿಲ್ಲದೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರ ದೊರಕಲಾರದು.." ಇದು ಯಾರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ? ಇದೇ ಪರಿಸರದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ವರೂಪ.

ಕೇವಲ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದ ಕಾರಂತರು ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಟೀಕೆಗೂ ಒಳಗಾದವರು. ಅನೇಕ ಲಾಬಿ ಒಳಸುಳಿಗಳಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಮಾಹಿತಿಯಿಲ್ಲದ ಜನಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಲುಕಿ ತೊಂದರೆ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಹುಲಿಗಳಿಗೆ ರೇಡಿಯೋ ಕಾಲರ್ ತೊಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಾಲರ್ ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡ ಹುಲಿಗಳ ಸಾವು, ಕಾಲರಿನಿಂದಲೇ ಆದ ಸಾವು ಎಂಬ ಅಪಪ್ರಚಾರ ಬಂದಾಗ ಕಾರಂತರು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪರ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಡಚಣೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ, ಇದಕ್ಕೂ ಹತ್ತು ಪಾಲು ಸಂತಸ, ತೃಪ್ತಿಗಳೂ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿವೆ!".

ಸದ್ಯ ಕಾರಂತರು ವೈಲ್ಡ್‌ಲೈಫ್ ಕನ್ಸರ್ವೇಷನ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಭಾರತದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿತ್ತಾ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾರಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು : ಯದೃಚ್ಛಾಕೃತ ಖಂಡಗಳು (ರ್‍ಯಾಂಡಮೈಸ್ಡ್ ಬ್ಲಕ್ಸ್), ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಚೌಕ ಮುಂತಾದ ಆಲೇಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಡಿಸೈನ್ಸ್) ಹಲವು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ತಳಿಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗುವಷ್ಟು ಗುರುತರವಾಗಿವೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿವರ್ತ (ವೇರಿಯೇಟ್) ಅಥವಾ ಚರದ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಕಾರಕಗಳು (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ಸ್) ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರಕದ ಪರಿಣಾಮವೆಷ್ಟು ಮತ್ತು ಒಂದು ಕಾರಕದ ಪರಿಣಾಮ ಇತರ ಕಾರಕಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೆಲ್ಲ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಕೃಷಿಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುವುದಾದರೆ ಒಂದು ಬೆಳೆಗೆ ನೈಟ್ರೋಜನ್ (n), ಫಾಸ್ಫೇಟ್ (p) ಮತ್ತು ಪೊಟಾಷ್ (k) ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಏಕಮಾನಗಳಾಗಿ (ಯೂನಿಟ್ಸ್) ಇದ್ದಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೋಜನ್ನನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವೇನು? ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ ಅಥವಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ

ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಆಗಿನ ಪರಿಣಾಮವೇನು, ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ಈ ಪರಿಣಾಮ ಹೇಗೆ ಬದಲಾಗುವುದು– ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಪೊಟಾಷ್ ಇವುಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ತರುವಾಯ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಒಂದೊಂದೇ ಕಾರಕವನ್ನು ನೀಡಿ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಪ್ರಧಾನವಾದುದು, ಯಾವ ಕಾರಕ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಕೆಲಸ ಸುಗಮವಾಗುವುದು.

ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರಕದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಕಾರಕಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಆಯ್ಕೆಯಿಂದ (ಸೆಲೆಕ್ಷನ್) ವಿವರ್ತದ ಬೆಲೆ ಹೇಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಲೇಖ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಕೀಯ ಆಲೇಖ್ಯ (ಫ್ಯಾಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ಡಿಸೈನ್) ಎಂದೂ ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು (ಫ್ಯಾಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ಎಕ್ಸ್ಪರಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಎಂದೂ ಹೆಸರು.

ಎರಡು ಕಾರಕಗಳು : ಎರಡು ಕಾರಕಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಎರಡು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ನಾಲ್ಕು ಆಯ್ಕೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನೈಟ್ರೊಜನ್ನನ್ನು n_0 ಮತ್ತು n_1 ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಫಾಸ್ಫೇಟನ್ನು P_0 ಮತ್ತು P_1 ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಸುತ್ತೇವೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಆಗ ಲಭಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಆಯ್ಕೆಗಳನ್ನು n_0p_0, n_1p_0, n_0p_1, n_1p_1, ಎಂಬ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಆಯಾ ಆಯ್ಕೆಯ ಸಂಕೇತದಿಂದಲೇ ಸೂಚಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆಯ್ಕೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಸಣ್ಣ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ p_0 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮ= $n_1p_0-n_0p_0$

ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ p_1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮ= $n_1p_1-n_0p_1$

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಕಗಳೆರಡೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರುವುದಾದರೆ ಈ ಎರಡು ಫಲಿತಗಳೂ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಇವು ಅಸಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಫಲಿತಾಂಶ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗುವುದು. ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸನ್ನಿಕಟ ಬೆಲೆಯಾಗಿ $n_1p_0-n_0p_0$ ಮತ್ತು $n_1p_1-n_0p_1$ ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು (ಮೇನ್ ಎಫೆಕ್ಟ್) N ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$N = \frac{1}{2}(n_1p_1-n_0p_1+n_1p_0-n_0p_0)$$

$$= \frac{1}{2}(n_1-n_0)(p_0+p_1)$$

ಗಣಿತ ಕ್ರಮದಿಂದ ಬಲಬದಿಯ ಪದಾವಳಿಯನ್ನು (ಕಾಂಟ್ರಾಸ್ಟ್) ಗುಣಿಸಿ ಕಾರಕಗಳ ವಿಕಲ್ಪಗಳ (ಕಾಂಬಿನೇಷನ್ಸ್) ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ಗಣನೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ n_0 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪರಿಣಾಮ = $n_0p_1-n_0p_0$

ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ n_1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪರಿಣಾಮ= $n_1p_1-n_1p_0$

ಇವೆರಡೂ ಅಸಮವಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪ್ರಧಾನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು P ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$P = \frac{1}{2}(n_1p_1-n_1p_0+n_0p_1-n_0p_0)$$

$$= \frac{1}{2}(n_1+n_0)(p_1-p_0)$$

ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಪರಿಣಾಮವೂ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪರಿಣಾಮವೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದಾಗ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನೊಡನೆ ಫಾಸ್ಫೇಟಿಗೆ ಇರುವ ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು (ಇಂಟರ್ಆಕ್ಷನ್) PN ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ.

$PN = \frac{1}{2}$ (ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ n_1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪರಿಣಾಮ – ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ n_0 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪರಿಣಾಮ)

ಅಂದರೆ $PN = \frac{1}{2}(n_1p_1-n_1p_0-n_0p_1-n_0p_0)$

ಈ ಪದಾವಳಿ n ಮತ್ತು p ಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಂಗವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನೊಡನೆ ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿಗೆ ಇರುವ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ. ಅಂದರೆ PN = NP ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕ್ರಮದ ಕಡೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕುವಿಕಲ್ಪಗಳ ಮಧ್ಯಮಾನವನ್ನು (ಮೀನ್) M ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸಿದರೆ

$$4M = n_1p_1 + n_1p_0 + n_0p_1 + n_0p_0$$

ಕೋಷ್ಟಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು:

	n_1p_1	n_1p_0	n_0p_1	n_0p_0
4M	+1	+1	+1	+1
2N	+1	+1	-1	-1
2P	+1	-1	+1	-1
2NP	+1	-1	-1	+1

ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಸಾಲಿನ ಗುಣಕಗಳ ಮೊತ್ತ 0 ಆಗುವುದು ಈ ಗುಣವುಳ್ಳ ಪದಾವಳಿಗೆ ಮಾರೊಡ್ಡು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಲಂಬ ಮಾರೊಡ್ಡಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ (ಆರ್ಥಾಗೊನಲ್ ಕಾಂಟ್ರಾಸ್ಟ್) ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಲಂಬವಾಗಿರುವುವು. ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಮಾಡಲು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ರಮಚಯದ (ಪರ್ಮ್ಯುಟೇಶನ್) ಬೆಲೆಯನ್ನೂ M, N, P, NP ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು:

$$n_1p_1 = M + \frac{1}{2}N + \frac{1}{2}P + \frac{1}{2}NP$$

$$n_1p_0 = M + \frac{1}{2}N - \frac{1}{2}P - \frac{1}{2}NP$$

$$n_0p_1 = M - \frac{1}{2}N + \frac{1}{2}P - \frac{1}{2}NP$$

$$n_0p_0 = M - \frac{1}{2}N - \frac{1}{2}P + \frac{1}{2}NP$$

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರಕದ ಮಟ್ಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2 ಇದ್ದು ಅವು ಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸಮಾಂಗಕಾರಕೀಯ ಆಲೇಖ್ಯ (ಸಿಮೆಟ್ರಿಕಲ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ಡಿಸೈನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಟ್ಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಅಸಮಾಂಗ ಕಾರಕೀಯ ಆಲೇಖ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮೂರು ಕಾರಕಗಳ ಪ್ರಕರಣ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರಕವೂ 2 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಕಾರಕಗಳ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು(ಡೋಸ್) ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ಬೆಳೆದು ಇಳುವರಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನೋಣ. ನೈಟ್ರೊಜನ್ನಿನ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು n_0ಯಿಂದ n_1ಕ್ಕೂ ಫಾಸ್ಫೇಟನ್ನು p_0 ಯಿಂದ p_1 ಕ್ಕೂ ಪೊಟಾಷನ್ನು k_0ಯಿಂದ k_1ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ಲಭಿಸುವ ಫಲಿತಾಂಶವೇನು? ಈ ಮೂರು ಕಾರಕಗಳನ್ನು ಎರಡೆರಡು ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ 2 x 2 x 2 = 8 ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕ್ರಮಚಯಗಳು ದೊರೆಯುವುವು. ಅವು

$n_0\,p_0\,k_0$
$n_1\,p_0\,k_0$
$n_0\,p_1\,k_0$
$n_1\,p_1\,k_0$
$n_0\,p_0\,k_1$
$n_1\,p_0\,k_1$
$n_0\,p_1\,k_1$
$n_1\,p_1\,k_1$

ಇವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಶಿಷ್ಟಕ್ರಮ (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಆರ್ಡರ್). ಇದು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು; ಮತ್ತು ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಅದೇ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸೂಚಿಸೋಣ. ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು n_0 ಯಿಂದ n_1ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಾಗ ಇಳುವರಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

pಯ ಮಟ್ಟ	kಯ ಮಟ್ಟ	ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಕ್ರಿಯೆ
p_0	k_0	$n_1p_0k_0 - n_0p_0k_0$
p_1	k_0	$n_1p_1k_0 - n_0p_1k_0$
p_0	k_1	$n_1p_0k_1 - n_0p_0k_1$
p_1	k_1	$n_1p_1k_1 - n_0p_1k_1$

ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಮಧ್ಯಮ ಕ್ರಿಯೆ = 1/4 (ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕರ ಮೊತ್ತ)

ಇತರ ಕಾರಕಗಳ ಮಟ್ಟಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಕ್ರಿಯೆ ಬದಲಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೆಲೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕರ ಮಧ್ಯಕ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಸರಾಸರಿ ಕ್ರಿಯೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಇದನ್ನು N ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಪ್ರತಿಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಪೊಟಾಷಿನ ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ದೊರೆವ ಇಳುವರಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು:

ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಕ್ರಿಯೆ p_0 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ k_0 , k_1ಗಳ ಮಧ್ಯಕ

$$= \frac{1}{2}\ (n_1p_0k_0 - n_0p_0k_0) + (n_1p_0k_1 - n_0p_0k_1)$$

ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಿನ ಕ್ರಿಯೆ p_1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ $= \frac{1}{2}\ (n_1p_1k_0 - n_0p_1k_0 + n_1p_1k_1 - n_0p_1k_1)$ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅರ್ಧವನ್ನು ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನು NP ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸಿದರೆ

$$NP = ¼\ (n_1 - n_0)\ (p_1 - p_0)\ (k_1 + k_0)$$

ಬಲಬದಿಯ ಪದಾವಳಿಯನ್ನು ಬೀಜಗಣಿತದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಇಳುವರಿಗಳನ್ನು ವಿಹಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆದೇಶಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿ NK ಮತ್ತು PK ಎಂಬ ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪೊಟಾಷಿನ ಪ್ರತಿಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು : ಪೊಟಾಷಿನ k_0 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ $\frac{1}{2}(n_1p_1k_0 + n_0p_0k_0 - n_1p_0k_0 - n_0p_1k_0)$ ಪೊಟಾಷಿನ k_1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ $\frac{1}{2}(n_1p_1k_1 + n_0p_0k_1 - n_1p_0k_1 - n_0p_1k_1)$. ಇವೆರಡರ ಸರಾಸರಿಯೇ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ NPಯ ಬೆಲೆಯಾಗುವುದು. ಪೊಟಾಷಿನ k_0, k_1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಈ ಎರಡು ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಅರ್ಧವನ್ನು 3–ಕಾರಕ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನು NPK ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸರಳೀಕರಿಸಿದಾಗ

$$NPK = ¼\ (n_1 — n_0)\ (p_1 — p_0)\ (k_1 — k_0)$$

ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. NKP, KPN ಮುಂತಾದ 3–ಕಾರಕ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ ಬೆಲೆಗಳೂ ಇದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮೂರು ಕಾರಕಗಳ ಆಯ್ಕೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ 8 ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ವಿಕಲ್ಪಗಳ ಮಧ್ಯಕ ಇಳುವರಿಯನ್ನು M ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸುವುದುಂಟು : n_0, p_0, k_0 ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 1,1,1 ಎಂದು ಬರೆದು n_1, p_1, k_1, ಇವುಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ n, p, k ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂಕೇತನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ np (ಪೊಟಾಷ್) ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ನೈಟ್ರೋಜನ್, ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಇವು ಮೇಲಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಇರುವುವೆಂದರ್ಥ. ಎಲ್ಲ ಕಾರಕಗಳೂ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು (1) ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂಕೇತದ ಮೇರೆಗೆ ಪ್ರಧಾನಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅಂತರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

$$N = ¼\ (n—1)\ (p+1)(k+1)$$

$$NP = ¼\ (n—1)(p—1)(k+1)$$

$$NPK = ¼\ (n—1)(p—1)(k—1)$$

ಎಡಬದಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಕ್ಷರವಿದ್ದರೆ ಬಲಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಂದೆ ಋಣ ಚಿಹ್ನೆ ಇರುವುದು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನೂ ಇಳುವರಿಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನಾಗಿ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫಾರ್ಮೇಷನ್) ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಕೋಷ್ಟಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಕೋಷ್ಟಕದ ಯಾವ ಸಾಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಅದು ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲಿಗೂ ಲಂಬವಾಗಿರುವುದು ಅಂದರೆ ಸಂವಾದೀ ಗುಣಕಗಳ ಗುಣನ ಫಲಗಳ ಮೊತ್ತ ಸೊನ್ನೆಯಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾರಕಗಳಿದ್ದಾಗಲೂ ಇದೇ ರೀತಿ ವರ್ತಿಸಬಹುದು.

	(1)	n	p	np	K	nk	pk	nkp
8M	1	1	1	1	1	1	1	1
4N	-1	1	-1	11	-1	1	-1	1
4P	-1	-1	1	1	-1	-1	1	1
4NP	1	-1	-1	1	1	-1	-1	1
4K	-1	-1	-1	-1	1	1	1	1
4NK	1	-1	1	-1	-1	1	-1	1
4PK	1	1	-1	-1	-1	-1	1	1
4NPK	-1	1	1	-1	1	-1	-1	1

ಉದಾಹರಣೆ : ಈ ಕೆಳಗಿನ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಕಾರಕಪ್ರಯೋಗದ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಿದೆ. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಚೌಕದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಗದ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ;

n_0p_0	398	n_0p_1	320	n_1p_0	332	n_1p_1	375
n_0p_1	288	n_0p_0	376	n_1p_1	318	n_1p_0	328
n_1p_1	287	n_1p_0	321	n_0p_1	314	n_0p_0	343
n_1p_0	330	n_1p_1	310	n_0p_0	318	n_1p_0	298

ಇಳುವರಿಯ ಅಳತೆಗೆ 300ನ್ನು ಮೂಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಆರಿಜಿನ್) ಲೆಕ್ಕಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಸಂಸ್ಕರಣರಾಶಿ (ಕರೆಕ್ಷನ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್) = $(519)^2/16$=16,835,0625 ಆಗುವುದು ; ಮತ್ತು ವರ್ಗಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ = 33,901-16,835,0625 = 17,065.9375 ಆಗುವುದು; ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೊತ್ತಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿದೆ.

$$n_0p_0 = 298$$

$$n_1p_0 = 111$$

$$n_0p_1 = 20$$

$$n_1p_1 = 90$$

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೊತ್ತ ನಾಲ್ಕು ತಾಕುಗಳ (ಪ್ಲಾಟ್ಸ್) ಇಳುವರಿಯ ಮೊತ್ತ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. N,P ಮತ್ತು NP ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು :

$$N = 90 - 20 + 111 - 298 = — 117$$

$$P = 90 + 20 - 111 - 298 = — 299$$

$$NP = 90 - 20 - 111 + 298 = — 257$$

ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗದ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಚೌಕದ 16 ತಾಕುಗಳ ಇಳುವರಿಯ ಬೆಲೆಗಳು ಸಹಗುಣಕ +1 ಅಥವಾ –1 ನಿಶಿಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಎಂಟು +1ಗಳೂ ಎಂಟು –1ಗಳೂ ಇರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯ ವರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮೊತ್ತ ಕ್ರಿಯೆಯ ವರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು 16 ರಿಂದ ಭಾಗಿಸಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ

Nನ ಸಲುವಾಗಿ ವರ್ಗಮೊತ್ತ = $(-177)^2/16$ = 13,689/16 = 885.5625

Pಯ ಸಲುವಾಗಿ ವರ್ಗಮೊತ್ತ = $(-299)^2/16$ = 89,401/16 = 5,587.5625

NPಯ ಸಲುವಾಗಿ ವರ್ಗಮೊತ್ತ = $(257)^2/16$ = 66,049/16 = 4,128.0625

ಅಡ್ಡಸಾಲುಗಳ ಮತ್ತು ನೀಟಸಾಲುಗಳ ವರ್ಗಮೊತ್ತವನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ವಿಚಲನ ವಿಶ್ಲೇಷಣ (ಅನಾಲಿಸಿಸ್ ಆಫ್ ವೇರಿಯನ್ಸ್) ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ರಚಿಸಬಹುದು.

ವಿಚಲನೆಯ ಹೇತು	ಸ್ವತಂತ್ರತಾ ಗಣ	ವರ್ಗಮೊತ್ತ	ಮಧ್ಯಕವರ್ಗ	ವಿಚಲನೆಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ
ಅಡ್ಡಸಾಲು	3	3,442.6875	–	–
ನೀಟಸಾಲು	3	289.6875	–	–
ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ N	1	855.5625	855.5625	1,858
P	1	5,587.5625	5,587.5625	12,13*

NP	1	4,128.0625	4,128.0625	8,964*
ದೋಷ (ಎರ್ರರ್)	6	2,762.3750	460.4	–
ಮೊತ್ತ	15	17,065.9375	–	–

* 0.05 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 0.01 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಯೋಗದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ Pಯ ಕ್ರಿಯೆಯೂ NPಯ ಅಂತರ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಗಣ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ಕಾರಕ ಪ್ರಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶ. (ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಕಾರ ಕಮರ್ : ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಚಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕೂರಲಗು ಫಲಕದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪದರಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯವರೆಗಿನ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಮೀಪದ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ನೆಲೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವಂತೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಒರಟಾದ ಕಲ್ಲುಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರೂ ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಕೂರಲಗು ಫಲಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರೂ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲಾಯುಗ ರೀತಿಯ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರೂ ಈ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಯುರೋಪಿನ ಲೆವಾಲ್ವಾಸಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಯುರೋಪಿನ ಅರಿಗ್ನೇಸಿಯನ್ ಮತ್ತು ಇರಾಕಿನ ಷನಿದಾರ್ ಗುಹೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪದರಗಳೊಂದಿಗೆ ಗೆಜಿಲಿ, ಕಾಡುಕುರಿ, ಕಾಡುಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಮೊಸಳೆಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗಾಲ–14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲೋಪಕರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 9ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 30,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. *

ಕಾರಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ : ಫಲಿತ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿರುವ ಕಾರಕಗಳ ಗಣಿತೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಫ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್). ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವುದು. ಅವನಿಗೆ ಜನ್ಮದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದ ಹಲವಾರು ಗುಣಗಳು, ಅವನು ಬೆಳೆದ ಆವರಣ, ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಅವನ ದೇಹಾರೋಗ್ಯ ಮುಂತಾದುವು ಇಂಥ ಪ್ರಭಾವಗಳು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವೇ ಕಾರಕಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಕಾರಕಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸ ಅಗತ್ಯ.

ಕಾರಕವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ (ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್) ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧಿಯಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಬಹುದು. ಮನಸ್ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಮಸ್ಯೆ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಮಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗಲೂ ಅದರ ಕಾರಕವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಅದರ ಅಗತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಅವುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಿದಂತಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಅದರ ನೇಯ್ಗೆಯ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚಲಗಳು (ಪ್ಯರಾಮೀಟರ್ಸ್) ದೊರೆಯುವುವು.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭಾವೀ ವಿಮಾನಚಾಲಕರ ಮಾನಸಿಕ ವಿಚಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಪರಿಶೀಲನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕೇಳುವಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು, ಕೆಲವು ಸಮಾಂಗತ್ವ ಮತ್ತು ನಿಯತಗತಿಯ ಅರಿವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವೇಗದ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಹೀಗೆ ರೂಪಿಸಿದ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತರಷ್ಟು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಂಕಗಳನ್ನು ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಚರಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರಳ ಸಮೀಕರಣವಾಗಿ ಬರೆಯಬಹುದು. ಈ ಚರಗಳು ಮನಸ್ಸಿನ ನೇಯ್ಗೆಯ ಪ್ರರೂಪವನ್ನು (ಪ್ಯಾಟರ್ನ್) ಸೂಚಿಸುವುವು.

n–ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ $x_1, x_2, x_3....x_n$ ಗಳು ದೊರೆತ ಅಂಕಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಬರೆಯಬಹುದು. :

$$x_1 = a_{11}\,u_1 + a_{12}\,u_2 + a_{13}\,u_3 + ... + a_{1m}\,u_m + v_1$$
$$x_2 = a_{21}\,u_1 + a_{22}\,u_2 + a_{23}\,u_3 + ... + a_{2m}\,u_m + v_2$$
$$\cdots\cdots \quad \cdots \quad \cdots \quad \cdots \quad \cdots \quad \cdots$$
$$\cdots\cdots \quad \cdots \quad \cdots \quad \cdots \quad \cdots \quad \cdots$$
$$x_n = a_{n1}\,u_1 + a_{n2}\,u_{n3} + a_{n3}\,u_3 + ... + a_{nm}\,u_m + v_n$$

ಇಲ್ಲಿ m ನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ n ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಆದ್ದರಿಂದ n ಪ್ರಯೋಗಾಂಕಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಚರಗಳನ್ನು n ಗಿಂತ ಬಲು ಕಡಿಮೆಯದಾದ m ಚರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಾರಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ $v_1, v_2, v_3.........v_n$ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. n ಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಕಗಳೆಂದೂ v ಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರಕಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿಯರ್‌ಮನ್, ಥಾಮ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಥರ್ಸ್‌ಟೋನ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಫೀಶ್ ಎಂಬುವರು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ : ಇದು ಕಾರವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪೂರಕವಾದ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದು ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಹೊಟೆಲ್ಲಿಂಗ್‌ನಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಕಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವ m ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಹುಚರ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಾಗಿ (ಮಲ್ಟಿವೇರಿಯೇಟ್ ನಾರ್ಮಲ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್) ಬರೆದಿದೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಈಗ ಸಮಾನಸಾಂದ್ರತೆಯಿರುವಂಥ ಮೈಗಳನ್ನು (ಸರ್ಫೇಸಸ್) ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಮಗೊಂದು m–ಆಯಾಮಗಳಿರುವ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಕಲ್ಪ (ಎಲ್ಲಿಪ್ಸಾಯಿಡ್) ದೊರೆಯುವುದು. ಅದರ ಸಮೀಕರಣ

$$\sum_i \sum_j aij(x_i - \mu_i)(x_j - \mu_j) = 0$$

ಈ ಸಮುದಾಯದ ಎಲ್ಲ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಕಲ್ಪಗಳಿಗೂ ($\mu_1, \mu_2, \mu_3............ \mu_m$) ಎಂಬ ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ತಮ್ಮ ಪ್ರಧಾನ ಅಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಸಮಾಂಗವಾಗವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಅತಿ ದೀರ್ಘ ಅಕ್ಷಗಳು ಒಂದೇ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ (ಅಥವಾ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ) ಇವೆ; ಎರಡನೆಯ ಅತಿ ದೀರ್ಘ ಅಕ್ಷಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ (ಅಥವಾ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ) ಇವೆ; ಇತ್ಯಾದಿ. ಈಗ ಒಂದು ಬಿಂದು P ಇಂಥ ಒಂದು ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಕಲ್ಪದ ಪಾತಳಿಯ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಕೇಂದ್ರದಿಂದ Pಯ ದೂರ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂಥ Pಯ ಸ್ಥಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ $2m$. ಇಂಥ ಬಿಂದುಗಳು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಯಾವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಅವುಗಳ ದೂರವೆಷ್ಟು ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮತ್ತು ತಿಳಿಯುವ ವಿಧಿಯ ಹೆಸರು ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ಇವು ಕಾರಕಗಳ ಒಂದು ಪ್ರರೂಪವನ್ನು ಅಥವಾ ರಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. (ಆರ್.ಆರ್.ಯು.)

ಕಾರಕೋರಂ : ಉತ್ತರ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತರಪ್ರದೇಶ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೆಳ ಷ್ಯೆಯಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂ ನದಿಗಳೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಕಂಡ್ ನದಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾರಂಬಾರ್ ಜಲವಿಭಾಗ ರೇಖೆಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಷ್ಯೆಯಾರ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗವೂ ಕಾರಕೋರಂ ಕಣಿವೆಯೂ ಇದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ, ಪೂ. ರೇ 74^0 ಯ ನೇರದಲ್ಲಿ, ಕಾರಂಬಾರ್ ಬಳಿ ಇದು ಹಿಂದೂಕುಷ್ ಶ್ರೇಣಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 720 ಕಿಮೀ.

ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದ್ದವಾದ ಹಿಮನದಿಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಬಟೂರ (58 ಕಿಮೀ), ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಸ್ಯೆಯಾಚೆನ್ (75 ಕಿಮೀ) ಮತ್ತು ಹಿಸ್‌ಪಾರ್‌ಬಿಯಾಪೊ (121 ಕಿಮೀ) ಹಿಮ ನದಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸ್ಯೆಯಾಚೆನ್ ಹಿಮನದಿ ಷ್ಯೆಯಾಕಿನ ಉಪನದಿಯಾದ ನುಬ್ರಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿರುವ, 7575 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 20. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 14 ಮಹಾಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ K_2 ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು.

ಮಹಾ ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಟೂರ ಹಿಮನದಿಗೂ ಉತ್ತರದ ಹಿಸ್‌ಪಾರ್, ಪುನ್‌ಮಾ, ಬಾಲ್ಟೋರು ಮತ್ತು ಸ್ಯೆಯಾಚೆನ್ ಹಿಮನದಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ನಿಂತಿದೆ.

ಮಹಾ ಕಾರಕೋರಂ ಪರ್ವತವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ತಗ್ಗು. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡು : ಗಿಲ್ಗಿಟನಿಂದ ಹುನ್‌ಜ಼ಾ ಕಮರಿಯ ಮೂಲಕ ಮಿಂಟಾಕಾ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ (5297 ಮೀ)

ಸಾಗಿ ಪಾಮಿರನ್ನು ದಾಟಿ ಕಾಷ್‌ಗರ್ ತಲುಪುವುದು ಒಂದು; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಖಾರ್ಡಂಗ್ (5333 ಮೀ), ಸಾಸೆರ್ (5297 ಮೀ) ಮತ್ತು ಕಾರಕೋರಂ (5542 ಮಿ.) ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿ ಖೋಟಾನ್ ಅಥವಾ ಯಾರ್ಕಂಡ್ ತಲುಪುವುದು ಇನ್ನೊಂದು. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಘಟ್ಟಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಜನವಸತಿಯಿಲ್ಲ; ಯಾವ ಸಾಮಗ್ರಿಯೂ ಒದಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತರ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಾಲಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಗ್ರ ಭೂಪಟವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. 7575ಮಿ ಗಿಂತ ಎತ್ತರವಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತು ಶಿಖರಗಳ ಪೈಕಿ ಹನ್ನೆರಡನ್ನು ಆರೋಹಣ ಮಾಡಿ ಆಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾರಖಾನೀಸ, ಗಣೇಶಗೋವಿಂದ: 1890–. ಹರಿಜನರ ಏಳಿಗೆ, ದೇವದಾಸಿಯರ ವಿಮೋಚನೆ ಮತ್ತು ದೀನದಲಿತರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಡುಪಾಗಿರಿಸಿದ ಖ್ಯಾತ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ, ಗಾಂಧೀವಾದಿ ಕನ್ನಡಿಗ.

1890 ಏಪ್ರಿಲ್ 28ರಂದು ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮಲಕಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಗೋವಿಂದ, ತಾಯಿ ಪಾರ್ವತೀಬಾಯಿ. ಕಾರಖಾನೀಸ ಎಂಬುದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು. ಇವರ ಪೂರ್ವಿಕರೊಬ್ಬರು ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಗೆದ್ದಿದ್ದ ಕೋಟೆಯೊಂದನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾವಲು ನೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕಾರಖಾನೀಸ ಎಂಬ ಸನ್ನದನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ನೀಡಿದ್ದನಂತೆ. ಅದೇ ಮನೆತನದ ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಕಾರಖಾನೀಸರು ಮಲಕಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪುಣೆಯ ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆದರು. ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಒಂದು ವರ್ಷ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ್ಗೆ 1904ರ ವಂಗಭಂಗ ಚಳವಳಿಯಿಂದಲೂ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರ ಲೇಖನಗಳಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರಸೇವೆಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ, ದಾಸಬೋಧ ಮುಂತಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸತತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಸಮಾಜಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಆರ್.ಡಿ.ರಾನಡೆಯವರಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಇಂಚಗೇರಿಯ ಉಮದೀ ಭಾವುಸಾಹೇಬ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಸಮಾಜಸೇವೆಗೆ ಪಣತೊಟ್ಟರು. ರಾಮದಾಸ, ರಾಮದಾಸಿ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಹಾಗೂ ಸಂತ ವಾಙ್ಮಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ಇವರು 1927ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮ ಸೇರಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಖಾದಿ ಮತ್ತಿತರ ವಿದಾಯ ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಅನಂತರ ಕೌಜಲಗಿ ಹಣಮಂತರಾಯರ ಸಲಹೆ ಮೇರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಖಾದಿ ಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ಸೇವಾದಳದ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. 1930ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲೂ ತದನಂತರ ನಡೆದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು.

1933ರಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಸೇವಾ ಸಂಘದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಆಜೀವ ಸೇವಕರಾಗಿ ಸೇರಿ ಅಂದಿನಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹರಿಜನ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ 1933ರಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಸತಿಗೃಹವನ್ನೂ 1937ರಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಕನ್ಯಾಮಂದಿರವನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಹರಿಜನ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ಊಟ, ಬಟ್ಟೆ, ವಸತಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿದರು.

ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮ್ನವರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿತರ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ದೂಡುವ ದುಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಇವರು ಪ್ರಬಲವಾದ ಚಳವಳಿ ಕೈಗೊಂಡು ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರವೆಂದು ಶಾಸನ ಮಾಡಿಸಲು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ದುಡಿದರು. ದೇವದಾಸಿಯರಾಗಿದ್ದವರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಿ ಅವರು ಗೌರವಸ್ಥರಾಗಿ ಬಾಳಲು ನೆರವು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 1952ರಲ್ಲಿ ಅಹಲ್ಯೋದ್ಧಾರ ಮಂದಿರವನ್ನು ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಿಳೆಯರು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗೌರವ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು.

ಕಾರಖಾನೀಸರು ಆಜನ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳು. ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆ ಸಮಾಜಸೇವೆಯಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಕಾಕಾ ಕಾರಖಾನೀಸ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ 1958ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿತು. 1959ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ ಪದ್ಮಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಪಿ.)

ಕಾರನ್ ಫ್ಲವರ್ : ಸೆಂಟಾರಿಯ ಸಯೇನಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮವುಳ್ಳ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ಕಂಪಾಸಿಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ; ಬ್ಲೂ ಬಾಟಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅಂದವಾದ ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಯಾನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದು ಸುಮಾರು 30–60 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ನೀಳ, ಹೂಗಳು ನೀಲಿ, ನಸುಗೆಂಪು, ಗುಲಾಬಿ, ಲೈಲಕ್, ಊದಾ. ಬಿಳಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಚೆಲುವಾದ ಚಂಡುಮಂಜರಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೂದಾನಿಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಬೀಜಗಳ ಮೂಲಕ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೇರವಾಗಿ ಮಡಿಗಳಲ್ಲೆ ಬಿತ್ತುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದು ಸಸಿಗಳು ಬಂದ ಮೇಲೆ 3"–4" ಗಳಿಗೊಂದರಂತೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗಿಡಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಹೂಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲ. ನೀರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ 30,40,50 ಮತ್ತು 60ನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಬೇಕು, 3 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೂ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರ್ : ಪೆನಿಸಿಲಿಯಮ್ ಬೂಷ್ಟಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರಾಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದ್ರಾವಣ. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳದಿಂದ ಪಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಉಪೋತ್ಪನ್ನವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳವನ್ನು ತುಸು ಗಂಧಕದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಇರುವ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮೆತುಮಾಡಿ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಾಗ ಎಣ್ಣೆಯಿರುವ ಭಾಗ ತೇಲುತ್ತದೆ. ಮುಳುಗಿ ತಳಸೇರಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಅರೆದು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಂಶವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದಾಗ ಉಳಿಯುವ ದ್ರಾವಣವೇ ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರ್. ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾಯರ್ ಮತ್ತು ಕಾಗ್ಹಿಲ್ ಎಂಬುವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು (1944). ಬೂಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಿದಾಗ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನಿನ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ಇವರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಕಾರಣ ಈ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿರುವ ಫೀನೀಥೈಲಮೀನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು. ಇದು ಬೆಂಜೈಲ್ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನಿನ ಪೂರ್ವಗಾಮಿ.

ಅನಂತರದ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್‌ಗಳ ಅಣುರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. (ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಜೈಲ್ ಭಾಗದ ಬದಲು ಪೆನ್ಟನೈಲ್ ಭಾಗ ಇದೆ). ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರನ್ನು ಪೋಷಕ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಫೀನೀಥೈಲಮೀನ್ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಪೆನಿಸಿಲಿಯಮ್ ಬೂಷ್ಟುಗಳ ವರ್ಧನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ (ಕಲ್ಚರ್ ಮೀಡಿಯಮ್) ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಔಷಧಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಾಗಾಯಿತು.

ವಿಟಮಿನ್ ಬಿ ಸಂಕೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಮೀಸೋ ಇನಾಸಿಟಾಲ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಈ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರ್‌ಗೆ ಸುಟ್ಟ ಸುಣ್ಣ (ಸ್ಲೇಕ್ಡ್ ಲೈಮ್) ಹಾಕಿ, ಶೋಧಿಸಿ ಬಂದ ಸೋಸಿಕವನ್ನು (ಫಿಲ್ಟ್ರೇಟ್) ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ 100^0–200^0 ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಮೀಸೋ ಇನಾಸಿಟಾಲನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆಕ್ಸಿಥೈಯಾಕ್ಸಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರ್‌ಟೆಟ್ರಸೈಕ್ಲಿನ್ ಎಂಬ ಜೀವಿನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುಗಳ ಆಕರವಾದ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಮೈಸಿಸ್ ಬೂಷ್ಟಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ವರ್ಧನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರ್‌ನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹುದುಗುವಿಕೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾರರ್, ಪಾಲ್ : 1889–. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಸ್ವಿಸ್ ಜೀವರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ. 21 ಏಪ್ರಿಲ್ 1889 ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ (1937). ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ವೆರ್ನರನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಜ್ಯೂರಿಚ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ (1911). ಮುಂದೆ ಪಾಲ್ ಎರ್ಲಿಕ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೊಡನೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ 1919ರಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂರಿಚಿಗೆ ಮರಳಿದ. ಅಲ್ಲಿ ವೆರ್ನರನ ನಿಧನದಿಂದ ತೆರವಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ.

ಈತನ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶೋಧನಕಾರ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹಳದಿವರ್ಣದ ಕ್ಯಾರೋಟಿನಾಯ್ಡುಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಇವು ರಕ್ತ ವರ್ಣದ ಕ್ಯಾರೆಟ್ ಎಂಬ ಗೆಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ವರ್ಣ ದ್ರವ್ಯಗಳ ರಚನೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾರರ್ ವಿಶದಪಡಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಎ ಜೀವಸತ್ತ್ವವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಹ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದಾಗಿ ಎ ಜೀವಸತ್ತ್ವದ ಉಪಗಾಮಿಯಾದ ಬೀಟ ಕ್ಯಾರೋಟಿನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರ ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಒಂದು ಜೀವ ಸತ್ತ್ವದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕಾರರನದು.

ಮುಂದೆ ಈತ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಜೀವಸ್ತ್ವ ಬಿ$_2$, ಈ , ಕೆ, ಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಹ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಕಾರರ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗ್ರಂಥವಾದ ಲೆಹರ್‌ಬುಕ್‌ಡೆರ್ ಆರ್ಗಾನಿಷೆ ಕೆಮಿಷೆನ್ (1930) ಎಂಬುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ತುರ್ಜುಮೆಗೊಂಡಿದೆ. (ಸಿ.ಎ.ಎಂ.)

ಕಾರಲು ರೋಗ : ಪ್ಲಾಟಿಹೆಲ್ಮಿಂತಿಸ್ ವಿಭಾಗದ ಟ್ರೆಮಟೋಡ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಫೆಸಿಯೊಲ ಹೆಪ್ಯಾಟಿಕ ಮತ್ತು ಫೆಸಿಯೊಲ ಜೈಗಾಂಟಿಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಕುರಿ, ದನ ಮುಂತಾದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗ (ಲಿವರ್ ರಾಟ್). ಮೊಲ, ಹಂದಿ, ಕುದುರೆ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಈ ರೋಗ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ರೋಗಪೀಡಿತ ದನದ ಮತ್ತು ಕುರಿಯ ಮಾಂಸ ತಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ ಇದು ಕಾಣಿಸುವುದುಂಟು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು. ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಎಳೆಯ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಕಾಯಿಲೆ (ನಿಜವಾದ ಯಕೃತ್ ಕೊಳೆ) ಮತ್ತು ಪಿತ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿ (ಬೈಲ್ ಡಕ್ಟ್ಸ್) ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಚಿರಸ್ವರೂಪದ (ಕ್ರಾನಿಕ್ ಫಾರಮ್) ಕಾಯಿಲೆ. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿ ಆಸರೆಯಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಶಂಖು ಹುಳು ಅಥವಾ ಬಸವನ ಹುಳುಗಳು (ಲಿಮ್ನಿಯ, ಪ್ಲೆನಾರ್ಬಿಸ್ ಮೆಲೇನಿಯ ಮತ್ತು ವಿವಿಪೇರ ಜಾತಿಯ ಬಸವನ ಹುಳು) ವಾಸವಾಗಿರುವ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಯುವ ದನ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ವಿವರಗಳು: ಕಾರಲು ರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಹುಳು ತನ್ನ ವಿಚಿತ್ರ ಬಗೆಯ ಜೀವನ ಚಕ್ರದ ಮೊದಲನೆಯ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಆಶ್ರಯದಾತ ಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಕುರಿಯ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗದಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆಶ್ರಯದಾತ ಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಬಸವನ ಹುಳುವಿನ ದೇಹದಲ್ಲೂ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ: ಜಾಡ್ಯ ತಗುಲಿದ ಪ್ರಾಣಿಯ ಶರೀರದಿಂದ ಮಲದೊಂದಿಗೆ ಹೊರಬಂದ ಕಾರಲು ಹುಳುವಿನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಸುಮಾರು 9 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಿರಸಿಡಿಯಂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮರಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಲ್ಲದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು 5–6 ತಿಂಗಳಿಗೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದು ಸುಸಮಯ ದೊರಕಿದ ಅನಂತರ ಮರಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯ ಈ ಮಿರಸಿಡಿಯಂ ಎಂಬ ಮರಿಗಳು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆಸರೆಯಾದ ಬಸವನ ಹುಳುವಿನ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು 6–7ವಾರಗಳ ಅನಂತರ ಸರ್ಕೇರಿಯ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಾವಸ್ಥೆಯ ಮರಿಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡು ಬಸವನ ಹುಳುವಿನ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಆಶ್ರಯದಾತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಕುರಿ ದನ ಮುಂತಾದುವು ಹುಲ್ಲು ಮೇಯುವಾಗ ಅವುಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪರಾವಲಂಬನ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷವಾದರೂ ಇರಬಲ್ಲವು. ಮುಖ್ಯ ಆಸರೆಯಾದ ಪ್ರಾಣಿಯ ಸಣ್ಣ ಕರುಳನ್ನು ತಲಪಿದ ಎಳೆಯ ಕಾರಲು ಹುಳುಗಳು ಕರುಳಿನ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಅನಂತರ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ 5–6 ವಾರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ 3–4 ಮಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿ ಅನಂತರ ಪಿತ್ತನಾಳವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲೇ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಜಾಡ್ಯ ಸೋಕಿದ ಕಾಲದಿಂದ 11ರಿಂದ 13 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಪೀಡಿತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಮಲದಲ್ಲಿ ಕಾರಲು ಹುಳುವಿನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ; ಈ ರೀತಿ ಮಲದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದಕ್ಕೆ 11 ರಿಂದ 13 ವಾರಗಳ ಹಿಂದೆ ಸೇರಿದ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು : 1 ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ರೋಗ: ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿಲೆ ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ದಿವಸಗಳ ರೋಗದಿಂದಲೇ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಜಾಡ್ಯ ತಗುಲಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಂದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ನಿಂತು ಚಲಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಡದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೋವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ದನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಎಳೆಯ ಕರುಗಳಿಗೂ ಅಂಟುತ್ತದೆ. ಹಸಿವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಮಂಕಾಗಿರುವಿಕೆ, ಗಂಟಲು ಊತ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ ಮತ್ತು ನೋವು–ಇವು ಕಾಯಿಲೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಕೆಲವೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಗಳು ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತವೆ.

2 ಚಿರಸ್ವರೂಪದ ರೋಗ: ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಜಾಡ್ಯದ ಮೊದಲ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂದರೆ ಮಂದೆಯನ್ನು ಮುಂದೋಡಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಕುರಿಗಳು ಹಿಂದೆ ಉಳಿಯುವುದು. ಇವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಹೀನತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾಯಿಲೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹ ಒಣಗುತ್ತ ಬರುವುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗಂಟಲ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಊದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ದನಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಹೀನತೆ, ಭೇದಿ ಮತ್ತು ಕೃಶವಾಗಿ ಕಾಣುವ ದೇಹ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಗಂಟಲಿನ ಊತವೂ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ರೋಗವುಳ್ಳ ಕುರಿ ಮತ್ತು ದನಗಳ ಮಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಕಾರಲು ಹುಳುವಿನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಬಹಳ ಸಹಕಾರಿಯಾದುದು.

ಮರಣಾನಂತರ ಪರೀಕ್ಷೆ : ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತವರ್ಣದ ದ್ರವ ಇದ್ದು, ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ ಬಾತುಕೊಂಡು ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ಹಿಂಡಿ, ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗದ ರಸದೊಂದಿಗೆ ಎಳೆಯ ಕಾರಲು ಹುಳುಗಳು ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ರಸವನ್ನು ತಂಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಹುಳುಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ರಸದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಚಿರಸ್ವರೂಪದ ಕಾಯಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟಲು ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ ಕ್ಷೀಣಗೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕೊಳೆತಿರುತ್ತದೆ. ಪಿತ್ತನಾಳಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಗೋಡೆಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪಿತ್ತನಾಳ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಾರಲು ಹುಳುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮ: ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಬನ್ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು ಜಿಲಾಟಿನ್ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಡುವುದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮ. ಕಾರಲು ಹುಳುವಿನ ಜಾಡ್ಯ ಒಂದು ಮಂದೆಯಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡರೆ ಉಳಿದ ಕುರಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಸೂಚಕವಾದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕುರಿಗಳಿಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತವಾದ ಕ್ರಮ. ಕೇವಲ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ಕಾರಲು ಹುಳುಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಔಷಧಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ನಾಶಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ದನಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಬನ್ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡ್ ಪ್ರಯೋಗ ಸುರಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಹೆಕ್ಸಕ್ಲೋರೆಥೇನ್ ಎಂಬ ಮದ್ದನ್ನು ದೇಹದ ತೂಕದ 100 ಪೌಂ.ಗೆ 10 ಗ್ರಾಂನಂತೆ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ 60 ಗ್ರಾಂಗೆ ಮೀರದಂತೆ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸುವುದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಕ್ರಮ. ಒಟ್ಟು ಮಂದೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಮುನ್ನ 2–3 ದನಗಳ ಮೇಲೆ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಔಷಧಿಯನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುಳ್ಳ ದನಗಳ ಮೇಲೆ) ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಕುರಿ, ಕರುಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ವರ್ಷ ಪ್ರಾಯದ ದನಗಳನ್ನು ನೀರಿನ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಯಾವಾಗಲೂ ಜೌಗಾಗಿರುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಯಲು ಬಿಡಬಾರದು. ನಿಂತಿರುವ ನೀರನ್ನು ಹರಿದು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು, ನೀರಿನ ಹಳ್ಳ, ಹೊಂಡಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಕಾವಲುಗಳಿಗೆ ಮೈಲುತುತ್ತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಬಸವನ ಹುಳುಗಳನ್ನು

ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಕರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ 28 ಪೌಂಡುಗಳಂತೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಮೈಲುತುತ್ತನ್ನು 4 ಭಾಗ ಮರಳಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಎರಚುವುದು ಬಸವನ ಹುಳುವಿನ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗ. (ಆರ್.ಎಫ್.ಪಿ.)

ಕಾರವಾನ್ : ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆ. ಸಂಪಾದಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕ: ವಿಶ್ವನಾಥ್, ಡೆಲ್ಲಿ ಪ್ರೆಸ್ ಸಮಾಚಾರ್ ಪತ್ರ (ಪ್ರೈ.) ಲಿಮಿಟೆಡ್‌ನ ಪರವಾಗಿ.

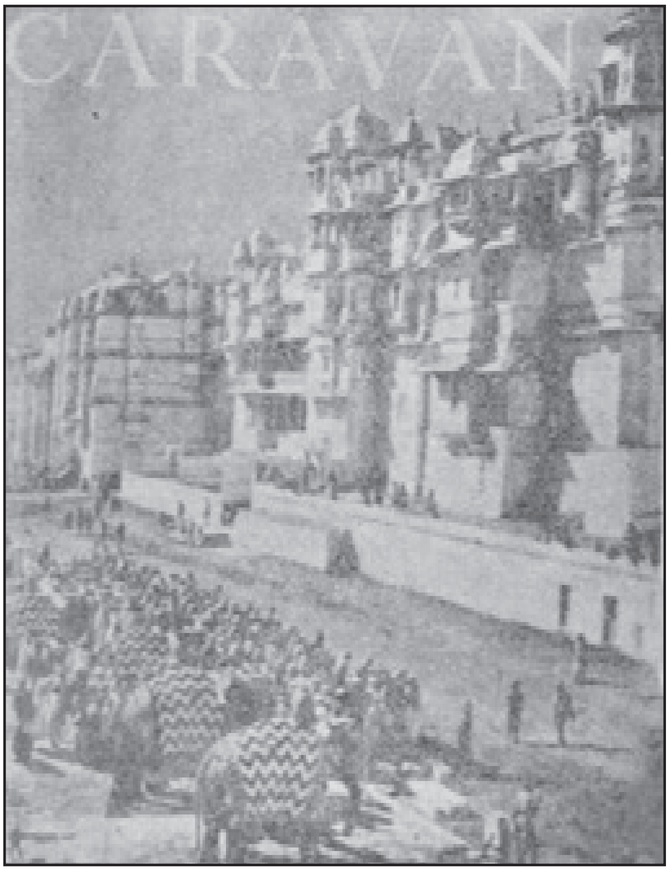

ಪ್ರಚಲಿತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣತರು ಬರೆದ ಲೇಖನಗಳು, ಸುದ್ದಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಕ್ರೀಡೆ, ವಿಜ್ಞಾನಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯಗಳು, ಕತೆಗಳು, ಧಾರಾವಾಹಿ ಕಾದಂಬರಿ, ಚಿತ್ರಗಳು, ವ್ಯಂಗಚಿತ್ರಗಳು, ಚಲನಚಿತ್ರವಿಹಾರ, ಪದ್ಯಗಳು, ವಾಚಕರ ಪತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಥಮ ಸಂಚಿಕೆ ಪ್ರಕಟವಾದ್ದು 1940ರ ಜೂನಿನಲ್ಲಿ. ಈಗ ಕಾರವಾನ್ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಂತಿದೆ. ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ಅಲೈನ್' ಜನ್ಮ ತಾಳಿದೆ. ವಿಶ್ವನಾಥ ನಿಧನಾನಂತರ ರಾಕೇಶ್‌ನಾಥ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾರವಾರ: ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು. ಆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಂಕೋಲ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೊಯಿಡಾ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು, ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋವ ರಾಜ್ಯ – ಇವು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಸಾವಂತವಾಡ, ಬಾಡ, ಕಿನ್ನಾರ, ಗಡಸಿ – ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿಗಳು. ಒಟ್ಟು 60 ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,47,842.

ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರವಾರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಮಟ್ಟ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು ಕಾರವಾರದಿಂದ ಸು.5ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡ್ಡೆಹಳ್ಳಿ (ಎತ್ತರ ಸು.500ಮೀ). ಕಾಳಿ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ನದಿ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅರಬ್ಬೀಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳು ಮಳೆಗಾಲವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಸು.3050ಮಿಮೀ ಸುತ್ತಲಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದು ತೇಗ, ಮತ್ತಿ, ಹೊನ್ನೆ, ಜಂಬೆ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಇತರ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮರಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಪೋಷಕ ದ್ರವ್ಯವೂ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಗೆಣಸು, ಗೇರು, ನೆಲಗಡಲೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತೆಂಗು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉತ್ಪಾದನೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮ ಬೆಸ್ತರು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಂಡೋ ನಾರ್ವೇಜಿಯನ್ ಯೋಜನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೂರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವ ಉದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ದೋಣಿ ಕಟ್ಟುವುದು, ಕೈಮಗ್ಗದ ನೇಯ್ಗೆ ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ. ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾರವಾರದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕೋಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ತೆರೆದಿರುವ ಕೋಠಿಯೊಂದಿದೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ತೇಲಿಸಿತಂದ ತೇಗದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಬೇರೆ ಎಡೆಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವರು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ.

ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳ ವನಶ್ರೀಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸುಂದರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪೂರ್ವಬದಿಯ ನೀಳಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಸೌಂದರ್ಯಪೂರಿತವಾದದ್ದು. ಕಾಳಿ ನದಿಯು ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವೆಡೆ ಸಮುದ್ರದ ಹಿಂಬದಿಯ

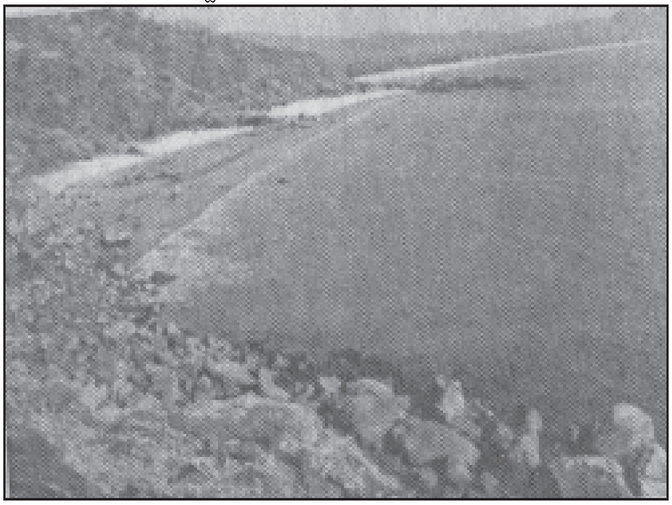

ಸೀಬರ್ಡ್ ನೌಕಾನೆಲೆಯ ತಾಣ

ನೀರಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಒಂದು ಸುಂದರ ಸರೋವರದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವಿಹರಿಸಿ ಆನಂದಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸದಾಶಿವಗಡ, ಮಾಜಾಳಿ, ಶಿವೇಶ್ವರ, ಕದ್ರ, ಬಾಡ, ಬಿಣಗಿ ಮುಂತಾದವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳು. ಗುಡ್ಡೆಹಳ್ಳಿ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಗುಹೆಗಳೂ ಇವೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಕಾರವಾರದ ಹತ್ತಿರವೇ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ ಕೂರ್ಮಗಡ **(ನೋಡಿ)** ನಡುಗಡ್ಡೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 60ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆ ಒಂದು ಕೋಟೆಯೂ ನರಸಿಂಹ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ಒಂದು ಬಾವಿಯೂ ಉಂಟು. ಪ್ರತಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಅರಬ್ಬರು ತಂದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸಿದಗಡ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟ. 1715ರಲ್ಲಿ ಕಡವಾಡದಿಂದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತಂದು ಈ ಕೋಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಪೂರೈಸಲಾಯಿತು. ಆಗಿನಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೂರ್ಮಗಡವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಟಿಪ್ಪು ಈ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ್ದ.

ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಕಡವಾಡ (ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು ಕಾಡೆವರ) ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಒಂದು ಬಂದರಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಫಿನಿಶಿಯನರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಹೊರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂದೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇಲ್ಲಿ 1639ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ 5000 ಮಂದಿ ನೇಕಾರರು ಮಸ್ಲಿನ್ ವಸ್ತ್ರನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತ್ರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಕಡವಾಡ ಶಿವಾಜಿಯ ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸಹ ಕರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಇದು ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರ ಆಳಿಕೆಗೆ ಸೇರಿತೆಂದೂ ಬಿಜಾಪುರದ ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ 1675ರಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಸೇನೆ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸುಟ್ಟಿತೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. 1720ರಲ್ಲಿ ಸೋದೆಯ ರಾಜ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಹಾಕಿದ. ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಕೊಂಕಣರು ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಅನಂತರ ಸದಾಶಿವಗಡಕ್ಕೆ

ಹೋದರೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಡವಾಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಷ್ಣವ ಮಠವಿದೆ. ಕಡವಾಡದ ಕೊಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಕಡವಾಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಹೆದಾರ್ ಘಾಟ್' ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಹೆದಾರ್ ಘಾಟ್ ಮಾರ್ಗ ಒಂದು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಸಾಹಸವೆನ್ನುವರು. ಹೈದರ್ ಈ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ.

ಐದು ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳ ಒಂದು ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮದ ಅಂಜನಾದ್ವೀಪ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ 5ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಸ್ಕೋಡಗಾಮ ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ತಂಗಿದ್ದನಂತೆ. ಸ್ಥಳೀಯರು ಇದನ್ನು 'ಅಂಜಿ ದೀವ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ (ಇದು ಗೋವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ). ಕಾರವಾರ ಬಂದರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ 11ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ದೇವಗಡ ನಡುಗಡ್ಡೆ ಇದೆ. ಇದು ಬಂದರಿಗೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನಡುಗಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೀಪಸ್ತಂಭವಿದೆ. ನಡುಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಆಯಿಸ್ಟರ್ ರಾಕ್ಸ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆ ಸಹ ಉಂಟು. ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸದಾಶಿವಗಡ ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ 5ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಕೋಟೆಯನ್ನು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾದಿಯ ಒಂದನೆಯ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರವಾರದಿಂದ 3ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಜ್ಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ.

ಕಾರವಾರ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತು ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ ಪಟ್ಟಣ. ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಂದರು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿ,

ಸಮುದ್ರತೀರ

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ ನದಿಯಿದ್ದು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸುಂದರ ಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 62960.

ಇಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಗೋವ, ಮಂಗಳೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಗೋವ, ಕುಮಟ, ಮುಂಬಯಿ, ಮಂಗಳೂರು, ಕೊಚ್ಚಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗೆ ಕರಾವಳಿಯ ಹಡಗು ಸಂಚಾರಸೌಲಭ್ಯವೂ ಇದೆ. ಕೊಂಕಣ ರೈಲು ಕಾರವಾರದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗಿದೆ. ಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಮನಸೂರೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಈ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಡಲತೀರದ ನಗರದಲ್ಲಿ 45ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಕಡೆಂಗೋಡ್ಲು ಶಂಕರಭಟ್ಟ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ 1965ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.

ಕಾರವಾರ ಬಂದರು ಪ್ರದೇಶ ಸುತ್ತಣ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು ಮಾರುತಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಂಗುವಷ್ಟು ನೀರಿನ ಆಳವೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಹೂಳುಬಿದ್ದು ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವೂ ಕಡಿಮೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇದು ಇನ್ನೂ ಸರ್ವಋತು ಬಂದರಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇದು ಸಣ್ಣ ಹಡಗುಗಳಿಗೆ ರೇವು. ಒಳನಾಡಿನಿಂದ ಬರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು ಈ ಬಂದರಿನಿಂದ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಎರಡು ಹಂತಗಳ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಕಾರಸೈಯಿಫಾರ್ಮೀಸ್ : ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಗಣ. ನಿಯಾರ್ನಿತಿಸ್ ಉಪವರ್ಗಕ್ಕೂ ನಿಯೊನ್ಯಾತೀ ಅತಿಗಣಕ್ಕೂ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ಸಮಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಕಾಲಿನಲ್ಲಿನ ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಬೆರಳುಗಳು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು, ದೃಢವಾದ ಕೊಕ್ಕು, ಗರಿಗಳ ಜೋಡಣೆ ಮುಂತಾದುವು ಇವುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಗಣದ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಬಗೆಯವು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಫಲಭಕ್ಷಕಗಳು. ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಕೀಟಗಳ ಗೂಡು, ಮರದ ಪೊಟರೆ ಮತ್ತು ನದೀ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡುವ ಬಿಲಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುತ್ತವೆ.

ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳದಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಗಣದಲ್ಲಿನ ಏಳು ಕುಟುಂಬಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹೀಗಿವೆ–1 ಆಲ್ಸಿಡಿನಿಡೀ–ಮೀಂಚುಳ್ಳಿಗಳು (ಕಿಂಗ್‌ಫಿಶರ್ಸ್), 2 ಟೋಡಿಡೀ–ಟೋಡೀಸ್, 3 ಮೊಮಾಟಿಡೀ–ಮೋಟ್ ಮೋಟ್ಸ್, 4 ಮೆರಾಪಿಡೀ–ಕಳ್ಳಿಪೀರ (ಬೀ ಈಟರ್ಸ್), 5 ಕಾರಸೈಯಿಡೀ–ಉರುಳು ಹಕ್ಕಿಗಳು (ರೋಲರ್ಸ್), 6 ಯುಪ್ಯೂಪಿಡೀ–ಹೂಪೊ ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಬ್ಯೂಸೆರಾಂಟಿಡೀ–ಮಲೆಹಕ್ಕಿಗಳು (ಹಾರ್ನ್ಸ್ ಬಿಲ್ಸ್). (ನೋಡಿ : ಮೀಂಚುಳ್ಳಿ, ಕಳ್ಳಿಪೀರ, ಉರುಳು ಹಕ್ಕಿ, ಮಂಗಟ್ಟೆ ಹಕ್ಕಿ) (ಜಿ.ಎಂ.ಬಿ.)

ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ : ಜ್ಯೇಷ್ಠಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾರಹಬ್ಬ ಎಂದೂ ಕರೆವುದಿದೆ. ಜನಪದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಹುಣ್ಣಿವೆ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ವರ್ಷದ ಹನ್ನೆರಡು ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಿಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನಪದ ನಾಮಗಳಿವೆ. ಆ ನಾಮಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ಹುಣ್ಣಿವೆಗಳ ದಿನ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ನಡೆಯಿಸುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪೂಜೆ–ಪುನಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ನಡೆವಳಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಸಂಶೋಧಕ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕೃಷಿಕ ಕುಲಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಮೇಲೆದ್ದುವು–ಎಂಬ ಅಂಶ ಕಂಡುಬಾರದಿರದು. ಯಜ್ಞಕರ್ಮಪ್ರಧಾನವಾದ ಸನಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ, ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟಪರ್ವದಿನದ ಸ್ಥಾನವಿರುವುದಾದರೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಂದು ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು, ಸನಾತನ ವೈದಿಕ–ಪರಂಪರೆಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. 1007 ಮತ್ತು 1104ನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಹೆಸರು ಹಲವಾರು ಸಲ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ ಆದ ಮೇಲೆ ಈರುಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕತ್ತೆ ಕೂಡ ಮೂಸುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೀ ಕರಿ ಹರಿದ ಮ್ಯಾಲೆ ಕಂಕಣಾ ಕಟ್ಟಬಾರದು–ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳು ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ನಾಮನಿರ್ದೇಶನದೊಂದಿಗೆ, ಜನಪದ ಸ್ಮೃತಿಯ ವಿಧಿನಿಷೇಧನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ ಅದರ ಹೆಸರೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಮಳೆಗಾಲದ ಮೊದಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆ; ದೇವಮಾತೃಕ ಭೂಮಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕೃಷಿಕರು, ಮಳೆಗಾಲದ ಮೊದಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ಸರಿ.

ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಆಚರಣೆ ಕನ್ನಡದ ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ–ಬಯಲುನಾಡಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ–ಹಳ್ಳಿಗರು ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದ ಒಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಹಬ್ಬದ ಪರಂಪರೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ತರದ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶವಾದ ವಿದರ್ಭ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪೋಳಾಂಚಾ ಸಣ್ಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಹಬ್ಬದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೋಳ ಎಂದರೆ ಗೂಳಿ, ಕೊಬ್ಬಿದ ಹೋರಿ; ಸಣ್ಣ ಎಂದರೆ ಹಬ್ಬ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹುಣ್ಣಿವೆಗೆ ಅನಡ್‌ವಾಹ ಪೌರ್ಣಿಮಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಅನಡ್‌ವಾಹ–ಎಂದರೆ ಎತ್ತು. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿನ ಹುಣ್ಣವೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವುದೂ ಕಾರಹುಣ್ಣಿವೆಯ ಹಬ್ಬಕ್ಕಿರುವ ಕೃಷಿಕ ಕುಲಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎತ್ತು ಕೃಷಿಕನ ಪ್ರಧಾನ ಸಹಕಾರಿ. ಕೃಷಿಕರಲ್ಲದ ನಾಗರಿಕರೂ ಇಂದು ಹಬ್ಬದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಮಣ್ಣಿನ ಜೋಡೆತ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಕೋಡಬಳೆ, ಕರಿಗಡಬಿನ ನೈವೇದ್ಯವೀಯುತ್ತಾರೆ.

ಪೌರಾಣಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ಈ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯನ್ನು ವಟಸಾವಿತ್ರಿ ಪೌರ್ಣಿಮೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಪುರಾಣಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸುಮಂಗಲೆಯರು, ಅಂದು ವಟಸಾವಿತ್ರೀ ವ್ರತಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವರು. ಮುತ್ತೈದೆಯರೆಲ್ಲರೂ ಆ ದಿನ, ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವೃಕ್ಷವೆಂದು, ಆಲದ ಮರವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು; ಕೆಲವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿಯ ಪಠವನ್ನಿರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವರು. ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುವರು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೇವಲ ನಾಗರಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದುದು.

ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಪೌರ್ಣಿಮೆಯಂದು ಎತ್ತುಗಳ ಪೂಜೆಯಾದ ಮೇಲೆ, ಮುಂದೆ ಆಷಾಢ ಮಾಸದ ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರದಂದು, ಹಳ್ಳಿಗರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುವ ಗುಳ್ಳವ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಪೂಜೆ ಅವರ ನೆಲದಮ್ಮನ ಪೂಜೆಯ ಸಂಕೇತವೆನಿಸುವಂತಿದೆ. ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗುಳ್ಳವ್ವನ ಪೂಜೆ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಗುಳ್ಳವ್ವ ಎಂಬ ದೇವತೆ ಕೇವಲ ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಸೃಷ್ಟಿ. ಈ ದೇವತೆ ಉತ್ತರದ ಸೀಮಾಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಮರಾಠಿಗರಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ.

ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಎರಡು ದಿನ ನಡೆಯುವುವು. ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಶುದ್ಧ ಚತುರ್ದಶಿ ಕಾರಹಬ್ಬದ ಪೂರ್ವಾಂಗ ದಿನವಾಗಿರುವುದು. ಉತ್ತರಾಂಗ ದಿನ ಹುಣ್ಣಿಮೆ. ಈ ಚತುರ್ದಶಿಗೆ ಹೊನ್ನುಗ್ಗಿ (ಹೊನ್ಹುಗ್ಗಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನುಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆಯಂತೆ. ಹೊನ್ಹುಗ್ಗಿಯ ದಿನ ಹಳ್ಳಿಗರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಎತ್ತು, ಹೋರಿಗಳನ್ನು ಮೈ ತೊಳೆದು ಮೇಯಿಸುವರು. ಕೊಂಬುಗಳಿಗೆ ಚೆಂಬಣ್ಣವನ್ನು ತೊಡೆಯುವರು. ಮೈಮೇಲೆ ಅಂದ ಕಾಣುವಂತೆ ಕುಂಟೆಯ ಬಳೆಗಳಿಂದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಒತ್ತುವರು. ತುದಿಗೊಂಬುಗಳಿಗೆ ಮಿರುಗುವ ಕೊಂಬಣಸುಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸುವರು. ಕೊರಳೊಳಗೆ ಹುರಿಗೆಜ್ಜೆ, ಕಿರುಗಂಟೆಗಳ ಸರಗಳನ್ನು ಹಾಕುವರು. ಹಣೆಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಇರುವ ಹಣೆಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವರು. ಗುಡಿಸಿ ಹಸನುಗೊಳಿಸಿದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನೌಚಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಅವನ್ನು ಕಟ್ಟುವರು.

ಅಂದಿನ ಮುನ್ನಿರುಳಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಎತ್ತು, ಹೋರಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಗುಗ್ಗುಳ ಧೂಪದ ಕಂಪು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ತುಂಬಿರುವುದು. ಮನೆಯ ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಎತ್ತು, ಹೋರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಲಶದಾರತಿಯನ್ನು ಎತ್ತುವರು. ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಜೋಳವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ, ಜೋಳದಕ್ಕಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹುಗ್ಗಿಯನ್ನೂ (ಕಿಚಡಿ) ಅಂಬಲಿಯನ್ನೂ ಎತ್ತುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತಿನ್ನಿಸುವರು. ಆಮೇಲೆ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಹುಗ್ಗಿ ಅಂಬಲಿಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಊಟ ಮಾಡುವರು. ಇಂದಿನ ಈ ಹುಗ್ಗಿಯೇ ಹೊನ್ಹುಗ್ಗಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ.

ಮರುದಿನವೇ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ. ದನಗಳೆಲ್ಲ ಅಂದೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವುವು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹೋಳಿಗೆ ಪಾಯಸಗಳ ಬಿರ್ದುಣಿಸು. ಕೆಲವೊಂದು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುರುಪಿನ ಜನ. ಊರಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಎತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ, ವಾದ್ಯವೈಭವದೊಂದಿಗೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಸುವರು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕೆಲವೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುವ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಸಂಜೆ ಕರಿ ಹರಿಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮಾತ್ರ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವಾದರೂ ಕರಿ ಹರಿಯುವುದು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾನಾಮ ಮಾತ್ರ, ಸರ್ವತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪರಿಣಾಮ ಮುಂಬರುವ ಬೆಳೆಯ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೆಂಬ ನಂಬುಗೆ ನಾಡಿನ ಜನರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರಿ ಹರಿಯುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಫಾಲ್ಗುಣ ಬಹುಳ ಪ್ರತಿಪದೆಯಂದು–ಎಂದರೆ ಹೋಳಿಯ ಹಬ್ಬದ ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ, ಹೋಳಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟಾದ ಮೇಲೆ, ಆ ಹೋಳಿಯ ಬೂದಿಯನ್ನು (ಕರಿ) ತಮ್ಮಟೆಗಳ ಮೊಳಗಿನೊಂದಿಗೆ, ಹಬ್ಬದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಕ್ಕುದಾರರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡೊಯ್ದು, ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತಲೂ ಚೆಲ್ಲಿ ರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವರು. ಈ ರಕ್ಷಾಬಂಧನ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಕರಿ ಕಟ್ಟುವುದು ಎಂಬ ಜನಪದ ಭಾಷಾರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ನಡೆವಳಿಯ ಹಿಂದೆ ಹಳ್ಳಿಗರದೊಂದು ಮುಗ್ಧಶ್ರದ್ಧೆ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿದೆ. ಹೋಳಿಯ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆಂದರೆ ಆ ವರ್ಷದ ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಊರಮನೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಭೀತಿ, ಉಪದ್ರವಗಳು ಉಂಟಾಗಬಾರದೆಂಬ ಅವರ ಭಾವನೆ, ಈ ಕರಿ ಕಟ್ಟುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಧಾನ್ಯ ತುಂಬಿದ ಹಗೇವು, ಸೊಪ್ಪು ಒಟ್ಟಿದ ಬಣವೆ–ಇವುಗಳಿಗೆ, ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಕೈಹಚ್ಚಬಾರದೆಂದಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗರ ನಂಬುಗೆ, ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವಂಥದಾಗಿದೆ. ಹೋಳಿಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕರಿಯನ್ನು (ರಕ್ಷೆ) ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಸಂಜೆ ಹರಿಯುವ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಕಾರ್ಯವೊಂದು, ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಜರುಗುವುದು. ಇದೇ ಕರಿ ಹರಿಯುವ (ರಕ್ಷಾವಿಮೋಚನ) ಕಾರ್ಯ.

ಕರಿ ಹರಿಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವಾದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಎತ್ತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುವು. ಆದರೆ ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರಿದು ಬಿಳಿದು ಅಥವಾ ಕೆಂದು ಬಿಳಿದು–ಹೀಗೆ ಎರಡೇ ಎತ್ತುಗಳು ಬೇಕಾಗುವುವು. ಬೇರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಐದು ಎತ್ತುಗಳು ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಊರಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ತರಲಾಗುವುದು.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಇಂಥಿಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಈಯೀ ಮನೆತನದವರೇ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ, ವಂಶಾನುಗತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಈ ನಿಯಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಊರ ಗೌಡ (ಪಟೇಲ), ಹತ್ತು ಸಮಸ್ತರು (ಪಂಚರು), ಹಕ್ಕುದಾರರು–ಇವರೇ ಈ ನಡೆವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು.

ಕರಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸಾಧನವೆಂದರೆ, ಬೇವು, ಮಾವುಗಳ ತೊಂಗಲುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ತೋರಣವನ್ನು (ಸರಮಾಲೆ) ಎತ್ತುಗಳಿಂದ ಹರಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯೇ ಮಧ್ಯೇ ಅದರಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಕೊಬ್ಬರಿಬಟ್ಟಲುಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಊರ ಅಗಸೆಯ ಮುಂಗಡೆ ಎಡ–ಬಲ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುವ ಕರೀ ಕಲ್ಲುಗಂಬಗಳಿಗೆ, ಎತ್ತುಗಳ ನಿಲುವಿನಳತೆಗೆ ಸರಿಯಾಗುವಂತೆ, ಕರಿಯ ಸರಮಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗುವುದು. ಹಬ್ಬದ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಗೊಂಡ ಜನಜಂಗುಳಿ ಕುತೂಹಲಭಾವವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವುದು. ಆಗ, ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಮನೆಯ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು, ವಾದ್ಯವೃಂದದ ಗುಲ್ಲುಗಲಾಟೆಯೊಂದಿಗೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ ಅಗಸೆಯ ಒಳಬಾಗಿಲಿಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವರು. ಗರತಿಯರು ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ ಆರತಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ನಿವಾಳಿ ತೆಗೆಯುವರು.

ಬಳಿಕ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಹೆದರಿಸಿ ರಭಸದಿಂದ ಓಡಿಸಲಾಗುವುದು, ಕರಿಯ ತೋರಣದ ತಡೆಯನ್ನು ಹರಿದು ಎತ್ತುಗಳು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಓಡುವುವು. ಈ ಓಟದ ಮೇಲಾಟದಲ್ಲಿ ಕರಿದು ಅಥವಾ ಕೆಂದು ಎತ್ತು ಮುಂದಾದರೆ ಆ ವರ್ಷ ಮುಂಗಾರು ಧಾನ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುವೆಂದೂ ಬಿಳಿಯ ಎತ್ತು ಮುಂದಾದರೆ ಹಿಂಗಾರು ಧಾನ್ಯಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂದೂ ನಂಬುವ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಪರಂಪರೆ ಹಳ್ಳಿಗರಲ್ಲಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು, ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರೆಸುತ್ತ ಅವರವರ ಮನೆಗೆ ತಲಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆ ಪೂರ್ತಿಗೊಂಡಂತಾಗುವುದು. ಕರಿಹರಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿತ್ತುವ ಬೀಜಗಳು ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಬಿತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಕೂಡದೆಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಬಂಧವೂ ಇದೆ. **(ನೋಡಿ– ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಬ್ಬಗಳು)** (ಬಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾರಳ್ಳು : ಚರ್ಮ, ಅದರ ಬಳಿಯ ಲೋಳೆಪೊರೆಗಳಲ್ಲಿ (ಮ್ಯುಕೋಸ) ಏಳುವ ಕೆಡುಕು ಮಾಡದ ಬೆಳೆತಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಹೆಸರು (ವಾರ್ಟ್). ಪುಲ್ಲಂಪುರಿ, ಹುಲ್ಲುರಿ, ಹಾಲುಣ್ಣಿ, ಆಲಬು, ಮತ್ತಿ (ಮಚ್ಚೆ) ಎನ್ನುವುದೂ ಉಂಟು. ಆಣಿ, ಕಲ್ಲೊತ್ತು ಹುಟ್ಟುಮಚ್ಚೆಗಳು ಕಾರಳ್ಳುಗಳಲ್ಲ. ಕಾರಳ್ಳಿನ ಮೇಲ್ತಳ ಸೊಟ್ಟಾಪಟ್ಟವಾಗಿ, ಒರಟಾಗಿ ಗಡಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಳೆಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆರಳು, ಬೆರಳುಸಂದುಗಳು, ಹಿಂಗೈ, ಅಂಗೈ, ಗೆಣ್ಣುಗಳು ಅಂಗಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಳೆಕಾಳಿನ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎದ್ದಿರುವುದುಂಟು. ಕೆನ್ನೆ, ನೆತ್ತಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಏಳುವವು ತೀರ ಸಣ್ಣವು. ಅಂಗಾಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದವು ನೋವು ಕೊಡಬಹುದು. ಚರ್ಮದ ಆಳದಿಂದ ಇವು ಏಳದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಆಡುವಂತಿರುತ್ತವೆ. ಕೋಳಿ, ನಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಳ್ಳು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಸೋಂಕಾಗಿ ಬರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಊಹೆ. ಚರ್ಮದೊಳಕ್ಕೆ ತೂರಿ ನೆಲೆಸಿ 5–6 ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಕಾರಳ್ಳಾಗಿ ಹೊರಗಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಸೋಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ವಿಷ ಕಣ (ವೈರಸ್) ಇದರ ಮೂಲ ಕಾರಣ. ಇದ್ದಲ್ಲಿರದೆ ಈ ಸೋಂಕು ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹತ್ತಾರು ಏಳುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಳ್ಳು ಅಂಟುರೋಗವಾಗಿ ಬೇರೆಯವರಿಗೂ ಅಂಟುತ್ತದೆ. ಗರಡಿಮನೆ ನೆಲದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡಬಹುದು. ಇವಕ್ಕೂ ನರಮಂಡಲ, ಮಿದುಳಿಗೂ ತೀರ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಸೂಚನೆಯ ಮನೋರೋಗಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಇವು ಇಲ್ಲವಾಗುವುದಂತೂ ಸೋಜಿಗವೇ. ಇದರಿಂದಲೇ ಮನೋರೋಗ ಮದ್ದುಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಯ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವಷ್ಟಕ್ಕವೇ ಮಾಯವಾಗುವುದುಂಟು. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಏಳುವವು ಸಣ್ಣವು. ಅವು ಅಗಲವಾಗಿ, ಕೊಂಚ ನುಣುಪಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಬೇಗನೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಕೈಕಾಲುಗಳು, ಮೊಗದ ಮೇಲಂತೂ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಅಂದಗೆಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಹ ವೈರಸ್‌ಗಳಿಂದೇಳುವ ಅಂಟುರೋಗಗಳೇ.

ಗಂಡಸರಲ್ಲೂ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲೂ ತೇವವಾಡುತ್ತಿರುವ ಜನನಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಗುದಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವವು ಮೇಹದ ಕಾರಳ್ಳುಗಳು ಚೂಪಾಗಿದ್ದವು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೋಡಲು ಹೂಕೋಸಿನ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಂಟುವುದರಿಂದ ಬರುವುವಾದರೂ ಮೇಹದಿಂದಲೇ ಏಳಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ

ಕಾರಳ್ಳುಗಳ ಹಾಗೆ ಇವೂ ವೈರಸ್‌ಗಳಿಂದಲೇ ಏಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ರಕ್ತ ಸುರಿವುದಲ್ಲದೆ ಕೆಟ್ಟ ನಾತ ಬಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಮೈಜಿಡ್ಡಿನ (ಸಬೇಸಿಯಸ್) ಕಾರಳ್ಳು ಎದೆ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಬೆನ್ನುಗಳ ಮೇಲೇಳುವುವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾರೂ ಇವನ್ನು ಗಮನಿಸರು. ಅಗಲನೆಯ ದದ್ದುಗಳಂತಿದ್ದು ಮೇಲುಗಡೆ ಜಿಡ್ಡು ಅಂಟಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಅಚ್ಚ ಕಂದು, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೇಳೆ ಇವನ್ನು ಕೆರೆದಾಗಲೋ ಇವು ಕೆರಳಿದಾಗಲೋ ಏಡಿಗಂತಿ (ಕ್ಯಾನ್ಸರ್) ಆಗುವ ಸೂಚನೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ಕಾರಳ್ಳೇ ಆಗಲಿ ಏಡಿಗಂತಿಯಾಗಿ ಬದಲಿಸುವುದು ಖಚಿತವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಏಡಿಗಂತಿ ಮುಂಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಇವು ಅಲ್ಲವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಪರಿಣತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಬರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲೊತ್ತುಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ತೆಗೆವ ಮದ್ದುಗಳು ಕಾರಳ್ಳುಗಳಿಗೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ವಯಸ್ಸಾದವರ ಮೂಗು, ಕೆನ್ನೆ, ರೆಪ್ಪೆ, ಹಿಂಗೈಗಳ ಮೇಲೆ ಎದ್ದಿದ್ದವಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಬಗೆ, ಇರುವ ಜಾಗ, ಗಾತ್ರಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಕಾರಳ್ಳುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ ಆಗಬೇಕು. ಅದೂ ಇದೂ ಏನೇನೊ ಹಚ್ಚಿ ಕಿತ್ತಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಸುಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಗಾಯಕಲೆ ವಿಕಾರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೊಯ್ದು ತೆಗೆದಾಗ ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆದರೆ, ವೈದ್ಯರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಏಡಿಗಂತಿಯಾಗುವ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಆಗಿರಬಹುದು. ಎಳೆಯದರಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಹುದು. ತಡ ಮಾಡಿದರೆ ಆಳಕ್ಕೆ ಒಳಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಳಿದು ಮಾರಕವಾಗಬಹುದು. ಯುರೋಪಿಗಿಂತ ಉಷ್ಣದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಬಹಳ ದಿವಸಗಳು ಸೋಮಲ (ಆರ್ಸಿನಿಕ್) ಮದ್ದುಗಳ ಸೇವನೆ, ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡುವುದರಿಂದ ಕಾರಳ್ಳುಗಳೆದ್ದು ಮುಂದೆ ಏಡಿಗಂತಿ ಆಗಬಹುದು. ಕೀಲೆಣ್ಣೆ (ಟಾರ್), ಒಲ್ಲಡೆಣ್ಣೆಗಳ (ಪ್ಯಾರಾಫಿನ್ಸ್) ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲೂ ಉಡುಗೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರದ ಮೈಮೇಲೂ ಹೀಗೇ ಆಗುವುದುಂಟು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾರಾಗೃಹ : ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟವರನ್ನು ಭದ್ರಸುಪರ್ದಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಇಡಲು ಬಳಸಲಾಗುವ ಕಟ್ಟಡ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳ (ಪ್ರಿಸನ್). ಕಾರಾಗೃಹ, ಜೈಲು, ಬಂದೀಖಾನೆ ಮತ್ತು ಸೆರೆಮನೆ ಇವು ಸಮಾನ ಪದಗಳು. ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಯಿದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಶಾಸನ ವಿರೋಧವೆನಿಸುವ ಸಮಾಜಘಾತಕವೆನಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ಹಿಂದೆ ಶಿಕ್ಷೆಯೆನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ವಿಚಾರಣೆಯ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವವರೆಗೆ ಆಪಾದಿತನನ್ನು ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಗೋ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ದೇಶದ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ ನಿಮಿತ್ತ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿಯೋ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕಳ್ಳರು, ಕುಡುಕರು, ಕೊಲೆಗಡುಕರು, ಬಾಲದೋಷಿಗಳು, ವ್ಯಭಿಚಾರಿಗಳು, ಅಪರಾಧಿಗಳೆನಿಸಿದ ನಿರ್ದೋಷಿಗಳು, ಅಪರಾಧ ಮಡುವುದನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು, ಸಂದರ್ಭ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದವರು–ಹೀಗೆ ಆಪಾದಿತರಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಗಳುಂಟು.

ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಅತಿಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೆ, ಎಂದರೆ ಮಾನವ ಸಂಘಜೀವಿಯಾಗಿ ಬಾಳಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗಿನಿಂದಲೆ, ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಇದ್ದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಬಂಡೆಗಳ ಸಂದು, ಮರದ ಪೊಟರೆ, ಗವಿ ಮತ್ತು ಗುಡಿಸಲುಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕಗ್ಗತ್ತಲ ಕೋಣೆಗಳವರೆಗೆ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದೀಖಾನೆಗಳು, ಬಯಲ ಸೆರೆಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು–ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳುಂಟು.

ಸುಮಾರು 200 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಬಾಕಿ ವಸೂಲಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಆಪಾದಿತರನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಮುನ್ನ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಜುಲ್ಮಾನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲೊ ಶಾರೀರಿಕ ದಂಡನೆ, ಮರಣದಂಡನೆ ಹಾಗೂ ಗಡಿಪಾರು ಮುಂತಾದ ರೂಪುಗಳಲ್ಲೋ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರಾಗೃಹ ವಾಸವೂ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ದಮನರೂಪದ ದಂಡನೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಒತ್ತಾಯದ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸತತವಾಗಿ ಶಾರೀರಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಅಪಮಾನಗಳಿಗೆ ಈಡುಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಪರಾಧಿಯ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅಧೀನ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸುವುದು ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಯಿತು. ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವನ ಉಪಟಳದಿಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾರಾಗೃಹದ ಉದ್ದೇಶಗಳಾದುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಯಿತು.

ಅಪರಾಧಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ, ಅವನು ಸುಧಾರಣೆಗೊಂಡು ಉತ್ತಮ ಮಾನವನಾಗಿ, ಸತ್ಪ್ರಜೆಯಾಗಿ, ಸಮಾಜದ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವುದು ವಿಹಿತ, ಅವನಿಗೆ ಇಂಥ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಪರಾಧ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆ, ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಪುನರ್ವಸತಿಗಳ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಅವನ ಸಂಪತ್ತು, ಸ್ವಜನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ದೂರವಿಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡುವುದು ಶಿಕ್ಷೆ. ಅವನ ಮಾನಸಿಕ ದೋಷ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಉಪದೇಶ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿದ್ದುವುದು ಸುಧಾರಣೆ. ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿ ಕೆಲಸಗಳ ಬಗೆಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ದುಡಿದು ಬಾಳಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದು ಪುನರ್ವಸತಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಜ ಘಾತಕರಿಂದ ಸಮಾಜವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಪಾತಕಿಗಳನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ದಾರಿ ಮಾನವಕುಲದ ಇತಿಹಾಸದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ದಂತಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ವಿವರಣೆ ಬಂದಿರುವುದಾದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಕಾರರು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಪರಾಧ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದವರು; ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥ ದುಷ್ಟರು ಎಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಗೌತಮ, ವಸಿಷ್ಠ, ಬೌಧಾಯನ, ವಿಷ್ಣು, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಗಳ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯೇ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಣ, ದೇಹದಂಡನೆ, ಮರಣದಂಡನೆ ಮುಂತಾದವು ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯುದ್ಧಕೈದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಆಡಳಿತ ಬಂದ ಮೇಲೆಯೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಮೀ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹದ ಕಲ್ಪನೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಸ್ಲಾಮೀ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅಪರಾಧಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಉಂಟು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಮೆಕಾಲೆ 1835ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವರದಿ ಮಾಡಿದ. 1836ರಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ದಂಡನೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಹಲವು ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಸಮಿತಿ ಮಾಡಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ 1846ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ಆಗ್ರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ 1848ರಲ್ಲಿ ಬರ್‍ಏಲಿ ಮತ್ತು ಅಲಹಾಬಾದುಗಳಲ್ಲಿಯೂ 1857ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿಯೂ 1864ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ವಾರಾಣಸಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಲಖನೌ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಪದ್ಧತಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾರಾಗೃಹಪದ್ಧತಿಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾರಾಗೃಹಪದ್ಧತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ : ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 1166ರಿಂದಲೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಜೈಲುಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಜೈಲುಗಳು ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವು ಬಹಳ ಹೀನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಮುಂದೆ, 1557ರಲ್ಲಿ, ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು, ನಿರ್ಗತಿಕರು, ನೀತಿಗೆಟ್ಟವರು, ಭಿಕ್ಷುಕರು ಮತ್ತು ಕೆಲಸ ದೊರೆಯದೆ ಕಂಗಾಲಾದವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ಕೂಲಿ ಪಡೆದು ಜೀವನ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಲು ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಬ್ರೈಡ್‌ವೆಲ್ ಮಾದರಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಿತು. ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರಸರಣಿಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂಥ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಥಮ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು 1700ರಲ್ಲಿ 11ನೆಯ ಪೋಪ್ ಕ್ಲೆಮೆಂಟ್ ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಎರಡನೆಯ ಕಾರಾಗೃಹ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ದೇಶದಲ್ಲಿ 1773ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಸುಧಾರಣೆಯೇ ಈ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇವು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಕೋಕನ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದ ಬ್ರೈಡ್‌ವೆಲ್ ಮಾದರಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಹದಗೆಟ್ಟುವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೊಳಕು, ಹಿಂಸೆ, ಕ್ರೂರತನ ಮತ್ತು ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 1729ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾಗಿದ್ದ ಸಮಿತಿ ತನ್ನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್‌ಷೈರಿನ ಷರೀಫನಾದ ಜಾನ್ ಹೌವರ್ಡನ ಹೋರಾಟವೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸೋಪಾನವಾಯಿತು. ಆತ ದಿ ಸ್ಟೇಟ್ ಆಫ್ ಪ್ರಿಸನ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು 1777ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹದ ಕಟ್ಟಡ, ಅಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ವಾತಾವರಣ, ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ಕೈದಿಗಳ ಬೇರ್ಪಡೆ–ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವೇಚಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಬಾಲದೋಷಿಗಳು, ಪ್ರಥಮಾಪರಾಧಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದವರು ಮತ್ತು ರೂಢಾಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಇಡುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೌವರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ 1774ರಿಂದ 1791ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಆದರೆ ಅವು ಆಜ್ಞಾಪಕವಾಗಿರದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. 1817ರಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಸ್ತು ಸುಧಾರಣಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. 1818ರಲ್ಲಿ ಅದು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವರದಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಆಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ 518 ಜೈಲುಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವಾಗಲಿ, ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ನ್ಯೂಗೇಟ್ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ನೋಡಿ ನೊಂದುಕೊಂಡ ಎಲಿಜ಼ಬೆತ್ ಫ್ರೈ ಇದರ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದಳು. ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಈ ನರಕವನ್ನು ನಾಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಆಕೆಯದು.

1821ರಿಂದ 1824ರ ಅವಧಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟ. 1821ರಲ್ಲಿ ಮಿಲ್‌ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಪೀಲ್ 1824ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ 23 ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ, ಒಂದು ಹೊಸ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದ. ಹೌವರ್ಡನ ಸಲಹೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಆಡಳಿತ ಜರುಗಬೇಕು, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಗೃಹಾಡಳಿತ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯವರಿಗೆ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಇವು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು.

1831ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಸತ್ ಸಮಿತಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇಡಬೇಕೆಂದೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಏಕಾಂತ ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದೂ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿತು. ಈ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆಗಲೇ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ ಎಂಬ ಸಮಾಚಾರ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ 1842ರಲ್ಲಿ ಪೆಂಟನ್‌ವಿಲ್ಲೆಯ ಏಕಾಂತ ಕೋಣೆಗಳ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅಪರಾಧಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿಂತನ ಸಂಶೋಧನಗಳೂ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಗಡೀಪಾರು ಶಿಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕ, ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಟಾಸ್ಮೇನಿಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸುವುದನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದುದೂ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 1878ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಹತೋಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು; ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಆಯೋಗವನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಏಕಾಂತ ಸೆರೆವಾಸದ ವಿಧಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುವು.

ಮುಂದಿನ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೆಟ್ಟು ಕೈದಿಗಳ ಶಾರೀರಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನೇಕ ಆರೋಪಗಳು ಬಂದು ಇವುಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದಂಡನೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುಧಾರಣೆಗೂ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಆ ಸಮಿತಿ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿತು. ಕೈದಿಯ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಾರಣವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಅದು ಸೂಚಿಸಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1898ರಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದು ಅನುಮೋದಿತವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರಾಗೃಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅದೇ ಮುಖ್ಯ ಅಡಿಪಾಯ. ಸಶ್ರಮದ ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಂಡ ಸಲುವಳಿ ಮಾಡದಿರುವ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಭಾಗಶಃ ದಂಡ ತೆತ್ತು ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಕಾಯಿದೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

1907 ರಿಂದ 1914ರ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟ್ಟವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಬೇಷನ್ ಕಾಯಿದೆ, ಅಪರಾಧ ನಿರೋಧದ ಬಗೆಗಿನ ಕಾಯಿದೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಯಿದೆ, ದಂಡನ್ಯಾಯಿಕ ಕಾಯಿದೆ ಮತ್ತು ಮನೋವಿಕಲತೆಯ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು.

ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯೋಗದ ಫಲವಾದ, ಬಾಲದೋಷಿಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವ ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಪದ್ಧತಿ 1908ರ ಅಪರಾಧ ನಿರೋಧ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಕೈದಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ತಾನು ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ಬಾಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆ ಕುದುರುವಂತೆ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಸಹಕರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಉಪಬಂಧಗಳನ್ನು 1948ರ ದಂಡನ್ಯಾಯಿಕ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೇಕ್‌ಫೀಲ್ಡಿನಲ್ಲಿಯ ಅನಾವೃತ ಕಾರಾಗೃಹ ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು. ವೇಕ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಮೆಡಾಸ್ಟನ್, ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್, ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್, ವ್ಯಾಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು, ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತಮವಾದವು.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ : ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 1787ರ ಸುಮಾರಿಗಾಗಲೇ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿತ್ರಸಂಘದವರು ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅಪರಾಧಿಗಳು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದು, ಬೈಬಲ್ ಓದುವುದರ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವುದರಿಂದ ಸುಧಾರಿಸುವರೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಏಕಾಂತವಾಸದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಪ್ಲೇನ್ ಮಾತ್ರ ಖೈದಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಕಠಿಣ ಏಕಾಂತವಾಸ ಪದ್ಧತಿ ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. 1816ರಲ್ಲಿ ಆಬರ್ನ್ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನೂ 1817ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ನಟ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಜೈಲು ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆರಡು ಜೈಲುಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಆಬರ್ನ್ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತವಾಸದ ಪೆನ್‌ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ಆಬರ್ನ್ ಕಾರಾಗೃಹದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಲೂಯಿ ಡ್ವೈಟ್ ಏಕಾಂತವಾಸದ ಪದ್ಧತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದ. ಏಕಾಂತವಾಸದಿಂದ ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚುವ ಕಾರಣ, ಆಬರ್ನ್ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಹೊತ್ತು ಕೈದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಮೌನದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಊಟ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಏಕಾಂತ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಬರ್ನ್ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಕಾರಾಗೃಹವಾಸ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುದು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ. ಅದು ಏಕಾಂತವಾಸದ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲ. ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೂಡಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದು ಈಗ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಪೆನ್‌ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಆಬರ್ನ್ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್ ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹಲವು ಬಾರಿ ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದ.

ಬಾಲದೋಷಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಅಮೆರಿಕದ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಡುಗೆ. 1825ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲೂ 1826ರಲ್ಲಿ ಬಾಸ್ಟನ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಮಕ್ಕಳ ಸುಧಾರಣಾಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ವಯಸ್ಕರ ಸುಧಾರಣೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ 1840ರಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. 1867ರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ರಾಜ್ಯ 16ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ 30ನೆಯ ವರ್ಷದ ವರೆಗಿನ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿತು. ಎಲ್ಮೀರಾ ಕಾರಾಗೃಹದ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಜೆಬುಲೋನ್ ಬ್ರೂಕ್‌ವೇ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಬಗೆಗಿನ ತರಬೇತಿ, ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಶಿಕ್ಷಣ, ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಸ್ತು, ಸೈನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಮತ್ತು ಕೈದಿಗಳ ಮತ್ತು ಕಾರಾಗೃಹ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ನಡುವಣ ಸಹಕಾರ, ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅವರ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಸಲಹೆ ಎಂದರೆ ಕೈದಿಯ ಉತ್ತಮ ನಡೆವಳಿಕೆಗಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು. ಶಿಕ್ಷೆಯ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಾಲ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಟಿಕ, ಆಬರ್ನ್, ಎಲ್ಮೈರ, ಕ್ಲಿಂಟನ್, ಗ್ರೇಟ್ ಮೆಡೋ, ಡೆನ್‌ವರ್, ಮಿಷಿಗನ್, ಲಾಸ್ ಏಂಜೆಲೆಸ್, ಸಿಂಗ್ ಸಿಂಗ್ ಇವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಡೆನ್ವರ್ ಕೌಂಟಿ ಜೈಲು ಮತ್ತು ಡಾಫಿನ್ ಕೌಂಟಿ ಜೈಲುಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಭದ್ರತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮವಿವೆ. ಕಿಟಕಿಗಳು, ಬಾಗಿಲುಗಳು, ಏಕಾಂತ ಕೋಣೆಗಳ ಯೋಜನೆ, ಗೋಡೆಗಳು, ಪ್ರವೇಶಗಳು, ಒಳಗಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಗ್ರಿಲ್ಲು, ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಲಾಕಿಗಳು, ಪಹರೆಯ ಆವಾರ, ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು, ಬೀಗ ಮತ್ತು ಬೀಗ ಹಾಕುವ ತಂತ್ರಗಳು, ಕಾರಾಗೃಹದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ, ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುವ ವಿಧಾನ–ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಭದ್ರತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಅಡುಗೆಮನೆ, ಊಟ ಮತ್ತು ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿರುವುದು ಸಹಜ. ಅನೇಕ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಬಯಲುಗಳು, ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು, ಮನೋರಂಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು–ಇವು ಎಲ್ಲ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕೆಲವು ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸಿ, ಕೈದಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ : ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ವೆಚ್ಚ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಸಮರ್ಪಕವಲ್ಲ. ಭದ್ರತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಮಟ್ಟ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಕೈದಿಗಳು ಪಾರಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗುವ ಘಟನೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೈದಿಗಳ ಸ್ವಭಾವವೇ ಕಾರಣ. ಕೈದಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿರುವ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇದಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಜೊತೆಗೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಸುಧಾರಣಾ ಪದ್ಧತಿಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಅಭಾವವೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

1858ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ನೇರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ವ್ಯವಹಾರಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ, ದಂಡಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಗಳು ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದವು. ಆಗಿನ ಸರ್ಕಾರ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲೂ ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ಜನರನ್ನು ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸುವಂತೆ 1864ರಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿತು ಮತ್ತು ಅದೇ ವರ್ಷ ಭಾರತದ ಜೈಲುಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಎರಡನೆಯ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯವರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಅಪರಾಧಿಗೂ ಬೇಕಾಗುವ ಕನಿಷ್ಠ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿದರು; ಏಕಾಂತ ಕೋಣೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಇತರ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಂದ ಬಾಲದೋಷಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿಕೆ–ಈ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದರು. 1870ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಡಳಿತದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ನಿಗದಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲದೋಷಿ, ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು–ಅದರಲ್ಲೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗಿರುವ ಕೈದಿಗಳು ಮತ್ತು ಗುನ್ಹೆದಾರ ಕೈದಿಗಳನ್ನು–ಬೇರೆಬೇರೆ ಇಡುವಂತೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೈದಿಗಳು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅಪರಾಧಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಬಗ್ಗೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು 1877ರಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಅದರ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಅಖಿಲಭಾರತ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಜೈಲು ಸಮಿತಿಯನ್ನು 1889ರಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಸಲಹೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕುರಿತು ಇದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಜೈಲು ಕೈಪಿಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಯಿತು. 1892ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಿತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅದರ ವರದಿಯೇ 1894ರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಆಧಾರವಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಇಂದಿನ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಪದ್ಧತಿಗೆ 1870ರ ಮತ್ತು 1894ರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕಾಯಿದೆಗಳೇ ಅಡಿಪಾಯ. ಈ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಗುನ್ಹೆದಾರ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಏಕಾಂತ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ವಾಸದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು 9 ಗಂಟೆಗಳ ಕೆಲಸದ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಗಾಳಿ 1897ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಡೆಗೆ ಬೀಸತೊಡಗಿತು. ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಲದೋಷಿ ಸುಧಾರಣಾಶಾಲೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಮಕ್ಕಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ 1916ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಹೀನ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ದೂರುಗಳು ಬಂದು, ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. 1919ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅದರ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯದ ಪಡಿನೆಳಲನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಮಿತಿ ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್, ಜಪಾನ್, ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಮಹತ್ತರವೂ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಆದ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೈದಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮಾರ್ಪಾಡಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಂಥ ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು, ಆಟ, ಊಟ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಜನಸಂಪರ್ಕ, ಕೈದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಾಗೃಹದ ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗದ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಅವರ ಸೇವಾನಿಯಮಗಳು, ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ತರಬೇತಿ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆಗಳಿವೆ. ರೂಢಾಪರಾಧಿ ಯಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೈದಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ. ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮತದ್ವೇಷವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡುವಂಥ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವಂಥ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ಭಾರತದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆಯಿತು. ಜೈಲು ಇಲಾಖೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಭಾರತದ ದಂಡ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೂ ಈ ವರದಿ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಕಾಯಿದೆ, ಮಕ್ಕಳ ಹಗೂ ಪ್ರೊಬೇಷನ್ ಕಾಯಿದೆಗಳು, ಪಂಜಾಬ್ ಸಚ್ಚರಿತ ಕೈದಿಗಳ ತಾತ್ಪೂರ್ತಿಕ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಕಾಯಿದೆ ಮುಂತಾದವು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು 1919ರ ಭಾರತದ ಆಡಳಿತ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಯಿದೆ ಮಂದಗೊಳಿಸಿತು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಇಲಾಖೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಗಿರುವ ಸುಧಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

1921–22ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅನೇಕ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಕೈದಿಗಳಾದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಖಂಡನೆಗಳು ಬಂದುವು; ಅವು ಕಾರಾಗೃಹದ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದುವು. 1935ರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾಯಿದೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆದು, ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಎರಡೂಕಾಲು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಬೇಷನ್ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಜಾರಿ, ಕೈದಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆದುವು. 1939ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟುವು. ಭಾರತೀಯ ದಂಡ ಸುಧಾರಣಾ ಸಂಸ್ಥೆ 1940ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಸುಧಾರಣೆಯೂ ಸೇರಿತ್ತು. 1942ರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಹಬ್ಬಿದುದು ಕಾರಾಗೃಹಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಹಾ ಸಮಸ್ಯೆ ಆಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿಮೀರಿ, ಇತರ ಕೈದಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಕೆಟ್ಟಿತು. ಆದರೂ ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡಲು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.

ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಬಂದ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯ ಜೈಲುಗಳೂ ನಡೆದು ಬಂದುವು. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1943ರಿಂದ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆಗುತ್ತಾ ಬಂದವು. ಹೈದರಾಬಾದ್, ಮೈಸೂರು, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಕಾಯಿದೆಗಳು, ಮಕ್ಕಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾಯಿದೆಗಳು, ಪ್ರೊಬೇಷನ್ ಮತ್ತು ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತ–ಇದು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇವು ರಾಜ್ಯಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಆರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೊಡಲು ಮತ್ತು ಕೈದಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಪುರೋಗಾಮಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ವಿದೇಶಿ ತಜ್ಞರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. 1952ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್–ಜನರಲರ ಸಭೆಯನ್ನು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕ್ರಮಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1957ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕೈಪಿಡಿ ಸಮಿತಿಯ ನೇಮಕವಾಯಿತು. ಆ ಸಮಿತಿ 1959ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಈ ವರದಿಯ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವರದಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರ 1961ರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣಾ ಶೋಧನ ಸೇವೆಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಾಲಯವನ್ನು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ 1958ರ ಪ್ರೊಬೇಷನ್ ಕಾಯಿದೆ ಮತ್ತು 1960ರ ಮಕ್ಕಳ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಭಾರತದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು, ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು, ಉಪಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಮತ್ತು ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಶಾಲೆಗಳು, ಅನಾವೃತ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಪ್ರಗತಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿವೆ. ಧಾರವಾಡದ ಬಾಲದೋಷಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬಾಲದೋಷಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷ

ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಇಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ: ಅಪರಾಧ ಮಾಡುವುದನ್ನೇ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥ ಕೈದಿಗಳು (ದುಷ್ಟರು), ಒಳ್ಳೆಯವರು ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಬಲ್ಲ ಕೈದಿಗಳು. ಹೀಗೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಆಯಾ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಇಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕೈದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅವರ ನಡೆವಳಿಕೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹಲವು ರಿಯಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ದೊರಕುವ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿವೆ. ಜೈಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡುಗೆಮನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಊಟ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ್ದು. ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಟದ ಬಯಲುಗಳು ಉಂಟು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ ಸಾಧಾರಣ ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮನೋರೋಗಗಳಂಥ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೂ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ಮನರಂಜನೆ, ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ ಮತ್ತು ಚರ್ಚಾಕೂಟಗಳಿಗೂ ಏರ್ಪಾಟುಗಳುಂಟು. ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ವೃತ್ತಿತರಬೇತಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೈಲುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕೈದೋಟಗಳು ಅಥವಾ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ಲೈಂಗಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಒಂದು. ಅನೈಸರ್ಗಿಕ ಪ್ರಮಾದಗಳು ನಡೆಯದಂತೆ ಕಾರಾಗೃಹ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರು ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಸೆರೆವಾಸದ ಅನಂತರವೂ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನ ಖಿಲವಾಗದೆ ಇರುವುದು ವಿರಳ. ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪತಿ ಅಥವಾ ಪತ್ನಿಯರು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಸಂಗಾತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಮತ್ತು ಅವರ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ಅನುಕೂಲತೆಗಳುಂಟು. ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಅನುಕೂಲತೆಗಳುಂಟು. ಸ್ವೀಡನಿನಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ವಭಾವದ ಕೈದಿಗಳು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲು ರಜ ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ, ಸ್ವಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಹಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಆಸಕ್ತಿಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಂಬಿಕೆಯ ವಾಗ್ದಾನದ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ (ಪರೋಲ್) ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಗೈರುಹಾಜರಿಯ ರಜೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಫಿ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೂಲುವುದು, ನೇಯ್ಗೆ, ಹೊಲಿಗೆ, ಜಮಖಾನೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಡೇರೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ, ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ, ಮುದ್ರಣ, ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರಿಗೆ ಸಲುವಳಿ ಮಾಡುವ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಭಾರ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಬಿಡುಗಡೆಯ ಅನಂತರ ಕೈದಿಯ ಪುನರ್ವಸತಿಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯಲು ತೊಡಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಕೂಲಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಮಾರಾಟಕ್ಕೂ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಪಾನ್, ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಭಾರತ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಮೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಭಾನುವಾರದ ರಜೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆರೋಗ್ಯ ಪರೀಕ್ಷಣೆಗೂ ರಜೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಕಾರಾಗೃಹ ಸಂಸ್ಥೆ 1846ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಇಟಲಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಮುಂತಾದ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಅನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಆದರೆ ದೊರಕುವ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರಾಗೃಹ ಪದ್ಧತಿ ಉಂಟು. ಕೈದಿಗಳ ಪುನರ್ವಸತಿಯೇ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಬೇಕು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. 1872ರಲ್ಲಿಯೇ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸಭೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. 1910ರಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಸಭೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕಮಿಷನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಆರ್. ಇ. ಬ್ರೈಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ, ಆ ದೇಶವೂ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಈ ಸಭೆ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿತು. ಈಗ ಈ ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪ್ಯಾಟರ್ಸನ್ನನ, ಕಾರಾಗೃಹ ಏಕೆ? ಎಂಬ ಕರೆ ಈಗ ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ದನಿ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭದ್ರತೆಯ ಕಾರಾಗೃಹ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಹತ್ತಿದೆ. ಅನಾವೃತ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಈಗ ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ, ಗ್ರೀಸ್, ಭಾರತ, ರಷ್ಯ, ಸ್ವೀಡನ್, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ತಮ್ಮ ಕೈದಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಮಾನವನ ಮತಿವಿಕಲತೆಯ ಫಲವಾದ ಅಪರಾಧಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆಧುನಿಕ ಕಾರಾಗೃಹಗಳು ಸುವ್ಯಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವತ್ತ ಗಮನಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ : ಕಾರಾಗೃಹದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಮೂರು ಬಗೆಯದು: ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ, ಪ್ರತಿರೋಧಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಸುಧಾರಣಾತ್ಮಕ. ಅಪರಾಧಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವುದೇ ಬಂಧನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಮೂಲತತ್ತ್ವವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಾಗೃಹವನ್ನು ಶಿಕ್ಷೆಯ ನಿವಾಸವೆಂದೂ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟುವ, ಜನರ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಗೃಹವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಾಗರಿಕತೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಬಂಧನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಬದಲಾದವು. ಶಾಂತಿಗೆ ಭಂಗ ತರುವವರನ್ನು ಕೇವಲ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲು, ಅವರನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ಸುಭದ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಳ್ಳತನ, ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಗಳ ಮೂಲ ಬಹುತೇಕ ಅಶನವಸನಗಳ ಅಭಾವವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರುದ್ಯೋಗದ ವಿರುದ್ಧ ಹಾಗೂ ರೋಗರುಜಿನಗಳ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವುದರಿಂದ, ವೇತನದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜೀವನದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧ ಮನೋಧರ್ಮ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಸರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಅಪರಾಧಿಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ನಾಗರಿಕರಾಗುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ.

ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಒದಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಹಾಗೂ ದುರಭ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಸರಿಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಾಗೃಹಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ವೃತ್ತಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಪದೇಶಗಳ ಮೂಲಕ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸಿ. ಬಿ. ಬೆಕಾರಿಯಾ ಮತ್ತು ಹೋವರ್ಡ್‌ರಂಥ ಅನೇಕ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಕರ್ತವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಜನ ಉತ್ತಮರಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಯೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಬಹುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅನುಭವ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕಮಿಷನರ್ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಪ್ಯಾಟರ್‌ಸನ್ನನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಕಾರಾಗೃಹ ಜೀವನದ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲಾಯಿತು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತು ನೀಡುವತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಲಾಯಿತು. ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಆಯ್ದ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರು ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಮನರಂಜನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೈದಿಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಬೇಕೆಂದೂ ಸಮುದಾಯದ ಹೊರಗಿಂತ ಆಯಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯನ್ನು ತಾವೇ ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾರಾಗೃಹ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಅವಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳೀಯ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದಂಡಸಂಸ್ಥೆ (ಪೀನಲ್ಲ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನ್) ರಾಜ್ಯಶಿಕ್ಷಾ ಇಲಾಖೆಗಳ ಹತೋಟಿಗೊಳಪಟ್ಟಂತೆ ಆರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಯಸ್ಕರಿರುವ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತು ಪಡೆಯದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿತ್ತು. ಹಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಹಾಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿನ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ ದೈವಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಕಾಲಾವಧಿಯವರೆಗೆ ಇರುವ ಕೈದಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಅನುಕೂಲವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೈದಿಯನ್ನು ಸಮಾಜಯೋಗ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವೋಪಕ್ರಮದ ವಿಕಾಸ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೈದಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಈ ಕಾರ್ಯದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ವಿನಾ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ

ದಂಡನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬೋಧನೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಯುವಕರ ಮನಸ್ಸು ಅಪಕ್ವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ತಿರುಗಿಸಬಹುದು. ತರುಣ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರನ್ನು ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರನ್ನು ಹಿರಿಯರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಂತೆ ರಿಮ್ಯಾಂಡ್ ಹೋಂನಲ್ಲಿ ಇಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ತರುಣರಿಗೆ ದೈಹಿಕವಾಗಿ, ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ನೈತಿಕವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಶಾಲೆಗಳು. ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಶಾಲೆಯ ವಾತಾವರಣ ಬಾಲಾಪರಾಧಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರೂ ನಿವಾಸಿಗಳೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಾರ್ಸ್ಟಲ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳು ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಲ್ಲಿ ದಿನದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ತರಬೇತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಅಂಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಶಿಸ್ತನ್ನು, ಒಂದುಗೂಡಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದನ್ನು, ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗೌರವವಾಗಿ ಬಾಳುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ಸುಧಾರಣಾ ಶಾಲೆಯೂ ಯಶಸ್ಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಭರವಸೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತರಾದರೆ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್‌ಡಮಿನಲ್ಲಿ ಸೇ. 65 ರಿಂದ ಸೇ. 75ರಷ್ಟು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಸಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಸುಸ್ತಾಗುವಂಥ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರೀಡೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದವರು ಉದ್ಧಟರಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರಾದರೂ ತಮಗಿಂತ ಹಳಬರಾದ ಹುಡುಗರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗ ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ನಡೆಯಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸಾನಂತರದ ಆರೈಕೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ನೀಡುವ ಕಾರ್ಯ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಬೇಕು. ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ, ಸತ್ಪ್ರಜೆಗಳಾಗುವ ಆಸೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಮರಳಿ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ನೌಕರಿ ದೊರಕದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆ ದೊರಕದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಬಾಲಕರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ದಾನಶೀಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೊಸ ವಿಧಾನದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಉಪಯುಕ್ತ ತರಬೇತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಸ್ತಿ ಲಪಟಾಯಿಸುವ ಅಪರಾಧಿಗಳು ಸೋಮಾರಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಷ್ಟವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ದೈನಂದಿನ ಶ್ರಮದ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಕಲಿಸುವುದೇ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ದೈನಂದಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಕಲಿತನೆಂದರೆ ಸುಧಾರಣೆಯ ಅರ್ಧ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಗೆದ್ದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಶ್ರಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಿರಬೇಕು. ಆತನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಪವಿತ್ರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯದ ಕಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಾರಾಗೃಹ ವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನಕ್ಷರತೆ ಬಹು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಮುನ್ನಡೆಗೂ ಅತ್ಯಂತ ತೊಡಕಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಕಲಿಯಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ತರುಣರಿಗೂ ಸರಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮೊದಲು ನೀಡಬೇಕು. ಸ್ಥಳೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಅವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯ. ಅಂಥ ಮೂಲಭೂತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಓದಲು ಬರೆಯಲು ಸಮರ್ಥನಾದಾಗ ಆತ ಆರಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಓದಿ ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರೇತರರಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಅಂಥ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಬಲ್ಲವು. ದೇಶ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಿಂಸೆ, ಆಸ್ತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಹಿಂಸೆ, ಲೈಂಗಿಕ ಹಿಂಸೆ ಹಾಗೂ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು, ಸೈಬರ್ ಅಪರಾಧಗಳು ಹೆಚ್ಚಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾದವರೂ ಖೈದಿಗಳಾಗಿ ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಮನಪರಿವರ್ತನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ದೃಢಕಾಯನನ್ನಾಗಿ ಇಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆತನ ಬುದ್ಧಿ ಉಲ್ಲಾಸಕರವಾಗಿಯೂ ಜಾಗೃತವಾಗಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಹೊರಾಂಗಣ ಕ್ರೀಡೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದೈಹಿಕ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಕೆಲಸ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೊರಾಂಗಣ ವ್ಯಾಯಾಮದಿಂದ ಬಳಲಿದ ಅಪರಾಧಿಗಳು ತಂಟೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಲಭೆಗಳಾಗವು.

ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಸುಧಾರಣೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ ಹಾಗೂ ಔಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನವಿರುವಂಥವರು ಮಾತ್ರ ಬೋಧನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯರಾದವರು ಆಗಾಗ ಬಂದು ಅಪರಾಧಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಸುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಪರಾಧಿಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಾಗೃಹ ವಿಧಾನಗಳು ವಿಫಲಗೊಂಡಾಗ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗದವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಫಲಗಳು ದೊರೆತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರು ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬೋಧಕನೊಬ್ಬ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಂಥವರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ.

ಕಾರಾಗೃಹ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಬೋಧಕನ ನಡುವೆ ನಿಕಟ ಸಹಕಾರವಿರಬೇಕು. ಅಪರಾಧಿಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತರಬೇತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಂಬಿಕೆಯಿರಬೇಕು. ಅವರು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಪರಾಧಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಧರ್ಮಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಜಟಿಲವಾಗಿದೆ. ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಗದವರ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವೃತ್ತಿಸಂಬಂಧವಾದ ತರಬೇತಿಯಂತೂ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದ್ದಿಮೆಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ತಮ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರೀ ಇಲಾಖೆಗಳ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರುಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಕೈದಿಗಳೇ ನೆಯ್ದ ಜಮಖಾನೆ, ಟವಲು, ಹೊದಿಕೆ, ಚಾಪೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು.

ಅಪರಾಧಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಸುಸ್ಥಿತವೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಪರಾಧ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಗುಣವನ್ನು ಅಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ನಾವು ಮಾನವೀಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿರೋಧವನ್ನು ತುಂಬಿ ಅಪರಾಧದ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವುದು ಸಮಾಜದ ನೈತಿಕ ಹೊಣೆಯಾಗಿದೆ. ಅಪರಾಧಿ ಸಮಾಜದ ಸದಸ್ಯ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಧಾರಣೆಯ ಅಡಿಪಾಯ ನಿಂತಿದೆ. ಸಮಾಜದ ದೋಷಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಾಲಾಪರಾಧ ಉಂಟಾಯಿತೆನ್ನುವುದನ್ನು ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ವಿಶಾಲ ಜ್ಞಾನ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪರಿಸರಣ, ಕೆಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ, ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳ ನಗರಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು, ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೇ ಇರುವುದು ಆಧುನಿಕ ಜೀವನ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ದುಶ್ಚಟಗಳು, ದುರಭ್ಯಾಸಗಳು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ತರುಣ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ತರುಣ ಅಪರಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ, ಸಮಾಜದಿಂದ ಪೋಷಕರ ಸನ್ನಡತೆಯಿಂದ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ.

(ಕೆ.ಬಿ.)

ಕಾರಾಗೃಹ ದುಡಿಮೆ : ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರುವ ಕೈದಿಗಳ ಶ್ರಮವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ, ದುಡಿಯಬಹುದಾದ, ಯಾರ ಶ್ರಮವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಾರದು ಎಂಬುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೈದಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡುವುದೂ ಶಿಕ್ಷೆ ಪೂರೈಸಿದ ಮೇಲೆ ಕೈದಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದಾಗ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅವನು ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿ ಪುನಃಸ್ಥಾಪನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ ಇದರ ಉದ್ದೇಶಗಳು. ಸುಯೋಜಿತವಾದ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಕೈದಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಯುದ್ಧಕೈದಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಊಳಿಗದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಕಡ್ಡಾಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾದ ಅನಂತರ, ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಉಗಿಚಾಲಿತ ನೌಕೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅನಂತರ ಕೈದಿಗಳು ಈ ರೀತಿಯ ಶ್ರಮದಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆದರು. ಬದಲಿಗೆ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಕೆಲಸಗಳಾದ ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಇವರ ಶ್ರಮವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದು ಸಹ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ದುಡಿಮೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತನ್ನ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರಮದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನೀಗಲು ಹಾಗೂ ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರಾಗೃಹಗಳ ಕೊರತೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ತನ್ನ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ವಸಾಹತುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ದುಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ತನ್ನ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಈ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದಾಗ ಅದು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ದುಡಿಮೆಯ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬದಲಾದಾಗ ಕೈದಿಗಳ ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಯಿತು. ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ಶ್ರಮವನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಪಡೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಬಂದಿಗಳ ಮೇಲೆ ದೈಹಿಕ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಲೆಗೆ ಇಷ್ಟೆಂಬ ಲೆಕ್ಕದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಉತ್ಪಾದಕರಿಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೈದಿಗಳು ಖಾಸಗಿ ಉತ್ಪಾದಕರ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ ಕಾರಾಗೃಹದ ಗೋಡೆಗಳ ಒಳಗೆ ದುಡಿದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೈದಿಗಳ ಈ ಬಗೆಯ ಶೋಷಣೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗುತ್ತಿಗೆ ಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿ ಬಹುತೇಕ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳು ನಡೆಸುವ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಸಹ ತಪ್ಪಿ, ಕೈದಿಗಳು ತಮಗೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕ್ರಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಕೈದಿಗಳ ದುಡಿಮೆಯ ದುರುಪಯೋಗವೂ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಕೈದಿಗಳ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಕುಶಲತೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ, ಅವರು ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಅನಂತರ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾದ್ದು ಆಗ.

ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳ ಶ್ರಮವನ್ನು ಬೇಸಾಯದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಇಟಲಿಯಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮ ಗುಣವುಳ್ಳ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು, ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಿ, ಅವರನ್ನು ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೈದಿಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಸಹ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶ್ರಮದ ವೇಳೆ, ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ವೇತನ ಇವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಶ್ರಮಿಕನಿಗೆ ವೇತನ ಪಡೆಯಲು ಕಾನೂನಿನ ಹಕ್ಕನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾಗೃಹ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಅಪಘಾತದ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಉಂಟು. ದುಡಿಯುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಹಕ್ಕು ಎಂಬ ನೀತಿಯನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹದ ಕೈದಿಗಳಿಗೂ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ವರ್ಗದ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ದುಡಿಮೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಹೊರಗಡೆ ಇರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ನೀಡುವಷ್ಟೇ ವೇತನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅನುಕೂಲವುಂಟು. ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗುವ ಹಕ್ಕುಂಟು. ಇತರ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಉತ್ಪಾದನ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಕೈದಿಗಳಿಗೂ ನಡೆಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದಿಸುವವರನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವುದು ಕೈದಿಗಳಿಂದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಾರಾಗೃಹ ದುಡಿಮೆಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈದಿಗೆ ಅವನ ದುಡಿಮೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವೇತನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಜೈಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕಸಬುಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವುದುಂಟು. (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾರಾಚಿ : ಹಾರ್ಡ್‌ವಿಕಿಯ ಬೆ ನೇಟ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಮವುಳ್ಳ ಒಂದು ಮರ. ಲೆಗ್ಯೂಮಿನೋಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸಿಸಾಲ್‌ಪಿನಿಯೇಸೀ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಎಣ್ಣೆಮರ, ಕಮ್ರ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯ ಭಾರತ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಸವನ್ನಮಾದರಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುವುದು. ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಣ ನೆಲವಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನ. ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಬಲು ನಿಧಾನ. ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇರು ಹೀರಕಗಳಿಂದ (ರೂಟ್ ಸಕರ್ಸ್); ಬೀಜಪ್ರಸರಣದಿಂದ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಬಿತ್ತನೆಯಿಂದಲೂ ನಾಟಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಮೊದಲ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಜಯಪ್ರದವಾದುದು.

ಈ ಮರ 100' ವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯುವುದಾದರೂ ಇದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರ 60' ಮಾತ್ರ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕಾಂಡ ನೀಳ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ರೆಂಬೆಗಳಿವೆ. ಸಣ್ಣ ಗಿಡಗಳ ತೊಗಟೆ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗೂ ಇದ್ದು ಮರಕ್ಕೆ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಒರಟಾಗಿ ಕಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೀಳು ಬಿಟ್ಟು ತೆಳುವಾದ ಪದರಗಳಾಗಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಕಂಚುವಾಳ ಅಥವಾ ಬಿಳಿ ಮಂದಾರದ (ಬಾಹಿನಿಯ) ಎಲೆಯಂತೆ ಎರಡು ಕಿರು ಎಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಎರಡೂ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಲೆ ಒರಟು. ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು; ಸಂಕೀರ್ಣ ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛ ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲೂ ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು 5; ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿವೆ. ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದವಾಗಿದ್ದು ದಳಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಹೂ ದಳಗಳು ಇಲ್ಲ. ಕೇಸರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 10 ಅಥವಾ 5. ಇವು ಚಿಕ್ಕವು. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು; ಒಳಗೆ 2 ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು; ಅಣಬೆಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕಾರಾಚಿ ಹೂ ಬಿಡುವ ಕಾಲ ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ತಿಂಗಳು. ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಳು ಮಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಚಪ್ಪಟೆ. ಉದ್ದ 2–3 ಇಂಚು ಬೀಜ ಒಂದೇ ಒಂದು.

ಈ ಮರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಅತಿ ಭಾರವಾದ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮರಗಳಲ್ಲೊಂದು ಒಂದು ಘನ ಅಡಿಗೆ ಸುಮಾರು 80 ಪೌಂಡು ತೂಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಜನ್ ಎಂಬ ವಾಣಿಜ್ಯ ನಾಮವಿದೆ ಈ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳ ಬಣ್ಣ ಕೆಂಪಿನಿಂದ ಕಪ್ಪಿನವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಟ್ಟಿಮರವಾದುದರಿಂದ ಕೊಯ್ಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಲೇತಿನಿಂದ ಗುಂಡಾದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಗಾಡಿಯ ಚಕ್ರಗಳು, ನೇಗಿಲು, ಕಂಬ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಇಳಿಸುವ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮರದ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಂಟು. 5 ಅಡಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುತ್ತುವರಿಯುಳ್ಳ ಮರದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಬಹುದು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೆಲದಿಂದ 3 ಅಡಿ ಮೇಲೆ ಕಾಂಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ರಂಧ್ರ ಮಧ್ಯದ ಬೆಂಡಿನ ವರೆಗೂ ಹೋಗಬೇಕು. ಒಂದು ಮರ ಸುಮಾರು 4 ರಿಂದ 16 ಗ್ಯಾಲನುಗಳಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಗೊನರೀಯ ಮುಂತಾದ ಮೇಹರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಮರದ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ನಾರನ್ನು ಸಹ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ನಾರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಾವಿಯ ಹಗ್ಗ ಮತ್ತು ಇತರ ವ್ಯಾವಸಾಯಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಾಚಿಯ ಎಲೆಯನ್ನು ದನಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. (ಆರ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾರೀಯಾತ್, ಥಾಮಸ್ : 1577–1617. ಪ್ರವಾಸಿ. ಸಾಹಸಿಗ. ಪಾದ್ರಿಯ ಮಗ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸಾಮರ್‌ಸೆಟ್‌ನ ಓಡ್‌ಕೂಂಬ್‌ನಲ್ಲಿ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ವಿಂಚೆಸ್ಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿದ. ಒಂದನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜನಾದ ಮೇಲೆ ಆತನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ರಾಜಕುಮಾರ ಹೆನ್ರಿಯ ಬಳಿ ನೌಕರಿಗೆ ಸೇರಿ ಅನಂತರ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ. ಸ್ವಯಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರೀಯಾತ್ ಹೆಸರಾದವ. 1608ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ಮೈಲಿಗಳಷ್ಟು ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ಬಂದ. ಈ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತನಾದ ಈತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ. 1614ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟು 1615ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆಗ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಜ್ಮೀರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಮೊಗಲ್ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ರೋನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಹದಿನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಕಲ ಅಜ್ಮೀರದಲ್ಲಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆಗ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ 1617ರ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೂರತ್ ತಲುಪಿದ. ತಲುಪಿದವನೇ ಜ್ವರದಿಂದ ನರಳತೊಡಗಿ 1617ರ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೇ ನಿಧನನಾದ. ತಪತೀನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಇವನ ಸಮಾಧಿಯಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಸೂರತ್ತಿನ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದ ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ

ಮಾರಿಸನ್ ಆ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಹೋಗಿ ವಿಫಲನಾದ. ಕಾರೀಯಾತ್ಸ್ ಕ್ರೂಡಿಟೀಸ್ ಎಂಬುದು ಕಾರೀಯಾತನ ಮೊದಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇವನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ವತ್ತನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾರೀಯಾತ್ ಹಾಸ್ಯಗಾರನಲ್ಲದೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೂ ಆಗಿದ್ದ. *

ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಳಗ : ಮೈಸೂರಿನ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಳಗ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವರಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹದಿನಾಡು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳು. ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರನಾಯಕನೂ ಹದಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಾದವ ವಂಶಸ್ಥನೊಬ್ಬನೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹದಿನಾಡು ಪಾಳೆಯಗಾರನಿಗೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿವಿಕಲ್ಪ ಉಂಟಾಗಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. ಈ ಸಮಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹದಿನಾಡನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಪಾಳೇಗಾರ ಮಾರನಾಯಕ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದ. ಅದರಂತೆ ಹದಿನಾಡು ಪಾಳೆಗಾರನ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಮಾರನಾಯಕ ಕೀಳು ಕುಲದವನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಹದಿನಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಪಾಳೇಗಾರನ ಪತ್ನಿ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಮಾರನಾಯಕನಿಗೆ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡ ಮಾರನಾಯಕ ಹದಿನಾಡನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ತನಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಮಾರನಾಯಕನನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಒಳಗೊಳಗೆ ಸಂಚು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಾರನಾಯಕ ಈ ಯಾವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉತ್ತರ ದೇಶದ ಕಡೆಯಿಂದ ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದವರು ವಿಜಯ, ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಯುವಕರಿಬ್ಬರು. ಅವರು ಹದಿನಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಜನರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಪಾಳೇಗಾರರ ಮನೆಗೆ ಒದಗಿರುವ ಕಷ್ಟದ ಕತೆ ಕೇಳಿದರು. ಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಅವರು ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಚಿಸಿ, ಅರಮನೆಗೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಮಾರನಾಯಕನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ರಹಸ್ಯ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆಗ ಹದಿನಾಡು ನೇರವಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಾರನಾಯಕನನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಮಾರನಯಕನನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಾರನಾಯಕನ ಮೇಲೆ, ಆ ಮೊದಲೇ ಬಂದು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ವಿಜಯ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರು ಬಿದ್ದು ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಾದಕವಸ್ತು ಸೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿದ ಮಾರನಾಯಕನ್ನು ಕೊಂದರು ಎಂಬ ಕತೆಯೂ ಉಂಟು. ಕೂಡಲೇ ವಿಜಯ, ಕೃಷ್ಣರು ಹದಿನಾಡನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ ಸೈನ್ಯಸಮೇತರಾಗಿ ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಅದನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಇದು ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಳಗದ ಮೊದಲ ಭಾಗ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಬಲಗುಂದುತ್ತ ಬಂದಂತೆಲ್ಲ ಅದರ ಸಾಮಂತರು, ಪಾಳೇಗಾರರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುತ್ತ ಬಂದರು. ಕಡೆಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಅರಸರೂ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ. ಈ ಸುಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಪಾಳೇಗಾರ ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನೆಂದು ಸಾರಿಕೊಂಡ. ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಪಾಳೇಗಾರರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯೂ ಒಂದು. ಆದರೆ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅರಸರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಯದುವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ರಾಜಒಡೆಯ ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಜ್ವಲವಾಗಿದ್ದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅನೇಕ ಪಾಳೆಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದ. ಈ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಗೇ ನಡೆಯ ಬಿಟ್ಟರೆ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕುಂದುಬರುವುದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ವೀರರಾಜಯ್ಯ ಮೈಸೂರಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ. ಅವನ ಸೇನೆ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ಆಚೆಯ ತಪ್ಪಲಿನವರೆಗೆ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂತು. ಆದರೆ ರಾಜಒಡೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಸೇನೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ. ಈ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಕಾರಗಹಳ್ಳಿಯ ಸೇನೆ ಬೆದರಿ ಹಿಂದೋಡಿತು. ರಾಜಒಡೆಯನ ಸೇನೆ, ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಕೋಟೆಯವರೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ, ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು. ಆ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮೈಸೂರು ಸೇನೆಗೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳು ಬೇಕಾದುವಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸವೂ ಆಯಿತು. ಕಡೆಗೆ ಕೋಟೆ ರಾಜಒಡೆಯನ ವಶವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಒಂದು ಭದ್ರ ಕೋಟೆ ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಅಪಾಯ ಎಂದರಿತ ರಾಜ ಒಡೆಯ ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿ ಹರಳು ನೆಡಿಸಿದನಂತೆ. ಈ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ, ಜನಪದ ಕತೆಗಳು. ಆದರೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಆಧಾರಗಳು ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಈ ಎರಡೂ ಕಾಳಗಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೀಲಗಾರರು ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಳಗ ಎಂಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಲಾವಣಿಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಯ ಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಾಳಗದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ರಾಚಪ್ಪಾಜಿಯವರು ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಪಾಳೆಗಾರನನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ರಾಜ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ ನಿಂತರು ಎಂಬ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಕತೆ ಅಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಾರೆಗಿಡ : ರೂಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕ್ಯಾಂತಿಯಮ್ ಪಾರ್ವಿಫ್ಲೋರಮ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಗಿಡ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಂಜರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭೇದವಲ್ಲದೆ ಇದರಂತೆಯೇ ಇರುವ ಕ್ಯಾ. ಡೈಕಾಕ್ಕಮ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾ. ಅಂಬೇಲೇಟಮ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಚಿಕ್ಕ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳಾಗಿಯೊ ಸಣ್ಣ ಪೊದರುಗಳಾಗಿಯೊ ಇಲ್ಲವೆ ಸಣ್ಣ ಮರಗಳಾಗಿಯೊ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲೂ ಎಲೆಗಳು ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಂಕುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಚೂಪಾದ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಇವು ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಕಂಕುಳು ಮೊಗ್ಗುಗಳು. ಹೂಗಳು ಸಣ್ಣವು, ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹಣ್ಣು ಅಷ್ಠಿಫಲ ಮಾದರಿಯದು. ಮಾಗಿದಾಗ ಕಂದುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಒಳಗೆ ಎರಡು ಬೀಜಗಳಿವೆ. ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕ್ಯಾಡೈಕಾಕ್ಕಮ್‌ನ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂಳೆಗಳಿಗೆ, ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರ ಕಾಂಡವನ್ನು ಕೈ ಬೆತ್ತಗಳಿಗೂ ವ್ಯವಸಾಯದ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಗೂ ಬಾಚಣಿಗೆ ಗೊಂಬೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಯಾ. ಪಾರ್ವಿಫ್ಲೋರಮಿನಬೇರು ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಶೀತ ಭೇದಿಗಳಿಗೆ ಉಪಶಮನ ಔಷಧಿಯಾಗಿಯೂ ಬೇರನ್ನು ಜಂತುಹುಳು ನಾಶಕವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಂಡವನ್ನು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಹಿಡಿಗಳಾಗಿಯೂ ಅಚ್ಚುಗಳಾಗಿಯೂ ಬಳಸುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಎಲೆ, ಎಳೆಯಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳು ಆಡುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಮೇವು. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.; ಎನ್.)

ಕಾರೆಗಿಡದ ಒಂದು ರೆಂಬೆ

ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳು : ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸುಮಾರು 1,800 ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿನ ಸ್ತರಗಳು (ಕಾರೇವ ಬೆಡ್ಸ್). ಇವು ಭೂಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ಲಿಸ್ಟೊಸೀನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರೋವರ, ನದಿ ಮತ್ತು ಹಿಮನದಿಗಳ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಶೇಖರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸ್ತರಗಳಿಗೆ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಹಿಮಾಲಯ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ನೈರುತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಇವೆ. ಇವು ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 130 ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದ ಮತ್ತು 30 ಕಿಲೋಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಅಗಲವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣಮರಳು ಮತ್ತು ನಯವಾದ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಮಣ್ಣುಗಳಿಂದಾದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ; ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ 1–2 ಮೀಟರು ದಪ್ಪದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಲ್ಲದ ಲಿಗ್ನೈಟ್ ಪದರಗಳೂ ಇವೆ. ಮೇಲೊತ್ತರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಪರ್ವತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವತಳದಿಂದುಂಟಾದ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ತರಗಳು ಶೇಖರವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಶಿಲಾವಿಧಿಗಳ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶೇಖರವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಸ್ತರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಪಿರ್ ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಈಶಾನ್ಯಭಾಗದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸುಮಾರು 3700ರಿಂದ 4,000 ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕೆಳವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲು ವಿಭಾಗವೆಂದು ಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಕೆಳಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಮೇಲುಸ್ತರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಕೆಳ ಕಾರೇವಾದ ಕೆಳಗಿನ ಸುಮಾರು 900 ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಸ್ತರಗಳು ನದಿ ಮತ್ತು ಹಿಮನದಿಗಳಿಂದ ಮೊದಲನೇ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಯುಗಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಶೇಖರವಾದವೆಂದು ನಂಬಬಹುದು. ಅದೇ ಕೆಳ ಕಾರೇವಾದ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರಗಳು ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಯುಗದ ಅಂತರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಳ ವಿಭಾಗದ ಮೇಲಿನ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 70 ವಿಧದ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳಬೀಜದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದಂತಹವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥವು. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1,700 ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಮೀರದ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಸಸ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸುಮಾರು 3,500 ಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿರುವ ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳು ಶೇಖರವಾದ ಅನಂತರ ಅವು ಮೇಲೊತ್ತರಿಸಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಈ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳಲ್ಲದೆ ಮೀನು, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ದನ, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ರೈನಾಸೆರಸ್‌ಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಈ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕಾರೇವ ಮೇಲ್ವಿಭಾಗ ಸುಮಾರು 350 ಮೀ.ಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪಸ್ತರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಇವೆ.

ಕಾರೇವಸ್ತರಗಳ ಕೆಳವಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಾಣಿ ಅವಶೇಷಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶಿವಾಲಿಕ್ ಯುಗದ ಪಿಂಜೊರ್ ಅವಧಿಯ ಸಮಕಾಲೀನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪಿರ್‌ಪಂಜಾಲ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೊನೆಯ ಮೇಲೊತ್ತರಿಸುವಿಕೆ ಕಾರೇವ ಶೇಖರಾಂತರವೆಂದೂ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಆದಿಮಾನವ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೂ ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಮಾನವನ ಜೀವಾವಶೇಷಗಳಾವು ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. (ಎಂ.ವಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ : ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಪುದುಚೇರಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೊಂದು; ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪಟ್ಟಣ. ಕಾರೈಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶ ಉ.ಅ. 10^0 50^1 ನಿಂದ 11^0 ರವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 70^0 43^1ನಿಂದ 79^0 52^1 ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪುದುಚೇರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 150 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ, ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಕೊಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗದಂತಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 150 ಚ.ಕಿಮೀ. ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್, ತಿರುನಲ್ಲೂರ, ನೆರಾವಿ, ನೆಡುಂಗಾಡು, ಕೊಟ್ಟುಚೆರಿ ಮತ್ತು ತಿರುಮಲೈರಾಯನ್ ಪಟ್ಟನಂ– ಎಂಬ ಆರು ಸಣ್ಣ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ (ಕಮ್ಯೂನ್). ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪಟ್ಟಣವೇ ಅಲ್ಲದೆ 118 ಗ್ರಾಮಗಳುಂಟು. ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 74333 (2001).

ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಕವಲೊಂದರ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ಕಾವೇರಿಯ ಕಾಲುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಬತ್ತ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ತರಿ ಜಮೀನಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. 10,000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಬಲು ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚ.ಕಿಮೀಗೆ 3000ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ.

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಪಟ್ಟಣ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯ ತೆರೆದ ಹಡಗುದಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇಲ್ಲಿ 43 ಮೀ ಎತ್ತರದ ದೀಪಸ್ತಂಭವುಂಟು. 13 ಕಿಮೀ ಫಾಸಲೆಯವರೆಗೂ ಇದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಮಾಯಾವರಂ–ಪೆರಾಲಂ ರೈಲುದಾರಿ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ 1739ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಪದಚ್ಯುತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ತಂಜಾವೂರಿನ ದೊರೆ ಸಯ್ಯಾಜಿಗೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲು ಸಹಾಯಮಾಡಿದ್ದ ಫ್ರೆಂಚರ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲನ್ನು ಅವರಿಗೆ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಆತ 1738ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದ ವಾಗ್ದಾನದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದುದರಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರು ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ನೆರವಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರು. 1760 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇದನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಡಿದ್ದು, 1765ರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೇ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿದರು. ಅನಂತರವೂ ಮೂರು ಸಾರಿ ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಯುದ್ಧ ಪ್ರಚೋದಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂಬ ಷರತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಕೊನೆಗೆ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೇ ಇದನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಮೇಲೆ–1954ರಲ್ಲಿ –ಫ್ರೆಂಚರು ಇದನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಸ್ತುತಃ ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದರ ಅಧಿಕೃತ ಹಕ್ಕು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾದ್ದು 1956ರಲ್ಲಿ. (ಯು.ಜಿ.ಎಂ.)

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಮ್ಮೆ : ಅರುವತ್ತಮೂರು ಪುರಾತನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು. ಚೋಳದೇಶದ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಹೆತ್ತವರಿಟ್ಟ ಹೆಸರು ಪುನಿತವತಿ. ಪರಮದತ್ತನೆಂಬ ಈಕೆಯ ಪತಿ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ಪರಮದತ್ತ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪರಿಚಿತಸ್ಥನೊಬ್ಬ ಎರಡು ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ. ಅವನ್ನು ಪರಮದತ್ತ ತನ್ನ ಮಡದಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಹಸಿದಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಶಿವಭಕ್ತ ಮನೆಗೆ ಬರಲು ಪುನಿತವತಿ ಅವನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಆರೋಗಣೆಗೆ ಒಂದು ಮಾವಿನಹಣ್ಣನ್ನು ಕುಯ್ದು ಬಡಿಸಿದಳು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ವೇಳೆಗೆ ಪರಮದತ್ತ ಊಟಕ್ಕೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಗಂಡನಿಗೆ ಊಟದೊಂದಿಗೆ ಉಳಿದ ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣನ್ನು ಹೆಂಡತಿ ಬಡಿಸಿದಳು. ಹಣ್ಣು ಬಹಳ ಸವಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಹಣ್ಣನ್ನೂ ತಂದು ಬಡಿಸುವಂತೆ ಗಂಡ ಕೇಳಿದ. ಪುನಿತವತಿ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಾಬರಿಗೊಂಡಳು. ನಡೆದ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೆದರಿದಳು. ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಪಾರು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಉಮಾಪತಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಳು. ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತೆಯ ಕರೆಗೆ ಶಿವ ಓಗೊಟ್ಟಂತೆ ಪುನಿತವತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾವಿನಹಣ್ಣು ಬಿತ್ತು. ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಪುನಿತವತಿ ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತನ್ನ ಗಂಡನ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಡಿಸಿದಳು. ಪರಮದತ್ತ ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದ. ಮೊದಲು ತಿಂದ ಮಾವಿನಹಣ್ಣಿಗಿಂತ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡ. 'ಇದು ನಾನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮಾವಿನಹಣ್ಣಲ್ಲ. ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಮಧುರವಾದ ಮಾವಿನಹಣ್ಣನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ದುರ್ಲಭ. ಈ ಹಣ್ಣು ಎಲ್ಲಿಯದು? ಇದು ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು?' ಎಂದು ತನ್ನ ಸತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಆಗ ಹೆಂಡತಿ ಮರೆಮಾಚದೆ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಗಂಡನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಪರಮದತ್ತ ಅವಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಂಬದಾದ. 'ಪರಶಿವನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನಿನಗೆ ಮಾವಿನಹಣ್ಣು ದೊರೆತದ್ದು ನಿಜವಾದರೆ, ಅದರಂತೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣನ್ನು ಈಗ ತರಿಸು, ನೋಡುವ' ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಪುನಿತವತಿ ವಿವಶಳಾಗಿ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಳು. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಫಲಿಸಿ ಕೈಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹಣ್ಣು ಬಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಪತಿಗೆ ನೀಡಿದಳು. ಅವನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಿ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡ. ಆದರೆ ಆ ಹಣ್ಣು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮಾಯವಾಯಿತು.

ಪರಮದತ್ತ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ನಡುಗಿದ. ಪರಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ವನಿತಾರತ್ನ ಮಾನವಕೋಟಿಗೆ ಸೇರಿದವಳಲ್ಲ : ಪರದೈವವೇ ಇರಬೇಕು–ಎಂದು ಬಗೆದ. ಅಂಥವಳೊಡನೆ ಸಂಸಾರ ನಡೆಸುವುದು ತಕ್ಕುದಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ. ತನ್ನ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯಗೊಡದೆ ಪುನಿತವತಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ತೊರೆದು ಇರತೊಡಗಿದ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಆಕೆಯಿಂದ ದೂರ ಹೋಗಿ ಬಾಳುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ. ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಲುವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಹಡಗನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಮಿತ ಲಾಭ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಚೋಳದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತ ಪಾಂಡ್ಯದೇಶದ ಒಂದು ರೇವುಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿದ. ಅಲ್ಲಿನ ವೈಶ್ಯಕುಲದ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಮಗು ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪುನಿತವತಿ ಎಂದೇ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟ.

ಇತ್ತ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪುನಿತವತಿ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಬರವನ್ನು ತವಕದಿಂದ ಇದಿರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪರಮದತ್ತನ ನೆಲೆಯ ಸುದ್ದಿ ಪುನಿತವತಿಯ ಬಂಧುಬಳಗದವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅವರು ಪುನಿತವತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಪತಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಪುನಿತವತಿಯ ಬರವನ್ನು ತಿಳಿದ ಪರಮದತ್ತ ಭಯಭೀತನಾದ. ಹೇಗೋ ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಮಗಳನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಪುನಿತವತಿ ಇದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದು ಬಂದವನೇ ಪುನಿತವತಿಯ ಕಾಲ್ಗಳಿಗೆರಗಿ ದಂಡಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿದ. 'ನಾನು ತಮ್ಮ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನಲ್ಮೆಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ, ಈಕೆ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ; ಈ ಮಗು ನನ್ನ ಮಗಳು. ಇವಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ' ಎಂದು ನುಡಿದ. ಪುನಿತವತಿಯ ಬಳಗದವರು ಪರಮದತ್ತನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ, ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೀಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದುದೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಪರಮದತ್ತ ಆ ವನಿತಾರತ್ನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಒಂದು ಅದ್ಭುತವನ್ನು ಕಂಡುದಾಗಿಯೂ ಆಕೆ ಪರಮದೈವವೇ ಹೊರತು ಮಾನವ ಕೋಟಿಗೆ ಸೇರಿದವಳಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಆಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮನದೇವತೆಯಂತೆ ಭಾವಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದ ; ತನ್ನಂತೆ ಅವರೂ ಆಕೆಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿದ. ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದಿಙ್ಮೂಢರಾದರು. ಪುನಿತವತಿ ದಿಕ್ಕು

ತೋಚದೆ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಮೌನದಿಂದ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಳು. ಗಂಡನಿಗೆ ಬೇಡದ ಚೆಲುವಿನ ರೂಪ ತನಗೂ ಬೇಡವೆಂದು ಬಗೆದು ತನ್ನನ್ನು ಮರುಳಾಗಿಸುವಂತೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದಳು. ಪರಶಿವನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಆಕೆಯ ಮಾಂಸ ತುಂಬಿದ ದೇಹ ಅಳಿದು ಎಲುಬಿನ ಗೂಡು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು. ಬಂಧುಬಳಗದವರು ಅವಳ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಭೀತಿಗೊಂಡು ಅವಳಿಗೆ ಪೊಡಮೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಮ್ಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಾಯಿತು.

ಪಿಶಾಚಿ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಮ್ಮೆ ಹೊಸ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ತಿರುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ನಡೆದು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವನ್ನೈದಿದಳು. ಆ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಂದ ನಡೆಯಲಾಗದೆಂದು ತಲೆಯಿಂದ ನಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇವಳ ಬರವನ್ನು ಕಂಡ ಗಿರಿಜೆ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡು ಮಾದೇವಿಗೆ ಪೊಡಮಟ್ಟು, ತಲೆಯಿಂದ ನಡೆದುಬರುತ್ತಿರುವ ಈ ಮರುಳು ಯಾವುದು, ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವುದು–ಎಂದು ಬೆಸಗೊಂಡಳು. ಶಂಕರ ಈಕೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಹೇಳಿದನಲ್ಲದೆ ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಮ್ಮೆ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಲೆ ಎನ್ನಮ್ಮೆ ಎಂದು ಬಲು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕರೆದ. ಅಮ್ಮೆಯೂ ಎನ್ನಪ್ಪ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಸದಾಶಿವನ ಪಾದಗಳಿಗೆರಗಿದಳು.

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಮ್ಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ 'ನೀನು ಬೇಡುವ ವರವಾವುದು – ಎಂದು ಕೇಳಿದ. 'ದಯಾಪರನಾದ ಶಶಿಧರನೇ, ಅಮರವಾದ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹ ಬೇಕು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟು ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು, ಎಂದೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆಯದಿರುವಂತೆ ದಯೆಗೈಯಬೇಕು' ಎಂದ ಅಮ್ಮೆಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಪರಶಿವ ಅಸ್ತು ಎಂದ. 'ತೆಂಕಣದಲ್ಲಿರುವ ತಿರುವಾಲಂಗಾಡು ಎಂಬ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಾಂಡವವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಮುದಿತಳಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಡುತ್ತಲಿರು' ಎಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ ಅಮ್ಮೆ ತಿರುವಾಲಂಗಾಡನ್ನು ತಲುಪಿ ನಟರಾಜನ ವಿಶ್ವತಾಂಡವವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತ ತಿರುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಶಂಕರ ಕರುಣೆದೋರಿ ಅವಳಿಗೆ ಗಣಪದವನ್ನಿತ್ತು ಸಂತೈಸಿದ.

ಹರಿಹರ ಈಕೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ರಗಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಕಾರೊ, ಆನ್ನಿಬಾಲೆ : 1507–1566. ಇಟಲಿಯ ಕವಿ, ಪಂಡಿತ, ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಮರ್ಶಕ. ಸೆಲಿನಿ, ವರ್ಚಿ ಮತ್ತು ಬೆಂಬೊ ಮೊದಲಾದವರ ಸ್ನೇಹಿತ. ಪೆಟ್ರಾರ್ಕನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಹಲವು ಸುಂದರ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ವರ್ಜಿಲ್ ಕವಿಯ ಈನಿಯಡ್ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸರಳರಗಳೆಯಲ್ಲೂ ಲಾಂಗಸ್‍ನ ಡಾಫ್ನೆ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ ಇಟಲಿ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ. ರೋಮಿನ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಈತನ ಚಿಂದಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಸಹೋದರರು ಎಂಬ ಪ್ರಹಸನ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿತ್ತು. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಕ್ : ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ತೆಳುವಾದ ಕೋಶಭಿತ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಮೇಣದಂಥ ಸೂಬರಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವಿನ ಹೊದಿಕೆಯುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಮರಗಳ ಹೊರ ತೊಗಟೆ. ಆದರೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮರದ ತೊಗಟೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಮರದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು ಕ್ವರ್ಕಸ್ ಸೂಬರ್ (**ನೋಡಿ– ಓಕ್**). ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಮರದ ತವರು. ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ಸ್ಪೇನ್, ದಕ್ಷಿಣ ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಟಲಿ, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಟ್ಯುನಿಸಿಯ, ಆಲ್ಜೀರಿಯ ಮತ್ತು ಮೊರಾಕೋಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 80,9400. ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಕಾರ್ಕ್ ಮರದ ಕಾಡುಗಳಿವೆ.

ಕಾರ್ಕ್‍ಮರದ ಒಳತೊಗಟೆ ವಿಭಜನಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಾರ್ಕ್ ಕೇಂಬಿಯಮ್ ಎಂಬ ಅಂಗಾಂಶವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಗಾಂಶ ತನ್ನ ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಭಾಗಗಳೆರಡರ ಕಡೆಗೂ ಆನುಷಂಗಿಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅಂಗಾಂಶವೇ ಕಾರ್ಕ್. ಇದನ್ನು ಮರದಿಂದ ಆಗಾಗ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಸಲ ಹೀಗೆ ತೆಗೆಯಲಾದ ಕಾರ್ಕ್ ಅಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲಿನವು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯವಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಕಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದ ಹಲವಾರು ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ತಗ್ಗುಮಟ್ಟದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಂದ್ರತೆ (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಗ್ರಾವಿಟಿ), ಸಂಕುಚಿತತೆ (ಕಂಪ್ರೆಸಿಬಿಲಿಟಿ), ಪುಟಿತತೆ (ಇಲ್ಯಾಸ್ಟಿಸಿಟಿ), ನೀರು ಮತ್ತು ಗಾಳಿಗೆ ಅಪಾರಗಮ್ಯತೆ, ತಗ್ಗುಮಟ್ಟದ ಉಷ್ಣವಾಹಕತ್ವ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾಳಾಗದಿರುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಜಡವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಮ್ಲಕ್ಷಾರ ಅಥವಾ ಜೈವಿಕ ದ್ರವ ವಸ್ತುಗಳು ಇದರ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಕನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೀಸೆಗಳ ಬಿರಡೆಯಾಗಿ, ದಾರ ತಂತಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸುತ್ತುವ ಉರುಳೆಗಳಾಗಿ, ಯಂತ್ರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಹೊದಿಕೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಕ್ ಉಪಯೋಗುವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ತಳಗಳು, ಚಾಪೆಗಳು, ಕೃತಕ ಕೈ ಕಾಲುಗಳು, ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಟೋಪಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಒಳಪದರದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈಜುಬುರುಡೆಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಕನ್ನು ಕೊರೆಯುವಾಗ ಉಳಿಯುವ ಕಳಪೆ ಭಾಗಗಳನನ್ನು ಉಷ್ಣ, ವಿದ್ಯುತ್ತುಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಅವಾಹಕ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮರಕ್ಕೆ 20 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಕನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು 150 ವರ್ಷ ಬಾಳುವ ಈ ಮರದಿಂದ 8 ರಿಂದ 10 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಕ್ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಕಾರ್ಕನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಉದ್ದನೆಯಪಟ್ಟಿಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಕಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಲವಾರು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ಒಣಗಲು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಟ್ಯಾನಿಸ್ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಮೇಲೆ ಒಣಗಿಸಿ, ಬೇಕಾದ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಗ್ನೋನಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಿಲಿಂಗ್‍ಟೋನಿಯ ಹಾರ್ಟೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ಮರದಿಂದಲೂ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಾರ್ಕನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮರಕ್ಕೆ ಬಿರಟು ಮರ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಹೆಸರೂ ಇಂಡಿಯನ್ ಕಾರ್ಕ್ ಟ್ರೀ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಹೆಸರೂ ಇವೆ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಜೆ.)

ಕಾರ್ಕಳ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 241 ಅಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1400.63 ಚ.ಕಿಮೀ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲರೀತಿಯ ಉತ್ತಮ ಕಟ್ಟಡಕಲ್ಲುಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲು, ಜಂಬುಕಲ್ಲು (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಜಂಬುಕಲ್ಲು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಅಗೆದು

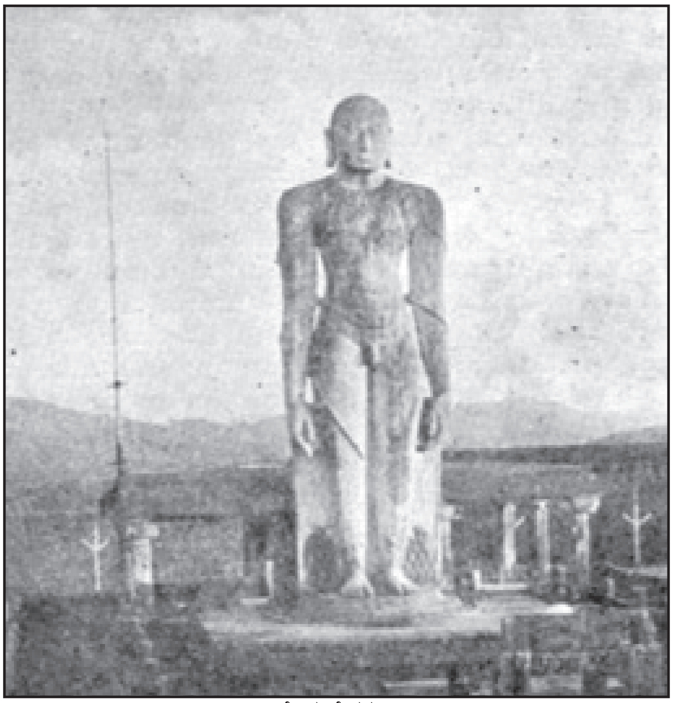

ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ

ತೆಗೆದಾಗ ಮೃದುವಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ದು ತಯಾರಿಸಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಆಗುಂಬೆ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಕಳದ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾದುದು. ಜೂನ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಹೊಳೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ರಾಮಸಾಗರ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸರೋವರ. ಸುಮಾರು 700 ಅಡಿ ಎತ್ತರದಿಂದ ಬೀಳುವ ಭಂಡಾಜೆ ಜಲಪಾತ ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅರಣ್ಯಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಜನ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಕಾರ್ಕಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,05,598 (2001). ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,116 (2001).

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ಇದಲ್ಲದೆ ತೆಂಗು, ಅಡಿಕೆ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಅನಾನಸ್, ಹಲಸು, ಮಾವು, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಗೇರುಬೀಜ ಇಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಲ್ಲುಕೆಲಸ, ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು. ನಶ್ಯದ ತಯಾರಿಕೆ, ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಹೆಂಚಿನ ತಯಾರಿಕೆ, ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕೆಲವುಂಟು. ಬೀಜೋತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ (ಸಾಣೂರು), ಅನಾನಸ್ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ (ಮೂಡಬಿದ್ರೆ) ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಭಿವೃದ್ಧಿ ಫಾರ್ಮಸಿ (ಕಾರ್ಕಳ) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು, ಕಾರ್ಕಳದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಜೈನಕಾಶಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೂಡಬಿದ್ರೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಜೈನಬಸದಿಯೊಂದುಂಟು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ದನದ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಲಿತಕಲೆಗಳು. ಕಾರ್ಕಳ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಉಡುಪಿ, ಮೂಡಬಿದ್ರೆ, ಆಗುಂಬೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಬಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. (ಎಸ್.ಎನ್)

ಇತಿಹಾಸ : ಪಾಂಡ್ಯನಗರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ತಳೆದಿದ್ದ ಕಾರ್ಕಳದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನುಳ್ಳ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಶಾಸನ 1333ರದು. ಕಳಸ ರಾಜವಂಶದ ಭೈರರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಬಹುಶಃ ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲೊಂದು ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಭೈರರಸರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಂಬುಜದ ಸಾಂತರ ವಂಶದವರಾಗಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಹೊಯ್ಸಳರ, ಅನಂತರ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರು ಒಳಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಭೈರರಸ ವಂಶದವರು ಜೈನಧರ್ಮೀಯರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜೈನಬಸದಿಗಳೂ ಜೈನರ ಮಠವೂ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಈ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತಶಯನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಭೈರರಸ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಭೈರವ 1557 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದಾಗಿ ಐತಿಹ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು 12–13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಕೃತಿಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ತ್ರಿಭುವನ ಜಿನ ಚೈತ್ಯಾಲಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಮತ್ತು ಈಗ ಚತುರ್ಮುಖ ಬಸದಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವ ಜೈನಮಂದಿರ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದೂ ಈ ರಾಜನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲೆ (1545). ಕಾರ್ಕಳದಲ್ಲಿರುವ 41ವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು 1432 ರಲ್ಲಿ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ದೇವರಾಯ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಏಕಶಿಲಾ ವಿಗ್ರಹ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟ ವಿಗ್ರಹದಂತೆ ಇದೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಕಳದಲ್ಲಿರುವ ಮಾನಸ್ತಂಭಗಳು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಚತುರ್ಮುಖ ಬಸದಿಯ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ–ಮಲ್ಲ–ಮುನಿಸುವ್ರತರ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ 15–16 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಲಿತಕೀರ್ತಿ ಭಟಾರಕರ ಮಠ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭಮೂರ್ತಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಇದರ ಎತ್ತರ 8 ಅಡಿ. ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಳಿಕಾಂಬಾ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಂದಿರ. ಇದರ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಕಳದ ಭೈರರಸರು ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯೋಪಾಸಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಲಲಿತಕೀರ್ತಿ, ನಾಗಚಂದ್ರ, ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳೂ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ, ಚದುರ ಚಂದ್ರಮ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳೂ ಇವರ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಮುದ್ದಣ ಕವಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನಂದಳಿಕೆ ಗ್ರಾಮ ಇರುವುದು ಕಾರ್ಕಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.; ಕೆ.ಎಸ್.ಡಿ.; ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಕೋಟ ರಾಜಸಂತತಿ : ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋನಂದ ರಾಜ ಸಂತತಿ 627 ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ರಾಜಸಂತತಿ. ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕ ದುರ್ಲಭವರ್ಧನ; ಗೋನಂದ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಮಗಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಗಂಡು ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ 627 ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. ಈ ವಂಶ 855 ರ ವರೆಗೂ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಆಳಿತು.

ದುರ್ಲಭವರ್ಧನ 36 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಯುವಾನ್‌ಚಾಂಗ್ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ದುರ್ಲಭವರ್ಧನ ಆಗಲೇ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಯುವಾನ್‌ಚಾಂಗ್‌ನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆತ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳದೆ ಹೋದರೂ ಆಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಅವನತಿ ಮತ್ತು ಶೈವಧರ್ಮದ ಏಳಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಜನರು ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಆದಿತ್ಯ ಇವರಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರವಲ್ಲದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಪಂಜಾಬು ದುರ್ಲಭವರ್ಧನನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವನ ಮರಣಾನಂತರ ಮಗ ದುರ್ಲಭಕ 50 ವರ್ಷ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರೂ ಆತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿವರಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಈತನಿಗೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ (ವಜ್ರಾದಿತ್ಯ), ತಾರಾಪೀಡ (ಉದಯಾದಿತ್ಯ) ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಾಪೀಡ (ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ) ಎಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು.

ದುರ್ಲಭಕನ ಅನಂತರ 713 ರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಈತ ಚೀನದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದೂತನನ್ನು ಕಳಿಸಿ. ಅರಬರ ವಿರುದ್ಧ ನೆರವು ಕೋರಿದ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಫಲನಾಗದೆ ಹೋದರೂ ಅರಬರ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ತನ್ನ ದೇಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡ. 720 ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ರಾಜನೆಂದು ಗೌರವಿಸಿದನೆಂದು ಆ ದೇಶದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈತ ಧರ್ಮ, ಔದಾರ್ಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ– ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಒಂದು ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಒಬ್ಬ ಮೋಚಿಯ ಮನೆ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆರಿಸಿದರು. ಮೋಚಿ ರಾಜನ ಬಳಿ ತನ್ನ ವಿಪತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ದೂರು ಕೊಟ್ಟ. ಆಗ ರಾಜ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ತಪ್ಪನ್ನರಿತು ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ. ಮೋಚಿ ರಾಜನ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಸ್ವತಃ ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ. ಈ ಘಟನೆ ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಪರತೆಗೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ತನ್ನ ತಮ್ಮ ತಾರಾಪೀಡನ ಕುತಂತ್ರದಿಂದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ 722 ರಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯಾದ. ತಾರಾಪೀಡ ಅನಂತರ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿದ. ಈತ ಕ್ರೂರಿ, ನಿರ್ದಯಿ, ಕೊಲೆಗಡುಕನಾಗಿ 4 ವರ್ಷ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ಅನೇಕರು ಈತನ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿಗೆ ಓಡಿಹೋದರು. ಇವನ ಅನಂತರ ಇವನ ತಮ್ಮ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಮುಕ್ತಾಪೀಡ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ 726 ರಲ್ಲಿ ಬಂದ. ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಕಾರ್ಕೋಟ ರಾಜಸಂತತಿಯಲ್ಲೇ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಹಾಗೆ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಜಯಿಸುವ ಗುರಿ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಸದಾ ಯುದ್ಧನಿರತನಾಗಿದ್ದರೂ ಇವನ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರ ಇತಿಹಾಸದ ಸುವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು.

ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಕನೌಜಿನ ಯಶೋವರ್ಮನೊಡನೆ ಒಂದುಗೂಡಿ ಟಿಬೆಟನರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ, ಪರ್ವತವಾಸಿಗಳಾದ ದರ್ದ, ಕಾಂಬೋಜ ಮತ್ತು ತುರುಷ್ಕರನ್ನೂ ಸದೆಬಡಿದ. ಅನಂತರ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕನೌಜಿನ ಯಶೋವರ್ಮನ ಮೇಲೆ ಜಯ ಗಳಿಸಿ, ಅವನು ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ತರುವಾಯ ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಒರಿಸ್ಸ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೂ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಗುಜರಾತ್, ಕಾಠಿಯಾವಾಡ, ಮಾಳ್ವ ಮತ್ತು ಮಾರ್‍ವಾಡಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಹೋಗಿ ವಲ್ಲಭಿಯ ಮೈತ್ರಕ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತೂರಿನ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ.

ದಕ್ಷಿಣ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಅನಂತರ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ. ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ತುಖಾರಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಟಿಬೆಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲಡಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಟಿಬೆಟನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಲು ಚೀನದೇಶದ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದ. ಆದರೆ ಚೀನದ ರಾಜ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನೆಂದು ಗೌರವಿಸುವುದರ ಹೊರತು, ಯಾವ ರೀತಿಯ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ನಾನಾ ಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿತು. ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಭವನಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ದೇವತಾಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಈತನ ಹೆಸರು ಅಮರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಕೆಲಸಗಳೆಂದರೆ ಮಾರ್ತಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯದೇವನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾಸಪುರ.

ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವ. ಈತ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಅನೇಕ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಯಶೋವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಅನಂತರ ಕನೌಜನಿಂದ ಭವಭೂತಿ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಪತಿರಾಜ ಎಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಆದರೂ ಕೆಲವುಬಾರಿ ಕ್ರೂರಿಯಾಗಿಯೂ ವಂಚಕನಾಗಿಯೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಕಲ್ಹಣ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. 36 ವರ್ಷಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅನಂತರ 760 ರಲ್ಲಿ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯ ಮರಣಿಸಿದ. ಅನಂತರ ರಾಜರು ಅಪ್ರಯೋಜಕರಾಗಿದ್ದು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕೀರ್ತಿ ಇಳಿಮುಖವಾದರೂ ಮತ್ತೊಂದು ಶತಮಾನದ ಕಾಲ ಈ ವಂಶ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲುಳಿದಿತ್ತು.

ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನ ಅನಂತರ ಆತನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಕುವಲ್ಯಪೀಡ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ. ತರುವಾಯ ಅವನ ತಮ್ಮ ವಜ್ರಾದಿತ್ಯ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿದ. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಧಿನ ಅರಬ್ಬಿ ಅಧಿಕಾರಿ ಹಿಷಾಮ್ ಇಬ್ನ್‌ಅಮ್ರ್ ಅತ್ ಟಘ್ಲಿಬೀ (768–

772) ಕಾಶ್ಮೀರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಅನೇಕರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದ. ಕ್ರೂರಿಯೂ ನಿರ್ದಯನೂ ಅಶಕ್ತನೂ ಆದ ವಜ್ರಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇವನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾಪೀಡ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮಲತಮ್ಮ ಸಂಗ್ರಾಮಪೀಡ ದಂಗೆಯೆದ್ದು, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು 7 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಅನಂತರ ಅವನ ತಮ್ಮ ಜಯಾಪೀಡ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ (770). ತನ್ನ ಅಜ್ಜ ಲಲಿತಾದಿತ್ಯನಂತೆ ಶಕ್ತನಾದ ಈತ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಭಾವಮೈದುನ ಜಜ್ಜ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡ. ಪದಚ್ಯುತನಾದ ಜಯಾಪೀಡ ವೇಷಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಅಲೆಯುತ್ತ ಪುಂಡ್ರವರ್ಧನ ದೊರೆ ಜಯಂತನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ತನ್ನ ಮಾವನ ಪರವಾಗಿ ಗೌಡ ದೇಶದ ಐವರು ಪುಂಡ ನಾಯಕರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದ. ಅನಂತರ ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಳಿದುಳಿದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜವನ್ನು ಗೆದ್ದ. ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ತಲಪಿ, ಜಜ್ಜನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಪುನಃ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನೆಂಬ ರಾಜನನ್ನು ನೇಪಾಲದ ಅರಮುಡಿಯೆಂಬವನನ್ನೂ ಗೆದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿನ್, ಉದ್ಭಟ ಮತ್ತು ದಾಮೋದರ ಗುಪ್ತರಂಥ ವಿಖ್ಯಾತ ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು. ಸು.30 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ ಅನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಿತೂರಿಯಿಂದ ಸಿಂಹಾಸನ ಕಳೆದುಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲಲಿತಾಪೀಡ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಾಮಪೀಡ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದ ಅನಂತರ ಲಲಿತಾಪೀಡನ ಮಗ ಚಿಪ್ಪಟ ಜಯಾಪೀಡ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಬಾಲಕನಾದ ಚಿಪ್ಪಟ ಜಯಾಪೀಡನ ಐವರು ಸೋದರಮಾವಂದಿರು ಆಡಳಿತ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಅವನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. 40 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹೆಸರಿಗೊಬ್ಬ ರಾಜನನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ತಾವೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಆ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳುಂಟಾದುವು. ಈ ಅನಾಯಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖವರ್ಮನ ಪುತ್ರ ಅವಂತಿವರ್ಮ 855-56ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ಪಲ ವಂಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.; ಬಿ.ಸಿ.ಪಿ.)

ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸಂಘಟನೆ : ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಅವರ ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸುಗಮವಾಗಿ ಕ್ರೋಡೀಕೃತವಾಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್). ಬಂಡವಾಳದ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗ, ಉದ್ಯೋಗನಿರ್ಮಾಣ, ಬಹಿರಂಗ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ-ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಣತಿ ಇರುವುದು ಅವಶ್ಯ. ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪದ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಷ್ಟಕ್ಕೇ ಈ ಪರಿಣತಿ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸುವುದೂ ಅವಶ್ಯ. ಕೆಲವು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಅನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಥೂಲ ಸರಳ ವಿಧಾನಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕವಾದ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಂಘಟನೆ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವೇಚನೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸಂಘಟನೆಯೂ ಸರಕು ತಯಾರಿಕಾ ವಿಧಾನ, ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರ, ಆಡಳಿತ ವಿಧಾನ, ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಾಲೀಕರ ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆಗಳು-ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸಂಘಟನಾ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿ, ಕಾರ್ಖಾನೆ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ, ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳನ್ನೂ ಎಡಬಿಡದೆ ಪಾಲಿಸಿ, ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಯಶಸ್ವಿ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು ಇವು ; 1 ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರ, ತಯಾರಿಕೆ ವಿಧಾನ, ಗುಣಮಟ್ಟ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯದ ಆಡಳಿತ-ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ರೂಪಣ. ಇದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಡೆಯರ ಕಾರ್ಯಭಾರ. 2 ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಡೆಯರು ರೂಪಿಸಿದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಆಡಳಿತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಉತ್ಪಾದನಕಾರ್ಯದ ಪ್ರತಿ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ಸದಾ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. 3 ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸಾಧಕಬಾಧಕಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ವರದಿಗಳು ಒಡೆಯರಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತಿರಬೇಕು. 4 ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಜವಾಬ್ದಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವನ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಬೇಕು. ಒಬ್ಬನ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಗದಂತಿರಬೇಕು. 5 ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ, ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು, ಸೂಕ್ತವಾದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರಬೇಕು. 6 ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಕೊಳ್ಳಿಕೆ ಇಲಾಖೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೂ ನೀತಿನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸಬೇಕು. 7 ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ತಲಪಿ, ಅವರ ಮನವೊಪ್ಪುವಂತಿರಲು, ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರಾಟ ಮತ್ತು ವಿತರಣ ವಿಭಾಗಗಳಿರಬೇಕು. ಮಾರಾಟ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ನೀತಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. 8 ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ತಜ್ಞರನ್ನೂ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನೀತಿ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಬೇಕು. 9 ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕು. 10 ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಪದಾರ್ಥದ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನ, ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕೊಳ್ಳಿಕೆ, ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮಾರಾಟ-ಇವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಆಲೋಚಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆ ನೀಡುವ ಯೋಜನಾವಿಭಾಗವಿರಬೇಕು. 11 ಹಣಕಾಸು ಇಲಾಖೆ, ವೆಚ್ಚನಿರ್ಣಯ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ಅಂಕಿ-ಅಂಶ ಇಲಾಖೆಗಳು ಇದ್ದು, ಇವು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ವರದಿಗಳನ್ನು ಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರರೂಪಗಳು: ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಂಘಟನೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಪ್ರರೂಪವೆಂದರೆ ಸೇನಾ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಣಿ ಸಂಘಟನೆ. ಇದು ಸೇನಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಇದೊಂದು ಅಪಪ್ರಯೋಗ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವಂಥ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಸೈನ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸಂಭವಿಸಿವೆ.

ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮಹಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನ (ಜನರಲ್ ಮ್ಯಾನೇಜರ್) ಹೊಣೆಗಳೂ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೂ ಅತಿ ಭಾರವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನೊಬ್ಬನನ್ನು (ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್) ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಮಹಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನ ಕೆಲವು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆದು, ಅದರ ಹೊಣೆಗಳೂ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೂ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನ ದೈಹಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಹೋದಾಗ, ಅವನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರನ್ನು (ಫೋರ್‌ಮನ್) ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದು ಇವರ ಕೆಲಸ. ಕೆಲಸಗಾರರು ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರಿಗೂ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಿಗೂ ಅವನು ಮಹಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೂ ಹೊಣೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎರಕ (ಫೌಂಡ್ರಿ), ಕುಲುವೆ (ಫೋರ್ಜ್), ಯಂತ್ರ ಶಾಲೆ (ಮಷೀನ್ ಷಾಪ್) ಮುಂತಾಗಿ ನಾನಾ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಒಂದೊಂದು ಘಟಕಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದರಿಂದ ಶಿಸ್ತಿಗೇನೂ ಭಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಗಳೂ ಸೂಚನೆಗಳೂ ಬರುವುದು ಮೇಲಿನಿಂದ. ಒಂದೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು. ಅವರು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಯಾವ ನಿರ್ದೇಶವನ್ನೂ ನೀಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಪಡೆಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನವನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಅವನವನು ನಿರ್ದೇಶ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಶಾರೀರಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾನಸಿಕ ಕಾರ್ಯ ಬಹುತೇಕ ನಡೆಯುವುದು ಮೇಲಣ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವೇ ಹೊರತು ಇದು ಯಾವ ತಾರ್ಕಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಪರಿಣಾಮವೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ, ಅವನ ಅಧಿಕಾರದ ಮಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ದತ್ತವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಹೊಣೆ, ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಘಟನೆಯ ಇತಿಮಿತಿಗಳು ಅನೇಕ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಗಾತ್ರ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮೇಲೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಹೊರೆಯೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಾದವನು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ನಕಾಸೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವೆರಡೂ ಭಿನ್ನರೀತಿಯವು. ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ನೀಡಬಹುದಾದ ಸೂಚನೆಗಳು ಕೂಡ ತೀರ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಾರನ ಜ್ಞಾನ, ಅನುಭವ ಮತ್ತು

ಕುಶಲತೆಗಳನ್ನೇ ಕೆಲಸದ ಯಶಸ್ಸು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಸಂಘಟನೆ ನಿಂತಿರುವುದು ಕೆಲವೇ ಮಂದಿ ಸಮರ್ಥರ ಮೇಲೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರು ಹೋದರೂ ಇಡೀ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಭವನವೇ ಕುಸಿದು ಬೀಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೇವಾ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಣಿ ಸಂಘಟನೆ ವಿಧಾನ ತನ್ನ ಶುದ್ಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವುದು ಬಲು ವಿರಳ. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಳಹದಿ ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶ ಅಥವಾ ಸೂಚನೆಗಳ ಹರಿವು ಉದಗ್ರ (ವರ್ಟಿಕಲ್) ರೀತಿಯದು. ಅದು ಹೀಗೆ :

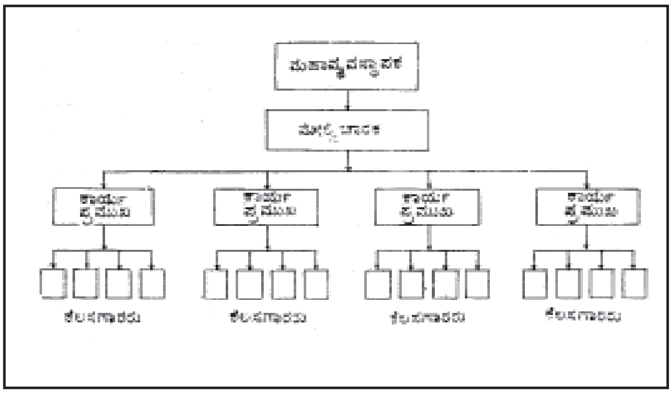

ಚಿತ್ರ 1

ಸಂಘಟನೆಯ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರರೂಪ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಘಟನೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಗಾತ್ರವೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಳಹದಿಯೂ ಬೆಳೆದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನ ನೆರವಿಗೆ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ತಜ್ಞರು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳು, ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಸಾಮಗ್ರಿ ಕ್ರಯ ನಿಷ್ಣಾತರು, ಉಪಕರಣ ತಜ್ಞರು, ಉತ್ಪಾದನ ಪರಿಣತರು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕರನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವರ ಆಗಮನದಿಂದ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿಧಾನಗಳು ಎರಡು ಬಗೆ: ತಜ್ಞರನ್ನು ಕೇವಲ ಸಲಹೆಗಾರರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲನೆಯ ಬಗೆ. ಅವರಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅವರು ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಯಾವ ನಿರ್ದೇಶಗಳನ್ನೂ ನೀಡಲಾರರು. ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ಆದೇಶವೇ ಆಗಲಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರೇಣಿಯ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮುಖೇನ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ :

ಯಂತ್ರಶಾಲೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನಿಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಒಬ್ಬ ವಿಧಾನತಜ್ಞನನ್ನೂ (ಪ್ರೋಸೆಸ್ ಸ್ಪೆಷಲಿಸ್ಟ್) ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಒಬ್ಬ ಉತ್ಪಾದನ ತಜ್ಞನನ್ನೂ (ಪ್ರೊಡಕ್ಷನ್ ಸ್ಪೆಷಲಿಸ್ಟ್) ನೇಮಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಮುಂತಾಗಿ ಅನೇಕ ತಜ್ಞರ ನೇಮಕಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಘಟನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದು ಮೇಲಿನಿಂದ ತಳದವರೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಭದ್ರವಾದ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸುತ್ತ. ಈ ಶ್ರೇಣಿ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿನವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಆದೇಶಗಳನ್ನೂ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನೂ ನಿಖರವಾಗಿ ತಲುಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಆತನಿಗೆ ವಿಫುಲವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಸಲಹೆ ನೀಡುವ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ವ್ಯೂಹವನ್ನೇ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಖಜಾಂಚಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ– ಇವರು ನೇರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಜಿನಿಯರ್, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧಗಳ ನಿರ್ದೇಶಕ ಮುಂತಾದವರು ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲರು. ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು (ಸ್ಟಾಫ್ ಆಫೀಸರ್ಸ್) ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಸುತ್ತಲೂ ಅವರವರ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಲಹೆಗಾರ ತಜ್ಞರ ಬಲೆಯನ್ನೇ ನೇಯಬಹುದು. ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಸಲಹೆಗಾರ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇಡೀ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಹಂತದವರೆಗೂ ಹರಿಯಬಹುದು (ಉದಾ; ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ, ವೈದ್ಯಕ, ರಕ್ಷಣೆ).

ಮೇಲಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯ ನಾನಾ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಇಲಾಖೆಗಳ ಕಾರ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯಭಾರ ಸಲಹಾತ್ಮಕವಾದ್ದು. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಹುದ್ದೆ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಡಳಿತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾರರೆಂಬುದು ತತ್ತ್ವಶಃ ನಿಜ. ಆದರೂ ಅವರು ನೀಡುವ ಸಲಹೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಜ್ಞೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಇಲಾಖೆ ನೀಡುವ ನಕಾಸೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ರಸಾಯನ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಬರುವ ಒಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ ಉತ್ಪಾದನ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಚಾಚೂ ಬದಲಾಯಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆ ಇಲಾಖೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಸೂಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಳೆ ತಪ್ಪೇ ಇದ್ದರೂ ಉತ್ಪಾದನ ಇಲಾಖೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದು ಇಷ್ಟೆ; ಅವನ್ನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಇಲಾಖೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃಪರಿಶೀಲನೆಗಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದು.

ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಘಟನ ವಿಧಾನದ ಮಾದರಿ ನಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ಎಂ.ಎ. ಲೀ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ :

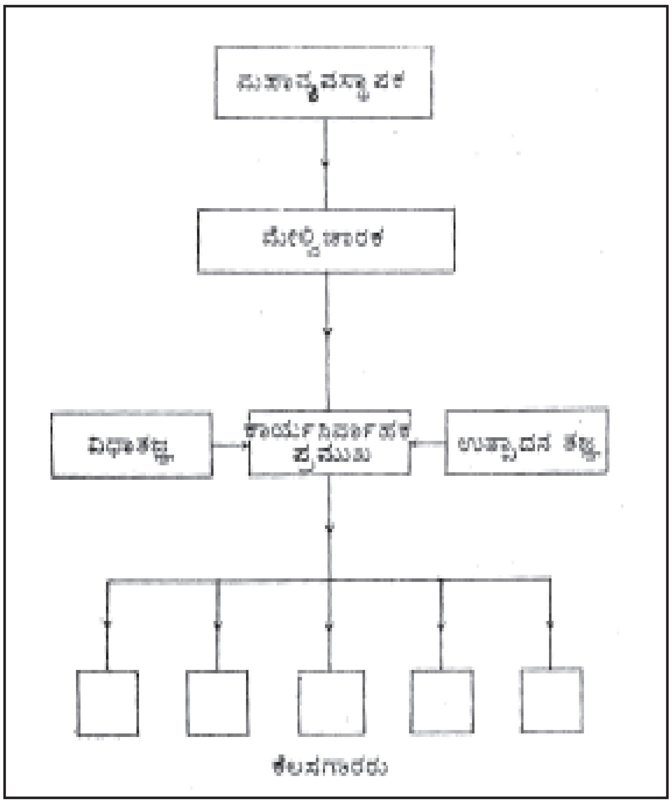

ಚಿತ್ರ 2

ತಜ್ಞರ ಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಲು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆ (ಲೈನ್ ಅಂಡರ ಫಂಕ್ಷನಲ್ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್). ಅದು ಹೀಗಿದೆ :

ಮೇಲಣ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ತಜ್ಞರು ಇಬ್ಬರು; ವಿಧಾತಜ್ಞ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದನ ತಜ್ಞ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮನಾದವು. ಈ ಮೂವರೂ ತಂತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನೂ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಸರಳ ರೂಪ. ನಿರ್ದೇಶನ ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಾನುಗುಣವಾದ್ದಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದವನು ಎಫ್.ಡಬ್ಲ್ಯು. ಟೇಲರ್. ಲೋಹಗೆಲಸದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅವನು ಈ ರೀತಿಯ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ. ವಿಶೇಷಜ್ಞರಾದ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಮುಖರೆಂದು (ಫಂಕ್ಷನಲ್ ಫೋರ್ ಮೆನ್) ಈತ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಟೇಲರ ಪ್ರೇಷಿತವಾದ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನಾಧರಿಸಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಸಂಘಟನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ರಚಿಸುವುದು ಇಂದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

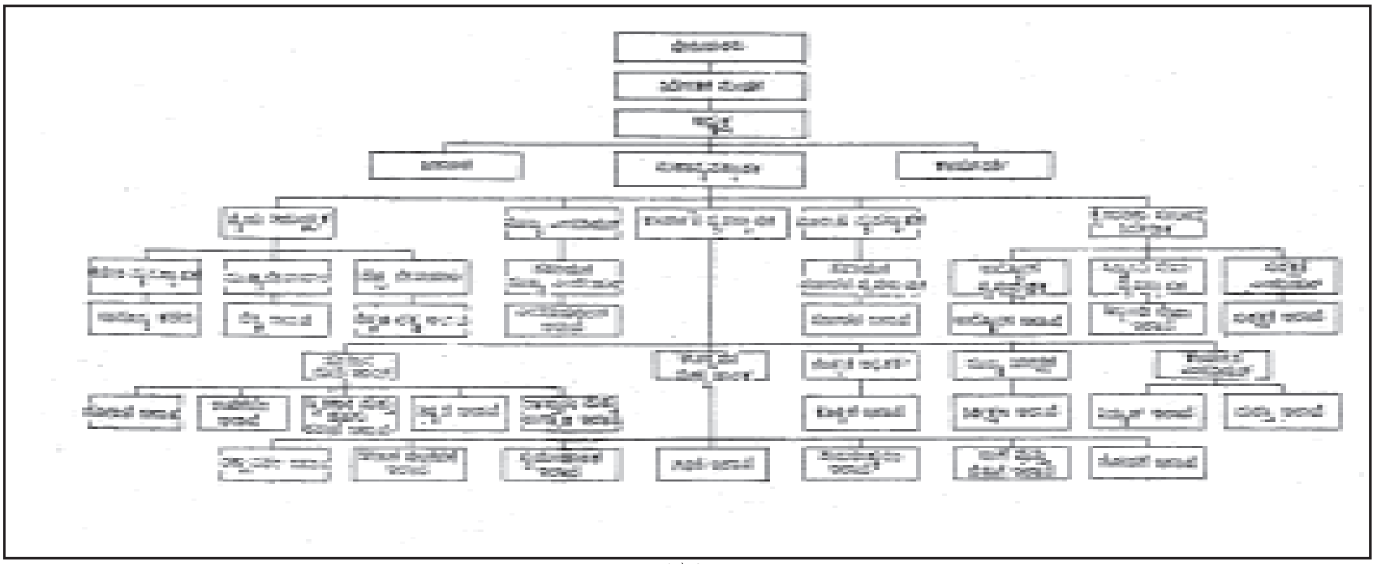

ಚಿತ್ರ 3

ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದರ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರ 5ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರ್, ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ, ರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನಸ್ಕಂಧರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನಿಗೂ ನೇರವಾಗಿ ಆದೇಶಗಳನ್ನೂ ಸಲಹೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಉಳ್ಳವನು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನಿಗೂ ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಆದೇಶಗಳೂ ಸಲಹೆಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ತಜ್ಞನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ ಆ ತಜ್ಞನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನೂ ಉತ್ತರವಾದಿಯಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

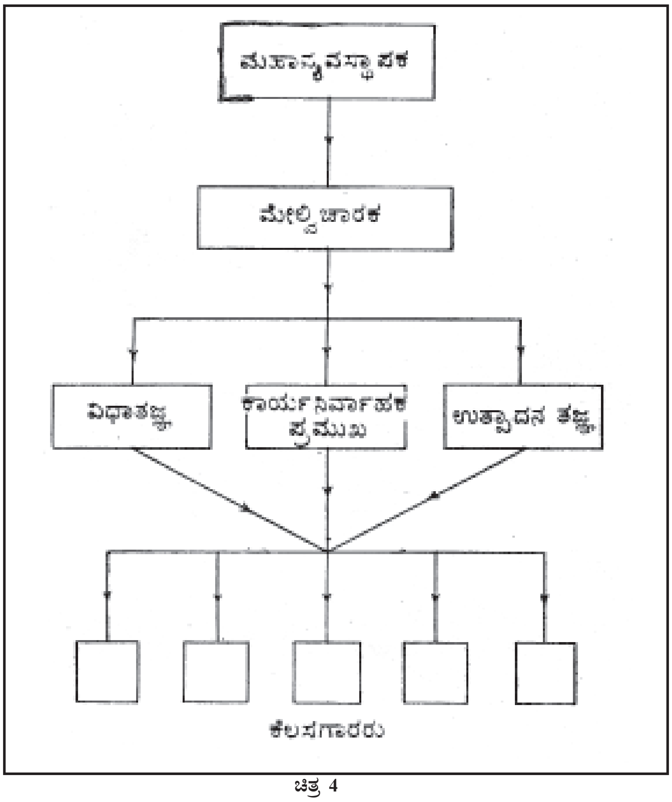

ಚಿತ್ರ 4

ಚಿತ್ರ 5 ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿಲ್ಲದೆ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ಕೆಲಸಗಾರನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಮುಖದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಡೆಸಲು ಬಾಧ್ಯನಾಗಿರಬಹುದು. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ನಾಲ್ವರು ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ

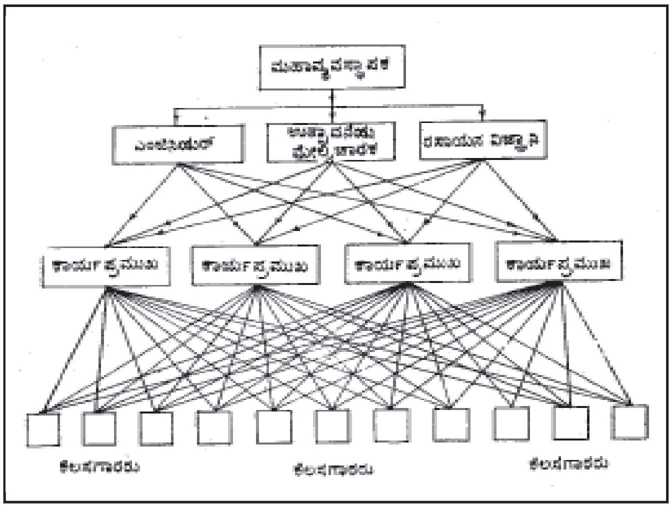

ಚಿತ್ರ 5

ಮೇಲ್ಪಟ್ಟವರಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಸೂಚನೆಗಳು ಉಳಿದ ಮೂವರು ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರು ಪಡೆಯುವ ಸೂಚನೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಬಹುದು. ಆಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕೆಲಸಗಾರನಿಗೂ ನಾಲ್ವರು ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖರಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸೂಚನೆಗಳು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನಿಂದ ಚತುರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದು. ಬೃಹತ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಉತ್ಪಾದನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವನು ಎಫ್. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಟೇಲರ್, ಈ ಅನ್ವಯ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನ (ಸೈಂಟಿಫಿಕ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್) ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಅನುಕೂಲಗಳು ಅನೇಕ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕೆಲಸಗಾರನೂ ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆಬರೆ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನ ಆದೇಶದಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಬದಲು ತಜ್ಞರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ದುಡಿಮೆಗಳ ನಡುವಣ ವಿಭಜನೆಗೆ ಆಯಾ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಧಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರಮವಿಭಜನೆಯ ತತ್ತ್ವದ ಅನುಸರಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇನೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ದಕ್ಷತೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಘಟನೆಯ ದೊಡ್ಡ ದೋಷವೆಂದರೆ ಶಿಸ್ತಿನ ಶಿಥಿಲತೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ವಿವಿಧ ಇಲಾಖೆಗಳ ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷತೆ ಕುಗ್ಗಬಹುದು. ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಗಿನ ಹಂತದವರೆಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದರಿಂದ ಅತಿ ಕೆಳ ದರ್ಜೆಯ ಕೆಲಸಗಾರರು ಯಂತ್ರದ ಭಾಗಗಳಂತೆ ಸತ್ತ್ವಹೀನರಾಗುವರೆಂಬುದು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಟೀಕೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರವರ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ಕೆಲಸ ನೀಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಂಘಟನೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರ.

ಶ್ರೇಣಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ –ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪುರೋಗಾಮಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಘಟನೆಯ ಬೆನ್ನಮೂಳೆಯಂತೆ ಅಧಿಕಾರಶ್ರೇಣಿ ಉದಗ್ರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನ ಕೆಳಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸಂಘಟನೆಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ :

ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಆದೇಶ ಇಲಾಖೆಯ ಹೊಣೆ.

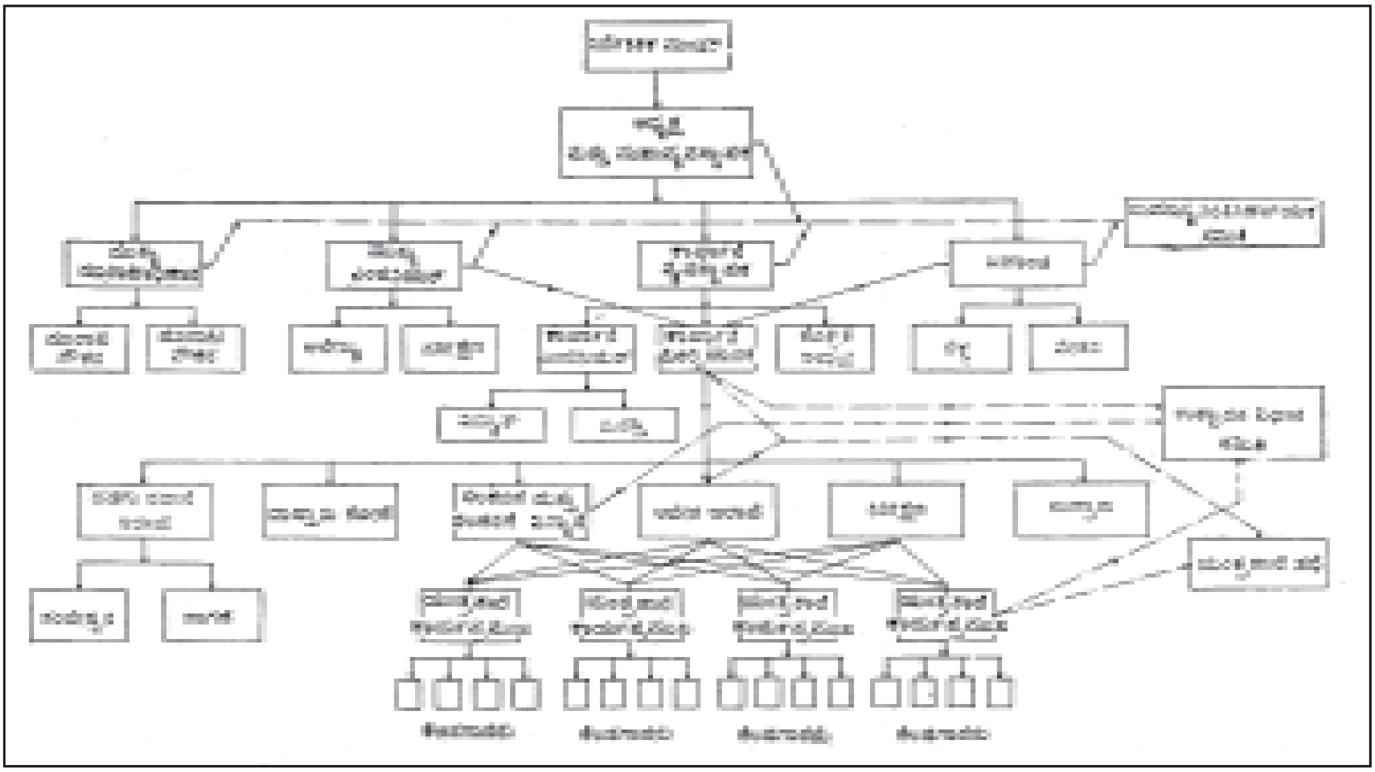

ಚಿತ್ರ 6

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಅಸ್ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಫಿನೀಷಿಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅದು ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನವನ್ನು ದಾಟಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಯೂರೋಪಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಗಳೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದುಂಟು. ಕಾನ್‍ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನ ರೇಷ್ಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಕಾಲದ ಅವಧಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಜಿನ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೋಲ್‍ಬರ್ಟ್ ಅವಧಿಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು–ಇವು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವನ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಿತವ್ಯಯ ಸಾಧಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಶ್ವಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜಲಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ಪಾದನೆ ನಡೆಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ, ಬೊಲೋನದಲ್ಲಿ ನೂಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ನ್ಯೂರೆಂಬರ್ಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೂ ಜಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಿತವಾದ ಶಕ್ತಿಸಾಧನಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ದೊಡ್ಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಇದ್ದ ಕುಟುಂಬ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲೇ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂಥ ಪದಾರ್ಥ ಬೇಕು, ಎಷ್ಟು ಬೇಕು–ಎಂಬುದನ್ನು ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ವರ್ತಕರು. ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವುದು ಉಪಕರಣ ನಕಾಶೆ ಇಲಾಖೆಯ ಕೆಲಸ. ಪರೀಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪಕವಾದ್ದು. ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಿಗಿಂತ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಅಧೀನಕ್ಕೂ ಅದು ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗುಣ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನಾ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅದು ಕೆಲವು ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಕಾರ್ಯಪ್ರಮುಖನ ಹಂತದಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಘಟನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೇನಾ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಣಿ ಸ್ವರೂಪದ್ದು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೇಣಿ, ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ–ಈ ಮೂರೂ ವಿಧಾನಗಳ ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಸಂಘಟನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವು ಮೂರೂ ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಆಯಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕೆಲಸಗಾರನ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ, ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟ, ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರಮವನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವುದೂ ಅವನಿಂದ ಪರಮಾವಧಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವುದೂ ಸುಸಂಘಟಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳು ಯಾವೊಬ್ಬನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಯನ್ನೂ ಮೊಟಕು ಮಾಡಬಾರದು. ಯಂತ್ರವಾಗಲಿ ವಿಧಾನಗಳಾಗಲಿ ಮಾನವನಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಬೃಹತ್ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಫ್ಯಾಕ್ಟರಿ ಸಿಸ್ಟಂ). 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಶಕ್ತಿಚಾಲಿತ ಮಗ್ಗ ಮತ್ತು ಉಗಿಯಂತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಕಾಸದ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನಂತರದ ಘಟ್ಟವಿದು.

ಅವರೇ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಸರಕನ್ನು ಅವರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಉಪಕರಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣವು; ಅವು ಅಧಿಕ ಬೆಲೆಯವುಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪದಾರ್ಥವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಸ್ತರಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಒದಗಿ ಬಂತು. ಜಲಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಉಗಿಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ನಡೆಯುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಈ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಇವಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಬಂಡವಾಳವೂ ಅಗಾಧವೇ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಂತ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲೆ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಬಂಡವಾಳ ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಂಡವಾಳ ಇದ್ದುದು ವರ್ತಕರಲ್ಲಿ. ಅವರೇ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಂತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಬದಲು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಯಾದ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ್ದು ಅವರ ಮಾಲೀಕನ ಸ್ವತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೊದಗಿಸುವವನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವವನೂ ಅವನೇ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೂಲಿ ದೊರಕಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ಉತ್ಪಾದನೆ ಸ್ವಂತ ಅನುಭೋಗಕ್ಕಾಗಿಯಲ್ಲ, ವಿಶಾಲವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಾಗಿ, ಸಮಾನ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಸರಕುಗಳ ಭೂರಿ ಉತ್ಪಾದನೆ, ನಾನಾ ಹಂತಗಳಾಗಿ ಉತ್ಪಾದನಕಾರ್ಯದ ವಿಂಗಡಣೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಯಂತ್ರದ ಅಳವಡಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯದ ಸಾಧನೆ–ಇವು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಉತ್ಪಾದನಾಂಗಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲತಮ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದುವು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹಬ್ಬಿದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ನಿರ್ಜೀವಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಲಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಯಿ–ಇವು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಇತರ ಕಾರಣಗಳು. ಇದರಿಂದ ಹೊಸ ನಗರಗಳು ಬೆಳೆದುವು.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂಲತಃ ಭಾರಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ರೈತರನ್ನೂ ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ತಂತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನೂ ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಅನುಕೂಲವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದರೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಇದು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಮಾನವ ತಾನು ಕಂಡರಿಯದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಅವುಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಇಂದು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚುವ ಆಶೆಯಿದ್ದರೆ ಅದು ಈ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ. ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸುಸಂಘಟಿತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡರು. ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯ ಅಕುಂಠಿತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಗತಿಪರವಾಗಿಯೂ ಸಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಮಿಕ–ಮಾಲೀಕ ಸೌಹಾರ್ದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದು ಈಗ ಬಹುತೇಕ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೇವಲ ಉತ್ಪಾದಿತ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಅನುಭೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿವಿಧ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಇದು ಪೂರಕವಾಯಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೃಷಿರಂಗ, ಸಾರಿಗೆ ರಂಗ, ವಾಣಿಜ್ಯರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಗೂ ಇದು ಪೋಷಕವಾಯಿತು. ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಕೃಷಿರಂಗದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಬಂದವು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಭೂರಿ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಜನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಧಿಕೋತ್ಪಾದನೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೃಷಿ ಕೂಡ ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ದೂರ ದೂರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಸಾರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಇಡೀ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾದುವು. 18 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 19 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕ ಚಿಂತಕರು ನಿರಾಶಾವಾದದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಉದ್ಯೋಗ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಕೃಷಿರಂಗದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ದಾರಿಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸುಗಮ ಮಾಡಿತು.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಪುರುಷರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಕುಟುಂಬದ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಯಿತು. ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾದುವು.

ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳವರ್ಗ ಇವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳೆಂಬಂತೆ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಘಟಕದ ಯಜಮಾನನೂ ಕಾರ್ಮಿಕನಾಗಿ ತನ್ನ ಅಧೀನರೊಡನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೇ ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಒಂದು ಬೃಹದ್ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಯಿತು. ಮಾಲೀಕ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದರೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ತನ್ನ ದೇಹಶ್ರಮವನ್ನು ಮಾರಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ವರ್ಗಹೋರಾಟ ತೀವ್ರವಾದ್ದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೇ. ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶೋಷಣೆ ಮೇರೆ ಮೀರಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಅವರ ಕೆಲಸದ ವೇಳೆಗೆ ಮಿತಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಅತಿಯಾಗಿ ದುಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ತನಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕುಂಟೆಂಬ ತತ್ತ್ವದ ಅತಿರೇಕದ ಅನ್ವಯದಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂಕಟದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತ್ತು. ನಿರುದ್ಯೋಗ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಯಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಮಾನವಶ್ರಮವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಅನಗತ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದೇನೋ ಎನ್ನುವ ಶಂಕೆ ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಗಮನದೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಈ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸರ್ಕಾರಗಳು ತಮ್ಮ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ, ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಉತ್ಪಾದನೆ ಸುತ್ತುಬಳಸಿನದಾದ್ದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪರಿಣಾಮ. ಪದಾರ್ಥದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದಕ್ಕೂ ಅದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಅನುಭೋಗಿಯ ಕೈ ಸೇರುವುದಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಕಾಲಾವಧಿ ಬಲು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಪೂರ್ವಯೋಜನೆಯಿಲ್ಲದ ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಸರಬರಾಯಿಗಳ ಸಮತೋಲ ತಪ್ಪಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯೇ ಅಸ್ವಸ್ಥವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳುಂಟು, ಬೆಲೆಗಳ ಕುಸಿತ, ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಡಿತ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ನಿರುದ್ಯೋಗಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಭವಿಸಿದುವು. ಆದರೆ ಇದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದೋಷವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯದಿದ್ದುದರ ದ್ಯೋತಕವೆನ್ನಬೇಕು.

ಇದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಎಲ್ಲ ಘಟ್ಟಗಳೂ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ, ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಂದೇ ಸೂರಿನ ಕೆಳಗೆ ನಡೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಹ ತೀವ್ರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಈಗ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಮಿತವ್ಯಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಲಾಭದಾಯಕವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇಡೀ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಅಂಗ. ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಬಳಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಹ ಬಹಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆ, ಹೆಚ್ಚು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಆದರ್ಶರೂಪದ ಸಂಘಟನೆ–ಇವು ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ದಿಢೀರನೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವಲ್ಲ. ಯುದ್ಧ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ರಥಗಳನ್ನು, ಸಾರೋಟುಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಳೆಯುವ ಗಾಡಿಗಳನ್ನು, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿದ್ದವು.

ದೋಣಿ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ಗೆ, ಬಣ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಮಾನವ ಶಕ್ತಿ ಚಾಲಿತವಾದದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು ಭಾರತವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದವು. ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಉಡುಪುಗಳು, ಲೋಹ ಯಂತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೃಹತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು.

ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರ್ವದಾ ಪರಿವರ್ತನ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು. ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಹೊಸಹೊಸ ಉಪಜ್ಞೆಗಳೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ಅದರ ಈ ಗುಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವೇಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ : ಒಂದು ಚೋದನಿಕ. ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ನಿರ್ನಾಳಗ್ರಂಥಿ (ಅಡ್ರಿನಲ್ ಗ್ಲಾಂಡ್) ಇದನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ:

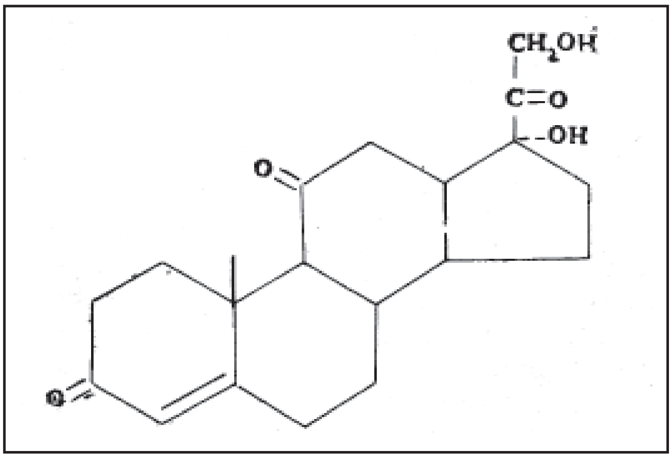

17. ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ–11 ಡೀ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಟಿಕೋಸ್ಟಿರೋನ್

ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ಬಹುಬಗೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ (ಗ್ಲೂಕೋಸ್) ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸುವಿಕೆ ಇದರ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಸಸಾರಜನಕಗಳನ್ನು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ಭಾಗಶಃ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸುತ್ತದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಟಿಸೋನನ್ನು ಸಂಧಿವಾತ ರೋಗವನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಲು ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಉರಿಯೂತ ಗಾಯಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ. ಹಲವು ವೇಳೆ ಕುರುಡುತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಗಾಯದ ಕಲೆಗಳಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕಣ್ಣಿನ ಉರಿಯೂತವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಲ್ಯೂಕೀಮಿಯಾವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಲ್ಯೂಕೀಮಿಯಾವನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು). ಇದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವಕಣಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರ ಮೂಲಕ ರೋಗವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣಪಡಿಸದಿದ್ದರೂ ತಗ್ಗಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಾರ್ಟಿಸೋನನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಔಷಧವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಸಿಸಾಲ್ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಬರುವ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸಂಯೋಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಚೋದನಿಕವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಶರ್ಕರಪಿಷ್ಟ, ಮೇದಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸಸಾರಜನಕಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯ (ಮೆಟಬಾಲಿಸಮ್) ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಕೋಜೆನ್ ಶೇಖರಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಸಾರಜನಕಗಳ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಹ ಬಳಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಸಾರಜನಕದ ಸರಳ ರೂಪಗಳು ಈ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ತೆರನಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉರಿಯೂತ ಬರಿಸುವ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನು ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಸ್.; ಎಸ್.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನಿಸಂ : ಫ್ರೆಂಚ್ ದೇಶದ ಡೇಕಾರ್ಟ್ (1596–1650) ಎಂಬ ದಾರ್ಶನಿಕನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಈತ ಮಹಾ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಪ್ರವರ್ತಕನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಮತೀಯ ಕಟ್ಟುಪಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಿಚಾರಮಾರ್ಗದಿಂದ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣೆಮಾಡುವ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಈತ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ದರ್ಶನದಲ್ಲೂ ಖಚಿತವಾದ ಆಲೋಚನಾಕ್ರಮ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಇವನ ಮತ. ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾದ ಭಾವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತ್ಯಜಿಸಿ ಸಂಶಯರಹಿತವಾದ ಮೂಲತತ್ತ್ವವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಈತ ತನ್ನ ದರ್ಶನದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ. ಇದನ್ನೇ ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನ್ ಕ್ರಮ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮದ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನಿಸಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಂಶಯಾತೀತ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವವೇ ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿ ಎಂದು ಡೇಕಾರ್ಟನ ವಾದ. ಸಂಶಯಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಂಶಯಾತೀತ ವಸ್ತುವೆಂದು ಈತ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾನು ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ; ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಇದ್ದೇನೆ–ಎಂಬ ಈತನ ವಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಚೇತನ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಡೇಕಾರ್ಟ್ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚೇತನ ಮತ್ತು ಅಚೇತನಗಳಿಗಿರುವ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಇವನದು ದ್ವೈತ ಪದ್ಧತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಡೇಕಾರ್ಟ್ ಮೊದಲುಮಾಡಿದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವರಿಗೆ ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಜೋನೀಸ್‌ಡಿರಯೆ, ಎಡ್ರಿಯನ್ ಹೆರಿಫರ್ಡ್, ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫ್‌ವಿಟ್ಟಿಚ್, ಬಾಲ್ತಸಾರ್ ಬೆಕ್ಕರ್, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ರೋಯೆಲ್. ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನಿಸಮಿನ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಿವು.

1 ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಆಲೋಚನಾ ಮಾರ್ಗದ ನಿರೂಪಣೆ.

2 ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿ ಅಸಂದಿಗ್ಧವೂ ಅನಿರಾಕರಣೀಯವೂ ಆದ ಮೂಲತತ್ತ್ವವೆಂಬ ವಾದ

3 ಚೇತನಾಚೇತನಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು. **(ನೋಡಿ– ಆಧುನಿಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯತತ್ತ್ವದ ಮುನ್ನಡೆ)** (ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಹೆರ್ನಾಂಡೊ : 1485–1547. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ದೇಶದ ವಿಜಯಿ. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಮೆಡೆಲ್ಲಿನ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. 1511ರಲ್ಲಿ ವೇಲಸ್ಕ್ವೆಜ಼ನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ಯೂಬ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ. ವೇಲಸ್ಕ್ವೆಜ಼ನ ಆದೇಶದಂತೆ 1519 ರಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟ. ಇವನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಭೀತನಾದ ವೇಲಸ್ಕ್ವೆಜ್ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ವಿಜಯದ ಸನ್ನದನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿದ. ಆದರೂ ಆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಯುಕಟಾನ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಗಳಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಟಬಾಸ್ಕೊನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅಲ್ಲಿಯ ನಿವಾಸಿಗಳು ಇವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಆಜ್ಟೆಕರನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಅವರ ದೊರೆಯಾದ ಮಾಂಟೆಜ಼ೂಮನಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಗಳು ಬಂದುವು. ವೀರಾಕ್ರೂಝ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಗರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತದ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡಿದ (1519). ಅನಂತರ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ನಗರದತ್ತ ಧಾವಿಸಿದ. ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಟ್ಲಾಕ್ಸ್‌ಕಲದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಇವನೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಅನಂತರ ಮಾಂಟೆಜ಼ೂಮನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನೆದುರಿಸಲು ಇವನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಮಾಂಟೆಜ಼ೂಮನ ಪಿತೂರಿಯ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬಂದುದರಿಂದ ಅವನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹತಮಾಡಿ ಅವನ ರಾಜಧಾನಿ ಟೆನೊಚ್‌ಟಿಟ್ಲಾನ್ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿದ. ಸರೋವರದ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಮರದ ಮೂರು ಸೇತುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಆ ಸುಂದರ ನಗರದ ಮಹಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಅಧಿದೇವತೆ ಕ್ವೆಟ್ಜಲ್‌ಕೋಟ್‌ಲ್‌ನೇ ಬಂದಿರುವನೆಂದು ಭೀತರಾದ ಮಾಂಟೆಜ಼ೂವ ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಿವಾರದವರು ಕಾರ್ಟೆಸನನ್ನು ಭೀತಿಗೌರವಗಳೊಡನೆ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಮಾಂಟೊಜೂವನನ್ನು ತನ್ನ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿ, ಈತ ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ವೇಲಸ್ಕ್ವೆಜ಼್ ನಿಂದ ಕಳಿಸಲಾದ ಪನ್ ಫಿಲೊ ಡಿ ನರ್ವೆಇಝ್‌ನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಸೈನ್ಯ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದುಬಂದುದರಿಂದ, ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಅದನ್ನೆದುರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ಕದನದಲ್ಲಿ ಮಾಂಟೆಜೂಮ ಸತ್ತರೂ ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ, ಅನಂತರ ಸ್ಪೇನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕೃಪೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಮೆಕ್ಸಿಕೋದಲ್ಲಿ ಈತ ಸ್ಪೇನಿನ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕನಾದ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಇವನ ಶತ್ರುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕೃಪೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಜಮೀನ್ದಾರಿಗೆ ಈತ ಮರಳಬೇಕಾಯಿತು. ಕಾರ್ಟೆಸ್ 1547 ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 2 ರಂದು ನಿಧನನಾದ.

ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಮೆಕ್ಸಿಕೋದಲ್ಲಿ (ಹೊಸ ಸ್ಪೇನ್) ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ದೊರಕಿತು. ದೇಶದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಗಣಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ

ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ. ಸೈನ್ಯ ಪಡೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ ಮತ್ತು ಹಾಂಡುರಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಕಾರ್ಟ್‌ರೈಟ್, ಎಡ್ಮಂಡ್ : 1743–1823. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪರಿಶೋಧಕ, ವಿದ್ಯುತ್ ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ ಖ್ಯಾತಿ ಇವನದು. ನಾಟಿಂಗ್‌ಹಾಂಷೈರಿನ ಮಾರ್ನ್‌ಹ್ಯಾಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಇವನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವೇಕ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಗ್ರಾಮರ್ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. 1779 ರಲ್ಲಿ ಲೀಸೆಸ್ಟರ್‌ಷೈರಿನ ಗೋಡ್‌ಬೈ ಮಾರ್‌ವುಡ್‌ನ ರೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಲಿಂಕನ್ ಕತೀಡ್ರಲ್ಲಿ ಮಠವೇತನ ಪಡೆಯುವ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪುರೋಹಿತನಾದ (1786). ಇವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಒಂದು ಹೊಸ ತಿರುವುಕಾಣಿಸಿದ್ದು 1784 ರಲ್ಲಿ. ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಈತನ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಾಳಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿಯೇ ಈತ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಫಲತೆ ಕಂಡುಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 1785 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ. ಯಂತ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಕಾರಣ ಮತ್ತೆ 1786 ಮತ್ತು 1787 ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಹೊಸ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನುಗಳಿಸಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅದನ್ನು ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ಯುತ್ ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಡೋನ್‌ಕಾಸ್ಟರಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೂಲುವ ಮತ್ತು ನೇಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ (1785). ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಗಿರಣಿಗಳಿಗೆ ಈತನ ಯಂತ್ರ ಬಲು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಮೊದಮೊದಲಿಗೆ ತಯಾರಕರು ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಇತ್ತು. ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ ಹಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಸಾಲಗಾರರ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈತನ ಅನೇಕ ಯಂತ್ರಗಳಿದ್ದ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಗಿರಣಿ ಬೆಂಕಿಯ ಅಪಘಾತಕ್ಕೀಡಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದಿತು. ಅನಂತರ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಎಕ್ಕುವ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಈತ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು 1789 ರಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 1790 ಮತ್ತು 1792 ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಪೂರೈಸಿದ ಮಾಲುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಈ ಯಂತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಮಿತವ್ಯಯ ಸಾಧಿಸಿತು. ಆದರೆ ಸಮಗ್ರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿದ್ಯುತ್ ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರ ಸಾಧಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ದುಬಾರಿ ಖರ್ಚಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಕಾರ್ಟ್‌ರೈಟನಿಗೆ ಯಂತ್ರ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು 14 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಆದರೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಯಂತ್ರ ರಚಿಸಿದ 25 ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯವೂ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 2,400 ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ವಿದ್ಯುತ್ ನೇಯ್ಗೆ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಈ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಮನವಿಯೊಂದನ್ನು ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಾರಣ (1807) ಅಲ್ಲಿನ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆ 10,000 ಡಾಲರ್ ಧನಸಹಾಯವನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿತು (1809). ಸೆವೆನ್‌ಒಕ್ಸ್ ಹತ್ತಿರದ ಹಾಲೆಂಡರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೇಸಾಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಟ್‌ರೈಟ್ ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಜೀವನದ ಬಹುತೇಕ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದ. ಸಸಿಕ್ಸಿನ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಈತ ಕಾಲವಾದ. ಈತ ರಚಿಸಿದ ಇತರ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಗ್ಗ ತಯಾರಿಸುವ ಯಂತ್ರ (ಕಾರ್ಡಲಿಯರ್ ಮಷಿನ್, 1792), ನೀರಿನ ಬದಲು ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯುವ ಉಗಿಯಂತ್ರ (1797) ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸೇರಿವೆ. *

ಕಾರ್ಟ್‌ರೈಟ್, ವಿಲಿಯಂ : 1611–1643. ಪಾದ್ರಿ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲ ನಾಟಕಕಾರ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ. ಬೆನ್ ಜಾನ್ಸನ್, ಹೆನ್ರಿ ವಾಹನ್, ಐಸಾಕ್ ವಾಲ್ಟನ್–ಇವರ ಸ್ನೇಹಿತನೀತ. ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಕವನಗಳು ಹಾಗೂ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಿದ್ವಾಂಸ, ವಿನೋದ ಪ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ನಾಟಕಕಾರನೆಂದು ತನ್ನ ಸಮಾಕಾಲೀನರ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ. ದಿ ರಾಯಲ್ ಸ್ಲೇವ್, ದಿ ಸೀಜ್, ದಿ ಲೇಡಿ ಎರಂಟ್ ಈತನ ಉತ್ತಮ ನಾಟಕಗಳು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ : ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಕಪ್ಪು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತವೆ

ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪಶ್ಚಿಮ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಅಲಾಸ್ಕಾದಿಂದ ಮಧ್ಯಗಿರಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸರೋವರಗಳೂ ಕಣಿವೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮಾಲಯವೂ ಒಂದು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪು. ಇದು ಸಹ ಹಲವಾರು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಶಿಖರಗಳನ್ನೂ (ಗೌರೀಶಂಕರ, ನಂದಾದೇವಿ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ (ಮಾನಸ ಸರೋವರ, ನೈನಿತಾಲ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಕಣಿವೆಗಳನ್ನೂ (ಕೈಬರ್, ಬೋಲಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇದು ಭಾರತದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಭಾಗವೂ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ಒಂದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಹ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಯಸೂಚಕಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಇಂಥ ಎಷ್ಟೊ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಶಿಥಿಲೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಇಂದು ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಈಗ ನಮಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲ ಮಹಾ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಅವುಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ತೀರ ಈಚೆಗೆ ಉದ್ಭವವಾದವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಿಮಾಲಯ. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಮಹಾ ಭೂಚಲನೆಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಚಲನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮಡಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದ ಓರೆಯಿಲ್ಲದ ಜಲಜಶಿಲಾ ಪದರುಗಳು ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಒತ್ತಡದಿಂದಾಗಿ ಮಡಿಕೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಇಂದು ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಮಡಿಕೆಗಳುಂಟಾದಾಗ ಕೆಲವು ಭಾರಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬಿರುಕುಗಳುಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಶಿಲಾರಸ ಹೊರಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರೊಂದಿಗೇ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ಶಿಲಾರಸ ಶಿಲೆಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ

ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು ಯಾವುದೇ ದಿಶೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಸಮುದಾಯ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ದಿಶೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟೆಯಂತಿದ್ದು ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಸಹ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇದು ಒಂದು ಖಂಡದ ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ವತಾಕ್ಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ : ಉಬ್ಬುರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಜುಂಗಿನ ಬಟ್ಟೆ. ಇದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಾರ್ಡೆ–ಡು–ರಾಯ್ (ರಾಜ ಹುರಿ) ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಜುಂಗು ಸೇರಿರುವ

ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ಬಟ್ಟೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಎರಡು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟಗಳು. ಎಡಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಾಸುನೂಲಿನ (ತಳ) ಮೇಲೆ ತೇಲುವಂತಿರುವ ಅಡ್ಡೆಳೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಬಲ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ, ಈ ಅಡ್ಡಳೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಅವು ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಉಬ್ಬುರಚನೆಗಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದೆ.

ದಾರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜುಂಗು ಸೇರಿರುವ ದಾರಗಳು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬುರಚನೆಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಹುರಿಗಳಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ತುದಿಗಂಟುಗಳಾಗಿ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತವೆ. ಈ ಬಟ್ಟೆ ಒಂದೇ ಹಾಸುನೂಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಹರವುಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಡ್ಡೆಳೆಗಳು ಅನೇಕ ಹಾಸು ನೂಲುಗಳ ಮೇಲೆ ತೇಲುವಂತಿದ್ದು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ನೇಯ್ಗೆ ಮುಗಿದ ತರುವಾಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದೊಂದು ಕತ್ತರಿಸುವ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಅವನ್ನು ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ದಾರದ ಕುಚ್ಚುಗಳು ತಳಹದಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಕಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಉಬ್ಬುರಚನೆಗಳಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹೊರಚಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಂಟನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಟಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಜುಂಗು ಕತ್ತರಿಸುವಾಗ ಹೊರಗೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕತ್ತರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಉಜ್ಜುವ, ಸಂಸ್ಕರಿಸುವ ಮತ್ತು ಕಮರಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಳಪಡಿಸಿ ಅಂಟನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಹುರಿಯ ಹವಣಿಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸಾದಾ ಹಿಂಭಾಗವಾಗಲೀ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಮೂಲೆಗೆ ನೇಯ್ದ ಟ್ವಿಲ್ ಹಿಂಭಾಗವಾಗಲೀ ಇರಬಹುದು. ಸಾದಾ ಹಿಂಭಾಗದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಟಾಬ್ಬಿ ಬೆನ್ನಿನ ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ಬಟ್ಟೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಟ್ವಿಲ್ ನಮೂನೆಯ ಹಿಂಭಾಗವಿರುವ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಜೆನೋವ ಬೆನ್ನಿನ ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ.

ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ಬಲವಾದ ಹಾಗೂ ಭಾರವಾದ ಬಟ್ಟೆ, ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಉಡುಪು, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬ್ರೀಚಸ್, ಬೇಟೆಯ ಉಡುಪು, ವೈಮಾನಿಕರ ಅಂಗಿ, ಆಟಗಾರರ ತೊಡಿಗೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾದಾ ಬೆನ್ನಿನ ನಯವಾದ ಹಾಗೂ ಹಗುರವಾದ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಉಡುಪು, ಷರಾಯಿ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳ ತೊಡಿಗೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಲ್.ಡಿ.)

ಕಾರ್ಡೂಚೀ, ಜೋಸುವ : 1835–1907. ಇಟಲಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ, ವಿಮರ್ಶಕ. 1860 ರಿಂದ 1904 ವರೆಗೆ ಬೋಲೋನ್ಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಇಟಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ (ಅಭಿಜಾತ) ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇವನ ಧ್ಯೇಯ. ರೈಮ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಕವನಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿ ದೇಶ ಅವನತಿಗಿಳಿದು, ಕಾರ್ಯಶೀಲತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಟಲಿಯ ಇಳಿಗತಿಗೆ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮವೇ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ, ಕ್ರಿಸ್ತನಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೇಗನಿಸಂ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪುನಃ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟ. ನಿಸರ್ಗಚಿಂತನೆ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಲೋಚನೆ, ಪ್ರಗತಿಮನೋಭಾವ–ಇವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಬೌದ್ಧಿಕವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಟಲಿಯ ನಿಸರ್ಗದ ಸುಂದರ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರತೀಕವನ್ನೂ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಭವ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಯುಗ ಕಳೆದು ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಕವಿ ಇತಿಹಾಸದ ಹಲವಾರು ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ರಸನಿಮಿಷಗಳನ್ನೂ ಭವ್ಯಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿಸಬಹುದೆಂದು ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಕೊನೆಯ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಕಟುಟೀಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸುಕುಮಾರತೆ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳು ತೋರಿವೆ. ಇವನ ವಿಮರ್ಶಾಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾದ, ಕೆಚ್ಚು, ಆವೇಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ. ಚುಚ್ಚು ಮಾತುಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶಕನಿಗಿರಬೇಕಾದ ಸಂಯಮ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಠೆ ಇವನಲ್ಲಿ ಮಸಕಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅವು ಅಂದಿನ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು, ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನೊ ಎ ಸೇಟಾನ (1865) ರೈಮ್ ನುವೊ ಮತ್ತು ಓಡಿ ಬಾರ್ಬರ (1877–82)–ಇವು ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಡೇಟ : ಪ್ರಾಣಿಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಬಹುಪ್ರಮುಖವಾದ ವಿಭಾಗ. ಆದಿ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳು, ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೋಮೇಟುಗಳು (ಚಕ್ರಾಸ್ಯಗಳು), ಮೀನುಗಳು, ದ್ವಿಚರಿಗಳು, ಸರೀಸೃಪಗಳು, ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಸ್ತನಿಗಳ ವರ್ಗಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಊರ್ಧ್ವಭಾಗದ ನಳಿಕೆಯಂತಿರುವ ನರಹುರಿ, ನೋಟೋಕಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳು ಈ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಇವಲ್ಲದೆ ಉಭಯಪಾರ್ಶ್ವ ಸಮಾಂಗತೆ, 3 ಜನನ ಪದರಗಳು (ಜರ್ಮ್ ಲೇಯರ್ಸ್), ಖಂಡಸ್ಥ ದೇಹ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪಚನ ಮಂಡಲ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿತವಾದ ಸೀಲೋಮ್ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನರಹುರಿ ನಳಿಕೆಯಂತೆ ಟೊಳ್ಳಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮುಂಭಾಗ ಕೆಲವು ನಿಮ್ನವರ್ಗದ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ಮಿದುಳು ಕೋಶದಂತೆಯೂ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಾಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ. ಮಿದುಳಿನ ಹಿಂಭಾಗವೇ ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿ. ಹೆಮಿಕಾರ್ಡೇಟ ಉಪಭಾಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನರ ಅಂಗಾಂಶ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಟ್ಯೂನಿಕೇಟ ಗುಂಪಿನವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರತೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹುರಿಯೂ ಮಿದುಳು ಕೋಶವೂ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಉನ್ನತ ವರ್ಗದ ಕಾರ್ಡೇಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಸ್ತಂಭದಿಂದ ಕಮಾನುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನರಹುರಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಅದಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಮಿದುಳು ಮಸ್ತಕದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ.

ನರಹುರಿಯ ಕೆಳಬದಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ನೋಟೋಕಾರ್ಡ್ ಇದೆ. ಸರಳಿನಂತಿರುವ ಇದು ಆದಿಕಾರ್ಡೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಾವಧಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣಗೊಂಡು ಕಶೇರುಸ್ತಂಭದಿಂದ ಆವೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೆಮಿಕಾರ್ಡೇಟ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಚಿಕ್ಕದು ಮತ್ತು ದೇಹದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಟ್ಯೂನಿಕೇಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಸಿಫ್ಯಾಲೋಕಾರ್ಡೇಟ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದುದ್ದಕ್ಕೂ ಚಾಚಿದೆ. ನೋಟೋಕಾರ್ಡಿನ ಕಾರ್ಯ ದೇಹಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಆಧಾರದಂತಿರುವುದು ಎಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೆ ಶರೀರದ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಚಲನವಲನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕಾರ್ಯ ಏನೇ ಇರಲಿ ಇದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಘಟನೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳು ಅನ್ನನಾಳ ಅಗ್ರಭಾಗವಾದ ಗಂಟಲಿನ (ಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್) ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವು ಹೆಮಿಕಾರ್ಡೇಟ, ಟ್ಯೂನಿಕೇಟ, ಸಿಫ್ಯಾಲೋಕಾರ್ಡೇಟ, ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಜಲಶ್ವಸನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಇವು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ದ್ವಿಚರಿಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಆಗಲೂ ಇವು ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ಉಗಮ ಹೇಗಾಯಿತೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟ. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಕಾಸ ತಜ್ಞರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿದೆ. ಇವು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಅಕಶೇರುಕ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ವಾದಿಸಬಹುದಾದರೂ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಉತ್ತರ ಈವರೆಗೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅನೆಲಿಡ, ನೆಮೆರ್ಟಿನಿಯ, ಆರ್ಥ್ರೋಪೋಡ ಮತ್ತು ಎಕಿನೋಡರ್ಮೇಟ ಹೀಗೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳು ವಿಕಾಸವಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಾಲ್ಕು ವಾದಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತ್ರ ಬಹುಪಾಲು ತಜ್ಞರಿಂದ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. 1. ವಿಲ್ಲೀ ಎಂಬುವನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ (1891). ಇವನ ವಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳು ಈಗಿನ ಅಸಿಡಿಯನ್ ಡಿಂಭಗಳಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದಾಗಿರದೆ ಈಗಿನ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ಅಸಿಡಿಯನುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದುವು. 2. ಗಾರ್ಸ್ಟಾಂಗನ ಡಿಂಭವಿಕಾಸವಾದ (1928). ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ಉಗಮ ಈಗಿನ ಅಸಿಡಿಯನ್ ಡಿಂಭಗಳಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದಾಗಿರದೆ ಈಗಿನ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯ ಅಸಿಡಿಯನುಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದ ಡಿಂಭಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಅಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಇವನ ವಾದ. ಈ ಡಿಂಭ ಈಗಿನ ಎಕಿನೋಡರ್ಮ್‌ಗಳ

ಡೈಪ್ಲೂರುಲ ಡಿಂಭದಂತೆ ಇದ್ದಿತೆಂದೂ ಅದರ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಿಂದ ನರಹುರಿ, ನೋಟೋಕಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳು ಉದ್ಭವವಾದುವೆಂದು ಈ ವಾದದ ಮೂಲನಂಬಿಕೆ. ಬೆರಿಲ್ ಎಂಬಾತ ಈ ವಾದವನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತ ಡೈಪ್ಲೂರುಲ ಡಿಂಭವೇ ನೇರವಾಗಿ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಂಥ ಡಿಂಭ ಅಸಿಡಿಯನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಉಳಿದ ಕಾರ್ಡೇಟುಗಳು ಜನಿಸಿದುವೆಂದೂ ವಿವರಣೆಯಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾರ್ಡೇಟ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ:

ಅ) ಹೆಮಿಕಾರ್ಡೇಟ–ಟಂಗ್‌ವರ್ಮ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಕಾರ್ನ್ ವರ್ಮ್ಸ್

ಆ) ಯೂರೊಕಾರ್ಡೇಟ ಅಥವಾ ಟ್ಯೂನಿಕೇಟ–ಟ್ಯೂನಿಕೇಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಸಿಡಿಯನ್ಸ್

ಇ) ಸಿಫ್ಯಾಲೊಕಾರ್ಡೇಟ–ಆಂಫಿಯಾಕ್ಸಸ್, ಲ್ಯಾನ್ಸೆಲೆಟ್ಸ್

ಈ) ವರ್ಟಿಬ್ರೇಟ ಅಥವಾ ಕ್ರೇನಿಯೇಟ–ಸೈಕ್ಲೊಸ್ಟೊಮೇಟುಗಳು, ಮೀನುಗಳು, ದ್ವಿಚರಿಗಳು, ಸರೀಸೃಪಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ತನಿಗಳು. **(ನೋಡಿ– ಕಶೇರುಕ)** (ಬಿ.ವೈ.ಎಂ.ಜಿ.)

ಕಾರ್ಡೈಟ್ : ಒಂದು ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಸ್ಫೋಟಕ. ಇದನ್ನು ಸ್ಫೋಟಿಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊಗೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ದರ್ಜೆ ಸ್ಫೋಟಕದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದಂಥ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಗನ್ ಕಾಟನ್, ನೈಟ್ರೋಗ್ಲಿಸರಿನ್ ಇವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ತಗುಲಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಫೋಟಕವನ್ನು ಆಸ್ಫೋಟಿಸಬಹುದು.

ಕಾರ್ಡೈಟ್ ತೋಟಬತ್ತಿ (ಕಾರ್ಡೈಟ್ ಫ್ಯೂಸ್) : ಇದು ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ದಾರ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾರ್ಡೈಟ್ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ತರುವಾಯ ನೇಯ್ದ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು (ಟೆಂಟೈಟ್ ರ್‍ಯಾಪ್ಪಿಂಗ್ಸ್) ಹೊದಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ತೋಟಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿದಾಗ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಹೊಗೆಯೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಿಡಿ ಸಹ ಸಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದ ತೋಟಬತ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರ ಉರಿಯುವ ದರ ಪ್ರತಿ ಗಜಕ್ಕೆ 90 ರಿಂದ 110 ಸೆಕೆಂಡ್‌ಗಳು. (ಟಿ.ಟಿ.)

ಕಾರ್ಡೋವ : ಸ್ಪೇನಿನ ಆಂಡಲೂಷಿಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಕಾರ್ಡೋವ ನಗರ ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಗ್ವಾಡಲ್ ಕಿವರ್ ನದಿಯ ಬಲ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1252 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 321164 (2005). ಈ ನಗರದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ರಸ್ತೆಗಳೂ ಮೂರಿಷ್ ಶೈಲಿಯ

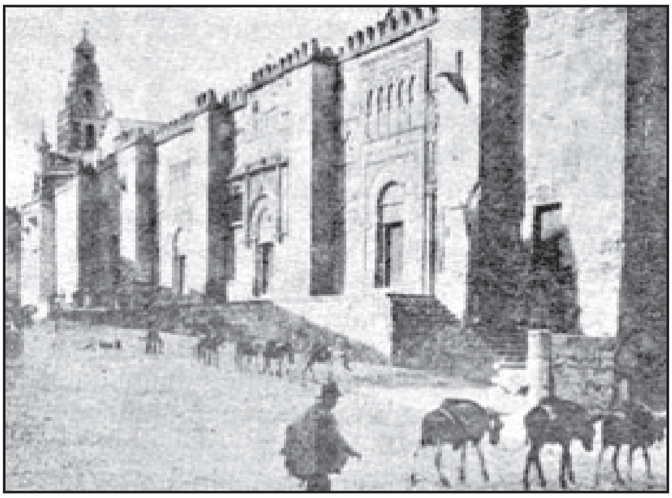

ಕಾರ್ಡೋವ ಕತೀಡ್ರಲಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗೋಡೆ

ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಇವೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ರೋಮನರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅಡಿಪಾಯಗಳು ಉಳಿದಿವೆ. ಹಾಳು ಬಿದ್ದ ಗೋಪುರಗಳು, ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲುಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದ ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಉಳಿದಿವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಆಲಿವ್ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ತೋಟಗಳನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗೋಡೆಯ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಉದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಹದಿನಾರು ಕಮಾನುಗಳುಳ್ಳ ರೋಮನ್ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮೂರಿಷ್ ಸೇತುವೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಡೋವಕ್ಕೂ ನದಿಯ ಆಚೆಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೇತುವೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಕಲಹೊರ್ರ ಗೋಪುರವೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾಳುಬಿದ್ದಿರುವ ಊರುಬಾಗಿಲೂ ನಗರಾಧಿದೇವತೆ ಆರ್ಕೆಂಜೆಲ್ ರಾಫೆಲನ ಪ್ರತಿಮೆಯೂ ಇವೆ. ಆಲ್ಕಜಾರ್ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಅರಮನೆ ಇರುವುದು ಸೇತುವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ. ಅರಬ್ ಕಲೀಫರು ತಮ್ಮ ನಿವಾಸವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ರೋಮನರ ನಾಗರಿಕ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರ ಕಟ್ಟಡಗಳಿರುವುದು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಹಳೆಯ ಆಲ್ಕಜಾರ್ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಅರಸರ ಅಂಗರಕ್ಷಕರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಈಗ ಕಾರ್ಮಿಕ ನಿವಾಸಗಳು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಚರ್ಚೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಮಂದಿರ ಇಂದು ಜೀರ್ಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗ ಈಗ ಬಂದಿಖಾನೆ. ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಆ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನವನ, ಬಿಷಪರ ವಾಸಗೃಹ, ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಪುರಭವನ, ಸೇಂಟ್ ಹಿಪೊಲಿಟೊ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ನಿಕೊಲಾಸ್ ಡಿ. ಲಾವಿಲ್ಲ ಚರ್ಚುಗಳು, ಪುರಭವನ, ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಸಂಗೀತಗೃಹ, ಪ್ರಾಕ್ತನ ಮತ್ತು ಕಲಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳ ಪೈಕಿ 1590ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವದ ಬಿಷಪ್ ಪಾಚಿಕೊ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಒಂದು. ಇದು ಪದವಿ ಪ್ರಧಾನಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದೆ.

ಕಾರ್ಡೋವದ ಮೂರಿಷ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿಸಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಮಸೀದಿ. ಮೊದಲಿಗೆ ಅದು 1236ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಮೇರಿಯ ಆರಾಧನಾ ಮಂದಿರವಾಗಿತ್ತು. 1ನೆಯ ಅಬ್ದ್–ಅಲ್–ರಹಮಾನ್ ರೋಮನ್ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ವಿಸಿಗಾತ್ಸರ ಚರ್ಚಿನ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ. ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪೂರ್ವ ದೇಶಗಳ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಆಸೆ ಈತನಿಗೆ ಇತ್ತು. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ 2ನೆಯ ಅಬ್ದ್–ಅಲ್–ರಹಮಾನ್ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಅಲ್–ಹಕಂ ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಕಲೀಫ 2ನೆಯ ಹಿಸಾಮನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಅಲ್–ಮನ್‌ಸುರ್ ಆ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿದ. ಇದು ಜೀಕಾ ಅಥವಾ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮಂದಿರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿ, ಮೆಕ್ಕದ ಕಾಬವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪವಿತ್ರ ಮಂದಿರವಾಯಿತು. ಕಟ್ಟಡ ಚತುಷ್ಕೋಣಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 590' ಉದ್ದವೂ 425' ಅಗಲವೂ ಇದ್ದು, ರೋಮಿನ ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಸಭಾಭವನದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಫೆರಿ, ಜಾಸ್ಪರ್ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಅಮೃತಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವ, ಅನೇಕ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಈ ಮಹಾಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳು ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದಲೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸರಬರಾಜಾಗಿದ್ದುವು. ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 4ನೆಯ ಲಿಯೋ 1ನೆಯ ಅಬ್ದ್–ಅಲ್–ರಹಮಾನನಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ ಕೊಡುಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನೂ ಕಳಿಸಿದ್ದ. ಒಟ್ಟು 850 ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಎತ್ತರದ (3.6 ಮೀ) ಮೂರಿಷ್ ಕಮಾನುಗಳಿವೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಿಲುಬೆಯಾಕಾರದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಮೂರಿಷ್ ಶೈಲಿ ಹಾಳಾಯಿತು. ಮಸೀದಿಯ ಗೋಪುರದ ಬದಲು 90.9 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕ್ರೈಸ್ತಮಂದಿರದ ಕರೆಗಂಟೆಯ ಗೋಪುರ ಬಂತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಮಾನೊಂದನ್ನು ಕೀಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಚೀನ ಮೂರಿಷ್ ಶೈಲಿಯ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಯಿದ್ದ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕೆಡದಿದ್ದ ಮರದ ವಸ್ತುವೊಂದು ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಾರ್ಥನ ಮಂದಿರ 3ನೆಯ ಮಿಹ್ರಬ್ ಅಥವಾ ಗೂಡು ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲೇ ಅಪೂರ್ವವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಒಂದೇ ಅಮೃತಶಿಲೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮೂರ್ ಜನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಬೆಳ್ಳಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಚರ್ಮಗೆಲಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು, ಈಗಲೂ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆಲಸ ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಚರ್ಮದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿತು. ಕಾರ್ಡೋವದ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ನೇಯ್ಗೆ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಾರ್ಡೋವಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಲಾಬತು, ಎಣ್ಣೆ, ಒರಟು ಬಟ್ಟೆ ಇವು ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯವಸ್ತುಗಳು. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮತ್ತೊಂದು ಆದಾಯ ತರುವ ಮಾರ್ಗ.

ಚರಿತ್ರೆ : ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾರ್ಡೋವ ಕಾರ್ಥೇಜಿನವರಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಮಾರ್ಕಸ್ ಮಾರ್ಸೆಲಸ್ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 152ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೋಮನರ ಮೊದಲನೆಯ ವಸಾಹತಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 45ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಂಡ ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಜೂಲಿಯಸ್ ಸೀಸರ್ ಇಲ್ಲಿಯ 20,000 ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದ. ಪಾಂಪೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇವರು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆಂಬುದೇ ಕಾರಣ. ಈ ನಗರ ಆಗಸ್ಟಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಬೆಟಿಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೊಂದಿತೆಂದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಟ್ರಾಬೋ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. 6ರಿಂದ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಆಳಿದ ವಿಸಿಗಾತ್ಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 711ರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ ಜನರ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದಿತು. 756 ರಲ್ಲಿ ಇದು 1ನೆಯ ಅಬ್ದ್–ಅಲ್–ರಹಮಾನನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದಾಗ ಮತ್ತೆ ಇದರ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಕಾಲ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಉಮಾಯದ್ ಕಲೀಫರ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಹೊಸ ಹೊಸ ಅರಮನೆಗಳೂ ಮಸೀದಿಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತಾರ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಇದರ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಮತ್ತೆ ಶಿಖರ ಮುಟ್ಟಿದ್ದು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮೂರನೆಯ ಅಬ್ದ್-ಅಲ್-ರಹಮಾನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. 1010ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ತಿಕ್ಕಾಟದ ಫಲವಾಗಿ ಕಾರ್ಡೋವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು. ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಲೆಯ 3ನೆಯ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ 1236ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಮೂರಿಷ್ ಆಡಳಿತ ತಪ್ಪಿ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಬಂದರೂ ಕಾರ್ಡೋವದ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. 1808ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ನಡೆಸಿದ ಲೂಟಿ ಮತ್ತು ದಾಳಿಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದಷ್ಟು ಪೆಟ್ಟು ಬಿತ್ತು. 1936-39ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವವನ್ನು ಜನರಲ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್‌ಕೊ ಫ್ರಾಂಕೋ ಬಹಾಂಡೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೈನ್ಯ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು.

ವಾಗ್ಮಿ ಮಾರ್ಕಸ್ ಆಗ್ನಿಯಸ್ ಸೆನೆಕ, ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಗ ಲೂಸಿಯನ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 4-ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 65), ಕವಿ ಲುಕಾನ್ (ಪ್ರ.ಶ.39-65) ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಅವರೋಸ್ (1126-98) ಮತ್ತು ಮೈಮಂಡಿಸ್ (1135-1204), ಕಲೆಗಾರ ಪಾಬ್ಲೊ ಡಿ ಸೆಸ್ಪಿಡಸ್ (1538-1608) ಇವರೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಡೋವದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು. ನೇಪಲ್ಸನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಸೇನಾನಾಯಕ ಗೊಂಜಲೊ ಫರ್‌ನಾಂಡಿಜ್ ಡಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಾರ್ಡೋವದ ಬಳಿಯ ಮಾಂಟಿಲ್ಲ ನಗರದಲ್ಲಿ.

ಕಾರ್ಡೋವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಆಂಡಲೂಸಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,98,437 (2005); ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 13792 ಚ.ಕಿಮೀ ಗ್ವಾಡಲ್‌ಕಿವರ್ ನದಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಡುವೆ ಪೂರ್ವ-ಈಶಾನ್ಯದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ-ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವುದು ಸಿಯರ ಮೊರೆನ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನವಸತಿ ಇಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಸತು ಇಲ್ಲಿಯ ಖನಿಜಗಳು. ಗ್ವಾಡಲ್‌ಕಿವರ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಲಾ ಕಾಮಪಿನ ಮೈದಾನ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಇದು ಕೃಷಿಗೂ ದನ-ಕುದುರೆಗಳ ಮೇವಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಉತ್ತಮ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ತೋಟಗಳೂ ಆಲಿವ್ ಮರದ ತೋಪುಗಳೂ ಇವೆ. ರ್‍ಯೂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಗಣಿಯಿದೆ. ಇದು ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾರ್ಡೋವದ್ದು ವೈಪರೀತ್ಯದ ವಾಯುಗುಣ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ. ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲೆ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ಮಂಜು ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಡೋವದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯನಗರಗಳು ಇವು ಪ್ಯೂಂಟಿ-ಜೆನಿಲ್, ಲುಸೆನ, ಪ್ರಗೊ ಡಿ ಕಾರ್ಡೋವ, ಮಾಂಟಿಲ್ಲ, ಕಾಬ್ರ, ಪಲ್ಮ ಡೆಲ್ ರೆಯೊ, ಮತ್ತು ರ್‍ಯೂಟ್, ಮಡ್ರಿಡ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಕಾರ್ಡೋವದ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾರ್ತಿಕ : ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರಥಮಾತಿಥಿಯ ದಿವಸದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಗಣನೆ ಮಾಡುವ ಹನ್ನೆರಡು ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯದು. ಈ ತಿಂಗಳಿನ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ತುಲಾರಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ವೃಶ್ಚಿಕರಾಶಿಯಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮೊದಲಿನ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ತುಲಾರಾಶಿಯಲ್ಲೂ ಕೊನೆಯ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ವೃಶ್ಚಿಕರಾಶಿಯಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯ ಇರುವ ಸಂಭವವುಂಟು ಹೀಗೆ ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮೂರು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಚರಿಸಿದಾಗ ಈ ತಿಂಗಳನ್ನು ಕ್ಷಯಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ಷಯಮಾಸ 9 ಅಥವಾ 141 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಈ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಆವೃತ್ತಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ತಿಕ್ಯಾದಿಷ್ಟುಸಂಯೋಗೇ ಕೃತ್ತಿಕಾದಿ ದ್ವಯಂ ದ್ವಯಂ ।
ಅಂತ್ಯೋಪಾಂತ್ಯೌ ಪಂಚಮಶ್ಚ ತ್ರಿಧಾ ಮಾಸತ್ರಯಂ ಸ್ಮೃತಂ ॥

ಎಂದು ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಮಾಸದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಕೃತ್ತಿಕೆ ಅಥವಾ ರೋಹಿಣಿ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ದರೆ ಆ ತಿಂಗಳು ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರದೃತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯ ತಿಂಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಾಹುಲ, ಊರ್ಜ, ಕೌಮುದ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳೂ ಉಂಟು.

ಮೇಷಮಾಸ ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಗಣನೆ ಮಾಡುವ ಸೌರಮಾನದಲ್ಲೂ ಎಂಟನೆಯದಾದ ವೃಶ್ಚಿಕಮಾಸವನ್ನು ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ತಿಹೈ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪೋತ್ಸವ ನಡೆಸುವುದು ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ತ್ರಿಣೇತ್ರಂ ಚಾರುಜಟಿಲಂ ಚಾರುಚಂದ್ರಾರ್ಧಶೇಖರಂ ।
ಕೈಲಾಸ ಶಿಖರಾರೂಢಮೂರ್ಜಮಾಸಮುಪಾಸ್ಮಹೆ ॥

ಎಂದು ಶ್ರೀತತ್ತ್ವನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಕೈಲಾಸಶಿಖರಾರೂಢನಾದ ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ.

ಈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೂ ವಾಗ್ವಿಲಾಸಿಯೂ ಧನಿಕನೂ ಸತ್ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವವನೂ ವ್ಯಾಪಾರಶೀಲನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಸುವರ್ಣ ಮೊದಲಾದ ದಾನಗಳು ಅನಂತ ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಗ್ರಹಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ ಯಮುನಾನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ತಲಕಾಡು ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಸೋಮವಾರವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ವೃಶ್ಚಿಕರಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆ ದಿವಸ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಂಚಲಿಂಗದರ್ಶನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸ ಪೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಮಹಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಹಾಪಾತಕಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ವನದಲ್ಲಿ ಧಾತ್ರೀ (ನೆಲ್ಲಿಯ) ಮರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಹೋಮ, ಭೋಜನ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಮಾಡುವುದು (ಧಾತ್ರೀಹವನ) ಈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲೇ. ಮಾಂಸಭಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪರಾನ್ನಭೋಜನ ಈ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಈ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಥಮಾ ತಿಥಿಯ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂಗಸ್ನಾನ, ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನುಡುವುದು, ಬಲೀಂದ್ರಪೂಜೆ, ದೀಪೋತ್ಸವ, ಗೋಕ್ರೀಡನ, ಗೋವರ್ಧನ ಪೂಜೆ, ಮಾರ್ಗಪಾಲೀಬಂಧನ, ದ್ಯೂತ - ಇವು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಈ ದಿವಸ ವರ್ಷ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿನ. ಅವರು ಹೊಸ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಇಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಿವಸವೇ ದೀಪಾವಳಿ.

ಶುಕ್ಲ ದ್ವಿತೀಯ ತಿಥಿಯ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಯಮದ್ವಿತೀಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡದೆ ಸಹೋದರಿಯರು ಬಡಿಸಿದುದನ್ನು ಉಣ್ಣಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಧನ ಧಾನ್ಯ ಸೌಖ್ಯಗಳು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಸಹೋದರಿಯರಿಗೆ ಸೌಮಂಗಲ್ಯವೂ ಭ್ರಾತೃಸೌಖ್ಯವೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದೀಸ್ನಾನವೂ ಯಮುನಾ ಪೂಜೆಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ.

ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲ ಏಕಾದಶಿ ದಿವಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಐದು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಭೀಷ್ಮಪಂಚಕ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಶಿವದೀಕ್ಷೆಗೆ ಈ ದಿವಸ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಈ ಏಕಾದಶಿಗೆ ಉತ್ಥಾನೈಕಾದಶೀ ಎಂದೂ ದ್ವಾದಶಿಗೆ ಉತ್ಥಾನದ್ವಾದಶೀ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಆಷಾಢ ಶುಕ್ಲ ಏಕಾದಶಿಯಂದು ಶಯನೋತ್ಸವವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಈ ದಿವಸ ಪ್ರಬೋಧೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತುಲಸೀವಿವಾಹಕ್ಕೂ ಇದೇ ಕಾಲ. ಶುಕ್ಲ ದ್ವಾದಶೀ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯವ್ರತ ಇಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲ ಚತುರ್ದಶಿಗೆ ವೈಕುಂಠ ಚತುರ್ದಶಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವಪೂಜೆಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ತಿಂಗಳ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಅಷ್ಟಮಿಗೆ ಕಾಲಾಷ್ಟಮಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಲಭೈರವಪೂಜೆ ಅಂದಿನ ವಿಶೇಷ.

ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರಥಮಾ ತಿಥಿಯ ದಿವಸ ಬುಧವಾರವಾದರೆ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಮಳೆ ಮಧ್ಯಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ಲ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯಾ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಲಕ್ಷಣ ಕಂಡುಬಂದು ಮಳೆ ಬೀಳದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ಲ ಏಕಾದಶಿ ದಿವಸ ಮೋಡ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಆಷಾಢಮಾಸದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯರ ಗ್ರಹಣವಾದರೆ ಭೂಕಂಪನ ಉಲ್ಕಾಪಾತಾದಿ ದುರ್ನಿಮಿತ್ತಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದ ಎಲ್ಲ ಸೋಮವಾರಗಳಲ್ಲೂ ಶಿವದೇವಾಯಲಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪೋತ್ಸವವನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕಾರ್ತಿಕೇಯ : ಪಾರ್ವತೀಪುತ್ರನಾದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ. ಷಣ್ಮುಖನೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಕೃತ್ತಿಕೆಯರು ಇವನ ಸಾಕುತಾಯಿಯರು. ಇವನ ಜನ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ವನಪರ್ವದಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ತಿಕೇಯಸ್ತವ, ಇವನಿಗೆ ಐವತ್ತೊಂದು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈಶ್ವರನ ಅಗ್ನಿತತ್ತ್ವದಿಂದ ಸ್ಕಂದನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಆರು ಜನ ಮಾತೆಯರ ಹಾಲು ಕುಡಿದು ಷಾಣ್ಮುತುರನಾಗಿ ಶರವಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವನಿವನು. ಶಕ್ತಿಧರನಾಗಿ ದೇವಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಅವರಿಗಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ. ಕ್ರೌಂಚಪರ್ವತ ಧಾರಣ ಮಾಡಿದ. ನವಿಲು ಈತನ ವಾಹನ.

ದ್ರಾವಿಡ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗೆ ಕಂದ, ಮುರುಗ, ಕುರುಂಜಿಯಾಂಡವನ್, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದು ಅತ್ಯುಚ್ಚಸ್ಥಾನ, ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಪಂಥಿಗಳಾದ ಆಳ್ವಾರುಗಳೂ ಇತರರೂ ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮುರುಗ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣ, ಶಿವಮಹಾಪುರಾಣ, ಕಾಳಿದಾಸನ ಕುಮಾರಸಂಭವಗಳು ಈ ದೇವತೆಯ ಮಹಿಮಾವಿಶೇಷವನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕಾರ್ಥೇಜ್ : ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 814ರಲ್ಲಿ ಫಿನೀಷಿಯನರು ವ್ಯಾಪಾರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಟ್ಯೂನಿಸ್ ನಗರದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಥೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬಂದರು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ವ್ಯವಸಾಯೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಭೂಮಿಯೂ ಇರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಫಿನೀಷಿಯನ್ ರಾಜ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಅದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ರಾಜ್ಯ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಹುಬೇಗ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 550ರಲ್ಲಿ ಮಲ್‍ಚೂನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿಸಿಲಿ, ಸಾರ್ಡಿನಿಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದರೂ ಅನಂತರ ಸಾರ್ಡಿನಿಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನರು ಸೋತರು. ತರುವಾಯ ಮ್ಯಾಗೋನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಡಿನಿಯವನ್ನೂ ಗ್ರೀಕರಿಂದ ಬಾಲೇರಿಕ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಗೆದ್ದರು. ಮೈನಾರ್ಕ, ಮೆಚಾರ್ಕ ದ್ವೀಪಗಳೂ ಇವರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐಬೀರಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಅವರ

ರೋಮನ್ನರ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣ, ಕಾರ್ಥೇಜ್

ಅಧಿಕಾರ ವಿಸ್ತೃತವಾಯಿತು. ಟ್ಯುನಿಷಿಯ ಮತ್ತು ಆಲ್ಜೀರಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಹುಭಾಗಗಳು ಅವರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 460ರಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನ್ನೋನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರ ನೌಕಾಸೈನ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಆಫ್ರಿಕ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯ ಬಹುಭಾಗ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಒರಾನ್ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಂಜಿಯರ್ ನಡುವಣ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 409ರಿಂದ 100 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗ್ರೀಕರೊಂದಿಗೆ ಸಿಸಿಲಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನರಿಂದ ಸೆಲಿನಸ್ ಮತ್ತು ಹಿಮೆರಾಗಳು ನಾಶವಾದುವು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 406ರಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಕಾರರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಿಗೆಂಟಿಮ್, ಗೆಲ ಮತ್ತು ಕ್ಯಮರಿನಾಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಿರಕ್ಯೂಸಿನ ದೊರೆ ಡಯೊನಿಸಿಸನೊಂದಿಗೆ ಇವರು ಕಾದಿದರು. ಈ ಹೋರಾಟಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 311ರ ವರೆಗೂ ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನರು ವಿಜಯಿಗಳಾದರೂ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 277ರಲ್ಲಿ ಪೈರ್ಹಸ್‍ನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಘರ್ಷಣೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಸಿಸಿಲಿಯ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತೆಂದರೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಸರೋವರವೆಂದೇ ಜನ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದ ರೋಮಿನ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ರಾಜ್ಯಾಕ್ರಮಣನೀತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಇಟಲಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಬಳಿಸಿದ ರೋಂ, ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಸಿಲಿ, ಸಾರ್ಡಿನಿಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಸಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಾತೊರೆಯಿತು. ರೋಮಿನ ಈ ವಿಸ್ತರಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಅಡ್ಡ ನಿಂತಿತ್ತು. ಕಾರ್ಥೇಜ್ ರಾಜ್ಯದ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದುವವರೆಗೂ ರೋಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಕರ್ಷ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಭಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ರೋಮನರು ವೀರರು, ಯುದ್ಧ ಕೌಶಲವನ್ನೂ ರಾಜಕೀಯ ನಿಪುಣತೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದವರು. ಕಾರ್ಥೇಜಿನವರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು. ಉತ್ಸಾಹಪರತೆ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಸಮುದ್ರವ್ಯಾಪಾರವೇ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ತಳಹದಿ. ಅವರ ಹಡಗುಗಳು ಭಾರತದಿಂದ ಐರ್ಲೆಂಡಿನವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾರ್ಥೇಜ್ ನೌಕಾಬಲವನ್ನೂ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಂದಿತ್ತು. ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಿಗಳೇ ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಜನರಿಗೆ ಯಾವ ರಾಜಕೀಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದವರು ವೇತನಸ್ಥ ಯೋಧರು; ಸೈನಿಕ ವೃತ್ತಿಯವರು. ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರಾದ ಕಾರ್ಥೇಜಿನವರು ತಮಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಲು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರನ್ನು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೂ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಶ್ವ ನಗರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅದು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಬಲ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತುಎಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಪೊಲಿಬಿಯಸ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಇಂಥ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ರೋಮನರು ಮೂರು ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇವು ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಬಾರ್ಕ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳಾದ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಕರ್ ಬಾರ್ಕ, ಅವನ ಅಳಿಯ ಹ್ಯಾಸಡ್ರುಬಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಗ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್– ಇವರು ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಪರವಾಗಿ ರೋಂ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಅಸಹಾಯಶೂರರೆಂದು ಶಾಶ್ವತ ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿದರು.

ಒಂದನೆಯ ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧ : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 264ರಿಂದ 241ರ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಯುದ್ಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದು ರೋಮನರಿಗೆ ಆತಂಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ತಮಗೂ ಅಪಾಯವಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ಎಚ್ಚೆತ್ತರು. ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಯೋಧರಿಗೆ ಹೆಸರುಪಡೆದಿದ್ದ ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಮನರ ಉದ್ದೇಶ ಈ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. 23 ವರ್ಷಕಾಲ ನಡೆದ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರೋಮನರು ಏಗೇಟ್ಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 241ರಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ವಿಜಯ ಗಳಿಸಿದರು. ಸೋತು ನಿರಾಶರಾದ ಕಾರ್ಥೇಜಿನವರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಬೇಕೆಂದಾಗ ಸೈನಿಕರು ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿ, ಕಾರ್ಥೇಜ್ ನಗರವನ್ನೇ ಮುತ್ತಿದರು. ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಕರ್ ಬಾರ್ಕ ಅವರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ನಗರವನ್ನುಳಿಸಿದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನರು ರೋಮನನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಿಸಿಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ರೋಮನರಿಗೆ ಯುದ್ಧಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ರೋಮನರು ಸಿಸಿಲಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಾರ್ಡಿನಿಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಸಿಕ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 237ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಸ್ಪೇನಿನ ಆಕ್ರಮಣ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 228ರಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಕರನ ಮರಣದವರೆಗೂ ಆಕ್ರಮಣ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅವನ ಅಳಿಯ ಹ್ಯಾಸಡ್ರುಬಾಲ್ ರೋಮಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಬ್ರೋ ನದಿಯೇ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಮೇರೆಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಕರನ ಮಗ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆತ ಎಬ್ರೋವನ್ನು ದಾಟಿ ಗಾಲ್ ದೇಶದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಇಟಲಿಗೆ ನುಗ್ಗಿದುದೇ ಎರಡನೆಯ ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧ : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 218–201 ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಯುದ್ಧವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಪರಾಕ್ರಮಿ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದು ಅವನ ಜೀವನಾಕಾಂಕ್ಷೆ. ಅವನ ಆಕ್ರಮಣ ನೀತಿ ರೋಮನರನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸಿತ್ತು. ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ತನ್ನ ತಂದೆ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಕರ್ ಬಾರ್ಕನೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಇಟಲಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 219ರಲ್ಲಿ ಆತ ಸೆಗುಂಟಂಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ರೋಮನರು ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಪ್ರಬಲಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಇಟಲಿಗೆ ನುಗ್ಗಿದ. ಕೂಡಲೆ ಕಾರ್ನಿಲಿಯಸ್ ಸಿಪಿಯೋ ಎಂಬ ಕಾನ್ಸಲ್ ಭಾರಿ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತರ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ತನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಟ್ಯೂರಿನ್ ನಗರವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಪೋ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆದು, ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 217ರಲ್ಲಿ ಟಿಸಿನಸ್ ನದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಿಪಿಯೋ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಗೆದ್ದ. ಟ್ರೆಬಿಯಾ ನದೀ ದಡದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮತ್ತೊಂದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲೂ ಜಯ ಗಳಿಸಿದ. ಆದರೂ ರೋಮನರು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಟ್ರಾಸಿಮನೋ ಕದನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ರೋಮನರು ಸೋತರು. ರೋಮನರು ಫೇಬಿಯಸ್ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮಸನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಿರುಕುಳ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು

ನಾಶಪಡಿಸಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಆಹಾರ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡರು. ಆದರೂ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಹೋರಾಡಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 216ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನೇ ಕದನದಲ್ಲಿ ರೋಮನರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ರೋಮನರು ಧೃತಿಗೆಡದೆ ಹೋರಾಡಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 212ರಲ್ಲಿ ಸಿರಕ್ಯೂಸನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಸಿಸಿಲಿ, ಸಾರ್ಡಿನಿಯ ಮತ್ತು ಅಪೋಲಿಯ ರೋಮನರ ವಶವಾದುವು. ಪಬ್ಲಿಯಸನ ಮಗ 24 ವಯಸ್ಸಿನ ಕರ್ನಿಲಿಯಸ್ ಸಿಪಿಯೋ ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅನುವಾದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 207ರಲ್ಲಿ ಮೆಟರಾಸ್ ನದಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ಸೋತು ಬ್ರೂಟಿಯಂಗೆ ಓಡಿದಾಗ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಸೈನ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗ ನಾಶವಾಯಿತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 206ರಲ್ಲಿ ಸಿಪಿಯೋ ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನರನ್ನು ಸ್ಪೇನಿನಿಂದ ಓಡಿಸಿದ. ಸ್ಪೇನ್ ರೋಮಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಸಿಪಿಯೋ ಆಫ್ರಿಕದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 202ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜ಼ಾಮ ಕದನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಜಯಗಳಿಸಿದ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 201ರಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ರೋಮನರಿಗೆ ಯುದ್ಧದ ಖರ್ಚನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರೋಮಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರೋಮಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ರೋಮನರ ಅಧಿಕಾರ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ಸಿಪಿಯೋ ಹೆಸರು ಅಮರವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ನೌಕಾಬಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡರೂ ಕಾರ್ಥೇಜ್ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಪುನಃ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಟಾಲೆಮಿ ದೊರೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹ್ಯಾನಿಬಾಲ್ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಬಲದಲ್ಲಿ ಗಜಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ನ್ಯೂಮಿಡಿಯದ ದೊರೆ ಮಸಿನಿಸ್ಸ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಕೆಲಭಾಗವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ಬಂದ ರೋಮನ್ ಸೆನ್ಸಾರ್ ಕ್ಯಾಟೋ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಕಂಡು, ಅದನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವರೆಗೂ ರೋಮಿಗೆ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲವೆಂದು ತನ್ನವರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ರೋಮನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶರಾದ ಕಾರ್ಥೇಜಿಯನ್ ಜನ ನ್ಯೂಮಿಡಿಯದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದರು. ರೋಮ್ ಕಾರ್ಥೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿತು.

ಮೂರನೆಯ ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧ: ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 149 ರಿಂದ 146ರ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಕಾರ್ಥೇಜ್ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಶತ್ರುವಿನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಸೋಲನ್ನು ಅಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ರೋಮನರು ಕಾರ್ಥೇಜನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆಲಸಮಮಾಡಿದರು; ಅಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಜನರನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ರೋಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬಲವನ್ನೆದುರಿಸಬಲ್ಲವರು ಯಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ (**ನೋಡಿ-ರೋಮನ್-ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ**).

*

ಕಾರ್ಡೋಗಲು : ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಿ ವಿಟಮಿನ್ನಿನ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾದ ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ತೋರಿಬರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿ (ಪೆಲ್ಲಗ್ರ). ಈ ಕಾಯಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಲೋಳೆಪೊರೆಯ ಉರಿ, ಭೇದಿ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ತೋರಿಬರುವುವಲ್ಲದೇ ಚರ್ಮ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಒಣಗಿ ಒರಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಕಾರ್ಡೋಗಲು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ರೋಗದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸ್ಪೇನಿನ ವೈದ್ಯ ಕಾಸಲ್ ನೀಡಿದ (1730); ಮುಂದೆ ಇಟಲಿಯ ವೈದ್ಯ ಪ್ರಪೋಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪೆಲ್ಲಗ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿತ್ತ (1771). ಈ ರೋಗ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ; ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ ನ್ಯೂನ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಮಾಡುವ ರೈತಾಪಿ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಳಿ ಜೋಳ ಅವರ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಸಾರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕೊರತೆ ಉಂಟು. ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳದಲ್ಲಿ ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೂ ಅದು ದೇಹದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಿಳಿ ಜೋಳದಲ್ಲಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ (ಲೂಸಿನ್) ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದು ಟ್ರಿಪ್ಟೋಫೇನ್ ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಕಾರ್ಡೋಗಲಿನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸೇವನೆ ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಾರಿ. ಈ ರೋಗ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಕಾಲ ಇರಬಲ್ಲುದು. ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯ, ಭೇದಿ, ಕೆಂಪಡರಿದ ಚರ್ಮ ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಕೆಂಪಡರಿ ಉರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ದಿನಗಳೆದಂತೆ ಚರ್ಮ ಒರಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುವ ಚರ್ಮದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಕೈ ಮತ್ತು ಪಾದದ ಮೇಲ್ಭಾಗ, ಮುಂಗೈ, ಮುಂಗಾಲು, ಕಣ್ಣಿನ ಕೆಳಗಿನ ಮುಖದ ಪಾತರಗಿತ್ತಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಚರ್ಮ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಕೆಂಪಡರಿ ಉಬ್ಬಿ ತುರಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ದಿನಕಳೆದಂತೆ ಚರ್ಮ ಒಣಗಿ ಒರಟಾಗಿ ಒಡೆದು ಕಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮುಗುಳು, ಹುಣ್ಣು ತೋರಿಬಂದು ಕಾರ ತಿನ್ನಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲಗೆ ಹಸಿ ಮಾಂಸದಂತೆ ಕೆಂಪಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗಿ ಶೀಘ್ರಕೋಪಿಯಾಗಬಹುದು, ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತಾಡಬಹುದು.

ನಿಕೋಟಿನೇಮೈಡನ್ನು 100 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂನಂತೆ ದಿನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ರೋಗ ಗುಣಮುಖವಾಗುವುದು. ಈ ಔಷಧಿ ಜಠರದಿಂದ ಬೇಗ ಹೀರಲ್ಪಡುವುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಸಾರಜನಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ (ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು) ಸೇವನೆಯೂ ಅಗತ್ಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಉರಿ, ಭೇದಿ ಮೊದಲಾದ ಬೇನೆಗಳು ತೀವ್ರ ಮಣಿಯುವುವು. ಮಾನಸಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿಧಾನಗತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವುದು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಡೋವಾ : ಅರ್ಜೆಂಟೀನದ ಒಂದು ನಗರ ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1272334 (2005). ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 436 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜೆರೊನಿಮೊ ಲೂಯಿ ಡಿ ಕಾಬ್ರೆರ 1613ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಜೆಸುಯಿಟರು 1613ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ರೊಸಾರಿಯೊ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಡೋವಾಗಳ ನಡುವೆ ಕಾರ್ಡೋವಾದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಡೊಮಿಂಗೋ ಮಿಯೆಂಟೊ ರೈಲುಹಾದಿ ಹಾಕಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿದ. 1955ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವಾವನ್ನು ಜನರಲ್ ಎಡ್ವರ್ಡೊ ಲೊನಾರ್ಡಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅರ್ಜೆಂಟೀನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ವಾನ್ ಪೆರಾನನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಹಳೆಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಯ ಅರಮನೆಯೂ ಜೆಸುಯಿಟರ ಹಳೆಯ ಚರ್ಚೂ ಇವೆ. ಪ್ಲಾಜ಼ಾ ಸಾನ್ ಮಾರ್ಟಿನ್ ಅರ್ಜೆಂಟೀನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ, ಹೊಸ ನಗರ ಚೌಕಾಕಾರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆ, ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು, ಖಗೋಳ ವೀಕ್ಷಣಾಲಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವೆ. ರಿಯೊಪ್ರಿಮೆರೊ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಡಿಕ್ ಸಾನ್ ರಾಕ್ ಕಟ್ಟೆಯ ಜಲಾಶಯದಿಂದ ನಗರಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಯಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಟ್ಟೆ; ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಡೋವಾದಿಂದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ, ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿವೆ.

ಕಾರ್ಡೋವಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 165321 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3066801 (2001). ಇದು ಅರ್ಜೆಂಟೀನದ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಬೊಲಿವಿಯ ಮತ್ತು ಚಿಲಿಯೊಡನೆ ಇದರ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದಂತೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡೋವಾ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1852-62ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯೂನಸ್ ಐರಿಸಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಅರ್ಜೆಂಟೀನ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಇದು ಬೆಂಬಲವಿತ್ತಿತು. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 2867 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಸಿರಾಸ್ ಡಿ ಕಾರ್ಡೋವಾ ಪರ್ವತವೇ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಎಲ್ಲೆ. ಪಂಚನದಿಗಳು ಈ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಹ್ಯವಾದ ಚಳಿಗಾಲವೂ ಶಾಖದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬೇಸಗೆಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ನವೆಂಬರ್ ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳ ನಡುವೆ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಪಶುಪಾಲನೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿದೆ. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಅಭ್ರಕ ಮತ್ತು ಬೆರಿಲಿಯಂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಡೋವಾ, ರಿಯೋಕಾಟ ಮತ್ತು ವಿಲಮರಿಯಾ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಆಲ್ಟಾ ಗ್ರೇಸಿಯಾ ಕೋಸ್ಕಿನ್, ಲ ಕಂಬ್ರೆ, ಕಪಿಲ ಡೆಲ್ ಮಾಂಟೆ ಮತ್ತು ಲ ಫಾಲ್ಡ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾರ್ನ್‌ಫೋರ್ಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸಸ್ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ : 1886-1960. ಕವಯಿತ್ರಿ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಮೊಮ್ಮಗಳು. ತಾಯಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನ್ಯೂನ್‌ಹ್ಯಾಂನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕಿಯಾಗಿದ್ದಳು. 1908ರಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಪ್ರಾಚೀನ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಕಾರ್ನ್‌ಫೋರ್ಡ್‌ನನ್ನು ವಿವಾಹವಾದಳು. ಡೆತ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಪ್ರಿನ್ಸಸ್, ಎ ಮೊರಾಲಿಟಿ (1912) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಈಕೆಯ ಮೊದಲ ಪ್ರಕಟಣೆ. ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಮಾರ್ನಿಂಗ್ (1915), ಆಟಮ್ ಮಿಡ್‌ನೈಟ್ (1923), ಡಿಫರೆಂಟ್ ಡೇಸ್ (1928), ಮೌಂಟನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಮೋಲ್‌ಹಿಲ್ಸ್ (1934) ಈಕೆಯ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳು. 1959ರಲ್ಲಿ ಪದ್ಯರಚನೆಗಾಗಿ ಈಕೆಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿಯ ಪದಕ ದೊರಕಿತು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ನ್‌ಬರ್ಗ್, ಆರ್ಥರ್ : 1918-. ಅಮೆರಿಕನ್ ಜೀವರಸಾಯನ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಜೀವಿಗಳ ಆನುವಂಶಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಕೋಶದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಇರುವ ಡಿ ಆಕ್ಸಿರೈಬೊನ್ಯೂಕ್ಲೆಯಿಕ್ ಆಮ್ಲ (ಡಿಎನ್‌ಎ) ಜೀವಕೋಶದ ವಿದಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಗಲು ನೆರವು ನೀಡುವ ಡಿಎನ್‌ಎ

ಪಾಲಿಮೆರೇಸ್ ಎಂಬ ಎಂಜೈಮನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ (1956) ಸೆವಿರೊ ಒಚಾವಾ (**ನೋಡಿ– ಒಚಾವಾ, ಸೆವಿರೋ**) ಎಂಬಾತನೊಂದಿಗೆ ಶರೀರ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ನೊಬೆಲ್ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದ (1959). ಅದೇ ಎಂಜೈಮಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜೀವಕೋಶದ ಹೊರಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಡಿಎನ್‌ಎ ಒಂದನ್ನು ಅಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೃತಕ ಡಿಎನ್‌ಎ ತಯಾರಿಸಿ ಹಾಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಡಿಎನ್‌ಎ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಡಿಎನ್‌ಎಯಂತೆಯೇ ವರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ (1968) ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ.

ಕಾರ್ನ್‌ಬರ್ಗ್ 1918ರ ಮಾರ್ಚ್ 3ರಂದು ಬ್ರೂಕ್‌ಲಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತ ಸ್ನಾತಕಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದ ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ. ಪ್ರಧಾನ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಗಳು. 1937ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಸ್.ಸಿ. ಡಿಗ್ರಿ ಪಡೆದ ತರುವಾಯ ರಾಚೆಸ್ಟರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ 1941ರಲ್ಲಿ ಎಮ್.ಡಿ. ಡಿಗ್ರಿಯನ್ನು ಪಡೆದ. ಅದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಕೆಲಕಾಲ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಕರಾವಳಿ ಬೇಹುಗಾರ ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. 1942 ರಿಂದ 1953ರವರೆಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೊನೆಯ ಆರು ವರ್ಷಕಾಲ ಬೆತೆಸ್ಡದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಆರ್ಥೈಟಿಸ್ ಅಂಡ್ ಮೆಟಬಾಲಿಕ್ ಡಿಸೀಸಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ. 1953ರಿಂದ 1959ರವರೆಗೆ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನೂ ಆ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನೂ ಆಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ.

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯದ ಡಿಎನ್‌ಎಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದಾಗ ಮೊದಲನೆಯದರ ಆನುವಂಶಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಎರಡನೆಯದರ ಆನುವಂಶಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಿಡುವುವೆಂದು ಒ. ಟಿ. ಅವೆರಿ ಮತ್ತು ಸಹಸಂಶೋಧಕರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಾಗ (1944) ಡಿಎನ್‌ಎಯೇ ಆನುವಂಶಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂಬುದು ರುಜುವಾತಾಯಿತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸ್ಥಿರಪಡಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣರಾದವರು ಎ. ಡಿ. ಹರ್ಷಿ ಮತ್ತು ಎಚ್. ಬಿ. ಚೇಸ್‌ರವರು. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವ ವೈರಸ್‌ಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಕಳಚಿ ಹಾಕಿ
$\phi\times174$ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯದ ಕೋಶದೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುವೆಂದೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹೊಸ ವೈರಸ್ ಕಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಶವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಬರುವುವೆಂದೂ ಅವರು ತೋರಿಸಿದರು (1953). ಸರಿಸುಮಾರು ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಾಟ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಕ್‌ರವರು ಡಿಎನ್‌ಎಯ ಜೋಡಿಎಳೆ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಅದರ ಎರಡು ಎಳೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದುವೆಂದೂ ಎಳೆಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಟೈಡುಗಳ ಅನುಕ್ರಮವೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜೀನಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಎಂದೂ ಕೋಶ ವಿದಳನವಾಗುವಾಗ ಎರಡು ಎಳೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಒಂದೊಂದು ಎಳೆಯೂ ತನಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಎಳೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಡಿಎನ್‌ಎ ಅಣುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವುವೆಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಡಿಎನ್‌ಎ ಹೀಗೆ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಕಾರ್ನ್‌ಬರ್ಗ್ ಕೈಹಾಕಿದ.

ಕಾರ್ನ್‌ಬರ್ಗ್ ಬೆತೆಸ್ಡದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಡೈಫಾಸ್ಫೊಪಿರಿಡಿನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಟೈಡ್ (ಡಿಪಿಎನ್) ಮತ್ತು ಫ್ಲಾವಿನ್ ಅಡೆನೀನ್ ಡೈನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಟೈಡ್ (ಎಫ್‌ಎಡಿ) ಎಂಬ ಎರಡು ಕೊ ಎಂಜೈಮುಗಳ ಜೈವಿಕ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಿದ್ದ. ಈ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಫಾಸ್ಫಾರಿಕಾಮ್ಲ ಶೇಷಗಳಿರುವ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಸೈಡ್ ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆತ ಡಿಎನ್‌ಎ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಗಾಮಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಟೈಡುಗಳನ್ನು ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಜೊತೆಗೆ ಶಕ್ತಿ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ಎಟಿಪಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಎಷೆರಿಕೀಯ ಕೋಲೈ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯದ ಸಾರದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಸೂಕ್ತ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲ ಬಿಟ್ಟ. ಇಷೆರಿಕೀಯ ಕೋಲೈ ಸಾರದಲ್ಲಿ ಡಿಎನ್‌ಎ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಎಂಜೈಮ್ ಇರುವುದಾದರೆ ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಸೈಡ್ ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅಣುಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಡಿಎನ್‌ಎ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆಯುವುದೆಂದು ಅವನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಈ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಫಲಿಸಿದೆಯೇ ಎಂದು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೊಸೈಡ್ ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅಣುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿ ಡಿಎನ್‌ಎಯಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಎಷೆರಿಕೀಯ ಕೋಲೈಸಾರದಲ್ಲಿ ಡಿಎನ್‌ಎ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಎಂಜೈಮು ಇತರ ಸಹಸ್ರಾರು ಕಿಣ್ವಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಎಂಜೈಮಿನ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು 1956ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೇವಲ ಅರ್ಧ ಗ್ರಾಮಿನಷ್ಟು ಶುದ್ಧ ಎಂಜೈಮನ್ನು ಪಡೆದ. ಅದಕ್ಕೆ ಡಿಎನ್‌ಎ ಪಾಲಿಮೆರೇಸ್ ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಡಿಎನ್‌ಎ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತವಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ಖಚಿತಪಡಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಡಿಎನ್‌ಎ ಪಾಲಿಮೆರೇಸನ್ನು ಇತರ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆ ಕಿಣ್ವದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಡಿಎನ್‌ಎ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಡಿಎನ್‌ಎ ಯಂತೆಯೇ ಇರುವುದೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಆತ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅದರ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಲು ಅದರ ಜೈವಿಕ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನೇ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹು ಸರಳವಾದ ಒಂದು ಡಿಎನ್‌ಎಯನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈರಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಡಿಎನ್‌ಎ ಯನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ. ಅದನ್ನು ಅಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಡಿಎನ್‌ಎ ಪಾಲಿಮೆರೇಸ್ ನೆರವಿನಿಂದ ಅದರ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸಿ (1968) ಜೈವಿಕ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಡಿಎನ್‌ಎಗೂ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವದ ಪ್ರಧಾನ ಕುರುಹು ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಡಿಎನ್‌ಎಯನ್ನು ಜೀವಿಯ ಶರೀರದ ಹೊರಗಡೆ ನಿರ್ಜೀವ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕಾರ್ನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದು. (ಜೆ.ಆರ್.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್, ಲಾರ್ಡ್ : 1738–1805. ಪ್ರಥಮ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ದಂಡನಾಯಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಗಾರ. 1786 ರಿಂದ 1793ರ ವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್–

ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ. ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ 1738ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 31ರಂದು ಪ್ರಥಮ ಅರ್ಲ್ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ. 1757ರಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ. 1765ರ ಅನಂತರ ಕೆಲಕಾಲ ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕಿಳಿದು ವಸಾಹತುಗಳ ತೆರಿಗೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ. 1776ರಲ್ಲಿ ಮೇಜರ್ ಜನರಲ್ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ. ಮರುವರ್ಷವೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಸೈನ್ಯದ ಉಪಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಪದವಿ ದೊರಕಿತು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದು 1780–81ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಜಯಗಳಿಸಿದರೂ 1781ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಕ್‌ಟೌನ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತನಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧಿಕಾರ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು.

ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತಗಾರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಯೋಧನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು 1786ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಆಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಉತ್ತಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನೀತ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿದ. ಇತರರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದರೂ ಅವನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದುದು ಇವನ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳದ ಖಾಯಂ ಗುತ್ತಾ ಪದ್ಧತಿ (ಪರ್ಮನೆಂಟ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವೆನ್ಯೂ ಸೆಟ್ಲ್‌ಮೆಂಟ್) ಮತ್ತು ಭೂಕಂದಾಯ ಆಡಳಿತ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಕಟುಟೀಕೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈತ ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತವರ್ಗಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರೀ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದ್ದುದು ಇದರಿಂದ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತದಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತಂದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೂ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಪೋಲೀಸ್ ದಳವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ.

3ನೆಯ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ ನಡೆದದ್ದು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. 1790ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ. ತಿರುವಾಂಕೂರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದುದರಿಂದ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್ ಮರಾಠರ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೈಸೂರಿನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ

ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮುತ್ತಲಾಗಿ, ಟಿಪ್ಪು ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಷರತ್ತುಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡ. ಈತ ಲಂಡನಿಗೆ ಮರಳಿದಾಗ 1793ರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಸಚಿವಮಂಡಳಿಯ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಟರ್–ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಆರ್ಡ್‌ನೆನ್ಸ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈತ 1798ರಿಂದ 1801ರ ವರೆಗೆ ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ (ವೈಸ್‌ರಾಯ್) ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. 1798ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಂಗೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅಡಗಿಸಿದ. ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ವಿಲಿಯಂ ಪಿಟ್ಟನ ಏಕತಾನೀತಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿ, ಕೆಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಆರೆಂಜ್ ಜನರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದ. 3ನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ದೊರೆ ಕೆಥೊಲಿಕರಿಗೆ ಮತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಈತ 1801ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ. ಏಮಿಯನ್ ಶಾಂತಿ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟನಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಂಧಾನಕಾರನಾಗಿ ಇವನು ನೇಮಕವಾದ್ದು ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ.

1805ರಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಭಾರತದ ಗೌರ್ನರ್–ಜನರಲ್ ಆಗಿ ನೇಮಕವಾದಾಗ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಅದೇ ವರ್ಷದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 5ರಂದು ಘಾಜೀಪುರದಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. ಅಲ್ಲಿ ಇವನ ಸ್ಮಾರಕವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕಾರ್ನಾಕ್ [1] : ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಇದರ ಬಳಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳ ಸ್ತೋಮವಿದೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಾಸ್ತುವಿಧಾನ, ಅವಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೊಡನೆ ಇದ್ದ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕರು ಬಹುಶಃ ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನೂ ಇದು ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ದಿಬ್ಬಗಳು, ಶಿಲಾವರ್ತುಲಗಳು ಕಲ್ಲುಪಂಕ್ತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಮಾಧಿಗಳು ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲು ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಸಮೂಹ ಮಾತ್ರ ತತ್ಕಾಲೀನ ವಿಶ್ವದ ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಸಮಾಧಿಗಳು, ಕಾರ್ನಾಕ್

ಎಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು 3,000 ನೆಟ್ಟಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು 2 ವರೆ ಮೈಲಿ ಉದ್ದದವರೆಗೆ ನೈಋತ್ಯ ಈಶಾನ್ಯ ನೇರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ್ದು, ಮೆನೆಕ್, ಕೆರ್ಮಾರಿಯೋ ಮತ್ತು ಕೆರ್ಲೆಸ್ಕಾಂಟ್‌ಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಉಪಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ನೈಋತ್ಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೆನೆಕ್ 108 ಗಜ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಸಮಾನಾಂತರ ಪಂಕ್ತಿಗಳಾಗಿ 1,264 ಗಜಗಳ ವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,099 ಕಲ್ಲುಗಳಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಈ ಗುಂಪಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 70 ಕಲ್ಲುಗಳ ವೃತ್ತವೂ ಉಂಟು. ಮೆನೆಕ್ ಗುಂಪಿನ ಅತಿ ಎತ್ತರದ ಕಲ್ಲು 3 ಅಡಿ ಇದ್ದರೆ, ಚಿಕ್ಕದು 2 ಅಡಿ ಮಾತ್ರ. ಕೆರ್ಮಾರಿಯೋ ಮೆನೆಕ್‌ನ ಈಶಾನ್ಯ ಕೊನೆಯಿಂದ 368 ಗಜಗಳ ಅನಂತರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅದೇ ನೇರದ 108 ಗಜ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ 1,213 ಗಜಗಳ ವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,029 ಕಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಮುಂದೆ 433 ಗಜಗಳ ಅನಂತರ ಕೆರ್ಲೆಸ್ಕಾಂಟ್ ಗುಂಪು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 555 ಕಲ್ಲುಗಳು 150 ಗಜ ಅಗಲದಲ್ಲಿ 953 ಗಜಗಳ ವರೆಗೆ 13 ಸಮಾನಾಂತರ ಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಗುಂಡುಮೂಲೆಗಳಿರುವ ಚೌಕದಂತೆ 39 ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಕೆರ್ಲೆಸ್ಕಾಂಟಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಉದ್ದನೆಯ ಒಂದು ಮಣ್ಣುದಿಬ್ಬದ ಸಮಾಧಿಯೂ ಇದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಕಲ್ಲು ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಶಿಲಾವರ್ತುಲಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆರ್ಜೆಹೊ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1,129. ಈ ಕಲ್ಲು ಪಂಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಮಾಧಿಗಳಿಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಆ ಕಾಲದ ಜನ ಯಾವುದೋ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಧಿಗಳೆಡೆಗೆ, ಮೆರೆವಣಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹೆ. ಇವು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಣ್ಣುದಿಬ್ಬ ಸಮಾಧಿಗಳು ಆ ಸಹಸ್ರಮಾನದ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾರ್ನಾಕ್ [2] : ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ದಕ್ಷಿಣ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೈಲ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗ್ರಾಮ ಹಿಂದೆ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಥೀಬ್ಸ್ ಪಟ್ಟಣದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪೂರ್ವದ ಹೆಸರು ಇಪೆಕ್–ಇಸುತ್–ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಸು. 7,800 ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುತ್ತಳತೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗಿವೆ. ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಯುದ್ಧದೇವತೆ ಖೊನ್ಸುನ ದೇವಾಲಯವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ ದೇವತೆಯ ಮಂದಿರವೂ ಇದ್ದುವು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಷ್ಟ್ರದೇವತೆ ಅಮುನ್–ರೇ ದೇವಾಲಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡ. ಬೃಹದಾಕಾರದ ಮಹಾದ್ವಾರಗಳು, ಹಜಾರಗಳು, ಸ್ತಂಭಗಳು, ಭಿತ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಗುಡಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಮುಗಿಸಿದ್ದಲ್ಲ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ 11ನೆಯ ರಾಜವಂಶದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2000) ಅಮುನ್ ದೇವತೆಯ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ದೇವಾಲಯ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ ಆರಂಭದವರೆಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಾಗಿ, ಅದು ಈಗಿನ ಬೃಹದಾಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ಈ ಸೇರ್ಪಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮಧ್ಯದ ಹಜಾರ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದೆ. ಸು. 5800 ಚ.ಅ. ವಿಸ್ತಾರವಿರುವ ಈ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗೆ ಏಳರಂತೆ 140 ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಕಂಬಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯದ ಎರಡು ಸಾಲಿನ ಕಂಬಗಳು ಒಂದೊಂದೂ 78' ಎತ್ತರವಿವೆ. ಇವು ಇತರ ಕಂಬಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಿದ್ದು, ಮಧ್ಯದ ಮಾಡನ್ನು ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿ ಹಜಾರದ ಒಳಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗಾಳಿಬೆಳಕು ಬರುವಂತೆ ಅನುವು ಮಾಡಿವೆ. ಒಳಗಿನ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ಹಜಾರದ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸೇಟಿ ದೊರೆಯ ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೀನ್ ವಿಜಯ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಫಾರೋ ತಹಾರ್ಕೊ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಕಟ್ಟಿದ ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾದ್ವಾರ 370' ಎತ್ತರದ ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಥಟ್ಮೋಸ್ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಸಣ್ಣಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಆ ದೊರೆಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಒಂದು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಅವನು ಏಷ್ಯದಿಂದ ತಂದ ವಿಚಿತ್ರ ಸಸ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾರ್ನಾಡು, ಸದಾಶಿವರಾವ್: 1881–1937. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಮುಖ ನ್ಯಾಯವಾದಿ, ಸಮಾಜಸೇವಕ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರ. 1891ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಕಾರ್ನಾಡು ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಮಂಗಳೂರಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಕೀಲರು; ಸದ್ಗುಣಿಯೆಂದೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೋರಣೆಯುಳ್ಳ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ತಾಯಿ ರಾಧಾಬಾಯಿ. ಸದಾಶಿವರಾಯರು ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಮುಂದೆ ಮದರಾಸಿನ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ ಪದವೀಧರರಾದರು. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವಿಗಳಿಸಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ 1906ರಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಇವರು ಬಲು ಬೇಗ ವೃತ್ತಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿದರಾದರೂ ಇವರ ಮನಸ್ಸು ದೇಶದ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಸದಾ ತುಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಮಹಿಳಾ ಸಭಾ ಎಂಬಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರೂ ಇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಯವರೂ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಚಳವಳಿ ತೀವ್ರವಾದಾಗ ಯುವಕರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವತ್ತ ಇವರ ಮನಸ್ಸು ಹರಿಯಿತು. ಇವರು ತಿಲಕ್ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ ಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಿಂದಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೈಕಸಬುಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲೂ ನೇರವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಸಹಿಹಾಕಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೊದಲಿಗರು. ಇವರು ಆ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಬಲಗೊಂಡಿತು. ದಕ್ಷ ಹಾಗೂ ನಿಷಾವಿವಂತ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಇವರು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹಣ ಸುರಿದರು.

ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ 1931–34ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಖ್ಯಾತಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಏರಿತು. ಇವರು ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾದರು.

ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಯವರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಅನುಯಾಯಿ ಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಗಾಂಧೀಯವರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಉಪ್ಪಿನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾಗಿ ದಸ್ತಗಿರಿಯಾಗಿ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸವನ್ನನುಭವಿಸಿದರು. 1937ರಲ್ಲಿ ಫೈಜ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವರ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿತು. 1937 ಜನವರಿ 9ರಂದು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

ಇವರು ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದವರಾದರೂ ದೀನದಲಿತರ ಬಗ್ಗೆ ಸದಾ ಅನುಕಂಪ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕರ ದೊಡ್ಡ ಪಡೆಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇವರು ಕಟ್ಟಿದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತುಂಬ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದುವು. ಹರಿಜನೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಕೆನರಾ ಸಾರಸ್ವತ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು (1924–25).

ಇವರು ಸರಸಿ, ಸರಳ ಜೀವಿ. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಯವರಿಗೆ ಇವರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅರವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧಿವೇಶನದ (1960) ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸದಾಶಿವನಗರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಬಡಾವಣೆ ಇದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಾರ್ನೇಗಿ, ಆಂಡ್ರ್ಯೂ : 1835–1919. ಅಮೆರಿಕೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಮತ್ತು ದಾನಿ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ದತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವ. ಗಾಸ್ಪೆಲ್ ಆಫ್ ವೆಲ್ತ್ (1889) ಎಂಬ ತನ್ನ ಪ್ರಬಂಧವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈತ ಶ್ರೀಮಂತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಸಂದಿಗ್ಧ ಅವಧಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು. ಎರಡನೆಯದು ಗಳಿಸಿದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡುವುದು. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದವನೀತ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಡನ್ಫರ್ಮ್‌ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಮಗ್ಗದ ವ್ಯಾಪಾರ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಡೀ ಕುಟುಂಬವೇ 1848ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕೆಗೆ ಬಂದು ಅಲಘನಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿತು. ಕಾರ್ನೇಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಗಿರಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ದಾರ ಸುತ್ತುವ ಹುಡುಗನಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಸಂಪಾದನೆ ವಾರಕ್ಕೆ 1.20 ಡಾಲರ್. ಅನಂತರ ವ್ಯಾಪಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಬಳಿ ಗುಮಾಸ್ತನಾದ. ಪಿಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ತಂತಿ ಸುದ್ದಿಗಾರ ಹುಡುಗನಾಗಿ ಕೆಲಕಾಲ ಕಳೆದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಚಾಲಕ ಹುದ್ದೆಗೆ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದ. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಯ ಸುದ್ದಿಗಾರನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದ. ಅನಂತರ ಪೆನ್ಸಿಲ್ ವೇನಿಯ ರೇಲ್‌ರೋಡಿನ ಅಧಿಕಾರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಟೆಲಿಗ್ರಾಫಿಕ್ ಟ್ರೇನ್ ಡಿಸ್ಪ್ಯಾಚರ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜನರಲ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಆಗಿದ್ದ ಕರ್ನಲ್ ಥಾಮಸ್ ಎ. ಸ್ಕಾಟನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದ. ಅದೇ ವೇಳೆ ವುಡ್‌ರಫ್ ಕಂಪೆನಿಯ 1/8 ಭಾಗದ ಪಾಲುದಾರನಾದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ತಲೆದೋರಿ ಸ್ಕಾಟ್ ಯುದ್ಧಖಾತೆಯ ಸಹಾಯಕ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ನೇಗಿ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದ ಸೈನ್ಯ ಹಾಗೂ ದೂರವಾಣಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. 1862ರಲ್ಲಿ ಮರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಸೇತುವೆಗಳು ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬರಲಾರವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ನೇಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಇದರ ಫಲವೆಂಬಂತೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಒಹಾಯೊ ನದಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೇತುವೆ ಹಾಕಿದ. ಸೇತುವೆ ಕಾಮಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಬ್ಬಿಣ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಯೂನಿಯನ್ ಐರನ್ ಮಿಲ್ಸ್‌ನ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ. 1868ರಲ್ಲಿ ಅದು ಅಮೆರಿಕೆಯ ಪ್ರಥಮ ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ 1888ರ ವೇಳೆಗೆ ಈತನ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ನಾಲ್ಕೂ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಡಾಯಿಸಿತು. ಉತ್ಸಾಹಿತನಾದ ಕಾರ್ನೇಗಿ ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ತೆರೆದ. 1899ರಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಕಾರ್ನೇಗಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಪನಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. 1901ರಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾಗಿ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಉಕ್ಕಿನ ಮಂಡಳಿಗೆ ತನ್ನ ಕಂಪನಿಯನ್ನು 50,00,00,000 ಡಾಲರುಗಳಿಗೆ ಮಾರಿದ. ತನ್ನ ಉಳಿದ ಕಾಲವನ್ನು ದಾನಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ವ್ಯಯಮಾಡಿದ. ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಈತ ಮಾಡಿದ ದಾನದ ಮೊತ್ತ 35 ದಶಕೋಟಿ ಡಾಲರ್‌ಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ನೇಗಿಗೆ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಗೌರವ ದೊರಕಿತು. ಈತ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದರೆ ಟ್ರಯಂಫೆಂಟ್ ಡೆಮಾಕ್ರಸಿ (1886), ದಿ ಗಾಸ್ಪೆಲ್ ಆಫ್ ವೆಲ್ತ್ (1900), ದಿ ಎಂಪೈರ್ ಆಫ್ ಬಿಸಿನೆಸ್ (1902), ಪ್ರಾಬ್ಲಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಟುಡೆ (1909). ಲೆನಾಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1919ರಲ್ಲಿ ಈತ ನಿಧನನಾದ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕಾರ್ನೇಗಿ, ಡೇಲ್ : 1885–1955. ಅಮೆರಿಕದ ಜನಪ್ರಿಯ ಲೇಖಕ ಮತ್ತು ಭಾಷಣಕಾರ. ತಂದೆ ಜೇಮ್ಸ್ ವಿಲಿಯಂ ಕಾರ್ನೇಗಿ. ತಾಯಿ ಅಮಂದ ಎಲಿಜಬೆತ್ (ಹಾರ್‌ಬಿಸನ್). ಡೇಲ್ ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಎರಡನೆಯ ಮಗ. ನದಿಯೊಂದರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಲದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ನೇಗಿ ಕುಟುಂಬದ ಪೈರೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಜೇಮ್ಸ್ ಕಾರ್ನೇಗಿಗೆ ಬಡತನ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಾಲಾನಂತರ ಆತ ಆ ಗ್ರಾಮ ಬಿಟ್ಟು ವಾರೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದ. ಎಲಿಜಬೆತ್ ಕಾರ್ನೇಗಿ ಮೆಥಾಡಿಸ್ಟ್ ಧರ್ಮಪಂಥದವಳಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು–ಕ್ಲಿಫ್ ಮತ್ತು ಡೇಲ್–ಇಬ್ಬರೂ ಪಾದ್ರಿಗಳಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಡೇಲ್ ಕಾರ್ನೇಗಿ 1904ರಿಂದ 1908ರ ವರೆಗೆ ವಾರೆನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ನಗರದ ಶಿಕ್ಷಕರ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ, ಅಲೆಯನ್ಸ್ ನಗರದ (ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ) ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕರೆಸ್ಪಾಂಡೆನ್ಸ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಎಂಬ ಅಂಚೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾರಾಟಗಾರನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ತರುವಾಯ ಓಮಾಹೆ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆರ್‌ಮೊರ್ ಅಂಡ್ ಕಂಪನಿಯ ಮಾರಾಟಗಾರನಾಗಿ ಸೇರಿದ. 1911ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ 500 ಡಾಲರುಗಳಷ್ಟು ಹಣ ಕೂಡಿರಲು, ಭಾಷಣ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ. ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕನೊಬ್ಬನ ಸಲಹೆಯಲ್ಲಿ ಭರವಸೆ ಇಟ್ಟು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಪಟ್ಟಣ ಸೇರಿದೊಡನೆಯೇ ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಕೆಡಮಿ ಆಫ್ ಡ್ರಮೆಟಿಕ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಅಭಿನಯ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ. ನಾಟಕರಂಗ ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲವೆಂದು ಖಾತರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ (1914). ವ್ಯಾಸಂಗ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ವೈ.ಎಂ.ಸಿ.ಎ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ, ತರುವಾಯ ಕೊಲಂಬಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ವರ್ಲ್ಡ್ ಔಟ್‌ಲುಕ್, ಅಮೆರಿಕನ್ ಮ್ಯಾಗಜೈನ್, ಇಲಸ್ಟ್ರೇಟೆಡ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ಪಿಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ರೆವ್ಯು, ರೊಟೇರಿಯನ್, ಸ್ಕೊಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಮೊದಲಾದ ಅಮೆರಿಕದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬರೆದ. ವೈ. ಎಂ. ಸಿ. ಎ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು–ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದನೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ 500 ಡಾಲರುಗಳಿಗೆ ಏರಿತು. ಟೈಮ್ಸ್ ಚೌಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಚೆ–ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ತೆರೆದು, ಭಾಷಣಕಲೆಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿದ್ದ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಪಾಠ ಹೇಳಲು ಲಘು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ.

1919–20 ಮತ್ತು 1920–21–ಈ ಎರಡು ವರ್ಷ ಕಾಲ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತ ದೇಶ ಪರ್ಯಟನ ಮಾಡಿ ಬಂದ. 1925ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಜಿಯೊಗ್ರಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ನೇಮಕವಾದ. 1921ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಶ್ರೀಮಂತಳೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಬಳಿಯ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಹಿಲ್ಸ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು.

ಪ್ರವಾಸಾನಂತರ ಡೇಲ್ ಕಾರ್ನೇಗಿ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ತನ್ನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಲಘು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಗ್ರಂಥರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದ. ಪ್ರಕಟವಾದ ಇವನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವು: ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಪೀಕಿಂಗ್, ಎ ಪ್ರ್ಯಾಕ್ಟಿಕಲ್ ಕೋರ್ಸ್ ಫಾರ್ ಬಿಸಿನೆಸ್ ಮೆನ್ (1926), ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಪೀಕಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆನ್ಸಿಂಗ್ ಮೆನ್ ಇನ್ ಬಿಸಿನೆಸ್ (1931), ಲಿಂಕನ್, ದಿ ಅನ್‌ನೋನ್ (1932).

ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತನಾಗಿ ಡೇಲ್, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷರ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಸಂಶೋಧಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ನೋಡಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟ. ಈ ಸಾಹಸ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಲಿಟ್ಲ್ ನೋನ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟ್ಸ್ ಅಬೌಟ್ ವೆಲ್‌ನೋನ್ ಪೀಪಲ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು(1934). ಈ ಗ್ರಂಥ ಇವನ ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ, ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು.

ತರುವಾಯ ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥ ಫೈವ್ ಮಿನಿಟ್ ಬಯಾಗ್ರಫಿ ಹೊರಬಂತು (1937).

ಡೇಲ್ ಕಾರ್ನೇಗಿಯ ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದವು ಇವು; ಮಾಲ್ವೆಕ್ಸ್ ಅವರ್ (1933–35); ಗೆಟಿಂಗ್ ಅಹೆಡ್ (1937–38); ಹೌ ಟು ವಿನ್ ಫ್ರೆಂಡ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆನ್ಸ್ ದೆಂ (1939); ಹೌ ಟು ಗೆಟ್ ಅಹೆಡ್ (1941); ಮತ್ತು ಲಿಟ್ಲ್ ನೋನ್ ಫ್ಯಾಕ್ಟ್ಸ್ ಅಬೌಟ್ ವೆಲ್‌ನೋನ್ ಪೀಪಲ್ (1940–45).

ಡೇಲ್ ಕಾರ್ನೇಗಿಯ ಗ್ರಂಥ ಹೌ ಟು ವಿನ್ ಫ್ರೆಂಡ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಯೆನ್ಸ್ ಪೀಪಲ್. ಕೇವಲ 6 ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ 125,000 ಡಾಲರುಗಳ ಸಂಭಾವನೆ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದರ ಪ್ರಕಾಶಕರಾದ ಸೈಮನ್ ಅಂಡ್ ಷುಸ್ಟರ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ, 1954ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ 1,300,000 ಪ್ರತಿಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗಿ ಗ್ರಂಥ 35 ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾಯಿತು. ಇವನ ಕ್ಯಾಪ್ಸೂಲ್ ಕ್ರೀಚ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್ 71 ದೈನಂದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಹೌ ಟು ಸ್ಟಾಪ್ ವರೀಯಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಟಾರ್ಟ್ ಲಿವಿಂಗ್ ಎಂಬ ಇವನ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥ 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ರೀಡರ್ಸ್ ಡೈಜೆಸ್ಟ್ ಪತ್ರಿಕೆ 1948 ಮತ್ತು 1949ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು.

ಡೇಲ್ ಕಾರ್ನೇಗಿ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾರ್ನೇಗಿ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಫಾರ್ ಎಫೆಕ್ಟೀವ್ ಸ್ಪೀಕಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಹ್ಯೂಮನ್ ರಿಲೇಷನ್ಸ್ ಎಂದು ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದಿಂದಲೇ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮೇಲ್ವಿಚಾರರನ್ನೂ ನೇಮಿಸಿದ. ಇವನ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಮೆರಿಕ, ಕೆನಡ, ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ 300 ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಈತ 5 ನವೆಂಬರ್ 1944ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ವಿವಾಹವಾದ. ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಡೊರೊಥಿರೀಡರ್ ಪ್ರೈಸ್ ಪತಿಯ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿ, ಮಹಿಳಾ ವಿಭಾಗದ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷಿಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಹೌ ಟು ಹೆಲ್ಪ್ ಯುವರ್ ಹಸ್ಬೆಂಡ್ ಟು ಗೆಟ್ ಅಹೆಡ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಾರ್ನೇ, ಪ್ಯೇರ್ : 1606–1682. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರುದ್ರ (ಗಂಭೀರ) ನಾಟಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಒಬ್ಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ನಾಟಕಕಾರ. ಈತ ರೂವೆನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಒಬ್ಬನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಜೆಸುಯಿಟ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಯರಚನೆಗಾಗಿ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಓದಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ; ಸರ್ಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ವಕೀಲನಾಗಿಯೂ (ಅಟಾರ್ನಿ ಜನರಲ್) ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. ಚರ್ಚ್ ವಾರ್ಡನ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪ್ರದೇಶದ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಈತನ ವೃತ್ತಿ ವಕೀಲಿಯಾದರೂ ಒಲವೆಲ್ಲ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೇ ಇತ್ತು.

ತಾರುಣ್ಯದ ಪ್ರೇಮಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೆಲೈಟ್ (1630) ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ದೊರೆ 13ನೆಯ ಲೂಯಿಯ ಆಸ್ಥಾನದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಿಡೀ (1635) ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಾರುಣ್ಯ, ಪ್ರೇಮಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿದೆ. ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ನಾಟಕಕಾರ ಕಾಸ್ಟ್ರೋವಿನ ನಾಟಕವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ 1637ರಲ್ಲಿ ಲ ಸಿಡ್ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದ. ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಕಥೆ ಇದು. ಸ್ಕುದೇರಿ ಎಂಬ ಬರೆಹಗಾರ ಈ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ದೊಡ್ಡ ವಿವಾದವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಇದು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ನಾಟಕದ ಕೃತಿಚೌರ್ಯವೆಂದೂ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳ, ಕಾಲ, ಘಟನೆಗಳ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಭಂಗಗೊಳಿಸಿರುವ ಕೃತಿಯೆಂದೂ ಬೊಬ್ಬೆಯಿಟ್ಟ. ಕಡೆಗೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ದೂರುಕೊಟ್ಟ. ಸ್ಕುದೇರಿಗೆ ಜಯವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಕಾರ್ನೇ ಧೃತಿಗೆಡಲಿಲ್ಲ.

1640–42ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಹೊರೇಸ್, ಸಿನ್ನ, ಪೊಲ್ಯೂಕ್ಟ್ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಹೊರೇಸ್ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ, ದೇಶಪ್ರೇಮಗಳ ನಡುವಣ ತಿಕ್ಕಾಟವಿದೆ. ಹೊರೇಸ್ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ದೇಶಪ್ರೇಮಿ. ಈತನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ ಕ್ಯೂರಿಯಾಟಿ ಎಂಬಾತ ಹೊರೇಸನ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹಳಿದುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಇಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧನಡೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂರಿಯಾಟಿ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ವಿದ್ರೋಹಿಯ ಪ್ರೇಮಿಯೆಂದು ಹೊರೇಸನ ತಂಗಿಯೂ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಸಿನ್ನ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉಚ್ಚ ನೀಚ ಕಾರ್ಯಗಳ ಔಚಿತ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿದೆ. ಆಗಸ್ಟಸ್ ಸೀಸರ್ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಂದ ಸಂಚುಕಾರರ ಮೇಲೆ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಅಥವಾ ಉದಾರಭಾವದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವುದೋ ಎಂದು ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಮನಸ್ಸಿನ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ. ಪೊಲ್ಯೂಕ್ಟ್ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಘರ್ಷಣೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಪೊಲ್ಯೂಕ್ಟ್ ಕ್ರೈಸ್ತ. ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಕ್ರೈಸ್ತಳಲ್ಲ. ತನ್ನ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಇತರರನ್ನೂ ಆಕೆ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. 1643ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಪಾಂಪೆಯ ಮರಣ ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ದೊರೆ ಪಾಂಪೆಯ ಧೃತಿಯನ್ನು ಕವಿ ಉತ್ಕಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಲೆಮಂತೂರ್ ಎಂಬುದು 1644ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹರ್ಷನಾಟಕ. ಪ್ರೇಮಸಾಹಸಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ದೊರಾಂತೆ ಮಹಾ ಸುಳ್ಳುಗಾರ. ಆತನ ಸುಳ್ಳಿನ ಸರಪಣಿಯನ್ನು ಹಗುರವಾಗಿ ಉಲ್ಲಾಸಪೂರಿತವಾಗಿ ಉಚಿತಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

1645ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ರೋದೋಗುನೆ ಎಂಬುದು ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಾಟಕ. ರೋದೋಗುನೆ ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರಳ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ. ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರಳ ಮಗ ಆಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಕೋಮೈಡ್ (1650) ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಯ ನಾಟಕ. ಆಂದ್ರೋಮೆಡ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದ, ಆಡಂಬರದ ದೃಶ್ಯಗಳುಳ್ಳ ನಾಟಕ. ಈದಿಪೆ (1659) ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ವೀರನನ್ನು ಅಪಾರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರೆದ ಕೃತಿ. ಓಥನ್, ಪುಲ್ಚೇರಿ, ಸೆರ್‌ತೋರಿಯಸ್– ಈ ಮೂರೂ ಶಬ್ದಾಡಂಬರದ ನಾಟಕಗಳು.

ಈ ಕವಿಯ ನಾಟಕದ ಪಾತ್ರಗಳು ನಿಜಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿವೆ. ಅಪೂರ್ವವಾದುದನ್ನೇ ಈತ ಅರಸುತ್ತಿದ್ದ. ಪರಿಸರದ ಅವಗಡಗಳನ್ನು ಮನೋದಾರ್ಢ್ಯದಿಂದ ಗೆಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಇವನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಈತನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಧೀರೋದಾತ್ತತೆಯ ಪರಿಸರಣವಿದೆ. ಕರ್ತವ್ಯದ ನಾನಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸಂಯಮ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಸಾರವೆಂಬುದಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ. ಗೌರವ, ನಿಷ್ಠೆ, ನಂಬಿಕೆಯಂಥ ಉತ್ತಮ ಆದರ್ಶಗಳು, ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಹಿರಿಮೆ, ಸ್ವಹಿತಕ್ಕಲ್ಲದೆ ದೇಶಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಹೋರಾಟ–ಈ ಮುಂತಾದವು ಇವನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆದರ್ಶಗಳು.

ಕಾರ್ನೇಯ ಹರ್ಷನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಿಂತ ಸಂತೋಷಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಮಾನವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಸಹಜ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು, ವೈಪರೀತ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಗಂಭೀರಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಹರ್ಷನಾಟಕ (ಟ್ರಾಜಿಕ್ ಕಾಮೆಡಿ) ಈತನ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಲು ಈತನ ಸಾಹಸಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಕಾರಣ. ಸಾಮಾಜಿಕ ತರ್ಕವೇ ಈತನ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ. ಯುರೋಪಿನ ನವೋದಯಕ್ಕೆ ಇದೇ ಫ್ರೆಂಚರ ಕಾಣಿಕೆ. ಹೊರೇಸ್, ಸಿನ್ನ, ಪೊಲ್ಯೂಕ್ಟ್ ಒಂದೊಂದೂ ಕಾಲಾತೀತವಾದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ದೇಶಪ್ರೇಮ, ಉನ್ನತ ಆದರ್ಶ, ತ್ಯಾಗಮಯ ಜೀವನಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳು.

ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವವೇ ಕಾರ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವ ತತ್ತ್ವ. ಮನೋನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ವಿಧಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಮಾನವ ಸ್ವತಂತ್ರ. ಅವನು ಸೃಜಿಸಿದ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತಭಾವದಿಂದಿದ್ದು, ಸಾವನ್ನು ಸಹ ನಗುಮುಖದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಜನಾಂಗದ ನೈತಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ನಿತ್ಯತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಕಾರ್ನೇ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದುರಂತದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಈತನನ್ನು ಓದುತ್ತಾರೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ನೊಟೈಟ್: ಜಲಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ, ಯುರೇನಿಯಂ, ಆಕ್ಸಿಜನ್ನುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಖನಿಜ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರ $K_2(UO_2)_2(VO_4)_2.nH_2O$. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 62 ಯುರೇನಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಇದೆ. ನಿಂಬೆ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಹಸುರು ಮಿಶ್ರವಾದ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ, ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಮುತ್ತಿನ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಈ ಖನಿಜ ಮಾನೋಕ್ಲಿನಿಕ್ ಗಣದ ಹರಳುಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಥವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹರಳುಗುಚ್ಛಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಇದರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ 4.7. ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡ ಯುರೇನಿಯಂ ಮತ್ತು ವೆನೆಡಿಯಂಗಳ ಮೂಲ ಅದಿರುಗಳೇ ಕಾರ್ನೊಟೈಟಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾದ ರೇಡಿಯಂ ಹಿಲ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂಲಖನಿಜವಾದ ಡೆವಿಟೈಟಿನ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಕಾರ್ನೊಟೈಟ್ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಲರಾಡೋ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಜ್ಯುರಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಯಾಸಿಕ್ ವ್ಯೆಯೋಮಿಂಗ್ ರಾಜ್ಯದ ಪಂಪ್‌ಕಿನ್ ಬ್ಯೂಟ್ಸ್ ಪ್ರದೇಶದ ಇಯೋಸೀನ್ ಮತ್ತು ಅಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗಗಳ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನೊಟೈಟ್ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಎಸ್.ಎನ್.ಆರ್.)

ಕಾರ್ನೊಸೀನ್ : ಬೀಟಾ ಅಲನೀನ್ ಎಂಬ ಅಪೂರ್ವದ ಅಮೈನೊ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಹಿಸ್ಟಡೀನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೊ ಆಮ್ಲ ಸೇರಿ ಆಗಿರುವ ರಸಾಯನ ವಸ್ತು. ಇದರ ಅಣು ರಚನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಇದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕಶೇರುಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಭಾಗದಷ್ಟು ಇರುವುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅನ್‌ಸರೀನ್ ಎಂಬುದೂ

ಇರುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಥಿಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಹಾವಿನ ಮಾಂಸಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಓಫಿಡೀನ್ ಎಂಬುದು ಕಾರ್ನೋಸೀನಿನಿಂದಾದುದು. ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನಂತೆ ಈ ರಾಸಾಯನಿಕವನ್ನು

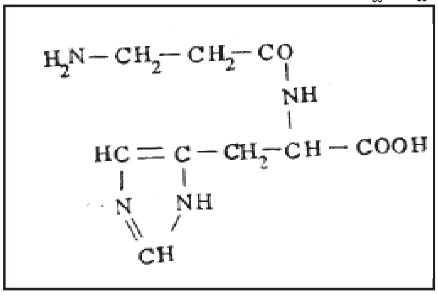

ಕೊಟ್ಟಾಗ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಇದರ ಅಣುವನ್ನು ಒಡೆದು ಹಿಸ್ಟಡೀನ್ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಎನ್‍ಜೈಮ್ ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿದೆ.

(ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾರ್ನೋ ಚಕ್ರ : ಉಷ್ಣಗತಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಚಕ್ರ (ಕಾರ್ನೋ ಸೈಕಲ್). ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡಲು ಇದೊಂದು ಶಿಷ್ಟಮಾನಕ. ನಿಕೊಲಾಸ್ ಲಿಯೊನಾರ್ಡ್ ಸಾಡಿ ಕಾರ್ನೋ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಇದನ್ನು 1824ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮುಂದಿಟ್ಟ. ಅವನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಇದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ.

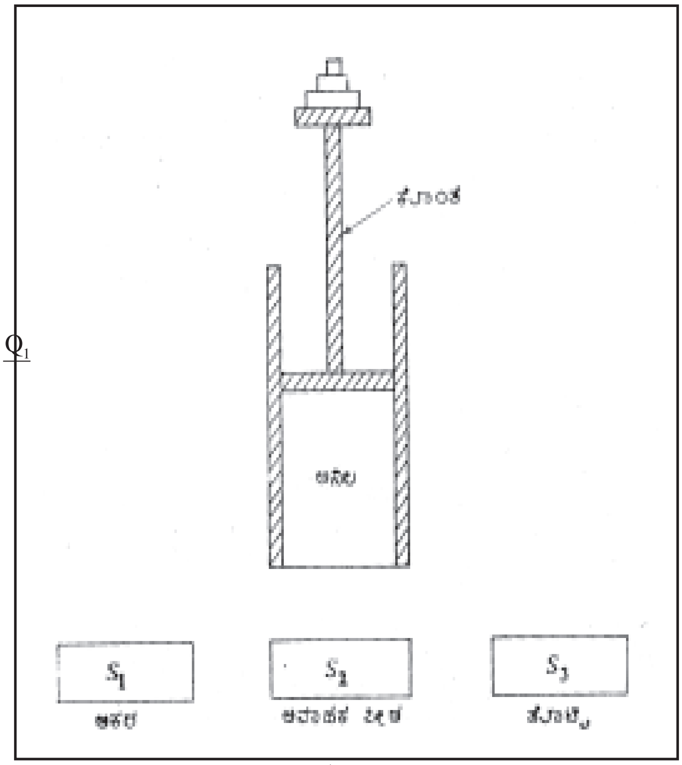

ಚಿತ್ರ 1

ಉಷ್ಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎಂಜಿನುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ. ಎಂಜಿನು ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು (ಎಫಿಶಿಯನ್ಸಿ) ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇಂಥ ಎಂಜಿನುಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ದಕ್ಷತೆಯೆಷ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವಾಗ ಕಾರ್ನೋ ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ನೋ ಎಂಜಿನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ರೇಖಾಚಿತ್ರವನ್ನು ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಇದರ ಪ್ರಧಾನಾಂಶಗಳ ವಿವರವಿಷ್ಟು: ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅವಾಹಕ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಒಂದು ಕೊಳವೆ; ಇದರ ತಳಮಾತ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಾಹಕದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ; ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅವಾಹಕದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಕೊಂತ (ಪಿಸ್ಟನ್) ಘರ್ಷಣರಹಿತವಾಗಿ ಚಲಿಸಬಲ್ಲುದು; ಕೊಂತದ ಮೇಲೆ ತೂಕಗಳನ್ನಿಡಬಹುದು. ಕಾರ್ನೋ ಚಕ್ರದ ಕ್ರಿಯಾತಂತ್ರವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಾಶಿ ಇರುವ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯವೆಸಗಬಲ್ಲ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಂದು ಅನಿಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. S_1 ಒಂದು ಬಿಸಿಯಾದ ವಸ್ತು. ಇದು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿದೆಯೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಉಷ್ಣವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಉಷ್ಣತೆಯ ಮಟ್ಟ ಇಳಿಯದ ತೆರದಲ್ಲಿ, ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. S_1ರ ಹೆಸರು (ಉಷ್ಣದ) ಆಕರ. ಇದರ ಉಷ್ಣತೆ T_1^0 ಕೆಲ್ವಿನ್ ಆಗಿರಲಿ. S_2 ಒಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅವಾಹಕದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪೀಠ. S_3 ಒಂದು ತಣ್ಣಗಿರುವ

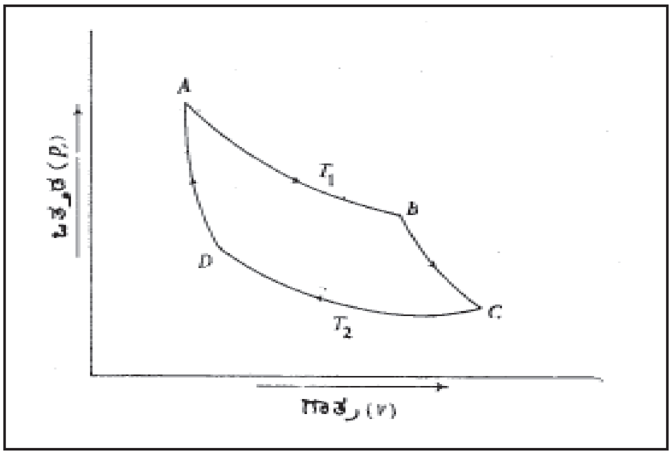

ಚಿತ್ರ 2

ವಸ್ತು. ಇದು ತನ್ನ ಉಷ್ಣತೆ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಎಷ್ಟು ಉಷ್ಣವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು. S_3ಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿ (ಸಿಂಕ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಉಷ್ಣತೆ T_2^0 ಆಗಿರಲಿ. T_1 ಮತ್ತು T_2 ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆವರ್ತಿಸಿ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾರ್ನೋ ಚಕ್ರ. ಇದನ್ನು ರೇಖೀಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರ 2ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನಿಲದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರ 2ರ A ಬಿಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಆಕರದ (S_1) ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊಂತದ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮತ್ತು ನಿಧಾನವಾಗಿ ತೆಗೆದರೆ ಅನಿಲಕ್ಕೆ ಆಕರದಿಂದ ಉಷ್ಣ ಹರಿದು ಸಮೋಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ (ಐಸೋಥರ್ಮಲ್) ಅದು ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಚಿತ್ರ AB ರೇಖೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಅನಿಲದ ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು B ಬಿಂದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಅವಾಹಕ ಪೀಠ S_2ರ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊಂತದ ಮೇಇನ ತೂಕಗಳನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕೊಳವೆಯ ಒಳಕ್ಕಾಗಲಿ ಹೊರಕ್ಕಾಗಲಿ ಉಷ್ಣ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನಿಲ ಉಷ್ಣ ಅಪಾರಕವಾಗಿ (ಏಡಿಯಾಬೆಟಿಕ್) ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗುವಾಗ ಇದರ ಉಷ್ಣತೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. T_2^0Aಯನ್ನು ತಲುಪುವವರೆಗೂ ಅನಿಲವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಲು ಬಿಡೋಣ. ಈ ಹಿಗ್ಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರ–2ರ BC ರೇಖೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅನಿಲದ ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆ ಬಿಂದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊಂತದ ಮೇಲೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಭಾರಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅನಿಲ ಈ ಬಿಂದು ತೋರಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಮೋಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ. CD ರೇಖೆ T_2 ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅನಿಲದ ಸಮೋಷ್ಣತಾ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನಿಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನಿಲ ಒಂದಷ್ಟು ಉಷ್ಣವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಕೊಳವೆಯನ್ನು S_2 ಪೀಠದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉಷ್ಣ ಅಪಾರಕವಾಗಿ ಅನಿಲ ಕುಗ್ಗುವಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಭಾರಗಳನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅದರ ಉಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡು ಪುನಃ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟ್ಟಗಳ ಒಂದು ಚಕ್ರ ಪೂರ್ತಿಯಾಯಿತು. ಈಗ ABCD ಆಕೃತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ಅನಿಲ ಕೊಂತದ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ನಿವ್ವಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿಲ ಆಕರದಿಂದ ಹೀರಿಕೊಂಡ ಉಷ್ಣ Q_1 ಮತ್ತು ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಉಷ್ಣ Q_2 ಆಗಿರಲಿ. ಅಂದರೆ ಅನಿಲ ಹೀರಿಕೊಂಡ ನಿವ್ವಳ ಉಷ್ಣ Q_1-Q_2. ಅನಿಲದ ಅಂತಿಮ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಾರಂಭಸ್ಥಿತಿಯೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ

W- Q_1-Q_2

ಯಂತ್ರದ ದಕ್ಷತೆ Eಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಬರೆಯಬಹುದು:

$$E = \frac{W}{Q_1} = Q_1$$

ಈಗ, $\frac{Q_2}{Q_1} = \frac{T_2}{T_1}$ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ $E = 1 - \frac{T_2}{T_1}$ (ಇಲ್ಲಿ

ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ನೋ ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಾಗ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಸೆಂಟಿಗ್ರೇಡ್ ಮಾನಕದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗ ದೊರೆತ ದಕ್ಷತಾ ಸಮೀಕರಣದ ರೂಪ ಬೇರೆ ಆಗಿತ್ತು.) ಅಂದರೆ ಕಾರ್ನೋ ಚಕ್ರದ ದಕ್ಷತೆ ಅನಿಲದ (ಕಾರ್ಯವೆಸಗುವ) ಗುಣಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸದೆ ಆಕರ ಮತ್ತು ತೊಟ್ಟಿಗಳ ಉಷ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂದಾಯಿತು. E=1 ಆಗಬೇಕಾದರೆ, ಅಂದರೆ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ದಕ್ಷತೆ ಶೇ. 100 ಆಗಿರಬೇಕಾದರೆ T_2=0 ಆಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 0^0A ಆಗಬೇಕೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 0^0A ಯಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ E=1 ಆಗಿರುವಂಥ ಎಂಜಿನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ನು ಪಾಲಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಉಷ್ಣಗತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲ್ವಿನ್ ಎಂಬುವನು ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಹೀಗಿದೆ: ವಸ್ತುವಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಶೈತ್ಯಕಾಯದ ಉಷ್ಣತೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಶೈತ್ಯಗೊಳಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು (ಕಾರ್ಯವನ್ನು) ಪಡೆಯುವುದು ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಕಾರಕಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಇದೇ ನಿಯಮವನ್ನು ಪ್ಲಾಂಕ್ ಎಂಬುವನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಹೀಗಿದೆ: ಪೂರ್ಣ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಯ ಮಾಡುವ, ಒಂದು ಉಷ್ಣ ಆಕರದಿಂದ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನು ಬೇರೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಎಂಜಿನ್ನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದಕ್ಷತೆ ಇರುವ ಕಾರ್ನೋ ಆದರ್ಶ ಆಕರದಿಂದ ಪಡೆದ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ಭಾಗಶಃ ಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಅದರ ಶೇಷ ಭಾಗ ತೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ಲಾಂಕನು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಯಂತ್ರದ ಹೆಸರು ಎರಡನೆ ಬಗೆಯ ಸಂತತ ಚಾಲನಯಂತ್ರ (ಪರ್ಪೆಚುಯಲ್ ಮೋಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ಸೆಕೆಂಡ್ ಕೈಂಡ್). ಇಂಥ ಯಂತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿ, ಸಾಗರ ಅಥವಾ ವಾಯುಮಂಡಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದರಿಂದ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಆ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಸತತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಹುದು. ಯಾವ ಬಗೆಯ ಇಂಧನವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಯಾರೂ ನಿರ್ಮಿಸಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮದ ಸಾರಾಂಶ.

ಕಾರ್ನೋ ಎಂಜಿನ್ನನ್ನು ವಿಪರ್ಯಯ ಕಾರ್ಯ. ಕ್ಲಾಸಿಯಸ್‌ನ ಉಷ್ಣಗತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮದ ನಿರೂಪಣೆ: ಕಾರ್ನೋ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಕ್ರಿಯಾವಸ್ತು (ಅನಿಲ) ಚಿತ್ರ 2ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಚಕ್ರೀ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ADCBA ಎಂಬ ವಿಪರ್ಯಯ ಚಕ್ರದ DC ಪ್ರತಿರೂಪಿಸಿರುವ T_2 ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಮೋಷ್ಣತಾ ಸಂಕೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದು ವಸ್ತು ಉಷ್ಣದ ಆಕರಕ್ಕೆ Q_1 ಉಷ್ಣವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟು ಚಕ್ರೀಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ADCBAಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ಪ್ರತಿರೂಪಿಸಿರುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ವಸ್ತು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣ Q_2ನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಯಿಂದ ಪಡೆದು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಉಷ್ಣ Q_1ನ್ನು ಉಷ್ಣದ ಆಕರಕ್ಕೆ ಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಹ್ಯ ಕಾರ್ಯ Q_1-Q_2 = ಕ್ಷೇತ್ರಫಲ ADCBA ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಒದಗಿಸದೇ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅಂದರೆ ಉಷ್ಣ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಒಂದು ತಣ್ಣಗಿರುವ ಕಾಯದಿಂದ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾರದು. ಹಾಗೆ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಶೈತ್ಯೋತ್ಪಾದಕ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಬಾಹ್ಯ ಕಾರಕದಿಂದ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ವಿಪರ್ಯಯ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ದಕ್ಷತೆ, ಕಾರ್ನೋ ಪ್ರಮೇಯ: ಎರಡು ದತ್ತ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ನಡುವೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಇನ್ನಾವ ಎಂಜಿನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಪರ್ಯಯ ಎಂಜಿನ್ನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ನಡುವೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ A ಎಂಬ ವಿಪರ್ಯಯ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದಕ್ಷತೆಯ B ಎಂಬ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ ಇವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಉಷ್ಣದ ಆಕರದಿಂದ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಿ.

A ಎಂಜಿನ್ W_A ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ W_B ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲಿ.

ನಾವು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಕಾರ Bಯ ದಕ್ಷತೆ $\frac{W_B}{Q}$ Aಯ ದಕ್ಷತೆ $\frac{W_A}{Q}$ ಅಧಿಕ. ಆದ್ದರಿಂದ W_B>W_A ಇದು ಆಗುತ್ತದೆ.

Bಯು Aಯನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವಂತೆ ಎರಡು ಎಂಜಿನ್ನುಗಳನ್ನೂ ಜೋಡಿಸಿ ಅವು ಒಂದೇ ಆಕರ ಮತ್ತು ತೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ. ಆಗ ಆಕರಕ್ಕೆ A ಸಾಗಿಸುವ ಉಷ್ಣ B ಗ್ರಹಿಸುವ ಉಷ್ಣಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ಆಕರದಲ್ಲಿ ಯಾವ

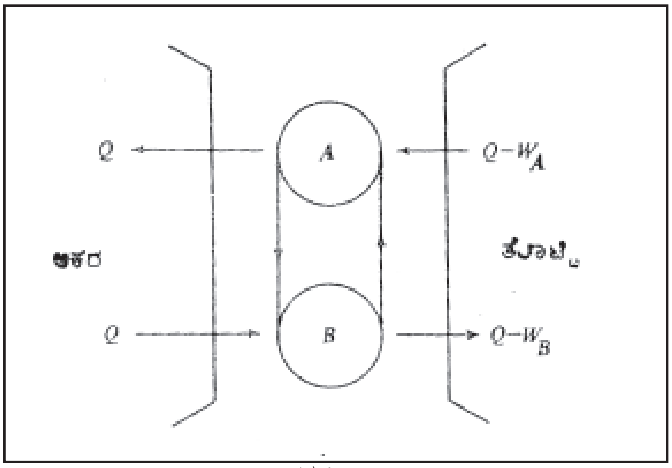

ಚಿತ್ರ 3

ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. B ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯ W_Bಯಲ್ಲಿ W_A ಕಾರ್ಯ A ಎಂಜಿನನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗವಾದ ಅನಂತರ W_B-W_A ಕಾರ್ಯ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ತೊಟ್ಟಿ Q-W_B ಉಷ್ಣವನ್ನು B ಎಂಜಿನ್ನಿಂದ ಪಡೆದು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಉಷ್ಣ Q-W_A ಎನ್ನುವುದು A ಎಂಜಿನ್ನಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದರಿಂದ ತೊಟಿಯ ಉಷ್ಣ ನಷ್ಟ W_B-W_A ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ಯಂತ್ರ ತೊಟ್ಟಿಯಿಂದ W_B-W_Aಯಷ್ಟು ಉಷ್ಣವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಚಕ್ರೀಯವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣಗತಿವಿಜ್ಞಾನದ ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮದ ಪ್ಲಾಂಕನ ನಿರೂಪಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಥ ಯಂತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಸಾಧ್ಯ. B ಎಂಜಿನ್ನಿಗೆ A ಎಂಜಿನ್ನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದಕ್ಷತೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪು ಎಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಇತರ ಎಂಜಿನ್ನೂ ವಿಪರ್ಯಯ ಎಂಜಿನ್ನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ದಕ್ಷತೆ ಪಡೆದಿರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಈ ಫಲಿತಾಂಶದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಲಭಿಸುವ ಅನುಮಿತದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೇ ಉಷ್ಣತಾದ್ವಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ವಿಪರ್ಯಯ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳೂ ಸಮದಕ್ಷತೆ ಉಳ್ಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಪರ್ಯಯ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ದಕ್ಷತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾವಸ್ತುವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಉಷ್ಣದ ಆಕರ ಮತ್ತು ತೊಟ್ಟಿಗಳ ಉಷ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ವಿ.;ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾರ್ನೋ, ನಿಕೊಲಾಸ್ ಲಿಯೊನಾರ್ಡ್ ಸಾಡಿ : 1796–1832. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ. ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ 1 ಜೂನ್ 1796 ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ಈಕೊಲ್ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ 1814ರಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. ಆ ಗುಂಪಿನ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಆಗಿ 1827ರಲ್ಲಿ ಬಡ್ತಿ ಬಂದರೂ ಮರುವರ್ಷವೇ ಈತ ಮಿಲಿಟರಿ ಹುದ್ದೆ ತ್ಯಜಿಸಿದ. 24 ಆಗಸ್ಟ್, 1832ರಲ್ಲಿ ಈತ ನಿಧನನಾದ.

ತನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನೋ ಬರೆದು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್‌ಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನೋ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈತ ಬರೆದದ್ದು 1824ರಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಇದರ ಮೌಲ್ಯ ಈತ ಗತಿಸಿದ ಸುಮಾರು 26 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಎಂದರೆ 1848–49ರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೆಲ್ವಿನ್ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವವರೆಗೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಈತನ ಕೈಬರೆಹವನ್ನು ಜೋಪಾನವಾಗಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಕಟಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥವೊಂದರಿಂದಲೇ ಕಾರ್ನೋನನ್ನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

ಈತನ ಬರೆಹದಿಂದ ಉಷ್ಣದ ನಿಜಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ನೋ ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾವು ಈಗ ಆಧುನಿಕವೆಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಆಗಲೇ ಇವನು ಉಷ್ಣದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಮಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮಾಡಿದ್ದ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜೌಲ್ ಮತ್ತು ಕೆಲ್ವಿನ್‌ರವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸರಂಧ್ರಪ್ಲಗ್ ಪ್ರಯೋಗದ ಪ್ರಯತ್ನ

ಮುಂತಾದುವುಗಳೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕಾರ್ನೋ ನೀಡಿರುವ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ ಪ್ರಮೇಯ ಹೀಗಿದೆ: ಯಾವ ಉಷ್ಣ ಎಂಜಿನ್ನೂ ಅದೇ ಉಷ್ಣತೆಗಳ ನಡುವೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುವ ವಿಪರ್ಯಶೀಲ ಎಂಜಿನ್‍ಗಿಂತ ದಕ್ಷತರವಾಗಿರಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಪರ್ಯಶೀಲ (ರಿವರ್ಸಿಬಲ್) ಎಂಜಿನ್‍ನ ದಕ್ಷತೆ ಕ್ರಿಯಾನಿರತ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಬದಲು, ಅದು ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಉಷ್ಣತಾಮಿತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದು ಉಷ್ಣಗತಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ವಿ.)

ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ಎಡ್ವರ್ಡ್ : 1844–1929. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಲೇಖಕ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ, ಹಳ್ಳಿಯ ಸರಳ ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಪಾದಕ. ಸಸೆಕ್ಸಿನ ಬ್ರೈಟನಿನಲ್ಲಿ 1844ರ ಆಗಸ್ಟ್ 29ರಂದು ಹುಟ್ಟಿದ. ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ ಈತ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಮತೀಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ. ಆಗ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ವಿಸ್ತರಣ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕನಾದ. ವಾಲ್ಟ್ ವ್ಹಿಟ್‍ಮನನ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ಗತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರ್ಪೆಂಟರನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕವಿ ವ್ಹಿಟ್‍ಮನನ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ವ್ಹಿಟ್‍ಮನನ ಕಾವ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಈತನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಟುವರ್ಡ್ ಡೆಮಾಕ್ರಸಿ ಎಂಬ ಉದ್ದನೆಯ ಪದ್ಯ ರಚಿಸಿದ. 1883ರಲ್ಲಿ ಡರ್ಬಿಷೈರ್ ಹತ್ತಿರ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಮೀನನ್ನು ಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ 1922ರ ವರೆಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಕೂಲಿಕಾರರೊಡನೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಸಮಾಜವಾದಿಯಾಗಿದ್ದ. ವಿಲಿಯಂ ಮಾರಿಸನ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಗಿಂತ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನೆ ಇವನು ಬೋಧಿಸಿದ. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಕುಶಲಕಲೆಗಳನ್ನು ಪುನರುದ್ಧರಿಸುವುದು ಇವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ಸ್ ಐಡಿಯಲ್ (1887), ಸಿವಿಲಿಸೇಷನ್: ಇಟ್ಸ್ ಕಾಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಯೂರ್ (1889) ಎಂಬ ಇವನ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದುವಲ್ಲದೆ ಇವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಅಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟುವು. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಈತ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಹ್ಯಾವ್‍ಲಾಕ್ ಎಲಿಸನ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲವಾಗಿ ಗಂಡು–ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ. ಇವೆಲ್ಲ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿವೆ. ಈತ 28 ಜೂನ್ 1929ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ : ಒಂದು ಸಮಾನ ಬಂಡವಾಳ ನಿಧಿಗೆ ಅಥವಾ ಸ್ಕಂಧಕ್ಕೆ ಹಣ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ, ಅದರ ಫಲವಾದ ಲಾಭವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಜನರ ಸಂಘ. ಬ್ರಿಟನ್ ಅಥವಾ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತ ಹೊಣೆ ಕಂಪನಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಸಂಸ್ಥಾಪ್ರರೂಪವೇ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂವೃತ (ಕ್ಲೋಸ್) ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಖಾಸಗಿ ಕಂಪನಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಕಂಪನಿ, ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್–ಇವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿವೆ. **(ನೋಡಿ- ಕಂಪನಿ)**

ನಿರಂತರವಾದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರದ ಅನುಪೂರ್ವಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುದ್ರೆ, ಆಸ್ತಿಯ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು, ಷೇರುಗಳಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಅವಕಾಶ, ಷೇರುಗಳ ಅಂಕಿತ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸದಸ್ಯರು ನೀಡಿದ ಖಾತರಿಯ ಮೊಬಲಗಿಗೆ ಪರಿಮಿತವಾದ ಹೊಣೆ ಅಥವಾ ಅಮಿತ ಹೊಣೆ–ಹೀಗೆ ಕಂಪನಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನಿಗೆ ಇರಬಹುದು.

ಲಾಭದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುವ ಎಲ್ಲ ಸಂಯುಕ್ತ ಬಂಡವಾಳ ಕಂಪನಿಗಳೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳೇ ಆದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲ. ಅವು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲೇ ನಿರತವಾಗಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಸಂಯುಕ್ತ ಬಂಡವಾಳ ಕಂಪನಿಗಳ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಘಗಳೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಘಗಳೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಲಾಭ ಸಂಪಾದಿಸದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಹೊಣೆ ಅವರು ನೀಡುವ ಖಾತರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅವಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಅಸ್ತಿಭಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾನೂನು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳ ಪೌರಸಭೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿರುತ್ತದೆ. ಅವು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ನಿನ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದಿರುವುದುಂಟು. ಎಂದರೆ ಕಾನೂನು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ನಿರಂತರವಾದ ಅನುಪೂರ್ವಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುದ್ರೆ, ಆಸ್ತಿಯ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು, ಎಲ್ಲವೂ ಅದಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ.

ಕಾಯಿದೆಯ ಮೂಲಕವೋ ಸನ್ನದಿನ ಮೂಲಕವೋ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಿದ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರದ ಮೂಲಕವೋ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನಿನ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂಶಯ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವೃತ್ತಿಸಂಘಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಂಘಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ದೊರೆಯ ಮನ್ನಣೆಗಳಿಸಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಪ್ರರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂದದ್ದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಗಾಧ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇವು ಸಾಧಕವಾದುವು.

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯಾತವಾದವು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಯುಕ್ತ ಬಂಡವಾಳ ಕಂಪನಿಗಳು. ವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಮಾದರಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ರಚನೆಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ನಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂನತೆಯೆಂದರೆ ಅದರ ಅವ್ಯೆಯಕ್ತಿಕ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಿ. ಅದನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ ನಿರ್ದೇಶಕರೂ ನೇಮಕವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಗ್ರಾಹಕರ ವಿಚಾರವಾಗಿಯಾಗಲಿ ನ್ಯಾಯವಾದ ಧೋರಣೆ ತಳೆದಿರದ ಸಂಭವವುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನಿನ ಒಡೆತನಕ್ಕೂ (ಎಂದರೆ ಷೇರುದಾರರಿಗೂ) ಕಾರ್ಪೊರೇಷನಿನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೂ (ಎಂದರೆ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೂ) ಭಿನ್ನತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅತಿಯಾದ ದುಡಿತ, ಗ್ರಾಹಕರ ಶೋಷಣೆ, ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ದೊಡ್ಡ ಷೇರುದಾರರಿಗೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಣ್ಣ ಷೇರುದಾರರಿಗೂ ಭಿನ್ನತೆ–ಇವು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮತೆ ಹಾಗೂ ಸೋದರತ್ವಗಳು ಇಲ್ಲದವರೆಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮತೆ ಹಾಗೂ ಬಂಧುತ್ವಗಳು ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಇದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ; ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದರ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಬೃಹತ್‍ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಪ್ರರೂಪದ ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಜನಹಿತದ ನ್ಯಾಸವೆಂದೂ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಪತಿಗಳನ್ನು ಜನಗಳ ನ್ಯಾಸಧಾರಿಗಳೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬಾಳ್ವೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದಷ್ಟು ವೇತನ ನೀಡಿಕೆ, ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯ ಪದಾರ್ಥ ಸರಬರಾಜು, ಷೇರುದಾರರು ಹೂಡಿರುವ ಬಂಡವಾಳಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ವರಮಾನದ ಹಂಚಿಕೆ, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ತೆರಿಗೆಯ ಪಾವತಿ–ಇವು ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. (ಜೆ.ಕೆ.ಐ.)

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ : ಸಂಯುಕ್ತ ಬಂಡವಾಳ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ–ಎಂದರೆ ಕಂಪನಿಗಳ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳ–ವ್ಯಾಪಾರ ಮೌಲ್ಯ ಅಥವಾ ಬಂಡವಾಳ ಮೌಲ್ಯ, ವರಮಾನ ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಅಧಿಕರ ಅಥವಾ ಮೇಲ್ತೆರಿಗೆ (ಸೂಪರ್ ಟ್ಯಾಕ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 366(6) ನೆಯ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಂಪನಿಗಳ ವರಮಾನಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ತೆರಿಗೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೇ ಕಂಪನಿಗಳೂ ವರಮಾನ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರಮಾನಗಳು ತೆರಿಗೆ ಇವಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ ವರಮಾನಗಳು ತೆರಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ಹೀಗಾಗದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಂಪನಿಯ ಷೇರುದಾರರ ಪರಿಮಿತ ಹೊಣೆ, ಷೇರು ವರ್ಗಾವಣೆ ಸೌಕರ್ಯ, ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಕಾನೂನು ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಂಪನಿಯ ಪರಿಗಣನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಅವಕ್ಕೆ ದೊರಕಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ತೆರಿಗೆ ಪಡೆಯುವುದು ನ್ಯಾಯ ಎಂಬುದು ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ (ಪ್ರಿವಿಲೇಜಸ್ ಥಿಯೊರಿ) ಪ್ರತಿಪಾದಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಂಪನಿಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಬಗೆಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅಗಾಧವಾಗಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಪನಿಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವುದು ಸರಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ವಾದ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಭಾರಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಳಚೆ ನಿರ್ಮೂಲನ, ಜನಾರೋಗ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ, ನಗರ ನಿರ್ಮಲೀಕರಣ ಇವು ಇಂಥ ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳು. ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೂಲತಃ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಅವುಗಳಿಂದ ತೆರಿಗೆ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧುವಾದುದೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ವಾದ.

ಸಂಯುಕ್ತ ಬಂಡವಾಳ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಬೃಹತ್‍ಗಾತ್ರದವಾದುದ್ದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕಾಧಿಕಾರ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯಕ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಕರ ವಾದಸರಣಿ. ತೆರಿಗೆಯ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ ಸಲ್ಲಿಕೆ ಶಕ್ತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ತೆರಿಗೆ ನಿಯಮಗಳಾದ ಅನುಕೂಲಸಿಂಧು ಮತ್ತು ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದುಂಟು. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಲಾಭಗಳಿಕೆ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಾನೂನು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇತರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಂತೆಯೇ ಇವೂ ತಮ್ಮ ತೆರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತೆರಿಗೆ ನೀಡುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆದಾಯವನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯ ಪಾತ್ರ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ; ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಥದಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಣ ಒದಗಿಸಲೂ ತೆರಿಗೆಯ ವರಮಾನವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಗೆ ಸ್ಥಾನ ಕೊಡುವುದು ಆವಶ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲಕರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಗೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಆಧಾರ ನೀಡುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯ ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದಾದರೂ ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ನೀಡಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಇವು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಕ್ರಮ ಕುರಿತು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ನಿಯಮಗಳನ್ನೇ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದರಗಳು ಪ್ರಗಾಮಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು (ಪ್ರೋಗ್ರೆಸಿವ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್) ಅನುಸರಿಸಿವೆ. ಅಂದರೆ, ವರಮಾನದ ಮೊತ್ತ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ತೆರಿಗೆಯ ದರವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಈ ನಿಯಮ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಗೆ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದ ಲಾಭ ಗಳಿಸಬಹುದು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ದರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದರದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಭಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸುವುದು ತೆರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಭಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಲಾಭದ ಮೊತ್ತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಬಂಡವಾಳದ ಮೊತ್ತವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ದರಗಳ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾದರೆ ಭಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತತ್ತ್ವ ಆವಶ್ಯಕ. ತೆರಿಗೆಯ ದರಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದರಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಂತಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ – ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಿನಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ರಚನೆ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ಮಾಫಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸೋಡಿಯನ್ನೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ವಿನಾಯಿತಿಗಳನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂದಮೇಲೆ, ತೆರಿಗೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ತೆರಿಗೆಯ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವಾಗ, ತೆರಿಗೆಯ ಆಪಾತ (ಇನ್ಸಿಡೆನ್ಸ್), ಕಂಪನಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮ, ತೆರಿಗೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಆದಾಯ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಭಾರ ಇತರರಿಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ವರ್ಗವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇದೆಯಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯ ಮೂಲಕ ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಲಾಭಾಂಶದ ಮೂಲಕ ಷೇರುದಾರರಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿದರದ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳು ತಮ್ಮ ವರಮಾನದ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾದುದರಿಂದ ತೆರಿಗೆ ಭಾರ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಬೀಳುವುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಲಾಭದ ಮೊತ್ತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಬಂಡವಾಳ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಬಲ ಕುಗ್ಗಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳ ಆಂತರಿಕ ಹಣಬಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ತೆರಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬಂಡವಾಳದ ವ್ಯಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ ಎಂಬುದು ತೆರಿಗೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಟ್ಟು ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಸವೆತದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕಳೆಯುವಾಗ ಯಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಪುನಃಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ತಗಲಬಹುದಾದ ಮೊಬಲಗನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಏರ್ಪಾಡು ಇರುವುದಾದರೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬಂಡವಾಳ ವ್ಯಯವಾಗುವ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸದೆ ಆ ಹಣವನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಇರಗೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದು ವಿನಿಯೋಜನೆಯ (ಇನ್ವೆಸ್ಟ್‍ಮೆಂಟ್) ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಒದಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಇದನ್ನು ತೆರಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇತರ ತೆರಿಗೆಗಳಂತೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯೂ ಸರ್ಕಾರದ ಒಟ್ಟು ಖರ್ಚಿಗೆ ಹಣ ಒದಗಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಸಹಜವಲ್ಲ. ತೆರಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಸೂಲಿಯಾದ ಹಣದ ಒಂದು ಭಾಗ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ–ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಜನೆಗೆ ಒದಗಿಬರುವುದೆಂಬ ಅಂಶವೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ವಲಯಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ದೊರಕುವಂತೆ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ವರಮಾನಗಳ ಅಂತರ ತಗ್ಗುವಂತೆ, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅದಾಯ ದೊರಕುವಂತೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ದೇಶದ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ವಿವೇಕಪೂರಿತ ಹಣಕಾಸು ನೀತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‍ಗಳೂ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯ ವರಮಾನವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. 1950ರ ದಶಕದ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಲೆಕ್ಕದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾದ ಹಣ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ ಸುಮಾರು ಶೇಕಡ 5ರಷ್ಟಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇಕಡ 1ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ಆದಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. 1937–38ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಸುಮಾರು ರೂ 2ಕೋಟಿ ವರಮಾನ ತರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ 1950ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷವೊಂದಕ್ಕೆ ರೂ 56 ಕೋಟಿಯನ್ನೂ 1961–66ರಲ್ಲಿ ರೂ 248 ಕೋಟಿಯನ್ನೂ 1966–70ರಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ರೂ 320 ಕೋಟಿಯನ್ನೂ–ಎಂದರೆ, ತೆರಿಗೆ ರೂಪದ ಒಟ್ಟು ವಾರ್ಷಿಕಾದಾಯದ ಸುಮಾರು ಶೇ. 14ರಷ್ಟನ್ನು–ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯ ಪಾತ್ರವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ಇಂದು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಣಭಾಗ ಗಣನೀಯವಾದ್ದು. (ಎ.ಪಿ.ಎಸ್.)

ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ : ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿಗೆ 1840ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ–ಸ್ಕಂಧ ತೆರಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದುವು. 1920ರಲ್ಲಿ ಶೇ.10ರಷ್ಟಿದ್ದ ಈ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಷೇರುದಾರನೂ ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಲಾಭಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಆ ಲಾಭಾಂಶದ ಮೇಲೂ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕ್ಕಿ ತನ್ನ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ. ಕಂಪನಿ ಹಂಚದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಲಾಭಾಂಶದ ಮೇಲೂ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿತು.

ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಒಂದು ದರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಕಂಪನಿಯ ಷೇರುದಾರರು ಲಾಭಾಂಶ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದೂ ಒಂದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಂಪನಿಯೂ ತನ್ನ ಲಾಭಾಂಶದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದರದಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಷೇರುದಾರರಿಗೆ ಲಾಭಾಂಶವನ್ನು ಹಂಚಿದಾಗ ಅವರು ಈ ವರಮಾನದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೇ ಎಂಬುದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಷೇರುದಾರರು ಕಂಪನಿಯ ಮಾಲೀಕರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಪಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕುವುದೆಂದರೆ ಒಂದೇ ವರಮಾನದ ಮೇಲೆ ಎರಡನೆಯ ಸಾರಿ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಿದಂತೆ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಷೇರುದಾರರು ತಮಗೆ ಬಂದ ಶಿಷ್ಟ ಲಾಭಾಂಶದ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ

ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆನಡ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳು ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಿಯಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಒಂದು ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಂಪನಿಗೆ ಬರತಕ್ಕ ಲಾಭದ ಪಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಸಹ ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಗಳು ತೆರಿಗೆ ಹಾಕುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ಸ್ವೀಡನ್ ಈ ಕ್ರಮ ಅನುಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶ ಹೀಗೆ ಬಂದ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 95ರಷ್ಟನ್ನೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಶೇ. 85ರಷ್ಟನ್ನೂ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವಂಥ ವರಮಾನವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ. 40 ರಷ್ಟರ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದ ಸುಮಾರು 150 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ 143 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯ ದರ ಶೇ. 50ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆಯ ದರಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಕ್ತಿ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆಯ ದರ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತೆರಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಕಂಪನಿ ತನ್ನ ಷೇರುದಾದರಲ್ಲಿ ಹಂಚಬಹುದಾದ ಲಾಭವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಂಚದೆ, ಅದನ್ನು ಸಂಚಿತ ನಿಧಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಷೇರುದಾರರ ವರವಾನ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಮುಂದೆ ಅವರು ಬೇರೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ತೆರಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿಬಂದ ಲಾಭದ ಮೇಲೂ ತೆರಿಗೆಗೆ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮುಂದಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರತವೂ ಒಂದು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಂಪನಿಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಲಾಭಗಳಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅಷ್ಟಷ್ಟರ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವೇ ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿವೆ. (ಕೆ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿಂದಿನ ಅವಿಭಜಿತ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್, 1906ರಲ್ಲಿ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಅನಂತರದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇಂತಹ ಒಂದು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯು ಬಹಳವಾಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೆಲವು ಶ್ರೀಮಂತ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅವರ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಒದಗಿಸಲು ಏನನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಆಧುನಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಪ್ರಥಮ ಶಾಖೆಯೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತೋಟಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ರಫ್ತು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು 1868ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂರು ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಮದ್ರಾಸ್‌ನ ಶಾಖೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ನಡೆಸಲು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಿಗೊಂದಾವರ್ತಿ ಈ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಏಜೆಂಟ್ ಕರಾವಳಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಉಡುಪಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ನದಿಗಳನ್ನು ದಾಟಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಣದ ರವಾನೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಅಂಚೆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕವೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಈ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಡುಪಿಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಖಾನ್ ಬಹಾದುರ್ ಹಾಜಿ ಅಬ್ದುಲ್ಲ ಹಾಜಿ ಕಾಸಿಮ್ ಸಾಹೇಬ್ ಬಹಾದೂರ್‌ರವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಉದಾರ ಮನೋಭಾವದ ಜನೋಪಕಾರಿ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರ ಗುಂಪೊಂದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿತು. ಅವರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದ್ದು 19ನೆಯ ಫೆಬ್ರವರಿ 1906ರಂದು ಸ್ಥಾಪಕರು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಮನವಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದಂತಹ ಸ್ವದೇಶೀಯತೆಯ ಕೆಚ್ಚು. ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಖಾನ್ ಬಹಾದುರ್ ಹಾಜಿ ಅಬ್ದುಲ್ಲ ಹಾಜಿ ಸಾಹೇಬ್ ಬಹಾದೂರ್‌ರವರು ದಖನಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರು ದಖನ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಕಳ ಮತ್ತು ಉಡುಪಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೃಷಿಭೂಮಿಯ ಮಾಲಿಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂದು ದಾಖಲೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಬ್ದುಲ್ಲ ಸಾಹೇಬರು ಓರ್ವ ವ್ಯಾಪಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಮ್‌ಕೊ ಬೆಂಕಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಏಕೈಕ ವಿತರಣಾದಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಒಣ ಹಣ್ಣುಹಂಪಲುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸ್ಥಳೀಯರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವಂತಹ ಒಂದು ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿ 1906ರಲ್ಲಿ 'ದಿ ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (ಉಡುಪಿ) ಲಿಮಿಟೆಡ್' ಅನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಇದು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಎಂದು ಪುನರ್ನಾಮಕರಣಗೊಂಡಿತು. ಹಾಜಿ ಅಬ್ದುಲ್ಲರವರು ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ.ಯ ತನಕ ಕಲಿತಿದ್ದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಸಾಕಷ್ಟು ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವರು, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರು 1929ರ ತನಕ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. 12 ಆಗಸ್ಟ್ 1935ರಂದು ಕೇವಲ 53 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದರು.

ರೂ. 5,000/–ದ ಆರಂಭಿಕ ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ದಿನಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ 38 ರೂ. 13 ಆಣೆ ಮತ್ತು 2 ಪೈಸೆಗಳ ವ್ಯವಹಾರದೊಡನೆ "ದಿ ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (ಉಡುಪಿ) ಲಿಮಿಟೆಡ್" ಒಂದು ಸಣ್ಣ ನಿಧಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಆರಂಭದ ಪ್ರಥಮ ದಶಕಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಈರ್ವರು ಸ್ಥಾಪಕ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಸುಜೀರ್ ಆನಂದರಾವ್ ಮತ್ತು ಬೈಂದೂರ್ ನಾರಾಯಣರಾವ್‌ರವರ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದ 396 ಶಾಶ್ವತ ಷೇರುಗಳು ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಸದೃಢವಾದ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನೊದಗಿಸಿದವು.

ದಿ ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಲಿ., ನ ಸ್ಥಾಪನೆಯು ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗೆ ವಹಿವಾಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದ್ದಂತೂ ನಿಜ. 1909 ಮತ್ತು 1917ರ ಮಧ್ಯಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರು ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು ಮತ್ತು ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರದ (1914–18) ಮೊದಲನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿತು. ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳು, ಆರ್ಥಿಕ ಕುಸಿತ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಈ ಬ್ಯಾಂಕು ಉಳಿದುಕೊಂಡದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದುದು ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹ.

ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟ ಈ ಬ್ಯಾಂಕ್, ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಶಾಖೆಯನ್ನು 1923ರಲ್ಲಿ ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಿತು. ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಎರಡನೆಯ ಶಾಖೆಯು ಮಂಗಳೂರಿನ ರಥಬೀದಿಯಲ್ಲಿ 1926ರಲ್ಲಿ ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1934ರಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಏಳನೆಯ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ಯಾಂಕು ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೂರಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ 1934ನೆಯ ನಿಬಂಧನೆಯ ಎರಡನೆಯ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1939ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಹೆಸರನ್ನು 'ದಿ ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ (ಉಡುಪಿ) ಲಿಮಿಟೆಡ್' ನಿಂದ 'ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಲಿ.,' ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

1945ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಶಾಖೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 28ಕ್ಕೇರಿದಾಗ, ಬ್ಯಾಂಕು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. 1954ರಲ್ಲಿ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರನೆಯ ಬ್ಯಾಂಕಾಗಿ ಇದು ಒಂದು ಅನುಸೂಚಿತ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಎಂದು ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಪರವಾನಗಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. 1961ರಲ್ಲಿ 'ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಫ್ ಸಿಟಿಜನ್ಸ್, ಬೆಳಗಾಂ' ಅನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಕಛೇರಿಯು ಉಡುಪಿಯಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

1972ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಹೆಸರನ್ನು 'ಕೆನರಾ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್' ಎಂದು ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. 1973ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ವಿದೇಶೀ ವಿನಿಮಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. 1976ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ತನ್ನ ಅಮೃತ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು. ಮತ್ತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದರ ನೂತನ ಆಡಳಿತ ಕಛೇರಿಯ ಮಂಗಳೂರಿನ ಪಾಂಡೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೊಂಡಿತು. 1980ರಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ವಲಯದ ಇತರ 5 ಬ್ಯಾಂಕುಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಬ್ಯಾಂಕು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತವಾಯಿತು.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣದ ನಂತರ ಬ್ಯಾಂಕು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು ಮತ್ತು ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿ 1989ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ತನ್ನ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲ(ಲ್ಯಾನ್)ವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಈ ಬ್ಯಾಂಕಿನದು. ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತ್ವರಿತ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಇದು ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ "ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು" ಎಂಬ ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠವಾಗಿಯೇ ನಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಂದಿನಿಂದ 99 ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಲಾಭಾಂಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂದು ತನ್ನ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ – ಆಧಾರಿತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳು ಹಾಗೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹಬ್ಬಿರುವ ಶಾಖೆಗಳು ಮತ್ತು ಎಟಿಎಂಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ದೇಶದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಹಣಕಾಸು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಉತ್ತುಂಗ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

- ಡಿಸೆಂಬರ್ 2004ರಲ್ಲಿ ರೂ. 40,541 ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಹಾರವು 31 ಡಿಸೆಂಬರ್ 2005ರಂದು ರೂ. 51,787 ಕೋಟಿಗಳಿಗೇರಿ 27.7 ಶೇಕಡ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು.
- 31 ಡಿಸೆಂಬರ್ 2004ರಂದು ರೂ. 24,175 ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಠೇವಣಿಗಳು ರೂ. 29,702 ಕೋಟಿಗಳಿಗೇರಿ 22.86 ಶೇಕಡ ವೃದ್ಧಿ ದಾಖಲಿಸಿದವು.
- 31.12.2004ರಂದು ರೂ. 16,366 ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಮುಂಗಡಗಳು 31.12.2005ರಂದು ರೂ. 22,084 ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟಾಗಿ 34.9 ಶೇಕಡದಷ್ಟು ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದವು.
- ಆದ್ಯತಾ ರಂಗಗಳ ಸಾಲಗಳು ಮಾರ್ಚ್ 2005ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 20 ಶೇಕಡ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ ರೂ. 7792 ಕೋಟಿಗಳಷ್ಟಾದವು. ಡಿಸೆಂಬರ್ 2005ರ ಕೊನೆಯ ಶುಕ್ರವಾರದಂದು ಆದ್ಯತಾ ರಂಗಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಸಲಗಳು ನಿವ್ವಳ ಮುಂಗಡಗಳ 42.32 ಶೇಕಡದಷ್ಟಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಹಣಕಾಸು ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ನೀಡಿದ ಸಾಲುಗಳು 32 ಶೇಕಡದಷ್ಟು ವೃದ್ಧಿಸಿದರೆ, ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಸಾಲಗಳು 26 ಶೇಕಡದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಳ ಸಾಧಿಸಿದವು.
- ಬಂಡವಾಳ ಪರ್ಯಾಪ್ತತೆಯ ಅನುಪಾತವು ಡಿಸೆಂಬರ್ 2004ರಲ್ಲಿ 20.27 ಶೇಕಡದಷ್ಟಿದ್ದದ್ದು 31 ಮಾರ್ಚ್ 2005ರಂದು 16.23 ಶೇಕಡದಷ್ಟಾಗಿ 31 ಡಿಸೆಂಬರ್ 2005ರಂದು 14.91 ಶೇಕಡದ ತೃಪ್ತಿಕರ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲಪಿತು.
- 31 ಡಿಸೆಂಬರ್ 2004ರಂದು 4.45 ಶೇಕಡದಷ್ಟಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಅನುತ್ಪಾದಕ ಆಸ್ತಿಗಳು 3.02 ಶೇಕಡದಷ್ಟು ಇಳಿದರೆ, 31.12.2004ರಂದು 1.49 ಶೇಕಡದಷ್ಟಿದ್ದ ನಿವ್ವಳ ಅನುತ್ಪಾದಕ ಆಸ್ತಿಗಳು 31.12.2005ರಂದು 0.80 ಶೇಕಡಕ್ಕೆ ಜಾರಿತು. 31.12.2005ರಂದು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿಗೆ ರೂ. 153 ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಅನುತ್ಪಾದಕ ಆಸ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಲಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷ ಅಷ್ಟೇ ಅವಧಿಗೆ ರೂ. 78 ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಠೇವಣಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು

ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ : ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ ತೆರೆದರೆ ಕಾರ್ಪ್ ಕನ್ವೀನಿಯನ್ಸ್ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡೆಬಿಟ್/ಎ.ಟಿ.ಎಂ. ಕಾರ್ಡು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉಚಿತವಾಗಿ ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್ ಮೂಲಕ ನಿಮ್ಮ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯ, ಟೆಲಿಫೋನ್‌ನಲ್ಲಿ ದಿನದ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಖಾತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಾರ್ಪ್ ಡಯಲ್ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಪ್ ಕನ್ವೀನಿಯನ್ಸ್ ಕಾರ್ಡ್ ಹೊಂದುವುದೊಂದಿಗೆ ನಿಮಗೆ ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಅಪಘಾತ ವಿಮೆಯ 1 ಲಕ್ಷದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೊರಯುವುದಲ್ಲದೆ, ಕಾರ್ಪ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆಯ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೂ 1 ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರೀಮಿಯಂ ಉಳ್ಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವ ವಿಮಾ ಪಾಲಿಸಿಯ ಲಾಭವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಸಾಲಸೌಲಭ್ಯಗಳು

ಕಾಪ್ ಹೋಮ್ (ಕಾರ್ಪ್ ಜೀವನ ಗೃಹ ರಕ್ಷಾ ಸಹಿತ) : ಹೊಸಮನೆ ಕಟ್ಟಲು, ಹಳೆಯದನ್ನು ನವೀಕರಿಸಲು, ವಿಸ್ತರಿಸಲು, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕೊಡುಗೆ. ಈ ಗೃಹಸಾಲ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸರಳ, ಸುಲಭ, ಕಾರ್ಪ್ ಜೀವನ ಗೃಹ ರಕ್ಷಾ ಎಂಬ ಏಕ ಕಂತಿನ ಗುಂಪು ಜೀವ ವಿಮಾ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಪ್ ಫ್ಲೆಕ್ಸಿ : ಸಮಾನ ಕಂತುಗಳ ಬದಲು ಸಣ್ಣ ಕಂತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುವ ಕಂತುಗಳ ಗೃಹಸಾಲ. **ಕಾರ್ಪ್ ಮೊಬೈಲ್ :** ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಬಡ್ಡಿದರ, ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದ ಕಂತುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ವಾಹನ (ದ್ವಿಚಕ್ರ, ಚತುಶ್ಚಕ್ರ) ಸಾಲ ಯೋಜನೆ.

ಕಾರ್ಪ್ ಪ್ರೊಫೆಷನಲ್ : ವೃತ್ತಿನಿರತ ವೈದ್ಯ/ಎಂಜಿನಿಯರ್/ವಕೀಲರಿಗಾಗಿ ಹೊಸ ಕ್ಲಿನಿಕ್, ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯ, ಕಛೇರಿ ಹೊಂದಲು ಸುಲಭ ದರಗಳ ಸಾಲ ಯೋಜನೆ.

ಕಾರ್ಪ್ ಮೆಡಿಟೆಕ್ : ವೈದ್ಯಕೀಯ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಹಾರ್ಡ್‌ವೇರ್ ಸಾಫ್ಟ್‌ವೇರ್ ಸಹಿತ, ಆಧುನಿಕ ಪರಿಕರಗಳ ಖರೀದಿಗೆ ಸಾಲಯೋಜನೆ.

ಕಾರ್ಪ್ ವಿದ್ಯಾ : ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದೇಶದೊಳಗೆ ಅಥವಾ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ, ಶುಲ್ಕ, ಪುಸ್ತಕ, ಉಪಕರಣ, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್, ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟ್ ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣ ಖರ್ಚುಗಳಿಗೆ ನೆರವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 7.5 ಲಕ್ಷ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಹೊರಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ 15 ಲಕ್ಷಗಳ ವರೆಗಿನ ಮಿತಿ.

ಕಾರ್ಪ್ ವ್ಯಾಪಾರ : ವ್ಯಾಪಾರಿ ಸ್ನೇಹಿ, ಅಲ್ಪಾವಧಿ ವಹಿವಾಟು ಸಾಲ.

ಕಾರ್ಪ್ ಮಹಿಳಾ ಗೋಲ್ಡ್ : ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಯಾ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಆಭರಣ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಲ.

ಕಾರ್ಪ್ ಪರ್ಸನಲ್ : ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ನೇಹಶೀಲ ಸಾಲ ಯೋಜನೆ. ಭದ್ರತೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಪ್ ಮೋರ್ಗೇಜ್ : ಆಸ್ತಿ ಅಡವಿನ ಸಾಲ, ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಹಣದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ.

ಕಾರ್ಪ್ ರೆಂಟಲ್ : ಮುಂದೆ ವಸೂಲಾಗಲಿರುವ ಬಾಡಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸರಳ ಸಾಲ ಯೋಜನೆ.

ಬ್ಯಾಂಕ್–ವಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಕಾರ್ಪ್ ಜೀವನ ರಕ್ಷಾ : ಠೇವಣಿ ಮತ್ತು ಸೇವಿಂಗ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಖಾತೆದಾರರಿಗಾಗಿ, ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದ ಕಂತಿನಲ್ಲಿ ರೂ. 1 ಲಕ್ಷದ ಜೀವ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆ.

ಕಾರ್ಪ್ ಜೀವನ ಗೃಹ ರಕ್ಷಾ : ಗೃಹಸಾಲಗಳ ಬಾಕಿ ಇರುವ ಮೊತ್ತದ ಮೇಲೆ ಕಡಿಮೆ ಮೊತ್ತದ ಕಂತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್.ಐ.ಸಿ. ಯ ಜೀವ ವಿಮಾ ರಕ್ಷಣೆ.

ಬ್ಯಾಂಕು, ಎಲ್‌ಐಸಿ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಇಂಡಿಯಾ ಎಶ್ಯೂರೆನ್ಸ್ ಕಂಪನಿಗಳ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಸಮಗ್ರ ಕಾರ್ಪೋರೇಟ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿ (ಏಜೆಂಟ್) ಆಗಿದೆ. *

ಗ್ರಾಮೀಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಕೊಡುಗೆ : ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗದ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಆಗಿರುವ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ 2006ರ ವೇಳೆಗೆ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ತನ್ನ ಶತಮಾನೋತ್ಸವದ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ತನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ ಹಾಗೂ ಸಕ್ರಿಯ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 25 ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ತನ್ನ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹಂತವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ 25 ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 15 ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, 7 ಮತ್ತು 3 ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಲಭ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಊರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಜನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಂಥಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳನ್ನಿಡಲು ಬೀರುಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಈ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಯೋಜಿಸುವ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಯೋಜನೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ/ ಜನರು ಸಕಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸಿದ್ದು ಸ್ಥಳೀಯರು ಈ ಸೌಲಭ್ಯದ ಗರಿಷ್ಠ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತ್ ಅಥವಾ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಮೂಲಭೂತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತ್‌ಗಳು/ಶಾಲೆಗಳು ತಾವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ 25 ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಶತಮನೋತ್ಸವದ ಇನ್ನೊಂದು ಯೋಜನೆಯೆಂದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಾದ ಅರ್ಹ 100 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳ ನೀಡಿಕೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಡಿ 2004–05ನೆಯ ಸಾಲಿನ 10ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದೇ ವರ್ಷ ಪಿ.ಯು.ಸಿ/ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಕೋರ್ಸುಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದಿರುವ ಮತ್ತು ಅರ್ಹತೆಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ 100 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಪ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ.

ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗದವರು ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವಂತೆ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ 100 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪಕ್ಷ 25 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹುಡುಗಿಯರು ಹಾಗೂ 25 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ/ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಂಕು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಒತ್ತಾಸೆಯೇ ಈ ಎರಡೂ ಯೋಜನೆಗಳು ರೂಪಿಸಲ್ಪಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಚಾಲನ ಶಕ್ತಿ. ಈ ಯೋಜನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಗೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. (ಜಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲ್ (ಡೈಬೆನ್‌ಜ಼ೋ ಪಿರೋಲ್) : ಹರಳಾಕೃತಿಯ ಬಿಳಿಯ ವಸ್ತು. ರಸಾಯನ ಸೂತ್ರ $C_{12}H_9N$. ಅಣುರಚನೆ ಮುಂದೆ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಕರಗುವ ಬಿಂದು 238° ಸೆಂ. ಪ್ರಬಲ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ಹಸುರು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲ್ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಪಿಕ್ರೇಟನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕರುಗುವ ಬಿಂದು 182°–186° ಸೆಂ.

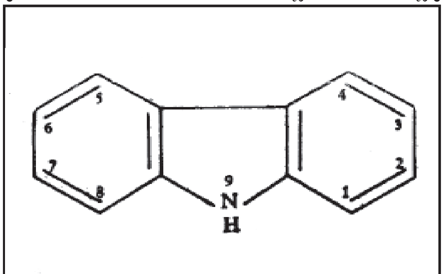

ಚಿತ್ರ 1

ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲ್ ಡಾಮರಿನ ಆಂತ್ರಸೀನ್ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಡಾಮರಿನ ಆಂತ್ರಸೀನ್ ಭಾಗವನ್ನು ತಣಿಸಿದಾಗ ಆಂತ್ರಸೀನ್, ಫಿನಾಂತ್ರೀನ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಾಸ್ಟಿಕ್ ಪೊಟಾಷ್‌ನೊಡನೆ ಕರಗಿಸಿದಾಗ ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲ್ ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲೇಟ್ ಲವಣವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈಗ ಆಂತ್ರಸೀನ್ ಮತ್ತು ಫಿನಾಂತ್ರೀನುಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿ ಅಥವಾ ಲೀನಕಾರಿ ನ್ಯಾಫ್ತ ಅಥವಾ ಪಿರಿಡೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿತೆಗೆಯಬಹುದು.

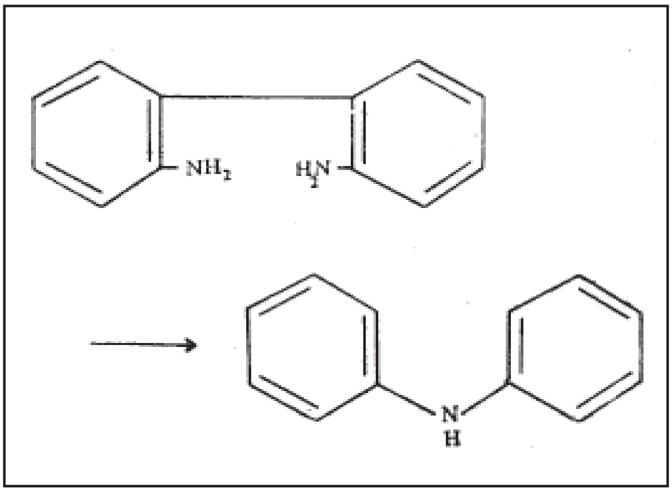

ಚಿತ್ರ 2

ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲೇಟ್ ಲವಣದ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಅಶುದ್ಧ ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಣ ಅಥವಾ ಉತ್ಪತನದಿಂದ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. 2,2'–ಡೈಅಮೈನೊಡೈಫೀನೈಲನ್ನು ಫಾಸ್ಫಾರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಕಾಯಿಸಿ ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲನ್ನು ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುವುದು.

ಬಣ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹೈಡ್ರಾನ್ ನೀಲಿ–ಆರ್ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದೊಂದು ತೊಟ್ಟಿ ಬಣ್ಣ. ಇದರ ಇಂಡಿಗೊ ಬಣ್ಣ ನೀಲಿಗಿಂತ ದೃಢ. ಆದರೆ ಇದು ಇದೇ ವರ್ಗದ ಆಂತ್ರಕ್ವಿನೋನ್ ಬಣ್ಣಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಲ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಬನ್ – 14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ : ಪ್ರಾಕ್ತನ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಕಿರಣಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಳೆದು ಕಾಲನಿರ್ಣಯಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಇದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕಾಲ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದ ಅವಶೇಷಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ವಾದಗ್ರಸ್ತವಾಗಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಅವಶೇಷಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಲಾಸ್ಕೋ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿದ್ದುವು. ಆ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಇದ್ದಲು ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಲಿಬ್ಬಿ ಆ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳ ಕಾಲ ಸು. 15,516 ವರ್ಷಗಳೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಭಾರತದ ಹರಪ್ಪ ನಾಗರಿಕತೆ, ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಬನ್–14 ವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಪಂಜಾಬ್, ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹರಪ್ಪ, ನಾಗರಿಕತೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2300ರಿಂದ 1700ರ ವರೆಗೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದರೆ ನವಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2400ರಿಂದ 1200ರ ವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2300ರಿಂದ 1000ರ ವರೆಗೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರಾಗ್ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಈ ವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಕಾಲನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬನ್–14ರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನ ಪ್ರಭಾವ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಡೆಯಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಯಂತ್ರದ ಸುತ್ತ ಉಕ್ಕಿನ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಇತರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಬನ್–14 ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೇ ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ ಈಚೆಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕಾಡಿದೆ. ಲಿಬ್ಬಿ ಇದು ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಈಚೆಗೆ ಮಿನಿಸೋಟ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎ.ಓ. ನೈಯರ್ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪು, ಶಂಖ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಾವಯವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಭೂ ಪದರಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಗಳು (ಹ್ಯೂಮಿಕ್ ಆಸಿಡ್ಸ್) ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಚಿನ ಕಾರ್ಬನ್ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿ ಕಾಲನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ವಿರುದ್ಧವೂ ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗೆ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುವಾಗ ಸೂಕ್ತ ಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸದಿದ್ದರೆ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಬನ್ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರದಂತೆ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಹಲವು ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಪ್ರಯೋಗ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಜೆ. ವಿ. ಪಿ. ಲಾಂಗ್ ಎಂಬಾತನ ಪ್ರಯತ್ನ ಗಮನಾರ್ಹ. ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ (**ನೋಡಿ– ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನಗಳು**). (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮ : ಉತ್ತರ ಪೇಲಿಯೋಜ಼ೋಯಿಕ್ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳು ಎಂದು ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೋನಿಬೇರ್ ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ಎಂಬುವರು ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳ ಸಮೇತ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶಿಲಾರಾಶಿಗೆ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು (1822). ಆದರೆ 1839ರಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಕೆಂಪು ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಶೇಖರಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳಿಗೂ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳಿಗೇ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ ವಾಗನ್ ಎಂಬಾತ ಅಂತ್ಯ ಕೊಲಿಥಿಕ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಪದರಗಳು ಇವೆ. ಈ ಪದರುಗಳನ್ನು ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಪದರಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದೇ ಈ ಎರಡು ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಡೆವೋನಿಯನ್ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮಧ್ಯೆಯೂ ಅನುರೂಪತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಪರ್ವತ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ, ಮಿಲ್‌ಸ್ಟೋನ್‌ಗ್ರಿಟ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ತೋಮ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಪೂರ್ಣಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪ್, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಕೆಳ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲಾರಾಶಿಯನ್ನು ಮಿಸ್ಸಿಸ್ಸಿಪಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಮತ್ತು ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್ ಸ್ತೋಮ ಎಂದು ಎರಡು ಬೇರೆ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನಾಗಿಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಯೂರೋಪು ಮತ್ತು ರಷ್ಯದ ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ. ಏಷ್ಯ

(ಭಾರತ) ಮತ್ತು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಪದರಗಳೂ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಪದರಗಳೆನ್ನುವರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಶಿಲೆಗಳು ಸ್ಪಿಟಿ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮರ್ತ್‌ಬೆಣಚುಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಷೇಪಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು ಕನವಾರ ಸ್ತೋಮ ಎನ್ನುವರು. ಇದರ ದಪ್ಪ ಸುಮಾರು 1218.8 ಮೀ. ಈ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಕೆಳ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಭಾಗ ಸ್ಪಿಟಿ ಪ್ರದೇಶದ ಲಿಪಾಕ್ ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಲಿಪಾಕ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗಳೆನ್ನುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳಿವೆ. ಮೇಲಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಣಚುಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಜೇಡುಶಿಲೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವನ್ನು ಪೊಶ್ರೇಣಿ ಎನ್ನುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಯೋಜೋವ ಗುಂಪಿನ ಫೆನೆಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟೊರೆಟಿಪೊರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸಿರಿಂಗಥೀರಿಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಫೆನೆಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಿಪಾಕ್ ಮತ್ತು ಪೊಶ್ರೇಣಿಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ನೆಲಜಲಗಳ ಪುನರ್ವರ್ಗೀಕರಣವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರ್ವತ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ಉದಯಿಸಿದ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹರ್ಷೀನಿಯನ್ ಪರ್ವತ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪರ್ವತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹರ್ಷೀನಿಯನ್ ಪ್ರಳಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ತರುವಾಯ ಪ್ರಪಂಚದ ನೆಲವೆಲ್ಲ ಎರಡು ಖಂಡಗಳಾಗಿತ್ತು. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಗರವಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಟೆತಿಸ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಖಂಡ ಯೂರೇಷ್ಯ, ಗ್ರೀನ್‌ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಗಾರ ಖಂಡ ಅಥವಾ ಯೂರೇಷ್ಯನ್ ಖಂಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಕ್ಷಿಣ ಖಂಡ ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಭಾಗ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಟಾರ್ಟಿಕ್‌ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಗೊಂಡವಾನಖಂಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪರ್ಮೊಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೊಂಡವಾನಖಂಡದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಶೀತವಾಯುಗುಣವಿತ್ತು. ಈ ಖಂಡದ ಬಹುಭಾಗ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ನದಿಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಭಾರತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ತಾಲ್ಚೀರ್, ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹಜಾರಾ, ಘರ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ಸಿಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ್ಗಲ್ಲುನದಿಯ ಕಾರ್ಯದ ಗುರುತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಂಡು ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿದೆ.

ಸಾಲ್ಟ್‌ರೇಂಜ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದ ತರುವಾಯ ಶಿಲಾನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾರ್ಯ ನಿಂತು ಮತ್ತೆ ಈ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. 115' ದಪ್ಪದ ಈ ಗುಂಡುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಳದಿ, ಹಸುರು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಚುಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಮರಳುಶಿಲೆ ಇದೆ. ಇದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಯೂರಿಡೆಸ್ಮ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಚುಕ್ಕೆ ಮರಳುಶಿಲೆಗಳು ರಷ್ಯದ ಯುರೇಲಿಯನ್ ಶಿಲಾಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸಮದೂಗುವುದು. ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳ ಸಮತೋಲನಪಟ್ಟಿ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ.

ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವು ಈಗಿರುವ ಜೀವಂತ ಸಂಬಂಧಿಗಳಿಗಿಂತ ಬಹು ದೊಡ್ಡವು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವು ಆಯಾ ವರ್ಗಗಳ ದೈತ್ಯಗಳೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಯುಗದ ಗಣ್ಯಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಕೆಲಮೈಟಿಸ್, ಲೆಪಿಡೊಡೆಂಡ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಸಿಜಿಲೇರಿಯಗಳು. ಕೆಲಮೈಟಿಸ್ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಗೆಣ್ಣುಗಳೂ ಗೆಣ್ಣಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಿಂಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಅದರ ಎಲೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿ ಇವೆ. ಅವನ್ನು ಅನ್ಯುರೇರಿಯ ಅಸ್ಟೆರೊಫಿಲ್ಲೈಟಿಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಲೆಪಿಡೊಡೆಂಡ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಸಿಜಿಲೇರಿಯಗಳು ಬಹು ಎತ್ತರವಾದ ಗಿಡಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಕಾಂಡಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಎಲೆಗಳ ತೊಟ್ಟಿನ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಗಿಡಗಳ ಬೇರುಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ಟಿಗ್ಮೇರಿಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಕಾಲದ ಫರ್ನ್‌ಗಳು ಗಾತ್ರ, ಹೊರರೂಪ, ಎಲೆಗಳು ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕಾಂಗಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಫರ್ನ್‌ಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಫರ್ನ್‌ಗಳು ಬೀಜಬಿಡುವ ಜಾತಿಯವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಟೆರಿಡೊಸ್ಪರ್ಮ್‌ಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ರ್‍ಯಾಕಾಪ್ಟರಿಸ್, ಸೈಕ್ಲಾಪ್ಟರಿಸ್, ಓಡಂಟಾಪ್ಟರಿಸ್, ನ್ಯೂರಾಪ್ಟರಿಸ್, ಸ್ಫಿನಾಪ್ಟರಿಸ್, ಪೆಕಾಪ್ಟರಿಸ್ ಮತ್ತು ಅಲಿತಾಟೆರಿಸ್ಗಳು ಮುಖ್ಯ ಟೆರಿಡೊಸ್ಪರ್ಮ್‌ಗಳು, ಪಿಟಸ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯಾಡೊಕ್ಸೈಲಾನ್‌ಗಳು ಫರ್ನ್‌ಮರಗಳು. ಈ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಸ್ಯವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಡೈಟಿಸ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೈಕ್ಯಾಡ್ ಮತ್ತು ಕೋನಿಫೆರಗಳೆರಡರ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಂತರ ಪತ್ರನರಗಳಿವೆ.

ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಾಗರವಾಸಿ ಜೀವಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಆಗ ಪೊರಮಿನಿಫೆರಗಳು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷರಾಶಿಗಳಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳ ಸಂಚಯನವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕಮೈನ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಮತ್ತು ವಾಲ್ವುಲೈನ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಯೂ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಲ್ಯಾಜಿನ, ನೋಡೋಸೇರಿಯ ಎಂಡೊಥೈರ ಟೆಕ್ಸುಟುಲೇರಿಯ ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ವಾಗೆರೈನಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಪೊರಮಿನಿಫೆರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಗೋಸ ಮತ್ತು ಟ್ಯಾಬುಲೇಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಹವಳಶಾಖೆಗಳು ಇದ್ದುವು. ಸಿರಿಂಗಪೋರ ಮತ್ತು ಪೇವೊಸೈಟಸ್‌ಗಳೆರಡೇ ಮುಖ್ಯ ಟ್ಯಾಬುಲೇಟ ಹವಳಗಳಾದರೂ ಅವು ರೂಗೋಸ ಹವಳಗಳಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಝುಪ್ರೆಂಟಸ್, ಸಯತೋಫಿಲ್ಲಂ, ಆಲೊಫೊಲ್ಲಂ, ಲಿತೊಸ್ಟ್ರೋಷನ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾನ್ಸ್ ಡೇಲಿಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ರೂಗೋಸ ಹವಳಗಳು. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಹವಳಗಳ ಉದಯ ಭೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಶಿಲಾಪಾದಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಲು ಹವಳಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಬ್ರೇಕಿಯೋಪೋಡಗಳು ಸಹ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುವು. ಅತಿಯಾಗಿ ಉಬ್ಬಿದ ಕೆಳ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಗುಳಿಬಿದ್ದ ಮೇಲ್ಚಿಪ್ಪು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರೊಡಕ್ಟಸ್ ಈ ಕಾಲದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ರೇಕಿಯೋಪೋಡವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲ ಭೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಹ ಇತ್ತು. ಸ್ಪಿರಿಫೆರ, ಸಿರಿಂಗೊತಿರಿಸ್, ಕಾನೆಟಸ್, ಡಿಯಾಲಾಸ್ಮ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ್ಯುಲಗಳು

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಣಿಗಳು	ಬೆಲ್ಜಿಯಂ	ಬ್ರಿಟನ್	ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ	ರಷ್ಯ	ಭಾರತ
ಯುರೇಲಿಯನ್ (ಮೇಲ್ಭಾಗ)	ಸ್ಟೆಫೇನಿಯನ್			ಯುರೇಲಿಯನ್	ಆಲಿವ್ ಜೇಡುಶಿಲೆ ಚುಕ್ಕೆ ಮರುಳುಶಿಲೆ ನೀರ್ಗಲ್ಲು ಗುಂಡುಶಿಲೆ
ಮಸ್ಕೋವಿಯನ್	ವೆಸ್ಟ್‌ಫಾಲಿಯನ್ (ಮಧ್ಯಭಾಗ)	ಕಲಿದ್ದಲು ನಮೂರಿಯನ್	ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್ ಸ್ತರಗಳು ಮಿಲ್ ಸ್ಟೋನ್‌ಗ್ರಿಟ್	ಮಾಸ್ಕೋವಿಯನ್	ಪೊಶ್ರೇಣಿ ಪೆನೆಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಜೇಡುಶಿಲೆ ತಾಬುಪಾದ
ಡೈನಾಂಟಯನ್ (ಕೆಳಭಾಗ)	ಡೈನಾಂಟಿಯನ್	ಪರ್ವತಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಅಪೊನಿಯನ್	ಮಿಸಿಸಿಪಿಯನ್	ಕಲ್ಮ್	ಲಿಪಾಕ್‌ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಸಿರಿಂಗಥೀರಸ್ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ

ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾವಶೇಷಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಸ್ಯವರ್ಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ಆಕರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಈಗಿನ ಸಸ್ಯವರ್ಗವನ್ನುಳಿದು) ಸಸ್ಯವರ್ಗದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಗಮನವನ್ನೂ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಈಗಿನ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ

ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಎಕಿನಾಯಿಡ್‌ಗಳು ಸಿಡಾರಿಸ್‌ನ ಸಾದಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಕ್ರೈನಾಯಿಡ್‌ಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಸಂಚಯನಗೊಂಡ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಬ್ಲಾಸ್ಟಾಯಿಡ್‌ಗಳು ವಿಕಾಸದ ಉನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಪೆಂಟ್ರಿಮೈಟಿಸ್ ಮತ್ತು ಕೋಡಾಸ್ಟರ್

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಬೆಲೆರಪಾನ್, ಯೋರಿಡೆಸ್ಮಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶಂಖಗಳು. (ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಬೀನುಗಳು : ಡೈಅಜ಼ೊ ಮೀಥೇನ್ ಎಂಬ ಸಂಯುಕ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾಪೂರಿತ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದರ ಹೆಸರು ಮೆಥಿಲೀನ್ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಕಾರ್ಬೀನ್, ಇವೆರಡರ ಅಣುಸೂತ್ರವೂ CH_2, ಆದರೆ ಮೆಥಿಲೀನಿನಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಜೋಡಿ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಇದಕ್ಕೆ ಟ್ರಿಪ್ಲೆಟ್ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು); ಕಾರ್ಬೀನಿನಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಜೋಡಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಕಕ್ಷೆ ಖಾಲಿ ಇರುತ್ತದೆ (ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಂಗ್ಲೆಟ್ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು). ಬಹುಶಃ ಮೊದಲು ಸಿಕ್ಕುವಂಥ ಪದಾರ್ಥವಾದ ಕಾರ್ಬೀನಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಿರತ್ವ ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಬೀನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ಅನಂತರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೆಥಿಲೀನ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

$$CH_2N_2 \xrightarrow[\text{ಉಷ್ಣತೆ}]{\text{ಅಧಿಕ}} + N_a + \overset{C}{\underset{H}{|}} - H \rightarrow H - C - H$$

ಡೈಅಜ಼ೊ ಮೀಥೇನ್ ಕಾರ್ಬೀನ್ ಮೆಥಿಲೀನ್

ಕಾರ್ಬೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಿರತ್ವವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ರೋಹಿತದಿಂದ ನೋಡಬಹುದು. ಕಾರ್ಬೀನುಗಳು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾಪೂರಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ದ್ವಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ: ಸಿಸ್ ಬ್ಯುಟೀನ್ ಅಥವಾ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಬ್ಯುಟೀನನ್ನು ಡೈಆಜ಼ೋಮೀಥೇನಿನ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ಯುಪ್ರಸ್ ಕ್ಲೋರೈಡನ್ನು Cu_2Cl_2 ಅನ್ಯಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿ ಬರುವ ಕಾರ್ಬೀನು ದ್ವಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಸ್ಯಾಲಿಸಿಲಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ತಯಾರಿಕೆ : ಪ್ರಬಲ ಕ್ಷಾರಯುಕ್ತ ಫೀನಾಲನ್ನು C_6H_5OH ಕ್ಲೋರೋಫಾರ್ಮಿನ ಜೊತೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಒಂದು CHO ಗುಂಪು

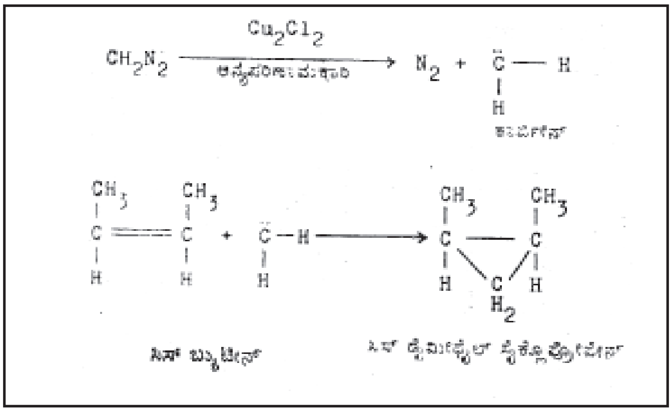

ಫೀನಾಲಿನ OH ಗುಂಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆರ್ಥೋ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಸಾಲಿಸಿಲಾಲ್ಡಿಹೈಡು ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಕ್ಲೋರೊಫಾರ್ಮ್ ಕ್ಷಾರದ

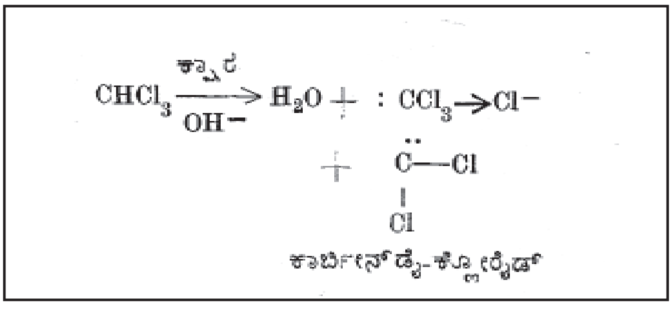

ಸಂಗಡ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಹೊಂದಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಕಾರ್ಬೀನ್–ಡೈ–ಕ್ಲೋರೈಡ್ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಬೀನ್ ಡೈ ಕ್ಲೋರೈಡು ಫೀನಾಲಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಸ್ಯಾಲಿ ಸಿಲಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಥೈಲ್ ಫಾರ್ಮೇಟ್ ತಯಾರಿಕೆ: ಸೋಡಿಯಂ ಈಥೊಕ್ಸೈಡು ಕ್ಲೋರೋಫಾರ್ಮಿನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದರಿಂದ ಈಥೈಲ್ ಫಾರ್ಮೇಟ್ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ.

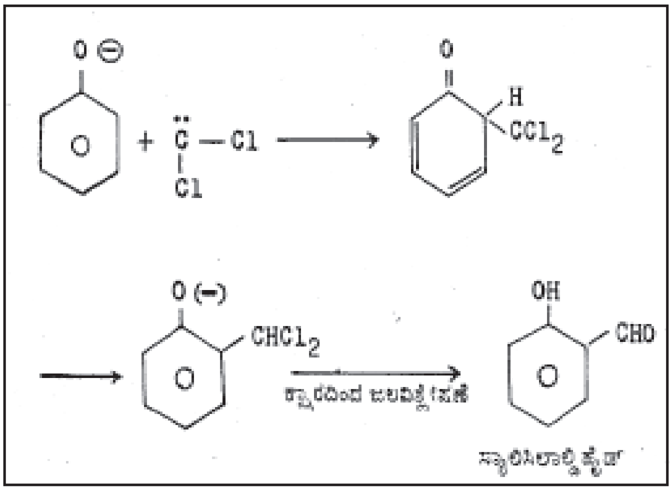

$$CHCl_3 + 3C_2H_5ONa \rightarrow HC\left(OC_2H_5\right)_3 + 3NaCl$$

ಮೊದಲು ಋಣವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಿ ಈಥೊಕ್ಸೈಡ್ ಕಣ ಕ್ಲೋರೋಫಾರ್ಮಿನಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರೋಟಾನನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಬೀನ್ ಡೈಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. (ಋಣ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಿಗಳಾದ ಮೂರು ಕ್ಲೋರಿನ್ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಆಗುತ್ತದೆ.)

$$CHCl_3 + C_2H_5O(-) \rightarrow (-):CCl_3 + C_2H_5OH$$
$$(-)$$

$$:CCl_3 \rightarrow \underset{Cl}{\ddot{C}} - Cl + Cl(-)$$

ಕಾರ್ಬೀನ್–ಡೈ–ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮುಂದೆ ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಹೊಂದಿ ಈಥೈಲ್ ಫಾರ್ಮೇಟ್ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ.

$$:CCl_2 + 3\left[C_2H_5O^-\right] \rightarrow [C_2H_5O](-)C: + 2Cl(-)$$
$$[C_2H_2O](-)C + C_2H_5OH \rightarrow [C_2H_5O]CH + C_2H_2O(-)$$

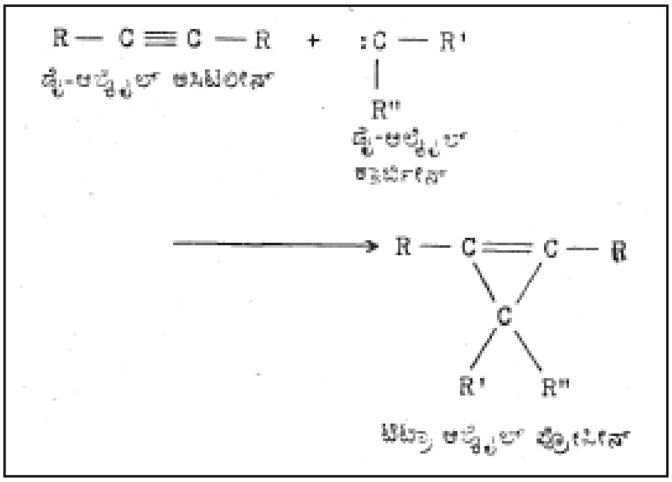

ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಪ್ರೋಪೀನುಗಳು: ಕಾರ್ಬೀನುಗಳು ಅಸಿಟಲೀನ್‌ಗಳ ಸಂಗಡ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಹೊಂದಿ ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಪ್ರೋಪೀನುಗಳು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಲೀನ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆ: ಡೈಬ್ರೋಮೋ ಕಾರ್ಬೀನು ದ್ವಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಸಂಯುಕ್ತವನ್ನು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂನೊಂದಿಗೆ ಈಥರ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಬರುವ ಸಂಯುಕ್ತವೇ ಅಲ್ಲೀನು.

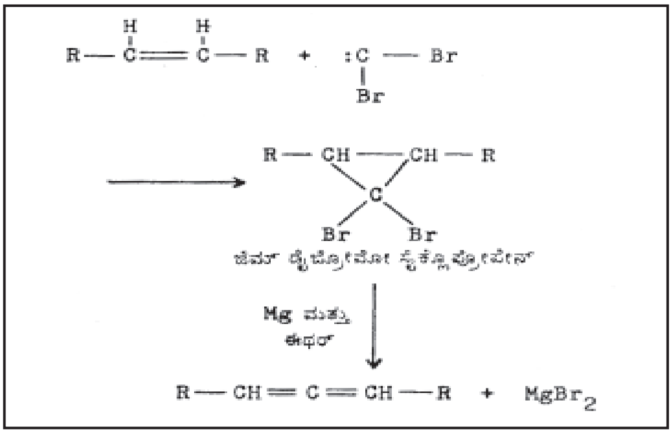

ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೀನುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. (ಎಲ್.ಡಿ.ಎಂ.)

ಕಾರ್ಬೆಟ್, ಜಿಮ್ : 1875–1955. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬೇಟೆಗಾರ. ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈತನ ಹುಟ್ಟೂರು ಕಾಲಧುಂಗಿ. ಇದು ಕುಮಾಂವ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮವಾದ ನೈನಿತಾಲಿಗೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಲಧುಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಅನೇಕ ಎಕರೆ ಜಮೀನಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈತ ಮೊಕಾಮ್ಮೆ ಘಾಟ್ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಾಮಾನು ಸಾಗಿಸುವ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆಳುಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೂ ಹೋಗಿಬಂದ.

ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಬಹುಕಾಲವನ್ನು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದ್ದ ಈತನಿಗೆ ಕಾಡಿನ ಸೊಬಗು, ಕಾಡಿನ ರಹಸ್ಯ, ವನ್ಯಜಂತುಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಬಡಜನ–ಇವೆಲ್ಲದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅನುಭವವಿತ್ತು. ಕುಮಾಂವ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ನರಭಕ್ಷಕ, ಗೋಭಕ್ಷಕ ಹುಲಿಚಿರತೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಸಂತ್ರಸ್ತ ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನೂ ಬಡಜನರಿಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಈತ ಮಾಡಿದ. ದೀನದಲಿತರ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿ ಔದಾರ್ಯಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂಥವು.

ಕುಮಾಂವ್ ನರಭಕ್ಷಕಗಳು (ಮ್ಯಾನ್ ಈಟರ್ಸ್ ಆಫ್ ಕುಮಾಂವ್), ರುದ್ರಪ್ರಯಾಗದ ನರಭಕ್ಷಕ ಚಿರತೆ, ದೇವಾಲಯದ ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕುಮಾಂವ್ ನರಭಕ್ಷಕಗಳು, ನನ್ನ ಭಾರತ (ಮೈ ಇಂಡಿಯ), ಕಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ–ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ–ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಿದ ನರಭಕ್ಷಕ ಹುಲಿಚಿರತೆಗಳ ಬೇಟೆಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ರೋಚಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹುಲಿಚಿರತೆಗಳ ಹಾವಳಿ, ಅವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸಗಳು, ಕೆಲವು ಸಲ ತಾನು ಕೊಂದ ದೇಹದ ಬಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬಾರದ ದುಷ್ಟಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಪಟ್ಟಪಾಡು, ತೋರಿದ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳು–ಸ್ವಾನುಭವಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನ ಅರಣ್ಯಜಗತ್ತಿನ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಹವ್ಯಾಸ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವುದು, ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳ ಮರ್ಜಿ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು, ಅವುಗಳ ಕೂಗು ಗರ್ಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದು ಕಾರ್ಬೆಟ್ಟನಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಮೃಗಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೆಟ್ಟನದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೃಗಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿಜವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವನದಾಗಿದೆ.

ನನ್ನ ಭಾರತ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಡ ಭಾರತೀಯರ ಸತ್ಯ, ನಿಷ್ಠೆ, ಸರಳತನ, ಕಷ್ಟದ ದುಡಿಮೆಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಹವ್ಯಾಸ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನೂ ಲೇಖಕ ಕಥೆಗಳಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯ, ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಷಿಕಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಜೀವನಾನುಭವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಿಮ್ ಕಾರ್ಬೆಟ್ ಬೇಟೆಗಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕನೂ ಬಡವರ ಬಂಧುವೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳಿಂದ ಈತ ಕುಮಾಂವ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆಲ್ಲ ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮೃಗಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಓದುಗರಿಗೆಲ್ಲ ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಮಾಂವ್ ನರಭಕ್ಷಕಗಳು ಎಂಬ ಈತನ ಪುಸ್ತಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಮ್ಯ ವರ್ಣ ರಂಜಿತ ಚಲನಚಿತ್ರವೊಂದು ತಯಾರಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಬೆಟ್, ರಿಚರ್ಡ್ : 1582–1635. ಆಂಗ್ಲಕವಿ ಮತ್ತು ಪಾದ್ರಿಮಾಲಿಯೊಬ್ಬನ ಮಗ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವೆಸ್ಟ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಶಾಲೆ ಮತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ. ತನ್ನ 37ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿನ ಡೀನ್ ಆಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಅನಂತರ ನಾರ್‌ವಿಚ್ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಷಪ್ ಪದವಿಗೇರಿದ. 1647ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಟನ್ ಎಲಿಗೆಂಟ್ ಪೋಯಮ್ಸ್ ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈ ಕವನಗಳು ಈತನ ಉಲ್ಲಾಸಕರ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳು : ಇಂಗಾಲವು ಲೋಹಗಳೊಡನೆ ಮತ್ತು ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಲೋಹ ಗುಣಗಳಿರುವ ಧಾತುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಉಂಟಾದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು. ಉಕ್ಕಿಗೆ ಗಡುಸುತನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಬೈಡ್, ವಜ್ರದ ಕಾಠಿನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿರುವ ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್, ಅತ್ಯಂತ ಗಡುಸುತನದ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರಭಾಗಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್, ಅಸಿಟಲೀನಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡ್,—ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಲೋಹದ ಅಥವಾ ಅದರ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಪುಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಇಂಗಾಲವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ರಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಡೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಮಫಲ್ ಒಲೆಯನ್ನು ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಸಿಟಲೀನನ್ನು ಅಮೋನಿಯದಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ ಲೋಹ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಹಾಯಿಸಿ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಕಾಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗ, ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡಿನ ತಯಾರಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಲೋಹದ ಉಪ್ಪುಗಳ ದ್ರಾವಣಗಳ ಮೂಲಕ ಅಸಿಟಲೀನನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ತಾಮ್ರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ಕ್ಯಾಡ್ಮಿಯಂ ಮತ್ತು ಪಾದರಸಗಳ ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ಲೋಹದ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಇದ್ದಲಿನ ಪುಡಿಯನ್ನು ಗ್ರಾಫೈಟಿನ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ 1,400° ಸೆಂ. ವರೆಗೂ ಕಾಸುವುದರಿಂದ ಈ ಲೋಹದ ಕಾರ್ಬೈಡು ತಯಾರಾಗುವುದು. ಟ್ಯಾನ್ಟಲಂ ಕಾರ್ಬೈಡನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅದರ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಇಂಗಾಲದೊಂದಿಗೆ 2,000° ಸೆಂ. ವರೆಗೂ ಕಾಯಿಸಬೇಕು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡಿನ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಅದರ ಆಕ್ಸೈಡು ಅಥವಾ ಕಾರ್ಬೊನೇಟನ್ನು ಇಂಗಾಲದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅದು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅವುಗಳ ಕರಗುವ ಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಕು. ಆದರೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡು ಉಳಿದವುಗಳಂತಲ್ಲ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳು ಬಹಳ ಗಡುಸು ಮತ್ತು ಬಹು ಬೇಗನೆ ಒಡೆಯುವ ಹರಳುಗಳು. ಸಿಲಿಕಾನ್ ಮತ್ತು ಬೋರಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳು ವಜ್ರದಷ್ಟು ಗಡಸು. ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಗೋಮೇಧಿಕ (ಟೊಪಾಜ್‌ನ) ಮೇಲೆ ಗೀರು ಹಾಕುವಷ್ಟು ಗಡುಸು. ಇವುಗಳ ಕರಗುವ ಬಿಂದುಗಳು ಬಲು ಹೆಚ್ಚು, ಟ್ಯಾನ್ಟಲಂ ಕಾರ್ಬೈಡಿನ ಕರಗುವ ಬಿಂದು 4,150° ಸೆಂ. ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕರಗುವ ಬಿಂದು ಇರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ಇದೇ. ಈ ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳ ಬಣ್ಣವೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯವು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬೂದಿಯ ಬಣ್ಣ ಇದ್ದರೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡು ಬಣ್ಣರಹಿತ ಹರಳು. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಅಚ್ಚ ಹಳದಿ. ಟಾನ್ಟಲಂ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಕಂದು ಬಣ್ಣ. ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ತೆಳು ಹಸುರಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪಚ್ಚೆಯ ನೀಲದವರೆಗಿನ ಬಣ್ಣವಿದೆ.

ರಸಾಯನ ಗುಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳ ಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಲು ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲವಂತೂ ಸಾಧಾರಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಫೋಟಕಗಳು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಬಿಳಿಯ ಉಷ್ಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಬಲ್ಲವು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೈಡನ್ನು ಒಡೆದು ಅಸಿಟಲೀನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲು ಬರೀ ನೀರು ಸಾಕು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಬೈಡು ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ದುರ್ಬಲ ಆಮ್ಲಗಳು ಬೇಕು. ಆದರೆ ಟ್ಯಾನ್ಟಲಂ ಕಾರ್ಬೈಡನ್ನು ಎಂಥ ಶಕ್ತಿಯುತ ಆಮ್ಲಗಳೂ ಏನೂ ಮಾಡಲಾರವು. ಹೈಡ್ರೋಫ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಎರಡೂ ಸೇರಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಎದುರಿಸಬಲ್ಲವು. ಸಿಲಿಕಾನ್ ಕಾರ್ಬೈಡಂತೂ ಇನ್ನೂ ಸ್ಥಿರ; ಅದನ್ನು 600° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಮಾಡಲು ಅಸಾಧ್ಯ. (ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು : ಕಾರ್ಬಾನಿಕಾಮ್ಲದ (H_2CO_3) ಲವಣಗಳು. ಕಾರ್ಬಾನಿಕಾಮ್ಲ ದ್ವಿಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಆಮ್ಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಾರ್ಮಲ್ ಕಾರ್ಬಾನೇಟುಗಳು (ಉದಾ: ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟು, Na_2CO_3) ಮತ್ತು ಆಮ್ಲೀಯ ಕಾರ್ಬೊನೇಟು ಅಥವಾ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು (ಉದಾ: ಸೋಡಿಯಂ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟು, $NaHCO_3$) ಎಂದು ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಯ ಲವಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸೋಡಿಯಂ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ

ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವು ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಲೋಹಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಕಾರ್ಬಾನಿಕಾಮ್ಲ ಮತ್ತು ಆರ್ಥೋಕಾರ್ಬೊನಿಕಾಮ್ಲದ ಎಸ್ಟರುಗಳು.

ಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು: ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಮಿಯಂ ವಿನಾ ಎಲ್ಲ ಲೋಹಗಳೂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಿರುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಕ್ಷಾರ ಲೋಹಗಳು (ಆಲ್ಕಲಿ ಮೆಟಲ್ಸ್) ಕಾರ್ಬೊನೇಟು (M_2CO_3) ಮತ್ತು ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳೆರಡನ್ನೂ ($MHCO_3$) ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಬಿಸ್ಮತ್, ಕಾಪರ್ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂಗಳು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಖನಿಜಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುವುವು. ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಅಮೃತಶಿಲೆ, ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳು, ಹವಳ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು. ಕ್ಯಾಲ್ಸೈಟು ಶುದ್ಧವಾದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕರ್ಬೊನೇಟು. ಮ್ಯಾಲಕೈಟು ಮತ್ತು ಅಝುರೈಟುಗಳೆರಡೂ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಕಾಪರ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು [$Cu_2CO_3(OH_2)$]. ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ಖನಿಜ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ($MgCO_3$). ಡಾಲಮೈಟು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಿಂದಾದ ಯುಗ್ಮಲವಣ ($CaCO_3.MgCO_3$). ವಿದರೈಟು ಬೇರಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ($BaCO_3$). ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯೊನೈಟ್ ಖನಿಜ ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ($SrCO_3$). ಸತುವಿನ ಕರ್ಬೊನೇಟಾದ ಕ್ಯಾಲಮಿನ್ ($ZnCO_3$) ಸೀಸದ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ($PbCO_3$) ಆದ ಸೆರುಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಫೆರಸ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ($FeCO_3$) ಆದ ಸಿಡರೈಟ್ ಇವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಖನಿಜಗಳು. ಇವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಲಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬಾನಿಕಾಮ್ಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಾಗಿಯೂ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಟ್ರೋನಾ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಸೋಡಿಯಂ ಸೆಸ್ಕ್ವಿಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ($Na_2CO_3, NaHCO_32H_2O$) ಆಫ್ರಿಕಾದ ಸರೋವರಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಲೋಹಗಳ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನ ಕ್ಷಾರ ದ್ರಾವಣದ ಮುಖಾಂತರ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಪರ್ಯಾಪ್ತತೆವರೆಗೂ ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. $MOH+CO_2=MHCO_3$. ಈ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ನಾರ್ಮಲ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುವು.

$$2MHCO_3 = M_2CO_3 + H_2O + CO_2$$

ಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದ್ರಾವ್ಯ. ಆದರೆ ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಮತ್ತು ಥ್ಯಾಲಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮಾತ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಅಪವಾದಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಾಂದ್ರಲೋಹಗಳ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಲವಣದ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರೆ ಲೋಹದ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಒತ್ತರಿಸುವುದು.

ಲೋಹಗಳ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಬಿಳಿಯ ಘನಪದಾರ್ಥಗಳು. ಕೆಲವು ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಲೋಹದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಣ್ಣವನ್ನೇ ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಕಾಪರ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟು ನೀಲಿ ಅಥವಾ ಹಸುರು, ನಿಕ್ಕಲ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಹಸಿರಾಗಿದೆ. ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವುವು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಬೊನಿಕಾಮ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಯಾನೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ (ಹೈಡ್ರೊಲೈಸ್) ಫಲಿತ ದ್ರಾವಣ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ಷಾರೀಯವಾಗಿರುವುದು. ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟ್‌ಗಳು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ದ್ರಾವಣಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹೆಚ್ಚು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಅವು ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುವು. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ದ್ರಾವ್ಯ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಗಡಸು ನೀರು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಕಡಿಮೆ ಲೀನವಾಗುವ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಾಗಿ ಒತ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ಟೀ ಕೆಟಲ್‌ಗಳ ಮತ್ತು ಬಾಯ್ಲರ್ ಪೈಪುಗಳ ಮೇಲೆ ನಾವು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕಾಣುವ ಬಿಳಿಯ ಒತ್ತರವಾದರೂ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತರಿಸಿದ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಆಮ್ಲಗಳು ಎಲ್ಲ ಮಾಮೂಲಿ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಿಂದಲೂ ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಿಂದಲೂ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುವು. ಈ ಅನಿಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುಣ್ಣದ ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಅದು ಹಾಲಿನಂತಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮತ್ತು ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಅವು ವಿಭಜಿಸಿ (ಡೀಕಂಪೋಸ್) ಲೋಹದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಉಷ್ಣವಿಭಜನಾ ವೇಗ ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಭಜಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಸಿಲ್ವರ್ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ 200° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಸಿಲ್ವರನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ವಿಭಜನೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದು. ಉದಾ: ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ 880° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಕ್ಷಾರಲೋಹಗಳ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ತೀವ್ರ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದುವ ಮೊದಲೇ ದ್ರವಗಳಾಗವುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಒತ್ತಡ ಒಂದು ನಿಯತ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ವಿಭಜನೆ ನಿಂತು ಸಮಸ್ಥಿತಿಯ ವ್ಯೂಹ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಒತ್ತಡವನ್ನೇ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯ ವಿಭಜನಾ ಒತ್ತಡವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಒತ್ತಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು. ಉಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ MCO_3 ಕಾರ್ಬೊನೇಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಉಷ್ಣವಿಭಜನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು.

$$MCO_3 \text{ (ಘನ)} \rightarrow MO \text{ (ಘನ)} + CO_2 \text{ (ಅನಿಲ)}$$

ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳಿಗೆ (ಅನಿಲ) ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯ ವಿಭಜನಾ ಉಷ್ಣತೆಯಿದೆ. ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸ್ಟ್ರಾನ್ಷಿಯಂ ಮತ್ತು ಬೇರಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯ ವಿಭಜನಾ ಉಷ್ಣತೆಯ ಕಾಟಯಾನಿನ ಪರಮಾಣು ಸಂಖ್ಯೆ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಟಯಾನಿನ ತ್ರಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ವಿಭಜನೆ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಒಳಗಡೆಗೆ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಹಬೆ ಮತ್ತು ಅಮೋನಿಯ ಅನಿಲಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ಉಷ್ಣವಿಭಜನೆ ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಟ್ಟಿ 1

ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣತೆಗಳು

ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ವಿಶ್ಲೇಷಣ	ಒತ್ತಡ mm.Hg	ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಉಷ್ಣತೆ °ಸೆಂ.
Li_2CO_3	50	880
Na_2CO_3	50	1220
K_2CO_3	50	1150
Rb_2CO_3	50	1150
Cs_2CO_3	50	1050
$MgCO_3$	760	230
$CaCO_3$	760	820
$SrCO_3$	760	1130
$BaCO_3$	760	1300
$FeCO_3$	760	400
$MnCO_3$	760	330
$PbCO_3$	760	350
Ag_2CO_3	760	275

ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ಅಯಾನಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಬೊನೇಟು ಅಯಾನು ಸಮತಲೀಯವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಮೂರೂ C-O ದೂರಗಳೂ ಸಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮೂರು C-O ಸ್ಥಾನಗಳೊಳಗೇ ದ್ವಿಬಂಧ ಅನುರಣನ(ರೆಸೊನೆನ್ಸ್) ಇದೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಅದುರುಗಳಿಂದ ಲೋಹಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಸುಟ್ಟ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅಗಾಧವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ನೋಡಿ ತೆಗೆಯುವರು. ಇದನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವಾಹ(ಫ್ಲಕ್ಸ್) ಆಗಿಯೂ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಲ್ವೆ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟು ಮತ್ತು ಬೈ ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಾಗ ಬೇಕಾಗುವ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ಆಕರವಾಗಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿದಾಗ ಬರುವ CaO ಮತ್ತು CO_2 ಎರಡೂ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಸ್ತುಗಳೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಗುವುದು. ಸಮುದ್ರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿಪ್ಪುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟನಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಪಡೆಯಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಡಾಲಮೈಟು

ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟುಗಳನ್ನು ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಆಕರವಾಗಿ ರಿಫ್ರಾಕ್ಟರಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟು ಅಥವಾ ಸೋಡಾ ಬೂದಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮೂಲ ರಸಾಯನಿಕಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜವಂಶಸ್ಥರ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಗಾಜಿನ ಮಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಹುಶಃ ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರಬೇಕು. ಗಡಸು ನೀರನ್ನು ಮೆದು ಮಾಡಲು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಜು ಮತ್ತು ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಡಿಟರ್ಜೆಂಟುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಗದದ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎನ್ಯಾಮಲ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟು ಉಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತು. ಸೋಡಿಯಂ ಬೈಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು ಬೇಕಿಂಗ್ ಪೌಡರ್ (ಒದಗು ಪುಡಿ) ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಫೇದು ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲೀಯ ಸೀಸದ ಕಾರ್ಬೋನೇಟು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳು : ಇವು ಕಾರ್ಬಾನಿಕಾಮ್ಲದ (H_2CO_3) ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾತ ಆರ್ಥೋ ಕಾರ್ಬೊನಿಕಾಮ್ಲದ $[C(OH)_4]$ ಎಸ್ಟರುಗಳು. ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಈಥಾಕ್ಸೈಡಿನ ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್ ದ್ರಾವಣದ ಮೂಲಕ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಈಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು $KO.CO.OC_2.H_5$ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದು ಅಷ್ಟೊಂದು ಸ್ಥಿರವಾದುದಲ್ಲ. ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ವಿಭಜಿಸಿ ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟಾಗುವುದು. ಆಲ್ಕೈಲ್ ಹ್ಯಾಲೈಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಾರ್ಬೋನೇಟು ವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಕ್ಲೋರೋ ಕಾರ್ಬೋನಿಕ್ ಎಸ್ಟರುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್ ವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ನಾರ್ಮಲ್ ಎಸ್ಟರುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಇವು ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ, ಸುವಾಸನೆಯ ದ್ರವಗಳು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವುವು. ಎಸ್ಟರಿನ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಪಟ್ಟಿ 2

ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳು

ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	ಸೂತ್ರ	ಕುದಿಯುವ ಉಷ್ಣತೆ ^{0}ಸೆಂ.
ಡೈಈಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	$(C_2H_5O)_2CO$	126
ಡೈಮಿಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	$(CH_3O)_2CO$	90
ಮಿಥೈಲ್ ಈಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	$(CH_3O)\,CO(OC_2H_5)$	109
ಡೈಪ್ರೊಪೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	$(C_3H_7O)_2CO$	168
ಟೆಟ್ರ ಈಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನೇಟ್	$(C_2H_5O)_4CO$	158

ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳು : ಇವುಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ : 1. ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪರಾಕ್ಸೈಡಿನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸಿದ ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ; 2. ಪರ್‌ಮಾನೋ ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳು ; 3. ಪರ್ ಡೈಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳು. ಬೇರಿಯಂ ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟು $BaCo_4$, ಬಿಳಿಯ ಘನ. ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು, ಆಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಬೇರಿಯಂ ಪರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಹಿಟ್ಟಿನ ಸರಿಯಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ, ಬೇರಿಯಂ ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. $K_2C_2O_6$ ಸೂತ್ರ ಪಡೆದಿರುವ ಎರಡು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳಿವೆ. ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟಿನ ಪ್ರಬಲ ದ್ರಾವಣವನ್ನು —20°ಸೆಂ. ನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಅಯೋಡೈಡಿನಿಂದ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಅಯೋಡೀನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಪರಾಕ್ಸೈಡಿನೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿ ಕೊಡುವ ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟು, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಅಯೋಡೈಡಿನಿಂದ, ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಅಯೋಡೀನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸೋಡಿಯಂ ಪರಾಕ್ಸೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ವರ್ತಿಸಿ $Na_2C_2O_6, Na_2CO_4, Na_2CO_5, NaHCO_4$ ಸೂತ್ರಗಳಿರುವ ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟುಗಳನ್ನು ಚಲುವೆಕಾರಿಗಳಾಗಿ (ಬ್ಲೀಚಿಂಗ್ ಏಜೆಂಟ್ಸ್) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫೋಟೋಗ್ರಫಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಹೈಪೋವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಪರ್‌ಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು ಹೈಪೋನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಬೋಮೈಸಿನ್ : ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಮೈಸಿಸ್ ಹಾಲ್‌ಸ್ಟೆಡಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಜೀವಿನಿರೋಧಕ (ಆಂಟಿಬಯಾಟಿಕ್) ವಸ್ತು. ಮ್ಯಾಗ್ನಾಮೈಸಿನ್ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ 1953ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದರು. ಇದು ನಿರ್ವರ್ಣ ಪದಾರ್ಥ. ಇದರ ಕರಗುವ ಬಿಂದು 212°–214° ಸೆಂ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಸೂತ್ರ $C_{42}H_{67}O_{16}N$. ಇದು ಮ್ಯಾಕ್ರೊಲೈಡ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ (ಮ್ಯಾಕ್ರೊಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸ್) ಜೀವಿವಿರೋಧಕ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮ್‌ಪಾಸಿಟಿವ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ (ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕಸ್, ಸ್ಟ್ಯಾಫಿಲೋಕಾಕಸ್ ಬ್ಯಾಸಿಲೈ) ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಉಂಟು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ರೈಬೋಸೋಮುಗಳಿಗೆ ಇದು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದೇ ಈ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಕಾರ್ಬೋಮೈಸಿನ್–ಬಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಜೀವಿನಿರೋಧಕ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಎಥಿಲೀನ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ರಚನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಕರಗುವ ಬಿಂದು 141°–144°ಸೆಂ. (ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನ್ : ಆಲ್ಕೇನುಗಳು, ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಆಲ್ಕೈಲ್ ಹಾಲೈಡ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯಿಸಲು ಅಭಿಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿರುವ ತಟಸ್ಥ ಕಣ. ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನಲ್ಲಿ ಇತರ ಪರಮಾಣುಗಳ ಗುಂಪಿದೆ; ಕಾರ್ಬನ್ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆರು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳಿವೆ;

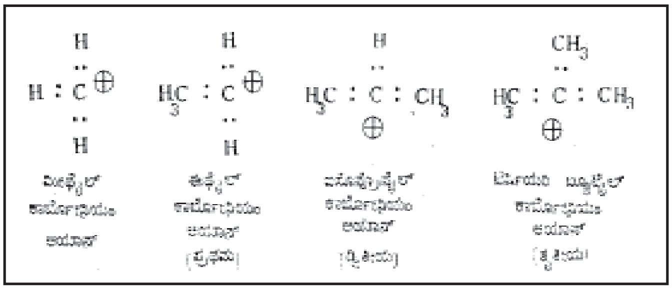

ಚಿತ್ರ 1

ಅದು ಧನ ವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಸ್ಥಿರಸ್ಥಿತಿ ಹೊಂದಲು ಕಾರ್ಬನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಅಷ್ಟಕ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳ ಗುಂಪು ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿಗೆ ಮುಕ್ತ ರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್ಲುಗಳ ತರಹವೇ ಅತಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯಾಪಟುತ್ವ ಉಂಟು. ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ತೋರಿಸಬಹುದು.

ಆಲ್ಕೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇತರ ಸ್ಥಿರವಾದ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನ್ ತತ್ವದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು

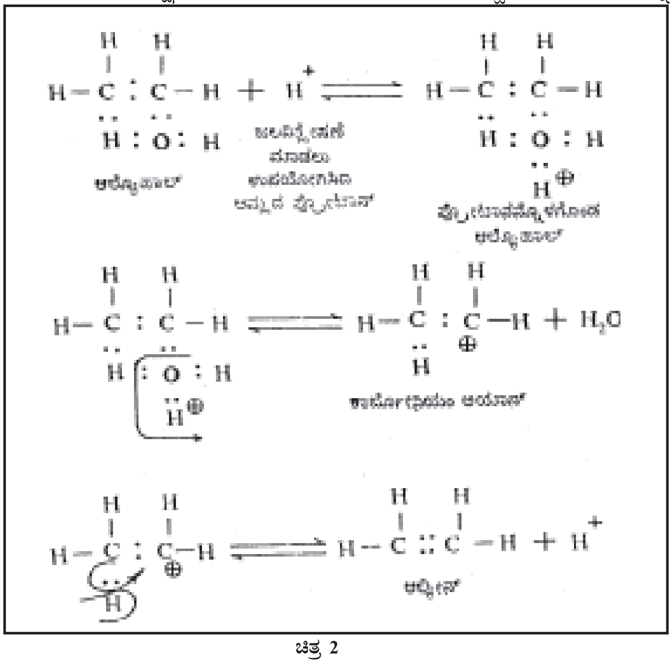

ಚಿತ್ರ 2

ಆಲ್ಕೋಹಾಲುಗಳ ನಿರ್ಜಲೀಕರಣ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿವರಿಸಬಹುದು.

ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಭದ್ರತೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶ ಕಾರ್ಬನ್ ಪರಮಾಣು ಒಂದರ ಮೇಲೆಯೇ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆಯೇ ಅಥವಾ ಇತರ

ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೂ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿದೆಯೇ ಎನ್ನುವುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಧನ ವಿದ್ಯುದಂಶ ಪ್ರಸಾರವಾದಂತೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಭದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

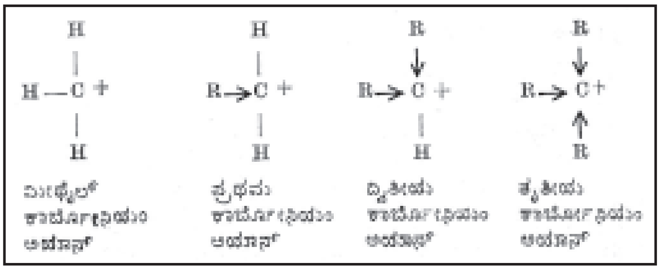

ಇಲ್ಲಿ R ಅಂದರೆ ಆಲ್ಕೈಲ್ ಗುಂಪುಗಳು (CH_3,C_2H_5 ಮುಂತಾದವು) ಮೀಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನಲ್ಲಿರುವ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ದ್ವೇಷಿಗಳೆಂದು ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇವು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಕಡೆ ನೂಕಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಆಲ್ಕೈಲ್ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶ ಪ್ರಸಾರವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಲ್ಕೈಲ್ ಗುಂಪುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ ಅಯಾನಿನ ಭದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತೋರಿಸಬಹುದು :

ತೃತೀಯ ಅಯಾನ್ >ದ್ವಿತೀಯ ಅಯಾನ್> ಪ್ರಥಮ ಅಯಾನ್> ಮೀಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನ್

ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಭದ್ರತೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ದ್ವೇಷಿ ಅಥವಾ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಪ್ರೇಮಿ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಭದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವೇಗವೂ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಆಲ್ಕೋಹಾಲುಗಳ ನಿರ್ಜಲೀಕರಣ (ಡೀಹೈಡ್ರೇಷನ್) ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೇ ಕೊಡಬಹುದು. ಪ್ರೋಟಾನಿನ್ನೊಳಗೊಂಡ (ಪ್ರೋಟಾನೇಟೆಡ್) ಆಲ್ಕೋಹಾಲ್ ROH_2+ನಲ್ಲಿ C-O ಬಂಧ ಮುರಿದು ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದಾಗ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶ ROH_2+ನಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲೂ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಾಮಾಣುವಿನಲ್ಲೂ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಂಕ್ರಮಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ (ಟ್ರಾನ್ಸಿಷನ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಜೋಡಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕಾರ್ಬನ್ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವೆ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶ ವಿಭಾಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ROH_2+ನಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ದ್ವೇಷಿ ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದರೆ ಅವು ಸಂಕ್ರಮಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಮೇಲಿರುವ ಧನವಿದ್ಯುದಂಶವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿ

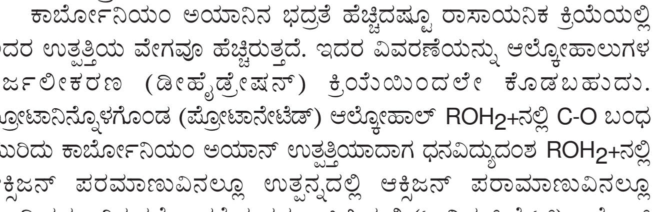

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಜೋಡಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಕ್ರಮಣಸ್ಥಿತಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕ್ರಿಯಾಪಟುತ್ವ (ಆ್ಯಕ್ಟಿವೇಷನ್) ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು : ಪಾಲಿಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಆಲ್ಡಿಹೈಡುಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಪಾಲಿಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಕೀಟೋನುಗಳು. ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದನ್ನು ನೀಡುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದವೂ ಹೌದು, ಕುತೂಹಲಕರವಾದವೂ ಹೌದು. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವು ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವಿಪುಲಶಕ್ತಿಯ ಆಕರಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಭೂಮಿಯ ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಹೋಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹಾಗೂ ಪೀಟ್ ರೂಪ ತಳೆದು ಪುನಃ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಗಳಾಗಿವೆ. ಸಸ್ಯಕೋಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್–ಇವು ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ನಿಧಿಗಳು. ಇವೆರಡೂ ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಬಹ್ವಂಗಿಗಳು (ಪಾಲಿಮರ್ಸ್). ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಕೋಲಿಪೊಪ್ರೋಟೀನುಗಳು–ಲಿಪಿಡ್‌ಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಗ್ಲೈಕೋಪ್ರೋಟೀನುಗಳು–ಕೋಶದ ಪೊರೆಗಳ ಬೃಹತ್ ಆವಶ್ಯಕ ರಚನಾತ್ಮಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಕೋಶದ ಕಣದಂಥ (ವಿವಿಕ್ತ) ಅಂಗಕಗಳಾಗಿಯೂ (ಆರ್ಗನೆಲ್ಸ್) ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಬಹುಶರ್ಕರ–ಪ್ರೋಟೀನ್ ಸಂಬದ್ಧಗಳು ನಿರೋಧಕಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೋಧಜನಕಗಳಾಗಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಕೋಶಿಕ (ಪಾಚಕ) ಆಧಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಇವೆ.

ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ಹಸಿರು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಶೇಖರವಾಗುವ ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟುಗಳಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಆಹಾರರೂಪದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆಹಾರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಅನ್ನನಾಳದಲ್ಲಿ ಡಯಾಸ್ಟೇಟಿಕ್ ಕಿಣ್ವಗಳಿಂದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಗಿ ವಿಭಜನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನಿಂದ ಹೀರಲ್ಪಟ್ಟು ಅನಂತರ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲೋಸ್ಕರ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಗಿ ಅಪಚಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಹಂತಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಆಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಚಯಾಪಚಯ : ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಅಪಚಯ ಗ್ಲೈಕಾಲಿಸಿಸ್‌ನೊಂದಿಗೆ (ಶರ್ಕರ ವಿಶ್ಲೇಷಣ) ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ಲೈಕಾಲಿಸಿಸ್ ಗಾಳಿಯ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ವಿಭಜನೆ ಹೊಂದಿ ವಸ್ತುವಾದ ಪೈರುವಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ (ಇದು ಎಂಬ್ಡೆನ್–ಮೆಯರಾಫ್ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ). ಈ ಒಡೆಯುವಿಕೆ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರೇಬ್ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ (ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಮೂಲಕ) ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ವಿಭಜನೆಗೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರೇಬ್ ವರ್ತುಲ ಯಾವ ಯಾವ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೋ ಆ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗ್ಲೈಕಾಲಿಸಿಸ್ಸಿನ ಕಿಣ್ವಗಳು ಇವೆ. ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಚಯಾಪಚಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಹೆಕ್ಸೋಸ್ ಮಾನೋಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಹಿಪಥ (ಷಂಟ್) ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಭಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಗ್ಲೂಕೋಸು ಇಂಗಾಲದ (ಪೆಂಟೋಸ್) ಶರ್ಕರವಾಗಿ ವಿದಳನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಗ್ಲೂಕೋಸ್‌ನ ನೇರ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆ). ಈ ರೀತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು ರೈಬೋಸ್ ಅಥವಾ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ರೈಬೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್. ಇದು ತನ್ನ ಸರದಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಚಯಾಪಚಯಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಗ್ಲೈಕಾಲಿಟಿಕ್ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಒಂದು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೀವಿಯ ಕೋಶದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೆಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಒಂದು ಅತಿಮುಖ್ಯ ಘಟಕ ರೈಬೋಸ್.

ಗ್ಲೈಕಾಲಿಸಿಸಿನಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಪೈರುವೇಟ್ ಜೀವಿಯ ಅಥವಾ ಮತ್ತಷ್ಟು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಆ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಿಣ್ವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಯಾಪಚಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚನಶೀಲ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಿಣ್ವ ಪೈರುವೇಟ್ ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲವಾಗಿ ಅಪಕರ್ಷಣವಾಗುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ನಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ಲೈಕೊಸಿಲ್ ಮಾನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಲ್ಯಾಕ್ಟೇಟ್ ಅಣುಗಳು ಸ್ನಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಯೀಸ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಿಣ್ವವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಪೈರೂವಿಕ್ ಡೀ ಕಾರ್ಬೊಕ್ಸಿಲೇಸ್) ಪೈರೂವೇಟ್ ಅಸಿಟಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಮತ್ತು CO_2 ಆಗಿ ಡೀಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಲೇಷನ್ ಆಗುವುದನ್ನು ವೇಗವರ್ಧನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಕೋಹಾಲಿನ ಹುದುಗುವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಸಿಟಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಇನ್ನೊಂದು ಕಿಣ್ವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ (ಆಲ್ಕೋಹಾಲಿನ ಡೀಹೈಡ್ರೊಜಿನೇಸ್ ಮತ್ತು ಸಹಘಟಕಗಳು) ಎಥನಾಲ್ ಆಗಿ ಅಪಕರ್ಷಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಲ್ಕೋಹಾಲಿನ ಹುದುಗುವಿಕೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತಿ 1 ಮೋಲ್ ಗ್ಲೂಕೋಸಿಗೆ 2 ಮೋಲ್ ಎಥನಾಲ್ ಹಾಗೂ 2 ಮೋಲ್ CO_2 ಗಳು ಉತ್ಪಾದನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಗಾಳಿಯ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಲಾದ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಗ್ಲೈಕಾಲಿಸಿಸಿನ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ

ಒಂದಾದ ಟ್ರಯೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನ ಉತ್ಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಎನ್‌ಎಡಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿ. ಇದು ಟ್ರಯೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿನಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಅಂಗಾಂಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನನ್ನು ಅಸಿಟಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಅಥವಾ ಪೈರುವೇಟಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸರಳವಾದ ಶರ್ಕರ ಅಣು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಪೈರುವಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಅಸಿಟೈಲ್ CO_4 ,ಕ್ರೇಬ್‌ನ ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲವರ್ತುಲ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೋಶ ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ CO_2 ಮತ್ತು H_2O ಆಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು –ಇದು ಉಸಿರಾಟದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ –ಈಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

$$C_6H_{12}+6O_2 \leftrightarrows 6Co_2+6H_20\ F^1=-680{,}000 \text{ ಕಲೊರಿಗಳು}(1)$$

ಪೈರುವೇಟಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಅಸಿಟೈಲ್ Co_A ಅಕ್ಸಾಲ್‌ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಸಂಘನನವಾಗಿ ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಿಟ್ರೇಟಿನ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸಿಸ್–ಅಕೋನಿಟೇಟ್, ಐಸೊ–ಸಿಟ್ರೇಟ್, ಅಕ್ಸಾಲೋಸಕ್ಸಿನೇಟ್ a-ಕೀಟೋ ಗ್ಲುಟರೇಟ್, ಸಕ್ಸಿನೇಟ್, ಫ್ಯೂಮರೇಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಲೇಟ್. ಕಡೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಸಾಲ್ ಅಸಿಟೇಟನ್ನು ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಮ್ಯಾಲೇಟ್ ಮತ್ತೆ ವಿಭಜನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಸ ಪೈರುವೇಟ್ ಅಣುವಿನಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದು. ವರ್ತುಲದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಅಕ್ಸಾಲ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ನೂತನ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಬರುವ ಪೈರುವೇಟ್ ಮತ್ತು CO_2 ಆಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ರೆಬ್ ಚಕ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿರುತ್ತದೆಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಕ್ರಿಯೆ (ಶಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡುವ) ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ, ಕೋಶದ ಮೈಟೊಕಾಂಡ್ರಿಯ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಕಣದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕ್ರೇಬ್ ವರ್ತುಲದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾದ ಕ್ರಿಯಾಧರಗಳನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಳಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮೈಟೊಕಾಂಡ್ರಿಯ ಮಾತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಲ್ಲದು. ಕೋಶನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೈ (ಆನುವಂಶಿಕ ದ್ವಿಗುಣವೃತ್ತಿ ಸಾಂಕೇತಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ) ಮತ್ತು ಮೈಕ್ರೊಸೋಮ್‌ಗಳಿಗೆ (ಪ್ರೋಟೀನ್ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ) ಕ್ರೇಬ್ ವರ್ತುಲದ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.

ವರ್ತುಲವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಅಣುವಿಗೆ ಸುಮಾರು 30,0000 ಕೆಲೊರಿಗಳಷ್ಟು (300 ಕಿಲೋ ಕೆಲೋರಿಗಳು) ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಅಣುವಿನಿಂದ ಎರಡು ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲಅಣುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ಲೂಕೊಸ್ ಅಣುವಿನಿಂದ 550,000 ಕೆಲೊರಿಗಳಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಇದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಒಟ್ಟು ಶಕ್ತಿಯ ಶೇಕಡ 80 ಭಾಗ.

ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಅಥವಾ ಇತರ ಆಹಾರಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷಣದಿಂದ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಶ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸ ಬಹುಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಟಿಪಿ ಎಂಬ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಯುಕ್ತವೊಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಯುಕ್ತದ ಅಂತ್ಯದ ಎರಡು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಶಕ್ತಿಯ ಭಂಡಾರಗಳು. ಈ ಶಕ್ತಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕಾರ್ಯ, ನರಪ್ರೇಷಣ (ನರ್ವ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಮಿಷನ್) ಅಥವಾ ಜೀವಕೋಶ ಹಾಗೂ ಜೀವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲ. ಎಟಿಪಿ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲವಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಣುವಿಗೂ 8,000–9,000ಕೆಲೊರಿಗಳ ರೀತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನ ಅಂತ್ಯದ ಒಂದು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗುಂಪನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಎಟಿಪಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಎಟಿಪಿ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳಿಂದ ಎಟಿಪಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜೀವವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಕುಶಲ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಕಿಣ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯವು ಮೈಟೊಕಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಯ ಜೀವನದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟನ್ನು ತಿನ್ನುವುದನ್ನು ಮಿತಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾದಾಗ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿ ಬಡಕಲಾಗಿ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಶೇಖರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯುಂಟಾದರೆ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾದಾಗ ಅದು ಸಿಹಿಮೂತ್ರ (ಇನ್ಸ್ಯುಲಿನ್ನಿನ ಕೊರತೆ), ವಾನ್ ಜೀರ್ಕ್ಸ್ ಖಾಯಿಲೆ ಅಥವಾ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಶೇಖರಣಾ ಖಾಯಿಲೆ (ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಕೊಜನಿನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೇಖರಣೆ), ಗ್ಯಾಲೆಕ್ಟೋಸೆಮಿಯಾ (ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮತ್ತೊಂದು ಖಾಯಿಲೆ) ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ : ಪ್ರಾಣಿಜೀವನದ ಉಳಿವಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಕೋಶಗಳು ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತರೂಪದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಬೇಕು. ಸಸ್ಯಗಳು ಇವನ್ನು ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸುವುದರಿಂದ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮೂಲಕ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಕಾರ್ಯತಃ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಉಸಿರಾಟದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹಿಮ್ಮೊಗವಾದ (ರಿವರ್ಸಲ್) ಕ್ರಿಯೆ. ಎಂದರೆ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಯದಿಂದ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ನೀರಿನಿಂದ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟಿನ ತಯಾರಿಕೆ [ಸಮೀಕರಣ (1)ರ ತಿರುಗುಮುರುಗ ರೂಪ]. ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂಬ ಪದವೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಶಕ್ತಿ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಬೆಳಕಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಹೀರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೆಂದರೆ ಎಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಸಿರು ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳು ಹರಿತ್ತುಗಳಾದ ಎ ಮತ್ತು ಬಿ ಹಾಗೂ ಕೆರೊಟಾನಾಯ್ಡುಗಳು. ಈ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳು ಹರಿತ್ತಣು ಅಥವಾ ಕ್ಲೋರೋಪ್ಲಾಸ್ಟಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಥವಾ ಲಿಪೊಪ್ರೋಟೀನ್ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳ ಉಂಟಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಅಪಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಯಾದ ನೀರು ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿಯಾದ $CO_2, C(H_2O)$ ನಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿತವಾಗುವ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅಪಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ : ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳನ್ನು ಏಕಶರ್ಕರಗಳು (ಮಾನೋಸಾಕ್ಕರೈಡ್ಸ್), ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು (ಆಲಿಗೋಸಾಕ್ಕರಾರೈಡ್ಸ್) ಮತ್ತು ಬಹು ಶರ್ಕರಗಳು (ಪಾಲಿಸಾಕ್ಕರೈಡ್ಸ್) ಎಂದು ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಏಕಶರ್ಕರಗಳು : ಇವು ಸರಳ ಶರ್ಕರಗಳು ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಅಲ್ಪತರ ಮಾನಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಶಾಖೆಯಿಲ್ಲದವು ಮತ್ತು ಇವನ್ನು ನೇರ ಸರಣಿಯ ಪಾಲಿಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಆಲ್ಡಿಹೈಡುಗಳು (ಆಲ್ಡೋಸುಗಳು) ಅಥವಾ ಕೀಟೋನುಗಳು (ಕೀಟೋಸುಗಳು) ಎಂದು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಆಲ್ಡೋಸುಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು $CHO\text{-}(CHOH)_4\text{-}CH_2OH$ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಹೇಳಿದಾಗ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜ C-1ದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಕೀಟೋಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಐದು ಇಂಗಾಲ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಪುಂಜ ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವು ಆರು (ಪೈರನೋಸ್) ಅಥವಾ ಐದು (ಫ್ಯುರನೋಸ್) ಸಂಖ್ಯಾವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣಗಳು ವಿವೃತಸರಣಿ (ಓಪನ್‌ಚೈನ್) ರಚನೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಸರಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಟ್ರಯೋಸುಗಳು (3), ಟೆಟ್ರೋಸುಗಳು (4), ಪೆಂಟೋಸುಗಳು (5), ಹೆಕ್ಸೋಸುಗಳು (6) ಇತ್ಯಾದಿ ನಾನೋಸುಗಳು (9) ವರೆಗೆ ಅವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಏಕಶರ್ಕರಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಹೆಕ್ಸೋಸುಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್, ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್, ಪೆಂಟೋಸುಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಅರ್‍ಯಾಬಿನೋಸ್ ಸೈಲೋಸ್ ಮತ್ತು ರೈಬೋಸ್‌ಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಡಿ–ರೈಬೋಸ್ ಮತ್ತು 2–ಡಿ ಆಕ್ಸಿರೈಬೋಸ್ ಇವು ಸಕಲ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವ ಎರಡು ವಿಧದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲದ (ಡಿಎನ್‌ಎ ಮತ್ತು ಆರ್‌ಎನ್‌ಎ) ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳು. ರೈಬೋಸ್ ಸಹ ಅನೇಕ ಸಹಕಿಣ್ವಗಳ ಘಟಕ. ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪೆಂಟೋಸ್ ಎಂದರೆ ಸೈಲ್ಯುಲೋಸ್ (ಫಾಸ್ಪೇಟ್ ಎಸ್ಟರ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ). ಏಕಶರ್ಕರಗಳ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಡೈಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಅಸಿಟೋನ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಟ್ರಯೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟು ಗುಂಪನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹೆಪ್ಟೋಸ್ ಎಂದರೆ ಸೀಡೋಹೆಪ್ಟ್ಯುಲೋಸ್. ಇದು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಯೋಜಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನೋ ಹಾಗೂ ಡೈಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳು (ಸೀಡಂ ಜಾತಿಯವು)ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮ್–ನೆಗೆಟಿವ್ ಜೀವಾಣುಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮೂಲಗಳು.

ಆಕ್ಟೋಸ್ : ಡಿ–ಗ್ಲೈಕೋ–ಡಿ –ಮ್ಯಾನೋ ಆಕ್ಟ್ಯುಲೋಸ್ ಒಂದೇ ಈವರೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಲಾಗಿರುವ ಆಕ್ಟೋಸು. ಇದನ್ನು ಅವಕ್ಯಾಡೊ ಪಿಯರ್‌ನಿಂದ (ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಣ್ಣು) ಡಿ–ಸೀಡೊಹೆಪ್ಟ್ಯುಲೋಸಿನೊಂದಿಗೆ ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

ನಾನೋಸ್ : ಇದು ಇದರ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನ ನ್ಯೂರಾಮಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ನ್ಯೂರಾಮಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯೋಸೈಡುಗಳಲ್ಲಿ (ಮಿದುಳಿನ ತೈಲಗಳಲ್ಲಿ) ಇರುತ್ತದೆ.

ಡಿಆಕ್ಸಿ ಶರ್ಕರಗಳು : ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಗುಂಪು ಜಲಜನಕ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅಥವಾ ಮಿಥೈಲ್ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಯುಕ್ತವೇ ಡಿಆಕ್ಸಿ ಶರ್ಕರ , 2–ಆಕ್ಸಿ–ಡಿ–ರೈಬೋಸ್ ಡಿಆಕ್ಸಿ ರೈಬೋನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲದ (ಡಿಎನ್ಎ) ಶರ್ಕರ, ಎಲ್–ರ್‍ಯಾಮ್ನೋಸ್ (6–ಡಿಆಕ್ಸಿ–ಎಲ್–ಮ್ಯಾನೋಸ್ ; ಎಲ್ ಮ್ಯಾನೋಮಿಥೈಲೋಸ್) ಮತ್ತು ಎಲ್–ಫ್ಯುಕೋಸ್ (6–ಡಿಆಕ್ಸಿ–ಎಲ್ ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್; ಎಲ್ ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋ ಮಿಥೈಲೋಸ್) ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಎಲ್–ಫ್ಯೂಕೋಸನ್ನು ಸಸ್ಯಗಳ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹರಿತ್ತು ಶೈವಲಗಳ ಗೋಂದಿನ ಸೋರುವಿಕೆಯ ಪಾಲಿಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯರ ಹಾಲಿನ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತವರ್ಗ ವಸ್ತುಗಳ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಮತು ಅನೇಕ ಗ್ಲೈಕೊಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಂದು ಶೈವಲದ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿನ ಶರ್ಕರದ ಅಂಶ ಫ್ಯೂಕಾಯ್ಡಿನ್. ಬಹುಶರ್ಕರದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಶ ಇದೊಂದೇ. ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಮೈಸಿನ್‌ನ ಒಂದು ಶಾಖೀಯ ಡಿಆಕ್ಸಿ ಶರ್ಕರ. ಅನೇಕ ಶಾಖೀಯ ಶರ್ಕರಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳು : ಓಸಜೋನುಗಳು ಮತ್ತು ಓಸಾಟ್ರಯಜೋಲುಗಳು: ಫೀನೈಲ್ ಹೈಡ್ರಜೀನಿನೊಡನೆ ಮಾನೋಸ್ಯಾಕರೈಡುಗಳ ಕ್ರಿಯೆ ಆರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಒಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಕಾಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಫೀನೈಲ್ ಹೈಡ್ರಜೀನಿನ ಮೂರು ಅಣುಗಳು ಆಲ್ಡೋಸ್ ಅಥವಾ ಕೀಟೋಸಿನೊಡನೆ ಕ್ರಿಯೆ ಹೊಂದಿ ಓಸಜೋನ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೀಟೋಸ್ ಸಹ ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಎರಡು ಆಲ್ಡೋಸುಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವಂಥ ಓಸಜೋನನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಶರ್ಕರಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಓಸಜೋನುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಫಟಿಕೀಯ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳು. ಆದರೆ ಕಾಪರ್ ಸಲ್ಫೇಟಿನಿಂದ ಓಸಜೋನನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಿ ಪಡೆದ ಓಸಾಟ್ರಯಜೋಲುಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ದ್ಯುತಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚು.

ಎಸ್ಟರುಗಳು : ಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಪುಂಜವನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫೇಟ್‌ಗಳಿಂದ ಎಸ್ಟರೀಕರಿಸಬಹುದು. ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಎಸ್ಟರುಗಳು, ಮುಕ್ತ ಶಕ್ತಿಯ ಶೇಖರಣೆ ಮತ್ತು ಬಿಡುಗಡೆಯ ಚಯಾಪಚಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇಗವರ್ಧನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಕೋರಿ ಎಸ್ಟರ್ ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿನ ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರವೊಂದಿದೆ.

ಶರ್ಕರ ಈಥರುಗಳು : ಮಿಥಾಕ್ಸಿಲ್ ಗುಂಪನ್ನು ಜೊತೆಗೂಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈಥರೀಕರಣ (ಮೆಥಿಲೇಷನ್) ಏಕಶರ್ಕರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪಾಲಿಮರಿಕ್ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳ ರಚನೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಹಂತ.

ಏಕಶರ್ಕರಗಳ ಗುಣಗಳು : ಅಪಕರ್ಷಕ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು : ಅಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಮುಕ್ತ ಅಥವಾ ವಿಭವಮುಕ್ತ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಅಥವಾ ಕೀಟೋನ್ ಗುಂಪಿನಿಂದಾಗಿ ಏಕಶರ್ಕರಗಳು ಲೋಹ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಅಪಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲವು. ಅಪಕರ್ಷಣ ಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅಭಿಕರ್ಮಕವೆಂದರೆ (ರೀ ಏಜೆಂಟ್) ಫೆಹಲಿಂಗ್‌ನ ದ್ರಾವಣ. ಈ ಅಭಿಕರ್ಮಕದಲ್ಲಿ Cu^{2+} ಎಂಬುದರ ಕ್ಲಿಷ್ಟರೂಪ ಟಾರ್ಟ್ರೇಟ್ ದ್ರಾವಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಶರ್ಕರದಲ್ಲಿರುವ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಗುಂಪನ್ನು ಸುಮಾರಾದ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮಾನೋ ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಲಿಕ್ ಆಮ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಬಲ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳನ್ನು (ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಂಥ) ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಡೈಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಲಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಿಗೂ ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ಇವೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಂಟೋಸುಗಳು ಫರ್‌ಫ್ಯುರಾಲುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಪರಿವರ್ತಿ(ಮ್ಯಾಟರೋಟೇಶನ್) : ಸಾಮಾನ್ಯ ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಆರಂಭ ವಿಶಿಷ್ಟ ದ್ಯುತಿಭ್ರಮಣ $[\alpha]+111^{\circ}$ ಕ್ರಮೇಣ ಇದರ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ $+52.5^{\circ}$ ಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್, ಮ್ಯಾಲ್ಟೋಸ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸುಗಳು ಹೊರತಾಗಿವೆ. ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಹತ್ತು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಇದು ಅಣುವಿನ ಮೊದಲನೇ ಇಂಗಾಲ ಅಣುವಿನ ಸುತ್ತಲ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅಧಿಅವಯವಗಳು (ಎಪಿಮರುಗಳು) : ಶರ್ಕರ ಆಮ್ಲಗಳಂಥ ಎರಡು ಶರ್ಕರಗಳು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಗುಂಪಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲ ಅಣುವಿನ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬದಲಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಅಧಿಅವಯವಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್, ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್ ಮತ್ತು ಮಾನೋಸುಗಳು ಅಧಿಅವಯವಗಳಾದ ಹೆಕ್ಸೋಸುಗಳು. ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿನೀರಿನಿಂದ ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ (ದುರ್ಬಲವಾಗಿ) ಕ್ಷಾರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಈ ಅಧಿಅವಯವಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಸಮತೋಲನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಲೋರಿಡಿ ಬ್ರೂನ್ ರೂಪಾಂತರ).

ಅಮೈನೋ ಶರ್ಕರಗಳು : ರಕ್ತವರ್ಗ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ಲೈಕೋಪ್ರೋಟೀನುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಪಡೆಯುವ ಏಕಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಪುಂಜ ಅಮೈನೋ ರ್‍ಯಾಡಿಕಲ್ ಒಂದರಿಂದ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ 2–ಅಮೈನೋ–2–ಡಿಆಕ್ಸಿ–ಡಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ (ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸಮೀನ್) ಒಂದು. ಡಿ–ಗ್ಲೂಕಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸಮೀನ್ ಮಾನಗಳ ಪ್ರತ್ಯಾವರ್ತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಬಹ್ವಂಗಿ ಹೈಲ್–ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲದಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರ ಅಣುಗಳ ಅಮೈನೋ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೈಲ್ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೋಶಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲವಾದ ರಕ್ತದ ಸಂಘನನವಿರೋಧಿ (ಆ್ಯಂ–ಎಂಟಿಕೋಯಾಗ್ಯುಲೆಂಟ್), ಲಕ್ಷಣ ಇರುವ ಮತ್ತು ಗ್ಲೂಕರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸಮೀನ್‌ಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಹೆಪರಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರ ಓ–ಮತ್ತು–ಎನ್ ಸಲ್ಫೇಟು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹೆಕ್ಸೋಸಮೀನುಗಳಾದ ಕೈಟೋಮೀನ್ (ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸಮೀನ್) ಮತ್ತು ಕಾಂಡ್ರೂಸಮೀನುಗಳು (ಡಿ–ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ ಸಮೀನ್) ಕ್ರಸ್ಟೇಶಿಯಾ ಮತ್ತು ಬೂಜುಗಳ ಕಂಕಾಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ರಚನಕಾರಕ ವಸ್ತುಗಳು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಅಮೈನೋ ಬಹುಶರ್ಕರವಾದ ಕಾಯಿಟಿನಿನಲ್ಲಿ, ಮ್ಯೂಕೋಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮ್ಯೂಕೋಪಾಲಿ ಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಶರ್ಕರ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಕಂಡರಗಳ ಕಾಯಿಂಡ್ರಾಯಿಟ್ನ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಟಿನಿನಲ್ಲಿ ಹೆಕ್ಸೋಸಮಿನ್ ಒಂದು ಸರಪಳಿಯಂತೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಯಲ್ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಸಲ್ಫೇಟ್ (ಕಣ್ಣಿನ ಕಾರ್ನಿಯದಿಂದ) ಮತ್ತು ಓವೋಮ್ಯುಕಾಯಿಡ್ ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ತತ್ತಿಯ ಒಂದಾದ (ಅಂಡಶ್ವೇತ) ಮ್ಯೂಕೋಬಹುಶರ್ಕರಗಳ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇದರಲ್ಲೂ ಅಮೈನೋ ಪುಂಜ ಅಸಿಟೈಲ್ ಪುಂಜಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಕಾಯಿಟಿನನ್ನು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಮಾಡಿದಾಗ ಕಾಯಿಟೋಸಮೀನ್ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರೈಡ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ನಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಏಡಿಯ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಅಮೈನೋಬಹುಶರ್ಕರವಾದ ಕಾಯಿಟಿನನ್ನು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೋನೇಟನ್ನು ಖನಿಜ ಆಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಚರ್ಮದಂತಿರುವ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ವಸ್ತು (ಕಾಯಿಟಿನ್) ವರ್ಣರಹಿತ ಅಸ್ಫಟಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ನೀರು, ದುರ್ಬಲ ಖನಿಜಾಮ್ಲಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಗಳಲ್ಲಿ (ಸೆಲ್ಯೂಲೋಸ್‌ನಂತೆ) ಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಶ್ವೀಷರನ ಅಭಿಕರ್ಮಕದಲ್ಲೂ ಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಶರ್ಕರಾಮ್ಲಗಳು : ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಇಂಗಾಲವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲವಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛೇದನೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಕಿಣ್ವಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಲೀ (ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್) ಇಂಗಾಲ–1 ಆಲ್ಡಿಹೈಡಿಕ್ ಪುಂಜವನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಿದಾಗ ಗ್ಲೂಕಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಮ್ಲದಂತೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಫೆರಸ್ ಗ್ಲೂಕೋನೇಟನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ ಕೊರತೆ ರಕ್ತಕ್ಷೀಣತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಗ್ಲೂಕೋನೇಟನ್ನು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕೊರತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀಡುವರು. ಆಲ್ಡೋಸುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ (C–6)CH_2OH ಗುಂಪನ್ನು COOH ಗೆ ಉತ್ಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಯೂರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡ್ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಮತ್ತು ಗ್ಲೈಕೊಪ್ರೋಟಿನುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ–ಗ್ಲೂಕಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಘಟಕವಾಗಿದೆ (ಪಾಲಿಯುರಾನೈಡುಗಳು, ಮ್ಯುಕೋಬಹುಶರ್ಕರಗಳು). ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿಷಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಫೀನಾಲ್‌ಗಳು, ಸ್ಟೀರಾಲ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಆರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಲಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊರಹಾಕುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕ್‌ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಇತರ ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳೆಂದರೆ ಪೆಕ್ಟಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಡಿ–ಗ್ಯಾಲಕ್ಟುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಡಿ–ಮ್ಯಾನ್‌ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ (ಪ್ರಧಾನ

ಘಟಕ) ಮತ್ತು ಎಲ್-ಗುಲುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು. ಇವು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆಲ್ಜಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲದಲ್ಲಿ (ಕಂದು ಸಮುದ್ರದ ಜೊಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್.ಇಡ್ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಕಾಯಿಂಡ್ರೇಟಿನ ಸಲ್ಫೇಟ್ (ಬಿ-ಹೆಪರಿನ್). ಎಲ್-ಅಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲದ (ಸಿ ವಿಟಮಿನ್) ಜೀವ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಒಂದು ಪುರೋವರ್ತಿ (ಪ್ರಿಕರ್ಸರ್).

ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡುಗಳು : ಏಕಶರ್ಕರಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅಸಿಟಾಲುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಜಲ ಮಿಥೆನಾಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸಿಗೆ ಶುಷ್ಕಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ಅನಿಲವನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ α-ಮತ್ತು β-ಮೀಥೈಲ್ ಡಿಗ್ಲೂಕೋಸೈಡುಗಳು ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಆಮ್ಲ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಮೀಥೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಫಿನಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಆಲಿಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಮೂಲಗಳಿಂದ ಪಡೆದು ವಿಚ್ಛಿನ್ನಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡಿನ ಶರ್ಕರದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಗ್ಲೈಕೊಸಿಲ್ ಅಂಶ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಅಶರ್ಕರಭಾಗವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಗ್ಲೈಕಾನ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಕ್ತಶರ್ಕರಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಕೈಲ್ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲಗಳಿಂದ ಮೂಲಶರ್ಕರ ಮತ್ತು ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳಾಗಿ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಧಕದ ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡುಗಳು ಸಾಸುವೆ ಎಣ್ಣೆಯಂಥ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪುಸಾಸುವೆಯಲ್ಲಿ ಸಿನಿಗ್ರಿನ್ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಸಾಸುವೆಯಲ್ಲಿ ಸಿನಾಲ್ಬಿನ್ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡ್ ಬಂಧ ಗಂಧಕದ ಮೂಲಕವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಗ್ಲೂಕೊಸೈಡುಗಳಲ್ಲಿ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಇತರ ಶರ್ಕರ ಅಂಶವಿದ್ದರೂ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಶರ್ಕರ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಂದರೆ ಸೆರೆಬ್ರೊಸೈಡುಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯೊಸೈಡುಗಳು. ಕೋಶನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೋ ಪ್ರೋಟಿನುಗಳ ಘಟಕಗಳಾದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು, ಪಿರಿಮಿಡೀನುಗಳು ಅಥವಾ ಪ್ಯೂರಿನುಗಳ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಡಿ-ರೈಬೋಸ್ ಅಥವಾ ಡಿ-ಆಕ್ಸಿರೈಬೋಸಿನೊಂದಿಗೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಸರದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎಸ್ಟರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗುಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಇತರ ಅವಶಿಷ್ಟಗಳೊಡನೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಶಕ್ತಿ ವರ್ಗಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿರತವಾಗಿರುವ ಅಡಿನೊಸಿನ್ ಡೈ ಮತ್ತು ಟ್ರೈಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು (ಎ.ಡಿ.ಪಿ ಮತ್ತು ಎ.ಟಿ.ಪಿ) ಮತು ಯುರಿಡಿನ್-ಡೈಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ (ಯು.ಡಿ.ಪಿ.ಜಿ) ಮುಂತಾದ ಸಹಕಿಣ್ವಗಳು ಕೂಡ ಸಾರಜನಕ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳು.

ಸ್ಯಾಪೊನಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪಿದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನವನ್ನು ನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿದಾಗ ಅವು ಸಾಬೂನಿನಂಥ ನೊರೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯುಕ್ತವಾದವು. ಮೀನು ಮುಂತಾದ ಶೀತರಕ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಇವು ಬಹು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಘಾತಕಕಾರಿಗಳು. ಕೆಂಪುರಕ್ತದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಪೊನಿನ್ ಕೆಂಪುರಕ್ತ ಕಣಗಳ ವಿಚ್ಛಿದ್ರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ಯಾಪೊನಿನುಗಳ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣದಿಂದ ಪಡೆದ ಅಗ್ಲೈಕೋನುಗಳನ್ನು ಸ್ಯಾಪೊಜಿನಿನುಗಳೆನ್ನುವರು. ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ಬೇರಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಸ್ಯಾಪೊನಿನ್ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಂಡಾಗ ರ್‍ಯಾಮ್ನೋಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ಲೂಕೋಸುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪಿರಾಲ್ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಫಿನಾಂಥ್ರಿನ್ ಅಗ್ಲೈಕೋನ್‌ಗಳನ್ನು ಸ್ಯಾಪೊಜಿನಿನ್ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಡಿಜಿಟಾನಿನ್ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದೆ, ಕೆಲವು ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳು ಸ್ಪಿರಾಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿವೆ ಮತ್ತು ಡಿಜಿಟಾಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೊಫ್ಯಾಂತಸ್ ಜಾತಿಯಿಂದ ಪಡೆದುವಾಗಿದ್ದು ಇವು ಹೃದಯ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಉತ್ತೇಜಿತಗೊಳಿಸುವ ಔಷಧಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಡಿ-ಆಕ್ಸಿಶರ್ಕರಗಳೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ.

ಶರ್ಕರ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳು : ಎಲ್ಲ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಅಪಕರ್ಷಣಗೊಳಿಸಿ ಪಾಲಿಹೈಡ್ರಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕವು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಗ್ಲಿಸರಾಲ್ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಟ್ರೈಹೈಡ್ರಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್. ಇದು ತೈಲಾಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿ ಗ್ಲಿಸರೈಡುಗಳ (ಕೊಬ್ಬುಗಳ) ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಸಾಬೂನೀಕರಣಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಗ್ಲಿಸರಾಲ್ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಬೂನಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪೋತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಟೆಟ್ರಾಹೈಡ್ರಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಆದ ಎರಥ್ರಿಟಾಲ್ ಆಲ್ಗೆ (ಶೈವಲ) ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಮತ್ತು ಶೈವಾಕಗಳಲ್ಲಿ (ಲಿಚನ್ಸ್) ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಟ್ರೈಹೈಡ್ರಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ-ಮ್ಯಾನಿಟಾಲ್, ಡಿ-ಸಾರ್ಬಿಟಾಲ್ ಮತ್ತು ಡಲ್ಸಿಟಾಲ್ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಆಷ್ ಮರದ ಮನ್ನಾದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನಿಟಾಲ್ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮುದ್ರದ ಕಂದುಜೊಂಡಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಂಟು. ಲ್ಯಾಮಿನೇರಿಯಾ ಡಿಜಿಟಾಟಾದ ಶುಷ್ಕ ತೂಕದ 37% ಭಾಗಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಸಿಕ್ಕುವುದಾಗಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪರಿಮಾಣ ವರ್ಷದ ಋತುಗಳೊಡನೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಕ್ರೋಸನ್ನು ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರೋಜನೀಕರಣಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಸಾರ್ಬಿಟಾಲಿನೊಡನೆ ಮ್ಯಾನಿಟಾಲ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಪಾಲಿಹೈಡ್ರಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳಂತೆ ಬೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ್ರಾವಣದ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯನ್ನು ಮ್ಯಾನಿಟಾಲ್ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇದರ ದ್ರಾವಣದ ಅತಿಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭ್ರಮಣಾಂಕವನ್ನೂ ಬೋರೇಟುಗಳನ್ನೂ ಆರ್ಸಿನೇಟುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಆಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಮ್ಯಾನಿಟಾಲ್ ಎಸ್ಟರುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ; ಮ್ಯಾನಿಟಾಲ್ ಹೆಕ್ಸಾನೈಟ್ರೇಟ್ ಒಂದು ಆಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತು.

ಸಾರ್ಬಿಟಾಲ್ : ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಪಾಲಿಹೈಡ್ರಿಕ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ; ಇದು ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್‌ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ; ಅನೇಕ ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾರ್ಬೋಸಿನೊಂದಿಗೆ (ಕೇಟೋಹೆಕ್ಸೋಸ್)ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅಪಕರ್ಷಣೆ ಅಥವಾ ಉತ್ಪ್ರೇರಕೀಯ ಹೈಡ್ರೊಜನೀಕರಣದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವರು ; ಈ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಇರುವ ಪ್ರಮುಖ ಉಪಯೋಗವೆಂದರೆ ಅಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲ (ಸಿ ವಿಟಮನ್) ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಎಲ್-ಸಾರ್ಬೋಸ್ ತಯಾರಿಕೆ.

ಡೆಲ್ಸಿಟಾಲ್: ಇದು ಒಂದು ಡಿ-ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸಿನ ಅಪಕರ್ಷಣ ಉತ್ಪನ್ನ. ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವಾಣುವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು.

ಇನೊಸಿಟಾಲುಗಳು : ಇವು ಹೆಕ್ಸಾಹೈಡ್ರೊಸೈಕ್ಲೋ ಹೆಕ್ಸೇನುಗಳು. ಇವು ಸಿಹಿಯಾಗಿವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುವು ಹಾಗೂ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳಲ್ಲ ಬಯೋಸ್-I ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಮೆಸೊ-ಇನೊಸಿಟಾಲ್. ಬಯೊಟಿನ್‌ನೊಡನೆ (ಬಯೋಸ್-II) ಸೇರಿದಾಗ ಯೀಸ್ಟ್ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗುವ (ಉತ್ತೇಜಕಕಾರಿ) ವೃದ್ಧಿತತ್ತ್ವ. ಫೈಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಫೈಟಿನ್ ಎಂಬ ಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತು ಮೆಸೊ-ಇನೊಸಿಟಾಲ್ ಹೆಕ್ಸಾಫಾಸ್ಫೇಟ್. ಪೆಂಟಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಸೈಕ್ಲೊಹೆಕ್ಸೇನುಗಳು ಸಹ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವುದು ಡಿ-ಕ್ವೆರ್ಸಿಟಾಲ್.

ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು : ಲಘುಶರ್ಕರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಂಪಿಗೆ ಕೆಲವು ಏಕಶರ್ಕರಮಾನಗಳು ಸೇರಿವೆ (ಗ್ರೀಕ್ : ಅಲಿಗೊ ಎಂದರೆ ಕೆಲವು). ಇದನ್ನು ಆಮ್ಲೀಯ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ಸರಳ ಶರ್ಕರಗಳು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ನೀರಿನ (n-1) ಅಣುಗಳ ನಷ್ಟದಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗುವ ಗ್ಲೈಕೋಸೈಡಿಕ್ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಬದ್ಧವಾದ ಏಕಶರ್ಕರಗಳ ಅಂಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಮೋಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಏಕಶರ್ಕರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳು, ತ್ರಿಶರ್ಕರಗಳು, ಚತುಶ್ಶರ್ಕರಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಚಶರ್ಕರಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ತಿಳಿದಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ ಇಲ್ಲವೆ ಭಾಗಶಃ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಗ್ಲೈಕೊಲೈಸೇಷನ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳು ಅಥವಾ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು.

ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳು : ಒಂದು ದ್ವಿಶರ್ಕರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಏಕಶರ್ಕರ ಅದರ ಹೆಮಿಅಸಿಟೈಲ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಶರ್ಕರದ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡುವ ಒಂದು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಬಂಧದ ಮೂಲಕ ಜೊತೆಗೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಎರಡನೆ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿಕ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಆದರೆ ದ್ವಿಶರ್ಕರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಪುಂಜ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸುಕ್ರೋಸ್ ಅಥವಾ ಟ್ರೆಹಲೋಸಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಎರಡೂ ಏಕಶರ್ಕರಗಳ ಹೆಮಿಅಸಿಟಾಲ್ ಹೆಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್‌ಗಳು ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡಿಕ್ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ದ್ವಿಶರ್ಕರದಲ್ಲಿ ಅಪಕರ್ಷಣಾಕಾರಿ ಪುಂಜ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳನ್ನು (ಹಾಗೂ ಇತರ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳನ್ನು) ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಮತ್ತು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಯಲ್ಲದ ಶರ್ಕರಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಸರಳ ಶರ್ಕರಗಳ ಅನೇಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಲಘುಶರ್ಕರದ ಘಟಕಗಳಾದ ಏಕಶರ್ಕರದ ಘಟಕಗಳು ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸ್ (ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಡಿ-ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್) ಮತ್ತು ಸುಕ್ರೋಸಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ (ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಎಲ್-ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್) ಬೇರೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಡಿ-

ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಎರಡು ಅಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಟ್ರೆಹಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಮಾಲ್ಟೋಸುಗಳಂತೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಸುಕ್ರೋಸ್ (ಕಬ್ಬಿನ ಸಕ್ಕರೆ) ದ್ವಿಶರ್ಕರ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಟ್‌ರೂಟ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಇವು ಫ್ರಕ್ಟೋಸುಗಳು ಘಟಕ ಶರ್ಕರಗಳಾಗಿದ್ದು ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ (ಆಲ್ಡಿಹೈಡಿಕ್ ಗುಂಪು) ಮತ್ತು ಫ್ರಕ್ಟೋಸಿನೊಡನೆ (ಕೀಟೋಗುಂಪು) ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಯಲ್ಲದ ಶರ್ಕರವಾಗಿದೆ. ಫ್ರಕ್ಟೋಫ್ಯೂರನೋಸ್ ವಲಯವನ್ನು ಉಳ್ಳ ಸುಕ್ರೋಸ್ ಆಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಾಗುತ್ತವೆ. ಗ್ಲುಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಕ್ಟೋಸುಗಳು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಸುಕ್ರೋಸ್ ಜಲವಿಭಜನೆಗೊಳಗಾಗುವುದನ್ನು ವಿಪರ್ಯಯ (ಇನ್ವರ್ಷನ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಫ್ರಕ್ಟೋಸಿನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ದ್ಯುತಿಭ್ರಮಣ (ಆಪ್ಟಿಕಲ್ ರೊಟೇಷನ್) ಪ್ರದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಅಪ್ರದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ವಿಪರ್ಯಯಸ್ಥಶರ್ಕರವೆನ್ನುವರು (ಇನ್ವರ್ಟ್ ಶುಗರ್). ಜೇನಿನಲ್ಲಿನ ಶರ್ಕರದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಶರ್ಕರ ವಿಪರ್ಯಯಸ್ಥಶರ್ಕರ. ಫ್ರಕ್ಟೋಸಿನಿಂದ ಸುಕ್ರೋಸ್ ಮತ್ತು ಗ್ಲೂಕೋಸಿಗೆ ಸಿಹಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಣ್ಣಗೋದಿ, ಎರ್ಗಟ್, ಶಿಲೀಂಧ್ರ, ಸಣ್ಣ ಅಣಬೆಗಳು, ಈಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸೆಲೆಜಿನೆಲ್ಲಾ ಲೆಪಿಡೊಫಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪುನರ್ಜೀವಿತ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರೆಹಲೋಸ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ರಕ್ತದ ಪ್ರಧಾನಶರ್ಕರವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಮೈಕೊ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಿಂ ಟ್ಯುಬರ್‌ಕ್ಯುಲಾಸಿಸಿನಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗೊಳಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯುಕ್ತ ತೈಲದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಯಲ್ಲದ ಶರ್ಕರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮಾನಗಳ C_1 ಇಂಗಾಲಗಳು ಬಂಧಿತವಾಗಿವೆ.

ಸುಕ್ರೋಸ್ ಬಿಟ್ಟರೆ ತ್ರಿಶರ್ಕರವಾದ ರ್‍ಯಾಫಿನೋಸ್ ಸಸ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಲಘುಶರ್ಕರವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೀಟ್‌ರೂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯಾದರೂ (0.05%) ಸುಕ್ರೋಸಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತೃದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಲಿನ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು : ಹಾಲಿನ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು ಸುಮಾರು ಶೇ.5 ಭಾಗದವರೆಗೆ ದೊರೆಯುವ ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸ್. ಇದು ಒಂದು β–1–4–ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಬಂಧ ಇರುವ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಶರ್ಕರ.

ವ್ಯುತ್ಪನ್ನ ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳು : ಪರಿಚಯವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಉನ್ನತತರ ಲಘು ಅಥವಾ ಬಹುಶರ್ಕರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಕಿಣ್ವಗಳಿಂದ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸೆಲ್ಲೊಬಯೋಸ್ ಎಂಬುದು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಪುನರಾವರ್ತನೀಯ ಮೂಲ ಘಟಕ. ಅದು ಮೂಲ ಬಹುಶರ್ಕರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಮಾಡಿದಾಗ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು β–1–4–ಗ್ಲೂಕೊ ಸೈಡಿಕ್ ಬಂಧ ಇರುವ ಮತ್ತು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಶರ್ಕರ. ಸ್ಟಾರ್ಚನ್ನು β– ಅಮೈಲೇಸಿನೊಡನೆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾಲ್ಟೋಸನ್ನು (∝–1–4–ಗ್ಲೂಕೊ ಸೈಡಿಕ್ ಬಂಧ ಇರುವ ಮತ್ತು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ದ್ವಿಶರ್ಕರ) ಪಡೆಯಬಹುದು. ಐಸೊಮಾಲ್ಟೋಸ್ ಎಂಬುದು ಅಮೈಲೊ ಪೆಕ್ಟಿನ್ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು ಡೆಕ್ಸ್‌ಟ್ರಾನ್‌ಗಳ ಘಟಕ. ನೈಜಿರೋಸ್ (α–1–3–ಬಂಧನ) ಎಂಬುದು ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಗ್ಲೂಕೊಜನ್ನಿನ ಭಾಗಶಃ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ರ್‍ಯಾಫಿನೋಸಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಮ್ಲೀಯ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ತಲಾ ಒಂದು ಅಣು ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ದೊರೆತರೂ ಸಾರರಿಕ್ತ ಆಮ್ಲಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಅಥವಾ ಯೀಸ್ಟ್ ಇನ್ವರ್ಟೇಸಿನೊಡನೆ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾದಾಗ ಡಿ–ಫ್ರಕ್ಟೋಸಿನ ಡಿ–ಪ್ರಕ್ಟೋಸ್ ಒಂದು ಅಣು ಮತ್ತು ದ್ವಿಶತಕದ ಮೆಲಿಬಯೋಸ್ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಎಮಲ್ಸನ್ ರ್‍ಯಾಫಿನೋಸನ್ನು ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಡಿ–ಗ್ಯಾಲೆಕ್ಟೋಸುಗಳಿಗೆ ಜೀರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜಂಟಿಯೊಬಯೋಸ್ (1–6 ಬಂಧನದ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಶರ್ಕರ), ಅಮಿಗ್ಡಲಿನ್ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಸಿನ್‌ಗಳಂಥ (ಕೇಸರಿಯ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯ) ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗ್ಲೈಕೊಸೈಡುಗಳ ಶರ್ಕರ ಘಟಕವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಜಲವಿಚ್ಛೇದಿತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾವರ್ತನ (ರಿವರ್ಷನ್) ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೇ ಹಳದಿ ಜೆಂಟಿಯನ್ನಿನಿಂದ ಪಡೆದ ತ್ರಿಶರ್ಕರ ಜೆಂಟಿಯಾನೋಸ್ ಇನ್ವರ್ಟೇಸಿನ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾದಾಗ ಸಹ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗೋಂದುಗಳು ಹಾಗೂ ಗೋಂದಿನ ದ್ರಾವಣಗಳು ಭಾಗಶಃ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಿತಗಳು ಅನೇಕ ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೂಲಗಳು.

ಶರ್ಕರ ಮಾನಗಳ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ದ್ವಿ ಮತ್ತು ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕಿಣ್ವವೊಂದರ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದೇ ಶರ್ಕರದ ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಗಾಯಿತ ಮಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಲ್ಟೋಸ್ ಬೂಜಿನ ಕಿಣ್ವವೊಂದರಿಂದ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಗಾದಾಗ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ನಾಲ್ಕು ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಜೇನಿನ ಇನ್ವರ್ಟೇಸನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಆರು ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಶರ್ಕರಗಳು ಸುಕ್ರೋಸ್‌ನ ಜಲೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣದಿಂದ ಪಡೆದ ಶರ್ಕರಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯೀಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಬೂಜಿನ ಇನ್ವರ್ಟೇಸುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಂಟು ಲಘುಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕಿಣ್ವಗಳಿಂದ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಗಾಗಿ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಕ್ಟೋಸುಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಲಘು ಶರ್ಕರಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಲ್ಕು ದ್ವಿಶರ್ಕರಗಳು, ಮೂರು ತ್ರಿಶರ್ಕರಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಚತುಶ್ಶರ್ಕರ. ಅಂತೆಯೇ ಅಗೇವಿನ ಕಾಂಡದ ಕಿಣ್ವ ಸುಕ್ರೋಸ್‌ನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಒಂದು ಗ್ಲೂಕೋಸ್‌ಮಾನ ಮತ್ತು ಫ್ರಕ್ಟೋಸಿನ ಒಂದು ಸರಣಿಯುಳ್ಳ ಲಘು ಶರ್ಕರಗಳ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. *

ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು: ಜೀವಂತ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟ್ ಪ್ರಮಾಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೃದು ಜೀವ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಸಮೂಹದ ಮೇಲೆ ದೃಢತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕಂಕಾಲ ಘಟಕಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಆವಶ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ಚಯಾಪಚಯಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಶರ್ಕರಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಶೇಖರಿತ ಆಹಾರಮೂಲಗಳಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಏಕಶರ್ಕರಗಳು ನೀರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘನಿಸಿ ನೀಳವಾದ ಅಥವಾ ಶಾಖೀಯ ಸರಣಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಿಂದ ಬಹು ಶರ್ಕರಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ನಿಯತ ಪುನರಾವರ್ತ ಯೋಜನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಂಧಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಣುಗಳ ಸರಣಿಗಳ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಸಮಾಂಗವಾದ ಬಹುಶರ್ಕರ ಒಂದೇ ವಿಧದಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದ ಆದರೆ ವಿವಿಧ ಅಣುಗಾತ್ರದ ಮತ್ತು ಬಹು ಸಜಾತ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಬೃಹದಣುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ.

ಈ ರೀತಿ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗೆ (ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್, ಸ್ಟಾರ್ಚ್, ಗ್ಲೈಕೋಜನ್) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರಚನಾತ್ಮಕ ಏಕಶರ್ಕರವಿರುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಡೋಸ್ ಮತ್ತು ಕೀಟೋಸುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವ ಇತರ ಮಾನಗಳೆಂದರೆ ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಮತ್ತು ಅಮೈನೋಶರ್ಕರಗಳು. ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಂಶಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾದ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಬಹುಯುರಾನೈಡುಗಳೆನ್ನುವರು. ಅನೇಕ ಸಮಾಂಶಿ ಮಾನೋಸ್ಯಾಕರೈಡ್ ಶರ್ಕರಗಳ ಪೈಕಿ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳ ರಚನಾತ್ಮಕ ಮಾನಗಳು. ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸ್, ಡಿ–ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್, ಡಿ–ಮ್ಯಾನೋಸ್ ತಮ್ಮು ಡಿ–ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಕ್ಸೋಸುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಎಲ್–ಅರ್‍ಯಾಬಿನೋಸ್ ಪೆಂಟೋಸುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಡಿ–ಅರ್‍ಯಾಬಿನೋಸ್ ಪೆಂಟೋಸ್ ದೊರೆಯುವುದು ವಿರಳ. ಅಮೈನೋಶರ್ಕರಗಳಾದ 2–ಅಮೈನೋ–2–ಡಿಆಕ್ಸಿ–ಡಿ ಗ್ಯಾಲೆಕ್ಟೋಸುಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿನ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಉಳಿದವು ವಿರಳ. ಡಿ–ಗ್ಲುಕ್‌ಯುರಾನಿಕ್, ಡಿ–ಗ್ಯಾಲಕ್ಟ್‌ಯುರಾನಿಕ್, ಡಿ–ಮ್ಯಾನ್ ಯುರಾನಿಕ್ ಮತ್ತು ಎಲ್–ಗುಲುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಾದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಡಿ–ಆಕ್ಸಿ ಶರ್ಕರಗಳಾದ ಎಲ್–ಫ್ಯುಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಎಲ್–ರ್‍ಯಾಮ್ನೋಸ್‌ಗಳು ಈ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇತರ ಶರ್ಕರಗಳು ಕೆಲವು ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತರೂ ಅವು ವಿರಳ.

ಲಘುಶರ್ಕರಗಳಿಗೂ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶರ್ಕರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಲಘುಶರ್ಕರಗಳು ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಳೀಕರಣ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಅನೇಕ ಸಾವಿರಗಳವರೆಗೂ ತಲುಪಬಹುದು. ಇವು ಪೋಷಕ ಅಥವಾ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಶೇಖರ ಆಹಾರ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು. ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ನುಗಳು: ಇವು ಶೇಖರವಾಗಿರುವ ಆಹಾರರೂಪಿ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು. ಇವು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಜೀವಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯೀಸ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ಯಕೃತ್ತಿನ ಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಸ್ನಾಯು ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ

ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಇವು ಹರಳಿನಂತಿಲ್ಲದ ಚೂರ್ಣಗಳು. ಇವು ತೀವ್ರಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾವರ್ತಿಗಳು. ಇವನ್ನು ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಗಿ ಪರಿಣಾಮಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಮೈಲೊ ಪೆಕ್ಟಿನ್ನಿನಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಯೊಡೀನಿನೊಡನೆ ಗ್ಲೈಕೊಜನ್ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ದಾಗನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಸ್ಟಾರ್ಚ್: ಸ್ಟಾರ್ಚುಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಶೇಖರಿತ ಆಹಾರರೂಪಿ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು. ಸಸ್ಯಗಳು ಸ್ಟಾರ್ಚನ್ನು ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ರೀತಿಯ ಶೇಖರಣೆಗಳು ಬೇರಿನ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ (ಬೇರಿನ ತರಕಾರಿಗಳು, ಗೆಡ್ಡೆಗಳು), ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧಾನ್ಯಗಳ ಕಾಳುಗಳಲ್ಲಿ (ಸುಮಾರು ಶೇ.80) ಸ್ಟಾರ್ಚಿನ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ಟಾರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಅಮೈಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಅಮೈಲೊಪೆಕ್ಟಿನುಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಸ್ಟಾರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೇ.25 ಭಾಗ ಅಮೈಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಶೇ.75 ಅಮೈಲೊಪೆಕ್ಟಿನ್ ಇರುವುದಾದರೂ ಮೇಣದ ತರಹೆಯ ಅಥವಾ ಗ್ಲುಟಿನ್‌ಯುಕ್ತ ಪಿಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಮೈಲೋಸ್ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅಮೈಲೋಸ್: ಅಮೈಲೇಸ್ ಕಿಣ್ವದಿಂದ ಅಮೈಲೋಸನ್ನು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾಲ್ಟೋಸ್ ಪ್ರಧಾನ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಮ್ಲೀಯ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣದಿಂದ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನೀಳ –aಡಿ–(1–4) ಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಗ್ಲೂಕಾನ್‌ವಿನ್ಯಾಸ ಅಮೈಲೋಸಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಜಲೀಯ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೈಲೋಸ್ ಬಹುಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಣ್ವಿಕ ಸಂಗುಣನ (ಮಾಲಿಕ್ಯುಲರ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್) ಹೊಂದುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರುವುದರಿಂದ ಬಹುಶರ್ಕರ ಸ್ವಯಮೇವ ಒತ್ತರಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ರಿಟ್ರೊಗ್ರೇಡೇಷನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಗುಣ ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಾದುದಲ್ಲ. ಅಮೈಲೋಸ್ ದ್ರಾವಣಗಳ ಭೌತ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಇದು ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಮೈಲೋಸ್ ಅಯೊಡೀನಿನೊಂದಿಗೆ ನೀಲಿಬಣ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಅಮೈಲೊಪೆಕ್ಟಿನ್: ಇದು a–1–4 ಬಂಧನದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು a–1–6 ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಶಾಖೀಯ ಬಹುಶರ್ಕರ. ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೈಲೋಪೆಕ್ಟಿನ್ನಿನ ರಿಟ್ರೊಗ್ರೇಡೇಷನ್ ನಿಧಾನ. ಈ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಅಮೈಲೋಪೆಕ್ಟಿನ್ ಅಮೈಲೋಸಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಟಾರ್ಚ್‌ಕೋಶಗಳ ಸೆಟ್ಟಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಡ್ಡಿನ ಉಬ್ಬುವಿಕೆಗಳು ಅಮೈಲೋಪೆಕ್ಟಿನ್ನಿನ ಬೇರ್ಪಡಿಕೆಯಿಂದಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಯೊಡೀನಿನೊಡನೆ ಕೆನ್ನೀಲಿಬಣ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಉಪಾಂತರಿತ (ಮಾಡಿಫೈಡ್) ಸ್ಟಾರ್ಚುಗಳು (ಡೆಕ್ಸ್‌ಟ್ರಿನ್ಸ್): ಸ್ಟಾರ್ಚುಗಳನ್ನು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಯಿಸುವುದು, ಆಮ್ಲಗಳು, ಕಿಣ್ವಗಳು ಅಥವಾ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಜೀರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇವನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಂಟುಗಳು ಮತ್ತು ಸಜ್ಜಿಕಾರಕಗಳಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಮಾಲ್ಟ್‌ಡಯಾಸ್ಟಿಕ್ ಕಿಣ್ವದಿಂದ ಜೀರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಜೀರ್ಣಗೊಂಡು (ಡಿಗ್ರೆಡೇಷನ್) ವಿಲೀನವಾಗಬಲ್ಲ ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳು (ದ್ರವೀಕರಿಸುವ) ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ದ್ರಾವಣದ ಶ್ಯಾನತೆ (ವಿಸ್ಕಾಸಿಟಿ) ಕಡಿಮೆಯಾಗುವಂತೆ ಸ್ಟಾರ್ಚನ್ನು ಜೀರ್ಣಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಪಿಷ್ಟಗಳು ಲಾಲಾರಸದ ಅಮೈಲೇಸ್ (ಟೈಲಿನ್) ಮತ್ತು ಮೇದೋಜೀರಕದ ಅಮೈಲೇಸ್‌ಗಳಿಂದ ಜೀರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಸ್ಟಾರ್ಚಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಮ್ಲೀಯ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವರು. ಸ್ಟಾರ್ಚಿನ ನೈಟ್ರೇಟನ್ನು ಸ್ಫೋಟಕವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಬಹುಫ್ರಕ್ಟೊಸಾನುಗಳು: ಸುಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಇನ್ಸುಲಿನ್. ಇದು ಶೇಖರಗೊಂಡ ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್. ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜೆರೂಸಲೆಮ್ ಆರ್ಟಿಚೋಕುಗಳ ಗಡ್ಡೆ, ಡೇಲಿಯ, ಡೆಂಡಿಲಿನ್ ಮತ್ತು ಚಿಕೊರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 2–1 ಬಂಧನದಿಂದ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 35–ಡಿಫ್ರಕ್ಟೊಫ್ಯುರೋನೊಸ್ ಮಾನಗಳಿದ್ದು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಕ್ರೋಸ್ ರೀತಿಯ ಬಂಧನವುಳ್ಳ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಅಗೇವೆ (ಕತ್ತಾಳೆ) ಸಸ್ಯದ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಫ್ರಕ್ಟೊಸಾನುಗಳು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈಚೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಮಾಡುವುದರಿಂದ ಫ್ರಕ್ಟೋಸನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದರ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಸಹ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು: ಇವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟು ಅಣುಗಳು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾಗದಂತೆ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ಶುದ್ಧ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಾಸಾಯನಿಕ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಗ್ಲುಕ್‌ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಮಾನಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಪುಂಜವಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೈನೋ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಪ್ರೋಟೀನಿನೊಡನೆ ಜೊತೆಗೂಡಿವೆ. ಈ ಮ್ಯುಕೋ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಶರ್ಕರದ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ, ಈ ಸಂಮಿಶ್ರಗಳ ಶ್ಯಾನತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥವನ್ನು ಮ್ಯೂಸಿನುಗಳು ಅಥವಾ ಮ್ಯುಕಾಯಿಡುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟಿನ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಗ್ಲೈಕೊ-ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟಿಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಮ್ಯುಕೊ ಬಹುಶರ್ಕರವಾದ ಹಯಾಲ್‌ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ. ಅದು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕ ತೂಕದ ಶೇ.5 ಭಾಗದವರೆವಿಗೆ ನಾಭಿನಾಳಗಳು, ಸಾಂದ್ರ ದ್ರವ, ಸಂಧಿದ್ರವಗಳು ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಂದ್ರೀಕರಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಜೈವಿಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳೊಡನೆ ಬಹು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿದ್ದು (ಗ್ಲೈಕೋ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು) ಅತಿಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ಯಾನತೆಯುಳ್ಳ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ರೋಗದ ಸೋಂಕಿನ ಪ್ರತಿರೋಧಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಗುಣ ಭಾಗಶಃ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಯಾಲ್‌ಯುರಾನಿಕ್-ಆಮ್ಲ ಕೋಶಗಳ ನಡುವಿನ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರ ಜಲಸಂಯೋಜನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಣುಗಳ ನಡುವಿನ ಆಕರ್ಷಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೋಶಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಚಲನೆಗೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕ್‌ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಎನ್-ಅಸಿಟೈಲ್-ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸಮೀನುಗಳ ಮಾನಗಳು ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮ್ಯುಕೋಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ, ಎನ್-ಅಸಿಟೈಲ್-ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸಮೀನಿನ 6ನೆಯ ಇಂಗಾಲದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಎಸ್ಟರ್ ಪುಂಜ ಸೇರಿರಬಹುದು. ಕಾಂಡ್ರಾಯ್‌ಟಿನುಗಳು ಎಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಬಹ್ವಂಗಿಗಳು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳು, ಕಂಡರಗಳು ಮತ್ತು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್: ಇದು ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಬಹುಶರ್ಕರ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಸಸ್ಯಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನಿಂದ ಮಾನವ ಅನೇಕ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧವಾದ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಹತ್ತಿಯ ಗಿಡದ ಬೀಜದ ಕೂದಲುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಶೇ. 98 ಭಾಗ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಗದದ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೆಯಾನಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳ ಉತ್ತಮ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಗಸೆ ನಾರು, ಸೆಣಬು, ಕಿತ್ತಾನಾರು ಮತ್ತು ರ್‍ಯಾಮಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಎಳೆಗಳು ಹಗ್ಗ ಮತ್ತು ವಸ್ತ್ರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಸಿಸಾಲ್ ಮತ್ತು ಮನಿಲಾ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯಗಳ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಯೂಲೋಸ್ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅವನ್ನು ನಾರಿನಂತೆಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮ್ಲಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಡಿ-ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಭಾಗಶಃ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸೆಲ್ಲೊಬಯೋಸನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಒಂದು ನೀಳ ಬಹುಶರ್ಕರ. ಇದರಲ್ಲಿ â–1–4 ಬಂಧನದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮಾನಗಳಿವೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಚಯಾಪಚಯಗೊಳಿಸಲಾರವು. ಆದರೆ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ಕಶೇರುಕಗಳ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಒಡೆಯಬಲ್ಲ ಅವಾಯುಜೀವ (ಅನ್‌ಏರೋಬಿಕ್) ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು. ಆಕ್ಟಿನೋಮೈಸಿನ್ ಜಾತಿಯವು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಗಾಳಿಯ ಇರವಿನಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿವೆಯಾದರೂ ಅನೇಕ ಬೂಜಗಳು ಮರವನ್ನು ಕೊರೆದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಚಯಾಪಚಯಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿಸ್ಕೋಸ್ ರೇಯಾನನ್ನು ಸೋಡಾಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಸಲ್ಫೈಡಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಕ್ಸ್ಯಾಂಥೇಟ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ದುರ್ಬಲ ಆಮ್ಲದೊಳಕ್ಕೆ ದಬ್ಬುವುದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವರು. ದುರ್ಬಲ ಆಮ್ಲ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಕ್ಸ್ಯಾಂಥೇಟನ್ನು ವಿಭಜನೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನೇಯ್ಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಪುನಃ ಒತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ

ಹೊರತಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಸಿಟೇಟ್ ರೇಯಾನನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ವಿಲೇಯಕ ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ನಾರು ಹಿಂದುಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅಸಿಟೇಟನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ತಯಾರಿಕೆ, ಡಯಾಲಿಸಿಸ್ ನಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ವರ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ನೈಟ್ರೇಟನ್ನು (ನೈಟ್ರೋ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್, ಗನ್‌ಕಾಟನ್) ಸ್ಫೋಟಕಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಸೆಲ್ಯುಲೋಸಿನ ಈಥರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಣಾ ಕಲಿಲಗಳಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಪಮಾರ್ಜಕಗಳಾಗಿ (ಡಿಟರ್ಜೆಂಟ್ಸ್) ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಅನೇಕ ದ್ರಾವಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲ ಖನಿಜ ಆಮ್ಲಗಳು ಇದನ್ನು ಬಹು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅವಬಿಭ್ವಂಗೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ಕ್ಯುಪ್ರ ಮೋನಿಯಮ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಆಮ್ಲೀಕರಣಗೊಳಿಸಿ ಇದನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕ್ಯುಪ್ರಮೋನಿಯಂ ರೇಯಾನನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಿಸುವರು. ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾದ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸನ್ನು ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರಾವಣ ಉಬ್ಬುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮರ್ಸಿರೀಕರಣ (ಮರ್ಸರೈಸೇಷನ್) ವಿಧಾನದ ಆಧಾರತತ್ತ್ವ. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನೊಡನೆ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಮಾಡುವುದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಮರ್ಸರೀಕರಣಗೊಂಡ ಹತ್ತಿ ಸುಧಾರಿತ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಲ್ಲದು.

ಪೆಕ್ಟಿನುಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಸ್ಯ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವ ಬಹುಯುರೊನೈಡುಗಳು. ಇವು ಅನೇಕ ವೇಳೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹುಳಿಹಣ್ಣುಗಳ (ಸಿಟ್ರಸ್ ಹಣ್ಣುಗಳ) ಆಲ್ಬೆಡೋದಂತೆ. ಶುಷ್ಕತೂಕದ 1/3 ಭಾಗದಷ್ಟೇ ಇರಬಹುದು. ರಸವತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಮರದ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಗಿಂತ ಪೆಕ್ಟಿನಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು. ಕೋಶನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ವಿಭಜನೆಯಾಗಲು ಆರಂಭವಾದಾಗ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವು ಕಂಡುಬರುವ ಜಾಗಗಳು ಅವು ರಚನಾಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ರಸವತ್ತಾದ ಸಸ್ಯ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬಿಗುತನವನ್ನು ಇವು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಲಿತ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಲಿಗ್ನಿನ್ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವ ಗುಣವಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳ ಜಲಶೇಖರಣೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಇವು ಜಟಿಲ ಬೃಹದಣ್ವಿಕ ಬಹುಗ್ಯಾಲಕ್ಟ್ ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಲ್ ಪುಂಜ (ಮಿಥಾಕ್ಸಿಲ್‌ನ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿ ಶೇ.16.33) ಮಿಥೈಲ್ ಗುಂಪಿನಿಂದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಸ್ಟರೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿದ್ದು ಭಾಗಶಃ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳಿಂದ ತಟಸ್ಥೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೀಟ್ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಸಿಟೈಲ್ ಗುಂಪು ಕೆಲವು ಪೆಕ್ಟಿನುಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ತಯಾರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪೆಕ್ಟಿನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್ ಮತ್ತು ಅರಾಬಿನೋಸ್ ಮಾನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮುಕ್ತ ಆಮ್ಲ (ಪೆಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಅಥವಾ ಪಾಲಿಗ್ಯಾಲಾಕ್ಟು ರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು) ಮತ್ತು ಪೆಕ್ಟೇಟುಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಪೆಕ್ಟೇಟ್ ಕುದಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರೊಟೋಪೆಕ್ಟಿನ್ ಸಸ್ಯಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗದ ಮೂಲ ಬಹುಯೂರೊನೈಡ್. ಇದು ಪೆಕ್ಟಿನಿನ ಪುರೋವರ್ತಿಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್‌ಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಬಹುಗ್ಯಾಲಾಕ್ಯುರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಮಾದರಿ. ಪೆಕ್ಟಿನ್‌ಗಳಿಗೆ ಆಮ್ಲಗಳ ಮತ್ತು ಶೇ.50 ಹೆಚ್ಚಿನ ಶರ್ಕರದ ಇರವಿನಲ್ಲಿ ಜೆಲ್‌ಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ಜೆಲ್ಲಿಗಳ) ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ಎಸ್ಟರ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೆಕ್ಟಿನುಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಬಹುವೆಲೆಂಟ್ ಅಯಾನ್‌ಗಳ (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ) ಇರವಿನಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರಗಳಿಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ ಜೆಲ್‌ಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟು. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪೆಕ್ಟಿನ್ ಜಲಶ್ವೇತವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪುಡಿಯಾಗಿದ್ದು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.2–3ರ ವರೆಗೆ ವಿಲೀನವಾಗಬಲ್ಲದು. ಕೆಲವು ಪೆಕ್ಟಿನುಗಳು ಪೆಕ್ಟಿನ್ ಕಾನ್‌ಸೆಂಟ್ರೇಟುಗಳ (ಲಿಕ್ವಿಡ್ ಪೆಕ್ಟಿನ್‌ಗಳು) ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ತಯಾರಿಸಿದ ಈ ಪೆಕ್ಟಿನುಗಳು ಫಲರಕ್ಷಕಗಳ ತಯಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಮರ್ಮಲೇಡುಗಳು, ಹಣ್ಣಿನ ಪಾಕಗಳ ಮತ್ತು ಮುರಬ್ಬ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಪೆಕ್ಟಿನ್‌ಗಳು ಜೆಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೌಲ್ಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಶಿಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ (ಶುಷ್ಕ) ಪೆಕ್ಟಿನ್ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಜೆಲ್ಲಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದ ಸಕ್ಕರೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಸ್ಯಗಳ ಇತರ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಂದು ಪಾಚಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲ್ಯಾಮಿನೇರಿನ್, ಐಸ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಮಾಸ್‌ನ ಲಿಚೆನಾನ್, ಅನೇಕ ಕೆಂಪು ಆಲ್ಗೆಗಳಲ್ಲಿನ ಫ್ಲಾರಿಡಾನ್ ಸ್ಟಾರ್ಚ್, ಐವರಿ ಕಾಯಿಯಿಂದ ಬಂದ ಮ್ಯಾನಾನ್ ಹಾಗೂ ಪೆಕ್ಟಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ಯಾಲಕ್ಟಾನುಗಳು, ಸಮುದ್ರದ ಪಾಚಿಯಿಂದ ಅಗರ್‌ಗಳು, ಐಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಂಡೀಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜೆಲ್ಲುಮಾಡುವ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರೆಡ್ ಹಾಗೂ ಸಿಹಿವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಸೈಲಾನುಗಳೆಂದು ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಕ್ಸೈಲೋಸ್ ಹೊಂದಿರುವ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದ ಪಾಚಿಯ ಬಹುಶರ್ಕರದಲ್ಲಿ ಗಂಧಕ, ಈಥರ್‌ಬಂಧ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ($>CHO.SO_2O$-) ಸಲ್ಫೇಟ್ ಗುಂಪಿನಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು S.39 ಆಲ್ಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಲವಣಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳ ಭೌತ ಗುಣ ಕೇಟಯಾನುಗಳು ಏಕಸಂಯೋಗ (ಮೋನೊವೇಲೆಂಟ್) ಅಥವಾ ದ್ವಿಸಂಯೋಗ (ಡೈವೇಲೆಂಟ್) ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂಬುದರ ಮೇಲೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕ್ಯಾರಗೀನ್ ಬಹುಶರ್ಕರದ ಎಥೀರಿಯಲ್ ಬಹುಸಲ್ಫೇಟುಗಳಲ್ಲಿ (ಕ್ಯಾರಾಜೀನಿನ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ) ಸುಮಾರು 8% ಭಾಗ ಗಂಧಕವಿರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೋಡಿಯಂ, ಪೊಟಾಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಲವಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕಸಂಯೋಗಿ ಅಯಾನುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂನಿಂದ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಬಹುಶರ್ಕರ ಜೆಲ್ಲನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸೋಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಲವಣಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾನೀಯ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಮನ್ನಾನುಗಳು ಅನೇಕ ದ್ವಿದಳ (ಉದಾ: ಲೆಗ್ಯುಮಿನಸ್) ಬೀಜಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಮ್ಯುಸಿಲೇಜುಗಳಂತಿರುವ ಶಾಖೀಯವಾದ ಮತ್ತು ಸರಣಿಯಂತಿರುವ ಈ ಬಹುಶರ್ಕರಗಳು ಆಹಾರಶೇಖರ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ವಾರ್ ಬೀಜಗಳ ಮತ್ತು ಕ್ಯರಬ್ ಮರದ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಮನ್ನಾನುಗಳನ್ನು ಔದ್ಯೋಗಿಕವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಸಜ್ಜೀಕಾರಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಕಾಗದ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ದೃಢಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಕಚ್ಚುಗಳಿಂದ (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದ್ವಿದಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಸ್ಯಗಳು) ಹೊರಹೊರಡುವ ಸಸ್ಯಗಳ ಗೋಂದು ಘನರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾಗಾಕಾಂತ್ ಗೋಂದುಗಳು ಅಂಟುಗಳಾಗಿ, ರಕ್ಷಣಕಾರಿ ಕಲಿಲಗಳಾಗಿ, ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಗಳು, ಶಾಯಿ ಮತ್ತು ಜಲವರ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ್ ಗೋಂದು (ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಅಯಾನುಗಳಿಂದಾದ) ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಲವಣ. ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಲ್. ಅರಾಬಿನೋಸ್ತ ಎಲ್–ರ‍್ಯಾಮ್ನೋಸ್, ಡಿ–ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮತ್ತು ಡಿ–ಗ್ಲೂಕ್‌ಯುರಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಸುಮಾರು 3:1:3:1 ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಕೇಷಿಯ ಕಪ್ಪು ಗೋಂದಾದ ಪ್ಯಾಟಲ್ ಗೋಂದಿನಲ್ಲಿ ಅರ‍್ಯಾಬಿಕ್ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಗೋಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಘಟಕಗಳೇ 6:1:5:1ರ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಗುಣಾತ್ಮಕ: ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ಸಾರ ಗಂಧಕಾಮ್ಲ ಮತ್ತು ಎಲ್–ನ್ಯಾಫ್ತಾಲ್‌ನೊಡನೆ ಕೆನ್ನೀಲಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ (ಮೋಲಿಷ್ ಪರೀಕ್ಷೆ). ಕೀಟೋಸುಗಳನ್ನು ರಿಸೋರ್ಸಿನಾಲ್‌ನೊಡನೆ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಸೆಲಿವನೋಫ್ ಪರೀಕ್ಷೆ). ಕ್ರೊಮಾಟೊಗ್ರಾಫಿ ವಿಧಾನದಿಂದ ಶರ್ಕರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಉತ್ತಮ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ತರುವಾಯ ಕಾಗದವನ್ನು ಒಣಗಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕಾಗದವನ್ನು ಅನಿಲಿನ್ ಥಾಲೇಟ್ ಅಥವಾ ಬೆಂಜಿಡಿನ್–ಟ್ರೈಕ್ಲೋರೋ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಅಮೋನಿಯಂಯುತ ಸಿಲ್ವರ್ ನೈಟ್ರೇಟುಗಳಿಂದ ತುಂತುರು ಹನಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಿಮುಕಿಸಿದಾಗ ಸಂಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಶರ್ಕರಗಳಿರುವ ಅಂತ್ಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದ ವರ್ಣಗಳು (ಸಿಲ್ವರ್ ಅಭಿಕರ್ಮಕಗಳೊಡನೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ) ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಶರ್ಕರದ ಇರವನ್ನು ಬೋರೇಟ್ ಅಥವಾ ಇತರ ಬಫರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಯಾನೋಫೆರೋಗ್ರಾಮನ್ನು ಮಾಡಿ ದೃಢಪಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಡಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ ಗ್ಲೂಕೋಸುಗಳ ನಡುವೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಫಟಿಕರೂಪೀ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವೊಂದರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಹಿಸ್ಟೋಕೆಮಿಕಲ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪರೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಪರ್‌ಅಯೋಡಿಕ್ ಆಮ್ಲ–ಷಿಫ್ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಪರ್‌ಅಯಾಡಿಕ್ ಆಮ್ಲಕ್ಕೆ ಶರ್ಕರಗಳ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಸಿಸ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲ್ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಳಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆಯೆಂಬ ಗುಣ ಆಧಾರ. ಈ ಎರಡರ ನಡುವಣ C-C ಬಂಧನ ವಿದಳನ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಫುಕ್ಸಿನ್–ಸಲ್ಫ್ಯೂರಸ್ ಆಮ್ಲದೊಂದಿಗೆ ಕೆಂಪುವರ್ಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ (ಷಿಫ್‌ನ ಅಭಿಕರ್ಮಕ). ಎಲ್ ಗ್ಲೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಳಿಸಿ ದ್ವಿತೀಯ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಅಂಶದಿಂದ ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೈಡನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಪರ್‌ಅಯಾಡಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ವಿಶೇಷ ಗುಣ ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳ ರಚನಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸುಲಭಸಾಧನವಾಗಿದೆ.

ಮೂತ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚುವ ಕಾರ್ಯ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್ ಕಿಣ್ವ ಮತ್ತು O- ಟೊಲ್ಯುಡೀನಿನ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ ಶೋಧಕ ಕಾಗದದಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ. ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್‌ನಿಂದ ಗ್ಲೂಕೋಸ್‌ನ ಉತ್ಕರ್ಷಣ H_2O_2ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು O-ಟೊಲ್ಯುಡೀನಿನೊಡನೆ ದಟ್ಟವಾದ ನೀಲಿವರ್ಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಗ್ಲೂಕೋಸಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಶರ್ಕರ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್‌ನಿಂದ ಉತ್ಕರ್ಷಣಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಹೆಕ್ಸೊಸಮೀನಗಳು ಡೈ ಮೀಥೈಲ್ ಅಮೈನೊಬೆನ್ಜಾಲ್ಡಿಹೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ: ಸರಳಶರ್ಕರಗಳು ತಾಮ್ರದ ಲವಣವನ್ನು Cu_2O ಆಗಿ ಅಪಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲವು. Cu_2Oವನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಶರ್ಕರಗಳು ಫೆರ್ರಿ ಸಯನೈಡ್ ಅಯಾನನ್ನು ಅಪಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲವು. ಇವೆರಡು ಗುಣಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹುತೇಕ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳು ಆಧರಿತವಾಗಿದೆ. ಕ್ರೊಮಾಟೊ ಗ್ರಾಫುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕಾಸಿಸಿ ಫೋಟೋಮೆಟ್ರಿಕ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಧಾರಗೊಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಿಧಾನ. ಜೈವಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ^{14}C ಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವ ವಿಧಾನ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಕ್ರೊಮಾಟೊಗ್ರಾಫಿಕ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. 12% HC1 ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಒಂದು ಮೋಲ್ ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ 1 ಮೋಲ್ CO_2 ಹೊರಬೀಳುವ ಕ್ರಿಯೆ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಧಾರ. ಇದರಂತೆಯೇ ಯೂರೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಪ್ರಬಲ ಖನಿಜ ಆಮ್ಲಗಳ ಇರವಿನಲ್ಲಿ ಫೀನಾಲಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ (ಉದಾ: ಫ್ಲೋರೋಗ್ಲುಸಿನಾಲ್) ಕೊಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಣಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಸಹ ಪರಿಮಾಣಾತ್ಮಕ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಸ್‌ಆರ್‌ಐ.)

ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ : ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಯಿಂದ ಇಂಧನವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡುಳ್ಳ ಅಂತರ್ದಹನ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಕ್ಕೆ ತೈಲೇಂಧನ ಬಾಷ್ಪಶೀಲವನ್ನು ಹಬೆಯನ್ನು ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಗಾಳಿಯನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ದಹನ ಶೀಲ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುವಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸುವ ಸಾಧನ. ಬದಲಾಗುತ್ತಿರಬಹುದಾದ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ವೇಗ ಮತ್ತು ಅದು ಹೊರುತ್ತಿರುವ ತೂಕಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಫೋಟಕ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಅದು ಪಡೆದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಂಜಿನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರಿನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಎಂಜಿನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಸೂಕ್ತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಸರಳ ರಚನೆಯ ಒಂದು ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರಿನ ಚಿತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅದರ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಟ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಸರಬರಾಜು ನಾಳದ ಮೂಲಕ ತೇಲು ಕಕ್ಷದ (ಫ್ಲೋಟ್ ಚೇಂಬರ್) ಕೆಳಗಡೆಯ ರಂಧ್ರದಿಂದ ಅದರ ಒಳಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೋಲು ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಕೋಷ್ಠದೊಳಗಿರುವ ಒಂದು ತೇಲು ಬುರುಡೆ, ಒಳಗೆ ಬಂದ ಪೆಟ್ರೋಲಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಅಥವಾ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು, ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಆಸರೆಯಾಗಿರುವ ಮಂಡಿಕೀಲಿನ ತೂಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕವಾಟದ ಸೂಜಿಯನ್ನು ರಂಧ್ರದ ಒಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು, ಪೆಟ್ರೋಲಿನ ಹರಿವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಕೋಷ್ಠದ ಒಳಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದು ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲು ಇರುವಂತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕೋಷ್ಠದಿಂದ ಹೊರಟ ಒಂದು ಜೆಟ್‌ನಾಳಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ರೋಲು ಹರಿದು ಅದರ ಸೂಸುಬಾಯಿಯ ತುದಿಯ ಕೊಂಚವೇ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕೊಳವೆಯ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಜೆಟ್‌ನಾಳವಿದ್ದು ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕೊಳವೆಯ ಒಳಭಾಗ ಉಬ್ಬಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಚೋಷಣ ಘಾತದ (ಸಕ್ಷನ್ ಸ್ಟ್ರೋಕ್) ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಗಣ ಆಡುಬೆಣೆ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದು ಒಳಗೆ ನಿರ್ವಾತ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪವಾತ ಸ್ಥಿತಿಯೇರ್ಪಟ್ಟು, ತೆರೆದಿರುವ ಸೆಳೆತದ ಕವಾಟದ ಮೂಲಕ ಹೊರಗಿನ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಈ ಕೊಳವೆಯಿಂದ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಜೆಟ್ಟಿನ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಂಕುಚಿತ (ಚೋಕ್) ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸೂಸುಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಉಕ್ಕಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೊಂಚ ಭಾಗ ಆವಿಯಾಗಿ ಮೋಡದಂತೆ ಗಾಳಿಯೊಡನೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡು ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರುವಾಗ ಸುತ್ತುವರಿದ ಬಿಸಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಪೂರ್ತಿ ಆವಿಯಾಗಿ ಗಾಳಿಯೊಡನೆ ಸ್ಫೋಟಕ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಿಶ್ರಣ ಹೋಗುವ ಕೊಳವೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟವಿದ್ದು (ಥ್ರಾಟಲ್ ವಾಲ್ವ್) ಅದರ ಚಾಲನೆಯಿಂದ ಒಳಹೋಗುವ ಮಿಶ್ರಣದ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು

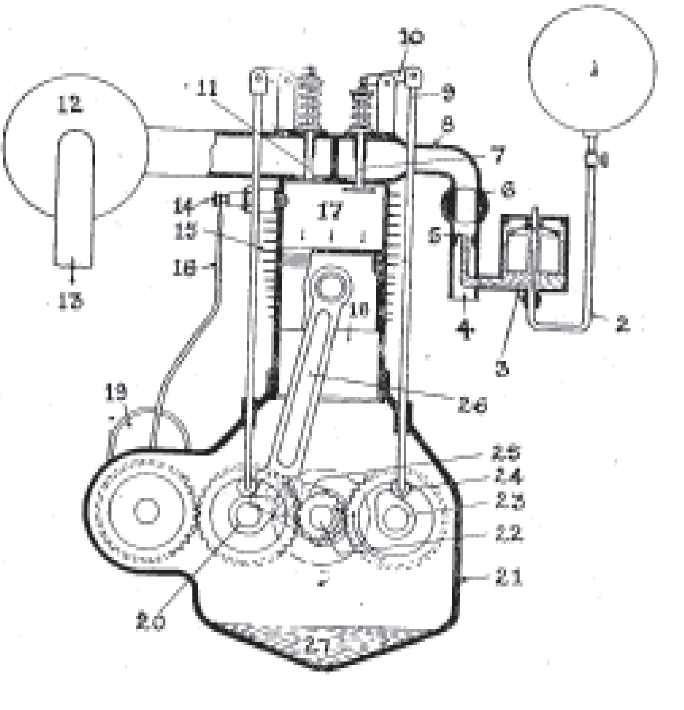

ಚಿತ್ರ 1 ಎಂಜಿನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಇರುವ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ : 1 ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಟ್ಯಾಂಕು, 2 ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ನಾಳ, 3. ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್, 4 ಗಾಳಿಯ ಒಳ ಪ್ರವೇಶ, 5 ಜೆಟ್‌ನಾಳ, 6 ಎಂಜಿನ್ ಥ್ರಾಟಲ್, 7. ಪ್ರವೇಶ ಕವಾಟ, 8 ಒಳ ಕೋಷ್ಠ, 9 ನುಕು ಸರಳು, 10 ತೂಗು ಪಟ್ಟಿ, 11 ನಿಷ್ಕಾಸ ಕವಾಟ, 12 ಶಬ್ದರೋಧಕ, 13 ನಿಷ್ಕಾಸ, 14 ಕಿಡಿಬೆಣೆ, 15 ತಂಪುಮಾಡುವ ಸಲಕರಣೆಗಳು, 16 ಉಚ್ಚಕರ್ಷಣ ತಂತಿ, 17 ಸಿಲಿಂಡರ್, 18 ಕೊಂತ, 19 ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೊ, 20 ಗಿಯರ್ ನಿಷ್ಕಾಸ ಚಾಚುಭಾಗ, 21 ಕ್ರ್ಯಾಂಕ್ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, 22 ವಕ್ರದಂಡ, 23 ನಡುವಿನ ಚಾಚುಭಾಗ, 24 ಉರುಳಿ, 25 ಕ್ರ್ಯಾಂಕ್, 26 ಕೂಡುಸರಳು, 27 ಎಣ್ಣೆಕುಳಿ

ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಉತ್ಪಾದಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಈ ಕವಾಟ, ಮೋಟಾರು ಬಂಡಿಯ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಚಾಲಕನ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷಕ ಜೋಡಣೆಯ (ಏಕ್ಸಲರೇಟರ್) ಮೂಲಕ ಆಡಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಿರ ಎಂಜಿನ್ನಿನಲ್ಲಾದರೆ ವೇಗ ನಿಯಂತ್ರಕದ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಸ್ಫೋಟಕ ಮಿಶ್ರಣದ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಅದರ ನಿರ್ಧಾರಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಎಂಜಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್, ಬೆನ್ಜಾಲ್, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ಇಂಥ ಇತರ ಇಂಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾದರೂ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನೇ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ರಾಸಾಯನಿಕ ರೀತ್ಯಾ ಅದು ಸರಿಯಾದ ಸ್ಫೋಟಕ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಇಂಧನ ಹಾಗೂ ಗಾಳಿಯ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಮಾಣ ತೂಕದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1ಕ್ಕೆ 15ರಷ್ಟಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 1ಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 8ರಷ್ಟುಳ್ಳ ಸಮೃದ್ಧ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಒಂದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 20ರಷ್ಟಿರುವ ತೆಳುವಾದ ಪ್ರಮಾಣದವರೆಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಫೋಟಕ ಗುಣವಿರುವುದಾದರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನ್ನನ್ನು ತಣ್ಣಗೆ ನಿಂತ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ತೊಡಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮತ್ತು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಓಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸುಮಾರು 1:12 ರ ಪ್ರಮಾಣವೂ ವೇಗವಾಗಿ ಓಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮಿತವ್ಯಯದ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ 1:17ರ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದಾಗ ಮತ್ತೆ 1:12ರ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ತ್ರಾಣ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್‌ಗೆ ಇರಬೇಕು.

ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದ ಸರಳರಚನೆಯ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ ಒಂದೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಿರ ಎಂಜಿನ್ನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸರಿಹೊಂದುವುದಾಗಿದ್ದು ಇತರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರ ಬದಲು ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಚೋಕ್ ನಾಳದಲ್ಲಿನ ಗಾಳಿಯ ವೇಗಕ್ಕೂ ಪೆಟ್ರೋಲಿನ ಉಕ್ಕುವಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ಒತ್ತಡ ಇಳಿತಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ.

ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟವನ್ನು ತೆರೆದಂತೆಲ್ಲ ಒಳ ಹೋಗುವ ಗಾಳಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲಿನ ಉಕ್ಕುವಿಕೆ ಈ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದರ ಬದಲು ಸುಮಾರು ಅದರ ವರ್ಗಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಪ್ರಮಾಣದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್, ಎಂಜಿನ್ನಿನ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಅತಿ ಸಮೃದ್ಧ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನೂ ತೊಡಗಿಸುವಂಥ ಕಡಿಮೆ ವೇಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಿ ಬಹಳ ತೆಳುವಾದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರುಗಳೂ ಈ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿ ಸರಿಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಅಷ್ಟೇ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿವೆ. ಇದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸರಳ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರಿನ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳೆಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತರೆದಿರುವ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟವನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಪೂರ್ತಿ ತೆರೆದು ಎಂಜಿನ್ನನ್ನು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ, ದ್ರವದ ಜಡತ್ವದಿಂದಾಗಿ ಆ ಕ್ಷಣಕ್ಕೇ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬರದಿರುವುದು; ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದಿಸಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸಮೃದ್ಧ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಭೂಮಟ್ಟದಿಂದ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ವಾಯುವಿನ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಗಾಳಿ ತೆಳುವಾದಂತೆ ಮಿಶ್ರಣ ಅತಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಬಲ ಕ್ಷೀಣಗೊಳ್ಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇಂಧನ ದುಂದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು (ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಮೋಟಾರು ಯಾನ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ಯಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು). ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವಂತಿದ್ದು ಅಗತ್ಯವಾದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸಜ್ಜುಗಳು ಸರಳ ರಚನೆಯವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳು ದೃಢವಾಗಿಯೂ ಸುಗಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ದುರಸ್ತಾಗಿಡಲು ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಜೆಟ್ಟಿನ ಸೂಸುಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಜಿ ಕವಾಟವನ್ನಿಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಥವಾ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಗಾಳಿ ಸೆಳೆಯುವ ನಳಿಕೆಯ ಹೊರದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಕಂಡಿಯನ್ನಿಡುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಸರಿಹೊಂದಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಪೂರ್ತಿ ತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಸ್ಥಿರ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲೂ (ಸೂಕ್ತ ತಂತಿ ಹಿಡಿಕೆಗಳೊಡನೆ) ಮೋಟಾರ್ ಸೈಕಲ್ಲಿನಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕುಳಿ ಮಾದರಿಯ (ವೆಲ್ ಟೈಪ್, ಅಂತರ್ಗತ ಜೆಟ್ ಉಳ್ಳ (ಸಬ್‌ಮರ್ಜ್ಡ್ ಜೆಟ್) ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ ಒಂದರ ತತ್ತ್ವಶಃ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು–ಅದರ ಸರಳ ಚಿತ್ರದೊಡನೆ (ಚಿತ್ರ

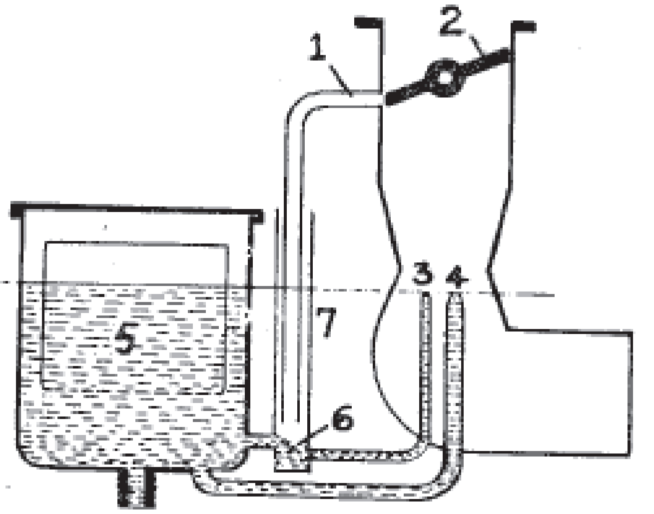

ಚಿತ್ರ 2 ಕುಳಿ ಮಾದರಿಯ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ : 1 ಮಂದ ನಡೆಯಿಂದ ಸಾಗಲು ನಾಳ, 2 ಥ್ರಾಟಿಲ್, 3, 4 ಜೆಟ್‌ಕೊಳವೆಗಳು, 5 ಫ್ಲೋಟ್ ಮಂದಿರ, 6 ಕಂಡಿ, 7 ಕುಳಿ

2) ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದರಿಂದ–ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಸೂಚಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸರಳ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರಿನ ಪ್ರಧಾನ ಜೆಟ್ಟಿನ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಮಾನ ಕೇಂದ್ರಕವಾಗಿ ಪರಿಹಾರಕ ಜೆಟ್ ಒಂದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಧನದ ಸರಬಾರಾಜು ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿರುವ ಒಂದು ಕುಳಿಯಿಂದ (ಈ ಕುಳಿಗೆ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬರುವುದು ತೇಲು ಕಕ್ಷದಿಂದ) ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ನಿಗದಿಯಾದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನ್ನು ಓಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಎರಡೂ ಜೆಟ್‌ಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಪೆಟ್ರೋಲು ಚೋಕ್ ನಳಿಕೆಯ ಗಾಳಿಯೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಸರಿಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈಗ ಹಿಸುಕುಕವಾಟವನ್ನು ತೆರೆಯುವುದರಿಂದ ಚೋಕ್ ನಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಯುವ ಗಾಳಿಯ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತೆನ್ನಿ. ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಪ್ರಧಾನ ಜೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸುಮಾರು ವರ್ಗ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದರಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರಕ ಜೆಟ್ಟಿನ ಮೇಲೂ ಸೆಳೆತ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಒದಗುತ್ತಿರುವ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಸರಬರಾಜು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಅದು ಪರಿಹಾರಕವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಮಿಶ್ರಣ ಸಮೃದ್ಧವಾಗದೆ ಸರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವೇಗ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಪರಿಹಾರಕ ಜೆಟ್ಟು ಪೆಟ್ರೋಲಿನ ಬದಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಾಳಿಯನ್ನೇ ಸೇರಿಸಲೂಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕುಳಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪನಳಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟದ ಮುಚ್ಚಿದ ಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಪ್ರವೇಶ ನಳಿಗೆಗೆ ಸೇರಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎಂಜಿನ್ನನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವಾಗ ಮತ್ತು ತೂಕರಹಿತವಾಗಿ ಎಂಜಿನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಓಡುವಾಗ ಇದು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮುಚ್ಚಿದಂತೆಯೇ ಇದ್ದು ಚೋಕ್ ನಳಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿರುವ ಗಾಳಿಯ ವೇಗ ಪ್ರಧಾನ ಜೆಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಲೀ ಪರಿಹಾರಕ ಜೆಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಲೀ ಇಂಧನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಈ ಉಪನಾಳದಲ್ಲಿ ಸೆಳೆತ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದು ತುಂಬಿದ ಕುಳಿಯಿಂದ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಪೆಟ್ರೋಲನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಮೃದ್ಧ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಇದು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟ ಕ್ರಮೇಣ ತೆರೆದಂತೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಇದರ ಕಾರ್ಯ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮೋಟಾರು ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೇಗವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ತ್ವರಿತ ಪಂಪು (ಆ್ಯಕ್ಸಲರೇಷನ್ ಪಂಪ್) ವಿಮಾನ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು, ಏರುತಗ್ಗಿನ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವ ವಾಹನದ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಬದಲು ಜೆಟ್ಟಿನ ನಳಿಗೆಯ ಸಕೇಂದ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ವಲಯಾಕಾರದ ತೇಲುಕಕ್ಷ, ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರಿನ ಇತರ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ವಿಮಾನದ ಹಾಗೂ ಚಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಎಂಜಿನ್ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರುಗಳು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಹಿಮಗಟ್ಟುವಿಕೆ (ಐಸಿಂಗ್). ಪೆಟ್ರೋಲ್ ದ್ರವ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಪ್ರವೇಶ ನಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆವಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದಾಗ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ತಂಪನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. ವಾತಾವರಣದ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಿರುವಾಗ ಇದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೇವ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಕವಾಟಗಳ ಬಳಿ ತಡೆಯಾಗಿ ತೊಂದರೆಯುಂಟುಮಾಡುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ನಿಯಂತ್ರಕ ಕವಾಟ ಭಾಗಶಃ ತೆರೆದಿರುವಾಗ ಗಾಳಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಇಂಥ ತಂಪು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವೇಶ ನಳಿಗೆಯನ್ನು ಬೆಚ್ಚಗಿಡುವುದರಿಂದಲೂ ಇಂಧನಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಹಿಮವಿರೋಧಿ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಬೆರಸುವುದರಿಂದಲೂ ಅಂತಃಕ್ಷೇಪಣ ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರುಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ : ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮೊದಲೇ ಸೇರಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆ (ಲೇಬರ್ ಟರ್ನೋವರ್). ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸೇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಯಥಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೊಸಬರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಬಿಟ್ಟು ಹೋದವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇತರರ ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಾಸರಿ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ಬರತಕ್ಕ ಅಂಶಗಳು ಮೂರು: ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸೇರ್ಪಡೆ (ಅಕ್ಸೆಷನ್), ಬೇರ್ಪಡೆ (ಸೆಪರೇಷನ್) ಮತ್ತು ಬಿಟ್ಟವರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾದ ನೇಮಕ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪನೆ (ರೀಪ್ಲೇಸ್‌ಮೆಂಟ್). ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬೇರ್ಪಡೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜೀನಾಮೆ, ವಜಾ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವಿಸರ್ಜನೆ (ಲೇ ಆಫ್), ನಿವೃತ್ತಿ, ಸಾವು–ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೊರಹೋಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾರ್ಮಿಕರು ನೇಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಹಳೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲೇ ಕೆಲವರು

ಪುನರ್‌ನೇಮಿಸಲ್ಪಡಬಹುದು. ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪನೆ ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಆವರ್ತ ದರವನ್ನು ಮೂರು ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಾಸರಿ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಇರುವ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಒಂದು ಬಗೆ. ಅದು ಹೀಗೆ :

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರ (ಸೇರ್ಪಡೆ) $= \frac{A \times 100}{E}$

(A: ಸೇರ್ಪಡೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ: E: ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಾಸರಿ ಸಂಖ್ಯೆ)

ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಾಸರಿ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಬೇರ್ಪಡೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಇರುವ ಶೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ ಹೀಗೆ:

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರ (ಬೇರ್ಪಡೆ) $= \frac{S \times 100}{E}$

(S: ಬೇರ್ಪಡೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ)

ಬಿಟ್ಟವರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾದ ನೇಮಕಗಳ ಸೂಚ್ಯಂಕವಿದು :

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರ (ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪನ) $= \frac{R \times 100}{E}$

(R: ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಲನಕ್ಕೂ (ಮೊಬಿಲಿಟಿ) ಸಂಬಂಧವುಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಚಲನದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾದಾಗ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಂಟಾದರೂ ಇವೆರಡರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ದರಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕರು ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು, ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಉದ್ಯೋಗಾನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ಚಲನೆಯ ಸುಲಭತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರ ಒಂದು ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಾಗುವ ಸೇರ್ಪಡೆ, ಬೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಪುನಸ್ಥಾಪನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಲನ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ, ಅದು ಚಲನಾತ್ಮಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ. ಅದು ದೇಶದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನ ಸೂಕ್ತ ವಿತರಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯ ಶ್ರಮ ಬಲದ ಅಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ಅದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಶ್ರಮಬಲದ ಅಸ್ಥಿರತೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಗೈರುಹಾಜರಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಲಸೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಶ್ರಮಬಲದ ಅಸ್ಥಿರತೆಯ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಗಿಂತ ಸಂಕುಚಿತವಾದ್ದು.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ಉದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಆ ದರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದೇ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಕಾರಣ. ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಹಾಗೂ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದಾಗ ತೆರವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ತರಬೇತಿ ವೆಚ್ಚ, ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅನನುಭವಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ವೆಚ್ಚ, ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚ ಏರುವುದರಿಂದ ಆ ಲಾಭದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಡನೆ ಪೈಪೋಟಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಧಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರದ ಏರಿಕೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ ಕುಗ್ಗುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಸೇವೆಗೆ ಸಿಗುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಅಂದರೆ ವಿರಾಮವೇತನ, ಉಪದಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು, ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಗದೆ ಅವರು ತೊಂದರೆ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ದರದ ಆಧಿಕ್ಯ ಅನಪೇಕ್ಷಣೀಯ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹೋಗಿ ಹೊಸ ರಕ್ತ ಮತ್ತು ಹುರುಪುಳ್ಳ ತರುಣ ಉತ್ಸಾಹೀ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದಾರೋ ಅಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಹಿತಮಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದರ ಆಧಿಕ್ಯವಂತೂ ಹಾನಿಕರ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಪಂಚದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತರುಣ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಕೊಡಲು ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬಲವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಹಿಂಜರಿತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ ದುಡಿಮೆಗಾರರು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋಗದಿರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವೇ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಬದಲು ಪ್ರಸ್ತುತ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯೋಗಗಳೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠತೆ (ಸೀನಿಯಾರಿಟಿ), ವಿಶ್ರಾಂತಿ ವೇತನ, ವಾರ್ಷಿಕವೇತನದ ಭರವಸೆ, ಬಡ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲ ಆಕರ್ಷಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸಾಗಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಗಾತ್ರವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಕೊರತೆಯೇ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ನಂಬಲರ್ಹವಾದ ಮೂಲಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಜವಳಿ ಮತ್ತು ಸೆಣಬು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಆವರ್ತ ದರ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತಪ್ರಮಾಣ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಅಪೂರ್ಣೋದ್ಯೋಗಗಳು ಅಗಾಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತೋರುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆ : ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆ (ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಲೇಬರ್). ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣಭಿವೃದ್ಧಿ, ಅವರ ಕೆಲಸದ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆ, ದುಡಿಯಬಲ್ಲವರಿಗೆಲ್ಲ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳ ಕಲ್ಪನೆ–ಮುಂತಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ 1913ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಇಲಾಖೆ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕಾರ್ಮಿಕ–ಮಾಲೀಕ ಸೌಹಾರ್ದ, ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳ ಕಲ್ಪನೆ, ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಣೆ, ಸ್ತ್ರೀಕಾರ್ಮಿಕರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇದೇ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಅಂಕಿಅಂಶ ವಿಭಾಗ (ಬ್ಯೂರೊ ಆಫ್ ಲೇಬರ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್) ಒಂದು. ಇದು ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ಮಾನವಶಕ್ತಿ, ಉತ್ಪಾದನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಕೂಲಿ, ಗಳಿಕೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾಸಂಬಂಧ, ಜನಜೀವನ ಮಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಳಲ್ಲೂ ಮಂತ್ಲಿ ಲೇಬರ್ ರಿವ್ಯೂ ಎಂಬ ತನ್ನ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲೂ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯುಂಟು. ನಿರುದ್ಯೋಗ, ವ್ಯಾಧಿ, ವಸತಿ, ಮುಪ್ಪು, ದುಡಿಮೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಘಾತ ಸಂಭವ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಬೆವರಿಜನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮಾಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದದ್ದು ಈ ಇಲಾಖೆಯ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಜೆಯನ್ನೂ ತೊಟ್ಟಿಲಿನಿಂದ ಗೋರಿಯವರೆಗೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಣೆ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಜಸೇವಾ ಸಚಿವಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೇಂದ್ರದ ಹೊಣೆಯಾದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಹೊಣೆ; ಉಳಿದವು ರಾಜ್ಯಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಹಗಾಮಿ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆ : ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯ ವಿಭಾಗಗಳು ಇವು : 1 ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಸಚಿವಾಲಯ, 2 ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಮಹಾನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, 3 ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿಭಾಗದ (ಬ್ಯೂರೊ) ನಿರ್ದೇಶಕರ

ಕಚೇರಿ, 4 ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರ್ ಕಚೇರಿ. 5 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಕಮಿಷನರ್ ಕಚೇರಿ, 6 ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ ಕಮಿಷನರ್ ಕಚೇರಿ, 7 ಅಭ್ರಕ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಮಿಷನರ್ ಕಚೇರಿ, 8 ಗಣಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ನಿರೀಕ್ಷಕರ (ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್) ಕಚೇರಿ, 9 ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಲಹೆಗಾರರ ಕಚೇರಿ, 10 ವಲಸಿಗ ಕಾರ್ಮಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಾಧಿಕಾರಿ ಕಚೇರಿ, 11 ನೌಕರರ ರಾಜ್ಯವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಕಚೇರಿ ಮತ್ತು 12 ಕೇಂದ್ರ ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ ಕಮಿಷನರ್ ಕಚೇರಿ.

ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ಯೋಗ ಸಚಿವಾಲಯವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಇತರ ಕಚೇರಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅದರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಅವವಕ್ಕೆ ನಿಗದಿಯಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಸಚಿವಾಲಯ ಸಂಪುಟ ದರ್ಜೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಚಿವನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಈ ಸಚಿವನಿಗೆ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವುದು, ಕಾರ್ಮಿಕ-ಮಾಲೀಕ ಸಹಕಾರವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಉತ್ತಮ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವುದು, ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವುದು-ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಸಚಿವಾಲಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇದು ತ್ರಿಪಕ್ಷ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಿತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಗಾರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಸಚಿವಾಲಯದ ಮೂಲಕವೇ.

ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿರುವ ಉದ್ಯೋಗ ವಿನಿಮಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾವಣೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಮಹಾ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯದ್ದು. ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ-ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿಭಾಗದ ಹೊಣೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳ ಮತ್ತು ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಕಾರ್ಮಿಕನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಡಿಯನ್ ಲೇಬರ್ ಜರ್ನಲ್ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧಿಕೃತ ಮಾಸಿಕ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾನೂನು, ಕನಿಷ್ಠವೇತನಗಳ ಕಾನೂನು, ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾನೂನು-ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜಾರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಯಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ವರದಿಯೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂಥ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದೂ ಈ ವಿಭಾಗದ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರರ ಕಚೇರಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಲೀಕವರ್ಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಕುದುರಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ತೈಲಾಗಾರಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಮಾಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಮತ್ತು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು, ಈ ವಿವಾದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತೀರ್ಪುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು, ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾಯಿದೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯಬಲವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸದಸ್ಯಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವುದು. ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಚಿವರಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ ಮಾಡುವುದು-ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ನೌಕರರ ರಾಜ್ಯವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆ 1948ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಈ ವಿಮೆಗೆ ಕಂತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಧಿ, ಪ್ರಸೂತಿ, ವಿಕಲಾಂಗ ಮತ್ತು ಅವಲಂಬನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಈಚೆಗೆ ಇದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು (1952) ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಕೇಂದ್ರ ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ ಕಮಿಷನರ ಕಾರ್ಯಭಾರ. ಈತ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ ಕಮಿಷನರುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆ: ಭಾರತದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯೂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತಿದೆ. ಸಂಪುಟ ದರ್ಜೆಯ ಒಬ್ಬ ಸಚಿವ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಈತನಿಗೆ ಸಲಹೆಗಾರ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಅನ್ವಯದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನೇಮಕವಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರಿಯೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರ್. ಈತನಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರ್, ಅನೇಕ ಸಹಾಯಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ನಿರೀಕ್ಷಕ ಮತ್ತು ಬಾಯಿಲರುಗಳ ಪ್ರಧಾನ ನಿರೀಕ್ಷಕ-ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ (1948) ಮತ್ತು ಬಾಯಿಲರುಗಳ ಕಾಯಿದೆ (1923) ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರೇ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಮಿಷನರ ಕಚೇರಿಯೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಚಿವರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರ್, ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರ್, ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಮಿಷನರುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳುಂಟು. ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮತ್ತು ಮಾಲೀಕರ ಮಧ್ಯೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದ ಕಾಯಿದೆ (1947) ಮತ್ತು ಅದರ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿಯೂ (ಕಾನ್ಸಿಲಿಯೇಷನ್ ಆಫೀಸರ್ಸ್) ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರೇ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಬಾಯಿಲರ್ ನಿರೀಕ್ಷಕನಾಗಿಯೂ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಆಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ : ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣದ ನಿಖರವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ನೀಡುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಒಂದು ದೇಶದ ಆಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಂತ-ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಉದ್ಯೋಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳೆಂಬುದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಇವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೌಚಗೃಹ, ಶಿಶುವಿಹಾರ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹ ಮತ್ತು ಉಪಾಹಾರ ಮಂದಿರಗಳು, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಸುರಕ್ಷಣೆ, ಸಮವಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಕ ವಸ್ತ್ರಗಳು-ಇವು ಆಂತರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು. ಉಪಾದಾನ (ಗ್ರಾಚುಯಿಟಿ) ನಿವೃತ್ತಿ ವೇತನ, ಭವಿಷ್ಯ ನಿಧಿ, ಸಹಾಯ ನಿಧಿ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ವಸತಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಕ್ರೀಡೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ, ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ ಮೊದಲಾದವು ಬಾಹ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹಾಗೂ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಒದಗಿಸಿದರೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣದ ಅಧಿಕಪಾಲಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಉದ್ಯಮಿಗಳೇ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಮಾಡಬೇಕಾದ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯೇನಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ವೆಚ್ಚ ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಿಷ್ಠೆ ಗಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ-ಎಂಬುದು ಈ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಲು ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಮುಂದೆ ಬರಲು ಒಂದು ಕಾರಣ. ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣದ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಇದಕ್ಕೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಉಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣದ ಒಂದು ಅಂಗ. ಸರ್ಕಾರವಾಗಲಿ ಉದ್ಯಮಿಗಳಾಗಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಿಷ್ಠೆಯ ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧನೆ-ಇವು ತತ್ಕ್ಷಣದ ಫಲಗಳಷ್ಟೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬಡತನ ಅಧಿಕವಾಗಿವುದರಿಂದ ಅನುಕೂಲಸ್ಥ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಡವೆನಿಸಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಭಾರತ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿ ಆಧಾರಿತ ಸಮಾಜ ಈಗ ನಗರೀಕೃತ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾಧಾರಿತ ಸಮಾಜವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ನೂತನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅನುಕೂಲಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಈ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಅರಿತ ಕೆಲವು ಪ್ರಗತಿಪರ ಹಾಗೂ ವಿವೇಕಿ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಒದಗಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ನಡುವೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಾ

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿತು. ಉದ್ಯಮಿಗಳೇ ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಒದಗಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಯಿದೆಯನ್ವಯ ಒದಗಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಎಂದು ಇವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1948 ರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನೇಮಕದಾರನೂ ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಒದಗಿಸಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವು: ಕುಡಿಯಲು ತಂಪಾದ ಹಾಗೂ ಚೊಕ್ಕಟವಾದ ನೀರು, ಶೌಚಗೃಹ, 250ಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಿರುವ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಾಹಾರ ಮಂದಿರ, 50ಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಮಹಿಳಾ ಕೆಲಸಗಾರರಿರುವ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲೂ ಶಿಶುವಿಹಾರ, ಕನಿಷ್ಠ 150 ಕಾರ್ಮಿಕರಿರುವ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹಾಗೂ ಉಪಾಹಾರ ಕೋಣೆಗಳು. ಸುರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಈ ಕಾಯಿದೆ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಆವಿ, ಹೊಗೆ, ದೂಳು ಮೊದಲಾದವು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಸರಿಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರತಿ 150 ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, 500 ಕೆಲಸಗಾರರಿರುವ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲೂ ರುಗ್ಣ ವಾಹನ (ಆಂಬ್ಯುಲೆನ್ಸ್)–ಇವು ಇರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬೇಲಿ ಅಥವಾ ಕಟಕಟೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಣೆಯ ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು, ಕನ್ನಡಕಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಂತೆಯೂ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಗಣಿ, ಪ್ಲಾಂಟೇಶಷನ್ ಹಾಗೂ ಬಂದರು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೂ ತರಲಾಯಿತು. 1952ರ ಗಣಿ ಕಾಯಿದೆ, 1951ರ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಕಾಯಿದೆ, ಭಾರತೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ನೌಕೆ ಕಾಯಿದೆ–ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಅಭ್ರಕ ಗಣಿ ಕಲ್ಯಾಣ ನಿಧಿಯ ಕಾಯಿದೆ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣ ಮೇಲ್ತೆರಿಗೆ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನೂ ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಮೊಬಲಗಿನಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೆದುರಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ 1948ರ ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾಜ್ಯವಿಮಾ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಉದ್ಯೋಗದಾತ, ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಅಂಶ ದಾನಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿದ ನಿಧಿಯಿಂದ ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಮಾ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಐದು ಬಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. 1 ಕಾಯಿಲೆಗಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 28 ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ವೇತನ ಸಹಿತ ರಜ 2 ಕಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಅವನ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಉಚಿತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ 3 ಮಹಿಳಾಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಪ್ರಸೂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗದಿನ ನೆರವು, 4 ವಿಕಲಾಂಗ, ಉದ್ಯೋಗಹಾನಿ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ನೆರವು ಮತ್ತು 5 ಮರಣಿಸಿದ ಕಾರ್ಮಿಕನ ಆಶ್ರಿತರಿಗೆ ಅವಲಂಬಿ ನೆರವು. 1952ರ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಭವಿಷ್ಯ ನಿಧಿ ಕಾಯಿದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾನೂನು.

ಕಾಯಿದೆಗೊಳಪಡದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಒದಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮನೋರಂಜನೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾಜ್ಯವಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಭವಿಷ್ಯ ನಿಧಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವು ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ ದ್ರವ್ಯ ನೀಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿದಾಗ ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಸೇವೆಗೂ ಆತನ ವೇತನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಷ್ಟು ಎಂದು ಹಣವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ ದ್ರವ್ಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳು ಉದಾರವಾಗಿ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಪುಸ್ತಕ, ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದುಂಟು. ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಸತಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಕರ್ತವ್ಯವಾದರೂ ಅನೇಕ ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಅನುದಾನದ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವಸತಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರು ವಾಸಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಬೆಲೆಗಳ ತೀವ್ರ ಏರಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿಸಲು ಅನುವಾಗುವಂತೆ ಬಳಕೆದಾರ ಸಹಕಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ನ್ಯಾಯಬೆಲೆ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಂಡವಾಳ, ಕಟ್ಟಡ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಯಮ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಮಗಳು ವಿಶೇಷ ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿರುವುವಾದರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಯೋಗ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕೆಲವು ಅಪ್ರಿಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಒದಗಿಸಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯದ ಅಧಿಕವೆಚ್ಚ ಈ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಗೆ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇದರ ಹೊರೆಯನ್ನು ವಹಿಸಲಾರದೆ ಅಥವಾ ವಹಿಸಲೊಲ್ಲದೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಯ ಹೊಣೆ ಉದ್ಯೋಗದಾತರರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಈ ಹೊಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವೂ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಮನರಂಜನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಆದರೂ ಸರ್ಕಾರ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಉದ್ಯೋಗದಾತರನ್ನೂ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಸಹಾಯ ದ್ರವ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಇವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬಹುದು. ಅಹಮದಾಬಾದ್ ಹತ್ತಿ ಗಿರಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ, ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ ಹಾಗೂ ಕಾನ್ಪುರದ ಮಜ್ದೂರ್ ಸಭಾ–ಇವು ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿಲ್ಲ. ಇವು ಕೇವಲ ಮುಷ್ಕರ ಮಂಡಳಿಗಳಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಲ್ಲವೆಂಬುದು ಒಂದು ಟೀಕೆ. ಇವುಗಳ ಹಣದ ಕೊರತೆಯೂ ಈ ಬಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಇವುಗಳ ಅನಾವಸ್ಥೆಗೆ ಇತರ ಕಾರಣಗಳು.
(ಎ.ಬಿ.ಎ.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು : ಇತರರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ತಮ್ಮ ನೇಮಕದಾರರ, ಉದ್ಯೋಗದಾತರ, ಧಣಿಗಳ ಅಥವಾ ಯಜಮಾನರ ಕೈಕೆಳಗೆ, ದುಡಿಯುವ ಜನರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಧಿಸಿದಂತೆ ರಚಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು (ಲೇಬರ್ ಲಾಸ್). ಇವನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾನೂನುಗಳು ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕಾ ನ್ಯಾಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವವರು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಕಾನೂನುಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೇ ಸೂಕ್ತ. ಉದ್ಯೋಗದಾತನಿಗೂ ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವನಿಗೂ ಏರ್ಪಡುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಯಜಮಾನ–ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ವಾಸ್ತವವಾಗಿರಲಿ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಉದ್ಭವಿಸುವಂಥದಾಗಿರಲಿ, ಕಾರ್ಮಿಕನ ದುಡಿಮೆ ದೈಹಿಕವಾದ್ದಾಗಿರಲಿ, ಮಾನಸಿಕವಾದ್ದಾಗಿರಲಿ–ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲಸಗಾರ ನೇಮಕದಾರನಿಗೆ ಅಧೀನನೇ ಅಲ್ಲವೇ–ಎಂಬುದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ದುಡಿಯುವವನಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಧೀನವರ್ತಿ ಕೆಲಸಗಾರ ಯಾರು, ಸ್ವತಂತ್ರ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರ ಯಾರು–ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ವೃತ್ತಿಪರಿಣತರ ದುಡಿಮೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೂಡ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ . ಕೆಲಸಗಾರನ ಕೆಲಸದ ವಿಧಾನ, ಗುಣ ಮತ್ತು ಪರಿಮಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಯಜಮಾನನ ಹತೋಟಿ ಇರುವೆಡೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆ, ನಿರುದ್ಯೋಗ ನಿವಾರಣೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಮುಷ್ಕರಗಳು, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಬೀಗಮುದ್ರೆ–ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೂ ಈ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲೇ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನ ಒಳಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಉತ್ಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಮಾಲೀಕರೂ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ

ಸಹವರ್ತಿಸಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಕರ್ತವ್ಯ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ನಿಷ್ಪಕ್ಷದೃಷ್ಟಿ, ನೀತಿಪಾಲನೆ, ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಏಕರೂಪತೆ, ಜನತೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಆಡಳಿತ-ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯವು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯವೂ ಆದಂಥವು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕಾಕರಣದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯೋಗದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಸರ್ಕಾರ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. 1881ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಾದ ಹತ್ತಿಗಿರಣಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಉದ್ಯೋಗ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದರ ಅನಂತರ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಬಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಕಾಯಿದೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದುವು. 1948ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರ ಆರೋಗ್ಯ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಕಲ್ಯಾಣ, ವಯಸ್ಕರ ಕೆಲಸದ ಅವಧಿ, ಕಿರಿಯರ ನೇಮಕ, ಕೂಲಿಸಹಿತ ರಜಾ ನೀಡಿಕೆ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಡೆಯ, ಅನುಭವದಾರ, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮುಂತಾದವರ ಹೊಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹೊಣೆ ನಿರ್ವಹಿಸದಿರುವುದು ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧ.

ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: ವಿದ್ಯುತ್ ಅಥವಾ ಬೇರಾವ ನಿರ್ಜೀವಿ ಶಕ್ತಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುವುದು ಒಂದು ವಿಧವಾದರೆ, ಅಂಥ ಯಾವ ನಿರ್ಜೀವಿ ಶಕ್ತಿಯ ನೆರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧ. 10 ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಮೊದಲನೆಯ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ 20 ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಕನಿಷ್ಠ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಉತ್ಪಾದನಾಲಯಗಳು ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಗಣಿ, ರೈಲ್ವೆ ರನಿಂಗ್ ಷೆಡ್ ಇವು ಈ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯ ರದ್ದಿ, ದೂಳು, ಹೊಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಚ್ಚಾಟನೆಗೆ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಶಾಖ ಹಿತಕರವಾದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಅತಿ ಶೈತ್ಯ ಇರಬಾರದು. ಕಾರ್ಮಿಕನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವುಂಟಾಗಬಾರದು. ಅಧಿಕ ಸಂದಣಿಯನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುವುದೂ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಸಾಧನೆಯೂ ಮುಖ್ಯವೇ. ಅಪಾಯಕಾರಿ ಯಂತ್ರಗಳ ಸುತ್ತ ಬೇಲಿ ಅಥವಾ ಕಟಕಟೆ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು. ಅಂಥ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹ, ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಉಪಾಹಾರ ಮಂದಿರ, ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೋಣೆಗಳು-ಇಂಥ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ದುಡಿಮೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 14 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಷ್ಟ ಪರಿಹಾರ ಕಾಯಿದೆ: ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ, ನೆಮ್ಮದಿ ಭಂಗವಾಗದಂತೆ, ಅವನ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಮತ್ತು ಅಂಥ ಇತರ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ದುಡಿಮೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಕ್ಷತಿ ಅಥವಾ ಸಾವಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವ ಕಾಯಿದೆ 1923ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನೊಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಅವರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ತೊಂದರೆಯ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ 1923ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಷ್ಟ ಪರಿಹಾರ ಕಾಯಿದೆ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿ ಮರುವರ್ಷದಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. 400 ರೂ.ಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ಮಾಸಿಕ ಕೂಲಿ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೂ ಇದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದ್ಯೋಗದ ಫಲವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕ್ಷತಿಗೆ (ಇಂಜುರಿ) ಮತ್ತು ಆ ಕ್ಷತಿಯಿಂದಾದ ಪ್ರಾಣನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನೇಮಕದಾರ ನೀಡಬೇಕಾದ ಪರಿಹಾರದ ದರಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವೂ ಒಬ್ಬ ಕಮಿಷನರನ್ನು ನೇಮಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸಿದ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನೇಮಕದಾರನ ವಿರುದ್ಧ ದಾವ ಹೂಡಲೂ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ಕಾಯಿದೆಯನ್ವಯ ಹೆಚ್ಚು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲ. ನೇಮಕದಾರನೇ ಕಾರ್ಮಿಕನ ಕ್ಷತಿ ಅಥವಾ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣನಲ್ಲದಿದ್ದಾಗಲೂ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕೆಲಸದ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಪರಿಚಿತನೊಬ್ಬನಿಂದ ಕೊಲೆ ಆದಾಗಲೂ ನೇಮಕದಾರ ಪರಿಹಾರ ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಘಟನೆಯ ದಾಖಲೆಯಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು.

ಕೂಲಿ ಪಾವತಿ ಕಾಯಿದೆ (1936): ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಅಥವಾ ರೈಲ್ವೆಗಳ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕೂಲಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಮಯ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನಿಬಂಧಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೂ (ಎಸ್ಟಾಬ್ಲಿಷ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್) ಇದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಟ್ರಾಮ್‌ವೇ, ಮೋಟಾರ್ ಸಾರಿಗೆ, ಬಂದರು, ಗಣಿ, ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್, ಕಾರ್ಯಗಾರ ಮುಂತಾದವೆಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉದ್ಯೋಗ ವಲಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಅವಧಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬಾರದು. 1,000 ಜನಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪನವೂ ಕೂಲಿ ಅವಧಿಯ ಕೊನೆಯ ದಿನ ಕಳೆದ ಏಳು ದಿನಗಳೊಳಗೆ ಅವರಿಗೆ ಕೂಲಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಹತ್ತು ದಿನಗಳೊಳಗಾಗಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವ ಉದ್ಯೋಗಿಯನ್ನಾದರೂ ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದಾಗ, ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಆ ದಿನದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಕೆಲಸದ ದಿನ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗೆ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಉದ್ಯೋಗಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕೂಲಿಯ ಮೊಬಲಗಿನಿಂದ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಲಾದವಕ್ಕಲ್ಲದೆ ಬೇರಾವುದಕ್ಕೂ ಹಣವನ್ನು ಕಳೆಯಬಾರದು. ಕೂಲಿ ಪಾವತಿ ಕಾಯಿದೆಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾದ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನೇಮಕದಾರನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರಾದವರ ಬಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಪ್ರಕಟನೆ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕು.

ಕನಿಷ್ಠ ಕೂಲಿ ಕಾಯಿದೆ (1948) : ವಿವಿಧ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಕೂಲಿಯನ್ನು ನಿಗದಿ ಮಾಡಲು ಈ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ದತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಧಿಕಾರ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಅವುಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ. ನಿಗದಿಯಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಕೂಲಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಕೊಡುವ ಯಜಮಾನ ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಅವನಿಗೆ ಸಜಾ ಅಥವಾ ಜುಲ್ಮಾನೆಯನ್ನು-ಅಥವಾ-ಎರಡನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬಹುದು.

ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ರಾಜ್ಯ ವಿಮಾ ಕಾಯಿದೆ (1948) : ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಕಾಯಿಲೆ, ಪ್ರಸೂತಿ, ಅಂಗಹಾನಿ, ಅವಲಂಬಿಗಳು, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪರಿಕ್ಷಣ-ಮುಂತಾದವಕ್ಕಾಗಿ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವುದು ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ರಾಜ್ಯ ವಿಮಾ ನಿಧಿಗೆ ಸರ್ಕಾರವೂ ಯಜಮಾನರೂ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳೂ ಅಂಶದಾನ (ಕಾಂಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್) ನೀಡಬೇಕು. ಉದ್ಯೋಗಿಯ ಅಂಶದಾನವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಕೂಲಿಯಿಂದ ಕಳೆದು ನಿಧಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಭಾರ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ರಾಜ್ಯ ವಿಮಾ ಕಾರ್ಪೋರೇಷನ್ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ, ನೇಮಕದಾರರ, ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯ ವೃತ್ತಿ ನಿರತರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಇದರ ಸದಸ್ಯರು.

ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಭವಿಷ್ಯ ನಿಧಿಗಳ ಕಾಯಿದೆ (1952): ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಾಪನದ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯ ನಿಧಿ (ಪ್ರಾವಿಡೆಂಟ್ ಫಂಡ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಉದ್ಯೋಗಿಯ ಕೂಲಿಯ ಮೊಬಲಗಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನೇಮಕದಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಿ ಇವರಿಬ್ಬರಿಂದಲೂ ಅಂಶದಾನ ಪಡೆದು, ಉದ್ಯೋಗಿ ನಿವೃತ್ತನಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಬಡ್ಡಿಯೊಂದಿಗೆ ವಾಪಸು ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದಗಳ ಕಾಯಿದೆ (1947): ನೇಮಕದಾರರಿಗೂ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ವಿವಾದ ಉದ್ಭವಿಸದಂತೆ ತಡೆಯುವುದೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ಉದ್ಭವಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಪಡಿಸುವುದು ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ನಿಗದಿ ಮಾಡಲಾದ ಕನಿಷ್ಠ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಲ್ಲದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸ್ಥಾಪನದಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು. ನೇಮಕದಾರ, ಕಾರ್ಮಿಕರು-ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಮಸಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿರುವ ಈ ಸಮಿತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಮತ್ತು ನೇಮಕದಾರರ ನಡುವೆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಸಮಿತಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಾದರೂ ವಿವಾದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಧಾನ ನಡಸಿ ರಾಜಿ ಮಾಡಿಸಲು ಸಂಧಾನಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವುಂಟು. ಅವರಿಂದ ವಿವಾದ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ಕ್ರಮಗಳು ಇವು : 1 ರಾಜಿ ಮಂಡಳಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ವಿವಾದದ ಸಲ್ಲಿಕೆ; 2 ವಿವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ವರದಿ ಒಪ್ಪಿಸಲು ವಿಚಾರಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಅದರ ಸಲ್ಲಿಕೆ; 3 ಕೆಲಸಗಾರರ ವಜಾ, ಅವರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ರದ್ದು, ಮುಷ್ಕರ, ಬೀಗಮುದ್ರೆ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಂತೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು ; 4 ವಿವಾದದ ಬಗ್ಗೆ ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯ (ಅಡ್ಜುಡಿಕೇಷನ್) ನೀಡಲು ನ್ಯಾಯಪೀಠವೊಂದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದು. ವಿವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಂಚಾಯಿತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬಹುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾನಾ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳ (ಅಥಾರಿಟೀಸ್) ರಚನೆ, ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಭಾರ, ಕರ್ತವ್ಯ–ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾನೂನಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಬೀಗಮುದ್ರೆಗೆ ಕಾರಣರಾದವರು ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹರು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ನೇಮಕದಾರರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಅಖಿಲಭಾರತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಹಿಳಾ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸೂತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಬಳ ಸಹಿತ ರಜಾ ನೀಡಿಕೆ, ಹಡಗು ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರ ಉದ್ಯೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣ, ವ್ಯಾಪಾರ ನೌಕೆಗಳ ಕಲಾಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ರಚನೆ–ಮುಂತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟೋದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. (ಬಿ.ವಿ.ಬಿ; ಆರ್.ಕೆ.; ಜಿ.ಬಿ.ಕೆ.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನ : ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಸಂಭ್ರಮದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉತ್ಸವ ದಿನ (ಲೇಬರ ಡೇ). ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮೆರವಣಿಗೆ, ಪ್ರದರ್ಶನ, ಸಭೆ–ಇವು ಆ ದಿನದ ವಿಶೇಷಗಳು.

ಬಹುತೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವನ್ನು ಮೇ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲ ದಿನದಂದು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದು ಈ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೇ ದಿನಾಚರಣೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಬದಲು ರೋಮಿನ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇ 1 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಜಾ ದಿನ.

ಹಳೆಯ ಮೇ ದಿನಾಚರಣೆಯೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದು ಅನೇಕ ಸಮಾಜವಾದಿ ಲೇಖಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಅದು ಬೇರೆ, ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನ ಬೇರೆ–ಎಂದೂ ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಶುಭಯುಗದ ಉದಯದ ಕುರುಹಾಗಿ ಮೇ 1ರಂದು ಉತ್ಸವಾಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರಾಬರ್ಟ್ ಓವೆನ್ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ 1889ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಮೇ ದಿನಾಚರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ವರ್ಷ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶ ಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯದ ಪ್ರಥಮ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಮೇ 1ನೆಯ ದಿನಾಂಕವನ್ನು (ಅದು ವಾರದ ಯಾವ ದಿನವೇ ಬರಲಿ) ವಾರ್ಷಿಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಸವದಿನವೆಂದು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು. ಮೇ 1ರಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಜಾದಿನವೆಂದು ಘೋಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಲು ನೇರ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು.

1890ರ ದಶಕದಿಂದ ಯುರೋಪಿನ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೇ ತಿಂಗಳ 1ರಂದು ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ರಜಾದಿನ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶವೇ ಮುಂತಾದ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದಿನಾಚರಣೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೇ ದಿನದ ಉತ್ಸವ–ಕವಾಯಿತು ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತವಾದ್ದು. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವನ್ನು ಮೇ ದಿನದ ಅನಂತರದ ಪ್ರಥಮ ಭಾನುವಾರದಂದು ಆಚರಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಸಭೆ ಸೇರುವುದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಆಚರಿಸಿದ್ದು 1892ರಲ್ಲಿ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೇ ದಿನವೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನ. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೆಯ ದಶಕದ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧದಲ್ಲಿ–ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗಿನಿಂದ–ಇದರ ಆಚರಣೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮೇ ದಿನಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ನಾವಿಕರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಘೋಷಣೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರದರ್ಶನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೈಡ್ ಪಾರ್ಕಿನ ಮೇ ದಿನದ ಉತ್ಸವಸಭೆಗೆ ಹೋದರು (1925). ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1927 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಈ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳವರು, ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಬುದ್ಧಿ ಜೀವಿಗಳು ಮಾತ್ರ. 1927ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಪ್ರದೇಶ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮೇ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸಿದಾಗ ಪೋಲೀಸರು ಅನೇಕ ನಿರ್ಬಂಧಕಾಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. 1928 ರಿಂದ 1934ರ ವರೆಗೆ ಆ ಉತ್ಸವಾಚರಣೆಯ ದಿನದಂದು ದಿನಾಚರಣೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅನೇಕ ಮುಷ್ಕರಗಳು ನಡೆದುವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಆ ದಿನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸತೊಡಗಿದವು. 1969ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಭಾರಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಭವನದ ಬಳಿಗೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಿದುವು.

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಮವಾರದಂದು ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ದಿನವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರು ನೈಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಲೇಬರ್ ಎಂಬ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳವರು. 1882, 1883 ಮತ್ತು 1884ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನದಂದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಿದರು. ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಮವಾರವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅಂದು ರಜಾ ಘೋಷಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು 1884ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಚಳವಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಿತು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಾಲೊರಾಡೂ ರಾಜ್ಯ ಆ ದಿನವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವೆಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲು 1887ರ ಮಾರ್ಚಿ 15ರಂದು ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿತು. ಇದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇತರ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಅನುಸರಿಸಿದುವು (ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ನ್ಯೂ ಜರ್ಸಿ, ಮೆಸಾಚುಸೆಟ್ಸ್). ಅಮೆರಿಕಾದ್ಯಂತ ಅಂದು ರಜಾ ದಿನವೆಂದು ಘೋಷಿಸುವ ವಿಧೇಯಕಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ 1894ರ ಜೂನ್ 28ರಂದು ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿತು. ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಸಮ್ಮತಿಸಿ, ಆ ಪ್ರಕಾರ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿದುವು. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನಾಚರಣೆಗೆ ಕಾನೂನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾನೂನಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಗವರ್ನರುಗಳು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಘೋಷಣೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕ ಕೆನಡಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಜನರೂ ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಭೆ, ವನಭೋಜನ, ಪ್ರದರ್ಶನ, ಮೆರವಣಿಗೆ, ಭಾಷಣ, ಕ್ರೀಡೆಗಳು–ಇವು ಅಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ : ಕೂಲಿಗಾರರ ಅಥವಾ ಸಂಬಳಗಾರರ ಸಂಘ (ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್: ಲೇಬರ್ ಯೂನಿಯನ್). ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಹಿತಸಾಧನೆ ಅಥವಾ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದ, ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿವೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಕೂಲಿಗಾರರ ನಿತ್ಯಕೂಟ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೀವನಸ್ಥಿತಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ಈ ಕೂಟದ ಉದ್ದೇಶ–ಎಂದು ಸಿಡ್ನಿ ಮತ್ತು ಬೀಟ್ರೈಸ್ ವೆಬ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೂಟವೇ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ. ಈ ಕೂಟ ಕಾರ್ಮಿಕರ ದೈನಂದಿನ ದುಡಿತದಲ್ಲಿ ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಬೇಕು–ಎಂಬುದು ಜಿ.ಡಿ.ಎಚ್.ಕೋಲ್‌ನ ಮತ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಕೂಡಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದು ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರ ಉದ್ಯೋಗ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಸುಧಾರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಆರ್.ಎ. ಲೆಸ್ಟರ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಸಂಘ. ಶ್ರಮದ ಬಿಕರಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪಾದನೆ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉದ್ಯೋಗದಾತರೊಡನೆ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಕೂಟಗಳು ಉದ್ಯೋಗದಾತರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂದು ಕನಿಸನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಮಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅದರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ದೇಶದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಕಾರ್ಮಿಕ

ಸಂಘಗಳ ಪರಮ ಗುರಿ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹೆಣಗಬೇಕು-ಎಂದು ವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ರಚನೆ : ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ರಚನೆ ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳು. ತಮ್ಮ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲೂ ಅವುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲೂ ಇತರ ಸಮಾನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘಗಳೊಡನೆ ನಗರ, ಪ್ರದೇಶ, ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ ಸಂಘಟನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪರವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾಗಿ ಮಾತಾಡಬಲ್ಲ ಸಂಘಟನೆ-ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ-ಇದರ ಅಂತಿಮಗುರಿ. ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸೇರಿ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಆಡಳಿತದ ನಾನಾ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ ನೀಡುವುದೂ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸುವುದೂ ಸೂಕ್ತಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ನಡೆಸುವುದೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯಭಾರ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಲಾಪಗಳು : 1 ಚಳವಳಿ : ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಕೂಲಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಬೇಕಾಗುವ ಉತ್ತಮ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಯುತ ದುಡಿತದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು - ಇವಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮುಷ್ಕರ, ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ, ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 2 ಭ್ರಾತೃತ್ವ ಕಲಾಪಗಳು : ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ, ನಿಧಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಹಾಯಾರ್ಥ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬೇನೆಬಿದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ಆಕಸ್ಮಿಕಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿವಾದಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಮುಷ್ಕರ ಮತ್ತು ಬಹಿಷ್ಕಾರಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಈ ನಿಧಿಯಿಂದ ಸಹಾಯ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಸೌಹಾರ್ದ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆತ್ಮಗೌರವದ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಾವಲಂಬನ ಮತ್ತು ಒಗ್ಗಟ್ಟುಗಳ ಪ್ರಥಮ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾರಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು; ಆಟಪಾಟಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು; ಮನೋರಂಜನೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು; ಉತ್ತಮ ವಸತಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವುದು-ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಇವು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾನೂನಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕೆಲವು ಸಂಘಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. 3 ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಇಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವಬೀರಬೇಕೆಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಇವು ಬಯಸುತ್ತವೆ. ಹಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪ್ರಬಲ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷ ಅನೇಕ ಸಲ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಇಂಥ ಕಲಾಪಗಳು ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದವು. 4 ಸಂಘಟನೆ ಕಲಾಪಗಳು : ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಲಾಪಗಳು ಇಂದು ಬದಲಾಗುತ್ತಿವೆ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಘಟನೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶಿಸ್ತಿನ ಸಂವರ್ಧನೆ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಟ್ಟಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳ ವಿವಿಧ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮಂಡಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪರ್ಯವೇಕ್ಷಣೆ; ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಂಘಟನೆ; ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕ್ರೀಡೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಘಟಿಸುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ನೋಂದಾಯಿಸುವುದು; ನಿಧಿ ಕೂಡಿಸುವುದು. 5 ಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಲಾಪಗಳು: ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವುದು; ಕೃಷಿಕರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡಲು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪುನರ್ರಚನೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಿಯೋಗಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಓದಲು, ಬರೆಯಲು ಮತ್ತು ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಕಲಿಸುವುದು; ಅವರಿಗೆ ಸದ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು; ಉದ್ಯೋಗ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಕ್ಲಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವುದು. 6 ಉತ್ಪಾದನ ಕಲಾಪಗಳು: ಸಮಾಜವಾದಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯೊಂದೇ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯಲ್ಲ. ಜನರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೂ ಅಗತ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಜಾಣತನ ಮತ್ತು ದಕ್ಷತೆಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಜ್ಞ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗವನ್ನು ಇದು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಉದ್ದಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಗುರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 7 ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕಲಾಪಗಳು: ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಕ್ಷಣೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸುತ್ತದೆ. 8 ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ವಿಮಾಯೋಜನೆ: ಮುಪ್ಪು, ಕಾಯಿಲೆ, ವಿಕಲಾಂಗ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡಲು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಹೊಣೆಯಾಗಿದೆ. 9 ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಸಹಾಯ, ಸ್ತ್ರೀ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶಿಕ್ಷಣ-ಇವು ಸ್ತ್ರೀ ವಿಭಾಗದ ಕಲಾಪಗಳು. 10 ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅವಲಂಬಿತರಿಗೆ ನೆರವು: ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಚಾರಗಳು, ಪ್ರಸೂತಿ ವಿಜ್ಞಾನ-ಇವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಚರ್ಚಾಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹೆಂಡಂದಿರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದೂ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ದೊರಕಿಸುವುದೂ, ಅವರಿಗೂ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಬಾಲವಾಡಿಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ನಡೆಸಲು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿವೆ. 11 ಹಣಕಾಸು: ಸದಸ್ಯರ ಚಂದಾ, ಕ್ರೀಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಹಣ ಸಂಪಾದನೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮಂಡಳಿಗಳಿಂದ ದೇಣಿಗೆ-ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹಣ ಕೂಡಿಸುತ್ತವೆ. 12 ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಲಾಪಗಳು: ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಇಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಕಲಾಪಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಸಂಘ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಬಂದ ನಿರ್ಣಯಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿಧೇಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಅವನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಅಯೋಗ್ಯ ಉದ್ಯೋಗದಾತರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿ, ಬಲವಾದ ಅಡಿಪಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಂಘಗಳ ಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳಿವೆ. ಸಮಾಜಘಾತಕ ಮತ್ತು ದೇಶದ್ರೋಹಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇವು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರಿಗೆಲ್ಲ ಏಕರೂಪದ ಕೂಲಿ ದೊರಕಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕ ಕೂಲಿಗಳು ದೊರಕದಂತಾಗಬಹುದು. ಇವು ನಿಧಾನಗತಿ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಅವು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವಂತೆ ಬಲವಂತ ಮಾಡಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನ ತಗ್ಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಅಲ್ಪಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಇವು ಮುಷ್ಕರ ಘೋಷಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ಕ್ರಮಗಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾನಿಕಾರಕ. ಇವು ಕೆಲವು ಸಲ ಕೃತಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರಿಗಷ್ಟೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಹಠಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಚಳವಳಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿರುವವರೂ ಉಂಟು.

ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ : ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಳಸಿದವರು ವೆಬ್ ದಂಪತಿಗಳು. ವೇತನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಕ್ರಮದ ಉದ್ದೇಶ. ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕ ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿರುವ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಧಾನವೇ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ವಿಧಾನವಿದು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ತತ್ತ್ವವೂ ವಿಧಾನವೂ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಇದು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ನೈಜತೆಯನ್ನು ಉಭಯಪಕ್ಷಗಳೂ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ. ವೇತನಗಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದ ಷರತ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಡಂಬಡಿಕೆಗೆ ಬರುವಾಗ, ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧದ ಹಿತಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ

ಸಂಘಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸಮಾಲೋಚಿಸಬೇಕು. ಲಿಖಿತ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ, ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಬೇಕು. ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಸಂಘಗಳು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗಬೇಕು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕೂಲಿ, ದುಡಿತದ ಅವಧಿ, ಕೆಲಸದ ಷರತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಆರ್ಥಿಕ ಉದ್ದೇಶ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಭದ್ರತೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಭದ್ರತೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮಂಡಳಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ–ಇವು ಆರ್ಥಿಕೇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಯಸುವ ಉದ್ದೇಶಗಳಿವು : ಉದ್ಯಮವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು; ಉದ್ಯೋಗದ ದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು; ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಪೇಟೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ, ಉದ್ಯಮಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ; ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ.

ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: 1 ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವು ಉದ್ಯಮಗಳ ಉದ್ಯೋಗದಾತರೊಡನೆ ನಡೆಸುವ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ. 2 ಸಾಂಘಿಕ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಅನೇಕ ಸಂಘಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಂಘಿಕ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯು ನಗರವ್ಯಾಪಿ, ಪ್ರದೇಶವ್ಯಾಪಿ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿರಬಹುದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ ವಿಫಲವಾದಾಗ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ್ದು. ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇಂದಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಶಿಶು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈ ಕಸಬುದಾರರ ಸಂಘಗಳು ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಅವು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಂಘಗಳು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆಗಳು. ಇವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೋಕಸೇವಾಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪದ್ಧತಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಹುಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹೋರಾಟದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಶೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಒಕ್ಕೂಟಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರ ಎಂದು ಸಾರಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವರನ್ನು ನಿರ್ದಯವಾಗಿ ದಂಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟೀತೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಆಡಳಿತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಕೂಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ 1799–1800ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಠಿಣವಾಗಿದ್ದವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಗುಪ್ತಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಉದ್ಯೋಗದಾತರೊಡನೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ಸಮಾಲೋಚಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಯುತ ಇತ್ಯರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಷ್ಕರಗಳು, ಹಿಂಸಾಕೃತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ನಾಶ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಸ್ನೇಹಸಂಘಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ. ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅವರ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದವು.

ಕೂಟನಿರ್ಬಂಧಕ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟದ ಫಲವಾಗಿ 1824ರಲ್ಲಿ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಮ್ಮ ಕೂಲಿ ಮತ್ತು ಕೆಲಸದ ಅವಧಿ ಬಗ್ಗೆ ಉದ್ಯೋಗದಾತರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಲು ಈ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿತು. ಇದು ಅತೃಪ್ತಿ ಅಸಮಾಧಾನಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಮುಷ್ಕರಗಳು ಹಬ್ಬಿದವು. ಶಾಂತಿಭಂಗದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿ 1825ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. 1824ರ ಅನಂತರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಬೆಳೆದವು. 1834ರಲ್ಲಿ ರಾಬರ್ಟ್ ಓವೆನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಂಘವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು (ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕನ್ಸಾಲಿಡೇಟೆಡ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್). ಆರ್ಥಿಕ ಪುನರ್ರಚನೆಯೇ ಇದರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದು ತನ್ನ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸದೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಸ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅವರು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಕಾಯಿದೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಚಾರ್ಟಿಸ್ಟ್ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಅವರು ಬೆಂಬಲಿಸಿದರು. ಅದು ಕೂಡ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. 1843ರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1851ರಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರುಗಳ ಸಮೇಕಿತ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆಲ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೇಕಿತ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ.

1869 ರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ತಮ್ಮ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಹಿಂಸೆ, ಹಾಹಾಕಾರ ಮತ್ತು ಮುಷ್ಕರಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು 1867 ರಲ್ಲಿ ಆಯೋಗವೊಂದನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. 1871ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದದ್ದು ಈ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯ ಫಲ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. 1874ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಫಲವಾಗಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮಾಯವಾದವು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಅಯಶಸ್ವಿಯಾದವು. ಆದರೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಕುಂದಲಿಲ್ಲ. 1890ರಲ್ಲಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಮೇಕಿತ ಸಂಘವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ 1893ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷ 1906ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅವರ ಪಕ್ಷದ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರಕಿತು. ಅದು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸಿವೆ.

1900ರಲ್ಲಿ ಟಾಫ್ ವೇಲ್ ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿದರು ಇದು ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಗೆ ತುಂಬ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಇದನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲು ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಮೇಕಿತ ಸಂಘದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಗಾದ ಹಾನಿಯನ್ನು ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀರ್ಪು ನೀಡಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಇದರಿಂದ ಆದ ಆಘಾತ ಅಗಾಧ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಮುಷ್ಕರಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಹಾನಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲೂ ಸಂಘಗಳು ನಿಧಿಯನ್ನು ಪೋಲುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಲು ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ನಿಧಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಕ್ಷದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಂತಾಯಿತು. 1906 ರವರೆಗೆ ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವುದು ಒಂದು ದಂಡಾರ್ಹ ಅಪರಾಧವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮುಷ್ಕರವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಪಿತೂರಿ ಆರೋಪದ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಕರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಲಿಕರ ನಡುವಿನ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮುರಿಯು ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅವರು ಪರಿಹಾರ ಕಟ್ಟಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರ್ಟ್ ಆದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳು (ಕ್ವೀನ್– Vs – ಲೀಥಮ್ – 1901, ಟ್ಯಾಫ್‌ವೇಲ್ ರೈಲ್ವೇ ಕಂಪನಿ – Vs – ಅಮೂಲ್ಗಮೇಟೆಡ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ರೈಲ್ವೆ ಸರ್ವೆಂಟ್ಸ್ – 1901) ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ರೊಚ್ಚಿಗೆಬ್ಬಿಸಿದವು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಣ ಕೂಡಿಸುವುದೂ ಕಾನೂನು ಬದ್ಧವೆಂದು ಸಾರಲಾಗಿದ್ದು 1913ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ. ಕಾರ್ಮಿಕಸಂಘ ಚಳವಳಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಸಂಭವಿಸಿತು. ವೇತನಗಳು ಇಳಿದವು. ಮುಷ್ಕರಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. 1919ರ ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೇ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾದರು. ಲಂಡನ್ನಿನ ನೌಕಾ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮುಷ್ಕರವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದಾತ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಂದಾಳು ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಬೆವಾನ್. ಇದರಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಜಯ ದೊರಕಿತು. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮುಷ್ಕರ ಕಾರಣ, ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪಕ್ಷವೂ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ 1929ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪಕ್ಷ ಈ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ.

1946ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿವಾದಗಳ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು.

1946ರ ಅನಂತರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಇವು ಅನೇಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿವೆ. ಉದ್ಯಮ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಕೆಲಸ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಒಟ್ಟು ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 25ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾರಂಭದ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಅಂಗರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ವಿಲೀನೀಕರಣ, ವೇತನ ಸಮಾಲೋಚನೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಒಡೆತನದ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ಉತ್ಪಾದನೆಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ–ಇವು ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಕಾರಣ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಒಕ್ಕೂಟಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದು 1868 ರಲ್ಲಿ. ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಹಾಸಭೆ, ದೇಶದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು. ಇದರ ಮಹಾ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು 1921 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 186ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 18 ದೊಡ್ಡವು. ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 85 ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಎರಡು: 1 ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ದುಡಿಮೆಗಾರರ ಸಂಘ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಜನರಲ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ ಯೂನಿಯನ್) ಮತ್ತು 2 ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರಸಭಾ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘ (ಜನರಲ್ ಅಂಡ್ ಮುನಿಸಿಪಲ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ ಯೂನಿಯನ್). ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಹಿಳೆಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವೂ ಸ್ವತಂತ್ರ. ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಅಂಗರಚನೆಯುಂಟು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಘವೂ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತದೆ; ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಕಾರ್ಮಿಕರೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಹಾಯಮಾಡಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿವೆ. ವೇತನ ಸಮಾಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಮತ್ತು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಮಾ ಕಾನೂನು, ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಮಾ ಕಾನೂನು, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾಲೇಜುಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಳಿಗಳು–ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾರಿಗೆ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಶಿಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿವೆ. ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕರ ವಾಸ್ತವಿಕ, ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಮಹತ್ತ್ವದ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳ ನೆಲೆಬೆಲೆಗಳ ನೈಜಕಲ್ಪನೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಟನೆಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಚಾರಗಳು, ದೇಶದ ರಕ್ಷಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅವು ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನ ಮತ್ತು ದುಡಿತದ ಅವಧಿಗಳ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುವು. ಈ ಬೇಡಿಕೆಗಳ ಪೂರೈಕೆಯಾಗದಿದ್ದಾಗ ಅವು ಮುಷ್ಕರ ಮತ್ತು ಬಹಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಈ ಸಂಘಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವೇತನಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ನೇಹ–ಸಂಘಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

1820ರ ಅನಂತರವೇ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ನಿಜವಾದ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು. ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಕೆಲಸ ನಷ್ಟ, ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಏಳಿಗೆ, ನಗರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ–ಇವು ವೇತನವನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದವು. ಆಗಾಗ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮುಗ್ಗಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ವೇತನ ದರಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಏರಿಳಿತಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದವು. ತಾವು ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿಯ ಯಜ್ಞಪಶುಗಳೆಂಬ ಭಾವನೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಹಕ್ಕುಗಳ ನೈಜಕಲ್ಪನೆ ಅವರಿಗೆ ಆದದ್ದು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ಮತದಾನ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ದೊರಕಿದ ನಂತರ ಅವರು ತಂತಮ್ಮ ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವು. ಇವು ಮುಷ್ಕರ ನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಷ್ಕರಗಳನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಮ್ಮಾರರು, ಮುದ್ರಣಕಾರರು, ಬಡಗಿಗಳು ಮತ್ತು ನೇಕಾರರು ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಇವರೇ. ಈ ಸಂಘದ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಮ್ಮ ಕೂಲಿ ಮತ್ತು ಕೆಲಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ, ವಿಶಾಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆದ್ದರು. 1837ರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವಿಪ್ಲವಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಎದುರಿಸುವುದು ತುಂಬ ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡವು.

1861–65ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪುನಶ್ಚೇತನಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಏರುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವನ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವೇತನ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. 1863–66ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಲು ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ರೈಲ್ವೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. 1870ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 32 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಭೆ, ಅಚ್ಚುಕೂಟ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಭೆಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವನ್ನು 1866ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1870ರಲ್ಲಿ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಇದರಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದವು. 1872ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘ ಕುಸಿದುಬಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕೆಲಕಾಲ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. 1869ರಲ್ಲಿ ನೈಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಲೇಬರ್ ಎಂಬ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ದಿನಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಗಂಟೆ ದುಡಿತ, ಉತ್ಪಾದಕರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಹಣದ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು, ಕಡ್ಡಾಯದ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದು, ವರಮಾನ ಮತ್ತು ವಾರಸುದಾರ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರುವುದು, ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣಯೋಜನೆಯನ್ನು ಫಲಪ್ರದಗೊಳಿಸುವುದು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಸಂಘದ ಉದ್ದೇಶಗಳು. 1880ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಂದೋಲನವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಈ ಸಂಘವು ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಮುಷ್ಕರ ಮತ್ತು ಬಹಿಷ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಅರೆಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಸಣ್ಣ ಪಟ್ಟಣಗಳ ವರ್ತಕರು, ಯಂತ್ರ ಕೆಲಸಗಾರರು ಮತ್ತು ಕೃಷಿಕರು ಈ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಾದರು.

ವಿವಿಧ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿದ್ದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಈ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನೈಟ್ಸ್ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿತು. ಅಯಶಸ್ವಿ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಈ ಸಂಘದ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿದವು. ಕ್ರಮೇಣ ನೈಟ್ಸರಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಅವರ ಸಂಘಗಳು ಚದರಿಹೋದವು. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಂಘಟಿತ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮಹಾಸಂಘ (ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಆರ್ಗನೈಸ್ಡ್ ಟ್ರೇಡ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಲೇಬರ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಂಘದೊಂದಿಗೆ ಅದು ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಗೂ ಮಹತ್ತ್ವ ನೀಡುವ ಈ ಮಹಾಸಂಘ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಗಳಿಸಿತು. ದಿನಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗಳ ದುಡಿಮೆಯ ಬೇಡಿಕೆ ಇಟ್ಟು ಮಲಿಕರು ಒಪ್ಪದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮುಷ್ಕರ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಮಹಾಸಂಘ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು. ಮುಷ್ಕರ ನಡೆದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಮಲಿಕರು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಮೇ 1, 1886ರಂದು ಅಮೆರಿಕಾದ್ಯಂತ ಕಮಿಕರು ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿ ಮುಷ್ಕರ ನಡೆಸಿ, ತಮ್ಮ ಬಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಸುಮಾರು ಐದು ಲಕ್ಷ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸಮಾಜದ ಪರ್ಯಾಯ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗುವ ಸೂಚನೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಮೇ 3, 1886ರಂದು ಉದ್ಯೋಗಪತಿಗಳು, ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರೆಂಬ ಆರೋಪದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ವಜಾ ಮಾಡಿದರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಿದ

ಕಾರಣ, ನಾಲ್ಕು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮೃತರಾದರು. ನೂರಾರು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಗಾಯಗೊಂಡರು. ನಂತರ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿ, 1887ರಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರದ ಪ್ರಚೋದನೆಯ ಆರೋಪದ ಮೇಲೆ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಪಾರ್ಸನ್ಸ್, ಸ್ಪೈಸ್ ಹಾಗೂ ಮತ್ತಿಬ್ಬರನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಘಟನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೇ 1, 1886 ಹೋರಾಟದ ದಿನವಾಗಿ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿ ಮೇ 1ನೇ ತಾರೀಖನ್ನು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಕೂಟಗಳು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದವು. ಇದನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಮಹಾಸಂಘಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತೀವ್ರವಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಮುಷ್ಕರಗಳೇ ಉದ್ಯೋಗದಾತರಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಠಿಣ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು ಎಂದು ಮಹಾಸಂಘ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿತು. ಮಹಾಸಂಘದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಗ್ರಗಾಮಿಗಳು ಒಂದಾಗಿ ವಿಶ್ವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೂಟವನ್ನು (ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಯಲ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್) ಕಟ್ಟಿದರು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ನೇತೃತ್ವದ ಸಮಾಜವಾದದ ಸ್ಥಾಪನೆಯೇ ಇದರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಸಂಘಟಿಸಿದ ಅನೇಕ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾದವು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತುಂಬ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಂಘದ ಅನೇಕ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಎರಡರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗಿನ ಸೆರೆವಾಸ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಘದ ಮುಖಂಡರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವನ ವೆಚ್ಚ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ವೇತನಗಳನ್ನು ಏರಿಸಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಉದ್ಯೋಗದಾತರನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದವು. ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಈ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ 1919ರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನಿಷ್ಠುರವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿವಾದಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಾಂತಿಭಂಗ, ಕಾನೂನುಭಂಗ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ವಿಲ್ಸನ್ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಕರೆಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಸಂಘರ್ಷ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಅನೇಕ ಬಲಿಷ್ಠ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ತಯಾರಿಕೆಗಾರರ ಸಂಘಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ ಮಂಡಲಿಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೋಷ್ಠಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳ ಸಂಘಗಳು, ನಾಗರಿಕ ಕೂಟಗಳು ಮತ್ತು ಕೃಷಿಕರ ಸಂಘಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕಾರ್ಯಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಕರಡನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದವು. ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಸಂಘಟನೆಯ ಗೀಳಿನಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಮುಕ್ತ ಅಂಗಡಿ (ಓಪನ್ ಷಾಪ್) ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತರು. ಅಂಗಡಿ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಗುಮಾನಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಗುಪ್ತಚಾರರಿಗೂ ಮುಷ್ಕರ ಮುರಿಯುವವರೆಗೂ ಹೇರಳ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರತಿ ಸಂಘಟನೆಯ ಮತ್ತು ವಿಪರೀತ ಕೂಲಿ ಕಡಿತಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮಂಡಳಿಗಳೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿದವು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಪರಸ್ಪರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಪರಿಹಾರ ಹುಡುಕುವ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಅಂಶಗಳು ಎರಡು: ಕೂಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯೇ ಆಧಾರ ಎಂಬುದು ಒಂದು. ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು.

ಮಹಾ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ (1929–33) ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂದಿತು. ಭೀಕರ ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಕೂಲಿ ಕಡಿತ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಹುಡುಕಲು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಲು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಅವಶ್ಯ ಎಂಬುದು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟನ ಹೊಸ ಧೋರಣೆಯ (ನ್ಯೂ ಡೀಲ್) ಸರ್ಕಾರ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತಿತು. 1933ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪುನಶ್ಚೇತನ ಕಾಯಿದೆ (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ರಿಕವರಿ ಆಕ್ಟ್) ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ವೃತ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಘಟಿಸಬೇಕೋ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಘಟಿಸಬೇಕೋ ಎನ್ನುವುದೇ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. 1880ರಿಂದ 1930ರವರೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಂಘವನ್ನು ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಘಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಪದ್ಧತಿಯೇ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹಬ್ಬಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಉಗ್ರಸಂಘಟನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಮತ್ತು ಹೊಸ ವ್ಯವಹಾರ ಆಡಳಿತದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

1938ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ನಗರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ರೂಪಿಸಿದ ಸಮಿತಿಯೇ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು (ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿಯಲ್ ಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಂಘಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೂ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಹಾನಿಕರವೆನಿಸಿದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಘ ಚಳುವಳಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೊರತೆಯೂ ಏರಿತು. ಸಂಘಟಿತ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾನುಭೂತಿ ದೊರಕಿತಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಧುರೀಣರು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಉದ್ಯೋಗದಾತರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಮನೋಭಾವ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಕರಗಿಹೋದವು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ 1943, 1944, 1945ರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕೆಲಸ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ತಲೆದೋರಿದ್ದವು.

1946ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳಿವು: 1 ಸದಸ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆ 2 ಸಂಘಟಿತ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬೆಂಬಲದ ಅಭಾವ. 3 ಸಂಘಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ.

ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೇ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ಯುದ್ಧಕಾಲದ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರು. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು, ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪರಿವರ್ತನೆ ಕಂಡುಬಂದದ್ದರಿಂದ, ಮುಷ್ಕರಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇದರಿಂದ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ದೊರಕಿತು. 1946ರ ಮಹಾಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್ ಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇದು ಸಂಘಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮುಖಂಡರ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕೆಲವರ ಒತ್ತಾಯದ ಫಲವಾಗಿ ಬಂದದ್ದೇ ಟಾಫ್–ಹಾರ್ಟ್ಲೆ ಕಾಯಿದೆ (1947). ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿಯ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಕ್ಷೀಣಗೊಳಿಸಿತು. ಆಂತರಿಕ ಸಂಘರ್ಷ ಬೆಳೆಯಿತು. 1939 ಮತ್ತು 1949ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಹನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದವು. 1948ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘಗಳು ಮಾರ್ಷಲ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದವು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡದಂತೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಅಂಗರಚನೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿದ್ದು 1949ರಲ್ಲಿ. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಹಾಸಂಘವೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸೂ ಒಂದಾದವು.

ಲಂಚಗುಳಿತನ, ಸಂಘಗಳ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಘಗಳ ನಿಧಿಗಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ವಿಶ್ವಾಸದ್ರೋಹ, ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಕ್ರಮ ಇವೆಲ್ಲ ತನಿಖೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದದ್ದು 1957ರ ಮಹಾಸಾಧನೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ನಾಯಕರ ಲಂಚಗುಳಿತನ, ಜಗಳಗಂಟಿ ಸ್ವಭಾವ, ನಂಬಿಕೆದ್ರೋಹ, ಛಲ–ಇವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1959ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು.

ಅಮೆರಿಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದ 180 ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ 1836 ರಿಂದ 1890ರ ವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಏರಿಳಿತಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಅವಧಿಯ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳ ಈ ಅವಧಿಯ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ. 1930ರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳುವಳಿ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ 1930 ರಿಂದ 1960ರವರೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತುಂಬ ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ಆದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

1958ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 186 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಗಳು ಇದ್ದವು. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಹತ್ತು ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಆವರಣಗಳೊಳಗೆ

ಅವುಗಳ ಸದಸ್ಯ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ: ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬ್ರದರ್‌ಹುಡ್ ಆಫ್ ಟೀಮ್‌ಸ್ಟರ್ಸ್ (14,18,446), ಯುನೈಟೆಡ್ ಆಟೋಮೊಬೈಲ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ (10,27,000), ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಶೀನಿಸ್ಟ್ಸ್ (9,92,689), ಯನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೀಲ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ ಆಫ್ ಅಮೆರಿಕ (9,60,000), ಬ್ರದರ್‌ಹುಡ್ ಆಫ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ಸ್ ಎಂಡ್ ಜಾಯಿನರ್ಸ್ (8,35,000) ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬ್ರದರ್‌ಹುಡ್ ಆಫ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ (7,50,000), ಯುನೈಟೆಡ್ ಮೈನ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ (6,00,000). ಕ್ಯಾರಿಯರ್ಸ್ ಎಂಡ್ ಕಾಮನ್ ಲೇಬರ್ಸ್ (4,76,508), ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಲೇಡಿಸ್ ಗಾರ್ಮೆಂಟ್ಸ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ ಯೂನಿಯನ್ (4,42,901), ಹೋಟೆಲ್ ಅಂಡ್ ರೆಸ್ಟೊರಂಟ್ ವರ್ಕರ್ಸ್ (4,36,315). ಈಗ ಈ ಅಂಕೆಸಂಖ್ಯೆ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕದ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕಸಂಘ ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಏಕರೀತಿಯದಲ್ಲ. ಕಟ್ಟಡ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲ ಗಣಿ ಮತ್ತು ಲೋಹದ ಗಣಿ ಮತ್ತು ತಯಾರಿಕೆ ಇವುಗಳ, ಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಳ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಒಟ್ಟು ಸದಸ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸೇಕಡ 80ರಷ್ಟು, ತಯಾರಿಕೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಸೇಕಡ 40ರಷ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಸೇವೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯವು ಗಮನಾರ್ಹ. 1947–61ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿತ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ತಗ್ಗಿತು. ಗಣಿ, ಸಾರಿಗೆ, ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆ–ಇವುಗಳ ಉದ್ಯೋಗ ತಗ್ಗಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಮುನ್ನಡೆಯಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಇಳಿಯಿತು.

ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ : 1880ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡು ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ್ದವು. 1890ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಹೋರಾಟಗಳು ತೀವ್ರಗೊಂಡವು. ಜ಼ಾರ್ ಆಳ್ವಿಕೆ ಈ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ಅಮಾನುಷವಾಗಿ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. 1905ರ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದವು. 1917ರ ಅನಂತರ ವೃತ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲಾಯಿತು. ಬಾಲ್ಶೆವಿಕ್ ಸರ್ಕಾರ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರದೇ. ಅದು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ. ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಧನಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಮಾಲೀಕ–ಕಾರ್ಮಿಕ ಎಂಬ ಭೇದ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಮರೆಯಾಯಿತು. ಉತ್ಪಾದನೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣ, ಕಾರ್ಮಿಕ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆ, ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ–ಇಂಥ ನಾನಾ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದರು. ಸಮಾಜವಾದಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಡಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮಹತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ 1905–17ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ ನಿಖರವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. 1917ರ ಅನಂತರ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂಲತಃ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಲಾಪಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೀವನೋಪಾಯ, ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ–ಇವಕ್ಕೆ ನೇಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. 1928ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಸೋವಿಯತ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. 1957ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಚಿನ್ನದ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸಿದವು. 5,00,00,000 ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪೈಕಿ 4,70,00,000 ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಮಿತಿ ಇತ್ತು. ಇದರ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕ ಇಲ್ಲವೆ ಆಡಳಿತ ಅಂಗಗಳು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಾನಿಕ ಸಮಿತಿಯೂ ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವು ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಚುನಾಯಿಸಿ ಕಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಂತ್ಯಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿ ಕಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಖಿಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಪರಿಷತ್ತಿನಿಂದ ರೂಪಿತವಾದ್ದು ಪರಮೋನ್ನತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಭೆ.

ಸೋವಿಯತ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ವಿಶ್ವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ : ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪದ್ಧತಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು 1850–60ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದ ಆಧುನಿಕ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಉದ್ಯಮಗಳು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತುಂಬ ಅಗ್ಗದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಿ, ಭಾರತದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟುಕೊಟ್ಟವು. ಯೂರೋಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಕೂಡ ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಹೀನಗೊಳಿಸಿತು. ಆದರೆ ಈ ಕಾರ್ಮಿಕರು ನೇರವಾಗಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸೇರಿದರು. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿಗಳು ಕೈಗಾರಿಕರಣದೊಡನೆಯೇ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೆಲಸಗಾರರು ನೇರವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಅನೇಕ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಯೂರೋಪಿನ ಕಾರ್ಮಿಕವರ್ಗದ ಪ್ರಜ್ಞೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಪದ್ಧತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅನೇಕ ಅನಿಷ್ಟಗಳಿಗೆ ತವರುಮನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ನಿಸ್ವಾರ್ಥಪರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು: ಒಂದು ಕಡೆ ಭಾರತದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಬಾಲ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಲ್ಯಾಂಕಷೈರ್ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಭಾರತದ ಗಿರಣಿಗಳು ತುಂಬಾ ಅಗ್ಗದ ದರದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸಿ ಮಾರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಾವು ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಂಜಿಕೆ. ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ನಾಯಕರನೇಕರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಚಳವಳಿ ಹೂಡಿದ್ದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಇದು ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನ.

ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ 1875ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ಮುಂಬಯಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಮಿಷನ್ (1875), ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಾಯಿದೆ (1881) ಮೀಡ್ ಕಿಂಗರ ಅನ್ವೇಷಣೆ (1882), ದ್ವಿತೀಯ ಮುಂಬಯಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕಮಿಷನ್ (1884), ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಲಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಭೆ (1884), 17,000 ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಹಿ ಹಾಕಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿಜ್ಞಾಪನಾ ಪತ್ರ (1890) – ಇವೆಲ್ಲ ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟನೆಗಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದವು. 1890ರಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಂಡೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮುಂಬಯಿ ಗಿರಣಿ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘವೇ–ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ. ಅನಂತರ ಭಾರತ–ಬರ್ಮ ರೈಲ್ವೇ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಮೇಕಿತ ಸಂಘ (1897), ಕಲ್ಕತ್ತದ ಮುದ್ರಕರ ಸಂಘ (1903), ಮುಂಬಯಿ ಅಂಚೆ ಸಂಘ (1907), ಕಾಮಾಗಾರ ಹಿತವರ್ಧಕ ಸಭಾ (1909) ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಸೇವಾ ಸಂಘ (1910)– ಇವು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು.

1890–1918ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣದ ಮೆರುಗನ್ನು ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ವಿಚಾರಣೆ, ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರ, ನಿವೇದನ, ಕಾಯಿದೆ, ಸಮ್ಮೇಳನ, ಅಧಿವೇಶನ, ಆಯೋಗಗಳು – ಮೊದಲಾದ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಮಂದಗಾಮಿ ವಿಧಾನಗಳು ಆಗ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ತುಂಬ ಸಡಿಲವಾಗಿದ್ದವು. ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಂದಾಳುಗಳ ಸಂಘಟನೆಗಳೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಮೂಲತಃ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು. ಇವರು ಮಂದಗಾಮಿ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರು; ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿದವರು. ಉಗ್ರವಾದರಾಹಿತ್ಯ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾನ, ವರ್ಗಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಅಜ್ಞಾನ, ಅತಿಯಾದ ವರ್ಗಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ವರ್ಗ ಸಂಘರ್ಷ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯತೆ – ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ದುಡಿತದ ದೀರ್ಘಕಾಲಾವಧಿ, ಕಡಿಮೆ ರಜಾ ದಿನಗಳು, ವೇತನಗಳ ಅನಿಯತ ಪಾವತಿ, ಗಿರಣಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರ ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ಕಾರ್ಮಿಕ ವಸತಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು.

1918–24ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಉದ್ಯೋಗದ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರ ಅಸಂತೋಷಕರ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಚಾರ ನೀಡುವ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವ, ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಅದು ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಫಲವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ,

ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ವಾತಾವರಣಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದವು. ಹೊಸ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, ಬೆಲೆ ಮತ್ತು ಲಾಭಗಳ ಜೊತೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘರ್ಷಗಳು: ರಾಜಕೀಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಚಳವಳಿಗಳು – ಈ ಮೂರೂ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಚಳವಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಉತ್ಸಾಹಶೀಲ ದಕ್ಷ ನಾಯಕತ್ವ ಒದಗಿ ಬಂತು. ರಷ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು 1920ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಾಪನೆ – ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮತ್ತು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುವಾದವು. 1919ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸು, ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತಿತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು. 1920 ಮತ್ತು 1921ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಷ್ಕರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 200 ಮತ್ತು 278. 1922ರ ಅನಂತರ ಇವು ಕಡಿಮೆಯಾದವು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದ, ಆರ್ಥಿಕ ಅತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ 1924–1934ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಧೋರಣೆ ಅನುಸರಿಸಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಮುಷ್ಕರಗಳೂ ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಬೆಂಬಲವೂ ಚಳವಳಿಯ ತೀವ್ರತೆಗೆ ಕಾರಣ. ರಾಜಕೀಯ ಧೋರಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಆಗಲೇ. 1929ರಲ್ಲಿ ಈ ಒಡಕು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ತೀವ್ರವಾದಿಗಳಲ್ಲದ ನಾಯಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಗ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅಖಿಲಭಾರತ ಸಂಘದ ಹೆಸರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮಹಾಸಂಘ. 1924–29ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ, ಕಾನ್‌ಪುರ, ಷೋಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಜಮಷೆಡ್‌ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು. 1929ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕವಾದ ವಿಚರಣಾ ಆಯೋಗ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವರದಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು 1931ರಲ್ಲಿ. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಮುಖಂಡರು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಕಮ್ಯುನಿಷ್ಟ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟಕರನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕಾನ್‌ಪುರ ಮತ್ತು ಮೀರತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿತು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಕಮ್ಯುನಿಷ್ಟ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರ ಸಂಘವೆಂದು ಸಾರಿದ್ದು 1934ರಲ್ಲಿ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ತೀವ್ರ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಫಲವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದ ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಕೂಲಿಗಳ ಉಳಿತಾಯ–ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ವಿರೋಧಿಸಿದವು. ಮುಂಬಯಿ, ನಾಗಪುರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು.

1935ರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಶಾಸನ ಸಭೆ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಲಭ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಮತ ಹೆಚ್ಚಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. 1935ರಲ್ಲಿ 101 ಇದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 1939ರಲ್ಲಿ 189ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. 1934ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮುಷ್ಕರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 159. 1937ರಲ್ಲಿ 379 ಮತ್ತು 1938ರಲ್ಲಿ 399 ಮುಷ್ಕರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು. 1939ರಲ್ಲಿ ದಿಗ್‌ಬೊಯಿ ಎಣ್ಣೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮುಷ್ಕರ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಮತ್ತು ಗವರ್ನರುಗಳ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಮಂದಗಾಮಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1934–39ರ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ. 1929–30ರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮುಷ್ಕರಗಳ ಅಪಯಶಸ್ಸು, ಅನುಭವಿ ಉಗ್ರಗಾಮಿ ಮುಂದಾಳುಗಳ ಸೆರೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದದ ಉದಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಿ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥ ಮಂದಗಾಮಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಂದಾಳುಗಳ ಉದ್ಭವ – ಇವು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಗಾಮಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿಯ ಪತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಯೂನಿಷ್ಟ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮಹತ್ವ ಕುಂದಲಿಲ್ಲ. 1934–44ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸಂಘ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ದೂರ ಉಳಿದರು. ಆದರೆ ಆಗಾಗ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಎರಡು : ಒಂದು ವೇತನಗಳ ಇಳಿತ ಎರಡು ತಾಂತ್ರಿಕ ನಿರುದ್ಯೋಗದ ಫಲವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾತಾವರಣ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕಾಲದ ಫಲವಾದ ಏರುಬೆಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಲಾಭಗಳು, ಇದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗದ ವೇತನಗಳು, ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದವು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಪೂರೈಸದಾಗ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದವು. 1940ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಬಹು ಕಾಲ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. 1941ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘ ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರ ಧೋರಣೆ. 1942ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನಾಯಕರು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು, ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಂಘವೇ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ಅದು ಅಖಿಲಭಾರತ ಸಂಘವೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ತಾನೆಂಬುದು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ವಾದ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಮಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸೇ ಬಹು ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದೆಂಬುದು ಅಧಿಕಾರಿಯ ತೀರ್ಪಾಗಿತ್ತು. 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸದಸ್ಯತ್ವ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಸರಾಸರಿ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ನೋಂದಣಿಯಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಆದಾಯದ ವಿವರಣಗಳನ್ನು (ರಿಟರ್ನ್ಸ್) ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧೋತ್ತರ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದ ಅನಂತರ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಿವು : 1. ದಿನೇ ದಿನೇ ಏರುತ್ತಿರುವ ಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ವೆಚ್ಚಗಳಿಂದಾಗಿ ಹದಗೆಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. 2. ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ–ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿವೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. 3. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟಕರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. 4. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಈಗ ಕಿರುಕುಳದ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಅನಂತರ ಸಮಾಜವಾದಿ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಇಂಥ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. 5. ಸರ್ಕಾರದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧಗಳ ನೀತಿ ಧೋರಣೆಗಳು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಕೇರಳ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಕರ್ನಾಟಕ– ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಮುಂದಿವೆ. ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್‌ಗಳು, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳು, ಆಹಾರ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಬಟ್ಟೆಯ ಗಿರಣಿಗಳು, ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳು, ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಸೇವೆಗಳು ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ–ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಘಟಿತ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಇವುಗಳ ಸಂಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿವು : ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು (ಇಂಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್). ಇದರ ಉದ್ದೇಶಗಳು : 1. ಸದಸ್ಯರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಪ್ರಗತಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೊಂದರೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸಮಾಜದ ರಚನೆ. 2. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಂಘಟನೆಯ ಸಾಧನೆ, 3. ದುಡಿತದ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ತೀವ್ರ ಸುಧಾರಣೆ, 4. ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಉತ್ತಮಿಕೆ, 5. ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸದೆ, ಸಮಾಲೋಚನೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಮತ್ತು ತೀರ್ಪು – ಈ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೊರಗುಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸುವುದು, 6. ಉದ್ಯಮ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಹಾಕುವುದು, 7. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಶಿಸ್ತುಗಳ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, 8. ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಾನವೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು, 9. ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಲಾಭದಾಶೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಡೆತನ ಮತ್ತು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಬೇಕೆಂದು ಇದು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಉದ್ಯಮಗಳ ಆಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಸಂಘಟನೆ ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಲು ಉಗ್ರವಾದಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಇದು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಹತ್ತ್ವದ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನಿಧಿಭೂತ ಸಂಸ್ಥೆ. ಇದು ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಉದ್ಯಮ ಮೂಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಇದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಟ್ಟದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳ ರಚನೆಗೆ ಇದರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವುಂಟು.

ಇದು ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಹೊರಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಟನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ.

ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸನ್ನು (ಆಲ್ ಇಂಡಿಯಾ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್) 1920ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿವು : 1. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ, 2. ಉತ್ಪಾದನೆ, ವಿತರಣೆ ಮತ್ತು ವಿನಿಮಯಗಳ ಸಾಮಾಜೀಕರಣ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣ, 3. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವುದು, 4. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅವರ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವುದು, ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಧನೆ ಮಾಡುವುದು, 5. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವಾಕ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಮುದ್ರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಭೆ ಸೇರುವ ಮತ್ತು ಕರೆಯುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ದುಡಿಮೆಯ ಮತ್ತು ಪಾಲನೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, 6. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧಿಕಾರದ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮಾನಾಧೀಕರಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, 7. ಜಾತಿ, ಪಂಥ, ಪಂಗಡ, ಧರ್ಮ, ವಂಶ – ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ದೊರಕುವ ರಾಜಕೀಯ ಇಲ್ಲವೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ರದ್ದು.

ಸಮಾಜವಾದದ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳ– ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ವರ್ಗ ಹೋರಾಟದ ಸಾಧನವೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಎಂದು ಇದರ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಸಮಾಜವಾದದ ಉದ್ದೇಶದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಉಗ್ರವಾದ ನೀತಿ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲೇಬೇಕೆಂದು ಈ ಸಂಘಟನೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಇಳಿಯಹತ್ತಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ, ಕೇರಳ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ.

ಹಿಂದ್ ಮಜ್ದೂರ್ ಸಭಾ : ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ಇದನ್ನು 1948ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದರು. ಇದರ ಉದ್ದೇಶಗಳು : 1. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವೇತನ, 2. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನಾಗರಿಕನಿಗೂ ಕೆಲಸದ ಖಾತರಿ, 3. ಯಥೋಚಿತ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ರಜಾಕಾಲದ ಸಂಬಳ, 4. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆಯ ಕ್ರಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ, 5. ಉಚಿತ ವೈದ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯ, 6. ತಕ್ಕ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯ ವಸತಿ ಸೌಕರ್ಯ, 7. ಉಚಿತ ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ, 8. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು, 9. ಪ್ರಜಾಸಮಾಜವಾದಿ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, 10. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿ, 11. ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಇತರ ಸಂಘಟನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹಕರಿಸುವುದು, 12. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು. ಇದು ಹಿಂದ್ ಮಜ್ದೂರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅಧಿಕಾರದ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾನೂನು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎನ್.ಎಂ. ಜೋಶಿ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಾಗಿ 1926ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಯಿದೆ ಅಂಗೀಕೃತವಾಯಿತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಿವು : 1 ಏಳಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದ ಸದಸ್ಯರು ಕೂಡಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘದ ನೋಂದಾವಣೆಗೆ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಅದರದೇ ಆದ ಅಂಗ ರಚನೆಯಿರಬೇಕು. ಅದು ಸದಸ್ಯರ ಯಾದಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಯೋಗ್ಯ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಹೊರಗಿನಿಂದ ನಾಯಕತ್ವ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ದೊರೆತದ್ದು ಭಾರತದಂತಹ ವಸಾಹತು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಮುಖಂಡರು ಕಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಜವಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು, ಗಾಂಧೀಜಿ, ಎನ್ ಎಮ್ ಜೋಶಿ, ವಿ ವಿ ಗಿರಿ, ಲಾಲಾ ಲಜಪತರಾಯ್, ಎಸ್ ಎ ಡಾಂಗೆ ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖರು. ಹೊರಗಿನ ನಾಯಕತ್ವದ ಪರಂಪರೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಕಾಮಿಕ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಪರಿಚಯದ ಅಭಾವ, ನಿರಕ್ಷರತೆ, ಮಾಲಿಕರನ್ನು ಎದುರಿಸುವಲ್ಲಿ ಹಿಂಜರಿತ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೊರಗಿನ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬಯಸುವುದು ಸಹಜ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಮಾಲಿಕರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

2. ನೋಂದಾಯಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. 3 ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂವರ್ಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದೂ ಕಾಯಿದೆಯ ಆದೇಶ. 1948ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಬೇಕಾದ್ದು ಕಡ್ಡಾಯ. ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲದವರು ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರಬಾರದು. ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರವೇಶ ಇರಬೇಕು. ಮುಷ್ಕರಕ್ಕೆ ಕರೆಕೊಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿರಬೇಕು. ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗೊಮ್ಮೆಯಾದರು ಸಭೆ ಸೇರಬೇಕು. ಇವು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಕಾಯಿದೆಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿದ ಅನಂತರವೂ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ತುಂಬ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟವು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಇವು: 1. ಹೊರಗಿನವರ ಪ್ರಭಾವ, 2. ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಟನೆ, 3. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾಬಾಹುಳ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಧೆ, 4. ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಕೊರತೆ, 5. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, 6. ಹಣದ ಅಭಾವ, 7. ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ, 8. ಸಡಿಲವಾದ ಸಂಘಟನೆ, 9. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬನೆ. ಈ ತೊಡಕುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ದಾರಿದ್ರ್ಯ. ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ದಕ್ಷ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿವು: 1. ಗುಮಾಸ್ತರ ಮತ್ತು ಲೆಕ್ಕ ಇಡುವವರ ಆವಶ್ಯಕತೆ, 2. ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಇಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ, 3. ಹೊಸ ಹೊಸ ಸದಸ್ಯರ ನೋಂದಾವಣೆ, 4. ಅಭ್ಯರ್ಥನ ಪತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, 5. ಕಾರ್ಮಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ, 6. ಇತರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಂಶಗಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಅಶಿಕ್ಷಿತ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಆಡಳಿತಗಾರ ಹೊರಗಿನವರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನವರ ಸಮಸ್ಯೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಆಂದೋಲನ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಅತೃಪ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಇದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಹಣದ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ಣಕಾಲದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕಿರುಕುಳ ಮತ್ತು ದಂಡನೆಗಳ ಹೆದರಿಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರೊಡನೆ ಸಂಘಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುವ, ಸಮಾಲೋಚಿಸುವ ಮತ್ತು ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸುವ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿರುವುದು–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ತಾವು ಮುಖಂಡತ್ವಕ್ಕೆ ಏರುವ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಗಿನವರೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ದೋಷಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸದಸ್ಯರ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿದೆ. ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕವಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಇದೇ ಕಾರಣ. ಒಂದೇ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧೆ ಮತ್ತು ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಚೌಕಾಸಿ ಮತ್ತು ಭರವಸೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರಿತಿಲ್ಲ. ದುರ್ಬಲ ಸಂಘಗಳು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ವೇತನಗಳು: ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಕೂಲಿ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೂಲಿ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಕೂಲಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಮುಖ ಅಭಿಜಾತ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ತುಂಬ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೂಲಿ ನೀಡುವುದರಿಂದ, ಉದ್ಯಮಗಳ ಲಾಭ ತಗ್ಗುವುದರಿಂದ ಅವು ಉತ್ಪಾದನೆ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ನಿರುದ್ಯೋಗ ಇಲ್ಲವೇ ಕೂಲಿಯ ಇಳಿತಾಯ–ಇದು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುವ ಉಭಯ ಸಂಕಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೂಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮಾಡಲಾರವೆಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶವಿಲ್ಲ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಯ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮಾಲಿಕ – ಕಾರ್ಮಿಕ ಹೀಗೆ

ಉಭಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಹಿತಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸೀಮಾಂತ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ, ಉದ್ಯಮದ ಆಧುನಿಕ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯ, ಸ್ಥೈರ್ಯ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ–ಇವು ವರ್ಧಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸರಬರಾಜನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಉದ್ಯಮದ ಲಾಭದ ಇಳಿತಾಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಟನೆ: ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಸಡಿಲವಾದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಸ್ಪರ ಸಹವರ್ತನೆ ಸಾಧಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. 1901ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಸಂಘ (ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್), 1939ರಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಹೊಂದಿತು. 1945ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಜಾಗತಿಕ ಮಹಾಸಂಘ (ವರ್ಲ್ಡ್ ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟೇತರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ನಡುವಣ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಘ ತುತ್ತಾಯಿತು. 1949ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕಸಂಘಗಳ ಮಹಾಸಂಘ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟೇತರ ಸಂಘಗಳ ಸಂಘಟನೆ (ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾನ್ಫೆಡರೇಷನ್ ಆಫ್ ಫ್ರೀ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್). (ಡಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಬಹಳ ವಿಳಂಬವಾಗಿ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ತಡವಾಗಿಯೇ. ಇಂದು ಸಂಘಟನೆ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರ್ಯಗಳು ಬಿರುಸಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಿಂದ ಏಳ್ಗೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಇತಿವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಅದರ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ರಚನೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಎಂಬ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 1920ರವರೆಗೂ ಯಾವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. 1884ರಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ ಗಿರಣಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1920ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಒಂದು ದುರ್ಬಲ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಇದೂ ಒಂದು ಸುಸಂಘಟಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ರೂಪವನ್ನೇನೂ ತಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಉದ್ಯಮಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಕೇವಲ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಳಂಬಿತ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪೂರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಳತೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಉದ್ಯಮಶೀಲರು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲು ತಯಾರಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ, ವ್ಯವಹಾರ, ನಡವಳಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಯಿತ್ತು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಕಾನೂನುಗಳಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. 1926ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಸುಮಾರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದವು. 1926 ರಿಂದ 1942ರವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ದಿವಂಗತ ಕೆ.ಟಿ.ಭಾಷ್ಯಂ ಅವರಂತಹ ರಾಜಕೀಯ ಮುಂದಾಳುಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಆದರೆ ಈ ಸಂಘಗಳೆಲ್ಲವೂ 1924ರವರೆಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಕಾನೂನಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. 1942ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ 1926ರ ಕೇಂದ್ರದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾನೂನಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಾದುವು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಮಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರುಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ತಮಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಚಳುವಳಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದವು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದು ಮುಕ್ತಾಯವಾದ ತರುವಾಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಂತೆ ಅಧಿಕ ಲಾಭ ಗಳಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳ ಮಾಲೀಕರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನವನ್ನಾಗಲೀ ಬೋನಸ್ಸನ್ನಾಗಲೀ ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದುದು ಮತ್ತು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೆಲೆಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಏರಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಹದಗೆಟ್ಟುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕರು 1920ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಮುಷ್ಕರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಿನ್ನಿಮಿಲ್ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೇ ಆಡಳಿತದವರು ಬೋನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಂರವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಂದು ಮುಷ್ಕರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಮಿನರ್ವ ಮಿಲ್ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ಮಿಲ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ರಾಜ್ಯದ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿದಂತಾಯಿತು.

ಆದರೂ 1926 ರಿಂದ 1942ರವರೆಗಿನ ಕಾಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಲು ತ್ರಾಸದಾಯಕ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಹಿಂಜರಿತ ಉಂಟಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಉಚ್ಚಾಟನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮುಷ್ಕರಗಳು ಮತ್ತು ಬೀಗಮುದ್ರೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವಲ್ಲದೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹಿಂಜರಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಮುಷ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಪಜಯಗಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಬಲ ಸಂಘಟನೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ತೀವ್ರತೆಯ ಅರಿವಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಜವಳಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ 1929 ರಲ್ಲಿ ಕೆ.ಟಿ. ಭಾಷ್ಯಂ ಅವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸಂಘ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಈ ಸಂಘದ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಬಿನ್ನಿ ಮಿಲ್ ಮತ್ತು ಮಿನರ್ವ ಮಿಲ್ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮುಷ್ಕರಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಜಯಗಳಿಸಿದರು. ಈ ಎರಡು ಮುಷ್ಕರಗಳಲ್ಲೂ ಮೊದಲು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಿ ಮುಷ್ಕರಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತಾದರೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೇ ಜಯಗಳಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಜವಳಿ ಗಿರಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬೆಳೆದುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಲು ಏನಾದರೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಮನಗಂಡು 1940ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ತ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯ ಸಲಹೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ 1942ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ ನಿಬಂಧನ ಎಂಬ ಕಾನೂನನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಈ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಸ್ಥಾಪನೆ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲು ಕೈಗಾರಿಕಾಘಟಕದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡಿತು. ಹೀಗೆ ಘಟಕಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ನೋಂದಾವಣೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆತರಲಾಯಿತು.

1942ರ ಮೈಸೂರು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳ ನಿಬಂಧನೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಅನಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾದುವು. ಕೈಗಾರಿಕಾಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಬೆಂಗಳೂರು ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ ಅವಸಾನಕ್ಕೀಡಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಮುಷ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಪಜಯವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಒಡಕುಂಟಾಯಿತು. ಅವರ ಸಂಘಟನಾಶಕ್ತಿ ದುರ್ಬಲಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕಾಘಟಕಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದಗಣಿ ಹಾಗೂ ಭದ್ರಾವತಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಆದರೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಅಂದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಘಟಕಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೈಕೋ, ರೆಮ್ಕೋ, ಸರ್ಕಾರಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಏರೋನಾಟಿಕ್ಸ್, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್ ಮೆಷಿನ್ ಟೂಲ್ಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು.

ಹೀಗೆ ಘಟಕಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಜವಳಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಂಥ ಮೊದಲು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಧುರೀಣರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಘಟಕಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೇ ಮುಂದಾಳತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಕೊನೆಗೆ ಉದ್ಯಮಿಗಳ ವ್ಯಗ್ರದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದು ತೊಂದರೆಗೀಡಾದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಈ ಘಟಕಗಳಲ್ಲೂ ಹೊರಗಿನವರ

ನಾಯಕತ್ವ ಬೇರೂರಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಭೇದಭಾವ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳತ್ತ ಒಲವು ಉಂಟಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವೈಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಂಘಟನೆಗೆ ತೊಡಕುಂಟಾಯಿತು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸದಸ್ಯರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಸಾಂಖ್ಯಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಪ್ರಗತಿಯೊಂದೇ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಬಲದ ಸೂಚಕವೇನಲ್ಲ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಕುರಿತ ಅಂಕಿಗಳ ಅಭಾವ ಇದೆ. ವರದಿ ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಸುಮಾರು 1970ರವರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸರಾಸರಿ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಿದೆ.

ಭಾರತದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಬಾಹುಳ್ಯ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಹೊರಗಿನವರ ನಾಯಕತ್ವ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿ, ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳೊಡನೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ತಾತ್ವಿಕ ಸಂಬಂಧ, ದುರ್ಬಲ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿವೆ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾವಾರು ಸಂಘಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಉದ್ಯಮಘಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರೂ ಅರೆಕುಶಲರೂ ಹಾಗೂ ಕುಶಲರಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸಗಾರರೂ – ಈ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಎಚ್.ಎಂ.ಟಿ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘ, ಮೈಕೋ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘ ಇಂಥ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವೃತ್ತಿ ಸಂಘಗಳೂ ಇವೆ. ಉದಾ: ಕರಣಿಕರ ಸಂಘ, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾರಿಗೆ ನೌಕರರ ಸಂಘ ಐ.ಟಿ.ಐ. ಡ್ರೈವರುಗಳ ಸಂಘ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವು ಒಂದೊಂದು ವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರಳ.

ರಚನೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ರಚನೆ ಭಾರತದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನ ಆಕಾರ ಹೊಂದಿದೆ. ಉದ್ಯಮ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕೆಳ ಅಂತಸ್ತಿನ ಸಂಘಗಳು. ಅವುಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸಂಘಗಳು. ಇದರ ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಈ ಸಂಘಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಮಧ್ಯಮ ಮಟ್ಟದ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಇವೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಟೋಮೊಬೈಲ್ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘ). ಇವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಯಾವ ಸಂಯುಕ್ತ ರಚನೆಯ ಭಾಗವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧವಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಅವು ಯಾವ ಕೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೂ ಸೇರಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ವಿವಿಧ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಯಾವ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪಕ್ಷದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ (ಐಟಿಯುಸಿ) ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಒಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಹಿಂದ್ ಮಜ್‍ದೂರ್ ಸಭಾ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ (ಯುನೈಟೆಡ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ವಾಮಪಂಥೀಯರ ಪಕ್ಷದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾರ್ಕ್ಸಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಸೆಂಟರ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಟ್ರೇಡ್ ಯೂನಿಯನ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. 1980ರಲ್ಲಿ 1636 ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿದ್ದರೆ, 1999ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 3905. ಇದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಜಾಲಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರುಗಳ ಹಿತಸಾಧನೆಗೋಸ್ಕರ ಮಾಲೀಕರೊಡನೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನ, ಬೋನಸ್ಸು, ಉದ್ಯೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೆ ಮುಷ್ಕರಗಳನ್ನೂ ಘೇರಾವೊಗಳನ್ನೂ ಹೂಡಲು ಹಿಂಜರಿದಿಲ್ಲ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ತಮ್ಮ ಮಾಲೀಕರನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧವೇರ್ಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯವರೆಗೆ ದ್ವಿಪಕ್ಷೀಯ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿ ಜಯಗಳಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಉದ್ಯಮ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಬಾಂಧವ್ಯವೇರ್ಪಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದೆರಡು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಅದುವರೆವಿಗೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯಾಬಲವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಗುಪ್ತ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಲೀಕರನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿ ಜಯಗಳಿಸಿರುವುದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಬಲಯುತ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾರಿ ಉದ್ಯಮಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಭಾಗವಹಿಸುವ ಯೋಜನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಜಂಟಿ ಆಡಳಿತ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಭಾರತದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಷ್ಟೇ ಸಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಧುರೀಣರು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದಂತಾಗಿ ಬಲಯುತ ಹಾಗೂ ಒತ್ತಡ ಹೇರಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಸಮುದಾಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕೆಲವೇ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಕೆಲವು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸರ್ವಜನೋಪಯೋಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ದೇಶ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮುಷ್ಕರಗಳನ್ನೇನಾದರೂ ಹೂಡಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಒದಗುವುದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರವೇ ಆಗಲಿ ಮಾಲೀಕರೇ ಆಗಲಿ ಈ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. 1991ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಉದಾರೀಕರಣ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ ಉದ್ಯಮಗಳ ಖಾಸಗೀಕರಣದ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ: ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಸರ್ಕಾರ, ಉದ್ಯಮಶೀಲರು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳು ಹಾಗೂ ಹಲವು ದಾನಶೀಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕಾನೂನುಬದ್ಧವಾದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ಜೀವನದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತಾಕ್ರಮಗಳಾಗಿವೆ. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವಸತಿಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘವೂ ಅನುಮೋದಿಸಿ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬಡತನ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಪ್ರಗತಿಪರ ಹಾಗೂ ವಿವೇಕಿ ಉದ್ದಿಮೆದಾರರು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಂಘಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು

ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ಕಾರ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಕೇಂದ್ರದ 1948ರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕಾನೂನಿನ ಅನ್ವಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 1950ರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಉದ್ದಿಮೆದಾರನೂ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ನೇಮಿತರಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ ಕುಡಿಯಲು ತಂಪಾದ ಹಾಗೂ ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರು, ಶೌಚಗೃಹ, 250ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಮಿಕರಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಉಪಾಹಾರಮಂದಿರ, 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕರಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಶುವಿಹಾರ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹ, 150ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಮಿಕರಿರುವ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಹಾರ ಕೋಣೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸುರಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆವಿ, ಹೊಗೆ ಮತ್ತು ದೂಳು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಸರಿಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬೇಲಿ ಅಥವಾ ಕಟಕಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು, ಕಾರ್ಮಿಕರುಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ವಸ್ತ್ರಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಕಗಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಗಣಿ, ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಮತ್ತು ಬಂದರುಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರುಗಳ ಕಲ್ಯಾಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುವ ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೌಕರರ ರಾಜ್ಯ ವಿಮಾಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. 1958ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೂ 1960ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ 1961ರಲ್ಲಿ ದಾಂಡೇಲಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಯಿತು. ಉದ್ಯೋಗದಾತ, ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಂದ ಪಡೆದ ಅಂಶದಾನಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿದ ನಿಧಿಯಿಂದ ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಮಾ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಐದು ಬಗೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಇದರಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಸ್ವಸ್ಥತಾ ಪರಿಹಾರ, ಪ್ರಸೂತಿ ಪರಿಹಾರ, ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದಾಗ ಆದ ಅಂಗವಿಕಲತೆ, ಉದ್ಯೋಗಹಾನಿ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ನೆರವು, ಉಚಿತ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಮರಣಹೊಂದಿದ ಕಾರ್ಮಿಕನ ಅವಲಂಬಿತರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ – ಇವೇ ಈ ಐದು ಸೌಲಭ್ಯಗಳು. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕಾರ್ಮಿಕರುಗಳನ್ನು ಈ ಯೋಜನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಳಪಡಿಸುವುದೇ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ಗುರಿಯಾಯಿತು.

ಕಾಯಿದೆಗೊಳಪಡದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹಲವು ಉದ್ಯೋಗದಾತರು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಉಚಿತ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮನರಂಜನೆ. ನೌಕರರ ರಾಜ್ಯ ವಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳು ತಮ್ಮವರೇ ಆದ ವೈದ್ಯರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳು ಉದಾರವಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತಿವೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ವಸತಿಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದ್ದಿಮೆದಾರರು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತಮವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ವಾಸಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಹೋಗಿಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಏರ್ಪಡಿಸಿವೆ. ಬೆಲೆಗಳ ತೀವ್ರ ಏರಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯ ಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬಳಕೆದಾರರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಬೆಲೆ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಂಡವಾಳ, ಕಟ್ಟಡ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ದಿಮೆದಾರರು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಣದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹಲವು ವಾಚನಾಲಯಗಳು, ಮನರಂಜನಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಒಳಾಂಗಣ ಮತ್ತು ಹೊರಾಂಗಣ ಕ್ರೀಡಾ ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಹೊಲಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಉದ್ಯೋಗ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಶಾಲೆ ಬಿಡುವ ಯುವಕರು ಅವರವರ ಅಭಿರುಚಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗಲು ವೃತ್ತಿಪೂರ್ವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಘಟಕಗಳು – ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ಉದ್ಯಮಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಅದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮಿಷನರ್‌ರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು 11 ವಿಭಾಗ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ, 99 ಉಪ ವಿಭಾಗ ಕಚೇರಿಗಳು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 164 ವೃತ್ತ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ಈ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳೆಂದರೆ: 1 ಮುಷ್ಕರಗಳು ಆಗದಂತೆ ತಡೆಯುವುದು; ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮತ್ತು ಒಡೆತನದ ನಡುವೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಸಂಧಾನದ ಮೂಲಕ ಬಗೆಹರಿಸುವುದು. 2 ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. 3 ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನವನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿ ಅದು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. 4 ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಡಳಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಅವರ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ಇಡುವುದು. 5 ವಿವಿಧ ವೇತನ ಮಂಡಳಿಗಳ ಶಿಫಾರಸುಗಳು ಜಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. 6 ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. 7 ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತಿತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಅಸಂಘಟಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಖಾತರಿಪಡಿಸುವುದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 9 ಇ.ಎಸ್.ಐ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, 129 ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳು, 9 ಆಯುರ್ವೇದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಆರೋಗ್ಯ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ (1998–99). (ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.)

ಕಾರ್ಮೈಕೇಲ್, ಗ್ರೇಸ್ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಜೆನ್ನಿಂಗ್ಸ್ : 1867–1904. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೊದಲ ಕವಯಿತ್ರಿ. ಜೆ. ಸಿ. ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಾಭಿಧಾನದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಬಲ್ಲಾರಟ್‌ನಲ್ಲಿ. ಮೆಲ್ಬೋರ್ನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಈಕೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ್ದಳು.

1888ರಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಬೋರ್ನ್ ಮಕ್ಕಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಾದಿಯ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಸೇರಿದ ಈಕೆ ಆ ಅನುಭವಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಹಾಸ್ಪಿಟಲ್ ಚಿಲ್ಡ್ರನ್ (1891) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಗೀಲಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಮುಲ್ಲರ್‌ನನ್ನು ವಿವಾಹವಾದಳು. ಆಸ್ಟ್ರಲೇಶಿಯನ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದು 1895ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕವನ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. ಕೆಲಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ 37ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಸುನೀಗಿದಳು. ಆಗ ಈಕೆ ಬಹು ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಕೆಲವರು ಇವಳ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದರು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೊದಲ ಕವಯಿತ್ರಿಯಾಗಿ ಜನಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಈಕೆಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವಾದ ಬಲ್ಲಾರಟ್ ಹಾಗೂ ವಾಸಸ್ಥಳವಾದ ಆರ್ಬೋರ್ಟ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಗೋರಿಯ ಮೇಲಿರುವ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಅಕೇಸಿಯ ಮರದ ಕೊಂಬೆಯ ಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಆಕೆಯ ಪದ್ಯವೊಂದರ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ : ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳ ಆಗುಹೋಗಿಗೂ ಒಂದು ಕಾರಣ ಇರಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಕಾಸ್ಯಾಲಿಟಿ). ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ತಾತ್ತ್ವಿಕವೂ ಹೌದು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ಹೌದು. ಇದನ್ನು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್ ನಿಹಿಲೊ ನಿಹಿಲ್ ಫಿಟ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಎಂದರೆ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಶೂನ್ಯವಲ್ಲದೆ ಬೇರೇನೂ ಬರಲಾರದು ಎಂದು. ಈ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಬಂಧಸೂತ್ರ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಆಕಸ್ಮಿಕತ್ವವಾದವನ್ನೂ (ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟಲಿಸಂ) ಅಹೇತುಕವಾದವನ್ನೂ (ನಾನ್ ಕಾಸ್ಯಾಲಿಟಿ) ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಅನ್ವಯ ಬಾಹ್ಯ ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆಂತರಿಕವೆನಿಸುವ ಜ್ಞಾನಸಂವರ್ಧನೆಗೂ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಖಚಿತವಾದ ಜ್ಞಾನ ಸಮುದಾಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಳಹದಿ ಎಂಬಂತೆ ಇರುವುದೇ ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ, ಸಮನ್ವಯಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಅನ್ವಯ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳು ಕೇವಲ ಭೌತಿಕವೇ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ಅಥವಾ ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು ಅಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿರಬಹುದೇ, ಎನ್ನುವ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭೌತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ತರ್ಕದ ಬಲದಿಂದ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳೆರಡೂ ಭೌತಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಡುವಂಥವಾಗಿದ್ದು ಭೌತ–ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಭೌತಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು

ಅಭೌತಿಕವಾಗಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾಗಿ, ತರ್ಕ ಅಥವಾ ಅನುಮಾನಕ್ಕೂ ಸಿಗದ ಆತ್ಮಾನುಭವಕ್ಕೆ ವೇದ್ಯವಾಗುವಂಥದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಚಿತ್ಪ್ರಧಾನವಾದವೂ (ಐಡಿಯಾಲಿಸಂ) ಹಾಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವಾದ ದೈವವಿಜ್ಞಾನವೂ (ಥಿಯಿಸಂ) ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಭೌತವಾಗಿದ್ದು ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು ಅಭೌತವಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾರ್ಯ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿದ್ದು ಕಾರಣ ನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಏನೇ ಇರಲಿ, ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಸಂಬಂಧ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವ, ಎಂದರೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಆಧಿಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಆಧಿದೈವಿಕ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಒಂದು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವಿಪುಲವಾದ ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞನಾದ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಅದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: 1 ಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ಉಪಾದಾನ (ಮೆಟೀರಿಯಲ್), 2 ನಿಮಿತ್ತ (ಎಫಿಷಿಯೆಂಟ್), 3 ರೂಪವಿಶೇಷ (ಫಾರ್ಮಲ್) ಮತ್ತು 4 ಧ್ಯೇಯ ಅಥವಾ ಅಂತಿಮ (ಫೈನಲ್). ಮೊದಲನೆಯದು, ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಡುವ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು (ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಮರ, ಲೋಹ ಇತ್ಯಾದಿ), ಎರಡನೆಯದು ಈ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಚೈತನ್ಯ ಅಥವಾ ಮಾನವನನ್ನು (ಕಮ್ಮಾರ, ಕಲ್ಲುಕುಟಿಕ, ಶಿಲ್ಪಿ, ಕಲಾವಿದ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮೂರನೆಯದು ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಘಟಕ ಯಾವ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಯಾವುದೋ ನಾಮದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೋ ಅಂಥವನ್ನು (ಬೆಂಚು, ಕುರ್ಚಿ, ಶಿಲ್ಪ, ಒಡವೆ ಇತ್ಯಾದಿ), ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಎಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಅಡಗಿರುವ ಉದ್ದೇಶ ಅಥವಾ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಹಿಂದಿನ ವಿಚಾರವಂತರು ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರೆ, ಈತ ಕಾರಣವೆಂಬುದರ ಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೂ (ಆಬ್ಜೆಕ್ಟ್, ಇವೆಂಟ್) ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕರಿಗೂ ಇರುವ ವಿಚಾರಭೇದ ಕಾರ್ಯ ಅಥವಾ ಕಾರಣವೆಂಬುದರ ಸ್ವಭಾವವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುವ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ (ಪೊಟೆನ್ಸಿ, ಎನರ್ಜಿ) ಎಂದೆಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಈ ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪಾಂತರವೇ ಕಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವೆರಡರ ಸಂಬಂಧ ನಿಕಟ ಮತ್ತು ಅನ್ಯೋನ್ಯ (ಇಂಟಿಮೇಟ್), ಅಗತ್ಯ, ಸಮೀಪ ಆಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದರ ಪೂರ್ವಭಾವಿ (ಆಂಟೆಸಿಡೆಂಟ್) ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ, ತದನಂತರದ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕಾಲದ (ಟೆಂಪೊರಲ್) ಪೂರ್ವಭಾವವೋ ತಾರ್ಕಿಕವಾದ ಪೂರ್ವಭಾವವೋ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿದೆ. ಕಾಲದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಾರಣ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ, ಅವೆರಡರ ಅಂತರ ಎಷ್ಟೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾದಷ್ಟೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧ ಖಚಿತಗೊಳ್ಳುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಭಿನ್ನತೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಐಕ್ಯೈಕವಾಗಿದ್ದು ವಸ್ತು, ಘಟನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿಭೇದದಿಂದ ಅವು ಬೇರೆಯೆಂದು ತೋರುವುವಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುತಃ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಂತರವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿಭೇದದಿಂದ ನಾಮ ಬೇರೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರವಾದದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಅಥವಾ ದೇಶ ಇವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ನಾಶವಾಗಿ ಅದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರಬಹುದಾದ ದೊಡ್ಡ ತತ್ತ್ವವೇ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐನ್‌ಸ್ಟೀನ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾವಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಸ್ತುವೆನ್ನುವುದು ಕಾಲ–ದೇಶಗಳ ನಿರಂತರ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ (ಇವೆಂಟ್) ಎನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಅಂತರ ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರಣವಾವುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಲದ ಅಂತರವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಂತೆ ಸಮೀಪದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು (ಇಮ್ಮೀಡಿಯಸಿ) ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ (ಕಂಡಿಷನ್ಸ್) ಸಮುದಾಯವಾಗಿದ್ದು, ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ನಿಕಟ (ನೆಸಸರಿ ಮತ್ತು ಎಸೆನ್ಷಿಯಲ್) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಇರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿಕಟ, ಅಗತ್ಯ, ಸಮೀಪ ಎನ್ನುವ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಕಾಲದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಷ್ಟು ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹತ್ತಿರವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯದ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತರ್ಕಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎಂದೇ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲದೆ ಅನಂತರದ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಇಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಹೇಳುವ ಅಂತಿಮ ಕಾರಣ (ಫೈನಲ್ ಕಾಸ್) ಎನ್ನುವಂಥದು ಯಾವುದೋ ಧ್ಯೇಯ ಅಥವಾ ಆದರ್ಶವನ್ನೂ ರೂಪಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಮಾತು. ಈ ವಿಶೇಷ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ದೃಷ್ಟಿರೂಪದ ಭೌತಿಕ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಾದರೆ ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಲ್ಲುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆ ನೀರು ತುಂಬುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ–ಎಂದರೆ ಸರಿ. ಆದರೆ ಇದೇ ಆದರ್ಶ–ಕಾರಣವನ್ನು ಇಡೀ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸಮಷ್ಟಿಗೆ ಅನ್ವಯಗೊಳಿಸುವಾಗ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ಅಣು ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಆದರ್ಶಕಾರಣ ದೇವರೇ ಎಂದು. ಎಂದರೆ ಈ ದೇವರೆಂಬ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟಕದ ಭವಿಷ್ಯ ಎಂದಾಯಿತು. ಈ ಭವಿಷ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭವಿಷ್ಯವೋ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಎನ್ನುವ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಭವಿಷ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡಲಾರದೆಂದು ಮೇಲೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಅದು ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಕ್‌ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಪರವಾದ ಸಂದರ್ಭ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ತಾರ್ಕಿಕವಾದ ಪ್ರಾಕ್‌ಸ್ಥಿತಿಗೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಭವಿಷ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೂ ಹೇಗೆ ಸಾಮಂಜಸ್ಯ ಏರ್ಪಟ್ಟೀತು? ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವಂತರ ಮುಂದೆ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವ ಸಂದಿಗ್ಧ ಹೀಗಿದೆ : ತಾರ್ಕಿಕವಾದದ್ದು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಲ್ಲ, ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾದದ್ದು ತಾರ್ಕಿಕವಲ್ಲ; ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಇತ್ಯರ್ಥ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಚಿತ.

ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಯಾವುದೋ ಧ್ಯೇಯ ಅಥವಾ ಆದರ್ಶ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ರೂಪಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವಾಗ, ಈ ಆದರ್ಶ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಘಟಕಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಂಥದೋ ಅಥವಾ ಭೂತವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊರಚೆಲ್ಲುವಂತಹುದೋ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ವೃತ್ತಿ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ಅಷ್ಟು ತೊಡಕು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಿಕಾಸವಾದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದರ ವಿಕಾಸ, ರೂಪ ಮತ್ತು ಈ ವಿಕಾಸದ ರೂಪರೇಷಗಳು ಕಾಲಾನುವರ್ತಿಯಾಗಿ, ಅಂಶಾನುವರ್ತಿಯಾಗಿ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ–ಎನ್ನುವವರ ವಾದಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರುವ ವಿವರಣೆ ಇದು. ಆದರೆ ತೊಡಕು ಬರುವುದು ಮೊದಲನೆಯದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ. ಭವಿಷ್ಯ ಎಂದರೆ, ಈಗ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಎಂದರೆ ಅದರ ಇರುವಿಕೆಯೇ ಮುಂದೆ ಆಗುವ, ಆಗಬಹುದಾದ ಘಟನೆ. ಎಂದರೆ ಅದು ಸಂಭೂತವೆನಿಸುವ ಒಂದು ಸ್ಥಿತಿ. ಅಂಥ ತಂತ್ರ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳೆನ್ನುವುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ನೂಕಬಲ್ಲದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಭೂತವಾದದ್ದು ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೋ ಆಗ ಅಂಥ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ, ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅತೀತವಾದ ಒಂದು ಅಕಾಲಿಕವಾದ (ಸೂಪ್ರ–ಟೆಂಪೊರಲ್) ಒಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತು ಇರಬಹುದಾದರೆ ಅದು ಬುದ್ಧ್ಯತೀತವಾದ, ಅಭೌತಿಕವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅದು ಅಧಿಭೌತಿಕವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮವೆಂದೇ ಕರೆಯಬೇಕು. ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ಆದರ್ಶ ಅಥವಾ ಧ್ಯೇಯ ಕಾಲದ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಸಿಗದೆ ಕಾಲದ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ನಿಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭೌತಿಕ, ಅಲೌಕಿಕ, ಅಕಾಲಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸೆಳೆತ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದದ್ದು ಎಂದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ರಚನೆ, ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷದ ಚಲನೆ ಇದರ ಚಲನೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸದ ಒಂದು ವೃತ್ತಿ ಎಂದರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿನ್ನಲೆ ಅಥವಾ ಮುನ್ನೆಲೆ ನಮಗೆ ಕಾಣಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ 'ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ' 'ಕಾಲವನ್ನು ಮೀರಿದ' ಸ್ಥಿತಿ ಅಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದರೂ ಅತಾತ್ತ್ವಿಕವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಖಂಡ ಖಂಡವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಈ ಅಂತಿಮ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಸ್ವಭಾವದ ಲಕ್ಷಣವೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವದ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಇರುವಿಕೆ ಎನ್ನುವುದರ ಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕೇವಲ ದೇಶ–ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದದ್ದೆಂದು ಕಾಣದೆ, ನಿಗೂಢವಾದ ಸತ್ಯದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ, ಅದರ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ, ಪರಿವರ್ತಿತಗೊಳ್ಳುವ, ಸಂಭಾವ್ಯವಾದ ಅನುವರ್ತನ ಎಂದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ, ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅರ್ಥ ಇತ್ತೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಅದರ ವಿವರಣೆ ಈ ರೀತಿ ಸ್ಫುಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ವೇದಾಂತ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ

ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಈ ಅಂತಿಮ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವಂಥದು ಸತ್, ಚಿತ್, ಆನಂದ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ನಿರ್ವಚಿಸುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಸ್ತು. ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ತೋರುವ ಭೂತ, ಭವತ್, ಭವಿಷ್ಯತ್ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಸ್ತುಬುನಾದಿ; ತ್ರಿಕಾಲಾತೀತವಾದ, ಅನಾದಿ ಮತ್ತು ಅನಂತವಾದ ಭೂಮ ತತ್ತ್ವ (ಇನ್‌ಫಿನಿಟಿ).

ಈಗ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರ. ಹೇಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬ ಶಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅವೆರಡರ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಕಾರ್ಯ ರೂಪಗೊಳ್ಳಲು ಆವಶ್ಯಕವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪಟ್ಟಷ್ಟೇ ಕಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ, ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣದ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವಾಗ ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಯವಾಗದೆ, ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರಣದ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದು ವರ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳ ಈ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿಕಟ ತೂಕಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ–ಸಂಗ್ರಹ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಒಂದು ನಿಯಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಾಗ ಶಕ್ತಿ–ಸಂಗ್ರಹ–ನಿಯಮ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಂತರವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳು ಇರಬಹುದೇ ಎನ್ನುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದು ನಿಜವಾದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹುಡುಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ವಿಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಭೌತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದಂತೆ, ಸರಿಯೂ ಆಗಲಾರದು. ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ A ಎನ್ನುವುದು B ಎನ್ನುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ, ಅದೇ B ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ C ಇಂದ ಇಲ್ಲವೆ D ಇಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಾಕಾರಣಗಳ ಸಂಬಂಧದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎಳ್ಳಿನಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ, ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ತೆಗೆಯಬಹುದು–ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಲು ಭೌತಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕಾರಣ, ಒಂದು ಕಾರಣ ಸರ್ವದಾ ಒಂದೇ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಿಯಮ. ಪ್ರಕೃತಿ ಯಾವುದೋ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವಿಶೇಷ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷ. ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಏಕರೂಪತಾ ನಿಯಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಕಾರಣವೊಂದಿದೆ ಎನ್ನುವ ಕಾರಣಸಾಪೇಕ್ಷ ನಿಯಮ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಏಕರೂಪತಾ ನಿಯಮ–ಈ ಎರಡು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಘಟನೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯಬಲ್ಲದು. ಪ್ರಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳು ಇರಬಹುದೇನೋ ಎನ್ನುವ ಸಂಶಯಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣಗಳ ಪರಿವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಬಹುದು. ಇದನ್ನೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಕಾರಣತಾವಾದ (ರೆಸಿಪ್ರೋಸಿಟಿ ಆಫ್ ಕಾಸೇಷನ್) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಬಡತನ ಚೌರ್ಯಕ್ಕೆ, ಚೌರ್ಯ ಬಡತನಕ್ಕೆ; ಮದ್ಯಪಾನ ಬಡತನಕ್ಕೆ, ಬಡತನ ಮದ್ಯಪಾನಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡುವಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವಷ್ಟು ಖಚಿತ ಜ್ಞಾನ ಸಿಗುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಡೇವಿಡ್ ಹ್ಯೂಂ ಎಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕ, ಕಾರಣ ಸಾಪೇಕ್ಷನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಎತ್ತಿರುವ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಲಾರೆವು ಎಂದು ಆತನ ವಾದ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಏಕರೂಪತೆಗೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಅನುವರ್ತನೆಗೆ ನಮಗೆ ಸಿಗುವ ಸುಳಿವು ಘಟನೆಗಳೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರಬಹುದಾದ ನಿಕಟ ಅನುಸರಣೆ ಮಾತ್ರ. ಅವುಗಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಅನುಸರಣೆ (ಯೂನಿಫಾರಂ ಸೀಕ್ವೆನ್ಸ್) ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವುಗಳ ಅಗತ್ಯ ಸಂಬಂಧಸೂತ್ರ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ–ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಅವನು. ಅನೇಕರಿಗೆ ಹ್ಯೂಮನ ವಾದ. ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಆತನ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿ ಸೀಮಿತವಾದದ್ದೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಲೇಬೇಕು. ಆತನ ಪ್ರಕಾರ ಘಟನೆಗಳೆರಡರ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧ ನಮಗೆ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಣುವಂಥ ಅನುಸರಣೆ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ. ಈ ವಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸುವಂತಿದೆ. ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನಾದ ಭೌತಿಕ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಸಿಗುವಂತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಯ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸ್ಥೂಲದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಲೇಬೇಕು ಎನ್ನುವ ತತ್ತ್ವಪ್ರಣಾಳಿಕೆ ಕೇವಲ ಮಿತವಾದದ್ದೆಂದು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ಹ್ಯೂಮನ ಸಿದ್ಧಾಥ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗಲಾರದು ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು.

ಅಣುಯುಗವೆನ್ನಲಾದ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಸ ತರ್ಕ ಎದ್ದಿದೆ. ಎಂದರೆ ಅಣುಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಚ್ಚಳ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಇರುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಯಾವ ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಚ್ಚಳ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಇರುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಅಣ್ವಂಶಗಳೆಂಬ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಯಾವುದೋ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾದೃಚ್ಛತೆಯ ಅಥವಾ ಅಹೇತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಸತ್ಯತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾವಗಳನ್ನು ಷ್ರೊಡಿಂಗರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಈ ರೀತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ: ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಣ್ವಂಶಗಳು ಯಾವ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರಮಾಡುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ನಿಯಮಾವಳಿಗಳೆಲ್ಲ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ಅಣುಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಲ್ಲ. ಷ್ರೊಡಿಂಗರನ ಈ ಮಾತುಗಳು ಅಣ್ವಂಶವಾದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಎಂದರೆ ಒಂದು ಅಣು ಎರಡು ರೀತಿಯ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ–ಸಂಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರಸರಣ. ಒಂದೊಂದು ಅಣುವಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಈ ಎರಡು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಊಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಣುಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವಾಗ ಅಣುಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಣ ಮಾಡುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನು ಒಳಪಥದಿಂದ ಹೊರಪಥಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ನೆಗೆತಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣವಿದೆ. ಏನೆಂದರೆ ಒಂದು ಪಥದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮಧ್ಯಂತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಯುವುದು ಕಾಣುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮೊದಲಿದ್ದ ಪಥದಲ್ಲದು ಶೂನ್ಯಗೊಂಡು ಹೊಸ ಪಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನೆಗೆತಗಳು ಯಾವಾಗ ಮತ್ತು ಏಕೆ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನ ಈಗ ಮುಂದುವರಿದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕಾರಣರಹಿತವಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತವೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ಇದೊಂದು ಅಹೇತುಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ವೃತ್ತಿ. ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನ ಹೇಸನ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೇಳುವ ಅನಿಶ್ಚಿತತಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಪರಿಭ್ರಮಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದರ ನೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರೆ ಅದರ ವೇಗ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ವೇಗ ನಿರ್ಧಾರವಾದಲ್ಲಿ ಅದರ ನೆಲೆಯೇ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ, ಅಹೇತುಕತೆ, ಇದೃಚ್ಛತೆಗಳೇ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿರುವ ನಿಯಮಬದ್ಧತೆಗೂ ಇಲ್ಲಿನ ನಿಯಮರಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಬರುವ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಸಮಾಧಾನ ಏನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ವಿಚಾರ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಯಾವುದೋ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಪೇಕ್ಷ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಿತಿಯನ್ನು ಅಳೆಯವುದೆಂದೂ ಆ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದಂತೆಲ್ಲ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನಿಯಮಬದ್ಧತೆ ಇರುವುದೆಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದೋ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಿತಿ ಇರುವುದೆಂದೋ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತೀಯ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹತ್ತಿರಬರುವಂತಿದೆ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಠೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಬಹುದು, ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ಅನ್ವಯವಾಗಲಾರವು. ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ಥೂಲದೆಶೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೆಶೆಯತ್ತ ತೆರಳಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕದ ಛಾಯೆಯಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೆನ್ನುವುದು ಸತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಅಣುಗರ್ಭದ ನಿಯಮ ಭೂಮದ ನಿಯಮವೇ ಆದೀತು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ದೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಅನುಭಾವಿಯ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವೇ ಸತ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದೀತು.

ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಲೌಕಿಕದೃಷ್ಟಿಯಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೇನು, ಕಾರಣವೆಂದರೇನು, ಅವುಗಳ ನಿರ್ವಚನವೇನು, ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವೇನು ಎನ್ನುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿನಿಮಯ ನಡೆದಿದೆ. ನ್ಯಾಯದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು–ಉಪಾದಾನಕಾರಣ, ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣ, ಸಮುದಾಯ ಅಸಮವಾಯಿ ಕಾರಣಗಳು, ನಿಯತಪೂರ್ವವೃತ್ತಿ, ಅನ್ಯಥಾಸಿದ್ಧಿತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ವವೇತ್ತನಾದ ಜೆ. ಎಸ್. ಮಿಲ್ಲನ ವಾದಸರಣಿಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನೈಯ್ಯಾಯಿಕರು ಹೇಳುವ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಅಥವಾ

ಆರಂಭವಾದಂತೆಯೇ ಇತರ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಇದೆ. ಬೌದ್ಧರು ಅಸತ್ಕಾರಣವಾದವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರೆ, ಸಾಂಖ್ಯರು ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಸತ್ಕಾರಣವಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಮೂರು ವಾದಗಳು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದಾದರೆ ಕೊನೆಯದು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ವೇದಾಂತದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೇ ಸತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅದ್ವೈತ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಉಪನಿಷತ್ ವೇದಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವೇ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವದ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಮೂಲ. ಅದು ಕಾರಣವೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಯ ಎಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಕಾರಣವಾದ ಕಾರಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. 'ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಅನ್‌ಮೂವ್ಡ್ ಮುವರ್' ಎನ್ನುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇದು. ತಾನು ಅಚಲವಾಗಿ ಎಲ್ಲದರ ಚಲನೆಗೂ ಪ್ರೇರಕವಾದ ವಸ್ತು. ಇದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ಕಾರಣ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಭಾರತೀಯರ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅಂತಿಮ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವುದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವೆನ್ನುವ ಭಾರತೀಯರ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ವಿಚಾರ ವಿಜ್ಞಾನ, ತರ್ಕಗಳ ಹಾದಿಯಲ್ಲೇ ನಡೆದಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್, ಹ್ಯೂಂ, ಮಿಲ್ ಮುಂತಾದವರ ತರ್ಕಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ಮಾತುಗಳ ಛಾಯೆ ಇಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ನಿರಂತರ ಆಸರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಂತಿದೆ ಎನ್ನುವ ಅನುಭಾವದ ಪರಂಪರೆ ಭಾರತೀಯರದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ-ಕಾರಣ-ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೂರ್ತರೂಪದ ಭಗವಂತನೆಂದರೂ ಒಂದೇ ಅಮೂರ್ತರೂಪದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದರೂ ಒಂದೇ, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಕಾರ್ಯ ಅಥವಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮೂಲದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಗೊಳಿಸುವ ಭಾರತೀಯರ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ 'ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ' ಸಂಬಂಧ ನಿರ್ದೇಶನಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಅಲ್ಲದೆ ಲಯಗಳನ್ನೂ 'ದೈವಾಂಶ'ಗಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವನ್ನು ಉದಾತ್ತೀಕರಿಸುವ ಆತ್ಮದ ಹಂಬಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಾರಣವೆನ್ನುವ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಹೊರತಾದ ತತ್ತ್ವವೆಂದೂ ಅದು ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ ಕಾರಣವಸ್ತುವೆಂದು ತೋರಿಸಿರುವುದು ತತ್ತ್ವಾನುಭೂತಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಧನೆಯೆಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಶಾಸ್ತ್ರ : ಗ್ರೀಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಈಟಿಯಾಲೊಜಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈಟಿಯಾ ಎಂದರೆ ಕಾರಣ; ಲಾಗಾಸ್ ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ. ಈಟಿಯಾಲಜಿ ಎಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದರ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಾಗಲೀ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಾಗಲೀ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಈಟಿಯಾಲೊಜಿ ಎಂದು ಕರೆಯದೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ವಿಧಾನ (ಕಾಸ್ಯಾಲಿಟಿ; ಕಾಸೇಷನ್) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈಟಿಯಾಲಜಿ ಎನ್ನುವುದು ಮೇಲಿನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರದೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟು ರೋಗಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಅದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಅದರ ನಿವಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ರೀತ್ಯ ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಧಿಕಾರಣವಿಜ್ಞಾನ, ರೋಗನಿದಾನ ಎನ್ನಬಹುದು. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ : ವಿಜ್ಞಾನದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಅನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥವನ್ನು (ಆಂಬಿಗ್ಯುಟಿ) ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಒಂದು ಆಂದೋಳನವಿದು (ಆಪರೇಷನಿಸಂ). ಯಾವುದಾದರೂ ಪದ ಅಥವಾ ತರ್ಕವಾಕ್ಯವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೆಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ, ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ಉದ್ದೇಶ.

ಜರ್ಮನಿಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್‌ನ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ಉಗಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗಬಲ್ಲಂಥ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಭಾಷೆಯೊಂದು ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಆತನ ಸೂಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಲಹೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಆಂದೋಳನಗಳಾದ ಫಲಪ್ರಮಾಣವಾದ (ಪ್ರಾಗ್ಮ್ಯಾಟಿಸಂ), ಆಗಸ್ಟ ಕಾಂತನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವಾದ (ಪಾಸಿಟಿವಿಸಂ) ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅನುಭವೈಕವಾದ (ಎಂಪಿರಿಸಿಸಂ) ಮೊದಲಾದವು ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನೆರವಾದವು. ಅನುಬಂಧನದ (ಕಂಡಿಷನಿಂಗ್) ಮೇಲೆ, ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪಾವ್‌ಲಫ್ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವರ್ತನಾತ್ಮಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಪೋಷಕಳಾದವು. ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಸಂಜ್ಞಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಅದು ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ- ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಲಾದ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಥಗಳು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದುವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಊಹಾಪೋಹ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ (ಮೆಟಫಿಸಿಕ್ಸ್) ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ರೂಪಗೊಂಡಿತಲ್ಲದೆ, ಘಟನೆಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪರೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂತು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಒರೆಗಲ್ಲು ಅದರ ನಿಜತ್ವ (ವ್ಯಾಲಿಡಿಟಿ) ವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಬರ್ಟ್ರೆಂಡ್ ರಸೆಲ್, ವಿಟ್‌ಜೆನ್‌ಸ್ಟೀನ್ ಮತ್ತು ಇತರರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಾರ್ಕಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣವಾದ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಆಂದೋಳನದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಣಾಮವೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಮನ್ 1927ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ತತ್ತ್ವ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಲ್ಪಿತಭಾವಗಳ (ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್) ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಕಲ್ಪಿತಭಾವವೊಂದರಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಅಸಮರ್ಪಕ ಅರ್ಥಛಾಯೆಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವ ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನು ಇದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವೀಕ್ಷಣೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಜವಾಗಿ ನೆಲಸಿರದ ಯಾವುದೇ ಕಲ್ಪಿತಭಾವವನ್ನಾಗಲೀ ಅದು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಘಟನೆಯ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಗೆ (ಆಪರೇಷನ್ಸ್) ಕಲ್ಪಿತ ಭಾವವೊಂದರ ಅರ್ಥ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ತತ್ತ್ವ. ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳು ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ, ಘಟನೆಯೊಂದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಹಸ್ತಾದಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಗಣನೆಯ ವಿಧಾನಗಳೂ ಘಟನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕೊಡುವ ಪೂರ್ವಾಪರ ಹೇಳಿಕೆಗಳ ನಡುವೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುವ ತಾರ್ಕಿಕ ಮತ್ತು ಗಣನಾತ್ಮಕ ಹಂತಗಳೂ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಲ್ಪಿತಭಾವಗಳ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿಜವಾದ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಿದ್ಯೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಅಂಥ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಗಳ ಆಶಯ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಲ್ಲವು. ಯಾವ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತು ಅಳತೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು, ನಿಗದಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಉದ್ದದ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಗಡಿಯಾರಗಳ ಅಥವಾ ಇತರ ಕಾಲಮಾಪನ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಲದ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈ ಕೆಳಗಿನವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಸ್ಮರಣಾಪ್ರಾಪ್ತಾಂಕ (ರಿಕಾಲ್ ಸ್ಕೋರ್) ಅಥವಾ ಮರುಕಲಿಕೆಯ ಪ್ರಾಪ್ತಾಂಕದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಗಳಿಕೆಯ (ಸೇವಿಂಗ್) ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಧಾರಣಕ್ರಿಯೆಯ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥಿಯ ದೈಹಿಕ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗಿನ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಲಬ್ಧವನ್ನು ಗಣಿಸುವಾಗಿನ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಭೂತ ಗುಣಗಳಾದ ಮಿತ (ಕಾರಣ) ನ್ಯಾಯ (ಪಾರ್ಸಿಮೊನಿ) ಮತ್ತು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆಗಳನ್ನು ಕಾದಿಡುವುದೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವ. ಈ ಎರಡು ಕಲ್ಪಿತ ಭಾವಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಕಡೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕರು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗಕರ್ತರು-ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವಣ ಅಂತರವನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಒಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಒರೆಗಲ್ಲು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಮಾನವನ ವರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಮಾನವನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವ ಉದ್ದೇಶವುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಡೆಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವರ್ತನೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದಾದರೂ ಅನುಭವ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಅಂಥ ಪರೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಿಲುಕದಿರಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಮಸ್ತವೂ ಭೌತಿಕವಾದುದಲ್ಲ ಅಥವಾ ಭೌತವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಲ್ಲ. ಜೀವದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಭೌತವಸ್ತುವಾದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಭೌತವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಮಾನವನ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಭೌತಿಕ ಅಂಶಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ತೊಡಗಿರಬೇಕಾದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು, ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಧ್ಯೇಯಗಳು, ಇಚ್ಛೆಗಳು, ಆಲೋಚನೆಗಳು, ಮನೋಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಅಭಿವೃತ್ತಿಗಳು, ಮನೋಬಲಗಳು, ಭ್ರಾಂತಿಗಳು, ಚಿತ್ತಪೀಡೆಗಳು -ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ತತ್ತ್ವ ಸದಾಕಾಲವೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ತರ್ಕವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವವಾದಿಗಳೇ ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸಿಲ್ಲ.

ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಟೋಲ್‌ಮನ್, ಉದ್ದೇಶದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದ ಇಲಿಗಳಿಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಇದೆ ಎಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂಥ ಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ, ಸ್ಟೀವನ್ಸ್ ತನ್ನ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವಾದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, (1939) ವಿಪರೀತ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು ವೀಕ್ಷಣೆ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ, ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೆಂಬುದು ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ವೇದ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಘಟನೆ ವೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ್ಯೂ ವೀಕ್ಷಣಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ, ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಖರವಾದ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಬೆಳಗಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಲನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಬೆಳಕಿನ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಅಧಿಕವಾದಂತೆಲ್ಲ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಚಲನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾನಸಿಕ ಘಟನೆಗಳ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಅಡಚಣೆಯೂ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ ವೀಕ್ಷಣಾಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೋಗಲಾಡಿಸಲಾರ. ಸಂಜ್ಞಾನ, ಪ್ರೇರಣೆ, ಸೃಜನಾತ್ಮಕತೆ, ಅಭಿವೃತ್ತಿಗಳು, ಮೌಲ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿರುಚಿಗಳು, ಇಚ್ಛೆ, ಒಳನೋಟ, ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಣಯಗಳಂಥ ಘಟನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗಲಂತೂ ಅದು ಅತಿ ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ವೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅಂಥ ಪಕ್ಷಪಾತಗಳು ಮತ್ತು ದೋಷಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಆಶಯವನ್ನು ಆತ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ವೀಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ, ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿರುವ, ವಿಪರೀತ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ಮಿತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇದು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವೀಕ್ಷಣಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸತ್ಯವಾಗಿರುವ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಸತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಲ್ಪೋರ್ಟನ ಥಿಯೊರೀಸ್ ಆಫ್ ಪರ್ಸೆಪ್ಷನ್ ಅಂಡ್ ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ (1954) ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆಯ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ: (1) ವೀಕ್ಷಣೆಯ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ, (11) ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಕಾಣ್ಕೆ, (111) ವೀಕ್ಷಕ–ಒಪ್ಪಂದ. ವೀಕ್ಷಿಸಲಾದ ಅಥವಾ ವಿವರಿಸಲಾದ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ, ವೀಕ್ಷಕ ಎಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಳಗಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅಷ್ಟೂ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ವಿಷಯದ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ದಾಖಲೆ ಇತರ ವೀಕ್ಷಕರ ಪರಿಶೀಲನೆಗೂ ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಒಳಪಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ವಾದ ವೀಕ್ಷಕ–ಒಪ್ಪಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಬ್ಬನ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನು ಇತರರೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ನೋಡಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಪುನಃ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವಂತೆ ವೀಕ್ಷಣೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿರಬೇಕು. ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆಯ ಈ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು ಮೂಲಭೂತವಾದುದು. ಅದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ, ಈ ಮೂರೂ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಗುರಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿರುವಷ್ಟೇ ನಿಷ್ಠುರತೆಯಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲು ನಾವು ಎಂದೆಂದೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗದು.

ವಿಜ್ಞಾನದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕಶೀಲತೆಗಳು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಧ್ಯೇಯಗಳು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂರು ಮೂಲ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದರಿಂದ, ಸರಳತಾ ತತ್ತ್ವ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: 1 ಪ್ರಕೃತಿ ಸುಸಂಗತವಾಗಿದೆ (ಕನ್ಸಿಸ್ಟೆಂಟ್) 2 ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು ಅನಂತವಾಗಿರದೆ ಮಿತವಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿವೆ ಮತ್ತು 3 ವ್ಯಾಪಕವಾದ ನೈಜತತ್ತ್ವಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಸರಳತೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಡೆಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ತೋರುವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಉಚ್ಚರೀತಿಯ ಅಮೂರ್ತಭಾವನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯೀಕರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಈ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಲ್ಪಿತಭಾವಗಳ ಮತ್ತು ತರ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ಭಾಷೆಯ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹಿತ ಮಿತ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಸರಳತೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕೊನೆಯಪಕ್ಷ, ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವಕ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಒತ್ತಾಯದಿಂದಲಾದರೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಅನಿಶ್ಚಯಾರ್ಥವನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ಸರಳತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದೆಂಬುದೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವವಾದಿಯ ಭರವಸೆ.

ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸುವ, ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವಜ್ಞನ ಪ್ರಕಟ ರೀತಿಯೊಂದೇ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿರುವ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗದಿರುವ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಪರಂಪರೆಯಾದ ಉಪಸಮಗಳ (ಸಕ್ಸಸಿವ್ ಅಪ್ರೋಕ್ಸಿಮೇಷನ್ಸ್) ಮೂಲಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯದತ್ತ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಲ್ಲ ಉಪಯುಕ್ತ ಪದಗಳು ಅವು. ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ತರ್ಕವಾಕ್ಯಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಲ್ಲ. ಐನ್‌ಸ್ಟೀನನ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಕಲ್ಪಿತ ಭಾವನೆ ಮುಂದೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುವಂತಾದರೂ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಇಂದಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕಲ್ಪಿತ ರೂಪಣಗಳು (ಹೈಪೊತೆಟಿಕಲ್ ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಪರಿವರ್ತ್ಯಗಳು (ಇಂಟರ್‌ವೀನಿಂಗ್ ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್) ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆಗಳಷ್ಟೆ ಬೆಲೆ ಬಾಳಬಲ್ಲವು. ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಶ್ವಾಸನೀಯತೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲುದೇ ಹೊರತು ಅದರ ನಿಜತ್ವದ ಒರೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒದಗಿಸಲಾರದು.

ಮನೋವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗೊಂದಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠೆಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ಅದರ ಮೇಲೆ ಔಪಚಾರಿಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಡದೆ, ಅಧಿಕವಾದ ಮತಾಂಧತೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಅಪಾಯಗಳು ಉಂಟು. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.ಬಿ.)

ಕಾರ್ಯಪ್ಪ, ಕೆ.ಎಂ. : 1899–1993. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಭಾರತೀಯ ಕಮಾಂಡರ್–ಇನ್–ಚೀಫ್. ತಂದೆ ಕೊಡಂದೆರ ಮಾದಪ್ಪನವರು, ತಾಯಿ ಕಾವೇರಿ, ಜನನ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 1899ನೆಯ ಜನವರಿ 28ರಂದು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆದದ್ದು ಮಡಿಕೇರಿಯ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸಿನ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರಿಗೆ ಸೈನ್ಯದ ಕಮಿಷನ್ ದೊರೆತಾಗ ಆ ಹಿರಿಮೆ ಗಳಿಸಿದ ಪ್ರಥಮ ಭಾರತೀಯರು ಇವರೇ ಆಗಿದ್ದರು (ಡಿಸೆಂಬರ್ 1919). ಸೈನ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣಾನಂತರ ಮೊದಲು 2/88 ಕರ್ನಾಟಕ ರೆಜಿಮೆಂಟ್ ಅನಂತರ 2–125ನೆಯ ನೇಪಿಯರ್ ರೈಫಲ್ಸ್ ದಳದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಜುಟೆಂಟ್ ಆಗಿ (1920–22) ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. 1920–22ರಲ್ಲಿ ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯ (ಈಗಿನ ಇರಾಕ್) ದಳ, 1922–23ರಲ್ಲಿ 37 ಡೋಗ್ರಾ ಮತ್ತು 1923–42ರಲ್ಲಿ 1–7ನೆಯ ರಾಜಪುತ್ರ ದಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು. ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣವಿಧಾನ, ಜೀವನಕ್ರಮ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಪಂಚ ಪರ್ಯಟನೆಯನ್ನು 1925ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡರು. ಆಗ ಇವರು ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಸಂಯುಕ್ತರಾಷ್ಟ್ರ, ಕೆನಡ, ಗ್ರೇಟ್‌ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಜರ್ಮನಿ, ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡ್, ಇಟಲಿ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. 1922–30ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಲ ವಜೀರಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ (ವಾಯವ್ಯಗಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಕ್ವೆಟ್ಟ ಸ್ಟಾಫ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ (1933) ಪ್ರಥಮ ಭಾರತೀಯರು ಇವರೇ. ಸಿಂಗಪುರದ ನೌಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಮಾನ ನೆಲೆಗಳ ಪರೀಕ್ಷಾ ಸಂದರ್ಶನ ನಡೆಸಿದ್ದು 1935ರಲ್ಲಿ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಇಂಡಿಯನ್ ಡಿವಿಷನ್ ಪಡೆಯೊಡನೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಇರಾಕ್, ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಇರಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧರಂಗ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. 7ನೆಯ

ರಾಜಪುತ್ರ ರೆಜಿಮೆಂಟಿನ ಮೆಷೀನ್‌ಗನ್ ಪಡೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಹೊಣೆ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರದ್ದಾಗಿತ್ತು (1942). 1943–44ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಮೊದಲು ಈಸ್ಟರ್ನ್‌ಕಮಾಂಡ್ ಆ ಮೇಲೆ 26ನೆಯ ಡಿವಿಷನ್ನಿನ ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ ಮಾಸ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದರು. ಅದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರ್ಮ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅರಕಾನ್ ರಂಗ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಯುದ್ಧತಂತ್ರ ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡಿದರು. ಸೈನ್ಯ ಪುನರ್ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸಮಿತಿಯ (ಆರ್ಮಿ ರೀಆರ್ಗನೈಸೇಷನ್ ಕಮಿಟಿ) ಸದಸ್ಯರಾಗಿ 1944ರಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ಮತ್ತು ಅದೇ ವೇಳೆ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆನಡಗಳ ಪರ್ಯಟನೆ ಕೈಗೊಂಡು ವೆಸ್ಟ್‌ಪಾಯಿಂಟ್ ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಕೆಡಮಿಯನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ಫ್ರಾಂಟಿಯರ್ ಬ್ರಿಗೇಡ್ ಗ್ರೂಪ್ ಎಂಬ ಸೈನ್ಯವಿಭಾಗದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರು ನೇಮಕಗೊಂಡದ್ದು 1946ರಲ್ಲಿ. 1947ರಲ್ಲಿ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡರು. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ವರ್ಷ ಇವರಿಗೆ ಹೊಸ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಾದಿದ್ದುವು. ಸೈನ್ಯಬಲಗಳ ಪುನರ್ಘಟನಾ ಸಮಿತಿಯ (ಆರ್ಮ್ಡ್ ಫೋರ್ಸಸ್ ರೀಕಾನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನ್ ಕಮಿಟಿ) ಸದಸ್ಯತ್ವ ಜೂನ್ 1947ರಲ್ಲೂ ಮೇಜರ್ ಜನರಲ್ ಎಂಬ ದರ್ಜೆ ಸಮೇತ ಚೀಫ್ ಆಫ್ ದಿ ಜನರಲ್ ಸ್ಟಾಫ್ ಎಂಬ ಹುದ್ದೆ ಮುಂದಿನ ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಭಾರತ ಪೂರ್ವಸೇನಾವಲಯದ (ಈಸ್ಟರ್ನ್‌ಕಮಾಂಡ್) ಜನರಲ್–ಆಫೀಸರ್–ಕಮಾಂಡಿಂಗ್–ಇನ್–ಚೀಫ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಸೇನಾವಲಯದ ಜಿ–ಓ–ಸಿ–ಇನ್–ಸಿ. ಕಾಶ್ಮೀರಯುದ್ಧದ (1948) ಪ್ರಥಮ ನಾಯಕ, ಜನರಲ್ ಎಂಬ ಅತ್ಯುನ್ನತ ದರ್ಜೆ ಸಮೇತ ಸೈನ್ಯದ ವರಿಷ್ಠಾಧಿಕಾರಿ (ಜನವರಿ 15, 1949). ಸೈನ್ಯದ ವರಿಷ್ಠಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಜನರಲ್ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು ಜನವರಿ 15, 1953ರ ವರಗೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸೈನ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಪರ್ವಕಾಲ. ಅದುವರೆಗೆ ಆಳರಸರ ಪಡೆಗಳಾಗಿದ್ದಂಥ ಸೈನ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಸೈನಿಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಜೀವನಕ್ರಮ ಆರ್ಥಿಕ ಸವಲತ್ತು ಸೇವಾವಧಿ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಮನಾರ್ಹ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದದ್ದು, ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿವಿಧ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಚನೆಯ ನಾಂದಿಯಾದದ್ದು ಜನರಲ್ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ. ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯದ ಶಿಸ್ತಿನ ಮತ್ತು ಸುಭದ್ರತೆಯ ಪ್ರತೀಕವೂ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಪರ ದಕ್ಷತೆಯ ಪ್ರತೀಕವೂ ಆಗಿದ್ದ ಜನರಲ್ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರ ಸೇವೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು.

1953ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡುಗಳಿಗೆ ಭಾರತದ ಹೈ ಕಮಿಷನರ್ ಆಗಿ ಜನರಲ್ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರು ನೇಮಕಗೊಡರು. ಏಪ್ರಿಲ್ 1956ರವರೆಗೂ ರಾಯಭಾರಿಯ ಈ ಹೊಸ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಕಾಲವನ್ನೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಮುಡುಪಾಗಿಟ್ಟು ನಿರಂತರ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಗೌರವ ನಿರ್ದೇಶನ ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿವರ ಹೀಗಿದೆ: ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಹಕಾರ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯ (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಅಡ್ವೈಸರಿ ಕಮಿಟಿ ಆನ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್) ಸದಸ್ಯ ; ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಾಜಿಯೋಧರ ಸಂಘದ (ಆಲ್ ಇಂಡಿಯಾ ಎಕ್ಸ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಮ್ಯಾನ್ಸ್ ಲೀಗ್) ಅಧ್ಯಕ್ಷ ; ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕ್ರೀಡಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ (ಆಲ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೋರ್ಟ್) ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಇತ್ಯಾದಿ. ತಮ್ಮ ಕೊನೆಗಾಲದವರೆಗೂ ಇವರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಯುತರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ರಾಜ್ಯವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೊಡಗಿನ ಈ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಪುತ್ರ 1993 ಮೇ 15ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. ಈ ಧೀರ ಭಾರತಪುತ್ರನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿವೆ. (ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕಾರ್ಯಾಂಗ : ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಂಗಗಳಲ್ಲೊಂದು (ಎಕ್ಸಿಕ್ಯೂಟಿವ್). ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗ, ಶಾಸಕಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಶಾಸಕಾಂಗದ ಕಾರ್ಯಭಾರ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುತ್ತದೆ, ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಅಥವಾ ಇವು ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಹೊಣೆ, ರಾಯಭಾರ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ, ಸಶಸ್ತ್ರ ಪಡೆಗಳ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕತ್ವ, ಕಾನೂನುಗಳ ಜಾರಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನೇಮಕ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರಗಳು. ಶಾಸನಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವುದು, ವಿಧಾನ ಮಂಡಲವನ್ನು (ಲೆಜಿಸ್ಲೇಚರ್) ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಯಾದೇಶಗಳ ಸಂವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮುಖ್ಯನಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಪಾಲಿಕಾಧಿಕಾರಗಳು (ಎಕ್ಸಿಕ್ಯೂಟಿವ್ ಪವರ್ಸ್) ಅಧ್ಯಕ್ಷನಲ್ಲೂ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಲ್ಲೂ (ಅಥವಾ ರಾಣಿ) ನಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವು ನೆಲಸಿರುವುದು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಲ್ಲಿ. ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ತನಗೆ ಅಧೀನರಾದ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಇವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ (ರಾಣಿ), ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾದಾತ ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾನಿರ್ವಾಹಕ ಮಂಡಲ ಅಥವಾ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ ಇದರ ಹೊಣೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಾಂಗ ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂಬಂತೆನಿಸಿದರೂ ಇವೆರಡರ ಕಾರ್ಯಾಭಾರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಶ್ಯ. ಸರ್ಕಾರ ಸುಗುಮವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಹೊಣೆ.

ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನು ನಾನಾ ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಅವು ಆನುವಂಶಿಕ ಅಥವಾ ಚುನಾಯಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ದೇಶದ ರಾಜ ಅಥವಾ ರಾಣಿ ಆನುವಂಶಿಕ ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ ಜನಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಚುನಾವಣೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಚುನಾಯಿತ ಕಾರ್ಯಾಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಚುನಾಯಿತ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಗೊತ್ತಾದ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಚುನಾಯಿತ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಬಹು ಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಬಹುವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗ, ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಮತಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಮಾನ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯದು. ಅಧಿಕಾರ ಅವನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಅನುಕೂಲ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಭದ್ರತೆಯೂ ಸಾಧ್ಯ. ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೆ ಅದು ಬಹುವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಪರಿಷತ್ತು (ಎಕ್ಸಿಕ್ಯೂಟಿವ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್) ಬಹುವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಿಷತ್ತು (ಫೆಡರಲ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್) ಎಂದು ಅದರ ಅಭಿಧಾನ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಬಂದು ಸರ್ಕಾರ ಸುಗಮವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅಡಚಣೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು.

ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನು ನಾಮಮಾತ್ರ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನ. ಕಾರ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಥದು ನಾಮಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬೇರೆ ಅಂಗ ನಡೆಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ನಿಜವಾದ ಅಥವಾ ವಾಸ್ತವ ಕಾರ್ಯಾಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತನ ಅಥವಾ ರಾಜತ್ವ (ಕ್ರೌನ್) ನಾಮಮಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಸಚಿವಮಂಡಲ (ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್) ಅಥವಾ ಸಂಪುಟ (ಕ್ಯಾಬಿನೆಟ್) ವಾಸ್ತವ ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಅಲ್ಲಿ ಸಚಿವ ಮಂಡಲಿ ದೊರೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ರಾಷ್ಟ್ರಮುಖ್ಯನೂ ವಾಸ್ತವ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಹೌದು. ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾಮಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ವಾಸ್ತವ ಕಾರ್ಯಾಂಗವೇ ಹೊಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಂಸದೀಯ (ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ) ಮತ್ತು ಅಸಂಸದೀಯ (ನಾನ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ) ಕಾರ್ಯಾಂಗ–ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ವಿಂಗಡಣೆ. ಕಾರ್ಯಾಂಗ ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಶಾಸಕಾಂಗದಿಂದ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಂಸದೀಯ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇದು ಶಾಸಕಾಂಗದ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಅಥವಾ ಸಂಪುಟ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶಾಸಕಾಂಗ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಂಗಗಳ ನಡುವಣ ಕೊಂಡಿ. ಇದು ಶಾಸಕಾಂಗಕ್ಕೆ, ಅದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ, ಹೊಣೆ. ಮಂತ್ರಿಗಳು ವಿಧಾನಮಂಡಲ ಅಥವಾ ಸಂಸತ್ತಿನ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ: ಅದರ ಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ಅವನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಅವನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸದೀಯ ಕಾರ್ಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತರವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಿಗೊಳಿಸುವುದು ಬಹು ಸುಲಭ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಇದರ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದುಂಟು.

ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಕೈವಾಡಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಆಯ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಶಾಸಕಾಂಗದಿಂದ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಸಂಸದೀಯ ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ ಕಾರ್ಯಾಂಗವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸ್ಥಿರ (ಫಿಕ್ಸೆಡ್) ಕಾರ್ಯಾಂಗ. ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಶಾಸನಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶಾಸನಸಭೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಮೇಲೆ ನೇರವಾದ ಹತೋಟಿ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ಶಾಸಕಾಂಗದ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಶಾಸಕಾಂಗದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಾಸಕಾಂಗ ಪ್ರಜಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದು, ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಅದನ್ನು ಕೆಲವು ಸಾರಿ ನಿಸ್ತೇಜವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರದ ಇತರ ಅಂಗಗಳೊಡನೆ ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಬಂಧ, ಸರ್ಕಾರದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿ ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ನಿರ್ಧಾರ–ಇವನ್ನು ಕಾರ್ಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ದೇಶದ ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳೂ ಆಡಳಿತಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಿದೇಶಾಂಗನೀತಿ, ರಕ್ಷಣೆ, ಕಾನೂನುರಚನೆ, ನ್ಯಾಯನಿರ್ವಹಣೆ, ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಇವೆಲ್ಲ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ನಾಯಕತ್ವ ದಕ್ಷವಾದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. (ಎಂ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾರ್ಲ್ ಫಿಷರ್ ಅಭಿಕರ್ಮಕ : ನೀರನ್ನು ಗಾತ್ರ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಮದಿಂದ (ಟೈಟ್ರಿಮೆಟ್ರಿಕ್) ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಬಳಸುವ ದ್ರಾವಣ (ಕಾರ್ಲ್‌ಫಿಷರ್ ರೀ ಏಜೆಂಟ್). ಇದರ ಸಂಕ್ಷೇಪ ರೂಪ KFR. ಇದನ್ನು ಅಯೋಡೀನ್, ಗಂಧಕದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್, ಪಿರಿಡೀನ್ ಮತ್ತು ಮೆಥನಾಲ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು. ನೀರಿರುವಾಗ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಹಂತಗಳು ಎರಡು:

$$H_2O + I_2 + SO_2 + 3C_5H_5N \rightarrow 2C_5H_5N.HI + C_5H_5N.SO_3$$

$$C_5H_5N.SO_3 + CH_3OH \rightarrow C_6H_5N.HSO_4CH_3$$

KFR ಅಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು. ಈ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಬಲತೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಈ ಅಭಿಕರ್ಮಕದ ಪ್ರಬಲತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸೋಡಿಯಂ ಟಾರ್ಟ್ರೇಟ್ ಡೈ ಹೈಡ್ರೇಟ್‌ನಂಥ ಜಲಸಂಯುಕ್ತ ವಸ್ತು, ನೀರು ಅಥವಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮೆಥನಾಲ್ ಇವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. KFR ಅನುಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದಾಗಲಿ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಪನ ವಿಧಾನದಿಂದಾಗಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಅಭಿಕರ್ಮಕವೇ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು. ನೀರು ಇರುವವರೆಗೂ ಅಯೊಡೀನಿನ ಬಣ್ಣ ಹೋಗುವುದು. ಅಯೋಡೀನಿನ ಬಣ್ಣ ಮೊದಲು ಯಾವಾಗ ಕಾಣುವುದೋ ಆಗ ಕ್ರಿಯಾಂತ್ಯ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ 0.1 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂನಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಪನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ 0.02 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂನಷ್ಟು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. KFRನ್ನು ಪ್ರಬಲತೆ ಕೆಡದಂತೆ ಇಡಲು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಗಂಧಕದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಮಿಶ್ರಣ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಯೊಡೀನ್, ಪಿರಿಡೀನ್ ಮತ್ತು ಮೆಥನಾಲ್ ದ್ರಾವಣಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಾವಾಗ ಬೇಕೋ ಆಗ ಗಂಧಕದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಬೆರೆಸಬಹುದು. ದ್ರವ, ಘನವಸ್ತು ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು KFR ಅನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಾರ್ಲೆ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಪುಣೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಚೈತ್ಯಾಲಯ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದುದು. ಪ್ರ.ಶ. 1ನೆಯ ಮತ್ತು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1ನೆಯಶತಮಾನಗಳ ನಡುವಣ ಕಾಲದ ಈ ಚೈತ್ಯಾಲಯ ಮೊದಲು ಹೀನಯಾನ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಅನಂತರ ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಏಕಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯಲಾಗಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಮರದ ವಾಸ್ತುಕಲೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುನ್‌ಚಾಚಿದ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಇದು ಮರದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಭಾರತದ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಕಾಲದ ಗುಂಪಿಗೆ ಭಾಜ, ಕೊಂಡಾನೆ, ಪಿತಲ್‌ಖೋರ, ಬೆಡ್ಸ ಮುಂತಾದವೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದಕ್ಕೆ ನಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಲೆ ಇವೂ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು

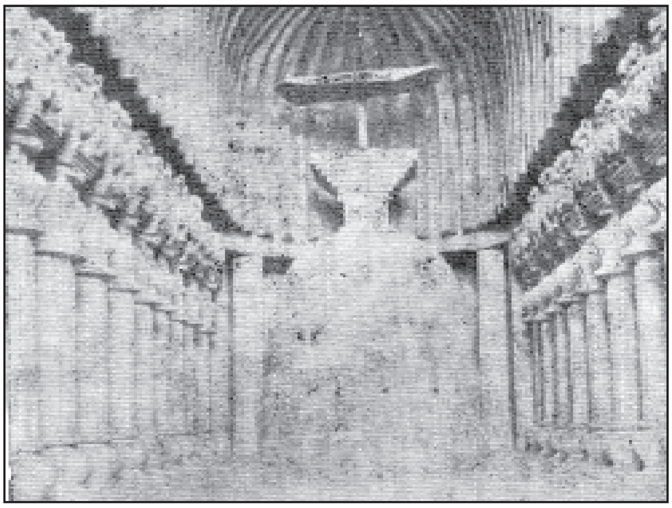

ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯ, ಕಾರ್ಲೆ

ಕನ್ಹೇರಿಯ ಗುಹೆ. ಈ ಬೌದ್ಧಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು ಕಾರ್ಲೆಯ ಚೈತ್ಯಮಂದಿರ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗಜಪೃಷ್ಠಾಕೃತಿಯ ಗುಹಾಮಂದಿರಗಳು. ಇದು 37.5 ಮೀ ಉದ್ದ 14 ಮೀ

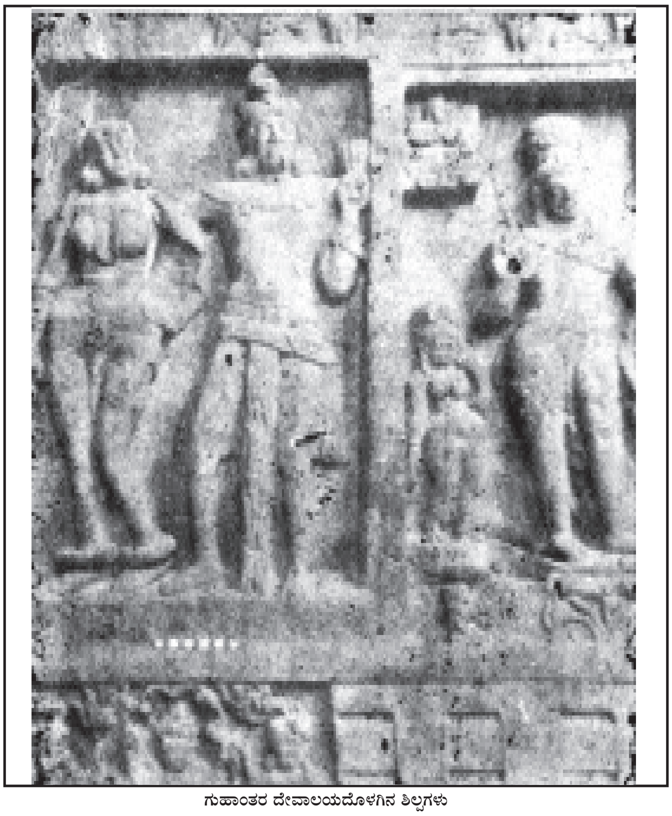

ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯದೊಳಗಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಅಗಲ ಮತ್ತು 13.6 ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದರ ಮುಖಮಂಟಪ ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವೂ ಮೇಲಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಬೆಳಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಲಾಳಾಕೃತಿಯ ಕಿಟಕಿಯೂ ಇವೆ. ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 37 ಕಂಬಗಳಿದ್ದು ಮಧ್ಯದ ಅಂಕಣವನ್ನು ಸುತ್ತಿನ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಂಬಗಳ ತಳಭಾಗ ಕುಂಭಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 8 ಮುಖಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮಪುಷ್ಪದ ಆಕಾರದ ಬೋದಿಗೆ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ತಲೆಕೆಳಗಾದ ಗುಮ್ಮಟ ಮತ್ತು ಗುಮ್ಮಟಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಸವಾರೊಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸುಂದರವಾದ ಆನೆಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ

ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ಈ ಚೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಬದಿಯ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾದವು. ಇವನ್ನು ಬನವಾಸಿಯ ಭೂತಪಾಲಸೆಟ್ಟಿ ಕೊರೆಯಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯ ಅಂಕಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ಒಂದು ಸ್ತೂಪವಿದೆ. ಸ್ತೂಪದ ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಅದೇ ಕಾಲದ ಮರದ ಛತ್ರಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಈ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಈಗ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರನೆಂಬವನು ಇದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆ ಸ್ತಂಭ ಅಶೋಕನ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ 16 ಮುಖಗಳೂ ಬೋದಿಗೆಯ ಮೇಲೆ 4 ಸಿಂಹಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಇವೆ. (ಎ.ಎಂ.ಎ.; ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾರ್ಲೈಲ್, ಥಾಮಸ್ : 1795–1881. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತಿ. ಸಾರ್ಟರ್ ರಿಸಾರ್ಟಸ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ರೆವಲ್ಯೂಷನ್ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃ. ತನ್ನ ಕಾಲದ ಲೇಖಕರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವ. ಹದಿನೈದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದನಾದರೂ ಪದವೀಧರನಾಗಲಿಲ್ಲ. 1826ರಲ್ಲಿ ಜೇನ್ ವೆಲ್ಷಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನುಳ್ಳ ಈಕೆ ಈತನ ಕಷ್ಟ, ನಿರಾಶೆಗಳ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವನ್ನಿತ್ತಳು. ಈಕೆಯ ಮರಣಾನಂತರ (1866) ಗಣನೀಯವಾದುದೇನನ್ನೂ ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬಹು ವರ್ಷ ಬಡತನವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದು ಅನಂತರ ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಸಾಹಿತ್ಯದತ್ತ ತಿರುಗಿದ. ಅನಾರೋಗ್ಯ, ವಿಷಣ್ಣತೆಗಳು ಈತನನ್ನು ಜೀವನದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಡಿದವು. ಯಶಸ್ಸು ಕಾರ್ಲೈಲನಿಗೆ ತಡವಾಗಿ–1865 ರಿಂದಾಚೆ–ಬಂದಿತು. ಚೆಲ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವನನ್ನು ಜನರು 'ದ ಸೇಜ್ ಆಫ್ ಚೆಲ್ಸಿ' ಎಂದು ಕರೆದರು. ಆದರೂ ಕಡೆಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಈತ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ.

1820–21ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾರ್ಲೈಲನ ಗಮನ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಗಯಟೆಯ ಫೌಸ್ಟ್ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಬಂಧ ಮತ್ತು ಷಿಲರ್‌ನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಇವು ಕಾರ್ಲೈಲನ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕೃತಿಗಳು. ಗಯಟೆಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಿತ್ತು. ಜರ್ಮನ್ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಚಿಂತನೆಯ ಪರಿಚಯವೂ ಆಯಿತು.

ಕಾರ್ಲೈಲನದು ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಸ್ವಭಾವತಃ ಯೋಚನಾಪರನೂ ನೈತಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಈತ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಸೋಲನ್ನೂ ಕಂಡ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಎದುರಾದ ಶೂನ್ಯವನ್ನೂ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿದ. ತನ್ನದೇ ಆದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ. ಗಡಸೂ ಶಕ್ತಿಯುತವೂ ಆದ ಈತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಈತನ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಲೈಲನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಈತನ ಗಣನೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈತನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶಕನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಉಂಟು. ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನ ಬರೆಹಗಾರರಾದ ಬರ್ನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಸ್ಕಾಟರನ್ನು ಕುರಿತ ಈತನ ವಿಮರ್ಶೆ ಹೊಸಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವಂಥದು. ಪಾಸ್ಟ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರೆಸೆಂಟ್ (1843) ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಮಧ್ಯಯುಗದ ದೃಷ್ಟಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಯುಗದ ಈತನ ಟೀಕೆ ರಸ್ಕಿನ್ ಮುಂತಾದ ಹಲವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು.

ಸಾರ್ಟರ್ ರಿಸಾರ್ಟಸ್ ಎಂಬ ಈತನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಯಾವ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟ. ಫ್ರೆಂಚ್ ರೆವಲ್ಯೂಷನ್ (1837), ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ದಿ ಗ್ರೇಟ್, ಹೀರೋಸ್ ಅಂಡ್ ಹೀರೊ ವರ್ಷಿಪ್ (1841)–ಇವು ಕಾರ್ಲೈಲನ ಇತರ ಗಣ್ಯಕೃತಿಗಳು. ಬರಿಯ ದೈಹಿಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸದಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಸಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳು ಈತನ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಕ್ರಾಮ್‌ವೆಲ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಡರಿಕರನ್ನು ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಫ್ರೆಂಚ್ ರೆವಲ್ಯೂಷನ್ ಎಂಬ ಉದ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಾಸ್ತವಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗಿಂತ ಅದರ ಐತಿಹ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ಘಟನಾವಳಿಗಳ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಅದನ್ನೆದುರಿಸಿದ ಜನನಾಯಕರ ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳು–ಇವುಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಮೈನವಿರೇಳುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇಡೀ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಶಕ್ತಿಯುಂಟು. ತನ್ನ ಹೃದಯದಿಂದ ಜ್ವಾಲೆಯಂತಹ ಈ ಕೃತಿ ಹೊಮ್ಮಿತೆಂದು ಕಾರ್ಲೈಲ್ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಆಲಿವರ್ ಕ್ರಾಮ್‌ವೆಲ್‌ನ ಪತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಭಾಷಣಗಳು (1845) ಎಂಬುದು ಕಾರ್ಲೈಲ್‌ನ ಬಹು ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕೃತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕ್ರಾಮ್‌ವೆಲ್ಲನ ಚಿತ್ರ ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು, ಜೀವಂತವಾದುದು. ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ಭಾಷಣ (1866) ಎಂಬ ಕೃತಿ ಇಂದಿಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಯಾವ ರಾಜಕೀಯ ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿದವನಲ್ಲ. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒಲಿದಿದ್ದ ಗಯಟೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಗುರುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಲೈಲನದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರವೃತ್ತಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಮನಶ್ಶಾಂತಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಫಲದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲದ ಕರ್ಮವೇ ಶಾಂತಿಯ ಸಾಧನ ಎಂದು ಕಂಡು ಕೊಂಡವನೀತ. ಗೀತೆ ಬೋಧಿಸಿದ ಪಾಠವೇ–ಫಲವನ್ನು ಬೇಡದ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತ ಕಾಯಕವೇ–ಇವನ ಜೀವನ ಮಂತ್ರ. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಬೌದ್ಧಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದ; ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ, ತ್ಯಾಗ, ಕಾಯಕಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ; ಅವತಾರ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ತನಗಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ಹುಲು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಜರೆದ. ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಅಸಾಧಾರಣ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ. ಈತನ ಭಾಷೆ ಲಲಿತವಾಗಿ ಹರಿಯದು. ತಡೆದು ತಡೆದು ಅದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರದು ಆವೇಶಪೂರ್ಣ, ಕ್ಲಿಷ್ಟ. ಆರ್ನಲ್ಡನಂಥ ಪ್ರಾಚೀನಮನೋಧರ್ಮದ ವಿಮರ್ಶಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದ ಶೈಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣ, ಪುಳುಕಿತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲದ್ದು, ಸ್ಫೂರ್ತಿನೀಡಬಲ್ಲದ್ದು. ಈತನ ಶೈಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ ಜನರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ದೃಢತನದ ಪ್ರತೀಕವಷ್ಟೆ. ಈತ ಏನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಅದು ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ನಡೆದಷ್ಟು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಆಗಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಉದ್ಧರಿಸಲು ಹಂಬಲಿಸುವ ಮಹಾಪ್ರವಾದಿಯ ಚೇತನ–ಕಾರ್ಲೈಲನದು.

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಹೀರೋಸ್ ಅಂಡ್ ಹೀರೊವರ್ಷಿಪ್ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲೈಲ್, ಇತಿಹಾಸವು ವೀರರ ಕಥೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಇಲ್ಲಿ ವೀರರೆಂದರೆ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಕೆಚ್ಚನ್ನು ಮೆರೆಯುವವರಲ್ಲ ಇವರು ವಿಭೂತಿಪುರುಷರು. ಜನ್ಮಸಹಜವಾದ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮುದಾಯದ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸಬಲ್ಲವನು ವೀರ.) ವೀರನು ರಾಜನಾಗಬಹುದು, ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರಬಹುದು, ಪ್ರವಾದಿಯಾಗಿರಬಹುದು, ಕವಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾರ್ಲೈಲನಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಸಮಾನತೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಲೈಲನ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿ ಸಾರ್ಟರ್ ರಿಸಾರ್ಟಸ್ ಮೊದಲಿಗೆ ಫ್ರೇಜರ್ಸ್ ಮ್ಯಾಗಜೀನ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀನ ಪಾಲ್ ರಿಕ್ಟರನ ಪ್ರಭಾವ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ. 'ದರ್ಜಿಗೆ ತೇಪೆ' ಎಂದು ಪುಸ್ತಕದ ಹೆಸರಿನ ಅರ್ಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳುಂಟು. ಕಾಲ್ಪನಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಟ್ರೂಫೆಲ್ಸ್‌ಡ್ರಾಕ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ವೇದಾಂತ ಒಂದು. ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಮನುಷ್ಯನ ಉಡುಪಿನಂತೆ ಮತ್ತೆ ಮಾರ್ಪಾಡಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ, ಕಾರ್ಲೈಲ್. ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ ಟ್ರೂಫೆಲ್ಸ್‌ಡ್ರಾಕನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರ್ಲೈಲ್‌ನ ಆತ್ಮವೃತ್ತ. ಟ್ರೂಫೆಲ್ಸ್‌ಡ್ರಾಕನಿಗೆ ವಿವೇಕೋದಯವಾದ ಅನುಭವ ತನಗೆ 1821ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿನ ಒಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಆಯಿತೆಂದು ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ದಿ ಎವರ್ ಲಾಸ್ಟಿಂಗ್ ನೊ, ದಿ ಸೆಂಟರ್ ಆಫ್ ಇನ್‌ಡಿಫರೆನ್ಸ್ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲೈಲ್ ತನ್ನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆಂದೋಳನ, ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಮತ್ತು ನಿರಾಸೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಿ ಎವರ್ ಲಾಸ್ಟಿಂಗ್ ನೋ ನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಅಶಾಂತಿಗೆ ಮೂಲ ಅವನ ಫಲದ ಬಯಕೆಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಯಾವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಗೆಲ್ಲಬಹುದೆಂಬುದನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಏನನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಡ, ಆಗ ಜಗತ್ತೇ ನಿನ್ನ ಪಾದದಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ.' ಎನ್ನುವುದು ನಾಯಕನಾದ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಸತ್ಯ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಟೇರ್ ಮತ್ತು ಗಿಬನ್ನರಂಥ ಸಂಶಯವಾದಿಗಳ (ಸ್ಕೆಪ್ಟಿಕ್ಸ್) ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನವೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಮೂಲಕ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಮೊದಲಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಲೈಲನ ದರ್ಶನ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಸಮೀಪ ಎನ್ನುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ.

ಸಾರ್ಟರ್ ಓದಲು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿ. ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಆರಿಸಿದ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರೊಫೆಸರನ ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಬಾಳಿನ ಹಂದರ ಗ್ರಂಥದ ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಶೈಲಿಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೂ ಒಂದು ಅಡ್ಡಿ ಎನ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾರ್ಟರ್ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆಯ ಅದ್ಭುತ ಸೃಷ್ಟಿ. ಇದರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಾಸ್ಯ, ಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆಯ ದರ್ಶನ ಓದುಗರ ಶ್ರಮವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಡಿ.; ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲ್ಯುಡೊವೈಕ : ಸೈಕ್ಲಾಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಬಹು ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯಜಾತಿ. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ದೊರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚಾರಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿ ಲೂಯಿಸ

ಇವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಸುಂದರವಾದ ಎಲೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಾತಿಗೆ ಸೈಕ್ಲಾಂತಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 40 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಮೂಲತಃ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಮೂಲಿಕೆ (ಹರ್ಬ್) ಸಸ್ಯಗಳು. ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವಲ್ಲಿ ನೆಲದೊಳಗೇ ಹರಡಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಕಾಂಡವಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದವು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಬಲು ಉದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟಿವೆ. ಹೂಗಳು ಭಿನ್ನಲಿಂಗಿಗಳು. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳೆರಡೂ ತಾಳಗುಚ್ಛ ಮಾದರಿಯ ಒಂದೇ ಹೂಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ 4 ಭಾಗಗಳುಳ್ಳ ತಾಳಗುಚ್ಛ ಕವಚ ಅಥವಾ ಉಪಪತ್ರ (ಸ್ಪೇದ್) ಇದೆ. ಗಂಡುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯ ಕೇಸರಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆಣ್ಣುಹೂವಿನಲ್ಲಿ 4 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳೂ 4 ಕೋಣೆಗಳುಳ್ಳ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ 4 ಬರಡು ಕೇಸರಗಳೂ ಇವೆ. ಅಂಡಕಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. ಫಲ ಬೆರಿ ಮಾದರಿಯದು. ಉದ್ಯಾನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವು : 1 ಕಾ. ಪಾಮೇಟ: 2'–5' ಉದ್ದದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಈ ಪ್ರಭೇದ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು. ಎಳೆಯದಿದ್ದಾಗ ದೊಡ್ಡ ಮೇಜುಗಳ ಮೇಲೂ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಡಬಹುದು. ಇದರ ಎಲೆಗಳಿಂದ ಪನಾಮ ಹ್ಯಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಳ ಉದ್ದ 2'–3'. ಎಳೆಯದಾಗಿರುವಾಗ ಎಲೆ ಏಕವಾಗಿದ್ದರೂ ದೊಡ್ಡದಾದಂತೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಸೀಳುತ್ತದೆ 3 ಕಾ.ಡ್ರೂಡಿಯೈ : ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾದುದು. ಇದು ಸುಮಾರು 4' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ್ಯುಡೊವೈಕವನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೀಜ ಮೊಳೆಯಲು ಆರ್ದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣ ಅಗತ್ಯ. (ಡಿ.ಎಂ.)

ಕಾರ್ವಿಡೀ : ಕಾಗೆಗಳ ಕುಟುಂಬ. ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಪ್ಯಾಸೆರಿ ಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಮುಖ ಹಕ್ಕಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾಗೆಗಳು ಮತ್ತು ಜೇ ಎನ್ನುವ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದಲ್ಲೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿವೆ. ಇವು 7"–27" ಉದ್ದ ಇರುತ್ತವೆ: ಮೈ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳುಪು ಮಿಶ್ರಿತವಾದುದು. ಜೇಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ನೀಲಿ, ಹಸುರು, ಹಳದಿ, ಕಡು ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬೂದಿಬಣ್ಣದ ಗರಿಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ರೆಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವಕ್ಕೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಶಿಖೆಗಳಿವೆ. ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ಬಾಲದ ಗರಿಗಳು ಕೆಲವು ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ 10 ಅಥವಾ 12 ದ್ವಿತೀಯ ಗರಿಗಳಿವೆ. ಕೊಕ್ಕು ಬಹಳ ಬಲವಾಗಿದ್ದು ಮಾಂಸವನ್ನು ಸಿಗಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾರ ಬಲ್ಲವು; ಹಾರುತ್ತಲೇ ಆಹಾರವನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಬಲ್ಲವು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಲಿಂಗ ದ್ವಿರೂಪತೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಗಂಡುಗಳೆರಡೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸಾಗರದ್ವೀಪಗಳ ವಿನಾ ಈ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಭೇದಗಳು ವಲಸೆಹೋಗವು. ಹೋಗುವಂಥವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಇವು ಸರ್ವಭಕ್ಷಕಗಳು. ದ್ವಿಚರಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಪುಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸಸ್ಯಾಹಾರವನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಆಹಾರ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುವಾಗ ಕೂಡಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅಭಾವ ತೋರಿದಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದಾಡಿದರೂ ಕಾಗೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇತರ ಸಹಚರರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತವೆ.

ಇವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಗುಂಪುಜೀವಿಗಳು. ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳು. ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ (ಹದ್ದು, ಗಿಡಗ) ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಧ್ವನಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ಕಶ ಮತ್ತು ಜೋರು. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಮಧುರವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಹಾಡುವುದೂ ಉಂಟು.

ಮರಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಾತಗಳ ಬಳಿ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಒರಟಾದ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೆಗೆ 3–10 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳು ಬೇಗ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ (ನಿಡಿ ಕ್ಯುಲಸ್). ಮರಿಗಳ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ತಾಯಿತಂದೆ ಪಕ್ಷಿಗಳೆರಡೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಾರ್ಷಾಪಣ : ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಣ್ಯ. ಕರ್ಷ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. 80 ರತಿಯ ಅಥವಾ 1.83 ಗ್ರೇನ್‌ಗಳ ತೂಕ ಒಂದು ಕರ್ಷ. ಅದನ್ನು ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಕಾರ್ಷಾಪಣಗಳ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಹಲವಾರು ಗುರುತುಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಮುದ್ರಾಂಕಿತ ನಾಣ್ಯಗಳು (ಪಂಚ್‌ಮಾರ್ಕ್ಡ್ ಕಾಯಿನ್ಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕಾರ್ಸಿಕ : ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ದ್ವೀಪ. ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 168 ಕಿಮೀ ದೂರ. ಇಟಲಿಗೆ ಇದು 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ಡಿನಿಯ ದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಸಿಕಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಬೊನಿಫಾಚೊ ಜಲಸಂಧಿಯಿದೆ. ಇದು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು. ಉ.ಅ.41° 31'–ಉ.ಅ. 40° ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 80° 30'–ಪೂ.ರೇ. 90° 30' ನಡುವೆ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಂಡಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಸಿಕ ದ್ವೀಪದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8720 ಚ.ಕಿಮೀ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 275000 (2006).

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಭಾಷೆ ಇಟಾಲಿಯನ್; ಇಟಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವೂ ಇದೆ. ಅವರು ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರಿಯರು. ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳಾದರೂ ನುರಿತ ನಾವಿಕರಲ್ಲ; ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವರ ವಾಸ.

ಕಾರ್ಸಿಕ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಪ್ರದೇಶ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರಾನುಲೈಟ್‌ನಂಥ ಸ್ಫಟಿಕ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಂಟೊ 2596 ಮೀ ಮತ್ತು ರೂಟಾ 2608 ಮೀ. ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ಶಿಖರಗಳು. ನದೀ ಕಣಿವೆಗಳು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಆಳವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚು ಇಕ್ಕಟ್ಟು. ವಾಯುಗುಣ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಮಾದರಿ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 21.10–23.8 ಸೆಂ. ಚಳಿಗಾಲವೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಚ್ಚಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಣಿವೆಗಳು ಮುಳ್ಳು ಪೊದೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್ ಮರ ಹೇರಳ. ನೆಲ ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕರಾವಳಿ ಬಯಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೃಷಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಶೇ. 2ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿ ನಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಲುಭಾಗ ನೆಲ ದನಕರುಗಳ

ಮೇವಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರ. ಗೋದಿ. ಜೋಳ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಆಲಿವ್ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 4000 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 2016 ಕಿಮೀ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆಲಿವ್ ಮದ್ಯ ಮತ್ತು ಮರಮಟ್ಟು ಮುಖ್ಯ ನಿರ್ಯಾತ ವಸ್ತುಗಳು.

ಅಜಾಕಿಯೋ ರಾಜಧಾನಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 52880 (2000) ಬಸ್ತಿಯಾ ಮುಖ್ಯ ಬಂದರು. ಇದು ಕಾರ್ಸಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ನಗರ.

ಇತಿಹಾಸ : ನವ ಶಿಲಾಯುಗದವರೆಗೂ ಕಾರ್ಸಿಕದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 564ರಲ್ಲಿ ಅಯಾನಿಯದ ಫೋಸೀಯನರು ಇಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕಾರ್ಥೇಜಿನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಎಟ್ರುಸ್ಕನ್ ನೌಕಾಪಡೆಗಳಿಂದ ಇವರು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 353ರಲ್ಲಿ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆದರು. ಅನಂತರ ಇದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಟ್ರುಸ್ಕನ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಥೇಜಿನಿಯನ್ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಾರ್ಸಿಕ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 259ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನಿಲಿಯಸ್ ಸ್ಕಿಪಿಯೋ ಗೆದ್ದ. ಆದರೆ ರೋಮನರು ಇದನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ಯೂನಿಕ್ ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರವೇ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 231ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಸಿಕದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಪರಾಕ್ರಮಣದ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಅಡಗಿಸಲಾಯಿತು. ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಡಿಪಾರು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾದವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 4–65ರ ವರೆಗೆ ಬದುಕಿದ್ದ ರೋಮನ್ ದಾರ್ಶನಿಕ ಸೈನಿಕ ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾದಾಗ ಇಲ್ಲಿದ್ದ. ಪ್ರ. ಶ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಂಡಲರೂ ಗೋಥರೂ ಕಾರ್ಸಿಕ ದ್ವೀಪಕ್ಕಾಗಿ ಬಡಿದಾಡಿದರು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದು ವ್ಯಾಂಡಲರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆದರೆ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನರು 533ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಸಾರಸೆನರು ಕಾರ್ಸಿಕದ ಮೇಲೆ 713ರಲ್ಲಿ ಏರಿಬಂದು ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಆಳಿದರು. ಟಸ್ಕನಿಯ ಕಾಂಟ್ ಬೂನಿಫೇಸ್ ಇದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ರೋಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳಲು 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಇಲ್ಲೊಂದು ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಿದ. ಬೊನಿಫಾಚೊ ನಗರ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪದ ಆಂತರಿಕ ಅಧಿಕಾರ ಇದ್ದದ್ದು ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಭುಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ. ಪೋಪ್ ಇದರ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು 1077ರಲ್ಲಿ. 1453ರಲ್ಲಿ ಇದು ಜಿನೋವದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 2ನೆಯ ಹೆನ್ರಿ 1553ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಸಿಕವನ್ನು ಗೆದ್ದ. 1558ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇದನ್ನು ಜಿನೊವಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಸಿಕನರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಜಿನೊವದ ನೀತಿಗೆಟ್ಟ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಸಿಕನರು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದರು. 1729ರಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ದಂಗೆಯನ್ನು ಜಿನೊವರು ಆಸ್ಟ್ರಿಯನ್ ನೆರವಿನಿಂದ ದಂಗೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿದರು. ಜಿನೊವ 1768ರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಸಿಕವನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಮಾರಿತು. ಫ್ರೆಂಚರ ಗವರ್ನರಾಗಿದ್ದ ಪವೂಲಿ ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ (1794–96). ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1ನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಬೊನಪಾರ್ಟೆ ಕಾರ್ಸಿಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಕಾರ್ಸಿಕವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಕಾರ್ಸಿಕದ ಮೇಲೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಆಡಳಿತ 1815ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. ಕಾರ್ಸಿಕನ್–ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಂಬಂಧ ಬಿಗಿಯಾಗಲು ಬೊನಪಾರ್ಟೆ ವಂಶ ಕಾರಣ. ಕಾರ್ಸಿಕವನ್ನು ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಇಟಲಿ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಇದು ಜರ್ಮನ್–ಇಟಾಲಿಯನ್ ಪಡೆಯ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತು. (ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾಲ[1] : ಕಾಲ ಎಂಬುದು ಮಾನವನ ಅನುಭವಗಳ ಸರಣಿಯನ್ನು ಸಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೋಣಿಸುವ ಒಂದು ತಂತು. ಭಾಷೆಯ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಳಸುವ ಹಿಂದು ಮುಂದು, ಈಗ ಆಮೇಲೆ, ಮೊದಲು ಅನಂತರ, ಇದರಿಂದ ಅದರಿಂದ–ಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳು ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸ್ಥೂಲರೂಪಗಳು. ಮಾನವನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಅತ್ಯಂತ ಮೂಲಭೂತವೂ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಆದ ಕಾಲವನ್ನು ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳೆಂಬ ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ನಾವು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಪುರುಷನ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವೆನಿಸಿದರೆ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳೇ ಅತನ ದೀರ್ಘ ಬಾಹುಗಳು. ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲ ವರ್ತಮಾನದ ಮೂಲಕವೇ ಭೂತಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಾರುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ಸದಾ ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಮಾನವ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯಗಳನ್ನರಿಯಲು ಶಬ್ದ (ಟೆಸ್ಟಿಮೊನಿ), ಅನುಮಾನ (ಇನ್‍ಫರೆನ್ಸ್) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲದಷ್ಟೇ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಂದು ತತ್ತ್ವವೂ ಇದೆ. ಅದೇ ದೇಶ ಇಲ್ಲವೆ ಆಕಾಶ. ವಿಶ್ವದ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಕಾಲದೇಶಗಳ ನಿಯತಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಲದೇಶಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಜ್ಞಾಶೀಲವಾದ ಮಾನವ ಇವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮಾತು. ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾನಿ, ಹಾಗೂ ಅದರ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ದಾರ್ಶನಿಕ–ಇವರು ಕಾಲದೇಶಗಳ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬುದರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಲದ ಪ್ರಮಾಣ: ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಆಯಾಮವೂ (ಡೈಮೆನ್ಷನ್) ದೇಶಕ್ಕೆ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಅಥವಾ ಸಂತತ ಗಮನ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕಿರುವ ಆಯಾಮ. ದೇಶಕ್ಕೆ ಉದ್ದ, ಅಗಲ ಮತ್ತು ದಪ್ಪ ಇಲ್ಲವೇ ಎತ್ತರ ಎಂಬ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳುಂಟು.

ನಾವು ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಲದ ಮೂಲಧಾತುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಾಲವು ಸದಾ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳೊಡನೆ ಮೈಗೂಡಿ ಬರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳಿಗಿಂತ ಹೊರತಾದ ಕಾಲದ ಸ್ವರೂಪವೇನಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಬಹು ಗಹನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ದೂರದವರೆಗೆ ಹೋಗಬಲ್ಲದೆಂದರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಕಾಲವೆಂಬುದೊಂದು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಮೂಡುವಂತಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಅರಿವಿನ ಕ್ಷಣಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬರುವುದರಿಂದ ಅನುಭವರಹಿತವಾದ ಕಾಲವೆಂಬುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವೇ ಸರಿ.

ಎರಡು ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಓಟದ ಅಂತರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಕಾಲದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬೇಕಾಗುವುದಾದರೂ ಈ ಅಂತರದ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ವಿವಿಧ ರೂಪದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮೈವೆತ್ತೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಮುಪ್ಪಿನವರೆಗಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಲಮಾಪನದಿಂದ ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ ನಿಜ. ಆದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವಿತಕಾಲದ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಘಟನೆಯಿಂದ ಜೀವಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ನಾವು ಗುರುತಿಸಲಾರೆವು.

ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಕಾಲದ ಲೀಲೆಗೆ ಬೇಕಾದ ರಂಗಭೂಮಿ ದೇಶದಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಕಾಲ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವೂ ಆದದ್ದೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ದೇಶದ ಅವಲಂಬನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಸ್ತವ ಜಗತ್ತಿನ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಸ್ಥೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಾಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಾರಣಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ನಿಯಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದ ಜಾನ್ ಸ್ಟೂಅರ್ಟ್ ಮಿಲ್ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (ಆಂಟಿಸಿಡೆಂಟ್) ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಇಂಬುಗೊಟ್ಟಂತಿರುತ್ತದೆ–ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಕಾರಣದ ಅನಂತರವೇ ಕಾರ್ಯ. ಈ ಕಾಲದ ಕ್ರಮಗತಿಯನ್ನು ಮೀರುವುದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಲದ ನೆಲೆ: ಕಾಲ ಎಲ್ಲಿಂದ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಅದರ ನೆಲೆ ಯಾವುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ರೀತಿಯ ವಿವರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಲ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದು ವಾಸ್ತವಿಕ ತತ್ತ್ವ; ಅದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತವಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡು ಇರುವಂಥ ಮೂಲವಸ್ತು ಎಂಬುದು ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವಾದ ಕಾಲದ ವಿವರಣೆಯೊಂದು ಲೈಬ್ನಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಐನ್‍ಸ್ಟೈನರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾಲವೆಂಬುದು ವಸ್ತುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸ್ಫುರಿಸುವ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿದ್ದು, ಅದರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲು ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಕಾಲದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಜಾಗವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಲವೆಂಬುದು ವಾಸ್ತವಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಜನಿಸುವ ಒಂದು ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ಎಂಬುದು ಇವರ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಎರಡು ವಾದಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇಮಾನ್ಯುಅಲ್ ಕಾಂಟನಿಂದ ದೊರೆತ ಮತ್ತೊಂದು ವಿವರಣೆಯೂ ಉಂಟು. ಕಾಲ–ದೇಶಗಳು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವು ಮಾನವನ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಅರಿವಿಗೆ ಸೇರಿದ ತತ್ತ್ವಗಳೆಂದೂ ಈತ ನಂಬುತ್ತಾನೆ. ದೃಶ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಾಲದ ಕಲ್ಪನೆ ಆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಮಾನವನ ಐಂದ್ರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇದು ಮಾನವನ ಐಂದ್ರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ತೊಡಿಸುವ ಒಂದು ಮುಖವಾಡ. ಕಾಲದೇಶಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪರೇಖೆಗಳೇನೆಂಬ ಅರಿವು ಮಾನವನ ಐಂದ್ರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಲದೇಶಗಳು ಮಾನವನ ಐಂದ್ರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ತಿಳಿವಿಗೆ ಸೇರಿದಂತಿರುವ ಧರ್ಮಗಳೆಂದೂ ಈ ಧರ್ಮಗಳು ವಸ್ತುತಃ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿನೂತನವೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರವೂ ಆದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕಾಂಟ್ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಲದ ಕೊನೆ ಮೊದಲುಗಳು : ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಬಾಳಿನ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಈ ಕಾಲ ಸಾಂತವೋ ಅನಂತವೋ ಇದಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಮೊದಲೆಂಬುದೇನಾದರೂ ಉಂಟೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿಂತನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಇದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ಕಾಲ

ಅಖಂಡಾತ್ಮಕವಾದದ್ದೋ ಇಲ್ಲವೆ ಖಂಡತ್ವಕ್ಕೊಳಗಾದದ್ದೋ ಎಂಬುದು. ಕಾಲ ಅಖಂಡವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂಶರೂಪವಾದ ಬಿರುಕುಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದಾದರೆ ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿರಬಲ್ಲವಲ್ಲದೆ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಏಕಮುಖವಾದ ನಿತ್ಯ ಪ್ರವಾಹವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಹ ಮೊದಲಾಯಿತೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲವಿರಬೇಕೆಂಬ ಕೊನೆ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರತಿಗಮನಕ್ಕೆಡೆಗೊಡುತ್ತದೆ (ಇನ್‌ಫಿನೆಟ್ ರಿಗ್ರೆಸ್). ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಅಖಂಡತ್ವದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅನಾದಿತ್ವವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಕಾಲದ ಅಖಂಡತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಅನಾದಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ಆದಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾಲ ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದೂ ಅಹುದು. ಹೀಗೆ ಕಾಲದ ಅಖಂಡತ್ವದಿಂದ ಕಾಲ ಶಾಶ್ವತವೆನ್ನುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತೇವೆ. ಕಾಲ ಸತ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ನಂಬುವ ಆದರ್ಶವಾದಿಗಳ ಕ್ರಮವೇ ಬೇರೆ.

ಕಾಲ ಅನಿತ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ನಂಬಿದ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅತೀತವಾದ, ಕಾಲದೇಶಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ, ನಿತ್ಯಸತ್ಯ ಒಂದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ಅನಿತ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಖಂಡತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಟೊ ಈ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆದರ್ಶಗಳ ವಾದದಲ್ಲಿ (ಥಿಯೊರಿ ಆಫ್ ಐಡಿಯಾಸ್) ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಥೂಲಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಮೂಲರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವೂ ಕಾಲಾತೀತವೂ ಆದ ಆದರ್ಶ (ಐಡಿಯಲ್) ರೂಪ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ಪ್ಲೇಟೊನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಕಾಲದೇಶಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟ ಸ್ಥೂಲಜಗತ್ತು ಕಾಲಾತೀತವಾದ ಆದರ್ಶಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಇಲ್ಲವೆ ಅಪೂರ್ಣ ಅನುಕರಣೆಯೆಂದು ಆತ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿನೋಜ಼ನ ಮೂಲಧಾತುವಿನ (ಸಬ್‌ಸ್ಟೆನ್ಸ್) ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಕಾಲಾತೀತವಾದ ಸತ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕಧೀನವಾದ ವಿಶ್ವದ ವಿವರಣೆಗೆ ಮಾಡಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನ. ಪ್ಲೇಟೊವಿನ ಆದರ್ಶಗಳಾಗಲಿ ಸ್ಪಿನೋಜ಼ನ ಮೂಲಧಾತುವೇ ಆಗಲಿ ಅವು ಕಾಲದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಕಾಲಕ್ಕಧೀನವಾದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಲ್ಲವೆಂಬುದು ಬಿಡಿಸಲಾರದ ಒಗಟಿನಂತಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಾಲದ ಕಲ್ಪನೆ: ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅನಿತ್ಯವೆಂದು ಗಣಿಸಿದ ಉಪನಿಷತ್‌ಕಾರರು ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯಗಳಿಗಧೀನವಾದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಾರ ನಿತ್ಯಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಲೀಲೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಅಖಂಡ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಾಲ ಅನಿತ್ಯವೆನಿಸಿತು. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಹೇಗೋ, ಲೀಲೆಗೆಂತಲೋ ಮಾಯೆಗೆಂತಲೋ, ಅಂತೂ ಕಾಲದ ಅನಿತ್ಯತೆಗೆ ಮೈಒಡ್ಡಿದಾಗ ಜೀವಭಾರವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಆತ್ಮ ಕಾಲದ ಪಾಶಕ್ಕೊಳಗಾಗಿರುವವರೆಗೂ ಜನನ ಮರಣದ ಭವಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭವಬಂಧನವನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಮುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಎನ್ನುವುದು. ಅಂದರೆ ಕಾಲಕ್ಕಧೀನವಾಗುವುದೇ ಬಂಧನ, ಕಾಲದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುದೇ ಮುಕ್ತಿ.

ಆಸ್ತಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ನಾಸ್ತಿಕ ಧರ್ಮಗಳೆನಿಸಿದ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಆಳವಾದ ಚಿಂತನೆ ಈ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಅವರು ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಒಂದು ಕೀಲಿಕೈ ಇದ್ದಂತೆ. ಈ ಕ್ಷಣಿಕವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದವರು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಇನ್ನುಳಿದ ತತ್ತ್ವಗಳಾದ ಅನಾತ್ಮವಾದ, ನಿರೀಶ್ವರವಾದಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದು ದುಸ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಗಳ ನಿತ್ಯಪ್ರವಾಹದಿಂದಾಗಿ ಕರ್ಮ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಸ್ಕಾರ ಸಂಘಾತಗೊಂಡು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದೆಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಆತ್ಮಭಾವ ಮೂಡಿ ಏಕತೆಯ ಭ್ರಾಂತಿಗೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಜೀವಿಯ ತೊಳಲಾಟ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಈ ಭಾವಕರಗಿ ಶೂನ್ಯಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಕ್ಷಣಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಕಾಲವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟೇ. ಜೀವಿ ಶೂನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಾಣಗೊಂಡಮೇಲೂ ಕಾಲಗತಿ ಎಂದಿನಂತೆ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಕ್ಷಣಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಕಾಲ ಜೀವನಿಗಿಂತಲೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಾನ ಉಂಟು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಮೂಲದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಅಜೀವದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಒಂದು ಮೂಲಧಾತು. ಜಡಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಪುದ್ಗಲಪರಿಣಾಮ ಕಾಲಗತಿಗೊಳಪಟ್ಟು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇವರ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಕಾಲ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಂತಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಗತಿ ಮತ್ತು ಅಧೋಗತಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಚಲನೆಗಳಿವೆ. ಕಾಲದ ಊರ್ಧ್ವಗತಿಯನ್ನು ಉತ್ಸರ್ಪಿಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಕ್ತ ಜೀವರಾದ ತೀರ್ಥಂಕರರು ಈ ಕಾಲವರ್ತುಲದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಅಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ರಂಜಿಸುತ್ತಾರೆಂಬ ಜೈನರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾಲಾತೀತ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇಂಬುಗೊಡುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಕಾಲ: ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ದಾರ್ಶನಿಕರು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರೂ ಕಾಲದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಯಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲವೂ ಗತಕಾಲದ ಮರುನೆನಪು ಎಂಬುದಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಲದಿಂದಾಗಿಯೇ ಇತಿಹಾಸ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾಲ ಓಡಿದಂತೆಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿನ ಘಟನೆಗಳು ಮಸುಕಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಕಾಲದ ಪದರದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಇತಿಹಾಸದ ಗಮನವೂ ಒಂದು ದಾರ್ಶನಿಕ ನಿಯಮಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದವ ಹೆಗೆಲ್ ಮಹಾಶಯ. ಇವನ ವಾದಾತ್ಮವಿಕಾಸವಾದ (ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕಲ್ ಎವಲ್ಯೂಷನ್) ಇತಿಹಾಸಗತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಥೀಸಿಸ್) ಪ್ರತಿಸಿದ್ಧಾಂತ (ಆಂಟಿಥೀಸಿಸ್) ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯ (ಸಿಂಥೆಸಿಸ್) ಎಂಬ ಮೂರು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮಸದಾ ಕಾಣಬರುವುದರಿಂದ ಇದೇ ಇತಿಹಾಸದ ಅನುಕ್ರಮ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಭೂತಕಾಲ ವರ್ತಮಾನವನ್ನೂ ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯದ ಗರ್ಭವನ್ನೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಈ ಕ್ರಮಗತಿ ಕಾಲಕ್ಕೊಂದು ಸೇತುವೆ ಇದ್ದಂತಿದೆ.

ಅಂತೂ ಕಾಲಕ್ಕಧೀನವಾದ ಮಾನವಪ್ರಜ್ಞೆ ಕಾಲದ ಮೂಲವನ್ನೇ ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಹೊರಟಾಗ ಈ ರೀತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ತ್ರಿಕಾಲಾಬಾಧಿತವಾದ ಈ ಕಾಲದ ವಿರಾಟ್ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡ ಕವಿ, ಸಂತರನೇಕರು ಮೂಕವಿಸ್ಮಿತರಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದು ಭಾವುಕರಿಂದ ದೊರೆತ ಕಾಲದ ವಿವರಣೆಯೋ ಎಂಬಂತಿದೆ. (ಎ.ಎಲ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲ² : ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಆಧಾರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ (ಟೈಂ). ಎರಡು ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವೇ ಕಾಲ ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದುದು ಎಷ್ಟು ಸತ್ಯವೋ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ. ಅವನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸತ್ತದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳು. ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಅವನು ಬಾಳಿದ ಕಾಲ. ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಖರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕಾಲದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ದೂರ ಹಾಗೂ ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾಗಿ ಎರಕಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೂಡಿರುವುದು (ಅಂತಿಮವಾಗಿ) ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಚಲನೆಯಿಂದ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ 'ನಾವು ಚಲನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಲವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕಾಲದಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತೇವೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕಾಲವನ್ನೂ ಚಲನೆಯಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತವೆ.' ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಲವೆಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗೆ ಸಿಕ್ಕದೇ ಜಾರುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾಲದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬರಲು ಅಂತಿಮವಾದ ಕಾರಣ ಭೂಮಿಯ ದ್ವಿವಿಧ ಚಲನೆಗಳು–ಒಂದು, ಸ್ವಂತಾಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತನೆ; ಎರಡು, ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಣೆ. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಗಾಧ ದೂರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆ, ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಲನೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಇದು ಹೇಗೂ ಇರಲಿ, ಮನುಷ್ಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರ ಚಿತ್ರಗಳೆಂಬ ಸ್ಥಿರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕಾಲದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ–ನಮ್ಮ ನೆಲ ಸ್ಥಿರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಭೂಮಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ; ಸೂರ್ಯ ಸ್ಥಿರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಇಡೀ ಸೌರವ್ಯೂಹ ಸಮೇತ ಸೂರ್ಯ ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ; ಆಕಾಶಗಂಗೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಒಂದು ಚಲನೆಯೇ ಇದೆ; ಇತ್ಯಾದಿ. ಹೀಗೆ ಚಲನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೇ ದೊರೆಯದೇ ಕಾಲವೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದಷ್ಟೆ.

ಪ್ರಚಲಿತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಐಸಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್ (1642–1727) ನೀಡಿದ ಆತನ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಿಯಾದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬರೆದ ಮಾತು ಹೀಗಿವೆ : 1 ನಿರಪೇಕ್ಷ, ಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಗಣಿತೀಯ ಕಾಲ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೇ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಬಾಹ್ಯಕಾರಕ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಿರಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು ; 2 ನಿರಪೇಕ್ಷ ಆಕಾಶ ಅದರ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಹ್ಯಕಾರಕ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೇ ಸದಾ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೂ ಅಚಲವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಲ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವಾಹ, ಆಕಾಶ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಪ್ರದೇಶ. ಇಂಥ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳು ಸ್ಥಳಾಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿವೆ; ಅವುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕಾಲ ಸಹಾಯಕಾರಿ. ನ್ಯೂಟನ್ನನ ಅಂಗೀಕೃತ ಭಾವನೆಗಳ ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗಿದೆ : 1 ಕ್ಷಣಕಾಲ ಸಂಭವಿಸುವ ಹಾಗೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬಹುದಾದ

ಎರಡು ಘಟನೆಗಳುಗೊತ್ತಿರುವಾಗ ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದು ಮೊದಲು ಘಟಿಸಿದ್ದು (ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಅಥವಾ ಅವೆರಡೂ ಏಕಕಾಲಿಕವೇ ಎಂಬುದರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವೀಕ್ಷಕರಲ್ಲೂ ಒಮ್ಮತವಿರುತ್ತದೆ. 2 ಆ ಘಟನೆಗಳು ಏಕಕಾಲಿಕಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಕಾಲಾಂತರ ಎಲ್ಲ ಸಮರ್ಥ ವೀಕ್ಷಕರೂ ಒಪ್ಪಿರುವಂಥ ಒಂದು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಪರಿಮಾಣ. 3 ಎರಡು ಏಕಕಾಲಿಕ ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಆಕಾಶಾಂತರ ಎಲ್ಲ ಸಮರ್ಥ ವೀಕ್ಷಕರೂ ಒಪ್ಪಿರುವಂಥ ಒಂದು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಪರಿಮಾಣ. ಈ ಅಂಗೀಕೃತ ಭಾವನೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯದು ನಾಗರಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥೂಲ ಹಾಗೂ ದೈನಂದಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅನುಭವಗಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಲಭ್ಯ ಫಲಿತಾಂಶಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ವಿವರಣೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಒಡನೆ ಉಳಿದೆರಡು ಅದನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಂಗತ ಆಗುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಂಗೀಕೃತ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಅಂಶ ಉಂಟು–ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳು ಏಕಕಾಲಿಕವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ರವಾನಿಸಬಲ್ಲ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ಸಾಂತ ದೂರಗಳನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಗಮಿಸಬಲ್ಲ ಸಂಕೇತಗಳು ಅವಶ್ಯವೆಂದಾಯಿತು. ಭೌತವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ಸಾಪೇಕ್ಷತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಳಕಿನ ವೇಗವನ್ನು ಮೀರಬಲ್ಲ ಯಾವ ವೇಗವೂ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಕಾಲ ಎಂಬ ನ್ಯೂಟನ್ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇಂದು ಭೌತವಾಗಿ ಯಾವ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ.

ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ಪ್ರಕಾರ ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಕಾಲ, ಈ ವರೆಗೆ ಭಾವಿಸಿದಂತಲ್ಲದೇ ಪರಸ್ಪರ ಅತಿ ನಿಕಟವಾಗಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ; ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪರಿಮಿತಿಗಳ ಒಳಗೆ ಆಕಾಶದ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ವಿಪರ್ಯಾಯವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದು. ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ನೇರವಾದ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವಿದೆಯೆಂದೂ ಅದರ ಒಂದು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವೀಕ್ಷಕ ನಿಂತಿರುವನೆಂದೂ ಭಾವಿಸೋಣ. ಮಾರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಧಾವಿಸುವ ಮೋಟಾರ್ ಕಾರಿನ ಒಳಗಿರುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಚಲನವಲನ ಈತನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವಂಥ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯೋಣ. ಕಾರು ಒಂದನೆಯ ಕಿಮೀ ಕಲ್ಲಿನ ಸಮೀಪ ಬರುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ಬಾಳೆಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಕಿಮೀ ಕಲ್ಲಿನ ಸಮೀಪ ಬರುವಾಗ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಗೀರಿ ಸಿಗರೇಟ್ ಹೊತ್ತಿಸಲು ತೊಡಗಿದ ಎಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ಈ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳು ಕಾರಿನ ಒಳಗಿದ್ದ ಓರ್ವ ಸಹಪ್ರಯಾಣಿಕನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ (ಅವನ ಚೌಕಟ್ಟು ಕಾರು ಎಂದು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು) ಜರುಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮಾರ್ಗದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ (ಕಾರಿನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ) ನಿಂತಿದ್ದ ವೀಕ್ಷಕನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಮಾರ್ಗದ ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ–ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಒಂದು ಕಿಮೀ– ನಡೆದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಚಲಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ (ಇಲ್ಲಿ ಕಾರು) ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಭಿನ್ನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಿಂತಿರುವ ಓರ್ವ ವೀಕ್ಷಕ ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ತರ್ಕಸರಣಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಥಳ' ಇರುವಲ್ಲಿ 'ಕಾಲ'ವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಆದೇಶಿಸೋಣ. ಆಗ ಅದು ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಚಲಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಭಿನ್ನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಿಂತಿರುವ ಓರ್ವ ವೀಕ್ಷಕ ಭಿನ್ನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯ ಸಾರಾಂಶವಿಷ್ಟು–ಆಕಾಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಲವೆಂಬ ಒಂದು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಭಾವನೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ.

ವಿಶ್ವ ಉದ್ದ ಅಗಲ ಎತ್ತರ ಎಂಬ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಕಾಲ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಯಾಮವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಆಕಾಶ–ಕಾಲ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ (ಸ್ಪೇಸ್–ಟೈಂ ಕಂಟಿನ್ಯುಯಂ) ಎಂದು ಐನ್‌ಸ್ಟೈನನ ವಾದ. ಇದೊಂದು ಕೇವಲ ಗಣಿತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ವಿಶ್ವದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಥ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲುದಾದ್ದರಿಂದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಇದು ಎಷ್ಟು ಭದ್ರವಾಗಿದೆಯೋ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೇ ಭದ್ರವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಾಂತರಗಳನ್ನು ಕಾಲಾಂತರಗಳಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿಪರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಒಂದು ಸರಳ ಜ್ಯಾಮಿತೀಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜರ್ಮನಿಯ ಗಣಿತಜ್ಞ ಎಚ್. ಮಿಂಕೊವ್ಸ್ಕಿ ಸೂಚಿಸಿದ. ಆಕಾಶ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಕಾಲವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಯಾಮವೆಂದು ಮಿಂಕೊವ್ಸ್ಕಿ ಭಾವಿಸಿದ. ಈ ಭಾವನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಘಟನೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿವೆ. (x, y, z) ಇವು ಆಕಾಶ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು; ಎಂದರೆ ಆಘಟನೆ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಸೂಚಕಗಳು. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಕಾಲಸೂಚಕ t ಈಗ ಆಕಾಶಸೂಚಕಗಳನ್ನು ಅಡಿ, ಸೆಂಮೀ. ಮುಂತಾದ ದೂರಮಾನಗಳಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ; t ಯನ್ನಾದರೂ ಗಂಟೆ, ಮಿನಿಟ್, ಸೆಕೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಕಾಲಮಾನಗಳಲ್ಲಿ. ಇವೆರಡು ಭಿನ್ನ ಮಾನಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಲು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ (ಹಾಗೂ ಗರಿಷ್ಠ) ವೇಗವಾದ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗವನ್ನು (ಇದನ್ನು c ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ) ಪರಿವರ್ತಕವಾಗಿ ಮಿಂಕೊವ್ಸ್ಕಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಆಕಾಶ–ಕಾಲ ಜ್ಯಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟನೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳು ನಾಲ್ಕು x, y, z ಮತ್ತು ict. ಇಲ್ಲಿ $i=\sqrt{-1}$ ಇವೆಲ್ಲ ನಿರ್ದೇಶಕಗಳೂ ಒಂದೇ ಮಾನಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ A ಮತ್ತು B ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಘಟನೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ನಿರ್ದೇಶಕ ಚತುಷ್ಟಯಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ (x_1, y_1, z_1, ict_1) ಮತ್ತು (x_2, y_2, z_2, ict_2) ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಆ ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಆಕಾಶ–ಕಾಲಾಂತರದ ವರ್ಗ

$$(x_1-x_2)^2+(y_1-y_2)^2+(z_1-z_2)^2+(ict_1-ict_2)^2=$$

$$(x_1-x_2)^2+(y_1-y_2)^2+(z_1-z_2)^2-c^2(t_1-t_2)^2$$

ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ 'ಈಗ, ಮೊದಲು, ತರುವಾಯ' ಮುಂತಾದ ಅಭ್ಯಾಸರೂಢ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ಚಲನಶೀಲ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಲುಬ್ಧಕ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಗರಿಷ್ಠ ಕಾಂತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಕಾಶದ ಸಮಸ್ತ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನಾದ ಮೇಲೆ, ಇದಕ್ಕೇ ಅಗ್ರತಾಂಬೂಲ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ಇದರ ದೂರ ಸುಮಾರು 9 ಜ್ಯೋತಿವರ್ಷಗಳು (ಎಂದರೆ ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ ಸುಮಾರು 1,86,300 ಮೈಲಿಗಳ ವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣ 9 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗಮಿಸುವ ದೂರ; ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗವನ್ನು ಮೀರುವ ಯಾವ ವೇಗವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು). ಈ ರಾತ್ರಿ ನಾವು ನೋಡುವ ಲುಬ್ಧಕ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಈಗ ಅಲ್ಲಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು, ತಿಳಿಯಲು ಯಾವ ಉಪಕರಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು 9 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಲುಬ್ಧಕವನ್ನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಲದ ರೂಢಮೂಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ – ಅವು ದೈನಂದಿನ ಅಥವಾ ಭೂಮ್ಯಾಧರಿತ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಸಾಧುವಾದರೂ – ವಿಮುಕ್ತರಾಗದೇ ವಿಶ್ವದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಗೆ ಸಂಗತ ಅರ್ಥ ನೀಡಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ–ಕಾಲ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಆಧಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. *

ಕಾಲಂ, ಪಾಡ್ರಿಕ್ : 1881-1972. ಐರಿಷ್ ಕವಿ ಮತ್ತು ನಾಟಕಕಾರ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಲಾಂಗ್‌ಫೋರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ. ಸ್ಥಳೀಯ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಡಬ್ಲಿನ್‌ಗೆ ಹೋಗಿ ರೈಲ್ವೆ ಕಚೇರಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತನಾದ. ಯೇಟ್ಸ್, ಜಾರ್ಜ್ ವಿಲಿಯಂ ರಸೆಲ್, ಸಿಂಜ್ ಮತ್ತು ಲೇಡಿ ಗ್ರೆಗರಿ ಇವರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಐರಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಲೇಖಕರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ. ಇವನು ಡಬ್ಲಿನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಅಟ್ಟೆ ಥಿಯೋಡರ್ ಎನ್ನುವ ರಂಗಮಂದಿರವು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ನವೋದಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿತು. ದಿ ಲ್ಯಾಂಡ್ (1905) ಎಂಬ ನಾಟಕ ಐರಿಷ್ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಗೌರವ ತಂದಿತು. ದಿ ಫಿಡ್ಲರ್ಸ್ ಹೌಸ್ (1907), ಥಾಮಸ್ ಮಸ್ಕೆರಿ (1910), ದಿ ಡೆಸರ್ಟ್ (1912), ಬಲೂನ್ (1929) ಇವು ಈತನ ಇತರ ನಾಟಕಗಳು. ಜೇಮ್ಸ್ ಸ್ಟೀಫನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಥಾಮಸ್ ಮೆಕ್‌ಡೊನಾ ಇವರ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಐರಿಷ್ ರಿವ್ಯೂ ಪತ್ರಿಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕೆಲಕಾಲ ಅದರ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. 1914ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಕನೆಕ್ಟಿಕಟ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ. 1923ರಲ್ಲಿ ಹವಾಯಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆದೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಜನರ ಜಾನಪದವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಎರಡು ಹೊತ್ತಗೆಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದ. 1939 ರಿಂದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ. ವೈಲ್ಡ್ ಅರ್ಥ್ (1907), ಡ್ರಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಲೆಜೆಂಡ್ಸ್ (1922), ದಿ ಸ್ಟೋರಿ ಆಫ್ ಲೋರಿ ಮೇನ್ (1937) ಈತನ ಮುಖ್ಯ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳು. ಕ್ಯಾಸಲ್ ಕಾನ್‌ಕರ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನಲ್ಲದೆ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 1952ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಪೊಯಟ್ಸ್ ಗೌರವವನ್ನೂ 1953ರಲ್ಲಿ ಗ್ರೆಗರಿ ಪದಕವಾದ ಐರಿಷ್ ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಲೆಟರ್ಸ್‌ನ ಗ್ರೆಗರಿ ಪದಕವನ್ನೂ ಈತ ಗಳಿಸಿದ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಾಲಕಲಿ : ಒಬ್ಬ ಅಸುರ. ವಿರೋಚನನ ಮಗ, ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಣ್ಣ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿದ ಈತ ನಂದಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಬೇಲದ ಮರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವೇಷಾಂತರಗೊಂಡಿದ್ದ. ಆ ಮರದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಹಳ ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಾರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ತಿಂದ ಗೋಕುಲದವರು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರೋಗಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದು ಪರಿಹಾರ ಕಾಣದೆ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತ ಬಲರಾಮ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರು ಆ ಮರವನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದರು. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಾಲಕವೃಕ್ಷೀಯ : ಒಬ್ಬ ಋಷಿ. ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಕಾರ ಈತ ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಪಂಜರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದು ಕೋಸಲದೇಶದ ಕ್ಷೇಮದರ್ಶಿ ಎಂಬ ರಾಜನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ. ಆ ರಾಜ ಸರಿಯಾದ ಸಚಿವರನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ. ಋಷಿ ಕೊಟ್ಟ ಪಕ್ಷಿ ತ್ರಿಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳಬಲ್ಲಂಥದು. ಅದರ ಮುಖೇನ ಮಂತ್ರಿ ಮುಂತಾದವರ ದೋಷಗಳನ್ನು ರಾಜ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಜಾಗ್ರತನಾಗಿರಲೆಂದು ಋಷಿಯ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತ ಅರಮನೆಯ ಸೇವಕರು ಆ ಪಕ್ಷಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಕುತಂತ್ರಗಳು ಬಯಲಾಗುವುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕೊಂದರು. ಕೊನೆಗೆ ರಾಜ ತನ್ನವರೇ ಒಡ್ಡಿದ ಮೋಸಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಕಾಲಕವೃಕ್ಷೀಯ ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಪುನಃ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಾಲಗಣನೆ, ಭಾರತೀಯ : ಸುಸಂಗತವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಆಧಾರವಾದ್ದು ಕಾಲಗಣನೆ. ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಕಾಲಗಣನೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆನ್ನಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ವೇದಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನಂತರ ಮಹಾಭಾರತಾದಿ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ವಂತರ ಮತ್ತು ಯುಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕಾಲಪರಿಮಾಣಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ದಿನ ಒಂದು ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಮಾನ. ಒಂದು ಕಲ್ಪವೆಂದರೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನ್ವಂತರಗಳು ಮತ್ತು ಆರು ಮಹಾಯುಗಗಳು ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಮಹಾಯುಗಗಳು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕಲ್ಪವೆಂದರೆ 4,32,00,00,00,000 ವರ್ಷಗಳು. ಒಂದು ಮಹಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ, ಕಲಿ–ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಕಲಿಯುಗದ ವರ್ಷಗಳು 4,32,000 ಎಂದೂ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಶಃ ಅಧಿಕಾಧಿಕ ವರ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೆಯೆಂದೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳು ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧ ದ್ವಾಪರಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಲಿಯುಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಕಲಿಯುಗ ಸಂವತ್ ಅಥವಾ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಸಂವತ್ ಎಂಬ ಕಾಲಗಣನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂವತ್ ಎಂಬುದು ಸಂವತ್ಸರದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪ. ಕಲಿಯುಗದ ಆರಂಭ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3102ರಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಆರ್ಯಭಟ್ಟನ ಪ್ರಕಾರ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲ. ವರಾಹಮಿಹಿರ, ಕಲ್ಹಣ–ಇವರ ರೀತ್ಯಾ ಈ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲ ಕಲಿಯುಗ ಸಂವತ್‌ನ 653 ಅಥವಾ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2449. ಪರ್ಗಿಟರ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರಸರ ಪೀಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 950 ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಇಂಥ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಿಸಿ ಈ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1392 ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅನ್ವೇಷಿಸಿ, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಆನುಷಂಗಿಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಆಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತನ್ನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕದ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಕಾಲಗಣನೆಯ ಸೂಚನೆಯಿಲ್ಲ.

ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲಗಣನೆಗಳು ಪರಿಮಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗದೆ ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಮೂಲೆಗುಂಪಾದುವು. ಅವುಗಳಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅಂಶತಃ ಮಾತ್ರ ಸಹಾಯ ದೊರಕಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಸಂವತ್: ಇದಕ್ಕೆ ಲೌಕಿಕ ಸಂವತ್, ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂವತ್ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಗ್ರಹಮಂಡಲ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ನೂರು ವರ್ಷ ನಿಲ್ಲುತ್ತ, 2,700 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪರ್ಯಟನವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೇ ಇದರ ಆಧಾರ. ನೂರರ ಅಂಕವನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ ಮುಂದಿನ ಮಿಕ್ಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಈ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಜಾಬ್, ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲಗಣನೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು.

ವೀರನಿರ್ವಾಣ ಸಂವತ್ : ಜೈನಧರ್ಮೀಯ ಜೈನಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪಕ ವರ್ಧಮಾನ ಮಹಾವೀರನ ನಿಧನದಿಂದ ಕಾಲಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 527ರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಇದಕ್ಕೆ ಜಿನಕಾಲ ಅಥವಾ ವೀರನಿರ್ವಾಣ ಸಂವತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈ ಕಾಲಗಣನೆ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜೈನವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಮಹಾವೀರನ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು ಪ್ರ.ಶ. ಪೂ. 468ರಲ್ಲಿ ಎಂಬ ವಾದವುಂಟು.

ಬುದ್ಧನಿರ್ವಾಣ ಸಂವತ್ : ಬುದ್ಧನ ನಿಧನದಿಂದ ಇದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಚೀನದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಈ ಘಟನೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 486ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಸಿಂಹಳ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ, ಸ್ಯೆಯಾಂ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಇದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 544ರಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 483ರಲ್ಲಿ ಗೌತಮಬುದ್ಧ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದನೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರದ ಮೂಲಕ ಈ ಕಾಲಗಣನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು.

ಕಳಚುರಿ ಅಥವಾ ಚೇದಿ ಸಂವತ್ : ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ಆರಂಭದ ವರ್ಷ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 249. ತ್ರೈಕೂಟಕರು ಶಕರ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದುದರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗುಪ್ತ ಅಥವಾ ವಲ್ಲಭೀ ಸಂವತ್ : ಇದು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 319ರಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಕ ಒಂದನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೊದಲ ವರ್ಷದಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಗುಪ್ತಸಂವತ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು, ಗುಪ್ತರ ಆಧಿಪತ್ಯ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಅವರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾದ ಮೈತ್ರಕರು ಈ ಎಣಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವರು ಕಾಠಿಯಾವಾಡದ ವಲ್ಲಭೀನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಇದಕ್ಕೆ ವಲ್ಲಭೀ ಸಂವತ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂತು. ಈ ಸಂವತ್ ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಂಗಾಳ, ಒರಿಸ್ಸ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಗಂಗ ಅಥವಾ ಗಾಂಗೇಯ ಸಂವತ್ : ಕಳಿಂಗ ಅಥವಾ ಒರಿಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಪೂರ್ವ ಗಂಗರು ಈ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಇದು 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು.

ಹರ್ಷ ಸಂವತ್: ಕನೌಜಿನ ಹರ್ಷವರ್ಧನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಪದ್ಧತಿ 2 ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಆತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಆರಂಭ ವರ್ಷ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 606.

ಚಾಳುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮ ಕಾಲ : ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶದ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣದಿಂದ (1076–77) ಈ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಆ ವರೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಶಕರಾಜರ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿದುದಾಗಿ ಆತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲಗಣನೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಹುಕಾಲ ಪ್ರಚಾರಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೇನ ಸಂವತ್ : ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ವಲಸೆ ಹೋದ ವಂಶದವನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸೇನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆರಂಭದಿಂದ (1179) ಈ ಕಾಲಗಣನೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ, ಅವನ ಅನಂತರದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇದು ಈಗಲೂ ಉತ್ತರ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಶಕ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಕಾಲದಿಂದ 1634ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ ರಾಜಶಕ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಹಿಜರೀ : ಇದರ ಎಣಿಕೆ ಮಹಮ್ಮದ್ ಪೈಗಂಬರ್ ಮೆಕ್ಕದಿಂದ ಮದಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದ ಕಾಲದಿಂದ, 622ರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಶುದ್ಧ ಚಾಂದ್ರಮಾನದ ಗಣನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ವರ್ಷ ಸೌರಮಾನದ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದು ದಿನಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಹರ್ರಮ್, ಸಫರ್ ಮೊದಲಾದ ಅರಬ್ಬೀ ಹೆಸರಿನ ಹನ್ನೆರಡು ಮಾಸಗಳೂ ಇವೆ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಲೀನೀಕರಣವಾಗುವವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿತ್ತು.

ಫಸಲಿ : ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಕ್ಬರ್ ಚಾಂದ್ರಸೌರಮಾನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂಥ ಫಸಲಿ ಎಂಬ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು 1563ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲ ಫಸಲ್–ಭೂಮಿಯ ಫಸಲು, ಬೆಳೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ ಅತ್ರುಟಿತ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಗಣನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸಂವತ್ಸರ ಚಕ್ರ : ಈ ಹೆಸರಿನ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳಿವೆ. ಈ ಚಕ್ರ ಒಂದು ಸುತ್ತನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಇಂತಿವೆ: 1 ಪ್ರಭವ, 2 ವಿಭವ, 3 ಶುಕ್ಲ, 4 ಪ್ರಮೋದ

(ಪ್ರಮೋದೂತ), 5 ಪ್ರಜೋತ್ಪತ್ತಿ, 6 ಆಂಗಿರಸ, 7 ಶ್ರೀಮುಖ 8 ಭಾವ, 9 ಯುವ, 10 ಧಾತು, 11 ಈಶ್ವರ, 12 ಬಹುಧಾನ್ಯ, 13 ಪ್ರಮಾಥಿ, 14 ವಿಕ್ರಮ, 15 ವೃಷ (ವಿಷು), 16 ಚಿತ್ರಭಾನು, 17 ಸುಭಾನು, 18 ತಾರಣ, 19 ಪಾರ್ಥಿವ, 20 ವ್ಯಯ, 21 ಸರ್ವಜಿತ್, 22 ಸರ್ವಧಾರಿ, 23 ವಿರೋಧಿ, 24 ವಿಕೃತಿ, 25 ಖರ, 26 ನಂದನ, 27 ವಿಜಯ, 28 ಜಯ, 29 ಮನ್ಮಥ, 30 ದುರ್ಮುಖಿ, 31 ಹೇಮಲಂಬ (ಹೇಮಲಂಬಿ), 32 ವಿಲಂಬಿ, 33 ವಿಕಾರಿ, 34 ಶಾರ್ವರಿ, 35 ಪ್ಲವ, 36 ಶುಭಕೃತ್ (ಶೋಭಕೃತ್), 37 ಶೋಭನ, 38 ಕ್ರೋಧಿ, 39 ವಿಶ್ವಾವಸು, 40 ಪರಾಭವ, 41 ಪ್ಲವಂಗ, 42 ಕೀಲಕ, 43 ಸೌಮ್ಯ, 44 ಸಾಧಾರಣ, 45 ವಿರೋಧಕೃತ್, 46 ಪರಿಧಾವಿ, 47 ಪ್ರಮಾದಿ (ಪ್ರಮಾಧಿ), 48 ಆನಂದ, 49 ರಾಕ್ಷಸ, 50 ನಲ (ಅನಲ), 51 ಪಿಂಗಲ, 52 ಕಾಲಯುಕ್ತ, 53 ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಿ (ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ), 54 ರೌದ್ರ, 55 ದುರ್ಮತಿ, 56 ದುಂದುಭಿ, 57 ರುಧಿರೋದ್ಗಾರಿ, 58 ರಕ್ತಾಕ್ಷ (ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ), 59 ಕ್ರೋಧನ, 60 ಕ್ಷಯ (ಅಕ್ಷಯ).

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಚಕ್ರ ಪ್ರಭವ ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಆರಂಭವಾದರೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಕ್ರಮ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಕಲಿಯುಗದ ಸಂವತ್, ಶಕ ಸಂವತ್ ಮೊದಲಾದ ಗಣನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಎಣಿಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ವರಾಹಮಿಹಿರ ಕಲಿಯುಗದ ಆರಂಭ ವರ್ಷವನ್ನು ಈ ಚಕ್ರದ ವಿಜಯ ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ಸಮೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗ್ರಂಥಕಾರ ಅದನ್ನು ಪ್ರಭವ ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ಜೊತೆಗೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಪರಿಮಿತಿ ಚಾಂದ್ರ–ಸೌರಮಾನ ವರ್ಷಗಳ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಸಮನಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಶಾಸನಾದಿ ಅಭಿಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಚಕ್ರದ ವಿಜಯ ಸಂವತ್ಸರದ ಪ್ರಥಮ ನಿರ್ದೇಶ 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶದ ವೀರಪುರುಷ ದತ್ತರಾಜನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಈ ಸಂವತ್ಸರ ಚಕ್ರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆರಂಭ ವರ್ಷ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 57. ಈ ಸಂವತ್ಸರದ ಎಣಿಕೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಿಂದ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರಮಾಸದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವರು. ಇದರ ಮಾಸಗಳು ಪೌರ್ಣಿಮಾಂತ. ಈ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ, ಯಾರು ಆರಂಭಿಸಿದರು, ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಇದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಪರಕೀಯ ಶಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಈ ಗಣನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂಬುದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಇದು ಮೊದಲು ಕೃತಸಂವತ್ ಎಂದೂ ಅನಂತರ ಮಾಲವ ಸಂವತ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಬಳಿಕ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಸಂವತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೃತಪದದ ಮೂಲ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿದೆ, ಇದು ಒಬ್ಬ ನಾಯಕನಿರಬಹುದು. ಮಾಲವರು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವರು. ಗುಪ್ತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಕರನ್ನು ಮಾಳವದಿಂದ ಓಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬಹು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾಲವ ಸಂವತ್ ಎಂಬ ಕಾಲಗಣನೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂಯೋಗಗೊಳಿಸಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಈ ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ 8–9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಾರ ಹೊಂದಿ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಿತು. ಆದರೂ ಇದರ ಮೂಲ ಇನ್ನೂ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವೊನೊನೆಸ್ ಪೂರ್ವ ಇರಾನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದಿನೊಂದಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದಾಗಿ ಈತನ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಈ ಕಾಲಗಣನೆಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಇವನ ಮಾಂಡಲಿಕರಾದ ಶಕರು, ಸಿಂಧ್–ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಮಾಲವ ಜನಾಂಗದವರು ಈ ಗಣನೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತ, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಮಧ್ಯಭಾರತ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಈ ಸಂವತ್ತಿನ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿರಬಹುದು.

ಶಕ ಸಂವತ್ : ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 78ರಿಂದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲಗಣನೆ. ಇದನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಚಕ್ರದ ಪ್ರಭವಾದಿ ಸಂವತ್ಸರಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರತಿಪದೆಯಿಂದ (ಯುಗಾದಿ) ಎಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಷಾಣ ವಂಶದ ಒಂದನೆಯ ಕನಿಷ್ಕ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 78ರಿಂದ 102ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನೆಂಬುದು ಬಹುಮತಾಭಿಪ್ರಾಯ. ಕನಿಷ್ಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಎಣಿಕೆಯ ವರ್ಷವನ್ನು ಆತನ ಸಾಮಂತರು, ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧೀನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶಕಕುಲದ ಕ್ಷತ್ರಪರು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಈ ಗಣನೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವತ್ ಎಂಬ ನಿರ್ದೇಶನದಿಂದ ಒಂದರಿಂದ 4ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ಶಕ 380 ಎಂದು ಸಿಂಹಸೂರಿಯ ಲೋಕವಿಭಾಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಅನಂತರ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಳುಕ್ಯವಂಶದ ಒಂದನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಬಾದಾಮಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಕ ವರ್ಷ 465 ಎಂದಿದೆ. ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಕವರ್ಷ 556ರ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ದೇಶವಿದೆ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರಾಹಮಿಹಿರ 427 ಎಂಬ ಶಕಕಾಲವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಜರಾತ್, ಕಾಠಿಯಾವಾಡ ಮೊದಲಾದ ಶಕ ಅರಸರ ಅಧೀನದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪೋಷಣೆ ಪಡೆದ ಜೈನ ಪಂಡಿತರ ಮೂಲಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಿಂದ ಈ ಕಾಲಗಣನೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಹೊಂದಿರಬೇಕು.

ಈ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನವರಿಗೆ ಪರಕೀಯ ಶಾಸಕರಾದ ಕುಷಾಣ, ಪಾರ್ಥಿಯನ್, ಶಕ ಮುಂತಾದ ಭಿನ್ನ ಜಾತಿ ಪಂಗಡಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಶಕರು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಆಳಿದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚಳುಕ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಶಕವರ್ಷ, ಶಕನೃಪವರ್ಷ, ಶಕನೃಪರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ, ಸಂವತ್ಸರ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿಂದ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದು ಶಾಲಿವಾಹನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕಾಲಗಣನೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದುದರಿಂದ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕ ಎಂಬ ಹೊಸ ಹೆಸರು ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಶಾಲಿವಾಹನ ಪದ ಸಾತವಾಹನದ ರೂಪಾಂತರ. ಸಾತವಾಹನ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಗೌತಮೀಪುತ್ರ ಸಾತಕರ್ಣಿ, ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಶಕಧ್ವಂಸಕ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದ. ಈ ಘಟನೆಯ ಅಸ್ಫುಟ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಗಣನೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿರಬೇಕು. ಕ್ರಮೇಣ ಶಕ ಎಂದರೆ ಕಾಲಗಣನೆ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಕಸಂವತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರಕಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಸೇನವಂಶದ ಅರಸರು ಈ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು. ಅದೇ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾನ್ಯದೇವನ ವಂಶದ ರಾಜರು ಈ ಗಣನೆಯನ್ನು ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಿದರು. ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರಗಳಿಂದ ಇದು ಮುಂದೆ ನೇಪಾಳ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂವರೆಗೂ ಹರಡಿತು.

ನೇವಾರಿ ಸಂವತ್ : ಇದು ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲಗಣನೆ; ಇದರ ಆರಂಭ ವರ್ಷ 879; ಇದರ ಸ್ಥಾಪಕ ಜಯದೇವಮಲ್ಲರಾಜ. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಅಲ್ಲಿ ಶಕಸಂವತ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೋರಖನಾಥ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಂದಿನಿಂದ ಪುನಃ ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು.

ಕೊಲ್ಲಂ ವರ್ಷ : ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೆಸರು ಕೊಲಂಬ ಸಂವತ್. ಕೊಲ್ಲಂ (ಈಗಿನ ಕ್ವಿಲಾನ್) ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಘಟನೆಯೊಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಿರಬೇಕು. ಇದರ ಪ್ರಾರಂಭ 1144–45ರಲ್ಲಿ. ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಿರುನೆಲ್‌ವೇಲಿ, ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮಾಸಗಳನ್ನು ಮೇಷಾದಿರಾಶಿಗಳಿಂದ ಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷಾರಂಭ ಕೆಲವೆಡೆ ಕನ್ಯಾರಾಶಿಯಿಂದ, ಕೆಲವೆಡೆ ಸಿಂಹರಾಶಿಯಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ : ಯೇಸು ಕ್ರಿಸ್ತ ಹುಟ್ಟಿದ ವರ್ಷದಿಂದ ಇದರ ಎಣಿಕೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಮಿನ ಡೈಯೊನಿಷಿಯಸ್ ಎಗ್ಸಿಗ್ಯುಮಸ್ 532ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಗೊಳಿಸಿದ. 1582ರಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ಗ್ರೆಗರಿಯಿಂದ (ಪೋಪ್) ಇದು ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರಭುತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಈ ಗಣನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಿತು.

ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂವತ್ : 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದರೂ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಉಪಯೋಗ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಲಗಣನೆಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1952ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮಿತಿ 1955ರಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತುತಗೊಳಿಸಿತು. ಭಾರತದ ಈ ಹೊಸ ಕಾಲ ಗಣನೆಯ ಪದ್ಧತಿ 1957ರ ಮಾರ್ಚ್ 22ರಂದು (ಶಕ 1879, ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರತಿಪದೆ) ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರಾದಿ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಾಖ, ಜ್ಯೇಷ್ಠ, ಆಷಾಢ, ಶ್ರಾವಣ, ಭಾದ್ರಪದ ಈ ಐದು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ 31ದಿನಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಏಳು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ 30 ದಿನಗಳು. ಪ್ರತಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಷವನ್ನು ಅಧಿಕ ದಿನದ ವರ್ಷವೆಂದು (ಲೀಪ್ ಇಯರ್) ಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರದಲ್ಲಿ 31 ದಿನಗಳಿರುತ್ತವೆ.

(ಜಿ.ಎಸ್.ಡಿ.; ಪಿ.ಡಿ.)

ಕಾಲಜನ್ : ಸ್ಕ್ಲೆರೋಪ್ರೋಟೀನ್ಸ್ ಅಥವಾ ಆಲ್ಬ ಮಿನಾಯ್ಡ್ಸ್ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರೋಟೀನ್. ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಶೇರುಕಗಳ ಕಂಡರ (ಟೆಂಡನ್), ಮೃದು ಮೂಳೆ, ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ನೀಳ ಎಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೀಳ ಎಳೆಯಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ದೇಹಭಾಗಗಳ ರಚನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಕಾಲಜನ್ ವಿಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದುರ್ಬಲ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಗಳಲ್ಲಿ ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಲೀನವಾಗುವಂತೆ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲಘುವಾಗಿ ಕುದಿಸುವುದರಿಂದ, ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದ ನೀರಾವಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ದುರ್ಬಲ ಆಮ್ಲಗಳೊಡನೆ ಕುದಿಸುವುದರಿಂದ ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಪಡಿಸಿದರೆ ಜಿಲಾಟಿನ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಜನಿನಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಪ್ರೋಟೀನಿನ ಅಂಶ ನೂರಕ್ಕೆ 13.5 ± 0.24 ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಕಾಲಜನ್ ಪ್ರಮಾಣ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನವೊಂದರ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಜನ್ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಿಲಾಟಿನ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು. (ಎಲ್.ಎ.ಆರ್.)

ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳು : ತ್ರಿಕಾಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶಿವಶರಣರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡಿದ ವಚನಗಳಿವು. ಇಂಥದೇ ವಿಷಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ದಾಸರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಿದ್ಧಿ ಪತಂಜಲಿ ಋಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗದರ್ಶನದ ವಿಭೂತಿ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮ, ಲಕ್ಷಣ, ಅವಸ್ಥಾ–ಈ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲದ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು ಎಂದು ಅವರ ಮತ. ಅಂಥ ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭರತಖಂಡದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಪಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಆಗಬಹುದಾದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ವಿಶದಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿರುವ ಶರಣರೆಲ್ಲ 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚಿನವರು. ಅನಂತರ ಬಂದವರು ಪದ, ಪದ್ಯ, ಲಾವಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನವರನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಕಾಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ತೊಂದರೆಗಳು; ಜಾತಿ, ನೀತಿ, ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜನ ಅನೀತಿವಂತರಾಗುವುದು; ಒಟ್ಟಾರೆ ಕಲಿಯುಗದ ಮಹಿಮೆಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಈ ವಚನಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುವು. ಅಂದಿನ ವೀರಶೈವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಕಳಚುರಿಗಳು, ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರು, ಬಿಜಾಪುರದ ಬಾದಶಹರು, ಮರಾಠರು, ಮೊಗಲರು ಇಕ್ಕೇರಿ ಅರಸರು ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಇವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕಾಲಜ್ಞಾನದ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳು ಸತ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ ಎನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ರಥವ ನಡೆಸುವ ಯಂತ್ರ, ಕಥೆಯ ಪೇಳುವ ಯಂತ್ರ
ಪಥಿಕ ಜನರನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಯಂತ್ರ
ಕಥೆಯನೇನೆಂಬೆ ನಂಜೇಶ
ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ರಥವು, ಜಲದ ಮೇಲಿನ ರಥವು
ಬಲವಾದ ರಥವು–ಗಗನದೊಳು ನಡೆಯುವ
ಫಲವನೇನೆಂಬೆ ನಂಜೇಶ.

ಇಂಥ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಬಸವೇಶ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಪ್ರಭುದೇವರು, ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮ, ಕೂಗಿನಮಾರಿತಂದೆ, ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ, ರುದ್ರಮುನಿತಂದೆ, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ನೀಲಮ್ಮ, ಎಮ್ಮೆ ಬಸವಣ್ಣ, ಕರಸ್ಥಲದ ನಾಗಲಿಂಗಯ್ಯ, ನಂಜೇಶ ಮುಂತಾದ ಶರಣರು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರಭುದೇವರದು ಎನ್ನಲಾದ ಒಂದು ವಚನದ ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

“ಪಂಚಾಶತ್ ಕೋಟಿ ಭೂಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಕೈಲಾಸಮಪ್ಪ ಶ್ರೀ ಶೈಲದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಮೂಡಲ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚೀತು. ಮನುಷ್ಯರ ರಕ್ತಬಿದ್ದೀತು. ಸುರೆಯ ಗಡಿಗೆ ಮಾರೀತು. ವೇಶ್ಯೆಯರ ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟೀತು. ಅಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಕಾರಂಗಳಾದಾವು. ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ದುರ್ಗದವರು ಅಪವರ್ಗವಾದಾರು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಕೆಟ್ಟು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೊಟ್ಟವಾದಾವು. ಮನ್ಮಥಕೊಂಡ ಹೂಳೀತು. ತುರುಕರ ಬಲವೆದ್ದೀತು. ಶಂಭು ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ ದೇವರ ಮುಂದಣ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲೆಯ ಬಾಣಸವ ಮಾಡ್ಯಾರು. ನಂದಿ ಕುಂಭ ಮುರಿದಾರು. ಅಲ್ಲಿ ಗೋರಿಯನಿಕ್ಕಿ ಲಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ಕುದುರೆ ಕುಮ್ಮಟದಲ್ಲಿ ಮಡಿದೀತು. ಆ ಬಲ ಆರಾದೀತು. ಆರು ಮೂರಾದೀತು. ಮೂರು ಎರಡಾದೀತು. ಎರಡು ಒಂದಾದೀತು, ಒಂದು ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ನಡೆದೀತು. ಆ ಬಲ ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳಿದೀತು. ಶಿವಸಮಯ ಕೆಟ್ಟೀತು. ಹಿರಿಯರ ಹಿರಿಯತನವಳಿದೀತು. ಭಕ್ತರು ಜಂಗಮರ ಕೈಸೇವೆಯ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಾರು. ನಿಜಭಕ್ತಿಯ ಮರೆತಾರು. ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಭಕ್ತಿಯ ಮಾಡ್ಯಾರು. ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಬಿಟ್ಟಾರು. ಅನೇಕ ನೇಮಂಗಳಂ ಮಾಡ್ಯಾರು. ಪ್ರಸಾದವಂ ಮರೆತಾರು. ವಂಚನೆ, ಪಂತಿ ಭೇದವ ಮಾಡ್ಯಾರು. ಮನೆಯ ಹಿರಿಯರ ಮರೆತಾರು. ಕುಲದ ಹಿರಿಯರ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡ್ಯಾರು. ಜಂಗಮರ ನಿಂದ್ಯವಂ ಮಾಡ್ಯಾರು. ಮತ್ತೆ ಜಂಗಮದ ಪ್ರಸಾದವಂ ಕೊಂಡಾರು. ಭಸಿತ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯಂ ತೊಟ್ಟಾರು. ವಿಷಯಂಗಳೊಳಗೆ ಮುಳುಗಾಡ್ಯಾರು. ಹದಿನೆಂಟು ಜಾತಿ ಒಂದಾಗಿ ಉಂಡಾರು. ಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋರಾಡ್ಯಾರು. ಅನೃತವ ನುಡಿದಾರು. ಅನೃತಕ್ಕೆ ಗುದ್ದಾಡ್ಯಾರು”.

ಪೂರ್ಣ ಕಾವಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಭಸ್ಮಲೇಪನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೈಯಲೊಂದು ಶುಭ್ರ ಲಾಟೀನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಬರುವ ಜಂಗಮರನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ದೃಶ್ಯ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲೂ ಆಗಾಗ ಇಂಥವರನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. *

ಕಾಲಟಿ : ಅದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಕಾಲಡಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿನ್ ಶೋರನೂರು ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಆಳ್ವಾಯ್ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಈ ಗ್ರಾಮ ಸು. 8 ಕಿಮೀ ದೂರಲ್ಲಿ, ಪೆರಿಯಾರ್ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಶಾರದಾಂಬ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಶಂಕರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಆದಿ ಶಂಕರರ ತಾಯಿ ಆರ್ಯಾಂಬ ಅವರ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕರ ಜಯಂತಿಯಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಡಕ್ಕಿ ನಾದರ್ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು ಒಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಬಂದವರು ತಂಗಲು ಅನೇಕ ಧರ್ಮ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಪಿ.; ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.)

ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನಗಳು : ಗತಕಾಲ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಗುರುತುಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ (ಡೇಟಿಂಗ್ ಮೆಥಡ್ಸ್). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ತತ್ತ್ವವಿಷ್ಟು: ಬದಲಾವಣೆಗೂ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬದಲಾವಣೆಯ ಮೊತ್ತ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಈ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಮುಂದೆ ಬರೆದಿರುವ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳು ಈ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು.

ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸು: ಭೂಮಿಯ ಆರಂಭದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗರಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂದು ಅವುಗಳ ನೀರು ಸಿಹಿಯಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಪರ್ಯಂತ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುರಿದ ಮಳೆಯ ನೀರು ನೆಲದ ಕೊರಕಲುಗಳಲ್ಲಿ, ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ, ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿ ಸಾಗರಗಳು ಆದವು. ಅಂದಿನ ಸಾಗರಗಳ ನೀರು ಸಿಹಿಯಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ಉಂಟು. ಮುಂದೆ ಸಮುದ್ರಗಳ ನೀರು ಕಾದು ಆವಿಯಾಗಿ ಮೋಡವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಮಳೆಸುರಿದು, ಆ ನೀರು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರುವ ನೀರಿನ ನಿರಂತರ ಚಕ್ರದ ಆವರ್ತನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನದಿಗಳ ಈ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಲವಣಾಂಶಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಸಾಗರಗರ್ಭವನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿರುವ ಲವಣಮೊತ್ತವನ್ನೂ ನದಿಗಳಿಂದ ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಸಾಗಣೆಯಾಗಿರುವ ಲವಣದ ವಾರ್ಷಿಕ ದರವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ, ಸಾಗರಗಳ ನೀರು ಹಿಂದೆ ಎಂದು ಸಿಹಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗಣಿಸಬಹುದು. ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಇರುವ ನೀರಿನ ಘನಗಾತ್ರ ಸುಮಾರು 1,500,000,000 ಘನ ಕಿಮೀ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕರಗಿರುವ ಲವಣದ ಪ್ರಮಾಣ ಸುಮಾರು ಶೇ. 3ರಷ್ಟು. ಈ ಲವಣದ ತೂಕ 4×10^{16} ಟನ್ನುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಂದಾಜಿನ ಮೇರೆಗೆ ನದಿಗಳು ಸಾಗರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಿರುವ ಲವಣ ಪ್ರವಾಹದ ದರ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಏಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಸಾಗರಗಳ ಉಗಮವಾದದ್ದು ಸುಮಾರು 10^8 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಎಂದು ಗಣನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಘಟನೆಗಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೊ ಮೊದಲೇ ಭೂಮಿಯ ಜನನವಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಸಹಜವಷ್ಟೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಹುಟ್ಟು 10^8 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಒಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಬರಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆ: ಪ್ರಥಮತಃ ಕುದಿಯುವ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂಮಿ ವಿಸರಣೆಯಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹೊರ ತೊಗಟೆರೂಪ ತಳೆಯಿತು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳು ಸಹ ಉಂಟಾದುವು. ಈ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗಡಿಯಾರ ಹುದುಗಿದೆ. ವಿಕಿರಣಶೀಲ (ರೇಡಿಯೋ ಆಕ್ಟಿವ್) ಧಾತುಗಳೇ ಈ ಗಡಿಯಾರಗಳು. ಯುರೇನಿಯಂ ಮತ್ತು ಥೋರಿಯಂ ಎಂಬ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಧಾತುಗಳ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಮಾಣಗಳನ್ನು ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ, ಹಲವಾರು ಸಲ ಸಮುದ್ರ ತಳದಿಂದ, ಪಡೆದ ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಧಾತುಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತವೆ. ಗೊತ್ತಿರುವ ಪರಿಮಾಣದ ಯುರೇನಿಯಂ ವಿಕಿರಣಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕ್ಷಯಿಸಿ ಮೂಲತೂಕದ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿ $4.5x10^9$ ವರ್ಷಗಳು; ಥೋರಿಯಂಗೆ ಇದು $13.9x10^9$ ವರ್ಷಗಳು. ಈ ಅವಧಿಗೆ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಧಾಯು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಂ ಯುರೇನಿಯಂನ ತೂಕ $4.5x10^9$ ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ½ ಗ್ರಾಂ ಆಗುವುದೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪುನಃ $4.51x10^9$ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಾಗ ಉಳಿಯುವ ಯುರೇನಿಯಂ ½ ಗ್ರಾಂ ನ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಅಂದರೆ ¼ ಗ್ರಾಂ. ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಕ್ರಮೇಣ ಸೀಸವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ $13.9x10^9$ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಥೋರಿಯಂ ಧಾತುವಿನ ತೂಕ ಮೊದಲಿನ ತೂಕದ ಅರ್ಧದಷ್ಟೂ ಇನ್ನೊಂದಾವರ್ತಿ $13.9x10^9$ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದರೆ ಮೊದಲಿನ ತೂಕದ ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟೂ ಮೂಲಧಾತು ಉಳಿಯುವುದು. ವಿಕಿರಣಗೊಂಡ ಪರಮಾಣುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಸೀಸದ ಪರಮಾಣುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗುವುದರಿಂದ ಯುರೇನಿಯಂ-ಸೀಸ ಅಥವಾ ಥೋರಿಯಂ-ಸೀಸ ಇವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಗತಿಸಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಯುರೇನಿಯಂ ಅಥವಾ ಥೋರಿಯಂಗಳ ಪರಿಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸೀಸದ ಪರಿಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುರೇನಿಯಂ-ಸೀಸ, ಅಥವಾ ಥೋರಿಯಂ-ಸೀಸ ಇವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ ಅವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ವಯಸ್ಸು 5,000,000,000 ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಅಂದಾಜಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ವಿವಿಧ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ, ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರದ ಯುಗ ಇವನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬಹುದು.

$$^{14}{}_{6}C \rightarrow {}^{14}{}_{7}N + e$$

ರುಬಿಡಿಯಂ-ಸ್ಟ್ರಾಂಷಿಯಂ ವಿಧಾನ: ಪುರಾತನ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರುಬಿಡಿಯಂ ಧಾತು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಕ್ಷಯಿಸಿ ಸ್ಟ್ರಾಂಷಿಯಂ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವುದು. ರುಬಿಡಿಯಂನ ಅರ್ಧಾಯು $5.8x10^{10}$ ವರ್ಷಗಳು. ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರುಬಿಡಿಯಂ-ಸ್ಟ್ರಾಂಷಿಯಂಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಆ ಶಿಲೆಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಯುರೇನಿಯಂ-ಸೀಸದ ವಿಧಾನಕ್ಕಿಂತ, ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲತೆ ಉಂಟು. ಯುರೇನಿಯಂ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಧಾತುಗಳು ವಿಕಿರಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಸೀಸವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವುವು. ಆ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ರೇಡಾನ್ ಎಂಬ ಅನಿಲವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೊಂಚ ಭಾಗ ವಿಸರಿತವಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಹೀಗಾಗುವುದರಿಂದ ಆ ಶಿಲೆಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ರುಬಿಡಿಯಂ ವಿಕಿರಣಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಸ್ಟ್ರಾಂಷಿಯಂ ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ, ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಗಣಿಸಿದ ಶಿಲೆಯ ವಯಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ತೊಂದರೆ ಏನೆಂದರೆ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಸ್ಟ್ರಾಂಷಿಯಂ ಪರಿಮಾಣ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇದನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯಾಸಕರವಾದದ್ದು.

ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನಿಂದ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯ: ವಿಶ್ವಕಿರಣಗಳು (ಕಾಸ್ಮಿಕ್ ರೇಸ್) ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳಿರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿಶ್ವಕಿರಣಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ದ್ವಿತೀಯಕ ಕಣಗಳು. ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಮತ್ತು ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳು ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಜಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳು ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್‌ಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಕಾರ್ಬನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

$$^{14}_{7}N + {}^{1}_{0}n \qquad 14{*}_{6}C + {}_{1}^{1}H$$

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕಾರ್ಬನ್ನಿನ ಪರಮಾಣು ಆಕ್ಸಿಜನ್ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದರೂ ವಿಕಿರಣಶೀಲವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿದು ಬರುವಾಗ ಮರ, ಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣದ ಮೂಲಕ ಈ ಅಣುಗಳು ಅವಶೋಷಿತವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಗಿಡಗಳ ಎಲೆ, ಬಳ್ಳಿ, ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ತಿಂದಾಗ ಅವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ $14{*}_6C$ ಸೇರಿ ಹೋಗುವುದು. ಹಸಿರು ತರಕಾರಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾಂಸ ಇವನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಸೇವಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪರಮಾಣುಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಬದುಕಿರುವ ಜೀವಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ $14{*}_6C$ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಜೀವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಉಸಿರಾಡುವಾಗ ಈ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕೊಂಚ ಭಾಗವನ್ನು ನೈಟ್ರೋಜನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ವಾಯುಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಸಸ್ಯ-ಪ್ರಾಣಿ-ಕಾರ್ಬನ್-ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಚಕ್ರ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ $14^6{*}C$ ಸಮಸ್ಥಾನಿಯ ಪರಿಮಾಣ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಮರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದರೆ ಅಥವಾ ತಾನಾಗಿಯೇ ಅದು ಉರುಳಿಕೊಂಡರೆ, ಅದಕ್ಕೆ $14{*}_6C$ ಪೂರೈಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿರುವ $14{*}_6C$ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

$14{*}_6C$ ಅರ್ಧಾಯು ಸುಮಾರು 5,600 ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಅರ್ಧಾಯು ಇಷ್ಟೊಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, $14_6{}^{*}C$ ಕ್ಷಯ ಅನೇಕ ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗುವುದರಿಂದ ಅತಿ ಪುರಾತನವಾದ ಮರದ ಚೂರು, ಇದ್ದಲು, ಬೀಜ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ $14{*}_6C$ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ, ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು.

ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಸಂಗಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಲಿಬ್ಬಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ $14{*}_6C$ ಪರಿಮಾಣ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇದನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಆವಶ್ಯಕ. ಲಿಬ್ಬಿ ಈ ಅಳತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತೆ, ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವಾಗ ವಿಶ್ವಕಿರಣಗಳ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಕಡೇ ಪಕ್ಷ 20,000 ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ $14{*}_6C$ ಮತ್ತು ಬದುಕಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ $14{*}_6C$ ಇವುಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಲಿಬ್ಬಿ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

	ವಯಸ್ಸು (ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ)
ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಹೆಮಾಕನ ಗೋರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮರ	4883±450
ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಮರದ ಚೂರು	7583±380
ಟೆಕ್ಸಾಸಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಕಾಡು ಕೋಣದ ಮೂಳೆ	9883±350
ಮಂಚೂರಿಯದ ಫಲವತ್ತಾದ ಕಮಲ ಬೀಜಗಳು	1040±210

ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ವಿಗ್ರಹ, ಚಿತ್ರ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಬನ್-14 ಅಥವಾ ಇಂಗಾಲ-14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಟ್ರೈಟಿಯಂನಿಂದ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ: ವಿಶ್ವಕಿರಣದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನುಗಳು ವಾಯುಮಂಡಲದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೈಟ್ರೋಜನ್ ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಟ್ರೈಟಿಯಂ ಎಂಬ ಹೈಡ್ರೋಜನ್ನಿನ ಸಮಸ್ಥಾನಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಬಲ್ಲವು:

$$^{14}_{7}N + {}^{1}_{0}n \rightarrow {}^{12}_{6}C + {}^{3^*}_{1}H$$

ಮಳೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಥಾನಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಟ್ರೈಟಿಯಂನ ಅರ್ಧಾಯು ಕೇವಲ 12.5 ವರ್ಷಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಟ್ರೈಟಿಯಂನಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು. ವಿವಿಧ ಅಕ್ಷಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರಮಾಣ ಏಕರೂಪವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಟ್ರೈಟಿಯಂ ಪರಿಮಾಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದು.

ಈ ಪರಿಮಾಣವೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇದನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಲು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಉಪಕರಣಗಳು ಬೇಕು.

ಈ ರೀತಿಯಾದ ಅನೇಕ ತೊಡಕುಗಳಿದ್ದರೂ ಲಿಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಹೊರಬಿದ್ದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆವಿ ಮಳೆಯಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ರೈಟಿಯಂ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಂತರ ಒಂಬತ್ತು ದಿವಸಗಳು. ಇದೇ ರೀತಿ ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಎಷ್ಟು ಕಾಲದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಟ್ರೈಟಿಯಂನಿಂದ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನ ಹವಾ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಹಾಯಕವಾಗಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಲ್ಕೆಯಿಂದ ಸೌರವ್ಯೂಹದ ಆರಂಭಕಾಲದ ನಿರ್ಣಯ: ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಡಕೋಟದ ಹತ್ತಿರ ಸುಮಾರು 51 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಉಲ್ಕಾಪಾತವಾಯಿತು. ಈ ಉಲ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಸೆನಾನ್ ಎಂಬ ಅನಿಲ ಇರುವುದು ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಈ ಅನಿಲದ ಪರಮಾಣುತೂಕ 129, ಕ್ಸೆನಾನ್ ಪರಮಾಣುವಿನ ಸಮಸ್ಥಾನೀಯ. ಆದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಕ್ಸೆನಾನ್ ಅನಿಲವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ, ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದ ತೂಕದ ಸಮಸ್ಥಾನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ, ಈ ಉಲ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಗೋಚರವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಲು ಉಲ್ಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಯೊಡೀನ್ –129 ವಿಕಿರಣಕ್ಷಯದಿಂದ ಕ್ಸೆನಾನಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಯೊಡೀನ್–129 ಧಾತುಸೌರವ್ಯೂಹ ಉದ್ಭವವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇತರ ಧಾತುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಸೌರವ್ಯೂಹ ಉದ್ಭವವಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ 170 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಅಯೊಡೀನ್–129ರ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕ್ಸೆನಾನ್–129 ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಅಯೊಡೀನ್–129ರ ಪರಿಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಸುಮಾರು 46,000 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಸೌರವ್ಯೂಹದಿಂದಲೇ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿರುವ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಉಲ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಯೊಡೀನ್–129 ಇರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡಿ ಉಲ್ಕೆ ಸೌರವ್ಯೂಹ ಉದ್ಭವವಾದ 3,500 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ರೂಪಗೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸೌರವ್ಯೂಹ ಉದ್ಭವವಾಗಿ 49,500 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿಕಿರಣಶೀಲ ಧಾತುಗಳು ಗಡಿಯಾರಗಳಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಹೀಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಗಳು: ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಘಟನೆ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆಂಬುದರ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ದೊರಕಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳ ಕಾಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ಮುನ್ನಡೆಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಖಚಿತ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಸೂಚಕವೆಂದು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಖಚಿತ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಪದ್ಧತಿ: ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾದ ಘಟನೆ ಅಥವಾ ಶಕಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ, ಆ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅವಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಅದೇ ಕಾಲದ ನಾಣ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳೂ ಆ ಕಾಲದವೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳೂ ದೊರಕಿದಾಗ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ನಿರ್ಧಾರ ಕಾಲದ ಘಟನೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5000ಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಹಲವಾರು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಖಚಿತ ಕಾಲನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಅಂಥ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಮರದ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷೇ ವರ್ಷೇ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ವರ್ತುಲಗಳು ಹವಾಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ 11 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪಾಗಿ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತವೆ. ದೊರಕಿದ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳ ವರ್ತುಲಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ರೀತಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಮರಗಳು ಯಾವ ಕಾಲದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಮಾರು 3,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನವರೆಗೂ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ ವೃಕ್ಷವರ್ತುಲ ವಿಶ್ಲೇಷಣ (ಟ್ರೀ ರಿಂಗ್ ಅನಾಲಿಸಿಸ್) ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಅಥವಾ ವೃಕ್ಷ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಶಾಸ್ತ್ರ (ಡೆಂಡ್ರೊ ಕ್ರೊನಾಲಜಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜಾಯಿನರನ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಪದ್ಧತಿಯ ರೀತ್ಯಾ ಪ್ಲಿಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗ ಸು. 10 ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಪದರಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಅವಶೇಷಗಳಿಗೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕಾಲ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಬಂಧಸೂಚಕ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಪದ್ಧತಿ: ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅವಶೇಷದ ಕಾಲವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಳೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಭೂಮಿಯ ಕೆಳಗಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲೂ ಅನಂತರಕಾಲದ ವಸ್ತುಗಳು ಅವುಗಳ ಮೇಲಣ ಪದರಗಳಲ್ಲೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧಸೂಚಕ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಯುಗದ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮಾನವರ ಕ್ರಮಾಗತ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಯಾವುವು ಹಳೆಯವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ವಸ್ತುಗಳ ಆಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಬಂಧಸೂಚಕ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಒಂದೇ ವಾತಾವರಣ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಫ್ಲೋರಿನ್ನನ್ನು ಅಳೆದು ನೋಡುವುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲ ಸಮಕಾಲೀನವೇ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಖಚಿತ ಅಥವಾ ಸಂಬಂಧಸೂಚಕ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾಲನೇಮಿ : ರಾವಣನ ಸೋದರಮಾವ ಮಾರೀಚನ ಮಗ. ರಾಮ ರಾವಣರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಅಷ್ಟಘಂಟಾ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತನಾದಾಗ ವಾನರ ವೈದ್ಯ ಸುಷೇಣ ಸಂಜೀವನಿಲತೆಯನ್ನು ತರಲು ಹನುಮಂತನನ್ನು ಚಂದ್ರದ್ರೋಣ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ರಾವಣ ಕಾಲನೇಮಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಗಾದರೂ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಕಾಲನೇಮಿ ಹನುಮಂತನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪರ್ಣಕುಟೀರವೊಂದರಲ್ಲಿ ತಪಸ್ವಿ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಹನುಮಂತ ಹೋದಾಗ ಅವನನ್ನು ಕರೆದು ದಣಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದ. ಹನುಮಂತ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆಯಲು ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮೊಸಳೆಯೊಂದು ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯಿತು. ಹನುಮಂತ ಅದನ್ನು ಕೊಂದಾಗ ಶಾಪವಿಮುಕ್ತನಾದ ಗಂಧರ್ವನೊಬ್ಬ ಹೊರಬಂದು ಕಾಲನೇಮಿಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೋದ. ಅನಂತರ ಹನುಮಂತ ಕಾಲನೇಮಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಸಂಜೀವನೀ ಲತೆ ಕಾಣದೆ ಇಡೀ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಹೊತ್ತು ಸುಷೇಣನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ.

ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನಿದ್ದಾನೆ. ದಿತಿಪುತ್ರನಾದ ವಜ್ರಾಂಗನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮಯ, ತಾರಕಾಸುರ, ವಿರೋಚನ, ಹಯಗ್ರೀವ, ಪ್ರಲಂಬ ಮುಂತಾದವರು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹತರಾದಾಗ ಶತಮುಖನಾದ ಈ ಕಾಲನೇಮಿ ತನ್ನ ಅತಿಕಾಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಎದುರಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಇಂದ್ರ ಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿದ. ಇಡೀ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಈತನ ಹೊಗಳುಭಟ್ಟರಾದರೂ ವೇದ, ಧರ್ಮ, ಸತ್ಯ, ಕ್ಷಮಾ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ–ಈ ಐದೂ ಕಾಲನೇಮಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಲನೇಮಿ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅವನ ನೂರು ಮುಖಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚಕ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಉರುಳಿದವು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಹರಿವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ, 1963 : ಭಾರತೀಯ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ, 1963 ಭಾರತೀಯ ಕರಾರು ಕಾಯಿದೆ, 1872 ರ ಎಲ್ಲ ದಾಖಲೆ ಪತ್ರಗಳ ಜೀವಾವಧಿ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ, ಕಾನೂನಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದು ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳ, ಒಡಂಬಡಿಕೆ–ಕರಾರುಗಳ, ದಾಖಲೆ ಪತ್ರಗಳ, ಕರಾರು ಪತ್ರಗಳ ವಿಧಿಬದ್ಧತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕಾಯಿದೆಯು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ, 1963 ಒಟ್ಟಾರೆ 31 ಅಧಿನಿಯಮಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯಿದೆಯು 1974 ರಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕತಗೊಂಡಿತು.

1. ಪೀಠಿಕೆ
2. ದಾವೆಗಳು, ಕೋರಿಕೆಗಳು, ಅಭ್ಯರ್ಥನ ಪತ್ರಗಳ ಕಾಲಮಿತಿ.
3. ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯ ಗಣನೆಯ ವಿಧಿ, ವಿಧಾನಗಳು.
4. ಮಾಲೀಕತ್ವದ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಜಿಸುವುದು.
5. ಇತರ ವಿಷಯಗಳು.

(1) ಪೀಠಿಕೆ : ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ದೇಶದಲ್ಲಿನ ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಅನಂತರ ಈ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಪದಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

(2) ದಾವೆಗಳು, ಕೋರಿಕೆಗಳು, ಅಭ್ಯರ್ಥನ ಪತ್ರಗಳ ಕಾಲಮಿತಿ : ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದಾವೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ಅವರ ವಾರಸುದಾರರು ಅಥವಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಸಿಗುವ ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯ ಸಂಭಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಯಿದೆಯು ವಿವರವಾಗಿ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿದೆ. ಅಧಿನಿಯಮ 3 ರಿಂದ 11 ರವರೆಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಗಳು ಇವೆ.

(3) ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯ ಗಣನೆಯ ವಿಧಿ, ವಿಧಾನಗಳು : ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಅಧಿನಿಯಮ 12 ರಿಂದ 24 ರವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ.

(4) ಮಾಲೀಕತ್ವದ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಜಿಸುವುದು : ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿನಿಯಮ 25, 26 ಮತ್ತು 27 ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯು ಒಂದು ಆಸ್ತಿಯ ಮೇಲಣ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾಲ, ಹಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಾಲಾವಧಿಯೊಳಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಹಕ್ಕು ಊರ್ಜಿತವೋ, ಅನೂರ್ಜಿತವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ 30 ವರ್ಷ, ಇತರರಿಗೆ 20 ವರ್ಷಗಳ ಅನುಭೋಗದ ಕಾಲಮಿತಿಯಿರುವಾಗ ಅದರ ಅನಂತರದ ದಾವೆಯು ಊರ್ಜಿತವಾಗದೆ ಅವರದೇ ಆಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ.

(5) ಇತರ ವಿಷಯಗಳು : ಅಧಿನಿಯಮ 28 ರಿಂದ 31 ರವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕಾಯಿದೆಯು ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ, 1908 ರ ಅನ್ವಯವಾಗಿರುವ ನಿರ್ಣಯ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ದ್ವಂದ್ವವಾಗದೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ, 1963 ಹಾಗೂ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ವಿವಿಧ ದಾಖಲೆಗಳ ಕಾಲಾವಧಿ : ವಿವಿಧ ದಾಖಲೆಗಳ ಕಾಲಾವಧಿ, ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ಬದ್ಧತೆಯ ಕಾಲ ಮಿತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಈ ಕಾಯಿದೆಯು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು ಹೀಗಿವೆ :

1. ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆಗಳಾದ ನಗದು, ಉದರಿ, ಮೀರೆಳೆತ ಸಾಲದ ಖಾತೆಗಳಿಗೆ ಕ್ಲೇಟನ್ನಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅನ್ವಯವಾಗುವುದು. ಈ ಖಾತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮೊದಲ ಜಮೆಯು ಮೊದಲ ಖರ್ಚನ್ನು ತೀರಿಸುವುದು.

2.ಈ ಚಾಲ್ತಿ ಖಾತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕ ಸಾಲಗಾರನು ಮಾಡಿದ ಕೊನೆಯ ಜಮೆಯ ದಿನದಿಂದ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿ ಗಣನೆಗೆ ಬರುವುದು. ಅಂದಿನಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ವಸೂಲಿ ಮಾಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಕರಾರು ಪತ್ರಗಳು, ದಾಖಲೆಗಳು ಮತ್ತೆ ನವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಮತ್ತೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

3. ಸಾವಧಿ ಸಾಲಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯ ಲೆಕ್ಕವು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಡೆಯ ಸಾಲದ ಕಂತು ಪಾವತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ದಿನದಿಂದ ಈ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಂತುಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

4.ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲದ ವಸೂಲಿಗೆ, ಅದರ ದಾಖಲೆ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಕಾಲಾವಧಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾಲವು ವಸೂಲಿಯಾಗಬೇಕು. ಅಥವಾ ವಸೂಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೇ ದಾಖಲೆಗಳ ಕರಾರುಗಳ ನವೀಕರಣವಾಗಿ ಸಾಲಗಾರನಿಂದ ಸಹಿಯಾಗಬೇಕು.

5.ಬೇರೆ ಖಾತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಮರುಪಾವತಿ ಬೇಡಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ದಿನದಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ ವಸೂಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕು.

6. ಪರಸ್ಪರರ ಒಡಂಬಡಿಕೆ/ಕರಾರುಗಳ ಒಪ್ಪಂದದ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಮೂರು ವರ್ಷಾನಂತರ ಆ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳು ಶಾಸನಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದಾವೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನಂತರದ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

7.ಆದುದರಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಅಥವ ಎಲ್ಲ ಸಾಲದಾತರು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಇರುವ ಸಾಲದ ಶಿಲ್ಕು, ಬಡ್ಡಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಪ್ಪಿದ ಲಿಖಿತ ಪತ್ರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಲಗಾರನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಅದು ಮತ್ತೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಲೊಪ್ಪಿಗೆ ಪತ್ರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

8.ಸಾವಧಿ ಠೇವಣಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯು ಠೇವಣಿದಾರನು ಅದರ ಮರುಪಾವತಿಗಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ದಿನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಠೇವಣಿದಾರನು ತನ್ನ ಠೇವಣಿಯ ಹಣದ ಮರುಪಾವತಿಗೆ ದಾವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

9.ಬ್ಯಾಂಕ್ ಖಾತರಿ ಪತ್ರಗಳ ಅವಧಿ ಮುಗಿದ ದಿನದಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳೊಳಗಿನ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಪಾವತಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಬಾರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

10. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನೀಡಿದ ತೀರ್ಪಿನಾಧಾರದಿಂದ ವಸೂಲಿಗೆ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ತೀರ್ಪಿನಾದೇಶದ ದಿನದಿಂದ 12 ವರ್ಷಗಳೊಳಗೆ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸದಿದ್ದರೆ ಆ ತೀರ್ಪು ನಂತರ ಅನೂರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೇಲೆ ಸಾಲ ವಸೂಲಿಗೆ ಮತ್ತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾವೆ ಹೂಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. *

ಕಾಲಭೈರವ : ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಲೀಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗೆ ತಾನೇ ಒಡೆಯ, ತನಗಿಂತ ಅಧಿಕರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಒಮ್ಮೆ ಅಹಂಕಾರ ಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ವೇದಗಳು ಶಿವನೇ ನಿತ್ಯಕರ್ತೃವೆಂದೂ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೂ ಶಿವಾಧಿಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುವು. ಆದರೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಪಂಚ ವದನನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರ ಅಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಭವಿಸಿದ. ಬ್ರಹ್ಮ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿವನಿಗಿಂತ ತಾನೇನು ಕಡಿಮೆಯೆಂದು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಗರ್ವದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶಿವ ಕಾಲಭೈರವನ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆದು ಅಹಂಕರಿಸಿ ನುಡಿದ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಉಗುರು ಕೊನೆಯಿಂದ ಚಿವುಟಿದ. ಅದೇ ಕಾಲಭೈರವ ಲೀಲೆ ಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಭೈರವ ಅಜಕಪಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಗರ್ವಿತರ ರಕ್ತದಿಂದ ಅದನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದಾಗಿ ನುಡಿದು ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಹೊರಟ. ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ವಿಷ್ಣು ಚಕ್ರದಿಂದ ತನ್ನ ಹಣೆಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಸುರಿದ ರಕ್ತದಿಂದ ಕಪಾಲವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾತ್ರೆ ಇಂಗಿಸಿತು. ವಿಷ್ಣು ನಿಸ್ತ್ರಾಣನಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದ. ಅನಂತರ ಶಿವನ ಕೃಪಾಮೃತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಶಿವ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದ. ಕಾಲಭೈರವಲೀಲೆ ಮತ್ತು ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ಲೀಲೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಪಾಲಿಕ ಶೈವಮತಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಶಿವಾಗಮಗಳು ಮತ್ತು ಶಿವಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲೀಲೆಯ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕಾಲಭೈರವ : ದೇಶೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಮೂಗೂರು

ಕಾಲಮಾಪನ : ಅನವರತ ಗತಿಶೀಲವಾಗಿರುವ ಕಾಲವನ್ನು (ವೇಳೆ, ಸಮಯ) ಅಳೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ (ಮೆಶರ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಟೈಮ್), ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅವಧಿಯೇ ಕಾಲ. ನಿನ್ನನ ಸೂರ್ಯೋದಯ (ಅಥವಾ ಚಂದ್ರೋದಯ) ಒಂದು ಘಟನೆ, 20 ದಿನದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಏನೋ ಒಂದು ಸಂದು ಕಳೆದು ಅಥವಾ ಹರಿದು ಹೋದ ಅನುಭವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂದು ಹೋದುದೇ ಕಾಲ. ಇದನ್ನ ಅಳೆಯಲು ನಮಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒದಗುವ ಗಗನ ಗಡಿಯಾರಗಳು ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರ. ಆದರೆ ಇವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕಾಲಮಾಪನ ಮಾಡಿದರೆ ಬೇಗನೆ

ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಹಳಿ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಸ್ತೀಮಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಕಾಲಮಾಪನೆಗೆ ಉಪಕರಣ ಅಥವಾ ಗಣಿತ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತಲೆದೋರದಿರವು. ಈ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬ ಸವಾಲಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ನೆರಳುಗಡಿಯಾರ, ಜಲಗಡಿಯಾರ, ಮರಳುಗಡಿಯಾರ ಮುಂತಾದ ಆದಿಮ ಉಪಕರಣಗಳು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು ಮೈದಾಳಿದವು. ಇಂಥ ಮೂಲಭೂತ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಲಮಾಪನೆಗೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗಡಿಯಾರದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಾಯಿತು.

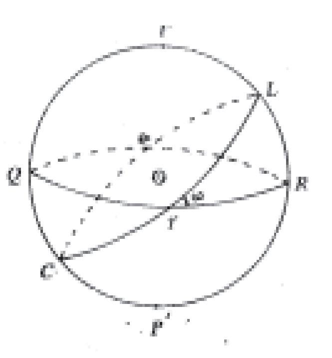

ಚಿತ್ರ 1. O–ವೀಕ್ಷಕ; P–ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ; P'–ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ; PYRΩ–ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ; ∠LyR=ω,ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ; ವಿಷವದ್ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಬಾಗು.

ವರ್ಷ: ಸ್ಥಿರನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಅವಧಿ. ಭೂಮಿವಾಸಿಗಳಾದ ನಮಗೆ ಈ ಚಲನೆಯ ಅರಿವು (ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯ ಅರಿವಿನಂತೆಯೇ)

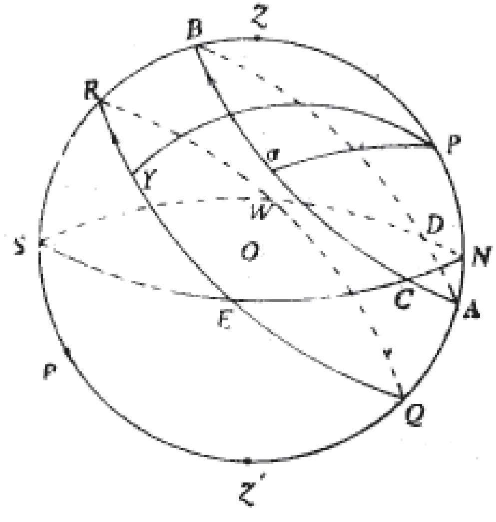

ಚಿತ್ರ 2, O–ವೀಕ್ಷಕ; P–ಉತ್ತರಧ್ರುವ; REQW–ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ; y ಬಿಂದು ಇದರ ಮೇಲಿದ: SENW–ವೀಕ್ಷಕನ ಕ್ಷಿತಿಜ; ಇದರಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಅವನಿಗೆ ಕಾಣಿಸದು. N–ಉತ್ತರ ಬಿಂದು; W–ಪಶ್ಚಿಮ ಬಿಂದು; S–ದಕ್ಷಿಣ ಬಿಂದು; E–ಪೂರ್ವ ಬಿಂದು, Z ವೀಕ್ಷಕನ ಖಮಧ್ಯ, ಅತ್ಯುನ್ನತ ಬಿಂದು; NPZSZ'–ವೀಕ್ಷಕನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತ. ಇದು ಆಕಾಶವನ್ನು ಎರಡು ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುತ್ತದೆ. E(ಪೂರ್ವಬಿಂದು) ಇರುವ ಅರ್ಧ: ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳ, W(ಪಶ್ಚಿಮ ಬಿಂದು) ಇರುವ ಅರ್ಧ. ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳ. AB–σ ಎಂಬ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೈನಂದಿನ ಪಥ. ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಕಾಶಗೋಳ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ PP' ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಕಾಶಕಾಯವೂ PP' ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪಥದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಮೇಲಿರುವ y ಬಿಂದು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆಯೇ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. σ ನಕ್ಷತ್ರದ ದೈನಂದಿನ ಪಥ AB ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮಾಂತರವಾಗಿದೆ. ZPy ಕೋನ y ಬಿಂದುವಿನ ಹೋರಾಕೋನ. ZPσ ಕೋನ σ ನಕ್ಷತ್ರದ ಹೋರಾಕೋನ, Q ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ yವೂ A ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ σ ವೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದಾಟುತ್ತವೆ. E,C ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಉದಯಿಸುತ್ತವೆ. R,B ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತವನ್ನು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ದಾಟುತ್ತವೆ. W, ಆ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮುಳುಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ y ಬಿಂದು ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಕಾಲ 2x ∠ZPE=18^0ಗಳನ್ನು ಆವರ್ತಿಸಲು ಭೂಮಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ. ಇದು 12ಗಂಟೆಗಳು, ಆದ್ದರಿಂದ y ಬಿಂದು ಮುಳುಗಿರುವ ಕಾಲವೂ 12ಗಂಟೆಗಳು. σ ನಕ್ಷತ್ರ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಕಾಲ 2 × ZPC=2h/15 ಗಂಟೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ∠ZPC=h^o.

ಆಗುವುದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ. ಆವರ್ತನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮೂಡು–ಪಡುವಲು ದಿಶೆಯ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಎಂದರೆ ಆಕಾಶಗೋಳ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಸ್ಥಿರನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು

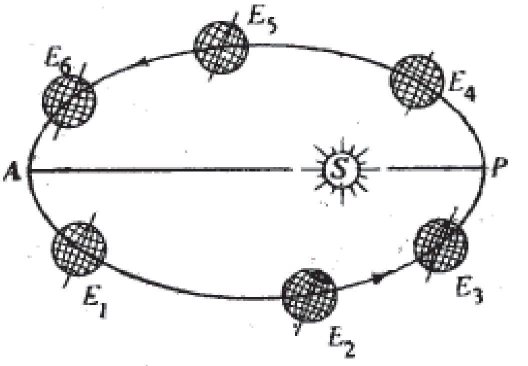

ಚಿತ್ರ 3. S–ಸೂರ್ಯ; E_1-E_6–ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲಿನ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಮ್ಯಕ್ಷದ ದಿಶೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನ ದಿಶೆಯೂ ಪರಿಭ್ರಮಣ ದಿಶೆಯೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. P–ಸೂರ್ಯ ನೀಚ ಬಿಂದು; A–ಸೂರ್ಯೋಚ್ಚ ಬಿಂದು.

ಕುರಿತಂತೆ ದಿವಸದಿಂದ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಲ್ಲಿನ ತಡವಾಗುವಿಕೆಯ ಕಾರಣ ಇದೇ.

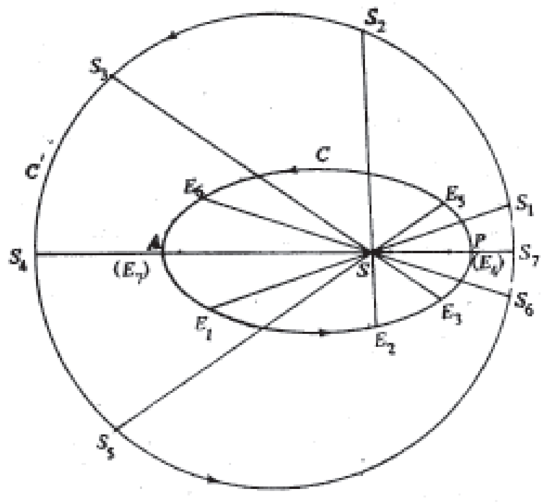

ಚಿತ್ರ 4. ಸೂರ್ಯನ (S) ಸುತ್ತ ಭೂಮಿಯ (E) ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಕ್ಷೆ ದೀರ್ಘವೃತ್ತ (C) ಇದರ ತಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದಾಗ ಅದು ಆಕಾಶಗೋಳವನ್ನು ಛೇದಿಸುವ ಮಹಾವೃತ್ತ ಕಾಂತಿವೃತ್ತ (C'). ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಭೂಮಿ E_1 ರಿಂದ E_7ರ ವರೆಗೆ ಕ್ರಮಾಗತವಾಗಿ ಸಾಗಿದಂತೆ ಸೂರ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ S_1 ರಿಂದ S_7ರ ವರೆಗೆ ಕ್ರಮಾಗತವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಷ್ಟೇ ಕೋನವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಣಿತದ ಗಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿಯೂ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಕ್ಷಾವೇಗದಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಂತೆಯೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಿವಸದಿಂದ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಲ್ಲಿನ ತಡವಾಗುವಿಕೆಯ ಕಾರಣ ಇದೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ 365,2422 ಸಲ ಆವರ್ತಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 1 ವರ್ಷ = 365,2422 ಆವರ್ತನೆಗಳು (ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇವನ್ನು ದಿವಸಗಳೆನ್ನುವುದುಂಟು. ವಿವರಣೆ ಮುಂದೆ ಬರೆದಿದೆ) ಎಂಬ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಬಂಧ ಲಭಿಸುವುದು.

ಕಾಲಮಾಪನದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು: ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾಲಘಟಕಗಳಾದ ಸೌರದಿವಸ, ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ದಿವಸವಾಗಲೀ ವರ್ಷವಾಗಲೀ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಆವರ್ತನೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪೂರ್ಣಾಂಕವಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ವರ್ಷಾರಂಭ, ವರ್ಷದ ಕೊನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗೊಂದಲವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲವು. ಸೂರ್ಯನ (ತೋರ್ಕೆಯ) ದೈನಂದಿನ ಪಥಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತು ಸೂರ್ಯನ (ತೋರ್ಕೆಯ) ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ

ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಲಭ್ಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿಯೂ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಯೂ ತೀರ ಭಿನ್ನವಲ್ಲದಂಥ ಕಾಲಮಾಪನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಗಣಿತಜ್ಞರು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಧಿಗೆ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲು ಭೂಮಿಯ ಚಲನೆಯ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರಬೇಕು.

ಆವರ್ತನೆ, ಪರಿಭ್ರಮಣೆ: ಆವರ್ತನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಅಕ್ಷ ಸದಾ ಒಂದೇ ದಿಶೆಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವುದು. ಎಂದರೆ, ಯಾವುದೇ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಆವರ್ತನಾಕ್ಷಗಳನ್ನು ರೇಖಿಸಿದರೆ ಅವು ಸಮಾಂತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಾಗ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ರೇಖೆ (ಎಂದರೆ ಭೂಕಕ್ಷೆಯ ತ್ರಿಜ್ಯ) ಒಂದು ಸಮತಲದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

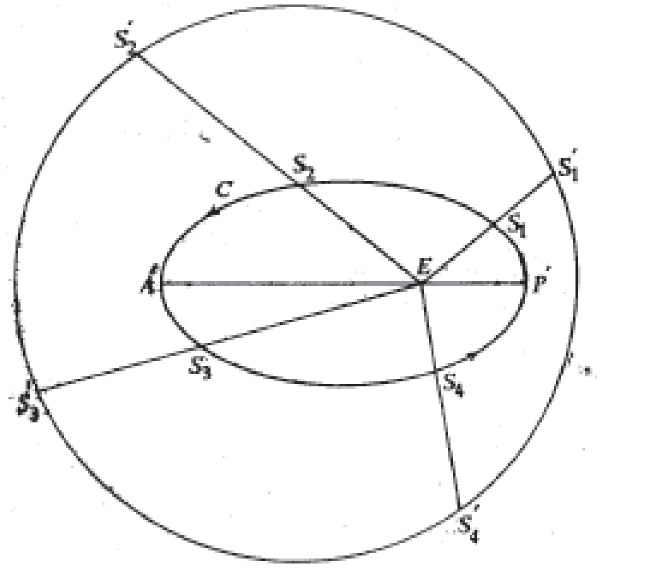

ಚಿತ್ರ 5. ಭೂಮಿ E ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಸೂರ್ಯನ ಸಾಪೇಕ್ಷಕಕ್ಷೆ ದೀರ್ಘವೃತ್ತ C.P' ಭೂಮಿನೀಚ ಬಿಂದು, A' ಭೂಮ್ಯುಚ್ಚ ಬಿಂದು. ಸೂರ್ಯ S_1, S_2, S_3, S_4, ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ತೋರ್ಕೆಗೆ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ C ಮೇಲಿನ S_1, S_2, S_3, S_4 ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಮತಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರೆ ಅದು ಆಕಾಶಗೋಳವನ್ನು ಒಂದು ಮಹಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಸರು ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ನಮಗೆ ಸೂರ್ಯ ಈ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುವಂತೆಯೂ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುವಂತೆಯೂ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತವನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಕಕ್ಷೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷೆ ಒಂದು ದೀರ್ಘವೃತ್ತ. ಇದರ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ ಸುಮಾರು 1/60. ಇದನ್ನು e ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ದೀರ್ಘವೃತ್ತದ ಒಂದು ನಾಭಿ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ಥಾನ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸೂರ್ಯ–ಭೂಮಿ ದೂರ ಸದಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಚಿತ್ರ 4ರಲ್ಲಿ S ಸೂರ್ಯ. P ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪ ಬಿಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನೀಚಬಿಂದುವೆಂದು ಹೆಸರು. A ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅತಿ ದೂರ ಬಿಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯೋಚ್ಚ ಬಿಂದುವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭೂಮಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಜನವರಿ 3ರಂದು Pಗೂ ಜುಲೈ 3ರಂದು Aಗೂ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಕಕ್ಷಾವೇಗ Pಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ. Pಯಿಂದ Aವರೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ Aಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. Aಯಿಂದ Pವರೆಗೆ ಏರುತ್ತ ಹೋಗಿ Pಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಗರಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಅಕ್ಷ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ತಲಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 66^0 33' ಗಳಷ್ಟು ವಾಲಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈಗ, ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯ ತಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದಾಗ ಅದು ಆಕಾಶಗೋಳವನ್ನು ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಛೇದಿಸುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತಗಳ ನಡುವಿನ ಬಾಗು $90^o–66^o$ 33=23° 27' (ಸರಿ ಸುಮಾರಾಗಿ). ಇದನ್ನು ω ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. e ಯ (ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ ಕಕ್ಷೆಯ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ) ಕಾರಣವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷೆ ವೃತ್ತರೂಪದಲ್ಲಿಲ್ಲ. e ಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷಾವೇಗದಲ್ಲಿ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಕ್ಷಾವೇಗದಲ್ಲಿ, ಏಕಸಮಾನತೆ ಇಲ್ಲ. ω ದ ಅಂದರೆ (ಎಂದರೆ ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತಗಳ ನಡುವಿನ ಬಾಗು) ಕಾರಣವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಕ್ಷೆಯಾದ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ, ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ωದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಉಭಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಿಗೂ ω ಕೋನದಷ್ಟು ಆಂದೋಳಿಸುವುದು. e ಮತ್ತು ω ಎಂಬ ಇವೆರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ದೃಷ್ಟಸೌರದಿವಸ: ಸೂರ್ಯ ದೈನಂದಿನ ಪಥದ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಾದ ಗೆ ಬಂದಾಗ (ಚಿತ್ರ 6) 0ನಲ್ಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ದೃಷ್ಟ ಸೌರದಿವಸದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ. ಅವನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ (A)ಬಂದಾಗ ದೃಷ್ಟ ಸೌರದಿವಸದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ. ಇಂಥ ಇರಡು ಕ್ರಮಾಗತ ದೃಷ್ಟಸೌರಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಅಥವಾ ದೃಷ್ಟಸೌರಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಅವಧಿಗೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಸೌರದಿವಸ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಅವಧಿಯನ್ನು 24 ಗಂಟೆಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಂಟೆಯನ್ನು 60 ಮಿನಿಟುಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಿನಿಟನ್ನು 60 ಸೆಕೆಂಡುಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

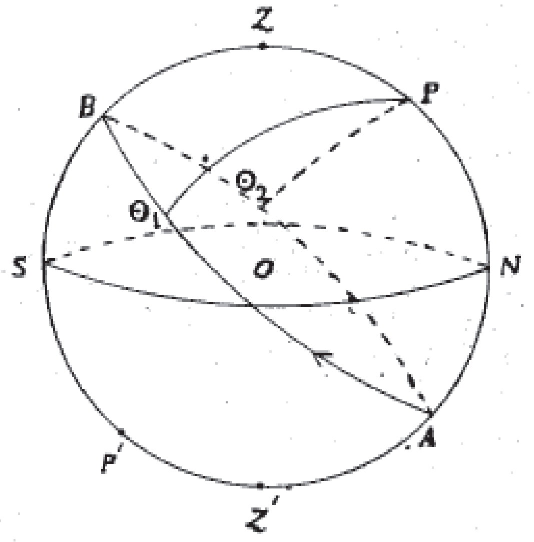

ಚಿತ್ರ 6. AB–ಸೂರ್ಯನ ದೈನಂದಿನ ಪಥ; $Θ_1$–ಪೂರ್ವಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ. ಆಗ ಸೂರ್ಯನ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ. ಆಗ ಸೂರ್ಯನ ಹೋರಾಕೋನ $ZnΘ_1–h_1$ ಪೂರ್ವ ಅಥವಾ– h_1. $ZPΘ_2=h_2$ ಪಶ್ಚಿಮಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ. ಆಗ ಸೂರ್ಯನ ಹೋರಾಕೋನ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಥವಾ + h_2.

ದೃಷ್ಟಸೌರ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಸೌರಕಾಲ 0 ಗಂಟೆ. ಈ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಿಂದ ದೃಷ್ಟಸೌರಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಾದರೂ ದೃಷ್ಟ ಸೌರಕಾಲ =12 ಗಂಟೆಗಳು + ಸೂರ್ಯನ ಹೋರಾಕೋನ. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅಳೆದ ಹೋರಾಕೋನ ಋಣಕೋನ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಅಳೆದ ಹೋರಾಕೋನ ಧನಕೋನ. ಚಿತ್ರ 6ರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ 1 ರಲ್ಲಿರುವಾಗ ದೃಷ್ಟ ಸೌರಕಾಲ 12 ಗಂ.–h_1; ಸೂರ್ಯ 0_2 ರಲ್ಲಿರುವಾಗ ದೃಷ್ಟ ಸೌರಕಾಲ 12 ಗಂ+h_1 ಹೋರಾಕೋನ hನ್ನು ಡಿಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಳೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಇದನ್ನು ಗಂಟೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು 15°=1 ಗಂ. ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ h^o=h/15 ಗಂ. ಆಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರ 7ರಲ್ಲಿ E_1 ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ. ಅದರ ಮೇಲಿರುವ A ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ ಸೂರ್ಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ, ಎಂದರೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಆವರ್ತನೆ ಮುಗಿಸುವಾಗ ಪುನಃ A ಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ಬರಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ E_2 ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ A ಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಬರಲು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸುತ್ತು, ಎಂದರೆ AE_2B ಕೋನದಷ್ಟು, ಆವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದಲೇ ದಿವಸದಿಂದ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯೋದಯಾಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ತಡವಾಗುವುದು.

ಸೂರ್ಯನ ದೃಷ್ಟಪಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಸೂರ್ಯ ಒಂದು ದಿವಸದ ದೃಷ್ಟ ಸೌರಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ ಪಥದ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದ ಮೇಲಿರುತ್ತಾನೆ.

ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಸುತ್ತುವುದರೊಳಗೆ ಸೂರ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು 1° ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ

ಪುನಃ ಅದೇ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಈ 1° ಮೂಲಕ ಹೋಗುವಷ್ಟು, ಎಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಮಿನಿಟುಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ, ಹಿಡಿಯುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಸೌರದಿವಸದ ಅವಧಿ ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ದಿವಸದ ಅವಧಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು.

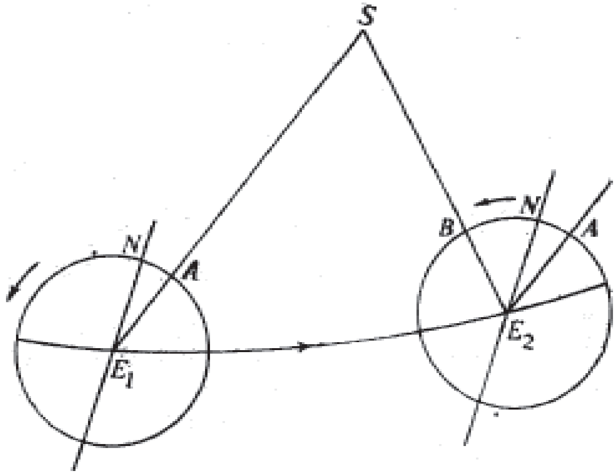

ಚಿತ್ರ 7. E_1, E_2–ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲಿನ ಕಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಎರಡು ಸ್ಥಾನಗಳು. 8–ಸೂರ್ಯ. NE_1 ಭೂಮ್ಯಕ್ಷ; ಇದರ ವಿನ್ಯಾಸ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. A ಯಲ್ಲಿರುವ ವೀಕ್ಷಕನಿಗೆ E_1 ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ– ಆದರೆ 24 ಗಂಟೆಗಳ–ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯ ಒಂದು ಆವರ್ತನೆಯ– ತರುವಾಯ ಸೂರ್ಯ ಯ (ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ) ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಬದಲು Bಯ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ನೋಡಬಹುದು. ಸೂರ್ಯ Aಯ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಭೂಮಿ AE_2B ಕೋನದಷ್ಟು ಆವರ್ತಿಸಬೇಕು.

ದೃಷ್ಟಸೌರದಿವಸ=ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ದಿವಸ+ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ವಿಷುವದಂಶದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಆಧಿಕ್ಯ. ಈಗ, ಭೂಮಿ ಕೆಪ್ಲರನ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನೀಚಬಿಂದು Pಯಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ 4) ಅದರ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿಯೂ ಉಚ್ಚ ಬಿಂದು Aಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತಕ್ಕೆ w ಕೋನದಷ್ಟು ಬಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ವಿಷುವದಂಶದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕಸಮನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟ ಸೌರದಿವಸದ ಅವಧಿ ನಿಯತವಾಗಿರದೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ದೃಷ್ಟ ಸೌರಕಾಲವನ್ನು ಯಾವ ಗಡಿಯಾರವೂ ತೋರಿಸಲಾರದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೆರಳು ಗಡಿಯಾರ ಅಥವಾ ಛಾಯಾಯಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಮಾಧ್ಯಸೌರ ದಿವಸ: ಈ ಅನಿಯತತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಹಾಗೂ ನಾಗರೀಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸುಭದ್ರ ಕಾಲಮಾಪನ ವಿಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲು ಎರಡು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸೂರ್ಯರನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯನನ್ನು S ಎಂದು ಕರೆಯೋಣ. ಇದು ನಿಶ್ಚಲ ಭೂಮಿ Eಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಒಂದು ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತ ಕಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ (ಇದು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಚಲನೆ, ಗಣಿತದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೀಗೆ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.) ಭೂಮಿ E ಈ ದೀರ್ಘಾವೃತ್ತದ ಒಂದು ನಾಭಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದು ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ಅವಧಿ ಒಂದು ವರ್ಷ. ಈ ವಾರ್ಷಿಕ ಪರಿಭ್ರಮಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆ ಕೆಪ್ಲರನ ಎರಡನೆಯ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ, ಸಲೆ ವೇಗ ನಿಯತವಾಗಿರುತ್ತದೆ (**ನೋಡಿ–ಕೆಪ್ಲರನ ನಿಯಮಗಳು**).

ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಭೂಮಿಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವಾಗ (P' ಭೂಮಿ ನೀಚಬಿಂದು) ಗರಿಷ್ಠ ಕಕ್ಷಾವೇಗದಿಂದಲೂ ಭೂಮಿಗೆ ಅತಿ ದೂರವಾಗಿರುವಾಗ (A' ಭೂಮ್ಯುಚ್ಚಬಿಂದು) ಕನಿಷ್ಠ ಕಕ್ಷಾವೇಗದಿಂದಲೂ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ *S* ನ ಕೋನವೇಗ (∠SEP' ವೃದ್ಧಿಸುವ ದರ) ಅನಿಯತವಾಗಿರುವುದು.

ಈಗ, S ಅದರ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ P^{1}ಗೆ (ಚಿತ್ರ 8) ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ ನೀಚಬಿಂದುವಿಗೆ ಬಂದಾಗ S_1 ಎಂಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸೂರ್ಯ S ನೊಡನೆ P^{1} ನಿಂದ ಹೊರಟು Sನ ಚಲನೆಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. S'ನ ಕೋನವೇಗ S ನ ಕೋನವೇಗದ ಸರಾಸರಿಯಷ್ಟು (ಎಂದರೆ ದಿವಸಕ್ಕೆ 360°/365.25 ಯಷ್ಟು ಸುಮಾರಾಗಿ) S_1ನ ಹೆಸರು ಗತಿ ಮಾಧ್ಯ ಸೂರ್ಯ, ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಗತಿಸೂರ್ಯ. P'ನಿಂದ A' ವರೆಗೆ S ಮೊದಲೂ S_1 ತರುವಾಯವೂ, ಆದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಬಲು ಸಮೀಪವಾಗಿ, ಇರುತ್ತವೆ. P^{1} ನಲ್ಲಿ ಅವು ಪುನಃ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಗತಿಸೂರ್ಯ S_1 ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯ

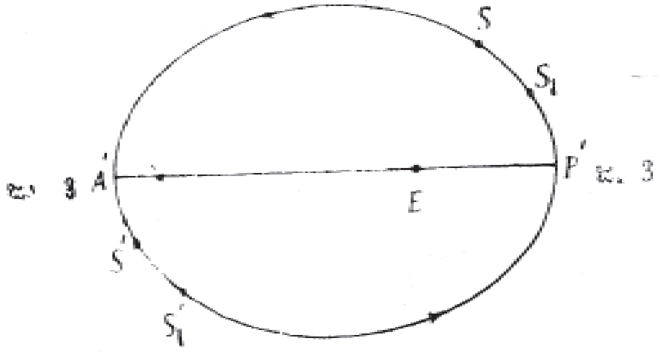

ಚಿತ್ರ 8. ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯ S ಜನವರಿ 3ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದರೊಡನೆ ಗತಿಸೂರ್ಯ S_1 ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತದೆ Sನ ಸಲೆವೇಗ ನಿಯತ; S_1ರ ಕೋನವೇಗ ನಿಯತ, ಎರಡೂ P' ಯಿಂದ ಹೊರಟು 6 ತಿಂಗಳುಗಳ P'ಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. P; ಯಿಂದ A' ವರೆಗೆ S ಮೊದಲು SS_1 ಅದರ ಹಿಂದೆಯೂ A'ಯಿಂದ P' ವರೆಗೆ S_1 (ಇಲ್ಲಿ S_1' ಎಂದು ತೋರಿಸಿದೆ) ಮೊದಲು S (ಇಲ್ಲಿ S' ಎಂದು ತೋರಿಸಿದೆ) ಅದರ ಹಿಂದೆಯೂ ಇವೆ.

S ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತ ಮಿಕ್ಕ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಸಮೀಪ ಇನ್ನೊಂದರಂತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈಗ ಗತಿಸೂರ್ಯ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವನ್ನು γ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುವಾಗ ಅದರ ಪಡಿನೆರಳೊಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಅದೇ ಕೋನವೇಗದಿಂದ ಅದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಆದರೆ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸಲು ಆರಂಭಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಎರಡನೆಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಸರು ಜ್ಯೋತಿಷಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ, ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ. ಇದನ್ನು S_2 ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ. S_2ರ ಕೋನ

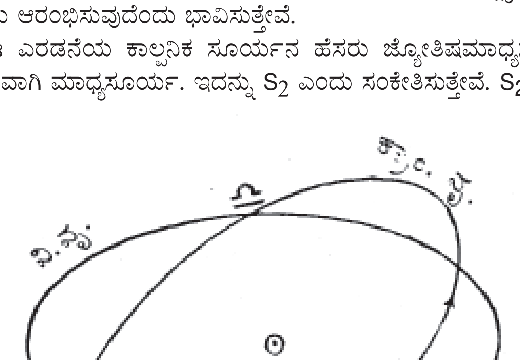

ಚಿತ್ರ 9. ಗತಿಸೂರ್ಯ S_1 ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದು *y* ಬಿಂದುವನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಮಧ್ಯಸೂರ್ಯ S_2 ಅದರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಅದೇ ನಿಯತಕೋನ ವೇಗದಿಂದ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತದೆ. $yS_1=yS_2$, S ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯ.

ವೇಗ S_1 ರ ಕೋನವೇಗದಷ್ಟೇ ಇರುವುದರಿಂದ S_2 ಸಹ ಏಕರೀತಿ ಕೋನವೇಗದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ S_2 ನ್ನು ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿರುವ ಬಗೆ ಹೀಗಿದೆ: ಅದು ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ; ಅದರ ಕೋನವೇಗ ನಿಯತವಾಗಿದೆ; ಹಾಗೂ ಇದು ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಕೋನವೇಗಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ; ಅದು ಗತಿಸೂರ್ಯ S_1 ರೊಡನೆ γ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಚಲಿಸಲು ತೊಡಗುವುದರಿಂದ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಅವೆರಡೂ ಪುನಃ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ; γ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಗತಿಸೂರ್ಯ S_1 ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ S_2 ಇರುವಾಗ ವಾಸ್ತವಿಕಸೂರ್ಯ S

ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆಯೂ ಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ S_1 S_2 ಇರುವಾಗ S ಕಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆಯೂ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ ವಾಸ್ತವಿಕಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲ. ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯನ ಚಲನೆ ಏಕರೀತಿ ಕೋನವೇಗದಿಂದ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇದರ ದೈನಂದಿನ ಚಲನೆ ನಿಯತಗತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ S_2 ಗಡಿಯಾರದ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆ 6 ಗಂಟೆಗೆ ಮೂಡಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ 12 ಗಂಟೆಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂಜೆ 6 ಗಂಟೆಗೆ ಕಂತುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಅವನತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ. ಎರಡು ಅನುಕ್ರಮ ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅವಧಿಯೇ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಸೌರದಿವಸ. ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲವನ್ನು ಮಾಧ್ಯಸೌರ ದಿವಸದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಅಳೆಯುವರು. ಮಾಧ್ಯಸೌರ ದಿವಸವನ್ನು ಸಹ 24 ಗಂಟೆಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಂಟೆಯನ್ನು 60 ಮಿನಿಟುಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಿನಿಟನ್ನು 60 ಸೆಕೆಂಡುಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಿರುವರು. ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲ 0 ಗಂಟೆ. ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲ 12 ಗಂಟೆ. ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲ 12 ಗಂಟೆ + ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯನ ಹೋರಾಕೋನ (ಯುಕ್ತ ಚಿಹ್ನೆಯೊಡನೆ).

ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲವನ್ನೇ. ಮಾಧ್ಯ ಸೂರ್ಯನ ವೇಗ ಏಕರೀತಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಗಡಿಯಾರಗಳು ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಕಾಲವನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲವು. ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಎರಡು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದಿವಸವನ್ನು 12 ಗಂಟೆಗಳ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದವರೆಗೆ ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಿಂದ ಪುನಃ 1, 2, 3 ಇತ್ಯಾದಿ ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಾಗ ಮುಂದಿನ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಮಾಧ್ಯ ಸೌರಕಾಲ 12 ಗಂಟೆ ಆಗುವುದು. ನಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳಿಗೆ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ರೈಲು, ವಿಮಾನ, ನೌಕಾಯಾನಗಳಲ್ಲೂ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವೀಕ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಮಾಧ್ಯ ಸೌರರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮಾಧ್ಯಸೌರರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ (0 ಗಂಟೆಯಿಂದ 24 ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ) ಅಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟು.

ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ : ದೃಷ್ಟ ಸೌರಕಾಲಕ್ಕೂ ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರದ ಹೆಸರು. ಎಂದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯ S ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ S_2ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಲ್ಪಾಂತರವೇ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ. ಇದು ಒಂದು ತಿದ್ದುಪಡಿ; S_2ನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಕಾಲವನ್ನು S ಪ್ರಕಾರ ದೊರೆಯುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಲು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಅಂಶ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು E ಎಂಬ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ.

E= ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ=(ದೃಷ್ಟಸೌರಕಾಲ)–(ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲ)

=(ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯ S_2ರ ಹೋರಾಕೋನ)

–(ಮಾಧ್ಯ ಸೂರ್ಯ S ನ ಹೋರಾಕೋನ)

$=(t-\alpha)-(t-l)$

$=l-\alpha$

ಇಲ್ಲಿ t=ನಾಕ್ಷತ್ರಿಕ ಕಾಲ, α=Sನ ಶುದ್ಧಾರೋಹಣ, l=S_2ರ ಶುದ್ಧಾರೋಹಣ.,

ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ Eಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಬರೆದು ಮುಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ: $E=l-\alpha=(l- + -\alpha) = E_1+E_2$ ಇಲ್ಲಿ $E_1=1-p$ $E_2=p-\alpha$, p=ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯ Sನ ರೇಖಾಂಶ. ಅಲ್ಲದೆ l=S_2ರ ಶುದ್ಧಾರೋಹಣ = ಗತಿ ಸೂರ್ಯ S_1ರ ರೇಖಾಂಶ γS_1 ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಭೂಮಿ ಕಕ್ಷೆ (ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಕಕ್ಷೆ) ವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಎಂದರೆ ಅದರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಕ್ಷೆಯಾದ ದೀರ್ಘವೃತ್ತದ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ (e=0 ಆಗಿದ್ದರೆ), ಆಗ S ಮತ್ತು S_1 (ಗತಿಸೂರ್ಯ) ಇವೆರಡರ ಕೋನವೇಗಗಳೂ ಸಮವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯೇ ಉಳಿಯದೆ S ಮತ್ತು S_1 ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಮೇಲೆಯೇ ಐಕ್ಯವಾಗಿ ಏಕರೀತಿ ಕೋನವೇಗದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಗ l=θ ಆಗಿ $E_1=0$ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ E_1ರ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಕಾರಣ ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆ e ಎಂದು ವಿದಿತವಾಗುವುದು. ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತವೂ ವಿಷುವದ್ವೃತ್ತವೂ ಐಕ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಬಾಗು ω=0 ಆಗಿದ್ದರೆ, ಆಗ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯನ ರೇಖಾಂಶ pಗೂ ಶುದ್ಧಾರೋಹಣ αಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಎಂದರೆ, ಆಗ p=a ಆಗಿ $E_2=0$ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ E_2ರ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಕಾರಣ ಬಾಗು w ಎಂದು ವಿದಿತವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ Eಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಂಶಗಳಿವೆ: ಒಂದು E_1, ಇದು ಉತ್ಕೇಂದ್ರತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರಿರುವ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ; ಎರಡು E_2 ಇದು ಬಾಗುವಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರಿರುವ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ.

e ಮತ್ತು ωಗಳ ಸರಿಸುಮಾರು ಬೆಲೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1/60, 20^0 27' ಇವು ಕಾಲಗಣನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಲೆಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಣಾಮ, ಎಂದರೆ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ, ಬಲು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವುದು. L,αಗಳು ಅಥವಾ $1-\Theta$, $\Theta-\alpha$ ಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ Eಯ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆ ತಲೆದೋರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೃಷ್ಟ ಸೌರಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೂ (Sನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ) ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೂ (S_2ನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ) ವಿಶೇಷ ಅಂತರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ 12 ಗಂಟೆಗೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಎಂದರೆ ಏಪ್ರಿಲ್ 16, ಜೂನ್ 14, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 2 ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್ 5 ಈ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರದ ಬೆಲೆ ಶೂನ್ಯವಾಗುವುದು (D ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ E=0) ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸಗಳಂದು ದೃಷ್ಟಸೌರಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಸೌರಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಎರಡೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ 12 ಗಂಟೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ವರ್ಷದ ಉಳಿದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರ ಬೆಲೆ –14.25 ಮಿನಿಟುಗಳಿಂದ ತೊಡಗಿ +16.25 ಮಿನಿಟುಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ದಿವಸ ದೃಷ್ಟಸೌರಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಗಡಿಯಾರದ 12 ಗಂಟೆಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಆಗುವುದು (ಗಡಿಯಾರ ತೋರಿಸುವುದು ಮಾಧ್ಯ ಕಾಲವನ್ನು). ಚಿತ್ರ 10ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರದ ಏರಿಳಿತಗಳ ಗ್ರಾಫನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಚಿತ್ರ 10ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರದ ಏರಿಳಿತಗಳ ಗ್ರಾಫ್‌ನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

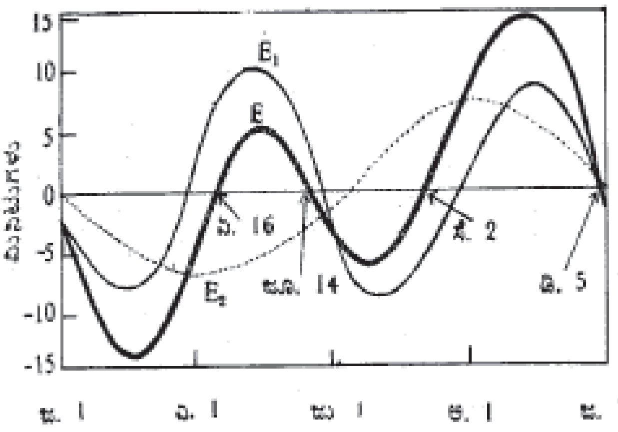

ಚಿತ್ರ 10. ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರದ ಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು (ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ) ಸೂಚಿಸುವ ನಕ್ಷೆ: ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್ 16, ಜೂನ್ 14, ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 2 ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್ 5 – ಈ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಸಂಸ್ಕಾರದ ಬೆಲೆ ಶೂನ್ಯ. ಯನ್ನು ದಪ್ಪನೆಯ ರೇಖೆಯೂ E_1ನ್ನು ತೆಳುರೇಖೆಯೂ E_2ನ್ನು ಚುಕ್ಕಿ ರೇಖೆಯೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಅದು ಮಾಸಾಕ್ಷವನ್ನು (x–ಅಕ್ಷ) ಛೇದಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಬಿಂದುಗಳ ದಿವಸಗಳಂದು E=0. ಮುಂದಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದೃಷ್ಟಸೌರ ಕಾಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾಧ್ಯಸೌರ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ತಿಂಗಳು	–ಹಿಂದೆ +ಮುಂದೆ	ತಿಂಗಳು	–ಹಿಂದೆ +ಮುಂದೆ
ಜನವರಿ 1	– 3 ಮಿ. 8 ಸೆ.	ಜುಲೈ 1	–3 ಮಿ. 30 ಸೆ.
ಫೆಬ್ರವರಿ 1	–13 ಮಿ. 32 ಸೆ.	ಆಗಸ್ಟ್ 1	–6 ಮಿ. 18 ಸೆ.
ಮಾರ್ಚ್ 1	–12 ಮಿ. 40 ಸೆ.	ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1	+0 ಮಿ. 20 ಸೆ.
ಏಪ್ರಿಲ್ 1	– 4 ಮಿ. 16 ಸೆ.	ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1	+9 ಮಿ. 57 ಸೆ.
ಮೇ 1	+ 2 ಮಿ. 48 ಸೆ.	ನವೆಂಬರ್ 1	+16 ಮಿ. 20 ಸೆ.
ಜೂನ್ 1	+ 2 ಮಿ. 28 ಸೆ.	ಡಿಸೆಂಬರ್ 1	+11 ಮಿ. 21 ಸೆ.

ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಸೂರ್ಯ S_2 ನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸೂರ್ಯ ವರ್ಷವಿಡೀ 0000 ಗಂಟೆಗೆ ಅವನತ

ಸ್ಥಾನದಿಂದ (ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ) ಹೊರಟು 0600 ಗಂಟೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಉದಯಿಸಿ (ಹಗಲಿನ ಆರಂಭ) 1200 ಗಂಟೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು (ಮಧ್ಯಾಹ್ನ) ತಲುಪಿ 1800 ಗಂಟೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಳುಗಿ (ಹಗಲಿನ ಅಂತ್ಯ ರಾತ್ರಿಯ ಆರಂಭ) 2400 ಗಂಟೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪುನಃ ಅವನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಮಾಧ್ಯ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅಳೆಯುವ ಕಾಲವೇ ಮಾಧ್ಯ ಸೌರಕಾಲ (ಮೀನ್ ಸೋಲಾರ್ ಟೈಂ). ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸೂರ್ಯನ(S) ಉದಯಾಸ್ತಕಾಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾಗರಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ ಏಕರೂಪತೆ ಬಂದಿದೆ.

ವಿಶ್ವಕಾಲ ಅಥವಾ ಗ್ರೀನ್‌ವಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲ ಗ್ರೀನ್‌ವಿಚ್‌ನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲದ ಹೆಸರು. ಎಂದರೆ, ಮಾಧ್ಯಸೌರ್ಯ ಗ್ರೀನ್‌ವಿಚ್ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಕ್ರಮಾಗತವಾಗಿ ಒಂದೇ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುವ ಘಟನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ. ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭೂ ಆವರ್ತನಾವಧಿಯನ್ನು ಗ್ರೀನ್‌ವಿಚ್‌ನಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ವಿಶ್ವಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಭೂಮಿಯ ಕಕ್ಷಾವೇಗ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ತಿರುಗುವ ವೇಗವನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ನಾಟಿಕಲ್ ಆಲ್‌ಮನ್ಯಾಕ್(ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಹ ಪಂಚಾಂಗವೇ) ಎಫಿಮರಿಸ್ ಕಾಲವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರು.

ಎಫಿಮರಿಸ್ ಕಾಲ: ಎಫಿಮರಿಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೌರವರ್ಷದ ಅವಧಿಯನ್ನು 31,556,925,9747ನಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದಾಗ ಬರುವ ಕಾಲವೇ ಮೂಲಮಾನವಾಗಿದೆ. 1900ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ, ಆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೆಕೆಂಡುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 31,556,925.9747 ಆಗಿತ್ತು. 1960ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲ ವಿಶ್ವಕಾಲಕ್ಕಿಂತ 35 ಸೆಕೆಂಡುಗಳಷ್ಟು ಮುಂದೆ ಇತ್ತು.

ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ: ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಒಡನೆ 24 ಗಂಟೆಗಳ ಅವಧಿಯ ಒಂದು ದಿವಸ ಮುಗಿಯುವುದು. 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ 360^0 ಗಳ ಮೂಲಕ ಆವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಗಂಟೆಗೆ ಭೂಮಿ 15^0ಗಳ ಮೂಲಕ ಆವರ್ತಿಸುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೇಖಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ 15^0 ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯವೀಕ್ಷಕನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ 1 ಗಂಟೆಯ ಅಂತರವಿರುವುದು. ಒಂದು ಸ್ಥಳದ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಸ್ಥಳದ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. A ಎಂಬ ಸ್ಥಳದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ B ಎಂಬ ಸ್ಥಳವಿದೆ ಎನ್ನೋಣ.

ಆಗ, Bಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ=[A ಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ]

[A ಮತ್ತು B ಗಳ ರೇಖಾಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ]

\+ ಗಂಟೆಗಳು 15

B ಯು A ಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಆಗ

B ಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ=[A ಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ]

[A ಮತ್ತು B ಗಳ ರೇಖಾಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ]
―――――――――――
15

ವಿಲೋಮವಾಗಿ A ಮತ್ತು ಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತಿಳಿದಿದ್ದಾಗ, ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು 15^0 ಯಿಂದ ರೇಖಾಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, 60^0 ಪ. ರೇಖಾಂಶವಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ 9 ಗಂಟೆ ಎನ್ನೋಣ.ಈಗ ಗ್ರೀನ್‌ವಿಚ್ ಮಾಧ್ಯಸೌರಕಾಲ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಕಾಲ 13 ಗಂಟೆಗಳು. ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ 4 ಗಂಟೆ ಇದನ್ನು 15^0 ಯಿಂದ ಗುಣಿಸಿದಾಗ, 15^0ಥ4=60^0, ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರೇಖಾಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ.

ವಲಯಕಾಲ: ನಾವು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗಾಗಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗಾಗಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಗಡಿಯಾರವನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಭೂಮಿಯನ್ನು 24 ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲ ಗ್ರೀನ್‌ವಿಚ್ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಅಷ್ಟು ಮುಂದೆ (ಪೂರ್ವ) ಅಥವಾ ಅಷ್ಟು ಹಿಂದೆ (ಪಶ್ಚಿಮ) ಇರಬೇಕಂದು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. **(ನೋಡಿ– ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಿನಾಂಕ ರೇಖೆ)**

ಶಿಷ್ಟಕಾಲ: ವಲಯಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸೌಕರ್ಯಕೋಸ್ಕರ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಯಾ ದೇಶ ಅನುಸರಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಉತ್ತರ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ 75^0, 90^0, 105^0, 120^0 ಪ. ರೇಖಾಂಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಶಿಷ್ಟಕಾಲಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ **(ನೋಡಿ– ಗಡಿಯಾರ ತಾರೀಕುಪಟ್ಟಿ)**. (ಎಲ್.ಎನ್.ಪಿ.)

ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾನೂನು : ಒಂದು ಸ್ವತ್ತಿನ ಹಕ್ಕುದಾರ ದಾವ ಹೂಡಿ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪರಿನಿಯಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ಕಾಲದ ಅವಧಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಕಾನೂನು(ಲಾ ಆಫ್ ಲಿಮಿಟೇಷನ್).

ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಒಡೆತನದಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಅನುಭವದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ಸ್ವತ್ತೂ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಒಡೆತನವಿಲ್ಲದ ಸ್ವತ್ತು ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಒಡೆಯನಿಗೆ ಅಥವಾ ಮಾಲೀಕನಿಗೆ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅವನೇ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಒಡೆತನದ ಅಥವಾ ಮಾಲೀಕತ್ವದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅನುಭವದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವ ಅಥವಾ ಸ್ವಾಧೀನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಒಬ್ಬ ಮಾಲೀಕನ ಸ್ವತ್ತು ಬೇರೆಯವರ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಾಲೀಕನಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದವರು ಅಥವಾ ಅವನ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯವರು ಅವನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ತಾನೇ ಮಾಲೀಕನೆಂದು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಲೀಕನ ಅನುಮತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಬೇರೆ ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ಇದರಿಂದ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಉಂಟಾಗದು. ಕೇವಲ ಅನುಭವದಿಂದ ಮಾಲೀಕನ ವಿರುದ್ಧ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಆದರೆ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಬೇರೆಯವರು ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ಇದರಿಂದ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ: ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಾಧೀನ ಅಥವಾ ಅನುಭವದಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಜನರು ತಮ್ಮ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮುದ್ದತ್ತನ್ನು ಕಾನೂನಿನಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕ್ರಮತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಆ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಆತಂಕವಿದೆ. ಮುದ್ದತಿ ಕಾಯಿದೆ ಯಾವುದೇ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನ ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಕಾಯಿದೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಲ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕುಗಳ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಇದು ಸಂಬಂಧಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮುದ್ದತಿ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಕಾಲಾವಧಿಯೊಳಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಬ್ಬನ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತ್ತು ಅನಧಿಕಾರ ಅಥವಾ ಗೈರ್‌ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೇರೆಯವರ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವಕ್ಕೊಳಗಾದರೆ ಮಾಲೀಕ ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಾಲಪರಿಮಿತಿಯೊಳಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರ ಅನಂತರ ಈ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಪರರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುಭವಿಸುವವನಿಗೆ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಅನಂತರ ಕೇವಲ ಅನುಭವ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೀರ್ಘಾನುಭವ ಅಥವಾ ವಹಿವಾಟು ಹಕ್ಕು: ದೀರ್ಘಾನುಭವವನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ: 1 ಸಕ್ರಿಯ ಅಥವಾ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅನುಭವ ಮತ್ತು 2 ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಅಥವಾ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಭವ ಸಕ್ರಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಊರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕಾಲಪರಿಮಿತಿಯ ಅನಂತರ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲಮಿತಿ ಹೀಗೆ ಎರಡು ವಿರುದ್ಧ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಸ್ವತ್ತಿನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪರಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಿಂದ ಒಡೆಯನ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆಯೋ ಅದೇ ಯೋಗದಿಂದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುವ ಅನುಭವದಿಂದ ಅಂತಹವನಿಗೆ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೀರ್ಘಾನುಭವದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕೇವಲ ವಸ್ತುವಿಷಯು ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ: ಇವು ಋಣಾನುಸಂಬಂಧದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಅಥವಾ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಖಚಿತ ಅಥವಾ ಸಕ್ರಿಯ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕೇವಲ ಸ್ವತ್ತಿನ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಹಕ್ಕಗಳನ್ನು ಸಮಾಜದ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗುವ ಹಕ್ಕುಗಳು ಅವುಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಚೀನಾನುಭವದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಾರವು. ವ್ಯಕ್ತಿ

ಸಂಬಂಧಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಅವಧಿಯ ಅನಂತರ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಾನುಭವ (1) ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು (2) ಅಪೂರ್ಣವೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಅಪೂರ್ಣ ಹಕ್ಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಕ್ಕು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಕಾಲಾವಧಿಯೆಂದೂ ಪೂರ್ಣ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಚೀನಾನುಭವ ಅಥವಾ ಸಕ್ರಿಯ ಅನುಭವವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ಣ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಾನುಭವದಿಂದ ಇರುವ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಪೂರ್ಣ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಾನುಭವದಿಂದ ಇರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಹಕ್ಕು ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಹಕ್ಕು ಮಾತ್ರ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೂಲ ಹಕ್ಕು ಸಜೀವವಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅವಧಿ ಮೀರಿದ ಸಾಲವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಲು ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅಂಥ ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಸಾಲಗಾರ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮೂಲಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇದ್ದ ಕಾನೂನಿನ ಆತಂಕ ದೂರವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಾತಿಕ್ರಮಣದಿಂದ ಇರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆತಂಕವುಂಟು. ಅನಾದಿ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘಾನುಭವದಿಂದ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಹಕ್ಕು ಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ದೀರ್ಘಾನುಭವದಿಂದ ಅನುಭವಹೀನ ಒಡೆಯನಲ್ಲಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅನುಭವದಾರನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಂಥ ಅನುಭವದಾರ ಈ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ವಿರುದ್ಧ ಸಹ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭವವೆಂದರೆ ಲಾಭಾನುಭವ. ಎಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾನುಭವದಿಂದ ಅಪೂರ್ಣಹಕ್ಕುಗಳೂ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯ 28ನೆಯ ಕಲಮಿನ ಪ್ರಕಾರ ಅದರಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ ಉಳಿದ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ನಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಲ ಮಿತಿಯ ಅನಂತರ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಆತಂಕವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ದೀರ್ಘಾನುಭವ ಮೂಲಹಕ್ಕುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಕಾಲಮಿತಿಯ ಆತಂಕ ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಮೂಲಹಕ್ಕುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ದೀರ್ಘಾನುಭವ ಸಕ್ರಿಯ; ಕಾಲಾವಧಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ.

ಹಿಂದೂ ಕಾಯಿದೆ: ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಲವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಲು ಕಾಲಮಿತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಿತೃಋಣ ತೀರಿಸುವುದು ಪುತ್ರರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಪರರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಅಥವಾ ವಿನಾ ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ಅಪಹರಿಸುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವಿರತ ದೀರ್ಘಾನುಭವದಿಂದ ಸ್ಥಾವರ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜ ಅನುಕೂಲ ಮನೋಭಾವ ತಳೆದಂತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನು, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಗೌತಮ, ವಸಿಷ್ಠ, ನಾರದ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸ್ಥಾವರ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ 20 ವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಚರ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧಿ 10 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ರೋಮನರ ಕಾಯಿದೆ: ರೋಮನರ ಕಾಯಿದೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕಾಲಮಿತಿಯ ಆತಂಕ ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘಾನುಭವದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 25ನೆಯ ಥಿಯೊಡೋಸಿಯಸ್ ಸಮ್ರಾಟ 142ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಯಿದೆ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನ್ಯಾಯದ (ಕಾಮನ್ ಲಾ) ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿಯ ಆತಂಕವಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 1834ಕಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಅವಧಿ ಮೀರಿದ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ದೀರ್ಘಾನುಭವದಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುವೆಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ: ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಛಿದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಏಕರೂಪತೆಯ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲು 1841ರಲ್ಲಿ ಕಾಲಮಿತಿ ವಿಧೇಯಕದ ಕರಡನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅದು 1859ರಲ್ಲಿ ಕಾಯಿದೆಯಾಯಿತು. 1871ರಲ್ಲಿ ಅದು ರದ್ದಾಗಿ ಹೊಸ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 1877ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ 1908ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ಹೊಸ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಇದು ಅನಂತರ 30ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಈಗ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕಾಲಾತೀತವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆತಂಕ, ಈ ಯೋಗದಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನದಾರನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆನೀಡಿ ಅದನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ನಿಶ್ಚಿತಭಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಕಾಲತೀತ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದು–ಇವು ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನದ ಘಟನಾತ್ಮಕ ಕಾಯಿದೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಹಳ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಪುರಾವೆ ನಾಶವಾಗಿರುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಬಾರದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಗಳ ಧೋರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ. ಹೀಗಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾತೀತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಸುಳ್ಳು ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೋಸಗಾರರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗಿ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಅಡಚಣೆ ಮತ್ತು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಕ್ಕುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಅಭಾವವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇತರ ಪುರಾವೆ ನಾಶವಾಗಿರುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಅಥವಾ ಅಸಂಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ ಸಮಾಜದ ಹಿತದ ಸಲುವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಜಾಗರೂಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಂಥ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯ ಜಾಗೃತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಂಥವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿದೆಯ ಈ ಧೋರಣೆ ನ್ಯಾಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಹಿತ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯುದಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನಾನುಭವ ಅಥವಾ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಸಮಾಜದ ಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಷಯ. ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಕಾಲಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಶಾಂತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸುಗಮವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರತೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರವೂ ಸೋಮಾರಿತನ, ಅಜಾಗ್ರತೆ ಅಥವಾ ಆಲಸಿಕೆಗೆ ದಂಡನೆ ಅಥವಾ ನಷ್ಟವೂ ಆದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಮಿತಿಯ ಕಾನೂನು ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ಇದು ಕೇವಲ ಪರಿಹಾರ ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಲಮಿತಿಯಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾರ್ಗ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪ್ರತಿಬಂಧದಿಂದ ಮೂಲ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಹಕ್ಕುಗಳು ಜೀವಂತವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಹಕ್ಕುಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಲಮಿತಿಯೊಳಗಾಗಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಲಮಿತಿ ಮೀರಿದ ಅನಂತರ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆತಂಕವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೂಲಹಕ್ಕುಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಲವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವಧಿ ಮೀರಿದ್ದಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಆಸ್ತಿಯ ಆಧಾರ ಅಥವಾ ಅಡಮಾನದ ಮೇಲಿಂದ ಆ ಸಾಲವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕಾಲಮಿತಿಯಿಂದ ಬಾಹಿರವಾದ ಸಾಲದ ಹಣವನ್ನು ಸಾಲಗಾರ ಪಾವತಿ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅನಂತರ ಆ ಸಾಲ ಕಾಲಮಿತಿಬಾಹಿರವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರತ ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ ವಸೂಲು ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಮಾತ್ರ ನಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೆ ವಿಮೋಚನಾ ಹಕ್ಕು ಅಥವಾ ಮುಕ್ತ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ ವಾದಿ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಾದಿ ಬೇಡುವ ಪರಿಹಾರದ ವಿರುದ್ಧ ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಆಧರಿಸುವ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವಂತವಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿತ ಕಾಲಾನಂತರ ಆತಂಕವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಆಧರಿಸುವ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯ ಆತಂಕವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುದ್ದತಿ ಕಾಯಿದೆ ಮೂಲ ಹಕ್ಕುಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ, ಇದು ಕೇವಲ ಇರುವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಹಾಯಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾವ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಮುದ್ದತಿ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವದ್ದೆಂದೂ ಮತ್ತು

ಪರಿಹಾರಕ ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಎಂದೂ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೂಲ ಹಕ್ಕುಗಳ ಇರುವಿಕೆಗೆ ಅಥವಾ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದ್ದೆಂತಲೂ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸಕವೆಂತಲೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯ ತಕರಾರು ಅನೀತಿಪರವಾದ್ದು ಅಥವಾ ಅವಮರ್ಯಾದೆಯ ತಕರಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ತಕರಾರು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದ್ದೆಂದೂ ಇದರ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶ ಧಾರ್ಮಿಕವಾದ್ದೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುದ್ದತಿ ತಕರಾರನ್ನು ಕೇವಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಥವಾ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ತಕರಾರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು. ಈ ತಕರಾರು ನ್ಯಾಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದು ಇದರ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದು ಯೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಸಮ್ಮತ. ಇಂಥ ತಕರಾರು ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಿಂದಾತ್ಮಕವೂ ಅಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇಂಥ ತಕರಾರುಗಳು ನೀತಿಪರವಾದವು ಅಥವಾ ಧರ್ಮಶೀಲವಾದವು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವು ನ್ಯಾಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಹಕ್ಕುಗಳ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಥವಾ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಜ್ಯ ಕಾರಣ ಉಂಟಾದ ಅನಂತರ ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಕಾಲಮಿತಿ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಮಿತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಲಮಿತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ಕಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಬದಲಾಯಿಸುವುದಾಗಲಿ ಕಡೆಗಣಿಸುವುದಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಲಿ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗಲಿ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಲಿ ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ ಶ್ರೀಮಂತ, ಬಡವ, ಶಕ್ತಿವಂತ, ಶಕ್ತಿಹೀನ, ಜಾಣ, ದಡ್ಡ ಎಂದು ಭೇದ ಭಾವ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಾರೋಗ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಾದದಿಂದ ಕಾಯಿದೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗದು. ಶಾಸನಾಂಕಿತವಾದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಕಾಲಾವಧಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದನ್ನು ಪಕ್ಷಕಾರರ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಬದಲು ಮಾಡಲು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೋಸದಿಂದ ಅಥವಾ ವಂಚನೆಯಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಅಡಚಣೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾತೀತ ಆತಂಕದ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಕೂಲಾನುಭವ : ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕಿನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಒಡೆತನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಲ್ಕಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ನಿಯಮಿತ ಕಾಲಾನಂತರ ಒಡೆಯನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಆತಂಕವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ, ಅನುಭವಿಸುವವನ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ಆಸ್ತಿಯ ಮಾಲೀಕ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದಿಂದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವವರೆಗೂ ಅವನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದಿಂದ ಅದೇ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಒಡೆಯನ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅಥವಾ ಅವನ ಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಅನುಭವಿಸಿದಾಗ್ಯೂ ಅಂಥ ಅನುಭವ ಪ್ರತಿಕೂಲಾನುಭವವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಆಸ್ತಿಯ ಅನಧಿಕಾರದ ಅನುಭವದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ, ಆಸ್ತಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಬ್ಜಾ ಅಥವಾ ಅನುಭವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರದು. ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಅಥವಾ ಗೈರ್‌ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ಆಸ್ತಿಯ ಕಬ್ಜಾ ಪಡೆದ ವೇಳೆಯಿಂದ ಮೂಲ ಮಾಲೀಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದ್ದು ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಮಾಲ್ಕಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನಧಿಕಾರದ ಹಕ್ಕು ನಿರ್ಣಾಯಿಕ ಕಾಲಮಿತಿಯವರೆಗೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಹಕ್ಕು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದಿಂದ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮುದ್ದತಿಕಾಯಿದೆಯ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಮೀರುವವರೆಗೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಈ ಅನುಭವ ವ್ಯಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಅಲ್ಲಗಳೆದಂತೆ ಇರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಯ ಕಬ್ಜಾ ಅಥವಾ ಅನುಭವ ಕಾಲಮಿತಿಯೊಳಗಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಬಾರದು. ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಕಬ್ಜಾದಲ್ಲಿರುವವನ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕೇವಲ ಕಬ್ಜಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ ಪ್ರಕಾರ ಪಕ್ವವಾಗುವುದರ ಒಳಗಾಗಿ ಅವನ ಕಬ್ಜಾ ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗಿದ್ದ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪುನಃ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದಿಂದ ಹಕ್ಕು ಹೇಳುವವನು ಕಾಲಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಜಾ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಹಕ್ಕು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾ ಅಥವಾ ಅನುಭವ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ : 1 ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಬ್ಜಾ ಅಥವಾ ಅನುಭವ, 2 ಮನೋನಿಶ್ಚಯ. ಅನಧಿಕಾರದಿಂದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕಿನಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಮೂಲ ಒಡೆಯನ ವಿರುದ್ಧ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನೋಧೋರಣೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕಬ್ಜಾದಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಬೇರೆಯವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅದನ್ನು ಅದರ ಮಾಲೀಕನ ವಿರುದ್ಧ ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮನೆಯ ಮಾಲೀಕನ ಆಳುಗಳು ಅಥವಾ ಇತರರು ಆ ಮನೆಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅವನ ಮನೆ ಒಂದೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಆತ ಬೇರೆ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಳುಗಳು ಅಥವಾ ಅವನಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದವರು ಅಥವಾ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಬ್ಜಾದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅವರಿಗೆ ಆತನ ವಿರುದ್ಧ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಅವರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವ ಅವನ ಪರೋಕ್ಷ ಅನುಭವವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು. ಅವನ ಆಳುಗಳು ಅಥವಾ ಅವನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದವರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಬ್ಜಾದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಅವರು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ವಿರುದ್ಧ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮನೋಭಾವವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವದಿಂದ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಕಬ್ಜಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ಮನೋಭಾವವಿರುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಕಬ್ಜಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮನೋಭಾವವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಮುಂದೆ ಆ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಆಗ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನ ಜಮೀನನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವ ಕರಾರಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಬ್ಜಾದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವ ಕರಾರು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ಆಮೇಲೆ ಸಹ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಗುತ್ತಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಮನೋಭಾವ ರೈತನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಕರಾರು ತೀರಿದ ಅನಂತರ ರೈತ ತನ್ನ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ತಾನು ಆ ಆಸ್ತಿಯ ಮಾಲೀಕನಂತೆ ಮೂಲ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸತೊಡಗಿದರೆ ಆ ಕ್ಷಣದಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಮಾಲೀಕನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಕಾಲಮಿತಿಯವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ಅಂಥ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಹಕ್ಕು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹಕ್ಕಿಲ್ಲದವರು ಬೇರೆಯವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನುಭವದಿಂದ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವೊಂದು ತಾತ್ಪೂರ್ತಿಕ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಅನುಕೂಲಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ಇದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು. ಬೇರೆಯವರ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರ ಅಥವಾ ತಿಪ್ಪೆ ಹಾಕುವುದು, ಕಟ್ಟಿಗೆಕಲ್ಲು ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುವುದು ಅಥವಾ ಗುಡ್ಡೆ ಹಾಕುವುದು, ವಾಹನಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ದನಕರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಹಂಗಾಮಿ ಅಥವಾ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಬೇಲಿ ಅಥವಾ ಮುಳ್ಳು ಹಾಕುವುದು ಅಥವಾ ಗುಡಿಸಲು, ಚಪ್ಪರ ಹಾಕುವುದು ಇಂಥ ಅನುಭವ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನುಭವ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕಾಯಿದೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಬ್ಜಾ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅನುಭವ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳಾಗಲಿ, ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳಾಗಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು.

ಯಾವ ರೀತಿಯ ಅನುಭವ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ವಿರುದ್ಧ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಆ ಆಸ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಮನೋಭಾವ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆಸ್ತಿಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಅದರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಇರುವ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಅದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗತಕ್ಕ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ರೀತಿ, ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮತ್ತು ಸರಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಸಹ ಅನುಭವದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವದಲ್ಲಿರುವವನ ಮಾನಸಿಕ

ಭಾವನೆಯಿಂದಲೂ ಆ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾದ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವನ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಉತ್ತರ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಾವ ರೀತಿ ತನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಆಸ್ತಿಯ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಅದರಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿಂದ, ತಮ್ಮ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವರಿಂದ ಸಹ ಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಾಲೀಕನ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಲ್ಲಿರುವ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನಾನುಭವದಿಂದಾಗಲೀ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದಿಂದಾಗಲೀ ಮಾಲೀಕನ ವಿರುದ್ಧ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾರವು.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮೂಲ ಮಾಲೀಕನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವದಾರ ತನಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ವಹಿವಾಟು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ಮಾಲೀಕನಿಗೆ ಈ ವಿರುದ್ಧ ಹಕ್ಕು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ತಿಳಿದಿದೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಾಲೀಕನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮೂಲ ಮಾಲೀಕನಿಗೆ ಇದೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದು.

ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸ್ವತ್ತಿನ ಸ್ವಾಧೀನಾನುಭವದಿಂದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಕಬ್ಜಾ ಇಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಆಸ್ತಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಸಹ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದು. ಆದರೆ ಒಂದೇ ಅಖಂಡ ಆಸ್ತಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಭಾಗ ವಿರುದ್ಧ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು ಇತರ ಭಾಗಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಮಾಲೀಕ ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಆಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧ ಅನುಭವದ ಹಕ್ಕು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಅಥವಾ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಥವಾ ಕಾಯಿದೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಿರುವ ವ್ಯವಹಾರ ಅಥವಾ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ವ್ಯವಹಾರವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗುವ ಹಕ್ಕುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ವ್ಯವಹಾರದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೊರೆತ ಅನುಭವದಿಂದ ಕೇವಲ ವಿರುದ್ಧಾನುಭವದ ಹಕ್ಕು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಕಾಲಮಿತಿ ಕಳೆಯುವವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಿದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧಾನುಭವದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಮಾಲೀಕನ ಹಕ್ಕುಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಅನುಭವದಾರನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಅಥವಾ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ತಾನೇ ಮಾಲೀಕನೆಂಬ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಬೇರೊಬ್ಬ ಮಾಲೀಕನೆಂದು ತಿಳಿದೂ ತನ್ನ ಮಾಲೀಕತನದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮಾಲೀಕನ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ತಾನೇ ಮಾಲೀಕನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಕಬ್ಜಾದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಹಕ್ಕು ನ್ಯಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗದಿದ್ದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಕಾಲಾವಧಿಯ ಅನಂತರ ಪೂರ್ಣ ಮಾಲ್ಕಿಹಕ್ಕಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಎಂ.ಕೆ.ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯೂ.)

ಕಾಲಮೇಘ : ಅಕ್ಯಾಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಆಂಡ್ರೊಗ್ರಾಫಿಸ್ ಪ್ಯಾನಿಕ್ಯುಲೇಟ ಎನ್ನಲಾಗುವ ಸಸ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ನೆಲಬೇರು ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಭಾರತದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಊರ್ಧ್ವಾಭಿಗಾಮಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಅಭಿಮುಖ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಅಂಚು ಅಖಂಡ. ಹೂಗಳು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಬ್ರಾಕ್ಟ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಕ್ಟಿಯೋಲುಗಳು ಇವೆ. ಪುಷ್ಪ ಪಾತ್ರೆ ಐದು ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪುಷ್ಪದಳಗಳು 5. ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಪುಷ್ಪದಳ ವಲಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವಲಯದ ಮುಂಭಾಗ ಮಾತ್ರ 2 ತುಟಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕೇಸರಗಳು ಎರಡು. ಕೇಸರ ದಂಡ ಕೆಳಗಡೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಪರಾಗಕೋಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಪರಾಗಕೋಶದ ಕೆಳಗಡೆ ಬಿಳಿ ಕೂದಲಿನ ಗಡ್ಡದಂಥ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು; ಎರಡು ಕೋಣೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ 2–6 ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು. ಕಾಯಿಯ ಒಳಗೆ ಬೀಜ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ರೆಟಿನ್ಯಾಕುಲ ಎಂಬ ರಚನೆಗಳಿವೆ.

ಕಾಲಮೇಘ ಔಷಧೀಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ರುಚಿ ಕಹಿ, ಎಲೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಹೊಸ ರಸವನ್ನು ಏಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗುಳಿಗೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳ ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿಸಿದ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ರಸ ಅಪಚನ ರೋಗ ಮತ್ತು ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆಂಜ಼ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜ್ವರವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವ ಗುಣವೂ ಇದೆ. ಆಮಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಮಲೇರಿಯ ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಸಸ್ಯದ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಾಲಯವನ : ಗರ್ಗಮಹರ್ಷಿಯ ಮಗ. ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಯಾದವರ ಪುರೋಹಿತನಾದ ಗರ್ಗಮುನಿ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ. ಕೆಲವು ಯಾದವರು ಇವನನ್ನು ಹೇಡಿ ಎಂದು ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡ ಮುನಿ ಯಾದವರನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡತಕ್ಕ ಒಬ್ಬ ಮಗ ಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಬೇಡಿ ಕಾಲಯವನನ್ನು ಪಡೆದ. ಯಾದವರ ಶತ್ರುವಾದ ಯವನ ದೇಶದ ರಾಜ ಮಗುವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲಯವನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಾಕಿದ. ಸದಾ ಯಾದವರನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಈತನ ಮರಣ ಯಾದವರಿಂದ ಅಸಂಭವವೆಂಬ ರಹಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಒಂದು ಉಪಾಯ ಹೂಡಿದ. ಒಂದು ಸಲ ಇವನಿಗೆ ತಾನು ಸೋತವನಂತೆ ನಟಿಸಿ ಕೃಷ್ಣ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಓಡಿದ. ಕಾಲಯವನ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋದ. ದೇವಾಸುರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಮುಚುಕುಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ತನ್ನ ನಿದ್ರೆಗೆ ಭಂಗ ತಂದವರು ಕೂಡಲೆ ಭಸ್ಮವಾಗಲೆಂಬ ವರ ಪಡೆದು ಗವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಕೃಷ್ಣ ಆ ಗವಿಯೊಳಗಡೆ ಹೋಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡ. ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದ ಕಾಲಯವನ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಮುಚುಕುಂದನನ್ನೇ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಲಿಂದ ಒದ್ದ. ನಿದ್ರಾಭಂಗದಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಮುಚುಕುಂದನ ದೃಷ್ಟಿಪಾತದಿಂದ ಕಾಲಯವನ ಭಸ್ಮವಾದ. ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ಹರಿವಂಶ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಾಲಯಶಸ್ : ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ 5 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೋದ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷು. ಇವನ ಹೆಸರನ್ನು ಚೀನೀಗೆ ಲಿಪ್ಯಂತರಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅದು ಕಿಯಾಂಗ್–ಲಿಯಾಂಗ್–ಯೇ–ಷೇ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಚೀನಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಷೇ–ಚಿಂಗ್. ಈತ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಅಭಿಧರ್ಮ, ವಿನಯ ಮತ್ತು ತ್ರಿಪಿಟಕಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಅಭಿಧರ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ. ಬಹಳ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಮರಳ್ಗಾಡುಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ 424 ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಯುವಾಷ್–ಕಿಯಾರವನ್ನು ತಲಪಿ ವೆನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಹೊನಾನ್ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ. ತನ್ನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಶೇಖರಣೆ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಗಳಿಗಾಗಿ ದೇಶ ಪರ್ಯಟನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ಈತ ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ ಭೈಷಜ್ಯಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಅಮಿತಾಯುರ್ಧ್ಯಾನ ಸೂತ್ರವೆಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ತನ್ನ 60 ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (444) ಈತ ಮರಣಹೊಂದಿದ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾಲರ : ವಿಬ್ರಿಯೋ ಕಾಲರೆ ಎಂಬ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ವಿಪರೀತ ಭೇದಿ, ವಾಂತಿ, ನೀರು ಕಳೆತ, ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸೆಳೆತ, ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟುವಿಕೆ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ತೀವ್ರ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ. ವಾಂತಿಭೇದಿ ಕಾಯಿಲೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ರೋಗಿಗಳು ವಿಸರ್ಜಿಸಿದ ಮಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಕಂಡುದಾಗಿ ಫಿಲಿಕ್ಸ್ ಪುಶೆ ವರದಿಮಾಡಿದ (1949). ಆದರೂ 1883ರ ವರೆಗೆ ಈ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲರ ರೋಗಕ್ಕೆ ವಿಬ್ರಿಯೋ ಕಾಲರೆ ಜೀವಿಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ದೃಢಪಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಜರ್ಮನ್ ಏಕಾಣುಜೀವಿಪರಿತ ರಾಬರ್ಟ್ ಕಾಕ್ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು (**ನೋಡಿ– ಕಾಕ್, ರಾಬರ್ಟ್**). ರೋಗ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅತ್ಯುಗ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅತಿ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆಶ್ರಯದಾತನ ದೇಹವನ್ನು ರೋಗಾಣು ಹೊಕ್ಕು ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು 5 ದಿವಸಗಳೊಳಗಾಗಿ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಭೇದಿ ಮತ್ತು ವಾಂತಿಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತನಾದ ರೋಗಿಯ ದೇಹದಿಂದ ನೀರು ವಿಸರ್ಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆ ಬತ್ತಿ ಬಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ತೋಪಾಳ ಬಿದ್ದು ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗುತ್ತವೆ. ನಾಲಗೆ ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಬಿಗಿತ (ಕ್ರ್ಯಾಂಪ್ಸ್) ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ನಿಂತುಹೋಗಿ ರೋಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಗೊಳಪಡದ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 50 ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮರಣಗಳು

ಆಗುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗದ ನೆಲೆವೀಡು ಆರತ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನ್. ರೋಗ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಾಗಗಳಿವೆ. ಅಥವಾ ರೋಗ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಿಡುಗು (ಎಪಿಡಮಿಕ್ಸ್) ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ.

ಕಾಲರ ರೋಗ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಕಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಆರ್ಯುರ್ವೇದದ ಸುಶ್ರತ ಸಂಹಿತೆಯಲಿಲ ವಿಶುಚಕ ಎಂಬ ಶಿರೋನಾಮೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದ ಸಂಪೂರ್ಣ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ರೋಗ ನೆಲಸಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಾಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ನೀರು ಯಥೇಚ್ಚವಾಗಿರುವ ನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಗಳೇ ಕಾಲರ ಸೋಂಕಿನ ತೌರು. 1871ರಿಂದ 1923ರ ವರೆಗೆ ಒಟ್ಟು ಆರು ಖಂಡಾಂತರ ವ್ಯಾಪನೆಗಳನ್ನು (ಪ್ಯಾಂಡೆಮಿಕ್ಸ್) ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಗಂಗಾನದಿಯ ಮುಖಜ ಭೂಮಿಯಾದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಈ ಆರು ಖಂಡಾಂತರ ಪಿಡುಗುಗಳಿಗೂ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ. ಕಾಲರ ಸೋಂಕಿಗೆ ಇಂದೂ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಸೋಂಕು ಭೂ ಜಲಮಾರ್ಗಗಳ ಮುಖೇನ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿತು. 1923ರಿಂದ 1958ರೊಳಗೆ ಸೋಂಕು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಿಂದಾಚೆಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹರಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 1947–48ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಸಾಚ ಕಾಲರ (ಟ್ರೂ ಕಾಲರ) ರೋಗಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರಕ್ತ ಕಣ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸ್ರವಿಸಲಾರದ (ನಾನ್‌ಹೆಮೊಲಿಟಿಕ್) ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣಗಳೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೋಗಾಣುಗಳಿಗೆ ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳೆಂದು (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಕಾಲರ ವಿಬ್ರಿಯೋಸ್) ಹೆಸರು. ಆದರೆ 1905ರಲ್ಲಿ ರೋಗದಿಂದ ಮಡಿದ ಕೆಲವು ಮೆಕ್ಕ ಯಾತ್ರಿಕರ ಶವಪರೀಕ್ಷೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಕ್ವಾರನ್‌ಟೆನ್ ಠಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅದುವರೆಗೂ ಕಾಲರ ರೋಗದ ಸೋಂಕುಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ನಂಬಲಾಗಿದ್ದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ಪಾತ್ರ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗದ ಹಾಗೂ ಕಾಲರ ರೋಗದ ಸೋಂಕುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ರೋಗಾಣುಗಳಿಗೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಸುಲಾವೇಶಿ ದ್ವೀಪದ 1937ರ ಉಪದ್ರವಕ್ಕೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೇ ಕಾರಣ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರವೂ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾಲರ ರೋಗಕ್ಕೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್‌ಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಾಲರ ರೋಗ ಇದ್ದರೂ ರೋಗಕ್ಕೆ ಆಗ ಅಂಗೀಕೃತ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದುವು.

1961ರಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಬವಾದ ಕಾಲರ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಗಳಿಂದ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಜಪಾನ್ ದೇಶಕ್ಕೂ ಸೋಂಕು ಹರಡಿತು. ಆದರೆ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ನೆಲಸಲಿಲ್ಲ. 1964ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ನಗರದಲ್ಲಿ ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರೋಗಿಗಳ ಮಲಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೂ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ಯಾವ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದರೂ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೇರಳ, ಪಂಜಾಬ್ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ಸೋಂಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ರೋಗಕ್ಕೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ನಿರ್ಧರವಾಯಿತು. 1965–66ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಾರತ ದೇಶದ ನೆರೆನಾಡುಗಳಾದ ನೇಪಾಳ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಕಾಲರ ಹರಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ಉಜ಼್‌ಬೆಕಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1967ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಕಾಲರ ವರದಿಯಾಗಿಲ್ಲ. 1968ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಉಪದ್ರವ ಅಂಗೀಕೃತ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದು. 1970ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ತಲೆದೋರಿದೆ ಎಂದು ವರದಿಯಾಗಿತ್ತು. 1970ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ವೃತ್ತಾಂತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಢಾಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಏರುಬ್ಬರದಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನಗಳು ಅಸು ನೀಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ಉಪದ್ರವ ಭಯಂಕರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸೋಂಕನ್ನು ಬಿತ್ತುವ ನೆಲೆವೀಡುಗಳು ಐದು. 1. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಚಾ ಕಾಲರದ ತೌರುಮನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. 2. ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಒಳನಾಡಿನ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಂದರೆ ಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸೇರುವ ಕೋಸೀ, ಗಂಡಕೀ, ಸೋನ, ಗೋಗ್ರಾ ಮತ್ತು ಗೋಮತಿ ನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿ. 3. ಒರಿಸ್ಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. 4. ಆಂಧ್ರದ ಗೋದಾವರಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗಳ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು. 5. ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಕಾವೇರಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ. ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ಸೋಂಕು ನೆಲೆಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಸೋಂಕು ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಲಾಗಿದೆ.

ಇದೀಗ ನಡೆಸಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರೋಗದ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಿಂದ ತಮಿಳು ನಾಡಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಕಾಲರ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳು, ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವೆಡೆ ಮತ್ತು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ತೇವಾಂಶ ವಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಖಾಯಂ ಆಗಿ ನೆಲಸುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಕಾಲರ ರೋಗಾಣು: (ಕಾಲರ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳು) ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳು. ಕಾಲರ ವಿಬ್ರಿಯೋ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಂತಿರುವುವು ಒಂದು ಗುಂಪು. ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪು. ಮೊದಲಿನ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ವಿಚಾರ ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. ವಿಬ್ರಿಯೋ ಏಕಾಣು ಜೀವಿಗಳು. ಇವು ಗ್ರಾಮ್ ವರ್ಣ ವರ್ಜಿಸುತ್ತವೆ (ಗ್ರಾಮ್ ನೆಗೆಟಿವ್). ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವಿರಾಮದಂತೆ, ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಚಲಿಸಲು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಳಸಬಹುದು. ಪೆಪ್‌ಟೋನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ (ಮೀಡಿಯ) 37°ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು 7.4–9.6 ಪಿ.ಎಚ್. ಆಮ್ಲತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಕ್ಕರೆ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗೆಬ್ಬಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇವಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನಾಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಸಾಧ್ಯ. ಹೈಬರ್ಗ್ ಎಂಬಾತ ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳನ್ನು ಆರು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮ್ಯಾನೋಸ್ ಮತ್ತು ಸುಕ್ರೋಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗೆಬ್ಬಿಸುವ ಹಾಗೂ ಅರಾಬಿನೋಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುದುಗೆಬ್ಬಿಸಲಾಗದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೇ ಸಾಚಾ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಇವು ಹೈಬರ್ಗ್‌ನ 1ನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳು.

ರಕ್ತದ್ರವ (ಸೀರಂ) ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ವರ್ಗೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯ. ಗಾರ್ಡನರ್ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟರಾಮನ್ ಎನ್ನುವವರು ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ H ಮತ್ತು O ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧದ ಪ್ರತಿವಿಷಜನಕಗಳು (ಆಂಟಿಜೆನ್ಸ್) ಇವೆ. H ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ A ಮತ್ತು B ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. O ಪ್ರತಿ ವಿಷಜನಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ A ಗುಂಪಿನ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಆರು ಒಳಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಚಾಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳು ಅಂದರೆ ಅಧಿಕೃತ ರೋಗಾಣುಗಳು O ಗುಂಪಿನ Iನೆಯ ಒಳಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ರೋಗಾಣುಗಳು ರಕ್ತ ಕಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಾಗ ಕಣಗಳ ಕೋಶ ಪೊರೆ ಒಡೆದು ವರ್ಣಸ್ರಾವವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಇವು ನಾನ್‌ಹೆಮೊಲಿಟಿಕ್ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಈ ರೋಗಾಣುಗಳಲ್ಲೇ ಇನಾಬ, ಒಗಾವ ಮತ್ತು ಹಿಕೋಜಿಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಜಾತಿ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. O ಗುಂಪಿನ ಉಳಿದ ಐದು (II ರಿಂದ VI) ಒಳಗುಂಪಿನ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳಿಗೆ ಪ್ಯಾರ ಕಾಲರ ಅಥವಾ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳಂತಿರುವ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಏಕಾಣುಜೀವ ಭಕ್ಷಕ ಅಥವಾ ಫಾಜ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳ (ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯೋಫಾಜ್ ಒಂದು ವಿಧದ ವೈರಸ್ ಎಂದು ನಂಬಲಾದ) ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮುಖರ್ಜಿಯವರು ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳನ್ನು ಐದು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳು IV ನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಫಾಜ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿಂದ ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕುರಿ ಅಥವಾ ಮೇಕೆಗಳ ರಕ್ತಕಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿದಾಗ ವರ್ಣದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೊರ ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. (ಹ್ಯಾಮೊಲಿಟಿಕ್) ಮತ್ತು IV ನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಫಾಜ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾಲಿಮಿಕ್ಸಿನ್‌ಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ಕೋಳಿಗಳ ರಕ್ತ ಕಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತರೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಸಿಟೈಲ್ ಮಿಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬಿನಾಲನ್ನು

ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ (ವಿ.ಪಿ. ಪಾಸಿಟಿವ್). ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳೊಂದಿಗೆ ದೇಹದ ಹೊರಗಡೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿದ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾಲರ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳು 56° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ 30 ಮಿನಿಟುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಕುದಿಸಿದ ನೀರು, ಬೇಯಿಸಿದ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಉಳಿಯಲಾರವು. ಮಂಜುಗೆಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ 4–6ವಾರಗಳ ವರೆಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿರಬಲ್ಲವು. ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಹಾಗೂ ತೇವ ಈ ಜೀವಾಣುಗಳು ಉಳಿವಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕ; ಇವುಗಳ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಟಾರ್ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಚಲುವೆಪುಡಿಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್‌ಟಾರ್ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳು ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾಲರ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಿಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆದಿವೆ.

ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳು ಮನುಷ್ಯರ ದೇಹದಿಂದ ವಾಂತಿಭೇದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ರೋಗಿಗಿಗೂ ಕಡೇ ಪಕ್ಷ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಿಲ್ಲದವರಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ರೋಗಾಣುಗಳುಳ್ಳವರು ಇತರರಿಗೆ ಸೋಂಕನ್ನು ಅಂಟಿಸಬಲ್ಲ ವಾಹಕರು. ರೋಗಾಣುವಾಹಕರಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ: ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಿನ್ನೂ ಹೊರಬೀಳದವರು (ಇಂಕುವೇಟರಿ ಕ್ಯಾರಿಯರ್ಸ್), ರೋಗದಿಂದ ಹಿಂದೆ ನರಳಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರು (ಕನ್‌ವಾಲಸೆಂಟ್ ಕ್ಯಾರಿಯರ್ಸ್) ಹಾಗೂ ರೋಗದಿಂದಲೂ ನರಳಸೆ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸುವವರು (ಹೆಲ್ದಿ ಕ್ಯಾರಿಯರ್ಸ್).

ರೋಗದ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಾಣು ವಾಹಕರ ವ್ಯಾಪನೆ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ರೋಗಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 1.5 ವಾಹಕರು, ರೋಗಿಯ ಕುಟುಂಬದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 4–20 ವಾಹಕರು ಇರುವರೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಾಹಕರು 5 ದಿವಸಗಳಿಂದ

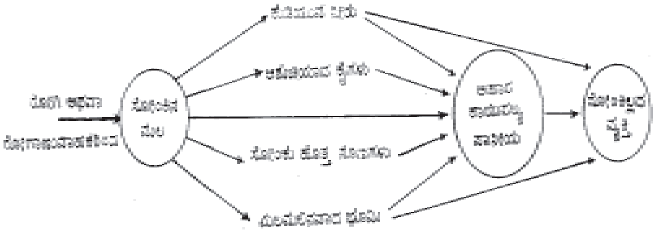

3 ವಾರಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಅವಧಿ ರೋಗಾಣುಗಳು ವಿಸರ್ಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಯಾವತ್ತೂ ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ವಾಹಕರನ್ನೆ ಬಹುದು. ರೋಗಾಣು ವಾಹಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ರೋಗಾಣು ಹೊಂದಿದವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಇವರಲ್ಲಿ 7 ವರ್ಷಗಲ ವರೆಗೆ ವಿಸರ್ಜಿಸುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ರೋಗ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಥವಾ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪಿಡುಗು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ರೋಗವಾಹಕರೇ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಇದೀಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ರೋಗಾಣುವಾಹಕರನ್ನು ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಕಾಲರ ರೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎರಡು ವಿಧದ ಪ್ರತಿವಿಷಜನಕಗಳಿವೆ. (ಅಂಟಿಜನ್ಸ್). ಒಂದು ರೋಗಾಣು; ಮತ್ತೊಂದು, ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಎಂಟೆರೋಟಾಕ್ಸಿನ್ ಎಂಬ ವಿಷ. ಈ ಎರಡು ವಿಧದ ಪ್ರತಿವಿಷ ಜನಕಗಳೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತಿವಿಷವಸ್ತುಗಳನ್ನು (ಆಂಟಿಬಾಡೀಸ್) ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಎಂಟೆರೋಟಾಕ್ಸಿನ್ ವಿಷವೇ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ.

ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ರೋಗ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬಂದರೆ ರೋಗ ಎಲ್ಲ ವಯಸ್ಸಿನವರಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ರೋಗನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ನರಳುವವರು ಮಕ್ಕಳು. ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ರೋಗನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಂಕಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ನಿರೋಧಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯಲವಕಾಶವಿದೆ. ಗರ್ಭಿಣಿಯರಲ್ಲಿ ರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಗ್ರ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಕಾಲರ ರೋಗದ ಹಾವಳಿ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಫೆಬ್ರವರಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದ್ರವ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳು. ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ವರೆಗೆ ಶೇ. 65ರಷ್ಟು ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಗದ ಉಪದ್ರವ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ– ಆಗಸ್ಟ್ ಹಾಗೂ ನವೆಂಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ.

ಕಾಲರ ಬಗ್ಗೆ ದೀರ್ಘ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ (1928) ರೋಜರ್ಸ್, ಪ್ರಸಾದ್ ಮತ್ತಿತರರು (1967) ರೋಗ ಘಟನೆಗೂ ಅದರ ವ್ಯಾಪನೆಗೂ ಮತ್ತು ಹವಾ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಸ್ಥಳದ ಉಷ್ಣತೆ 80° – 90° ಫ್ಯಾ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ತೇವಾಂಶ ಶೇ. 55–75, ಹಾಗೂ ಆವಿ ಒತ್ತಡ 200–300 ಮಿಲಿಬಾರ್‌ಗಳಷ್ಟಿದ್ದರೆ ರೋಗಘಟನೆ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಸೋಂಕು ಭರದಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಈ ರೀತಿಯ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಅಭಾವದಿಂದ ಜನರು ದೊರಕುವ ಮಲಿನ ನೀರನ್ನೇ ಕುಡಿಯಲುಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸೋಂಕು ಅಂಟುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ.

ರೋಗಿಯ ಅಥವಾ ರೋಗಾಣುವಾಹಕನ ಮಲ ಮತ್ತು ವಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಅಗಾಧ. ಒಂದು ಘನ ಸೆಂಟಿಮೀಟರ್ ಮಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 107–109 ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳು ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ರೋಗಿ ಸರಾಸರಿ 10–20 ಲೀಟರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಮಲವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಾನೆಂದರೆ– ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ರೋಗಾಣುವಾಹಕರು ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ರೋಗಾಣುವಾಹಕರು ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರೋಗಾಣುವಾಹಕರನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ರೋಗಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ರೋಗ ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಮಿತಿ ಇದೆ. ರೋಗ 3–7 ದಿವಸಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಎಂದರೆ ಮುಂದೆ 7 ರಿಂದ 10 ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವರು 2 ವಾರಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಸೋಂಕಂಟಿಸಬಲ್ಲರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ರೋಗಾಣುವಾಹಕರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ರೋಗಿ ಅಥವಾ ರೋಗಾಣುವಾಹಕರಿಂದ ಸೋಂಕು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹಾಯುವ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಹಾಯಲು ಯೋಗ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಗತ್ಯ. ಕೆಳಗಿನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸಿದೆ.

ಮಲಿನವಾದ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ರೋಗಾಣುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳದ ಕೈಗಳು, ಸೋಂಕುಳ್ಳ ಹೇಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತ ನೊಣಗಳು ಹಾಗೂ ರೋಗಿಯ ಮಲದಿಂದ ಮಲಿನವಾದ ಭೂಮಿಯ ದೂಳು ನಾವು ಸೇವಿಸುವ ಆಹಾರ, ಕಾಯಿಪಲ್ಲೆ (ಹಸಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುವ) ಹಾಗೂ ಪಾನೀಯಗಳ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ನೇರವಾಗಿ ಸೋಂಕನ್ನು ರೋಗವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಂಟಿಸಬಹುದು. ಸೋಂಕಂಟಿದ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು 5 ದಿವಸಗಳೊಳಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ರೋಗದಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ಹರಡಲು ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಪರಿಸರ, ನಡವಳಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ನೀರು: ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಮಲಿನವಾದ ನೀರು ರೋಗ ಹರಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆರೆ, ಕೊಳ ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ಮಲಿನ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೊಗೆಯುವುದು, ರೋಗಾಣುವಾಹಕ ಹಾಸಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಈ ನೀರುಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ, ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನೇ ಕುಡಿಯಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ರೋಗ ತಂದುಕೊಂಡು ಸೋಂಕನ್ನು ಹರಡುತ್ತಾರೆ. ನದಿ, ಕಾಲುವೆ, ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಕೋಳಗಳನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಮಲಿನ ಮಾಡುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಜನರು ಬಿಡಬೇಕು.

ಮಲವಿಸರ್ಜನೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80 ಭಾಗ ಜನರು ಹಳ್ಳಿಯವರು. ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಇಂದಿಗೂ ಶೌಚಕ್ಕಾಗಿ ಬಯಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ರೂಢಿ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಹಾಗೂ ನೊಣಗಳು ಮಲಿನಗೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ. ಕಕ್ಕಸುಗಳು ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಶೌಚವಾದ ಅನಂತರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶುಭ್ರತೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುವುದಗತ್ಯ. ಸೋಂಕಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ ಕೈಗಳನ್ನು ಸಾಬೂನು ನೀರು ಹಾಕಿ ತೊಳೆದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ಹಾಯುವ ಭಯವಿಲ್ಲ.

ಶವಗಳು: ರೋಗ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿದಾಗ ಸತ್ತವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿ ಮೀರಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಅವನ್ನು ನದಿಗಳಿಗೆ ಎಸೆಯುವುದು ಉಂಟು. ಇದರಿಂದಲೂ ನದಿಗಳು ಮಲಿನಗೊಂಡು ಅದು ಹರಿವೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೋಂಕು ಅಂಟಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಾತ್ರೆಗಳು, ರಥೋತ್ಸವ ಇತ್ಯಾದಿಯ ಜನಸಂದಣಿ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ರಥೋತ್ಸವಗಳಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಜಾನುವಾರುಗಳು ಗುಂಪುಗೂಡಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಏರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತಿಮೀರುವ ಜನಸಂದಣಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ, ಕಸಕಡ್ಡಿ ಹೇಸಿಗೆಗಳ ವಿಲೇವಾರಿ, ಸ್ಥಳನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ತ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಜನಗಳ ನಾಗರಿಕ ನೀತಿ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದವಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಜನಸಂದಣಿಗಳು ಕಾಲರ ರೋಗದ ಜನ್ಮಸ್ಥಳಗಳಾಗುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸೋಂಕು ಹರಡುವ ಉಗ್ರಾಣಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕುಂಭಮೇಳ ಹಾಗೂ ಪುರಿಯ ರಥೋತ್ಸವ ಸೋಂಕು ಹರಡುವ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ರೀತಿಯ ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಂದ ಸೋಂಕು ಭೂ ಮತ್ತು ಜನಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಜಾಗ್ರತೆ ಹರಡುತ್ತದೆ.

ನೊಣಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲರ ರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೊಣಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸೋಂಕುಳ್ಳ ಹೇಸಿಗೆ ಮೇಲೆ ನೊಣಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಈ ನೊಣಗಳೇ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾರಿ ಬಂದು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಸೋಂಕು ಈ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕು ಹರಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೊಣಗಳ ಪಾತ್ರ ಅತಿಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಶುದ್ಧವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದೊಳ್ಳೆಯದು.

ಆಮ್ಲ ಗುಣವುಳ್ಳ ಆಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಮೊಸರು, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ಪಾನಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳು ಬಾಳಲಾರವು. ನಮ್ಮ ಜಠರ ರಸವೂ ಆಮ್ಲೀಯ ಗುಣ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ರೋಗಾಣುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಬದುಕಿ ಸೋಂಕಂಟಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ.

ಕಾಲರ ಬಡಬಗ್ಗರ ರೋಗ. ನರಳುವವರಲ್ಲಿ, ಸಾಯುವವರಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಧಿಕ. ಕಾರಣ ಬಡಬಗ್ಗರು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಜನರಿರುತ್ತಾರಾಗಿ ಸ್ಥಳಸಂಕೋಚ ಅಧಿಕ. ಸಂಪರ್ಕಾವಕಾಶ ತೀರ ಹೆಚ್ಚು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಮತ್ತು ಶೌಚಕೂಪಗಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರುವುದು ವಿರಳ. ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತಿಪ್ಪೆಗುಂಡಿ ತೀರ ಹತ್ತಿರ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಹಾರ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ರೋಗ ನಿಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿ ತೀರ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ರೋಗಗಳು ತಾಂಡವಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ.

ರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳು: ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ರೋಗಾಣುಗಳು ಇಲ್ಲದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಲ ಮೂತ್ರಾದಿ ಹೇಸಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಪಾಯವಿಲ್ಲದಂತೆ, ನೊಣಗಳಿಗೆ ಸಿಗದಂತೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಬೇಕು. ನೊಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ನಗರ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮ ನೈರ್ಮಲ್ಯದ ಕಡೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನ ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ನೊಣಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೊಟೆಲ್ ಮತ್ತಿತರ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯ ಮಾರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯ ಹತೋಟಿಯಿರಬೇಕು. ದಾರಿಬದಿಯ ದೂಳಿಗೆದುರಾಗಿ ತಿಂಡಿ ತಿನಸನ್ನು ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳ್ನು ಇಟ್ಟು ಮಾರುವುದನ್ನೂ ಹಳಸಿದ, ಕೊಳೆತ ಇಲ್ಲವೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಇಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸಬೇಕು. ರೋಗದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ರೋಗಿ ಮತ್ತು ರೋಗಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಮದಿದವರ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳು: ಸೋಂಕಿನ ಅರಿವಾದೊಡನೆ ಅಥವಾ ಸೋಂಕಿರಬಹುದೆಂದು ಅನುಮಾನ ಬಂದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಜನಾರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆಗೆ ಅಥವಾ ಇಲಾಖೆಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ತರುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನಾಗರಿಕನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ರೋಗಿಯ ಹಾಗೂ ಅವನ ವಿಸರ್ಜನೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ತಗಲಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ರೋಗಿಯನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿಡ ಬೇಕು. ಮಲ ಅಥವಾ ವಾಂತಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಂಶೋಧನಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕಾಲರ ರೋಗವೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತ ವಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಂಧಕೀಯ ಅಥವಾ ಜೀವವಿರೋಧಕಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೊಳಪಡಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಈ ಕೆಲಸ ನಡೆದರೊಳ್ಳೆಯದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಔಷಧಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೋಗಾಣುಗಳು ನಾಶವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ರೋಗಿಗೆ ಸೋಂಕು ಹೇಗೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿಂದ ಅಂಟಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ತನಿಖೆಗೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರೋಗಿಯ ಮಲ, ವಾಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಸರ್ಜನೆಗಳನ್ನೂ ಮಲಿನವಾದ ಬಟ್ಟೆಬರೆ, ಪಾತ್ರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕುದಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅನಂತರ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ರೋಗಿ ಸತ್ತರೆ ಅಥವಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ತಿಕ್ಕಿ ತೊಳೆದು ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಸುಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಆಡಲು ಬಿಟ್ಟು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ಅನಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ರೋಗಿಯ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೂ ರೋಗಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದವರಿಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೂ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಕಾಲರನಿರೋಧಕ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ಹಾಕಲು ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಬೇಕು. ನಾಶಪಡಿಸಿದ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರತಿವಿಷಜನಕ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ವಾರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ರೋಗ ಪ್ರತಿವಿಷವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸುಮಾರು 3 ರಿಂದ 6 ತಿಂಗಳ ವರೆಗೂ ರೋಗನಿರೋಧ ಶಕ್ತಿ ಇರಬಲ್ಲದೆಂಬುದಾಗಿ ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಕೇವಲ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಪಮಟ್ಟದ ನಿರೋಧಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲದೆಂಬುದು ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು 30%–50%ರಷ್ಟು 6 ತಿಂಗಳುಗಳ ವರೆಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡಬಲ್ಲದು. ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಚುಚ್ಚು ಮದ್ದಿನಿಂದ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ಕಾಲರಕ್ಕೂ ರಕ್ಷಣೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್‌ಟಾರ್ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು, ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾಲರ ರೋಗಾನುಗಳ ರೋಗಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕಾಲರ ರೋಗನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಇತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಅನುಬಂಧವಷ್ಟೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಪಟ್ಟಣ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ತಗುಲಿದವರು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರಬಹುದು. ರೋಗ ತಗುಲಿದವರನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡಲು ಸೂಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಗತ್ಯ. ರೋಗಿಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಬೇಕು. ರೋಗಿಯ ಕರುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ರೋಗಾಣುಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾದ ಮೇಲೆ ರೋಗಿಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಬಲು ಅಪಾಯ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ, ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ದೇಹದಿಂದ ಹರಿದು ಹೋಗಿರುವ ನೀರು, ಲವಣ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್ವಿಶ್ಲೇಷ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ರೋಗಿಯ ರಕ್ತನಾಳದ ಮೂಲಕ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅವನ್ನು ಭರ್ತಿ ಮಾಡುವುದು. ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ದ್ರವಭರ್ತಿ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ನಡೆದು ರೋಗಿ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಂತೆಲ್ಲ ನಿಧಾನವಾಗಬೇಕು. ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದ್ರವಗಳೂ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿನ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಮಿಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು; ಪೈರೋಜನ್ ರಹಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಬಳಸುವ ದ್ರವಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಒಂದು ಐಸೋಟಾನಿಕ್ ಲವಣದ್ರವ; ಮತ್ತೊಂದು 1/6 ಮೋಲಾರ್ ಸೋಡಿಯಂ ಲ್ಯಾಕ್ಟೇಟ್ ದ್ರವ ಅಥವಾ ಐಸೋಟಾನಿಕ್ ಸೋಡಾಬೈ–ಕಾರ್ಬನೇಟ್ ಲವಣದ್ರವ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ರೋಗಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಲು ಟೆಟ್ರಾಸೈಕ್ಲಿನ್ ಜೀವನಿರೋಧಕ ಔಷಧಿಯನ್ನು (ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕ್ಲೋರ್ಯಾಂಫೆನಿಕಾಲ್ ಅಥವಾ ಫ್ಯೂರಾಜೋಲಿಡಿನ್ ಔಷಧ) ನಿಗದಿ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ದ್ರವ ಭರ್ತಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದ 3–4 ಗಂಟೆಗಳ ಅನಂತರ, 6 ಗಂಟೆಗಳಿಗೊಂದಾವರ್ತಿ 500ಮಿಲಿಗ್ರಾಂ ಟೆಟ್ರಾಸೈಕ್ಲಿನನ್ನು 48 ಗಂಟೆಗಳು ಕಳೆಯುವ ವರೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಎರಡೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವಿರೋಧಕ ಪದೇ ಪದೇ ಆಗುವ ಭೇದಿಯನ್ನು 100ಕ್ಕೆ 50 ಭಾಗ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ 20 ರಿಂದ 30 ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ರೋಗಿಗೆ ಕೇವಲ 6–8 ಲೀಟರಿಗೆ ಇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಮಲದಲ್ಲಿ ವಿಬ್ರಿಯೋಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತನಾಳದ ಮೂಲಕ ಭರ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ದ್ರವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ದ್ರವ ಭರ್ತಿ ಮತ್ತು ಟೆಟ್ರಸೈಕ್ಲಿನ್ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮೂತ್ರ ಬಂಧನವಾಗಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸಿಟ್ರೇಟ್ ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಲವಣವನ್ನು (ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಸಿಟ್ರೇಟ್ 188ಗ್ರಾಂ, ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲ 94 ಗ್ರಾಂ ಮತ್ತು ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ 47 ಗ್ರಾಂ) ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ರೋಗಿ ಒಂದು ಲೀಟರ್ ಮಲ ವಿಸರ್ಜಿಸಿದರೆ 1.75ಗ್ರಾಂ ಸಿಟ್ರೇಟ್ ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಲವಣ ಕೊಡಬೇಕು.

ರೋಗಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವ ಅಥವಾ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಕೆಲವಿವೆ. ರೋಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಡ್ರಿನಲಿನ್, ಕೊರಮಿನ್ ಮುಂತಾದ ಚೈತನ್ಯೋತ್ತೇಜಕ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಮದ ರೋಗಿಗೆ ಕೆಡುಕಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಕಾರ್ಟಿಕೋಸ್ಟೀರಾಯಿಡ್ ಔಷಧದಿಂದಲೂ ರೋಗಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಲಾರ. ರೋಗಿ ನೀಲಿ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದರೆ ಅದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ರಕ್ತದ ದ್ರವಮೊತ್ತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಉಸಿರಾಡಲು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಲಾರದು. ಕೊಲಾಯಿಡ್ ಪ್ಲಾಸ್ಮ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಯಾಂಡರ್ಸ್ ಅಥವಾ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ದ್ರವ ತುಂಬುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯುದ್ವಿಶ್ಲೇಷ್ಯದ ಕೊರತೆ ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಕ್ತದ್ರವದ ಆಮ್ಲತೆ ಇದ್ದಾಗ ರೋಗಿ ಬೇಗ ಬೇಗ ಉಸಿರಾಡಲು

ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ವಾಂತಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಕ್ಷಾರ ದ್ರವವನ್ನು ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ತುಂಬಬೇಕು. ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಉಸಿರಾಡಲು ಕೊಡುವುದರಿಂದಾಗಲೀ ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದಾಗಲೀ ರೋಗಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಾರದು. ಕಡೆಯದಾಗಿ, ಟೆಟ್ರಾಸೈಕ್ಲಿನ್ ಜೀವಿರೋಧಕವನ್ನು ರೋಗಿಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಸೋಂಕು ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ರೋಗ ಬಾರದಿರಲು ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಾಲರ ಪಿಡುಗುರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದಾಗ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅತಿ ತ್ವರಿತದಿಂದ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಬೇಕು.

ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ರಮಗಳು: ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೋಂಕು/ ಹತೋಟಿ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 6 ರೋಗಗಳನ್ನು (ಕಾಲರ, ಪ್ಲೇಗ್, ಕಲ್ದಡಾರ, ಮರು ಕಳಿಸುವ ಜ್ವರ, ಸಿಡುಬು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಜ್ವರ – ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ದಡಾರ ಹಾಗೂ ಮರುಕಳಿಸುವ ಜ್ವರಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ 1917ನೆಯ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಿಂದ ತೊಡೆದು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ) ಪಟ್ಟಿಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲರ ಸೋಂಕು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ, ನೆರೆಹೊರೆಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ, ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ತಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಸುದ್ದಿ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಲರ ನಿರೋಧನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸೋಂಕು ಅಂಟಿದ ಅಥವಾ ಸೋಂಕು ಅಂಟಿದೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನಾಸ್ಪದವಾದ ಹಡಗು, ವಿಮಾನ, ಪ್ರಯಾಣಿಕರು, ಅವರ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳಿಗೆ ಜಾರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತಿತರ ಕಾಲರ ಸೋಂಕುಳ್ಳ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಪ್ರಯಾಣಿಕರು ಕಾಲರ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡು, ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು.

ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲರ ರೋಗ ಇನ್ನೂ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ.;ಎಸ್.ಪಿ.ವಿ)

ಕಾಲರ್ಡ್ : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಸೊಪ್ಪು ತರಕಾರಿ; ಹಸಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇಯಿಸಿ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರೂಸಿಫೆರಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಬ್ರಾಸಿಕ ಓಲರೇಶಿಯ ವೆರೈಟಿ ಏಸಿಫ್ಯಾಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಸುಮಾರು ಸು. 61 ಸೆಂಮೀ – 121 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆವ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಕಾಂಡ ಪಕ್ಕರೆಂಬೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಗುಲಾಬಿಯ ದಳಗಳಂತೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ರಸಭರಿತ ; ನಯವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ತೊಟ್ಟು ಚಿಕ್ಕದು. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯದ ಎಲೆಗಳು ಕಡುಗೆಂಪು. (ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಲಲೇಖಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಮಾಪಿ : ಒಂದು ಘಟನೆಯ ಸಂಭವಕಾಲವನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಬರೆದಿಡಲು ಅಥವಾ ಗುರುತು ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣ ಕಾಲಲೇಖಿ (ಕ್ರೋನೋಗ್ರಾಫ್). ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮುದ್ರನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಬಲು ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಗಡಿಯಾರ ಕಾಲಮಾಪಿ (ಕ್ರೋನೋ ಮೀಟರ್), ಯಾವುದೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗಡಿಯಾರವನ್ನೂ ಕಾಲಮಾಪಿ ಎಂದೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

ಕ್ರಮಾಗತವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಎರಡು ಘಟನೆಗಳ ಕಾಲಗಳ ಅಂತರವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಕ್ಷೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾಲಲೇಖಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಚಲನದರವನ್ನು ಇದರ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿಖರವಾಗಿ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕಾಲಮಾಪಿಗಳು ಮಿನಿಟು, ಸೆಕೆಂಡು ಅಥವಾ ಅದರ ಭಾಗಾಂಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲುವು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ, ತಿಂಗಳು, ವರ್ಷ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರನ ವಿವಿಧ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಲ್ಲುವು. ಕಾಲಮಾಪಿ ಗಡಿಯಾರದಂತೆ ಜರುಗಿದ ಕಾಲದ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು.

ಆಟದ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಟ ಜರುಗುವ ಕಾಲ ಅಥವಾ ಓಟಗಾರ ಓಡಿದ ಕಾಲ ಇವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ನಿಲ್ಗಡಿಯಾರ (ಸ್ಟಾಪ್‌ವಾಚ್) ಕಾಲಮಾಪಿಯ ಒಂದು ವಿಧ. ವಿಮಾನ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಹೊರಟು ಮುಂದಿನ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ತಲುಪುವವರೆಗಿನ ಅಂದರೆ ಅದು ಹಾರಾಡಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ವಿಮಾನ ಚಾಲಕ ಇಂಥ ಒಂದು ನಿಲ್ಗಡಿಯಾರವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಮಾನ ಹೊರಟಾಗ ಇದರ ಗುಂಡಿ ಒತ್ತಿದರೆ ಕಾಲಮಾಪನ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಗುರಿ ತಲುಪಿದೊಡನೆ ಪುನಃ ಗುಂಡಿ ಒತ್ತಿದಾಗ ಗಡಿಯಾರ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಇವೆರಡು ಗುರುತುಗಳ ಅಂತರವೇ ವಿಮಾನ ಹಾರಿದ ಕಾಲ.

ವಿಮಾನ ಚಲಿಸುವಾಗ ಭೂಮಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತೆ ಅದರ ಚಲನದರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಚಾಲಕರು ಕಾಲಮಾಪಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಗೊತ್ತಾದ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಿಗಿರುವ ದೂರವನ್ನು ಚಲಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಲವನ್ನು ಅಳತೆ ಮಾಡಿ ವಿಮಾನದ ಚಲನದರ ಎಷ್ಟೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಕಾಲ ಮತ್ತು ದೂರ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಚಲನದರ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಥವಾ ಚಲನದರ ಮತ್ತು ದೂರಗಳನ್ನು ಅಳೆದು ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವೈದ್ಯರು ರೋಗಿಯ ನಾಡಿಮಿಡಿತದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುವುದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯ ಕಾಲಮಾಪಿ ಇದೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ 1680 ರಲ್ಲಿ ಡೇನಿಯಲ್ ಕ್ವಾರೆ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಾಲಮಾಪಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇದು ಒಂದು ಸನ್ನೆಯನ್ನು ತಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಗಂಟೆಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಶಬ್ದವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರ ಆಧುನಿಕ ಮಾರ್ಪಾಡೇ ನಮ್ಮ ಅಲಾರಂ ಗಡಿಯಾರ.

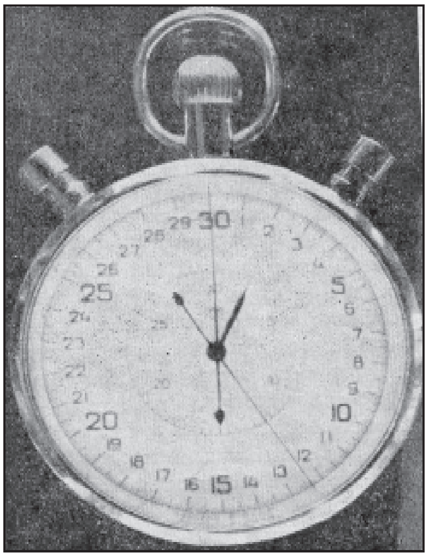

ನಿಲ್ಗಡಿಯಾರ

ಕಾಲಮಾಪಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ :

1. ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದದ ಕಾಲಗಳನ್ನು, ಸೌರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತ ಪರಿಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಹಗಳು ಅವುಗಳ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತ ಆವರ್ತಿಸಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೇ ಒಂದು ಕಾಲಮಾಪಿ.

2. ಭೂಮಿಯ ಗುರುತ್ವ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷದಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆಂದೋಳನಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕಾಲಮಾಪಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ (i)ಲೋಲಕಗಳು, (ii)ನೀರುಗಡಿಯಾರಗಳು, (iii) ಮರಾತನ ಮರುಳು ಗಡಿಯಾರಗಳು.

3. ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಆಂದೋಳನಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಲಮಾಪಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ (i) ಆಂದೋಳಿಸುವ ಪೀಪಿಗಳು, (ii) ಶೃತಿಕವಲುಗಳು, (iii) ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್‌ಸ್ಫಟಿಕಗಳ ಆಂದೋಳನ. (iv) ಕೈಗಡಿಯಾರ ನಿಲ್ಗಡಿಯಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಮತೋಲನ ಚಕ್ರಗಳು.

4 ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಗ್ರಾಹಕದಲ್ಲಿರುವ (ಕಂಡೆನ್ಸರ್) ವಿದ್ಯುದಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರ ಮತ್ತು ರೋಧ, ಸಂಗ್ರಾಹಕ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಚೋದಕ (ಇಂಡಕ್ಟರ್) ಜೊತೆ ಸೇರಿರುವ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲದ ವಿದ್ಯುತ್ ಅನುರಣನ ಆಂದೋಳನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಕಡಿಮೆ ಕಾಲದ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇವು ವಿದ್ಯುತ್ ಕಾಲಮಾಪಿಗಳು.

5 ಅಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳ ಆಂದೋಳನಗಳ ಮೇಲೆ ಅಳವಡಿಸಿ ರಚಿಸಿರುವ ಪರಮಾಣು ಕಾಲಮಾಪಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾಣು ಗಡಿಯಾರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

6 ರೇಡಿಯೋ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಕುಳಿ ಅನುರಣಕಗಳಲ್ಲಿ (ಕ್ಯಾವಿಟಿ ರೆಸೋನೇಟರ್ಸ್) ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅನುರಣಕದಿಂದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆವರ್ತಾಂಕದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾಂತ ಶಕ್ತಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು. ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಪಕಾಲಾಂತರಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಬೆಳಕಿನ ವೇಗಕ್ಕೂ ಯಾವುದಾದರೂ ತಂತಿಯಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಲ್ಪಕಾಲಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದದ ಎರಡು ತಂತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಲಗಳ ಅಂತರಗಳಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಲ್ಪಕಾಲಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೂ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಕಾಲಮಾಪಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

7 ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಆವರ್ತನದರವನ್ನು ಕಾಲದ ಅಂತರ ತಿಳಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಆವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡಿಯೊಂದನ್ನು

ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟು ಅದು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಫಲಿತ ಬೆಳಕು ಒಂದು ದ್ಯುತಿವಿದ್ಯುತ್ ಕೋಶದ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಪಂದನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಪಂದನಗಳ ಕಾಲಾಂತರ ವಸ್ತುವಿನ ಆವರ್ತನದರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲಮಾಪಿಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ರಚಿಸಬಹುದು.

ವೇಗ ಕಾಲಲೇಖಿ; ಗೊತ್ತಾದ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹಾದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಚಲನದರವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣ (ವೆಲಾಸಿಟಿ ಕ್ರೋನೋಗ್ರಾಫ್). ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೋಟಾರು ಗಾಡಿಗಳ ವೇಗವನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಪೊಲೀಸಿನವರು ಇಂಥ ಒಂದು ಸಾಧನ ಬಳಸುವರು. ಗಾಳಿತುಂಬಿದ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ರಸ್ತೆಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ವಾಹನ ಅದರ ಮೇಲೆ ಚಲಿಸಿದಾಗ ಗಾಳಿತುಂಬಿದ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಒಂದು ಗಡಿಯಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ವಾಹನ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಗಡಿಯಾರ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಾಲಲೇಖಿಗಳಿಂದ ವಾಹನಗಳ ವೇಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಪಿ.ವಿ.)

ಕಾಲಸರಣಿ : ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುವ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಚರಗಳ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಆ ಚರಗಳ ಭವಿಷ್ಯದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿ (ಟೈಂ ಸೀರಿಸ್). ಪ್ರಸಕ್ತ ಚರಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಯಾವ ರೀತಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂದು ಕಾಲಸರಣಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು. ಮುನ್–ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವುದೇ ಕಾಲಸರಣಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆನ್ನಬಹುದು.

ಕಾಲಸರಣಿಯ ಚಲನವಲನಗಳು, ಏರಿಳಿತಗಳು ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆರ್ಥಿಕ, ಕೆಲವು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯ ನೀಳ್ಗಾಲದ ಪ್ರಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾಲಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳೂ ಅಡಗಿವೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣಮಾಡಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಲಕ್ಷಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕಾಲಸರಣಿಯ ವಿಘಟನೆ ಅಥವಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಕಾಲಶ್ರೇಣಿಯ ಘಟಕಗಳು : ಕಾಲಸರಣಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಿನ್ನ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ; 1 ನೀಳ್ಗಾಲದ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಸೆಕ್ಯುಲರ್ ಟ್ರೆಂಡ್) *T*; 2 ಪರ್ವಕಾಲಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅಥವಾ ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಗಳು (ಸೀಸನಲ್ ವೇರಿಯೇಷನ್ಸ್) *S* ; 3 ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಕ್ರ (ಸೀಸನಲ್ ಸೈಕಲ್) ಅಥವಾ ಚಕ್ರೀಯ ತೊನೆದಾಟ C; 4 ಕ್ರಮರಹಿತ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಅಥವಾ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಏಳುಬೀಳುಗಳು I. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಘಟಕಾಂಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೂ ಘಟಕಾಂಗವನ್ನು ವರ್ಜಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲಸರಣಿಯನ್ನು ವಿಘಟಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಘಟಕಾಂಗಗಳ ಯಾವುದಾದರೂ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು.

ಕಾಲಸರಣಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳು ಕಾಲಾನುಸರಿಣಿಯಾಗಿರುವುದು. ಚರದ ಒಂದು ಕಾಲದ ಬೆಲೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ಬೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುವುದು. ಸಂಖ್ಯಾಕಲನದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ಚರಗಳಾಗಿರದೆ (ರ್‍ಯಾಂಡಂ ವೇರಿಯಬಲ್ಸ್) ಕಾಲಾನುಕ್ರಮವಾದ ಸ್ವಸಹಸಂಬಂಧ (ಆಟೋಕಾರಿಲೇಷನ್) ಇರುವ ಚರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಆನುಪೂರ್ವಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಮತ್ತು ಸಾರಗರ್ಭಿತವಾದ ಸಂಗತಿ.

ಕಾಲಸರಣಿಯ ಗಣಿತ ಪಡಿಕಟ್ಟು (ಮ್ಯಾಥ್‌ಮ್ಯಾಟಿಕಲ್ ಮೋಡಲ್) : ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಘಟಕಾಂಘಗಳೂ ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ (ಅಡಿಟಿವ್) ಅಥವಾ ಗುಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ (ಮಲ್ಟಿಪ್ಲಿಕೇಟಿವ್) ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಕಾಲಸರಣಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪಾರ್ವಣ ವಿಚಲನೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಕ್ರಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಲಚರದ ಸ್ತಿಮಿತ ಉತ್ಪನ್ನ (ಸ್ಟೇಬಲ್ ಫಂಕ್ಷನ್ ಆಫ್ ಟೈಂ) ಆಗಿರುವುವೆಂದು ಅನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಘಟಕಾಂಗವಾದ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಏಳು ಬೀಳುಗಳಿಗೆ ಈ ಗುಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪಡಿಕಟ್ಟಿನ ಮೇರೆಗೆ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ಉಪರೋಕ್ತ ನಾಲ್ಕು ಘಟಕಾಂಗಗಳ ಸಂಕಲಿತ ಫಲವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಾಲಸರಣಿಯ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಅಥವಾ ವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು Y ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಈ ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕ ಪಡಿಕಟ್ಟಿನ ಮೇರೆಗೆ ಇದನ್ನು

$$Y = T + S + C + I$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು,

ಇದೇ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಗುಣಾತ್ಮಕ ಪಡಿಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಕಾರ

$$Y = T X C X S X I$$

ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಘಟಕಾಂಗಗಳು ಸಂಭವ ಸ್ವತಂತ್ರ (ಸ್ಟೋಕೇಸ್ಟಿಕ್ ಇಂಡಿಪೆಂಡೆಂಟ್) ಚರಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಕಲನಾತ್ಮಕ ಪಡಿಕಟ್ಟನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಸಾಧುವಾಗುವುದು. ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಅಂತರಕ್ರಿಯೆ (ಇಂಟರ್‍ಯಾಕ್ಷನ್) ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಈ ಪಡಿಕಟ್ಟು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಗುಣನಾತ್ಮಕ ಪಡಿಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಘಟಕಾಂಗಗಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾವಲಂಬಿ (ಮ್ಯೂಚುಅಲಿ ಡಿಪೆಂಡೆಂಟ್) ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯೂ ವಾಣಿಜ್ಯಚಕ್ರ ದೀರ್ಘಕಾಲವೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾಗಿರುವುವು. ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಬೆಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಚಕ್ರೀಯ ತೊನೆದಾಟ ಹೆಚ್ಚುವುವು. ಕಾಲಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಗುಣನಾತ್ಮಕ ಪಡಿಕಟ್ಟನ್ನೇ ಆಧಾರಸಂಬಂಧವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಲಸರಣಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿ.

ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ 1951 ರಿಂದ 1958 ರವರೆಗೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾದ ಹತ್ತಿ ನೂಲಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು (ಕೋಷ್ಟಕ–1) ಅವೇಕ್ಷಣವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಲಸರಣಿಯ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು 1ನೇ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ ಇದರಿಂದ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವುದು.

ಈಗ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟಕಾಂಗವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಲಕ್ಷಣಧರ್ಮಗಳು ಯಾವುವು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡಬಹುದು.

ಕೋಷ್ಟಕ – 1

ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ: 1951 – 1958 (ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳು)

ತಿಂಗಳು	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
ಜನವರಿ	1107	1288	1384	1360	1392	1412	1581	1449
ಫೆಬ್ರವರಿ	1004	1145	1228	1205	1247	1253	1404	1314
ಮಾರ್ಚ	1056	1158	1244	1265	1331	1420	1390	1382
ಏಪ್ರಿಲ್	1069	1201	1259	1327	1380	1387	1476	1398
ಮೇ	1133	1302	1399	1389	1460	1454	1558	1482
ಜೂನ್	1062	1170	1306	1281	1352	1371	1455	1382
ಜುಲೈ	1007	1129	1259	1233	1298	1303	1424	1331
ಆಗಸ್ಟ್	991	1119	1211	1201	1265	1270	1388	1300
ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್	1107	1242	1362	1338	1413	1439	1526	1449
ಅಕ್ಟೋಬರ್	1120	1267	1352	1339	1419	1452	1543	1466
ನವೆಂಬರ್	1150	1278	1380	1405	1478	1501	1585	1500
ಡಿಸೆಂಬರ್	1070	1172	1164	1269	1401	1449	1477	1396

ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ (ಸೆಕ್ಯುಲರ್ ಟ್ರೆಂಡ್): ನೀಳ್ಗಾಲದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೇ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎನಿಸುವುದು. ಇದು ಹಲವು ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು; ಸರಳ ರೇಖೀಯ, ಪರಾವೃತ್ತೀಯ ಅಥವಾ ಘಾತೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ (ಎಕ್ಸ್‌ಪೋನೆನ್ಷಿಯಲ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಆಗಿರಬಹುದು. ರೇಖೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಆರ್ಥಿಕ ಕಾಲಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಮಾನ ಒಂದು ವರ್ಷವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿರಬಹುದು, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಪಾದ ಅಂದರೆ ಕಾಲು ವರ್ಷವಾಗಿರಬಹುದು, ಒಂದು ವಾರವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದು ದಿವಸವಾಗಿರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯ ಮಾನವೂ ಇರಬಹುದು. ಕಾಲಚರವನ್ನು x ಎಂದೂ ಕ್ರಮಾಗತವಾದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು Y ಎಂದೂ, ಸೂಚಿಸಿದರೆ

$$y = a + bx$$

ಎಂಬ ಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ದೀರ್ಘಕಾಲಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ *b* ಎಂಬುದು ನೀಳ್ಗಾಲದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ರೇಖೆಯ ಓಟ (ಸ್ಲೋಪ್) ಆಗಿದೆ.

ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅವೇಕ್ಷಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ a ಮತ್ತು b ಈ ಅಚರ ರಾಶಿಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರೇಖೆಯ ಓಟ ಮತ್ತು y ಅಕ್ಷದ ಮೇಲಿನ ಛೇದ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷಣ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದು ರೇಖೆಯನ್ನು ಹಾಯಿಸಬೇಕು.

ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಹಾಳಿತವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಲು ಕೆಳಕಂಡ ಐದು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. 1 ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೈಕರಣ ವಿಧಾನ (ಫ್ರೀ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಮೆಥಡ್). 2 ಆಯ್ದ ಬಿಂದುಗಳ ವಿಧಾನ. 3 ಸಮಾರ್ಧ-ಸರಾಸರಿ ವಿಧಾನ. 4 ಸಂಚಾರಿ-ಸರಾಸರಿ ವಿಧಾನ. 5 ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗವಿಧಾನ. ಈ ಐದು ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಮುಂದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ.

1 ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೈಕರಣ ವಿಧಾನ : ಇದನ್ನು ಗ್ರಾಫ್ ವಿಧಾನ ಎಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಚೌಕುಳಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ದತ್ತಾಂಶಗಳನ್ನು ಅಂಕನ ಮಾಡಿ ದೊರಕುವ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಪರಿಶೋಧಕ ತನಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ತೋರುವ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಂದುಗಳ ಹತ್ತಿರ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಂಥ ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಬೇಕು. ಈ ರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಪರಿಶೋಧಕನ ಸ್ವಂತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೇಖೆಗಳನ್ನೆಳೆಯುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಈ ಫಲಗಳು ಅಷ್ಟು ಖಾತರಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿನ ದೋಷ. ಬಹಳ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಹೊಸಬರು, ಕಲಿಕೆಯವರು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ತರವಲ್ಲ.

2 ಆಯ್ದ ಬಿಂದುಗಳ ವಿಧಾನ: ಕಾಲಸರಣಿಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂಥ ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವಂತೆ ಎಳೆದ ರೇಖೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ರೇಖೆಯಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಮುಂದುಗಡೆಯ ಒಂದು ಬಿಂದುವನ್ನೂ ತರುವಾಯದ ಬಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ರೂಢಿ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1953 ರಿಂದ 1962 ರ ವರೆಗಿನ ಹತ್ತಿನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು (ಕೋಷ್ಟಕ 2) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸೋಣ.

ಕೋಷ್ಟಕ- 2

ಭಾರತ ದೇಶದ ಹತ್ತಿ ನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ : 1953-1962

ವರ್ಷ	ಉತ್ಪತ್ತಿ ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳು	ಆಗಣಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ		
		1ನೆಯ ಸಮೀಕರಣ	2ನೆಯ ಸಮೀಕರಣ	ಸಮಾರ್ಧ ಸರಾಸರಿ
1	2	3	4	5
1953	1296	1260.6	1296.0	1319.7
1954	1301	1301.0	1327.4	1344.0
1955	1370	1341.4	1358.9	1368.4
1956	1392	1381.8	1390.3	1392.8
1957	1483	1422.3	1421.8	1417.1
1958	1404	1462.7	1453.2	1441.5
1959	1436	1503.1	1484.7	1465.8
1960	1448	1543.6	1516.1	1490.2
1961	1584	1584.0	1547.6	1514.6
1962	1579	1624.4	1579.0	1531.9

1954 ಮತ್ತು 1961 ಇಸವಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡರೆ, ವಾಂಛಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಓಟ (1584-1301) ÷7 = 40.4 ಆಗುವುದು. ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಸಮೀಕರಣ $y = 1260.6 - 40.4x$ ಎಂದಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿನ xನ್ನು 1953 ರಿಂದ ಅಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಸಮೀಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಆಯಾ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ 2ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕ 3ನೆಯನ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

1953 ಮತ್ತು 1962 ಇಸವಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಓಟ (1579-1296) ÷ 9 = 31.4 ಆಗುವುದು. ಮತ್ತು ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಸಮೀಕರಣ $y = 1296 + 31.4x$ ಎಂದಾಗುವುದು. ಈ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ದೊರೆತ y ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದ 4ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಅಂದಾಜಿನ ಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರ ಪ್ರಕಾರ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ 40.4 ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ 31.4 ಇರುವುದು. ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ವರ್ಷಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಇಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನ ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾದುದಲ್ಲ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೈಕರಣ ವಿಧಾನಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಉತ್ತಮ ವಿಧಾನವಾದರೂ ಬಿಂದುಗಳ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಾಧೀನವಾದ ನಿರ್ಣಯ ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಧಾನ ದೋಷರಹಿತವಾದುದಲ್ಲ.

3. ಸಮಾರ್ಧ-ಸರಾಸರಿ ವಿಧಾನ: ದತ್ತ ಕಾಲಸರಣಿಯನ್ನು ಎರಡು ಸಮಾರ್ಧ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಖಂಡದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಇವನ್ನು ಆಯಾಖಂಡದ ಮಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಆಯ್ಕೆ ಬಿಂದುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹತ್ತಿನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ 1368.4 ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳು; ಎರಡನೆಯ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ 1490.2 ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳು, ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1955 ನೆಯ ಮತ್ತು 1960ನೆಯ ಇಸವಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಓಟ (1490.2-1368.4) ÷ 5, ಅಥವಾ 24.36 ಆಗುವುದು. ಅದ್ದರಿಂದ $y = 1368.4 + 24.36x$ ಎಂಬುದು ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಸಮೀಕರಣವಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ xನ್ನು 1955 ರಿಂದ ಅಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯಲು 1953ನ್ನು ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯ ಸಮೀಕರಣ $y = 1319\text{-}68 + 24.36x$ ಎಂದಾಗುವುದು. ಈ ಸಮೀಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಷದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿಬಂದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು 2ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 5ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಈ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ 1963 ರಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಹತ್ತಿನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಅಂದಾಜು 1563.3 ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳು ಆಗುವುದು.

ದತ್ತಕಾಲಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿದ್ದರೆ ಮಧ್ಯದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ನಿಕಾಲೆ ಮಾಡುವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಮೂರು ದಾರಿಗಳಿವೆ. (i) ಮಧ್ಯದ ಅವೇಕ್ಷಣದ ಬೆಲೆಯ ಅರ್ಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಖಂಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು; (ii) ಮಧ್ಯದ ಆವೇಕ್ಷಣದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತ ಪ್ರತಿಖಂಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸುವುದು; (iii) ಮಧ್ಯದ ಅವೇಕ್ಷಣದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟೇಬಿಡುವುದು.

ವಿಶೇಷ ಸೂಚನೆ: ದೀರ್ಘಕಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲದೆ ವಕ್ರರೇಖೆ ಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಪಡಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚಲಗಳು (ಪ್ಯಾರಾಮೀಟರ್ಸ್) ಇರುವುವೋ ಅಷ್ಟು ಸಮಖಂಡಗಳನ್ನಾಗಿ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪರವಲಯವಾದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪ್ರಾಚಲಗಳು ಇರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಸಮಪಾಲಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಖಂಡದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಈ ಮೂರು ಬಿಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ವಕ್ರರೇಖೆಯನ್ನು ಈಗ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

4. ಸಂಚಾರಿ-ಸರಾಸರಿ ವಿಧಾನ : ದತ್ತ ಕಾಲಸರಣಿಯಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದದ ಕ್ರಮಾಗತ ಖಂಡಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವುಗಳಿಂದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸರಣಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂಚಾರಿ-ಸರಾಸರಿ ವಿಧಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಾರತದೇಶದ ಹತ್ತಿನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಸರಣಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಒಂದು ಅವೇಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಅವೇಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಆ ಮೂರು ಅವೇಕ್ಷಣಗಳ ಸರಾಸರಿಯನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ನಡುವಣ ಕಾಲಬಿಂದುವಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಸಂಚಾರಿ-ಸರಾಸರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ ಎನ್ನುವುದು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಸಂಚಾರಿ-ಸರಾಸರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು 3ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 4ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ–3

ಭಾರತ ದೇಶದ ಹತ್ತಿನೂಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ : 1953–1962

ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳ ಗಣನೆ

ಉತ್ಪತ್ತಿ ವರ್ಷ	ಮುಮ್ಮಡಿ ಲಕ್ಷ ಪೌಂ.	ಮುಮ್ಮಡಿ ಮೊತ್ತ	ನಾಲ್ಮಡಿ ಸರಾಸರಿ	ನಾಲ್ಮಡಿ ಮೊತ್ತ	ಮಧ್ಯಕೃತ ಸರಾಸರಿ	ನಾಲ್ಮಡಿ ಸರಾಸರಿ
1	2	3	4	5	6	7
1953	1296	...	...	...	...	...
1954	1301	3967	1323.2	5359	1339.8	...
1955	1370	4063	1354.3	5546	1386.5	1363
1956	1392	4245	1415.0	5649	1412.2	1399
1957	1483	4279	1426.3	5715	1428.7	1420
1958	1404	4323	1441.0	5771	1442.8	1436
1959	1436	4288	1429.3	5872	1468.0	1455
1960	1448	4468	1489.3	6047	1511.7	1490
1961	1584	4611	1537.0	...	...	...
1962	1579	...	...	...	...	...

ಮೂರು ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಬದಲು ನಾಲ್ಕು ಐದು, ಆರು, ಮುಂತಾದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸರಾಸರಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕಾಲಸರಣಿಯಲ್ಲಿನ ಏರುಪೇರುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆ ಹೆಚ್ಚು ನುಣುಪಾಗುವುದು. ಕಾಲಸರಣಿ ಆವರ್ತಕ (ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್) ಆಗಿದ್ದರೆ ಆವರ್ತದ ನೀಳದಷ್ಟು ಖಂಡದ ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದಲ್ಲಿ ತಿದ್ದಿದ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಶ್ರೇಣಿ ರೇಖೀಯವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಆವರ್ತದ ಉದ್ದ ಖಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕರೂಪವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಿಯವರೆಗೆ ಸಾಧನೆ (ಟ್ರಯಲ್ ಅಂಡ್ ಎರರ್) ಕ್ರಮದಿಂದ ಆವರ್ತದ ಉದ್ದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವುದು.

ನಾಲ್ಕು, ಆರು ಮುಂತಾದ ಸಮಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಾಗ ಒಂದು ತೊಡಕು ಏರ್ಪಡುವುದು. 1953 ರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು 3 ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 6ನೆಯ ನೀಳಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಸರಾಸರಿಯ ಬೆಲೆ 1339.8 ಇದು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಬೆಲೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಈಗ 1954 ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಕೊನೆ ಮತ್ತು 1953ನೆಯ ಇಸವಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಇತರ ಬೆಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ವರ್ಷದ ನಡುವಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರಾಸರಿಯೂ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವರ್ಷದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಕ್ರಮಾಗತವಾದ ಎರಡು ನಾಲ್ಮಡಿ ಸರಾಸರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಈ ಬೆಲೆ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಬೆಲೆಯಾಗುವುದು. ಮೇಲಿನ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ 1339.8 ಬೆಲೆ 1954 ರ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೂ 1386.5 ಬೆಲೆ 1955ರ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆ 1363.15 (ಅಥವಾ ದಶಾಂಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪೂರ್ಣ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 1363) 1955 ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ದೊರೆತ ಬೆಲೆಗೆ ಮಧ್ಯಕೃತ ನಾಲ್ಮಡಿ ಸರಾಸರಿಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದ 7ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೊರತೆಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಎರಡು ತುದಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಗಣನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆಗಳು ಸಿಗಲಾರವು. 3ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 7ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನ ಮೊದಲ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳೂ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳೂ ಖಾಲಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಯಾವ ಗಣಿತ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೂಲಕವೂ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿಸಲು (ಪ್ರೊಜೆಕ್ಟ್) ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿ ವಿಧಾನದ ಭಾರಿ ಕೊರತೆಯೇ ಆಗುವುದು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಚಲನವಲನಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಈ ವಿಧಾನ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

5 ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗವಿಧಾನ : ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದೋಷ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ವಿದಿತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಯನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಬೀಜಗಣಿತಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಫಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದು. ದತ್ತ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನು ಹಾಳತವಾಗಿ ಪೊರ್ದಿಸಲು (ಟು ಫಿಟ್) ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗವಿಧಾನವನ್ನು (ಮೆಥಡ್ ಆಫ್ ಲೀಸ್ಟ್ ಸ್ಕ್ವೇರ್ಸ್) ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ a ಮತ್ತು b ಎರಡು ಪ್ರಾಚಲಗಳು. ದತ್ತ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಇವುಗಳ ವಾಸ್ತವಿಕ ಬೆಲೆಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ x,y ಚರಗಳ ಅವೇಕ್ಷಣದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದರೆ ಈ ಸಾಮ್ಯ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಳತೆಯಲ್ಲಾಗತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾದಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ y ಬೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ $(a+bx)$ ನ ಬೆಲೆ y ಗೆ ಸಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯತ್ಯಾಸ $y-(a+bx)$, ಇದನ್ನು ವಿಭ್ರಮವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ವಿಭ್ರಮಗಳ ವರ್ಗಗಳ ಮೊತ್ತ ಕನಿಷ್ಠತಮವಾಗುವಂತೆ a,b ಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದರ ಮೇರೆಗೆ a ಮತ್ತು b ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ (ನಾರ್ಮಲ್) ಸಮೀಕರಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವು ಇಂತಿರುವುವು:

$$\Sigma y = \Sigma a + \Sigma bx$$

ಮತ್ತು $$\Sigma xy = a\Sigma x + b\,\Sigma x^2$$

ಮಾರ್ಕಾಫ್ ಪ್ರಮೇಯ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯದ ಮೇರೆಗೆ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗವಿಧಾನದಂತೆ ಪೊರ್ದಿಸಿದ ರೇಖೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪೊರ್ದಿಕೆ ಆಗುವುದು; ಅಂದರೆ a,b ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಅಂದಾಜುಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೇಖೆಯ ಅಪ್ರನಮಿನ ಅಂದಾಜುಗಳು (ಬೆಸ್ಟ್ ಲೀನಿಯರ್ ಅನ್‌ಬಯಸ್ಡ್ ಎಸ್ಟಿಮೇಟ್ಸ್).

ಕಾಲಮಾನದ ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನು ಅವೇಕ್ಷಿತ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದರೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮಿಕರಣಗಳನ್ನು ಅತಿಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಕಾಲಮಾನಗಳು ಅಥವಾ ಅವಧಿಗಳು (ಪೀರಿಯಡ್ಸ್) ಎಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಮಾನಗಳು ಕ್ರಮಾಗತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿರುವುವು; ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಋಣಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿಯೂ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಧನಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಇದರಿಂದ Σx-0 ಆಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು $\Sigma y=na$ ಮತ್ತು $\Sigma xy=b\Sigma x^2$ ಎಂಬ ಸುಲಭರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುವು. ಇಲ್ಲಿ n=ಅವೇಕ್ಷಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ. ಈ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ a,b ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತಿಯಾದ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳನ್ನು 4ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವಕ್ಕೆ ಹಾಳತವಾದ ಸರಳ ರೇಖೆಯನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸುವ ಕ್ರಮದ ನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಕಾಲವನ್ನು ಅಳೆಯಲು 1958ನ್ನು ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. 2ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಿಂದ Σy =569 ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಿಂದ Σxy =349.

ಕೋಷ್ಟಕ–4

ಭಾರತದೇಶದ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಪ್ರವೃತ್ತಿರೇಖೆಗಳ ಗಣನೆ

ವರ್ಷ x	ಉತ್ಪತ್ತಿ ಲಕ್ಷ ಟನ್, y	x-1958 = X	Xy	ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ	X^2y	ಪರವಲಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ
1	2	3	4	5	6	7
1954 ...	44	–4	–176	39.94	704	41.81
1955 ...	45	–3	–135	45.76	405	46.23
1956 ...	49	–2	–98	51.58	196	51.05

1957 ...	56	–1	–56	57.40	56	56.27
1958 ...	61	0	0	63.22	0	61.89
1959 ...	68	1	68	69.04	68	67.91
1960 ...	78	2	156	74.86	312	74.33
1961 ...	82	3	246	80.68	738	81.15
1962 ...	86	4	344	86.50	1376	88.37
ಮೊತ್ತ ...	569	0	349	568.98	3855	569.01

ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು : 9a=569 ಮತ್ತು 60b=349 ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು a=63.22; b=5.82 ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನು y=63.22+5.82X ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. 1914ನ್ನು ಮೂಲಬಿಂದುವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಳೆದ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು

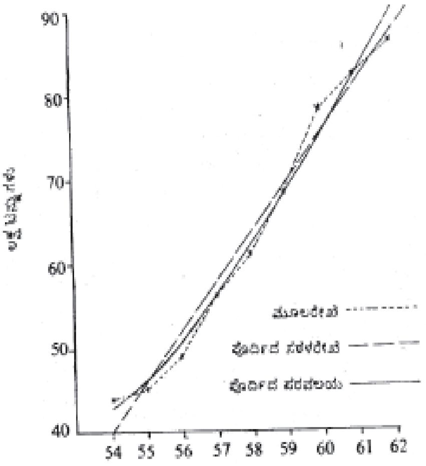

ಚಿತ್ರ 2. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ

X ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಗಣನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಸಮೀಕರಣದ Xನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ದೊರೆವ ಬೆಲೆಗೆ yಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು 5ನೆಯ ಶ್ರೇಣಿಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. 2ನೆಯ ಗ್ರಾಫಿನಲ್ಲಿ ದತ್ತಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಿದ ರೇಖೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ (ನೀಟಸಾಲು 5) ಮತ್ತು 3ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನ ಅವೇಕ್ಷಣೆ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರೇಖೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು.

ವಕ್ರರೇಖೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು: ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗವಿಧಾನದಿಂದ ವಕ್ರರೇಖೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರವಲಯ ಮತ್ತು ಘಾತೀಯ ರೇಖೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಭಾರತ ದೇಶದ ಸಿಮೆಂಟಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಗೆ (ಕೋಷ್ಟಕ–4) $y= a+ bx+cx^2$ ಎಂಬ ಪರವಲಯವನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಲು 4ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ x^2y ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ನೀಟಸಾಲನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಈಗ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು 3 ಇವೆ. ಅವು

$$\Sigma a+ b\Sigma x+c\Sigma x^2 = \Sigma y$$

$$a\Sigma x+ b\Sigma x^2 + c\Sigma x^3 =\Sigma xy$$

$$a \Sigma x^2+ b\Sigma x^3+ c\Sigma x^4 \Sigma x^2 y$$

ಈ ಮೂರು ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ a,b,c ಪ್ರಾಚಲಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಪಡಿಸಬಹುದು. X ನ ಮೂಲ ಬಿಂದುವನ್ನು ಮಧ್ಯದ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ $\Sigma x=0, \Sigma x^3=0$; ಮತ್ತು $\Sigma x^2 =60$, $\Sigma x^4 =708$. ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆದೇಶಿಸಲು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಈ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ:

9a+60 c=569

60 b=349

60a+708c=3855

ರೇಖೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಬಳಸಿದ ಅದೇ ಸರಳ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ (60 b=349) b ಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ b ಯ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಎರಡು ಏಕಕಾಲಿಕ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ a,c ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಪರವಲಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರೇಖೆಯ ಸಮೀಕರಣ $y=61.89+5.82 X+0.2 x^2$ ಎಂದಾಗುವುದು (1958ರಿಂದ X ನ್ನು ಅಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು). ಈ ಸಮೀಕರಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿದ y ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು 4ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 7ನೆಯ ನೀಟ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಚೌಕುಳಿಯ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿ ದೊರೆತ ಬಿಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಎಳೆದ ಪರವಲಯ ದತ್ತ ಬಿಂದುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಾಗಿ ಹಾದು ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. (ಚಿತ್ರ–2).

ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ರೇಖೆಗಳು (ಗ್ರೋತ್ ಕರ್ವ್ಸ್): ಕೆಲವೇ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಮಷ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಚರಗಳು ಘಾತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವುವು. ಆಗ ಕಾಲಾಧೀನ (ಟೈಂ ಡಿಪೆಂಡೆಂಟ್) ಚರಕ್ಕೂ ಕಾಲಚರಕ್ಕೂ (ಟೈಂ ವೇರಿಯಬಲ್) ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು $y= ab^x$ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ದತ್ತ ಅಪೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಈ ಘಾತೀಯ ರೇಖೆಯನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಲು ಲಘು ಗಣಕವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಲಘುಗಣಕದ ಚೌಕಳಿಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ದತ್ತಾಂಕಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಅವು ಸುಮಾರಾಗಿ ಸರಳ ರೇಖೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಲಘುಗಣಕವನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮೀಕರಣ $\log y=\log a+x\log b$ ಎಂದಾಗುವುದು. ಈಗ $\log a=A$ ಮತ್ತು $\log b=B$ ಎಂದು ಆದೇಶಿಸಿ ಇದನ್ನು $\log y=A+Bx$ ಎಂಬ ರೂಪಕ್ಕೆ ತರಬಹುದು. ಕನಿಷ್ಠತಮ ವರ್ಗತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ A ಮತ್ತು B ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅನಂತರ a, b ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಗಳು: ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಚರಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಬೆಲೆಗಳು ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗುವುವು ಮತ್ತು ಕ್ಲುಪ್ತವಾದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದಿನಸಿಗಳ ಬೆಲೆಗಳು ಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ, ಇತರ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೂ ತರಕಾರಿಗಳ ಬೆಲೆ ತುಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ, ಜೂನ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗಸ್ಟ್, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಜನನದ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಈ ತೆರನಾದ ಅನಾಗದೃಶ್ಯ ಘಟನೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದು. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವ ತಿಂಗಳೆಂದರೆ ಜನವರಿ. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಪರ್ವ ಪರ್ವಕ್ಕೂ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಅಥವಾ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವಣ ವಿಚಲನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗುವ ಚರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಪರ್ವಗಳ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರತಿಶತ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಪಾರ್ವಣಸೂಚ್ಯಂಕ (ಸೀಸನಲ್ ಇಂಡೆಕ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಂಗಳುಗಳನ್ನೇ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ತೆಗದುಕೊಂಡು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ರೂಢಿ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಪಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು.

ಪಾರ್ವಣ ವಿಚಲನೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕರಣ ಪದ್ಧತಿ: ನೀಳ್ಗಾಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪಾರ್ವಣಚಲನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಬೆಲೆಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಳೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ

ಪ್ರತಿತಿಂಗಳಿಗೂ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳು ಬೇಕಾಗುವುವು. ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅಂದರೆ 120 ಮಾಹೆಯಾನ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳು. ಅಷ್ಟು ಉದ್ದವಾದ ಸರಣಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಂತೆ ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡಿದ ಕಾಲಸರಣಿಯ ಬೆಲೆಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಖಾಸಗೀ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷಪಾದದ ಮಾರಾಟದ ಮೊಬಲಗನ್ನು 5ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ–5

ದಕ್ಷಿಣ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಾರಾಟದ ಗೋಷ್ವಾರೆ ('000 ರೂ.ಗಳು)

ವರ್ಷ	ಪಾದ	ಬಿಕರಿ	ನಾಲ್ಮಡಿ ಮೊತ್ತ	ನಾಲ್ಮಡಿ ಸರಾಸರಿ	ಮಧ್ಯಕೃತ ನಾಲ್ಮಡಿ ಸರಾಸರಿ	ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ	ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಬೆಲೆ	100 x ಬಿಕರಿ / ಪ್ರವೃತ್ತಿ	ಕುಣಿಕೆ ಬಂಧ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1954	I	1708	. . .	. . .	. . .	. . .	1576	108.3	. . .
	II	1360	6909	1727	. . .	. . .	1617	84.1	97.6
	III	1793	6740	1685	1706.0	105.2	1659	108.1	131.8
	IV	2048	6622	1656	1670.5	122.6	1700	120.5	114.2
1955	I	1539	6590	1648	1652.0	93.1	1742	88.4	75.1
	II	1242	6522	1631	1639.5	75.7	1783	69.7	80.7
	III	1761	6487	1622	1626.5	108.2	1825	96.4	141.8
	IV	1980	6565	1641	1631.5	121.3	1865	106.2	112.5
1956	I	1504	7012	1753	1697.0	88.6	1907	78.8	76.0
	II	1320	7710	1927	1840.5	71.7	1949	67.7	87.8
	III	2208	8380	2095	2011.5	109.7	1990	110.9	163.4
	IV	2678	8998	2249	2172.0	123.3	2032	131.8	121.4
1957	I	2174	9376	2344	2296.5	94.7	2073	104.9	81.3
	II	1938	9530	2382	2263.0	82.0	2115	91.6	89.2
	III	2590	9457	2364	2373.0	109.4	2156	119.9	133.7
	IV	2832	9182	2296	2330.0	121.5	2197	128.9	109.3
1958	I	2101	8901	2225	2260.0	93.0	2239	93.9	74.2
	II	1663	9719	2180	2002.5	83.1	2280	72.9	79.2
	III	2305	. . .	. . .	. . .	. . .	2322	99.2	138.2
	IV	2650	. . .	. . .	. . .	. . .	2363	112.1	115.0

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಧ್ಯಕೃತ ನಾಲ್ಮಡಿ ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು 5ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಯಾ ತಿಂಗಳ ಅವೇಕ್ಷಣ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ 6ನೆಯ ನೀಟ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು 100ರಿಂದ ಗುಣಿಸಿ ಬಂದ ಲಬ್ಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದ ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ವರ್ಷದ ಕಡೆಯ ಎರಡು ಪಾದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಪಾದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 4 ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುವುವು. ಇವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ 6ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿಪಾದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳ ಮೊತ್ತವನ್ನು 7ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು 8ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. 8ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೇ ಬೇಕಾದ ಪರ್ವಚಲನೆಯ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳ ಮೊತ್ತ 400 ಆಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಕೂಡಿದ ಮೊತ್ತ 400.8 ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಇದೇ 400: 400.8 ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕು; ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ 400; 400.8=0.998 ಎಂಬ ಗುಣಕದಿಂದ ಗುಣಿಸಬೇಕು.

ಕೋಷ್ಟಕ–6

ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯ ಗಣನೆ

ಪಾದ ವರ್ಷ	1954	1955	1956	1957	1958	ಮೊತ್ತ	ಸರಾಸರಿ	ತಿದ್ದಿದ ಸರಾಸರಿ
I	–	93.1	88.6	94.7	93.0	369.4	92.4	92.2
II	–	75.7	71.7	82.0	83.1	312.5	78.1	78.0
III	105.2	108.2	109.7	109.4	–	432.5	108.1	107.8
IV	122.6	121.3	123.3	123.3	–	488.7	122.2	122.0
ಮೊತ್ತ							400.8	400.0

ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿ ಬಂದ ಸರಾಸರಿಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದ 9ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಇವೇ ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯ ವಾಂಛಿತಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ : ವರ್ಷದ ಪಾದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಬಳಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು ವಾರ್ಷಿಕ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗಣಿತರೇಖೆಯನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಿ ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಯಾ ವರ್ಷಪಾದದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ 5 ವಾರ್ಷಿಕ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ $y=a+bx$ ಎಂಬ ಸರಳರೇಖೆಯನ್ನು ಪೊರ್ದಿಸಿದರೆ $a=7,878$ ಮತ್ತು $b=662.8$ ಆಗುವುವು. ಅಂದರೆ ಸಮೀಕರಣ

ಎಂದಾಗುವುವು. 1956ರಿಂದ xನ್ನು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಳೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ವರ್ಷಪಾದಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಮೀಕರಣ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ a ಯನ್ನು 4 ರಿಂದಲೂ bಯನ್ನು 4 × 4 = 16ರಿಂದಲೂ ಭಾಗಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದಾಗ ದೊರೆವ ಸಮೀಕರಣ ಹೀಗಿರುವುದು:

ಇಲ್ಲಿ xನ್ನು ಅಳೆವ ಏಕಮಾನ ಒಂದು ವರ್ಷಪಾದ ಮತ್ತು ಅಳತೆಯ ಮೂಲ ಬಿಂದು 1956ರ ಮಧ್ಯಕಾಲ, ಅಂದರೆ ಜುಲೈ 1, 1956. y ಎಂಬುದು ವರ್ಷಪಾದದ ಬಿಕರಿಯ ಮೊಬಲಗು (ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ). y ಇಂಥ ಸಮೀಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಬಿಂದುವನ್ನು ವರ್ಷಪಾದದ ನಡುವಾಗುವಂತೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ರೂಢಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮೂಲವನ್ನು 1956ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಮೂರನೇ ಪಾದ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಅಳತೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ವರ್ಷಪಾದದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಮುಂದಕ್ಕೆ (ಬಲಕ್ಕೆ) ನೂಕಿದಂತಾಗುವುದು. ಆಗ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಮೀಕರಣ

$$y = 1969.5 + 41.625(x + \tfrac{1}{2})$$

ಎಂದಾಗುವುದು. ದಶಮಾಂಶದ ಒಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಿದ್ದಿದರೆ ಅದು

ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವುದು (ಮೂಲ 1956ರ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ; ಅಳತೆಯ ಏಕಮಾನ ವರ್ಷಪಾದ; y ವರ್ಷಪಾದದ ಬಿಕರಿ, ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ). ಈ ಸಮೀಕರಣದ

$y = 1969.5 + 41.625x$

ಸಹಾಯದಿಂದ 1954ರಿಂದ ಹಿಡಿದು 1958ರ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ವರ್ಷ ಪಾದಗಳಿಗೂ ಆಗತಕ್ಕ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು 5ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 7ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷಪಾದದ ಮಾರಾಟದ ಮೊಬಲಗು ಮತ್ತು ಗಣಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ ಇವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು 8ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ (100 ರಿಂದ ಗುಣಿಸಿ) ತೋರಿಸಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 1, 2, 3, 4ನೆಯ ವರ್ಷಪಾದಗಳ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು 94.8, 77.2, 106.9 ಮತ್ತು 119.9 ಆಗುವುವು. ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತ 400 ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ 398.8 ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳನ್ನು ಸಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಮೊತ್ತ 400 ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು 95.0, 77.0, 107.2 ಮತ್ತು 120.4 ಆಗುವುವು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ದೊರೆವ ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಕುಣಿಕೆಬಂಧಗಳ ವಿಧಾನ (ಮೆಥಡ್‌ಆಫ್ ಲಿಂಕ್ ರಿಲೆಟಿವ್): ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಕುಣಿಕೆಬಂಧಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ವಿಧಾನವೊಂದಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಅವಧಿಯ ಅಥವಾ ಪರ್ವದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ ಬಂದ ಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ಕುಣಿಕೆಬಂಧ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಸೇಕಡಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ; ಅಂದರೆ ಲಬ್ಧವನ್ನು 100ರಿಂದ ಗುಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕುಣಿಕೆ ಬಂಧಗಳು ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಯ ಕ್ರಮಾಗತ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳಾಗಿರುವುವು. 5ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 9ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಣಿಕೆಬಂಧಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷಪಾದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಸ್ಥಾನ ಖಾಲಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಇಡೀ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ ಕುಣಿಕೆಬಂಧಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು, ಅಂದರೆ, ನಾಲ್ಕೇ ನಾಲ್ಕು ಇರುವುವು; ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಪಾದದ ಕುಣಿಕೆಬಂಧಗಳು 5 ಇರುವುವು. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷ, ಅಂದರೆ, 1953ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಕೊನೆಯ ಪಾದದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಈ ಖಾಲಿಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಕುಣಿಕೆ ಬಂಧದ ನಾಲ್ಕು ಬೆಲೆಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು m_1 ಎಂದು ಸೂಚಿಸೋಣ. ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡನೆಯ, ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳ ಕುಣಿಕೆ ಬಂಧಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ m_2, m_3, m_4 ಎಂದು ಸೂಚಿಸೋಣ. ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಯ ಸೂಚ್ಯಂಕವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಸರಪಣಿ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು.

$$c_1=100, c_2=c_1\, m_2/100, c_3=c_2, m_3/100, c_4=c_3\, m_4/100$$

ಈ cಗಳಿಗೆ ಸರಪಳಿ ಸಂಬಂಧಗಳೆಂದು (ಚೇನ್ ರಿಲೆಟಿವ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ $c_4\, m_1/100$ ಗುಣಲಬ್ಧವನ್ನು c_1 ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಇದರ ಬೆಲೆ 100 ಇರಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸರಪಳಿ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಇದರ ಬೆಲೆ 100 ಇರಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸರಪಳಿ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿ cಯ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಗುಣೋತ್ತರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಈ ಸಾಮ್ಯ ಸರಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ $(c_1/c_1)=r^3$ ಎಂದು ಬರೆದು r ನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ತರುವಾಯ c_2, c_3 , c_4ಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ r, r^2, r^3 ಗಳಿಂದ ಗುಣಿಸಬೇಕು. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ $c_1=107.8$ ಇರುವುದು (ಕೋಷ್ಟಕ 7).

ಕೋಷ್ಟಕ–7

ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಯ ಗಣನೆ: ಕುಣಿಕೆ ಬಂಧಗಳ ವಿಧಾನ

ವರ್ಷ ಪಾದ	**ಸರಾಸರಿ ಕುಣಿಕೆ ಸಂಬಂಧ**	**ಸರಪಳಿ ಸಂಬಂಧ**	**ತಿದ್ದಿದ ಸರಪಳಿ ಸಂಬಂಧ**	**ತಿದ್ದಿದ ಪಾರ್ವಣ ಸೂಚ್ಯಂಕ**
1	2	3	4	5
I	m_1 76.6	c_1 100.0	100.0	92.5
II	m_2 86.9	c_2 86.9	84.7	78.3
III	m_3 141.9	c_3 123.3	117.2	108.4
IV	m_4 114.5	c_4 140.8	130.5	120.8
ಮೊತ್ತ	419.9	$c_1$107.8	432.4	400.0

ಆದ್ದರಿಂದ $r^3=(c_1/c_1')$ = (100/107.8) = 0.9274 ; ಮತ್ತು $r=0.9752$, $r^2=0.9510$. ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ c_2, c_3, c_4 ಸರಪಳಿ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು 7ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 4ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಇವು ವಾಂಛಿತಸೂಚ್ಯಂಕಗಳ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಇವುಗಳ ಮೊತ್ತ 400 ಆಗುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಅಂತಿಮ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದ 5ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. 6ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 9ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳೊಡನೆ ಇವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಎರಡು ಬೆಲೆಗಳೂ ನಿಕಟವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಮಂದಟ್ಟಾಗುವುದು.

ವಾಣಿಜ್ಯ ಚಕ್ರಗಳು : ಕಾಲಸರಣಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ಘಟಕಾಂಗಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನದಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತವೆಂದೂ ಸರಣಿಯನ್ನು $y = T \times S \times C \times I$ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲಪ್ರವೃತ್ತಿ T ಮತ್ತು ಪಾರ್ವಣಚಲನೆ S ಇವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆ ಮೇರೆಗೆ T ಮತ್ತು Sಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ ಅವೇಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ $S \times C \times I$ ಘಟಕಗಳ ಸಂಪೃಕ್ತ ಬೆಲೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಭಾಗಿಸುವ ಪರಿಕರ್ಮಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕರಣ (ಡಿಟ್ರೆಂಡಿಂಗ್) ಎಂದು ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ದೊರೆತ ಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೃತ ಎಂದು ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು 8ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಕೋಷ್ಟಕ–8

ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಪಾರ್ವಣಕರಣ

ವರ್ಷ ಮತ್ತು ಪಾದ		**ಮೂಲ ಅವೇಕ್ಷಣೆ**	**ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ**	**ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀ ಕೃತ ಬೆಲೆ**	**ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀ ಕೃತ ವಿಪಾರ್ವಣ**	**12ಪಾದ ಸರಿ ಸರಾ ಮಧ್ಯಕೃತ**
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1954	I	1708	1576	1.08	1.17	
	II	1360	1617	0.84	1.07	
	III	1793	1659	1.08	1.01	
	IV	2048	1700	1.21	1.00	

ವರ್ಷ ಮತ್ತು ಪಾದ		**ಮೂಲ ಅವೇಕ್ಷಣೆ**	**ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಲೆ**	**ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೃತ ಬೆಲೆ**	**ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೃತ ವಿಪಾರ್ವಣ**	**12ಪಾದ ಸರಿ ಸರಾ ಮಧ್ಯಕೃತ**
1955	I	1539	1742	0.88	0.95	
	II	1242	1783	0.70	0.89	
	III	1761	1825	0.96	0.90	0.974
	IV	1980	1865	1.06	0.88	0.977
1956	I	1504	1907	0.79	0.85	0.985
	II	1320	1949	0.68	0.86	0.993
	III	2208	1990	1.11	1.04	0.999
	IV	2678	2032	1.32	1.09	1.002
1957	I	2174	2073	1.05	1.13	1.009
	II	1938	2115	0.92	1.17	1.018
	III	2590	2156	1.20	1.12	–
	IV	2832	2197	1.29	1.07	–
1958	I	2101	2239	0.94	1.02	–
	II	1663	2280	0.73	0.93	–
	III	2305	2322	0.99	0.93	–
	IV	2650	2363	1.12	0.93	–

ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೃತ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆಯಾ ವರ್ಷಪಾದದ ಪಾರ್ವಣ ಸೂಚ್ಯಂಕಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ಉಳಿಯುವುದು *C* ಮತ್ತು I ಇವುಗಳ ಸಂಪೃಕ್ತ ಬೆಲೆಗಳು. ಇವನ್ನು 8ನೆಯ ಕೋಷ್ಟಕದ 5ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ಅಥವಾ ಮಾಡುವ ಪರಿಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಪಾರ್ವಣಕರಣ (ಡೀ–ಸೀಸ಼ನಲೈಸಿಂಗ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವಣಚಲನೆಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ನಿರಸನ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಉಳಿವ ಬೆಲೆಗಳು ಕೇವಲ ವಾಣಿಜ್ಯಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಏಳು ಬೀಳುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒದಗುವ ಬೆಲೆಗಳಾಗುವುವು. ಈ ಅವಶಿಷ್ಟಸರಣಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಿಘಟನೆ ಮಾಡಿ *C*ಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ತಿಯಾದಂತಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಈ ಉಳಿಕೆ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸುಸಮ (ಸ್ಮೂತ್) ಮಾಡಲಾಗಿ ಕ್ರಮರಹಿತ ಮಾರ್ಪಾಡಿನ ಘಟಕಾಂಗ *I* ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗಿ ವಾಣಿಜ್ಯಚಕ್ರ *C* ಉಳಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಉಳಿಯುವ ಅಂಶವನ್ನೇ ವಾಣಿಜ್ಯಚಕ್ರ ಅಥವಾ ಚಕ್ರೀಯ ತೊನೆದಾಟ ಎಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಸರಣಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣದಲ್ಲಿ ಈ ಉಳಿಕೆಯಂಶವನ್ನು ಆಂದೋಲನ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಚಕ್ರೀಯ ಏರುಪೇರನ್ನು ಆಂದೋಲನದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪವೆಂದು ಭಾವಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಚಕ್ರೀಯ ತೊನೆದಾಟವನ್ನು ನಿಯಮಿತ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರ್ಯಾಸವಾಗಿ Iಯನ್ನು ಅನಿಯಮಿತ ಅಂಶ ಅಥವಾ ಯದೃಚ್ಛಾಂಶ (ರ‍್ಯಾಂಡಂ ಕಾಂಪೊನೆಂಟ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಸುಸುಮ ವಿಧಾನ (ಸ್ಮೂದಿಂಗ್): ಕಾಲಸರಣಿಯ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ *T* ಮತ್ತು *S* ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಿರಸನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ದೊರೆವ ಅವಶಿಷ್ಟ ಸರಣಿಯನ್ನು ಸುಸುಮ ಮಾಡಲು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಸರಾಸರಿ ತೆಗೆಯಬೇಕಾದ ಪದಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿಗಳ ಉಪಲಬ್ಧಶ್ರೇಣಿ ಹೆಚ್ಚು ನುಣುಪಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಉದ್ದ ವಾಣಿಜ್ಯಚಕ್ರದ ಅವಧಿಗೆ ಸಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಲಭಿಸುವ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆಗಳು ಸರಳರೇಖೀಯವಾಗಿರುವುವು.

ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೃತ ಮತ್ತು ವಿಪಾರ್ವಣಕೃತ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಚೌಕಳಿ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಅಂಕಿಸಿ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಎಳೆದರೆ ಒಂದು ಆಂದೋಲಿತರೇಖೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ 3). ಚಕ್ರದ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು 10 ಅಥವಾ 12 ಇರಬಹುದೆಂದು ಗ್ರಾಫಿನ ಪರೀಕ್ಷಣದಿಂದ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. 12 ಪಾದದ ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಮಧ್ಯಕೃತಮಾಡಿ 6ನೆಯ ನೀಟಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಸಂಚಾರಿ–ಸರಾಸರಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯೀಕರಿಸಿದ ವಿಧಾನವೊಂದಿದೆ. ಸಾಂತ ವಿಕಲನದ (ಫೈನೈಟ್ ಡಿಫರೆನ್ಸಸ್) ಸಮಾಕಲನ (ಸಮೇಷನ್) ವಿಧಾನದಿಂದಲೂ ಕಾಲಸರಣಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಅವಶಿಷ್ಟಸರಣಿಯನ್ನು ಸುಸಮ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲೂ ಸರಾಸರಿಯನ್ನೇ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ಅದರೆ ಎಲ್ಲ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೂ ಸಮಾನತೂಕ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ತೂಕಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು $y_1, y_2, y_3,$ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ, $\frac{1}{4}(y_1+2y_2+y_3)$ ಎಂಬ ಉತ್ಪನ್ನದ ಬೆಲೆಯನ್ನು y_2ಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. $\frac{1}{4}(y_1+2y_2+y_4)$ ಇದು y_3 ಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಬೆಲೆಯಾಗುವುದು. ಈ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ¼[1, 2, 1] ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಸಮಾಕಲನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ತೂಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಋಣಸಂಖ್ಯೆಯಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, (1/21) [–2, 3, 6, 7, 6, 3, –2] ಎಂಬ ಸರಳ ಸುಸಮ ಸಮಾಕಲನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 7 ಪದಗಳ ಸರಾಸರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯ ಬೇಕು. ಎರಡು ಪದಗಳ ತೂಕಗಳು ಋಣಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಸೂತ್ರದ ಮೇರೆಗೆ ಸುಸಮ ಮಾಡಲಾದ *y*ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು:

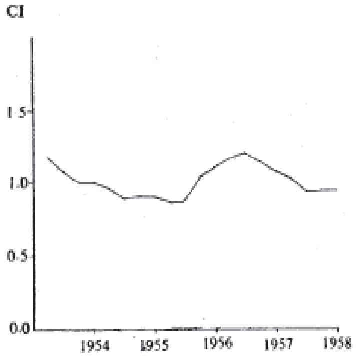

ಚಿತ್ರ 3 ನಿಷ್ಪ್ರವೃತ್ತೀಕೃತ ಮತ್ತು ವಿಪಾರ್ವಣಕೃತ ಮಾರಾಟದ ಬೆಲೆಗಳು

ಇದು y_4ಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಬೆಲೆಯಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿನ ಭಾಜಕ ತೂಕಗಳ ಬೀಜಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುವುದು.

ಅವಧಿಲೇಖಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (ಪೀರಿಯಡೋಗ್ರಾಂ ಅನಾಲಿಸಿಸ್): ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಆರ್ಥಿಕಕಾಲ ಚಕ್ರದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಮತ್ತೊಂದು ಬಲವತ್ತರವಾದ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಅವಧಿ ಲೇಖಾವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಧಾನ. ಚಕ್ರೀಯ ತೊನೆದಾಟವನ್ನು ಆವರ್ತ ಉತ್ಪನ್ನದ (ಪೀರಿಯಾಡಿಕ್ ಫಂಕ್ಷನ್) ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ C ಆವರ್ತ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಫ಼ೂರಿಯರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ

$$y_r = a + cos\frac{2\pi r}{T} + B\, sin\frac{2\pi r}{T}$$

ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ *r* ಸ್ವತಂತ್ರ, ಚರ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲಚರವಾಗಿದೆ. $r=1,2,3,....,n$ ಕಾಲಮಾನಗಳಲ್ಲಿ *y*ಯ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ $y_1, y_2, y_3, \dots, y_n$ ಇರುವುವು. *T* ಎಂಬುದು ಚಕ್ರದ ಆವರ್ತಾವಧಿ (ಪೀರಿಯಡ್ ಆಫ್ ದಿ ಸೈಕಲ್).

ಪ್ರೌಢಗಣಿತದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇರೆಗೆ $z^2=1$ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ *T* ಮೂಲಗಳು ಇವೆ; ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೊತ್ತ ಸೊನ್ನೆ. ಈ ಸಮೀಕರಣದ ಮೂಲಗಳನ್ನು

$$cos\frac{2\pi r}{T} + i\, sin\frac{2\pi r}{T},\ r = 1, 2, ..., T$$

ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ

$$\sum_{r=1}^{T}\left(cos\frac{2\pi r}{T} + i\, sin\frac{2\pi r}{T}\right) = 0$$

ಇದರ ನೈಜಭಾಗ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಭಾಗ ಇವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ 0ಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಲು,

$$\sum_{r=1}^{T} cos\frac{2\pi r}{T}\ 0 \text{ ಮತ್ತು } \sum_{r=1}^{T} sin\frac{2\pi r}{T} = 0$$ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ

$$\sum \begin{matrix} cos^2\frac{2\pi r}{T} = \frac{T}{2}, \sum sin^2\frac{2\pi r}{T} = \frac{T}{2} \\ \sum cos\frac{2\pi r}{T}\, sin\frac{2\pi r}{T} = 0 \end{matrix}$$

ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು, ಈ ಸಾಮ್ಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ *a, A* ಮತ್ತು *B* ಇವುಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ

$$a = \frac{1}{T}\sum y_r \quad A = \frac{2}{T}\sum y_r, \sin\frac{2\pi r}{T,}$$

$$B = \frac{2}{T}\sum y_r \cos\frac{2\pi r}{T}$$

ಫೂರಿಯರ್ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಈ ವಿಧದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಕ್ಕೆ *T*ಯ ಬೆಲೆ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು, ಆದರೆ ಇದರ ಬೆಲೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದೇ ನಾವು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪರ್ಯಂತ ಯತ್ನದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪರೀಕ್ಷಣ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು *T*ಗೆ ಕೊಟ್ಟು, *a, A* ಮತ್ತು *B*ಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು. $S^2=A^2+B^2$ಎಂದು ಬರೆದರೆ, *S*ಗೆ ಚಕ್ರದ ತೀವ್ರತೆ (ಇಂಟೆನ್ಸಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ಷಿತಿಜೀಯಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವರ್ತದ ಅವಧಿಯನ್ನೂ ಊರ್ಧ್ವಾಕ್ಷದಲ್ಲಿ S^2ದ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರೆದ ನಕ್ಷೆಗೆ ಅವಧಿಗ್ರಾಫ್ (ಪೀರಿಯಡೋಗ್ರಾಂ) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ವಾಸ್ತವಿಕ ಅವರ್ತ ಅವಧಿ ೩ಇದ್ದು, ಪರೀಕ್ಷಣ ಅವಧಿ μ ಇದ್ದರೆ, λ=μ ಇದ್ದಾಗ ಆರ್ಥಿಕಚಕ್ರದ ತೀವ್ರತೆ ಗರಿಷ್ಠತಮವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಾಫಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ S^2ದ ಗರಿಷ್ಠತಮ ಬೆಲೆಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದೇ ವಾಂಛಿತ ಆವರ್ತಾವಧಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ *A, B* ಮತ್ತು *a*ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿಟ್ಟಿದ್ದೇವಾದ್ದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಕ್ರದ ಪೂರ್ಣವಿವರಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ದಂತಾಯಿತು. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಷೂಸ್ಟರನ ಅವಧಿಲೇಖಾವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು.

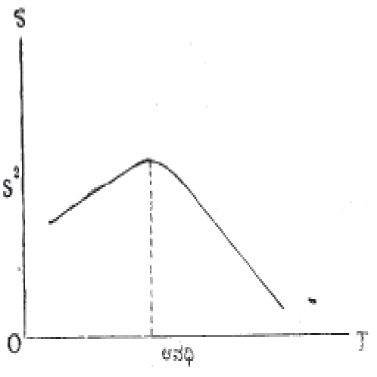

ಚಿತ್ರ 4

ದತ್ತ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ನೀಳ್ಗಾಲದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವಣ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ನಿರಸನ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಈಗ ಚಕ್ರೀಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿ ಕಳೆದುಹಾಕಿದರೆ ಉಳಿಯುವುದು ಅನಿಯಮಿತ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಅಥವಾ ಯದ್ವಾತದ್ವಾ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿ ಪಲ್ಲಟಗಳು. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಘಟಕಾಂಗಗಳನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕಾಲಸರಣಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. (ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಕಾಲಾಂಕ : ನರ, ಸ್ನಾಯುಗಳ ತೆರನ ಒಂದು ಅಂಗಾಂಶವನ್ನು ಚುರುಕೇಳಿಸಲು ಒಂದು ವಿದ್ಯುತ್ತು ಚೋದನೆಗೆ ಹಿಡಿಯುವ ಮಿಲಿಸೆಕೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವ ಕಾಲಾವಧಿ (ಕ್ರೊನಾಕ್ಸೀ). ಚೋದನೆಗೆ ಈಡಾದಷ್ಟೂ ಒಂದು ನರ ಇಲ್ಲವೇ ಸ್ನಾಯುವಿನ ಕಾಲಾಂಕ ಮೊಟಕಾಗಿರುವುದು. ಒಂದು ಊತಕದ ಮೂಲಕ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಹರಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಚೋದಿಸಬಲ್ಲ ತೀರ ನಿರ್ಬಲವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಶಕ್ತಿಗೆ ವಿದ್ಯುನ್ಮೂಲಬಲ (ರಿಯೊಬೇಸ್) ಎಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ನಿರ್ಬಲವಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಹೊತ್ತು ಹರಿಸಿದರೂ ಅಂಗಾಂಶವನ್ನು ಚೋದಿಸಲಾರದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲಾಂಕವನ್ನು ಅಳೆವಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಚೋದನೆಯ ಶಕ್ತಿ ವಿದ್ಯುನ್ಮೂಲಬಲದ ಎರಡರಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಚೋದನೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಊತಕದ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಗಣಿಸಲೇಬೇಕಾಗುವುದು. ಚೋದಿಸಲು ಬಳಸುವ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಶಕ್ತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ, ತುಸು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಳಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಚೋದಿಸುವ ಹೊತ್ತೂ ನೀಳವಾಗುವುದು. ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಉದ್ರಿಕ್ತಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಕಾಲಾಂಕಗಳಿಂದ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಎಲುಗಟ್ಟಿನ (ಸ್ಕೆಲಿಟಲ್) ಸ್ನಾಯುವಿನದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ನರತಂತುವಿನ ಕಾಲಾಂಕ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನರದ ಮೂಲಕ ಸಾಗುವ ಆವೇಗದ (ಇಂಪಲ್ಸ್) ವೇಗವನ್ನು ಮೊದಲು ಅಂದಾಜು ಹಾಕಿದವ ಹೆಲ್ಮ್‌ಹೋಲ್ಟ್ಸ್ (1850). ಕ್ರೊನಾಕ್ಸೀ (ಕಾಲಾಂಕ) ಹೆಸರಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಲೂಯಿ ಲಾಪಿಕ್ (1909). (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿ : ವೇತನಪಾವತಿಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೊಂದು (ಟೈಂ ವೇಜ್ ಸಿಸ್ಟಂ), ಉದ್ಯೋಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ ಕಾಲದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ವೇತನ ಪಾವತಿ ಮಾಡುಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ವೇತನ ಪಾವತಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ವೇತನ ದರವನ್ನು ಗಂಟೆಗೆ, ದಿನಕ್ಕೆ, ವಾರಕ್ಕೆ, ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಎಂದು, ಒಂದೊಂದು ಮಟ್ಟದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ದರವನ್ನು, ನಿಗದಿಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಿನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೋ ವಾರ, ಪಕ್ಷ ಅಥವಾ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲೋ ಉದ್ಯೋಗಿ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗದಾತರ ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ವೇತನವನ್ನು ಪಾವತಿ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿ. ಕೂಲಿಯ ಅವಧಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಕೂಡದೆಂದು 1936ರ ಭಾರತೀಯ ಕೂಲಿ ಪಾವತಿ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲಗಳುಂಟು. ಇದರ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಅನುಕೂಲವೆಂದರೆ ಸರಳತೆ. ಒಂದು ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಒಬ್ಬ ಉದ್ಯಮಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅಳತೆಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೇಕಾಯಿತು ಎಂಬುದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವೇತನ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯವಾದ್ದೆಂಬುದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಭಾವನೆ. ಮಾನವನ ದುಡಿಮೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ದಕ್ಷತೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಾರೋಗ್ಯ, ಆಕಸ್ಮಿಕ, ಆಯಾಸ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅವನ ಉತ್ಪಾದನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದುಂಟು. ಆಗಲೂ ಅವನ ಕೆಲಸದ ಕಾಲದ ಪ್ರಕಾರ ಕೂಲಿ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಭದ್ರತೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ಬರುವ ವರಮಾನ ಎಷ್ಟೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲಸಗಾರ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತನ್ನ ಖರ್ಚುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ. ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನದಿಂದ ಕೆಲಸದ ಗುಣಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು. ಕೆಲಸದ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವೇತನ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವಾಗ ಅವನು ಗುಣದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕೆಲಸದ ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕೂಲಿಯೂ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಭಯ ಇಲ್ಲ. ಬೇಗೆ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆತುರ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿ ಬಳಸಿ ಅದನ್ನು ಕೆಡಿಸುವ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಇದು ಉದ್ಯೋಗದಾತನಿಗೆ ಲಾಭಕರ. ಯಂತ್ರಸಲಕರಣೆಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಅವಶ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ನೇರವೂ ಸರಳವೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವುಂಟು. ಒಂದು ದರದ ವೇತನ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಮಿಕರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಸುವದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಚೌಕಾಸಿಗೂ ಇದು ಅನುಕೂಲಕರ. ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಕುಶಲ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸದಾ ಕಾಲವೂ ಕೈತುಂಬ ಕೆಲಸ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೆಲಸದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಿಮಾಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಳೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಂತ್ರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಬಿಡಲಿ, ಅದನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗುವಂತೆ, ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವರಿಗೆ ವೇತನ ಪಾವತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇಂಥವರಿಗೆ ವೇತನ ಪಾವತಿ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಇವರು ಕೆಲಸ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಕುಶಲರೂ ದಕ್ಷರೂ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದವರೂ ಆದ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಪದ್ಧತಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕರ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವರ ಕೆಲಸಗಳು ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಿತ ಪರಿಮಾಣಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸುವಂಥವಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟಮಾಪನಕ್ಕೊಳಪಡದ ಅಥವಾ ಎಣಿಸಲಾಗದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪಾವತಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕವಾದ್ದು. ಒಂದು ಕೆಲಸದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲಸಗಾರನ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವೇತನ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಾದರೆ ಅದು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಮಟ್ಟದ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ದರದಲ್ಲಿ ವೇತನ ನಿಗದಿ ಮಾಡುಬಹುದು. ಅದಕ್ಷತೆಯೇ ಆ ಮಟ್ಟದ ಕನಿಷ್ಠ ಸೀಮೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ಕೆಲಸಗಾರ ಆ ಮಟ್ಟದ ದರದಲ್ಲಿ ಕೂಲಿ ಪಡೆಯಲಾರ. ಆ ಮಟ್ಟದ ಗರಿಷ್ಠ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ದಕ್ಷತೆ ಉಳ್ಳವನು ವೇತನ ಬಡತಿಗೆ ಅರ್ಹ.

ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನದ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳೂ ಹಲವುಂಟು: ಒಂದೊಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೂ ಒಂದೇ ದರದಲ್ಲಿ ವೇತನ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗುವುದುಂಟು. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಿಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಿಗೂ ಒಂದೇ

ವೇತನ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಕ್ಕಿಂತ ಕೆಲಸದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕನ ಹಾಜರಿಯೇ ಮುಖ್ಯ-ಎಂಬ ಧೋರಣೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ವೇತನದ ದರ ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತೆಂದರೆ ಆ ದರವೇ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯತ್ನ ಅವಶ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಕೆಲಸಗಾರನ ದುಡಿಮೆಯ ದಕ್ಷತೆಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವ ಅಪಾಯವುಂಟು. ದಕ್ಷ-ಅದಕ್ಷರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ದರದ ವೇತನ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಷ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟ ಕಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೂಲಿ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿಗದಿಯಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆಂದು ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪಾವತಿಯಿಂದ ನಷ್ಟವಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಧಾನ ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ಕೆಲಸವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಬಹುದು. ಒಂದು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಆಲಸಿಗಳಾಗುವ ಅಪಾಯವುಂಟು. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಅವರ ಮೇಲೆ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ, ಅದರ ವಿಧಾನ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪದೇ ಪದೇ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಸೂಚನೆ ನೀಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ ದಕ್ಷರೂ ಆದವರ ಮೇಲೆ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸ ಆಗಿಯೇ ತೀರುವುದೆಂಬ ಭರವಸೆ ಇಲ್ಲವಾದಾಗ, ಕೆಲಸಗಾರರು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿಧಾನಮಾಡುವುದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಯಾವ ಉಪಾಯವೂ ಇಲ್ಲದಾಗ, ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಘಟ್ಟದ ವೆಚ್ಚ ಏರುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸಗಾರರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ತರತಮಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಮಾಲೀಕ-ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿರಸಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಮಿಕರಂತೆ ಉದ್ಯಮಿಗಳೂ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಿದೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳ ಗುಣವನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ಪಾದನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಬದಲಾಯಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವುದು ಸಹಜ. ಉತ್ಪಾದನಾ ಸುಗುಣವೇತನ ಪಡೆಯುವವರು ಆಗ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವೇತನಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವುದು ಸಹಜ. ಹೆಚ್ಚುವೇತನ ಕೊಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತಕರಾರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವೇತನ ಏರಿಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಒಪ್ಪಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮಧ್ಯೆ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ಕೆಲಸದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಕೆಲಸದ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಕ್ರಮಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾದ ಕೆಲಸದ ರಚನಾಕ್ರಮವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಕಾರ್ಮಿಕನ ಕೆಲಸದ ಹೊರೆ ಇಷ್ಟು ಎಂಬುದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ತಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೆಲಸದ ಹೊರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಲಸದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಶಿಸ್ತನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮೇಲೆ ಹೇರಿದರೂ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧ ಹದಗೆಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈಚೀಚೆಗೆ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕಾಲಾನುಗುಣವೇತನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ವೇತನ ಒಂದು ಗಂಟೆಗೆ ಇಷ್ಟು ಎಂದು ನಿಗದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕನಿಷ್ಠ ಮೇರೆಗೆ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದೆ. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ. 70 ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕಾಲಾನುಗಣವೇತನದವರು. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ: ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.60, ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಶೇ.40-50 ಮತ್ತು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶೇ.25.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನದ ಮೊತ್ತ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚದ ಪ್ರಧಾನ ಭಾಗವಾಗಿರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗಣ ವೇತನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಮಟ್ಟ ತೀರ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಗಾತ್ರವೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗುಣವೇತನ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಾರಿಗೆ ಬರಲು ತಾಂತ್ರಿಕ ಮಟ್ಟ ಮುಖ್ಯವಾದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಳೆಯುವ ಅನುಕೂಲತೆ ಮತ್ತಿತರ ಅಂಶಗಳು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಅಂಶಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಭಾರತದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯ ವೇತನ ಪಾವತಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೂಲುವ ಮತ್ತು ನೇಯುವ ಕಾರ್ಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಕೆಲಸಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣ ವೇತನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮೊದಮೊದಲು ಗಿರಣಿ ಮಾಲೀಕರು ಉಸ್ತುವಾರಿ ಖರ್ಚನ್ನು ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನಕಾರ್ಯವನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಮೇಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಪ್ರತಿ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಕಮಿಷನ್ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಮೇಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೂ ಇದೇ ರೀತಿ ವೇತನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದರು. ಮೇಸ್ತ್ರಿಗಳ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಈಗ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಟ್ಟೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣ ವೇತನವೇ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಾದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ರೈಲು, ವಿಮಾನ, ಹಡಗು, ಮೋಟಾರು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಗಾಜು, ಕಾಗದ, ಸಕ್ಕರೆ, ರಸಾಯನವಸ್ತು ಮುಂತಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಿರುವ ಕೆಲಸಗಳು ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಗುಣ ವೇತನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗುಣ ಇಲ್ಲವೆ ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣ ವೇತನದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಆಯಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನಳೆಯಲು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತಿತರ ಹೊಸ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಮೇಲಣ ಅಂಕಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಗಂಟೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ದಿನದ ಅಥವಾ ತಿಂಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಇದೆ. ಗಂಟೆಯ ಅವಧಿಯ ಮೇರೆಗೆ ವೇತನ ನಿಗದಿಯಾಗಿರುವುದು ವಿರಳ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೋಟಾರ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನ ಗಂಟೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಗದಿಯಾಗಿದ್ದು ತಿಂಗಳಿಗೊಂದಾವರ್ತಿ ಬಟವಾಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನವನ್ನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಹಲವು ವೇಳೆ ಉದ್ಯಮಿಗಳೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಹಲವು ತಜ್ಞರಿಂದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೇ ಭಾರತದ ಯೋಜನೆಗಳ ಸದ್ಯದ ಗುರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂಥ ಪ್ರೇರಣೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೋತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತನ್ನ ವೇತನ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನು ಗುಣವೇತನಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣವೇತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೂ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುವ ವೇತನ ಬೋರ್ಡುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣ ವೇತನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈಗೀಗ ಅನೇಕ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣ ವೇತನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಆದರೆ ಉತ್ಪನ್ನಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನೆದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಾದರೂ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುರಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬೋನಸ್ ಮುಂತಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅಧಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನದ ಜೊತೆಗೆ ಬೋನಸ್ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎ.ಬಿ.ಎ.)

ಕಾಲಾಹಂಡಿ : ಭಾರತದ ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಹಳೆಯ ಸಂಬಲ್‌ಪುರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನವಪಾರ ಉಪ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಆಗಿನ ಕಾಲಾಹಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು 1949ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 8365 ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,334,372 (2001).

ಕಾಲಾಹಂಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಡೀ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಭವಾನಿ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಜುನಗಡದವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕೊರಾಪುಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಇರುವ ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನ. ಗೋದಾವರಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಇಂದ್ರಾವತಿ, ಮಹಾನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ತೆಲ್-ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವಿದೆ. ಬತ್ತ, ಗೋದಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 3,028.

ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನವಪಾರದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳುಂಟು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಗ್ರಾಫೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ; ಅವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ರಾಯ್‍ಪುರ-ವಿಜಯನಗರದ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಕಾಲಾಹಂಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ ಭವಾನಿ ಪಟ್ನ 61,671 (2001). ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾರಾಜನ ಅರಮನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೇಲ್ಖಂಡಿ ಪುರಾತತ್ವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳ. ಗುಡಹಂಡಿಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಕಾಲದವೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಕೆಂಪು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾಲಿ : ಕೊಲಂಬಿಯದ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವ್ಯಾಲೆ ಡೆಲ್ ಕೌಕ ವಿಭಾಗದ ರಾಜಧಾನಿ. ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕೌಕ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1014 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೌಲಿ ನದಿಯ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದ ಉಪನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ರಯೋ ಕೌಲಿ ಈ ನಗರದ ನಡುವೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 250000 (2011). ನೀಗ್ರೋಗಳೂ ನೀಗ್ರೋ-ಕಾಕೇಷಿಯನ್ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಮ್ಯುಲಾಟೋ ಜನರೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಲಿ ನಗರ ಕೊಲಂಬಿಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಆಧುನಿಕತೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಕಾಲಿ ನಗರದ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ಕೃಷಿಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶ ಯೋಜನೆಯೊಂದು ರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿ ಕಾಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಪ್ರದೇಶವಾದ ಯುಂಬೋ ಇರುವುದು ಕಾಲಿಯ ಬಳಿ. ಕಾಲಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 161 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ತೀರದ ಬಂದರಾದ ಬ್ಯಾನಾವೆಂಟೂರಕ್ಕೂ ಕಾಲಿಗೂ ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಕೊಲಂಬಿಯದ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕಾಲಿಯ ಮೂಲಕ ಬ್ವಾನಾವೆಂಟೂರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪನಾಮಕ್ಕೂ ಎಕ್ವಡಾರಿನ ಕೀಟೊಗೂ ನಡುವೆ ಹಾರುವ ವಿಮಾನಗಳು ಕಾಲಿಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಲಿ ನಗರದ ಸ್ಥಾಪಕ (1536) ಸೆಬಾಸ್ಟಿಯನ್ ಡಿ ಬೆಲಾಲ್ಕಾಜಾರ್. ಆದರೆ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಇದು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕಾಕೇಂದ್ರ, ಅನೇಕ ವಿದೇಶಿ ಉತ್ಪಾದನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಶಾಖೆಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಕೌಕ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಬಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಂದ್ರ ಬೇಸಾಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧೋತ್ಪನ್ನ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಲಿಂಜರ್ : ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನೌಜಿನ ರಾಜರ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಚಾಂಡೆಲ ರಾಜ ಯಶೋವರ್ಮ ಕಾಲಿಂಜರ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಚಾಂಡೆಲರು ಕಾಲಿಂಜರ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಸರೋವರಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಘಸ್ನಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಕಾಲಿಂಜರ್ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ, 1023 ರಲ್ಲಿ ಚಾಂಡೆಲ ರಾಜ ಗಂಡನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಪ್ರಬಲವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿ 1203ರಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಗೆದ್ದು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ತರುವಾಯ ರಜಪೂತರ ವಶವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸೂರ್ ವಂಶದ ಷೇರ್ ಷಾ 1545ರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರೂ ಕದನದಲ್ಲಿ ಆತ ಮೃತನಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅದು ರಜಪೂತರ ವಶವಾಯಿತು. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹುಮಾಯೂನ್ ಕಾಲಿಂಜರದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನಾದರೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಕೊನೆಗೆ ರಜಪೂತರೊಡನೆ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. 1569ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರ್ ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನಾನಂತರ ಅದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿತ್ತು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಾಲಿನ್, ಹೈನ್‍ರೀಕ್ ಜೋಸೆಫ್ ಫಾನ್ : 1772-1811. ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ನಾಟಕಕಾರ, ಕವಿ. 1795ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ.

ಈತನ ನಾಟಕಗಳು, ಗೀತೆಗಳು ದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದುವು. ಪ್ರಾರಂಭದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಭಿಜಾತಸಾಹಿತ್ಯದ ಮನೋಧರ್ಮ. ಬರಬರುತ್ತ ಇವನ ಒಲವು ಜರ್ಮನ್ ರಮ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡೆ ತಿರುಗಿತು. ಇದನ್ನು ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕ ಕೊರಿಯಾಲಾನ್‍ನಲ್ಲಿ (1804) ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಮೇಳವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರ ಬೇಥೋವನ್ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನೆಪೋಲಿಯನನಿಂದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ರಮಣದ ಅಪಾಯವಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಗೀತಗಳನ್ನೂ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಲಿನ್ ರಚನೆಮಾಡಿದ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲಿನ್ಸ್, ಜಾನ್ : 1742-1808. ನಟ ಹಾಗೂ ಕವಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಬಾತ್ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಊರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ದರ್ಜಿಯ ಮಗನಾದ ಈತ ಕೆಲಕಾಲ ಹೆಂಗಸರ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಸ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. 1804ರಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಸಂಗ್ರಹವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಪಾಲ್‍ಗ್ರೇವ್‍ನ ಗೋಲ್ಡನ್ ಟ್ರೆಶರಿ ಎಂಬ ಪದ್ಯಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಈತನ ಪದ್ಯವೊಂದಿದೆ. ಲಂಡನ್, ಡಬ್ಲಿನ್ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ದುಃಖಾಂತ, ಸುಖಾಂತ ನಾಟಕಗಳಿಲ್ಲಿ ಮುದುಕರ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗರ ಪಾತ್ರಗಳವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಈತ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ತಾನೇ ರಚಿಸಿದ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಇಂಪಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಈತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಥೆ, ಸಂಗೀತ, ಅಭಿನಯಗಳ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರದಂತಿದ್ದ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಮನೋರಂಜನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನಾನಾ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈತ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. (ಟಿ.ಎ.ಎಸ್.)

ಕಾಲಿನ್ಸ್, ಮೈಕಲ್ : 1890-1922, ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಧುರೀಣ. ಕಾರ್ಕ್‍ನ ಕ್ಲೊನಾಕಿಲ್ಟಿಯದ ಹತ್ತಿರದ ಕಾರ್ಕ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರೈತ ಮನೆತನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. 1906-16ರ ವರೆಗೆ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಅಂಚೆಯ ಗುಮಾಸ್ತನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಕಾಲ ಸಲಹೆ ವಕೀಲನ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಐರಿಷ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ. ಆಗ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈತನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು 1917ರಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು. 1918ರಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್ ಕಾರ್ಕ್ ಲೋಕಸಭಾ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ಅನಂತರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಯ ನೇತಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ. ಪ್ರಮುಖವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಜೈಲು ಸೇರಿದ್ದಾಗ ಕಾಲಿನ್ಸ್ ಸಮರ್ಥ ಗೂಢಚಾರರೆನಿಸಿದ್ದ ಐರಿಷ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯವರ ನಾಯಕನಾಗಿ ದೇಶದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಗೃಹಖಾತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸುದ್ದಿಗಳು ಪಡೆದು ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಕಾಲಿನ್ಸನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಜಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಲಿಂಕನ್ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ನಾಯಕ ಎಮನ್ ಡ ವಲೆರನ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಈತ ಕಾರಣನಾದ. ಈ ವರ್ತನೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಪಾಗಿಸಿತು. ಕಾಲಿನ್ಸನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ 10,000 ಪೌಂಡುಗಳ ಬಹುಮಾನ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಘೋಷಿಸಿತು. ಆದರೂ ಈತ ಡಬ್ಲಿನ್ನಿನ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೈಕಲ್ ಮೇಲೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ.

ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಎಮನ್ ಡ ವಲೆರ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದ. ಆಗ ಕಾಲಿನ್ಸ್ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿದ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ವಲೆರನ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಕಾಲಿನ್ಸ್ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಉಗ್ರಗಾಮಿಗಳು ಕಾಲಿನ್ಸ್‍ನ ಈ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಒಳಯುದ್ಧ ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1922ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲಿನ್ಸ್‍ನನ್ನು ಉಗ್ರಪಕ್ಷದ ಶತ್ರುವರ್ಗದವರು ಸ್ಕಿಬೆರೀನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಕ್ ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಕಾದಿದ್ದು ಗುಂಡಿಕ್ಕಿ ಕೊಂದರು. *

ಕಾಲಿನ್ಸ್, ವಿಲಿಯಂ : 1721-59. ಆಂಗ್ಲ ಕವಿ. ವಿಂಚೆಸ್ಟರ್, ಆಕ್ಸ್‍ಫರ್ಡ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿ ಲೇಖಕನಾಗಿ ಜೀವನ ಮಾಡಲು ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದು ಜಾನ್‍ಸನ್ ಮತ್ತು ಥಾಮ್ಸನ್ನರ ಸ್ನೇಹ ಗಳಿಸಿದ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಯಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಆಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಎಕ್ಲಾಗ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೊತ್ತಗೆ ಈತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೆ ಪ್ರಚುರಗೊಂಡಿತು. ಇದು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಲಿನ್ಸ್ ಬರೆದದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಬರೆದುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಗಾಥಗಳಿಂದ ಇವನ ಹೆಸರು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದೆ. ಟು ಈವಿನಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಡರ್ಜ್ ಇನ್ ಸಿಂಬೆಲೈನ್ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಗಾಥಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾದುವು. ಈತನ ಮರಣಾನಂತರ ಅಚ್ಚುಕಂಡ ಓಡ್ ಆನ್ ದಿ ಪಾಪ್ಯುಲರ್ ಸೂಪರ್‌ಸ್ಟಿಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಹೈಲೆಂಡ್ ಎಂಬ

ಪ್ರಗಾಥವಂತೂ ಅನಂತರ ಬಂದ ರಮ್ಯಯುಗದ ಮುನ್ಸೂಚಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರ ಮತ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಕವಿ ಬದುಕಿದ್ದಂದು

ಅವನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಖ್ಯಾತಿ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ದಿ ಬೆಲ್ ಆಫ್ ಆರೇಗಾನ್ ಎಂಬ ಇವನ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಕವನವೊಂದು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಅಸಾಧಾರಣ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಕೋಮಲತೆ ಇವನ ಕಾವ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಾಲಿನ್ಸನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಖೇದದ ಧ್ವನಿಯೊಂದು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ತನ್ನ ಪ್ರಗಾಥಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಚಿಂತೆ ಕವಿಯ ತಲೆ ಸೇರಿ ಅವನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು (1753). ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಕವಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಹೋದ. ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕಾಯಿಲೆ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡಿತು. ಬುದ್ಧಿ ಮುಂಕಾಯಿತು. ಈತ ಹೇಗೆ ಅನಾಮಿಕನಾಗಿ ಸತ್ತನೆಂದರೆ ಅಂದು ಯಾವ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಇವನ ಮರಣವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಂತೆ.

ಕಾಲಿನ್ಸನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ, 'ಪರ್ಸಾನಿಫಿಕೇಷನ್', ಅಮೂರ್ತತೆಗಳು, ಉಪದೇಶಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇವು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವು 'ನಿಯೊಕ್ಲ್ಯಾಸಿಕ್' ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗದ ಪ್ರೀತಿ, ನಿಗೂಢತೆಯ ಅರಿವು ಇವು ಮುಂದಿನ ಕಾವ್ಯದ ಸೂಚನೆಗಳು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಾಲಿನ್ಸ್, ವಿಲಿಯಂ ವಿಲ್ಕಿ : 1824–89. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನ ಮಗ, ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆದು

ಅನಂತರ 1851ರಲ್ಲಿ ವಕೀಲನಾದ. 1848ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಜೀವನಚರಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದ. 1850ರಲ್ಲಿ ಆಂಟೊನಿನಾ ಎಂಬ ಮೊದಲ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. 1851ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್‌ನ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿ ಆತನ ಅನೇಕ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಂಡ. ದಿ ವುಮನ್ ಇನ್ ವೈಟ್ ನಿಗೂಢತೆಯ ಕಾದಂಬರಿ (1860) ಮತ್ತು ದಿ ಮೂನ್‌ಸ್ಟೋನ್ (1868) ಉತ್ತಮ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿ. ಹೈಡ್ ಅಂಡ್ ಸೀಕ್ (1854), ನೋ ನೇಮ್ (1862), ಅರ್ಮಡೇಲ್ (1866) ಇವು ಈತನ ಇತರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು.

ಕಾಲಿನ್ಸ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಜನಕ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವನ ದಿ ಮೂನ್ ಸ್ಟೋನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿ, ಇದನ್ನು ಟಿ.ಎಸ್. ಎಲಿಯಟ್ 'ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಅತಿ ದೀರ್ಘವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದದ್ದು' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ. ಕಾಲಿನ್ಸ್ ಕಥಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿವರಕ್ಕೂ ಗಮನಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಲ್ಟರ್ ಆ್ಯಲೆನ್ ಎನ್ನುವ ವಿಮರ್ಶಕ, ಇವನು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕಥಾವಸ್ತು ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಗಳು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಲಿಬಂಗನ್ : ವಾಯವ್ಯ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಶ್ರೀಗಂಗಾನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಘಗ್ಗರ್ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಕ್ತನ ನೆಲೆ. ಹರಪ್ಪದ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ 192 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಘಗ್ಗರ್ ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವೆಂದೆನಿಸಿದ್ದ ಸರಸ್ವತಿ ನದಿಯೇ ಇರಬಹುದೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆ. ಈಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಥಾರ್ ಮರುಭೂಮಿಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದೋ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೀರು ಬರುತ್ತದೆ. 1961–62ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಇಲಾಖೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನದಿಂದಾಗಿ ಹರಪ್ಪ ನಾಗರಿಕತೆಯ, ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಗೋಚರವಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಗ್‌ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 280×180 ಚ.ಮೀ ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಟೆಗೋಡೆಗಳಿದ್ದುವು. ಒಳಗಿದ್ದ ಮನೆಗಳೆಲ್ಲ ಹಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳೂ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನಾವಿನ್ಯಾಸವೂ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ರೀತಿಯವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಕೂಡ ಹರಪ್ಪದವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರದವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವು ಈ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಅಗೇಟ್, ಚಾಲ್ಸೆಡನಿ ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಲುಗಳ ಚಿಕ್ಕ ತೆಳು ಚಕ್ಕೆಯ ಚಾಕುಗಳು, ಶಂಖದ ಬಳೆಗಳು, ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಆಟದ ಗಾಡಿಯ ಚಕ್ರಗಳು, ಗೂಳಿಯ ಬೊಂಬೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಳೆಗಳು, ತಾಮ್ರದ ಕೊಡಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಬಳೆಗಳು, ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಕಲೆ–ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2500ಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2300ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭೂಕಂಪದಿಂದ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಅನತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರು ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿದ್ದುವು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ 40 ಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕೆಳಪಟ್ಟಣ. ಕೋಟೆ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಾಗ್ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಿದ್ದ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸಮಾಂತರಚತುರ್ಭುಜವಾಗಿದ್ದ (ಪ್ಯಾರಲೆಲೋಗ್ರಾಮ್) ಕೋಟೆಗೋಡೆ 3–7 ಮೀ ದಪ್ಪವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಬುರುಜುಗಳೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಒಳಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿದ ಗೋಡೆಯೊಂದರಿಂದ ಸುಮಾರು ಸಮವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ವಜ್ರಾಕಾರದ (ರಾಂಬಾಯಿಡ್) ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಆರು ಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾವಿ, ಅಗ್ನಿಕುಂಡ ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಗೋಡೆಯುಳ್ಳ ತೊಟ್ಟಿ, ತೊಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ದನದ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಯ ಕೊಂಬುಗಳಿದ್ದುವು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಲಾಗಿ ಆಯ ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರದ ಏಳು ಅಗ್ನಿಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೂದಿ ಇದ್ದಲು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಣ್ಣಿನ ಫಲಕಗಳು ದೊರೆಕಿವೆ. ಈ ಕುಂಡಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಯಾವುದೋ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಯಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳವೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕುಂಡಗಳು ಕೆಳನಗರದ ಅನೇಕ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾದ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಕೋಟೆಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳಿದ್ದುವು. ಇವು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರ ಗೃಹಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಕೆಳನಗರದ ಅಗಲ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 230ಮೀ. ಇದರ ಉದ್ದ ಇನ್ನೂ ನಿಖರವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಪೌಳಿ ಗೋಡೆಯಿತ್ತು. ಪೇಟೆಯ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಸಮಕೋನದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿದ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆಗಳಿಂದ ಚದುರಂಗದ ಹಾಸಿನಂತೆ ಹಲವು ಚೌಕಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಒಂದೊಂದು ಚೌಕದಲ್ಲೂ ಹಲವುಮನೆಗಳೂ ನಡುವೆ ಅನೇಕ ಉಪಬೀದಿಗಳೂ ಇದ್ದು ಒಟ್ಟು ನಗರದ ವಿನ್ಯಾಸ ಸುಂದರವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಾದಿಗಳ ಅಗಲ 1.80 ಮೀ ಅಥವಾ ಅದರ ಗುಣಕಗಳು ಹರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ, ಇಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ಮೋರಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಆದರೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದ ಬಚ್ಚಲುಗಳಿಂದ ಕೊಳೆಚೆ ನೀರೆಲ್ಲ ಮನೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಭಾಂಡಗಳಿಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮನೆಗಳು ಆಯಾಕಾರದವು. ಅವು ಕನಿಷ್ಠ ಎರಡು ಬೀದಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ದೊಡ್ಡ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಮಹಡಿಗಳೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಮನೆಯ ಮಧ್ಯದ ಅಂಗಳದ ಸುತ್ತ ಮೂರುಕಡೆ ಆರು ಅಥವಾ ಏಳು ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಬಾವಿಯೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಉಪಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿತ್ತು. ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಗಿಲಾವು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವೆಡೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸಿದ್ದ ಚಿತ್ರಿತ ಹಂಚುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾದ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಮಡಕೆಗಳು, ಚರ್ಟ್‌ಕಲ್ಲಿನ ಚಕ್ಕೆ, ಚಾಕುಗಳು, ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಮಣಿಗಳು, ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಆಟದ ಗಾಡಿಗಳು, ಹಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಬೊಂಬೆಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಚೌಕಕಾರದ ತೂಕದ ಬಟ್ಟುಗಳು, ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಲಿಪಿಯಿರುವ ಸುಂದರ ಶಿಲಾಮುದ್ರೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇಲ್ಲೂ ದೊರಕಿವೆ.

ಕೋಟೆಯಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 300 ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಶ್ಮಶಾನವಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಸಮಾಧಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ತೋಡಿದ ಉದ್ದವಾದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹೆಣದ ತಲೆ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವಂತೆ ಇದ್ದು, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಮಡಕೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇನ್ನೆರಡು ರೀತಿಯ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ ಅವಶೇಷಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ದುಂಡು ಅಥವಾ ಅಂಡಾಕಾರದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಭಾಂಡವನ್ನಿಟ್ಟು ಸುತ್ತಲೂ ಸಣ್ಣ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ರೀತಿ. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಗಳಷ್ಟನ್ನೇ ಮೇಲಿನ ರೀತಿಯ ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಪೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಮಡಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತರಿಗಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಆಹಾರ-ಪಾನೀಯಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಕಾಲಿಬಂಗನ್ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಟ್ಟಣ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2300ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 1800ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಶಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಮೀಪದ ನದಿ ಬತ್ತುತ್ತ ಬಂದು, ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನಗರದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಬೇರೆಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾಲಿಯ ಮರ್ದನ ಕೃಷ್ಣ : ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಒಂದು ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪ

ಕಾಲಿಯ : ರಮಣಕ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಸರ್ಪ. ಕದ್ರೂ ಕಶ್ಯಪರ ಮಗ. ಗರುಡ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸರದಿಯಂತೆ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡಲು ಸರ್ಪಗಳು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಕಾಲಿಯ ತನ್ನ ಸರದಿ ಬಂದಾಗ ಗರುಡನಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಕಾಳಿಂದೀ ಮಡುವಿನ ಹತ್ತಿರ ಗರುಡ ಸುಳಿದರೆ ಅವನ ತಲೆ ಒಡೆಯುವುದೆಂದು ಸೌಭರಿ ಮುನಿಯಶಾಪ ವಿದ್ದುದನ್ನು ಅರಿತ ಕಾಲಿಯ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ಆ ಮಡು ಸೇರಿದ. ಸರ್ಪನ ವಿಷಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಆ ಮಡುವೆಲ್ಲ ವಿಷಮಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜಲಚರಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಯತೊಡಗಿದವು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಬಲರಾಮಕೃಷ್ಣರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಕೃಷ್ಣ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಸರ್ಪದ ಬಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅದರ ಹೆಡೆಯನ್ನು ತುಳಿಯತೊಡಗಿದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಯನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ನಾಗಕನ್ಯೆಯರು ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಪತಿಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಲಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ ಅವರಿಗೆ ಅಭಯವಿತ್ತು ಕಾಲಿಯನಿಗಿದ್ದ ಗರುಡ ಭಯ ತಪ್ಪಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರ : ದನ, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಜ್ವರದೋಪಾದಿಯ ತೀವ್ರ ಬೇನೆ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ, ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೆಚ್ಚಲಿನ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ, ಮೊಲೆತೊಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಸಿಡಿಯುವುದು ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಬೇನೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ, ಏಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಕಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಸಸ್ಯಹಾರಿಗಳಾದ ಜಿಂಕೆ, ಸಾರಂಗ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಇದು ಬರುತ್ತದೆ. ವಯಸ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ಬೇನೆಗೆ ತುರ್ತಾಗಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣಕರುಗಳು, ಆಡು, ಹಂದಿ, ಕುರಿಮರಿಗಳು-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಉಲ್ಬಣರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ವೈರಸ್‌ಗಳು (ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು ಜೀವಿಗಳು) ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಕ. ಕ್ರಿಮಿಯ ಗಾತ್ರ ಒಂದು ಇಂಚಿನ 25ದಶಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇದರಲ್ಲಿ 7 ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಜಾತಿಯಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಉಪಜಾತಿಗಳಿವೆ. O, A, C ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವೈರಸುಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಏಷ್ಯ, ಸ್ಯಾಟ್/1, ಸ್ಯಾಟ್/2 ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಟ್/ 3 ಎಂಬ ವೈರಸುಗಳು ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವೈರಸುಗಳಿಂದಲೂ ಬರುವ ರೋಗ ಚಿಹ್ನೆ ಒಂದೇ. ಆದರೆ ಸೋಂಕು ತಡೆಕ್ರಮಗಳು ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಬೇರೆ. ಒಂದು ಜಾತಿಯ ವೈರಸಿನಿಂದ ಜ್ವರ ಬಂದಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಜ್ವರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಬಾಯಿ, ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ತೋರಿರುವ ಗುಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಕಾರಕ ವೈರಸ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಒಡೆದು ಕೀವು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವೈರಸ್‌ಗಳು ಪ್ರಸರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಗುಳ್ಳೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊಲ್ಲಿನಲ್ಲೂ ವೈರಸ್ ಇರುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ಜೊಲ್ಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೂತ್ರ, ಸಗಣಿ, ಕಾಲಿನಿಂದ ಸೋರಿದ ಕೀವು ಸಹ ರೋಗ ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಕಗಳು. ರೋಗ ತಗುಲಿದ ಪ್ರಾಣಿಯೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕಗೊಂಡ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ವೈರಸ್ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿ ರೋಗ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ನೀರಿನ ಖಾನೆ, ಗೋದಣಿಗೆ, ಕೊಯ್ದು ಒಣಗಿಸಿದ ಹುಲ್ಲು, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಹಾಲಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಚರ್ಮ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, ದೊಡ್ಡಿ, ದನಕೂಡುವ ರೈಲುಗಾಡಿ, ದನಕಾಯುವವರು ಮತ್ತು ಅವರ ಬಟ್ಟೆಗಳು-ಇವೆಲ್ಲವೂ ರೋಗಾಣುಗಳು ಹರಡಲು ಸಹಾಯಕಗಳು. ರೋಗಬಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡುವ ಜನ ಸಾಕಷ್ಟು ಜಾಗರೂಕತೆ ವಹಿಸಿ, ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಸೋಂಕು ಕಳೆಯುವಂತೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ರೋಗ ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಬಹುದು. ಪಿತ್ತಕೋಶ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಕೋಶದಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಈ ವೈರಸ್ ಶೀತಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ 4-5 ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕಬಲ್ಲದು. ವೈರಸ್ ಸೋಂಕು ಆದಮೇಲೆ ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆ ಕಾಣಲು 1-15 ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿ ಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 2-6 ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಆಹಾರದಮೂಲಕ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಗಾಯದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣಿ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮತ್ತು ಗುಳ್ಳೆಗಳು: ಸೋಂಕು ತಗುಲಿದ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಮಂಕು ಬಡಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಆಹಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತದೆ. 104^0-105^0 ಫ್ಯಾ. ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿನಲ್ಲೂ ಬಾಯಿಯಲ್ಲೂ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಅದು ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜೊಲ್ಲುವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬಾಯಿಯಿಂದ ದಾರದಂತೆ ಇಳಿಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಚಾಚುತ್ತದೆ. ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಹೊಪ್ಪಳೆಯಾಗಿ ಒಡೆದು ಗಾಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹುಣ್ಣುಗಳು ಕೆನ್ನೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆ ಮೇಲೆ ವಸಡಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟುಗಾಗುತ್ತವೆ. ಒಡೆದ ಗಾಯದಿಂದ ಹುಲುಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಕೀವು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೆರಡು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಳ್ಳೆಗಳ ನೋವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನಲಾರವು. ದ್ರವ ಅಥವಾ ಮೆದು ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮೊದಲು ಕಾಣ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅದಾದ 4-5 ದಿವಸಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಏಳುತ್ತವೆ. ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಪ್ಪಳೆಗಳು ಉಗುರಿನ ಮಧ್ಯೆ ಗೊರಸು ಚರ್ಮ ಸಂಧಿಸುವೆಡೆ ತಲೆದೋರುವುವು. ದನ ಕುಂಟುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಲನ್ನು ಆಗಾಗ ಝಾಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುರಿ, ಹಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಗಿಂತ, ಕಾಲಿನ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆಗಳೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹಸು, ಹೆಣ್ಣುಕುರಿ, ಹೆಣ್ಣುಹಂದಿ ಮುಂತಾದ ಕರೆಯುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮೊಲೆತೊಟ್ಟಿನ ಕೆಚ್ಚಲು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಒಣಗಿದರೂ ರೋಗ ಪೂರ್ಣ ಶಮನವಾಗಲು 2-3 ವಾರಗಳೇ ಬೇಕು. ಮಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ದನಗಳ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ 1-1½ ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ರೋಗ ಉಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ವಯಸ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಸಾವು ಶೇ.1-5ರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಕುಂಟು, ಹಾಲು ಕ್ಷೀಣಿಸುವುದು, ಚರ್ಮ ಒರಟಾಗುವುದು, ಮಂಕು ಕವಿಯುವಿಕೆ, ಗೊರಸು ಮೆತವಾಗುವುದು ಮುಂತಾದ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ನಷ್ಟ ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರದಿಂದ ದನ ಉಳಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಜಾತಿಯ ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಸೋಂಕಿನೆದುರು ನಿರೋಧಶಕ್ತಿ ಏನೂ ಇರಲಾರದು. ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ಸೋಂಕು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಲಸಿಕೆಗಳು ಇವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಸೋಂಕು ತಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿ ಕೇವಲ ಆರೇ ತಿಂಗಳು. ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರಿಟನ್, ಕೆನಡ, ನಾರ್ವೆ, ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿರುವುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲೀಕರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕೊಟ್ಟು ಸೋಂಕು ತಗುಲಿದ ದನಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ರೋಗ ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೇರ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿಸಿ ರೋಗ ಹರಡುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ಕಾನೂನು ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರ ಸೇರಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಈ ಜ್ವರದ ಉಪದ್ರವವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಡೆದು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ರೋಗವಿರುವ ದೇಶಗಳಿಂದ ದನ, ಕುರಿ, ಹಂದಿ ಇವುಗಳ ಆಮದು ನಿಷಿದ್ಧ. ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರ ವ್ಯಾಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮತ್ತು ಜೀವಿ ವಿರೋಧನ ಔಷಧಿಗಳು ಉಪಸೋಂಕುಗಳಿಂದ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲಷ್ಟೇ ಸಹಕಾರಿ. ಬಾಯಿ

ತೊಳೆಯುವ ಪೂತಿನಾಶಕ ದ್ರವಗಳಿಂದ, ಇಲ್ಲವೇ ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂಥ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಬಹುದು.

ದನ, ಹಂದಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ವಿಸಿಕ್ಯುಲರ್ ಸ್ಟೊಮೆಟಿಸ್ ಎಂಬ ಬಾಯಿ ಹುಣ್ಣು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಲು, ಬಾಯಿಜ್ವರದ ಹಾಗೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಕುದುರೆಗಳಿಗೂ ಈ ರೋಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ರೋಗ ಅಷ್ಟು ಹರಡುವುದಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡರೋಗ ಬಂದಾಗ ದನಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗುಳ್ಳೆಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ಗುಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡರೋಗದ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಸಣ್ಣಗಿರುತ್ತವೆ. ಒತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೊಲ್ಲು ಉದ್ದವಾಗಿ ದಾರದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಗ್ರ ನೆಗಡಿ ಜ್ವರದ ಕೆಲಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಎಂದು ತಪ್ಪು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಉಗ್ರ ನೆಗಡಿಜ್ವರ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಂದೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮೂಗಿನಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಎಂ.ಒ.)

ಕಾಲೇಜು : ಕೊಲೀಜಿಯಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಪದ. ರೋಮನ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಕೊಲೀಜಿಯಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈಗ ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಮಧ್ಯ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಘಟಿತ ಸಂಸ್ಥೆ; ರಾಜ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪರಿಗಣಿತವಾಗುವ ಚುನಾವಣೆಯ ಒಂದು ಸೀಮಿತ ಕ್ಷೇತ್ರ (ಎಲೆಕ್ಟೊರಲ್ ಕಾಲೇಜು); ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಮಂಡಲಿ; ಉನ್ನತ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಗಳ ಸಂಘ–ಹೀಗೆ ಈ ಪದ ಅನೇಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕೊನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈಚೆಗೆ ಈ ಪದವನ್ನು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸೆಕೆಂಡರಿ ಹಂತಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಈಟನ್ ಮತ್ತು ವಿಂಚೆಸ್ಟರ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಹಂತದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು (ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಕೂಲ್ಸ್) ಈಟನ್ ಕಾಲೇಜು, ವಿಂಚೆಸ್ಟರ್ ಕಾಲೇಜು ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪದವಿ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಒಂದು ಘಟಕಕ್ಕೂ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣದ, ಆದರೆ ಪದವಿಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗೂ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲೇಜು ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಪದವಿಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಘಟಕ (ಕಾನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಯೆಂಟ್ ಕಾಲೇಜು) ಅಥವಾ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿರುವ (ಅಫಿಲಿಯೇಟೆಡ್) ಉನ್ನತ ಕಲೆ ಅಥವಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದ 3–4 ವರ್ಷಕಾಲದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಜೊತೆಗೆ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಹಂತದ ಅನಂತರದ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಶಿಕ್ಷಣ, ವ್ಯವಸಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ–ಇತ್ಯಾದಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಬಳಸುವುದಂಟು. ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಈ ಹೆಸರಿನ ಬಳಕೆಯುಂಟು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಅವಕ್ಕಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ದೇಶದ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಕೆ.)

ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ : ಉನ್ನತ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ (ಹೈಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಸ್ಕೂಲ್) ಅನಂತರದ ಶಿಕ್ಷಣ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಚೆಗೆ ಆ ಮಟ್ಟದ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ; ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಥಮ ಪದವಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಇದರ ಮೊದಲ ಹಂತ; ಇದರ ಎರಡನೆಯ ಹಂತವೇ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ (ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ); ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದೂ ಉಂಟು; ಸ್ವಯಮಾಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣವಿದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ 18ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದುವರೆಗೆ 5 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ 11–12 ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 16–18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಲೇಜು ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು. ಆ ಶಿಕ್ಷಣ 6–8 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯ ವರೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ಈ ಕಾಲವಧಿ ಒಪ್ಪುವಂತೆಯೇ ಇರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ: ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಥವಾ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶವೇ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಆಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯ, ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಸಂವರ್ಧನ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಥಮ ಪದವಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯೆರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳು ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಂತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಇದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂವರ್ಧನಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವೇಶ ನಿಯಮಗಳು: ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರವೇಶನಿಯಮಗಳು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಿಯಮಗಳು ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಯುರೋಪು, ಇಂಗ್ಲೆಂಡು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟು ವೈಪರೀತ್ಯ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೊಬ್ಬ 11–12 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಆಗಲೆ ಶಾಲಾಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಮಾತೃಭಾಷೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆ, ಗಣಿತ, ಸಮಾಜಪಾಠ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆಯ್ದ ವಿಷಯ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿದ್ದು ಅಂಗೀಕೃತ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಥವಾ ಪ್ರಿ–ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಅಥವಾ ಇಂಟರ್‌ಮಿಡಿಯೆಟ್ ಪರೀಕ್ಷಾ ಮಂಡಲಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಿ–ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಅಥವಾ ಹೈಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ 18 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಆತ ಕಾಲೇಜಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವನೆಂದು ನಿರ್ಧರವಾದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವುದುಂಟು.

ಶಿಕ್ಷಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳಂತೆ ಇತರ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲಾಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕನಿಷ್ಠ ಶೇಕಡಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರಬಹುದು. ಉದಾ: ಕೆಲವು ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಶೇ. 45 ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರವೇಶನಿಯಮ ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು, ಕೆಲವು ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಉದಾ: ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ, ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ, ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಿಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ಇತರ ಕೆಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಗುಣಶೀಲಗಳಿಗೂ ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದುಂಟು: ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಗುಣ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಆಟಪಾಠಗಳಲ್ಲೂ ತಳೆದಿರುವ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಯೋಗ್ಯತಾಪತ್ರವನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲಾಪರೀಕ್ಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪಡೆಯುವ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ಅವರ ಅಭಿರುಚಿ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ದೈಹಿಕ ಸ್ವರೂಪ, ಸಂವೇಗ ಜೀವನ (ಭಾವಜೀವನ) ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿ ಪರೀಕ್ಷಣ (ಆಪ್ಟಿಟ್ಯೂಡ್ ಟೆಸ್ಟ್), ಬುದ್ಧಿ ಪರೀಕ್ಷಣ, ಆಸಕ್ತಿ ಪರೀಕ್ಷಣ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪರೀಕ್ಷಣ–ಇತ್ಯಾದಿ ಅಳತೆಯ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬರತಕ್ಕವರ ಸಂಖ್ಯೆ 8–10 ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೈಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ, ಪ್ರಿ–ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಅಥವಾ ಇಂಟರ್‌ಮಿಡಿಯಟ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಅಂಕಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಆಧಾರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯದವರನ್ನು ಅಧಿಕ ತಲೆಗಂದಾಯ ವಸೂಲು ಮಾಡಿ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶ ಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಗಿರಿಜನ ಹರಿಜನರಿಗಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸಡಿಲ ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು.

ಅಮೆರಿಕ, ಭಾರತ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಹಂತದ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಿ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದರೂ ಅದು ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣವಲ್ಲ; ಅದು ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ. ಇದು ತನಕ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಮೊದಲ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗೂ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಸೇರಿತ್ತು. ಈಗ ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಿ–ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಬೋರ್ಡ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಲೇಜುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ: ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಮಾನವಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಕಾಲೇಜು, ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜು, ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲೇಜು, ಲಲಿತ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು, ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳೇ ಬೇರೆ; ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳೇ ಬೇರೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕಾಲೇಜುಗಳೇ ಬೇರೆ; ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳೇ ಬೇರೆ. ವೈದ್ಯ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೀಯುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯವಾಗಿದ್ದು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ.

ಆಡಳಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಂಗಿಕ (ಕಾನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಯೆಂಟ್) ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಸರ್ಕಾರದ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಂಗೀಕೃತ (ಅಫಿಲಿಯೇಟೆಡ್) ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಆ ಶಿಕ್ಷಣ ಹರಡಿದೆ. ಯುದ್ಧಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಅನುದಾನ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಅವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾರವಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ದೊರಕುವಂತಾಗಿ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಹುವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳಿವೆ. ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪದವಿಯ ಸ್ನಾತಕಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣ (ಅಂಡರ್ ಗ್ರಾಜುಯೇಟ್) ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ (ಪೋಸ್ಟ್ ಗ್ರಾಜುಯೇಟ್). ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ., ಎಂ.ಎಸ್‌ಸಿ., ಎಂ.ಕಾಂ., ಎಂ.ಇ., ಎಂ.ಎಲ್., ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾಸ್ಟರ್ ಪದವಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಡಾಕ್ಟರ್ ಪದವಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಇತರ ಉನ್ನತ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಸೇರಿವೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆಂಗಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಅದರ ನೇರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೊ ಕೆಲವು ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಮುಂದೆ ನೂತನವಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಆರಂಭಿಸುವುದುಂಟು.

ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕಾಲೇಜು ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕಾಲೇಜು ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಮೆಡಿಸನ್, ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಮೈನಿಂಗ್, ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಎಜುಕೇಷನ್–ಇತ್ಯಾದಿ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ : ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣ ತುಂಬ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ವೇದಗಳ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಧ್ಯಯುಗಗಳ ವರೆಗೂ ನಡೆದುಕೊಡು ಬಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕು ನಾಮಾವಶೇಷವಾಯಿತು. ಅಳಿದುಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೆಲವು ಕಾಲೇಜುಗಳು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾದಂತೆ ಕೊನೆಗೊಂಡುವು. ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಕೆಲವು ತೋಲ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಮದ್ರಸಾ ಎಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಶಾಲೆಗಳೂ ಇಂದಿಗೂ ಅವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ಹಿಂದೂ) ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಬೌದ್ಧವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ವೇದ, 18 ಕಲೆ (ವೃತ್ತಿ) ಅಥವಾ ಸಿಪಾಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹದಿನೆಂಟು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ, ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆ, ಸರ್ಪವಿದ್ಯೆ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಮಂತ್ರಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣವೂ ಜೋತಿಷ್ಯ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಲೆಕ್ಕಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಕರಣ, ತರ್ಕ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಪುರಾಣ ಇವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಅನಂತರ ಆರಂಭವಾದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶಿ, ನಳಂದ, ವಲಭಿ (ವಾಲಾ), ವಿಕ್ರಮಶಿಲ, ಧನ್ಯಕಟಕ ಮುಂತಾದವು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅಥವಾ ಮಠಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಕಾಲೇಜು ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅಂಥ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲೊಟಗಿ, ಹೆಬ್ಬಾಳು (ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ), ಭುಜವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಬಿಜಾಪುರ, ತಾವರೆಗೆರೆ, ಮನಗೋಳಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತಾಳಗುಂದದ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಹಾರಗಳೂ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವಸತಿಗಳು) ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಗಳೂ (ನಗರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಗಗಳು) ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡಿಯೂರು, ಸರ್ವಜ್ಞಪುರ (ಅರಸೀಕೆರೆ) ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು **(ನೋಡಿ–ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ)**.

ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ: 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ರೀತಿಯ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಗತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಆಡಳಿತ ಅದಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ನೂತನ ಮಾದರಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ನೂರಾರು ಪಾಲು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಶಿಕ್ಷಣ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಇರುವ 3,297 ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲೂ 9 ಪರಿಗಣಿತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ 10 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ 185 ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಂಗಿಕ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ; ಮಿಕ್ಕ 3112 ಅಂಗೀಕೃತ ಕಾಲೇಜುಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 5.4 ರಷ್ಟು ಕಾಲೇಜುಗಳು; ಮಾತ್ರ 1947ರ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. ಮಿಕ್ಕ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಅನಂತರ ಆರಂಭವಾದುವು.

ವರ್ಲ್ಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 7,40,000 ಶಾಲೆಗಳಿವೆ; 3.6 ಮಿಲಿಯನ್ ಪೂರ್ಣಕಾಲಿಕ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿದ್ದಾರೆ; 175ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸು. 6,000 ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಾಲೇವಾಲಾ : ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಂಚಿಹೋಗಿದ್ದ ಇತರ ಹಾಡುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಟೊಪೀಲಿಯಸ್ ಎಂಬಾತ 1822ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆಹಾಕಿದ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ತನ್ನ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಅದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಬಲದಿಂದ ತೀರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯ ಲೋನ್ರಾಟ್ ಎಲಿಯಾಸ್, ಜೂಲಿಯಸ್ ಕ್ರಾನ್, ಕಾರ್ಲ್‌ಕ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಆಂಟಿ ಆರ್ನೆ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದ ಕಾರಣದಿಂದ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಕಾಲೇವಾಲ ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಕೋಡು ಮೂಡಿಸಿದೆ. ಟೊಪೀಲಿಯಸನ ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಇದರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಆಕಾರವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ (1835) ಕೀರ್ತಿ ಎಲಿಯಾಸ್ ಲೋನ್ರಾಟ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸಮಗ್ರ ಕಾಲೇವಾಲಾದಲ್ಲಿ 50 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಗ್ರೀಸಿಗೆ ಇಲಿಯಡ್, ಒಡಿಸ್ಸಿಗಳಿದ್ದಂತೆ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಾಲೇವಾಲಾ.

ಕಾಲೇವಾಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕಾಲೇವಾ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಕಾಲೇವಾ ಎಂಬುದು ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಎಲ್ಲ ವೀರರಿಗೂ ಮೂಲಪುರುಷನಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರು. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಯಾವ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಧೈರ್ಯ, ಶೌರ್ಯಯುತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಈತ ಸ್ಫೂರ್ತಿಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರಗಳಾದ ವೆನ್ನಾಮೆನನ್, ಇಲ್ ಮೇರಿನೆನ್ ಮತ್ತು ಲೆಮ್ಮಿನ್‌ಕೈನೆನ್ ಈ ಮೂವರು ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈತನ ಮಕ್ಕಳೆಂದೇ ತಿಳಿಯಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಸ್ವದೇಶಪ್ರೇಮ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಕಾಲೇವಾಲಾ ಅಂದರೆ ವೀರರ ನಾಡು, ಅದು ಫಿನ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶವೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಈ ದೇಶವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಹಜೋಲಾ ಎಂಬ ದೇಶ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಲ್ಯಾಂಪ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದ್ವೀಪ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ವೀರರ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಯುದ್ಧ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಗಳು, ಆ ಪಾತ್ರಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಚರಿತ್ರೆ– ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ಕಾಲೇವಾಲಾ ಮತ್ತು ಪಹಜೋಲಾ ದೇಶಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಘರ್ಷ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳಕು ಹಾಗೂ ಕತ್ತಲೆಗಳ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಆ ಮೂಲಕ ಒಳ್ಳೆಯದು ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟುದರ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇವಾಲಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಜಯವಾಗುವುದು ಸತ್ಯಮೇವ ಜಯತೇ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ನೀತಿಬೋಧಕವೂ ಹೌದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕಥಾಸಂವಿಧಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಲೇವಾಲ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಹಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 1 ಸ್ಯಾಂಪೋಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು, 2 ಪಾತ್ರಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು 3 ಮಂತ್ರಮಾಟಗಳಿಗೆ, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು. ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಕಥಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಂಪೋಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಕೇಂದ್ರವಸ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಒಂದು ಆಕಾರ ಬಂದಿರಲು ಕಾರಣ ಸ್ಯಾಂಪೋ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹಾಡುಗಳೆಲ್ಲ ನಾಲ್ಕಾರು ವೀರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥಾಚಕ್ರಗಳಾಗಿ ಸಿಡಿದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ, ಕಥೆಗೆ ಏಕಸೂತ್ರತೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ವಸ್ತು ಸ್ಯಾಂಪೋ. ಜನ ಬೇಡಿದಾಗ, ಅವರು ಬೇಡಿದಷ್ಟು ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು, ಉಪ್ಪನ್ನು, ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದೇಶವನ್ನು ಸುಭಿಕ್ಷವಾಗಿ ಇಡುವ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಯಂತ್ರವೇ ಸ್ಯಾಂಪೋ. ಇದು ಆ ದೇಶದ ಏಳಿಗೆಯ ಸಂಕೇತ. ಇದನ್ನು ಆದಿ ಕಮ್ಮಾರನಾದ ಇಲ್‌ಮೇರಿನೆನ್ ಬಹಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ಹಾಗೂ ದೈವದತ್ತಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಹಜೋಲಾದ ರಾಣಿ ಲೌಹಿಯ ಮಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣ ವೆನ್ನಾಮೆನನ್‌ಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಪಹಜೋಲಾದಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವುದು; ಲೌಹಿ ಇದನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ವೆನ್ನಾಮೆನನ್‌ಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡುವುದು; ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಂಡ ವೆನ್ನಾಮೆನನ್, ಇಲ್‌ಮೇರಿನನ್ ಮತ್ತು ಲೆಮ್ಮಿನ್ ಕೈನೆನ್ ಈ ಮೂವರು ಸಹೋದರರೂ ಸ್ಯಾಂಪೋವನ್ನು ತರಲು ಪಹಜೋಲಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದು; ಸ್ಯಾಂಪೋ ಚೂರುಚೂರಾಗಿ ಒಡೆದುಹೋಗಿ ಕಾಲೇವಾಲಾದ ವೀರರಿಗೆ ಅನೇಕ ಚೂರುಗಳು ದೊರೆತು ಅವರು ವಿಜಯಿಗಳಾಗುವುದು: ಹೀಗಾಗಿ ಪಹಜೋಲಾದವರಿಗೆ ಸೋಲಾಗುವುದು; ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಶ್ರಮಪಟ್ಟರೂ ಕಾಲೇವಾಲಾದ ಜನರ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಜಿನ್ ಮೇರಿ ಎನಿಸಿದ್ದ ಮರ್ಜೆಟ್ಟಾ ಎಂಬುವಳಿಗೆ ಅವಳು ಕನ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ ಕರೇಲಿಯಾದ ರಾಜನಾದ್ದರಿಂದ ನಿರಾಶನಾದ ವೆನ್ನಾಮೆನನ್ ಕಾಲೇವಾಲಾವನ್ನು ತೊರೆದು ಹೋಗುವುದು–ಈ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳು ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವೆನ್ನಾಮೆನನ್, ಇಲ್‌ಮೇರಿನೆನ್, ಲೆಮ್ಮಿನ್ ಕೈನೆನ್, ಕುಲ್ಲೆರ್ವೋ, ಯೌಕಾಹೈನೆನ್, ಲೌಹಿ ಮೊದಲಾದವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಅವರ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಂತ್ರ, ಮಾಟ, ಯುದ್ಧಗಳ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಕಾಲೇವಾಲಾ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯ ಕಥೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಇಂಥ ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಪರಕೀಯರ ಸತತವಾದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ತುಂಬಿ ತಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಲೋನಾರ್ಟ್ ಎಲಿಯಾಸನಿಗೆ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಜನಪ್ರಿಯತೆ, ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವಗಳು ದೊರೆತವು. ತಾನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಕಾಲೇವಾಲಾ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 1835 ಫೆಬ್ರವರಿ 28ರಂದು ಈತ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಈ ದಿನವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಜಾದಿನವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕಾಲೇವಾಲಾ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಜರ್ಮನ್, ಇಟಾಲಿಯನ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಹಂಗೇರಿಯನ್, ರೊಮೇನಿಯನ್, ಜಪಾನೀ ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಜೂಲಿಯಸ್ ಕ್ರಾನ್, ಕಾರ್ಲ್‌ಕ್ರಾನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಕಡುಗಲಿ ಕುಮಾರರಾಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಕಾಲೇವಾಲಾ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಬಲ್ಲುದು. (ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಾಲೋಟೈಪ್ ಮುದ್ರಣ : ಸಮತಲ ತಳಹದಿಯ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಛಾಯಾಗ್ರಹಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಹಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಮುದ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲೋಟೈಪ್ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಟಿ. ಡು. ಮೊಟೀ ಮತ್ತು ಸಿ.ಆರ್. ಮಾರಿಚಾಲ್ ಎಂಬುವರು 1865ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅರ್ನೆಸ್ಟ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ 1872ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ.

ಕಾಲೋಟೈಪ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಿನ ಋಣಚಿತ್ರವನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂನಾತಿರೇಕಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅರ್ಧ ಇಂಚು ದಪ್ಪವಿರುವ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಹಲಗೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ದ್ರವವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಜೆಲೆಟಿನ್, ನೀರು ಮತ್ತು ಬೈಕ್ರೋಮೇಟ್ ಸೇರಿಸಿದ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಹರಿಬಿಟ್ಟು ಅದು ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರುವ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಒಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಯಿಸಿ ಆರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಅದು ಪ್ರಕಾಶ ಸಂವೇದಕ (ಲೈಟ್ ಸೆನ್ಸಿಟಿವ್) ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಕಾಗದ ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಗಾಜಿನ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ ಋಣಫಲಕವನ್ನು ಇಟ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕಿರಣಗಳು ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಬಿಡಬೇಕು. ಋಣಫಲಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳುಪು ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾಗಿಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಕಿರಣಗಳು ಅರ್ಧಂಬರ್ಧ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಜೆಲೆಟಿನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಋಣಫಲಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬಿಳುಪು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಕಿರಣಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಜೆಲೆಟಿನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಉಪವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಒಡ್ಡುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಗಾಜಿನ ಹಲಗೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗದೆ ಇರುವ ಜಿಲೆಟಿನ್ ವಸ್ತುವೆಲ್ಲ ಕರಗಿಹೋಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಜೆಲೆಟಿನ್ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಬತ್ತಿದ ಕೆರೆಯಂಗಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಆಳವಾದ ಕೆಲಕಡೆ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಹಳ್ಳಗಳೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮಟ್ಟದ ನೆಲವಿರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮುದ್ರಣ ಫಲಕವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ತರಹೆಯ ಮುದ್ರಣ ಫಲಕವನ್ನು ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ಮಸಿಲೇಪನ ಉರುಳೆಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಸಿಯನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದಾಗ ಮಸಿ ಆಳವಾದ ಹಳ್ಳಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಮಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕಾಗದದ ಹಾಳೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಒತ್ತಡ ಉರುಳೆಯಿಂದ ಒತ್ತಿದರೆ ಗಾಜಿನ ಪ್ಲೇಟಿನ ಮೇಲಿರುವ ಮಸಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ವಸ್ತು ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಹಲವು ಗಾತ್ರದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರದೆ ಅಖಂಡವಾದ ಒಂದೇ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ ಬಹಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಬಹುವರ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಹ ಮುದ್ರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಗಂಟೆಗೆ 200 ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುದ್ರಿಸಬಹುದು.

1940ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಗಾಜಿನ ಹಲಗೆಯ ಬದಲಾಗಿ, ತೆಳುವಾದ ಲೋಹದ ತಗಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಣ ಫಲಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಕಾಲೋಟೈಪ್ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ತಂತ್ರಾಂಶ ಮುದ್ರಣ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಈ ವಿಧಾನ ಮರೆಯಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕಾಲೊರಾಡೋ : ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ 38ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಅಮೆರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು 100 ವರ್ಷಗಳು ಆಗಿದ್ದಾಗ ಆ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಶತಾಬ್ದಿ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಒಕ್ಕೂಟದ 8ನೆಯ ರಾಜ್ಯ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 2061 ಮೀ.

ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ರಾಜ್ಯ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯೋಮಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನೆಬ್ರಾಸ್ಕ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸಾಸ್, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಓಕ್ಲಹೋಮ ಮತ್ತು

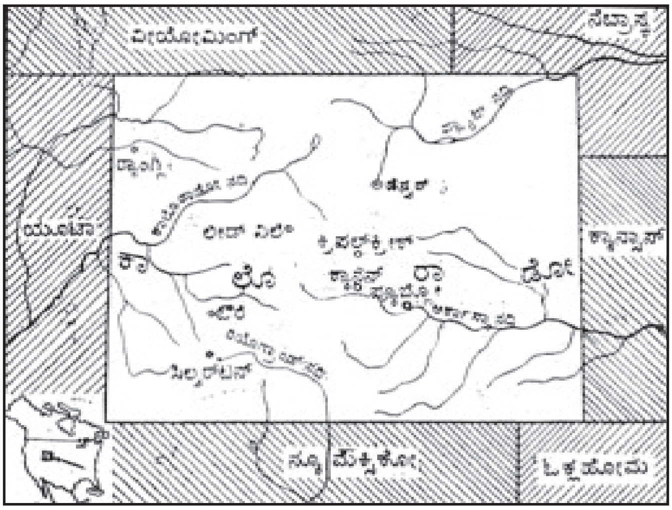

ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಯೂಟಾ–ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 269837 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 51,16,796 (2011). ರಾಜಧಾನಿ ಡೆನ್ವರ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 554,636 (2000). (ಬಿ.ಎಂ.)

ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಕಾಲೊರಾಡೋದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವದ ಮೈದಾನಪ್ರದೇಶ, ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಧ್ಯಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕಣಿವೆ, ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ. ರಾಜ್ಯದ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 2061 ಮೀ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ ಎಲ್ಬರ್ಟ್ (4373 ಮೀ). 4242 ಮೀ ಗಿಂತ ಎತ್ತರದ 55 ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಇವು: ಕಾಲೊರಾಡೋ–ರಾಕೀ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮುಖ್ಯ ಉಪನದಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ರೀಯೊಗ್ರಾಂಡ್ ನದಿ ದಕ್ಷಿಣ–ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ; ಅರ್ಕಾನ್ಸ್ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ; ಕೊನೆಯದಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿಗಳು ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ್ದು. ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ 46.1^{0} ಸೆ, ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 12.2^{0} ಸೆ. ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 325 ಸೆಂ.ಮೀ. ಸ್ಯಾನ್ ಲೂಯಿ ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 14 ಸೆಂಮೀಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 54 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಗೆನಿಸನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಹಿಮಪಾತ 38'. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲೊರಾಡೋದ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಅರಣ್ಯ. ಇಡೀ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶೇ.8 ಅರಣ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 60,00,000 ಜನ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ 11 ರಕ್ಷಿತಾರಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು.

ಎತ್ತರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವುಂಟು. ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಐದು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: 1818 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗಿನ ಅಲ್ಪ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶ. 1818–2424 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ, 2424–3030 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ, 3030–3485 ಮೀ ವರೆಗಿನ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು 3485 ಮೀ ಗೂ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಈ ವಿಭಾಗಗಳ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳೂ ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಈಗ ಜಿಂಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಕರಡಿಗಳು ಈಗಲೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕರಿ ಕರಡಿ, ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಕರಡಿ, ಮೊಂಡುಬಾಲದ ಬೆಕ್ಕು, ಕೆಂಪು ತೋಳ, ಬೀವರ್ ಮತ್ತು ಕಾಡುಹಂದಿಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ಲಾರ್ಕ್‌ಬಂಟಿಂಗ್, ರಾಬಿನ್, ಮೈದಾನದ ಲಾರ್ಕ್ ಅಥವಾ ಬಾನಾಡಿ, ಮ್ಯಾಗ್‌ಪೈ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಗೂಬೆ, ಡೇಗೆ ಮುಂತಾದ ದುಷ್ಟಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹದ್ದುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಒಳಭಾಗದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳ ಮೀನುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉರಗ ಜಾತಿಗಳು ವಿರಳ: ಆಮೆ, ಹಾವು, ಹಲ್ಲಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಾಲೊರಾಡೋದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಖನಿಜಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಸು. 250 ಬಗೆಯ ಉಪಯುಕ್ತ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಅಗೆದು

ರಾಯಲ್ ಕಮರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಆರ್ಕಾನ್ಸಾ ನದಿಯ ಮೇಲೆ 1053' ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಸೇತುವೆ. ಉದ್ದ 880' ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ತೂಗು ಸೇತುವೆಯಿದು.

ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮೊಲಿಬ್ಡೆನವಮ್ ಖನಿಜದ ಅಧಿಕಾಂಶ ದೊರಕುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ಯುರೇನಿಯಂ, ರೇಡಿಯಂ, ಟಂಗ್‌ಸ್ಟನ್, ಚಿನ್ನ, ಸೀಸ, ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಸತು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಲೋಹಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ತೈಲಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಥಮ. ಚಿನ್ನ–ಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಆಸೆಯಿಂದ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ವಲಸೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 1859ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಯಿತು, 1900ರ ವೇಳೆಗೆ 2,80,00,000 ಡಾಲರ್ ಮೌಲ್ಯದ ಚಿನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಡೆನ್ವರ್ ಬಳಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಪಲ್ ಕ್ರೀಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಲೀಡ್ ಎಲ್, ಔರೆ, ಸಿಲ್ವರ್ಟನ್, ಕ್ರೀಡ್ ಮುಂತಾದವು ಬೆಳ್ಳಿ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳು. 1892ರಲ್ಲಿ 2,30,00,000 ಡಾಲರ್ ಮೌಲ್ಯದ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕ್ಯಾನನ್ ನಗರದ ಬಳಿ 1862ರಲ್ಲಿ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರ್‍ಯಾಂಗ್ಲೀಯಲ್ಲಿ 1946ರಿಂದೀಚೆಗೆ ತೈಲೋತ್ಪಾದನೆ ಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಡೆನ್ವರ್–ಜ್ಯೂಲೆಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ಸಾನ್‌ವಾನ್ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ತೈಲೋತ್ಪಾದನ ನೆಲೆಗಳು.

ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆದಿವೆ. ಸು. 1860 ರಿಂದ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ಈಗ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಎಕರೆ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವುಂಟು. ಸಕ್ಕರೆ ಬೀಟ್ ಬೆಳೆ ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಏಳು ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಚೆಗೆ 7–8 ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ. ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ಯೂಬ್ಲೋ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಇಂಧನ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣ ಸಂಸ್ಥೆ ದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮ. ಡೆನ್ವರ್‌ನಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಸ ಸಂವೇಷ್ಟನ ತಯಾರಿಕೆ, ಒಣಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದು–ಇವು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ರಾಜಧಾನಿ ಡೆನ್ವರ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ.

ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾದ ಮೇಲೆ 1870–80ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಡೆನ್ವರ್–ರೀಯೊಗ್ರಾಂಡ್, ಡೆನ್ವರ್–ಸಾಲ್ಟ್‌ಲೇಕ್, ಯೂನಿಯನ್–ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿವೆ. 1914ರಲ್ಲಿದ್ದ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 9182 ಕಿಮೀ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು 6080 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ. ಇದಲ್ಲದೆ 19,200 ಕಿಮೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳೂ 9,600 ಕಿಮೀ ಸ್ಥಳೀಯ ರಸ್ತೆಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಮೋಟರು ವಾಹನಗಳ ಇಂಧನ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆನಿರ್ಮಾಣದ ಸಂಬಂಧವಾದ ತೆರಿಗೆಗಳಿಂದ ಈ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ 6,00,00,000 ಡಾಲರುಗಳ ವರಮಾನವಿತ್ತು. 1926ರಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ಬಂತು, ಡೆನ್ವರ್ ಪ್ರಮುಖ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ; ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು. ಏಳು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಮಾನಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

1860ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳೊಡನೆ ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಕಾಲೊರಾಡೋದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 34,251 ಇದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇ. 86.1ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

ಕಾಲೊರಾಡೋದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂದೃಶ್ಯ. ಕಾಲೊರಾಡೋ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ಸ್ ಬಳಿಯ ದೇವವನದ ಒಂದು ಭಾಗವಿದು. ಬಂಡೆಗಳು 300'ಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ.

ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸು. 1880ರಲ್ಲಿ ಇದು ಐದರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 5,39,700 (ಶೇ.51.7 ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು). 1960ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 17,53,947. ಶೇ.73.7ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಲೊರಾಡೋವಿನ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯರೇ ಹೆಚ್ಚು. ವಲಸೆಗಾರರು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ನೀಗ್ರೋ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ.1ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ : 4301261 (2000).

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ: ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಡೆನ್ವರಿನ ಬಾಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಜೆ. ಗೋಲ್ಡ್‌ರಿಕ್ 1859ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. 1860ರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಮರದ ಮನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 1862ರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಶುಲ್ಕ ವಿಧಿಸಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಡೆನ್ವರಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಪರ್ಚುನಿಟಿ ಶಾಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ 7 ಸರ್ಕಾರಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಆರಂಭವಾದುವು. ಇವಲ್ಲದೆ 7 ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಕೇಂದ್ರಗಳೂ 6 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯುವ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಬೌಲ್ಡರ್‌ನ ಕಾಲೊರಾಡೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (1877), ಕಾಲೊರಾಡೋ ಸರ್ಕಾರಿ ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಫೋರ್ಟ್ ಲೂಯಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜು, ಡೆನ್ವರಿನ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಇತಿಹಾಸ: ಕಾಲೊರಾಡೋ ಪ್ರದೇಶ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಆರ್ಕಾನ್ಸ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 1803ರಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. 1819ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದದ ರೀತ್ಯಾ ಅದರ ಪಶ್ಚಿಮ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. 1845ರಲ್ಲಿ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅದರ

ಕಾಲೊರಾಡೋದ ದೇವವನದಲ್ಲಿರುವ, ಸಮತೂಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಬೃಹತ್ ಬಂಡೆ

ಪಶ್ಚಿಮಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶ ಸೇರಿತು. ರೀಯೋಗ್ರಾಂಡ್ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರದೇಶ 1848ರಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದಾಗ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಬಿಳಿಯ ವಲಸೆಗಾರರ ಪ್ರವೇಶವಾಗುವ ಮೊದಲು ಕಾಲೊರಾಡೋವಿನ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ಯೂಬ್ಲೋ ಇಂಡಿಯನರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 500ರಲ್ಲಿ ಆ ಜನರ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಸತಿಗಳ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಮೆಸಾವೆರ್ಡೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ರಕ್ಷಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಬಿಳಿಯರು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇಂಡಿಯನರ ಅಲೆಮಾರಿ ತಂಡಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಷೀಯೆನ್, ಅರಾಪಹೋ ಮತ್ತು ಯೂಟೆ ಪಂಗಡದವರು ಪ್ರಮುಖರು.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಿಬೋಲಾದ ಏಳು ನಗರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಫ್ರಾನಿಸ್ಕೊ ಡಿ ಕಾರಾನಡೊ 1540–42ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನ್ಸಾಸ್ ವರೆಗೂ ಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲಕಾಲ ಅನ್ವೇಷಣಕಾರ್ಯ ಮಂದಗಾಮಿಯಾಗಿತ್ತು. 1598ರಲ್ಲಿ ವಾಸ್ ಡಿ ಒನಾಟೆ ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೋದಲ್ಲಿ ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಪುನಃ ಬಿಳಿಯರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 1796ರಲ್ಲಿ ವಾಸ್ ಡಿ ಉಲಿಬರ್‍ರಿ ಇಂಡಿಯನರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲೊರಾಡೋದ ಉತ್ತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಬಂದು, ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ, ಉತ್ತರ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಒಂದು ತಂಡ 1777ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿತು. 1803ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಜೇಮ್ಸ್ ಪರ್ಸೆಲ್ ತುಪ್ಪುಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ಮೇಜರ್ ಲಾಂಗ್ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯೋಗವೊಂದರ ನಾಯಕನಾಗಿ 1820ರಲ್ಲಿ ಪ್ಲ್ಯಾಟ್ ನದಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ರಾಕೀ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ದೊಡ್ಡ ಮರಳ್ಗಾಡೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರಿ ನಿಯೋಗಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದುವು. ಆದರೆ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮತ್ತು ಲೋಹಾನ್ವೇಷಕರ ತಂಡಗಳು ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಾಡಿ ಅದನ್ನು ವಸತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವು. 1858ರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ಮಿಸಿಸಿಪಿ ನದಿಯಾಚೆಯ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಆರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. 1830ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೋಠಿಗಳನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇವೇ ಕಾಲೊರಾಡೋದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ಪ್ರಥಮ ವಸಾಹತುಗಳು. 1846–47ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಮನರು ಪ್ಯೂಬ್ಲೋದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನೆಲಸಿದರು. 1842–43 ಮತ್ತು 1845ರಲ್ಲಿ

ಫ್ರಮಾಂಟ್ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ಟಾವೊಸ್ ನಗರ ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಬಿಳಿಯರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಪೈಕ್ ಶಿಖರ

1858ರಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜಿಯದ ಗ್ರೀನ್ ರಸೆಲನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಂಪನಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂತು. ಇನ್ನೂ ಹಲವರು ಚಿನ್ನವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. 1859 ಮೇ 6ರಂದು ಜಾನ್ ಎಚ್. ಗ್ರೆಗೊರಿ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ಇದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. 1860–62ರ ಮಧ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆಗಾರರು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 1859ರಲ್ಲಿ ಡೆನ್ವರ್, ಬ್ಲಾಕ್ ಹಾಕ್, ಗೋಲ್ಡನ್, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸಿಟಿ, ಮೌಂಟ್ ವರ್ನನ್ ಮತ್ತು ನೆವಾಡ ವಿಲೆ ನಗರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

1858ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾನ್ಸಾಸ್‍ನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅರಾಪಹೋ ವಿಭಾಗ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೊಬ್ಬ ಕಾಲೊರಾಡೋವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಲು ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗೆ ತೆರಳಿದ. ಕಾಲೊರಾಡೋ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ರಚಿಸಲಾದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಜನ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸರ್ಕಾರ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ಅವರು ಅನಂತರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಉ.ಅ. 37^0–43^0 ಮತ್ತು ಪೂ.ರೇ. 102^0–110^0 ನಡುವಣ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಜೆಫರ್ಸನ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಯಿತು.

ಅನಂತರ ಸ್ಥಳೀಯ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮಗಳ ಮಾಲೀಕರ ಸಂಘ, ಜನತೆ ಸಂಘಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1861 ಫೆಬ್ರವರಿ 28ರಂದು ಕಾಲೊರಾಡೋ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ವಿಲಿಯಂ ಗಿಲ್ಪಿನ್ ಮೊದಲ ಗವರ್ನರ್. ಇದನ್ನು 17 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ಮೊದಲ ರಾಜಧಾನಿ ಕಾಲೊರಾಡೋ ನಗರ. 1862ರಲ್ಲಿ ಆ ಗೌರವ ಗೋಲ್ಡನ್‍ಗೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. 1867ರಲ್ಲಿ ಡೆನ್ವರ್ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಜನಮತಗಣನೆಯ ಅನಂತರ 1881ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಶಾಶ್ವತವಾದ ರಾಜಧಾನಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 566974 (2006).

1860ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾಲೊರಾಡೋದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ, ಅನಂತರ ಟೆಕ್ಸಾಸ್ ಹೋರಾಟ, 1864–70ರ ನಡುವೆ ದೇಶೀಯ ಇಂಡಿಯನರೊಡನೆ ಕಲಹ–ಇವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಿದುವು. ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪಡೆಗಳು 1864ರಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನರ ಮೇಲೆ ಭೀಕರ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದುವು. ಸ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ರೀಕ್ ಕಗ್ಗೊಲೆಯೆಂದು ಇದು ಕುಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಾಲೊರಾಡೋ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಕಪ್ಪು ಅಧ್ಯಾಯ. 1870ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿದು, ಹೊಸವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಲಾಭಾದಾಯಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಲೊರಾಡೋವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವ ಕರಡು ಮಸೂದೆಯನ್ನು 1867ರಲ್ಲಿ ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್ ಪಕ್ಷ ತಯಾರಿಸಿದರೂ ಆಗಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ಜಾಕ್ಸನ್ ಅದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದ. ಆನಂತರ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು 1875–76ರಲ್ಲಿ ಜನತೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, 1876 ಜುಲೈ 1ರಂದು ಅದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಆಗಸ್ಟ್ 1ರಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು.

ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಗಣಿ ಉದ್ಯಮದ ಇತಿಹಾಸದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. 1893ರಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದು ಪಡಿಸಲಾಗಿ ಅಶಾಂತಿಯೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ 1891ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಪಲ್ ಕ್ರೀಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಶೋಧನೆಯಾದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಪುನಃ ಪ್ರಗತಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾರಂಗದಲ್ಲೂ ಅಶಾಂತಿಯೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮಾಲೀಕ–ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿರಸ ಉಗ್ರವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಕೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಪಾಪ್ಯು ಲಿಸ್ಟ್–ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಗಳಿಸಿ ಮೂರು ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಯಗಳಿಸಿತು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಿಪಬ್ಲಿಕನ್ ಮತ್ತು ಡೆಮೊಕ್ರಾಟಿಕ್ ಪಕ್ಷಗಳು ಸಮಸಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಗಳಿಸಿದುವು. 1899ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ನೀರಾವರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಕ್ಕರೆಬೀಟ್ ಬೆಳೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅದು ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಟರ್ ವಾಹನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ–ಆರ್ಥಿಕ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದುವು. 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಜನತೆಯ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಿದುವು.

ಆಡಳಿತ : 1876ರ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗ, ಶಾಸಕಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಗವರ್ನರ್, ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರ್, ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಆಫ್ ಸ್ಟೇಟ್, ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ, ಲೆಕ್ಕಶೋಧಕ ಮತ್ತು ಅಟಾರ್ನಿ ಜನರಲ್ ಇವರು ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಪ್ರಮುಖ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಚುನಾಯಿತರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಇವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯನ್ನು 1959ರ ಸಂವಿಧಾನ ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ರೀತ್ಯಾ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಏರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಶಾಖೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರೂ ಮೊದಲು ಚುನಾಯಿತ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ 1948ರ ಸಂವಿಧಾನ ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಐವರು ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಆ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಾಸಕಾಂಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಭೆಗಳಿವೆ–35 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ಸೆನೆಟ್' ಮತ್ತು 65 ಸದಸ್ಯರ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆ. 1951ರ ವರೆಗೆ 2 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಂಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಸನಸಭೆ ಅನಂತರ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸಂಧಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮತದಾನವನ್ನು 1893ರಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಯಿತು. 1910ರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸ್ವತಃ ಅಥವಾ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಸಂಗ್ರಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ನ್ಯಾಯಾಂಗದಲ್ಲಿ 7 ಮಂದಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿರುವ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಪತಿಗಳ ಕೋರ್ಟುಗಳು ಇವೆ. ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿಗೆ ಕೆಲವರಂತೆ ಚುನಾಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ 10 ವರ್ಷಗಳು. *

ಕಾಲೊರಾಡೋ ನದಿ : ಅಮೆರಿಕದ ವ್ಯೋಮಿಂಗ್, ಕಾಲೊರಾಡೋ ಮತ್ತು ಯೂಟಾ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಉಗಮಿಸಿ 2304 ಕಿಮೀ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿ. ಇದರ 631960 ಕಿಮೀ ಗಳ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ ವ್ಯೋಮಿಂಗ್, ಕ್ಯಾಲೋರಾಡೋ, ಯೂಟಾ, ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ನೆವಾಡ, ಆರಿಝೋನ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಪ್ರವಾಹ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 3,000 ಘನ ಅಡಿ ನೀರು ಹರಿದರೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರವಾಹವಿದ್ದಾಗ ಇದರ ಘನ ಗಾತ್ರ 2,00,000 ಘನ ಅಡಿಗಳು. ಇದು ತನ್ನ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಹರಡುತ್ತದೆ.

ಕಾಲೊರಾಡೋ ನದೀ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ಯೂಬ್ಲೋ ಜನ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಹೀರೊಗ್ಲಿಫಿಕ್ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಬರೆಹಗಳು, ಅವರ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಅವರ ನಿವಾಸಗಳು–ಇವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ಈಗ ಅಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಳವಾದ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ 1,600 ಕಿಮೀಗಳುದ್ದ ಹರಿಯುವ ಈ ನದಿಗೆ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಪನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಆಳವಾದ ನದೀಪಾತ್ರ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆದಿದೆ. ಈ ಉಪನದಿಗಳಿಗೂ ಆಳವಾದ ಪಾತ್ರಗಳುಂಟು. ಈ ಪಾತ್ರಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಶಿಲೆಗಳು ತುಂಬಿ ಮನೋಹರ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಬಳಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಲ್ಟನ್‍ಬೇಸಿನ್ ಬಳಿ ಕಾಲೊರಾಡೋ

ಮರುಭೂಮಿಯಿದೆ. ಇದು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯಿಂದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 240 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರ ಪ್ರಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಕೊಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ನದಿ ಹೊತ್ತು ತಂದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಸಮುದ್ರದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನದಿ ಮತ್ತೆ ಕೊರೆದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತ್ತು. ಒಳಭಾಗದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 71 ಮೀ ಕೆಳಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಲ್ಟನ್ ಸಮುದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 777 ಚ.ಕಿಮೀ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಕುಂಟಾದರೆ ಇಡೀ ಇಂಪೀರಿಯರ್ ಕಣಿವೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ದಕ್ಷಿಣ ಹಾದಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸದರನ್ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಕಂಪೆನಿ 20,00,000 ಡಾಲರುಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ.

ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ನಡುವೆ ಈ ನದಿ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನದಿಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಅವಕಾಶವುಂಟು. 50,00,000 ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ನದಿಯಿಂದ ಬರುವ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತವನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಮೇಲ್ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅಮೆರಿಕ ಸರ್ಕಾರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಆದರೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ನೀರಿನ ಹಕ್ಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದಗಳಿರುವುದರಿಂದ 1922ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅದರಂತೆ ಕಾಲೊರಾಡೋ, ನ್ಯೂ ಮೆಕ್ಸಿಕೋ, ಯೂಟಾ ವ್ಯೋಮಿಂಗ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆರಿಜ್ಹೋನ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಮತ್ತು ನೆವಾಡಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ನೀರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಿತು. ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ 1928ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಹೂವರ್ ಆಜ್ಞೆ ನೀಡಿದ. 1936ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. 330 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ 44,00,000 ಘನ ಗಜಗಳಷ್ಟು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. 190 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ಲೇಕ್ ಮೀಡ್ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ: ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ ಕೇಂದ್ರದ ಉತ್ಪಾದನ ಶಕ್ತಿ 13,44,800 ಕಿವಾ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೂವರ್ ಕಟ್ಟೆ ಎಂದು 1947ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ದೊರಕುತ್ತಿರುವುರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ: ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ.

*

ಕಾಲೊರಾಡೋ ಮರುಭೂಮಿ : ಆಗ್ನೇಯ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಮೆಕ್ಸಿಕೋಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಕೊಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಗಾಡು ಪ್ರದೇಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಟನ್ ಸಿರಿಕ್ ತಗ್ಗುನೆಲವೂ (ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 78 ಮೀ. ಕೆಳಗಿದೆ) ಸೇರಿದೆ: ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೊಹಾವೆ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಸ್ಯಾನ್‌ಬರ್ನಡೀನೋ, ಕಾಟನ್‌ವುಡ್, ಚುಕಾವಾಲಾ ಮತ್ತು ಚಾಕೋಲೇಟ್ ಪರ್ವತಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಇದರ ಎಲ್ಲೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 262 ಕಿಮೀ ಅಗಲ 157 ಕಿಮೀ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಗೊಡೋನ್ಸ್ ಮರಳು ದಿಬ್ಬಗಳೂ ಇವೆ. ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಸಾಲ್ಟನ್ ಸರೋವರವಿರುವುದು ಇದರ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ . ಇದರ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಕಣಿವೆಯ ಮಣ್ಣು ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಕಾಲೊರಾಡೋ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲೊರಾಡೋ ಮರುಳ್ಗಾಡೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಇದರಿಂದಾಗಿ.

ಇಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಮಳೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ 6–8 ಸೆಂಮೀ. ಮಳೆ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದುಂಟು. ಮೇ–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ 51^{0} ಸೆಂ. ವರೆಗೂ ಏರುವುದುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಸೋಟ್ ಕುರುಚಲು ಪೊದೆ.

*

ಕಾಲ್ಚಿಕಮ್ : ಏಕದಳ ಸಸ್ಯಗಳ ಗುಂಪಿನ ಲಿಲಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಮೆಡೊ ಸ್ಯಾಫ್ರನ್, ಆಟಮ್‌ಕ್ರೊಕಸ್. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯತುತ್ಥ ಎಂದೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಕಾಡಿಗೆ ಗಿಡ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 85 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಯುರೋಪ್, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಾಲ್ಚಿಕಮ್ ಆಟಮ್ನೇಲ್ ಮತ್ತು ಕಾ. ಲ್ಯೂಟಿಯಮ್. ಲ್ಯೂಟಿಯಮ್ ಪ್ರಭೇಧ ಪಶ್ಚಿಮ ಹಿಮಾಲಯದ 609 ಮೀ–2743 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲೊ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲೊ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಔಷಧ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇರುವ ಜೀವಕೋಶಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ತಳಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಕಾಲ್ಚಿಸೀನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇದರಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವರು.

ಕಾಲ್ಚಿಕಮ್ ಗಿಡ ಬಲು ಚಿಕ್ಕದು. ಇದರ ಕಾಂಡ ಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಗುಂಡಿಗಿನ ಗೆಡ್ಡೆಯಂತಿದೆ(ಕಾರಮ್). ಎಲೆಗಳು ಹುಲ್ಲಿನ ಎಸಳು ಮೇಲೆ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಜೂನ್ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತವೆ, ವಸಂತಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಭೂಗತ ಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ಹೂಗೊಂಚಲು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗ ಬಹಳ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಡಾಶಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ನೆಲದೊಳಗೇ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೆರಿಯಾಂತ್ 6 ಹಾಲೆಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಕೇಸರಿಗಳು 6, ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ 3 ಕೋಣೆಗಳಿವೆ; ಒಳಗೆ ಹಲವಾರು ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಫಲ ಸಂಪುಟಮಾದರಿಯದು. ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಕ್ರಿಯೆ ಜೇನುನೊಣಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಹೂವಿನ ತೊಟ್ಟು ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಕಾಯಿ ನೆಲದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ್ಚಿಕಮ್ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಬೀಜಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಪಾತಿಗಳಲ್ಲೊ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲೊ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿ ಮೇಲೆಲ್ಲ ತೆಳುವಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ನೆರಳಿದ್ದರೆ ಮೊಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲ. ಬೀಜ ಮೊಳೆಯಲು ಬಹಳ ಕಾಲ ಬೇಕು. ಒಂದು ವರ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಿಡದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ 0.9144 ಮೀ ಅಂತರವಿರುವಂತೆ ನಾಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಿಡಗಳು ಎರಡು ವರ್ಷದವಾದ ಮೇಲೆ ಗೆಡ್ಡೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಕಾಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೂನ್–ಜುಲೈ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಬಣ್ಣದವು. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಶಂಕುವಿನಂತೆ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಡದಂತೆ; ಉದ್ದ 15–35 ಮಿಮೀ., ದಪ್ಪ 10–20 ಮಿಮೀ. ಗೆಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಇದರ ಒಳಭಾಗ ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದು ಪಿಷ್ಟದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಾಸನೆಯಿಲ್ಲ: ಕಟುವಾದ ಹಾಗು ಕಹಿ ರುಚಿಯಿದೆ. ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ನೆಲದಿಂದ ತೆಗೆದ ಅನಂತರ ಮೇಲಿನ ಹುರುಪೆಯಂಥ ಭಾಗವನ್ನು ಹೆರೆದು ತೆಗೆದು ಅಡ್ಡಡ್ಡವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ 65^{0} ಸೆಂ.ಗೆ ಮೀರದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಔಷಧಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿರುವ ಇದರ ಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಜೀರ್ಣಕಾರಿ, ಸುಖವಿರೇಚಕ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಪೋಷಣವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವಂಥ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಧಿವಾತದಲ್ಲೂ ಯಕೃತ್ ಮತ್ತು ಗುಲ್ಮಗಳ ಖಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಉಪಯೋಗ ಇದೆ. ಗೆಡ್ಡೆಯ ಪುಡಿಯನ್ನು

ಕೇಸರಿ ಮತ್ತು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಲೋಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಸಂಧಿವಾತದ ಬಾವುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುವುದುಂಟು. ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಮೆಣಸುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ವಾಜೀಕರವೆಂದು ಹೇಳಿಕೆ. ಮೈಲುತುತ್ತದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಅಂಜನ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು, ಇದಕ್ಕೆ ತುತ್ತಂಜನ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಬೀಜಗಳಿಗೂ ಗೆಡ್ಡೆಯ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೇ ಇವೆ.

ಗೆಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಚಿಸೀನ್ ಎಂಬ ಸಸ್ಯಕ್ಷಾರವಿದೆ (ಆಲ್ಕಲಾಯಿಡ್). ಇದನ್ನು ಗೆಡ್ಡೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದಾಗ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ತೆಳುಹಲ್ಲೆ, ಹರಳು ಇಲ್ಲವೆ ಪುಡಿಯ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತಿ ಕಹಿ ರುಚಿಯಿದೆ. ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಂಚ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಒಣಹುಲ್ಲಿನ ವಾಸನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ವಿಷಪೂರಿತವಾದ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವಾಂತಿ, ಭೇದಿ, ಕರುಳುಬೇನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ರಕ್ತ ಸಂಚಯವಾಗಿ ನೋವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಿ ಸಾವು ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೂ ಇದನ್ನು ಕೀಲುವಾತ ರೋಗದಲ್ಲಿ (ಗೌಟ್) ಲಘುಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೀಲುವಾತದ ಕೆಲವು ಚಿಹ್ನೆಗಳಾದ ಇಸಬು, ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ ಒಳಚರ್ಮದ ಊತ, ನರಗಳ ಉರಿಯೂತ ಮುಂತಾದುವನ್ನಿದು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಈಚೆಗೆ ಕಾಲ್ಚಿಸೀನ್ ತನ್ನ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಗಳ ಜೀವಕೋಶವಿಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕದಿರು ಸಾಧನ (ಸ್ಪಿಂಡಲ್ ಆಪರೇಟಸ್) ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ತಡೆಯುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವುದೇ ಇದರ ವಿಶೇಷ ಗುಣ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿನ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳು ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ದ್ವಿಗುಣಿತ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಹಜಸ್ಥಿತಿಯ ಉತ್ತಮಮಟ್ಟದ ಸಸ್ಯಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಬಹುಗುಣಿತ (ಪಾಲಿಪ್ಲಾಯ್ಡ್) ಸಸ್ಯಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲ್ಚಿಸೀನಿಗೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯ ತಳಿಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ಬಳಸುತಾರೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಅಡ್ಡತಳಿಯೆಬ್ಬಿಕೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಜೆ ತಳಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವುಗಳ ಕ್ರೋಮೋಸೋಮುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವನ್ನು ಫಲದಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಕಾಲ್ಡೆರ: ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಲಾವಾ ಅಲ್ಲೇ ಘನೀಭವಿಸುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಮಹಾಕೂಪಸದೃಶ ತಗ್ಗು; ಅಥವಾ ಅತಿ ಭೀಕರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನೆಲ ಆಸ್ಫೋಟಿಸುವಾಗ ತಲೆದೋರುವ ಒಡಕು. ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ಲಾವಾ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೂಮ್ಮೆ ಪ್ರಚಂಡ ಸ್ಫೋಟನೆಗಳಿಂದ ಧ್ವಂಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಕೋಡುಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಿತ್ತು ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. ಅನೇಕವೇಳೆ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕೋಡುಗಳೊಡನೆ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ಸಿಡಿದು ಎಗರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಸಿಡಿತದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ತಗ್ಗೇ ಕಾಲ್ಡೆರ. ಈ ಮಹಾಕೂಪದ ಅಗಲ ಅನೇಕ ಕಿಮೀ ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳಭಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಳಭಾಗ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಒಳರಚನೆಯನ್ನೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಲ್ಡೆರದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರ್ಯಾಕಟೋವ ಅಲಾಸ್ಕದ ಮೌಂಟ್ ಕ್ಯಾಟ್ ಮೈ, ಜಪಾನಿನ ಬಂಡೈಸಾನ್ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಯ ವಸೂವೀಯಸ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಲ್ಡೆರೋನ್, (ಡೇ ಲಾ ಬಾರ್ಕಾ) ಪೇಧ್ರೋ : 1600–81. ಸ್ಪಾನಿಷ್ ನಾಟಕಕಾರ. ಸುಮಾರು 70 ಮತೀಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ 120ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕಕಾರರ ಮೇಲೆ ಈತನ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಇವನ ಆರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಫಿಟ್ಸ್‌ಜೆರಾಲ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಜೆಸುಯಿಟ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಓದಿ, ಚರ್ಚಿನ ಪಾದ್ರಿ ವೃತ್ತಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ನಾಟಕರಂಗಕ್ಕೆ ಈತ ಬಂದ. ಲೋಪೆ ದೆ ವೇಗನ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ಬರೆದ ರಹಸ್ಯ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿವರಸೆಯ ಕಥೆಗಳು ಬರುಬರುತ್ತ ಬಾಹ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದರೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯ, ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತವಾದುವು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯ ಸಲ್ಲಾಪದ ನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಥೆಯ ಚೌಕಟ್ಟು ಕೃತಕವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಚಮತ್ಕಾರಯುತವಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಡೆರೋನ್ ಲೌಕಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಹಜ ಅಸೂಯೆಗಳೇ ಪಾತ್ರಗಳ ನಡೆವಳಿಗೆ ಪ್ರಚೋದಕಾಂಶಗಳೆಂಬಂತೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಕಲ್ಪನಾಧಿಕ್ಯವನ್ನುಳ್ಳ ಕವನ ನಾಟಕಗಳು. ಜೀವನ ಸ್ವಪ್ನದಂತೆ ಭ್ರಾಂತಿಸ್ವರೂಪವಾದುದು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜೀವನ ಒಂದು ಸ್ವಪ್ನ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದ ಲೈಫ್ ಈಸ್ ಎ ಡ್ರೀಮ್) ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರೂಪಕಾರ್ಥವಿರುವುದಾದರೂ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಒಟ್ಟು ಕಥೆಯ ರೂಪಕಾರ್ಥ ಹೀಗೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗದ ಕೃತಿಗಳು ಅದ್ಭುತ ಕರುಣ ಭಯಾನಕ ರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ನಾಟಕಗಳು; ಮತೀಯ ಕಥಾವಸ್ತುವುಳ್ಳವು; ಬಹಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಘಟನಾವಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವು. ಬರುಬರುತ್ತ ಕಾಲ್ಡೆರೋನನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವನೀಯತೆ ಮತ್ತು ನೈಜಚಿತ್ರಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಶಕುನಗಳು, ಪವಾಡಗಳು, ದೈವೀಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ, ಭವಿಷ್ಯವಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಬ್ಯಾರೋಕ್ ಎನ್ನುವರು. ಕೊನೆಗೆ ಕವಿ ಪಾದ್ರಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಕ್ರೈಸ್ತಪರ್ವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಲು ಗ್ರಾಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಔಟೋಗಳನ್ನೂ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಲು ತಾರ್‌ತ್ವೇಲಾಗಳನ್ನೂ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ. ಕಾಲ್ಡೆರೋನನ ಶೈಲಿ ಲೋಪೆ ದೆ ವೇಗನ ಶೈಲಿಯಷ್ಟು ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಈತ ಸುವರ್ಣಯುಗದ ನಾಟಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವನು. ಜೀವನ ಒಂದು ಸ್ವಪ್ನ– ಎಂಬ ಈತನ ಕೃತಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಕೆ.ಕೆ.; ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್, ಎರ್‌ಸ್ಕಿ ಪ್ರೀಸ್ಟನ್ : 1903–1987. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ಜಾರ್ಜಿಯಾದ ವೈಟ್‌ಓಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿ ಕಳೆದ. ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಂಡ ಜೀವನಚಿತ್ರವೇ ಅವನ ಮುಂದಿನ ಬರವಣಿಗೆಯ ವಸ್ತುವಾಯಿತು. ಹತ್ತಿಬಿಡಿಸುವನಾಗಿ, ಅಡಿಗೆಯವನಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಪತ್ರಿಕಾಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆದು ಜೀವನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈತ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಟೊಬ್ಯಾಕೊ ರೋಡ್ (1932) ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ. ಗಾಡ್ಸ್ ಲಿಟ್ಲ್ ಏಕರ್ (1933) ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಉತ್ತಮ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಭೇದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಗ್ರ ವಿರೋಧ, ಜನಜೀವನದ ವಾಸ್ತವಚಿತ್ರಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಟ್ರಬಲ್ ಇನ್ ಜುಲೈ (1940), ಎ ಪ್ಲೇಸ್ ಕಾಲ್ಡ್ ಈಥರ್‌ವಿಲ್ (1949) ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ವರ್ಣಸಮಸ್ಯೆ ಕುರಿತಂಥವು. ಕಾಲ್ಡ್ ವೆಲ್ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈತನ ಕೆಲವು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್, ರಾಬರ್ಟ್ : 1814–91. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವ; ಅವನ್ನು ಕುರಿತ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವ್ಯಾಕರಣವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತಮಿಳು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಐಯ್ಯರ್ ಎಂದು

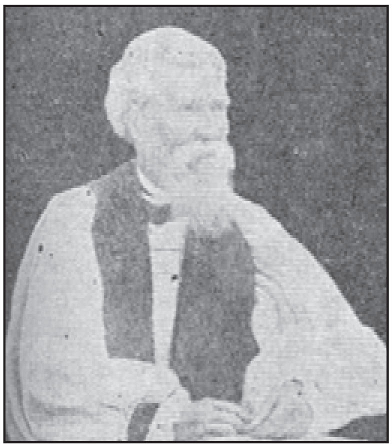

ಖ್ಯಾತನಾದ ಈತ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಗ್ಲ್ಯಾಡಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ. ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡಿನ ಗ್ಲಾಸ್ಗೊ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಡಬ್ಲಿನ್ನಿನ ಕಲೆಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ ಈತನನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಯಾಗಲು ಲಂಡನ್ನಿನ ರೆವರೆಂಡ್ ಸಂಘದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆಂದು ಗ್ಲಾಸ್ಗೊ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಪಾದ್ರಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ. ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದವ 1841ರವರೆಗೆ ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ತಮಿಳನ್ನು ಕಲಿತ. ಅನಂತರ ಪೋಪ್, ಪವರ್ ಮತ್ತು ಆಂಡರ್ಸನ್ನರ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಕಾಲು ನಡಿಗೆಯಲ್ಲೆ, ತಮಿಳು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ತಮಿಳುನಾಡು, ನುಡಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಈತನಿಗೆ ತಂಜಾವೂರಿನ ಮಾಯಾವರಮ್ ವೇದನಾಯಕಮ್ ಪಿಳ್ಳೆ ಮತ್ತು ನೀಲಗಿರಿಯ ರೆವರೆಂಡ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್‌ರವರ ಸಖ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿಯ (ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿ) ಇಡಯನ್‌ಕುಡಿಯಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದ್ದು ಮತಪ್ರಚಾರಕನಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪುಸ್ತಕ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಸಮಿತಿ ಮತ್ತು ಬೈಬಲ್ ಅನುವಾದ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಈತನಿಗೆ ತಮಿಳಿನ ಜೊತೆಗೆ ತೆಲುಗು ಮಲೆಯಾಳಂ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳೂ ತಿಳಿದಿದ್ದುವು.

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲೂ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮವಿದ್ದ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಎ ಕಂಪ್ಯಾರಿಟೇವ್ ಗ್ರಾಮರ್ ಆಫ್ ದಿ ಡ್ರವಿಡಿಯನ್ ಆರ್ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಫ್ಯಾಮಿಲಿ ಆಫ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜಸ್ (ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ತೌಲನಿಕ

ವ್ಯಾಕರಣ) ಮತ್ತು ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪುಸ್ತಕ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಆಕರಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದೆ. ಇದು 1856ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ 1875ರಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡು ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣವಾಗಿ ಹೊರಬಂತು. ಪ್ರತಿಗಳು ಮುಗಿದ ಕಾರಣ ಗ್ರಂಥ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮುದ್ರಣ ಕಂಡಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಲಂಡನಿನ ರೂಡ್ಲೆಜ್ ಅಂಡ್ ಕೆಗನ್ ಪಾಲ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್ ಸಂಸ್ಥೆಯವರೂ ಅನಂತರ ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದವರೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದವರು ರೆವರೆಂಡ್ ಜೆ. ಎಲ್ ವ್ಯಾಟ್ ಮತ್ತು ಟಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪಿಳ್ಳೈ ಅವರು.

ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್‌ನ ಈ ತೌಲನಿಕ ವ್ಯಾಕರಣ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ಮಹತ್ಸಾಧನೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗುಂಪುಗಳೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಸಾರಿ, ಇತರ ಯಾವ ಸಹಾಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ತೌಲನಿಕ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದದ್ದು ಈತನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಆಗಿನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭದೆಶೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರ ಗಮನ ಅತ್ತಕಡೆ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ವರ್ಗದಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ, ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗವೊಂದರ ಈ ಗುಂಪನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಈತನ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಪೂರ್ವವೂ ಅಮೂಲ್ಯವೂ ಆದ ಗ್ರಂಥ. ಈತ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು ರೂಪ ಕೊಟ್ಟ. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊತ್ತಗೆ ಹೊಸ ವಿಚಾರ ವೇದಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿತು. 1856ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಸ್ಲಾವೋನಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಗಿಮ್ ಮತ್ತು ಬಾಪ್ ಬದುಕಿದ್ದರು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಒಂದು ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಬ್ರಗ್ಮನ್, ವರ್ನರ್ ಮುಂತಾದ ತರುಣ ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಧ್ವನಿಸಾಮ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ಕಾಲ ದೇಶ ಪರಿಸರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಪವಾದಗಳೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತ್ತು ಎನ್ನಬೇಕು. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯದ ಮುನ್ನವೇ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು ನಿಜಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತವೇ ಸರಿ. ಜೂಲ್ಸ್ ಬ್ಲಾಕ್ ಈ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಮೂಲಕ್ರಮವನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ವ್ಯಾಕರಣದಂಥ ಜಟಿಲವಾದ ನೀರಸ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ರಮ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ; ತಾನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೊಂದು ಇವನಲ್ಲಿರುವ ದೋಷ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೇ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳೊಡನೆ ತುಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಿಥಿಯನ್ ಅಥವಾ ಕುರೇನಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾಸಮುದಾಯದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿ ತೊಡಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಾನೆ. ಸಿಥಿಯನ್ ಭಾಷಾ ಸಮುದಾಯವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾಸಮುದಾಯದ ಸಂಬಂಧವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆ ವಾದ ಅನುಪಾದೇಯವಾದುದು. ಈತನಿಗೆ ದೊರೆತ ಸಾಮಗ್ರಿ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು. ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್‌ಗೆ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಈತನ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹಾಗೂ ಜೋಡಣೆ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವಿಂಗಡಣೆ ಅನುಕರಣೀಯವಾದುದು. ಈತನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಮ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆದುದರಿಂದ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದವಲ್ಲವೆಂದು ಈತ ಒಂದು ನೂತನ ಶಕೆಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ದೋಷಗಳು ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಇದೊಂದು ಉಪಾದೇಯ ಗ್ರಂಥ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಜೊತೆಗೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಬೈಬಲ್ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಪ್ರೌಢಿಮೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಡರ್ಹ್ಯಾಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಈತನಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿತು. ಈತನ ವಿದ್ವತ್ತು ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡು 1877ರಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿಯ ಬಿಷಪ್ ಆಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ವಯಸ್ಸಿನ ಕಾರಣದಿಂದ 1891ರಲ್ಲಿ ಬಿಷಪ್ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾಗಿ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಕೊಡೈಕೆನಾಲಿಗೆ ಹೋದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. ಇಡಯನ್ ಕುಡಿಯಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಮಾಧಿ ಇದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಪಿ.)

ಕಾಲ್ಬೇರ್ : 1619–83. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಧಾವಿ ಆಡಳಿತಗಾರ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ 14ನೆಯ ಲೂಯಿಯ (1665–83) ಅರ್ಥಸಚಿವ. ಇವನ ಜನನ ರೀಮ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ. ರಕ್ಷಣಾ ಖಾತೆಯ ಮೈಕೇಲ್ ಟೇಲರನ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಆರಂಭಿಸಿ, ಮ್ಯಾಜ಼ರಿನನ ಸಚಿವನಾದ. 1661ರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಜರಿನ್ ಮರಣ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕಾಲ್ಬೇರನನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೇಮಕಮಾಡುವಂತೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ 1665ರಲ್ಲಿ 14ನೆಯ ಲೂಯಿಯಿಂದ ಅರ್ಥಸಚಿವ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಕವಾಗಿ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಿಂದಲೂ ಲಂಚಗುಳಿತನದಿಂದಲೂ ದುರ್ಬಲ ಆಡಳಿತಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ. ಲಂಚಕೋರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಾನೇ ಅದರ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಲದ ಮೇಲೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಡ್ಡಿಯ ದರವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ, ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ರಿಯಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ವೆಚ್ಚತಗ್ಗಿಸಿ ತೆರಿಗೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನೂ ಕಡಿಮೆಮಾಡಿದ. ನೆದರ್‌ಲೆಂಡ್ಸಿನೊಡನೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ (1672–78) ಫಲವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದ್ದುವಾದರೂ ಕಾಲ್ಬೇರ್ ಸತತವಾಗಿ 22 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಜಾದಾಯ ಮೂರು ಕೋಟಿ ಲೀವರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಆಮದು ಸುಂಕ, ವಾಣಿಜ್ಯ ನಿಯಮಗಳು, ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಸಾಹತುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ, ಹಡಗು ಸಂಚಾರ ಕಾನೂನುಗಳು–ಇವು ಕಾಲ್ಬೇರನ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. 1664ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ವೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣನಾದನಲ್ಲದೆ ದೇಶದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಹಡಗುಪಡೆಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ. ರೋಚ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಬಂದರನ್ನೂ ನೌಕಾದಳದ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅನೇಕ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನೂ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳ ನಡುವೆ ಕಾಲ್ಬೇರ್ ಕಲಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಜ್ಞಾನಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕಲಾಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ದೇಶದ ಸಿವಿಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿದ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಬೇರ್ ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವ ಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕರುಬುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಇವನಿಗೆ ರಾಜನ ಆಶ್ರಯ ತಪ್ಪಿತು. ಇವನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇವನ ಎದುರಿಗೇ ಕುಸಿದುಬಿತ್ತು. 1683ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದ. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ – ಸ್ಮಿರ್ನಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ : ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಅಪ್ರಾಚಲ (ನಾನ್‌ಪ್ಯರಾಮೆಟ್ರಿಕ್) ಪರೀಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುನ್ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ಹಾಗೂ ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿ ಅವು ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿವೆಯೇ ಅಥವಾ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪರೀಕ್ಷಣೆ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ಪ್ರಯೋಗತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿ. ಸಂಭವ ಚರಗಳ ವಿತರಣೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿದಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಪ್ರಾಚಲಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜುಮಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದತ್ತಸಾಂಖ್ಯಿಕವಿಶ್ವ (ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್) ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ ಎನ್ನೋಣ. ಇದರ ಪ್ರಾಚಲಗಳು μ, δ^{-2} ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿರಬಹುದು. $x_1, x_2, \ldots\ldots x_n$ ಎಂಬ n ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನದಿಂದ $\mu=m$ ಎಂಬ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದರೆ $x=\frac{1}{n}\Sigma x_i$ ಮತ್ತು $s^2 = \frac{1}{n}\Sigma (x_i-x)^2$ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಮಾಡಿ $t=\sqrt{n}.(x-\mu)/s$ ಎಂಬ ನಿದರ್ಶಜದಿಂದ (ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್), t–ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇವೆ. ಎರಡು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವಗಳಿಂದ n_1, n_2 ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡರೆ ಈ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎರಡೂ ವಿಶ್ವಗಳ ವಿಚಲನೆಗಳು (ವೇರಿಯನ್ಸಸ್) ಸಮವಾಗಿವೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸ್ನೆಡಕರನ F–ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ವಿಶ್ವದ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಯದಿರಬಹುದು. ಅಂಥ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂಥ ಕೆಲವು ಪರೀಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಜ್ಞರು ಸಾದರಪಡಿಸಿರುವರು. ಇವಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಚಲ ಪರೀಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವನ್ನು ವಿತರಣೆ–ಮುಕ್ತ (ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್ ಫ್ರೀ) ಪರೀಕ್ಷಣಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವರು.

x^2 ಪರೀಕ್ಷಣ ಈ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅವೇಕ್ಷಿತ ವಿತರಣೆಗೂ ಆಧಾರಕಲ್ಪಿತ ವಿತರಣೆಗೂ ಇರುವ ಹೊಂದಿಕೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ

ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಹೊಸ ಪರೀಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್–ಸ್ಮಿರ್ನಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ, ವಿಲ್ಕಾಕ್ಸನ್ ಸಚಿಹ್ನ–ಸ್ಥಾನಪರೀಕ್ಷಣ, ಮಾನ್–ವಿಟ್ನೆ ಪರೀಕ್ಷಣ ಮುಂತಾದುವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವ x^2 ಪರೀಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಗ ಅಥವಾ ಖಾನೆಯಲ್ಲಿನ ಆವೃತ್ತಿಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಆವೃತ್ತಿಸಂಖ್ಯೆಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣದಲ್ಲಂತೂ ಸಮಾಕಲಿತ ವಿತರಣೆಗಳನ್ನು (ಕ್ಯುಮ್ಯುಲೇಟಿವ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್) ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷಣ ನಡೆಸುತ್ತೇವೆ.

ಸಂಭವಚರ xನ ವಿತರಣೆಯ ಉತ್ಪನ್ನ $F(x)$ ಎಂದು ಆಧಾರ ಕಲ್ಪನೆ H_0 ನಮೂದಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನೋಣ. n ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ದತ್ತ xಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಮಾಕಲಿತ ಆವೃತ್ತಿಸಂಖ್ಯೆ $S_n(x)$ ಎಂದಿರಲಿ. ಅಂದರೆ x ಇರುವ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ k ಆದರೆ $S_n(x)=k/n$. ಆಧಾರ ಕಲ್ಪನೆ H_0 ಸತ್ಯವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ $S_n(x)$ ಎನ್ನುವ ನಿದರ್ಶಜ $F(x)$ಗೆ ಉಪಸಮವಾಗಿರುವುದು. n ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ಉಪಸಾಮ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗುವುದು. ಬಲಿಷ್ಠ ಬೃಹತ್ಸಂಖ್ಯಾ ನಿಯಮದ (ಸ್ಟ್ರಾಂಗ್ ಲಾ ಆಫ್ ಲಾರ್ಜ್ ನಂಬರ್ಸ್) ಮೇರೆಗೆ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 1 ಇರುವಂತೆ $F(x)$ಗೆ $S_n(x)$ ಉಪಸರಿಸುವುದು. $S_n(x)$ ಮತ್ತು $F(x)$ ಇವುಗಳಿಗಿರುವ ಶುದ್ಧ ವಿಚಲನೆಯ ಉಚ್ಚತಮ ಬೆಲೆ D_nನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಣ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ

$$D_n = \sup_x | S_n(x) - F(x) |$$

ಇಲ್ಲಿ sup ಎಂಬುದು supremum (ಉಚ್ಚತಮ) ಎನ್ನುವುದರ ಹ್ರಸ್ವರೂಪ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡಿರುವ D_n ಉತ್ಪನ್ನದ ವಿತರಣೆ $F(x)$ ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ; $F(x)$ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಆದ ಕಾರಣ $F(x)$ ನ್ನು ಸರಳಾತಿಸರಳ ವಿತರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ $F(x) = x$ $(0 \le x \le 1)$ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಪರೀಕ್ಷಣ ಸುಗಮವಾಗುವುದು. $P[\sup_x S_n(x) - F(x) | > D_n] = \alpha$ ಇರುವಂತೆ $\alpha=0.20$, $\alpha=0.10$, $1=0.05$ ಮತ್ತು $\alpha=0.01$ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ nನ ಹಲವು ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾದ D_n ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಿ ಎಫ್. ಜೆ. ಮ್ಯಾಸೀ ಎಂಬಾತ ಕೋಷ್ಟಕವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು.

D_n ನ ಅನಂತಸ್ಪರ್ಶಕ (ಅಸಿಂಪ್ಟೋಟ್) ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

$\sum_{n=1}$

$\lambda > 0$ ಆದರೆ $\lim P(\quad D_n \lambda) = L(\lambda)$

$n \qquad =2 \qquad (-1)^{n+1} \exp(-2n^2)\ \lambda^2$

ಎಂದು ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. $L(\quad) = 1.36$ ಆದಾಗ $L(\lambda) = 0.05$ ಆಗುವುದು. ಅಂದರೆ 1.36 ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರತಕ್ಕ ಅನಂತಸ್ಪರ್ಶಕೀಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 0.05 ಇರುವುದು.

ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ x^{2}- ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಯಶ: ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಆಧಾರಕಲ್ಪಿತ ವಿತರಣೆಯನ್ನೂ ಅವೇಕ್ಷಿತ ವಿತರಣೆಯನ್ನೂ xನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಪೂರ್ತಿ ಹೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚರಗಳಿಗೆ ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದೇ ಹೊರತು ವಿರತ ಚರಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. X^{2}- ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನಾದರೋ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಬಳಸಬಹುದು.

ವಿವಿಧ ಸಂಭವಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ nನ ಅವಧಿಕ ಬೆಲೆ (ಕ್ರಿಟಿಕಲ್ ವೇಲ್ಯೂ)

$P[\sup_x | S_n(x) - F(x) | > D_n] = a$ ಆಗುವ D_n ಬೆಲೆಗಳು

	a			
n	0.20	0.10	0.05	0.01
5	0.446	0.510	0.565	0.669
7	0.381	0.438	0.486	0.577
9	0.339	0.388	0.432	0.514
11	0.307	0.352	0.391	0.468
13	0.284	0.325	0.361	0.433
15	0.266	0.304	0.338	0.404
20	0.231	0.264	0.294	0.356
25	0.21	0.24	0.27	0.32
30	0.19	0.22	0.24	0.29
35	0.18	0.21	0.23	0.27

ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್–ಸ್ಮಿರ್ನಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ: ಅವೇಕ್ಷಣಗಳ ಎರಡು ಗಣಗಳು (ಸೆಟ್ಸ್) ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿವೆಯೇ ಎಂದು ನೋಡಲು ಈ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. m ಮತ್ತು n ಗಾತ್ರಗಳ ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಒಂದೇ ವಿತರಣೆ ಉತ್ಪನ್ನದ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದಿರುವುವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ D_{mn} ಎನ್ನುವ ಪರೀಕ್ಷಣದ ನಿದರ್ಶಜವನ್ನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ: $D_{mn} = \sup_x / S_m(x) - S_n(x) 1$. ಮೇಲಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತಿಸಿರುವಂತೆ $S_m(x)$ ಮತ್ತು $S_n(x)$ ಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಮಾಕಲಿತ ಆವೃತ್ತಿಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿರುವುವು. $N=mn/(m+n)$ ಆದರೆ ಮತ್ತು m/n ಪರ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ $\lambda > 0$ ಆದಾಗ

$$\lim_{m,n\to\infty} P\left(\sqrt{N.D_{mn}} \ge \lambda\right) - L\ (\lambda) 2\sum_{N=1}^{\infty} (-1)^{N+1} \exp\left(-2N^2\right)\ \lambda^2$$

ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. $m=n$ ಇದ್ದಾಗ $D \le k/n$ ಇರುವಂತೆ Dಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ಮ್ಯಾಸೇ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಈ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು.

m, n ಗಳ ಬೃಹತ್ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು α ಸಾರ್ಥಕತಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೇತಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು (ನಲ್ ಹೈಪಾಥಿಸಿಸ್) ತ್ಯಜಿಸತಕ್ಕ λದ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮಿರ್ನಾಫ್ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ:

α	0.10	0.05	0.025	0.01	0.005	0.001
λ	1.22	1.36	1.48	1.63	1.73	1.95

ಗಾತ್ರ 50 ಮತ್ತು 60 ಇರುವ ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ $S_m(x)$ ಮತ್ತು $S_n(x)$ ಎಂಬ ಸಮಾಕಲಿತ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಆವೃತ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿ ಇವುಗಳ ಗರಿಷ್ಠತಮ ಶುದ್ಧ ವಿಚಲನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯೋಣ. ಅದರ ಬೆಲೆ 0.3 ಆಗಿರಲಿ. ಆಗ $\sqrt{N.D_{m',n}} = \sqrt{\frac{50\times60}{110}} \times 0.3 = 1.566.$ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 0.025ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ 0.01ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ 0.01 ಸಾರ್ಥಕತಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೇತಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 0.05 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೇತಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವಂತಾಗಬಹುದು. ಈ ಪರಿಶೀಲನೆಗೊಳಗಾಗುವ ಸಂಭವಚರ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

$F(x)$ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಪರ್ಯಾಯಕಲ್ಪನೆಯಾದರೆ $S_m(x)$, $S_n(x)$ ಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಶುದ್ಧ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಮಾಡದೆ ಯಥಾವತ್ತಾದ $S_m(x)$-$S_n(x)$ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ $D_{mn} = S_m(x) - S_n(x)$ ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಬೇಕು.

(ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಕಾಲ್ಮೆಟ್, ಲಿಯಾನ್ ಚಾರಲ್ಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ : 1833–1933. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಏಕಾಣುಜೀವಿವಿಜ್ಞಾನಿ. ಕ್ಷಯ ಹತ್ತದಿರುವಂತೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಬಿ.ಸಿ.ಜಿ. ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕಾರಣರಾದ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಪದವೀಧರನಾದ (1886). ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಚುಚ್ಚುವ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಈತ ತಯಾರಿಸಿದ್ದು 1897ರಲ್ಲಿ. ಈಗಲೂ ಅದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ಷಯಾಣುಸಾರದ (ಟ್ಯುಬರ್ಕ್ಯುಲಿನ್) ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಗುರುತಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ (1907). ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಕ್ಷಯರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಹಾಕುವ ಬಿ.ಸಿ.ಜಿ. ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಕೆಮಿಲ್ಲೆ ಗ್ವೆರಿನ್ನನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ (1906). ಪ್ರಚಂಡ ವಿಷಕರ, ದನದ ಕ್ಷಯ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು (ಬೆಸಿಲ್ಲೈ) ಪಿತ್ತರಸ, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಗ್ಲಿಸರೀನಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಳಿಯೆಬ್ಬಿಸಿದರೆ ವಿಷ ಕಳೆದು ಹಾನಿಮಾಡದಂತಾಗುತ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಹೀಗೆ ವಿಷ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸಾಧುವಾದ ರೋಗಾಣುಗಳಿಗೂ ಜನರ ಅಲ್ಲದೆ ದನಗಳ ಕ್ಷಯದ ಸೋಂಕು ಅಂಟುವುದನ್ನು ತಡೆಯುವ ಬಲ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಿದ. ಈ ತಳಿಯ ಕ್ಷಯ ರೋಗಾಣುವಿಗೆ ಬೆಸಿಲಸ್ ಕಾಲ್ಮೆಟ್–ಗ್ವೆರಿನ್ (ಕಾಲ್ಮೆಟ್–ಗ್ವೆರಿನ್‌ರ ದಂಡಾಣುಜೀವಿ) ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇದೇ ಮೊಟಕಾಗಿ ಈಗ ಬಿ.ಸಿ.ಜಿ. ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವವಿರುವ ಈ ಲಸಿಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 1922ರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗವಾಯಿತು. ಈಗಿದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದು ಎಲ್ಲ ತೆರನ ಕ್ಷಯರೋಗಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚುವ ಈ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ 4–6 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ತಡೆವ ಬಲ ಬರುವುದು. ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನ ಪ್ಯಾಶ್ಚರ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ ತಾನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಈ ಮಹತ್ತರ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕಾಲ್ಮೆಟ್ ದೃಢೀಕರಿಸಲು ಹಲವಾರು

ಪ್ರಕಟನೆ, ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದರೂ ಈ ಲಸಿಕೆಯ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚ ನಿಜವಾಗಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದು ಕಾಲ್ಮೆಟ್ ಸತ್ತಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾವಲು ಪಡೆ : ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗಡಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ರಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುವ ಸೇನೆ. ನೇರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದುಮುಕುವುದು ಕಾವಲುಪಡೆಗಳ ಹೊಣೆಯಲ್ಲ. ಗಡಿನಾಡಿನ ರಕ್ಷಕಸೈನ್ಯಗಳು ಶತ್ರುಗಳ ಅತಿಕ್ರಮಪ್ರವೇಶವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ, ಎತ್ತರವಾದ ಪಹರೆಗೋಪುರಗಳ ಮೇಲಿನಿಂದ ದುರ್ಬೀನು, ದೂರದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಳಿಗಾರರು ಬರುವ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೇನಾಬಲವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವ್ಯೂಹಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಕಾವಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಶತ್ರುಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತ ವಾಹನಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯರನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಗೆಯುಳ್ಳ ಗೆರಿಲ್ಲಾ ದಳಗಳು ಸೇತುವೆ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಜಲಾಶಯ, ರೈಲುಸಂಧಿ, ಆಯುಧಶಾಲೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ಸೇನಾಕ್ಷೇತ್ರ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ರೇವುಗಳನ್ನು ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪಾಳೆಯವಿರುವ ಸೇನಾದಳಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಂಡಿನ ಪಾಳ್ಯ, ಡಿಪೋ, ಉಗ್ರಾಣ, ಮಳಿಗೆ, ಮದ್ದುಗುಂಡು ಮತ್ತು ಬಂದೂಕು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾವಲುಪಡೆಗಳು ಅವಶ್ಯ. ರಕ್ಷಕಸೈನ್ಯವಿರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುರದುರ್ಗಗಳೂ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಪಥದಂತಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ವೀಕ್ಷಣಸ್ತೂಪಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಗಿರಿದುರ್ಗ, ಕೋಟೆ, ಕಿಲ್ಲೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬಲವಾದ ಕಾವಲು, ಭದ್ರತೆಗಳೂ ದುರ್ಗಪಾಲಕರು ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾಧಿಪತಿಗಳ ಸುರಕ್ಷಿತ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ನೆಲಮಾಳಿಗೆ ಗೃಹಗಳೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿವೆ. ದುರ್ಗರಕ್ಷಕರು ದಾಳಿಗಾರರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಮರೆಯಾದ ಆಶ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಕ್ರಮಣಕಾರರನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲೂ ರಕ್ಷಣಾವರಣದಿಂದ ದಾಳಿಗಾರರ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಸೆಯಲೂ ಗುಂಡುಹಾರಿಸಲೂ ತಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿವೆ. ಕಾವಲುಪಡೆ ಶತ್ರುಗಳ ಬಾಣವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಲು ಸೌಕರ್ಯಗಳಿವೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕಾವಳ : ಗಾಳಿಯ ತಾಪ ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದಾಗ ನೀರಿನ ಆವಿ ಘನೀಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಂಜಿನ ಮುಸುಕು (ಫಾಗ್, ಹೇಝ್). ನೀರಿನ ಆವಿ ಘನೀಭವಿಸಲು ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಹೊಗೆಯ ಕಣಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ತುಂತುರಿನ ಉಪ್ಪಿನ ಕಣಗಳು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾವಳದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳ ಗಾತ್ರ 100μ ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯನ್ನು ತರುವ ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹನಿಗಳ ಗಾತ್ರ 400–1000μ ಗಳಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಕಾವಳದಲ್ಲಿ 1 ಘನ ಸೆಂಮೀನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 100 ಹನಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. 1 ಘನ ಮೀ ಕಾವಳದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ತೂಕ 1/100 ಗ್ರಾಮಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ವಿರಳ. ಮಳೆ ಮೋಡಗಳಲ್ಲಾದರೆ 1 ಘನ ಮೀ ನಲ್ಲಿ 0.1–3 ಗ್ರಾಂ ನೀರಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯನ್ನು ತರದ ಮೋಡವೆಂದು ಕಾವಳವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ.

ವಿಕಿರಣ ಕಾವಳ (ರೇಡಿಯೇಷನ್ ಫಾಗ್): ಮೋಡವಿಲ್ಲದ ರಾತ್ರಿವೇಳೆ ಭೂಮಿ ವಿಕಿರಣದಿಂದ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತಾಗಿರುವ ತೇವವುಳ್ಳ ಗಾಳಿಯ ತಾಪ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇಬ್ಬನಿ ಬಿಂದುಗಳಿಗಿಳಿದರೆ ವಿಕಿರಣ ಕಾವಳವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಸ್ತರದ ಹನಿಗಳು ವಿಕಿರಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾವಳದ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು ಆಳ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಗಂಟೆಗೆ 3.2 ಕಿಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಮತ್ತು 12.8 ಕಿಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕಾವಳದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ವೇಗ 16 ಕಿಮೀಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಕಾವಳ ಚದರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಇದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತರಮೋಡಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸಮುದ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಸರೋವರಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಅಧಿಕ ನೀರಿನ ಆವಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವ ಗಾಳಿ ತಂಪಾದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ನಿಧಾನಗೊಂಡಾಗ ವಿಕಿರಣ ಕಾವಳವುಂಟಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಾವಳ ಶರತ್ಕಾಲ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ತೀವ್ರತೆ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಂದ ಚಲನೆಯುಂಟಾಗಿ ಕಾವಳದ ತೀವ್ರತೆ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಕಾವಳದ ಆಳ 152.5ಮೀ–304.8ಮೀಗಳಷ್ಟಿರುವುದು ಅಪೂರ್ವ ಘಟನೆಯೇನಲ್ಲ. ಹಗಲಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಕಾವಳ ಚದರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಆವಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮೇಲೆ ಸ್ತರ ಮೋಡಗಳಿದ್ದು (ಬೂದು ಅಥವಾ ಬಿಳಿ ಮೋಡದ ತೇಪೆ, ಹರವು ಅಥವಾ ಪದರ) ಮತ್ತೂ ಮೇಲೆ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶವುಂಟಾದರೆ ಕಾವಳ ಹೆಚ್ಚು ದಟ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಿಲ್ಲುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಕಿರಣದಿಂದ ಭೂಮಿ ತಂಪಾಗುವ ರಾತ್ರಿ ಕಾಲ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ವಿಕಿರಣ ಕಾವಳವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ನೀರಿನ ತಾಪಮಾನ ದೈನಂದಿನ ಏರಿಳಿತ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಧಿವಹನ ಕಾವಳ (ಅಡ್ವೆಕ್ಷನ್ ಫಾಗ್): ತೇವವುಳ್ಳ ಬಿಸಿಯಾದ ಗಾಳಿ ತಂಪಾದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಬೀಸುವಾಗ ಅಭಿವಹನ ಕಾವಳವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ತೇವವುಳ್ಳ ಬಿಸಿಯಾದ ಗಾಳಿ ತಂಪಾದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಈ ಗಾಳಿಯ ತಾಪಮಾನ ಅದರ ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೀರಿನ ಆವಿ ಘನೀಭವಿಸಿ ಕಾವಳವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಕಾವಳ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಅಧಿವಹನ ಕಾವಳ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುವ ಗಾಳಿಯ ತಾಪಮಾನ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅದರ ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದುವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಕಾವಳವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನವೋಸ್ಕೋಷಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾವಳದಂಡೆಗಳು ಅಧಿವಹನ ಕಾವಳದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದವು.

ಇತರ ಕಾವಳಗಳು: ವಿಕಿರಣ ಮತ್ತು ಅಧಿವಹನ ಕಾವಳಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ತೆರನಾದ ಕಾವಳಗಳೂ ಉಂಟು. ತೇವವುಳ್ಳ ಗಾಳಿ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಏರುವಾಗ ಹಿಗ್ಗಿ ತಂಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಷ್ಣತೆ ಅದರ ಇಬ್ಬನಿಬಿಂದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಕಾವಳ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಾವಳವನ್ನು ಎತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರು ಕಾವಳವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಂಪಾದ ಗಾಳಿ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಯುವಾಗ ಉಗಿ ಕಾವಳ (ಸ್ಟೀಮ್‌ಫಾಗ್) ವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತಂಪಾದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ ನೀರಿನ ಆವಿ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಘನೀಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಹೊಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಿಮಸ್ಫಟಿಕ ಉಗಿಕಾವಳ. ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳ ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ಸಮೀಪ ಉಗಿಕಾವಳ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಮಳೆಯ ಹನಿಗಳು ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾವಳವನ್ನು ಬೆಚ್ಚನೆ ಮುಂಚೂಣಿ ಕಾವಳವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಅಸ್ತಮ, ಬ್ರಾನ್ಕಾಯ್ಟಸ್, ನ್ಯೂಮೋನಿಯ ಮುಂತಾದ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ನರಳುವ ರೋಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾವಳ ತೀವ್ರತರವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಜನರು ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೆಚ್ಚನೆ ಉಡುಪು ಧರಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಬೆಚ್ಚನೆ ಜಾಗದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ರೋಗಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಯಾವ ಸರ್ಕಾರವೂ ಕಾವಳವನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಚದರಿಸಲು ಹಣ ಮತ್ತು ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯಯಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃತಕವಾಗಿ ಕಾವಳವನ್ನು ಚದರಿಸಬೇಕಾದ ಉತ್ಕಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿದುದು ಎರಡನೆ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆಗ ವಿಮಾನಗಳು ಯಾವ ನಿಲ್ದಾಣವೆಂದರಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವು ಇಳಿಯಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಓಡುದಾರಿಗಳು (ರನ್‌ವೇ) ಕಾವಳದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದರೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಕಾವಳವನ್ನು ಚದರಿಸದೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಓಡುದಾರಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನಿಲದೀಪಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಉರಿಸಿ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಕೆಲವೇ ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ 100ಮೀ ಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಕಾವಳವನ್ನು ಚದರಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೈನಿಕರು ಆಗ ಮಾಡಿದ್ದರು. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕಾವಳವನ್ನು ಚದರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಗಾಳಿಯ ಚಲನೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದು, ಆಕಾಶ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾವಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಬ್ಬನಿ (ಡ್ಯೂ) ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ಕಾವಳ ಸಂಜ್ಞೆಗಳು (ಫಾಗ್ ಸಿಗ್ನಲ್ಸ್): ಕಾವಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ರೈಲುಗಾಡಿಗಳು, ಹಡಗುಗಳು ಮತ್ತು ವಿಮಾನಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯದ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರವನ್ನು ಕೊಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಬ್ದ, ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸಾಧನಗಳು. ಕಾವಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ರೈಲುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯಬಹುದು. ಅಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಮದ್ದನ್ನು ಸಿಡಿಸಿಯೊ ಕಹಳೆಯನ್ನೂದಿಯೋ ಜಾಗಟೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿಯೋ ಚಾಲಕರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹಡಗುಗಳು ಕಾವಳದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಂಡೆ, ಕೋಡುಗಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಡಿಕ್ಕಿಹೊಡೆಯದಂತೆ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಸಲು ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೈರನ್ನನ್ನು ಕೂಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಂಬು ಊದುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಬ್ದ ಸಾಧನಗಳು ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಅರ್ಹವಾದುವಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಶಬ್ದ ಪ್ರಸಾರದ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ತಾಪಮಾನದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿಯಾಗಲೂಬಹುದು. ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಾಗುವುದರಿಂದ ಅಪಾಯದ ದಿಕ್ಕೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಕಳುಹಿಸುವ ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹಡಗಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧ್ವನಿಸಂಗ್ರಾಹಕಗಳು (ಸಾನಿಕ್ ಪಿಕ್‌ಅಪ್ಸ್) ಪತ್ತೆಮಾಡುತ್ತವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಪಾಯದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ರವಾನಿಸಲು ಮತ್ತು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಬೇಕಾದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಹಡಗುಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಕಾವಳದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರೇಡಿಯೋ ಸಂಜ್ಞಾ ಪ್ರಸಾರಿಗಳನ್ನು (ರೇಡಿಯೋ ಬೀಕನ್ಸ್) ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋ ಕಂಪಾಸುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರೇಡಿಯೋ ಸಂಜ್ಞಾ ಪ್ರಸಾರಿ ನೆಲೆ ರೇಡಿಯೋ ಮತ್ತು ಶಬ್ದದ ಸನ್ನೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸಾರಿಸುತ್ತದೆ. ರೇಡಿಯೋ ಸಂಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಶಬ್ದಸಂಜ್ಞೆಗಳು ತಲುಪಿದ ಕಾಲಗಳ ಮಧ್ಯದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಶಬ್ದದ ವೇಗದಿಂದ ಗುಣಿಸಿದರೆ ರೇಡಿಯೋ ನೆಲೆಗೂ ಹಡಗಿಗೂ ಇರುವ ದೂರ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾವಿಕರಿಗೆ ಅಪಾಯದ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ರೇಡಿಯೋ ಉಪಕರಣಗಳು ಕಾವಳದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಸಂಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ನೌಕಾಯಾನ ಹೆಚ್ಚು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಾವಾಲ್‌ಕಾಂಟೀ, ಜೋಡೋ : 1255–1300. ಇಟಲಿಯ ಕವಿ. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವಾರು ಪ್ರೇಮಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿಯಾದ ಡಾಂಟೆಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಬೀರಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಗಾಢವಾದ ಸ್ನೇಹವಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ವರ್ಣೀಯ ಕಲಹದಲ್ಲಿ ಗಡಿಪಾರಾಗಿದ್ದ ಈತನನ್ನು ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ತೀವ್ರ ಕಾಯಿಲೆಯಿದ್ದಾಗ ವಾಪಸ್ಸು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಫ್ಲಾರೆನ್ಸಿನ ಮಲರಿಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಮರಣಹೊಂದಿದ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾವಿಕಲೆ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಹಬ್ಬ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನೆ, ಮಠ, ಮಾಡು, ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ, ಗೋಡೆಗಳ ಒಳಬದಿ ಹಾಗೂ ಹೊರಬದಿಗಳಿಗೆ, ಕಾವಿಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಚಿತ್ತಾರ ಬಿಡಿಸುವ ಒಂದು ಜನಪದಕಲೆ; ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.1500ರಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರ ಸಮಾಧಿಗಳ ಮೇಲೆ (ಪಿರಮಿಡ್) ಕಾವಿಕಲೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಎಟ್ರುಸ್ಕನ್ ಜನಾಂಗದವರು ತಮ್ಮ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತಪಟ್ಟವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕಾವಿಬಣ್ಣದಿಂದ ಚಿತ್ರಬಿಡಿಸಿದರೆ, ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ನರು ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರೆ–ಪರಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆಂಬಣ್ಣದಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಗ್ರೀಟ್ಲಿಮಿಟರ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗೋವದಲ್ಲಿ ಕಾವಿಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವಾಗ, ಈ ಕಲೆ ಮೂಲತಃ ಇಟಲಿಯ ಗ್ರಾಫಿಕ್ (ರೇಖಾಚಿತ್ರ) ಕಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ತಂದರು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಗೌಡ ಸಾರಸ್ವತರೆಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೊಂಕಣಿ ಭಾಷಿಕರು ಗೋವ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಇವರು ಕರಾವಳಿಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತೀಯ ದೈವಗಳಾದ ಶಾಂತದುರ್ಗ ಮಂಗೇಶ, ಮ್ಹಾಳಸಾ, ನಾಗೇಶ, ರಾಮನಾಥ, ರವಳನಾಥ, ದಾಮೋದರ, ನರಸಿಂಹ, ಸಪ್ತಕೋಟೇಶ್ವರ, ಮಹಾಮಾಯಿ –ಹೀಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಈ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಾವಿಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದರು. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಮಾಂಡಲಿಕರು ಹೊನ್ನಾವರ, ಭಟ್ಕಳ, ಬಸರೂರು, ಬಾರಕೂರು, ಬ್ರಹ್ಮಾವರ, ಮೂಲ್ಕಿ, ಮಂಗಳೂರು, ಉಲ್ಲಾಳ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಕೊಂಕಣಿಗರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೀಡಿ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗೋವೆಯ ಸ್ಥಾನಿಕರಾದ ಗಾರೆಗಾರರು, ಗುಡಿಗಾರರು, ಪರಿಣತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂಕಣಿಗರು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ದೇವಾಲಯಗಳ ಹೊರಗೋಡೆ ಹಾಗೂ ಒಳಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳು, ಕಾಳಗ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳು, ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ಕುಲದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಜ್ಯಾಮಿತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತ ಬಂದರು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಾಮ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾವಿಚಿತ್ರಗಳು ಅಲಂಕಾರ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಮಟ, ಕಾರವಾರ, ಅಂಕೋಲ ಹಾಗೂ ಉಡುಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕುಂದಾಪುರ, ಮಂಗಳೂರು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

ಹಳೆ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆ ಹಾಗೂ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವಿಚಿತ್ರಗಳು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಂತೂ ಹೊಸ ಬಣ್ಣ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಈ ಪದ್ಧತಿ ಹಲಕೆಲವು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಈ ಕಾವಿಚಿತ್ರಗಳು ಮೈದಳೆದಿವೆ. (ಪಿ.ಜಿಬಿ.)

ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆ : ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ (1500°–1600°ಸೆ) ಕರಗದ ಲೋಹ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆ (ರಿಫ್ರಾಕ್ಟರಿ, ಫೈರ್‌ಬ್ರಿಕ್). ಇದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: 1. ಜಲ ಸಂಯುಕ್ತವಾದ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಸಿಲಿಕೇಟ್ 2. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಬಾಕ್ಸೈಟ್ ಮತ್ತು ಕಯನೈಟ್ 3. ಸಿಲಿಕದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮರಳು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸೈಟ್ 4. ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ಡಾಲೋಮೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಇರುವ ಖನಿಜಗಳು, 5. ಕ್ರೋಮೈಟ್ 6. ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಅಥವಾ ಕೋಕಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲ 7. ಪರ್ಮಿಕ್ಯಾಲೈಟ್ ಮೈಕ. ಇವಲ್ಲದೆ ಝಿರ್ಕೋನಿಯ ಥೋರಿಯ, ಬೆರಲಿಯ, ವೈಟೇನಿಯ ಮೊದಲಾದ ಚಿಲ್ಲರೆ ಖನಿಜಗಳೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಉಷ್ಣನಿರೋಧ ಇಟ್ಟಿಗೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಹಾಗೆ ಈ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದರಿಂದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ಇವನ್ನು ಕ್ಲುಪ್ತವಾದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಎಣ್ಣೆ ಇಲ್ಲವೇ ಅನಿಲದಿಂದ ಉರಿಯುವ ಸುರಂಗದ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಡಾಲೋರೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಆವರ್ತಕವಾದ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸುಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ಯಬೇಕು, ಕರಗಿಸಿದ ಅಲ್ಯೂಮಿನ, ಮುಲ್ಲೈಟ್ ಮತ್ತು ಝಿರ್ಕೋನಿಯಾದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಏನನ್ನೂ ಹೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರಗಿ ನೀರಾದ ಗಾಜನ್ನೂ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಮ್, ಕೋಕ್ ಮತ್ತು ಮರಳಿನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಸಿಲಿಕನ್ ಕಾರ್ಬೈಡ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕೋಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಪದಾರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಬಂಧಿಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಕಹೊಯ್ದು ಸುರಂಗದ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಗುಣಗಳಿರಬೇಕು: 1. ಕಾವನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕು; 2. ಕರಗಿದ ಗಾಜು, ಲೋಹಗಳು, ಕಿಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಲವಣಗಳು ಅವನ್ನು ಕೊರೆಯಬಾರದು; 3. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. ವಿಶೇಷ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ, ತೂಕ ಬಿದ್ದಾಗ ವಿಕಾರವಾಗಬಾರದು; 4. ಸವೆದುಹೋಗಬಾರದು.

ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು: 1. ಆಮ್ಲ, 2. ಕ್ಷಾರ, 3. ಎರಡೂ ಅಲ್ಲದ್ದು. ಸಿಲಿಕ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟಿನ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎರಡೂ ಅಲ್ಲದ ನಮೂನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಯಾವ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಮೆತ್ತಗಾಗಿ ಆಕಾರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು 1500°–1600° ಸೆಂ.ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯವು 1750° ಸೆಂ.ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ರವನಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಕಡೆ–ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕನ್ ಕಾರ್ಬೈಡಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಕರಗಿ ನೀರಾದ ಕಿಟ್ಟದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿರುವ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆನ್ನು ತಡೆಯುವಂತಿರಬೇಕು. ಕ್ಷಾರದ ತೆರೆದ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ಷಾರದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯು ಗೋಡೆಕಾವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಅದರ ಮುಖದಿಂದ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಏಳುವುದುಂಟು. ಕಾದಾಗ ಹಿಗ್ಗುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಚಕ್ಕೆಗಳು ಏಳುವ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಊದುಕುಲುಮೆ ಬೆಸೆಮರ್ ಕುಲುಮೆ, ತೆರೆದ ಒಲೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೆರೆದ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್, ಕ್ರೋಮ್ ಸಿಲಿಕ, ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅವಾಹಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಲೆಯ ಮುಂಭಾಗದ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗದ ಗೋಡೆಗಳ ಮಾಡನ್ನೂ ಸಿಲಿಕದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಸಿಲಿಕ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗಲಿದ್ದರೆ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ರಾಸಾಯನಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕರಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಒಂದು ವರಸೆ ಕ್ರೋಮ್ ಇಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. ಎರಕದ ಲೋಹದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಕದ ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಪಾರು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಉಕ್ಕನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕರಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಯುಪೋಲದ ಒಳಗಡೆ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಅಂಚನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ತಾಮ್ರ, ಸತು, ಸೀಸ, ನಿಕ್ಕಲ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಮ್ ಲೋಹಗಳ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಉಪಯೋಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಂತೂ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಡೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸೋಡ–ಬೂದಿ, ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಬೊರ್‍ಯಾಕ್ಸ್ ಇವು ಅತಿಯಾದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನೇ

ತಿಂದುಹಾಕುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿಲಿಕ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಕಯನೈಟ್ ಮತ್ತು ಕರಗಿಸಿದ ಅಲ್ಯುಮಿನದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಗಾಜನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಕ್ಯಾಫೋಲಗಳಿಗೆ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟಿನ ಒಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಗ್ನೆಸೈಟಿನ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಅಂಚುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗವಾದ ನಮೂನೆಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮಾದರಿಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಿ ದಕ್ಷತೆ ಏರುತ್ತಿದೆ. ಮೇಲ್ಮಟದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾಣು ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮಿತಿಮೀರಿದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಭೌತವಾಗಿಯೂ ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿಯೂ ಭದ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಈಗಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಾವಿಮಣ್ಣು : ಕಬ್ಬಿಣದ ಹೈಡ್ರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳ (ಲೈಮೊನೈಟ್ ಹಿಮಟೈಟ್, ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಮ್ಯಾಗ್ನಟೈಟ್) ಮತ್ತು ಜೇಡುಮಣ್ಣಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲೆತ ಮಿಶ್ರಣ (ಓಕರ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 15–80 ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಖನಿಜ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹೈಡ್ರಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಜೇಡುಮಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುವುದು. ಕಾವಿಮಣ್ಣು ಎರಡನೆಯ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದುದು.

ಆಕರ : ನೀರಿನಿಂದ ಸಾಗಣೆಗೊಂಡು ಪ್ರಸರಿಸಿದ ಮಡ್ಡಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರುಗಳು, ಪದರಶಿಲೆ, ಸುಣ್ಣಶಿಲೆ ಇವುಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶೈಥಿಲ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಶೇಷವಸ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ಕಾವಿ ದೊರೆಯಬಹುದು. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಕಾವಿಮಣ್ಣು ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಛಾಯೆಯ ಹಳದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದು. ಕೆಲವು ವಿಧವಾದ ಕಾವಿಮಣ್ಣುಗಳು ಹಸುರಾಗಿ ಸಹ ಇರುವುದುಂಟು. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಕಾವಿಮಣ್ಣನ್ನು ಗೋಪಿ ಎಂದೂ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ್ದನ್ನು ಕಾವಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ.

ಉಪಯೋಗ: ಕಾವಿಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅವು ದೊರೆಯುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಮೇಲಾಗಲೀ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಜಲವರ್ಣ ಮತ್ತು ತೈಲವರ್ಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಳದಿ ಕಾವಿಮಣ್ಣು: ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೈಮೊನೈಟ್ ಮತ್ತು ಜೇಡು ಮಣ್ಣು ಕಲೆತ ಮಿಶ್ರಣ. ಇದನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಉಷ್ಣತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಸೀಯನ್ನ ಎಂಬ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಬಣ್ಣವಾಗುವುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಶೇ.10–25 ಭಾಗದಷ್ಟು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಬೆರೆತಿದ್ದರೆ ಅಂಬರ್ ಎಂಬ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಪದಾರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಕೆಂಪು ಕಾವಿಮಣ್ಣು: ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಂಪು ಆಕ್ಸೈಡ್ (ಹಿಮಟೈಟ್) ಮತ್ತು ಮಣ್ಣು ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುತ್ತವೆ. ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ರಕ್ತಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಊದಾಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು.

ಹಸುರು ಕಾವಿಮಣ್ಣು : ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಪಿಡೋಟ್ ಕ್ಲೋರೈಟ್ ಹಾರ್ನ್ ಬ್ಲೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಕಬ್ಬಿಣ–ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ–ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಸಂಯೋಜಿತ ಖನಿಜಗಳ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಶೈಥಿಲ್ಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಯ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕಾವಿಮಣ್ಣುಗಳು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಹಸುರು ಬಣ್ಣದ ಕಾವಿಮಣ್ಣು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೊಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಸ್ವಚ್ಛ ರೆಡ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ (ಹಿಮಟೈಟ್) ಕಾವಿಯ ವಿಶಾಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಕಾವಿಮಣ್ಣು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಸಂಡೂರು ಮತ್ತು ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಎ.)

ಕಾವುಜೇಡು : ಬೆಂಕಿಯ ಕಾವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಮಾಪಕ ಶಂಕು, (ಪೈರೊಮೆಟ್ರಿಕ್ ಕೋನ್) 19ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾವಿಗೂ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗದೆ ಇರುವ ಜೇಡುಮಣ್ಣು (ಫೈರ್ ಕ್ಲೇ). ಕಾವುಜೇಡು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇಯೊಲಿ–ನೈಟ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ಇದು ಸುದ್ದೆಮಣ್ಣನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇ.24–32 ಅಲ್ಯುಮಿನಾ ಶೇ.50–62 ಸಿಲಿಕಾ ಮತ್ತು ಶೇ. 9–12 ನೀರಿನ ಅಂಶ ಇದೆ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹಗಳ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ಬೆರೆತಾಗ ಜೇಡಿಗೆ ಬಿಳಿ, ಕಂದು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಗ್ನಿನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಜಿಗಟಾಗಿರುವ ಕಾವುಜೇಡಿನಿಂದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಹೋಗದೆ ಇರುವ ಗುಣದ ಮೇಲೆ ಕಾವುಜೇಡನ್ನು ಅಲ್ಪ ಮಧ್ಯಮ, ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವುಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ಕಾವುಜೇಡು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ತರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪದರಶಿಲೆಯಾಗಿ ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಂಗಾಲ, ಬಿಹಾರ್, ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಶೇಷನಿಕ್ಷೇಪಗಳಾಗಿ ಜೇಡು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಜಬ್ಬಲ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜೂರಾಸಿಕ್ ಮರಳು ಶಿಲೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಜೇಡು ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರ್ಶ ಕಾವುಜೇಡು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸರಾಸರಿ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಜೇಡು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಜೇಡಿನಿಂದ ತಯಾರಾದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣ ಕರಗಿಸುವ ಊದುಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾವೂರ್, ಡಿ ಕ್ಯಾಮಿಯೊ ಬೆನ್ಸೊ : 1810–61. ಪೀಡ್ ಮಾಂಟ್ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣದ ಶಿಲ್ಪಿ. 1810ರಲ್ಲಿ ಟ್ಯೂರಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಸೈನ್ಯದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಪ್ರಗತಿಪರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ವರಿಷ್ಠರ ವಿರೋಧ ಗಳಿಸಿ 1831ರಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಹೊರಬಂದು, ಮುಂದಿನ 15 ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಲೆರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ನೂತನ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೂ ಪಶುಪಾಲನೆಯಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದ. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದ ಮತ್ತು ರಾಜನೀತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈತ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ.

1842ರಲ್ಲಿ ಟ್ಯೂರಿನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸಾಯ ಸಂಘವನ್ನು ಕಾವೂರ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ದೊರೆ ಇದರ ಪೋಷಕ. ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣವಾಗಬೇಕು. ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು, ನೂತನ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಬೇಕು–ಎಂದು ಈತ ಮನವಿಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕ. ಕ್ರೈಸ್ತಮಂಡಲಿಯ ಹತೋಟಿಯಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೂ ವಾಕ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೂ ಹೋರಾಡಿದ. 1847ರಲ್ಲಿ ಈತ ಆರಂಭಿಸಿದ ರಿಸಾರ್ಜಿಮೆಂಟೊ ಪತ್ರಿಕೆ ಇವನ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಯಿತು. ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಂವಿಧಾನದವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ. ಪತ್ರಿಕಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ನಿರಂಕುಶ ನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿಗಳ ರದ್ದಿಗಾಗಿ ಇವನು ಬಹುವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ. 1848ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನೂ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟನ್ನೂ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಾಗ ಕಾವೂರನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು.

ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಟ್ಯೂರಿನ್ ನಗರದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ 1849ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವೂರ್ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ. ಆಗ ಉಗ್ರಗಾಮಿಗಳು ಜೋಸೆಫ್ ಮ್ಯಾಟ್‌ಜಿನಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾವೂರ್ ಇದನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್‌ಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದ.

1850ರಲ್ಲಿ ಕಾವೂರನಿಗೆ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ಇವನಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಇವನ ಅಧಿಕಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಒಪ್ಪಂದಗಳಾದುವು. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. 1854ರಲ್ಲಿ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗಿ, ಸಾಯುವವರೆಗೂ (1862ರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ, ನಡುವೆ ಕೆಲವು ವಾರಗಳ ವಿನಾ). ಪೀಡ್ ಮಾಂಟಿನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತ ದೊಡ್ಡ ರಾಜಕಾರಣಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರಪಟುವೆಂದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣವನ್ನೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದ. ಈ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನು ಇಟಲಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಇಟಲಿಗೆ ಇತರ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬೆಂಬಲ ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದೂ ಇವನು ತಿಳಿದಿದ್ದ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಬದ್ಧ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಇಟಲಿಯ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವಾಣಿಜ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿ, ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ, ಪ್ರಗತಿಪರ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಜನ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಮುಂದಾಳುತನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತಾದುದಕ್ಕೆ ಕಾವೂರನ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಕಾರಣ.

ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ವಿರುದ್ಧ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಬಲರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಬ್ರಿಟನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್. ಯುರೋಪಿನ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಲು ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಟಲಿಯ ಭವಿಷ್ಯ ಫ್ರಾನ್ಸನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆಯೆಂಬುದು ಕಾವೂರನ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿತ್ತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೂರನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ. ಅವನ ಒಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಕಾವೂರನ ಧ್ಯೇಯವಾಯಿತು.

1855ರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಒಂದು ಅವಕಾಶ ಲಭಿಸಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳು ರಷ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಿಮಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದವು. ಕಾವೂರ್ ತನ್ನ ಮಂಡಲಿಗೂ ತಿಳಿಸದೆ, ದೊರೆ ವಿಕ್ಟರ್ ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಬೇಷರತ್ತಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ, ಕ್ರಿಮಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋಲುಂಟಾಯಿತು. 1856ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶಾಂತಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಕಾವೂರನಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಬಂತು. ಆ ಸದವಕಾಶವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾವೂರ್ ಇಟಲಿಯ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿದ. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಕಾವೂರನಿಗೆ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯಿತು. ಮೂರನೆಯ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕಾವೂರ್ ಇವರು ಪ್ಲಾಂಬೆಯರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 1858 ಜುಲೈಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿದರು. ಇಟಲಿಯನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಲು ರಹಸ್ಯ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಲಂಬಾರ್ಡಿ ಮತ್ತು ವೆನೀಷಿಯವನ್ನೂ ಪೋಪನ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಪೋಪನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಸವಾಯ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸೂಕ್ತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ವಿರುದ್ಧ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಇನ್ನೂರು ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ರಾಜ್ಯ ನೂರು ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಂತೆ ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ 1859 ಏಪ್ರಿಲ್ 23ರಂದು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಬಂತು. 3 ದಿನಗಳೊಳಗೆ ಶಸ್ತ್ರತ್ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಅದು ತಿಳಿಸಿತು. ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ಆ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಲ್ಲ, ಏಪ್ರಿಲ್ 26ರಂದು ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಏಪ್ರಿಲ್ 29ರಂದು ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದ. ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ದೊರೆ ವಿಕ್ಟರ್ ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲನನ್ನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡಿತು.

ಮಾಗೆಂಟ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಫೆರಿನೊ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯ ಪರಾಭವಗೊಂಡಿತು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಲಂಬಾರ್ಡಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ. ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವೆನೀಷಿಯ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಕಾವೂರನಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆಯೇ ಯುದ್ಧ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಜೋಸೆಫ್‌ನೊಡನೆ ವಿಲ್ಲ ಫ್ರಾಂಕ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಷರತ್ತುಗಳಿವು: 1 ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ವೆನೀಷಿಯ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. 2 ಲಂಬಾರ್ಡಿ ಪೀಡ್ ಮಾಂಟಿಗೆ ಸೇರಬೇಕು. 3 ಇಟಲಿಯ ಉಳಿದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಕ್ಕೂಟ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕು.

ನೆಪೋಲಿಯನನ ಈ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ನಡತೆಗೆ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದುವು. ಆಸ್ಟ್ರಿಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಲು ಇದ್ದ ತೊಂದರೆಗಳು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದವು. ಆವರೆಗಿನ ತನ್ನ ಜಯಗಳು ನಿರ್ಣಾಯಕವಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ದೇಶವಾದ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದೊಂದಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಿದ್ಧತೆ ಸಾಲದೆಂದೂ ಅವನು ಮನಗಂಡಿದ್ದ. ಇದಲ್ಲದೆ ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ನೆರವಿಗೆ ರಷ್ಯ ಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿತ್ತು. ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣವಾಗಿ ಅದು ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಗಳಿಸಿದರೆ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಒದಗಬಹುದೆಂದೂ ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದ.

ಒಪ್ಪಂದದ ಸುದ್ದಿ ಕಾವೂರನಿಗೆ ಸಿಡಿಲಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಇದರಿಂದ ಇವನ ಆಶಾಭಂಗವಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧ ತೀವ್ರಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿಕ್ಟರ್ ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲನಿಗೆ ಕಾವೂರ್ ಸೂಚಿಸಿದ. ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕಾವೂರ್ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿಗೆ ತೆರಳಿದ.

ಆಸ್ಟ್ರಿಯದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇಟಲಿಯ ಪೋಪನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ರೊಮಾನಾ, ಮೊಡೇನಾ, ಪಾರ್ಮ ಮತ್ತು ಟಸ್ಕನಿಗಳ ಜನ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದು ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸಿದರು; ತಾವು ಪೀಡ್‌ಮಾಂಟ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಮತವಾಗಿತ್ತು. ವಿಕ್ಟರ್ ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲ್ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ. ಈ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಸೇರಿದ ಸಂಯುಕ್ತ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಪ್ರಥಮ ಅಧಿವೇಶನವನ್ನು 1860ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 2ರಂದು ಟ್ಯೂರಿನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಇಟಲಿಯ ಏಕೀಕರಣ ಸಾಧಿಸಿತು. ಸವಾಯ್ ಮತ್ತು ನೈಸ್ ನಗರಗಳು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ದೊರಕಿದುವು.

ಇಟಲಿಯ ನೇಪಲ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದ. ನೇಪಲ್ಸಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿಸಿಲಿ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳು 1869ರಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ಎದ್ದಾಗ ಇಟಲಿಯ ದಳಪತಿ ಗಾರಿಬಾಲ್ಡಿ ಜನತೆಯ ಪರವಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪಡೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನನ್ನು ಸಿಸಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ನೇಪಲ್ಸ್ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಕ್ಟರ್ ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದ. ಪೋಪನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದ ರೋಮ್ ನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತುವ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದ. ರೋಮಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅಪಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಕಾವೂರ್ ಪುನಃ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ಗಾರಿಬಾಲ್ಡಿಯಿಂದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ರೋಮ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕದೆ, ಪೋಪನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕ್ಯಾಸ್ಟಲ್‌ಫಿಡರ್ದೊದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ. ಅಂಬ್ರಿಯಾ ಪ್ರದೇಶ ಇಟಲಿಯ ವಶವಾಯಿತು. 1861 ಮಾರ್ಚ್ 17ರಂದು ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ಟರ್ ಎಮಾನ್ಯುಯೆಲನನ್ನು ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು.

ಇಟಲಿಗೆ ರೋಮ್‌ನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದೂ ಯುದ್ಧವಿಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದೂ ಕಾವೂರನ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ಮೊದಲೇ 1861 ಜೂನ್ 6ರಂದು, ತನ್ನ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ. 1870ರಲ್ಲಿ ರೋಮ್ ಇಟಲಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಮೊದಲು ವೆನೀಷಿಯವನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರಿಯದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇಟಲಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಏಕೀಕರಣದ ಶಿಲ್ಪಿಯೆಂದು ಕಾವೂರನ ಹೆಸರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ವಿ.; ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.)

ಕಾವೇರಿಗೆಂಡೆ : ಒಂದು ಮಧ್ಯಗಾತ್ರದ ಗೆಂಡೆ ಜಾತಿಯ ಮೀನು (ಕಾರ್ಪ್). ಕಾವೇರಿನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಜಾತಿಯ ಮೀನಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಿ ಬೆಳೆಸುವ ಮೀನು ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬೇರೆ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಬಾರ್ಬಸ್ ಡೂಬಿಯಸ್. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊನಚಾದ ತಲೆ, ಕಿರಿದಾದ ಮೂತಿ ಅಥವಾ ವಸಡಿದೆ. ಬೆನ್ನಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿದಪ್ಪವಾದ ಮುಳ್ಳು (ರೇ) ಇದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ತನ್ನ ವರ್ಗದ ಬೇರೆ ಮೀನುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದ ಮೀನು ಸು. 2' ಉದ್ದವಿರುತ್ತದೆ. ತೂಕ 4–5 ಕೆಜಿ ಇರುವುದುಂಟು.

ಈ ಮೀನು ಹಿಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಫೆಬ್ರವರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಚಿಕ್ಕ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಚಿಗಟಗಳು ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಬೆರಳು ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಾಗ ನೊಣದ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳ ಡಿಂಭ, ನಾರುವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡವಾದಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಾಚಿಯೇ ಆಹಾರ. ಮರಿಗಳನ್ನು ಕೆರೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಕಾವೇರಿಗೆಂಡೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಹಾರ ಮೀನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.)

ಕಾವೇರಿನದಿ : ಭಾರತದ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪೀಯ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂಗಾಲಕೊಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಂಗಮದವರೆಗೆ ಇದರ ಉದ್ದ 760 ಕಿಮೀ.

ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣೋಕ್ತವಾದ ಏಳು ಪವಿತ್ರ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯೂ ಒಂದು. ದಕ್ಷಿಣ ಗಂಗಾ ಎಂದು ಇದರ ಪ್ರತೀತಿ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮೀಯುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಯಾತ್ರಿಕರಿಂದ ಬಂದ ಪಾಪದ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಗಂಗೆಯೇ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ (ತುಲಾಸಂಕ್ರಮಣದಂದು) ಅಂತರ್ಗತಳಾಗಿ ಕಾವೇರಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೀಯುತ್ತಾಳೆಂಬುದು ಆ ಸುತ್ತಿನ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಕ್ಕೆ ಅದರಿಂದಾಗಿರುವ ಉಪಕಾರ ಅಪಾರ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಇದು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿ ಹರಿಯುವ ನಾಡು ಪವಿತ್ರಭೂಮಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ಅದರಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ಉಪಕಾರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಉಗಮ, ಹರಿವು : ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ (ಉ. ಅ25º ಪೂ.ರೇ. 75º 34') (1347.5 ಮೀ.) ಕಾವೇರಿ ಉಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಲಕಾವೇರಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಗಿರಿಯ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವ ಈ ನದಿ ಅಡ್ಡ ಬಂದ ಪರ್ವತವನ್ನು ದಾಟಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಜಾರಿದ್ದರೆ ಅದರ ನೀರು ನೆಟ್ಟಗೆ ಅರಬ್ಬೀ ಕಡಲನ್ನು

ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು ಈಗ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಆಗ ಬಹುತೇಕ ಬರಡಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಘಟ್ಟದ ನೆತ್ತಿಗೆರೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗದ ನೀರನ್ನೂ ಕಾವೇರಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೂನ್-ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನವರೆಗೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯಿಂದಾಗಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಘಟ್ಟದ ಬದಿಯ ಮೈದಾನಕ್ಕೂ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬಯಲು ನೆಲಕ್ಕೂ ನೀರುಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಗಮಸ್ಥಾನದಿಂದ ಸಿದ್ದಾಪುರದವರೆಗೆ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ, ಕೊಡಗಿನ ಅನೇಕ ಉಪನದಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟುವೆಡೆಯಿಂದ 5 ಕಿಮೀ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಭಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ನದಿಯ ಹೆಸರು ಕನ್ನಿಕೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಾವೇರಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವವು ಕಕ್ಕಬೆ ಹೊಳೆ, ಕಾಡನೂರು ಹೊಳೆ ಮತ್ತು ಸಮ್ಮೆ ಹೊಳೆ. ಮಡಿಕೇರಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಮುತ್ತಾರುಮುಡಿ ಹೊಳೆ ಕಾವೇರಿಯ ಉತ್ತರ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ಚಿಕ್ಕ ಹೊಳೆ. ಕುಶಾಲನಗರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಯೆಂದರೆ ಹಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಹಾರಂಗಿ. ಕಕ್ಕೆಹೊಳೆ, ಜೇರನಹೊಳೆ, ಹಟ್ಟಿಹೊಳೆ ಇವು ಹಾರಂಗಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಹೊಳೆಗಳು.

ಹುಟ್ಟುವೆಡೆಯಿಂದ ಘಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ಕೇವಲ 8 ಕಿಮೀ ಸಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ 450 ಮೀನಷ್ಟು ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಭಾಗಮಂಡಲದಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೌಢನದಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಡ್ಡಬರುವ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ನದಿಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವೇರಿಗೂ ಉಂಟು. ಇದು ಹರಿಯುವ ಪಾತ್ರದ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಈ ನದಿಯಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾಗಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಭೂ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಪರಿಣಾಮವದು.

ಹಾರಂಗಿಯೊಡಗೂಡಿ ಮೈಸೂರು-ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿಗುಂಟ ಸಾಗಿದ ತರುವಾಯ ಇದು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಥಪುರದ ಬಳಿ ಬಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯತ್ತ ಗಮನ. ಅನತಿದೂರದಲ್ಲೇ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದ ಬಳಿಯ ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ವೇಗವನ್ನಿಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸುವ ಉಪನದಿಗಳು ಹೇಮಾವತಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣತೀರ್ಥ, ಇವೆರಡೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾವೇರಿಯ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನೀರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೊದಲನೆಯದು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯದು ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಹರಿದುಬರುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ ಸೇರುವ ಕಾವೇರಿ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ರದಲ್ಲೇ ಹರಿದು, ತನ್ನ ವೇಗವನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದು ಅದನ್ನೊಂದು ದ್ವೀಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬನ್ನೂರು, ಸೋಸಲೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ತಿರುಮಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಕಪಿನಿ ನದಿ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ.

ಮಂಡ್ಯ-ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಗಡಿ ಮುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ತಲಕಾಡನ್ನು ಎಡಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವದತ್ತ ನೋಟ ಹರಿಯಿಸುವ ಕಾವೇರಿಯ ಈ ವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ತಲಕಾಡಿನ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಮರಳು ಹಾಯ್ದಿದೆ. ಪಾತ್ರದುದ್ದಕ್ಕೂ ತುಂಬಿ ತಂದ ಮರಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಸರ್ಜಿಸಲು ಕಾವೇರಿಗೆ ಈ ತಿರುವು ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲಕರ. ಬಲಗಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಸುವರ್ಣಾವತಿ ನದಿ ಸಂಗಮಿಸುವುದು ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ.

ಮತ್ತೆ ಕಾವೇರಿಯ ಗತಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಗೆ ಸೋಕಿ ನಡೆದು, ಶಿವಸಮುದ್ರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದು, ಗಗನಚುಕ್ಕಿ ಭರಚುಕ್ಕಿಗಳಾಗಿ ಧುಮುಕಿ, ಮತ್ತೆ ಒಂದಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವುದು ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡನೆಯ ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪ.

ಕೇವಲ 80 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ 800 ಮೀನಷ್ಟು ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಅನಂತರ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚನ್ನು ಸೋಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸು. 750 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾವಿನಂತೆ ಹರಿದು ಅಗಲ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿದ ನದಿಯ ಸ್ವಭಾವವೇ ಶಿವನಸಮುದ್ರದಿಂದಾಚೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಗ್ಗುಬಯಲಿಗೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಅದರ ವೇಗ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅದರ ಪ್ರವಾಹದ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸುವಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪಾತ್ರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನದಿ ಅತ್ಯಂತ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಗಟ್ಟಿಬಂಡೆಗಳು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಹೆಪ್ಪುಗಳಂತೆ ಸವೆದು ಚಪ್ಪಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವ 12-75 ಮೀ ಆಳದ ಹಲವಾರು ಗುಂಡಿಗಳು ನದಿಯ ಪ್ರತಾಪಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಂತೂ ನದಿಯ ಪಾತ್ರ ಬಲು ಕಿರಿದು. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಮೇಕೆ ದಾಟಬಹುದಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಈಗ ಅದರ ಅಗಲ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಿರಿದಾಗಿಲ್ಲ. ಮೇಕೆದಾಟು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಆ ಸ್ಥಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಎತ್ತರ ನೆಲದಿಂದ ತಗ್ಗಿಗೆ ಜಾರುವ ಕಾವೇರಿ ಈ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹೊಳೆ ತೊರೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕಣ್ವ ಮತ್ತು ಅರ್ಕಾವತಿಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಇವು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಇತರ ಹೊಳೆಗಳ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಏರಿಸಿಕೊಂಡು, ಇಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಆದಷ್ಟು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಗುವ ನದಿಯ ಈ ಪಾತ್ರ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಹಾದಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನದಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಉಪಕಾರ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಅದರ ಹರಿವಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ನೀರಾವರಿಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿರುವ ಕಾಲುವೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದ 1,900 ಕಿಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು 1,000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಟ್ಟಿದವು.

ಕನ್ನಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಕಟ್ಟೆ ಈಚಿನದು. ನದಿಯ ಪಾತ್ರದಿಂದ 38 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದ 1,996ಮೀ. ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಬಹುದಾದ ನೀರಿನ ಪರಿಮಾಣ 1,17,50,00,000 ಘನ ಮೀಟರುಗಳು. ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ವರ್ಷವಿಡೀ ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದೂ ಮೈಸೂರು ಮಂಡ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೂ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ ಕಟ್ಟೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಶಿವಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರ (1902) ಇಡೀ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೇಂದ್ರ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಗ್ನೇಯದ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದು, ಹೊಗೇನಕಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ಮತ್ತೆ ಧುಮುಕಿ, ಕೊನೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ತಿರುಗುವ ವೇಳೆಗೆ ನದಿಯ ದಿಕ್ಕು ಎರಡು ಬಾರಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಗೇನಕಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖ ಮತ್ತು ಬೋಡಮಲೈ ಬೆಟ್ಟದ ಬಳಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೀಗೆ ಸಾಗುವಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಲಾರಿನ ನೀರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಕಾವೇರಿಗೆ ಮೆಟ್ಟೂರಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. 1606 ಮೀ ಉದ್ದ 53 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟೆಯಿದು. ವಿದ್ಯುತ್ಪಾದನೆಯೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಮೆಟ್ಟೂರು ಜಲಾಶಯದಿಂದಾಗಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಕಾವೇರಿಬಯಲಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಜಾಗುವ ಭರವಸೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮೆಟ್ಟೂರಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಭವಾನಿಯವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿಗೆ ಆ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಹರಿದು ಬರುವ ಭವಾನಿ ನದಿ ಸಂಗಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಕಾವೇರಿಯ ಚರ್ಯೆಯೇ ಮುಂದೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಹತ್ತಿರವಾದಂತೆಲ್ಲ ಅದರದು ಗಂಭೀರ ಗಮನ, ಪಾತ್ರವೂ ವಿಸ್ತಾರ. ಅದರ ದಡದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಲವಾರು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಮಾಲೆಯಾಗಿ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೊಯಮತ್ತೂರಿನ ಆಲಂಬಾಡಿಯ ಬಳಿ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ನಡುವೆ ಅಡ್ಡ ಬರುವ ಬಂಡೆಗೆ ತಾಕಿ ತುಂತುರು ಹನಿಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಿಮ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಂಡೆಯನ್ನು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಕಾವೇರಿ ಮತ್ತೆ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿರುವ ದ್ವೀಪವೇ ಶ್ರೀರಂಗಂ. ಎರಡು ಕವಲುಗಳೂ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮಹಾ ಅಣೆಕಟ್ಟೆಯ (ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಅನಿಕಟ್) ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹಾ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಇದೇ ಮೂಲ. ಇಲ್ಲಿಯದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (2ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಕುಂಭಕೋಣಂ, ಮಯೂರಂ, ಶಿರ್ಕಾ ಮತ್ತು ನನ್ನಿಲಂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೂ ತಂಜಾವೂರು, ಮನ್ನಾರ್‌ಗುಡಿ, ತಿರುತ್ತುರೈಪುಂಡಿ ಮತ್ತು ನಾಗಪಟ್ಟಣಂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಕಾವೇರಿಯ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬತ್ತದ ಕಣಜದ ಪ್ರದೇಶವಿದು.

ಮುಖಜಭೂಮಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರದ್ದು ಕೊಲ್ಲಡಂ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲು ಕಾವೇರಿಯೆಂದೇ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಮುಖಜಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದ ನೀರನ್ನು ಉತ್ತರದ ಶಾಖೆಯಾದ ಕೊಲ್ಲಡಂಗೆ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ

ಹರಿಯುವ ಈ ಕವಲು ಪೋರ್ಟೋನೋವೋ ಬಳಿ ಕಡಲು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುವ ಮುನ್ನ ಹಲವಾರು ಕವಲುಗಳಾಗಿ

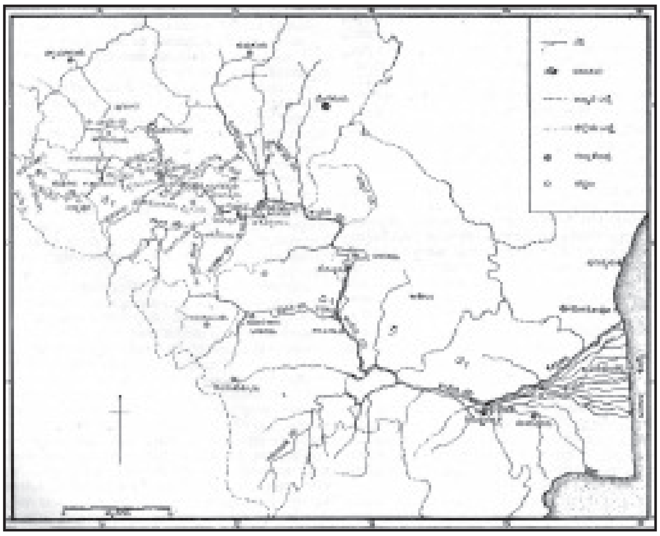

ಒಡೆದು ನೀರಾವರಿಯ ಬಲೆಯನ್ನೇ ಹೆಣೆದಿವೆ. ಇದರ ನೀರಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇರಾವ ನದಿಯನ್ನೂ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಯಾಗಿ ಉಗಮಹೊಂದಿ, ತಾರುಣ್ಯದ

ಮೆಟ್ಟೂರು ಅಣೆಕಟ್ಟು

ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ಸುತ್ತಣ ಸೀಮೆಯ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಶಿವನಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ಲಂಘಿಸುವಾಗ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸಿ, ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬು ಚೆಲುವು ತಳೆದು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸಂಗಮಿಸಿದ ಕಾವೇರಿಯ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದನ್ನು ಜನರು ಪವಿತ್ರನದಿಯೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ : ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಉಗಮದ ಕತೆ ಅಗ್ನಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕವೇರನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಇದ್ದ. ಆತ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದ. ಬ್ರಹ್ಮ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ, ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಾಯಬೇಕೆಂದೂ ಅಷ್ಟರವರೆಗೆ ಆತ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗಳಾದ ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಗಳಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಲಹಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಕವೇರ ರಾಜ ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶದವಳಾದ ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವಳಾದ ಮೇಲೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಆಗ ಕವೇರ ರಾಜನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅವಳಿಂದ ಜನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವಳು ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ತಳೆಯುವಂತೆ–ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಸಹ್ಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ನದಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯೆಂಬ ಹೆಸರು ತಳೆದು ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿಯ ಪತ್ನಿಯಾಗುವಂತೆ–ವಿಷ್ಣು ಅವಳಿಗೆ ವರ ನೀಡಿದ. ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆಗೆ ವಿಷ್ಣು ವರ ನೀಡಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಬ್ರಹ್ಮ ಅಗಸ್ತ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ, ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಣತಿಯಂತೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯ ರೂಪ ತಳೆದಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ.

ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಕಲ್ಲಣೈಯಲ್ಲಿಯ ಕಾವೇರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ

ಅಗಸ್ತ್ಯ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ಅನಂತರ ಅವನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ ನೀರಿನ ರೂಪ ತಾಳಿ ತನ್ನ ಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದಳು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಕಮಂಡಲವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸಹ್ಯಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಗೆ ಬಂದ.

ಬ್ರಹ್ಮ ಆ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಆಮಲಕ ಅಥವಾ ನೆಲ್ಲಿ ಮರದ ರೂಪ ತಳೆದಿದ್ದ. ಆಮಲಕ ಮರದ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿರಜಾನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ತನ್ನ ಶಂಖದಲ್ಲಿ ತಂದು ಅದನ್ನು ಆ ಮರಕ್ಕೆ ಎರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಕಮಂಡಲವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಚಪ್ಪಟೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು. ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಕಮಂಡಲ ಮಗುಚಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರು ಹರಿದು ವಿರಜಾ ನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕಾವೇರಿ ತೀರ್ಥಕುಂಡಿಗೆಯಿಂದ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿದ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ ವಿಷ್ಣುಮಾಯೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಕವೇರ ಅವಳನ್ನು ಸಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಈ ನದಿಗೆ ಕಾವೇರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು.

ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಕಥೆಗಳುಂಟು. ಮೊದಲನೆಯ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ: ಭಾರತದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ಒಮ್ಮೆ ಸೂರ್ಯನ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಸಾಗಿತು; ಸೂರ್ಯನ ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ದಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದ. ಅವುಗಳಿಂದ ಬರುವ ಬೆಳಕಿಗೂ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಈ

ಶ್ರೀರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಶ್ರೀರಂಗಂ

ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದು ಅವನನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ದೇವತೆಗಳು ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೋರಿದರು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಒಪ್ಪಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತನಗೆ ಕೊಡುವಂತೆ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಬಂದಲ್ಲಿ ದೇವತಾರ್ಚನೆ ಮಾಡಲು ಅವನೊಡನೆ ನೀರು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವಂತೆ ವರ ನೀಡಿ, ಅವನ ಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವೇರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಆಗ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಕಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರಿದಳು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ವಿಂಧ್ಯದ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ಆ ಪರ್ವತ ಅಗಸ್ತ್ಯನಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೊಡಮಟ್ಟಿತು. ತಾನು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ಶಾಂತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಾನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೆ ವಿಂಧ್ಯ ಮೇಲಕ್ಕೇಳದೆ ನಮಸ್ಕಾರದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅಗಸ್ತ್ಯ ಹೇಳಿ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋದ, ಅನಂತರ ಆತ ಉತ್ತರಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತ ಮಲಗಿದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಇದೆಯೆಂದು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಗಸ್ತ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯ ಪರ್ವತದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೂರಪದ್ಮನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಅಸುರ ತನ್ನ ತಪಶ್ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳುವುದನ್ನು ತಡೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಕಟವಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರಿರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡ. ಗಣಪತಿ ಕಾಗೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಬಂದು ಅಗಸ್ತ್ಯ ತನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಕಮಂಡಲವನ್ನು ಮಗುಚಿಹಾಕಿದ. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಕೂಡಲೇ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹರಿಯತೊಡಗಿತು.

ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ : ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಬೇಕೆಂದು ಕವೇರ ಮುನಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮ ಅವನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ತನ್ನ ಸಾಕು ಮಗಳಾದ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ, ಅಂದಿನಿಂದ ಲೋಪಾಮುದ್ರೆ ಕವೇರನ ಮಗಳಾಗಿ ಕಾವೇರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದಳು. ಕಾವೇರಿ ತನ್ನ ಸಾಕು ತಂದೆಗೆ

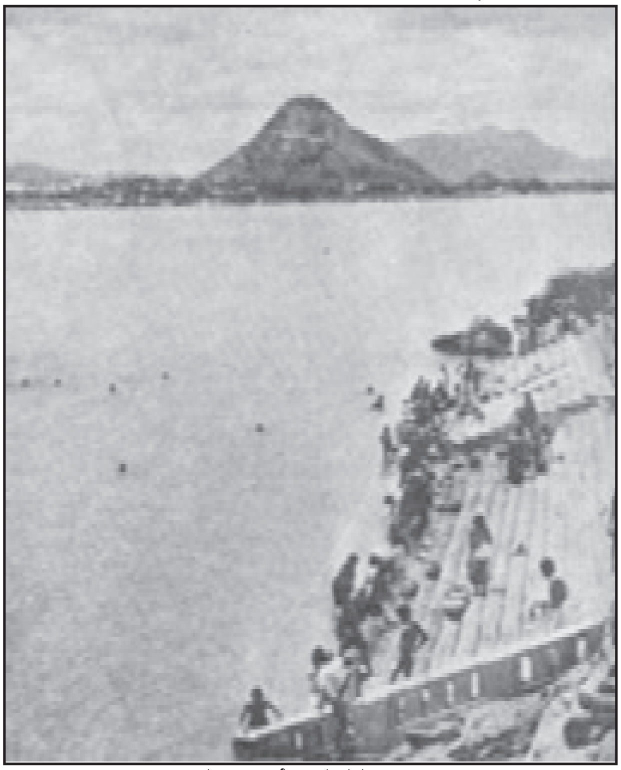

ಭವಾನಿ–ಕಾವೇರಿ ಸಂಗಮ

ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ ತಾನು ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮತ್ತು ಆಗ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವರು ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುಂತೆ ವರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದಳು. ಬ್ರಹ್ಮ ಅವಳ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವಳು ಕೇಳಿದ ವರವನ್ನು ನೀಡಿದ.

ಅವಳು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಋಷಿ ಬಂದ. ಕಾವೇರಿಯ ತಪಸ್ಸು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು, ಅವಳು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು

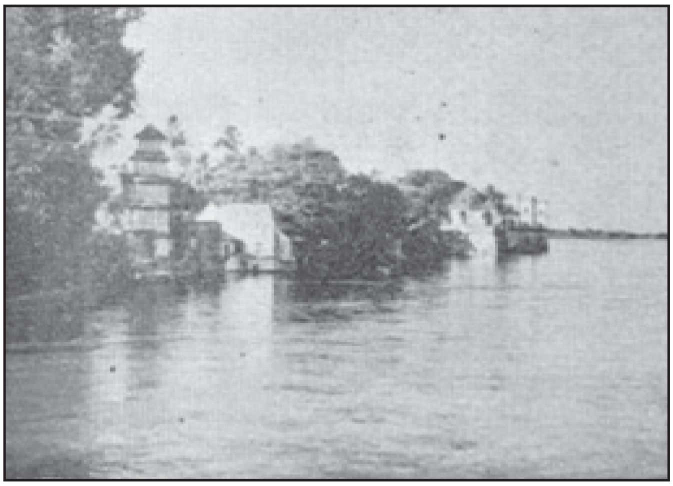

ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಸಮಾಧಿ, ತಿರುವೈಯಾರ್

ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಅವಳಿಗೆ ತಾನು ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಜನರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾರದೆ ಒಂದು ಷರತ್ತಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಲು ಒಪ್ಪಿದಳು. ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಎಂದೂ ಅವಳನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರಕೂಡದೆಂದೂ ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗಲು

ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇರತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಷರತ್ತು ವಿಧಿಸಿದಳು. ಅಗಸ್ತ್ಯ ಒಪ್ಪಿ ಆಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ. ನೀರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯಿದ್ದ ಕಮಂಡಲವನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯ ಒಮ್ಮೆ ಶಿಷ್ಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಕನ್ನಿಕಾನದಿಗೆ ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ಅಗಸ್ತ್ಯ ತನಗೆ

ಕಾವೇರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರ

ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದನೆಂದು ಕಾವೇರಿ ಕಮಂಡಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ತೀರ್ಥಕುಂಡಿಗೆಗೆ ಜಿಗಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ನದಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದಳು. ಆಗ ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಶಿಷ್ಯರು ಅವಳು ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ತಡೆದರು. ಅವಳು ತೀರ್ಥಕುಂಡಿಗೆಯ ಮುಂದಿರುವ ತೀರ್ಥಕೊಳದ ಬಲಭಾಗದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯ ಅಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾಗಮಂಡಲಕ್ಷೇತ್ರ ತಲಪಿದಾಗ ಮೊದಲನೆಯ ಉಪನದಿ ಕನ್ನಿಕ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಳು. ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ತನಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿದುದಕ್ಕೆ ಅಗಸ್ತ್ಯನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಗಸ್ತ್ಯನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅಗಸ್ತ್ಯ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಿಂದ ಸು. 32 ಕಿಮೀಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಲಮುರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ಅವಳು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಈಶ್ವರ ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವರದಂತೆ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿದ್ದು ಅಗಸ್ತ್ಯನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿರಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ನದಿಯಾಗಿ ಹರಿಯಲೂ ಕಾವೇರಿ ಒಪ್ಪಿದಳು. ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಳಗಳ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯ ತಿಳಿಸಿದ. ಕಾವೇರಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕೊಡಗರು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ನಂಬಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾವೇರಿ ದೇವತೆಯ ವರದಿಂದ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ಕೊಡಗಿನವರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರಧಾನ್ಯವಾದ ಬತ್ತದ ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆಂದೂ ಕೊಡಗಿನ ಜನ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾವೇರಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು : ಉಗಮದಿಂದ ಸಂಗಮದವರೆಗೂ ಕಾವೇರಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಳ ತಲಕಾವೇರಿ ವರ್ಷವಿಡೀ ಕಾವೇರಿನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸುವುದು ಪುಣ್ಯಕರವೆಂದು ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರೂ ತುಲಾಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪುಣ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಜನರಿಗೆ ಪುರಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ನಂಬಿಕೆ. ತುಲಾಸಂಕ್ರಮಣದ ದಿವಸ ಕಾವೇರಿ ತೀರ್ಥ ಆ ಮುಹೂರ್ತಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತೀರ್ಥ ಕುಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತೀರ್ಥಕುಂಡಿಗೆಯ ಇಬ್ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಅರ್ಚಕರು ತಾಮ್ರದ ತಂಬಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಕುಂಡಿಗೆಯ ತೀರ್ಥವನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮುಂದಿನ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲು ಇಳಿದು ನಿಂತ ಜನರ ಸಮೂಹದ ಮೇಲೆ ಎರಚುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಆ ದಿವಸ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಯಾತ್ರಿಕರೆಲ್ಲರೂ ತೀರ್ಥಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ವರ್ಷವಿಡೀ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಪಾಪವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಗಂಗೆಯೂ ಕಾವೇರಿಗೆ ಬಂದು ಆ ದಿನದಂದು ಮೀಯುವಳೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಇತರ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಭಾಗಮಂಡಲ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಬಲಮುರಿ, ಗುಹೆ ಮತ್ತು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಕಣಿವೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಮನಾಥಪುರ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿಯ ಜಲಪಾತ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ. ದಂಡೆಯ ಮೇಲಣ ಶ್ರೀರಾಮ ದೇವಸ್ಥಾನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೂ ರಾಮನಾಥಪುರದಲ್ಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಜರಗುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಬೃಂದಾವನವಂತೂ ನಯನಮನೋಹರವಾದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಬದಿಗೆ ಕಾವೇರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಕ್ಕಿರುವ ಪುಟ್ಟ ನಡುಗಡ್ಡೆ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ರಂಗನತಿಟ್ಟು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಧಾಮಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವದ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳು ವಲಸೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿ ಕವಲೊಡೆಯುವ ಕಾವೇರಿಯ ಒಂದು ಶಾಖೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆ ಭಾಗ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಪವಿತ್ರ. ಶುಭಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೂ ಅದು ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದಂತಿರುವ ಸ್ಥಳ. ಕಾವೇರಿಯ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ದ್ವೀಪಗಳ ಪೈಕಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ. ಇಲ್ಲೂ ಎರಡನೆಯ ದ್ವೀಪವಾದ ಶಿವಸಮುದ್ರದಲ್ಲೂ ಮೂರನೆಯದಾದ ಶ್ರೀರಂಗಂನಲ್ಲೂ ರಂಗನಾಥನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಆದಿರಂಗ, ಮಧ್ಯರಂಗ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯರಂಗಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳವೂ ಹೌದು. ತಲಕಾಡಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧವಮಂತ್ರಿ ಅಣೆಕಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗೆ ಇಲ್ಲೊಂದು ಮಡು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಾಲಂಗಿ ಮಡುವೆಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ತಲಕಾಡು ಕೂಡ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಸ್ಥಳ. ಗಂಗರಸರು ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ತಲಕಾಡಿನ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳು ಹನ್ನೆರಡುವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

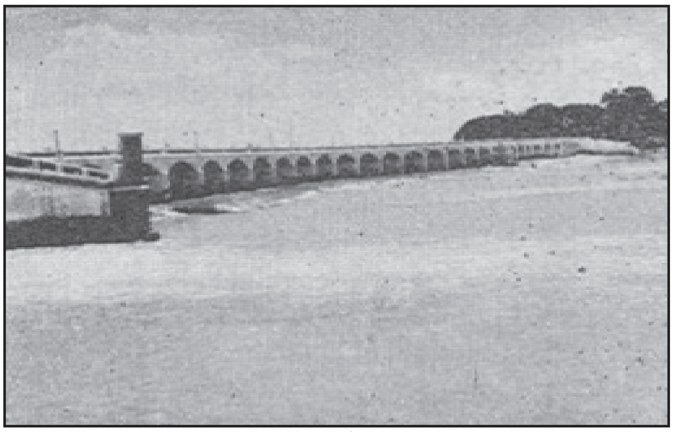

ಕಲ್ಲಣೈ

ಶ್ರೀರಂಗಂನಿಂದಾಚೆಗೆ ಕಲ್ಲಣೈಯಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜ ಕರಿಕಾಲನ ಭವ್ಯಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ ಮೊದಲ ದೊರೆ ಈತ. ತಿರುಚ್ಚಿರಪ್ಪಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಾವೇರಿನದಿಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ. ತಿರುಚ್ಚಿರಪ್ಪಳ್ಳಿಯ ಒರೈಯೂರಿನಿಂದ ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವೆಂದರೆ ಕುಂಭಕೋಣಂ. ಇಲ್ಲೂ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜಾತ್ರೆ ನೆರೆಯುತ್ತದೆ.

ತಂಜಾವೂರಿನಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಿಗುವ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ ತಿರುವಾರೂರು, ಮಯೂರಂ ಇನ್ನೊಂದು. ತಿರುವೈಯಾರ್ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ತಪೋಭೂಮಿ. ಅಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಇವರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯಂದು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಸಂಗೀತಪ್ರೇಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರದ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರ ಚಿದಂಬರಂ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವ,

ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ಕಡಲಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವ ಎಡೆಯೂ ಪವಿತ್ರವೇ. ಅದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂ. (ಡಿ.ಎನ್.ಕೆ.; ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾವೇರಿ ಪೊಂಪಟ್ಟಿನಂ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪೂರ್ವ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಚೋಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ರೇವುಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತತ್ಕಾಲೀನ ಮತ್ತು ಈಚೆಗಿನ

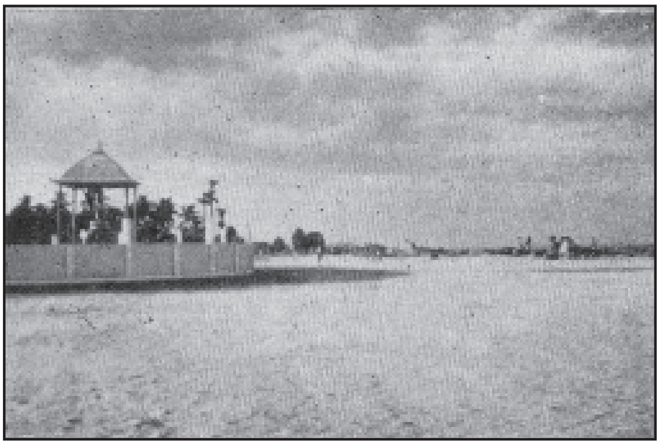

ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂ–ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರ ಸಂಗಮ

ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೂ ವಿದೇಶೀಯರ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗತಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇನ್ನಿತರ ಅವಶೇಷಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಶಕದ ಆರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಕೆ ಚೂರುಗಳು ದೊರಕಿದುದರಿಂದ ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞರು ಭೂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ದೋಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ತುಂಬುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಇಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 3ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಬಂದರು ಕಟ್ಟೆ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಳ, ಬೌದ್ಧವಿಹಾರವೊಂದರಲ್ಲಿ 8' ಚದರದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಏಳು ಕೋಣೆಗಳ ಒಂದು ಭಾಗ, ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಸುಣ್ಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕಂಚಿನ ಧ್ಯಾನಿ ಬುದ್ಧವಿಗ್ರಹ, ಬುದ್ಧಪದವಿರುವ ಶಿಲೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಅವಶೇಷಗಳು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಾವ್ಯ : ಕಾವ್ಯ ಉಗಮಗೊಂಡದ್ದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯವಾಗಿವೆ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಋಗ್ವೇದದ ಸಂವಾದ ಸೂಕ್ತಗಳೇ ಆಕರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕವಿ ಎಂಬ ಮಾತು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ (ಕವಿರ್ಮನೀಷೀ ಪರಿಭೂಃ ಸ್ವಯಂಭೂಃ). ಕವಿಯೂ ಪುರೋಹಿತನೂ ಮೊದಲು ಅಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಂಡು ಲೌಕಿಕವಾದುದು ಈಚೆಗೆ. ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಮಹತ್ತ್ವ ಪಡೆದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅದು ಮನರಂಜನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು; ಲೌಕಿಕ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ವಾಹಕವಾಗುವುದು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕವಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಋಷಿ, ದ್ರಷ್ಟಾರ ಎಂದೇ ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೂ ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬುದನ್ನೆಂದೂ ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ ; ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅದು ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯವೆಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಬದಲಾಗಿ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಬಹುದು, ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಹಾಕಬಹುದು, ಓದುಗನ ಮೇಲೆ ಅದು ಎಸಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಬಹುದು, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಕಾಲದೇಶಾನುಗುಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿದೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲೂ ಕಾವ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆದಿದೆ. ಭಾರತೀಯರು ಸಿದ್ಧಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಕವಿಯ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೂ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಲಯಬದ್ಧ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮೂರ್ತವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಕಲೆ ಎಂದು ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪೌರಸ್ತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವುದು ಉಪಯುಕ್ತ.

ಭಾರತೀಯ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆ : ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಕೂಡಿ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಭಾಮಹ, ಕಾವ್ಯದ ಶರೀರವೆಂದರೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನುಳ್ಳ ಪದಸಮೂಹ ಎಂದು ದಂಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವಾಮನ ಒಂದು ಕಡೆ ಕಾವ್ಯ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಸೌಂದರ್ಯವೆ ಅಲಂಕಾರ ಎಂದೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ರೀತಿಯೇ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವಕ್ರಕವಿವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೂ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೂ ಆದ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಕುಂತಕ, ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಧ್ವನಿ ಎಂದು ಆನಂದವರ್ಧನ, ರಸಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಕ್ಯವೆ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ವಿಶ್ವನಾಥ, ರಮಣೀಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದವೆ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಜಗನ್ನಾಥ ಲಕ್ಷಣೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ನಿರೂಪಣೆ : ಶಕ್ತಭಾವಗಳ ಸಹಜ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವಿಕೆ, ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನದ ಉಸಿರು ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ ಚೈತನ್ಯವೇ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ; ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ನೆರವಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಆಮಂತ್ರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಸತ್ಯದೊಡನೆ ಕೂಡಿಸುವ ಕಲೆ ಎಂದು ಜಾನ್ಸನ್ ; ಕಾವ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ರಚನಾ ಪ್ರಕಾರ, ಅದರ ಸದ್ಯದ ಗುರಿ ಸಂತೋಷವೇ ಹೊರತು ಸತ್ಯವಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂದು ಕೋಲ್‌ರಿಜ್; ಕಲ್ಪನೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಕಾವ್ಯ ಎಂದ ಷೆಲ್ಲಿ ; ಸತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಆವೇಶದ ಉದ್ಗಾರವೇ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಲೇ ಹಂಟ್; ಜೀವನದ ವಿಮರ್ಶೆ, ಮಾನವ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಟ್ಟಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಆನಂದಪ್ರದವೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಕಾರ ಎಂದು ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಲ್ಡ್ ; ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಕೂಡಲೆ ಭಾವವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೋ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಹೊಸ ಅಂಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪೊಳೆಯುತ್ತದೋ ಅಂಥ ಆತ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಿಕೆಯೇ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಜಾರ್ಜ್ ಎಲಿಯಟ್; ಉದಾತ್ತ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಉದಾತ್ತ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಧ್ವನಿಸುವಿಕೆಯೇ ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ರಸ್ಕಿನ್; ಬದುಕಿನ ಬಗೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲುಮಾಡುವ ಕರಾರುವಾಕ್ಕು ಉಪಕರಣವೇ ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಲೂಯಿ ಮೆಕ್ನೀಸ್–ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಲೌಕಿಕವಾದ ಭಾವ ಸಾಧಾರಣೀಕರಣಗೊಂಡು ರಸವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಆಸ್ವಾದನೀಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಮತ. ಈ ರಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಅವರು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೊಡುಗೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ತತ್ತ್ವವಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಕೆಥಾರ್ಸಿಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ‘ (ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ) ಶಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತವಾದ ಭಾವಗಳು' ಎಂಬ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತನ ಮಾತು, ಕಾವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಪಲಾಯನ ಎಂಬ ಟಿ.ಎಸ್. ಎಲಿಯಟ್ಟನ ಉಕ್ತಿ–ಇವು ಭಾರತೀಯ ರಸತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಕಟವಾಗಿವೆ

ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಭಾರತೀಯ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ನಿರ್ಣಯ, ಕವಿತ್ವ ಬೀಜಂ ಪ್ರತಿಭಾನಂ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ವಾಮನ. ಹೊಸ ಹೊಸದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ (ಅಥವಾ ಹೊಳೆಯಿಸುವ) ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಪ್ರತಿಭೆ, ಆ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಉಸಿರಿನಿಂದ ಜೀವ ತುಂಬಿ ವರ್ಣಿಸಬಲ್ಲ ನಿಪುಣನೇ ಕವಿ, ಕವಿಕರ್ಮವೇ ಕಾವ್ಯ ಎಂಬುದು ಭಟ್ಟತೌತನ ವಿವರಣೆ. ಅಪೂರ್ವವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಅಭಿನವಗುಪ್ತನೂ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಬಲದಿಂದ, ಸಮಾಹಿತ ಚಿತ್ತವಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಭಾವಗಳನ್ನು, ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ; ಅವನಿಗೆ ಲೋಕ ವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತವೆ; ಅವುಗಳ ಜೀವಾಳವೆ ಅವನಿಗೆ ವಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪದಸಮೂಹ, ಅದೇ ಅರ್ಥಸಂಪತ್ತು–ಆದರೂ ಕಟ್ಟುವ ಕೌಶಲದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಹೊಸದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಒಬ್ಬ ಆಲಂಕಾರಿಕ. ದಿನನಿತ್ಯದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ಅಭ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದವು ಕವಿತೆಗೆ ಪರಿಕರಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾಗಬಲ್ಲುದು; ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದು ಅದು ರಸಾನುಭವಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಮ್ಯ, ಅಸಹ್ಯ, ಉದಾರ, ನೀಚ, ಉಗ್ರ, ಪ್ರಸನ್ನ, ವಿಕೃತ–ಹೀಗೆ ವಸ್ತು ಯಾವುದಾದರೂ ಆಗಿರಲಿ, ಕಡೆಗೆ ವಸ್ತುವಲ್ಲದ್ದೆ ಆಗಿರಲಿ, ಕವಿಭಾವಕರ ಭಾವನೆಗೆ ವಿಷಯವಾದ ಮೇಲೆ ರಸಮಯವಾಗದ್ದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಏನೊಂದೂ ಇಲ್ಲ–ಎಂದು ಧನಂಜಯನ ಹೇಳಿಕೆ.

ಅಪಾರವಾದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕವಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮ ; ತನಗೆ ರುಚಿಸಿದಂತೆ ಅವನು ವಿಶ್ವವನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ–ಎಂದು ಕವಿಯ ಅಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಆನಂದವರ್ಧನ ಸಾರಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯ ನಿಯತಿಕೃತ ನಿಯಮರಹಿತವೂ ಆಹ್ಲಾದೈಕಮಯವೂ ಅನನ್ಯ ಪರತಂತ್ರವೂ ನವರಸರುಚಿರವೂ ಆದು ಎಂದು ಮಮ್ಮಟನ ಉಕ್ತಿ. ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುದು, ಸಂಪೂರ್ಣವಾದುದು, ಸ್ವಯಮಧಿಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಎ.ಸಿ. ಬ್ರಾಡ್ಲೆಯ ಮಾತು ಈ ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಉಪಷ್ಟಂಭಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯಸತ್ಯ ಲೋಕಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು

ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ ; ನಿಯತಿಕೃತ ನಿಯಮರಹಿತ, ಅನನ್ಯ ಪರತಂತ್ರ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಕಾವ್ಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕುರಿತವು. ಕಾವ್ಯ ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಭಾವಸತ್ಯವನ್ನೇ ವಿನಾ ಬಾಹ್ಯಸತ್ಯವನ್ನಲ್ಲ. ಭಾವಸತ್ಯ ಪ್ರತಿಮಾವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರವೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಬಲ್ಲುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಪ್ರತಿಕೃತಿವಿಧಾನದಂತಲ್ಲದೆ ನಿಯಮರಹಿತವಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅಂತೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಅಂತರ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟೇ ಉಂಟು. ಲೋಕವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಕಾವ್ಯ ಮೇಲೇರಬೇಕು. ಅದು ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟ ಕೂಡದು. ಔಚಿತ್ಯತತ್ತ್ವ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಕವಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಂಶ ಅವಶ್ಯ. ಬುದ್ಧಿ, ಭಾವಗಳ ವಿದ್ಯುದಾಲಿಂಗನವೇ ಪ್ರತಿಭೆ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಹೌದು, ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಹೌದು. ಬರಿಯ ದರ್ಶನದಿಂದಲೇ ಕವಿಪಟ್ಟ ಸಿಕ್ಕಲಾರದು; ವರ್ಣನವೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. 'ಋಷಿಯಲ್ಲದ ಕವಿಯಿಲ್ಲ : ದರ್ಶನವುಳ್ಳವನೇ ಋಷಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಭಟ್ಟತೌತ ' ತತ್ತ್ವದರ್ಶನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕವಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ವರ್ಣನ ಇವೆರಡೂ ಇದ್ದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು' ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಬರುವುದು ಅದನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದಾಗಲೇ. ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದಾಗುವ ತನಕ, ತಾನು ಏನನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂಬುದು ಕವಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ಗೊತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಿ.ಡೇ ಲೆವಿಸ್‍ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು. ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವೀರನಾರಾಯಣನೆ ಕವಿ, ಲಿಪಿಕಾರ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳು ಧ್ವನಿತವಾಗಿವೆ. ಕಾವ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ತಂತ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಯ ಕೆಲಸವೂ ಅಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯೊಂದು ಬೌದ್ಧಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ; ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಪಾಲು ಅಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ.

ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಾದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ವಾಚಕನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಬಲ್ಲುದೇ ಎಂಬುದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ವಾಚಕ ಪಡೆಯುವುದು ಸದೃಶಾನುಭವವನ್ನೇ ಹೊರತು ಅದೇ ಅನುಭವವನ್ನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕ್ಲೈವ್ ಸ್ಯಾನ್‍ಸಂ ಹೇಳುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ : ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳ ಲಯಬದ್ಧ ರೂಪ : ಲೇಖಕನ ಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ–ಭಾವನಾತ್ಮಕ–ಬೌದ್ಧಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುವಂಥದು ಮತ್ತು ವಾಚಕನ ಅಥವಾ ಶ್ರಾವಕನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಸದೃಶಾನುಭವವೊಂದನ್ನು ಅದು ಸೃಜಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂಥದು.

ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಹಲವು. ಕಾವ್ಯ ಯಶಸ್ವಿಗಾಗಿ, ಧನಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ, ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಅಮಂಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ, ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾನಂದ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಕಾಂತೆಯಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ಮುಮ್ಮಟನ ಎಣಿಕೆ. ಆದರೆ ರಸಾನಂದವನ್ನು ಅವನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿಗೂ ಕಿರೀಟಪ್ರಾಯವಾದುದು (ಸಕಲ ಪ್ರಯೋಜನಮೌಲಿಭೂತ) ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರದೂ ಇದೇ ನಿಲವು. ಆನಂದ ಕಾವ್ಯದ ಏಕೈಕ ಗುರಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಗುರಿ. ಕವಿತೆ ಆನಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಲೇ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡುತ್ತದೆ–ಎಂದಿದ್ದಾನೆ, ಡ್ರೈಡನ್ : ಕಲ್ಪನೆ ನೈತಿಕ ಒಳ್ಳಿನ ಸಾಧನ ಎಂಬುದು ಷೆಲ್ಲಿಯ ಉಕ್ತಿ, ಶಿವೇತರಕ್ಷತಯೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯ ಸಂವಾದಿಯಾದುದು. ಆದರೂ ಕಾವ್ಯ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧಕವಾದುದು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಾರತೀಯರದು.

ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಛಂದಸ್ಸು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಛಂದಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಛಂದೋಬದ್ಧ ರಚನೆ ಎಂದೇ ಜಾನ್ಸನ್ ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಛಂದಸ್ಸೊಂದೇ ಕಾವ್ಯದ ಅಳತೆಗೋಲಲ್ಲ; ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಛಂದೋಬದ್ಧ ರಚನೆಗಳು ಕಾವ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲೆ ಬರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು, ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಛಂದಸ್ಸು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ; ಅದು ಕಾವ್ಯಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಒಂದಂಗ. ನಿಯತವಾದ ಛಂದಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನಿಯತವಾದ ಲಯ ಕವಿತೆಗಿರಬೇಕು, ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಏಕೆಂದರೆ, ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಏನನ್ನೇ ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಲಯಾನ್ವಿತವಾಗಿಯೆ ಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ವಚನಗಳು, ಠಾಕೂರರ ಗೀತಾಂಜಲಿ, ವಾಲ್ಟ್ ವಿಟ್ಮನ್ನನ ಲೀವ್ಸ್ ಆಫ್ ಗ್ರಾಸ್ ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಗದ್ಯದಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಛಂದಸ್ಸು, ಆಡುಮಾತಿನ ಲಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗದ್ಯವಾಗದಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕವಿತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಿದೆ, ಎಂದೊಬ್ಬ ವಿಮರ್ಶಕ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ಖಚಿತವಾದದ್ದು, ಛಂದಸ್ಸು ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ: ಕಾವ್ಯೇಷು ನಾಟಕಂ ರಮ್ಯಂ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳೆರಡನ್ನೂ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಹಿಂದಿನವರು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರು. ನಾಟಕವನ್ನು ದೃಶ್ಯ ಕಾವ್ಯವೆಂದೂ ಉಳಿದುದನ್ನು ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರಸಾತ್ಮಕವಾದುದೆಲ್ಲ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಕಾವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾದಂಬರಿಯಂಥ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಲಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಂತೂ ಲಯ ಕವಿತೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಗೀತಾತ್ಮಕ ಆಲೋಚನೆ ಎಂದು ಕಾರ್ಲೈಲ್, ಸೌಂದರ್ಯದ ಲಯಬದ್ಧ ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಪೋ ಕರೆದುದು ಉಚಿತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ; ಆಯಾ ದೃಷ್ಟಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಮರ್ಶವಿಧಾನಗಳು ರೂಪಗೊಂಡಿವೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕವಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ, ತಂತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ–ಶೈಲಿ ಛಂದಸ್ಸು ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ–ಅದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದುಂಟು. ಅದನ್ನೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಗತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದವರಿದ್ದಾರೆ. ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದು; ಇಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಕಾವ್ಯ ಕವಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ; ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಸಮಷ್ಟಿಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಾದ; ಯೂಂಗ್ ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದಕ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯೊಂದು ಪಾಪ. ಉನ್ನತ ಕವಿತೆ ಮನುಕುಲದ ಬದುಕಿನಿಂದ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಅದನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕಾಂಶಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಯೂಂಗ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆದಿಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನ ಸಮಷ್ಟಿಪ್ರಜ್ಞೆಯ ತತ್ತ್ವ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ ಕವಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿರದೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಬೇಕು.

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ : ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ (ನಾಟಕೀಯ ಎಂಬುದೊಂದನ್ನು ಎಲಿಯಟ್ ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ) ಮಹಾಕಾವ್ಯ , ಕಥನ ಕವನ, ಲಾವಣಿ ರೊಮಾನ್ಸ್, ಇತಿವೃತ್ತ ಕವಿತೆ–ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ವಿಭಾಗ ಭಾವಗೀತೆಗಳ ಪ್ರಾಂತ ; ಇದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಗಾಥ, ಶೋಕಗೀತೆ, ಸಾನೆಟ್ ಮುಂತಾದ ಒಳ ಜಾತಿಗಳಿವೆ.

ಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಳವಳಿಗಳು ನಡೆದು ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಸಿಕ್ ಕಾವ್ಯ, ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕಾವ್ಯ, ಮೆಟಫಿಸಿಕಲ್ ಕಾವ್ಯ, ಪ್ರತಿಮಾನಿಷ್ಠ ಕಾವ್ಯ, ಸಂಕೇತನಿಷ್ಠ ಕಾವ್ಯ, ಸರ್‍ರಿಯಲಿಸ್ಟಿಕ್ ಕಾವ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಲವು ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನವೋದಯ (ರೆನೆಸ್ಸಾನ್ಸ್) ಕಾವ್ಯ ಹಾಗೂ ನವ್ಯಕಾವ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು; ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಭೇದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ವಸ್ತುತಃ ಒಂದು ಪಂಥಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾವ್ಯದ ತಿರುಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ, ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ; ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿದ್ದುದನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಕು. ಕವಿಗಳು ಭಾವೋದ್ದೀಪನದ ಮೂಲಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದೂ ಅವರನ್ನು ಆದರ್ಶರಾಜ್ಯದಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಗ್ರೀಕ್ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪ್ಲೇಟೋ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ್ದ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲೂ ಎಂದೋ ಒಮ್ಮೆ ಕಾವ್ಯಾಲಾಪವನ್ನು ಬಿಡತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬ ಘೋಷಣೆ ಮೊಳಗಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಟೂವಿನ ಆರೋಪಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ತರವಿತ್ತು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿಂತ ಉನ್ನತವೂ ತಾತ್ತ್ವಿಕವೂ ಆದದ್ದು ಎಂಬ ಅವನ ಸೂತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಕಾವ್ಯ ನಡೆಯಬಹುದಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿರುವ ಕಾಲದೇಶಗಳ ಕಟ್ಟು ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಅದು ಇರುವುದನ್ನೂ ಮಾತ್ರವೇ ನಿರೂಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಇರಬೇಕಾದುದನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಷೆಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಅನಧಿಕೃತ ಶಾಸನಕರ್ತರೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಎಷ್ಟೇ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಕಾವ್ಯದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭೇದಿಸುವುದು, ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಕಡೆಯ ಮಾತು ಹೇಳುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದು. ಅದೊಂದು ಮೋಡಿ; ' ಅದೊಂದು ಚೈತನ್ಯ. ಅದೆಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತದ್ದೋ ನಾವರಿಯೆವು. ನಾವು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ನುಡಿಯದು ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸದು. ಅದು ನಮ್ಮ ಆಳಲ್ಲ, ಅರಸು' ಎಂಬ ಬ್ರಾಡ್ಲೆಯ ಮಾತು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ.

ಪದ್ಯಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕರು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಗುರುತಿಸಿದರು. ಛಂದೋಬದ್ಧ ರಚನೆ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲ. ಗದ್ಯ, ಕಾವ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು

ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿವೆ; ಎರಡು ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿರುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರಲೇ ಬೇಕು. ಕಾವ್ಯವು ಸಾಧಿಸುವುದನ್ನು ಗದ್ಯವು ಸಾಧಿಸಲಾರದು. ಲಯವಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯವಿಲ್ಲ, ಲಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಇದೆ, ಅದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಹೃದಯದ ಬಡಿತ, ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳ ಕ್ರಮ, ಋತುಗಳ ಕ್ರಮ, ಎಲ್ಲ ಲಯಬದ್ಧ, ಲಯವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದೆ, ಆದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಕೆಲವರು ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಲಯ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ (ಕವನದ ರಚನೆಯು ಗದ್ಯದ ತರ್ಕಬದ್ಧ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ)-ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾವ್ಯವು ತನ್ನದೇ ಸುಸಂಬದ್ಧ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಗದ್ಯವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಲಾಗದ ಭಾವಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು, ಅನುಭವವನ್ನು ಕವನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕವನದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ನಾದಗಳೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದರಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಕವನದ ಲಯ, ಶಬ್ದಗಳು, ಅವುಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ನಾದಭಾಗ (ಕವನವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೇ ಓದಬೇಕು), ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ, ಕವನದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಸಾರಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ, ಅದನ್ನು ಮೀರಿದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ, ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಥನ ಕವನವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಉಳಿದ ಕಾವ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದಾದರೆ, ಕಾವ್ಯವು ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಎಟುಕದ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ, ಅದರ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಗೆ ಊನ ಬಾರದಂತೆ, ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಗಳು, ಅವುಗಳ ಜೋಡಣೆ, ನಾದ, ಲಯ, ಛಂದಸ್ಸು, ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಎಲ್ಲದರ ಮೂಲಕ ಅದು ಅನುಭವವನ್ನು ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಪಿ.ಕೆ.)

ಕಾವ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗ : ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಿಂದ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಎಂದರೆ ಸು.120 ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ರಮ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಮರರಾಗಿರುವ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಕೋಲ್‌ರಿಜ್, ಬೈರನ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಕೀಟ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಯಿತು. ಬೆನ್‌ತಮ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೂಅರ್ಟ್ ಮಿಲ್ ಅವರ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದುವು. ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತೀವ್ರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಕವಿಗಳು ಹೊಸ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಬರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಈ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆದುವಲ್ಲ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿ ಜನಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತ್ತು. ಜನಗಳ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬದಲಾಯಿಸಿತ್ತು. ಕಾವ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ತೀರ ನಿಕಟವರ್ತಿಯಾಗತೊಡಗಿದ್ದುವು. ರಾಜಮಹಾರಾಜರು, ದೇವರುಗಳು, ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ದೂರ ಸರಿದಿದ್ದರು. ನಗರ ಜೀವನದಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪನೆಯಾಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಜನಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಯಿತು. ಅಂದಿನ ಯುಗವನ್ನು ರಮ್ಯ (ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್) ಯುಗವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಆಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸುವರ್ಣಯುಗ. ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನೇ ಅಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ರಮ್ಯ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅಭಿಜಾತ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್) ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾವ್ಯದ ಕಠಿಣಭಾಷೆ, ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗಳು ಇಲ್ಲವಾದುವು. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಲಭವೂ ಆಯಿತು, ಪ್ರಿಯವೂ ಆಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಸಾಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದ ಕವಿಗಳಿಂದ; ಆದರೆ ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿದವರು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಗಳು. ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಸುವರ್ಣಯುಗದ ಕೀರ್ತಿ ಮತ್ತು ನೆನಪು ಸದಾ ಉಳಿದಿದೆ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಥಾಮಸ್ ಕಾಲಿನ್ಸ್, ಗ್ರೇ ಮತ್ತು ರಾಬರ್ಟ್ ಬರ್ನ್ಸ್ ಒಂದು ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕವಿಗಳು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನದ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು, ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಾವ್ಯವಸ್ತು, ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದ ರೀತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದರು. ಕಾವ್ಯಗಳ ಕಥಾನಾಯಕರಾದ್ದ, ರಾಜ ಮಹಾರಾಜ ಬದಲು ಕುರುಬ ಕಮ್ಮಾರರು ಇವರ ಕಥಾನಾಯಕರಾದರು. ಎ ಮ್ಯಾನ್ ಈಸ್ ಎ ಮ್ಯಾನ್ ಫಾರ್ ಆಲ್ ದಟ್- ಎಂಬ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬರ್ನ್ಸ್ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೈ ಲವ್ ಈಸ್ ಲೈಕ್ ಎ ರೆಡ್ ರೆಡ್ ರೋಸ್- ಎಂಬ ಕವನ ಜನಸಾಮಾನ್ಯನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮಮತೆಯಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಥಾಮಸ್ ಗ್ರೇ ಬರೆದಿರುವ "ಎಲಿಜಿ" ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾದ ಕವನ, ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರ ಶ್ಮಶಾನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಓಕ್ ಮರಕ್ಕೆ ಒರಗಿ ನಿಂತಾಗ ಕವಿಗೆ ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಪೂರ್ವಿಕರ ಜೀವನದ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳು, ಆಸೆನಿರಾಸೆಗಳು ಮನಃಪಟಲದ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಜೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಈ ಕವನ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನಜೀವನವನ್ನೇ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮಂತರ ಸೊಕ್ಕು ಸಾವಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸಾವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮೆರೆಯುವ ಶ್ರೀಮಂತರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಕವಿ ಹಳಿಯುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಬಡವರ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣೀರಿಡುತ್ತಾನೆ. ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದ್ದರೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಆ ಜನ ಮೂಕ ಮಿಲ್ಟನ್‌ಗಳು ಶಕ್ತಿಹೀನ ಹ್ಯಾಮ್‌ಡನ್‌ಗಳು, ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ಕ್ರಾಮವೆಲ್‌ಗಳು ಆಗಿಹೋದರು-ಎಂಬ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. ಅನರ್ಘ್ಯ ರತ್ನಗಳು ಸಮುದ್ರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅರಳಿ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಅರಣ್ಯಪಾಲು ಮಾಡಿದ ವನಸುಮಗಳಂತೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರಜೀವನ ಬೆಳಕು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮರುಕ ಕವಿಗುಂಟಾಗಿ ಅದಕ್ಕವನು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾವು ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಪ ಮಾಡುವುದು ಕಡಿಮೆ. ದೇವರು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಕರುಣೆ ಇಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಥಾಮಸ್ ಗ್ರೇ ಬರೆದಿರುವ ಇತರ ಕವನಗಳು ಇದರಷ್ಟು ಭಾವಮಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವು ಕವಿಯ ಚತುರತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಬದಲಾಗತೊಡಗಿತು. ಕಠಿಣಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ದೂರವಾಯಿತು. ಕವಿಯ ಭಾವನೆ ಕಾವ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಆಂಗ್ಲ ಕಾವ್ಯವೃಕ್ಷ ಕವಲೊಡೆದು ಫಲಭರಿತವಾಗತೊಡಗಿದ್ದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಕವಿಗಳು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು, ದಾರ್ಶನಿಕರು ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಜಾನ್ಸನ್‌ಂಥ ಮಹಾಮಹಿಮರು ಗೋಲ್ಡ್‌ಸ್ಮಿತ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್‌ರಂಥ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಜನಮನವನ್ನು ರಂಜಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ ಆದರು. ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು ಬಹಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜೀವನದ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ನಗರಜೀವನದ ಕೃತಕ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಬಾಳಿನಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಬೇಕೆಂದೂ ಕ್ರಾಂತಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದ ಗುಂಪಿಗೆ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದವ ವಿಲಿಯಂ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ (1770-1850).

ರಮ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ. ಸ್ನೇಹಿತ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ನ ಬೆಂಬಲ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಎರಡೂ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತನಿಗೆ ದೊರೆತವು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಕಾವ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗದ ಹೊಂಬಿಸಿಲು. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ ಜನರಾಡುವ ಭಾಷೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯವಸ್ತು ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸತ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯಗಳು ಬರೀ ಕಲ್ಪನಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತ ನಿತ್ಯಸತ್ಯಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಅನೇಕ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಆತ ಜನರ ಮುಂದಿಟ್ಟ, ಹೊಸದು ಬಂದರೆ ಅವನ್ನು ಜರಿಯುವುದು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧರ ಪದ್ಧತಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಹಾಗೇ ನಡೆಯಿತು. ಅವರ ಸವಾಲನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಂತು, ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಮತ್ತು ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ 1798ರಲ್ಲಿ ಲಿರಿಕಲ್ ಬ್ಯಾಲಡ್ಸ್ ಎಂಬ ಪದ್ಯಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆ ಪುಸ್ತಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಜವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಅಚಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಅಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಓದುಗರಿಗೆ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಅನುಭವ ಆಯಿತು. ಅವರ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆಯೋ ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಾಡುವ ಸರಳಶಬ್ದಗಳ ಜೋಡಣೆ; ಕಾವ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಂತೂ ಸಹಜ, ಮನಮೋಹಕ. ಮೈಕೇಲನಂಥ ಒಬ್ಬ ಸಾಧಾರಣ ಕುರುಬನ ಮನೆಯ ನಡೆನುಡಿ ಆಸೆ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ತನ್ನ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗಿದ್ದ ಮಮತೆ, ಮಗ ಲ್ಯೂಕನ ಮೇಲಿನ ಮೋಹ-ಇವು ಯಾವ ಸಿರಿವಂತನ ಭಾವನೆಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಹೋದ ಮಗ ಮರಳಿ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೊರಗಿನಲ್ಲಿ, ಕುರಿದೊಡ್ಡಿ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಶೇಖರಿಸಿದ್ದ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ಎತ್ತಲಾರದಷ್ಟು ಮೈಕೇಲ್ ಶಕ್ತಿಹೀನನಾದ. ಅದೇ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಮರಳಿದ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಇಸಬೆಲ್ ಗಂಡನನ್ನು ಕೆಲವು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಳು. ಅವರಿದ್ದ ಮನೆ, ಅವರ ಪಿತೃಗಳ ಭೂಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾರೋ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯ ನೇಗಿಲ ಕುಳ ಉಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಮೈಕೇಲನಂಥ ಒಬ್ಬ ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿತು. ಕವನದ ಭಾಷೆಯಂತೂ ಮೈಕೇಲನ ಭಾಷೆಯಷ್ಟೇ ಸರಳವಾಗಿದ್ದುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮೈಕೇಲ್ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್, ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರ, ಪ್ರಾಸ್ಪರೋಗಳಷ್ಟು ದೂರದವನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್‌ನ ರೆಡ್ ಕ್ರಾಸ್–ನೈಟ್‌ನಷ್ಟು ನಂಬಲಾಗದ ಸುಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಲ್ಲ, ಮಿಲ್ಟನನ ಸೇಟನನಷ್ಟು ಮಹಾ ಶಕ್ತನಲ್ಲ. ಮೈಕೇಲ್ ನಮ್ಮವ; ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ನೆರೆಯವ, ಇದೇ ರೀತಿ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಚಿಕ್ಕ ಮಗು ಲೂಸಿಯ ಕತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮಗನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗರೇಟ್‌ಳ ದುಃಖವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೇ. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಬರೀ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಜನ ಮೆಚ್ಚಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಗಾಢವಾಗಿ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾರ್ಥದ ಕಡೆಗೆ ಆತ ಎಳೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಟಿಂಟರ್ನ್ ಅಬೆ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಾರ್ಟ್ಯಾಲಿಟಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕವನಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದುವು. ಲೌಕಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ದೇಹ ಸುಖಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿಡುವುದರ ವಿರುದ್ಧ ಟೀಕೆಯನ್ನು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ತನ್ನ ವರ್ಲ್ಡ್ ಈಸ್ ಟೂ ಮಚ್ ವಿತ್ ಅಸ್ ಎಂಬ ಸಾನೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಜಿಗಣೆ ಹಿಡಿಯುವ ಮುದುಕನಿಂದ ಹೇಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್‌ನ ಗದ್ಯಲೇಖನಗಳು ಬಹಳ ವಿಚಾರಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿವೆ. ಕವಿ ಏನಾದರೂ ಬೋಧಿಸಬೇಕು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿರಬೇಕು–ಎಂಬುದು ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್‌ನ ನಂಬಿಕೆ. ಪ್ರಕೃತಿದೇವಿಯ ಹಿರಿಯ ಭಕ್ತನಾದ ಕವಿ ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಲೇಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಾಕುವುದರ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಸಭೆಯನ್ನೇ ನಡೆಸಿದ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಕಟಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾನವನ ಜೀವನ ಸುಗಮವೂ ಶ್ರೀಮಂತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೇ ಈತನ ನಂಬಿಕೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಇವನ ಸ್ನೇಹಿತ, ಉಪದೇಶಕ ಮತ್ತು ದಾರಿತೋರುಗ–ಎಲ್ಲ, ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಈ ಕವಿಗೆ ಅಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಕವಿಸಾರ್ವಭೌಮನೆಂಬ ಬಿರುದು ಕೊಟ್ಟು ವರ್ಷಾಶನವಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿತು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ, ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಸಂಪತ್ತಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಮಹೋನ್ನತ ಕವಿ. ಅನೇಕ ಹೆಸರಾಂತ ವಿಮರ್ಶಕರು ಈತನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕವಿಯೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಕವಿ (1772–1834) ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತನಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದವ. ಅತಿಮಾನುಷ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಮೂಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿಸ್ಟಬೆಲ್ ಕವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜೆರಾಲ್ಡೀನ್ ಮೋಹಿನಿ ಮನುಷ್ಯರಷ್ಟೇ ಸಹಜ ಸ್ವಭಾವದವಳಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತಾಳೆ. ದಿ ಏನ್ಷಂಟ್ ಮ್ಯಾರಿನರ್ ಎಂಬ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪ್ರೇತಪ್ರಪಂಚದ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ನಿಜವೆಂಬುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕವನದ ಕಥೆ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾವಿಕ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆತ ನಾವಿಕನೊ ಅಥವಾ ಅವನ ಪ್ರೇತವೋ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಬರುವುದು ಕವನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ. ಈ ಎರಡು ಕವನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀತಿಬೋಧೆಯಿದೆ. ಜನಪ್ರೀತಿಯೇ ದೇವರ ಕೃಪೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಕುಬ್ಲಖಾನ್ ಕವಿತೆ ಕ್ರಿಸ್ಟಬೆಲ್‌ನಂತೆ ಅಪೂರ್ಣ. ಚೀನ ದೇಶದ ಖಾನ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ವರ್ಣನೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ನೀರು ಸೂಸುತ್ತಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳು, ನೀಲಿಯ ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಇತರ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು ಕಲ್ಪನೆಯ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಫ್ರಾಸ್ಟ್ ಎಟ್ ಮಿಡ್‌ನೈಟ್ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗುವನ್ನು ತೂಗಿ ಮಲಗಿಸುವಾಗ ಮಗುವಿನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುವ ನಗು, ಮಂದಹಾಸಗಳು ತುಂಬ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಕವಿ ವಿಮರ್ಶಾಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ, ಬಯೊಗ್ರಾಫಿಯ ಲಿಟರೇರಿಯ ವಿಮರ್ಶಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ಅನೇಕ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ವಿಮರ್ಶೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸಾರಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಿದ್ದ ಕವಿಗೆ ಅಫೀಮು ಸೇವನೆಯ ಚಟವಿತ್ತು. ಅದರ ಸೇವನೆ ಅತಿಯಾಗಿ 1834ರಲ್ಲಿ ಈತ ಮರಣಹೊಂದಿದ.

ರಮ್ಯಕಾವ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹಿರಿಯ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ನ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಬೈರನ್ ಕವಿ ಮುಖ್ಯನಾದವ.

ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಮಂತನಾದ ಬೈರನ್ (1788–1824) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವ. ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಲದು, ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಈತನದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸರ್ಕಾರ ಇಂಥ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಬೈರನ್ ಯುರೋಪು ಖಂಡದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳ ಕತೆಗಳು ಇವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯ. ಇವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನಗಳಾದ ಡಾನ್‌ವಾನ್ ಮತ್ತು ಚೈಲ್ಡ್ ಹೆರಾಲ್ಡ್ ಕವಿಯ ಸಂಚಾರಗಳನ್ನೂ ಆ ಮೂಲಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕತೆಯನ್ನೂ ಸಾರುತ್ತವೆ. ಡಾನ್‌ವಾನಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತವಾದುದು ಐಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಗ್ರೀಸ್ ಎಂಬುದು. ಪರ್ಷಿಯ ದೇಶದವರಿಗೆ ಸೋತಿದ್ದ ಗ್ರೀಕರನ್ನು ತನ್ನ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಬೈರನ್‌ನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ತನ್ನ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಚುರುಕು ಮುಟ್ಟಿಸುವಂತಿವೆ. ಪ್ರಿಸನರ್ ಆಫ್ ಷಿಲಾನ್ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಯೊಬ್ಬನ ಕತೆಯನ್ನು ಕವಿ ತುಂಬ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಇಡೀ ಕುಟುಂಬವನ್ನೇ ದೇಶಸೇವೆಗೆ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ಬೋನಿವಾರ್ಡ್ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ತಮ್ಮನ ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅತ್ಯಂತ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಮಾತುಗಳಿವು: "ಐ ನೊ ನಾಟ್ ವೈ ಐ ಕುಡ್ ನಾಟ್ ಡೈ". ಈ ಕವಿತೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಬೈರನ್ ತನ್ನ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಿಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮವೇ ಮೊದಲನೆಯದು ಮತ್ತು ಕಡೆಯದು.

ಇದೇ ಕಾಲದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಕೀಟ್ಸ್ (1795–1821) ಮುಖ್ಯನಾದವ. ಈತ ಬದುಕಿದ್ದು ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಇವನ ಸಾಧನೆ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಗ್ರೀಕ್ ಕವಿ ಹೋಮರ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್–ಇವರು ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವರು. ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ದೊಡ್ಡ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಪರಿಯನ್ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿ ಸ್ಪೆನ್ಸರನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈವ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಆಗ್ನಸ್ ಇನ್ನೊಂದು ಸುಂದರ ಕವನ. ಈ ದೊಡ್ಡ ಕವನಗಳಿಗಿಂತ ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳಗಿಸಿದುವು ಅವನ ಆರು ಪ್ರಗಾಥಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಓಡ್ ಟು ಎ ನೈಟಿಂಗೇಲ್ ಮತ್ತು ಓಡ್ ಆನ್ ಎ ಗ್ರೀಸಿಯನ್ ಅರ್ನ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಎ ಥಿಂಗ್ ಆಫ್ ಬ್ಯೂಟಿ ಈಸ್ ಎ ಜಾಯ್ ಫಾರ್ ಎವರ್– ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್ ಕವನದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿ ಅನಂತರ ನೈಟಿಂಗೇಲನ್ನು ಕುರಿತ ಕವನದಲ್ಲಾದನ್ನು ಕವಿ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಹಕ್ಕಿಯ ಮಧುರವಾದ ಹಾಡು ಮೈ ಮರೆಸುತ್ತದೆ. ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆ ಹಕ್ಕಿ ಅದೇ ರೀತಿ ಆನಂದದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಿದೆ. ಜನನ ಮರಣಗಳನ್ನದು ಮೀರಿ ನಿಂತಿದೆ, ಆ ಹಕ್ಕಿಯ ಹಾಡು. ಅದೊಂದು ಪಕ್ಷಿ ಹೋದರೂ ಅದೇ ಜಾತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಷಿ ಅದೇ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತದೆ. ಸುಂದರವಾದ ಆ ಹಾಡಿಗೆ ಮರಣವೆಲ್ಲಿಯದು? ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದ ಕವಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಸಂತೋಷ ಪ್ರಚೋದಕ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅದು ಎಂಥ ಸೌಂದರ್ಯ? ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭೌತಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯುವುದೇ ಸೌಂದರ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ. ಅದು ಹಕ್ಕಿಯ ಹಾಡಾಗಬಹುದು; ಸಂಗೀತವಾಗಬಹುದು; ಶಿಲ್ಪವಾಗಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ದೇಹಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸುಂದರತೆ ಕಲಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು. ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಇನ್ನೊಂದು ಗೀತೆ ಓಡ್ ಆನ್ ಎ ಗ್ರೀಸಿಯನ್ ಅರ್ನ್ ಕಲೆಯ ಅಮರತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಹಸಿರು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಯೌವನದ ಹೊಸಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಚಿತ್ರ ಪಾತ್ರೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದೆ. ಕೊಳಲೂದುತ್ತಿರುವ ಯುವಕ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯ ತುಟಿಗಳನ್ನು ಚುಂಬಿಸಲು ತೀರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಚುಂಬಿಸಿಲ್ಲ. ಕವಿ ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹರಿಯಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕೊಳಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಗೀತ ಯಾವುದು? ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವುದು ಪ್ರಿಯವೊ ಮಧುರವೊ ನೀವೇ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಾದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಅವನು ನುಡಿಸುತ್ತಲೆ ಇದ್ದಾನೆ. ಮರದ ಹಸಿರಾಗಲಿ ಪ್ರಿಯತಮೆಯ ಅರಳಿದ ತುಟಿಯಾಗಲಿ, ಯುವಕನ ಪ್ರೀತಿ, ಆತುರಗಳಾಗಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಇದೆ–ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ. ಮನುಷ್ಯ ಜನನ ಮರಣಕ್ಕೆ ಅಧೀನ. ಆದರೆ ಕಲೆ ಅಮರ, ಸುಂದರ. ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವೇ ಸೌಂದರ್ಯ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ನಂಬಿಕೆ. ಸತ್ಯ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಶಿವ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜ್ಞಾನ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೀಟ್ಸ್ ತನ್ನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರೇಮದ ನಿರಾಸೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆ, ಕ್ಷಯರೋಗದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ನರಳಿ ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗತಿಸಿದ ಜಾನ್ ಕೀಟ್ಸ್ ಅಲ್ಪಾಯುವಾದರೂ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅಮರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಗುಂಪಿನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಷೆಲ್ಲಿ (1792–1822) ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನೊಬ್ಬ ಕ್ರಾಂತಿ ಪುರುಷ. ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ಜಿನಲ್ಲಿ ಈತ ಓದಿದ್ದು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು. ಆದರೆ ಈತನ ಒಲವೆಲ್ಲ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ. ಷೆಲ್ಲಿಗೆ ಇವು ಬೇಸರ ತಂದವು. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ನಡವಳಿಗಳನ್ನಂತೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕವಿಯನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿತು. ಬೈರನ್‌ನಂತೆ ಇವನಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹುಚ್ಚು. ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬಹು ಹೋರಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಷೆಲ್ಲಿ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದುದರಿಂದ ಜನರಿಗದು ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗುರು ಗಾಡ್ವಿನ್ನನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಷೆಲ್ಲಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದುವು. ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುನ್ನಡೆ ಈ

ಕವಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮವುಂಟು ಮಾಡಿತ್ತು. ಈತನ ಬರವಣಿಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಇವನ ಕಾವ್ಯಸಮರ್ಥನೆ (ಡಿಫೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಪೊಯೆಟ್ರಿ) ಎಂಬ ಗದ್ಯಕೃತಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ವಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಮೇರೆ, ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಾದಿಸಿ ಕವಿಗಳನ್ನು "ಜಗತ್ತಿನ ಅನಧಿಕೃತ ಶಾಸನಕರ್ತರು" ಎಂದು ಕವಿ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರೊಮಿತಿಯಸನನ್ನು ಕುರಿತ ಪದ್ಯನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ತಾಳ್ಮೆ, ಸ್ಥೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಚಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಎಂದೂ ಸೋಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಕ್ಲೌಡ್' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಮೋಡವನ್ನು ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸಾಗರಗಳ ಮಗುವಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ನಶ್ವರವಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕವನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ್ದಾನೆ. "ಓಡ್ ಟು ದಿ ವೆಸ್ಟ್ ವಿಂಡ್" ಷೆಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನ. ಹಳೆಯದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಚ್ಚಿಹಾಕಿ ಹೊಸ ಜೀವನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ, ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಿರುಗಾಳಿ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನೋವನ್ನನುಭವಿಸಿದ ಈ ಕವಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಾಳಿಯಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಆಸೆಯಂತೆ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಮತಿಗಳಾದವರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ತೊಂದರೆಪಡುತ್ತಾರೆ, ಒಂಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು "ಸೆನ್ಸಿಟಿವ್ ಪ್ಲ್ಯಾಂಟ್"ನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಷೆಲ್ಲಿಯ ಆಸೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೈಗೆ ನಿಲುಕದಂಥವು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಲ್ಡ್ ಈತನನ್ನು ಇನ್‌ಎಫೆಕ್ಚ್ಯುಅಲ್ ಏಂಜಲ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಧಿಸಲಿ, ಬಿಡಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವ ಆಸೆಪಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನು? ಇಂಥ ಉದಾತ್ತ ಕವಿ ತನ್ನ 30ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಇಟಲಿ ದೇಶದ ಸರೋವರ ಒಂದರಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದೋಣಿ ಮುಳುಗಿ ಸತ್ತ. ಅವನ ಸಾವಿನೊಂದಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗವೂ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು.

ರಮ್ಯಯುಗವೇ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಯುಗ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳು ಯೋಚಿಸಿದಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾಗಿ, ಆಳವಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ವಿಚಾರಪೂರಿತ ಯೋಜನೆಗಳು-ಪ್ರಕೃತಿ, ಮನುಷ್ಯ, ಸಮಾಜ-ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕವಿಯೂ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯ, ವಿಚಾರಪೂರ್ಣ ಚಿಂತನೆಗಳು ಸುಲಭ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳು : ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಧಾನವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಭರತನಿಂದ ಭೋಜ, ವಿಶ್ವನಾಥರವರೆಗೆ ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಲೇಖಕನೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಥಾಪದಮ ಪ್ಯೇಕಂ ನ ನಿಗಾದ್ಯಮವದ್ಯವತ್ (ಹೇಗೂ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಪದವನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು) ಎಂಬುದು ಅಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನನೆನಿಸಿರುವ ಭಾಮಹನ ಮತ. ಇದೇ ಅಂಶವನ್ನು ತದಲ್ಪಮಪಿನೋಪೇಕ್ಷ್ಯಂ ಕಾವ್ಯೇ ದುಷ್ಟಂ ಕಥಂಚನ (ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ದೋಷವನ್ನೂ ಉಪೇಕ್ಷ ಮಾಡಬಾರದು) ಎಂದು ದಂಡಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮವಾಗಲೀ ವ್ಯಾಧಿ, ದಂಡನೆಗಳಾಗಲೀ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಕುಕವಿತ್ವವೆಂಬುದು ಸಾವಿಗೇ ಸಮನಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಭಾಮಹ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕುಕವಿಗಳ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯವೆಂಬುದು ರಸಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೆ ಎಳೆಯ ಬೇಲದ ಕಾಯಂತೆ ಹಿತಕರವಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈಚಿನ ಕೆಲವು ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣದ ಮೊದಲಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ತದದೋಷೌಶಬ್ದಾರ್ಥೌ- ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಮ್ಮಟನ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರಕಿದೆ.

ಮೊದಲಾಗಿ ನಾಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಭರತ ತನ್ನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಾಚಿಕಾಭಿನಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತ 1. ಅಗೂಢ 2. ಅರ್ಥಾಂತರ 3. ಅರ್ಥಹೀನ 4. ಭಿನ್ನಾರ್ಥ 5. ಏಕಾರ್ಥ 6. ಅಭಿಪ್ಲುತಾರ್ಥ 7. ನ್ಯಾಯಾದಪೇತ (ನ್ಯಾಯವಿರಹಿತವಾದದ್ದು) 8. ವಿಷಮ 9. ವಿಸಂಧಿ ಮತ್ತು 10. ಶಬ್ದಚ್ಯುತ ಎಂಬ ಹತ್ತು ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ ಏತೇದೋಸಷಾಸ್ತು ವಿಜ್ಞೇಯಾಃ ಸೂರಿಭಿರ್ನಾಟಕಾಶ್ರಯಾಃ (ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ದೋಷಗಳು ಪಂಡಿತರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನಲ್ಲದೆ ಈ ದೋಷಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಗೂ 5-6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾಮಹನಿಗೂ ನಡುವಿನ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಮಥನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದಾವುದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಾಧಾರವೂ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 1. ನೇಯಾರ್ಥ 2. ಕ್ಲಿಷ್ಟ 3. ಅನ್ಯಾರ್ಥ 4. ಅವಾಚಕ 5. ಅಯುಕ್ತಿಮತ್ 6. ಗೂಢಶಬ್ದಾಭಿಧಾನ 7. ಶ್ರುತಿದುಷ್ಟ 8. ಅರ್ಥದುಷ್ಟ 9. ಕಲ್ಪನಾದುಷ್ಟ 10. ಶ್ರುತಿಕಷ್ಟ ಎಂಬ ಹತ್ತು ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಪುನಃ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 1. ಅಪಾರ್ಥ 2. ವ್ಯರ್ಥ 3. ಏಕಾರ್ಥ 4. ಸಸಂಶಯ 5. ಅಪಕ್ರಮ 6. ಶಬ್ದಹೀನ 7. ಯತಿಭ್ರಷ್ಟ 8. ಭಿನ್ನವೃತ್ತ 9. ವಿಸಂಧಿ ಮತ್ತು 10. ದೇಶಕಾಲ ಕಲಾ ಲೋಕನ್ಯಾಯಾಗಮ ವಿರೋಧಿ ಎಂಬ ಇನ್ನು ಹತ್ತು ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಡನೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾಲಂಕಾರದ ವಿಷಯ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದಾಗ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಮೇಧಾವಿಯಿಂದ (ಮೇಧಾವಿರುದ್ರ) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಏಳು ಉಪಮಾದೋಷಗಳನ್ನೂ ಭಾಮಹ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀನತಾ, ಅಸಂಭವ, ಲಿಂಗಭೇದ, ವಚೋಭೇದ, ವಿಪರ್ಯಯ, ಉಪಮಾನಾಧಿಕತ್ವ ಮತ್ತು ಅಸಾದೃಶ್ಯ ಎಂಬ ಈ ಉಪಮಾದೋಷಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಾಗ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ನ ಲಿಂಗ ವಚನೇ ಭಿನ್ನೇನ ಹೀನಾಧಿಕತಾಪಿ ವಾ। ಉಪಮಾದೂಷಣಾಯಾಲಂ ಯತ್ರೋದ್ವೇಗೋ ನ ಧೀಮತಾಂ (ಕೇವಲ ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯ ವಸ್ತುಗಳ ಲಿಂಗಭೇದಗಳಾಗಲೀ ಉಪಮಾನದ ನ್ಯೂನತ್ವ ಅಧಿಕತ್ವವಾಗಲೀ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ದೋಷವಾಗಲಾರದು).

ಹೀಗೆಯೇ ಉಪಮಾನ ಉಪಮೇಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯ ಎಷ್ಟಿರಬೇಕು ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಚರ್ಚೆಯೂ ನಡೆದಿದ್ದು ಅಂಥ ಸಾದೃಶ್ಯ ಸಹೃದಯರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗುವಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದೂ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ (ಸರ್ವಂ ಸರ್ವೇಣಸಾರೂಪ್ಯಂ ನಾಸ್ತಿಭಾವಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿತ್). ಇದಲ್ಲದೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿಙ್ನಾಗ, ವಸುಬಂಧು ಮೊದಲಾದವರು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಭಾಮಹನ ಆಲಂಕಾರಿಕ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದೋಷಸಮೀಕ್ಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಕಲ್ಪನಾಸೌಧದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವ ಕವಿವಾಣಿಯೂ ಕರ್ಕಶವಾದ ತಾರ್ಕಿಕನ್ಯಾಯಗಳ ಅಂಕುಶಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನೂ ಆದರೆ ಅದರ ಯಾವ ಇತಿಮಿತಿಗಳಿಗೂ ಇದು ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಲು ಈತ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆರು ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಹೀನ, ಮೂರು ಬಗೆಯ ಹೇತು ಹೀನ, ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಹೀನ ಎಂಬ ತರ್ಕದೋಷಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಮಹನ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಹಿಂದಿನ ಚರ್ಚೆಗಳ ಸಾರಾಂಶದಂತೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಅನಂತರ ದಂಡಿ (ಭಾಮಹ, ದಂಡಿ – ಇವರ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದವಿದೆ) ಭಾಮಹನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಪಾರ್ಥ, ವ್ಯರ್ಥ ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತುದೋಷಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವಾಮನ (750-850) ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಸೂತ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಗತಿಪರ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಮತಾನುಸಾರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯರೂಪವಾದ ಅಲಂಕಾರ ದೋಷಗಳ ಹಾನ (ತ್ಯಾಗ) ಮತ್ತು ಗುಣಗಳ ಆದಾನಗಳಿಂದ (ಅಂತರ್ಭಾವ) ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಗುಣವಿಪರ್ಯಯಾತ್ಮಾನೋ ದೋಷಃ (ದೋಷಗಳು ಗುಣಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದವು) ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಿದೆ. ವಾಮನ ಈ ಬಗೆಯ ದೋಷಗಳನ್ನು 1. ಪದದೋಷ 2. ಪದಾರ್ಥದೋಷ, 3. ವಾಕ್ಯದೋಷ ಮತ್ತು 4. ವಾಕ್ಯಾದೋಷ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅರ್ವಾಚೀನರಾದ ಮಮ್ಮಟನೇ ಮೊದಲಾದವರು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಮನನ ಮತಾನುಸಾರ ಅಸಾಧು, ಕಷ್ಟ, ಗ್ರಾಮ್ಯ, ಅಪಾರ್ಥ, ಅನರ್ಥಕ ಈ ಐದು ಪದದೋಷಗಳು. ಅನ್ಯಾರ್ಥ, ನೇಯಾರ್ಥ, ಗೂಢಾರ್ಥ, ಅಶ್ಲೀಲ, ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಇವು ಪದಾರ್ಥದೋಷಗಳು. ಭಿನ್ನವೃತ್ತ, ಯತಿಭ್ರಷ್ಟ, ವಿಸಂಧಿ ಇವು ಮೂರು ವಾಕ್ಯದೋಷಗಳು. ವ್ಯರ್ಥ, ಏಕಾರ್ಥ, ಸಂದಿಗ್ಧ, ಅಯುಕ್ತ, ಅಪಕ್ರಮ, ಲೋಕವಿದ್ಯಾವಿರುದ್ಧ ಇವು ಆರು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದೋಷಗಳು. ಭಾಮಹ ದಂಡಿ ಇವರು ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಏಕಾರ್ಥವೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ವಾಮನ ಧನುರ್ಜ್ಯಾ, ಕರಿಕಲಭ, ಕರ್ಣಾವತಂಸ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಪುನರುಕ್ತಗಳಂತೆ ಕಂಡರೂ ಸಾಧುವಾದುವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಮಹಾಕವಿ ಪ್ರಯೋಗ ರೂಪವಾದ ರೂಢಿಗೆ ಗೌರವ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇತರ ಕೆಲವು

ದೋಷಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದಿನ ವಿಮರ್ಶಕರಂತೆ ವ್ಯತಿರೇಕದ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಕೂಲಂಕಷವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಈತ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸ್ಥೂಲ ದೋಷಗಳ ಕಾವ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೇ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆಯೆಂದೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೋಷಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತರದಂತೆ ಇರುತ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಮುಂದಿನ ವಿಮರ್ಶಕರು ಮಾಡಿರುವ ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಿತ್ಯ ದೋಷಗಳ ವಿಭಾಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕಡೆಯದಾಗಿ ಉಪಮಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಿಂದೆ ಭಾಮಹ ಹೇಳಿದ್ದ ಏಳು ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರ್ಯಯವನ್ನು ಹೀನತ್ವ ಮತ್ತು ಅಧಿಕತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಆರು ದೋಷಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅನಂತರ ರುದ್ರಟ (825–875) ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಉಪಮಾದೋಷ ಆರು ವಿಧವಾದ ಪದದೋಷ ಮೂರು ವಾಕ್ಯದೋಷ ಒಂಬತ್ತು ಅರ್ಥಗತದೋಷ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಆರು ದೋಷಗಳು ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮರ್ಥದೇಶ್ಯ, ಸಂಕೀರ್ಣ, ಗರ್ಭಿತ, ಗತಾರ್ಥ ಮೊದಲಾದ ಹದಿನೈದು ದೋಷಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಈತನೇ ಪ್ರಥಮತಃ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ರಸ ಪ್ರತೀತಿಗೂ ಕೆಲವು ಇಡೀ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಿವೆ.

855 ರಿಂದ 883ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಆನಂದವರ್ಧನನ ದೋಷಸಮೀಕ್ಷೆ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಗತಿಪರವಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮವೆನಿಸಿದ ರಸ ಅಥವಾ ರಸಧ್ವನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ದೋಷತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಶ್ರುತಿದುಷ್ಟವೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಅಂಥವನ್ನು ಅನಿತ್ಯ ದೋಷಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಇಂಥ ಕೆಲವು ಅನಿತ್ಯದೋಷಗಳು ಶೃಂಗಾರರಸದ ಪ್ರತೀತಿಗೆ ಬಾಧಕವಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು ವೀರ ರೌದ್ರಾದಿ ರಸಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ, ಆನಂದವರ್ಧನ ತನ್ನ ಹೊಸ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಯಮಕ, ಅನುಪ್ರಾಸ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ದೋಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಆತನ ಮತ.

ಅನೌಚಿತ್ಯಾದೃತೇ ನಾನ್ಯದ್ರಸಭಂಗಸ್ಯ ಕಾರಣಂ
ಪ್ರಸಿದ್ಧೌಚಿತ್ಯಬಂಧಸ್ತು ರಸಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ಪರಾ

ಎಂಬ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ರಸಪ್ರತೀತಿಗೆ ಭಂಗ ತರುವ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಅನೌಚಿತ್ಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ದೋಷಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಯತ್ರ ವಿನೇಯಾನಾಂ ಪ್ರತೀತಿಖಂಡನಾನ ಜಾಯತೇ
ತಾದೃಗ್ವರ್ಣನೀಯಂ
ವಿರೋಧಿರಸಸಂಬಂಧಿ ವಿಭಾವಾದಿಪರಿಗ್ರಹಃ
ವಿಸ್ತರೇಣಾನ್ವಿತಸ್ಯಾಪಿ ವಸ್ತುನೋನ್ಯಸ್ಯ ವರ್ಣನಮ್
ಪರಿಪೋಷಂ ಗತಸ್ಯಾಪಿ ಪೌನಃ ಪುನ್ಯೇನದೀಪನಂ
ರಸಸ್ಯ ಸ್ಯಾದ್ವಿರೋಧಾಯ ವೃತ್ತ್ಯನೌಚಿತ್ಯಮೇವ ಚ

ಎಂಬ ದಿಗ್ದರ್ಶನಗಳು ಆನಂದವರ್ಧನನ ಔಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ರಸಾನುಭವ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಧಾನ ರಸಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಯಾವೊಂದು ಬೇರೆ ರಸದ ವಿಭಾವಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರ ಹೊಂದಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಮಧ್ಯೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಸಂಗದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಉಚಿತವಾದ ಪರಿಪೋಷವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ರಸವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದುವೆಲ್ಲ ಅನೌಚಿತ್ಯರೂಪವಾದ ದೋಷಗಳಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈಚಿನ ಧ್ವನಿಮತಾನುಯಾಯಿಗಳ ಪರಿಷ್ಕಾರದ ಪ್ರಕಾರ ದೋಷಗಳು ಕಾವ್ಯದ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ (ದೋಷಾಸ್ತಸ್ಯಾಪಕರ್ಷಕಾಃ). ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ರಸ ಆತ್ಮದಂತೆ ; ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳು ಶರೀರದಂತೆ ; ಗುಣಗಳು ಶೌರ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ, ಧೈರ್ಯಗಳಂತೆ ; ದೋಷಗಳು ಕುಂಟು, ಕುರುಡುಗಳಂತೆ; ಅಲಂಕಾರಗಳು ಬಳೆ, ಹಾರ, ಕುಂಡಲಾದಿ ಭೂಷಣಗಳಂತೆ–ಎಂದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನನುಸರಿಸಿ 1050–1125ರಲ್ಲಿದ್ದ ಮಮ್ಮಟ ಕಾವ್ಯ ದೋಷಗಳ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈತ ತನಗೆ ಹಿಂದೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದ ಆನಂದವರ್ಧನ, ಅಭಿನವಗುಪ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿವಿವೇಕಕಾರನಾದ ಮಹಿಮಾಭಟ್ಟನಿಗೂ (1020–60) ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಿಮಾಭಟ್ಟ ಧ್ವನಿವಾದಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಧ್ವನಿಯೆಂಬುದೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಾನುಮಿತಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭವಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು ಹೊರಟವನಾದರು ದೋಷಗಳ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವೂ ಸಹೃದಯ ಗ್ರಾಹ್ಯವೂ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿವಕ್ಷಿತ ರಸಾದಿಪ್ರತೀತಿವಿಘ್ನವಿಧಾಯಿತ್ವಂ ನಾಮ ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ಎಂದು ಮಹಿಮಾಭಟ್ಟ ಕಾವ್ಯದೋಷದ ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ, 1. ವಿಧೇಯಾವಿಮರ್ಶ 2. ಪ್ರಕ್ರಮ ಭೇದ 3. ಕ್ರಮಭೇದ 4. ಪುನರುಕ್ತ ಮತ್ತು 5. ವಾಚ್ಯಾವಚನ ಎಂಬ ಐದು ದೋಷಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅವನ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯದೋಷಗಳೂ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತಿದೆ.

ತನಗೆ ಹಿಂದಿನ ವಿಮರ್ಶಕರ ಭಾವನೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಹೊರಟ ಮಮ್ಮಟ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶವೆಂಬ ಉದ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೋಷದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಹತಿಃ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮಮ್ಮಟನ ವಿಭಾಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ 1. ಶ್ರುತಿಕಟ್ಟು 2. ಚ್ಯುತಸಂಸ್ಕೃತಿ 3. ಅಪ್ರಯುಕ್ತ 4. ಅಸಮರ್ಥ 5. ನಿಹತಾರ್ಥ 6. ಅನುಚಿತಾರ್ಥ 7. ನಿರರ್ಥಕ 8. ಅವಾಚಕ 9. (ಮೂರು ಬಗೆಯ) ಅಶ್ಲೀಲ 10. ಸಂದಿಗ್ಧ 11. ಅಪ್ರತೀಕ 12. ಗ್ರಾಮ್ಯ 13. ನೇಯಾರ್ಥ 14. ಕ್ಲಿಷ್ಟ 15. ಅವಿಮೃಷ್ಟವಿಧೇಯಾಂಶ 16. ವಿರುದ್ಧಮತಿಕೃತ್–ಈ ಹದಿನಾರು ಪದದೋಷಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಮೂರು ಸಮಾನ ಪದಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವು. ಚ್ಯುತಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅಸಮರ್ಥ, ನಿರರ್ಥಕ ಈ ಮೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೋಷಗಳು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯದೋಷಗಳೂ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕೆಲವು ದೋಷಗಳು ಪದಾಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಂಟಾಗುವ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದೋಷಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ:

1. ಪ್ರತಿಕೂಲವರ್ಣ 2. ಉಪಹತವಿಸರ್ಗ 3. ಲುಪ್ತವಿಸರ್ಗ 4. ವಿಸಂಧಿ 5. ಹತವೃತ್ತ 6. ನ್ಯೂನಪದ 7. ಅಧಿಕಪದ 8. ಕಥಿತಪದ 9. ಪತತ್ಪ್ರಕರ್ಷ 10. ಸಮಾಪ್ತಪುನರಾತ್ತ 11. ಅರ್ಧಾಂತರೈಕವಾಚಕ 12. ಅಭವನ್ಮತಯೋಗ 13. ಅನಭಿಹಿತವಾಚ್ಯ 14. ಅಪದಸ್ಥಪದ 15. ಅಪದಸ್ಥಸಮಾಸ 16. ಸಂಕೀರ್ಣ 17. ಗರ್ಭಿತ 18. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹತ 19. ಭಗ್ನಪ್ರಕ್ರಮ 20. ಅಕ್ರಮ 21. ಅಮತಪರಾರ್ಥ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಮಮ್ಮಟ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ಅರ್ಥದೋಷಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ : 1. ಅಪುಷ್ಟ 2. ಕಷ್ಟ 3. ವ್ಯಾಹತ 4. ಪುನರುಕ್ತ 5. ದುಷ್ಕ್ರಮ 6. ಗ್ರಾಮ್ಯ 7. ಸಂದಿಗ್ಧ 8. ನಿರ್ಹೇತು 9. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ವಿರುದ್ಧ 10. ವಿದ್ಯಾವಿರುದ್ಧ 11. ಅನವೀಕೃತ 12. ಸನಿಯಮಪರಿವೃತ್ತ 13. ಅನಿಯಮಪರಿವೃತ್ತ 14. ವಿಶೇಷಣಾಪರಿವೃತ್ತ 15. ಅವಿಶೇಷಣಾಪರಿವೃತ್ತ 16. ಸಾಕಾಂಕ್ಷ 17. ಅಪದಯುಕ್ತ 18. ಸಹಚರಭಿನ್ನ 19. ಪ್ರಕಾಶಿತವಿರುದ್ಧ 20. ವಿಧ್ಯಯುಕ್ತ 21. ಅನುವಾದಯುಕ್ತ 22. ತ್ಯಕ್ತಪುನಸ್ವೀಕೃತ 23. ಅಶ್ಲೀಲ.

ಕಡೆಯದಾಗಿ ಮಮ್ಮಟ ಹದಿಮೂರು ರಸದೋಷಗಳನ್ನೂ ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಉಪಮಾ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಆದ ಇವನ ದೋಷೋದ್ಭಾವನೆಯ ಅಂಕುಶಕ್ಕೆ ಮಹಾಕವಿಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ ಸಂಯುಕ್ತಿಕ ಸಮರ್ಥನೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ದುರಾಗ್ರಹದ ಸೋಂಕಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಒರೆಗಲ್ಲಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಚಿನ್ನವನ್ನೇ ಪತ್ತೆಮಾಡುತ್ತದೆಯೆಂಬುದೂ ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಚಿನ್ನ ಎಷ್ಟು ಸಿಕ್ಕೀತೋ ಹೇಳಲಸಾಧ್ಯ. ಇಂಥ ಉಜ್ಜ್ವಲವೂ ತೀಕ್ಷ್ಣವೂ ಆದ ಮಮ್ಮಟನ ದೋಷದೃಷ್ಟಿಗೆ ಔದಾರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿತ್ಯ ಕೆಲವು ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಂತರಂಗದ ದೋಷಗಳಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬಾಹ್ಯದೋಷಗಳೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಆತ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೋಷವಾಗಬಹುದಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ರಸದೋಷಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೋಷಪ್ರಕರಣದ ಯಾವುದೇ ಅಂಶದಲ್ಲಿಯೂ ಮಮ್ಮಟನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಕೊನೆಯ ಮಾತೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಗಳಿಸಿದೆ.

ಪ್ರ.ಶ.1010–55ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಭೋಜ ತನ್ನ ಶೃಂಗಾರಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತೀಕಂಠಾಭರಣ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಬಗೆಯ ಪದದೋಷ, ಅದೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಕ್ಯದೋಷ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದೋಷಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಡೆಯದಾಗಿ ಔಚಿತ್ಯವೇ ಕಾವ್ಯದ ಜೀವವೆಂಬ ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ (ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನ) ದೋಷಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮನಗಂಡಿರುವ

ಅಂಶಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸಿದರೂ ದಂಡಿ, ಭಾಮಹ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನರು ಅವನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸನ್ನಿವೇಶವಿಶೇಷಾತ್ತು ದುರುಕ್ತಮಪಿ ಶೋಭತೇ
ಕಾಂತಾ ವಿಲೋಚನನ್ಯಸ್ತಂ ಮಲೀಮಸಮಿವಾಂಜನಮ್ (ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ : ಕವಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ನ್ಯಾಯ ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಕಣ್ಣು ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಲೌಕಿಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯನಾಯಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಯಾವತ್ತಿಗೂ ನ್ಯಾಯವೇ ದೊರಕುತ್ತದೆಂಬ ಭರವಸೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯವೆಂಬ ಪದವನ್ನು ಒಂದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಶತಮಾನಗಳಿದ್ದುವು. ಬರುತ್ತ ಬರುತ್ತ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಟತೊಡಗಿ ಈಗ ನಾಲ್ಕೈದು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣದ ಭಾವನೆಗಳು ಅದರ ಸುತ್ತ ಬೆಳೆದಿವೆ.

1. ಭವ್ಯಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಲಭಿಸುವ ಫಲ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಒಳ್ಳೆಯವಕ್ಕೆ ಸದ್ಗತಿಯೂ ಕೆಟ್ಟವಕ್ಕೆ ದುರ್ಗತಿಯೂ ಆದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸರಿಯಾದ ನ್ಯಾಯ. ಏರುಪೇರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ನಡೆಯುವ ಸಜ್ಜನ, ದುರ್ಜನರಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟವೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಸಾವಿಷ್ಟ ಕಥಾವಸ್ತು. ಹೋರಾಟದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಜಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಅಪಜಯ ಆಗಲೇಬೇಕು. ಶಿಷ್ಟರಿಗೆ ಜಯವೂ ದುಷ್ಟರಿಗೆ ಅಪಜಯವೂ ಒದಗಿದರೆ ಅದು ಸರಿಯಾದ ನ್ಯಾಯವಿನಿಯೋಗ. ಅದರಿಂದ ಓದುಗರಿಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೂ ನೆಮ್ಮದಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾಗ ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೇ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಹುಕಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಲ್ಲಂಘ್ಯ ಸೂತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಮುರಿದನೆಂಬ ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದ ಮಹಾ ಕವಿಯೆಂದರೆ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್.

ಆಗಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರೂ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರೂ ಆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅನುಬಂಧವನ್ನು ತಂದು ಸೇರಿಸಿದರು. ದುರುಳ ಪಾತ್ರಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯವೇ ನ್ಯಾಯ, ಅದನ್ನಾರೂ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ರುದ್ರ (ಗಂಭೀರ) ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಧು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಕಟವೂ ಅಕಾಲ ಮರಣವೂ ಉಂಟಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ನ್ಯಾಯವೂ ಕಾಣದು. ಆದರೂ ಆ ಕೃತಿಗಳು ರಸಿಕ ಸಹೃದಯರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವು ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಕನಿಕರವನ್ನೂ ವಿಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಭಯಭೀತಿಯನ್ನೂ ಕುದುರಿಸುತ್ತವೆ. ಕರುಣಾಜನಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಒಂದು ವಿಧದ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸುವ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಖಳನೇ ಗೆದ್ದುದನ್ನು, ಕಳ್ಳ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಪಾರಾಗಿ ಸುಖವಾಗಿ ಬದುಕಿದುದನ್ನು, ಖೂನಿ ಮಾಡಿದವನೊಬ್ಬ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರ ನೆರವಿನಿಂದ ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪಾರಾದುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾವ್ಯ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ನ್ಯಾಯ ಗಮ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

2. ಕೆಲವು ಅರ್ವಾಚೀನರ ಮತದಂತೆ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕ, ಕೃತಕ, ನೀರಸ; ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ. ಒಳ್ಳೆಯವರಿಗೆ ಲಾಭ, ಕೆಡುಕರಿಗೆ ನಷ್ಟ–ಎಂದಾಗ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿನಿಂದ ಅಳೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೂಗಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯವರು ಪೂರ್ಣ ನಿರ್ದೋಷಿಗಳೂ ಕೆಟ್ಟವರು ಪೂರ್ಣ ಕೇಡಿಗರೂ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪಾತಕಕ್ಕೆ ಏನು ದಂಡನೆ, ಎಷ್ಟು ದಂಡ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅಳತೆಗೋಲಾವುದು? ನ್ಯಾಯವೆಂಬ ಘನತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಜಟಿಲವೂ ಆದ ವಿಚಾರಗಳು ಕುಳಿತಿವೆ. ತಲೆಗೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮಂತ್ರ ಎಂದುಬಿಡುವ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ನಿಜವಾದ ಅನ್ಯಾಯ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ತಿರಸ್ಕರಣೀಯ.

3. ಇಹಲೋಕದ ಯಥಾರ್ಥ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ನಮಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಯಾವಳಿಯ ನಿಯೋಜನೆ ಆದರ್ಶ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಾಡಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದ ಆದರ್ಶ ನ್ಯಾಯವೇ ಆಗಿದೆ.

4. ನ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಬ್ದಕೋಶದ ಸ್ಥೂಲಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಗಾಢವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಒಂದುಂಟು. ಉದಾರಾರ್ಥವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಕವಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿರುವ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಾವಳಿಯ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನೂ ಎರಡು ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರೀಶಿಲಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತಮ ಕವಿ ಯಾವುದೋ ಉದಾತ್ತ ನಿಯಮದಂತೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟ, ನೋವು, ಸಾವು, ಶಿಕ್ಷೆ, ರಕ್ಷೆ, ಬಹುಮಾನ–ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ, ಆದದ್ದೆಲ್ಲ ಸಮಂಜಸ, ಸಮರ್ಪಕ, ಗೆಲವು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ನ್ಯಾಯ ನಮ್ಮ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ.

5. ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ, ಶುಷ್ಕನ್ಯಾಯ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರು. ಈಚೆಗೆ ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭವ್ಯಕಾವ್ಯ, ರೂಪಕಗಳಂತೆಯೇ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲೂ ನ್ಯಾಯ ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯೇ ಏಕೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕತೆಯಲ್ಲೂ ನ್ಯಾಯವೇ ಚಾಲಕ ಶಕ್ತಿ. ಎಂದರೆ, ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಕಥಾವಿಷಯವನ್ನು ಮನವೊಪ್ಪುವಂತೆ ಸಾಹಿತಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸಾಧನೆಯ ಅರ್ಥ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು : ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಕ್ರಮ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆಯಾದರೂ ಅದು ಯಾವಾಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಆಧಾರ ಸಾಲದು. ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಶ.ಪೂ 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಕಾವ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಯ ಅಂಶಗಳು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಂಗವಾಗಿ ಪಾಠ್ಯ ಅಥವಾ ವಾಚಿಕಾಭಿನಯದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಮಾತ್ರ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ರೂಪಕದ ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯಾದರೂ ಕಾವ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯದ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥಕಾರನೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿರುವ ಭಾಮಹ (ಸು. 6ನೆಯ ಶತಮಾನ) ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ವಿಭಾಗ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಸಹಿತೌ ಕಾವ್ಯಂ ಗದ್ಯಂ ಪದ್ಯಂ ಚ ತದ್ವಿಧಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಅದೇ ಶ್ಲೋಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಅಪಭ್ರಂಶ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಷಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೃತ್ತಶಂಸಿ (ಹಿಂದೆ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು), ದೇವಾದಿಚರಿತಶಂಸಿ (ದೇವತಾದಿಗಳ ಸಾಹಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು), ಉತ್ಪಾದ್ಯವಸ್ತು (ಕಲ್ಪಿತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನುಳ್ಳದ್ದು) ಮತ್ತು ಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರಾಶ್ರಯ (ಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದದ್ದು) ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸರ್ಗಬಂಧ, ಅಭಿನೇಯಾರ್ಥ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ, ಕಥಾ, ಅನಿಬದ್ಧ ಎಂದು ಐದು ವಿಧವೆಂಬ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ ಭರತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಕದ ಅಂಗವಾದರೆ ಆಲಂಕಾರಿಕನಾದ ಭಾಮಹನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಾಟಕಾದಿಗಳು ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅಭಿನೇಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಾಟಕ, ದ್ವಿಪದೀ, ಶಮ್ಯಾ, ರಾಸಕ, ಸ್ಕಂಧಕ ಎಂದು ಐದು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ವಿವರಗಳು ಅನ್ಯರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಭಾಮಹ ವಿರಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ಗಬಂಧ (ಮಹಾಕಾವ್ಯ), ಕಥಾ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅನಿಬದ್ಧಕಾವ್ಯಗಾಥಾ ಮತ್ತು ಶ್ಲೋಕ ಮಾತ್ರಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈದರ್ಭವೆಂಬುದು ಬೇರೊಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಅದೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದೂ ಹೇಳುವ ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅದಕ್ಕೂ ಗೌಡೀಯವೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು 'ಗತಾನುಗತಿಕ ನ್ಯಾಯಾನ್ನಾನಾಖ್ಯೇಯಮಮೇಧಸಾಂ' (ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರು ಒಬ್ಬರಂತೊಬ್ಬರು ಇಟ್ಟಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು ಮಾತ್ರ)– ಎಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಈ ಮಾತೂ ಕಾವ್ಯ ವಿಭಾಗದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಹೇಳಿದಂತಿದೆ.

ದಂಡಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ, ಮಿಶ್ರವೆಂಬ ಮೂರೇ ವಿಧಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವೆಂಬುದು ಹೊಸದು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಟಕಾದಿಗಳೂ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ಎಂದು ಪದ್ಯ ಎರಡು ವಿಧ. ಮುಕ್ತಕ, ಕುಲಕ, ಕೋಶ ಸಂಘಾತ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸರ್ಗಬಂಧದ ಅಂಶಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಗದ್ಯಕೃತಿ ಕಥೆ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದೆಂಬ (ಭಾಮಹ) ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಕಾವ್ಯದ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ದಂಡಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸುವಾಗಲೂ ಈತ ಭಾಮಹನಿಗಿಂತ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಮಿಶ್ರವೆಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಧವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಕೃತ, ತತ್ಸಮ, ತದ್ಭವ, ದೇಶೀ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಧವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದೂ ಗೌಡೀ ಮತ್ತು ಲಾಟೀಗಳು ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ಗಬಂಧಾದಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ

ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ಸ್ಕಂಧಕವೇ ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ಓಸರ ಮೊದಲಾದವು ಅಪಭ್ರಂಶ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ದೃಶ್ಯ (ಲಾಸ್ಯ, ಛಲಿತ, ಶಂಪ ಮೊದಲಾದವು) ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕವೆಲ್ಲ ಶ್ರವ್ಯ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಾತಿನ (ಅರ್ಥಾತ್ ಕಾವ್ಯದ) ಮಾರ್ಗಗಳು ಅನೇಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಧಗಳನ್ನುಳ್ಳವೆಂದು ಹೇಳಿ (ಭಾಮಹ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದ್ದ) ವೈದರ್ಭ ಮತ್ತು ಗೌಡೀಯ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಭಾಮಹನಂತೆ ವಾಮನನೂ ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ ಎಂಬ ದ್ವಿವಿಧ ವಿಭಾಗವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಗದ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೃತ್ತಗಂಧಿ , ಚೂರ್ಣ ಉತ್ಕಲಿಕಾಪ್ರಾಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಹೊಸ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪದ್ಯದ ಭಾಗಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದು ವೃತ್ತಗಂಧಿ. ಸಮಾಸರಹಿತವಾದ ಲಲಿತ ಪದಗಳನ್ನುಳ್ಳದ್ದು ಚೂರ್ಣ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ದೀರ್ಘಸಮಾಸಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಧಾತ ಪದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದು ಉತ್ಕಲಿಕಾಪ್ರಾಯ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಬದ್ಧ, ಅನಿಬದ್ಧ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಉಳಿದ ಭೇದಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಸಂದರ್ಭ (ಪ್ರಬಂಧ)ಗಳಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ರೂಪಗಳೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದೂ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಇತರ ಭೇದಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಭರತನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೂಪಕ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಥೆ ಆಖ್ಯಾಯಿಕ ಮಹಾಕಾವ್ಯಾದಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಹೃದಯಂಗಮವಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಬಿಡಲಾಗಿದೆಯೆನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ರುದ್ರಟ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ (ಭಾಮಹನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವಂತೆ) ಉತ್ಪಾದ್ಯ ಮತ್ತು ಅನುತ್ಪಾದ್ಯ ಎಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಇವೆರಡೂ ಮಹತ್ ಮತ್ತು ಲಘು ಎಂಬ ಮತ್ತೆರಡು ವಿಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಕಥೆ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಕ್ಷುದ್ರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಖಂಡಕಥೆ, ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಕುಲಕ, ನಾಟಕಾದಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಪ್ರಭೇದ ಇವನಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಲಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರುದ್ರಟ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯದ ಭೇದಗಳಾದ ಚಕ್ರ, ಖಡ್ಗ, ಮುಸಲ, ಧನುಸ್ಸು, ಶಕ್ತಿ, ಶೂಲ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಕ್ರೀಡಾಮಾತ್ರೋಪಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಮಾತ್ರಾಚ್ಯುತಕ, ಬಿಂದುಚ್ಯುತಕ, ಪ್ರಹೇಲಿಕಾ, ಕರ್ತೃಗೂಢ, ಕ್ರಿಯಾಗೂಢ, ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ– ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಭಾರವಿ, ಮಾಘ ಮೊದಲಾದ ಪಂಡಿತ ಕವಿಗಳು ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಅಗ್ನಿಪುರಾಣದ ಕಾವ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ದಂಡಿಯ ಮತಾನುಸಾರವೇ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯಾದರೂ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ, ಖಂಡಕಥಾ, ಪರಿಕಥಾ, ಕಥಾನಿಕಾ ಎಂಬ ಐದು (ಹೊಸ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಸೇರಿ) ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪದ್ಯ ವೃತ್ತ, ಜಾತಿ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾದರೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಕಲಾಪ, ಪರ್ಯಾಯ ಬಂಧ, ವಿಶೇಷಕ, ಕುಲಕ ಮುಕ್ತಕ, ಕೋಷ–ಇವು ಪದ್ಯ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಪುಃ, ಪ್ರಕೀರ್ಣ ಎಂದು ಮಿಶ್ರ ಎರಡುವಿಧ. ಪ್ರಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿನೇಯವಾದ ನಾಟಕಾದಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನೂತನವಾದ ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಆನಂದವರ್ಧನನೂ ತನ್ನ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕದ ಮೂರನೆಯ ಉದ್ಯೋತದಲ್ಲಿ ಲಘುಪದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಮುಕ್ತಕ, ಸಂದಾನಿತಕ, ವಿಶೇಷಕ, ಕಲಾಪಕ ಮತ್ತು ಕುಲಕ ಎಂಬ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಗದ್ಯವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯಬಂಧ, ಪರಿಕಥಾ, ಖಂಡಕಥಾ ಮತ್ತು ಸಕಲ ಕಥಾ ಎಂಬ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿ ಈಗಾಗಲೇ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಸರ್ಗಬಂಧ. ಅಭಿನೇಯಾರ್ಥ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ, ಕಥಾ ಎಂಬ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇವನ ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯಗಳ ವಿಭಾಗಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಯಿತು. ಧ್ವನಿ ಶಬ್ದ ಧ್ವನ್ಯತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಬಂಧ ವಿಶೇಷಕ್ಕೂ ನಿರ್ದೇಶಕವಾಯಿತು. ಧ್ವನಿಸಿದ್ಧಾಂತದ ನೂತನ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನದಿಂದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯ (ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು), ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯ (ವ್ಯಂಗ್ಯ ವಾಚ್ಯದೊಡನೆ ಸಮ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಹೊಂದಿರುವುದು), ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದೂ ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಮಧ್ಯಮವೆಂದೂ ಶಬ್ದಚಿತ್ರ, ಅರ್ಥಚಿತ್ರ ಎಂಬ ಭೇದಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ ಅಧಮವೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನು ಈಚಿನ ವಿಮರ್ಶಕನಾದ ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಗನ್ನಾಥ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವೆಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯ ಅಪ್ರಧಾನವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕಾರ ಕಾರಣವೋ ಅಂಥ ಕಾವ್ಯ ಉತ್ತಮ. (ಇದು ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶಕಾರ ಮಮ್ಮಟನ ಮತಾನುಸಾರ ಮಧ್ಯಮ). ವಾಚ್ಯ ಚಮತ್ಕಾರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯಾದರೂ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಮತ್ಕಾರವಿದ್ದರೆ ಅದು ಮಧ್ಯಮ ಕಾವ್ಯ (ಇದು ಮಮ್ಮಟನ ಗುಣೀಭೂತವ್ಯಂಗ್ಯಕ್ಕೂ ಅರ್ಥಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥವಾದ ವಿಭಾಗ). ಎಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಪಸ್ಕೃತವಾದ ಶಬ್ದಚಮತ್ಕಾರವಿರುವುದೋ ಅಂಥ ಕಾವ್ಯ ಅಧಮ. ಕೇವಲ ಶಬ್ದಚಿತ್ರವನ್ನು ಜಗನ್ನಾಥ ಅಧಮಾಧಮವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಕಾವ್ಯವೆಂದೊಪ್ಪಿದರೂ ತನಗೆ ಅದು ಅನಭಿಮತವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಚ್ಯ, ವಿವಕ್ಷಿತಾನ್ಯಪರವಾಚ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಧ್ವನಿಯ ಅನೇಕ (ಒಟ್ಟು 5355) ಭೇದಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾವ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾದರೂ ಆ ಭೇದಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಧ್ವನಿಭೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಧ್ವನಿಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರಾಜಶೇಖರನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ (880–920) ಈ ವಿಧವಾದ ಕಾವ್ಯವಿಭಾಗವಾವುದೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯಪುರುಷನ ಪ್ರವಾಸ ವೃತ್ತಾಂತವೂ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಕವಿ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ತದನುಗುಣವಾದ ಕಾವ್ಯಭೇದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿವೆ. ಆದರೆ ಇವು ಸಹ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ರಸಧ್ವನಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿಷ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಈಚಿನ ಆಲಂಕಾರಿಕರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯವಿಭಾಗ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭೋಜಮಹಾರಾಜ ತನ್ನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶೃಂಗಾರಪ್ರಕಾಶದ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಶ್ರವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿ ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಪೈಕಿ ಹನ್ನೆರಡು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಾಭಿನಯದ ಭೇದಗಳೆಂದೂ ಉಳಿದ ಹನ್ನೆರಡು ಪದಾರ್ಥಾಭಿನಯದ ಭೇದಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರವ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಉಪಾಖ್ಯಾನಮ್, ನಿದರ್ಶನಮ್, ಪ್ರವಲ್ಹಿಕಾ, ಮಂಥುಲ್ಲಿಕಾ (ಮತಲ್ಲಿಕಾ). ಮಣಿಕುಲ್ಯಾ, ಉಪಕಥಾ, ಬೃಹತ್ಕಥಾ, ಪರ್ವಬಂಧ, ಕಾಂಡಬಂಧ, ಆಶ್ವಾಸಕಬಂಧ, ಸಂಧಿಬಂಧ, ಸಂಹಿತಾ, ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳನ್ನು ಭೋಜ ಹೊಸದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಳಿದ ಓಸರ, ಅಪಭ್ರಂಶಕಾವ್ಯ, ಅನಿಬದ್ಧ ಮುಕ್ತಕ, ಸಂದಾನಿತಕ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಈ ವಿಧವಾದ ಕ್ಷುದ್ರ ಅಥವಾ ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಚಿನ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ.

ಹೇಮಚಂದ್ರ (1089–1173) ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾನುಶಾಸನವೆಂಬ ಉದ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರವ್ಯ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಪಾಠ್ಯ ಮತ್ತು ಗೇಯ (ಹಾಡಲು ಅರ್ಹವಾದದ್ದು) ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭೋಜ ಹೇಳಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಾಭಿನಯದ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಮಚಂದ್ರ ಪಾಠ್ಯದ ಭೇದಗಳನ್ನಾಗಿ ಗಮನಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಗೇಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಡೊಂಬಿಕ, ಶಿಂಗಕ, ರಾಮಾಕ್ರೀಡ, ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರವ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭೇದಗಳು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಷ್ಕಾರವಿಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈಚಿನ ಜೈನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳಿರುವ ಹಲವಾರು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಉದ್ಯೋತನ ಸೂರಿ ತನ್ನ ಕುವಲಯ ಮಾಲಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಧರ್ಮಕಥಾ, ಅರ್ಥಕಥಾ, ಕಾಮಕಥಾ ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣಕಥಾ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಉಲ್ಲಾಪಕಥಾ, ಪರಿಹಾಸಕಥಾ ವರಕಥಾ, ವಿಕಥಾ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

13–14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾನಾಥ ತನ್ನ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಯಶೋಭೂಷಣವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣ, ಚಕ್ರವಾಲಕ, ಭೋಗಾವಲೀ, ಬಿರುದಾವಲೀ ಮತ್ತು ತಾರಾವಲೀ ಎಂಬ ಕ್ಷುದ್ರ ಕಾವ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಧ್ವನಿ ಮತಾನುಸಾರವಾದ ವಿಭಾಗವನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲ್ಪದ್ರುಮವೆಂಬ ಈಚಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಘೋಷಣಾ, ರಂಗಘೋಷಣಾ, ಜಯಘೋಷಣಾ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗಘೋಷಣಾ ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಂಥ ಕೆಲವು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಉಪಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿಶ್ವನಾಥ (14ನೆಯ ಶತಮಾನ) ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣವೆಂಬ ಉದ್ದಾಮ ಗ್ರಂಥದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಮತಾನುಸಾರವಾದ ಧ್ವನಿಯ ಐವತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಆರನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ರೂಪಕ, ಉಪರೂಪಕ ಮತ್ತು ಶ್ರವ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳ

ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ಉಳಿದ ಭೇದಗಳು ಉದ್ದೇಶಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಈತ ಬಿರುದ ಮತ್ತು ಕರಂಭಕವೆಂಬ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಲಕ್ಷಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ರಾಜಸ್ತುತಿಯಾದರೆ ಬಿರುದವೆಂದೂ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಕರಂಭಕವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಂಡಿಯಂತೆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗದ್ಯ, ಪದ್ಯ, ಮಿಶ್ರ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಮಿಶ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಒಂದು ವಿಧಾನವಾದರೆ, ಕಾವ್ಯಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರವ್ಯ ಎಂದು ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಶ್ರವ್ಯವನ್ನು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಈ ಅಂಶದಲ್ಲಿ, ಮಾತ್ರ ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು. ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ (**ನೋಡಿ– ಮಹಾಕಾವ್ಯ**). (ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನ : ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಿಂದ ಕವಿಗಾಗಲೀ ರಚಿಸಿದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ಸಹೃದಯರಿಗಾಗಲೀ ಆಗುವ ಉಪಯೋಗವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅನೇಕ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭರತಮುನಿ ತನ್ನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯವೆಂಬುದು ದುಃಖ, ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಶೋಕದಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ಜನರಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಮಜನಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಸಾಧುಕಾವ್ಯ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವೈಚಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಮಹ, ವಾಮನ ಮುಂತಾದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶಕಾರನಾದ ಮಮ್ಮಟ ಎಲ್ಲ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಕಾವ್ಯ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ, ಧನಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ, ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಅಮಂಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ, ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆನಂದಾನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಕಾಂತೆಯಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ–ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ 'ರಸಾಸ್ವಾದನ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿ, ಬೇರೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆಸಿ ಬಿಡುವಂಥ ಪರನಿರ್ವೃತಿಯೇ–ಆನಂದವೇ–ಸಕಲ ಪ್ರಯೋಜನ ಮೂಲಭೂತವಾದುದು' ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಪಂಪ ತನ್ನ ಆದಿಪುರಾಣದ ಪೀಠಿಕಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಬಹಳ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿವೆ: ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಆಶೆಮಾಡುವುದರಿಂದ ಒದಗುವ ಫಲವೇನು? ಪೂಜೆಯೆ ? ಕೀರ್ತಿಯೆ? ಧನಕನಕಗಳೆ? ಇಂದ್ರಪೂಜೆ, ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕೀರ್ತಿ, ಮುಕ್ತಿಲಾಭ–ಇವು ಜಿನೇಂದ್ರನ ಗುಣಸ್ತುತಿಯಿಂದ ತಾವೆ ಒದಗುತ್ತವಾಗಿ ಬೇರೆಯವರು ಕೊಡುವುದೇನನ್ನು, ಮಾಡುವುದೇನನ್ನು! ಅವರಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದುದಾದರೂ ಏನು!

ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಕವಿಗೆ ಆನಂದ, ಯಶಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಆನಂದ, ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಉಪದೇಶಾದಿಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಕಲೆಯ ಸದ್ಯಃ ಪ್ರಯೋಜನ ಕವಿ ಸಹೃದಯರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭೂತಿಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಆನಂದ.

ಮೇಲಿನ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಪ್ರಯೋಜನ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯದಲ್ಲ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಹಣದ ಆಸೆಯಿಂದ, ಯಶಸ್ಸಿನ ಆಸೆಯಿಂದ, ಬೇರಿನ್ನಾವುದೋ ಲಾಭದ ಆಸೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥ ಲಾಭ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಿಂದ ಕವಿಗಾಗಲೀ ಕಾವ್ಯವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ ಓದುಗರಿಗಾಗಲೀ ಲಭಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬರೆದ ಕವಿಗೆ ದ್ರವ್ಯಲಾಭವಾಗಿರಬಹುದು; ದಾನದತ್ತಿಗಳು ದೊರಕಿರಬಹುದು; ಆನೆಯ ಮೇಲಿನ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಭಾಗ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದೇ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪಂಪನ ಮಾತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳೂ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ–ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲ ಸೂಕ್ತಿಯೊಂದಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವೂ ಇದೇ. ಕಾವ್ಯವೂ ಒಂದು ಕಲೆ. ಕಲೆಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಲೌಕಿಕ ಲಾಭವಲ್ಲ. ಅದು ಬರೆದವನಿಗೂ ಓದುವವನಿಗೂ ಒದಗಿಸುವುದು ಸಕಲ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿಗೂ ಮೂಲಭೂತವೆನಿಸಿರುವ ಆನಂದವನ್ನು. ಅದೇ ಅದರ ಪರಮ ಪ್ರಯೋಜನ. ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ವಿವರಣೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಚೆನ್ನಾದೀತು. ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯವ್ಯಾಸಂಗದ ಹವ್ಯಾಸ ಇನ್ನೇನನ್ನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜನರ ದುಃಖವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ, ವಿರಾಮಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಹವ್ಯಾಸಗಳಿಗಿಂತ ಕಲೆಯ ಹವ್ಯಾಸ ಪರಿಣಾಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಭರತಮುನಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ರಸವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸೋದರನೆಂದು ಕರೆದಿರುವವರು ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ : ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದ, ಒಂದು ಕಾಲದ, ಒಂದು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕವನಗಳ ಸಂಕಲನವೇ 'ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ' (ಆಂಥಾಲಜಿ). ಕಾವ್ಯಸೌರಭವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಜೊತೆಗೆ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗುಣ, ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಇದು ಸಹಾಯಕಾರಿಯೂ ಹೌದು. 'ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ' ಕಲ್ಪನೆ ಹೊಸದೇನಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಲೀಗರ್ ರಚಿಸಿದ ಸೆಫ್ಟಾನೊ (ಗಾರ್ಲಂಡ್) ಎಂಬ ಕೃತಿ ಮುಂದಿನ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಯಿತು. ಗ್ರೀಕ್‌ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 700.–ಪ್ರ.ಶ. 1000) ಆಯ್ದ ಸು. 4,500 ತುಣುಕುಗಳ ಸಂಕಲನವೊಂದಿದೆ. ಅದು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಥಮ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರಾದರೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಕನ್‌ಫೂಷಸ್ ಸಂಕಲನ ಮಾಡಿದುದೆನ್ನಲಾದ ಷಿ–ಕಿಂಗ್ ಎಂಬೊಂದು ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ ಇದ್ದುದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಂದಿದೆ. ಆಂಥಾಲಾಜಿ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಪದದ ಮೂಲಾರ್ಥ ಪುಷ್ಪಮಂಜರಿ ಎಂದು. ಇಲ್ಲೂ ಪುಷ್ಪವೆಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ ಎಂದೇ ಸೂಚ್ಯರ್ಥ.

ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಆರಂಭವಾದದ್ದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ. ಥಾಮಸ್ ಕ್ಯಾಂಪ್‌ಬೆಲ್‌ನ ಸ್ಪೆಸಿಮನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪೊಯಟ್ಸ್ 1819ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಎಫ್.ಟಿ.ಪಾಲ್ಗ್ರೆವನ ಗೋಲ್ಡನ್ ಟೆಷರಿ ಆಫ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಂಗ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಲಿರಿಕ್ಸ್ (1861) ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ; ಸಂಕಲನಕಾರರಿಗೆ ಒಂದು ಮಾದರಿಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. 1926ರಲ್ಲೂ 1965ರಲ್ಲೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕವನಗಳನ್ನು ಈ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥರ್ ಕ್ವಿಲರ್ ಕೂಚ್‌ನ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವರ್ಸ್ (1900) ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಮೈಲಿಗಲ್ಲು; ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಿಯರ ವಿಶೇಷ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನಿದು ಪಡೆದಿದೆ. ಅನಂತದಕಾವ್ಯ ಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ಯಾರಿಯಟ್ ಮನ್ರೋ ಮತ್ತು ಎ.ಸಿ. ಹೆಂಡರ್‌ಸನ್ನರ ದಿ ನ್ಯೂ ಪೋಯಟ್ರಿ (1917) ನವ್ಯ ಕವಿತೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಆಯ್ಕೆಯ ಉತ್ತಮ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರಿಜಸ್‌ನ ದಿ ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ (1916) ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಪೀಕಾಕ್‌ನ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವರ್ಸ್ (1928) ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದ (1966) ಆಸ್ಕರ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್‌ನ ಮಾಸ್ಟರ್ ಪೊಯಮ್ಸ್, ಪ್ರತಿಕವನದ ಮೇಲೂ ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನವಿರುವುದರಿಂದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣವೆನಿಸಿದೆ.

ಅಮೆರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇ.ಸಿ.ಸ್ಟೆಡ್‌ಮನನ ಅಮೆರಿಕನ್ ಆಂಥಾಲಜಿ (1900), ಬ್ಲಿಸ್ ಕಾರ್ಮನನ ದಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ವರ್ಸ್ (1927), ಎಚ್.ಎಚ್. ಕ್ಲಾರ್ಕನ ಮೇಜರ್ ಅಮೆರಿಕನ್ ಪೊಯೆಟ್ಸ್ (1936)– ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಿರುಕವನಗಳು, ಕಥನಕವನಗಳು, ಐರಿಷ್ ಕವನಗಳು, ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಕವನಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಮತೀಯ ಕವನಗಳು, ಲಘುಕವನಗಳು, ಕ್ರೈಸ್ತ ಕವನಗಳು, ಸ್ಕಾಚ್ ಕವನಗಳು– ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಬಿ.ಜಿ.; ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿಗಳು ಕೆಲವಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪಂಡಿತನ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾದಶ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳ ಆಯ್ದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಿಸುವ ಪದ್ಯಗಳ ಆಕರಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಕ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪದ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಈಗ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸಂಕಲನ ಅಭಿನವವಾದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದನ (ಸು. 1523) ಕಾವ್ಯಸಾರ. ಇದರಲ್ಲಿ 45 ಅಧ್ಯಾಯಗಳೂ 1,143 ಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದೆ. ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಶಾಸನ ಪದ್ಯ ಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಉತ್ತಮ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಈಚೆಗೆ ಬಂದ ಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಮೂರು : ಒಂದನೆಯದು ಡಿ.ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು ಸಂಕಲಿಸಿದ ಹೂಮಾಲೆ. ಎರಡನೆಯದು ಪಿ. ಲಂಕೇಶ್ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಅಕ್ಷರ ಹೊಸ ಕಾವ್ಯ. ಮೂರನೆಯದು ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡ

ಕಾವ್ಯಸಂಚಯ. ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕವನಗಳಿವೆ. ಮೂರನೆಯದನ್ನು ನವದೆಹಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. *

ಕಾವ್ಯ ಮಾತಾಡುವ ಚಿತ್ರ : 'ಕಾವ್ಯ ಮಾತಾಡುವ ಚಿತ್ರ, ಚಿತ್ರ ನಿಶ್ಶಬ್ದ ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಈ ಗಾದೆ ಪ್ಲೂಟಾರ್ಕನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರ ಸಿಮೋನಿಡಿಸನದು. ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಒಂದೆಯೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಈ ಗಾದೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದಾಗಿ ಆ ವಿಷಯವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನಯುಗದಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲೆ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತಕಲೆ ಎಂಬ ವಿಂಗಡಣೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಇದ್ದ ದರ್ಶನದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲೆಗೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೋ ಅಥವಾ ತಯಾರಿಸುವುದೋ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಕವನಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟುದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅಚ್ಚರಿಯಿಲ್ಲ. ಪ್ಲೇಟೊವಿನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಎರಡೂ ನಿತ್ಯಸತ್ಯದಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಮಜಲಿನಷ್ಟು ದೂರವಾದವು. ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಭಾಷಣ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಈಯಬೇಕು, ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಅವು ಬರಿ ಹಸ್ತ ಕೌಶಲದಿಂದ ಆದುವಲ್ಲ, ಆಂತರಿಕ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಬಂದವು, ಅಲ್ಲದೆ, ಮೇಲಿನ ಆಗಸದಲ್ಲಿ ಗೋಳಕೋಶಗಾನ (ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಆಫ್ ದಿ ಸ್ಫಿಯರ್ಸ್) ದಿವ್ಯವಾಗಿ ನುಡಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಿನ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಜನ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗ್ರೀಕರಿಂದ ಏನೇ ಆಗಿರಲಿ, ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಹೋಲಿಕೆ ಗೃಹೀತತತ್ತ್ವದಂತೆ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ರೋಮನರ ಹೊರೇಸನೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಕರ್ತ. ನಿಜವಾಗಿ ಆತ ಹೇಳಿದ್ದು ಇಷ್ಟೆ: 'ಚಿತ್ರಣ ಹೇಗಿದೆಯೊ ಕಾವ್ಯ ಹಾಗಿದೆ.' ಎಂದರೆ, ರಸಿಕರು ಚಿತ್ರವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಹೇಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅದನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ನಡೆದು ಅದರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾರೊ ಹಾಗೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ ಒಟ್ಟಿನ ಪರಿಣಾಮವೊಂದೇ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಂಶವಲ್ಲ, ಬಿಡಿ ವಿವರಗಳೂ ಉಂಟು. ಕಾವ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಹೊರೇಸನ ಅಭಿಲಾಷೆ.

ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಣ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮೂರಕ್ಕೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಆಯಾ ಕಲೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೃಷಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಬಂದ ಗ್ರೀಕ್‍ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಪಂಡಿತರು ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಎರಡೂ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು; ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಲೆಗಳ ಸಮನ್ವಯ–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ–ಅವರ ಕಲಾ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಢ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಯಿತು. ಕವಿಯಂತೆಯೇ ಚಿತ್ರಕಾರ ತನ್ನ ವಿಷಯ, ಭಾವ, ಭಾವನೆ, ಸಂವಿಧಾನ, ಅಲಂಕಾರ, ಕಲ್ಪನೆ–ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ರಚನೆಯನ್ನು ಎಸಗುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯೂ ಚಿತ್ರಕಾರನಂತೆ ನಕ್ಷೆ ನಕಾಶೆಗಳನ್ನು ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಂಗುರಂಗಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಬೆಡಗಿನ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ ಸಾಮರಸ್ಯ ಕೆಡದಂತೆ ಜೋಡಿಸಿ ಕಾವ್ಯ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೂ ಯುರೋಪು ಪೂರ್ತ ಯಾರೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಚಿತ್ರಣಕಲೆಯ ರಸಾಸ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಲೆ ಕೇವಲ ಕಸಬು ಎಂಬ ಅಪಖ್ಯಾತಿ ಇದ್ದುದು ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಕಾವ್ಯದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಕೂರಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೇಲಣ ಗದ್ದುಗೆ ದೊರಕಿಯೇ ದೊರಕುತ್ತದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ಹುಡುಕಾಡಿದರು. ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥ ಯಾವುದೂ ಅವರಿಗೆ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೊರೇಸನ ವಚನದಂಥ ಪುಟ್ಟ ಸಾಮತಿಗಳೇ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಧಾರವಾದುವು, ಸಂತಸಕರವಾದುವು.

ಒಂದು ಕಲೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದರ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಲಾಶಿಸುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲಧರ್ಮ. ಗಯಟೆಗೆ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ 'ಕಲ್ಲಾದ ಗಾಯನ' ವಾದರೆ ಮಡಾಮ್ ಡ ಸ್ಟೀಲಳಿಗೆ–ವಿಶ್ವಾಕಾಶ 'ಒಂದು ರೀತಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ಸಂಗೀತ'.

ಪ್ರತಿಭಾಯುಕ್ತ ವಿಮರ್ಶಕನಾದ ಲೆಸ್ಸಿಂಗಿಗೆ ಇದಾವುದೂ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದ ಕೆಲಸ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯನ ನಡೆನುಡಿಯನ್ನು ಭಾವಾಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದು–ಎಂಬುದೇ ಅವನ ದೃಢ ನಿಶ್ಚಯ. ಒಂದರಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ತೋರಿಬಂದರೂ ಕಲೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಬೇರೆ ಬೇರೆ, ಅವುಗಳ ವಿಷಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ–ಎಂದೂ ಆತ ದರ್ಪದಿಂದಲೂ ವೈದುಷ್ಯದಿಂದಲೂ ವಾದಿಸಿದ: ಕಲಾಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವನಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿವಾರಿತವಾಯಿತು.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಹೊರೇಸನ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಹವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದವರು ಅಪರೂಪ; 20ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಂತೂ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪುರಸ್ಕಾರವೂ ಇಲ್ಲ.

(ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ : ಕವಿ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಕಾವ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು, ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ, ರೀತಿ, ರಸ, ಧ್ವನಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಸ್ಥಾನ, ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಆತ್ಮಗಳ ಪರಿಶೀಲನ–ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕಾವ್ಯವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ ಆರಂಭದ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ರುದ್ರದಾಮನ ಶಿಲಾಲೇಖ, ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ, ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 5–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳು (ವರರುಚಿ, ರಾಮಶರ್ಮ, ಕಶ್ಯಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರವು) ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಸಿಕ್ಕುವ ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ, ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶಗಳೇ ಅಲಂಕಾರ, ಗುಣ, ಮಾರ್ಗ, ದೋಷ, ರಸ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವನಿರ್ಮಿತ ಹಾಗೂ ಉದಾಹೃತ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ವಾಮನ (ಸು. 800) ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಸೂತ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮವೇನೆಂಬ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚರ್ಚೆಗೆ ಜನಕನಾದ. ರೀತಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದ. ಇವನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಉದ್ಭಟ ಭಾಮಹನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದಂತೆ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ರಸಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಗಮನವಿತ್ತು ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಬರೆದ. ರುದ್ರಟ (9ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪೂರ್ವ ಕೃತಿಗಳ ಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಗುಣಾಲಂಕಾರ, ರೀತಿ ರಸಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಭೇದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಇವರೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನರು. ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ವಿಭೇದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶೃಂಗಾರತಿಲಕವೆಂಬ ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಗೇ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಾಜಶೇಖರ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರ ಕಾವ್ಯ ಪುರುಷನ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನದಿಂದ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಸರಸ್ವತಿಯ ಸುಕುಮಾರ ಕಂದನೇ ಕಾವ್ಯಪುರುಷ. ಅವನ ನಲ್ಲೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯೆ. ಅವರ ಪ್ರಣಯಲೀಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಕಲ ಕಾವ್ಯ ಶೋಭಾಂಗಗಳೂ ಉದಯಿಸಿವೆ. ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೇ ಅವನ ಶರೀರ, ಅವನ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಮಾಧುರ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ, ಪ್ರಸಾದ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಮನೆಮಾಡಿವೆ. ಮಾತೆಲ್ಲ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ತುಂಬಿ ಅಲಂಕಾರವೆನಿಸಿದೆ. ಅವನ ಆತ್ಮವೇ ರಸ. ಛಂದಸ್ಸುಗಳೇ ಅವನ ಕೂದಲು. ಚತುರೋಕ್ತಿಗಳು ಅವನ ವಿನೋದಗಳು. ಅವನನ್ನೊಲಿಸಲು ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ವಧು ಬಳಸುವ ಭಾವಭಂಗಿಗಳೇ ವೃತ್ತಿಗಳು : ಸವಿ ಲಲ್ಲೆಯೇ ರೀತಿ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಿಗೆಲ್ಲ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು; ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೀವಾಳವೆಂದರೆ ಸೌಂದರ್ಯವೇ. ಕಾವ್ಯಸತ್ಯ ವಾಸ್ತವ ಸತ್ಯವಲ್ಲ, ಕಲ್ಪನಾಸತ್ಯ. ಧರ್ಮನೀತಿಗಳ ಬೋಧನೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆನುಷಂಗಿಕವೇ ವಿನಾ ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಕರ್ಮದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿರುವುದು ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿಯೆ. ಶಬ್ದದ ಶ್ರವ್ಯ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಬೋಧಕ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಅವನ ಗುರಿ. ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳೇ ಅವನ ಕಲಾಸಾಮಗ್ರಿ. ಈ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರಕಾರಗಳೇ ಗುಣ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಡುನುಡಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಷೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಶೋಭಾದಾಯಕ ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಗುಣಾಲಂಕಾರಗಳೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭಾಷೆಯ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವರೂಪಸಿದ್ಧವಾದ ಕೆಲವಂಶಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಲೀಲೆ, ವಿಲಾಸ, ಲಲನಾ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕ್ರೀಡೆ, ವಿಭ್ರಮ, ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗಿಂತ ಕೋಮಲ ಹಾಗೂ ಮಧುರವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸತಿಯ ತುರುಬು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕಾಂತಾಕಚಪ್ರಚಯ ಎಂದೋ ಪ್ರಮದಾಕೇಶ ಪಾಶಪ್ರಪಂಚ ಎಂದೋ ಹೇಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಓಜೋಗುಣ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಮಾತು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರುವುದೇ ಪ್ರಸಾದಗುಣ. ಕೇಳುವಾಗ ಕಿವಿಯೇ ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಬ್ದಗುಣಗಳಿವು. ಇವುಗಳಂತೆ ಕಾವ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣಗಳುಂಟು. ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ ಪಿರಿದರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಶ್ಲೇಷ; ಅದ್ಭುತ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಡಗಿರುವ ಔದಾರ್ಯ ಅಥವಾ ಭವ್ಯತೆ; ಪ್ರಣಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಮಾಧುರ್ಯ ವೀರೋತ್ಸಾಹದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಯಾಡುವ ಕಾಂತಿ–ಇತ್ಯಾದಿ. ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಬಳಸುವ ಶಕ್ತಿ ಕವಿಯ ಮನೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸೇರಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ಕವಿತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉದ್ದ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗ ರಚಿಸಬೇಕು, ಯಾವಾಗ ಬಿಡಬೇಕು ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಅವನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ರೀತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯಾಂಶಗಳೇ ಗುಣಗಳು. ಸರಳ ನಿರಾಡಂಬರ ಶೈಲಿಗೆ ಮಾರುಹೋದ ಕಾಳಿದಾಸಾದಿಗಳದು ವೈದರ್ಭಿಯೆಂಬ ಒಂದು ರೀತಿ. ಅದೇ ಕೋರೈಸುವ ಆಡಂಬರಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಬಾಣಾದಿಗಳದು ಗೌಡಿಯೆಂಬ ರೀತಿ. ಹೀಗೆ ಕವಿಶೈಲಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವ ವಿಭಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯಾಂಶಗಳೇ ಗುಣಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಷಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಾದಿ ದೋಷಗಳ ಅಭಾವವೆಂದು

ಭ್ರಮಿಸಲಾಗದು. ಕವಿಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬಲದಿಂದಲೇ ಗುಣಗಳು ಸಂಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಗುಣಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದಲೇ ಕವಿ ರಚನೆಗೆ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಣಹೀನ ಕವಿತೆ ಎಂದೂ ಸುಂದರ ಕವಿತೆಯೆನಿಸದು.

ಗುಣಕೃತವಾದ ಸೌಂದರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕವಿನಿರ್ಮಿತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಅವೇ ಅಲಂಕಾರಗಳು. ಇದ್ದ ಭಾಷಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಔಚಿತ್ಯದಿಂದ ಕಲಾನ್ವಿತವಾಗಿ ಬಳಸುವುದೇ ಗುಣವಾದರೆ, ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯತತ್ತ್ವ ಗುಣದ್ದಾದರೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕವಿಯೂ ತನ್ನ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಎಡೆಮಾಡುವ ಸೌಂದರ್ಯತತ್ತ್ವ ಅಲಂಕಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಗುಣಕೃತ ; ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳೇ ಅಲಂಕಾರಗಳು. ಗುಣ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧ; ಅಲಂಕಾರ ಬುದ್ಧಿ ಲಭ್ಯ, ಕಲ್ಪನಾಗಮ್ಯ. ಒಂದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಅದು ಉಪಮೆ; ಇನ್ನೊಂದೇ ಅದೆಂದು ಆರೋಪಿಸಬಹುದು. ಅದು ರೂಪಕ. ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಂದರ ಹಾಗಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು; ಅದು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ. ಅಂಥ ಮತ್ತೊಂದರ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ವರ್ಣಿಸಬಹುದು; ಅದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ. ಅಚೇತನದಲ್ಲಿ ಚೇತನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು; ಅದು ಸಮಾಸೋಕ್ತಿ. ಅಪ್ರಕೃತದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು; ಅದು ಅಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಶಂಸೆ. ಹೊಗಳುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಬೈಗುಳವೆನಿಸುವ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಬಹುದು; ಅದು ವ್ಯಾಜಸ್ತುತಿ. ಒಂದನ್ನು ಇದೋ ಅದೋ ಮತ್ತೊಂದೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹಿಸಬಹುದು; ಆಗದು ಸಂಶಯಲಾಂಕಾರ. ವಿಶೇಷಾಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು; ಆಗದು ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯ ಸಂಭವಿಸಿತೆಂದಾಗ ಅದು ವಿಭಾವನೆ. ಕಾರಣವಿದ್ದರೂ ಕಾರ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ವಿಶೇಷೋಕ್ತಿ. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಕಾಣುವಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ವಿರೋದಾಭಾಸ. ಹೀಗೆ ಒಂದಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ, ಕವಿಯ ಉಕ್ತಿಪ್ರಕಾರಗಳ ಒಂದೊಂದು ಪರಿಯು ಸೌಂದರ್ಯಾಂಶವಿದ್ದಾಗ ಅಲಂಕಾರವೇ ಸರಿ. ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ಹೊಸಹೊಸ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪರಿಗಣನೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಲಂಕಾರಗಳ ವಿಷಯ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯ ವಿವೇಚನೆಯೆಂದರೆ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಅನುಸಂಧಾನವೇ ಎಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು. ಶಬ್ದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ಹೊಮ್ಮಿದ ಪ್ರಾಸಾದಿಗಳು ಕಂಡಾಗ ಅವನ್ನು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಉದಾ: ವಾಣೀ ವಾಣೀವ ಪರಂ। ವೇಣೀ ವೇಣೀವ ಕೇವಲಂ ತಸ್ಯಾಃ ॥

9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕವೆಂಬ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಆನಂದವರ್ಧನ ಮೇಲಿನ ಗುಣಾಲಂಕಾರರೀತಿ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಭ್ಯಂತರವಾದ ತಾತ್ತ್ವಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಗ್ರಾಹ್ಯತೆಗೆ ರಸತತ್ತ್ವದ ಪಾರಮ್ಯ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವದ ಅನುಗ್ರಹ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿ ಧ್ವನಿಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಪರಮಾಚರ್ಯನೆನಿಸಿದ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಭಿನವಗುಪ್ತ ತನ್ನ ಉಜ್ವಲ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. ಕಾಶ್ಮೀರಕರ ಈ ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಮತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಾಕ್ಷಣೀಕರ ತತ್ತ್ವವಿವೇಚನೆಯ ಶಿಖರವೇ ರಸಧ್ವನಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಹಿಂದಿನವರ ಗುಣಾಲಂಕಾರಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯದ ಬಾಹ್ಯಶರೀರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಿಯಾವೆಂಬುದು ಧ್ವನಿವಾದಿಗಳ ನಿರ್ಣಯ. ಅವು ಕೇವಲ ಕಾವ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರ, ನಾಟ್ಯಗಳಂತೆ ಕಾವ್ಯವೂ ಒಂದು ಲಲಿತಕಲೆ. ಕಲೆಯ ಆಸ್ವಾದದಿಂದ ಬರುವ ಆನಂದಾನುಭವವೇ ರಸ. ಕವಿಯ ವರ್ಣನಾವಸ್ತುವಿನ ಆಯ್ಕೆ, ಯೋಜನೆ, ಪಾತ್ರಗಳ ರಚನೆ, ಜೀವನಾನುಭವದ ಪ್ರಕಟಣೆ– ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಳ್ಳಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಸಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಅಗತ್ಯ. ಆದುದರಿಂದ ರಸವೇ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ. ರಸ ಸಹೃದಯನ ಆನಂದಾನುಭವ ಮಾತ್ರ. ಲೋಕಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶ, ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದರಿಂದ. ಕಲಾಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದರಿಂದ. ಕಲಾಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ತಟಸ್ಥ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ; ಆಗ ದುಃಖದರ್ಶನದಿಂದಲೂ ಆಸ್ವಾದ ಪಡೆಯುವ ಲೋಕೋತ್ತರ ಅನುಭವವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲೆಯ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಾಧಾರಣೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಮ್ಮ ಕೇವಲ ರಸಸ್ವಾದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಅಭಿನವಗುಪ್ತನ ವಿವರಣೆ.

ರಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕವಿವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲ ಮಾನವನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳ ಒಂದು ನಿಯೋಜಿತ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾತ್ರ. ಅವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಗಳೇ ಆಲಂಬನಗಳು; ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಉದ್ದೀಪಕ. ಎರಡೂ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ವಿಭಾವಗಳಾದರೆ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಅನುಭಾವಗಳು. ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಾಯಿಯೆನಿಸಬಲ್ಲವು ; ಮಿಕ್ಕವು ಸಂಚಾರಿಗಳು ಮಾತ್ರ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸುಸಂಬದ್ಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪರಿಪುಷ್ಟಿಪಡೆದಾಗ ಸಹೃದಯನಿಗೆ ರಸಲ್ಲೋಸ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯಶರೀರದ ಸೌಂದರ್ಯಾಂಗಗಳಾದ ಗುಣಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೂ ಕಾವ್ಯಾತ್ಮವೆನಿಸುವ ರಸಾಂಗಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವೇನು ಎಂಬುದು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಧ್ವನಿಯೆಂಬ ಸಮರ್ಥಕ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದುದೇ ಆನಂದವರ್ಧನನ ಮೇಲ್ಮೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ನೋಟದ ಅರ್ಥದ ಜೊತೆಗೇ ರಸಿಕರು ಮೆಚ್ಚಿ ತಲೆದೂಗುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸೂಚ್ಯಾಂಶವೂ ಇದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿವಿಶೇಷವೇ ಈ ಒಳ ಅರ್ಥ; ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಸ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ಸೂಚ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಈ ಒಳ ಅರ್ಥ ಅರಸಿಕರ ಅರಿವಿಗೆಬಾರದು ; ರಸಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಟ್ಟನೆ ತಿಳಿವಂಥದು. ರಸಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಕವಿಗಿರುವ ಒಂದೇ ದಾರಿಯೆಂದರೆ ಸೂಚನೆ ಅಥವಾ ಧ್ವನಿ. ಇದು ಆಡುನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಉಂಟು; ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಗತ್ಯ; ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರದೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಸೂಚ್ಯವಾಚ್ಯಕ್ಕಿಂತ ರಮಣೀಯತರವೆಂಬ ಹೊಸ ರಹಸ್ಯ ಈಗ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಸಭ್ಯ, ಅಶ್ಲೀಲಾದಿ ದೋಷಗಳೂ ಸೂಚ್ಯವಾದಾಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವೆನಿಸಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ, ವಸ್ತುಧ್ವನಿಯಿಂದ. ದೀಪಕ, ಸಮಾಸೋಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಮಾಲಂಕಾರ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸೌಂದರ್ಯಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಸ್ತು, ಅಲಂಕಾರ, ರಸ– ಇವು ಮೂರೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು.

ಈ ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವದ ಪುರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಮಗಿಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯೆನ್ನುವ ಸಾಹಿತ್ಯಭಾಗಕ್ಕೂ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳ ಬಳಕೆ, ಗುಣಗಳ ಯೋಜನೆ, ರೀತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ರಸೌಚಿತ್ಯವಿದೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬೆಲೆಕಟ್ಟಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ರಸೌಚಿತ್ಯ ತಪ್ಪಿ ಅನೌಚಿತ್ಯಕ್ಕೆಯೆಡೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ದೋಷವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದವರ್ಧನನಾದ ಮೇಲೆ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಮಮ್ಮಟ, ವಿಶ್ವನಾಥ, ಜಗನ್ನಾಥರಂತೆ ಅವನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಶಿರಸಾ ಮಾನ್ಯಮಾಡುವ ಮಹನೀಯರೇ ಅಧಿಕ. ಭಾಷೆಗೆ ಧ್ವನಿಯೆಂಬ ತೃತೀಯ ವ್ಯಾಪಾರವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದು ಭಾವಕತ್ವ ಇಲ್ಲವೆ ಅನುಮಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲೇ ಅಡಕವಾಗುವುದೆಂದೂ ಧ್ವನಿ ಧ್ವಂಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಭಟ್ಟನಾಯಕ, ಮಹಿಮಭಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಧ್ವನಿವಿರೋಧಿಗಳು ಕೂಡ ರಸೌಚಿತ್ಯದ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನೂ ರಸವೇ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮವೆಂಬ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿವರಿಸುವ ಪರಿಭಾಷೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಒಳಗಿನ ತತ್ತ್ವ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಕುಂತಕ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯ ಮಹಾವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದರೂ ಆನಂದವರ್ಧನನ ಅನುಯಾಯಿಯಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿರುವಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಾನುಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವಿಮರ್ಶೆಯೇ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಹಿಂದಿನವರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಾರದ ಕಾರಣ ಅವರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕವಿಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಾವ್ಯ ರೂಪಕಗಳು : ಪದ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳು (ಪೊಯಟಿಕ್ ಡ್ರಾಮಾಸ್) ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಚರಿತ್ರೆ, ಅಗತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿವೆ.

ನಾಟಕ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ, ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ, ನಟನಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ ನಾಟಕದ ಮಾಧ್ಯಮವೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ರಸಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಉನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ, ಉದಾತ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಮೇಳ, ಗೀತ ನಾಟ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಾಟಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಲಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ನಾಟಕೀಯ ಅಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚಿ ಲೋಕಸಹಜವಾದ ಗದ್ಯ, ಛಂದಸ್ಸು ಮತ್ತು ಗದ್ಯಮಿಶ್ರಣ, ಕಡೆಗೆ ಲೋಕ ಸ್ವಭಾವ, ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸು ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ತಿರಸ್ಕೃತವಾಗಿ ಬರಿಯ ಗದ್ಯಶೈಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕ ಬರಿಯ ಛಂದಸ್ಸೇ; ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ ಗದ್ಯದ ಹಾಸು, ಪದ್ಯದ ಹೊಕ್ಕು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾಟಕ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬರಿಯ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಪುನಃ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಕವಿತೆಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕೇ ಬೇಡವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಏಳುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಟಕದ ಜಾಡೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಾಟಕದ ಮಾತು– ಗಂಭೀರನಾಟಕವೇ ಆಗಲಿ, ವೈನೋದಿಕವೇ ಆಗಲಿ–ಭಾವಗೀತೆಯ ರಾಗಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಂಗೀತ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪದಶೈಲಿಯ ಮಾತುಗಳಾಗಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿ, ಕೊನೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು

ನಾವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈಸ್ಕಿಲಸ್, ಅರಿಸ್ಟೋಫೆನಿಸ್‌ರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಿನಾಂಡರ್ ಮತ್ತು ಟೆರಿನ್ಸರವರೆಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಹೊಸ ನಾಟಕ ಬೆಳೆದ ರೀತಿಯೂ ಹೀಗೆಯೆ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಾದ ನಾಟಕಕಾರರು ತೊಡಕಾದ ಪದ್ಯರೂಪದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಸುಲಭರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದು ಅದನ್ನು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವುಳ್ಳ ದ್ವಿಪದಿಯ ಶೈಲಿ ಹೊಸಹುಟ್ಟಿನ ಕವಿಗಳ ಕೈಲಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸರಳಗೆರೆಯಾಗಿ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿ ಕ್ರಮೇಣ ಗದ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಮೊದಲು ಗದ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿನೋದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಗಂಭೀರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ವಿನೋದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪದಶೈಲಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಅತಿ ವಿರಳ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಜೇಮ್ಸ್ ಷೆರಿಡನ್ ನವಲ್ಸ್‌ನ ಅನಂತರ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯ ವಿನೋದ ನಾಟಕ (ಪೊಯಟಿಕ್ ಕಾಮಿಡಿ) ಅವನತಿ ಹೊಂದಿತು.

ಪದ್ಯಶೈಲಿಯ ಗಂಭೀರನಾಟಕದ (ಪೊಯಟಿಕ್ ಟ್ರಾಜೆಡಿ) ಇತಿಹಾಸ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. 18 ಮತ್ತು 19ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ನಾಟಕಕಾರರೂ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರ ಅಭಿಜಾತ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್) ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪುತಪ್ಪಾಗಿ ಅನುಕರಿಸಿ ಸರಳರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ರಮ್ಯಯುಗದ ಕವಿಗಳು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಕಾವ್ಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ಶತಮಾನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಯಾವ ನಾಟಕವೂ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಹಾಗೂ ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟೊಂದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ, ಯುಕ್ತವಾದ ಶೈಲಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅಡಿಸನ್, ಜಾನ್ಸನ್, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಬೈರನ್, ಟೆನಿಸನ್, ಬೌರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೀಫನ್ ಫಿಲಿಪ್ಸ್ ಮುಂತಾದವರು ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹರಡಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಸಿನ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರೈನ್ಸ್ ಆರು ಗಣಗಳ ಸಾಲಿನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಗಯಟೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬೇಕು. ಷಿಲ್ಲರ್ ತನ್ನ ರಮ್ಯ (ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್) ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮಾಧ್ಯಮವನ್ನೇ ಬಳಸಿದ. ಇಟಲಿಯ ಆಲ್‌ಫೆರಿ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕರಿಸಿದ. ಸ್ಕಾಂಡಿನೇವಿಯದ ಇಬ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಿಂಡ್ ಬ್ಯಾರಿ ಮೊದಲು ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾವುವೂ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯರೂಪಕವನ್ನು ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಖರಕ್ಕೇರಿಸಿದ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಇತರರ ಪ್ರಯೋಗಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಇಷ್ಟು ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ:

1. ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ತೀವ್ರವಾದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಗದ್ಯಶೈಲಿ ಅಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಇಂಥ ಉದ್ದೇಶ ನೆರವೇರಲು, ವಿಭಾವನೆಯ, ಉನ್ನತವಾದ ಶೈಲಿ, ಅಂದರೆ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಈ ಉನ್ನತ ಶೈಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ಆಡುವ ಮಾತಿನ ಶೈಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಿರಬೇಕು.

3. ಕೇವಲ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಟಕಗಳ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದರಿಂದ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಇಂಥ ನಾಟಕಶೈಲಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

4. ನಾಟಕದ ಸಂಭಾಷಣೆ ಮಾತ್ರ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಾವ್ಯರೂಪಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾವನೆಯಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯತ್ವವಿರಬೇಕು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ಸರಳರಗಳೆಯ ಹಿರಿಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಅದು ಅವನ ಕಾಲದ ಮಾತಿನ ಶೈಲಿಯಿಂದ ವಿಭಿನ್ನವಾಗದೆ ಅದರೊಡನೆ ಛಂದೋಮಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ರಮ್ಯ ಕವಿಗಳು, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವರ ಶೈಲಿ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ, ಮಾತುಗಳು ಜೊಳ್ಳಾಗಿ, ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿ ತೋರಿದುವು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಜನರು ಆಡುವ ಮಾತಿನ ನಡೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಅಂಧಾನುಕರಣೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಾಗ ಈ ಕವಿಗಳು ಮುಗ್ಗರಿಸಿದರು. ನಾಟಕದ ಮಾತಿನ ಶೈಲಿಗೂ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಜನರಾಡುವ ಮಾತಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಇದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಗಂಡು ಈ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಎರಡು ರೀತಿಯ ತೊಡಕುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ. ನಾಟಕದ ಮಾತಿನ ಶೈಲಿ, ಜನರ ಮಾತನ್ನು ಹೋಲಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾವ್ಯರೂಪಗಳಿಗೆ (ಪೊಯಟಿಕ್ ಫಾರಂ) ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಬೇಕು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿ. ಅವನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಮಾತಿನ ಲಯದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯಿದೆ. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಟರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟ ಮಾತುಗಳು ಕೂಡಲೇ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ ತಾನಾಗಿ ಹೊಳೆಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಹೊರ ಪೊರೆಯಲ್ಲಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಿಂಚಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಕಾಲದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನಿಗೆ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳಿಗೆ, ನಾಟಕಕಾರರಿಗೆ ಎಟುಕದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾವ್ಯರೂಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ನಾಟಕಕಾರ ಈಗಿನ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಕಾವ್ಯದ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಕಾಲದ ಜನರ ಮಾತಿನ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ: ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಮಾತು ವೈವಿಧ್ಯರಹಿತವಾಗಿದೆ, ಶುಷ್ಕವಾಗಿದೆ. ಅದರ ವೈವಿಧ್ಯರಾಹಿತ್ಯ ಬೇಸರ ತರುವಂಥದ್ದು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಕಾಲದ ಜನರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅರ್ಥವೈಶಾಲ್ಯ, ಲಯ, ಗತಿ, ಅಲಂಕಾರ, ವೈವಿಧ್ಯ– ಯಂತ್ರಯುಗದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಜನರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಕವಿಗೆ ಇದೊಂದು ಬಗೆಹರಿಯದ ಸಮಸ್ಯೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಅನೇಕ ನಾಟಕಕಾರರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕೃಷಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಟಿ. ಎಸ್. ಎಲಿಯಟ್, ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಬಿ. ಯೇಟ್ಸ್, ಕ್ರಿಸ್ಟಫರ್ ಫ್ರೈ, ಕ್ರಿಸ್ಟಫರ್ ಇಷರ್‌ವುಡ್ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಕಾರ ಕವಿಗಳು ಹಲವಾರು ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜನಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಕಾಲದ ನಾಟಕಕಾರರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಸರಳ ರಗಳೆಯಂಥ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಕಾವ್ಯಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಈ ಕಾಲದ ನಾಟಕಕಾರರು ಯಾರೂ ಇನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾವ್ಯ ರೂಪಕ, ಪದ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ನಾಟಕವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮನಸ್ಸು ಕವಿ ಮನಸ್ಸಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎಂದರೆ ವಿವರಗಳ ಮೂಲಕ ತರ್ಕಾತೀತವಾದ, ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವಿರುವ ಸುಸಂಬದ್ಧ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಭಾಷೆ ಪ್ರತಿಮೆಯು ಜಡಜಗತ್ತಿಗೂ 'ಇಮ್ಯಾಜಿನೇಷನ್'ನ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಕಟ್ಟಿದ ಸೇತುವೆ. ಕಾವ್ಯವು ಲಯದ ಮೂಲಕ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉದಾ: ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣ ಮುಂದಿರುವ ದೃಶ್ಯದ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಸುಸಂಬದ್ಧ ಜಗತ್ತಿನ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಉದಾ: ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವನವು ದುಃಖವನ್ನು ಸಹ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಡಿಗರ 'ಮೋಹನ ಮುರಳಿ'ಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಸಾರಾಂಶವು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ? ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ 'ಆ್ಯಂಟನಿ ಅಂಡ್ ಕ್ಲಿಯೊ ಪಾತ್ರ' 'ಅಥೆಲೊ' ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಸಹ್ಯ ಮಾಡುವುದು, ಯಾತನೆಯು ಯಾತನೆಯಾಗಿಯೇ ಸಂವಹನವಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವ ಹಲವು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಕಾವ್ಯ ಒಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಬೆರಳ್–ಗೆ–ಕೊರಳ್'. ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆಯೇ ಭಯಂಕರ ಅನ್ಯಾಯ ನಡೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾಟಕ ನಮ್ಮನ್ನು ಹತಾಶರನ್ನಾಗಿ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಏಕಲವ್ಯನ ಸ್ವಭಾವದಂತಹ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣ. ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ನಾಟಕದ ಕಾವ್ಯ ಕಾವ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿ ವಿವರಗಳಾಚೆ ಒಂದು ಸುಸಂಬದ್ಧ ದರ್ಶನದತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ (ಸಾಹಿತ್ಯ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು ಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ). ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗವಾದ ದರ್ಶನವು ಇನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್)

ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ : ಉದ್ದೇಶ ಲಕ್ಷಣ ಪರೀಕ್ಷೆ– ಇವು ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕ್ರಮವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ, ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಹೇತು ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ. ಕಾವ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವೇಚಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗಿನ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರವರ್ತಕನೆನಿಸಿರುವ ಭಾಮಹನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವನೆನಿಸಿರುವ ಜಗನ್ನಾಥನವರೆಗೆ ಸು. 20 ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಆಲಂಕಾರಿಕನೂ ಹಿಂದಿನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು

ಅನುಸರಿಸಿಯೋ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದೋ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ದೂಷಣತ್ರಯ (ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅಸಂಭವ) ರಹಿತವಾಗಿ ವ್ಯಾವರ್ತಕವೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಕಾವ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳು ಸ್ವರೂಪನಿರೂಪಕ ವಾಕ್ಯಗಳೋ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿಷಯದ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಶಾಬ್ದ ವಿವರಣೆಯೋ (ಉದಾ: ಕವೇಃ ಕರ್ಮ ಕಾವ್ಯಂ) ಆಗುತ್ತವೆಯೋ ಹೊರತು ಖಚಿತವೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವೂ ಆದ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಃ 10–12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಚರ್ಚೆ ಬೆಳೆದಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೂರು ರೀತಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಸ, ಅಲಂಕಾರ, ರೀತಿ, ಧ್ವನಿ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಎಂಬ ಐದು ಬಗೆಯಾಗಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕವಿಶಿಕ್ಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಥವಾ ವಿಮರ್ಶಕನ ಕಾವ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಶಬ್ದಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಅರ್ಥಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಉಭಯಪ್ರಾಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಭಾಮಹ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು 'ಶಬ್ದಾರ್ಥೌಸಹಿತೌಕಾವ್ಯಂ' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನಾದರೂ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಗರ್ಭಿತವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೇ ಆತ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಹಭಾವವೇ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ದಂಡಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಂತಾವದಿಷ್ಟಾರ್ಥವ್ಯವಚ್ಛಿನ್ನಾಪದಾವಲೀ ಎಂದು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥದಿಂದ ಒಳಗೂಡಿರುವ ಪದಗಳ ಸಮೂಹವೇ ಕಾವ್ಯ ಎಂಬ ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಕವಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿರುವ' ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟ ಎಂದರೆ ಆಹ್ಲಾದಕರ, ರುಚಿಸುವ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ತರುಣವಾಚಸ್ಪತಿಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಕವಿವಿವಕ್ಷಿತ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಪದಾವಲಿಯನ್ನೇ ಮುಖ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ, ಶಬ್ದಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ವಾಮನನ 'ರೀತಿರಾತ್ಮಾಕಾವ್ಯಸ್ಯ' ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣ ಗುಣಗಳ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಭಾಮಹನ ಲಕ್ಷಣದಂತೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಆತ್ಮವೆಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೀತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪದರಚನೆಯೆಂದೂ ಆ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಗುಣಾತ್ಮಕವೆಂದು ವಿವರಿಸಿ ಹತ್ತು ವಿಧವಾದ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ ಗುಣಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣೆಗಳ ಸಹಿತ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮದ ವಿಷಯ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದುದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯದ ಶರೀರವಾವುದೆಂಬ ಅಶಂಕೆ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳೇ ಕಾವ್ಯದ ಶರೀರವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಶರೀರವಾದ ಕಾವ್ಯ ಅಲಂಕಾರದ (ಸೌಂದರ್ಯ) ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಈ ದೋಷಗಳ ವರ್ಜನದಿಂದಲೂ ಗುಣಗಳ ಆದಾನದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬ ಅಂಶವೂ ವಾಮನನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ಧ್ವನಿಪ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಆನಂದವರ್ಧನ 'ಕಾವ್ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾಧ್ವನಿಃ' ಎಂದು ಹಿಂದಿನವರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಮರ್ಶಕ ಮೌಲ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನಲ್ಲದೆ ಸಹೃದಯಹೃದಯಾಹ್ಲಾದಿಶಬ್ದಾರ್ಥಮಯತ್ವಮೇವ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಂ– ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವೆರೆಡರ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಶರೀರವಾದ ಕಾವ್ಯ ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಸಹೃದಯ ಹೃದಯಾಹ್ಲಾದಕರವೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಆನಂದವರ್ಧನನ ಆಶಯ. ಈ ಮತ ವ್ಯಂಗದ ಮೂಲಕ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಹೃದಯಹೃದಯಾಹ್ಲಾದಕತ್ವವೆಂಬ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣದ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿಷ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿವಾದಗಳೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ.

ಧ್ವನಿಮತವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸದ ಕುಂತಕ ವ್ಯಾಪಾರ (ಕ್ರಿಯೆ) ಮುಖೇನ ಎಂದರೆ ವಕ್ರತೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಕಾವ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಈ ರೀತಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ: ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಸಹಿತೌ ವಕ್ರಕವಿವ್ಯಾಪಾರಶಾಲಿನಿ। ಬಂಧೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತೌ ಕಾವ್ಯಂ ತದ್ವಿದಾಹ್ಲಾದಕಾರಿಣಿ. ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಳಕ್ಕೂ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ, ಹಿಂದೆ ಭಾಮಹಾದಿಗಳೂ ಹೇಳಿರುವ ಸಹಿತೌ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಮನಯೋಃ ಶೋಭಾಶಾಲಿತಾಂ ಪ್ರತಿಕಾಪ್ಯಸೌ।
ಅನ್ಯೂನಾನತಿರಿಕ್ತತ್ವಮನೋಹಾರಿಣ್ಯವಸ್ಥಿತಿಃ॥

ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವುದೊಂದೂ ಕಡಿಮೆಯೂ ಯಾವುದೂ ಹೆಚ್ಚೂ ಆಗಿರದೆ ಮನೋಹರವಾಗುವಂತಿರುವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಈ ಅನ್ಯೂನಾತಿರಿಕ್ತತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದೆ: ಕೀದೃಶೀ ಅನ್ಯೂನಾತಿರಿಕ್ತತ್ವಮನೋಹಾರಿಣೀ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧಿತ್ವರಮಣೀಯಾ.....ತತ್ರವಾಚಕಸ್ಯ ವಾಚಕಾಂತರೇಣ ವಾಚ್ಯಸ್ಯ ವಾಚ್ಯಾಂತರೇಣ ಸಾಹಿತ್ಯಮಭಿಪ್ರೇತಮ್. ಇದರಿಂದ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದವೂ ವಾಚ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿಯೂ ಸಹೃದಯ ಹೃದಯಾಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವಂತೆಯೂ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ:

'ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಕಾವ್ಯಂ ವಾಚಕೋವಾಚ್ಯಂ ಚೇತಿದ್ವೌ ಸಮ್ಮಿಲಿತೌ ಕಾವ್ಯಂ। ದ್ವಾವೇಕಮಿತಿ ವಿಚಿತ್ರೈವೋಕ್ತಿ। ತೇನಯಕ್ಕೇಷಾಂ ಚಿನ್ಮತಂ ಕವಿಕೌಶಲಕಲ್ಪಿತ ಕಮನೀಯಾ ತಿಶಯಃ ಶಬ್ದ ಏವ ಕೇವಲಂ ಕಾವ್ಯಮಿತಿ ಕೇಷಾಂಚಿದ್ವಾಚ್ಯಮೇವ ರಚನಾವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಚಮತ್ಕಾರಕಾರಿ ಕಾವ್ಯಮಿತಿ ಪಕ್ಷದ್ವಯಮಪಿ ನಿರಸ್ತಂ ಭವತಿ। ತಸ್ಮಾತ್ ದ್ವಯೋರಪಿ ಪ್ರತಿತಿಲಮಿವ ತೈಲಂ ತದ್ವಿದಾಹ್ಲಾದಕಾರಿತ್ವಂ ವರ್ತತೇ। ನ ಪುನರೇಕಸ್ಮಿನ್॥

ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಮಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾದವನ್ನು (ರುದ್ರಟನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ನಮಿಸಾಧುವೂ ಇದೇ ವಾದವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ) ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಇಂಥ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳು ವಕ್ರ ಎಂದರೆ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ, ಕಾವ್ಯಜ್ಞರಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ, ಸುಂದರವಾದ ಬಂಧದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಬಂಧ) ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೇ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕುಂತಕನ ಮತ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥೋಭಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಸಹೃದಯ ಹೃದಯಾಹ್ಲಾದಕತ್ವ, ಲೋಕೋತ್ತರ ಚಮತ್ಕಾರಕಾರಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈಚಿನ ಆಲಂಕಾರಿಕರಾದ ಭೋಜ, ವಿಶ್ವನಾಥ, ವಿದ್ಯಾನಾಥ ಮೊದಲಾದವರು ತತ್ತ್ವಶಃ ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಇವರಲ್ಲನೇಕರು ಧ್ವನಿಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ಶಬ್ದವಿಧಾನಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನೆನಿಸಿರುವ ರಾಜಾನಕ ಮಮ್ಮಟನ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ ಈ ರೀತಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ: ತದದೋಷೌ (ಅದೋಷೌ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಪದೋಷವುಳ್ಳ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾದ ದೋಷವಿರುವಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯತ್ವ ಸಲ್ಲದು). ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಸಗುಣಾವನಲಂಕೃತೀ ಪುನಃ ಕ್ವಾಪಿ. ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಶರೀರಭೂತವಾದ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳು ದೋಷವರ್ಜಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶ ತದಲ್ಪ ಮಪಿ ನೋಪೇಕ್ಷ್ಯಂ ಕಾವ್ಯೇ ದುಷ್ಟಂ ಕಥಂಚನ ಎಂಬ ದಂಡಿಯ ವಚನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಗುಣಗಳು ರಸದ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು, ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಇರುವ ಗುಣ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಗುಣಾ ಎಂಬ ವಿಶೇಷನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ರಸದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಲಂಕೃತೀ ಪುನಃ ಕ್ವಾಪಿ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ಫುಟವಾದ ಅಲಂಕಾರವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅಸ್ಫುಟವಾದ ಅಲಂಕಾರವಿರುವ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯತ್ವ ಬರಬಹುದು. ಮಮ್ಮಟ ಧ್ವನಿಮತಾನುಯಾಯಿಯಾದರೂ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯ ಮಾತನ್ನೆತ್ತದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಹುದು. ರಸ ಸರ್ವದಾ ವ್ಯಂಗ್ಯವೇ ಆಗಿ ಧ್ವನಿಯ ಭೇದವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ರಸಧರ್ಮಗಳಾದ ಗುಣಗಳು ಇರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಿಯಾದ ರಸಧ್ವನಿಯ ಸದ್ಭಾವ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಧ್ವನಿಗಳು ರಸಧ್ವನಿಯಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನ ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲಂಕಾರ ಮಾತ್ರ ವಾಚ್ಯವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ವ್ಯಂಗ್ಯವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಕರ್ಷವುಂಟಾಗುವುದಾದರೂ ವಾಚ್ಯವಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಮಮ್ಮಟನ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ ಈಚಿನ ಅನೇಕರಿಗೆ ಉಪಾದೇಯವಾದರೂ ವಿಶ್ವನಾಥ ಮತ್ತು ಜಗನ್ನಾಥ–ಇವರಿಬ್ಬರ ಮಾರ್ಗ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ.

ವಿಶ್ವನಾಥ ಮಮ್ಮಟನ ಲಕ್ಷಣದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ವಾಕ್ಯಂ ರಸಾತ್ಮಕಂ ಕಾವ್ಯಂ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹುಳು ಹೊಡೆದಿರುವ ರತ್ನದ ದೋಷ ಅದರ ರತ್ನತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ದೋಷ ಕಾವ್ಯದ ಉತ್ಕರ್ಷಾಪಕರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಕಾವ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕುಂದನ್ನು ತರಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ– ಇದು

ವಿಶ್ವನಾಥನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವನು ಸಹ ಧ್ವನಿಮತವನ್ನೊಪ್ಪಿದರೂ ರಸ ಧ್ವನಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾವ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಂ ರಸಾತ್ಮಕಂ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ರಸ ಆತ್ಮವಿದ್ದಂತೆ, ಗುಣಗಳು ಶೌರ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ, ದೋಷಗಳು ಕುಂಟುಕುರುಡುಗಳಿದ್ದಂತೆ, ರೀತಿಗಳು ಅವಯವಗಳ ಜೋಡಣೆಯಂತೆ, ಅಲಂಕಾರಿಗಳು ಬಳೆ, ಓಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ -ಎಂಬುದೇ ವಿಶ್ವನಾಥನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವನ ಲಕ್ಷಣದ ಪ್ರಕಾರ ಕೇವಲ ಶಬ್ದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗೆ ಕಾವ್ಯತ್ವ ಸಲ್ಲದು. ಜಗನ್ನಾಥನ ರಮಣೀ ಯಾರ್ಥಪ್ರತಿಪದಕಃ ಶಬ್ದಃ ಕಾವ್ಯಂ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣ ದಂಡಿಯ ಲಕ್ಷಣದಂತೆ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಮುಖಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ರಮಣೀಯಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕಃ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಅರ್ಥದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಮ್ಮಟನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶಬ್ದವೆಂಬ ಮುಖಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ವಿಶೇಷಣವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯಶರೀರತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾಗದು. ಸಮ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೂ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲಂಕಾರವೆಂಬುದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥವೂ ಶರೀರವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದವರ ಮತಾನುಸಾರ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರತ್ವ ಸಿದ್ಧಿಸದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಜಗನ್ನಾಥನ ಲಕ್ಷಣ ಒಳಗಾಗಿದೆ.

ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರ್ಯವಾದ ಶರೀರವೊಂದು ಬೇಕೆಂದೂ ಅದು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬುದೂ ಮಮ್ಮಟಾದಿಗಳ ವಾದ. ಜಗನ್ನಾಥನ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಸಹೃದಯಹೃದಯಾಹ್ಲಾದಕಾರಿತ್ವ ವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯ ಸರ್ವಥಾ ರಮಣೀಯಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವೆಂದೂ ವಾಚ್ಯ ರಮಣೀಯವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅಸ್ಫುಟ ವ್ಯಂಗ್ಯವೂ ಕಾವ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಲ್ಲವೆಂದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಉಳಿದ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾವ್ಯಹೇತು : ಕಾವ್ಯದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಕಾರಣ. ಇದು ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತುರಚನಾ ಕ್ರಮವಾದ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಭೆ. ಪ್ರತಿಭೆಯ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸಗಳೂ ಕಾವ್ಯಹೇತುಗಳೆಂದು ಸಾಮನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಮತ.

ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ, ನಿರ್ಮಲಶ್ರುತಿ ಎಂದರೆ ವೇದ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಉಂಟಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಮಂದಾಭಿಯೋಗ (ಸತತ ಅಭ್ಯಾಸ) - ಇವು ಮೂರೂ ಕಾವ್ಯಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ದಂಡಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಿಂದ ಕಾವ್ಯದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯಜ್ಞರ ಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಇತರ ಕಾವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಬೇಕು-ಎಂದು ದಂಡಿಯ ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾಮಹ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಇವರಾದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ರುದ್ರಟನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೇ. ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದ ಕರ್ತೃ ಮಮ್ಮಟ ಶಕ್ತಿ, ನಿಪುಣತೆ (ಲೋಕ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಾವ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಶೇಷ ಪರಿಚಯ-ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ) ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸ-ಇವು ಮೂರು ಸೇರಿ ಕಾವ್ಯಹೇತು ಎನಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಬೃಹದ್‌ಗ್ರಂಥಗಳ ಲೇಖಕನಾದ ಹೇಮಚಂದ್ರಸೂರಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಾರಣ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಸ್ಕಾರಕಾರಕಗಳು-ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಕನ್ನಡ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನಗಳೂ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಭ್ಯಾಸ, ವಿದ್ವತ್‌ಸೇವೆ, ಕಾವ್ಯಪರಿಚಯಗಳು ಕವಿತೆಗೆ ಕಾರಣಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದ ಇತರ ಆಲಂಕಾರಿಕರಾದ ವಾಮನ, ವಾಗ್ಭಟ, ರಾಜಶೇಖರ, ಜಗನ್ನಾಥ ಪಂಡಿತ-ಇವರು ಪ್ರತಿಭೆಯೊಂದೇ ಕಾವ್ಯಹೇತುವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕವಿಸಹಜವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಾವ್ಯಹೇತುವೆನಿಸಿದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಲದು. ಲೋಕಾನುಭವ, ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ (ಬಗೆಬಗೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಕಲೆಗಳು, ವಿದ್ಯೆಗಳು ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯ) ಇವೂ ಬೇಕು. ವ್ಯಾಕರಣ, ಕೋಶ, ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಕಲೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಇದರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ ನಿಶಿತವಾಗಬೇಕು.

ಕವಿ ಎನ್ನುವ ಮಾತಿಗೆ ಪಂಡಿತ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಕಾವ್ಯ ಕಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕವಿಗೂ ತನ್ನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಇರಬೇಕಾದುದು ಸಹಜವೇ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅಭ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲೇ ಉತ್ತಮ ಕಲೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸಹಾಯ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕಾವ್ಯೋನ್ಮಾದ : ದೇವತೆ ಮೈದುಂಬಿ ಬಂದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಅತೀತವಾದ ಕಣಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂಜಾರಿ ನುಡಿಯುವಂತೆ ಕಾವ್ಯಾಭಿಮಾನ ದೇವತೆ ಮೈದುಂಬಿ ಬಂದಾಗ ಕವಿ ತನಗಸದಳವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಪದವಿದು (ಫ್ಯೂರರ್ ಪೊಯಟಿಕ್). ಮಹಾಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಕವಿಗೆ ಬರುವ ಪರವಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯೋನ್ಮಾದವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಮಹೋನ್ನತ ಕವಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥಪುಷ್ಟಿ, ಭಾವತೀವ್ರತೆ, ಶಬ್ದಲಾವಣ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬಂದಾಗಲಂತೂ ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆ ಪ್ರಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯಹೇತುವೆನಿಸಿದ ಪ್ರತಿಭೆ ದೈವದತ್ತವಾದುದು ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲೂ ಇದೇ ಅರ್ಥ ಅಡಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕಾವ್ಯ ನಿಜವಾಗಿ ಕವಿಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನುಡಿಸಿದ ಶಕ್ತಿ ದೈವಿಕವಾದುದು. ನುಡಿದ ಕವಿ ಅದರ ವಾಹಕ ಮಾತ್ರ. 'ಇಲಿಯಡ್ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಉಸುರಿದವ ನಾನು, ಫೀಬಸ್ ಅಪೊಲೊ ಹೋಮರ್ ಅದನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡ' ಎಂಬೊಂದು ನಾಟುನುಡಿ ಬಹುಕಾಲ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. 'ವೀರನಾರಾಯಣನೆ ಕವಿ, ಲಿಪಿಕಾರ ಕುವರವ್ಯಾಸ' -ಎಂಬ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಉಕ್ತಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಾತೀತವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದಷ್ಟು ಸತ್ತ್ವವಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳು ಸಾಕ್ಷ್ಯ: ಅಂಥ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಮಹಾಸಾಹಿತಿಯ ಶುದ್ಧ ನಮ್ರತೆಯ ಕುರುಹು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಅತ್ಯಂತ ಘನತೆಯುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ದೇವರಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಹೊರತು ಕೇಡಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣದ ಇಡೀ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಲೀ ಪುರುಷ ಸಾಹಸವಾಗಲೀ ಏನೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿ ನಟಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಪಾಯ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಾಶಿ : ಮೋಕ್ಷದಾಯಕಗಳೆಂದು ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಏಳು ಭಾರತೀಯ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ವಾರಾಣಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1550 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 36,82,194 (2011). ತೀರ್ಥಸ್ಥಲೀ, ಕಾಶಿಕಾ, ಅವಿಮುಕ್ತಕ್ಷೇತ್ರ, ಆನಂದವನ, ಅಪುನರ್ಬವಭೂಮಿ, ರುದ್ರಾವಾಸ, ಮಹಾಸ್ಮಶಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ವಾರಾಣಸಿ (ಬನಾರಸ್) ಎಂಬುದು ಈಗಿನ ಅಧಿಕೃತ ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣ, ಸರ್ವಮಂಗಳ, ಬಿಂದುಮಾಧವ, ಕಾಲಭೈರವ ಮುಂತಾದ 1,500 ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ವ್ಯಾಸ, ಮಣಿಕರ್ಣಿಕ, ಹನುಮಾನ್, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸ್ನಾನಘಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿದೆ. ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅಸುನೀಗಿದವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ.

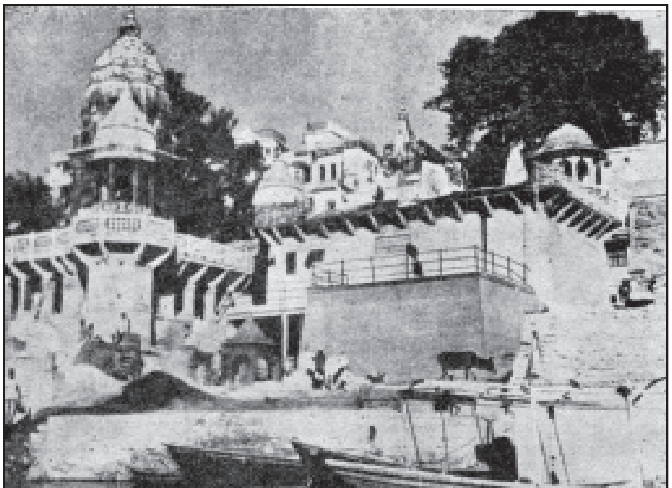

ಶ್ಮಶಾನ, ಕಾಶಿ

ದಶಾಶ್ವಮೇಧವೆಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಹತ್ತು ಕುದುರೆಗಳ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಶಿವ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಮೆರೆದನೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ.

ಪ್ರಮಥ ಗಣ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕುಂಭ ನಿಕುಂಭನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸುವಂತೆ ತಿಳಿಸಲು, ಆತ ಕಾಶೀರಾಜನಾದ ದಿವೋದಾಸನ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮೆ ಕ್ರಮೇಣ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿತು.

ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಐದು ಕ್ರೋಶ ಎಂದರೆ ಹದಿನೈದು ಹರಿದಾರಿ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಜಲವಾಗಲೀ ಭೂಮಿಯಾಗಲೀ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದಿರುವಾಗ ತನ್ನ ವಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ್ವರ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಲಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ನಾಶವಿಲ್ಲ. ಪಾಪದಿಂದ ವರ್ಜಿತವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಈಶ್ವರ ಇಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸುವುದರಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅವಿಮುಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವರಣಾ ಅಸಿ ಎಂಬ ಎರಡು ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಾರಣಾಸಿ. ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅಸಿ ಎಂಬುದು ಇಡಾನಾಡಿ. ವರಣ ಎಂಬುದು ಪಿಂಗಲಾನಾಡಿ. ಈ ಎರಡು ನಾಡಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದು ಅವಿಮುಕ್ತ. ಅದೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿ. ಈ ಮೂರು ಸೇರುವುದೇ ವಾರಣಾಸಿ ಎಂದು ಜಾಬಾಲಿ ಮಹರ್ಷಿ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಅರುಣಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟವರಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಈ ನಗರ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಧು ಕೈಟಭ ದೇಹದಿಂದ ಭೂಮಿ ದೋಷಗ್ರಸ್ತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈಶ್ವರನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾತ್ರ ಆ ದೋಷವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದು.

ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಕಾಶಿ ರಾಜಮನೆತನದವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಶಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂತು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಶಿ ರಾಜರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಕೃಷ್ಣ ಒಮ್ಮೆ ಕಾಶಿರಾಜನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ನಗರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನೆಂದು ಕಥೆ.

ಪಾಂಡವರನ್ನು ಸುಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೌರವಾದಿಗಳು ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದುದು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿಯೇ.

ಸುಲೋಚನೆಯ ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯ ರಾಜನಾದ ಆಕಂಪನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ವಯಂವರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದನೆಂದು ಕಥೆ.

ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನಿಗೆ ಗರ್ಭ, ಜನ್ಮ, ತಪಸ್ಸು, ಕೇವಲಜ್ಞಾನಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಕಲ್ಯಾಣಗಳು ಉಂಟಾದ ಸ್ಥಳವಾದುದರಿಂದ ಜೈನರಿಗೂ ಕಾಶಿ ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.;ಎಂ.ಸಿ.ಪಿ.)

ಕಾಶೀನಾಥ್, ಕೆ. : (1944–.) ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಸುಂದರವಾದ ದೇವಾಧಿದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಗಾರೆ, ಸಿಮೆಂಟಿನ ಈ ಚೆಲುವಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಕೆ.ಕಾಶೀನಾಥ್. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿವಮೊಗ್ಗದವರು. 1944 ಜನವರಿ 2ರಂದು ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಇವರ ತಂದೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು. ತಾಯಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮ. ಕಲೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದು, ತಾಯಿಯ ತಂದೆ ಪರಸಪ್ಪ–ಪರಶುರಾಮಪ್ಪ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರವೀಣರು. ತಾತನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲೆ, ಲೋಹ, ಕಾಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದರು. ಮುತ್ತಜ್ಜ ಕೆ. ತಿಪ್ಪಾಜಪ್ಪ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರವೀಣರು. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಾರಿತೋಷಕ, ಪುರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದವರು. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳು ಕಾಶೀನಾಥರ ಕುಟುಂಬದ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿವೆ (ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ತಿಪ್ಪಾಜಪ್ಪನವರ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ). ಮುತ್ತಜ್ಜನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯತೆ ಹಾಗೂ ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಪದ್ಧತಿ ತರಬೇತಿ ಕಾಶೀನಾಥರ ಕಲಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪರಿಪಕ್ವಗೊಳಿಸಿದವು.

ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪದ ಆರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಗಣೇಶ ಬಿಂಬ ಇವರ ಮೊದಲ ಕಲಾಕೃತಿ (1960). ಮರುವರ್ಷ ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯ ಕೋಟೆ ಆಂಜನೇಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖಮಂಟಪ ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೈಜ ಅಳತೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತೈಲಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. 1963ರಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ರಾಮಣ್ಣ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿಯೇ ಆರಡಿ ಎತ್ತರದ ಗಣಪತಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಗಣೇಶನ ಹಬ್ಬದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿ ಅನಂತರ ವಿಸರ್ಜಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅದರ ಗಾತ್ರ, ಕಸಬುಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಾಶೀನಾಥರಿಗೆ ಹೆಸರು ಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಂದವು. ಬೃಹತ್ ಮೂರ್ತಿ ರಚನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಬಂದಿತು.

ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಶಿಲ್ಪ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೇ ಬರಬೇಕೇ ಇಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಸಮರ್ಥರಿಲ್ಲವೇ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಾಶೀನಾಥರ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ತಾವೇ ಯಾಕೆ ಸವಾಲಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಬಂತು; ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋಗಿ ಅವರ ಪದ್ಧತಿ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸು. 1966ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮದರಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಬಂಧು ವೀರಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮಣ್ಣು, ಗಾರೆ, ಸಿಮೆಂಟು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆ ಮಾಡುವ ಕೌಶಲ್ಯ, ಪದ್ಧತಿ, ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಬಂದರು. ಮಣ್ಣು ಗಾರೆಗಳಿಗಿಂತ ಸಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚಿಸಬಾರದೇಕೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಕಾಶೀನಾಥರು ಮದರಾಸಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲೇ 1965ರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಮಾರನಹಳ್ಳಿಯ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಮೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರಾದರೂ ಮದರಾಸಿನಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲೆ 1967ರಲ್ಲಿ ಶಿಕಾರಿಪುರದ ದತ್ತಮಂದಿರಕ್ಕೆ ನಾಗರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಡಿಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಗೋಪುರ ನಿರ್ಮಾಣ ಅವರ ಮೊದಲ ಬೃಹತ್ ರಚನೆ. 1975ರಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ, ಉಡುಪಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲೂ ದೇವಾಲಯ ರಥ ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಶೀನಾಥರ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಮೂರ್ತಿಯ ಎತ್ತರ, ಭಾರದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭದ್ರವಾದ ತಳಪಾಯ ರಚನೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಂಬಿಗಳ ಹಂದರ ನಿರ್ಮಾಣ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಗಾರೆಗಳ ಹೊದಿಕೆ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ಅಂಗರಚನೆ, ಜೀವಂತ ಕಳೆ ಹಿತಮಿತವಾದ ಆಭರಣಗಳ ಶೃಂಗಾರ. ನೈಜತೆ ತುಂಬುವ ವರ್ಣಲೇಪ. ಕಾಶಿನಾಥರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ 65 ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರದ ಕೈಲಾಸ ಶಂಕರ, ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ 100 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಗೋಪುರವಿರುವ ರಥರೂಪದ ದೇವಾಲಯ ಅದರಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಶಿಲ್ಪಸಂಗ್ರಹ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ನೆಲಮಂಗಲದ ವಿಶ್ವಶಾಂತಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಶ್ವರೂಪ, ಗೀತೋಪದೇಶ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಮನೋಜ್ಞ ಬೃಹತ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕವಲ್ಲದೆ, ಹಿಮಾಚಲದ ಸಿದ್ಧಬಾರಿಯಲ್ಲಿ 30 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಆಂಜನೇಯ, ಅಹಮದಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ 60 ಅಡಿಗಳ ಪ್ರಸನ್ನಾಂಜನೇಯ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಚಿನ್ಮಯಾನಂದ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಶ್ರೀರಾಮ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪುಟ್ಟಪರ್ತಿಯ ಸಾಯಿಬಾಬಾ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಗೋಪುರಗಳು, ಹೃಷಿಕೇಶದ ಕೈಲಾಸ ಆಶ್ರಮ, ದ್ವಾರಕಾ ಬಳಿಯ ನಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಇವರ ರಚನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಅಂತೆಯೇ 1997ರಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ 65 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತ ಶಿವ ಹಾಗೂ ಬಿಡದಿ ಬಳಿಯ ಈಗಲ್‌ಟನ್ ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಸಪ್ತಾಶ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ ರಥವೇರಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ಶಿಲ್ಪ ರಚಿಸಿದರು. ಸೂರ್ಯನ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲವೇ 60 ಅಡಿ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದೆಂದರೆ ಇಡೀ ಮೂರ್ತಿ, ರಥ ನಾಗಾಲೋಟದಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಯೋಜನೆಯ ಬೃಹದಾಕಾರ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಮೀರಿದ್ದು. ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಳಶವಿಟ್ಟಂತೆ 2002ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಮುರ್ಡೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ 123 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಧ್ಯಾನಸ್ಥ ಶಿವ ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟುವಂತಿದೆ.

ಸಿಮೆಂಟ್ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯವಾದರೂ ಕಾಶಿನಾಥ್ ಲೋಹ, ಶಿಲೆ, ಕಾಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಣಿತರು. ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪ, ಗುರು ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿ ಗದ್ದುಗೆಯ ಮರದ ರಥ, ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೂರ್ತಿ, ಅಮೆರಿಕೆಯ ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಚಿನ್ಮಯಾನಂದ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ 9 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಾಷ್ಠ ಮಂಟಪ, ಇವು ಕೆಲವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ಬೃಹದ್ ಗಾತ್ರದ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರೆಂದೇ ಜನರು ಇವರನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಶೀನಾಥ್ ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನಿತರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವರಾದರೂ ಬೃಹದ್ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮನಾದ ಕೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿ, ನಾಗಭೂಷಣ ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಗಳು ಶ್ರೀದೇವಿ ಸಹ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇವೆ ಅಮೂಲ್ಯ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೀಡಿದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸನ್ಮಾನಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ. 2000ನೇ ಸಾಲಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲದೆ, 2004ನೆಯ ಸಾಲಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಕಣಾಚಾರಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೂ ಇವರು ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. *

ಕಾಶೀನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿ : 1825–1950. ಸ್ವಯಂ ಉಭಯಭಾಷಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು ಸು. 70ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕನ್ನಡ–ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿದ್ದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ ಕನ್ನಡಿಗರು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಗದಗ ತಾಲ್ಲೂಕು ನಾರಾಯಣಪುರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು; ನಾಗವ್ವ ಮತ್ತು ಸಿದ್ದಯ್ಯ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರು. ಇವರು ಮೊದಲು ಅಬ್ಬಿಗೇರಿ ಸೊಲ್ಲಾಪುರಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ತರುವಾಯ ವಾರಾಣಸಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯತೀರ್ಥ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ವಾಗ್ಮಿಗಳೂ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಲೇಖಕರೂ ಆದ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮೈಸೂರು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭಾ ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ (1923) ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಕಾಶೀನಾಥ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಂದಿಕೇಶ್ವರಕಾರಿಕಾ, ಶ್ರೀಕರಭಾಷ್ಯ (ಚತುಸ್ಸೂತ್ರೀ), ವೈದಿಕವಾಙ್ಮಯ ರಹಸ್ಯ, ಶೈವೋಪನಿಷತ್ಸಂಗ್ರಹ, ಶಿವಾದ್ವೈತ ಮಂಜರೀ–ಮುಂತಾದ ಸು. 70 ಗ್ರಂಥಗಳು

ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಇವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್.)

ಕಾಶ್ಮೀರ : ನೋಡಿ – ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ

ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವದರ್ಶನ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಶಾರದಾಪೀಠವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿತ್ತು: ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಕನಿಷ್ಕ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಹೊಂದಿದ ನಾಗಾರ್ಜುನ ಮೊದಲಾದ ಬೌದ್ಧಪಂಡಿತರಿಂದ ಬೌದ್ಧಮತ ತತ್ತ್ವಗಳು ಅಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಪಾಣಿನೀಯ ವ್ಯಾಕರಣವೂ ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಸಾಂಖ್ಯರ ತತ್ತ್ವಗಳು ಶಾಕ್ತಾದ್ವೈತ ವಾದಗಳೂ ಹರಡಿದ್ದುವು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದಾಗಿನಿಂದ ಕೇವಲಾದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶೈವಧರ್ಮ ಅದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವವನ್ನಾಧರಿಸಿದ್ದು ಇದು ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಾದವಲ್ಲ; ಬರೀ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದುದಲ್ಲ ; ಇದಕ್ಕೆ 64 ಶೈವಾಗಮಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಧರ್ಮ ಅನೇಕ ಸಾಧಕರ ಸಾಧನೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮನ್ವಯ ಪಂಥ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಜಾತಿಭೇದಗಳ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಬೇಕಾದರೂ ಈ ಧರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವನ್ನವಲಂಬಿಸಬಹುದು. ವಿಶ್ವಭ್ರಾತೃತ್ವವೇ ಇದರ ಗುರಿ.

ಈ ಶೈವಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಪತಿ, ಪಶು, ಪಾಶ ಎಂಬ ಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೊಳ ಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಭೇದ, ಭೇದಾಭೇದ, ಅಭೇದ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ತ್ರಿಕಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಿವ–ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡು ವಿಶ್ವ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಉನ್ಮೇಷದಿಂದ ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ವೈಭವವೆಲ್ಲ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಕಂದಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾದರ್ಶನವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರುಂಟು. ಜೀವಾತ್ಮ ತತ್ತ್ವತಃ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಶಿವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನ ಇವನಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಆ ಶಿವನೇ ತಾನೆಂದು ಮಲಾವೃತನಾದ ಜೀವ ತನ್ನ ಸಹಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದೇ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದ್ದೇಶ.

ವಸುಗುಪ್ತನೆಂಬ ಸಿದ್ಧಪುರುಷ (825) ಮಹದೇವಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಗೋಚರವಾದ ಶಿವಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಶೈವಾಗಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸೂತ್ರದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರತತ್ತ್ವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಭೇದವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶಾಂಭವ, ಶಾಕ್ತ, ಆಣವ ಎಂಬ ಮೂರು ಸಾಧನ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೀತ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಶಿಷ್ಯ ಭಟ್ಟಕಲ್ಲಟ ಯುಕ್ತಿವಾದದಿಂದ ಶಿವಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಇತರ ಮತಗಳ ಅನುವಾದದೊಂದಿಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಸ್ಪಂದಕಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಸೋಮಾನಂದ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾರಣವಾದವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಭರ್ತೃಹರಿಯ ವಾಕ್ಯಪದೀಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಶ್ಯಂತಿ ಮಾಧ್ಯಮಾ ವೈಖರಿ ಎಂಬ ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಮೂರು ಭೇದಗಳಿಗಿಂತ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿರುವ ಪರಾ ಎಂಬ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಸೋಮನಂದನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಉತ್ಪಲಚಾರ್ಯ ಈಶ್ವರಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಕಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಶಿವಾದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಬೌದ್ಧರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಈತನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಅಭಿನಗುಪ್ತ (960) ಸರ್ವಂಕಷ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳಾತ ; ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಪಡೆದವ. ಈತ ಶೈವಾಗಮಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಂತ್ರಾಲೋಕವೆಂಬ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಕವಾದ ಅನುಭವ, ದೈವವಾದ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈತ ಆನಂದವರ್ಧನನ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಲೋಚನ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅಭಿನವಭಾರತಿ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದು ನಾಟ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸದ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಉತ್ಪಲಾಚಾರ್ಯರ ಈಶ್ವರಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಕಾರಿಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಟೀಕೆಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಕ್ಷೇಮರಾಜ ಪ್ರತ್ಯಾಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯ ಶಿವಸೂತ್ರವಿಮರ್ಶಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಮಹೇಶ್ವರ–ವಿಶ್ವಚಿತ್ತ : ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಅರಿಯಲು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯದು ವಿಶ್ವಚಿತ್ತ; ಎರಡನೆಯದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸು ವಿಶ್ವಚಿತ್ತದಿಂದ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಅದು ಹೊರಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ; ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದಿನ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಅದು ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನಾವು ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದೂ ಹಿಂದಿನ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೆನೆಯುವುದೂ ಮುಂದೆ ಬರುವುವುಗಳನ್ನು ಊಹಿಸುವುದೂ ಈ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರೇರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಗಳೂ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕನ್ನಡಿಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥದಂತೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡಿಯ ದುಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ನಾವು ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು: ಕನ್ನಡಿ ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದರೆ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನ ಬೆಳಕು ಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಬೆಳಕಿನ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲುದು, ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಬಲ್ಲುದು, ಆ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ಇರಬಲ್ಲುದು. ಆದುದರಿಂದ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯ ಈ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಣವುಂಟು. ಅದು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಣ ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಂದ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಹೀಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ನೆನೆದು ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನದು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಗುಣವನ್ನು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪ. ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಾಗಿಯೂ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂ ಚೈತನ್ಯಾಶ್ರಯವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ ಚೈತನ್ಯರೂಪವೂ ಚೈತನ್ಯಾಶ್ರಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಾಂತ, ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಮತ್ತು ನಿರ್ಗುಣ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ವಿಮರ್ಶೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ, ಚೈತನ್ಯಾಶ್ರಯವಾದರೆ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದರೆ ಶಾಂತಿಗೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚೈತನ್ಯಾಶ್ರಯನಲ್ಲ. ಶಿವಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಾದರೋ ಪರತತ್ತ್ವ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ, ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯಾಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೂ ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವದವರಿಗೂ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವಿಶ್ವಚಿತ್ತ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಈ ವಿಶ್ವಚಿತ್ತ ಸ್ವಯಂಚೈತನ್ಯರೂಪಿಯಾಗಿ ಪರತತ್ತ್ವದ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಭಾವನಾ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಮಹೇಶ್ವರ ಎನ್ನುವುದು.

ಪ್ರತ್ಯಾಭಿಜ್ಞಾ : ಪರಶಿವ ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಅನಂತ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಸಾರವೇ ಈ ವಿಶ್ವ. ಪರಶಿವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳಿಗಿರುವಂತೆಯೇ ಸ್ಮೃತಿಶಕ್ತಿ ಆಪೋಹನ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಆ ಆಪೋಹನ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಲಾಸವೇ ಈ ಸ್ಥೂಲ ಪ್ರಪಂಚ ಮತ್ತು ಜೀವ ಭಾವ. ಸರ್ವಶಕ್ತನಾಶದ ಪರಶಿವ ಸ್ಥೂಲ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ಜೀವಭಾವವನ್ನೂ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಸಂಕೋಚದ (ಮಾಯಾ ವಿಮೋಚನೀಶಕ್ತಿ) ಮೂಲಕ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮರಳಿ ತನ್ನ ದೃಕ್ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳ ಆವಿಷ್ಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಹಜಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಲೀಲೆ, ಮಾಯೆ, ಆಭಾಸ ಎನ್ನುವ ಪದಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಪೋಹನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದುಂಟಾಗಿರುವ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಸ್ಫುರಣದಿಂದಲೇ ಗುರುತಿಸಿ ತನ್ನ ಸಹಜಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾ ಎನ್ನಿಸುವುದು.

ನಚೇದಂತಃ ಕೃತಾನಂತೋ ವಿಶ್ವರೂಪೋ ಮಹೇಶ್ವರಃ
ಸ್ವಾದೇಕಃ ಚಿದ್ವಪುಃ ಜ್ಞಾನಸ್ಮೃತ್ಯಪೋಹನ ಶಕ್ತಿಮಾನ್
ಕಿಂತು ಮೋಹವಶಾದಸ್ಮಿನ್ ದೃಷ್ಟೇಪ್ಯನುಪಲಕ್ಷಿತೆ
ಶಕ್ತ್ಯಾವಿಷ್ಕರಣೇಯಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೋಪದಿಶ್ಯತೆ

(ಈಶ್ವರ ಪ್ರತ್ಯಾಭಿಜ್ಞಾ)

ಪರತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆ: ಪರಶಿವನನ್ನು ಪರಾಸಂವಿತ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಶಿವನೇ ಮುಖ್ಯತತ್ತ್ವ. ಆತ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ.. ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣ. ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸುವವ. ಚಿದಾನಂದಘನ ತನ್ನ ಪ್ರಶಾಂತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೋತ್ತೀರ್ಣ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಾತೀತನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸರ್ವವಿಧಕಾರಣನಾಗಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಮಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ಪ್ರಕಾಶ ವಿಮರ್ಶಮಯ. ಪ್ರಕಾಶವೆಂದರೆ ಭೇದವನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿ ಪದಾರ್ಥರೂಪವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಪ್ರಸಾರ. ವಿಮರ್ಶವೆಂದರೆ ಭೇದಾಭೇದಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಫುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವರೂಪ ಪರಾಮರ್ಶ. ನಿತ್ಯನಾದ ಪರಶಿವ ಸತ್, ಚಿತ್, ಆನಂದ, ಇಚ್ಛಾ, ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ ಚಿತ್ ಆನಂದ ಇವುಗಳು ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು; ಇಚ್ಛಾ ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಳಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆ ಪರಶಿವನು ಸರ್ವಾಧಾರನಾಗಿಯೂ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾಗಿಯೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿಯೂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪರಶಿವ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ತಿರೋಧಾನ, ಅನುಗ್ರಹ ಎಂಬ ಪಂಚಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ತಿರೋಧಾನವೆಂದರೆ ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆಯಿಸುವುದು. ಅನುಗ್ರಹವೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ಶಿವ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಶಿವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳಿರುವಂತೆ ಸ್ಮೃತಿ ಅಪೋಹನ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಅಪೋಹನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗ್ರಾಹಕಗಳಾಗಿ ಆತ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದದ್ದು ವಿಶ್ವ. ಗ್ರಾಹಕ ಜೀವಾತ್ಮ. ಪರಶಿವ ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚದಿಂದ (ಮಾಯಾವಿಮೋಹಿನೀಶಕ್ತಿ) ಜೀವಭಾವವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಕೋಚನಗೋಳಿಸುವುವು ಪಂಚ ಕುಂಚುಕಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರು ಮೂಲಗಳು. ಮರಳಿ ದೃಕ್ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳ ಆವಿಷ್ಕರಣದಿಂದ ಸಂಕೋಚನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಸಹಜಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ಆ ಶಿವನೇ ನಾನು ಎಂಬ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯಮಾಡುವ ದರ್ಶನ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾ ದರ್ಶನ.

ವಿಶ್ವೋತ್ತೀರ್ಣನಾದ ಪರಶಿವ ತನ್ನ ಲೀಲೆಯಿಂದ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಾಗ 36 ತತ್ತ್ವಗಳ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವನು. ಅಂದರೆ ಈ ವಿಶ್ವ 36 ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಎಲ್ಲ ಭೇದಗಳೂ ಸತ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ತತ್ತ್ವಗಳು ಶುದ್ಧಾಧ್ವಗಳೆಂದೂ ಅಶುದ್ಧಾಧ್ವಗಳೆಂದೂ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಶಿವ, ಶಕ್ತಿ, ಸದಾಶಿವ, ಈಶ್ವರ, ಶುದ್ಧ ವಿದ್ಯಾ–ಇವು ಶುದ್ಧಾಧ್ವಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವತತ್ತ್ವ ಶುದ್ಧ ಚಿದ್ರೂಪವಾದದ್ದು. ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸ್ಫುರಣ. ಇನ್ನುಳಿದ ಸದಾಶಿವ, ಈಶ್ವರ, ಶುದ್ಧವಿದ್ಯಾತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗ್ರಾಹಕಗಳ (ಅಹಂ ಇದಂ) ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಅಶುದ್ಧಾಧ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ತತ್ತ್ವ ಮಾಯಾ. ಇದು ಕೆಳಗಿನ 20 ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬರ್ಥವಲ್ಲ. ಮಾಯೆ ಎಂಬುದು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಶಕ್ತಿ. ಇದು ಭೇದಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಮೊದಲು ಸ್ವರೂಪಾಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಚಿತ್ ಆನಂದ ಇಚ್ಛಾ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ನಿಯತಿ, ಕಾಲ, ರಾಗ, ವಿದ್ಯಾ, ಕಲಾರೂಪದಿಂದ ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕ 25 ತತ್ತ್ವಗಳು ಸಾಂಖ್ಯರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವವುಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪುರುಷ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಯೆ ಮತ್ತು ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವನಿಗೆ ಸತ್ತ್ವ ರಜಸ್ಸು ತಪಸ್ಸುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಂತಃಕರಣಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಮಹತ್ತು ಮತ್ತು ಅಂತಃಕರಣಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಮಹತ್ತು ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರ. ಅಧ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಮಹತ್ತು. ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತತ್ತ್ವಗಳೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸು, ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಚಭೂತಗಳು. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಪಂಚಭೂತಗಳು. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಆಕರವಾಗಿರುವುದು ಮನಸ್ಸು. ಮಾಯೆ ಜೀವನಜ್ಞಾನ ಸಂಕೋಚಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಣವಾಗಿಯೂ ದೇಹ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಂಪರಾಕಾರಣವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ತತ್ತ್ವವಿಮರ್ಶನೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನೂ ಆಂತರಂಗಿಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಸಪ್ತಪ್ರಮಾತೃಗಳು: ಈ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲ ಶಿವಾಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಗ್ರಾಹ್ಯವರ್ಗವಾದ ವಿಶ್ವವನ್ನು 36 ತತ್ತ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೆ ಗ್ರಾಹಕವಾದ ಜೀವನನ್ನು ಸಪ್ತಪ್ರಮಾತೃಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಶಿವ ತನ್ನ ಅಖ್ಯಾತಿಯಿಂದ ಬದ್ಧಜೀವದಶೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಶಿವ, ಮಂತ್ರ–ಮಹೇಶ್ವರ, ಮಂತ್ರೇಶ್ವರ ಮಂತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನಾಕಲ, ಪ್ರಳಯಾಕಲ, ಸಕಲ ಎಂಬ ಏಳು ಅಂತಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಅವರೋಹಣಕ್ರಮ. ಬದ್ಧಜೀವ ಶಿವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಈ ಅವತರಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಮಾತೃ ಶಿವತತ್ತ್ವ. ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಲಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದಾದ ಮಂತ್ರ–ಮಹೇಶ್ವರ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಗ್ರಾಹಕಗಳು ಅಸ್ಫುಟವಾಗಿರುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಿಸುವ ಆಣವಮಲ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮಾತೃ ಮಂತ್ರೇಶ್ವರ. ಇಲ್ಲಿ ನಾನು, ಇದು (ಅಹಂ, ಇದಂ)–ಎಂಬ ಭೇದಭಾವ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಮಾತೃ ಮಂತ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಎರಡಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಗ್ರಾಹ್ಯಗ್ರಾಹಕ ಭಾವ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಐದನೆಯ ಪ್ರಮಾತೃ ವಿಜ್ಞಾನಾಕಲ. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮರು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನರೆಂದೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಶಕ್ತಿ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೆಂದೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆರನೆಯ ಪ್ರಮಾತೃ ಪ್ರಳಯಾಕಲ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮ ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತಿರುತ್ತಾನೆ. ಏಳನೆಯ ಪ್ರಮಾತೃ ಸಕಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಕಲರು. ಈ ಸಪ್ತ ಪ್ರಮಾತೃ ಆಣವ ಮಾಯೀಯ ಕರ್ಮ ಮಲಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಳಯಾಕಾಲ ಪ್ರಮಾತೃ ಆಣವ ಮಯೀಯ ಮಲಗಳಿಂದಲೂ ವಿಜ್ಞಾನಾಕಲ ಪ್ರಮಾತೃ ಆಣವ ಮಲದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವರು. ಉಳಿದ ಮಂತ್ರ, ಮಂತ್ರೇಶ್ವರ, ಮಂತ್ರಮಹೇಶ್ವರರು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪದಿಂದ ಕೇವಲ ಆಣವಮಲ ಒಂದರಿಂದಲೇ ಇರುವರು. ಯಾವ ಮಾನವರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿಕಾಸವೇರ್ಪಡುವುದೋ ಅವರಿಗೆ ಈ ಸಪ್ತ ಪ್ರಮಾತೃಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ವಿಶದವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರವರ ಈ ಸಪ್ತ ಪ್ರಮಾತೃಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ವಿಶದವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರವರ ಪರಿಪಾಕಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮ ಏಳು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪರಶಿವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಜೀವಾತ್ಮ ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಚಿದ್ರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮೂರು ಮಲಗಳಿಂದಲೂ ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳಿಂದಲೂ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಅಖ್ಯಾತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಆಣವ ಮಲದಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮರೆತಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಾಯೀಯ ಮಲದಿಂದ ಇವನ ಅನಂತಶಕ್ತಿಗಳು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮೂರನೆಯ ಕಾರ್ಮ ಮಲದಿಂದ ಶುಭಾ ಶುಭ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಉಚ್ಚನೀಚ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶಕ್ತಿಸಂಕೋಚದಿಂದ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮರಳಿ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸವಾದರೆ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾವಿರ್ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ (ಶಕ್ತಿದರಿದ್ರಃ ಸಂಸಾರಿ ಶಕ್ತಿವಿಕಾಸೇ ಶಿವಃ). ಜೀವನಲ್ಲಿ ಶಿವತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸಂಕೋಚ ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಸಾಧನಾಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಉಪಾಯಗಳು: ಯಾವ ಸಾಧಕನಿಗೆ ತೀವ್ರ ಪರಿಪಾಕ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅವನಿಗೆ ಗುರು 'ನೀನು ಶಿವನೇ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ' ಎಂಬ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಒಡನೆಯೇ ಆತ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಆತ ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಪಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಷ್ಟು ಪರಿಪಾಕವಿಲ್ಲದವರು ಎರಡನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನವರು. ಇವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮತ್ತು ಸಾಧನಾಭ್ಯಾಸಗಳು ಬೇಕು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಭಾವನಾಬಲದಿಂದ 'ನಾನೇ ಶಿವ, ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲ ನನ್ನಿಂದಲೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಈ ವಿಶ್ವ ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಲ್ಲ' ಎಂಬ ಎಡೆಬಿಡದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಗ್ರಾಹಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಂಭವೋಪಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕೇವಲ ಭಾವನಾಬಲದಿಂದಲೇ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವರು 36 ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ, ತುರಿಯಾ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಬೇಕು. ಮಂತ್ರ ಜಪ ಧ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಾಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಕ್ತೋಪಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಶಾಕ್ತೋಪಾಯವನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ಅನುಸರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನವರು. ಈ ಸಾಧಕರು ಆಸನ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಧಾರಣಗಳಿಂದ ಮನೋನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ಶಾಕ್ತೋಪಾಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಣವೋಪಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಧಿಕಾರಭೇದವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶಕ್ತಿಪಾತ ಅಥವಾ ಶಿವಾನುಗ್ರಹ: ಜೀವಿಗಳ ಸುಖ ದುಃಖಗಳು ತಾರತಮ್ಯ ಭಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮಲ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಫಲಸ್ವರೂಪಗಳು. ಶಿವ ಕರ್ಮಗಳ ಪರಿಮಿತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಜೀವರುಗಳಿಗನ್ವಯಿಸುವ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಳಯಗಳು ಕರ್ಮಸಾಪೇಕ್ಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅರ್ಹರಾಗಿ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವರಲ್ಲಿ ಪಂಚಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಅಂದರೆ ಶಕ್ತಿಪಾತವನ್ನು ಶಿವ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಿದ್ಧತೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದಾಗುತ್ತದೆ. ದೀಕ್ಷೆ, ಯೋಗ, ಜಪ ಧ್ಯಾನ ಮೊದಲಾದವು ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮಗಳು. ದಾನ ಹೋಮ ಯಜ್ಞ ಮೊದಲಾದವು ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕರ್ಮರಾಶಿಗೂ

ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾತ ಶಿವನೇ. ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮಲ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶಿವ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ–ಇದೇ ಶಿವಾನುಗ್ರಹ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಪಾತ. ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾತಿಭಜ್ಞಾನ (ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನ) ವಿಕಸಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಭಜ್ಞಾನದಿಂದ ಈ ಬಂಧನ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಸತ್ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಪಾತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾದರ್ಶನ ಕೇವಲ ಶಿವಾಗಮಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟಮಾರ್ಗ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವ ಒಬ್ಬನೇ ಪರತತ್ತ್ವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದ್ವೈತ ದೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. ಪರಶಿವ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕನಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವ–ಈ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದ್ವೈತಭಾವನೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ವಿಶ್ವೋತ್ತೀರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅನೇಕ ಭೇದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಭೇದಾಭೇದ ದೃಷ್ಟಿ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮಪ್ರಕಾಶಶಕ್ತಿ ಉನ್ಮೀಲನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನದರ್ಶನ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಪುಲವಾಗಿದೆ. ಗುರುವಿನಿಂದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಆಗಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುಖ್ಯವಾದ ತಂತ್ರಗಳೆಂದರೆ ಮಾಲಿನೀವಿಜಯ, ಸ್ವಚ್ಛಂದ, ಮೃಗೇಂದ್ರ, ಮಾತಂಗ, ನೇತ್ರ, ನೈಶ್ವಾನ ಸ್ವಯಂಭು, ರುದ್ರಯಾಮಳ (8ನೆಯ ಶತಮಾನ)–ಇವು ದ್ವೈತದ ಕಡೆ ಒಲವು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶಿವ ಇದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ವಸುಗುಪ್ತನಿಗೆ ಶಿವ–ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದ. ವಸುಗುಪ್ತ (850–900) ಶಿವಸೂತ್ರದ ವಿವರಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂದಸೂತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಕಲ್ಲಟ ಸ್ಪಂದಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈತ ರಚಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಚಿಂತಾಮಣಿ, ಮಧುವಾಹಿನಿಗಳು ಖಿಲವಾಗಿವೆ. ಭಾಸ್ಕರ ಬರೆದ ಶಿವಸೂತ್ರವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಟನ ಭಾಷ್ಯ ಉಳಿದಿದೆ. ಸ್ಪಂದಭಾಗವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಇಬ್ಬರು: ಸ್ಪಂದಪ್ರದೀಪಿಕೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಉತ್ಪಲವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ಸ್ಪಂದವಿವೃತ್ತಿ, ಮಾತಂಗತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ರಮಾಕಾಂತ (900–920). ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾದರ್ಶನದ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಸೋಮಾನಂದ (850–900) ಶಿವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಉತ್ಪಲಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಸೂತ್ರವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಉತ್ಪಲಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರತುಭಿಜ್ಞಾಸೂತ್ರವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ. ಇವನ ಮಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ (850–1000) ಶಿಷ್ಯನಾದ ಅಭಿನವಗುಪ್ತ (993–1015) ಮಾಲಿನೀ ವಿಜಯವಾರ್ತಿಕ, ಪರಾತ್ರಿಂಶಿಕಾ ಲಘುವೃತ್ತಿ, ತಂತ್ರಾಲೋಕ, ತಂತ್ರಸಾರ, ಪರಮಾರ್ಥಸಾರ–ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವಿಮರ್ಶಿನಿ, ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯ, ಸ್ಪಂದಸಂದೋಹ, ಸ್ಪಂದ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಕ್ಷೇಮರಾಜ (11ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಶಿವಸೂತ್ರ ವೃತ್ತಿ, ಶಿವಸೂತ್ರವಿಮರ್ಶಿನಿ, ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯ, ಸ್ಪಂದಸಂದೋಹ, ಸ್ಪಂದ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಯೋಗರಾಜ (12ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪರಮಾರ್ಥ ಸಾರಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಜಯರಥ (18ನೆಯ ಶತಮಾನ) ತಂತ್ರಾಲೋಕಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಶಿವೋಪಾಧ್ಯಾಯ (18ನೆಯ ಶತಮಾನ) ವಿಜ್ಞಾನ ಭೈರವ ತಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. ಈಚೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಟ್ ಎಫ್. ಲೀಡೆಕರ್ ನ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯ (1938) ಜೆ. ಸಿ. ಚಟರ್ಜಿಯವರ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಶೈವಧರ್ಮ (1914) ಮತ್ತು ಕೆ. ಸಿ. ಪಾಂಡೆ ಅವರ ಅಭಿನವಗುಪ್ತ (1935) ಎಂಬುವು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜೆ. ರುದ್ರಪ್ಪನವರು ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಶಿವಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ವರೂಪ (1953), ಶಿವಸೂತ್ರಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವತತ್ತ್ವಗಳ ಪರಿಚಯ (1958) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಜೆ.ಆರ್.)

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ : ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆ. ಜಮ್ಮು–ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರದೇಶ ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಗಡಿ ಅಫ್‌ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟ್ ಇದೆ. ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಶೇಕಡ 0.81ರಷ್ಟು ಈ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಮಾತಾಡುವ ಜನರು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. 1911 ಮತ್ತು 1961ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಜನಗಣತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಮಾತಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ 1,195,902 ರಿಂದ 1,959,115ರ ವರೆಗೆ ಇರಬಹುದೆಂಬ ಅಂದಾಜು. 2001ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಈ ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವವರು ಸು. 5,527,698 ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದ ನಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಾಶುರ್ ಎಂದೂ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಶೀರ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು ಮುಂತಾದ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಅಥವಾ ಕಶ್ಮೀರೀ ಪದ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ. ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕ್ಯಾಶ್‌ಮೀರಿ, ಕಶ್ಚೆಮಿರಿ ಮುಂತಾದ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಮತ್ತು ದಾರ್ಡಿಕ್ ಪರಿವಾರ: 'ದರ್ದ' ಪದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಹಣನ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ

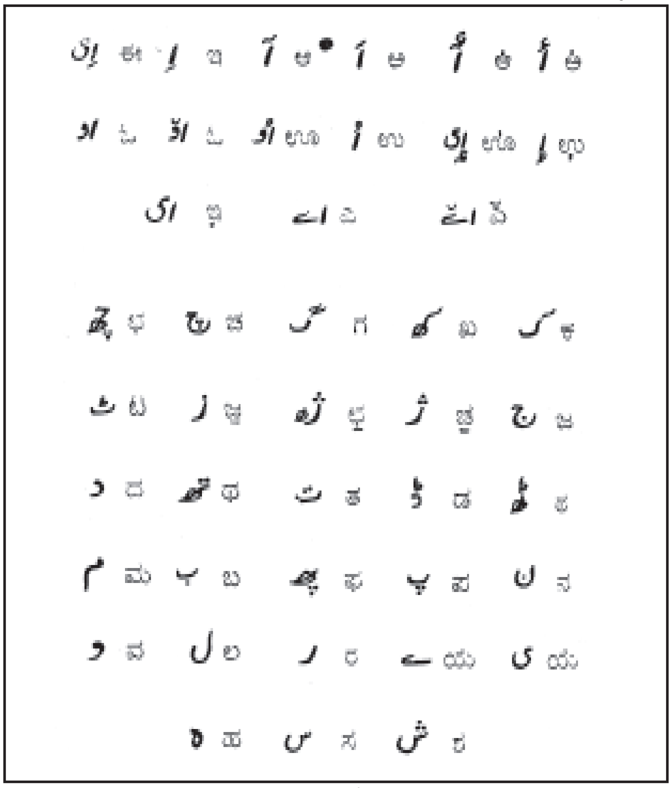

ವರ್ಣಮಾಲೆ

ದರ್ದ ಪದದ ಅರ್ಥ ಪರ್ವತ ಎಂದು. ದರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪರ್ವತಮಯವಾಗಿವೆ. ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದಾರ್ಡಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ 'ಪಿಶಾಚ ಭಾಷೆಗಳು' ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು: 'ಭಾರತದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚ ನರಭಕ್ಷಕ ರಾಕ್ಷಸ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಕೆಲವರು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ ಸ್ವರೂಪರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಹೆಸರೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚ ಭಾಷೆ ಮಾತಾಡುವವರೆಲ್ಲ ಪಿಶಾಚಿಯ ಸಂತತಿಯವರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ'.

ದಾರ್ಡಿಕ್ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು– ಕಾಫಿರ್ ವರ್ಗ, ಖೋವಾರ್ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ದರ್ದ ವರ್ಗ. ಇವನ್ನು ಪುನಃ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಕಾಫಿರ್ ವರ್ಗ: 1 ಬಶ್‌ಗಲಿ (ಕತಿ) 2 ವೈ ಅಲಾ (ವೈ) 3 ವಸಿ ವೆರಿ (ವೆರೋನ್) 4 ಅಶ್‌ಕುಂದ್ 5 ಕಲಾಶಪಶ 6 ಗೊವಾರ್ ಬತಿ (ನರ್‌ಸಾತಿ) 7 ಪಶಯೀ (ಲಘಮಾನಿ, ದೇಘಾನೀ) 8 ಬಶ್‌ಕರಿಕ್ 9 ತಿರಹಿ 10 ಪುಸುನ್ 11 ಗುಜರಿ 12 ವೈಗಲಿ 19 ಜೊಂಜಿಗಲಿ.

ಖೋವಾರ್ ವರ್ಗ 1 ಚಿತ್ರಲಿ 2 ಚತ್ರಾರೀ 3 ಅರ್‌ನಿಯ.

ದರ್ದ್ ವರ್ಗ 1 ಶಿನ 2 ಕಶ್ಮೀರಿ (ಕಶುರ್) ಕೋಹಿಸ್ತಾನೀ.

ದರ್ದ್ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಕಶ್ಮೀರಿಯ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇನ್ನೂ ಖಚಿತ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಗಿಯರ್ಸನ್ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದೂ ತನ್ನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ದಾರ್ಡಿಕ್ ಪರಿವಾರದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದೂ ಆದರೆ ಹಿಂದೀ, ಪಂಜಾಬೀ

ಮುಂತಾದ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಚಟರ್ಜಿ ಅವರು ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ತನ್ನ ಮೂಲಭೂತ ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆರ್ಯಭಾಷೆಯ ದಾರ್ದಿಕ್ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1000 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆರ್ಯರ ಗುಂಪು ಋಗ್ವೇದದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಆಡುನುಡಿಯನ್ನು ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆ ಗುಂಪು ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಬೇಕು. ವೇದಕಾಲದ ಅನಂತರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನಾಡುವ ಆರ್ಯರು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿರಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ದಾರ್ದಿಕ್ ಪರಿವಾರದ ಜನರ ಹಾಗೂ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಆರ್ಯರ ಮತ್ತು ಅವರ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಈ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ದಾರ್ದಿಕ್ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಆರ್ಯಭಾಷೆಯ ಶಿಖರ ಎನ್ನಬಹುದು'. ಚಟರ್ಜಿ ಅವರ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಕಚ್ರು ಅವರು 'ಈ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಶಿಖರ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧುವಾದ ಉತ್ತರ ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ' ಎನ್ನುತಾರೆ.

1911ರ ಕಾಶ್ಮೀರ ಜನಗಣತಿಯ ವರದಿ ಹೀಗಿದೆ–ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಈವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣದಂತೆ ಶೀಣಖೋವಾರ್ ಭಾಷೆಗಳ ಜತೆಗಿದನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯವೇ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಇಸ್ಲಾಂ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ವಾದ ಕೂಡ ವಿಚಾರಾರ್ಹ. ಈ ವಾದವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತ ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಭಾಷೆಯ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಈ ವಾದವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಉದ್ರೇಕದಿಂದ ಯೋಚಿಸಬಾರದೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (1915). ಶೀಣ–ಖೋವಾರ್ ವರ್ಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಿಶಾಚ ಭಾಷೆಗಳು ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮದ ಇರಾನಿ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಇರಾನಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮದೇ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಇರಾನಿ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ಪಿಶಾಚ ಭಾಷೆಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಪಿಶಾಚ ಮತ್ತು ಇರಾನಿ ಭಾಷೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಮತದಂತೆ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಂತಿವೆ.

1. ಸಘೋಷ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಅಭಾವ
2. ಮೂರ್ಧನ್ಯ ಮತ್ತು ದಂತ್ಯ ಧ್ವನಿಗಳ ಪಲ್ಲಟ
3. ಸ್ವರ ಮತ್ತು ಅಂತಸ್ಥಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವ್ಯಂಜನ ವ್ಯತ್ಯಯ
4. ಪದಾಂತ ಸ್ಪರ್ಶಗಳ ಮಹಾಪ್ರಾಣೀಕರಣ
5. ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಪರಿವರ್ತನೆ ಆಗದಿರುವಿಕೆ
6. ಎರಡು ಸ್ವರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತ ಕಾರ ಲೋಪವಾಗದಿರುವಿಕೆ
7. ನ ಕಾರದ ಲೋಪ
8. ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಪರವಾಗಿರುವ ರೇಫ ಲೋಪವಾಗದಿರುವುದು.
9. ಅನಿಶ್ಚಯ ಸೂಚಕವಾದ ಆ ಪ್ರತ್ಯಯ
10. ಪರಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ
11. ಪಿಶಾಚ ಭಾಷೆಯ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು
12. ನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮದ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ
13. ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಪ್ರಭೇದಗಳು
14. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಬ್ದಕ್ರಮ

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಶಬ್ದಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಜನ್ಯ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಜನ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಗ್ರೀಯರ್ಸನ್ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: 'ಕೊನೆಗೆ ನಾವು ಶಬ್ದಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇವೆ. ಈ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಸಂಸ್ಕೃತಜನ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನಿಲ್ಲುವಂಥ ಮತ್ತು ಎರವಲು ಪಡೆಯದಂಥ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಬಳಕೆಯ ಪದಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ– ಶೀಣ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದು ಪಿಶಾಚ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ದಾರ್ದಿಕ್ ಪರಿವಾರದ ಪಿಶಾಚ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಅದರ ಶಬ್ದಭಂಡಾರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯಪದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಆದರೆ ಮೂಲತ: ಅದರ ಶಬ್ದಗಳು, ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಪಿಶಾಚ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿವೆ'.

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆರ್ಯ ಹಾಗೂ ದಾರ್ದಿಕ್ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವವರಿಗೆ ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ನಾವು ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕು.

ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳು: ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಪುರಾವೆಗಳು ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್ನನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಅಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳು: 1961ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ–ಬುಂಜ್ ವಾಲಿ (550), ಕಿಷ್ಟವಾರೀ (11,633), ಪೊಗುಲೀ (9,508), ಶಿರಾಜೀ ಕಾಶ್ಮೀರೀ (19,978), ಕಥನಿ (152), ಕೊಹಿಸ್ತಾನೀ (81). ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್ ಕಷ್ಟವಾರೀ ಇವು ಮಾತ್ರ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಉಪಭಾಷೆಯೆಂದೂ ಪೊಗುಲೀ, ಸಿರಾಜೀ, ರಾಮ್‌ಬನಿ ಮುಂತಾದುವು ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಮತ್ತು ಲಹಂಡಾ ಭಾಷೆಗಳ ಮಿಶ್ರಿತ ರೂಪಗಳೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಷ್ಟವಾರೀ ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ ಉಪಭಾಷೆಯೆಂದು ಮುಂದಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇತರ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿ ಮುಂತಾದ ಆಸುಪಾಸಿನ ಭಾಷೆಗಳ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳುಳ್ಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠವಾದ ಈ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಧ್ವನಿಮಾಗಳ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದಲೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಅರಬ್ಬಿಯಿಂದಲೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಎರವಲು ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶೈಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಕಂಡುಬರಬಹುದು.

ಪ್ರಭೇದಗಳ ಧ್ವನಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಎರಡು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ರ ಕಾರ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಡ ಕಾರವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಗುರ್=ಕುದುರೆ, ಯೋರ್=ಇಲ್ಲಿ, ಹೋರ್= ಅಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದವು ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಗುಡ್, ಯೋಡ್ ಮತ್ತು ಹೋಡ್ ಆಗಿವೆ. ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಉಚ್ಚ–ಮಧ್ಯಸ್ವರ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ–ಅಗ್ರಸ್ವರವಾಗಿವೆ. ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ರ್‌ಖ್=ಸಾಲು, ಟ್‌ಖ್=ಓಡು, ಖಾನ್=ಸಿಂಬಳ ಇವು ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ರಿಖ್, ಟಿಖ್, ಖಿನ್ ಆಗಿವೆ. ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಮಧ್ಯ ಸ್ವರ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ–ನಿಮ್ನ ಸ್ವರವಾಗಿದೆ. ದಹ್ (deh) ಹತ್ತು, ಗಾತ್ (g : th) ಹದ್ದು ಇವು ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ದಹ್ (dah)

ಗಾತ್ (gā : th) ಇತ್ಯಾದಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಸ್ವರ ಪಶ್ಚಸ್ವರವಾದುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಮಾಜ್ (mɘ : j)= ತಾಯಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಅರಬ್ಬೀ ಪಾರ್ಸಿಯಿಂದಲೂ ಎರವಲು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಪಾರ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೂ ಸಮನಾದ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಶಬ್ದಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ.

ಹಿಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ	ಅರ್ಥ	ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾಶ್ಮೀರಿ
ಕ್ರೂದ್	ಕೋಪ	ಗೋಸ್
ಗಂಡುನ್	ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ	ನಿಶಾನ್
ಖೋಸ್	ಲೋಟ	ಪಾಲ್
ನೆನಿ	ಮಾಂಸ	ಹೊಕಿ
ಸೊರ್‌ಗ್	ಸ್ವರ್ಗ	ಅಖ್‌ತಾಬ್
ದರ್‌ಮ್	ಧರ್ಮಾ	ದಿಲ್

ಧ್ವನಿವಿಜ್ಞಾನ: ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಉಪಭಾಷೆಯ ಧ್ವನಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಹಿಂದಿನ ಧ್ವನಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ಅಲ್ಲ, ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದದೂ

ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ–ಕಚ್ ರು ಮತ್ತು ಹಂಡೂ–ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಧ್ವನಿಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆದಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

ಸ್ಪರ್ಶಗಳು; ಪ ಫ ಬ ತ ಥ ದ ಟ ಠ ಡ ಕ ಖ ಗ

ಸ್ಪರ್ಶೋಷ್ಮಗಳು; ತ್ಸ ತ್ಯ ಚ ಛ ಜ

ಊಷ್ಮಗಳು; ಸ ಜ಼ ಶ ಹ

ಅನುನಾಸಿಕಗಳು; ಮ ನ

ಪಾರ್ಶ್ವಿಕ; ಲ

ಕಂಪಿತ; ರ

ಅರ್ಧಸ್ವರಗಳು; ವ ಯ

ಸ್ವರಗಳು; ಇ ಉ

ಎ ಒ

ಓ್ರ (ə)

ಇ ($\dot{i}$) ಅ (ə) ಅ (a)

ಎಲ್ಲ ಸ್ವರಗಳಿಗೂ ದೀರ್ಘ ರೂಪವಿದೆ. ಎ, ಒ ಮತ್ತು ಅ (e) ವೂ ಎಲ್ಲ ದೀರ್ಘ ಸ್ವರಗಳೂ ಅನುಸ್ವಾರ ಸಹಿತವಾಗಿಯೂ ಅನುಸ್ವಾರ ರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಚ, ಜ, ಶ ಮತ್ತು ಯ ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಂಜನಗಳೂ ತಾಲವ್ಯೀಕರಣ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರಾಸ್ವರಗಳೂ ಇವೆ. ಅವು ಎರಡು ವರ್ಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಂಜನ ಗುಚ್ಛದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಅ, ಎ, ಒ ಮತ್ತು ಸಂವೃತ ಆ (ə) ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬರುವ ಈ ಮಾತ್ರಾಸ್ವರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಂವೃತ ಅ, ಎ, ಉ ಮತ್ತು ಸಂವೃತ ಅ ಹೀಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ವರ್ಣ ರಚನೆ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ಒಂದು ಸ್ವರ ಮಾತ್ರ–ಆ (ಹೌದು), ವ್ಯಂಜನ ಸ್ವರ ಹು (ಅವನು), ವ್ಯಂಜನ ವ್ಯಂಜನ ಸ್ವರ ಟ್ರೆ (ಮೂರು), ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ಆಸ್ (ನಗು), ವ್ಯಂಜನ ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ಗೊಬ್ (ಭಾರ), ವ್ಯಂಜನ ವ್ಯಂಜನ ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ಪ್ರೂತ್ಸ್ (ಒಳ್ಳೆಯವನು) ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ವ್ಯಂಜನ ಅಮಬ್ – (ಮಾವಿನಹಣ್ಣು) – ವ್ಯಂಜನಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ವ್ಯಂಜನ ಸನ್‌ಖ್ (ಶಂಖ) ವ್ಯಂಜನ 19 ವ್ಯಂಜನ ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ, ವ್ಯಂಜನ ಟ್ರೊಂಬ್ (ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಡು).

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ವರ್ಣಪ್ರಧಾನವಾದ ಭಾಷೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಲಾಘಾತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ತ್ವವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಆರ್ಯಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಬಲಾಘಾತ ಭಾವೋದ್ವೇಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯರಚನೆ: ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಶಬ್ದರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಸಮೀಪ ಸೂಚಕ ಮತ್ತು ದೂರ ಸೂಚಕವೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧದ ಸರ್ವನಾಮಗಳಿವೆ. ಯಿ (ಇದು), ಹು (ಅದು; ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ) ಮತ್ತು ಸು (ಅದು; ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ). ಇವು ವಚನ, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ವಿಭಕ್ತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ರೂಪಭೇದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ		**ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ**	
ಏಕವಚನ	ಬಹುವಚನ	ಏಕವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಯಿ	ಯಿಂ	ಯಿ	ಯಿಮ್
ಹು	ಹುಂ	ಹೊ	ಹುಮ್
ಸು/ತಿ	ತಿಂ	ಸೊ/ತಿ	ತಿಮ್

ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅನುಕ್ರಮ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಂತಿದೆ. ಕ್ರಿಯಾಪದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಂತೆ ವಾಕ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಮ್ ನೇ ಖಾನಾ ಖಾಯಾ ಎನ್ನುವ ಹಿಂದೀ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ವಾಕ್ಯ ರಾಮನ್ ಖಾವ್ ಬತಿ (ರಾಮ ತಿಂದ ಆಹಾರ) ಎಂದಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಪದ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಪರವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಲಿಪಿ: ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಶಾರದಾ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಈ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಈ ಲಿಪಿ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತೆಂದು ಊಹಿಸಿದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಲಿಪಿಯ ಪ್ರಚಾರ ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಪಂಡಿತರು ಈಗಲೂ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಗೆ ಶಾರದಾ ಭೂಮಿ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿದ್ದುದರಿಂದ ಲಿಪಿಗೂ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಈ ಲಿಪಿ ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಹಿಂದೂಗಳು ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಕೆಲವರು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರ್ಸೋ–ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ್ ಲಿಪಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. 1947ನೆಯ ಇಸವಿಯಿಂದ ಈ ಲಿಪಿ ಕೂಡಾ ರಾಜಕೀಯ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಲಿಪಿ ಸುಧಾರಣೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು: ಇತ್ತೀಚೆಗೆ 1947 ರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದಾರ್ದಿಕ್ ಭಾಷೆಗಳು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಅಂದರೆ ರಷ್ಯ, ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಪಾಕಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಕಾಡೆಮಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಕೋಶಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಇಲ್ಲಿನಾಯ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಕೇಂದ್ರಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಾನಂದ ವೈದಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿಯೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಪರಕೀಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೂಡ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆ, ಕಥನ, ಕವನ, ಪದ್ಯ ಲಾವಣಿ, ನುಡಿಗಟ್ಟು ಮುಂತಾದವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಿದೆ. ಆಡುನುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಬದ್ಧವಾದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯರಾಶಿ ಕಾಲನ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಹೋದರೂ ಜನರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಳಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಜನಪದ ಭಾವನೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜನೈತಿಕ ವಿಪ್ಲವಗಳ ಕಡೆಗೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಚೇತನವಾಗಿದ್ದುವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಿಂದೂಗಳ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳು ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಐಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಕಾಶ್ಮೀರ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗಾದೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅರಿವಾಗದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಕಥೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬೃಹತ್ಕಥೆ ಮತ್ತು ಪಂಚತಂತ್ರಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೂ ಕಥಾಸರಿತ್ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳಷ್ಟೇ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಿಯರ್ಸನ್ ಕಾಶ್ಮೀರದ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಅಗೆದರೆ ಭಾಷಾವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯಗಳ ಅದಿರುಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ, ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಸಬುಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದಾಗ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳು, ಅಕ್ ನಂದುನ್ ಹಿಮಾಲ್ ನಗ್‌ರಾಯ್ ಮುಂತಾದ ಲಾವಣಿಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಮುಂದಿನ ಭಾವಗೀತೆಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಹಾಡುಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಜನನ, ಉಪನಯನ, ಮದುವೆ, ಮರಣ ಮುಂತಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳ ಹಾಡುಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆಯೋ ಮಾನವ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನಯುಗ: 1500ರ ವರೆಗಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕೊಡುಗೆ ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ವಿಷಯ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ದಾಮೋದರ, ಅಭಿನವಗುಪ್ತ, ಕಲ್ಹಣ, ಬಿಲ್ಹಣ, ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರುಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಶೈವಾಗಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಅಪಭ್ರಂಶದ ಕಾಲವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಪ್ರಾಕೃತ ಅಥವಾ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಅಪಭ್ರಂಶ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಹಣನ

ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಅಪಭ್ರಂಶ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಒಂದು ಅರ್ಧಸಾಲು ದೊರಕುತ್ತದೆ: 'ರಂಗಸ್ಸ ಹೇಲು ದಿಣ್ಣ' (ಹೇಲು ಎನ್ನುವ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ರಂಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ). ಇದು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥ. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಚಟರ್ಜಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ–ಹಳೆಯ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜೊತೆ ಆರ್ಯಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಅಪಭ್ರಂಶ ರೂಪವನ್ನೇ ಕಾಶ್ಮೀರದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂತ್ರಸಾರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಭ್ರಂಶದ ಎರಡೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹೇಶ್ವರಾನಂದನ ಮಹಾರ್ಥ ಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿಯೂ 71 ಪ್ರಾಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು 1200ರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಿಗುವ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ದಾಖಲೆ ಎಂದರೆ ಶಿತಿಕಂಠಾಚಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಮಹಾನಯ ಪ್ರಕಾಶ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ 94 ಶ್ಲೋಕಗಳು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚುಮ್ಮಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು 74 ಶ್ಲೋಕಗಳ ಗ್ರಂಥವೂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್ ಇದರ ಕಾಲ 1500 ಎಂದೂ ಚಟರ್ಜಿ 1300 ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಲಾಲ್ ದೆದ್ ಎನ್ನುವ ಕವಯಿತ್ರಿಯೊಬ್ಬಳು ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವಿ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಳು. ಈ ಕವಿತೆಗಳು ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ದಾಖಲೆಗಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಲಲ್‌ವಾಖ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಕವಿತೆಗಳು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅನುಭಾವಿ ರಚನೆಗಳು. ಲಾಲ್ ದೆದ್ದಳ ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನ ಸಫಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ದಾರುಣ ಅನುಭವಗಳು ಈ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆಕೆಯ ತರುವಾಯ 1500ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಶಾ ನೂರುದ್ದೀನ್ ಎನ್ನುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂತ ಅನುಭಾವಿ ಶ್ರುಕ್ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ.

ಮಧ್ಯಕಾಲ–ಪೂರ್ವಭಾಗ: 1500–1800. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆಯಿತು. ಅಬಿದೀನ್ ಎನ್ನುವ ಬಾದಶಾಹ ಅದನ್ನು ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪರ್ಶಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯ ಕವಿಗಳಿದ್ದರು. ಉತ್ಥಸೋಮ ಎಂಬ ಕವಿ ಕೆಲವು ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಅಬಿದೀನನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಮಾನಕ ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದ. ಭಟ್ಟಾವತಾರ ಎನ್ನುವ ಕವಿ ಬಾಣಾಸುರ ವಧ ಎನ್ನುವ ಕಥನಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಜೈನ ವಿಲಾಸ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದ. ಯೋಧ ಭಟ್ಟ ಎನ್ನುವ ಕವಿ ಜೈನಚರಿತ ಎನ್ನುವ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಜೈನಪ್ರಕಾಶ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನೂ ಬರೆದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಣಾಸುರ ವಧ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥ ಮಾತ್ರ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ಶೃಂಗಾರಪ್ರಧಾನವಾದ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯ. 1150ರ ವರೆಗಿನ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಾದ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದಿನ ರಾಜರುಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಾದ ಅಬಿದೀನ್ ರಾಜ ಬರೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಮುಲ್ಲಾ ಅಹಮದ್ ಎಂಬಾತ ರಾಜ ತರಂಗಿಣಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀವರನೆಂಬಾತ ಯೂಸುಫ್ ಜುಲೈಕ ಎನ್ನುವ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಈ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

1500ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಬರಬರುತ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶೈವ ಅನುಭಾವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಪಂಥದ ಸೂಫೀ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಕಳೆ ಕೂಡಿಬಂತು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮೂರು ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಟರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1586ರಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಸುಲ್ತಾನರ ಪತನವಾದ ಮೇಲೆ 1748ರವರೆಗೆ ಮೊಗಲ ಸುಲ್ತಾನರು ಆಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ 1820ರವರೆಗೆ ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜನ ವಶಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವ ಕುಗ್ಗಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸೂಫೀ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಆದರೂ ಹಿಂದೂ ಹಾಗೂ ಸೂಫೀ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಸಾಮರಸ್ಯ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳಂತಿವೆ. ಹಿಂದೂ ಕವಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪುರಾಣದಿಂದ ಆರಿಸಿದ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷೆ, ಶಬ್ದಗಳು, ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಯುಗದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕವಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಹಬ್ಬ ಖೋತನ್ (1600) ಎಂಬ ಕವಯಿತ್ರಿ ತನ್ನ ಭಾವಗೀತೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದ ಪಡೆದು ಪುನರ್ವಿವಾಹವಾದ ಈಕೆಯ ಪ್ರೇಮ, ಆಸೆ, ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಅರಿನ್‌ಮಾಲ್ (1800) ಕವಿಯ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ. ಹಬೀಬುಲ್ಲ ನೌಶಹರಿ (1700) ಕೂಡ ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಹಾಂಗೀರನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಸಾಹಿಬ್ ಕೌಲ್ ಎಂಬ ಕವಿ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಮತ್ತು ಜನಮಚರಿತ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ರೂಪಭವಾನಿ (1720) ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಿಶ್ರಿತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕಾಶ್ರಮ (1700) ರಾಮಾವತಾರಚರಿತವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೆಲವು ಕಾವ್ಯಗಳ ಕಥಾವಸ್ತು ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿದ್ದಾದರೂ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಮಿರ್ ಅಬ್ದುಲ್ಲ (1807) ಅವರ ಕೋಶುರ್ ಆಕ್ವಿದ ಮತ್ತು ಮಕ್ತಾಸರ್‌ವಕಾಯ ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಯಗಳೂ ಗಂಗಾಪ್ರಸಾದನ ಶೋಕ್ ದುಖ್ ಚರಿತ ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಮಧ್ಯಕಾಲ–ಉತ್ತರಭಾಗ: 1800–1900. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನ ಮತ್ತು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಭಾಗದ ಕವಿಗಳು ಪರ್ಶಿಯನ್‌ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ಕವಿಗಳು ಪುರಾಣದ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದರು. ಈ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುವರ್ಣಕಾಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾನಂದ (1880) ಎನ್ನುವ ಕವಿ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಮೇಲೆ ಶಿವಲಗನ್ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಧಾ ಸ್ವಯಂವರ್ ಮತ್ತು ಸೋದಾಮ್ ಚರಿತ ಇವನ ಇನ್ನೆರಡು ಕೃತಿಗಳು. ಮೊಹಮದ್ ಗಾಮಿ (1855) ಯೂಸುಫ್ ಜುಲೈಕ, ಶಿರಿನ್ ಖುಸ್‌ರೋ, ಲೈಲಾ–ವ–ಮಜ್ನು ಮುಂತಾದ ಶೃಂಗಾರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮುಕ್‌ಬುಲ್‌ಶಾ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರೇಮಕಥೆಯೊಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗುಲ್‌ರೆಜ್ ಎನ್ನುವ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರೀಸ್ತ್‌ನಾಮ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನದ ಕಥೆಯನ್ನೂ ವಿಡಂಬನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಲಖ್‌ಮಂಜು ಬರೆದ ನಳದಮಯಂತಿ, ವಹಾಬ್ ಪರೆ ಬರೆದ ಶಹ್‌ನಾಮಾ, ರಸೂಲ್ ಮೀರ್ ಬರೆದ ಗಜ಼ಲ್‌ಗಳು–ಇವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಶುನಶ್ಯೇಪಾ ಖ್ಯಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ರಮ್‌ಜ಼ಾನ್‌ಬಟ್‌ನ ಅಖನಂದುಮ್ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕಲಂದರ್ ಶಾ, ನಾಜ಼ಿಮ್, ಮಿಸ್‌ಕೀನ್, ಖ್ವಾಜಾ ಅಕ್‌ರಮ್, ಅಜ಼ೀಜ಼್ ದರ್‌ವೇಶ್, ವಾಹಬ್, ಖಾರ್, ಮಿರ್ಜಾ ಕಾಕ್ ಮುಂತಾದವರೂ ಈ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು.

ಆಧುನಿಕ ಯುಗ: 1900–46. ದೇಶ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಧುನಿಕ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆಗಲೇ ಜನ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯತೊಡಗಿದರು. ಏಷ್ಯಖಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲವದು. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಣಿವೆಯೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ಮಹ್‌ಜೂರ್ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸದೊಡನೆ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈತನನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊಸ ಯುಗದ ಪ್ರವರ್ತಕ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕೃಷ್ಣರಾಜ಼್‌ದಾನ್ (ರಾಜಾನಕ) ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿ. ಆತ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಗೀತರೂಪಕಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಶಿವಪರಿಣಯದಲ್ಲಿ ತುಲಸೀದಾಸನ ರಾಮಾಯಣದಂತೆ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವದ ಸಮನ್ವಯವಿದೆ. ಜಿಂದ ಕೌಲ್ ಬರೆದ ಸುಮ್‌ರನ್ ಕೂಡ ಅನುಭಾವಿ ಕವನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ನಾರಾಯಣ ಖರ್ ಎಂಬಾತ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನೂ ಮನಜೂ ಅತ್ತಾರ್ ಎಂಬಾತ ಭಾಗವತ ಪುರಾಣವನ್ನೂ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಯುಗ : ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಕಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಯುಗ ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಂಪರೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಗದ್ಯದ ವಿಕಾಸ 1947ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಪರ್ಸೋ ಅರ್‍ಯಾಬಿಕ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಗದ್ಯದ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಪಾತ್ರ ತುಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಕಾದಂಬರಿ, ಕಥೆ, ನಾಟಕ, ಕಾವ್ಯ, ಲೇಖನ ಎಲ್ಲ ಈಗ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಹಿಂದೀ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಳೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವವನ್ನು ನಾವು ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ನಾದಮಾಧುರ್ಯ, ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕತೆ, ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ, ಲಾವಣಿಯ ವೃತ್ತಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಪೀಳಿಗೆಯ ಕವಿಗಳು ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೀ, ಉರ್ದು, ಬಂಗಾಲಿ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬಿ ಕಥೆಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿವೆ. ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು ನಾದಿಮ್, ರಾಹೀ, ಆಜ಼ಾದ್,

ಕಾಮಿಲ್, ನಾಜ್‌ಕೀ, ಬರ್ಕ್, ರೋಸನ್, ಪ್ರೇಮಿ, ಮಜ್‌ಬೂರ್, ಅಲ್‌ಮಸ್ತ್, ಫಿರಾಕ್, ಚಮನ್, ಬೇಕಸ್, ಆಜ್ಹಿಮ್, ಕುಂದನ್, ಸಾಕೀ, ಖಾಯಾಲ್, ಫಾಜಿಲ್, ಫಾನೀ, ಅಂಬಾರ್‌ದಾರ್, ವಲೀ ಮುಂತಾದವರು.

ಕಾಶ್ಮೀರಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕಷ್ಟೆ. 1947ರಿಂದ ಗದ್ಯದ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗದ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಮೊಹಿದ್ದಿನ್, ಅಮೀನ್ ಕಾಮಿಲ್, ಸೋಮನಾಥ ಝಿತ್‌ಸೀ. ಆಲಿಮೊಹಮ್ಮದ್ ಲೋನ್, ದೀಪಕ್ ಕೌಲ್ ಅವತಾರ್ ಕೃಷ್ಣನ್ ರೆಹ್‌ಬರ್ ಸೂಫಿ ಗುಲಾಂ ಮೊಹಮ್ಮದ್, ಹೃದಯ್ ಕೌಲ್ ಭಾರತೀ, ಉಮೇಶ್ ಕೌಲ್, ಬನ್‌ಸೀ ನಿರ್ದೋಶ್, ಮುಷ್ಕಾರ್ ಖಾನ್, ಶಂಕರ್ ರೈನಾ ಮತ್ತು ಫಾರೋಕ್ ನಾಜ್‌ಕೀ.

ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಯಾಲಾಲ್ ಕೌಲ್, ಪುಷ್ಪ್, ಹಂಡೂ, ಓಂಕಾರ್‌ನಾಥ್ ಕಾಚ್‌ರು. ಓಂಕಾರ್‌ನಾಥ್ ಕೌಲ್, ಹಾಜಿನೀ, ರತ್ತನ್ ಲಾಲ್ ಶಾಂತ್, ಮೋಹನ್‌ಕೃಷ್ಣನ್ ಧರ್, ನಂದಲಾಲ್ ಭತ್ತ ಇವರುಗಳ ಪ್ರಯತ್ನ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರ ಗಮನವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಜನತೆಯ ಮನೋಭಾವವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಲಿ, ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದಯ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಈಗ ತಾನೇ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸತೊಡಗಿದೆ ಮತ್ತು ಶಿರಾಜ್ ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಕೋಶ ರಚನಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನ ಪಾಟಿಯಾಲಾ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆಯ ಅಧ್ಯಾಪನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. (ಜೆ.ಎಚ್.)

ಕಾಶ್ಯಪ ಮಾತಂಗ : ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಚೀನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯ. ಮಧ್ಯಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತನಾಗಿ, ಹೀನಯಾನ ಮತ್ತು ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಈತ ಅಲ್ಲಿಂದ ತನ್ನ ಜೊತೆಗಾರ ಧರ್ಮರತ್ನನೆಂಬ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೊಡನೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಯೂ–ಚಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರವೇ ಇವರಿಬ್ಬರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಮರಳ್ಗಾಡು ಮತ್ತು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಸು. 65ರಲ್ಲಿ ಲೋಯಾಂಗ್ ನಗರ ತಲಪಿದ. ಆಗ ಚೀನವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮಿಂಗ್ ಟೀ. ಹ್ಯಾನ್ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ಆತನಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಅವನು ಭಾರತೀಯ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ಇವರಿಗಾಗಿ ಲೋಯಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ 68ರಲ್ಲಿ ಪೂಮಾಸ್ಸೆ ವಿಹಾರವನ್ನು (ಬಿಳಿಕುದುರೆಯ ವಿಹಾರ) ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಆತನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕಾಶ್ಯಪ ಮಾತಂಗ ಧರ್ಮರತ್ನನ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ ಐದು ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಕಾಶ್ಯಪ ಮಾತಂಗ ಸುವರ್ಣಪ್ರಭಾಸಸೂತ್ರವೆಂಬ ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವುದು 43 ವಿಭಾಗಗಳ ಸೂತ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವೊಂದೇ. ಇದು ಬೌದ್ಧಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕೃತಿ. ಈತ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಲಲಿತ ವಿಸ್ತರ, ಧರ್ಮಸಮುದ್ರ ಕೋಶಸೂತ್ರ, ದಶಭೂಮಿ ಕ್ಲೇಶಚ್ಛೇದಿಕಾ ಸೂತ್ರ, ಜಾತಕ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಮೋಕ್ಷ–ಎಂಬುದು ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.; ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಷ್‌ನಿಟೇ, ಮೇರಿ ಲೂಯಿಸೆ : 1901–. ಜರ್ಮನಿಯ ಕವಯತ್ರಿ, ಕಾದಂಬರಿ ಹಾಗೂ ಕಥೆಗಾರ್ತಿ. ನಾಜ್ಹಿಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಬೌದ್ಧಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಹಲವು ಸಾಹಿತಿಗಳು ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದರು. ಅವರು ಜರ್ಮನಿಯಾಚೆ ನಿಂತು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಈಕೆ ದೇಶದೊಳಗೇ ಉಳಿದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತೊಡಗಿದವರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವಳು.

ಈಕೆ 1927 ರಿಂದ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೊದಲನೆಯ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ ಪ್ರಕಟವಾದುದು 1947ರಲ್ಲಿ. ಇವಳು ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಉಂಡವಳು. ಹಿಟ್ಲರನ ಪ್ರಭುತ್ವದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡವಳು. ಎರಡು ಬಾರಿ ಸೋತ ತನ್ನ ದೇಶದ ಸಂಕಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವಳು. ಇದರಿಂದ ಇವಳ ಕವನಗಳ ಸ್ಥಾಯೀ ಭಾವ ವಿಷಾದ, ವಸ್ತು ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಅನುಭವಗಳು. ಅನುಭವದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಛಂದಸ್ಸಿನ ವೈವಿಧ್ಯ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಇವಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಭುತ್ವ–ಇವು ಈಕೆಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಯಿತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುವು.

ಲೀಬಿ ಬಿಗಿಂಟ್ (ಪ್ರೇಮದ ಉದಯ–1933) ಇವಳ ಮೊದಲ ಗಣನೀಯ ಕಾದಂಬರಿ. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆತ್ಮವೃತ್ತ. ಈಕೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿ ಗಸ್ಟೇವ್ ರೂರ್‌ಬೆಟ್ (1950). ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಿತ್ರಕಾರ ಈ ಕೃತಿಯ ನಾಯಕ.

ಈಕೆ ತನ್ನ ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನುಭವಗಳಾಚೆಯ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕಥೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮನೋಧರ್ಮವಿದ್ದರೂ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ, ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಜಾಗೃತ ವಿನ್ಯಾಸ ಕಾಣುತ್ತವೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಸರಗೋಡು : ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ. ಕಾಸರಗೋಡನ್ನು 1984, ಮೇ 24ರಂದು ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1992 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13,02,600 (2011).

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇರಳದ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸದುರ್ಗ (ಕಾಞಂಗಾಡು) ತಾಲ್ಲೂಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಕಡಲು ಇವು ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೇರೆಗಳು. ಪಟ್ಟಣ ಪಯಸ್ವಿನಿ ನದಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಏರು ತಗ್ಗುಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶ. ಸಮುದ್ರದ ದಡದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಮರ (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್) ಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡಗಳು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಣಿವೆಗಳು, ತೊರೆಗಳು, ಝರಿಗಳು ಇವೆ. ಅಡಕೆ, ಬತ್ತ ತೆಂಗು, ಗೇರುಬೀಜ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬೆಳೆಯಲು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳುಳ್ಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಭಾಗವಿದು. ಸಮುದ್ರ ದಡದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 32 ಕಿಮೀ. ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 16° ಸೆಂ.–26.7^{o} ಸೆಂ. ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 24.6^{o} ಸೆಂ.–35° ಸೆಂ. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಳ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಐದು ತಿಂಗಳು ಮಳೆಗಾಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯ ಹತ್ತಿರ ಅರಬ್ಬೀ ಕಡಲನ್ನು ಸೇರುವ ಪಯಸ್ವಿನಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದು. ಉಳಿದವು ಮೊಗ್ರಾಲ್, ಕುಂಬಳೆ, ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಳ ನದಿಗಳು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ ಬತ್ತ. ತಗ್ಗಿನ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬತ್ತದ ಬೆಳೆಗಳು. ಅಡಕೆ ಬೆಳೆಗೆ ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಗೇರುಬೀಜ ಮತ್ತು ಮೆಣಸು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಮುದ್ರತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆ ಅಧಿಕ. ಕಾಸರಗೋಡಿಗೆ 34 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದೆ. ಭಾರತದ ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಕೋಕೋ ಮತ್ತು ಗೇರುಬೀಜದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರ ಇದು. ಹಿರೇಹಳ್ಳಿ (ಕರ್ನಾಟಕ), ಪೀಚಿ (ಕೇರಳ), ಪಲೋಡ್ (ಕೇರಳ), ಮೋತಿನಗರ (ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ), ಕಾಹಿಕುಚಿ (ಅಸ್ಸಾಂ)–ಇವು ಈ ಕೇಂದ್ರದ ಶಾಖೆಗಳು. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದಲೂ ತರಿಸಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ ನಲವತ್ತೈದು ಜಾತಿಯ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ಅನೇಕ ಮತ, ಜಾತಿ, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1071,508 (1991). ಹವ್ಯಕರು (ಕನ್ನಡ), ಶಿವಳ್ಳಿಯವರು (ತುಳು), ಕೋಟದವರು (ಕನ್ನಡ), ಕರ್ಹಾಡರು (ಮರಾಠಿ), ಸ್ಥಾನಿಕರು (ತುಳು), ಸಾರಸ್ವತರು (ಕೊಂಕಣಿ), ಗೌಡಸಾರಸ್ವತರು (ಕೊಂಕಣಿ), ಚಿನಿವಾರರು (ಕನ್ನಡ), ಬಂಟರು (ತುಳು), ಬಂಟರು ಅಥವಾ ನಾಡವರು (ಕನ್ನಡ), ಬಿಲ್ಲವರು (ತುಳು–ಮಲಯಾಳ), ನಾಯರರು (ಮಲಯಾಳ), ಗಾಣಿಗರು (ಕನ್ನಡ–ಮಲಯಾಳ), ಕುಂಬಾರರು (ತುಳು–ಮಲಯಾಳ), ಮರಾಠಿಗರು (ಮರಾಠಿ–ಕನ್ನಡ), ಕೊರಗರು (ತುಳು), ಹರಿಜನರು (ತುಳು), ಮಾದಿಗರು (ಕನ್ನಡ), ಬೈರ (ಕನ್ನಡ), ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ಮಾಪಿಳ್ಳೆಯವರು (ಮಲಯಾಳ), ತುರುಕರು (ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ), ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟರು (ಕನ್ನಡ–ತುಳು), ಕೆಥೊಲಿಕರು (ಕೊಂಕಣಿ)–ಇದು ಭಾಷಾನುಗುಣವಾಗಿ ಜನರ ವಿಂಗಡಣೆ.

ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ, ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ, ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ಹೊಲಿಗೆ, ಮಡಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು, ಚಾಪೆ ತಯಾರಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳಿಂದ

ಜೀವಿಸುವ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಗೋಡಂಬಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಗರಗಸದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮತ್ಸೋದ್ಯಮ, ವಾಹನಗಳ ರಿಪೇರಿ, ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯ ಉದ್ದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಕ್ಕೆ 48 ಕಿಮೀ. ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಜಾಲ್ಲೂರು ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದ 48 ಕಿಮೀ. ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಪುತ್ತೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ರಸ್ತೆಯ ಉದ್ದ 33 ಕಿಮೀ. ಉಳಿದವು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ರಸ್ತೆಗಳು. ದಕ್ಷಿಣ ರೈಲ್ವೆಯ ಬ್ರಾಡ್ ಗೇಜ್ ಮಾರ್ಗ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕರಾವಳಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ 35 ಕಿಮೀಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಮದ್ರಾಸು ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೊಸದುರ್ಗವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. 1956ರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾನುಗುಣ ರಾಜ್ಯರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿತು. 1957 ಜನವರಿ 1ರಂದು ಹೊಸದುರ್ಗ (ಕಾಞಂಗಾಡು) ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತಾಲ್ಲೂಕಾಯಿತು. ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಸಭೆಯೂ ಹದಿನೆಂಟು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮುಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಲಭ್ಯವಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ : ಕಾಸರಗೋಡು ಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಸರಕನ ಮರಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕಾಸರಕನ ಕಾಡು ಕಾಸರಗೋಡು ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಾಸರಕನ ಮರಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಕರಂದ ಕಾಡು, ಬಾರಿಕಾಡು (ಬಾಳೆಕಾಡು) ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಳಗಳು ಈಗಲೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವರು ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾಸಾರಕ್ರೋಢ (ಕೊಳಗಳ ಸಮೂಹ) ಎಂಬುದು ಕಾಸರಗೋಡು ಆಯಿತು ಎಂಬುದು ಇವರ ವಾದ.

ಮೊಸಡಿಗುಂಪೆಯ ಗುಹೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗುಹೆಗಳು. ಯಜ್ಞಕುಂಡಗಳೂ ತ್ರಿಶೂಲಗಳೂ ಇರುವ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಲ್ಲಿನ ಗುಹೆಗಳು ಮತ್ಸ್ಯೇಂದ್ರನಾಥನ ಕಾಲದವು ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಡೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಗುಹೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಬಟ್ಟಂಬಾರೆ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಮೊಸಡಿಗುಂಪೆಯ ಗುಹೆಯ ಮಾದರಿಯ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗುಹೆಯಿದೆ.

ಪೆರ್ಲದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಕೋಟೆಯ ಹೆಸರು ಮಾಯಿಲಕೋಟೆ. ತುಳುನಾಡಿನ ಅರಸರು ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಮಾಯಿಲರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಯಿದು.

ಹಂಗಳದ ಕದಂಬರ ದೊರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಯೂರವರ್ಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಸರಗೋಡು ಕೇಂದ್ರವೂ ಒಂದು. ಇದು ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆ ಅಥವಾ ಕುಂಬಳೆ ರಾಜ್ಯ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ತುಳುನಾಡಿನ ತೆಂಕು ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಂಬಳೆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೀರೆಹೊಳೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಯಸ್ವಿನಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಡೂರು-ಇವು ಆಗ ಇದರ ಚತುರ್ಗಡಿ. ಕುಂಬಳೆ ರಾಜಮನೆತನದ ಸ್ಥಾಪಕನೂ 4ನೆಯ ಮಯೂರವರ್ಮನೇ. ಇಕ್ಕೇರಿ ಅರಸರ ದೃಷ್ಟಿ ಕುಂಬಳೆ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದದ್ದು 1500ರ ಅನಂತರ. ಕೆಳದಿಯ ಅರಸ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ (1513–46) ಕಾಸರಗೋಡು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ತೊಲಗದ ಕಂಬವನ್ನು (ಅಚಲವಾದ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು) ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತದ್ವಾರ, ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬತೇರಿ, ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಮಾರುತಿಯ ಸಣ್ಣ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಆಳವೂ ಅಗಲವೂ ಆದ ದೊಡ್ಡ ಪಾಳು ಬಾವಿ ಇವೆ. ಈ ಕೋಟೆ ಇಕ್ಕೇರಿ ಅರಸರ ಕೈತಪ್ಪಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮಾರುತಿ ದೇವಾಲಯದ ಅರ್ಚಕರಾಗಿದ್ದ ಶಂಭಟ್ಟರಿಗೆ ಈ ಕೋಟೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಶಂಭಟ್ಟರಿಂದ ಚಂದಾವರ್ ಗಣಪಯ್ಯನವರು ಐದು ರೂಪಾಯಿ ಎರಡೂವರೆ ಆಣೆಗೆ ಮೂಲ ಗೇಣಿಗೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಗಣಪಯ್ಯನವರ ಕುಟುಂಬದ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಈಗಲೂ ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೂತದ ಗುಡಿಯಿದೆ. ನರಕಚತುರ್ದಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೈದ್ಯರು ಕಟ್ಟುವ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ. ಧೂಮಾವತಿ, ರಾಜದೈವದ ಕೋಲ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಕುಂಬಳೆ ಕೋಟೆ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಸರಗೋಡು ಕೋಟೆಯಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಕೊಡಿಯಾಲ, ಮೂಡಬಿದರೆ, ಮೂಲ್ಕಿ, ಉಳ್ಳಾಲ, ಕುಂಬಳೆ, ಪುದುಂವೆಟ್ಟು, ಬೆಳ್ಳಾರೆ, ಕಾಂತಮಂಗಲ, ಒಂದಡ್ಕ, ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ಬೇಕಲ, ಹೊಸದುರ್ಗ ಮುಂತಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದವನು ಇಕ್ಕೇರಿ ರಾಜಾರಾಮನ ಮಗ ಹಿರಿಯ ವೆಂಕಟಪ್ಪನಾಯಕ. 1514ರಲ್ಲಿ ದುರ್ತೆ ಬಾರಬೋಸ್ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿ ಕುಂಬಳೆ ಕೋಟೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಈ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಮಾಲ್ದೀವ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಹಗ್ಗಹುರಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರಿಗೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಅಕ್ಕಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕುಂಬಳೆಯ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅರಸು ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಸಿಂಹ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜನನ್ನು ಚಂದ್ರಗಿರಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವಷ್ಟು ಈತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ. ಕುಂಬಳೆಸೀಮೆ ಕ್ಷೀಣಸ್ಥಿತಿಗಿಳಿದದ್ದು 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಆಗ ಕುಂಬಳೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಕುಂಬಳೆಗೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾಯಿಪ್ಪಾಡಿಯಲ್ಲಿ (ಸಿರಿಬಾಗಿಲು) ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸಮಾಡತೊಡಗಿದ. ಆದರೆ ಅವನ ಒಬ್ಬ ರಾಣಿ ಮಾತ್ರ ಕುಂಬಳೆ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಳು. ಮಾಯಿಪ್ಪಾಡಿ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ರಾಜನ ವಂಶಸ್ಥರು ಈಗಲೂ ಇದ್ದಾರೆ, ಈ ಕೋಟೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇಕ್ಕೇರಿ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಚಂದ್ರಗಿರಿ ಕೋಟೆ, ಒಂದೆಡ್ಕ, ಪಳಲಿಕೋಟೆ ಮುಂತಾದವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿವೆ.

ಅಡೂರು, ಮಧೂರು, ಕಾವು ಮತ್ತು ಕಣಿಪುರಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕುಂಬಳೆ ಅರಸರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿವೆ. ಅರ್ಜುನ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದ ಇಂದ್ರಕೀಲವೇ ಅಡೂರು-ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ. ಅದಕ್ಕೆ

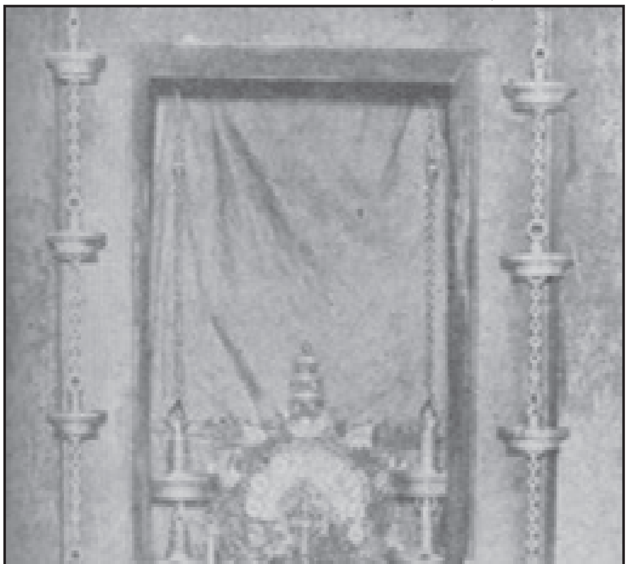

ಅಗಲ್ಪಾಡಿ ಶ್ರೀ ಅನ್ನಪೂರ್ಣೇಶ್ವರಿ

ಉರುಡೂರು ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಕುಂಬಳೆ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ರಾಯಸ ಮೊದಲಾದ ಆಡಳಿತ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಉರುಡೂರು ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಪ್ರಸನ್ನ ಎನ್ನುವ ಮುದ್ರೆ ಅಡೂರು ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಅಂಕಿತದ್ದು. ಅಡೂರು ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅರಸ 2ನೆಯ ಮಯೂರವರ್ಮನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವಿದೆ.

ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ 8 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಧೂರು ಶ್ರೀಮದನಂತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ತಲೆದೂಗುವ ತೆಂಗು, ನಲಿದಾಡುವ ಕೌಂಗು, ಸುತ್ತಲೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಗದ್ದೆಬಯಲು, ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಮಧುವಾಹಿನಿ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಕೊಳ; ಪ್ರಶಾಂತ ಪರಿಸರ. ಶ್ರೀಮದನಂತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರು ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಾಗದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಜನನದವರೆಗಿನ ಕಥಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದೊಳಗೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಿ ವಿನಾಯಕನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿ ಮದರು

ಎನ್ನುವ ಹರಿಜನ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ಕುಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮದರೂರು, ಮಧೂರು ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಸ್ಥಳಪುರಾಣವುಂಟು. ಅಪಾರವೆಚ್ಚದಿಂದ ಜರಗುವ ಮೂಡಪ್ಪಸೇವೆ ಈ ದೇವಾಲಯದ ವೈಭವದ ಉತ್ಸವ. ಕಾವು (ಮುಜುಂಗಾವು) ಶ್ರೀ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಮುಚುಕುಂದ ಮುನಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟು. ದೇವಾಲಯದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಮುಚುಕುಂದ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಣಿಪುರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಕಣಿಪುರಕ್ಕೆ ಕಣ್ವಪುರ, ಕಣಿಯರ, ಕುಂಬಳೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಣ್ವಮುನಿಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರೆಂದು ಸ್ಥಳಪುರಾಣ. ಈ ಮೂರ್ತಿ ತೆಂಕುತಿಟ್ಟು ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದರ ಆರಾಧನೆಯ ದೈವ.

ಮಂಜೇಶ್ವರದ ಶ್ರೀ ಅನಂತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮಧ್ವಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಗೌಡಸಾರಸ್ವತರದು. ಭದ್ರ ನರಸಿಂಹ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆ. ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸನ್ನಿಧಾನವನ್ನು ನಂಬಿ ಆರಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಶುದ್ಧ ವೈಷ್ಣವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಂಜೇಶ್ವರ. ಭದ್ರನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಿಂದೆ ಇಡೀ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ 2.7 ಮೀಗಳ ಎತ್ತರವಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹುತ್ತವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಷಷ್ಠಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐದು ದಿನಗಳ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೇರಳವಾದ ಸಂಪತ್ತು ತುಂಬಿ ತುಳುಕಿದ್ದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಆಗಾಗ ಲೂಟಿಗೊಳಗಾಗಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಪಡೆದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಕುಂದಾಪುರದ ಉತ್ತರಗಡಿಯಿಂದ ತಲಚೇರಿಯವರೆಗೆ ಗೌಡ ಸಾರಸ್ವತ ಸಮಾಜದ ಹದಿನೆಂಟು ಪೇಟೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇದಕ್ಕುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ 135 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮರಥವಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 5.15 ಮೀ, ಅಗಲ 5.15 ಮೀ. ಅಟ್ಟಳಿಗೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದಾಗ 21.5 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರುವ ರಮ್ಯರಥವಿದು. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೋಗಿ ದೈವದ ಕಲ್ಲುಂಟು. ಇದು ಭೂತಪ್ರೇತಗಳನ್ನು ಬಿಡುಸುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ಹಾಡದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮಾಜದವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅಗಲ್ವಾಡಿ, ಮಲ್ಲ, ತೈರೆ, ಬಾಯಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಾಜದವರು ನಂಬಿ ಆರಾಧಿಸುವ ದುರ್ಗಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯಗಳುಂಟು. ಇವನ್ನು ಮಠಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಗಲ್ವಾಡಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನ್ನದಾನದ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಅನ್ನಪೂರ್ಣೇಶ್ವರಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮಾಘಶುದ್ಧ ಪಂಚಮಿಯಿಂದ ದಶಮಿಯ ತನಕ ವೈಭವಪೂರ್ಣಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಎಕರೆ ಜಾಗವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವುಂಟು. ಕರ್ಹಾಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಮಾಜದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಪೆರಡಾಲದ ಶ್ರೀ ಉದನೇಶ್ವರ ಕಿಡೂರು ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಕಾಟುಕುಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇಶ್ವರ, ಕುಂಟಿಕ್ಕಾನ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನಾರಾಯಣ–ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹವ್ಯಕಸಮಾಜದವರು ಆರಾಧಿಸುವ ದೇವತೆಗಳು.

ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ 3.2. ಕಿಮೀ. ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಕೂಡಲು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಮಂಗಲ ಕ್ಷೇತ್ರ ತುಂಬ ಪುರಾತನವಾದುದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗೆ ಚಕ್ರತೀರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕುಂಬಳೆಯ ಅರಸನಾದ ಜಯಸಿಂಹ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕಾವು ಮಠದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತ (ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯ) ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಮತ ಚರ್ಚೆಗೆ ನಿಂತನೆಂದೂ ಎಂಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಡೆದ ವಾದದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಪಂಡಿದ ಸೋತು ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾದನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕೂಡಲು ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಮುಳಿಯೂರು ಶ್ರೀ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಅನಂತಪುರದ ಅನಂತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಾಲಯ–ಇವು ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು.

ಕಾಸರಗೋಡಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ 11.2 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಎಡನೀರು ಮಠವಿದೆ. ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ತ್ರೋಟಕಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮಠವಿದು. ಈ ಮಠಾಧೀಶರಾಗಿ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ ಹದಿಮೂರು ಮಂದಿ ಗುರುಗಳ ಸಮಾಧಿಗಳು ಇಲ್ಲುಂಟು. ಮಠದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಶ್ರೀಮದೀಶ್ವರಾನಂದ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ತೆರೆದ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಈ ಮಠದ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ.

ಅಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಏರಿದ ಕೊಡಿ (ಧ್ವಜಾರೋಹಣ) ಮಧೂರಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವುಂಟು. ಮೀನಮಾಸ ಸಂಕ್ರಮಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೇಷಮಾಸದ ಐದನೆಯ ದಿನ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಡೂರು, ಕಾಸರಗೋಡು, ಪೈಕ,

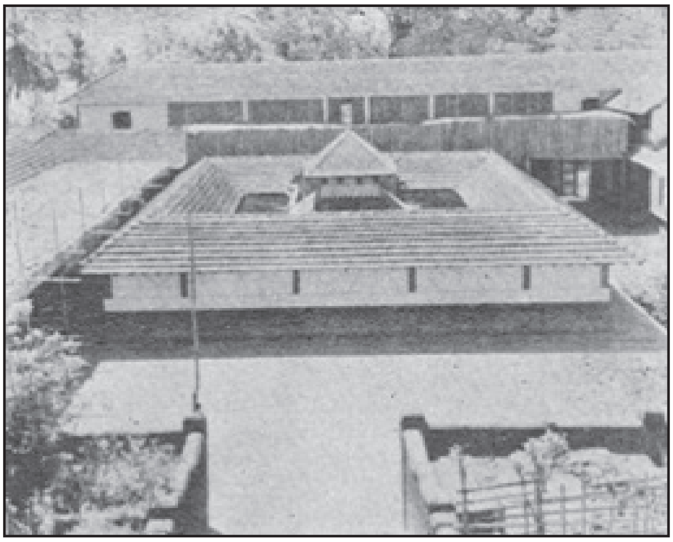

ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಾಲಯ, ಕಾಸರಗೋಡು

ಬೆದರಡ್ಕ, ಅಂಬಲಡ್ಕ, ಪುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಧೂರುಗಳಲ್ಲಿ ತಲಾ ಐದು ದಿನಗಳಂತೆ ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತೈದು ದಿನಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜಾತ್ರೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಕಾಸರಗೋಡಿನ ತಳಂಗೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾಲಿಕ್ ದೀನಾರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಸೀದಿಯಲ್ಲದೆ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಸೀದಿಗಳಿವೆ. ಹತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚುಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲುಂಟು. ಮಂಜೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೈನಬಸದಿ, ಕಾಸರಗೋಡಿನ ನೆಲ್ಲಿಕುಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೀರ ಶೈವಮಠ–ಇವು ಜೈನ ಮತ್ತು ಶೈವಮತಪ್ರಚಾರಶಾಖೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ತೆಂಕುತಿಟ್ಟು ಯಕ್ಷಗಾನದ ತೌರು. ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ (ಸು. 1760–1820) ಕುಂಬಳೆಯವ. ಕೂಡ್ಲು ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಭಾ, ಕುಂಬಳೆ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮಂಡಲಿ, ಇಚಲಂಪಾಡಿ

ಚೇಡಭೂತ

ಮೇಳ ಮತ್ತು ಕೊರಕೋಡು ಮೇಳಗಳು ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿದ ಕಲಾಮಂಡಲಗಳು. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಾಳಮದ್ದಲೆಯ ಕಲಾವಿದರಿಲ್ಲದ ಗ್ರಾಮವಿಲ್ಲ.

ಭಾಷಾಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಪಡೆದು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಕಲೆಯಿದು. ಮಲಯಾಳ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಆಗಿರುವವರಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದರು ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ.

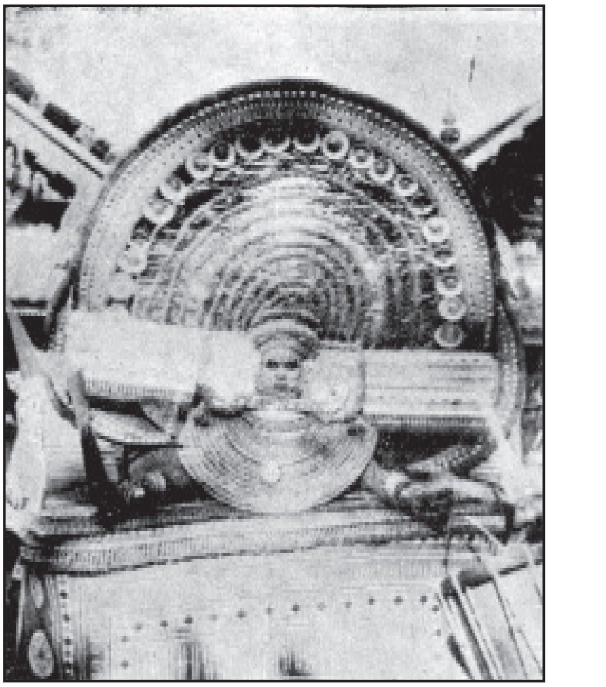

ಮಲಯಾಳ ಭೂತ : ರಕ್ತೇಶ್ವರಿ

ಕನ್ನಡದ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಗೋವಿಂದ ಪೈಗಳು ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನವರು. ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಂಬಳ, ಕೋಳಿಅಂಕ, ಅಳಿಯಸಂತಾನಕಟ್ಟು, ದಸರ ಉತ್ಸವ, ದೀಪಾವಳಿ, ಷಷ್ಠಿಯ ಉತ್ಸವ–ಮುಂತಾದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದ ತುಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ ನಿಂತಿದೆ. ಮರುಮಕ್ಕತ್ತಾಯಂ, ಕಥಕ್ಕಳಿ, ಓಣಂ–ಮೊದಲಾದ ಮಲಯಾಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ಸವಗಳಿಗೂ ಇದು ಆಹ್ವಾನ ನೀಡಿದೆ.

ಕುಂಬಳೆಯ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ್ದ ಅಡೂರು, ಮಧೂರು, ಕಾವು ಮತ್ತು ಕಣಿಪುರಗಳ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಂತೆಯೇ ಆ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಸ್ಥಾನಗಳು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿವೆ. ಪೈಕ, ಬೆದರಡ್ಕ, ಅಂಬಲಡ್ಕ ಮತ್ತು ಪುತ್ತಿಗೆ–ಇವೇ ಆ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಸ್ಥಾನಗಳು. ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಧೂಮಾವತಿ (ಜುಮಾದಿ). ಕಲ್ಲುರ್ಟಿ, ಕಲ್ಕುಡ, ಅಣ್ಣಪ್ಪ–ಮೊದಲಾದ ತುಳು ಭೂತಗಳಂತೆ ಪಿಲಿ.

ಚಾಮುಂಡಿ, ಮುತ್ತಪ್ಪದೈವಂ, ಬೆಳ್ಗಪಾಡ, ರಕ್ತೇಶ್ವರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಲಯಾಳ ಭೂತಗಳೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದೇಶವಿದು. ಹಿಂದೂಗಳೂ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ನಂಬುವ ಅಲಿಭೂತ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಶಿಷ್ಟಭೂತ.

ಕಾಸರಗೋಡು ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಶಕ್ತಿ, ನಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಭೂತಗಳು ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುವ, ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ಜೈನ ಸಮುದಾಯಗಳ, ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ, ಕಲಾವಿದರ, ಮಧುರಮೈತ್ರಿಯ ಸಂಗಮಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಟಿ.)

ಕಾಸಲ್, ಆಲ್ಬ್ರೆಕ್ಟ್ : 1853–1927. ಜರ್ಮನಿಯ ಜೀವರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಿಕ ಪುರಸ್ಕೃತ (1960). ಸ್ವಿಟ್ಜರ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಸ್ಟಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ತೌರೂರಿನ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ. ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆಧುನಿಕ ಜೀವರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಫೆಲಿಕ್ಸ್ ಹಾಪ್–ಸೀಲರ್ ಎಂಬಾತ ಈತನಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ. ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಮೆಡಿಸನ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ (1878) ಹಾಪ್–ಸೀಲರ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಲಿನಿನ ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಇ.ಡ್ಯು ಬಾಯ್ಸ್ ರೇಮಂಡರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಬರ್ಲಿನಿನ ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ (1895). 1901ರ ವರೆಗೂ ಇದೇ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೈಡಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಥದ್ದೇ ಹುದ್ದೆಗೆ ಬಂದ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅದೇ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ. ಮರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಈತನಿಗೆ ಹೈಡಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಎಮೆರಿಟಸ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನ ಗೌರವವೂ (1901–23) ಹೈಡಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನ ಸ್ಥಾನಗೌರವವೂ ದೊರಕಿದುವು. ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದಕ್ಕೆ 30 ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದ. ಈತನ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಜೀವಂತಕೋಶಗಳ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗೆಗಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವಯುವ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಈತ ಮೊದಲಿಗ. ಈತನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆದುವು. ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಅದರಿಂದ ಜೀವಕೋಶ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಿಕ ದೊರಕಿತು. ಅಡೆನಿನ್ ಮತ್ತು ಥಯಮಿನ್‌ಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಖ್ಯಾತಿ ಈತನದು. ಈತ ಹೈಡಲ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲೇ ನಿಧನವಾದ. *

ಕಾಸೀನಿ, ಜಿಯೊವಾನಿ ಡೊಮಿನಿಕೊ : 1625–1712. ಇಟಲಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸುಗಳ ಖ್ಯಾತ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ. ಇಟಲಿಯ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಕ್ಷಾನಿರೂಪಣಕಾರರೂ ಆದ ಕಾಸೀನಿ ಮನೆತನದವರ ಮೂಲಪುರುಷನೀತ. ಜನಿಸಿದ್ದು ಇಟಲಿಯ ನೀಸ್ ನಗರದ ಬಳಿಯಿರುವ ಪೆರಿನಾಲ್ಡೋವಿನಲ್ಲಿ. ಜಿನೆವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ. ಅನಂತರ ಬೋಲೋನ್ಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ (1650). ಗುರುಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಮಂಗಳಗ್ರಹಗಳ ಆವರ್ತನಾವಧಿಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 1660 ಮತ್ತು 1665ರಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಿ ಖ್ಯಾತನಾದ. ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನ ವೇದಶಾಲೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾದ (1667). ಗುರುಗ್ರಹದ ಉಪಗ್ರಹಗಳ (ಚಂದ್ರರ) ಚಲನೆ ಕುರಿತ ಒಂದು ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ (1668). ಮುಂದೆ ಈ ಕೋಷ್ಟಕ ಡೇನಿಷ್ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ರೂಮರನಿಗೆ (1645–1710) ಬೆಳಕಿನ ವೇಗವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. 1673ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಪೌರತ್ವ ಲಭಿಸಿದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ.

ಶನಿಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು 1671–84ರ ವರೆಗೂ ನಡೆಸಿ ಅದರ ನಾಲ್ಕು ಉಪಗ್ರಹಗಳನ್ನು [ಇಯಾಪೆಟಸ್ (1671), ರ್ಹೀಆ (1672), ಡಯಾನೆ ಮತ್ತು ಟೆಥೀಸ್ (1684)] ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಶನಿಗ್ರಹದ ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈತನ ಸಂಶೋಧನೆ ಹೈಗನ್ಸನ (1629–1695) ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮೀರಿಸಿತ್ತು. ಹೈಗನ್ಸನ ಖ್ಯಾತ ಪರಿಶೋಧನೆಯಾದ ಶನಿಗ್ರಹದ ಬಳೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈತ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಆ ಬಳೆಯಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಎರಡು ಬಳೆಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕಪ್ಪು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ. ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಕಾಸೀನಿ ಕಪ್ಪು ಪ್ರದೇಶವೆಂದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ರಾಶಿಚಕ್ರಬೆಳಕಿನ (ಜೋಡಿಯಾಕಲ್ ಲೈಟ್) ಬಗ್ಗೆ ಮೂಲಭೂತ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರತಂದ (1693). ಮಂಗಳಗ್ರಹದ ದಿಗ್ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಈತನ ಕೆಲಸ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹ. ಕಾಸೀನಿ ಆ ಗ್ರಹದ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಗಯಾನದಲ್ಲಿ ರೀಪೆ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಹ ಅದೇ ಗ್ರಹವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮಂಗಳ ಗ್ರಹದ ದೂರ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಕಾಸೀನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಕೆಪ್ಲರನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಹಗಳ ದೂರ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿಖರವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ತಾನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದ ಮಂಗಳಗ್ರಹದ ದೂರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭೂಮಿ–ಸೂರ್ಯ 140 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ ಎಂದು ಕಾಸೀನಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ವಾಸ್ತವ ದೂರ 148 ಮಿಲಿಯನ್ ಕಿಮೀ. ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲ ಗ್ರಹಗಳ ಚಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕೆಪ್ಲರನ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೆಲವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೀರ್ಘವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಈತ ಸೂಚಿಸಿದ. ಇವನ್ನು ಕಾಸೀನಿಯನ್ಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಾಂತಿಚಕ್ರದ ಬಾಗುವಿನ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಈತ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಈತ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದರೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಬಲು ಛಲವಾದಿಯೂ ಹಿಡಿದ ಪಟ್ಟನ್ನು ಬಿಡದವನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್‌ನ (1473–1540) ಸೂರ್ಯಕೇಂದ್ರವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದ ಮಹಾಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಕೊನೆಯವನೆಂದರೆ ಇವನ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣತೆಯ ಅರಿವಾದೀತು.

ಕಾಸೀನಿ ವಂಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಒಬ್ಬ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆಗಿಹೋದರು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶಸ್ಥರು ಒಂದು ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪೋಷಕವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ (2004) ಶನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅರಸಿ ಹೊರಟ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ ನೌಕೆಗೆ ಕ್ಯಾಸಿನಿ ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ಕಾಸ್ಟರೀಕ : (ಕೋಸ್ಟರಿಕ) ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿಕರಾಗ್ವ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪನಾಮಾ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಇವೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 51100 ಚ.ಕಿಮೀ. ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆಯದು (ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಿರಿಯದು ಎಲ್ ಸ್ಯಾಲ್ವಡಾರ್). ಜನಸಂಖ್ಯೆ 42,28,100 (2005). ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಯಾನ್‌ಜೋಸ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3,15,909 (2002).

ಭೂರಚನೆ : ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಓಸ ಮತ್ತು ನಿಕೋಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಹಿರಿಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಮಿಶ್ರ ಸ್ವಭಾವದ, ಎರಡನೆ ಭೂಯುಗದ ರೂಪಪರಿವರ್ತಿತ ಬಂಡೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳ ತಳಪ್ರದೇಶ, ನೈರುತ್ಯ ತೀರಪ್ರದೇಶ, ರೀಯೊ ಡಿ ಟೆರ್‍ಬ ನದಿಯ ಜಲಾನಯನ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಯ

ತಗ್ಗುಪ್ರದೇಶ–ಇವು ತೃತೀಯ ಭೂಯುಗದ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳ ಅಪಾರ ಬೂದಿಯೂ ಹರಡಿದೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಪ್ತ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳುಳ್ಳ ವಾಲ್ಕಾನಿಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದೆದ್ದ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳೂ, ಮಿಯೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಸಮುದ್ರದಷ್ಟೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು 1364–2022 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿವೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿರಾವಾಲೆಸ್ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತವೇ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ್ದು (2022 ಮೀ). ರಾಜ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಕಾರ್ಡೆಯೇರಾ ದೆ ತಲಮಾಂಕಾ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಯೋಸೀನ್–ಓಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳೂ ಜೇಡಿಪದರಕಲ್ಲುಗಳೂ ಮರಳುಗಲ್ಲುಗಳೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಿಂದ ಹೊರಸುರಿದ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರ ಚೀರ್‍ರಿಪೋ ಗ್ರಾಂಡೆ (3798 ಮೀ) ಕಾರ್ಡೆಯೇರಾ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮೂರನೆಯ ಭೂಯುಗದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳಿವೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸುಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದವು ಪೊವಾಸ್ (2689 ಮೀ), ಬಾರ್ವ, (2889 ಮೀ) ಟೂರ್ಯಾಲ್ಬಾ (3309 ಮೀ) ಮತ್ತು ಇರಾಜೂ (3412 ಮೀ). ಕಾರ್ಡಿಯೇರಾ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೆಸೇಟಾ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಸೀಮೆ ಸುಣ್ಣದಂಥ ಮೃದುಶಿಲೆಗಳು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಲಾವ ಮತ್ತು ಬೂದಿ ಅಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಾಡಿನ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿಯೋಸೀನ್–ಓಲಿಗೋಸೀನ್ ಯುಗದ ಮರಳುಗಲ್ಲು, ಜೇಡಿಪದರಗಲ್ಲು, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗಳಿವೆ.

ನದಿಗಳು : ಕಾಸ್ಟರೀಕ ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳು ಹರಿದು ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸಿಕ್ಸಾಮೋಲ ನದಿ ತನ್ನ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ರೆವೆಂಟ ಜೋನ್ ನದಿ ಇರಜೂ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರದತ್ತ ತಿರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮೆಸೇಟಾ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಸಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಚೀರ್‍ರಿಪೋ ನದಿಯೂ ಅದೇ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆರೆನಾಲ್–ಸಾನ್ ಕಾರ್ಲಾಸ್ ನದಿ ಕಾರ್ಡೆಯೇರಾ ವಾಲ್ಕಾನಿಕ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ ಆರೆನಾಲ್ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾನ್ ವಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಹರವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗಡಿಯಾಗಿರುವ ಸಾನ್ ವಾನ್ ನದಿ ನೌಕಾಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಂಡೆ ದೆ ಟೆರ್‍ರಾಬ, ಮೆಸೆಟಾ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಸಿದು ಹೋಗುವ ಗ್ರಾಂಡೆ ಡೆ ಟಾರೇಕ್ಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಗುನಾಕಾಸ್ಟೆ ತಗ್ಗುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಸಿದುಹೋಗುವ ಟೆಂಪಿಸ್ಕ್ಯು–ಇವು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುವ ಹಿರಿಯ ನದಿಗಳು.

ವಾಯುಗುಣ : 909 ಮೀಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಧ್ಯಕ

ಸಾನ್ ಓಸೇಯಲ್ಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಮಾರಾಟ

ಉಷ್ಣತೆ 26.6^{o} ಸೆಂಮೀ. 909 ಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ 23.3^{o} ಸೆಂ. 1515 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ 15° ಸೆಂ. 1153 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಧಾನಿ ಸ್ಯಾನ್‌ಜೋಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಧ್ಯಕ ಉಷ್ಣತೆ 19.4' ಸೆಂ. ಇರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮಾರುತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ 400 ಸೆಂಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಶಾನ್ಯದ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 160–120 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ 5 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಒಣ ಹವೆ. ಆಗ್ನೇಯ ಮೈದಾನ ಮತ್ತು ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ 160–260 ಸೆಂ.ಮೀ. ಮೂರು ತಿಂಗಳೂ ಒಣ ಹವೆ.

ಸಸ್ಯಗಳು : ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅರಣ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವು: ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಿಹಿನೀರು ಮತ್ತು ಉಪ್ಪುನೀರಿನ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ಹಾಗೂ ತೊಗಟೆಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಿತ್ಯಹಸುರಿನ ಅರಣ್ಯಗಳು ದೇಶದ ಶೇ. 60 ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ಕಡಿದು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೂ ಬಾಳೆ ತೋಟಗಳಿಗೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ಡೆಯೇರಾ ದೆ ತಲಮಾಂಕಾ ಪರ್ವತಗಳ ಪೂರ್ವ ಇಳಿಜಾರುಗಳಿಂದ ಓಸಾ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 1,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಯ ವೃಕ್ಷಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವದಾರು, ಲಿಗ್ನಂ ವಿಟೇ, ಬಾಲ್ಸ, ಕರಿಮರ, ರಬ್ಬರ್, ಬ್ರಜಿಲ್‌ವುಡ್–ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು. 3030 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಮರಗಳೂ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಇವೆ. ವಾಯವ್ಯದ ಒಣಹವೆಯ ತಗ್ಗು ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಅರಣ್ಯಗಳೂ ಸವಾನ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಔಷಧ ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು : ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಂಗ, ಅಳಿಲು, ಒಪಾಸಂ, ಟೇಪಿಯರ್, ಮುಳ್ಳುಹಂದಿ, ಮೊಸಳೆ; ಇಗ್ವಾನ, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಾವು, ಆಮೆ, ಅನೇಕ ಜಲಚರ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೋಲುವ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಜೀರುಂಡೆ, ಬಾವಲಿ–ಮೊದಲಾದವು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರತೀರದಲ್ಲಿ ಟುನಾ, ಕತ್ತಿ ಮೀನು, ಹಂದಿಮೀನು, ಶಾರ್ಕ್, ಸೀಗಡಿ ಮೊದಲಾದವು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಇತಿಹಾಸ : ಕೊಲಂಬಸ್ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಕಡಲಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ದೇಶವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನೂ ಅವನೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಧರಿಸಿದ್ದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ನಾವಿಕರು

ಕ್ಯಾರಿಬೀಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಸಿಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಈ ನಾಡಿಗೆ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಮಂತ ಕಡಲಂಚು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ಈ ದೇಶವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಇಲ್ಲಿ ವಸಾಹತು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಸ್ಪೇನ್ ಮಾಡಿದ ಯತ್ನ ವಿಫಲಗೊಂಡಿತು. ವಲಸೆಗಾರರಿಗೆ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರಿಂದ ಅಪಾರ ಸಾವುನೋವುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು.

ಮೊದಮೊದಲು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ನೂವ ಕಾರ್ಟಾಗೊ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇತ್ತು. 1540 ರಿಂದ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಗಿನಿಂದ ಅದು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಅದರ ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದ ವಾನ್ ವಾಸ್ಕ್ವೆಜ್ ಕಾರೊನಾಡೋ 1560–1573ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಗಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಜನ ಬಡತನದಿಂದ ನೊಂದಿದ್ದರು. ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ದೇಶ ಸ್ಪೇನಿನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಿತೆಂಬ ವಾರ್ತೆ ಹರಿದೊಡನೆಯೇ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಂತೆ ಕಾಸ್ಟರೀಕವೂ 1821ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 15ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಮೊದಲು ಮೆಕ್ಸಿಕೋ ರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದರೂ ತರುವಾಯ ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಆ ದೇಶಗಳ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಧೋರಣೆ ತಳೆಯಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಾರ ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪಕ್ಷ ಎಂಬ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ವಿರಸಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದುವು. 1827ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಳಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಟಾಗೋದಿಂದ ಸ್ಯಾನ್‌ಜೋಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಸರದಿಯಂತೆ ಬದಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆ 1834ರಲ್ಲಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸ್ಯಾನ್‌ಜೋಸ್ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಗರಗಳ ನಡುವಣ ಈ ಪೈಪೋಟಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಮತ್ತು ನಿಕರಾಗ್ವ ರಾಜ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಾನ್‌ವಾನ್ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದುವು. ನಿಕರಾಗ್ವದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಗ್ವಾನಕ್ಯಾಸ್ಟ ಆ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಕಾಸ್ಟ ರೀಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ ವಿವಾದ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆದರೂ 1855ರಲ್ಲಿ ನಿಕರಾಗ್ವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಲಿಯಂ ವಾಕರ್ ಎಂಬಾತ ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಬಂದಾಗ, ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತಿತು.

ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜನರಲ್ ಥಾಮಸ್ ಗ್ವಾರ್ಡಿಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿತು. ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವನು ದೇಶದ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ. ಶಾಲೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಯೋಜಿತವಾಯಿತು; 1870–1880ರಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. 1871ರಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನ 1949ರ ವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದದ್ದು 1886ರಲ್ಲಿ. 1890ರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆದು ಓಸೇ ಜಾಕ್ವಿನ್ ರೋಡ್ರಿಕ್ವೆಜ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ.

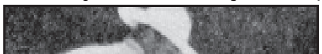

ಕಾಫಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು : ಕಾಫಿ ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ

ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಸಾನ್ ವಾನ್ ನದಿಯನ್ನು ಅಂತರ ಸಾಗರ ಜಲಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಕರಾಗ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದಾಗ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ದೇಶ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿತು. ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿತು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪು ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಪರವಾಗಿತ್ತು. ನಿಕರಾಗ್ವ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದುವು. ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಮತ್ತು ಪನಾಮಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿ ಸಮಸ್ಯೆ 1941ರ ವರೆಗೆ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮನಸ್ತಾಪಗಳು ಮುಂದುವರಿದು ಕೊನೆಗೆ ರಾಫೇಲ್ ಕಾಲ್ದೆರೋನ್ ಗ್ವಾರ್ಡಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ಕಾರ ಪನಾಮಾ ರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

1913ರಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನೇರ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಿತು. ಯಾವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯೂ ಬಹುಮತ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಸಭೆ (ಕಾಂಗ್ರೆಸ್) ಅಲ್‌ಫ್ರೆಡೊ ಗೊಂಜಾಲೆಜ಼ನನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿತು. ಈತ ಮಾಡಿದ ತೆರಿಗೆ ಕಾನೂನುಗಳ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನೂ ಇನ್ನಿತರ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನೂ ಆತನ ಬೆಂಬಲಿಗ ಜನರಲ್ ಫ್ರೆಡೆರಿಕೊ ಟಿನೋಕೊ ಖಂಡಿಸಿ, ಜನವರಿ 1917ರಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯ ನಡೆಸಿದ; ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಆತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಆಡಳಿತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ; ದಂಗೆಗಳೆದ್ದುವು. 1919ರಲ್ಲಿ ಆತ ದೇಶತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ. ತರುವಾಯ ಜೂಲಿಯೋ ಅಕಾಸ್ಟ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ. ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹಾಗೂ ವಿಧಿಬದ್ಧವಾದ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯೆಂದು ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಮತದಾರರಿಗೆ ಓದು ಬರಹದ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ರಹಸ್ಯಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇಟಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ದೇಶ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿತ್ತು (1941).

1948ರಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟರೀಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಸಂಭವಿಸಿತ್ತು. ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾದ ಒಟಿಲಿಯೊ ಉಲೇಟೆಯನ್ನು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಉರುಳಿಸಲು ಸಾಮ್ಯವಾದಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಜೋಸ್ ಫಿಗ್ವೆರ್ಸ್ ಎಂಬವನು ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಲೇಟಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. 1949ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನವೊಂದು ಅಂಗೀಕೃತವಾಯಿತು. ಉಲೇಟೆಯ ತರುವಾಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ ಫಿಗ್ವೆರ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣವಾಯಿತು. ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸುವ ಸೂಚನೆಗಳಿದ್ದುವು. 1958ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದವನು ಎಚಾಂಡಿ ಜಿಮೇನೆಜ಼್. ಈತನ ತರುವಾಯ 1962ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ ಜೆ. ಓರ್ಲಿಚ್. ಅವನ ಅನಂತರ ಜೋಸೆ ಜೋಕ್ವಿನ್ ಟ್ರೆಜೋಸ್ ಫರ್ನಾಂಡೆಜ಼್ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ.

ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಶಾಸಕಾಂಗ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಏಕಾತ್ಮಕ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ 1949ರ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 1871ರ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾದರೂ ಮತನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಹಾಜರು ಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಖಂಡಿಸಲು 1949ರ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಏಕಸದನದ ಶಾಸನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ 45 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ 4 ವರ್ಷ. ಇಬ್ಬರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಸೇಕಡ 45ರಷ್ಟು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತ ಪಡೆಯದಿದ್ದರೆ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. 1949ರಿಂದಲೂ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರಿಗೆ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕಿದೆ. ಸಾನ್ ಓಸೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಆಡಳಿತದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಲಾಹ್ವೇಲಾ, ಕಾರ್ಟಾಗೊ, ಗೌನಾಕಾಸ್ಟೆ, ಎರೇದ್ಯ, ಲಿಮಾನ್, ಪೂಂಟಾರೇನಾಸ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾನ್‌ಜೋಸ್ ಎಂಬ ಏಳು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಶಾಸನಸಭೆ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪೀಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ರಾಜಧಾನಿ ಸಾನ್ ಓಸೆಯ ಒಂದು ಬೀದಿ

ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ : ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಇದರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಣದ ನೆರವು, ವೈದ್ಯಸೌಲಭ್ಯ, ಪ್ರಸೂತಿಕಾಲದ ನೆರವು, ಆಶ್ರಿತರ ರಕ್ಷಣೆ–ಈ ಯೋಜನೆಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ಕಾನೂನೂ

ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವಿಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕುಗಳ ಸಾಧನೆಗೂ ಮುಷ್ಕರಗಳಿಗೂ 1943ರ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಿಗಳ ನಡುವಣ ವಿವಾದಗಳ ತೀರ್ಪಿಗೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳುಂಟು.

ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 97.6ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಬಿಳಿಯರು ಇಲ್ಲವೆ ಮೆಸ್ಟಿಜೊ ಜನ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶೀಯರು ಎಸ್ಟ್ರೆಮಡೂರ ಮತ್ತು ಆಂಡಲೂಸಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಬಂದರು. ತರುವಾಯ ಕ್ಯಾಸ್ಟೈಲಿನಿಂದ ಬಂದ ಜನ ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಮೂಲವಾಸಿಗಳಾದ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ 1956ರಲ್ಲಿ 4,000 ಇತ್ತು; ಇಂಡಿಯನರು ದೂರದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆತಂದ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಸೇಕಡ 2ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರು ತೀರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾಳೆತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನರ ಹೊರತು ಉಳಿದವರು ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ದ್ವಿತೀಯ ಪಠ್ಯವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು; ಈಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ಮಂದಿ ರೋಮನ್ ಕೆಥೊಲಿಕರು. ದೇಶದ ಮೂಲ ವಾಸಿಗಳಾದ ಇಂಡಿಯನರ ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ–ಕಲೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಧರ್ಮ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ.

ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಜನ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಕೆಥೋಲಿಕ್ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವಭಾವ ತಾಳಿದೆ. ಕುಟುಂಬ ಬಾಂಧವ್ಯ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಆಚರಣೆ, ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ವಾರದ ಮೆರವಣಿಗೆ, ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬಗಳು–ಇವು ಕಾಸ್ಟರೀಕನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಜಾನಪದ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಜನರ ಜೀವನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ರಿಟ್ರೀಟ್ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಭೇಟಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ಕಾಲ್ಚೆಂಡು ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ರೀಡೆ. ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್‌ಬಾಲ್, ಮುಷ್ಟಿಕಾಳಗ, ಬೇಸ್‌ಬಾಲ್, ಗಾಲ್ಫ್, ಟೆನಿಸ್ ಮತ್ತು ಈಜು–ಇವೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ : ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು, ಅವುಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ಕಾಫಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸೀಡಾರನ್ನೂ ಪ್ಲೈವುಡ್ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಕಾಟಿವೊ ಮರವನ್ನೂ ಕಡಿದು ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಟರ್–ಅಮೆರಿಕನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಲ್ ಸೈನ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೃಷಿ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಟೂರ್ಯಾಲಾವ ನಗರದಲ್ಲಿದೆ. ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣು, ಸಿಮೆಂಟು ತಯಾರಿಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು. ಚಿನ್ನ, ಉಪ್ಪು, ಗಂಧಕ–ಇವು ಕಾಸ್ಟರೀಕದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 4,50,000 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಸ್ಟರೀಕದಿಂದ ಬಾಳೆ, ಕೋಕೋ ಅಬೆಕ, ಜಾನುವಾರು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ; ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಹಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನ, ಜರ್ಮನಿ, ಕೆನಡ ಮತ್ತು ನೆದರ್ಲೆಂಡ್ಸ್. ಮೋಟಾರುಗಳು ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಇದು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ನಾಣ್ಯ ಕೊಲೋನ್. ಕಾಸ್ಟರೀಕ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಹಣಕಾಸಿನ ನೀತಿಯನ್ನೂ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯವನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ, ಪಟ್ಟಣಗಳು : 1960ರ ದಶಕದಲ್ಲಿದ್ದ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿದೆ. ಸಂಖ್ಯೆ 30,000. ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಖಾಸಗಿ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು 317 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ.

ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ ನೆರವು ನೀಡಿವೆ. ಕಾಸ್ಟರೀಕದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಮಾರ್ಗಗಳೂ ಉಂಟು. ಸಾನ್ ಒಸೇಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ಕಾಸ್ಟರೀಕದ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಿವು: ಅಲಾಜುಯೆಲಾ (237966) (2003), ಕಾರ್ಟಾಗೊ (461163) (2003), ಲೈಬೀರಿಯ (40977) (2003), ಹೆರೀಡಿಯ (339295) (2003), ಲಿಮಾನ್ (339295) (2003) ಮತ್ತು ಪೂಂಟಾರೇನಾಸ್ (357483) (2003). (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.; ಜಿ.ಇ.ಪಿ.)

ಕಾಸ್ಟಸ್ : ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಎಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದ ಹೂಗಳಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಯಾನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಒಂದು ಸಸ್ಯ ಜಾತಿ. ಜಿಂಜಿಬರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಉಷ್ಣದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 140 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಈ ಪೈಕಿ ಕೆಲವನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟಸ್ ಸ್ಪಿಶಿಯೋಸಸ್, ಕಾ. ಇಲಿಗನ್ಸ್, ಕಾ. ಪಿಕ್ಟಸ್, ಕಾ.ಇಗ್ನಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಕಾ.ಅರ್ಗೈರೋಫಿಲಸ್ ಎಂಬುವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಕಾಸ್ಟಸ್ 1–3 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಗೆಡ್ಡೆಯಂತಿರುವ ಬೇರು, ಉದ್ದನೆಯ ನೀಳವಾದ ಹಾಗೂ ರಸಭರಿತವಾದ ಕಾಂಡ, ಉದ್ದುದ್ದನೆಯ ಎಲೆಗಳು, ಕಾಂಡದ ಸುತ್ತ ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಎಲೆಯ ಬುಡ, ಕಾಂಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಕದಿರು ಹೂಗೊಂಚಲು (ಸ್ಪೈಕ್), ಜೋಲು ಬಿದ್ದಿರುವ ಉಪಪತ್ರಗಳು (ಬ್ರ್ಯಾಕ್ಸ್), ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ, ಕೇಸರಿ ಮುಂತಾದ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರುವ ಹೂಗಳು ಈ ಸಸ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಹೂಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಗಂಟೆಯಾಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ಬರಡು ಕೇಸರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಂಡಾಶಯ ನೀಚ ಸ್ಥಾನದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೋಣೆಗಳಿವೆ. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು. ಬೀಜಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ.

ಕಾಸ್ಟಸ್ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಂಡದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸಬಹುದು. ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊಂಚ ನೆರಳಿದ್ದರೆ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಚೆನ್ನು. (ಬಿ.ಎ.ಪಿ.)

ಕಾಸ್ಟಿನ್, ಮಿರಾನ್ : 1633–92. ರೊಮೇನಿಯದ ಚರಿತ್ರಕಾರ. ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇವನ ಕುಟುಂಬದವರು ಪಡೋಲಿಯಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಟಿನ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿ 1652ರಲ್ಲಿ ರೊಮೇನಿಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅರಸನೊಂದಿಗೆ ಮನಸ್ತಾಪ ಬಂದು ಮತ್ತೆ 1684ರಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಮರುವರ್ಷ ಹಿಂದಿರುಗಿದರೂ ಅರಸನ ವಿರುದ್ಧ ಪಿತೂರಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು 1692ರಲ್ಲಿ ಇವನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿದರು.

ಕಾಸ್ಟಿನನ ಕೆಲಸ ಎರಡು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ರೊಮೇನಿಯರು ಲ್ಯಾಟಿನರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಮೊದಲಿಗ. ರೊಮೇನಿಯರ ದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆಗೆ ಮಾರ್ಗಮಾಡಿದ, ಹಲವು ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಒಂದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ರೊಮೇನಿಯದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿಸಿದವನೀತ. ಈ ಕಾಲದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬರೆಹಗಾರರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಈತನದು. ಇವನ ಮಗನಾದ ನೆಕುಲೈ ತಂದೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ವಿಶೇಷ ವಿದ್ವತ್ತು, ದೇಶಾಭಿಮಾನದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆ–ಇವು ಈತನ ವೃತ್ತಾಂತಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟುವು.

ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಕಾಸ್ಟಿನನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕೃತಿಗಳ ಚೇತನವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಅವನ ದೀರ್ಘ ಕವನ–ಮಾಲ್ಡೇವಿಯನ್ ಜನತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು (1673) ಎಂಬುದೂ ಚೇತನವಾಯಿತು. ರೋಮ್‌ನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಅದರ ಜೀವಂತ ಪ್ರಭಾವ ಇವು ಕವನದ ವಸ್ತು. ಇವನ ಮತ್ತೊಂದು ಕವನ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಸ್ಟಿಲ್ಯೋನಾ, ಬಾಲ್ಡಾಸಾರೆ ಕಾಂಟೆ : 1478–1529. ಇಟಲಿಯ ರಾಜಕಾರಣಿ, ಸಾಹಿತಿ, ಆಸ್ಥಾನಿಕ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಸಾಟಿಕದಲ್ಲಿ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಿಲಾನಿನಲ್ಲಿ. ಇಲ್ ಲಿಬ್ರೊ ಡೆಲ್ ಕೋರ್ಟೆಜಿಯಾನೊ (ಆಸ್ಥಾನಿಕನ ಕೈಪಿಡಿ) ಎಂಬ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿನ ಕಾಲದ ಐರೋಪ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ ಎನಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ಆಸ್ಥಾನಿಕನ, ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಆಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳೆರಡಲ್ಲೂ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಾಸ್ಟ್‌ನರ್, ಎರಿಕ್ : 1899–. ಜರ್ಮನ್ ಕವಿ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಹಾಗೂ ವಿಡಂಬನಕಾರ. 1899ರಲ್ಲಿ ಡ್ರೆಸ್ಡನ್ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ರೊಸ್ಟಾಕ್, ಲೀಪ್‌ಜಿಗ್, ಬರ್ಲಿನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಕೆಲಕಾಲ ಶಾಲಾಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ, ಅನಂತರ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಗುಮಾಸ್ತೆಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾದ. ಆಗ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ತನ್ನ ಕವನ ಸಂಕಲನ ಗಳಿಸಿದ ಹಣದಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿತನಾಗಿ ಕೃತಿ ರಚನೆಯನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ.

ಈತ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ನೋವು ನಲಿವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನಂತರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಆರ್ಥಿಕ ಕುಸಿತಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನವೀನ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠೆ ಎಂಬ ಹೊಸ ತತ್ತ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಯುದ್ಧದ ಭೀಕರತೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳೂ 1920ರಲ್ಲಿದ್ದ ಜರ್ಮನಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾದವು. ಕಾಸ್ಟ್‌ನರ್ ಸಮಾಜದ ಬದುಕನ್ನೆ ಕುರಿತು ವಿಡಂಬನ ಕವಿತೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಧಾನ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ

ಬರೆದ. ನಾಜ್ಹೀ ಪಕ್ಷದ ಏರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಕರಾಳ ದೈತ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಈ ಕವಿಪ್ರಜ್ಞೆ ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿತ್ತು.

ಕಾಸ್ಟ್ನರನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಮೋಹಕವಾದ ಬರೆವಣಿಗೆ, ಹಾಸ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಶೈಲಿ ಎಲ್ಲರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂಥದು. ಜರ್ಮನರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿನ ಅಪೂರ್ವವಾದ ವಿನೋದ ಶೀಲತೆ ಈತನ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದೇ ವಿಶೇಷ. ಈತನ ನಗೆ ಲಘುಮಾನಸ ಜನ್ಯವಲ್ಲ; ಅದರ ಹಿಂದೆ ನೋವಿನ, ಅನುತಾಪದ ಛಾಯೆ ಇದೆ. ಈತ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೃದಯದ ಭಾರವನ್ನು ಹಗುರಗೊಳಿಸುವ ನಗೆಯನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಿ ಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗಂಭೀರ ವಿಚಾರಶೀಲರಿಗೆ ಇಂಥ ಉಲ್ಲಾಸಬೇಕು ಅನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೊಗಸನ್ನು ಕೆಡಿಸದೆ, ರಂಜನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಲೋಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದ ಈತನ ಕೃತಿಗಳು ಕ್ರಿಸ್ಟೊಫರ್ ಇಷರವುಡ್‌ನ ಜರ್ಮನ್ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಾಜಿಟೇರಿಯಸನ ವಿಡಂಬನ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ, ಆದರೆ ಇವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಆಳಕ್ಕೆ ನಾಟುವ ಗುಣವೂ ಇವೆ. ಈತನ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕೃತಿ ಎಮಿಲ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಡಿಟೆಕ್ಟಿವ್ಸ್, ಈತ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಬರೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.)

ಕಾಸ್‌ಬಕ್, ಜಾರ್ಜ್ : 1866–1918. ರೊಮೇನಿಯದ ಕವಿ. ತಂದೆ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಕನಾಗಿದ್ದ. ಪದವೀಧರನಾದ ಮೇಲೆ ಈತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬುಕರೆಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂರು ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ.

ಬಾಳಿನ ಸೊಗಸು ಉಲ್ಲಾಸಗಳನ್ನು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹಾಡುವ ಕವಿ ಈತ. ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ ಈತನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದೆ. ರೈತರ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಅಪಾರ ಆಸಕ್ತಿ, ಸಂತೋಷ. ಅವರ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರೇಮ ಇವನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಇವನದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಶೈಲಿ: ತಿಳಿಹಾಸ್ಯ, ವಿಡಂಬನೆ ಬೆರೆತು ಬರೆಹಕ್ಕೆ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಬಂದಿದೆ. ಈತನ ಮಹಾನ್ ಕೃತಿಗಳೆನಿಸಿದ ಜಾನ್‌ಫಿರಾನ ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಘುಲ್‌ಗರ್‌ನ ಸಾವು ರೊಮೇನಿಯ ಕಾವ್ಯಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿನ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳೆನಿಸಿವೆ. ವಾಸ್ತವತೆಗೆ ಭವ್ಯ ಕಥನಕಲೆಯ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟು, ಯುರೋಪಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಈತ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವರ್ಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಡಾಂಟೆಯರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ. ಮಿಹಯಿಲ್ ಈಮಿನೆಸ್ಕುನ (1850–89) ಕಾವ್ಯಜಗತ್ತು, ವಿಷಾದ ತುಂಬಿದುದಾಗಿದ್ದು ರೊಮೇನಿಯದ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಕವಿಪೀಳಿಗೆಯೇ ವಿಷಣ್ಣತೆಯ ಛಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿತ್ತಷ್ಟೆ **(ನೋಡಿ– ಈಮಿನೆಸ್ಕು, ಮಿಹಯಿಲ್)**. ಇದನ್ನು ಮರೆಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಉಲ್ಲಾಸ, ಜೀವನ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳನ್ನು ಹರಡಿದವರೆಂದರೆ ವ್ಲಾಹುತ್ (1858–1917) ಮತ್ತು ಕಾಸ್‌ಬಕ್. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಾಸ್ಮಸ್ : 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಒಬ್ಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಪ್ರವಾಸಿ ಮತ್ತು ಲೇಖಕ. ಮೊದಲು ಈತ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರ, ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ ಹಾಗೂ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಓಡಾಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆತ ತನ್ನ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದ ನಾವಿಕನನ್ನು ಇಂಡಿಕೋ ಪ್ಲೂಸ್ಟಸ್ ಎಂಬ ಉಪನಾಮದಿಂದ ಕರೆದಿರುವ ಕಾರಣ, ಈತ ಭಾರತ ಸಮುದ್ರ ತೀರಕ್ಕೂ ಬಂದು ಹೋಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ಮಲಬಾರ್ ತೀರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈತ ಮಾಡಿರುವ ವರ್ಣನೆಗಳು ಈ ಊಹೆಯನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಾಸ್ಮಸ್‌ಗೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಈತ ಪ್ರವಾಸಪ್ರಿಯ. ತಾನು ಕಂಡ ದೇಶಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಟೋಪೋಗ್ರಫಿ ಎಂಬುದು ಈತ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥ. ಭೂಮಿ ಗುಂಡಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಾದವನು ಖಂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಾನು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಗಿಡಗಳ ವರ್ಣನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಿಲ್ಲ. *

ಕಾಸ್ಮಾಸ್ : ಕಂಪಾಸಿಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಉದ್ಯಾನಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿರುವ ಒಂದು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಅಥವಾ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯಜಾತಿ. ಮೆಕ್ಸಿಕನ್ ಆಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 20 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೂಲದವು. ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಎರಡು: ಕಾಸ್ಮಾಸ್ ಬೈಪಿನ್ನೇಟಸ್ ಮತ್ತು ಕಾ. ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಯಸ್. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ತಳಿಗಳಿವೆ.

ಕಾಸ್ಮಾಸ್ ಬೈಪಿನ್ನೇಟಸ್ ಸು. 3.2–3.3 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡ. ಎಲೆಗಳು ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಗರಿಗಳಂತೆ ಸೀಳುಸೀಳಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳು

ಕಾಸ್ಮಾಸ್ ಬೈಪಿನ್ನೇಟಿಸ್ ಪ್ರಭೇದ

(ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು) ಗುಲಾಬಿ, ಕಡುಗೆಂಪು, ಊದಾ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣದವಾಗಿದ್ದು ಬಹಳ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಅಗಲ 7–9 ಸೆಂಮೀ. ಬಹಳ ಉದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹೂದಾನಿಗಳಲ್ಲಿಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದದ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೆನ್ಸೇಶನ್ ಕ್ಲಾಂಡೈಕ್ ಎಂಬ ಮಿಶ್ರತಳಿ, ಎಲ್ಲೊ ಫ್ಲೇರ್ ಮತ್ತು ಆರೆಂಜ್ ಫ್ಲೇರ್ ಎಂಬುವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಕಾಸ್ಮಾಸ್ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಯಸ್ ಪ್ರಭೇದ ಎಲ್ಲ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೈಪಿನ್ನೇಟಸ್ ಪ್ರಭೇದವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಇದರಿಂದ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಹೂ ಬಿಡುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ತಳಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಸ್ಮಾಸನ್ನು ಬೀಜಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೇರವಾಗಿಯೇ ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕುಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತ ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದರೆ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಡಗಳೇ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹೂಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರ ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತವೆ. ಬೀಜ ಮೊಳೆತು ಸಸಿಗಳು ಹೊಮ್ಮಿದಾಗ 25–40 ಸೆಂಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಗಿಡ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಕುಡಿಗಳನ್ನು ಚಿವುಟಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಗಿಡ ಪೊದೆಯಂತೆ ಬೆಳೆದು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಸಿಗಳು ಬಂದ 25–30 ದಿವಸಗಳಾದ ಮೇಲೊಮ್ಮೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮೇಲ್ಪದರವಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ 40 ಮತ್ತು 50ನೆಯ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿಯ ಗೊಬ್ಬರದ ದ್ರಾವಣ ಹಾಕಬೇಕು. (ಕೆ.)

ಕಾಸ್ಸಾಕರು : ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ–ಟರ್ಕಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗ.

ಕಾಸ್ಯಾಕ್ ತುರ್ಕಿ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದ ಪದ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಸಾಹಸಿ, ದಂಗೆಕೋರ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದು. ರಷ್ಯದ ಉಕ್ರೇನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಯಾಕರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಹರಡಿದ್ದರು. ಉಕ್ರೇನಿಯನ್ನರಿಗೆ ಮೊದಲು ಕಾಸ್ಯಾಕರು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಸ್ಯಾಕರೂ ಉಕ್ರೇನಿಯರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಸ್ಯಾಕ್ ಜನಾಂಗದ ಬಹುಮಂದಿ ತುರ್ಕಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ಇನ್ನು ಹಲವರು ಮಿಶ್ರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದ್ದರು. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪಿನ ನೀಪರ್, ಡಾನ್ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆದರು. ಇವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಅಮೆರಿಕದ ಅನಾಗರಿಕ ಪಶ್ಚಿಮ ಜನಾಂಗಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಬ್ಬ ಕಾಸ್ಯಾಕ್ ಯೋಧ

15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿಯದ ಖಾನರೂ ರಷ್ಯದ ರ್‍ಯಜ಼ಾನ್ ಅಧಿಪತಿಗಳೂ ಕಾಸ್ಯಾಕರನ್ನು ತಮ್ಮ ಗಡಿಕಾವಲಿಗೆ ನೇಮಿಸಿದ್ದರು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೋಲೆಂಡಿನ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ಟಾರ್ಟರರ ಆಕ್ರಮಣಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶೂರರಾದ ಕಾಸ್ಯಾಕರನ್ನು ತಮ್ಮ ಸೇನೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ರೇನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ರಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಂಡುಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿ ಹೋದಾಗ ರಷ್ಯನರು ಕಾಸ್ಯಾಕರನ್ನು ಗಡಿ ಕಾವಲಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ, ಯೂರಲ್ ಪರ್ವತಾವಳಿಗೆ ಆಚೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲೂ ಈ ಯೋಧ ಜನಾಂಗದ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದರು. ಇರ್‌ಮಾಕ್ ಟಿಮೋಫೀವಿಚ್ ಎಂಬ ಕಾಸ್ಯಾಕ್ ಯೋಧ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೈಬೀರಿಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ರಷ್ಯದ ಜ಼ಾರ್ ಪ್ರಭುಗಳಾಗಲಿ ಅವರ ಮಾಂಡಲೀಕರಾಗಲಿ ಜಮೀನುದಾರರಾಗಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯರಾದ ಕಾಸ್ಯಾಕರ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಕುಂದುಂಟುಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆ ಎದ್ದಿದ್ದೂ ಉಂಟು. 17 ಮತ್ತು 18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ದಂಗೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಸ್ಟೀಫನ್ ರಾಜಿನ್, ಕೊಂದ್ರಾತಿ ಬುಲಾವಿನ್, ಇಮಿಲಿಯನ್ ಪುಗಚೇವ್ ಮೊದಲಾದವರು ಇಂಥ ಹೋರಾಟಗಳ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಕಾಸ್ಯಾಕ್ ಜನಾಂಗದವರು ಹಲವು ವಿಶೇಷ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಅವರು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 18–20 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಕಾಸ್ಯಾಕರಿಗೂ ಸೈನ್ಯದ ತರಬೇತಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿತ್ತು.

20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಯಾಕರೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ 12 ಪ್ರದೇಶಗಳಿದ್ದುವು. 59,777 ಚ.ಕಿಮೀಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 1,20,00,000 ಕಾಸ್ಯಾಕರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ 50,00,000 ಕಾಸ್ಯಾಕರು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವರು. ಶಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ 55,000 ಕಾಸ್ಯಾಕರು ಆಯುಧಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ 1,80,000 ಕಾಸ್ಯಾಕರು ಆಯುಧ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1917ರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಕಾಸ್ಯಾಕರು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ರಷ್ಯದ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಸಣ್ಣ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಕಾಸ್ಯಾಕರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟವನ್ನು ಡಾನ್ ನಾಯಕ (ಅಟಮನ್) ಕಲೆಡಿನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ 1918–20ರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಆಂತರಿಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಯಾಕರು ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಬೋಲ್ಷೆವಿಕರ ಮತ್ತು ಅವರ ವಿರೋಧಿಗಳ ಪರ ಸೇರಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದಾಡಿದರು. ರಷ್ಯನ್ ಬಿಳಿ ಸೇನೆಗಳು ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಿದಾಗ 30,000 ಕಾಸ್ಯಾಕರು ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಯಾಕರ ಸೇನೆಯೊಂದನ್ನು ಪುನರ್‌ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅವರು ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು.

ಕಾಸ್ಯಾಕರ ಜೀವನವನ್ನೂ ಅವರ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಅಂಥ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಎನ್. ವಿ. ಗೋಗೋಲನ ತಾರಾಸ್ ಬುಲ್ಬ, ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯನ ಕೋಜ಼ಾಕಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್. ಸಿನ್‌ಕಿವಿಜ಼್‌ನ ವಿತ್ ಫೈರ್ ಅಂಡ್ ಸ್ವೋರ್ಡ್– ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಾಹುಗೋಟೆ : ಕೋಟೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಸೈನಿಕರ ವಾಸಕ್ಕೆ ಕೋಟೆಯಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಿದ ಕತ್ತಲೆಯ ನೆಲಮನೆ. ಇದು ಗಿರಿದುರ್ಗದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠ ಭಾಗ. ಶತ್ರುಸೇನೆ ಏನಾದರೂ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಈ ಕತ್ತಲಮನೆಗಳು ದುರ್ಗರಕ್ಷಕರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗುವುವು. ಕೋಟೆಯ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಕೈದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಭದ್ರವಾದ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯ ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದುವು. ಕತ್ತಲುಗವಿಯ ಬಂದೀಖಾನೆಯ ಈ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರನ್ನು ಸೆರೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೋಟೆಯ ರಕ್ಷಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಎತ್ತರದ ಕಲ್ಲು ಗೋಡೆಗಳ ಬದಲು ತಗ್ಗಾದ ದಪ್ಪ ಮಣ್ಣುಗೋಡೆಗಳು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಬಂದವು. ರಕ್ಷಣೆಯ ಮಣ್ಣು ದಿಬ್ಬಗಳ ಆಳುವೇರಿಗಳು, ತಡೆಗೋಡೆ, ಗೋಡೆಯ ಹಿಂದೆ ಕಮಾನಿನ ಸುರಂಗ ಮಾರ್ಗಗಳು, ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಗ್ಲೇಸಿಸ್ ಎಂಬ ಇರುಕಲು ಮಣ್ಣುದಿಬ್ಬಗಳು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹಿಂದೆ ರಕ್ಷಣಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಚ್ಚಿಗೆಯ ಆಶ್ರಯಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧತಂತ್ರ ಬದಲಾದಂತೆ ಮಣ್ಣಿನ ದಿಡ್ಡಿಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಬಂತು. ಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು 6'–10' ದಪ್ಪದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಚಾವಣಿಗಳಾದವು. ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕೊಠಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೇ ಉಕ್ಕಿನ ಗುಮ್ಮಟ, ಸಣ್ಣ ಗೋಪುರಗಳೂ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕೋಟೆಗಳೂ ರಕ್ಷಣ ಸಾಧನಗಳೂ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು.

ಭೂಮಿಯೊಳಗೇ 960 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಚಾಚಿದ್ದ ಮ್ಯಾಜಿನೋಲೈನ್ ಎಂಬ ಅದ್ಭುತ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರ ಗೃಹಗಳು ಕತ್ತಲ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಜರ್ಮನರ ಸೀಗ್‌ಫ್ರೈಡ್ ಲೈನಿನಲ್ಲೂ ರಷ್ಯನರ ಸ್ಟಾಲಿನ್ ಲೈನಿನಲ್ಲೂ ಕಾಹುಗೋಟೆಗಳಿವೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಲರ್‍ಯಾಡೊ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೆಯೆನ್ನೇ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಶಿಖರದಿಂದ 2500'ಗಳ ಕೆಳಗೆ 6½ ಲಕ್ಷ ಟನ್ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಒಡೆದ 100 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಭೇದ್ಯ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ 12,000'ಗಳ ಉದ್ದದ ಭಾರಿ ಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿ 20,000 ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಮನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಭೂಕಂಪ ಮತ್ತು ಬಾಂಬುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸಲು ಈ ಗೃಹಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕಿನ ಸ್ಪ್ರಿಂಗುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ 36' ದಪ್ಪ, 13' ಎತ್ತರ 11' ಅಗಲ ಮತ್ತು 30 ಟನ್ ತೂಕದ ಮೂರು ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ದಿಡ್ಡಿ ಬಾಗಿಲುಗಳಿವೆ. ಕೋಟೆ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಗಣಕಯಂತ್ರ ಸೆಕೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ನೋರಾಡ್ ಕ್ಯಾಮರಾ ಸಾವಿರಾರು ಕಿಮೀ ದೂರದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಡಾರ್ ಅಂತರಿಕ್ಷ ವಿಮಾನಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗಣಕಯಂತ್ರ ಆ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಹಿಡಿದು ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕಾಳಗಮೀನು : ಮಲಯ, ಸಯಾಂ, ಥೈಲೆಂಡ್ ಮತ್ತಿತರ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳ ಸಿಹಿನೀರಿನ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೀನು (ಫೈಟಿಂಗ್ ಫಿಶ್). ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಹೋರಾಡುವ ಗಂಡುಮೀನಿನ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣವೇ ಇದರ ಹೆಸರಿಗೆ ಕಾರಣ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಬೆಟ ಸ್ಪೆಂಡೆನ್ಸ್. ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆದ ಗಂಡು ಮೀನು ಸು. 2"–3" ಉದ್ದ ಇದೆ. ಬಲು ಉದ್ದವಾದ ಅಗಲವಾದ ಥಳಥಳಿಸುವ ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ, ಹಸುರು ಮುಂತಾಗಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿರುವ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮೀನು ಗಂಡಿನಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೀಟಗಳ ಡಿಂಭಗಳೇ ಇವುಗಳ ಆಹಾರ.

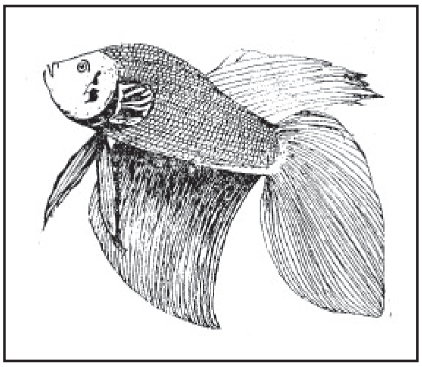

ಈ ಮೀನಿನ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆಯ ಕ್ರಮ ಬಲು ವಿಚಿತ್ರವಾದುವು. ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಗಂಡಿನದು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಗಂಡು ಮೀನು ನೀರಿನ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಜಾಗಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಾಯಲ್ಲಿನ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಳ್ಳೆಗಳಾಗಿ ಹೊರಬಿಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಗುಳ್ಳೆಯೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಗಟ್ಟಿಲೋಳೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಒಡೆಯದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ನೀರಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಗೂಡಿನಂತೆ ತೇಲತೊಡಗುತ್ತವೆ.

ಅನಂತರ ಗಂಡು ಮೀನು ಪ್ರೌಢ ವಯಸ್ಸಿನ ಹೆಣ್ಣುಮೀನಿನ ಬೇಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಮೀನೊಂದು ಸಿಕ್ಕಾಗ ಅದನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಲವಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೆಣ್ಣು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವಂತೆ ಬಲಾತ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಹೊರ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಶೇಚನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಭಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನೀರಿನ ತಳಕ್ಕಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಆಗ ಗಂಡು ಮೀನು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಿ ನೀರಿನ ತಳಕ್ಕಿಳಿದು ತನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೂಡಿನೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಗೂಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅದರ ಬಳಿ ಕಾವಲು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಗೂಡಿನ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಡೆದರೆ ಬೇರೆ ಗುಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು, ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವಂತಾದರೆ ಅವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದು, ಬೇರೆ ಮೀನುಗಳು ಬಂದರೆ, ಮೊಟ್ಟೆಯಿಟ್ಟ ಹೆಣ್ಣುಮೀನೇ ಬಂದರೂ ಓಡಿಸುವುದು–ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕಾವಲಿರುವ ಗಂಡುಮೀನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳೊಡೆದು ಮರಿಗಳಾಗುವವರೆಗೂ ಅವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಆದರದಿಂದ ಸಹನೆಯಿಂದ ಮರಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೂ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮರಿಗಳನ್ನು ಕಬಳಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೆಣ್ಣು ಮೀನೊಂದು ಗೂಡಿನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಗಂಡನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತಾನೇ ಕಾವಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದುಂಟು.

ಕಾಳಗಮೀನಿನ ಗಂಡುಗಳು ಬಲು ಜಗಳಗಂಟಿಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಗಂಡುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಬಹಳ ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಹೋರಾಡತೊಡಗುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಚೂಪಾದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕಚ್ಚಿ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಹುರುಪೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹರಿದು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಜಗಳವಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಣವನ್ನು ಕಂಡೇ ಸಯಾಮಿನ ಜನ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಕಾಳಗ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷ ತಳಿಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹುಂಜದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿನಂತೆ ಜೂಜುಕಟ್ಟಿ ಮೀನಿನ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಸುವುದು ಥೈಲೆಂಡ್, ಸಯಾಂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯ. (ಎಂ.ಜೆ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಾಳಗಿ : ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಗುಲ್ಬರ್ಗದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 32ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳುಗೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮನ್ನೆದಡಿ 1000 ನಾಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾರಣಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರ ದಿಬ್ಬರಸ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಬಹುಶಃ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಿಡ್ಡೇಶ್ವರ (ದಿಬ್ಬೇಶ್ವರ) ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಳಚುರಿ ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬಾಣವಂಶದ ವೀರಗೊಂಕರಸ ಮನ್ನೆದಡಿ ನಾಡನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು ಬಹುಶಃ ತನ್ನ ತಂದೆ ಉದಯಾದಿತ್ಯ ವೀರಕಾಳರಸನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಭು ಕಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನೆದಡಿ 1000ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ನೂರುಂಬಾಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಒಂದು ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಹಿರಿಯ ದಂಡನಾಯಕ ಮಾಧವಯ್ಯ ಬಿಟ್ಟುದಾಗಿ ಶಾಸನವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಈ ಊರು ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ದಿಬ್ಬೇಶ್ವರ ಕಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲದೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಕಳಚುರಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಜಯಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವು ನಾಮಾವಶೇಷವಾಗಿವೆ. ದೇವಾಲಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗೋಡೆ ಚಾವಣಿಗಳ ಭಾಗಗಳು, ಇತರ ಶಿಲಾಫಲಕಗಳು ಊರಿನ ಸುತ್ತ ಚೆಲ್ಲಾಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ದೇವಾಲಯವೆಂದರೆ ಕಾಳಮೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಕಾಳೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಆದರೆ ಮೂಲ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಣ್ಣ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಮೂಲ ಸೌಂದರ್ಯ ಬಹಳ ಮಾಸಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಸುಂದರವಾದ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಮಗ್ನರಾಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಈ ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಿರುಶಾಸನಗಳಿದ್ದು ಆ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಭಾವಭಂಗಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿರುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಿರುಶಾಸನಗಳು ನೀಲಕಂಠನನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪವೊಂದರ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನ 'ಧರೆಯೊಳಗೆ ನೀಲಕಂಠನೆ ಸುಜನಂ ಧಾರ್ಮಿಕನೆಂದು ಒರಳಿ ವಸಂತಂ ಗುಜರಿ ಸಿರಿರಾಗದೆ ವೀಣಾಕಾರ್ತಿ ಪಾಡುತ್ತುಮಿರ್ದಳ್ ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ರಾಗಗಳು ಗಮನಿಸತಕ್ಕವಾಗಿವೆ. ಮೋಹಕ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮುಂಗೈ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಗಿಳಿಯೊಂದನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಶಾಸನ, 'ಲಲಿತಾಂಗಿ ಆಡಿಸುತ್ತಿರೆ ಗಿಳಿಯಾಡಿತು. ನೀಲಕಂಠನ್ ಈ ಬಂಧಂ ನೀವೇಳಿರೆ ಏಳಿರೆ ತೋರಣಂಗೂಡಿ ಕಳಸಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ಇದಿರುಗೊಳ್ವುದು' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದರೆ, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಬುಧಾಗ್ರಣಿ ನೀಲಕಂಠನನ್ನು ಮನೋನುರಾಗದಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿ ಸರಸ್ವತಿಯಂತೆ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಮೂರ್ತಿಯ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಶಿಲಾಬಾಲಿಕೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಿರುವುದು ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವೇ. ಉಳಿದಂತೆ ದೇವಾಲಯದ ದ್ವಾರಗಳು, ಕಂಬಗಳು, ಒಳಚಾವಣಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇತರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇವೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಗಜಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ದೇವಾಲಯವೇ ಇಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ದಿಬ್ಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿರಬಹುದು. ಎತ್ತರವಾದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳು, ಮೂರು ಸುಕನಾಸಿಗಳು, ನಡುವೆ ಒಂದು ನವರಂಗ, ಮುಂದೆ ಒಂದಂಕಣದ ಮುಖಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಹೊರಗೋಡೆಗಳು ಕಚ್ಚುಕಚ್ಚಾಗಿ ಉಬ್ಬಿದ ಆಯಾಕಾರದ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳ ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಪರೂಪವಾದುದೆನಿಸಿದೆ. ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಬ್ಬಿನಿಂತಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈಗ ಊರು ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಿರುವ ಹಳೆಯ ನಿವೇಶನದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಗುಡಿ, ಆಂಜನೇಯನ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ರಚನೆಗಳು.

ಕಾಳಗಿ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಾಳೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯಗಳು ವರ್ಷವಿಡೀ ಈ ಸುತ್ತಿನ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಾಳಪ್ಪ, ಎಸ್.: 1924–2000. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದ. 1924ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಒಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಇವರು ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದರು (1942).

ನಿಸರ್ಗ ಹಾಗೂ ಪೌರಾಣಿಕ ಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿಷ್ಣಾತರು. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನ ಕಲಾ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿ ಬೆಳೆಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ನಾಟಕ, ಚಲನಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ನಿರಂತರ ಕೃತಿರಚನಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಇವರು ಶ್ರೀಕಲಾನಿಕೇತನ ಎಂಬ ಕಲಾಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ (1954) ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿದರು.

ಕಲೆಗೆ ಸಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಇವರು ಅನ್ವೇಷಕ ಮನೋಭಾವ ಹೊಂದಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟವೆಂದರೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಸಿನಿಮಾ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿದರೆಂಬುದು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು ಹಾಗೂ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ನವಜ್ಯೋತಿ ಸ್ಟುಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳು ಕಲಾ ದಿಗ್ದರ್ಶಕರಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯುಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರದರ್ಶನಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರದೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ತಲಪುವಂತಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತ ಗಣರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸ್ತಬ್ದಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಪರವಾಗಿ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ ಸ್ತಬ್ದಚಿತ್ರ ಅಪಾರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯಿತು.

ತಮ್ಮ ಕಲಾ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯದಿಂದ ಇವರು ರಷ್ಯ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಇಂಡೊನೇಷ್ಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆ ಅಳವಡಿಸುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿದರು. ಗುಬ್ಬಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ತಯಾರಿಸಿದ ಎರಡು ಪ್ಯಾನೆಲ್‌ಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ರಚನೆ.

ಇವರು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಹಳೆಯ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು, ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೂಲದ ಸೊಗಸಿಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಚ್ಯುತಿಬಾರದಂತೆ ನಕಲು ಮಾಡುವದರಲ್ಲೂ ಇವರು ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳ ಹಾಗೂ ದಸರ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನದ ಕಲಾ ವಿಭಾಗದ ತೀರ್ಪುಗಾರರಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ, ಮೈಸೂರಿನ ಚಿತ್ರಕಲಾಸಂಘದ ಪದಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಹುಮಾನಗಳು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ದಸರ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನದ ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನಗಳು (1938 ಮತ್ತು 1952) ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇವು ಉಲ್ಲೇಖನಾರ್ಹ (1986). ಇವರು 2000 ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. (ಎಸ್‌ಯು.ಎಂ.)

ಕಾಳಮಾರಿ : ಲೀಷ್ಮೇನಿಯಾ ಡೊನವಾನಿ ಎಂಬ ಪರಪುಷ್ಪ ಜೀವಿಯಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುವ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ವ್ಯಾಧಿ. ಬಹಳಕಾಲ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಜ್ವರ ಬರುವುದು, ತುಂಬಕಾಲ ಎಳೆದಾಡುವುದು, ಗುಲ್ಮದ, ಪಿತ್ತಕೋಶದ ಊತ, ದೇಹ ಸೊರಗುವುದು, ರಕ್ತಹೀನತೆ ಮೊದಲಾದವು ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಈ ರೋಗಚಿಹ್ನೆಗಳು ಆಕಸ್ಮಾತ್ ಅಥವಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ಬಹಳ ಚುರುಕಾಗಿ ಬಂದು ಚಳಿ, ತುಂಬ ಜ್ವರ ಮತ್ತು ವಾಂತಿ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರದ (ಟೈಫಾಯಿಡ್) ಲಕ್ಷಣ ತೋರಬಹುದು. ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ 103° ರಿಂದ 104° ಫ್ಯಾ. ವರೆಗೂ ಜ್ವರ ಏರಬಹುದು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜ್ವರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿ, ನಿಧಾನವಾಗಿ ರೋಗ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಚುರುಕಿನಿಂದ ರೋಗ ಉಂಟಾದಾಗ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಚಳಿ–ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ; ಜ್ವರ ನಿಂತಾಗ ಬೆವರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬಹಳ ಮುಂಚೆಯೇ ಜ್ವರ ಬಂದು ಸಾಯಂಕಾಲ ಇಳಿದು ಪುನಃ ಅರ್ಧ ರಾತ್ರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆಯೇ ಜ್ವರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 2ರಿಂದ 6ವಾರಗಳು ಈ ರೀತಿ ಆಗಬಹುದು. ರೋಗ ಇನ್ನೂ ಎಳೆದಾಡುವುದಾದರೆ ಪುನಃ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಜ್ವರ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಈ ರೋಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಭಾರತದ ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ್, ತಮಿಳುನಾಡು, ಸಿಕ್ಕಿಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು, ಚೀನ, ರಷ್ಯ ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಆಫ್ರಿಕ, ಪರಗ್ವೆ, ಅರ್ಜೆಂಟೀನ ಮತ್ತು ಬ್ರೆಜ಼ಿಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ.

ರೋಗದ ಹರಡುವಿಕೆಗೆ ಮೂರು ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಿರಬೇಕು. ರೋಗದ ಕ್ರಿಮಿಗಳ ಆಸರೆಯಾದ ಒಬ್ಬ ರೋಗಿ, ಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡಲು ಸ್ಯಾಂಡ್ ಫ್ಲೈ ಎಂಬ ನೊಣ, ರೋಗಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ತುತ್ತಾಗತಕ್ಕ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆ. ರೋಗ ನಿವಾರಣೋಪಾಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೋಗಗ್ರಸ್ತರನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು, ರೋಗಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ತೊರೆಯುವುದು, ಸ್ಯಾಂಡ್ ಫ್ಲೈ ನೊಣಗಳ ನಾಶ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಆಂಟಿಮೊನಿ ಲೋಹದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ರೋಗಿ ಗುಣಗೊಳ್ಳುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ರೋಗ ಇತರರಿಗೆ ಹರಡುವುದೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಾಳವ್ವೆ : ಸು. 1186. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಕಾರ್ತಿ, ಶಿವಾನುಭವಿ, ಶರಣಮಾರ್ಗಾನುಯಾಯಿ. ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿಯ **(ನೋಡಿ)** ಹೆಂಡತಿ. ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿಗಳರಸ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಂದೇಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಂಧಾರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯ ಪತಿ ಪೆದ್ದಯ್ಯ ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಳ್ಳ. ಉರಿಲಿಂಗದೇವನ **(ನೋಡಿ)** ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಶರಣನಾಗಿ ಉರಿಲಿಂಗ ಪೆದ್ದಿಯಾದ. ಪತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈಕೆಯೂ ಶರಣೆಯಾದಳು. ಈಕೆ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಾಕಾರ್ತಿಯರಿಗೆ ಸರಿಮಿಗಿಲೆನಿಸುವಂತೆ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಾನುಭವ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ನೆರವಾದವಳು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆನಿಸಿದ್ದ ಈ ಸತಿ ಪತಿಯರು ಶಿವಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈಕೆ ರಚಿಸಿರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ವಚನಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕೆಲವೇ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅನುಭವ, ನಿಷ್ಠೆ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳೂ ಗೃಹಿಣಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳ ವಿವರಗಳೂ ಈಕೆಯನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಚನಕಾರ್ತಿಯಾಗಿಸಿವೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅಪೂರ್ವ ಸತಿಪತಿ ಜೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರದೂ ಒಂದು.

'ತುಮರಿಯ ಕೊಳ್ಳಿಯಂತೆ ಉರಿವಾತ ಭಕ್ತನೆ'; 'ಕೃತ್ಯ ಕಾಯಕವಿಲ್ಲದವರು ಭಕ್ತರಲ್ಲ, ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದದು ಕಾಯಕವಲ್ಲ'; 'ವ್ರತವೇ ಮುತ್ತು ರತ್ನ'–ಈಕೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಮಿನುಗುತ್ತವೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.)

ಕಾಳ ಸಂತೆ : ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳ ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲದ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ (ಬ್ಲಾಕ್ ಮಾರ್ಕೆಟ್). ಮುಕ್ತಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪೂರೈಕೆಗಳು ಸಂಧಿಸುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಯ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಬೇಡಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ, ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸರಕುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವರು ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪಾದಕ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಉಕ್ಕು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ, ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕೊರತೆಯುಂಟಾದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸಾಗುವಂತೆ ಆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊರತೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ನ್ಯಾಯವಾದ ವಿತರಣೆ ಸಾಧಿಸುವುದು ನಿಯಂತ್ರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ನಿಯಂತ್ರಿತ ಬೆಲೆ ಸಹಜ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ಸರಕುಗಳು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ ಸರಕುಗಳು ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರಾಟವಾಗಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಪಡಿತರವೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಪಡಿತರದ ಮೂಲಕ ಲಭ್ಯವಾದ ಪರಿಮಾಣ ಸಾಲದಿದ್ದಾಗ ಅನುಭೋಗಿಗಳು ಅಥವಾ ಬಳಕೆದಾರರು ಅಧಿಕ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿಕ ಬೆಲೆ ಕೊಡಲು ಮುಂದೆ ಬರುವರು. ಇದರಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಗುಪ್ತ ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಳಸಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದು ಹೀಗೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಬಿಗಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಕಾಳಸಂತೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದುಂಟು. ಕಾಳಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಗಳು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಬೌಲ್ಡಿಂಗ್ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಳಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವವರ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೇರಿದಾಗ ಬೆಲೆಗಳು ಇಳಿಯಲಾರಂಭಿಸುವುವು. ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟಗಾರರ ಮೇಲೆ ಹೇರಿದಾಗ ಬೆಲೆಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಳ್ಳಪೇಟೆಯ ಬೆಲೆ ಸಹಜಬೆಲೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದರೆ ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ.

ಕಾಳಸಂತೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅತ್ಯಧಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರಗಳ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದಾಗ ಮಾರಾಟಗಾರರು ತಮಗೆ ಲಾಭವೆನಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೆಲೆಗಳ ಸರಾಸರಿ ಬೆಲೆ ಮುಕ್ತಪೇಟೆಯ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಳಸಂತೆಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತದ ಬಿಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು. ಆದರೆ ಉತ್ಪಾದಿತ ವಸ್ತುವಿನ ಪೂರೈಕೆಯ ಪರಿಮಾಣ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಪೇಟೆಗಿಂತ ಕಾಳಸಂತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿಯ ಪೂರೈಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖ ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಸರ್ಕಾರ ಜನತೆಯ ಹಿತ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾದ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾಳ ಸಂತೆಯ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಲಾರದು ಯುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳ ಸರಿಯಾದ ವಿತರಣೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ರಮಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾಳಸಂತೆಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಸರ್ಕಾರ ಯಾವ ಭೇದಭಾವವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವವರ ಹಾಗೂ ಮಾರುವವರ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಾಳಹಸ್ತಿ : ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ತೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಶೈವ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ. ದಕ್ಷಿಣ ಕೈಲಾಸವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ನಾಯಿಡುಪೇಟೆ–ತಿರುಪತಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಡುಪೇಟೆದಿಂದ 29 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ರೇಣಿಗುಂಟ–ಗೂಡೂರು ರೈಲುದಾರಿಯ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಹಸ್ತಿಯೂ ಒಂದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾಳಹಸ್ತೀಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸನ್ನಾಂಬಿಕೆ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು ವಾಯುಲಿಂಗ. ಸಹಸ್ರಾರು ಭಕ್ತರು ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿ 10 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಲ್ಲವ, ಚೋಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ರಾಜರು ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರು.

ಕಾಳಹಸ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಹಲವು ಶೈವಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಳಹಸ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಐತಿಹ್ಯಗಳುಂಟು. ಅಲೌಕಿಕ ಘಟನೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಗಳೇ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಳಹಸ್ತಿಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಕಾಳಹಸ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ವಿವರಣೆಗಳಿವೆ.

ಶ್ರೀಕಾಳಹಸ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶ್ರೀ ಎಂಬುದು ಜೇಡರಹುಳುವಿಗೂ ಕಾಳ ಎಂಬುದು ಕಾಳಸರ್ಪಕ್ಕೂ ಹಸ್ತಿ ಎಂಬುದು ಆನೆಗೂ ಸಂಕೇತಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಜೇಡರ ಹುಳು ಲಿಂಗದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಲೆ ಹೆಣೆದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿತೆಂದೂ ಒಂದು ಕಾಳಸರ್ಪ ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ರತ್ನಗಳನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿತೆಂದೂ ಆನೆ ತನ್ನ ಸೊಂಡಲಲ್ಲಿ

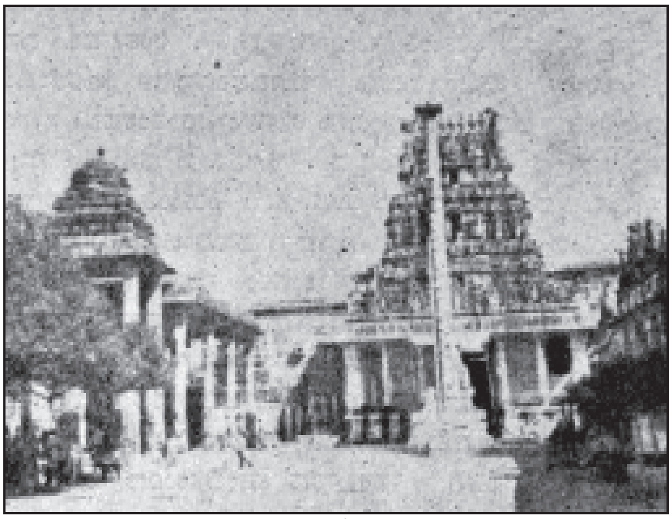

ಕಾಳಹಸ್ತೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ನೀರು ತಂದು ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಪತ್ರಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿತೆಂದೂ ಆ ಮೂರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆದುವೆಂದೂ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಜನಜನಿತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಐತಿಹ್ಯ ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಪೆರಿಯ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪ ಕಾಳಹಸ್ತೀಶ್ವರನ ಪರಮಭಕ್ತ. ತಾನು

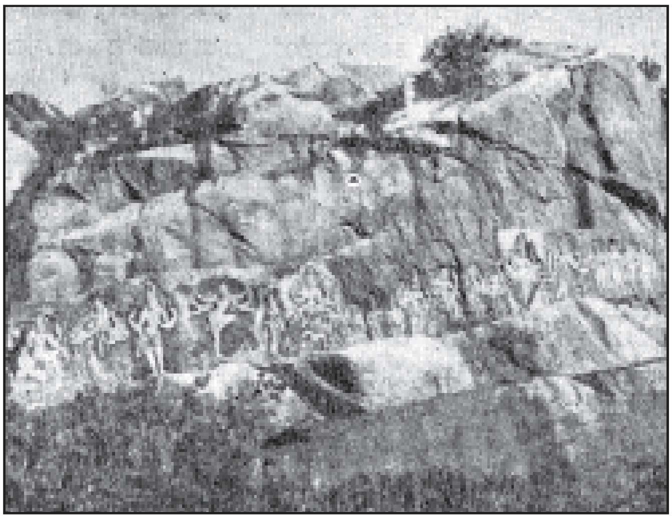

ಬ್ರಹ್ಮಗಿರೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ

ಕೊಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಸಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿ ತಂದು ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತದ್ದ. ಶಿವಗೋಚರನೆಂಬ ಪೂಜಾರಿ ಒಮ್ಮೆ ಲಿಂಗದ ಮುಂದೆ ಮಾಂಸದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ತಲ್ಲಣಿಸಿ, ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಲಿಂಗವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸಿದ. ಆದರೆ ಮರುದಿನವೂ ಮಾಂಸದ ಚೂರುಗಳಿದ್ದವು. ಈ ದೃಷ್ಕೃತ್ಯದ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪೂಜಾರಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೂ ಕಣ್ಣಪ್ಪನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಯಿತು. ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ಕಣ್ಣಪ್ಪ ದೇವರ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ತನ್ನ ಕಣ್ಣನ್ನೇ ಕಿತ್ತು ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಸಹ ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ಕಣ್ಣಪ್ಪ ತನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ಕಣ್ಣನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ಸಂಪ್ರೀತನಾದ ಶಿವ ಕಣ್ಣಪ್ಪನಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದ ಪೂಜಾರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ನೀಡಿದನೆಂದು ಪೆರಿಯ ಪುರಾಣ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಪ್ಪ ಅರುವತ್ತುಮೂರು ಶೈವ ಪುರಾತನರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಣ್ಣಪ್ಪನ ವಿಗ್ರಹವೊಂದಿದೆ.

ಕಾಳಹಸ್ತಿಯ ಸ್ಥಳಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವೂ ತೆಲುಗು ಕವಿ ಧೂರ್ಜಟಿಯ ಶ್ರೀಕಾಳಹಸ್ತಿ ಶತಕಗಳೂ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಮಿಳು ಶೈವಸಂತರಾದ ಸಂಬಂಧರ್, ಅಪ್ಪರ್, ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಕವಿ ನಕ್ಕೀರರ್ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು ಶಿವಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ತಮ್ಮ (ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ಮಗ) ಗೋವಿಂದ ತನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಯಾದವಪ್ರಕಾಶರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯ ಬಳಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೀಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಯಿತೆಂದೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಆತ ಕಾಳಹಸ್ತಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದನೆಂದೂ ಮುಂದೆ ರಾಮಾನುಜರು ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಿ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ

ಶಿವದೇವಾಲಯವೊಂದರ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು

ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಶಿವನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ತನ್ನ ಸೋದರಮಾವ ಶ್ರೀಶೈಲಪೂರ್ಣರೊಂದಿಗೆ ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ಸೇರಿದನೆಂದೂ ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವುಂಟು.

ಕಾಳಹಸ್ತಿ ಪ್ರದೇಶ ಸಾತವಾಹನ, ಪಲ್ಲವ, ಚೋಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಸಾತವಾಹನರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿ ಮರಮುಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಯೊಂದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಕಾಳಹಸ್ತಿ ತೊಂಡಮಂಡಲದ ಪಲ್ಲವರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು. ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಲ್ಲವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಶಿಲೆಯಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಪಂಚಮುಖ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಶಿವ ಮತ್ತಿತರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಮಹಾಬಲಿಪುರಂ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಪಲ್ಲವರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಳಹಸ್ತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿವಾಲಯ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ಧನಿಕರಾದ ಭಕ್ತರು ಇಲ್ಲಿ ಮಠಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ, ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ವಸತಿಗಳ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದರು.

ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾದವರಾಯ ನರಸಿಂಹದೇವ ಕಾಳಹಸ್ತಿಯ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆಯಿತ್ತುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಳಹಸ್ತಿಯ ದೇವಾಲಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಈತ ದೇವಾಲಯದ ಭವ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಗಾಳಿ ಗೋಪುರವನ್ನೂ ನೂರ್ಕಾಲು ಮಂಟಪವನ್ನೂ 1516ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಇವನ ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಹೆಸರಿನ ಮಂಟಪವೊಂದನ್ನು ಅವನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.; ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕಾಳಾಚಾರ್‌ರು : 1942–. ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಆನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ಬಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಿ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೋಕಿನ ನಾರಾಯಣಗೊಂಡನ ಹಳ್ಳಿಯವರು. 1942 ಜೂನ್ 15 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ರುದ್ರಾಚಾರ್. ಆನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಾತನವರಾದ ಮೈಸೂರು ಆಸ್ಥಾನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಾದ ನಾಗೇಂದ್ರ ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ಕಲಿತರು. ಓದಿನ ನಡುವೆಯೇ ಕಲಾ ವ್ಯಾಸಂಗವೂ ಸಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಕಾಳಾಚಾರ್ ಅವರು ಪೂರ್ಣಾವಧಿ ಶಿಲ್ಪವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಶಾಲಾ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಕಲಾಕೃತಿ ರಚಿಸುವ ಮೂಲಕ ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಶಿಲೆ, ಲೋಹ, ಮರ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರಾಗಿ, ಸಾವಿರಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಲ್ಲದೆ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಕುಟುಂಬವೇ ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾರಾಧನೆಗೆ ಮುಡಿಪಾಗಿದೆ. ಇಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಕಲಾ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ರಯನೀಡಿ ಊಟ ವಸತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರು. ಕಾಳಾಚಾರ್ ಅವರು ಈಗ ದೇವಸ್ಥಾನ ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂಜಾಮೂರ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಯೇ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಬಳಿ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಇವರ ಮನೆ ಶಿಲ್ಪ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ, ಶಾಲೆ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದೆ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನೇ ಮುಡಿಪಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ದೂರದ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮೈಸೂರು ದಸರ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ 1960, 61 ಮತ್ತು 62ರಲ್ಲಿ ಸತತವಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರವೀಣ ಬಿರುದು ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು 1995ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತರು (1997) ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ 2003ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಜಕಣಾಚಾರಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. (ಎಂ.ಬಿ.ಎಸ್)

ಕಾಳಾಮುಖ : ಲಾಕುಳ ಶೈವ ಪಂಥದ ಒಂದು ಶಾಖೆ; ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಆಂಧ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಲಾಕುಳ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಕೆಲವರು ಕಾಳಾಮುಖ ಅಥವಾ ಅಸಿತವಕ್ತ್ರ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಏಕ್ಕೋಟಿಮುನಿಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಕಾಳಾಮುಖರೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೇವ ವ್ರತಮುನಿಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದವರೊಡನೆ ಇವರ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂದು ಶಿಕಾರಿಪುರದ 99ನೆಯ ಶಾಸನ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಐನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ–ಜೈನಧರ್ಮಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಆಂಧ್ರ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಹಲಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಕೇದಾರೇಶ್ವರ ಮಂದಿರ, ಆಂಧ್ರದ ಶ್ರೀಶೈಲ ಈ ಪಂಥದವರ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇವರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಇವರು ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ 2ನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನ (1013–42) ರಾಣಿ ಸುಗ್ಗಲೆ ಈ ಪಂಥದವಳಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದಳು. 2ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1068–76) ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಕಾಳಾಮುಖಗುರು ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಶಕ್ತಿದೇವನಿಗೆ (ಸು. 1070) ರಾಜಗುರು ಎಂಬ ಬಿರುದೂ 77 ದೇವಾಲಯಗಳ ಒಡೆತನವೂ ಇದ್ದುದಾಗಿ ಶಾಸನವೊಂದು (ಎ.ಕ.8, ಸೊರಬ–276) ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಆತನ ಶಿಷ್ಯ. ಅನಂತರದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಳಾಮುಖರಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೀಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಪಂಥದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುರುಪರಂಪರೆಯೊಂದಿದ್ದು, ಕೋಡಿಯ ಮಠದೊಡನೆ ಇದರ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. 1162ರಲ್ಲಿ ಕಳಚೂರಿ ಬಿಜ್ಜಳ ಈ ಮಠವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ, ಮೆಚ್ಚಿ, ಇದಕ್ಕೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ತಪಸ್ಯೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಔದಾರ್ಯಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆಯಿದೆ. ಆದರೂ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಸತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಇವರು ತಳೆದಿದ್ದರೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಬಸವ ಇವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳಾಮುಖರು ತಲೆಬುರುಡೆಯನ್ನು ಪಾನಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ಮಶಾನದ ಬೂದಿಯನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು; ನರಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು; ದಂಡಧಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು; ಮದ್ಯದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಬಲಿಯನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು–ಎಂದೆಲ್ಲ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ನಗುವುದು, ಕುಣಿಯುವುದು, ಉದ್ಗರಿಸುವುದು, ಅಂಗವಿಕಲರಂತೆ ನಟಿಸುವುದು–ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಇವರ ಅತಿಗಾಮಿಚರ್ಯೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಈ ಪಂಥದ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಶಿ, ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಿದ್ದುವು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕೆಲವು ಗುರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕಲಾಶಕ್ತಿ (ಸು. 640) ನೇತ್ರಶಿವಾಚಾರ್ಯ (ಸು. 900), ಈಶ್ವರದೇವ ರುದ್ರಗಣ (ಸು. 1030), ಸರ್ವೇಶ್ವರಶಕ್ತಿ (ಸು. 1070) ಮತ್ತು ನಾಗಶಿವಪಂಡಿತ (ಸು. 1183) ಗಮನಾರ್ಹರು. ಇವರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದವನೆಂದರೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಿವಗುರು, ವಾಣೀವಿಲಾಸ ಕಾಶೀವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ (ಸು. 1370). ರಾಜರಾಜಗುರುವೆಂದು ಕೀರ್ತಿತನಾದ ಈತ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಕಾಲೀನ. ಈತ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ ಸೋದರರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದನೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ವಾದ. ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೇ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಹೇಳುವ ವಾದವೂ ಉಂಟು. ಈತನ ಅನಂತರ ಕಾಳಾಮುಖಪಂಥ ಕ್ಷೀಣವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕಾಳಿಂಗರಾಯ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುದೀರ್ಘ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಆಂಧ್ರ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕಥೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ತ್ರಿಪದಿ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ಕಂಠಸ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದ ಒಂದು ಸುಸಂಬದ್ಧ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಆರಂಭ ಅಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪೀಠಿಕಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹಾಡಿಸಿದವರ ಸ್ಮರಣೆ, ಅದನ್ನು ಕೇಳುವವರಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಸಕ್ತಿ–ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತಗಿನ್ನ ಮೊದಲು ಈಕೀಯ ನೆನೆದೇವೆ
ಸುತ್ತೇಳು ಹೊಂಡದ ಗಿರಿಯಳ–ಮೇಲುದುರುಗಾದ
ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಮೊದಲು ಬಲಗೊಂಡೆ

ಶರಣರ ಕತೆಯ ಈಗ್ಯಾರು ಕರೆಸ್ಯಾರೆ
ಸಾಲು ಮಾಳಿಗೆ ಮನೆಯೋರು–ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ
ಸತ್ಯಕಾರ ಕತೆಯ ತಗಿಸ್ಯಾರು

ತಾಯಿ ತಂದೆಯ ತೋರಿಟ್ಟು ಹೇಳೇನೆ
ಲಿಂಗದ ಗುಡಿಯಾಗೆ ನೆನೆದೇನೆ–ಈ ಹಾಡ
ಕೆಂಚವ್ವ ಜಾಣೆ ಕಲಿಸ್ಯಾಳೆ

ಕಾವ್ಯದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕತೆಗಾರ್ತಿ ಕತೆಯನ್ನು ಹಾಡಿಸಿದವರಿಗೆ, ಕೇಳಿದವರಿಗೆ, ಸೊಲ್ಲು ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಹಾಡಿದಕ್ಕಗಿನ್ನ ಕೇಳಿದಕ್ಕಗಿನ್ನ
ಸೋಯೆಂದ ಅಕ್ಕಗಳೆ ಸುಖಿಬಾಳು– ನಿಮ್ಹೊಟ್ಟೀಯಲಿ
ಕಾಳಿಂಗನೆಂಬೊ ಮಗಬರಲಿ
ಕಂಚಿನುಂಗುರದ ಕೆಂಚೆಣ್ಣು ಕೇಳೆ
ಅಂತರಿಸಿ ಧ್ವನಿಯ ನಿಲಹೊಯ್ಯಿ–ಉತ್ತದಾಳ
ಸಂಪನ್ನರತೆಯ ಮುಗಿದಾವೆ

ಹೀಗೆ ಕಾಳಿಂಗರಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಾಡಬಹುದಾದ ಕತೆಯಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಕೆಡದಂತೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ನಾಲ್ಕಾರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕತೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಕಂಠಸ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಲ್ಲವಿಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಮಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪದಗಾಯಕರಲ್ಲೂ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ಸೊಗಸನ್ನು ಮೆರೆಯಲು,

ಏಕತಾನತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸುದೀರ್ಘ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಂತ್ರವನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪುರುಷ ಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ನೀಲಗಾರರು, ದೇವರ ಗುಡ್ಡರು, ಚೌಡಿಕೆಯವರು, ದೊಂಬಿದಾಸರು ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕರು ಅನೇಕ ಜನಪದ ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ವಾದ್ಯವಿಶೇಷದೊಡನೆ ಸಮಗ್ರರಾತ್ರಿ ಹಾಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಂತೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀ ಗಾಯಕರು ಯಾವ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನೂ ಬಳಸದೆ ಹಾಡುವ ಸುದೀರ್ಘಕತೆಗಳೂ ಅನೇಕ. ಗೊತ್ತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿಹಾಡಿಸುವ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕತೆಗಳಿವು. ಗುಣಸಾಗರಿ, ಅಣಜಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ಹುಳಿಯೂರು ಕೆಂಚಮ್ಮ, ಬಾಲನಾಗಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಕತೆಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯ ಮಧ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕತೆಯಾಗಿದೆ.

ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಮದರಂಬೆ ಶಿವನ ಕರುಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಗುವೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಹುಟ್ಟುವಂಥ ಕಂದ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಬದುಕಲಾರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳದೆ ಪಡೆದ ಮಗುವಿಗೆ ಕಾಳಿಂಗರಾಯನೆಂದು ಹೆಸರಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯ ಓದಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಜಾಣನಾಗಿ ಒಂದು ಬರೆಯೆಂದರೆ ಎಂಬತ್ತು ಬರೆದು, ಗುರುವಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಶುವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಗೆಳೆಯರೊಡನೆ ಒಮ್ಮೆ ಚೆಂಡಾಡುವಾಗ ಕಾಳಿಂಗರಾಯ ವಿಧಿಮಾಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಮರುದಿನ ಹುಲಿಯ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿ ಅವನ ಮರಣವನ್ನು ಬರೆದು ಮಾಯವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯ ಯಾರ ಮಾತನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಮರುದಿನ ಹುಲಿಯ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಘೋರ ವ್ಯಾಘ್ರಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮಗನ ಮರಣದಿಂದ ಕಡುದುಃಖಕ್ಕೊಳಗಾದ ಮದರಂಬೆ ಸತ್ತ ಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡುವ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಮುದ್ದು ಚೆನ್ನವ್ವನೊಡನೆ ಸತ್ತ ಕಾಳಿಂಗನ ಲಗ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಡುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನಪತಿಯ ಶವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರಲಾರದೆ, ಚೆನ್ನವ್ವ ಒಬ್ಬಳೇ ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಾಳೆ. ನಾನಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ದೃಢವನ್ನು ಪರಿಕಿಸಿದ ಶಿವ, ಕೊನೆಗೆ ಕಾಳಿಂಗನನ್ನು ಬದುಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವರಾಯನೊಡನೆ ಎಲ್ಲರೂ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಿಷ್ಟು ಕತೆಯ ಚೌಕಟ್ಟು.

ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮುನ್ನ ತಾಯಿಯ ಹಂಬಲ, ಪಡೆದ ಮಗನನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಬಗೆ, ಚೆಂಡಾಟದ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಬೇಟೆ, ತಾಯಿಯ ದುಃಖ, ಚೆನ್ನವ್ವನನ್ನು ತಂದ ಬಗೆ, ಚೆನ್ನವ್ವನ ಪತಿಭಕ್ತಿ, ದೃಢನಿಷ್ಠೆ–ಮುಂತಾದುವು ಅತ್ಯಂತ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಜನಪದ ಕತೆಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಶಯಗಳು ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಬಂದು ಸುಂದರ ಕಥಾಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತಲೋಕದ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿಯಾಗಿ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯಗಳ ಘನತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಈ ಕೃತಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜನಪದ ಗಾಯಕಿ ಎಲಿಸವ್ವ ಹಾಡಿದ ಈ ಕತೆಯ ಒಂದು ಪಾಠ ಈಗಾಗಲೇ ಕೃತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. (ಜೆ.ಎಸ್.ಪಿ.)

ಕಾಳಿಂಗರಾವ್, ಪಿ : 1911–81. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾಯಕ, ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕ. 1914 ಆಗಸ್ಟ್ 31 ರಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಪಾಂಡೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಹಾರಾಡಿ ರಾಮಗಾಣಿಗರ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಪಾಂಡೇಶ್ವರ ಪುಟ್ಟಯ್ಯ ಇವರ ತಂದೆ, ತಾಯಿ ನಾಗರತ್ನಮ್ಮ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ದೇವರ ಮನೆಯೊಕ್ಕಲಿನವರಾಗಿದ್ದ ತಾಯಿ, ಮಗನಿಗೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟು ಸುಬ್ರಾಯ ಶಾನಭಾಗ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಕಾಳಿಂಗಶರ್ಮನೆನಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಕಾಳಿಂಗರಾವ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಗತವಾಯಿತು.

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾರಂಗಭೂಮಿಯಿಂದಲೇ ನಾಟಕರಂಗ, ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಪ್ತಕಲೆಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ನೆರವಾದವರು ಸೋದರಮಾವ ಸೂರತ್ ಮಂಜಯ್ಯ. ಬಾಲಕನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಗೀತಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಅವರು ಶ್ಲೋಕಗಳು, ದೇವರ ನಾಮಗಳು, ಭಜನೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಾಯರ ಒಲವು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ನಾಟಕದ ಗೀಳು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳೆರಡರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದರು. ಶಾಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಹಾಸ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಹಾಸನಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನದ ಪದಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಆಗ ನಾಟಕ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಟ ಮುಂಡಾಜೆ ರಂಗನಾಥಭಟ್ಟರು ತಮ್ಮ ಅಂಬಾಪ್ರಸಾದಿತ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಲೋಹಿತಾಶ್ವ, ಧ್ರುವ, ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಬಾಲ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರೆದರು. ಭಟ್ಟರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶ ಕಾಳಿಂಗರಾಯರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವೆಂಕಟರಾವ್ ರಾಮದುರ್ಗಾ ಹಾಗೂ ರಾಮಚಂದ್ರಬುವಾ ಮರೇಳಕರ್ ಇವರಿಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಕಲಿಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇವರು ಬಾಲ ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಕ್ಕೇರಿದರು. ರಾಯರ ಸೊಸೆ, ಆಜನ್ಮಕುಮಾರಿ, ಕಾಳಿಯ ಮರ್ದನ, ತುಳಸಿದಾಸ, ಮಿಸ್ ಮಾಧುರಿ, ವಿಕ್ರಮ ಶಶಿಕಲಾ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು.

ಹಲವಾರು ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವೇಷ ಹಾಕಿ ಮೆರೆದಿದ್ದ ರಾಯರು ಚಲನಚಿತ್ರರಂಗದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬೆರಗಾಗಿ ಮದರಾಸಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಪ್ರೇಮಸಾಗರ, ವಸಂತಸೇನಾ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ನೀಡಿದರು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಇವರ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಹಿಂದಿ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆಯವರು, ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಕೆಲಸದ ಏಕತಾನತೆಗೆ ಬೇಸರಗೊಂಡು, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದರು.

ಮದರಾಸು ಬಿಟ್ಟು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಪ್ರಥಮ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾಗೆ ಸಂಗೀತ ನೀಡಿದರು. ಯಾರೂ ತುಳಿಯದ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೂರುವ ಆಸೆ ಇವರದಾಗಿತ್ತು. ಆ ತುಡಿತದ ಫಲವೇ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು, ಲಾವಣಿ, ವಚನ, ದೇವರನಾಮ, ಭಾವಗೀತೆ ಮುಂತಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಜೊತೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆಯಾಯಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಧ್ವನಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಾಗದ ಕವಚವನ್ನು ತೊಡಿಸಿ, ಕವನದ ಭಾವಕ್ಕೆ ಇಂಬುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹುಯಿಲಗೋಳ ನಾರಾಯಣರಾಯರ 'ಉದಯವಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಚೆಲುವ ಕನ್ನಡನಾಡು' ಎಂಬ ಗೀತೆಯನ್ನು ಸ್ವರಸಂಯೋಜಿಸಿ ಹಾಡಿದರು (1946). ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋದಯದ ಅನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದ ಕಾಳಿಂಗರಾಯರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು. ಇವರು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗಾಯನದ ಮೂಲಕ ಜನಪದಗೀತೆಗಳಿಗೆ, ಭಾವಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಜಿ.ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂರವರ ರತ್ನನ ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಡಬಹುದೆಂದು ಮೊದಲಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಇವರ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಸರು ನಲಿದರು, ವಚನಕಾರರು ಕುಣಿದರು, ಜನಪದರು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿದರು, ಭಾವಗೀತಾಕಾರರು ಮಿಂಚಿದರು, ಯೆಂಡ್ಕುಡಕರತ್ನ ಮೆರೆದ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯರು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಹಾಡುಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ತಮ್ಮ ಗಾನಸುಧೆ ಹರಿಸಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ಅಬ್ಬಾ ಆ ಹುಡುಗಿ, ಅಣ್ಣ ತಂಗಿ, ಲಗ್ನಪತ್ರಿಕೆ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರು. ನಟಶೇಖರ, ಅಬ್ಬಾ ಆ ಹುಡುಗಿ, ತರಂಗ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ನೀಡಿದರು.

ನಾಟಕರತ್ನ ಗುಬ್ಬಿವೀರಣ್ಣನವರ ದಶಾವತಾರ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು (1955). ಆ ಕಂಪನಿಯ ಲವ ಕುಶ ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತ ನೀಡಿದರು. ಸುಮಾರು ಐದಾರು ವರ್ಷ ಈ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿದರು. ರಂಗನಾಟಕಗಳಿಗೂ ವಿನೂತನ ಶೈಲಿಯ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ರಾಗರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು.

ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಗಾಯಕರಾಗಿಯೂ ಇವರು ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಗಾಯಕನಿಗೆ ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತರತ್ನ, ಬಾಲಗಂಧರ್ವ, ಜಾನಪದ ಕಲಾಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಗಾಯನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಗಾಯನ ಕಂಠೀರವ, ಕನ್ನಡ ಉದಯಗಾನ ಕೋಗಿಲೆ, ಸಂಗೀತ ರಸವಿಹಾರಿ ಇವು ಜನ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟ ಬಿರುದುಗಳು. ಇವರ ಬಾಳಿನ ಸಂಜೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸುಗಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ನಲುಗಿದರು. ಇವರ ಪತ್ನಿ ಮೀನಾಕ್ಷಿ. ಕಾಳಿಂಗರಾಯರು 1981 ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 21ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. ಎಚ್.ಎಂ.ವಿ.ಸಂಸ್ಥೆ ಇವರ ಕೆಲವು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗಳಿಸಲಾಗದಿದ್ದರೂ ರಾಯರು ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿದ್ದರು. ವ್ಯಸನಗಳು ಅವರನ್ನು ಕಾಡಿದರೂ ಕೊನೆ ಉಸಿರಿರುವವರೆಗೂ ಇವರು ಕನ್ನಡದ ಗಾನ ಸುಧಾರಕನಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ರಸದೌತಣ ಉಣಬಡಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರತಿಭೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಎಲ್.)

ಕಾಳಿತುಂಬೆ : ಸಾಲ್ವಿಯ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯಜಾತಿ; ಲೇಬಿಯೇಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ವಿಯ ಈಜಿಪ್ಷಿಯಾಕ, ಸಾಲ್ವಿಯ ಪ್ಲೆಬಿಯ, ಸಾಲ್ವಿಯ ಕಾಕ್ಸಿನಿಯ, ಸಾಲ್ವಿಯ ಮುರ್‍ಕ್ರಾಫ್ಟಿಯಾನ, ಸಾ. ಲ್ಯಾನೇಟ ಎಂಬುವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಸಾಲ್ವಿಯ ಅಫಿಸಿನ್ಯಾಲಿಸ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗಾರ್ಡನ್ ಸೇಜ್ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಕಾಳಿತುಂಬೆ ಗಿಡಗಳು ಉಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ. 30–45 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪುಟ್ಟಗಾತ್ರದ ಗಿಡಗಳಿವು. ಕಾಂಡ ಚಚ್ಚೌಕವಾಗಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯದು; ಕಾಂಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಕೆಂಪು, ನೀಲಿಕಂದು, ಬಿಳುಪು ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ.

ಹೂಗಳಿಗೆ ಉಪಪತ್ರಗಳಿವೆ (ಬ್ರಾಕ್ಟ್ಸ್); ಹೂ ತೊಟ್ಟು ಇಲ್ಲ. ಉಭಯ ಪಾರ್ಶ್ವಸಮಾಂಗತೆ ಹೂವಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ. ಸಾಲ್ವಿಯ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರಾಗಾರ್ಪಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ

ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸನ್ನೆ ವಿಧಾನದ ಪರಾಗಾರ್ಪಣೆ ವಿಧಾನ (ಲಿವರ್ ಮೆಕ್ಯಾನಿಸಮ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ದಳಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೊಳವೆಯಂತಿದ್ದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ತುಟಿಗಳಂತೆ ಭಾಗವಾಗದೆ. ಮೇಲಿನ ತುಟಿ 2 ದಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಹೆಡೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. 3 ದಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಳತುಟಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪೀಠದಂತಿದ್ದು ಕೀಟಗಳು ಇದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ 2 ಕೇಸರಗಳು ಚಿಕ್ಕದಾದ ಕೇಸರದಂಡಗಳಿಂದ ಕೆಳತುಟಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೇಸರಗಳ ಸಂಬಂಧಕಗಳು (ಕನೆಕ್ಟಿವ್ಸ್) ಮಾತ್ರ ಬಲು ನೀಳವಾಗಿದ್ದು ಆಟದ ತೂಗುತೊಲೆಯ (ಸೀಸಾ) ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಸರದಂಡಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ತೂಗಾಡುತ್ತವೆ. ಸಂಬಂಧಕಗಳ ಮೇಲಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಾಗ ಕೋಶಗಳಿವೆ. ತುದಿಯ ಈ ದಳಸಮೂಹದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಅಂಡಾಶಯದ ಸುತ್ತ ಮಕರಂದ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಮಕರಂದವನ್ನು ಹೀರಿ ಬಂದ ದುಂಬಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸೊಂಡಿಲನ್ನು ಹೂ ದಳದ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ತೂರಿಸುತ್ತದೆ, ಆಗ ಅವು ಸನ್ನೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ಕೇಸರಗಳ ಮೇಲ್ತುದಿಗಳು ಹೆಡೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದು ದುಂಬಿಯ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಬಡಿಯುತ್ತವೆ. ಆಗ ಪರಾಗ ಕೋಶಗಳು ಪರಾಗವನ್ನು ದುಂಬಿಯ ಮೇಲೆ ಉದುರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಗಳು ಮತ್ತು ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಾಗ ದುಂಬಿಯ ಮೇಲೆ ಉದುರಿದಾಗ ಅದೇ ಹೂವಿನ ಶಲಾಕಾಗ್ರ ದುಂಬಿಗೆ ಬಡಿದರೂ ಪರಾಗವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಪಕ್ವವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರಾಗವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶ ಕ್ರಮ.

ಸಾಲ್ವಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಔಷಧಿ ಗಿಡಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಲ್ವಿಯ ಈಜಿಪ್ಷಿಯಾಕ ಗಿಡವನ್ನು ಕಣ್ಣುರೋಗಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾ. ಕಾಬೂಲಿಕ ಗಿಡವನ್ನು ಜ್ವರ, ನೆಗಡಿ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸಕೋಶ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಲ್ವಿಯ ಅಫಿಸಿನ್ಯಾಲಿಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಮೆಂಡಿಕೆಯ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ (ಟಾನ್ಸಿ ಲೈಟಿಸ್) ಮುಕ್ಕಳಿಸುವ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾ. ಸ್ಪೈನೋಸ ಪ್ರಭೇದದ ಬೀಜಗಳು ಹಲ್ಲು ನೋವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಕಾಳಿದಾಸ : ಸು. 4ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಕುಲಗುರು ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಕವಿ; ಕವಿತಾಮಾಧುರ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವಕವಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವಂಥವ. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವನ ಕಾಲ ನಮಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗ ಸಂಗತಿ. ಆಧುನಿಕ ಪಂಡಿತರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ ಕಾಲ ಪ್ರಶ.ಪೂ. ಮೊದಲ ಶತಮಾನವೆಂದು ಕೆಲವರೂ ಪ್ರಶ. ಎರಡನೆ ಶತಮಾನವೆಂದು ಕೆಲವರೂ ನಾಲ್ಕನೆಯದೆಂದು ಕೆಲವರೂ ಆರನೆಯದೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಅಂತೂ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ (357–413) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಬಹುಜನ ಪಂಡಿತರ ಮತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನಾದುದರಿಂದಲೂ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಗರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಊಹೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇವನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಷಯಗಳ ವಿಚಾರಗಳೇನೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇವನ ಕೃತಿಗಳು ಏಳು : ಎರಡು ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳು–ಋತುಸಂಹಾರ ಮತ್ತು ಮೇಘಸಂದೇಶ ; ಎರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು–ಕುಮಾರ ಸಂಭವ ಮತ್ತು ರಘುವಂಶ: ಮೂರು ನಾಟಕಗಳು–ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿ ಮಿತ್ರ, ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ ಮತ್ತು ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳು ಸರ್ವತೋಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ, ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಇದು ಕಡಿಮೆ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಕವಿ ಅದರಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇವನಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಯಾವುದೂ ಅತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ, ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ, ತಕ್ಕ ಮಾತು, ತಕ್ಕ ಶಬ್ದಜಾಲ–ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಔಚಿತ್ಯ ತಾನೇತಾನಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣನಾದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾಳಿದಾಸ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ವಿಮರ್ಶಕರಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವಿಶ್ವದ ಪಂಡಿತರಿಂದಲೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಋತುಸಂಹಾರ: ಇದೊಂದು ಕತೆಯಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಕಾಳಿದಾಸ ಬರೆದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಋತುವಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸರ್ಗದಂತೆ ಆರು ಸರ್ಗಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 114. ಇಂದ್ರವಜ್ರ, ವಂಶಸ್ಥ, ವಸಂತತಿಲಕ, ಮಾಲಿನೀ ಮತ್ತು ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತ–ಇವು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ವೃತ್ತಗಳು. ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಆಲಂಕಾರಿಕರೂ ಪಂಡಿತರೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಈ ಪದ್ಯಗಳ ಸರಳತೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾವಗಾರಿಕೆಗಿಂತ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಲೋಕ ಯಾವ ಯಾವ ಚೆಲುವನ್ನು ತಳೆದು ಯಾವ ಯಾವ ಸೊಗಸುಗಳನ್ನು ರಸಿಕರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಈ ಕಾವ್ಯ ಮನೋಹರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಆರು ಸರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿ ಆರು ಋತುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಡೀ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯಪ್ರೇಯಸಿಯರ ದೃಷ್ಟಿ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಪದ್ಯವೂ ಪ್ರಿಯ ಪ್ರೇಯಸಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲು ಗ್ರೀಷ್ಮದ ವರ್ಣನೆ–ಕಾವ್ಯ ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಲೆಂದು, ಸೂರ್ಯನೀಗ ಪ್ರಚಂಡ; ಚಂದ್ರ ಸ್ಪೃಹಣೀಯ. ಸಂಜೆಗಳು ತುಂಬ ಅಂದ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಕಾಮ ಪ್ರಬಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬಿಸಿಲ ಬೇಗೆಯ ಈ ಸರ್ವಸಂಕಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೈರವನ್ನು ಮರೆತಿವೆ. ಆಗ ಮೋಡಗಳ ಮದ್ದಾನೆಗಳಿಂದಲೂ ಮಿಂಚಿನ ಪತಾಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಗುಡುಗಿನ ಮದ್ದಳೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ರಾಜಠೀವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮಿಜನಪ್ರಿಯನೂ ಸಸ್ಯಬಂಧುವೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಭೂತನೂ ಆದ ವರ್ಷಋತುರಾಜ ಬಂದ. ಕಾರ್ಮುಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕನ್ನೈದಿಲೆಗಳಂತೆ, ಕೆಲವು ಕಾಡಿಗೆಯಂತೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗರ್ಭಿಣಿಯರ ಸ್ತನದಂತೆ ಕಪ್ಪಾಗಿವೆ. ಬಿಳುಪು ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಬಯಲೂ ಬನವೂ ಮೆರೆಸುತ್ತಿವೆ. ಗಾಳಿಗೆ ಕಂಪುತಂಪುಗಳನ್ನಿತ್ತು, ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚನ್ನಾರಿಸಿ, ಮಲೆಕೋಡುಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗುವ ಮೋಡಗಳು ವಿರಹಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದಗೆಯೆಬ್ಬಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಶಕುಸುಮಗಳು ಬಿಳಿಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಪದ್ಮವಕ್ತ್ರೆಯಾಗಿ ಕಲಹಂಸ ಕೂಜಿತಗಳ ನೂಪುರ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹರಡುತ್ತ ಮಾಗಿದ ನೆಲ್ತೆನೆಗಳ ತನುಕಾಂತಿಯನ್ನು ಮೆರೆಸುತ್ತ ಬಳುಕು ಮೈಯ ಶರತ್ಸುಂದರಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಈಗ ಹೆಂಗಸರ ಹುಬ್ಬಿನ ಮುರಿತಗಳಿಗಿಂತ ಹೊಳೆದೆರೆಗಳ ಮುರಿತ ಚೆನ್ನು. ಇಗೋ ಹಿಮಗಾಲ, ಹೆಂಗಸರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮೊಡವೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆದಿಟ್ಟು ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಗಂಧವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಿಯರನ್ನೊಡಗೂಡುವ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಒಲಿದವರ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಚಳಿಗಾಲಕ್ಕಿಂತ ಇನಿಗಾಲವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬೇಟಕ್ಕೋ ವಸಂತ ಕಾಲ: ಇದರ ಬಣ್ಣವೇ ಬೇರೆ, ಬೆಡಗೇ ಬೇರೆ. ಹೀಗೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ವಸಂತದ ಬರುವನ್ನು ಪ್ರಿಯಪ್ರೇಯಸಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ:

ಪ್ರಫುಲ್ಲ ಚೂತಾಂಕುರ ತೀಕ್ಷ್ಣಸಾಯಕೋ ದ್ವಿರೇಫಮಾಲಾ ವಿಲಸದ್ಧನುರ್ಗುಣಃ
ಮನಾಂಸಿ ಭೇತ್ತುಂ ಸುರತಪ್ರಸಂಗಿನಾಂ ವಸಂತಯೋದ್ಧಾ ಸಮುಪಾಗತಃ

ಪ್ರಿಯೇ ಅರಳಿದ ಮಾವಿನ ಚಿಗುರುಗಳ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬಾಣಗಳೊಂದಿಗೆ ದುಂಬಿಸಾಲಿನ ಹೆದೆಗಟ್ಟಿದ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಅಗೋ ವಸಂತಯೋಧ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ, ಪ್ರಿಯೆ!

ಶೈಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಪಕ್ವವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಋತುಸಂಹಾರ ಕಾಳಿದಾಸನಿಗಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊರಸೂಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭಾವಾವೇಶಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಭಾವಾವೇಶ ಹೊಂದುವುದು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಬರುವ ಉಪಮೆಗಳು ಮುಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಚಮತ್ಕೃತಿ, ಸಂಪೂರ್ಣತೆಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿವೆ. (ಪಿ.ಟಿ.ಎನ್.)

ಮೇಘದೂತ: ಅಥವಾ ಮೇಘಸಂದೇಶ ವಿರಹಿಯಾದ ಯಕ್ಷನೊಬ್ಬನ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಒಂದು ಖಂಡ ಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮೇಘವೆಂದೂ

ಉತ್ತರಮೇಘವೆಂದೂ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇದರ 115 ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಮಂದಾಕ್ರಾಂತ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿವೆ. ಕುಬೇರನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಯಕ್ಷನೊಬ್ಬ ತಾನು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ನೆಲಸೂರಾದ ಅಲಕಾವತಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನನುಭವಿಸಲು ಯಕ್ಷ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ರಾಮಗಿರ್ಯಾಶ್ರಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿರಹ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಸವೆಯುತ್ತಾ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಎಂಟು ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯಲು ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೋಡ ಶಿಖರವೊಂದರ ಮೇಲೆ ತಂಗಿದ್ದಾಗ ವಿರಹಿಯಾದ ಯಕ್ಷ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ತನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಲಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದ. ಅಲಕಾವತಿಗೆ ಮಾರ್ಗನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡುವುದೇ ಪೂರ್ವಮೇಘದ ವಸ್ತು. ಇದು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕವಾದ ಪೂರ್ವಭಾಗ. ಅಲಕಾವತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನೆಯ ಗುರುತು, ಪ್ರಿಯೆ ಇರಬಹುದಾದ ಸ್ಥಿತಿಯ ವರ್ಣನೆ, ತಲಪಿಸಬೇಕಾದ ಸಂದೇಶ–ಇವು ಉತ್ತರಮೇಘದ ವಸ್ತು.

ಪೂರ್ವಮೇಘವನ್ನು ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಗೀತೆಯೆಂದೂ ಉತ್ತರ ಮೇಘವನ್ನು ಉತ್ಕಂಠಾ ಗೀತೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶ್ಲೋಕವೂ ರತ್ನಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಇಡಿಯ ಗೀತ ಒಂದು ಭವ್ಯ ರತ್ನಮಾಲಿಕೆಯಂತಿದೆ. ವಿರಹಿಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ, ಪಟ್ಟಣಗಳ, ಜನರ, ವರ್ಣನೆಗಳೂ ವಿರಹಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವಾಗರ್ಥಗಳೂ ಛಂದಸ್ಸೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಲಘು ಕಾವ್ಯ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ ಪ್ರಣಯಗೀತೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಕುಮಾರಸಂಭವ: ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರಘುವಂಶದಷ್ಟೇ ಕುಮಾರಸಂಭವವೂ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಎರಡೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು. ಎರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ರನ್ನಗನ್ನಡಿಗಳು. ರಸಭಾವಗಳ ಮಧುರ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ, ಸಮುಚಿತ ಹಾಗು ಸುಲಲಿತ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ರಮಣೀಯ ಮುಖಗಳ ಹಾಗೂ ಉದಾತ್ತ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಸುಂದರ ವರ್ತನೆಗಳ ಸಹಜ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವವರು ವಿರಳ. ರಘುವಂಶದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ವಿನಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವಂತೆ ಕುಮಾರಸಂಭವದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಅನೇಕ ಅರಸರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಬಹುನಾಯಕವೆನಿಸಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರರ ವಿವಾಹ ಹಾಗೂ ಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಏಕೈಕ ವಸ್ತುವಿದೆ; ಶೃಂಗಾರವೊಂದೇ ಪ್ರಧಾನರಸವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲಿಂದಲೂ ಕುಮಾರಸಂಭವದ ಕಾವ್ಯನೈಪುಣ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದು ರಘುವಂಶದ ರಚನೆಯ ಅನಂತರ ವಿರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಬಗೆದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೊದಲ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ನಿರ್ಣಯ ಕಷ್ಟ.

ಕುಮಾರಸಂಭವದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳು ಸರ್ಗಗಳು ಅಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಮಲ್ಲಿನಾಥನೇ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದಿನವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಮೊದಲ ಎಂಟು ಸರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಕ್ಷಣಕಾರರು ಕೂಡ 9ರಿಂದ 17ರ ವರೆಗಿನ ಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಾಳಿದಾಸ ಮೊದಲ ಎಂಟು ಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂಟನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರರ ಸಂಭೋಗ ವರ್ಣನೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದರಿಂದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಪ್ರತಾಪವರ್ಣನೆಯನ್ನು ತಾರಕಾಸುರನ ವಧೆಯವರೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಅಜ್ಞಾತ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಬರೆದು ಸೇರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಮೊದಲ ಎಂಟು ಸರ್ಗಗಳ ಬಂಧಕೌಶಲ ಹಾಗು ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಪಾರ್ವತಿಪರಮೇಶ್ವರರ ಈ ಕಥೆ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲೂ ಶಿವಸ್ಕಾಂದ ಮುಂತಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಅಶ್ವಘೋಷನಿಗೂ ಇದರ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಕಾಳಿದಾಸ ಯಾವುದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಯ್ದಿರಲಿ, ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ನೆಯ್ದಿದ್ದಾನೆ. ವಟುವೇಷದ ಶಿವನಿಗೂ ಪಾರ್ವತಿಗೂ ನಡೆಯುವ ಸಂವಾದ, ಮನ್ಮಥನ ಪ್ರತಾಪ, ರತಿವಿಲಾಪ, ಶಿವಪಾರ್ವತೀವಿಲಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ವರ್ಣನೆಗಳೆಲ್ಲ ಕವಿಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಕುಸುಮಗಳಾಗಿವೆ.

ಒಂದನೆಯ ಸರ್ಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಿಮಾಲಯ ನಗಾಧಿರಾಜನ ವರ್ಣನೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಜೀವ ಹಾಗು ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರವೇ ಕಾಳಿದಾಸನ ಜನ್ಮದೇಶವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಹಿಮಾಲಯ ಬರಿಯ ಕಲ್ಲು ರಾಶಿಯಲ್ಲ, ಹಿಮದ ಹೆಪ್ಪೂ ಅಲ್ಲ; ಅದು ಭಾರತದ ಭಾಗ್ಯದೇವತೆ; ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರಗಳವರೆಗೆ ಮೈಚಾಚಿರುವ ಅಳತೆಗೋಲು; ಆತ ಗಂಗೆ ಪಾರ್ವತಿಯರ ಜನಕ. ಅವನ ಪತ್ನಿ ಮೇನಾದೇವಿ. ಪಾರ್ವತಿಯ ರೂಪಲಾವಣ್ಯಗಳ ವರ್ಣನೆಯ ಸವಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯವನ್ನೋದಿಯೇ ಅರಿಯಬೇಕು. ಉಮೆಯ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಲೀಲೆಯಿಂದಿಳಿದ ಲಾವಣ್ಯದೇವತೆಗೆ ಪದ್ಮದ ಪರಿಮಳವೂ ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಲಭಿಸಿದುದಂತೆ. ನಾರದನಿಂದ ಈಕೆ ಶಿವನ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವಳೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಹಿಮವಂತ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಪಗೈಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಿವನ ಶುಶ್ರೂಷೆಗೆ ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತಾರಕಾಸುರ ಬ್ರಹ್ಮನ ವರಗಳಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಂಸೆಯ ವರ್ಣನೆ ಎರಡನೆಯ ಸರ್ಗದ ವಸ್ತು. ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಗೋಳಿಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲ ತಾರಕಾಸುರನ ಮುಂದೆ ಉಡುಗಿಹೋಗಿ ಅವರು ನಿಸ್ಸಹಾಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣು ಚಕ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ರಕ್ಕಸನ ಕೊರಳ ಹಾರವಾಯಿತಂತೆ. ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರಿಗೆ ವಿವಾಹವಾದರೆ ಅವರ ಮಗನಿಂದ ತಾರಕವಧೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂತೈಸಿ ಕಳುಹುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನ್ಮಥನೇ ಯೋಗ್ಯನೆಂದು ಇಂದ್ರ ಅವನಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿ ಶಿವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪಾರ್ವತಿ ಅಪಹರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮನ್ಮಥನ ಮಿತ್ರನಾದ ವಸಂತನ ಆಗಮನದಿಂದ ಆಶ್ರಮದ ಗಿಡಮರಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಮವಿಕಾರಗಳು ಅಂಕುರಿಸುವುವು. ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗದ ಈ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆ ಪಾರ್ವತಿಯ ದಿವ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ ವರ್ಣನೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ರಸಮಯವಾಗಿದೆ. ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಕಾಮ ತನ್ನ ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅವನ ಮನಸ್ಸೂ ಚಂಚಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಅವನ ನೇತ್ರಾಗ್ನಿ ಕಾಮನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗದ ತುಂಬ ರತಿಯ ಪ್ರಲಾಪ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕರುಣರಸ ಇಲ್ಲಿ ಹೊನಲಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಶೃಂಗಾರದಂತೆ ಕರುಣ ರಸಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಳಿದಾಸನಿಗಿರುವ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಶಿವನನ್ನು ತನ್ನ ಚೆಲುವಿನಿಂದ ಒಲಿಸಲಾಗದ ಪಾರ್ವತಿ ಉಗ್ರತಪವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಅದರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಐದನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾ ಮಹಾ ಋಷಿಗಳ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ಅವಳ ದೃಢ ವ್ರತ ಮೀರಿಸಿದೆ. ಕಡೆಗೆ ಶಿವನೇ ಅವಳ ಮನುಶ್ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ವಟುವೇಷದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನ ಅಕಟವಿಕಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಮನಬಂದಂತೆ ತೆಗಳುತ್ತಾನೆ. ಎಷ್ಟಾದರೂ ಪಾರ್ವತಿಯ ಮನೋನಿರ್ಧಾರ ಅಚಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ವರಿಸಲು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾರ್ವತಿಯ ಮನದಾಸೆ ಕೈಗೂಡುತ್ತದೆ.

ಲೋಕರೀತಿಯಂತೆ ಗುರುಹಿರಿಯರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರು ವಿವಾಹವಾಗುವ ವರ್ಣನೆ ಆರು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಸರ್ಗಗಳ ವಿಷಯ. ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನದ ಆದರ್ಶ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾವ್ಯರೂಪದಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಾಗ ಕೂಡ ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಷಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ನಾಚುವ ನವವಧು, ಆಶೀರ್ವದಿಸುವ ಮುತ್ತೈದೆಯರು, ಎಲ್ಲರೂ ಮೆಚ್ಚುವ ವಿವಾಹ ವಿಧಿಕಲಾಪಗಳು–ಇವು ಇಂದೂ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯಬಲ್ಲವು.

ಶಯ್ಯಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ನವಪ್ರಣಯಿಗಳ ಸುರತವಿಲಾಸದ ವರ್ಣನೆಗೆ ಇಡಿಯಾಗಿ ಎಂಟನೆ ಸರ್ಗ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಶೃಂಗಾರವನ್ನೂ ಲೌಕಿಕ ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಉಜ್ಜ್ವಲ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇದನ್ನು ಅಸಭ್ಯ ದೋಷವೆಂದು ಕುಂದಿಟ್ಟರೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಭಾತಿಶಯದಿಂದ ದೋಷ ಮರೆಯಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಮರೆತಿಲ್ಲ.

ಶೃಂಗಾರರಸ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ ಎತ್ತಿದ ಕೈಯೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಯಾಂತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಈ ವಿಖ್ಯಾತಿಗೆ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಕೂಡ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ದಿವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯದ ನಖಶಿಖಾಂತ ವರ್ಣನೆ, ಶೃಂಗಾರದ ವಿಪ್ರಲಂಭ ಹಾಗು ಸಂಭೋಗ ಮುಖಗಳ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ನಿರೂಪಣೆ, ತಪಸ್ಸೌಂದರ್ಯದ ಹಾಗು ಪರಮಾತ್ಮನ ಯೋಗಾನುಷ್ಠಾನದ ಮಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ; ಹಾಗು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ತಪಸ್ಸೌಂದರ್ಯದ, ಕಾಮದಹನದ ಸಾಂಕೇತಿಕಾರ್ಥಧ್ವನಿ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತಿರುಳಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಉಜ್ಜ್ವಲ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಂವಾದಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಹಾಸ್ಯ ತಪ್ಪದ ನಾಟಕೀಯತೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಭವ್ಯಶಬ್ದ ಚಿತ್ರ ರಚನೆ, ಉತ್ತಮ ಜೀವನದ ಮೀಮಂಸೆ, ಉಪಮೋತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾದಿಗಳ ಸಮುಚಿತ ಚಮತ್ಕಾರ–ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಭರಿತವಾಗಿರುವ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಇಂದಿಗೂ ಓದುಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. (ಕೆ.ಕೆ.)

ರಘುವಂಶ : 19 ಸರ್ಗಗಳ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಪಳಗಿದ ಕೈ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯವಂಶದ ರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ದಿಲೀಪನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು

ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲ ಒಂಬತ್ತು ಸರ್ಗಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನ ಪೂರ್ವ ಚರಿತ್ರೆ. 10 ರಿಂದ 15 ಪೂರ್ತಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಥೆ. ಮಿಕ್ಕವು ಶ್ರೀರಾಮನ ಅನಂತರದ ಅರಸುಗಳ ಚರಿತ್ರೆ. ದಿಲೀಪನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಿರಲು ತನ್ನ ಕುಲಗುರುವಾದ ವಸಿಷ್ಠನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಉಪದೇಶಾನುಸಾರ ಪತ್ನೀಸಮೇತನಾಗಿ ಸುರಭಿಯ ಮಗಳಾದ ನಂದಿನೀಧೇನುವಿನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ಮಾಯಾಸಿಂಹವೊಂದು ನಂದಿನಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು, ಆ ಹಸುವನ್ನು ಸಿಂಹದಿಂದ ಬಿಡಿಸಲು ಬಾಣವನ್ನೆಳೆಯಲು ಹೋದ ರಾಜನ ಕೈ ಬತ್ತಳಿಕೆಗೇ ಅಂಟಿತು. ಆ ಸಿಂಹ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಮಾತನಾಡಿತು. ಅದರೊಡನೆ ರಾಜ ಬಹಳಕಾಲ ವಾದ ಮಾಡಿದ. ಸಿಂಹ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಆ ಹಸುವಿನ ಬದಲು ತನ್ನನ್ನೇ ತಿನ್ನಬೇಕೆಂದು ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿದ. ಆಗ ನಂದಿನೀ ಇವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದಳು. ಸಿಂಹ ಮಾಯವಾಯಿತು. ದಿಲೀಪ ಪುತ್ರ ವರವನ್ನು ಪಡೆದ. ಅನಂತರ ಸುದಕ್ಷಿಣೆಯಲ್ಲಿ ರಘು ಹುಟ್ಟಿದ. ದಿಲೀಪನ ಅನಂತರ ರಾಜನಾದ ರಘು ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟ. ಅವನಿಗೆ ಯಾರೂ ಎದುರಾಳಿಗಳೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ದಾನ ಮಾಡಿದ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಘುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಕೌತ್ಸನೆಂಬ ಋಷಿ ಬಂದು, ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಗಾಗಿ 14 ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳು ತನಗೆ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದ. ಕೇಳಿದವರಿಗಿಲ್ಲವೆನ್ನದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ರಘು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಆ ಧನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಕುಬೇರನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಬೇಕೆಂದು ಅಂದುಕೊಂಡ. ಕುಬೇರ ಇವನ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಆ ರಾತ್ರಿ ರಘುವಿನ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕರೆದ. ರಘು ಕೌತ್ಸನಿಗೆ ಆತ ಕೇಳಿದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಧನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೌತ್ಸ ವೀರಪುತ್ರ ಹುಟ್ಟಲೆಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ. ಆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಫಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದವನೇ ಅಜ. ವಿದರ್ಭರಾಜನಾದ ಭೋಜನ ತಂಗಿ ಇಂದುಮತಿ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಅಜನನ್ನು ವರಿಸಿದಳು. ಇವರ ಮಗನೇ ದಶರಥ. ಇಂದುಮತಿ ಅಜರು ಒಮ್ಮೆ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದಿವ್ಯ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಯೊಂದು ಇಂದುಮತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಅವಳು ಮೃತಳಾದಳು. ಅಜ ಆಕೆಯ ವಿರಹವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಕುಗ್ಗಿ, ಕಂದಿ, ಹಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದ. ಆ ಬಳಿಕ ರಾಜನಾದ ದಶರಥ ಒಂದು ದಿನ ಬೇಟೆಗೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ತಿಳಿಯದೆ ಮುನಿ ಕುಮಾರನನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೊಂದು, ಪುತ್ರಶೋಕದಿಂದ ಸಾಯುವ ಶಾಪವನ್ನು ಪಡೆದ. ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶತ್ರುಘ್ನ ಮತ್ತು ಭರತರನ್ನು ಪಡೆದ. 11ನೆಯ ಸರ್ಗದಿಂದ 5 ಸರ್ಗಗಳು ಪೂರ್ತಿ ಉತ್ತರ ಕಾಂಡ ಸೇರಿದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಸಂಗ್ರಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನೇ ಕವಿ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮನ ಅನಂತರ ಕುಶ ಆಮೇಲೆ ಅತಿಥಿ ಅವನಾದ ಮೇಲೆ ನಿಷಧನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರು ಆಳಿದರು. ಕಡೆಯವನಾದ ಅಗ್ನಿವರ್ಣ ಸ್ತ್ರೀಲೋಲನಾಗಿದ್ದು ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆತ. ಕೊನೆಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಮಡಿದ. ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೇ ಅವನ ಅನಂತರ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ರಘುವಂಶ ಕಾವ್ಯ ಹಠಾತ್ತನೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಪದ್ಮಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ದಶರಥನ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಿಕ್ಕವೆಲ್ಲವೂ ಬಹುಪಾಲು ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಲ್ಪನೆಯೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ರಘುವಿನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕವಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದುಮತೀ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ನೆರದಿದ್ದ ಅನೇಕ ರಾಜರ, ರಾಜಪುತ್ರರ ವರ್ಣನೆ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಅಜವಿಲಾಪ ರತಿವಿಲಾಪದಷ್ಟು ಹೃದಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಳಾದ ಸೀತೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕರುಣೆಯ ಚರಮ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಳಿದಾಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಆದರ್ಶ ರಾಜರ ಕತೆಗಳನ್ನೇ. ಅವರ ಆದರ್ಶ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಹು ವಿವರವಾಗಿ ಆತ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಿಲೀಪ ಆದರ್ಶ ರಾಜ, ಗುರುಭಕ್ತ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವ. ಗುರುವಿನ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಬರುವುದಾದರೆ, ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸುವಷ್ಟು ದಾರ್ಢ್ಯವುಳ್ಳವ. ರಘು ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರ, 'ಅರ್ಥಿಕಾಮಾತ್ ಅಧಿಕಪ್ರದ'–ಬೇಡಿದವರ ಬಯಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಕೊಡುವವನೆಂದು ಬಿರುದು ಹೊತ್ತ ಮಹಾಪುರುಷ. ಸತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪತಿ ನಿರ್ಜೀವವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಆದರ್ಶಪ್ರೇಮಿ ಅಜನ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕವಿ ಸಾರಿದ್ದಾನೆ. ಪುತ್ರಪ್ರೇಮದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ದಶರಥನ ಚರಿತ್ರೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮ ಅನಂತ ಗುಣನಿಧಿ. ತನ್ನ ಧರ್ಮ ಪ್ರಜಾಪಾಲನ, ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಬರದಂತೆ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನೆಂದು ಆತ ತಿಳಿದಿದ್ದ: ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿದ. ಅವನ ಪಿತೃಭಕ್ತಿ, ಭ್ರಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಾದೃಶ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮ ಏಕಪತ್ನೀ ವ್ರತಸ್ಥ. ಹೀಗೆ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮುಂದಿಡುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ಆದರ್ಶ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ನಾಟಕಗಳ ವಿಚಾರ. ಕಾಳಿದಾಸ ತನ್ನ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇಮದ ವಿವಿಧ ಮುಖವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರೇಮ ಕೇವಲ ಐಹಿಕ. ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದ ಮಟ್ಟ ಕೊಂಚ ಮೇಲೇರುತ್ತದೆ. ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಸ್ವರ್ಗದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ಪಾತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಅಸದೃಶ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿದಾಸತ್ರಯ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ.

ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ: ಐದು ಅಂಕಗಳ ನಾಟಕ, ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದ ಪ್ರಣಯ ವೃತ್ತಾಂತ ಇದರ ವಸ್ತು. ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರನೆಂಬ ದೊರೆ ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ವೇಷಾಂತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಲವಿಕೆ ಎಂಬ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಹಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾದುದು ನಾಟಕದ ಕಥೆ. ಕಥೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಅಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೊನೆಗೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೂರವಾಗಿ ಸುಖಾಂತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಕವಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕೌಶಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರ್ಶ ಯುವತಿಯಾದ ಮಾಲವಿಕೆಯ ರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ನಟನ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿ ಅಮಿತಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ಮೂಲಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಕವರ್ಗದವರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಮಾಲವಿಕೆ ಅಗ್ನಿಮಿತ್ರರ ಸಮಾಗಮಕ್ಕೆ ವಿದೂಷಕನಿಂದ ಆಗುವ ಅನುಕೂಲಗಳು ಅವನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಳೆಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ: ಐದು ಅಂಕಗಳ ನಾಟಕ. ಕೇಶಿ ಎಂಬ ದಾನವನಿಂದ ಕಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದ ಅಪ್ಸರೆ ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ಪೂರೂರವ ಬಿಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅನುರಾಗ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವರೀರ್ವರ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಯೇ ನಾಟಕದ ವಸ್ತು. ಮಧ್ಯೆ ಊರ್ವಶಿ ಪ್ರಣಯ ಕೋಪದಿಂದ ಕುಮಾರವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದು ಅಲೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಕವಿ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ಪುರೂರವ ಊರ್ವಶಿಯರ ಕಥೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಭಾಗವತಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕಥಾ ಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯಲ್ಲೂ ಇದು ಇದ್ದಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾಳಿದಾಸ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ನಾಟಕಗಳ ಮಹಾರಾಣಿಯರು ಪತಿವ್ರತಾಶಿರೋಮಣಿಗಳು; ಪತಿಯ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸುಖವನ್ನೆ ತ್ಯಜಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾದವರು. ಮಾಲವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರದ ಧಾರಣಿ ಉದಾತ್ತಭಾವನೆಯಿಂದ ಪತಿಯ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಾಲವಿಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಲು ರಾಜನಿಗೆ ತಾನೇ ಅನುಮತಿ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯದ ಔಶೀನರಿ ಊರ್ವಶಿಯ ಪ್ರಣಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಮೊದಲು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಕಡೆಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ಒತ್ತಿಟ್ಟು, ಪತಿಯ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ: ಮಹಾಭಾರತದ ಶಾಕುಂತಲೋಪಾಖ್ಯಾನದ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರದಲ್ಲಿ ನಾಟಕೀಯ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ದೊರೆತವೆನ್ನಬಹುದು. ಅತಿಯಾಸೆಯ ಕನ್ಯೆ, ಕಾಮಾತುರನಾದ ರಾಜ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅನುಚಿತ ಆತುರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಕಾಲಾಂತರದವರೆಗೆ ಹೇಗೆ ಪರಿತಪಿಸಿದರೆಂಬುದೇ ಮೂಲಕಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಚೆಲುವಿನ ಗರ್ವವುಳ್ಳ ಕನ್ಯೆ ಅದನ್ನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಬೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗದ ಆವೇಗಕ್ಕಿಂತ ಮಾರಾಟದ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಹೆಚ್ಚಾದಂತಿದೆ. ಹಿರಿಯರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಹೊಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜನಾದ ದುಷ್ಯಂತ ಕೂಡ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದೊಡನೆ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ವಾಗ್ದಾನವನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮರೆತೇ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಅವಳೇ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಳೆನ್ನುವುದಾದರೋ ಒಂದು ಸೋಜಿಗವೇ. ಆಗಲೂ ಶಕುಂತಲೆಯ ಅಥವಾ ಅವಳ ಬಾಲಕನ ಅರಿವೇ ತನಗಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಜ ಹಾರಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾನೆ. ಅವರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ತನ್ನ ನಡತೆಯನ್ನು ಶಂಕಿಸುವರೋ ಎಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯೇ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೋ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ಈ ವಿಷಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಪಾರಾಗುವಂತೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅಶರೀರ ವಾಣಿಯ ದೈವ ಸಹಾಯವೊದಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿಶುದ್ಧ ಹಾಗು ಉದಾತ್ತವಾದ ಪ್ರೇಮದ ಚಿತ್ರಣವೇ ಕಾಳಿದಾಸನ ವಿವಕ್ಷೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆತ ಉಪಾಖ್ಯಾನದ ಶಕುಂತಲೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಅಥವಾ ಅಸಂಭಾವ್ಯವೆನಿಸಿದ

ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮುಗ್ಧ, ನಿರಾಡಂಬರ, ಕೋಮಲ, ಮಧುರ, ಮನೋಹರ, ಸುಶೀಲಗಳ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಂದೆ ಕಣ್ವರ ಮೇಲೆ ಆಕೆಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೀತಿಗೌರವಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪಾವನ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯೆಯರ ಸಹಜ ಮಧುರ ಜೀವನವನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಲೆಂದು ಆಕೆಗೆ ಅನಸೂಯೆ ಪ್ರಿಯಂವದೆಯರೆಂಬ ಓರುಗೆಯ ಸಖಿಯರಿಬ್ಬರನ್ನು ತರುತ್ತಾನೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಕುಂತಲೆ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮದ ಸುಕುಮಾರ ತರುಲತೆಗಳು, ಜಿಂಕೆಮರಿ, ಪುಟ್ಟಹಕ್ಕಿಗಳೊಡನೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಪಡೆದು ತಾನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಳಿದಾಸ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗು ಮಾಧುರ್ಯಗಳ ವಾತಾವರಣವೇ ಸಮ್ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ದುಷ್ಯಂತನ ಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜನಾದ ದುಷ್ಯಂತನಿಗೆ ಸಲ್ಲದ ಕ್ಷುದ್ರ ಮನೋಭಾವ, ಕಾಮಾಂಧತೆ, ಕಪಟ ಮುಂತಾದುವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಅವನನ್ನು ಉದಾತ್ತಗೊಳಿಸಲು ಕಾಳಿದಾಸ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದುಷ್ಯಂತನಿಂದಾದ ಶಕುಂತಲಾಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬೇರೊಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇದು ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಒಂದು ಸುಂದರ ನವೋನ್ಮೇಷದಿಂದ ಆತ ಸಿಟ್ಟಿನ ಬೆಂಕಿಯಾದ ದುರ್ವಾಸ ಋಷಿಯ ನೂತನ ಪಾತ್ರವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ದುಷ್ಯಂತನ ಪತ್ನೀಪರಿತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ದುರ್ವಾಶಾಪವನ್ನೇ ಪರಮಕಾರಣವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದ. ಅರಿಯದೆ ಶಕುಂತಲೆ ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ದುರ್ವಾಸನನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸದೆ ಅವನ ಕೋಪವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ್ದಳು. ಪತಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಹೋಗಲಿ ಎಂದು ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲಿ ಆತ ಶಾಪ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆಗ ಶಕುಂತಲೆ ಇನ್ನೂ ಗರ್ಭಿಣಿ. ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ಆಕೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಸಖಿಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಸಖಿಯರು ಬೇಕೆಂದೇ ಶಕುಂತಲೆಗೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಅವರು ದುರ್ವಾಸರ ಕಾಲಿಗೇ ಬಿದ್ದು, ಅವರಿಂದ ಅಭಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು–ದುಷ್ಯಂತನಿತ್ತ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೊಡನೆ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಆತ ಗುರುತಿಸುವನು–ಎಂದು, ಹೀಗೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಉಂಗುರ ಶಕುಂತಲೆಯ ದೈವದ ಸಂಕೇತ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಕೌಶಲದ ಪರಮದೃಷ್ಟಾಂತವೆನ್ನಬಹುದು. ಉಂಗುರಕ್ಕೆ ಈ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾದ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವಿರುವುದೆಂದು ನಮಗೆ ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆತ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಉಂಗುರ ನಾಟಕದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಾಯಕನಾಯಕಿಯರ ಭಾಗ್ಯಪರಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಾಲೆಯಾಟವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಆಡುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಥಮಾಂಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನೆಯರು ದುಷ್ಯಂತನ ಗುರುತನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ದುಷ್ಯಂತ ನಾಮಾಂಕಿತವಾದ ಉಂಗುರ. ಅಂಕದ ಕಡೆಗೆ ದುಷ್ಯಂತನೇ ಅದನ್ನು ಶಕುಂತಲೆಯ ಕೈಗೆ ಇಡುತ್ತಾನೆ–ತೋರಿಕೆಗೆ ಅವಳು ತನ್ನ ಸಖಿಯರಿಗೆ ಗಿಡಗಳ ನೀರೆರೆದು ತೀರಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ವಸ್ತುತಃ ಅವನ ಅನುರಾಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಣ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶಕುಂತಲೆ ಇರುವವರೆಗೂ ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಗುರ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅವಳು ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆಂದಿಳಿದ ಶಚೀತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೈಯಿಂದ ಕಳಚಿಬಿದ್ದು ಮೀನಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೇರಿತು. ದುಷ್ಯಂತನಿಗೆ ತಾನು ಪತ್ನಿಯೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಿಸುವ ಏಕೈಕ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಈ ಉಂಗುರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೈಲಿಲ್ಲದೆ ಪೇಚಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅದು ಮೀನುಗಾರನೊಬ್ಬನಿಗೆ ದೊರೆತು, ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದ ನಗರರಕ್ಷಕರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ದುಷ್ಯಂತನ ಬಳಿಗೇ ತಿರುಗಿ ಬಂತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ದುಷ್ಯಂತನಿಗೆ ಶಕುಂತಲೆಯ ನೆನಪು ಮರಳಿತು–ದುರ್ವಾಸರ ಶಾಪ ಮುಗಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ. ಆಗಿನ ಅವನ ತೀವ್ರ ವಿರಹ ಯಾತನೆ ಅವನ ಅಕಲ್ಮಷ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳು ದಿವ್ಯ ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಯಂತನಿಗೆ ಪತ್ನೀಪುತ್ರರ ಸಮಾಗಮವಾಗಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಮತ್ತೆ ಶಕುಂತಲೆಯ ಕೈಬೆರಳಿಗೇ ಆ ಉಂಗುರವನ್ನು ತೊಡಿಸಹೊರಟ ದುಷ್ಯಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ಸಹವಾಸವೇ ತನಗಿನ್ನು ಬೇಡುವೆನ್ನುತ್ತಾಳೆ, ಶಕುಂತಲೆ.

ಅತ್ಯಂತ ನಾಟಕೀಯವಾದ ವಸ್ತುಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಲಾಕೌಶಲವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಈ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲದೆ ಆತ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮನೋಹರ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನದೇ ಅದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿರುವ ಗೌಣಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಕದ ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆಯ ದೃಶ್ಯ ಒಂದು ಸುಂದರ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ಭವ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶ. ಐದನೆಯ ಅಂಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪರಿತ್ಯಾಗದ ಶಿಖರಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಮವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಮರಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ನೆಚ್ಚಿನ ಸಖಿಯರನ್ನೂ ಅಕ್ಕರೆಯ ತಂದೆಯನ್ನೂ ಅಗಲುವ ಶಕುಂತಲೆಯ ಕರುಣಾಜನಕ ದೃಶ್ಯ ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ಮುಟ್ಟಿ ಅನುಕಂಪೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಲು ಆ ಮನೋಧರ್ಮದ ವಿಶ್ವಮಾನವೀಯತೆಯೇ ಕಾರಣ. ಅತ್ತ ತವರಿನ ಜಗತ್ತು, ಇತ್ತ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದ ಭವಿತವ್ಯದ ಜಗತ್ತು ಎರಡರ ನಡುವೆ ಅಂತರಾಳ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಂಕುವಿನಂತೆ ತೊಳಲುವ ಶಕುಂತಲೆಯ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಅವಳತ್ತಧಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ದಿವ್ಯ ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮದ ಪ್ರಶಾಂತ ಹಾಗೂ ಪಾವನ ವಾತಾವರಣವಾದರೂ ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಪ್ರಶಾಂತ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ತುಂಬುತ್ತದೆ.

ಗಯಟೆ, ಠಾಕೂರ್ ಮುಂತಾದ ವಿಶ್ವವಂದ್ಯ ಮಹಾಕವಿಗಳು ಉತ್ಸಾಹಾತಿಶಯದಿಂದ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಬಾಯ್ತುಂಬ ಕೊಂಡಾಡಿರುವುದರ ರಹಸ್ಯವೇ ಇದು. ನವ ವಸಂತದ ಕುಸುಮಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಗ್ರೀಷ್ಮಋತುವಿನ ಫಲಸಮೃದ್ಧಿ, ದೇವಲೋಕದ ಸೊಬಗು ಮತ್ತು ಭೂಲೋಕದ ಚೆಲುವು. ಅಷ್ಟೇಕೆ ಆತ್ಮತುಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ, ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಈಯಬಲ್ಲ ಅಶೇಷ ವಿಶೇಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಗಯಟೆ ಉದ್ಗರಿಸಿದ. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಠಾಕೂರರು ಕುಸುಮಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಫಲಾವಸ್ಥೆಯವರೆಗೆ, ಭೂಲೋಕದ ಅಲ್ಪತೆ ದೇವಲೋಕದ ಪೂರ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ, ಭೌತಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ನಾವು ಕಾಣುವ ಕ್ರಮಿಕ ವಿಕಾಸವೇ ಈ ನಾಟಕದ ಜೀವಾಳವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು. ಒಂದು ಭೂಮಿಕೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಭೂಮಿಕೆಯವರೆಗೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಿಣತಗೊಳಿಸುವುದೇ–ಎಂದರೆ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದ ವಲಯದಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಏರಿಸುವುದೇ ನಾಟಕದ ಮೂಲೋದ್ದೇಶ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬೀಸಿದ ಯೌವನ ವಿಕಾರವೆಂಬ ಒಂದು ಸುಳಿಗಾಳಿ ಅವಳನ್ನು ಒಂದು ದುರ್ಬಲ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಯಂತನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಆತ ಅವಳನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಲುಮೆಯ ಪರಮ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಭಕ್ತಿ, ತಪಸ್ಯೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಣಯಿಗಳೂ ಸುದೀರ್ಘ ಹಾಗೂ ಕಠಿಣ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿ, ಅವರು ಸತ್ಯವಾಗಿ, ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮದ ಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಾಟಕದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗೆ ಮೂಲ ಮಹಾಭಾರತದ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರಿಬ್ಬರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಉನ್ನತಗೊಳಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಇದರಂತೆಯೇ, ದಿವ್ಯ ಹಾಗು ಪಾವನವಾದ ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪುನಸ್ಸಮಾಗಮದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಕೂಡ ಕಾಳಿದಾಸನ ಉಜ್ವಲ ಪ್ರತಿಭಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತನಗೊಬ್ಬ ವಂಶದ ಕುಡಿಯಾದ ಮಗನಾದಾನೇ ಎಂದು ಹಾರೈಸಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿರುವ ದುಷ್ಯಂತನಿಗೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿಂಹದ ಮರಿಯೊಡನೆ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಆ ಹುಡುಗನೇ ತನ್ನ ಮಗನೆಂಬ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಹುಡುಗನ ಮೂಲಕ ಅವನ ತಾಯಿಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯ ಗುರುತೂ ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯಂತೂ ಅವನ ಪೌರುಷವನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತು ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ವರ್ಷಿಸಲು ಮುಂದಾಗುವ ಪ್ರಾಣಕಾಂತೆಯಾಗಿ ತೊಳಗುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತತಪೋವನದ ಅತಿಮಾನುಷ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರತಿಭೆ ಅತಿಮಾನುಷ ಘಟನೆಯನ್ನು ತಂದು ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಅತಿ ವಿಷಮವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿತ್ತು–ದುಷ್ಯಂತನಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತೆಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಲು ಶಕುಂತಲೆಯ ತಾಯಿ ಮೇನಕೆ ತನ್ನ ಸಖಿ ಸಾನುಮತಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ. ಹೀಗೆ ಇಡಿಯ ನಾಟಕ ಸಾಗುವುದು ದೈವಮಾನುಷ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಮಾನವಲೋಕದ ಪ್ರೇಮಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ, ಒಮ್ಮೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತ, ಒಮ್ಮೆ ವಿಘ್ನವೊಡ್ಡುತ್ತ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವ ಪಾತ್ರಗಳಾದರೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜೀವನದ ಸಂಕುಚಿತ ಪರಿಮಿತಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಮೇಲೆ ಇರತಕ್ಕವರು. ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರಿಬ್ಬರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಗಮನಾಗಮನವುಳ್ಳವರು. ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರಗಳ ಈ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗು ದೇವಮಾನುಷ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಇಂದಿನ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಯ ಅಳತೆಗೋಲಿಂದ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿದರೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೂಲತಾತ್ಪರ್ಯಕ್ಕೇ ಲೋಪ ಬಂದೀತು.

ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಅಂಶಗಳೂ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ ನಾಟಕದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚಲೆಂದೇ ಕಾಳಿದಾಸ ಗೌಣಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಗಾರನಾದ ವಿದೂಷಕನಿಗೆ ನಾಯಕನ ಶೃಂಗಾರ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೈವಾಡವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಕುಂತಲೆಯ ಇಬ್ಬರು ಸಖಿಯರಲ್ಲಿ ಅನುಸೂಯೆಯ ಸ್ವಭಾವ ಗಂಭೀರ ಹಾಗು ಮೃದು; ಪ್ರಿಯಂವದೆಯದು ನಕ್ಕು ನಗಿಸುವ, ಮಾತನ್ನು ಹುರಿಯುವ ಮನೋಧರ್ಮ, ಶಕುಂತಲೆಯ ಶಾಪ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೂಡ ಇವರು ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸನ್ನಿವೇಶ

ರಚನೆಯಿಂದ ವಿಷಮ-ಸಂಘಟನೆಯ (ಡ್ರಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಐರನಿ) ನಾಟಕ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕವಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಣ್ವ ಋಷಿಗಳ ಇಬ್ಬರು ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳಿವೆ. ಶಾರ್ಙ್ಗರವ ಮುಂಗೋಪಿ ಮತ್ತು ತನ್ನದೇ ಸರಿಯೆಂದುವಾದಿಸುವವ; ಆದರೆ ಶಾರದ್ವತನದು ಪ್ರಸನ್ನ ಹಾಗು ಗಂಭೀರ ಪ್ರಕೃತಿ. ಕಾಳಿದಾಸ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಮೀನುಗಾರನೂ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಗೋಳಿಡಿಸುವ ನಗರಕ್ಷಕರೂ ಕವಿಯ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗು ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಹೀಗೆ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವಾದ ನಾಟಕರತ್ನವೆನಿಸಿದೆ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಸಮಾರೋಪ: ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮನಮೋಹಕ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸಹೃದಯರ, ವಿಮರ್ಶಕರ ಮನಸೆಳೆದಿವೆ. ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗೆ ಮಿತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲವೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ಭಾವವನ್ನೇ ಆತ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿತ್ರವೇ ಏಕೆ, ಮಾನವರ ಮನೋಭಾವ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದು ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕ ಅವು ಸಹೃದಯರ ಅನುಭವಕ್ಕೂ ಬರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನಿಗೆ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡೆಂದು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಪರ್ವತರಾಜನೊಡನೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಿ ತಲೆಬಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪದ ದಳಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಪಾರ್ವತಿ ಲಜ್ಜಾಶೀಲೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆಡಹಿದ್ದಾನೆ.

ರಘುವಂಶದ 9ನೆಯ ಸರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಳಿದಾಸ ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯದ ರಚನೆಗೆ ಯತ್ನಿಸಿಲ್ಲ. ಈತ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪದಗಳು, ವೃತ್ತಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಭಾವಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಾವಾಗಿಯೆ ಈ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಶಿವನ ತಪೋಭಂಗವಾಗದಂತೆ ತೋರಿದಾಗ ಕುಟೀರವದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನಂದಿ ತನ್ನ ಬಾಯ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಿಟ್ಟನೋ ಇಲ್ಲವೊ ಎಲ್ಲ ಬಾಹ್ಯಕ್ರಿಯೆಯೂ ಸ್ತಬ್ಧವಾಯಿತಂತೆ. ಮರಗಳು ಸಹ ಅಲ್ಲಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ನಮಗೂ ಅದೇ ಅನುಭವ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾಳಿದಾಸ ಯಾವ ಒಂದು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಯತ್ನಿಸದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೆವೂ ಒಂದು ದಾರ್ಶನಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ, ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ದೇವತೆ, ಅದೇ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣ. ಮೂರು ಲೋಕಗಳೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಅಡಗಿವೆ. ನಗರ ಸಹ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಮುಖ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮಾನವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು. ಮಾನವನ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದು. ಯಕ್ಷಪತ್ನಿಯ ವಿರಹಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಡ ಕಣ್ಣೀರಿಡುವುದು; ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಳಾದ ಸೀತೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಚೇತನಾಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕೆಯೊಡನೆ ಸಮವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುವು.

ನೃತ್ಯಂ ಮಯೂರಾಃ ಕುಸುಮಾನಿ ವೃಕ್ಷಾಃ
ದರ್ಭಾನುಪಾತ್ತಾನ್ ವಿಜಹುರ್ಹರಿಣ್ಯಃ ।
ತಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಪನ್ನೇ ಸಮದುಃಖಭಾವಂ
ಅತ್ಯಂತ್ಯಮಾಸೀದ್ ರುದಿತಂ ವನೇಪಿ ॥ (ರಘುವಂಶ)

ಪ್ರಕೃತಿ ಹೀಗೆ ಮಾನವನ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಅಭಿಮತದಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶಪ್ರೇಮವೆಂಬುದು ಪರಸ್ಪರ ಅನುರಾಗದಿಂದಲಾಗಲೀ ಸಂಭೋಗದಿಂದಲಾಗಲೀ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದಲ್ಲ. ವಿಪ್ರಲಂಭವೆಂಬುದು ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಪುಟವಿಟ್ಟಂತೆ. ಆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದರೇ ಅದು ಆದರ್ಶ ಪ್ರೇಮವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ರೂಪಲಾವಣ್ಯಗಳು ಸಹಾಯಕವಲ್ಲ. ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಗುಣ-ಇವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಹೀಗೆ ಏಕಪತ್ನೀತ್ವದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಸಾತ್ತ್ವಿಕವಾದ ಈ ಪ್ರೇಮದ ಕೊನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲು ಪ್ರಿಯ ಪ್ರೇಯಸಿಯರ ಐಕ್ಯ-ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರತ್ವ. ಮೇಲಾಗಿ ಪುತ್ರರತ್ನಜನನ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಾಂಪತ್ಯದ ಫಲವೆಂದು ಕಾಳಿದಾಸನ ದೃಢನಂಬಿಕೆ. ಈ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕವಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಇತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರ್ಶ ಪ್ರೇಯಾಸಿಯಾದವಳು ಆದರ್ಶ ಗೃಹಿಣಿಯೂ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಕಾಳಿದಾಸ ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತಿದೆ. ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಾದರೂ ಧೀಮಂತರಾದುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಕಣ್ವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಗೃಹಿಣಿಯರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಸ್ತ್ರೀಸಮುದಾಯಕ್ಕದು ಘನತಮ ಬುದ್ಧಿವಾದವಾಗಿದೆ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ಮನಸ್ಸು ಭೋಗಾಸಕ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಖವೂ ದುಃಖವೂ ಸಮ, ಯಾವುದೂ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ-ಎಂದು ಆತ ತಿಳಿದಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವಾಗ ಹಿಗ್ಗುವುದಾಗಲೀ ದುಃಖ ಬಂದಾಗ ಕುಗ್ಗುವುದಾಗಲೀ ಕವಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಳಿದಾಸ ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದರೂ ಅವನ ಕಾವ್ಯಗಳು ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೋ ಪ್ರೇಮದ ವನದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಜನವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿಯೋ ಇರುವಂತೆ ತೋರಿದರೂ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಕವಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗುವಂತೆ ಹಿಡಿದಿಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ ಆಶಾವಾದಿ; ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ದೈವಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿ.

ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಕುಲಗುರುವಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಪ್ರಭಾವ ಅವನ ಅನಂತರದವರ ಮೇಲೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಯಾವ ಕವಿಯೂ ಕಾಳಿದಾಸನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆಯದೇ ಇಲ್ಲ. ಭಾರವಿ, ಬಾಣ, ಭವಭೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹಲವರು ಅವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವುದು ಕಾಳಿದಾಸನ ಉತ್ತಮತೆಗೆ ನಿದರ್ಶನ. ಕೆಲವರಂತೂ ಅವನ ಕಾವ್ಯದಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳಿದಾಸನಂಥ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಇದುವರೆವಿಗೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ; ಅದ್ಯಾಪಿ ತತ್ತುಲ್ಯಕವೇಃ ಅಭಾವಾತ್-ಎಂಬ ಮಾತು ಇಂದಿಗೂ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸ: ನೃಪತುಂಗ, ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ಹರಿಹರ, ದುರ್ಗಸಿಂಹ, ನಾಗವರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಹಳಗನ್ನಡ ಮಹಾಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಳಿದಾಸನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರೆನ್ನಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬಾಯಿ ತುಂಬ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಹೊಗಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪೊನ್ನನಂಥವರು ಅವನ ಎಷ್ಟೋ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಇಡಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ರಾಜರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತರೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಲೇಖಕರೂ ತಂತಮ್ಮ ರೀತಿಯಿಂದ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಮೈಸೂರು ಕಡೆಗೆ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಶಾಕುಂತಲ, ಸೋಸಲೆ ಅಯ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ, ಧಾರವಾಡದ ಕಡೆ ಶಾಂತಕವಿ ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರಿ ಬಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಶಾಕುಂತಲ ಮತ್ತು ಶೇಷಗಿರಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚುರಮುರಿ ಅವರ ಶಾಕುಂತಲ-ಇವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದುವು. ಇದರಂತೆ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮೇಘದೂತ ಎಸ್.ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಅಜನೃಪಚರಿತೆ ಮತ್ತು ದಿಲೀಪಚರಿತೆ ಇವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು.

ಈ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿದ್ದ ಕಂದ, ವೃತ್ತಗಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೋ ಇಲ್ಲವೆ ಷಟ್ಪದಿ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೋ ಬರೆದಂಥವು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗದ್ಯವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಟಿಲವಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೂ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅನುವಾದಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳಿಸಲು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಗೀತಾದಿ ರಚನೆಗಳೂ ಕಾರಣ. ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿನವ ಕಾಳಿದಾಸ ಎಂಬ ಆಸ್ಥಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೇ ದೊರಕಿತು. ಅವರ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಕವಿತೆಯೆನಿಸುವಷ್ಟು ಸಹಜವಾದ ದ್ರಾಕ್ಷಾಪಾಕವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೂಲದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕುಂದಾಗದಂತೆ ಈ ಬಗೆಯ ಅನುವಾದ ಮೂಡುವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಾರಸ್ವತ ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಸರಿ ಅವರದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಅನುವಾದವಾದ ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧಿ ಕಾಣಿಸದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಗೆ ಚುರಮುರಿಯವರ ಶಾಕುಂತಲವೂ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೈದಲು ಅವರ ಭಾಷೆಯ ಸೊಬಗೂ ಹಾಡುಗಳೂ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಸಿದ್ಧಕವಿತಾಸಂಪತ್ತು ಕುಕ್ಕೆಯವರ ಮೇಘದೂತದಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ರಘುವಂಶದ ಕೆಲವೇ ಸರ್ಗಗಳ ಅನುವಾದವಾದರೂ ಅಜನೃಪಚರಿತೆ, ದಿಲೀಪ ಚರಿತೆಗಳು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಾಗುವಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಷಟ್ಪದೀಪ್ರಯೋಗಗಳು.

ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪದ್ಯಾನುವಾದಗಳಲ್ಲದೆ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ಕೃತಿ ಪರಿಚಯಗಳು ಈ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಮೂಡಿ ಬಂದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನಾವಾದುವೆಂದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ನವೀನ ಟೀಕೆ. ಬಿ. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಕನ್ನಡ ಶಾಕುಂತಲ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮೂಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಪೀಠಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ಇಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಾರದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅನುವಾದಗಳಿವು: ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪ್ಪ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ರೈನಾಪುರ, ಅಥಣಿ-ಇವರ ಮೇಘದೂತ (ವಾರ್ಧಕ ಪಟ್ಪದಿ 1910): ಬಳ್ಳಾರಿ ವೈ. ನಾಗೇಶಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಕರ್ಣಾಟಕ ರಘುವಂಶ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಸಂಭವ (1938); ಬಸವರಾಜಶಾಸ್ತ್ರೀ ಮಲ್ಲಿನಾಥಶಾಸ್ತ್ರೀ ಕೋಡಿಕೊಪ್ಪಮಠ, ಬಿಜಾಪುರ ಇವರ ರಘುವಂಶಸಾರ

ಸಂಗ್ರಹ (1926); ಶಾಂತಕವಿಗಳ ಋತುಸಂಹಾರ; ಧೋಂಡೋ ನರಸಿಂಹ ಮುಳಬಾಗಿಲ ಅವರ ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿಮಿತ್ರ (1897)–ಇವೆಲ್ಲ ಈಗ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿರುವ ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರತಿಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಅಂಬಿಕಾತಯದತ್ತರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮೇಘದೂತವನ್ನು ಮೂಲಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ತೂಕ ಹೆಚ್ಚು ಎನಿಸಿವಂತೆ ಭಾವಾನುವಾದ ಮಾಡಿ ಅನುವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಕ್ರಮವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆನ್ನಬಹುದು.

ಸಮೇತನಹಳ್ಳಿ ರಾಮರಾಯರು ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಾಕುಂತಲಾ ನಾಟಕವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸರಳ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಕಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡಗದ್ಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟ ಅವರದು. ಅನುವಾದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗದ್ಯಸರಣಿ ಬರುವ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅವು ಇಂದಿನವರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿವೆ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಶಾಕುಂತಲವನ್ನು ಹೊಸ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಮಾಸ್ತಿ, ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ., ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಒಂದೊಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಕೀರ್ತಿ ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣನವರದು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಎಂ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರಂಥ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತರೂ ಸಿ.ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರಂಥ ರಸಿಕರೂ ಆದ್ಯ ರಂಗಾಚಾರ್ಯರಂಥ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಲೆಕಟ್ಟಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಚಾರ, ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. (ಕೆ.ಕೆ.)

ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ : ರೆಪ್ಟಿಲಿಯಾ ವರ್ಗದ ಸ್ಕ್ವಮಾಟ ಗಣದ ಎಲಾಪಿಡೆ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯ. ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರು ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ. ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯ ಕಿಂಗ್ ಕೋಬ್ರ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು ಓಫಿಯೋಫಾಗಸ್ ಹನ್ನಾ.

ಇದು ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಒಂದು ರಾಜ ಸರ್ಪ. ಎಲಾಪಿಡಿ ಕುಟುಂಬದ ಏಕಸದಸ್ಯವಾದರೂ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಓಫಿಯೋಫಾಗಸ್ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಾವುಗಳಿವೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದದ ವಿಷಕಾರಿ ಸರ್ಪ. ಇದು 15ರಿಂದ 18 ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುದು. ಅದರ ಹೊಳೆಯುವ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ದೇಹದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಹಳದಿ ಪಟ್ಟಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಈ ಹಳದಿ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಪೇಲವವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಇವುಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ – ಕಪ್ಪು, ಬೂದು, ದಟ್ಟ ಆಲಿವ್ ಹಸುರು, ಕಂದು ಹಳದಿ – ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿನ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಒಂದು ಜೊತೆ ಫಲಕಗಳು ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತುಟಿ ಫಲಕದ ನಡುವೆ ಇರದ ಬೆಣೆಯಾಕಾರದ ಫಲಕದಿಂದ ಇತರ ನಾಗರ ಹಾವುಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದು.

ನಾಗರಹಾವಿನೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಕಂಡುಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಇದರ ಹೆಡೆಯ ಆಕಾರ. ಅದು ನಾಗರಹಾವಿನದರಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಉದ್ದದ ಹಾವಾದ್ದರಿಂದ, ಕೆಣಕಿದಾಗ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಸರಿಸುಮಾರು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿರುವವರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಬಲ್ಲುದು.

ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪಗಳು ಮಳೆಕಾಡುಗಳು, ಉಷ್ಣವಲಯದ ತೇವಭರಿತ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ತೊಡಗಿ ಕಾಂಡ್ಲವನಗಳು, ಬಿದಿರು ಮೆಳೆ ಹಾಗೂ ಕಾಡಿನ ನೀರಿನ ಝರಿಗಳ ಬಳಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿಮಾಲಯದ ಕೆಳಗಿನ ದಕ್ಕನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ನೇಪಾಲ, ಭೂತಾನ್, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಥೈಲೆಂಡ್, ಕ್ಯಾಂಪೂಚಿಯ, ಲಾವೋಸ್, ವಿಯಟ್ನಾಂ, ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ (ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವ, ಬೋರ್ನಿಯೋ) ಮತ್ತು ಫಿಲಿಪ್ಪೈನ್ಸ್ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳು.

ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪದ ಆಹಾರ ಕೇವಲ ಇತರೆ ಹಾವುಗಳು. ಅತಿ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಉಡಗಳು. ಇವು ಉತ್ತಮ ಈಜುಗಾರ ಹಾವುಗಳು, ಮರವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹತ್ತಬಲ್ಲವು.

ಅತಿವಿಷಕಾರಿ ಹಾವಾದ ಇದು ಒಂದು ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಷ್ಟು ವಿಷವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಇದರ ವಿಷ ವಿಷಸತ್ವಕ್ಕಿಂತ ವಿಷದ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಹಾವು ಒಮ್ಮೆ ಕಚ್ಚಿದಾಗ ಏಳು ಮಿಲಿ ಲೀಟರ್ ವಿಷವನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಾವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ.

ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪಗಳು ಅತಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಇದರ ಜಾಗತಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 32 ಕಚ್ಚಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ದಾಖಲಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಒಂದು ಮೂರನೆಯದರಷ್ಟು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾವುಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ಹಾವಿನ ಕಡಿತಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿವಿಷ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಹಾವುಗಳು ತಮ್ಮ 5 – 6ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜೀವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಕಳೆಯುವ ಇವು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಜೊತೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹೊರಸೂಸುವ ವಾಸನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಗಂಡು ಹಾವುಗಳು ಒಂದು ಹೆಣ್ಣಿಗಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆದು ಗೆದ್ದ ಹಾವು ಹೆಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಕೂಡಿದ ಅನಂತರ ತನ್ನ ಏಕಾಂಗಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮುಂದಿನ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಲು ಸೂಕ್ತ ಜಾಗ ಹುಡುಕುತ್ತದೆ.

ಜಗತ್ತಿನ ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ ಮಾತ್ರ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುವ ಹಾವು. ಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲದ ಇವು ತಮ್ಮ ಉದ್ದ ಶರೀರ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಮಾಂಸ ಖಂಡಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತಮ ಕೌಶಲದ ಗೂಡನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಒಮ್ಮೆಗೆ 20 – 50 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಸುಮಾರು 70 – 90 ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಕಾವಲು ಕಾಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೇನು ಮರಿಗಳು ಹೊರ ಬರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಹಾವು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪಗಳು ಹಾವು ತಿನ್ನುವ ಹಾವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವು ವಾರಗಳವರೆಗೆ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿರುವ ಹಳದಿ ಭಾಗದ ಉಳಿಗೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಬದುಕುವ ಇವು ಅನಂತರ ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹಾವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶತ್ರುಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಇದರ ಮರಿಗಳು ಇತರ ಹಾವುಗಳಿಗೆ, ಪಕ್ಷಿ, ಉಡ, ಮುಂಗುಸಿ, ಕಾಡುಹಂದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗುವುದುಂಟು.

ಮಾನವನಿಂದ ಕಾಡಿನ ಅತಿಕ್ರಮಣದಿಂದಾಗಿ ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಆವಾಸದ ಕೊರತೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾನವ – ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ ಸಂಘರ್ಷ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ವನ್ಯಜೀವಿ ಕಾಯಿದೆ, 1972ರ ಎರಡನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ಕೊಲ್ಲುವುದು ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹ ಅಪರಾಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಅದರ ಆವಾಸವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಡ್ರಾಗನ್ನಿನಂತೆ ತನ್ನದೇ ನೆಲೆಯಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗಲಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.)

ಕಾಳೀ : ಶಕ್ತಿತ್ರಯ ರೂಪಿಣಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ ರೂಪಾಂತರ. ಕಾಳೀ ದೇವತೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಉಗ್ರರೂಪ ದುರ್ಗೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಳೀ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಹೂಗ್ಲಿನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಬಡಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳೀಘಾಟ್ ದೇವಾಲಯ. ಈ ದೇವತೆಗೆ ನರಬಲಿ ಮತ್ತು ಪಶುಬಲಿ ತುಂಬ ಇಷ್ಟ ಈ ದೇವತೆ ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಪಾಲಮಾಲೆಯನ್ನೂ ಎರಡು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ ಬಾಕುಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತೆರಡು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ರುಂಡಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ರೂಪಿತಳಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ರಕ್ತಸಿಕ್ತವಾದ ಮುಖದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ದೊಡ್ಡದಾದ ತನ್ನ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಚಾಚಿರುತ್ತಾಳೆ. ದುರ್ಗಾಷ್ಟಮಿಯ ದಿವಸ ಕೋಲ್ಕತ್ತದ ಕಾಳೀಘಾಟನಲ್ಲಿ ಏಳುನೂರು ಎಂಟುನೂರು ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಈ ದೇವತೆಗೆ ಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಶಾಕ್ತೇಯರೂ ಕಾಪಾಲಿಕರೂ ಕಾಳೀದೇವತೆಯ ಪರಮ ಉಪಾಸಕರು. (ಜಿ.ಎಚ್.)

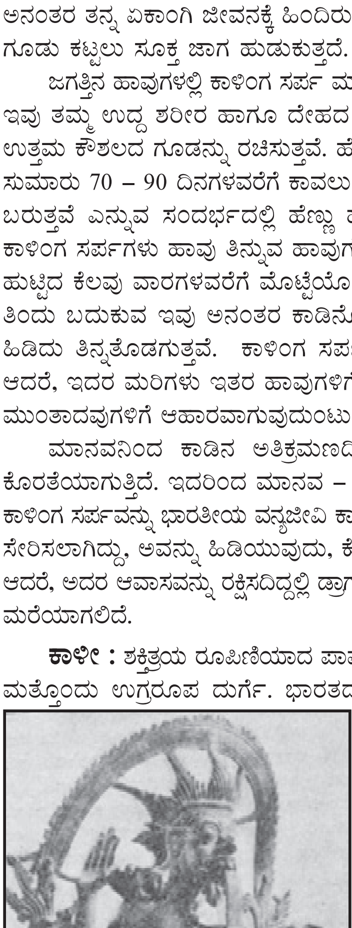

ಕಾಳೀಯ ಒಂದು ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹ, ದಕ್ಷಿಣಭಾರತ

ಕಾಳೀ ನದಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ಒಂದು ನದಿ. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 909 ಮಿ. ಅಡಿ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಗಮ. ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ದಾಂಡೇಲಿಯನ್ನು ಸೋಕಿ ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಯ್ದು ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮೊಗಮಾಡಿ ಘಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಜಿಗಿದು, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕಾರವಾರದ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನದಿಯ ಉದ್ದ ಕೇವಲ 161 ಕಿಮೀ. ಇದು ಹರಿಯುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ

ಬಹುಭಾಗ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ. ಕಡಲು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಇದು ದಾಟುವ ಕರಾವಳಿ ಕೂಡ ತೀರ ಕಿರಿದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾಳೀ ನದಿಯ ಇಡೀ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (12319 ಚ.ಕಿಮೀ) ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 889 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಳಿಯೂ ಇದರ ಉಪನದಿಗಳಾದ ಪಂಡ್ರಿ, ಬಾರ್ಚಿ, ತಟ್ಟಿಹಳ್ಳ, ಕಾನೇರಿ ವಾಕಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ದಿ ನದಿಗಳೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ (ಜೂನ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್) ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ನದಿಯ ನೀರಿನ ಘನಗಾತ್ರ 278 ಟಿಎಂಸಿ ಅಡಿ.

ಕಾಳಿಯ ಅಗಾಧ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇದರ ವಿದ್ಯುತ್‌ವಿಭವ ಅಗಾಧವಾದ್ದು (13 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ.) ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಾಗುವ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 90 ರಷ್ಟು ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ–ಜೂನ್ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ–ಬೀಳುವುದರಿಂದ ವರ್ಷವಿಡೀ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಇದರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ. ನದಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಅದರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಈ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಆರು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಉದ್ದೇಶ.

ಕಾಳೀ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ಸುಪದ ಬಳಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಎತ್ತರ 97 ಮೀ 10 ಲಕ್ಷ ಕಿವಾ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ತಗಲುವುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರುವ ವೆಚ್ಚ ರೂ. 120 ಕೋಟಿ ಕನಿಷ್ಠ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಇದರ ಫಲ ದೊರಕುವಂತೆ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯ ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬೊಮ್ಮನಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಕಾಳೀ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ 23 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸರೋವರದ ನೀರನ್ನು 882 ಮೀ ಉದ್ದದ ಒತ್ತಡ ಸುರಂಗವೊಂದರ ಮೂಲಕ 150 ಸೆಂಮೀ ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು 68 ಮೀ ಆಳದ ತೊಟ್ಟಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಲಾ 1/2 ಮೀ ವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು 772 ಮೀ ಉದ್ದ ಇರುವ ಎರಡು ತೂಬುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ 353 ಮೀ ಔನ್ನತ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತಲಾ 165 ಮೆವಾ.ನ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಸು. 64 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಳಿ, ಶರಾವತಿ ಮತ್ತು ಮುನಿರಾಬಾದ್ (ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಡದಂಡೆ) ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ವೀಕಾರ ಕೇಂದ್ರದ ಸಂಪರ್ಕವಿರುತ್ತದೆ.

ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ, ಬಹುತೇಕ ದೇಶೀಯ ಸಲಕರಣೆ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ನೆರವಿನಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲಾದ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಪವರ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಹೊತ್ತಿದೆ. *

ಕಾಳು ಕೊರೆಯುವ ಕುಟ್ಟಿ : ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಬ್ರಾಸ್ಟೈಕಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರೈಜ಼ೋಪರ್ತ ಡಾಮಿನಿಕ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಕೀಟ. ಪೀಪಾಯಿ ಆಕಾರದ ದೇಹ, ಮಾಸಲು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ, ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿದಂಥ ತಲೆ, ತಲೆಯ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಖಂಡ. ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವ ಕುಡಿ ಮೀಸೆಗಳು–ಇದರ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದು ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಡೆ ಕಾಳುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಂಟಕಕಾರಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಕಿ ಸೊಂಡಿಲುಕೀಟದೊಂದಿಗೆ ಇರುವುದುಂಟು. ತಾಯಿಕೀಟ ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ ಸು.500 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಹುಳುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿನ ಹೊರಗಿನ ಧೂಳು, ಹುಡಿ ತಿಂದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಕಾಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಳಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸುವ ರಂಧ್ರಗಳು ಪ್ರೌಢಕೀಟ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ತೂತುಗಳೇ ವಿನಾ ಮರಿ ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ಮಾಡಿದುವಲ್ಲ. ಕೀಟಗಳು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ವಾರ ಬದುಕಿರುತ್ತವೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕಾಳೆ, ಭಿ ಪ : 1889–. ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಕರ್ತ, ಪ್ರಕಾಶಕ, ಮುದ್ರಕ. ಭಿಕಾಜಿಪಂತ ಕಾಳೆ ಎಂಬುದು ಇವರ ಪೂರ್ಣನಾಮ. ಭಿ. ಪ. ಕಾಳೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಂದೆ ಪರಶುರಾಮ ಪಂತ. ಕಾಳೆ ಎಂಬುದು ಮನೆತನದ ಹೆಸರು.

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಂದುಗೋಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾಂಸಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 1889ರ ಜನವರಿ 20ರಂದು ಇವರ ಜನನ. ಆಗ ಇದು ಪಟವರ್ಧನ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಕುರಂದವಾಡ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಮನೆ ಮಾತು ಮರಾಠಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಆಡಳಿತದ ಭಾಷೆಯೂ ಮರಾಠಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಎಂತಲೇ ನೂರರಲ್ಲಿ ನೂರು ಜನ ಕನ್ನಡಿಗರಿಂದಲೇ ತುಂಬಿದ್ದ ಸಾಂಸಿ ಗ್ರಾಮವೂ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು.

ಆಡಳಿತಭಾಷೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಪಟವರ್ಧನ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಚಿತ್ಪಾವನ (ಕೊಂಕಣಸ್ಥ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳೆ ಕುಟುಂಬವೂ ಒಂದು. ಈ ಕುಟುಂಬ ಸಾಂಸಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿತು. ಕಾಳೆಯವರ ಮನೆ ಮಾತು ಮರಾಠಿಯಾದರೂ ಅವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟವಾದ ಮುಲಕೀ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳೆಯವರು ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದರಲ್ಲದೆ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದಿದರು.

ಹಾವೇರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಗಡಿಯ ಬಳಿಯ ಆನಂದವನ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ, ಸದ್ಬೋಧಚಂದ್ರಿಕೆ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿ ಆರಂಭವಾದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿ ಕಾಳೆಯವರು 1909ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಗಳಗನಾಥರ ಮೊದಮೊದಲಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳೆಲ್ಲ ಇವರ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಮುದ್ರಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸದ್ಬೋಧ ಚಂದ್ರಿಕೆ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರೂ ಇವರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಗಳಗನಾಥರು ಆನಂದವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟಮೇಲೆ, ಸದ್ಬೋಧಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಇವರೇ ಹೊರಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಳೆಯವರು 20ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯವು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದವು; ಅನುವಾದಿಸಿದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ದಿ. ನ. ಚಿಂ. ಕೇಳಕರರ ಮರಾಠಾ ಆಣಿ ಇಂಗ್ರಜ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಆನಂದವನವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಧಾರವಾಡದ ಮದೀಹಾಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿ ಇರತೊಡಗಿದರು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಮತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪುನರ್ಮುದ್ರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದರು. ಆ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಧಾರವಾಡದ ಜನತಾ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳೆಯವರು ತಮ್ಮ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದರು. (ಬಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಿಂಕ್, ಹಾನ್ಸ್ ಅರ್ನ್ಸ್ಟ್ : 1865–1926. ನಾರ್ವೆ ದೇಶದ ನಾಟಕಕಾರ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ಅಕ್ಟೋಬರ್ 11, 1865ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈತ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ದಿನಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಅಲ್ಲಿನ ಜನಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಬದುಕಿನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ, ಅವರ ಬದುಕನ್ನು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಂಡು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ. ಮುಂದೆ ಈತ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅನುಭವಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ.

ಇಟಲಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಲವು ಬಾರಿ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಕಿಂಕ್ ಇಟಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅದರಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಇವನ ಮನಸ್ಸು ಕೆಲಸಮಾಡತೊಡಗಿತು. ಕವಿತಾಮಯವಾದ ಇವನ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆ, ಕೋಮಲತೆ ಮತ್ತು ದಿವ್ಯತೆಗಳ ತ್ರಿವೇಣೀ ಸಂಗಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವನ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ವಾಗತ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಅವಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಮಾನ್ಯತೆ ಸಂದಿತು. ಇವನು ರಚಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಮಿಗ್ರಾಂಟ್ಸ್, ದಿ ಅವಲಾಂಚ್ ಫೆಲ್, ದಿ ಡ್ರೋವರ್ ಎಂಬುವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇವನ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಲ್ಲಂಥವಾಗಿವೆ.

ಇವನದು ವರ್ಣಮಯ ಶೈಲಿ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವನ ಕೃತಿಗಳು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೂ ಇವನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಮತ್ತು ಆಡುಮಾತಿನ ಸೊಗಸು ಮೆಚ್ಚುವಂಥವು. *

ಕಿಂಕಜೂ : ಕಾರ್ನಿವೊರ ಗಣದ ರಕೂನ್ (ಪ್ರೋಸಿಯಾನಿಡೀ) ಕುಟುಂಬದ ಪೋಟಾಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪೋಟಾಸ್ ಫ್ಲಾಅಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಏಕೈಕ

ಪ್ರಭೇದ ಜೀವಿ. ಇದು ಹಾರುವ ಬೆಕ್ಕೂ ಹೌದು. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಪಿಸಿಂಹ, ಜೇನುಕರಡಿ ಎಂದೂ

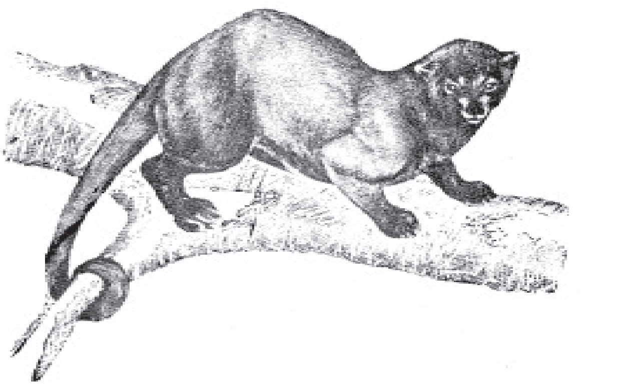

ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರ ಗಾತ್ರ ಬೆಕ್ಕಿನಷ್ಟು ಮೈಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ತೆಳುಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಬಹುನಯವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ತಲೆ ಗುಂಡು, ಮೂತಿ ಮೊನಚು, ಮುಖದ ಆಚೆ ಈಚೆ ಅಗಲವಾದ ಪಳಪಳನೆ ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಗುಂಡಾದ ಸಣ್ಣ ಕಿವಿಗಳಿವೆ. ನಾಲಗೆ ಬಲು ಉದ್ದ, ಕಾಲುಗಳು ಗಿಡ್ಡ; ಬಾಲ ದಪ್ಪ, ಉದ್ದ 20'–22' ಬಾಲವನ್ನು ಕೊಂಬೆಗೆ ಸುತ್ತಿ ಜೋತುಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಕಿಂಕಜೂ ನಿಶಾಚರ ಪ್ರಾಣಿ. ಹಗಲುವೇಳೆ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲೊ ಎಲೆಗಳ ನಡುವೆಯೊ ಮೈಯನ್ನು ಉಂಡೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಾಲದಿಂದ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರವಾಸಿ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವುದೇ ಕಡಿಮೆ, ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಕೊಂಬೆಗೆ, ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ ಹಾರುತ್ತ ಆಹಾರ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕಾಡು ಅಂಜೂರ, ಜೇನು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವಾದರೂ ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಹಿಂಗಾಲು ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೋತಿಯಂತೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಉದ್ದವಾದ ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಒಳಗಿನ ತಿರುಳನ್ನು ತೆಗೆದು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಸೂಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಅವು ಹುಟ್ಟಿದ 10 ದಿನಗಳ ಅನಂತರ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ವೇಳೆಗೆ ಅವುಗಳ ಬಾಲಕ್ಕೆ ಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ತಿಂಗಳ ವೇಳೆಗೆ ಅವು ಮರದ ಕೊಂಬೆಗೆ ನೇತುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಜೋತುಬೀಳಬಲ್ಲವು. ಕಿಂಕಜೂನ ಆಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 20 ವರ್ಷ.

ರಕೂನ್ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಒಲಿಂಗೊ ಕಿಂಕಜೂಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಎಕ್ವಡಾರ್‌ನಿಂದ ನಿಕರಾಗುವದವರೆಗೆ ಇದು ಕಂಡುಬರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇವೆರಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ತುಪ್ಪಳವೂ ತೆಳುಹಳದಿ ಬಣ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಲಿಂಗೋವಿ ಬಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಲಿಂಗೋವಿನ ತುಪ್ಪಳ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ.

ಕಿಂಕಜೂವನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಳಗಿಸಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಯು.)

ಕಿಂಗ್, ಕೊರೆಟಾ : 1927–. ಖ್ಯಾತ ನೀಗ್ರೋ ನಾಯಕ ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲ್ಯೂಥರ್ ಕಿಂಗನ ಹೆಂಡತಿ (**ನೋಡಿ– ಕಿಂಗ್, ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲ್ಯೂಥರ್ (ಜೂನಿಯರ್)**) ಆಲಬಾಮಾ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹೈಬರ್ಗರ್‌ನಲ್ಲಿ 1927ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 27ರಂದು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಬಾಲ್ಯ ಕಷ್ಟದಲ್ಲೇ ಕಳೆಯಿತು. ಶಾಲೆ ಮುಗಿಸಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗೇ ಈಕೆಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಬಾಸ್ಟನಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಖೆಯೊಂದನ್ನು ಸೇರಿದಳು. ಸ್ನೇಹಿತೆಯೊಬ್ಬಳ ಒತ್ತಾಯದ ಫಲವಾಗಿ ಡಾ. ಕಿಂಗನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದಳು. ತನಗೆ ತಿಳಿಯದೆಯೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಳಾದಳು. ಗಾಢಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯಿತು. 1953ರ ಜೂನ್ 18ರಂದು ಹೈಬರ್ಗರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ನಡೆಯಿತು. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳಲ್ಲೇ ಕೊರೆಟಾ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಯಿತು. ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಯ ಡೆಕ್ಸೆಟರ್ ಅವೆನ್ಯೂ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಪಾದ್ರಿಯ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ 1954ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬಾಸ್ಟನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಗೇ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದರು.

ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಯ ಬಸ್ ಬಹಿಷ್ಕಾರದಿಂದ ಕಿಂಗನ ರಭಸದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನ ಆರಂಭವಾಯಿತು. 1960ರಲ್ಲಿ ಆತನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಟ್ಲಾಂಟಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕಿಂಗ್ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಾಗ ಕೊರೆಟಾ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸಾರದ ಕಡೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಗಮನವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಳು. 1956ರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ತಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಾಂಬೊಂದನ್ನು ಎಸೆದಾಗಿನಿಂದ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಜೀವನವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ಅಪಾಯಗಳ ಅರಿವು ಆಕೆಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಈ ಭೀತಿಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲೇ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಾಕಿ ದೊಡ್ಡವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಳು.

ಕೊರೆಟಾ ಪತಿಯೊಡನೆ ನೂರಾರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದಳು. 1959ರಲ್ಲಿ ಆತನೊಡನೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅನೇಕ ರಸಿಕವೃಂದಗಳ ಮುಂದೆ ಹಾಡಿದಳು. 1964ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಕಿಂಗ್ ಆಸ್ಲೋಗೆ ತೆರಳಿದಾಗ ಅವನೊಡನೆ ಈಕೆಯೂ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ 1962ರಲ್ಲಿ ಜಿನೀವದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ನಿಶ್ಯಸ್ತ್ರೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯ ದುಡಿಮೆ ಈಗಲೂ ನೀಗ್ರೋ ಚಳವಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು.

1968ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಹತ್ಯಾಕಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಲಿಯಾದಾಗ ಶ್ರೀಮತಿ ಕಿಂಗ್ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿತ್ತು. ಪತಿ ನೆರವೇರಿಸಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದ, ಆದರೆ ನೆರವೇರಿಸಲಾಗದೆ ಹೋದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನೂ ತಾನೇ ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಳು. ಅಮೆರಿಕದ ಜನದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈಕೆ ಕಿಂಗನ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಒಬ್ಬ ಹೊಸ ಹರಿಕಾರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲ್ಯೂಥರ್ ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಭಾರತ ನೀಡಿದ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಶ್ರೀಮತಿ ಕಿಂಗ್ ಪತಿಯ ಪರವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ, ಆ ಹಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಅಮೆರಿಕದ ನೀಗ್ರೋ ಹೋರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದಿಡಲಾಗುವುದೆಂದೂ ಉಳಿದರ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಹರಿಜನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೊಬ್ಬ ಅಟ್ಲಾಂಟದ ಕಿಂಗ್ ಸ್ಮಾರಕ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಅನುವಾಗುವಂಥ ನಿಧಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುವುದೆಂದೂ ಘೋಷಿಸಿದಳು.

ಕಿಂಗ್ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಳೆದ ದಿನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈಕೆ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಇದು ತನ್ನ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿ ಗುಣದಿಂದ ವಿಮರ್ಶಕರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಚ್.ಎ.)

ಕಿಂಗ್, ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲ್ಯೂಥರ್ (ಜೂನಿಯರ್) : 1929–68. ವರ್ಣಭೇದ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಕರಣ ನೀತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಅಮೆರಿಕದ ನೀಗ್ರೋಗಳು ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟದ ಪ್ರಮುಖನಾಯಕ. ಮೂವತ್ತೊಂಬತ್ತು ವರ್ಷದ ತನ್ನ ಆಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಹದಿನೈದಕ್ಕೂ

ಹೆಚ್ಚು ಬಾರಿ ಜೈಲನ್ನು ಕಂಡ: ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಬೆದರಿಕೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ; ಅನೇಕ ಸಲ ಏಟುಗಳನ್ನು ತಿಂದ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಮಿಡುಕಾಟದ, ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳ ಅಹಿಂಸೆಯ ಉದಾತ್ತ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬೆಳೆದ.

ಕಿಂಗ್ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1929ರ ಜೂನ್ 15ರಂದು. ತಂದೆ ಜಾರ್ಜಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಟ್ಲಾಂಟದ ಚರ್ಚೊಂದರ ನೀಗ್ರೋ ಪಾದ್ರಿ; ನೀಗ್ರೋ ಅಸಹಕಾರದ ನಾಯಕ ಕಿಂಗ್ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದ್ದರಿಂದ 19 ವರ್ಷಕ್ಕೇ ಪದವೀಧರನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವಿಗಾಗಿ ಬಿಳಿಯರ ಕಾಲೇಜೊಂದರಲ್ಲಿ ಓದಿದ. 1951ರಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಮೊದಲಿಗನಾಗಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಬಾಸ್ಟನಿನಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್‌ಗೆ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಿ, ಅಲ್ಲೇ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೊರೆಟಾ ಸ್ಕಾಟಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ.

1954ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಅಲಬಾಮಾ ರಾಜ್ಯದ ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಯ ಡೆಕ್ಸೆಟರ್ ಅವೆನ್ಯೂ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಚರ್ಚಿನ ಪಾದ್ರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ. ತನ್ನ ಚರ್ಚಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೃಹಸ್ಥಜೀವನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ.

1955ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಯ ನಗರ ಬಸ್ಸೊಂದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ರೋಸಾ ಪಾರ್ಕ್ಸ್ ಎಂಬ ನೀಗ್ರೋ ಮಹಿಳೆ ಆ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬಿಳಿಯನೊಬ್ಬನಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಪೋಲೀಸರ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಬಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ

ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಕರಣ ನೀತಿಯಿಂದ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು. ಡಿಸೆಂಬರ್ 5 ರಂದು ಬಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಕಿಂಗನನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ದಿನದ ಬಹಿಷ್ಕಾರ 382 ದಿನ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ನಾಯಕತ್ವ ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಿಂಗನನ್ನು ಕುಂಟು ನೆವ ಹೇಳಿ ಬಂಧಿಸಿದರು. ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಎರಡು ಮಗು–ಇಬ್ಬರೇ ಮನೆಯೊಳಗಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಾಂಬನ್ನು ಎಸೆಯಲಾಯಿತು. ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ ನೀಗ್ರೋಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತ ಕಿಂಗ್ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಹಿಂಸಾವ್ರತದ ಮೊದಲ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸಿದ. ಅಲಬಾಮದ ಬಸ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಕರಣ ನೀತಿ ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವೆಂದು ಅಮೆರಿಕದ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸಾರಿತು. ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ಈ ಅಪ್ರತಿಮ ವಿಜಯದಿಂದಾಗಿ ಕಿಂಗನ ನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯಿತು.

ಮುಂದಿನ ಮೂರು ವರ್ಷ ಕಿಂಗ್ ಅಮೆರಿಕದ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. 1957ರಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಘಾನಾ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಆ ಸರ್ಕಾರದ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. 1959ರಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ದೇಶವಾದ ಭಾರತದ ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕತ್ವದ ಹೊಣೆ ಹೊರುತ್ತ ಒಂದು ಚರ್ಚಿನ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ತಾನೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಿಂಗನಿಗೆ ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ 1960ರಲ್ಲಿ ಆತ ಮಾಂಟ್ಗಮರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಟ್ಲಾಂಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಚರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸಹಾಯಕ ಪಾದ್ರಿಯಾದ. ಉಪಾಹಾರಗೃಹ ಪ್ರವೇಶ, ಬಿಳಿಯರ ಮತ್ತು ನೀಗ್ರೋಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಬಸ್ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರದರ್ಶನ–ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ನೀಗ್ರೋ ಹೋರಾಟ 1960–61ರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೂಪ ತಳೆಯಿತು. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾಸಗಳ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ ಜಾರ್ಜಿಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ಚಳವಳಿಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಿಂಗ್ ಇದರ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿದ. ಸುಮಾರು 2,000 ಜನ ಜೈಲನ್ನು ತುಂಬಿದರು. ಆದರೂ ಚಳವಳಿ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ನೀಗ್ರೋ ಚಳವಳಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸಾಕಷ್ಟು ದೃಢವಾದ ನಿಲವನ್ನು ತಳೆದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾನೂನಿಗೆ ನೆರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಿಂಗ್ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ 1962ರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಕೆನೆಡಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಎರಡನೆಯ ನೀಗ್ರೋ ವಿಮೋಚನಾ ಘೋಷಣೆಯೊಂದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿದ. 1954 ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಹೊಸ ನಾಗರಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಇದು ಪರಿಹರಿಸದಿದ್ದರೂ ಕೆಲವನ್ನಾದರೂ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಿಂಗನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು.

ಕಿಂಗ್ ತನ್ನ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ್ದು ಎಂದು ಕರೆದ ಹೋರಾಟವೊಂದನ್ನು 1962ರ ಏಪ್ರಿಲಿನಲ್ಲಿ ಅಲಬಾಮದ ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ನೀಗ್ರೋಗಳ ಸಂಘಟನೆ ಆಗಲೇ ನಡೆದಿತ್ತು. ಸಹಸ್ರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೂಡ ಸಂಕಲ್ಪ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸಹಿ ಹಾಕಿ ಹೋರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ಸುಕರಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೂ ನೀಗ್ರೋಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾವಕಾಶಸಿಗುವಂತೆ ತಾನು ಚಳವಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕಿಂಗ್ ಘೋಷಿಸಿದ. ಸಣ್ಣ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಇದು ಮೊದಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿಷೇಧಿಸಿತು. ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಕಿಂಗ್ 40 ಅನುಯಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ. ಜಾಮೀನು ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಚಳವಳಿಯನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಿದ. ಸಹಸ್ರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹಾಡುತ್ತ ಕೂಗುತ್ತ ನಿಷೇಧಾಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಮುರಿದರು. ಪೋಲೀಸರು ತಮ್ಮ ನಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಲಾಠಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ನೀರಿನ ಧಾರೆಯನ್ನು ಎರಚಬಲ್ಲ ನೀರುಕೊಳವೆಗಳನ್ನೂ ಧಾರಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಇವರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಪೋಲೀಸ್ ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳ ಸುದ್ದಿ ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು. ವಿಶೇಷ ವರದಿಗಳೂ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದವು. ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮಿನ ಭೇದವಾದಿಗಳು ನೀಗ್ರೋಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಕರಣದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದವು.

ಬರ್ಮಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಂಥ ಘಟನೆಗಳೇ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಡೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. 1963ರ ಆಗಸ್ಟ್ 28ರಂದು ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನ ಲಿಂಕನ್ ಸ್ಮಾರಕದ ಮುಂದೆ 2 1/2 ಲಕ್ಷ ಜನರ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ 60,000 ಬಿಳಿಯರು ಸೇರಿದ್ದರು. ಈ ಮಹಾ ಜನಸಮುದಾಯವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಕಿಂಗ್ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಕಿಂಗ್ ಕಂಡ ಕನಸು ನನಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅಮೆರಿಕದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಾಕಾಂಡ ಮೊದಲಾಯಿತು. 1968ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 4ರಂದು ಟೆನಿಸೀ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೆಂಫಿಸ್ನಲ್ಲಿ ಹತ್ಯಾಕಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಕಿಂಗ್ ಮಡಿದಾಗ ಅಮೆರಿಕದ ನೀಗ್ರೋಗಳ ಮುಂದೆ ಹೊಸತೊಂದು ಬೆಳಕಿನ ದಾರಿ ತೆರೆದಿತ್ತು. ಹೊಸ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಮೆಲ್ಲನೆ ತಲೆದೋರಿದುವು.

ಕಿಂಗ್ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಗೌರವಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದ. 1964ರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ನೊಬೆಲ್ ಶಾಂತಿ ಪಾರಿತೋಷಕ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ನೇಹಸಂವರ್ಧನೆಗಾಗಿ ಭಾರತ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಕಿಂಗನಿಗೆ ಆತನ ಮರಣೋತ್ತರ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಲಾಯಿತು. ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ನಾವು ಅಹಿಂಸೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು, ನ್ಯಾಯವಾದ ನಿರ್ಣಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಬರಲು ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧ. ಆದರೆ ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದಾಗ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನಮಗೆ ನಿಜವೆಂದು ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೇ ಪಣವಾಗಿ ಒಡ್ಡುವುದಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೇಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದೇವೆ–ಎಂಬುದು ಕಿಂಗ್ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು. ಇವನ ರಾಜಕೀಯ ಮಾರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ತತ್ತ್ವದ ಗಾಢ ಪರಿಣಾಮವಿದ್ದದ್ದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಚ್.ಎ.)

ಕಿಂಗ್, ವಿಲಿಯಂ : 1663–1712. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿ. ಚತುರೋಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬರೆಹಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವ. 1685ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪದವಿ ಪಡೆದು, ಕಾನೂನನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದ. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿನ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಈತ ಕಟುವಿಮರ್ಶಕನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ. ಆದರೆ ಈತನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲು ವಿಮರ್ಶೆಯ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಟೋರಿ ಮತ್ತು ಹೈಚರ್ಚ್ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಲಘು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಟೋರಿಪಕ್ಷದ ನಾಯಕ ವಿಲಿಯಂ ಷೆರ್ಲಾಕ್ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಪಕ್ಷದ ರಾಬರ್ಟ್ ಸೌತ್ ಕ್ರೈಸ್ತ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಸಿದ ವಾಗ್ವಾದಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈತ ಒಂದು ಲಘುಪತ್ರಕವನ್ನು ಬರೆದನಲ್ಲದೆ ದಿ ಬ್ಯಾಟಲ್ ರಾಯಲ್ ಎಂಬ ಲಾವಣಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ರಾಬರ್ಟ್ ಮೋಲ್ಸ್‌ವರ್ತ್ ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕಿನ ಸರ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ಬರೆದ (1694). ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಧನ್ಯವಾದವನ್ನರ್ಪಿಸಿತು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಆನ್‌ಳ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿತು. 1699ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಟ್ಲೆಯನ್ನು ಅಣಕಮಾಡಿ ಡೈಲಾಗ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಡೆಡ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಚತುರೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಬರೆದ. ತನಗೆ ಹಾಲು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಂಪು ಹಸುವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಲಿ ಆಫ್ ಮನ್‌ಟೌನ್ (1704) ಕವನ ರಚಿಸಿದ. 1701ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಲ್ ಆಫ್ ಅಂಗಲ್ಸೆಯ ದಾಂಪತ್ಯ ವಿಚ್ಛೇದನದ ಬಗ್ಗೆ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಾದಿಸಿ ಜಯಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿತು. ಆದರೆ ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ 1708ರಲ್ಲಿ ಹೋರೇಸನ ದಿ ಆರ್ಟ್ ಆಫ್ ಪೊಯಟ್ರಿ ಪದ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ದಿ ಆರ್ಟ್ ಆಫ್ ಕುಕರಿ ಎಂಬ ಕವನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗೇಲಿ ಮಾಡಿ ಯೂಸ್‌ಫುಲ್ ಟ್ರಾನ್ಸಾಕ್ಷನ್ ಇನ್ ಫಿಲಾಸಫಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ (1709). ಪ್ರಬಂಧಕಾರ ಸ್ಟೀಲ್ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ದಿ ಟ್ಯಾಟ್ಲರ್ ಮತ್ತು ದಿ ಎಕ್ಸಾಮಿನರ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಮೈತುಂಬ ಸಾಲ ಮಾಡಿ ತೀರಿಸಲಾಗದೆ ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದ. 1711ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಹುದ್ದೆಯೊಂದು ದೊರಕಿದರೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಮರುವರ್ಷ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟ.

ಈತನ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆ ಮಿಂಚುತ್ತವೆ. 1788ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಬರೆಹವೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. (ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕಿಂಗ್, ವಿಲಿಯಂ ಲೈಯನ್ ಮೆಕೆನ್‌ಜ಼ಿ : 1874–1950. ಕೆನಡದ ರಾಜ್ಯನೀತಿಜ್ಞ; ಮೂರು ಸಾರಿ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದವ. ಆಂಟೇರಿಯೋ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ (ಈಗ ಕಿಚನರ್) 1874ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 17ರಂದು ಜನಿಸಿದ. ವಿಲಿಯಂ ಲೈಯನ್ ಮೆಕೆನ್‌ಜ಼ಿಯ ಮೊಮ್ಮಗನೀತ. ಟೊರಾಂಟೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಶಿಕಾಗೋ ಹಾಗೂ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಪಡೆದು, ತನ್ನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ. ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು 1900ರಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಅದರ ಲೇಬರ್ ಗೆಜೆಟ್ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈತನ ಕೌಶಲ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಉಪಮಂತ್ರಿಯ ಹುದ್ದೆಗೆ ಈತ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು 1908ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ವಾಟರ್ಲೂ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ

ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿ ವಿಜಯಿಯಾದ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಚಿವ ಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು (1909). ಸ್ವತಂತ್ರ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಹಿತ ರಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಸರ್ಕಾರ ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ಸೂಕ್ತ ಪಾತ್ರ–ಎಂಬುದು ಈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೆ ವಿವಾದಗಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮ ಕೂಟಗಳ ತನಿಖೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ 1907ರ ಮತ್ತು 1910ರ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಕಿಂಗನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ.

1911ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಸೋತ. ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ರಾಕ್‌ಫೆಲರ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಕಾಲೊರಾಡೋದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಮುಷ್ಕರಕ್ಕೆ ಸಂಧಾನಕಾರನಾಗಿದ್ದ. 1919ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿ ಅಂಡ್ ಹ್ಯೂಮಾನಿಟಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು.

1919ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ. 1917ರಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಯೋಧ ಸಂಗ್ರಹಣದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದ ವಿವಾದದಿಂದಾಗಿ ಛಿದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟುವ ಹೊಣೆ ಇವನದಾಯಿತು. ಬಲಾತ್ಕಾರ ಯೋಧಸಂಗ್ರಹಣದ ಪರವಾದ ಲಿಬರಲ್ ಸದಸ್ಯರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರಕಿತು. 1921ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಯವೂ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ಡಿಸೆಂಬರ್ 29ರಂದು ಕಿಂಗ್ ಕೆನಡದ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ.

ಕಿಂಗನಿಗೆ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಬಹುಮತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈತ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸಿವ್ಸ್ ಪಕ್ಷದ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಅದು ರೈತರ ಪಕ್ಷ. ಪಶ್ಚಿಮ ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ತೆರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ದರಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಿದ್ದು ಈ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಲು ಒಂದು ಕಾರಣ, ಕೆನಡ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್–ತುರ್ಕಿಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆನಡದ ಸೈನ್ಯಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಿಟನ್ ಕೇಳಿತು. ಕೆನಡದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲು ಕಿಂಗ್ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 1923ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದೊಂದಿಗೆ ಹ್ಯಾಲಿಬಟ್ ಫಿಷರೀಸ್ ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ. 1923 ಮತ್ತು 1926ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಕೆನಡದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. 1925ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಗನ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಾನಗಳು ನಷ್ಟವಾದುವು. ಆದರೂ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸಿವ್‌ಗಳ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ. ಆದರೆ ಸುಂಕದ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿಯ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರದ ಕುರಿತಾದ ಕೆಲವು ಸತ್ಯಸಂಗತಿಗಳು ಬಯಲಾದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1926ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿಯ ಹುದ್ದೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಕನ್ಸರ್ವೆಟಿವ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಪ್ರೋಗ್ರೆಸಿವ್‌ಗಳು ಕಿಂಗನ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷ ಸೇರಿದರು. 1926ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾದ ಬಹುಮತದೊಂದಿಗೆ ಕಿಂಗ್ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ.

ಅನಂತರದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಗನ ಆಡಳಿತ ಮೂಲತಃ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರದವರ ವರಮಾನದ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಋಣದ ತೀರ್ವೆಗೆ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವೇತನವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಾಗ ಒಕ್ಕೂಟ ಸರ್ಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭೂಸ್ವತ್ತುಗಳನ್ನು ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೇ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಲಿ, ಹೆದ್ದಾರಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಕಿಂಗ್ ನಿರಾಕರಿಸಿದ. 1939ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಕಿಂಗ್ ವಿರೋಧಪಕ್ಷದ ನಾಯಕನಾದ. ರಿಚರ್ಡ್ ಬೆನೆಟನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾನೂನಿಗೆ ಆತ ಸಮ್ಮತಿ ನೀಡಿದನಾದರೂ ಅದು ಸಂವಿಧಾನಬದ್ಧವಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಿದ. ಅಧಿಕ ತೆರಿಗೆ ನೀತಿಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಷಾಹಿಗೂ ಇವನ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಕಿಂಗ್ ಮತ್ತೆ ಸಂಘಟಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಯಾಣಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹಿತಮಿತವಾದ ಕಾನೂನು ತರಬಹುದೆಂಬುದು ಪಕ್ಷದ ಹೊಸ ಧೋರಣೆಯಾಯಿತು. 1935ರ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್‌ಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಬಿರುಸು ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು, ಕಿಂಗ್ ಅವಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡಿದ. ಬ್ರಿಟನ್ ಅಮೆರಿಕಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೆನಡದ ರಫ್ತನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ನೀತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೆನಡದ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ನೀತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕ್ರಮಣಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿಯಾದರೂ ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕೆಂಬುದು ಈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಈತ ಕೆನಡ–ಬ್ರಿಟನ್ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಿದ.

1939ರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 10 ರಂದು, ಕೆನಡವೂ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ನೆರವಿಗೆ ಕೆನಡದ ಸರಕುಗಳೂ ಸೈನ್ಯವೂ ಲಭ್ಯವಾದುವು. ಆ ಜರೂರು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಮಿಶ್ರ ಸರ್ಕಾರವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಿಂಗ್ 1940ರಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ. ಕಿಂಗ್ ಪಕ್ಷವೇ ಬಹುಮತದಿಂದ ವಿಜಯಗಳಿಸಿತು. ಬಲಾತ್ಕಾರ ಯೋಧ ಸಂಗ್ರಹಣವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಕಿಂಗ್ ವಾಗ್ದಾನವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಂಜಾತ ಕೆನಡಿಯನರು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರು. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಕಿಂಗ್ ಆಗಾಗ ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು. 1942ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜನಮತ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಯೋಧಸಂಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಬಹುಮತ ಬಂತು. ಗೃಹರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಯೋಧರ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಸಾಗರಾಂತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸೈನಿಕರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹತರಾದಾಗ ಆ ನಷ್ಟ ತುಂಬುವುದಕ್ಕೂ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅವಶ್ಯವಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರ ರಕ್ಷಣಾ ಮಂತ್ರಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ. ಕಿಂಗ್ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ವಿದೇಶಿ ಸೈನಿಕ ಸೇವೆಗೂ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಸಂಗ್ರಹಣವನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ ಅನುಸರಿಸಿದ ನಿಧಾನ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕೆನಡಿಯನರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಬಲಾತ್ಕಾರ ಸಂಗ್ರಹಣವಾಗದಂತೆ ಮಾಡಲು ಕಿಂಗ್ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಶ್ರಮಿಸಿದನೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿ ಅವರು ಸರ್ಕಾರದ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

1945ರ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಿಂಗ್ ಜಯಶಾಲಿಯಾದ. ಯುದ್ಧದಿಂದ ಶಾಂತಿಯ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ತಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿದ. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆನಡವೂ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕಿಂಗ್ ಒಪ್ಪಿದ. ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಕೌಲು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಕಿಂಗ್ 1948ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿಪದವಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡಿದ. ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದು 1950ರ ಜುಲೈ 22ರಂದು.

ಕೆನಡ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಐಕ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಿಂಗ್. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕೆನಡಿಯನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಏಕತೆ ಸಾಧಿಸಿದ. ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಗೆ ಸಮರ್ಥರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಶಾಖೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಮಾಡದೆ, ಸಚಿವ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳ ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಗೌರವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ. ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನ, ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿದ್ದ ಅಭಿಮಾನ, ಪ್ರಾಂತೀಯವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆತ ತೋರಿದ ಸಂಯಮಯುತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ, ಯುದ್ಧವಿರೋಧಿ ಭಾವನೆ, ಅತಿರೇಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಾಜವಾದಕ್ಕಿಂತ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಲೇಸು ಎಂಬ ಧೋರಣೆ, ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನೀತಿ, ಸತ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹ ಭಾವನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಿಂಗ್ ಸುಮಾರು 22 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೆನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜ್ಯ ನೀತಿಜ್ಞನಾಗಿ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದ. (ಎಂ.ಬಿ.ಆರ್.ಯು.)

ಕಿಂಗ್ ಹೆನ್ರಿ : 1592–1669. ಲಂಡನಿನ ಬಿಷಪನೊಬ್ಬನ ಮಗ. ವೆಸ್ಟ್‌ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿ ಚಿಚೆಸ್ಟರಿನ ಮಠಾಧಿಪತಿಯಾದ (1642). ಅರಸು ಮನೆತನದ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರರನ್ನೂ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡನ್, ಐಸ್ಯಾಕ್ ವಾಲ್ಟನ್, ಬೆನ್ ಜಾನ್ಸನ್) ಕುರಿತು ಈತ ಚರಮಗೀತಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಕುರಿತು ಬರೆದುಕೊಂಡ ಚರಮಗೀತೆ 1663ರಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಇವನ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನಿನ ಶ್ರೀಮಂತರು : ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಹಲ್‌ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ ನಗರದ ಅರ್ಲ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯೂಕರ ಪರಂಪರೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದು ಈಗಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗೌರವ ಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಲ್ ಪದವಿಗಿಂತಲೂ ಡ್ಯೂಕ್ ಪದವಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ್ದು.

ರಾಬರ್ಟ್ ಪೀರ್‌ಪಾಂಟ್ (1584–1643) ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಅರ್ಲ್‌ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನಿನ ಅರ್ಲ್ ಪದವಿಯನ್ನು 1628ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗಾಗಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. ಇವನು ನಾಟಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂಷೈರಿನ ಸರ್ ಹೆನ್ರಿ ಪೀರ್‌ಪಾಂಟನ ಮಗ. 1601ರಲ್ಲಿ ಈತ ನಾಟಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂನಿಂದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಸದಸ್ಯನಾದ. 1627ರಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ವೈಕೌಂಟ್ ನೆವಾರ್ಕ್ ಎಂದು ಗೌರವಿಸಲಾಯಿತು. ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಈತ ಅಲಿಪ್ತನಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನಾದರೂ 1643ರಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಆಗ ಈತನನ್ನು ಪೂರ್ವದೇಶಗಳ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಪಕ್ಷದವರು ಗೇನ್ಸ್‌ಬರೋದಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಹಲ್‌ಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ 1643ರಲ್ಲಿ ಜುಲೈ 25ರಂದು ಹಠಾತ್ತನೆ ಸಾವಿಗೆ ಈಡಾದ. ಈತನಿಗೆ ಹೆನ್ರಿ (1606–1680), ವಿಲಿಯಂ (ನಿಧನ: 1678) ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ (ನಿಧನ : 1659) ಎಂಬ ಮೂವರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ವಿಲಿಯಂ ಮತ್ತು

ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಪ್ರಮುಖ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯನಾದ ಹೆನ್ರಿ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಲ್ ಆದ. ಈತ ಅಕ್ಸ್‌ಬ್ರಿಜ್ ಸಂಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದ. 1645ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಸದಸ್ಯನಾದ; ಡಾರ್ಚೆಸ್ಟರಿನ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಎಂಬ ಗೌರವವೂ ದೊರಕಿತು. ಈತ 1647ರಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮೊತ್ತದ ದಂಡವನ್ನು ತೆತ್ತು ತನ್ನ ಪದವಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತರುವಾಯ ಲಂಡನಿಗೆ ತೆರಳಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ. 1660ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಇವನನ್ನು ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. 1666ರಲ್ಲಿ ನಾಟಿಂಗ್ ಹ್ಯಾಮಿನ ರೆಕಾರ್ಡರ್ (ಅಪರಾಧದ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಒಬ್ಬ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ) ಆಗಿ ಇವನನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. 1680ರಲ್ಲಿ ಈತ ನಿಧನಹೊಂದಿದಾಗ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಪದವಿಯ ಫಲವಾಗಿ ದೊರೆತಿದ್ದ ಇನಾಮತಿ ಭೂಸ್ವತ್ತು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಅರ್ಲ್ ಪದವಿ ಮಾತ್ರ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ವಂಶದ ರಾಬರ್ಟ್ (ನಿ. 1682), ವಿಲಿಯಂ (ನಿ. 1690) ಮತ್ತು ಎವೆಲಿನ್ (1665–1726) ಕ್ರಮಶಃ 3, 4 ಮತ್ತು 5ನೆಯ ಅರ್ಲ್‌ಗಳಾದರು.

ಇವರಲ್ಲಿ 1665ರಿಂದ 1726ರ ವರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಐದನೆಯ ಅರ್ಲ್‌ಎವೆಲಿನ್ ಮುಖ್ಯ. ಈತ ವ್ಹಿಗ್ ಪಕ್ಷದ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಸದಸ್ಯ. 1706ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಆಫ್ ಡಾರ್ಚೆಸ್ಟರ್ ಪದವಿಯೂ 1708ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಸದಸ್ಯತ್ವವೂ ಇವನಿಗೆ ದೊರಕಿದುವು. 1715ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಟನಿನ ಡ್ಯೂಕ್ ಪದವಿಯೂ ದೊರಕಿತು. ಡ್ಯೂಕ್ ಪದವಿಯ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಟನಿನ ಮೊದಲ ಅರ್ಲ್ ಈತನೇ. ಮುಂದೆ ಲಾರ್ಡ್ ಪ್ರಿವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಮತ್ತು ಲಾರ್ಡ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಆಫ್ ದಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಎಂಬ ಗೌರವದ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನೂ ಈತ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. 1726ರ ಮಾರ್ಚ್ 5ರಂದು ಇವನು ತೀರಿಕೊಂಡ. ಈತನಿಗೆ ವಿಲಿಯಂ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಮಗನೂ ಐವರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೂ ಇದ್ದರು. ವಿಲಿಯಂ 1713ರಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದದರಿಂದ, ಅವನ ಮಗನಾದ ಎವೆಲಿನ್ (1771–1773) ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಇವನು ಕಟ್ಟಿದ ಸೇನೆ ಕುಲ್ಲೋಡೆನ್‌ನ ದಂಗೆಕೋರರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶೇಷ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿತು. 1755ರಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ಜನರಲ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ಏರಿಸಲಾಯಿತು. ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಆಗಿದ್ದ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಚುಡ್ಲೇಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾದ್ದು. ಇವನು 1773ರಲ್ಲಿ ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮೃತನಾದುದರಿಂದ ಕಿಂಗ್ಸ್ಟನಿನ ಈ ಶ್ರೀಮಂತ ಪದವಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಲಿ, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ : 1819–1875. ಆಂಗ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ಇತಿಹಾಸಕಾರ, ಧರ್ಮಗುರು, ಪಾದ್ರಿಯೊಬ್ಬನ ಮಗನಾದ ಈತ ಡಾರ್ಟ್‌ಮೂರಿನ ಬಳಿ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಬಾರ್ನ್ಯಾಕ್‌ನಲ್ಲೂ ಡೆವಾನ್‌ಷೈರಿನ ಕೊವೆಲ್ಲಿಯಲ್ಲೂ ಕಳೆದ. ತನ್ನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಲಂಡನ್ನಿನ ಕಿಂಗ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನ ಮ್ಯಾಗ್ಡಲೀನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲೂ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿತ್ತು. ಅದು ಕೈಗೂಡದೆ 1842ರಲ್ಲಿ ಪಾದ್ರಿಯ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಹ್ಯಾರಿಸ್‌ಷೈರಿನ ಎವರ್‌ಸ್ಲೇಯಲ್ಲಿ ಪಾದ್ರಿಯಾದ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ದಿ ಸೇಂಟ್ಸ್ ಟ್ರಾಜಡಿ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಹಂಗೇರಿಯ ಸೇಂಟ್ ಎಲಿಜಬೆತಳೇ ಅದರ ನಾಯಕಿ. ಯೀಸ್ಟ್ (1848) ಮತ್ತು ಆಲ್ಟನ್‌ಲಾಕ್ (1850) ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ರೈತಾಪಿ ವರ್ಗದವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. 1853ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಹೈಪೇಷ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞರಿಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೂ ಇದ್ದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೈಪೇಷ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ವೇದಾಂತಿ. ಆಕೆಯನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಹಿಂಸಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧಾರಣ ಜನರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವತಿಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಇರುವ ಅಸಹನೆಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ವೆಸ್ಟ್‌ವರ್ಡ್ ಹೋ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿದ್ದು ಆ ಪುಸ್ತಕ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿತು. ದಿ ವಾಟರ್ ಬೇಬೀಸ್ (1863) ಎಂಬುದು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಬರೆದ ಪುಸ್ತಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿವೈಚಿತ್ರ್ಯದತ್ತ ಮಕ್ಕಳ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಿ ತ್ರೀ ಫಿಷರ್ಸ್, ಎ ಫೇರ್‌ವೆಲ್, ಯಂಗ್ ಅಂಡ್ ಓಲ್ಡ್–ಇವು ಈತನ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. 1859ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಲಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿಯ ಅರಮನೆಯ ಬಿಷಪ್ ಆಗಿದ್ದ. 1860–69ರ ವರೆಗೆ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ. 1875ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. 1872ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಆಯ್ದ ಕವನ ಸಂಕಲನವೊಂದು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. 1877ರಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಂಡತಿ ಪತಿಯ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. ಉದ್ವೇಗಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವಭಾವದವನಾದರೂ ತನ್ನ ಇತರ ಉದಾರಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಲಿ ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.; ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಲಿ, ಹೆನ್ರಿ : 1830–76. ಆಂಗ್ಲಕವಿ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಮತ್ತು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ. ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಲಿ, ಚಾರ್ಲ್ಸ್‌ನ ತಮ್ಮ. ನಾರ್ತಾಂಪ್ಟನ್ ಷೈರಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಾರ್ನಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ 2 ಜನವರಿ 1830ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಲಂಡನ್ನಿನ ಕಿಂಗ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋದ (1853). ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ದಿ ರಿಕಲೆಕ್ಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ಜಾಫ್ರಿ ಹ್ಯಾಮ್‌ಲಿನ್ ಎಂಬುದು ಈತ ಬರೆದ ಪ್ರಥಮ ಕಾದಂಬರಿ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಜನಜೀವನ ಇದರ ವಸ್ತು. ರ‍್ಯಾವನ್ ಷೂ (1861) ಮತ್ತು ದಿ ಹಿಲಿಯರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ದಿ ಬರ್ಟನ್ಸ್ (1865) ಎಂಬುವು ಈತನ ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ದಿ ಬಾಯ್ ಇನ್ ಗ್ರೆ ಎಂಬುದು ಈತ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ. 1869ರಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೊಗೆ ಹೋಗಿ ಲಿಬರಲ್ ಡೆಯಿಲಿ ರೆವ್ಯೂ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕನಾದ. ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಿಗೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ವರದಿಗಾರನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಬಿ.ಜಿ.)

ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ : ಜರ್ಮನ್ ಶಿಕ್ಷಣಪಂಡಿತ ಫ್ರೀಡ್ರಿಷ್ ಫ್ರೋಬೆಲ್ (1782–1852) ಎಂಬಾತ 3 ರಿಂದ 5 ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅವರ ಆಟ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪೂರ್ವದ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿ. 'ಶಾಲೆಯೇ ಒಂದು ತೋಟ: ಅಲ್ಲಿನ ಮಕ್ಕಳೇ ಎಳೆಯ ಸಸಿಗಳು, ಅಧ್ಯಾಪಕರೇ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರೆರೆದು ಪೋಷಿಸುವ ತೋಟಗಾರರು' ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದ ಫ್ರೋಬೆಲ್ ತನ್ನ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ (ಮಕ್ಕಳ ತೋಟ) ಎಂದೇ ಕರೆದ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅವನದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿ: ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ನಂಬಿಕೆ. ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆಯೆಂದೂ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಅವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಬೇಕೆಂದೂ ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಅವನಿಗೂ ಹಿಂದಿದ್ದ ಪೆಸ್ಟಲಾಜಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಂತೆ ಮಕ್ಕಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೇಮಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಳೆದು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಫ್ರೋಬೆಲ್ಲರ ಭಾವನೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು.

ಶೈಶವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಒಳಗಿನ ಅಂಶ (ಆಟದ ಆಸಕ್ತಿ) ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕಾಲವೆಂದೂ ಬಾಲ್ಯ ಹೊರಗಿನ ಅಂಶ ಒಳಹೋಗುವ (ಕಲಿಯುವ) ಕಾಲವೆಂದೂ ಫ್ರೋಬೆಲ್ ನಂಬಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಟವೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಜೀವನ. ಆಗ ಅವರು ಸಂತೋಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಆಟದ ಮೂಲಕ. ಅಂಥ ಆಟ ದೈವಲೀಲೆಗೆ ಸಮಾನ. ಆ ಆಟಗಳಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯೂ ತೃಪ್ತಿಯೂ ದೊರಕುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಎಲ್ಲ ಮುಖವಾದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವರ ಆಟದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆತ ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡ.

ಫ್ರೋಬೆಲ್ ತನ್ನ ಶಾಲೆಗೆ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಲಿಲ್ಲ. ಓದು ಬರೆಹ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಅದು ಸೂಕ್ತವಾದ ಕಾಲವಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆಟದ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿದ್ದು ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅನುಭವ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಆಟವೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದಾತ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವೆನಿಸುವಂತೆ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಆಟಗಳನ್ನು (ಫ್ರೋಬೆಲ್ಸ್ ಗಿಫ್ಟ್ಸ್) ಕಾರ್ಯಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನೂ ಆತ ನಿಯೋಜಿಸಿದ. ಆಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿವೆ; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದುಂಡನೆಯ ತುಂಡುಗಳಂತಿವೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸಮಾನಮುಖಗಳ ಘನಾಕೃತಿಗಳಂತಿವೆ. ಮಕ್ಕಳು ಅವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆಡುವರು. ಅಂಥ ಒಂದು ಆಟವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಗುವಿಗೂ ಆರು ಸಮಾನಮುಖಗಳ ಘನಾಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಆ ಆಟಕ್ಕೆಂದೇ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ 'ಆರು ಮುಖಗಳು ನನಗೆ, ಘನವಸ್ತು ನಾನು; ಉದ್ದದಲು ಅಗಲದಲು ಎಲ್ಲ ಮುಖ ಒಂದೆ, ನನ್ನ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಹೋಲೆರಡುಮಾಡು, ಈ ಆಟ ಬಲು ಚೆಂದ. ಇಬ್ಭಾಗ ಮಾಡು'–ಎಂಬರ್ಥದ ಗೀತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವರು. ಆ ಘನಾಕೃತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದಾದ ಹೋಳುಗಳಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳು ಅದು ಆರು ಮುಖಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹಾಡು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಡುವರು. ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮುಖಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಈ ಆಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಗೋಳ ಮತ್ತು ಉರುಳೆಗಳನ್ನೂ ಆಟಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಈ ಆಟಗಳಿಂದ ಫ್ರೊಬೆಲ್ ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾವನೆಗಳು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಬಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅವು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ತರುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಮಾನಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುವ ಆಟಿಕೆಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೂ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ವ್ಯಾಯಾಮವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ; ವಿಕಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವುಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಆಟಗಳಲ್ಲದೆ ಫ್ರೊಬೆಲ್ ಕೆಲವು ಇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಲಿಕೆ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಂಧ್ರ ಕೊರೆಯುವುದು, ಹೊಲಿಯುವುದು, ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವುದು, ಒಂದರೊಡನೊಂದನ್ನು ನುಲಿಯುವುದು, ನೇಯುವುದು, ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಮಡಿಸುವುದು, ಮಾದರಿಗಳನ್ನು (ಮಣ್ಣು, ಮೇಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ) ಮಾಡುವುದು–ಇವು ಆ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಈಚೆಗೆ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೊಬೆಲ್ಲನ ಆಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವೇ ಅಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಆತ ನೀಡಿದ್ದ ದೈವಿಕಸಂಕೇತವನ್ನಾಗಲೀ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳು ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನಾಗಲೀ ಇಂದಿನವರು ಒಪ್ಪುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮಕ್ಕಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗನೆಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಜಗತ್ತು ಅವನನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಶೈಶವದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಹೊರಪಡಿಸಲು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಟದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಶೈಶವ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಅನುಭವಗಳು ಮುಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಮಹತ್ತರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸುವುದೆಂಬ ಅಂಶ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಅಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೊಬೆಲ್ಲನ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಶಿಶುಶಾಲೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಶಾಲೆಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೂ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾದುವು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಅದರ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲೂ ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ಮ್ಯಾಕ್ಮಿಲನ್ ಎಂಬಾಕೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದ ನರ್ಸರಿ ಶಾಲೆಗಳು (ಶಿಶುವಿಹಾರಗಳು) ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳು ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಫ್ರೊಬೆಲ್ ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೂಲರೂಪದ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತವೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಅಂಥ ಶಾಲೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ : ಈ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೊಬೆಲ್ಲನ ತತ್ತ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದೇ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಧಾನ ಗುರಿಯೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನಿವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆಟದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಚಟವಟಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಅವರಿಗೊಪ್ಪುವ ಸಂಘ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶವೆಂದೀಗ ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳು ಆಗಲೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವೆನಿಸಿದವನ್ನು ಆರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವರು. ದೇಹಪೋಷಣೆಗೆ ಆಗತ್ಯವಾದ ಆಹಾರ, ನಿದ್ರೆ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನಕೊಡುವರು. ಮಕ್ಕಳ ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮೂಡುಸುವಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವರು. ಐದು ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಓದುಬರಹ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವಾಗಲೂ ಆಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ : ವರ್ತನೆ, ನುಡಿ. ಚಿತ್ರ. ಆಟ–ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಆಗ ಅವರ ಪರಿಶೀಲನಾಸಕ್ತಿ, ಸಂಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ, ರಚನಾಸಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅನುಕರಣಶಕ್ತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವ ನಡೆ, ನುಡಿ, ವರ್ತನೆ, ಮನೋಭಾವ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಆದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಆ ಕಲಿವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಕೃತಕವಾಗಿ ಹೇರಬಾರದು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸನ್ನಿವೇಶದ ರಚನೆಯಿಂದ ಅದು ಸಾಧಿತವಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಆಟಗಳ ಮೂಲಕ ಅನುಭವಸಾಧನೆ : ಆಟದ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅಗತ್ಯ ಕಲಿವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಈ ಗುರಿ ಈಡೇರುವಂತೆ ಅವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಆಟಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ: ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಡುವ ಆಟಗಳು; ಅಧ್ಯಾಪಕರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಆಟಗಳು. ನಿತ್ಯವೂ ಮಕ್ಕಳು ಮನಬಂದ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವರು. ಮಕ್ಕಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿರುವರು. ತಮಗಿಷ್ಟ ಬಂದವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಆಡುವಾಗ ಅವರ ಇಂದ್ರಿಯಪಾಟವ, ಹಸ್ತಕೌಶಲ, ಅಂಗಚಲನೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕುದುರುತ್ತವೆ. ಆಟ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಒಪ್ಪವಾಗಿ ಇರಿಸುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಯಬದ್ಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು: ಲಯಬದ್ಧ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿರಿಸುವುದು ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಅಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ತಾಳಲಯಗಳಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವರು; ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರ, ಹಾಡು, ಕವಿತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಸಾಮೂಹಿಕ ಆಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವರು. ಮಕ್ಕಳು ತಾಳವಿಕ್ಕಿದಂತೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವರು; ಕಂಠನಾದ ಮಾಡುವರು; ಚಪ್ಪಾಳೆಯಿಕ್ಕುವರು; ಮೂಗರಂತೆ ಭಂಗಿ ಮಾಡುವರು; ಅಂಗಗಳನ್ನು ಚಲಿಸುವರು. ಆಗ ಅವರ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಅಂಗಸಾಧನೆ, ಸಂಖ್ಯಾ ಪರಿಚಯ, ಪದಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಕರೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಒತ್ತಾಯವಾಗಿ ಬೋಧಿಸದೆ ಸೂಕ್ತರೀತಿಯ ಲಯಬದ್ಧ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವರು. ಅಂಥ ಗೀತೋಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರಧಾನ ಗೀತೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಗೀತೆಯನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವರು. ಅಂಥ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ಕಠಿಣವಾಗಿರದೆ ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂತಿರುತ್ತವೆ. ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲೂ ಅದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ತಂಬೂರಿ ತಾಳ, ತಮಟೆ, ಜಿಂಗಲ್ ಬೆಲ್ ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಉಪಕರಣಗಳು: ಕೀಲುಕುದುರೆ, ಜಾರುಗುಪ್ಪೆ, ತಳ್ಳುವ ಗಾಡಿ, ಜಿಗಿಯುವ ಹಗ್ಗ, ತೂಗುತೊಲೆ, ಜಗ್ಗುಮಣೆ, ಉಯ್ಯಾಲೆ, ಗಾಳಿಗಿರಕ, ರೈಲು, ವಿಮಾನ ಮುಂತಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಆಟಕ್ಕೆ ಬಳಸುವರು. ಅವು ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳಂತಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಳ ದೇಹದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೂ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಚೋದನೆ ದೊರಕಿಸುವಂತೆ ಅವು ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಅವನ್ನು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಕಾಗದ, ಹಲಗೆ, ಹಗ್ಗ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಒದಗಿಸುವರು. ಆ ಮೂಲಕ ಅವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಗುಣ, ಹಸ್ತಕೌಶಲ, ನೇತ್ರಪಟುತ್ವ, ರಚನಾಶಕ್ತಿ ಇವೆಲ್ಲ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುವು.

ಪಠ್ಯವಸ್ತು : ಮೊದಲು ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಓದುಬರೆಹ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅವರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಸರಿದೂಗಲಾರರು. ಆದರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಓದು ಬರೆಹ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕಲಿಸುವರು. ನಾಳೆ ಶಾಲೆಗೆ ರಜ. ಇದು ಆಟದ ಕಾಲ, ಸೋಮವಾರ ಜಾತ್ರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು, ತಿಳಿಸುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಓದನ್ನು ಕಲಿಸುವರು; ಅಗತ್ಯವಾದಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಬರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಬರೆವಣಿಗೆ ಕಲಿಸುವರು. ಮರದ ತುಂಡುಗಳ ಜೋಡಣೆ, ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳ ಎಣಿಕೆ, ಅವುಗಳ ಹರಡುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಲಾಗುವುದು.

ಹಸ್ತಕೌಶಲವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ದೊಡ್ಡವರ ಕಸಬುಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಮಕ್ಕಳ ಆಸಕ್ತಿಯ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನೇ ಆಚರಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದು ಇಂಥ ಶಾಲೆಗಳ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಂಶ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಆಟಗಳನ್ನಾಡುವಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಭಾವನೆ, ವರ್ತನೆ, ಆಲೋಚನೆ ಮುಂತಾದವನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಸಲಾಗುವುದು. ನೇರವಾಗಿ ಸಮಾಜ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಲಿ ಪೌರನೀತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಬೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಥೆ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದರೂ ಅದು ನೀತಿಬೋಧೆಗಾಗಲ್ಲ, ಮಾತಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು, ಜ್ಞಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುದುರಿಸುವುದಕ್ಕೆ,

ಬಣ್ಣಹಾಕುವುದು, ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುವುದು, ಮಾದರಿ ರಚಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಅದರ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವರು.

ಕೆಲವು ದಶಮಾನಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ಶಾಲೆಗಳ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯವಸ್ತುವನ್ನೇ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿನಂತೆ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿದೂಗುವಂತಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಿಂದಮ : ಒಬ್ಬ ಋಷಿ. ಪಾಂಡುವಿನ ಅಕಾಲಮರಣಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತನಾದವ. ಹಗಲು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದೀತ ಒಂದು ದಿನ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದು ತನ್ನ ಸತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪಾಂಡುರಾಜ ಹರಿಣರೂಪದಿಂದಿದ್ದ ಕಿಂದಮನಿಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ. ನೊಂದ ಕಿಂದಮ ಸಾಯುವ ಮೊದಲು ಪಾಂಡುವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ 'ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯೊಂದಿಗೆ ಕ್ರೀಡಿಸಿದಾಗ ನನ್ನಂತೆ ಮರಣಹೊಂದು' ಎಂದು ಶಾಪವಿತ್ತು ಸತ್ತ.

ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಋಷಿಶಾಪವನ್ನುಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಮಾದ್ರಿಯನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿ ಪಾಂಡು ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿವರ ಮಹಾಭಾರತದ ಆದಿಪರ್ವದಲ್ಲಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಿಂಪುರುಷರು : ಕಿನ್ನರರಂತೆ ಗಂಧರ್ವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಪುಲಹನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯ ವಂಶಜರಾಗಿದ್ದು ದೇವ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಕುಬೇರ ಇವರ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಒಡೆಯ. ಇವರ ಶರೀರ ಕುದುರೆಯಂತಿದ್ದು ಮುಖ ಮನುಷ್ಯರಂತಿದೆ. ಇವರ ವಾಸಸ್ಥಾನ ಕಿಂಪುರುಷಖಂಡ ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಒಂಬತ್ತು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು. ಜಂಬೂದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಆಗ್ನೀಧ್ರನ ಒಂಬತ್ತು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಪುರುಷ ಒಬ್ಬನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಈತ ಮೇರುಪುತ್ರಿ ಪ್ರಥರೂಪೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ ಈ ಭಾಗವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ (**ನೋಡಿ– ಕಿನ್ನರರು**).

ಧರ್ಮರಾಜ ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಅರ್ಜುನ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಜೈನಪಂಥದಂತೆ ಎಂಟು ವಿಧ ವ್ಯಂತರ ದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಂಪುರುಷರು ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಪುರುಷ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಸತ್ಪುರುಷ, ಮಹಾಪುರುಷ, ಪುರುಷಪ್ರಭ, ಅತಿಪುರುಷ, ಮರು, ಮರುದೇವ ಮರುಪ್ರಭ, ಯಶಸ್ವಂತ–ಎಂದು ಕಿಂಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಬಗೆ. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸತ್ಪುರುಷ ಮಹಾಪುರುಷ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಇಂದ್ರರು. ರೋಹಿಣಿ ನವಮಿ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಸತ್ಪುರುಷನಿಗೂ ಹ್ರೀ ಪುಷ್ಪವತಿ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಮಹಾಪುರುಷನಿಗೂ ವಲ್ಲಭೆಯರು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.; ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕಿಂಬರ್ಲಿ : ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರೆಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟಿನ ಗಡಿಯ ಬಳಿ, ಉತ್ತರ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1215 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 41,100 (2000). ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 67 ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಐರೋಪ್ಯರು.

ಕಿಂಬರ್ಲಿ ನಗರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೌರಸಭಾ ಕಟ್ಟಡವೂ ಉತ್ತರ ಕೇಪ್ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾಲೇಜೂ ಕಿಂಬರ್ಲಿ ನಾಟ್ಯಶಾಲೆಯೂ ವಿಲಿಯಂ ಹಂಫ್ರೀಸ್ ಕಲಾಕೇಂದ್ರವೂ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜಾನ್ ಸ್ಮಟ್ಸ್ ವೃಕ್ಷರಾಜಿತ ಮಾರ್ಗದ ಉದ್ಯಾನದ ನಡುವೆ ವಜ್ರದ ಮೊರವೊಂದನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದು ಕಿಂಬರ್ಲಿಯ ಹಳೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸಂಕೇತ. ನಗರದ ವಸತಿಕೇಂದ್ರದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸೆಸಿಲ್ ರ್ಹೋಡ್ಸನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಕಿಂಬರ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ, ಚರ್ಚುಗಳೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳೂ, ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ, ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ ಉದ್ಯಾನವೂ ಇವೆ.

ಕಿಂಬರ್ಲಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೂ ರೈಲು, ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಉತ್ತರ ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು, ಉಪ್ಪು, ಕಲ್ನಾರು, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ವಹಿವಾಟು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆಗಿರಣಿಗಳೂ ಯಂತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಉಂಟು.

ಕಿಂಬರ್ಲಿಯ ಇತಿಹಾಸ 1871ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರಗಳಿದ್ದುದನ್ನು ಗಣಿಗಾರರು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದರು. ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗಣಿಗಳಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದನ್ನು 1973ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನಿನ ವಸಾಹತು ಸಚಿವನಾಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಕಿಂಬರ್ಲಿಯ ಗೌರವಾರ್ಥ ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಗಣಿಗಾರರ ಶಿಬಿರಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದಾಗಿ ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಾಗ ಇಡೀ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೂ ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಬಂತು. 1880ರಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕೇಪ್ ಕಾಲೊನಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು.

1885ರಲ್ಲಿ ಕಿಂಬರ್ಲಿಯಿಂದ ಕೇಪ್ ಟೌನಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಕಿಂಬರ್ಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬಂತು. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದು 126 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಬಹುತೇಕ ಉಪವಾಸ, ಉಗ್ರ ಫಿರಂಗಿ ದಾಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತಿತು. ಕೊನೆಗೆ 1900 ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ಜಾನ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಇದನ್ನು ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದ. ಕಿಂಬರ್ಲಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸತಿಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಗರದ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲೂ 1930ರ ದಶಕದ ಆದಿಭಾಗದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿಯ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗಿತ್ತು. 1935ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಗಣಿಗೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. 1960ರ ದಶಕದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಡ್ಯುಟಾಯಿಟ್ ಸ್ಪ್ಯಾನ್, ಬುಲ್ಟ್‌ಫಾಂಟೀನ್, ವೆಸೆಲ್‌ಟನ್ ಮತ್ತು ಡಿ ಬೀರ್ಸ್ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಿಂಬರ್ಲಿ ಗಣಿಗೆ 'ಮಹಾ ಬಿಲ' ಎಂಬ ಅಡ್ಡಹೆಸರಿತ್ತು. ಇದರ ವ್ಯಾಸ 454 ಮಿ. ಸುತ್ತಳತೆ ಸುಮಾರು 1.6 ಕಿಮೀ ಇದನ್ನು 1941ರಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಲಾಯಿತು (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಿಕೂಯೂ : ದಕ್ಷಿಣ ಮಧ್ಯ ಕೀನ್ಯದ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ, ಬಂಟು ಮಾತಾಡುವ ಜನರ ಬಣ. ಕೀನ್ಯದಲ್ಲೇ ಇದು ದೊಡ್ಡ ಬಣ. ಈ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಮಿಲಿಯನ್‌ಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕಿಕೂಯೂ ಬಣದಲ್ಲಿ ಎಂಬೂ ನ್ಡಿಯಾ, ಮ್ಬೇರೆ ಕಿಚೂಗೂ, ಟೀಗಾನಿಯಾ, ಇಗೆಂಬೇ, ಇಮೆಂಟೀ, ಮೂಟೀನೀ, ಇಗೋಜೀ, ಮ್ವಿಂಬೀ, ಮುತಾಂಬೀ, ತರಾಕಾ ಮತ್ತು ಚೂಣ ಎಂಬ ಉಪಗಣಗಳಿವೆ. ಕಿಕೂಯೂ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಾಂಬಾಗಳು ಕಿಕೂಯೂಗಳ ಅತ್ಯಂತ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧಿಗಳು.

ಕಿಕೂಯೂ ಮಹಿಳೆಯರು

ಕಿಕೂಯೂಗಳು ಮಿಲೆಟ್, ಬಟಾಣಿ, ಬೀನ್ಸ್, ಗೆಣಸು ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಳೆಯ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಗುದ್ದಲಿಯೇ ಸರ್ವಸ್ವ. ಈಗ್ಗೆ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದೀಚೆಗೆ ದನಕರು, ಕುರಿ ಆಡು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆರೆಗಳ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ನೀರಾವರಿ ಕಾಂಗಾರಿಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ವಸಾಹತುದಾರರ ಬಳಿ ದಿನಗೂಲಿ ಮಾಡಲು ಈ ಬಣಗಳ ಬಹುತೇಕ ಜನ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದ ನಿಮಿತ್ತ ಕೃಷಿರಂಗಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಹೊಡೆತ ಬಿತ್ತು. ಇವರು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಜೋಳ, ಕಾಫಿ

ಮುಂತಾದವು ಹಣದ ಬೆಳೆಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಜನ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಹಣ ಗಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ: ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ ಕಿಕೂಯುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ಜನ ಕುರುಚಲ ಬೇಲಿಯಿಂದಲೂ ಕಾಮುಗೋಡೆಗಳಿಂದಲೂ

ಕಿಕೂಯೊ ಯೋಧರು

ಆವೃತವಾದ ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಿಕೂಯೊ ಗಂಡಸಿನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹೆಂಡತಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗುಡಿಸಲಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಳೀಯ ಘಟಕದ ಹೆಸರು ಮ್ಬಾರಿ. ಒಂದೊಂದು ಮ್ಬಾರಿಯಲ್ಲೂ 12 ರಿಂದ 100 ಮಂದಿಯವರೆಗೆ ಜನರಿರುತ್ತಾರೆ. ಪುರುಷರೂ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯರೂ ಮಕ್ಕಳೂ ಸೇರಿ ಈ ಘಟಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಸಂಘಟನೆ. ಆಯಾಕುಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮ್ಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಗಳಲ್ಲದವರೂ ಅತಿಥಿಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಅಹೋಯಿ ಮತ್ತು ನ್ಡುನ್ಗಾಟಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಿಕೂಯೊ ಜನ ಉತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ಇವರಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ದೊರೋಬೋ ಜನರಿಂದ ಜಮೀನನ್ನು ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮ್ಬಾರಿಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನನ್ನೂ ಮುರಾಮತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಮ್ಬಾರಿಗಳ ಸಮೂಹ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ಹಲವು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ಗಣವೇ ಕಿಕೂಯೊ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸ್ಸೇ ಎಂದು ಎರಡು ಸಮಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿದೆ. ಕಿಕೂಯುಗಳ ಆಡಳಿತ ವೈಶಿಷ್ಟವೆಂದರೆ ವಯೋನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರ ಸಂಘಟನೆ. ಈ ಸಂಘಟನೆಗಳೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಬಾಲಕರ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ವಯೋವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ತಲೆಮೊರೆಯೂ 20–30 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿ ಅನಂತರ ಮುಂದಿನ ತಲೆಮೊರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಹಿರಿಯರ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಲಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಮತಾಚರಣೆಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಿಕೂಯುಗಳ ದೇವರು ನ್ಗಾಯಿ. ಇವನು ಸರ್ವಶಕ್ತ, ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ, ಪಿತೃಪೂಜೆಯಲ್ಲೂ ಇವರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟು. ಇವರು ದೇವಪಿತೃಗಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನೂ ಬಲಿಗಳನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಐರೋಪ್ಯರಿಂದ ಆಬಾದಿಗೆ ಬಂದ ಜಮೀನುಗಳೂ ನೈರೋಬಿ ನಗರವೂ ಕಿಕೂಯೊ ವಸತಿಗೆ ಸನಿಯದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಇವರಿಗೂ ಐರೋಪ್ಯರಿಗೂ ನಡುವೆ ಘರ್ಷಣೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಐರೋಪ್ಯ ವಲಸೆಗಾರರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರದಬ್ಬಲು ಕಿಕೂಯುಗಳ ಮಾವ್–ಮಾವ್ ಎಂಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ರಹಸ್ಯ ಸಂಘವೊಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕೀನ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿದ ಸ್ಥಳೀಯ ನಾಯಕರಿಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಂಗೀಕಾರ ಮುದ್ರೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರೈಸ್ತಪ್ರಚಾರಕರನ್ನೂ ಇವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ನೆಲಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ವರ್ಣೀಯರ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ– ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅಶಾಂತಿ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಕೀನ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಜನರ ನೆಮ್ಮದಿ ಪ್ರಗತಿಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.)

ಕಿಕ್ಕೇರಿ : ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಹೋಬಳಿಯ ಕೇಂದ್ರ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆಗೆ 13 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ– ಚೆನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕೇರಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮ.

ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ನೋಟ

ಕೀಕ ಎಂಬವನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಿಕ್ಕೇರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದುದಾಗಿ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಮ್ಯವಾದ ಕೆರೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹೊಯ್ಸಳಕಾಲೀನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಜನಾರ್ಧನ ದೇವಾಲಯ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಮ್ಮರಿ ನಾಯಕಿತ್ತಿ ಎಂಬವಳು 1171ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ ಒಂದನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ನಿರ್ಮಾಣ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೊರವಲಯ ಹೊರಗಡೆಗೆ ಉಬ್ಬಿದಂತಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಹಜಾರವಿದೆ. ಇದು ಏಕಕೂಟಾಚಲ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿರುವ 1.2 ಮೀ ಎತ್ತರದ ವಿಷ್ಣುವಿಗ್ರಹ ಉತ್ತಮ ಕುಸುರುಗಾರಿಕೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ನವರಂಗದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದಿರುವ ಮದನಿಕೆ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ನವರಂಗದ ಚಾವಣಿಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ 9 ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳಿವೆ. 8 ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭುವನೇಶ್ವರಿಗಳು ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಚೌಕಾರದ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಮತ್ತು ನವಗ್ರಹಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಲ್ಲದೆ ಎರಡು ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಈ ಹಳ್ಳಿಯ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ ಕಿಕ್ಕೇರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವೂ ಭವ್ಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಕಿಕ್ಕೇರಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವತೆಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಬಲಿಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ 15 ಒಕ್ಕಲಿಗ ಕುಟುಂಬಗಳು ಸರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅರ್ಚಕರಾಗಿ ಪೂಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜೀರ್ಣವಾದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಕೋಟೆಯೂ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಹೋಬಳಿಯ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ, ಮುಂಗಾರು ಬೆಳೆಗಳಾದ ರಾಗಿ, ಜೋಳಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬು, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆ ಉಳಿದ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು.

ಹತ್ತಿ ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆ ದಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕೇರಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 9 ಸಹಕಾರ ನೇಯ್ಗೆ ಸಂಘಗಳಿವೆ.

ಕಿಕ್ಕೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಪ್ರವಾಸಿಮಂದಿರ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯಕೇಂದ್ರ, ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರ ಸಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಎಚ್.)

ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶ : ಟಾಂಗನ್ಯೀಕದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ. 1963 ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಪುನರ್‌ರಚಿತವಾದ ಆಡಳಿತ ಘಟಕಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಹಿಂದಣ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಿಗೋಮ, ಕಿಬೋಂಡೋ ಮತ್ತು ಕಸೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುರುಂಡಿ, ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿನ್ಯಾಂಗ ಪ್ರದೇಶ, ಪೂರ್ವದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಟಬೋರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರ-ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಕಿಗೋಮದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,679,109 (2002). ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರದ ಹೆಸರು ಕುಂಗ್ವೆ (2494 ಮೀ). ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಲಾಗರಾಸಿ ನದಿಯೂ ಅದರ ಉಪನದಿಯಾದ ಮೋಯೋವೋಸಿಯೂ ಹರಿದು ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸರಾಸರಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಉಷ್ಣತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ 320° ಸೆಲ್ಸಸ್‌ಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆಯ ಸರಾಸರಿ 60 ಸೆಂಮೀ. ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 80-100 ಕಿಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಗುಣಗಳ ಮಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರ ಕಾಡುಗಳೂ ಉಳಿದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹುಲ್ಲುಗಾಡುಗಳೂ ಇವೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನರ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ಜನ ಕಿಗೋಮದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ರುಂಡಿಗಳು ಹಾಗಳನ್ನೇ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಂವೇಜಿ, ವಿನ್ಝಾ (ಬಿನ್ಝಾ), ಕಿಕೋ (ನ್ಯಾಹೋಜ಼) ಇವರು ಇತರರು. ಕಿಕೋ ಜನ ಬಹುತೇಕ ಅಜ್ಞಾತವಾಸಿಗಳು. ಇವರು ಮಲಾಗರಾಸಿಯ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶದ -ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಕಿಗೋಮ. ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಡಾರ್ ಎಸ್ ಸಲಾಮಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ರೈಲ್ವೆಯುಂಟು. ಹತ್ತಿ, ಮೆಕ್ಕೆ ಜೋಳ, ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳು. ಸಿಹಿ ಗೆಣಸು, ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬತ್ತ ಮತ್ತು ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೇನುಮೇಣ ಸಂಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಉಪಕಸಬುಗಳು. ತುಪ್ಪದ ತಯಾರಿಕೆ ಚರ್ಮದ ಹದಗಾರಿಕೆ- ಈ ಕಸಬುಗಳೂ ಉಂಟು. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಉವಿನ್ಜದ ಉಪ್ಪಿನ ಊಟೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉಪ್ಪಿನ ಉತ್ಪದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟ್ಸೆಟ್ಸಿ ನೊಣದ ಅಪಾಯ ಅಧಿಕ. ನಿದ್ರಾವ್ಯಾಧಿ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಪಿ.)

ಕಿಗ್ಗ : ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಶೃಂಗೇರಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಋಷ್ಯಶೃಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಈಗಿರುವ ಕಟ್ಟಡ ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಆದಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಪ್ರಾಕಾರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಕನಾಸಿ ಮತ್ತು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಬಲಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯ ವಿಗ್ರಹವೂ ಎಡಬದಿಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯ ಶಿಲ್ಪವೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ 8 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕೋಡುಗಳಿವೆ. ಎಡಪಕ್ಕದ ಕೋಡು ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಳ ಪ್ರತೀಕ. ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರನೆಯ ಕೋಡು ನಂದಿಯ ಪ್ರತೀಕ.

ನವರಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತಂಭಗಳು ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಚ್ಚೌಕನೆಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಮುಖವಾಗಿಯೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿವೆ. ವೇಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀಯರು ಋಷ್ಯ ಶೃಂಗನನ್ನು ಲೋಮಪಾದನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಮುಖಮಂಟಪದಲ್ಲಿರುವ ಆರು ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಎಂಟುಮುಖಗಳನ್ನುಳ್ಳವು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಬೋದಿಗೆಗಳಿವೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಈ ಮಂಟಪದ ಮುಂಭಾಗದ ಎರಡು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಆನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಹವಾಹನರಾದ ಮಾನವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದೇವಸ್ಥಾನದ ನೈರುತ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಂದಿಯ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಇದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ತರಲಾಗಿದ್ದು. ಇದರ ಶಿಲ್ಪ ಸರಳ, ನೈಜ. ಇದು ಪಲ್ಲವರ ಕಾಲದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕಿಚ್‌ನರ್, ಹೋರೇಷಿಯೋ ಹರ್ಬರ್ಟ್ : 1850-1916. ಬ್ರಿಟನಿನ ಫೀಲ್ಡ್-ಮಾರ್ಷಲ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯನೀತಿ ನಿಪುಣ. ಐರ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ವುಲ್‌ವಿಚ್‌ನ ರಾಯಲ್ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಕೆಡಮಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ರಾಯಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ

1871ರಲ್ಲಿ ಕಮಿಷನ್ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ. ಫ್ರಾನ್ಸ್-ಪ್ರಷ್ಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪಕ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. 1874-82ರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಲಸ್ಟೀನ್, ಅನಟೋಲಿಯ, ಸೈಪ್ರಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸುದ್ದಿ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವೆ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಅಶ್ವದಳದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಸೂಡಾನ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಧೈರ್ಯ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಾಗಿ ವಿಖ್ಯಾತನಾದ. ಜಾಂಜಿಬಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಕಿನ್‌ನ ಗವರ್ನರ್ ಆಗಿಯೂ ಕೈರೋನಲ್ಲಿ ಅಡ್‌ಜುಟೆಂಟ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪೋಲಿಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಸರದಾರನಾಗಿ ಡೋಂಗೋಲವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮೇಜರ್-ಜನರಲ್ ಆದ. ಅದ್ವಿತೀಯ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ಅರ್ಹತೆಗಾಗಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾದ. ಬಹು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಹ್ದಿಗಳೆಂಬ ದರ್ವೇಶಿಗಳ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಅತ್‌ಬಾರಾ, ಓಂಡರ್‌ಮನ್ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಸೋಲಿಸಿ ಸುಡಾನನ್ನು ಪುನಃ ಈಜಿಪ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೈಲ್ ನದೀ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಾಹಸದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅರಬರನ್ನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಂದ. ಇವನ ಗೆಲುವು ಲೋಕವನ್ನು ಬೆರಗು ಮಾಡಿತು. ಬ್ಯಾರನ್ ಬಿರುದನ್ನೂ ಜಿ.ಸಿ.ಬಿ. ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದ. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಇವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ 30,000 ಪೌಂಡ್‌ಗಳನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ನೀಡಿತು.

ಫ್ರೆಂಚರ ಸೇನೆ ಸೂಡಾನಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಕಿಚನರ್ ಅದನ್ನು ಚಾತುರ್ಯ, ದೃಢತೆಯಿಂದ ಹಿಂದಟ್ಟಿದ್ದು ಇವನ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಏರಿಸಿತು. ಸುಡಾನಿನ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆದ. ನಾಶವಾಗಿದ್ದ ಖಾರ್ಟೂಮ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿದ. ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್- ಜನರಲ್ ಆಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ರಾಬರ್ಟ್ಸ್‌ನ ಚೀಫ್-ಆಫ್-ಸ್ಟಾಫ್ ಆದ. 1900 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ. ಬೋಅರ್‌ಗಳ ಗೆರಿಲ್ಲಾ ತಂತ್ರಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಕಿಚನರನ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಚದುರಂಗದಾಟವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬ್ಲಾಕ್ ಹೌಸ್, ಸ್ವಾಪ್, ಡ್ರೈವ್ ಎಂಬ ಪ್ರಬಲ ಸಂಚುಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿತು. ಹೆಂಗಸರು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ರೋಗಗ್ರಸ್ತ ಠಾಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಟ್ಟಿ, ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೋಅರ್‌ಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ.

ವೈಕೌಂಟ್ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಆರ್ಡರ್-ಆಫ್-ಮೆರಿಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಿಂದ 50,000 ಪೌಂಡ್ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಮಾಂಡರ್-ಇನ್-ಚೀಫ್ (1902-99) ಆಗಿ ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲೂ ಸೈನ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದ. ಸೇನಾ ಇಲಾಖೆಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ತನಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ವೈಸ್‌ರಾಯ್‌ಗಲ್ಲ ಎಂದು ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನನೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಿಚ್‌ನರನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಜನ್ 1905ರಲ್ಲಿ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟ. ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಕಿಚ್‌ನರ್ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾದವು. 1909 ರಲ್ಲಿ ಕಿಚ್‌ನರ್ ಫೀಲ್ಡ್-ಮಾರ್ಷಲ್ ಆಗಿ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕಮಾಂಡರ್-ಇನ್-ಚೀಫ್ ಮತ್ತು ಹೈ ಕಮಿಷನರ್ ಆದ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೋಘ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ. 1911ರಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕಾನ್ಸಲ್-ಜನರಲ್ ಆದ. ಟ್ರಿಪೋಲಿ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಕನ್ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾಗಿದ್ದ. ಈತ ಅವಿವಾಹಿತ, ಗಮನವೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದ ಮೇಲೆಯೇ. ಉಳಿತಾಯದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಹತ್ತಿ ಮಾರ್ಕೆಟ್ಟುಗಳು, ಶಾಲೆಗಳು, ಆರೋಗ್ಯ ಯೋಜನೆಗಳು, ಆಸ್ವಾನ್ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಏರಿಕೆ. ರೈತಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ಪರಿಶ್ರಮಿಸಿದ. ಈ ಕೆಲಸಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಅರ್ಲ್ ಪದವಿ ಲಭಿಸಿತು. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಖೆಡೆವೆ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಹಿಲ್ಮಿಯೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದ.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಿಚ್‌ನರ್ ಜನರ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಯುದ್ಧ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕದನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಕ್ರಮವಾದ ಸೇನೆಯೊಂದೇ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಾಲದೆಂದೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸೈನ್ಯಗಳು ನಿರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದವೆಂದೂ ವಾದಿಸುತ್ತ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸತೊಡಗಿದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವ ಕಾಯಿದೆ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಹೆಸರಿನ ಇಂದ್ರಜಾಲ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ 17 ಲಕ್ಷ ಜನರು ಆತ್ಮಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಿಚ್‌ನರ್ ಸೇನೆಗೆ ಸೇರಿದರು. ಸಂಖ್ಯೆ 30 ಲಕ್ಷಕ್ಕೇರಿತು. ಯುದ್ಧ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ, ಚೀಫ್–ಆಫ್–ಸ್ಟಾಫ್, ಆಡಳಿತಗಾರ, ಸಮರ ತಂತ್ರಜ್ಞ, ಇಡೀ ದೇಶದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮುಖಂಡ–ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನೊಬ್ಬನ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸಿ ಕಿಚ್‌ನರ್ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಎಂಥ ಶಕ್ತನಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯ, ಡಾರ್ಡನಲ್ಸ್‌ನ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ ಎಂದು ಇವನ ವಿರೋಧಿಗಳು ಟೀಕಿಸಿದರು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇವನ ಅಹಂಕಾರ, ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆ. ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ವಹಿಸಲು ಅನಿಚ್ಛೆ, ಇತರರ ವಿವೇಚನೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ–ಇವುಗಳಿಂದ ಅನೇಕರು ಇವನ ಶತ್ರುಗಳಾದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವರ್ಗವಾಗಲು ಇವನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಅವನಿಂದ ತೆಗೆಯಲಾಯಿತು. ಜನರಿಗೆ ಇವನು ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಯಂತಿದ್ದರೂ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಖಿನ್ನನಾದ.

ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರನಿಗೂ ಸೇನಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಸಲಹೆ ಕೊಡಲು ಕಿಚ್‌ನರ್ ಆಮಂತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ನಾವೆ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಷೈರ್ 5 ಜೂನ್ 1916ರಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಓರ್ಕನೀ ದ್ವೀಪಗಳಾಚೆ ಜರ್ಮನ್ ಮೈನ್‌ಗೆ ಬಡಿದು ನಾಶವಾಗಲು ಇವನು ಮುಳುಗಿ ಸತ್ತ. ಇವನ ಕೀರ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಗಾಗಿ ಸೇಂಟ್ ಪಾಲ್ಸ್ ಕತೀಡ್ರಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಏಳು ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡ್ ಚಂದಾದಿಂದ ಇವನ ಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.; ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.)

ಕಿಜ಼ಿಲ್ : ಪ್ರಾಚೀನ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಕುಚಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಕಲಾಕೇಂದ್ರ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಹಾಲಯಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರುನ್‌ವೆಡೆಲ್, ಓಲ್ಡನ್‌ಬರ್ಗ್, ಪೆಲಿಯೊ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಗುಹಾಲಯಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಅಜಂತ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೋರದ ಗುಹಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಹೆಗಳನ್ನು ಅಖಂಡ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. 4–8ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಈ ಗುಹೆಗಳು ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದವು ಸಣ್ಣವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಂಕಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಮ್ಮಟದ ಮಾದರಿಯ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಮೂರನೆಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿರಮಿಡಿನ ಆಕಾರದ ಚಾವಣಿಗಳುಂಟು. ಒಳಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಾದ ಹಸಿರು, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಂದು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಅಂಗಾಂಗ ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರವಾಹಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಚೀನಿ ಪ್ರಭಾವಗಳು ವಿಶೇಷವಾದುವು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಮೂಲಕ ಹೋಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ. ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇಶದ ಕಲಾಕಾರನೂ ಬುದ್ಧನನ್ನು ವರ್ಣಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿಜ಼ಿಲ್‌ನ ಚಿತ್ರಕಾರನಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಗುಹಾಲಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕಿಟಕಿ ಕಲ್ಲು : ಮನೆಗಳ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಟಕಿಗಳ ಮೇಲುಗಡೆಯೂ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲುಗಡೆಯೂ ಎಳೆದಿರುವ ಚಪ್ಪಡಿ (ಲಿಂಟಲ್). ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಡದ ಭಾರ ಈ ಚಪ್ಪಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪಕ್ಕದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಕಟ್ಟಡದ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಕಲ್ಲಿನ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಪ್ರಚಲಿತ ಕಾಂಕ್ರೀಟಿನ ಉಪಯೋಗವು ಸರ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ.)

ಕಿಟಾ – ಕಿಯೂಷೂ : ಜಪಾನಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಫುಕುವೋಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. 1963ರಲ್ಲಿ ವಕಮಟ್ಸು, ಯಹಾಟ, ಟೊಬಾಟ, ಕೊಕುರ ಮತ್ತು ಮೋಜಿ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಐದೂ ಈಗ ಕಿಟಾ–ಕಿಯೂಷೂ ನಗರದ ಐದು ವಿಭಾಗಗಳು. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 486 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದು ಷಿಮೊನೊಸೆಕಿ ಮತ್ತು ಟ್ಸುಷಿಮ ಜಲ ಸಂಧಿಗಳ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು 1965ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿನ ಏಳನೆಯ ನಗರವಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಂಖ್ಯೆ: 993483. (2005). ಕಿಯೂಷೂನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ಕಿಟಾ–ಕಿಯೂಷೂ ಜಪಾನಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಯಹಾಟದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು, ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾಜಿನ ಸಾಮಾನುಗಳೂ ವಕಮಟ್ಸುವಿನಲ್ಲಿ ಲೋಹಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಹಡಗುಗಳು ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕಗಳೂ ಟೊಬಾಟದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳೂ ಕೊಕುರದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಉಕ್ಕು ಯಂತ್ರಗಳೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಟೊಬಾಟದಲ್ಲಿ ಆಳ ಕಡಲಿನ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮವೂ ಮುಖ್ಯ. ಮೋಜಿಯು ಎಂಬುದು ಕಿಟಾ–ಕಿಯೂಷೂ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಮುಖ ಬಂದರು. ಇದು ಕಿಟಾ–ಕಿಯೂಷೂವಿನ ಪೂರ್ವತಮ ವಿಭಾಗ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ತಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಕಿಟಾ–ಕಿಯೂಷೂವಿನ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ನೆಲದ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನರ ಒತ್ತಡ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಷಿಮೊನೊಸೆಕಿ ಜಲಸಂಧಿಯ ಆಚೆಗಿರುವ ಹಾನ್ಷೂ ನಗರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸುರಂಗಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ರಸ್ತೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೂ ಮೀಸಲು. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕಿಟ್ಟ : ಲೋಹಗಳನ್ನು ಅದಿರುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಾಗ, ಕುಲುಮೆಗಳಿಂದ ಹೊರ ಹರಿಯುವ, ಅದಿರುಗಳಲ್ಲಿನ ಅಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಒಂದು ದ್ರವರೂಪ ವಸ್ತು (ಸ್ಲ್ಯಾಗ್). ಬಹುತೇಕ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಸಿಲಿಕೇಟುಗಳು, ಫಾಸ್ಫೇಟ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಸಲ್ಫೇಟ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದಿರು ಹಾಗೂ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸ್ರಾವಕ ವಸ್ತುಗಳ (ಫ್ಲಕ್ಸ್) ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕುಲುಮೆಯೊಳಗಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಲೋಹ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸ್ರಾವಕವಸ್ತು ಅದಿರಿನ ಕಲ್ಮಷ ಮತ್ತು ಇಂಧನದ ಬೂದಿಯೊಡನೆ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿ ಒಂದು ದ್ರವವಾಗುವುದು. ಅದೇ ಕಿಟ್ಟ. ಕಿಟ್ಟ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹದೊಡನೆ ವಿಲೀನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದ್ರವಲೋಹಕ್ಕಿಂತ ಕಿಟ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅದು ಮೇಲ್ಪದರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಿಟ್ಟಕ್ಕಿರಬೇಕಾದ ಕೆಲ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಅದು ಕುಲುಮೆಯೊಳಗಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದ್ರವವಾಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಅದಿರಿನ ಮುಖ್ಯ ಲೋಹವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಾರದು, ಅಶುದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಕುಲುಮೆಯ ಒಳಮೈಗೆ ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯಾಗಬಾರದು. ಕುಲುಮೆಯೊಳಗಡೆ ಒಮ್ಮೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟ ಲೋಹ ಮತ್ತೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಗಾಗದಂತೆ ಕಿಟ್ಟದ ಮೇಲ್ಪದರ ರಕ್ಷಣಾಕವಚವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲ ವೇಳೆ ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರಿನ ಆವಿ ಉತ್ಪಾದನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲನ್ನು ಉರಿಸಿದಾಗಲೂ ಶೇಷವಾಗಿ ಉಳಿಯುವ ಬೂದಿಯನ್ನು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಿಟ್ಟವಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕುಲುಮೆಗಳಿಂದ ಹೊರಹರಿದ ದ್ರವರೂಪದ ಕಿಟ್ಟ ಆರಿದಂತೆ ಘನವಾಗುವುದು. ಆರುವಾಗ ಗಾಳಿ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಆವಿಯನ್ನು ನುಗ್ಗಿಸಿ ದ್ರವರೂಪದ ಕಿಟ್ಟವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಡ್ಡೆಗಳಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಉಣ್ಣೆಯ ಎಳೆಯಂತಾಗಲೀ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಗುಡ್ಡೆಗಳು ಜಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಹು ಗಟ್ಟಿಯೂ ಭಾರವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ರೈಲುರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್, ಹಡಗುಗಳ ಸ್ಥಿರತೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ನಿಲುಭಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಿಟ್ಟದ ಉಣ್ಣೆ (ಸ್ಲ್ಯಾಗ್ ವೂಲ್) ಬೆಂಕಿ, ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶಬ್ದನಿರೋಧಕ ರಚನಾವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ಹೊಂದುವುದು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಿಟೆಲ್, ಫರ್ಡಿನಾಂಡ್ : 1832–1903. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ವರೂಪದ ಬೃಹತ್ ಶಬ್ದಕೋಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದವರೂ ಹಳೆಗನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳ ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಗೆ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿದವರೂ ಸ್ವಯಂ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಫರ್ಡಿನಾಂಡ್ ಕಿಟೆಲ್ 1832ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಸ್ಟರ್‌ಹಾಫ್ ಎಂಬುದು ಇವರ ಹುಟ್ಟೂರು. ಮಿಶನರಿಯಾಗ ಬಯಸಿ ಬಾಸಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅದರ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು 1853ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ 22ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮಂಗಳೂರು, ಧಾರವಾಡ–ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವನ್ನು ಕಳೆದರು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯಿಂದಾಗಿ 1863ರಲ್ಲಿ, ಅನಂತರ ಕೋಶದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ 1877ರಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಇತರ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಶನರಿಗಳಂತೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಯಶಸ್ವಿ. ಅವರ ಒಲವು ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ, ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾಧ್ಯಯನಗಳ ಕಡೆಗಿತ್ತು. ಸ್ವಯಂ

ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರು. ಇವರದು ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಾಗ್ರ ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಗಾಧ ನೆನಪಿನ ಶಕ್ತಿ. ಬಲುಬೇಗ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ–ಹೊಂದಿದರು.

ಸುರುವಿಗೆ ಇವರು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವಿವೇಚನೆ ಅದಾಗಿದೆ (1863). ಅಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಇವರ ಆಳವಾದ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುವಂತಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇವರ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥ 'ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಭಾಚರಿತ್ರೆ'ಯಲ್ಲಿ (1870). ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಿಷಯ ಮಂಡನೆ ಇದೆ, ಸೊಗಸಾದ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ.

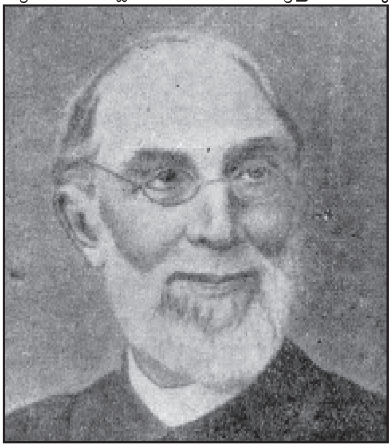

ಇವರ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಆನ್ ಸಾಕ್ರಿಫೈಸ್ (1872) ಮತ್ತು ಲಿಂಗಕಲ್ಟ್ಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ (1876) ಇವು ವಿದೇಶಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಮೊದಲಿನದರಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕ್ರಿಯೆಯು ಹೊರಗಿನ ಆರ್ಯರಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ 21 ಯಜ್ಞಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲಿಂಗ ವಿಚಾರವಾದರೂ ಹೊರಗಿನಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧನ ರೀತ್ಯಾ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೀರಶೈವರ ಲಿಂಗ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಫಲಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ವರಿ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯನ್ ಎವ್ಯಾನ್‌ಜಲಿಕಲ್ ರಿವ್ಯೂ– ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಆಳ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಷ್ಟೆಂದರೆ, ಆ ವೇಳೆಗೆ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಕಿಟೆಲ್‌ರನ್ನು ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಕಂಪ್ಯಾರಟಿವ್ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ದ್ರವಿಡಿಯನ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜಸ್) ದ್ರಾವಿಡ; ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಿಟೆಲ್ಲರ ಮೂಲಭೂತ ನಿಲುವು, ಶಬ್ದಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳ ಮೂಲದ, ತೀರಾ ಮೂಲದ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ದ್ರಾವಿಡದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡ ಸು. 400 ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ನಿಘಂಟುವಿನ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕಿಟೆಲ್ಲರು ಅನೇಕ ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಷ್ಟೆ. ಬಾಸಲ್ ಮಿಶನ್ನಿನವರೇ ಆದ ಮೋಗ್ಲಿಂಗ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದ (1848–50) ಏಳೆಂಟು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಬೇರಾವ ಕೃತಿಗಳೂ ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಿಟೆಲ್ಲರು ಕೇಶಿರಾಜನ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ'ವನ್ನೂ (1871) ನಾಗವರ್ಮನ 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ'ಯನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ 1874ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಪಾಠಶುದ್ಧತೆ, ಪಾಠಾಂತರ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ತ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದರು.

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇನ್ನೆರಡು ಉಪಕ್ರಮಗಳೆಂದರೆ, ವಿಚಿತ್ರ (ಸಚಿತ್ರ) ವರ್ತಮಾನ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಪಕ್ಷ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ (1862) ಕನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಮೂರನೆಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೂ ಶಾಲೆಗಳ ಉಪಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ವಿನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದುದು. ಈ ಮೂರನೆಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯೇ (1864) ಇವರ ಕೆಲವು ಬಿಡಿ ಕವಿತೆಗಳು–ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು – ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕವಿತಾರಚನೆಯ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶ ವಿದೇಶ, ನಿಸರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವಿಗಳು, ಜೀವನ ವಿಕಾಸ ಮುಂತಾದ ಆಧುನಿಕವೆನಿಸುವ ಲೌಕಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

ಕವನಿಸುವಿಕೆ ಕಿಟೆಲ್ ಅವರ ಸಹಜ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಕಲಿತ ಹೊಸತರಲ್ಲಿಯೇ ಯೇಸುವಿನ ಜೀವನ ಚರಿತೆಯ ಒಂದು ಖಂಡಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ (1861–62). ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲದೆ ದಾಸರ ಹಾಡುಗಳ ಕೀರ್ತನ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿತೆಗಳಿವೆ. ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿಯ ಆದ್ಯ ಖಂಡಕಾವ್ಯವಿದು. ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇವರಿಗಿದ್ದ ಒಲವಿಗೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಟೀಕೆ–ಸಾರಾಂಶಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಇವರ ಎರಡು ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಬೇಕು (**ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ**–1877 ಮತ್ತು **ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾವ್ಯಮಾಲೆ** 1874).

ಇವರ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವಿಕಾಸವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಶಬ್ದ ಮೂಲರೂಪ, ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಜ್ಞಾತಿ ಪದಗಳು, ಹಳೆಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ, ಜೊತೆಗೆ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗಾದೆಗಳು–ಏನೆಲ್ಲ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅದು ನಾಡಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೋಶವೂ ಆಗಿದೆ. ಸು. 70 ಸಾವಿರ ಶಬ್ದಗಳ ಈ ಸಂಪುಟ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ–ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕೋಶದಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಅಖಿಲಭಾರತ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿತು. ಹೊರಗಿನ ಟ್ಯೂಬಿಂಗೆನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಈ ಕೃತಿಗಾಗಿ ಇವರಿಗೆ 1896ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನಿತ್ತಿತ್ತು.

ಕಿಟೆಲ್ಲರ ಕೊನೆಯ ಕೃತಿಯಾದ, ಎ ಗ್ರಾಮ್ ಆಫ್ ದಿ ಕನ್ನಡ ಲಾಂಗ್ವೇಜ್ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಈ ಮೂರೂ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಮುದ್ರಣಗೊಂಡು ಇವರ ಕೈ ಸೇರಿದ ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿಧನರಾದರು (1903). ಹೀಗೆ ಕಿಟೆಲ್ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆ ಅನನ್ವಿತವಾದದ್ದು; ಶಾಶ್ವತ ಸ್ವರೂಪದ್ದು.

"ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕೇವಲ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗದ ಏಕೈಕ ದೇಶೀ ಭಾಷೆಯೆಂದರೆ ತಮಿಳು;.... ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಅದು ಇತರ ಯಾವ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಸರಿದೊರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಕಿಟೆಲ್. (ಜಿ.ಪಿ.ಎಂ., ಎಂ.ಎಂ.ಬಿ)

ಕಿಡ್, ಥಾಮಸ್ : 1558–94. ಆಂಗ್ಲ ನಾಟಕಕಾರ. ಗುಮಾಸ್ತೆಯೊಬ್ಬನ ಮಗ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ. ಎಡ್ಮಂಡ್ ಸ್ಪೆನ್‌ಸರ್‌ನ ಸಹಪಾಠಿ. ಮಾರ್ಲೊನ ಜೊತೆಗಾರ. ಈತನ ಜೀವಿತದ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ತರುಣ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಮಾರ್ಲೊನಂತೆ ಈತನೂ ನಾಸ್ತಿಕನೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಕಡೆಯ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ. ಹ್ಯಾಮ್‌ಲೆಟ್‌ನ ಕಥೆಯನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಕಿಡ್ ಒಂದು ದುರಂತ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರದು ಇಂದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. 1592ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈತನ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಟ್ರ್ಯಾಜಿಡಿ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಡಚ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಸೆನೆಕನ ನಾಟಕಗಳ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದವರಿದ್ದಾರೆ. 1580ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗಲ್‌ನ ಮೇಲೆ ಸ್ಪೇನ್ ಗಳಿಸಿದ ವಿಜಯ ಇದರ ರಾಜಕೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ. ತಂದೆಯೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಮಗನಿಗಾದ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯಿ ತೀರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸಾವಿಗೀಡಾದುದು ಇದರ ವಸ್ತು. ಸಾಲಮನ್ ಅಂಡ್ ಪರ್‌ಸೀಡ (1592) ಎಂಬ ನಾಟಕವೂ ಇವನದೇ ಆಗಿರಬಹುದು. ಈತನ ಪಾಂಪೆ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಕೃತಿ ಫ್ರೆಂಚ್‌ನಿಂದ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಕಿಡ್‌ನ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಹಾಸಾಹಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾಟಕದ ರಚನೆ, ವಸ್ತುವಿನ ಸಂವಿಧಾನ, ಪಾತ್ರನಿರೂಪಣೆಗೆ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಪಾತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸೂಚನೆ–ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಡ್‌ನ ಕೈ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಳಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈತ ರಂಗ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಮೊದಲಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಸಹಜವಾಗಿಸಿದ. ಮಾರ್ಲೊನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ದುಡಿದು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ನಾಟಕಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಿಡ್ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಎನ್ನುವ ಮಾತೂ ಇದೆ. ಎಫ್. ಎ.ಬೋಆಸನ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಿಡ್‌ನ ಕೃತಿಗಳು ಬೆಳಕು ಕಂಡವು (1901). (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಿಡ್, ವಿಲಿಯಂ : 1645–1701. ಕಡಲು ದರೋಡೆಗಾರ. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಕಿಡ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈತ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈ ಕಸಬು ಹಿಡಿದಿದ್ದು 1689ರಿಂದ. ಫ್ರೆಂಚರ ವಿರುದ್ಧ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸನ್ನದು ಪಡೆದು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕನ್ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹಡಗಿನ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಕಡಲು ದರೋಡೆಗಾರರು ಕೆಂಪು ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಈತನನ್ನು 1695ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ನೇಮಿಸಿತು. ಈತ 1695 ಜುಲೈ 4ರಂದು ಅಡ್ವೆಂಚರ್ ಗ್ಯಾಲಿ ಎಂಬ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹಲವರನ್ನು ತನ್ನ ಹಡಗಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು 1969ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಗುಡ್‌ಹೋಪ್ ಭೂಶಿರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಹೊರಟರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಲು ದರೋಡೆಗಾರರ ಹಾದಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 1697ರ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಮಾರೊ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕರಾರಿನ ಪ್ರಕಾರ ವರಮಾನವನ್ನು ತರದಿದ್ದರೆ ಇವನಿಗೂ ನಾವಿಕರಿಗೂ ಸಂಬಳ ಕೊಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈತ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ. 1697 ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಮೆನ್‌ನಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನೌಕೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ವಿಫಲನಾದರೂ ಅನಂತರ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. 1967 ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಡಚ್ ಹಡಗನ್ನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪದಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವನ ನಾವಿಕರು ದಂಗೆ ಏಳುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ವಾದದಲ್ಲಿ ಕೋಪಗೊಂಡು ವಿಲಿಯಂ ಮೂರ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಫಿರಂಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಗಾಯಗೊಳಿಸಿ ಅವನ ಮರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ.

1698 ಜನವರಿ 30ರಂದು ಆರ್ಮೇನಿಯನರ ಕ್ವೆಡಾಫ್ ಮರ್ಚೆಂಟ್ ಎಂಬ ಹಡಗನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಇದು ಕಿಡ್ಡನ ದರೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ್ದು. ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಡ್ವೆಂಚರ್ ಗ್ಯಾಲಿಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ ಕ್ವೆಡಾಫ್ ಮರ್ಚೆಂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ. ಮಡಗಾಸ್ಕರ್ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನ ಆಂಗ್ವಿಲ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಏಪ್ರಿಲ್ 1699ರಲ್ಲಿ ತಲುಪಿದಾಗ, ತನ್ನನ್ನು ಕಡಲುದರೋಡೆಗಾರನೆಂದು ಆಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಕ್ವೆಡಾಫ್ ಮರ್ಚೆಂಟ್ ನೌಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆಂಟೋನಿಯೊ ಎಂಬ ಹೊಸ ಹಡಗನ್ನು ಕೊಂಡು ನ್ಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ಗವರ್ನರ್ ಬೆಲ್ಲೋಮೋಂಟಿನ ಮುಂದೆ ತಾನು ನಿರಪರಾಧಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಕಿಡ್ ಸಫಲನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಕಿಡ್‌ನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಲಿಯಂ ಮೂರ್ ಕೊಲೆ ಮತ್ತು ಕಡಲು ದರೋಡೆಯ ಇತರ ಐದು ಆಪಾದನೆಗಳನ್ನು ಇವನ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿ 1701 ಮೇ 9–10 ರಂದು ಇವನನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಈತ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥನೆಂಬುದು ರುಜುವಾಯಿತು. 1701 ಮೇ 23 ರಂದು ಈತನನ್ನು ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಕಿರ್ಲಿನ್ – ವಾಕ್ಟರ್, ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಫಾನ್ : 1852–1912. ಜರ್ಮನಿಯ ರಾಜ್ಯನೀತಿಜ್ಞ, ಬಿಸ್ಮಾರ್ಕನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಈಚಿನವರೆಗೂ ಇತ್ತು. ಈ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪೆಂಬುದು ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದೆ. 1852 ಜುಲೈ 10ರಂದು ಜರ್ಮನಿಯ ಸ್ಟುಟ್‌ಗರ್ಟ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕೊಂದರ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದ ರಾಬರ್ಟ್ ಕಿರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಪತ್ನಿ ಬ್ಯಾರೊನೆಸ್ ಮೇರಿ ಫಾನ್ ವಾಕ್ಟರ್ ಇವರ ಮಗ. ಕಿರ್ಲಿನ್–ವಾಕ್ಟರ್ 1870–71ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಕಾನೂನಿನ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ 1879ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿದೇಶಾಂಗ ವ್ಯವಹಾರ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ. ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಚೇರಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎರಡನೆಯ ವಿಲಿಯಂನೊಡನೆ ದೇಶ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿದ. ವಾಕ್ಟರ್ ಮುಂಗೋಪಿ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲ ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. 1900ರಲ್ಲಿ ಬುಕಾರೆಸ್ಟಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಇವನ ನೇಮಕವಾಯಿತು. ಆದರೆ ವಿದೇಶಾಂಗ ಮಂತ್ರಿ ಮಾರ್ಷಲ್‌ಫಾನ್ ಬಿಬರ್‌ಸ್ಟೀನ್ ಇವನ ಪರವಾಗಿದ್ದ. ಬರ್ಲಿನ್–ಬಾಗ್ದಾದ್ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣದ ಯೋಜನೆಗೆ ತುರ್ಕಿಯ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯಲು ಇಸ್ತಾನ್‌ಬುಲ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿತು. 1908ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಉಪವಿದೇಶಾಂಗ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಇವನ ನೇಮಕವಾಯಿತು. ಬಾಸ್ನಿಯ–ಹರ್ಸಿಗೋವಿನಗಳನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರಿಯ–ಹಂಗರಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಉಂಟಾದ ಉತ್ಕಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಲಿನ್–ವಾಕ್ಟರ್ ಯಶಸ್ಸು ಗಳಿಸಿದ. ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು, ಅದು ಸರ್ಬಿಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡದಂತೆ ಮಾಡಿದ. 1910ರಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ವಿದೇಶಾಂಗ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

1911ರಲ್ಲಿ ಮೊರಾಕೋ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಕಿರ್ಲಿನ್–ವಾಕ್ಟರ್ ಕೈಕೊಂಡ ಒಂದು ಅನಿಷ್ಟ ಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈತ ಕುಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದ. ಫ್ರೆಂಚರು ಮೊರಾಕೋದ ರಬಾತ್ ಮತ್ತು ಫೆಜ಼್ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮೊರಾಕೋ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾದಂತೆಯೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈತ ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಫ್ರೆಂಚರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೊರಾಕೋದ ಒಡೆತನದ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಈತನ ಮೊದಲಿನ ಯೋಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಈತ ಮನಸ್ಸು ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಆಗಡಿರ್‌ಗೆ ಯುದ್ಧ ನೌಕೆಯೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿದ. ಆ ನಗರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಜರ್ಮನ್ ಜನತೆ ಭಾವಿಸಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನೊಡನೆ ಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ದೊರಕದಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಆಗ ಈ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಲಿಬರಲ್ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಧಾನಿ ಕೈ ಹಾಕುವುದಾಗಿ ಲಾಯ್ಡ್ ಜಾರ್ಜ್‌ನಿಂದ ಬೆದರಿಕೆ ಹೋಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ 1911 ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಜರ್ಮನಿಗೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಾಂಗೋವಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಕಾಮೆರೂನ್ಸ್‌ಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಇತ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಬಲಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಇದು ತೃಪ್ತಿ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕಿರ್ಲಿನ್–ವಾಕ್ಟರನನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದರು. ಮೊರಾಕೋ ದೇಶ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಆಶ್ರಿತರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಕೊಯೋನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂತು. ಕಿರ್ಲಿನ್–ವಾಕ್ಟರನ ಧೋರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ದುರ್ವ್ಯಸನಗಳಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಿರ್ಲಿನ್–ವಾಕ್ಟರ್ 1912ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 30ರಂದು ನಿಧನನಾದ. (ಎ.ವಿ.ವಿ.)

ಕಿಡಿ ಪತ್ರಿಕೆ : ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆ; ದ್ವೈವಾರಿಕ. ವಿಶ್ವಕರ್ಣಾಟಕ, ಮಾತೃಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಮೊನಚಾದ ವರದಿಗಳಿಗೂ ಲೇಖನಗಳಿಗೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಪಿ. ಶೇಷಪ್ಪ ಅವರು ಇದರ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕಿಡಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನ 1947ರ

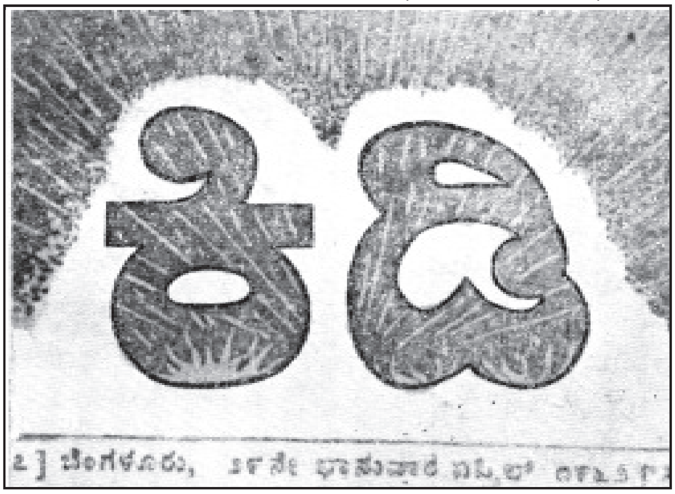

ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಂದು ಇವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದಯ ಎಂಬ ದ್ವೈವಾರಿಕವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಚಳವಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿ ಅಂದಿನ ಸರ್ಕಾರದ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅದು ಅನೇಕ ಸಲ ತುತ್ತಾಯಿತು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಏಳು–ಬೀಳುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೂ ಶೇಷಪ್ಪನವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದಯ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೋರಣೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಥಮ ಜನತಾ ಸರ್ಕಾರದ ಕೆಲವು ನೀತಿ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಭಾರಿ ಮೊತ್ತದ ಠೇವಣಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಕೇಳಿತು. ಠೇವಣಿ ಕೊಡಲಾಗಲಿ, ಮುಚ್ಚಳಿಕೆ ಬರೆದು ಕೊಡಲಾಗಲಿ ಶೇಷಪ್ಪನವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಾರಗಳಲ್ಲೇ ಇವರು ಕಿಡಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದರು.

ರಷ್ಯನ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನಾಯಕ ಲೆನಿನನ ಇಸ್ಕ್ರಾ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಶೇಷಪ್ಪನವರು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಸ್ಕ್ರಾ ಎಂದರೆ ಕಿಡಿ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಗೂ ಕಿಡಿ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು.

ಪ್ರಕಟಣೆ ಆರಂಭವಾದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಏಕೈಕ ರಾಜಕೀಯ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ಕಿಡಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಕಿಡಿ ಅಂದಿನ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿತ್ತು. ಪತ್ರಿಕೆ ಸತತವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿರೋಧಿ ಧೋರಣೆಯನ್ನೇ ತಳೆದಿತ್ತು. 1948ರ ಪೊಲೀಸ್ ಮುಷ್ಕರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1950ರ ವಿಮಾನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸಗಾರರ ಮುಷ್ಕರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪ್ಪನವರು ಕಾರಾಗೃಹವಾಸವನ್ನನುಭವಿಸಿದರು.

ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತದ ಒಳಮರ್ಮವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುತ್ತಿದ್ದ ಕಿಡಿಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರತಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನೂ ಓದುಗರು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಎದಿರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕೊಂಡು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಪ್ರಿಯ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಗಳು ಕಿಡಿಯ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಶೇಷಪ್ಪ ಅವರ ಹರಿತವಾದ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾದ ಖಾರದ ಬರೆಹಗಳು ಓದುಗರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದುವು.

ಕಿಡಿ ತುಳಿದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ವಿರೋಧಿ ಬರೆಹಗಳು 1952ರ ತರುವಾಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದುವು. ಕಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಲೇಖನಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹತ್ತಾರು ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಲಾಯಿತು. ಒಂದೊಂದು ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲೂ

ಮುದ್ರಕರಿಂದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂ. ಸಂಪಾದಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರಿಂದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂ. ಠೇವಣಿ ಕೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪು ಹೊರಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ ವಾಪಸು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಕಿಡಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಸರ್ಕಾರದ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬಯಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರು ಅವುಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಶೇಷಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ ವಿರೋಧಿಗಳ ಗೌರವಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು.

10"× 13" ಆಕಾರದ ನಾಲ್ಕು ಪುಟಗಳ ಸಂಚಿಕೆಯ ಬಿಡಿ ಪ್ರತಿಯ ಬೆಲೆ ಮೊದಲು ಆರು ಕಾಸು. ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗನ ಕಿಸೆಗೂ ನಿಲುಕುವಂತಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಎಂದೂ ಒಂದು ಆಣೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಏರಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪೈಸೆ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಬೆಲೆ ಏಳು ಪೈಸೆ ಆಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ಜಾಹೀರಾತನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸದಿದ್ದುದು ಕಿಡಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸರ್ಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಜಾಹೀರಾತನ್ನು ಕೊಡಲೂ ಇಲ್ಲ; ಶೇಷಪ್ಪನವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ.

ದೇವನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಶೇಷಪ್ಪ ಅವರು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವನ್ನೇ ನಂಬಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹ ಬರೆಹಗಳಿಗಾಗಿ ಇವರು ಹಲವು ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಠುರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ತುರಂಗವಾಸವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಭೂಗತರಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 1963 ಜನವರಿ 2ರಂದು ಶೇಷಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ 44ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

ಹುಟ್ಟು, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯಾಗಿದ್ದ ಶೇಷಪ್ಪ ಮತ್ತು ಇವರ ಕಿಡಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ಕಿಡಿ ಶೇಷಪ್ಪ ಎಂದೇ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಶೇಷಪ್ಪನವರ ಅನಂತರ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿಂತಿತು. (ಎಸ್.ಪಿ.ಆರ್.)

ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠ (ಕಿಡಿಮಂದಿರ) : ವಿದ್ಯುದಂಶವಿರುವ ಉಪಪರಮಾಣು ಕಣಗಳ ಪಥಗಳನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಾಧನ (ಸ್ಪಾರ್ಕ್ ಚೇಂಬರ್). ವಿದ್ಯುದಂಶವಿರುವ ಕಣ, ವಿದ್ಯುದಂಶ ಪಡೆದಿರುವ ಫಲಕಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋದಾಗ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಅಯಾನುಗಳ ನೇರದಲ್ಲೇ ಉಂಟಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಗಳಿಂದ ಕಣದ ಪಥವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರೋಟಾನ್, ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್, ಮೇಸಾನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಣಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಅನೇಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಸತತವಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಯುತ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಣದ ಅಪೂರ್ವ ಘಟನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಾಧನ.

ವಿದ್ಯುದಂಶವಿರುವ ಕಣ ಅದು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಪರಮಾಣುವಿನ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿನ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುತ್ಬಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪಥದಲ್ಲಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ರಹಿತ ಪರಮಾಣು ಅಂದರೆ ಅಯಾನುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಅಯಾನುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಣದ ಪಥವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಸಾಧನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದ ಉಪಜ್ಞೆಕಾರರು (ಇನ್ವೆಂಟರ್ಸ್) ಟಿ.ಇ. ಕ್ರಾನ್‌ಷಾ ಮತ್ತು ಜಿ.ಎಫ್. ಡಿಬೀರ್ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು (1957). ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಪಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಕಿಡಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಫಲಕಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಣದ ಪಥದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಯಾನುಗಳ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳು ಆಮ್ಲಜನಕದ ಅಣುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಫಲಕದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದೊಳಗೆ ಗಾಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ನಿಯಾನ್ ಅನಿಲವನ್ನು ತುಂಬಿ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದರು (1959). ಎಸ್. ಫುಕಯಿ ಮತ್ತು ಎಸ್. ವಿಯಮೆಟೂ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಈ ಸುಧಾರಿತ ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೆಳುವಾದ ಲೋಹದ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು 3 ಮಿಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದೆ ಮತ್ತು ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ನಿಯಾನ್ ಅನಿಲವನ್ನು ತುಂಬಿದೆ. ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದರಂತೆ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವೋಲ್ಟೇಜಿನ (ಸು. 10 ಕಿವೋ) ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಪಂದನಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುವ ಉತ್ಪಾದಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಉಳಿದ ಫಲಕಗಳು ಭೂಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿವೆ. ಕೋಷ್ಠದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಗುಣಕಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದು ಕಣದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಘಟನೆ ಯಾವಾಗ ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುಣಕ ಮತ್ತು ತಾರ್ಕಿಕ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು; ಹಾಗೂ ಅದು ಕಂಡಾಗ ವಿದ್ಯುತ್‌ಸ್ಪಂದನವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಕ ಫಲಕಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ತಾರ್ಕಿಕ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುದಂಶವಿರುವ ಕಣ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಬಿಟ್ಟ ಅಯಾನುಗಳ ಹಿಂಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಪಟವನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು.

ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದೊಳಗೆ ಹೋಗುವ ಒಂದು ಕಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಣಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ಮೈಕ್ರೋಸೆಕೆಂಡುಗಳಷ್ಟು ಅಂತರವಿದೆ. ಒಂದು ಕಣ ಒಳಹೊಕ್ಕ ಅನಂತರ ಒಂದು ಮೈಕ್ರೋಸೆಕೆಂಡಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ (0.2 μ ಸೆಕ್) ವಿದ್ಯುತ್‌ಸ್ಪಂದನವನ್ನು ಕೋಷ್ಠಕಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಫಲಕಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರಬಹುದಾದ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮೈಕ್ರೋಸೆಕೆಂಡಿನ ಅನಂತರ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಯುವಂತೆ ಫಲಕಗಳಿಗೆ ಏಕಮುಖ (ಡಿ.ಸಿ.) ವೋಲ್ಟೇಜ್ (ಸು. 80 ವೋ/ಸೆಂಮೀ.) ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೋಷ್ಠಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವ ಅನೇಕ ಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಣದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಣದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಕೋಷ್ಠವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದಂತಾಗುವುದು. ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠವನ್ನು ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಣದ ಪಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರ ವೇಗೋತ್ಕರ್ಷ, ವಿದ್ಯುದಂಶದ ಲಕ್ಷಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಕಣಗಳ ಅಪೂರ್ವ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಲವು ಕೋಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನಾದ ಇಂಗಾಲದ ಫಲಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಣಗಳು ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುವಿನೊಂದಿಗೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸ್ತಂಭಾಕಾರದ ಕೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕಣಗಳ ಚದುರುವಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಮೇಘಕೋಷ್ಠ ಮತ್ತು ಬುದ್ಬುದ ಕೋಷ್ಠಗಳಿಗಿಂತ ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಗಳಿವು: 1 ಕಣದ ಯಾವ ಘಟನೆ ಬೇಕೋ ಅದನ್ನೇ ಚಿತ್ರಿಸಬಹುದು; 2 ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಪಂದನವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಮೈಕ್ರೋಸೆಕೆಂಡುಗಳಲ್ಲೇ ಹಳೆಯ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಪಂದನ ಕಳುಹಿಸಿದ ಒಂದು ಮೈಕ್ರೋಸೆಕೆಂಡ್ ಮುಂಚಿನ ಒಂದೇ ಕಣದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಛಾಯಾಚಿತ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು.

ಕಿಡಿಮಂದಿರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ 1961 ಮತ್ತು 1962ರಲ್ಲಿ ಬ್ರೂಕ್‌ಹೇವನ್ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್–ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ ಮತ್ತು ಮ್ಯುವಾನ್–ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ) ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯುತ (30 ಬಿ.ಸಿ.ವಿ.) ಪ್ರೋಟಾನ್ ಕಿರಣಾವಳಿಯನ್ನು ಬೇರಿಯಂ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಯದ ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟಾನುಗಳೊಂದಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಧನ ಮತ್ತು ಋಣ ಪೈಯಾನುಗಳನ್ನು ($^{+}$ ಮತ್ತು π^{-}) ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಈ ಪೈಯಾನುಗಳು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಮ್ಯುವಾನುಗಳು, ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನ್ಯೂಟ್ರಿನೋಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಉಕ್ಕಿನ ತಡೆಯೂ ಪೈಯಾನುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮ್ಯೂವಾನುಗಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದ್ರವ್ಯರಾಶಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದಂಶವಿಲ್ಲದ ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನ್ಯೂಟ್ರಿನೋಗಳು ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ತಡೆಯಿಂದಾಚೆ ಇರುವ ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ ಹೊಕ್ಕು ನ್ಯೂಟ್ರಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಋಣ ಮ್ಯೂವಾನನ್ನು ($^{-}$) ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ ಪ್ರೋಟಾನಿನೊಂದಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸಿ ಧನ ಮ್ಯುಯಾನನ್ನು (μ^{+}) ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೇಘಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಮ್ಯುವಾನುಗಳ ಪಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ನ್ಯೂಟ್ರಿನೋ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನ್ಯೂಟ್ರಿನೋಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. (ಆರ್.ಎಸ್.ಬಿ.; ವಿ.ಇ.)

ಕಿಡಿ ಪ್ರಜ್ವಲನೆ : ಕಡಿಮೆ ಸಂಪೀಡನ ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳ (ಕಂಪ್ರೆಷನ್ ರೇಷಿಯೊ) ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ; ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಂತರ್ದಹನ ಎಂಜಿನ್‌ನ ವರ್ತುಲ ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿಲ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಯಿಂದ ಹೊತ್ತಿಸಲು ಪ್ರೇರಕ ಬಾಹ್ಯಕಾರಕ (ಸ್ಪಾರ್ಕ್ ಇಗ್ನಿಷನ್)ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೀಡನ ಘಾತದ (ಕಂಪ್ರೆಷನ್ ಸ್ಟ್ರೋಕ್) ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಷ್ಣತೆ ಉಂಟಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಧನ–ಗಾಳಿ ಮಿಶ್ರಣ ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸಿಲಿಂಡರಿನೊಳಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಇಂಧನಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಿಡಿಬಿರಡೆ (ಸ್ಪಾರ್ಕ್ ಪ್ಲಗ್) ತೆಗೆದುಹಾಕಬಹುದಾದ ಸಾಧನವನ್ನು ಸಿಲಿಂಡರಿಗೆ ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಮೂಲಕ ಅಧಿಕ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಇರುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು

ಹರಿಸಿದರೆ ಅದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳ ನಡುವಿನ ತೆರಪನ್ನು ದಾಟುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಇಂಧನ-ಗಾಳಿ ಮಿಶ್ರಣ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಜ್ವಾಲೆ ಮಿಶ್ರಣದ ಪೂರ್ತಿ ಹರಡಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ದಹನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೇರಕ ಸುರುಳಿಯ ಜ್ವಲನ (ಇಂಡಕ್ಷನ್ ಕಾಯಿಲ್ ಇಗ್ನಿಷನ್): ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದಿಂಡಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯಕ ಸುರುಳಿಗಳಿಂದ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರೇರಕ ಸುರುಳಿಯೆಂಬ ಭಾಗ ಉಂಟು. ಕಿಡಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೋಶ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳ (ಬ್ರೇಕರ್ ಪಾಯಿಂಟ್ಸ್) ಸಂಪರ್ಕ ಕೂಡಿಸಿ, ಸ್ವಿಚ್ಚನ್ನು ಹಾಕಿದಾಗ ಮಂಡಲ (ಸರ್ಕಿಟ್) ಪೂರ್ಣಗೊಂಡು ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೋಶ ಒದಗಿಸುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸುರುಳಿಗಳ ಮತ್ತು ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಚೌಕಟ್ಟು ಅಥವಾ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ ಪುನಃ ವಿದ್ಯುತ್‌ಕೋಶಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

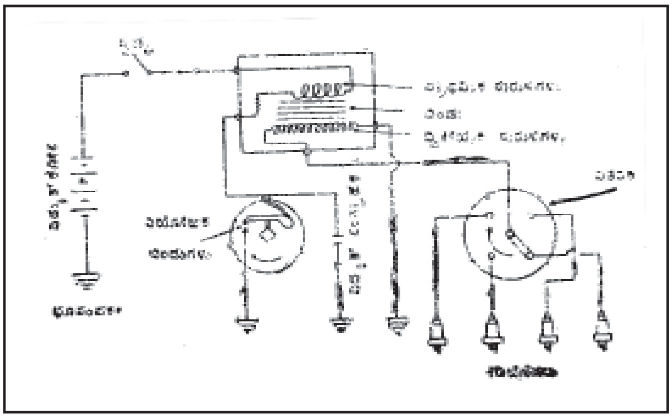

ಚಿತ್ರ 1

ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸುರುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಗ ದಿಂಡಿನ ಒಳಗೂ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಾದ ತರುವಾಯ ಸೂಕ್ತ ಘಟಕಗಳ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಚಲನೆಯೇ ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲ ತುಂಡಾಗಿ ಇದುವರೆಗೂ ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳ ಮೂಲಕ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಪಥಬದಲಿಸಿ ವಿದ್ಯುತ್ಸಂಗ್ರಾಹಕವನ್ನು (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಕಂಡೆನ್ಸರ್) ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಹಾಗೂ ಇದರಿಂದ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರ ಕುಸಿಯುತ್ತವೆ. ದಿಂಡಿನ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಈ ರೀತಿಯ ಶೀಘ್ರ ಕುಸಿತ ಅದೇ ದಿಂಡಿಗೆ ಸುತ್ತಿರುವ ದ್ವಿತೀಯಕ ಸುರುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತ್ಯಧಿಕ ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೋಲ್ಟೇಜಿನ ಏರಿಕೆ ದ್ವಿತೀಯಕ ಸುರುಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ತಂತಿಯ ಸುತ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಎಷ್ಟು ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಬೇಕೆಂಬುದು ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಸಂಪೀಡನ ಒತ್ತಡ, ವೇಗ, ಮಿಶ್ರಣ ಪ್ರಮಾಣ, ಕಿಡಿಬಿರಡೆ ಉಷ್ಣತೆ, ಕಿಡಿಬಿರಡೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳ ನಡುವಿನ ತೆರಪು ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕ ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಟರ್ ಎಂಬ ತಿರುಗಬಲ್ಲ ಸ್ವಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಿಲಿಂಡರಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಿಡಿಬಿರಡೆಗೆ ಒಯ್ದು, ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಕಿಡಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ವಿದ್ಯುತ್ಸಂಗ್ರಾಹಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದಿದ್ದರೆ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುಸಿತದಿಂದುಂಟಾದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳ ನಡುವೆಯೇ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಅವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೇಗ ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಜೋಡಿ ಪ್ರಜ್ವಲನ (ಡ್ಯುಅಲ್ ಇಗ್ನಿಷನ್): ಕೆಲವು ಎಂಜಿನ್ನುಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ದಹನ ಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಎರಡು ಕಿಡಿಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ರಕ್ಷಾ ಕವಚವಿರುವ (ಇನ್ಸುಲೇಟೆಡ್) ಎರಡು ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ವಿಶೇಷ ಕಿಡಿಬಿರಡೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜ್ವಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೇ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ತೆರಪು ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ದಾಟಲು ಅತ್ಯಧಿಕ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಬೇಕು.

ಕಾಂತ ವಿದ್ಯುತ್ ಜ್ವಲನ: ಸೂಕ್ತ ಜೋಡಣೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ದಂಡ(ಷಾಫ್ಟ್)ದಿಂದ ಚಲನೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಇಚ್ಛಿತ ವೋಲ್ಟೇಜನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕದಂತಿರುವ ಸಾಧನ. ಇದರಿಂದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ವಿದ್ಯುತ್ ಕೋಶದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ಮೆದು ಕಬ್ಬಿಣದ ದಿಂಡನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯಕ ಸುರುಳಿಗಳಿಂದ ಬಿಗಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಜೊತೆ ಶಾಶ್ವತ ಕಾಂತಗಳು ತಿರುಗುವ ಏರ್ಪಾಡಿದೆ. ಇಂಥ ಕಾಂತಕೂಟ ಕಾಂತಪ್ರವಾಹದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಾವರ್ತನೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ (ರಿವರ್ಸಸ್). ಕಾಂತಪ್ರವಾಹದ ಪ್ರಖರತೆ ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕಿನ ಈ

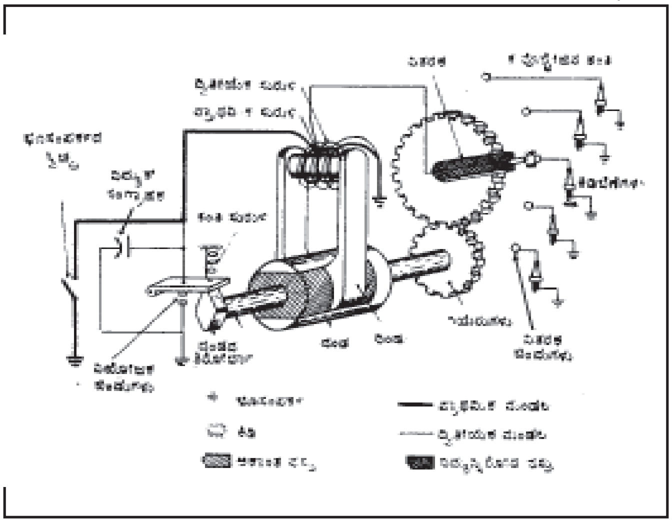

ಚಿತ್ರ 2

ಶೀಘ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈಗ ಸೂಕ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಡಿದಾಗ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ವಿದ್ಯುತ್ಸಂಗ್ರಾಹಕಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುಸಿತ, ದ್ವಿತೀಯಕ ಸುರುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವೋಲ್ಟೇಜಿನ ಏರಿಕೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ.

ಎಂಜಿನ್ನು ಅಧಿಕ ವೇಗದಿಂದ ಓಡುವಾಗ ಕಾಂತವಿದ್ಯುತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೇಗ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ದುರ್ಬಲ ಕಿಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಕ ಮೋಟಾರು (ಸ್ಟಾರ್ಟಿಂಗ್ ಮೋಟಾರ್) ವಕ್ರದಂಡವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತಿರುಗಿಸಬಲ್ಲುದಾದರೆ ಇಂಥ ಎಂಜಿನ್ನುಗಳ ಪ್ರವರ್ತನ (ಸ್ಟಾರ್ಟಿಂಗ್) ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಜ್ವಲನ: 1. ವಿಯೋಜಕ ಬಿಂದುಗಳು ಕೆಲವು ಆಂಪೇರುಗಳಷ್ಟು ಪ್ರೇರಿತ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹರಿಯಗೊಡುವ ಮತ್ತು ಕಡಿಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬಿಂದುಗಳು ಸುಡುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಸವೆಯುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 2. ವಿಯೋಜಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇರಕ ಮಂಡಲಗಳೆರಡರ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಮಿತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವು ಸೆಕೆಂಡಿಗೆ 400 ಕಿಡಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕ ದರದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಕಿಡಿಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ದೋಷಗಳು. ಅರೆವಾಹಕ (ಸೆಮಿಕಂಡಕ್ಟರ್) ಬಳಗದ ಘನಸ್ಥಿತಿಯ (ಸಾಲಿಡ್ ಸ್ಟೇಟ್) ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿರುವ ಜ್ವಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಿಯೋಜಕ ಮತ್ತು ಸುರುಳಿಗಳ ನಡುವೆ ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರ್ ಸಹಾಯ ಪಡೆದ ಸಂಪರ್ಕಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕ್ರಮ ಬಿಂದುಗಳ ಸವೆತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಎಂಜಿನ್ನಿನ ಪ್ರವರ್ತನದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಎಂ.ಐ.)

ಕಿಡಿ ವಿದ್ಯುತ್ : ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸ್ಥಿರವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಕ್ರಮಿಸುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ವಿಚ್ಛಿನ್ನ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹ (ಸ್ಪಾರ್ಕ್, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್). ಇದರ ನಿಖರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಎರಡು ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ರೋಧ ಮುರಿದುಬಿದ್ದು ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕಿಸುವಂತಾದಾಗ ಸಂಭವಿಸುವ ಆಯಾನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಕ್ಷಿಪ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಕಿಡಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸೆಂಟಿಮೀಟರುಗಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಸವಿರುವ ಕೊಳವೆಯೊಳಗೆ ಪಾದರಸದ ಕೆಲವು ಮಿಲಿಮೀಟರ್ ಒತ್ತಡದ ಅನಿಲವನ್ನು ತುಂಬಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸೆಂಟಿಮೀಟರ್‌ಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದೆ. ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪ್ರಭೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳಿಗಿರುವ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ 1ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಪಕ್ಕೆ ಸಂಕ್ರಮಿಸುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸ (ಮೆಕಾನಿಸಂ): ಅನಿಲದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಿದ್ಯುತ್‌ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗಿಂತ ಕಿಡಿಪ್ರವಾಹದ ಅಧ್ಯಯನ ಅತಿ ತೊಡಕಾದದ್ದು. ಇದು ಅಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಕ್ರಿಯೆ. ಅನಿಲದ ಒತ್ತಡ, ವಿದ್ಯುಧ್ರುವಗಳ ಆಕಾರ, ಮೇಲ್ಮೈ ಉಷ್ಣತೆ, ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಅಂತರ, ವೋಲ್ಟೇಜ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಇಳಿಯುವುದು.

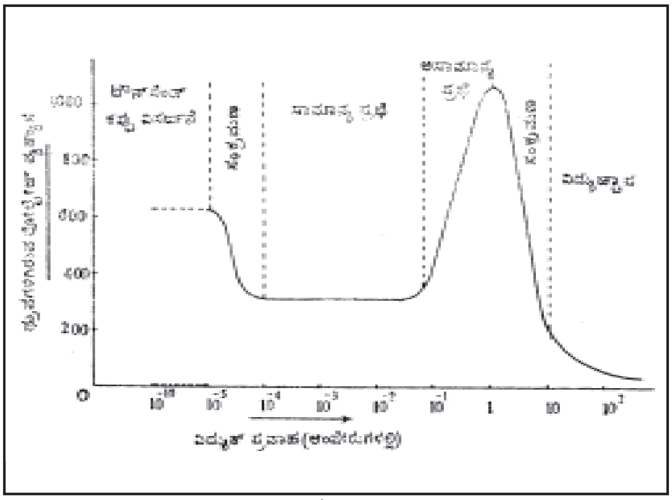

ಚಿತ್ರ 1

ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರೇರಕಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಕಿಡಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಿಡಿಗೂ ಕೆಲವು ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಬದಲಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಹಳ ತೊಡಕಾದ ಕಾರಣ ಕೆಲವೇ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

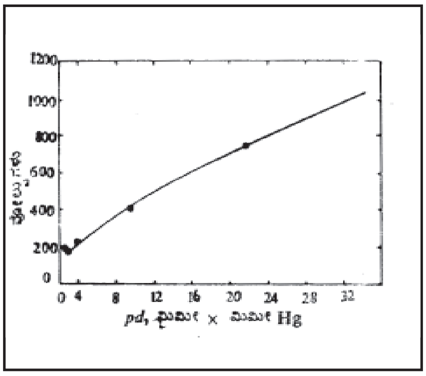

ಚಿತ್ರ 2

ಅನಿಲದ ಒತ್ತಡ *p* ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಾಂತರ *d* ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, *pd*ಗೆ, ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು *p*ಯಾಗಲೀ *d*ಯಾಗಲೀ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಎಫ್. ಪಾಷನ್ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿಯೂ ಜೆ. ಎಸ್. ಟೌನ್‌ಸೆಂಡ್ ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿಯೂ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ *pd*ಯ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬೆಲೆಗೆ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಹ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಚಿತ್ರ 2). ಎರಡು ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಿಡಿ ಉಂಟಾಗದಂತಿರಬೇಕಾದರೆ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಶೂನ್ಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದ ಅನಿಲವನ್ನು ತುಂಬಬೇಕು. ಕೊನೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಯಾನ್ ವೇಗವರ್ಧಕದ ಸ್ಥಿರವಿದ್ಯುಜ್ಜನಕದಲ್ಲಿ (ಎಲೆಕ್ಟ್ರೊಸ್ಟ್ಯಾಟಿಕ್) ಜನರೇಟರ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಡದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾಲ ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಎಲ್. ಬಿ. ಲೋಯಬ್ ಸೂಚಿಸಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ, ಬೇರೊಂದು ಕರ್ತೃ ಇರಬೇಕೆಂದಾಯಿತು. ಕಿಡಿಯ ಪಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬೆಳಕು ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ವಿದ್ಯುತ್ ಕಿಡಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅತಿಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯುತ್ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಯಾನುಗಳು ಪುನಃ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅಯಾನುಗಳ ರಾಶಿ ಋಣಧ್ರುವದ ಕಡೆಯಿಂದ ಧನಧ್ರುವದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಯಾನುಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚೋದಿತಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಮಾಣು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನಿಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ಯುತಿ ವಿದ್ಯುತ್ಕಾರ್ಯ ಮೇಲ್ಮೈಮೇಲೆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್‌ಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವು ಪುನಃ ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಯಾನುಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು

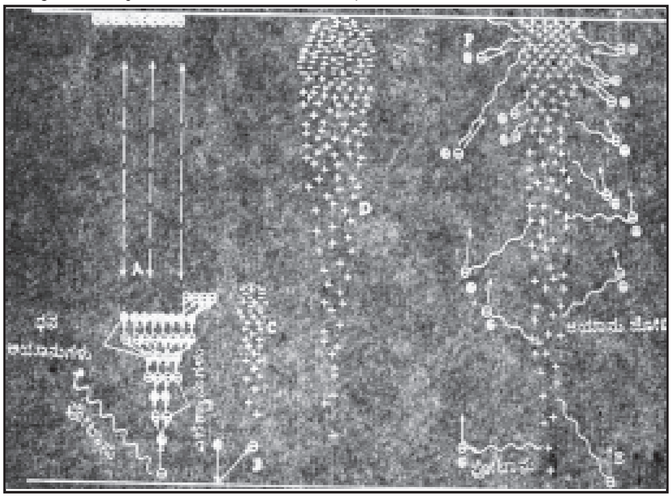

ಚಿತ್ರ 3

10–8 ಸೆ. ನಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕಿಡಿಪಥ ವಿದ್ಯುದ್ವಾಹಕ ಪಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಿಲ ಒತ್ತಡವಾಯುಮಂಡಲದ ಒತ್ತಡದಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಕಿಡಿಪಥ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬಾಹ್ಯ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲದಿಂದ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ ಕಿಡಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಪವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಪ ಅಥವಾ ಮಿಂಚು (ಗ್ಲೋ) ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯುದ್ಧ್ರುವಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಯಾನುಗಳಿರುವುವು. ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಮಾಣುಗಳು ಪ್ರಚೋದಿತಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿಯುವುದರಿಂದ ಕಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಇ.)

ಕಿಡ್ಡೂಷ್ : ಯಹೂದ್ಯರಲ್ಲಿ, ಸಬತ್ತಿನ ಹಿಂದಿನ ಸಂಜೆ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಪಾನದೊಡನೆ ಮಾಡುವ ಆಶೀರ್ವಾದ ಅಥವಾ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಇದು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸಿದೆ. (ಜೆ.ಎಚ್.)

ಕಿಣ್ವಗಳು : ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಇತರ ನಾನಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ದೇಹದೊಳಗಿನ ಸೌಮ್ಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ವೇಗವರ್ಧಕಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುವ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳೇ (ಎನ್‌ಜೈಮ್ಸ್). ಕಿಣ್ವಗಳು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತಮಗೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಹ ಪಡೆದಿವೆ: 1. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಿಣ್ವ ತನಗೆಂದೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ (ಸ್ಪೆಸಿಫಿಸಿಟಿ) ಎರಡು ಬಗೆಯದು. ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿಯಾಧರಸಂಯುಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಬಂಧದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಪುಂಜಗಳು ಮತ್ತು ಬಂಧದ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಕಿಣ್ವದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಬಂಧದ ಸ್ವರೂಪ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕಿಣ್ವಗಳು. ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟು ಇಕ್ಕೆಲದ ಅಣು ಅಥವಾ ಪರಮಾಣುಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಬಂಧದ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನವೀಯುವುದಿಲ್ಲ. 2. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ಒಂದು ಅನುಕೂಲತಮವಾದ ಉಷ್ಣತೆಯಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವದ ದಕ್ಷತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ವೇಗದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಈ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದವುಗಳಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವ ಬಹುಬೇಗ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು, ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳ ವಿನಾ, ಸೌಮ್ಯವಾದ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕು. ಕಿಣ್ವಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 38° ಸೆಂ.ನಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. 3. ಕಿಣ್ವಗಳು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಋಣ ಮತ್ತು ಧನ ವಿದ್ಯುತ್ತುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಿಣ್ವ ವಿಲೀನವಾಗಿರುವ ದ್ರಾವಣದ ಆಮ್ಲತೆ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲತೆ ಕಿಣ್ವದ ಒಟ್ಟಿನ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಿಣ್ವ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಅಯಾನೀಕರಣವಾಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಕಿಣ್ವದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದ್ರಾವಣದ ಆಮ್ಲತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲತಮವಾದ ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಇದೆ.

ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲತಮ pH ಅಂಕವಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳು ಅನುಕೂಲತಮ pH ಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುವ ಪರಿಸರದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 4. ಕಿಣ್ವವು ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪುರೋಗಾಮಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತೀಗಾಮಿ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಧಿಸಬಲ್ಲುದು. ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ದಿಕ್ಕು ಕ್ರಿಯಾಧರ ಮತ್ತು ಫಲಿತಗಳ ಸಾಂದ್ರಣ, ಕೋಶಕ್ಕೆ ಫಲಿತದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಿಣ್ವಗಳು ಜೀವಿಗಳ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಜೀವಿಗಳ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ಮೂಲಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಾರರಿಕ್ತ ಬಫರ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ವಿಲೀನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಲಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಕೋಶಗಳ ಪರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆಯುವುದರಿಂದ ಗ್ರೈಂಡರುಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆಯುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು. ಪೊರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಗಾಜಿನಪುಡಿ, ಮರಳು ಅಥವಾ ಕಾರ್ಬೊರೆಂಡಮನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅರೆಯಬಹುದು. ನೀರು ಅಥವಾ ಬಫರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾದ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ವಿಲೀನವಾಗದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಭ್ರಮಣಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಪ್ರೋಟೀನುಗಳ ಬೇರ್ಪಡೆಗೆ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ವಿಧಾನ ಹೀಗಿದೆ: ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಣ್ವದಲ್ಲಿ ಇತರ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಅಥವಾ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಮಿಶ್ರದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗುವುದು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರೋಟಿನುಗಳು ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ದ್ರಾವಣದ ಒಂದೇ ಸಾರದಲ್ಲಿ ಒತ್ತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾರದ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು ಒತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಬೇಕಾದ ಕಿಣ್ವ ಯಾವ ಸಾರದಲ್ಲಿ ಒತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಸಾರವನ್ನು ಹಂತ ಹಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ಕಿಣ್ವ ಒತ್ತರಿಸುವ ಮುನ್ನ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳನ್ನು ಭ್ರಮಣಯಂತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದು. ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಕಿಣ್ವದ ಒತ್ತರವನ್ನು ಅನಂತರ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಫರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಮಾಡಿ, ಡಯಾಲಿಸಿಸ್ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಲವಣಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಈಚೆಗೆ ಸೆಫಾಡೆಕ್ಸ್–G–25 ಎಂಬ ಕೃತಕ ರಾಳವನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವ ಇತರ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ವಿಧಾನಗಳು ಕಿಣ್ವದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಅಸಿಟೋನ್ ಅಥವಾ ಮದ್ಯಸಾರವನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವದ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಟ್ರೈಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ಮುಂತಾದ ಜೆಲ್‌ಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಅಧಿಶೋಷಿಸಿ ಅನಂತರ ಸೂಕ್ತವಾದ ಬಫರ್ ದ್ರಾವಣಗಳಿಂದ ಜೆಲ್ಲನ್ನು ಪ್ರೋದ್ಧಾವಿಸಿ (ಎಲ್ಯೂಟ್) ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಶುದ್ಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈಚೆಗೆ ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸಿಮೀಥೈಲ್ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್ ಮತ್ತು ಡೈಈಥೈಲ್ ಅಮೈನೋ ಈಥೈಲ್ ಸೆಲ್ಯುಲೋಸ್, ಸೆಫಾಡೆಕ್ಸ್–G–200 ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಕರಾಳಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕಿಣ್ವದ ಸಾರಜನಕಾಂಶ ಮತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹಂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಲಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಹರಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವುದು ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ತುತ್ತ ತುದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಹರಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಿಣ್ವಗಳು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕ್ರಿಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧೀಕರಣಗಳನ್ನು 0^oಸೆಂ. -4° ಸೆಂ. ಶೀತಲತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕು. ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಅನುಕೂಲತಮವಾಗಿರುವಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕು. (ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಆರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಆಕ್ಸಿಡೋ–ರಿಡಕ್ಟೇಸುಗಳು (ಉತ್ಕರ್ಷಣ–ಅಪಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ವರ್ಧಕಗಳು): ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಿಣ್ವಗಳು ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉತ್ಕರ್ಷಣ–ಅಪಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದಾಗ ಶಕ್ತಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಹೊಂದುವ ವಸ್ತು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಜಲಜನಕದ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಋಣ ವಿದ್ಯುತ್ಕಣಗಳನ್ನು (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನುಗಳನ್ನು) ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಜಲಜನಕ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿ ನೀರಿನ ಅಣುವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಬಹುದಾದ ಜಲಜನಕವನ್ನು ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಿಣ್ವಗಳು ವರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಟಮಿನ್ ಬಿ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೂ ಪೊರ್‌ಫ್ಕೈರಿನ್ ಆವರ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪರಮಾಣುಗಳೂ ಈ ಕಿಣ್ವಗಳ ಸಹವರ್ತಿಗಳು. ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಮೈಟೋಕಾಂಡ್ರಿಯ ಎಂಬ ಕಣ ಉಸಿರಾಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಿಣ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇದರ ಅಂಶಗಳು. ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಈ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ–ನಿಶ್ವಾಸ ಶ್ರೇಣಿಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಜಲಜನಕ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗದೆ ಹಂತ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದೆ ಹಂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಶೇಖರವಾಗುವುದು. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಯ ಕಿಣ್ವಗಳು ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿವೆ: (i) ನಿಕೋಟಿನ್ ಅಮೈಡ್ ಅಡಿನೈನ್ ಡೈನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೋಟೈಡ್‌ಗಳನ್ನು ಸಹವರ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಡೀಹೈಡ್ರೋಜಿನೇಸ್‌ಗಳು. (ii) ಫ್ಲೇವೋ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು. (iii) ಕೋಎನ್‌ಜೈಮ್ ಮತ್ತು ಸೈಟೋಕ್ರೋಮ್ ಬಿ.ಸಿ. ಮತ್ತು ಎ. ಗಳು. ಜಲಜನಕ ಪ್ರಥಮತಃ ಪಿರಿಡಿನ್ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೋಟೈಡ್ ಕಿಣ್ವಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿತವಾಗಿ ಅನಂತರ ಫ್ಲೇವೋಪ್ರೋಟೀನಿಗೂ ತದನಂತರ ಕೋಎನ್‌ಜೈಮ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸೈಟೋಕ್ರೋಮ್ ಬಿ.ಸಿ.ಎ. ಮೂಲಕ ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಈಥೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ (ಮದ್ಯಸಾರ) ಉತ್ಕರ್ಷಣೆ ಹೊಂದಿ ಅಸಿಟಾಲ್ಡೀಹೈಡಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಮದ್ಯಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಜಲಜನಕದ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಆಕ್ಸಿಜನ್ನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಿಣ್ವಗಳು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಚಿತ್ರ 1

ವಿಟಮಿನ್ ಸಿ. ಅಥವಾ ಆಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸುವ ಮತ್ತು ಅಪಕರ್ಷಿಸುವ ಆಸ್ಕಾರ್ಬಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್ ಕಿಣ್ವ, ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಪರಾಕ್ಸೈಡನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವ ಕ್ಯಾಟಲೇಸ್ ಮತ್ತು ಪೆರಾಕ್ಸಿಡೇಸ್ ಕಿಣ್ವಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

2. ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರೇಸುಗಳು (ವರ್ಗಾವಣೆ ಕಿಣ್ವಗಳು): ಕೆಲವು ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಪರಮಾಣುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಂಪನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವ ಕಿಣ್ವಗಳು. ಮೀಥೈಲ್ ಪುಂಜವನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಮೆಥಿಲೇಸ್, ಕೀಟೋ ಗುಂಪನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಕೀಟೋಲೇಸುಗಳು, ಅಮೈನೋಗುಂಪುಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಅಮೈನೋ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರೇಸುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಿಣ್ವಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಕೀಟೋಲೇಸ್ ಕಿಣ್ವಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯುರಿನ್ ಅಥವಾ ಥಯಾಮೀನ್ ಎಂಬ ವಿಟಮಿನ್ನಿನಿಂದ ಸಂಜಾತವಾದ ಥಯಾಮೀನ್ ಪೈರೋಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಎಂಬ ಸಹವರ್ತಿಯೂ ಅಮೈನೋ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರೇಸ್‌ಗಳಿಗೆ ಪಿರಿಡಾಕ್ಸಿನ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವದಿಂದ ಸಂಜಾತವಾದ ಪಿರಿಡಾಕ್ಸಾಲ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಎಂಬ ಸಹವರ್ತಿಯೂ ನೆರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅಮೈನೋ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರೇಸ್ ಕಿಣ್ವ ವರ್ಧಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಅಮೈನೋಗುಂಪಿನ ದಾತೃವಿನಂತೆಯೂ ಕೀಟೋಆಮ್ಲವೊಂದು ಪರಿಗ್ರಾಹಿಯಂತೆಯೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಜೀರ್ಣಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೀಟೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರೋಟೀನಿನ ಜೀರ್ಣಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಸಕ್ಕರೆಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

3. ಹೈಡ್ರೋಲೇಸಸ್: ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಂಧದ ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ನೀರಿನ ಅಂಶಗಳಾದ H+ ಮತ್ತು (CH)– ಅಯಾನುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಬಂಧವನ್ನು ಛೇದಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವ ಕಿಣ್ವಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಧಿಕ. ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳಾಗಿರುವ ಸ್ಟಾರ್ಚ್, ಪ್ರೋಟೀನ್ ಮತ್ತು ತೈಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನ ಹೊಂದುವ ಬಂಧನಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪುನಃ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ: (i) ಪೆಪ್ಟಿಡೇಸುಗಳು: ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪೆಪ್ಟೈಡು ಬಂಧಗಳನ್ನು

ಮುರಿಯುವ ಕಿಣ್ವಗಳು. ಜಠರರಸದಲ್ಲಿರುವ ಪೆಪ್ಸಿನ್ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕಿಣ್ವ. (ii) ಗ್ಲೈಕೋಸಿಡೇಸುಗಳು: ಬಹುಶರ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರ ಮಾನಗಳ ನಡುವೆ ಏರ್ಪಡುವ ಗ್ಲೈಕೋಸಿಡಿಕ್ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಕಿಣ್ವಗಳು. ಸ್ಟಾರ್ಚ್ ಬೃಹದಣುವನ್ನು ಮಾಲ್ಟೋಸ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಅಮೈಲೇಸ್ ಕಿಣ್ವ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದು ಬಾಯಿಯ ಜೊಲ್ಲಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. (iii) ಲೈಪೇಸ್: ತೈಲಾಮ್ಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ಲಿಸರಾಲ್ ಮತ್ತು ತೈಲಾಮ್ಲಗಳ ನಡುವೆ ಬಂಧವೇರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಂಧವನ್ನು ಜಲವಿಚ್ಛೇದನೆಗೊಳಿಸುವ ಕಿಣ್ವ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಲೈಪೇಸುಗಳು ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹರಳಿನ ಬೀಜ ಲೈಪೇಸ್ ಕಿಣ್ವದ ಉತ್ತಮ ಮೂಲ. (iv) ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೇಸುಗಳು: ಇವು ಡೀ ಆಕ್ಸಿರೈಬೋನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಕ್ ಆಮ್ಲ (ಡಿಎನ್ಎ) ಮತ್ತು ರೈಬೋನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ಕಿಣ್ವಗಳು. ಹಾವಿನ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆಯ ಕಿಣ್ವಗಳಿವೆ. (V) ಫಾಸ್ಫಟೇಸುಗಳು: ಇವು ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಪುಂಜಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ವರ್ತಿಸಿ ಪಾಸ್ಫೇಟ್ ಪುಂಜವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುವ ಕಿಣ್ವಗಳು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಫಾಸ್ಫಟೇಸುಗಳಿವೆ.

4. ಲಯೇಸುಗಳು: ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಿಣ್ವಗಳು ಯುಗ್ಮಬಂಧವಿರುವ (ಡಬಲ್ ಬಾಂಡ್) ವಸ್ತುವಿಗೆ ಪರಮಾಣುಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಅಥವಾ ಅಣುವಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಈ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗಿರುವ ಬಂಧವನ್ನು ಮುರಿಯುತ್ತವೆ. ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಹೊರ ಹೊರಡಿಸುವ ಕಿಣ್ವ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಕಿಣ್ವ.

5. ಐಸೋಮರೇಸುಗಳು: ಅಣುವಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ಒಳರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಸಮಘಟಕಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಕಿಣ್ವಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಫ್ರಕ್ಟೋಸಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕಿಣ್ವ ಗ್ಲೂಕೋಸಿನ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

6. ಲಿಗೇಸುಗಳು: ಈ ಗುಂಪಿನ ಕಿಣ್ವಗಳು ಎರಡು ಅಣುಗಳ ನಡುವೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಂಧವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಂಧರಚನೆಗೆ ಶಕ್ತಿ ಆವಶ್ಯಕವಾದದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಎಟಿಪಿ ಅಣುವಿನ ನೆರವು ಅಗತ್ಯ. ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಟಿಪಿ ಜಲವಿಚ್ಛೇದನ ಹೊಂದಿ ಎಎಂಪಿ ಮತ್ತು ಪೈರೋಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಅಣುಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಬಂಧದ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಅಸಿಟೈಲ್ ಕೊಎನ್‌ಜೈಮ್ ಎ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವ ಕಿಣ್ವ ಈ ಗಂಪಿನದು.

ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ತಂತಾನೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಕ್ರಿಯಾವೇಗ ಮಂದವಾಗಿದ್ದು ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಿಣ್ವ ಕ್ರಿಯಾವೇಗವನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಇನಾರ್ಗ್ಯಾನಿಕ್ ವೇಗವರ್ಧಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆ ಇದ್ದರೂ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಇವೆ. ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಭಿಕರ್ಮಕ (ರೀಏಜೆಂಟ್) ಮತ್ತು ಫಲಿತಗಳ ಸಾಂದ್ರಣವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಿಣ್ವದ ಸಾಂದ್ರಣವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಕಿಣ್ವದ ಮಟ್ಟ ಸಾಕಷ್ಟಿರುವಾಗ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ದಿಕ್ಕು ಅಭಿಕರ್ಮಕ ಮತ್ತು ಫಲಿತಗಳ ಸಾಂದ್ರಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವ ನಾನಾತರಹೆಯ ಹತೋಟಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕೋಶದ ಹೊರಗೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿರುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಗತಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳಿಗೂ ಕಿಣ್ವದ ರಚನೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಮೈಕೇಲಿಸ್ ಮತ್ತು ಮೆಂಟನ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಕ್ರಿಯಾಗತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಆಧಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಅವರು ಕೆಲವು ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: (i) ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಥಮ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಧರ ಮತ್ತು ಕಿಣ್ವಗಳಿಗೆ ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಸಂಬಂಧವೇರ್ಪಟ್ಟು ಸಂಕೀರ್ಣವೊಂದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. (ii) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ನಶಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಒಡೆದು ಕಿಣ್ವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಧರಗಳು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಬಹುದು. ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಫಲಿತ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣದ ಫಲವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಧರ ಉತ್ತೇಜಿತಗೊಂಡು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದು ಫಲಿತ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಬಹುದು. ಆಗ ಕಿಣ್ವ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಿಯಾಧರ ಅಣುವಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಲು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಕಿಣ್ವದ ಅಣುಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಅಣುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಲ್ಲವು.

ಈಚೆಗೆ, ಕಿಣ್ವ ಕ್ರಿಯಾಧರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನು ರಚನೆಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಮೈಕೇಲಿಸ್ ಮೆಂಟನ್‌ರವರ ಸಮೀಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಪ್ರಯೋಗದ ಮೂಲಕ ದೊರೆತ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮೈಕೇಲಿಸ್ ಮತ್ತು ವೆಂಟನ್‌ರವರ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು:

$$E + S \underset{K_2}{\overset{K_1}{\rightleftarrows}} ES \xrightarrow{K_3} P + E$$

ಕಿಣ್ವ + ಕ್ರಿಯಾಧರ ಸಂಕರ್ಷಣ ಫಲಿತ+ಕಿಣ್ವ ...(1)

K_1 K_2 ಮತ್ತು K_3ಗಳು ಕ್ರಿಯಾವೇಗವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಚಲಾಂಕಗಳು. ES ಸಂಕರ್ಷಣ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ವೇಗವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಬಹುದು:

$$\frac{d(ES)}{dt} = K[[E] - [ES][S]] \quad ...(2)$$

[[E] [ES]] = ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಡು ಕಿಣ್ವ

[ES] ಸಂಕರ್ಷದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವೇಗ ಬಿಡುಕಿಣ್ವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಸಾಂದ್ರಣವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. [ES] ಸಂಕರ್ಷಣ ನಶಿಸುವ ವೇಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

$$\frac{d[ES]}{dt} = K_3[ES] - K_2[ES] \quad ...(3)$$

ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ES ಸಂಕರ್ಷಣದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅದು ನಾಶವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುವುದು;

$$K_1 \; [E]-[ES] \;] \; [S] \equiv K_3 \; [ES]+K_2[ES] \quad ...(4)$$

ಮರುಜೋಡಣೆ ಆದ ಅನಂತರ

$$\frac{[S][E]=[ES]]}{[ES]} = \frac{K_2 + K_3}{K_1} = K_m \quad ...(5)$$

ಮೂರು ಅಂಕಗಳ ಲಬ್ಧವನ್ನು K_m ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮೈಕೇಲಿಸ್ ಅಚಲಾಂಕವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಸಮತೋಲನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ [ES]ನ ಸಾಂದ್ರಣ

$$ES = \frac{[ES][S]}{K_m + S} \quad ... (6)$$

ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ [ES]ನ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾದದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಾರಂಭವೇಗಕ್ಕೂ ES ಸಂಕರ್ಷಣಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ K_mನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು.

ಪ್ರಾರಂಭವೇಗ

$$v=K_3 [ES] \quad ...(7)$$

Sನ ಸಾಂದ್ರಣ ಕಿಣ್ವದ [E] ಸಾಂದ್ರಣಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಿಣ್ವದ ಎಲ್ಲ ಅಣಗಳೂ ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ E=[ES] ...(8)

ವೇಗವೂ ಗರಿಷ್ಠ ವೇಗಕ್ಕೆ (v) ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

$$V=K_3[E] \quad ...(9)$$

ಈಗ (7)ನೆಯ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ [ES]ಗೆ (6)ನೆಯ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು (9)ನೆಯ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ.

$$v = \frac{VX[S]}{K_m + S} \quad ...(10)$$

$$K_m = [S](\frac{V}{v} - 1)$$

ಇದು ಮೈಕೇಲಿಸ್–ಮೆಂಟನ್ನಿನ ಸಮೀಕರಣ.

ಪ್ರಾರಂಭವೇಗ vಯು Vಯ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದ್ದಾಗ K_m=[S] ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ K_m ಮೌಲ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಮವಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಮೈಕೇಲಿಸ್ ಅಚಲಾಂಕವೆಂದರೆ ಕಿಣ್ವಪ್ರಚೋದಿತ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಾರಂಭವೇಗ ಗರಿಷ್ಠವೇಗದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ವೇಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಸಾಂದ್ರಣದ (ಲೀಟರಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಗ್ರಾಮ್ ಅಣುತೂಕವೆಂಬಂತೆ ಅಳೆದಾಗ) ಸಂಖ್ಯಾಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುವುದು ಎಂದೂ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಈ ಅಂಕವನ್ನು ಕಿಣ್ವ–ಕ್ರಿಯಾಧರಗಳಿಗಿರುವ ಆಕರ್ಷಣಬಲ ಸೂಚಿ ಎಂದೂ ಭಾವಿಸಬಹುದು. K_mನ ಮೌಲ್ಯ ಅಧಿಕವಾದರೆ (ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾಧರಬೇಕು) ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ಕ್ರಿಯಾಧರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಆಕರ್ಷಣ ಬಲ ಅಧಿಕ. K_mನ ಮೌಲ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ES ಸಂಕರ್ಷಣ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಿಭಜನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ಕ್ರಿಯಾಧರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಆಕರ್ಷಣ ಬಲ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಯಾಧರವನ್ನು ಕಿಣ್ವದೊಂದಿಗೆ ಅನುಕೂಲತೆಯ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲೀಯತೆಯಲ್ಲಿ (pH) ಹುದುಗಿಟ್ಟರೆ ಫಲಿತ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯಾಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಫಲಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವೇಗವನ್ನು ನಾನಾವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅಳೆಯಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳು ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕ್ಷಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಗೊತ್ತಾದ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿನ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಫಲಿತದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕವೋ ಭೌತ ಮಾಪನೆಗಳ ಮೂಲಕವೋ ಫಲಿತವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅಳೆದು ಕ್ರಿಯೆಯ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದು ಕಾಲದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಫಲಿತ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ವಕ್ರರೇಖೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೇಖೆಯ ರೂಪ ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಬಹುಶಃ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಿಣ್ವಗಳ ಕ್ರಿಯಾವರ್ಧಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಾಣುತೂಕದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಹವರ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಖನಿಜವಸ್ತುಗಳಾದ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್, ಸತು, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಲೋಹಗಳ ಅಯಾನುಗಳೂ ವಿಟಮಿನ್ ಬಿ ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಥಯಾಮೀನ್, ರೈಬೋಫ್ಲೇವಿನ್, ನಿಕೋಟಿನಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಲಿಪೋಯಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಬಯಾಟಿನ್ ಪಿರಿಡಾಕ್ಸಾಲ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್, ಫೋಲಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಮತ್ತು ವಿಟಮಿನ್ ಬಿ$_{12}$ ಜೀವಸತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಸಹವರ್ತಿಗಳು ಕಿಣ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಬಂಧಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಭೌತ ಸಂಪರ್ಕದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಸೇರಿರಬಹುದು. ಕಿಣ್ವಗಳು ವರ್ಧಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಹವರ್ತಿಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಧರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕಿಣ್ವದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಭಾಗ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

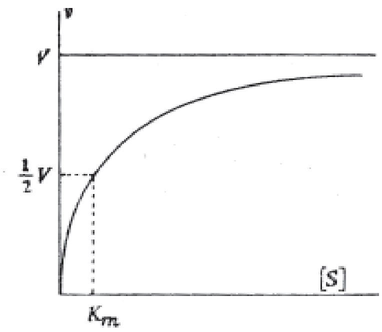

ಚಿತ್ರ 2

ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ನಾನಾ ತರಹೆಯ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಅಂತ್ಯಫಲಿತವೇ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕೋಶದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಗೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲಿತ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಸ್ತುವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಒಂದು ವಸ್ತುವೂ ಶೇಖರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೋಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ವಸ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರೆ ಹಿತ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೊಂದು ಕಿಣ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕದಂತೆ ವರ್ತಿಸಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ, ನಡೆಯಲೇಬೇಕಾದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ತಡೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಅನಾಹುತವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಫಲಿತ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಫಲಿತದಿಂದ ತಗ್ಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ನಾನಾ ಕಿಣ್ವಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಅಂತಿಮ ಫಲಿತ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಫಲಿತ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವುದು. ಕೋಶಕ್ಕೆ ಫಲಿತದ ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದಾಗ ಕಿಣ್ವ ಎಂದಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪುವುದು.

ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಆಂಶಿಕವಾಗಿಯೋ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೋ ತಡೆಗಟ್ಟಬಲ್ಲ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು (ಇನ್ ಹೆಬಿಟರ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನೇಕ ಕೃತಕ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: (i) ಸ್ಪರ್ಧಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು: ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಕ್ರಿಯಾಧರ ಕಿಣ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆಯೇ ಕಿಣ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಧರಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಕ್ಕೂ ಕಿಣ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಏರ್ಪಡುವುದು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾವೇಗ ಕುಗ್ಗುವುದು. ಸ್ಪರ್ಧಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಿಣ್ವಕ್ಕೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದು ಕ್ರಿಯಾಧರ ಈ ಕೇಂದ್ರದೊಂದಿಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಅಥವಾ ಭೌತ ಬಂಧಗಳಿಂದ ಸೇರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಈ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕ್ರಿಯಾಧರ ಕಿಣ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಸಲ್ಫಾನಿಲ್ ಎಮೈಡ್ ಔಷಧ ಈ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಈ ತರಹೆಯ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಸಾಂದ್ರಣವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. (ii) ಅಸ್ಪರ್ಧಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು: ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರದೊಂದಿಗೆ ಭೇದಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಬಂಧಗಳಿಂದ ಸೇರಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಉಸಿರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದ ಸೈಟೋಕ್ರೋಮ್ ಕಿಣ್ವಗಳು ಸಯನೈಡಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವ ರೀತಿ ಈ ತರಹೆಯ ಪ್ರತಿಬಂಧನಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಕಿಣ್ವ ಬೃಹದಣು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಗಾತ್ರ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಿಣ್ವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಧರಗಳ ಸಂಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವೂ ಕ್ರಿಯಾಧರದೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಿಣ್ವದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳು ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕೆಲವು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಡಲಾಗಿದೆ. ಚಟುವಟಿಕೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಧರದೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾದ ಅಥವಾ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕವುಳ್ಳ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರ ಪಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಗುಂಪೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಕಿಣ್ವದ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಸರಪಳಿ ಲಂಬವಾಗಿರದೆ ಮಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಡಿಕೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ದೂರವಾಗಿರುವ ಎರಡು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಕಟವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು.

ಕೆಳಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ:

ಚಿತ್ರ (1) ರಲ್ಲಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ನೀಳವಾದ ಸರಪಳಿಯಂತೆ ಜೋಡಿಸಿದಾಗ R_2 ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ R_{14} ಆಮ್ಲಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ (2) ರಲ್ಲಿ R_2 ಮತ್ತು R_{14}ಗಳು ಸಮೀಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. R_2 ಮತ್ತು R_{14}ಗಳ ಗುಂಪು ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಅನೇಕ ಕಿಣ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ದೂರವಾಗಿರುವ ಆದರೆ ಮಡಿಕೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿರುವ ಎರಡು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಯೆ ಜರುಗುವುದೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಆಮ್ಲಗಳು ಕಿಣ್ವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಬೇಕೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಅನಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರ ತನ್ನ ಆಕಾರವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಸಹಕಾರವೂ ಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಂತೆ ಕಿಣ್ವದ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಆಕೃತಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಸರಣಿಯ ಪ್ರಕೃತಿ, ಜಲಜನಕ ಬಂಧಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಿಕೆಯ ಸ್ಥಿರತೆ ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

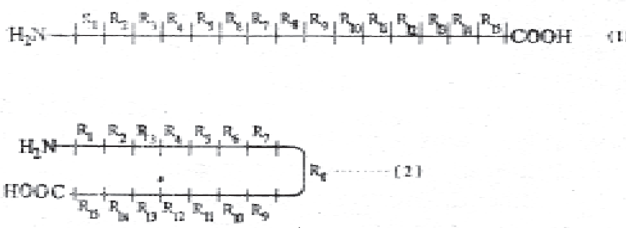

ಚಿತ್ರ 3

ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ನೇರವಾದ ಮತ್ತು ಪರೋಕ್ಷವಾದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ನೇರವಾದ ಒಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿಯ ಯಾವುದೊಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾದ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಕೋವೇಲೆಂಟ್ ಬಂಧದ ಮೂಲಕ ಸೇರಿಸಿ ಅಂಕಿತಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಜೀರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಅಂಕಿತಗೊಂಡಿರುವ ಆಮೈನೋ ಆಮ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಂಕಿತ ಕಿಣ್ವದ ಕ್ರಿಯಾಧರವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುವುದಾದರೆ ಕೃತಕ ಕ್ರಿಯಾಧರ (ಅಂಕಿತ) ಮತ್ತು ಕಿಣ್ವಗಳ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಟ್ರಿಪ್ಸಿನ್ ಮತ್ತು ಕೈಮೋ ಟ್ರಿಪ್ಸಿನ್ (ಪ್ರೋಟೀನುಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವ ಕಿಣ್ವಗಳು) ಗ್ಲಿಸರಾಲ್ಡಿಹೈಡನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸುವ ಟ್ರಯೋಸ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಡೀಹೈಡ್ರೋಜಿನೇಸ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಇತರ ಕಿಣ್ವಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕ್ರಿಯಾಧರಗಳ ಸುಸ್ಥಿರ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಪುಂಜವನ್ನು ಅಂಕಿತದಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಹೈಡ್ರೋಲೇಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸೀರಿನ್ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಿಸ್ಟಿಡಿನ್ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ.

ಅನೇಕ ಕಿಣ್ವಗಳು ಕ್ರಿಯಾಧರದೊಂದಿಗೆ ಕೇವಲ ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಿಂದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರದ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವುದು: (i) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಂಕರ್ಷಣವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. (ii) ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಬದಲು ಅದನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುವ, ಆದರೆ ಸ್ಥಿರವಾದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಅರೆಕ್ರಿಯಾಧರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅರೆಕ್ರಿಯಾಧರ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇರುವುದೆಂದು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅನೇಕ ಕಿಣ್ವಗಳು ಪ್ಯಾರಾಕ್ಲೋರೋ, ಮರ್‌ಕ್ಯುರಿ ಬೆಂಜೀನ್ ಸಲ್ಫೋನೇಟ್ ಅಥವಾ ಪ್ಯಾರಾಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಮರ್‌ಕ್ಯುರಿ ಬೆಂಜೋಯೇಟ್‌ಗಳೊಂದಿಗೆ ಬಿಡು ಥಯಾಲ್ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫ್‌ಹೈಡ್ರಿಲ್ (ಎಕ್ಸ್ಪೋಸ್ಡ್ –SH ಗ್ರೂಪ್) ಪುಂಜಗಳ ಮೂಲಕ ಸೇರಿ ಪಟುತ್ವಗೊಳ್ಳದ ಫಲಿತವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಿಣ್ವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಬಿಡುವಾಗಿರುವ –SH ಪುಂಜಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಆದರೆ ಕಿಣ್ವದ ಪಟುತ್ವವಿಹೀನತೆ ಕೇಂದ್ರದ –SH ಪುಂಜಗಳಿಗಾದ ಅಡಚಣೆಯಿಂದಲೇ ಅಥವಾ ಕಿಣ್ವದ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯಂತಿರುವ ಇತರ ಭಾಗಗಳ–SH ಪುಂಜಗಳು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಆಗಬಹುದಾದ ಘಟನಾತ್ಮಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದೆಂದು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಕಿಣ್ವಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲತಮವಾದ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು. ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾವೇಗ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಚಟುವಟಿಕೆ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಅಯಾನೀಕರಣವಾಗುವುದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವದ ಪಟುತ್ವದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆದು ಅನುಕೂಲತೆಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವದ ಪಟುತ್ವದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅಳೆದು ಅನುಕೂಲತಮ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿ ಆ ಆಮ್ಲೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಯಾನೀಕರಣವಾಗುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನದ ರೀತ್ಯಾ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಅಥವಾ ನೈಟ್ರಸ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅನಂತರ ಅದರ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು. ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಅಥವಾ ನೈಟ್ರಸ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅನಂತರ ಅದರ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಾಗುವ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದು. ಫಾರ್ಮಾಲ್ಡಿಹೈಡು ಬಿಡಿ ಅಮೈನೋ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ನೈಟ್ರಸ್ ಆಮ್ಲ ಈ ಗುಂಪನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಿಣ್ವದ ಪಟುತ್ವ ನಷ್ಟವಾದರೆ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ಅಮೈನೋ ಪುಂಜಗಳು ಇವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಪರೋಕ್ಷ ವಿಧಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಲಾರವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲೈಸೋಸೈಮ್ ಕಿಣ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜೈವಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಅತ್ಯಂತ ಜಟಿಲವಾದದ್ದು. ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಛೇದಿಸಲ್ಪಡುವ ಇಲ್ಲವೆ ರಚಿತವಾಗುವ ಬಂಧಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಮಾರ್ಗ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಕೆಲವು ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣಗಳು ಅಣುವಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ಆಕೃತಿ ಕಿಣ್ವದ ಆಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಂಕರ್ಷಣವಾಗುವ ಬಗೆ, ಸಂಕರ್ಷಣದ ಫಲವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಧರದ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಫಲಿತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇವೆಲ್ಲದರ ಅರಿವೂ ನಮಗಾಗಬೇಕು. ಕ್ರಿಯೆ ಅತ್ಯಂತ ವೇಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದಲೂ ಕ್ರಿಯಾಧರ–ಕಿಣ್ವದ ಸಂಕರ್ಷಣಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಲ್ಪಾಯುಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ದೊರಕಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಾರಂಭವೇಗ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರಸ್ಥಿತಿ ಸಮತೋಲನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೂ ಸಮಸ್ಥಾನಿಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಕಿಣ್ವಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಿಣ್ವಗಳು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೋಶದ ಡಿಎನ್‌ಎ ಕಿಣ್ವದ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಆರ್‌ಎನ್‌ಎಗಳು ಡಿಎನ್‌ಎ–ನಿರ್ದೇಶಿತ ದೂತ–ಆರ್‌ಎನ್‌ಎ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ರೈಬೋಸೋಮುಗಳಿಗೆ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ರೈಬೊಸೋಮಿನ ಮೇಲೆ ಅಮೈನೊ ಆಮ್ಲಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಿದ್ಧವಾದ ಕಿಣ್ವ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಚಿಕೊಂಡು ಪಟುತ್ವವುಳ್ಳ ಕಿಣ್ವವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಸಂಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಎಷರೇಕಿಯಾ ಕೋಲೈ ತರಹೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಬೆಳೆಯುವ ಮಾಧ್ಯಮದ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಬಹುದು. ಗ್ಲೂಕೋಸನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಎಷರೇಕಿಯಾ ಕೋಲೈಯನ್ನು ಲ್ಯಾಕ್ಟೋಸ್ ಒಳಗೊಂಡ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ, ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದ ಬೀಟಗ್ಯಲಾಕ್ಟೋಸೈಡೇಸ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ಕಿಣ್ವದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಆನುವಂಶಿಕ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಕಿಣ್ವಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಪೀಳಿಗೆ ತನ್ನ ಪಿತೃಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಗಳನ್ನು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನ ಬಣ್ಣ, ಪರಿಮಳ, ಹಣ್ಣುಗಳ ರುಚಿ, ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೂದಲಿನ ಬಣ್ಣ, ಮೈ ಬಣ್ಣ, ಮುಖದ ರೂಪರೇಖೆಗಳು, ನಡೆಯುವ ರೀತಿ, ಮಾತಿನ ಧ್ವನಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುರೂಪತೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣಬರುವ ಈ ಭೌತಗುಣಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಅಂತ್ಯ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು. ಈ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಕೋಶ ಕಿಣ್ವದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಿಣ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಬಣ್ಣ, ಪರಿಮಳ, ರುಚಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯಗಳೇರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಆನುವಂಶೀಯತೆ ಮತ್ತು ಕಿಣ್ವಗಳಿಗೆ ಇರುವ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೀಡ್ಲ್ ಮತ್ತು ಟೇಟಮ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನ್ಯೂರೋಸ್ಪಾರಾಕ್ರಾಸಾ ಎಂಬ ಬೂಷ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು. ಸಹಜವಾಗಿ ಬೂಷ್ಟಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಆರ್ಜಿನಿನ್ ಎಂಬ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲ ಬೇಕು. ಬೂಷ್ಟು ಈ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಗ್ಲುಟಾಮಿಕ್ ಆಮ್ಲದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಒಂದು ತರಹೆಯ ವ್ಯತ್ಯಯ (ಮ್ಯುಟೇಷನ್) ಉಂಟಾದಾಗ ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಬರುವುದು. ಈ ಬೂಷ್ಟಿನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಆರ್ಜಿನಿನ್ ಆಮ್ಲವನ್ನೇ ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಯವನ್ನು Z ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದಾದರೆ ಸಿಟ್ರುಲಿನ್ ಅಥವಾ ಆರ್ಜಿನಿನ್ ಒದಗಿಸಿದರೂ ಬೆಳೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಯ Y ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. X ತರಹೆಯ ವ್ಯತ್ಯಯ ಹೊಂದಿದ ಬೂಷ್ಟು ಆರ್ನಿಥಿನ್ ಅಥವಾ ಸಿಟ್ರುಲಿನ್ ಅಥವಾ ಆರ್ಜಿನಿನ್ ಒದಗಿಸಿದರೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಬೂಷ್ಟು ಗ್ಲುಟಾಮಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಆರ್ಜಿನಿನ್ನಿಗೆ ಕೆಳಕಂಡ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

X	Y	Z
↓	↓	↓
ಕಿಣ್ವ 1	ಕಿಣ್ವ 2	ಕಿಣ್ವ 3

–ಗ್ಲುಟಾಮಿಕ್ → ಆರ್ನಿಥಿನ್ → ಸಿಟ್ರುಲಿನ್ ಆರ್ಜಿನಿನ್

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಿಣ್ವ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತದೆ. Z ವ್ಯತ್ಯಯ ಹೊಂದಿದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ 3ನೆಯ ಕಿಣ್ವ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದರೂ ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ Y ವ್ಯತ್ಯಯ ಹೊಂದಿದ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ 2ನೆಯ ಕಿಣ್ವ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು X ವ್ಯತ್ಯಯ ಹೊಂದಿದ ಬೂಷ್ಟಿನಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಕಿಣ್ವ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. X, Y ಮತ್ತು Z ರೀತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನ್ಯೂರೋಸ್ಪಾರಾಜೀವಿಗಳ ಕೋಶವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಈ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಿಣ್ವಗಳು (i) ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

(ii) ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಭಾಗಶಃ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವೇಗವರ್ಧಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ (iii) ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲುವ, ಆದರೆ ಕ್ರಿಯಾವರ್ಧಕ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ವೈಪರೀತ್ಯ ಪ್ರೋಟೀನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. Z ತರಹೆಯ ವ್ಯತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವಿಯ ಕೋಶವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಗ್ಲುಟಾಮಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ಅನಂತರ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಸಿಟ್ರುಲಿನ್, ಆರ್ನಿಥಿನ್ ಮತ್ತು ಗ್ಲುಟಾಮಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗುತ್ತವೆಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು, ಆರ್ಜಿನಿನ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ತನ್ನ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಲಾರದ ಜೀವಿಯ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಮತ್ತು 2ನೆಯ ಕಿಣ್ವ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ 3ನೆಯ ಕಿಣ್ವ ತಯಾರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಗ್ಲುಟಾಮಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಆರ್ನಿಥಿನ್‌ಗೂ ಆರ್ನಿಥಿನ್ ಸಿಟ್ರುಲಿನ್ನಿಗೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 3ನೆಯ ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಸಿಟ್ರುಲಿನ್ ಆರ್ಜಿನಿನ್ನಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆನುವಂಶೀಯತೆಗೆ ಜೀವಿಗಳ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣತಂತುಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ವ್ಯತ್ಯಯ ಹೊಂದಿದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿನ ವರ್ಣತಂತುವಿನ ನಕ್ಷೆಗೂ (ಜೆನೆಟಿಕ್ ಮ್ಯಾಪ್) ಸಹಜ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿನ ವರ್ಣತಂತುವಿನ ನಕ್ಷೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ಣತಂತುವಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಜೀನುಗಳಿವೆ. ಕಿಣ್ವಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಜೀನುಗಳು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಜೀನ್ ಒಂದು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಆಧಾರವನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ಜೀನ್ ವರ್ಣತಂತುವಿನ ಪೃಥಕ್ಕಾದ (ಡಿಸ್ಕ್ರೀಟ್) ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದೂ ಆನುವಂಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಯ ಜೀನಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿ ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವ ಅಥವಾ ಕುಂಠಿತಪಟುತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುವುದೆಂದೂ ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯೋಫೇಜ್ ಎಂಬ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀನಿನ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿತು. ಒಂದು ಜೀನ್–ಒಂದು ಪ್ರೋಟೀನ್ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಕೊಂಚ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿ ಒಂದು ಜೀನ್–ಒಂದು ಪಾಲಿಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ವರ್ಣತಂತುವಿನ ಒಂದು ಪೃಥಕ್ ಅಂಶವಾದ ಒಂದು ಜೀನ್ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲಿಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದರ್ಥ. ಕಿಣ್ವ ಪಾಲಿಪೆಪ್ಟೈಡ್ ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀನ್ ಕಿಣ್ವದ ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಕಾರಣ.

ವರ್ಣತಂತುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಡೀ ಆಕ್ಸಿರೈಬೋ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ (ಡಿಎನ್ಎ) ಸರಪಣಿಗಳಿವೆ. ಈ ಆಮ್ಲಗಳು ಅಡಿನೈನ್, ಥಯಮೀನ್, ಗ್ವಾನಿನ್ ಮತ್ತು ಸೈಟೋಸಿನ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳಿಂದಲೂ ಡೀ ಆಕ್ಸಿರೈಬೋಸ್ ಎಂಬ ಸಕ್ಕರೆಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫಾರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳಿಂದಲೂ ರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ರೈಬೋಸ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಫೇಟುಗಳು ಸರಪಣಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬುಗಳು. ಡಿಎನ್ಎಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ಜೋಡಣೆಯ ಕ್ರಮವೇ ಕಾರಣ. ಜೀನುಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ಅನುಕ್ರಮತೆಗೂ ಜೀನುಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾದ ಕಿಣ್ವಗಳ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಅನುಕ್ರಮತೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಡಿಎನ್ಎ ಬೃಹದಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ಗುಂಪು ಒಂದು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲದ ಸಂಕೇತದಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಸಂಕೇತ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವಗಳು ಸಂಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಡಿಎನ್ಎ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ತ್ರಿವಳಿ ಜೋಡಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು, ಅರ್ಥಾತ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಜೋಡಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರೋಟೀನಿನ ಭೌತ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಡಿಎನ್ಎ ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ಣತಂತುವಿನ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಜೀನು ಒಂದು ಪಾಲಿಪೆಪ್ಟೈಡಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಅಡಕಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಡಿಎನ್ಎ ಪ್ರತ್ಯಾಮ್ಲಗಳ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾದರೆ ಪ್ರೋಟೀನಿನ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಜೋಡಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟಾಗಿ ಅದರ ಗುಣಗಳೇ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯತ್ಯಯವಾದಾಗ ಡಿಎನ್ಎ ಸರಣಿಯ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಕಿಣ್ವವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದರ ವೇಗವರ್ಧಕ ಶಕ್ತಿ ಭಾಗಶಃ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೋ ನಷ್ಟ ಹೊಂದಬಹುದು.

ಮಾನವನ ಆನುವಂಶೀಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಆನುವಂಶಿಕ ರೋಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದೆ. ಈ ರೋಗಗಳು ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಚಯಾಪಚಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ. ಈಗ ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದ ಹಿಂದೆಯೇ ಗ್ಯರಾಡ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಿಸ್ಟಿನೂರಿಯ, ಅಲ್‌ಕ್ಯಾಪ್ಟೋನೂರಿಯ, ವರ್ಣಹೀನತೆ (ಆಲ್ಬಿನಿಸಂ) ಮುಂತಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಅಮೈನೋ ಆಮ್ಲಗಳ ಚಯಾಪಚಯದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯ ದೋಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯ ರೋಗಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದ. ಈ ದೋಷಗಳು ಯಾವುದೊಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಿಣ್ವಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ. ಅಲ್‌ಕ್ಯಾಪ್ಟೋನೂರಿಯ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮೋಜಂಟಿಸಿಕ್ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 1958ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿತು. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅದು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋಮೋ ಜಂಟಿಸಿಕ್ ಆಮ್ಲವಿದ್ದು ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಅದು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ಹೋಮೋಜಂಟಿಸ್ ಆಮ್ಲ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವರ್ಧಿಸುವ ಹೋಮೋಜಂಟಿಸ್ ಆಕ್ಸಿಡೇಸ್ ಕಿಣ್ವ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಈ ಆಮ್ಲ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಶೇಖರವಾಗಿ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೋಮೋಜಂಟಿಸಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಟೈರೋಸೀನ್ ಆಮ್ಲದ ಅಪಚಯದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಧ್ಯವರ್ತಿ.

ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಿಣ್ವಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕಿಣ್ವದ ಅಭಾವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಇತರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ತೋರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ತೋರಿಬರುತ್ತವೆ. ಫೀನೈಲ್ ಕಿಟೋನೂರಿಯ ಎಂಬ ಆನುವಂಶಿಕ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವ ರೋಗಿಯ ಬುದ್ಧಿ ಬಹಳ ಮಂದ. ಈ ಕಾಯಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಫೀನೈಲ್ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಫೀನೈಲ್ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಫೀನೈಲ್ ಅಲಾನಿನ್ ಆಮ್ಲಗಳು ಸಾಧಾರಣಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ರೋಗಪೀಡಿತರು ಎಕ್ಸಿಮಾ ಮತ್ತು ನಡುಕ ರೋಗಗಳಿಂದ ಬಾಧೆಪಡುತ್ತಾರೆ. ಫೀನೈಲ್ ಅಲಾನಿನ್ ಆಮ್ಲ ಟೈರೋಸೀನಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಫೀನೈಲ್ ಅಲಾನಿನ್ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲೇಸ್ ಎಂಬ ಕಿಣ್ವದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಫೀನೈಲ್ ಅಲಾನಿನ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಫೀನೈಲ್ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯವಾಗಲೀ ಎಕ್ಸಿಮಾ ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಲೀ ಏಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ದೋಷ ಆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ನಾನಾ ತರಹೆಯ ಉಪಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಒಂದೇ ತರಹೆಯ ಕೋಶಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಭ್ರೂಣ ಬೆಳೆಯುವಾಗ ಅನೇಕ ತರಹೆಯ ಕೋಶಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಬಹುದಾದ ದೋಷ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನಮಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದಿರುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಮಾನವನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಿಣ್ವವರ್ಧಿತ ಚಯಾಪಚಯಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳು ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವವರೆಗೆ ಆನುವಂಶಿಕ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯಲಾರದು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಿತ್ತಳೆ : ರೂಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಿಟ್ರಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಜಾತಿಯ ರೆಟಿಕ್ಯುಲೇಟ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರು (ಆರಿಂಜ್). ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮ್ಯಾಂಡರಿನ್ ಆರಿಂಜ್ ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಂಡರಿನ್ ಎಂದೂ ಇದರ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಟ್ಯಾಂಜರಿನ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಆರಿಂಜ್ ಪದ ಸಿಟ್ರಸ್ ಜಾತಿಯ ಸೈನೆನ್ಸಿಸ್ (ಚೀನ ಅಥವಾ ಮೊಜಾಂಬಿಕ್ ಆರಿಂಜ್) ಮತ್ತು ಆರ್ಯಾಂಶಿಯಮ್ (ಸೌರ್ ಆರಿಂಜ್) ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸೈನೆನ್ಸಿಸ್ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಮೋಸಂಬಿ (**ನೋಡಿ– ಮೂಸಂಬಿ**) ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬಹು ರುಚಿಯಾದ ಹಾಗೂ ಪುಷ್ಟಿಕರವಾದ ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಇದು ಮಾನವನಿಗೆ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಏಷ್ಯಖಂಡದ ಉಷ್ಣವಲಯ ಅದರಲ್ಲೂ ಮಲಯ ದ್ವೀಪಸ್ತೋಮಗಳು ಕಿತ್ತಳೆಯ ತವರು ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಅದು ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಾಯುಗುಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಕಿತ್ತಳೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಉಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಉಪೋಷ್ಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿದೆ. ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು ಭಾರತ, ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್,

ಯುರೋಪಿನ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬ್, ಗುಜರಾತ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕೇರಳ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆಬೇಸಾಯ ಇದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಡಗು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಿತ್ತಳೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ನಿಂಬೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳೊಡನೆ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ತನ್ನ ಮೂಲವಾಸಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹರಡಿತೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲ. ಕಿತ್ತಳೆ ತನ್ನ ತವರಿನಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಅನಂತರ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯಲ್ ಟಾಲ್ಕಾವ್‌ಸ್ಕಿ ಎಂಬಾತ ಸಿಟ್ರಸ್ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿರುವ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಕಶಕದ ಮೊದಲನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆಯ ಬೇಸಾಯವಿತ್ತೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಕಿತ್ತಳೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಗೋಳಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ಕೊಲಂಬಸ್ ತನ್ನ ಎರಡನೆಯ ವಿಶ್ವಪರ್ಯಟನದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾನರಿ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಕಿತ್ತಳೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಕಿತ್ತಳೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಪಸರಿಸಿತು.

ಕಿತ್ತಳೆಸಸ್ಯ ಸು. 6 ಕಿಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಣ್ಣಮರ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ವೃಂತಪರ್ಣಗಳಿಲ್ಲ. ಎಲೆಗಳ ತೊಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಅಗಲವಾದ ರೆಕ್ಕೆಯಿದೆ. ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ; ತುದಿ ಮೊನಚು. ಎಲೆಗಳು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಹೂಗೊಂಚಲು ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಕಾರಿಂಬ್ ಎಂಬ ಬಗೆಯದು. ಹೂಗಳು ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು; ಆರೀಯಸಮಾಂಗತೆಯುಳ್ಳವು. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ 3–5 ಹಾಲೆಗಳುಳ್ಳ ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆಯೂ 4–8 ದಪ್ಪವಾದ ದಳಗಳೂ ಹೇರಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಸರಗಳೂ ಹಲವು ಕಾರ್ಪೆಲ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಅಂಡಾಶಯಕ್ಕೂ ಕೇಸರದಂಡಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ತಟ್ಟೆಯಿದೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ದ್ವಿಲಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ಅಂಡಕಗಳಿವೆ; ಅಂಡಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರತಿಕೋಣೆಗೆ 4–8. ಫಲ ಗುಂಡಗಿನ ಆಕಾರದ ಬೆರಿಮಾದರಿಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಚರ್ಮಿಲವಾದ ಹೊರಸಿಪ್ಪೆಯೂ (ಎಪಿಕಾರ್ಪ್) ತೆಳುವಾದ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ನಡುಸಿಪ್ಪೆಯೂ (ಮೀಸೋಕಾರ್ಪ್) ತೆಳುವಾದ ಒಳಸಿಪ್ಪೆಯೂ (ಎಂಡೋಕಾರ್ಪ್) ಇವೆ. ಹೊರಸಿಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ತೈಲಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಈ ತೈಲವೇ ಹಣ್ಣಿನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಸನೆಗೆ ಕಾರಣ. ಹೊರಸಿಪ್ಪೆಯೂ ನಡುಸಿಪ್ಪೆಯೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬಲವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಒಳಸಿಪ್ಪೆ ಫಲದ ಕೋಣೆಗಳೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅವನ್ನು ಹಲವಾರು ಕೋಣೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಒಳಸಿಪ್ಪೆಯ ಒಳಭಾಗದಿಂದ ಹಲವಾರು ರಸಭರಿತವಾದ ಏಕಕೋಶಿ ರೋಮಗಳು ಹೊರಟು ಅಂಡಾಶಯದ ಕೋಣೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿವೆ. ಈ ರೋಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೃದುವಾದ ಹಾಗೂ ರಸಭರಿತವಾದ ಭಾಗವೇ ನಾವು ತಿನ್ನುವ ತಿರುಳು. ಕೋಣೆಗಳೇ ಕಿತ್ತಳೆ ತೊಳೆಗಳು (ಸೋಳೆಗಳು). ಕಿತ್ತಳೆಹಣ್ಣಿನಸಿಪ್ಪೆ ತಿರುಳಿನೊಂದಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿಲ್ಲದೆ ಸಡಿಲವಾಗಿರುವುದು ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ. ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಸ್ಪೆರಿಡಿಯಮ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿದೆ.

ಕಿತ್ತಳೆಯ ಬಗೆಗಳು : ಕಿತ್ತಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಜಾಫ, ಶಮೂಟಿ, ಬೆಲ್ಲಾಡಿ, ಅಮೆರಿಕದ ಫ್ಲಾರಿಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವ ಡ್ಯಾನ್ಸಿ ಟ್ಯಾಂಜರಿನ್ ದಿ ಟೆಂಪಲ್, ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಮೂಲವಾಸಿಯಾದ ಸಾಟ್ಸುಮ, ಭಾರತದ ನಾಗಪುರಿ, ಕೊಡಗು, ಉನ್ಸು ಮತ್ತು ಕುನ್ಸು ಬಗೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಶಮೂಟಿ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳಿಲ್ಲ. ಸಾಟ್ಸುಮ ಬಗೆ ಬೇರಾವ ಬಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿಯನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು. ಭಾರತದ ನಾಗಪುರಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಕೊಡಗಿನ ಬಗೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಉನ್ಸು ಮತ್ತು ಕುನ್ಸು ಬಗೆಗಳು ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಮಿಶ್ರ ಜಾತಿಯವು; ಕಿತ್ತಳೆರಸದ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಬೀಜಗಳಿಲ್ಲ.

ಕಿತ್ತಳೆ ಬೇಸಾಯ: ಕಿತ್ತಳೆಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ತಂಪಾದ ಹವೆ ಸೂಕ್ತವಾದುದು. ಉಷ್ಣತೆ 50°–110° ಫ್ಯಾ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಸುಮಾರು 12–28 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 608 ಮೀ ಎತ್ತರವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಕಿತ್ತಳೆಗಿಡ ಮೆಕ್ಕಲು ಮತ್ತು ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಜೌಗಿಲ್ಲದ ಕಪ್ಪು ಜೇಡುಮಣ್ಣು ಕೂಡ ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಕಿತ್ತಳೆ ಸಸ್ಯದ ಬೇರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಾದರೂ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ಬೇರುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದ ಎರಡು ಅಡಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅತಿ ಆಳವಾದ ಮಣ್ಣಿನ PH 5.5 ರಿಂದ 6.5ರ ವರೆಗಿರಬೇಕು.

ವೃದ್ಧಿ: ಕಿತ್ತಳೆ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು.1 ಲಿಂಗರೀತಿ 2 ನಿರ್ಲಿಂಗರೀತಿ

1 ಲಿಂಗರೀತಿ : ಕಿತ್ತಳೆಗಿಡದಲ್ಲಿ ಪರಕೀಯ ಪರಾಗಸ್ಪರ್ಶವಾದ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಾಗಿ ಬೀಜಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಬೀಜಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಸಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಾಯಿ ಸಸಿಗಳಂತೆ ಇಳುವರಿ ಕೊಡುವುದು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಒಂದೇ ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಬಹು ಭ್ರೂಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಬೀಜಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದು ಬಹಳ ಲಾಭದಾಯಕ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಒಟ್ಲುಪಾತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಯಿಸಿ, ಬಂದ ಸಸಿಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡಿ ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಲುಪಾತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. (i) ನೆಲದ ಮೇಲೆ : ಪಾತಿ ಮಾಡುವ ಮಣ್ಣನ್ನು 2–3 ಬಾರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಗೆದು. ಕಳೆ ತಗೆದು, ಹೆಂಟೆಯನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹದವಾಗಿ ನೀರು ಹಾಕಿ, ಸು. 6 ಮೀ ಉದ್ದ 1 ಮೀ, ಅಗಲ ಮತ್ತು ಸು. 25. ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದ ಪಾತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪಾತಿಗಳ, ಮೇಲೆ 75 ಮಿಮೀ ಎತ್ತರ ಮರಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದ ಪಾತಿಯನ್ನು 1/8 ಆಳವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸು. 25 ಮಿಮೀ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಬೇಕು. ಇರುವೆಗಳು ಹಾವಳಿ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಹೆಪ್ಟಕ್ಲೋರ್ ಅಥವಾ ಗೆಮಾಕ್ಸಿನ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ಪಾತಿಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಚಮುಕಿಸಬೇಕು. (ii) ಚಪ್ಪರದ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಲುಪಾತಿ: ಕಿತ್ತಳೆ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಚಪ್ಪರದ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಲುಪಾತಿ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದಾದರೂ ಕೂಡ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

2. ನಿರ್ಲಿಂಗರೀತಿ: ನಿರ್ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೇಯರ್ ಮಾಡುವುದು. ಗೂಟ ಕಟ್ಟುವುದು, ಕಸಿ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಿಧಗಳಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣು ಹಾಕಿಕೆಯ ಕ್ರಮ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಹಾಕುವುದು ಇತರ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಸುಲಭ. ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ಕಿತ್ತಳೆ ತಳಿಗಳು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಭೂಮಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಇಂಥ ರೋಗಗಳಿಗೆ ನಿರೋಧಕ ಗುಣ ಹೊಂದಿರುವ ಆದರೆ ಇಳುವರಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೀಳುಮಟ್ಟದ ಕೆಲವು ತಳಿಗಳನ್ನು ಬೇರು ಸಸಿಯಾಗಿ (ರೂಟ್‌ಸ್ಟಾಕ್) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಉತ್ತಮ ತಳಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಸಿದರೆ, ಕಣ್ಣು ಸಸಿ ಉತ್ತಮ ತಳಿಯಂತೆ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬೇರು ಸಸಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತೋಟಗಾರನಿಗೆ ಯಾವ ಬೇರು ಸಸಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಕಾಂಡ ಸಸ್ಯದ ಕಣ್ಣುಹಾಕಿದರೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಪೂರ್ಣ ಅರಿವು ಇರಬೇಕು. ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಸಿಹಿನಿಂಬೆಯ ತಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮೈಸೂರು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪಲು ಮತ್ತು ಚೆಟ್ಟಳ್ಳಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಗು ಕಿತ್ತಳೆಯನ್ನು ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಗಜನಿಂಬೆ ಮತ್ತು ಟ್ರೈಫೋಲಿಯೇಟ್ ತಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು ಹಾಕಿ ಉತ್ತಮ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇರು ಸಸಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು: ಬೇಕಾದ ತಳಿಗಳಿಂದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಬೂದಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು ಲೇಸು, ಹೆಚ್ಚು ದಿವಸ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತದೆ ಇಟ್ಟರೆ ಅವುಗಳ ಮೊಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜ ಪಡೆದ ಎರಡು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಸದಿದ್ದರೆ ಅನಂತರ ಮೊಳೆಯುವ ಶೇಕಡ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳು ಬಿತ್ತಿದ 20 ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಮೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿದ 1 ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಸಸಿಗಳು ಸುಮಾರು 30 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪಾತಿಗೆ ಹಾಕುವುದು ಉತ್ತಮ. ಎರಡನೆಯ ಪಾತಿಯ ಅಳತೆ 3 ಮೀ ಉದ್ದ 1 ಮೀ ಅಗಲ ಇರುವುದು. ಸೂಕ್ತ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪಾತಿಯಲ್ಲಿ ನೆಡುವಾಗ ಸಾಲಿನಿಂದ ಸಾಲಿಗೆ 30 ಸೆಂಮೀ ಸಸಿಯಿಂದ ಸಸಿಗೆ 45 ಸೆಂಮೀ ಅಂತರ ಕೊಡಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ಪಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೀರು ಕೊಟ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಬೇಕು ಸಸಿಗಳನ್ನು ಪೊದೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಕಸಿಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಣ್ಣನ್ನು ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ಫಲ ಕೊಡುವ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ಆರಿಸಬೇಕು ಆರಿಸಿದ ಕಣ್ಣು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತಿರಬೇಕು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊರ ಊರುಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುವಾಗ ತೇವ ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ಕಣ್ಣು ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಎಲೆಯ ತೊಟ್ಟನ್ನು ಕಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕು.

ಕಣ್ಣು ಹಾಕುವುದು: ನವೆಂಬರ್‌ನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳು ಕಣ್ಣು ಹಾಕಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲ. ಕಣ್ಣು ಹಾಕುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರು ಸಸಿಯ ಕಾಂಡ ಸು. 6 ಮಿಮೀ –12 ಮಿಮೀ ದಪ್ಪವಿರಬೇಕು. ಕಣ್ಣು ಹಾಕುವಾಗ ಬೇರು ಸಸಿಯ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ನೆಲದ ಮಟ್ಟದಿಂದ 15 ಸೆಂಮೀ – 22 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದಿಂದ T ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಿತವಾದ ಚಾಕುವಿಂದ ಮೇಲು ಭಾಗದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಅನಂತರ ಚಾಕುವಿನ ಮೊನಚಾದ ತುದಿಯಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿರುವ ತೊಗಟೆಯ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕಣ್ಣಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿತಿನ್ ಅಥವಾ ನೆನೆಸಿದ ಬಾಳೆಯ ನಾರಿನಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಬೇಕು. ಕಣ್ಣು ಹಾಕಿದ 4 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಹಸಿರಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದಿರುವ ಎಲೆಯ ತೊಟ್ಟು ಉದುರಿ ಹೋದರೆ ಕಣ್ಣು ಬೇರು ಸಸಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣು ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲಿನ 20 ಸೆಂಮೀ ಕಾಂಡವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಕಣ್ಣು ಚಿಗುರಿ 7½ ಸೆಂಮೀ ಬೆಳೆದ ಅನಂತರ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೊದಲಿನ ಕಾಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಅನಂತರ ಕಣ್ಣು ಸಸಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಿಕೆ: ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣಿನ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನೆಡಲು ಆರಿಸಿದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಡಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಡಿಗೆ ಸು. 6–7 ಮೀ ಅಂತರವಿರುವಂತೆ 60–76 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ, 60–76 ಸೆಂಮೀ ಅಗಲ, 60–76 ಸೆಂಮೀ ಆಳದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಮೇ–ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ಮೇಲು ಭಾಗದ ಮತ್ತು ಕೆಳಭಾಗದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಅನಂತರ ಮೇಲುಭಾಗದ ಮಣ್ಣಿಗೆ 25 ಕೆಜಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ, 1 ಕೆಜಿ ಮೂಳೆಪುಡಿ ಮತ್ತು 2 ಕೆಜಿ ಒಲೆ ಬೂದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಗುಂಡಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬಬೇಕು. ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡವುದಕ್ಕೆ 1 ವಾರ ಮೊದಲು ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಸಿಗಳನ್ನು ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ (ಜೂನ್–ಜುಲೈ)ನೆಡುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಸಸಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಿಕೆ: ಒಳ್ಳೆಯ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಡಲು ಆರಿಸದಿದ್ದರೆ ಬೇಸಾಯ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಾಗ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. (i) ಸಸಿಗೆ 3–5 ಆಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸು. 22 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರಬೇಕು. (ii) ಕಣ್ಣಿನ ಕೂಡಿಕೆ (ಬಡ್ ಜಾಯಿಂಟ್) ನೆಲದ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು. 22 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರಬೇಕು. (iii) ಕಾಂಡದಿಂದ ಹೊರಟ ತಾಯಿ ಬೇರು ಸುಮಾರು ಸು. 25 ಸೆಂಮೀ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದರೆ ಲೇಸು.

ನೆಡುವಿಕೆ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣಿನ ಸಸಿಯನ್ನು ನೆಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಸಿಗಳನ್ನು ಗುಂಡಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಡಬೇಕು ಕಣ್ಣುಕೂಡಿಕೆ ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ 22 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ನೆಟ್ಟ ಅನಂತರ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿ ಸಸ್ಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಒಣಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ತರಗನ್ನು ಹೊದಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಊರುಗೋಲು ಕೊಡಬೇಕು.

ನೀರಾವರಿ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸು. 125–250 ಸೆಂಮೀ ಮಳೆ ಬಿದ್ದು 40°–60° ಫ್ಯಾ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸಬೇಕು ಸಸಿಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಆವಶ್ಯಕವಾಗುವ ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿತ್ತಳೆ ಗಿಡಗಳು 4–5 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಗಿಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳವಿರುವುದರಿಂದ ಆಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಫಲ ಕೊಡುವ ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ತರಕಾರಿ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಉಪಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಉಪಬೆಳೆಯ ಲಾಭಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗೆ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದು : ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡಿ, ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ, ಉತ್ತಮ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ಫಸಲನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಮರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಮೇಲೆ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಸಸ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ 23 ಕೆಜಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಫಸಲು ಬಿಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಅನಂತರ ಮರಕ್ಕೆ 46–92 ಕೆಜಿ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕೊಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಕೊಡುವ ಗೊಬ್ಬರ ಯಾವುದೇ ಆಗಲಿ ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್–ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೂನ್–ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಮರಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವ ಇತರ ಬಗೆಯ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಗೊಬ್ಬರ ಕೊಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಪಾತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿ. ಕೈಗುದ್ದಲಿಯಿಂದ ಕೆದಕಿ ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಬೇಕು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗೊಬ್ಬರವಲ್ಲದೆ ಸೀಮೆ ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸೀಮೆಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮೂರು ಕಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ, ಜೂನ್ ಮತ್ತು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್–ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು ಉತ್ತಮ. ಸೀಮೆಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮರದ ಬುಡದಿಂದ ಸು. 45 ಸೆಂಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬುಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕಿ. ಮುಳ್ಳುಗುದ್ದಲಿಯಿಂದ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ನೀರು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹಾಕಲಾಗುವ ಸೀಮೆ ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಅಮೋನಿಯಮ್ ನೈಟ್ರೇಟ್, ಸಿಂಗಲ್ ಸೂಪರ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯೂರಿಯೇಟ್ ಆಫ್ ಪೊಟ್ಯಾಷ್.

ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಬೇಸಾಯ : ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದು. ಮಳೆ ಬೀಳುವುದು ಮತ್ತು ಜನರ ತುಳಿತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲುಭಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು ಕಿತ್ತಳೆ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲುಭಾಗವನ್ನು ಅಗೆದು, ಕಳೆ ತೆಗೆದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿಡುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಸವರುವುದು : ಸಸಿ ನೆಟ್ಟ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ರೆಂಬೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕೊಂಬೆಗಳು ಜಡೆಯಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ರೆಂಬೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು ಲೇಸು. ಸಸಿ ನೆಟ್ಟ ಸು. 5 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹುಸಿ ಕೊಂಬೆಗಳು ಬಂದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಫಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಹುಸಿ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಫಲ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಅನಂತರ ಸವರುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರ. ಸೀಮೆಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕುವುದು ಮತ್ತು ಆಗಾಗ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕಿತ್ತಳೆ ಗಿಡ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೆಳೆಯ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಉತ್ತಮವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಗಿಡಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕೊಟ್ಟು, ಒಂದೇ ಒಂದು ಋತುವಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಫಲ ಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇಳುವರಿ : ಕಣ್ಣುಹಾಕಿದ ಸಸ್ಯ ನೆಟ್ಟ 4 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಫಲ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದ ಸಸ್ಯಗಳು 9 ವರ್ಷದ ಅನಂತರ ಫಲಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಿಡದಿಂದ 1,000 ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಒಂದು ಕಿತ್ತಳೆ ಗಿಡದಿಂದ ಸುಮಾರು 40 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಣ್ಣನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕಿತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅವು ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಗಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಕೊಯ್ಯಬೇಕು. ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಎಳೆಯವಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಕೊಯ್ದರೆ ಅನಂತರ ಅವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಗಿಡದ ಮೇಲೆಯೇ ಮಾಗಲು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಕ್ಕರೆಯ ಅಂಶವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳುವಾಗ ಅವು ಒಡೆಯದಂತೆ, ಸಿಪ್ಪೆ ತರಚಿಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಅವು ಒಡೆದ ಕಡೆ ಬೂಷ್ಟು ಬೆಳೆದು ಹಣ್ಣು ಹಾಳಾಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವಾಗ ಕೈಗೆ ಗವಸು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕೊಯ್ಯುವುದೇ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಮ.

ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ರೋಗಗಳು: ಕಿತ್ತಳೆಗೆ ಹಲವಾರು ಕೀಟಗಳು ರೋಗಗಳು ತಗುಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಕೆಲಿಡೋನಿಯಂ ಸಿಂಕ್ಟಂ ಎಂಬ ಹುಳು ಕಾಂಡವನ್ನು ಕೊರೆದು ಕಿತ್ತಳೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಕೆಂಪುಸ್ಕೇಲ್ (ಅಯೊನಿಡಿಯೆಲ ಆರಂಶಿಯೈ), ಕಪ್ಪುಸ್ಕೇಲ್ (ಸಾಸೆಟ್ಟಿಯ ಓಲಿಯೆ), ಹಳದಿ ಸ್ಕೇಲ್ (ಅಯೊನಿಡಿಯೆಲ ಸಿಟ್ರಿನ), ಊದಾ ಸ್ಕೇಲ್ (ಲೆಪಿಡೊಸಾಫಿಸ್ ಬೆಕಿಯೈ) ಮತ್ತು ಸಿಟ್ರಿಕೋಲ ಸ್ಕೇಲ್ (ಕಾಕಸ್ ಸೂಡೊಮ್ಯಾಗ್ನೋಲಿಯಾನಮ್.) ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಕೀಟಗಳೂ ಕೂಡ ಕಿತ್ತಳೆ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹೀರುವ ಚಿಟ್ಟೆ (ಆಫಿಡಿರಿಸ್) ಹೇನುಗಳು, ತಿಗಣೆ ಕೀಟಗಳು (ಮೀಲೀ ಬಗ್ಸ್), ಫಲಮಕ್ಷಿಕಗಳು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಗಳು.

ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಾಣುಜೀವಿಯಿಂದ ಬರುವ ಕರ್ಜಿರೋಗ (ಜ಼ಾಂತೊಮೊನಾಸ್ ಸಿಟ್ರಿಯೈ)ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ರೋಗಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಬೆಳೆಗೆ ತಗಲುತ್ತವೆ. ಫೈಟಾಫ್ಥರ ಜಾತಿಯ ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಹಾನಿಕರವಾದ 'ಬ್ರೌನ್‌ರಾಟ್ ಗಮ್ಮೋಸಿಸ್' ಅಥವಾ 'ಫೂಟ್‌ರಾಟ್' ರೋಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾಂಡದ ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳು ಕೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಶೀತ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬ್ರೌನ್ ರಾಟ್ ಹರಡಿ ಹಣ್ಣುಗಳು ಕೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಶೇಖರಿಸಿರುವ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಫೈಟಾಫ್ಥರ ಪೆನಿಸಿಲಿಯಂ. ಫೈ. ಡಿಜಿಟೇಟಮ್ (ಹಸಿರು ಬೂಸಲು) ಪೆನಿಸಿಲಿಯಂ ಇಟಾಲಿಕಂ, ಆಲ್ಟರ್‌ನೇರಿಯ ಸಿಟ್ರಸ್‌ಗಳು ನಾಶಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅತಿ ಹಾನಿಕರವಾದ ವೈರಸ್

ರೋಗವೆಂದರೆ ಟ್ರಿಪ್ಸಿಸ್. ಇದು ಫ್ಲಾರಿಡ, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಜಾವಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಗಿಡಗಳು ತಕ್ಷಣ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಂಡದ ಒಣಗುವಿಕೆ (ಡ್ರೈಬ್ಯಾಕ್) ಎಲೆಗಳ ಮಚ್ಚೆರೋಗ, ಬೂದುರೋಗಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ಬೆಳೆಗೆ ಹಾನಿಕರ. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.; ಜಿ.ಬಿ.)

ಕಿತ್ತಾನಾರು : ಅರ್ಟಿಕೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೊಮೀರಿಯ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ. ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸು. 75 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 10 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವೂ ಮುಖ್ಯವಾದವೂ ಇಂತಿವೆ– ಬೊಮೀರಿಯ ನೀವಿಯ, ಬೊ.ಮ್ಯಾಕ್ರೊಫಿಲ ಮತ್ತು ಬೊ.ಮಲಬಾರಿಕ. ನೀವಿಯ ಪ್ರಭೇದ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಚೀನದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚೀನಹುಲ್ಲು ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ.

ಕಿತ್ತಾನಾರಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಮೂಲಿಕೆ ಅಥವಾ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯರೂಪದ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಗಿಡಗಳು. ಈ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಬೀಜದ ಅಥವಾ ಬೇರು ಮತ್ತು ಕಾಂಡ 10 ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಂಡದ ಬಣ್ಣ ಎಳೆಯದಿದ್ದಾಗ ಹಸಿರಾಗಿದ್ದು ಬಲಿತಂತೆ ಕಂದುಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ.

ಇದರ ಕಾಂಡದ ಒಳತೊಗಟೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ನಾರು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಸ್ಯ ನಾರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವು (1–5 ಮೀ)ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವಂಥದೂ ರೇಷ್ಮೆಯಂತೆ ಹೊಳಪು ಮತ್ತು ಮೃದುವಾದದ್ದೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎಳೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕಗುಣವಿಲ್ಲ. ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಮಣಿಸಲೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ನಾರು ವಾಯುಗುಣದ ವೈಪರೀತ್ಯ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಏನೂ ಧಕ್ಕೆಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿದಾಗ ಹಿಗ್ಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಕುಗ್ಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ನಾರನ್ನು ಹತ್ತಿ, ಉಣ್ಣೆ ಅಗಸೆನಾರುಗಳಿಗೆ ಬದಲಿ ವಸ್ತುವಾಗಿಯೂ ಸುಕ್ಕದ ಮತ್ತು ಕೊಳೆಯದ ಬಟ್ಟೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಜಮಖಾನೆಗಳೂ, ಗ್ಯಾಸ್ ಮ್ಯಾಂಟಲ್‌ಗಳೂ ಜರಿ ಮತ್ತು ಕರೆನ್ಸಿ ಹಾಳೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯ (ಗ್ಲಾಸ್ ಕ್ಲಾತ್) ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಿಡ ಬಲಿಯುವ ಹಾಗೂ ಹೂಬಿಡುವ ಮುನ್ನವೇ ಕಾಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದಲೂ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ನಾರು ತೆಗೆಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಅಲ್ಲದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ತಗಲುವುದರಿಂದ, ನೇರವಾಗಿ ನೇಯ್ಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಣ್ಣೆ, ರೇಷ್ಮೆ, ಹತ್ತಿ, ಜೊತೆ ನೇಯ್ಗೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಿತ್ತಾನಾರನ್ನು ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಜಾವ, ಫಾರ್ಮೋಸಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ, ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಕಿತ್ತೂರು[1] : ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಪುಣೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ–ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಕಿತ್ತೂರು ಹಿಂದೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿತ್ತು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕಿತ್ತೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಗೋವೆಯ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಮೂರನೆಯ ಜಯಕೇಶಿಯ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವೊಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಬಸವದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮತ್ತು ಈ ಊರನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವ ಶಾಸನ. 1534ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ನವಾಬ ಅಸದ್‌ಖಾನನ ಮಿತ್ರ ಯೂಸುಫ್ ಖಾನನ ಜಹಗೀರಿಯಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ಸೇರಿತು. ಸು. 1586ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ದೇಸಾಯರ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಮನೆತನದ ಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಹಿರೇಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಲ್ಲ ಮಲೆನಾಡಿನ ಗೌಡಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಹೋದರರು. ಇವರು ಬಿಜಾಪುರದ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸಂಪಗಾವ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಮಲ್ಲ ಬಿಜಾಪುರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅಮೋಘ ಸೇವೆಯಿಂದ ಸರದೇಶಮುಖಿ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ. ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರ ಅವನತಿಯ ಅನಂತರ ಕಿತ್ತೂರು ಸವಣೂರಿನ ನವಾಬರ ಅಧೀನವಾಯಿತು. ಆದರೆ 1746ರಲ್ಲಿ ಸವಣೂರಿನ ನವಾಬ ಕಿತ್ತೂರನ್ನು ಮರಾಠರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 1778ರಲ್ಲಿ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ದೇಸಾಯಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡಿದರೂ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮಭಾವು ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಸಾಯಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದ. ಇತ್ತಕಡೆಯಿಂದ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ್ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಆಗಿನ ದೇಸಾಯಿ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಸೈನ್ಯದ ಭಾಗವೊಂದನ್ನು ಇರಿಸಿದ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ಮರಾಠರ ವಶವಾಯಿತು. ಪರಶುರಾಮಭಾವು ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಮ್ಲುತ್‌ದಾರನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಅದನ್ನು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಅಧೀನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. 1802ರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಪೇಷ್ವೆಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ವೆಲೆಸ್ಲಿಯ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಮರಾಠರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಯೋಚಿಸಿ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿಯ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಮರಾಠರಿಗೂ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನಿಗೂ ಮೈತ್ರಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಳಿದರೂ ಪೇಷ್ವೆಗೆ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಮರಾಠರಿಂದ ಸೆರೆಯಾಗಿ ಪುಣೆಯ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಯಾದ. 1816ರಲ್ಲಿ ಬಂಧಮುಕ್ತನಾದ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನೇ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯನಾದವ.

ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ಅನಂತರ ಅವನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರ ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜ ದೊರೆಯಾದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ಮರಾಠರಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಯ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ, 1818ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರ ಸರ್ಜನಿಗೆ ಕಿತ್ತೂರನ್ನು ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಡನೆ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದಿದ್ದು 1824 ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಇವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನೆಂಬ ಬಾಲಕನನ್ನು ದತ್ತು ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಿದರೂ ಅವನು ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜನಾಗಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಥ್ಯಾಕರೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ವಿಧವೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮನೂ ಇತರರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೂ ಅದರಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಥ್ಯಾಕರೆಯ ಕುತಂತ್ರವನ್ನು ಗವರ್ನರ್ ಎಲ್‌ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ನನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಸಂತತಿಹೀನವಾದ ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹಠಹಿಡಿದರು. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಅಭಿಮಾನಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಸೇರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ಕಿತ್ತೂರು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ 1824 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 23ರಂದು ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಯೋಧರು ಥ್ಯಾಕರೆಯನ್ನೂ ಅವನ ಸಹಾಯಕರನ್ನೂ ಕೊಂದರು. ನೂರಾರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರೋಧಗೊಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೇಗಾದರೂ ಚೆನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಕಿತ್ತೂರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು, ಶೋಲಾಪುರ ಮತ್ತು ಇತರ ದಂಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಗಳು ಬಂದು ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಶೂರಳಾದರೂ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯಳಾದ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ರಕ್ತಪಾತವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಗವರ್ನರ್ ಎಲ್‌ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ನನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಥ್ಯಾಕರೆಯ ಕುತಂತ್ರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಳು. ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಮಿಷನರಾಗಿದ್ದ ಚಾಪ್ಲಿನನ ಮೋಸದ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಿ, ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್‌ಯೋಧರನ್ನೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ವಿಮೋಚನೆಗೊಳಿಸಿದಳು. ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ನಡೆದ ಘೋರ ಕದನದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಚೆನ್ನಮ್ಮನೇ ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದಳು. ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಯೋಧರೂ ಆದ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸೈನಿಕರು ತಾಯಿನಾಡಿನ ರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಕಾದಾಡಿದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದೆ ಸೋತರು. ಕೊನೆಗೆ ಡಿಸೆಂಬರ್ 3ನೆಯ ದಿನಾಂಕದಂದು ಕಿತ್ತೂರು ಕೋಟೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮತ್ತು ಅವಳ ಬಂಧುಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಬಂಧಿಗಳಾದರು. ಅವಳನ್ನು ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಕಾರಗೃಹದಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಚೆನ್ನಮ್ಮ 1829, ಫೆಬ್ರವರಿ 21 ರಂದು ಸೆರೆಯಲ್ಲೆ ನಿಧನಳಾದಳು.

ಕಿತ್ತೂರಿನ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ನಶಿಸಿಹೋಗದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣನೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜೆ ಇದರ ಮುಖಂಡ. ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಗಜವೀರ ಬಾಲಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ತನ್ನ ಶೂರಮಿತ್ರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದ. ದೇಸಾಯಿಯ ದತ್ತುಪುತ್ರ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನನ್ನು ಕಿತ್ತೂರಿನ ರಾಜನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿ, ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದ. ಜನಪ್ರಿಯ ರಾಯಣ್ಣ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದೆ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ತತ್ತರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಹಣದ ಆಸೆಯಿಂದ ರಾಯಣ್ಣನನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ರಾಯಣ್ಣ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷರು ರಾಯಣ್ಣನನ್ನು ದೇಶದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದರು. ಕಿತ್ತೂರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಶವಾಯಿತು.

ಕಿತ್ತೂರು ಇಂದು ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ರಾಯಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ವೀರರ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಅಲ್ಲಿ ಪಾಳುಬಿದ್ದಿರುವ ಭವ್ಯ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಂದಿಗೂ

ನಿಂತಿವೆ. ಕೋಟೆಯ ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆ 2.1 ಮೀ ದಪ್ಪವಿದೆ. ಎತ್ತರದ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲಿರುವುದರಿಂದ ಕೋಟೆ ಅನೇಕ ಕಿಮೀವರೆಗೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೋಟೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು

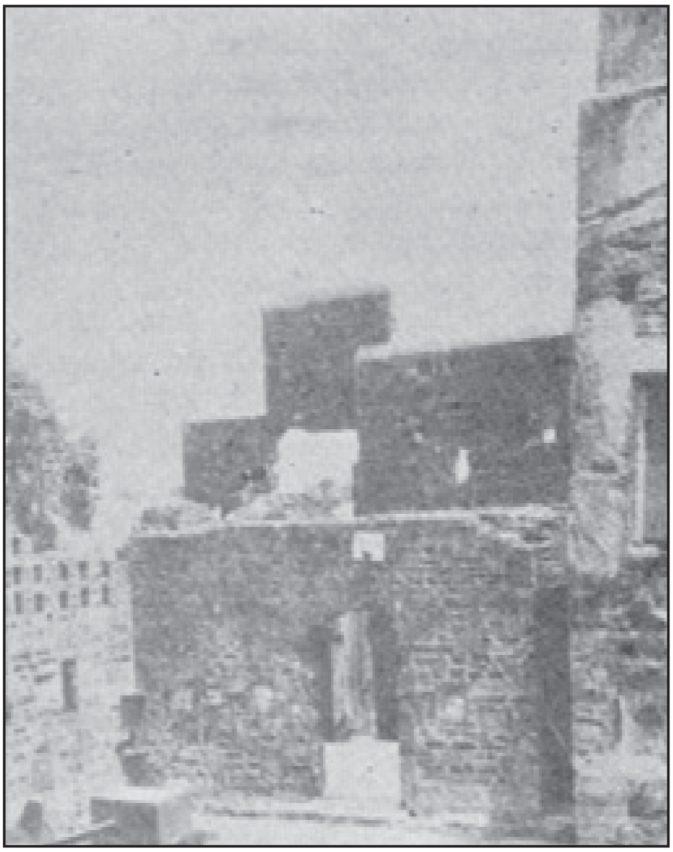

ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷ

ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ದುರ್ಗವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೋಟೆಗೆ ಬಹು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ದೇಸಾಯರ ಅರಮನೆಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಅರಮನೆಯ ಬಹುಭಾಗ ನಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಭವ್ಯತೆ ಇನ್ನೂ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹೊರ ಅಂಗಳದ ಉದ್ದ ಸು. 30.30 ಮೀ ಅಗಲ 9 ಮೀ ತೇಗದ ಮರದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಣ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ ನಾಜೂಕಾದುದು. ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನೇ ಛಾವಣಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವೂ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ನೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಮತ್ತು ನಯಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲು ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇವು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ಕಲಾವಂತಿಕೆಗಳ ಮೂಕ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್;ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಿತ್ತೂರು[2] **:** ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಕೀರ್ತಿಪುರ ಅಥವಾ ಕಿತ್ತಿಪುರ ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೆಸರು. ಇದು ಪುನ್ನಾಟರಾಜರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇದು ಅನಂತಕೀರ್ತಿಯ ಮಹಾನಗರವೆಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಊರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಪುರಾತನ ನಗರದ ಅವಶೇಷಗಳು ಈಗಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಿದ್ದಿರುವ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಚೂರುಗಳೂ ಮನೆಗಳ ತಳಪಾಯಗಳೂ ಕೆಂಪು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳೂ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು-ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಒಂದು ಊರು ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಈಗಿರುವ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯದ ಅನೇಕ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ಶೈಲಿಯ ಸಿಂಹದ ಕಂಬಗಳು, ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಗಂಗ, ಪಲ್ಲವ ಶೈಲಿಯವು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಗಂಗರ ಶೈಲಿಯ ಕಂಬಗಳೂ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಈ ಊರಿನ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಿತ್ತೂರುಚೆನ್ನಮ್ಮ: 1778–1829. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವೀರ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಗಳ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಯಾದ ಕಿತ್ತೂರಿನ ರಾಣಿ. ಕಿತ್ತೂರಿನ ದೇಸಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿ. ಕಾಗತಿ ದೇಸಾಯಿಯ ಮಗಳು. ತನ್ನ ಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಸೆಟೆದು ನಿಂತು ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟ, ಅಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಧೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಕೆಚ್ಚುಗಳು ಈಕೆಯನ್ನು ಅಜರಾಮರವಾದ ಕೀರ್ತಿಶಿಖರಕ್ಕೇರಿಸಿದೆ. ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಂದ ಕಿತ್ತೂರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೈದರ್, ಟಿಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಮರಾಠರು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮರಾಠರು ದೇಸಾಯಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮನೇ

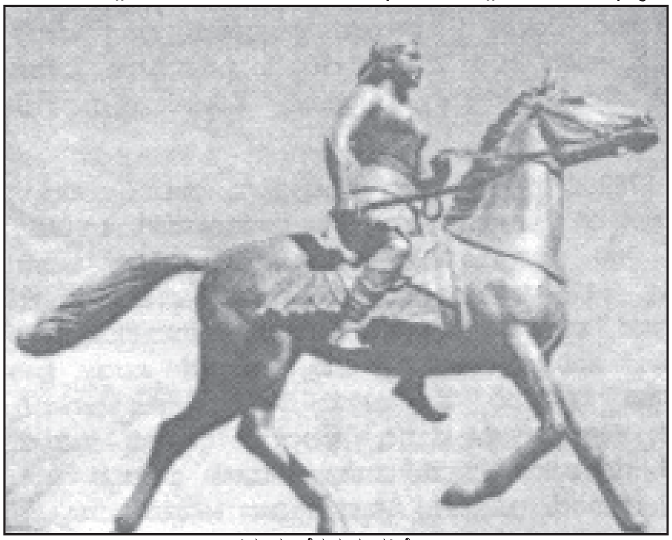

ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಪ್ರತಿಮೆ

ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಳು (1809–10). ಪೇಶ್ವೆಯ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ತನ್ನ ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದೊಡನೆಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಮಗ ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರ ಸರ್ಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು (1816) ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಆಳಿ, ಕ್ಷಯರೋಗಪೀಡಿತನಾಗಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಾಸ್ತಮರಡಿ ಗೌಡರ ಮಗ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಚೆನ್ನಮ್ಮನೇ ಆಗ ದತ್ತಕನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರ ಸರ್ಜ ನೀಡಿದ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳಿಂದ ಸುಪ್ರೀತರಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆತನಿಗೆ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಕಿತ್ತೂರನ್ನಾಳಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಸನ್ನದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಬಳಿಸಲು ನೆಪ ಸಿಕ್ಕಂತಾಯಿತು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕಲೆಕ್ಟರನೂ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಥ್ಯಾಕರೆ ದಖನ್ನಿನ ಕಮಿಷನರ್ ಆಗಿದ್ದ ಚಾಪ್ಲಿನ್ನನ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಸನ್ನಾಹ ಮಾಡಿ ದತ್ತು ಸ್ವೀಕಾರವನ್ನು ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರ ಸರ್ಜ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದು ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಆದುದೆಂದೂ ತನ್ನ ಮೇಲಧಿಕಾರಿ ಗೌರ್ನರ್ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್‌ಗೆ ಸುಳ್ಳುವರದಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಅವನನ್ನು ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆಳೆದ. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಉತ್ತರ ಬರುವವರೆಗೆ ಬನ್ನೂರು ಮಲ್ಲಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟರಾವ್ ಎಂಬ ಕಾರಭಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಖಜಾನೆಗೆ ಬೀಗಮುದ್ರೆ ಹಾಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಥ್ಯಾಕರೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತಲೆಹಾಕಿದುದು ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೆಣಕಿತು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನೂ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹಿರಿಯರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಲು ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ದತ್ತಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿದಳು. ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪರವಾಗಿ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಲು ಲಿಂಗಾಭಟ್ಟ, ರಾಚಪ್ಪ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ವಕೀಲರನ್ನು ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಎಂಥ ಸಂದರ್ಭವೇ ಬರಲಿ, ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಲು ಏರ್ಪಡಿಸಿದಳು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ ಸರದಾರರನ್ನೂ ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಳು. ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಥ್ಯಾಕರೆ 1824ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 23ರಂದು ಸೈನ್ಯಸಮೇತನಾಗಿ ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಬಂದ. ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಎರಡು ಫಿರಂಗಿಗಳನ್ನು ಗುರಿಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳೊಳಗಾಗಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯದಿದ್ದರೆ ಲಗ್ಗೆ ಹಾಕುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದರು.

ಕಿತ್ತೂರು ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ, ಯುದ್ಧವನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಗುರುಸಿದ್ದಪ್ಪನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ಸೈನ್ಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿದು ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದಳು. ಆಕೆಯ ಮೈಗಾವಲಿನ ಭಟ ಅಮಟೂರ ಬಾಳಪ್ಪ ಥ್ಯಾಕರೆಯನ್ನು ಗುಂಡಿಟ್ಟುಕೊಂದ. ಭೀಕರ ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆ ಹಲವರು ಸತ್ತರು. ಅವರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಹಲವರು ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ಟೀವನ್‌ಸನ್, ಎಲಿಯಟ್ ಮುಖ್ಯರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹಲವು ಮಕ್ಕಳೂ ಇದ್ದರು. ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ದಯೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಸುಖವಾಗಿರಿಸಿ ಜೋಕೆಯಿಂದ ಕಾಯಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಳು. ಈ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಜಯವಾಯಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸೋಲಿನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಡೀಕನ್ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದರು (3–11–1824). ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಗೌರ್ನರಿಗೂ ಕಮಿಷನರ್‌ಗೂ ಬರೆಸಿ ತಿಳಿಸಿದುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಬಲವಾದ ಮುತ್ತಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಬಂದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲರು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಕೊಡುವವರೆಗೂ ಬಂದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಚಾಪ್ಲಿನ್ನನ ಬೆದರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಕೆ ಅಂಜಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಯುದ್ಧ ಸಿದ್ಧತೆಗಳಾದುವು. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಶರಣಾಗತರಾಗುವುದು ಅವಮಾನಕರವೆಂದೂ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಹೋರಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಚೆನ್ನಮ್ಮನೂ ಉಳಿದ ಸರದಾರರೂ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕೋಟೆಯೊಳಗೇ ಹಲವು ವಿದ್ರೋಹಿಗಳು ಸೇರಿ ಪಿತೂರಿ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಆಂಗ್ಲರದು ಅಪಾರ ಸೈನ್ಯ. ಅದು ಫಿರಂಗಿದಳ, ಅಶ್ವದಳ, ಮದರಾಸಿನ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಮತ್ತು ಮುಂಬೈನ ಪದಾತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅದರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ಸ್ವಾಂತತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮ, ಆಕೆಯ ಸೈನಿಕರ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿ ಇವು ಆಕೆಯ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ನೂರ್ಮಡಿಗೊಳಿಸಿದುವು. ಈ ನಡುವೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೂ ನಡೆದ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಕಡೆಯವರನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದರು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದ ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಖೈದಿಗಳ ಸ್ಥಾನಬದ್ಧತೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಈ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದೆ ತನ್ನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೆಂದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕೈದಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಗೊಡುವುದಾಗಿ ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಿಳಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಕಾರಬಾರಿಗಳನ್ನು ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಕಡೆಯವರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇರೆ ಉಪಾಯ ಕಾಣದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದರಂತೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಆ ಕೈದಿಗಳ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಳು. ಆಕೆಗೆ ವೃಥಾ ರಕ್ತಪಾತವಾಗುವುದು ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕುಟಿಲತಂತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಿದರು. ಕೋಟೆಯನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ತೋರದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಯಾಗದೆಂದೂ ಹತ್ತುಗಂಟೆಯೊಳಗಾಗಿ ಶರಣಾಗದಿದ್ದರೆ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಚಾಪ್ಲಿನ್ ಬರೆದ. ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಅದಕ್ಕೆ ಧೀರೋದಾತ್ತವಾದ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನದಪತ್ರ ಬರೆದು "ನಾವು ಎಂದೂ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಬಯಸಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಈ ಸ್ನೇಹಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ನೀವು ವೈರಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದೀರಿ. ನಮಗೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಅಕ್ಟೋಬರ್ 24ರಿಂದ ನವೆಂಬರ್ 30ರ ವರೆಗೆ ಈ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರಗಳು ನಡೆದುವು. ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಳಂಬವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಡರು. ಅವರಿಗೆ ಕಿತ್ತೂರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ನವಂಬರ್ 30ರಂದು ಆರಂಭವಾದ ಯುದ್ಧ ಡಿಸೆಂಬರ್ 3ರಂದು ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ಚೆನ್ನಮ್ಮನೂ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸೈನಿಕರೂ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಫಿರಂಗಿಗಳು ಕೋಟೆಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿದುವು. ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ವಿದ್ರೋಹದಿಂದಾಗಿ ಮದ್ದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಸ ನಡೆದುಹೋಯಿತು. ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಸೋಲು ಸಿದ್ಧವೆನಿಸಿತು. ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಗಬಾರದೆಂದು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಕೋಟೆಯ ಕಿರುಗಂಡಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಸಂಗೊಳ್ಳಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲೆತ್ನಿಸಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೈಲಹೊಂಗಲದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಟ್ಟರು. ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಂಗೊಳ್ಳಿರಾಯಣ್ಣ, ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಗಜವೀರ, ಬಾಲಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರು ಈಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಂಗೆಯೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಿದಾಗ ಚೆನ್ನಮ್ಮನಿಗೆ ಪುನಃ ತನ್ನ ನಾಡನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಕನಸು ಒಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಹತಾಶಳಾದ ಈಕೆ 1829 ಫೆಬ್ರವರಿ 21ರಂದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಧನಳಾದಳು.

ಚೆನ್ನಮ್ಮ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಿತು. ಬಗೆಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಾವಣಿಯಾಗಿ, ಹಾಡಾಗಿ, ಕಥೆಯಾಗಿ ವೀರ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಸಾಹಸಗಳು ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮೇಲೆ ಬಂಡೆದ್ದು ಅವರನ್ನು ಈ ದೇಶದಿಂದಲೇ ಹೊರಗೋಡಿಸಲು ನಡೆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಥಮ ಹೋರಾಟ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಾಯಿತು; ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಿತ್ತೂರು ದೇಸಾಯರು: 1585–1824ರ ವರೆಗೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಕಿತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳಿದ ಮನೆತನ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನಾನಂತರ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರಿನ ದೇಸಾಯರ ಮನೆತನವೂ ಒಂದು. ಹೀರೆಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಲೆನಾಡಿನ ಗೌಡಮನೆತನದ ಸೋದರರಿಬ್ಬರು ಈ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷರು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಪಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಬಿಜಾಪುರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಕಿಲ್ಲೇದಾರನಾಗಿದ್ದ ಅಸದ್‌ಖಾನ್‌ನು ಹಟ್ಟಿಹೊಲೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಆರು ಊರುಗಳನ್ನು ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಹಿರೇಮಲ್ಲ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನ ಅವನಿಗೆ ಷಂಷೇರ್ ಜಂಗ್ ಬಹದೂರ್ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಕೊಟ್ಟುದುದಲ್ಲದೆ 1585ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸರ್‌ದೇಶ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟ. ಕಿತ್ತೂರು ಸೇರಿದಂತೆ 19 ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದ ಈ ನಾಡನ್ನು ಈತನೂ ಈತನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಹಿರೇನಾಗನಗೌಡ, ಚಿಕ್ಕನಾಗನಗೌಡ ಮತ್ತು ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರು ಬಹುವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಔರಂಗಜೇಬ್ ಬಿಜಾಪುರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ದೇಸಾಯರ ವಂಶದಲ್ಲಿ 5ನೆಯವನಾಗಿ 1660ರಿಂದ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದ ಅಲ್ಲಪ್ಪಗೌಡ ಸರದೇಸಾಯಿ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಬೀಡಿ, ಸಂಪಗಾಂವಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕಿತ್ತೂರಿನಿಂದ ಆಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಕಿತ್ತೂರಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಇವನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವನ ಮಗ ಮುದಿಮಲ್ಲಪ್ಪ ಸರದೇಸಾಯಿ ಮುಗಲರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸವಣೂರು ನವಾಬನ ಸಾಮಂತನಾದ. ಮುಂದೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಮಲ್ಲಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿ, ಶಿವನಗೌಡ ಸರದೇಸಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಲವರುದ್ರಸರ್ಜ ಮುಗಲರ ಅಧೀನರಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರಾಠರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. 1746ರಲ್ಲಿ ಸವಣೂರಿನ ನವಾಬ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪೇಶ್ವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಲವರುದ್ರಸರ್ಜನ ತಮ್ಮನ ಮಗ ವೀರಪ್ಪದೇಸಾಯಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ವೀರಪ್ಪದೇಸಾಯಿ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯೂ ಧೈರ್ಯಸ್ಥನೂ ಆಗಿದ್ದು ಮರಾಠರು ನಡೆಸಿದ ಹಲವು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ. ಮೂರನೆಯ ಪಾಣಿಪಟ್ಟದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಇವನು ಹೋರಾಡಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನಡುವೆ ಹೈದರ್ 1774ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದದ್ದರಿಂದ ಕಿತ್ತೂರಿನ ದೇಸಾಯಿ ಅವನಿಗೆ ಕಪ್ಪ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತಾದರೂ ವೀರಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಗೋಕಾಕ ಮತ್ತು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠರ ಪರಶುರಾಮ ಭಾವು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಗೋಕಾಕದ ಬಳಿ ವೀರಪ್ಪದೇಸಾಯಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿದ. ವೀರಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿ ಸೋತು ಸೆರೆಯಾಗಿ ಮೀರಜಿನಲ್ಲಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ.

1782ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತೂರು ರಾಜ್ಯ ಕಲಘಟಗಿ, ಮುನವಳ್ಳಿ, ನರಗುಂದ, ಧಾರವಾಡದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಥಾನ 700 ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವನಿಗಿನ್ನೂ 17 ವರ್ಷ. ಒಂದು ಕಡೆ ಮರಾಠರು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಟಿಪ್ಪು ಇವನ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕಬಳಿಸಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಲವು ಬಾರಿ ಈ ರಾಜ್ಯ ಸುಲಿಗೆಗೊಳಗಾಯಿತು. ಟಿಪ್ಪು ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ 1785ರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕಬ್ಬಾಳದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಟ್ಟು ಕಿತ್ತೂರು ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಗಣೇಶಪಂತ ಬೆಹರೆ ಮತ್ತು ತುಕೋಜಿ ಹೋಳ್ಕರ ಎಂಬ ಮರಾಠ ಸರದಾರರು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೋಡಿಸಿ ಕಿತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಸೇನಾನಿ ಬದುಲ್‌ಖಾನ್ ಝುಮಾನ್ ಮತ್ತೆ ಕಿತ್ತೂರನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಸೆರೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಮರಾಠರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ

ಬೆಳೆಸಿದ. 1787ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಕಿತ್ತೂರು ಪೇಶ್ವೆಯ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ಪರಶುರಾಮಭಾವುವಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಭಾಗವಾಯಿತು. ಪರಶುರಾಮಭಾವು 1788ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣಕುಡಿ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡು ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಹವಣಿಸಿದ. ಮರಾಠರ ಬಲ ಕುಂದುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಇವನು 1803ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ. ಧೊಂಡಿಯಾ ವಾಘ್ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಸೈನ್ಯಸಹಾಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಪೇಶ್ವೆ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತೂರು ದೇಸಾಯಿಯರ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದಉಂಟಾಗಲು ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ವಹಿಸಿದ. ಪೇಶ್ವೆ 1809ರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವನು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 1,75,000 ರೂಪಾಯಿಗಳ ಕಪ್ಪ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನಿರಿಸಿ ಅದರ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ದೇಸಾಯಿ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ವಿಧಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕೆಲಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪೇಶ್ವೆ ಮಲ್ಲಸರ್ಜನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಟ್ಟ. ಅವನಿಗೆ ರೋಗ ಬಂದು ಅದು ಉಲ್ಬಣಿಸಿದಾಗ ಮರಾಠರು ಅವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಕಿತ್ತೂರನ್ನು ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಆಳಿದ ಮಲ್ಲಸರ್ಜ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಪ್ರಬಲರಾದ ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರರಸರ ಆಕ್ರಮಣಗಳನ್ನು ಕೆಚ್ಚೆದೆಯಿಂದ ಎದುರಿಸಿದ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೋಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಳಸಿ ರಂಗಾಚಾರ್ಯ, ವೆಂಗಿಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಮುಳುಗುಂದ ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಪಂಡಿತರೂ ವರರುದ್ರಕವಿ, ಅಮೃತೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಕವಿಗಳೂ ಇದ್ದರು.

ಮಲ್ಲಸರ್ಜನಿಗೆ ರುದ್ರಮ್ಮ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡಿರು. ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜ (ಬಾಪುಸಾಹೇಬ), ವೀರಪ್ಪಸರ್ಜ ಮತ್ತು ಶಿವಲಿಂಗಸರ್ಜ (ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ) ಎಂಬ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು. ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರಸರ್ಜ 1816ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ಆಂಗ್ಲರ ಸ್ನೇಹ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ನೆರವಿತ್ತು ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರು ಮತ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದ. ಕಿತ್ತೂರ ದೇಸಾಯಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಪಾರ ಸಹಕಾರ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೆನೆದು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕಿತ್ತೂರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭರವಸೆಯ ಸನದನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಥಾಮಸ್ ಮನ್ರೋ ಕೊಟ್ಟ ಈ ಸನದಿನ ಪ್ರಕಾರ ಕಿತ್ತೂರು ದೇಸಾಯಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ರೂ.1,70,000 ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡುತಕ್ಕುದೆಂದೂ ಅವನು ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕುದೆಂದೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಆದರೆ ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತನಾಗಿದ್ದ ಶಿವಲಿಂಗರುದ್ರ ಸರ್ಜ 8 ವರ್ಷಗಳಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಆಳಿ 1824 ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 11ರಂದು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಮೃತನಾದ. ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇವನು ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪನೆಂಬ ಬಾಲಕನನ್ನು ದತ್ತುಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅದುವರೆಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಈ ದತ್ತುಸ್ವೀಕಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮತ್ತೆ ಅಪಾರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಂದು ಘೋರ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಸೆರೆಯಾದಳು. ಕಿತ್ತೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ದೇಸಾಯರ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು (1824). (ಎಂ.ಎಚ್.)

ಕಿನವುಲ್ಫ್ : ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಂಗ್ಲ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ನಾರ್ದಂಬ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಎಕ್ಸೆಟರ್ ಮತ್ತು ವರ್ಸೆಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃ. ಈತನ ಜೀವಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸಮಕಾಲೀನ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಚರ್ಚುಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಳೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಉಪಭಾಷೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಿ ಫೇಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಅಪೋಸಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಲಿನ್ ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳು ವರ್ಸೆಲಿಯದಲ್ಲಿಯೂ ದಿ ಅಸೆನ್ಷನ್ ಮತ್ತು ಜೂಲಿಯಾನಗಳು ಎಕ್ಸೆಟರ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲಿನ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟನ್‌ಟೈನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ತಾಯಿಯಾದ ಹೆಲೆನ ಶಿಲುಬೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಭಾಗ ಕೃತಿಕಾರನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಜೀವಿತದ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಿನ್‌ಕಾಪು : ಭಾರವೂ ಅಮೂಲ್ಯವೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆ(ಬ್ರೋಕೇಡ್). ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೇಷ್ಮೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನದ ಜರತಾರಿ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡತಂತುಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಎಬ್ಬಿದ ಹೂ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಿನ್‌ಕಾಪಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಮನಾರ್ಥಕ ಪದ ಬ್ರೋಕೇಡ್ ಎಂಬುದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಬ್ರೊಕಾರ್ಟ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ, ಅಲಂಕೃತ ಬಟ್ಟೆ ಎಂಬುದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಬ್ರೋಕೇಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಉಗಮವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಉಂಟು. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಬ್ರೋಕಸ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೊರಚಾಚಿದ ಅಥವಾ ಚೂಪಾದ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತ ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಅಥವಾ ಕಲಾಬತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರಾಜಮಹಾರಾಜರು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಬಟ್ಟೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕೇಂದ್ರ ವಾರಾಣಸಿ. ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಭಾರತದ ಕೈಮಗ್ಗ ತಯಾರಿಕೆಯ ಅತ್ಯಂತ ನಯವಾದ ಬಟ್ಟೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಗೆಯ ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೈಮಗ್ಗದಿಂದಲೇ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಜರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಹಾಗೂ ಬಹು ಜಟಿಲವಾದ ಚಿತ್ತಾರದ ಮಾದರಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುವಂತೆ ನೇಯುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ತಾರದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮನಮೋಹಕವಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬನಾರಸ್ ಕಿನ್‌ಕಾಪಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹತ್ತಿ, ರೇಷ್ಮೆ, ಲಿನನ್, ರೇಯಾನ್, ಕೃತಕದಾರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ತರಹದ ನೇಯ್ಗೆದಾರಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಎಲ್ಲ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪರಿಮಿತ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರು ನಮೂನೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಜರಿಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತೃತ ಹೂಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ನೇಯುವ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಬೇಕಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹೊಂದಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಸಾಧಾರಣ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸು ಎಳೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳ ಹಿಂಜುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಹಾಸುಎಳೆ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿ ಚಿತ್ರನಮೂನೆಗಳನ್ನು ನೇಯಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ನೇಯುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಾರಾಣಸಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳನ್ನು 3–4 ಅಂಗುಲಗಳ ಬಿದಿರಿನ ಸಿರ್ಕಿಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿರ್ಕಿನೇಯ್ಗೆ ಸಾಧನಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸಿರ್ಕಿಗಳು ಬೇಕಾಗುವುವೆಂಬುದು ಚಿತ್ರ ನಮೂನೆಗಳ ರಚನೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣ, ಬಟ್ಟೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೇಯ್ಗೆಯಾಗುವ ಚಿತ್ತಾರದ ಮಾದರಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ನೇಯ್ಗೆಯ ಪುನರಾವೃತ್ತಿ ಇವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಗ್ಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಿದಿರಿನ ಹಣಿಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲಾಳಿಬೀಸಿ ನೇಯುವ ಗುಂಡಿಯ ಕೈಮಗ್ಗಗಳಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಅಡ್ಡೆಳೆ ಚಿತ್ರಗಳು ಜಾಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ನಕ್ಷಾಬಂಧಕರು, ಅಂದರೆ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವವರು, ನಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ತರುವಾಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದು. ನಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಮಗ್ಗದ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ಸಹಾಯ ಬೇಕಾಗುವುದು: ಅವನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನೇಯಲು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜಾಲವನ್ನು ಎಳೆಯಲು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜಾಲವನ್ನು ಎಳೆಯುವಾತನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಿಲ್ಲದ ಜಾಕ್ವಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಿನ್‌ಕಾಪಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೇ ನೇಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಲೋಹದ ತಂತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಬಣ್ಣಕಟ್ಟಿದ ರೇಷ್ಮೆ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಡ್ಡಎಳೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕೊ ಅಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ, ಬಣ್ಣದ ಅಡ್ಡತಂತುಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯ ಇಡೀ ಅಡ್ಡಗಲಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ನೇಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಿರ್ಕಿಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೇಕಿಲ್ಲದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಣ್ಣದ ಅಡ್ಡತಂತುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಗಳ ನೇಯ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಭಾಗ ಮಗ್ಗಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ನೇಯ್ಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಿರುಗುಮುರುಗು ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ ಅದನ್ನು ನೇಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಹಿಡಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಈ ಕೆಲಸ ಬಲುತ್ರಾಸವಾದದ್ದೂ ಹೌದು. ಕೆಲವು ಇಂಚುಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಕಿನ್‌ಕಾಪನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಇಡೀ ದಿನದಲ್ಲಿ ನೇಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಬಟ್ಟೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಪ್ಪಟವಾದ ಬ್ರಾಕೇಡ್ ಅಥವಾ ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಪ್ಪಟ ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಜರಿಯನ್ನು (ಕಲಾಬತ್ತು) ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಗ್ಗದ ಬಗೆಯ ಕಿನ್‌ಕಾಪು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಕಟ್ಟಿದ ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜರಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಲ್.ಡಿ.)

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ : ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಾರವಿರುವ, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪ್ರಕಾರವೆಂದರೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ

(ಫೇರಿ ಟೇಲ್). ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಕ್ರಾಪೆಯವರು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ, ಇದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಕಥನವುಳ್ಳ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದೀರ್ಘತೆಯಿರುವ, ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರದಿದ್ದರೂ ಒಟ್ಟಾರೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಗದ್ಯಕೃತಿಯಾಗಿದೆ: ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆ ಇದ್ದು, ಅವರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗತಿಕರಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ; ಅತಿಮಾನುಷ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದು, ಸಾಹಸ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಎಸಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವರಲ್ಲದೆ, ಮುಗಿಯದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಭಾಜನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಒಂದಾನೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ ರಾಜ–ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇದು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಆಶಯಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ: ಅಲ್ಲದೆ ಆಶಯದ ಮೂಲಕವೇ ಕಥೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಆಶಯಗಳು ಪ್ರತಿ ಕಥಾವರ್ಗದಲ್ಲೂ (ಟೈಪ್) ಇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ರೂಪಾಂತರಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಇದೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜಗತ್ತಿನ ಉಳಿಕೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ ಹರ್ಷಾಂತವಾದ, ಭಾವರಸಾತಿರೇಕವುಳ್ಳ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಸದ್ಗುಣಕ್ಕೆ ಜಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನೀಗ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅವನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆ, ಕರುಣಾಳು ಸಹಾಯಕರು ಮತ್ತು ಖಳನಾಯಕರೆಂದು ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ನಾಯಕ ಅನ್ವೇಷಕನಾಗಿ, ನಿರೀಕ್ಷಿತನಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿವಾಹಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಾವು ಎಂಥೆಂಥ ಉತ್ತಮಗುಣಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲ ಅವನಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧೈರ್ಯ, ಜಾಣತನ, ಶುಚಿತ್ವ, ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಗೆ, ಮಾತಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುವಿಕೆ, ದಯಾಪರತೆ ಮತ್ತು ಸಭ್ಯತೆಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಗುಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಾಯಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳೂ ಸಮನಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ನಾಯಕನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಲೋಪದೋಷಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಕಾಸ ಕಾಣದಿರುವುದು ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಮುಕ್ತಾಯದವರೆವಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳಿದ್ದರೂ ಅಪೂರ್ವ. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ಇಬ್ಬರು ದಡ್ಡ ಸೋದರರನ್ನೂ ನಾಯಿಕೆ ಇಬ್ಬರು ಅಸೂಯಪರ ಸೋದರಿಯರನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರು ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ದುಃಖಿತರಾದಾಗ ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆ ಅವರನ್ನು ಕೊನೆ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವೊಂದೆಂದರೆ, ನಾಯಕ ಸ್ವಯಂ ತನ್ನ ಪಾತ್ರದ ಕೆಲಸ ಮಾಡದಿರುವುದು. ಇಂಥ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ಅತಿಮಾನುಷ ಅಥವಾ ಅದ್ಭುತ ಸಹಾಯಕರಿಂದ ನಡೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ, ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆಯರು ಕಿರಿಯ ಮಗ ಅಥವಾ ಮಗಳಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವುದು. ಇವರು ಕಥಾ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಾಯಕನಾದ ಕಿರಿಯ ಮಗ ತನ್ನ ಬಂಧುವರ್ಗದಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಹಾಗೆಯೇ ನಾಯಿಕೆ ಕ್ರೂರ ಮಲತಾಯಿ ಅಥವಾ ಮಲ ಸೋದರರ ಕಿರುಕುಳಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕಥನ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ನಾಯಕ ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅನಾಥ ಅಥವಾ ವಿಧವೆಯ ಮಗನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಮಂದ ಬುದ್ಧಿಯವನಾಗಿದ್ದು. ಬೌದ್ಧಿಕ ಎಚ್ಚರ ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಯಕ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ಮಗನೇ ನಾಯಕನಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕೆಲವು ಊಹೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿ ಹಕ್ಕು ಕಿರಿಯ ಮಗನ ಮೂಲಕ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯಿರುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿ ಕಿರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಹೋಗಲು ಆತ ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಯೋಗ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಮೂಲಕ ಆಸ್ತಿ ವಿತರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದ ಕಡೆ ಹಿರಿಯ ಮಗನೇ ನಾಯಕನಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತಲ್ಲ ಎಂದೂ ವಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ತರ್ಕವಾಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರ ಅನಾವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದರೂ ಬೆಲೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾರವು. ಕಡೆಗೆ, ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಹೊಳಹುಗಳಾದರೂ ದೊರಕಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ತಂತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಕಿರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಗುರುತ್ವ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ತಂತ್ರ ಬಹುತೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕೃತಿಗಳಾಗಿರುವ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವಾಗಲಾರದು.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಬಿಡಬಹುದು. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ, ನಾಯಕ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ತರುವಾಯ ಮಾವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ, ಇಂಥ ಕಥೆಗಳು ಉದಯವಾದಾಗ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಮೂಲಕ ಹೋಗದೆ, ಮಗಳ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪಂಥ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಮೂಲಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಪರಂಪರೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಥೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು,

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ಮತ್ತು ನಾಯಿಕೆಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಪಾತ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಂದರೆ ಸಹಾಯಕ ವರ್ಗವೇ ಆಗಿದೆ. ನಾಯಕನ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಾತ್ರ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಇವರ ಕಾರ್ಯ ಎರಡು ತೆರನಾದುದು; ಒಂದು, ನಾಯಕನಿಗೆ ಸಲಹೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತವಾದ ವರ್ಗ; ಎರಡು, ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಕಷ್ಟದ ಭಾಗವನ್ನುವಹಿಸುವ ಸಹಾಯಕ ವರ್ಗ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಕೆಲಸ ಸಲಹೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಸ್ವಂತ ಸಾಧನೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಕಾರ್ಯ ಸುಲಭಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ; ನಾಯಕ ಎಷ್ಟೇ ಗುಣಸಂಪನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹಾಯಕರಿಲ್ಲದೆ ಜಯ ಪಡೆಯಲಾರ. ಇಂಥ ಕರುಣಾಳು ಸಹಾಯಕರನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳು, ಮತ್ತು ಅಚೇತನ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಾಯಕ ಇವುಗಳ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ದಯಾಪರ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಸೌಜನ್ಯದ ನಡೆವಳಿಕೆಯಿಂದ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸುವಂಥ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಅವುಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ನಾಯಕ ಪಡೆಯಲಾರ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸುನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸಂಗತಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಹಾಯಕ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅತಿಮಾನುಷ ರೀತಿಯ ಸಹಾಯಕರೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಅನೈಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಒದಗಿ ಬರುವುದು. ದೆವ್ವಗಳ ಅಥವಾ ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳ ಅಶರೀರವಾಣಿಯೊಂದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವುಗಳ ಆದೇಶದಂತೆ ನಾಯಕ ಮುಂದೆ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುವುದು. ಈ ಆಶಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಿಗೆ ಸಹಾಯಕರೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸಲು ಅದ್ಭುತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮಂತ್ರದ ಉಂಗುರ, ಮಂತ್ರದ ಟೋಪಿ, ಮಂತ್ರದ ದೊಗಲೆ ಅಂಗಿ, ಮಾಯದ ಚಾಪೆ, ಮಂತ್ರದಂಡ–ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ನಾಯಕನಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಕಥೆ ಅದ್ಭುತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು.

ಈಗ ಪಾತ್ರವರ್ಗದ ಪ್ರತಿನಾಯಕರನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಖಳನಾಯಕರು ಕಾಣಬರುವರು. ಇವರನ್ನು ಸಮೀಪವರ್ತಿಗಳು, ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ತನಕ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೊದಲ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಗೆತನದ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಂದಿರು, ಮಲತಾಯಿಯರು, ಅಸೂಯಾಪರ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರು ಹಾಗೂ ಮಲ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರು, ವಿಶ್ವಾಸ ಘಾತಕ ಜೊತೆಗಾರರು–ಮೊದಲಾದವರು ಬರುವರು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು, ಪ್ರೇತಗಳು, ದೆವ್ವಗಳು ಐಂದ್ರಜಾಲಿಕರು, ಮಾಟಗಾರರು, ಬೃಹದ್ದೇಹಿಗಳು, ಸೈತಾನರು ಮುಂತಾದವರು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಮರ್ಶಾರ್ಹ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಮಲಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ ಅಸೂಯಾ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ನಿದರ್ಶನ ದೊರೆತರೂ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ ಅಸೂಯೆಗೆ ಕಾರಣ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ ಎಂಬುದು. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನವರೇ ನಿಜವಾದ ಖಳನಾಯಕರು. ಮೊದಲ ಗುಂಪಿನವರಿಗೂ ನಾಯಕನಿಗೂ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಯಾವುದೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಉಪಕಾರದ ಹಂಗು ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನವರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಎರಡು ವರ್ಗದ ಖಳನಾಯಕರೂ ಕಡೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿನಾಯಕರ ಚಿತ್ರ ಇದು.

ಇನ್ನೂ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕಥನಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯ. ಕಥನಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಾಯಕ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಸಾಧನೆಯ ಇತಿಹಾಸವೇ ಕಥೆ. ಅವನ ಬಗೆಗಿನ ಘಟನಾಪರಂಪರೆಗಳೇ ವಸ್ತು. ಕಥನಕ್ರಿಯೆಯ ನಾಯಕನ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯವೊಂದೆಂದರೆ ಅನ್ವೇಷಣಾ ಆಶಯ. ಕಥೆ ಸುಂದರವಾಗಿರಲು ಇದು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದೆ. ಮನವನ್ನು ರಂಜಿಸುವ ಮೂಲಕ ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಇದರದು. ಕಥೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗುವುದೇ ಇಂಥ ಆಶಯಗಳ ಮೇಲೆ. ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕಥಾವರ್ಗದಿಂದ ಕಥಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಹಲವು ರೀತಿಗಳೆಂದರೆ ಆದರ್ಶ ಸ್ತ್ರೀ, ಅದ್ಭುತ ಕುದುರೆ, ಅದ್ಭುತ ಪಕ್ಷಿ, ಜೀವಜಲ, ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧ, ಒಗಟು –ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಕ್ರಿಯೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪೆಂದರೆ ಕಾವಲು ಕಾಯುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, ಮೂರು ಜನ ಸೋದರರು ಮೂರು ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಕಾವಲು ಕಾಯುವುದು. ಹಿರಿಯರಿಬ್ಬರು ಸತ್ತರೆ ಕಿರಿಯವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವುದು. ದುರ್ಗವನ್ನು ದೆವ್ವಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡುವುದೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಆಶಯ. ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಸುವ ಪ್ರತಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೂ ಅವು ಕೊಂದು ಹಾಕಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಾಯಕ ತನ್ನ ಧೈರ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಾಗರೂಕತೆಗಳಿಂದಾಗಿ, ತಾನು ಪಡೆದಿರುವ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ದೆವ್ವಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಿಯೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪೆಂದರೆ ನಾಯಕ ವಧುವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಹಲವಾರು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಥದ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ, ಒಗಟು ಬಿಡಿಸುವುದು, ಚದುರಂಗದ ಆಟ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಂಥ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದರೆ ವಧು ದೊರಕುವಳು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ನಾಯಕನ ಮದುವೆ ಮೊದಲಿನ ವಧುವಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೇರೆ ವಧುವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾದಾಗ ಅನುಮಾನ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿಯೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಮೂಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಚಕಿತಗೊಳಿಸಿ ಸುಖಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ರೋಮಾಂಚಕತೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗೂ ನೀತಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದು. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಥೆಗಳು, ನೀತಿಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಖಳನಾಯಕನ ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವರು ಇಂಥಾ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರಲು ಸಾಕು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕಡೆ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಕಾನೂನನ್ನು ಕಾಣದೆ, ಜನರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಮತಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಥವಾ ಭಾವನಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಇವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ಅದೃಷ್ಟವಾದ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮಗನಿಂದಲೊ, ಮಗಳ ಮಗನಿಂದಲೊ ಅಥವಾ ತಂಗಿಯ ಮಗನಿಂದಲೊ ತಾನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತೇನೆಂದು ದೈವವಾಣಿಯೊಂದು ತಿಳಿಸುವುದು. ಅದರಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅದು ಹೇಗೋ ನಡೆದು ಹೋಗುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶ ಭೂತ ವಿದ್ಯೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕೈ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ–ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಆದರ, ಈ ಯಾವುದೇ ಭೂತಗಳು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಅಥವಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಭಾಗವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವರ್ಗದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲೂ ಇದು ನೆರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲ ಪಾಠವೊಂದರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ, ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನೀಗ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬಹುದು. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಕೌಶಲಪೂರ್ಣವಾದ ರಚನೆಗಳು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಯಮಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ನಲವತ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರುವುದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅವಳಿ ಸೋದರರು ನಿದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರರ ಸಂಖ್ಯೆ ತುಂಬ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೂರು ದಿನಗಳು, ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ, ಮೂರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಘಟನೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ದುರ್ಗ ಮೂರು ರಾತ್ರಿಗಳು ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದು, ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂರು ಜನ ಮುದುಕರನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣಾಕಾರ ಭೇಟಿಯಾಗುವುದು, ವಧುವನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ವರ ಮೂರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾದುದು ಅಥವಾ ಮೂರು ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಒಡೆಸಬೇಕಾಗುವುದು ಅಥವಾ ಮೂರು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದದು–ಮುಂತಾದುವು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ವಧುವಿನ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬರುವ ಮೂರು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಪಿನರಾಜ (ಕರ್ಣಾಟಕ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳು) ಎಂಬ ಕಥೆಯಲ್ಲಿನಂತೆ ಹೊಲಕ್ಕೆ ರಾಗಿ ಬಿತ್ತಿ, ಉಳಿಸಿ ಆದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ರಾಗಿಯನ್ನು ಆಯ್ದು ರಾಶಿಮಾಡುವ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದು, ಉಂಗುರವನ್ನು ಬಾವಿಗೆ ಹಾಕಿ ತೆಗೆಯಲು ಹೇಳುವುದು, ಇಂದ್ರನ ಮಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ವಧುವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು–ಇವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನಾಯಕನಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಬರುವ ಇರುವೆ, ಕಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಚಿಟ್ಟೆಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ನಾಯಕ ಮೊದಲೇ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಅವನ್ನು ಕೃತಜ್ಞರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೂರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರವೆಂದರೆ, ಮೂರು ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ರಿಯೆಯ ಗಾಢತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಅದರ ಗುರುತ್ವಕೇಂದ್ರ ಮೂರನೆಯದರ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ರಾಜನ ಮೂರು ಜನ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವಳು ಕಿರಿಯವಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸುಂದರಿಯೂ ನಾಯಿಕೆಯೂ ಆಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಮೂರು ಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯವನಾದ ಮೂರನೆಯವನೇ ನಾಯಕನಾಗಿರುವುದು. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಏಳರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ವಿರಳವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನಲವತ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆ ನಲವತ್ತು ದಿನಗಳ ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಜಗತ್ತು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಎನ್ನಲಾಗದು. ಇದು ಸಾಕಷ್ಟು ಆದರ್ಶವಾದುದು. ಕೆಟ್ಟದು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯವರು. ವೀರರಾದವರು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದಡ್ಡರು ಹೇಡಿಗಳು ಕೂಡ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹರ್ಷಾಂತವಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿನಾಯಕರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾವು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಲಕ್ಷಣ ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಮಂತ್ರದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲಾಗಿ ಮಾಡುವುದು, ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿಸುವುದು–ಹೀಗೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರದಂಡ, ಮರಿಜವಳೆಕಡ್ಡಿ, ಮಂತ್ರಿಸಿದ ನೀರು, ಶಾಪ ಮೊದಲಾದವು ಬರುತ್ತವೆ; ಮಾಟಗಾರರು, ದೇವತೆಗಳು, ರಾಕ್ಷಸರು, ಮಾಂತ್ರಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಯಕನೋ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆಯೋ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಂತೆಯೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪರಿಶೀಲನೆ ಅಪೂರ್ಣವಾದುದೇ ಸರಿ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಪುರಾತನ ಜಗತ್ತಿನ ಉಳಿಕೆಗಳೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವಂತೆ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಲವು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲಿನ ಆಶಯಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಥಾವರ್ಗ ರಚಿತವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅವಳಿ ಆಶಯ ಮತ್ತು ವಧು ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು, ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಬಹುತೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಗಳೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಕಥಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಇದರ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲ್ಪಕತೆ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಕಾದಂಬರಿ ಮಾದರಿಯದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿರುವುದು ಸರಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು 3–4 ಪುಟಗಳಿಂದ 30–40 ಪುಟಗಳ ತನಕ ದೊರೆಯುವುದೇ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಉದ್ದೇಶ ಮನರಂಜನೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇವು ಮಾನವ ವಿಕಾಸದ ಮೂರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅಥವಾ ಆ ಹಂತಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಲಾಗದೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಕಥೆಗಳು ಅನಂತರದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಕ್ರಾಪ್ಪೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಥಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಕಿರಿಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಜನತೆಯ ಪೂರ್ಣಸೃಷ್ಟಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ತರಬಹುದು. ಅದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇಶವೊಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವಂಥದು. ಈ ಕಥೆಗಳು ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದ ಸಾಧನಗಳಾಗಿದ್ದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಪದ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳ ಕಾಲನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕಥೆಗಳ ಕಾಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವುದೇ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ವಾಚಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಥೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕಥೆಗಳು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪಾಠಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಪ್ರಕಾರ, ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಮೊದಲ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದದ್ದು ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಗ್ರಿಮ್ ಸೋದರರ ಕಥಾಸಂಕಲನ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೇಲಂತು, ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವೊಂದು ತೆರೆಯಿತೆನ್ನಬೇಕು, ಯುರೋಪಿನಾದ್ಯಂತ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ತುರ್ತುಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಅಪಾರ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಫಿನ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ರೂಪಿತವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ–ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ತುಂಬ ನೆರವಾದುವು.

ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರರ ಹಾಜರಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದ್ದು. ಅವಿಲ್ಲದವು ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಗ್ರಿಮ್ ಸೋದರ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಕಥೆಗಳು ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಿಂಡ್ರೆಲಾ, ಸ್ನೋವೈಟ್, ಹನ್ಸೆಲ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೆಟಿಲ್ ಕಥೆಗಳು ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳ ಸೊಗಸಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರ ಮಲತಾಯಿ ತನ್ನ ಸವತಿಯ ಮಗಳು ಸ್ನೋವೈಟಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸೂಯೆಪಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದುದು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕಸ್ಥ ಸೇವಕನಿಂದ ಸ್ನೋವೈಟ್ ಪಾರಾದುದು ಮೊದಲಾದುದರ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅತಿಮಾನುಷದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಲತಾಯಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಿಂಸೆಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ರಾಜನೊಬ್ಬನನ್ನು ಸ್ನೋವೈಟ್ ಮದುವೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೇ ಆಶಯವನ್ನು ಹೊತ್ತ ದೊಡ್ಡ ಹೊನ್ನಿ ಚಿಕ್ಕಹೊನ್ನಿ ಕಥೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಹನ್ಸೆಲ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೆಟಿಲ್ ಕಥೆಯನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಮಾಟಗಾತಿ (ಕರ್ಣಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳು) ಕಥೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಹನ್ಸೆಲ್, ಗ್ರೆಟಿಲ್ ಇಲ್ಲಿನ ಚೆನ್ನ, ಚೆನ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕುಪ್ಪಿನರಾಜ, ನಾಗೇಂದ್ರ, ರಾಜಕುಮಾರ–ಮಂತ್ರಿಕುಮಾರ, ಬಿದರೆಯೊಳಗಿನ ಚದುರೆ, ಭಿಕ್ಷುಕರಾಜ– ಇತ್ಯಾದಿ ಅಸಂಖ್ಯ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕುಪ್ಪಿನರಾಜ ನಿಜಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಕಥೆ. ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಪುಟಗಳಷ್ಟಿರುವ ಈ ದೀರ್ಘ ಕಥೆ ಹಲವಾರು ಘಟನೆಗಳಿಂದ, ಆಶಯಗಳಿಂದ ಸಂಘಟಿತಗೊಂಡ ಅದ್ಭುತ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಕಾದಂಬರಿಯ ವಸ್ತು ಇದರಲ್ಲಿದೆ ಎಂದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಪದದ ಸ್ವಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಥನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಿನ್ನರ ಕಥೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಕಲ್ಪನಾ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಭೂತಗನ್ನಡಿ ಹಿಡಿಯುವ ಇವು ಅವರು ಬಾಳಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ ಬದುಕಿನ ಕಡೆಗೂ ಕ್ಷ–ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ (**ನೋಡಿ– ಅಜ್ಜಿಕಥೆ; ಕಟ್ಟುಕಥೆ**). (ಆರ್.ಜಿ.)

ಕಿನ್ನರಿಜೋಗಿ: ಕಿನ್ನರಿ ಎಂಬ ವಾದ್ಯ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಹಾಡು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಾರರು. ಕಿನ್ನರಿ ಅಥವಾ ಕಿಂದರಿ ಮೂರು ಅಥವಾ ಐದು ಸೋರೆಬುರುಡೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಿದಿರಿನ ಕೊಳವೆಗೆ ಜೋಡಿಸಿ, ನಾಲ್ಕೈದು ತಂತಿ ಬಿಗಿದು ಮಾಡಿದ ಒಂದು ವಾದ್ಯ. ಈ ವಾದ್ಯ ಹಿಡಿದು ಹಾಡುವ ಜನರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿ (ಯೋಗಿ) ಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿ ಮೇಳ

ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿಯ ಭೈರವೇಶ್ವರನ ಒಕ್ಕಲು. ಇವರು ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧರಾದ ಜನ. ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಕಾಪಾಲಿ ಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅರಿಶಿಣಗಾವಿ ಅಂಗಿ, ಹಾರೋಗಚ್ಚೆ, ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ತಲೆಗೆ ಕೆಂಪು ವಸ್ತ್ರ, ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ – ಇವು ಇವರ ಉಡುಪು.

ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುವುದು ಅರ್ಜುನ ಜೋಗಿ ಹಾಡು. ಅರ್ಜುನ ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಹೋದಾಗ ಜೋಗಿ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಿನ್ನರಿ ಹಿಡಿದು ಬಾರಿಸುತ್ತ ಹೋದನೆಂದು ಒಂದು ಜನಪದ ಕಥೆಯುಂಟು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಇವರು ಅರ್ಜುನನ ಸನ್ಯಾಸಿ ವೇಷಕ್ಕೆ ಸರಿಬರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವರು ಅರ್ಜುನ ಸುಭದ್ರೆಯರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚುಂಚನಗಿರಿಯ ಭೈರವ ಮಾಳವ್ವರ ಕಥೆಯೂ ಒಂದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆ ಅರ್ಜುನಜೋಗಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳೆಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವೇ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರು ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿಗಳಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೋಗಿ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಹಂದಿಜೋಗಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇವರು ಕಿನ್ನರಿ ಬಾರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರು ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಭೈರಪ್ಪನ ಭಕ್ತರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೀಸಲು ತೀರಿಸುವ ಜೋಗಪ್ಪಗಳಿಗೂ ಜೋಗಿಗಳೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇವರಿಗೂ ಕಿನ್ನರಿ ಜೋಗಿಗಳಿಗೂ ಯಾವುದೇ ಸಂಬಂಧ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಚ್.ಎಲ್.ಎನ್.)

ಕಿನ್ನರರು : ಕಶ್ಯಪಮುನಿಯಿಂದ ಸುರಸೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರು. ಗಂಧರ್ವರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಕುಬೇರನ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿರುವವರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಗಾಂಧರ್ವರೆನಿಸಿದ ಇವರ ದೇಹ ಮನುಷ್ಯರಂತಿದ್ದು ಮುಖ ಮಾತ್ರ ಕುದುರೆಯಂತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಕಿನ್ನರ ಮಿಥುನವೊಂದನ್ನು ಅಟ್ಟಿ ಹೊರಟು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಸಂದರ್ಭದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕಿನ್ಸೆ, ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ಚಾರಲ್ಸ್ : 1894–1956. ಜನರ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದ ಒಳಗುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಕೈಗೊಂಡ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನಿ. ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಜರ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಬ್ರನ್ಸ್‌ವಿಕ್, ಹಾರ್ವರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ 1920 ರಿಂದ 27 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದು, ಆಮೇಲೆ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಇಂಡಿಯಾನಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲೈಂಗಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿದ್ದ. ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದ ಪದ್ಧತಿ, ರೂಢಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಒಳಗುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವುದರಲ್ಲಿ ಇವನಿಗಿದ್ದ ಕಟ್ಟಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇವನೂ ಇವನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಸೇರಿ ನಡೆಸಿದ ಶೋಧನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿನ ಲೈಂಗಿಕ ವರ್ತನೆ (1948), ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿನ ಲೈಂಗಿಕ ವರ್ತನೆ(1953) ಎಂಬ ಹೆಸರಾದ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಹೊರಬಂದವು. 18,500 ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿವರಗಳು ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಲೈಂಗಿಕ ವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅಭಾಸ, ಏರುಪೇರು, ವಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈತ ವರದಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಇವೆರಡು ವರದಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನೂರಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ತರ್ಕ, ವಾದ, ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಿಪ್‌ನ ಉಪಕರಣ : ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣದ ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ದ್ರವವೊಂದು ಘನಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಯೆ ಜರುಗಿಸಿ ಅನಿಲ ಉತ್ಪಾದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಗಾಜಿನ ಉಪಕರಣ. ಉದಾ : ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಯೆ ಜರುಗಿಸಿ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಗಾಜಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದಾದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಕೆಳಭಾಗ) ಎರಡು ಕೋಶಗಳು (A ಮತ್ತು B) ಇದ್ದು ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕಿರಿದಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. Aಯ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿರುಗುನಲ್ಲಿ D ಇದೆ. Bಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಬಿರಡೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬಾಯಿ E ಇದೆ. ಇದರ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಕಿರಿದಾಗುವ ಒಂದು ನಾಳವನ್ನು (F) ಬೆಸೆದಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರನಾಳದಂತಿದೆ. ಉಪಕರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ C ಯು A ಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದೊಡನೆ ಅನಿಲ ಹೊರಸೂಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಆಗ ಇದರ ನಾಳದ ತುದಿ B ಯ ತಳಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಿರುವುದು.

ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರೀತಿ : ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದ ಅನಿಲ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಆಗಿರಲಿ. ಆಗ ಮಧ್ಯದ ಕೋಶದಲ್ಲಿ (A) ಸ್ವಲ್ಪ ಹರಳು ಹರಳಾಗಿರುವ ಸತುವನ್ನು (ಗ್ರಾನ್ಯುಲೇಟೆಡ್ ಜಿಂಕ್) ಇಡಬೇಕು. Aಯ ತಿರುಗುನಲ್ಲಿಯನ್ನು ತೆರೆದು C ಯ ಮೂಲಕ ಸಜಲಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್

ಆಮ್ಲವನ್ನು B ಕೋಶ ತುಂಬಿ A ಯಲ್ಲಿರುವ ಸತು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಆಗ ಸತು ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಹೈಡ್ರೊಜನ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಸೂಸುವುದು. ಇದನ್ನು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ಅನಿಲ ಶೇಖರ ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಅನಿಲ ಬೇಡವಾದಾಗ ನಲ್ಲಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಸಾಕು. ಅನಿಲಕ್ಕೆ ಹೊರಹೋಗಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ A ಯಲ್ಲಿಯೇ ಶೇಖರಿಸಿ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ದಬ್ಬಿ ಸತು ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಅನಿಲದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಿಂತುಹೋಗುವುದು. ಪುನಃ ಅನಿಲ ಬೇಕಾದಾಗ ನಲ್ಲಿಯನ್ನು ತೆರೆದರೆ ಸರಿ. A ಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿದ್ದ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಹೊರಸೂಸಿ, ಆಮ್ಲ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು ಪುನಃ ಸತು–ಆಮ್ಲಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟು, ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭವಾಗುವುದು.

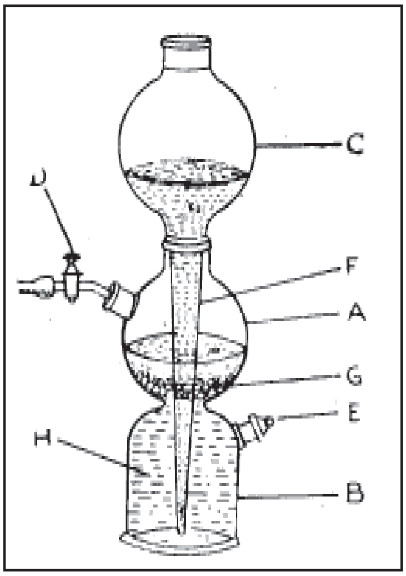

ಕಿಪ್‌ನ ಉಪಕರಣ : ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ G ಸತುವಿನ ಚೂರುಗಳು : ಸಜಲ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ

ಹೀಗೆ ಈ ಉಪಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಅನಿಲವನ್ನು ಪಡೆದು ಅನಂತರ ಅನಿಲದ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಿಲ ನಮಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವುದು ತಪ್ಪುವುದಲ್ಲದೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಅಪವ್ಯಯವೂ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಕ್ರಮೇಣ ಇದರಲ್ಲಿ ಸತು ಮತ್ತು ಆಮ್ಲ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸತು ಮುಗಿದು ಹೋದರೆ ಹೊಸ ಸತುವನ್ನು A ಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಬೇಕು. ಆಮ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ B ಕೋಶದ ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ಇದರ ಮೂಲಕ ಅನುಪಯುಕ್ತ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಹೊರಸುರಿದು ಹೊಸ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತುಂಬಬೇಕು.

ಇತರ ಅನಿಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಘನವಸ್ತು ಮತ್ತು ದ್ರವಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಲ್ಫೈಡಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಫೆರಸ್ ಸಲ್ಫೈಡು ಮತ್ತು ಸಜಲ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕಾಮ್ಲಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಚೂರುಗಳು ಮತ್ತು ಸಜಲ ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕಾಮ್ಲವನ್ನೂ ಆಕ್ಸಿಜನ್ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸೋನ್ (Na_2O_2) ಬಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀರನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕಿಪ್ಚಾಕ್ : 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ಉತ್ತರಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಜನಾಂಗ. ರಷ್ಯನರ ಇತಿವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಹೆಸರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಬರುವುದು 1054ರಲ್ಲಿ. ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಎಂಬುದು ತುರ್ಕಿ ಭಾಷೆಯ ಪದ. ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಪಾಲೋವ್‌ಸ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಮಾನೊಯ್ ಅಥವಾ ಕೊಮಾನಿ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಅಂಕಿತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಾಲನಿ, ಪಲ್ಲಡಿ, ಫಾಲೋನ್ಸ್ ಮುಂತಾದವು ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹೆಸರುಗಳು. ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಜನರನ್ನೇ ಕುಮಾನೊಯರೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 11ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಈ ಜನಾಂಗ ಮಂಗೋಲಿಯನರ ಆಕ್ರಮಣದೊಂದಿಗೆ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿತು.

ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲ ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈ ಜನಾಂಗದಿಂದ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಸಾರಿ ಉಯ್‌ಗರ್ಸ್‌ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾರಿ ಜನಾಂಗದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈಗಲೂ ಚೀನೀ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಗಡದ ಜನ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜನಾಂಗದ ಕೆಲವು ಬಣಗಳು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದ ಗಡಿಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಮಂಗೋಲ್ ಭಾಷೆಯಾಡುವ ಕಿಟಾಯರು ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಕಿಪ್ಚಾಕರನ್ನೊಡಗೂಡಿದರೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಕಿಟಾಯರು ಇದ್ದರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರು ದಕ್ಷಿಣ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದರೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ.

ಪೆಶೆನೆಗ್ಸ್ ಎಂಬ ತುರ್ಕಿ ಜನತೆಯ ಮಿತ್ರರಾಗಿ ಕಿಪ್ಚಾಕರು 1078ರಲ್ಲಿ ಬಿಜ಼ಾಂಟಿನರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಟವಾರಂಭಿಸಿ ಏಡ್ರಿಯಾನೊಪಲನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಆದರೆ 1091ರಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಪೆಶೆನೆಗ್ ಆಧಿಪತ್ಯದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಅದನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡಿದರು. 1094 ಮತ್ತು 1114 ಕಿಪ್ಚಾಕರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಿಂಜ಼ಾಂಟಿನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಲೆಕ್ಸಿಯಸ್ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ. ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಬಣಗಳು ಕಾರ್ಪೇಥಿಯನ್ ಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸೆಣಸಾಡಿದವು. ದಣಿದಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಬಲಗಳನ್ನು ಯಾರು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ನೀಡುತ್ತಾರೋ ಅವರ ನೆರವಿಗೆ ನೀಡಲು ಬಯಸಿದರು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಅಥವಾ ಫ್ರಾಂಕಿಸ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಒಂದನೆಯ ಬಾಡ್ವಿನನ ವಿರುದ್ಧ 1205ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಿಪ್ಚಾಕರು ಕಲೋಯಾನ್ ಅಸೆನ್ನರ ಪರ ವಹಿಸಿದರು. 1221–23ರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರು ರಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಕಿಪ್ಚಾಕರು ಒಂದು ಬಾರಿ ಮಂಗೋಲರ ಪರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ರಷ್ಯನರ ಪರವಾಗಿಯೂ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಾವೊಂದು ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ನಿಷ್ಠೆ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. 1237ರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಮಂಗೋಲರು ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಬಣಗಳ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಬಾಚ್‌ಮನನನ್ನು ಕೊಂದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಿಪ್ಚಾಕರ (ಕುಮಾನರ) ನಾಯಕ ಕುಥೆನನಿಗೆ ರಷ್ಯನರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನೆದುರಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ, ಆತ ತನ್ನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಹಂಗರಿಯ 4ನೆಯ ಬೇಲಾ ದೊರೆಗೆ ಶರಣಾಗತನಾದ. ರೋಷಗೊಂಡ ಮಂಗೋಲಿಯನರು 1241–42ರಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬಹುಶಃ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರು. ಮಂಗೋಲರ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಜನಾಂಗ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ರಾಣವಾದರೂ ಕುಮಾನರು ಶಕ್ತರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. 1240ರಲ್ಲಿ ಅವರು 2ನೆಯ ಬಾಲ್ಡ್‌ವಿನನ ಪರವಾಗಿಯೂ 1259ರಲ್ಲಿ 8ನೆಯ ಮೈಕೆಲ್ ಪಾಲಿಯೊ ಲೊಗಪನ ಪರವಾಗಿಯೂ ಕಾದಾಡಿದರು.

ಮಾಮೆಲ್ಯೂಕರೆಂಬ ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಗುಲಾಮರು ಅಯ್ಯುಬಿಡ್ ಸೇನೆಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಆ ಮೇಲೆ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಗಳಿಸಿ, ಅನಂತರ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಅವಶೇಷರೂಪವಾಗಿದ್ದರು. ಕಿಪ್ಚಾಕರ ಇನ್ನೊಂದು ಬಣ ಕರಾಯಿಮರದು. ಇವರು ಉತ್ತರ ಲಿಥುವೇನಿಯಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಈಗಲೂ ಇವರು ಪೋಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಕಿಪ್ಚಾಕರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಬಹಳ ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೂ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಅವರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಫ್ರಾಂಕರ ಹಾಗೂ ಕಿಪ್ಚಾಕರ ನಡುವೆ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಡಚಣೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕಾಡುಜನರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಉಳುವೆ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ವಾಸ ಗುಡಿಸಲು ಅಥವಾ ಮನೆಗಳಲ್ಲಲ್ಲ, ಫೆಲ್ಟ್‌ನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗುಡಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಹಾಲು, ಗಿಣ್ಣು, ಮಾಂಸಗಳೇ ಅವರ ಆಹಾರ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನಿವಾಸಿಯ ಬಳಿಯೂ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಕುದುರೆಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಗುಡಾರಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ಒಂದು ತುರ್ಕಿ ಭಾಷೆ. ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೋಡೆಕ್ಸ್ ಕ್ಯುಮಾನಿಕಸ್ ಎಂಬ ಉದ್ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ವೆನಿಸಿನ ಸೇಂಟ್ ಮಾರ್ಕ್ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ 13–14ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ನಿಂದ ಭಾಷಾಂತರವಾದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಿವೆಯಲ್ಲದೆ ಶಬ್ದಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೂ ಕುಮಾನ್–ಜರ್ಮನ್ ಶಬ್ದಕೋಶವೂ ಇದ್ದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಕುಮಾನ್–ಅರಬ್ಬೀ ಶಬ್ದಕೋಶಗಳೂ ವ್ಯಾಕರಣಗಳೂ ರಚಿತವಾದುವು. ತುರ್ಕಿಭಾಷೆ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಇವೆಲ್ಲ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕಿಪ್ಚಾಕರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಸಂತಡೊಮಿನಿಕನ ಮಹದಾಶೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದು ಕನಸಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ.)

ಕಿಪ್ಪರ್ ಮೀನು : ಸಾಲ್ಮನ್ ಜಾತಿಯ ಗಂಡುಮೀನಿಗೆ ಅದರ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೀನಿನ ಕೆಳದವಡೆ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಕೊಕ್ಕಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದೇ ಈ ಹೆಸರಿಗೆ ಕಾರಣ. ಕೊಕ್ಕಿಗೆ 'ಕಿಪ್' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಉಂಟು. ಬಹಳ ಕಾಲ ಕೆಡದಂತೆ ಇಡಲು ಹೊಗೆಯಾಡಿಸಿ ಹದಮಾಡಿದ ಮೀನಿಗೂ ಕಿಪ್ಪರ್ ಮೀನೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಇದೆ. ಮೀನನ್ನು ಸೀಳಿ, ಶುಚಿಮಾಡಿ, ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ, ಹೊಗೆಯಾಡಿಸಿ ಹದಮಾಡುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಕಿಪರಿಂಗ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ಯಾಮನ್ ಮೀನಲ್ಲದೆ ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನನ್ನೂ ಈ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಕೆಡದಂತೆ ಮಾಡಿ ಶೇಖರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದ ಮೊದಲು ಸ್ಯಾಮನ್ ಮತ್ತು ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಪದ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಹೊಗೆಯಾಡಿಸಿ ಹದಮಾಡಿದ ಯಾವ ಮೀನಿಗಾದರೂ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಿಪ್ಪರ್ ಮಾಡಿದ ಸ್ಯಾಮನ್ ಮೀನು 1479 ರಿಂದಲೂ ಹೆರಿಂಗ್ ಮೀನು 1843 ರಿಂದಲೂ ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್, ಜೋಸೆಫ್ ರಡ್‌ಯಾರ್ಡ್ : 1865–1936. ಆಂಗ್ಲ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ, ಕಥೆಗಾರ, ಕವಿ. ತಂದೆ ಜಾನ್ ಲಾಕ್‌ವುಡ್ ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್ ಬೊಂಬಾಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್ ವೆಸ್ಟ್‌ವರ್ಡ್ ಹೋನ ಯುನೈಟೆಡ್ ಸರ್ವಿಸಸ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಓದಿದ. ಆರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಹೋದರಿಯೊಂದಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದ. ಈತ ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಯಿ ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ 6 ವರ್ಷ ಕಳೆದ. ಆ ದಾರುಣಮಯ ದಿನಗಳನ್ನು ತನ್ನ 'ಬಾ ಬಾ ಬ್ಲಾಕ್ ಷೀಪ್'– ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ 17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (1882) ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಲಾಹೋರಿನ ಸಿವಿಲ್ ಮತ್ತು ಮಿಲಿಟರಿ ಗೆಜೆಟ್ಟಿನ ಸಂಪಾದಕನಾದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಯ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈತನ ತಂದೆ ಕ್ಯುರೇಟರ್ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಏಳುವರೆ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಂಗ್ಲೊ ಇಂಡಿಯನ್ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಖಾಲಿ ಬಿದ್ದ ಸ್ಥಳ ತುಂಬಿಸಲು ಬರೆದ ಕವಿತೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ. ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟಲ್ ಡಿಟ್ಟೀಸ್ (1886) ಈತನ ಪ್ರಥಮ ವಿಡಂಬನ ಗೀತೆಗಳ ಸಂಕಲನ. 1887–89 ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್ ಸುಮಾರು 70 ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅವೆಲ್ಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿ ಬರೆದವು. ಪ್ಲೇಯ್ನ್ ಟೇಲ್ಸ್ ಫ್ರಮ್ ದಿ ಹಿಲ್ಸ್, ಸೋಲ್ಜರ್ಸ್ ತ್ರಿ, ದಿ ಸ್ಟೋರಿ ಆಫ್ ದ ಗ್ಯಾಡ್ಸ್‌ಬೀಸ್, ಇನ್ ಬ್ಲ್ಯಾಕ್ ಅಂಡ್ ವೈಟ್, ಅಂಡರ್ ದಿ ದೇವದಾರ್ಸ್, ದಿ ಫಾಂಟಮ್ ರಿಕ್ಷಾ, ವೀ ವಿಲ್ಲಿ ವಿಂಕಿ–ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಕಥೆಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. 1889ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ತೆರಳುವಾಗ ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ತಂಗಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ದಿ ಲೈಟ್ ದಟ್ ಫೇಯ್ಲ್ಡ್ (1891) ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊರ ಎರಡು ಕಥಾಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಥೆಗಳು ಅಡಗಿದೆ. 1892ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಕ್ಯಾರೊಲಿನ್ ಸ್ಟಾರ್ ಬ್ಯಾಲೆಸ್ಟಿಯರ್ ಎಂಬ ಅಮೆರಿಕದ ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಆಕೆಯ ಸಂಬಂಧಿಕರೊಡನೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲೇ ನೆಲಸಿದ. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಥೆಗಳೆನಿಸಿದ ಜಂಗಲ್ ಬುಕ್ (1894–95) ಎಂಬ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಬೆಸ್ತನ ಜೀವನವೊಂದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಾಪ್ಟನ್ಸ್ ಕರೇಜಿಯಸ್ (1897) ಎಂಬ ಕಥೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಳ ಕುರಿತ ಬ್ಯಾರಕ್ ರೂಂ ಬ್ಯಾಲಡ್ಸ್ (1892) ಮತ್ತು ದಿ ಸೆವನ್ ಸೀಸ್ (1896) ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ. 1895ರಲ್ಲಿ ಟೆನಿಸ್ಸನ ಕವಿಗೆ ಇತ್ತಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ (ಪೊಯೆಟ್ ಲಾರಿಯೆಟ್) ಸ್ಥಾನಗೌರವವನ್ನು ಈತನಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸ್ಥಾನದ ಸಂಕೋಲೆಯಿಂದ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗಿಂತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಸೇವೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನೀತ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ.

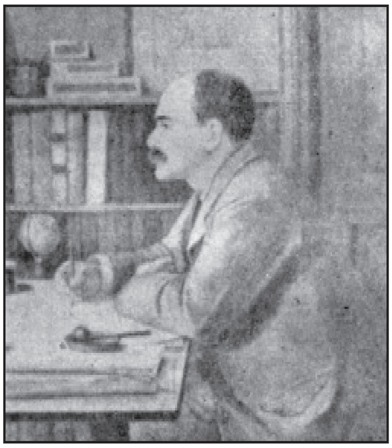

ದಿ ಡೇಸ್ ವರ್ಕ್ (1898) ಎಂಬ ಕಥಾಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಕಿಮ್ (1601) ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿನ ಕವಿಯ ಬಾಲ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಾದಂಬರಿ ಜಸ್ಟ್ ಸೊ ಸ್ಟೋರಿಸ್ ಫಾರ್ ಚಿಲ್ಡ್ರನ್, ಪಕ್ ಆಫ್ ಪುಕ್ಸ್‌ಹಿಲ್ (1906); ರಿವಾರ್ಡ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಫೇರಿಸ್ (1910)–ಇವು ಈತನ ಇತರ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ತನ್ನ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎ ಡೈವರ್ಸಿಟಿ ಆಫ್ ಕ್ರೀಚರ್ಸ್ (1917); ಡೆಬಿಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಕ್ರೆಡಿಟ್ಸ್ (1926); ಲಿಮಿಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ರಿನ್ಯೂಯಲ್ಸ್ (1932) ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಲು ದಿ ಐರಿಷ್ ಗಾರ್ಡ್ಸ್ ಇನ್ ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ವಾರ್ (1923) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. 1907ರಲ್ಲಿ ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್‌ಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನೊಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ ದೊರಕಿತು. ಹಿಂದೆ ಪೊಯಟ್ ಲಾರಿಯೆಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಂತೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ನೀಡಿದ ಆರ್ಡರ್ ಆಫ್ ಮೆರಿಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ. 1926ರಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಲಿಟರೇಚರಿನ ಚಿನ್ನದ ಪದಕ ಪಡೆದ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, ಕೇಂಬ್ರಿಜ್, ಎಡಿನ್ಬರೊ, ಡರ್ಹ್ಯಾಂ, ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಸ್ಟ್ರಾಸ್‌ಬರ್ಗ್, ಅಥೆನ್ಸ್, ಮೆಗ್ಗಿಲ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಈತನಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದುವು. ನಿಧನಾನಂತರ ಈತನ ದೇಹವನ್ನು ವೆಸ್ಟ್ ಮಿನ್‌ಸ್ಟರ್ ಅಬೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್ ಅದ್ವಿತೀಯ, ನಿಸ್ಸೀಮ. ಈತನ ಕವನಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಆಡುನುಡಿಗಳ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಬಳಕೆ, ಮನಮೋಹಕವಾದ ವರ್ಣನೆ, ಸ್ಥೈರ್ಯ, ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ತರುವುದು–ಇವು ಈತನ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನತೆಯ ಮೇಲ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಪ್ಲಿಂಗನಿಗೆ ಅಪಾರ ಗೌರವ, ನಂಬಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ರಾಜಕೀಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.; ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್‌ನದು ಅಸಾಧಾರಣ ಜನಪ್ರಿಯತೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಿಪಾಯಿಯ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಕವನಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ದೂರ ಇರುವವರೂ ಓದಿದರು, ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರು. ಇವನ ತೀವ್ರ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಧೋರಣೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಓದುಗರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದವು. ಆದರೆ ಅನಂತರ ಪೀಳಿಗೆಗಳು ಇವನಿಂದ ದೂರವಾದವು. 1910ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಬೋಯರ್ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಬ್ರಿಟನ್ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸದೆ, ಜನರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಕುಂದುಬಂದಿತು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು, ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮತದಾನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕೊಡುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ.

ಇವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿ 'ಕಿಮ್' ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಐರಿಷ್ ಹುಡುಗನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಿಮ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗುಪ್ತಜನರ ದಳದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಲಾಮಾನ ಅನುಚರನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್ ಬರೆಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ (1901) ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನದ ಅಲೆಗಳು ಎದ್ದಿದ್ದರೂ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಸೂಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲ, ಬಿಳಿ ಮನುಷ್ಯ ಭಾರತೀಯರ ಪ್ರೀತಿಯ ಧಣಿ 'ದ ವೈಟ್ ಮ್ಯಾನ್ಸ್ ಬರ್ಡನ್' ಎನ್ನುವುದು ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್‌ನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪದ ಸಮೂಹ; ಇದರ ಅರ್ಥ, ಬಿಳಿಯರಲ್ಲದವರನ್ನು ನಾಗರಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ದೈವವೇ ಬಿಳಿಯನಿಗೆ ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದು. ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಅಂದಿನ ಭಾರತೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಇಂದೂ ಓದಬೇಕಾದದ್ದು, ಬಹು ಶಕ್ತಿ ಬರೆಹ ಇವನದು. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಿಬ್ಬನಹಳ್ಳಿ : ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನ ನೆಲೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಬಾಣಸಂದ್ರ ಬೆಟ್ಟದ ಶಾಖೆಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಝರಿಗಳ ದಡಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗಗಳ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಶಿಲೋಪಕರಣಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಬೆವಿಲಿಯನ್ ಮತ್ತು ಅಷೂಲಿಯನ್ ರೀತಿಯ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳು, ಸೀಳುಗೊಡಲಿಗಳು (ಕ್ಲೀವರ್), ಹೆರೆಯುವ ಉಪಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಕ್ಕು ತುದಿಯುಳ್ಳ ಉಪಕರಣಗಳು (ಬೀಕ್ಡ್ ಇಂಪ್ಲಿಮೆಂಟ್ಸ್) ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಉಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಚಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎರಡು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆಳುಕಲ್ಲುಚಕ್ಕೆಯ, ಎರಡು ಕಡೆ ಅಲುಗುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಚಾಕುಗಳೂ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಪುಟ್ಟ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅವು ಮಧ್ಯ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಜನ ಸುಮಾರು 4,00,000 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಇವೇ ಆಧಾರ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಕೆಲವೇ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಬ್ಬನಹಳ್ಳಿಯದೂ ಒಂದು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕಿಯಾ ಗಿಣಿ : ಗಿಣಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಿಟ್ಟಾಸಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಸಿಟ್ಟಾಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ. ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕನಾಮ ನೆಸ್ಟರ್ ನೊಟಾಬಿಲಿಸ್.

ಇದರ ತವರು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್. ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲುಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಕಾಗೆಯಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. ಗಿಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಬಾಗಿರುವ ಬಲವಾದ ಕೊಕ್ಕು ಇದೆ. ಮೈಬಣ್ಣ ಕಂದುಮಿಶ್ರಿತ ಹಸುರು. ಗಿಣಿಗಳಂತೆಯೇ ಹಣ್ಣು, ಮೊಗ್ಗು, ಹುಳು, ಕೀಟ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತದ ಅತೀವ ಚಳಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೆ ಇಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕುರಿಗಳ ಬೆನ್ನನ್ನು ಕುಕ್ಕಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ಬಗಿದು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಈ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಆಗದು. (ಜೆ.ಎಂ.ಬಿ.)

ಕಿರಣಣಬೆ ಬೇನೆ : ಅಣಬೆಗಳ ತಂಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಕಿರಣಣಬೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಇರುವ ಬೇರೂರಿರುವ ಬೇನೆಯಿದು. ರೋಗಕಾರಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಾಣುಗಳಿಂದ ಈ ಬೇನೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಾಗಿದೆ (ಆಕ್ಟಿನೊಮೈಕೋಸಿಸ್). ಆರೋಗ್ಯವಂತರಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರಲ್ಲಿ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೆಂಡಿಕೆ, ಹಲ್ಲುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಇವು ಇರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಪಾಯಕಾರಿಗಳು, ಸೋಂಕಾಗಬೇಕಾದರೆ ತಾವಿನ ಗಾಯ ಮುಖ್ಯ ಜೀವಾಣುಗಳಿಗೆ ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಈಡಾಗುವಿಕೆಯೇ ಜೀವಾಣುಗಳು ನುಗ್ಗಿ ರೋಗವುಂಟುಮಾಡಲು ಬಲು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಅಂಶವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಯಾವ ಬಗೆಯ ಅಂಗಾಂಶಕ್ಕಾದರೂ ರೋಗ ಹತ್ತಬಹುದು. ಸೋಂಕಾದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೆತು ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಊತ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಊದಿರುವ ಅಂಗಾಂಶ ಗಡುಸಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಆಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಪುಟ್ಟ ಕುರುಗಳಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೆತುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಇವು ಒಡೆದುಕೊಂಡು ನಾಳಿಗಳಾಗಿ ಮೇಲಾಯದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಕಂಡಿಗಳಿಂದ, ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಗಂಧಕ ಹರಳುಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಣ್ಣ ಹಳದಿಯಂಥ ಹರಳುಗಳಿರುವ ಕೀವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಹರಳುಗಳು ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಜೀವಾಣುಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮುದ್ದೆಗಳು, ಕುರುಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ ಜೀವಕಣಗಳ ನಡುವೆ ಇವು ಇರುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 1 ಮೊಗ ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ; ಬಾಯೊಳಗಿನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹುಳುಕುಹಲ್ಲಿನೊಳಗಿಂದ ಬಂದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕೆಳದವಡೆಯ ಕೋನದ ಬಳಿ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. 2. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ; ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂಗರುಳು (ಕೀಕಂ) ಇಲ್ಲವೇ ಕರುಳವಾಳದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಬಲ ಬದಿಯ ಕೆಳಗಡೆ ಊದಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸೋಂಕು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮುಂದಿನ ಗೋಡೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ರಕ್ತ ಹರಿವಿನ ಮೂಲಕ ಯಕೃತ್ತಿಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕುರುಗಳಾಗಬಹುದು. ಈ ಅಂಗದಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಕುರುವೊಂದು ವಪೆಯ ಮೂಲಕ ಬಲಬದಿಯ ಪೊಳ್ಳಿನೊಳಕ್ಕೆ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 3 ಎದೆಯಲ್ಲಿ: ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ಮೊದಲ ಸೋಂಕಾಗಿಯೋ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹರಡಿದಂತೆ ಮರುಚಲದ್ದಾಗಿಯೋ ಆಗಬಹುದು.

ರಕ್ತ ಹರಿವುದರ ಮೂಲಕ ಪಕ್ಕದ ಇಲ್ಲವೇ ಮಿದುಳು, ಯಕೃತ್ತು ಮೊದಲಾದ ದೂರದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಮೊದಲೆಡೆಗಳಿಂದ ಹಬ್ಬಿದ ಹೊರತು, ಈ ರೋಗ ಮಾರಕವಲ್ಲ. ದನ, ಬೆಕ್ಕು, ನಾಯಿ, ಕುರಿ, ಹಂದಿ ಮೊದಲಾದವಲ್ಲೂ ಈ ಬೇನೆ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರ ರೋಗಾಣುಗಳ ಪಂಗಡ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಜಿ.)

ಕಿರಲುಬೋಗಿ : ಡಿಪ್ಟಿರೊಕಾರ್ಪೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೋಪಿಯ ಪಾರ್ವಿಫ್ಲೋರ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ, ದಟ್ಟವಾದ ಹಂದರದ, ಸುಂದರವಾದ, ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಮರ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೊಡಗು, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಿತ್ಯಹರಿದ್ವರ್ಣಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ತೇವಪೂರಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣು ಇದರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನದಿದಡಗಳು, ಕಣಿವೆಗಳು ಮುಂತಾದೆಡೆ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗಡುಸಾದ ಜಂಬೆ (ಲ್ಯಾಟರೈಟ್) ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು.

ಕಿರಲುಬೋಗಿ ಸುಮಾರು 120 ಅಡಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಬೃಹದ್ ಗಾತ್ರದ ಮರ. ಮರದ ಬೊಡ್ಡೆಯ ಸುತ್ತಳತೆ ಸು. 18 ಅಡಿ ಇರುವುದುಂಟು. ಬರಿಯ ಬೊಡ್ಡೆಯೇ 50'–60' ಎತ್ತರ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು; ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ; ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ನಸುಹಳದಿ. ಹೂಗಳಿಗೆ ಕೊಂಚ ಸುವಾಸನೆಯೂ ಇದೆ. ಹೂಬಿಡುವ ಕಾಲ ಜನವರಿ–ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಫಲ ಒಂದೇ ಬೀಜವುಳ್ಳ ನಟ್ ಮಾದರಿಯದು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಗಾಳಿಯಿಂದಾಗುವ ಫಲಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಇವು ಸಹಾಯಕ. ಕಿರಲುಬೋಗಿಯ ಚೌಬೀನೆ ಮಾಸಲು, ಬೂದುಮಿಶ್ರ ಕಂದುಬಣ್ಣದ್ದು; ಸಾಧಾರಣಮಟ್ಟಿಗೆ ಹದಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಗಡುಸಾಗಿದ್ದು ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವುದು. ಆದರೆ ಕೊಯ್ಯುಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ. ಹಸಿಮರವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಆರಲು ಇಡಬೇಕು. ಈ ಮರಕ್ಕೆ ಗೆದ್ದಲು ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದೋಣಿಗಳಿಗೆ, ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಲೀಪರುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಇದರ ಮರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೆರಗು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದಾದರೂ ಹತ್ತರಿ ಹಿಡಿದು ನಯಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮನೆಕಟ್ಟಲು ಇದನ್ನು ತೊಲೆ, ಸರ, ಕಂಬ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವರು. ಅಂಗಡಿಮುಂಗಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಬೀರು, ಬ್ರಷ್ಷುಗಳ ಹಿಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೆಸೌದೆಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕಿರಾಣಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ : ಗೃಹಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಚಿಲ್ಲರೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಬಾರ ಜಿನಸಿ, ಒಣಹಣ್ಣುಗಳು, ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು, ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವವ (ಗ್ರೋಸರ್). ಸರಕುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ (ಗ್ರೋಸ್) ಕೊಂಡು ಮಾರುವವರನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರೋಸರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟು ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವವರನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರೋಸರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ.

ಒಟ್ಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನವಾದರೆ ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಅವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಕೊಂಡು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಕಾರ್ಯ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಅತಿಮುಖ್ಯ. ಇವರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ವ್ಯಾಪಾರದ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಅಂಗಡಿಗಳ ಗಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಯ ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಾಣಿ ವರ್ತಕರು ಮಾಂಸ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ. ಮಾಂಸದ ಅಂಗಡಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸಣ್ಣ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳೂ ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಆವಲಂಬನ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಆದರೆ ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ಸರಪಣಿ ಮಳಿಗೆಗಳೂ ಇಲಾಖಾ ಮಳಿಗೆಗಳೂ ಬಳಕೆದಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ಸರಕುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುದ್ರಾಂಕಿತವಾದವು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಲಾಭದ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅನುಕೂಲವೆಂದರೆ ಗ್ರಾಹಕರೊಂದಿಗೆ ಅವು ಪಡೆಯುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಪರ್ಕ. ಅವರ ರುಚಿಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಬಯಕೆಗಳನ್ನೂ ಅಂಗಡಿಕಾರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ನಿತ್ಯಬಳಕೆಯ ಸರಕನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಂಡು ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅನುಭೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿ ಒಂದು ವರ. ಉದ್ದರಿ ಲೆಕ್ಕ, ಮನೆಮನೆಗೆ ಸರಕಿನ ಸರಬರಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಕೆ.ಐ.)

ಕಿರಾತ : ಪ್ರಾಚೀನ ಮಂಗೋಲರ ಬುಡುಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಜನಾಂಗ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಚೀನ ಟಿಬೆಟ್ಟುಗಳಲ್ಲೂ ಇವರು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಾತರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಿರಾತ ಪದವನ್ನು ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೋ ಹಿಮಾಲಯ ತಪ್ಪಲಿನ ಗುಹಾವಾಸಿಗಳಿಗೋ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಡರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದೇ ಹೆಸರಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದ ಶುದ್ಧ ಅನಾಗರಿಕ ಜನಾಂಗವೆಂದೂ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಹಸೀ ಮೀನುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ, ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯ ಕಾಠಿಣ್ಯವುಳ್ಳ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜನ ಕೌರವರ ಕಡೆ ಸೇರಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರೆಂದೂ ಧರ್ಮರಾಯನ ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದೊಪ್ಪಿಸಿದರೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ರಸೌಷಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದು ಚಾಪೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಅವನ್ನು ಆರ್ಯರಿಗೆ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅಥರ್ವಣ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೊನಚಾದ ಮುಡಿಗಂಟು, ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕಿರಾತ ಕನ್ಯೆಯರ ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗೂ ದೇಹಸೌಷ್ಠವಕ್ಕೆ ಮರುಳಾದ ಅನೇಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಿರಾತರು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಕಾಮರೂಪ (ಅಸ್ಸಾಂ) ಮತ್ತು ನೇಪಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದು ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಶಿವ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಿಯರು ಕಿರಾತ ವೇಷದಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ ಪ್ರಸಂಗದ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಭಾರವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

*

ಕಿರಾತಗೂಸುತನ : ಎಳೆಗೂಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಅಂಗ, ಅವಯವಗಳು ಇಲ್ಲದೆಯೋ ವಿಪರೀತ ದೊಡ್ಡದು ಇಲ್ಲವೆ ಸಣ್ಣದಾಗೋ ಎಂದಿನ ಜಾಗ ಬಿಟ್ಟೋ ಇರುವಿಕೆ (ಮಾನ್ಸ್ಟ್ರಾಸಿಟಿ). ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಕಿರಾತಗೂಸು (ಮಾನ್‌ಸ್ಟರ್) ಒಂಟಿ ಇಲ್ಲವೇ ಅವಳಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ವಿಕಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಸುಬದುಕಿರಲೂಬಹುದು. ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರಲೂಬಹುದು. ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಇಲ್ಲವೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿರಲೂಬಹುದು. ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡದ ವಿಕಾಸವಾಗುವಾಗ, ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನಿಲ್ಲವಾಗಬೇಕಾದ ಅಂಗಗಳು ಹಾಗೇ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಬಿಡಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದ ಎಷ್ಟೋ ಒಳಾಂಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿರಬಹುದು. ವಿಕಾಸದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಂದುಗಳು, ಬಿರುಕುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡಬೇಕಾದವು ಒಂದು ಭಾಗವೋ ಪೂರ್ತವೋ ಹಾಗೇ ಉಳಿದುಬಿಡಬಹುದು ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಹಣೆ ನಡುವೆ ಒಂದುಗೂಡಿ ಒಕ್ಕಣ್ಣು ಆಗಬಹುದು.

ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಅವಳಿ ಕಿರಾತಗೂಸು ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕೂಡಿರುವಾಗ ಎರಡೂ ಸಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡದು ಒಂದು ಸಣ್ಣದು ಆಗಿರಬಹುದು. ಸಮವಾದಲ್ಲಿ, ಅವಳಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಲೆತಲೆಗೋ ಮುಂಡಮುಂಡಕ್ಕೋ ಪಿರ್ರೆಪಿರ್ರೆಗೋ ಅಂಟಿರಬಹುದು. ಎರಡು ಮೊಗಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದು ತಲೆಗೆ ಎರಡು ಮುಂಡಗಳು ತಗಲಿರಬಹುದು. ಮುಂಡಗಳೆರಡೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ತಲೆಗಳು ಎರಡಿರಬಹುದು. ಎದೆಗಳು ಪಕ್ಕದಲ್ಲೋ ಎದುರುಬದುರಾಗೋ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಮೈ ಭಾಗಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿರಬಹುದು. ಹಾಗೇ ಅವಳಿಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ತಲೆ, ಎದೆ, ನಡು, ಕುಂಡಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಬೆನ್ನುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಂಟಿರಬಹುದು. ಸಯಾಮೀ ಅವಳಿಗಳಾಗಿ ಅಸಮಕಿರಾತಗೂಸುಗಳು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ ಎರಡೂ ಸಮವಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಸತ್ತು ಕೇವಲ ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಯದೆಯೇ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂದಿದರೆ ಆಗ ಅದು ಇನ್ನೊಂದರ ಮೇಲೆ ಪರಪಿಂಡಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಪಿಂಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗಿ ಪಿಂಡಗೂಸಿನ ಹಾಗೆ ತೋರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಕೇವಲ ಹಲ್ಲು ಕೂದಲು ಉಗುರಂಥ ಕೆಲವು ಊತಕಗಳ ಗೆಡ್ಡೆಯಾಗಿರಬಹುದು. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರ : ಸಾಲ್ವಡೊರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ಯಾಲ್ವಡೋರ ಪರ್ಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ವಡೋರ ಓಲಿಯಾಯ್ಡಿಸ್ ಎಂಬೆರಡು ಮರಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು. ಇವೆರಡು ಮರಗಳೂ ಭಾರತ, ಸಿಂಹಳ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪಂಜಾಬ್ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ಸುಮಾರು 15'–30' ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳು. ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮರದ ಎತ್ತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡಲತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 6' ಎತ್ತರವಿರಬಹುದು. ಮರದ ರೆಂಬೆಗಳು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿರುವುದರಿಂದ ದೂರಕ್ಕೆ ಪೊದೆಸಸ್ಯದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಕಿರಿಗೋಣಿಮರದ ಒಂದು ರೆಂಬೆ

ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರದ ಎಲೆಗಳು ಸರಳ, ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂಥ ಸುವಾಸನೆ ಇದೆ. ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರದ ಸುತ್ತ ಈ ವಾಸನೆ ಹರಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲೆಗಳು ದಪ್ಪ; ಸುಲಭವಾಗಿ ಮುರಿದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು; ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ; ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಹಸುರು ಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿ. ಫಲ ಅಷ್ಟಿಫಲ ಮಾದರಿಯದು. ಕಾಯಿಯ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಊದಾ, ಬೂದು ಇತ್ಯಾದಿ. ಸ್ಯಾಲ್ವಡೋರ ಓಲಿಯಾಯ್ಡಿಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಹಣ್ಣು ಸಿಹಿಯಾಗಿಯೂ ಸ್ಯಾ. ಪರ್ಸಿಕದ ಹಣ್ಣು ಉಪ್ಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಹಿರುಚಿಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದರಗಳಿವೆ. ಹೊರಪದರ ತೆಳು ಹಾಗೂ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಒಳಪದರ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಬೀಜ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ್ದು; ಇದಕ್ಕೆ ಮಧುರವಾದ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯಿದೆ. ಬೀಜದಲ್ಲಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ.35–40. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬೂದುಮಿಶ್ರಿತ ಹಸುರು. ಇದನ್ನು ಕೊಬ್ಬರಿಎಣ್ಣೆಯ ಬದಲಾಗಿ ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಭಾರತದ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ಉಪಯೋಗದಿಂದಾಗಿ ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಸಣ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಮರದ ರೆಂಬೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗೊಂಚಲುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಲೊಥಾಣಿ ಎಂಬ ಯಂತ್ರದ (ಹತ್ತಿ ಬೀಜವನ್ನು ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಯಂತ್ರ) ಸಹಾಯದಿಂದ ರೆಂಬೆ ಮತ್ತು ಗೊಂಚಲುಗಳಿಂದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅನಂತರ ಬೀಜ ಒಡೆಯುವ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಬೇಳೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇಳೆಗಳನ್ನು ಎಕ್ಸ್‌ಪೆಲರ್ ಮತ್ತು ಗಾಣಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಸ್ತಾನ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ಯಮ ಹೆಚ್ಚು.

ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ತೊಗಟೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಷಾಯವನ್ನು ಸಣ್ಣಜ್ವರದ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಧಿವಾತ, ಆಸ್ತಮ, ಕೆಮ್ಮು, ಗಂತಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಎಲೆ ಹಾಗೂ ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ಪಚನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಗುಣ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವು ಲಘುವಿರೇಚಕಗಳೂ ಹೌದು. ಹಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಗುಣ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವ ಹಣ್ಣನ್ನು ದನಕರುಗಳು, ಒಂಟೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯರು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ದನಗಳಿಗೆ ಮೇವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಹಾಲಿನ ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರದ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮ ಕೆಲವೆಡೆ ಇದೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಂ.)

ಕಿರೀಟಿಕ ಕೂಡುಗರಣೆಕೆ : ಗುಂಡಿಗೆಯ ಮೇಲುಗಡೆ ಕಿರೀಟದಂತೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿರುವ ಧಮನಿ (ಆರ್ಟರಿ) ಒಂದರೊಳಗಡೆ ರಕ್ತ ಗರಣೆಗಟ್ಟಿ ಕೂಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಡಚಣೆ (ಕಾರೊನರಿ ತ್ರಾಂಬೊಸಿಸ್). ಗುಂಡಿಗೆ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲವೇಳೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಸಾವೊದಗುವ ಈ ರೋಗಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಮೊದಲು ಸೂಚಿಸಿದವ ಅದಾಂ ಹ್ಯಾಮರ್. ಧಮನಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತದ ಹರಿವಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದರೆ, ರಕ್ತದ ಪೂರೈಕೆ ಕಡಿದಂತಾಗಿ ಅದರಾಚೆ ಇರುವ ಗುಂಡಿಗೆಯ ಆ ಭಾಗ ನಿರ್ಜೀವಗೊಳ್ಳುವುದು. ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತಿತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಒಳ ಅಳತೆ ಆಗಲೆ ಕಿರಿದಾಗಿ ಗಡುಸಾಗಿರುವ ಧಮನಿಯ ಅಂಬಲಿಪೆಡಸಣೆ (ಅಥೆರೊಸ್ಕ್ಲೀರೊಸಿಸ್) ನಿಂದ ಒಳ ಅಳತೆ ಆಗಲೇ ಕಿರಿದಾಗಿ ಗಡುಸಾಗಿರುವ ಧಮನಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಒಂದು ಧಮನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದರೆ ಪಕ್ಕದ ಇನ್ನೊಂದು ಧಮನಿಯ ಕಿರಿಗವಲುಗಳು ಕೆಲವು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಂದಿನಂತೆ ರಕ್ತಪೂರೈಕೆಯಾಗಿ ಸ್ನಾಯುವಿನ ನಿರ್ಜೀವಗೊಂಡಭಾಗ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಯಾಗಿ ಕಲೆಗಟ್ಟುವುದು. ಈ ಇನ್ನೊಂದು ಧಮನಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ವಹಿಸುವಂತಾದರೆ ರೋಗಿ ಬದುಕಿ ಉಳಿಯುವನು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅಸುನೀಗುವನು. ಕಿರೀಟಿಕ ಕೂಡುಗರಣೆಕೆಗೆ ಮೊದಲಬಾರಿ ಗುರಿಯಾದ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ 80 ಮಂದಿ ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಿರುಕುಳ ಕಾಳಗ : ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡಲು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದಳಗಳು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಸುವ ತುಂಡು ಕಾಳಗ (ಗೆರಿಲ ವಾರ್ಫೇರ್). ಕುಯುಕ್ತಿ, ಕಪಟ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೋರಾಟದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುವುದು ಈ ಕಾಳಗದ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಯೋಧರು ಸೇತುವೆ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಜಲಾಶಯ, ರಸ್ತೆ, ರೈಲುಮಾರ್ಗ, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ, ವಿದ್ಯುದುತ್ಪಾದಕ ಕೇಂದ್ರ, ಹಡಗು, ಟೆಲಿಫೋನ್, ಟೆಲಿಗ್ರಾಫ್‌ಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಡು, ಗಣಿ, ಹೊಲ, ಪೈರು, ಹೊಲಸುನೀರಿನ ಕಾಲುವೆ, ಸುರಂಗದ ಚರಂಡಿ, ಗುಹೆ, ಕಂದಕ, ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತ ಮೋಟರ್ ಕಾರ್, ಟ್ರಕ್, ರೈಲುಗಾಡಿಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ. ಸಾವಿರಾರು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದು, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವೈರಿಗಳ ಪಾಳ್ಯ, ಡಿಪೋ, ಉಗ್ರಾಣ, ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ಹಿಂಬದಿಯ ಫೌಜುಗಳನ್ನು ಏಕಾಏಕಿ ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದುಹಾಕಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಆಹಾರ, ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಅರೆಮರೆ ತುಕಡಿ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಗೆರಿಲ ಯುದ್ಧವೆಂದು ಹೆಸರು. ಗೆರಿಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪೇನ್ ಭಾಷೆಯ ಒಂದು ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥ ಚಿಕ್ಕ ಕಾಳಗ. 1809–13ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನ ಗೆರಿಲರೋ ತಂಡದವರು ವೆಲಿಂಗ್‌ಟನ್ನನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೇನೆಯನ್ನು ಪದೇಪದೇ ಹಣಗಾಡಿಸಿ ದೇಶದಿಂದ ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂಥ ಕಿರುಕುಳ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಗೆರಿಲಯುದ್ಧವೆಂದು ಹೆಸರು ನಿಂತಿದೆ. ಗೆರಿಲಗಳು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಸೈನಿಕರಲ್ಲ. ಸೈನಿಕ ಉಡುಪನ್ನು ಧರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಸೈನಿಕ ಪೌರನಿವಾಸಿಗಳು, ಶಿಸ್ತು, ಕಟ್ಟುಪಾಡಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭಾರದ ಆಯುಧ, ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿವಾಸ, ಸಿಬ್ಬಂದಿ, ಡಿಪೋ, ಪಾಳ್ಯಗಳಿಲ್ಲ. ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಾ ಅವರು ಶತ್ರುಗಳೆದುರಿಗೆ ನಿಂತು ಕಾದಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಾರಿ ದರೋಡೆ ಕಳ್ಳರ ತಂಡಗಳೂ ಗೆರಿಲ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಗೆರಿಲಗಳಿಗೆ ಧೈರ್ಯ, ಶೀಘ್ರ ಚಲನವಲನ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳಿರಬೇಕು. ಸ್ಥಳೀಯ ನಿವಾಸಿಗಳ ಸಹಕಾರ, ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದರೆ ಅವರಿಂದ ಅನೇಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಗುಟ್ಟು ಕೊಡದೆ, ಅವರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿರಬೇಕು.

ಅಮೆರಿಕದ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ವಲಸೆಗಾರರು ಗೆರಿಲ ಪಡೆಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾವಳಿಮಾಡಿದವು. ಅಮೆರಿಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಾಂತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆರಿಲ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಇಟಲಿ ದೇಶವನ್ನು ಏಕೀಕರಿಸಲು ಗ್ಯಾರಿ ಬಾಲ್ಡಿ ಗೆರಿಲ ಕಾಳಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ. ಬೋಅರ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬೋಅರ್ ಗೆರಿಲಗಳು ನಿಪುಣತೆಯಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಗೋಳಾಡಿಸಿದರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಗೆರಿಲಗಳು ಕರ್ನಲ್ ಲಾರೆನ್ಸನ ಮುಂದಾಳ್ತನದಲ್ಲಿ ತಮಗಿಂತಲೂ ಐದರಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದ ತುರ್ಕಿ ಸೇನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾವಳಿಮಾಡಿ 35,000 ತುರ್ಕಿಯವರನ್ನು ಕೊಂದರು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಮಂದಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಗೆರಿಲಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾರೊಲೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್‌ನ ಭಾರಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಾಡಿದರು. ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಮಾಸ್ಕೋದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಷ್ಯದ ರೈತರು ಫ್ರೆಂಚರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದರು. ಚೀನದ ತಾಯ್‌ಪಿಂಗ್ ದಂಗೆಯಲ್ಲಿ ರೈತಾಪಿ ಜನರು, ಕೂಲಿಗಳು ಸಮುದ್ರ ಕಳ್ಳರು ಮೌಚೂ ರಾಜವಂಶಾವಳಿಯ ಮೇಲೆ ಗೆರಿಲ ಕಾಳಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಎರಡು ಕೋಟಿ ಜನರು ಮಡಿದರು. ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಡೀ ವಲೇರನ ಗೆರಿಲಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ನರಳಾಡಿಸಿ ಭೀಕರ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಲೆನಿನ್ನನ ಬೋಲ್‌ಷೆವಿಕ್ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಗೆರಿಲಗಳು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಮಾವೋತ್ಸೆತುಂಗನ ಗೆರಿಲಗಳು ಜಪಾನಿ ಆಕ್ರಮಿಗಳನ್ನೂ ಚಿಯಾಂಗ್–ಕೈ–ಷೆಕ್‌ನ ಸೇನೆಯನ್ನೂ ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.

ಜರ್ಮನರು ರಷ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ ರಷ್ಯನ್ ಗೆರಿಲಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಸೈನಿಕರಂತೆಯೂ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನವರಂತೆಯೂ ವೇಷಬದಲಿಸುತ್ತ ಶತ್ರುಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣ್ಣೆರಚಿ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಜರ್ಮನರನ್ನು ಕೊಂದರು. 500 ವಿಮಾನ, ಸಾವಿರಾರು ಮೋಟರ್ ವಾಹನಗಳಿಗೆ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿದರು. 3,000 ರೈಲುಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದರು. 3,300 ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಮುರಿದರು. 1,200 ಟ್ಯಾಂಕ್, 4.030 ಲಾರಿ, 895 ಮಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಪೈರುಗಳು, ಧಾನ್ಯದವಸಗಳು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ, ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಅಶ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ನೀಸರ್ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಡಾನ್‌ನದಿಯ ಏರಿಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ದೇಶವನ್ನು ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹಾವಳಿ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತ, ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮೇಲೆ, ಮೊರಾಕೋದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಸ್ಪೇನಿನವರ ಮೇಲೆ ಬಾಲ್ಕನ್‌ನಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯವರು ಆಸ್ಟ್ರೋಹಂಗರಿಯನ್ನರ ಮೇಲೆ ಗೆರಿಲ ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ವರ್ಜೀನಿಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಶತ್ರುಗಳು ಮಡಿದರು. ಗ್ರೀಸ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯ, ರೊಮೇನಿಯ, ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಮಲಯ, ಥೈಲೆಂಡ್, ಆಲ್ಜೀರಿಯ, ಲೇ ಆಸ್, ಕೊರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೆರಿಲ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿತ್ತು. ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾವ್–ಮಾವ್, ಫಿಲಿಪೀನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೂಕ್, ವಿಯೆಟ್ನಾಂನಲ್ಲಿ ವಿಯೆಟ್ ಕಾಂಗ್ ಚಳವಳಿಗಳು ಘೋರವಾಗಿದ್ದವು. ಮೊಳೆಗಳಿರುವ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಶತ್ರುಗಳ ಮೋಟರ್ ಟೈರ್‌ಗಳನ್ನು ಚುಚ್ಚಿಸುವುದು; ಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಸುರಿದು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಬೀಳಿಸುವುದು; ಹ್ಯಾಂಡ್ ಗ್ರೆನೇಡ್, ಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ಗುಂಪುಗಳಿಗೆಸೆಯುವುದು, ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು; ಗುಪ್ತವಧೆ ಮುಂತಾದ ಭಯೋತ್ಪಾದಕ ಕೃತ್ಯಗಳು ನಡೆದವು. ಧೀರ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಗೆರಿಲಗಳಾದರು. ಸೈಪ್ರಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ಗ್ರಿವಾಸ್, ಯೂಗೋಸ್ಲಾವಿಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಷಲ್ ಟಿಟೋ, ಬೋಲೀವಿಯದಲ್ಲಿ ಗ್ವೆವಾರ್, ವಿಯೆಟ್ನಾಂನಲ್ಲಿ ಹೋಚಿಮಿನ್, ಕ್ಯೂಬದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಸ್ಟ್ರೋ–ಇವರ ಅದ್ಭುತ ಗೆರಿಲಾ ಸಾಹಸಗಳು ಲೋಕವನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದವು. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕಿರು ಚಿತ್ರಣ : ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಲೆಯೇ ಕಿರುಚಿತ್ರಣ (ಮಿನಿಯೇಚರ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೇ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣದ (ಪೋರ್ ಟ್ರೇಚರ್) ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು

ಕಿನ್ನರ : ರೂವಾನ್‌ವೇಲಿ, ಅನುರಾಧಪುರ (ಶ್ರೀಲಂಕ)

ಕಿರುಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಜಪಾನುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಲಂಕರಣ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಆದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಬಹುದಾಗಿವೆ. ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಪೂರ್ವರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ತಾಳಪತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದುವು; ಲೋಹಪದಕಗಳ

ಅಜಂತ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರ

ಮೇಲೆ, ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದುವು. ಕುಷಾಣರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಬುದ್ಧ, ಶಿವ, ಸ್ಕಂಧ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸಣ್ಣ ನಾಣ್ಯಗಳು ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಜೈನರ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರ, ಜಿನರ, ಮುನಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದ್ದಿತು. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣಕ್ಕಾಗಿ, ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಿರು ಚಿತ್ರಣಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು

ಪಡೆದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಜಂತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಿರುಚಿತ್ರಣಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ, ವ್ಯಕ್ತಿ, ಪಕ್ಷಿ, ಪುಷ್ಪ, ಫಲಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂಹಳದಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇವಲ್ಲದೆ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಿರುಚಿತ್ರಣಗಳು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿದ್ದರೂ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ನಾಶವಾಗಿವೆ. 11 ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಪಾಲವಂಶದ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ತಾಳೆ ಗರಿಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. 12 ರಿಂದ 14 ನೆಯ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಾಳೆಗರಿಗಳ ಹಸ್ತ ಪ್ರತಿಗಳ ಮೇಲೇ ಪುನಃ ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. 15 ನೆಯ ಶತಕದಲ್ಲಿ ತಾಳೆ ಗರಿಯ ಬದಲು ಅದರ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಈ ಚಿತ್ರಣಗಳು ರಚಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಕಾಲ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಕಾರಣವಾದುವು. 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ತಾನ, ಬುಂದೇಲ ಖಂಡ, ಪಂಜಾಬ್, ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗವತ ಮತ್ತಿತರ ಪುರಾಣದೃಶ್ಯಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರುಚಿತ್ರಣಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಥಾಮಸ್–ಫ್ರ್ಯಾಂಕ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ : ಎಸ್. ಕೂಪರನ ಚಿತ್ರ

15ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾದಿಯ ಬುಸ್ತನ್ ಎಂಬ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೆರಾತ್ ಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಬ್ಬರು ಸಂತರು ಸಂಧಿಸುವ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರವೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರ್ಶಿಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಅವತರಿಸಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬ ವಾದವಿದೆ. ಜೈನರ ತಾಳಕಾಚಾರ್ಯ ತಾಳಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದರೆ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲ. ಮೊಗಲ್ ಕಾಲದ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ರಾಜರ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ, ಶ್ರೀಮಂತರ ನೈಜಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೊಗಸಾದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸಾವಿರಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಇದು ರಾಜಪುತ್ರರ ಆಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ (ಜಯಪುರ, ಉದಯಪುರ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್), ತಂಜಾವೂರು ನಾಯಕರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ, ಮೊಗಲ್ ಸಾಮಂತರ ಸನ್ನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಗೀತ ಗೋವಿಂದ, ಭಾಗವತಪುರಾಣ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿತು. ಹದಿನೆಂಟು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ನೂರಾರು ಕಿರುವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಮೈಸೂರಿನ ಜಗನ್ಮೋಹನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಯದುರಾಜರ ಸಂತತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಂಶಾಂಬುಜವೆಂಬ ವಂಶವೃಕ್ಷವನ್ನು ಬರೆಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಆಶ್ಲಿ : ಎಸ್. ಕೂಪರನ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿ

ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದವರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ ಅವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಪದಕಗಳಂತೆ ಧರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದಿತು. ಲಾಕೆಟುಗಳು, ಮೆಡಲ್‌ಗಳು, ಪಾಕ್‌ಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಡಕವಾಗಿ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳ ಶೈಲಿ ಹೀಗೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟನಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಲಿಗೆ

ಕಾಗದದ ಮೇಲಿನ ಕಿರುಚಿತ್ರ : ಗುಜರಾತ್

ವಿಶೇಷವಾದ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್–ಸ್ವಿಸ್ ಜನಾಂಗದವನಾದ ಹಾನ್ಸ್ ಹೋಲ್ಬೇನ್ ಕಿ ಎಂಬಾತ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಜನಾಂಗದ ನಿಕೊಲಸ್

ತಾಳೆ ಓಲೆಯ ಮೇಲಿನ ವರ್ಣಚಿತ್ರ : ಪಾಲ ಶೈಲಿ

ಹಿಲಿಯರ್ಡ್ (1547–1619) ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಾರ. ಮೂರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ಈತ ಹಲವು ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ರಮ್ಯವಾದ ಅಲಂಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಹಜವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಿರುಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಎಲಿಜಬೆತ್‌ರಾಣಿಯದೇ ಒಂದು ಕಿರುಚಿತ್ರವಿದೆ. ಹಿಲಿಯರ್ಡನ ಶಿಷ್ಯ ಒಲಿವರ್ ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ಕಿರುಚಿತ್ರಕಾರ. ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಮ್ಯುಅಲ್ ಕೂಪರ್ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು

ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಹೀಗೆ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಲೆ ಸರ್ ವಿಲಿಯಂರಾಸ್ (1794–1860) ಎಂಬ ಕಲಾವಿದನ ಕಾಲದವರೆಗೂ ನಿಂತು. ಅನಂತರ ಕಳೆಗುಂದಿತು. ಛಾಯಾಚಿತ್ರದ ಉಗಮದಿಂದ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ತಪ್ಪಿತು.

ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ದಂತದ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಲೆ. ನುಣುಪಾದ ಮೈಮೇಲೆ ವರ್ಣಗಳು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ; ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿದ ಬಣ್ಣಗಳು ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷವಾದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮೊಗಲ್ ಕಲಾವಿದರು

ಅಜಂತ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳು

ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರು. ಇವರಿಂದಾಗಿ ದಂತ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾದುವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಿತು. ಇಟಲಿದೇಶದ ಮಹಿಳೆ ರೋಸಲ್ಬಾ ಕೇರೀರಾ (1675–1757) ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ದುಡಿದಳು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್

ಯಕ್ಷ : ರೊವಾನ್‌ವೇಲಿ, ಅನುರಾಧಪುರ, (ಶ್ರೀಲಂಕ)

ದೇಶದ ಉತ್ತಮ ಕಲೆಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಸ್ಮಾರ್ಟ್(1741–1811), ಜಾರ್ಜ್ ಎಂಜಲ್‌ಹಾರ್ಟ್(1750–1829), ರಿಚರ್ಡ್ ಕೊಸ್ವೆ (1742–1821) ಮುಂತಾದವರು ಈ ದಂತಕಿರುಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಇರುವ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡವರೆಂದರೆ ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪ. ಇವರು ದಂತದ ಸಣ್ಣಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಗುರು ಅವನೀಂದ್ರನಾಥಠಾಕೂರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಅದ್ಭುತವರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳವರು ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮಣ್ಣುಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಚೀನ, ಜಪಾನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ಬಟ್ಟಲುಗಳ ಮೇಲೆ, ಬಡಿಸುವ ತಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಹೂವಿಡುವ ಕೂಜಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹದಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಚೀನ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಅದೊಂದು ನ್ಯೂನತೆಯೆನ್ನುವಷ್ಟು ಈ ಮಣ್ಣಿಗೂ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೂ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಾಚೆ ಲೋಹಗಳ ಮೇಲೂ ಕಿರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಶೈಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಎನ್ಯಾಮಲ್ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾದವು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಕಲಾವಿದ ಜೆ. ಪಿಟಿಟೊ (1607–91) ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ದೇಶೀಯನಾದ ಸಿ.ಎಫ್. ಸಿಂಕೆ (1683–1767) ಇವರು ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತರಾದ ಎನ್ಯಾಮಲ್ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಾರರು.

1770–1840ರ ವರೆಗೆ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರುಪ್ರಮಾಣದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳೂ (ಮಿನಿಯೇಚರ್ ಸಿಲ್ಹೂಟ್ಸ್) ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಇವನ್ನು ಬಡವರ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಬಲು ಬೇಗ, ಕಡಿಮೆಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲೇ ಕಲಾವಿದರು ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸರ್ಕಾರದ ಆರ್ಥಿಕ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಡೀ ಸಿಲ್ಹೂಟ್ಸ್ ತುಂಬ ಜಿಪುಣನಾಗಿದ್ದು ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೇ ಮನೆ ತುಂಬ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಚಿತ್ರ ಶೈಲಿಗೆ ಅವನ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆಗಸ್ಟಿನ್ ಎಡ್ವುಅರ್ಟ್ ಈ ಛಾಯಾ ಕಿರುಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಲೆಗಾರನಾಗಿದ್ದ. ಫೋಟೋಗ್ರಫಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು ಹಿಂದುಳಿದವು.

ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲು ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವರೆಂದ ಮೇಲೆ, ವ್ಯಕ್ತಿನಿರ್ದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮನೋಧರ್ಮ ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಸ್ವರೂಪವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ನಮ್ಮವರು ಎಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬರಬೇಕಾದುದು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಭಾವ, ಸಂಕೇತ, ಪಾತ್ರ. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಜೈನರ ಗ್ರಂಥವಾದ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜೈನಮುನಿಗಳ, ಸಾಧುಗಳ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳಿವೆ, ರಾಜರ ಚಿತ್ರಣಗಳೂ ಇವೆ. ಸ್ಥೂಲ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮುನಿಗಳೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಎಲ್ಲ ರಾಜರೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖದ ಮಾಟ, ಮೈಯ ರೇಖೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ; ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅರಿತು ಅದರ ಬಲದಿಂದ ಆಯಾಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಗ್ರಹ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಿರುಚಿತ್ರಣ ಸಹಜಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ಅರ್ವಾಚೀನವಾದುದು. ಈಗ ಕಿರುಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಸ್ವರೂಪ ನಿರೂಪಣೆಯೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ಕಲೆಯಾಗಿ ಪ್ರಬುದ್ಧವಾದೊಡನೆ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಚಾರ ಕುಗ್ಗಿತು.

ಪರ್ಷಿಯನ್ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣದ ಹವ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರ ವಿನ್ಯಾಸದೊಂದಿಗೆ (ಕ್ಯಾಲಿಗ್ರಫಿ) ಲತಾವಿನ್ಯಾಸ, ಪುಷ್ಪವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅಲಂಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಹಜವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಷ್ಠೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾತಂತ್ರದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಧಿಯೊಳಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೋ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೋ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ರೇಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ವಿವರಗಳನ್ನು ನೈಜವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಘನದೃಷ್ಟಿಯಿರದೆ ಸಂಕೇತ ಪ್ರಮುಖವಾದ ದೃಷ್ಟಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಟಿಬೆಟನ್ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ಕ್ರೋಲ್ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತ್ಯ ಸಮುತ್ಪಾದತತ್ತ್ವದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಬಗೆ. ಅವರ ಮತ್ತು ಚೀನದೇಶದ ಮಂಡಲ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಿರುಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ರಘುಪತಿಭಟ್, ಶ್ರೀಹರಿ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಿಳೆಯೊಬ್ಬರು ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕಿರುನಾಟಕ : ಕಿರುನಾಟಕವೆಂದರೆ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು; ಆದರೆ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು (ಷಾರ್ಟ್ ಪ್ಲೇ). ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕವು ಕಿರುನಾಟಕವು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಪೂರ್ತಿ ಉದ್ದದ ನಾಟಕ (ಫುಲ್‌ಲೆಂತ್ ಪ್ಲೇ) ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ನಾಟಕ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಅಂಟಿಸುವ ವಿದ್ಯಮಾನ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಗತ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನರ ಶಿಷ್ಟ ನಾಟಕವಾಗಲಿ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿನವರ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ನಾಟಕವಾಗಲಿ

ನವಶಿಷ್ಟತೆಯ ನಾಟಕವಾಗಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾವ್ಯ ರೂಪಕವಾಗಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಪುಷ್ಟಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಐದು ಅಂಕ ಇರತಕ್ಕದು ಎಂಬುದು ನಾಟಕಕಾರರ ಬಳಕೆಯ ಸೂತ್ರ. ಐದಂಕ ಕೂಡಿದ್ದರೇ ನಾಟಕ ಎಂಬುದು ಆ ಸೂತ್ರದ ಅನುಮೇಯ. ಇಬ್ಸನ್ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಗಳೇ ಸಾಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬಲಗೊಂಡಿತು. ನಿಜವಾಗಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಘಟನೆಗಳು; ಘಟನಾವಳಿಗಳ ಸಮರ್ಪಕ ಸಂಖ್ಯೆ. ಅದು ಅತಿ ಎನ್ನಿಸಬಾರದು, ಚಿಕ್ಕದು ಎನ್ನಿಸಲೂಬಾರದು. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು ಎರಡೂವರೆ ಅಥವಾ ಮೂರು ಘಂಟೆಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಯಾವ ಕೃತಿ ತನ್ನ ರಂಗಾಭಿನಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬೇಡುತ್ತದೋ ಅದೇ ಪೂರ್ಣ ನಾಟಕ, ಸಮಗ್ರ ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಾಟಕ.

ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕ ಅರ್ಥ ಸ್ವಯಂವೇದ್ಯ. ಅದು ನಾಟಕದ ಐದನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟರ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಅದೇ ತೆರನ ನಿರ್ದೇಶನ ವಾಕ್ಯ ಕಿರುನಾಟಕಕ್ಕೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಏಕಾಂಕದ ಎರಡರಷ್ಟು ಅದರ ಗರಿಷ್ಠ ಪರಿಮಿತಿ; ನಾಟಕದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ವರಿಷ್ಠ ಪರಿಮಿತಿ. ಇದು ಗಣಿತ ರೀತಿಯ ಲೆಕ್ಕಚಾರವಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೇಳುವ ವಿಷಯ ವಿವರಣೆ. ಕಿರುನಾಟಕದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ಪೂರ್ಣ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಎರಡೋ ಮೂರೋ ಅಂಕ ಸಾಕಾಗಬೇಕು. ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಏಕಾಂಕವೋ ಕಿರುನಾಟಕವೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಏಳುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ತಕ್ಕ ನಾಟಕವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ಶೂರ್ಪನಖಿಯ ನಾಸಚ್ಛೇದನ ಪ್ರಸಂಗ, ರಾಮನ ಪರಿಹಾಸದ ಪ್ರಸಂಗ ಮುಖ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಅದು ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಮ ಸುಗ್ರೀವ ಸಖ್ಯದ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸರಿ ಸಮಾನಾದ ಪಾತ್ರವಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಹನುಮಂತನಿಗೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಕಾರ್ಯವಿದೆಯಾಗಿ ಅದು ಕಿರುನಾಟಕವಾಗುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಾದರೂ ಏಕತೆ ಅದನ್ನು ಆಳುವ ರಾಜ ನಿಯಮ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕತೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದರೆ ಹಾನಿ.

ಸು. 1920 ರಿಂದ ಈಚಿನ ಕಾಲ ಕಿರುನಾಟಕ ಅವಧಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾಟಕಾಭಿನಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಹವ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಇತರ ಸಂಘಗಳೂ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿ ಆಹ್ವಾನಿತ ನೋಟಕರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಮನೋರಂಜನೆ ಒದಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿದೆ. ನೂರಾರು ಸಾವಿರಾರು ಕಿರುನಾಟಕಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯೆಯವು ಒಂದೆರಡು ದಿನವಿದ್ದು ಮಾಯವಾಗುವ ಕ್ಷಣಿಕ ಮಾದರಿಯವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಉಜ್ವಲ ಸಂಭಾಷಣೆ, ಬಿಗಿಯಾದ ಕಥಾಸಂಯೋಜನೆ, ಕಾತರವೆಬ್ಬಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಸಾಗುವ ಕಲಾತಂತ್ರ, ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ತಿರುಗಣೆ, ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು, ಅಚ್ಚರಿ ಅಂತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ನಿಜವಾಗಿ ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ಶಾಶ್ವತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಸೇರುವಂಥವಾಗಿವೆ.

ಕಿರುನಾಟಕದ ವಿಸ್ಮಯಕರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನಾಟಕದ ಕ್ಷೀಣತೆಯೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಪ್ರಬಲ ಎದುರಾಳಿಯಾದ ಚಲನಚಿತ್ರದಿಂದ ನಾಟಕ ಕಂಗೆಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾದ ನಾಟಕ ಕಲೆ, ನುರಿತ ನಟವರ್ಗ, ಶಕ್ತಸಾಹಿತಿ, ನಿರ್ದೇಶಕರು ಮುಂತಾದ ದುಬಾರಿ ಸಲಕರಣೆ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬೇಕು, ಅಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಸಮೂಹಗೂಡಿ ಬಂದು ನೋಡಿ ನಲಿಯುತ್ತಾರೆಂಬ ಭರವಸೆಯಿಲ್ಲ.

ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಿರುನಾಟಕ ಸರ್ವಭಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ, ವಾಸ್ತವ್ಯ, ಕಲ್ಪನೆ, ಚಿತ್ರಕಲ್ಪನೆ, ಸ್ವಪ್ನ ಯಾವುದರಿಂದ ಬೇಕಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಷಯ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರಕಬಹುದು.

ಸ್ವಂತಿಕೆ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತಿಗೆ ಕಿರುನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಬೊಂಬೆಯಾಟದ ಪಂಚ್ ಪಾತ್ರ, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್, ಎಂಟನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಆರನೆಯ ಹೆಂಡತಿ, ರಣರಂಗದ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ, ಯಾವುದು ತಾನೇ ಕಿರುನಾಟಕಕ್ಕೆ ರುಚಿಯಾಗಲಾರದು!

ಕಿರುನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸು. 20 ನಿಮಿಷದಿಂದ 40–50 ನಿಮಿಷ ಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಮಸ್ತ ಕೃತಿಗಳೂ ಕಿರುನಾಟಕವೆಂದೇ ಈಚಿನ ಭಾವನೆ. ಹಿಂದಿನ ಯುಗಗಳ ಸಣ್ಣ ರೂಪಕ ಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ನೀತಿ ನಾಟಕ, ಇಂಟರ್ ಲ್ಯೂಡ್, ಪ್ರಹಸನ ಕೂಡ ಕಿರುನಾಟಕವೆಂಬ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಏಕಾಂತ ನಾಟಕವೂ ಈಗ ಕಿರುನಾಟಕವೇ. ಒಂದೇ ನಾಟಕವನ್ನು ಕೆಲವಾರು ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕವೆಂದು ಕರೆದರೆ ಇತರ ಕೆಲವರು ಕಿರುನಾಟಕವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸಂ, ಕುವೆಂಪು, ಬೇಂದ್ರೆ, ಕೈವಾರ ರಾಜರಾವ್, ಶ್ರೀರಂಗ ರಾಶಿ, ನಾ ಕಸ್ತೂರಿ, ಪರ್ವತವಾಣಿ, ಕ್ಷೀರಸಾಗರ ಕೆ. ಗುಂಡಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರ ಅನೇಕ ಕಿರುನಾಟಕಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ (**ನೋಡಿ– ಉಪನಾಟಕಗಳು–ಏಕಾಂಕ–ನಾಟಕ**). (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕಿರುನಿದರ್ಶನ ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಒಂದು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ನಿದರ್ಶನದಿಂದ (ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಸ್ಯಾಂಪಲ್) ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದ ನಿದರ್ಶಜ (ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್). ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಇದೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ನಿದರ್ಶನದ ಗಾತ್ರ ಹಿರಿದಾಗಿದ್ದಾಗ ನಿದರ್ಶನದ ಶಿಷ್ಟದೋಷವನ್ನು (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಎರ್ರರ್) ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿರಿಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶಜಗಳ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದು (ನಾರ್ಮಲ್) ಅಥವಾ ಸರಿಸುಮಾರು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದು (ಅಪ್ರಾಕ್ಸಿಮೇಟ್‌ಲಿ ನಾರ್ಮಲ್). ಈ ಪರೀಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಸುವಿನದಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಪರೀಕ್ಷಣ ನಿದರ್ಶಜದ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ ವಿತರಣೆಯಿಂದ ಅತಿದೂರವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕುಂದೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಿರುನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ (ಸ್ಮಾಲ್ ಸ್ಯಾಂಪಲ್ಸ್) ನಿದರ್ಶಜದ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಿಂದ ಬಹುಶಃ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಿರುನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಾಚಲದ (ಪ್ಯರಾಮೀಟರ್) ಅಂದಾಜು ಸಹ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟದೋಷವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಕಿರುನಿದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಬೇರೆ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ವಿವಿಧ ನಿದರ್ಶಜಗಳ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಿತರಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪರೀಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಕಿರುನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಮಧ್ಯಕ (ಮೀನ್) ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆಯ (ವೇರಿಯೆನ್ಸ್) ಅಂದಾಜು: ಮಧ್ಯಕ μ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2 ಇರುವ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ಸಮಷ್ಟಿ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಆರಿಸಿ ತೆಗೆದ n ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನದ ಮಧ್ಯಕ ಆಗಿದ್ದರೆ ಇದರ ವಿತರಣೆಯ ಮಧ್ಯಕ μ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2/n ಇರುವುವೆಂಬುದು ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ನಿದರ್ಶನ ಹಿರಿಯದಾಗಲಿ ಕಿರಿಯದಾಗಲಿ ಮೂಲವಿಶ್ವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ಫಲಿತಾಂಶ ಸತ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ದತ್ತವಿಶ್ವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ನಿದರ್ಶನ ಮಧ್ಯಕ (ಸ್ಯಾಂಪಲ್ ಮೀನ್) ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯನ್ನು (ನಾರ್ಮಲ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಷನ್) ಹೊಂದಿರುವುದು.

ನಿದರ್ಶನದ ಮಧ್ಯಕದಿಂದ ನಿದರ್ಶನದ ಬಿಡಿಬೆಲೆಗಳ ಅಂತರಗಳನ್ನು ವರ್ಗಮಾಡಿ ಕೂಡಿಸಿ ಬಂದ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನದ ವರ್ಗ ಸಂಕಲನ (ಸಮ್ ಆಫ್ ಸ್ಕ್ವೇಯರ್ಸ್ ಆಫ್ ಸ್ಯಾಂಪಲ್ಸ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದರೆ ವರ್ಗಸಂಕಲನ = $\sum(X_i-\bar{X})^2$, ಸಂಕಲನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ನಿದರ್ಶನದ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. n ನ ಬೆಲೆ ಹಿರಿದಾಗಿದ್ದ ಹೊರತು ನಿದರ್ಶನದ ವಿಚಲನೆ $S_2=\frac{1}{n}\sum(x_i-\bar{x})^2$ ವಿಶ್ವದ ವಿಚಲನೆಯ ಅನಭಿನತ (ಅನ್‌ಬಯಸ್ಡ್) ಅಂದಾಜಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗ S^2 ಎಂಬ ನಿದರ್ಶಜವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸುತ್ತೇವೆ :

$$(n-1)s^2=\sum_{i=1}^{n}(x_i-\bar{x})^2=nS^2$$

ವಿಶ್ವ ವಿಚಲನೆ σ^2 ವನ್ನು ಈ ನಿದರ್ಶಜ s^2 ದಿಂದ ಅನಭಿನತವಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಂದರೆ $E(s^2)=\sigma^2$ ಇಲ್ಲಿ E ಎಂಬುದು ಗಣಿತೀಯ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ x_i ಗಳು ಹರಹುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2 ಉಳ್ಳ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ y_i ಗಳು ಹರಹುತ್ತವೆ ಮತ್ತು y_i ಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ Y_i^2/σ^2 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ (ಡಿಗ್ರೀಸ್ ಆಫ್ ಫ್ರೀಡಂ) 1 ಉಳ್ಳ x^2 ದಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು $\sum_{i=2}^{n}y^2/\sigma^2$ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ (n-1) ಉಳ್ಳ x^2 ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. n—1=v ಎಂದು ಆದೇಶಿಸಲಾಗಿ $nS^2/\sigma^2=v\,c^2/\sigma^2$ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ $v\,c^2/\sigma^2$ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕರಣ r^2 ಉಳ್ಳ x^2 ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

ಈ ಫಲವನ್ನು ತಳಹದಿಯನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯ (ಹೈಪಾಥಿಸಿಸ್) ಪರೀಕ್ಷಣ ನಡೆಸಲು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ವಿವರ್ತದ (ವೇರಿಯೆಟ್) ನಿದರ್ಶನ ಬೆಲೆಗಳಿಂದ x^2 ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುವ ಯಾವುದಾದರೂ ನಿದರ್ಶಜವನ್ನು ಗಣನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂಥ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯಿದ್ದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನದ 10 ಬೆಲೆಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವವಿಚಲನೆಯ ಅಂದಾಜು $s^2=10.5$ (ಸೆಂಮೀ)^2 ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 6.5 (ಸೆಂಮೀ)^2 ವಿಚಲನೆಯುಳ್ಳ ವಿಶ್ವದಿಂದ ದತ್ತನಿದರ್ಶನ ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದೆ? ಇದು ಸಮಂಜಸವೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆಯೇ? ಇದರ ಉತ್ತರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಾವು ಹೀಗೆ ತರ್ಕಿಸುತ್ತೇವೆ. ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನದ ವರ್ಗಸಂಕಲನ $9\times 10.5 = 94.5$; ದತ್ತ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯ ಮೇರೆಗೆ $\sigma^2 = 6.5$. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ $(x_i-\bar{x})$ ವಿವರ್ತಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲ; $\Sigma(x_i-\bar{x})=0$ ಎಂಬ ನಿರ್ಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಿವರ್ತಗಳು $(n-1)$ ಅಷ್ಟೇ ಇರುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ $\Sigma(x_i-\bar{x})^2$ ವರ್ಗಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ (ಡಿಗ್ರೀಸ್ ಆಫ್ ಫ್ರೀಡಂ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಿಚಲನ σ^2 ವನ್ನು ಅನಭಿನತವಾಗಿ ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವ s^2 ನಿದರ್ಶಜ $(n-1)$ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ದತ್ತ ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ವಿಶ್ವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ನಿದರ್ಶನ ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಇದರಡಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದವು. ವಿಶ್ವದ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಅನತಿದೂರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅನೇಕವೇಳೆ ಈ ಫಲಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸರಿಸುಮಾರು ಸತ್ಯ.

ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನದ ವರ್ಗಸಂಕಲನದ ವಿತರಣೆ: ನಿದರ್ಶನದ ಗಾತ್ರ n ಇದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳು x_1, x_2 …………., x_n. ಇರಲಿ ರೇಖೀಯ ಲಂಬಮಾನವಾದ (ಲೀನಿಯರ್ ಆರ್ಥಾಗೊನೆಲ್) ರೂಪಾಂತರದಿಂದ x_i ಗಳನ್ನು y_i ಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ $y_1=\bar{x}\sqrt{n}$ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ. ಆಗ $\Sigma x_i^2=\Sigma(x_i-\bar{x})^2+n\bar{x}^2=nS^2+y_1^2$ ಆಗುವುದು.

ಆದ್ದರಿಂದ $nS^2=\Sigma Y_i^2 - Y_1^2=\sum_2^n y_i^2$

ಇದರಿಂದಾಗಿ $nS^2/\sigma^2=\sum_{i=2}^{n} Y_i^2/\sigma^2$

ವಿಶ್ವದ ಮಧ್ಯಕವನ್ನು ಮೂಲಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2 ಉಳ್ಳ $x^2 = 94.5/6.5 = 14.54$. ಇದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ 9 ಈಗ x^2 ದ ಬೆಲೆ 14.54 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 0.10 ಗಿಂತ ಅಧಿಕವಿರುವುದೆಂದು ಕೋಷ್ಟಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ನಿದರ್ಶನ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ x^2 ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ಎಂದರೆ ದತ್ತ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಆಧಾರವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ದತ್ತ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ.

ಸ್ಟೂಟೆಂಟನ *t* ನಿದರ್ಶಜ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿತರಣೆ :ಮಧ್ಯಕ μ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2 ಉಳ್ಳ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ತೆಗೆದ n ಗಾತ್ರದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನದ ಮಧ್ಯಕ $\bar{x}$ ಆಗಿದ್ದರೆ $(\bar{x}-\mu)$ ವಿವರ್ತ ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2/n ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುವುದೆಂಬುದು ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ಈಗ. $u=\frac{\bar{x}-\mu}{\sigma/\sqrt{n}}$ ಎಂದು ಬರೆದರೆ u ಒಂದು ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿವರ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ವಿಚಲನ 1 ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ u ಹರಹಿರುವುದು. ವಿಚಲನೆ σ^2 ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಂದಾಜು s^2 ವನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ಇದರಿಂದ $t=\left(\frac{\bar{x}-\mu}{s}\right)\sqrt{n}$ ಎಂಬ ನಿದರ್ಶಜ ಲಭಿಸುವುದು. ಇದು ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹರಹಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ವಿತರಣೆಯನ್ನು 1908 ರಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಎಸ್. ಗಾಸೆಟ್ ಎಂಬ ಐರ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ. ಈತ ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಸಾರಾಯಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ (ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ) ಎಂಬ ಅಜ್ಞಾತನಾಮವನ್ನು ತಳೆದು ಸಂಖ್ಯಾಕಲನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್‌ನ t ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ನಿದರ್ಶನದ ವರ್ಗಸಂಕಲನ $\Sigma(x_i-\bar{x})^2$ ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ v ಆಗಿದ್ದರೆ,

$$\frac{t^2}{v}=\frac{(\bar{x}-\mu)^2/(\sigma^2/n)}{nS^2/\sigma^2}$$

ಬಲಬದಿಯ ಅಂಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ 1 ಇರುವ x^2 ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಬಲಬದಿಯ ಛೇದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ v ಇರುವ x^2 ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸ್ವತಂತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ $\frac{1}{2}$ ಮತ್ತು $\frac{1}{2}v$ ಪ್ರಾಚಲಗಳಿರುವ β_2 ವಿವರ್ತದಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ t^2 ದ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಸಾಂದ್ರತೆ (ಪ್ರಾಬಬಿಲಿಟಿ ಡೆನ್ಸಿಟಿ)

$$\frac{C(t^2)^{-\frac{1}{2}}}{(1+t^2v)^{(v+1)^2}}$$

ಇರುವುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿರಾಂಕ $C=\frac{1}{\sqrt{v.B(\frac{1}{2},\frac{1}{2v})}}$, ಮತ್ತು t^2 ದ ಬೆಲೆ 0 ಯಿಂದ ∞ ವರೆಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ t ವಿತರಣೆ

$$dp=\frac{dt}{\sqrt{v}.B(\frac{1}{2},\frac{1}{2}v)(1+t^2/v)^{(v+1)^2}}(-\infty < t < \infty)$$

ಎಂದು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ v ಉಳ್ಳ t ವಿತರಣೆಯಾಗುವುದು. ಈ ವಿತರಣೆ ಸಮಾಂಗವಾಗಿದೆ.

$t=\frac{\bar{x}-\mu}{s/\sqrt{n}}$ ಎಂದು ಬರೆದರೆ ಅಂಶ ಮಧ್ಯಕ 0 ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು; ಮತ್ತು ಛೇದ ಅಂಶದ ಶಿಷ್ಟದೋಷದ ಅಂದಾಜಾಗಿರುವುದು.

***t*–ಪರೀಕ್ಷಣ** : ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಮೂಲವಿಶ್ವದ ಮಧ್ಯಕದ ಬೆಲೆ μ ಇರುವುದೆಂಬ ಅಭಿಗೃಹೀತ ಸಾಧುವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದರಿಂದ ತೆಗೆದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು t ಪರೀಕ್ಷಣ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ನಿದರ್ಶನದಿಂದ $\bar{x}$ ಮತ್ತು s^2 ಗಳ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ $t=\frac{(\bar{x}-\mu)}{s}\sqrt{n}$ ಎಂಬ ನಿದರ್ಶಜವನ್ನು ಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮಧ್ಯಕ μ ಉಳ್ಳ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ತೆಗೆದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನದ t ಶುದ್ಧಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ p ಸಂಭವತೆಯನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದಿಂದ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. p ಯ ಬೆಲೆ 0.05 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ t ಯ ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. 0.01 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಬಹಳ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ; ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಬೆಲೆ ಎಂದರೆ ದತ್ತ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆ ಸತ್ಯವಿರುವಾಗ ಆ ಬೆಲೆಯ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಮಧ್ಯಕ μ ಎಂಬ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಅಂತರ ಅಂದಾಜು (ಇಂಟರ್ವಲ್ ಎಸ್ಟಿಮೇಷನ್): ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮೂಲವಿಶ್ವದ ಅಜ್ಞಾತ ಮಧ್ಯಕ μ ವಿನ ಬೆಲೆಗೆ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ 0.05 ಮಟ್ಟದ t ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು t_1 ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ವಿಶ್ವದ ಮಧ್ಯಕ μ ಈ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕು.

$$\frac{|x-\mu|\sqrt{n}}{s}<t_1$$

μ ವಿನ ಇಂಥ ಬೆಲೆಗೆ ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನದ t ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ $x-\frac{st_1}{\sqrt{n}}\angle\mu\angle\bar{x}+\frac{st_1}{\sqrt{n}}$ ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ μ ವಿನ ಬೆಲೆ ಈ ಎರಡು ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟುಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬೇಕು ಎಂದು 0.95 ಮಟ್ಟದ ಭರವಸೆಯಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಂತೆಯೇ 0.01 ಮಟ್ಟದ ಕೋಷ್ಟಕದ t ಬೆಲೆಯನ್ನು t_2 ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ μ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟೆ 0.99 ಮಟ್ಟದ ಭರವಸೆಯಿಂದ $\bar{x}-\frac{st_2}{\sqrt{n}}<\mu<\bar{x}+\frac{st_2}{\sqrt{n}}$ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅಂತರ ಅಂದಾಜು ಅಥವಾ ಅವಧಿಯ ಅಂದಾಜು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳ ಮಧ್ಯಕಗಳ ಹೋಲಿಕೆ: ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ n_1 ಮತ್ತು n_2 ಗಾತ್ರಗಳ ಎರಡು ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನಗಳ ಮಧ್ಯಕಗಳು $\bar{x}_1$ ಮತ್ತು $\bar{x}_2$ ಇದ್ದರೆ ಈ ಮಧ್ಯಕಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಸಹ t ವಿತರಣೆಯನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಗಾಗಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಮಧ್ಯಕ μ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ σ^2 ಇರುವ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದಲೇ ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಬಂದಿವೆಯಾದರೆ $_2$, $\bar{x}_2$ ಇವರೆಡೂ ಒಂದೇ ಮಧ್ಯಕ μ ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಗಳಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರ ವಿಚಲನೆ σ^2/n_1 ಆಗಿಯೂ ಎರಡನೆಯದರ ವಿಚಲನೆ $6^2/n_2$ ಆಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ನಿದರ್ಶನಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ $(\bar{x}_2-\bar{x}_2)$ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಧ್ಯಕದ ಬೆಲೆ 0 ಆಗಿಯೂ ವಿಚಲನೆ $\sigma^2\left(\frac{1}{n_1}+\frac{1}{n_2}\right)$ ಆಗಿಯೂ ಉಳ್ಳ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿದೆ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು. ಈಗ

$\bar{x}$

$$u=\frac{\bar{x}_1-\bar{x}_2}{\sigma\sqrt{\frac{1}{n_1}+\frac{+1}{n_2}}}$$

ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ u ಒಂದು ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿವರ್ತ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದರೆ σ ದ ಬೆಲೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನಗಳ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ σ ವನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬೇಕು. ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನಗಳ ವಿಚಲನೆಗಳು S_1^2 ಮತ್ತು S_2^2 ಇದ್ದರೆ $S^2=(n^1S_1^2+n^2S_2^2)/v$ ಎಂಬುದು σ^2 ದ ಅನಭಿನತ ಅಂದಾಜಾಗಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ $v=n_1+n_2-2$. ಹಾಗೂ $n_1s_1^2/\sigma^2$ ಎಂಬುದು n-1 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ x^2 ಮೇರೆಗೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು $n_2S_2^2/\sigma^2$ ಎಂಬುದು (n_2-1) ರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ x^2 ಮೇರೆಗೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ $(n^1S_1^2+n^2S_2^2)]\sigma^2$ ಎಂಬುದು v ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕವುಳ್ಳ x^2 ಮೇರೆಗೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ

$$t=\frac{\bar{x}_1=\bar{x}_2}{s\sqrt{\frac{1}{n_1}+\frac{1}{n_2}}}$$

ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಮಧ್ಯಕ 0 ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಅಂಶ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಇದರ ಛೇದ ಶಿಷ್ಟದೋಷ v ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ ಮೇಲೆ ಅಂದಾಜು ಮಾಡುವ ನಿದರ್ಶಜವಾಗಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ tಯು ವಿತರಣೆ v ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ಸ್ tಯಂತೆ ಇರುವುದು. ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ದೊರೆವ tಯು ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದವು ಎಂಬ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕು.

ವಿಶ್ವ ವಿಚಲನೆಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಂದಾಜುಗಳ ಹೋಲಿಕೆ : n_1, n_2 ಗಾತ್ರಗಳ ಎರಡು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನಗಳ ವಿಚಲನೆಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ S_1^2, S_{22} ಇರಲಿ. ಇವುಗಳಿಂದ $S_1^2=\frac{n_1s_1^2}{v_1}$ ಮತ್ತು $S_2^2=\frac{n_2s_2^2}{v_2}$ (ಇಲ್ಲಿ $v_1=n_1-1, v_2=n_2-1$) ಎಂಬ ನಿದರ್ಶಜಗಳು ಸಂವಾದಿವಿಶ್ವವಿಚಲನೆಗಳನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದವು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಸಾಧುವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು; ಅಂದರೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದ ವಿಚಲನೆ σ^2ದ ಈ ಎರಡು ಅಂದಾಜುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪರೀಕ್ಷಣ ನಿಕಷವೆಂದರೆ ಈ ಎರಡು ಅಂದಾಜುಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ s_1^2/s_2^2. ಈ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು F ಎಂದು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತೇವೆ ಮತ್ತು ಈ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ F ಪರೀಕ್ಷಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸಂಕೇತದ ಮೇರೆಗೆ

$$\frac{v_1F}{v_2}=\frac{n_1S_1^2/\sigma^2}{n_2S^2/\sigma^2}$$

ಇದರ ಅಂಶ ಮತ್ತು ಛೇದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ v_1 ಮತ್ತು v_2 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕಗಳ x^2 ವಿತರಣೆಗಳಂತೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹರಹಿರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ v_1F/v_2 ಎಂಬ ಇವೆರಡರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ $\frac{1}{2}v_1, \frac{1}{2}v_2$ ಪ್ರಾಚಲಗಳುಳ್ಳ β_2 ವಿವರ್ತದಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು. ವಿಚಲನ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ (ವೇರಿಯೆನ್ಸ್ ರೇಷಿಯೊ) F ನ ನಿಜವಾದ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಸಾಂದ್ರತೆ

$$C\ .\ \frac{F^{\frac{1}{2}(v_1-2)}}{(v_1F+v_2)^{\frac{1}{2}(v_1+v_2)}}$$

ಇಲ್ಲಿ $C=v_1\frac{1}{2}v_1v_2\frac{1}{2}v_2/B(\frac{1}{2}v_1,\frac{1}{2}v_2)$ ಈ ವಿತರಣೆ σ^2 ದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಈಗ $F=e^{2z}$ ಎಂದು ಬರೆದರೆ $z=\frac{1}{2}\log_e F$ ಅಗುವುದು. ಈ z ವಿವರ್ತದ ಸಂಭವತಾ ಸಾಂದ್ರತೆ

$$\frac{v_1^{\frac{1}{2}}v_2^{\frac{1}{2}}v_2v_1^2}{B(\frac{1}{2}v_1,\frac{1}{2})(v_1C^2z+v_2\frac{1}{2}(v_1+v_2)}$$

ಎಂದು ಆರ್.ಎ.ಫಿಷರ್ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಫಿಷರನ z ವಿತರಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. v_1 ಮತ್ತು v_2 ಗಳನ್ನು ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಯಾವ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾಗಿ 0.05 ಮತ್ತು 0.01 ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯಿಂದ zನ ಬೆಲೆಗಳಿರುವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿ ಕೋಷ್ಟಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಫಿಷರ್ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಚಲನೆನಿಷ್ಪತ್ತಿ Fನ ಬಗ್ಗೆ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಜಿ.ಡಬ್ಲ್ಯು. ಸ್ನೆಡಕರ್ ಎಂಬಾತ ರಚಿಸಿರುವನು. ಇದರ ಬಳಕೆ ಸರಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ F ಕೋಷ್ಟಕ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಫಿಷರನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆತನ ಹೆಸರಿನ ಮೊದಲಕ್ಷರವಾದ Fನ್ನು ವಿಚಲನ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಸ್ನೆಡಕರ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಚಲನೆಯ ಎರಡು ಅಂದಾಜುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದನ್ನು ಪೂರ್ವ ಪದವನ್ನಾಗಿಸಿ ಪಡೆದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು F ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೋಷ್ಟಕ ರಚನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ v_1 ಮತ್ತು ಛೇದದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ v_2 ಕೋಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ v_1 ನೀಟಸಾಲನ್ನೂ v_2 ಅಡ್ಡ ಸಾಲನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. F ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಯಾವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 0.05 ಇರುವುದೋ ಆ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದ ಈ ನೀಟ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ F ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಶೇ. 5 ಬೆಲೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದೇ ರೀತಿ 0.01 ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ F ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಶೇ. 5 ಮಟ್ಟದ F ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆ ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೇ. 5 ಬೆಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಶೇ.1 ಬೆಲೆಗಿಂತ

ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆ ಇದ್ದರೆ ಆಗ ಅದು ಶೇ. 5 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದ್ದು ಶೇ. 1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೇ. 1 ಬೆಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥವತ್ತಾದ F ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬೆಲೆ ದೊರಕಿತೆಂದರೆ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆ ಸ್ವೀಕಾರಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪರೀಕ್ಷಣ ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ವಿಚಲನ ವಿಶ್ಲೇಷಣದ (ಅನಾಲಿಸಿಸ್ ಆಫ್ ವೇರಿಯನ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ನಿಷ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಈ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ, ಗಾತ್ರ 10 ಮತ್ತು 8 ಇರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ದೊರೆವ ವಿಚಲನೆಯ ಅಂದಾಜುಗಳು 6.4 ಮತ್ತು 3.8 ಎಂದಿರಲಿ. ಆಗ $v_1=9$, $v_2 = 7$ ಮತ್ತು

$F = \frac{6.4}{3.6} = 2.33$ ಕೋಷ್ಟಕದಿಂದ 5% ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 9 ಮತ್ತು 7 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಬೆಲೆ 3.68; ಮತ್ತು ಶೇ. 1 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 6.71 ಆದ್ದರಿಂದ ಶೇ.5 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ Fನ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ದತ್ತ ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದಿವೆ ಎಂಬ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಲು ತಕ್ಕ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅವೇಕ್ಷಿತ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕದ (ಕಾರಿಲೇಷನ್ ಕೋಎಫಿಷಿಯಂಟ್) ಅರ್ಥವತ್ತತೆಯ ಪರೀಕ್ಷಣ : x, y ಗಳ ದ್ವಿವಿವರ್ತ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ದ್ವಿಚರ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ. x, y ಗಳ ಶಿಷ್ಟಭ್ರಂಶ (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಡೀವಿಯೇಷನ್) σ_1, σ_2 ಇರಲಿ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಸಹಸಂಬಂಧ σ ಇರಲಿ. ಹಾಗೂ x, y ಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯಕಗಳಿಂದ ಅಳತೆ ಮಾಡೋಣ. ಈ ವಿಶ್ವದಿಂದ ತೆಗೆದ n ಗಾತ್ರದ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನ (x_i, y_i), (i = 1.2...... n) ಆಗಿರಲಿ, ನಿದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ x,y ಗಳ ಶಿಷ್ಟಭ್ರಂಶಗಳು s_1, s_2 ಆಗಿಯೂ ಸಹಬಂಧ ಗುಣಕ r ಆಗಿಯೂ ಇರಲಿ. ಹಿರಿಯ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ

rನ ಶಿಷ್ಟದೋಷ (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಎರ್ರರ್) ಇರುವುದು. $\sigma = 0$ ಆದಾಗ

ಶಿಷ್ಟದೋಷ 1/ ಆಗುವುದು. ಈ ಫಲಿತಾಶವನ್ನು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸಬೇಕಾದರೆ nನ ಬೆಲೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ >500. ಕಿರುಬೆಲೆಗಳಿಗೆ ಇದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ y ವಿವರ್ತದ ವರ್ಗ ಸಂಕಲನವಾದ nS^2 ಎಂಬುದರ ಸ್ವಾತಂತ್ಯಾಂಕ n-1 ಇರುವುದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಇದನ್ನು ಲಂಬಮಾನವಾದ ಎರಡು ಘಟಕಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಹಿಂಚಲನೆಯ (ರಿಗ್ರೆಷನ್) ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ 1 ಇರುವ nr^2S^2 ಮತ್ತು ಹಿಂಚಲನೆಯಿಂದ ದೋಷದ ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ವಾಂತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ (n-2) ಇರುವ $n(1-r^2)S^2$. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾದ ಈ ಎರಡು ರಾಶಿಗಳನ್ನು σ_2^2 ದಿಂದ ಭಾಗಿಸಲಾಗಿ ಅವು ಅಯಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ x^2 ವಿತರಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಹರಹಿರುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ

r^2 ಇರುವುದರಿಂದ ಅದರ ವಿತರಣೆ nನ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು $\frac{1}{2}(n-2)$

ಪ್ರಾಚಲಗಳುಳ್ಳ β_1 ವಿವರ್ತದಂತೆ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂಬುದು

$\beta_2(\frac{1}{2}, \frac{1}{2}(n-2)$ ವಿವರ್ತದಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು. ಈಗ $t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}}\sqrt{n-2}$ ಎಂದು

ಬರೆದರೆ $t^2/(n-2)$ ನಿದರ್ಶಜ $\frac{1}{2}$ ಮತ್ತು $\frac{1}{2(n-2)}$ ಪ್ರಾಚಲಗಳುಳ್ಳ

β_2 ವಿವರ್ತದಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ t ನಿದರ್ಶಜ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ಸ್ t ಯಂತೆ $n-2$ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದೊಡನೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ ಈ ಫಲಿತಾಂಶ nನ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಗಳಿಗೂ (ಕಿರಿಯ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆ) ಸತ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಇದರ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿದರ್ಶನದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಕ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ನಿದರ್ಶನದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ t ನಿದರ್ಶಜದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿನ x, y ವಿವರ್ತಗಳ ಸಹಸಂಬಂಧ 0 ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅವೇಕ್ಷಿತ t ಬೆಲೆ ಅಪೂರ್ವವಾದುದೇ ಎಂದು t ಕೋಷ್ಟಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ಸಂಭವತೆ 0.05 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೆ ಅಪೂರ್ವ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನೂ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 0.01 ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರಬೇಕಾದೀತು.

ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ 10 ಜೊತೆ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ಬಂದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ 0.60 ಎನ್ನೋಣ. ಆಗ $r = 0.60$. $v = 8$ ಮತ್ತು $t = 2.12$. ಕೋಷ್ಟಕದಿಂದ 0.05 ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ t ಯ ಬೆಲೆ 2.31. ಅವೇಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 0.60 ಎಂಬ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕದ ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವದ $\sigma = 0$ ಎಂಬ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸತಕ್ಕ ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕದ ಪರೀಕ್ಷಣ : ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದ ಸಹಸಂಬಂಧ σ ಇದ್ದಾಗ ಆದ್ದರಿಂದ ತೆಗೆದ n ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ r ಆಗಿದ್ದರೆ ಇದರ ಸಂಭಾವ್ಯತಾ ಸಾಂದ್ರತೆ

$$\frac{d^{n-2}}{d(rp)^{n-2}}\left(\frac{arc\cos(-rp)}{\sqrt{1-r^2p^2}}\right)$$ ಪಿಷರ್ ಈ

ವಿತರಣೆಯನ್ನು 1915ರಲ್ಲಿ ನಿಗಮನ ಮಾಡಿದ. ಹಿರಿಯ nನ ಬೆಲೆಗೆ ಸಹ ಈ ವಿತರಣೆ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಿಂದ ಅತಿಯಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟದೋಷವನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದು ಅನುಚಿತ. ಈಗ

$$Z = \frac{1}{2}\log_e\frac{1+r}{1-r}, \quad \xi = \quad \log\frac{1+\sigma}{1-\sigma}$$

ಎಂಬ ರೂಪಾಂತಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು Zನ ವಿತರಣೆಯ ξ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ $1/(n-3)$ ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಗೆ ಉಪಸಮವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ nನ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ Zನ ವಿತರಣೆ ಬಲು ಬೇಗ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಗೆ ಉಪಗಮಿಸುವುದು. Zನ ಶಿಷ್ಟದೋಷ ನಿದರ್ಶನ ಸಹಸಂಬಂಧ r ನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುದು. ನಿದರ್ಶನದ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಸಹಸಂಬಂಧ ನಮೂದಿಸಿದ ಬೆಲೆಯಿಂದ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು Z ನಿದರ್ಶಜವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಎರಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ದೊರೆತ rನ ಬೆಲೆಗಳು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿವೆಯೇ ಎಂದೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಫಿಷರ್ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಪ್ರಯುಕ್ತಿಸಿ ಅವೇಕ್ಷಿತ r ಮತ್ತು ನಮೂದಿಸಿದ P ಇವುಗಳಿಂದ Z ಮತ್ತು ξಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ $1/(n-3)$ ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಗೆ $(Z-\xi)$ ಎಂಬ ಭ್ರಂಶ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಭ್ರಂಶ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂದು ನಾವು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. $P = 0$ ಎಂಬ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿಚಲನೆಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಂದಾಜುಗಳ ಹೋಲಿಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಮೇಲು.

ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳ ಹೋಲಿಕೆ: ಎರಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಪಡೆದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಫಿಷರನ Z ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. n_1, n_2 ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕಗಳು r_1, r_2-ಆಗಿರಲಿ. ಇಷ್ಟು ತಿಳಿದರೆ ಆ ಎರಡು ನಿದರ್ಶಜಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದಿರುವುವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದೇ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಲು ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ Zನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಬೇಕು : ಅಂದರೆ

$Z_1 = \quad \log_e\frac{1+r_1}{1-r_1}$, $Z_2 =$. ಈ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು.

ಮಧ್ಯಕ 0 ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ $^2 = \quad + \frac{1}{n_2-3}$ ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಉಪಸಮವಾಗಿ Z_1-Z_2 ಎಂಬ ಅಂತರ ಹರಹಿರುವುದು. $|Z_1-Z_2|$ <1.96$_8$ ಆಗಿದ್ದರೆ ಶೇ. 5 ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿದರ್ಶನಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದಿವೆ ಎನ್ನುವ ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರಲು ಬಲಯುತ ಕಾರಣವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಎರಡು ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದಿವೆ ಎಂಬ ಆಧಾರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 15 ಜೊತೆ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ 0.45 ಎಂದೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ನಿದರ್ಶನದಿಂದ ದೊರೆತ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ 0.72 ಎಂದೂ ಇರಲಿ. ಇವೆರಡೂ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆಯೇ ಎಂದು ನೋಡಲು ಫಿಷರನ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ $Z_1 = 0.485$ ಮತ್ತು $Z_2 = 0.907$ ಎಂದು ಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಎರಡು ಬೆಲೆಗಳೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದುವು ಎಂಬ ಆಧಾರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೇರೆಗೆ | Z_1-Z_2| ಇದರ ಶಿಷ್ಟದೋಷ

$\sigma = \sqrt{\frac{1}{12}+\frac{1}{9}} = \frac{1}{6}\sqrt{7} = 0.441$ ಆಗುವುದು. ಆದರೆ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಂದ | Z_1-Z_2| = 0.421. ಇದು ಶಿಷ್ಟದೋಷಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ Z_1-Z_2ಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಒಂದೇ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದವು ಎಂಬ ಅಭಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ.

ಈ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಆಂಶಿಕ ಸಹಸಂಬಂಧಗಳಿಗೂ (ಪಾರ್ಷಿಯಲ್ ಕಾರಿಲೇಷನ್) ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಂಶಿಕ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿಸುತ್ತೇವೋ ಅದರಲ್ಲಿನ ಗೌಣವಾದ ಅಡಿಬರಹಗಳು ಎಷ್ಟಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ nನ ಬೆಲೆಯಿಂದ ಕಳೆಯಬೇಕು.

ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು : ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿದರ್ಶನಗಳಿದ್ದರೂ ಇಂಥದ್ದೇ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಒಟ್ಟು kನಿದರ್ಶನಗಳು ಇರುವುವೆಂದು ಭಾವಿಸೋಣ. ನಿದರ್ಶನ iನಿಂದ ದೊರೆತ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕ r_i ಆಗಿರಲಿ (i=1,2,....n). ಪ್ರತಿ ಒಂದು r_i ಸಹ ಮೂಲವಿಶ್ವದ ಸಹಸಂಬಂಧ ಗುಣಾಂಕದ ಅಂದಾಜಾಗಿರುವುದು. ಈ ಅಂದಾಜುಗಳು ಏಕರೀತಿಯಾಗಿರುವುವೇ (ಹೊಮೊಜೀನಿಯಸ್) ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದರೆ ನಿದರ್ಶನಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಬಂದಿವೆ ಎಂದು ಆಧಾರಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಫಿಷರನ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಬಳಸಿ r_i ಗಳಿಂದ ಸಂವಾದೀ Z_i ಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯತ್ತೇವೆ. ಈ ಬೆಲೆಗಳು ಉಪಸಮವಾಗಿ ಒಂದೇ ಮಧ್ಯಕವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ $1/(n_i-3)$ ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯಕ ξದ ಕನಿಷ್ಠತಮ ವಿಚಲನೆಯ ಅಂದಾಜನ್ನು ಪಡೆಯಲು Z_i ಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ವಿಚಲನೆಗೆ ವಿಲೋಮವಾದ ಭಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಭಾರಿತ ಮಧ್ಯಕವನ್ನು (ವೆಯ್ಟೆಡ್ ಆವರೇಜ್) ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಈ ಮಧ್ಯಕ $Z = \frac{\sum(n_i-3)Z_i}{\sum(n_i-3)}$ ಆಗುವುದು. ಪ್ರತಿ Z_i ಉಪಸಮವಾಗಿ ಮಧ್ಯಕ ξ ಮತ್ತು ವಿಚಲನೆ $1/(n_i-3)$ ಇರುವ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ $\sum(n_i-3)(z_i-Z)^2$ ಎಂಬುದು ಉಪಸಮವಾಗಿ k–1 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕದ x^2 ವಿತರಣೆಯಂತೆ ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. (Z ಎಂಬ ಅಂದಾಜನ್ನು ಗಣಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ ಲುಪ್ತವಾಗಿದೆ). ಈ ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ r_i ಬೆಲೆಗಳು ಏಕರೀತಿಯವು ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತೇವೆ ಮತ್ತು ξದ ನಿಜ ಬೆಲೆಯನ್ನು Z ನಿಂದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ $\overset{\frown}{P}$=tanh z ಎಂಬುದು ವಿಶ್ವದ pವಿನ ಅಂದಾಜಾಗಿರುವುದು.

ಅವೇಕ್ಷಿತ ಹಿಂಚಲನೆಯ (ಲೀನಿಯರ್ ರಿಗ್ರೆಷನ್) ಗುಣಾಂಕದ ಅರ್ಥವತ್ತತೆ : ದ್ವಿಚರ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ತೆಗೆದ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ xನ ಮೇಲಿನ yಯ ರೇಖೀಯ ಹಿಂಚಲನೆಯ ಗುಣಾಂಕ b ಯ ಅರ್ಥವತ್ತತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿ $\dot{x}$,yಗಳ ವರ್ಗಸಂಕಲನಗಳು nS_1^2 ಮತ್ತು nS_2^2 ಆಗಿದ್ದರೆ $nr^2S_2^2 = nS_1^2b^2 = b^2\sum(x_i-\overline{x})^2$, ಹಿಂಚಲನೆಯ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ y_iಯ ಅಂದಾಜು ಬೆಲೆ $_i$ಆಗಿದ್ದರೆ ಆಗ $\sum(y_i-{}_i)^2 = n(1-r^2)S_2^2$, ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ $r^2/(1-r^2)$ ಎಂಬುದು $\frac{1}{2}$ ಮತ್ತು $\frac{1}{2}(n-2)$ ಪ್ರಾಚಲಗಳುಳ್ಳ β_2 ವಿವರ್ತದಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ $b^2\sum(x_i-\overline{x})^2/\sum(y_i-\overline{Y})^2$ ಸಹ β_2 ವಿವರ್ತದಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು ; ಇದರ ಪ್ರಾಚಲಗಳು $\frac{1}{2}$ ಮತ್ತು $\frac{1}{2}(n-2)$ ಇದರಿಂದಾಗಿ

$$\sqrt{\sum(x_i-\overline{x})^2/\sum(y_i-\overline{Y}_i)^2}$$

ಎಂಬುದು (n–2) ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕವುಳ್ಳ ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್ಸ್ tಯಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು. ಈ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಹಿಂಚಲನೆಯ ಗುಣಾಂಕದ ಅರ್ಥವತ್ತತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ x,yಗಳು ಸಹಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದು xನ ಮೇಲಿನ yರೇಖೀಯ ಪ್ರತೀಪಾಯನ ಗುಣಾಂಕ βಆಗಿದ್ದರೆ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಪ್ರತೀಪಾಯನ ಗುಣಾಂಕ bಮತ್ತು βಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು bಗೆ ಬದಲು (b–β) ಯನ್ನು ಆದೇಶಿಸಿ ಇದೇ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ

$$t = (b-\beta)\sqrt{n-2},\ \sqrt{\sum(x_1-\overline{x})/\sum(y_1-Y_1)^2}$$

ಅತೀತ ಬೆಲೆಗಳ ಪರೀಕ್ಷಣ : ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಲಘುತಮ ಅಥವಾ ಮಹತ್ತಮ ಅವೇಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನದ ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗುವುದು. ನಿದರ್ಶನದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆರಿಸಿ ತೆಗೆದ ಅವೇಕ್ಷಿತ ಬೆಲೆಗಳನ್ನು ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಓರಣವಾಗಿರಿಸಿದ್ದೇವೆ ಎನ್ನೋಣ $x_1<x_2<x_3<$ ... ... $<x_n$. ಈ ಬೆಲೆಗಳು ಜನಕ ವಿಶ್ವದ (ಪೇರೆಂಟ್ ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್) ವಿತರಣ ಉತ್ಪನ್ನ $F(x)$ ಆಗಿದ್ದರೆ $x_n<x$ ಎಂಬುದರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ $[F(x)]^n$ ಇರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ $x_n \leq x$ ಆಗಿದ್ದರೆ ನಿದರ್ಶನದ ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೆಲೆಗೂ ಇದು ಸಾಧುವಾಗುವುದು. ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ತೆಗೆದ n ಗಾತ್ರದ ನಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿನ ಮಹತ್ತಮ ಬೆಲೆ xಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಸಂಭವತೆ $P(x_n < x) = [\phi(x)]^n$. ಇಲ್ಲಿ

$\phi(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}}\int_{-\infty}^{x}\exp(-8\,{}^{2}\!/_{2})du$, ಮಹತ್ತಮ ಬೆಲೆ x_nನ ಕೆಳಗಣ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಶತಾಶಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಟಿಪ್ಪೆಟ್ ಮತ್ತು ಪಿಯರ್ಸನ್ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿರುವರು. ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಕೆಳಗಣ ಮತ್ತು ಮೇಲಣ ಶತಾಂಶಬಿಂದುಗಳ ಅಭಿದಾನಗಳನ್ನು ಅದಲು ಬದಲು ಮಾಡಿದರೆ ಲಘುತಮ ಬೆಲೆ x_1ನ್ನು ಕುರಿತ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕೋಷ್ಟಕವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

ಅವೇಕ್ಷಿತ x_i ಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು x_i^2 ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ 1 ಇರುವ x^2 ವಿವರ್ತವಾಗಿರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ $\sum_{i-1}^{n} x_i^2$ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಾಂಕ n ಇರುವ x^2 ವಿವರ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವದಿಂದ ಈ ನಿದರ್ಶನ ಬಂದಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು x^2 ಪರೀಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಇದೇ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇರೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದಲೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ನಿದರ್ಶನದ ಲಘುತಮ ಬೆಲೆ x_1 ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ 1 ಉಳ್ಳ x^2 ಮೇರೆಗೆ x_1^2 ಹರಹಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ (n–1) ಉಳ್ಳ x^2ಮೇರೆಗೆ $\sum_{i=2}^{n} x_1^2$ ಹರಿಹಿರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ $x^2{}_1/(x_2^2 + x_3^2 + ...+x_n^2)$ ವಿತರಣೆ $\beta_2[\frac{1}{2},\frac{1}{2}(n-1)]$ ವಿವರ್ತದಂತಿರುವುದು. ಅದ್ದರಿಂದ

$$t = \sqrt{(n-1)x_1^2/(x^2+......+x_n^2)}$$

ನಿದರ್ಶಜ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂಕ (n-1) ಇರುವ ಸ್ಟೂಡೆಂಟನ tಯಂತೆ ಹರಹಿರುವುದು ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನದಿಂದ ದೊರೆತ t ಬೆಲೆಯನ್ನು t ಕೋಷ್ಟಕದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಯಾದೃಚ್ಛಿಕ ನಿದರ್ಶನದ n ಬೆಲೆಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವುದಾದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಒಂದು ಬೆಲೆಯ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಉಳಿದ n-1 ಬೆಲೆಗಳ ವರ್ಗ ಸಂಕಲನಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ತಾತ್ತಿಕ್ವವಾಗಿ ದತ್ತ ನಿದರ್ಶನದ ಅವೇಕ್ಷಿತ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ Pಯನ್ನು ಕೋಷ್ಟಕದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅವೇಕ್ಷಣೆಯ ವರ್ಗವನ್ನು ಉಳಿದ ಅವೇಕ್ಷಣೆಗಳ ವರ್ಗಸಂಕಲನದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ ಬಂದ ಲಬ್ಧ ಪ್ರಸಕ್ತ ನಿದರ್ಶನದ $x_1^2/(x_2^2+........+x_n^2)$ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ $nP(1-P)/(n^{-1})$ ಇರುವುದು. Pಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು ಆದರೆ n ದೊಡ್ಡದಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಬೆಲೆ ಉಪಸಮವಾಗಿ nP ಇರುವುದು. ಯಾವುದಾದರೂ ಭಾಗಲಬ್ಧಕ್ಕೆ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ 0.05ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ tಯ ಬೆಲೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಜೆ.)

ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ : ಯೂಫೋರ್ಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ನೆಲನೆಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಫಿಲ್ಯಾಂತಸ್ ಫ್ರಾಟೆರ್ನಸ್. ಇದರ ತವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶೀತಪ್ರದೇಶದ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಳೆಸಸ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಸು. 60 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಗಿಡ. ಕಾಂಡ ದುಂಡಗೆ ಮೃದುವಾಗಿದೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿಲಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ, ಬಿಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ಹಸಿರು. ಗಂಡುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕೇಸರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ದಂಡಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಂಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಪೆಲ್‌ಗಳಿಂದಾದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 3 ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಎರಡೆರಡು ಅಂಡಕಗಳು ಅಕ್ಷಸ್ಥ ಅಂಡಕಾಧಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಫಲ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು.

ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣಕಾರಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕುಚಿಸುವ, ಜ್ವರ ತಗ್ಗಿಸುವ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಸ್ರಾವವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಮೂಲವಸ್ತು ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಸಂಬಂಧಿ ರೋಗದ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಗಿಡದ ರಸವನ್ನು ಮಹೋದರ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಜನನಾಂಗ ದ್ವಾರದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗತಾನೇ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿದ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಕ್ಷೀರಸ್ರಾವಕ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರುಗಳ ರಸವನ್ನು ಒಂಟೆಗಳ ಪಚನಾಂಗ ಸಂಬಂಧಿ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಅಕ್ಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ, ಹುಣ್ಣು, ಊತ ಮತ್ತು ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಗಿಡದ ಹಾಲ್ನೊರೆಯನ್ನು ಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಳಿಂದ ತೆಗೆದ ಕಷಾಯವನ್ನು ನೆತ್ತಿ ತಂಪಾಗಿರಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಸಾರಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ.

ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಫಿಲ್ಯಾಂತಿನ್ ಎಂಬ ಕಹಿಯಾದ ವಸ್ತು ಶೇ.0.4ರಷ್ಟೂ ರುಚಿ ಇಲ್ಲದ ಹೈಪೊಫಿಲ್ಯಾಂತಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ ಮೇಣ ಶೇ. 5ರಷ್ಟೂ ಇವೆ. ಮೇಣದಲ್ಲಿ ತೈಲಾಮ್ಲ, ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಎಸ್ಟರುಗಳೂ ಬಿಡು ತೈಲಾಮ್ಲಗಳೂ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್‌ಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸೆಪೋನಿನ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು ಇದೆ. ಫಿಲ್ಯಾಂತಿನ್ ಕಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಳಿಗೆ ವಿಷಪ್ರಾಯವಾದದ್ದು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕಿರುಮಿದುಳು : ಹಿಮ್ಮೆದುಳಿನ ಹಿಂಭಾಗ (ಸೆರಿಬೆಲ್ಲಂ), ಶರೀರದ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೂ ಶರೀರದ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದೂ ಇದರ ಕೆಲಸ. ಮೀನುಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಕಸಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಷಾರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲೂ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಕಸಿತವಾಗಿದೆ (**ನೋಡಿ– ಮಿದುಳು**). (ಎಂ.ಬಿ.)

ಕಿರ್ಗೀಸ್ತಾನ್: ಮಧ್ಯಏಷ್ಯದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉ.ಅ. 38º–43º ಪೂ.ರೇ. 68º–80º ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಿರ್ಗೀಜಿಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಜಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಜ್ಬೆಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ನೈರುತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾಜಿಕ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಜನತಾ ಗಣರಾಜ್ಯ– ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 199,900 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 54,82,000 (2009) ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಸ್ಕೇಕ್. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 127 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,250,000 (2007).

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ : ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿರ್ಗಿಜ್ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1524 ಮೀಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಟೆಯೆನ್ ಷಾನ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪೊಬೇಡಾ (7396 ಮೀ) ಮತ್ತು ಖಾನ್‌ಟೆಂಗ್ರಿ (6915 ಕಿಮೀ) – ಈ ಎರಡು ಶಿಖರಗಳು ಸೋವಿಯತ್–ಚೀನಿ ಗಡಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪೊಬೇಡಾ ಶಿಖರ ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಹಿಮಾವೃತವಾದ ಈ ಶಿಖರಗಳು ಕೂಡಿದಂತಿವೆ. ಈ ಗುಂಟಿನ ಬಳಿಯಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಕುಂಗೈ–ಅಲಾ–ಟೌ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಕ್ಷಾಲ್–ಟೌ ಶ್ರೇಣಿಯೂ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕೊಕ್ಷಾಲ್–ಟೌ ಪರ್ವತ ಶಿಖರ ಸೋವಿಯತ್–ಚೀನ ಗಡಿಯ ಗುರುತಾಗಿದೆ. ಕುಂಗೈ–ಅಲಾ–ಟೌ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳ ಚಾಚಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲಾಯ್ ಪರ್ವತಗಳು ಕೊಕ್ಷಾಲ್–ಟೌ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಮುಂದುವರಿಕೆ. ಕಿರ್ಗೀಜಿಯದ ಬಹುಭಾಗ ಈ ಪರ್ವತದ ಕವಲಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ.

ದೇಶದ ಆಳವಾದ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಇಸಿಕ್‌ಕಲ್ ಇರುವುದು ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. 5249 ಮೀ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪೊಬೇಡಾ ಮತ್ತು ಕಾನ್–ಟ್ರೆಂಗ್ರಿ ಪರ್ವತಗಳ ದಟ್ಟ ಭಾಗದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಬೆಟ್ಟಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು ತೆರ್‌ಸ್ಕೈ–ಆಲಾ–ಟೌ ಪರ್ವತಸಾಲು. ಇದು 5249 ಮೀ ಎತ್ತರವನ್ನು ನಿಲುಕುತ್ತದೆ. ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚಿನ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದರ ತಪ್ಪಲು ಹರಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗಲ 198 ಕಿಮೀ 3030 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಹರಡಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು ಎರಡು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚೂ ನದಿ ಒಂದು. ಇದು ಕುಂಗೈ–ಆಲಾ–ಟೌ ಮತ್ತು ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು. ತರುವಾಯ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ, ಸು. 144 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ದೂರ ಹರಿದು ಕಿರ್ಗೀಜ್ಜಿಯ ಮತ್ತು ಕಜಕ್‌ಸ್ತಾನಗಳ ನಡುವಣ ಗಡಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಇನ್ನೊಂದು ನದಿ ನರಿನ್. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸೀರ್ ದಾರ್‍ಯದ ಉಪನದಿ. ಕೊಕ್ಷಾಲ್ ಮತ್ತು ಅಲಾಯ್ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸೇರುವ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಗಂಟಿನ ಭಾಗದಿಂದ ಫರ್ಗಾನ ಶ್ರೇಣಿ ಕವಲೊಡೆದು ವಾಯವ್ಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಿರ್ಗೀಜ್ಜಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶ ಪೂರ್ವದ್ದಕ್ಕಿಂತ ತಗ್ಗಾಗಿದೆ. ಅದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕುದುರೆಯ ಲಾಳದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತೆರೆದಂತಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಮುಖ್ಯಭಾಗ ಉಜ್ಬೆಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಒಂದು ಭಾಗ ತಾಜಿಕ್‌ಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸೀರ್ ದಾರ್‍ಯ ನದಿಯನ್ನು ಕಾರಾ ದಾರ್‍ಯಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ನದಿ ಕಿರ್ಗೀಜ್ಜಿಯದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ತೆರಪಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವ ಇಳಕಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೇವದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದಲೂ ಬಿಸಿಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಕಿರ್ಗೀಜ್ಜಿಯದಲ್ಲಿ 3030ಮೀ ಎತ್ತರದ ವರೆಗೆ ಮಳೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಹಿಮಗಡ್ಡೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಫ್ರೂನ್ಜೆನಗರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ (769 ಮೀ) ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 30 ಸೆಂ.ಮಿ.; ಫೆವಾಲ್ಸ್ ಬಳಿ (1757 ಮೀ) 36 ಸೆಂಮೀ ಜನವರಿಯ ಕನಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ ಈ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ –4° ಸೆಂ. ಮತ್ತು ಪ್ರೆವಾಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 18° ಸೆಂ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು : ಹಿಮಘನೀಕರಣ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಉಪ ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಮಾದರಿಯ, ಮನೋಹರವಾದ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಹೂಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಕಣಿವೆಯ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದ ಇಳಿಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಗಳು ವಿರಳ. ಅರಣ್ಯಗಳು ಇರುವ ಕಡೆ ಪೈನ್ ಮಾದರಿಯ ಗಿಡಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಫರ್ ಮತ್ತು ಎರಡು ವಿಧಗಳ ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳು. ಮಾಪಲ್, ಆಷ್, ಅಸ್ಪೆನ್ ಮತ್ತು ಜಾನಿಪರ್ ಮರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಫ್ರೂನ್ಜೆನಗರದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಡಿರುವ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೆಕ್ಕಲು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶ; ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟಕ್ಕೆ 1212 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಕೃಷಿ ನೆಲದ ಪ್ರದೇಶ; 2424 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಶಂಕಾಕಾರದ ಗಿಡಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶ; ಸದಾ ಹಿಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ. 3333 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಉಪ ಆಲ್‌ಪೈನ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಪ್ಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಮಾದರಿಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಭಾಗವೂ ಜಲಾಲ್–ಅಬಾದ್ ಮತ್ತು ಆಷ್ ನಗರಗಳ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲ

ಪ್ರದೇಶವೂ ಫಲವತ್ತಾಗಿವೆ. ಸೇಬು, ಮರಸೇಬು, ಪ್ಲಮ್. ಆಫ್ರಿಕನ್ ಮತ್ತು ವಾಲ್ನಟ್‍ಗಳು ಕೆಲವು ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಮೃಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಮೌಫ್ಲಾನ್, ಜಿಂಕೆ, ಮಾರ್‍ಮಾಟ್ ಅಳಿಲುಗಳಿವೆ.

ಜನಜೀವನ : ಕಿರ್ಗಿಸ್‍ಜ಼್ ಜನ ತುರ್ಕಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಬೈಕಾಲ್ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಯೆನಿಸೇ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಸೈಬೀರಿಯ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಚೀನಿ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಅವರನ್ನು 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಕಾಸ್ ಎಂದೂ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಿ–ಲಿ–ಕಿ–ಟ್‍ಜ಼್ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಜಂಗೇಸ್ ಖಾನನ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಅವರು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಟಿಯೆನ್ ಷಾನ್ ಮತ್ತು ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರಿ ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅಲೆವಾರಿಜೀವನವನ್ನೇ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಪಶುಪಾಲನೆಯೇ ಅವರ ಜೀವನೋಪಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೇರನ್ನು ಹೊರಲು ಹಾಗೂ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಲು ಅವರು ಬಲಯುತವಾದ ಅಶ್ವ, ಯಾಕ್ ಮತ್ತು ಎರಡು ಡುಬ್ಬಗಳ ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಂಗೋಲರು ಇಡೀ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಜನ ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ನೆಲೆನಾಡಿನ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಾಗಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದರು. ಬೂಕಾರ ಮತ್ತು ಉಜ್ಬೆಕ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಮೀರರು ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತರಲು ಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಜನರು ಕಲ್‍ಮಿಕ್ ಜನರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ರು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಬಣದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಾದರೂ ಭಾಗಶಃ ಕೊಕ್ಯಾಂಡ್ ಪ್ರದೇಶದ ಖಾನರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯದ ಮೇಲೆ ರಷ್ಯ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಮುಖ ವಸಾಹತನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ರಷ್ಯದ ನೆಲಸಿಗರು ಹಂಚಿಕೊಂಡರು. ಈ ಅಕ್ರಮ 1916ರ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲು ಸರ್ಕಾರ ತೀವ್ರ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡಿತು. ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಜನ ಬಹಳ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೀಡಾದರು. 1917ರ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಕಿರ್ಗೀಜ಼್‍ರನ್ನು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಥವಾ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಹಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. 1926ರ ವರೆಗೆ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ರನ್ನು ಕಾರಾ–ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯ, ಸೋವಿಯತ್ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮರಸು ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯವೊಂದು ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. 1924 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 14ರಂದು ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತದ ಅಧಿಕಾರ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಅದು ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯವಾದ್ದು 1926 ಫೆಬ್ರವರಿ 1ರಂದು. ಅದು ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿತವಾದ್ದು 1936 ಡಿಸೆಂಬರ್ 5ರಂದು.

ಕಿರ್ಗೀಸ್ತಾನದ ಆಷ್ ನಗರ ಇದು ಆಷ್–ಖೊರೊಗ್ ರಸ್ತೆಯ ಕೊನೆಯ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಕಿಜ಼ಿಲ್–ಕಿಯ ನಗರ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ. ಪ್ಷೆವಾಲ್ಸ್ಕ್ ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ದಡದ ಮೇಲಿದೆ. ಇದು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ ಮತ್ತು ಬೀರ್ ತಯಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರ. ಟೋಕ್ಮಾಕ್ ಮೋಟರುವಾಹನ ರಿಪೇರಿ ಮತ್ತು ನಾರು ಹದಗೊಳಿಸುವ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಕೆಲವು ಬೋರ್ಡಿಂಗ್ ಶಾಲೆಗಳು ಸಹ ಇವೆ. ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಸ್ಕೇಕ್‍ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ್ದು 1951ರಲ್ಲಿ. ಸಂಯುಕ್ತ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು 1954ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಾರಿಗೆ : ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಈಗಿನ ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯ ಪ್ರದೇಶದ ಜನ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಸೀಸದ ಅದಿರನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಗಣಿ ಕೆಲಸ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಹೈನು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆ ; ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ (ಪಾದರಸ ಮತ್ತು ಆಂಟಿಮೊನಿ ಲೋಹ), ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತುಪ್ಪಟ–ಕುರಿಗಳ ಸಾಕಣೆ; ಉಣ್ಣೆ ಮಾರಾಟ, ಮಾಂಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವುದು ; ಮರಗಳ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಚಾಪೆ, ಹಗ್ಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಗಸಗಸೆ ಗಿಡಬೆಳೆಸುವುದು–ಇವು ಕಿರ್ಗೀಜ಼ಿಯದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮಗಳು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಸಾಕಣೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮಂದೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸುಲ್ಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಕಿಜ಼ಿಲ್–ಕಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೋಕ್‍ಯಾಂಗಾಕ್ ತಾಷ್‍ಕುಮೆರ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ಸು. 20,00,000 ಟನ್. ಪೂರ್ವ ಫರ್ಗಾನ ಕಣಿವೆಯ ಚಾಂಗಿರ್‍ಟಾಷ್ ಮತ್ತು ಮೈಲಿ–ಸೈಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಹೊಸ ತೈಲನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಕೋಕ್‍ಟಾಷ್ ಮತ್ತು ಇಜ್ಬಸ್ಕೆಂಟ್‍ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಜೇಲಿಸ್ಕಿಯಲ್ಲೂ ಆಲಾ–ಟಾ ಪರ್ವತಗಳ ದಕ್ಷಿಣದ ಇಳುಕುಲು ಪ್ರದೇಶದ ಆಕುಟ್ಯುಜ಼್‍ನಲ್ಲೂ ಪಾದರಸ ಮತುಜ಼ಾ ಆಂಟಿಮೊನಿ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಟ್ಯುಯ–ಮುಯುನ್ ಮತ್ತು ಮೈಲಿ–ಸೈ ಬಳಿ ಯುರೇನಿಯಂ ಲೋಹ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜಧಾನಿ ಬಿಸ್ಕೇಕ್ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಬೀಜದಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವ ಯಂತ್ರಾಗಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ವ್ಯವಸಾಯ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಸಹ ಇವೆ. ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಮಾಂಸವನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಿರಣಿ, ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಡಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ–ಇವು ಚು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ಕಿರ್ಗೀಜ಼್ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಬಿಸ್ಕೇಕ್ ಮತ್ತು ಚಿಮ್‍ಕೆಂಟ್ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಈ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯ ರೈಬಾಚ್ಯೆ ನಗರದ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಶೇ.80ರಷ್ಟು ಸರಕುಗಳನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರೂನ್‍ಜ಼ೆ ರೈಬಾಚ್ಯೆ–ನಾರಿನ್–ಟೋರುಗಾರ್ಟ್ ರಸ್ತೆ, ಫ್ರೂನ್‍ಜ಼ೆ –ನಮನ್ಗನ್ ರಸ್ತೆ, ಟಾಲಾಸ್–ಚ್ಯಾಂಬುಲ್ ರಸ್ತೆ, ಕೋಚ್ ಕೋರ್ಕ–ಚಾಯೇಕ್ ರಸ್ತೆ, ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ರೈಬಾಚ್ಯೆ ನಗರದಿಂದ ಪ್ಷೆವಾಲ್ಸ್‍ವರೆಗೆ ಹಾಕಿರುವ ಇಸಿಕ್–ಕಲ್–ರಿಂಗ್ ರಸ್ತೆ ಮತ್ತು ಆಷ್–ಕಿಜ಼ಿಲ್‍ಕಿಯ ರಸ್ತೆ–ಇವು ಈ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳು.

ಇಸಿಕ್–ಕಲ್ ಸರೋವರ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಚೌಬೀನೆ, ತೈಲ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಗೋದಿ–ಇವುಗಳನ್ನು ಈ ಸರೋವರದ ಮೂಲಕ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಸ್ಕೋ ಮತ್ತು ತಾಷ್ಕೆಂಟ್ ನಗರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು.

ರಷ್ಯ 1876ರಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ತನ್ನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಉಕ್ರೇನಿಯನ್ನರು, ರಷ್ಯನ್ನರು ಮತ್ತು ಸ್ಲಾವಿಕ್ ರೈತರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. 1916ರಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗೀಜರು ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಅನೇಕರನ್ನು ಕೊಂದದ್ದಲ್ಲದೆ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚೀನ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರು. 1917ರ ರಷ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಕಮ್ಯೂನಿಷ್ಟರ ಆಡಳಿತ ಬಂದು 1922ರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ಯೂನಿಯನ್ (ರಷ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟ) ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಕರ್ಗೀಸ್ತಾನ್ ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗವಾಯಿತು. 1936ರಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಗೀಜ್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. 1991ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯ ಒಕ್ಕೂಟ ಒಡೆದು ಹೋಗಿ ಇತರೇ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಿರ್ಗೀಸ್ತಾನ್ ಕೂಡ ಒಂದು ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕಿರ್ಚಾಫ್, ಗಸ್ಟಾವ್ ರಾಬರ್ಟ್ : 1824–87. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ. ಜನನ ಅಂದಿನ ಜರ್ಮನಿಯ ಕೋನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿನಲ್ಲಿ (ಇಂದಿನ ರಷ್ಯದ ಕಾಲಿನಿನ್‍ಗ್ರಾಡ್) ಮಾರ್ಚ್ 12, 1824ರಂದು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕೊನಿಗ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಾನಂತರ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ 1847–50ರವರೆಗೆ ಯಾವ ಸಂಭಾವನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸಿ ಅನಂತರ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಬ್ರೆಸ್‍ಲೊ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ಈತನಿಗೆ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿಖ್ಯಾತ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ರಾಬರ್ಟ್ ಬುನ್‍ಸೆನ್‍ನೊಡನೆ (1811–99) ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿದ್ದು. ಆತನೊಡನೆ ಕಿರ್ಚಾಫ್ ಹೈಡಲ್‍ಬರ್ಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ತೆರಳಿದ. 1874–87ರ ವರೆಗೆ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಭೌತ ಹಾಗೂ ದೇಹಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಹರ್‌ಮಾನ್ ವಾನ್ ಹೆಲ್‍ಮ್ಹೋಲ್ಟ್ಸ್‌ನೊಡನೆ (1821–94) ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ. ಬುನ್‍ಸೆನ್‍ನೊಡನೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ರೋಹಿತ ಗ್ರಾಹಿಯನ್ನು (ಸ್ಪೆಕ್ಟ್ರೊಸ್ಕೋಪ್) ರಚಿಸಿದ ಇದರಿಂದ ಸೀಸಿಯಂ (1860) ಮತ್ತು ರುಬಿಡಿಯಂ (1861) ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಿರ್ಖಫ್‌ನ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಅಪಾರ. ದ್ಯುತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬುನ್‌ಸೆನ್ನನ ಸಂಪರ್ಕ ಈತನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತೋ ವಿದ್ಯುತ್ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಲ್ ಹೆಲ್ಮ್ ವೇಬರನ (ಜರ್ಮನಿಯ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ; 1804–91) ಸಂಪರ್ಕ ಅಷ್ಟೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವ್ಹೀಟ್‌ಸ್ಟನ್ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ : 1802–75) ರೂಪಿಸಿದ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಯಾವ ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಕಿರ್ಚಾಫ್ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಓಮ್ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳ ವಿದ್ಯುತ್ ಗತಿವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಈತನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದರೆ ಒಂದು ತಂತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿತವಾಗುವ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಜ್ಞೆಯ ವೇಗ ಬೆಳಕಿನ ವೇಗಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು ತೋರಿಸಿದುದು.

ಕಿರ್ಚಾಫ್‌ನ ಇತರ ಆಸಕ್ತ ವಿಭಾಗಗಳೆಂದರೆ ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವಹನ, ಸ್ಫಟಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲನ ಮತ್ತು ವಕ್ರೀಭವನ. ದ್ರಾವಣ, ಬಾಷ್ಪೀಕರಣ ಮತ್ತು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಉಷ್ಣಗತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಸಹ ಈತ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರೋಹಿತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು (ಬುನ್‌ಸೆನ್ನನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ) ನೀಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಕಾಶಕಾಯಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಕಿರ್ಚಾಫ್‌ನ ಲೇಖನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ 1882ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಈತ ತನ್ನ 64ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1887 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 17ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. (ಪಿ.ವಿ.)

ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ : ಮರಾಠಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆ. 1919ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉದ್ಯಮಿ ಶಂಕರರಾವ್ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ್ ಇದರ ಸಂಪಾದಕ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದೇಶದ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ

ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಪರಿಚಯ, ಪ್ರವಾಸಕಥನ, ಮೃಗಯಾವಿಹಾರ, ಕಥೆ–ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜ, ರಾಜಕಾರಣ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳು, ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಜ್ಞರ ಸಂದರ್ಶನ ಮುಂತಾದವು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಲಲಿತಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಓದುಗರ ಜ್ಞಾನದಾಹವನ್ನು ತಣಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಇದು ಈಡೇರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಲಘುಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿತು. ಮರಾಠಿ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಆ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ 1945ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಯುಗ ಎಂದು ಕರೆಯುವಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಣಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಸಚಿತ್ರ ಲೇಖನಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಪತ್ರಿಕೆಯೇ. ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಗೌರವಧನ ಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರಾದಾಯವನ್ನು ಇದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿತು.

ಶಂಕರರಾವ್ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ನುರಿತ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ಲೇಖಕ, ಚಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ. ಜನರಲ್ಲಿಯ ಹೊಸತನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತ. ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿತ್ರಕಾರ ಕೂಡ. ಮರಾಠಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಲು ಶಂಕರರಾವ್ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರದ ಅನಂತರದ ಸಂಪಾದಕ ಎಂ.ಎಸ್. ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ. ತಂದೆ ಶಂಕರರಾವ್ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮಗನ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲೂ ಪತ್ರಿಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇದು ಉತ್ತಮ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕಿಲಿಗ್ರೂ, ಥಾಮಸ್ : 1612–83. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾಟಕಕಾರ ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯಗಾರ. 1612 ಫೆಬ್ರವರಿ 7ರಂದು ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಒಂದನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದೊರೆಗೆ ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದ ಈತ, ನಾಟಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದ. ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಇವನ ಪ್ರಮುಖ ಹವ್ಯಾಸವಾಯಿತು. ರಚಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್‌ಸನ್ಸ್ ವೆಡ್ಡಿಂಗ್ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಎರಡನೆಯ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದೊರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಇಲಾಖೆಯ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತ ರಾಜಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಪ್ರಿಯವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ.

ಡ್ರೂರಿಲೇನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಥಿಯೇಟರ್ ರಾಯಲ್ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೀತ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದು ಈತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸ್ವತಃ ಇವನೇ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ; ನಾಟಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಜಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ತಾನು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಥಿಯೇಟರ್ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ.

ಪ್ರಮುಖ ನಾಟಕಕಾರನಾಗಿದ್ದ ಥಾಮಸ್, ತನ್ನ ಚತುರೋಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜನತೆಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದ. ಈತ ಮಾತನಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದರೆ ಶ್ರೋತೃಗಳು ನಗೆಗಡಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈತನ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಕಲಿಸಿ ಒಂದು ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ (1664). *

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ : ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿ: ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ. ಕೀನ್ಯದ ಸರಹದ್ದಿನ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. 910ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಈ ಪರ್ವತ ಪಂಕ್ತಿಯ ನಡುಶಿಖರದ ಹೆಸರು ಕೀಬೋ. ಇದರ ಎತ್ತರ 5866ಮೀ. ಇದು ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಗುಚ್ಛ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ 81 ಕಿಮೀ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಮೂರು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಬೋ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಷೀರಾ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು. ಕಿಲಿಮಾಂಜಿರೋ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 24,64,79 (2002).

ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕೀಬೋ ಶಿಖರವೊಂದು ಹಿಮಕವಚ ತೊಟ್ಟ ಗೋಪುರದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಬೋದ ಹೊರ ಬಾಯಿಯ ಅಗಲ 2.4 ಕಿಮೀ ಆಳ 182ಮೀ. ಇದರೊಳಗಿರುವ ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಬೂದಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಬಾಯಿಯ ಅಗಲ 337ಮೀ, ಆಳ 121.33ಮೀ.

ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಇತರ ಪರ್ವತಗಳಂತೆ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದಲ್ಲೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಖಚಿತವಾದ ಸಸ್ಯವಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. 1213ಮೀ – 1820ಮೀ ಎತ್ತರದ ದಕ್ಷಿಣ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಬಾಳೆ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. 1820ಮೀ – 1000ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶ ದಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಅಷ್ಟೇ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವು ತೆಳ್ಳಗಾಗುತ್ತ ನಡೆದು ವಾಯುವ್ಯದ ಒಣ ವಾಯುಗಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ 4550ಮೀಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪರಿಮಾಣ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಾವಳಿಯ ಸು. 1935 ಚ.ಕಿಮೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಭಯಾರಣ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿವೆ. ಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಮೋಷಿ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತದ ಆರೋಹಣ ಸುಲಭ. ಈ ಸ್ಥಳ ಮೊಂಬಾಸಾದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 367 ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಕೀನ್ಯದ ನೈರೋಬಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 362 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿಖರಾರೋಹಣಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಸೌಲಭ್ಯ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಮೌಂಟ್ ಕ್ಲಬ್ ಆಫ್ ಈಸ್ಟ್ ಆಫ್ರಿಕ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಬೋ ಶಿಖರವನ್ನು ಹತ್ತುವುದು

ಪ್ರಯಾಸಕರ; ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ಮಾವೆನ್ಸಿಯನ್ನೇರಲು ಆರೋಹಣಾನುಭವ ಇರಲೇಬೇಕು. ಜೋಹಾನ್ಸ್ ರೆಬ್‌ಮನ್ ಮತ್ತು ಲುಡ್ವಿಗ್ ಕ್ರಾಫ್ ಎಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳು 1848ರಲ್ಲಿ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು.

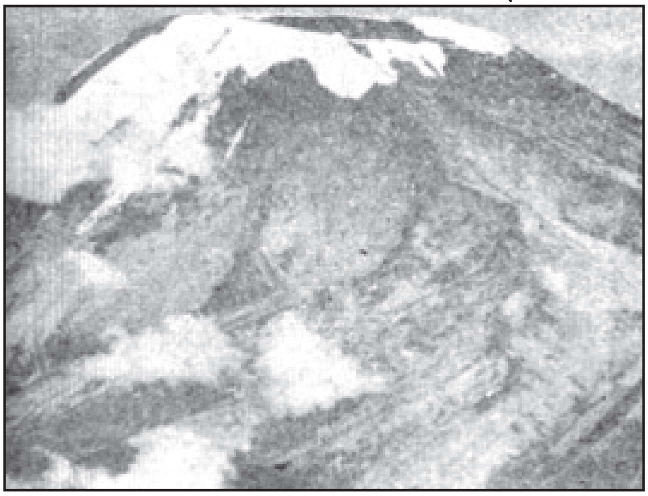

ಕೀಬೋ: ಆಫ್ರಿಕದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ

ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಮೇಯರ್ ಮತ್ತು ಲುಡ್ವಿಗ್ ಪರ್ಟ್‌ಷೆಲರ್–ಇವರು 1889ರಲ್ಲೂ ಫ್ರಿಟ್ಸ್ ಜೇಗರ್ 1997ರಲ್ಲೂ ಕೀಬೋ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿದರು. ಮಾವೆನ್ಸಿಯನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಏರಿದಾತ ಫ್ರಿಟ್ಜ್ ಜೇಗರ್ (1912). ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಆರ್. ರ್‍ಯೂಷ್ (1927), ಜೆ. ಜೆ. ರಿಚರ್ಡ್ (1940) ಮತ್ತು ಪಿ. ಸಿ. ಸ್ಪಿಂಕ್ (1950) ಪ್ರಮುಖರು. 1950ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಭೂಗರ್ಭ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಷೆಫೀಲ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಶೋಧನ ತಂಡದವರು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕದ ಭೂಗರ್ಭ ಸಮೀಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಗಂಧಕ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದೆ. (ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್.)

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪ್ರದೇಶ : ಟಾಂಗನ್ಯೀಕದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ. 1963ರಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶ ಕೈಕೊಂಡ ಪುನರ್ವಿಂಗಡಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆ ಇವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. 5,000 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 6,94,000 (1978).

ಉತ್ತರ ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ, ಆಗ್ನೇಯ ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ– ಇವು ಇದರ ಮೇರೆಗಳು. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪಾರೆ ಪರ್ವತಗಳು ಹಬ್ಬಿವೆ. ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹೊಳೆಗಳು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಆಂಬೋಸೆಲಿ ಸರೋವರವನ್ನೋ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ಸಾವೋ ನದಿಯನ್ನೋ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದು ಮಾರ್ಚ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ. ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರ್ವತದ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿನಿರ್ಮಿತ ನೆಲ ಅತ್ಯಂತ ಫಲವತ್ತಾದ್ದು. ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲುಗಳು ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ವೃಕ್ಷರಾಜಿತ ಸವಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪರ್ವತಕಾಡುಗಳ ಮತ್ತು ಆಫ್ರೊ–ಆಲ್ಪೈನ್ ಸಸ್ಯಗಳ ವರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಸ್ಯಗಳುಂಟು.

ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಚಗ್ಗಾ ಎಂಬುದು ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು : ಜನಸಂಖ್ಯೆ 3 ಮಿಲಿಯನ್ (2000). ಇವರು ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾರೆಗಳು ವಾಸಿಸುವುದು ಪಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ 1,000,000 (2005). ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪಂಗಡವೆಂದರೆ ಮ್ಬುಗು 29,000 (1987). ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಐರೋಪ್ಯರೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಫಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ನೀರಾವರಿ ಬೆಳೆಯಾದ ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ತೆಗೆಯುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆ ಅರುಷ ಚಿನಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಬಾಳೆ, ಗೆಣಸು ಮತ್ತು ತಿಂಗಳಹುರುಳಿ ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಮೋಷಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,44,739 (2012). ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋದ ದಕ್ಷಿಣದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೂ ಟಾಂಗಕ್ಕೂ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. ಕೀನ್ಯ ರೈಲ್ವೆಯೊಂದಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕಿವಿ : ಮನುಷ್ಯನ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ : ಹೊರಗಿವಿ. ನಡುಗಿವಿ. ಒಳಗಿವಿ.

ಹೊರಗಿವಿ : ಇದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಕುಹರ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಕರ್ಣ ತಲೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಚಿಹ್ನೆಯಂತಿದೆ. ಇದರ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಒಳಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು. ಮೇಲೆ ಚರ್ಮದ ಹೊದಿಕೆಯಿದೆ. ಆಚೆ ಕಡೆ ಹಳ್ಳವಾಗಿದ್ದು ಕಬ್ಬೆ ಕಾಲುಗಳಿದ್ದಂತಿವೆ. ಇದರ ಅಂಚಿನ ಮೇಲಿನ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಮಡಚಿದೆ. ಸುರುಳಿಕೊಂಡ ಈ ಅಂಚು ಹೆಲಿಕ್ಸ್. ಇದು ಹಿಂದೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಹುಜನರಲ್ಲಿ ಡಾರ್ವಿನ್ ಗುಳ್ಳೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಪೂರ್ವಜರಲ್ಲಿ ಉದ್ದ ಕಿವಿಯಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಗುಳ್ಳೆ ಸೂಚಕ. ಹೆಲಿಕ್ಸ್‌ನ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರತಿಹೆಲಿಕ್ಸ್ (ಆಂಟಿಹೆಲಿಕ್ಸ್) ಎಂಬುದು ಉಂಟು. ಇದು ಕಿವಿತೂತಿನ ಮೇಲೆ ಕವಲೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಹೆಲಿಕ್ಸ್ ಒಳಗಡೆ ಕಾಂಕ ಎಂಬ ಹಳ್ಳವೂ ಅದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಕುಹರದ ಹೊರಬಾಯಿಯೂ ಇವೆ. ಕುಹರದ ಮುಂದೆ ತ್ರಿಕೋಣದಂತಿರುವ ಟ್ರೇಗಸ್ ಉಂಟು. ಕರ್ಣದ ಅತಿಕೆಳಭಾಗವಾದ ಹಾಲೆ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿಲ್ಲದೆ ಮೆತ್ತಗಿದೆ. ಇದೇ ಕಿವಿ ಚುಚ್ಚುವ ಭಾಗ. ಮುಂದಿನ, ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಚಿಕ್ಕ ಕರ್ಣಪೇಶಿಗಳು ಕರ್ಣವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಲುಗಾಡಿಸಬಲ್ಲುವು.

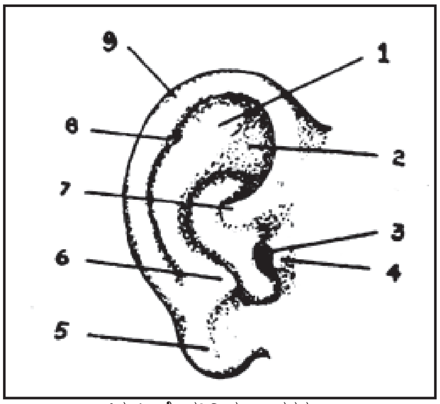

ಚಿತ್ರ 1. ಹೊರಗಿವಿಯ ಭಾಗಗಳು : 1. ಆಂಟಿ ಹೆಲಿಕ್ಸ್, 2 ಮುಮ್ಮೂಲೆ ಹಳ್ಳ 3 ಕರ್ಣ ಕುಹರ 4. ಟ್ರೇಗಸ್, 5 ಹಾಲೆ, 6 ಆಂಟಿ ಟ್ರೇಗಸ್, 7 ಕಾಂಕ, 8 ಡಾರ್ವಿನ್ ಗುಳ್ಳೆ 9 ಹೆಲಿಕ್ಸ್

ಕರ್ಣಕುಹರದ ಉದ್ದ 2.5 ಸೆಂಮೀ. ಇದರ ಹೊರ 1/3 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿದೆ. ಒಳ 2/3 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಲುಬಿದೆ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರಳಿಟ್ಟು ದವಡೆ ಆಡಿಸಿದರೆ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದವಡೆ ಮೂಳೆ ಆಡುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಗಲ್ಲದ ಮೇಲಿನ ಬಲವಾದ ಏಟು ಕಿವಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗಬಹುದು. ಕುಹರಕ್ಕೆ ಚರ್ಮ ಒಳಹೊದಿಕೆ. ಈ ಚರ್ಮದ ವಿಶೇಷ ಸ್ವೇದಗ್ರಂಥಿಗಳು ಗುಗ್ಗೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಅಂಟಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಕುರುಗುಳ್ಳೆಗಳು ಬಹಳ ನೋವುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕುಹರದ ಒಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿದಮಟೆಯಿದೆ. ಕುಹರ S ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಹೊರಭಾಗ ಒಳಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಕ್ಕೆ. ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಒಳಭಾಗ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿವೆ. ಕರ್ಣವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದರೆ ಕುಹರ ಸ್ವಲ್ಪ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ವೈದ್ಯ ತುತ್ತೂರಿಯಂಥ ಏಷಣಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಒಳಕ್ಕೆ ಬೆಳಕು ಬಿಟ್ಟು ಕಿವಿದಮಟೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕುಹರ ಕುರುಚಾಗಿದೆ; ಕಿವಿದಮಟೆ ಆಳದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಕಿವಿಗೆ ಕಡ್ಡಿ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಿವಿದಮಟೆಗೆ ಅಪಾಯವುಂಟು. ದೊಡ್ಡವರ ಕಿವಿದಮಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿನ ಹೊಳಪಿದೆ. ಇದು ಹೊರಮೈ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗಾಗುವಂತೆ ವಾಲಿದೆ. ಕೂಸಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೊರಮೈ ಪಾದಗಳ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದೆ. ಹೊರಮೈಯ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಕೆಂಪು ಹಳದಿ ಗೀರು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುತ್ತಿಗೆ ಮೂಳೆಯ ಹಿಡಿಯಿಂದಾದ ಉಬ್ಬು. ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಒಳಸೆಳೆತದಿಂದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂಬೊ ಎಂಬ ಮಧ್ಯಗುಳಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿವಿಯ ಮೂಲಕ ತೂರಿದ ಶಬ್ದತರಂಗಗಳು ಕಿವಿದಮಟೆಯನ್ನು ಅದಿರಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿಕಲಕರ್ಣ (ಸೀಳ್ಗಿವಿಯೂ ಇರಬಹುದು), ಎರಡನೆಯ ಕರ್ಣ, ತೂತಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಕರ್ಣದ ಮುಂದೆ ತೂತುಗಳು ಮತ್ತು ಬುಡ್ಡೆಗಳು ಇವು ಹೊರಗಿವಿಯ ವಿಕಲತೆಗಳು. ಕೆಳದವಡೆ ಮೂಳೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಎರಡು ಕಿವಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿರಬಹುದು.

ನಡುಗಿವಿ : ಕಿವಿ ಇದು ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಪೊಳ್ಳು. ಕಿವಿದಮಟೆಯ ಕಂಪನವನ್ನು ಒಳಗಿವಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳ ಸರಣಿ ಇದರಲ್ಲಿದೆ : ಲೋಳ್ಪೊರೆಯ ಒಳಹೊದಿಕೆಯಿದೆ, ಪೊಳ್ಳಿನಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯಿದೆ. ಗುಂಟಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಿವಿಗಂಟಲು ನಾಳದಿಂದ ಹೊರಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡವೂ ಪೊಳ್ಳಿನ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡವೂ ಒಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿದಮಟೆಯ ಹೊರಗಡೆ ಕುಹರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಳಗಡೆ ಪೊಳ್ಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಮಟೆ ಕಂಪಿಸಲಾಗದೆ ಕಿವುಡುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನಡುಗಿವಿಯ ಮೇಲಿನ ಕೆಳಗಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಸಗಳು ಸುಮಾರು 15 ಮಿಮೀ. ಪಕ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಮೇಲುಗಡೆ 6 ಮಿಮೀ. ಮಧ್ಯೆ (ಅಂಬೊ ಇರುವಲ್ಲಿ) 2 ಮಿಮೀ ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ 4 ಮಿಮೀ. ಈ ಪೊಳ್ಳಿನ ಹೊರಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿದಮಟೆ ಉಂಟು. ಒಳಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಚಿಕ್ಕ ಉಬ್ಬು (ಪ್ರೊಮೊಂಟರಿ) ಇವೆ. ಇದು ಒಳಗಿವಿಯ ಶಂಖದ ಮೊದಲ ಸುರುಳಿಯಿಂದಾದುದು. ಈ ಉಬ್ಬಿನ ಮೇಲುಗಡೆ ಹಿಂದು ಮುಂದು

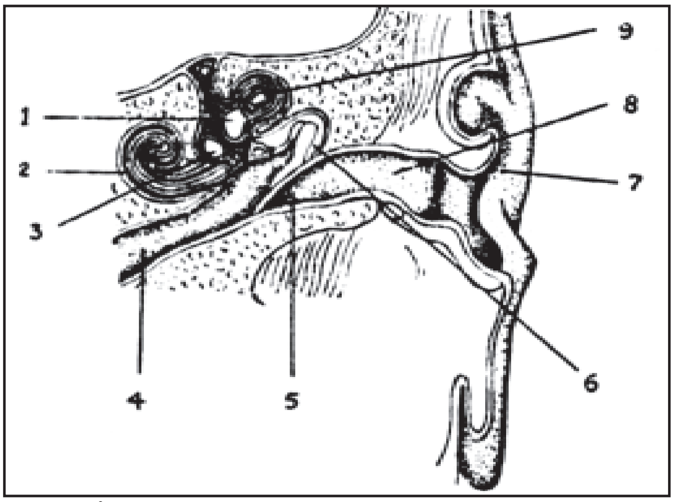

ಚಿತ್ರ 2 ಹೊರಗಿವಿ, ನಡುಗಿವಿ, ಒಳಗಿವಿಯ ಭಾಗಗಳು : 1. ಯೂಟ್ರಿಕಲ್, 2 ಶಂಖಸುರುಳಿ ನಾಳ, 3. ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲ್, 4 ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳ, 5 ಕಿವಿದಮಟೆ, 6 ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳಿರುವ ಪೊಳ್ಳು, 7. ಕರ್ಣ, 8 ಕರ್ಣಕುಹರ, 9 ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳ

ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಅಲಸಂದೆ ಕಾಳಿನಾಕಾರದ ವೆಸ್ಟಿ ಬ್ಯೂಲ್ ರಂಧ್ರವಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಚಿಕ್ಕ ಮೂಳೆಗಳ ಸರಣಿ ಶಬ್ದಕಂಪನವನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಉಬ್ಬಿನ ಕೆಳಗಡೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗುಂಡು ರಂಧ್ರವಿದ್ದು ಅದು ಪೊರೆಯಿಂದ (ಚಿಕ್ಕ ತಮಟೆ) ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಶಂಖದಲ್ಲಿ ಒಳಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಈ ಪೊರೆ ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಒಳಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಳ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖದ ಪೇಶಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ತಲೆಯ 7ನೆಯ ನರ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪೊಳ್ಳಿನ ಹಿಂದಿನ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗಡೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ತೂತು ಇದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಗಾಳಿ ಕಿವಿಯ ಹಿಂದಿರುವ ಮೂಳೆಗಾಗಿ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸಮಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ತೂತಿನ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮುಳ್ಳಿದೆ. ಇದು ಸ್ಟೆಪೀಡಿಯಸ್ ಎಂಬ ಪೇಶಿಯ ಆಧಾರ. ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳಗೋಡೆಗಳು ಮುಂದುಗಡೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವಿರುವುದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಗೋಡೆ ಬಹಳ ಇಕ್ಕಟ್ಟು ಆದರೂ ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟೆನ್ಸಾರ್ ಟಿಂಪನಿ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಪೇಶಿಗೆ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗೂಡಿದೆ. ಶಬ್ದ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಇದು ಕಿವಿದಮಟೆಗೆ ಅಂಟಿರುವ ಸುತ್ತಿಗೆ ಮೂಳೆಯನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ತಮಟೆಯ ಅತಿ ಕಂಪನದಿಂದ ಒಳಗಿವಿಗೆ ಆಗುವ ಅಪಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ರಿಕಾಬುಮೂಳೆಗೆ ಅಂಟಿರುವ ಸ್ಟೆಪೀಡಿಯಸ್‌ನ ಕೆಲಸವೂ ಇದೇ ರೀತಿ. ಟೆನ್ಸಾರ್ ಟಿಂಪನಿ ಗೂಡಿನ ಕೆಳಗೆ ಕಿವಿ ಗಂಟಲುನಾಳದ ಹಿಂದಿನ ಬಾಯಿಯಿದೆ. ಈ ನಾಳದ ಉದ್ದ 36 ಮಿಮೀ. ಇದರ ಕಿವಿಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಯಿದೆ; ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಗಂಟಲ ಲೋಳೆಪೊರೆಯೂ ನಡುಗಿವಿಯ ಲೋಳೆಪೊರೆಯೂ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಗಂಟಲ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ನಡುಗಿವಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಉರಿತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು ಮತ್ತು ಕಿವಿದಮಟೆ ತೂತುಬಿದ್ದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೀವು ಸೋರಬಹುದು. ಕೂಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ನಾಳದ ಉದ್ದ 18 ಮೀಮೀ. ಮತ್ತು ಇದು ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಇದರ ಮುಂದಿನ ಬಾಯಿ ಹಿಂದಿನ ಬಾಯಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ನಡುಗಿವಿಯ ಮಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಿದುಳುಪೊರೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಳೆಯ ರೇಕಿದೆ; ನೆಲ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿದೆ.

ಕಿವಿದಮಟೆ ನಡುಗುವಿಯ ಹೊರ ಗೋಡೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ. ಇದು ಹೊರ ಮತ್ತು ನಡುಗಿವಿಗಳ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರದು ಮೊಟ್ಟೆಯಾಕಾರ. ಮೇಲುಕೆಳಗಿನ ವ್ಯಾಸ 9–10 ಮಿಮೀ. ಅತಿಚಿಕ್ಕ ವ್ಯಾಸ 8–9 ಮಿಮೀ, ಇದು ವಾಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೂ ಕರ್ಣಕುಹರದ ತಳಕ್ಕೂ ನಡುವೆ 45°ಗಳಷ್ಟು ಬಾಗು ಉಂಟು. ಇದರ ಅಂಚು ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿನ ಉಂಗುರದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಪ್ಪವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೊರಪದರ ಚರ್ಮ, ಒಳಪದರ ಲೋಳೆಪೊರೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ಅಟ್ಟವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಅದ್ಗಣಿಯ (ಅಟೆಗಲ್ಲು) ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗಗಳಿವೆ.

ಸುತ್ತಿಗೆ (ಮ್ಯಾಲಿಯಸ್), ಅಡಿಗಲ್ಲು (ಇಂಕಸ್) ಮತ್ತು ರಿಕಾಬು (ಸ್ಟೇಪೀಸ್) ಎಂಬವು ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಮೂಳೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಗೆ ದೊಡ್ಡದು. ಸುತ್ತಿಗೆಯ ಹಿಡಿ ತಮಟೆಯ ಹೊಕ್ಕುಳಿನ ವರೆಗೂ ಅಂಟಿದೆ. ಅದರ ತಲೆ ಅಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಅಡಿಗಲ್ಲಿನೊಡನೆ ಕೀಲಿದೆ. ಅಡಿಗಲ್ಲಿನ ಉದ್ದ ಚಾಚು ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳ ತುದಿಗೆ ಸಿಲ್ವಿಯಸ್‌ನ ಮಣಿಗಂಟು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಗಂಟಿಗೂ ರಿಕಾಬಿಗೂ ನಡುವೆ ಕೀಲಿದೆ. ರಿಕಾಬಿನ ಒಂದು ಕಾಲು ಹಿಂದೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಮುಂದು. ಅದರ ಪಾದ ಮಧ್ಯಕಿವಿ ಒಳಗೋಡೆಯ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಡಿಗಲ್ಲು ಒಂದೇ ಸನ್ನೆಯಾಗಿ ಅದುರುತ್ತವೆ. ತಮಟೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಸರಿದಾಗ ರಿಕಾಬಿನ ಪಾದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಒಳಗಿವಿ : ಇದು ತೊಡಕಾಗಿದೆ. ಮೂಳೆಯ ಒಳಗಿವಿ ಮತ್ತು ಪೊರೆಯ ಒಳಗಿವಿ ಎಂದು ಎರಡಿದೆ. ಮೂಳೆಯದರೊಳಗೆ ಪೊರೆಯ ಒಳಗಿವಿಯಿದೆ.

ಮೂಳೆಯ ಒಳಗಿವಿ : ಇದರ ಭಾಗಗಳು ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್, ಮೂರು ಅರ್ಧವೃತ್ತ ನಾಳಗಳು ಮತ್ತು ಶಂಖ, ನಡುಗಿವಿಯ ಒಳಪಕ್ಕದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ಇದೆ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ರಿಕಾಬಿನ ಪಾದವಿದೆ. ಮಿದುಳುಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಳಕರ್ಣಕುಹರಕ್ಕೂ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲಿಗೂ ನಡುವೆ ಸ್ಥಿತಿಶ್ರವಣನರದ (ತಲೆಯ 8ನೆಯ ನರ) ಶಾಖೆಗಳು ತೂರುವ ಸಣ್ಣ ತೂತುಗಳಿರುವ ತೆಳುವಮೂಳೆಯಿದೆ. ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಿದುಳು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಸೇರುವ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ನೀರ್ಗೊಳವೆ ಯಿದೆ. ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲಿನ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೂರು ಅರ್ಧ ವೃತ್ತನಾಳಗಳೂ ಅಂಟಿ ಕೊಂಡಿವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಕೊಳವೆಗೂ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲಿಗೂ ನಡುವೆ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತೂತುಗಳಿವೆ. ಮೇಲ್ಗೊಳವೆಯ ಹೊರಕೊನೆ ಮತ್ತು ಹಿಂಗೊಳವೆಯ ಕೆಳಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತೂತುಗಳಿವೆ. ಮೇಲ್ಗೊಳವೆಯ ಹೊರ ಕೊನೆ ಮತ್ತು ಹಿಂಗೊಳವೆಯ ಕೆಳಕೊನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತೂತುಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೊಳವೆಯ ಒಂದು ಕೊನೆ ಉಬ್ಬಿದೆ. ಮೇಲ್ಗೋಳವೆ ನೆಟ್ಟಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳಕಾಲುಗಳಿವೆ. ಪಕ್ಕಕೊಳವೆ ಸಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಕಾಲುಗಳು ಮೇಲು ಕೆಳಗಿವೆ. ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲಿಗೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಶಂಖ ಅಂಟಿದೆ. ಇದು ಬಸವನಹುಳದ ಗೂಡಿನಂತಿದೆ. ಇದರ ತುದಿಯೂ ಅಕ್ಷವೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿವೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯಗೂಟದ ಸುತ್ತ $2\frac{1}{4}$ಸುರುಳಿಯಿರುವ ಶಂಖಕೊಳವೆಯಿದೆ. ಶಂಖದ ಉದ್ದ 5 ಮಿಮೀ. ಶಂಖಕೊಳವೆಯ ಉದ್ದ 30 ಮಿಮೀ. ಇದು ಬುಡದ ಕಡೆ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಶಂಖದ ತುದಿಯ ಕಡೆ ಕ್ರಮೇಣ ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಗೂಟವನ್ನು ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಬಳಸಿರುವ ಒಂದು ಸುರುಳಿ ಚಜ್ಜವಿದೆ. ಇದು ಶಂಖ ಕೊಳವೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಚಾಚಿದೆ. ಶ್ರವಣ ನರಶಾಖೆಗಳು ಇದನ್ನು ತೂರುತ್ತವೆ.

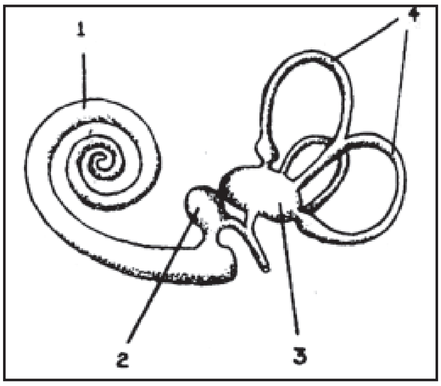

ಚಿತ್ರ 3 : ಪೊರೆ ಒಳಗಿವಿಯ ಭಾಗಗಳು : 1. ಶಂಖ ಸುರುಳಿ ನಾಳ, 2 ಸಾಕ್ಯೂಲ್, 3 ಯೂಟ್ರಿಕಲ್, 4 ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳ

ಪೊರೆಯ ಒಳಗಿವಿ : ಇದು ಮೂಳೆಯ ಒಳಗಿವಿಯ ಒಳಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ತುಂಬ ಇಲ್ಲ. ಪೊರೆಯ ಕಿವಿಗೂ ಮೂಳೆಕಿವಿಗೂ ನಡುವೆ ಹೊರನೀರಿದೆ. ಪೊರೆಯ ಕಿವಿಯೊಳಗೆ ಒಳನೀರಿದೆ. ಒಳನೀರೂ ಹೊರನೀರೂ ಬೆರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ನೀರುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರವಣಪೊರೆ ಕಂಪಿಸಲಾರದು. ಪೊರೆಯ ಒಳಗಿವಿಯೆ ಭಾಗಗಳು ಯುಟ್ರಿಕ್ಲ್. ಮೂರು ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳು, ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲ್, ಶ್ರವಣನಾಳ. ಮೂಳೆಯ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್‌ನೊಳಗೆ ಮುಂದೆ ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲ್, ಹಿಂದೆ ಯುಟ್ರಿಕ್ಲ್ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಕುಲ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ವೇದನವುಳ್ಳ ಕಣಗಳ ಗುಳ್ಳೆಯಿದೆ. ಈ ಗುಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇದನ ರೋಮಕಣಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಸುತ್ತ ಶ್ರವಣನರದ ಕೆಲವು ಕೊನೆಗಳಿವೆ.

ಮ್ಯಾಕುಲದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಸಣ್ಣಹರಳುಗಳಿವೆ. ಪೊರೆಯ ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳು ಮೂಳೆಯ ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿಸಣ್ಣವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬುಡ್ಡೆಯಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವೇದನ ರೋಮಕಣಗಳ ಬದುವಿದೆ. ಈ ನಾಳಗಳೆಲ್ಲ ಯುಟ್ರಿಕ್ಲ್‌ನೊಳಕ್ಕೆ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುವ ಒಳನೀರಿನ ಕೊಳವೆ

ಯುಟ್ರಿಕ್ಲನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲಿನ ಮುಂದೆ ಶಂಖಕೊಳವೆಯೊಳಗಿರುವ ಶ್ರವಣನಾಳವನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕುರುಚುನಾಲವಿದೆ. ಶಂಖಕೊಳವೆಯನ್ನು ಅಡ್ಡಕತ್ತರಿಸಿದರೆ ಮಧ್ಯ ಗೂಟಕ್ಕೆ ಅಂಟಿರುವ ಸುರುಳಿ ಚಜ್ಜ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿರುವ ಶ್ರೂತಿಪೊರೆ ಶಂಖಕೊಳವೆಯನ್ನು ಇಬ್ಭಾಗಿಸುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಪೊರೆ ಶಂಖಕೊಳವೆಯ ಹೊರಗೋಡೆಗೆ ಬಲವಾದ ಸ್ನಾಯುವಿನಿಂದ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸುರುಳಿ ಚಜ್ಜದ ಇನ್ನೊಂದು ತುಟಿಗೆ ರೇಸ್ನಂ ಪೊರೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದೂ ಶಂಖಕೊಳವೆಯ ಹೊರಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿರುವುದರಿಂದ ಕೊಳವೆಯ ಮೇಲರ್ಧದಿಂದ ತ್ರಿಕೋಣಭಾಗ ಬೇರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಂಖಕೊಳವೆಯ ಅಡ್ಡಕತ್ತರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನದು ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್‌ನಾಲೆ, ಮಧ್ಯದ್ದು ಶ್ರವಣನಾಳ, ಕೆಳಗಿನದು ನಡುಗಿವಿನಾಲೆ. ಶಂಖದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ಮತ್ತು ನಡುಗಿವಿನಾಲೆಗಳ ಸಂಗಮವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ನಾಲೆಯ ನೀರು ಇನ್ನೊಂದರೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದು. ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುವ ರಿಕಾಬು ಪಾದದ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ನಡುಗಿವಿನಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಹೊರನೀರು ನಡುಗಿವಿಯ ಗುಂಡುರಂಧ್ರದ ಚಿಕ್ಕ ತಮಟೆಯ ವರೆಗೂ ಹರಡಿದೆ ಮತ್ತು ಶಂಖ ಕೊಳವೆಯ ಮೂಲಕ ಮಿದುಳು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಒಳ ಮಿದುಳ್ಪೊರೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮಿದುಳು ಹುರಿನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಳಗಿವಿಯ ಕಶ್ಮಲಗಳು ಆಚೆಗೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಶ್ರವಣನಾಳ ಶಂಖದ ತುದಿಯ ಕಡೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ಒಳನೀರು ಹೆನ್ಸನ್ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲಿನ ನೀರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಯುತ್ತದೆ.

ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಟಿ ಅಂಗವೆಂಬ ನಿಜ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಮಾರ್ಕಸ್ ಆಲ್ಫನ್ಸೊ ಕಾರ್ಟಿ (1822–76) ಎಂಬ ಇಟಲಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಗರಚನಾ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಇದು ಶ್ರುತಿಪೊರೆಯ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್‌ನಾಲೆಯ ಕಡೆ ಇದೆ. ಶ್ರುತಿಪೊರೆಯ ಅಗಲ ಶಂಖದ ಬುಡದ ಕಡೆ 0.21 ಮಿಮೀ., ತುದಿಯ ಕಡೆ 0.36 ಮಿಮೀ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಟಿಸುರಂಗವಿದೆ. ಇದು 2¾ ಸುತ್ತಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸುರುಳಿ ನಾಳ ಇದರ ಗೋಡೆಗಳು 6,000 ಒಳ ಮತ್ತು 4,000 ಹೊರಕಾರ್ಟಿಕೋಲುಗಳೆಂಬ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಂದಾಗಿವೆ. ಈ ಸಾಲುಗಳಿಗೆ ಅಚೆ ಮತ್ತು ಒಳಗಡೆ ಆಚೆಯ ಮತ್ತು ಒಳರೋಮ ಕಣಗಳಿವೆ. ಆಚೆ ರೋಮಕಣಗಳ ನಡುವೆ ಡೀಟರ್ಸ್‌ನ ಆಸರೆ ಕಣಗಳಿವೆ. ತೀರ ಆಚೆ ಹೆನ್ಸನ್‌ನ ದೊಡ್ಡ ಕಣಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಂತೆ ಬಲೆಪೊರೆಯೆಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪೊರೆಯಿದೆ. ರೋಮಕಣಗಳ ರೋಮಗಳು ಇದನ್ನು ತೂರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಡಿಲಾದ, ಡೀಟರ್ಸ್ ಕಣಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿರಬಹುದಾದ, ಟೆಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ಪೊರೆಯಿದೆ. ಈ ಪೊರೆ ಸುರುಳಿಚಜ್ಜದ ಮೇಲ್ತುಟಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಶ್ರವಣನರತಂತುಗಳು ಮಧ್ಯಗೂಟದಲ್ಲಿರುವ ಸುರುಳಿ ನರಗಂಟಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಸುರುಳಿಚಜ್ಜವನ್ನು ತೂರಿ ಒಳ ಮತ್ತು ಹೊರರೋಮ ಕಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಕಿವಿಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ : ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ (ಸರಳವಾದ ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ) ಸರಿಯಾದ ದೇಹವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಕಿವಿಯ ಮೊದಲ ವಿಕಾಸದ ಹೆಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಕೆಲಸ. ಮೀನು ಮುಂತಾದ ಕೆಳದರ್ಜೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಿವಿಯ ಕೆಲಸ; ಕೇಳುವುದಲ್ಲ. ಇದೇ ಒಳಗಿವಿಯ ವಿಕಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭ. ದೇಹ ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗದ, ಬೆನ್ನುಕೆಳಗಾಗದ, ಬೀಳದ ಅಥವಾ ವಾಲದ ಸಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಹಭಾಗಗಳ ಪೇಶಿಗಳ ಸಂತುಲಿತ ಕಾರ್ಯ ಅಗತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪೇಶಿಗಳನ್ನು ಶಿಸ್ತಿನಲ್ಲಿಡುವುದು ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ಅಂಗದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಯುಟ್ರಿಕ್ಲ್ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ವೃತ್ತನಾಳಗಳ ಕೆಲಸ ಕೆಲವು ಮೀನು ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲಿನ ಕೆಲಸ ಶಬ್ದ ತರಂಗವೇದನೆ. ಸಂಚಾರೀ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಗ್ರಾಹಕಶಕ್ತಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ಕೂಡ, ತನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂಚಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂಗಾಲು ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವಿವಿಧವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಸರಿಯಾದ ಶ್ರವಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುವ ಮತ್ತು ಶಬ್ದ ತರಂಗಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಲುಗಾಡುವ ಹೊರಕಿವಿಗಳೇ ಶಬ್ದತರಂಗಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ. ತಲೆಬುರುಡೆಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ದೇಹದ ಇನ್ನು ಯಾವ ಭಾಗವೇ ಅಗಲಿ ಅಲ್ಲ. ಹೊರಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದ ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳು ಕುಹರದ ಮೂಲಕ ಕಿವಿದಮಟೆ ಮತ್ತು ನಡುಗಿವಿ ಸಣ್ಣಮೂಳೆಗಳ ಸರಣಿಯನ್ನು ಅದುರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸರಣಿ ತೂಗುಸೇತುವೆಯಂತೆ ಆಡಿ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ರಿಕಾಬುಪಾದ ಅದುರುತ್ತದೆ. ಮೂಳೆ ಒಳಗಿವಿ ಹಿಗ್ಗದೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಕುಗ್ಗದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ರಿಕಾಬು ಪಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳ ನುಗ್ಗಿದಾಗ ಗುಂಡುರಂಧ್ರವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ತಮಟೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ ಹೀಗಾಗುವುದು ಶಬ್ದ ಕಂಪನಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಅಲುಗಾಟದಿಂದ ಅಲೆಗಳು ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ನಾಲೆ ನೀರಿನಿಂದ ನಡುಗಿವಿನಾಲೆ ನೀರಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಪೊರೆಯ ಭಾಗದ ಮೂಲಕ ಹಾಯುವುದರಿಂದ. ಶ್ರುತಿ ಪೊರೆಯ ಅಗಲ ಶಂಖದ ಬುಡದಿಂದ ತುದಿಯ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಅದರ ಶ್ರುತಿಶಂಖದ ತುದಿಯಿಂದ ಬುಡದ ಕಡೆಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಮಂದ್ರಸ್ಥಾಯಿಯ ಶ್ರುತಿಗಳು ತುದಿಯ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ತಾರಸ್ಥಾಯಿಯ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬುಡದ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾಯಿಯ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಾಯುತ್ತವೆ. 2¾ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುತ್ತುಗಳ ಶಂಖವಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮನುಷ್ಯ ಕೇಳಲಾರದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಬಲ್ಲುವು. ಡಾಲ್ಟನ್ ಪೀಪಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕೇಳಿಸದೆ ನಾಯಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ. ಎರಡೂ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ತಲಪುವ ಅಲೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ ; ಸಂಗೀತದ ಇಂಪೂ ಹೆಚ್ಚು, ಶಬ್ದವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೋಲಿಕೆ ಅಂಗರಚನೆ : ಒಳಗಿವಿಯಾಗುವ ಭ್ರೂಣದ ಹೊರಚರ್ಮದ ಒಳ ಬುಡ್ಡೆಯ ಮೂಲವೂ ಮೀನಿನ ಪಾರ್ಶ್ವರೇಖಾಂಗಗಳ ಮೂಲವೂ ಬಹುಶಃ ಒಂದೇ. ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಕಶೇರುಕಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಳನೀರ್ಗೊಳವೆ (ಪೊರೆ ಒಳಗಿವಿಯಾಗುವ ಭಾಗ) ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಮೀನುಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲಿನೊಳಕ್ಕೆ ಮರಳು ನುಗ್ಗುವಷ್ಟು ರಂಧ್ರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಎಲುಬು ಮೀನುಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈಜುಬುಡ್ಡೆಗೂ ಒಳಗಿವಿಗೂ ನಡುವೆ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳ ಸರಪಣಿಯಿರುತ್ತದೆ. ದವಡೆಯಿಲ್ಲದ ಗುಂಡುಬಾಯಿ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕ ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳವಿಲ್ಲ. ಪೆಟ್ರೊಮೈಜಾನ್ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಇವೆರಡೂ ಮೈಸೀನ್ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರ್ಜೆಯ ಮೀನುಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳಿವೆ. ಬಹಳ ಕಶೇರುಕಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಹರಳುಗಳು ಒಳಗಿವಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಬಹು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೇಲ್ಜಾತಿಗಳ ಮೂಳೆ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ದೊಡ್ಡವಾಗಿದ್ದರೆ ಇವನ್ನು ಕಿವಿಗಲ್ಲುಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಯುಟ್ರಿಕ್ಲ್, ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲ್, ಮೂರು ಅರ್ಧ ವೃತ್ತನಾಳಗಳು, ಒಳನೀರ್ಗೊಳವೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಕುರುಚು ಲೆಗೀನ ಮಾತ್ರ ಒಳಗಿವಿಯೆ ಭಾಗಗಳು. ಜಲಸಾಂಚಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಗೀನ ಎಂಬ ನಾಳದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವೇದನಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದೇ ಬಹುಶಃ ಶ್ರವಣನಾಳದ ಮೂಲಸ್ವರೂಪ. ಒಳನೀರ್ಗೊಳವೆ ಚರ್ಮಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆ ನಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಬಿಸಿ ಬೆನ್ನುಮಣಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ತೂತುಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುತ್ತದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಿದೆ. ಮೊದಲು ಈ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡುಗಿವಿ ಮತ್ತು ಕಿವಿ ಗಂಟಲು ನಾಲ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೊರಗಿವಿಯಲ್ಲದೆ ಕಿವಿದಮಟೆ ಚರ್ಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಒಂದೇ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಕಂಪನಗಳು ಒಳಗಿವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಿವಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆಮೆ, ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಸಂಚಾರಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಶ್ರವಣನಾಳ ಕುರುಚಾಗಿ ಮೂಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಮೊಸಳೆಗಳಂಥ ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣನಾಳ ಉದ್ದವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿರುಚಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಲೆಗೀನಾವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರೊಡನೆ ವೆಸ್ಟಿಬ್ಯೂಲ್ ಮತ್ತು ನಡುಗಿವಿನಾಲೆಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಒಳನೀರ್ಗೊಳವೆ ಕೆಲಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿದುಳುಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ದೇಹಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿದಮಟೆಯೇ ಇಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಶ್ರವಣನಾಳವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹಾವುಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿಸುವಂತಿಲ್ಲ; ಹಾವಾಡಿಗನ ಸಂಗೀತ ಕೇಳಿಸದೆ ಹಾವು ಅವನ ಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಆಡುತ್ತದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣನಾಳ ಮೊಸಳೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳ ಕೂಡುವಡೆ ಈ ಹಿಂದಿನದು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಹಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗೂಗೆಗಳಂಥ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಚರ್ಮದ ಮಡಿಕೆ ಕರ್ಣದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಕಾಂಗರೂ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣನಾಳ ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕುರುಚಾಗಿ ನೇರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ಜಾತಿಗಳ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣನಾಳ ಸುರುಳಿಯಾಗಿದೆ ; ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜಂತುವಾದ ತಿಮಿಂಗಿಲದಲ್ಲಿ 1½ ಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಲಿ ಜಾತಿಯ ಸೀಲೊಗೊನಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ 5 ಸುತ್ತುಗಳಿವೆ. ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೆಗೀನ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಟಿಯ ಶ್ರವಣಾಂಗ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಒಂದು ಕೋಲುಮೂಳೆಗೆ ಬದಲು ಮೂರು ಚಿಕ್ಕ ಮೂಳೆಗಳ ಸರಣಿಯಿದೆ. ಕೆಲವು ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಲ್ಲಿ, ನಡುಗಿವಿ ಉಬ್ಬಿ ಬುಡ್ಡೆಯಂತಿದೆ. ಕಿವಿಯ ಹಿಂದಿನ ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗಾಳಿಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆ.

ಮನುಷ್ಯ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಂತು ತಲೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ದೇಹವನ್ನು ಎಲ್ಲಕಡೆಗೂ ಬೇಗ ಬೇಗ ತಿರುಗಿಸಬಲ್ಲವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಲುಗಾಡುವ ಲಂಬಕರ್ಣಗಳ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಭ್ರೂಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಾಂಗವೃದ್ಧಿ : ಭ್ರೂಣದ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಕಿವಿರುಗಳ ಮೇಲೆ ಕರ್ಣ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಟ್ರೇಗಸ್ ಮತ್ತು ಹಲಿಕ್ಸ್‌ನ ಮುಂಭಾಗ ಮೊದಲು ಕಿವಿರಿನ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆಯುವ ಇಗುಳ್ಳೆಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಟ್ರೇಗಸ್, ಪ್ರತಿಹೆಲಿಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹಾಲೆಗಳು ಎರಡನೆಯ ಕಿವಿರಿನ 3 ಗುಳ್ಳೆಗಳಿಂದಲೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಡಾರ್ವಿನ್‌ಗುಳ್ಳೆ ಈ ಎರಡು ಕಿವಿರುಗಳು ಬೆನ್ನಕಡೆ ಸೇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಿದೆ, ಇವೆರಡರ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಕುಹರದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಭ್ರೂಣದ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಒಳ ಮೊದಲ ಕಿವಿರು ಸಂದಿನಿಂದ ಕಿವಿಗಂಟಲು ಕೊಳವೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಿವಿಗಳ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿದಮಟೆ ಮೊದಲ ಕಿವಿರು ಸಂದುಪಡೆಯಿಂದಾದುದು; ಅದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಹೊರಪೊರೆಯು ಭ್ರೂಣದ ಹೊರಚರ್ಮದಿಂದಲೂ ಒಳಲೋಳೆಪೊರೆ ಒಳಚರ್ಮದಿಂದಲೂ ಮಧ್ಯಪೊರೆ ಮಧ್ಯಚರ್ಮದಿಂದಲೂ ಆದವು. ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ಚಿಕ್ಕ ಮೂಳೆಗಳು ಮೀನುಗಳಂಥ ಕೆಳದರ್ಜೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂಥ ಕಿವಿರು ಪಂಜರದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಪೊರೆ ಒಳ ಕಿವಿ ಭ್ರೂಣದ ತಲೆಯ ಒಳಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗುಳಿಯಂತೆ ಮೊದಲಾಗಿ. ಗುಳಿ ಮುಚ್ಚಿ ಬುಡ್ಡೆಯಾಗಿ, ಈ ಬುಡ್ಡೆಯ ಚರ್ಮದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಜೂರದಾಕಾರದ ಕೋಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೋಶದ ಕೆಳಭಾಗ ಚಿಗುರಿ ಶ್ರವಣನಾಳವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಮೂರು ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಪೊಳ್ಳುತಟ್ಟೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳು ಕರಗಿ ಅಂಚುಗಳು ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಕೋಶದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಬೆಳೆಯದೆ ಸಣ್ಣಗಿದ್ದು ಸ್ಯಾಕ್ಯೂಲ್, ಯುಟ್ರಿಕ್ಲ್ ಆಗುತ್ತವೆ. ಕೋಶದ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಮಧ್ಯಚರ್ಮ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಎಲುಬಾಗಿ ಮೂಳೆ ಒಳಗಿವಿಯಾಗಿ ಕಿವಿಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ಶ್ರವಣನಾಳಗಳಿಲ್ಲದವರು ಹುಟ್ಟುಕಿವುಡುಮೂಗರು. (ಎಂ.ಡಿ.)

ಕಿವಿಯ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ : ಕಿವಿಯ ಉಗಮವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲು ದೇಹದ ಮೇಲುಮೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂಗವೊಂದು ದೇಹದೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಒಳಗಿವಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಮೀನುಗಳಾದ ಆಸ್ಟ್ರಕೊಡರ್ಮ್, ಪುಪ್ಪುಸ ಮೀನು ಮತ್ತು ಅಕ್ಯಾಂತೋಡಿಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ರಂಧ್ರನಾಲಾಮಂಡಲದಿಂದ ಒಳಗಿವಿ ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುಲಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕಶೇರುಕಗಳ ಒಳಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಅರ್ಧವೃತ್ತನಾಳಗಳ ಇತ್ತೀಚಿನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸೈಲೂರಿಯನ್ ಕಾಲದ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲೂ ಇವು ಇದ್ದುವು.

ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಕ್ತಿಮಂಡಲವೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಾಂಗಸಂಗ್ರಹ ಉಂಟು. ಇದು ನೀರಿನ ಚಲನೆಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒತ್ತಡಕ್ಕಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಒತ್ತಡದ ಅಲೆಗಳಿಗಾಗಲಿ ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇದು ಗ್ರಹಿಸಲಾರದು. ಆದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಜವಾದ ಶಬ್ದಮೂಲ ನೀರಿನ ಚಲನೆಯನ್ನೂ ಸನಿಯದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡದ ಅಲೆಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸನಿಯಕ್ಷೇತ್ರದ ನೀರಿನ ಚಲನೆಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಕ್ತಿ ಸನಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಒತ್ತಡದ ಅಲೆಗಳ ಗ್ರಹಿಕೆಯೇ ನಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಶ್ರವಣಕ್ರಿಯೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಕ್ತಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲ. ತಲೆ ಬುರುಡೆಯ ಅಳದಲ್ಲಿರುವ ಒಳಗಿವಿ, ದೇಹದ ಬಾಹ್ಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸನಿಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಚಲನೆಗಳಿಗೆ ದೇಹದ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಸಂವೇದನೀಯವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸಂತುಲನಾಂಗವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಯುಕೋಶ ಒತ್ತಡ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ನೀರಿನ ಚಲನೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸದೊಂದು ಸಂವೇದನಾ ನಾಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು ಮತ್ತು ಇದುವರೆಗೆ ಹೊರ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದ ಒಳಗಿವಿ ಹೊರಜಗತ್ತಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆಯಿತು. ಈಗ ಅದು ಒತ್ತಡದ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂವೇದನೀಯವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸಂವೇದನೀಯ ಸುರಂಗವೊಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು (ಆಸಿಕಲ್ಸ್) ಒಳಗೊಂಡ ಈ ವಾಯುಕೋಶವನ್ನು ಈಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಡುಗಿವಿ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ನಡುಗಿವಿಯ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಾನ ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಕಶೇರುಗಳು ನಡುಗಿವಿಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವ ಕಶೇರುಕಗಳ ನಡುಗಿವಿ ಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್‌ನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಥವಾ ಸ್ಪೈರಕಲ್ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್‌ನಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಈ ನಡುಗಿವಿ ವಾಯುಕೋಣೆ ನಡುಗಿವಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ.

ಆದಿಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪೈರಕಲ್ ಅಪಸರಣಾಂಗ ಅಗಲವಾದ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿರದ ಸಂಚಿರೂಪದ ರಚನೆ. ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರೊಟಿಕ್ ದಂತಫಲಕ ಹಾಗು ಪ್ಯಾಲೆಟೊಕ್ವಾಡ್ರೇಟಗಳ ನಡುವೆ ಅಪ್ಪಚ್ಚಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಕಾಸದ ಅನಂತರದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಪಸರಣಾಂಗ ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರನ್ನು ಇತರ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಬಂಧಿಸುವ ಅಸ್ತಿರಜ್ಜುವಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇಪ್ಪದರದ ಪಟಲವಾಯಿತು. ಈ ಊಹಾಪಟಲವೇ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳ ಟಿಂಪಲಿಕ ಪಟಲದ ಸಾದೃಶ ರಚನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀನುಗಳ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಕಿವಿದಮಟೆಯೊಂದು ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದರ ಬಡಿತಗಳನ್ನು ಒಳಗಿವಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್ ಮೂಳೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು (ಇದನ್ನು ಕಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು). ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್‌ನಿಂದಲೇ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳ ಸ್ಟೇಪಿಸ್ ಅವತರಿಸಿದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿದಮಟೆ ಮತ್ತು ಕಿವಿಯ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳು ಇದ್ದುವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಶಬ್ದವನ್ನು ಒಳಗಿವಿಗೆ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಅಂಗಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳಿಗೂ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಇದು ನೀರಿನ ಒಳಗೆ ಮತ್ತು ನೆಲದ ಮೇಲಿನ ಶಬ್ದಗ್ರಹಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ನೀರಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಾದುಹೋಗಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳ ಶಬ್ದಗ್ರಾಹಿ ಅಂಗದಲ್ಲಿ (ನಡುಗಿವಿ) ಒತ್ತಡದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪಟಲವೊಂದು (ಟಿಂಪೆನಮ್) ಮತ್ತು ಈ ಪಟಲದ ಆವೇಗಗಳನ್ನು ಒಳಗಿವಿಗೆ ಸಾಗಿಸಬಲ್ಲ ರಚನೆ (ಸ್ಟೇಪಿಸ್) ಅಥವಾ ರಚನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಟಿಂಪೆನಮ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟೇಪಿಸ್‌ಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ಚಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಗ್ರಾಹಿಪಟಲದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕೋಟರವೊಂದು ಬೇಕೇ ಬೇಕಾದುವು. ನಡುಗಿವಿ ಕೋಟರ ಅಥವಾ ಟಿಂಪೆನಿಕ್ ಕೋಟರ ಇದ್ದ ಬಗೆಗೆ ಅನೇಕ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಳಿವು ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೂ ಅದು ಇದ್ದಿರಲೇ ಬೇಕು. ಇದೇ ಕ್ರಮೇಣ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳ ನಡುಗಿವಿಯಾಗಿರಬೇಕು.

ನೀರಿನ ವಾಸ್ತವ್ಯಕ್ಕೂ ನೆಲದ ವಾಸ್ತವ್ಯಕ್ಕೂ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಆಧಾರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್‌ಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ದೊರಕಿತು. ಅದು ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಪುಪ್ಪುಸಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದುದರಿಂದಾಗಿ ಕಿವಿರುಕವಚ, ಅಂಗಸಕಮಾನುಗಳ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಈಗ ಅನಗತ್ಯವಾದವು. ಅವು ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಗೊಂಡು ಅವನ್ನು ಅವಧರಿಸಿದ್ದ ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣೇಂದ್ರಿಯದ ರೂಪರಚನೆಯ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುವು.

ನಡುಗಿವಿಯ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು, ಶಬ್ದಗ್ರಹಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂವೇದನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಹೆಜ್ಜೆ. ಸರೀಸೃಪಗಳು ಮತ್ತು ದ್ವಿಚರಿಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕ್ಷೀಣವಾದ ರಚನೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳುವೆವಾದರೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಜೀವನ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ನಡೆಸಿದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಇವು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಒಂದು ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಶೇರುಕಗಳ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ ಉಸಿರಾಟದ ಸಹಾಯಕಾಂಗಗಳು ಆಹಾರಸೇವನೆಯ ಸಹಾಯಕಾಂಗಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕರ್ಣೇಂದ್ರಿಯ ಸಹಾಯಕಾಂಗಗಳಾಗಿ ಪರಿರ್ತಿತವಾಗಿವೆ.

19 ಮತ್ತು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಂಗರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಶಬ್ದವಾಹಕ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸರೀಸೃಪಗಳ ತಲೆಬುರುಡೆ ಮತ್ತು ದವಡೆಗಳ ನಡುವಿನ ಕೀಲಿನ ಮೂಳೆಗಳು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟವು. ಈ ಮೂಳೆಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದವಾಹಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾತ್ರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವಂತ ಸರೀಸೃಪಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ತನಿಗಳ ವಿವರವಾದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಕೂಡ ಈ ಮೂಳೆಗಳು ದವಡೆಗಳಿಂದ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಏಕೆ ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದಾದವು. ಆದರೆ ಈಗ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಕೆಲವು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ವಿವಿಧ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಇವು ಸೂಚಿಸಬಹುದು.

ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲದ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಟಿಂಪೆನಮ್ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಕೋಟರದ ದ್ವಾರವಾದ ಫೆನಸ್ಟ್ರ ಓವಾಲಿಸ್‌ಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಸ್ಟೇಪಿಸ್ ಎಂಬ ಸರಳು ರೂಪದ ಮೂಳೆಗಳೇ ಶಬ್ದವಾಹಕ ತಂತ್ರಜಾಲವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ವ್ಯೂಹ ಕೊಂತದಂತೆ

ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ದುರ್ಬಲ ಒತ್ತಡದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ವಿಶಾಲವಾದ ಟಿಂಪೆನಮ್ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಂಟಿಕೊಂಡ ಸ್ಟೇಪಿಸನ್ನು ಪಟುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಒಳಗಿವಿಯ ಫೆನೆಸ್ಟ್ರ ಓವಾಲಿಸ್ ಬಳಿ ಬಲವಾದ ಒತ್ತಡಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಸ್ತನಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯ ಭಾಗದ ಪ್ರಧಾನ ಪುನಾರಚನೆಯೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ಆಗ ನಡುಗಿವಿಯ ಪರಿವರ್ತನಾ ತಂತ್ರಜಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಹೊಸ ರಚನೆಗಳು ಸೇರಿದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳ ವ್ಯೂಹಕ್ಕೆ ಸನ್ನೆಗೋಲು ವಿಧಾನವೊಂದು ಸೇರಿತು. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಟಿಂಪೆನಮ್ ಅನ್ನು ಆಧರಿಸುವ ಮ್ಯಾಲಿಯಸ್, ಇಂಕಸ್ ಮತ್ತು ಎಕ್ಟೊಟಿಂಪೆನಿಕ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಸ್ತನಿಯ ಭ್ರೂಣವೊಂದರ ಕೆಳದವಡೆ ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿದ ಸ್ತನಿ ಆಕಾರದ ಸರೀಸೃಪಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿಯ ಮೂಳೆಗಳಿಗೂ ಸರೀಸೃಪಗಳ ದವಡೆಯ ಅಂಶಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಸರೀಸೃಪಗಳ ಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಮೂಳೆ ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿಯ ಮ್ಯಾಲಿಯಸ್ ಸಣ್ಣಮೂಳೆಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸರೀಸೃಪದ ಕ್ವಾಡ್ರೇಟ್ ಇಂಕಸ್ ಆಗಿಯೂ ಆಂಗ್ಯುಲಾರ್ ಎಕ್ಟೊಟಿಂಪೆನಿಕ್ ಆಗಿಯೂ ಆಗಿವೆ.

ಈ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು 50ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಇದುವರೆಗೂ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಕೆಳದವಡೆಯ ಆಧಾರರಚನೆಗಳಾದ ಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಯುಲಾರ್‌ಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದುದು ಏಕೆ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಈ ಬಿಡುಗಡೆ ದೊರಕಿದ ಮೇಲೆ ಅವು ಹೇಗೆ ಮತ್ತು ಏಕೆ ನಡುಗಿವಿಯ ತಂತ್ರಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋದುವು. ಅವಕ್ಕೆ ಕೆಲಸ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ವರ್ಜಿತವಾಗಿ ಕಳೆದುಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲ?

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ದೊರಕಿದ ಕೆಲವು ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಅವು ಆಧಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಾರವು. ಆದರೂ ಏನು ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಲು ನೆರವಾಗಿವೆ. ಆದಿಯ ಟ್ರೈಯಾಸಿಕ್ ಅವಧಿಯ ತ್ರೈನಾಕ್ಸೊಡಾನ್ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯಟ್ರೈಯಾಸಿಕ್‌ನ ಬೈನೊತೀರಿಯಮ್ ಎಂಬ ಸೈಯನೊಡಾಂಟ್‌ಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಬೈನೊತೀರಿಯಮ್ ಸ್ತನಿಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೋಲುವ ಸರೀಸೃಪ. ಈ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಈಗ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಾಹಸ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಬಹುದು.

ಸರೀಸೃಪಗಳ ಮತ್ತು ಆದಿಸ್ತನಿ ಸರೀಸೃಪಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮಾಂಸಗಳು ಮೂಳೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆದು ಪುನರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಯ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಳದವಡೆಯ ಡೆಂಟರಿ ಮೂಳೆಯ ಪಶ್ಚಭಾಗದ ಮೂಳೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣವಾದುವು. ಮಾಂಸಗಳು ಡೆಂಟರಿ ಮೂಳೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಾಯಿತು. ಟ್ರೈಯಾಸಿಕ್ ಅವಧಿಯ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದವು ಹೀಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಡೆಂಟರಿ ಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನೇರವಾಗಿ ಸ್ಕ್ವಾಮೋಸಲ್‌ಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತು ಮತ್ತು ಕೆಳದವಡೆ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೀಲಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೆ ಡೆಂಟರಿ ಪಶ್ಚ ಮೂಳೆಗಳು ತಮ್ಮ ದವಡೆ ಆಧಾರ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಿ, ವರ್ಜಿತವಾಗಿ, ಡೆಂಟರಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದಂತೆ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವಾದುವು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬೈನೊತೀರಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರ ಕಿವಿ ಸ್ತನಿಯ ಕಿವಿಯಾಗಲು ಆಗಲೇ ಪೂರ್ವಸಜ್ಜಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತನಿಯ ನಡುಗಿವಿ ತಂತ್ರಜಾಲದ ಉದ್ಭವ ತೀರಾಪ್ಪಿಡದ ಅಗಿಯುವ ಉಪಕರಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ನಡೆದ ಆಯ್ಕೆಯ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮ. ಈ ಕ್ರಿಯಾಜಟಿಲತೆ ಉಂಟಾದ ಬಳಿಕ, ಸ್ತನಿಮಟ್ಟದ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ಆಯ್ಕೆ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಉಳಿಕೆಯ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಫಲಕಾರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಮತ್ತು ಗ್ರಹಿಸಲು ಕಿವಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

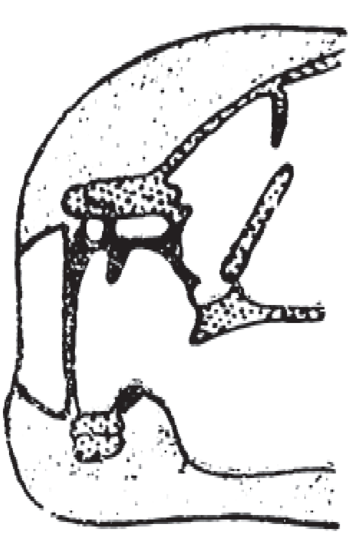

ಚಿತ್ರ 4 ಸರೀಸೃಪಗಳ ಕಿವಿ

ಡೆಂಟರಿ ಮೂಳೆಯ ಹಿಂದಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಗುಬುಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಡೆಂಟರಿ ಪಶ್ಚದವಡೆ ಮೂಳೆಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದಂತಾದ ಈ ಅಂಶಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾದುವು. ಸರೀಸೃಪಗಳಲ್ಲಿ ದವಡೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ರೆಸರ್ ಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲೆ ಸ್ನಾಯುಗಳಿವೆ. ಪರಿವರ್ತನಾಪರಂಪರೆಯ ಯಾವುದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ನಾಯುಗಳು ತಮ್ಮ ಕ್ರಿಯಾನಿರ್ವಹನ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸ್ತನಿಗಳ ಡೈಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರಿಕ್ ಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲೆ ಎಂಬ ಸ್ನಾಯುಗಳು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಡಿಪ್ರೆಸರ್ ಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲೆ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾದುವು. ದವಡೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಡೆಂಟರಿ ಪಶ್ಚಮೂಳೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಈ ಮೂಳೆಗಳು ಈಗ ಕ್ಷೀಣವಾದ ದೆಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವು (ಟೆರಿಗಾಯಿಡಿಯಸ್ ಸ್ನಾಯುಗಳು) ಈಗ ರೆಟ್ರೋಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಪ್ರವರ್ಧಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡುವು.

ಸ್ತನಿಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರದ ಕ್ಷೀಣತೆಯಾದರೂ ಟಿಂಪೆನಿಕ್‌ನ ಗಾತ್ರ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈ ಟಿಂಪೆನಮ್ ರೆಟ್ರೋಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಪ್ರವರ್ಧವನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿಯಿತು. ಈ ಮಾರ್ಪಾಡು ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ತನಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳು ಕ್ರಿಯಾಸಮರ್ಥವಾದುವು. ಈಗ ಸರೀಸೃಪಗಳ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿದ್ದ ಕಡೆ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳ ಮಂಡಲ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿಯ ಉದ್ಭವದ ಬಗೆಗೆ ಎರಡು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿವೆ: 1. ಟಿ.ಎಸ್. ವೆಸ್ಟಾಲ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ, 2. ಹಾಪ್‌ಸನ್ಸ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಸ್ತನಿಗಳ ಟಿಂಪೆನಿಕ್ ಪಟಲ (ಕಿವಿದಮಟೆ) ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ರಚನೆ ಎಂಬುದು ವೆಸ್ಟಾಲ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಸೂತ್ರ. ಯಾವ ರೀತಿಯ ವಿಕಾಸವಾದರೂ ನಡೆದಿರಲಿ ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯಾಂತ್ರಿಕ ರಚನೆ. ಗಾಳಿಯ ಬಡಿತಗಳನ್ನು ಒಳಗಿವಿಯ ದ್ರವಗಳನ್ನು ಚಲಿಸಬಲ್ಲ ಬಲವಾದ ಬಡಿತಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಿಯೆ.

ಸ್ತನಿಗಳ ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ರೋಮರ್ ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು : ಸಾದೃಶ್ಯ ರಚನೆಗಳು ಹೇಗೆ ಕ್ರಿಯಾವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಲು ಸ್ತನಿಗಳ ಕಿವಿ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ ಈ ಕಿವಿ ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳ ಉಗಮ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

	ಕಾಂಡ್ರಿಕ್ತಿಸ್ (ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮೀನುಗಳು)	ಆಸ್ಟಿಕ್ತಿಸ್ (ಮೂಳೆ ಮೀನುಗಳು)	ದ್ವಿಚರಿಗಳು	ಸರಿಸೃಪಗಳು	ಸ್ತನಿಗಳು
ಮೊದಲನೆಯ ಅಂಗಸಕಮಾನು (ಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್)	ಪ್ಯಾಲಟೊ ಟೆರಿಗೊಕ್ವಾಡ್ರೇಟ್ (ಮೇಲುದವಡೆ)	ಕ್ವಾಡ್ರೇಟ್	ಕ್ವಾಡ್ರೇಟ್	ಕ್ವಾಡ್ರೇಟ್	ಇಂಕಸ್
ಎರಡನೆಯ ಅಂಗಸಕಮಾನು (ಹೈಯಯಿಡ್)	ಮೆಕಲಮೃದ್ವಸ್ಥಿ (ಕೆಳದವಡೆ) ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್	ಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಹೈಯೊಮ್ಯಾಂಡಿಬುಲಾರ್	ಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಕಾಲ್ಯುಮೆಲ್ಲ	ಆರ್ಟಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಸ್ಟೇಪಿಸ್	ಮ್ಯಾಲಿಯಸ್ ಸ್ಟೇಪಿಸ್

(ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕಿವಿ, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಗಂಟಲು ರೋಗಗಳು : ಮನುಷ್ಯನ ಕಿವಿ, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಗಂಟಲುಗಳು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ಪರಸ್ಪರ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳ ಕಿವಿ ಮತ್ತು ಗಂಟಲ ಕುಹರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೂಗು ಮತ್ತು ಗಂಟಲಿನ ಕೆಲವು ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಕಿವಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಬಾಧೆಗೀಡುಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಕಿವಿಯ ರೋಗಗಳು: ಕಿವಿ ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ದೇಹವನ್ನು ಸಮತೋಲದಲ್ಲಿಡಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ. ಕಿವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಕಾಯಿಲೆ ಅದರ ಈ ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಹೊರಗಿವಿಗೆ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದಾಗ ರಕ್ತದ ಹೊಪ್ಪಳೆ ಅಥವಾ ಸೋಂಕುಂಟಾಗಬಹುದು. ಅನಂತರ ಆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಯದ ಕಲೆ ಉಳಿದು ಹೊರಗಿವಿ ಸೊಟ್ಟಗಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಸ್ತಿಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಷ್ಟಿಕಾಳಗದ ಜಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿವಿಗೆ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಅದು ಹೂಕೋಸಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯನಾಳದ ಚರ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರೈತ್ಯಕಾರಕಗಳು (ಅಲ್ಲರ್ಜನ್ಸ್) ಅದನ್ನು ಸೋಂಕಿದಾಗ ಕಿವಿಯ ಕಡಿತವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಒಣಗಿ ಚಕ್ಕೆಯಾಗಿಯೂ ಅಥವಾ ತೇವವಾಗಿ ಜಿನುಗುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಯನ್ನು ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾಬೂನು ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕಡಿತ ಶಮನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿವಿಯ ನಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಮೇಣಗ್ರಂಥಿಗಳು ಕಿವಿಯ ಮೇಣವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶೇಖರಗೊಂಡಾಗ ಕಿವಿ ಗುಮ್ಮೆನ್ನುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಣವನ್ನು ಹೊರದೆಗೆದಾಗ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕಿವಿತಮಟೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ಕಿವಿಯನಾಳಮೇಲೆ (ಕಪಾಲಕ್ಕೆ) ಅಂಗೈಯಿಂದ ಹೊಡೆದಾಗ ಕಿವಿತಮಟೆ ಹರಿದುಹೋಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಕಿವಿ ಜುಮ್ಮೆನ್ನುವುದಲ್ಲದೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನೋವು ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಸೋಂಕೂ ತಗುಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಿವಿತಮಟೆಯ ತೂತು ತನಗೆ ತಾನೇ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪೆಟ್ಟುತಗುಲಿದಾಗ ಅದು ವಾಸಿಯಾಗುವವರೆಗೂ ಕಿವಿಯೊಳಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಬಾರದು.

ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ತೀವ್ರ ಸೋಂಕು (ಅಕ್ಯೂಟ್ ಆಟೈಟಿಸ್ ಮೀಡಿಯ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೆಗಡಿಯಾದ ಅನಂತರ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕು ಮೂಗಿನಿಂದ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯಕಿವಿಗೆ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೋಂಕಿಗೊಳಗಾದ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವು, ಜ್ವರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕಿವಿ ಗುಮ್ಮನ್ನುವುದಲ್ಲದೆ ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ತೀವ್ರ ಸೋಂಕು ಮಧ್ಯ ಕಿವಿಯಮೂಳೆಗೆ ಹರಡಿದಾಗ ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ದೀರ್ಘ ಸೋಂಕು (ಕ್ರಾನಿಕ್ ಆಟೈಟಿಸ್ ಮೀಡಿಯ) ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಿವಿತಮಟೆ ತೂತಾಗಿ ಕಿವಿ ಸೋರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದುರ್ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಕಿವಿಸೋರುವಿಕೆ ಸತತವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸೋಂಕಿಗೊಳಗಾದ ಮೂಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಜಟಿಲ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಕಿವಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ತಲೆಯೆಲುಬಿನ ರೋಗ (ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಡಿಸೀಸ್) ತಲೆದೋರಬಹುದು; ಸೋಂಕು ಒಳಕಿವಿಗೂ ಹರಡಿ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕುಂದಬಹುದು; ದೇಹದ ಸಮತೋಲನ ಕೆಡಬಹುದು; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇದರಿಂದ ಮಿದುಳಿಗೂ ಸೋಂಕು ತಗಲಬಹುದು. ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ಸೋಂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ನೋವಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೇಹದ ಸಮತೋಲನಶಕ್ತಿಯೂ ಕುಂದಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಜ್ಞವೈದ್ಯರಿಂದ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುವುದೊಳ್ಳೆಯದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಗ್ಗದಿಕೆಯಿಂದ (ಅಲರ್ಜಿ) ಊತವುಂಟಾಗಿ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೋಂಕಿನ ಯಾವ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ ಮಧ್ಯಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ದ್ರವಶೇಖರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ತುಸು ಕುಂದುವುದಲ್ಲದೆ ಕಿವಿ ಗುಮ್ಮೆನ್ನುತ್ತದೆ. ಕಿವಿತಮಟೆಯಲ್ಲಿ ತೂತುಮಾಡಿ ಈ ದ್ರವವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು. ಒಗ್ಗದಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಬೇನೆಯನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು.

ಮುಖದ ನರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾದಾಗ ಮುಖಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ತಗಲುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಯ ಮೂಳೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವ ಈ ನರದ ಭಾಗ ಊದಿಕೊಂಡಾಗಲೂ ಮುಖಕ್ಕೆ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನರದ ಊತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಇದು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿಗೆ ಈಡಾದ ಅನಂತರ ಮುಖದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಶಕ್ತಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಮುಖದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು, ನರದ ಊತವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ನರದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ಟೇಪಿಸ್ ಮೂಳೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯುವಕರಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಎರಡು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಬೇನೆ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಸ್ಟೇಪಿಸ್ ಮೂಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದಂತೆಲ್ಲ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯೂ ಕುಂದುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ತಲೆಸುತ್ತಿಗೆ ಒಳಗಿವಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆಯೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ. ಒಳಗಿವಿಯ ದ್ರವದ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಮೇನಿಯರ್ ಕಾಯಿಲೆ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ತಲೆಸುತ್ತು, ಕೆಲವು ಬಾರಿ ವಾಕರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಂತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತವೆ; ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಿವಿಮೊರೆತಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಒಳಗಿವಿಯ ದ್ರವದ ಒತ್ತಡ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯಕಿವಿಯ ಭಾಗದ ಸೋಂಕು ಒಳಗಿವಿಗೆ ಹರಡಿ ಒಳಗಿವಿಯುರಿತ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಥಟ್ಟನೆ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಹದ ಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ, ವಾಕರಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸಾರಿ ತೀವ್ರವಾದ ಕಿವಿಮೊರೆತಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಒಳಕಿವಿಯು ಸೋಂಕನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಾಗ ಇದು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ಈ ಸೋಂಕನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಳಗಿವಿಗೆ ರಕ್ತವನ್ನೊದಗಿಸುವ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಸಣ್ಣದಾಗಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಇವು ಸೆಟೆದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಡೆದು ಹೋದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿವಿಯ ಪೋಷಣೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದ್ದರಿಂದ ಥಟ್ಟನೆ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಹದ ಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಮೊರೆತ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ತೀವ್ರವಾದ ಔಷಧೋಪಚಾರವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಆರಂಭಿಸುವುದರಿಂದ ಒಳಗಿವಿಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥದರಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ತುಸು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಒಳಗಿವಿಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಇದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕಿವಿಮೊರೆತ ತಲೆಸುತ್ತು, ಮುಖದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ದುರ್ಬಲತೆ ಮತ್ತು ತಲೆನೋವಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕು. ತಲೆಗೆ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದಾಗ ತಲೆಮೂಳೆ ಮುರಿದು ಅಥವಾ ಮುರಿಯದೆಯೂ ಒಳಗಿವಿಗೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ದೇಹದ ಸಮತೋಲನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಕಿವಿಮೊರೆತ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಮುಖದ ನರಕ್ಕೂ ಪೆಟ್ಟು ತಗುಲಿ ಮುಖದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಿವಿಮೊರೆತ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶ್ರವಣನರದ ಬಾಧೆಯಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕುನರದ ಮೇಲಿನ ಒತ್ತಡ ಅಥವಾ ಅಸಮಗ್ರ ರಕ್ತಚಲನೆಗಳು ಈ ನರದ ಬಾಧೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು.

ಮೂಗಿನ ರೋಗಗಳು : ಮೂಗು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ. ಸೇವಿಸಿದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಇದು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಉಷ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಕವಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ರೋಗವುಂಟಾದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಲು ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿನ ರೋಗಗಳನ್ನು ತೀವ್ರ ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘ ಮೂಗುರಿತಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೂಗುರಿತವೆಂದರೆ, ಮೂಗಿನ ಒಳಗಡೆಯಿರುವ ಲೋಳೆಗೂಡಿದ ನಯಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉರಿತದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ತೀವ್ರ ಮೂಗುರಿತದಲ್ಲಿ ಮೂಗಿನಿಂದ ನೀರಿನೋಪಾದಿಯು ಲೋಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುರಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಸೋಂಕು ತಗುಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ವಾರದೊಳಗೆ ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ ದೂಳು, ರ್‍ಯಾಗ್‌ವೀಡ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಳೆ ಮೊದಲಾದ ಒಗ್ಗದಿಕೆ ಕಾರಕಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಒಗ್ಗದಿಕೆ ಮೂಗುರಿತದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದೂಳುಜ್ವರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಉರಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವವರೆಗೂ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಶಮನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತೀವ್ರ ಮೂಗುರಿತ ಪದೇ ಪದೇ ಬಂದಾಗ ದೀರ್ಘ ಮೂಗುರಿತದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಗೂಡಿದ ನಯಚರ್ಮ

ಅತಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು (ಹೈಪರ್ ಟ್ರೊಫಿ) ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಮೂಗಿನಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮತ್ತು ಜಿಗುಟಾದ ಲೋಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತಿವೃದ್ಧಿ ಮೂಗುರಿತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಗೂಡಿದ ನಯಚರ್ಮ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಒಣಗಿದ, ದುರ್ವಾಸನೆಯ ಪಿಸರೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷೀಣಮೂಗುರಿತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎರಡು ಹೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಗಿನ ಮಧ್ಯದ ಗೋಡೆ ಅಸಮವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಿಕಾರಗೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂಗಿಗೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಕೂದಲುಗುಳಿರುವುದರಿಂದ ಮೂಗಿನ ತುದಿ ಮತ್ತು ಹೊಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆಫಿಲೊಕಾಕಸ್ ಸೋಂಕು ತಗಲುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಒಗ್ಗದಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ದೀರ್ಘಬಾಧೆಯಿಂದ ಮೂಗಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವಾದಾಗ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಟಲಿನ ರೋಗಗಳು: ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಮೂಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಅನ್ನನಾಳ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಮಾರ್ಗಪ್ರದೇಶವೇ ಗಂಟಲು. ಇದು ಆಹಾರಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಅನ್ನನಾಳಕ್ಕೂ ಉಚ್ಛ್ವಸಿತ ಮತ್ತು ನಿಶ್ವಸಿತ ವಾಯುವನ್ನು ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೂ ಒಯ್ಯುವ ದ್ವಾರ. ಇದು ಕಿವಿಗಳೆರಡರ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಹೊರಗಿವಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಿವಿಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕಿವಿತಮಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸಮತೋಲನಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿನಿಂದ ಗಂಟಲಿನ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ವೈರಸ್ ಮತ್ತು ಫಂಗೈಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಗಂಟಲಿನ ಮೇಲ್ಪದರಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ತೀವ್ರಗಲಗ್ರಂಥಿಯ ಉರಿಯೂತ ಉಂಟಾಗಿ ನೋವು, ಜ್ವರ, ಮತ್ತು ಊತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಸೋಂಕು ಗಲಗ್ರಂಥಿಯ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಾಗ ಹುಣ್ಣು ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗಲಗ್ರಂಥಿಗಳು ಕೀತುಕೊಂಡು ನೋವು ಹೆಚ್ಚಿ ನುಂಗಲು ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಿ ಬಾಯ್ದೆರೆಯಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಗಂಟಲು ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಕೆಂಪುಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು ಗಂದೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಂಟಲಿನ ಈ ಸೋಂಕು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ ಮತ್ತು ಹೃದಯಗಳ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಔಷಧಿಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಭೀತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸೋಂಕು ಪದೇ ಪದೇ ಬಂದಾಗ ಗಲಗ್ರಂಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಡಿನಾಯ್ಡ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ನುಂಗಲು ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಡಿನಾಯ್ಡ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಊತದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿವುಡು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಗಲಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ತೆಗೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಿನಾಯ್ಡ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ಕಿವುಡನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ದೇಹಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಿಗಳೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪದೇ ಪದೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೋಂಕು ತಗುಲದ ಹೊರತು ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬಾರದು.

ಡಿಫ್ತೀರಿಯ ಎಂಬುದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೀವ್ರವಾದ ಗಂಟಲುಸೋಂಕು. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ರೋಗ ನಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಇದು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದಲ್ಲಿ ಜೀವರೋಧಕಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಅದು ಮಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಬಗೆಯ ಗಂಟಲು ಸೋಂಕುಗಳು ವೈರಸ್‌ಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ದೀರ್ಘಬಳಕೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಔಷಧಿಗಳ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳಿರಕ್ತಕಣಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ರೋಗನಿರೋಧಕಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿ ಗಂಟಲು ಸೋಂಕುಟಾಗಬಹುದು.

ಗಂಟಲಿನ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನರಗಳಿಗೆ ವೈರಸ್‌ಗಳಿಂದ ಸೋಂಕು ತಗಲುವುದರಿಂದ, ಡಿಫ್ತೀರಿಯದ ನಂಜಿನಿಂದ, ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ (ಸೀಸ, ಮೀಥೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್) ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಯಸ್ಸಾದವರಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನ ರಕ್ತಚಲನೆಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಆಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಗಂಟಲಿನ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿಗೀಡಾಗುತ್ತವೆ. ಭಾವೋದ್ವೇಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಗಂಟಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದ ಸಂಪೀಡಕ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಸೆಡೆತುಗೊಂಡು ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಂಥ ಸಂವೇದನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಗಂಟಲಿನ ಏಡಿಗಂತಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗಲಗ್ರಂಥಿಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವಿಲ್ಲದ ಊತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಭಾಗದ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ತೆಗೆದು ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ರೋಗವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಪತ್ತೆಮಾಡಬಹುದು. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಸೋಂಕು ತಗುಲಿದಾಗ ಧ್ವನಿ ಒಡಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇದು ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆವಿಯನ್ನು ಒಳಸೇದುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಜೀವಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡಬಹುದು. ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಕ್ಷಯವನ್ನು ಔಷಧಿಯಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವುಸಾರಿ ಡಿಫ್ತೀರಿಯದಿಂದ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾದಾಗ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ಗಾಳಿಯ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತೂತು ಮಾಡಿ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬರಬಹುದು.

ಸಂಗೀತಗಾರರಲ್ಲಿ (ತಮ್ಮ ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವುದರಿಂದ) ಧೂಮಪಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಗಂಟುಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿ ಒಡಕಾಗಬಹುದು. ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಕೇಳಿ ಬರುವುದು. ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಏಡಿಗಂತಿ ರೋಗದ ಮೊದಲ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಅಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಧ್ವನಿಯ ಒಡಕು ಎರಡು ವಾರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಳಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಜ್ಞವೈದ್ಯರಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಏಡಿಗಂತಿ ರೋಗವನ್ನು ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದಲ್ಲಿ ವಾಸಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಅದು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಅದರ ನಿವಾರಣೆ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಅದು ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಇ.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಕಿವಿಯ ರೋಗಗಳು : ಕಿವಿಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಾಗ ಕಿವಿಯನ್ನು ಹೊರಗಿವಿ (ಕರ್ಣ), ಒಳಗಿವಿ ಮತ್ತು ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯದ ನಡುಗಿವಿ–ಎಂಬ ಭಾಗಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಯಾ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಹೊರಗಿವಿಯ ರೋಗಗಳು: ತಲೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುವ ಉಪಪರ್ಣ (ಪಿನ್ನ ಅಥವಾ ಆರಿಕಲ್) ಮತ್ತು ಒಳಗೆ ಹೋಗುವ ಶ್ರವಣನಾಳ ಎರಡೂ ಸೇರಿ ಹೊರಗಿವಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಪಪರ್ಣದೊಳಗಿರುವ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಅದನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಾಳದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಭಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಎಲುಬಿನಿಂದಲೂ ರೂಪಗೊಂಡಿವೆ.

ಉಪಪರ್ಣದ ಹುಟ್ಟು ವಿಕಾರಗಳು: ಉಪಪರ್ಣವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಅಥವಾ ಇದ್ದರೂ ಅಖಂಡವಾಗಿರದೆ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು, ಚರ್ಮದ ಭಾಗವಿದ್ದು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯ ಭಾಗ ರೂಪಗೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ವಿಕಾರವೇ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹೊರಗಿವಿಯ ಶ್ರವಣನಾಳಗಳೇ ರೂಪುಗೊಳ್ಳದಿರುವುದೂ ಅಥವಾ ನಾಳವಿದ್ದರೂ ತೂತಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಪೊರೆ ಬಂದು ನಾಳವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಈ ವಿಕಾರಗಳಿಂದ ಕಿವುಡು ಸಂಭವಿಸುವುದುಂಟು. ಹೊರಗಿನ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ಸರಿಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಶ್ರವಣನಾಳದ ತೂತು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಉಪಪರ್ಣಗಳಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು : ಉಪಪರ್ಣಗಳಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ರಕ್ತಗಟ್ಟಿ ಊದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಹ್ಯಾಮಟೋಮ). ಇದನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೊಳಪಡಿಸದೆ ಹಾಗೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಪಪರ್ಣಗಳು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕಾಲಿಫ್ಲವರ್ ಕಿವಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮುಷ್ಟಿ ಕಾಳಗಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಕಿವಿ ವಿಕಾರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ರಕ್ತವನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಕೊಡುವ ಸಿರಿಂಜ್‌ಕೊಳವೆಯಿಂದ ವಿಂಡೋ ಆಪರೇಷನ್ ಮೂಲಕ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿ ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು.

ಉಪಪರ್ಣಗಳ ಸೋಂಕು: ಏಟು ಬಿದ್ದ ಅನಂತರ ರಕ್ತ ಕಟ್ಟಿರುವಾಗ ಅದರ ಮೂಲಕ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗೆ ಸೋಂಕು ಅಂಟಬಹುದು. ಕಿವಿಯ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯ ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಎಲುಬಿನ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸಿದಾಗಲೂ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗೆ ಸೋಂಕಂಟುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಉಪಪರ್ಣದ ಊತ, ಕೆಂಪೇರುವುದು, ನೋವು ಜೊತೆಗೆ ಜ್ವರ–ಇವು ಸೋಂಕಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಶಾಖ, ಬೆಚ್ಚಾರ, ಕೀವುಗಟ್ಟಿದರೆ ಹೊರತೆಗೆಯುವುದು.– ಇವು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಕ್ರಮಗಳು. ಪೆರಿಕ್‌ಬಾಂಡ್ರೈಟಿಸ್ ತುಂಬಾ ನೋವಿನಿಂದ ನರಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಂಟಿಬಯೋಟಿಕ್ಸ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಸಾಕಷ್ಟು ದಿವಸ ನೀಡಿ ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಉಪಪರ್ಣ ವಿಕಾರವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು.

ಕರ್ಣಕುರು: ತಡೆಯಲಸಾಧ್ಯವಾದ ನೋವು ಇಂಥ ಕುರುಗಳ (ಫರಂಕುಲೋಸಿಸ್) ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ, ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಕೊಟ್ಟು ಕೀವು ತುಂಬಿದ ಅನಂತರ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಕಿವಿಯನ್ನು ಬಡ್ಸ್ ಕಡ್ಡಿ ಮೂಲಕ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕಾಯಿಲೆ.

ಕರ್ಣಚರ್ಮದ ಉರಿಯೂತ : ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕ್ಕೈ ಎಂಬ ಏಕಾಣುಜೀವಿಯಿಂದ ಈ ರೋಗ (ಡರ್ಮಟೈಟಿಸ್) ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟಿನಂತಿರುವ ಸಿಪ್ಪೆ ಮೇಲೆದ್ದು ಅದರಿಂದ ದ್ರವ ಒಸರುತ್ತದೆ. ದ್ರವ ಒಣಗಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಹೆಕ್ಕಳಿಕೆಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಸೋಂಕು ಕತ್ತಿಗೂ ಮತ್ತು ಮುಖಕ್ಕೂ ಹರಡಬಹುದು. ಮೊದಲು ಗಾಯವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸೊಂಕು ತಗುಲಿ ರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅಥವಾ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಮಲಿನವಾದ ಅಂಗವಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕಿವಿ ಸೋರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೀವು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹರಿಯದಂತೆ ಸದಾ ಶುಭ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಈ ರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬಹುದು. ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಉರಿಯೂತದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೇ ಈ ರೋಗಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಸಬು: ಕಿವಿಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಅನಂತರ ಈ ರೋಗ ಹೊರ ಚರ್ಮದಡಿಯಲ್ಲೇ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕ್ಕೈ ಸೊಂಕಿನಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕಿವಿ ಊದಿ ಕೆಂಪಗಾಗುತ್ತದೆ; ಅನಂತರ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅತಿಯಾದ ಜ್ವರವೂ ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಕಿವಿಯಿಂದ ತಲೆ ಹಾಗೂ ಮುಖಕ್ಕೂ ಸೋಂಕು ಹರಡುವುದು. ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತಕ್ಷಣ ತೋರಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯುವುದಗತ್ಯ.

ಕರ್ಣಗಳ ಹರ್ಪಿಸ್ : ಗುಳ್ಳೆಗಳು ತಂಡ ತಂಡವಾಗಿ ಏಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ. ಇತರ ಕಡೆ ಹರ್ಪಿಸ್ ರೋಗ ಕಂಡಾಗ ಕರ್ಣ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಶ್ರವಣನಾಳಕ್ಕೂ ಈ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಹರಡಿರಬಹುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫೇಷಿಯಲ್ ನರ್ವ್ ಪೆರಾಲಿಸಿಸ್ ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು.

ಕಣಚರ್ಮ ಕ್ಷಯ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖ ಚರ್ಮ ಅಥವಾ ಲೋಳೆ ಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯಕ್ರಿಮಿ ಸೊಂಕಿನ ಗಾಯಗಳಾದಾಗಲೇ ಕರ್ಣಚರ್ಮಕ್ಕೂ ಸೋಂಕು ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಾಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಒಣಗಿ ಕಲೆ ನಿಂತಿರುವಂತೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಹರಡುವ ಲಕ್ಷಣವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾಯ ಹುಣ್ಣಾಗಿ ಒಳಗಿರುವ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರವಣನಾಳದ ರೋಗಗಳು: ನಾಳದಲ್ಲೇಳುವ ಕುರುಗಳು: ಈ ಕುರುಗಳೂ ಕರ್ಣಕುರುಗಳಂತೆಯೇ. ತಡೆಯಲಾಗದ ನೋವೇ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ನೋವು ತಲೆಗೂ ದವಡೆಗಳಿಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ಹೊರಗೆ ಊತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉಪಪರ್ಣವನ್ನಲ್ಲಾಡಿಸಿದರೆ ನೋವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಶ್ರವಣನಾಳವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಕಿವಿ ಕಿವುಡಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರು ಒಡೆದರೆ ಕೀವು. ರಕ್ತ ಹೊರ ಹರಿದು ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಾಖ ಕೊಡಬೇಕು. ಪೂತಿ ನಾಶಕಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಸ್ವಲ್ಪ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿ ಕೀವನ್ನು ತೆಗೆಯ ಬೇಕಾಗಬಹುದು.

ಶ್ರವಣನಾಳದ ಉರಿಯೂತ : ನಾಳ ಹಾಗೂ ಕಿವಿಯ ಒಳಪೊರೆ ಈ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ಉಲ್ಬಣಿಸಬಹುದು. ಕಿವಿಯೊಳಗೆ ಕಡ್ಡಿ ಹಾಕುವುದು, ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಗಾಯವಾದಾಗ ಗಾಯದ ಮೂಲಕ ಸೊಂಕು ಅಂಟುತ್ತದೆ. ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕ್ಕೈ ಹೀಮೊಲೆಟಿಕಸ್, ಸ್ಟಫೆಲೋಕಾಕ್ಕೈ ಅರಿಯಸ್ ಹಾಗೂ ಸ್ಯೂಡೋಮೋನಾಸ್ ಪಯೋಪಯನಿಯಸ್ ರೋಗಕಾರಕ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕೆಲವೊಂದು ವಸ್ತುಗಳು ಒಗ್ಗದಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಅಂಶಗಳೂ ಈ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಕರ್ಣಕುರುವಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೇ ಈ ವ್ಯಾಧಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಗುಗ್ಗೆ: ನಾಳದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಗುಗ್ಗೆಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ನಾಳದಲ್ಲಿ ದೂಳು, ಕೊಳೆ ಇತ್ಯಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲು ಗುಗ್ಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗುಗ್ಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಿಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಗಣಿ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ, ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಸ ಗುಡಿಸುವವರಲ್ಲಿ ಗುಗ್ಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಧಿಕ.

ಗುಗ್ಗೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಿವುಡನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಗ್ಗೆ ತುಂಬಿದ್ದಾಗ ಧ್ವನಿ ತರಂಗಗಳು ಕಿವಿಯ ಒಳಪೊರೆಯವರೆಗೆ ಹಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯುಂಟಾಗಿ ಕಿವುಡಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರವಣ ನಾಳದಲ್ಲಿ ತುರಿ, ನೋವು, ಶಬ್ದ ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ನಾನದ ಅನಂತರ ಅಥವಾ ಈಜಿ ಹೊರಬಂದೊಡನೆ ಕಿವುಡು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುಗ್ಗೆಯನ್ನು ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದಾಗಲೀ ಇತರ ಸಾಧನದಿಂದಲಾಗಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಗುಗ್ಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳು ಅದನ್ನು ಔಷಧಗಳಿಂದ ನೆನೆಸಿ ಮೆದುವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಗುಗ್ಗೆ ತೆಗೆಯುತ್ತೇನೆಂದು ನಟನೆ ಮಾಡುವ ದಾರಿಗರಿಂದ ಗುಗ್ಗೆ ತೆಗೆಸುವುದು ಅಪಾಯಕರವೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಗುಗ್ಗೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಮೂಳೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಮಿದುಳಿನವರೆಗೂ ತಲಪಿ ಶಾಶ್ವತ ಕಿವುಡತನ ಮತ್ತು ಫೇಷಿಯಲ್ ನರ್ವ್ ಪೆರಾಲಿಸಿಸ್ ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಶ್ರವಣನಾಳದ ಅಣಬೆರೋಗ: ರೋಗಕಾರಕ ಅಣಬೆಯ ಸೋಂಕು ಶ್ರವಣನಾಳದ ಚರ್ಮಕ್ಕಂಟಿದಾಗ ಈ ರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಳರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ, ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಒದ್ದೆಯಾದ ಒತ್ತುಕಾಗದದಂತಿರುವ ಹೊಟ್ಟು ಏಳುವುದು. ಈ ರೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ನೈಸ್ಟಾಟಿನ್ ಎಂಬ ಅಣಬೆ ನಾಶಕ ಔಷಧದಿಂದ ಈ ರೋಗ ಪೂರ್ಣ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ನೀರು ಕಿವಿಯ ಒಳಗೆ ಹಾಕುವುದು.

ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯವಸ್ತುಗಳು: ಮಕ್ಕಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿವಿಯೊಳಗೆ ಕಡ್ಡಿ, ಬಳಪ, ಬೀಜ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಬಟಾಣಿ, ಕಡಲೆಕಾಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಪಿಚಕಾರಿ ಹೊಡೆಯಬಾರದು. ಅವು ನೀರಿನಿಂದ ಉಬ್ಬಿ ಕಿವಿಗೆ ಅಪಾಯ ತರಬಹುದು. ಕಲ್ಲುಗಳು, ರಬ್ಬರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಬ್ಬದಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಜ್ಞರು ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಗುವಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಸಿ, ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಧನದಿಂದ ತೆಗೆಸುವುದು ಒಳಿತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತೆಗೆಯಲು ಬರದಿದ್ದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಮಟೆಯ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯ ಕಿವಿಗೆ ದೂಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಿವುಡಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿ ಎಲುಬಿನ ಮೊಳಕೆ : ಈ ಮೊಳಕೆಗಳು ಶ್ರವಣನಾಳದ ಗೋಡೆಯೊಳಗಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮೊಳಕೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈಜುಗಾರರಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅವರಿಗೆ ಅದು ಇರುವ ಅರಿವೂ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕಿವುಡಾಗಿ ವೈದ್ಯರ ಹತ್ತಿರ ಬರಬಹುದು. ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಶ್ರವಣನಾಳ ಮೊಳಕೆಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಉರಿಯೂತವೂ ಇರಬಹುದು. ಈ ಹೊರ ಹೊರಟಿರುವ ಎಲುಬಿನ ಮೊಳಕೆಗಳನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಡ್ರಿಲ್ ಮಾಡಿ ತೆಗೆಯಬಹುದು.

ಕಿವಿಯ ಏಡಿಗಂತಿ : ಈ ವ್ರಣ (ರಾಡೆಂಟ್ ಅಲ್ಸರ್) ಏಡಿಗಂತಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಥವಾ ರೇಡಿಯಂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಕಿವಿಯೊಳಪೊರೆ ರೋಗಗಳು : ಒಳಪೊರೆ, ಹೊರಕಿವಿಯನ್ನು ನಡುಗಿವಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ತೆಳ್ಳಗೆ, ನುಣುಪಾಗಿ ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿವಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಬಂದ ಧ್ವನಿತರಂಗಗಳು ಈ ಪೊರೆಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಅದು ಅದುರಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ನಡುಗಿವಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರವಣನಾಳದ ಉರಿಯೂತದ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಪೊರೆಗೂ ಸೋಂಕುಂಟಾಗಬಹುದು. ಅಂಟಿದರೆ ಪೊರೆಯ ಹೊಳಪು ಮಾಯವಾಗಿ ತೆಳ್ಳಗಿರುವ ಪೊರೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಕಡುಗೆಂಪಿನ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಅದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟು ಬೀಳಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೊರೆಯ ಹೊರಪದರದ ಕೋಶಗಳು ಚಕ್ಕೆ ಚಕ್ಕೆಯಾಗಿ ಉದುರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸಲ ಸೋಂಕಂಟಿ ಪೊರೆ ದಪ್ಪಗಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾದರೆ ಪುನಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದು ಅಪೂರ್ವ.

ಪೊರೆಯ ಉರಿಯೂತದ ಬೊಕ್ಕೆಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ವೈರಸ್ ಕಾರಣ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಮಿದುಳಿನ ಒಳಗೂ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು. ಇನ್‌ಫ್ಲುಎನ್ಜಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗಂಭೀರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೊರೆಯ ಮೇಲೆ ರಕ್ತಕುರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರವಣನಾಳಕ್ಕೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕಿವಿ ಕಿವುಡು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ತೀವ್ರತರ ನೋವು ನಿದ್ರೆಗೂ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ ಬೊಕ್ಕೆಗಳೊಡೆಯಬಹುದು ಅಥವಾ ಹಾಗೇ ಒಣಗಿ ಹೆಕ್ಕಳಿಗಿಯಾಗಬಹುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಅನೇಕ ಸಲ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡು ನಡುವಿಗೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ರೋಗಾಣು-ಸಂಕೀರ್ಣ ಕುಹರದ ಉರಿಯೂ ಮತ್ತು ಮಿದುಳಿನ ಮತ್ತದರ ಹೊರ ಪೊರೆಗಳುರಿಯೂ ಇದರಿಂದುಟಾಗಬಹುದು. ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳಿಂದ ಯಶಸ್ವಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಡಬಹುದು.

ಪೊರೆಯ ಹರ್ಪಿಸ್: ಕರ್ಣಗಳ ಪೊರೆಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ಒಳಗಿವಿಯ ರೋಗಗಳು ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಕಿವಿ ಒಳಪೊರೆಗೆ ಪೆಟ್ಟು : ಹೊರಗಿನ ಹಾಗೂ ಒಳಗಿನ ಪೆಟ್ಟುಗಳಿಂದಲೂ ಪೊರೆಗೆ ಅಪಾಯವಾಗಬಹುದು. ಗುಗ್ಗೆ, ಕಡ್ಡಿ, ಹೇರ್‌ಪಿನ್, ಸೇಫ್ಟಿಪಿನ್, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಮತ್ತಿತರ ಕಿವಿ ಒಳಗೆ ಹಾಕುವ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪೊರೆಗೆ ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಮಕ್ಕಳು ಆಡುವಾಗ ಕಡ್ಡಿ ತೂರಿಸಿ ಪೊರೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಲವಾಗಿ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಗಾಳಿ ಪೊರೆಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಅಘಾತವಾಗಬಹುದು. ಫಿರಂಗಿ ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳ ಧ್ವನಿತರಂಗಳಿಂದಲೂ ಪೊರೆ ಒಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಶ್ರವಣನಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಳಿಯನ್ನು

ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಸೆಳೆದಾಗಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು ನಡುಗಿವಿಯ ಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯುವ ಪೀಟ್ರಸ್ ಎಲುಬಿನ ಭಾಗ ಏಟಿನಿಂದ ಒಡೆದರೆ ಪೊರೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಹರಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಲೀ ಪೊರೆ ಒಡೆದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಕಿವಿಗೆ ಹತ್ತಿ ತುರುಕಿ, ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯಬೇಕು, ಕಾರಣ ಏನೇ ಇರಲಿ ಪಿಚಕಾರಿ ಹಾಕಬಾರದು. ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸೋಂಕು ತಗಲದಂತೆ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಒಳಪೊರೆ ಹಾನಿಯಾದಾಗ 24 ರಿಂದ 45 ಗಂಟೆಯೊಳಗೆ ಛಿದ್ರಗೊಂಡ ಪೊರೆಯನ್ನು ಮೈಕ್ರೋಸ್ಕೋಪ್ ಮೂಲಕ ಹತ್ತಿರಗೂಡಿಸಿ ಪ್ಯಾಚ್ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಬಹತೇಕ ಪೊರೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಪೊರೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಪರೇಷನ್ ಮೂಲಕ ಪೊರೆ ಕಸಿ ಮಾಡಿ ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ.

ಒಳಪೊರೆ ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯಬಹುದು. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ (ಆಟಿಕ್). ಪೊರೆ ಒಡೆದರೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಅನುಭವವಾಗದಿರಬಹುದು. ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅದು ಒಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರಬಹುದು.

ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳದ ರೋಗಗಳು : ಶ್ರವಣ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಳ ಕಿವಿರೋಗಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಾಳದ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆ ಕಿವುಡಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ನೆಗಡಿ ಅಥವಾ ನಡುಗಿವಿಯ ತೀವ್ರ ಉರಿಯೂತಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನೋವು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೊರತೆ ತೀವ್ರರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಗುಣವಾಗದೇ ಇರಬಹುದು. ಈ ದೀರ್ಘಾವದಿ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಿವುಡನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಕೊರತೆ ಮೂಗಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕುಳಿಗಳ ಅಥವಾ ಗಂಟಲ ಕುಹರ, ಮೂಗಿನ ದುಗ್ಧ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಒಗ್ಗದಿಕೆಯೂ ಈ ನಾಳದ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಕೊರತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು.

ನಡುಗಿವಿಯ ರೋಗಗಳು : ನಡುಗಿವಿಯನ್ನು ಒಂದು ಎಲುಬಿನ ಕೊಠಡಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ಕಡೆ ಕರ್ಣಪೊರೆ ಇದೆ. ಈ ಪೊರೆಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪುಟಾಣಿ ಮೂಳೆಗಳು ಮಣಿಗಳಂತೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಅಡಿಗಲ್ಲು. ಸುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ರಿಕಾಬು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಧ್ವನಿತರಂಗಗಳು ಕರ್ಣಪೊರೆಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅದುರಿ ಆ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಈ ಮೂರು ಪುಟಾಣಿ ಮೂಳೆಗಳ ಮೂಲಕ ದ್ರವ ತುಂಬಿರುವ ಒಳಗಿವಿಗೆ ಹಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿ ತರಂಗಗಳು ಒಳಗಿವಿಯ ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಶ್ರವಣನರದ ಮೂಲಕ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮಿದುಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ.

ನಡುಗಿವಿಗೂ ಗಂಟಲಿಗೂ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ನಡುಗಿವಿಯೊಳಗೆ ಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಏರು ಪೇರಾದರೆ ಪೊರೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ಹಾದು ನಡುಗಿವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿ ತಡೆಯಲಾಗದ ಕಿವಿ ನೋವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಂತಿ ಮೀಟಿದಂತಿರುವ ನೋವು ಜೊತೆಗೆ ಜ್ವರ ಹಾಗೂ ಕಿವಿ ಮಾಂದ್ಯ– ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೀವು ತುಂಬಿ ಕರ್ಣಪೊರೆ ಒಡೆಯಬಹುದು. ಆಗ ಕೀವು ಹೊರಗಿವಿಯಿಂದ ಸ್ರವಿಸಿ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನೋವು ಶಮನವಾಗಬಹುದು. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಇತರ ಗಂಭೀರ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಸಾಧ್ಯ. ನಡುಗಿವಿಯ ಸೋಂಕು ಮಿದುಳು, ಮಿದುಳಿನ ಚಿಪ್ಪು, ಒಳಗಿವಿ, ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಎಂಬ ಕಿವಿಯ ಹಿಂಬದಿಯಿರುವ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಮೂಳೆ, ಮುಖದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ನೆರವಾದ ಮುಖನರ–ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ಇವು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಸೋಂಕುಂಟಾದರೂ ಯಶಸ್ವಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಒದಗಬಹುದು. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಸಲ್ಫ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳಂಥ ಅದ್ಭುತ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಈ ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಕಿವಿ ಸೋರುವುದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಗುಣವಾಗದೆ ಕೀವು ಸೋರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯೇ ಮದ್ದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೋಂಕು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಮೂಳೆ, ನರ ಮಿದುಳು, ಮಿದುಳಿನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ಗಂಭೀರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎಡೆ ಗೊಡಬಹುದು.

ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಿವಿ ಕಿವುಡಾಗಬಹುದು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧ: ಒಂದು–ನಾಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಪೊರೆಗಳ ರೋಗ ; ಮೇಲಟ್ಟ ಮತ್ತು ಎಲುಬು ಕುಹರ ರೋಗ ಮತ್ತೊಂದು.

ನಾಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಪೊರೆಗಳ ರೋಗ : ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೋಗ. ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ತೀವ್ರರೀತಿಯ ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ರೋಗ ಬರಬಹುದು. ಮೂಗಿನ ರೋಗ, ಗಂಟಲ ಕುಹರ ಹಾಗೂ ಅಸ್ಥಿಕುಳಿಯ ರೋಗಗಳು ಈ ರೋಗದಿಂದ ಒದಗಿರಬಹುದು. ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೀವು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೋರುವುದು, ಮಿಕ್ಕ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವು ಇಲ್ಲದೆ ಒಣಗಿ, ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು ಶೀತವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಉಲ್ಬಣಿಸಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕೀವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕರ್ಣಪೊರೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಹರಿದು ತೂತಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಡುಗಿವಿಯ ಲೋಳೆಪೊರೆ ಊದಿ ಪಾಲಿಪೈ ಎಂಬ ದುರ್ಮಾಂಸದ ಗಂಟುಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಿವಿ ಮಂದವಾಗುವುದಾದರೂ ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಕಿವುಡು ಖಂಡಿತವಾದರೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವೇನಿಲ್ಲ.

ಮೇಲಟ್ಟ ಮತ್ತು ಎಲುಬು ಕುಹರ ರೋಗ: ಈ ರೋಗಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನಾಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಪೊರೆ ರೋಗಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ–ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಿದೆ ಹಾಗೂ ರೋಗ ಪೂರ್ಣ ಮುಂದುವರಿದು ತೊಡಕುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುವ ವರೆಗೆ ರೋಗದ ಅರಿವೇ ಆಗದಿರಬಹುದು. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಒಂದು ಕೀವು ತುಂಬುವುದು; ಮತ್ತೊಂದು ಕೀವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕೆನೆಯಂಥ, ದುರ್ನಾತ ಬಡಿಯುವ ದ್ರಾವಕ ಹೊರಬರುವುದು.

ಈ ರೋಗಗಳೂ ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತದ ಪರಿಣಾಮವಿರಬಹುದು. ಕಿವಿ ಕೇಳಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆ ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೈದ್ಯ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು ಅಗತ್ಯ. ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಕಿವಿ ಎಲುಬುಗಳನ್ನೂ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ರೋಗ ಹರಡಿರುವ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಒಳಗಿಂದ ಹೀರಿ ಹೊರಹಾಕಬೇಕು. ಕಿವಿಗೆ ಪ್ರತಿಜೀವಕ ತೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಅನಂತರ ಉಳಿದಿರುವುದು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯೊಂದೇ. ಕಿವಿ ಕಿವುಡಾಗದಂತೆ ತಡೆಹಾಕುವುದೂ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ.

ನಡುಗಿವಿಯ ತೀವ್ರತರದ ಉರಿಯೂತದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಎಲುಬಿನ ಉರಿಯೂತ, ಮಿದುಳು ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಕರಣೆಗಟ್ಟುವುದು, ಒಳಗಿವಿಯ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕುಹರದ ಉರಿಯೂತ, ಮಿದುಳು ಹಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವು ತುಂಬುವುದು, ಮಿದುಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುವ ಹೊರಪದರಗಳ ಉರಿಯೂತ–ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಬಹುದು.

ಒಳಗಿವಿಯ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕುಹರದ ಉರಿಯೂತ : ಈ ರೋಗ ವಿರಳವಾದರೂ ಅಪಾಯಕರ. ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತದ ಪರಿಣಾಮವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಸೋಂಕು ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಈ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಿತಿಗೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ. ತಲೆ ಸುತ್ತುವುದು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಾಂತಿ, ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳು ಆದಿರುವುದು, ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರೋಗಿ ಬಿದ್ದುಬಿಡುವುದು–ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಕಿವಿ ಮಂದವಾಗಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದರೂ ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಈ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಆವಶ್ಯಕ. ರೋಗಿಗಳನ್ನು ತಜ್ಞರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ಅನಂತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಅನಂತರ ಸೋಂಕನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಎಲುಬಿನ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಕೀವು ಸೋಂಕಿಲ್ಲದ ಕಿವಿಯ ಇತರ ರೋಗಗಳು: ನಡುಗಿವಿಯೊಳಗಿರುವ ಧ್ವನಿ ವಾಹಕಗಳು ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಡಿಗಲ್ಲು, ಸುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ರಿಕಾಬು ಎಲುಬುಗಳು, ಸ್ನಾಯುಗಳು, ಲೋಳೆಪೊರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಉರಿಯೂತದಿಂದ ನಾಶ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಈ ಅಗಾಂಶಗಳ ಪುನಾರಚನೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಬದಲಿ ನಾರಿನಂತಿರುವ ಅಂಗಾಂಶ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಈ ನಾರುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿ, ತೊಡಕಿನಿಂದ ನಡುಗಿವಿ ತನ್ನ ಧ್ವನಿವಾಹಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಿವುಡಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕಿವುಡಿಗೆ ಅಂಟು ಕಿವುಡು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದೇ ಅಲ್ಪಸಲ್ಪ ಸೋಂಕು ಅಂಟಿ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಕಿವುಡು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕು ತೀವ್ರಗೊಂಡು, ರೋಗ ಉಲ್ಬಣವಾಗುವುದನ್ನು ಪ್ರತಿಜೀವಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ತಡೆಹಿಡಿದು ಪೂರ್ಣ ಗುಣ ಹೊಂದಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸದೆಯೂ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಬಹುದು. ಕೆಲವು ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಂದೂ ನಡುಗಿವಿಯ ರೋಗವೇ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಅಂಟು ಕಿವುಡು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಗು

ಗಂಟಲ ಕುಹರಗಳಿಂದ ಸೋಂಕು ಹರಡಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಾಳ ಕರ್ಣಪೊರೆಗಳ ಉರಿಯೂತ ಮೂಲವಾಗಿ ಕಿವುಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಫಲ ಆಶಾದಾಯಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಿವುಡು ಬಹಳವಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರವಣಸಾಧನದ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

ನಡುಗಿವಿಯ ಗಾಳಿ ಒತ್ತಡದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಆಘಾತ (ಬಾರೋ ಟ್ರೋಮ) : ಕರ್ಣಪೊರೆಯ ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯೊತ್ತಡ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರಲು ಗಂಟಲಿನಿಂದ ನಡುಗಿವಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ ಈ ನಾಳ ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರವಣನಾಳದ ಮೂಲಕ ಹೊರಗಾಳಿಯ ಒತ್ತಡ ಅಧಿಕವಾದರೆ ಈ ಆಘಾತ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸುರಂಗದೊಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು, ಸಮುದ್ರದ ಆಳದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವವರು ಹಾಗೂ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವರು ಒತ್ತಡದ ಏರುಪೇರನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಅಘಾತವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ಪೂತಿನಾಶಕ ಕ್ರಮಗಳು ಅನುಸರಿಸಿ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳದಿಂದ ಗಾಳಿ ನಡುಗಿವಿಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿ ತಜ್ಞರು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ದ್ರವಸ್ರಾವ : ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಈ ದ್ರವ ನೀರಿನಂತೆ ತೆಳ್ಳಗಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಅಂಟಿನಂತಿರಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಯಾವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಾದರೂ ಈ ರೋಗ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾರೋಟ್ರಾಮ ಆಘಾತವೇ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಈ ರೊಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ದ್ರವ ಕ್ರಮೇಣ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ನಡುಗಿವಿಯನ್ನು ತುಂಬಬಹುದು. ಅಥವಾ ಒಂದೇ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ರವಿಸಿಯೂ ತುಂಬಬಹುದು. ದ್ರವದೊಳಗೆ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯಸ್ಸನ ನಾಳ ಮುಚ್ಚಿರುವುದರ ಪರಿಣಾಮ. ಈ ನಾಳ ಮುಚ್ಚುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಯಾವುದೆಂದರೆ ನಾಳದ ಉರಿಯೂತ. ಒಗ್ಗದಿಕೆ ಗಂಟಲಿನ ದುಗ್ಧ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಉರಿಯೂತದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದಪ್ಪವಾಗುವುದು. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕಿವಿಮಾಂದ್ಯವಿದ್ದು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದ್ದು ನಡುಗಿವಿ ತುಂಬಿರುವಂತೆ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ನೋವು ವಿರಳ. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಕಿವಿಯ ಮಾಮೂಲು ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವಾಗ ವೈದ್ಯ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯಸ್ಸನ ನಾಳದ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸವುದು ಎಂದರೆ ದುಗ್ಧ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ತೆಗೆಸುವುದು, ನಾಳದ ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಿ ಸರಿಪಡಿಸುವುದು, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಪತ್ತೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಈ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು.

ನಡುಗಿವಿಯ ಧ್ವನಿವಾಹಕಾಂಗಗಳ ಅಚಲಸ್ಥಿತಿ : ಧ್ವನಿ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒಳಗಿವಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಾಂಶಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಡಿಲವಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಆವಶ್ಯಕ. ಈ ಧ್ವನಿವಾಹಕ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಚಲಿಸದೇ ಅಚಲಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಿವುಡಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಮುಂದುವರಿಯವ ಕಿವುಡು ರೋಗ. ಈ ರೋಗ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ. ಋತುಮತಿಯಾದ ಅನಂತರ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ರೋಗದ ಅರಿವು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಆಗಬಹುದು. ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಂಸಾರದವರಲ್ಲೇ ಈ ರೋಗ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪ ಕಿವುಡಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಪೂರ್ಣ ಕಿವುಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ರೋಗಿಗಳು ಬಹಳ ಮೃದುವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಅದೇ ಇತರ ಕಿವುಡು ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಎತ್ತರ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಿವುಡಿನ ಜೊತೆಗೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗು, ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಲೆಸುತ್ತೂ ತೋರಬಹುದು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿವೆ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಉಪಯೊಗವಾಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಸಾಧನವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ತುಟಿಯೋದನ್ನು ಕಲಿಸುವುದೊಳಿತು.

ಒಳಗಿವಿಯ ಹಾಗೂ ಕಿವಿಯ ಇತರ ರೋಗಗಳು: ಮೆನಿಯೆರನ ರೋಗ: ಈ ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಳಗಿವಿಯ ಕುಹರ ಹಾಗೂ ಕರ್ಣಶಂಖಕ್ಕೆ (ಕಾಕ್ಲಿಯ) ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ತಲೆಸುತ್ತು, ವಾಂತಿ, ಕಿವುಡು, ಕಿವಿ ಕೂಗು, ಕಣ್ಣುಗಳ ಅದಿರುವಿಕೆ– ಇವು ರೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಮೊದಮೊದಲು ಈ ಘಟನೆಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಬರುಬರುತ್ತ ಈ ಹಿಂಸೆಗಳೆಲ್ಲ ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತವೆ. ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗುವಾಗಲೇ ತೀವ್ರಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಿರುಗಿರಬಹುದು. ಈ ಘಟನೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಬೇಗಬೇಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕಿವಿ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೋಗ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ರೋಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಶೋಚನೀಯ. ರೋಗಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಅರಿವಾದೊಡನೆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರಬೇಕು. ವೈದ್ಯರು ನಿದ್ರೆಗೆ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಕ್ಷತ್ರದಂತಿರುವ ನರಜೀವ ಕಣ ಪುಂಜದ ಮೂಲಕ ಚೇತನ ಪ್ರವಾಹಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡುವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪುಂಜಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ರೋಗದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತಜ್ಞರಿಂದ ರೋಗಿಗೆ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯ.

ಶ್ರವಣ ನರದ ಗೆಡ್ಡೆ : ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ನರ, ಕ್ರಮೇಣ ನಾಶವಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಿವುಡಿನಿಂದಲೇ ಈ ರೋಗವಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮೊದಲರಿವು. ತಲೆ ತಿರುಗುವುದಷ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಓಡಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಯನಾಜೋಕು ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಮುಂದುವರಿದಾಗ ಮುಖದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ನಿರ್ಬಲತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿನ ಕರೀಗುಡ್ಡೆಯನ್ನು ಬೆರಳಿಂದ ಮುಟ್ಟಲು ಹೋದರೆ ಅಥವಾ ಏನಾದರೂ ಬಿದ್ದರೆ ರೆಪ್ಪೆಗಳು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಮುಚ್ಚಬೇಕಷ್ಟೆ. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗ ನಿರ್ಧಾರವಾದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ಈ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ವಿಕಂಪನ ಕಿವುಡು : ತಲೆಗೆ ಏಟು ಬೀಳುವುದರಿಂದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಯೋ ಹಾಗೇಯೋ ಚಿಪ್ಪಿನ ಎಲುಬು ಮುರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಿವುಡೂ ತಲೆಹಾಕಬಹುದು. ಈ ಕಿವುಡು, ಪೆಟ್ಟು ತಗುಲಿದ ಆರು ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಗುಣವಾಗದಿದ್ದರೆ ಖಾಯಂ ಕಿವುಡೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

ಧ್ವನಿತರಂಗಗಳ ಅಪ್ಪಳಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಪೆಟ್ಟು : ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧ್ವನಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದಾಗ ಈ ಘಾತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಒಂದೇ ಸಲ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಅಪಾಯ ಒದಗಬಹುದು. ಒಳಗಿವಿಯ ಕಾರ್ಟಿ ಅಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಶ ಜೀವಕೋಶಗಳು ನಾಶವಾಗುವುದು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ರೋಗಿಗೆ ಕಿವಿಕೂಗು ತೋರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರವಣನಾಳದೊಳಗೆ ಹತ್ತಿಯಿಟ್ಟಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು, ರೋಗಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಮಾತನಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಬ್ದತರಂಗಗಳು ಕೇಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಕಿವುಡು ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಅದೇ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಬ್ದ ತರಂಗಗಳಿರುವ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಪುನಃ ಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಬೇಕು. ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಆಘಾತವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು.

ಕಿವಿಯ ಹರ್ಪಿಸ್ (ರ‍್ಯಾಮ್ಸೆ ಹಂಟರನ ಲಕ್ಷಣಾವಳಿ) : ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳೇಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರೋಗ. ಸೀತಾಳ ಸಿಡುಬಿನ ರೋಗಾಣು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಜೆನಿಕುಲೇಟ್ ನರ ಜೀವಕೋಶದ ಪುಂಜ ಹಾಗೂ ಇತರ ನೇರವಾಗಿ ಬರುವ ಮಿದುಳು ನರಗಳ ಜೀವಕೋಶ ಪುಂಜಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಣಾಮವೇ ಹರ್ಪಿಸ್. ಹೊರಗಿವಿಯ ಉಪಪರ್ಣ ಹಾಗೂ ಶ್ರವಣನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಳ್ಳೆಗಳೆದ್ದು ಉರಿಯೂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿದುಳಿನ ಏಳು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ನರಗಳು ಅಂದರೆ ಮುಖನರ ಹಾಗೂ ಶ್ರವಣನರಗಳೂ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಮುಖನರದ ಹತೋಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವ ವಾಯುವಿಗೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ವಾಂತಿ, ತಲೆಸುತ್ತು, ಕಣ್ಣದಿರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಿವುಡು ಸಹ ತೋರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲ. ರೋಗಿಗೆ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ನೆಮ್ಮದಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೋ ಆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಿವಿ ಕ್ಷಯ : ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ವಿಶೇಷ. ರೋಗ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಒಳಗಿನ ಮೂಳೆಗೆ ಹರಡಿ ಹೊರಗೆ ಯಾವ ಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಇರದಿರಬಹುದು. ಇತರ ಅಂಗಗಳ ಕ್ಷಯ ಕಿವಿ ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಸೋಂಕಿನ ಮೂಲ. ಯೂಸ್ಟೇಕಿಯನ್ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಸೋಂಕು ಬರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ರಕ್ತದಿಂದಲೂ ಕಿವಿಗೆ ಸೋಂಕು ತಗಲಬಹುದು. ಕ್ಷಯ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಬಹುದು; ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಬಹುದು.

ಕಿವಿಮೇಹ : ಶಿಶು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರಿಂದ ಈ ಸೋಂಕುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಶಿಶು ಕಿವುಡಾಗಿ ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ 10–14 ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗೆ ಕಿವುಡು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೂ ಸಾಧ್ಯ. ಇದೇ ರೋಗದ ಇತರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ, ಹಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೋಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ಮೇಹ ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತ ಹಾಗೂ ಕಡೆ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗಿವಿಯ ನರ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣಕುಹರದ ಉರಿಯೂತ ಉಂಟಾಗಿ ಕಿವಿಕೂಗು, ತಲೆಸುತ್ತು ಹಾಗೂ ಕಿವುಡು ಆಗಾಗ್ಯೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೇಹ ರೋಗಿಗೆ ಕೊಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೇ ಕಿವಿಮೇಹಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿವುಡು : ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಿವಿ ಕೇಳಿಸದಿದ್ದರೆ ಮಾತು ಬರುವುದೂ ತಡವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣ ಕಿವುಡಿದ್ದರೆ ಮಾತೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ

ಮಾತು ಬರುವುದು ತಡವಾದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಕಿವಿರೋಗ ತಜ್ಞರಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿ ಅವರ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಮೂರು ತಿಂಗಳಿನ ಶಿಶು ಶಬ್ದ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು, ಎರಡು ವರ್ಷದ್ದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು ಹಾಗೂ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಿವಿಯ ಕಡೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು.

1. ಆನುವಂಶಿಕ ರೋಗ-ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕರ್ಣಶಂಖದ ವಿಕಾರ

2. ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಾಗ ಅಪಾಯಕರ ರೋಗಗಳು-ಜರ್ಮನ್ ದಡಾರ, ಆರ್ ಎಚ್ ಅಸಮಂಜಸ, ಮೇಹ, ಅಪಾಯ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಔಷಧಿಗಳ ಸೇವನೆ.

3. ಹೆರಿಗೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ-ಶಿಶುವಿಗೆ ಆಮ್ಲಜನಕದ ಕೊರತೆ, ಪೆಟ್ಟು ಹಾಗೂ ತಾಯಿಗೆ ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗ.

4. ಕೆಲವು ರೋಗಗಳು ವಯಸ್ಸು ಎಷ್ಟೇ ಆದರೂ ಕಿವುಡು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದಡಾರ, ಮಂಗಬಾವು, ಮಿದುಳಿನ ಹೊರಪದರಗಳ ಉರಿಯೂತ, ನಡುಗಿವಿಯ ಉರಿಯೂತ, ಮ್ಯಾಸ್ಟಾಯಿಡ್ ಎಲುಬಿನ ಉರಿಯೂತ ಇತ್ಯಾದಿ. ಎಳೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಈ ರೋಗಗಳು ಬಂದರೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ಸಹ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರಲಾರದು.

5. ರಕ್ತಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಗಳಾದರೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಮಗುವಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಬರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿಗೆ ಮಗು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡದಿರುವುದು-ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಕಿವುಡಾದರೂ ಒಂದು ವರ್ಷ ತುಂಬುವ ಮುನ್ನ ತಿಳಿದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದರೆ ಪರಿಣಾಮ ಆಶಾದಾಯಕ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮಕ್ಕಳು ಕಿವುಡಾದರೂ ಅವರ ಭವಿಷ್ಯ ಈ ದಿನ ಬರಡಲ್ಲ. ಅಂಥವರಿಗೆ ಶ್ರವಣಸಾಧನಗಳಿವೆ, ವಿಶೇಷ ಶಿಕ್ಷಣವಿದೆ.

ಇತರ ವಿಧದ ಕಿವುಡುಗಳು ಹೀಗಿವೆ : 1 ವಯಸ್ಸಾದಂತೆಲ್ಲ ಕಿವಿಮಾಂದ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುವುದು.

2 ಕೆಲವು ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ-ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಂಗಬಾವು, ಇನ್‌ಫ್ಲುಎನ್‌ಜ಼ಾ ಇತ್ಯಾದಿ-ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವಂಥದು ಪೂರ್ಣ ಕಿವುಡು ಹಾಗೂ ಖಾಯಂ ಕಿವುಡು.

3 ಕೆಲವು ಔಷಧಗಳ ಸೇವನೆ ವಿಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಒಳಗಿವಿಯ ಕೇಶ ಕೋಶ ಅಥವಾ ನರಜೀವ ಕೋಶಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕಿವುಡು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ವಿನೈನ್ ಮತ್ತು ಸಾಲಿಸಿಲೇಟ್ಸ್ ಸೇವನೆ. ಈ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಮೊದಲಲ್ಲೇ ತ್ಯಜಿಸಿದರೆ ಕಿವುಡು ಮುಂದುವರಿಯುವುದಿಲ್ಲ; ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ಹಿಂದಿರುಗಬಹುದು. ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಮೈಸಿನ್, ಕ್ಯಾನಮೈಸಿನ್‌ಗಳ (ಕ್ಷಯ ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಔಷಧಿಗಳು) ಸೇವನೆಯಿಂದಲೂ ಈ ರೀತಿ ಕಿವುಡು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯುವಾಗ ಜಾಗರೂಕತೆ ಆವಶ್ಯಕ.

4 ಮಾನಸಿಕ, ಕಿವುಡು ಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಿವುಡನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಯಿತು. ಉದ್ರೇಕಾಘಾತ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಶ್ರವಣಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಲೀ ರೋಗವಾಗಲೀ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಿವಿ ಕೂಗು : ಯಾವ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಚೋದನೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಿವಿ ಕೂಗು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶ್ರವಣ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಪರವಸ್ತು ಅಥವಾ ಗುಗ್ಗೆ ಕರ್ಣಪೊರೆಗಂಟಿ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ನಡುಗಿವಿಯ ರೋಗದಿಂದಲೂ ಮದ್ಯ, ತಂಬಾಕು, ಆಸ್ಪಿರಿನ್‌ಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು.

ಔಷಧಗಳಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ ಈ ರೋಗದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಿಲ್ಲ.

ಗೋಚರವಾಗುವ ಕಿವಿಕೂಗು : ವ್ಯಕ್ತಿ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಶಬ್ದವೆಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಬಹುದು. ರಕ್ತನಾಳದ ಊತ, ದವಡೆ ಕೀಲುಗಳ ರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಈ ಕೂಗಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾರಣ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಗುಣ ಹೊಂದಬಹುದು. (ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕಿವಿಯ ಸಾಗಾಲುವೆ : ನವದ್ವಾರಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿನ ಕಾಲುವೆಯಂಥ ಅವಕಾಶ (ಆರಿಕ್ಯೂಲರ್ ಕೆನಾಲ್). ಕರ್ಣಕುಹರ ಎನ್ನುವುದಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 25 ಮಿಮೀ, ವ್ಯಾಸ 6ಮಿಮೀ. ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗುಳ್ಳ ಕೊಕ್ಕೆಯಂತಿದೆ. ಇದರ ಹೊರ 1/3 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯಿದೆ; ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದವಡೆಮೂಳೆಯಾಡುವುದನ್ನು ಬೆರಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಒಳ 2/3 ಭಾಗ ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಒಳಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 8 ರಿಂದ 10 ಮಿಮೀ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಅಂಡಾಕಾರದ ಪೊರೆಯಿದೆ. ಇದೇ ಕಿವಿದಮಟೆ. ಲಾಳಿಕೆಯಂತಿರುವ ಕರ್ಣದರ್ಶಿನಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿದ್ದರೆ ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಥಳಥಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಡೆ ಚರ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ತೆಳುಪೊರೆಯಿದು; ಶಬ್ದತರಂಗಗಳಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಕಂಪನಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕಿವುಡು. ಕಿವಿದಮಟೆ ಕರ್ಣಕುಹರಕ್ಕೂ ಗಾಳಿಗೂಡಾದ ಮಧ್ಯಕರ್ಣಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಇದೆ.

ಕಿವಿಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ದೂಳು, ಕೀಟಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಬಿಡದಂತಿರುವ ಕೂದಲಿದೆ. ಕುಹರದ ಒಳಗಡೆ ಗುಗ್ಗೆಯನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಸಣ್ಣ ಚರ್ಮ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇದರ ನರಕ್ಕೂ ಹೃದಯದ ನರಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಗೆ ಪಿಚಕಾರಿ ಹೊಡೆದರೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ಥೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯವರಲ್ಲಿ) ಹೃದಯಕ್ರಿಯೆ ನಿಂತು ಮೂರ್ಛೆ ಅಥವಾ ಸಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ನರಕ್ಕೂ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ನರಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಗಾಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಮ್ಮಿನ ಔಷಧಿಗಳಿಗೆ ಜಗ್ಗದಿರುವ ಕೆಮ್ಮು ಬರಬಹುದು.

ಕಾಲುವೆಯ ಚರ್ಮ ಮೂಳೆಗೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಣ್ಣ ಗುಳ್ಳೆಯೆದ್ದರೂ ಬಹಳ ನೋವಾಗುವುದು.

ದವಡೆ ಅಥವಾ ತಲೆಗೆ ಏಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸೋರುವುದು ಅಪಾಯ ಸೂಚಕ. (ಎಂ.ಡಿ.)

ಕಿವಿರುಗಳು : ಜಲಚರಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲವಿನಿಮಯಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಉಸಿರಾಟದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು (ಗಿಲ್ಸ್). ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಮೈ ಪದರ ಅತಿ ತೆಳುವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮೂಲಕ ಅನಿಲ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕ ಈ ಪದರದ ಮೂಲಕ ಹಾದು ರಕ್ತದೊಡನೆ ಬೆರೆಯುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಈ ಪದರದ ಮೂಲಕ ಹೊರ ಹಾದು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಭಿಸರಣೆಗೆ (ಆಸ್ಮಾಸಿಸ್) ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಿಲವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಕಿವಿರುಗಳು ಅಗಲವಾದ ತಟ್ಟೆಗಳಂತೆಯೋ ನೇರವಾದ ಗರಿಗಳಂತೆಯೋ ಉದ್ದವಾದ ತಂತುಗಳಂತೆಯೊ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿನಿಮಯಾವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಅಕಶೇರುಕ ಜಲಚರಗಳಾದ ವಲಯವಂತಗಳು (ಅನೆಲಿಡ), ಕಠಿಣ ಚರ್ಮಿಗಳು (ಕ್ರಸ್ಟೇಸಿಯ), ಜಲಕೀಟಗಳು, ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳು (ಮೊಲಸ್ಕ) ಮತ್ತು ಕಂಟಕಚರ್ಮಿ (ಎಕಿನೊಡರ್ಮೇಟ) ಹಾಗೂ ಕಶೇರುಕಗಳಾದ ಮೀನು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದ್ವಿಚರಿಗಳಲ್ಲಿ (ಆಂಫಿಬಿಯ) ಕಿವಿರುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಹಲವಾರು ಆದಿ ಜಲಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಮೈ ಚರ್ಮವೇ ಶ್ವಾಸಾಂಗ. ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ಅನಿಲವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿಕಾಸದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲವಿನಿಮಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಶ್ವಾಸಾಂಗಗಳು ಇವೆ. ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುವ ಜಾಗ ಶ್ವಾಸಾಂಗದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾದ ವಿನಿನಮಯಾಂಗಗಳೇ ಕಿವಿರುಗಳು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಗಲವಾದ ಫಲಕಗಳಂತೆಯೋ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕೇಸರಗಳ ಗಂಟಿನಂತೆಯೋ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಂದಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೀಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಉಸಿರಾಡಿದರೂ ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ತಂತುವಿನಂತಿರುವ ಕಿವಿರುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉಸಿರಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕಿವಿರುಗಳೊಂದಿಗೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು. ಕಠಿಣಚರ್ಮಿಗಳ ಕಿವಿರುಗಳು ಎದೆಯ ಭಾಗದ ಉಪಾಂಗಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವು ದೇಹದಿಂದ ಹೊರ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಹೊರಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಪದರಗಳೆಲ್ಲವೂ-ಈ ಕಿವಿರಿನಲ್ಲಿವೆ. ಕಿವಿರುಗಳ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ತೆಳುವಾದ ಕೈಟಿನ್ ಪದರವಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಎಪಿಥೀಲಿಯಲ್ ಪದರವಿದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಸಂಯೋಜಕ ಅಂಗಾಂಶವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಗಾಗಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಕಿವಿರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೇಲಿಂದ ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಕಿವಿರುಮುಚ್ಚಳ ಅಥವಾ ರಕ್ಷಣಾಚಿಪ್ಪು ಇದೆ.

ಕಂಟಕಚರ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ಜಲಚರಗಳ ಗುಂಪು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಸಿರಾಡುವಿಕೆ ಕಿವಿರುಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮೇಲುಮೈಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಚರ್ಮಕಿವಿರುಗಳು (ಡರ್ಮಲ್ ಬ್ರಾಂಕಿಯೆ) ಹೊರ ಚಾಚಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಚರ್ಮದ ಎಲ್ಲ ಪದರಗಳೂ ಇವೆ. ಚರ್ಮಕಿವಿರುಗಳು ಅನಿಲವಿನಿಮಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಚರ್ಮ ಕಿವಿರುಗಳನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಮೀನು (ಸ್ಟಾರ್ ಫಿಶ್), ಕಡಲಕುಡಿಕೆ(ಸೀ ಅರ್ಚಿನ್)ಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಸಮುದ್ರ ಸೌತೆಯಲ್ಲಿ (ಸೀ ಕುಕುಂಬರ್) ಗುದದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಂಟಿರುವಂತೆ ಕವಲೊಡೆದ ಎರಡು ಶ್ವಾಸವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಇವು ಟೊಳ್ಳಾಗಿದ್ದು ದೇಹದ ಮುಂಭಾಗದ ವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಶ್ವಾಸವೃಕ್ಷಗಳ ಕವಲುಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿದ ಭಾಗಗಳು (ಅಂಪುಲೆ) ಇವೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಗುದದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಈ ಶ್ವಾಸವೃಕ್ಷವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ.

ಮೃದ್ವಂಗಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಸಿರಾಡುವಿಕೆ ಕಿವಿರುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಿವಿರುಗಳು ಬಾಳೆಯ ಎಲೆಯಂತಿದ್ದು, ದೇಹದ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಮ್ಯಾಂಟಲ್‌ಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಕುಹರದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಇವು ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಚಾಚಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಎಲ್ಲ ಪದರಗಳೂ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಇದೆ. ಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಕುಹರದ ಒಳಗೆ ಬರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಿಲವಿನಿಮಯ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಆದಿಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿರುಗಳು ಗಂಟಲಿನ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಗಂಟಲಿನ (ಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್) ಎರಡು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಲನೊಗ್ಲಾಸಸ್ U–ಆಕಾರದ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಇವು ಕಿವಿರು ಕೋಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರ, ಕಿವಿರು ಕೋಶಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಇವೆ. ಕಿವಿರು ಕೋಶದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಡಿಚಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಿವಿರುಗಳಿವೆ. ನೀರು ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದು. ಗಂಟಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಿವಿರು ಕೋಶಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವಾಗ ಕಿವಿರುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಲವಿನಿಮಯ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಡಲಚಿಲುಮೆ(ಸೀ ಸ್ಕ್ವಿರ್ಟ್)ಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಚೀಲದಂತಿರುವ ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಲ ಶ್ವಾಸಾಂಗ ಕುಹರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಸಾಲಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಲೋಮಾಂಗಗಳಿವೆ. ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಜಲಶ್ವಾಸಾಂಗ ಪದರಗಳು (ಬ್ರಾಂಕಿಯಲ್ ಲ್ಯಾಮೆಲೆ) ಇದ್ದು ಇವು ಅನಿಲವಿನಿಮಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಮೀನನ್ನು ಹೋಲುವ ಪೆಟ್ರೋಮೈಜ಼ಾನ್ ಎಂಬ ದವಡೆ ಇಲ್ಲದ ಕಶೇರುಕ ಜಲಚರದ ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿಯೂ 7 ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳಿಗೂ ಅನ್ನನಾಳದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಶ್ವಾಸನಾಳಕ್ಕೂ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿರು ಕೋಶಗಳು ದ್ವಿಪೀನ ಮಸೂರದಂತಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಒಳಮೈಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿರು ಫಲಕಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವೇ ಅನಿಲವಿನಿಮಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳು. ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ, ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಜೀವಿಸುವ ಮಿಕ್ಸೀನ್ ಎಂಬ ಜಲಚರದಲ್ಲಿ, ಅನ್ನನಾಳದ ಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ ಕಿವಿರು ಕೋಶಗಳಿವೆ.

ಎಲ್ಯಾಸ್ಮೊಬ್ರಾಂಕ್ ಅಥವಾ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳಿವೆ. ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಕಿವಿರುಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಿವಿರು ತಂತುಗಳು ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಕಿವಿರುಗಳೆಂದು (ಹೋಲೊಬ್ರಾಂಕ್) ಹೆಸರು. ಕೊನೆಯ ಕಿವಿರುಕೋಶದಲ್ಲಿ ಮುಂಬದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಿವಿರು ತಂತುಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಅರ್ಧ ಕಿವಿರೆಂದು (ಹೆಮಿಬ್ರಾಂಕ್) ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಿವಿರುಕೋಶಗಳಿಗೆ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಪಂಜರದ ಆಸರೆಯಿದೆ. ಕಿವಿರುಮುಚ್ಚಳಗಳಿಲ್ಲ. ಕಿವಿರುಕೋಶಗಳು ಕಿವಿರುರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ.

ಟೀಲಿಯಾಸ್ಟಿಯೈ ಅಥವಾ ಎಲುಬು ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಇಬ್ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಿವಿರುಗಳಿವೆ. ಇವು ನಾಲ್ಕು ಜಲಶ್ವಾಸಾಂಗ ಕಮಾನುಗಳ (ಬ್ರಾಂಕಿಯಲ್ ಆರ್ಚಸ್) ಮೇಲೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಕಿವಿರಿಗೂ ಎರಡು ಕವಲಿದ್ದು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ಕಿವಿರು ತಂತುಗಳಿವೆ. ಕಿವಿರಿಗೆ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳದ ಮತ್ತು ಮಲಿನ ರಕ್ತನಾಳದ ಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಿವಿರಿನಲ್ಲಿ ಉಪಶಾಖೆಗಳಿವೆ. ಕಿವಿರುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುವಂತೆ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಮಾತ್ರ ತೆರೆದಿರುವ ಕಿವಿರು ಮುಚ್ಚಳವಿದೆ. ಕಿವಿರುಗಳ ಶಾಖೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಂತರ ಜಲಶ್ವಾಸಾಂಗ ಪೊರೆ (ಇಂಟರ್‌ಬ್ರಾಂಕಿಯಲ್ ಸೆಪ್ಟಮ್) ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಬಾಚಣಿಗೆಯಂತಿರುವ ಕಿವಿರುಹಲುವೆ ಇದೆ. ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಬರುವ ನೀರು ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲಜನಕದೊಂದಿಗೆ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಕಿವಿರುಹಲುವೆ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಕಿವಿರುಕೋಶಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆದು ಆಮ್ಲಜನಕ ಕರಗಿರುವ ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಿವಿರುಕೋಶಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಒಳಕಿವಿರುಮುಚ್ಚಳ ತನ್ನ ಮುಚ್ಚುವಿಕೆ ತೆರೆಯುವಿಕೆಯಿಂದ ಕಿವಿರುಕೋಶದೊಳಕ್ಕೆ ನೀರು ಹರಿಯುವುದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಡುವಿಕೆ ಕಿವಿರು ಮುಚ್ಚಳದ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿಚರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಂದ ಉಸಿರಾಡಿದರೂ ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿರುಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಉಸಿರಾಡುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿನ ಗೊದಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿನ ಇಕ್ಕೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ದೇಹದಿಂದ ಮೂರು ಹೊರಕಿವಿರುಗಳಿವೆ, ಹೊರಕಿವಿರುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಈ ಒಳಕಿವಿರು–ಕಿವಿರುರಂಧ್ರ ಬದಲಾಗಿ ಗಂಟಲಿನ ಹಿಂಬದಿಯಿಂದ ಎರಡು ತೆಳುವಾದ ಕೋಶಗಳು ಬೆಳೆದು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಗೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆದು ಅವು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿನ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಶ್ವಾಸಾಂಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯೂರೋಡಿಲ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ದ್ವಿಚರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರ ಕಿವಿರುಗಳೇ ಶ್ವಾಸಾಂಗಗಳು. ಈ ಗಣದ ಟ್ರೈಟಾನ್, ಪ್ರೋಟಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಸೈರನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಡಿಂಭದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಹೊರಕಿವಿರುಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿಪ್ಟೋಬ್ರಾಂಕಸ್ ಮತ್ತು ಆಂಫಿಯೂಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಜೀವಿಗಳ ಅಗತ್ಯ ಕಾರ್ಯವಾದ ಉಸಿರಾಡುವಿಕೆ ಎಲ್ಲ ಜಲಚರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಿವಿರುಗಳು ಅಥವಾ ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಅಂಗಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಿವಿರುಗಳ ರೂಪವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಹೊರಚರ್ಮದ ಭಾಗ ಕಿವಿರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಕಶೇರುಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿರು, ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿದ್ದು ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪದರಗಳನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದು ರಕ್ತದಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕದೊಂದಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಶೇರುಕಗಳ ವಿಕಾಸವಾದಂತೆ ಕಿವಿರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಐದು, ಎಲುಬು ಮೀನಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರೌಢ ದ್ವಿಚರಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಿಕ್ಕ ದ್ವಿಚರಿ ಮರಿ ಅಥವಾ ಗೊದಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಿವಿರುಗಳಿವೆ. ಸರೀಸೃಪ, ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ತನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿದ್ದರೂ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿರು ರಂಧ್ರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಿವಿರುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪೂರ್ವಜ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. (ಸಿ.ಎಂ.ಎಸ್.)

ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಕಿವುಡಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಕಿವಿ ಕೇಳುವುದು ಮಂದವಾಗಿರುವವನನ್ನು ತಿಳಿಗೇಡಿ, ಗರ್ವಿ, ಅಸಡ್ಡೆಯವ–ಎನ್ನುವರು. ಕಿವಿಗೆ ಏನೂ ಕೇಳಿಸದ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಇದು ಇನ್ನೂ ವಿಪರೀತ. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿವುಡತನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿಕಲತೆ ; ಮಿದುಳಿಗೆ ಆಗುವ ಹಾನಿ, ಬುದ್ಧಿ ಮಾಂದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಕಿವುಡೇ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡತೊಡಕು, ಬಾಳಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಕುರುಡರಿಗಾಗಿ ದುಡಿದ. ಹೆಸರಾಂತ ಹೆಲನ್ ಕೆಲರ್ **(ನೋಡಿ– ಕೆಲರ್, ಹೆಲನ್ ಆಡಮ್ಸ್)** ತಾನು ಕಿವುಡಿ ಕುರುಡಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ತಾನು ಮರುಹುಟ್ಟು ಪಡೆಯುವುದಾದರೆ ಕುರುಡರಿಗಿಂತಲೂ ಕಿವುಡರಿಗಾಗೇ ದುಡಿಯುವುದಾಗಿ ತನ್ನ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಳು. ಕುರುಡು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಂಗವಿಕಲತೆಗಳ ಹಾಗೆ ಕಿವುಡತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿರುವುದೇ ತೊಂದರೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದ ಹಲವಾರು ವಿಶೇಷ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಇದು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತದೆ.

ಕಿವಿ ಕೇಳದ ಮಗು ಕಿವುಡಾಗಿರುವಂತೆ ಮೂಕೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಮಗು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಈ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಆಡಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದು ; ತಾನೂ ಆಡಿದ್ದೂ ತನಗರಿವಿಲ್ಲವಾಗುವುದು. ಅಂಥ ಮಗುವನ್ನು ಮೂಗ ಎನ್ನುವುದು ನಿಜವಾಗಿ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಕಿವುಡ ಮಗು ಕೂಡ ಮಾತಾಡಬಲ್ಲುದು. ಅದರ ಮಾತಿನ ಅಂಗಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಾತಾನಾಡವುದಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಮಗುವನ್ನು ಕಿವುಡ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಮಾತಿಲ್ಲದ ಈ ತೊಡಕು ಮುಂದೆ ಮಗುವಿನ ಮನೋಭಾವನೆಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೂ ಕಲಿಕೆಗೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದು.

ಕಿವುಡ, ಮಂದಗಿವಿಯವ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆ ಅಗತ್ಯ. ತನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗದಷ್ಟು ಕಿವುಡು ಕೂರಾಗಿದ್ದರು ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು (ಹಿಯರಿಂಗ್ ಎಯ್ಡ್) ಹಾಕಿಕೊಂಡೋ ಇಲ್ಲದೆಯೋ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವ ಮಂದಗಿವಿಯವ. ಈತ ಕೇಳುವ ಸಾಧನದ ನೆರವಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತ, ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತು ಕಸಬು ಹಿಡಿದು ಉಳಿದವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳಸಬಲ್ಲ. ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಿವುಡು ಇನ್ನೂ ಜೋರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೇಳು ಸಾಧನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರೂ ಆಳವಾದ ವಿಶೇಷ ಕಲಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆರೆಯಲಾರರು.

ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡರಿಗೂ ಇಲ್ಲವೇ ಮಾತಾಟ ಮತ್ತು ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕಲಿವ ಮೊದಲೇ ಎಳೆತನದಲ್ಲೇ ಕಿವಿ ಕೇಳದಂತಾದವರಿಗೂ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಕಿವುಡಾಗುವವರಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ಯಾರೂ ಪೂರಾ ಕಿವುಡರಲ್ಲ. ಎಂಥ ಕಿವುಡಿದ್ದರೂ ಮಗುವಿಗೆ ಇನಿತಾದರೂ ಕೇಳಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರಾ ಕಿವುಡು ಬಲು ಅಪರೂಪ. ಅಂಥವರು ತಮಗೆ ಕೇಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಸದ್ದುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲರು. ಗುಡುಗಿನಂಥ ಕೆಲವು ಸದ್ದುಗಳನ್ನು ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳೂ ಕೇಳಬಲ್ಲುವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

ಕಿವುಡರ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಲ್ಪ ಶ್ರವಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯ, ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಎಲ್ಲ ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸುವುದು.

ತನ್ನ ಸುತ್ತಲ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದೇ ಈ ಶಿಕ್ಷಣದ ಧ್ಯೇಯ. ಮಾತಾಡುತ್ತ, ಕೆಲಸ ಗೇಯುತ್ತ, ಬಾಳುತ್ತ, ಅವನು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವಂತಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಈಗಿರುವ ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲ ಕಿವುಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಯುಕ್ತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

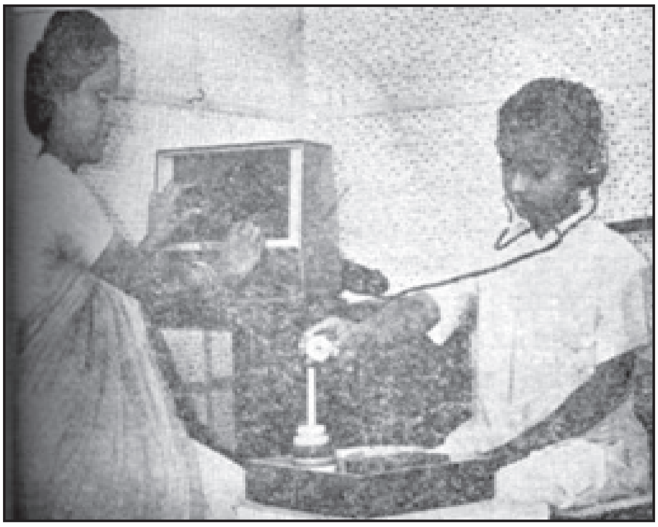

ಶ್ರವಣ ಪರೀಕ್ಷೆ

ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೊ ಹಾಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದಿದೆ. 1555ರ ಸುಮಾರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಸ ನಡೆದಂತೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಕೂಡಾ ಕಿವುಡರ ಕಲಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಗದು ಎಂದಿದ್ದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 80 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದರು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ, ಕಿವುಡರ ಕಲಿಕೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲೊಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಯತ್ನಗಳಾಗಿರಬೇಕು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುವೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಒಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕ ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗೆ ಮಾತು ಕಲಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದುಂಟು. ಹಿಂದೆ ಕಿವುಡ ಮೂಗ ದೊರೆಯೊಬ್ಬ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳಿದ್ದ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನ ಮಗನಾದ ಕಂಠೀರವ ಒಡೆಯರ್ ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡನಾಗಿದ್ದರೂ ಮೈಸೂರನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ (1704–13). ಅವನನ್ನು ಮೂಕರಸು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಇಂಥ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿರಲಾರದು.

ಭಾರತದ ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಕಲಿಸಲು ಕೈಸನ್ನೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಲಿಸಲು ಕೈಸನ್ನೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕೇ ಬೇಡವೇ ಎಂಬ ವಿವಾದ ಹಳೆಯದಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಬಗೆಹರಿದಿಲ್ಲ. ಕಿವುಡರಿಗೆ ಈ ಭಾಷೆ ಬಲುಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅನಿಸಿಕೆ. ಬರಿಯ ಕೈಸನ್ನೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತವರು ಇತರರೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಬಾಳುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಇತರ ಕೆಲವರ ಅನಿಸಿಕೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೈಸನ್ನೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನೆ ನೆಚ್ಚಿದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಶಕ್ತಿಯೂ ನಾಶವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶ.

ಕಿವುಡು ಮಗುವಿಗೆ ಮೊದಲಿಂದಲೆ ಕೇಳುವ ಮತ್ತು ಮಾತನಾಡುವ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆಯ ಕೇಳು ಸಾಧನಗಳೂ ಸುಧಾರಿತ ಕಲಿಕೆಯ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಸಿಗುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ಕಿವಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನಾಲಗೆಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಿವಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರವೇ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಈಗಲೂ ನಂಬಿರುವ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ತುಟಿಯೋದುವುದನ್ನು (ಲಿಪ್ ರೀಡಿಂಗ್) ಕಲಿಸಲೂ ಅವರು ಒಪ್ಪರು.

ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೈಸನ್ನೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಬರ ಬರುತ್ತ ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹೊಸ ತಂಡವೊಂದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಯಾವ ಇತ್ಯರ್ಥವೂ ಆಗದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬೇಡಿಕೆಗಳ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ತೀರ ಎಳೆತನದಲ್ಲೇ ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೊದಲಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಒಮ್ಮತವಿರುವಂತಿದೆ. ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇದು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಇಂತಿಷ್ಟೆಂದು ವಯಸ್ಸನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಮಗುವಿನ ಜೀವದಲ್ಲಿ ಅದರ ಮನಸ್ಸು ಭಾಷೆಯ ಕಲಿಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ವಾಲುವ ಒಂದು ಹಂತವಿದೆ. ಆಗ ಅದರ ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಮನಸ್ಸೂ ಭಾಷೆಯತ್ತ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಗುವಿಗೆ ಕಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಈ ಭಾಗಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗದೆಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಇದೆ. ಎಳೆತನದಲ್ಲೇ ಕಲಿಕೆ ಮೊದಲಾಗುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಮಕ್ಕಳು ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಲ್ಲೇ ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವರು. ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗೆ ಈ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತರಬೇತು ದೊರೆಯದಾದರೆ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಅದು ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತದಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಕಲಿಕೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಿವುಡಿನ ಶಂಕೆ ಎದ್ದಕೂಡಲೇ ಮಗುವಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಬೇಕು. ತೀರ ಎಳೆಮಗುವಿಗೂ ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಬಲು ದೊಡ್ಡ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೆತ್ತವರದು. ಮೊದಲು ಅವರು ಒಬ್ಬ ಶ್ರವಣ ಪರಿಣತನ, ಕಿವಿ ಮೂಗು ಗಂಟಲು ವೈದ್ಯನ (ಇಎನ್‍ಟಿ ಸ್ಪೆಷಲಿಸ್ಟ್) ಸಲಹೆ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಮಗುವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಿಗೆ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು ಹೇಗೆ ನೆರವಾಗಬಹುದೆಂದೂ ಇವರು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಗು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಮಗುವಿನೊಂದಿಗೆ ಮನೆಯವರು ಬಹಳ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದಷ್ಟೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಭಾಷೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಮುಂದೆ ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಸುಗಮವಾಗುವುದು. ಈ ಮಾತು ಕೇವಲ ಕಿವುಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯವಾಗಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತಿನಿಂದ ಇತರ ಮಕ್ಕಳೂ ಸಂಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣ ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳೂ ಅಖಿಲಭಾರತ ವಾಕ್‍ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಂಥವೂ ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆತ್ತವರಿಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಿರುವರು. ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರಂಭಿಸಿ ಬಲವಾದ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿದಲ್ಲಿ, ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳು ವಿಶೇಷ ಶಾಲೆಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಸಾಧಾರಣ ಶಾಲೆಗಳಿಗೇ ಹೋಗಬಹುದು. ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳು ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಈಗ ಸಾಧಾರಣ ಶಾಲೆಗಳಿಗೇ ಹೋಗುತ್ತಿರುವರು.

ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರಗಳು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತಿವೆ:

1. ಕೇಳುವ ಸಾಧನ : ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಬಳಸಲು ಇದು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸದ್ದುಗಳೂ ಕೇಳಿಸದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಎಂದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸದ್ದುಗಳು ಕೇಳಿಸುವುದಂತೂ ದಿಟ.

2. ತರಬೇತು : ಕೇಳು ಸಾಧನವನ್ನು ಮಗುವಿಗೆ ತೊಡಗಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು. ಮಗು ಅದನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು. ಸದ್ದುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸುವುದನ್ನೂ ಒಂದು ಸದ್ದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹಿಡಿವುದನ್ನೂ ಸದ್ದುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಕೊಡುವುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸದ್ದುಗಳ ಆಟಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಸ್ವರ, ನಾದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಂತೆ ಸರಳ ಸಂಗೀತವನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಮಾತಾಡುವಂತಾದಾಗ ಸರಿಯಾದ ಲಯವೂ ಸ್ವರವೂ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ.

3. ಭಾಷೆ : ಕಿವುಡಿನ ಬಲು ದೊಡ್ಡ ವಿಕಲತೆ ಎಂದರೆ ಭಾಷೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆರವು ನೀಡುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಹಲವು ದಾರಿಗಳಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ನಡೆವವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರ್ಗ, ಕಣ್ಣೆದುರಿನ ಅನುಭವದೊಂದಿಗೆ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಕಲಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಸುಲಭ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷೆ ಕಲಿಸಲು ಬಲು ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕರೆಂದರೆ ಹೆತ್ತವರೇ. ಯಾವಾಗಲೂ ಮಗುವಿನೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಪದಗಳನ್ನೂ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮಗು ತಾನಾಗೇ ಮಾತಾಡಿ ಭಾಷೆ ಬಳಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಸೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತುಕಲಿಯಲು ಬಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅವು ಕಲಿತೇ ಕಲಿಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಭಾಷೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅರಿವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಗುವಿನ ಕುತೂಹಲ, ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೂ ಬಿಡಬಾರದು.

4. ಮಾತಾಡುವುದು : ಕಿವಿ ಕೇಳಿಸದ್ದರಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ಮಾತು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಕಿವುಡರಿಗೆ ಮಾತಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಸುವಾಗ ಇತರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುವುದು. ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು

ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಮಗು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗೇ ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಲಿಸುವವರು ಅನೇಕರು ಕನ್ನಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಮಗು ನೋಡುತ್ತದೆ. ಕಲಿಸುವವನು ಆಡುವುದನ್ನು ಕಂಡು. ಅದನ್ನು ಅನುಕರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

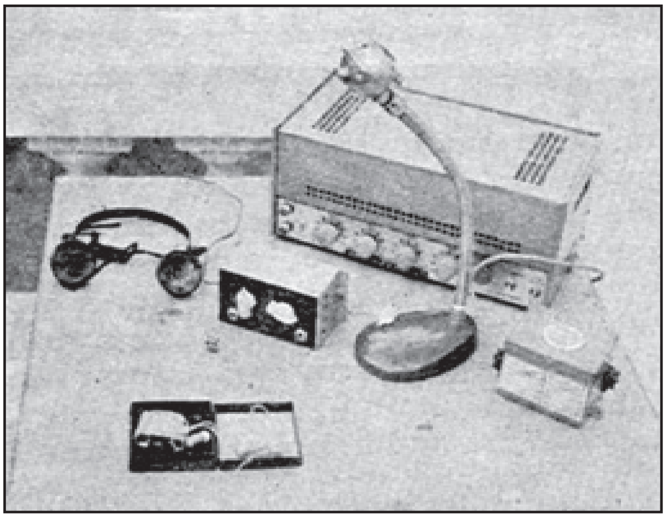

ಕೇಳುವ ಸಾಧನಗಳು : ವ್ಯಕ್ತಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಚಿತ್ರದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲೂ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕೇಳುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿದೆ

ಕೇಳುವ ಸಾಧನದ ಮೂಲಕ ಕಲಿಸುವವನ ಮಾತೂ ತನ್ನದೂ ಮಗುವಿಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇಕೆಂದಾಗೆಲ್ಲ ಗಂಟಲು, ಮೂಗುಗಳ ಕಂಪನಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಉಸಿರನ್ನೂ ತನ್ನ ಕೈಗಳಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕಿವಿ ಮಂದವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೀಗೆ ಅದು ಮಾತಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಗು ನೋಡುವಂಥ ನೋಟದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮಗು ಮುಟ್ಟಿ ತಿಳಿವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಕಂಪನಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಇಂದಿನ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ತನಗೆ ಕಲಿಸುವವ ಮಾತಾಡಿದಾಗ ತಾನು ಕಂಡಿದ್ದನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದನ್ನೂ ತನ್ನ ಮಾತಿನೊಂದಿಗೆ ಮಗು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೋರಾಗಿ ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷ ಹೇಳುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಪರಿಣತರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

5. ತುಟಿಯೋದು : ಕಲಿಸುವವನ ತುಟಿಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಮೊಗದ ಚಹರೆಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸುತ್ತ ಮಗು ನುಡಿಯನ್ನು ಕಲಿವ ವಿಧಾನವಿದು. ಕಿವಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳುವವರು ಕೂಡ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಟಿಯೋದುವವರು. ಆದರೆ ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗಂತೂ ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಅಷ್ಟೂ ಇಷ್ಟು ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ತುಟಿಯೋದು ಇನ್ನಷ್ಟು ಅರ್ಥ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮಗುವಿನ ಕಲಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗುವುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಕರು ತುಟಿಯೋದಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಬೋಧನೆ, ಓದು, ಬರವಣಿಗೆ ಮತ್ತಿತರ ವಿಷಯಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇವೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವರು.

ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ, ದರ್ಜಿಕೆಲಸ ಮೊದಲಾದ ಕಸಬಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ತೀರ ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಕೊಡಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರೆ ಕಿವುಡರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬದುಕು ನಡೆಸುವಷ್ಟು ಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಅಖಿಲಭಾರತ ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೆತ್ತವರಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಲು ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲಗಳೂ ಇವೆ. ಮೈಸೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವುಡರಿಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಕಿವುಡರ ನೆರವಿಗಾಗಿರುವ ಸಂಘವೊಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ವಯಸ್ಕ ಕಿವುಡರ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರಕಾರ ಒಂದು ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ಮುಂಬಯಿ, ಲಖನೌ, ಕೋಲ್ಕತಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತುವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಖಿಲಭಾರತ ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಏರ್ಪಾಡು ಇದೆ.

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಸಮಾಜ ಏಳಿಗೆ ಶಾಖೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಅಂಗವಿಕಲರ ಶಿಕ್ಷಣದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಲಹಾಮಂಡಲಿ 1955ರಿಂದಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಂಗವಿಕಲರ, ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ, ತರಬೇತು, ಮರುವಸತಿ, ನೌಕರಿ, ಏಳಿಗೆಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇದು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಕಿವುಡರ ಅಖಿಲಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟ 1955ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಿವುಡರಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟು, ಅವರ ಹಿತಸಾಧನೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಚಾರ ಇದರ ಧ್ಯೇಯಗಳು. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಬಾವುಟ ದಿನವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಕಿವುಡ ಮೂಕರ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಹಣ ಕೂಡಿಹಾಕಿ, ಕಿವುಡರಿಗಾಗಿ ಅಚ್ಚುಕೂಟ ಭಾವಚಿತ್ರಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕಲಿಸುವ ಶಾಲೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗುವುದು, ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತಿತರಡೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಚಂದಾ ದತ್ತಿ, ಮದುವಟ್ಟು, ಇಡಿಗಂಟುಗಳೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ವರಮಾನ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕಿವುಡರ, ಮಂದಗಿವಿಯವರ ತರಬೇತು ಮತ್ತು ಏಳಿಗೆ–ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ : ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೊ ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಲ್ಲೊ ಕಿವಿ ಕೇಳದಂತಾದವರಿಗೆ, ಕಿವಿ ಮಂದವಾದವರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಕಿವುಡಾದವರಿಗೆ ಕಲೆ, ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವಿಕೆ, ಮತ್ತವರ ಏಳಿಗೆಯ ಸಾಧನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಹೀಗಾದವರ ತರಬೇತೇ ಬೇರೆ, ಕಿವುಡಾದ ವಯಸ್ಕನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಲಿಸುವುದೇ ಬೇರೆ.

ಮುಂದುವರಿದ ನಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡರಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಕಲಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತನಕ ಇತ್ತು. ಪೂರ್ವಿಕರಲ್ಲಿ ಈ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದುವು. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವುದೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಾಯಿ ಮಾತಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಿವುಡರಿಗದು ದಕ್ಕದಂತಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ. ಮಾತಿನ ಅಂಗಗಳಿಗೂ ಕಿವಿಗೂ ಏನೋ ನೇರಸಂಬಂಧ ಇದೆಯೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡಲಾಗದ್ದಕ್ಕೆ, ಮಾತಿನ ಅಂಗವೇ ಊನವಾದಂತೆ ತಿಳಿದು. ಮೂಕತನ ಸರಿಪಡಿಸಲಾಗದ ವಿಕಲತೆ ಎಂದು ಆ ಜನ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡಿನ ಪರಿಣಾಮವೇ ಮೂಕತನ, ಕಿವುಡು ಕೂಸಿಗೆ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿಸಲಾಗದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೂಕತನ ತೋರುವುದೆಂದು ವೈದ್ಯರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೂ ಅರಿವಾದ ಮೇಲೇ ಕಿವುಡರಿಗೂ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸುವ ನಿಜವಾದ ಯತ್ನಗಳು ಮೊದಲಾದುವು.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಾಗಿ. ಕಿವುಡರಿಗೆ ಮಾತಾಡಲು, ಓದಲು ಬರೆಯಲು ಕಲಿಸಲು ಎದೆಗುಂದದೆ ಹೆಣಗಾಡಿದವ ಸ್ಪೇನಿನ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಪಿಡ್ರೊಪಾನ್ಸ್ ಡಿ ಲಿಯೋನ್. ಇವನ ಮುಂಚೆಯೇ ಹೆಕ್ಲಾಮಿನ ಪಾದ್ರಿಯೊಬ್ಬ ಕಿವುಡ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನೂ ಜಿರೊನಿಮೊ ಕಾರ್ಡನೊ (1501–76) ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಾಕಿವುಡಮೂಕನಾಗಿದ್ದವನೊಬ್ಬ ಓದಿ ಬರೆವುದನ್ನು ಕಲಿತು, ಮನದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳುವಂತಾದುದನ್ನೂ ಪಿಡ್ರೊಪಾನ್ಸ್ ಕೇಳಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಸ್ಪೇನಿಗನಾದ ಜುವನ್ ಪಾಬ್ಲೊ ಬೋನೆ ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲಿನ ಮೊದಲ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತನ್ನ ತಾಯ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ (1620). ಇದೇ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದವ ಜಾನ್ ಬುಲ್ವರ್ (1648). ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ವೈದ್ಯ ವಿಲಿಯಂ ಹೋಲ್ಡರೂ ಗಣಿತಜ್ಞ ಜಾನ್ ವಾಲಿಸನೂ ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಲಿಸುತ್ತ, ತಮ್ಮ ವಿಧಾನಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟರು. ಇಕ್ಕೈಸನ್ನೆಯ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಬರೆದು ಓದುವುದನ್ನು ಕಲಿಸುವ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಜಾರ್ಜ್‌ಡಲ್ಗಾರ್ನೋ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ (1680). ಹೀಗೆ ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೆರೆನ ಎರಡು ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಗಳು ತಲೆಹಾಕಿದುವು. ಕೈಸನ್ನೆಗಳಿಂದ ಕಿವುಡರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸುವ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಚಾರಲ್ಸ್ ಮೈಕೇಲ್ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಸ್ಯಾಮ್ಯುಅಲ್ ಹೀನಿಕೆ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ತುಟಿಯೋದಿನ (ಲಿಪ್ ರೀಡಿಂಗ್) ಜರ್ಮನಿಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮೋರಿಟ್ಜ್ ಹಿಲ್ (1805–74) ಇನ್ನಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಿದ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ, ಚಾರಲ್ಸ್ ಮೈಕೇಲ್ ಕಿವುಡರಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ದಯಾಪರತೆ, ದಾನಶೀಲತೆ, ಹೇರಾಸಕ್ತಿಗಳು ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೆರಿಕಗಳ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದುವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಪ್ಯಾರಿಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನ ಶಾಲೆಗೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು, ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಅವನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ವಾಡಿಕೆಯ ಕೈಸನ್ನೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆತ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಸುಧಾರಿಸಿದ. ತಮಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟವರೊಂದಿಗೂ ಕೈಸನ್ನೆಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಬಳಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯರೊಂದಿಗೂ ಕಿವುಡರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆರೆತು, ಬದುಕಿ ಬಾಳುವಂತಾಗಬೇಕೆಂದೇ ಅವನ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರೆದುರಾಗಿ, ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತುಟಿಯೋದಿನ ಪದ್ಧತಿಯ ಗುರಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೊಂದಿಗೇ ಹೆಚ್ಚೂ ಕಡಿಮೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವಾಗ ತುಟಿಯಾಡುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತುಟಿಯೋದೆ ಮಾತಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಸುವುದಾಗಿತು. ಇವೆರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಯುರೋಪು, ಅಮೆರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಥಾಮಸ್ ಬ್ರೆಯ್ಡ್‌ವುಡ್ ಎಡಿನ್‌ಬರೋದಲ್ಲಿ ಕಿವುಡರಿಗಾಗಿ ತೆರೆದುದೇ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಶಾಲೆ. 1785ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ತುಟಿಯೋದಿನ

ಪದ್ಧತಿಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 6–7 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಯೊಂದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಇಪ್ಪತ್ತಾದರೂ ಕಿವುಡ ಮೂಗರ ಪಾಲನಾಲಯಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದುವು. ಬಹುಪಾಲು ಇವಲ್ಲಿ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲದ್ದು ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ತುಟಿಯೋದಿನ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ಕೆಲವರು ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಇದ್ದರು.

ಕಿವುಡರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ವಿಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ, ಇವೆರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅಗುಹೋಗುಗಳನ್ನೂ ಚರ್ಚಿಸಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲು, ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಲಿಸುವವರ ಮೊದಲನೆಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೂಟ (1880) ಮಿಲಾನಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಜರ್ಮನಿಯವರ ಗುರಿ, ಪದ್ಧತಿಗಳ ಕಡೆಗೇ ಬಹುಮತವೂ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವೂ ತೋರಿಬಂತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವ ಥಾಮಸ್ ಆರ್ನಲ್ಡ್. ಮಾಡಿತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ಇವನ ಕಲಿಕೆ ಪದ್ಧತಿ, ವಿಧಾನ, ರೀತಿಗಳು ಈಗಲೂ ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಮಸೂದೆ 1893ರಲ್ಲಿ ಕಾಯಿದೆಯಾಯಿತು. 7–16 ವಯಸ್ಸಿನ ಕಲಿಸಬಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲು ಈ ಕಾಯಿದೆ ಕಡ್ಡಾಯಪಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಿವುಡರಿಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಶಾಲೆಗಳು ತೆರೆದವು. ಇವೆಲ್ಲ ತುಟಿಯೋದಿನ ಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸಿದುವು. ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ನಡುವೆ ಕಿವುಡಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎಳೆಯದರಲ್ಲೆ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆತು, ಒಂದಿಷ್ಟು ಕಿವಿ ಕೇಳಿಸುವವರಿಗಾಗಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳುವ ಸಾಧನಗಳು (ಹಿಯರಿಂಗ್ ಎಯ್ಡ್ಸ್) ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆತವು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ 1944ರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕಾಯಿದೆಯಂತೆ, ಹೆತ್ತವರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ, ಕಿವುಡಾಗಿ ವಿಕಲರಾದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕಲಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಐದನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿ ಬೇರೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಿವುಡರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಬೇಕು. 5ರಿಂದ 16 ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ಪೂರಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯ. 19–19 ವರ್ಷಗಳ ಕಿವುಡರಿಗೂ ಮಂದಗಿವಿಯವರಿಗೂ ಇನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲೂ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಈ ಕಲಿಕೆ ಒಂದು ಹೊತ್ತಿನದಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಹೆತ್ತವರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ, ವಿಶೇಷ ಇಲ್ಲವೇ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೊತ್ತೂ ಪಾಠ ನಡೆಸಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಶುಲ್ಕವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೆತ್ತವರು ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಶುಲ್ಕ ತೆತ್ತು ಓದಿಸಬಹುದು.

ಕಿವುಡಿನ ಪತ್ತೆ: 5 ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗಿರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿ ಮಂದವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹೆತ್ತವರ, ಹೆರಿಗೆಯ, ಮಕ್ಕಳ ಪಾಲನೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳವರು, ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳವರೂ ಮನೆ ವೈದ್ಯರು, ಕಿವಿವೈದ್ಯರು, ಮಕ್ಕಳ ವೈದ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ನೆರವಾಗಬೇಕು. ಮಾತಾಡುವ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಸದ್ದುಮಾಡಿದರೆ ಮಗು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹಸುಗೂಸುಗಳು ಮತ್ತು ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳ ಕಿವುಡನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ವಿಧಾನವಿದೆ.

5–7 ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅವರವರ ಆಳವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇದೇ ವಿಧಾನ ಆಗಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೇ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಆಡಿಯೊಮೀಟರಿನಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೀಟರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಆಡಿದ ಮಾತು ಕೇಳಿಸುವುದನ್ನು ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರುತಿಕವಲಿನಿಂದ ಏಳುವ ಅಚ್ಚ ದನಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ದನಿಯ ಏರನ್ನು ಎರಡರಲ್ಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಡಬಹುದು. ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಾರದಿರುವ ಆಲಿಸುವ ಒಳಬಲವನ್ನು ಐದು ವರ್ಷ ಮೀರದವರಲ್ಲಿ ಅಳೆಯಬೇಕು. ಆಲಿಸುವ ಬಲವನ್ನು ಶಾಲಾಮಕ್ಕಳ ಎಂದಿನ ವೈದ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲೋ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುವುದರಿಂದಲೋ ಗುರಿತಿಸಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಶಾಲೆ ಸೇರುವ ಮುಂಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಕಿವುಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 3 ತಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 3 ಅಡಿಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಇನ್ನೂ ದೂರದಿಂದ ಬರುವ ಸುಮಾರು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ದನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು, ಒಂದು ಅಡಿಯೊಳಗೆ ಮಾತ್ರ ಗಟ್ಟಿಸದ್ದನ್ನು ಆಲಿಸಬಲ್ಲವರು, ಬರೀ ಕಿವಿಯಿಂದ ಏನೂ ಕೇಳದವರು– ಹೀಗೆ. ಐದರೊಳಗಿನವರು ಮಾತು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರೆ, ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಸುಗಳ ಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ತರಬೇತೊಂದಿಗೆ ತೀರ ಎಳೆಯ ವಯಸಿಂದಲೇ ತುಟಿಯೋದಿಂದ ಕಲಿವುದನ್ನೂ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉಳಿದಿರುವ ಕೇಳಿಕೆಯ ಬಲ, ಕಿವುಡಾದ ವಯಸ್ಸು ಕಲಿಕೆಯ ಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕು.

ಕಿವಿ ಮಂದವಾಗಿರುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ತೊಡಕಾಗದಷ್ಟು ಕೊಂಚವೇ ಕಿವುಡಾದ ಮಕ್ಕಳು, ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂರಲು ಸರಿಯಾದ ಜಾಗ ಕೊಟ್ಟು, ತುಟಿಯೋದುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ತರಬೇತಿನ ನೆರವನ್ನೋ ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನೋ ಇಲ್ಲವೇ ಇವೆರಡನ್ನೋ ಪಡೆದು, ಅರೆಬರೆ ಕಿವುಡಾಗಿದ್ದರೂ ಎಂದಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಮಕ್ಕಳು; ಪೂರಾ ಕಿವುಡಾಗದಿದ್ದರೂ ಕಿವುಡ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಕಿವುಡರಿಗಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಮಕ್ಕಳು.

ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆಗಳು: ಕಿವುಡರಿಗಾಗಿ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಿಶೇಷ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ದಿನದ ಶಾಲೆಗಳು ಸರ್ಕಾರದವು. ಅನ್ನವಸತಿಗಳೂ ದೊರೆವ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳು ಖಾಸಗಿಯವು. ಖಾಸಗಿಯವರು ನಡೆಸುವ ದಿನದ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಎಲ್ಲ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ಸರ್ಕಾರ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಇಷ್ಟೆಂದು ಕೊಡುಗೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಲ್ಲಿ ಬಾಯ್ದೆರೆಯದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸದ್ದಿಲ್ಲದ ಕೈಸನ್ನೆಯ ವಿಧಾನಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಲಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಮಕ್ಕಳು ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಅರಿತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುವಂತಾಗಲೆಂಬುದೇ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಆದರೆ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಭಿನ್ನವೆನಿಸಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಯೋಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ಪಾತ್ರ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೊಂದಿಗೆ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಸಲೋಸುಗ ತುಟಿಯೋದುವುದರ, ಮಾತಿನ ಪಾತ್ರ, ಇವುಗಳ ಹೆಚ್ಚಳಿಕೆಯನ್ನು ತುಟಿಯೋದಿನ ವಿಧಾನ ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅವನ ಕಲಿಕೆಯೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ರೀತಿಯೂ ಕೇವಲ ಬೆರಳಿನ ಕಾಗುಣಿತ, ಕೈಸನ್ನೆಳು. ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಗೆ ಮಿತಿಗೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ತುಟಿಯೋದಿನ ವಿಧಾನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೈಗೂಡಿರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಪರಿಸರದಲ್ಲೂ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ತುಂಬುಜೀವನ ನಡೆಸಬಲ್ಲನೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲತಃ ಕಿವುಡು, ಮೂಕತನದ ವಿಕಲತೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತುಟಿಯೋದಿನ ಹಾಗೂ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ವಿಧಾನಗಳು ಎರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುವು. ಆಲಿಸುವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಿವುಡ ಮಗು ಬದುಕಿ ಬಾಳಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿ ಎಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಮಿತವಾದರೂ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಗುರಿ ತುಟಿಯೋದಿನ ವಿಧಾನಕ್ಕಿದೆ.

ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗೆ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ವಿಧಾನದ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ತರಬೇತು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅದರ ಸಮಾಜ ಬಾಳುವೆ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಬೆರಳಿಂದ ಕಾಗುಣಿತ ಬಿಡಿಸುವವರ, ಕೈಸನ್ನೆ ಅರಿತವರು ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಿತಿಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಾಗೇ ಕಿವುಡ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಅಳವು, ಇಷ್ಟ, ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವ, ಪರಿಸರ–ಇವೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಆದುದರಿಂದ ತುಟಿಯೋದುವುದರಲ್ಲೂ ಮಾತಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ಅಷ್ಟೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿಯಲಾರದಾದರೆ, ಸದ್ದಲ್ಲದೆ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕಲಿಸುವ ತರಗತಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗುವುದು.

ಒಳ್ಳೆಯ ಕೇಳುವ ಸಾಧನವಿರುವ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚವಾದರೂ ಕಿವಿಕೇಳುವ ಮಕ್ಕಳು ಆಲಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ತುಟಿಯೋದಿ ಮಾತಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುವುವು.

ತೀರ ಕಿವುಡಾದ ಮಗು ಕೇವಲ ತುಟಿಯೋದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ, ತುಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪದಗಳು ಮೂಡುವುದನ್ನು ನೋಡಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತ ಬರುವುದರಿಂದ, ಕಿವುಡ ಮಗುವಿನ ಯೋಜನೆ, ಅದರ ಸಮಾಜ ಜೀವನ, ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಗಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಕಿವಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿಸುವ ಮಗುವಿನಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಈ ಮಗು ಕಲಿಯಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಕಿವಿ ಕೇಳುವ ಮಗು ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೇ ಅರ್ಥವಾಗುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಳಸುವಂತಿರುವುದು. ಆದರೆ, ಕಿವುಡ ಮಗು ಶಾಲೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಮೇಲೇ ಮಾತಾಡಲು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತುಟಿಯೋದು. ಜೊತೆಗೆ ಉಚ್ಚಾರ–ಇವೆರಡನ್ನೂ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಲಿಯಲೇಬೇಕು. ಗೊತ್ತಾದ ನೆರವೂ ವಿಶೇಷ ತರಬೇತೂ ಇಲ್ಲದೆ ತನಗೆ ತಾನೇ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಇದು ಕಲಿವಂತಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವ ಅರ್ಥವಿರುವ, ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಮಾತನ್ನು ಆಡಲು, ಮಗುವಿನ ಮುಟ್ಟಿ ತಿಳಿವ ಅರಿವು ತಾಳಗತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಒಳಬಲವೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಕಿವುಡು ಮಗು ಕೊಂಚವಾದರೂ ಆಲಿಸಬಹುದಾದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೇ ತುಟಿಯೋದುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನುಡಿ ಬೇಗನೆ ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮಾತಿನ ಮಟ್ಟವೂ ಮೇಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬರುಬರುತ್ತ ಬಾಯ್ದೆರೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನಾಗುವ ಕಿವುಡ ಮಗು ಮಾತಿಲ್ಲದ ಗತಿಯಿಂದ ಮಾತುಗಳು ತುಂಬಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆಯವರು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ತಿಳಿವಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ತುಟಿಯೋದುವುದು: ಕಿವುಡ ಮಗುವಿನ ಕಲಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿನ ತುಟಿಯೋದಿನ ಪಾತ್ರ ಮುಂದೆಂದಾದರೂ ಕಿವುಡಾದ ವಯಸ್ಕನದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಆಗಿರುವುದು. ಕಿವುಡ ಮಗು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಪದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ತುಟಿಯೋದುವುದೇ

ಮುಖ್ಯ ದಾರಿ. ಆದರೆ ವಯಸ್ಕನಿಗೂ ಮಾತು ಕಲಿತಮೇಲೆ ಕಿವುಡಾದ ಮಗುವಿಗೂ ತನಗಾಗಲೇ ಗೊತ್ತಿರುವ ನುಡಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ತುಟಿಯೋದುವುದು ಒಂದು ಹೊಸದಾರಿ ಅಷ್ಟೆ.

ತನ್ನೊಂದಿಗೋ ಬೇರೆಯವರೊಂದಿಗೋ ಜನ ಕೇಳಿಸುವ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುತಿರುವಾಗ ಕಿವಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳುವ ಮಗು ಪದಗಳು, ವಾಕ್ಯಗಳ ಪೂರ್ತಿ ಪಾಠವನ್ನು ಆಲಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಅದೇ ಕಿವುಡ ಮಗು ತುಟಿಯೋದುತ್ತಿರುವಾಗ ಪದಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪೂರ್ತಿ ಪಾಠವನ್ನು ಅಲ್ಲೊಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು. ಓದಿಸುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಪಾಠಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ತುಟಿಯೋದುವುದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಓದುವುದನ್ನೂ ಕಲಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಿವಿಕೇಳುವಷ್ಟು ಆಲಿಸುತ್ತ ತುಟಿಯೋದುತ್ತ ಮಾತಾಡುತ್ತ, ಓದುವುದಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಕಿವುಡ ಮಗುವಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಬೆರಳು ಕಾಗುಣಿತ: ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೈಸನ್ನೆಯ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯೂ ಅಮೇರಿಕ ಮತ್ತಿತರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಕೈಸನ್ನೆಯದೂ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಂಕಿಗಳನ್ನು ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ನೆಮಾಡಿ ತೋರುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಮೂಕನುಡಿಯಾಗಿ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಕಾಗುಣಿತ ಬಿಡಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಒಂಟಿಕೈ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಸ್ಮಾಸರ್ ಕೊನೆಲ್ಲಿಯಸ್ (1579) ವಿವರಿಸಿದ್ದ. ಇವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬೋನೆ ಒಂಟಿ ಕೈಬೆರಳು ಅಕ್ಷರ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ. ಗಲ್ಲಾಡೆಟ್ ಇದನ್ನೇ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೂ ಆಮೇಲೆ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೂ ತಂದ. ಬ್ರಿಟನ್ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ನಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಈಗ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆರಳು ಕಾಗುಣಿತ ಈ ವಿಧಾನವೇ; ಇಕ್ಕೈಸನ್ನೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಗುಣಿಯ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಬೆರಳು ಕಾಗುಣಿತದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯ ಒಂದೊಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಬೇಕು. ಕೈಸನ್ನೆ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯಿಂದ ಕಲಿತ ನುಡಿ ಬಾಯ್ದೆರೆಯಿಂದ ಕಲಿತ ಹಾಗೇ ಇರುವುದು. ಮಾತಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಬೆರಳು ಕಾಗುಣಿತದಿಂದಲೋ ಬರೆದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಂದಲೋ ಕಿವುಡ ತನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುವನು. ಬೆರಳು ಕಾಗುಣಿತ ತಿಳಿದು ಬಳಸುವವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಫಲಕಾರಿ. ಆದರೆ ದೂರದಿಂದ ತುಟಿಯೋದುವುದು ಕಷ್ಟ. ದೂರದಿಂದಲೇ ಕಂಡು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡರ ಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಸನ್ನೆ ವಿಧಾನ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸನ್ನೆಗಳು: ತಮಗೆ ತಾವೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ಅಭ್ಯಾಸವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಕಿವಿ ಕೇಳಲಿ ಕೇಳದಿರಲಿ, ಎಲ್ಲ ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ತೋರುವ ಹಾವಭಾವಗಳಿಗೆ ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾವಭಾವ ಸನ್ನೆಗಳನ್ನು ಕಿವುಡರೂ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ತಂತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಸನ್ನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವು. ಒಂದೊಂದು ಸನ್ನೆಗೂ ಅವರದೇ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಸನ್ನೆ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇವೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಪದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸದೆ, ಮನೋಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುವು. ಇದರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲಕರ್ತರು ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಬಹುದೆನ್ನುವರು. ಸರ್ ರಿಚರ್ಡ್ ಪೇಜೆಟ್ ಇಂದಿನ ಹಾವ ಭಾವ ಸನ್ನೆಗಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಸಬು ತರಬೇತು: ಶಾಲೆ ಕಲಿಕೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಕಸಬನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ, ಕಿವುಡರಿಗೆ ಕಲಿಸುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಕಸಬಿಗಾಗಿ ತರಬೇತು ಕೊಡುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡಲಾಗದ ಕಸಬನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವರು ಅಪರೂಪ. ಎಲ್ಲ ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೈಕೆಲಸದ ಕಸಬುಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವಲ್ಲಿ ಕಸಬು ಹಿಡಿಯಲು ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳನ್ನೂ ಓದಿನ ಜೊತೆಗೋ ಕೊನೆಯ 3 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೋ ಕಲಿಸುವರು.

ಗಳಿಸಿದ ಕಿವುಡತನ: ಕಿವುಡರು, ಮಂದಗಿವಿಯವರು ಎಂದರೆ ಯಾವ ತೆರನ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇಲ್ಲವೇ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ಸರಪಡಿಸಲಾಗದ ಕಿವುಡು ಅನುಭಿಸುತ್ತಿರುವವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪರಿಹಾರಗಳಿವೆ. ತುಟಿಯೋದುವುದು ಒಂದು; ತಕ್ಕನಾದ ಕೇಳುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಳಸುವುದು ಎರಡನೆಯದು. ಆದರೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿದರೇ ಅನುಕೂಲ ಹೆಚ್ಚು. ತುಟಿಯೋದುವುದನ್ನು ಕೆಲವು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಲಿಸುವರು. ಕೆಲವೆಡೆ ಇವರಿಗಾಗಿ ಮಿತ್ರ ಮಂಡಲಿಗಳೂ ಇವೆ. (ಆರ್.ಎ.ಎನ್.; ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕಿವುಡು ಮತ್ತು ಅರೆಗಿವುಡು : ಕಿವುಡು ಎಂದರೆ ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿವುಡಿನಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಕಿವುಡಿನವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಸ್ವಲ್ಪ, ಸುಮಾರು, ಮತ್ತು ಪೂರ್ತಿ ಎಂಬವು ಕಿವುಡಿನ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದಗಳು. ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದಷ್ಟು ಕಿವುಡು ಇರುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಅಳತೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಡು ಎಂದರೆ 30 ಡೆಸಿಬೆಲ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು (ಶ್ರವ್ಯ ಶಬ್ದದ ತೀವ್ರತೆಯ ಒಂದು ಮಾನ 1 ಡಿಸಿಬೆಲ್ = 1,259. 30 ಡೆಸಿಬಲ್ = $(1.259)^{30}$. (**ನೋಡಿ– ಡೆಸಿಬೆಲ್**). ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ 500. 1,000 ಮತ್ತು 2,000 ಕಂಪನಿವಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ 70 ಡೆಸಿಬೆಲ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಿವುಡಾಗಿರುವವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಿವುಡರು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನಿಗದಿಮಾಡಿದೆ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕಿವುಡು ಎಂದರೆ 30 ಡೆಸಿಬೆಲ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೆಚ್ಚು ಕಿವುಡಾಗಿರುವವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ 10 ದಶಲಕ್ಷಗಳಷ್ಟಿರುವರೆಂದು ಅಂದಾಜಾಗಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿವುಡಿರುವ ಕೆಪ್ಪರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ದೇಶದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಬಾಲಕರ ವೈದ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶೇ. 17–20 ರಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿವುಡಿನಿಂದ ತೊಂದರೆಪಡುವುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

1971ನೆಯ ಸಾಲಿನ ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಜನರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕಿವುಡತನವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಿವುಡಿನ ವಿಧಗಳು: ವಾಯುಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದತರಂಗಗಳು ಸರಿಯತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಲೆಗಳು ಹೊರಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ನಡುಗಿವಿಯಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಮೂಳೆಗಳ ಮೂಲಕ ಒಳಗಿವಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ರೋಮಕಣಗಳಿರುವ ಕಾರ್ಟಿ ಅಂಗವಿದೆ. ವಿಂಗಡಿಸಲಾದ ಸಮಾಚಾರ ಕಿವಿಯ ನರದ ಮೂಲಕ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರವಣ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ತಲಪುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಚಾರದ ವಿವರಗಳನು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದ ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯೊಡ್ಡುವ ಯಾವ ಅಸಾಧಾರಣ ಸ್ಥಿತಿ ಅಥವಾ ಶಬ್ದ ಒಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ, ಕಿವಿಯ ಶಂಖದಲ್ಲಿ ನರಗಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಮಿದುಳಿಗೆ ಸಮಾಚಾರ ತಲುಪುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವ ಯಾವ ಅಸಾಧಾರಣ ಸ್ಥಿತಿ ಅಥವಾ ರೋಗದಿಂದಲಾಗಲಿ ಕೆಳಕಾಣಿಸಿರುವ ಕಿವುಡಿನ ವಿಧಗಳುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

1. ವಾಹಕಕಿವುಡು : ಒಳಗಿವಿಗಿರುವ ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿಯೊದಗುವುದು. ಇದು ಹೊರಗಿವಿಯ, ಕಿವಿದಮಟೆಯ ಮತ್ತು ನಡುಗಿವಿಯ ರೋಗಗಳಿಂದಾಗುತ್ತದೆ ಈ ರೀತಿಯ ಕಿವುಡಿರುವವರಲ್ಲನೇಕರು ತಗ್ಗುಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಔಷಧ ಅಥವಾ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ.

2. ಶಂಖದ ಕಿವುಡು : ಇದು ಒಳಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಟಿ ಅಂಗದ ರೋಗದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಸಹನೆ ತೋರುತ್ತಾನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

3. ನರದ ಕಿವುಡು: ಇದು ಕಿವಿಯ ನರದ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಯಾಸವಾಗುವುದು. ಕೇಳಿಸಿದ ಶಬ್ದ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

4. ಮಿಶ್ರ ಕಿವುಡು: ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ 1, 2 ಮತ್ತು 3ನೆಯ ವಿಧಗಳು ಒಟ್ಟಿಗಿರುವುದು.

5. ಮಾನಸಿಕ ಕಿವುಡು: ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಸನ್ನಿಯ ಕಿವುಡಿನಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯ ಯಾವ ಭಾಗದ ರೋಗವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸದಾ ಕಿವುಡು ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲೇ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತಿರುತ್ತದೆ. ತೋರಿಕೆ ಕಿವುಡಿನಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿರುವ ಮನುಷ್ಯನೇ ಕಿವುಡನಂತೆ ನಟಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೀಗೆ ನಟನೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮತ್ತು ಅಳತೆ: ಚಪ್ಪಾಳೆ, ಪಾತ್ರೆ ಶಬ್ದ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಸಿನಲ್ಲೇ ಕಿವುಡಿರುವುದನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಬಹುದು. ಮಾತು ತಿಳಿಯದಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆದ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಿವುಡು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಾತನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗದಿರುವುದು, ಅದರಲ್ಲೂ ಗುಂಪು ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕಾಣುವುದು ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಕಿವುಡಿನ ಮೊದಲ ಸೂಚನೆ. ಕೈಗಡಿಯಾರದ ಶಬ್ದ ಕೇಳದಿದ್ದಾಗ ಬಹು ಜನರು ವೈದ್ಯನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ.

ಪಿಸುಮಾತು, ಶ್ರುತಿಚಿಮಟ ಮತ್ತು ಅಡಿಯೋಮೀಟರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಕಿವುಡಿರುವುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ನಿಶ್ಶಬ್ದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ 12 ಅಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಆಡಿದ ಗಟ್ಟಿಪಿಸುಮಾತನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೇಳಬಲ್ಲರು. ಆಡಿಯೋಮೀಟರ್‌ಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟು ಕಿವುಡು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಳತೆಮಾಡಬಹುದು.

ಕಿವುಡಿನ ಕಾರಣಗಳು: ಕಿವುಡು ಹಲವು ರೋಗಗಳ ಚಿಹ್ನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಯಸ್ಸಗಳಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಅತಿಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಜಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆ ಅವು ತನಿತನಿಯಾಗಿರುವಿದಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗೆ ಈರೀತಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಶೈಶವ ಮತ್ತು ಮೊದಲ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆ: ಕೂಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡಿರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಂಶಾವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಬಲ ಅಥವಾ ನಿರ್ಬಲವಂಶವಾಹಿಗಳು

(ಜೀನ್) ಹೀಗೆ ಕಿವುಡು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ಬರಬಹುದು. ಗರ್ಭಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಸುರುನಂಜು, ಆರ್ ಎಚ್ ರಕ್ತದೋಷ, ವೈರಸ್ ರೋಗಗಳು, ನಿಧಾನ ಪ್ರಸವ ಅಥವಾ ಪ್ರಸವಗಾಯಗಳಿಂದಾಗಿ ತಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಮಗು ಕಿವುಡಾಗಬಹುದು. ಗದ್ದಬಾವು, ಸೀತಾಳಿ, ಮತ್ತು ಮಿದುಳು ಪೊರೆಯುರಿತಗಳು ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಕಿವುಡನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಮೂರು ಸಾಮಾನ್ಯರೋಗಗಳು. ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಡಿಗೂ ಮಾತು ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವಿದೆ.

ಶಾಲಾಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆ: ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಏಟು, ಪಟಾಕಿ ಸಿಡಿತದ ಶಬ್ದ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಕಿವಿತಮಟೆಗೆ ಹಾನಿಯಾಗಿ ಕಿವುಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಸೋರುವುದು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿವುಡಿಗೆ ಅತಿಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಣ. ಪದೇ ಪದೇ ಬರುವ ನೆಗಡಿಯೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ದುಗ್ಧಗ್ರಂಥಿಗಳ ಉರಿತವೇ ಆಗಾಗ ಬರುವ ನೆಗಡಿಗೂ ಕಿವಿಗಂಟಲುನಾಳ ಮುಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣ. ಈ ನಾಳದ ಮತ್ತು ನಡುಗಿವಿಯ ಒಗ್ಗದಿಕೆ ರೋಗದಿಂದ ಗೋಂದುಕಿವಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಗಿ ಕಿವುಡಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಗುಗ್ಗೆ, ಮಣಿ, ಕಾಳು, ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕಿವುಡುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದರಲ್ಲಾಗುವ ಅಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಸರಿಪಡಿಸಲಾಗದ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆ : ಫಿರಂಗಿ ಶಬ್ದ ಮುಂತಾದ ಗಟ್ಟಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಕಿವಿದಮಟೆ ಮತ್ತು ಒಳಗಿವಿಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇದು ಸಿಡಿತದ ಕಿವುಡು. ಹೊರಗಿವಿಯಲ್ಲಾಗುವ ಒತ್ತಡದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಕಿವಿದಮಟೆ ಹರಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಒಳಗಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಿಶ್ರಕಿವುಡುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಮಾನಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ವಿಮಾನ ಇಳಿಯುವಾಗ ಕೆಲವು ಪ್ರಯಾಣಿಕರಲ್ಲುಂಟಾಗುವ ಕಿವಿನೋವು ಮತ್ತು ಕಿವುಡಿಗೆ ಕಾರಣ.

ನಂಜು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಮೈಸಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಎಂಬ ಚುಚ್ಚು ಮದ್ದು ಕಿವಿಯ ಶಂಖದ ಮೇಲೆ ವಿಷಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಿವುಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೋವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಸ್ಯಾಲಿಸಿಲೇಟ್ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿಂದಲೂ ಕಿವುಡಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಸೇವನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಕೇಳುವ ಪೂರ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಕ್ರಿಮಿರೋಗಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯ ಕೀವು ಮತ್ತು ಉರಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ದೊಡ್ಡವರನ್ನೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಕಾಡಬಹುದು. ಒಳಗಿವಿಗೆ ಮೇಹರೋಗವಾದ ಉಪದಂಶ ತಗಲುವುದರಿಂದ ದಿಢೀರನೆ ಕಡುಕಿವುಡಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಈ ಕಿವುಡು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇತರ ರೋಗಗಳು: ಓಟೊಸ್ಕ್ಲೀರೋಸಿಸ್: ಇದು ಒಳಗಿವಿಯ ಅಸ್ಥಿಕೋಶದ ರೋಗ. ಇದರಿಂದ ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಸ್ಟೇಪಿಸ್ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಕಿವಿಮೂಳೆಯ ಕೀಲುಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮೂಳೆ ಅದುರಲಾರದು. ಇದರಿಂದ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ವಾಹಕಕಿವುಡು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು 18ರಿಂದ 40ರ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಹಲವು ವೇಳೆ ಚೊಚ್ಚಲಬಾಣಂತಿತನದ ಅನಂತರ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಂಶಾವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಗದ್ದಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳಬಲ್ಲರು. ಈ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ರೋಗತಟ್ಟಿದ ಎಲುಬನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೃತಕ ಭಾಗದ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಮಿನಿಯರ್ಸ್ ರೋಗ: ಫ್ರೆಂಚ್ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಸ್ಪರ್ ಮಿನಿಯರ್‌ನಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ತಲೆಸುತ್ತು, ಕಿವಿ ಗುಂಯೆನ್ನುವುದು ಮತ್ತು ಕಿವುಡು–ಇವು ಮರಳಿ ಮರಳಿ ಕಾಡುವುದು ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಪ್ರತಿಸಲ ತಲೆಸುತ್ತು ಬಂದಾಗ ಕಿವುಡು ಮತ್ತು ಕಿವಿ ಗುಂಯೆನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ತಲೆಸುತ್ತಿನಿಂದ ಯಾರೊ ಹೊಡೆಯಲು ಬಂದಂತೆ ಭಯವುಂಟಾಗಿ ರೋಗಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿ ಗುಂಯೆನ್ನುವುದರಿಂದ ಹುಚ್ಚೂ ಬರಬಹುದು. ಕೆಲವರು ತಪ್ಪು ಕೇಳಿಸುವುದರಿಂದ ಗಾಸಿಪಡುತ್ತಾರೆ. ಒಳಗಿವಿಯ ಒಳನೀರು ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುವುದರಿಂದ ರೋಗದ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಬಹುದು. ಶಾಮಕ ಮದ್ದುಗಳಿಂದ ಕಿವಿ ಗುಂಯೆನ್ನುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿತಿಮೀರಿದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಶಬ್ದಾತೀತ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಒಳಗಿವಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಪ್ಪು: ಶಬ್ದಹಾನಿ: ಹಲವು ವರ್ಷ ಒಂದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದದ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ ಭಾಗಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಈಚೀಚೆಗೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಆರೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸೆಳೆದಿದೆ; ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಸಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರಧನಕ್ಕೆ ಕೆಲಸಗಾರರಿಂದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಬೇಡಿಕೆಗಳು.

ಮುಪ್ಪಿನ ಕಿವುಡು : ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಡು ಸಹಜ. ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಮಿದುಳುಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಒಳಗಿವಿಯ ಕಾರ್ಟಿ ಅಂಗ ನಶಿಸುವುದು ಒಂದು. ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿ ರಕ್ತಚಲನೆ ಮಂದವಾಗಿ ರಕ್ತಗಡ್ಡೆಕಟ್ಟಿ ಸಣ್ಣನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ಮತ್ತು ರಕ್ತನಾಳ ಒಡೆದು ಮಿದುಳು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುವುದು ಇನ್ನೊಂದು.

ಕಿವುಡು ನಿರೋಧ: ರೋಗಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದು ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೇಲು. ಈ ವಿಚಾರ ಕಿವುಡಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಂತೂ ಬಹುಸೂಕ್ತ; ಏಕೆಂದರೆ ಕಿವಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇನ್ಯಾವ ಅಂಗವೂ ಮಾಡಲಾರದು.

ಅಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಗಾಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು. ಕಿವಿಗೆ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಅವಶ್ಯಕ. ಸಪ್ಪಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರು ಕಿವಿಗೆ ರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಕೆಟ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪದ್ಧತಿ. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಉರಿಯುಂಟುಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಈ ಎಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕೂಡದು. ಹಾಗೆಯೇ ಗುಗ್ಗೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಚೂಪಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು.

ನುರಿತವರಿಂತಲೇ ಕಿವಿಯನ್ನು ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದ ತೊಳೆಸಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಕಿವಿಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಉಗಿಯುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಬಾಯಿಂದ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕಿವಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಕಿವುಡ ಕಿವುಡರ ಮದುವೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಕಿವುಡರುವವರೊಡನೆ ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ಒದಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕಿವುಡು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವುದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಬಾಣಂತಿಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಸವಗಳಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು ಹುಟ್ಟುಕಿವುಡನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿವಾರಿಸಿದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಕಿವುಡಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಬಹುಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಬೂಷಲು ಮದ್ದುಗಳು ಕಿವಿಯ ಕ್ರಿಮಿರೋಗಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಕಿವುಡನ್ನು ತಪ್ಪಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಗಳಿಂದ ನಡುಗಿವಿಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಟಿಂಪನೊಪ್ಲಾಸ್ಟಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವು ಮತ್ತು ಕುಶಲವಾದವು, ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಆದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೈಚಳಕವಿರುವವರಿಂದ ಬಹಳ ತೃಪ್ತಿಕರ ಫಲಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ತಂತಿ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬು, ತಂತಿ ಮತ್ತು ಲೋಳೆನೊರೆ, ಪಾಲಿಥೀನ್ ಕೊಳವೆ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಕೃತಕಸಾಧನಗಳಿಂದ ಓಟೊಸ್ಕ್ಲೀರೋಸಿಸ್ ಅಂಥ ರೋಗಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪರಿಹಾರ ಹೊಂದಿವೆ. ಕಳೆದ 10 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಯಾವ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇಷ್ಟು ವಸ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗವಾಗಿಲ್ಲ.

ಶ್ರವಣಸಹಾಯಕಗಳು: ಇವು ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಧರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು. ಗ್ರಹಾಮ್ ಬೆಲ್ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿವೆ. ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರ್ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಈಗ ನಮಗೆ ಆಟೊಮ್ಯಾಟಿಕ್ ವಾಲ್ಯೂಂ ಕಂಟ್ರೋಲ್, ಪೀಕ್ ಕ್ಲಿಪ್ಪಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಅನುಕೂಲ ಸಾಧನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕನ್ನಡಕಗಳನ್ನು ಜನರು ಒಪ್ಪುವಷ್ಟು ಇವನ್ನೂ ಒಪ್ಪುವಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಹಾಯಕಗಳ ಬೆಲೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಎಟುಕುವಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಿವುಡು ಮಗುವಿಗೆ ಮಾತು ಕಲಿಸಲು ಶ್ರವಣಸಹಾಯಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಒಳಪಡಲಾಗದ, ಬೆಳೆದ ಕಿವುಡರಿಗಂತೂ ಇವು ಅನುಕೂಲಕಾರಿಗಳು. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇಂಥ ಸಹಾಯಗಳು ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಮೊದಲು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿಯ ಅಳತೆ ಅಳತೆಮಾಡಿಸಿ ನೋಡಬೇಕು. (ಎಂ.ವಿ.ವಿ.)

ಕಿವುಡು ನಿರೋಧ : ರೋಗಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದು ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೇಲು. ಈ ವಿಚಾರ ಕಿವುಡಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಂತೂ ಬಹುಸೂಕ್ತ; ಏಕೆಂದರೆ ಕಿವಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇನ್ಯಾವ ಅಂಗವೂ ಮಾಡಲಾರದು.

ಅಜಾಗರೂಕತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಗಾಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು. ಕಿವಿಗೆ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಅವಶ್ಯಕ. ಸಪ್ಪಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರು ಕಿವಿಗೆ ರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ.

ಕೆಟ್ಟ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪದ್ಧತಿ. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಉರಿಯುಂಟುಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಈ ಎಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕೂಡದು. ಹಾಗೆಯೇ ಗುಗ್ಗೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಚೂಪಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು.

ನುರಿತವರಿಂದಲೇ ಕಿವಿಯನ್ನು ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದ ತೊಳೆಸಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಕಿವಿಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಉಗಿಯುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಬಾಯಿಯ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕಿವಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ

ಕಿವುಡ ಕಿವುಡರ ಮದುವೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಕಿವುಡಿರುವವರೊಡನೆ ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ಒದಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕಿವುಡು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವುದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಬಾಣಂತಿಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಸವಗಳಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು ಹುಟ್ಟು ಕಿವುಡನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿವಾರಿಸಿದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಕಿವುಡಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಬಹುಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಬೂಷಲು ಮದ್ದುಗಳು ಕಿವಿಯ ಕ್ರಿಮಿರೋಗಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಕಿವುಡನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಗಳಿಂದ ನಡುಗಿವಿಯ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಟಿಂಪನೊಪ್ಲಾಸ್ಟಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದವು ಮತ್ತು ಕುಶಲವಾದವು, ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಆದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೈಚಳಕವಿರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ತೃಪ್ತಿಕರ ಫಲಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ತಂತಿ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬು, ತಂತಿ ಮತ್ತು ಲೋಳೆನೂರೆ, ಪಾಲಿಥೀನ್ ಕೊಳವೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಕೃತಕಸಾಧನಗಳಿಂದ ಓಟೊಸ್ಕ್ಲೀರೊಸಿಸ್ ಅಂಥ ರೋಗಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪರಿಹಾರ ಹೊಂದಿವೆ. ಕಳೆದ 10 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಯಾವ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇಷ್ಟು ವಸ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗವಾಗಿಲ್ಲ.

ಶ್ರವಣಸಹಾಯಕಗಳು : ಇವು ಶಬ್ದವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು. ಗ್ರಹಾಮ್ ಬೆಲ್ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿವೆ. ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರ್ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಈಗ ನಮಗೆ ಆಟೊಮ್ಯಾಟಿಕ್ ವಾಲ್ಯೂಂ ಕಂಟ್ರೋಲ್, ಪೀಕ್ ಕ್ಲಿಪ್ಪಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಅನುಕೂಲ ಸಾಧನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕನ್ನಡಕಗಳನ್ನು ಜನರು ಒಪ್ಪುವಷ್ಟು ಇವನ್ನೂ ಒಪ್ಪುವಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಹಾಯಕಗಳ ಬೆಲೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಎಟುಕುವಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಿವುಡು ಮಗುವಿಗೆ ಮಾತು ಕಲಿಸಲು ಶ್ರವಣಸಹಾಯಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಒಳಪಡಲಾಗದ, ಬೆಳೆದ ಕಿವುಡರಿಗಂತೂ ಇವು ಅನುಕೂಲಕಾರಿಗಳು. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇಂಥ ಸಹಾಯಗಳು ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುವ ಮೊದಲು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕೇಳುವ ಶಕ್ತಿಯ ಅಳತೆ ಅಳತೆಮಾಡಿಸಿ ನೋಡಬೇಕು. (ಎಂ.ಎ.ವಿ.)

ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆ : ಕಪಿವೀರರಾದ ವಾಲಿ, ಸುಗ್ರೀವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಈಗ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಂಪೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟವೊಂದರ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನಂತೆ. *

ಕಿಸೆಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರ : 1832ಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಮತಕ್ಷೇತ್ರ (ಪಾಕೆಟ್ ಬರೋ). ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಇಂಥ ಒಂದೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ದತ್ತವಾದಾಗ ಕೆಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಿತಗಳ ವಶವರ್ತಿಯಾದುವಲ್ಲದೆ, ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಗಳಿಗೆ ನೆಲೆಯಾದುವು.

ಮೂರನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ನಗರಗಳ ಷೆರಿಫರು ಆರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಗಲುತ್ತಿದ್ದ ಅಧಿಕ ವೆಚ್ಚದಿಂದಾಗಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಇಂಥ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುಗಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಪಡೆಯುವುದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಆರನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಯಾವಯಾವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ತನಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುವರೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಭರವಸೆಯಿತ್ತೋ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮತಾಧಿಕಾರ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು.

ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರಲೆಂದು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸಹ ಮತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ರಾಜಾಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಸಮಿತಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ ಮತದಾನದಿಂದಾಗಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಅರಸರ ಮತ್ತು ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ಬಿಗಿಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಆಗ ಒಟ್ಟು 200ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿದ್ದವು.

16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಅಧಿಕವಾದಾಗ ಆಸ್ತಿಕರೂ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳೂ ಜಮೀನುದಾರರೂ ಈ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಹಣ ಸುರಿದು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಂದಿನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳೇ ಚುನಾವಣೆಯ ಎಲ್ಲ ವೆಚ್ಚವನ್ನೂ ಭರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಂಥವರೇ ಪುನಃ ಪುನಃ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಲು ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಂತೂ ಇಂಥ ಮತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಇವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಣದ ಪ್ರಲೋಭನ, ಬೆದರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರವೇ ಇಂಥ ಪ್ರಭಾವೀಶಕ್ತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಈ ಅನಿಷ್ಟಕಾರಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಆದರೂ 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರದ ತುಟ್ಟ ತುದಿಯನ್ನು ತಲಪಿದ್ದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ: ಅಧಿಕೈಶ್ವರ್ಯ, ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಬದಲಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಜಮೀನ್ದಾರರ ಶಕ್ತಿರಾಜಕೀಯ. ಕಿಸೆಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಮಾರಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕೆಳಮನೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಸದಸ್ಯರು ಇಂಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಅನೇಕ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಮಂತ ಪದವಿಗಳಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪುರಸಭೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕಿಸೆಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳೆತ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜಮೀನ್ದಾರರು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರು. ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 1872ರಲ್ಲಿ ಮತಚೀಟಿಯನ್ನು (ಬ್ಯಾಲಟ್ ಪೇಪರ್) ಜಾರಿಗೆ ತರುವವರೆಗೂ ಇವುಗಳ ಕೆಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

1832ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾದ ಒಂದು ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಮತದಾರರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಮನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. 1918ರಲ್ಲಿ ಮತಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಜಮೀನುದಾರರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ರದ್ದಾದ್ದು 1918ರಲ್ಲಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಇವುಗಳ ದುಷ್ಟ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ದೀರ್ಘ ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. (ಸಿ.ಪಿ.)

ಕೀಚಕ : ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಬಾಣಾಸುರನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೇಕಯ ರಾಜ ಮತ್ತು ಮಾಲವಿಯರ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದವ. ಈತನಿಗೆ 105 ಮಂದಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರೂ ಸುದೇಷ್ಣೆಯೆಂಬ ಸೋದರಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಸುದೇಷ್ಣೆ ವಿರಾಟರಾಜನ ರಾಣಿ. ಇವನೂ ಇವನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ 105 ಮಂದಿ ಉಪಕೀಚಕರೂ ವಿರಾಟರಾಜನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಕೀಚಕ ವಿರಾಟನ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಇವನಿಗೆ ಸಿಂಹಬಲನೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದ್ದಿತು. ಕೀಚಕನನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿದ ಕೌರವರು ವಿರಾಟನ ರಾಜ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ತಲೆ ಮಾಡಿ ಮಲಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿದ ಪಾಂಡವರು ವಿರಾಟ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ದ್ರೌಪದಿ ಸೈರಂಧ್ರಿಯಾಗಿ ಮಾಲಿನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಾಣಿ ಸುದೇಷ್ಣೆಯ ಬಳಿ ಸೇವಕಿಯಾದಳು. 'ಇಲ್ಲಿಯ ಹೆಂಗಸರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗಿಡಮರಗಳೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಗಂಡಸರು ಕಂಡರೆ ಮೋಹಗೊಳ್ಳದೆ ಇರುತ್ತಾರೆಯೇ'? ಎಂಬ ಸುದೇಷ್ಣೆಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ, ದ್ರೌಪದಿ ಮರೆವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದರೂ

ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲುಸಮರ್ಥಳಾಗಿದ್ದಾಳೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅಕ್ಕನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇವಳನ್ನು ಕೀಚಕ ಕಂಡು, 'ವಾಸನೆಗಟ್ಟಿದ ಮದ್ಯದಂತೆ ಉನ್ಮಾದಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ' ಅವಳ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಯಾಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ದ್ರೌಪದಿಯಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತನಾದ ಕೀಚಕ ಅಕ್ಕನ ನೆರವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಮಧುವನ್ನು ತರುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿ ಸುದೇಷ್ಣೆ ಮಾಲಿನಿಯನ್ನು ಕೀಚಕನ ಅರಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳನ್ನು ಕಂಡ ಕೀಚಕ ಕಾಮೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾನೆ. ದ್ರೌಪದಿ ಅವನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ರಾಜಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕೀಚಕ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಜುಟ್ಟು ಹಿಡಿದು ವಿರಾಟರಾಜ, ವೇಷಾಂತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮರಾಯ ಮತ್ತು ಭೀಮಾದಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಒದ್ದು ಕೆಡವುತ್ತಾನೆ. ಅಪಮಾನ ಜರ್ಝರಿತಳಾದ ದ್ರೌಪದಿ ಭೀಮನ ನೆರವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾಳೆ. ಭೀಮ ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ ದ್ರೌಪದಿ ಕೀಚಕನನ್ನು ರಾತ್ರಿ ನಾಟ್ಯಶಾಲೆಗೆ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಬರಲು ಆಹ್ವಾನ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ಣತೆಯ ಭರವಸೆಯಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿ ಕೀಚಕ ರಾತ್ರಿ ನಾಟ್ಯಶಾಲೆಗೆ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮರೆವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೀಮನಿಗೂ ಕೀಚಕನಿಗೂ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ ನಡೆದು ಕೀಚಕ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಅಣ್ಣನ ದುರ್ಮರಣಕ್ಕೆ ಮಾಲಿನಿಯೇ ಕಾರಣಳೆಂದು ತಿಳಿದ ಉಪಕೀಚಕರು ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶವರಥಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ದ್ರೌಪದಿ ಪಾಂಡವರ ಗೋಪ್ಯ ನಾಮವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೂಗುತ್ತಾಳೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡ ಭೀಮ ದೊಡ್ಡ ಮರವೊಂದನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಂದು ಉಪಕೀಚಕರನ್ನು ಸವರಿ ಹಾಕಿ, ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಳನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೀಚಕ ಹಾಗೂ ಅವನ ದುಷ್ಟ ಸೋದರರು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆಂದರೆ ಯಾರ ಬಲ ಮತ್ತು ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೆಚ್ಚಿ ಪಾಂಡವರು ಅಜ್ಞಾತವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ವಿರಾಟನಗರಿಗೆ ಬಂದರೋ ಅಂಥವರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟಗಳು ಒದಗುತ್ತವೆ.

ಕವಿಗಳು ಕೀಚಕನ ಸಾವಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಮ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಆಮೆಯಂತೆ ಕೀಚಕ ಒಂದು ಉಂಡೆಯಾಗಿ ರಕ್ತಮಯವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದನೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ವರ್ಣನೆ. ಬಳೆಯ ರಾಶಿಯನ್ನು ಆನೆ ತುಳಿದಂತೆ ಮೆಟ್ಟಿ, ನುಚ್ಚು ನುರಿ ಮಾಡಿ, ಹಿಡಿದು ಕಂಭಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಫೋಟಿಸಿ ಬಿಸುನೆತ್ತರು, ನೆಣ, ಅಡಗು, ಎಲುಬು–ಸಮಸ್ತಂ ಸುರಿಯೆ, ತುಂಬಿದ ಚೀಲವನ್ನು ಸುರಿದ ಮೇಲೆ ಬರಿದಾದ ಚೀಲ ಕೈಲುಳಿಯುವಂತೆ, ಭೀಮನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತೆಂದು ಪಂಪ ಕೀಚಕನ ಸಾವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೀಚಕನ ತಲೆಯನ್ನು ಅವನ ಎದೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಅಮುಕಿ, ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಖಳನನ್ನು ಒಂದುಂಡೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಭೀಮ ತೋರಿದನೆಂದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ವರ್ಣನೆ ; ಖಳನ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾಲನ ಕೋಣ ತುಳಿದಂತಿತ್ತು ಎಂದು ಕೀಚಕನ ಸಾವಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ಕವಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವಿರಾಟ ಪರ್ವ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಂದರ ಭಾಗ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕೀಚಕ ವಧೆ ಮತ್ತೊಂದು ಗೋಹರಣ ಮತ್ತು ಕೌರವರ ಸೋಲು. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಉತ್ತರನ ಕಥೆ ಬರುತ್ತದೆ, ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿ ಕೀಚಕ ಹಾಗೂ ಅವನ ಸೋದರರು ಗಂಧರ್ವನೊಬ್ಬನಿಂದ ನಾಶವಾದರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳು ತಿಳಿದು, ಕೀಚಕಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದವ ಭೀಮನೆಂದೂ ಸ್ತ್ರೀ ದ್ರೌಪದಿಯೆಂದೂ ಸಕಾರಣವಾಗಿ ತರ್ಕಿಸಿ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸರ್ವಸೈನ್ಯಸಮೇತರಾಗಿ ವಿರಾಟರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಿ ಗೋಗ್ರಹಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಜುನನ ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಪಾಂಡವರ ಗುರುತು ಬಹಿರಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ಅವಧಿ ಮುಗಿದಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಥೆ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಕೀಚಕನನ್ನು ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೈಲಾಸಂರವರು ಕೀಚಕ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ದುರಂತ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಾಣಿಕರು ವಿರಾಟಪರ್ವ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸೈರಂಧ್ರಿ ಎಂಬ ಸುಂದರ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ.)

ಕೀಟಗಳು : ಸಂಧಿಪದಿ (ಆರ್ಥ್ರೊಪೊಡ) ವಂಶದ ಕೀಟ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ವರ್ಣರಂಜಿತ ಪತಂಗ, ಹೂಗಳ ಪರಾಗ ಉಂಡು ಮಧು ಶೇಖರಿಸುವ ಜೇನು, ಇರುವೆ, ದುಂಬಿ, ಕಂಬಳಿಹುಳ ಎಲ್ಲ ಕೀಟಗಳೇ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು: ತಲೆ, ಎದೆ ಮತ್ತು ಉದರ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ದೇಹವನ್ನುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಟದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾದ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳನ್ನುಳ್ಳ (ಟ್ರೇಕಿಯ) ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದವರೆಗಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಆಂಟೆನಗಳು (ಕುಡಿಮೀಸೆ), ಒಂದು ಜೊತೆ ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಎರಡು ಜೊತೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲೆ ಎಂಬ ಭಾಗಗಳು ಇವೆ. ಎದೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಇವೆ. ಉದರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಲನಾಂಗಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಉದರದ ಹಿಂತುದಿಯಲ್ಲಿ ಜನನಾಂಗ ದ್ವಾರವಿದೆ. ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮರಿಗಳು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆ ಉಂಟು.

ಕೀಟವರ್ಗದ ವೈವಿಧ್ಯ: ಕೀಟವರ್ಗ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇನ್ಯಾವ ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಇದುವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಎಂಟುಲಕ್ಷ ಕೀಟಜಾತಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು 2 ರಿಂದ 3 ದಶಲಕ್ಷ ಕೀಟ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕೀಟದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಕೀಟಪ್ರಪಂಚದ ಬೃಹತ್ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಅರಿವು ಸ್ವಲ್ಪ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒಂದು ಎಕರೆ ಶೀತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಶಲಕ್ಷ ಕಾಲೆಂಬೋಲ ಗಣದ ಕೀಟಗಳು ವಾಸಿಸಬಲ್ಲವಂತೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ನೊಣಗಳ ಸಂತತಿ ಒಟ್ಟು 1.91 X^{3}_{2} 10^{20}ರಷ್ಟು ಆಗಬಲ್ಲದಂತೆ ಈ ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯಾಬಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೀಟಗಳ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರ, ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆಹಾರಗಳಿಗೆ ಅವು ತೋರುವ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮುಂತಾದುವು–ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ದೇಹದ ಗಾತ್ರ ಸಣ್ಣದಾದ್ದರಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅಲ್ಪಕಾಲ ಸಾಕು. ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯೂ ಕಡಿಮೆ. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ವೇಗಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುವುದಾದರೆ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಗೆದ್ದಲಿನ ರಾಣಿಕೀಟ ದಿನಕ್ಕೆ 43,000 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಡಬಲ್ಲುದಂತೆ; ಜೊತೆಗೆ ತಲೆಮಾರುಗಳು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯವು (ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರಿರಬಹುದು). ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಶೀಡೆ ಎಂಟು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ 16 ತಲೆಮಾರುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಬಲ್ಲುದಂತೆ. ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಹಾರಾಟದ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವು ಅನುಕೂಲವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಾರಿಹೋಗಬಲ್ಲವು. ಕೀಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆಯೂ ಇದರ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮರಿ ಹುಳು, ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳೆರಡೂ ತಮಗೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕೀಟವರ್ಗದ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಬಲಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಭೂಗ್ರಹವನ್ನು 'ಕೀಟಗೋಳ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಅಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜೈವಿಕ ವಸ್ತುಗಳೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕೀಟಜಾತಿಗೆ ಆಹಾರ. ಆಹಾರ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಭೂ ಮತ್ತು ಸಿಹಿ ನೀರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೀಟ ಸಮುದಾಯಗಳುಂಟು (ಉಪ್ಪು ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಜಾತಿ ಕೀಟಗಳು ವಾಸಿಸುವುವು).

ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಹಲವಾರು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಆಹಾರಸಂಪಾದನಾ ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವನಕ್ರಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕೊಡತಿ ಕೀಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ ಕೆಲವು ಪರಾವಲಂಬಿ ಕೀಟಗಳು ಆತಿಥೇಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ರಸರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಹಕಾರಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗೆದ್ದಲು, ಜೇನು, ಇರುವೆ, ಕಣಜ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಮೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಹಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿತ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೀಟಗಳ ಅಂಗಾಂಗ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲಸಗಾರ, ಸೈನಿಕ, ದಾದಿ, ರಾಣಿ ಮುಂತಾದ ಕೀಟ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಇರುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಕೃಷಿ, ಇತರ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಅವು ಸ್ರವಿಸುವ ಸಿಹಿರಸಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕಿ ಅವುಗಳಿಂದ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆರಾಮವಾಗಿರುವುದು ಮುಂತಾದ ವಿಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

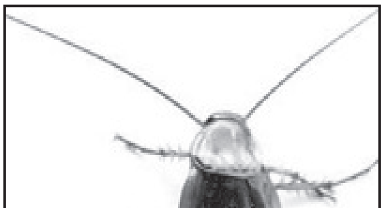

ಜಿರಲೆ

ಕೀಟವರ್ಗ ಸುಮಾರು 25 ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಗಿನಿಂದ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಖಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವ ಕೀಟ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯನ್ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಸ್ತರಗಳಿಂದ ದೊರೆಕಿದೆ (ಇದು ಇಂದಿನ ಕೊಡತಿಕೀಟಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ). ಕೀಟಗಳು ಬಹುಶಃ ಡಿವೋನಿಯನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಾರ್ಬಾನಿಫೆರಸ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಮಿಯನ್ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಟ್ರೈಯಾಸಿಕ್ ಮತ್ತು ಜುರಾಸಿಕ್ ಕಾಲಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಂದಿನ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಕೀಟಗಳ ಪೂರ್ವಜ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಹುಶಃ ಟ್ರೈಲೋಬೈಟ್ ಎಂಬ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುವೆಂದೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಲಾನಂತರ ಅರ್ಯಾಕ್ನಿಡ, ಕ್ರಸ್ಟೇಸಿಯ, ಕೈಲೊಪೊಡ ಮತ್ತು ಇನ್ಸೆಕ್ಟ (ಕೀಟಗಳು) ವರ್ಗಗಳು ಉದ್ಭವವಾದುವೆಂದೂ ಊಹೆಯಿದೆ. ಈ ಪೂರ್ವಜ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೋಟಾರ್ತ್ರೊಪೊಡ ಎಂಬ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಗರದ ಉಪ್ಪುನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದವೆಂದೂ ಇವುಗಳ ದೇಹ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಕೈಟಿನ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುವಿನ ಕವಚವಿತ್ತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲುಕಾಲುಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವು ದೇಹವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಗಿಸಿ ತೆವಳುತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು ಅಥವಾ ದೇಹವನ್ನು ಪಕ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಚಲಿಸಿ ಈಜುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕಾಲ ಕ್ರಮೇಣ ಕೀಲುಕಾಲುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದುವು. ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಖಂಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ 20ಕ್ಕೆ ನಿಂತಿತು.

ಕೀಟವರ್ಗದ ವಿಕಸನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಟಿನ್ ಅನುಕೂಲ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಒಣಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದೊಳಗಿನ ಶೀತಾಂಶ ಹೊರಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ಇದು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರಿಂದ, ಈ ಜೀವಿಗಳು ಜಲಜೀವನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಭೂ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದು ಕ್ರಮೇಣ ಮರಳ್ಗಾಡುಗಳಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಚಿಪ್ಪಿನಂತೆ ಗಡುಸಾಗಿರುವ ಈ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರತಿಹಂತದಲ್ಲೂ ಕಳಚಬೇಕಾಯಿತು. ಪೊರೆಬಿಟ್ಟ ಹುಳುವಿನ ಮೈ ಮೆತುವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯವೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪುನಃ ಪೊರೆಬಲಿಯುವ ವರೆಗೂ ಕೀಟ ಅಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಅರಿವು ಪಡೆದೇ ಅಪಾಯದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಲಾಭವಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಚಲನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂಥ ನರಮಂಡಲವಿದೆ. ಕೀಟಗಳ ಮಿದುಳು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದರೂ ಇರುವೆ, ಜೇನು ಇವುಗಳ ಹುಟ್ಟುಗುಣದ ನಡವಳಿಕೆ ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಬಹಳ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ರಚನೆಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು, ಜೀವನರೀತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ.

ಕೀಟಗಳ ದೇಹರಚನೆಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ವದನಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಚಲನಾಂಗಗಳು ಜೋಡಿ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು (ಆಂಟೆನೆ) ನೆತ್ತಿಯಮೇಲೆ ಕಣ್ಣುಗಳ

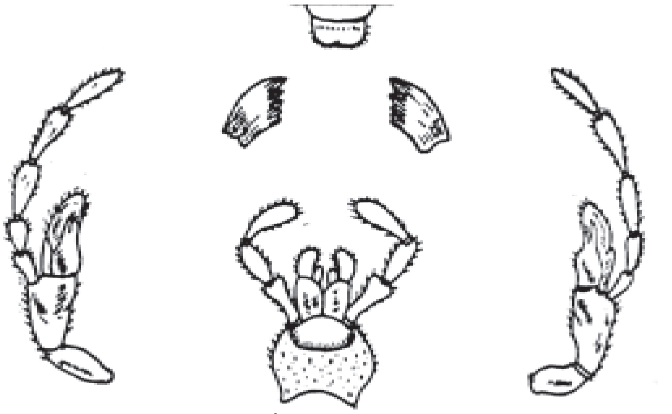

ಜಿರಲೆಯ ವದನಾಂಗಗಳು

ಮುಂದೆ ಅಥವಾ ನಡುವೆ ಇರುವ ಹೆಚ್ಚು ಚಲನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವ ಒಂದು ಜೊತೆ ಉಪಾಂಗಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಖಂಡಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನಿಮ್ನವರ್ಗದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮಣಿಸರದಂತಿವೆ. ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಕೀಟಗಳ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಚಣಿಗೆ ಹಲ್ಲುಗಳಂಥ, ಚಮಚದ ಹಿಡಿಯಂಥ, ದೊಣ್ಣೆಯ ಹಿಡಿಯಂಥ, ಫಲಕಗಳ ಕಟ್ಟಿನಂಥ ರಚನೆಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ವದನಾಂಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರೂಜೊತೆ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ: (i) ಅಗಿಯಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮ್ಯಾಂಡಿಬಲ್ ಜೊತೆ, (ii) ಬಾಯಿಯಿಂದ ಆಹಾರ ಬೀಳದಂತೆ ತಡೆಯುವ ಒಂದು ಜೊತೆ ಪ್ರಥಮ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲ, (iii) ಒಂದು ಜೊತೆ ದ್ವಿತೀಯ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆಗಿರುವ ಲೇಬಿಯಂ ಅಥವಾ ಕೆಳತುಟಿ. ಇವಲ್ಲದೆ ಲೇಬ್ರಂ ಅಥವಾ ಮೇಲ್ದುಟಿ, ಬಾಯಿಯೊಳಗಿನ ಹೈಪೋಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಪಿಫ್ಯಾರಿಂಕ್ಸ್ ಇವು ಕೂಡ ವದನಾಂಗದ ಭಾಗಗಳೇ. ಕೀಟ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಹಾರದ ಲಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ ಅದರ ವದನಾಂಗಗಳ ರಚನೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತುಂಡುಮಾಡಿ ಅಗಿದು ತಿನ್ನುವ ಜಿರಲೆ, ಮಿಡತೆ, ಕಂಬಳಿಹುಳು ಮತ್ತು ದುಂಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊನಚಾದ ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಸಸ್ಯಗಳ ರಸ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರಕ್ತಹೀರಿ ಜೀವಿಸುವ ಕೀಟಗಳ ವದನಾಂಗಗಳು ಸೂಜಿಯಂತೆ ಚೂಪಾದ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಕೊಳವೆಗಳಂತಿವೆ. ಹೂಗಳ ಮಕರಂದ ಕುಡಿಯುವ ಪತಂಗಗಳ ವದನಾಂಗಗಳು ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲಿನಂತಿವೆ. ಪರಾಗವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಜೇನಿನ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲ ಮತ್ತು ಕೆಳತುಟಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆಹಾರಕಣಗಳನ್ನು ಜೊಲ್ಲಿನಿಂದ ನೆನೆಸಿ ಕರಗಿಸಿ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ನೊಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ದುಟಿ, ನಾಲಿಗೆ, ಕೆಳತುಟಿ ಇವು ಮೂರು ಕೂಡಿ ಸ್ಪಂಜಿನಂಥ ಅಂಗವಾಗಿವೆ.

ಕೀಟಗಳ ಚಲನಾಂಗಗಳು: ಕೀಲುಗಳುಳ್ಳ 3 ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು. (ಅನೇಕ ಮರಿ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಆರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲು ಅಥವಾ ಕಾಲಿಲ್ಲದೇ ಇರುವುದು, ಅನೇಕ ಪ್ರೌಢ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ರೆಕ್ಕೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು). ಚಲನಾಂಗಗಳು ದೇಹದ ಮಧ್ಯಭಾಗವಾದ ಎದೆಗೆ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಸಂಧಿಪದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಐದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಂಧಿಗಳಿವೆ: ದೇಹದ ಕಡೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾಕ್ಸ, ಟ್ರೋಕ್ಯಾಂಟರ್, ಫೀಮರ್, ಟಿಬಿಯ ಮತ್ತು ಟಾರ್ಸಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಟಾರ್ಸಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡರಿಂದ ಐದು ಉಪಸಂಧಿಗಳಿರಬಹುದು. ಟಾರ್ಸಸಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 2 ನಖಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೆತ್ತನೆಯ ಗುಬುಟು ಇರುವುದುಂಟು. ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದ ಚಲನೆಗೆ ಕಾಲುಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಚಲನೆಯೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡುವಿಕೆ (ಉದಾ: ಚಿಮ್ಮಂಡೆ). ಬೇಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು (ಉದಾ: ಕೊಡತಿಕೀಟ, ಮ್ಯಾಂಟಿಸ್ ಕೀಟ), ಕುಪ್ಪಳಿಸುವುದು (ಉದಾ: ಮಿಡತೆ). ಇನ್ನಿತರ ಉಪಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಕಾಲುಗಳು ಸಹಾಯಕ.

ಎದೆಯ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಮೈ ಹೊದಿಕೆ ತೆಳುವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಭಾಗಗಳೇ ರೆಕ್ಕೆಗಳು. ರೆಕ್ಕೆಯ ಮೇಲಿನ, ಕೆಳಗಿನ ಪದರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕವಲೊಡೆದಿರುವ ನಾಳಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಕ್ತನಾಳಗಳು. ರೆಕ್ಕೆಯ ಆಕಾರ ತ್ರಿಕೋಣದಂತೆ. ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗದ ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಚಲಿಸಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕೊಕ್ಕೆ, ಕೂದಲು ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಡಿಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆ ಇದೆ; ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಸಮತೋಲನೆಯನ್ನು ಕಾಯುವ ಅಂಗಗಳು (ಹಾಲ್ಟಿಯರ್ಸ್) ಇವೆ. ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಗಡುಸಾದ ಎಲಿಟ್ರಗಳಾಗಿ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿ ಕೀಟ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹಾರಾಟಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಹೆಟರಾಪ್ಟಿರ ಗಣದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಯ ತೊಟ್ಟಿನ ಅರ್ಧಭಾಗ ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಗಡುಸಾದ ಹೆಮಿಎಲಿಟ್ರ ಆಗಿದೆ. ಆರ್ಥಾಪ್ಟಿರ ಗಣದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆ ಚಕ್ಕಳದಂತೆ ಗಡುಸಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಟೆಗ್ಮೈನ ಎಂದು ಹೆಸರು.

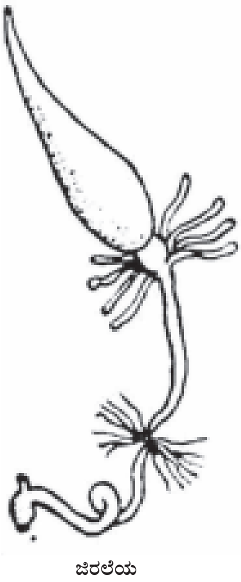

ಜಿರಲೆಯ ಜೀರ್ಣಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಜೀರ್ಣಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ದೇಹದ ಉದ್ದದಷ್ಟೆ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದ ಇರುವ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಕೊಳವೆ. ದ್ರವರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉದ್ದ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಗರುಳು, ನಡುಕರುಳು ಮತ್ತು ಹಿಂಗರುಳು ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯವಾದ ಭಾಗಗಳಿವೆ: ಮುಂಗರುಳು ಮತ್ತು ಹಿಂಗರುಳುಗಳು ದೇಹದೊಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದ ಹೊರಚರ್ಮದ ಭಾಗಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಇರುವಂಥ ಮೇಲ್ಪೊರೆಯ ಪದರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮುಂಗರುಳಿನ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಿವು. 1 ಬಾಯಿಯ ಮುಂದಿನ ಆಹಾರ ಕುಳಿ: ಇದು ವದನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಮೇಲುತುಟಿಗೂ ಮಧ್ಯದ ಭಾಗ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಹಾರ

ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಆಹಾರವನ್ನು ಜೊಲ್ಲಿನಿಂದ ತೋಯಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. 2 ಗಂಟಲು: ಬಾಯಿಗೂ ಆಹಾರನಾಳಕ್ಕೂ ನಡುವಣ ಭಾಗ. 3 ಆಹಾರನಾಳ: ನೇರವಾದ ಈ ಕೊಳವೆ ತಲೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಿಂದ ಎದೆಯ ಮುಂಭಾಗದವರೆಗೂ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಒಳಪದರಲ್ಲಿ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿರುವ ನೆರಿಗೆಗಳುಂಟು. 4 ಎರೆಚೀಲ: ಆಹಾರ ನಾಳದ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಿಂಭಾಗವಿದು; ಆಹಾರ ಶೇಖರಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 5 ಜಠರ: ಚೀಲದಂಥ ಭಾಗ. ಇದರ ಒಳಪದರದಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಿನಂತಿರುವ ಏಣುಗಳಿದ್ದು, ಆಹಾರವನ್ನು ಅರೆಯಲು ಅವು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ನಡುಕರುಳನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದರ ಆಕಾರ, ಧಾರಣಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದುವು ಕೀಟ ಸೇವಿಸುವ ಆಹಾರದ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿವೆ. ನಡುಕರುಳು ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಚೀಲದಂತೆಯೂ ಬೇರೆಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೊಳವೆಯಂತೆಯೂ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆರಳಿನ ಆಕಾರದ ಕೊಳವೆಗಳ ಗೊಂಚಲುಂಟು. ಈ ಕೊಳವೆಗಳಿಗೂ ಕರುಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಕರುಳಿನ ಹೀರುವಲಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಹಿಂಗರುಳಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: 1 ಸಣ್ಣ ಕರುಳು, (ಇಲಿಯಮ್), 2 ದೊಡ್ಡಕರುಳು (ಕೋಲಾನ್), 3 ಗುದನಾಳ. ಹಿಂಗರುಳಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕೂದಲೆಳೆಯಂತಿರುವ ಮಾಲ್ಪೀಗಿಯನ್ ಟ್ಯೂಬ್ಯೂಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಕೊಳವೆಗಳ ಗೊಂಚಲು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಕ್ತದಿಂದ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೀರಿ, ಹಿಂಗರುಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಇವು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಉಸಿರಾಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಲ್ಲ; ದೇಹಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕವಲೊಡೆದಿರುವ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ (ಟ್ರೇಕಿಯ) ಮೂಲಕ ಉಸಿರಾಟ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎದೆ ಮತ್ತು ಉದರಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರದೇಹದ ಖಂಡಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿರುವ ಶ್ವಾಸರಂಧ್ರಗಳ (ಸ್ಪೈರಕಲ್ಸ್) ಮೂಲಕ ಗಾಳಿ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲವಾಸಿಗಳಾದ ಕೆಲವು ಮರಿಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿರುಗಳಿವೆ. ಶ್ವಾಸರಂಧ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹತ್ತು ಜೊತೆ– ಎದೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 2. ಉದರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 8.

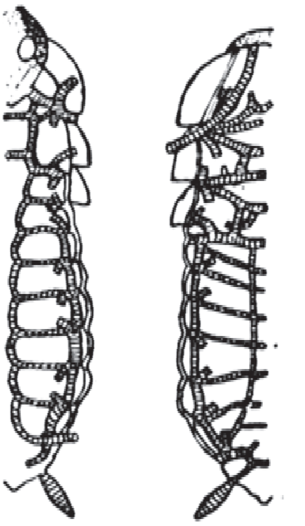

ಜಿರಲೆಯ ಉಸಿರಾಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಶ್ವಾಸರಂಧ್ರದ ರಚನೆ: ಗಾಳಿಯ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ರಂಧ್ರ, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಹೊರ ಚರ್ಮದ ಅಂಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ನಾಯುಗಳ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಚರ್ಮದ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕವಾಟವಿದೆ. ದೇಹದ ಶೈತ್ಯಾಂಶ ಆವಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಗುವುದನ್ನು ಕವಾಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಬದಲು ಹೊರಚರ್ಮದ ಎರಡು ತುಟಿಗಳುಂಟು.

ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕವಲುಗಳು ಗಾಳಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಒಳಪದರ ಹೊರ ಚರ್ಮದ್ದು; ಈ ಒಳಪದರ ಸುರುಳಿ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ನೋಡಿದಾಗ ನಾಳಗಳ ಸುತ್ತ ಗೆರೆಗಳಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನಾಳಗಳು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗದಂತೆ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಸಂಚಾರ ಸರಾಗವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಈ ಸುರುಳಿಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ ಕವಲುಗಳು ಬರಬರುತ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಜೀವಕಣಗಳ ಗುಂಪುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ದೇಹಾದ್ಯಂತ ಹೊಕ್ಕು, ಜೀವಕಣಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಗಾಳಿಯೊದಗಿಸಿ, ಮಲಿನವಾದ ಗಾಳಿ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾರುವ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳು ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಗಾಳಿಚೀಲಗಳಾಗುವುದುಂಟು. ಇವು ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುವಲ್ಲದೆ ಹಾರಾಟದಲ್ಲೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ರಕ್ತಪರಿಚಲನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಕೀಟಗಳ ರಕ್ತಪರಿಚಲನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನು ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ರಕ್ತನಾಳ (ಡಾರ್ಸಲ್ ವೆಸಲ್) ಒಂದೇ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗ. ದೇಹದ ಉಳಿದಭಾಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಲ್ಲ. ರಕ್ತ ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪೊಟರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ಡಾರ್ಸಲ್ ರಕ್ತನಾಳ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆರೆದಿರುವಂಥ ಕೊಳವೆ. ಇದು ತಲೆಯಿಂದ ಉದರಭಾಗದ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಅಯೋರ್ಟ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೀಡಕಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೋಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೋಣೆಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಸ್ಟಿಯ ಎಂಬ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಹೃದಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ರಕ್ತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಅಯೋರ್ಟ ನಾಳದ ಮುಂದಿನ ದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಸಿದು ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೊಯಿಸುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ದ್ರವಭಾಗ ಮತ್ತು ರಕ್ತಕಣಗಳುಂಟು. ದ್ರವಭಾಗ ವರ್ಣರಹಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ತಿಳಿಹಸಿರು, ಹಳದಿ, ಕಂದು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ವಿರಳ. ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಗೆ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಆಮ್ಲಜನಕ ಸರಬರಾಜು ಆಗುವುದರಿಂದ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಉಸಿರಾಟದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ.

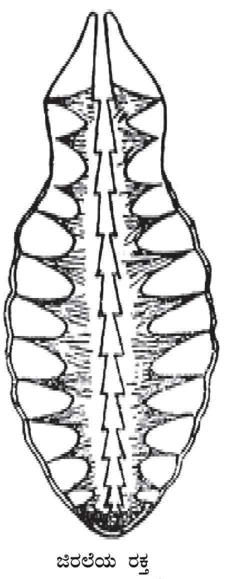

ಜಿರಲೆಯ ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ವಿಸರ್ಜನಾಂಗಗಳು: ಇವು ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾದ ಅಂತರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರೋಟೀನು ಅಂಶ ಒಡೆದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸಾರಜನಕ ಸಂಬಂಧದ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವುದು ಈ ಅಂಗಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ. ಮಾಲ್ಪೀಗಿಯನ್ ಕೊಳವೆಗಳು, ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಗ ಇವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಸರ್ಜನಾಂಗಗಳು.

ಮಾಲ್ಪೀಗಿಯನ್ ಕೊಳವೆಗಳು: ಉದ್ದವಾಗಿ ನೂಲಿನಂತಿರುವ ಈ ಕೊಳವೆಗಳು ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ರಕ್ತದಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಹೊರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ (ತೊಟ್ಟಿನಿಂದ ದೂರವಿರುವ ತುದಿ) ರಂಧ್ರವಿಲ್ಲ. ತೊಟ್ಟಿನ ರಂಧ್ರದಿಂದ ಕರುಳಿನ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೀಟಜಾತಿಯಲ್ಲೂ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2–200ರ ವರೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕೀಟ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಎರಡು ತುದಿಗಳೂ ಹಿಂಗರುಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು. ಇವು ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮುಂತಾದ ಹಾನಿಕಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಕ್ತದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕರುಳಿಗೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಗ (ಫ್ಯಾಟ್ ಬಾಡಿ): ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಜೀವಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದ ಅಂಗ ಇದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅನೇಕ ಕುಹರಗಳಿವೆ. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ಕಿತ್ತಳೆ ಅಥವಾ ಹಸಿರು. ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಅದರ ಲವಣಗಳು, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಲವಣಗಳು ಮುಂತಾದುವು. ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಗದ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ ಕೊಬ್ಬು, ಸಕ್ಕರೆ, ಪ್ರೋಟೀನ್ ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳ ಶೇಖರಣೆ.

ಗ್ರಂಥಿಗಳು: ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. 1 ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಬಾಯಿ ಅಥವಾ ನಾಳಗಳುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಸ್ರವಿಸಿದ ರಸವನ್ನು ದೇಹದ ಹೊರಗೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಅಂಗದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು. 2 ಸ್ರವಿಸಿದ ರಸವನ್ನು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಅದು ದೇಹಾದ್ಯಂತ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ನಾಳರಹಿತ ಗ್ರಂಥಿಗಳು.

ಚರ್ಮಗ್ರಂಥಿಗಳು, ನಡುಕರುಳಿನ ಗ್ರಂಥಿಗಳು, ಮಾಲ್ಪೀಗಿಯನ್ ಕೊಳವೆಗಳು, ಇವೆಲ್ಲ ನಾಳವುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿರುವವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

1. ಮೇಣಗ್ರಂಥಿಗಳು (ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ಗ್ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್): ಚರ್ಮದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸಸ್ಯತಿಗಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು, ಮೇಣ, ತೆಳ್ಳನೆಯ ಹುಡಿ, ದಾರಗಳ ಗೊಂಚಲು ಅಥವಾ ಹಲಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಅರಗು ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಲ್ಯಾಕ್ ಗ್ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್): ಅರಗು ಕೀಟ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಳದಂತಿರುವ ಅರಗಿನ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚವನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟ ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿವೆ.

3. ಶಿರದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಸಿಫ್ಯಾಲಿಕ್ ಗ್ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್): ದವಡೆ, ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲ ಮತ್ತು ಕೆಳತುಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಇವು. ಕೆಳತುಟಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ಜೊಲ್ಲುಗ್ರಂಥಿಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಇದರ ಸ್ರಾವ ಆಹಾರಸೇವನೆ ಮತ್ತು ಪಚನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಹಾಯಕ.

4. ರೇಷ್ಮೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಸಿಲ್ಕ್ ಗ್ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್): ಪತಂಗಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೆಳತುಟಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಇವು. ಮರಿಕೀಟಗಳ ಕೋಶಗಳ ಗೂಡುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನೂ ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಸ್ರವಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಗಾಳಿಗೆ ಸೋಕಿ ಗಡುಸಾದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ಎಳೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

5. ಅಸಹ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ರಿಪಗ್ನಟೋರಿಯಲ್ ಗ್ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್): ಅನೇಕ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆಯ ರಸ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು

ದೂರವಿಡುವುದರಿಂದ ಆ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯ ತಿಗಣೆಗಳ ದುರ್ವಾಸನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

6. ಆಕರ್ಷಕ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಅಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟಂಟ್ ಗ್ಲಾಂಡ್ಸ್): ಅನೇಕ ಪತಂಗಗಳು ಸಂಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಲಿಂಗದ ಕೀಟವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ರಸವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು.

7. ವಿಷಗ್ರಂಥಿಗಳು: ಅನೇಕ ಕಣಜಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಕೊಂಡಿ ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿಷಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ.

ನಾಳರಹಿತ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ–1 ಎದೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಖಂಡದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಪ್ರೋಥೊರ್ಯಾಸಿಕ್ ಗ್ಲಾಂಡ್ಸ್). ಇವುಗಳ ರಸದಿಂದ ಎಳೆಹುಳುಗಳು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೊರೆ ಕಳಚಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 2 ಕಾರ್ಪೊರ ಅಲ್ಲೇಟ: ಮಿದುಳಿನ ಹಿಂದೆ ಅಯೋರ್ಟ ನಾಳದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುವ ಜೋಡಿ ಗ್ರಂಥಿ. ಎಳೆಹುಳಗಳು ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಲಿತ ಕೀಟಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಇದರ ರಸ ಸಹಾಯಕ. 3 ಕಾರ್ಪೊರ ಕಾರ್ಡಿಯಾಕ: ಮಿದುಳಿನ ಕೆಳಗಿದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ರಸವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಎಪಿಡರ್ಮಿಸ್ ಪದರದ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚರ್ಮಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಇವು ಫಿರೋಮೋನ್ ಎಂಬ ಹಾರ್ಮೋನನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಸ್ತು ಒಂದು ಕೀಟ ಜಾತಿಯ ಹಲವಾರು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಅವು ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತದೆ.

ನರಮಂಡಲದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನರಕಣಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ನರಗ್ರಂಥಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಳೆಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳೇ ನರಗಳು. ನರಮಂಡಲವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ನರವ್ಯೂಹ, ಒಳವಲಯ ನರವ್ಯೂಹ, ಹೊರವಲಯ ನರವ್ಯೂಹ ಎಂದು ಮೂರುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಇವು ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವಿದೆ.

1. ಕೇಂದ್ರ ನರವ್ಯೂಹ: ಇದು ನರಗ್ರಂಥಿ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಒಂದು ಜೊತೆ. ಈ ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಉದ್ದುದ್ದಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡಡ್ಡಕ್ಕೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥಿಯೂ ಪಕ್ಕದ, ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರಂಥಿಯೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ನರವ್ಯೂಹವನ್ನು ಅನ್ನನಾಳದ ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥಿ ಅಥವಾ ಮಿದುಳು, ಅನ್ನನಾಳದ ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರಂಥಿ ಮತ್ತು ತಳದ ನರಹುರಿ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯ ಶಿರದ ಮೊದಲ ಮೂರು ಖಂಡಗಳ ನರಗ್ರಂಥಿಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಮಿದುಳಿಗೆ ಕಣ್ಣು, ಕುಡಿಮೀಸೆ, ಮೇಲುತುಟಿಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟು. ಅನ್ನನಾಳದ ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರಂಥಿ ಶಿರದ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಖಂಡಗಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ; ದವಡೆ, ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲ ಮತ್ತು ಕೆಳತುಟಿಗಳಿಗೆ ನರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ತಳದ ನರಹುರಿ ಇದೆ ಮತ್ತು ಉದರಗಳ ಕೆಳಭಾಗದ ಮಧ್ಯ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಜೋಡಿ ಸರಪಣಿ; ಅನ್ನನಾಳದ ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರಂಥಿಯ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು, ಉದರದಲ್ಲಿ ಖಂಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು. ಇಲ್ಲವೇ (ಕೆಲವು ಕೂಡಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಎದೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಕಾಲು ಮತ್ತು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೂ ಉದರ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಗೂ ನರಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಜಿರಲೆಯ ನರಮಂಡಲ

2. ಒಳವಲಯ ನರವ್ಯೂಹ: ಇದನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. (i) ಅನ್ನನಾಳದ ಅನುಕಂಪನ ವ್ಯೂಹ. ಇದು ಮುಂಗರುಳು, ನಡುಕರುಳು, ಹೃದಯ–ಈ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನರಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. (ii) ತಳದ ಅನುಕಂಪನ ವ್ಯೂಹ. ಇದು ಎದೆ ಮತ್ತು ಉದರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಳದ ನರಹುರಿಯೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿ ಶ್ವಾಸರಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ನರಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. (iii) ಬಾಲದ ಅನುಕಂಪನ ವ್ಯೂಹ. ತಳದ ನರಹುರಿಯ ಕೊನೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಕವಲೊಡೆದ ಈ ವ್ಯೂಹ ಜನನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಜೀರ್ಣಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೂ ನರ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

3. ಹೊರವಲಯ ನರವ್ಯೂಹ: ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಒಳವಲಯ ನರವ್ಯೂಹಗಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಹೊರಟು ದೇಹದ ಹೊರ ಮೈಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ನರಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ.

ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು: ಪರಿಸರದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅರಿವು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕೆಲಸ. ಬಾಹ್ಯಪರಿಸರದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನರಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಮಿದುಳಿಗೋ ಬೇರೆ ನರಗ್ರಂಥಿಗೋ ತಲಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕೀಟಗಳ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗ್ರಾಹಕಗಳು (ಮೆಕ್ಯಾನೊರಿಸೆಪ್ಟರ್ಸ್), ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು (ಆಡಿಟರಿ ಆರ್ಗನ್ಸ್). ರಾಸಾಯನಿಕ ಗ್ರಾಹಕಗಳು (ಕೀಮೊರಿಸೆಪ್ಟರ್ಸ್) ಮತ್ತು ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗ್ರಾಹಕಗಳು: ಸ್ಪರ್ಶ, ಗಾಳಿ, ನೀರು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಸ್ಥಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ನರಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ವಿವಿಧಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ನರಸಂಪರ್ಕವುಳ್ಳ ಕೂದಲುಗಳು ಮುಖ್ಯ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಗ್ರಾಹಕಗಳು. ಕುಡಿಮೀಸೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಜಾನ್ಸ್‌ಟನ್ಸ್ ಅಂಗ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಸಮತೋಲನೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಗಾಳಿಯ ರಭಸ, ಘನವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧ, ನೀರಿನ ಕಂಪನ ಮುಂತಾದ ಬಾಹ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಅರಿವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು: ಇವುಗಳಿಗೆ ಕರ್ಣಪಟಲ ಅಂಗಗಳೆಂದೂ (ಟಿಂಪಾನಲ್ ಆರ್ಗನ್ಸ್) ಹೆಸರಿದೆ. ಇವು ತೆಳುವಾದ ಹೊರಚರ್ಮದ ಪೊರೆಗಳು; ಜೋಡಿಜೋಡಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ ನರದ ಸಂಪರ್ಕವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನವಾಹಕ ಕೂದಲುಗಳ ಗೊಂಚಲುಂಟು. ಗಾಳಿಯ ಅಲೆ ಕರ್ಣಪಟಲದ ಪೊರೆಗೆ ಬಡಿದಾಗ ಆ ಪೊರೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಲುಗಾಟವನ್ನು ಜ್ಞಾನವಾಹಕ ಕೂದಲುಗಳು ಶ್ರವಣನರದ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನರಗ್ರಂಥಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಕರ್ಣಪಟಲ ಅಂಗಗಳು ದೇಹದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಎದೆ, ಉದರ ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವುದುಂಟು.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಗ್ರಾಹಕಗಳು: ಇವು ದೇಹದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕುಡಿಮೀಸೆ, ವದನಾಂಗಗಳ ಕುಚ್ಚುಗಳು (ಪಾಲ್ಪ್ಸ್) ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೂದಲಿನಂತೆಯೊ ತಟ್ಟೆಯಂತೆಯೊ ಇವೆ. ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಥವಾ ಗುಳಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ನರಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1. ಉದ್ರೇಕಕಾರಿ ವಸ್ತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಜಾಗಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುವುದು: ಕ್ಲೋರೀನ್, ಅಮೋನಿಯ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ತೋರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಹಕಗಳು ದೇಹಾದ್ಯಂತವಿವೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. 2. ವಾಸನೆ: ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪಭಾಗದಷ್ಟು ಆವಿ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಅವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಅಥವಾ ಅವುಗಳಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯುವುದು ಇದೇ ಘ್ರಾಣಶಕ್ತಿ. ಕುಡಿಮೀಸೆ ಮತ್ತು ವದನಾಂಗಗಳ ಕುಚ್ಚುಗಳ ಮೇಲೆ ಘ್ರಾಣಗ್ರಾಹಕ ರೋಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. 3. ರುಚಿ: ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುವ ಉದ್ರೇಕಕಾರಿ ವಸ್ತು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಗ್ರಾಹಕಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದಾಗ ತೋರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇ ರುಚಿ. ರಸಗ್ರಾಹಕ ರೋಮಗಳು ಕುಡಿಮೀಸೆ, ಬಾಯಿಯ ಒಳಭಾಗ, ವದನಾಂಗಗಳು, ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣ, ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳ ಟಾರ್ಸಸ್, ಟಿಬಿಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿವೆ.

ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗಳು: ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಬೆಳಕಿನ ಅರಿವು ಸರಳ ಅಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸರಳಅಕ್ಷಿಗಳು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಗಡೆ (ಮೂರು) ಮತ್ತು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ (ಒಂದರಿಂದ ಏಳು) ಇರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಕೀಟಗಳ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ಇಲ್ಲ. ಸರಳನೇತ್ರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಿವು: ಶುಕ್ಲ ಪಟಲ (ಕಾರ್ನಿಯ), ಯವ (ಲೆನ್ಸ್), ಅಕ್ಷಿಪಟ (ರೆಟಿನ), ವರ್ಣಕೋಶಗಳು (ಪಿಗ್ಮೆಂಟ್ ಸೆಲ್ಸ್) ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಪಟಲ (ಐರಿಸ್). ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಪೊರೆ ಸರಳಅಕ್ಷಿಯ ಹೊರಸಿಪ್ಪೆಯಾಗಿದ್ದು ಶುಕ್ಲಪಟಲವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಉಬ್ಬಿ ದುಂಡನೆಯ ಯವವಾಗಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕು ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಯವದ ಕೆಳಗಡೆ ಇರುವ ದೃಷ್ಟಿಸ್ತಂಭದ (ರ್ಯಾಬ್ಡಮ್) ಸುತ್ತಲೂ ದೃಷ್ಟಿಕೋಶಗಳ (ವಿಶುಯಲ್ ಸೆಲ್ಸ್) ಕಂತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೇ ಅಕ್ಷಿಪಟ. ಪ್ರತಿದೃಷ್ಟಿಕೋಶಕ್ಕೂ ದೃಷ್ಟಿನರದ (ಆಪ್ಟಿಕ್ ನರ್ವ್) ಕವಲೊಂದರೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ದೃಷ್ಟಿಕಣಗಳ ಕಂತೆಗಳ ನಡುವೆ ವರ್ಣಕೋಶಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಯವದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ದೃಷ್ಟಿಕೋಶ ಕೆಳತುದಿಯ ವರೆಗೂ ಇರುವ ದಟ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣದ ಹೊದಿಕೆಯೇ ಕೃಷ್ಣಪಟಲ. ಒಂದೊಂದು ಸರಳ ನೇತ್ರವೂ ಒಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಮತ್ತು ತಲೆಕೆಳಗಾದ ಬಿಂಬವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕೀಟ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಬೆಳಕು ಕತ್ತಲೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲದು.

ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿ: ಸರಳಅಕ್ಷಿಗೂ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಸರಳಅಕ್ಷಿಗೆ ಒಂದೇ ಮುಖ (ಫ್ಯಾಸೆಟ್) ಇದ್ದರೆ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಗೆ ಅನೇಕ ಮುಖಗಳು ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಅಂಶಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಅಂಶಗಳಿಗೆ ಆಮಟಿಡಿಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ

ಸಂಖ್ಯೆ 6ರಿಂದ 2,800ವರೆಗೂ ಇರುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಅಂಶದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗಗಳು ಇವೆ. 1. ಶುಕ್ಲಪಟಲ: ಬೆಳಕು ತನ್ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗಬಲ್ಲ ಯವವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಪೊರೆ. 2. ಶುಕ್ಲಪಟಲ ಸ್ರವಣಪದರ (ಕಾರ್ನಿಯಾಜೆನ್ ಲೇಯರ್): ಚರ್ಮದ ಕೆಳಪದರದ ಎರಡು ಕಣಗಳು ಮೇಲಿನ ಶುಕ್ಲಪಟಲವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. 3. ಸ್ಫಟಿಕ ಶಂಕುಕೋಶಗಳು (ಕ್ರಿಸ್ಟಲೈನ್ ಕೋನ್ ಸೆಲ್ಸ್): ತನ್ಮೂಲಕ ಬೆಳಕು ಹಾದು ಹೋಗಲುಬಿಡುವ ಸ್ಫಟಿಕಾಕಾರದ ಶಂಕುವೆಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ರವಿಸಬಲ್ಲ ನಾಲ್ಕು ಕೋಶಗಳ ಗುಂಪು. 4. ಕೃಷ್ಣಪಟಲದ ಕೋಶಗಳು (ಐರಿಸ್‌ಸೆಲ್ಸ್): ಶುಕ್ಲಪಟಲ ಸ್ರವಣಪದರ ಮತ್ತು ಸ್ಫಟಿಕ ಶಂಕುಕೋಶಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಬಣ್ಣದ ಕೋಶಗಳು. 5 ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಕ್ಷಿಪಟ (ರೆಟಿನ್ಯುಲ): ದೃಷ್ಟಿ ಅಂಶದ ತೊಟ್ಟಿನಂತಿರುವ ಈ ಭಾಗ ಏಳು ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತವೆ. ದೃಷ್ಟಿಸ್ತಂಭದ ಬೇರಿನಿಂದ ಹೊರಟ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಎಳೆಗಳು ದೃಷ್ಟಿನರದ ಕವಲುಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿ ಅಂಶಗಳೂ ಮಿದುಳಿನ ದೃಷ್ಟಿವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿವೆ.

ಕೀಟಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಶಬಲ ಖಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯ (ಮೋಸ್ತಾಯಿಕ್ ವಿಷನ್) ತತ್ತ್ವದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೊಂದು ದೃಷ್ಟಿ ಅಂಶವೂ ತನ್ನ ಯವದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಅಲ್ಪಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉಂಟಾದ ಅನೇಕ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ದೃಶ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಗ್ರಚಿತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

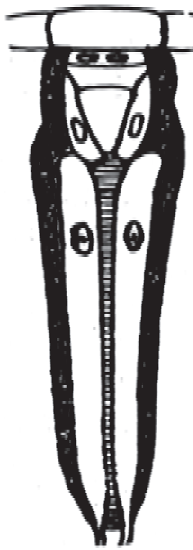

ಜಿರಲೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ನೇತ್ರದ ಅಮಟೆಡಿಯಂ ಭಾಗ

ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಬೆಳಕು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಅಂಗಗಳು: ಅನೇಕ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿ ಅಂಗಗಳಿವೆ. ಈ ಅಂಗಗಳು ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರಬಹುದು. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನೊಡನೆ ಕೂಡುವಂತೆ ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕೀಟಗಳೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಲೂ ಅಪಾಯದ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೂ ಶಬ್ದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಹೊರವಸ್ತುವಿಗೆ ಬಡಿಯುವುದು, ದೇಹದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜುವುದು–ಉದಾಹರಣೆಗೆ (ಮಿಡತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಿನ ಫೀಮರ್ ತುಂಡಿನ ಒಳಮುಖದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗೆ ಉಜ್ಜುವುದು) ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಅತಿವೇಗದ ಕಂಪನ (ಸೊಳ್ಳೆ, ನೊಣ), ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಕ್ರಿಯಾಸಹಾಯ, ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ಪೊರೆಯ ಅದಿರುವಿಕೆ (ಗಂಡು ಸಿಕಾಡ ಉದರದ ಪಕ್ಕದ ಮೃದಂಗದಂಥ ಪೊರೆಯೇ ಶಬ್ದೋತ್ಪಾದನೆ ಅಂಗ) ಮುಂತಾದ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕೀಟಗಳು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಬೆಳಕನ್ನು ಹೊರಸೂಸುವ ಅಂಗಗಳ ಮೂಲಕ, ಅಂಥ ಏಕಾಣು ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಬೆಳಕಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಹಾರ ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಕೀಟಗಳು ಬೆಳಕನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತವೆ. ಲೈಂಗಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಯೇ ಬೆಳಕಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಮಿಂಚುಹುಳುವಿನಲ್ಲಿ (ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಲ್ಯಾಂಪೈರಿಡಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ) ಉದರದ ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಿತ ಅಂಗಗಳಿದ್ದು ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಹಸುರುಬಣ್ಣದ ಬೆಳಕು ಕ್ಷಣಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜನನಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ: ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಗಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜನನ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ನಡುಚರ್ಮದ ಒಂದು ಜೊತೆ ಚೀಲಗಳಂತಿರುತ್ತವೆ. ಕೀಟಗಳ ವಿಕಾಸದ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಚೀಲಗಳ ನಾಳಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ದೇಹದ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೆ ತೆರೆದು, ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ರೇತಸ್ಸನ್ನೂ ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಂಡವನ್ನೂ ಹೊರದೂಡುತ್ತಿದ್ದವು. ತರುವಾಯ ದೇಹದ ತಳಭಾಗದ ಮಧ್ಯರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಚರ್ಮ ಸೀಳಿ ಉಂಟಾದ ಕಾಲುವೆಗೆ (ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಯೋನಿನಾಳ, ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯನಾಳ) ಮೇಲಿನ ಎರಡು ನಾಳಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಒಂದೇ ರಂಧ್ರದ ಮೂಲಕ ತೆರೆಯುವಂತಾಯಿತು. ಈ ಸರಳ ರಚನೆಯ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅನೇಕ ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ರೇತಸ್ಸು ಶೇಖರಿಸುವ ಚೀಲಗಳೂ (ಸ್ಪರ್ಮತೀಕ) ಸಂಭೋಗ ಒರೆಯೂ (ಬರ್ಸ ಕಾಪ್ಯುಲೇಟ್ರಿಕ್ಸ್) ಸೇರಿಕೊಂಡವು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನನಾಂಗದ ಹೊರ ರಂಧ್ರ ಗಂಡುಕೀಟದಲ್ಲಿ ಶಿಶ್ನದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಉದರದ ತಳದಲ್ಲಿ 9ನೆಯ ಖಂಡದ ಹಿಂದಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲೂ ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ 8 ಅಥವಾ 9ನೆಯ ಖಂಡದ ಹಿಂದಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲೂ ಇದೆ.

ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ

ಗಂಡು	ಹೆಣ್ಣು
1. ಕುಹರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಜೊತೆ ವೃಷಣಗಳು	ಅಂಡೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕೊಳವೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಜೊತೆ ಅಂಡಾಶಯಗಳು
2. ಒಂದು ಜೊತೆ ರೇತಸ್ಸು ನಾಳ (ವಾಸ ಡಿಫರೆಂಶಿಯ)	ಒಂದು ಜೊತೆ ಅಂಡನಾಳಗಳು (ಓವಿಡಕ್ಟ್ಸ್)
3. ವೀರ್ಯ ಕೋಶಗಳು (ಸೆಮನಲ್ ವೆಸಿಕಲ್ಸ್)	ಅಂಡಕೋಶಗಳು
4. ಮಧ್ಯರೇಖೆಯಲ್ಲಿರುವ ವೀರ್ಯ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕೊಳವೆ	ಯೋನಿನಾಳ
5. ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥಿಗಳು	ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥಿಗಳು
6. –	ರೇತಸ್ಸು ಉಗ್ರಾಣ (ಸ್ಪರ್ಮತೀಕ) ಸಂಭೋಗ ಒರೆ (ಬರ್ಸ ಕಾಪ್ಯುಲೇಟ್ರಿಕ್ಸ್)
7. ಬಾಹ್ಯ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳು	ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣ (ಓವಿಪಾಸಿಟರ್)

ಗಂಡುಕೀಟದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಅಂಗಗಳು. 1. ವೃಷಣಗಳು: ಇವು ಕರುಳಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ, ತಳಭಾಗ ಅಥವಾ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ಅಂಡದಂತೆ, ಒಂದೊಂದು ವೃಷಣದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಫಾಲಿಕಲ್ಸ್ ಅಥವಾ ಹಾಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಫಾಲಿಕಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬೀಜಾಣುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ರೇತ್ರಾಣುಗಳವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಕಣಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ. 2. ರೇತಸ್ಸು ನಾಳಗಳು : ಇವು ವೀರ್ಯವನ್ನು ವೃಷಣದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ನಾಳಗಳು. ಇವುಗಳ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಇವು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದುಕಡೆ ಉಬ್ಬಿ ರೇತಸ್ಸಿನ ಶೇಖರಣೆಗಾಗಿ ವೀರ್ಯಕೋಶ ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದುಗಡೆ ಎರಡು ನಾಳಗಳೂ ಕೂಡಿ ನಡುರೇಖೆಯ ಒಂಟಿ ಕೊಳವೆಯಾಗಿ, ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕೊಳವೆ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. 3. ಶಿಶ್ನ: ಬೆರಳಿನಾಕಾರದ ಈ ಭಾಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕೊಳವೆಯ ತುದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೆಣ್ಣುಕೀಟದ ಬಾಹ್ಯ ಜನನೇಂದ್ರಿಯದೊಳಗೆ ಇದು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಇಡುತ್ತದೆ. ಒಂದರಿಂದ ಮೂರು ಜೊತೆ ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ರೇತಸ್ಸು ನಾಳಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಚೀಲದಂತೆ ಅಥವಾ ನಾಳದಂತೆ ಇವೆ. ಇವುಗಳ ಸ್ರಾವ ವೀರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾಗುತ್ತದೆ.

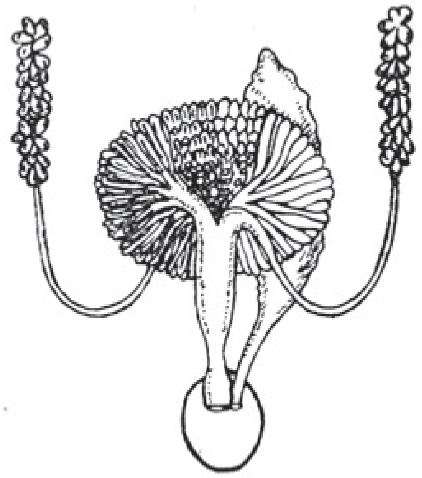

ಗಂಡು ಜಿರಲೆಯ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳು

ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟದ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಂಗಗಳು. 1. ಅಂಡಾಶಯಗಳು: ಕರುಳಿನ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಾಂದ್ರವಾದ ಅಂಗಗಳು. ಪ್ರತಿ ಅಂಡಾಶಯವೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂಡೋತ್ಪತ್ತಿನಾಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಎಲ್ಲವೂ ಅಂಡನಾಳದೊಳಕ್ಕೆ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ ಅಂಡೋತ್ಪತ್ತಿ ನಾಳಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂಡೋತ್ಪತ್ತಿನಾಳ ಉದ್ದವಾದ ಕೊಳವೆಯಂತಿದ್ದು, ಅದರೊಳಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಸಾಲು ಇರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪಕ್ವವಾದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನಾಳದ ಕೆಳತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಅಂಡನಾಳವನ್ನು ಸೇರುವ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಡೋತ್ಪತ್ತಿನಾಳದ ಮೇಲು

ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಎಳೆಯುಂಟು. ಒಂದು ಅಂಡಾಶಯದ ನಾಳಗಳ ಎಳೆಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಹುರಿಯಾಗಿ, ಪಕ್ಕದ ಅಂಡಾಶಯದ ಹುರಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿ ನಡುರೇಖೆಯ ಹುರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬೀಜಾಣುಗಳೂ ಪೋಷಕಕಣಗಳೂ ಕೆಳಗಡೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಂಡಗಳೂ ಪೋಷಕ ಕಣಗಳೂ ತುಂಬಿವೆ. 2. ಅಂಡನಾಳಗಳು: ಒಂದೊಂದು ಅಂಡಾಶಯದಿಂದ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಹೊರಟ ಅಂಡನಾಳವೂ ತನ್ನ ಪಕ್ಕದ ನಾಳದೊಡನೆ ಕೂಡಿ, ಉದರದ 7ನೆಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಚಿಪ್ಪಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಅಂಡನಾಳವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಳ 8ನೆಯ ಖಂಡಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಳಮಡಿಕೆಯಂತೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಯೋನಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಂಭೋಗ ಒರೆ ಯೋನಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೀಲದಂತಿದೆ. ಹಲವಾರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ವೀರ್ಯಸಂಗ್ರಹಣಚೀಲ ಯೋನಿ ಅಥವಾ ಜನನ ಕುಳಿಯೊಡನೆ ತನ್ನ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಲ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡುವುವಾದರೂ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುವುದರಿಂದ ವೀರ್ಯ ಶೇಖರಣೆ ಅಗತ್ಯ. 3. ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥಿಗಳು: ಒಂದೆರಡು ಜೊತೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಯೋನಿಯ ಕೆಳತುದಿಯಲ್ಲಿ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ತತ್ತಿಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗಳಾಗಿ ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಡುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇವುಗಳ ಸ್ರಾವ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಹೆಣ್ಣು ಜಿರಲೆಯ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳು

ಕೀಟಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ : ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕೋಶದ್ರವ್ಯ ಬಲೆಯಂತಿದ್ದು, ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮತ್ತು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಂಡಾರ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಇವೆ. ಅಂಡದ ಸುತ್ತ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಸಜೀವ ಪೊರೆ (ವಿಟೆಲೈನ್ ಪೊರೆ) ಮತ್ತು ಅದರ ಹೊರಗೆ ಚಿಪ್ಪು (ಕೋರಿಯಾನ್) ಇವೆ. ಚಿಪ್ಪು ಗಡುಸಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳು–ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರು ಮೂಲೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು– ಇರುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಉದ್ದವಾದ ಅಂಡಾಕಾರವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಗೋಳಾಕಾರ, ತಟ್ಟೆ, ಪೀಪಾಯಿ ಆಕಾರಗಳೂ ಉಂಟು. ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಳ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದರಗಳುಂಟು. ಹೊರಪದರ ತೆಳುವಾದ ಎಕ್ಸೊಕೋರಿಯಾನ್, ಒಳಪದರ ದಪ್ಪವಾದ ಎಂಡೊಕೋರಿಯಾನ್, ಹೊರಗಿನ ಪದರ ಕೈಟಿನ್‌ನಂಥ ಸೀರೋಪ್ರೋಟೀನ್ ಅಥವಾ ಕೋರಿಯಾನ್‌ನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮೊಟ್ಟೆ ಚಿಕ್ಕದಿದ್ದು ಇನ್ನೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಒಂದು ಕಡೆ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಂಧ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೈಕ್ರೊಪೈಲ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಮೂಲಕ ವೀರ್ಯಾಣು ಒಳಹೋಗಬಲ್ಲುದು. ಕೀಟಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದವು. 0.1 ಮಿಮೀ. ನಿಂದ ಹಿಡಿದು 5–6 ಮಿಮೀ. ಉದ್ದವಿರುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಧಾನಗಳು: ಹೆಣ್ಣುಕೀಟ ಗರ್ಭಾಂಕುರಗೊಂಡ ಅಂಡವನ್ನು ಹೊರಗಡೆ ಇಟ್ಟು, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಒಡೆದು, ಮರಿಹುಟ್ಟುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. 1. ಮರಿ ಜನನ (ವೈವಿಪ್ಯಾರಿಟಿ): ನೇರವಾಗಿ ಮರಿಗಳು ತಾಯಿಕೀಟದ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಉದಾ: ಏಫಿಡ್ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳು. 2. ಪಿತೃರಹಿತ ಸಂತಾನ (ಪಾರ್ಥೆನೋಜೆನಿಸಿಸ್): ಕೆಲವು ಕೀಟ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡುಕೀಟಗಳೇ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಅಪೂರ್ವ. ಆದರೂ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೀಟಗಳು ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳಿಗೂ ಸೇರಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬರಿಗಂಡು, ಬರಿಹೆಣ್ಣು ಕೀಟಗಳಾಗಬಹುದು. 3. ಬಾಲ್ಯ ಸಂತಾನ (ಪೀಡೋಜೆನಿಸಿಸ್): ಮರಿಗಳ ಅಂಡಾಶಯಗಳು ಪಕ್ವಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಗಂಡಿನ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ; ಉದಾ: ಸೆಸಿಡೋಮೈಯಿಡ್ ನೊಣಗಳು 4. ಬಹುಭ್ರೂಣತ್ವ *(ಪಾಲಿಎಂಬ್ರಿಯಾನಿ):* ಒಂದು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭ್ರೂಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ. ಉದಾ: ಕೆಲವು ಪರಾವಲಂಬಿ ಕಣಜಗಳು. 5. ದ್ವಿಲಿಂಗತ್ವ (ಹರ್ಮಫ್ರಡಿಟಿಸಮ್): ಒಂದೇ ಕೀಟದಿಂದ ಅಂಡ ಹಾಗೂ ವೀರ್ಯೋತ್ಪಾದನೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಐಸೀರಿಯ ಪರ್ಚೇಸಿ ಎಂಬ ಸಸ್ಯತಿಗಣೆ ಮೊಟ್ಟೆ, ವೀರ್ಯ ಎರಡನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಬಲ್ಲುದು.

ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ (ಮೆಟಮಾರ್ಫಾಸಿಸ್): ಮರಿಗಳ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೀಟಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ, ಮರಿಗಳು ತಿನ್ನುವ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಕಾಂಡ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳ ಬಿರುಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಳವಾಗಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಟ್ಟಾಗ ಗಂಟುಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದುಂಟು. ಒಂದು ಜಾಗಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸುವುದೂ ಪೊರೆ ಅಥವಾ ಹತ್ತಿಯಂಥ ಕವಚವನ್ನು ಹೊದಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ತತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿರುಸಾದ ಕೋಶದಲ್ಲಿ (ಜಿರಲೆ, ಒಂಟೆಹುಳು) ಅಥವಾ ಕಾಯಿಯಂಥ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ (ಮಿಡತೆಗಳು) ಇಡುವುದುಂಟು. ಪರಾವಲಂಬಿ ಕೀಟಗಳು ಅತಿಥೇಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೈಮೇಲೋ ಒಳಗೋ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುತ್ತವೆ. ನೆಲವನ್ನು ತೋಡಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಕ್ರಮ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು.

ಮೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ತಾಯಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದಮೇಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದಮೇಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಭ್ರೂಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆ ಒಡೆದು ಮರಿ ಹೊರಗೆ ಬರುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಂತರವಿದೆ; ಈ ಅವಧಿ ನೊಣದಲ್ಲಿ 8–12 ಗಂಟೆಯಾದರೆ, ಕೆಲವು ಪತಂಗಗಳಲ್ಲಿ 9 ತಿಂಗಳು. ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಯಾವ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯಬಹುದಾದರೂ ಹವಾಗುಣ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಂದರೆ ಅತಿಯಾದ ಉಷ್ಣತೆ ಅಥವಾ ಶೀತವಿದ್ದಾಗ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಕಾಲ ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಕೆಲವು ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇಂಥ ತಡೆಗಾಲ (ಡೈಯಪಾಸ್) ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಅಂಡದ ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯಸ್ ಮೊದಲು ವಿಭಜನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಭಾಗವಾದ ತುಂಡುಗಳು ಒಂದೊಂದೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಶದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರವಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬ್ಲಾಸ್ಟೋಡರ್ಮ್ ಎಂಬ ಪದರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಹೊರಪದರದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಾಣು ಪಟ್ಟಿಯೊಂದು (ಜರ್ಮ್ ಬ್ಯಾಂಡ್) ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಕ್ರಮೇಣ ಮಡಿಕೆಯಾಗಿ ಎರಡು ಪದರಗಳನ್ನೊಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೀವಾಣುಪಟ್ಟಿ ಬಂಡಾರದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಬೆಳೆಯತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಅಡ್ಡಗೆರೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಾಣುಪಟ್ಟಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಭ್ರೂಣ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿರ, ಎದೆ, ಉದರಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಉಪಾಂಗಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದೂ ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ. ಕ್ರಮೇಣ ಭ್ರೂಣ ಬಂಡಾರದ ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಅಂಗರಚನೆಯಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದೊರೆತಾಗ, ಮರಿಕೀಟ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ.

ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ: ಮರಿಕೀಟಕ್ಕೂ ಬಲಿತ ಕೀಟಕ್ಕೂ ದೇಹರಚನೆ, ದೇಹ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ರಚನಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಂಡುಬರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೆಲವು ಕೀಟವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಬಂದ ಮರಿಕೀಟವನ್ನು ಪ್ರೌಢಕೀಟಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಗಗಳು ವಿಕಾಸವಾಗದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ; ಮರಿಗೂ ಪ್ರೌಢಕೀಟಕ್ಕೂ ಇನ್ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಆಪ್ಟೆರಿಗೋಟ ಉಪವರ್ಗದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಅಪರಿವರ್ತಿಗಳೆನ್ನುವುದು (ಏಮೆಟಬೋಲ) ವಾಡಿಕೆ. ಆದರೆ ಬಹುಪಾಲು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಪರಿವರ್ತನೆಯುಳ್ಳ ಕೀಟವರ್ಗಗಳ ಮರಿಗಳು ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳಿಗಿಂತ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣವು. ಇವು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಅವಧಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪೊರೆ ಕಳಚಿ ತಮ್ಮ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೀಟಪ್ರಭೇದದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲೂ ಈ ರೀತಿ ಪೊರೆಬಿಡುವಿಕೆ (ಮೋಲ್ಟಿಂಗ್ ಅಥವಾ ಎಕ್‌ಡೈಸಿಸ್) ಹಲವಾರು ಸಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಸಾರಿ ಪೊರೆ ಬಿಡುವುದರ ಮಧ್ಯದ ಜೀವಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಂತರಿಕೆ ಅಥವಾ ಇನ್ಸ್ಟಾರ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ಕೀಟದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ಇನ್ಸ್ಟಾರ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವೇ. ಈ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಅಪೂರ್ಣಪರಿವರ್ತಿಗಳು (ಹೆಮಿಮೆಟಬೋಲ) ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಪರಿವರ್ತಿಗಳು (ಹೋಲೊಮೆಟಬೋಲ) ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು.

ದೇಹದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಬಾಹ್ಯೋದ್ಭವ ಪಕ್ಷಕ (ಎಕ್ಸೊಟೆರಿಗೋಟ) ಕೀಟಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪೂರ್ಣಪರಿವರ್ತಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೇರ ಅಥವಾ ಸರಳ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲ. ಮರಿಕೀಟಕ್ಕೆ ಅಪ್ಸರೆ (ನಿಂಫ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಪ್ಸರೆಯಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಅಂಗಗಳು ಅಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ

ಪ್ರೌಢಕೀಟಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ದೇಹದ ಆಕಾರ, ವದನಾಂಗ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ನೇತ್ರಗಳ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ದೈಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಿಗೂ ಪ್ರೌಢಕೀಟಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಸರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಪೊರೆ ಕಳಚಿ, ಮೈಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉನ್ನತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಥವಾ ದೇಹದೊಳಗಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಅಂತರೋದ್ಭವ ಪಕ್ಷಕ (ಎಂಡೋಟೆರಿಗೋಟ) ಕೀಟಗಳು ಪೂರ್ಣಪರಿವರ್ತಿಗಳು. ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಬಂದ ಮರಿಗೂ ಪ್ರೌಢ ಕೀಟಕ್ಕೂ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ದೇಹರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತನೇತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಅಥವಾ ಇದ್ದರೂ ಅವು ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಈ ವರ್ಗದ ಮರಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಡಿಂಭಗಳು (ಲಾರ್ವ) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂತರ ಕಾಲಗಳೂ, ಪೊರೆ ಬಿಡುವಿಕೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ತಿ ಬೆಳೆದ ಡಿಂಭ ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯ (ಪ್ಯೂಪ) ಮೂಲಕ ಪ್ರೌಢ ಕೀಟವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತನೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ.

1 **ಮೂಲಪಾದಿ ಡಿಂಭ** (ಪ್ರೋಟೋಪಾಡ್ ಲಾರ್ವ): ಭ್ರೂಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ಹೊರ ಬಂದು ಆತಿಥೇಯ ಕೀಟಗಳ ದೇಹಗಳೊಳಗೆ ಜೀವಿಸುವ ಹೈಮೆನಾಪ್ಟಿರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪರಾವಲಂಬಿ ಕಣಜಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

2. **ಬಹುಪಾದಿ ಡಿಂಭ** (ಪಾಲಿಪಾಡ್ ಲಾರ್ವ): ದೇಹ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಉದರದ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ದೇಹದ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಲಾಗಿ ಶ್ವಾಸದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಕುಡಿಮೀಸೆ ಮತ್ತು ಎದೆಯ ಭಾಗದ ಕಾಲುಗಳು ಇರುವುವಾದರೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಡಿಂಭಗಳು ತಮ್ಮ ಆಹಾರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಡಸ್ವಭಾವದವು. ಉದಾಹರಣೆ: ಲೆಪೆಡಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಫ್ಲೈ.

3. **ಮಿತಪಾದಿ ಡಿಂಭ** (ಅಲೆಗೋಪಾಡ್ ಲಾರ್ವ): ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಎದೆಯ ಕೀಲು ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ದೇಹದ ಹಿಂದಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಚಿಮಟದಂಥ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಉದರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾವ ಉಪಾಂಗಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ತಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪಾಂಗಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ನ್ಯೂರಾಪ್ಟಿರ ಮತ್ತು ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ.

4. **ಅಪಾದಿ ಡಿಂಭ** (ಏಪೋಡಸ್ ಲಾರ್ವ): ಎದೆ ಮತ್ತು ಉದರಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಾಂಗರಹಿತವಾಗಿವೆ. ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ, ಹೈಮೆನಾಪ್ಟಿರ ಗಣಗಳ ಅನೇಕ ಕುಟುಂಬಗಳ ಮತ್ತು ಡಿಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಡಿಂಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಡಿಂಭಗಳನ್ನು **ಕಂಬಳಿಹುಳು** (ಕ್ಯಾಟರ್ ಪಿಲರ್) ಎಂದೂ ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಡಿಂಭಗಳನ್ನು **ಗ್ರಬ್** ಎಂದೂ ಡಿಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಡಿಂಭಗಳನ್ನು **ಮ್ಯಾಗಟ್** ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

ಪೊರೆಬಿಡುವಿಕೆ (ಮೋಲ್ಟಿಂಗ್): ತಮ್ಮ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕೀಟಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೀಟಗಳ ಗಡಸು ಚರ್ಮ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದೆ ಆಗಾಗ ಪೊರೆಯಂತೆ ಉದುರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಶ್ವಾಸನಾಳ, ಮುಂಗರುಳಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂಗರುಳಿನ ಒಳಪದರಗಳೂ ಕಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಪೊರೆಬಿಡುವಿಕೆ, ಪೊರೆಬಿಡುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಚರ್ಮ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಹೊರಚರ್ಮ ಸಿಪ್ಪೆಯಂತೆ ಅಳ್ಳಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಈ ಎರಡು ಪದರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ದ್ರವ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರವ ಹೊರ ಚರ್ಮದ ಒಳಮೈಯನ್ನು ಕರಗಿಸುತ್ತದೆ. ಒಳ ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚರ್ಮ ಸ್ರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತರುವಾಯ ಕೀಟ ಹಳೆಚರ್ಮವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಬೆಳವಣಿಗೆ: ಕೀಟಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದರವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಅನೇಕ ಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನೂ ಗಾತ್ರದ ಹೆಚ್ಚಳದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುವಿನ ಪ್ರೌಢಕೀಟ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬಂದ ಮರಿಹುಳದ 9,100ರಿಂದ 10,500ರಷ್ಟು ಪಾಲು ತೂಕವಿರುತ್ತದಂತೆ; ಕಾಸಸ್ ಕಾಸಸ್ ಎಂಬ ಪತಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ 72,000ದಷ್ಟು..

ಡೈಯರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೊಂದು ಅಂತರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ತಲೆಯ ಅಡ್ಡಗಲ 1.4 ರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಕೀಟದ ಉದ್ದದ ಹೆಚ್ಚಳವೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಕೋಶ (ಪ್ಯೂಪ): ಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತಿಕೀಟಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೋಶವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯಾಗಲಿ ಚಲನವಲನಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಸಂದಿಗ್ಧಸಮಯ. ಅಂದರೆ ಮರಿಕೀಟದ ದೇಹ, ಅವಯವಗಳು ಮುಂದಿನ ಪ್ರೌಢಕೀಟದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುವ ಕಾಲ. ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೀಟ ಅಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಆವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೋಶ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ. ವಾತಾವರಣದ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು. ಯಾಂತ್ರಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕದಂತೆ ದೂರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟಿರ ಮತ್ತು ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣಗಳ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಅಂತರಕಾಲದ (ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಗೆ ಹಿಂದಿನ) ಡಿಂಭಗಳು ನೆಲದೊಳಗೆ ತೂರಿ ಮಣ್ಣಿನಗೂಡು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೋಶಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ಕೀಟಗಳು ವಿಶೇಷ ತರಹ ಗೂಡುಗಳನ್ನು (ಕಕೂನ್) ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುವ ರೇಷ್ಮೆಎಳೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಗೂಡನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲಮೊಮ್ಮೆ ಮರದ ಪುಡಿ, ಮಣ್ಣು, ಸಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹರಳುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು.

ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ತಲೆ ಹಾಗೂ ಮೈಮೇಲಿರುವ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ದವಡೆಗಳಿಂದ ಗೂಡನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಯಕೀಟ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸಮೀಪದ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಸರೆಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಹೋಗಿ, ಮಡಿಕೆಯಾಗಿರುವ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದೇಹದಿಂದ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ರಕ್ತ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ, ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಚಲನದಿಂದ, ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚಯಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತು ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಸನದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಕೀಟ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಿಕೀಟದ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಂಗಾಂಶನಾಶ (ಹಿಸ್ಟಾಲಿಸಿಸ್) ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ರೀತಿ ಅಳಿದು ಹೋದ ಅಂಗಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಕೀಟದ ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಪ್ರೌಢ್ಯ ಕುಡಿಗಳೆಂಬ (ಇಮ್ಯಾಜಿನಲ್ ಬಡ್ಸ್) ವಿಕಸಿತ ಜೀವಕಣಗುಂಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅಂಗಾಂಶೋತ್ಪತ್ತಿ (ಹಿಸ್ಟೋಜೆನಿಸಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಿಯಮಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕೀಟಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ರೂಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ದೇಹದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ನಾಳರಹಿತ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವಗಳೇ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶೇಷ ಚೋದಕ ಸ್ರಾವಗಳು (ಹಾರ್ಮೋನ್ಸ್) ಎದೆಯ ಪ್ರಥಮ ಖಂಡದ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಾರ್ಪೊರ ಅಲ್ಲೇಟ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸ್ರಾವ ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳ ಗುಣಗಳು ಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟದಂತೆ ತಡೆದು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯ ಕೊನೆಯ ಅಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರಸದೂತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಕೀಟ ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಡೆ (ಡೈಯಪಾಸ್): ಅನೇಕ ಕೀಟಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತಡೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವಾರಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಇರಬಹುದಾದ ಈ ತಡೆಯ ಅವಧಿ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ತಡೆ ಜೀವಮಾನದ ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಾದರೂ ಉಂಟಾಗಬಹುದು.

ಕೀಟ ವರ್ಗೀಕರಣ: ಕೀಟಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಕೀಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ವರ್ಗದ ಗಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದಲ್ಲದೆ ವರ್ಗೀಕರಣವೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಕೀಟವರ್ಗದ ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ವರ್ಗೀಕರಣ 1885ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಯರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಪರಿಚಯಿಸಲಾಯಿತು. ಆತನು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. (1) ರೆಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದ ಆಪ್ಟೆರಿಗೋಟ. (2) ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಟೆರಿಗೋಟ ಬ್ರಾಯರ್ ತರುವಾಯ ಷಾರ್ಪ್, ಟಿಲ್ಯಾರ್ಡ್, ಹ್ಯಾಂಡಲಿರ್ಷ್, ಎಸಿಗ್ ಮೊದಲಾದ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಆಧುನಿಕರ ರೀತ್ಯ ಕೀಟವರ್ಗವನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ 2 ಉಪವರ್ಗಗಳಾಗಿಯೂ 29 ಗಣಗಳಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಪವರ್ಗ 1, ಆಪ್ಟೆರಿಗೋಟ: ರೆಕ್ಕೆಯಿಲ್ಲದ, ಆದಿ ಕೀಟಗಳ ಗುಂಪು. ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ; ಪ್ರೌಢಕೀಟದಲ್ಲಿ ಜನನದ ಉಪಾಂಗಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಜೊತೆ ಉದರದ ಉಪಾಂಗಗಳುಂಟು. ಸಂಯುಕ್ತ ನೇತ್ರಗಳಿಲ್ಲ.

ಗಣ 1, ಥೈಸನ್ಯೂರ: ತುಂಡರಿಸುವ ವದನಾಂಗಗಳು; ಕುಡಿಮೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಖಂಡಗಳು ಇವೆ. ಉದರದಲ್ಲಿನ ಖಂಡಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 11. ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ, ಲೇಖಣಿಯಾಕಾರದ, ಜನನ ಬಾಹ್ಯಾಂಗಗಳ ಹಿಂದೆ ಉಪಾಂಗಗಳು; ಒಂದು ಜೊತೆ ಅನೇಕ ತುಂಡುಗಳ ಸರ್ಸಿ ಎಳೆಗಳು; ದೇಹದ ಹಿಂತುದಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂಟಿ ಬಾಲ, ಇವು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಗುಂಪು; ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ

ಕೀಟಗಳು ಮಣ್ಣು, ಕೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ತರಗು, ಇರುವೆ ಗೆದ್ದಲಗೂಡು, ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಕಾಗದದಲ್ಲಿರುವ ಮರೆಜೀವಿಗಳು. ಉದಾ: ಲೆಪಿಸ್ಮಾ (ಬೆಳ್ಳಿಮೀನು).

ಗಣ 2, **ಡೈಪ್ಲೂರ:** ಅನೇಕ ತುಂಡುಗಳ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳಿವೆ. ಸಂಯುಕ್ತ ನೇತ್ರಗಳಿಲ್ಲ; ಉದರದ ಖಂಡಗಳ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಲೇಖಣಿಯಾಕಾರದ ಉಪಾಂಗಗಳುಂಟು; ಖಂಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ಸರ್ಸಿ ಇದೆ; ಒಂಟಿಬಾಲ ಇಲ್ಲ; ಮಾಲ್ಪೀಗಿಯನ್ ಕೊಳವೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಉದಾ: ಹೆಟಿರೋಜಾಪಿಕ್ಸ್, ಕ್ಯಾಂಪೋಡಿಯ

ಗಣ 3, **ಪ್ರೋಟ್ಯೂರ:** ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗಾತ್ರದವು. ಚುಚ್ಚುವ ವದನಾಂಗಗಳಿವೆ. ಕುಡಿಮೀಸೆ, ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲ. ಉದರದಲ್ಲಿ 11 ಖಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಂಡಿ ಇವೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಜೊತೆ ಸಣ್ಣ ಉಪಾಂಗಗಳಿವೆ. ಉದಾ: ಅಸಿರೆಂಟೋಮನ್

ಗಣ 4, **ಕೊಲೆಂಬೋಲ:** ವದನಾಂಗಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ತುಂಡರಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ತುಂಡಿನ ಕುಡಿಮೀಸೆ; ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲ; ಆರು ಖಂಡಗಳ ಉದರ. 1, 3, 4 ಖಂಡಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಾಂಗಗಳಿವೆ; ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳು, ಮತ್ತು ಮಾಲ್ಪೀಗಿಯನ್ ಕೊಳವೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ; ನೇರ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಉದಾ; ಪೊಡ್ಯೂರಾ(ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್‌ಟೈಲ್ಸ್)

ಉಪವರ್ಗ 2, **ಟೆರಿಗೋಟ:** ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಕೀಟಗಳು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ರೆಕ್ಕೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಉಂಟು; ಬಾಹ್ಯ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹಿಂಭಾಗದ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಉಪಾಂಗಗಳಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಕ್ಸೊಟೆರಿಗೋಟ ಮತ್ತು ಎಂಡೋಟೆರಿಗೋಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಿವೆ.

ಗುಂಪು (i) **ಎಕ್ಸೊಟೆರಿಗೋಟ:** ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಸರಳ ಮಾದರಿಯದು; ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ವಿರಳ, ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದೇಹದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ; ಮರಿ ಅಪ್ಸರೆಕೀಟ; ದೇಹರಚನೆ ಮತ್ತು ಜೀವನರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಕೀಟವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಗಣ 5, **ಎಫಿಮಿರಾಪ್ಟೆರ:** ಮೆತುದೇಹದ ಸಣ್ಣ ಕೀಟಗಳು. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ರೋಮಾವೃತವಾಗಿವೆ. ವದನಾಂಗಗಳು ನಶಿಸಿಹೋಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಪೊರೆಗಳಂತಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಣ್ಣ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೀಟದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಂತಿವೆ, ಅನೇಕ ಅಡ್ಡನರಗಳುಂಟು; ಉದರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ. ಸರ್ಸಿ ಎಳೆಗಳ ಜೊತೆ ಇದೆ. ಒಂಟಿ ಬಾಲದಂತೆ ಒಂದು ಎಳೆ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಅಪೂರ್ಣ; ಅಪ್ಸರೆಕೀಟ ಜಲವಾಸಿ. ಇದರ ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಎಳೆಗಳಿವೆ; ಕಿವಿರುಗಳುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆ–ಮೇ ಫ್ಲೈ.(ಎಫಿಮೆರಾ)

ಗಣ 6, **ಓಡೋನೇಟ:** ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಕೀಟಗಳು; ಒಂದೇ ಅಳತೆಯ ಎರಡು ಜೊತೆ ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ನೇಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ನರಗಳು ಮತ್ತು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕಪ್ಪು ಮಚ್ಚೆಗಳು ಇವೆ. ಸಂಯುಕ್ತನೇತ್ರಗಳು ಬಹು ದೊಡ್ಡವು, ಮತ್ತು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಸಣ್ಣವು; ಎಳೆಯಂತಿವೆ. ಉದರ ಉದ್ದವಾಗಿ ತೆಳುವಾಗಿದೆ. ಗಂಡುಕೀಟಕ್ಕೆ ಉದರದ 2, 3ನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಕೆಳಗೆ ಜನನಾಂಗದ ಉಪಕರಣವಿದೆ. ಅಪ್ಸರೆ ಜಲವಾಸಿ; ಅಪ್ಸರೆಯ ಕೆಳತುಟಿ ಸೊಂಡಿಲಿನಂತಿದೆ, ಗುದನಾಳ ಅಥವಾ ಬಾಲಕ್ಕೆ ಅಂಟಿರುವ ಕಿವಿರುಗಳುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆ: ಕೊಡತಿ ಕೀಟ, ಕನ್ಯಾಕೀಟ (ಸೆರಿಯಾಗ್ರಿನ್–ಡಾಮ್ಸೆಲ್ ಫ್ಲೈ).

ಗಣ 7, **ಪ್ಲೆಕಾಪ್ಟೆರ:** ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು ಮೆತುದೇಹದ ಕೀಟಗಳು. ಕುಡಿಮೀಸೆ ಉದ್ದವಾಗಿ ರೋಮವೃತವಾಗಿದೆ. ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆಗಳು, ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು, ಕೀಟ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೆನ್ನಿನಮೇಲೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ; ಉದರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಸರ್ಸಿ ಎಳೆಗಳಿವೆ. ಅಪ್ಸರೆ ಕೀಟ ಜಲವಾಸಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ಕುಡಿಮೀಸೆ, ಸರ್ಸಿಗಳಿವೆ. ಕಿವಿರುಗಳುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆ: ಕಲ್ಲು ನೊಣ (ಸ್ಟೋನ್ ಫ್ಲೈ ಪೆರ್ಲಾ). (ಸಿಂಪೆಟ್ರಮ್ ಡ್ರಾಗನ್ ಫ್ಲೈ).

ಗಣ 8, **ಗ್ರಿಲ್ಲೋಬ್ಲಾಟಾಯ್ಡಿಯ:** ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ; ಇದ್ದರೂ ಬಹಳ ಸಣ್ಣವು. ಕುಡಿಮೀಸೆ ಎಳೆಯಂತಿದೆ. ವದನಾಂಗಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ತುಂಡುಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಕಾಲುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಬಗೆಯವು. ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣವಿದೆ. ಸರ್ಸಿ ಉದ್ದ, 8 ತುಂಡುಗಳಿವೆ.

ಗಣ 9, **ಅರ್ಥಾಪ್ಟೆರ:** ದೊಡ್ಡ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಕೀಟಗಳು. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಖಂಡ ದೊಡ್ಡದು; ಹಿಂದಿನ ಕಾಲುಗಳು ದೊಡ್ಡವು, ನೆಗೆಯಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣವಿದೆ. ಸರ್ಸಿಗಳು ಚಿಕ್ಕವು, ವಿಭಾಗವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿ ಅಂಗಗಳುಂಟು. ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಕೀಟವರ್ಗದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಸಮುದಾಯ ಇದು. ಉದಾಹರಣೆ: ಚಿಟ್ಟೆ, ಮಿಡತೆ, ಲೋಕಸ್ಟ್ ಮಿಡತೆ(ಶಿಸ್ಟೋ ಸೆರ್ಕಾ), ಚಿಮ್ಮಂಡೆ (ಕ್ರಿಕೆಟ್)(ಗ್ರಿಲ್ಲೋಟಾಲ್ಪಾ)

ಗಣ 10, **ಫಾಸ್ಮಿಡ:** ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕೀಟಗಳು, ದೇಹ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ತೆಳುವಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಆಕಾರ ಕೊಳವೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಲೆಯಂತೆ. ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಖಂಡ ಚಿಕ್ಕದು, ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಖಂಡಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ. ಕಾಲುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಬಗೆಯವು. ಸರ್ಸಿ ಕಿರಿದು; ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಲಿ, ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿ ಅಂಗಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕೀಟಗಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಕಡ್ಡಿಕೀಟ, (ಕಾರಾಸಿಯಸ್) ಎಲೆಕೀಟ (ಲೀಫ್ ಇನ್ಸೆಕ್ಟ್). (ಫಿಲ್ಲಿಯಂ)

ಗಣ 11, **ಡರ್ಮಾಪ್ಟೆರ:** ಇದರ ಕೀಟಗಳು ಬಲು ಉದ್ದವಾದುವು. ಇವುಗಳ ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವು; ಚಕ್ಕಳದಂತಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಅರ್ಧಚಕ್ರಾಕಾರದವು, ತೆಳುವಾದ ಪೊರೆಯಂತಿವೆ; ರೆಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ; ಸರ್ಸಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಡುಸಾದ ಚಿಮಟದಂತಿವೆ; ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣ ಚಿಕ್ಕದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅವಧಿಯದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ: ಕರ್ಣಕೀಟ. ಫಾರ್ಫಿಕ್ಯುಲಾ

ಗಣ 12, **ಎಂಬಿಯಾಪ್ಟೆರ:** ರೇಷ್ಮೆಯ ಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಈ ಕೀಟಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವಿಗಳು; ಮೊದಲನೆಯ ಕಾಲಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಟಾರ್ಸಸ್ ತುಂಡು ಬಹಳ ದಪ್ಪ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಗಂಡಿನ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿವೆ. ಗಂಡಿನ ಸರ್ಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಪಾರ್ಶ್ವತೆ ಇಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಕೀಟ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಡಿಂಭದಂತಿದೆ; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಗಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅವಧಿಯದು; ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಗಣ 13, **ಡಿಕ್ಟಿಯಾಪ್ಟೆರ:** ಕುಡಿಮೀಸೆ ಅನೇಕ ಖಂಡಗಳುಳ್ಳ ಕೋಲಿನಂತಿದೆ. ಕಾಲುಗಳು ಒಂದೇ ಬಗೆಯವು ಅಥವಾ ಮುಂದಿನವು ಬೇಟೆ ಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯುಕ್ತ; ಕಾಲಿನ ಕಾಕ್ಸ ದೊಡ್ಡದು, ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದಪ್ಪ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣ ಚಿಕ್ಕದು. ಗಂಡಿನ ಉದರದ 9ನೆಯ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ಸ್ಟೈಲ್ಸ್ ಎಂಬ ಉಪಾಂಗಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸರ್ಸಿ ಅನೇಕ ತುಂಡುಗಳುಳ್ಳದ್ದು; ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿ ಅಂಗಗಳು, ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ: ಜಿರಲೆ ಪೆರಿಪ್ಲಾನೇಟಾ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಹುಳು. ಮ್ಯಾಂಟಿಸ್‌ರಿಲಿಜಿಯೋಸ

ಗಣ 14, **ಐಸಾಪ್ಟೆರ:** ಇವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರೂಪವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರುವ ಕೀಟಗಳು. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿವೆ. ಅವು ಬಹಳ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಪೊರೆಯಂತಿವೆ, ಕೀಟ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಉದುರುವಂಥವು; ಸರ್ಸಿ ಬಹು ಕಿರಿದು; ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ: ಗೆದ್ದಲು–ಮೈಕ್ರೋಟರ್ಮಿಸ್ ಒಬೇಸಿ

ಗಣ 15, **ಜೋರಾಪ್ಟೆರ:** ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಅಥವಾ ರೆಕ್ಕೆಯಿಲ್ಲದ ಕೀಟಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಕುಡಿಮೀಸೆ ಮಣಿಸರದಂತಿದ್ದು 9 ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದರೆ ತೊಟ್ಟಿನ ಹತ್ತಿರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು; ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಖಂಡ ದೊಡ್ಡದು; ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣವಿಲ್ಲ; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ವಿರಳ.

ಗಣ 16, **ಸೋಕಾಪ್ಟೆರ:** 15–20 ತುಂಡುಗಳ ಎಳೆಯಂಥ ಕುಡಿಮೀಸೆಯುಳ್ಳ ಕೀಟಗಳು; ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಖಂಡ ಕಿರಿದು; ಸರ್ಸಿ ಇಲ್ಲ ಉದಾಹರಣೆ: ಮಸ್ತಕಹೇನು, ಧೂಳು ಹೇನು.

ಗಣ 17, **ಮ್ಯಾಲೊಫೇಗ:** ಇವಕ್ಕೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಇವು ಹಕ್ಕಿಗಳ (ವಿರಳವಾಗಿ ಚತುಷ್ಪಾದಗಳ) ಹೊರಮೈಮೇಲಿನ ಪರಾವಲಂಬಿ ಕೀಟಗಳು; ಕಣ್ಣುಗಳು ಸಣ್ಣವು. ಸರಳಅಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲ; 3 ಅಥವಾ 5 ತುಂಡುಗಳ ಕುಡಿಮೀಸೆ, ತುಂಡರಿಸುವ ವದನಾಂಗಗಳು; ಎದೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಶ್ವಾಸದ್ವಾರಗಳು ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವು ರೆಕ್ಕೆ, ಕೂದಲುಗಳ ತುಣುಕುಗಳನ್ನೇ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಪಕ್ಷಿಹೇನು. ಲಿಪ್ಯುರಸ್

ಗಣ 18, **ಸೈಫಂಕ್ಯುಲೇಟ** ಅಥವಾ **ಅನಾಪ್ಲೂರ:** ಚತುಷ್ಪಾದಿಗಳ ಹೊರಮೈಮೇಲೆ ಜೀವಿಸುವ ರೆಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದ, ಪರಾವಲಂಬಿ ಕೀಟಗಳು; ಕಣ್ಣುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ; ಸರಳ ಅಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲ; 3–5 ತುಂಡುಗಳ ಕುಡಿಮೀಸೆ; ವದನಾಂಗಗಳು ಚುಚ್ಚಿ ಹೀರುವುದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿವೆ; ಬೇಕಿಲ್ಲದಾಗ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಲೆಯೊಳಗೆ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಎದೆಯ ಶ್ವಾಸದ್ವಾರಗಳು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ; ಸರ್ಸಿ ಇಲ್ಲ; ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ: ಹೇನು *(ಪೆಡಿಕ್ಯುಲಸ್)* ಕೂರೆ.

ಗಣ 19, **ಹೆಮಿಪ್ಟೆರ ಅಥವಾ ರಿಂಕೋಟ:** ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳುಂಟು. ಮುಂದಿನದು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ (ಹೋಮಾಪ್ಟೆರದಲ್ಲಿ) ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಥವಾ (ಹೆಟಿರಾಪ್ಟೆರದಲ್ಲಿ) ತೊಟ್ಟಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಗಡಸು; ವದನಾಂಗಗಳು ಚುಚ್ಚಿ, ಹೀರಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕೆಳತುಟಿ ಮೇಲ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಲುವೆಯಂತಿರುವ ಒರೆಯಂತಿದೆ, ಮತ್ತು ಸೂಜಿಗಳಂತೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರುವ ದವಡೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲಗಳಾದ ಎರಡು ಜೊತೆ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಇದರೊಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ

ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾದರಿಯದು. ಈ ಕೀಟಗಳು ಸಸ್ಯರಸಗಳನ್ನು ಹೀರಿ ಬಹಳ ನಷ್ಟಮಾಡುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಸಸ್ಯತಿಗಣೆ, ಸಸ್ಯಹೇನು. ಏಫಿಸ್

ಗಣ 20, **ಥೈಸನಾಪ್ಟಿರ ಅಥವಾ ಫೈಸಾಪೊಡ**: ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣಕೀಟಗಳು. 6 ರಿಂದ 10 ತುಂಡುಳ್ಳ ಕುಡಿಮೀಸೆ ಉಂಟು; ವದನಾಂಗಗಳು ಚುಚ್ಚುವ ಮಾದರಿಯವು. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಇದ್ದರೆ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದವು; ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಸರ್ಸಿ ಇಲ್ಲ; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆ: ಥ್ರಿಪ್ಸ್ (ನುಸಿ ಕೀಟಗಳು)

ಗುಂಪು (ii), **ಎಂಡೋಟೆರಿಗೋಟ**: ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಜಟಿಲವಾಗಿದೆ. ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ಉಂಟು; ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದೇಹದೊಳಗಿನಿಂದ ಮೂಡುತ್ತವೆ.

ಗಣ 21, **ನ್ಯೂರಾಪ್ಟಿರ**: ಸಣ್ಣದರಿಂದ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ಮೆತುದೇಹದ ಕೀಟಗಳು. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ. ಎರಡು ಜೊತೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆಗಳು, ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಂತೆ ಮೈಮೇಲೆ ಕೂಡುವುವು; ಸರ್ಸಿ ಇಲ್ಲ; ಮರಿಹುಳು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ, ತುಂಡರಿಸುವ ಅಥವಾ ಹೀರುವ ವದನಾಂಗಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಡಿಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಉದರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿವಿರುಗಳಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಲೇಸ್‌ವಿಂಗ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮಿರ್ಮಿಲಿಯಾನ್ (ಆಂಟ್‌ಲಯನ್).

ಗಣ 22, **ಮೀಕಾಪ್ಟಿರ**: ಸಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಕೀಟಗಳು; ಉದ್ದನೆಯ ಎಳೆಯಂಥ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳಿವೆ; ತಲೆಯ ಮುಂಭಾಗ ಕೊಕ್ಕಿನಂತೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ; ತುಂಡರಿಸುವ ವದನಾಂಗಗಳು; ಕಾಲುಗಳು ಉದ್ದ, ತೆಳು; ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಒಂದೇ ಸಮ; ಪೊರೆಯಂತಿವೆ, ಕೀಟ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಕೂಡುತ್ತವೆ; ಉದರ ಉದ್ದ; ಸರ್ಸಿ ಕಿರಿದು; ಗಂಡಿನ ಬಾಹ್ಯ ಜನನಾಂಗಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ; ಡಿಂಭಗಳಿಗೆ 3 ಜೊತೆ ಎದೆಭಾಗದ ಕಾಲುಗಳಿವೆ. ಉದರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳಿರಬಹುದು; ವದನಾಂಗಗಳು ಕಡಿಯುವ ಮಾದರಿಯವು.

ಗಣ 23, **ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟಿರ**; ಈ ಗಣದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಜೊತೆ ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ರೆಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡನರಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಮೈ ಮತ್ತು ರೆಕ್ಕೆ ಉಪಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಶಲ್ಕಗಳಿವೆ. ದವಡೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಇದ್ದರೂ ಕ್ಷೀಣಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾಕ್ಸಿಲಗಳು ರಸ ಹೀರಬಲ್ಲ ಸೊಂಡಿಲಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿವೆ. ಡಿಂಭಗಳ ದೇಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಶ್ವಾಸದ್ವಾರಗಳಿವೆ. ಕಾಲುಗಳು 8 ಜೊತೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಚಿಟ್ಟೆ (ಬಟರ್‌ಫ್ಲೈ), ಪತಂಗ (ಮಾತ್).

ಗಣ 24, **ಟ್ರೈಕಾಪ್ಟಿರ**: ಪತಂಗಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ, ಸಣ್ಣದರಿಂದ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ, ರೋಮಾವೃತವಾದ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳುಳ್ಳ ಕೀಟಗಳ ಗುಂಪು. ದವಡೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಕ್ಷೀಣಿಸಿವೆ. ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಪೊರೆಯಂತಿದ್ದು ದಟ್ಟವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯಂತೆ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಕೂಡುತ್ತವೆ; ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಉದ್ದ, ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಅಗಲ. ಡಿಂಭಗಳು ಜಲವಾಸಿಗಳು. ಇವುಗಳ ದೇಹದ ಖಂಡಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ; ಮತ್ತು ದೇಹದ ಹಿಂದಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಉಪಾಂಗಗಳಿವೆ; ಉದಾಹರಣೆ: ಕ್ಯಾಡಿಸ್ ನೊಣ.

ಗಣ 25, **ಡಿಪ್ಟಿರ**: ಒಂದೇ ಜೊತೆ ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಕೀಟಗಳು ಇವು. ಹಿಂದಿನ ಜೊತೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಗುಬುಟಾಕಾರದ ಸಮತೋಲನಾಂಗಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿವೆ. ವದನಾಂಗಗಳು ರಸರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸೊಂಡಿಲಿನಂತೆಯೂ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ; ದವಡೆಗಳು ಅಪೂರ್ವ. ಕೆಳತುಟಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ದಪ್ಪನಾದ ಹಾಲೆಗಳಂತಿರುವುದುಂಟು; ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಖಂಡಗಳು ಚಿಕ್ಕವು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದ ಖಂಡದೊಡನೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಸಂಪೂರ್ಣ; ಡಿಂಭದ ದೇಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ; ಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲ, ತಲೆ ಕಿರಿದು, ಒಳಗೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಉದಾಹರಣೆ: ನೊಣ, ಸೊಳ್ಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಗಣ 26, **ಸೈಫನಾಪ್ಟಿರ** ಅಥವಾ **ಏಫ್ಯಾನಿಪ್ಟಿರ**: ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ, ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಲ್ಲದ, ಪಕ್ಕದಿಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಅದುಮಿದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಕೀಟಗಳು; ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲ, 2 ಸರಳ ಅಕ್ಷಿಗಳಿವೆ; ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದವು ಮತ್ತು ದಪ್ಪ; ವದನಾಂಗಗಳು ಚುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೂ ಹೀರುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಡಿಂಭಗಳು ಉದ್ದ; ಅವುಗಳ ದೇಹದ ಖಂಡಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲ; ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕೀಟಗಳು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿರಕ್ತದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಚಿಗಟ(ಫ್ಲೀ)–ಕ್ಸೆನೋಪ್ಸಿಲ್ಲಾ

ಗಣ 27, **ಹೈಮೆನಾಪ್ಟಿರ**: ಈ ಗಣದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಜೊತೆ ಪೊರೆಯಂಥ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು, ಸಣ್ಣ ಕೊಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ; ವದನಾಂಗಗಳು ತುಂಡರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನೆಕ್ಕುವುದಕ್ಕೂ ಹೀರುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಉದರ ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೊದಲ ಖಂಡ ಎದೆಯ ಮೂರನೆಯ ಖಂಡದೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು; ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣ ಉಂಟು ಮತ್ತು ಅದು ಗರಗಸದಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಕುಯ್ಯುವುದಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕುಟುಕುವುದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿರಬಹುದು; ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆ ಸಂಪೂರ್ಣ; ಡಿಂಭ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲಿಲ್ಲದ್ದು, ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಾಲುಗಳಿರಬಹುದು; ಕೋಶಾವಸ್ಥೆ ಗೂಡಿನಲ್ಲೇ ನಡೆಯುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಗಣ ಕೀಟವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಗಣ. ಉದಾಹರಣೆ: ಇರುವೆ, ಜೇನು, ಕಣಜ, ಗರಗಸ ನೊಣ, ಬಡಗಿ ಜೇನು.

ಗಣ 28, **ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ**: ಸಣ್ಣದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಕೀಟಗಳು; ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಚಿಕ್ಕಳದಂತೆ ಗಡಸು ಮತ್ತು ಕೀಟ ವಿಶ್ರಾಂತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿನ ನಡುರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಳರೆಕ್ಕೆಗಳು ಪೊರೆಯಂತಿದ್ದು, ಮೇಲಿನ ರೆಕ್ಕೆಯ (ಎಲಿಟ್ರ) ಕೆಳಗೆ ಮಡಿಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಳಗಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಎದೆಯ ಮೊದಲ ಖಂಡ ದೊಡ್ಡದು, ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ ಬಹಳ ಕಿರುದು: ರೂಪರಿವರ್ತನೆ ಸಂಪೂರ್ಣ; ಡಿಂಭಗಳಿಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲ; ಪ್ರಾಣಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ವರ್ಗವಿದು; ಇದುವರೆಗೆ 2,20,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಜೀರುಂಡೆ, ದುಂಬಿ, ಚಿಪ್ಪಿನಕೀಟ, ಸೊಂಡಿಲು ಕೀಟ.

ಗಣ 29, **ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಸಿಪ್ಟಿರ**: ಆತಿಥೇಯ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದೊಳಗೆ ವಾಸಿಸುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳು. ಗಂಡು ಮಾತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವಿ. ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ದಪ್ಪಗಿದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಸಣ್ಣವು; ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ದೊಣ್ಣೆಯಂತೆ. ಹಿಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತೆ. ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಹೊರಚರ್ಮದ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು, ಆತಿಥೇಯ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದೊಳಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಕೀಟಗಳು ಆತಿಥೇಯ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬರುತ್ತವೆ; ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರೂಪದ ಡಿಂಭಗಳುಂಟು. ಈ ಗಣದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ; ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದನ್ನು ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕೀಟದಂಶನ : ಕೀಟಗಳು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಡಿಯುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಕೆಲವು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ. ಕೀಟ ಕಡಿದಲ್ಲಿ ತುರಿಕೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು; ಹೆಚ್ಚು ನಂಜೇರಿದರೆ ಬಾವು ಏಳಬಹುದು; ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ಕಡಿದಾಗಲಂತೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವೇ ಆಗಬಹುದು. ಕುದುರೆ ನೊಣಗಳು ಕಚ್ಚಿದಾಗ ಅಂತ್ರಾಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ಕಡಿದಾಗ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕಲ್ ವಿಷಾಣುಗಳಿಂದ ನಂಜುಂಟಾಗಬಹುದು. ಚಿಗಟ ಕಡಿಯುವುದರಿಂದ ಪ್ಲೇಗ್, ಸೊಳ್ಳೆ ಕಡಿಯುವುದರಿಂದ ಮಲೇರಿಯ, ಆನೆಕಾಲಿನ ರೋಗ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಉಗಮವನ್ನು ಕೀಟದಂಶನದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ತುಲಾರೀಮಿಯಾ, ರಿಕೆಟ್ಸಿಯಲ್ ಜ್ವರ, ಟೈಫಾಯಿಡ್, ಡೆಂಗು ಜ್ವರ, ಹಳದಿ ಜ್ವರ, ಕಪ್ಪು ಜ್ವರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು ಕೀಟದಂಶನದಿಂದಲೇ ಬರುವಂಥವು.

ಕೀಟ ಕಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿಷ ಸೇರಿ ರಕ್ತ ಕಣಗಳು ಹಾಳಾಗಬಹುದು. ನರಗಳಿಗೆ ವಿಷವೇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಉಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ದುಂಬಿ, ಕಣಜ, ದೊಡ್ಡ ಕಣಜಗಳು ಕಡಿದಾಗ ತುಂಬ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲಗೆ ಮತ್ತು ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಊದಿಕೊಂಡು ಉಸಿರಾಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಶ್ವಾಸನಾಳ ದ್ವಾರ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವೇ ಹೋಗಬಹುದು. ಬಲು ಕೋಮಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ದುಂಬಿಗಳು ಅಥವಾ ಕಣಜಗಳು ಕಡಿದಾಗ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ ಇಳಿದು ರಕ್ತನಾಳಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ರಕ್ತಚಲನೆಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಮಿನಿಟುಗಳೊಳಗಾಗಿ ಸಾಯುವುದು ಉಂಟು.

ಕೀಟದಂಶನದಿಂದ ಒದಗುವ ವಿವಿಧ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತ ಔಷಧೋಪಚಾರ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ನಡೆಯಬೇಕು. ಜಂತು ಚಿಕ್ಕದು ಎಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದರಿಂದ ಒದಗುವ ಕಿರುಕುಳ, ಹಾನಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ್ದೇ ಆಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. (ಎ.ಎನ್.ಎ.)

ಕೀಟನಾಶಕಗಳು : ಪೈರುಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಕಾರಕವಾದ, ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಯಾದ ಕೀಟಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು (ಇನ್‌ಸೆಕ್ಟಿಸೈಡ್ಸ್). ಈ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕೀಟಗಳ ಜೈವಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಏರುಪೇರಾಗಿ ಅವು ಸಾಯುವುವು.

ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ಸಾವಯವ ಅಥವಾ ನಿರವಯವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಬಹುಪಾಲು ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ಸಂಯೋಜಿತವಾದವು. ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ.

1. ಜಠರ ವಿಷಗಳು: ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಇವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಅಗಿದು ತಿನ್ನುವ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಇವು ಮಾರಕವಾಗುವುವು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟುಗಳು, ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಗ್ರೀನ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು.

2. ಸಂಪರ್ಕ ವಿಷಗಳು: ಕೀಟಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಇವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ಎಲೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ದ್ರವರೂಪದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುವ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಸಾಯುವುವು. ಸುಣ್ಣ–ಗಂಧಕ ಮಿಶ್ರಣ, ನಿಕೊಟಿನ್ ದೂಳು, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆಯ ಎಮಲ್ಷನ್‌ಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಸ್ತುಗಳು.

3. ಉಳಿವ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು: ಇವನ್ನು ತುಂತುರು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗಿಡದ ಹೊರಮೈ ಮೇಲೆ ಹರಡಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕ್ಷಣವೇ ಮಾರಕಪ್ರಮಾಣದ ವಿಷ ಕೀಟಕ್ಕೆ ತಗಲುವುದು.

4. ವ್ಯಾಪಕ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು: ಸಸ್ಯಾದ್ಯಂತ ಇವು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಸಸ್ಯದ ಯಾವ ಭಾಗವನ್ನು ತಿಂದರೂ ಕೀಟ ಸಾಯುವುದು.

5. ಕೀಟನಾಶಕ ಧೂಮಗಳು: ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಟ್ಟ ಧಾನ್ಯಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಸಿಂಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಾಶಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕೊರೆಯುವ ಕೀಟಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಇವು ಸಹಾಯಕಾರಿ. ಅನಿಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅನಿಲಸ್ಥಿತಿ ತಳೆಯುವ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದಾಗ ಇವು ಕೀಟಗಳ ಉಸಿರಿನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಅವುಗಳ ದೇಹಗತವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುವುವು. ಇಂಗಾಲದ ಡೈಸಲ್ಫೈಡ್ (CS_2). ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಯನೈಡ್ (HCN), ಈಥೈಲ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ($CH_3.CO.O.C_2H_5$) ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು.

6. ಆಕರ್ಷಕಗಳು: ಆಹಾರಾಂಶವಿರುವ ಸಸ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ತಮ್ಮೆಡೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳಿವು.

7. ವಿಕರ್ಷಕಗಳು: ಕೀಟಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಬಳಿ ಸುಳಿಯದಂತೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ, ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ವರ್ಗೀಕರಣ ಎನ್ನಲುಬಾರದು. ಈಗ ಮುಖ್ಯ ಕೀಟನಾಶಕ ವರ್ಗಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗುವುದು.

ಜಠರ ವಿಷಗಳು : ಬಹುತೇಕ ಇವು ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು. ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಗ್ರೀನ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಗತ್ಯ. ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಸೀಸದ ಅದುರುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವಾಗ ಹೊರಬೀಳುವ ಧೂಮದಲ್ಲಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡ್ (As_2O_3) ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ದಾರುಣ ವಿಷವಾದುದರಿಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆಯು ಹೊಗೆಯನ್ನು ಇದರಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಲಭಿಸುವುದು ಒಂದು ಅನುಕೂಲವೇ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಟ್ರೆಲ್ ವಿದ್ಯುತ್ ಒತ್ತರಕಾರಕವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಮ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಪ್ರಮಾಣ ಸುಮಾರು ಶೇ. 90 ಭಾಗ ಆರ್ಸೆನಿಕ್‌ಯುಕ್ತ ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವುದು.

ಹೀಗೆ ಉಪವಸ್ತುವಾಗಿ ಒದಗಿದ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡನ್ನು ಸೋಡಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ (Na_2HAsO_4) ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ದ್ರಾವಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೀಸದ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಕ್ಲೋರಿನ್ ಹಾಯಿಸಿ ಕಾಯಿಸುವರು. ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಹೊರದೂಡುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಅನಂತರ ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಾಕದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿದರೆ ಆರ್ಸೆನಿಕ್‌ಆಮ್ಲ (H_3AsO_4)ಉಂಟಾಗುವುದು. ಕರ್ಪೂರೀಕರಿಸಿದ ಹಳದಿ ಲಿಥಾರ್ಜನ್ನು (PbO) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೆನೆಯಂತೆ ಮಾಡಿ ಆರ್ಸೆನಿಕ್‌ಆಮ್ಲಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೇ ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟು ಒತ್ತರಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹುಡಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಫ್ತು ಮಾಡುವರು. ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಸೀಸದ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡಿನ (ಲಿಥಾರ್ಜ್) ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಮ್ಲೀಯ ಅಥವಾ ತಟಸ್ಥ ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟುಗಳು ಒತ್ತರಿಸುವುವು. ಇದನ್ನು ಕೆಳಕಂಡ ಸಮೀಕರಣಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

$$PbO + H_3AsO_4 \rightarrow PbHAsO_4 \downarrow + H_2O$$

ಆಮ್ಲೀಯ ಸೀಸದ
ಆರ್ಸಿನೇಟ್

$$3PbO + 2H_3AsO_4 \rightarrow Pb_3(AsO_4)_2 \downarrow + 3H_2O$$

ತಟಸ್ಥ ಸೀಸದ
ಆರ್ಸಿನೇಟ್

ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಬೇಗ ಒತ್ತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಅನುಕೂಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿಂಪಡಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅದರ ವಿಲಂಬಿತ ದ್ರಾವಣ ಮಾಡುತ್ತೇವಷ್ಟೆ. ಆಗ ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಿಲಂಬಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಉಳಿಯದಿದ್ದರೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೀಸದ ನೈಟ್ರೇಟ್ ಅಥವಾ ಅಸಿಟೇಟನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಯೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಥವಾ ತಟಸ್ಥಲವಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

$$Pb(NO_3)_2 + H_3AsO_4 \rightarrow PbHAsO_4 \downarrow + 2HNO_3$$

$$3Pb(CH_3.COO)_2 + 2H_3AsO_4 \rightarrow Pb_3(AsO_4)_2 \downarrow + 6CH_3.COOH$$

ಆಮ್ಲೀಯ ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಬಹುಕಾಲ ವಿಲಂಬಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಲ್ಲುದು. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ಕಿನ ಅಂಶವೂ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೀಟದ ಮೇಲೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವುದು. ಗಿಡವನ್ನು ಗಾಸಿ ಮಾಡದೆ ಕೀಟವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ತಟಸ್ಥ ಲವಣಕ್ಕಿದೆ. ಪೀಚ್ ಮತ್ತು ಪ್ಲಮ್ ಹಣ್ಣಿನ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ತಯಾರಿಸುವ ಈ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಆಮ್ಲ ವರ್ತಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದುಬಿಡುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ದ್ರಾವ್ಯ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ಕಿನ ಅಂಶ ಶೇ. 1% As_2O_3 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಹಾಗಿರಕೂಡದೆಂದು ಕಾನೂನು ಸಹ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ $[Mg(OH)_2]$ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅದು ಉಳಿದ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಆಮ್ಲೀಯ ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಆಗುವುದು. $MgHAsO_4PbHAsO_4$ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೀಟನಾಶಕವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಪುಡಿಮಾಡಿದ ಸೀಸದ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಅಥವಾ ಸೀಸವನ್ನೇ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡಿನೊಂದಿಗೆ ಹೈಡ್ರೊಕಾರ್ಬನ್ ಉರುವಲಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ದಹಿಸಿಯೂ ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಸೋಡಿಯಂ ಆರ್ಸಿಟೇಟಿನ ಕ್ಷಾರೀಯ ದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಒತ್ತರಿಸುವುದು.

$$3CaCl_2 + 2Na_2HAsO_4 \rightarrow Ca_3(AsO_4) + 4NaCl + 2HCl$$

ಒತ್ತರಿಸಿದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹುಡಿ ಅಥವಾ ಸರಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಕೋಮಲವಾದ ಎಳೆಗಳಿರುವ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಗಿಡವನ್ನು ಗಾಸಿಪಡಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಉಳಿದ ಸಸ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಳಸಲು ಅದು ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅಂಟುಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ಬೋರ್ಡೋ ಮಿಶ್ರಣ ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣದೊಡನೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಈ ತೊಂದರೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟಿಗಿಂತ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಲವಣ ಅಗ್ಗ. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಡುವ ಹುಳುವನ್ನು ಇದು ನಿವಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಿಯೋಜಿತವಾದ ವಿಮಾನದಳವೊಂದಿದೆ. ಗಿಡದಿಂದ ಸುಮಾರು 3" ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತ ಗಂಟೆಗೆ 121–161 ಹೆಕ್ಟೇರು ಹತ್ತಿಯ ಬೆಳೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟಿನ ದೂಳನ್ನು ಇದರ ಮೂಲಕ ಚೆಲ್ಲುವರು. ವಿಮಾನ ಚಾಲಕನಿಗೆ ಇದೊಂದು ಅಪಾಯಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ಸರಿ. ಹತ್ತಿಯ ಬೆಳೆಯ ವ್ಯಾಪಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬಳಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ತಗಲುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ಗದ ವಿಧಾನಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶುದ್ಧ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟಿನ ಕಣಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಕೂರಿಸಿ ಅಂತಹ ಪುಡಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶುದ್ಧ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟಿನಷ್ಟೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಒತ್ತರಿಸಿದ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟನ್ನು ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಟ್ರೈಆಕ್ಸೈಡಿನೊಡನೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಗಾಳಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ 650º ಉಷ್ಣತೆಗೆ ಕಾಯಿಸುವರು.

ಸಿಂಪಡಿಸುವ ದ್ರಾವಣನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಒಂದು ಪೌಂಡು ಸೀಸದ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟನ್ನು 50 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡುವುದು ರೂಢಿ. ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಶೇ. 0.25 ದ್ರಾವಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೆಟ್ರೋಲ್‌ಚಾಲಿತ ಪಂಪೊಂದನ್ನು ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರಿನ

ಮೇಲೆ ಹೂಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಬ್ಬಾತ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಣ ಎರಚುತ್ತಿರುವಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ಆಲೂಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ತಿಂದುಹಾಕುವ ತಿಗಣೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಗ್ರೀನ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆರ್ಸಿನಿಯಸ್ ಆಮ್ಲಕ್ಕೆ (H_3AsO_3) ತಾಮ್ರದ ಅಸಿಟೇಟ್ ದ್ರಾವಣ ಸೇರಿಸಿದರೆ ತಾಮ್ರದ ಅಸಿಟೋ ಆರ್ಸಿನೈಟ್ ಒತ್ತರಿಸುವುದು $[Cu(CH_3.COO)_2 3Cu(AsO_2)_2]$. ಇದನ್ನು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಶೋಧಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟಿಗಿಂತ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ಗ್ರೀನ್ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣ ದ್ರಾವ್ಯರೂಪದ ಆರ್ಸೆನಿಕ್ ಧರಿಸಬಲ್ಲುದು. ಆದರೂ ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 3.5 As_2O_3 ಮೀರಿರಬಾರದು. ಇದರ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸಸ್ಯ ಸುಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ.

ಸಂಪರ್ಕ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು: ಶಲ್ಕ ಕೀಟಗಳು (ಸ್ಕೇಲ್ ಇನ್‌ಸೆಕ್ಟ್ಸ್), ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳು, ಕೆಂಪು ತಿಗಣೆ, ಕೆಂಜೇಡ, ದ್ರಾಕ್ಷಿಕೀಟ ಮೊದಲಾದ ಮೃದು ದೇಹರಚನೆಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಕೊರೆಯುವ ಸ್ವಭಾವದ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಇವು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ. ಕೀಟಗಳ ಶರೀರದ ಮೇಲಿರುವ ಶ್ವಾಸರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಯೋ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಪಸರಿಸಿಯೋ ಅವನ್ನು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತಗೊಳಿಸಿ ಕೊಲ್ಲುವುವು. ಸುಣ್ಣ–ಗಂಧಕ ಮಿಶ್ರಣ, ನಿಕೊಟಿನ್, ಸಾಬೂನು ದ್ರಾವಣ, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ತೈಲಎಮಲ್ಷನ್‌ಗಳು ಶ್ವಾಸಕ್ರಿಯಾ ನಿರೋಧಕಗಳು. ಪೈರೆತ್ರಮ್, ರೋಟೆನೋನ್, ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಚರ್ಮಗತ ವಿಷಗಳು.

ಸುಣ್ಣ–ಗಂಧಕ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ದ್ರಾವಣ ಅಥವಾ ದೂಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿಂಪಡಿಸಬಹುದು. ಸುಣ್ಣದ ಕನೆಯೊಡನೆ ಗಂಧಕವನ್ನು ಕುದಿಸಿದಾಗ, ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಪಾಲಿಸಲ್ಫೈಡಿರುವ ಹಳದಿ–ಕಂದು ದ್ರಾವಣ ದೊರೆಯುವುದು. ಶೋಧಿಸಿ ಬಂದ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 24 ಗಂಧಕವಿರುವಂತೆ ಬಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಭದ್ರವಾದ ಮರದ ಪೀಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ರವಾನಿಸುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ (8–54 ಭಾಗ) ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಕೀಟನಾಶಕದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಮಿಲಿಯನ್ ಟನ್ನುಗಳು. ಸೇಬು, ಪೇರ್ ಮತ್ತು ಪೀಚ್ ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಕಸದಿಂದ ನಿಕೊಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಶೇ. 40 ದ್ರಾವಣ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ವಸ್ತು. 50 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 2 ಪೌಂಡು ಸಾಬೂನನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಕೊಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್ ವಿಲಂಬಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸಾಬೂನು ವಿಷವ್ಯಾಪನೆಗೆ ನೆರವಾಗುವುದು. ಈ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 0.06ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ನಿಕೊಟಿನ್ ಇದ್ದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಒಣಗಿದ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿಯೂ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ನಿಕೊಟಿನ್ ಕಷಾಯ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಹುಡಿ ಮಾಡಿ ಜಿಪ್ಸಂ (ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್), ಕೆಯೊಲಿನ್ (ಬಿಳಿಯ ಜೇಡಿಯ ಮಣ್ಣು) ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣದೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿಕೊಟಿನ್ನಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅದನ್ನು ಯಾವ ಸಸ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕೀಟದ ವಿರುದ್ಧ ಬಳಸುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಕೀಟನಾಶಕ ಸಾಬೂನಿನ ದ್ರಾವಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯೂ ಇದೆ. 4 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿಗೆ 1 ಪೌಂಡು ಸಾಬೂನನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೀಟನಾಶಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಬಲತೆಯ ದ್ರಾವಣ ಅಗತ್ಯ. ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ದ್ರಾವಣಗಳು ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುವುವು. ಕೇವಲ ಸಾಬೂನಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ವಿರಳ. ಅದರೊಡನೆ ನಿಕೊಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಸೀಸದ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಮತ್ತು ಬೋರ್ಡೊ ಮಿಶ್ರಣ ಸೇರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಸಾಬೂನಾದರೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, ಕಚ್ಚಾ ತೈಲ ಮತ್ತು ಕೀಲೆಣ್ಣೆಗಳ ಎಮಲ್ಷನ್‌ಗಳು ಸಹ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆಯ ಎಮಲ್ಷನನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅರ್ಧ ಪೌಂಡು ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ಸಾಬೂನನ್ನು 1 ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ 2 ಗ್ಯಾಲನ್ ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಲುಕಿದರೆ ಎಮಲ್ಷನ್ ರೂಪಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ತಣಿದಾಗ ಒತ್ತರಿಸದೆ ವಿಲಂಬಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವುದು. 1 ಭಾಗ ಎಮಲ್ಷನ್ನಿಗೆ 7 ಭಾಗ ನೀರು ಬೆರೆಸಿ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ಮೀನಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ಸಾಬೂನಿನೊಡನೆ ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ, ಪ್ಯಾರಫಿನ್ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರೋಸಿನ್ ಎಣ್ಣೆ, ಕಾರ್ಬಾಲಿಕ್‌ಆಮ್ಲಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಎಮಲ್ಷನ್ ಮಾಡಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕೀಟನಾಶಕಗಳೆಂದರೆ ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಮತ್ತು ರೋಟೆನೋನ್. ಇವು ದ್ರಾವಣ ಅಥವಾ ದೂಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಕ್ರೈಸ್ಯಾನ್ತಮಮ್ ವರ್ಗದ ಹೂಗಳಿಂದ ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಮಾಡುವರು. ಇದು ಬಹುವಾಗಿ ಜಪಾನ್, ಕೀನ್ಯ, ಬ್ರಿಟನ್, ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಾಂಗೊಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನವೊಂದೇ ಸಹಸ್ರಾರು ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಪೈರೆತ್ರಮ್‌ನ್ನು ಈ ದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನೊಣಗಳಿಗೆ ಇದು ಮಾರಕವಾದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯಬಳಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲ. ಇದರ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೀಟ ಕೂಡಲೇ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತವಾಗುವುದು. ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಬೆರೆಸಿದರೆ ಪ್ರಭಾವ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಹುಡಿಗಿಂತ ಕಷಾಯ ಮೇಲು.

ಮಲಯಾ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಡೆರ್ರಿಸ್ ಎಲಿಪ್ಟಿಕಾ ಎಂಬ ಗಿಡ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾದ ಆರು ಆಲ್ಕಲಾಯ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಟೆನೋನ್ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿಯಾಶಾಲಿಯಾದುದು. ಅದರ ಬೇರನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ, ಟಾಲ್ಕ್ ಬೆರೆಸಿ ಶೇ.1 ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡುವರು; ಅಥವಾ ಬೇರಿನಿಂದ ಕಷಾಯ ಇಳಿಸಿ ಬಳಸುವರು.

ಕೀಟನಾಶಕವಾಗಿ ಸೋಡಿಯಂ ಫ್ಲೋರೈಡು ಈಚೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಜಿರಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಹೇನುಗಳನ್ನು ಇದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ತೊಡೆದು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ನಂಜಾಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು.

ಸಂಯೋಜಿತ ಸಾವಯವ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಜನ್ಮತಾಳಿದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಮತ್ತು ರೋಟೆನೋನ್‌ಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಇದು ತುಂಬಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಇದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಬಿಳಿಯ ಪುಡಿ. ಡೈಕ್ಲೋರೋ ಡೈಫೀನೈಲ್ ಟ್ರೈಕ್ಲೋರೋ ಈಥೇನ್ ಎಂಬ ರಾಸಾಯನಿಕ ನಾಮದ ಮೊದಲ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಹೆಸರನ್ನು ಸೃಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಲೋರಾಲ್ ($CCl_3.CHO$)ಮತ್ತು ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ ಕ್ಲೋರೊ ಬೆಂಜೀನ್ ($C_2H_5.Cl$) ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಬಲ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಇದು ದೊರೆಯುವುದು.

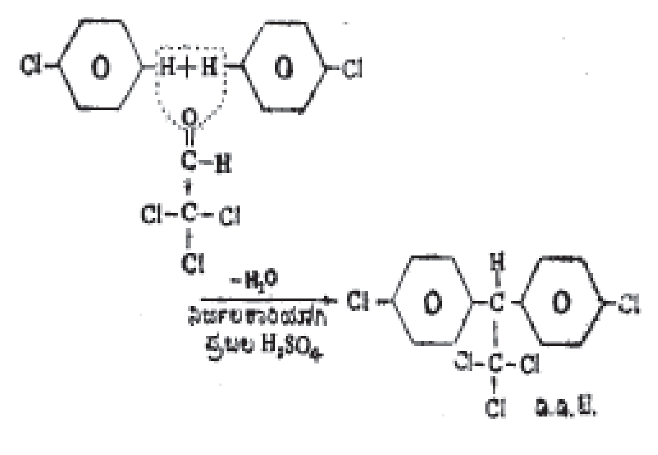

ಕ್ರಿಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಸುರಿದರೆ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಬೇರ್ಪಡುವುದು. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಇತರ ಕ್ಲೋರೀನ್‌ಯುಕ್ತ ಈಥೇನ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಕೇವಲ ಶೇ.70 ಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಸಾವಯವ ಲೀನಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎಮಲ್ಷನ್ ಮಾಡಿ ಚಿಮುಕಿಸಿದರೆ ನೊಣ, ಸೊಳ್ಳೆಯ ಕಾಟ ತಪ್ಪುವುದು. ಏರೊಸಾಲ್ ಬಾಂಬ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದರೊಡನೆ ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಸೋಯಾ ಅವರೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ. ಇವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ.ಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹುಡಿಯೊಡನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಂಟೊನೈಟ್ ಜಿಪ್ಸಂ ಮೊದಲಾದ ಜಡವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ತೇವಕಾರಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ, ಸರಾಗವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿತವಾಗುವ ಮಿಶ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ.ಯಿಂದ ಸೇಬಿನ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುವುದು.

ಕೀಟದ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು ಅದು ನಿವಾರಿಸಲು ಶಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಲೇಪಿತ ಅಂಗಿಗಳನ್ನು

ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಟೈಫಸ್ ಜ್ವರ ಹರಡದೆ ಸಹಸ್ರಾರು ನಾಗರಿಕರ ಜೀವ ಉಳಿಯಿತು. ನಿಂತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವ ಮಲೇರಿಯಾವಾಹಕ ಸೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಇದು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿದೇಹದ ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಸಂಗ್ರಹವಾಗುವುದು. ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೊಳೆದರೂ ಅದು ಹೋಗದಿರುವುದು, ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನ ಮೂಲಕವೂ ಅದು ನಮ್ಮ ದೇಹಗತವಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದು ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಪ್ರಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವು ತಗ್ಗುತ್ತಿದೆ.

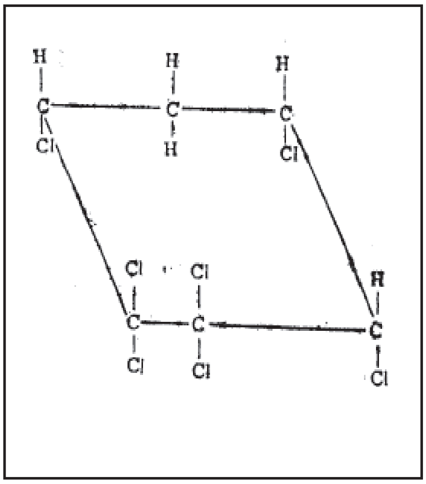

ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕೀಟನಾಶಕವೆಂದರೆ r–ಬಿ.ಎಚ್.ಸಿ. ಹೆಕ್ಸ ಕ್ಲೋರೋ ಸೈಕ್ಲೊಹೆಕ್ಸೇನ್ ಎಂಬುದು ಇದರ ರಾಸಾಯನಿಕ ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ 16 ಬಗೆಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಗ್ಯಾಮಾ ಸಂಯುಕ್ತಕ್ಕೆ ಕೀಟನಾಶಕ ಗುಣವಿದೆ. ಅಲೆಯುದ್ದ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೀನ್ ಬೆಂಜೀನಿನೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಬರುವ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಶೇ.10–14 ಗ್ಯಾಮಾ ಸಂಯುಕ್ತ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಮಾಣು ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪಕ್ಕದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅದರ ದ್ರವೀಕರಣ ಬಿಂದು 112.5°ಸೆಂ. ಇದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇದರ ವಾಸನೆ ಬಹುಕಾಲ ಉಳಿದುಬಿಡುವುದರಿಂದ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಸಿಂಪಡಿಸಲು ಇದು ತಕ್ಕುದಲ್ಲ. ಹತ್ತಿಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ.ಗೆ ಇದು ಪೂರಕವಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲಾರದು. ಆಕ್ಟ ಕ್ಲೋರೋ ಟೆಟ್ರಹೈಡ್ರೊಇಂಡೇನ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕೀಟನಾಶಕ ಕ್ಲೋರ್‌ಡೇನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ರಚನಾಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ:

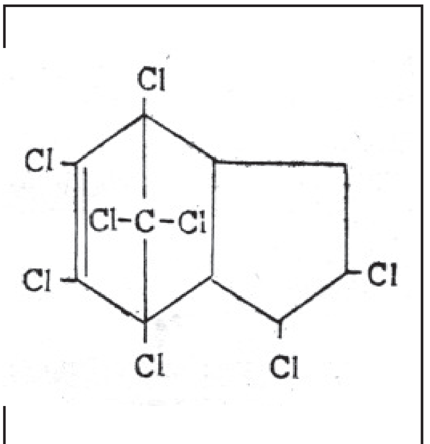

ಮಿಡತೆಗಳು, ಜಿರಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಇರುವೆಗಳನ್ನೂ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ.ಯೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಬಳಸಿದರೆ ತಿಗಣೆಗಳನ್ನೂ ಇದು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ.ಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಾಯದೆ ಉಳಿಯುವ ಕೀಟಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೋಸ್ಕರ ಹಲವು ಕ್ಲೋರೀನ್‌ಯುಕ್ತ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್ ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಶೋಧವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಟಿ.ಡಿ.ಇ., ಡಿಲಾನ್ ಮೀಥಾಕ್ಸಿಕ್ಲೋರ್ ಮುಂತಾದ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಸಂಬಂಧಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಪ್ಟಕ್ಲೋರ್, ಆಲ್ಡ್ರಿನ್, ಡೈಎಲ್ಡ್ರಿನ್, ಎಂಡ್ರಿನ್, ಟಾಕ್ಸಫೀನ್ ಮೊದಲಾದ r–ಬಿ.ಎಚ್.ಸಿ. ಸಂಬಂಧಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಸಂಯೋಜಿತ ಕಾರ್ಬಮೇಟ್ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಡಿಮೆಟಾನ್, ಪೈರೊಲಾನ್, ಐಸೊಲಾನ್, ಪಿರಮ್ಯಾಟ್ ಮತ್ತು ಸೆವಿನ್ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಈಚಿನ ವರದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸೊಳ್ಳೆ, ನೊಣ, ಹತ್ತಿಹುಳ ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಕ್ರಿಮಿ ಸಹ ಕ್ಲೋರೀನ್‌ಯುಕ್ತ ಹೈಡ್ರೋಕಾರ್ಬನ್ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಿಗೆ ಮಣಿಯದ ಹೊಸ ಪೀಳಿಗೆಯನ್ನು ಸೃಜಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾಚ್ಯ ದೇಶಗಳ ಜನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾರಿ ಆತಂಕ ಉಂಟಾಗಿದೆ.

ಏರೊಸಾಲ್‌ಗಳು: ಕಲಾಯ್ಡ್ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಘನ ಅಥವಾ ದ್ರವ ವಸ್ತುಗಳು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಏರೊಸಾಲ್‌ಗಳು ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ತುಂಬ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಏರೊಸಾಲ್ ಮಿಶ್ರಣದ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿವರ ಹೀಗಿದೆ: ಫ್ರಿಯಾನ್–12 ಮುಂತಾದ ದ್ರವಿತ ಅನಿಲಗಳನ್ನೂ ಕೀಟನಾಶಕದ ತೈಲದ್ರಾವಣವನ್ನೂ ಬೆರೆಸಿ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಒತ್ತಡದಿಂದ ಒಂದು ಬಾಂಬಿನೊಳಗೆ ತುಂಬಲಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕೊಂದು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಕವಾಟವಿರುವುದು. ಅದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ತೆರೆದರೆ ದ್ರವ ಹೊರಬಿದ್ದು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಆವಿಯಾಗುವುದು. ಈ ರಭಸಕ್ಕೆ ಕೀಟನಾಶಕ ಸಿಂಪಡಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ವಿಲಂಬಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಪಡಿಸಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು. ಕವಾಟವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ, ಉಳಿದ ದ್ರವಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಅಗತ್ಯ ಬೀಳುವವರೆಗೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಗುಡಾರ ಅಥವಾ ಮುಚ್ಚಿದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸೊಳ್ಳೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಇದು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಬಾಂಬುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಶೇ.80–90 ಭಾಗ ದ್ರವಿತ ಅನಿಲ, ಶೇ. 10–20 ಭಾಗ ಕೀಟನಾಶಕವಿರುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯರ ಬಳಿ ಕೀಟಗಳು ಸುಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಡೈಮೀಥೈಲ್‌ಥ್ಯಾಲೇಟ್ ಇರುವ ಬಾಂಬನ್ನು ಬಳಸುವರು.

ಕೀಟನಾಶಕ ಧೂಮಗಳು: ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟ ಗೋದಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೀಟಬಾಧೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಸಲ್ಫೈಡ್ ಸುರಿದು ಎಲ್ಲ ದ್ವಾರಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟರೆ ಕೀಟಗಳು ಸಾಯುವುವು. ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೊಹರು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಸಲ್ಫೈಡು ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಆಸ್ಫೋಟನೆ ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಯ ಅಪಾಯವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಸುಲಭವಾಗಿ ಆವಿಯಾಗುವ, ಅಷ್ಟೇ ಕೀಟನಾಶಕ ಗುಣವುಳ್ಳ ಈಥೈಲ್ ಅಸಿಟೇಟ್ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡಿನ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಫೋಟಕ ಗುಣವಿಲ್ಲ.

ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಯನೈಡ್ ಉತ್ತಮ ಕೀಟನಾಶಕವೇನೋ ಹೌದು. ಆದರೆ ಇದು ಮಾನವನಿಗೂ ಉಗ್ರ ವಿಷವಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತುಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಸೋಡಿಯಂ ಸಯನೈಡನ್ನು (NaCN) ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕಾಮ್ಲವಿರುವ ಸೀಸೆಯನ್ನಿಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ರಾಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿರಬೇಕು. ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದಾರವನ್ನು ಎಳೆದುಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಆಮ್ಲ ಸಯನೈಡಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಯನೈಡ್ (*HCN*) ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು. ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ರಸ್ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಪೂರ್ವಾಗಿಡಕ್ಕೇ ದಪ್ಪವಾದ ಬಟ್ಟೆಯ ಬುರುಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಯನೈಡನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಕೀಟವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವರು. ಗಿಡಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಸಯನೈಡ್ ಸಹ ಹೀಗೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. (1:9) ಪ್ರಮಾಣ ಎಥಿಲೀನ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡಿನ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಬಾಕ್ಸೈಡ್ ಎಂಬುದು ವ್ಯವಹಾರನಾಮ. ಇದನ್ನು ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕೊಳಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಾಯಿ ತೆರೆದಾಗ ತುಂತುರು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಆವಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗುವುದು. ದಹ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಫೋಟಕ ಗುಣವಿರದ ಈ ಮಿಶ್ರಣ ಉತ್ತಮ ಕೀಟನಾಶಕ ಹಾಗೂ ಬಳಸಲು ಸುರಕ್ಷಿತ.

ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕೊರೆದು ಹಾಳು ಮಾಡುವ ತಂತುವಿನ ಆಕಾರದ ಜಂತುಹುಳುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಬೀಟ್ ಸಕ್ಕರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಫಸಲುಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ಹಾನಿ. ಅದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಿಯೋಜಿತವಾದ ವಿಷಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲೋರೊಪಿಕ್ರಿನ್ CCl_3No_2. ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಪಿಕ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಚಲುವೆ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ನೀರಿನೊಡನೆ ಕುದಿಸಿ ಇದನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅದರ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ಗದ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಮಿಶ್ರಣ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಡೈಕ್ಲೋರೋ ಪ್ರೊಪೇನ್ ಮತ್ತು ಡೈಕ್ಲೋರೋ ಪ್ರೊಪೀನ್ ಮಿಶ್ರಣವಿದು. ಇದನ್ನು ಡೌಫ್ಯೂಮ್ ಎಮ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಎಥಿಲೀನ್ ಡೈಬ್ರೋಮೈಡ್ ಮತ್ತು ಮೀಥೈಲ್ ಬ್ರೊಮೈಡುಗಳಿಗೂ ಜಂತುಹುಳು ನಾಶಕ ಗುಣವಿದೆ. ಪೀಚ್ ಗಿಡವನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಕೀಟವುಂಟು. ಇದು ಭೂಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗಿಡವನ್ನು ಕೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಸಿಂಪಡಿಸುವ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅದು ಸಾಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಿಡದ ಸುತ್ತ ಸಣ್ಣ ಕಂದಕವನ್ನು ತೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಾ ಡೈಕ್ಲೋರೊ ಬೆಂಜೀನನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಕೀಟನಾಶವಾಗುವುದು.

ವಿಕರ್ಷಕಗಳು: ಮಾನವ, ಅವನ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಬೆಳೆಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದು. ಸೊಳ್ಳೆ, ನೊಣ, ತಿಗಣೆ, ಇಲಿ ಮತ್ತು ಹೆಗ್ಗಣಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಇವು ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಬಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಳು ಮಾಡುವ ಅಳಿಲು ಮೊದಲಾದವನ್ನೂ ಜಿಗಣೆಯನ್ನೂ ದೂರವಿರಿಸಲು ಸೂಕ್ತ ವಿಕರ್ಷಕಗಳಿವೆ. ರಕ್ತಹೀರುವ ಕೀಟಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಾಲ್ಕು ವಿಕರ್ಷಕಗಳು ತುಂಬ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸಿಟ್ರೊನೆಲ್ಲಾ ಎಣ್ಣೆ, ಡೈಮೀಥೈಲ್ ಥ್ಯಾಲೇಟ್, ಇಂಡಲೋನ್ (ನಾರ್ಮಲ್ ಬ್ಯೂಟೈಲ್ ಮೆಸಿಟಿಲ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಆಕ್ಸಲೇಟ್) ಮತ್ತು ರಟ್ಗೆರ್ಸ್–612 (2: ಈಥೈಲ್ ಹೆಕ್ಸೇನ್ ಡಯೋಲ್ 1:3) ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಕರ್ಷಕಗಳು. ಕೊನೆಯ ಮೂರು ವಿಕರ್ಷಕಗಳ 6:2:2 ಪ್ರಮಾಣದ ಮಿಶ್ರಣ ಸೈನಿಕರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು, ಈಗ

ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈಗ ಯೋಧರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕೀಟನಿರೋಧಕವೆಂದರೆ ಎಮ್. 2020. ಅದರಲ್ಲಿ ಡೈಮೀಥೈಲ್ ಥ್ಯಾಲೇಟ್, ರಟ್ಗೆರ್ಸ್–612 ಮತ್ತು ಡೈಮೀಥೈಲ್ ಕಾರ್ಬೇಟ್ 4:3:3 ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮಿಶ್ರಣ ಸೊಳ್ಳೆಯನ್ನು ಎರಡು ತಾಸಿನವರೆಗೂ ಉಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದ ಹುಳುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ತಾಸಿನ ವರೆಗೂ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕೀಟಗಳನ್ನು ದೂರವಿರಿಸಲು ನಾಲ್ಕು ತಾಸಿನವರೆಗೂ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಮಿಶ್ರಣ ಅಗತ್ಯ. ಬೆಂಜೈಲ್ ಬೆಂಜೋಯೇಟ್, ನಾರ್ಮಲ್ ಬ್ಯೂಟೈಲ್ ಅಸಿಟನಿಲೈಡ್, 2–ಬ್ಯೂಟೈಲ್ 2–ಈಥೈಲ್ 1:3 ಪ್ರೋಪೇನ್‌ಡಯೋಲ್ ತಲಾ ಶೇ.30 ಮತ್ತು ಟ್ವೀನ್–80ರ ಶೇ. 10 ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಎಮ್. 1960 ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ಚದರ ಗಜ ಬಟ್ಟೆಗೆ 18 ಗ್ರಾಂ ಮಿಶ್ರಣ ಸವರಿದರೆ 7 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಕೀಟಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬರಲಾರವು. ನುಸಿಗುಳಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನಿನ ಬಳಕೆ ನಮಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗಾತ್ರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಟ್ಟೆಬರೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ನ್ಯಾಫ್ತಲೀನ್ ಅಗತ್ಯ. ಆದರೆ ನಾವು ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬಳಸದೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಅದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಕೀಟನಿರೋಧಕವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಮಿಲಿಟರಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಕೀಟನಿರೋಧಕಗಳೆಂದರೆ ನಾರ್ಮಲ್ ಬ್ಯೂಟೈಲ್ ಅಸಿಟನಿಲೈಡ್, ನಾರ್ಮಲ್ ಪ್ರೋಪೈಲ್ ಅಸಿಟನಿಲೈಡ್ ಹೆಕ್ಸೈಲ್ ಮ್ಯಾಂಡಲೇಟ್ ಮತ್ತು ಉಂಡೆಕಲೀನಿಕ್ ಆಮ್ಲ.

ಸಾವಯವ ರಂಜಕಯುಕ್ತ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು 1947ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸುಮಾರು 50 ಸಾವಿರ ರಂಜಕಯುಕ್ತ ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಶೋಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ಯಾರಾಥಯೋನ್ ಮತ್ತು ಮೀಥೈಲ್ ಪ್ಯಾರಾಥಯೋನ್ ಎಂಬ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ವಿಶ್ವ ಉತ್ಪಾದನೆಯೇ 1958ರಲ್ಲಿ 2 ಕೋಟಿ ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಬಿಸಿರಕ್ತದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಇವು ನಂಜನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಪ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಟೆಟ್ರಈಥೈಲ್‌ಪೈರೊಪಾಸ್ಫೇಟ್, ಕ್ಲೋರೊಥಯೋನ್ ಮ್ಯಾಲ ಥಯೋನ್. ಡಿ.ಡಿ.ವಿ.ಪಿ., ಡೆಲ್ನಾವ್, ಗುಥಯೋನ್, ಟ್ರೈಥಯೋನ್, ಇಥಯೋನ್, ಇ.ಪಿ.ಎನ್. ಮತ್ತು ಡಿಪ್ಟೆರೆಕ್ಸ್ ಇವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಷ್ರಾದನ್ ಕೀಟನಾಶಕದ ಸ್ಥಾನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಇದು ಚಿಮುಕಿಸಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ಸಸ್ಯಗತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಗ್ರವಾದ ವಿಷವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು, ಸಸ್ಯದ್ರವವನ್ನು ಹೀರಲು ಬಂದ ಕೀಟಗಳ ಮಾರಣ ಹೋಮವಾಗುವುದು. ಸಸ್ಯ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಅದರ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಿಗೂ ಹರಡಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಈ ಕೀಟನಾಶಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆದರೆ ಇತರ ಜಠರ ವಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಂಪಡಿಸಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ರಕ್ಷಣೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಡೆಮಟೋನ್, ಡಿ–ಸಿಸ್ಟನ್, ಥಿಮೆಟ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್ಟ್ರಿನ್‌ಗಳಿಗೆ ಷ್ರಾದನ್ನಷ್ಟೇ ಕೀಟನಾಶಕ ಗುಣವಿದೆಯೆಂದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ.

ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಕೆಲವಂಶಗಳಿವೆ: 1 ದೂಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮುಂಜಾನೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಆಗ ಗಿಡದ ಮೇಲಿರುವ ಹಿಮದ ಹನಿಗಳಿಂದ ಅದು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. 2 ಬೀಸುಗಾಳಿ ಇರದಿರುವುದು ಲೇಸು. ಅಂಥ ಸಮಯವನ್ನೇ ಕಾದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ವಿವೇಕ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಹುಭಾಗ ಕೀಟನಾಶಕ ಗಾಳಿಯ ಪಾಲಾಗುವುದು. 3 ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೂಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಿಂಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಉತ್ತಮ. 4 ಯಾವ ಕೀಟದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆಯೋ, ಅದು ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಚಕ್ರದ ಯಾವ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗುವುದು ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಅಗತ್ಯ. 5 ಬರೀ ಕೀಟನಾಶಕದ ಬದಲು ಅದರೊಡನೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರೆ, ಮಿಶ್ರಣದ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇಂಥ ಸ್ವಯಂ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಲ್ಲದ ಉತ್ತೇಜಕಗಳಿಗೆ ಸಿನೆರ್ಜಿಸ್ಟ್ಸ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪಿಪೆರೊನಿಲ್ ಬ್ಯೂಟಾಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಸೆಸಾಕ್ಸೇನ್ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಸಿನೆರ್ಜಿಸ್ಟುಗಳು.

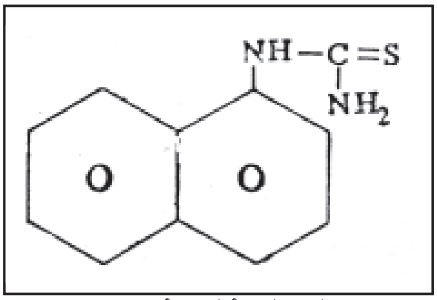

ಆಲ್ಫಾ ನ್ಯಾಫ್ಥೈಲ್ ಥಯೊ ಯೂರಿಯಾ

ಇಲಿ ಪಾಷಾಣಗಳು: ಇಲಿ ಪಾಷಾಣಗಳನ್ನೂ ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಆಂಟೂ (ಆಲ್ಫಾ ನ್ಯಾಫ್ಥೈಲ್ ಥಯೊಯೂರಿಯಾ) ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಲಿಪಾಷಾಣ. ಇದು ಮಾನವನಿಗೆ ನಿರುಪದ್ರವಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಬಳಸಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಬೇರಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ಮತ್ತೊಂದು. ಇದರ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಸೋಡಿಯಂ ಫ್ಲೋರಸಿಟೇಟ್‌ನಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ಫಲಿತಾಂಶ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ನಮಗೂ ಕೆಡುಕುಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ತಜ್ಞರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಬಹುದು. ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಥ್ಯಾಲಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಜಿಂಕ್ ಫಾಸ್ಫೇಟ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರಿಕ್ನೈನ್ ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಇಲಿ ಪಾಷಾಣಗಳು. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಕೀಟಗಳು : ಇತರ ಜಾತಿಯ ಸಣ್ಣ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುವ ಕೀಟಗಳು. ಇವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯುಳ್ಳವು. ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗುವ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಎಲ್ಲ ಕೀಟ ಗಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಕೀಟಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಇತರ ಜೀವಂತ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಥವಾ ಕೊಳೆತ ಸಸ್ಯಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡವು ಮುಖ್ಯವಾದವು: ಓಡೊನೇಟ ಗಣದ ಕೊಡತಿಕೀಟಗಳು, ನ್ಯೂರಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಸಸ್ಯ ಹೇನು ಸಿಂಹಗಳು, ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ನೆಲದುಂಬಿಗಳು, ಡಿಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಹೂನೊಣಗಳು, ಮ್ಯಾಂಟಾಯ್ಡಿಯ ಗಣದ ಒಂಟೆಹುಳು ಅಥವಾ ಮಳ್ಳಿ, ಹೈಮೆನಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಕಣಜಗಳು ಮತ್ತು ಅಸಿಲಿಡೀ ಗಣದ ದರೋಡೆ ನೊಣಗಳು.

ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಕೀಟಗಳು ಮನುಷ್ಯ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಅವನಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಕೊಡತಿಕೀಟಗಳು ಹಾರುವಾಗಲೆ ತಮಗಿಂತ ಸಣ್ಣಗಾತ್ರದ ಇತರ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ನೊಣಗಳು ಮತ್ತು ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ಇವುಗಳ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಉಣಿಸು. ಒಂದು ಕೊಡತಿಕೀಟ ಎರಡು ಘಂಟೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ನೊಣಗಳನ್ನೂ, ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತವೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ನೆಲದುಂಬಿಗಳು (ಗ್ರೌಂಡ್ ಬೀಟಲ್ಸ್) ರೈತನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸ್ನೇಹಿತರೆಂದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿವೆ. ವಯಸ್ಕ ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಮರಿಗಳು ಮಾನವನಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಡುಕು ಮಾಡುವ ಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿರುವ ದುಂಬಿಗಳು ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ತಿಂದು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಿಹುಳು ಕಂಬಳಿಹುಳುವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮರಿಹುಳುಗಳ ದೇಹ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಬಾಲ ಚೂಪಾಗಿದ್ದು ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ತೆಳುವಾದ ಮತ್ತು ಚೂಪಾದ ಮುಳ್ಳಿನಂಥ ರಚನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಹಗಲು ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಸಂದಿ. ತೊಗಟೆ, ಕೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದು ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತವೆ.

ಒಡತಿ ಜೀರುಂಡೆಗಳು (ಲೇಡಿ ಬರ್ಡ್ ಬೀಟಲ್ಸ್) ಪ್ರೌಢಕೀಟಗಳು ಮತ್ತು ಮರಿಗಳು ವಿನಾಶಕಾರಿಗಳಾದ ಹುರುಪೆ ಕೀಟಗಳು, ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಮೃದುದೇಹದ ಕೀಟಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದವು. ಮರಿಹುಳುಗಳ ದೇಹ ಕಪ್ಪಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತೆವಳುತ್ತವೆ. ಮರಿಹುಳುಗಳು ಆಹಾರ ಸಿಕ್ಕುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೋಶಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವುವು.

ಹೂ ನೊಣಗಳು (ಹಾವರ್ ಅಥವಾ ಫ್ಲವರ್ ಫ್ಲೈಸ್): ಇವುಗಳ ಮರಿಗಳು ಅತಿಮುಖ್ಯ ಕೀಟಭಕ್ಷಕಗಳು. ಈ ಮರಿಹುಳುಗಳು ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವುಗಳ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿ ಹೊರಚರ್ಮವನ್ನು ಬಿಸುಡುತ್ತವೆ. ಬಟಾಣಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನಾಶ ಪಡಿಸುವ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಸಸ್ಯಹೇನುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಮಿನಿಟಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ವಯಸ್ಕ ಕೀಟಗಳು ಕೀಟಭಕ್ಷಕಗಳಲ್ಲ.

ಒಂಟೆಹುಳು: ನೊಣ, ಮಿಡತೆ, ಚಿಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಜಾತಿಯ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಲಯವಾಸಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 100ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

ಕಣಜಗಳೂ ಕೀಟಾಹಾರಿಗಳೇ. ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ಕಂಬಳಿ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಅತಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಕೊಂದ ನೂರಾರು ಸಣ್ಣ ಕಂಬಳಿ ಹುಳುಗಳನ್ನು ತಾವು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ತಮ್ಮ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ದರೋಡೆ ನೊಣಗಳೆಲ್ಲವೂ (ರಾಬರ್ ಫ್ಲೈಸ್) ಕೀಟಭಕ್ಷಕಗಳು. ಇವು ಇತರ ಸಣ್ಣ ಎರೆ ಕೀಟಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಕೊಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮರಿಗಳು ಗೊಬ್ಬರದ ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಳೆತು ನಾರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವಿಸಿದ್ದು ಇತರ ಜಾತಿಯ ಕೀಟಗಳ ಮರಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ದುಂಬಿಗಳ ಮರಿಗಳು ಇವುಗಳ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಆಹಾರ. (ಪಿ.ಎ.ಆರ್.)

ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳು : ಕೀಟ, ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಡಿಂಭಗಳು, ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಕಬಳಿಸಿ, ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಸ್ಯಗಳು (ಇನ್ಸೆಕ್ಟಿವೊರಸ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ಸ್). ಇವು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾರಜನಕಯುಕ್ತ ಆಹಾರವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯೇ ಸಾರಜನಕದ ಮೂಲ. ಅವು ತಮ್ಮ ಬೇರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ನೀರು ನಿಂತಿರುವ, ಸಾರಜನಕ ಕಡಿಮೆಯಿರುವ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಸಾರಜನಕದ ಕೊರತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಣ್ಣಿನ pH ಕೂಡ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಇಂಥಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾರಜನಕದ ಅಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕೊರೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇವು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೀಟಗಳೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಎರೆಹುಳು, ನೆಮಟೋಡ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಸಹಸ್ರಪದಿ ಮುಂತಾದ ಸಂಧಿಪದಿಗಳು, ಕಪ್ಪೆಮರಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಇವು ಭಕ್ಷಿಸುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೀಟಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯವೇನಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಕೀಟಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಇದ್ದಾಗ ಬೆಳೆದಷ್ಟು ಹುಲುಸಾಗಿ ಅವಿಲ್ಲದಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾರವು.

ಸು. 500ಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಹೂಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಡ್ರಾಸೆರೇಸೀ ಸರಸೀನಿಯೇಸೀ, ಲೆಂಟಿಬ್ಯುಲೇರಿಯೇಸೀ, ನೆಪೆಂತೇಸೀ, ಬಿಬ್ಲಿಡೇಸೀ ಮತ್ತು ಸೆಫಲೋಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಕೀಟಗಳ ಹೊರಮೈಮೇಲೊ ಇಲ್ಲವೆ ಒಳಗೊ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕೆಲವು ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾದರೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಖಚಿತವಾಗಿ ಕೀಟಭಕ್ಷಕಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆಂದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ರಚನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಆರ್ತ್ರೊಬಾಟ್ರಿಸ್ ಆಲಿಗೋಸ್ಪೊರ, ಜೂಫೇಗಸ್ ಇನ್‌ಸಿಡಿಯನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್‌ಸ್ಟಾರ್ಫಿಯ ಸ್ಟೈನೋಸ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಇವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕುಣಿಕೆಗಳಂಥ ರಚನೆಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಾತ್ರದ ನೆಮಟೋಡ್ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.

ಹೂಬಿಡುವ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಇವು–ಡ್ರಾಸೆರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಡ್ರಾಸಿರ (ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇದೆ), ಡ್ರಾಸೊಫಿಲಂ (ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಮೊರಾಕೊ ದೇಶಗಳ ವಾಸಿ), ಡೈಯೋನಿಯ (ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಉತ್ತರ ಕ್ಯಾರೊಲಿನ ರಾಜ್ಯದ ನಿವಾಸಿ), ಆಲ್ಡ್ರೊವ್ಯಾಂಡ (ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಐಬೀರಿಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್‌ವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ), ಬಿಬ್ಲಿಡೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಬಿಬ್ಲಿಸ್, ಸರಸೀನಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸರಸೀನಿಯ, ಡಾರ್ಲಿಂಗ್ಟೋನಿಯ (ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ನಿವಾಸಿಗಳು), ಹೀಲಿಯಾಂಫೋರ (ಗಯಾನ ಮತ್ತು ವೆನಿಜ಼ುವೇಲಗಳ ನಿವಾಸಿ), ನೆಪೆಂತೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ನೆಪೆಂತೆಸ್ (ಶ್ರೀಲಂಕ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಮಲಯ, ಮೆಸ್ಮಾರ್, ಉತ್ತರ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿವಾಸಿ); ಸೆಫಲೋಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸೆಫಲೋಟಸ್; ಲೆಂಟಿಬ್ಯುಲೇರಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಿಂಗಿಕ್ಯುಲ (ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಆಂಡೀಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ನಿವಾಸಿ), ಯುಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯ (ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ), ಮತ್ತು ಜೆನ್ಲಿಸಿಯ (ಆಫ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳ ನಿವಾಸಿ).

ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಎಲೆಯೇ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಿಂದ, ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಇದು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಆಕಾರ ಹಾಗೂ ಒಳರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಡ್ರಾಸಿರ ಗಿಡದ ಎಲೆಗಳು ಹೊಳೆಯುವ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚಮಚಗಳಂತಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಗುಂಡುಸೂಜಿಯಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ (ಟೆಂಟಕಲ್ಸ್). ಒಂದೊಂದು ಕೂದಲಿನ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ಅಂಟು ಪದಾರ್ಥವೊಂದನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವೆ. ಅಂಟಿನಿಂದಾವೃತವಾದ ಈ ಕೂದಲುಗಳಿಂದಾಗಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಗಿಡ ಬಲುಸುಂದರವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಟು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಕರಂದವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ, ಎಲೆಯ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿ ಕೀಟಗಳು ಎಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ ಅಂಟುದ್ರವಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂದಲುಗಳೆಲ್ಲ ಕೀಟದ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಜೀರ್ಣಕಾರಕ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು

ಡ್ರಾಸಿರ (ಸನ್‌ಡ್ಯೂ)

ಸ್ರವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಸಾರಜನಕವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೀಟವೆಲ್ಲ ಜೀರ್ಣವಾದ ಅನಂತರ ಕೂದಲುಗಳು ಮತ್ತೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತವೆ. ಡ್ರಾಸಿರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಡ್ರಾ. ಇಂಡಿಕ, ಡ್ರಾ. ಬರ್ಮಾನಿಯೈ ಮತ್ತು ಡ್ರಾ. ಪೆಲ್ಟೇಟ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸನ್‌ಡ್ಯೂ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಸರಿದೆ.

ಯುಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯ ಜಾತಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಲವಾಸಿ ಇಲ್ಲವೆ ಜೌಗು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಬುರುಡೆಗಳಂತೆ (ಬ್ಲಾಡರ್) ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಕವಾಟದ್ವಾರವೂ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ದಟ್ಟವಾದ ಬಹುಕೋಶಮಯ ಕೂದಲುಗಳೂ ಇವೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಜುವ ಡಿಂಭಗಳು, ಪ್ರೋಟೋಜ಼ೋವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇವುಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಒಳ ಹೊಕ್ಕರೆ ಮರಳಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅನಂತರ ಬುರುಡೆಯ ಒಳ ಮೈಮೇಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಜೀರ್ಣರಸವನ್ನು ಸ್ರವಿಸಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಯುಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇರಿಯದ ಎಲೆಗಳು ಬುರುಡೆಗಳಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬ್ಲಾಡರ್‌ವರ್ಟ್ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಸು. 250 ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 14 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ನೆಪೆಂತೆಸ್ ಜಾತಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ. ಇದರ ಎಲೆಗಳು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಎಲೆಯ ತೊಟ್ಟು ಕುಡಿಬಳ್ಳಿಯಂತಿದ್ದು ಆಸರೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಪರ್ಣಭಾಗ (ಲೆಮೈನ) ಹೂಜಿಯಂಥ ರಚನೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಪಿಚರ್‌ಪ್ಲಾಂಟ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೂಜಿಯ ಆಳ ಸು. 20 ಸೆಂಮೀ. ಹೂಜಿಗೆ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಮುಚ್ಚಳವಿದೆ. ಮುಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಮುಚ್ಚುವ ಮತ್ತು ತೆರೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನುಮಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಹೂಜಿಯ ಬಾಯಿ ಬಳಿ ಒಳಮೈಮೇಲೆ ಒಳಮುಖವಾಗಿರುವ ಕೂದಲುಗಳೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ

ಜಿಡ್ಡುಪದಾರ್ಥವೂ ಇವೆ. ತಳದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುವ ದ್ರವವೊಂದಿದೆ. ಮುಚ್ಚಳದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತವಾದ ಕೀಟ ಇಲ್ಲವೆ ಹುಳು ತೆವಳಿಕೊಂಡು ಬಾಯ ಬಳಿ

ಸರಸೀನಿಯ

ಬಂದು ಹೂಜಿಯ ಒಳಗಿನ ದ್ರವವನ್ನು ಮಧು ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಒಳಕ್ಕಿಳಿದಾಗ ಜಿಡ್ಡು ಪದಾರ್ಥದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜಾರಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಜೀರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಸರಸೀನಿಯ, ಡಾರ್ಲಿಂಗ್‌ಟೋನಿಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಯ ಮೇಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಸವಿಯಾದ ರಸ ಶೇಖರವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಸವಿಗೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ಬಂದು ಬೀಳುವ ಕೀಟಗಳು ಆಹುತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಪಿಂಗಿಕ್ಯುಲದ ಚಮಚದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೀಟಗಳನ್ನೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪರಾಗಾಣುಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಹಿಡಿದ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪೆಪ್ಸಿನ್, ಟ್ರಿಪ್ಸಿನ್ ಮೊದಲಾದ ಕಿಣ್ವಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯನಂತೆಯೇ ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಷೆಂಸ್ಟ್ ಎಂಬಾತ (1963, 1965, 1966) ಶರ್ಕರಮಿಶ್ರಿತ ಅಂಟುದ್ರವವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಫಾಂಗ್ ಷೈಮ್ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿನ ಗಾಲ್ಜಿ ವಸ್ತು ಅಂಟುದ್ರವವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡ. ಈ ಗಾಲ್ಜಿವಸ್ತು ಗ್ಯಾಲಕ್ಟೋಸ್ ಅರ್‍ಯಾಬಿನೋಸ್, ಕ್ಸೈಲೋಸ್, ರ್‍ಯಾಮ್ನೋಸ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಗೋಡೆಗಳೆಡೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕೋಶಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುವುದು ಕಾಣಬಂತು. ಈ ಕೋಶಗಳು ಅಡ್ಡಗೋಡೆಗೂ ಕೋಶಪೊರೆಗೂ (ಪ್ಲಾಸ್ಮಮೆಂಬ್ರೇನ್) ನಡುವೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಕ್ಯೂಟಿಕಲ್ ಲೇಪದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳಿದ್ದು ದ್ರವ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬರಲು ದಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಕಪ್ಪೆ ಚಿಪ್ಪಿನಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೀಟಗ್ರಾಹಕ ಎಲೆಗಳ ಡೈಯೋನಿಯ ಮತ್ತು ಪಿಂಗಿಕ್ಯುಲಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಹುಳುಹುಪ್ಪಟೆಗಳು ಹಾರಿಬಂದು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತೊಡನೆ ಎಲೆಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೀಟ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜೀರ್ಣವಾದ ಅನಂತರ ಎಲೆಗಳು ಮತ್ತೆ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. (ವಿ.ಬಿ.)

ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ : ಕೀಟಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ (ಎಂಟೊಮಾಲಜಿ). ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ: ಕೀಟಗಳ ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ ವೃತ್ತಾಂತ (ಝೂಆಲಜಿ ಆಫ್ ದಿ ಇನ್‌ಸೆಕ್ಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಅನ್ವಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ. ಮೊದಲಿನದರಲ್ಲಿ ಕೀಟಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ, ರೂಪರಚನೆ, ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನ, ಕೀಟ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧ, ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕೀಟಗಳಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ, ಅವನ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ಕೃಷಿಗೆ ಆಗುವ ಹಾನಿ ಮತ್ತು ಉಪಕಾರ, ಕೀಟಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಉಪಯುಕ್ತ ಕೀಟಗಳ ಸಾಕಣೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ ಸಹ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಧ್ಯಯನವಿಷಯ. (ಪಿ.ಎಂ.)

ಇತಿಹಾಸ : ಮಾನವನಿಗೆ ಕೀಟಗಳ ಒಡನಾಟ ಆತನ ಇತಿಹಾಸದಷ್ಟೇ ಪುರಾತನವಾದುದಾದರೂ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಹಗಳಿರುವುದು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಬರೆಹಗಳಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲವೂ ಉಪಯುಕ್ತ ಕೀಟಗಳಾದ ಜೇನು, ರೇಷ್ಮೆಹುಳು, ಅರಗು ಕೀಟಗಳು, ಅವುಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಜೇನು ಸಾಕಣೆ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2600), ಕೀಟಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ನಿರೋಧಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು.1500) ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಉಂಟು. ಚೀನ, ಅರೇಬಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚರಕ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 600) ಮತ್ತು ಉಮಸ್ವತಿ (ಪ್ರ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇವರಿಂದ ಕೀಟಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆದಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಕೀಟಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭವಾದುದು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನಿಂದ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 384–322) ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅತ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಎಂಟೋಮ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟ. ಕೀಟದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತಲೆ. ಎದೆ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿರುವುದನ್ನೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜಠರ, ಹೃದಯ, ಶ್ರವಣ, ಘ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗಳಿರುವುದನ್ನೂ ಅವನು ಗಮನಿಸಿದ. ರೆಕ್ಕೆ ಇರುವ, ಇಲ್ಲದಿರುವ ಕೀಟಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ವದನಾಂಗಗಳನ್ನೂ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಅನಂತರ ರೋಮಿನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಪ್ಲಿನಿ (24–79) ಕೀಟಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಇವುಗಳ ಉಸಿರಾಟವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಕಂಡುಹಿಡಿಯದಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಇವನು ವಿವರಿಸಿದ. ಪ್ಲಿನಿಯ ಅನಂತರ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವೇನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. 1602ರಲ್ಲಿ ಆಲ್ಡ್ರೊವಾಂಡಿ ಎಂಬಾತ ಕೀಟ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. 30 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಥಾಮಸ್ ಮೊಫೆಟ್ ಎಂಬುವನ ಸಚಿತ್ರ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. 17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಕಲೆಯ ಪರಿಷ್ಕರಣ, ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿರತೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಖಂಡಗಳ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬೇಕನ್, ಇವರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಹೊಸ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿ ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಆಳವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು. ಲೀವೆನ್‌ಹುಕ್‌ನಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಆವಿಷ್ಕಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಮಾಲ್ಪಿಗಿ, ಸ್ವಾಮರ್‌ಡ್ಯಾಮ್ ಮೊದಲಾದ ಖ್ಯಾತ ತಜ್ಞರು ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೀಟಗಳೆಡೆಗೆ ಹರಿಸಿದರು. ಮಾಲ್ಪಿಜಿ ಕೀಟಗಳ ಉಸಿರಾಟದ ಕ್ರಮ, ರೇಷ್ಮೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳು, ಮಾಲ್ಪಿಜಿಯನ್ ಕೊಳವೆಗಳು, ಜನನಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನರಮಂಡಲ, ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಿದ. ಸ್ವಾಮರ್‌ಡ್ಯಾಮ್ ಚಿಟ್ಟೆ, ಜೇನು, ಕೊಡತಿಕೀಟ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಜೀವನಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ಡಿ ರೇಮರ್, ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಡಿ ಗೀರ್, ಗೆಡಾರ್ಟ್, ಮೇರಿಯ ಮೇರಿಯನ್, ಜೊಹಾನ್ ಫಿಶ್, ವಿಲಿಯಂ ಗೌಲ್ಡ್ ಮುಂತಾದವರು. ಡಿ ಗೀರ್ ಏಳು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಮಾಯರ್ಸ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಕೀಟವರ್ಗೀಕರಣದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದವನು ಜಾನ್ ರೇ. ಇವನು ಸ್ವಾಮರ್‌ಡ್ಯಾಮಿನಂತೆ ಕೀಟಗಳ ರೂಪಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ, ಇವನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರಂತೆ ರೂಪರಚನೆಯನ್ನೂ ಕೀಟವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಲಿನಿಯಸ್‌ನ ಹೊಸ ದ್ವಿನಾಮ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೀಟಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಹಾಗೂ ನಾಮಕರಣಕ್ಕೆ ಹೊಸ ರೂಪದೊರೆಯಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಲಭಿಸಿತ್ತು. ಕರ್ಬಿ, ಸ್ಪೆನ್ಸರ್, ಬರ್ಮೈಸ್ಟರ್ ಮುಂತಾದವರ ಅಭ್ಯಾಸದ ಫಲವಾಗಿ ಕೀಟಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಿವು ಮೂಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಲಂಡನ್ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಘಗಳು

ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಈ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಕೆಲಸ ಎಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಕೀಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ 20,000 ಪುಟಗಳ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ವ್ಯಾಲೇಸ್, ಬೇಟ್ಸ್, ಟ್ರೆಮನ್ ಮುಂತಾದವರು ಕೀಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಿ ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ಜೀವಿ ವಿಕಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಲವು ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ದೊರೆತ ಕೊಡುಗೆಗಳೂ ಅಪಾರ. ಅಬ್ರಾಕ್ಸಾಸ್ ಪತಂಗದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಳಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧಿ ಜೀನ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೆ ಡ್ರಾಸೋಫಿಲ ಎಂಬ ಹಣ್ಣೊಣದಿಂದ ತಳಿಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಾಗಿರುವ ಉಪಯೋಗ ಅಪಾರ. ಕೀಟಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಲಬಕ್, ಪೋರೆಲ್, ವ್ಯಾಸ್‌ಮ್ಯಾನ್, ಫೇಬರ್ ಮುಂತಾದವರು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಕೀಟಗಳ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾನವ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ: ಮೊದಮೊದಲು ಕೀಟಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಅನ್ವಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ನಾಲ್ಕು.

1. ವರ್ಗೀಕರಣ: ಕೀಟಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಗುಂಪು, ಗಣ, ಕುಟುಂಬಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಹೆಸರು ಕೊಡುವುದೂ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ಕೀಟಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಹಾಗೂ ಒಳ ರೂಪರಚನೆ, ಭ್ರೂಣಶಾಸ್ತ್ರ, ಜೀವರಾಸಾಯನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ಕೀಟಗಳ ವರ್ತನೆ, ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇನ್ನೂ 2–3 ದಶಲಕ್ಷ ಕೀಟಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ, ನಾಮಕರಣ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜಿದೆ. ವರ್ಗೀಕರಣದಿಂದ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಹೊಸ ಕೀಟಪ್ರಭೇದವೊಂದರ ಶೋಧನೆ ನಡೆದರೂ ಆಗಲೇ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವ ಕೀಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಸದನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಆ ಕೀಟದ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಲು ಇದು ಸಹಾಯಕ. ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ಅದರ ಸ್ವಭಾವ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಲೂ ಸುಲಭ.

2. ರೂಪರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ: ಇದು ಕೀಟಗಳ ಹೊರ ಹಾಗೂ ಒಳರಚನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ. ಇದರಿಂದ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಘಟಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಟಗಳ ನೆಲೆ, ಅವು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಕೀಟಗಳ ಶಾರೀರಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೂ ಇದು ಸಹಕಾರಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಮುಖಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು: (1) ಪ್ರಾಚೀನ, (11) ಆಧುನಿಕ. ಪ್ರಾಚೀನ ರೂಪ ರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಗುಣಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಆಧಾರವಾದುದು. ಆಧುನಿಕ ರೂಪರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಶಾಖೆ. ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದು ಮತ್ತು ಇದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾದದು. ಇದಕ್ಕೂ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟು, ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿನ ಮೈಟೋಕಾಂಡ್ರಿಯ, ಗಾಲ್ಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ವರ್ತನೆ, ಅವುಗಳ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ.

3. ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನ: ಕೀಟಗಳ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳ, ಅಂಗಾಂಶಗಳ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಅಂಗಗಳ ರಚನೆಗೂ ಇರವ ಸಂಬಂಧ, ಕೀಟಗಳು ವಿವಿಧ ವಾತಾವರಣ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳು, ವರ್ತನೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ. 1900 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ. ಕೇವಲ ಕಲವೇ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಲಭಿಸಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಅಪಾರವಾದುದು. ಜಿರಲೆ, ಜೇನು, ರೇಷ್ಮೆಪತಂಗ, ಸೊಳ್ಳೆಗಳು, ಡ್ರಾಸೋಫಿಲ, ನೊಣ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವೇ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವ ಹಲವಾರು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಕೀಟ ನಿರೋಧಕಗಳಿಂದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮ, ಕೈಟಿನ್ ಹೊರಕವಚದ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಪೊರೆ ಬಿಡುವಿಕೆ, ರೂಪ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಹಾರ್ಮೋನುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳ ಪೋಷಣೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿವೆ.

4. ಕೀಟಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ: ಕೀಟಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ. ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನದಂತೆಯೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಕೀಟಗಳ ನಡತೆ ಕ್ರಿಯಾಚಟುವಟಿಕೆ, ವಾತಾವರಣದ ವಿವಿಧ ಕಾರಕಗಳಿಗೆ ಕೀಟಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಆದರೆ ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ (ಫೀಲ್ಡ್ ಸೈನ್ಸ್) ನಡೆಯುವಂಥದು. ಶರೀರವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನ ಜೀವಕೋಶ, ಅಂಗಾಂಶ, ಅಂಗ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕೀಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ ಕೀಟಗಳ ಗುಂಪು, ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂದಣಿ, ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳನ್ನೂ ಒಂದೊಂದಾಗಿಯೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲವೆ ಕೀಟಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಭಾವವೇನೆಂದು ಅಭ್ಯಸಿಸಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ವಂತ ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಸಮುದಾಯ ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕಗಳು, ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಧಾನಗಳೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯವು. ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗುವ ಸಂದಣಿಯ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಿಧಾನಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೀಟವೂ ತನ್ನ ಬದುಕಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಗೆ ಆಹಾರ, ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಭೌತಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಪೂರೈಕೆಗಳ ಗುಣ, ಮೊತ್ತಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಈ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕೀಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶತ್ರುಗಳೂ ಕೀಟಗಳ ಜೀವನಕ್ರಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಿಸರಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಳೆದು, ಪರೀಶೀಲಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೀಟಗಳ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ, ಜೀವನಕ್ರಮ ಮುಂತಾದವು ಯಾವ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ ಎಂಬುದರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾನವ ಕೃತಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅನ್ವಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ: ಮಾನವನ ಆರೋಗ್ಯ, ಕೃಷಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಮಾನವ–ನಿರ್ಮಿತ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೀಟಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಸುವ ಅಭ್ಯಾಸ. ಕೀಟಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದರ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಇದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗೂ ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ಅರಣ್ಯಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಮಾನವನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೀಟಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೇ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ. ಮಾನವನ ಮರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.50 ರಷ್ಟು ಕೀಟಾಧಾರಿತ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದುಂಟಾದುವೆಂದು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಟೈಫಾಯಿಡ್, ಮಲೇರಿಯ, ಪ್ಲೇಗ್, ಹಳದಿಜ್ವರ, ಆನೆಕಾಲುರೋಗ, ನಿದ್ರಾವಾತ ರೋಗ ಮುಖ್ಯವಾದವು.ಇವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಕೀಟಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಹುಶಃ ಈ ರೋಗಗಳೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇನೊ. ಕೀಟಾಧಾರಿತ ರೋಗವೊಂದನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಮ್ಯಾನ್ಸನ್ ಎಂಬುವನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಆನೆಕಾಲುರೋಗ ಉಂಟುಮಾಡುವ ವುಚೆರೇರಿಯ ಬಾಂಕ್ರಾಫ್ಟಿಯೈ ಎಂಬ ಕ್ರಿಮಿ ಕ್ಯೂಲೆಕ್ಸ್ ಸೊಳ್ಳೆಯಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆಂದು ಈತ 1878ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಇದರಂತೆಯೇ, 1898ರಲ್ಲಿ ರಾಸ್ ಎಂಬಾತ ಅನಾಫಿಲೀಸ್ ಸೊಳ್ಳೆಯಿಂದ ಮಲೇರಿಯ ಹರಡುತ್ತದೆ ತೋರಿಸಿದ. ಈ ರೀತಿ ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳು ಕೀಟಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ಅನ್ವಯಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಗವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಲವಾರು. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರೋಗವನ್ನು ಹರಡುವ ಕೀಟಗಳ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿರುವ ಉಷ್ಣಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಂತೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅಪಾರ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಅತಿಯಾದ ಜನಸಂದಣಿ, ವಸತಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಣಪ್ರದೇಶದ ನೈರ್ಮಲ್ಯದ ಕೊರತೆ ಕೂಡ ರೋಗ ಹರಡುವಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೋಗಗಳಲ್ಲದೆ ಕೀಟದಂಶನ–ಜೇನು, ಜೇಡ ಮುಂತಾದ ಕೀಟಗಳ ಕಡಿತ, ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕಂಬಳಿ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಚರ್ಮತುರಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುವ ಹೇನು, ಕಜ್ಜಿ ಉಣ್ಣೆ, ಮುಂತಾದುವೂ ಕೂಡ ಮಾನವನಿಗೆ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಇಂಥ ಕೀಟಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಅವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಮುಂತಾದವು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾನವನ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತಂತ್ರವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಪೂರ್ಣ ಅನುಕೂಲತೆ ಜನರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಕೀಟಾದಾರಿತ ರೋಗನಿವಾರಣೆಗೆ ಇರುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮ.

ಕೀಟಗಳಿಂದ ರೋಗ ಹರಡುವ ವಿಧಾನ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಜೈವಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಟೈಫಾಯಿಡ್ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನೊಣಗಳ ಕಾಲುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಲದಿಂದ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾಂತ್ರಿಕ ರೀತಿ. ಆದರೆ,

ಮಲೇರಿಯ, ಆನೆಕಾಲುರೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹರಡುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರೋಗಾಣು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಆತಿಥೇಯ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಜೈವಿಕ ಸಾಗಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕೀಟಾಧಾರಿತರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಹಲವಾರು ಉಪಾಯಗಳುಂಟು, ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ರೋಗ ಹರಡುವ ಕೀಟಗಳ ನಿವಾರಣೆ. ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಕೀಟನಾಶಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿ ರೋಗವನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಬಹುದು, ಆದರೆ ಇಂಥ ಔಷಧಿಗಳ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಕೀಟಗಳು ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮತ್ತು ಇಂಥ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಕೀಟಗಳ ತಳಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೀಟನಿವಾರಕ ಮದ್ದುಗಳು ಮೊದಲಿನಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಾರದಾಗಿವೆ. ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯ ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಮ ರೋಗಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಲೇರಿಯ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಕ್ವಿನೀನ್, ಪಾಲುಡ್ರಿನ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಳಕೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾದುದು ಮತ್ತು ಖಚಿತ ಫಲಿತಾಂಶ ದೊರಕುವ ವಿಧಾನ ಎಂದರೆ ಜೈವಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣ.

ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ: ಕೀಟಗಳಿಗೂ ಮಾನವನಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಹಾರ, ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಗಳಾದ ಸಸ್ಯ ಹಾಗು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ಕೃಷಿ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ. ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಮರಮುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಇತರ ಉಪೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನ ಅರಣ್ಯಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ. ಇವೆರಡು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೂ ಇವುಗಳ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತೆ ಇದ್ದು ಇವು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಹಾಗು ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂತೆಯೇ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಕೆಲವು ಮೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳುಂಟು. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಾನವನ ಜೀವನಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಪರಿಹರಿಸಲು ಇಲ್ಲವೆ ಕನಿಷ್ಠಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ವಿಧಾನಗಳು ಕೃಷಿ ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಸುಧಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಕಾರ್ಯ ಕೀಟನಿಯಂತ್ರಣದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಬದಲು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ವಲಸೆಗಾರರು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸುವ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಇಂಡಿಯನ್ ಜನಾಂಗದವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಅವರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಳೆಗಳೂ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ಕುಂಬಳ, ಅವರೆ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ತಂಬಾಕು, ಹತ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಸ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ದೂರವಿದ್ದು ಒಂದು ಕಡೆ ಅಂಟಿದ ಕೀಟಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸಾಗಲು ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಕೀಟಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ನಷ್ಟ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಯುರೋಪಿನ ವಲಸೆಗಾರರು ಅಮೆರಿಕಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ, ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ಒಳಸಾಗಿದಂತೆ ಕೃಷಿಯ ಪ್ರದೇಶವೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕೀಟಗಳು ಹರಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಇವರು ತಮ್ಮ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಶೋಕಿಗಾಗಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಯುರೋಪಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ದಾನ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕೀಟ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ತಂದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜಿಪ್ಸಿ ಪತಂಗ, ಅಸ್ಪರ್ಯಾಗಸ್ ಜೀರುಂಡೆ, ಹಾರನ್ ನೊಣ ಮುಂತಾದವು ವಲಸೆಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಹೀಗೆ ಬಂದ ಕೀಟಗಳು ಬಲುಬೇಗ ಹೊಸ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಅಮೆರಿಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿದುವು. ಈ ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳ ವೃದ್ಧಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಂದಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಅಂಟುವ ಏಫಿಡ್ ಕೀಟವೊಂದು 1954ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಬೆಳೆಯ ನಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಇದರ ಹತೋಟಿಗೆಂದು ಖರ್ಚಾದ ಹಣ ಸುಮಾರು 3 ಕೋಟಿ ಡಾಲರ್‌ಗಳಷ್ಟು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ಕೀಟಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳ, ಶತ್ರುಗಳ ಕಾಟ ಹೊಸ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೊಂದು, ಹೊಸ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳು ಈ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಆತಿಥೇಯ ಸಸ್ಯಗಳಾಗುವುದೊಂದು ಹೀಗೆ ದ್ವಿಗುಣ ಲಾಭ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೀಟಗಳ ಸಮಸ್ಯೆ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ನಷ್ಟವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಟಗಳು ಕೆಲವು ಸಸ್ಯರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುವುದರಲ್ಲೂ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೃಷಿಗೂ ಕೀಟಗಳಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಹಾನಿಕಾರಕ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಅನುಸರಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿ ವಿಧಾನಗಳು (ಕಲ್ಚರಲ್ ಮೆಥಡ್ಸ್), ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಜೈವಿಕ ವಿಧಾನಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಸಾಗುವಳಿ ವಿಧಾನಗಳು: ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅನುಸರಿಸುವ ಕೃಷಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮ, ಬೆಳೆಗಳಿಂದ ಉಳಿಯುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪರ್ಯಾಯ ಆತಿಥೇಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಾಶಪಡಿಸುವುದು, ನಾಟಿ ಹಾಕುವ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಯ್ಲಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದು, ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಸಾಗುವಳಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದರಿಂದ ಕೀಟಗಳಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿವಾರಣೆಗಿಂತ ಪಿಡುಗು ಅಂಟುವ ಮೊದಲೇ ಅದನ್ನು ತಡೆಯುವ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವೀಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನವನ್ನನುಸರಿಸಲು ಕೀಟಪಿಡುಗಿನ ಜೀವನಕ್ರಮ, ಸ್ವಭಾವ, ಅದು ಅಂಟುವ ಸಸ್ಯಜಾತಿಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವು ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಕೀಟ ನಿರೋಧಕ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಕೀಟಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಭೌತ ಹಾಗೂ ರಾಸಯನಿಕ ವಿಧಾನಗಳು: ಕೀಟಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ನಾಶಪಡಿಸುವುದು, ತೆರೆ, ಬಲೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ಭೌತ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ರೇಡಿಯೋ ವಿಕಿರಣಗಳನ್ನು (ಎಕ್ಸ್‌ರೇ, ಗಾಮರೇ) ಬಳಸಿ ಕೀಟಗಳಲ್ಲಿನ ಗಂಡುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವೀರ್ಯಗೊಳಿಸಿ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭೌತ ವಿಧಾನವೆನಿಸತೊಡಗಿದೆ.

ಕೀಟನಾಶಕ, ನಿರೋಧಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದೇ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಿಧಾನ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಧಾನ ಇದು. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯ ಕ್ರಮಗಳು, ಉಪಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದವು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕೀಟನಾಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಕೀಟ ವಿಕರ್ಷಕಗಳು–ಇವು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಸಸ್ಯದ ಬಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಸಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಿಗೆ ಬರದಿರುವಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯವು ಕೀಟ ಆಕರ್ಷಕಗಳು. ಇವುಗಳು ಹಾನಿಕಾರಕ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಅವು ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿನ್ನುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಿವೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ವಿಷಪೂರಿತವಾದುವು. ಕೀಟ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುರಿಂದಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅದರ ಸಂಪರ್ಕದೊಂದಿಗೆ ಬರುವುದರಿಂದಾಗಲಿ ಸಾವಿಗೀಡಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೋಡಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೈಟ್, ಲೆಡ್ ಆರ್ಸಿನೈಟ್, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಆರ್ಸಿನೇಟ್ ಸೋಡಿಯಂ ಫ್ಲೋರೈಡ್, ಪಾದರಸ ಹಾಗೂ ಸತುವಿನ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಮುಂತಾದುವು ಸೇವನೆಯಿಂದ ಸಾವುಂಟುಮಾಡುವಂಥವು ನಿಕೊಟಿನ್ ಸಲ್ಫೇಟ್, ಡೆರಿಸ್, ಪೈರೆತ್ರಮ್ ಮುಂತಾದವು ಕೀಟದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಿಂದ ನಾಶಗೊಳಿಸುವಂಥವು. ಸೇವನೆಯಿಂದ ಸಾವುಂಟು ಮಾಡುವ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ಕೀಟಗಳಿಗೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಮಾರಕಗಳಾದುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಉಗ್ರಾಣಗಳನ್ನು, ಮಳಿಗೆಗಳನ್ನು, ಸಸ್ಯಸಂಗೋಪನ ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ಕೀಟ ನಾಶಕಗಳ ಹೊಗೆಯಾಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಹೈಡ್ರೋಜನ್ ಸಯನೈಡ್, ಕಾರ್ಬನ್ ಡೈಸಲ್ಫೇಟ್, ಎಥಿಲೀನ್ ಆಕ್ಸೈಡ್ ಅಥವಾ ಎಥಿಲೀನ್ ಡೈಕ್ಲೋರೈಡ್, ಕಾರ್ಬನ್ ಟೆಟ್ರಕ್ಲೋರೈಡ್ ಮಿಶ್ರಣ, ಮೀಥೈಲ್ ಬ್ರೋಮೈಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೃತಕವಾಗಿ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತವಾದ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ಡಿ ಡಿ ಟಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿದೆ. ಬಲುಬೇಗ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಇದು ಈಗೀಗ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೀಟಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿರೋಧಕ ಗುಣವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಮತ್ತು ಇದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಹಾನಿಕಾರಕವಾಗಿರುವುದು. ಆಲ್ಡ್ರಿನ್, ಕ್ಲೋರ್‌ಡೇನ್, ಬಿ ಎಚ್ ಸಿ ಮುಂತಾದುವು ಇತರ ಬಗೆಯ ಸಂಶ್ಲೇಷಿತ ಕೀಟನಾಶಕಗಳು, ಇವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು

ಪ್ರಬಲವಾದುವು ಮ್ಯಾಲತಿಯಾನ್, ಪ್ಯಾರತಿಯಾನ್, ಶ್ರಾಡಾನ್, ಸಿಸ್ಟೋಕ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಸಾವಯವ ರಂಜಕವುಳ್ಳ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸಸ್ಯದೇಹದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹಲವಾರು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ತಮ್ಮ ಮಾರಕ ಗುಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಏಫಿಡ್ ಮತ್ತು ಕಾಕ್ಸಿಡ್ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರಹಾನಿಕಾರಕಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಕೀಟನಾಶಕಗಳನ್ನು ಪುಡಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸಿಂಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಿಂಪಡಿಸಲು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗೀಗ ಏರೋಪ್ಲೇನ್ ಇಲ್ಲದೆ ಹೆಲಿಕಾಪ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಿಂಪಡಿಸುವ ಕ್ರಮ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜೈವಿಕ ವಿಧಾನಗಳು: ಹಾನಿಕಾರಕ ಕೀಟಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನೋ, ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೋ ಇಲ್ಲವೆ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ರೋಗವುಂಟುಮಾಡುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನೋ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಈ ಬಗೆಯ ಕೀಟ ನಿಯಂತ್ರಣ ನಡೆಯುತ್ತಿದಾದರೂ ಮಾನವನಿಂದ ಈ ಕ್ರಮದ ಅನುಕರಣೆ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಳೆ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರ ಹಾನಿಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಐಸೀರಿಯ ಪರ್ಚೇಸಿ ಎಂಬ ಹುರುಪೆ ಕೀಟವನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದ ತರಲಾದ ರೊಡೋಲಿಯ ಎಂಬ ಜೀರುಂಡೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ ನಾಶಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಂತೆಯೇ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಂಗಿ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಯರಿಸ್ ರೇಪೇ ಎಂಬ ಚಿಟ್ಟೆಯನ್ನು ಯುರೋಪಿನಿಂದ ತಂದ ಜೇನುಜಾತಿಯ ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವಿಯೊಂದರಿಂದ ನಿವಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿ, ಹಾನಿಕಾರಕ ಕೀಟಗಳಿಗೆ ರೋಗವುಂಟುಮಾಡಿ ನಾಶಪಡಿಸುವ ಹಲವಾರು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ಬೂಷ್ಟು, ಪ್ರೋಟೋಜೋವ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ವೈರಸ್‌ಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಲ್ಫಾಲ್ಫ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಟುವ ಕೋಲಿಯಾಸ್ ಫೈಲೊಡೈಸ್ ಯೂರಿತೀಮ್ ಎಂಬ ಚಿಟ್ಟೆಯ ಕಂಬಳಿ ಹುಳುವನ್ನು ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೈರಸ್ ದಾಳಿಗೆ ಈಡುಮಾಡಿ ನಾಶಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕೀಟ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ವಿಧಾನಗಳಿದ್ದರೂ ಯಾವ ಒಂದು ಬಗೆಯೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಲಾರದು. ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೀಟಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ, ಸ್ವಭಾವ, ಅವುಗಳಿರುವ ಮೂಲನೆಲೆ, ಅವಕ್ಕೂ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ, ಕೀಟಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶತ್ರುಗಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅಗತ್ಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಟನಾಶಕಗಳಿಂದಾಗುವ ಇತರ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಕಡೆಗೂ ಗಮನವೀಯುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಕೀಟನಾಶಕಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಹಣದ ವೆಚ್ಚ ನಾಶವಾಗಬಹುದಾದ ಬೆಳೆಯ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಾರದು. *

ಕೀಟಾಪೊಡ : ವಲಯವಂತ (ಅನೆಲಿಡ) ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಮಖ್ಯವರ್ಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಕೀಟ ಮತ್ತು ಆಲಿಗೊಕೀಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಗಣಗಳಿವೆ. ಕೆಲವರು ಈ ಗಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವರ್ಗಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನು ಕೀಟಾಪೊಡ ಅಧಿವರ್ಗದ (ಸೂಪರ್‌ಕ್ಲಾಸ್) ಅಡಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲ ಬಿರುಗೂದಲುಗಳು (ಸೀಟಿ ಅಥವಾ ಕೀಟೆ) ಬಿರುಗೂದಲು ಕುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದೇಹದ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿರುವ ಸ್ನಾಯುಮಯವಾದ ಪಾರ್ಶ್ವಪಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಬಿರುಗೂದಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಕೀಟ (ಬಹು ಬಿರುಗೂದಲಿನ ವಲಯವಂತಗಳು) ಮತ್ತು ಆಲಿಗೊಕೀಟಗಳೆಂದು (ಮಿತ ಬಿರುಗೂದಲಿನ ವಲಯವಂತಗಳು) ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೀಟಾಪೊಡ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದ್ವಿಪಾರ್ಶ್ವಸಮ್ಮಿತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಖಂಡ ಅಥವಾ ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಖಂಡಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಒಂದು ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈ ದೇಹದ ಖಂಡೀಕರಣ (ಸೆಗ್ಮೆಂಟೇಷನ್) ದೇಹದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿರದೆ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ದೇಹದ ಗೋಡೆಗೂ ಮತ್ತು ಅನ್ನನಾಳದ ಗೋಡೆಗೂ ಮಧ್ಯೆಯಿರುವ ದೇಹಾಂತರಾವಾಕಾಶ ಅಥವಾ ಸೀಲೋಮ್ ಕೂಡ ನಡುಪೊರೆಗಳಿಂದ (ಸೆಪ್ಟ) ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಿವಿದ ಬಗೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ದೇಹದ ಹೊರ ಹಾಗೂ ಒಳ ಅಂಗಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪಾಲಿಕೀಟ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತೆವಳುವ ನೀರಿಸ್, ಬಿಲ ತೋಡಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸುವ ಅರೆನಿಕೋಲ, ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಿಲ ತೋಡಿ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ನಳಿಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವ ಕೀಟಾಪ್ಟೆರಸ್, ಟೆರಬೆಲ್ಲ, ಸಾಬೆಲ್ಲ ಮೊದಲಾದುವು, ತೇಲೀಜು ಜೀವಿಗಳಾದ ಟೋಮಾಪ್ಟೆರಸ್ ಮತ್ತು ನೆಕೊಕೀಟ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪರಿಹೊಂದಾಣಿಕಾ ವಿಸ್ತರಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮುಖದ ಮತ್ತು ಶಿರದ ಅಂಗಗಳು, ಪಾರ್ಶ್ವಪಾದಗಳು ಮೊದಲಾದುವು ಮಾರ್ಪಾಟು ಹೊಂದಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಚಲನೆ, ಶ್ವಸನ, ಪಚನ ಮೊದಲಾದ ದೇಹಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಹದ ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಸ್ಟೋಮಿಯಮ್ ಎಂಬ ಮುಖ ಪೂರ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಈಜಾಡುವ ಮತ್ತು ತೇರಳುವ ವಲಯವಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ಸ್ಪರ್ಶತಂತುವಿನ (ಟೆಂಟಕಲ್) ರೂಪದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಬಿಲವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನೆಲವನ್ನು ಕೊರೆದು ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ, ಬಿರುಗೂದಲು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೀಲೋಮಿನಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ರಕ್ತನಾಳಮಂಡಲವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಡಾರ್ಸಲ್ ಮತ್ತು ವೆಂಟ್ರಲ್ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಭಾಗಗಳು, ಪಚನನಾಳದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಡಾರ್ಸಲ್ ರಕ್ತನಾಳ ರಕ್ತವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಸಂಕೋಚನದಿಂದ ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗದಿಂದ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನ್ನನಾಳದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವೆಂಟ್ರಲ್ ರಕ್ತನಾಳ ರಕ್ತವನ್ನು ದೇಹದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ದೇಹದ ಅಗ್ರಭಾಗದಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹಲವು ರಕ್ತನಾಳಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಲಿಗೊಕೀಟದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವಹೃದಯಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದುದು ರಕ್ತಪರಿವಲನೆಯ ಮೂಲವಿನ್ಯಾಸ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸೀಲೋಮ್ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ಪಚನನಾಳದ ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಎರಡು ಖಂಡಗಳ ಸೀಲೋಮನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಂತೆ ಸ್ನಾಯುಮಯವಾದ ನಡುಗೋಡೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲವೆ ಪಚನನಾಳವನ್ನು ಸೀಲೋಮ್ ಕುಹರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಡಲು ಡಾರ್ಸಲ್ ಹಾಗೂ ವೆಂಟ್ರಲ್ ನಡುಗೋಡೆಗಳು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಪಚನಮಂಡಲ ದೇಹದ ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ ಬಾಯಿ ಒಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಗುದದ್ವಾರ ಮತ್ತೊಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಕರುಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕುಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಶ್ವಸನ ಕಾರ್ಯಕಿವಿರು ಅಥವಾ ಕ್ಲೋಮಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಅಂಗಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೀಟಾಪೊಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಸರ್ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ನೆಫ್ರೀಡಿಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ನೆಫ್ರೀಡಿಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮಾದರಿ ರೂಪದ ನೆಫ್ರಿಡಿಯಮ್ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದ ಒಂದು ನಳಿಕೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಿಲಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಲಿಕೆ (ನೆಫ್ರೋಸ್ಟೋಮ್), ಗ್ರಂಥಿಕೋಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನೆಫ್ರೋಸ್ಟೋಮ್ ನಡುಪೊರೆ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆರೆದರೆ ಕೂಡಿರದ ಭಾಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನೆಫ್ರೋಸ್ಟೋಮ್ ನಡುಪೊರೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನಳಿಕೆ ದೇಹದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಫ್ರೀಡಿಯೋಪೋರ್ ಎಂಬ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತದೆ. ನರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಿದುಳು, ಪೆರಿಈಸೋಫ್ಯಾಗಸಿನ ನರವಲಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಖಂಡದಲ್ಲೂ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೆಂಟ್ರಲ್ ನರಹುರಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಎರಡು ಹುರಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯದಿಂದ ಇಕ್ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ನರಗಳು ಹೊರಡುತ್ತವೆ.

ಕೀಟಾಪೊಡಾ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡೆಂಬ ಲಿಂಗಭೇದವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಜನನ ಗ್ರಾಂಥಿಗಳಿರಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗ್ಯಾಮೀಟುಗಳು ಸೀಲೋಮ್‌ನ ಪೊರೆಯಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಾಂಕುರಿತ ಅಂಡಾಣು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಈಜಿ ಜೀವಿಸುವ ಟ್ರೋಕೋಫೋರ್ ಎಂಬ ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಕಾಲ ಕಳೆದು ಅನಂತರ ಪ್ರೌಢಪ್ರಾಣಿಯಾಗಬಹುದು. ಈ ಡಿಂಭ ಅಂಜೂರದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಅಗಲವಾದ ಮುಂತುದಿಯಿದೆ. ಈ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನೀಳವಾದ ಅನೇಕ ಶಿಲಕೆಗಳಿವೆ. ಪಚನಮಂಡಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ, ಈಸೋಫ್ಯಾಗಸ್, ಜಠರ, ಕರುಳು ಮತ್ತು ಗುದದ್ವಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಡಿಂಭಗಳಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯ ನೆಫ್ರಿಡಿಯಂ ಮತ್ತು ಸ್ನಾಯುತಂತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ತೇಲೀಜುವ ಡಿಂಭ ಕಾಯಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಪ್ರೌಢಜೀವಿಯಾಗುತ್ತದೆ (**ನೋಡಿ– ಅನೆಲಿಡ; ಆಲಿಗೊ; ಕೀಟ; ಪಾಲಿಕೀಟ**). (ಬಿ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕೀಟೀನುಗಳು : ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಣುಸೂತ್ರವನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಇವು ಇಂಗಾಲ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು, R ಮತ್ತು R' ಗಳು ಆಲ್ಕೈಲ್ ಅಥವಾ ಅರೈಲ್ ಸಾವಯವ

ಪುಂಜ ಅಥವಾ ಜಲಜನಕದ ಪರಮಾಣುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ವರ್ಗದ ಅತಿಸರಳಯುಕ್ತವಾದ $CH_2=C=O$ವನ್ನು ಕೇವಲ ಕೀಟೀನ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ವರ್ಣರಹಿತವಾದ ಮತ್ತು ಬಹು ಘಾಟು ವಾಸನೆಯ ಅನಿಲವಿದು, ಇದನ್ನು ಅಸಿಟೋನ್, ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಥವಾ ಡೈಕೀಟೀನನ್ನು ಉಷ್ಣ ವಿಭಜನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಮುಂದೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಲ್ಫಬ್ರೋಮೋ ಆಮ್ಲ ಬ್ರೋಮೈಡ್‌ಗಳನ್ನು ಸತುವಿನೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕೀಟೀನುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

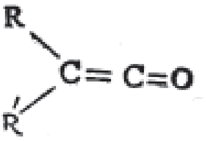

ಎಲ್ಲ ಕೀಟೀನುಗಳೂ ತೀವ್ರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಇರುವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಕೀಟೀನುಗಳ ಎರಡು ಅಣುಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಂದಾಗಿ ಡೈಕೀಟೀನುಗಳೆಂಬ ಹೊಸ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು

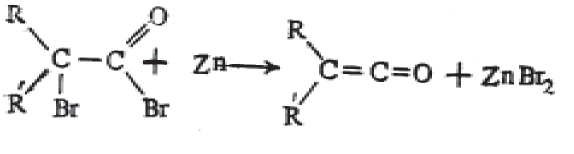

ಸ್ಥಿರವಾದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಡೈಕೀಟೀನುಗಳನ್ನು ದಾಸ್ತಾನುಮಾಡಿ ಕೀಟೀನುಗಳ ಆಕಾರಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಕೀಟೀನುಗಳು ಅನೇಕ ಇತರ ವರ್ಗಗಳ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಬಲ್ಲುವಾದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಸಾವಯವ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಎಸ್.)

ಕೀಟೊ ಆಮ್ಲಗಳು : ಕೀಟೊ (–CO) ಮತ್ತು ಆಮ್ಲೀಯ (–COOH) ಗ್ರೂಪುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು, ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ವರ್ಗದ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ. ಆಮ್ಲೀಯ ಗುಂಪಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಕೀಟೊ ಗುಂಪೂ ಇದ್ದರೆ ಆಲ್ಫಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮ್ಲೀಯ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೀಟೊ ಗುಂಪಿದ್ದರೆ ಬೀಟಾಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವೆಂದೂ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಗ್ಯಾಮಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುವುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಪೈರೂವಿಕ್ ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಲೆವುಲೀನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಈ ಆಮ್ಲಗಳ ರಚನಾಸೂತ್ರಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

$CH_3\text{-}\overset{1}{CO}.\ COOH$ ... ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ

$CH_3\text{-}\overset{2}{CO}.\ \overset{1}{CH_2}.\ COOH$ ... ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ

$CH_3\text{-}\overset{3}{CO}.\ \overset{2}{CH_2}.\ \overset{1}{CH_2}.\ COOH.$ ... ಲೆವುಲೀನಿಕ್ ಆಮ್ಲ

ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ: ಅತಿ ಸರಳ ಕೀಟೊ ಆಮ್ಲವಿದು. ಶರ್ಕರ ಪಿಷ್ಟಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟೀನುಗಳು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಜೀವದ್ರವ್ಯವಾಗುವಾಗ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮಧ್ಯಂತರ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿಯೋ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಬೈ ಸಲ್ಫೇಟಿನೊಂದಿಗೋ 210°–

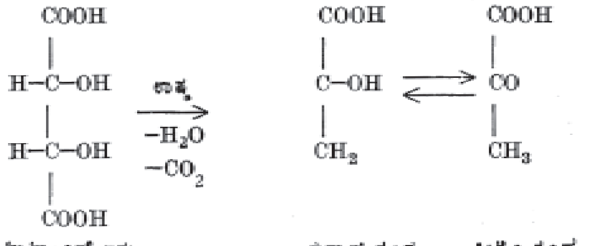

ಟಾರ್ಟಾರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಈನಾಲ್ ರೂಪ ಕೀಟೊ ರೂಪ (ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ)

220° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತಾಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಲು ಮೇಲ್ಕಂಡ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನವೇ ಕಾರಣ (ಗ್ರೀಕ್‌ನಲ್ಲಿ pyr ಎಂದರೆ ಬೆಂಕಿ, L. uva ಎಂದರೆ ದ್ರಾಕ್ಷಿ), αα ಡೈಬ್ರೋಮೊ ಪ್ರೊಪಿಯೋನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಬರುತ್ತದೆ.

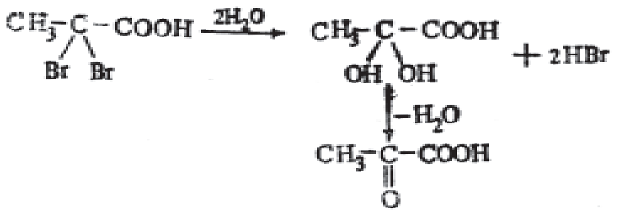

ಪೈರೂವಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ ದ್ರವವಸ್ತು. 165° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರು, ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಈಥರುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದು. ಕೀಟೊ ಗುಂಪಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಕ್ಸೀಮ್ ಫೀನೈಲ್ ಹೈಡ್ರಜೋನುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಹೈಡ್ರೊಸಯನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಲಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಅಮಾಲ್ಗಂನಿಂದ ಅಪಕರ್ಷಿಸಿದಾಗ ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ.

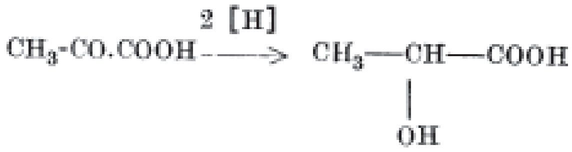

ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ

ಆಮ್ಲೀಯ ಗುಂಪಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಲವಣಗಳು, ಎಸ್ಟರುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಆಮ್ಲೀಯ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ಶೇ.10 ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಮೊಹರಾದ ನಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಅಸಿಟಾಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಡೈ ಆಕ್ಸೈಡುಗಳು ದೊರೆಯುವುವು.

$$CH_3\text{-}CO.\ COOH \rightarrow CH_3.\ CHO + CO_2$$

ಬೀಟಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಕೀಟೋನುಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಲ್ಫಾ ಮತ್ತು ಬೀಟಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಈ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಬಲ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಇಂಗಾಲದ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡ್ ಬರುತ್ತವೆ.

$$CH_3\text{-}CO.\ COOH \rightarrow CH_3.\ COOH + CO$$

ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸಾವಯವ ಆಮ್ಲದ ಅಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲದ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

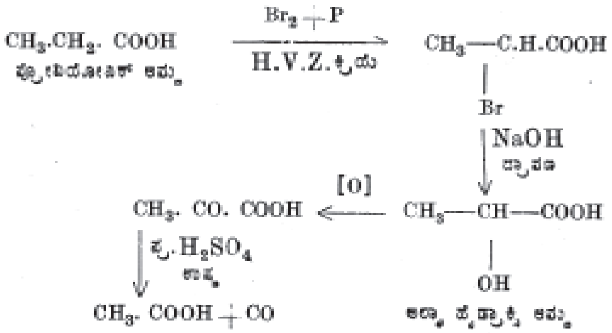

ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ: ಅತಿ ಸರಳ ಬೀಟಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವಿದು. ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾದವನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಸ್ಥಿರ ವಸ್ತು. ಬೀಟಾ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಬ್ಯುಟಿರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷಿಸಿ ಅಥವಾ ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಎಸ್ಟರನ್ನು ತಣ್ಣಗಿರುವ ದುರ್ಬಲ ಸೋಡಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡ್ ದ್ರಾವಣದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮೆಥಿಲೀನ್

ಗುಂಪಿರುವುರಿಂದ (-CH_2-) ಈ ಆಮ್ಲದ ಎಸ್ಟರು ಸಂಯೋಜನ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪಾಕದಂತಿರುವ ದ್ರವವಸ್ತುವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಆಮ್ಲ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಹರಳುಗಳು 36° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರವೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ನೀರಿನೊಡನೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಬೆರೆಯಬಲ್ಲದು. ಫೆರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ದ್ರಾವಣದ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟ ಕೆಂಪು ನೇರಿಳೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಡುವುದು. ಅಯೋಡೊಫಾರಂ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವುದು.

$$CH_3.CO.CH_2.COOH \xrightarrow{\text{ಉಷ್ಣ}} CH_2.CO.CH_3 + CO_2$$

ಅಸಿಟೋನ್

ಮಧುಮೇಹ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಅಸಿಟೋನೂರಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೋನು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಬೀಟಾಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಬ್ಯುಟರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಎಸ್ಟರುಗಳನ್ನು ಅಸಿಟೋನ್ ಕಾಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬು ಜಲವಿಶ್ಲೇಷಿತವಾಗಿ ಆಮ್ಲಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವು ದಹಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಇಂಗಾಲದ ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೀಟಾ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಮತ್ತು ಬೀಟಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಅಂತ್ಯಪೂರ್ವಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಲು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶರ್ಕರ ಪಿಷ್ಟಾದಿಗಳ ದಹನವಾಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ಸುಲಿನ್ ಎಂಬ ಹಾರ್ಮೋನ್ ಅಗತ್ಯ. ಮಧುಮೇಹ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ಸುಲಿನ್ ಕೊರತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಶರ್ಕರ ಪಿಷ್ಟಾದಿಗಳು ಗ್ಲೂಕೋಸ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿ ಅಸಿಟೋನಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲೆವುಲೀನಿಕ್ ಆಮ್ಲ: ಲೆವುಲೋಸ್ (ಫ್ರಕ್ಟೋಸ್) ಅಥವಾ ಸುಕ್ರೋಸ್ (ಕಬ್ಬಿನ ಸಕ್ಕರೆ) ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಪ್ರಬಲ ಹೈಡ್ರೋಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲದೊಡನೆ ಕಾಯಿಸಿ ಈ ಗ್ಯಾಮಾ ಕೀಟಾನಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

$$C_6H_{12}O_6 \rightarrow CH_3.CO.CH_2.CH_2.COOH + H.COOH + H_2O$$

ಲೆವುಲೋಸ್

$$C_{12}H_{22}O_{11} \rightarrow 2CH_3.CO.CH_2.CH_2.COOH + 2.H.COOH + H_2O$$

ಸುಕ್ರೋಸ್

ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಎಸ್ಟರಿನಿಂದಲೂ ಈ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

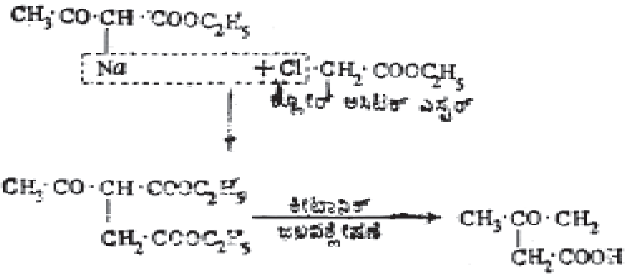

ಇದೊಂದು ಹರಳುರೂಪದ ಘನವಸ್ತು. 34° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರವಿಸುತ್ತದೆ. ನೀರು ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮತ್ತು ಈಥರಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಾವ್ಯ. ಇದರ ಎಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮೆಥಿಲೀನ್ ಗುಂಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೊ ಅಸಿಟಿಕ್ ಎಸ್ಟರಿನಂತೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಲಾರದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸದಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

(ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.)

ಕೀಟೋನುಗಳು : ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜವನ್ನುಳ್ಳ ಸಾವಯವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಒಂದು ವರ್ಗ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಣುಸೂತ್ರವನ್ನುಳ್ಳ (ಮುಂದಿನ ಚಿತ್ರ) ಈ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ R ಮತ್ತು R'ಗಳು ಆಲ್ಕೈಲ್, ಅರೈಲ್ ಅಥವಾ ಹೆಟಿರೋಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಪರಮಾಣುಪುಂಜಗಳಾಗಿರಬಹುದು. R ಅಥವಾ R' ಹೆಟಿರೋಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಪುಂಜವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜದ ಇಂಗಾಲದ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ಹೆಟಿರೋಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಪುಂಜದ ಪರಮಾಣು ಇಂಗಾಲವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. R ಮತ್ತು R[1] ಪುಂಜಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಕೀಟೋನನ್ನು ಸರಳ

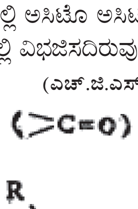

ಕೀಟೋನ್ ಎಂದೂ ಅವು ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಕೀಟೋನ್ ಆಲಿಫ್ಯಾಟಿಕ್ ಕೀಟೋನ್. R ಮತ್ತು ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಅರೈಲ್ ಪುಂಜವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಕೀಟೋನುಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜ ಪರಮಾಣುವೃತ್ತ (ರಿಂಗ್ ಆಫ್ ಎ ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಕಾಂಪೌಂಡ್) ಒಂದರ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಕೀಟೋನ್ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದುವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಉತ್ಕರ್ಷಣ (ಆಕ್ಸಿಡೇಷನ್) ಅಥವಾ ಡೀಹೈಡ್ರೋಜನೀಕರಣದಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಕ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳನ್ನು ಕೀಟೋನುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ವೇಗವರ್ಧಕಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲಜನಕದ ನೆರವಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

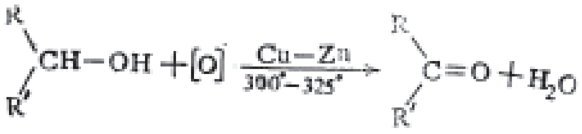

ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಒದಗಿಸದೆಯೂ ವೇಗವರ್ಧಕಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಜಲಜನಕದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

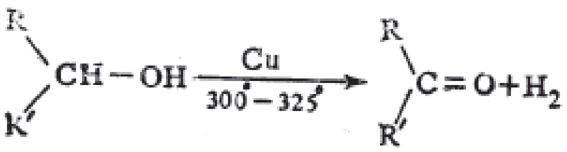

ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಡೈ ಕ್ರೋಮೇಟಿನಂಥ ರಾಸಾಯನಿಕ ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದಲೂ ಈ ಡೀಹೈಡ್ರೋಜನೀಕರಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

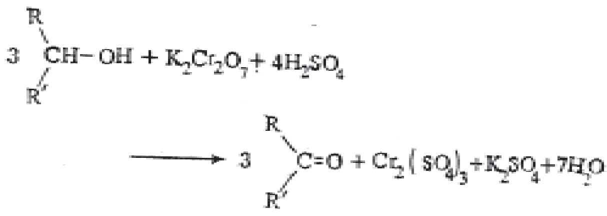

2. ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಓಜೋನಿನೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಓಜೋನೈಡುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು

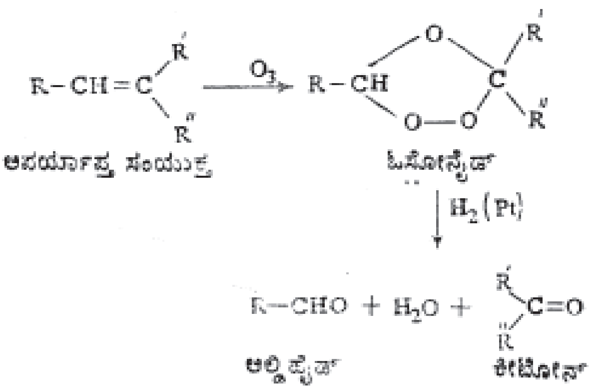

ವೇಗವರ್ಧಕವೊಂದರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲಜನಕದೊಡನೆ ಸಂಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಓಜೋನೈಡ್ ವಿಭಜನೆಯಾಗಿ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್ ಮತ್ತು ಅಥವಾ ಕೀಟೋನುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು ಮೂಲ, ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ಸಂಯುಕ್ತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕೀಟೋನ್ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ನಿದರ್ಶಿಸಬಹುದು.

3. ಸಾವಯವ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ವೇಗವರ್ಧಕಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ (ಪೈರೊಲಿಸಿಸ್) ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಕೀಟೋನುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 400°-450° ಸೆಂ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಥೋರಿಯಂ ಆಕ್ಸೈಡಿನ ಮೇಲೆ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಎರಡು ಆಮ್ಲಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮಿಶ್ರ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸರಳ ಕೀಟೋನುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಆಗುವುದರಿಂದ ಮಿಶ್ರ ಕೀಟೋನುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ.

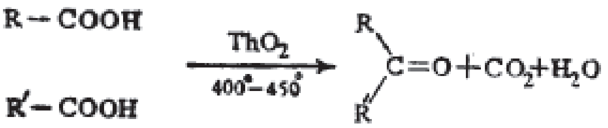

ಸಾವಯವ ಆಮ್ಲಗಳಿಂದ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನವೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಾವಯವ ಆಮ್ಲಗಳ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಲವಣಗಳನ್ನು ಉಷ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿದಾಗಲೂ ಕೀಟೋನುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

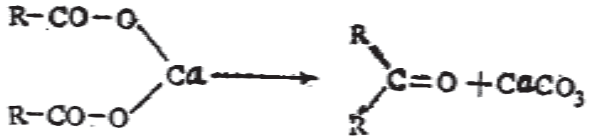

ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆಮ್ಲಗಳ ಲವಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಸಿದಾಗ ಸರಳ ಕೀಟೋನುಗಳೊಡನೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರ ಕೀಟೋನುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

4. ಗ್ರಿನಾರ್ಡ್ ಅಥವಾ ಮತ್ತಿತರ ಸಾವಯವ ಲೋಹ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸರಳ ಅಥವಾ ಮಿಶ್ರ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಈ ಬಗೆಯ ತಯಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ನಿದರ್ಶಿಸಬಹುದು.

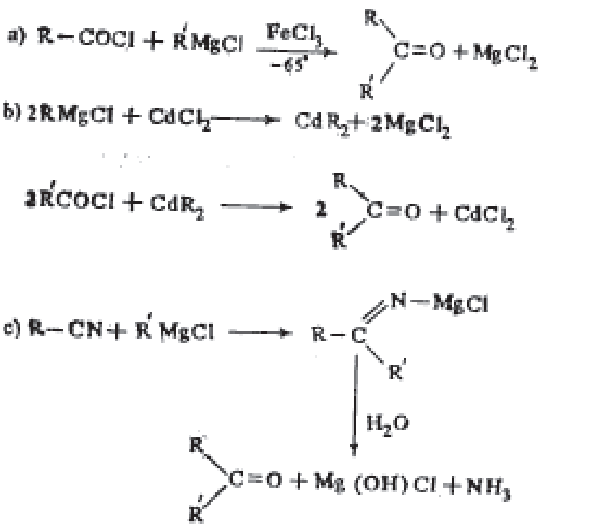

5. ಎಸ್ಟರುಗಳು ಪಟು (ಆ್ಯಕ್ಟಿವ್) ಜಲಜನಕವನ್ನುಳ್ಳ ಇತರ ಸಂಯುಕ್ತಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಕೀಟೋನುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕೀಟೋನ್ ಸಂಯೋಜನೆಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಕೆಳಗಿರುವ ಸಮೀಕರಣವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ:

CH_3 $-CO-C_2H_5+H-CH_2-CO-OC_2H_5$

ಎಸ್ಟರು $\rightarrow CH_3-CO-CH_2-CO-OC_2H_5+C_2H_5-OH$

(ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಲಜನಕ ಪಟುವಾದುದು. ಮೇಲಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪಟುಜಲಜನಕವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಗೆರೆ ಹಾಕಿ ತೋರಿಸಿದೆ.)

ಈ ವಿಧಾನವನ್ನೂ, ಸಾವಯವ ಲೋಹಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಂಕೀರ್ಣ (ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್) ಸಾವಯವ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಸಾಯನಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಟೋನ್ ಆಲ್ಡಿಹೈಡ್‌ಗಳಿಗೆ (ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜವನ್ನುಳ್ಳ ಸಾವಯವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಗ) ಬಹಳ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವರ್ಗದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜದಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ ಧನ–ಋಣ ವಿದ್ಯುದಂಶಗಳ ಅಗಲಿಕೆ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಗಲಿಕೆಯೇ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಬಹು ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಟೋನುಗಳ ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜ ಇಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಆಮ್ಲಜನಕ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಡುವಣ ದ್ವಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಸಂಕಲನಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಕೀಟೋನುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಟುವಾದ ಸಂಯುಕ್ತಗಳು; ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

1. ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ದ್ವಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಎರಡು ಜಲಜನಕದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದ ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹೈಡ್ರೊಜನೀಕರಣ ಅಥವಾ ಅಪಕರ್ಷಣವನ್ನು ಲಿಥಿಯಂ ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಹೈಡ್ರೈಡ್, ಸೋಡಿಯಂ ಬೋರೋ ಹೈಡ್ರೈಡ್ ಅಥವಾ ಸೋಡಿಯಂ–ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮಿಶ್ರಣಗಳಂಥ ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವೇಗವರ್ಧಕಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲಜನಕವನ್ನಾದರೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಪಕರ್ಷಣಕ್ರಿಯೆ ಈ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

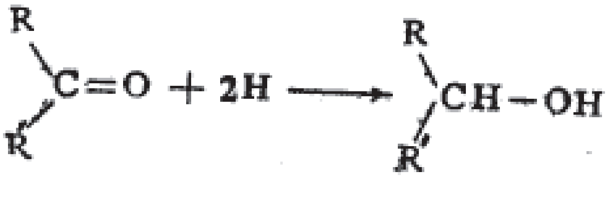

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಅಪಕರ್ಷಣದಿಂದ ಕೀಟೋನುಗಳ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಪಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅಮಾಲ್ಗಂ ಮಾಡಿದ ಸತು ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರೊಕ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಅಪಕರ್ಷಣಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

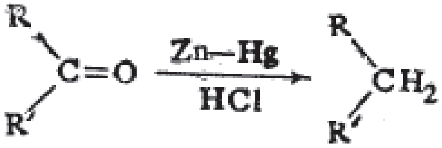

ವುಲ್ಫ್ –ಕಿಷ್ನರ್–ಹ್ವಾಂಗ್–ಮಿನ್ಲಾನ್ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸೈಡಿನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರಜೀನ್ನನ್ನು ಅಪಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪಕರ್ಷಣ ಈ ಸಮೀಕರಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ:

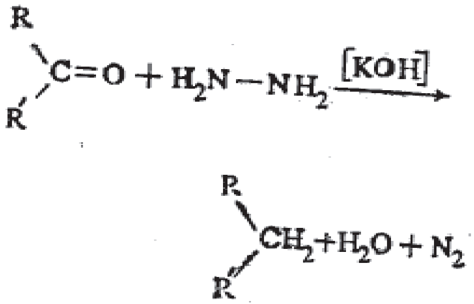

ಈವರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಪಕರ್ಷಣ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

2. ಅನೇಕ ಕೀಟೋನುಗಳಿಗೆ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಯನೈಡಿನೊಡನೆ ಸಂಕಲನ ಸಾಧ್ಯ ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜಕ್ಕೆ ಹೈಡ್ರೊಜನ್ ಸಯನೈಡ್ ಸಂಕಲನಗೊಂಡಾಗ ಸಯನೋಹೈಡ್ರಿನುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಸಾವಯವ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು

ಸಂಯೋಜಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವ ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿ ಆಮ್ಲಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಸಮೀಕರಣ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ:

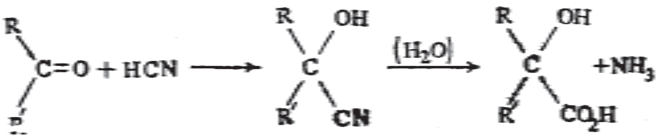

3. ಅನೇಕ ಆಲಿಫ್ಯಾಟಿಕ್ ಕೀಟೋನುಗಳಿಗೆ ಸೋಡಿಯಂ ಬೈಸಲ್ಫೈಟ್ ಸಂಕಲನಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು.

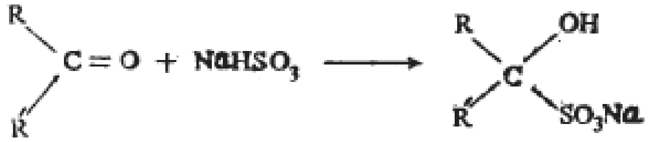

ಈ ರಾಸಾಯನಿಕಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೀಟೋನುಗಳ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಾವಯವ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಮಿಶ್ರಣಗಳಿಂದ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೀಟೋನ್–ಬೈ ಸಲ್ಫೈಟ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ಸಯನೋ ಹೈಡ್ರಿನುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

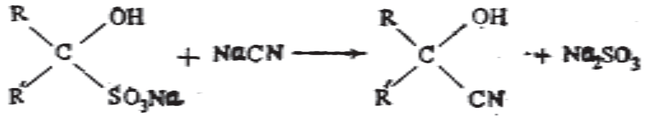

4. ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಮತ್ತು ಮೆಗ್ನೀಷಿಯಂ ಲವಣಗಳೊಡನೆ ರಾಸಾಯನಿಕಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಗ್ಲೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಬಹುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವ ಬಗೆ ಹೀಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ:

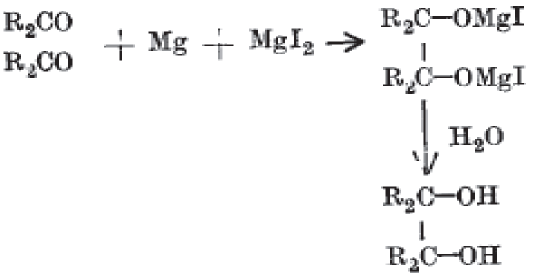

ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಯಾರಾಗುವ ಪಿನಕೋಲುಗಳೆಂಬ ಗ್ಲೈಕಾಲುಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಬಲ ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಪಿನಕೊಲೋನುಗಳೆಂಬ ಹೊಸ ಕೀಟೋನುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿನಕೊಲೋನ್ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗೆಯನ್ನು ಈ ಸಮೀಕರಣದಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು.

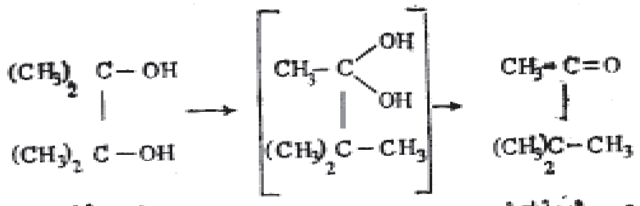

ಪಿನಕೋಲ್ ಪಿನಕೊಲೋನ್

ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಪಿನಕೊಲೋನ್ ರಿಆರೇಂಜ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ.

5. ಕೀಟೋನುಗಳಿಗೆ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳ ಸಂಕಲನವಾದಾಗ ಹೆಮಿಅಸಿಟಾಲ್ ಮತ್ತು ಅಸಿಟಾಲುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

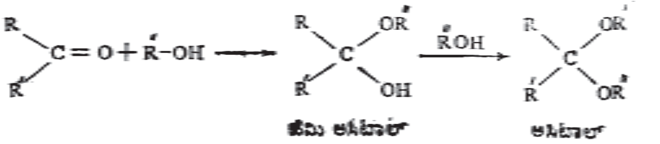

ಹೆಮಿ ಅಸಿಟಾಲ್ ಅಸಿಟಾಲ್

ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳ ಬದಲು ಕೀಟಾನುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಕೀಟಾಲುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

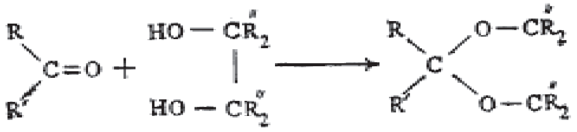

ಕೀಟಾಲ್

ಹಲವು ಸಾವಯವ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಟೋನ್ ಅಂಶ ರಾಸಾಯನಿಕಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸದಂತೆ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕಾರ್ಬೊನಿಲ್ ಪುಂಜವನ್ನು ಕೀಟಾಲ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

6. ಗ್ರಿನಾರ್ಡ್ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗದ ಆಲ್ಕೊಹಾಲುಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿರುವ ಸಮೀಕರಣದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ:

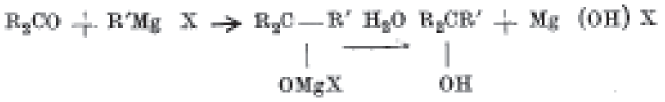

7. ಅಮೈನೋ ಪುಂಜವನ್ನುಳ್ಳ ($-NH_2$) ಅಮೈನ್, ಹೈಡ್ರಾಕ್ಸಿಲಮೈನ್ ಸೆಮಿ ಕಾರ್ಬಜೈಡ್ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಹೈಡ್ರಜೀನ್ನುಗಳೊಡನೆ ಕೀಟೋನುಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಇಮೈನ್, ಆಕ್ಸಿಮ್, ಸೆಮಿಕಾರ್ಬಜೋನ್ ಮತ್ತು ಹೈಡ್ರಜೋನ್‌ಗಳೆಂಬ ವಿವಿಧ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮುಂದೆ ತೋರಿಸಿರುವ ಸಮೀಕರಣಗಳಿಂದ ವಿಶದವಾಗುತ್ತವೆ:

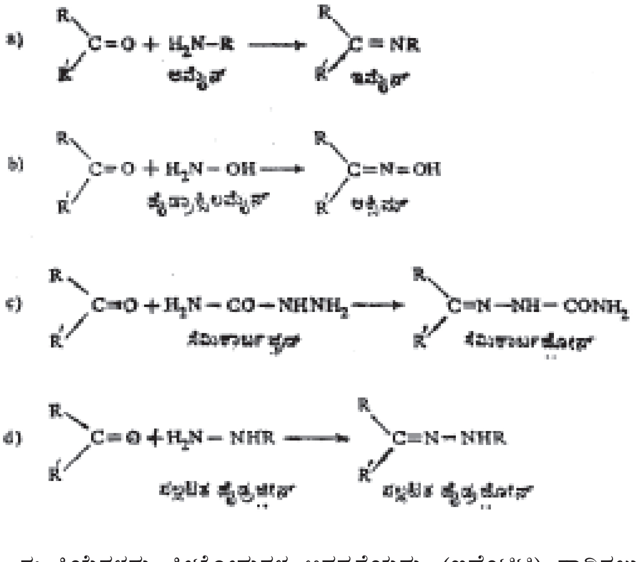

ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕೀಟೋನುಗಳ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು (ಐಡೆಂಟಿಟಿ) ಸಾಧಿಸಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೀಟೋನ್ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅತಿ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಅಸಿಟೋನ್. ಇದರ ಅಣುಸೂತ್ರ $CH_3CO–CH_3$. ಆರೋಗ್ಯವಂತರ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಯುಕ್ತ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದರೆ ಸಿಹಿಮೂತ್ರ ರೋಗವುಳ್ಳವರ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೋನನ್ನು ದ್ರಾವಕವಾಗಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಸಿಟೋನನ್ನು ದ್ರಾವಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಿರಿಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ರೇಷ್ಮೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಒಂದು. ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಅಸಿಟೇಟನ್ನು ಉಷ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅಸಿಟೋನನ್ನು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿಷ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರೋಟೀನುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಸಿಟೋನನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ದ್ರಾವಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಇತರ ಸಂಯುಕ್ತಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲೂ ಅಸಿಟೋನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕಿನ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಿ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅಸಿಟೋನನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲವು ಆಸ್ಫೋಟಕಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಧೂಮರಹಿತ ಚೂರ್ಣದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಸಿಟೋನ್ ಅಗತ್ಯ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ಲೋರೋಫಾರಂ ಅಯಡೋಫಾರಂ, ಅಯನೋನ್ ಸುಗಂಧಗಳು, ಸಲ್ಫೋನಾಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ಲೋರಟೋನುಗಳೆಂಬ ಔಷಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಿಟೋನ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಂಯುಕ್ತ.

ನಮಗೆ ದಿನಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಟೋನುಗಳಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಶುಂಠಿಯ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ರುಚಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜಿಂಜೆರೋನ್ ಮತ್ತು ಷೋಗವೋಲ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಕೀಟೋನುಗಳೇ ಕಾರಣ.

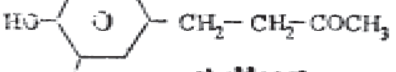

ಜಿಂಜೆರೋನ್

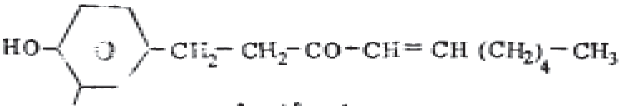

ಷೋಗವೋಲ್

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೀಟೋನುಗಳು ದ್ರವಗಳು; ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಾಸನೆ ಅಹಿತಕರವೇನಲ್ಲ. ಹಲವು ಕೀಟೋನುಗಳ ವಾಸನೆಗಳಂತೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮಂಗಳಾರತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕರ್ಪೂರ ಒಂದು ಕೀಟೋನ್. ಕಸ್ತೂರಿಯ ಪರಿಮಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಸ್ಕೋನ್ ಎಂಬ ಒಂದು ಕೀಟೋನ್. ಸಿವೆಟೋನ್ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕೀಟೋನ್ ಪುನುಗಿನ ಸುವಾಸನೆಗೆ ಕಾರಣ.

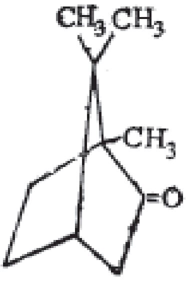

ಕರ್ಪೂರ

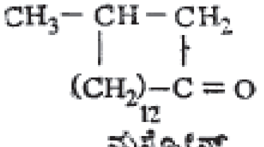

ಮಸ್ಕೋನ್

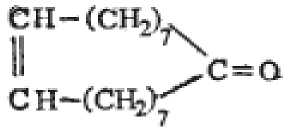

ಸಿವೆಟೋನ್

ಇವಲ್ಲದೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಹಲವು ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನೂ ಸುಗಂಧದ ಉದ್ದಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಕೀಟೋನುಗಳ ವಾಸನೆ ಕರ್ಪೂರದ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಹದಿಮೂರು ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಕೀಟೋನ್ ದೇವದಾರುವಿನ ವಾಸನೆಯನ್ನುಳ್ಳದ್ದು. ಹದಿನಾಲ್ಕರಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಕೀಟೋನುಗಳ ವಾಸನೆಗೂ ಮಸ್ಕೋನಿನ ವಾಸನೆಗೂ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಮಸ್ಕೋನಿನ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುವ ವಾಸನೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಹದಿನೈದು ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಎಕ್ಸಾಲ್ಟೋನ್ ಎಂಬ ಸೈಕ್ಲಿಕ್ ಕೀಟೋನನ್ನು ಸುಗಂಧದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಲವು ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ಆರೋಮ್ಯಾಟಿಕ್ ಕೀಟೋನುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಟಿ.ಎಸ್.)

ಕೀಟ್ಸ್, ಜಾನ್ : 1795–1821. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರೊಮಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೂ ಔನ್ನತ್ಯವೂ ಉಳ್ಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹನಾದ ಕವಿ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ, 31 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1795ರಂದು. ತಂದೆ ಥಾಮಸ್ ಕೀಟ್ಸ್ ಹೋಟೆಲೊಂದರ ಕುದುರೆ ಲಾಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಾಸ್ತಾರನಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ದಣಿಯ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಬೇಕೆಂದವರಿಗೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಅಂದದ ಮುಖಚಹರೆಗೂ ಕೆಚ್ಚೆದೆಗೂ ಜಗಳಗಂಟಿತನಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾಂತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಅವನ ತಾಯಿ ರೋಗಗೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಕೊಂಚವೂ ತೊಂದರೆ ಆಗಕೂಡದೆಂದು ವೈದ್ಯ ವಿಧಿಸಿದ್ದ. ಆಗ ಜಾನ್ ಹಳೆಯದೊಂದು ಕತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಆ ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಾವಲು ಕಾದ. ಅವನಿಗಿನ್ನೂ ಆಗ ಐದು ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಸ್ತಾರ ವೃತ್ತಿಯವನಾದರೂ ಥಾಮಸ್ ಕೀಟ್ಸ್, ವಿದ್ಯೆ ಸಭ್ಯತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ. ಜಾನ್‌ನನ್ನೂ ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನೂ ಹತ್ತಿರದ ಊರಾದ ಎನ್‌ಫೀಲ್ಡಿನ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಜಾನನಿಗೆ ಓದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕದನವೆಂದರೆ ಪ್ರೀತಿ; 1804ರಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಆದರೂ ಹುಡುಗರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೆರಳುವ ಜಾಯಮಾನದವನಾದರೂ ಜಾನ್ ವಿಪರೀತ ಉದಾರಿ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಶ್ವಾಸ. 1810ರಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಗತಿಸಿದಳು. ನಾಲ್ವರು ಕಿರಿಯರ ಪಾಲನೆ ಅಬ್ಬೆ ಎಂಬೊಬ್ಬ ವರ್ತಕನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಸು. 8,000 ಪೌಂಡು, ಅವರ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿ.

ಜಾನ್ ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಶಾಲಾ ವ್ಯಾಸಂಗ 1810ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಅಬ್ಬೆ ಇವನನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಹತ್ತಿರದ ಎಡ್ಮಂಟನ್ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಹ್ಯಾಮಂಡ್ ಎಂಬ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಐದು ವರ್ಷ ಕಲಿಕೆಯವನನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ. ವೈದ್ಯಕೀಯದಲ್ಲಿ ಜಾನನಿಗೆ ಪೂರಾ ಶ್ರದ್ಧೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಅಸಡ್ಡೆಗೆ ಈಡುಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮೊದಮೊದಲು ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಕಡೆಯ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಸೆಳೆದಿತ್ತು. ವರ್ಜಿಲ್ ಕವಿಯನ್ನು ಆತ ಪಠಿಸಿದ್ದ; ಕೈಪಿಡಿ ನಿಘಂಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರ ಪುರಾಣ ಕಥಾವಳಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ; ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸೋತಿದ್ದ. 1812ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು. ಗೆಳೆಯ ಕೌಡನ್ ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಇವನಿಗೆ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್ ಕವಿಯ ಫೇರಿ ಕ್ವೀನ್ ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಲು ಎರವಿತ್ತ. ಕೀಟ್ಸಿಗೆ ಯಾವುದೋ ಅಮೂಲ್ಯ ನಿಧಿ ದೊರಕಿದಂತಾಯಿತು. ಎಳೆಯ ಕುದುರೆ ವಸಂತದ ಹಸುರು ಬಯಲಲ್ಲಿ ನೆಗೆನೆಗೆದು ಓಡಾಡುವಂತೆ ಆ ಅದ್ಭುತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದನಂತೆ. ತಾನೂ ಒಬ್ಬ ಕವಿ. ಪದ್ಯರಚನೆಯೇ ತನ್ನ ನೇಮಿತ ಕೃಷಿ ಎಂಬುದು ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಮಂದಟ್ಟಾಯಿತು. ಸ್ಪೆನ್ಸರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಪದ್ಯ ಬರೆದ. 1814ರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೂ ಹ್ಯಾಮಂಡನಿಗೂ ನಡುವೆ ವೈಮನಸ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತಾಗಿ, ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ, ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ನಡೆದು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವ ಇವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ವೈದ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದ.

ಲೀ ಹಂಟ್ ಎಂಬಾತ ಒಬ್ಬ ಕವಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಬಂಧಕಾರ. ಎಕ್ಸಾಮಿನರ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜಗಳ ಟೀಕಾಕಾರನಾಗಿದ್ದ. ಅವನದ್ದು ತೀವ್ರಗಾಮಿಗಳ ಪಕ್ಷ; ರಾಜಕುಮಾರನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕಟುವಿಮರ್ಶೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದ. ಆ ಶಿಕ್ಷೆ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಯುವಕ ಕವಿಗಳು ಅವನ ಹಿಂಬಾಲಕರಾದರು: ಅವರಲ್ಲಿ ಕೀಟ್ಸನೂ ಒಬ್ಬ. ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷದವರು ಲೀ ಹಂಟನ ಗುಂಪನ್ನು ಕಾಕಿ ಮತ ಎಂದು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಗೈದರು. ಕೀಟ್ಸ್ 1817ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು

ಪ್ರಕಟಿಸಿದ; ಅದು ಜನಚಿತ್ತವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷ ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್ ಎಂಬ ಕಥನಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೊರತಂದ. ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಬ್ಲಾಕ್‌ವುಡ್ಸ್ ಮತ್ತು

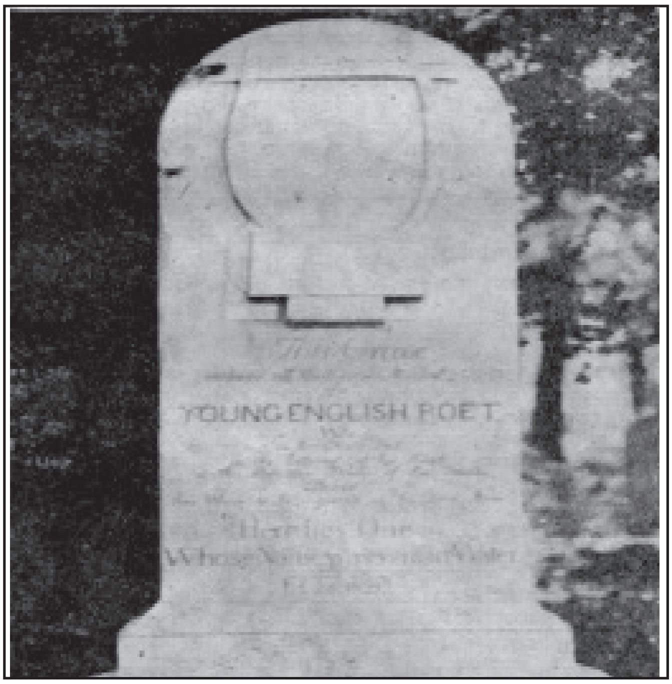

ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಕವಿ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಲೇಖ

ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಲಿ ಎಂಬ ಇವನ ಕವಿತ್ವವನ್ನು ಕಠೋರ ಖಂಡನೆಗೆ ಗುರಿ ಮಾಡುತ್ತ, ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಿಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಕವಿಯಾಗಿ ಸಾಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಿಟ್ಟಿಲ್ಲದ ವೈದ್ಯನಾಗಿ ಸಾಯುವುದು ಲೇಸು; ಗುಳಿಗೆ ಸೀಸೆಗಳ ಕಡೆಗೇ ಹಿಂದಿರುಗು–ಎಂದು ಮೂದಲಿಸಿದುವು. ಕೀಟ್ಸ್ ಮನನೊಂದರೂ ಪೂರ್ತಿ ಧೈರ್ಯಗೆಡಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ಸಾಹ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್ ಹೇಗೆ ತನಗೇ ಅತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಫ್ಯಾನಿ ಬ್ರೌನ್ ಎಂಬ ತರುಣಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಗಾಢಪ್ರೇಮ ಇವನಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿತು. ಆದರೆ ಇದ್ದ ಹಣ ಖರ್ಚಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೇ ಬದುಕುವ ಇವನ ಹಂಬಲಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಕೊಡಲಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆ ವಿಷಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಂಗೆಡದೆ, ಆಪ್ತಮಿತ್ರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ದಿವಸ ನೂಕುತ್ತ ಕೀಟ್ಸ್ ಕಾವ್ಯ ಕಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಹೋದ. 1820ರಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಲೇಮಿಯಾ, ಇಸಾಬೆಲಾ ಮತ್ತು ಇತರ ಕವನಗಳು ಎಂಬ ಹೊತ್ತಗೆ ಇವನ ಋಜು ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ಅವನನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಸಂಗತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಆ ರೋಗಕ್ಕೇ ಅವನ ತಾಯಿಯೂ ತಮ್ಮನೂ ತುತ್ತಾಗಿದ್ದರು; ತಮ್ಮನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡರೂ ಏನೂ ಫಲ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. 1820ರ ಹಿಮಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಾರನೆಂದು ತಿಳಿದ ಸ್ನೇಹಿತರು ಇಟಲಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಅವನನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದರು. ಜೋಸೆಫ್ ಸೆವರ್ನ್ ಎಂಬ ಜೊತೆಗಾರನೊಡನೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ನೇಪಲ್ಸಿಗೆ ಹೊರಟ. ತನ್ನ ಬಾಳು ಸಮಾಧಿಯಾಚೆಯ ಬಾಳು ಎಂದು ಅವನೇ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡ. ರೋಮ್ ನಗರ ತಲಪುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಣಪಕ್ಷಿ ಹೊರಹಾರಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಸೆವರ್ನ್ ಮತ್ತು ದೇವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದ, ಅದು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ, 23 ಫೆಬ್ರವರಿ 1821ರಂದು ಕೀಟ್ಸ್ ಮೃತ್ಯುವಶನಾದ.

ಬೈರನ್ ಷೆಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು 'ಪಾಪ, ಕೀಟ್ಸ್ ಕ್ರೂರ ಟೀಕಾಕಾರರ ಖಡ್ಗಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ' ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯ ಹರಡಿದರು. ಇವನ ವ್ಯಕ್ತಿ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಈಗ ಸತ್ಯಾಂಶ ಸಕಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ದೃಢಸಂಕಲ್ಪದ ಗಂಭೀರಭಾವನೆಗಳ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕ, ಕೀಟ್ಸ್ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಇವನ ಶಕ್ತಿ ಭಕ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಮೀಸಲು. ದೊಡ್ಡ ಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲೇ ತನ್ನ ಜಾಗ ಕಾದಿರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ನಿರಹಂಕಾರದಿಂದ ಇವನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ.

ಕಾವ್ಯಚಕ್ರ : ಕೀಟ್ಸನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಇವನ ಕೃತಿಗಳು 45. ಇವನ ಮರಣಾನಂತರದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು ಸುಮಾರು 63. ಈ 108 ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ್ಯ ಟ್ರ್ಯಾಜಿಡಿ, 6 ಕಥನಕಾವ್ಯ, 9 ಪ್ರಗಾಥ, 46 ಸಾನೆಟ್ ಇವೆ. ಮಿಕ್ಕವು ಹಲವು ಬಗೆಯವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಅಸಮಗ್ರ. ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ನೀರಸತ್ವ ಅಕವಿತ್ವಗಳ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ದೂಷ್ಯವಾಗಿವೆ. ನೈಜ ಕವಿತ್ವದ ಮಧುರವಾಣಿ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಕೀಟ್ಸ್ ದಿಟವಾಗಿ ನಾಟಕಕಾರನಲ್ಲ, ಕಥನ ಕವಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ಈತ ಭಾವಗೀತೆಯ ಕವಿ. ಆದರೆ ಬರ್ನ್ಸ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ಜರಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಭಾವಗೀತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಇವನಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಧಿಸಲು ಆದಾಗ ಇವನು ಬಲು ಎತ್ತರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ವಿವರ : ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್: ಸ್ಪೆನ್ಸರನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಕೀಟ್ಸ್ ಈ ಕಥನಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿದ. ಇವನ ಉದ್ದೇಶ ಹಿರಿದಾದದ್ದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣಕತೆಯ ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಕುರುಬ ತರುಣ. ಆತ ಗುಹೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸೆಮೀಲಿ ಎಂಬ ಚಂದ್ರದೇವತೆ ಮೋಹಗೊಂಡು ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ಮುತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಜೊತೆ ಮಲಗಿದಳು. ಹೀಗೆಯೇ ಹಲವು ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಸೆಮೀಲಿ ಬೇಸರ ಪಟ್ಟೊ ಮಗುವಾದ ಮೇಲೆ ಮಗುವನ್ನು ಹೊರಲಾರದೆಯೋ ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್ ಸತತವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳಂತೆ; ಹಾಗೂ ಅವನ ಯುವ ಲಾವಣ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮಾಸದಂತೆ ವರವಿತ್ತಳಂತೆ. ಈ ಕಥೆಯ ಹಿಂದೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡಿಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೀಟ್ಸನ ಆಶಯ. ಎಂಡಿಮಿಯಾನ್ ಕವಿಯ ಆತ್ಮದ ಪ್ರತೀಕ; ಚಂದ್ರದೇವತೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕ. ಆದರ್ಶ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸನ್ನಿಧಿ ಕವಿಯ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಲಭಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಜೀವನದ ನಾನಾ ಗೂಢ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸುತ್ತ ತೊಳಲತಕ್ಕದ್ದು. ಸಂಕಟ ನಿರಾಶೆಗಳ ಅನುಭವವೂ ಅಗತ್ಯ. ಕಡೆಗೆ ಇನ್ನೇನು ಗುರಿ ಸಿಕ್ಕಲಾರದು ಎಂಬ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಸನಿಯದಲೇ ಕವಿಯ ಆತ್ಮ ! ಇಂಥ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯವಳಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುವುದಾಗಲಿ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಾಗಲಿ ಕೀಟ್ಸನಿಂದ ಆಗಿಲ್ಲ . ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯ ಕಥೆ (ರೊಮಾನ್ಸ್). ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆ ಭಾಗ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೆಲುವಾದ ಹೇಳಿಕೆಗಳೂ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ' A thing of beauty is a joy for ever ' ಎನ್ನುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಕ್ತಿ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮೊದಲ ಪಂಕ್ತಿ.

ಹೈಪೀರಿಯನ್ : ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಕೀಟ್ಸನ ಆಶೆ ಮಹದಾಶೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹತ್ತು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಭವ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು (ಎಪಿಕ್) ಬರೆದು ಮಿಲ್ಟನನೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಿಲ್ಲುವ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ ಇವನಲ್ಲಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣದಂತೆ ಹೈಪೀರಿಯಾನ್ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಟೈಟನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ; ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಅವನ ಕ್ಷೇತ್ರ. ದೇವತೆಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಟೈಟನರ ಯುಗ ಒಂದು. ಕೋನಸ್ ಅಥವಾ ಸ್ಯಾಟರ್ನ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಆಳರಸ, ಕ್ರೋನಸನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಜ್ಯೂಸ್ ತಂದೆಯನ್ನೂ ಇತರ ಟೈಟನರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ಒಲಿಂಪಿಯನ್ ದೇವತೆಗಳ ಯುಗವನ್ನು ಆರಂಭಗೊಳಿಸಿದ. ಒಲಿಂಪಿಯನ್ನರ ಸೂರ್ಯದೇವತೆ ಅಪಾಲೋ. ಆತನಿಂದ ಹೈಪೀರಿಯನ್ ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟನಾದ. ಈ ಕಥೆಯ ಹಿಂದೆಯೂ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಇಡಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಕೀಟ್ಸನದು. ಟೈಟನರು ಸೌಂದರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರ್ಧ ಪರಿಷ್ಕೃತರು; ಅರ್ಧ ಸಂಸ್ಕೃತರು; ಆದ್ದರಿಂದ ಲಾವಣ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಅಧಿಕರಾದ ಒಲಿಂಪಿಯನರು ಎದ್ದು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಟೈಟನರು ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವುದು ನ್ಯಾಯವೆ. ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗೂ ಸತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಭಾರಿ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೀಟ್ಸ್ ಮನತಂದು ಪೇಚಾಡಿದ. ಸೋತ, ಕೆಲಸದಿಂದ ಪರಾಙ್ಮುಖನಾದ. ಮಿಲ್ಟನ್ನನನ್ನು ಅನುಕರಿಸಹೋದದ್ದು ಪೆಚ್ಚುತನವೆಂಬುದು ಬೇಗ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು, ಇವನಿಗೆ, ಅಗಾಧ ಭಾವನೆಗಳೆಲ್ಲಿ? ಪ್ರಚಂಡ ಭಾವಗಳೆಲ್ಲಿ? ಮಹಾ ಲೋಕಾನುಭವವೆಲ್ಲಿ? ಮಹಾ ಭಾವನೆಗಳೆಲ್ಲಿ? ಮಹಾ ಶೈಲಿಯ ಅಧಿಪತ್ಯವೆಲ್ಲಿ? ಆದರೂ ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಈ ಕಾವ್ಯ ಕೀಟ್ಸ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಏನು ಮಾಡಬಲ್ಲನೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಕವಿಯ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಸ್ಫುಟವಾಗಿದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ.

ಇಸಾಬೆಲಾ : ಪ್ರೇಮದ ದಂತಕತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ. ತನ್ನ ಶ್ರೀಮಂತ ಅಣ್ಣಂದಿರ ಕಾರಕೂನನನ್ನು ಇಸಾಬೆಲಾ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸಹಿಸದೆ ಅವರು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೂತುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇಸಾಬೆಲಾ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆದು ಪ್ರಿಯನ ರುಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತಂದು, ತುಳಸಿಯಂಥ ಗಿಡದ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿ, ಆ ಕುಂಡದ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ರೋದಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕುಂಡವೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಸಾವೇ ಗತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಚಂದಗೂಡಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಸಡಿಲತೆಯೂ ರಾಗಾತಿರೇಕವೂ ಸಲ್ಲದ ಪದಗಳೂ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಸೇಂಟ್ ಅನಿಸ್ ಹಬ್ಬದ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ (ಈವ್ ಆಫ್ ಸೇಂಟ್ ಅನಿಸ್) : ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ದೋಷರಹಿತವಾದ ಕಾವ್ಯ ಇದು; ಕಥೆಗಾರಿಕೆ ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣ ವರ್ಣನೆ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಕೀಟ್ಸನ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕಿಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿದೆ. ಪಾರ್‌ಫಿರೊ ಶತ್ರು ಗುಂಪಿನ ಕನ್ಯೆ ಮಾಡಲೀನಳನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ, ಅವರ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಆಗಮಿಸಿ, ಅವರು ಪಾನಾಮೋದದಲ್ಲಿ

ಬಿದ್ದಿರುವಾಗ, ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಬಿಡುವುದೇ ಕಾವ್ಯದ ಕಥೆ. ಆ ಕಾರ್ಯಾವಳಿ ಬರಿ ಮೂಳೆಕಟ್ಟು; ಸನ್ನಿವೇಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕಾಲ ದೇಶಗಳ ಅನ್ಯಾದೃಶ ವರ್ಣನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾಂಸ, ರಜ್ಜು, ಪ್ರೇಮಿಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವ ವೃದ್ಧಿ ದಾದಿ. ಕೊರೆಯುವ ಚಳಿ, ಸರಿರಾತ್ರಿಯ ಗಂಭೀರತೆ, ಮಾಡೆಲೀನಳ ಸಾಲಂಕೃತ ಕೊಠಡಿ ಮುಂತಾದುವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆಯೂ ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾಗಿಯೂ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಒಂಬತ್ತು ಸಾಲಿನ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್‌ನ ಪದ್ಯದ ಮಾದರಿಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಲೇಮಿಯಾ : ಗ್ರೀಕರ ಪುರಾಣದಂತೆ ಲೇಮಿಯಾ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಓರ್ವ ರಾಜಕುಮಾರಿ. ದೇವದೇವನಾದ ಜ್ಯೂಸನ ಕಣ್ಣು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಅವಳೂ ಅವನಿಗೆ ಒಲಿದಳು. ಅವನಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದೊಂದು ವರ ಬಂತು. ತನ್ನ ನೇತ್ರವನ್ನು ಬೇಕುಬೇಕಾದಾಗ ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯಾತೀತ ಚಾತುರ್ಯ ಅವಳದಾಯಿತು. ಹಲವು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಲೇಮಿಯಾ ಹೆತ್ತಳು; ಅದರೆ ಜ್ಯೂಸನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿ ಹೀರಾ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದಳು, ಸಿಲ್ಲಾ ಎಂಬೊಂದು ವಿಕೃತ ಹೆಣ್ಣು ಉಳಿಯಿತು. ಬೆಂದ ಎದೆಯ ಲೇಮಿಯಾ ಕಟ್ಟುಗ್ರ ರೋಷದಿಂದ ಕಂಡಕಂಡಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಕ್ರೂರಿಯಾದಳು. ಕೊನೆಗೆ ಎಂಪ್ಯೂಸೆ ಎಂಬ ಕಠೋರ ದೆವ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದಳು. ತರುಣರನ್ನು ಕಾಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಸೆಳೆದು ಅವರು ಮಲಗಿದ್ದಂತೆ ಅವರ ಅಸುಗಳನ್ನು ಹೀರಿ ಸಾಯಿಸುವುದೇ ಅವಳ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಕೀಟ್ಸ್ ಈ ಕಥೆಯ ಸರಣಿಯನ್ನು ಸುರಮ್ಯವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಲೇಮಿಯಾ ಉಜ್ವಲ ಬಣ್ಣಗಳ ಒಂದು ಹಾವು; ಮನುಷ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗುವ ಉತ್ಕಟಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಾವು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ದೂತ ಹರ್ಮಿಸ್ ತನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಒಬ್ಬ ವನದೇವಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದ; ಲೇಮಿಯಾ ಅವಳನ್ನು ಅವರಿವರ ಕಾಟದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಲು ಮರೆಸಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಹರ್ಮಿಸಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ರೂಪನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಲೋಕವನ್ನೇ ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ರೂಪ ಅವಳದ್ದು . ಲೀಸಿಯಸ್ ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಹಪರವಶನಾದ, ಅವಳಿಗೂ ಅವನ ಮೇಲೆ ಮೋಹ. ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ತನ್ನ ಕುಟೀರಕ್ಕೆ ಆತ ಕರೆದುತಂದ. ಬಂಧುಬಳಗಕ್ಕೆ ಔತಣ ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಲೇಮಿಯಾ ತನ್ನ ಅಮಾನುಷ ಬಲದಿಂದ ವಿಶಾಲ ಮಹಲು ಉಪವನ ಆಳುಕಾಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು. ಲೀಸಿಯಸ್ ತನ್ನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಅಪಲೋನಿಯಸ್ಸಿಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ; ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಆತನ ವದನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದೊಡನೆ ಲೇಮಿಯಾ ಹೆದರಿ ತತ್ತರಿಸಿ ಚೀರಿದ್ದಳು. ಆದರೇನು? ಅಪಲೋನಿಯಸ್ ಬಂದೇ ಬಂದ. ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದವರಿಗೆ ಲೀಸಿಯಸ್ ತನ್ನ ಅಪೂರ್ವ ಮದವಣಗಿತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಪಲೋನಿಯಸ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞನಂತೆ 'ಅದು ಹೆಣ್ಣಲ್ಲ. ಹಾವು' ಎಂದು ಕೂಗಿಬಿಟ್ಟ. ತಕ್ಷಣ ಲೇಮಿಯಾ ಅದೃಶ್ಯಳಾದಳು, ಲೀಸಿಯಸ್ಸನ್ನು ಕಡುದುಃಖಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡಿ.

ಲೇಮಿಯಾ ಕೀಟ್ಸನ ಕಾವ್ಯನೈಪುಣ್ಯ ಗರಿಗೆದರಿಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ.

ಕರುಣೆಯಿಲ್ಲದ ನಾರಿ (ಲಾ ಬೆಲ್ ಡಾಮ್ ಸಾಂ ಮೆಸಲ್) : ಇದೊಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಲಾವಣಿ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ರೊಮಾನ್ಸ್ ಕಾವ್ಯಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ಸೊಬಗನ್ನೂ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಅಡಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಗಾಥಗಳು : ಕೀಟ್ಸನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಇವನ ಪ್ರಗಾಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಅದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವನ ಅರಿವಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಅದರ ಶಾಂತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಆಂತರ್ಯದ ಭಾವ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಮಧುರವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಆದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಇವನಿಗಿದ್ದ ಸಹಜ ಕೌಶಲ್ಯ ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಗ್ರೀಕರ ಭಸ್ಮಕರಂಡ, ಶರದೃತು. ಓಡ್ ಆನ್ ಎಗ್ರೀಷನ್, ಓಡ್ ಟು ಆಟಮ್, ಓಡ್ ಟು ಮೆಲಾಂಕಲಿ, ಓಡ್ ಟು ಎ ನೈಟಿಂಗೇಲ್, ಓಡ್ ಟು ಸೈಕಿ, ದುಗುಡ, ಬುಲ್‌ಬುಲ್ ಹಕ್ಕಿ, ಅತ್ಮ ಮೊದಲಾದವಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಾನ ಕೀಟ್ಸನ ಪ್ರಗಾಥಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಲ್ಲುವಂತಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಮಾನವನ ಕ್ಷಣಿಕವೂ ಅನಿಶ್ಚಿತವೂ ಆತಂಕಮಯವೂ ಆದ ಬಾಳಿಗೂ ಪೂರ್ಣ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಶುದ್ಧ ಆನಂದಗಳ ನಿರಂತರತ್ವಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕವಿಯನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಚೋದಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಈ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪದಗುಚ್ಛಗಳೂ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ನಿಜವಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವನ ಯಾವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಮಗೆ ತಿಳಿಸಬಲ್ಲವು.

ಸಾನೆಟ್ಟುಗಳು: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯವೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯವಲ್ಲದವೂ ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವಂತೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಏನೋ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಬರೆದ ಪಂಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಕೀಟ್ಸನ ಕೈವಾಡವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುವು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು. ಸಾನೆಟ್ಟನ್ನು ಭಾವಗೀತೆಯೆಂದು ಕರೆದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಭಾವಗೀತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತೊಡಿಸುವುದು ದಿಟವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ದರ್ಶನ, ತತ್ತ್ವಗಳು : ಕವಿಯಾದವನು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಹೇಗೆ ಜೀವಿಸಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನ ಜಾನ್ ಕೀಟ್ಸ್. ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಚನಾಪರರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಹೃದಯಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಹೇರುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚಳವಳಿಗಳಿಂದ ಇವನು ಸದಾ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ದೂರವಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಕವಿಗೆ ಅವೆಲ್ಲ ಅಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಅಮುಖ್ಯ ಹೊರಗು–ಎಂದೇ ಇವನ ದೃಢನಿರ್ಧಾರ. ಹಾಗಾದರೆ ಕವಿ ಯಾವುದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು. ಯಾವುದರ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿರಬೇಕು? ಇದಕ್ಕೆ ಇವನ ಉತ್ತರ–ಸೌಂದರ್ಯ ಅವನ ಪ್ರಧಾನ ತತ್ತ್ವ ಎರಡು: ಸುಂದರ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಸದಾ ಸಂತಸ; ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವೇ ಸೌಂದರ್ಯ. ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅದರ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಸೌಖ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇವನ ಅಭಿಮತ. ಸಂವೇದನಾಪೂರಿತ ಜೀವನ ಬೇಕು, ಆಲೋಚನಾಮಯ ಜೀವನ ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ, ಆತ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಅಪೂರ್ಣವೆಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಕೀಟ್ಸನ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಬುದ್ಧವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳ ದೊಡ್ಡ ಕೊರತೆ ಯಾವುದೆಂಬುದೂ ಇವನಿಗೆ ತೋಚುತ್ತ ಬಂತು. ಜೀವನದ ಇತರ ನಾನಾ ಮುಖಗಳ ಪರಿಚಯವಾದರೇ ಅದರ ಸತ್ಯಾಂಶದ ಇಣಿಕುನೋಟ ದೊರೆತೀತು ಎಂದು ಇವನು ಮನಗಂಡ. ಗ್ರಂಥಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಪಂಚಜ್ಞಾನ ಎಷ್ಟು ಲಭ್ಯವಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಹೆಣಗತಕ್ಕದ್ದು–ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಈತ ಮಿತ್ರರಿಗೂ ಸಹೋದರರಿಗೂ ಬರೆದ ಕಾಗದಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋದಾರ್ಢ್ಯ ವಿವೇಕ ವಿಚಕ್ಷಣೆ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಗಂಡು ಗುಣಗಳು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ; ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾಗಿರುವ ರಾಗಾತಿರೇಕವಾಗಲಿ ಲಘುಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಿ ಅಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೀಟ್ಸನ ಕೆಲವು ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿದೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.; ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್.)

ಪ್ರಗಾಥಗಳು ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಯಲಾಗದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಬಲ್ಲವನು ಕೀಟ್ಸ್. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ, ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ, ಪದಗಳ ನಾದದ ಮೇಲೆ ಈತನಿಗಿರುವ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಇವು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಯೌವನ, ಚೆಲುವು, ಪ್ರೇಮ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷಣಿಕ ಎಂಬ ಕೊರಗು ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ದ್ವಿಮುಖತೆ (ಡ್ಯುಯಾಲಿಟಿ) ಯನ್ನು ಇವನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆ, 'ಓಡ್ ಆನ್ ಎ ಗ್ರೀಷನ್ ಲಿರ್ಕ್' ನಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಓಡುತ್ತಿದೆ, ಎಲ್ಲ ಕ್ಷಣಿಕ ಎಂಬ ನೋವಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾಲದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಸಾಧ್ಯ; ಅನುಭವ ಬೇಕೆಂದರೆ ಕಾಲದ ಓಟವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಗಾಥ 'ಟು ಆಟಮ್' ವಿಷಣ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಸಂತೋಷ ಒಟ್ಟಿಗಿವೆ. ಬದುಕಿನ ಕ್ಷಣಭಂಗುರತೆ ಮತ್ತು ಅಮರತ್ವದ ನಮ್ಮ ಅಂತರ್ಬೋಧ ಇವುಗಳ ಕರ್ಷಣ ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು.

ಕೀಟ್ಸ್‌ನ ಪತ್ರಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್, ಮಿಲ್ಟನ್ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಹೊಳಹುಗಳಿವೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕೀತ್, ಎ.ಬಿ. : 1879–1944. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವ ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಆರ್ಥರ್ ಬೆರಿಡೇಲ್ ಕೀತ್ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ಣನಾಮ.

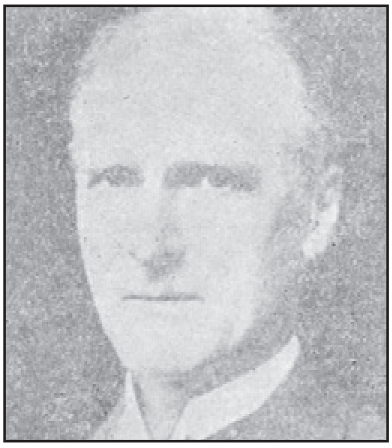

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಡಿನ್‌ಬರೋ ಹತ್ತಿರ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ ಈತ 1897ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪುರಾತನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಆನರ್ಸ್ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಎಂ.ಎ. ಪದವೀಧರನಾದ.

ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬ್ಯಾಲಿಯೋಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬೋಡೆನ್ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ದೊರಕಿತಾಗಿ ಪುರಾತನ ಭಾಷಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೂ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ (1899). ಭಾರತೀಯ ಲೋಕ ಸೇವಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಥಮ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ಸಹಸ್ರ ಅಂಕಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಡೆದು, ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ, ವಿಜಯಿಯಾದ. ಈ ಮೇಧಾವಿಯ ದಪ್ಪತಲೆ, ದೃಢಕಾಯ ಒಳಗಿನ ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಘೋಷಿಸುವಂತಿದ್ದುವು.

1901ರಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳ ಕಚೇರಿಗೆ ಸೇರಿದ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ 1904ರಲ್ಲಿ ಲಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದ. ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿ ತನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆ, ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾಯಿದೆಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ.

ಕೀತ್ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಋಗ್ವೇದದ ಐತರೇಯಾರಣ್ಯಕ, ಶಾಂಖಾಯನ ಅರಣ್ಯಕ, ಋಗ್ವೇದದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು, ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದೀಯ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆ–ಇವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೇದ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನ ಎಂಬ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೆಕ್‌ಡೊನೆಲ್ ಜೊತೆ ವೈದಿಕ ಅಭಿದಾನ ಮತ್ತು ವಿಷಯಸೂಚಿ ಎಂಬ ಬೃಹದ್ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ, ಭಾರತೀಯ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಅಣುವಾದ, ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸೆ, ಬೌದ್ಧದರ್ಶನಗಳು–ಇವು ಕೀತ್ ರಚಿತ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬಿವು ಈತನ ಇನ್ನೆರಡು ಬೃಹದ್ ವಿಮರ್ಶಾಗ್ರಂಥಗಳು.

ಕೇವಲ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಬೋಡೆನ್ ಸಂಸ್ಕೃತ ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ ಕೀತ್ 35 ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (1914) ಎಡಿನ್‌ಬರೊನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜೌಫ್ರೆಚ್‌ರವರಂಥ ಮಹಾಮೇಧಾವಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಬೋಡ್‌ಲಿಯನ್ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸೂಚಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ (1905).

ಇಂಥ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತನೂ ವಿಮರ್ಶಕನೂ ಆದ ಕೀತ್‌ಗೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, ಎಡಿನ್‌ಬರೊ ಮತ್ತು ಲೀಡ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದವು. ಕೊವೆಲ್, ಮೆಕ್‌ಡೊನೆಲ್ ಮತ್ತು ಕೀತ್ ಈ ಮೂವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯರತ್ನಮಾಲೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿತ್ತ ರತ್ನತ್ರಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕೀತ್, ಸರ್ ಆರ್ಥರ್ : 1866–1955. ಅಂಗರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಭೌತಮಾನವವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಇತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಖ್ಯಾತನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಜಾನ್ ಕೀತ್ ಮತ್ತು ಜೆಸ್ಸಿ ಮ್ಯಾಕ್‌ಫರ್‌ಸನ್ ಎಂಬ ಸ್ಕಾಟಿಷ್ ದಂಪತಿಗಳ ಹತ್ತು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಈತ ಆರನೆಯವ. 1866ನೆ ಫೆಬ್ರುವರಿ 5ರಂದು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡಿನ ಅಬರ್ಡೀನ್‌ಗೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಓಲ್ಡ್‌ಮಚಾರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಜಮೀನು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈತನಿಗೆ ಪಂಡಿತ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪರಿಶ್ರಮವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದರೂ ಈತ ವೈದ್ಯವಿಭಾಗದ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿ, ಅಬರ್ಡೀನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದವಿಗಳಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಲೀಪ್‌ಜಿಗ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ.

1899ರಲ್ಲಿ ಸಿಸಿಲಿಯ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ. ಅನಂತರ ಸಯಾಂನಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಪಕ್ಕದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ವಾನರವರ್ಗದ ದೇಹರಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದು ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ. ಈ ವಿಷಯದ ಆಳವಾದ ವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಮಾನವನ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಮೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು. ಈತನ ಆರೋಗ್ಯ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂಥ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ 89 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಸುದೀರ್ಘ ಜೀವನವನ್ನು ಈತ ನಡೆಸಿದ. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ತನ್ನ ಸಾಧಾರಣ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಲೇ ಕ್ಷಯದಂಥ ರೋಗವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಗೆದ್ದ.

ಈತ 1908ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಲಂಡನ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ರಾಯಲ್ ಕಾಲೇಜ್ ಆಫ್ ಸರ್ಜನ್ಸ್‌ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ 1908ರಿಂದ 1933ರ ವರೆಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಇವನ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು ವೈದ್ಯರನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವಿದ್ಯಾವಂತ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಂಗರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೀತನಿಗಿದ್ದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಆತ ಬರೆದಿರುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಲೇಖನಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಡಾರ್ವಿನ್ನನ ವಿಕಾಸವಾದದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಅಚಲ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು.

ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೀತ್ ನಡೆಸಿದ್ದು ತನ್ನ ನಿವೃತ್ತ ಜೀವನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ. ಟಿ.ಡಿ.ಮೆಕಾನನೊಂದಿಗೆ ಕೀತ್ ತಲೆಬುರುಡೆಗಳ ರಚನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ. ಕೀತ್‌ನ ಪ್ರತಿಭೆ ಈತನ ಲೇಖಿನ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಣಾಲಯದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಈತ ತೋರಿದ ಕ್ರತುಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಾಕರ್ಷಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಒಂದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಈತ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ.

ಕೀತ್ ಮಾನವಜನಾಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉದಾತ್ತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ. ಯುದ್ಧಗಳು ಮಾನವೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಕಾಸಕ್ಕೂ ನೀತಿನಿಯಮಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಮಾರಕವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಈತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

1914 ರಿಂದ 1918ರ ವರೆಗೆ ಈತ ಆಂತ್ರೊಪೊಲಾಜಿಕಲ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ. 1921ರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಸರ್ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಲಾಯಿತು. 1928ರಲ್ಲಿ ಈತ ಹಕ್ಸ್ಲೆ ಸ್ಮಾರಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತ. ಕೀತ್‌ನ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನವು ಮುಖ್ಯವಾದವು: ಹ್ಯೂಮನ್ ಎಂಬ್ರಿಯಾಲಜಿ ಅಂಡ್ ಮಾರ್ಫಾಲಜಿ (1901), ಏನ್ಷಂಟ್ ಟೈಪ್ಸ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ (1911), ದಿ ಹ್ಯೂಮನ್ ಬಾಡಿ (1912), ಆಂಟಿಕ್ವಿಟಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ (1915), ಎಂಜಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಹ್ಯೂಮನ್ ಬಾಡಿ (1919), ನ್ಯೂ ಡಿಸ್ಕವರೀಸ್ ರಿಲೇಟಿಂಗ್ ಟು ದಿ ಆಂಟಿಕ್ವಿಟಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್ (1931), ಎ ನ್ಯೂ ಥಿಯರಿ ಆಫ್ ಎವೂಲ್ಯೂಷನ್ (1948), ಎನ್ ಆಟೋಬಯಾಗ್ರಫಿ (1950). (ಬಿ.ಎನ್.ಎ.ಜಿ.)

ಕೀನೊಪೋಡಿಯೇಸೀ : ಚಕ್ಕೋತಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡದ ಕುಟುಂಬ. ಸೆಂಟ್ರಾಸ್ಪರ್ಮಿ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 75 ಜಾತಿಗಳು 500 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳ (ಜೀರೊಫೈಟ್ಸ್) ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಲವಣಮಿಶ್ರಿತ ನೀರಿರುವ ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರ ತೀರದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಲವಣದ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಷ್ಪವಿಸರ್ಜನಾ ಕ್ರಿಯೆ (ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪಿರೇಷನ್) ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಸ್ಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುಟ್ಟಗಿಡಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಪೊದೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕಮರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕೀನೊಪೋಡಿಯಮ್, ಸ್ಕಾಲಿಕಾರ್ನಿಯ, ಸುಯೇಡ, ಹ್ಯಾಲೊಕ್ಸೈಲಾನ್, ಬೀಟ, ಸ್ಪಿನೇಶಿಯ ಓಲರೇಸಿಯ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಕ್ಕೋತಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೀನೊಪೋಡಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬದ ಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರುಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು ವಿವಿಧರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನಾಗಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲುಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳೇ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಕಾಂಡ ಪಾಪಾಸ್‌ಕಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ದಪ್ಪವಾಗಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ ಖಂಡಖಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಕಾಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿನೋಡಿದಾಗ ಜೀರೊಫೈಟ್ಸ್ ಸಸ್ಯಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ನೋಡಬಹುದು. ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾರಂಭಿ ಜೋಡಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದವು; ಏಕಲಿಂಗಿ ಅಥವಾ ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಹೂವಿನ ಪೆರಿಯತ್ ಭಾಗ ಸರಳರೀತಿಯದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಭಾಗವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇಸರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಪೆರಿಯಾಂತ್ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟೆ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ. ಅಂಡಾಶಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ್ದು. ಫಲ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಏಕೀನ್ ಅಥವಾ ನಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ.

ಕೀನೊಪೋಡಿಯಮ್ ಆಲ್ಬಂ ಮತ್ತು ಕೀ. ಆಂಬ್ರಸಾಯ್ಡಿಸ್ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿನ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳು, ಕೊಕ್ಕೆಹುಳು, ಜಂತುಹುಳುಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿ ಔಷಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕ್ವಿನೋವ ಎಂಬ ಸಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಹಾರ ಬೆಳೆ. ಅದರ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಿಯಂತೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಒಂದು ಮಿಥ್ಯಾಧಾನ್ಯ ಸಸ್ಯ ಎಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಚಕ್ಕೊತಸೊಪ್ಪನ್ನು (ಸ್ಪಿನೇಶಿಯ ಓಲರೇಸಿಯ) ಹಸಿಯಾಗಿಯೊ ಬೇಯಿಸಿಯೊ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳು ಔಷಧರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತ. ಬೀಟ್‌ರೂಟ್ ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಬೀಟ ಗಡ್ಡೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಅಂಶ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಕೀನ್ಯ : ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಗಣರಾಜ್ಯ. ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಮತ್ತು ಸೂಡಾನ್ ಗಣರಾಜ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಸೊಮಾಲಿ ಗಣರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉಗಾಂಡ ಇವೆ. ಕೀನ್ಯದ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ

580367 ಚ.ಕಿಮೀ (ಇದರಲ್ಲಿ 13393 ಚ.ಕಿಮೀ ಜಲಾವೃತ, ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ 38,610,097 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ನೈರೋಬಿ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2940000 (2006). ಕೀನ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತದಿಂದಾಗಿ. ಅದನ್ನು ಕಿಕೂಯುಗಳು ಕೀರೀನ್ಯಾಗ (ಧವಳ ಪರ್ವತ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣ: ಇದರ ತೀರ ಪ್ರದೇಶ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಉಂಬ ನದಿಯ ಮುಖಜಭೂಮಿಯಿಂದ ಉತ್ತರದ ಡಿಕ್ ನದೀಮುಖದ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ತೀರ ಅಂಕುಡೊಂಕು: ಅನೇಕ ಕೊಲ್ಲಿಗಳೂ ಖಾರಿಗಳು ಇವೆ. ಮೊಂಬಾಸ ಮತ್ತು ಕಿಲಿಂಡಿನಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಂದರುಗಳು. ಮೊಂಬಾಸ, ಲಾಮು ಮಂಡ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟ ದ್ವೀಪಗಳು

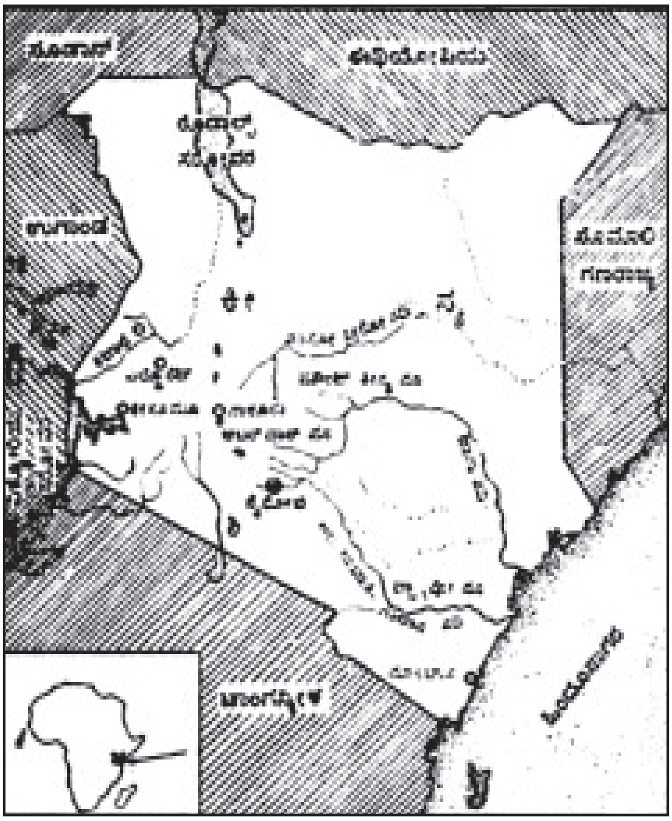

ಮುಖ್ಯ ಭೂಭಾಗದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಮೈದಾನ 3 ರಿಂದ 16 ಕಿಮೀಗಳಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಿ ಸು. 1966 ಮೀ ಏರುತ್ತದೆ. ನಿಯಿಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳು ಜಲಜಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಟೀಟ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮೆಚ ಕೋಸ್‍ಗಳು ಬಿಡಿ ಪರ್ವತಗಳು. ಯಟ್ಟಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ, ಚೀಯೂಲು ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳುಂಟು. ರೂಡಾಲ್ಫ್ ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಕೂಲಾಲ್ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಕುಪ್ಪೆಯ ಎತ್ತರ 2279 ಮೀ ಮಾರ್ಸಾಬಿಟ್ 1695 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಬರಡು ನೆಲ ಹರಡಿದೆ.

ಪೂರ್ವ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರಿಫ್ಟ್ ಕಣಿವೆಯ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚು ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಬರ್‌ದಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 3333 ಮೀ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಟ್ಟಿಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕಿನಾಂಗಾಪ್ ಶಿಖರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 3971 ಮೀ ಹಾಗೂ 3882 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಲೈಕೀಪೀಯ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 1818 ಮೀ ನೈರೋಬಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆತಿ ಮತ್ತು ಕಪಿಟಿ ಮೈದಾನಗಳಿವೆ. ಅಬರ್‌ದರ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪೂರ್ವ ಆಗ್ನೇಯಗಳ ಕಡೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿ ಸಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತ (5169 ಮೀ.) ಇರುವುದು ಇಲ್ಲೇ. ಮೇರುವಿನ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಂಬೇನಿ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ್ದು.

ಸೀಳು ಕಣಿವೆ 48–64 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ 606–909 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಣಿವೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳೂ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ, ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸರೋವರಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗಾಡಿ, ನೈವಾಷ, ಎಲ್ಮೆಂಟೇಟ, ನಾಕೂರು, ಹ್ಯಾನಿಂಗ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಬಾರಿಂಗೊ ಮುಖ್ಯ. ರಿಫ್ಟ್ ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮಪಾರ್ಶ್ವ ಪೂರ್ವಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿದಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಎತ್ತರ 2727 ಮೀ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಟ್ರಾನ್ಸ್–ನ್ಜೋಯ ಮತ್ತು ವಾಸಿನ್‍ಗೀಷು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ನಾಂದಿ ಮತ್ತು ಕೆರಿಚೋ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ–ಇವೆಲ್ಲ 1818–2121 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್‍ಗಾನ್ ಶಿಖರದ ಎತ್ತರ 4296 ಮೀ. ಇದು ಉಗಾಂಡ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದೆ.

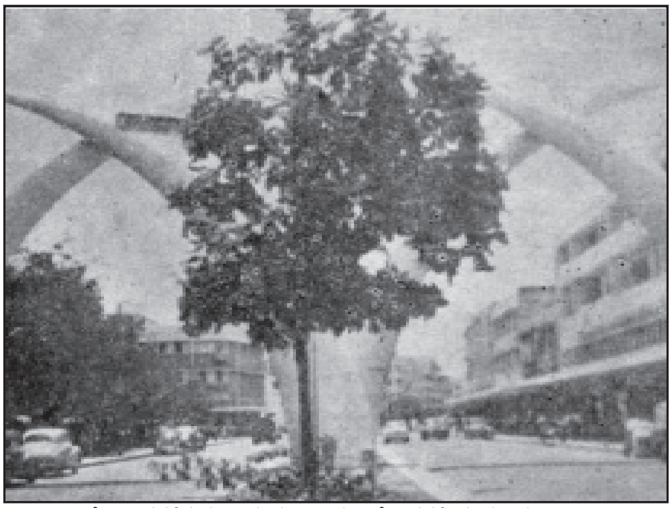

ಮೊಂಬಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಆಫ್ರಿಕ ಮಹಾದ್ವಾರ : ಲೋಹದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ನಾಲ್ಕು ಬೃಹತ್ ಗಜದಂತಗಳು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಪಶ್ಚಿಮ ಕೀನ್ಯದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಎತ್ತರ 1515–970 ಮೀ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ನಡುವೆ ತಗ್ಗುನೆಲ ಹಬ್ಬಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕಿಸ್ಸೆ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವೂ ಗ್ವಾಸಿ ಮತ್ತು ಹೋಮ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ.

ಕೀನ್ಯದ ಸೀಳು ಕಣಿವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮದ ಜಲೋತ್ಸಾರಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವದ ನದಿಗಳು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಯದ ದೊಡ್ಡ ನದಿ ಟಾನ. ಇದರ ಉದ್ದ 800 ಕಿಮೀ ಅತಿ–ಸಾಬಾಕಿ–ಗಾಲಾನ ನದೀ ಟಾನ. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದ 544 ಕಿಮೀ ಇದು ನೈರೋಬಿಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಿಸಿ ಮಲಿಂಡಿಯ ಬಳಿ ಹಿಂದೂ ಸಾಗರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ವಾಸೋನೀರೋ ನದಿಯ ಉಗಮ ಲೈಕಿಪಿಯ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಇದು ಪೂರ್ವ ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು ಲೊರಿಯನ್ ಜವುಗು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ವಾಯುಗುಣ: ಸಮಭಾಜಕದ ಆಚೀಚೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕೀನ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 75 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಉತ್ತರ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ 25 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಬಾಷ್ಪೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಶುಷ್ಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮಳೆ ಬಹಳ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದುಂಟು ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ 21.1 ಸೆಂ. ಜನವರಿ–ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಖೆ ಹೆಚ್ಚು; ಜೂನ್–ಜುಲೈ ತಂಪು ಕಾಲ. ಸಾಗರ ಮಾರುತ ಆಹ್ಲಾದಕರ; ಅಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚು, ಪೂರ್ವ ಕೀನ್ಯದ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಮೇ ವರೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲ. ಅಕ್ಟೋಬರಿನಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರಿನ ವರೆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 2121 ಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತ ಶಿಖರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಮನದಿಗಳುಂಟು; ಪಶ್ಚಿಮ ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನಾಗಿ ಮಳೆಯ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಿಸೂಮು ಮೈದಾನ ಹಾಗೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರತೀರದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಸ್ಯಗಳು: 1818–3030 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಹಸುರು ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಕೀನ್ಯದ ಅರಣ್ಯಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17402 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲೆ ಬಿದಿರು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಎತ್ತರದ ನೆಲ ಬಹುತೇಕ ಬಂಜರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕುರುಚಲುಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಗಳೂ ಉಂಟು. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವುದು ಟೈಕಿಪಿಯ,

ರಿಫ್ಟ್‌ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ನೈರೋಬಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. 909 ಮೀ ಗಿಂತ ತಗ್ಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅರೆಮರುಭೂಮಿಗಳು; ಇಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆ ಮತ್ತು ಕುರುಚಲು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಉತ್ತರ ಕೀನ್ಯದ ಇನ್ನೂ ಒಣಪ್ರದೇಶಗಳು ಮರುಭೂಮಿಗಳು. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳೂ ಭರತದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗು ತಾಳೆಗಳೂ ಅಳಿವೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಮವೃಕ್ಷಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳು: ಕೀನ್ಯದ ಕುರುಚಲು ಪೊದೆಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅನೇಕ ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳ ಬೀಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ಕಡವೆ, ಕಾಡುನಾಯಿ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಘೇಂಡಾ ಮೃಗ. ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಜಿರಾಫೆಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ನೀರಾನೆಗಳೂ ಮೊಸಳೆಗಳೂ ಮೀನುಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗುಂಟು. ನರಿ, ಬಬೂನ್ ಮತ್ತು ಕೋಲಂಬಸ್ ಕೋತಿಗಳೂ ಇವೆ. ಹೆಬ್ಬಾವು, ನಾಗರಹಾವು ಮತ್ತು ಮಾಂಬಾಜಾ ಹಾವುಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ವಿಷಕೀಟಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳಿಗೂ ಇದು ನೆಲೆ. ಉಷ್ಟ್ರಪಕ್ಷಿ, ಕೊಕ್ಕರೆ, ರಣಹದ್ದು, ಗೂಬೆ, ಬಾತು, ಪೆಲಿಕನ್– ಇವು ಕೆಲವು ಹಕ್ಕಿಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ವನಗಳು ಮೃಗಯಾ ವಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವು ಸೌಂದರ್ಯದ ನೆಲೆಗಳು ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಇವು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ನೈರೋಬಿ ವನ (114 ಚ.ಕಿಮೀ) ಟ್ಸಾವೋ ವನ (20808 ಚ.ಕಿಮೀ) ಮೌಂಟ್ ಕೀನ್ಯ (704 ಚ.ಕಿಮೀ) ಆಬರ್‌ದಾರ್ (590 ಚ.ಕಿಮೀ) ಅಂಬೋಸೀಲಿ (3261 ಚ.ಕಿಮೀ) ಮಾರಾ (1813 ಚ.ಕಿಮೀ ಮತ್ತು ಮೇರು (1554 ಚ.ಕಿಮೀ)– ಇವು ಕೀನ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನಗಳು.

ಜನಜೀವನ: ಕೀನ್ಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನೇತರರು ಕೇವಲ ಶೇ. 3 ಇದ್ದರು. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಚೆಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಐರೋಪ್ಯರು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಕೃಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ವಲಸೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಿಗಳೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅರಬರು ಇವರ ವಾಸ ಬಹುತೇಕ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ. ಆಫ್ರಿಕನ್ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಸ್ಥಳೀಯ ಮತಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವವರು. ಕ್ರೈಸ್ತರು ಶೇ. 25 ರಷ್ಟು ಇದ್ದಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರು ಶೇ. 6. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಆಗಾಖಾನನ ಇಸ್ಮೇಲಿ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಹೀಲಿ. ಕಿಕೂಯು ಮತ್ತು ಲುವೋ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ.

ಕೀನ್ಯ ಷಿಲಿಂಗ್ ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಣ್ಯ. ಇದನ್ನು 1966ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಷಿಲಿಂಗಿನ ಬದಲು ಚಲಾವಣೆಗೆ ತರಲಾಯಿತು.

ಕೀನ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ನೈರೋಬಿ. 2000ದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮೊಂಬಾಸ (665018) ಇತರ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳು. ನಾಕೂರು (300000), ಕೀಸೂಮು (322024), ಎಲ್ಡೊರೆಟ್ (193830) ಮತ್ತು ಕಿಟಾಲೆ (63254).

ಕೃಷಿ: ಆಫ್ರಿಕದ ಬಹುಪಾಲು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಂತೆ ಕೀನ್ಯವೂ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಕೀನ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಕೃಷಿಮೂಲವಾದ್ದು. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಕೀನ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸ್ಥಾನ ಇನ್ನೂ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. 1954ರಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನದ

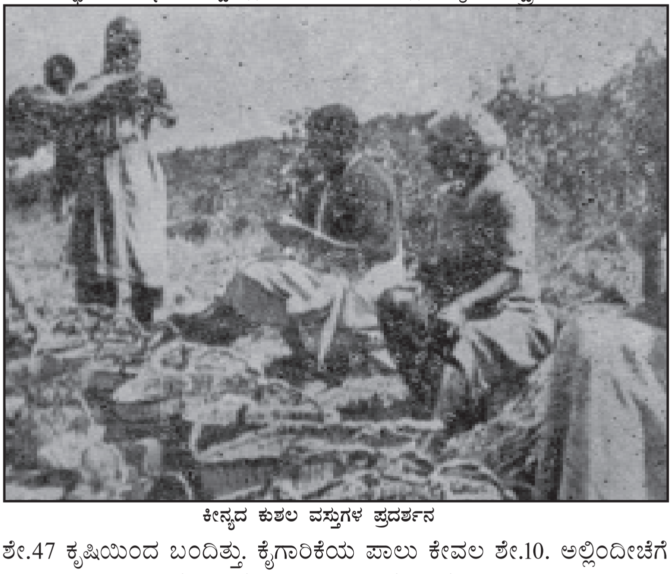

ಕೀನ್ಯದ ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ

ಶೇ.47 ಕೃಷಿಯಿಂದ ಬಂದಿತ್ತು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪಾಲು ಕೇವಲ ಶೇ.10. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿದೆ. 1966ರಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪಾಲು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಶೇ.36 ಮತ್ತು ಶೇ.14 ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ಓಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಹೈನುವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಕೃಷಿಕಾರ್ಯ ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಬಯಲುಸೀಮೆ ಹಾಗೂ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ.90ರಷ್ಟು ಭೂಮಿಯ ಮಾಲೀಕತ್ವ ಐರೋಪ್ಯರದು. ಇವರು ಕಾಫಿ, ಚಹ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು ಮೊದಲಾದ ಪ್ಲಾಂಟೇಷನ್ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏಷ್ಯನರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಫ್ರಿಕನ್ನರು ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಹತ್ತಿ ಚಹ ಮತ್ತು ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೀನ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವುದೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಐರೋಪ್ಯರಿಂದ ಕೊಂಡ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕನರನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ಕೀನ್ಯ ಆಹಾರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೀನ್ಯದ ಕಾಡುಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಮರಮುಟ್ಟಿನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಫ್ತಿಗಾಗಿಯೂ ಮರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರ ಈಚೆಗೆ ಪುನರ್ನವೀಕರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಕಾಡುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದೆ. ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಾಗರಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಮತ್ಸ್ಯೋತ್ಪನ್ನದ 1/5 ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಮುಖ್ಯ ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮ ಕೇಂದ್ರ.

ಖನಿಜ, ಕೈಗಾರಿಕೆ: ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿಲ್ಲ. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದರೂ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳು ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕೈಕೊಂಡಿದೆ. ದೇಶದ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣತೆ ಸಾಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂಡವಾಳವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅನುಭೋಗಿವಸ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ, ಸಿಗರೇಟ್, ಉಣ್ಣೆಯ ಹೊದಿಕೆಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮತ್ತಿತರ ಅನುಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರ: ಕೀನ್ಯದ ರಫ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಕಾಫಿ, ಕತ್ತಾಳೆ ನಾರು, ಚಹ, ಮಾಂಸ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮ. ಕೈಗಾರಿಕಾವಸ್ತುಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಮುಖ್ಯ ಆಮದುಗಳು. ಕೀನ್ಯದ ರಫ್ತುಗಳ 1/3 ಭಾಗ ಬ್ರಿಟನಿಗೂ 1/3

ರೊಡಾಲ್ಫ, ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಜಲಕ್ರೀಡೆ

ಭಾಗ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಆಮದುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಬ್ರಿಟನ್, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಇರಾನ್‌ಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರಶಿಲ್ಕು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿಲ್ಲ.

ಸಾರಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ: ಕೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಉಗಾಂಡಗಳ ಆಮದು ರಫ್ತುಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಸಾಗುವುದು ಮೊಂಬಾಸದ ಮೂಲಕ. ಇದು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಅತಿದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. 1896ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ 1901ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಉಗಾಂಡ ರೈಲ್ವೆಯಿಂದ ಮೊಂಬಾಸಕ್ಕೂ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರದ ದಂಡೆಯ ಕೀಸೂಮುವಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕ

ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉಗಾಂಡಕ್ಕೆ ಜಹಜು ಸಂಪರ್ಕವುಂಟು. 1931ರಲ್ಲಿ ನಾಕೂರುವಿನಿಂದ ವಾಸಿನ್ ಗೀಷು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಮೂಲಕ ಉಗಾಂಡದ ಕಾಂಪಾಲಕ್ಕೆ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. 1951ರಲ್ಲಿ ಈ ರೈಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಉಗಾಂಡದ ಕಾಸೇಸೆ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಮೊಂಬಾಸದ ಹಿನ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ 1658 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ವಾಯಿಯಿಂದ ಕಾಹೆಗೆ (ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ) ಹಾಕಲಾಗಿರುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದ 150 ಕಿಮೀ ಇದರಿಂದ ಟಾಂಗ ರೈಲುಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಗಾಡಿ ಸರೋವರದ ಸೋಡ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಕೋನ್ಜರಿಂದ ಕವಲೊಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಇತರ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳು ಪರ್ವತನಾಡಿನ ಕೃಷಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ರಸ್ತೆಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. 1960ರಲ್ಲಿದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ 41600 ಕಿಮೀ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆದ್ದಾರಿಗಳ ಉದ್ದ 5920 ಕಿಮೀ ಮಾತ್ರ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಯುಮೆನ್ ರಸ್ತೆಗಳ ಉದ್ದ ಕೇವಲ 1014 ಕಿಮೀ.

ನೈರೋಬಿಗೆ ಆಗ್ನೇಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಂಬಾಸಾಕಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. (ಕೆ.ಎನ್.ಸಿ.; ಎ.ಜಿ.ಎ.)

ಇತಿಹಾಸ: ಕೀನ್ಯ ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣ ಅರೇಬಿಯದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದಿತ್ತೆಂಬುದೇ ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಚಾರಿತ್ರಕ ವಿಷಯ. ತೀರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಒಳನಾಡಿನ ವಿಚಾರ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದವರೆಗೆ ಏನೇನೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಳನಾಡಿದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದ ದಂತದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಅರಬರೂ ಸ್ವಾಹೀಲಿ ತಂಡಗಳೂ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಸ್ಯೆ ಜನರ ವಿರೋಧದಿಂದ ಆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಜರ್ಮನಿಯ ಪಾದ್ರಿಗಳಾದ ಜೊಹಾನ್ ಲುಡ್ವಿಗ್ ಕ್ರಾಫ್ ಮತ್ತು ಜೊಹಾನೆಸ್ ರೆಬ್ಮನ್ ಇವರು ಮೊಂಬಾಸದ ಬಳಿಯ ರಬ್ಬೈ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1848ರಲ್ಲಿ ರೆಬ್ಮನ್ ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ಕ್ರಾಫ್ 1849ರಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಕೀನ್ಯ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮಾಸ್ಯೆ ಜನ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲರಾಗಿ 1859ರ ವೇಳೆಗೆ ಮೊಂಬಾಸ ತೀರದವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದರು. ಆ ಪಂಗಡದ ನಾಯಕನಾದ ಲೈಬೊನನ (ಮಂತ್ರವಾದಿ–ವೈದ್ಯ–ದೊರೆ) ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಪಟುಗಳಾದ (ಮೊರಾನ್) ಇವರು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರಿಗೆ–ಬ್ಯಾಂಟು ಪಂಗಡದ ರೈತರಿಗೆ–ಭಯದಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಂದಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಭಾಗ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಟವೇಟ ಮತ್ತು ಟೈಟ ಜನ ಇವರಿಗೆ ಭಯಪಡದೆ ಸ್ವರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕಿಕೂಯು ಪಂಗಡದವರು ಕೂಡ ಮಾಸ್ಯೆ ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಅಂಜಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಕೂಯುಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಿಕೂಯುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ನಾಯಕತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದೇ ಅವರು ಮಾಸ್ಯೆ ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಅಂಜಲು ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. 1890ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳಿಂದ ಕಿಕೂಯು ಮತ್ತು ಮಾಸ್ಯೆಗಳು ಕಷ್ಟದೆಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಯೆಗಳ ನಾಯಕ ಲೈಬೊನ್ ಎಂಬಟಿಯನ್ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಅವನ ಕಿರಿಯ ಮಗ ಲೆನಾನ ಆ ಜನರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೂ ಅವರ ಮೊದಲಿನ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಪುನಹ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕೀನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ಬ್ರಿಟನಿನ ಜೋಸೆಫ್ ಥಾಮ್ಸನ್ 1883ರಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಯೆಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಕಂಪನಿ ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರೂ ಕೀನ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಜ಼ಾನ್‍ಜ಼ಿಬಾರಿನ ಸುಲ್ತಾನನ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳುದ್ಭವಿಸಲು ಬ್ರಿಟನ್, ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಗಳು ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರುವುನಾ ಮತ್ತು ಟಾನ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದ 16 ಕಿಮೀ ಅಗಲದ ಭೂಭಾಗ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಸಬಹುದೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಈಗಿನ ಕೀನ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. 1887ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್‍ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಸಂಘ ಮತ್ತು ವಿಲಿಯಂ ಮ್ಯಕಿನ್ನಾನ್ ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಂದ ಅವನ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ 50 ವರ್ಷಗಳ ಗೇಣಿ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಅವರಿಗೇ ಸೇರುವಂತಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ 1888ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘವನ್ನು ಕಾನೂನುಬದ್ಧವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಆ ಕಂಪನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು.

ಮಾಸ್ಯೈ ವೀರರು

ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೀನ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ತೊಳಲುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆ ಕಂಪನಿ ಉಗಾಂಡದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿತು. 1894ರಲ್ಲಿ ಬುಗಾಂಡವನ್ನು ತನ್ನ ಆಶ್ರಿತ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಘೋಷಿಸಿದ ಅನಂತರ ಕಂಪನಿಗೆ 2, 50,000 ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸನ್ನದನ್ನು ರದ್ದು ಪಡಿಸಿ ಅದರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ನೇರ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ರಕ್ಷಿತದೇಶ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಮೊದಲ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿ ಸರ್ ಆರ್ಥರ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜನ ನೇಮಕವಾಯಿತು. ವಿವಿಧ ಪಂಗಡಗಳ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಬಹಳ ಶ್ರಮವಾಯಿತು. ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಮಜ್ರುಯಿಗಳೂ ಒಳಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಿಕೂಯು ಮತ್ತು ಕಾಂಬ ಜನರೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಂದಿಗಳೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಮಾಸ್ಯೆ ಜನ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನಾದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ.

ಬ್ರಿಟನಿನೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದೂ ಆರ್ಥಿಕ ಆಡಚಣೆಗಳೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರ ಬಲಗೊಳ್ಳಲು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಈ ಕೆಲಸ ಕುಂಟುತ್ತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಸರೋವರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತಿನ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತೀರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಾಕುವ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯಲೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ರಕ್ಷಣಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ರೈಲುಮಾರ್ಗ ಅವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು. 1895ರಲ್ಲಿ ಮೊಂಬಾಸದ ಬಳಿ ಈ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 1903ರ ವೇಳೆಗೆ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ವ್ಯಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೃಷಿಕರನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನೂ ಈ ಒಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಉತ್ತೇಜಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಸರ್ಕಾರ ತನ್ನ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1901ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಲಿಯಟ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜನರನ್ನಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯರನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯ ವಸಾಹತು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ನೆರವು ನೀಡಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಸೀಳು ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಅದರಾಚಿನ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಬಿಳಿಯರ ವಸಾಹತುಗಳಾದವು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನ್ಯಾಯವಾಯಿತು. ಆಫ್ರಿಕದ ಜನ ಬಿಳಿಯರಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಗಳಾಗಿ ದುಡಿಯಲು ಉತ್ಸಾಹ ತೋರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೆಲಸಗಾರರ ಅಭಾವವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಡ್ಡಾಯ ಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕಡ್ಡಾಯ ಶ್ರಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. 1904ರಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಲಿಯಟನ ನಿರ್ಗಮನದ ಅನಂತರ ಆಫ್ರಿಕವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಅತೃಪ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ರೈಲುಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರದಿದ್ದರಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರು ಮಂದಿ ಭಾರತೀಯ ಕೂಲಿಗಳನ್ನು ಕರೆತರಲಾಯಿತು.

ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಒಪ್ಪಂದದ ಕೆಲಸ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅನೇಕರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು; ಹೊಸ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಾಹಸದಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ರಕ್ಷಿತಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಭಾರತೀಯರು ಅಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವಾಮಿಗಳಾಗುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಆಡಳಿತವೂ ಬಿಳಿಯರ ಪರವಾಗಿಯೇ ನಿಂತಿತು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬಿಳಿಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾಯ ತಂದು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಮುನ್ನಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. 1907ರ ವೇಳೆಗೆ ಬಿಳಿಯರ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಆಡಳಿತ ಸಲಹಾ ಮಂಡಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತಮ್ಮವರ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಗಂಡಸರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಪಾಳುಬಿದ್ದುವು; ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರೈತರು ದಿವಾಳಿಯೆದ್ದರು. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಸಹಾಯ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. 1920ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಕೀನ್ಯದ ಮೇಲೂ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ದಶಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ವೇಳೆಗೆ ಬಿಳಿಯರು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೂ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸುಧಾರಿಸಿತು.

1920ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೀನ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಸಾಹತು ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಬಿಳಿಯರಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಸಮಿತಿಗೆ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುವ ಹಕ್ಕು ದೊರೆತಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯರು ತಮಗೂ ಸಮಾನ ಹಕ್ಕು ಬೇಕೆಂದು ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕೀನ್ಯನರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ರಕ್ಷಿತವಾಗಬೇಕೆಂದೂ 1923ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಡೆವಾನ್ ಷೈರ್ ಡ್ಯೂಕ್ ತೀರ್ಪು ನೀಡಿದ. ಈ ತೀರ್ಪು ಬಿಳಿಯರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಆಫ್ರಿಕನರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ಪೋಷಕರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೇ ವಿನಾ ಇದರಿಂದ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಯಾವ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಆಡಳಿತ ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಅವರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಅರಿವು ಮೂಡಿತ್ತು. ಬಿಳಿಯರ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಒತ್ತಾಯ ತರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. 1921ರಲ್ಲಿ ಕಿಕೂಯು ಯುವಕ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಿಕೂಯು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಂಘವೆಂದು ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಆಡಳಿತ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ದೊರಕಬೇಕೆಂದು ಸಂಘ ಬಯಸಿತಲ್ಲದೆ ಕಿಕೂಯು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನ ಮತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಈ ಮಧ್ಯ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಕೀನ್ಯವನ್ನೂ ಜರ್ಮನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯ ವಸಾಹತುಗಾರರು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಅವರು ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಇಟಲಿ ಶತ್ರುರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೀನ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಆತಂಕವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಇಟಲಿ ಶರಣಾಗತವಾದಾಗ ಕೀನ್ಯದ ಸೈನ್ಯ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಯಿತು. 1946ರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು, 1948ರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು ಮತ್ತು 1951ರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಮಂದಿ ದೇಶೀಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಈ ಸಭೆಗೆ ಸದಸ್ಯರಾದರು. 1948ರಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ, ಉಗಾಂಡ ಮತ್ತು ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೆಲವು ಆಡಳಿತ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ಹೈ ಕಮಿಷನ್ನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು.

1950ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮೌ-ಮೌ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದರ ಫಲವಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತುರ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಘೋಷಿತವಾಯಿತು. ಈ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಕೂಯು ಪಂಗಡದವರದೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಇದು ಕೀನ್ಯದ ಬಿಳಿಯರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಚಳವಳಿ. ಜೋಮೋಕೆನ್ಯಾಟ ಇದರ ನಾಯಕ. ಅವನಿಗೂ ಅವನ ಜೊತೆಗಾರರಿಗೂ 1953ರಲ್ಲಿ ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. 1959 ರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ವಿಮೋಚನೆಯಾದರೂ ಅವನನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅಂತ್ಯವಾದ್ದು 1960ರಲ್ಲಿ.

1957ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 8. 1958ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. 1960ರ ಲಂಡನ್ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಫಲವಾಗಿ ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶಿಯರಿಗೆ ಬಹುಮತ ದೊರಕಿತಲ್ಲದೆ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ 10 ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ 4 ಅವರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಕೀನ್ಯ-ಆಫ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಕ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಕೀನ್ಯ-ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಒಕ್ಕೂಟಗಳು ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದುವು. ಮೊದಲಿಗೆ ಟಾಮ್ಬೋಯ, ಅನಂತರ ಜೋಮೊ ಕೆನ್ಯಾಟ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಕ್ಕೂಟದ ನೇತಾರರು. 1962ರ ಲಂಡನ್ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯದ ಸಂವಿಧಾನ ರೂಪಿತವಾಯಿತು. 1963ರ ಮಹಾ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಕ್ಕೂಟ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ

ನೈರೋಬಿಯ ಬಳಿಯ ಚತುರ್ದಶ ಜಲಪಾತ

ಬಹುಮತ ದೊರಕಿತು. ಆ ವರ್ಷದ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಯಂಮಾಡಳಿತ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ ಜನಪ್ರಿಯ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿತವಾಯಿತು. 1963ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 12ರಂದು ಕೀನ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಘೋಷಿತವಾಗಿ, ಕಾಮನ್ವೆಲ್ತಿನ ಸದಸ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ರಾಜ್ಯದ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೊಮಾಲಿಗಳು ಕೀನ್ಯದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಸೊಮಾಲಿ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. 1963ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 10ರಂದು ಜಾನ್‌ಜಿಬಾರ್ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಕೀನ್ಯ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೀನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು. ಮೌಮೌ ಚಳವಳಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಕಿಕೂಯುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತರಾದರು. ಭೂಸುಧಾರಣೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಕೃಷಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ನೀಡಲಾಯಿತು. ವಿದೇಶಿ ಬಂಡವಾಳ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಕೃಷಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಇಂದು ಆಫ್ರಿಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ: ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಲು ಒಂದು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಆತ ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆದು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 1962ರ ಫೆಬ್ರವರಿ-ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಧುರೀಣರು ಕೀನ್ಯದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. 1963ರ ಜೂನ್ 1ರಿಂದ ಅದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂತು. 1963ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ 12ರಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಕಾಮನ್ವೆಲ್ತನ್ನು ಸೇರಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೀನ್ಯದ ರಾಣಿಯೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. 1964ರಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಕೀನ್ಯರ ಕಾರ್ಯಾಂಗಮುಖ್ಯ ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ; ಆತ ಇದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಂಪುಟವನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. 1963 ವರೆಗೂ ಸೆನೆಟ್ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಗಳೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧಾನ ಸದನಗಳಿದ್ದುವು. ಅವೆರಡನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಮಧ್ಯ, ತೀರ, ನ್ಯಾನ್ಜ, ಸೀಳು ಕಣಿವೆ, ದಕ್ಷಿಣ, ಉತ್ತರ ಎಂಬ ಆರುಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿವೆ. ನೈರೋಬಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾತೀತ ಜಿಲ್ಲೆ.

ಕೀನ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳು ಕೀನ್ಯ-ಆಫ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಕ್ಕೂಟ (ಕಾನು) ಮತ್ತು ಕೀನ್ಯ-ಆಫ್ರಿಕ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಒಕ್ಕೂಟ (ಕಾಡು) ಕಿಕೂಯು ಮತ್ತು ಲುವೊ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಬಲ ಪಂಗಡಗಳ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕಾನು ಪಡೆದಿದೆ. ಕಾಡುವಿಗೆ ಕಿಕೂಯು ಪಂಗಡದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಯಸುವ ಇತರ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ಬೆಂಬಲಿಗರು. ಬಲಿಷ್ಠ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಕಾನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾನು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ. ಕಾನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದು ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ಕೀನ್ಯದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಚಳವಳಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಮಾದರಿಯದು. ಅಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲು ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಂಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಚಳವಳಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ

ಮಾಲೀಕರ ಸಂಘಗಳೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸ್ಥಿತಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿಳಿಯರ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಉತ್ತಮವಾದ್ದು. ಸರ್ಕಾರೀ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೇಶೀಯರೂ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರಾದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ, ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅತೃಪ್ತಿಕರ. ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದೆ. ಜನರ ಆರೋಗ್ಯಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಯರ ಆರೋಗ್ಯ ಮಟ್ಟ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದರೂ ದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಬಾಲಮರಣ ಹೆಚ್ಚು. ಜನರ ಸರಾಸರಿ ಆಯುಃ ಪರಿಮಿತಿ ಕಡಿಮೆ. ನ್ಯೂಮೋನಿಯ ಮುಂತಾದ ಶ್ವಾಸಕೋಶ ರೋಗಗಳು, ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿನ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಷಯರೋಗ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಮಲೇರಿಯವೂ ಅಧಿಕ. ವೈದ್ಯಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚು ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ.

ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ರೂಪಿತವಾದ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದುಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಲ್ಲದೆ 11 ಮಂದಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿರುತ್ತಾರೆ, ನೈರೋಬಿ, ಮೊಂಬಾಸ ಮತ್ತು ಕೀಸಮುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ವರ್ಷವಿಡೀ ಕಾರ್ಯಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸಂಚಾರೀ ಅಧಿವೇಶನ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಆಗಾಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತಿತರ ಕೆಳವರ್ಗದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಪರಮೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟು ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಶಿಕ್ಷಣ: ಕೀನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಜನ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು. ನೈರೋಬಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಾಲೇಜು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಕೀನ್ಯದ ಸಾವಿರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರೀಡೆಗಳು: ಕಾಲ್ಚೆಂಡು, ಟೆನಿಸ್, ಕ್ರಿಕೆಟ್, ಅಂಗಸಾಧನೆ ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿವೆ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಗಳು ಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಕೀನ್ಯದ ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳು ಕಾಮನ್ವೆಲ್ತ್ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 1968ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಲಂಪಿಕ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಯನರ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿತ್ತು. *

ಕೀನ್ಷಾಸ : ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ: ಕಿನ್ಷಾಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತಕೇಂದ್ರ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ–ಅದರ ದಕ್ಷಿಣ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ –ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ಮಡುವಿನ ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ– ಹಬ್ಬಿದೆ. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಎದುರು ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರುವುದು ಬ್ರ್ಯಾಜವಿಲೆ–ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ. ಹಿಂದೆ ಕೀನ್ಷಾಸಕ್ಕೆ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ವಿಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 13 ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಒಂದು ಹೊರವಲಯವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಈ ನಗರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1958ರಲ್ಲಿ 3,89,547 ಇತ್ತು. 1967ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 15,00,000 ಆಗಿತ್ತು. ಈಗಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 7,017,000 (2004)

ಕಿನ್ಷಾಸದ ಐರೋಪ್ಯ ನಿವಾಸ

ಕೀನ್ಷಾಸ ಆಫ್ರಿಕದ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಪ್ರದೇಶದ ನಗರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಕಾಂಗೋ ರಾಜ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಮರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಗ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗಿದೆ. ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಐರೋಪ್ಯ ಬಡಾವಣೆ ಇರುವುದು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಕಲಿನಾ ಪಾಯಿಂಟ್ ಎಂಬ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ. ಈ ಭಾಗ ವಿಶಾಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದಲೂ ಚೌಕಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಹಡಗುರವಾನೆ ಕಂಪನಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕಾಂಗೋ ಜನರ ವಸತಿಗಳಿರುವುದು ನಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ–ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ವೃಕ್ಷಗಳ ನಡುವೆ.

ಕೀನ್ಷಾಸ ಕಾಂಗೋರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯಕೇಂದ್ರ. ಕೀನ್ಷಾಸದ ಬಂದರು ಐರೋಪ್ಯರ ಬಡಾವಣೆಯ ಎದುರಿಗೆ ನದೀ ದಂಡೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ, 1600 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೀಸಾಂಗಾನಿಯ ವರೆಗೆ ನೌಕಾಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಕಾಂಗೋ ನದೀಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರವೇ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ 256 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಮಟಾಡಿ ರೇವಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ನೌಕೆಗಳು ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಮೂಲಕ ಬರುತ್ತವೆ. ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರಕ್ಕೂ ಮಟಾಡಿಗೂ ನಡುವೆ 1898ರಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗೋನದಿಯ ವೇಗ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಜಲಪಾತಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರದಿಂದ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಚೌಬೀನೆ, ಕಾಫಿ, ತವರ, ರಬ್ಬರ್, ದಂತ, ಸಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದವು ರಫ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳಿವೆ. ಬಂದರಿನ ಬಳಿ ವನಸ್ಪತಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ದಾಸ್ತಾನು ಸ್ಥಳಗಳುಂಟು. ಕಾಂಗೋ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಹಡಗುಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಮಟಾಡಿ–ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರಗಳ ನಡುವೆ ನದಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲೇ ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಎಣ್ಣೆಯ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತರ್ದೇಶೀಯ ಸಂಚಾರ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ ಈ ನಗರದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ರಾಜ್ಯದ ಪರವಾಗಿ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಎಚ್.ಎಂ ಸ್ಟ್ಯಾನ್‌ಲಿ 1887ರಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಷಾಸ ಮತ್ತು ಕಿಂಟಾಂಬೊ ಎಂಬ ಎರಡು ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದುವು. ಕಿಂಟಾಂಬೊದಲ್ಲಿ ಆತ ಒಂದು ಕೋಠಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತನ್ನ ದೊರೆಯಾದ 2ನೆಯ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್ ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಲೀಯೊಪೋಲ್ಡ್‌ವಿಲ್ ಎಂದು ಕರೆದ. 1880ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನ್ ಗಳೂ ವ್ಯವಹಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಕಾಂಗೋದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬೋಮದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 1929ರಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. 1960ರಲ್ಲಿ ಇದು ನೂತನ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು.

ಕೀನ್ಷಾಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯ: ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮತಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಿರಿದಾದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರತೀರವುಂಟು. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 3,59,652 ಚ.ಕಿಮೀ; ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಕಾಂಗೋ ನದಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕ್ವಾಂಗೋ ಮತ್ತು ಕ್ವಿಲೂ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗಳಿವೆ. ಲೇಯೋಪೋಲ್ಡ್ ಸರೋವರದ ಸುತ್ತ ದಟ್ಟವಾದ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಸ್–ಕಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕೈದು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಒಣಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ; ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕದ ಚಳಿಗಾಳಿ ಬೀಸುವುದರಿಂದ ಆಗ ಹವಾ ಬಹಳ ತಣ್ಣಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೀನ್ಷಾಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಾಸ್–ಕಾಂಗೋ ಮತ್ತು ಮಯೂಂಬೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಂದ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕೀನ್ಷಾಸ ನಗರ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ. ಮಟಾಡಿ ಮತ್ತು ಬೋಮ–ಇವು ಈ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳು. ಜಾಂಗೋದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದ್ಯುತ್ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. 1962ರಲ್ಲಿ ಕೀನ್ಷಾಸ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕಾಂಗೋ–ಮಧ, ಕಾಂಗೋ, ಕ್ವಿಲೂ ಮತ್ತು ಮೈ–ನ್ಡೋಂಬೆ ಎಂದು ವಿಭಾಗಿಸಲಾಯಿತು. (ವಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕೀಬಲ್, ಜಾನ್ : 1792–1866. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿ, ಕ್ರೈಸ್ತಗುರು. ಗ್ಲೌಸ್ಟರ್ ಷೈರ್‌ನ ಫೇರ್‌ಫರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಕಾರ್ಪಸ್ ಕ್ರಿಸ್ತಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಪಾದ್ರಿಯಾದ ತಂದೆಯ ಬಳಿಯೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಥಾಮಸ್ ಆರ್ನಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಟೇಲರ್ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಈತನ ಸಹಪಾಠಿಗಳು. ಇವರೇ ಈತನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1810 ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ದರ್ಜೆಯ ಎರಡು ಆನರ್ಸ್ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಓರಿಯಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕೀಬಲ್ ಫೆಲೊ ಆಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಈತನ ಜೀವಿತಾದರ್ಶವೆಲ್ಲ ಕ್ರೈಸ್ತಗುರುವಿನ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. 1815ರಲ್ಲೀತ ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಇಯರ್ (1827) ಎಂಬ ಪವಿತ್ರ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈ ಗೀತೆಗಳು ಕೀಬಲ್‌ಗೆ ಅಪಾರ

ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ (1831) ಕಾವ್ಯ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ಈತ ನೇಮಕಗೊಂಡು ಆ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ 1841ರವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದ. 1833ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಈತನ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಅಪಾಸ್ಟಸಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚರ್ಚಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ತಂದೆಯ ಕಾಲಾನಂತರ ಈತ 1836ರಲ್ಲಿ ವಿಂಚೆಸ್ಟರ್ ಬಳಿಯಿರುವ ಹರ್ಸ್ಲೆಯ ಪಾದ್ರಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲೇ ಕಳೆದ. 1846ರಲ್ಲಿ ಲೈರ ಇನೊಸೆಂಟಿಯಂ ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈತನ ಮರಣಾನಂತರ ಲೆಟರ್ಸ್ ಆಫ್ ಸ್ಪಿರಿಚ್ಯುಯಲ್ ಕಾನ್ಸಲ್ ಮತ್ತು 12 ಸಂಪುಟಗಳ ಪ್ಯಾರಿಷ್ ಸರ್ಮನ್ಸ್ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡುವು. 1869ರಲ್ಲಿ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಈತನ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೀಬಲ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕೀಬಲ್ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಋಷಿಯಂತೆ ಬಾಳಿದನಲ್ಲದೆ ಅಂದಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕನೆನಿಸಿದ್ದ. *

ಕೀಬಲ್, ರಾಬರ್ಟ್ : 1887–1927, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾದಂಬರಿಗಾರ. ಬೆಡ್‌ಫರ್ಡ್‌ಷೈರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಈತನ ಪ್ರೌಢವ್ಯಾಸಂಗ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್‌ನಲ್ಲಾಯಿತು. 1911ರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಬೋಧಕನಾಗಿ ದೀಕ್ಷೆಪಡೆದು ಆಫ್ರಿಕದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಕನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿದ. ಬಸುಟೋಲ್ಯಾಂಡ್‌ನ ಲೆರಿಬ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾದ. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗುರುವಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಆ ದಿನಗಳ ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡಿಂಗ್ ಬೈ ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆದು 1919ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ 1921ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆದ. ಅದರ ಹೆಸರು ಸೈಮನ್ ಕಾಲ್ಡ್ ಪೀಟರ್. ಕೀಬಲ್ ಇದರಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿದ್ದ. ಈ ಪುಸ್ತಕ ವಾಚಕವೃಂದದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಕಾದಂಬರಿಕಾರನಿಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಖ್ಯಾತಿಯೂ ಹಣವೂ ಲಭಿಸಿದವು. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮುಂದಿನಭಾಗ ಎಂಬಂತೆ ಬಂದ ರಿಕಾಂಪೆನ್ಸ್ (1925) ಅಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಆರೋಗ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಕೀಬಲ್ ದಕ್ಷಿಣ ಸಾಗರದ ದ್ವೀಪವೊಂದರ ಆರೋಗ್ಯ ಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದ ಮೇಲೆ 1926ರಲ್ಲಿ ತಾಹಿತಿ, ಐಲ್ ಆಫ್ ಡ್ರೀಮ್ಸ್ ಮತ್ತು ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಗೆಲಿಲಿಯನ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ತನ್ನ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಈತನಿಗೆ ಮೊದಲು ಶ್ರದ್ಧೆ ಉಂಟಾದುದೂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕಳೆದುಹೋದುದೂ ಹಾಗಿರಲಿ, ಇವನು ಬರೆದ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆ ಧರ್ಮ ಬೋಧಕ ಮನೋಧರ್ಮ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ.ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕೀರಫ್ : ರಷ್ಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಆಬ್ಲಾಸ್ಟ್ (ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ) ಮತ್ತು ಆ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಐರೋಪ್ಯ ರಷ್ಯದ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ, ವ್ಯಟ್ಕ ನದೀಪ್ರದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೀರಫ್ ಆಬ್ಲಾಸ್ಟಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 123289 ಚ.ಕಿಮೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬಂದ ನೀರ್ಗಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹದೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ಹರಡಿದ ಮುರುಕಲುಗುಪ್ಪೆಯಿಂದಾದ ನೆಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೀರಫ್ ಮೈದಾನದ ಎತ್ತರದ ಭಾಗ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ನಡುನಡುವೆ ನದಿಗಳ ಆಳವಾದ ಕೊರೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟೈಗ ಕಾಡುಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಪೈನ್, ಫರ್, ಸ್ಪ್ರೂಸ್ ಮತ್ತು ಬರ್ಚ್ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಪಾತಿ ವೃಕ್ಷಗಳುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಓಕ್ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಸ್ಯಾಂಗಾರಪೂರಿತ ನೆಲವೂ ಜವುಗು ಭೂಮಿಯೂ ಇವೆ. ತಗ್ಗು ನೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣು ಬೀಳಿಬೂದು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು. ಇಲ್ಲಿಯದು ಖಂಡಾಂತರ ವಾಯುಗುಣ. ಜನವರಿಯ ಉಷ್ಣತೆ: – 16° ಸೆಂ. (4° ಫ್ಯಾ.) ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನದು 17°ಸೆಂ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ 40–48 ಸೆಂಮೀ. ಅರಣ್ಯಾಧಾರಿತ ಕಸಬುಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಬೊಂಬೆ ಮತ್ತು ಕಲಾಬತು ಕೆಲಸಗಳ ಬದಲು ಈಗ ಮರದ ತಿರುಳು. ವೆನೀರ್ ವನಸ್ಪತಿ ರಸಾಯನ, ಮರಕೊಯ್ತ– ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕೃಷಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ರೈ, ಓಟ್ಸ್, ಬಕ್‌ವ್ಹೀಟ್ ಮತ್ತು ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಹಂದಿಗಳನ್ನೂ ದನಕರುಗಳನ್ನೂ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕೀರಫ್‌ನ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಶೇ. 37 ರಷ್ಟು ಜನ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು. ಕೀರಫ್ ಆಬ್ಲಾಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ 16 ಪಟ್ಟಣಗಳೂ 29 ಪಟ್ಟಣಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಕೀರಫ್ ನಗರವಲ್ಲದೆ ಸ್ಲೊಬೋಡ್‌ಸ್ಕಿ ಮತ್ತು ಕೋಟೆಲ್ ನಿಚ್ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳು.

ಕೀರಫ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ವ್ಯಟ್ಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇದು ವ್ಯಟ್ಕ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮಾಸ್ಕೋಗೆ 720 ಕಿಮೀ ದೂರ. 1181 ರಲ್ಲಿ ನಾವ್ ಗರಾಡಿನ ವರ್ತಕರು ಈ ನಗರವನ್ನು ನಾಫ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದು ವ್ಯಟ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. 14–15 ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. 1489ರಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ಕೋ ಇದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ವ್ಯಟ್ಕ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು 1780ರಲ್ಲಿ. ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶಾಂತರ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾದವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1906ರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮಾಸ್ಕೋಗೆ ನೇರ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗಳಿಗೆ ರೈಲು ಮಾರ್ಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಕುಶಲ ಕಸಬುಗಳ ಬದಲು ಆಧುನಿಕ ಸಹಕಾರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಕ್ರೋಮಿಯಂ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣೇತರ ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ಯಂತ್ರ ತಯಾರಿಕೆ, ಮಾಪನೋಪಕರಣಗಳು, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು. ಮರಗೆಲಸ, ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಚರ್ಮ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ.

ರಷ್ಯನ್ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಇವಾನೊವಿಚ್ ಹರ್ಟ್‌ಸೆನ್ (1812–70) ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಕೀರಫ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಶಿಕ್ಷಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಬಾಲ್ಷೆವಿಕ್ ನಾಯಕ ಎಸ್. ಎಂ. ಕೀರಫನ ಹೆಸರನ್ನು ಈ ನಗರಕ್ಕೆ ಇಡಲಾದ್ದು 1934ರಲ್ಲಿ. ಕೀರಫ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ರೈಲ್ವೆ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. (ಕೆ.ಎನ್.ಸಿ.)

ಕೀರೆಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡ : ಅಮರಾಂತೇಸಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಮರಾಂತಸ್ ವಿರಿಡಿಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಪರ್ಣಸಸಿ. ಇದರ ಸೊಪ್ಪು ಅಗ್ಗವಾದ ತರಕಾರಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಆರೋಗ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತರಕಾರಿ. ಇದು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಡಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗೆ ತೊಟ್ಟು ಇದೆ; ಆಕಾರ ಕರನೆಯಂತೆ; ನಯವಾದ ಅಂಚು ಇದೆ; ತುದಿ ಮೊನಚು. ಎಲೆ ಹಸಿರಾಗಿದ್ದು ನಾಳರಚನೆ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೂಗಳು ಸ್ಪೈಕ್ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ.

ಬೇಸಾಯ : ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದಾದ ಕೀರೆಸೊಪ್ಪು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಡವಬಲ್ಲಿದರೆನ್ನದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬಳಸುವ ಜನಪ್ರಿಯ ತರಕಾರಿ. ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿದ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಬರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಮನೆಯ ಕೈತೋಟಗಳಲ್ಲೂ ಹಿತ್ತಿಲಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಸುವರು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದಮಾಡಿದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಪಾತಿ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರೆ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಬೇಕು. 5–6 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳೊಡನೆ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬಿತ್ತಿದ ಕೀರೆ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರುಸಮೇತ ಕೀಳುತ್ತಾರೆ. ಪಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬಿತ್ತಿದ ಕೀರೆಸಸ್ಯವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ 1" ಬಿಟ್ಟು ಕುಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಮತ್ತೆ ಚಿಗುರಿ ಸೊಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಗುರನ್ನು ಇದೇ ರೀತಿ ಕುಯ್ಯಬಹುದು. ಕೀರೆಯ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಸಹ ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕೀರ್ಕೆಗಾರ್ಡ್, ಸೋರೆನ್ ಆಬ್ಯೆ : 1813–55. ಡೇನಿಷ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿ. ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸು ಮತ್ತು ಲೇಖಕ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್‌ನಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಮೈಕೇಲ್‌ನ ಏಳನೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಮಗ. ಈತನ ಜೀವಿತದ ಮೇಲೆ ತಂದೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ ಬಗೆಗಿನ ವಿವೇಚನೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ– ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೀರ್ಕೆಗಾರ್ಡ್ ತಂದೆಯಿಂದ ಪಡೆದ. ಈತನ ಮೇಲೆ ತಾಯಿ ಅನ್ನೆ ಲುಂಡಳ ಪ್ರಭಾವ ಅತ್ಯಲ್ಪ . ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಬೆಳೆದ ಈತ 1821ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮರ್ ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ದಾಖಲಾದ. 1830ರಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸು ಮಾಡಿದ. 1837ರಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಕಲಿತ. 1838ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸಾವಿನಿಂದ ಬಹುವಾಗಿ ನೊಂದ. ಅಲ್ಲಿಗೇ ಅವನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಿಂತಿತು. 1840ರಲ್ಲಿ ಕೋಪೆನ್‌ಹೇಗೆನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದ. ದಿ ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್ ಆಫ್ ಐರನಿ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದು ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ ಪಡೆದ. ಆ ಗ್ರಂಥ 1841ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿದ. 1843ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಐದರ್–ಆರ್, ರೆಪಿಟಿಷನ್, ಫಿಯರ್ ಅಂಡ್ ಟ್ರೆಂಬ್ಲಿಂಗ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯಿಂದ ದೊಡ್ಡ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ. 1845ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟೇಜಸ್ ಆನ್ ಲೈಫ್ಸ್ ವೇ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಮೂಲಭೂತ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದ, ಮಾನವನ ನಿಯಮಿತ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಂದರ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದ, ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿವರಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಡೇನಿನ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಚರ್ಚಿನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈತನನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. 1846ರಿಂದ 1848ರ ವರೆಗೆ ಕನ್‌ಕ್ಲೂಡಿಂಗ್ ಆನ್ ಸೈಂಟಿಫಿಕ್ ಪೋಸ್ಟ್ ಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್, ದಿ ಸಿಕ್‌ನೆಸ್ ಅನ್ ಟು ಡೆತ್, ಟ್ರೈನಿಂಗ್ ಇನ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿ, ಫಾರ್

ಸೆಲ್ಫ್–ಎಕ್ಸಾಮಿನೇಷನ್, ಜಜ್ ಫಾರ್ ಯುವರ್ ಸೆಲ್ವ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. 1855ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಪೆ ಹೇಗೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ.

ಕೀರ್ಕೆಗಾರ್ಡ್ ಯಾವೊಂದು ಪಂಥವನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಶಿಷ್ಯಸಮೂಹವನ್ನಾಗಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಎಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಅರಿವಿಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಮಾನವನ ಆಲೋಚನಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಕಾಲಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಲು ಬೇಕಾದ ನೈತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆನ್ರಿಕ್ ಇಬ್ಸನ್, ಆಂಟೋನ್ ಚೆಕಾಫ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈತನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿದವರು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಕೀರ್ಕೆಗಾರ್ಡ್‌ನ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಮತ ಪುನರಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಿತು. ಈ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ನಡುವೆ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ತತ್ತ್ವ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದೇ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ. ಈ ವಾದ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೀರ್ಕೆಗಾರ್ಡ್‌ನ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುದು. **(ನೋಡಿ– ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ)**

*

ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ : ಪುರಾಣಶ್ರವಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹವ್ಯಾಸ. ಹರಿಕಥೆ, ಶಿವಕಥೆ, ಜಿನಕಥೆ–ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಉಂಟು. ವಿಷಯ ಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪವಾದರೆ ಶ್ರೋತೃಗಳನ್ನು ಭಗವದ್‌ಭಕ್ತರೆಂದೂ ಕಥೆ ಹೇಳುವವರನ್ನು ದಾಸರು, ಭಾಗವತರೂ ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಈ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೀರ್ತನವೆಂದೂ ಇದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವವರನ್ನು ಕೀರ್ತನಕಾರರೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಾದರೂ ಇದರ ಉಗಮ, ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಲಿಖಿತ ದಾಖಲೆಗಳಾವುವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನವೂ ಒಂದೆನಿಸಿದ್ದು ಅದರ ಮೂಲಕ ದೇವರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಂತೂ ಹೌದು.

ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನೋ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಾದಿಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನೋ ರಾಗವಾಗಿ ಓದುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಕ್ರಮ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ: ಆದಿಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಅದನ್ನು ಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಹೊರಟ ಕುಶಲವರು. ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸೂತಪುರಾಣಿಕರೂ, ಶೌನಕರೂ, ವೈಶಂಪಾಯನ ಮುಂತಾದವರೂ ಆ ಪುರಾಣಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ವೀರವತ್ತಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಗಾಥಾಗಳನ್ನು (ಹಾಡು ಗಬ್ಬಗಳು) ಜನತೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ರಾಗವಾಗಿ ಓದಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಹೇಳುವ ಪೌರಾಣಿಕರು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗುಡಿಯ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಶ್ವತ್ಥಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕುಳಿತು ಇವುಗಳ ಅನುವಾದ, ರಸನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳುವ ಜನ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಆಸ್ವಾದಿಸಿ ಮನರಂಜನೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಪುರಾಣಿಕರು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನು ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಸೌಕರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದುವು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇತರರಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಮುದ್ರಣ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೂ ಪುರಾಣಶ್ರವಣ ಕಥಾಶ್ರವಣಗಳು ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಓದುವುದರಿಂದ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧ. ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿರುವ ಈ ಏರ್ಪಾಡು ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವರ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ತಿದ್ದಲು ಸಹಕಾರಿಯಾದುವು.

ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ–ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 15ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳು, ಆಗ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಸಂತರು ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆ ಕೈಗೊಂಡ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಜಾಗೃತಿಯನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತ ಸಂತರು ಭಗವನ್ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆಗೂ ಪುಣ್ಯ ಕಥಾಶ್ರವಣಕ್ಕೂ ನೈತಿಕ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳ ಆಂದೋಲನವೇ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಕೀರ್ತನಪದ್ಧತಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಭಾಷೆ, ಜಾತಿ–ಎಂಬ ಭೇದಭಾವಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಭಾವೈಕ್ಯವನ್ನೂ ಅದು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಕಥಾಶ್ರವಣ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರೀತಿಗಳೂ ಬೆಳೆದವು.

ಪಂಢರಪುರ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಕೀರ್ತನ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವೇ ಆಗಿದ್ದ ಈ ನಗರ ಕರ್ನಾಟಕ ದಾಸಪರಂಪರೆಗೆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪುರಂದರದಾಸರು–ಮುಂತಾದ ಕನ್ನಡದ ಸಂತರು–ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದೇವ, ನಾಮದೇವ– ಮುಂತಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂತರು–ವಿಠಲದೇವರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹರಿದಾಸರು ಈಗಿನ ಕೀರ್ತನಕಾರರಂತೆ ಹರಿಕಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ ಮಾಡಿಸಿದರೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಈಗ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಥೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆಯಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ ಸಮರ್ಥರಾಮದಾಸ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರ ಮುಖಾಂತರ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ. ಈ ಶಿಷ್ಯರು ಹೋದೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ, ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರವಚನಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಸೇರಿದ ಜನರಿಗೆ ಬೋಧೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಬೋದನೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದರು. ಇದೇ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ್ ಪಂಢರಪುರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಭಜನೆ, ಅಭಂಗ ಗಾಯನ, ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಕೇಳಲು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನೇ ಅಜ್ಞಾತನಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ರಾಮದಾಸ ಹಾಗೂ ತುಕಾರಾಮರ ಕೀರ್ತನೆಗಳೇ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈಗ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹರಿಕಥೆಗಳ ಉಗಮವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಉಗಮ, ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಕಥೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರದ್ದೇ ವಿಶೇಷವಾದ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಭಾಗವತರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು, ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕ್ರಮ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳ ಬಳಕೆ–ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ತಮಿಳುದೇಶ, ಆಂಧ್ರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದೇಶಗಳ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡರೂ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಭಿನ್ನತೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಹುಟ್ಟಿತೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಎಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆದುವು, ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಅನುಕರಿಸಿತು ಒಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧು.

ಇಂದಿಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕೀರ್ತನಪದ್ಧತಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ದಾಸರು ಧರ್ಮಪ್ರವಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂಥ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ಕಾಷಾಯದ ನಿಲುವಂಗಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪದ್ಧತಿಯ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೋತ್ರಗಳೆಲ್ಲರ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೂ ನಾಮಭಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು. ಇತರ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅಷ್ಟು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ದಾಸರು ಒಳ್ಳೆಯ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಹಿನ್ನಲೆಯ ವಾದ್ಯ ಮೇಳದೊಡನೆ ಹಾಡುತ್ತ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಭರತನಾಟ್ಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವುದು, ತಮ್ಮ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಅಭಿನಯವನ್ನೂ ಹಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಭರತನಾಟ್ಯದ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇತರ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಕೂಚಿಪುಡಿ ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿರಬಹುದು.

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಉತ್ತಮ ಗೃಹಸ್ಥ ವೇಷಭೂಷಣ ಧರಿಸಿ, ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಅವರು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರನ್ನೂ ಭಾಗವತರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸುದೀರ್ಘ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಬೇಸರವಾಗದಂತೆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸಂಗೀತಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಮ್ಮೇಳದವರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಈ ಕಾಲಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾತುಗಳೇ ಕೇರಳದ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೀರ್ತನಕಾರರಲ್ಲಿ–ಅವರವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿರುಚಿಗೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ನಾಮಭಜನೆ, ಪ್ರವಚನ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಉಪಕಥೆಗಳು– ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬೆರೆತು ಕೀರ್ತನಕಲೆ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ವೀರಶೈವರಿಗೂ ಜೈನರಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಮುಖ್ಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಕಥೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶಿವಕಥೆಗಳೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಲು ಎಲ್ಲ

ಮತಾವಲಂಬಿಗಳೂ ಸೇರುವುದು, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆ ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರು ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಅಭಿನಯ, ಉಪಕಥೆ, ಉಪನ್ಯಾಸ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುವಾದ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಭಜನೆ ಇವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದೊಂದು ಅನೇಕ ಕಲೆಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮಾತು. ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿನ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮ ವಿಧಾನವೆಂದು ಮನಗಂಡು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರೂ ಕ್ರೈಸ್ತಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಜನ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನಗೊಂಡು ಈ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವರೂ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲತಃ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಕೀರ್ತನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶಗಳ ಸಾಧನೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಚಾರ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಪಾನನಿರೋಧ ಪ್ರಚಾರ, ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಚಾರ, ಮುಂತಾದ ಲೌಕಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಕಥೆ ಮಾಡಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಪುರಾಣ ಪುಣ್ಯ ಕಥೆಗಳೇ.

ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಭಾಗವತಗಳು ಕಥೆಗಳ ಕಣಜವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಪ್ರವಚನಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿ ಮಂಗಳವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ ; ಅಥವಾ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೊ ಉಪಖ್ಯಾನವನ್ನೊ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ರೂಢಿಯೂ ಉಂಟು. ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಧುಸಂತರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಅಂದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು, ಸಮರ್ಥರಾಮದಾಸರು, ತುಕಾರಾಮ, ತ್ಯಾಗರಾಜ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ವಿವೇಕಾನಂದ, ಸಾಯಿಬಾಬ ಮುಂತಾದವರ ಮಹಿಮಾಪೂರ್ಣ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಭದ್ರಗಿರಿ ಕೇಶವದಾಸರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಚನ ಮಾಡಿ ಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿದರು.

ಕೀರ್ತನಕಲೆಯನ್ನು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನವೃತ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ವಿರಾಮಕಾಲದ ಉಪವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೀರ್ತನೆ ಮುಗಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ದೇವರ ಪಟಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ಆರತಿ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸಭಿಕರ ಮಧ್ಯೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಾಗ ಶ್ರೋತೃಗಳು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ ಕಾಣಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾಣಿಕೆಯೇ ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಸಂಭಾವನೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಈ ಕಥೆಗೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಹೇಗೇ ಇರಲಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಈ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ, ಬಹಳ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ವರಮಾನವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕೀರ್ತನಕಾರರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರಿಗೆ ಸಿಗುವುದನ್ನು ಸಂಗೀತ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ವರಮಾನದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ತೀರ ಅಲ್ಪವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದವರು ಜನರ ಪ್ರೀತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಈ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ಕಲೆಗಳ ಮೇಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಪಡೆದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಹುಟ್ಟುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುತ್ತದೆ ; ಅದು ಅನುವಂಶಿತವಾಗಿ ಬಂದದ್ದೂ ಆಗಿರಬಹುದು ; ಉತ್ತಮ ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶದ ಮೂಲಕ ಅವರು ಕಲಿತದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಕಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ನೈಪುಣ್ಯ ದೀರ್ಘ ಸಾಧನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕು.

ಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗ ಕಥೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ವಾಗ್ಮಿತೆಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರೌಢಿಮೆ. ಭಾಷಾಜ್ಞಾನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪಡೆದು, ಔಚಿತ್ಯವನ್ನರಿತು ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ತಕ್ಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಈ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ರಚನೆ; ಅಥವಾ ಗುರುಗಳಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯನವರ ಕೀರ್ತನ ಕಂಠಾಭರಣ. ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರ ಭಕ್ತ ವಿಜಯ–ಇಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸಿವೆ. ಭದ್ರಗಿರಿ ಅಚ್ಯುತದಾಸರೂ, ಕೇಶವದಾಸರೂ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಥನದಲ್ಲಿ ವಾಗ್ಮಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ಸ್ಫುಟವೂ ನಿರರ್ಗಳವೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ ಆದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದಲೇ ಸಭಿಕರ ಮೇಲೆ ಸರಿಯಾದ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಸೂಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎತ್ತರಿಸಿಯೋ ತಗ್ಗಿಸಿಯೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ವಿರಾಮ ಕೊಟ್ಟು, ಕಥೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಶ್ರೋತೃಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಬಹುದು. ಉತ್ತಮ ನಟರ ಹಾಗೂ ಉಪನ್ಯಾಸಕರ ವಾಕ್ಪಟುತ್ವವೂ ವಾಗ್ವಿಲಾಸವೂ ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಬೇಕು. ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ದೇವರನಾಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಹರಿದಾಸರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತ ಕೀರ್ತನಕಲೆಯ ಒಂದು ಅಂಶವಾದರೂ ಅದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವಲ್ಲ. ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಕಥಾಭಾಗ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಲು, ಹಾಗೂ ಸರಿಯಾದ ವಾತಾವರಣ ಏರ್ಪಡಲು ಒಂದು ಕೃತಿ, ದೇವರನಾಮ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ವಚನ–ಇವನ್ನು ರಾಗಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಸೂಕ್ತವೇ ಹೊರತು, ಸಂಗೀತಾದಿ ಇತರ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಥೆ ಮಂಕಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಾರದು.

ಅಭಿನಯ ಅಂದರೆ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸ, ಮುಖಮುದ್ರೆ, ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವವರು ಅದರ ಭಾವವನ್ನು ಸವಿದು ತಲ್ಲೀನರಾದಾಗ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಭಿನಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಯುತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ಬಂದಾಗ, ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದಾಗ ಕೀರ್ತನಕಾರ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಒಂದು ನಾಟಕದ ದೃಶ್ಯವನ್ನೇ ಅಭಿನಯಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಈ ಕೌಶಲವಿರುತ್ತದೆ ; ಕಥೆಯ ನಾಟಕೀಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಏಕಪಾತ್ರಾಭಿನಯ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕಥಾ ಭಾಗಗಳು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕಾದ್ದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ.

ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಭರತನಾಟ್ಯ ಭಂಗಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಕೀರ್ತನಕಾರನ ಕಲೆಗೆ ಒಂದು ಲಾವಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ತರಬೇತೂ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವವೂ ಬೇಕು. ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಈ ಕಲೆಯ ಉಪಾಸಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥವರಿಗೆ ಈ ನೃತ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭವಾದೀತು.

ಈಚಿನವರೆಗೂ ಕಲೆಗಳು ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಉಳಿಯುತ್ತ, ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದುವು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇವುಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿರುವಂತೆ ಈಗ ಶಾಲೆಗಳೂ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ರೂಪ ತಾಳಿವೆ. ಆದರೆ ಕೀರ್ತನಕಲೆಗೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಹಳ ವಿಳಂಬವಾಯಿತು. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಈಗೀಗ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ತಿರುವಾದಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಬೆಂಗಳೂರು–ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆಂದು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ.

ಧ್ವನಿಸಹಿತ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತನೆಯಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ವಿಧಾನ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಜೀವರಹಿತ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಜೀವವಾದ ಈ ಕಲೆ, ಕೀರ್ತನಕಾರನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲುದು. ಈಚೆಗೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಾದವರು ಈ ಕಾಲಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಅಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗದಿದ್ದರೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರು, ಇದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಭಾಷಣಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಲೂ ಅಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿಷಯ. ಜನರಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗರಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನ ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಓದುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿ, ದಕ್ಷರಾದ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಜನತಾ ಶಿಕ್ಷಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ ; ಅದರ ಅಗತ್ಯವೂ ಇದೆ.

ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರು, ಹಂಡೆ ಶ್ರೀಪಾದದಾಸರು, ವೇಣುಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಗಮಕಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಜಯತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯರು, ಗೋಪಿನಾಥದಾಸರು, ಜಯಸಿಂಹದಾಸರು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ಸಹೋದರರು, ಭದ್ರಗಿರಿ ಕೇಶವದಾಸರು, ನಿರ್ಮಲಾನಂದದಾಸರು, ಭದ್ರಗಿರಿ ಅಶ್ವತ್ಥದಾಸರು, ವಿಮಲಾನಂದದಾಸರು, ನದೀಪುರಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಂಗಾಚಾರ್ಯರು, ಅರುಣ ಕುಮಾರ ಇವರೂ, ಪಂಢರಿಬಾಯಿ,

ರಾಜಮ್ಮ, ಅನಂತಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೊದಲಾದವರೂ ಹರಿಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ರೇವಣ್ಣ, ಬಾಲಭಾರತಿ ಯದುಗಿರಿ ಕುಮಾರಿ–ಮೊದಲಾದವರು ಶಿವಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ ಪೊಮ್ಮಣ್ಣಯ್ಯ ಸಹೋದರರು, ಬೆಳಗಿಲಿಯ ಶಾಂತರಾಜಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು ಜಿನಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಜಿ.ಆರ್.; ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ : 1928–2003. ಕನ್ನಡದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು. 1928 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 13ರಂದು ಗದಗ ಸಮೀಪದ ಕುರ್ತಕೋಟಿಯ ವಿದ್ವತ್‌ಪರಂಪರೆಯ ಗೌಡರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಡಿ.ಕೆ.ಕುರ್ತಕೋಟಿ, ತಾಯಿ ಪದ್ಮಾವತಿಬಾಯಿ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆದರು. ಧಾರವಾಡದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ ಪಡೆದರು (1958). ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಟ್ಯೂಟರ್ ಆಗಿ, ಪುಣೆಯ ಸರ್ ಪರಶುರಾಮಭಾವು ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು (1958–67). ಅನಂತರ ಗುಜರಾತಿನ ಸರ್ದಾರ್ ಪಟೇಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ (1967), ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತಿಯ ಬಳಿಕ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು.

ಧಾರವಾಡದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಇವರ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೆ, ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ, ರಂ.ಶ್ರೀ.ಮುಗಳಿ, ವಿ.ಕೃ.ಗೋಕಾಕ ಮೊದಲಾದವರ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ಸಹವಾಸಗಳು ಇವರಿಗೆ ದೊರೆತವು. ಇವರು ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಮರಾಠಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಗುಜರಾತಿ, ಹಿಂದಿ ಮೊದಲಾದ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಅಪೂರ್ವವಾದ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ನೀಡಿದರು. 'ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ'ಯ ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯ ಸಂಪುಟಗಳಿಗೆ ಬರೆದ 'ಯುಗ ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ' (1962) ಹೊಸಗನ್ನಡ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಯ ನಿಕಷಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ನೋಡುವ ಕುರ್ತಕೋಟಿಯವರ ಸಾಹಸ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದದ್ದು. ಇವರು ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ವಿರ್ಮಶೆಗೆ ಹೊಸಭಾಷೆ, ದೃಷ್ಟಿ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿಯೂ ಇವರು ಅನೇಕ ಲೇಖಕರ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು; ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದರು. ಮನ್ವಂತರ ಎಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಾ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರ್ಚೆಗೆ ವೈಚಾರಿಕ ಆಯಾಮವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ನವ್ಯಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ (1963), ಭೃಂಗದ ಬೆನ್ನೇರಿ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿನಯ: ನಾಟಕ (1985), ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿನಯ: ಕಾದಂಬರಿ (1982), ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸ್ಪಂದನ, ಪುಟಬಂಗಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಶ್ರಾವಣ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಉರಿಯನಾಲಗೆ (1993), ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೆ, ಬಾರೋ ಸಾಧನಕೇರಿಗೆ, ಬಯಲು ಆಲಯ (1992), ಅಸಂಗತನಾಟಕಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಾತಿ (1995), ನೂರುಮರ ನೂರು ಸ್ವರ (1998) ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನ (1999) – ಹೀಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿವಿಧ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ವಿಮರ್ಶನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರವಾಹ ಹರಿದಿದೆ.

ಇವರು ಅಂಕಣ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಜಾವಾಣಿಯ 'ಸಮ್ಮುಖ' ಅಂಕಣ ಲೇಖನಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇವರ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪರಿಣತಿ ವಿಶೇಷವಾದದ್ದು. ಇವರು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಬೇಂದ್ರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತಜ್ಞರೆಂದೂ ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೂರು ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುವಾದಕರೂ ಆಗಿರುವ ಇವರು ಶಂ.ಬಾ.ಜೋಶಿ ಅವರ ಮರಾಠೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ: ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅನುವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಂದ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅನುವಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1993) ಮತ್ತು ಉರಿಯನಾಲಗೆ ಅಂಕಣ ಲೇಖನ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1995) ದೊರಕಿವೆ. ಆಮನಿ (1956), ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ (1983) ಇವು ಇವರ ಸೃಜನಶೀಲ ಬರೆಹದ ಮಾದರಿಗಳು.

ಇವರು ಅಪರೂಪದ ವಾಗ್ಮಿಗಳೂ ಹೌದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದ ಇವರು ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ನಿರಂತರವಾದ ಓದು, ಸಾಹಿತ್ಯಸಂವಾದ ನಡೆಸುವ ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಅಟ್ಟದ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದ ರಸಿಕ ಹರಟೆಗಾರರಾಗಿಯೂ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಅಭಿನಂದನಗ್ರಂಥ. 'ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತಿ' (1989). ಇವರು 2003 ಆಗಸ್ಟ್ 31ರಂದು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದರು. (ಜಿ.ಎಂ.ಎಚ್)

ಕೀರ್ತಿಮತೀ : ವ್ಯಾಸಪುತ್ರ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನ ಮಗಳು; ವಿಭ್ರಾಜ ಅರಸನ ಮಗ ಅಣುಹ ರಾಜನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದಳೆಂದು ಹರಿವಂಶ, ಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. *

ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ : ಸು.1100 ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವಾದ ಗೋವೈದ್ಯದ ಕರ್ತೃ. ಈತನ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ. 1,100 ಎಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿಸಿ. ಎಸ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾಯರು ಈತನ ಕಾಲ 1080ರವರೆಗೆ ಇರಬಹುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಿನನಾಪ್ತಂ ಗುರುದೇವಚಂದ್ರಮುನಿಪಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲಾಧಿಪಂ
ಜನಕಂ ಪಾಲಭವಂದ್ಯ... ... ...ವಾಕ್ಶ್ರೀವರಂ ವಿಕ್ರಮಾಂ
ಕನರೇಂದ್ರಂ ತನಗಗ್ರಜಾತನೆನಲಂತಾರ್ ನೋಂತರೀ ಕೀರ್ತಿವ–
ರ್ಮನರೇಂದ್ರಂಬರಮೆಂದು ಧಾತ್ರಿ ಪೊಗಟ್ಟುಂ ನಿಚ್ಚಂ ಮಹೋತ್ಸಾಹದಿಂ

ಗೋವೈದ್ಯದಲ್ಲಿನ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈತನ ತಂದೆ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಲ್ಲಾಧಿಪ, ಅಣ್ಣ ವಿಕ್ರಮಾಂಕ ನರೇಂದ್ರ. ಗುರು ದೇವಚಂದ್ರಮುನಿ, ಇಷ್ಟದೇವತೆ ಜಿನ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ತನ್ನ ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ;

ಜನತಾನಂದ ಚಳುಕ್ಯಾಭರಣನವನಿಪಾಲೋತ್ತಮಂ ಸಾರ್ವಭೌಮಂ
ಜನಕಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲಂ ಸಕಳವಸುಮತೀವಲ್ಲಭಂ ವಿಕ್ರಮಾಂಕಾ
ವನಿಪಂ ತಾನಗ್ರಜಾತಂ ತ್ರಿಭುವನಪತಿ ದೇವಾಧಿದೇವಂ ಜಿನೇಂದ್ರಂ
ತನಗಾಪ್ತಂ ಮತ್ತೆನಲ್ಕೇಂ ಪಿರಿಯನೊ ಜಗತೀನಾಥರೊಳ್ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮಂ

ಅರಸುಮಗಂ ಗಡ ಕವಿ ಗಡ
ಪಿರಿದೀವಂ ಗಡ ಬಟಿಕ್ಕೆ ಜೈನಂ ಗಡೆನಲ್
ಧರಣಿಪತಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮಂ
ನಿರತಂ ಪೊನ್ ಕಮ್ಮಿತಾದುದೆನಿಸಿದನಿಳೆಯೊಳ್॥

ಇದರಿಂದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಜರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ರಾಜರಲ್ಲಿ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ 1042–68 ರವರೆಗೆ ಆಳಿದಂತೆಯೂ ಅವನ ಮಗನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ 1076–1126ರವರೆಗೆ ಆಳಿದಂತೆಯೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೇ ಕವಿಯ ಅಣ್ಣನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಮೂರನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ತಮ್ಮಂದಿರಿದ್ದರು. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಎಂಬುದು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೆಂದು ಎಸ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರ ಅಭಿಮತ.

ಗೋವೈದ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥ. ಇದರ ಓಲೆಗರಿ ಪ್ರತಿ ಅಸಮಗ್ರವೂ ಅಶುದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಚಂಪೂಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಔಷಧಗಳನ್ನೂ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಬರೆಹಾಕುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಒಂದು ಪದ್ಯ ಹೀಗಿದೆ :

ಬಡವಂ ಕೊಬ್ಬಿದ ಬಂಜೆಯ
ನುಡುಗದೆ ಹಯಮಾಡಿ ಕಚೆವ ತೆಜಿನಂ ಕುತ್ತಂ
ಬಿಡುವಂತು ವೈರಿಕರಿಹರಿ
ನುಡಿದಂ ಕಂದರ್ಪಮೂರ್ತಿ ಕೀರ್ತಿವಿಲಾಸಂ

ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

ಬಡಿಯದೆ ಭಾರಮಂ ಪಿರಿದನಿಕ್ಕದೆ ಮೇಹುಜ(ಲ)ಂಗಳೆಂಬಿವಂ
ಕುಡದವಜೆಂದಕ್ಕಟಂ ಬರದು ನೀಳದೆ ಕಾಯದೆ ಗೋಕುಲಂಗಳಂ
ಬಡವನಜೆಯದಂತು ಕಡುಗರುವಿಸಮಾನರಾಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ(ಂ)
ಸಡೆದ(ಪ)ರೆಂದು ಪೇಜ್ದಿನುದಿತೋತ್ಸವದಿಂ ಬುಧಭವ್ಯಬಾಂಧವಂ

ಅಧಿಕಂ ರಕ್ತಪ್ರಭಂ ಕಾಲಚನನಮರ್ದಿರೆ ಅಂತಸ್ತಸತ್ತ್ರಾ
ಣದಜೀವಧನಂ ನೋಡಲ್ ಬಹಿಃಪ್ರಾಣಮುನಡೆನಿದಾನಂ ಜಗಕ್ಕೆಂದು ಕಾವ್ಯಂ
ಬುಧೋಸದವೈದ್ಯರತ್ನಂ ದೆಸೆದೆಸೆಗೆಸೆಯಲ್ ಪೇಟ್ದಿನುತ್ಸಾಹದಿಂ ಮಿ
ತಧರಾವಿಕ್ಕದರಪಾಲಭವಂದ್ಯಂ ಸಹಜಕವಿಜಿತೋತ್ಸಾಹನಂ ಕೀರ್ತಿಚಂದ್ರಂ

ಈ ಕವಿ ಕೀರ್ತಿಚಂದ್ರ, ವೈರಿಕರಿಹರಿ, ಕಂದರ್ಪಮೂರ್ತಿ, ರತ್ನಾಕರ, ಬುಧಭವ್ಯ ಬಾಂಧವ, ವೈದ್ಯರತ್ನ, ಪಾಲಭವಂದ್ಯ, ಕವಿತಾಬ್ಧಿಚಂದ್ರಮ, ಕೀರ್ತಿವಿಲಾಸ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಿರುದುಗಳಿಂದಲೂ ತನ್ನನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. (ಜಿ.ಸಿ.ಎ.)

ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ (ಚಂದೆಲ) : ಚಂದೆಲ ವಂಶದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ದೊರೆ (ಸು. 1073–1100) ; ವಿಜಯಪಾಲನ ಎರಡನೆಯ ಮಗ. ವಿಜಯಪಾಲನ ಮರಣಾನಂತರ ಹಿರಿಯನಾದ ದೇವೇಂದ್ರವರ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಸು. 1073ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಚಂದೆಲ ರಾಜನಾದ. ಇವನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ತರುವಾಯದಲ್ಲೇ ಕಳಚುರಿ ಕರ್ಣ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಗೋಪಾಲನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪುನಃ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ.

ಘಸ್ನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್ 1090ರಲ್ಲಿ ಕಲಂಜರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಝಾನ್ಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೀರ್ತಿಗಿರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈತ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ದೇವಘಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಒಂದು ಶಾಸನವೂ ಈತ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ ಅನೇಕ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃವಾದ ಕೃಷ್ಣಮಿಶ್ರನ ಆಶ್ರಯದಾತ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಮರಣಾನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣವರ್ಮ ರಾಜನಾದ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.; ಡಿ.ಎಂ.ಜಿ.ಬಿ.)

ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ I : (ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ) : ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ 2ನೆಯ ಅರಸ. 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಇವನ ಮಗ. ಅವನ ಮರಣಾನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ (ಸು. 566–97). ಇವನಿಗೆ ಕೀರ್ತಿರಾಜ, ಕತ್ತಿ ಅರಸ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಲ್ಲಭ, ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ, ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಮತ್ತು ಪುರುರಣ ಪರಾಕ್ರಮ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುರಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮೌರ್ಯ ಶಾಖೆಯನ್ನೂ ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರನ್ನೂ ಈಗಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನೂಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ನಳರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಈತ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಈ ವಿಜಯಗಳ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಬಹುಸುವರ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದ. ಈತ ಬಾದಾಮಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಕೊರೆಸಿದ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವನ ತಮ್ಮ ಮಂಗಳೇಶ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದಾಗಿ ಮಹಾಕೂಟ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ರಾಣಿ ದುರ್ಲಭದೇವಿ ಸೇಂದ್ರಕ ಮನೆತನದವಳು. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ದುರ್ಲಭದೇವಿಯರಿಗೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಕೇಶಿ, ಕುಬ್ಜ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ, ಧರಾಶ್ರಯ ಜಯಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧವರ್ಷ ಎಂಬ ನಾಲ್ವರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಸು. 597ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ತಮ್ಮ ಮಂಗಳೇಶ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಹಿಸಿದ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ II : (ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ) : ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಮಗ ; ಅವನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ; ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆ (745–57). ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿದ್ದ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಈತನಿಗೆ ಯುವರಾಜಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದ. ಇವನಿಗೆ ಶ್ರೀಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ, ಪರಮೇಶ್ವರ, ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ ಮತ್ತು ನೃಪಸಿಂಹ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಯುವರಾಜನಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಂಚಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಪಲ್ಲವ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಪುಲವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಆನೆಗಳನ್ನೂ ಅವನಿಂದ ಪಡೆದುತಂದು ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ಈತ ರಾಜನಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದಂತಿದುರ್ಗ ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ. ಆತ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಾಗಿ ಸಾಮನ್‌ಘಡ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 757ರಲ್ಲಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಗತಿಸಿದಾಗ ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕೀಲ್ : ಜರ್ಮನ್ ಸಂಯುಕ್ತ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ನಗರ, ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಣ ಒಂದು ಬಂದರು, ಷ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈನ್ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದ ಒಂದು ಒಳಚಾಚಾದ ಕೀಲರ್ ಫೋರ್ಡಿನ ಎರಡೂ ದಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿದೆ. ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗ್ ನಗರ ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 144 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 245567 (2001).

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನದಾಳಿಯಿಂದ ಈ ನಗರದ ಸುಮಾರು 1/3 ಭಾಗ ನಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸ ನಗರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಭವನದ ಸುತ್ತ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಡುನಡುವೆ ಹಸಿರು ಮೈದಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಹೊಸನಗರ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಪುರಭವನ (1911), ಪೌರಸಭಾ ನಾಟ್ಯ ಮಂದಿರ (1907), ಆಸ್ಟ್‌ಸೀಹಾಲ್ ಪ್ರದರ್ಶನ ಭವನ (1950)–ಇವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ಸೇಂಟ್ ನಿಕೋಲಾಸನ ಚರ್ಚ್ ಪೇಟೆಯ ನಡುವೆ ಇದೆ. 1240ರಲ್ಲಿ, ನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ, ಕಟ್ಟಲಾದ ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು 1949ರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅರಮನೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ ಇದರ ಬಳಿಯೇ ಇದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ವೈದ್ಯಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು 1965ರಲ್ಲಿ ಷ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್‌ನ ಡ್ಯೂಕ್ ಆದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಆಲ್ಬ್ರೆಕ್ಟ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಹೊಸ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪೈಕಿ ಕೃಷಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕಡಲಿಗೆದುರಾಗಿ ಹಳೆಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯೂ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಉದ್ಯಾನವೂ ಇವೆ.

ಕೀಲ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಂದರು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ್ದು. ಇದರ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 12 ಮೀ, ಉದ್ದ 11 ಕಿಮೀ ಇದರ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯ ಅಗಲ 596 ಮೀ. ಮುಖದ ಬಳಿ ಇದು 3 ಕಿ.ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆ **(ನೋಡಿ)** ಇರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ. ಈ ಕಾಲುವೆಯ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ಸೇತುವೆಯ ಮೇಲೆ ಹ್ಯಾಂಬರ್ಗಿನಿಂದ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿಗೆ ಹೋಗುವ ರೈಲುಮಾರ್ಗವೂ ರಸ್ತೆಯೂ ಇವೆ.

ಈ ನಗರದ ಎಡಬಲ ಭಾಗಗಳ ನಡುವೆ ದೋಣಿಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಡಲ ಚಾಚಿನ ಆಚೀಚೆ ದಡಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೀನುಗಾರರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಅನುಕೂಲ, ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಕಬ್ಬಿಣ ಎರಕ, ಮುದ್ರಣ, ಮದ್ಯಸಾರ, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಮೀನು ಹದಗಾರಿಕೆ–ಮುಂತಾದವು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನೌಕಾನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕೀಲರ್ ಹೋಜ್ (ಕೀಲರ್ ವಾರ) ಎಂಬುದು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಸವ.

10ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ನಗರವನ್ನು ಕೈಲ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಡಗು ರಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಆಂಗ್ಲೋ–ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಪದವೊಂದರಿಂದ ಇದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. 1242ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಹ್ಯಾನ್ಸಿಯಾಟಿಕ್ ಲೀಗಿನ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಇದಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಾದ್ದು 1284ರಲ್ಲಿ. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅನೇಕ ಸವಲತ್ತುಗಳು ಕೀಲ್‌ಗೆ ಲಭ್ಯವಾದುವು. 1773ರಲ್ಲಿ ಕೀಲ್ ನಗರ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕಿನ ಭಾಗವಾಯಿತು. 1814ರಲ್ಲಿ ನಾರ್ವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಡನಿಗೆ ವಶಪಡಿಸುವ ಕೌಲು ಆದದ್ದು ಕೀಲ್‌ನಲ್ಲಿ. 1866ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಷ್ಲೆಸ್‌ವಿಗ್–ಹೋಲ್‌ಸ್ಟೈನಿನೊಂದಿಗೆ ಇದು ಪ್ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ, 1945ರಲ್ಲಿ, ಇದನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1990 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 3 ರಂದು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗಳೆರಡೂ ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದು ಕೀಲ್ ಪಟ್ಟಣ ಈಗ ಜರ್ಮನ್ ಗಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆ : ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಕಡಲುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕಾಲುವೆ. 1887–95ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಇದನ್ನು 1907–14ರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಹೋಲ್ಟೆನೌ ಮತ್ತು ಬ್ರನ್ಸ್‌ಬುಟೆಲ್‌ಕೂಗ್‌ಗಳೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ತೂಬುಗಳು 325 ಮೀ ಉದ್ದ, 44 ಮೀ ಅಗಲ ಮತ್ತು 14 ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಹೋಲ್ಟೆನೌ ಎಂಬುದು ಕೀಲ್‌ನ ಬಂದರು. ಬ್ರನ್ಸ್‌ಬುಟೆಲ್‌ಕೂಗ್ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಬ್ ನದಿಯ ಮುಖ. ಕಾಲುವೆಯ ಉದ್ದ 86 ನಾವಿಕ ಕಿಮೀ. ಅಗಲ 101 ಮೀ ಆಳ 11.11 ಮೀ.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಸೈನಿಕರ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸರಕು ಸಾರಿಗೆಯೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇದು ಜರ್ಮನಿಯ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. 1919ರ ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ಕೌಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕಾಲುವೆಯು ಬಳಕೆಯನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಶುಲ್ಕ ವಸೂಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಅದರ ದುರಸ್ತಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ. ಅಡಾಲ್ಫ್ ಹಿಟ್ಲರ್ ಈ ಷರತ್ತುಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಇದು ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಸೇರಿತು.

ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಅತಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ, ಬಹಳ ಅನುಕೂಲಗಳುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದ ಜಲಮಾರ್ಗ. 1913ರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 1,03,50,000 ಟನ್ ನಿವ್ವಳ ತೂಕದ ನೀರಿನ ಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸುವ,

55,382 ಹಡಗುಗಳು ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿದವು. 1960ರಲ್ಲಿ 4,15,27,000 ಟನ್ ನಿವ್ವಳ ತೂಕದ ನೀರಿನ ಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸುವ 80,303 ಹಡಗುಗಳು ಸಾಗಿದುವು. (ಎಂ.ಎಸ್.)

ಕೀಲುಕುದುರೆ : ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಧನ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷಾಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೀಲುಕುದುರೆಯ ಕುಣಿತ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಕೀಲುಕುದುರೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ರಾಜಕುಮಾರ ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ ಪ್ರಿಯತಮೆಯನ್ನು

ಸಂದರ್ಶಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಕೀಲುಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಕಲ್ಪನೆ ರಮ್ಯವಾದುದು. ಏಳು ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಅರಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಸುರಕ್ಷಿತಳಾಗಿರುವ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಆಕೆಯ ಪ್ರಿಯತಮ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಆಕೆಯ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನು ಸೇರಲು ಕೀಲುಕುದುರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೀಲುಕುದುರೆ ಮಾಯಾ ಜಗತ್ತಿನ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇಂದಿನ ಜನಪದ ಕಲಾರಂಗದಲ್ಲಿ ಕೀಲುಕುದುರೆಯನ್ನು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದರೆನ್ನುವುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

ಕೀಲುಗಳಿಂದ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಕುದುರೆಯ ರಚನೆಯೂ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಜನಪದ ಕಲೆ. ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೀಲುಕುದುರೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೇಹ ಭಾಗವನ್ನು ಅಂದರೆ ಎದೆ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಆಕಾರದಂತೆ ಬಿದುರಿನ ತೆಳುವಾದ ದಬ್ಬೆಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮೇದರ ವಂಶ ಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಕಲೆ ಇದು. ತಲೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮಕಲಾವಿದರು ರಚಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಕಸಾಲಿ, ರಂಗಾರೆಯವ ಇಲ್ಲವೆ ಚಿತ್ರಗಾರ ಕುದುರೆಯ ತಲೆಭಾಗವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಟೊಳ್ಳಾದ ಕತ್ತನ್ನುಳ್ಳ ಕುದುರೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಕಾಗದದ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀಲನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರಾಗಿ ಕುಣಿವಾಗ ಕುದುರೆಯ ನಾಲಗೆ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಆಡುತ್ತದೆ. ತಲೆಯನ್ನು ಬಿದುರಿನ ಮುಂಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೀಲುಕುದುರೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ರಾಜನಂತೆ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಪುಟ್ಟನೆಯ ಮರಗಾಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಎರಡು ಅಡಿ ಉದ್ದವೂ ಹಗುರವೂ ಆದ ಮರದಿಂದಾದವು. ಪಾದಗಳು ಕೂರಲು ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವ ಈ ಮರಗಾಲುಗಳ ಮೇಲುಭಾಗವನ್ನು ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ನುಣುಪಾದ ನೂಲಿನಿಂದ ಬಿಗಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸವಾರ ಕುದುರೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರದಿಂದ ತೂರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಕುದುರೆಗೆ ಹೊದಿಸುವ ಗೌನು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದು ಅದರ ದೇಹವನ್ನು ಸವಾರನ ಮರಗಾಲುಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚುವಷ್ಟು ಉದ್ದನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕುದುರೆಯ ಬೆನ್ನಿನ ನಡುವೆ ಸೇರಿ ನಿಂತಿರುವ ಸವಾರ ತನ್ನ ಎರಡು ಹೆಗಲುಗಳಿಗೆ ಆ ದಬ್ಬೆಯ ಕುದುರೆಯ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನೃತ್ಯಮಾಡುವಾಗ ಕುದುರೆಯ ಲಗಾಮುಗಳನ್ನು ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು ಅದರ ತಲೆಬಾಲಗಳನ್ನು ಹಿಂದು ಮುಂದು ಮಾಡಿ ಸಹಜಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸವಾರನ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕುದುರೆ ಮೇಲಿರುವಂತೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಒನಪು ವೈಯಾರಗಳಿಂದ, ಚಾಕುಚಕ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಆತ ಕುಳಿತಿರುವುದು ನೋಡಿದರೆ ಜೀವಂತ ಕುದುರೆ ಮೇಲಿರುವಂತೆಯೇ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೀಲುಕುದುರೆಯ ನೃತ್ಯ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಕೇರಳ ಮುಂತಾದ ನೆರೆಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ದೇವರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಮದುವೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯದವರನ್ನು ಕರೆಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ ರಾಣಿಯರಿಗೆಂದು ಎರಡು ಕುದುರೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ವಾದ್ಯಮೇಳದೊಂದಿಗೆ ಈ ನೃತ್ಯ ಬಹು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಕೀಲುಗಟ್ಟು : ಎರಡು ಮೂಳೆಗಳು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೀಲು ರಚಿಸುತ್ತವೆ. ಚಲನೆ ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ಅಚಲ ಕೀಲುಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧದ ಕೀಲುಗಳಿವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ವೇಳೆ ಕೀಲು ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗಾಗಿ ಕೀಲು ಅಲುಗಾಡದಂತಾಗುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಕೀಲಿನ ಒಳಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಕೀಲಿನ ಹೊರಗೆ ಇರಬಹುದು.

ಕೀಲುಗಟ್ಟುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಕೀಲು ಸುತ್ತಲಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಒಳಗಿನ ಊತಕ ತಂತುಕದಿಂದಾಗಿ ಕೀಲುಗಟ್ಟಬಹುದು. ಕೀಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಯ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಹಾಳಾಗಿ ಅದರ ತಳದೆಲುಬು ಬೆಳೆದು ಕೀಲಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಎಲುಬಿನೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೀಲುಗಟ್ಟಬಹುದು: ಮೊದಲಿನದಕ್ಕೆ ತಂತುಕ ಕೀಲುಗಟ್ಟು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ: ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಎಲುಬಿನ ಕೀಲುಗಟ್ಟು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕೀಲಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಸೋಂಕು ಹತ್ತಿ ಕೀಲಿನ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು, ಕೀಲಚೀಲ ಇಲ್ಲವೆ ಕೀಲಿನ ಹುರಿಗಳು ಹಾಳಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಕೀಲು ಆಡದಂತಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಪೂರ್ತಿ ಹಾಳಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲು ಕೊಂಚ ಅಲುಗಾಡಿದರೂ ತುಂಬಾ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಯದಿಂದ ಕೀಲು ಹಾಳಾದಾಗ ತಂತುಕ ಕೀಲುಗಟ್ಟಾಗುವುದು. ನಂಜಿನ ಸೋಂಕು ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದರೆ ಕೀಲು ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಹಾಳಾಗಿ ಎಲುಬಿನ ಕೀಲುಗಟ್ಟು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೀಲು ಪೂರ್ಣ ಅಚಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲುಗಾಡಲು ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲವಾಗಿ ನೋವು ಸಹ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಗಾಯ, ಪೆಟ್ಟು, ಸೋಂಕು, ಆ ಭಾಗದ ಉಪಯೋಗಹೀನತೆ, ಎಲುಬು ಮುರಿದಾಗ ಅಳವಡಿಸುವ ಪ್ಲ್ಯಾಸ್ಟರ ದಬ್ಬೆ , ಅಥವಾ ಅಚ್ಚು (ಕಾಸ್ಟ), ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅನಂತರ ಚೂಟಿ ಸಾಧನೆಯ ಕೊರತೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬೇಕಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ಪಡೆದ ಕೀಲುಗಟ್ಟುವಿಕೆ, ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಸವೆತದಿಂದಾಗುವ ಎಲುಗೀಲುರಿತ (ಆಸ್ಟಿಯೋ ಆರ್ಥೊಸಿಸ್), ಬೆನ್ನೆಲುಗಳ ಉರಿತ (ಸ್ಪಾಂಡಿಲೋಸಿಸ್) ರುಮಟಾಯ್ಡಕೀಲುರಿತ; ಸ್ನಾಯು ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ ಗಳಂಥಹ ರೋಗ ಕಾರಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗಟ್ಟುವಿಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಎಲುಬು ಮುರಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಕೀಲು ಬಿಟ್ಟಾಗ (ಡಿಸಲೊಕೇಶನ್) ಆ ಭಾಗವನ್ನು ನೀವಿದರೆ, ಬಲವಾಗಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಚೂಟಿ ಸಾಧನೆ (ಆಕ್ಟಿವ್ ಎಕ್ಸರಸೈಜ್) ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಸ್ನಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲುಬು ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದರೆ (ಮಯೋಸೈಟಿಸ್ ಆಸಿಫಿಕನ್ಸ್); ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಗಾಯವಾಗಿ ಚರ್ಮ ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿದರೆ ಕೀಲುಗಟ್ಟಿ ಕೀಲಿನ ಚಲನೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಕೀಲುಗಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ ಅನೇಕಾನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ.

ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗಟ್ಟುವಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಎಲುಬು ಮುರಿದಾಗ ಕೀಲುಸರಿದಾಗ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀವುದನ್ನು ಮಾಡಲೇಬಾರದು. ಒರೆಸುವುದು, ತಿಕ್ಕುವದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡಲೇಬಾರದು. ಭಾಗವನ್ನು ಜೋರಾಗಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಲೇಬಾರದು. ಮುರಿದ ಭಾಗ ಸರಿಕೂಡಿಸಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಉಪಚರಿಸುವಾಗ ಮುರಿತದ ಕೆಳಗಿನ ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಚೂಟಿಯಾಗಿ ಆಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹೀಗಾದರೆ ಕೀಲುಗಟ್ಟುವುದು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿ ತಂತುಗಟ್ಟಿದವುಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿ ಕೀಲು ಮತ್ತೆ ಚಲನೆ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕೀಲುಗಳ, ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಊನಗಳು: ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ರೋಗ ಹತ್ತಿದೆ, ಊನವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಕ್ಷಯ, ಕೀಲುವಾತ, ಉಪದಂಶ, ಪರಮಾ (ಗೊನೋರಿಯ) ರೋಗದಂತೆ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೆ ಕೀಲುರಿತಕ್ಕೆ ಆಯಾ ರೋಗದ ಹೆಸರು ಬರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ, ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಉರಿತಕ್ಕೀಡಾಗುವ ಒಂದು ಅಂಗಭಾಗವಾದ ಕೀಲೋಳು (ಸೈನೋವಿಯಲ್) ಪೊರೆಯ ಊತವೇ ಕೀಲೋಳುರಿತ (ಸೈನೊವೈಟಿಸ್). ಇಡೀ ಕೀಲಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಉರಿತವೇ ಕೀಲುರಿತ (ಆರ್ತ್ರೈಟಿಸ್). ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉರಿತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ, ಎಲುಗೀಲುರಿತ (ಆಸ್ಟಿಯೊ ಆರ್ತ್ರೈಟಿಸ್) ಆಗುವುದು. ಕೀಲುಕ್ಷಯದ ತೆರನ ರೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೀಲುಗಳ, ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರೋಗ ಊನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರುವ ಕುಂದುಗಳು: ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆವಾಗ ಪಿಂಡದ ವಿಕಾಸ ಕೆಟ್ಟರೆ, ಪಿಂಡಕಣ ರಸದಲ್ಲಿ (ಜರ್ಮ್‌ಪ್ಲಾಸಂ) ಕುಂದಿದ್ದರೆ, ಕೀಲುಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಬಹುದು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿರಬಹುದು. ತೀರ ಸೊಟ್ಟಪಟ್ಟನಾಗಿರಬಹುದು. ಕೀಲಿನ ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಮೂಳೆಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಬಹುದು, ಎರಡೋ ಹೆಚ್ಚೋ ಮೂಳೆಗಳಿದ್ದು ಅಂಟಿರಬಹುದು. ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯದ ಕೀಲುಗಳು ಜಾಗತಪ್ಪಿರಬಹುದು. ಸೊಂಟದ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನುಲಿಗೊರಳು (ರೈನೆಕ್), ಲಟ್ಟಪಾದ (ಕ್ಲಬ್ ಫುಟ್), ಲಟ್ಟಗೈ (ಕ್ಲಬ್ ಹ್ಯಾಂಡ್) ಇವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಸ್ನಾಯುಗಳ ಸಮತೋಲ ಕೆಟ್ಟರೆ ಇಡೀ ಅವಯವವೇ ಸೊಟ್ಟನಾಗಬಹುದು.

ಎಲುಗುಂದಣದಲ್ಲಿ (ಅಸಿಟ್ಯಾಬ್ಯುಲಂ) ತೊಡೆಯ ಮೂಳೆಯ ದುಂಡು ತಲೆ, ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೋ ಹೆರಿಗೆಯಲ್ಲೋ ಆಮೇಲೋ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಚಪ್ಪೆ ಕೀಲ್ತಪ್ಪಿಕೆ ಹುಟ್ಟಾ ಬಂದದ್ದು–ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗುವುದರ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗುವುದು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ 5 ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು. ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸುಲಭ: ಪಿರ್ರೆಗಳೂ ಕಾಲುಗಳೂ ಅಸಮವಾಗಿದ್ದು ಸೊಂಟಗೀಲಿನ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುಳಿತು ತೊಡೆಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸವುದಾಗದು. ಎಕ್ಸ್ ಕಿರಣ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೀಲನ್ನು ಕಂಡಾಗ ತೊಡೆಮೂಳೆಯ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಳೆ ಬೆಳೆಯದೆ ತಲೆ ಭಾಗ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಜರುಗಿದ್ದು ಎಲುಗುಂದಣದ ಆಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಸುಗೂಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕೀಲನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ಕೂರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಕೀಲು ಸೊಟ್ಟವಾಗದಂತೆ ತಪ್ಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಎಷ್ಟೋ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೀಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕುಳಿ ಆಳವಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಇದನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ 6 ತಿಂಗಳಕಾಲ ತೊಡೆಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿಡುವ ದಬ್ಬೆ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು (ಸ್ಪ್ಲಿಂಟ್) ಹಾಕಿದರೆ ಸಾಕು. ಕೀಲುಗಳ ಮತ್ತವುಗಳ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರುವ ಕೀಲ್ತಪ್ಪಿಕೆಗಳೂ (ಡಿಸ್ಲೊಕೇಷನ್ಸ್) ಸೊಟ್ಟುಗಳೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಅವಯವದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಮೈಯಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕೀಲುಗಳೂ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳೂ ಹಿಗ್ಗದಂತಾಗಿ ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಬಿಗಿತುಕೊಂಡಿರುವುದು ಬಲು ವಿರಳ.

ಪೆಟ್ಟುಗಳು : ಬಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟಿನ ತೀವ್ರತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಊನಗಳು, ಸೊಟ್ಟುಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಕೀಲಿನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಪೆಟ್ಟಾಗಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ಸೇರಬಹುದು; ಕೀಲುರಿತ ಆಗಬಹುದು. ಕೀಲೋಳಿನ ಚೀಲಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದರೆ ಮಂದದ್ರವ ಹೊರಗೆ ಜಿನುಗುತ್ತದೆ. ಒಂಟಿ ತಂತು ಗಟ್ಟು ಹಿಗ್ಗಿ ಹರಿದುದರಿಂದಾಗುವ ಉಳುಕುಗಳು ಯಾವ ತೊಡಕೂ ಇಲ್ಲದೆ 6 ವಾರಗಳೊಳಗಾಗಿ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮಂಡಿಯಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕೀಲಿನ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಲವು ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಹರಿದರೆ, ಹರಡಿನ (ಆ್ಯಂಕ್ಲ್) ಸುತ್ತ ಇರುವಂಥ ಸಣ್ಣ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಉಳುಕುಗಳಾದರೆ, ಕೀಲಿಗೆ ಬೇರೂರಿದಂತೆ ಊನವಾಗುವುದು. ಕಾಲ್ಚೆಂಡಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವೇಳೆ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಪೆಟ್ಟಾಗಿ ಅವು ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಪೆಟ್ಟು, ಗಾಯ ಕೀಲಿನೊಳಕ್ಕೂ ತಾಕಿ ಕೀಲ್ಗೂಡಿಸುವ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿನ ಚಂದ್ರಬಟ್ಟುಗಳನ್ನು (ಮೆನಿಸ್ಕೈ) ಹಾಳುಮಾಡಿ, ಕೀಲು ಬೀಗಹಾಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿದ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೊಯ್ದೆಗೆಯಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಮಂಡಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ತಾಕಿದ ಪೆಟ್ಟು ತೊಡೆಮೂಳೆ ಮೂಲಕ ಹೋಗಿ ಚಪ್ಪೆ ಕೀಲು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು ಹಾಗೇ ಚಪ್ಪೆಗೀಲಿನ ಕುಳಿಯ ಹಿಂದಣ ತುಟಿ ಮುರಿಯಲೂಬಹುದು.

ಉಳುಕುಗಳಲ್ಲಿ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಬಲವಾಗಿ ಕಿತ್ತಂತಾಗಿ ಕೀಲಿನ ಒಳಗೂ ಸುತ್ತಲೂ ರಕ್ತ ಸುರಿವುದು. ಕೆಲವೇಳೆ ಕಂಡರಗಳೂ ಕೀಲ್ತಪ್ಪುವುವು. ಉಳುಕಿನ ಭಾಗ ಕೂಡಲೇ ಊದಿ ಅಲುಗಾಡಿಸಿದರೆ ನೋಯುತ್ತದೆ. ಕೀಲಿನ ಎಲುಬು ಮುರಿದ ಹಾಗೇ ಹೊರಗಾಣುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕೀಲೋಳುರಿತ ಆಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು, ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಕೊಂಚವೂ ಅಲುಗಾಡದಂತೆ ಇರಿಸಿರಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಊತ, ಕೋಮಲತೆ ಇಳಿವ ತನಕ ಹಿಗ್ಗುಪಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಬೇಕು.

ಕೀಲೊಳಗಡೆ ಕೀಲೋಳಿನ ದ್ರವದೊಂದಿಗೆ ರಕ್ತಗೂಡಿದ್ದರೆ ರಕ್ತಗೀಲುವೆ (ಹೀಮೊರ್ತ್ರೋಸಿಸ್) ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿಗೂ ಕೀಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗಳಿಗೂ ಪೆಟ್ಟಾಗುವುದು. ಕೀಲೊಳಗಡೆ ರಕ್ತಗರಣೆರೋಧಕ ವಸ್ತುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಕೀಲೊಳಗೆ ಸುರಿದ ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟದು. ಮಂಡಿ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸೇರುವ ದ್ರವ 30 ಮಿಲೀ ಮೀರಬಹುದು. ಆಗ ನೋವಿಳಿಸಲು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಕುಸುಮರೋಗದಲ್ಲೂ (ಹೀಮೊಫಿಲಿಯ) ಹೀಗಾಗಬಹುದು.

ಕೀಲಿನ ಮೂಳೆ ಸವೆದುಹೋಗಿ ಕೀಲುಸುತ್ತಣ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳೂ ಕೀಲೋಳುಪೊರೆಯೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು, ಬೆಳೆದವರಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಗಚ್ಚಿನ ಅಚ್ಚುಗಳು (ಕ್ಯಾಸ್ಟ್ಸ್), ಹಿಡಿಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ (ಬ್ರೇಸಸ್) ಬಹಳ ಕಾಲ ಅಲುಗಾಡದಂತೆ ಇರಿಸದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸೋಂಕು, ರೋಗ: ಕೀಲಿನ ತೆರೆದಿರುವ ಗಾಯ, ಪೆಟ್ಟು, ಹುಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತಂತುಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಾಣುಜೀವಿ ಸೋಂಕುಗಳು ಹತ್ತಬಹುದು. ಬೇಟೆ, ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಸೋಂಕುಗಳು ಹತ್ತಲು ಮದ್ದು ಗುಂಡುಗಳು, ಸಿಡಿಮದ್ದಿನ ಕೊಳವೆ ಚೂರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೊಳಕು ಅರಿವೆ ಚಿಂದಿಗಳು ಹಲವೇಳೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಟ್ಟು ಹಾಳಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ಸೋಂಕಾಗಿ ರಕ್ತದ ಹರವಿಗೆ ಕೀವುಜನಿಕ ಜೀವಾಣುಗಳು ಸೇರದಂತೆ ಜೀವಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದೇ ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಸೋಂಕುಗಳು, ಪರಮಾ (ಗೊನೋರಿಯ), ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರ, ಮತ್ತಿತರ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಕೀಲುಗಳಿಗೂ ಹರಡಿ ನೆಲೆಸುತ್ತದೆ.

ಉಪದಂಶ (ಸಿಫಿಲಿಸ್), ಮಜ್ಜಾನಾಳಿಕೆ (ಸಿರಿಂಗೊಮಯೀಲಿಯ), ಧಮನಿ ಪೆಡಸಣೆಯಂಥ (ಆರ್ಟೀರಿಯೊಸ್ಕ್ಲೀರೋಸಿಸ್) ಕೇಂದ್ರನರಮಂಡಲದ ರೋಗಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಂತುಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಕೀಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗಳನ್ನು ಕಾಪಿಡುವ ನೋವು ಕೀಲಿನ ಭಂಗಿಯ ಅರಿವೂ ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನರಬೇನೆಯ ಇಲ್ಲವೇ ಷಾರ್ಕೋನ ಕೀಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ, ಕೀಲು ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಊದಿಕೊಂಡು ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳೂ ಕೀಲಿನ ಮೇಲ್ಮೈಗಳೂ ಹೇಗೋ ಏಕೋ ಹಾಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕೀಲು ನೆಲೆದಪ್ಪುತ್ತದೆ; ಇಲ್ಲವೇ ಅದಕ್ಕದೇ ಕಿತ್ತುಬರುತ್ತದೆ. ಎಳೆಯದರಲ್ಲೇ ಗುರುತಿಸಿ ಕೀಲ್ಗಟ್ಟಿಸುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕೈಗೊಂಡರೆ ಲೇಸು.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 20–40 ವಯಸ್ಸಿನ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗಳನ್ನೂ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಬಹಳ ಊನಗೊಳಿಸುವ ಬೇನೆಯೆಂದರೆ ಗಡಸುಗಟ್ಟುವ ಬೆನ್ನೆಲುಗೀಲುರಿತ (ಆಂಕಿಲೋಸಿಂಗ್ ಸ್ಪಾಂಡಿಲೈಟಿಸ್). ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ; ಸರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಂತೂ ಇಲ್ಲ. ಕೂಡಿಸುವ ಬೇರೂರಿದ ಉರಿತದ ಬೇನೆಯಾದ ಡುಪುಟ್ರೆನ್ನನ ಚಿರಸೆಳೆತ (ಕಂಟ್ರಾಕ್ಚರ್) ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯದು. ಕಿರುಬೆರಳು, ಉಂಗುರ ಬೆರಳುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂಗೈಯಲ್ಲೂ ಅಂಗಾಲುಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ತಲೆಮಾರಿನ ಗುಣವಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬಿಗುವಾಗಿರುವ ಅಂಗೈಯ ದಡಗಟ್ಟನ್ನು (ಫೇಸಿಯ) ಕೊಯ್ದೆಗೆಯುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಕೀಲಿನ ಮೂಳೆಯಿಂದ ಹರಡಿಕೊಂಡೋ ಗಾಯ ಪೆಟ್ಟುಗಳಿಂದಲೋ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರೋಗಗಳಿದ್ದರೂ ಕೀಲುರಿತ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕೀಲು ಕೆಂಪಗೆ ಊದಿಕೊಂಡು ಬಲು ನೋಯುತ್ತದೆ. ಮೈಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜ್ವರ ಬಂದ ಹಾಗಿರುವುದು. ವಿಷವೇನಾದರೂ ಜೋರಾಗಿದ್ದರೆ, ಕೀಲಿನೊಳಗೆ ಕೀವಾಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕೀಲು ಊದಿಕೊಂಡು ಉಬ್ಬಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಗನೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಆಗಬೇಕು. ಕೀಲನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಕೀವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ, ಒಳಗೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ತೊಳೆದರೆ ಸಾಕಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಲವೇಳೆ ಅವಯವವನ್ನೇ ಬಲಿಕೊಡಬೇಕಾಗಬಹುದು.

ಮೈಯಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಉಜ್ಜುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರಸಿಕೆ ತುಂಬಿದ ಚೀಲವಾದ, ದಿಂಚೀಲದ (ಬರ್ಸ್) ಉರಿತವೇ ದಿಂಚೀಲುರಿತ (ಬರ್ಸೈಟಿಸ್). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಿಂಚೀಲಗಳು ಹೆಗಲು, ಮೊಣಕೈ, ಮಂಡಿ, ಸೊಂಟ, ಅಕಿಲಸನ ಕಂಡರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ದಿಂಚೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ಕೀಲನ್ನೋ ಸ್ನಾಯುವನ್ನೋ ಆಡಿಸಿದಾಗ ನೋವೂ ಆಗಿ ಕೆಲವೇಳೆ ಒಳಗಡೆ ನೀರೂ ಸೇರಿರುವುದು.

ಮೂಳೆಮುರುಟು (ರಿಕೆಟ್ಸ್) ರೋಗದ ಮಕ್ಕಳು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಕಾಲಿನ ಮಂಡಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಾಕುವಷ್ಟು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ತಾಗುಮಂಡಿ (ನಾಕ್ ನೀ) ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಂಡಿಕೀಲಿನ ಮೂಳೆಗಳು ಸೊಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣ. ಎಳೆಯದರಲ್ಲಿ ದಬ್ಬೆಕಟ್ಟುಗಳು ಹಿಡಿಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಡುವದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೂಳೆಗಳು ಬೆಳೆದು ನಿಂತು ಗಡುಸಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಮಂಡಿಕೀಲಿನ ಮೂಳೆಗಳ ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನೆಟ್ಟಗೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ತನಕ ಗಚ್ಚಿನ (ಪ್ಲಾಸ್ಟರಿನ) ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. **(ನೋಡಿ– ಎಲು ಮುರುಟು)**

ಗಂತಿಗಳು : ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂತಿಗಳು ಏಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೀಲಿನ ಕವಚದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಜಿಟ್ಟಿಯ ಅನುವಳಿಕೆ (ಸಿಸ್ಟಿಕ್ ಡೀಜನರೇಷನ್) ಆಗಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕೀಲೋಳ್ಗಂತಿ (ಗ್ಯಾಂಗ್ಲಿಯಾನ್) ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ತಂತುವಿನ ಊತಕದ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಾದ ಗಿಜಿ ತೆರನ ದ್ರವ ಇರುತ್ತದೆ; ಮಣಿಕಟ್ಟು ಪಾದಗಳ ನಡುವೆ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇವುಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲ. ಕೀಲುಗಳಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಹಳಗಂತಿ (ಜ್ಞಾಂತೋಮ), ತಂತುಗಂತಿ (ಫೈಬ್ರೋಮ), ರಕ್ತನಾಳಗಂತಿ (ಹಿಮ್ಯಾಂಜಿಯೊಮ), ತಂತುಮಾಂಸಗಂತಿ

(ಫೈಬ್ರೊಸಾರ್ಕೋಮ), ಮತ್ತಿತರ ಬಗೆಗಳ ಮೆಲುಪಿನ (ಬಿನೈನ್), ಅರ್ಬುದದಂಥ (ಮೆಲಿಗ್ನೆಂಟ್) ಗಂತಿಗಳು ಏಳಬಹುದು.

ಕಟ್ಟುವಾರೆ (ಗೌಟ್) ತೆರನ ಕೆಲವು ಜೀವವಸ್ತುಕರಣದ (ಮೆಟಬಾಲಿಕ್) ಬೇನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಂತಿ ತೆರನ ಊತಗಳೆದ್ದರೂ ಅವು ವಿಷಮ ಗಂತಿಗಳಲ್ಲ. ಕೀಲುಗೂಡಿಸುವ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿನ ಇಲ್ಲವೇ ಕೀಲೋಳಿನ ಎಳೆಗೊಂಡೆಗಳ (ವಿಲ್ಲೈ) ಎಲುವುಮೆಲ್ಲೆಲುಬಿನ (ಆಸ್ಟಿಯೊಕಾರ್ಟಿಲೇಜಿನಸ್) ಗಂತಿಗಳಿಂದ ಬಂದ ಬಿಡಿ ಚೂರುಗಳು ಕೀಲಿನ ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕೀಲಿನ ಚಿಟ್ಟಿಲಿಗಳು ಎನ್ನುವುದುಂಟು. ಎಲುಬುಗಳ ನಡುವೆ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಚೂರಾಗುವದರಿಂದ ಮಂಡಿಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಮೆಲ್ಲೆಲುಬುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಕೀಲೋಳಿನ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಈ ಚೂರುಗಳು ತೇಲಾಡುತ್ತ ಕೀಲು ಬೀಗ ಹಾಕಿದಂತೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ರೋಗಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಮಂಡಿಕೀಲು ವಿಪರೀತ ನೋಯುತ್ತದೆ. ಕೀಲೋರಿನ ಪೊರೆಗೆ ಪೆಟ್ಟಾಗಿ ಕೊಂಚ ಉರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಕೆಲವೇಳೆ ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಮುಟ್ಟಿ ತಿಳಿದು ಹಿಡಿಯಲೂಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೋವಾಗಿ ತೊಂದರೆಕೊಟ್ಟರೆ ಕೀಲನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಅವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಹೊರತೆಗೆಯಬೇಕು (**ನೋಡಿ– ಉಳುಕು–ಸೆಳೆತ**).

ಕೀಲಿನಲ್ಲೋ ಅದರ ಸಂಬಂಧವಾಗೋ ಬೆಳೆದ ಕೀಲೋಳಿನ ಮಾಂಸಗಂತಿ ಬಲು ಅಪೂರ್ವ. ಬಲುಬೇಗನೆ ಇದು ರಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಪುಪ್ಪುಸಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ನೆಲೆಸುವುದು. ಜೀವುಂಡಿಗೆಯಿಂದ (ಬಯಾಪ್ಸಿ) ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬೇಗನೆ ಮಾಡಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪುಪ್ಪುಸಗಳಿಗೆ ಹರಡಿಲ್ಲವಾದರೆ ಏಡಿಗಂತಿರೋಧಕ ಮದ್ದುಗಳನ್ನು ಅವಯವಕ್ಕೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದು, ವಿಕಿರಣ ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ (ರೇಡಿಯೊತೆರಪಿ). ಇಡೀ ಅಂಗ ತೆಗೆವುದೇ ಮುಂತಾದವು ಇದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ (**ನೋಡಿ– ಎಲುಬಿನ ರೋಗಗಳು–ಗಾಯಗಳು–ಎಲುಮುರಿಕೆಗಳು–ಕೀಲ್ತಪ್ಪಿಕೆಗಳು–ಎಲುನೇರ್ಪಿಕ–ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ–ಅಸ್ಥಿಶಾಸ್ತ್ರ–ಕಟ್ಟುವಾರೆ**). (ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.)

ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು : ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಮೂಳೆಗಳು ಸೇರುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಚಲನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೀಲುಗಳ (ಜಾಯಿಂಟ್ಸ್) ರಚನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧಿಸಿಡುವ, ಗಮ್ಯತೆಯೂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇರುವ ಊತಕವೇ ತಂತುಗಟ್ಟು (ಲಿಗಮೆಂಟ್), ಕೀಲುಗಳು ಮೂಳೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆಗೂ ಆಸ್ಪದವಿರದಿದ್ದರೆ (ತಲೆಬುರುಡೆ) ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ (ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಗಳು). ಉಳಿದ ಕಡೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಚಲನೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಕೈಕಾಲುಗಳು). ಕೀಲುಗಳನ್ನು ತಂತುಕೀಲುಗಳು (ಫೈಬ್ರಸ್ ಜಾಯಿಂಟ್ಸ್), ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಕೀಲುಗಳು (ಕಾರ್ಟಿಲೇಜಿನಸ್ ಜಾಯಿಂಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ತಂತುಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಗಳ ಹೊರಮೈಯನ್ನು ತಂತುಗಳು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಚಲನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಕೀಲುಗಳು). ಈ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಗೆ ಕೀಲುಗಳು, ಬೆಣೆಕುಳಿ ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿರಜ್ಜು ಸಂಧಿಗಳೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬಹುದು. ಹೊಲಿಗೆ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೂಳೆಗಳ ಅಂಚು ಗರಗಸದ ಹಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ದಂತುರ ಹೊಲಿಗೆ ಕೀಲೆಂದು ಹೆಸರು; ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳಂತಿದ್ದರೆ ಅದು ಶಲ್ಕ ಕೀಲು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಂಚುಳ್ಳ ಕೀಲು ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದವೂ ಉಂಟು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಯ ಅಂಚುಗಳು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ರೂಪ ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹಾಗೆಯೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮತಲ ಕೀಲು ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಒಂದು ಮೂಳೆಯ ಅಂಚನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಅಂಚು ಮುಚ್ಚಿ ಆ ಮೂಳೆಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಥವನ್ನು ಲಿಂಬಸ್ ಹೊಲಿಗೆ ಸೇರುವ ಸೂಚರ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಣೆಕುಳಿ ಕೀಲು (ಪೆಗ್ ಎಂಡ್ ಸಾಕೆಟ್ ಜಾಯಿಂಟ್): ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಳೆಯ ಶಂಕುವಿನಾಕರದ ಭಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಹಲ್ಲು ಮತ್ತು ದವಡೆಯ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಅಸ್ಥಿರಜ್ಜು ಸಂಧಿ: ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಗಳು ಎದುರುಬದುರಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವನ್ನು ಅಂತರ ಮೂಳೆಗಳ ತಂತುಗಳು ಬಂಧಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ಮೆಲ್ಲೆಲುಬು ಕೀಲು: ಎರಡು ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳು ಕೂಡಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳುಂಟು: ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯಕ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಕೀಲುಗಳು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿನ (ಪ್ರೈಮರಿ ಕಾರ್ಟಿಲೇಜಿನಸ್ ಜಾಯಿಂಟ್ಸ್) ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ

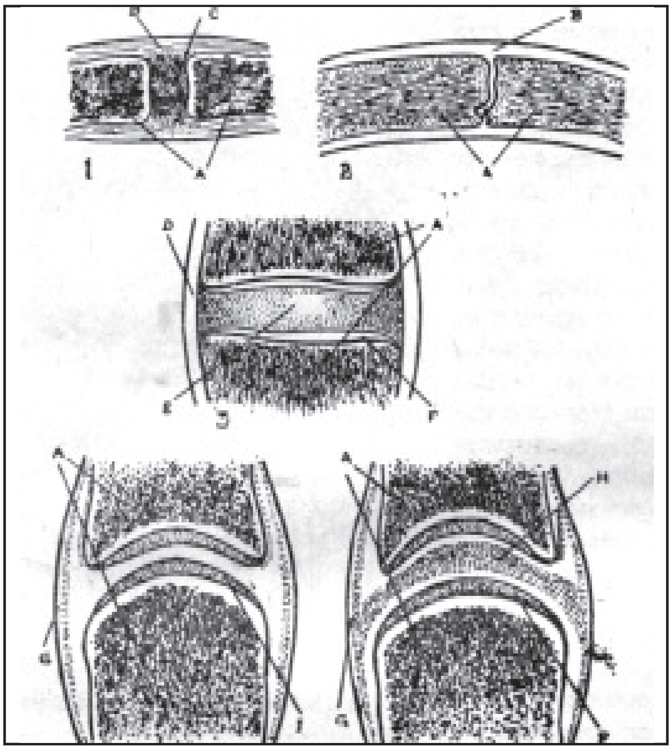

ಚಿತ್ರ 1 ವಿವಿಧ ಕೀಲುಗಳು, (1, 2, 3, 4, 5) : A ಮೂಳೆಗಳು, B ತಂತು ಪೊರೆ, C ಮೂಳೆಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ, D ಬಾಹ್ಯ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು, E ಮೂಳೆಗಳು ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ತಂತು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಫಲಕ, F ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಫಲಕ, G ಬಂಧಿಸುವ ತಂತುಗಟ್ಟು

ಮೂಳೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಚಲನೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದ್ವಿತೀಯಕ (ಸೆಕಂಡರಿ) ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕೀಲುಗಳು ತಂತುಗಳಿಂದ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಮೂಳೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ತಂತುಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಂತುಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ತರಹದ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲು : ದೇಹದ ಹಲವಾರು ಕೀಲುಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇಂಥ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂಳೆಗಳು ಸೇರಿರುವಲ್ಲಿ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಇದ್ದರೂ ಅವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೀಲುಕುಳಿ (ಜಾಯಿಂಟ್ ಕ್ಯಾವಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಗಟ್ಟಿ ಪೊರೆ ಆವರಿಸಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಪೊರೆಯು ಅಸ್ತರಿ ಹಾಕಿದಂತಿದೆ. ಕೀಲಿನ ಚಲನಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಮಣಿಗಂಟು, ಮಂಡಿಕೀಲುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲುಕುಳಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ತಂತುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ತಂತುಮೃದ್ವಸ್ಥಿಬಿಲ್ಲೆ (ಫೈಬ್ರೊಕಾರ್ಟಿಲೇಜಿನಸ್ ಡಿಸ್ಕ್) ಇದೆ. ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಕೀಲುಗಳ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಚಲನೆಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ ಕೀಲಿನ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳು ಹಾಳಾಗದಂತೆ ಸಹ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೀಲಿನ ಸುತ್ತ ಆವರಿಸಿರುವ ಗಟ್ಟಿಪೊರೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಕೀಲಿನ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಮಾಂತರವಾಗಿ ಅಳವಟ್ಟಿವೆ. ತಂತುಗಟ್ಟು ಒರಟು, ಗಟ್ಟಿ, ಮಣಿಯಲು ಸಹಕಾರಿ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹಿಗ್ಗದು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೀಲುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧವಾದ ಚಲನೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಸಹ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಆ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಿದರೆ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀಲಿನ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಗಟ್ಟಿ ಪೊರೆಯ ಒಳಗಡೆ ಅಸ್ತರಿ ಹಾಕಿರುವ ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಪೊರೆಯಿಂದ ಸೈನೋವಿಯ ಎಂಬ ದ್ರವ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇದು ಕೀಲಿನ ಚಲನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿ. ಸೈನೋವಿಯವು ಕೀಲಿನ ಮೃದುಚಾಲಕ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಲಿನ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವೂ ಹೌದು.

ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳು, ಎರಡು ಅಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಅಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಕೀಲುಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಹಿಂಜ್ ಕೀಲು: ಇದರಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಒಂದೇ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇಂಥ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಎರಡು ಬದಿಯಲ್ಲೂ ಬಲು ದಪ್ಪವಾದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲು (ಪಿವಟ್ ಜಾಯಿಂಟ್): ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ತಿರುಗುವ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗೂಟದ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬಿಗಿತಂತುವಿನ ಒಳಗೆ ಬೆಣೆ ತಿರುಗಿಸಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಬೆಣೆಯ ಸುತ್ತ ಇರುವ ತಂತುಗಳ ಉಂಗುರ ತಿರುಗಬಹುದು. ಈ ಉಂಗುರ ಭಾಗಶಃ ಮೂಳೆಯಿಂದ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗ ತಂತುವಿನಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಮೂಳೆತಲೆಯಂತಿರುವ ಕೀಲುಗಳು: ಒಂದು ಮೂಳೆಯ ಕಹರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಳೆಯ ತಲೆ ಸೇರಿ ಈ ತರಹದ ಕೀಲುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಚಲನೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಸಮತಲಕೀಲು (ಪ್ಲೇನ್ ಜಾಯಿಂಟ್ಸ್): ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮತಲ ಮೇಲ್ಮೈಯಿರುವ ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಎದುರಾಗಿ ಸಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಮೂಳೆಯ ಮುಂದೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಚಲನೆ ಉಂಟು.

ದವಡೆಕೀಲು: ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಪೋಲ ಮೂಳೆಯ ಕುಹರ, ಕೆಳಗಡೆ ದವಡೆ ಮೂಳೆಯ ಮಂಡೆ ಕೂಡಿ ಈ ಕೀಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ದಪ್ಪ ಪೊರೆ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಕೀಲಿನ ಹೊರಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಂತುಗಟ್ಟು ಉಂಟು. ಸ್ಪೀನೋ ಮ್ಯಾಂಡಿಬ್ಯುಲ್ಲಾರ್, ಸ್ಟೈಮೋಮ್ಯಾಂಡಿಬ್ಯುಲಾರ್ ತಂತುಗುಟ್ಟುಗಳೂ ಇವೆ. ಆಹಾರವನ್ನು ಅಗಿಯಲು ಈ ಕೀಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯ ಕೀಲುಗಳು: ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಎರಡನೆಯ ಕಶೇರುಖಂಡದಿಂದ ತ್ರಿಕಾಸ್ಥಿಯ (ಸೇಕ್ರಂ) ವರೆಗೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಗಳ ಕಾಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಂತುಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಬಿಲ್ಲೆ ನೆಲೆಸಿದೆ. ಈ ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಬಿಗಿದಿವೆ. ಬೆನ್ನೆಲುಬುತಂತು (ಸುಪ್ರಸ್ಪೈನಸ್ ಲಿಗಮೆಂಟ್) ಇತ್ಯಾದಿ.

ತ್ರಿಕಾಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಕಾಕ್ಸಿಕ್ಸ್‌ಕೀಲು (ಸ್ಯಾಕ್ರೊ ಕಾಕ್ಸಿಜಿಯಲ್ ಜಾಯಿಂಟ್): ಇದು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಕೀಲು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಮುಂಭಾಗದ, ಹಿಂಬದಿಯ ಮತ್ತು ಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಮೂಳೆಗಳೂ ಕೂಡವಲ್ಲಿ ತಂತು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಇದೆ.

ಅಟ್ಲಾಂಟೋ ಆಕ್ಸಿಯಲ್ ಕೀಲು: ಮೂರು ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಧ್ಯಮ ಕೀಲು ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲು.

ಅಟ್ಲಾಂಟೋ ಆಕ್ಸಿಪಿಟಲ್ ಕೀಲು : ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಮತ್ತು ತಲೆಬುರುಡೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಕ್ಕೆಲುಬು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯ ಕೀಲು : ಇದರಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕೆಲುಬುಗಳ ತಲೆಗಳು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯ ಕಾಯದೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಕುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಮೂಳೆಯ ಗುಬಟುಗಳು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯ ಅಡ್ಡಚಾಚಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಎದೆಮೂಳೆ ಪಕ್ಕೆಲುಬು ಕೀಲು : ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಕೆಲುಬಿನ ಕೀಲು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯ ಕೀಲಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದವು ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳಾಗಿವೆ.

ಎದೆಮೂಳೆ ಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿಕೀಲು (ಸ್ಟರ್ನೋಕ್ಲ್ಯಾವಿಕ್ಯುಲರ್ ಜಾಯಿಂಟ್): ಈ ಕೀಲು ಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಎದೆಮೂಳೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೀಲಿನ ದಪ್ಪ ಪೊರೆ, ಮುಂಭಾಗದ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗದ ಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿ ಎದೆಮೂಳೆಯ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಅಂತರಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿಯ ತಂತು ಮತ್ತು ಪಕ್ಕೆಲುಬು ಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿ ತಂತುಗಟ್ಟುಳಿವೆ.

ಹೆಗಲೆಲುಬು ಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿ ಕೀಲು : ಇದು ಹೆಗಲೆಲುಬನ್ನು ಗ್ರೀವಾಸ್ಥಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಮತಲಕೀಲು. ಇದಕ್ಕೆ ದಪ್ಪಪೊರೆ, ಅಕ್ರೋಮಿಯೋ ಕ್ಲ್ಯಾವಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಮತ್ತು ಕೊರಾಕೋಕ್ಲ್ಯಾವಿಕ್ಯುಲಾರ್ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ.

ಭುಜದ ಕೀಲು : ಇದು ಒರಳುಗುಂಡಿ ಕೀಲು (ಬಾಲ್ ಅಂಡ್ ಸಾಕೆಟ್ ಜಾಯಿಂಟ್) ಮೇಲ್ತೋಳಿನ ಎಲುಬಿನ ತಲೆ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದಾಸ್ಥಿಯ ಕೀಲುಕುಳಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಈ ಕೀಲಿದೆ. ಈ ಕೀಲಿನ ಸುತ್ತ ದಪ್ಪ ಪೊರೆಯಿದೆ. ಈ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಚಲನೆಗಳು ಸಾಧ್ಯ.

ಮೊಣಕೈ ಕೀಲು : ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೀಲುಗಳಿವೆ. ಮೇಲ್ತೋಳಿನ ಎಲುಬು ಮುಂದೋಳಿನ ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳ ಎಲುಬುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿವೆ. ಇವು ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲುಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ದಪ್ಪಪೊರೆ, ಮುಂದೋಳಿನ ಹೊರಮೂಳೆ (ಅಲ್ನಾ) ಮತ್ತು ಒಳಮೂಳೆಗಳ (ರೇಡಿಯಸ್) ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ.

ಮಣಿಕಟ್ಟು ಕೀಲು : ಇದು ಮುಂದೋಳಿನ ಒಳಮೂಳೆ (ಅಲ್ನಾ)ಯ ಕೆಳಭಾಗ, ರೇಡಿಯಸ್‌ನ ಕೆಳ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ ಮೇಲುಗಡೆ, ದ್ರೋಣಾಸ್ಥಿ, ಬಾಲಚಂದ್ರಾಕೃತಿ ಅಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಕೋನಾಸ್ಥಿಗಳು ಕೆಳಗಡೆ ಸೇರಿ ಈ ಕೀಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತ ದಪ್ಪನಾದ ಕೀಲುಪೊರೆ ಉಂಟು. ಈ ಪೊರೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಅಂಗೈಯ್ಯ ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಪಲ್, ಹಿಂಗೈಯ್ಯ ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಪಲ್, ರೇಡಿಯಲ್ ಕೊಲ್ಯಾಟರಲ್, ಅಂಗೈ ಅಲ್ನೋಕಾರ್ಪಲ್, ಅಲ್ನಾರ್ ಕೊಲ್ಯಾಟರಲ್ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ.

ಅಂತರ ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳ ಕೀಲುಗಳು : ಈ ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹಿಂಬದಿಯ, ಅಂಗೈಕಡೆಯ ಮತ್ತು ಅಂತರಮೂಳೆಗಳ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಬಂಧಿಸಿವೆ.

ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಮುನ್‌ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳ ಕೀಲುಗಳು : ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ಕೀಲು ಮೊದಲನೆಯ ಮುನ್‌ಮಣಿಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಚತುರ್ಭುಜಾಸ್ಥಿಗಳಿಂದ ಆಗಿವೆ. ಕೀಲುಗಳ ದಪ್ಪಪೊರೆಯಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಪಕ್ಕದ ಮುಂಭಾಗದ ಮತ್ತು ಹಿಂಬದಿಯ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ; ಎರಡು, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಮುನ್‌ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳು ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕೀಲುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕೀಲುಗಳಿಗೆ ದಪ್ಪಪೊರೆ, ಅಂತರ ಮೂಳೆ ತಂತುಗಟ್ಟು, ಹಿಂಬದಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗೈ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಮುನ್‌ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳು ಬೆರಳು ಮೂಳೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕೀಲುಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಂಗೈಕಡೆ ಒಂದು ತಂತುಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಎರಡು ಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ: ಅಂತರ ಬೆರಳೆಲುಬು ಕೀಲುಗಳು ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲುಗಳು. ಪ್ರತಿ ಕೀಲಿಗೂ ಒಂದು ಅಂಗೈತಂತುಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಎರಡು ಪಕ್ಕ ಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ.

ಚಿತ್ರ 2 ರೊಂಡಿ ಕೀಲಿನ ಕೊಯ್ತು

ವಸ್ತಿಕುಹರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಾಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ರೊಂಡಿಯ ಎಲುಬಿನ ಕೀಲು, ಎರಡು ಪ್ಯೂಬಿಕ್ ಮೂಳೆಗಳ ಮಧ್ಯ ಕೀಲುಗಳಿವೆ. ರೊಂಡಿಯ ಎಲುಬು ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಗಳ ಸಂಗಡ ಇನ್ನೊಂದು ಕೀಲನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ರೊಂಡಿ ಕೀಲು (ಹಿಪ್ ಜಾಯಿಂಟ್) : ಇದು ತೊಡೆ ಮೂಳೆಯ ತಲೆ ಮತ್ತು ಎಲುಬಿನ ಕುದುರುಗಳಿಂದ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕೀಲಿನ ಸುತ್ತ ದಪ್ಪಪೊರೆಯಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಚಲನೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಂಡಿಕೀಲು : ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿದ ತಿರುಗಣಿ ಕೀಲು. ಈ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ತೊಡೆಮೂಳೆ, ಮೊಣಕಾಲ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಮಂಡಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ದಪ್ಪಪೊರೆ, ಮಂಡಿಚಿಪ್ಪು ತಂತುಗಟ್ಟು, ತೊಡೆ ಮತ್ತು ಮೊಣಕಾಲಮೂಳೆಗಳ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು, ನೇರತಪ್ಪಿದ ಮತ್ತು ಕಮಾನಿನಾಕಾರದ, ಮಂಡಿಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಕುಳಿಯ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಮುಂದಿನ ಮತ್ತು ಶಿಲುಬೆಯಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡನಾದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಕೀಲನ್ನು ಮಡಿಸಲು, ಉದ್ದಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊರಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಮುಂಗಾಲುಕೀಲು (ಆ್ಯಂಕಲ್ ಜಾಯಿಂಟ್): ಇದು ತಿರುಗಣಿಕೀಲು, ಮಂಡಿ ಕಾಲಿನ ಕೆಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಫಿಬುಲ ಮೂಳೆಯ ಕೆಳಭಾಗ, ಮೇಲುಗಡೆ, ಹರಡೆಲುಬು ಕೆಳಗಡೆ ಸೇರಿ ಈ ಕೀಲಾಗಿದೆ. ದಪ್ಪಪೊರೆ, ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ತಂತುಗಟ್ಟು ಮುಂಭಾಗದ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗದ ಟ್ಯಾಲೋಫೀಬ್ಯುಲಾರ್ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಅಂತರಟಾರ್ಸಲ್ ಕೀಲುಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಟ್ಯಾಲೋಕಾಲ್‌ಕೇನಿಯಸ್, ಟ್ಯಾಲೋಕ್ಲಾಲ್ ಕೇನಿಯೋ ನ್ಯಾವಿಕ್ಯುಲಾರ್, ಕ್ಲಾಲ್ಕೆನಿಯೋ ಕ್ಯೂಬಾಯ್ಡ್, ಕ್ಯಾನಿಯೋ, ನ್ಯಾವಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಕ್ಯೂಬಾಯ್ಡೋ ನ್ಯಾವಿಕ್ಯುಲಾರ್ ಇಂಟರ್‌ಕ್ಯೂನಿಫಾರಾ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂನಿಯೋ ಕ್ಯೂಬಾಯ್ಡ್ ಕೀಲುಗಳಿವೆ.

ಟಾರ್ಸೋ ಮೆಟಟಾರ್ಸಲ್ ಕೀಲುಗಳು : ಇವು ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳು. ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟಟಾರ್ಸಲ್ ಮೂಳೆ ಒಳಬದಿಯ ಬೆಣೆಯಸ್ಥಿಯ ಸಂಗಡ ಎರಡನೆಯ ಒಳಬದಿಯ ಮತ್ತು ಹೊರಬದಿಯ ಬೆಣೆಯಸ್ಥಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಬೆಣೆಯಸ್ಥಿಯ ಸಂಗಡ, ಮೂರನೆಯದು ಹೊರಬದಿಯ ಬೆಣೆಯಸ್ಥಿಯ ಸಂಗಡ, ನಾಲ್ಕನೆಯದು

ಘನಾಕೃತಿ ಮೂಳೆಯ ಸಂಗಡ ಮತ್ತು ಹೊರಬದಿಯ ಬೆಣೆಯಸ್ಥಿಯ ಸಂಗಡ, ಐದನೆಯ ಘನಾಕೃತಿಮೂಳೆಯ ಸಂಗಡ ಸೇರಿ ಕೀಲುಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಹಿಂಬದಿಯ ಮತ್ತು ಅಂಗಾಲಿನ ಟಾರ್ಸೋ ಮೆಟಾಟಾರ್ಸಲ್ ಮತ್ತು ಅಂತರ ಮೂಳೆಯ ಬೆಣೆಯಸ್ಥಿ ಮೆಟಾಟಾರ್ಸಲ್ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಮೆಟಾಟಾರ್ಸೋಬೆರಳೆಲುಬುಗಳ ಕೀಲುಗಳು : ಇವು ಮೂಳೆ ತಲೆಯಂತಿರುವ ಕೀಲುಗಳು. ಮೆಟಟಾರ್ಸಲ್ ಮೂಳೆಗಳು, ಸಮೀಪದ ಕಾಲ್ಬೆರಳುಗಳ ಎಲುಬಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಈ ಕೀಲುಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ದಪ್ಪಪೊರೆ, ಅಂಗಾಲಿನ, ಆಳವಾದ ಅಡ್ಡವಾಗಿರುವ ಮೆಟಾಟಾರ್ಸಲ್ ಮತ್ತು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಅಂತರ ಕಾಲ್ಬೆರಳುಗಳ ಮೂಳೆಗಳ ಕೀಲುಗಳು : ತಿರುಗಣಿಕೀಲುಗಳು ದಪ್ಪ ಪೊರೆ ಮತ್ತು ಎರಡು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದ ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ಇವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿವೆ.

(ಎ.ಎನ್.ಎ.)

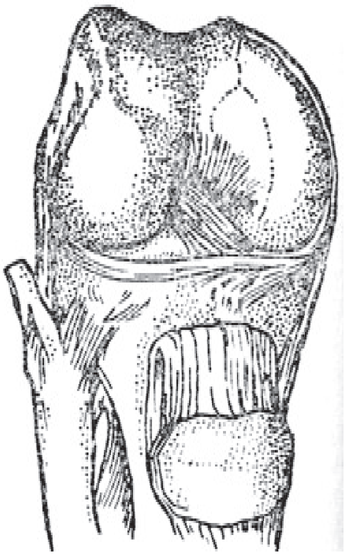

ಚಿತ್ರ 3 ಎದುರಿನಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಣುವ ಮೊಣ ಕಾಲುಕೀಲಿನ ಕೊಯ್ತು

ಕೀಲುರಿತ : ದೇಹದ ಯಾವುದೇ ಕೀಲಿನ ಸೋಂಕಿನ ಪರಿಣಾಮ (ಆರ್ಥ್ರೈಟಿಸ್). ಸಂಧಿವಾತ ಪರ್ಯಾಯ ಪದ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಲೆದೋರುವ ನೋವಿನ ಅನುಭವವಿದು. ಮಾನವದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕೀಲುಗಳು ಹಲವಾರು ಬಗೆಯವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ (ಕಾರ್ಟಿಲೇಜ್) ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ತಂತುಗಟ್ಟು (ಲಿಗಮೆಂಟ್) ಮತ್ತು ಸ್ನಾಯುರಜ್ಜು (ಟೆಂಡನ್) ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಮೂಳೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಳೆಯ ಭಾಗದೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ತಿರುಗಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಕೀಲುಗಳ ರಚನೆ ಉಂಟು. ತಿರುಗುವ ಭಾಗವನ್ನು ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಭಾಗ ಸರಾಗವಾಗಿ, ಚಲಿಸಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಬಲು ನುಣುಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ತಿರುಗುವಾಗ ವಿಶೇಷ ಘರ್ಷಣೆಗೊಳಗಾಗದಂತೆ ಕೀಲಿನೊಳಗೆ ಸಿನೋವಿಯಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ದ್ರವವಿದೆ. ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ, ಸ್ನಾಯುರಜ್ಜು ಮತ್ತು ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೀಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯಿಂದ (ಜಾಯಿಂಟ್ ಕ್ಯಾಪ್ಸೂಲ್) ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ಕೀಲು ಮತ್ತು ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಮತ್ತು ತೊಡೆಯ ಕೀಲಿರುವ ಮೂಳೆಯಲ್ಲಿನ ಇತರ ಕೀಲುಗಳು). ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯೊಳಗಾಗಲಿ ಕೀಲಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಗಾಯವಾದಾಗ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ರೋಗದ ಸೋಂಕಿನಿಂದುಂಟಾದ ವಿಷವಸ್ತುಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿದಾಗ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಕಾರಣ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾದಾಗ ಅದರ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕೀಲಿನೊಳಗಿನ ದ್ರವ ಪದಾರ್ಥ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಊತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ನಾಯುರಜ್ಜು ಅಥವಾ ತಂತುಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಉರಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕೀಲಿನ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿ ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ನುಣುಪಾದ ಭಾಗ ನಶಿಸಿ ಒರಟಾಗಿ ಕೀಲುಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ತಿರುಗದಂತೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ ಉರಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅತಿರೇಕವಾಗಿ ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಚಲನೆಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬಹುದು. ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯೊಳಗಿರುವ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವಾಗಿ ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯೊಳಗೆ ರಕ್ತ ಸೇರಬಹುದು.

ಕೀಲುರಿತದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಡನೆಯೇ ಕಂಡುಬರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಕೆಲವು ತರಹ ಕೀಲುರಿತ ಒಂದೇ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅನೇಕ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅದು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅನಂತರ ಬೇರೆ ಕೀಲುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಬಹುದು. ಈ ತರಹದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರೋಗದ ಸೋಂಕಿನ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗ, ವಯಸ್ಸು, ದೇಶದ ವಾಯುಗುಣ, ಜನಜೀವನದ ಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಅವರ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೀಲುರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೀಲುರಿತವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಸಂಧಿವಾತ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೀಲುರಿತ (ರೂಮಟಾಯಿಡ್ ಆರ್ಥ್ರೈಟಿಸ್); 2 ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ರೋಗದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ; 3 ಕೀಲಿನ ಭಾಗಗಳು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಲೀ ಬೇಗ ನಶಿಸಿ ಹೋಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ (ಆಸ್ಟಿಯೋ ಆರ್ಥ್ರೈಟಿಸ್), 4 ಏಡಿಗಂತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ದ್ವಿತೀಯಕಗಳು ಕೀಲುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಇತರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲ್ಲದ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ.

ರೂಮಟಾಯ್ಡ್ ಕೀಲುರಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಔಷಧಗಳು ಇಂದು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಕೀಲುರಿತದಿಂದಾಗಬಹುದಾದ ವಿಕಲತೆ ತಪ್ಪಿಸಲು ಸಹ ಔಷಧಗಳು ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಜೀವಿರೋಧಕ (ಆ್ಯಂಟಿಬಯಟಿಕ್) ಕಂಡುಕೊಂಡು ಬಳಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಸೋಂಕು ರೋಗಗಳ ಹಾವಳಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಕೀಲುಗಳು ಹಾಳಾಗುವುದು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ವಿಕಲತೆಯಿಂದ ಬಳಲುವುದು ತಪ್ಪಿದೆ.

1 ಸಂಧಿವಾತ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೀಲುರಿತ: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಂಗಸರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತುತ್ತಾದಾದರೂ ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಶರೀರಕ್ಕೆ ತಗಲಿದಾಗ, ಶರೀರ ಪೋಷಣೆ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನಸಿಕ ಹೊಯ್ದಾಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಈ ರೋಗಲಕ್ಷಣ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುನಿಂತ ಮೇಲೆ ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಿರಳ. ಈ ರೋಗಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಉರಿತವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಕೀಲಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಮೃದುವಾದ ಅಂಗಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅದು ನಶಿಸಿ ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಿರುಗುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡುಬಿಡಬಹುದು. ರೋಗಲಕ್ಷಣದ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸೆಳೆತ ಮತ್ತು ನೋವು ಕೀಲನ್ನು ಚಲಿಸದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ಅಂಶವೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಬಿಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ರಕ್ತಹೀನತೆ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ರಕ್ತಕಣಗಳು ದುಗ್ಧರಸದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಬೇಗ ತಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಒಂದು ಗುಣ ರೋಗಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ರೋಗ ಗುಣವಾಗುತ್ತಿರುವ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿಯಲೂ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ತರಹದ ಕೀಲುರಿತ ಆರಂಭವಾಗುವಾಗ ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ತೂಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ನಿಶ್ಶಕ್ತಿ, ಮಾನಸಿಕ ಹೊಯ್ದಾಟ, ಬೇಸರ ಇವೆಲ್ಲ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಕೈಯಲ್ಲಿನ ಬೆರಳಿಗೂ ಹಸ್ತಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ (ಎರಡನೆಯ ಮೆಟಕಾರ್ಪೆಲ್ ಕೀಲು) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೋವು ಊತ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪಾದದಕೀಲಿನಲ್ಲೂ (ಮೆಟಟಾರ್ಸಲ್ ಜಾಯಿಂಟ್) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅನಂತರ ಕೈಕಾಲಿನ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಕೀಲಿನ ಚಲನವಲನಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಅನಂತರ ಕೀಲುರಿತ ಮೊಣಕೈ, ಮೊಣಕಾಲು, ಮಂಡಿ, ತೋಳು, ಭುಜ, ತೊಡೆ– ಈ ಕೀಲುಗಳಿಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ಹೀಗೆಲ್ಲ ಆಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೀಲಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಅದರ ಸುತ್ತ ಊತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ ಕೀಲುಗಳು ಒಡನೆಯೇ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಲು ಕೆಲವಾರು ವರ್ಷಗಳೇ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ತರಹದ ಕೀಲುರಿತದಿಂದ ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದಿನದಿಂದಲೇ ಶರೀರದ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಭಂಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗಲಕ್ಷಣದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಹೆಂಗಸು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗ ತಗಲಿದಾಗ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾದ ಹಾಗೆ ಆಗಿ ಪ್ರಸವವಾದಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಇದು ಮರುಕಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ರೋಗ ತಗಲಿದವರ ಪೈಕಿ ಶೇ.20 ರಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣವಾಗಬಹುದು. ಶೇ.50ರಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣ ಕಾಣಬಹುದು. ಶೇ.20ರಷ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಷ್ಟು ಗುಣ ಕಾಣಬಹುದು. ಇನ್ನುಳಿದ ಶೇ.10 ರಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಚಿಕಿತ್ಸೇ ನಡೆಸಿದಾಗಲೂ ಉಪಚರಿಸಿದಾಗಲೂ ಅವರು ಗುಣ ಹೊಂದಲಾರರು ಎಂದು ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನೇಕ ತಿಂಗಳುಗಳು ಅಥವಾ ವರ್ಷಗಳೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಮರುಕಳಿಸುವುದು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸದಿದ್ದರೆ ಕೀಲುಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನವೇ ಹಾಳಾಗಬಹುದು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ತರಹದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿದ್ದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮವೂ ಇದುವರೆಗೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

2. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ರೋಗದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ: ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಜನಕ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳಾದಂಥ ಗೋನೋಕಾಕ್ಕೈ. ಮೆನಿಂಗೋಕಾಕ್ಕೈ. ಕ್ಷಯ ರೋಗಾಣು, ವಿಷಮಶೀತ ಜ್ವರಾಣು, ಆಮಶಂಕೆಯ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲವುಕಾಲದ ಮೇಲೆ ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಕೀಲುಗಳಿಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಗೊನೋರಿಯಾ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 1–5 ರಷ್ಟು ಜನ ಈ ರೋಗದ ಸೋಂಕಿನ ಕೀಲುರಿತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದವರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ತರಹ ಕೀಲುರಿತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಂಡಿ, ಮೊಣಕೈ, ಮೊಣಕಾಲು ಮುಂತಾದ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಮೆನಿಂಗೋಕಾಕ್ಕೈನಿಂದುಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿಗೆ ಈ ರೋಗಾಣು ಸೋಂಕಿದಾಗ ಸೆರಿಬ್ರೋಸ್ಪೈನಲ್ ಜ್ವರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದ ಎರಡನೆಯ ವಾರದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೀಲುರಿತವೂ ಮಂಡಿ, ಮೊಣಕೈ, ಮೊಣಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಕೀಲುಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಯೂ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಹಾಗಾದಾಗ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ನೋವು ಸೆಳೆತ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಕಿ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗದೆ ಇರಬಹುದು. ರಕ್ತದಲ್ಲಿನ ಬಿಳಿರಕ್ತಕಣಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಬಿಡುವುದೂ ಈ ರೋಗದ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ.

ನ್ಯೂಮೋಕಾಕ್ಕೈನಿಂದುಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ: ನ್ಯೂಮೋನಿಯಾ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ವಿರಳವಾಗಿ ಈ ಕೀಲುರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೊಡೆ, ಭುಜದಂಥ ದೊಡ್ಡಕೀಲುಗಳಲ್ಲೇ. ನ್ಯೂಮೋನಿಯಾ ರೋಗದಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗುವುದುಂಟು ಮತ್ತು ಕೀಲಿನೊಳಗಿನ ದ್ರವಪದಾರ್ಥ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಊತವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಕೀಲಿನೊಳಗಿನ ದ್ರವಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಆಗ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಮೋಕಾಕ್ಕೈ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕ್ಷಯ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೇಗೆ ನಿಧಾನವೋ ಹಾಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅದು ವಾಸಿಯಾಗುವುದೂ ಬಹಳ ನಿಧಾನ. ಒಂದು ಸಲ ಈ ರೋಗ ಕೀಲಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾದಾಗ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಊನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಾಸಿಯಾಗುವುದು ಬಹಳ ಅಪರೂಪ. ಇದು ದೇಹದ ಯಾವ ಕೀಲನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಸೋಂಕುತ್ತದೆ. ಬೆನ್ನೆಲುಬು ತೊಡೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣ ಕಂಡರೂ ಕೀಲುಗಳು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಅಪರೂಪ. ಇದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕೂ ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಕಾಲದ ಅಂತರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರ, ಆಮಶಂಕೆ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳ ಸೋಂಕು ಮೊದಲು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ರೋಗ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ರೋಗದಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೀಲುರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ವಿಷವಸ್ತುಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು.

ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕ್ಕೈ, ಸ್ಟೆಫಿಲೋಕಾಕ್ಕೈ ಮುಂತಾದ ಕಾಕ್ಕೈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ರೋಗಾಣುಗಳು ಕಿವಿ, ಗಂಟಲುಮೂಳೆ ಅಥವಾ ದೇಹದ ಇನ್ನಿತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಂಕಿರುವಾಗ ಅದು ಕೀಲುಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಕೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಜ್ವರಬರುವುದು, ಚಳಿಯಾಗುವುದು, ಬೆವರುವುದು, ಮತ್ತು ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಊತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಆಗ ಕೀಲಿನ ಚಲನೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿರುವಾಗ ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳಿರಕ್ತಕಣಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೀಲಿನೊಳಗಿನ ದ್ರವಪದಾರ್ಥ ಕ್ರಮೇಣ ಕೀವಿನಿಂದೊಡಗೂಡುವುದು. ಈ ಕೀಲುರಿತವನ್ನು ಬೇಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಕೀಲಿನೊಳಗೆ ಸೇರಿರುವ ಕೀವು ಕೀಲಿನೊಳಗಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕೀಲುರಿತಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ರೋಗಾಣು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತುತ್ತಾಗುವುದರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಜೀವಿರೋಧಕ ಔಷಧಿಗಳು, ವಿಶ್ರಾಂತಿ, ಶುಶ್ರೂಷೆ. ಸರಿಯಾದ ಜೀವಸತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಕೀಲುಗಳಿಗೂ ಸರಿಯಾದ ಉಪಶಮನದ ಆರೈಕೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಿಧಾನವಾದಷ್ಟೂ ಈ ರೀತಿಯ ಕೀಲುರಿತದಿಂದ ಕೀಲುಗಳಿಗೆ ಅಪಾಯ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

3. ಕೀಲಿನ ಭಾಗಗಳು ನಶಿಸಿಹೋಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೀಲುರಿತ: ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೂ ಅನೇಕ. ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದಲೇ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳು, ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ದೋಷವುಂಟಾಗುವಿಕೆ (ಉದಾ : ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಎನ್ನುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜಾಸ್ತಿ ಸೇರಿದಾಗ ಗೌಟ್ ಎನ್ನುವ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ), ನರಗಳ ದುರ್ಬಲತೆ, ಯಾವುದಾದರೂ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ಖಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಿಷವಸ್ತುಗಳು ಅಥವಾ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಕಾರಣಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಈ ತರಹದ ಕೀಲುರಿತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾರು ಹೆಚ್ಚು ದೇಹಶ್ರಮ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ನೋವಿನಿಂದಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಯಾವ ಕೀಲುಗಳು ಅವನ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮವಹಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಆ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಆಯಾ ಕೀಲುಗಳ ಚಲನೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಡೆಯದೇ ಹೋಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡು, ಕೀಲಿನ ಚಲನೆಯಾದಾಗ ನೋವುಂಟಾಗಿ, ಅದರ ಚಲನೆಯೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಬಿಡಬಹುದು.

ಈ ತರಹದ ಕೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ಕೀಲಿನೊಳಗಿನ ದ್ರವ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಲ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಗೊತ್ತಾಗದು. ಕೇವಲ ಎಕ್ಸ್‌ಕಿರಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೀಲುರಿತದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೆಲವು ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಈ ತರಹ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣಿಸುವುದು ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆಯ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಕೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ತಿರುಗುವ ಮೃದ್ವಸ್ಥಿಯ ನುಣುಪಾದ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಹಾಳಾಗಿಹೋಗಿ ಕೀಲುಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ಚಲಿಸದಂತಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಕೀಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಳೆತ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ರೋಗದ ಸೋಂಕೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೋವನ್ನು ಶಮನಮಾಡುವ ಔಷಧಗಳಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕೀಲುರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಚಲನೆ ಕಡಿಮೆಯಾದಷ್ಟೂ ರೋಗ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗಿಬಿಡುವುದರಿಂದ ಈ ಕೀಲುರಿತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವರು ನಿಗದಿಯಾದ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಮುಂಗಾಲಿನ ಟಿಬಿಯಾ ಎಲುವಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಕೊಯ್ದು ಕೀಲಿನ ಅಸಮತೆ ನೀಗುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಧ್ಯವಯಸ್ಸಿನವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಫಲಿತಾಂಶ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮುಪ್ಪಿನವರಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಕೀಲೆಲುವು ಕೊಯ್ದೆಗೆದು ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಕೀಲನ್ನು (ಸ್ಟೇನ್‌ಲೆಸ್ ಸ್ಟೀಲ್ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡತಾಳುವ ಮೆತ್ತನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಲಿಎಥಿಲಿನ್), ಜೋಡಿಸುವ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆ ರೋಗಿಗೆ ನೋವಿನಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ನೀಡುತ್ತದೆ.

4. ಏಡಿಗಂತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಲ್ಲದ ಕಾರಣಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಕೀಲುರಿತ: ಏಡಿಗಂತಿಯೇ ನೇರವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಕೀಲನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ದೇಹದ ಬೇರೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸೋಂಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಬೇರೆ ಯಾವ ಕೀಲನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ವ್ಯಾಪಿಸಬಹುದು. ಚಯಾಪಚಯದಲ್ಲಿ ದೋಷವುಂಟಾಗಿ ಬರುವ ಕೀಲುರಿತದಲ್ಲಿ ಗೌಟ್ ಅನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ನ್ಯೂಕ್ಲಿಯೋ ಪ್ರೋಟೀನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಯೂರೀನ್ ಎಂಬ ಜೀವರಸಾಯನ ವಸ್ತುವಿನ ಚಯಾಪಚಯ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯದೇ ಹೋದಾಗ ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಅನ್ನುವ ಅಂಶ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಬಿಟ್ಟು ಅದು ಕೀಲಿನೊಳಗೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೀಲಿನ ಚಲನೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸಿ ಕೀಲುರಿತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿನ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣುವುದು ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಔಷಧಗಳಿಂದ ಈ ಕೀಲುರಿತದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಏಡಿಗಂತಿಯಿಂದುಂಟಾದ ಕೀಲುರಿತ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಉಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಧವಾದ ಕೀಲುರಿತಗಳು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಿ ಮೊಣಕಾಲು ಮತ್ತು ಕೈಯಲ್ಲಿನ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೀಲುರಿತ ಪೂರ್ಣ ಗುಣವಾದರೂ ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗಬಹುದು. ಈ ತರಹದ ಕೀಲುರಿತ ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಡತನದಿಂದ ವಾಸಿಸುವ ಜನಗಳಲ್ಲೇ ಇಪ್ಪತ್ತು ಜನರಿಗೊಬ್ಬರಂತೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ತರಹ ಕೀಲುರಿತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಬಾಕಿ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕೀಲುರಿತ, ಅದರ ನೋವು. ಅದರಿಂದುಂಟಾಗುವ

ಅಡೆ ತಡೆಗಳು ಅವನ ಜೀವಿತದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತವೆ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.ಎಚ್.)

ಕೀಲುವಾತ ಜ್ವರ : ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಡಿಮೆ ಆದಾಯ ಬರುವ ಬಡವರಲ್ಲಿಯೂ ಜನಸಂದಣಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ, ಅನಾರೋಗ್ಯಕರವಾದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ, ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶದ ಗುಡಿಸಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯಾಧಿ. ಒಂದೇ ಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಮಕ್ಕಳು ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುವುದರಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಬರುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶರತ್ಕಾಲ ಮತ್ತು ವಸಂತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಇದು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆಯಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರಿಗಿಂತ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. 5–15 ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗೆ ಬರುವುದು ಹೆಚ್ಚು. 50 ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿರುವವರಿಗೆ ಬರುವ ಹೃದಯದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಕೀಲುವಾತ ಜ್ವರ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾರಣ, ಈ ರೋಗ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವಾರ ಮುಂಚೆ ಎ ಗುಂಪಿನ ಹೀಮೋಲೈಟಿಕ್ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕ್ಕೈ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಸೋಂಕು ತಗುಲಿರುತ್ತದೆ. ಗಂಟಲು ನೋವು, ಮೂಗಿನ ಸೋಂಕು, ಕಿವಿ ಸೋರುವುದು ಇಲ್ಲವೇ ಉಸಿರಾಟದ ಮೇಲು ಸೋಂಕು ತಗುಲಿರಬಹುದು. ಗರ್ಭಿಣಿಯರಿಗೆ ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಬರದಿದ್ದರೂ ಇದು ಬಂದವರು ಗರ್ಭಿಣಿಯರಾಗಬಹುದು.

ಕೀಲುವಾತ ಜ್ವರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉಲ್ಬಣಿಸುವ ಒಂದು ರೋಗ. ಇದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಅಳಿಸಿಹೋಗಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಇದು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಬಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹೃದಯದ ಕವಾಟಗಳಿಗೆ, ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಅತಿ ಹೃತ್ತಿಯಾವೇಗ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ, ವಿಪರೀತ ಮೈ ಬೆವರುವಿಕೆ, ತಲೆನೋವು, ಆಲಸ್ಯ, ಹಸಿವಾಗದಿರುವಿಕೆ, ವಾಕರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸುಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವರಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮೂಗಿನಿಂದ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು–ಕೀಲುಗಳು ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಬಿಗಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೋಯುತ್ತವೆ. ಮಂಡಿ, ಕಾಲಿನ ಹರಡು, ಭುಜದ ಕೀಲು, ಮಣಿಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಮೊಣಕೈ ಕೀಲುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಂದರೆಗೆ ಸಿಲುಕುತ್ತವೆ. ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಏಕರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕೀಲುಗಳ ಉರಿಯೂತ ಒಂದು ಕೀಲಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೀಲಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಕೀಲಿನ ನೋವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹಿಂದೆ ಆಗಿದ್ದ ಕೀಲಿನ ನೋವು ಉತ್ತಮವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೀಲುಗಳ ಉರಿಯೂತ ಒಂದರಿಂದ ಐದು ವಾರಗಳವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಯಾವ ಅಂಗವಿಕಲತೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೀಲುಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೀಲಿನ ನೋವು ಮತ್ತು ಉರಿಯೂತಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೀಲು ಮೊದಲು ಬಿಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಕೆಂಪಾಗುತ್ತದೆ, ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ನೋಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೋವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೀಲು ಇಲ್ಲವೇ ಸಣ್ಣ ಕೀಲುಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಬಹುದು.

ಕಾಯಿಲೆ ತೀವ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಇದು ಹೃದಯಾವರಣ, ಶ್ವಾಸಕೋಶಾವರಣ, ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಗೆ ತಗಲುತ್ತದೆ. ಸೈನೋವಿಯಲ್ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ತೊಂದರೆಗೀಡುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ನೆಕ್ಕಿ ಹೃದಯವನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತದೆ. ಶೇ.75–80 ಭಾಗದ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಟ್ರಲ್ ಕವಾಟ ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗುತ್ತದೆ, ಶೇ.30 ಭಾಗ ಅಯೋರ್ಟಾ ಕವಾಟ, ಶೇ.5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಟ್ರೈಕಸ್‌ಪಿಡ್ ಮತ್ತು ಪಲ್ಮನರಿ ಕವಾಟಗಳು ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗುತ್ತವೆ, ವಿಚಿತ್ರಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೃದಯದ ಉರಿಯೂತ, ಹೃದಯಾವರಣದ ಉರಿಯೂತ, ಹೃದಯ ದೊಡ್ಡದಾಗುವಿಕೆ, ಹೃದಯದ ವೈಫಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಯೋರ್ಟ ಮತ್ತು ಮೈಟ್ರಲ್ ಕವಾಟಗಳು ವಿರೂಪಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮರ್ಮರ ಧ್ವನಿಗಳು ಕೇಳಿಬರುತ್ತವೆ. ಹೃದಯದ ಬಡಿತದ ನಾದದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಹೃದಯದ ಬಡಿತದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಲು ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಿ ರೋಗಿ ನರಳುತ್ತಾನೆ. ರೋಗಿ ಗತಿಸಲೂಬಹುದು. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಗ್ಗದ ರೋಗಿಗಳು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೃದಯದ ವೈಫಲ್ಯನಿಂದ ಮತ್ತು ರೋಗಾಣುಗಳ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಗತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಗಂಟುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇರದೆ ಉಂಗುರದಂತೆ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು, ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಇವು ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಅನಂತರ ಅಳಿಸಿಹೋಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಬಹಳ ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಚರ್ಮದ ಕೆಳಗಡೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತು ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಗಡುಸಾಗಿಯೂ ನೋವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಂಗಾಂಶ ಕೋಶ, ಸ್ನಾಯುರಜ್ಜು, ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮೂಳೆಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೈದೋರುತ್ತವೆಯೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೊಳಕೈ, ಹಿಂಗೈ, ಕಾಲ್ಗಿಣ್ಣು, ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ, ತಲೆಬುರುಡೆಯ ಹಿಂಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಳಿಸಿಹೋಗಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕಂಪವಾತ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ರೋಗ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಕೀಲುವಾತ ಜ್ವರದ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ರೋಗ ತಗಲುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅನೈಚ್ಛಿಕ ಚಲನೆ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ನಾಲಗೆ, ಕೈ, ತೋಳುಗಳು, ಬೆರಳುಗಳು, ಕಾಲುಗಳು ಅನೈಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅನೈಚ್ಛಿಕ ಚಲನೆಯುಂಟಾದವರಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗಳ ಉರಿಯೂತವಿಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು.

ಈ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿರಕ್ತ ಕಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತವೆ. ರಕ್ತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ವೇಗವಾಗಿಯೂ ಮಡ್ಡಿಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಹೀನತೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬ್ಯುಮಿನ್ ಮತ್ತು ರಕ್ತ ಕಣಗಳು ಹೋಗಬಹುದು. ಶೇ.5 ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಟಲಿನಿಂದ ತೆಗೆದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಬೀರಿ ಹೀಮೋಲೈಟಿಕ್ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕೈಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು.

ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳು : ಹೃದಯ ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುವುದು, ಹೃದಯದ ವೈಫಲ್ಯ, ಹೃದಯ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಬಡಿಯುವುದು, ಹೃದಯಾವರಣದ ಉರಿಯೂತ, ಹೃದಯಾವರಣದೊಳಗೆ ನೀರು ಸೇರುವುದು, ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ಉರಿಯೂತ, ರಕ್ತದ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಶ್ವಾಸಕೋಶವನ್ನು ಸೇರುವುದು, ಮಿದುಳಿಗೆ ರಕ್ತದ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಹೋಗಿ ರೋಗಿಗೆ ಲಕ್ವ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪುನಃ ಕಾಯಿಲೆ ಬರುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟದೆ ಹೋದರೆ ಪ್ರತಿಸಾರಿಯೂ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಗಾಸಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. (ಎ.ಎನ್.ಎ.)

ಕೀಲ್‌ಹಾರ್ನ್, ಫ್ರಾಂಜ್ : 1840–1908. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸ. ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಆಸ್ನ್‌ಬ್ರೂಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ.

ಈತ ಜರ್ಮನಿಯ ಗೊಟ್ಟಿಂಜೆನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪುಣೆಯ ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪೌರತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. 1861ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದಾಗ ಈತನಿಗೆ ಕೇವಲ 21 ವರ್ಷ. ಈತ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್ ಸಾಯಣರ ಟೀಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆತನಿಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ–ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಬ್ದಕೋಶದ ರಚನಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಮಾನಿಯರ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸರಿಗೂ ಈತ ನೆರವಾದ (1862–65), ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇಧಾವಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತ, ನುರಿತ ಸಂಶೋಧನಕನಾದ ಈತ ಪುಣೆಯ ಪೇಷ್ವೆಯವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಭಾಂಡಾಗಾರದ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಪಾಲಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ. ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಉತ್ಕಟ ಅಭಿರುಚಿ, ಭಾರತೀಯ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಜಾಡನ್ನು ತಿಳಿದ ಈತ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನೂ ಪರದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಪಾಣಿನೀಸೂತ್ರ, ಕಾತ್ಯಾಯನವೃತ್ತಿ, ಪತಂಜಲಿ ಮಾಹಾಭಾಷ್ಯ, ಭಟ್ಟೋಜಿ ದೀಕ್ಷಿತರ ಕೌಮುದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥ–ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಬರೆದ. ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಉದ್ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ನಾಗೋಜಿ ಭಟ್ಟನ ಪರಿಭಾಷೇಂದು ಶೇಖರದ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿ. ಮೊದಲಿಗೆ ಬ್ಯೂಲರ್ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದು ಮೃತನಾದ ಅನಂತರ ಈತ ಇಂಡೊ–ಆರ್ಯನ್ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವಿಶ್ವಕೋಶಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಕನೂ ಆಗಿದ್ದ.

1886ರ ಅನಂತರ ಈತನ ದೃಷ್ಟಿ ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿತು. ಶಾಸನಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ ಪ್ರಕಾಶನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯೂಲರ್ ಮತ್ತು ಬಸಿರಲ್‌ರ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಫ್ಲೀಟ್, ಹುಲ್ಷ್ ಮತ್ತು ಕೀಲ್‌ಹಾರ್ನ್‌ರು ವಿಖ್ಯಾತಪಂಡಿತರೆಂದು ಹೆಸರಾದವರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಐಹೊಳೆಯ 2ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶಾಸನ, ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಬರೆಹ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ತಿಥಿಗಳ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳು,

ಔತ್ತರೇಯ ಮತ್ತು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಕಾಲಾನುಗುಣ ಶಾಸನಗಳ ಯಾದಿಗಳು ಇತರ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕಗಳಾಗಿವೆ. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕ, ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ವೆರಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂಶೋಧನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಈತನ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕದಲ್ಲಿ ಈತ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಭಾರತೀಯ ಶಾಸನಗಳ ಸರಣಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು.

ಐಹೊಳೆ ಮತ್ತು ತಾಳಗುಂದ ಶಾಸನಗಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಉಪೋದ್ಘಾತಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಛಂದಃಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಈತನಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುತ್ವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೀಲ್‌ಹಾರ್ನ್‌ಗೆ ಗೌರವದ ಎಲ್‌ಎಲ್.ಡಿ. ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಮಹಾರಾಣಿಯಿಂದ ಸಿ.ಐ.ಇ. ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೂ ದೊರಕಿದ್ದುವು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನವಿಮರ್ಶನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈತನ ಹೆಸರು ಅಜರಾಮರವಾದುದು. ಕೀಲ್‌ಹಾರ್ನ್ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ ಅನಂತರವೂ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದ. (ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ.; ಆರ್.ಎಸ್.ಪಿ.; ಬಿ.ಆರ್.ಎಂ.)

ಕೀವ್ : ಉಕ್ರೇನ್ ಗಣರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ನಗರ. ನೀಪರ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಅದು ಡೆಸ್ನಾ ನದಿಯನ್ನು ಕೂಡುವೆಡೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಮೈಲಿಗಳ ಕೆಳಗೆ, ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ನೀಪರ್ ನದಿಯಿಂದ 91 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕೀವ್ ನಗರದ ಅನೇಕ ಉಪನಗರಗಳು ನದಿಯ ಎದುರು ದಡದ ಮೇಲೆ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ, ಹರಡಿವೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 26,37,000 (2002).

ಇದು ಉಕ್ರೇನ್ ದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರ. ಇದನ್ನು ರಷ್ಯನ್ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮಾತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಟ್ಟಣ 8ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೀ ಮತ್ತು ಸಹೋದರರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ನೀಪರ್ ನದಿಯ ಎತ್ತರದಂಡೆ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಜವುಗುನೆಲದಿಂದಾಗಿ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಬಂತು. ಕೀವ್ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇದರ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಕೀವ್‌ನ ಅರಸರು ರಷ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಒಡೆತನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ರಷ್ಯನ್ ರಾಜ್ಯ ಜನ್ಮ ತಳೆಯಿತು. ಬಿಜಾಂಟಿಯಂನಿಂದ ಕೀಯಿಫ್ ಮೂಲಕ ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಕೀವ್‌ಗೂ ಅಲೆಮಾರಿ ಯೋಧರಿಗೂ ಪದೇ ಪದೇ ಯುದ್ಧಗಳು ಜರುಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದುವು. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದರ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿತು. 1240ರಲ್ಲಿ ಟಾರ್ಟರರು ಅದನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಇದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಿಥುವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಪೋಲೆಂಡ್‌ಗಳ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂತು. 1648ರಲ್ಲಿ ಕಾಸ್ಯಾಕರು ನಡೆಸಿದ ದಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೀವ್ ಕೂಡ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತ್ತು. ರಷ್ಯ–ಪೋಲೆಂಡ್ ಯುದ್ಧದ ಅನಂತರ ಇದು ಕಾಸ್ಯಾಕರ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ರಷ್ಯನರ ಆಶ್ರಯ ಗಳಿಸಿತು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ–ರೈಲ್ವೆಗಳು ಬಂದಮೇಲೆ–ಕೀವ್‌ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಉಕ್ರೇನಿಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಸಮಾಜವಾದಿ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ (1917) ಮೇಲೆ, 1934ರಲ್ಲಿ, ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಖಾರ್ಕಾಫಿನಿಂದ ಕೀವ್‌ಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಾನಂತರ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುವು. ವೃಕ್ಷರಾಜಿತ ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ಈ ನಗರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಖಾಯಂ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದುಂಟು. ಸೇಂಟ್ ಸೋಫಿಯಾ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್, ಸೇಂಟ್ ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಸೇಂಟ್ ವಾಲ್ಡಿಮೀರ್ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡಗಳಾಗಿವೆ.

ಕೀವ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಯಂತ್ರದ ಭಾಗಗಳು, ಹಡಗು, ಮೋಟಾರ್ ಸೈಕಲ್, ವಿದ್ಯುತ್ ಉಪಕರಣ ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ಬಣ್ಣಗಳು, ಅರಗು, ಔಷಧಿಗಳು, ಛಾಯಾಚಿತ್ರದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳು, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳು ಇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು.

ಎರಡನೆ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 1941–43ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರು ಕೀವ್‌ನಗರವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾಳುಗೆಡವಿದರು. ಅನಂತರ ಈ ನಗರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 1991ರಲ್ಲಿ ಈ ನಗರ ಸಮೀಪದ ಚರ್ನೋಬಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಣುಸ್ಥಾವರದಲ್ಲಿ ಅವಘಡವಾಗಿ, ಇಡೀ ರಷ್ಯದೇಶವೇ ಅಣುಸ್ಥಾವರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ವರ್ಷದಲ್ಲೆ ಉಕ್ರೇನ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಣರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ರಷ್ಯದ ಒಕ್ಕೂಟ ಒಡೆಯಿತು.

ಕೀವ್ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಮಾಸ್ಕೋ, ಖಾರ್ಕಾಫ್, ವಿನಿಟ್ಸ ಮತ್ತು ಒಡೆಸ್ಸಾಗಳಿಗೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ನೀಪರ್ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ರೈಲು ಮತ್ತು ರಸ್ತೆ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಐರೋಪ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ವಾಯುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು. ನೀಪರ್ ನದಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 9 ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನೌಕಾಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕೀವ್ ಉಕ್ರೇನಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಟಿ.ಜಿ. ಷೆವ್ಚೆಂಕೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉನ್ನತ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಷೆವ್ಚೆಂಕೊ ನಾಟಕಶಾಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆ. (ಎಂ.ಎ.ಎಚ್.)

ಕೀವ್ ಸಮರ : ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ರಷ್ಯನರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ನಡೆದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟ. ಮೊದಲಿಗೆ ರಷ್ಯ ಜರ್ಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಿಯ ಕೌಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಸ್ಟಾಲಿನ್ ಕೆಲವು ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರೂಮೇನಿಯದ ಬೆಸ್‌ಅರೇಬಿಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದುದೂ ಅಮೆರಿಕ ಜರ್ಮನಿಯ ಶತ್ರುದೇಶಗಳಿಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡಿದುದೂ ಹಿಟ್ಲರನನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದವು. ಬೋಲ್ಷೆವಿಕರನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ, ರಷ್ಯದ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಮತ್ತು ಕೂಲಿ ಕೆಲಸದವರನ್ನು ಜರ್ಮನಿಗಾಗಿ ಅಪಹರಿಸುವುದು, ರಷ್ಯವನ್ನು ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಡುವುದು ತಾನು ಲೋಕಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು–ಇವು ಹಿಟ್ಲರನ ಬಯಕೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ನೀಪರ್‌ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತೆ ನಿಂತು ಕೈಗಾರಿಕೆ. ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾಗಿ ಸೋವಿಯತ್ ಪಟ್ಟಣಗಳ ತಾಯಿಯೆಂದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದ ಕೀವ್‌ಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಉಕ್ರೇನ್ ಪ್ರಾಂತವನ್ನೂ ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತಗಳ ಎಣ್ಣೆಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಹಿಟ್ಲರ್ ಹಾರೈಸುತ್ತಿದ್ದ. ರಷ್ಯ ದುರ್ಬಲ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬ ತಪ್ಪು ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಜಯಿಸಬಹುದೆಂದು ಎಣಿಸಿದ್ದ.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಿಟ್ಲರ್ ಬಾರ್ಬರೋಸ್ಸಾ ಎಂಬ ಪ್ರಚಂಡ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಬಹು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಹೂಡಿ ರಷ್ಯವನ್ನು ದಾಳಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು 1939ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟಾಲಿನ್‌ನೊಡನೆ ತಾನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮುರಿದು, 1941 ಜೂನ್ 22ರಂದು ರಷ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಏಕಾಏಕಿ ದಾಳಿಮಾಡಿದ. ಬಾಲ್ಟಿಕ್ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕಪ್ಪುಸಮುದ್ರದ ವರೆಗಿನ 3220 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಮೂರು ಭಾರಿ ಸೇನಾ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಬಹು ನಿಪುಣ ದಳಪತಿಗಳ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. 180 ಡಿವಿಜನುಗಳು, ಅಗಾಧ ಟ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ವಾಯುಪಡೆಗಳು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ಕಡೆಗೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೀವ್ ಕಡೆಗೆ ಬೆಣೆ ಮತ್ತು ಕಡಾಯಿ ಎಂಬ ಯುದ್ಧತಂತ್ರದ ವ್ಯೂಹರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದವು.

ಕೀವ್ ಕಡೆ 57 ಡಿವಿಜನುಗಳು 13 ಬ್ರಿಗೇಡುಗಳು ಮತ್ತು 1,300 ವಿಮಾನಗಳು ಹೊರಟವು. ರಷ್ಯನ್ ಸೇನೆಗಳು ಚದುರಂಗತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ಪಂಜ್‌ತಂತ್ರಗಳೆಂಬ ವ್ಯೂಹ ರಚನೆಯ ಚಮತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದವು. ಆದರೆ ನಾಜ಼ಿಗಳ ಟ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪಡೆಗಳು ಬೆಣೆಯಾಕಾರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸೇನೆಗಳನ್ನು ತೂರಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡವು. ಬಗ್ ಮತ್ತು ನೀಪರ್ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಉಕ್ರೇನ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆ ನುಗ್ಗಿ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ರಷ್ಯನ್ನರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುವು. ಕೀವ್ ಪ್ರದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭಾರಿ ಉಮಾನ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಲರನ ಕುತಂತ್ರದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ನಾಜ಼ಿದಳಗಳು ಚಿಮ್ಮಟದ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಸೇನೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ 6,00,000 ರಷ್ಯನ್ನರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದವು.

ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ರಷ್ಯನರು ಧಾನ್ಯ ದವಸ ಪೈರುಗಳನ್ನು ಜರ್ಮನರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಸುಟ್ಟರು. ಸೇತುವೆ, ಅಣೆಕಟ್ಟು, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿದರು. ಗೆರಿಲ ಕಾಳಗ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಡು, ಹೊಲ, ಹೊಲಸು ನೀರಿನ ಸುರಂಗ. ಜವುಗುಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ನಾಜಿಗಳ ಹಿಂಬದಿಯ ಸೈನ್ಯ, ಪಾಳ್ಯ, ಉಗ್ರಾಣ, ಮಳಿಗೆ, ರೈಲುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ನಾಜ಼ಿ ಅಥವಾ ರೈತರ ಉಡುಪಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಾವಿರಾರು ನಾಜಿ ಟ್ಯಾಂಕ್, ವಿಮಾನ, ಲಾರಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜರ್ಮನರನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದರು.

ನಾಜಿಗಳು ಕವಲುಗೋಲಿನಂತೆ ನುಗ್ಗಿ ಕೀವನ್ನು ಆವರಿಸಿದರು. ಕೀವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ರಷ್ಯನ್ನರು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಹೋರಾಡಿದರು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 29ರ ನಾಜ಼ಿಗಳು ಕೀವ್‌ನ್ನು ಹಿಡಿದರು. 50,000 ಯಹೂದಿಗಳನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದರು. ರೈಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಮಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ನಾಜಿ ಸೈನ್ಯಗಳು ನೀಪರ್‌ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಕರ್ಚ್, ಓರಲ್, ಒಡೆಸ್ಸಾ ಸೆಬಾಸ್ಟಪೋಲ್ ಮುಂತಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಊರುಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡವು. ಪೆರಿಕಾಫ್ ಭೂಕಂಠದಾಚೆ ಕ್ರಿಮಿಯಾಕ್ಕೆ ಹೋದುವು. ಡಾನ್‌ನದೀ ದಂಡೆಯ ರೋಸ್ಟೋವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾಕಸಸ್ ಪರ್ವತದ ಎಣ್ಣೆಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದುವು. ಮಾಸ್ಕೋ ಕಡೆ ಹೋದ ಸೈನ್ಯ ಐದು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ

ಮಾಸ್ಕೋವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಜರ್ಮನ್ನರಿಗೆ ರಷ್ಯದ ಉಗ್ರ ಚಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಯುದ್ಧ ಸಲಕರಣೆಗಳೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಚಳಿಗಾಲದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತರಬೇತಾಗಿದ್ದ ಅಗಾಧ ರಷ್ಯನ್ ಸೇನೆಗಳು ಟ್ಯಾಂಕುಗಳೊಡನೆ ಹಿಮಗಡ್ಡೆ ರಾಶಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಾರುಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ನಾಜಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಓಡಿಸಿದುವು. ಲೆನಿನ್‍ಗ್ರಾಡನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ನಾಜಿ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನರು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರನ್ನು ಕೊಂದು, ಸಾವಿರಾರು ಜರ್ಮನರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದರು.

ಜುಲೈ 1943ರಲ್ಲಿ ರಷ್ಯನ್ ಸೈನಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆ 55 ಲಕ್ಷವಿತ್ತು. ಜರ್ಮನರ ಐದರಷ್ಟು ಯುದ್ಧದ ಆಯುಧಗಳೂ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಮೆರಿಕ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡುಗಳೂ ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಟ್ಯಾಂಕ್ ವಿಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದುವು. ರಷ್ಯ ಶೇ.45 ರಷ್ಟು ನಾಜ಼ಿ ಟ್ಯಾಂಕ್‍ಗಳನ್ನು ಫಿರಂಗಿ ತೋಪುಗಳಿಂದ ನಾಶಮಾಡಿತ್ತು. ರಷ್ಯದ ಫಿರಂಗಿದಳ ಜರ್ಮನಿಯದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಕೆಂಪು ಸೇನೆಗಳು ನಾಜ಼ಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ಕಾಕಸಸ್‍ನಿಂದ ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಹಿಂದೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಓಡಿಸುತ್ತ, ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ನೀಪರ್ ನದಿಯವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದುವು. ಬಹು ದಣಿದಿದ್ದ ನಾಜ಼ಿ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶಕೊಡದೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆನ್ನುಹತ್ತುತ್ತಿದ್ದವು. ನೀಪರ್ ನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ರಷ್ಯನರನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ನಾಜ಼ಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಭಂಗವಾದುವು. ರಷ್ಯನರು ನಾಜ಼ಿಗಳ 22 ಡಿವಿಜನುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಿ ನೀಪರ್ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, 6 ನವೆಂಬರ್ 1943ರಲ್ಲಿ ಕೀವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ನಾಜ಼ಿ ಸೇನೆಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಫೆಬ್ರವರಿ 1944ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರನ್ನು ರಷ್ಯದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟರು. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕೀವು ನಂಜು : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೀವು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಿಕ ರಕ್ಷಣಾ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳ ಕುಸಿತದಿಂದ ಜಾಡ್ಯ ಶರೀರದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹರಡುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ರೋಗಾಣುಗಳ ಇಲ್ಲವೇ ಅವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಉರಿಯೂತದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ವಿಷಪದಾರ್ಥಗಳು ಶರೀರ ಹೀರಿಕೊಂಡು ಉಂಟಾಗುವ ದೈಹಿಕ ರೋಗಲಕ್ಷಣ (ಸೆಪ್ಸಿಸ್). ಕೀವು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ರೋಗಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದವು ಸ್ಟಫಿಲೋಕಾಕಸ್, ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್, ನ್ಯೂಮೊಕಾಕಸ್, ಮೆನಿಂಗೊಕಾಕಸ್ ಮತ್ತು ಗೋನೋಕಾಕಸ್ ; ಇವಲ್ಲದೆ ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ರೋಗಾಣುಗಳೂ ಪ್ಲೇಗಿನ ರೋಗಾಣುಗಳೂ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಇತರ ರೋಗಾಣುಗಳೂ ಕೀವುನಂಜಿಗೆ ಕಾರಣ. ಕೀವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ಜೀವಾಣುಗಳು ಎಲ್ಲರ ಮೈಮೇಲೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅವು ಕೀವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕೀವುನಂಜು ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ರೋಗ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಈ ರೋಗಾಣುಗಳು ಅತ್ಯುಗ್ರ ವಿಷೋತ್ಪಾದಕಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿನ ರಕ್ಷಣಾ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಕುಸಿದಿರಬೇಕು; ಗಾಯ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಪ್ರಸವ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ರೋಗಾಣುಗಳು ಅತಿಯಾಗಿ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಅದರಿಂದ ಕೀವು, ಕೀವುನಂಜು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದುಂಟು. ಕೀವುನಂಜು ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೂ ವಯಸ್ಸಾದವರಲ್ಲೂ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಿರುವರಲ್ಲೂ ಸಿಹಿಮೂತ್ರ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿವಿಷವಸ್ತುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಅತಿ ಬೇಗ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಹೆರಿಗೆ ಕೋಣೆ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾಮಂದಿರ ಮತ್ತು ಪ್ರಸವ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಅನಂತರ ರೋಗಿಗಳಿಡುವ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಕೊಠಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವುನಂಜು ರೋಗ ಅತಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅತಿ ಸಾವಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸವಮಾಡಿಸುವಾಗ ಅಥವಾ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸರಿಯಾದ ಪೂತಿನಾಶಕ (ಆಂಟಿಸೆಪ್ಟಿಕ್) ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸದೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯೂ ಸಾವುನೋವೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಉಂಟಾದುದುಂಟು. ಪೂತಿನಾಶಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಸ್ಟರ್ (1827–1912), ಲ್ಯಾಂಗನ್‍ಬೆಕ್ (1810–87), ಹೋಮ್ಸ್ (1809–94) ಇವರು ಮುಖ್ಯರು. ಇವರು ವೈದ್ಯಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾಬೂನು ನೀರಿನಿಂದ ಕೈತೊಳೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಪೂತಿನಾಶಕಗಳ ಉಪಯೋಗ–ಇವುಗಳಿಂದ ಕೀವುನಂಜು ರೋಗ ಬರದಂತೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ (1842–67) ಅಪೂರ್ವ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಯುಧಗಳ ಕ್ರಿಮಿಶುದ್ಧೀಕರಣದ (ಸ್ಟರಿಲೈಸೇಷನ್) ಬಳಕೆಯಿಂದಲೂ ಜೀವಿವಿಷಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದಲೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಸೋಂಕುವಾಹಕವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿ ಅವರನ್ನು ರೋಗಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿ ಕೀವುನಂಜು ಹಬ್ಬದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ರೋಗಾಣುಗಳು ನಿವಾರಕ ಔಷಧಿಗಳಿಗೆ ನಿರೋಧಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಕೀವುನಂಜು ಇನ್ನೂ ಬಗೆ ಹರಿಯದೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಕೀವುನಂಜು ನಾನಾ ತರವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಬಹುದು: 1 ಚರ್ಮದ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಉರಿಯೂತ, ವಸ್ತಿಕುಹರದ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತ, ಮೂತ್ರದ್ವಾರದ ಸುತ್ತಲ ಉರಿಯೂತ, ವಾಯು ತುಂಬಿದ ಅಂಗಕ್ಷಯ– ಈ ತರಹದ ಸ್ಥಳಿಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವಿಷವೇರಿ ಕೀವುನಂಜಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸುವುವು. 2 ದುಗ್ಧರಸ ವಾಹಕ ನಾಳಗಳ ಉರಿಯೂತ ಮತ್ತು ದುಗ್ಧರಸಗ್ರಂಥಿಗಳ ಉರಿಯೂತವಾಗಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. 3 ರೋಗಾಣುಗಳು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ನೆತ್ತರ ನಂಜು ಉಂಟಾಗಬಹುದು.

ಕೀವುನಂಜು ಯಾವ ತರಹದಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದರೂ ಚಳಿ, ಜ್ವರ, ತಲೆನೋವು, ಮೈಕೈನೋವು ಇವು ರೋಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಚರ್ಮದ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಗಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಊತ ಉಂಟಾಗಿ ಚರ್ಮ ಕೆಂಪಾಗಿ, ಬಿಸಿಯಾಗಿ ನೋವಿರುತ್ತದೆ. ವಾಯು ತುಂಬಿದ ಅಂಗಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮ ಚಿಟಗುಟ್ಟುವುದಲ್ಲದೆ ದುರ್ವಾಸನೆಯ ಕೀವುಳ್ಳ ವ್ರಣಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೀವುನಂಜು ದುಗ್ಧರಸನಾಳಗಳಿಗೆ ಹರಡಬಹುದು. ಆಗ ನಾಳಗಳು ಊದಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಮ ಕೆಂಪಾದ ನೋವುಳ್ಳ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ದುಗ್ಧನಾಳಗಳಿಂದ ಉರಿಯೂತ ದುಗ್ಧಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಊದಿ ನೋವಾಗುತ್ತವೆ; ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದುಗ್ಧನಾಳಗಳ ಮೇಲೆ ಕೊಳೆತ ವ್ರಣಗಳು ಕಾಣಸಿಕೊಳ್ಳವುದೂ ದುಗ್ಧಗ್ರಂಥಿ ಕೀವು ತುಂಬಿ ಕುರುವಾಗಿ ಕೀವು ಹೊರಬರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕೀವುನಂಜು ದುಗ್ಧಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಹರಡಿ ಅಲ್ಲಿ ರೋಗಾಣುಗಳ ಸಂತತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ನೆತ್ತರುನಂಜು ಆಗುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಹದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಗಳು ಏಳಬಹುದು. ನೆತ್ತರುನಂಜು ತೀರ ಅಪಾಯದ ಸೋಂಕು ರೋಗ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಂಜು, ಜ್ವರ ಚಳಿ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ನಾನಾತರಹದ ಗುಳ್ಳೆಗಳೂ ಏಳಬಹುದು. ಹೃದಯಾವರಣದ ಉರಿಯೂತ ಹೃದಯದ ಒಳಪೊರೆಯ ಊತ, ಶ್ವಾಸಕೋಶಾವರಣದ ಉರಿಯೂತ, ಮಿದುಳಿನ ಮತ್ತು ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯ ಪೊರೆಗಳ ಉರಿಯೂತ, ಕೀಲುಗಳ ಉರಿಯೂತ, ಸ್ಥಾನಾಂತರಿಸಿದ ಕುರುಗಳು ಮತ್ತು ರಕ್ತಸ್ರಾವ ತೋರಿಕೆಯ ವಿಲಕ್ಷಣಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸ್ನಾಯುಗಳು ನಿಶ್ಚೇತನಗೊಂಡು ಸಾವು ಸಹ ಉಂಟಾಗಬಹುದು, ಕೀವುಗುಳ್ಳೆ (ಮೊಡವೆ, ಬೊಕ್ಕೆ), ಎಲುಬಿನ ಉರಿಯೂತ, ದಂತ ಚಿಕಿತ್ಸಾನಂತರ ಗಲಗ್ರಂಥಿಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಮೂತ್ರಾಪಕರ್ಷಕದಿಂದ ಮೂತ್ರ ತೆಗೆಯುವಿಕೆ. ವಿಷಮ ಶೀತಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಉರಿಯೂತ, ಉದರ ಪರಿವೇಷ್ಟನ ಪಟಲದ ಉರಿಯೂತ, ಮಿದುಳು ಪೊರೆಗಳ ಉರಿಯೂತ, ಕೆಟ್ಟ ಕುರು, ಸಿಡುಬು, ಸೀತಾಳೆ ಸಿಡುಬು, ಪ್ಲೇಗು ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವುಜಾಡ್ಯ ಹರಡಿ ನೆತ್ತರು ನಂಜಾಗಬಹುದು. ಹಸುಕೂಸಿನ ಹೊಕ್ಕುಳಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕೀವುನಂಜು ಹರಡಿ ನಂಜಾಗುವುದು ವಿರಳವಲ್ಲ.

ಪ್ರಸೂತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಕೀವುನಂಜು ಹೆರಿಗೆಯ ಅನಂತರವೂ ಗರ್ಭಪಾತದ ಅನಂತರವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಹಜವಾದ ಪ್ರಸೂತಿಯಲ್ಲೂ ಕೆಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಜಜ್ಜುಗಾಯಗಳು, ಉಜ್ಜುಗಾಯಗಳು ಇದ್ದು ಕೀವಾಣುಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗಬಹುದು. ನಿಧಾನ ಪ್ರಸವ, ಕಸದ ತುಂಡುಗಳು ಒಳಗೇ ಉಳಿಯುವಿಕೆ. ಗರ್ಭಕೋಶದ ಸಡಿಲಿಕೆ ಇವೂ ಕೀವುನಂಜನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ರಕ್ತಹೀನತೆ, ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಹೃದ್ರೋಗ, ಕ್ರಿಮಿಜಾಡ್ಯ ಇವುಗಳಿಂದ ತಾಯಿಯ ರಕ್ಷಣಾಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿದಲ್ಲಿ ಕೀವುನಂಜು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಂಟುವುದು. ಪ್ರಸವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು, ಆಯುಧ ಪ್ರಯೋಗ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇವು ಕೀವುನಂಜು ಮತ್ತು ನೆತ್ತರು ನಂಜನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವುನಂಜು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುವ ರೋಗಾಣುಗಳು ರೋಗಿಯ ದೇಹದಿಂದಾಗಲಿ ವೈದ್ಯರು ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರಿಂದಾಗಲಿ ಹರಡಿ ರೋಗೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ದೋಷಾತ್ಮಕ ಗರ್ಭಪಾತದಲ್ಲಿ ಕೀವುನಂಜಾಗಿ ನೆತ್ತರು ನಂಜಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಸಾವೇ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸೂತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕೀವುನಂಜನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರಸೂತಿಮಾಡಿಸುವವರು ಸೋಂಕುವಾಹಕರಾಗಿರದೆ, ಕೈಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಬೂನು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಪೂತಿನಾಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಪ್ರಸವ ಮಾಡಿಸುವುದು ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮ.

ಕೀವುನಂಜು, ನೆತ್ತರುನಂಜು ಉಗ್ರವ್ಯಾಧಿಗಳು. ಇವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಜೀವಾಣುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ರೋಗಿಯ ಪ್ರತಿರೋಧಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕು. ಕೀವು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅಡಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಜೊತೆಗೆ ರೋಗಿಯ ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಉಪಚಾರಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕು. (ಆರ್.ಡಿ.ಎಂ.)

ಪೂತಿನಾಶಕಗಳು : ಇವು ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಎಸೆಪ್ಸಿಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಪಾಯಕರವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕೀಯ ಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಲ್ಲುವು.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬ್ಯಾಕ್ಟಿರಿಸೈಡಲ್ ಎಂದರೆ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬಲ್ಲುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀಯೋಸ್ಟಾಟಿಕ್ ಎಂದರೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತು ಎಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದರೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕ ಔಷಧಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯನ ಅಂಗಗಳು, ಅಂದರೆ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಮ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಸ್ತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಲಕರಣೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಕೊಳೆತು ನಾರುವ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳು ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯನ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿ ಎಂಥ ಅಪಾಯವನ್ನಾದರೂ ತಂದೊಡ್ಡಬಹುದು. ಇಂಥವನ್ನು ತಡೆದುದರ ಖ್ಯಾತಿ ಜೋಲಿಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದು. ಆತ ಕಾರ್ಬಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಔಷಧಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನಂಜನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಡೆಗಟ್ಟಿದ. ಈಗಿನ ಔಷಧಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂಜನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದೇ ಒಂದು ನಿಯಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಒಂದು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಯುವುದರ ಮುನ್ನ ಆ ಭಾಗದ ಚರ್ಮ, ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ರಬ್ಬರ್ ಚೀಲಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಸಲಕರಣೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಷನಾಶಕ ದ್ರವದಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ವಿಧಾನದಿಂದಾಗಲೀ ಕಾಪಾಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕೀಯ ವಿಷಾಣುಗಳು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಂಪಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಈ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ಅಳತೆ ಬೇಕು. ಅದು ರೈಡಿಲ್ ವಾಕರ್ ಎಂಬಾತ ಕಂಡುಹಿಡಿದ (1903) ವಿಧಾನದಿಂದ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ ವಿಷಮಶೀತಜ್ವರದ ಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು 24 ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ಫೀನಾಲ್ ಎಂಬ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೋ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಪೂತಿನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವುದು. ಈ ಹೋಲಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಫೀನಾಲ್ ಗುಣಾಂಕ ಅಥವಾ ರೈಡಿಲ್‌ವಾಕರ್ ಗುಣಾಂಕ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಫಲ ಫಿನಾಲಿಗಿಂತ 2, 4 ಅಥವಾ 6ರಷ್ಟು ಎಂದು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂತಿನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂಬತ್ತು ವಿಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಉತ್ಕರ್ಷಣಕಾರಕಗಳು (ಆಮ್ಲಜನಕದೊಡನೆ ಸಂಯೋಗ ಪದಾರ್ಥಗಳು): $KMnO_4.H_2O_2$. ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಕ್ತಿ, ಆಮ್ಲಜನಕ ಹೊರಡುವುದುರಿಂದ ಲಭಿಸಿದೆ. 2. ಹ್ಯಾಲೋಜೆನ್ಸ್: Cl, I ಅಯೊಡೋಫಾರಂ. ಅಯೋಡೀನ್ ಮತ್ತು ಶೇ.70 ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಮಿಶ್ರಣ ಚರ್ಮವನ್ನು ವಿಷಾಣುಗಳಿಂದ ದೂರಮಾಡಿ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದು. 3. ಆಮ್ಲಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಷಾರಗಳು: ಬೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಬೊರಾಕ್ಸ್, ಬೆನ್‌ಜೋಯಿಕ್ ಮುಂತಾದವು. ಆದರೆ ಇವು ಅಂಗಗಳನ್ನೇ ಕ್ಷಯಿಸುವುದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಲ್ಲ. 4. ಅಪಮಾರ್ಜಕಗಳು (ಡಿಟರ್‌ಜೆಂಟ್ಸ್): ಅಂಗಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಾಬೂನು, ಜೆಪರ್ನಿನ್ ಮುಂತಾದುವು. ಇವು ಚರ್ಮವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡಿ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತವೆ. 5. ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ (ಮದ್ಯಸಾರ): ಈಥೈಲ್ ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಶೇ.70 ಚರ್ಮಶುದ್ಧಿಗೆ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ವಸ್ತು. 6. ಆಲ್‌ಡಿಹೈಡ್‌ಗಳು: ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಆಮ್ಲಜನಕದ ಜೊತೆಗೆ ಕೂಡಿ ಆಗುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಫಾರ್ಮಾಲ್ ಡಿ ಹೈಡ್ ಶೇ. 2–5 ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. 7. ಲೋಹಗಳು: ಪದಾರ್ಥಗಳು: ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಿಲ್ವರ್ ನೈಟ್ರೇಟ್ ($AgNO_3$), ಮರ್ಕ್ಯುರಿಕ್ ಕ್ಲೋರೈಡ್ ($HgCl_2$) ಕ್ಲೋರೈಡ್, ಮರಕ್ರೊ ಕ್ರೋಂ ಮತ್ತು ಮರ್‌ಕೈಲೇಟ್ ಇವು ಅಂಗವನ್ನು ದಹಿಸದೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವುವು. ಇವುಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ ಚರ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಬಹುದು. 8. ವರ್ಣದ್ರವ್ಯಗಳು (ಡೈಸ್): ಅಕ್ರಿಫ್ಲೇವಿನ್, ಬ್ರಿಲಿಯಂಟ್ ಗ್ರೀನ್ ಮೈಲೇಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ಟಲ್ ವೈಲೇಟ್ ಇವು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ವಸ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿಗೆ ವರ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಮನುಷ್ಯನ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಬಹುಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೂ ಇವು ವಿಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 9. ಫೀನಾಲ್ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು : ಕಾರ್ಬಾಲಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಲಿಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧಕ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಇದು ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಫೀನಾಲ್ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಇತರ ದ್ರಾವಣಗಳಾದ ಡೆಟ್ಟಾಲ್, ಲೆಸಾಲ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೂಡ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಆರ್.ಎಂ.ಬಿ.)

ಕೀವೂ : ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ. ಸಮಭಾಜಕದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಲೊಮಾನಿ ನದಿಗೂ ಎಡ್ವರ್ಡ್, ಕೀವೂ ಮತ್ತು ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 259077.70 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸು. 5050348 (2002). ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ (45 ಮೀ); ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳ ಬಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ ಪರ್ವತಮಯ. ರೂವೆಂಜೋರಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಎತ್ತರ 5080 ಮೀ ವಿರುಂಗ ಜ್ವಾಲಮುಖಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ ಕಾರಿಸಿಂಬಿ (448 ಮೀ) ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ಸಮಭಾಜಕೀಯ ಕಾಡಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಎತ್ತರದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರ. ಐರೋಪ್ಯರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಲು ಇದರ ವಾಯುಗುಣ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸರೋವರದ ಬಳಿ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನದಲ್ಲಿ ಗೊರಿಲ, ಕಾಡೆಮ್ಮೆ, ಆನೆ, ಖಡ್ಗಮೃಗ ಮತ್ತು ಜಿರಾಫೆ ಇವೆ.

ಬೂಕವೂ, ಕೊಸಾಂಗೋ, ಕಿಂಡೂ, ವೂವಿರ, ರೂಚೂರೂ–ಇವು ಕೀವೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ ಬೂಕವೂ. ಇದರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 476000 (2004). ಉತ್ತರ ಕೀವೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಕೀವೂ, ಮನೀಮ–ಇವು ಇದರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಗೋಮ, ಬೂಕವೂ ಮತ್ತು ಕಿಂಡು–ಪೋರ್ಟ್–ಎಂಪೇನ್ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಲೂವಲಾಬ, ಲೋಮಮೀ, ಲೋವಾ, ಎಲಿಲ ಮತ್ತು ವೂಲೆಂಡೀ ಇವು ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ನದಿಗಳು. ಮನೀಮದ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಲೂವಲಾಬ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ಚಹ ತೋಟಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರೈತರು ಸೇವಂತಿಗೆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಸಸ್ಯವನ್ನೂ ಸಿಂಕೋನ ಮರವನ್ನೂ ನಿಂಬೆ, ಕಿತ್ತಲೆ, ಹೇರಳೆ, ಚಕ್ಕೋತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣವಲಯದ ಇತರ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಬೆಳೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾಳೆಯೆಣ್ಣೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಕೀವೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಐರೋಪ್ಯರ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಕೀವೂ ಸರೋವರ, ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಲೂವಲಾಬ ನದಿಯ ಕೆಳದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕಾಸಂಚಾರವುಂಟು. ಕೆಂಡು ಮತ್ತು ಕೊಂಗೋಲೋ, ವೂವಿರ ಮತ್ತು ಕಮಾನ್ಯೊಲಗಳ ನಡುವೆ ರೈಲು ಸಂಪರ್ಕ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವನದ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಬಾಂಟುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯನಿವಾಸಿಗಳು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಕೀವೂ ಸರೋವರ : ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಸರೋವರಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ್ದು. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ 1438 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಕೀವೂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ ರುವಾಂಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ 90 ಕಿಮೀ. ಗರಿಷ್ಠ ಅಗಲ 50 ಕಿಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 2667 ಚ.ಕಿಮೀ. ತ್ರಿಕೋಣಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸರೋವರದ ಸರಾಸರಿ ಆಳ 218 ಮೀ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದು 697 ಮೀ ಆಳವಾಗಿದೆ. ಇದರ ನೀರು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ರೂಜ್ಜಿಜ್ಜಿ ನದಿಯ ಬಂಡೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿದು 2,300' ಕೆಳಗಿರುವ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೀವೂ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಸರೋವರ. ಇಟಲಿಯ ಲಾಗೋಮಾಜೋರಿ ಸರೋವರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೀವೂ ಸರೋವರವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಸರೋವರವೆಂದು ಜಾನ್ ಗಂತರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಚಿತ್ರಪಟದಂತೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮತ್ತು ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿರುವ ದಡಗಳು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಕುಸಿದು ಸಂಭವಿಸಿದ ಕಮರಿಯ ಏಣುಗಳು ಬಲು ಚೂಪು. ಬೂಕವೂವಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉದ್ರೇಕದಿಂದ ಚಿಮ್ಮಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ ನಿಂತಿರುವ ಕಾಹೂನೀ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳ ಗುಂಪು ಕೀವೂ ಸರೋವರದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರವನ್ನು 96 ಕಿಮೀವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿರುಂಗ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜೀವಂತ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳಾದ ನೈರಾಂಗೋಂಗೋ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಮ್ಲಗೀರಗಳಿವೆ.

ಕೀವೂ ಸರೋವರದ ಮೇಲ್ಮೈ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಥಟ್ಟನೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮೀನು, ನೀರುನಾಯಿ ಮತ್ತು ನೀರುಬೆಕ್ಕುಗಳುಂಟು, ಮೊಸಳೆಗಳಾಗಲಿ, ನೀರಾನೆಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಸೊಳ್ಳೆಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವಿವರ್ಗವೂ ಟಾಂಗನ್ಯೀಕ ಸರೋವರದ್ದೂ ಭಿನ್ನವಾದವು: ಆದರೆ ಇದೂ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸರೋವರದ್ದೂ ಒಂದೇತರ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಲಾವದಿಂದಲೂ ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದಲೂ ಈ ಸರೋವರ ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 1894ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯ ಪರಿಶೋಧಕ ಕೌಂಟ್ ಅಡಾಲ್ಫ್ ವಾನ್ ಗಾಟ್ಸೆನ್ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕೀವೂ ಸರೋವರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಐರೋಪ್ಯ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್.)

ಕೀವೊಸಡು : ಕೀವು ತುಂಬಿದ ಒಸಡು (ಪಯೋರಿಯ). ಒಸಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗಾಗಿ ಕುಳಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಹಲ್ಲುಗಳ ಸುತ್ತ ಅಂಗಾಂಶ ಬೆಳೆದು ಹಲ್ಲುಗಳು ಅಲುಗಾಡದೆ ಭದ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹುಳುಕುಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಹಲ್ಲಿಗೆ ಏಟು ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಈ ಅಂಗಾಂಶ ಸೋಂಕಿಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಉರಿಯೂತ

ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಗಾಂಶ ಹಾಳಾಗತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಹಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿರುವ ಸುತ್ತಲಿನ ಮೂಳೆ ಕೂಡ ನಾಶವಾಗತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಕೀವೊಸಡು. ಹಲ್ಲಿನ ಬಳಿ ಕೀವು ಕಾಣಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಹಲ್ಲಿನ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಮೂಳೆ ಹಾಗೂ ಅಂಗಾಂಶ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಾಳಾಗಿರುತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ರೋಗದ ಕೊನೆಯ ಹಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೀವೊಸಡಿನಲ್ಲಿ ಒಸಡಿನ ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಹಲ್ಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅಂಗಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ದವಡೆಯಲ್ಲಿನ ಕೀವೊಸಡಿನಿಂದ ಸೋಂಕು ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ಮೂಳೆಗೂ ಹರಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. *

ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ : ಡೈಆಟಮ್ಸ್ ಎಂಬ ಏಕಾಣುಸಸ್ಯಜೀವಿಗಳ ಸಿಲಿಕಾಯುಕ್ತ ಅವಶೇಷಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು. ಡೈಆಟಮೇಷಿಯಸ್ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಸಹ ಹೆಸರಿದೆ. ಸಮುದ್ರವಾಸಿಗಳಾದ ಡೈಆಟಂ ಸಸ್ಯಗಳು ಸತ್ತು ಕೊಳೆತಮೇಲೆ ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸಿಲಿಕದ ರೂಪಗಳು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಕಣಗಳು ಸಮುದ್ರತಳದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಗೊಂಡು ಕೀಸಲ್‌ಗರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪದ ರೂಪು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂಚಯನ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ 1–500 ಸೆಂಮೀ ನಷ್ಟು ದಪ್ಪ ಬೆಳೆಯಬಹುದಷ್ಟೆ. ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಮಣ್ಣು ಜಲಜಶಿಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಿಕ್ಷೇಪದ 426 ಮೀಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ಉಂಟು. ಇದಲ್ಲದೇ ಡೆನ್‌ಮಾರ್ಕ್, ಜಪಾನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಆಲ್ಜೀರಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಇವು ಪ್ಲೀಸ್ಟೊಸೀನ್ ಮತ್ತು ತರುವಾಯದ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿವೆ.

ಚಾಕ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಕ (SiO_2) ಇರುವುದುಂಟು. ಕಾಯಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗವಸ್ತುಗಳ ಸರಾಸರಿ ಸೇಕಡ ಪ್ರಮಾಣ ಕೆಳಕಂಡಂತಿದೆ: SiO_2, 88.I, Al_2O_3 4.0, Fe_2O_3 1.6, CaO 1.6, MgO 0.6, ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು 1.4, ಸುಟ್ಟಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಇಳುವರಿ 3.7. ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ವ್ಯಾಪಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಅದರ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಕಣಗಳ ಗಾತ್ರ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಮೂನೆಯ ಶೇ.52 ಭಾಗದಷ್ಟು ಕಣಗಳು– 2–10 ಮೈಕ್ರಾನ್ ಗಾತ್ರದವು. ಶೇ.26 ಪಾಲಿನಷ್ಟು ಕಣಗಳು 2 ಮೈಕ್ರಾನುಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಶೇ.22 ಭಾಗ 10 ಮೈಕ್ರಾನುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಾತ್ರದವು, ಸೋಸುವ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ಬಳಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಣಗಾತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ, ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತವಾದ ಕೀಸಲ್‌ಗರನ್ನು ಸುಟ್ಟರೆ ಊದಾ ಅಥವಾ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ದ್ರವಗಳನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಿತ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸೋಸಬಹುದು. ಸ್ರಾವಕವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಸುಟ್ಟರೆ ಹಾಲು ಬಿಳುಪಾದ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ದೊರೆಯುವುದು. ಇದರ ಮೂಲಕ ದ್ರವಗಳನ್ನು ಸೋಸುವುದು ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ಸರಾಗ.

1 ಗ್ರಾಂ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಪುಡಿಯ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 15–30 ಚದರ ಮೀಟರುಗಳು. ಗಿರಣಿಯಾಡಿಸಿದ ಪುಡಿಯ ಸಾಂದ್ರತೆ ಘನ ಅಡಿಗೆ 5–15 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ. 1 ಗ್ರಾಂ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಪುಡಿ 3 ಮಿಲೀ. ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚುದ್ರವವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಸರಂಧ್ರವಾಗಿರುವುದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ರಾವ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಕರಗುವ ಉಷ್ಣತೆ 1.000°– 1.600° ಸೆಂ. ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೈಡ್ರೊಫ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಹೊರತು ಇತರ ಆಮ್ಲೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಟ್ಟ ಸುಣ್ಣದಂಥ ಕ್ಷಾರಗಳೊಡನೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೂ ವರ್ತಿಸುವುದು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರುಗಳ ತೇವವಾದ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟು ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವುದು. ಸೋಸುವ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ದ್ರಾವಣ, ಜೀವಿ ವಿರೋಧಕಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಹುಳಿತದ್ರವ (ಫರ್ಮೆಂಟೆಡ್ ಲಿಕ್ಕರ್), ಬಟ್ಟೆಗಳ ನಿರ್ಜಲ ಮಾರ್ಜನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ನ್ಯಾಫ್ತಾ, ದಂತಧಾವನ ಅಂಜನಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲಿಯಂ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಕೊಬ್ಬಿನ ತೈಲಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸೋಸುವ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಫೋರ್ ಡ್ರಿನಿಯರ್ ಯಂತ್ರದ ಮೇಲೆ ಕಾಗದದ ರಾಶಿ ತನ್ನ ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಬೇಗ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿಯೂ, ಆಲ್ಕೊಹಾಲ್ ಪಾನೀಯಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಲಂಬಿತ ವಸ್ತುಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ಕುಗಳು, ಕಾಗದ, ರಬ್ಬರ್ ಮತ್ತು ಕೃತಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳಿಗೆ ಇದು ಫಿಲ್ಲರ್ ಆಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು, ಪೆಯಿಂಟುಗಳಿಗೆ ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳ ಆಚ್ಛಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಲ್ಲುದು. ಅದರ ಗಣನೀಯ ಮೇಲ್ಮೈ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಫಲವಾಗಿ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ಮೇಲೆ ಹರಡಿರುವ ವೇಗವರ್ಧಕ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವುದು. ನೈಟ್ರೇಟ್ ಗೊಬ್ಬರಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿದರೆ ಕಣಗಳು ಹೆಂಟೆಗಳಂತಾಗಿ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಫಿಲ್ಲರಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ್ನು ಮುಂಚೆಯೇ ಸುಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮ್ಯಾಗ್ನೀಸಿಯ ಸ್ರಾವಕದೊಡನೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ ಫಲಿತಾಂಶ ದೊರೆಯುವುದು.

ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅದರ ಅಲ್ಪಸಾಂದ್ರತೆ, ರಂಧ್ರಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ. 800°–1900° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತಾ ಮಿತಿಯಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕುಚಿತವಾಗದೆ ಉಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ಯುಕ್ತ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ನೀರಿನೊಡನೆ ಕಲಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಸುಟ್ಟು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂತು. ಈಗ ಅದನ್ನು ಅಗಲವಾದ ಹಲಗೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಕಲ್ನಾರು ಮತ್ತು ಬೆಂಟೊನೈಟ್ ಅಥವಾ ಮಾಗ್ನಸೈಟ್ ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣದ ಹಾಲಿನೊಡನೆ ಕುದಿಸಿ ಪಡೆದ ಸಿಲಿಕೇಟಿನಂಥ ಬಂಧನ ವಸ್ತುವಿರುವ ಮಿಶ್ರಣ ಅಗತ್ಯ. ಪುಡಿಯಾದ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನ್ನು ಕುಲುಮೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ನಡುವೆ ತುಂಬಿದಾಗಲೂ ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕುಲುಮೆಯ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬಲ್ಲದು.

ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ನೊಬೆಲ್ **(ನೋಡಿ– ನೊಬೆಲ್, ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಬೆರ್ನಾರ್ಡ್)** ನೈಟ್ರೊಗ್ಲಿಸರಿನನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಅನಂತರ ಕೀಸಲ್‌ಗರಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ನೈಟ್ರೊಗ್ಲಿಸರಿನ್ ತೀವ್ರ ಸ್ಫೋಟಕ ಗುಣವುಳ್ಳ ವಸ್ತು. ಅದನ್ನಿಟ್ಟಿರುವ ಪಾತ್ರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಲುಗಾಡಿದರೂ ಸಾಕು ಭಯಂಕರ ಸ್ಫೋಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕೀಸಲ್‌ಗರ್‌ನಿಂದ ಅವಶೋಷಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ರವಾನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನೈಟ್ರೊಗ್ಲಿಸರಿನ್ ಹೀರಿಕೊಂಡು ಕೀಸಲ್‌ಗರನ್ನು ಡೈನಮೈಟ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಕೀಸಲ್‌ಗರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಅವಶೋಷಕಗಳು ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಡೈನಮೈಟಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಇತರ ದ್ರವಗಳನ್ನು ಹೀರಲು ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಯಂತ್ರಾಗಾರಗಳ ಮೆಷಿನ್ ಷಾಪುಗಳ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಎಣ್ಣೆಚೆಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಂಥ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಪುಡಿಯನ್ನು ಉದುರಿಸಿ ಗುಡಿಸಿದರೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹಸ್ರಾರು ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ಇದರ ಸಲುವಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್.; ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕೀಲು ವಜ್ರ : ಮಚ್ಚೆಗಳು ಮತ್ತು ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಡವೆ ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ, ಆದರೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಿರುವ, ವಜ್ರಪ್ರಭೇದ. ಕೈಗಾರಿಕಾವಜ್ರ, ಒರಟುವಜ್ರ ಪರ್ಯಾಯಪದಗಳು. ಕೀಲುವಜ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ: ಕಾರ್ಬನಾಡೊ, ಬೋರ್ಟ್. ಕಾರ್ಬನಾಡೊ ಬಹುಗಟ್ಟಿಯಾದ ಗಡುಸಾದ ಬೂದು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಹರಳು ವಜ್ರ, ಬೋರ್ಟ್ ಅಂದರೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರದೆ ಮಸಕು ಬಣ್ಣದ ಹಾಗೂ ಮಚ್ಚೆ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹರಳು ಚೂರುಗಳು. ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬನಾಡೊಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದುದರಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋರ್ಟನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೀಲುವಜ್ರಗಳನ್ನು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಗಾಜನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಜ್ರಕ್ಕಿರುವ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ವಜ್ರದ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಮೆರುಗು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಕೀಲುವಜ್ರವಾಗಲಿ ಅದರ ಪುಡಿಯಾಗಲಿ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೀಲು ವಜ್ರದ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಬಹುಮುಖವಾಗಿದೆ. ತಂತಿಗಳನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದುರು ಮತ್ತು ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ಕೊರೆಯುವ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಘರ್ಷಕ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಲಕರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಬನಡೊ ಬಗೆಯ ಕೀಲುವಜ್ರ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಬೋರ್ಟನ್ನು ಮೋಟಾರು ಕಾರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಬಂಡೆ ಉಕ್ಕು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವ ಮತ್ತು ಕೊರೆಯುವ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಮೊನೆ ಬಹಳ ಆವಶ್ಯಕ. ಇಂಥ ಕೊರೆಯುವ ಒಂದೊಂದು ಉಪಕರಣದಲ್ಲೂ ಸುಮಾರು 7 ಕ್ಯಾರಟ್ ತೂಕವಿರುವ 150–180 ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬೋರ್ಟ್ ಬಗೆಯ ಕೀಲು ವಜ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೀಲು ವಜ್ರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಯಾರಿಸಿದ ವಜ್ರದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಘರ್ಷಕ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇತರ ಗಡುಸಾದ ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ: ಪುಡಿಪುಡಿಯಾದ ವಜ್ರದ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳು ಸಹ ಕರ್ತನಚಕ್ರಗಳನ್ನು (ಕಟಿಂಗ್ ವ್ಹೀಲ್ಸ್) ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಜ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕುವುದು ಕಿಂಬರ್‌ಲೈಟ್ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಿಲಿಕಾಂಶ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವ (ಅಲ್ಟ್ರಾ ಬೇಸಿಕ್ಸ್) ಅಗ್ನಿಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ. ಕೀಳುವಜ್ರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ದೇಶಗಳೆಂದರೆ ಆಫ್ರಿಕಖಂಡದ ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಾಂಗೋ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕ, ಘಾನ, ಗೋಲ್ಡ್ ಕೋಸ್ಟ್, ಅಂಗಾಲಾ, ಸಿಯಾರಾ ಲಿಯೋನ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದೇಶದ ಸೈಬೀರಿಯ. 1968ರ ವಿಶ್ವದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕೀಳು ವಜ್ರದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸುಮಾರು 2.58 ಕೋಟಿ ಕ್ಯಾರಟ್‌ಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇ.44 ರಷ್ಟು ಬೆಲ್ಜಿಯನ್ ಕಾಂಗೋದಿಂದಲೂ ಶೇ. 22ರಷ್ಟು ಸೈಬೀರಿಯದಿಂದಲೂ ಶೇ. 16ರಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಿಂದಲೂ ಶೇ. 9ರಷ್ಟು ಘಾನದಿಂದಲೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿವೆ. ವಿಶ್ವದ ಕೀಳುವಜ್ರದ ನಿಕ್ಷೇಪ ಸುಮಾರು 60 ಕೋಟಿ ಕ್ಯಾರಟ್‌ಗಳೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ 50 ಕೋಟಿ ಕ್ಯಾರಟ್ ಕಾಂಗೋ ದೇಶವೊಂದರಲ್ಲೇ ಇದೆಯೆಂದೂ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ವಜ್ರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಮೂಲ್ಯ ವಜ್ರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕೀಳುವಜ್ರವೂ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಪನ್ನಾ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ವಜ್ರಕರೂರು ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ವಜ್ರದ ಗಣಿಗಳಿವೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ಕೀಳುವಜ್ರದ ಪ್ರಮಾಣ. ದಿನೇ ದಿನೇ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ 1955 ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಕೀಳು ವಜ್ರಗಳನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿ ಬೇಕಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಜ್ರದ ಇಂದಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬಹು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. (ಎಂ.ಎನ್.ವಿ.)

ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ : ಇರಿಡೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕ್ರೋಕಸ್ ಸಟೈವಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯಕ್ಕೂ ಅದರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿದ ಶಲಾಕಾಗ್ರಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಸ್ಯಾಫ್ರನ್). ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್ ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿಯ ಮೂಲನೆಲೆಗಳು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪಾಂಪೂರ್ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮುವಿನ ಕಿಶ್ತ್‌ವಾರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚೀನ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಸ್ಪೇನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕುಂಕಮಕೇಸರಿ ಗಿಡ 6"–10" ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೆಲದೊಳಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಈರುಳ್ಳಿಯಂಥ ಗೆಡ್ಡೆಯೂ ಉದ್ದವಾದ ಹುಲ್ಲಿನ ಎಸಳಿನಂಥ ಎಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹೂಗಳ ಬಣ್ಣ ನೀಲಿ. ಅವಕ್ಕೆ ನವಿರಾದ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ ಎಸಳಿನಂಥ ಶಲಾಕೆಯೂ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಶಲಾಕಾಗ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಹೂವಿನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿದ ಶಲಾಕಾಗ್ರಗಳೇ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ. ಶಲಾಕಾಗ್ರಗಳಿಂದಲೇ ದೊರೆತ ಕೇಸರಿ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೇಕ್ ಸ್ಯಾಫ್ರನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಶಲಾಕಾಗ್ರದ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗದಿಂದ ತೆಗೆದ ಕೇಸರಿ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೇ ಸ್ಯಾಫ್ರನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಕೇಸರಿ ಬಹಳ ಬೆಲೆ ಬಾಳತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೇಸರಿ ಇಲ್ಲೇ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಪೇನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಪೌಂಡಿನಷ್ಟು ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ 75,000 ಹೂಗಳನ್ನಾದರೂ ಶೇಖರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಹೆಕ್ಟೇರಿಗೆ 140 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಹೂವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 5 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಕೇಸರಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳುವರಿ ಪ್ರಮಾಣವಿದು.

ಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಸಿನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖ ವರ್ಣಪದಾರ್ಥವಿದೆ. ಈ ಬಣ್ಣ ಸುಲಭವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಡಲು ಬಳಸಲಾಗದು. ಕೇಸರಿಯನ್ನು ಬೆಣ್ಣೆ, ಪಾನೀಯಗಳು, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಿಹಿತಿಂಡಿಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಕೊಡಲೂ, ವಿಶೇಷರುಚಿಯನ್ನು ಕೊಡಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಔಷಧೀಯಗುಣಗಳೂ ಇವೆ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತೇಜಕ, ಸೆಳವುರೋಗ ನಿರೋಧಕ, ಕಾಮೋದ್ದೀಪಕ, ಜಠರೋತ್ತೇಜಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಗೆಡ್ಡೆಗಳಿಂದ ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿಯ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಗಿಡ 10 ರಿಂದ 15 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಬದುಕಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ರೂಪಿತವಾದಂತೆಲ್ಲ ಹಳೆಯವು ಕೊಳೆತು ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್ ನಡುವಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಹೂಬಿಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಮುಂಜಾನೆ ಇಬ್ಬನಿ ಕಾಣೆಯಾದ ತರುವಾಯ ಇದರ ಶಲಾಕಾಗ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹಿಡಿದರೆ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.)

ಕುಂಕುಮದ ಮರ : ಯುಫೋರ್ಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೆಲೋಟಸ್ ಫಿಲಿಪೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಸಣ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಮರ. ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತವೂ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಮರ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ ಬಂಗಾಳ, ಕಾಶ್ಮೀರ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ತೇವಮಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕುರುಚಲು ಗಿಡದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದ ಇದರ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾದ ಚಕ್ಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ದೀರ್ಘ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಇದರ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೋಮಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಗ್ರಂಥಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೂಗಳು ಸ್ಪೈಕ್ ಮಾದರಿಯ ಗೊಂಚಲಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯ ಇದರ ಕಾಯಿಗಳೊಳಗೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ನಯವಾದ ಬೀಜಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಏಪ್ರಿಲ್–ಮೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿತು ಸುರಿಯುವ ಬೀಜಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮೊಳೆತು ಗಿಡಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಮೊದಲ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆ ಕಿತ್ತು ಗೊಬ್ಬರ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಗಿಡದ ಬೇರುಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಸ ಗಿಡಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದುಂಟು.

ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕುಂಕುಮದ ಮರ ಬಣ್ಣದ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಬಲಿತ ಕಾಯಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪು ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಡಿದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಕೆಂಪುದ್ರವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿ ಪುಡಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಪುಡಿಯನ್ನೆ ಕುಂಕುಮವೆಂದು ಬಳಸುವುದು. ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಾಸನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕುಂಕುಮದಲ್ಲಿ ಇತರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕಲಬೆರಕೆ ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕುಂಕುಮದಲ್ಲಿ ರಾಟ್ಲೆರಿನ್ ಮತ್ತು ಐಸೋರಾಟ್ಲೆರಿನ್ ಎಂಬ ಅಂಶಗಳು ಉಂಟು. ಟ್ಯಾನಿನ್ ಗೋಂದು, ಅಕ್ಸಾಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಸಿಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕುಂಕುಮ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಕೊಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರಗಿ ಕೆಂಪು ದ್ರಾವಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಮಹಿಳೆಯರ ಅಲಂಕಾರವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿಯೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಕಟ್ಟಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಕಿತ್ತಳೆಗೆಂಪು ಅಥವಾ ಜ್ವಾಲಾವರ್ಣ ಸಾಬೂನು, ಕ್ಷಾರ, ಆಮ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಕುಂದುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಹೋಲುವ ಕೃತಕವರ್ಣಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕವಾಗಿ ತಯಾರಾದಂತೆ ಕುಂಕುಮದ ವಾಣಿಜ್ಯಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ವನಸ್ಪತಿ ತೈಲಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಡುವುದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎ ಜೀವಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು.

ಕುಂಕುಮದ ಪುಡಿಗೆ ವಿರೇಚಕ ಗುಣವಿದೆ. ಪಟ್ಟೆಹುಳುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಚರ್ಮವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಮುಲಾಮುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಪಶುವೈದ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ರಾಟ್ಲೆರಿನ್ಗೆ ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಗುಣ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಕುಂಕುಮದ ಬೀಜಗಳಿಂದ ನಸುಬಿಳಿ ತೈಲವೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬಹುಭಾಗ ಸಂಕೀರ್ಣರೀತಿಯ ಟ್ರೈಗ್ಲಿಸರೈಡ್‌ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬೇಗ ಆರಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ವಾರ್ನಿಷ್‌ಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಮುಲಾಮು ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ಹಿಂಡಿಯೊಡನೆ ಮರದಪುಡಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಬಿರಡೆ (ಕಾರ್ಕ್) ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕ (ಇನ್ಸುಲೇಟಿಂಗ್) ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು.

ಇದರ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಎಲೆಗಳು ದನಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು. ಮರ ಗಟ್ಟಿಯಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸೌದೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಸಬಹುದು. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.; ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್.; ಎಚ್.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕುಂಜನ್ ನಂಬಿಯಾರ್ : ಸು. 18ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಸುಮಾರು ಅರುವತ್ತನಾಲ್ಕು ತುಳ್ಳಲ್ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಮಲಯಾಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವ ಒಬ್ಬ ಕವಿ. ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಗದ್ಯ ಕುಂಜನ್ ನಂಬಿಯಾರನೇ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ನಂಬಿಯಾರ್ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಓಟ್ಟಂ ತುಳ್ಳಲ್ (ಕನ್ನಡದ ಬಯಲಾಟಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು) ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾದ ವೃತ್ತಗಳು ಆ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಮೂಡಿಬಂದುವು. ಮಲೆಯಾಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವನೆಂದು ಕುಂಜನ್ ನಂಬಿಯಾರ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಂಜನ್ ನಂಬಿಯಾರ್ ಕಿಳ್ಳಿಕುರುಶ್‌ಮಂಗಲಂ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಕ್ಕತ್ತು ಭವನದಲ್ಲಿ 1705ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಅಂಬಲಪ್ಪು ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

ಅಸಾಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅತುಲ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಉತ್ತಮ ಕವಿಯೀತ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಬಹು ಮುಖ್ಯನಾದವ. ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮರ್ಶನಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಆ ವಿಮರ್ಶೆಯಾದರೋ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಸ್ಯರಸಲಿಪ್ತವಾದುದು. ಕೇರಳದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತೀರ ಹದಗೆಟ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಯಾರ್ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಕೇರಳದ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ಜನಜೀವನ ಹದಗೆಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಕುಸಿದು ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದಿತ್ತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಂಬಿಯಾರನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಡಂಬನೆಯ ಹಾಸ್ಯಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ನೀರನ್ನೆರೆಯಿತು. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಧಾಟಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಈತ ಒಂದು ಹೊಸ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಭೇದವನ್ನೇ ರೂಪಿಸಿದ. ತಾನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ನಂಬಿಯಾರ್ ತಾನೇ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಚಾರು ಕೇರಳ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ತಾನು ಒಲಿದಿರುವುದಾಗಿ ಈತನ ಬಣ್ಣನೆ:

ಭಟಸಮೂಹದ ನಡುವಿನೊಳಗಡಗಿರುವ ಪಡೆಯೊಡೆನೆ ತಾ ಸೇರಲು
ಗಾಡಿಯಿಂದೆಸೆವ ಚಾರು ಕೇರಳ ಭಾಷೆಯೇ ಸಮುಚಿತ ಸುಂದರ;
ತಾಡಡಾಢಣ ಕಠಿಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಕಟಕವಿಯೇ ನಾನುಮಲ್ಲಿಗೆಹೋಗಲು
ಭಟಜನರೆಂದೂ ಸಹಿಸಲಾರರು; ಕೇಳಿ ಮೆತ್ತನೆ ಹೊರಟೇ ಬಿಡುವರು.

ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಂತೆ ಸುಲಲಿತವಾಗೆ ನಂಬಿಯಾರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸುಮಾರು ಅರುವತ್ತನಾಲ್ಕು ತುಳ್ಳಲ್ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವಲ್ಲದೆ ಕಿಳಿಪಾಟ್ಟುಗಳ್, ಅಟ್ಟಕಥಗಳ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ಕವಿತೆಗಳನ್ನೂ ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಾಘವೀಯಂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಂ, ಸೀತಾರಾಘವ ನಾಟಕಂ, ಚಂದ್ರಿಕಾವೀಥಿ, ಲೀಲಾವತಿ ವೀಥಿ–ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯೂ ಈತನಿಂದ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ಕಚ್ಚಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದು ಈತ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. (ಕೆ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕುಂಜಪಕ್ಷಿ : ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಟೈಲನೋರಿಂಕಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಸರು (ಬೌವರ್ ಬರ್ಡ್). ಗಂಡು ಹಕ್ಕಿ ಹೆಣ್ಣಿನೊಡನೆ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಣಯಾಚರಣೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಲತಾ ಕುಂಜಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಟೈಲನೋರಿಂಕಿಡೀ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 17 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಟೈಲನೋರಿಂಕಸ್ ವಯೊಲೇಸಿಯಸ್ (ಸ್ಯಾಟಿನ್ ಬೌವರ್ ಬರ್ಡ್). ಸೆರಿಕ್ಯುಲಸ್ ಅರಿಯುಸ್ (ಗೋಲ್ಡನ್ ಬೌವರ್ ಬರ್ಡ್), ಸೆರಿಕ್ಯುಲಸ್ ಕ್ರೈಸೋಸಿ ಫ್ಯಾಲಸ್ (ರೀಜೆಂಟ್ ಬೌವರ್ ಬರ್ಡ್) ಕ್ಲಾಮಿಡೀರ ಮ್ಯಾಕ್ಯುಲೇಟ (ಸ್ಪಾಟೆಡ್ ಬೌವರ್ ಬರ್ಡ್). ಅಂಬ್ಲಿಯಾರ್ನಿಸ್ ಇನಾರ್ನೇಟಸ್ (ಕ್ರೆಸ್ಟ್‌ಲೆಸ್ ಗಾರ್ಡನರ್) ಮುಂತಾದವು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಗಿನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

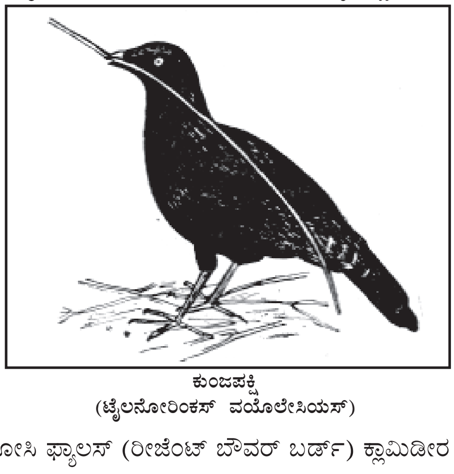
ಕುಂಜಪಕ್ಷಿ
(ಟೈಲನೋರಿಂಕಸ್ ವಯೊಲೇಸಿಯಸ್)

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಸುಮಾರು 8"–14" ಉದ್ದವಿರುವ ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದವು. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲ. ಗಂಡುಗಳು ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿವೆ. ನೇರಳೆ, ಕೆಂಪು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಕಪ್ಪು, ಬಂಗಾರ, ಹಸಿರು ಇತ್ಯಾದಿ ಬಣ್ಣಗಳ ವೈವಿಧ್ಯವಲ್ಲದೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಬಣ್ಣಗಳ ಕಿರೀಟಗಳಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕುಂಜಪಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ದಿವ್ಯಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು (ಬರ್ಡ್ಸ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಡೈಸ್) ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಕುಂಜಪಕ್ಷಿಗಳ ಗಂಡುಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಣಯಕೇಳಿಗಾಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಲತಾ ಕುಂಜಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕಡ್ಡಿ ಎಲೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕುಂಜಗಳನ್ನು ಮೂಳೆ ಚೂರುಗಳು, ಜರೀಗಿಡಗಳು, ಆರ್ಕಿಡ್‌ಸಸ್ಯಗಳು, ಗರಿಗಳು, ಗಾಜಿನಚೂರುಗಳು, ಹೂಗಳು, ಬಸವನ ಹುಳುವಿನ ಚಿಪ್ಪು, ಹೊಳೆಯುವ ಬಣ್ಣದ ಕಾಯಿಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪ ಓರಣವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕುಂಜವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮೊದಲು ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆಯ್ದು, ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿ, ಸುಮಾರು 4 ಚದರಡಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಹರಡಿ ಅನಂತರ 1½' ಎತ್ತರದ ಎರಡು ದಪ್ಪ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಆಚೀಚೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಓರೆಯಾಗಿ ಚಾವಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ರೀಜೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಸ್ಯಾಟಿನ್ ಬೌವರ್ ಹಕ್ಕಿಗಳು ತಮ್ಮ ಜೊಲ್ಲಿನೊಂದಿಗೆ ಸಸ್ಯಜನ್ಯಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕುಂಜಗಳಿಗೆ ಬಳಿಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವಾಗ ಯಾವುದಾದರೂ ಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನೊ ಎಲೆಗಳ ಕಂತೆಯನ್ನೊ ಕುಂಚದಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದ ಜಾಣ್ಮೆ, ಕೌಶಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಲತಾಕುಂಜಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಕಾಯುವುದು, ಬೇರೆ ಯಾವ ಗಂಡುಹಕ್ಕಿಯೂ ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಬಾಡಿದ ಎಲೆ ಹೂಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕುಂಜಗಳು ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಈ ಕುಂಜಗಳನ್ನು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಣಯಾಚರಣೆಯ ರಂಗಭೂಮಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇಂಥ ಗೂಡಿನಬಳಿಯೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದು ಬೇರೆ ಗಂಡುಗಳೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಲೂ ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಲೂ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಒಂದೇ ಕುಂಜವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಅದನ್ನೆ ರಿಪೇರಿಮಾಡುವುದು, ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಶ್ರದ್ಧೆ ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಕುಂಜಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಗಂಡುಹಕ್ಕಿಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿ ಬೇರೆ ಹೋಗಿ ಮರಗಳಮೇಲೆ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಒರಟಾದ ಗೂಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ 2–4 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾವುಕೂರುವ ಕೆಲಸ, ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಕುಂಜಪಕ್ಷಿಗಳ ಆಹಾರ ಹಣ್ಣು, ಬೀಜ, ಜೀರುಂಡೆ ಮುಂತಾದವು

(ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕುಂಟು ಮಿಡತೆಗಳು : ಡಿಕ್ಟಿಯಾಪ್ಟರ ಗಣದ ಮ್ಯಾಂಟಾಯ್ಡಿಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳು. ಇವುಗಳ ವದನಾಂಗಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಕಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಕುಂಟುಮಿಡತೆಗಳ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳು ಬಲು ಉದ್ದ; ಹಿಂದಿನ ಕಾಲುಗಳು ಉದ್ದ ಮತ್ತು ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ; ನೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಕಾಲಿನ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ ಮೂರು ತುಂಡುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ. ವಿಶೇಷ ತರದ ಧ್ವನಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿ ಗ್ರಾಹಕ ಅಂಗಗಳೇ ಕುಂಟುಮಿಡಿತೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಧ್ವನಿಗ್ರಾಹಕ ಅಂಗಗಳು ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಇವೆ. ಕುಂಟುಮಿಡಿತೆಗಳು ತಾವು ಮಾಡುವ ಜಿರ್ರೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಧ್ವನಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಅಂಗಗಳೇ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಅರದಂಥ ಅಂಗಕ್ಕೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಈ ತರಹ ಶಬ್ದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕುಂಟುಮಿಡತೆಗಳು (ಉದಾ: ಬ್ರಾಕಿಟ್ರೈಪಿಸ್ ಮೆಗಸಿಫಾಲಸ್) ಮಾಡುವ ಶಬ್ದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮೈಲಿಯವರೆಗೂ ಕೇಳಿಬರುವುದುಂಟು. (ಜಿ.ಪಿ.ಸಿ.)

ಕುಂಟುಹುಣ್ಣು : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮಲಗಿರುವ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವ್ರಣ (ಬೆಡ್ ಸೋರ್, ಡಕ್ಯುಬೈಟಸ್ ಅಲ್ಸರ್). ಇದು

ಎರಡು ರೀತಿಯದಾಗಿರಬಹುದು: (i) ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದಲ್ಲದುದು ಅಥವಾ ಪೋಷಣೆ ಸಂಬಂಧವಾದುದು. (ii) ದೀರ್ಘವಾದುದು ಅಥವಾ ನಿಲುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು.

ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದಲ್ಲದ ಕುಂಟುಹುಣ್ಣು: ಇದು ನರಹುರಿ ಅಥವಾ ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯ ರೋಗ ಅಥವಾ ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಎಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದರೂ ಈ ಹುಣ್ಣು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿಷಮಿಸುತ್ತದೆ.

ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಕುಂಟುಹುಣ್ಣು: ಇಂಥ ವ್ರಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ–ಒತ್ತಡ, ಅಪಘಾತ, ನ್ಯೂನ ಪೋಷಣೆ, ತೇವ.

ವ್ರಣ ಯಾವ ಬಗೆಯದೇ ಆಗಿರಲಿ, ಅದನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ರೋಗ ನಿರೋಧಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲವಹಿಸಿ ನಡೆಸುವ ಶುಶ್ರೂಷೆಯಿಂದ ಒತ್ತಡ, ಅಪಘಾತ ಮತ್ತು ಬೆವರು, ಮೂತ್ರ ಅಥವಾ ಕೀವಿನಿಂದುಂಟಾಗುವ ತೇವವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಹುದು. ಚರ್ಮದ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಲೋನ್ ಪರಿಮಳದ್ರವ ಅಥವಾ ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಚರ್ಮದ ಉರಿಯೂತ ಅಥವಾ ಗೆಂಡೆಯುಂಟಾದಾಗ ಕುಂಟುಹುಣ್ಣು ಬರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವೇನೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೀಳಲಾರದು. ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮಮೃದುವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಸವಿಸಿದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಶೇ. 5 ಬೆಳ್ಳಿಯ ನೈಟ್ರೇಟ್ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಪಟಿಕದ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಸಬಹುದು. ಚರ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ಒಣಗಿ ಒರಟಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5 ಟ್ಯಾನಿಕ್ ಅಮ್ಲವನ್ನು ಜಲೀಯ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಬಹುದು. ಇಲಾಸ್ಟೊಪ್ಲಾಸ್ಟ್ ತುಂಡುಗಳಿಂದಲೂ ಹೊದಿಕೆ ಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಹುಣ್ಣು ಗುಣಮುಖವಾಗತೊಡಗಿದಾಗ ಶೇ. 10 ಇಕ್‍ಥ್ಯಾಲ್ (ಮತ್ಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ) ಗ್ಲಿಸರಿನ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು. ಕೊಳೆತಭಾಗವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಛೇದಿಸುವುದೂ ಸೂಕ್ತವಾದುದು. ಇನ್ನೂ ಯುವಕರಾದ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯವಂತರಾದ ರೋಗಿಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಜಾರು ಚರ್ಮದ ಕಸಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿನಿರೋಧಕವಾಗಿ ಪೆನ್ಸಿಲಿನ್ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫಾನೊಮೈಡ್‍ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (ಎಸ್.ಎ.ಕೆ.)

ಕುಂಟೆ : ಮಳೆಯ ನೀರು ಭೂಮಟ್ಟದ ತಗ್ಗಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ತಂಗಿರುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಜಲಸ್ಥಾಯಿ (ಪಾಂಡ್), ಒಳಭೂಮಿಯ ಜಲಫಲಕದ (ವಾಟರ್‍ಟೇಬಲ್) ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕುಂಟೆಯ ನೀರು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಜಲಫಲಕದ ಮಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಮೈಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದ ಕಡೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೋಡಿ ಕುಂಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕುಂಟೆಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಪಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸ್ನಾನ, ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕುಂಡಲಪುರ : ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸಾಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೈನಕ್ಷೇತ್ರ. ಕುಂಡಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಜಿನಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಮಹಾವೀರ ತೀರ್ಥಂಕರ ಕುಂಡಲಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನೆಂಬ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಉಂಟು.

ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾವಾಪುರಿ ಮತ್ತು ರಾಜಗೃಹದ ಮಾರ್ಗದ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕುಂಡಲಪುರವಿದೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನಾಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಕುಂಡಲಿಗಿರಿಯಾಚಾರ್ಯ : 1865–1904. ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತಂದವ. ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಳಲೆ ಗ್ರಾಮದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯನ ಮಗ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿರುಮಕೊಡಲು ನರಸೀಪುರದ ತಿರುಮಕೂಡಲಿನಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಬಳಿಕ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದು, ಅರಮನೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಪಡೆದು, ಪೆರಿಸ್ವಾಮಿ ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯರ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ. ಅನಂತರ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತನಾದ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ತಿರುವಾಂಕೂರು ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನೂ ಬರೋಡ ಸಂಸ್ಥಾನದಿಂದ ರಾಜ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದ. ನಲವತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೈವಾಧೀನನಾದ.

ಜೀವಂಧರ ಚರಿತಂ (1895– ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿಕೃತ ಕ್ಷೇತ್ರ ಚೂಡಾಮಣಿ), ಹರ್ಷಚರಿತ್ರೆ (1900–ಬಾಣಕವಿಯ ಹರ್ಷಚರಿತ್ರೆ) ಇವುಗಳ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನೂ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹ, ಧರ್ಮಶರ್ಮಾಭ್ಯುದಯ (1901) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ.

1904ರಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸುಬೋಧವಾಗುವಂತೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ. ಇದು ಕೇವಲ ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿಲ್ಲ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇಟ್ಟು, ವೃತ್ತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹೊಸಗನ್ನಡ ವಾಕ್ಯರೂಪದಿಂದ ರಚಿಸಿ ಪ್ರತಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಂಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದಿಂದಲೂ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಿಂದಲೂ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕ ಉದಾಹರಿಸದಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸೇರಿಸಿ, ವಿಚಾರವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಬರೆದುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ವಿ.ಪಿ.)

ಕುಂಡಲಿನಿ : ಮನುಷ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಪರಮಾಶಕ್ತಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಆಧಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಶಕ್ತಿ ಹಾವಿನ ಹಾಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮದ್ವಾರವೆನಿಸಿದ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಷಟ್ಚಕ್ರನಿರೂಪಣದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ನಾದಶಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪರವಾಕಲೆಯೆಂದೂ ಪರಮೇಶ್ವರಿಯೆಂದೂ ನಿತ್ಯಪ್ರಬೋಧನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವಳೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಳಾದ ಈ ದೇವಿ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಹರಿಯುವ ಅಮೃತಧಾರೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಶಕ್ತಿ ಅವಿದ್ಯಾಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳುಂಟು; ಏಕೆಂದರೆ ಹಠಯೋಗಪ್ರದೀಪಿಕಾ ಹೇಳುವಂತೆ, ದೇವಿಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನೂ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬಂಧನವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ.

ಸಾಧಕ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಆಧಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತಾಗಿರುವ ಕುಂಡಲಿನೀಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಗಬಲದಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಮೇಲೆಮೇಲಿರುವ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಣಿಪೂರ, ಅನಾಹುತ, ಅಶುದ್ಧ, ಅಜ್ಞಾ ಎಂಬ ಚಕ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಒಯ್ದು ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಐಕ್ಯಮಾಡಬೇಕು. ಜೀವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಡಲಿನಿ ಪರಮಶಿವನೊಂದಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಯೋಗಿ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಷಟ್ಚಕ್ರಭೇದವೆಂದು ಹೆಸರು. **(ನೋಡಿ– ಚಕ್ರಗಳು, ಯೋಗದಲ್ಲಿ)** (ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎ.)

ಕುಂಡುಜ಼್ : ಪ್ರಾಚೀನ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾಕೇಂದ್ರ, ಟೊಖಾರಿಸ್ತಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮ. ಹಾಕಿನ್ ಎಂಬ ಪುರಾತತ್ತ್ವಜ್ಞ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ಖನನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವು ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ತೂಪಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ತಂಭಗಳು ತಕ್ಷಶಿಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕುಷಾಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಚತುರ್ಭುಜದ ಹೆರಾಕ್ಲೀಸ್–ಈಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಬೌದ್ಧಸ್ತೂಪದ ಸುತ್ತಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಅಲಂಕಾರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಗಳು ಶಿಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಭಾವಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಮುಖಭಾವದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭಾರತೀಯತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ತಕ್ಷಶಿಲೆಯ ಕಲಾಕಾರರೇ ಇವನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದರೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯತೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಣ್ಣ ಬೊಂಬೆಗಳ ಕೇಶಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಆಭರಣಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಆದ್ದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಡುಜ಼್ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕುಂಡೆ ಕುಸುಕ : ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಒಸ್ಸೆನ್ ಗುಂಪಿನ ಮೋಟಸಿಲ್ಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಹಕ್ಕಿ (ವ್ಯಾಗ್ ಟೈಲ್). ದಾಸರ ಹಕ್ಕಿ, ಕಾಡಿಗೆ ಸೊಗಸಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಸಿಪಿಲೆ ಇದರ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು. ಮೋಟಸಿಲ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಮೋಟಸಿಲ ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಕ, ಮೋ. ಸಿಟ್ರಿಯೋಲ ಮತ್ತು ಮೋ. ಆಲ್ಬ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಯ ಗಾತ್ರದವು. ಮೈಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿ, ಬೂದು, ಹಳದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ. ಕೊಕ್ಕಿನ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಅಂಗಾಲು ಉದ್ದವಾಗಿ ತೆಳುವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಉಗುರು ಬಾಗಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕುಂಡೆ ಕುಸುಕಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಳೆ ಮತ್ತು ನಿಂತಿರುವ ನೀರಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಓಲಾಡುತ್ತ ಇವು ಹಾರಾಡುವ ನೋಟ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಆಹಾರ ಕೀಟಗಳು, ಹುಳುಗಳು, ಸಣ್ಣ ಮೃದ್ವಂಗಿಮೀನುಗಳು ಮತ್ತು ಕಠಿಣ ಚರ್ಮಿಗಳು. ದನಗಳ ಮೈಮೇಲಿರುವ ಕೀಟಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಸುತ್ತ ಹಾರಾಡುವುದೂ ಉಂಟು.

ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಗಳ ಬಿರುಕು, ಮರದ ಪೊಟರೆ ಅಥವಾ ಗೋಡೆಯ ಸಂದು, ರಂಧ್ರ, ದೊಡ್ಡ ಕಿಟಕಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಸಸ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ

ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪಾಚಿ, ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಬೇರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲಿನ ಮತ್ತು ಪುಕ್ಕಗಳ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಗೂಡುಕಟ್ಟಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಆಯ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣುಹಕ್ಕಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4–6 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬಣ್ಣ ವಿವಿಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಬಣ್ಣ ತಿಳಿಮೇಘ ವರ್ಣ ಅಥವಾ ಕಂದು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೂದು, ಕಪ್ಪು, ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದವಿದ್ದು ಮೇಲೆ ಗಾಢ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಹಸುರು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಿಪಿಲೆ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸ ಸಿಪಿಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವು ವಲಸೆ ಬರುವಂತಹವು. (ಎನ್.ವಿ.ಎ.)

ಕುಂತಳ : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ. ಸಾತವಾಹನ ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಕುಂತಲ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಕುಂತಲ ಸಾತಕರ್ಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 4–5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವಾಕಾಟಕರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂತಳದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮಾನಾಂಕನೆಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸ ಸು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಂತಳ ದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರಾಹಮಿಹಿರನ ಬೃಹತ್‍ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ಹೆಸರು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕುಂತಲವಿಷಯ ಕರ್ಣಾಟಧರಾ ಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹಂಪಿಯ ಒಂದು ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಕುಂತಳ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದುವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂತಲ ಸಪ್ತಾರ್ಥ ಲಕ್ಷ (ಏಳೂವರೆ ಲಕ್ಷ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೇಶ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯರು ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮಾನಾಂಕನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾನಪುರ ಈಗಿನ ಸಾತಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾಣ್ ಎಂಬುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾತಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗಾದರೂ ಕುಂತಳ ದೇಶ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆಶ್ಮಕ ಮತ್ತು ವಿದರ್ಭ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದಾಗಿ ಮಾನಾಂಕ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಿದರ್ಭದ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದ ವಾಕಾಟಕರು ಕುಂತಳ ರಾಜರನ್ನು ಜೈಸಿರುವುದಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಕುಂತಳ ರಾಜ್ಯ ಆಶ್ಮಕ (ಈಗಿನ ಅಹಮದ್ ನಗರ ಮತ್ತು ಬೀಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು) ಮತ್ತು ವಿದರ್ಭಗಳಿಗೆ ನೆರೆ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಸೊಡ್ಡಲ ದೇವನೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಕವಿ ತನ್ನ ಉದಯ ಸುಂದರೀಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರೀ ತೀರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ (ಈಗಿನ ಔರಂಗಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೈಠಣ) ಕುಂತಲದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಎನ್.ಎಲ್.ಆರ್.)

ಕುಂತಿ : ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬಳು. ಲೋಕೈಕ ವೀರರಾದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಮಾತೆ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರತ್ತೆ. ಕರ್ಣನಂಥ ಸುಪುತ್ರನಿಧಿಯನ್ನು ಸನ್ನಿವೇಶ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟ ನತದೃಷ್ಟೆ. ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸಿ ಧೈರ್ಯ, ತಾಳ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವಳು. ಕುಂತಿ ಯದುವಂಶದ ಶೂರರಾಜನ ಮಗಳು. ವಸುದೇವನ ಸೋದರಿ. ಮೂಲತಃ ಇವಳ ಹೆಸರು ಪೃಥೆ ಎಂದು. ಶೂರರಾಜನ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮಗನೂ ಕುಂತಿ ದೇಶದ ಅರಸನೂ ಆದ ಕುಂತಿಭೋಜ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪೃಥೆಯನ್ನೇ ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಾಕಿದ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಪೃಥೆಗೆ ಕುಂತಿ ಎಂಬ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರೂ ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ಈಕೆ ಸಿದ್ಧಿಯ ಅಂಶದಿಂದ ಜನಿಸಿದವಳು. ಶ್ರುತದೇವಾ, ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ, ರಾಜಾಧಿದೇವಿ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಶ್ರವೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ವರು ಈಕೆಯ ತಂಗಿಯರು.

ಕುಂತಿ ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವಳಾಗಿದ್ದಾಗ ದೂರ್ವಾಸಮುನಿ ಈಕೆಯ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕೆಲಕಾಲ ತಂಗಿದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಂತಿ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಮಹರ್ಷಿ ಕುಂತಿಗೆ ದಿವ್ಯ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತನಗೆ ಇಷ್ಟ ಬಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದ. ಈ ವರಗಳು ಫಲಿಸುತ್ತವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ತವಕ ಕುಂತಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಮುಂಜಾನೆ, ಉದಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೂರ್ಯದೇವನನ್ನು ಕಂಡು ದೂರ್ವಾಸನಿಂದ ಉಪದೇಶವಾಗಿ ಬಂದ ಸೂರ್ಯಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದಳು. ತತ್‍ಕ್ಷಣವೇ ಸೂರ್ಯದೇವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಆತನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ, ಕುಂತಿಗೆ ಮಹಾ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊಳೆಯುವ ಸಹಜ ಕವಚ ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಗುವೊಂದು ಲಭ್ಯವಾಯಿತು.

ಕನ್ಯೆಯಾದ ಕುಂತಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮಗುವನ್ನು ಕಂಡು ಭಯವಾಯಿತು. ಲೋಕಾಪವಾದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿದ ಆಕೆ ನಿಧಿಯನ್ನು ಈಡಾಡುವ ಹಾಗೆ ಅದನ್ನು ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ಆ ಮಗುವಿನ ಸಕಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನೂ ಗಂಗೆಗೇ ವಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಆ ಮಗು ಸೂತನೊಬ್ಬನಿಗೆ ದೊರೆತು, ಕರ್ಣನೆಂಬ ಅಭಿಧಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕುಂತಿಯ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದ, ಮರೆಯಲಾಗದ ಘಟನೆ; ಮುಂದಿನ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ತಾದಂಥ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದ ಘಟನೆ. ಕರ್ಣಂಗೊಡ್ಡಿತ್ತುದಲ್ ಭಾರತಂ ಎಂದು ಪಂಪ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಕರ್ಣನ ಜನನದ ರಹಸ್ಯ, ಅವನ ಕುಲದ ವಿಷಯ, ಕೌರವನು ಅವನಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಆದರ, ಪಾಂಡವ ಕೌರವರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರ, ಕರ್ಣನ ಸಾವು–ಈ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ಮೊದಲ ಘಟನೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕುಂತಿ ತನಗೆ ಮಗುವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸದೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ಆಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರ್ಣನ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೆ ಘೋರವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಚಂದ್ರವಂಶದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯನ ವರಬಲದಿಂದ, ಕುಂತಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೂ ಸೂತಪುತ್ರ ಕುಲಹೀನ ಮೊದಲಾಗಿ ಮೂದಲಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕರ್ಣ ಬಾಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಂತಿಯ ಈ ಒಂದು ಅಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಸೋದರರೊಂದಿಗೇ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೇ ಮೃತನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ತರುವಾಯ, ಭೀಷ್ಮ ಕುಂತಿಯನ್ನು ತಂದು ಪಾಂಡುರಾಜನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾಂಡು ತನಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಮಕ್ಕಳಾಗದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ತುಂಬ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಒಮ್ಮೆ ಕುಂತಿಯನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕರೆದು, ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ತಪಸ್ವಿಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಕುಂತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ದೊರೆತ ದೂರ್ವಾಸ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅನಂತರ ಪಾಂಡುವಿನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಧರ್ಮನನ್ನು ನೆನೆದು ಅವನ ನೆರವಿನಿಂದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ; ಕ್ರಮೇಣ ವಾಯುವಿನ ನೆರವಿನಿಂದ ಭೀಮನನ್ನೂ ದೇವೇಂದ್ರನ ನೆರವಿನಿಂದ ಅರ್ಜುನನನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಮಹಾದೈವ ಶಕ್ತಿಗಳ ವರಬಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಈ ಮಕ್ಕಳು ಮುಂದೆ ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸಿಗಳಾಗಿ, ತೇಜೋವಂತರಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಂಡುವಿನ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮಾದ್ರಿ ಕುಂತಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಪಾಂಡು ಅವಳಿಗೂ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವಂತೆ ಕುಂತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕುಂತಿ ಮಾದ್ರಿಗೆ ಮಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿವಂತೆಯಾದ ಮಾದ್ರಿ ಆ ಮಂತ್ರದ ಬಲದಿಂದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಅವರೇ ನಕುಲ, ಸಹದೇವರು.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಪಾಂಡು ಕುಂತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಮೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯಾವ ಆಪದ್ಧರ್ಮವೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದರೆ ತಾನು ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಣಿಯಾದೇನು ಎಂದು ಕುಂತಿ ತನ್ನ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಪಾಂಡು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾದ್ರಿಯನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ, ಋಷಿ ಶಾಪದಂತೆ ಮೃತನಾದ್ದರಿಂದ, ಮಾದ್ರಿ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಕುಂತಿ ಐವರು ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಹಸ್ತಿನಾಪುರ ಸೇರುತ್ತಾಳೆ.

ಮುಂದೆ, ವಾರಣಾವತದಲ್ಲಿ ಅರಗಿನ ಮನೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಪಾಂಡವರು ಕೆಲವು ಸಮಯದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಏಕಚಕ್ರನಗರವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸರದಿಯಂತೆ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಆ ದಿನ ಬಕಾಸುರನಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ತುಂಬ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕುಂತಿ ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಬಂಡಿ ಅನ್ನದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಭೀಮನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಭೀಮನಿಂದ ಬಕಾಸುರನ ಸಂಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕಚಕ್ರ ನಗರಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ್ದ ಮಹಾವಿಪತ್ತು ಹೀಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಂತಿಯ ದಯಾಪರತೆ, ಕೃತಜ್ಞತೆ ಮತ್ತು ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಭೀಮ ರಾಕ್ಷಸನಿಗಿಂತ ಬಲಶಾಲಿ ಎಂಬುದು ಕುಂತಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ರಾಕ್ಷಸನ ಬಳಿಗೆ ಮಗನನ್ನು ಕಳಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದು. ಕುಂತಿ ಅಸದೃಶ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ ಎಂಬುದೂ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ರುಪದ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು ತಂದ ಪಾಂಡವರು ತಾಯಿಯ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಲಾರದೆ ಐವರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ವರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಂದೆ ಪಾಂಡವರು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋತು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಕುಂತಿ ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ವನವಾಸ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಪಾಂಡವರ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ದುರ್ಯೋಧನನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಾಗ ಕುಂತಿ ಅವನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸತೂಲಿಕಾತಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ವಂದಿಮಾಗಧರ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದಲೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ಕಾಡುಮೃಗಗಳ ಕೂಗಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಾಯಿತಲ್ಲ-ಎಂದು ದುಃಖಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕೃಷ್ಣ ಪಾಂಡವರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಶುಭವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಗಲಾಗಿ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟುಬಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಕೈಲಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತವಾಗಿ ಕೌರವರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದೇ ನ್ಯಾಯವೆಂದು ಕುಂತಿ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಬಳಿಕ ಕುಂತಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಸಂಧಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕರ್ಣ ನೀನು ನನ್ನ ಮಗ, ಪಾಂಡವರು ನಿನ್ನ ಸೋದರರು. ಸೂರ್ಯದೇವನೇ ನಿನ್ನ ತಂದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ನೀನು ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಬಂದುಬಿಡು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನಾದ ಕರ್ಣ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಜುನನ್ನುಳಿದು, ಉಳಿದ ನಾಲ್ವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರ್ಣ ಮಾತು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ತೊಟ್ಟ ಬಾಣವನ್ನು ತೊಡಬೇಡ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕರ್ಣನಿಂದ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಪಡೆದು ಕುಂತಿ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕುಂತಿಯ ಒಳತೋಟಿಯ ಚಿತ್ರಣ ಹೃದಯ ವಿದ್ರಾವಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ತರುವಾಯ ಕರ್ಣನ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಕಂಡು ಕುಂತಿ ಅತೀವವಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಜ್ಞಾತಿ, ಬಂಧುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತಿಲೋದಕವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗನೆಂದೂ ಅವನಿಗೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಜಲತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಕುಂತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ; ಧರ್ಮರಾಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಕರ್ಣನ ವಧೆಯಿಂದ ಸಂತಾಪ ಪಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾಳೆ. ಇದೇ ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರಿಯರೊಂದಿಗೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತಪಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಪಾಂಡವರು ಎಷ್ಟೇ ವಿಧದಿಂದ ತಡೆದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೇ ಹೋಗಿ ಅಂಗಲಾಚಿ ಕರೆದರೂ ಆಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೈಲಾದ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿಕೊಂಡು ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಒಮ್ಮೆ ವ್ಯಾಸ ಅವಳಿದ್ದ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಕುಂತಿಯ ಬಯಕೆಯಂತೆ ಕರ್ಣನನ್ನು ನೀರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಾದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ತರುವಾಯ ವ್ಯಾಸರ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಕುಂತಿ ದಾವಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಮೃತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಅಂತೂ ಇಂತೂ ಕುಂತಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಗಾದೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅಂತೂ ಇಂತೂ ಕುಂತಿಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ನಿಜವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿರುವ ಎ.ಆರ್.ಕೃ. ಅವರ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಕುಂತಿ ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟಪಡುವುದೇ ಆಯಿತು. ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕುಂತಿ ಸುಖಪಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಯಸದೆ ಆಕೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಧೈರ್ಯ, ತಾಳ್ಮೆ, ಪರೋಪಕಾರ, ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳಿಗೆ ಕುಂತಿ ಹೆಸರಾದವಳು; ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾದವಳು.

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಈಕೆ ಆರಾಧ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಕುಂತಿ ಎಂದರೆ ತುಂಬ ಗೌರವ. ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಕುಂತಿಯನ್ನು ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಡಿ. ಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಕೊಂತಿ ಪೂಜೆ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕುಂತಿಯನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗರು ಕೊಂತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪೂಜೆಯೇ ಕೊಂತಿ ಪೂಜೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಕಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳದಿಂಗಳಿರುವ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹದಿನಾರು ದಿವಸಗಳು ಈ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರೆಯ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸ್ತ್ರೀವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಊರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೇರಿ ಕುಂತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹದಿನಾರು ದಿವಸಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವಂತೆ ಕೆರೆಗೋ ಹರಿಯುವ ಹಳ್ಳಕ್ಕೋ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಂ.ಸಿ.ವಿ.)

ಕುಂತುರ : ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಕುಚಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೀನ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳ; ಆ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸರಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕಲಾಕೇಂದ್ರ. ಕುಚಿ ರಾಜ್ಯ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಕುಂತುರ, ಕಿಜಿಲ್ ಮುಂತಾದ ಕಲಾಕೇಂದ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಅಖಂಡ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಗುಹಾಲಯ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಆಯಾಕಾರದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಗರಾಜಗುಹೆ, ನಿರ್ವಾಣ ಗುಹೆ, ಅಪ್ಸರ ಗುಹೆ, ಮತ್ತು ಕಿನ್ನರ ಗುಹೆ ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಈ ಗುಹೆಗಳ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಗುಹಾಲಯಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಣ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸಲು ಹಸುರು, ಕಂದುಗೆಂಪು, ಕಪ್ಪು ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧನ ವರ್ಣಚಿತ್ರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಚಿತ್ರಗಳಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಛಾಯೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರಾನಿಯನ್ ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಂಟಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭಾರತೀಯ, ಇರಾನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಉತ್ತಮ ಸಂಗಮವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿರ್ವಾಣ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ, ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳ ಮತ್ತು ಇತರರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಒಳಗಿನ ಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧನ ಅಂದವಾದ ವರ್ಣಚಿತ್ರವುಂಟು. ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂತುರ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. (ಎ.ಎ.ಎನ್.)

ಕುಂಥಲಗಿರಿ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಒಂದು ಜೈನಕ್ಷೇತ್ರ. ಅನೇಕ ಜೈನ ಯತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 1955ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸಾಗರ ದಿಗಂಬರ ಮುನಿಗಳು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಮ ಸಲ್ಲೇಖನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಂತ್ಯವಾದರು. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯ : ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನ ದಿಗಂಬರ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈತನ ಕಾಲ ಹಾಗೂ ಮನೆತನದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 8, ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 52, ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 92 ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 243 ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಭೃತಸಾರದಲ್ಲಿ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯನ ಶಿಷ್ಯ ಶಿವಕುಮಾರ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈತ ಕದಂಬ ವಂಶದ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಶಿವಮೃಗೇಶ ಮಹಾರಾಜನೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಈತನ ಕಾಲ 5ನೆಯ ಶತಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈತನ ಕಾಲ ಪ್ರ.ಶ. 1 ರಿಂದ 5ನೆಯ ಶತಮಾನವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಪಾಧ್ಯೆ ಅವರು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಈತನ ಕಾಲ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುಣ್ಯಾಶ್ರವ ಕಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈತನ ತಂದೆ ಕರ್ಮಮುಂಡ ತಾಯಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಎಂದು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರೂ ತಂದೆ ಕುಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ ತಾಯಿ ಕುಂದಲತಾ ಎಂದು ಪಂಡಿತ ಪ್ರೇಮಿಯವರೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈತನ ಗುರು ಯಾರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಈತನ ಗುರು ಜಿನಚಂದ್ರನೆಂದು ಪ್ರೇಮಿಯವರೂ ಕುಮಾರನಂದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದೇವರು ಎಂದು ಜಿನಸೇನರೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೋಧಪಾಹುಡದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಭದ್ರಬಾಹುವಿನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಕುಂದಾಚಾರ್ಯನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಭದ್ರಬಾಹು ನೇರವಾಗಿ ಈತನ ಗುರುವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಗುರುವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಆ. ನೇ. ಉಪಾಧ್ಯೆ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಈತನ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಪದ್ಮನಂದಿ. ಕುಂದಪುರದವನಾದ್ದರಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಈತನಿಗೆ ಏಲಾಚಾರ್ಯ, ಗೃಧ್ರಪಿಚ್ಛ, ವಕ್ರಗ್ರೀವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಈತ ದ್ರಾವಿಡ ದೇಶದವನೆಂದು ನಂಬಲರ್ಹವಾದ ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ಈತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಎಂಬತ್ತುನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಭಾಷೆ ಪ್ರಾಕೃತ. ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮ ಟೀಕೆ, ಮೂಲಾಚಾರ, ಪ್ರಾಕೃತಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳು. ದಂಸನಪಾಹುಡ (ಸಮ್ಯಕ್‌ದರ್ಶನ), ಚಾರಿತ್ರ ಪಾಹುಡ (ಸಚಾರಿತ್ರ್ಯ), ಬೋಧಪಾಹುಡ, ಭಾವಪಾಹುಡ (ಭಾವಶುದ್ಧಿ), ಮೋಕ್ಖಪಾಹುಡ (ಮೋಕ್ಷ), ಲಿಂಗಪಾಹುಡ (ಭಾವಲಿಂಗ) ಶೀಲಪಾಹುಡ-ಈ ಎಂಟು ಪಾಹುಡಗಳು, ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮತ್ತು ಗೃಹಸ್ಥರ ಜೀವನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದಿರುವ ಪಯಣಸಾರ, ಕರ್ಮವನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹನ್ನೆರಡು ಅನುಪೇಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಬಾರಸಅಣುವೇಖ್ಖಾ, ತ್ರಿರತ್ನಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ನಿಯಮಸಾರ-ಇವು ಎಂಭತ್ತು ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಕರ್ತೃ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯನೇ ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಆದರೆ ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಸಾರ, ಸಮಯಸಾರ, ಪ್ರವಚನಸಾರ-ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯನೇ ಇವನ್ನು ಬರೆದ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ

ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಇವು ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯಸಾರ, ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಧರ್ಮ ಅಧರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಜೈನತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಸಮಯಸಾರ ಸ್ವಸಮಯ ಮತ್ತು ಪರಸಮಯಗಳನ್ನೂ, ಆತ್ಮದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಗ್ರಂಥ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ವೇತಾಂಬರ, ದಿಗಂಬರ, ಸ್ಥಾವರವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಭೇದ ಭಾವವನ್ನು ತೊರೆದು ಆದರದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವೈದಿಕರು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯವೆಂದು ಗಣಿಸಿರುವಂತೆ ಜೈನರು ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಭೃತತ್ರಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಯಸಾರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಾಟಕದಂತೆ ಪೂರ್ವ ರಂಗ, ಅಂಕ ಮುಂತಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿಂಗಡಿಸದಿದ್ದರೂ ಇವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನಾಟಕತ್ರಯವೆಂದು ಜೈನರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ತಮಿಳರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದ ಕುಱಳ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಏಲಾಚಾರ್ಯ ರಚಿಸಿ ತಿರುವಳ್ಳುವರ್‌ಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕುಂದಗೋಳ : ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು; ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 608 ಚ. ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 1,57,039 (2001). 1948ರಲ್ಲಿ ಇದು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುವ ಮೊದಲು ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯದು ಶುಷ್ಕ ವಾಯುಗುಣ; ಕಪ್ಪುಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣು. ತುಂಬ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಜೋಳ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 50–60 ಸೆಂ.ಮೀ.

ಮೊದಲು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 58. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಅನಂತರ 51ಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಪಟ್ಟಣವೆಂದರೆ ಕುಂದಗೋಳವೊಂದೇ. ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಉಳಿದವು ಕಿರಿಯವು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವಾದ ಕುಂದಗೋಳ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಅದು ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮಪುರವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ 14 ಕಿಮೀ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–ಬೆಂಗಳೂರು ಮುಖ್ಯ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಮೇಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಸಭೆ ಹಳೆಯದು. 1877ರಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಂಭುಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಇದು ಬಂಕಾಪುರ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ 60 ಕಂಬಗಳ ದೇವಾಲಯದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಗುಡಿಯ ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ. ಸಭಾಮಂಟಪದ ವೃತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಹೊರಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿ ಮುಖಗಳಿವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವೂ ಮುಂಭಾಗದ ಕೋಣೆಯ ಎಡಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರರ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ದ್ವಾರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾಮ ಸೀತೆಯರನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಕೆಲಭಾಗದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಗುಡಿ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯಗುಡಿ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಗುಡಿ ಹಾಗೂ ಮಲ್ಲಕಾರ್ಜುನ ಗುಡಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಇತರ ದೇವಾಲಯಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿವೆ. 1040ರದು ಅತಿ ಹಳೆಯದು. ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಚಾಳುಕ್ಯ, ಕಳಚುರಿ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ.

ಕುಂದಗೋಳ ಭಾರತದ ಸಂಗೀತ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸವಾಯಿಗಂಧರ್ವರು ಇಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರು ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ ಮತ್ತು ಗಂಗೂಬಾಯಿಹಾನಗಲ್ಲರಂಥ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಖ್ಯಾತಿಯ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಸವಾಯಿಗಂಧರ್ವರ ಸಂಗೀತದಿಂದಾಗಿ ಕುಂದಗೋಳ ಪಟ್ಟಣ ಸಂಗೀತದ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ನಾನಾಸಾಹೇಬ ನಾಡಗೀರರು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಅವರೀಗ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯಂದು ಕುಂದಗೋಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಸಮಾರೋಹ ಜರುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ನಾನಾ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಸಂಗೀತಗಾರರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಸಂಗೀತಾರಾಧನೆ ಜನಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಕೈಗಾರಿಕೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಹತ್ತಿ ಎಕ್ಕುವ ಒಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಕೃಷಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. (ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.)

ಕುಂದಣಗಾರ, ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಗಿರಿಯಪ್ಪ : 1895–1965. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಡುನುಡಿಗೆ ಅಪ್ರತಿಮ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೌಜಲಗಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರದು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ ಮನೆತನ. ಇದ್ದದ್ದು ಸಣ್ಣಗ್ರಾಮವಾದ್ದರಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುವವರು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಬಡಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಕುಂದಣಗಾರರು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೌಜಲಗಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಸರದಾರ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸರಾಫನ ಲೆಕ್ಕ ಬರೆದು ಬಂದ ಹಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಧಾರವಾಡದ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸು ಮಾಡಿದರು. ಜೀವನದ ದುರ್ಭರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದರಾಗಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಬೇಕಾಯಿತು. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ, ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಲೇಜು ಸೇರಿ ಪದವಿ ಪಡೆದರು. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ರಾಜಾರಾಮ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಮತ್ತು ಗೋಕಾಕದ ಎ.ವಿ. ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ನಿಂತರು. ಅನಂತರ ಕನ್ನಡ ಎಂ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂರಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರು. ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನ, ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಗುಡಿ–ಗೋಪುರ, ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳ ಕಡೆಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ 31ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. (1925) ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದರು. ಬಳಿಕ ಎರಡು ವರ್ಷ (1925–27) ಧಾರವಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. ಅನಂತರ ಧಾರವಾಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ರಾಜಾರಾಮ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸೇರಿದರು. 1927 ರಿಂದ 1948ರ ವರೆಗೂ ರಾಜಾರಾಮ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಉಳಿದು ಕನ್ನಡ ಸರಸ್ವತಿಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು. 1930ರಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿ ಸರಸ್ವತಿ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. 1957ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣದ ಎರಡನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಗ್ರಂಥ ಸಂಸ್ಕರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡಿಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಇವರ ಹರಿಹರ ದೇವ ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡ ಕವಿಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯವಾದುದು. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲೆ ಇವರು ಬರೆದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಿದೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ನಡೆಯಿಸಿದ ಉತ್ಖನನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಾತವಾಹನ ಕಾಲದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುಂದಣಗಾರರದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಎತ್ತರದ ಸಾಧಾರಣ ಮೈಕಟ್ಟು, ಬಣ್ಣ ಸಾದುಗಪ್ಪು, ಮಂದಹಾಸ, ಮೃದುವಚನ, ಸದ್ವಿನಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಅಪೂರ್ವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ವಿಶ್ವಾಸನೀಯ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಇವರು ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅರ್ಧ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ದುಡಿದ ಅಪೂರ್ವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿವರು. ರಗಳೆ ಷಟ್ಪದಿ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಧರ್ಮ, ಕಲೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಅವರ ಲೇಖಣಿ ಹರಿದಿದೆ. ಕುಂದಣಗಾರರ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಲೇಖನಗಳು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಪಂಪನ ಕಾಲದ ಆಭರಣಗಳು, ಚಾಳುಕ್ಯರ ಪೂರ್ವದ ಕತೆಗಳು ಮೊದಲಾದ ಲೇಖನಗಳು ಇವರ ಸಂಶೋಧನ, ವಿಮರ್ಶನ ಪರಿಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕುಂದಣಗಾರರು ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಧ್ಯಾಪಕರು, ಆಚಾರ್ಯರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯಕೋಟಿ ಅಪಾರ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂದಣಗಾರರ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇವರಿಗೆ ಮನೆ ಮಕ್ಕಳಂತೆ. ಕುಂದಣಗಾರರು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿ ನಿಂತರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕರಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದ ದೀವಿಗೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಬೆಳಗಿಸಿದರು. ಮುಂಬಯಿ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳೊಡನೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಹಿರಿಯ ನೇತಾರರಾಗಿ ಇವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ರೂಪಿತವಾಗುವಾಗ ವಿಶೇಷ ಆಸ್ಥೆ ವಹಿಸಿದ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟುವಿನ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕನ್ನಡ–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಇವರ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಲಾಭ ಪಡೆದಿದೆ. 1962ರಲ್ಲಿ ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ 43ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಚುನಾಯಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಜನ ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾವಿನಯ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಕುಂದಣಗಾರರು 1948 ರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೂ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ರಾಣಿ ಪಾರ್ವತಿದೇವಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಇವರ ಕೃತಿಗಳು: ಸರಸ್ವತಿ (1930) ಕಾದಂಬರಿ. ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ (1930), ಹರಿಹರದೇವ (1937) ವಿಮರ್ಶಾಗ್ರಂಥಗಳು. ಲೀಲಾವತಿ ಪ್ರಬಂಧ (1937), ಪೂರ್ವಪುರಾಣ (1943), ಆದಿಪುರಾಣ (1953), ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ–ಇವು ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಗಳು. ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಕುಂದಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇವರ ಬಿಡಿ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳಿವೆ. *

ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆ : ಒಡವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಹುದುಗಿಸುವ, ಹರಳಿಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಡುವ ಕಲೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೆಲಸಮಾಡುವವರು ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಕ್ಕೆ ಕುಂದಣವಿಟ್ಟಂತೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ವಜ್ರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ನಯಗೊಳಿಸಿ ಕೊರೆದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಡವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಜೆಮ್‌ಸೆಟಿಂಗ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆಯ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥ ಇರುವಂತಿದೆ.

ನವರತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಮೊದಲಿಗೆ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಹೊಳಪು ಅವುಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆ, ನಿಜಮೌಲ್ಯ ತಿಳಿಯುವುದು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಅವನ್ನು ವಿವಿಧಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಯ್ದು ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟಾಗಲೆ. ಜನತೆಯ ಅಭಿರುಚಿ, ರಸಿಕತೆ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಹರಳುಗಳ ಬೆಲೆ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಡವೆಯ ಅಂತಿಮ ಮೆರುಗಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಹರಳುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ವಜ್ರದ ಆಯ್ಕೆ, ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಂದ ಮೆರುಗು ಕೊಡಿಸಿ ಉಂಗುರ, ಕಿರೀಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಇಂದಿನ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ವೈರಮುಡಿಯವರೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ವಿಗ್ರಹದ ಕಂಠವನ್ನಲಂಕರಿಸಿರುವ ವಜ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಒಡವೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಹರಳಿನ ಉಪಯೋಗ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಮೂಳೆಯ (ದಂತ) ಒಡವೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಳು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಹರಳುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿತ್ತು. ಬಣ್ಣದ ಮೆರುಗು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದನ್ನೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯಗೊಳಿಸಿ ಮೋಸಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಬಣ್ಣದ ಹರಳುಗಳ ಬಳಕೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಗ್ಗಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬಣ್ಣರಹಿತ ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಹರಳುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಒರಟಾಗಿರುವ ಖನಿಜವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಉಜ್ಜಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕಲೆ ಪ್ರಸಕ್ತಶಕ ಪೂರ್ವದ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಾದ ಭಾರತ, ಚೀನ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯಾಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಉದ್ಯಮ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಖನಿಜರೂಪದ ವಜ್ರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ಉಜ್ಜಿ, ನಯಗೊಳಿಸಿದ ಅನಂತರ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಮೆರುಗು ಕೊಡುವಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಎಷ್ಟೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ರಾಜರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಜ್ರದ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರಗಳ ಕೊರೆಯುವಿಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ತಜ್ಞರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಕೊರೆದುದನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಅನುಕರಿಸಿ ಖೋಟ ಮಾಡದಷ್ಟು ಇದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಾಧನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕುಂದಣಗಾರನ ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈತ ಪ್ರಧಾನಿ, ಸೇನಾಪತಿಗಳಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿರುತ್ತಿದ್ದ.

ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಆಭರಣಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಳುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದುದು. ರಚನೆಯಾದ ಆಭರಣದ ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗಾತ್ರದ, ಯಾವ ಬಣ್ಣದ ಹರಳು ಕೂರಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಿಜವಾದ ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆ. ಹರಳುಗಳನ್ನು ಮನಬಂದಂತೆ ಕೂರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಒಡವೆಯ ಅಂದ ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಹರಳು ಕೂರಿಸುವಾಗ ಒಡವೆಯ ಒಟ್ಟು ಅಂದವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಯೋಜಿಸಿ ಕೂರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಹರಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತೀಯ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನವರತ್ನಗಳ ಉಂಗುರದ ಮಧ್ಯದ ಹರಳು ಮಾಣಿಕ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು. (ಕೆಂಪು). ಮಾಣಿಕ್ಯ ಸರ್ಪದ ಹೆಡೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಮೋಘವಾದ ಹರಳೆಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬುಗೆಯ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆ ಏನೇ ಇರಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಹರಳುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಂಪು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತೊಟ್ಟಿರುವ ಉಂಗುರ ಹಲವರ ದೃಷ್ಟಿಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕುಶಲತೆಯ ಲೋಕಸತ್ಯವಂತೂ ನಿಜ.

ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಹರಳು ಕೂರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಖಿಲ್ಲಕಟ್ಟಡ, ಮತ್ತೊಂದು ಬಂದುಕಟ್ಟಡ ಎಂದು ಹರಳನ್ನು ಉದ್ದವಾಗಿ ಕೊಯ್ದು ಕೂರಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಖಿಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡವೆಂದೂ ಹರಳಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವಂತೆ ಆಳವಾಗಿ ಹರಳನ್ನು ಹೂಳುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಟ್ಟಡವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನವರತ್ನದ ಒಡವೆಗಳೆಲ್ಲ ಖಿಲ್ಲಕಟ್ಟಡ ವಿಧಾನದಿಂದಲೆ ರಚಿತವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ನಂಬಿಕೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನವರತ್ನಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳು ಹಾದುಹೋಗುವಾಗ, ವಾಯು ಸಂಚಲನೆಯಾಗುವಾಗ ಅವು ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹಕ್ಕೆ ತಗಲಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ, ಮನಶ್ಯಾಂತಿ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ-ಎಂಬುದು.

ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆ ಅಪಾರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಲಭಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ ಮತ. ಇದು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರ ಮೂಲಪುರುಷ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವಶಕ್ತಿ ಎಂಬುದೂ ಕೆಲವರ ನಂಬಿಕೆ. ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಒಂದು ಕೊರಳಹಾರದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆಯ ಕುಶಲತೆ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಮತ. ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಹರಳಿನ ಆಭರಣಗಳು ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆಯ ಕಲಾವಂತಿಗೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ರಾಜಮಹಾರಾಜರುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಇಂದೂ ಅದು ಲಕ್ಷಾಧಿಪತಿಗಳ, ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ ಮಹಿಳೆಯರ ಮಧ್ಯೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. (ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ.)

ಕುಂದಮಾಲಾ : ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಆರಂಕಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ. ಕರ್ತೃ ವೀರನಾಗನೆಂದು ಊಹೆ. ನಾಟ್ಯದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ "ವೀರನಾಗ ನಿಬದ್ಧಾಯಾಂ ಕುಂದಮಾಲಾಯಾಂ ಸೀತಾಯಾಸ್ತದಪತ್ಯಯೋಶ್ಚಪಾಲನ ಸಂಯೋಜನಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ವಫಲನಿರಪೇಕ್ಷಸ್ಯ ವಾಲ್ಮೀಕೇಃ" ಎಂದಿದೆ. ಈ ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದನ್ನು ದಿಙ್ನಾಗ ಕರ್ತೃಕವೆಂದೂ ಧೀರನಾಗ ಕರ್ತೃಕವೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ವೀರನಾಗನನ್ನೇ ಧೀರನಾಗ, ದಿಙ್ನಾಗ ಎಂದು ಓದಿ ಬರೆದಿರುವಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕುಂದಮಾಲೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವ ಬಿ ಎಚ್. ಶ್ರೀಧರರು ದಿಙ್ನಾಗನನ್ನೇ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಟ್ಯದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇದರ ಕರ್ತೃ ವೀರನಾಗನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈತನ ಕಾಲ, ಸ್ಥಳ ಮುಂತಾದುವು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಭಾಸ ಕಾಳಿದಾಸರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅನುಕರಣವಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗಿಂತ ಈತ ಈಚೆ ಇದ್ದವನಿರಬೇಕು. ನಾಟಕದ ಅಂತರ್ಗತ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಮರ್ಶಕರು ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು ಆರು ಅಥವಾ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮಾಯಣದ ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಕಥೆಯೇ ಈ ನಾಟಕದ ವಸ್ತು. ಕವಿ ಕೆಲವೊಂದು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಥಾಸಾರಂಶ ಹೀಗಿದೆ: ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಗಂಗಾತೀರದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂಜೆಯ ಮಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಅವಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ಸುಖಪ್ರಸವವಾದರೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಕುಂದಮಾಲೆಯಿಂದ ಅರ್ಚಿಸುವೆನೆಂದು ಸೀತೆ ಗಂಗೆಗೆ ಹರಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. 1. ಕುಶಲವರು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾಗಿ ವೀಣೆಯೊಂದಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹಾಡಲು ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತ ರಾಮ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಆಶ್ರಮದ ಸಮೀಪದ ನೈಮಿಶಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಮೇಧಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಣಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. 2. ಗಂಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಕುಂದಮಾಲೆಯನ್ನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸೀತೆಯ ಕೈಯಿನ ರಚನೆಯೇ ಎಂದು ರಾಮನಿಗನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯಾಸ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಲತಾಕುಂಜವೊಂದರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯು ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಲಿಸಿ ರಾಮನ ವಿರಹತಾಪದುರಿಯನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾಳೆ. 3. ಆಶ್ರಮದ ಕೊಳವೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದನನ್ನುಸರಿಸಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲೆತ್ನಿಸಿದ ರಾಮನಿಗೆ ಆಶಾಭಂಗವಾಗಿ ಮೂರ್ಛೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸೀತೆಯ ಆಲಿಂಗನದಿಂದ ಪುನಃ ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೀತೆಯ ಉತ್ತರೀಯ ಮಾತ್ರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಾದರೂ ಶ್ರೀರಾಮ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಅದನ್ನಲ್ಲಿ ಬಿಸುಟು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಊರ್ವಶೀಯ ಮಾಯಾಜಾಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ವಿದೂಷಕ ಒಡೆಯನನ್ನು ಸಂತೈಸುತ್ತಾನೆ. 4. ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಭೆಗೆ ಗಾಯಕರಾದ ಕುಶಲವರ ಪ್ರವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಕುಲಗೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ರಾಮ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೇ ಎಂದವನಿಗೆ ಸಂದೇಹ ಬಂದರೂ ಅದು ಆಗ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 5. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಕುಶಲವರಿಂದ ರಾಮಾಯಣ ಕೇಳಿ ಸೀತೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕುಶಲವರಿಗೂ ತಮ್ಮ ತಾಯಿತಂದೆ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಂತಸದ ಭರದಲ್ಲವರು ಮೂರ್ಛೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸೀತೆಯಿಂದ ಅವರ ಸಾಂತ್ವನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೀತಾಪರಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡೆಂದು ರಾಮನಿಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಆದೇಶ ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಮನಾದರೋ ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಸೀತಾಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂದೇವಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ ರಾಮನಿಗದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅಂತರ್ಧಾನಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಪರಿಗೃಹೀತಳಾದ ಸೀತೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿನಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕುಶನಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಲವನಿಗೆ ಯೌವರಾಜ್ಯ ಪದವಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 6. ಎಲ್ಲವೂ ಸುಖಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟ ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ.

ನಾಟಕದ ಸಂವಾದ ಶೈಲಿ ಲಲಿತ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ; ಪದ್ಯಗಳು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿಯೂ ಸರಸವಾಗಿಯೂ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಭವಭೂತಿಗೆ ಸರಿದೊರೆಯಾದ ಕೌಶಲವಿಲ್ಲಿದೆ. ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಿತಿ ಇದೆ. ಕೌಸಲ್ಯಾದಿಗಳು ಅಂತಃಪುರಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವಿದೂಷಕ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಅವನಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯೇ ಅಧಿದೇವತೆ. ಇಡೀ ನಾಟಕವೆಲ್ಲ ಅವನ ಆಶ್ರಮದ ಹತ್ತಿರವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಥೆ ಕರುಣದಿಂದ ಆರಂಭವಾದರೂ ಅದ್ಭುತದಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಕುರಿತ 'ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂವಿನಂಥ ದಾಂಪತ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಲೆ ಕಟ್ಟಿ ಸಂಸಾರದ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟಂತಿದೆ." ಎಂಬ ಎ.ಆರ್.ಕೃ. ಅವರ ವಿಮರ್ಶೆ ಬಹು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕುಂದಾಣ: ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ದೇವನಹಳ್ಳಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 10ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ 61ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸಮತಟ್ಟಿನ ಶಿಖರವುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯಿಂದಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟವಿದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಡೆ ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವ ನಾಲ್ಕು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯಿದೆ. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ನಾಲ್ಕು ಕಲ್ಲಿನಬಾಗಿಲುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ. ಮೇಲಿನ ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಸು.100ಮೀ ಉದ್ದ 50ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು ಅಂಡಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಇರುವುದು ಚನ್ನರಾಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಾರ್ದನ ವಿಗ್ರಹ 2' ಎತ್ತರವಿದೆ. ಇದು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಕುಂದಾಣ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಮನಾಥನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. *

ಕುಂದಾದ್ರಿ : ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟ. ಇಲ್ಲೊಂದು ಜಿನಾಲಯವಿದೆ. ನಾಗಕುಮಾರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿ ಕವಿ (16ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಈ ಗಿರಿಯನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲೊಂದು ಜೈನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮವೂ ಇದೆ. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಕುಂದಾಪುರ : ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಸರಾಸರಿ ಮಳೆ 285 ಸೆಂಮೀ. ಮುಂಗಾರು ಮಾರುತಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಶೇಷ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ತೇಗ, ಹೊನ್ನೆ, ಬೀಟೆ, ಕರಿ ಮರ, ಬೆಳನಂದಿ, ಮತ್ತಿ, ಹಲಸು ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿವೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಬಸ್ರೂರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮರಕೊಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 14 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 28,595 (2001).

ಭೂಮಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ. ಜನರ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಕೃಷಿ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಳೆಯ ನೀರೇ ಆಧಾರ. ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಗಳು ಬತ್ತ ಮತ್ತು ರಾಗಿ, ಉದ್ದು, ಹೆಸರು, ಹುರುಳಿ, ಅವರೆ, ಅಡಕೆ, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆ, ಕಬ್ಬು, ಗೇರುಬೀಜ, ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಗೆಣಸು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳು. ಬುಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಚಾಪೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವುದು, ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸ, ನೆಯ್ಗೆ, ಚರ್ಮದ ಸಾಮಾನು, ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಚು ತಯಾರಿಕೆ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ–ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳು. ಹೆಂಚು, ಬೆಲ್ಲ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಡಕೆ ಇವು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು.

ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು, ಹನ್ನೊಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು 330 ಇತರ ಶಾಲೆಗಳು ಇವೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಯೋಜನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಬಂದರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಹಾಲಾಡಿ (ಗರ್ಗತ), ಚಕ್ರ, ಕೊಲ್ಲೂರು, ಜಿಂಬೂ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತಿಮತಿಗಳೆಂಬ ಐದು ನದಿಗಳು ಸಂಗಮವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಪಂಚಗಂಗಾವಳಿ (ಗಂಗೊಳ್ಳಿ) ನದೀ ಅಳಿವೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಪಂಚ ಗಂಗಾವಳಿಯ ಅಳಿವೆಯ ಉತ್ತರ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂದರು. ಅಳಿವೆಯಿಂದ 5 ಕಿಮೀ. ದೂರದೊಳಗೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಚಿಕ್ಕ ಫಲವತ್ತಾದ ದ್ವೀಪಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ಕುದುರು, ಹಿರಿ (ಹೇರಿ) ಕುದುರು ಮತ್ತು ಹಟ್ಟಿ ಕುದುರು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕುಂದವರ್ಮನೆಂಬ ಅರಸ ಪಂಚಗಂಗಾವಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕುಂದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕುಂದಾಪುರವೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಳುಪರ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿವೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನಾಳಿದ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಾಯಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೋಟೆ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಆಮೇಲೆ ಆಳಿದ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಇಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಕೊತ್ತಳದ ಮೇಲೆ ಈಗ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೈನ್ಯ ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿಳಿದು, ಅನಂತರ 45 ಕಿಮೀ ದೂರದ ಹೊಸಂಗಡಿ ಘಾಟಿಯ ದಾರಿಯಾಗಿ ಬಿದನೂರಿಗೆ ಸಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಈ ಘಾಟಿ ಮೋಟರ್ ವಾಹನಗಳ ಸಂಚಾರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿಯ ಹೆದ್ದಾರಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅಂಗವಾಗಿ ಗಂಗಾವಳಿಗೆ ಹಾಕಲಾದ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಸೇತುವೆಗಳಿಂದ ಕುಂದಾಪುರದ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನೇರ ಸಂಚಾರ ಸಂಪರ್ಕವುಂಟಾಗಿದೆ. ಕುಂದಾಪುರ ಹೆಂಚು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಚಿಕ್ಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಶನಿವಾರ ನಡೆಯುವ ಸಂತೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು.

ಕೊಡಚಾದ್ರಿ ವಲಯದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಗಂಗೊಳ್ಳಿ ಬಂದರಿನ ಮೂಲಕ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಕುಂದಾಪುರದಿಂದ 6 ಕಿಮೀ ದೂರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಬಸರೂರು ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸ್ಥಳ.

ಯಕ್ಷಗಾನ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕುಣಿತ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಕಲೆಗಳು. ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಬಳ ಮತ್ತು ಕೋಳಿಕಾಳಗ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. (ಎಂ.ವಿ.; ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುಂದಿಲಿ : ಮೊಲವನ್ನು (ಹೇರ್) ಹೋಲುವ ಒಂದು ಬಿಲವಾಸಿ ಸ್ತನಿ (ರ್‍ಯಾಬಿಟ್). ಲ್ಯಾಗೊಮಾರ್ಫ ಗಣದ ಲೆಪೋರಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನೂ ಮೊಲವೆಂದೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದುಂಟಾದರೂ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊಲಕ್ಕೂ ಹಲವಾರು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಕುಂದಿಲಿ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊಲಕ್ಕಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು; ಬಿಲಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ; ಅದೇ ತಾನೇ ಜನಿಸಿದ ಮರಿಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೂದಲಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಕಣ್ಣುಗಳು ತೆರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಿಗಳು ಬಹಳ ಅಸಹಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಮೊಲ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ್ದು; ಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರವಾಸ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ. ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಮೈತುಂಬ ಕೂದಲುಂಟು. ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಿರುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವೇ ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವಷ್ಟು, ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರಿಕ್ಟಲ್ಯಾಗಸ್ ಕ್ಯುನಿಕ್ಯುಲಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಸಿಲ್ವಿಲ್ಯಾಗಸ್ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ಯಾಲುಸ್ಟ್ರಿಸ್, ಏಕ್ವಾಟಿಕಸ್, ಫ್ಲಾರಿಡೇನಸ್, ನುಟಾಲಿಯೈ ಮತ್ತು ಆಡುಬಾನಿಯೈ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೂ ಕುಂದಿಲಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಆರಿಕ್ಟಲ್ಯಾಗಸ್ ಕ್ಯುನಿಕ್ಯುಲಸ್ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಕುಂದಿಲಿ ಪೊದೆಗಳಲ್ಲಿ, ಬೇಲಿಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ, ನೆಲದಲ್ಲಿ ಪೊಟರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಘಜೀವಿಯಾದ ಇದು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿರುವುದೇ ವಾಡಿಕೆ. ಬಲು ಸೌಮ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಪುಕ್ಕಲು ಸ್ವಭಾವದ ನಿಶಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಯಿದು. ಎಳೆ ಚಿಗುರು, ಬೇರು, ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು, ತೊಗಟೆ, ಕಾಯಿಗಳು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ.

ಬೂದು ಅಥವಾ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ದೇಹ, ಒತ್ತಾದ ಮತ್ತು ನಯವಾದ ತುಪ್ಪುಳು, ಸೀಳಿದ ಮೇಲ್ತುಟಿ, ಮುಂಗಾಲಿಗಿಂತ ಉದ್ದವಾದ ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೂದಲಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಸಂವೇದನಾ ಗ್ರಾಹಿ ಮೆತ್ತೆಗಳು, ಅಂಗಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೋಮಾವೃತ ಮೆತ್ತೆಗಳು, ಬಾಚಿ ಹಲ್ಲುಗಳು, ತಲೆಗಿಂತ ಬಲು ಉದ್ದವಾದ ಕಿವಿಗಳು, ಮೋಟು ಬಾಲ ಇವು ಕುಂದಿಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ದೃಷ್ಟಿ ಮಂದವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದರ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಬಹಳ ಚುರುಕು. ಶತ್ರುವಿನ ಸುಳಿವನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಓಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಓಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊಲಗಳಷ್ಟು ಚುರುಕಲ್ಲ. ಬಹಳ ದೂರ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಓಡಲಾರದ ಇದು ಬಲುಬೇಗ ಶತ್ರುವಿನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶತ್ರುವಿನ ಸುಳಿವು ತಿಳಿದಾಗ ಕಡೆದ ಪ್ರತಿಮೆಯಂತೆ ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೆ

ನೆಗೆದು ಓಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೆದರಿದಾಗ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಕೂತು ಬಿಡುವುದು ಇಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಹಜ ವರಸೆಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ತನ್ನ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ಇದು ಸೂಲಿಗೆ 4–7 ಮರಿಗಳಂತೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 6–7 ಸೂಲು ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಅವಧಿ ಸುಮಾರು 30 ದಿವಸಗಳು. ಮರಿ ಹಾಕುವ ಮುನ್ನ ಹೆಣ್ಣು ಕುಂದಿಲಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಿಲ ತೋಡಿ ಕಡ್ಡಿ, ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹರಡಿ ಗೂಡನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳ ಪಾಲನೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೇರಿದ್ದು. ಮರಿಗಳು ಸುಮಾರು 40 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಕುಂದಿಲಿಗಳನ್ನು ಮಾಂಸ, ತುಪ್ಪಳುಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು, ಮುದ್ದಿಗಾಗಿ ಪಳಗಿಸಿ ಸಾಕುವುದು ಉಂಟು (**ನೋಡಿ– ಮೊಲ**). (*)

ಕುಂಬಳ : ಕುಕರ್ಬಿಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕುಕರ್ಬಿಟ ಮೊಶ್ಚಾಟಾ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಹರಡು ಬಳ್ಳಿ. ಗ್ವಾಟೆಮಾಲ, ಕೊಲಂಬಿಯ ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮುಂತಾದ ಅಮೆರಿಕದ ಉಷ್ಣವಲಯದ ಪ್ರದೇಶ ಇದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನ. ಮಾನವನಿಗೆ ಇದರ ಪರಿಚಯ ನಾಲ್ಕು ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ

ಕುಂಬಳ ಬಳ್ಳಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ

ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಕರ್ಬಿಟ ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಮ ಮತ್ತು ಕುಕರ್ಬಿಟ ಪಿಪೋ ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನೂ ಕುಂಬಳ ಎಂಬ

ಬೂದುಗುಂಬಳ ಬಳ್ಳಿಯ ಒಂದು ಭಾಗ

ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬೇಸಾಯ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ ಒಂದೇ ರೀತಿಯವಾಗಿವೆ. ಬಹುತೇಕ ಬಗೆಗಳು ಕುಕರ್ಬಿಟ ಮಾಸ್ಕೇಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿವೆ.

ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ತರಕಾರಿ. ಇದನ್ನು ಹುಳಿ, ಪಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿಹಿತಿಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಹೆಚ್ಚು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಇಟ್ಟು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಇದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ. ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರುಚಿಕರವಾದ ತರಕಾರಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕರವಾದ ಆಹಾರಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ನೂರುಗ್ರಾಂ ಕುಂಬಳ ಕಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಹಾರ ಅಂಶಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ತೇವಾಂಶ 92.6 ಗ್ರಾಂ; ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್ 4.6 ಗ್ರಾಂ; ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳು 1.4 ಗ್ರಾಂ; ಕೊಬ್ಬು 0.1 ಗ್ರಾಂ; ಲವಣ 0.6 ಗ್ರಾಂ; ನಾರು 0.7 ಗ್ರಾಂ ಅಲ್ಲದೆ ಶಕ್ತಿ 25 ಕೆಲೋರಿಗಳು, ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ 14 ಮಿಗ್ರಾಂ; ರಂಜಕ 30 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಕಬ್ಬಿಣ 0.7 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಸೋಡಿಯಮ್ 5.6 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ 139.0 ಮಿಗ್ರಾಂ; ತಾಮ್ರ 0.20 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಗಂಧಕ 1.6 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಕ್ಲೋರಿನ್ 4.0 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಥಯಾಮಿನ್ 0.06 ಮಿಗ್ರಾಂ; ರಿಬೋಫ್ಲೇವಿನ್ 0.04 ಮಿಗ್ರಾಂ; ನಿಕೊಟಿನಿಕ್ ಅಮ್ಲ 0.5 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಸಿ ವಿಟಮಿನ್ 2.0 ಮಿಗ್ರಾಂ; ಎ ವಿಟಮಿನ್ 84 ಐಯು–ಇವನ್ನು ಸಹ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುಂಬಳದ ಹಂಬು ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಒರಟಾದ ಬಿಳಿಯ ರೋಮಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಮುಖದ (ಕ್ವಾಡ್ರ್ಯಂಗ್ಯುಲರ್) ಕಾಂಡ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಗೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟಿರುವ ಎಲೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಎಲೆ ಸರಳ, ಅಂಚು ಬಾಗಿದೆ. ಬಣ್ಣ ಹಸಿರು, ಹೂ ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿವೆ. ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿವೆ. ಗಂಡು ಹೂವಿಗೆ ಉದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟೂ ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿಗೆ ಚಿಕ್ಕದಾದ ತೊಟ್ಟೂ ಇವೆ. ಪುಷ್ಪಪತ್ರ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ 5 ಭಾಗವಾಗಿದೆ; ದಳಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ 5 ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿವೆ. ಎರಡು ಕೇಸರಗಳಿರುವ ಎರಡು ಗುಂಪು ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಿಡಿ ಕೇಸರ–ಒಟ್ಟು 5 ಕೇಸರಗಳು ಇವೆ. ಪರಾಗಕೋಶ ಎರಡು ಕೋಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಶಲಾಕಾಗ್ರ 3ರಿಂದ 5 ಉಪಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬಹು ಅಂಡಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಬಹುಬೀಜವಿರುವ, ಒಡೆಯದ ಪೆಪೊ ಮಾದರಿಯದು.

ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ತೇವಾಂಶವಿರುವ ಹವಾಗುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಇದು ಅಧಿಕ ಚಳಿಯನ್ನು ಸಹಿಸದು; ಚಳಿ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕುಂಬಳ ಸಸ್ಯ ಫಲ ಕೊಡಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದಲ್ಲದೆ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಸಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣವನ್ನೂ ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೂ ಮತ್ತು ಹೀಚುಗಳು ಉದುರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಬಹುದು.

ಜೌಗಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಫಲವತ್ತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಧವಾದ ಮಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಜಿಗಟಾದ ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣೂ ಬೇರು ಬಿಡಲು ಎಡೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ

ಸಿಹಿಗುಂಬಳ ಬಳ್ಳಿ

ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಫಲವತ್ತಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಸಡಿಲವಾಗಿರುವ ಮರಳುಗೋಡು ಮಣ್ಣು ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಹೆಚ್ಚು ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಈ

ಸಸ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಸಿರು ಭಾಗ ಬೆಳೆದು ಫಲದ ಇಳುವರಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಮ ಆಮ್ಲತೆ ಇರುವ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕ್ಷಾರತೆಯನ್ನಿದು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ 6.0ರಿಂದ 6.5 ಅಡಿ ಅಂತರ ಸೂಕ್ತವಾದದ್ದು.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಂಬಳವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಿಶ್ರ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಶುದ್ಧ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಆಲೂಗೆಡ್ಡೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಬೆಳೆಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಶುದ್ಧ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಇತರ ತರಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಯೋಗ್ಯ ನೀರಾವರಿ ವಸತಿ ಇರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯವನ್ನು ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬೆಳೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಅಗತ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದೇ ವಾಡಿಕೆ.

ತಳಿಗಳು : ಕುಂಬಳದ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ತಳಿಗಳಿವೆ. ಕಾಯಿಯ

ಬೂದುಗುಂಬಳಕಾಯಿ

ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗುಂಡು ಮತ್ತು ಉದ್ದ, ಹಸುರು, ಬಿಳುಪು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಎಂದು ವಿಂಗಡಣೆಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಜ್‌ರೆಡ್, ರೌಂಡ್, ಎಲ್ಲೋಫ್ಲೇಸ್, ಅರ್ಲಿಎಲ್ಲೊ ಪ್ರೋಲಿಫಿಕ್ ಅಸ್ಟ್ರೇಲಿಯನ್ ಗ್ರೀನ್, ಬಟರ್‌ನಟ್, ಗ್ರೀನ್ ಹಬರ್ಡ್, ಗೋಲ್ಡನ್ ಹಬರ್ಡ್ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಬೀಜ ಪ್ರಮಾಣ : ಕುಂಬಳದ ಎಕರೆಯ ಬೀಜ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳೆಯ ಅಂತರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಕ್ಟೇರಿಗೆ 3.5ರಿಂದ 4.5 ಕೆಜಿಯಷ್ಟು ಬೀಜ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಬೀಜ ಶೇ. 75ರಷ್ಟು ಮೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತ ಕುಂಬಳ ಕಾಯಿಗಳ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿತ್ತನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡಿದ ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜಗಳು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಮ್ಮ ಮೊಳೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಬೇಸಾಯ : ಕುಂಬಳ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವ ತೋಟವನ್ನು 3–4 ಸಾರಿ ಉಳುಮೆ ಅಥವಾ ಅಗೆತ ಮಾಡಿ ಕಳೆ, ಕಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೆಂಟೆ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಮಟ್ಟಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ಎಕರೆಗೆ 25 ರಿಂದ 30 ಗಾಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಳೆತಿರುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೀಜವನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಬಹುದು. 10' ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ 8' ಅಂತರದಲ್ಲಿ 2' ಅಗಲದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಬೇಕು. 8' ಅಂತರದಲ್ಲಿ 1' ಎತ್ತರದ ದಿಂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತುವುದೊಳ್ಳೆಯದು. ಗುಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ 4–5 ಬೀಜಗಳನ್ನು ದಿಂಡುಗಳ ಮೇಲೆ 1 ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬಿತ್ತಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಆಳದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜಗಳು ಮೊಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿತ್ತಿದ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಅವು ಮೊಳೆಯುತ್ತವೆ; ನಾಲ್ಕು ವಾರಗಳ ಅನಂತರ ಸಸಿಗಳು ದಾಂಗುಡಿಯಿಡಲು ಮೊದಲು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸಸಿಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಕಳೆ ತೆಗೆದು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಪಾತಿ ಮಾಡಿ, ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಸಿಗಳ ಬುಡಕ್ಕೆ ಏರು ಹಾಕಬೇಕು. ಕುಂಬಳ ಹಂಬುಗಳ ಬೇರು

ಸಿಹಿಗುಂಬಳಕಾಯಿ

ಮೇಲಿನ ಆರು ಅಂಗುಲ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿದ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಮೇಲಿನ ಮಣ್ಣು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಬೆಳೆಗೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರಾವರಿ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ದಿನ ನೀರು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಸಸಿ ಹೂ ಬಿಡುತ್ತದೆ. 4–5 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಕಾಯಿ ಬಲಿತು ಹಣ್ಣಾಗಲು ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಬೇಕು. ಬಲಿತ ಕಾಯ ಮೇಲುಸಿಪ್ಪೆ ಒರಟಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೀಳುವಾಗ ಹರಿತವಾದ ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಹಂಬಿಗೆ ನೋವಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಕುಂಬಳದ ಇಳುವರಿ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಎಕರೆಗೆ 30 ರಿಂದ 85 ಕ್ವಿಂಟಾಲಿನ ವರೆಗೆ ಕಾಯಿ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಬೇಸಗೆ ಬೆಳೆಯ ಇಳುವರಿ ಇತರ ಕಾಲದ ಬೆಳೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತ ಕುಂಬಳಕಾಯಿಯನ್ನು ಸುಮಾರು ಆರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಶೇಖರಿಸಿಡಬಹುದು.

ಕೀಟಗಳು : ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪು ಚಿಪ್ಪಿನ ಹುಳುಗಳು ಕುಂಬಳದ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾಳಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದ ಹಸುರು ಭಾಗವನ್ನು ಕಡಿದು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕೀಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ, ಅವನ್ನು ಕೈಯಿಂದಲೇ ನಾಶಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಶೇ. 1 ಲಿಂಡನ್ ಶೇ. 2 ಬಿ.ಎಚ್.ಸಿ. ಅಥವಾ ಡಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಪುಡಿಯನ್ನು ಎರಚಿ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಹೇನುಗಳು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವುದುಂಟು. ಅವು ಸಸ್ಯದ ತುದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಸಸ್ಯರಸವನ್ನು ಹೀರಿ ತೊಂದರೆಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪಿಡುಗನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಶೇ. 0.025 ಮ್ಯಾಲಥಿಯಾನ್ ಅಥವಾ ಫಾಲಿಡಾಲ್ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು. ಹಣ್ಣಿನ ನೊಣಗಳೂ ಕುಂಬಳಕಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಇಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಹೊರ ಬಂದ ಕೀಟದ ಡಿಂಭಗಳು ಎಳೆಯ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ತಿಂದುಹಾಕುತ್ತವೆ. ಕುಂಬಳ ಹಂಬು ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಲೇ ಬೆಳೆಗೆ ಶೇ. 0.025 ಮ್ಯಾಲಥಿಯಾನ್ ದ್ರಾವಣ ಸಿಂಪಡಿಸಿ, ಅನಂತರ ಪ್ರತಿ ಎರಡು ವಾರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿಂಪಡಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಪಿಡುಗನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ರೋಗಗಳು: ಕುಂಬಳ ಬೆಳೆಗೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಲ್ ವಿಲ್ಟ್, ಆಂತ್ರಕ್ನೋಸ್, ಡ್ಲನಿಮಿಲ್ಡ್ಯೂ, ಪೌಡರಿಮಿಲ್ಡ್ಯೂ ಮುಂತಾದವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ರೋಗಗಳು. ಎರಡು ವಾರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಶೇ.1 ಬೋರ್ಡೊ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು.

ಕುಂಬಳವನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಬೂದುಗುಂಬಳಕ್ಕೂ (ಬೆ ನ್‌ಕಾಸ ಸೆರಿಫರ) ಕುಂಬಳಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ಹೊರ ಒಳರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಬೂದುಗುಂಬಳದ ಕುಡಿಬಳ್ಳಿಗಳು (ಟೆಂಡ್ರಿಲ್ಸ್) ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಕುಂಬಳದಲ್ಲಿ 3–5 ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಬೂದುಗುಂಬಳದ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿನ ನಾಳಕೂರ್ಚಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ 4 (ಕುಂಬಳದಲ್ಲಿ 7–9). ಬೂದುಗುಂಬಳದ ಕಾಯಿಯ ಹೊರಮೈ ನಯವಾಗಿದ್ದು ಬಿಳಿಯ ಮೇಣದಂಥ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ತಿರುಳು ಬಿಳಿ. ಕುಂಬಳದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಹಲವಾರು ಏಣುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೇಣದ

ಲೇಪವಿಲ್ಲ. ತಿರುಳಿನ ಬಣ್ಣ ಗಾಢ ಹಳದಿ. ಬೂದುಗುಂಬಳದ ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಜಂತುಹುಳುನಾಶಕ ಗುಣವಿದೆ. ಕಾಯಿ ಬಹಳ ಪುಷ್ಟಿದಾಯಕವೆಂದೂ ಮೂತ್ರೋತ್ತೇಜಕವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾಯಿಯಿಂದ ಅದೇ ತಾನೇ ತೆಗೆದು ರಸವನ್ನು ಅಂತರ್ ರಕ್ತಸ್ರಾವವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಪ್ರತಿವಿಷವೂ ಹೌದು. ಕ್ಷಯರೋಗ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಶಕ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಲಿತ ಬೂದುಗುಂಬಳ ಇತರ ಕುಂಬಳಗಳಂತೆ ನಾಲ್ಕಾರು ತಿಂಗಳು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತರಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊದ್ದಲು, ಕಾಯಿ ಹುಳಿಗೆ ಇದು ಪ್ರಶಸ್ತ. ಇದರ ತಿರುಳಿನಿಂದ ರುಚಿಕರವಾದ ದಂರೋಟನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅರಳು ಸಂಡಿಗೆಗೆ ಇದರ ತಿರುಳು ಮತ್ತು ಹೋಳು ಒದಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ತ್ವಚೆಯನ್ನು ದಪ್ಪಗೆ ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಬಾಳಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಡಿ.ಎಂ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕುಂಬಿಕ್ : ಏರೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಲಸಸ್ಯ. ಪಿಸ್ಟಿಯ ಸ್ಟ್ರಾಟಿಯೋಟಿಸ್ ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ. ಅಂತರಗಂಗೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ವಾಟರ್ ಲೆಟಿಸ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕೊಳ, ಕುಂಟೆ, ಕೆರೆ ಮತ್ತು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲುವ ಈ ಗಿಡ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದು. ಮುಖ್ಯಕಾಂಡದಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಕೊಂಬೆಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೊಂಬೆಗಳು ಒಂದು ಅಂತರಗಣ್ಣಿನಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಆಫ್‌ಸೆಟ್‌ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆಫ್‌ಸೆಟ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯಕಾಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಹೊಸ ಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಂಬಿಕ್ ಗಿಡದ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಫ್‌ಸೆಟ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯಕಾಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು ಹೊಸ ಗಿಡಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಂಬಿಕ್ ಗಿಡದ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಫ್‌ಸೆಟ್‌ಗಳ ಅಬೀಜಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಂಬಿಕ್ ಗಿಡಗಳು ಕೊಳ, ನದಿಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ನೀರೇ ಕಾಣದಂತಾಗುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೇಳೆ ದೋಣಿಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದುಂಟು.

ಕುಂಬಿಕ್‌ನ ಎಲೆಗಳು ಅಗಲ ಮತ್ತು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರ ಹೃದಯದಂತೆ ಅಥವಾ ಬೆಣೆಯಂತೆ. ಎಲೆಗಳು ರೆಂಬೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ದಳಗಳಂತೆ ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕೂದಲುಗಳು ಬೆಳೆದಿರುವುದುಂಟು. ಹೂಗೊಂಚಲು ತಾಳಗುಚ್ಛ ಮಾದರಿಯದು. ಇದು ಸುಮಾರು 1"–2" ಉದ್ದ ಇದೆ. ಹೂಗೊಂಚಲಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಯಂತಿರುವ ಕವಚ (ಸ್ಪೇದ್) ಇದೆ. ಹೂಗಳು ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕಗಾತ್ರದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪ ಪತ್ರಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಹೂಗಳು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು,

ಕುಂಬಿಕ್ – ಎಲೆ ಮತ್ತು ಹೂ

ಗಂಡುಹೂಗಳು ಹೂಗೊಂಚಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಣ್ಣುಹೂಗಳು ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಪ್ರತಿ ಗಂಡುಹೂವಿನಲ್ಲಿ 2 ಕೇಸರಗಳಿದ್ದು ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾರ್ಪೆಲಿನಿಂದಾದ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಫ್‌ಸೆಟ್ಟುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೀಜಗಳಿಂದಲೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕುಂಬಿಕ್ ತನ್ನ ಶೀಘ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಳವನ್ನೆಲ್ಲ ಆವರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೊಂಚ ಹಾನಿಕರ ಸಸ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಕ್ಷಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗಿಡವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಇದು ಉತ್ತಮ ಆಹಾರವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಉಷ್ಣಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಹಂದಿಗಳಿಗೂ ಮೇವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ, ರಂಜಕ, ಎ,ಬಿ,ಸಿ, ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಬೂದಿಯಿಂದ ಸಾಬೂನನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಉತ್ತಮ ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು. ಬೂದಿಯನ್ನು ಬಿಳಿತೊನ್ನು, ಹುಣ್ಣು, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಇಸಬು ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಕೊಳ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಇತರ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಈ ಗಿಡ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಸ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಸ್ಯ ಅನುಕ್ರಮ (ಪ್ಲಾಂಟ್ ಸಕ್ಸೆಷನ್) ಎಂದು ಹೆಸರು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನುಕ್ರಮ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಈ ಗಿಡ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕಾರಿ. (ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.)

ಕುಂಭ : ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕುಂಭಕರ್ಣ ಮತ್ತು ವೃತ್ರಜ್ವಾಲೆಯರ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಒಬ್ಬ. ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ. ರಾಮರಾವಣರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾದು ವಾನರ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕ್ಷೋಭೆಗೀಡುಮಾಡಿ ಸುಗ್ರೀವನಿಂದ ಹತನಾದನೆಂದು ರಾಮಾಯಣದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡನೆಯ ಕುಂಭ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮಗ.

ಮೂರನೆಯವ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರಮಥಗಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಾಗ ಅತ್ತೆ ಮೇನಾದೇವಿ ಶಿವನನ್ನು ಹುಟ್ಟುದರಿದ್ರನೆಂತಲೂ ನಿಲ್ಲಲು ಮನೆಯೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲದವನಂತಲೂ ನಿಂದಿಸಿದಳು. ತಾಯಿಯ ಮಾತಿಗೆ ನೊಂದ ಪಾರ್ವತಿ ಇದನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಶಿವ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಂಭನನ್ನು ಕರೆದು ಏನಾದರೊಂದು ಉಪಾಯ ಹೂಡಿ ಕಾಶೀರಾಜ ದಿವೋದಾಸನನ್ನು ಕಾಶಿಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದರೆ ನಾವು ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಕುಂಭ ಕಾಶೀನಗರದ ನಿಕುಂಭನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಮಯ್ದೋರಿ ಶಿವನಿಗೆ ಒಂದು ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಪೂಜಿಸೆಂದ. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಾಶೀರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ಕನಸಿನ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿ ಆತ ಒಂದು ಶಿವಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಆ ಗುಡಿಯ ಮಹಿಮೆ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತಾದರೂ ದಿವೋದಾಸನ ಒಂದು ಇಷ್ಟಾರ್ಥವೂ ಕೈಗೂಡಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಬೇಸತ್ತ ರಾಜ ಗುಡಿಯನ್ನು ಒಡೆಸಿದ. ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡ ಶಿವ ಕಾಶೀನಗರ ಹಾಳುಬೀಳಲೆಂದು ಶಾಪವಿತ್ತಾಗ ದಿವೋದಾಸ ಕಾಶೀನಗರ ತ್ಯಜಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಶಿವ ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣ ಅವಿಮುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿತೆಂದು ಹರಿವಂಶದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.)

ಕುಂಭಕ : ಪತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿ ಪ್ರೋಕ್ತವಾದ ಯೋಗದರ್ಶನದ ಪ್ರಕಾರ ಅಷ್ಟಾಯೋಗದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಗವಾದ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಎಂದರೆ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಉಸಿರಾಡುವ ವಾಯುವನ್ನು ನಮ್ಮ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಯೋಗ ಸಾಧನಾಸಕ್ತರು ಯಮ, ನಿಯಮ ಮತ್ತು ಆಸನ ಎಂಬ ಮೂರು ಯೋಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಕ್ಕೆ ಪೂರಕ, ಕುಂಭಕ ಮತ್ತು ರೇಚಕಗಳೆಂದು ಮೂರು ಕ್ರಿಯೆಗಳಿವೆಯೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಾಯುವನ್ನು ಮೂಗಿನ ಮೂಲಕ ಒಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವೆಂದೂ ಹಾಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ವಾಯುವನ್ನು ಒಳಗೇ ತಡೆಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಕುಂಭಕವೆಂತಲೂ ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ರೇಚಕವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಭಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಕುಂಭದಂತೆ ನಿಶ್ಚಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಿಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ವಾಯುಚಲನೆಯಿಂದ ಚಿತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಯು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಚಿತ್ತವೂ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ಮಾಡಿದ ವಾಯುವನ್ನು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳೊಳಗೆ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕುಂಭಕ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಿತಕುಂಭಕವೆನ್ನುವರು. ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ರೇಚಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಒಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಶೂನ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ಕೇವಲ ಕುಂಭಕವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಬಗೆ. ಪ್ರಾಣಗತಿಯನ್ನು ರೋಧಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಯೋಗಿಗಳ ಗುರಿ.

ಕುಂಭಕದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಭೇದನ, ಉಜ್ಜಾಯೀ, ಸೀತ್ಕಾರೀ, ಸೀತಲೀ, ಭಸ್ತ್ರಿಕಾ, ಭ್ರಾಮರೀ, ಮೂರ್ಛಾ ಮತ್ತು ಪ್ಲಾವಿನೀ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಂಟು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹಠಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಂಭಕವೇ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕ್ರಿಯೆ, ಸ್ಥಿತಿ. ಮೊದಮೊದಲು ಸಹಿತ ಕುಂಭಕವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇವಲ ಕುಂಭಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡ ಯೋಗಿಗೆ ರಾಜಯೋಗ

ಪದ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯತೃಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆರ್ಜಿಸಿಕೊಂಡ ಆ ಯೋಗಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದುರ್ಲಭವಾದುದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪೂರಕ, ಕುಂಭಕ ಮತ್ತು ರೇಚಕಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ: ಈ ಮೂರು ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಸೆಕೆಂಡುಗಳ ಕಾಲ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಒಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹದಿನಾರು ಸೆಕೆಂಡುಗಳು ಕುಂಭಕಮಾಡಿ ಆಮೇಲೆ ಎಂಟು ಸೆಕೆಂಡುಗಳ ಕಾಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ರೇಚಕ ಮಾಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇದೇ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕನಿಷ್ಠಪ್ರಾಣಾಯಾಮ. ಈ ಕಾಲವನ್ನು ಎಂಟು, ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮತ್ತು ಹದಿನಾರು ಸೆಕೆಂಡುಗಳಿಗೆ ಪರಿಮಿತಗೊಳಿಸಿದರೆ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವಾಗುವುದು.

ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಯೋಗಾಸನಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಶರೀರದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ಸಂಕೋಚನ, ವಿಕಾಸನ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲಬಂಧ, ಜಾಲಂಧರ ಬಂಧ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನ (ಉಡ್ಯಾಣ) ಬಂಧ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕುಂಭಕಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಸತ್ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾಗಬೇಕಾದೀತು. **(ನೋಡಿ–ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ)** (ಸಿ.ಜೆ.ಪಿ.)

ಕುಂಭಕರ್ಣ : ರಾವಣನ ತಮ್ಮ, ವಿಭೀಷಣನ ಅಣ್ಣ, ವಿಶ್ರವಸ ಮತ್ತು ಕೈಕಸಿಯರ ಮಗ. ಬಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗಳು ವೃತ್ರಜ್ವಾಲೆಯ ಪತಿ. ಕುಂಭ, ನಿಕುಂಭರು ಮಕ್ಕಳು, ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಕುಂಭಕರ್ಣನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಈತ ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಭಯಂಕರ ರೂಪದಿಂದಿದ್ದು ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿಯನ್ನು ನುಂಗಿದ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಇಂದ್ರ ಐರಾವತವನ್ನೇರಿ ಬಂದು ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಹೊಡೆದ. ಐರಾವತದ ಒಂದು ದಂತವನ್ನು ಮುರಿದುಕೊಂಡು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕಂಡು ಇಂದ್ರ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕ. ಬ್ರಹ್ಮ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕುಂಭಕರ್ಣನಿಗೆ ಶಾಪ ನೀಡಿದ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕುಂಭಕರ್ಣನ ತಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೇಡಿದಾಗ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರಲೆಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ. ಅನಂತರ ಕುಂಭಕರ್ಣ ಗೋಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇವತ್ವ ಪಡೆಯಲು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪವನ್ನಾಚರಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಹೆದರಿದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಭಯ ನೀಡಿ, ಅವನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮರಳು ಹಿಡಿಸುವಂತೆ ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ಮರುಳುಗೊಂಡ ಕುಂಭಕರ್ಣ ನಿರ್ದೇವತ್ವದ ಬದಲಿಗೆ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದ. ರಾವಣ ಕುಬೇರನನ್ನು ಗೆದ್ದು ಲಂಕಾನಗರವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಈತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾತಕವನದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ. ರಾವಣ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ತಂದ ಬಳಿಕ, ಹನುಮಂತ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟಾಗ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಕುಂಭಕರ್ಣ ರಾವಣನ ನೀಚಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಮರುಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಶರಣು ಹೋಗೆಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದ. ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಬುದ್ಧಿವಾದ ರಾವಣನಿಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಾಮರಾವಣರ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಾವಣನ ಸೇನಾಪರಿವಾರವೆಲ್ಲವೂ ಹತವಾಯಿತು. ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಮಡಿದರು. ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಕುಂಭಕರ್ಣನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ಕುಂಭಕರ್ಣ ಭಯಂಕರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ರಾಮನಿಂದ ಹತನಾದ. *

ಕುಂಭಕಲಾತಂತ್ರ : ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗಿನಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅಲೋಹನಿರವಯವ ಮೃತ್ತಿಕೆಗಳಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ (ಸಿರ್ಯಾಮಿಕ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ). ಈ ತಂತ್ರ ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಉದ್ಯಮದ ಅಂಗ. ಆ ಉದ್ಯಮದ ಪ್ರಧಾನ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪುಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಯಾದಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಂಭಕಲಾ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಳು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ:

1. ಕಿಡಿಬೆಣೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾಚೀಕೃತ (ವಿಟ್ರಿಫೈಡ್) ಛಿದ್ರಿತ ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯದ ಕವಚ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1600°–1700° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ದಗ್ಧವಿಚ್ಛೇದನ ಮಾಡ್ಯುಲಸ್ (ಫೈಅರ್ಡ್ ಮಾಡ್ಯುಲಸ್ ಆಫ್ ರಪ್ಚರ್) 30,000–40,000 ಪಿಎಸ್ಐ (ಚದರ ಇಂಚಿಗೆ ಪೌಂಡುಗಳು) ವರೆಗೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಸರಂಧ್ರತಾ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ (ಪೊರೋಸಿಟಿ ಟೆಸ್ಟ್) ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಇದು 24 ಗಂಟೆಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಆ ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿಕ್ ಪುಕ್ಸಿನ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಬಿಎಸ್ಎಸ್ (ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸ್ಟಾಂಡರ್ಡ್ ಸ್ಪೆಸಿಫಿಕೇಷನ್) ಪ್ರಕಾರ ಸುಮಾರು 10,000 ಕೆಜಿಗಳ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಬೇಕು.

2. ಇನ್ನೊಂದು ತರಹದ ಕುಂಭಕಲೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೈನೈಟಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಸಹ ಕಾಚೀಕರಿಸಿ ಕಿಡಿಬೆಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸರಂಧ್ರತಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈ ವಸ್ತು ಸಹ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸುಡುವ ಉಷ್ಣತೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 1500°–1600° ಸೆಂ.

3. ಶ್ವೇತ ಸಾಮಗ್ರಿ (ವೈಟ್ ವೇರ್): ಸುಟ್ಟ ಬಳಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳಿ, ಉಚ್ಚ ಮತ್ತು ನಿಮ್ನ ಕರ್ಷಣ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕಗಳು ಮೃದು (1300° ಸೆಂ.) ಮತ್ತು ಕಠಿಣ (1410° ಸೆಂ.). ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ಪಿಂಗಾಣಿ ಜಾಡಿಗಳು, ಪಾಕೀಜು ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಮೂಳೆ ಚೈನ ಮತ್ತು ದಂತಪಿಂಗಾಣಿ ಈ ವಿಭಾಗದವು. ಕಾಚೀಕೃತವಾದ ತರುವಾಯ ಮೃದು ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು 1300° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಠಿಣ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು 1410° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲೂ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಯೋಗಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರೂಸಿಬಲ್ಲುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಉಷ್ಣತೆ 1410^{0}ಸೆಂ. ಕಾಚೀಕೃತ ಮತ್ತು ಅರ್ಧಕಾಚೀಕೃತ ಪಾಕೀಜು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು 1250°–1350° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ದಂತ ಪಿಂಗಾಣಿಯೂ ಕಾಚೀಕೃತವೇ. ಅದನ್ನು ಸುಡುವ ಉಷ್ಣತೆ 1200°–1250° ಸೆಂ. ಉಚ್ಚ ಹಾಗೂ ನಿಮ್ನಕರ್ಷಣ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕಗಳು ಈ ಮೊದಲೇ (1) ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸರಂಧ್ರತಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಉತ್ತೀರ್ಣವಾಗಬೇಕು.

4. ತಾಪಧಾರಕಗಳು (ರಿಫ್ರ್ಯಾಕ್ಟರೀಸ್): ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಬಳಕೆಯುಂಟು. ಉಷ್ಣನಿರೋಧ (ಹೀಟ್ ಇನ್ಸುಲೇಷನ್) ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ತಾಪಧಾರಕಗಳು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳು. ಇವುಗಳ ಬಹುತೇಕ ತಾಪಧಾರಕಗಳು ಸರಂಧ್ರವಸ್ತುಗಳು. ಅವುಗಳ ದಗ್ಧ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 1300°–1650° ಸೆಂ.

5. ಕಲ್ಲುಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳು (ಸ್ಟೋನ್‌ವೇರ್): ಕಾಚೀಕೃತ ಹಾಗೂ ಅರ್ಧ ಕಾಚೀಕೃತ ರಾಸಾಯನಿಕ ಜಾಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಕೀಜು ವಸ್ತುಗಳು ಈ ವಿಭಾಗದವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರಂಧ್ರಗಳು. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿಯಲ್ಲ. ದಗ್ಧ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 1200°–1300° ಸೆಂ.

6. ಪಾಕೀಜು ಪಾತ್ರೆಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಂತಾದ ಮೃದ್ವಸ್ತುಗಳು: ಇವು ಸರಂಧ್ರವಾಗಿವೆ. ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿಯಲ್ಲ. ದಗ್ಧ ಉಷ್ಣತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 1200°–1250° ಸೆಂ.

7. ಟೆರಕೋಟ ಮತ್ತು ಮಜೋಲಿಕ ವಸ್ತುಗಳು: ದಿನಬಳಕೆಯ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಮೃತ್ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳಿಯಲ್ಲ. ಇವು ಕಾಚೀಕೃತವಾಗಿರಬಹುದು, ಅರ್ಧ ಕಾಚೀಕೃತವಾಗಿರಬಹುದು ಮತ್ತು ಸರಂಧ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಗಾಜಿನಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನುಣುಪು ಮಾಡದೆ 600°–1000° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕುಂಭಕಲಾ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕಾಚೀಕರಣ ಹಾಗೂ ದಗ್ಧ ಉಷ್ಣತಾಮಾನಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಚೀಕರಣ: ಒಂದು ಕುಂಭ ಕಲಾವಸ್ತುವನ್ನು ಉಷ್ಣಸಂಸ್ಕರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅದರ ಸರಂಧ್ರತೆಯನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಮಾಡುವಿಕೆ (ವಿಟ್ರಿಫಿಕೇಶನ್). ಇದರ ಐದು ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರೆದಿದೆ.

1 ಅಭೇದ್ಯ (ಇಂಪರ್ವಿಯಸ್): ಆಲ್ಕೊಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿದ ಶೇ.0.1 ಪುಕ್ಸಿನ್ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕುಂಭ ಕಲಾವಸ್ತುವನ್ನು 15 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ 4,000 ಪಿ.ಎಸ್.ಐ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ (ಎ.ಎಸ್.ಟಿ.ಎಂ.ಡಿ–116–44) ನೆನೆಹಾಕಿ ಅದರ ಹೀರಿಕೆ ಶೂನ್ಯವಾದಾಗ ಆ ವಸ್ತು ಅಭೇದ್ಯವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಕಾಚೀಕೃತ (ವಿಟ್ರಿಯಸ್): ಶಿಷ್ಟ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ (ಎ.ಎಸ್.ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ0242–toT) ಶೇ.0.5 ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ.

3. ಉಪಕಾಚೀಕೃತ (ನಿಯರ್ ವಿಟ್ರಿಯಸ್): ಶಿಷ್ಟ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ (ಎ.ಎಸ್.ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ–242–50T) ಶೇ.0.5–3 ವರೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ.

4. ಅರ್ಧಕಾಚೀಕೃತ (ಸೆಮಿ–ವಿಟ್ರಿಯಸ್): ಶಿಷ್ಟಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ (ಎ.ಎಸ್.ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ–242–50T) ಶೇ.3–10 ರ ವರೆಗೆ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ.

5. ಅಕಾಚೀಕೃತ (ನಾನ್–ವಿಟ್ರಿಯಸ್): ಶಿಷ್ಟಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ (ಎ.ಎಸ್.ಟಿ.ಎಂ.ಸಿ–242–50T) ಶೇ.10 ಹೆಚ್ಚಿನ ಬನಿ ಭಾಗ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಕುಂಭಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. 1 ಒದ್ದೆ ವಿಧಾನ, 2 ಎರಕ ಹುಯ್ಯುವುದು (ಕ್ಯಾಸ್ಟಿಂಗ್) 3 ಒಣಒತ್ತಡ (ಡ್ರೈ ಪ್ರಸ್ಸಿಂಗ್) ವಿಧಾನ.

1 ಒದ್ದೆ ವಿಧಾನ: ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಎರಡು ಕ್ರಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ : (i) ಬಿಸಿಮಾಡಿದ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಮುಕುವುದು (ಹಾಟ್ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಪ್ರೆಸಿಂಗ್). ಇದರಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ತೆಗೆದ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯದೆ ಇರುವ ಮುದ್ದೆಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚಕರ್ಷಣ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧ

ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಳಿ ತೆಗೆದ ಮಣ್ಣು ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾಯಗಳ ಭೇದ ವೋಲ್ಟೇಜ್ (ಪಂಕ್ಚರ್‌ವೋಲ್ಟೇಜ್) ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಆಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಗಾತ್ರಗಳು ಶೇ. ±3 ಪರಿಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ಇತರ ಮಣ್ಣುಗಳೊಡನೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಬೆರೆಸಿ ಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಬಹುದು.

ವಿದ್ಯುತ್ ವಿರೋಧಿ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗ: ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಿ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ (ಇನ್ಸುಲೇಟರ್ಸ್) ಕುಂಭಕಲಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ವಿಪುಲವಾದ ಉಪಯೋಗಗಳಿವೆ. ತಂತಿಗಳ

ಸಿಲಿಕೇಟ್ ಉದ್ಯಮ

ಕುಂಭಕಲೆ	ಗಾಜು		ಸಿಮೆಂಟ್	ಗಾಜುಲೇಪನ
ತಾಪಧಾರಕಗಳು (ರಿಫ್ರ್ಯಕ್ಟರೀಸ್) ಕೃತಕ ಕಾರ್ಬೊರಂಡಂ ತಾಪಧಾರಕಗಳು ಮ್ಯಾಗ್ನಸೈಟ್ ತಾ. ಕ್ರೋಮೈಟ್ ತಾ. ಕಯನೈಟ್ ತಾ. ಜಿರ್ಕಾನ್ ತಾ. ಅಲ್ಯೂಮಿನ ತಾ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ತಾ. ಸಿಲೊಸೆಲ್ ತಾ. ಸಿಲ್ಲಿಮನೈಟ್ ತಾ. ಸಿಲಿಕಾ ತಾ.ಪರಾವೈದ್ಯುತಗಳು ತೋರಿಯಂ(ಹೈ ಫ್ರೀಕ್ವೆನ್ಸಿ ಡೈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ಸ್). ಮತ್ತು ಸೆರಿಯಂ ತಾ. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ಸ್). ಡೋಲೋಮೈಟ್ ತಾ.	ಪಿಂಗಾಣಿ (ಪೋರ್ಸಲೈನ್) ಉಚ್ಚ ಮತ್ತು ನಿಮ್ನ ಕರ್ಷಣದ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳು ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಪಾಕೀಜು ಸಾಮಾನುಗಳು (ಸ್ಯಾನಿಟರಿ ವೇರ್), ರಾಸಾಯನಿಕ ಪಿಂಗಾಣಿ, ಉನ್ನತಾವೃತ್ತಿಯ ಪರಾವೈದ್ಯುತಗಳು (ಹೈ ಫ್ರೀಕ್ವೆನ್ಸಿಡೈ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ಸ್)	ಕಲ್ಲುಮಡಕೆ ಸಾಮಾನುಗಳು (ಸ್ಟೋನ್‌ವೇರ್) ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳು, ಆಮ್ಲ ಭರಣಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.	ಮೃದ್ವಸ್ತುಗಳು (ಅರ್ದನ್‌ವೇರ್) ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳು, ಗೋಡಿಬಿಲ್ಲೆಗಳು, ಪಾಕೀಜು ಪಾತ್ರೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.	ಟೆರಕೋಟ ಮತ್ತು ಮಜೋಲಿಕ ಮೃತ್ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇರುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚಕರ್ಷಣ ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚ್ಛೇದನ ಮಾಡ್ಯುಲಸ್ (ಮಾಡ್ಯುಲಸ್ ಆಫ್ ರಪ್ಚರ್) 12,000 ಪಿ.ಎಸ್.ಐ. ಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಭೇದ ವೋಲ್ಟೇಜ್ ಒಂದು ದಶಲಕ್ಷಕ್ಕೆ 200 ಮತ್ತು 250 ವೋಲ್ಟುಗಳ ನಡುವೆ ಇರಬೇಕು (ii) ಎರಡನೆಯದು ಕುಂಬಾರ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಗೂಟ (ಜಿಗರ್ ಅಂಡ್ ಜಾಲಿಂಗ್). ಇಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಗಾಳಿ ತೆಗೆದೋ ತೆಗೆಯದೆಯೋ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನ ತಯಾರು ಮಾಡುವವನ ಕರಕೌಶಲವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

2. ಎರಕ ಹುಯ್ಯುವ ವಿಧಾನ: ಇದರಲ್ಲಿ ದ್ರವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲ ವಸ್ತುವನ್ನು ಗಾಳಿ ತೆಗೆದೋ ತೆಗೆಯದೆಯೋ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಎರಕದ ಅಚ್ಚು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಬಹುದು. ಟೀ ಕೆಟಲುಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

3. ಒಣಒತ್ತಡ ವಿಧಾನ: ಇದರಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕು ಅಥವಾ ಮಿಶ್ರಲೋಹದ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೂಳಿನಂತಿರುವ ಮೂಲದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ಒತ್ತುಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಒತ್ತುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುನ್ನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಗೋಡೆಬಿಲ್ಲೆಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮೂಲದ್ರವಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಅಪವ್ಯಯ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ.

ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ: ಕುಂಭಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ: 1 ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ, 2 ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಮೃದುತ್ವ, 3 ಪರಿಷ್ಕರಣ ಪರಿಶೀಲನೆ (ಸ್ವಲ್ಪ ಮಣ್ಣನ್ನು ಆಯ್ದು ಅದನ್ನು ತೊಳೆದು ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.)

ತೊಳೆದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಎರಡು ಉಷ್ಣತೆಗಳಿಗೆ, ಎಂದರೆ 1250° ಸೆಂ. ಮತ್ತು 1450° ಸೆಂ. ಒಡ್ಡಲಾಗುವುದು. ಮಣ್ಣನ್ನು ಸುಟ್ಟ ತರುವಾಯ ಅದರ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಸರಂಧ್ರತೆಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಬಹುದಾದ ಕುಂಭಕಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ, ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ತೀರ ಕನಿಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯದು ಎಂದು ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ

ಮೂಲಕ ರವಾನಿಸಬೇಕಾದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ವೋಲ್ಟೇಜು ಹಾಗೂ ಪರಿಸರದ ಹವಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧವಸ್ತುಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

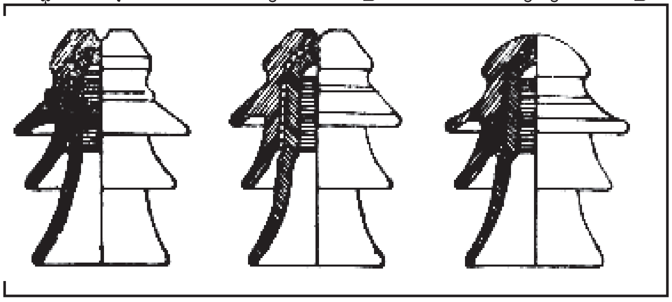

ಪಿನ್ ಮಾದರಿಯ ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕ

ಮೂರು ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕಗಳಿವೆ: (i) ಪಿನ್ ಮಾದರಿಯ ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕ: (ii) ಕೊಂಡಿ (ಷ್ಯಾಕಲ್) ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕ, (iii)ತೂಗು (ಸಸ್ಪೆನ್ಷನ್) ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕ. ಇವನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಮತ್ತು ಗಾಜು. ಪಿಂಗಾಣಿ ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕಗಳ ಬಳಕೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪ್ರಭಾವ ಬಲು ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ ಅನುಕೂಲ. ಒಂದು ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮೊದಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಾಂಬರಿಸುತ್ತಾರೆ: (i) ಒಣಫ್ಲಾಷ್ ಓವರ್ ವೋಲ್ಟೇಜ್, (ii) ಒದ್ದೆ ಫ್ಲಾಷ್ ಓವರ್ ವೋಲ್ಟೇಜ್, (iii) ತಂತಿಯ ವೋಲ್ಟೇಜ್, (iv) ಸ್ರವಣದೂರ (ಲೀಕೇಜ್ ಡಿಸ್ಟೆನ್ಸ್). (v) ಹವಾಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು. (vi) ವಿದ್ಯುದ್ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, (vii) ಆಘಾತಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ಇಂಪ್ಯಾಕ್ಟ್ ಸ್ಟ್ರೆಂತ್).

ಉಚ್ಚಕರ್ಷಣ (ಹೈಟೆನ್ಷನ್) ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ:

ಸಾಪೇಕ್ಷ ಸಾಂದ್ರತೆ	...	2.3–2.5
ಮೆರುಗಿನದರ ಕರ್ಷಣ	...	300–500 ಕೆಜಿ/ಸೆಂಮೀ^{2}

ಮೆರುಗಿಲ್ಲದುದರ ಕರ್ಷಣ	...	240–320 ಕಿಜಿ/ಸೆಂಮೀ^{2}
ಮೆರುಗಿನದರ ಸಂಪೀಡನ	...	4000–5500 ಕಿಜಿ/ಸೆಂಮೀ^{2}
ಮೆರುಗಿಲ್ಲದುದರ ಸಂಪೀಡನ	...	4000–4500 ಕಿಜಿ/ಸೆಂಮೀ^{2}
ಮೋ ಮಾನಕದಲ್ಲಿ ಗಡುಸುತನ	...	7–8
ಆಮ್ಲನಿರೋಧ ಬಲ	...	ಹೈಡ್ರೊಫ್ಲೋರಿಕ್ ಆಮ್ಲ ಒಂದರ ವಿನಾ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲ ಆಮ್ಲಗಳನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು.

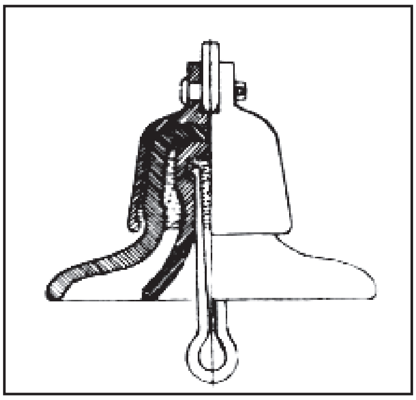

ತೂಗು ವಿದ್ಯುದ್ರೋಧಕ

ಮೇಲಿನ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಕರ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ನ ಮತ್ತು ಸಂಪೀಡನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ದಗ್ಧಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ರೂಪಾಂತರಿಸುವಾಗ ಅದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ತನ್ನ ಗಾತ್ರದ ಶೇ. 18 ರಷ್ಟು ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಇದಾದರೂ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉದ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಶೇ. ±3 ರಷ್ಟು ಗಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅನುಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಎನ್.ವಿ.ಆರ್.ಎನ್.)

ಕುಂಭಕೋಣಂ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ, ಚೆನ್ನೈನಿಂದ 315 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪುರಾತನ ನಗರ. ಹಿಂದೆ ಇದು ಚೋಳರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 12 ಚ.ಕಿಮೀ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 140021 (2001). ಇಲ್ಲಿ ಕುಂಭೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು

ಕುಂಭಕೋಣದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಿಗಳು

ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. 5 ಕಿಮೀ ಉದ್ದದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉ. ಅ. 10° 58' ಮತ್ತು ಪೂ. ರೇ. 79° 25' ಮೇಲಿದೆ. ಇದರ ಪುರಾತನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಆದಿಶಂಕರರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕಾಶೀಮಠ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 12 ಶಿವದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ 4 ವಿಷ್ಣುದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕವಾದ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವ ಸ್ಥಾನವೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ, 44.5 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಸುಂದರ ಗೋಪುರವಿರುವ ಸಾರಂಗಪಾಣಿ ಸ್ವಾಮಿ (ವಿಷ್ಣು) ದೇವಸ್ಥಾನ. ಕುಂಭೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ (ಶಿವ) ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ವಾಹನಗಳು ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ನಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಬೀಳುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಒಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚಕ್ರಪಾಣಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮಹಾಮಘಮ್ ಕೆರೆ ಸುಮಾರು 20 ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ್ದು. ಇದರ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಸುಂದರವಾದ ಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಾದರೂ 12 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಮಹಾಮಘಮ್ ಉತ್ಸವ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ್ದು. ಆಗ ಸು. 5 ಲಕ್ಷ ಜನ ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಕುಂಭಕೋಣ ಪ್ರಮುಖ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ಇಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆಸೀರೆ, ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಗಂಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿ, ತೆಂಗಿನ ಎಣ್ಣೆಯ ತಯಾರಿಕೆ ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು. ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ವೀಳೆಯದೆಲೆ ಮತ್ತು ಬಾಳೇ ಹಣ್ಣು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು. ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳೂ ಇತರ ಹಲವಾರು ಶಾಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ರೈಲ್ವೆ ಮತ್ತು ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. (ಯು.ಜಿ.ಎಂ.ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕುಂಭಮೇಳ : ಹಿಂದೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮೇಳ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಪ್ರಯಾಗ ಮತ್ತು ಹರದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುವರು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಯಾತ್ರಿಕರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಗಳು ಸೇರುವ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮವಾದ ಪ್ರಯಾಗವೇ ಕುಂಭಮೇಳದ ಕೇಂದ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಮೇಳಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ನಡೆಯುವ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಮಾಘ್ ಮೇಳವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಕುಂಭಮೇಳವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯ ಮೇಷ, ಗುರು ಮತ್ತು ಕುಂಭ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಳ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಬಿತ್ತನೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಸಲು ಪಡೆಯಲು ಒಂದು ಫಲೋತ್ಪಾದಕ ಹಬ್ಬವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಹಬ್ಬಗಳು ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸೂರ್ಯ ಕುಂಭರಾಶಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಪ್ರಶಸ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಯ ತುಂಬ ಬಿತ್ತನೆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಜನ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಕಲೆತು, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಅದ್ದಿ ಊರಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಇತರ ಬೀಜಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದರೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳೆ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಬಯಕೆಯೂ ಇಂಥ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಹಿನ್ನಲೆಯಾಗಿರಬೇಕು. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ರಾಕ್ಷಸರು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆದಾಗ ಬಂದಂಥ ಅಮೃತದ ಕುಂಭವನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರು ಕದ್ದು ಓಡುತ್ತಿರುವಾಗ ದೇವಾಸುರರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕುಂಭವನ್ನು ಇಟ್ಟರೆಂದು ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆಯೂ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದರೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಮೇಳಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ಮೇಳಗಳು ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಚೀನದ ಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್‌ಚಾಂಗ್ ಅಲಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆತನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ದೀನದಲಿತರಿಗೂ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದಾನಧರ್ಮ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಅದ್ವೈತದ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಾದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಈ ಮೇಳಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ದಶನಾಮೀ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಕುಂಭಮೇಳವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರಂತೆ. ಲೋಕಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವುದು ಈ ದಶನಾಮೀ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರ ಗುರಿ. ಈ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ತೀರ್ಥ, ಆಶ್ರಮ, ವನ, ಅರಣ್ಯ, ಗಿರಿ, ಪರ್ವತ, ಸಾಗರ, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀ, ಪುರೀ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಭಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಇವರುಗಳ ಪಾತ್ರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು.

ಕುಂಭಮೇಳಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆಯೋ ಅಪಖ್ಯಾತಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ಮಾನಭಂಗ, ಅಪಹರಣ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ಈ ಮೇಳಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಪ್ಲೇಗು. ಕಾಲರ ಮುಂತಾದ ಅಂಟುಜಾಡ್ಯಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತವೆ. 1760ರಲ್ಲಿ

ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕುಂಭಮೇಳದಲ್ಲಿ ಗೋಸಾಯಿಗಳು ಮತ್ತು ಬೈರಾಗಿಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧವಾಗಿ 18,000ಜನ ಸತ್ತರು. ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 1795ರಲ್ಲಿ ಸಿಖ್ ಯಾತ್ರಿಕರು 5,000 ಗೋಸಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದರು.

ಈ ಮೇಳದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಹಿಂದೂಪಂಥದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಬೈರಾಗಿಗಳೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಸೇರಿ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಮಂಥನ ನಡೆಯುವುದು. ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ದಿಗಂಬರ ಸಾಧುಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ, ಭಕ್ತಾದಿಗಳ ಕೈಂಕರ್ಯ–ಇವು ಅದ್ದೂರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. *

ಕುಂಭರಾಶಿ : ರಾಶಿಚಕ್ರದ ಮೇಲಿನ ಹನ್ನೆರಡು ರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯದು (ಅಕ್ವಾರಿಯಸ್). ಮೊದಲನೆಯದು ಮೇಷರಾಶಿ. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಷುವದಂಶ 20 ಗಂ. 35 ಮಿ.–20 ಗಂ. 55 ಮಿ. ಘಂಟಾವೃತ್ತಾಂತ 3°ಉ–25° ದ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣಾಕಾಶದ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜ. ರಾಶಿಚಕ್ರದ ಮೇಲಿರುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಮಂದ ಪ್ರಕಾಶದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ರಾಶಿಯನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. *

ಕುಂಭೀಪಾಕ : ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ನರಕಗಳಲ್ಲಿದು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯದು. ಮನುವಿನ ಪ್ರಕಾರ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಪ್ರತಾಪನವೆಂದು ಹೆಸರು.

ತಾವು ಮಾಡಿದ ಪಾಪ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದವರೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡದವರೂ ದುಸ್ಸಹ ಭಯಂಕರ ನರಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಧೆ, ಮದ್ಯಪಾನ, ಕಳ್ಳತನ, ಗುರುಧಾಪತ್ನಿಸಂಗ–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಪಾತಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಕುಂಭೀಪಾಕ ನರಕಭಾಜನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪಾತಕಿಯನ್ನು ಮರಣಾನಂತರ ಸೆಳೆದೊಯ್ದು, ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಬೇಯಿಸುವಂತೆ, ಕಾಯ್ದ ಎಣ್ಣೆಯ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಕ್ರಮ.

ಭಾಗವತದ ಪ್ರಕಾರ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ಪ್ರಾಣಾಪಹರಣ ಮಾಡಿದವರಿಗೂ ಇದೇ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದಿದೆ.

ಪದ್ಮಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ವಾಚಾದತ್ತ, ಮನೋದತ್ತ, ಕುಶೋದಕ ಪೂರ್ವಕ ದತ್ತವಾದುದನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ದಾನಮಾಡಿದವನ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ಕುಂಭೀಪಾಕ ನರಕದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕುಂವರಸಿಂಹ, ಬಾಬೂ : ಸು. 1777–1858. ಭಾರತದ 1857ರ ಸಂಗ್ರಾಮದ ವೀರ. ಬಿಹಾರದ ಜಗದೀಶಪುರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ. ಉತ್ತಮ ರಜಪೂತನಾದ ಈತನಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಶಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸವಾಯಿತು. ಪಾರ್ಸಿ, ಹಿಂದಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಈತನಿಗೆ ದೊರಕಿತ್ತು.

ಕುಂವರಸಿಂಹನ ತಂದೆ ಬಾಬೂ ಸಾಹಬಜಾದಾಸಿಂಹ ಜಗದೀಶಪುರದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಷಹಜಹಾನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ರಾಜಾ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿ ದೊರಕಿತ್ತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಈತ ಜಗದೀಶಪುರದ ರಾಜನಾದ. ಬಿಹಾರದ ಆರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಗದೀಶಪುರ, ಪೀರೋಪರಗಣಿ, ನೋನಾರ, ಆರಾ ಮತ್ತು ಬಾಹರ್‌ಗಾಂವ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದುವು. ತಂದೆಯ ಮರಣದ ತರುವಾಯ (1830) ಕುಂವರಸಿಂಹ ಜಗದೀಶಪುರದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ. 1857ರ ಸಮರದ ಜ್ವಾಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಾಗ ಈತ ಸುಮಾರು 80 ವರ್ಷದ ಮುದುಕ. ಬಂಡಾಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಾಟ್ನದ ಕಮಿಷನರ್ ಟೇಲರ್ ಕರೆದ ಎರಡು ಸಭೆಗಳಿಗೂ ಕುಂವರಸಿಂಹ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವಾಗಿ, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇವನನ್ನು ವಿದ್ರೋಹಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ಕುಂವರಸಿಂಹ ಬಂಡಾಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಒಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಇವನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಸೋಲುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿತು.

ಕುಂವರಸಿಂಹ ಕಾನ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ತಾಂತಿಯಾಟೋಪೀ, ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಮತ್ತು ಝಾನ್ಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ, ಕ್ರಾಂತಿಯ ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧರಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮೇಜರ್ ಆಯರನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಬೀಬೀಗಂಜ್ ಬಳಿ ನಡೆದ ಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕುಂವರಸಿಂಹ ಪರಾಜಿತನಾಗಿ ಜಗದೀಶ್‌ಪುರವನ್ನು ಸೇರಿದ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೇನೆ ಜಗದೀಶ್‌ಪುರವನ್ನೂ ಮುತ್ತಿತು. ಕುಂವರಸಿಂಹ ಅಲ್ಲಿಂದಲೂ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದ. ಆದರೆ ಈತ ಎದೆಗುಂದಲಿಲ್ಲ. 1858ರ ಮಾರ್ಚಿ 18ರಂದು ಸುತ್ತಲಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವೀರರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಜಮಗಢದ ಹತ್ತಿರ ಅತರೌಲಿಯಾದಲ್ಲಿ ತಳ ಊರಿದ. ಇದನ್ನರಿತ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಕುಂವರಸಿಂಹನಿಗೇ ಜಯವಾಯಿತು.

ಈ ವಿಜಯ ದೊರೆತ ಮೇಲೆ ಲಖನೌದಿಂದ ಅನೇಕ ಕ್ರಾಂತಿವೀರರು ಬಂದು ಕುಂವರಸಿಂಹನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅನಂತರ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೂ ಕುಂವರಸಿಂಹನೇ ಗೆದ್ದ. ಕಳೆದುಹೋದ ಜಗದೀಶ್‌ಪುರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈತ

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಹೊರಡಿಸಿದ ಕುಂವರಸಿಂಹನ ಸ್ಮಾರಕ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿ

ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶತ್ರುವಿನ ಗುಂಡು ಇವನ ಬಲಗೈ ಮಣಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ತಾಗಿತು. ಆಗ ಕುಂವರಸಿಂಹ ಎಡಗೈಯಿಂದ ಕತ್ತಿ ಹಿರಿದು, ಬಲಗೈಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಗಂಗೆಗೆ ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ಜಗದೀಶಪುರವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಂದ ಮತ್ತೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ.

ಪದೇಪದೇ ಪರಾಭವಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು 1858ರಲ್ಲಿ ಲೀಗ್ರಂಡನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಈ ಯುದ್ಧ 1857–59ರ ಅವಧಿಯ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದ್ದು. ಆಗಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಭಾರಿ ಸೋಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕುಂವರಸಿಂಹ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡು ಮರುದಿನ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ.

1966ರಲ್ಲಿ, ಕುಂವರ ಸಿಂಹನ ಕೊನೆಯ ವಿಜಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ದಿನವಾದ ಏಪ್ರಿಲ್ 23 ರಂದು, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಆ ದಿನದ ಸ್ಮಾರಕಾರ್ಥ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಯೊಂದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿತು. (ಆರ್.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುಂಸಿ : ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ, ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜೋಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ 27ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಸಾಗರ ರೈಲ್ವೆ ಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ.

ಈ ಊರಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಕುಂಬಸೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತೆಂದೂ ಹುಂಚದ ಜಿನದತ್ತರಾಯ ಇಲ್ಲಿಯ ಜೈನಬಸದಿಗೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಕ್ಷಿರಂಗನಾಥ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ರೆಕ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ವಿಷ್ಣು ವಿಗ್ರಹವಿದೆ.

ಕುಂಸಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಗಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈ ಊರಿನ ಬಳಿ ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು, ಸಿಲಿಕಯುಕ್ತ ಕಬ್ಬಿಣದ ಶಿಲೆಗಳು, ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಅದಿರು, ಜೇಡು ಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪ, ರೂಪಾಂತರ ಶಿಲೆಗಳಾದ ಫಿಲೈಟ್ ಹಾಗೂ ಶಿಸ್ಟ್ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಬಹುತೇಕ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲಿನ ಪದರಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕಯುಕ್ತ ಕಬ್ಬಿಣ ಶಿಲೆಗಳು ನಿಕ್ಷೇಪದ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಸುಮಾರು 303 ಮೀ ಉದ್ದದವರೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿದ್ದು, 6–9 ಮೀ ಆಳದ ವರೆಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಅತಿ ವಿರಳವಾಗಿ 24 ಮೀ ಆಳದವರೆಗೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪ ಬಂಡೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಸ 0.9 ರಿಂದ 1

ಮೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ಮೂರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ರಂಜಕ ಮತ್ತು ಸಿಲಿಕದ ಅಂಶ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ. ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ಲೋಹದ ಅಂಶ ಶೇಕಡ 40 ರಿಂದ 50 ರಷ್ಟಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಶೇ.11ರಷ್ಟು. ಕುಂಸಿಯ ಬಳಿ ಸು.50,000 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ಮ್ಯಾಂಗನೀಸ್ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೆಂಬುದು ಅಂದಾಜು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅದಿರನ್ನು ಭದ್ರಾವತಿಯ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಿಂಗಾಣಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಟಿ.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕುಈ ಭಾಷೆ : ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಇದನ್ನು ಕುಯೀ ಎಂದೂ ಕರೆವುದಿದೆ. ಇದರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಒರಿಸ್ಸ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮ್‌ಗಳವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ, ಒರಿಸ್ಸದ ಫಲ್ಬನಿ, ಕಾಲಹಂಡಿ, ಕೊರಾಪುತ್ ಮತ್ತು ಗಂಜಾಮ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 1961ನೆಯ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಇದು 5,12,161 ಜನರ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುವ ಜನ ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಒರಿಯ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಇತರ ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಾದ ಕೊಲಾಮಿ, ನಾಯ್ಕಿ, ಪರ್ಜಿ, ಗೋಂಡಿ, ಖೊಂಡ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ಸರ್ವವಿಧಗಳಲ್ಲೂ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಲಿಪಿರಹಿತ ಭಾಷೆಗಳು. ಈಗಲೂ ಇದು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡ ನಿವಾಸಿಗಳ ಭಾಷೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ.

ಕುಯೀ, ಕುಈ, ಕಉವಿ, ಕಂಧ್, ಕೊಂದ್, ಖೊಂಡಿ, ಖೊಂಧಿ, ದಾಸಪಲ್ಲಾಸ್, ಕೊಡು, ಕೊಯಿಂಗ್, ಕೊವಿಂಗ್, ಕುಯಿಂಗ್, ಕುವಿಂಗ್–ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವ ಜನರನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಖಚಿತವಾಗಿ ಯಾರು ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವವರು ಎಂಬ ವಿಷಯ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ; ಕುಯಿಂಗರೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕುವಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುವವರು ಕುವಿಂಗರಿರಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರ ಒಂದೇ ಆದುದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಈ ಮತ್ತು ಕುವಿ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಜನ ಯಾರು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಕಠಿಣ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಾದಗಳುಂಟು. ಕುಈ ಮತ್ತು ಕುವಿ ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದೇ ಭಾಷೆ. ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒರಿಸ್ಸದ ಮಹಾನದಿ ತೀರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಾಖ ಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸಿಸುವ ಕುಯಿಂಗರೇ ಕುಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುವ ಜನ, ಇದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುವಿಂಗರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರೇ ಕುವಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಜನ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿನ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ಎಂಬಾತ ಕುಈ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇದರ ಪದಕೋಶವನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕಾಗಲೇ ಲಿಂಗಮ್ ಲೆಚ್ಚುಜಿ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಡ್ ಪೆರೈರ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕುಈ ಭಾಷೆಯ ಪದಸಮೂಹ, ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳು ಸರ್ವವಿಧಗಳಲ್ಲೂ ಕುವಿಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಮತ್ತು ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಈ ಮತ್ತು ಕುವಿ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಬಂಧ.

ಗೋಂಡಿ, ಖೊಂಡ್, ಮಲ್ಟೊ, ಕುರುಖ್ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಏಕವಚನ ಸರ್ವನಾಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು ಅವರು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಏಕವಚನ ರೂಪವನ್ನೇ ಬಳಸುವರು. ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಕೂಡ ಕುವಿ, ಗೋಂಡಿ, ಕುರುಖ್ ಭಾಷೆಗಳಂತೆಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಜನ ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಜನರು ಒರಿಯ ಲಿಪಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್ ಕುಈ ಮತ್ತು ಕುವಿ ಭಾಷೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕುಭಾಷೆ ಎಂದು ಕರೆದು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರಿಯರ್‌ಸನ್ ಇದನ್ನು ಖೊಂಡ್ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಉಚಿತವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೇನೂ ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಇದರ ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಕೃತಿಮಾರಚನೆ, ವಾಕ್ಯರಚನೆ, ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇದು ದಕ್ಷಿಣದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯಾದ ತೆಲುಗನ್ನು ಹೋಲುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ತೆಲುಗು, ಖೊಂಡ್, ಕುವಿ, ಕುರುಖ್ ಭಾಷೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಿರಬಹುದೆಂಬ ಅನುಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ. ಕುವಿ ಮತ್ತು ಕುಈ ಭಾಷೆಗಳ ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅನು (ನಾನು), ಆಜು (ನಾವು), ಮಾರೋ (ನಾವು), ಈನು (ನೀನು), ನೀನ್ (ನೀನು), ಈರು (ನೀವು), ಅಂಜು (ಅವನು), ಅರು (ಅವರು), ಈರು (ಅದು), ಅವಿ (ಅವು), ತಾರು (ತಾವು)–ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿದಾಗ: ಅನ್ ಅಂಜು (ಯಾವ ಮನುಷ್ಯ), ಅನ್ ಅರಿ (ಯಾವ ಹೆಂಗಸು), ಅನ್ ಅರು (ಯಾವ ಮನುಷ್ಯರು), ಮಾ ಬ (ನನ್ನ ತಂದೆ), ಮೀ ಬ (ನಿನ್ನ ತಂದೆ)–ಇಂಥ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಬಂಧ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

–ಙ್ಕ್–>ಙ್ಗ್–,–ನ್ಚ್–>–ನ್ಜ್–,–ನ್ತ್–>ನ್ದ್–,–ಣ್ಟ್–>–ಣ್ಡ್–,
–ಮ್ಪ್–>–ಮ್ಬ್–,–ನ್ರ್–>–ನ್ಜ್–,–ಳ್–>–ಲ್–,–ಳ್–>–ಲ್ಲ್–.

ಇಂಥ ಧ್ವನಿಪರಿವರ್ತನೆ ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. (ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುಕ್, ಜೇಮ್ಸ್ : 1728–79. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾವಿಕ, ಸಂಶೋಧಕ ಮತ್ತು ಜಲರಾಶಿವಿರಣಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ (ಹೈಡ್ರೊಗ್ರಾಫರ್). ಯಾರ್ಕ್‌ಷೈರಿನ ಮಾರ್ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕೂಲಿಗಾರನೊಬ್ಬನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪಡೆದ. ತನ್ನ 17ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವನ ಒಲವು ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಕಡೆಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ 1746ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ವಾಕರ್ ಎಂಬ ನೌಕಾಯಜಮಾನನ ಬಳಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಗಳಿಸಿದ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ನೌಕಾಯಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸುಮಾರು 10 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ, 1755 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನ್ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ, ಕುಕ್ ನೌಕಾಸೈನ್ಯ ಸೇರಿ ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಪಡೆದ ಅನುಭವ ಅಪಾರವಾದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಈತನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಕ್ಷತೆಗಳು ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿದುವು. ಇವನಿಗೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಡತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾದುವು. 1759–1767 ರಲ್ಲಿ ಸೇಂಟ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ನದಿ, ಲ್ಯಾಬ್ರಡಾರ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂಫೌಂಡ್‌ಲೆಂಡ್ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಕ್ ತೊಡಗಿದ್ದ. ಈತ ತಯಾರಿಸಿದ ಭೂಪಟಗಳೂ ನೀಡಿದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳೂ ಲಂಡನ್ನಿನ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿದುವು. ಕುಕ್‌ಗೆ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಗೌರವ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ತಹೀತಿ ದ್ವೀಪದಿಂದ ಶುಕ್ರಗ್ರಹವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಲು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು 1768 ರಲ್ಲಿ ಎಂಡೇವರ್ ನೌಕೆಯ ಕಪ್ತಾನನಾಗಿ ಕುಕ್ ತೆರಳಿದ. ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮತ್ತು ನ್ಯೂ ಗಿನಿ ತೀರಪ್ರದೇಶಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆಯ ಅನಂತರ 1771 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪುನಃ ಮರುವರ್ಷ ಅಂಟಾರ್ಕ್‌ಟಿಕ್ ಖಂಡದ ಪರಿಶೋಧನೆಗಾಗಿ ತೆರಳಿ 1775 ರ ವರೆಗೂ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಿಂದ ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟು ಹವ್ವಾಯಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದದ್ದು (1776) ಕುಕ್‌ನ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಧನೆ. ಕುಕ್ ಆ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದಾಗ ದೇಶೀಯರೊಡನೆ ಘರ್ಷಣೆ ಸಂಭವಿಸಿ, 1779 ಫೆಬ್ರುವರಿ 14 ರಂದು ಅವರಿಂದ ಕೊಲೆಗೀಡಾದ.

1768 ರಿಂದ ತನ್ನ ಮರಣದವರೆಗೆ ಕುಕ್ ಮೂರು ಸಾರಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿ ನಾವಿಕರ ಅನೇಕ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಕಾರಣನಾದ. ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಕುಕ್ ಮೊದಲಿಗ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಸಾಗರದ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕನ್ ತೀರಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟದ್ದು ಕುಕ್‌ನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ.)

ಕುಕರ್ಬಿಟೇಸೀ : ದ್ವಿದಳಸಸ್ಯಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕುಟುಂಬ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 100 ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ 850 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಉಷ್ಣದೇಶಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಮೃದುಕಾಂಡವುಳ್ಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಬಳ್ಳಿಗಳು. ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಕೆಲವು ಬಗೆಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಮರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೊಕೋತ್ರ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಡೆಂಡ್ರೊಸಿಯಾಸ್ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯ ಆಫ್ರಿಕದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಅಕ್ಯಾಂತೊಸಿಯಾಸ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯಗಳು.

ಈ ಕುಟುಂಬದ ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಐದು ಮೂಲೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಗೆಣ್ಣುಗಳು ಗಟ್ಟಿ, ಅಂತರಗೆಣ್ಣುಗಳು ಟೊಳ್ಳು, ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಕದಿಂದ ಕುಡಿಬಳ್ಳಿಗಳು (ಟೆಂಡ್ರಿಲ್ಸ್) ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳು ಆಸರೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕುಡಿಬಳ್ಳಿಗಳ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದೆ. ಇವನ್ನು ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ಬೇರು, ಕಾಂಡ, ಎಲೆ, ರೆಂಬೆ, ಹೂತೊಟ್ಟು ಮುಂತಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೇನ್ ಶರ್ಮ ಎಂಬುವರ ಪ್ರಕಾರ (1955) ಇವು ಬಳ್ಳಿ ಹಬ್ಬಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾದ ವೃಂತಪರ್ಣಗಳು, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ

ಬೆಳೆಯುವ ಎಕ್‌ಬಾಲಿಯಮ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಬಳ್ಳಿಗಳಿಲ್ಲ. ಕುಡಿಬಳ್ಳಿಗಳು ಕವಲೊಡೆದಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ; ಪರ್ಯಾಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಉದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟುಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರ ಹೃದಯದಂತೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಾಳಗಳೂ ಕೂದಲುಗಳೂ ಇವೆ. ಹೂಗಳು ಎಲೆಗಳು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿಯೊ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿಯೊ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಹೂಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು. ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ 5 ಪುಷ್ಪಗಳೂ 5 ದಳಗಳೂ ಇವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎರಡೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವು. ಗಂಡುಹೂವಿನಲ್ಲಿ 5 ಕೇಸರಗಳಿವೆ. ಕೇಸರಗಳು ತಮ್ಮ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಫೆವಿಲಿಯ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಕೇಸರುಗಳೂ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಕುಕರ್ಬಿಟ, ಕುಕು ಮಿಸ್, ಬ್ರೈಯೋನಿಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಸರದಂಡಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಕೂಡಿದ್ದು ತಮ್ಮ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಗೆ ಸೈಕ್ಲಾಂತಿರ ಎಂಬ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಸರಗಳು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸ್ತಂಭಾಕೃತಿಯ ಬುಡವನ್ನೂ ಉಂಗುರಾಕಾರದ ಪರಾಗಕೋಶವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ.

ಹೆಣ್ಣು ಹೂವಿನಲ್ಲಿ 3 ಕಾರ್ಪೆಲ್‌ಗಳಿಂದಾದ ನೀಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವಿದೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯಿದ್ದು ಅದರೊಳಗೆ ಒಳಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಹಲವಾರು ಅಂಡಕಗಳಿವೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ 3 ಕೋಣೆಗಳಿರಬಹುದು. ಶಲಾಕೆ ಕೊಳವೆಯಂತಿದೆ. ಶಲಾಕಾಗ್ರ ಕವಲೊಡೆದಿದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಫಲ ಬೆರಿಯಂತೆ ಕಾಣುವ ರಸಭರಿತ ಫಲ. ಇದನ್ನು ಪೆಪೊ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯ ಫಲವಿರುವುದುಂಟು. ಬೀಜಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸೀಚಿಯಮ್ ಎಡ್ಯೂಲ್ (ಸೀಮೆಬದನೆ) ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬೀಜ ಇದೆ.

ಕುಕರ್ಬಿಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಉಪಯುಕ್ತ ಸಸ್ಯಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಫಲಸಸ್ಯಗಳಾದ ಕುಕುಮಿಸ್ ಮೆಲೊ (ಕರಬೂಜ), ಕುಕುಮಿಸ್ ಸಟೈವಸ್ (ಸೌತೆ), ಸಿಟ್ರಲಸ್ ವಲ್ಗ್ಯಾರಿಸ್ (ಕಲ್ಲಂಗಡಿ), ಕುಕರ್ಬಿಟ ಮಾಸ್ಕೇಟ (ಸೀಗುಂಬಳ), ಬೆನಿನ್ ಕಾಸ ಸೆರಿಫೆರ (ಬೂದುಗುಂಬಳ) ಲ್ಯಾಜೆನೇರಿಯ (ಸೋರೆ) ಲೂಫ ಅಕ್ಯುಟ್ಯಾಂಗ್ಯುಲ (ಹೀರೆ), ಮೊಮೊರ್ಡಿಕ ಚರಂಶಿಯ (ಹಾಗಲ), ಸಿಫಲ್ಯಾಂಡ್ರ ಇಂಡಿಕ (ತೊಂಡೆ), ಸೀಚಿಯಮ್ ಎಡ್ಯೂಲ್ (ಸೀಮೆಬದನೆ), ಟ್ರೈಕೊಸ್ಯಾಂತಸ್ (ಪಡವಲ) ಇತ್ಯಾದಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. (ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕುಕಿ : ಚಿಂದ್ವಿನ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಬಂದು ನಾಗಾಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತ ಒಂದು ಪಂಗಡ. ಈ ಜನ ಮಯನ್ಮಾರ್ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಬೆಟ್ಟಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಮತಲೀಕ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಪತ್ನೀತ್ವವೂ ನಿಯೋಗಪದ್ಧತಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಈ ಜನ ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಗಳು ಭಗವಂತನ ನಿಲಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಸುಖದಿಂದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸತ್ತವರನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಸುಡುತ್ತಾರೆ. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕುಕ್ಕಿಲಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ: 1911–88. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ, ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಯಕ್ಷಗಾನ, ಛಂದಸ್ಸು, ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆ, ಅನುವಾದ, ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಹೆಸರಾಂತ ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ವಿಟ್ಲ ಪಡ್ನೂರಿನ ಕುಕ್ಕಿಲ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ 1911 ಜುಲೈ 3ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ, ತಾಯಿ ಗೌರಮ್ಮ. ಇವರದು ಕೃಷಿಕ ಮನೆತನ. ಅಜ್ಜ ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿದರು. ಸೋದರಮಾವ ಬಡೆಕ್ಕಿಲ ವೆಂಕಟರಮಣಭಟ್ಟರ ಒತ್ತಾಸೆ ಪುತ್ತೂರು ಬೋರ್ಡ್ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಓದುವಾಗ ದೊರಕಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಡವ ಶಂಭುಶರ್ಮ, ಕನ್ನೆಪ್ಪಾಡಿ ಪರಮೇಶ್ವರಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಶಿಷ್ಯತ್ವ ದೊರಕಿತು. ಕಡವ ಶಂಭುಶರ್ಮರಲ್ಲಿ ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಮೇತ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದೀರ್ಘ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದರು. ಎಂಟನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಶಾಲೆಯ ಓದು ನಿಂತಿತು. ಆದರೆ ಓದುವ ಆಸಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯದ ಮೂಲಕ ಕಲಿತು, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದರು. ಸೇಡಿಯಾಪು ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟರು ಇವರ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿ. ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಬನಾರಸಿನ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ತಯಾರಿ ನಡೆಸಿದರು. ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಚಳವಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯ ಕನ್ನಡವಿದ್ವಾನ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಬಂಧು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ಉದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಕಾವ್ಯವಾಚನ, ತಾಳಮದ್ದಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಭಿರುಚಿ; ಸಂಗೀತ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಲವು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಎಚ್.ಕೃಷ್ಣಉಡುಪರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಗಮಕ ಹಾಗೂ ಭಾಗವತಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶವಿತ್ತು.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ (1971), ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳು (1975), ನಾಗವರ್ಮನ ಛಂದೋಂಬುಧಿ (1975), ಸಿಲಪ್ಪದಿಗಾರಂ (2000), ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸು (2002) ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ನಾಗವರ್ಮನ ಛಂದೋಂಬುಧಿ ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೊಂದು ಮಾದರಿ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳು, ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದಸ್ಸು, ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾಜಾತಿಗಳು, ಗಣಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಕನ್ನಡದ ಗಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರೆಗಳ ನಡುವಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಲಯ, ಗತಿ, ಯತಿ, ಪ್ರಾಸ, ಮೂಜುವಣೆ ಭಾಷೆಗಳು, ರಗಳೆ ಮೊದಲಾದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಮೂಲಭೂತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಪುರಾತನ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರೂಪದ ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ಕೃತಿ. ಸ್ವರ – ಗ್ರಾಮ, ಸಾಮಗಾನ– ಗಾಂಧರ್ವ, ಭರತನ ಶ್ರುತಿ ನಿರ್ಣಯ, ಶ್ರುತಿ ಸಮಸ್ಯೆ, ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ, ದೇಶೀಯ ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯತೆ, ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಸ್ವರ ಸಮೀಕರಣ, ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರದ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಭರತನ ಶ್ರುತಿ ನಿರ್ಣಯ, ಶ್ರುತಿ ಸಮಸ್ಯೆ, ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಶ್ರುತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

'ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳು' ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನ ಎಲ್ಲಾ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಬತ್ತೀಸರಾಗವನ್ನು, ಬತ್ತೀಸತಾಳಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ಸಭಾಲಕ್ಷಣ ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುಕ್ಕಿಲರು ಇಲ್ಲಿ ಮರುವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾರ್ತಿಸುಬ್ಬನ ಬಗೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವು ಸಂದೇಹಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಬರೆದಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪೀಠಿಕೆ ಇವರ ವಿದ್ವತ್ತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 32 ತಾಳಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಪರ್ಯಾಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿಲಪ್ಪದಿಗಾರಂ ತಮಿಳು ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಕಥಾರೂಪ. ಸಂಘಂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನಂತರ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪಂಚ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲಿನದು. ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಸ್ತು ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆ, ಲಲಿತವಾದ ಶೈಲಿ ಈ ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸು ಎಂಬ (ಸಂ: ಶತಾವಧಾನಿ ಆರ್ ಗಣೇಶ್) ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಮಿಳು ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ತೊಲ್ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಕೃತಿಯ ಭಾವಾನುವಾದವಿದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಚಯ, ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ – ತೊಲ್ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್, ಎಮಿತ್ತದಿಕಾರಮ್, ವರ್ಣಾಧಿಕಾರ; ತೊಲ್ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್, ಚೆಯ್‌ಯುಳಿಯುಲ್ ಛಂದೋವಿಲಾಸ; ಯಾಪ್ಪರುಂಕಲಮ್‌ಕಾರಿಕೈ ಲಕ್ಷ್ಯೋದಾಹರಣೆಗಳು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ತಮಿಳು ವರ್ಣಮಾಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಜ್ಞೆಯ ವಿವರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುವ ದ್ರಾವಿಡ ಛಂದಸ್ಸು ಕುಕ್ಕಿಲರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಓದು, ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನ.

ಕುಕ್ಕಿಲ ಸಂಪುಟ (ಸಂ: ಎಂ.ಪ್ರಭಾಕರ ಜೋಶಿ) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕುಕ್ಕಿಲರು ಯಕ್ಷಗಾನ, ಛಂದಸ್ಸು, ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಕಾವ್ಯ, ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬರೆದ 25 ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಇವರು 1988 ಜುಲೈ 21ರಂದು ನಿಧನಹೊಂದಿದರು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಜಿ.)

ಕುಕುಂಧ : ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಎಳೆಗೂಸಿಗೂ ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಿಶಾಚಗಳಿವು. ಕೃಕನ್ದ ಎಂದೂ ಕರೆವುದಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಬಗೆ ಊನಗಳಿಲ್ಲದೇ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬೆಳೆದು ಹತ್ತನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜನನವಾಗಿ ತಾಯಿ, ಮಗು ಇಬ್ಬರೂ ಆಯುಷ್ಮಂತರೂ ಆರೋಗ್ಯ ದೃಢಕಾಯರೂ ಆಧಿರಹಿತರೂ ಆಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. ಇಂಥ ಬಾಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಈ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳು ಸದಾ ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಗರ್ಭವತಿಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚ ರಾಕ್ಷಸಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ನೆಂಟರಿಷ್ಟರ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಧ್ವನಿ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಕಾರ, ಬಗೆಬಗೆಯ ನರ್ತನಗಳೊಡನೆ ಗರ್ಭವನ್ನೂ ಗರ್ಭವತಿಯರನ್ನೂ ತಮ್ಮ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅದರಿಂದ ಗರ್ಭಸ್ಥ ಶಿಶುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂಗವೈಕಲ್ಯ, ಇಂದ್ರಿಯನಾಶ, ಆಯುರ್ನಾಶ ಕಾಣಬರುತ್ತವಲ್ಲದೆ ಗರ್ಭಪಾತ, ಪ್ರಸವವಾದ ಮೇಲೆ ಮೃತ್ಯು, ಸೂತಿಕಾಗೃಹದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮೃತ್ಯು ಬುದ್ಧಿವೈಕಲ್ಯಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ತಾಯಿಯಲ್ಲೂ ವಿವಿಧವಾದ ಉಪದ್ರವಗಳು

ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅನೇಕ. ಅಥರ್ವವೇದದ 8ನೆಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಅವುಗಳ ಪೈಕಿ ಕುಕುಂಧಗಳ ವಿಚಾರ 11ನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದೆ.

ಯೇ ಕುಕುಂಧಾಃ ಕುಕೂರವಾಃ (ಭಾಃ) ಕೃತ್ತೀರ್ದೂರ್ಶಾನಿಬಿಭ್ರತಿ
ಕ್ಲೀಬಾ ಇವ ಪ್ರನೃತ್ಯನ್ತೋ ವನೇ ಯೇ ಕುರ್ವತೇ ಘೋಷಂ ತಾನಿತೋ ನಾಶಯಾಮಸಿ.॥

ಯಾವ ಪಿಶಾಚಗಳು ಕುಕೂ ಕುಕೂ ಎಂದು ಕೋಳಿಯಂತೆ ವಿಕಾರವಾದ ಧ್ವನಿ ಮಾಡುತ್ತ ಕೆಟ್ಟದಾದ ಹಿಂಸಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ನಪುಂಸಕರಂತೆ ತಲೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತ, ಗರ್ಭಿಣಿಯರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತವೆಯೋ, ಅಂಥ ದುಷ್ಟಪಿಶಾಚಗಳನ್ನು ಬಿಳುಪು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಸಾಸುವೆಗಳಿಂದ, ಮೇಲಿನ ಮಂತ್ರವನ್ನುಚ್ಚರಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮವಾಡಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಅರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಗರ್ಭರಕ್ಷಣೆಯಾಗುವುದು ಎಂದಿದೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ.)

ಕುಕ್ಕನೂರು : ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ ಯಲಬುರ್ಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಕಸಬೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗುಂತಕಲ್ಲು – ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ 11 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಗ್ರಾಮ.

ಈ ಊರು ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಊರು ಕುಂತಳಪುರ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನೂ ಈ ಊರಿಗೆ ಇದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಚಂದ್ರಹಾಸ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ಮಗಳನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ 'ಶ್ರೀಂಗೇರ ತೋಟವನ್ನು' ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಊರಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಕಾರದ ಒಳಗೆ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು ಮಹಾಮಾಯಾ ದೇವಾಲಯ. ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಗೊಂಡಿದೆ. ಇದೇ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ನವಲಿಂಗ ಎಂಬ 9 ಚಿಕ್ಕ ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ನವರಂಗ ಮಂಟಪಗಳು ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ 9 ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ 10–11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದುದಾದ ಈ ಗುಡಿಗಳು ಬಾದಾಮಿ ಚಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯತ್ತ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ ಘಟ್ಟದ ಸೂಚಕಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯವು. ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನವುಗಳಂತೆ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅದೇ ಹೊರಮೈ ಅಲಂಕರಣ ಮತ್ತು ಶಿಖರವಿನ್ಯಾಸಗಳೊಡನೆ ಕಟ್ಟಲಾದುವು. ಆದರೆ ಒಳಗಿನ ಕಂಬಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿರುಗಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ರೀತಿಯವು. ಇಲ್ಲಿರುವ 11–12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ, ಕಾಳಿಕಾ, ಮಹಾಮಾಯಿ, ಸರಸ್ವತಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದತ್ತಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನವಲಿಂಗಗುಡಿ ದೇವಿಗುಡಿಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಗ್ರಾಮದ ನೈಋತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಯಶಃ 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿ ಭಾಗದ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯತ್ತಣ ನಡೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟ್ಟವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಮುಖ ಅಥವಾ ನಂದಿಮಂಟಪವಿರುವ ಈ ಗುಡಿಯ ತಲವಿನ್ಯಾಸ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ಗುಡಿಗಳಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಇದೂ ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಗುಡಿ. ಆದರೆ ಶಿಖರ ಹಿಂದಿನ ದ್ರಾವಿಡ ಶಿಖರಗಳಂತೆ ಭಾರವಾದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹಂತಗಳಲ್ಲೇರುವ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸದೆ, ಆ ಘಟ್ಟಗಳಿದ್ದರೂ ಹಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಏರುಗೆರೆಗಳ ಧಾಟಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ; ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಿಖರರೀತಿಯ ಮೊಳಕೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಹೊರಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಾಲಂಕರಣ ಕಾಣಿಸದೆ ಕೇವಲ ದ್ರಾವಿಡ ಅಥವಾ ನಾಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಒಂಟಿ ಅರೆಗಂಬ ಅಥವಾ ಕೋಷ್ಠಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ಒಳಗಿನ ಕಂಬಗಳು ನವಲಿಂಗ ದೇವಾಲಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಣ ಘಟ್ಟದವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಒಳಗೆ ಶಿವ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದೊಂದು ಶಿಲ್ಪಗಳುಂಟು. ಇವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯವು. ಆ ದೇವಾಲಯದ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಇವು ಈಚಿನವಿರಬಹುದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ಕುಕ್ಕೆ, ಎಸ್.ಎಸ್.: 1918–91. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದ; ಲಲಿತಕಲಾತಜ್ಞ. ಕುಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. ತಂದೆ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ತಾಯಿ ಸಂಕಮ್ಮ. 1918 ಜೂನ್ 8ರಂದು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಲೋಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುತ್ತೀರ್ಣರಾದ ಇವರು ಪಂಡಿತರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದರು. ತಮ್ಮ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಗಮನಕೊಡದೆ ಅವರ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬೆತ್ತದ ರುಚಿಕಂಡು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕಲಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರಾದ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಎ.ಜಿ. ಮೂರ್ತಿಯವರ ಸ್ನೇಹ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಇವರ ಚಿತ್ರಕಲಾಸಕ್ತಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯಿತು. ಮದರಾಸಿನ ಎಲ್.ಎ. (ಲೋಯರ್) ಆರ್ಟ್ಸ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಥಮಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದರು. ತಂದೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತುಂಗಾನದಿ ದಡದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ ಸ್ಕೆಚ್ ಮಾಡಿ ಗುರುಗಳಾದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಭಾರತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದರು. ಶೃಂಗೇರಿಯ ಮಠದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮನಾಗುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕುಟುಂಬದ ಹಿರಿಯರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಮೈಸೂರಿನ ರೈಲು ಹತ್ತಿದರು. ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹತಾ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತರು. ಕಲಾ ಶಾಲೆಯ ಅಧೀಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ ಮತ್ತು ಸಹಾಯಕ ಅಧೀಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಎನ್.ಜಿ.ಪಾವಂಜೆಯವರು ಇವರ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಮೊದಲನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದರು. ಇವರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅರಿತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ ಕೊಡಿಸಿ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ರೂಪಾಯಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನದಲ್ಲಿ ಊಟ, ವಸತಿ, ಬಣ್ಣ ಬ್ರಷ್ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಹಣ ಸಾಲದಾದಾಗ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಕೇಶವಯ್ಯ ಇವರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಸ್ವಂತಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿ, ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡಾಣೆ ಮಜೂರಿ ಕೊಟ್ಟು ನೆರವಾದರು.

ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಕಲಾವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ ಕುಕ್ಕೆಯವರು ಮದರಾಸಿನ ಹೈಯರ್ ಕಲಾಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಹೊಂದಿದರು. ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಡಿಪ್ಲೊಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿದರು. ಅನಂತರ ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಅಂಗಸಾಧನೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಉತ್ತಮ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಮಲ್ನಾಡ್ ಬೆಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿತ್ತು. ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಕ್ರಾಫ್ಟ್‌ಮನ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ಆದೇಶಗೊಂಡು ಸೇರಿದರಾದರೂ ಆ ಕೆಲಸ ಇವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕೆಲಸ ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಗುರುಗಳಾದ ಕೇಶವಯ್ಯನವರೊಂದಿಗೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಸರಾ ಪ್ಯಾನಲ್ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಕಾರಣ ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಗೆ ಮರಳಿದವರಿಗೆ ಅಣ್ಣ ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕ್ಯಾಮರಾ ಕೊಡಿಸಿ ಫೋಟೋ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ನೆರವಾದರು. ಆದರೆ ಲಾಭವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು. ವಿವಾಹನಂತರ ಮಾವನವರೊಂದಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಚಿಕ್ಕಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಕ್ಕೆ ಬ್ರದರ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಫೋಟೋ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸ್ಟುಡಿಯೋ ಸಹ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ವೃತ್ತಿ ಜೀವನ ಆರಂಭಿಸಿದ ಇವರಿಗೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಕೆಲಸಗಳು ಸಿಕ್ಕಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು.

ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ನಟ, ಸಂಗೀತಗಾರ ಹೊನ್ನಪ್ಪ ಭಾಗವತರ್ ಮತ್ತು ಕು.ರಾ.ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಇವರಿಗೆ ಬಂತು. ಇವರನ್ನು ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕಲಾನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಹೊನ್ನಪ್ಪ ಭಾಗವತರು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿ ಚಿತ್ರ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಅನಂತರ ಕೈವಾರ ಮಹಾತ್ಮೆ ಚಿತ್ರದ ಕಲಾನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು.

ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಿವಿಧ ತಂತ್ರಗಳು ಇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದವು. ಬ್ರಷ್‌ನಿಂದಲ್ಲದೆ, ಬ್ಲೇಡಿನಿಂದ, ದಾರದಿಂದ ಬಣ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುವುದು, ಕಾಲ್ಬೆರಳಿನಿಂದ, ಒಂದೇ ಕೈಯಿಂದ, ಎರಡೂ ಕೈಯಿಂದ ಚಿತ್ರರಚನೆ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಇವರು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಚಮತ್ಕಾರಗಳು. ಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇವರು ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯನ್ನೂ ದಂತದಲ್ಲಿ, ತೇಗ, ಬೀಟೆ ಮರಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರೀಸ್ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರು. ಶೀಘ್ರ ರೇಖಾ ರಚನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಣ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಮೈಸೂರು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತ್‌ನ (ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರ ಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು) ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. ಸಿದ್ದವನಹಳ್ಳಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾಗಿ ನಿಯೋಜಿತರಾದರು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಉತ್ತಮ ಕಲಾವಿದರನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದರು. 22 ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಕಲಾಶಾಲೆ ನೂರಾರುಕಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇವರ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಹಲವು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆದಿವೆ. ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಕಲಾ ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು

ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ಕಲ್ಚರ್‌ನಲ್ಲಿ ಲಲಿತಾ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ನೆರವಿನಿಂದ ಇವರೇ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಉಗುರಿನಿಂದ, ಚಾಕು ಅಲುಗಿನಿಂದ, ಕುಂಚದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಸುಮಾರು 46 ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದರು. ಪರಂಪರಾಗತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಇವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೆ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಕಾವ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ದೃಶ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಇವರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯೂ ಅಪಾರ ಶ್ರಮದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೀಕ್ಷಕರನ್ನೂ ತಲಪುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಕಲಾಭವನ, ಮೈಸೂರು ದಸರ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಮೇನಕಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಕುಮಾರ ಸಂಭವ ಮೊದಲಾದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡಿವೆ.

ಇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಸನ್ಮಾನ ಗೌರವಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರು ದಸರ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನ ಗಳಿಸುವುದು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ 1940ರಿಂದ ಸತತವಾಗಿ 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಹುಮಾನಗಳು ಬಂದವು. ಸತತ ಏಳು ವರ್ಷಗಳು ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾವಾಣಿಯವರ ವಿಶೇಷ ಬಹುಮಾನ ಲಭ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಲವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಇವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು. ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸುವ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನವಾಯಿತು. (1973). ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1982), ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1976) ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿವೆ.

ಇವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಜಯನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಇವರ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರ ಕಲಾ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಇವರು 1991 ಜನವರಿ 1ರಂದು ನಿಧನರಾದರು. (ಎಸ್‌ಯು.ಎಂ.)

ಕುಚಿ : ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾರೀಮಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳ (ಈಗಿನ ಹೆಸರು ಕುಚಾರ್). ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಸ್ತರಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತ್ತು. ಪುರಾತನ ಭಾರತ–ಚೀನಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಮೇಲಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದು ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವಾಗಲು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಿಂದ ಕುಚಿಯ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಚೀನದೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಅದರ ಅಧೀನವಾಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೂ ಪುನಃಪುನಃ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸರು ಸುವರ್ಣಪುಷ್ಪ, ಹರದೇವ, ಸುವರ್ಣ ದೇವ ಮುಂತಾದ ಭಾರತೀಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಡೋಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷಾಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕುಚಿ ಭಾಷೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು. ಅವರು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ಚೀನೀ ಬರೆಹಗಾರರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕುಚಿ–ಸಂಸ್ಕೃತ ದ್ವಿಭಾಷೆಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಜನ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಲಿಪಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ಲಿಪಿಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೇ. ಅಜಂತ ಮತ್ತು ಬಮಿಯಾನ್ ಬಳಿಯ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕುಚಾರ್ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿಯ ಪರ್ವತ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಾಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ ಪ್ರಶಾಂತ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. 3–4–5ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವನಾದ ಕುಮಾರಜೀವನ ತಂದೆ ಕುಮಾರಾಯಣ ಕುಚಾರ್ ನಗರವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ. ಈತ ಭಾರತೀಯ, ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜಗುರು. ಕುಮಾರಜೀವನ ತಾಯಿ ಜೀವಾ ಕುಚಿ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವಳು. ಕುಮಾರ ಜೀವನ ಜನನಾಂತರ ಅವಳು ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಣಿಯಾದಳು. ಕುಚಿಯನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರು ಕುಮಾರಜೀವನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು, 383 ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ಈತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತನಾದ. ಈತ ಚೀನ–ಭಾರತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪರ್ಕಗಳದ್ಯೋತಕ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಚಿ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಟ್ಟು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧಭೀಕ್ಷುಗಳೂ ಪಂಡಿತರೂ ಕುಚಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಭಾರತದಿಂದ ಚೀನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಚಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ತಂಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಯಿತು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುಚೇಲ : ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲ್ಯದ ಸಹಪಾಠಿ; ಮೆಚ್ಚಿನ ಸ್ನೇಹಿತ. ಈತನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಸುದಾಮ. ಗುರು ಸಾಂದೀಪರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪೂರೈಸಿದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮಧುರೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ತನ್ನ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ; ಸುದಾಮ ತನ್ನ ಅಗ್ರಹಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ವೇದಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲೀತನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮನೆ ತುಂಬ ಮಕ್ಕಳಾದುವು. ವೇದವೇದಾಂತಪಾರಂಗತನಾದರೂ ಕುಚೇಲನ ಬಡತನ ಮಾತ್ರ ಹಾಗೇ ಉಳಿದು ಬಂತು. ಬಡತನವಿದ್ದರೂ ಇವನಿಗೆ ಬೇಡಿ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಂದದ್ದರಲ್ಲೇ ಇವನಿಗೆ ಪರಮತೃಪ್ತಿ, ಉಡಲು ಬಟ್ಟೆ ಇಲ್ಲ, ತಿನ್ನಲು ಗಂಜಿ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗಾಗಿ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಳಲಿ, ಹರುಕು ಚಿಂದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಾಲಯಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಜನ ಸುದಾಮನಿಗೆ ಕುಚೇಲ (ಕೆಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯವ) ಎಂಬ ಅಡ್ಡಹೆಸರಿಟ್ಟರು.

ದೈವವಶಾತ್ ಕುಚೇಲನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಮಡದಿ ಪುಣ್ಯವಂತೆ. ಗಂಡನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕಾರಿ, ಗಂಡ ತಂದುದನ್ನು ಒಪ್ಪ ಓರಣವಾಗಿ ಬಳಸಿ, ಪತಿಸುತರ ಪೋಷಣೆಗೇ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ, ತಾನು ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಉಪವಾಸವಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದರಿಂದ ಜನ ಅವಳನ್ನು ಕ್ಷುತ್‌ಕ್ಷಾಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಕೆ ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಪತಿಗೆ 'ನೀವೊ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಆತನೋ ಕರುಣಿ, ದಯಾಮಯ, ನೀವು ಆತನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಆತ ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾರನೆ. ಸಮುದ್ರದೊಡನೆ ನೆಂಟು, ಉಪ್ಪಿಗೆ ಬಡತನವೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಕುಚೇಲನಿಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. 'ಆವುದಾಗಲಿ ನೆಪಂ, ಫಲದಾಯಕಂ ತಪಂ' ಎಂಬಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದರ್ಶನಭಾಗ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆಂದು ದ್ವಾರಕೆಗೆ ಹೊರಟ, ಬರಿಗೈಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡೆಂದು ಮಡದಿ ತಂದ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಚಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದ.

ಭಗವಂತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಮಾತುಗಳೆ ನಿಜವಾದ ಮಾತುಗಳು. ಆತನ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಕೈಗಳೆ ಕೈಗಳು, ಆತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಮನಸ್ಸೆ ಮನಸ್ಸು, ಆತನ ಪುಣ್ಯಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳುವ ಕಿವಿಗಳೆ ಕಿವಿಗಳು, ಆತನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ತಲೆಯೆ ತಲೆ. ಆತನನ್ನು ನೋಡುವ ಕಣ್ಣೇ ಕಣ್ಣು! ಆದರೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆತನನ್ನು ಕಾಣುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ? – ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ದ್ವಾರಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅರಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಆಗಮನದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ.

ಕುಚೇಲನ ಆಗಮನದ ವಾರ್ತೆ ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಅತಿ ಆದರದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಇದಿರ್ಗೊಂಡು ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು, ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ ಕುಶಲಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿದ. ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ನನಗೇನು ತಂದಿರುವೆ? ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದ.

ಬಡ ಕುಚೇಲನಿಗೆ ತಂದಿರುವ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ನಾಚಿಕೆ. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣ ಬಿಡುವನೆ! ಕಂಕುಳಲ್ಲಿರುವ ಆ ಪುಟ್ಟ ಗಂಟೇನು–ಎನ್ನುತ್ತ ಅದನ್ನು ಸೆಳೆದು ಓಹೋ, ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಅವಲಕ್ಕಿ ಎಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿಮುಕ್ಕಿದ. ಎರಡನೆಯ ಹಿಡಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ ಕೂಡಲೇ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಆತನ ಕೈಹಿಡಿದು 'ಸ್ವಾಮಿ, ನೀನು ತಿಂದ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಈತನ ಇಹ ಪರಗಳೆರಡರ ಸುಖಕ್ಕೂ ಸಾಕಾಗಿದೆ. ಸಾಕು ನಿಲ್ಲಿಸು' ಎಂದು ಆತನನ್ನು ತಡೆದಳು.

ಕುಚೇಲ ಕೆಲವು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನೊಡನಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಅವನಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಗ್ರಹಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಕುಚೇಲನ ಗೃಹಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪರಯಾಚನಾವಿಮುಖನಾದ ಕುಚೇಲನೂ ತನ್ನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಮನೆಯ ದಾರಿ ಹಿಡಿದ. ಹಾಗೆ ಬರುತ್ತ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಹಾ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದಟ್ಟದರಿದ್ರನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿದನಲ್ಲಾ! ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಿಂದ ಗಾಳಿ ಹಾಕಿಸಿದನಲ್ಲಾ! ದೇವದೇವನಾದ ಆತ ನನ್ನ ಕಾಲನ್ನು ತೊಳೆದು ನಾನೇ ದೇವರೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಉಪಚರಿಸಿದನಲ್ಲಾ! ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಆತನಿಗೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಸೆ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಆತ ನನಗೆ ಧನವನ್ನೇನೂ ಕೊಡದಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನ್ನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆತ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಭಾಗ್ಯವಂತನಾದರೆ ಭಗವಂತ ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ'–ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತನ್ನ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚರಿಪಟ್ಟ!

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಆ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯನಗರಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ. ಕುಚೇಲನ ಮನೆಯ ಗುರುತೇ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಭವ್ಯ ಭವನವೊಂದು

ಅವನದಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಕುಚೇಲನ ಮಡದಿ ದಿವ್ಯವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಭೂಷಿತೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಇದಿರ್ಗೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದಳು.

ಆಗ ಕುಚೇಲ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡು 'ಆಹಾ! ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ! ನಾನು ಕೇಳದೆಯೇ ನೀನಿಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನಿತ್ತೆ. ಅರೆಕಾಸಿನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಅರಮನೆಯನ್ನೇ ಕೊಡುವ ಉದಾರಿ ನೀನು. ಹಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿ ಈ ಒಡೆತನವಿತ್ತೆಯಲ್ಲ! ನಾನು ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಈ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಅಹಂಕಾರ ಮೂಡದಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿರಲಿ' ಎಂದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಬೇಡಿದ.

ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಆತ ತನಗೆ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ ಬಂದರೂ ಅವಿವೇಕಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಕಲ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ತಾವರೆ ಎಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಜಲಬಿಂದುವಿನಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲೇ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಜೀವಿಸಿದ.

ಕುಚೇಲೋಪಾಖ್ಯಾನ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕವಿಗಳಿಗೆ, ಕಥಾ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯವಾದ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ವಿ.ಸಿ.)

ಕುಚ್ಚುಮೀನು : ಓಫಿಯೋಸೆಫಾಲಿಡೆ ಅಥವಾ ಚಾನಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಓಫಿಯೊಸೆಫಾಲಸ್ ಸ್ಟ್ರೈಯೇಟಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಮೀನು. ಇದನ್ನು ಮರಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಾವಿನ ತಲೆಯಂಥ ತಲೆಯಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಓಫಿಯೊಸೆಫಾಲಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ (ಓಫಿಯೊಸ್ ಎಂದರೆ ಹಾವು, ಸೆಫಾಲಸ್ ಎಂದರೆ ತಲೆ), ಈ ಮೀನಿನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕುಹರಗಳಿದ್ದು ಅವು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಂತೆಯೇ ನೇರವಾಗಿ ಗಾಳಿಯ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಮೀನು ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಗೂ ಬಹಳ ಕಾಲ ಜೀವಂತವಾಗಿರಬಲ್ಲುದು. ಕುಚ್ಚುಮೀನಿನ ದೇಹ ನೀಳವಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಬೆನ್ನುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂದು, ಪಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಸಲು ಬಿಳಿ. ಪಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಚ್ಚೆಗಳೂ ಇವೆ. ದೇಹದುದ್ದಕ್ಕೂ ಎರಡು ಪಕ್ಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಪಾರ್ಶ್ವರೇಖೆ ಇದೆ. ಈ ರೇಖೆ ಬೆನ್ನಿನ ಈಜು ರೆಕ್ಕೆಯ 12ನೆಯ ರೆಕ್ಕೆಕಡ್ಡಿಯ (ರೇ) ಬಳಿ ಕೊಂಚ ಡೊಂಕಾಗಿದೆ. ತಲೆ ಅಗಲ, ಅದರ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹುರುಪೆಗಳಿವೆ. ಬಾಯಿ ದೊಡ್ಡದು. ನಾಲ್ಕು ಕಿವಿರುಗಳೂ ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿರುರಂಧ್ರಗಳೂ ಇವೆ.

ಸಿಹಿನೀರು ಮೀನುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಕುಚ್ಚುಮೀನು ಆಳವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಜೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ ಮತ್ತು ಹೊಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಆಹಾರಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ರುಚಿಯಾದ ಮೀನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಇವನ್ನು ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ಉಂಟು. ಸ್ವಜಾತಿಯ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಪ್ ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳು, ಕಪ್ಪೆ ಸೀಗಡಿ, ಕೀಟಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರ.

ಕುಚ್ಚುಮೀನಿನ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೂಲಕ, ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೇಲುವ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಮೊಟ್ಟೆಯಿಡುವುದಾದರೂ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಮೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮರಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಾಯಿಮೀನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು 2"–3" ಉದ್ದ ಬೆಳೆದಾಗ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಕಿತ್ತಳೆಗೆಂಪು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಡಿ ಉದ್ದವಾದಾಗ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಅತಿರುಚಿಯಾದ ಆಹಾರ ಮೀನಾದ ಕುಚ್ಚುಮೀನಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಅಧಿಕ, ಇದರ ಬೆಲೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇದನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಲೆ, ದಾವಣಿಗಾಳ, ಕುಚ್ಚು ಉರಲು ಮತ್ತು ಇರ್ಗುಳಿ (ಪ್ಲಂಜ್ ಬ್ಯಾಸ್ಕೆಟ್) ಮುಂತಾದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಬಿ.ಎನ್.)

ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್, ಸೈಮನ್ : 1901–1985. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ; ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ. ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಫಲಿತಾಂಶ ವಿವರಣೆಗಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು (1971) ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ 1901 ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 30ರಂದು ರಷ್ಯದ ಖಾರ್ಕಾಫಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತ ತನ್ನ 20ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೊಲಂಬಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಬಿ.ಎಸ್. (1923), ಎಂ.ಎ. (1924) ಮತ್ತು ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ (1926) ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ. ಚಿಲ್ಲರೆ ಹಾಗು ಸಗಟು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಆವರ್ತಕ ಚಲನಗಳು ಎಂಬುದು ಈತ ತನ್ನ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷಯ. ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಅನಂತರ 1927 ರಲ್ಲಿ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್‌ಗೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬ್ಯೂರೋ ಆಫ್ ಎಕನಾಮಿಕ್ ರಿಸರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುದ್ದೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. 1936–54ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈತ ಪೆನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿಯೂ 1954–60 ರಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ಹಾಪ್ ಕಿನ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ 1960 ರಲ್ಲಿ.

ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್‌ನದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು. ಈತನ ಸಂಶೋಧನೆ

ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದು. ಇದು ಅನುಭವೈಕ ಕ್ರಮ. ಈ ಕ್ರಮದ ಸಂಶೋಧನೆ ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ್ದು. ಈ ಕ್ರಮದ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಂಡಿಸಬೇಕಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಅನುಭವಸತ್ಯವಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಅನ್ವಯದಿಂದ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿರಳ. ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ಇಂಥ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್‌ಗೆ ದೊರಕಿವೆ. ಜೆರೂಸಲೆಂನ ಹೀಬ್ರೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಡಾಕ್ಟೊರೇಟ್ ಪದವಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಯಲ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಗೌರವ ಫೆಲೋಷಿಪ್, ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಟನ್, ಪೆನ್‌ಸಿಲ್‌ವೇನಿಯ ಮತ್ತು ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಗೌರವ ಎಸ್ ಸಿ.ಡಿ., ಕೊಲಂಬಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಡಿ.ಎಚ್.ಎಲ್–ಇವು ಅಂಥ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು.

ಅಮೆರಿಕನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಫಾರ್ ದಿ ಅಡ್ವಾನ್ಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್, ಅಮೆರಿಕ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್, ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಅಮೆರಿಕನ್ ಫಿಲಸಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಎಕಾನೊಮಿಟ್ರಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡಿಷ್ ರಾಯಲ್ ಅಕೆಡಮಿ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸಸ್ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್‌ಗೆ ದೊರಕಿದೆ. ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ 1954 ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಎಕೊನಾಮಿಕ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್‌ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ.

ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಗಾಗಿ. ಈತ 30ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಮಾಡರ್ನ್ ಎಕೊನಾಮಿಕ್ ಗ್ರೋತ್; ರೇಟ್ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಪ್ರೆಡ್ (1966) ಮತ್ತು ಎಕೊನಾಮಿಕ್ ಗ್ರೋತ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್; ಟೋಟಲ್ ಔಟ್‌ಪುಟ್ ಅಂಡ್ ಪ್ರೊಡಕ್ಷನ್ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ (1971) ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಇವು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ ಹಂಚಿಕೆಗಳ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊಸ ವಿಷಯವನ್ನೂ ವಿನೂತನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಕಾಡೆಮಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದೆ.

ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಶಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಭವಿಷ್ಯದ ಮುನ್ನರಿವು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿವೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪರಿಮಾಣ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಅವಿರತವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥ ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದಾಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದಾಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೇಗೆ ಮತ್ತು ಏಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈತ ಸಾಧರವಾಗಿ, ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅನುಭವಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಗೌಣವಾದ ಅನೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರವಹಿಸಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ರಚಿಸಿದ ಸ್ಥೂಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಎಂಬ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಬಹಳ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ್ದು ಅನಭಿವೃದ್ಧ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈತ ನೀಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ್ದು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ತಾವು ಪಡೆಯಬೇಕಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ತಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲದಿರುವ

ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು; ಅವಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಚೈತನ್ಯವಿದೆ–ಎನ್ನುವುದು ಕುಜ್ನೆಟ್ಸನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ಅಕಾಡೆಮಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಡಾಲರ್–ಸೆಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅಳತೆ ಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಬಂಡವಾಳದ ಚಲನವಲನಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ–ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ಉರುಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಂಡವಾಳದ ಗಳಿಕೆಗಿಂತ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಬಂದ ಗಳಿಕೆ ಮುಖ್ಯವೆಂದೂ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗ ಅಗತ್ಯವೆಂದೂ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ತನ್ನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾನಾ ದೇಶಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈತನ ಅಧ್ಯಯನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ.

ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಇಡೀ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. 1926–58 ರಲ್ಲಿ ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ ನ್ಯೂ ಯಾರ್ಕಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಬ್ಯೂರೋವಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಈತ ತನ್ನ ಬಹುತೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. 1960 ರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಬ್ಯೂರೋವಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕುಜ್ನೆಟ್ಸ್ 1942–44 ರಲ್ಲಿ ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ನಿನ ಬ್ಯೂರೋ ಆಫ್ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕ್ಸ್‌ನ ಸಹನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿಯೂ 1946ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ರಿಸೋರ್ಸಸ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಲಹೆಗಾರನಾಗಿಯೂ 1950–51ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವರಮಾನ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ. 1985 ಜುಲೈ 8ರಂದು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ. (ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕುಟಿಲ ಲಿಪಿ : ಒಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ನಾಗರೀ ಲಿಪಿ. ಸು.6ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇದು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅಕ್ಷರಗಳ ನೇರ ಗೆರೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲಕ್ಕೆ ಬಾಗಿದಂತಿರುವುದೂ ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ವರಚಿಹ್ನೆಗಳು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಅಂಕುಡೊಂಕಾಗಿರುವುದೂ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳ ವಕ್ರರೂಪದಿಂದಲೇ ಈ ಲಿಪಿಗೆ ಕುಟಿಲ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕುಟಿಲ ಲಿಪಿಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಯಶೋವರ್ಮನ ಮಂಡಸೋರ್ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲೂ ಮಹಾನಾಮನ ಬುದ್ಧಗಯೆಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮೌಖರಿ ಅರಸರ ಶಾಸನಗಳು, ಹರ್ಷವರ್ಧನನ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಚಂಬಾದ ಮೇರುವರ್ಮನ ಶಾಸನಗಳು, ಮಾಳವ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಪ್ರತೀಹಾರ ರಾಜರ ಶಾಸನಗಳು, ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಹೊರ್ಯುಜೀ ಬೌದ್ಧ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಾರಮಿತ, ಹೃದಯ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣೀಷ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಹಸ್ತಪತ್ರಿಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಲಿಪಿಯಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಇಂದಿನ ದೇವನಾಗರೀ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೂಲರೂಪಗಳು ಈ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕುಟುಂಬ : ತಂದೆತಾಯಿಯರನ್ನೂ ಅವರ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವರ ಹತ್ತಿರದ ಬಂಧುಗಳನ್ನೂ, ಮನೆ ಸೇವಕರನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ, ವಸತಿ ಭೋಜನಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವವರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಜೈವಿಕ ಘಟಕ (ಫ್ಯಾಮಿಲಿ). ಒಬ್ಬ ಗಂಡಸು, ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಮತ್ತು ಅವರ ಮಕ್ಕಳು–ಇದು ಆಧುನಿಕ ಕುಟುಂಬದ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಚನೆ. ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವುದು ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅವನು ಸಂಘಜೀವಿ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವಾರು ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹಲಬಗೆಯ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಮಾಜದ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಸಾಧನಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ, ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಒಂದು ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ಸಾಧನಗಳೇ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಇವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ, ಸಮಾಜದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿವೆ.

ಕುಟುಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಘಟಕವಾದರೂ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ. ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂಘವೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಅದೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸಮಾಜ; ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಮಕ್ಕಳು, ಬಂಧುಗಳು–ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಅನಾಗರಿಕ ಜನರಲ್ಲೂ ಕುಟುಂಬದ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಜೀವನಾಭಿಲಾಷೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕುಟುಂಬ ಮೂಲ ಅಥವಾ ಆರಂಭವನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಹುಡುಕುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕುಟುಂಬವಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕುಟುಂಬವೇ ಇಲ್ಲ. ಮಾನವನೇ ಕುಟುಂಬದ ಮೂಲವಾಗುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಾಗಿ ಇದ್ದಾಗ ಕುಟುಂಬ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕುಟುಂಬದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅಂಗ. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆಯದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಟುಂಬ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇತ್ತಲ್ಲದೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾನವ ಸಮಾಜವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ, ಮಾರ್ಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಹಿಸುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿರುವುದೂ ಮಾನವನ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಎನ್ನುವುದು ದೃಢಪಟ್ಟಿರುವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ, ಬಡತನ ಸಿರಿತನಗಳೂ, ಬಂಧು ಬಳಗವೂ, ಸ್ನೇಹಿತ ಮತ್ತು ಶತ್ರುಗಳೂ, ಧಣಿ ಮತ್ತು ಸೇವಕರೂ, ನೆರೆಹೊರೆ ಮತ್ತು ಸಹೋದ್ಯೋಗಿ ಭಾವನೆಗಳೂ, ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ, ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ, ಜೀವನ ಯಾತ್ರೆಗೇ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಜೀವನದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮಗಳಾದ ಕೃಷಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವೂ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗಳೂ, ಅಂದರೆ ಕಮ್ಮಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಬಡಗಿತನ, ಮಡಿವಾಳತನ, ಹಜಾಮ ಕಸಬು, ಯೋಧಜೀವನ, ಕುಂಬಾರಿಕೆ–ಮೊದಲಾದವು ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಕುಟುಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಾಂಧವ್ಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದೆ. ಅಮ್ಮ, ಅಪ್ಪ, ಅಣ್ಣ, ತಮ್ಮ, ಅಕ್ಕ, ತಂಗಿ, ಅತ್ತಿಗೆ, ನಾದಿನಿ, ಸೋದರತ್ತೆ, ಸೋದರಮಾವನೆಂಬ ಬಾಂಧವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಪರಸ್ಪರ ಸಮ್ಮಿಲನಕ್ಕೆ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿ, ಜೀವನದ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡದೆ ವ್ಯಕ್ತಿವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಸಮಾಜ ಭದ್ರತೆಗೆ ಅಡಿಪಾಯವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ಕುಟುಂಬ ಒಂದೇ. ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ, ವ್ರತನೇಮ ಮೊದಲಾದ ಮತಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿರುವುದೂ ಇದೇ.

ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಕುಟುಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಕ್ತಸಂಬಂಧಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಜನ ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದೂ ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿ, ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಅಣ್ಣ, ತಂಗಿ, ಪುತ್ರ, ಪುತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಸಂಸ್ಥೆ ಕುಟುಂಬವೆಂದೂ ಬರ್ಜಸ್ ಮತ್ತು ಲಾಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕುಟುಂಬ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಅವರನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾನವನ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂಬುದು ಮೆಕೈವರ್ ಮತ್ತು ಪೇಜರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಿಸಿರುವ ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೂ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳವು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಅಂಶಗಳು ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ;

1. ಕುಟುಂಬ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸಿ, ಅದರಿಂದುಂಟಾದ ಸಂತಾನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡಲು ಸೂಕ್ತ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. 2. ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಡುತ್ತದೆ. 3. ಜೀವನವನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಅಂಶವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. 4. ಸಾಮೂಹಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕುಟುಂಬವೇ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. 5. ಸಂಸಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಬಾಳುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕುಹಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಹೊರದೂಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕುಟುಂಬದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸತಿಪತಿಗಳೊಡಗೂಡಿ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನ, ಸಂತಾನ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಪಿತೃ ಮತ್ತು ಪುತ್ರ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮತ್ತು ಅವರ ಪೋಷಣೆ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದ ಮೂಲಭೂತ ಬಾಧ್ಯತೆಗಳು. ಕುಟುಂಬ ಗಂಡಹೆಂಡಿರ ಆಕರ್ಷಣೆಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮ್ಮಿಲನಕ್ಕೂ ಸಹಜೀವನಕ್ಕೂ ಅಂಥ ಜೀವನದಿಂದ ಒದಗುವ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ತೃಪ್ತಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನವನ್ನ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರೆಂಬ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಭೋಗವನ್ನು ನಡೆಸಿ, ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂತಾನಕ್ಕೆ ತಾನು ಹೊಣೆಗಾರನಾಗದೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಒಂದು ವಾದವಿದೆ. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಇಂಥ ವಾದ ನಿರಾಧಾರವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಯಿಂದ ಮಾನವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಜೀವನ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯಲೂ ಸಂತಾನ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಲೂ ಅನೇಕ ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನೂ ತನ್ನ ಸಂತಾನದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಒಂದೇ ದಿನಕ್ಕೆ ಆದಂಥದಲ್ಲ. ಶತಮಾನಗಟ್ಟಲೆ

ಅನುಭವ ತನಗೆ ಕಲಿಸಿದ ಪಾಠದಿಂದ ಮಾನವ ತನ್ನ ಜೀವನದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಸರಿಯೆಂದು ರುಜುವಾತಾದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿದವರಿಗೆ ಉಗ್ರ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನೂ ಆತ ವಿಧಿಸಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿದವರಿಗಂತೂ ಊಹಿಸಲಾರದಂಥ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಗಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿರಾಧಾರವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಕೆಲವರು ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಪತಿ ಮತ್ತು ಬಹುಪತ್ನೀ ವಿವಾಹಗಳೂ ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಪ್ತರಿಗೂ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೂ ಪತ್ನಿಯರನ್ನೊಪ್ಪಿಸುವುದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗೌರವವೆಂದು ನಂಬಿ ಅದನ್ನು ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಗಂಡಸರೆಲ್ಲರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಬಹುಪತ್ನೀ ವಿವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಸಂಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಬೇರೆ ಗುಂಪುಗಳು ಈ ತೆರನಾದ ವಿವಾಹಗಳನ್ನು ರೂಢಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹುಪತಿ ವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿ ಗಂಡಸರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಗುಂಪಿನವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೊಪ್ಪಿಸುವುದು, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಕೆಲವೇ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಹೇರಳವಾದ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಶ್ರೀಮಂತ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾರೊರೇಟ್ ಮತ್ತು ಲೆವಿರೇಟ್ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾರೊರೇಟ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಒಬ್ಬ ಗಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನ ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆ ಆ ಹೆಣ್ಣಿನ ತಂಗಿಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಆ ಗಂಡು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಹಕ್ಕು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಲೆವಿರೇಟ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಮದುವೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣು ವಿಧವೆಯಾದರೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಾರೊರೇಟ್ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ, ಒಂದು ಕುಟುಂಬದ ಗಂಡಸರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಅಸಂಭವವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಗಂಡನ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರಲ್ಲಿ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವಾದರೂ ಅವು ಕುಟುಂಬ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಅಪವಾದ ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು.

ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬ ಮತ್ತು ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬ ಎಂಬೆರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿಕೆ ತಂದೆಯದಲ್ಲ. ತಾಯಿಯದು. ಆಕೆಯೇ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒಡೆಯಳಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಏನು ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೂ ತಾಯಿಯ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಮದುವೆಯಾದ ಗಂಡನೂ ಹೆಂಡತಿಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವಾಸಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ತಾಯಿಯ ಮನೆಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಸ್ತಿ ಹಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೇ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಗಂಡಸಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪುಯಿಬ್ಲೊ ಜನರಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೆಣ್ಣು ತಾಯಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾಳೆ. ತಾಯಿಯ ಮನೆಯ ಆಸ್ತಿಗೂ ಆಕೆಗೆ ಹಕ್ಕುಂಟು. ತನ್ನ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಂದು ಆಕೆ ಮನದಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾಯಿಯ ಬಳಗದ ಕಡೆಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿಮಾನ ತೋರುತ್ತಾಳೆ; ತಾಯಿಯ ತಂಗಿಯರು, ಅಕ್ಕಂದಿರು, ಅಣ್ಣಂದಿರು ಮತ್ತು ತಮ್ಮಂದಿರ ಏಳಿಗೆಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ, ಗಂಡನ ಸ್ಥಿತಿ ತದ್ವಿರುದ್ಧ. ಆತ ತಾನು ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇನೆಂದೂ ಆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಯಾವ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ತನಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಗಳಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನ ಸುಭದ್ರವಲ್ಲವೆಂದೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ತನಗಿಂತ ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದೂ ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯೇನಾದರೂ ತನ್ನನ್ನು ಹೊರದೂಡಿದರೆ ಮಕ್ಕಳುಮರಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ತಾನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚೆಂದೂ ಆತ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಇರಕಾಯ್, ಹುರಾನ್, ಜಿರಾಕೆ, ಮಿನಿಟೌರಿ ಮೊದಲಾದ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲೂ ಖಾಸಿ ಜನಾಂಗದಲ್ಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಲಯಾಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪಿತೃಪ್ರಭುತ್ವ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಇಂಥ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಆಸ್ತಿಯ ಹಕ್ಕು, ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಿಸುವಿಕೆ, ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿಕೆ, ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಗಂಡಸಿಗೇ ಸೇರಿದ್ದು. ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಂಸಾರ ನಡೆಸಬೇಕು. ಆಕೆ ಗಂಡನ ಮನೆಗೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡನನ್ನೇ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಗಂಡನ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ಹಕ್ಕು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೇ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಗಂಡು ಕೆಚ್ಚೆದೆಯಿಂದ ಇತರರ ಹಂಗಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ದಿನಚರಿಯ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳುವ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ತನ್ನ ಆಪ್ತರನ್ನೂ ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಗಂಡನೊಡಗೂಡಿ, ಗಂಡನ ಜನಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಯಭೀತಿಗಳಿಂದಲೂ ನಯ ನೀತಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಾಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕೆಗೆ ತವರಿನ ಕಡೆಗೇ ಹಂಬಲ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಅದು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಯೇ ತನ್ನ ಮನೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು. ಪಿತೃಪ್ರಭುತ್ವವಿರುವ ಕುಟುಂಬಗಳು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಗಂಡಸು ದೃಢಕಾಯನಾಗಿಯೂ ಧೀರನಾಗಿಯೂ ಬಾಳಿ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಇರಬಹುದಾದ ಅನೇಕ ಎಡರುತೊಡರುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಅಥವಾ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪೀಳಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಹೆಣ್ಣು ಪೀಳಿಗೆಯನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಕುಟುಂಬ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಿಗೆ ಪುರುಷನೇ ಕಾರಣನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಭಯಭೀತಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋರಾಡಿ ಕುಟುಂಬ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಯಾದರೋ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯಕಳಾಗಿ ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದಾಗಿ ಪಿತೃಮೂಲ ಕುಟುಂಬಗಳೇ ಸ್ತ್ರೀಮೂಲ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗಿಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು. ಇದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಮೆಕೈವರ್ ಈ ರೀತಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ; ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗಳಿಗಿರುವ ಮೌಲ್ಯಗಳೂ ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪಾದನೆಯೂ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಕಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ, ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ, ಕಾರ್ಯನಿಪುಣತೆಯೂ, ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ, ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯ ಪಡೆದಿರುವ ಸಕಲ ಕಸುಬುಗಳೂ, ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನವುಳ್ಳ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನವುಳ್ಳ ಕುಟುಂಬದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜನಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವೂ, ಒಗ್ಗಟ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಭದ್ರತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನೂ ತನ್ನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡವನಾಗಿ ತನ್ನ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಗಳ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕುಟುಂಬ ನೆರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ನವೀನ ಸಮಾಜದ ಭದ್ರತೆಗೆ, ಪುರುಷತ್ವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಾನವ ಪೀಳಿಗೆಯ ಸರ್ವೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರದೆ ಪುರುಷನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಾನೂನನ್ನು ಒಕ್ಕಣಿಸುವಾಗಲೂ ಇದೇ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹುಕಾಲ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಮಾನರೆಂದು ಜನತೆ ಭಾವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾನ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಈ ಭಾವನೆಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಿಳೆಯರು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಸಮಾನತೆಯ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲುಂಟಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಇರುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ, ಕುಟುಂಬದ ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿಯ ಉತ್ತಮಿಕೆಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ದುಡಿದು, ಕುಟುಂಬದ ಆಸ್ತಿಗೂ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದು, ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಟುಂಬದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ, ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದವರ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲೂ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತೆರನಾದ ಮಾರ್ಪಾಡು ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.

ಸಮಾಜದ ಅನುಕೂಲತೆಗೂ ಭದ್ರತೆಗೂ ಆಧಾರವಾದ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಪುರುಷತ್ವವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಮಾನವ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನಾದರೂ ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಟುಂಬ ರೀತಿನೀತಿಗಳೂ ಸರಿಯಾಗಿ

ನಿಲ್ಲದೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂತೂ ಡಾರ್ವಿನ್ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗ ಅಬಲವೆಂದೂ ಅದು ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದೆಂದೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯಲು ಅರ್ಹವಾದ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದೆಂದೂ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅದರ ದೇಹ ಕೃಶವಾಗುವುದೆಂದೂ ಅದರ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಠಿಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆಂದೂ ಸಮಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಚುರುಕಾದ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿದಲ್ಲಿ ಪಿತೃಮೂಲ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವ ವಿವಾಹವನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಟುಂಬವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬ, ಬಹುಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬ ಮತ್ತು ಬಹುಪತಿ ಕುಟುಂಬಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಏಕಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗಂಡಸು ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಆಕೆಯೇ ತನ್ನ ಸಹಚರಿ ಸಹಧರ್ಮಚರಿ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಸಾಯುವ ಪರ್ಯಂತರವೂ ಒಡಗೂಡಿ, ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರುಗಳು ಬೇರ್ಪಡದೇ ಸಂಸಾರ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಈ ತೆರನಾದ ಕುಟುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕುಟುಂಬವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅಂಡಮಾನ್ ದ್ವೀಪದ ಆದಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗವೂ ಸೆಮಾಂಗೆ ಜನರೂ ಇಂಕ ಜನರೂ ಇರಕಾಯರೂ ಹೋಸಿಗಳೂ ಏಕಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬವೇ ಸಮಾಜದ ಭದ್ರತೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಾರಿ ಅದನ್ನೇ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನವೇ ಪರಮಪವಿತ್ರವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರಕಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಭಾಗದ ಜನ ಇದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ನಂಬಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಸಂಸಾರಗಳು ಸರ್ವೆಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರಲು ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳೂ ಇವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ದುಃಸ್ಥಿತಿ ಅತಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಒಬ್ಬ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಸಾರಜೀವನ ಬೇರೆ ತೆರನಾದ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತೆಂದು ಒಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಏಕಪತ್ನೀ ಕುಟುಂಬ ಲೈಂಗಿಕ ಸ್ವೈರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಗಂಡಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಎನ್ನುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕುಟುಂಬವೇ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಏಕಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬವೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಹುದಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದೂ ಮಾನವನಿಗೆ ಅನುಭವದಿಂದ ಮನದಟ್ಟಾಗಿದೆ.

ಬಹುಪತಿ, ಬಹುಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬ ಗಂಡಸು ಅನೇಕ ಹೆಂಗಸರನ್ನು, ಇಲ್ಲವೇ ಅನೇಕ ಹೆಂಗಸರು ಒಬ್ಬ ಗಂಡನನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಂಡ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಪುರುಷತ್ವವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಲೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ, ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಉತ್ತಮಿಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯಲೂ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ವೀರರೂ ಶೂರರೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ರಿವರ್ಸ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಇಂಥ ಕುಟುಂಬ ವೀರರಿಗೂ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತೆರನಾದ ಕುಟುಂಬಗಳು ಇವೆ. ಆದರೆ ಬಹಳ ವಿರಳ. ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕುಟುಂಬಗಳು ಅತಿಯಾಗಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆ ತಮ್ಮ ಕೃಷಿಜೀವನ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ರೈತ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲು ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಹೆಂಗಸರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಬಾರಿ ಶತ್ರುಗಳು ಗಂಡಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂದು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಹೆಂಗಸರಿರುವ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಆ ಹೆಂಗಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಮದುವೆಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುಪತ್ನೀ ಕುಟುಂಬಗಳು ಹೆಚ್ಚುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಗಂಡಸು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಂಗಸರೊಡಗೂಡಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡುವುದು ಅವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲೈಂಗಿಕ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೆಂಬುದೂ, ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವನು ಬಹುಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬುದೂ ದೃಢಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಗಂಡು ಸಂತಾನವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಏನೇ ಇರಲಿ, ಬಹುಪತ್ನಿ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಸುಖ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೆಂಗಸರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಅತಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕುಟುಂಬಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಹುಪತಿ ಕುಟುಂಬಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಅಪೂರ್ವ. ಈ ಕುಟುಂಬ ರಚನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಅನೇಕ ಗಂಡಸರನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಳು. ಗಂಡಸರು ಅಭಾವವಾಗಿರುವ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ತೆರನಾದ ಕುಟುಂಬ ರಚನೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಾಕಲು ಬಹುಕಷ್ಟವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕುಟುಂಬದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯ ಹಲವಾರು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಸ್ಕಿಮೋ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಹಲವಾರು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈಗೀಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೆಕ್‍ಲೆನನ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕೇರಳದ ನಾಯರ್ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಎಲ್.ಕೆ.ಎ ಅಯ್ಯರ್, ಕಣ್ಣನ್ ನಾಯರ್ ಇವರು ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಾಯರ್ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ತರಹೆಯ ಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕೇರಳದ ನಂಬೂದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ನಂಬೂದರಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಣ್ಣ ತನ್ನ ಜಾತಿಯವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ತಮ್ಮಂದಿರು ನಾಯರರ ಹೆಂಗಸರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ನಂಬೂದರಿಗಳ ಹೆಂಗಸರು ಹೆಚ್ಚಿ ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ಹೀಗೆಯೇ ನಾಯರರ ಹೆಂಗಸರು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ನಾಯರರ ಗಂಡಸರು ಬಹುಪತಿತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇದು ಈಗೀಗ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಕುಟುಂಬಗಳು ನೀಲಗಿರಿಯ ತೋಡರಲ್ಲಿಯೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತೆರನಾದ ಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದುವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ. ಇಲ್ಲಿ ಗಂಡಸಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಪಿತೃವೇ ಆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಯಜಮಾನ. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಗಂಡುಮಗುವಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುರಸ್ಕಾರ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗಂಡನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೂ ಬೇರೆ ಬಾಳದೆ ಮೂಲ ಸಂಸಾರದ ಸದಸ್ಯರಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೂ ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು, ಒಂದೇ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಊಟವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಂಡು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಳುತ್ತಾರೆ. ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿ, ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ, ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ, ಶವಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ಹಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೇ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದ್ದು, ಅದರ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನೂ, ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ, ವರಮಾನವನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನನೇ ಹೊತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಜಮಾನನಾದರೋ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನರಿತು, ಅವರವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೇ ಸದಾ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಏಳಿಗೆಗೇ ದುಡಿದು, ಕುಟುಂಬದ ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿ ಪಾತ್ರನಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕುಟುಂಬಗಳು ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದುವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಯಂತ್ರಯುಗದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಿಯನಾಗಿ, ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿರಲು ಒಪ್ಪದೆ ಹೋದಾಗ, ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದಾಗ, ಸಂಕೀರ್ಣ ನಗರಜೀವನ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ, ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಹೀಗಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಆಸ್ತಿಯ ಹಕ್ಕು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಗಂಡು ಸಂತತಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬದ ಆಸ್ತಿಗೆ ಹಕ್ಕುದಾರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಂದೆ, ಮುತ್ತಾತಂದಿರಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪುತ್ರಿ ಸಮಭಾಗವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನರ್ಹಳು. ಸ್ತ್ರೀಧನವಾಗಿ ಬಂದ ಆಸ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಕೆ ಹಕ್ಕುದಾರಳು. ಗಂಡ ಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯವಂತನಾಗಿ ದುಡಿದು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಗೆ ಹಕ್ಕಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕೆಗೆ ಕೇವಲ ಜೀವನಾಂಶಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕುಂಟು. ತಂದೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ಆಸ್ತಿಯ ಹಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ಮಗನಿಗೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಮಿತಾಕ್ಷರ ನ್ಯಾಯದ ವಿಧಿಗಳು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಶ್ರಮದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಆಸ್ತಿಗೆ ತಾನೇ ಹಕ್ಕುದಾರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಯಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ವಯಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಕೇಳಲು ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಹಕ್ಕು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆಸ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅಂತಹ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಹಕ್ಕು ಇತ್ತು. ಇಂಥ ತೊಡರುಗಳು ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಆಸ್ತಿ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಆಸ್ತಿ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಕಾನೂನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನೋಭಾವವೂ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಲು ಅವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಕುಟುಂಬದ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಭಾಗ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಕಾನೂನು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ತನಗೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನೂ ತಾನೇ ಹೊತ್ತು ಅದನ್ನು ಅತಿ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಬಲ, ಅದೇ ಕಾಯಿದೆ ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ಮೂಲ–ಎಂಬ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಂತೂ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಜನರನ್ನೂ ಕುಟುಂಬದ ಜನರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಆಸ್ತಿ ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಂದ ಪೋಲಾಗದಂತೆಯೂ ವಿವೇಕಿಗಳಲ್ಲದ ಯುವಕರು ಅಂಥ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡದಂತೆಯೂ ಅಂಥ ಆಸ್ತಿಯಿಂದ ಪುತ್ರ, ಪುತ್ರಿ, ಕಳತ್ರರೆಲ್ಲರು ಸುಖಪಡುವಂತೆ ಚಿರಕಾಲ ಅದನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆಯೂ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ತರಹೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಯಜಮಾನನಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದವರಿಗೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದಿದ್ದ ಇತರ ಯುವಕರಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಎಡರುತೊಡರುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು; ಕಿರಿಯರು ಅಜಾಗರೂಕರಾಗಲೂ ಸೋಮಾರಿಗಳಾಗಿ ಜೀವನ ಮಾಡಲೂ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕುಟುಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಒಂದು ಸಂದಿಗ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಅದರ ರಚನೆಯೂ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ರೀತಿನೀತಿಗಳೂ ಸದಸ್ಯರಿಗಿದ್ದ ಸಂಬಂಧಗಳೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಧ್ಯೇಯಗಳೂ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಿವೆ. ಯಂತ್ರ ಯುಗದಿಂದಾಗಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯೂ, ನವೀನ ರೀತಿಯ ಜೀವನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಪಿತೃಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿವೆ. ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿನ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಸಡಿಲವಾಗಿ, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಪ್ರಭಾವ ಕುಟುಂಬದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಕುಟುಂಬ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಮಾರ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಪುರುಷರಿಗೂ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದುವೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಹೊಣೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರ ಹೊರುತ್ತಿದೆಯಾಗಿ, ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳೇ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯೆ, ಮದುವೆ ಮುಂಜಿಗಳ ಹೊಣೆಯೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ನಗರಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಕಲಿತು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕಿಳಿದು ಉದ್ಯೋಗ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಸಿನ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನವೀನ ಕುಟುಂಬ ಪಿತೃಪ್ರಧಾನವೂ ಅಲ್ಲ, ಮಾತೃಪ್ರಧಾನವೂ ಅಲ್ಲ, ಉಭಯಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಮದುವೆ, ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ, ಮಕ್ಕಳು, ಅವರ ಪಾಲನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಲೈಂಗಿಕಜೀವನ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕುಗ್ಗಿಸಿದೆ. ಮದುವೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೇಮಿಸಿ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನಸಿಕ ಉಲ್ಲಂಘನಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿಚ್ಛೇದಗಳೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕುಟುಂಬದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ದಿನಚರಿಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಧಿಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾಗಿ ಕುಟುಂಬದ ರೀತಿನೀತಿಯೇ ಇಂದಿನ ದಿವಸ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಂಸಾರ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಮೂರು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ನ್ಯಾಯವಾದ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅವುಗಳ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಶ್ರಮಿಸುವುದು, ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಕುಟುಂಬವೇ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಆಧಾರಸ್ತಂಭವಾಗಿ, ಸಮಾಜದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾಗಿರುವುದು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕುಟುಂಬ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಗ್‍ಬರ್ನ್ ಕಿಂಗ್ಸ್ಲೆ ಡೇವಿಸ್ ಜಿಮ್ಮರ್ ಮನ್, ಕಪಾಡಿಯಾ, ಇರಾವತಿ ಕರ್ವೆ, ಸಾರೊಕಿನ್, ಆಟಿಸ್ ಡಡ್ಲಿ ಡಂಕನ್, ಆರ್ನಾಲ್ಡ್ ರೋಜ್, ಅಂಡರ್ ಸನ್ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಅದರ ಮುಂದಿನ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದು ತಜ್ಞರ ಮತ. ಅದು ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಅಡಿಗಲ್ಲು. ಅದು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸದಸ್ಯರೆಲ್ಲರ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಇಡೀ ದೇಶದ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಕಟ್ಟುಪಾಡನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳು ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಾರ್ಥ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳು, ದುರಭಿಲಾಷೆಗಳು– ಇವೆಲ್ಲ ಹದಗೊಂಡು ಪ್ರೇಮ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥತೆ, ಸ್ನೇಹ, ಪರೋಪಕಾರಬುದ್ಧಿ, ನಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಯಲು ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಗತ್ಯ. ಅದರ ಒಳರಚನೆ ಎಷ್ಟೇ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಲಿ, ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ಮಾತ್ರ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಅಡಿಪಾಯ ನಲುಗಿದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಸಮಾಜ ಜರ್ಝರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದೇ ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂಬುದು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಕೆ.ಎನ್.ವಿ.; ಯು.ಎಲ್.)

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ : ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿ ತಮಗೆ ಆಗಬೇಕಾಗುವ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನದ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಭಂಗಬರದಂತೆ ಆಚರಿಸುವ ಒಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಿ (ಫ್ಯಾಮಿಲಿ ಪ್ಲಾನಿಂಗ್). ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿ ನೆಲೆಸಲು ಮಕ್ಕಳು ಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಇರಬೇಕು. ತಾಯಿಯ ಆರೋಗ್ಯ, ತಂದೆಯ ಸಂಪಾದನೆ, ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 2 ಅಥವಾ 3 ಮಕ್ಕಳು ಸಾಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಮಿತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿಯೂ 3–4 ವರ್ಷಗಳ ಅಂತರವಿರಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಹ ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ದೇಶದ ಆಹಾರ, ಉದ್ಯೋಗ, ವಸತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿ ಮೀರುತ್ತ ಹೋದರೆ ಯಾವ ಯೋಜನೆಯೂ ಸಫಲವಾಗಲಾರದು. ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಡುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಜೀವಕಣಗಳನ್ನೇ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ಕಾರ್ಪಸ್ ಲ್ಯೂಟಿಯಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಇದು ಕೂಡ ನೀರ್ನಾಳಗ್ರಂಥಿಯಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಪ್ರೊಜೆಸ್ಟಿರಾನ್ ಎಂಬ ಹಾರ್ಮೋನನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆಯುವ ಭ್ರೂಣಕ್ಕೆ ಸುಖಾಗಮನ ಬಯಸಲು ಪ್ರೊಜೆಸ್ಟಿರಾನ್ ಹಾರ್ಮೋನ್ ಗರ್ಭಕೋಶವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ತೆಳ್ಳಗಿದ್ದ ಗರ್ಭಕೋಶ ಈಗ ದಪ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಗೋಡೆಗಳು ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಂದ ತುಂಬುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಾಂಕುರ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದು ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನಡೆದರೆ ಆಗ ಈ ಭ್ರೂಣ ಒಂದು ಗರ್ಭಕೋಶದ ಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿರುವ ರಕ್ತ ನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರ ಆಮ್ಲಜನಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಭ್ರೂಣದ ಕೆಲವು ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಹಾಗೂ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಕೆಲವು ಅಂಗಾಂಶಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ರಚನೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ ಅಥವಾ ಸೆತ್ತೆ ಅಥವಾ ಮಾಸು ಎಂದು ಹೆಸರು (ಪ್ಲಾಸೆಂಟ). ಇದರ ಮೂಲಕ ಭ್ರೂಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರ, ಆಮ್ಲಜನಕ ಮತ್ತು ಭ್ರೂಣದಿಂದ ವಿಸರ್ಜಿತವಾದ ಇಂಗಾಲದ ಡೈಆಕ್ಸೈಡ್ ಮತ್ತು ಮಲಿನ ವಸ್ತುಗಳ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭವೇಷ್ಟಿ ಭ್ರೂಣವನ್ನು ಆವರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಭ್ರೂಣದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾರ್ಮೋನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಹೊರಬಿದ್ದ ಅಂಡಾಣು ವೀರ್ಯಾಣುಗಳನ್ನು ಸೇರದೇ ಗರ್ಭಾಂಕುರ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಸಿದ್ಧತಿಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪಸ್ ಲ್ಯೂಟಿಯಂ ಬಾಡಿ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ದಪ್ಪವಾದ ರಕ್ತ ನಾಳಪೂರಿತವಾದ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಗೋಡೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಿತ್ತು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರತಿ 28 ದಿವಸಗಳಿಗೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಈ ರೀತಿ ಮುಟ್ಟು ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ 3 ರಿಂದ 5 ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ

ಯೋನಿಯಿಂದ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದು ನಿಂತಮೇಲೆ ಪುನಃ ಹೊಸ ಚಕ್ರ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಾಲಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಈಸ್ಟ್ರೋಜೆನ್ನಿನಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ರಾವವಾಗಿ ತೆಳ್ಳಗಾಗಿದ್ದ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಗೋಡೆಗಳು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡುಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಕಾಲ ಪ್ರೊಜೆಸ್ಟಿರಾನ್‌ನಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾದುದು. ಈಗ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಬೆಳೆದು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಭ್ರೂಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಚಕ್ರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಒಂದು ಚಕ್ರದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ಅಂಡಾಣು ಅಂಡಾಶಯದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಂಡಾಣು ವೀರ್ಯಾಣುಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ವಿಧಾನ. ಇದರ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಗತ್ಯ. ನಿಯೋಜಿತ ಸಂತಾನವೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಮಿತಸಂತಾನವಲ್ಲ. ಒಂದು ಮಗುವಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ಮಗುವಿಗೂ ನಡುವಣ ಅಂತರವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು. ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುವವರೆಗೆ ಸಂತಾನವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದು. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸುಖಮಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕೇವಲ ಹೆರವು ಯಂತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡದೆ ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯ ತಾಯಿಯಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಯಜಮಾನ ಬರಿಯ ದುಡಿತದ ಮನುಷ್ಯನಾಗದೆ ಅಕ್ಕರೆಯ ತಂದೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಇವು ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳು.

ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಉಪಾಯಗಳು : ಗರ್ಭನಿರೋಧ ಸತಿಪತಿಗಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರ ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಇವನ್ನು ಮೊದಲು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸುರಕ್ಷಿತಕಾಲ : ಇದೊಂದು ಸಾಮರಸ್ಯವಿಧಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವರೀತಿಯ ಕೃತಕ ನಿರೋಧಕಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆತ್ಮಸಂಯಮವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಈ ಉಪಾಯದ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.

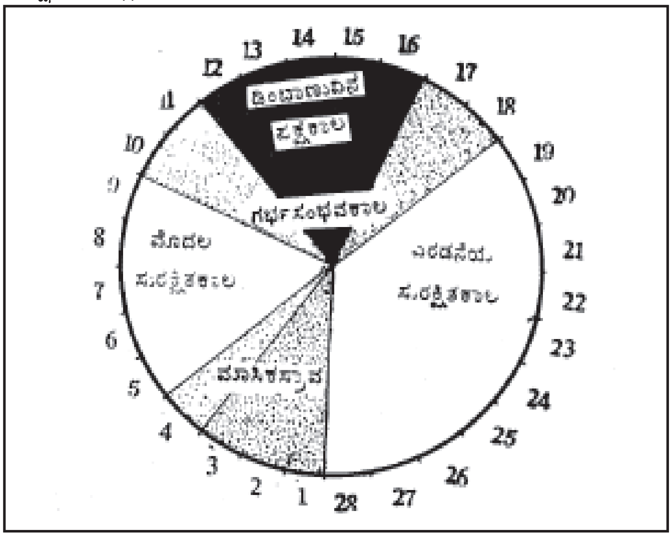

ಚಿತ್ರ 1 ಸ್ತ್ರೀಯ ಋತುಚಕ್ರ

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾಸಿಕ ಋತುಚಕ್ರವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಭಾಗ ಎಂದರೆ ಮೊದಲ ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತ ಕಾಲಗಳು. ಅವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಧ್ಯದ ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳು ಗರ್ಭಸಂಭವದ ಕಾಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪತಿಪತ್ನಿಯರ ಸಂಪರ್ಕವಾದರೆ ಗರ್ಭಧಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಉಳಿದ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಗರ್ಭಸಂಭವದ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಸತಿಪತಿಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತರಾಗಿರಬಹುದು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಈ ಗರ್ಭಸಂಭವದ ನಿಶ್ಚಿತ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ದಂಪತಿಗಳು ವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ದಿನವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಮತ್ತಾವ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಮೊದಲು ಉಷ್ಣ ಮಾಪಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯ ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಉಷ್ಣತಾಸೂಚಿ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತುಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರಜಸ್ವಲೆಯಾದ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು. ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆ ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಕ್ರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿವಸ ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ದಿವಸ ಅಂಡಾಶಯದಿಂದ ಅಂಡಾಣು ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಂಡಾಣು ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತೆಂಟು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಗರ್ಭಾಂಕುರ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಆಕೆಯ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಗರ್ಭಾಂಕುರ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ವೀರ್ಯಾಣು ಕೂಡ ನಲವತ್ತೆಂಟುರಿಂದ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕೈದು ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದಿವಸವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಂದಿಗೆ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ತರುವಾಯದ ಐದು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡದೇ ಹೋದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗರ್ಭಧಾರಣ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತಕಾಲ ವಿಧಾನ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೇರೆಬೇರೆ ತರದ ಋತುಚಕ್ರವಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗರ್ಭಸಂಭವ ದಿವಸಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ದಿವಸಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂಡಾಣು ಹೊರಬೀಳುವ ಕಾಲ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತಕಾಲ ವಿಧಾನ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇದು ಬಯಸಿದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಡದಿರಬಹುದು.

ವಿಚ್ಛಿತ ಸಂಭೋಗ (ಕಾಯ್ಟಸ್ ಇಂಟರಪ್ಟಸ್) : ಸಂಭೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಖಲನವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಪತಿಗೆ ಅರಿವಾದ ಒಡನೆ ಇಬ್ಬರೂ ಒಪ್ಪಿ ಅವನು ತನ್ನ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ಭಗದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆಳೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಖಲನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸ್ತ್ರೀಯ ಸುಖ ಅನುಭವಿಸಿ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ಬಹಳ ತ್ವರಿತದಿಂದ ತೆಗೆಯಬಹುದೆಂಬ ಸೂಚನೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಈ ವಿಚ್ಛಿತ ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ನರಮಂಡಲ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು.

ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಪುರುಷ ಸಲಕರಣೆಗಳು : ಫ್ರೆಂಚ್ ಲೆಟರ್ (ಎಫ್.ಎಲ್.), ಅಮೆರಿಕನ್ ಟಿಪ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಪ್, ಮೆಟಲ್ ಸ್ಟಡ್ ಮುಂತಾದವು ಸ್ಖಲನವಾದ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಯೋನಿಗೆ ಸೇರದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತವೆ. ಎಫ್.ಎಲ್. ಲಿಂಗಕವಚವನ್ನು ರಬ್ಬರ್,

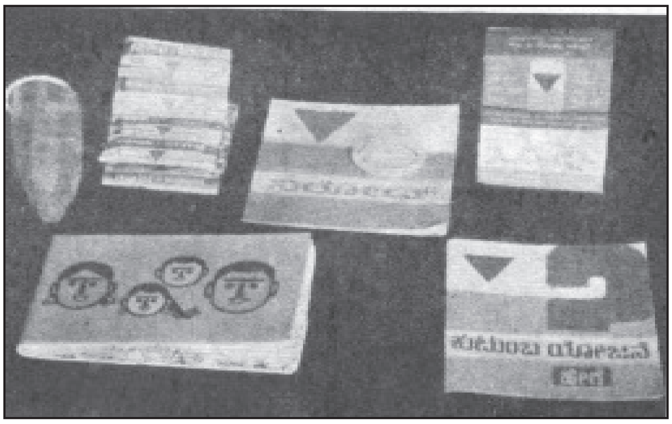

ಚಿತ್ರ 2 ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಪುರುಷ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಕೈಹೊತ್ತಗೆಗಳು

ಲ್ಯಾಟೆಕ್ಸ್, ಸೆಲ್ಯುಲಾಯಿಡ್ ಮತ್ತು ತೊಗಲುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಬ್ಬರ್ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಶಿಶ್ನಕ್ಕೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗಕವಚ 6–8 ಇಂಚು ಉದ್ದವಿರುವ ಮತ್ತು ಮೂಲೆಗಳಿಲ್ಲದ ಚೀಲ. ಇದರ ಅಗಲ 1–2 ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಬಾಯಿ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲುಭಾಗ ಮಂದ. ಬಾಕಿ ಭಾಗ ತೆಳ್ಳಗೆ ಮತ್ತು ಮೃದುವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಧರಿಸುವಾಗ ಶಿಶ್ನದ ಮಣಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಶಿಶ್ನದ ಬುಡದವರೆಗೂ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಶಿಶ್ನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಕವಚ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕೂಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಧರಿಸುವ ಮುನ್ನ ನೀರುತಂಬಿ ಇದರಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಗಳೇನಾದರೂ ಇವೆಯೇ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ವೀರ್ಯಾಣುನಾಶಕ ಜೆಲ್ಲಿಯನ್ನು ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಸವರಿದ್ದರೆ ಧಾರಣೆ ಸುಲಭ ಮತ್ತು ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಸಾಯುವುವು. ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿದ ಕವಚದ ಮೇಲೆ ಜೆಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸವರುವುದರಿಂದ ಯೋನಿಪ್ರವೇಶ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ್ಕೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಹಾಯವಾಗುವುದು. ಸಂಪರ್ಕದ ಅನಂತರ ಯೋನಿಯಿಂದ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ಕವಚದ ಸಹಿತ ವೀರ್ಯ ಚೆಲ್ಲದಂತೆ ಹುಷಾರಿನಿಂದ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕವಚಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ – ಡ್ಯುರೆಪೇಕ್, ಗೋಲ್ಡ ಕಾಯಿನ್ ಪ್ರೈಮರ್ಸ್, ಡ್ಯೂರೆಕ್ಸ್, ಪ್ರೊಟೆವಿಚ್, ಸಿಲ್ವರ್‌ಟೆಕ್ಸ್ ವಾಷಬಲ್ ಪ್ಯಾರಗನ್

ಮತ್ತು ನಿರೋಧ್. ಲಿಂಗಕವಚದ ಉಪಯೋಗ ಸರಳ. ವೈದ್ಯ ಸಹಾಯ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಗರ್ಭನಿರೋಧ ಫಲಕಾರಿ. ಪ್ರಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸುಲಭ. ಇದರ ಅನನುಕೂಲತೆ ಎಂದರೆ ಸಂಪರ್ಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ

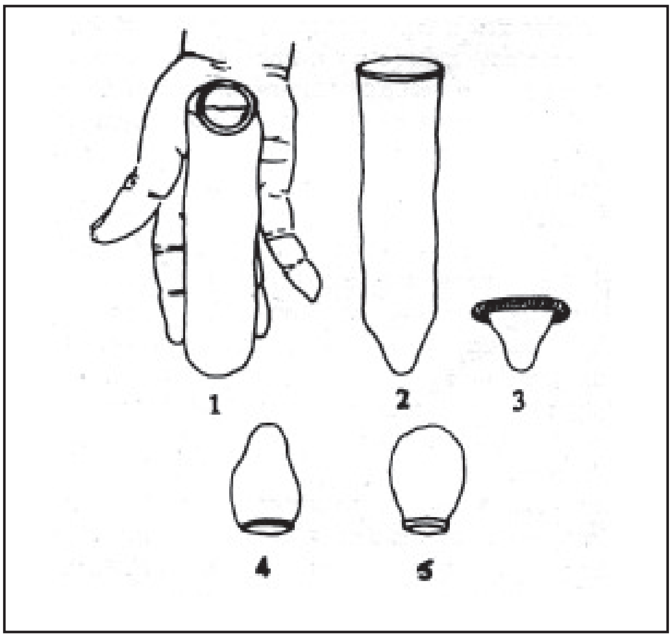

ಚಿತ್ರ 3 ಲಿಂಗ ಕವಚದ ಬಗೆಗಳು : 1 ಅಮೆರಿಕನ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಲೆಟರ್ 2. ಯುರೋಪಿಯನ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಲೆಟರ್, 3 ಅಂಚು ಸುತ್ತಿರುವ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಫ್ರೆಂಚ್ ಲೆಟರ್ 4 ಅಮೆರಿಕನ್ ಕ್ಯಾಪ್, 5 ಅಮೆರಿಕನ್ ಟಿಪ್

ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಇದು ಹರಿದರೆ ವೀರ್ಯಯೋನಿಯನ್ನು ಸೇರಬಹುದು. ಯೋನಿಲಿಂಗಗಳ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ದಂಪತಿಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಲೈಂಗಿಕ ಸುಖಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಧಾರಾಧಾವನ (ಪಿಚಕಾರಿ) : ಸಂಭೋಗವಾದ ಕೂಡಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯ ಭಗದ್ವಾರವನ್ನು ಪಿಚಕಾರಿಯಿಂದ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಪಿಚಕಾರಿಯನ್ನು ರಬ್ಬರ್ ಬಲ್ಬ್ ಹಾಕಿರುವ ಸಿರಿಂಜಿನಿಂದಲೂ ಮಾಡಬಹುದು. ನೀರಿಗೆ ಸಾಬೂನಿನ ಬುರುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪಿಚಕಾರಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಇವು: 20 ಔನ್ಸ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 1 ಚಮಚದಷ್ಟು ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದ ಮಿಶ್ರಣ, 2 ಪೈಂಟ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 1 ಡ್ರಾಮ್ ಪಟಿಕದ ಮಿಶ್ರಣ, ಬೇವಿನ ಎಲೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ

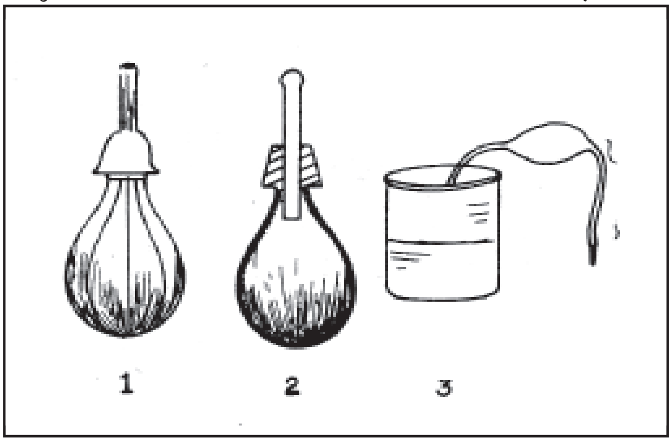

ಚಿತ್ರ 4 : ಯೋನಿ ಪ್ರಕ್ಷಾಳನದ ಸಾಧನಗಳು : 1 ಬಲ್ಬ್ ಪಿಚಕಾರಿ 2 ಮೋಟಾರ್ ಹಾರ್ನ್ ಬಲ್ಬ್ ಪಿಚಕಾರಿ, 3 ಪಂಪ್ ಪಿಚಕಾರಿ

ಬೇಯಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಷಾಯ, 20 ಔನ್ಸ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 2 ಚಮಚ ವಿನಿಗರ್ ಮಿಶ್ರಣ. ಇವಲ್ಲದೆ ಉಪ್ಪುನೀರು, ಲ್ಯಾಕ್ಟಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಪೊಟಾಸಿಯಂ ಪರ್‌ಮ್ಯಾಂಗನೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಭಗದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಪದರಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ವೀರ್ಯಾಣು ಅದರ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಿಚಕಾರಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮಹಾಭಗೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಅದುಮಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಿಚಕಾರಿ ಅಗಾಗ್ಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಭಗದ್ವಾರದ ಆಮ್ಲೀಯತೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕೆಲವು ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ರವಿಸುವ ರಸಗಳು ಹೋಗುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಜಾಗವೆಲ್ಲ ಒರಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡುವಾಗ ಆಗುವ ಸುಖ ಸಂತೋಷ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಸ್ತ್ರೀ ಸಲಕರಣೆಗಳು : ಮೇರಿ ಸ್ಟೋಪ್ಸ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಶುಭ್ರವಾದ ಚಿಂದಿ ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ದಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ತೆಂಗಿನ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಯೋನಿಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯಿಯವರೆಗೂ ಒಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯ ಅನಂತರ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಪುರುಷ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಒಳಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಿಯ ಬದಲು ಸ್ಪಂಜನ್ನು ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂಜನ್ನು ಅದ್ದಿ ಭಗದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನವರೆಗೂ ತಳ್ಳಿ ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳಿಗೆ ಚಲನಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಂದಿ ಅವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ರೆಂಡೆಲ್ ಕ್ವಿನೀನ್ ಮಾತ್ರೆಗಳು : ಸಂಭೋಗ ಮಾಡುವ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ ಮುಂಚೆ ಭಗದ್ವಾರದ ಒಳಭಾಗದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತ್ರೆಗಳು ಇಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಬಿಟ್ಟು ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಸಾಯುವುವು. ನೊರೆ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಭಗದ್ವಾರದ ಒಳಗಿಟ್ಟರೆ ಸೋಪಿನ ಬುರುಗು ಬಂದಂತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳ ಚಲನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅವು ನಶಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಐದು ಹತ್ತು ಮಿನಿಟುಗಳ ಮೊದಲು ನೊರೆ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಯೋನಿಯೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ಹಣ್ಣುಗಳು : ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು, ಕಿತ್ತಳೆಹಣ್ಣನ್ನು ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

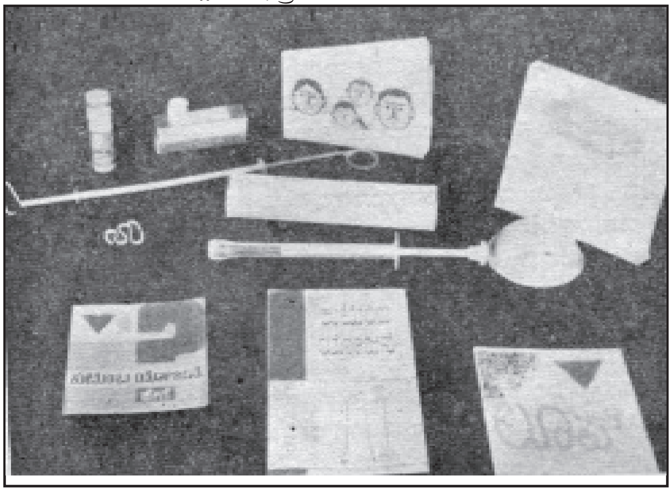

ಚಿತ್ರ 5 : ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಸ್ತ್ರೀ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಕೈಹೊತ್ತಗೆಗಳು

ಡಯಾಫ್ರಮ್ : ಇದು ತೆಳ್ಳಗೆ ಪೊರೆಯಂತಿರುವ ರಬ್ಬರ್ ಟೋಪಿ. ಇದನ್ನು ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯಿಗೆ ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ವೈದ್ಯರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಅಳತೆ ನೋಡಿಸಿ ಆ ಟೋಪಿಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಗಳೇನಾದರೂ ಇವೆಯೇ ಎಂದು. ಅದರಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ನೋಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಸಾಬೂನಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಅನಂತರ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಜೆಲ್ಲಿ, ಮುಲಾಮು ಸವರಿ ತರುವಾಯ ಧರಿಸಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಾಂಡಮನ್ನು ಮಡಿಸಿ, ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯಿಯ ಮುಂದೆ ತಳ್ಳಿ ಸುತ್ತಲೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಬೆರಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನೋಡಿ ಸರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾದ ಅನಂತರ ಪತಿಯೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಾರನೆಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಾಂಡಮ್‌ಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ. ಡಚ್ ಪೀಸರಿ, ರ್ಯಾಮ್ಸೆ ಪೀಸರಿ, ಸರ್ವಿಕಲ್ ಕ್ಯಾಪ್, ವಲ್ಕನೈಟ್ ಕ್ಯಾಪ್, ಪೋರಸ್ ಕ್ಯಾಪ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಇವು ಗರ್ಭಾಶಯದ ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಡಯಾಫ್ರಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಡ್ಯೂರೆಕ್ಸ್, ಕೊರೊಮೆಕ್ಸ್, ಕೆಮಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥೊ ಡಯಾಫ್ರಮ್.

ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲಕರಣೆ : 1 ಚಿಂದಿ ಬಟ್ಟೆ ಉಂಡೆ, 2 ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಬಂಗಾರದ ಸ್ಪಡ್, 3 ಗ್ರಾಫನ್ ಬರ್ಗ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್ ಬೆಳ್ಳಿಯದು. ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಗರ್ಭಾಶಯದ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಅವು

ಮುಂದೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಗರ್ಭಾಶಯದ ಒಳಗೆ ಹಾಕುವ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಫನ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬಾತ ಸಣ್ಣಗೆ ತೆಳ್ಳಗಿರುವ

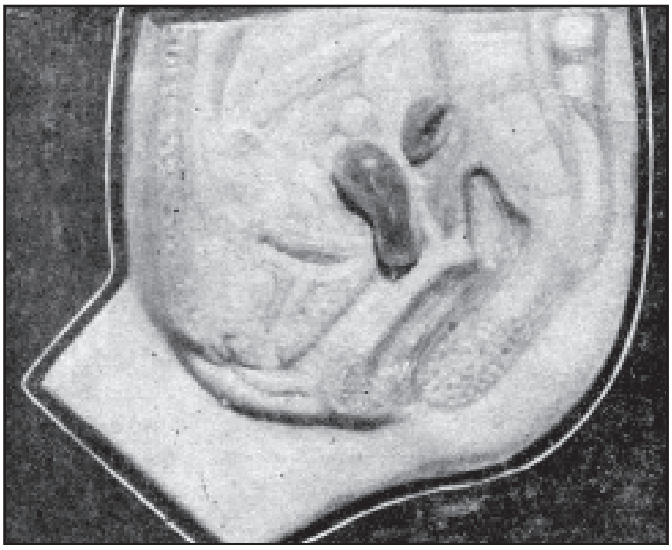

ಚಿತ್ರ : ಸ್ತ್ರೀಯ ವಂಧ್ಯಾಕರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಲೂಪ್ ವಿಧಾನ

ಬೆಳ್ಳಿ ಉಂಗುರವನ್ನು ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಗೆ ಇಟ್ಟು ಒಂದು ವರ್ಷದ ತರುವಾಯ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಇದನ್ನು ಧರಿಸಿದ 98 ರಷ್ಟು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗರ್ಭವತಿಯರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಮೇರಿಕ, ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದಲ್ಲಿ ಕೈಗುಂಡಿಗಳಂತೆ ಮಾಡಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಂಕಿ (ಲೂಪ್) : ಸಂತಾನನಿರೋಧಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸಾಧನ. ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳು ಬೇಡವೆನ್ನುವವರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಮಗುವಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗುವಿಗೆ ಕಾಲಾವಕಾಶ ಬಯಸಿ ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಾಗ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವವರು ಈ ಸಾಧನವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈಗ ಲೇಪಜ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್‌ವಲ್ಲಿ ವಂಕಿಯ ಮಾದರಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು 6' ಉದ್ದ 1' ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೈಲಾನ್ ದಾರ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಇದನ್ನು ವೈದ್ಯರೇ ಹಾಕಬೇಕು. ವಂಕಿಯುನ್ನು ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಗೆ ಹಾಕಲು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಿಚಕಾರಿ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕೊಳವೆ ಇದೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಹಾಕುವ ಕಡ್ಡಿ ಉಂಟು. ವಂಕಿ ಮತ್ತು

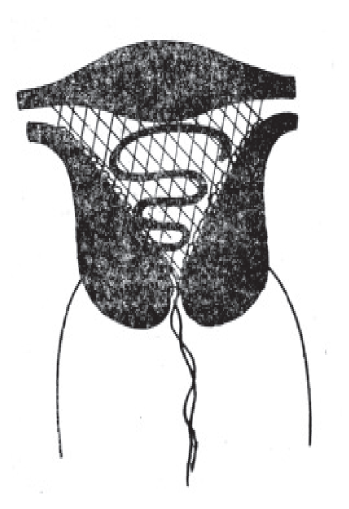

ಚಿತ್ರ 7 : ಗರ್ಭಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಲೂಪು

ಪಿಚಕಾರಿಯನ್ನು ಜೀವಿಮಡಿ (ಸ್ಟರ್‌ಲೈಸ್) ಮಾಡಬೇಕು. ವಂಕಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳವೆಯೊಳಗೆ ಪೂರ್ತಿ ತಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನಿರ್ವಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿ, ಆಕೆ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ವಂಕಿ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾಯಿಲೆ ತೊಂದರೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಕು. ಯೋನಿ ಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಶುಚಿಯಾಗಿ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಭಗೋಷ್ಠಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಗಲಿಸಿ ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಈ ಸಿರಿಂಜನ್ನು ಭಗದ್ವಾರದ ಒಳಗೆ ಹಾಕಿ ಮುಂಭಾಗವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ತಡೆಯವರೆಗೂ ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ವಂಕಿಯ ಹಿಂದಿರುವ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಅದುಮಬೇಕು. ಆಗ ಆ ವಂಕಿ ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂರುವುದು. ನೈಲಾನುದಾರ ಗರ್ಭಾಶಯದ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಗಡೆ ಭಗದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ವಂಕಿ ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಗೆ ಇರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಕೆಲವೇ ಮಿನಿಟುಗಳು ಸಾಕು. ಇದು ಎಷ್ಟು ವರ್ಷ ಗರ್ಭಾಶಯದೊಳಗೆ ಇದ್ದರೂ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ವಂಕಿಧಾರಣೆಯಿಂದ ಲೈಂಗಿಕ ಸುಖಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಗಾಗಲಿ ಗಂಡನಿಗಾಗಲಿ ಅದು ಇದೆ ಎಂಬ ಅರಿವೂ ಆಗಲಾರದು. ಇನ್ನೊಂದು ಮಗು ಬೇಕೆಂದಾಗ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ವಂಕಿಯನ್ನು ತೆಗೆಸಿ ಬಿಡಬಹುದು. ವಂಕಿಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಬಹುದು. ಬೆನ್ನು ನೋವು ಬರಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ಕೆಲವು ಮಾಸಿಕ ಸ್ರಾವ ಮಾಮೂಲಿಗಿಂತ ಕೊಂಚ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಅನಂತರ ಈ ಋತುಸ್ರಾವ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಂಕಿ ಒಳಗೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಕೆಲವರು ಗರ್ಭವತಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಬಹಳ ಕಾಲ ಒಳಗಿದ್ದರೆ ಏಡಿಗಂತಿ ಬರಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೆಲವರಿಗಿದೆ. ಗರ್ಭಕೋಶದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ವಂಕಿ ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರದೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಪೆರಿಟೋನಿಯಲ್ ಕುಹರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿ ಹೊರತೆಗೆದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಉಂಟು.

ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಥವಾ ವಂಧ್ಯಾಕರಣ (ಸ್ಟರಿಲೈಸೇಷನ್) : ಕೆಲವು ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಕ್ಕಳೇ ಬೇಡ ಎನ್ನುವವರು ಈ ಉಪಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸತಿಪತಿಗಳು ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಮುಂದೆ ಎಂದೂ ಗರ್ಭವಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಸೆಕ್ಟಮಿ : ತಮಗೆ ಇನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಬೇಡವೆನ್ನುವ ಗಂಡಸರು ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಈ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪುರುಷನ ವೀರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ

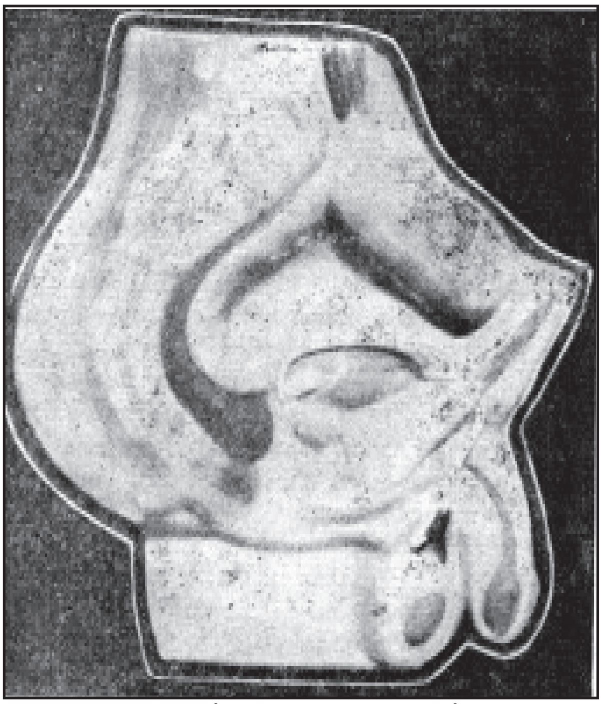

ಚಿತ್ರ 8 ವಾಸೆಕ್ಟಮಿ : ಪುರುಷ ವಂಧ್ಯಾಕರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ವೀರ್ಯಾಣು ಸ್ತ್ರೀಯ ಅಂಡಾಣುವಿನೊಡನೆ ಸೇರುವುದೇ ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಈ ಉಪಾಯದ ಮೂಲ. ಇದರಿಂದ ಗಂಡಸಿಗೆ ಕಾಮಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಂಭೋಗ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಉಂಟಾಗಲಾರದು. ಗಂಡಸಿನ ವೀರ್ಯನಾಳವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಈ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಜ್ಞವೈದ್ಯರಿಂದ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ತೊಡೆಯ ಮೇಲು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಡಕೋಶದ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವು ಕಾಣದಂತೆ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಕೊಟ್ಟು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕೆಳಗಿನ ಪದರವನ್ನು ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಒಂದು ಇಂಚಿನಷ್ಟು ಕೊಯ್ದು ಬಿಳಿನಾಳವನ್ನು (ವಾಸ್‌ಡೆಫರೆನ್ಸ್) ಅದರ ಜೊತೆಗಿರುವ ರಕ್ತನಾಳ, ನರಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿಮಟಗಳಲ್ಲಿ ಅದುಮಿ ಹಿಡಿದು, ಎರಡು ಇಂಚು ಉದ್ದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿ, ಎರಡು ಕೊನೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿ, ಒಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ, ಮೇಲೆ ಚರ್ಮ ಹೊಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡು ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅಂಡಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು ವೀರ್ಯನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಮುಂದೆ ಬರಲಾಗದಂತಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವೀರ್ಯಾಣುಸೃಷ್ಟಿಯೇ ನಿಂತು ಹೋಗುವುದು. ಆದರೆ ವೀರ್ಯಾಶಯ, ಕೂಪರ್ಸ್‌ಗ್ರಂಥಿ, ಪ್ರಸ್ಥಿತಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ರಸಗಳು ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಸ್ರವಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಸುಖ ಮತ್ತು ವೀರ್ಯಸ್ಖಲನದ ತೃಪ್ತಿ ಒದಗುವುದು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯಾಣುಗಳು

ಮಾತ್ರ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಗರ್ಭ ನಿಲ್ಲಲಾರದು. ಈ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಪುರುಷನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. 4–5 ದಿವಸಗಳ ವಿರಾಮದ ಅನಂತರ ಆತ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಐದಾರು ದಿವಸಗಳು ಆತ ಸೈಕಲ್ ತುಳಿಯುವುದಾಗಲೀ ಭಾರ ಎತ್ತುವುದಾಗಲೀ ಮಾಡಬಾರದು. 8–10 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ, ಗಾಯ ಗುಣವಾದ ಬಳಿಕ ಸ್ತ್ರೀಸಂಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಸಂತತಿ ನಿರೋಧ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯನಾಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ವೀರ್ಯದ ದಾರಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ ಅನಂತರವೂ ಮೊದಲೇ ಶೇಖರಗೊಂಡಿದ್ದ ವೀರ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಖಾಲಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಪುರುಷರು ನಿರೋಧ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಸಾಧನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶೇಖರಗೊಂಡ ವೀರ್ಯ ಬರಿದಾಗಬೇಕಾದರೆ ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಾದರೂ ಬೇಕು. ಅನಂತರ ಯಾವ ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಟ್ಯೂಬೆಕ್ಟಮಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಸ್ತ್ರೀಯ ವಂಧ್ಯಾಕರಣ. ಆಕೆಯ ಡಿಂಬನಾಳವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅದರ ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೊಲೆದು ಬಿಡುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಧಾನ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಡಿಂಬಾಶಯದಿಂದ ಹೊರಟ ಡಿಂಬಾಣು ಮುಂದೆ ಸಾಗದಂತಾಗಿ ಅಂಡಾಣು ವೀರ್ಯಾಣುಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಸವವಾದ ಒಂದು ವಾರದೊಳಗೆ ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವಾದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ಆಗಲೇ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು ಒಂದು ವಾರದವರೆಗೆ ಆಕೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಹಾನಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕೆಗೆ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಮುಟ್ಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಕುಟುಂಬಯೋಜನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಸೂತಿ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಟ್ಯೂಬೆಕ್ಟಮಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿಯೇ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಗಾಗ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಶುಲ್ಕವನ್ನೂ ವಿಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ಅನುಕೂಲವೆಂದರೆ ಈ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಿಗೆ ದಾರಿ ಖರ್ಚು, ಆಹಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನು ಸಹ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಮಾತ್ರೆಗಳು : ನೂತನವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಂಪೆನಿಯವರು ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂಡಾಶಯ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಅಂಡ ಹೊರಬೀಳುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಮುಟ್ಟು ಆರಂಭವಾದ 5ನೆಯ ದಿವಸದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 22 ದಿವಸಗಳು ಸೇವಿಸಿ 6 ದಿವಸ ಹಾಗೇ ಬಿಡಬೇಕು. ಈ ಆರು, ಏಳು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮುಟ್ಟಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಪುನಃ ಮುಟ್ಟಾದ ದಿವಸವನ್ನು ಮೊದಲನೇ ದಿವಸವೆಂದು ತಿಳಿದು 5ನೆಯ ದಿವಸದಿಂದ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ 22 ದಿವಸ ಮಾತ್ರೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು 6–7 ದಿವಸಗಳಾದ ಮೇಲೂ ಮುಟ್ಟಾಗದೇ ಹೋದರೆ ಪುನಃ 21–22ನೆಯ ದಿವಸ ಆರಂಭಿಸಿ 6–7 ದಿವಸ ಬಿಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ 3 ಸಾರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ಮಾತ್ರೆ ಸೇವಿಸಕೂಡದು. ಈ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗುವ ಮುಂಚೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಇದನ್ನು ಒಂದು ದಿವಸವೂ ಮಧ್ಯೆ ತಪ್ಪಿಸಬಾರದು. ಒಂದು ದಿವಸ ಮರೆತರೆ ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ ಜ್ಞಾಪಕ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ಮತ್ತೆ ಆ ದಿವಸದ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶೇ. 100 ಗರ್ಭವತಿಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಮುಟ್ಟಾಗುವುದನ್ನು ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳು ಅಥವಾ ವಾರಗಳು ಮುಂದೆ ತಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರೆ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಮೂರು ವಾರದ ಅನಂತರವೂ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಮಾತ್ರೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ 3, 4 ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಾರದ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ ದಿವಸವನ್ನು ಗುರುತಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಂದಿನಿಂದ ಮಾತ್ರೆ ಸೇವಿಸುತ್ತ ಬರಬೇಕು. ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೆರಿಗೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಮುಟ್ಟಾಗುವವರೆಗೂ ತಾವು ಗರ್ಭಿಣಿಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಪ್ಪು ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಹೆರಿಗೆಯಾದ 42 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಡಕೋಶ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಅಂಡಗಳು ಹೊರ ಬೀಳಲಾರಂಭಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆರಿಗೆಯಾದ ಐದನೆಯ ವಾರದಿಂದ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಾದರೆ ಬಟ್ಟೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆದರೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ತೂಕವೂ ಹೆಚ್ಚಬಹುದು. ಗರ್ಭವತಿಯೇ ಆಗಿದಿದ್ದ ಹೆಂಗಸರು ಇದರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಗರ್ಭವತಿ ಆಗಲು ಸಹಕಾರಿ. ಈ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮೊದಲು ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಸೇವಿಸಲಾರಂಭಿಸಿ 6 ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರೆಗಳು ಇವು ; ನಾರ್‌ಲೆಸ್ಟ್ರೀನ್, ಓವ್ಯುಲಿನ್, ನೋರೋ ಸ್ಟೆಕ್ಲಿನ್, ಲಿನ್‌ಡಿಯಾಲ್, ಆರ್ಗನಾನ್ ಮತ್ತು ಓವರಾಲ್–28. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬಾರದು ; ಸಕ್ಕರೆ ಕಾಯಿಲೆ, ಪಿತ್ತಕೋಶದ ಕಾಯಿಲೆ, ಥೈರಾಯಿಡ್ ಕಾಯಿಲೆ, ಅರಿಸಿನ ಕಾಮಾಲೆ ಕಾಯಿಲೆ, ಆಸ್ತಮ ಮತ್ತು ಹೃದಯರೋಗ. ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳು ವಾಕರಿಕೆ, ಮೈನೋವು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಾಗ ಸ್ತನಗಳು ತುಂಬಿದಂತಾಗಿ ನೋವು ಬರುವಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಮೊದಲೇ ತಲೆನೋವು ಬರುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಜೋರಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಮುಟ್ಟಾದಾಗ ಬಟ್ಟೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು. ಮುಟ್ಟಾದಾಗ ಆಗುವ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಮಾತ್ರೆ ಸೇವಿಸುವಾಗ ಮೂತ್ರ ಬಹಳ ಕೆಂಪೋ ಹಳದಿಯೋ ಆದರೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರೆ ಸೇವಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವೈದ್ಯರು ಸಲಹೆ ಪಡೆಯಬೇಕು.

ಅನ್ಯರೀತಿಗಳು : ಅಂಡಾಣು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಅಂಡಕೋಶಕ್ಕೆ ಡೀಪ್ ಕಿರಣ ಬಿಡುವುದುಂಟು. ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪುರುಷ ಶುಕ್ರಧಾತುವನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದುವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದಾಗ ವೀರ್ಯಾಣು ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿಸಲು ಎದುರು ಜೀವಾಣುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆಕೆ ಗರ್ಭವತಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಂಡಕೋಶ ಮತ್ತು ವೃಷಣ ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಹಾರ್‌ಮೋನಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಏನ್‌ವಾಯಿಡ್ ಎಂಬ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಗರ್ಭನಿರೋಧ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಹಾರ್‌ಮೋನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿ ಈಗ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ತೋಳಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಆಕೆ ಗರ್ಭವತಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶೇ. 100 ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ವರದಿ ಆಗಿದೆ.

ಗರ್ಭಪತನ : ಮಕ್ಕಳು ಸಾಕಾದಾಗ ಅಥವಾ ಬೇಡವಾದಾಗ ಕಳ್ಳತನದಲ್ಲಿ ಮೈ ಇಳಿಸುವುದು ಜನರ ವಾಡಿಕೆ. ಆದರೆ ವೈದ್ಯರು ಗರ್ಭಪಾತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಗರ್ಭದಿಂದ ಪ್ರಾಣಭಯವಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಕೊಡುವರೇ ಹೊರತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂತಾನ ಮಿತಿಗಲ್ಲ. ಡೈಲೆಟೇಷನ್ ಅಂಡ್ ಕ್ಯೂರೆಟೇಜ್ (ಡಿಅಂಡ್‌ಸಿ) ಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿಸಿ ಗರ್ಭಕಂಠವನ್ನು ಉಪಾಯದಿಂದ ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ ಕೋಶದೊಳಗಿರುವ ದುರ್ಮಾಂಸವನ್ನು ಕೆರೆದು ಶುಚಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ವ್ಯಾಕ್ಯೂಮ್ ಆಸ್ಪಿರೇಟರ್ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಗರ್ಭಪಾತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಆಸ್ಪಿರೇಟರ್‌ನಿಂದ ಗರ್ಭಪಾತ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸ್ತ್ರೀ ಎರಡು ಗಂಟೆಯ ಅನಂತರ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. **(ಎಸ್.ಎಚ್.ಸಿ)**

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ : ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯನ್ನು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕೃತ ನೀತಿಯನ್ನಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಕೃಷಿನೆಲದ ಮೇಲಣ ಅತಿಯಾದ ಒತ್ತಡ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬಂಡವಾಳದ ಅಭಾವ, ಅವಲಂಬಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ಕಾಕುಪೋಷಣೆ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಆಹಾರಾಭಾವ, ಪಟ್ಟಣಗಳ ಗಾತ್ರದ ಅತಿಯಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ಅಶಾಂತಿ – ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಕುಟುಂಬದ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಿತಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರ 9 ಭಾರತದ ಕುಟುಂಬಯೋಜನಾ ಪ್ರಚಾರದ ಒಂದು ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರ

1961–66ರ ನಡುವೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಏರಿಕೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇ. 2.4ರಷ್ಟಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆಗೆ ಸೇ. 2.5ರಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಫಲಗಳು ಉತ್ತಮಜೀವನಮಟ್ಟದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ದೊರಕದಂತಾಗಿರುವುದೂ ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.

ಭಾರತದ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ಒದಗಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಣ, ಪ್ರಚಾರ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿತರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ, ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ – ಈ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು: 1 ಮಿತಕುಟುಂಬದ ಅನುಕೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ, 2 ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ನಾನಾ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿಕೆ ಮತ್ತು 3 ಸಂತಾನನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಸಾಧನಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಕ್ರಮ. ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಷ್ಟೇನೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. 1962–63ರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ವ್ಯಾಪಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೊಂದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು.

ಮೂರನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಿಂದೀಚೆಗೆ ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. 1966ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯಮಂತ್ರಿ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಒಂದು ಖಾತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗಾಗಿ ನಿಗದಿಯಾದ ಹಣ ಮತ್ತು ಮಾಡಲಾದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. : (ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳಲ್ಲಿ)

	ನಿಗದಿಯಾದ ಹಣ	ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮಾಡಲಾದ ವೆಚ್ಚ ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳಲ್ಲಿ
1ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1951–56)	65	14.5
2ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1956–61)	497	215.6
3ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1961–66)	2,700	2,486.0
1966–67	1,500	1,338.0
1967–68	3,100	2,553.5
1968–69	3,700	3,051.5
4ನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1969–74)	31,500	

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಯೋಜಿತವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊರುತ್ತವೆ.

ವಂಕಿ–ಧಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸಂಚಾರಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಾಯೀ ಕುಟುಂಬಯೋಜನಾಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಿಗೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸುವುದು ಸಹ ಈ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಪುರದಲ್ಲಿರುವ ವಂಕಿ ತಯಾರಿಕೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ 30,5000 ವಂಕಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ನಿರೋಧ್ ಅನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದು, ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಂತಾನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಸಹ ತ್ವರಿತಗತಿಯಿಂದ ಸಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ನಿರೋಧ್ ಅನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಿದೆ. ನಿರೋಧ್ ತಯಾರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ತ್ರಿವೇಂದ್ರಂದಲ್ಲಿರುವ, ಸರ್ಕಾರಿ ವಲಯದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾದ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ್ ಲ್ಯಾಟೆಕ್ಸ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್‌ದು.

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಿದೆ. ಆಕಾಶವಾಣಿ 36 ನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕುಟುಂಬಯೋಜನ ಪ್ರಚಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತರ ಪ್ರಚಾರಸಾಧನಗಳೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಖರ್ಚಿನ ಹಣಕ್ಕೆ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಯುಂಟು. ತೆರಿಗೆ ವಿನಾಯಿತಿಯಲ್ಲದೆ, ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ಸಹ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನೂ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬೊಂಬಾಯಿಯ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಮನ್ನಣೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಕಾಫೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದವರೂ ಇಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಉಟುಂಬ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆ ಇದರ ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ನವದೆಹಲಿಯ ಕೇಂದ್ರಿಯ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಸಂಸ್ಥೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಕೇಂದ್ರಸರ್ಕಾರದ ಅನುದಾನ ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಭಾರತದ ಕುಟುಂಬಯೋಜನಾ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೆಡಿಕಲ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಭಾರತ ಸೇವಕ ಸಮಾಜ, ಭಾರತೀಯ ರೆಡ್ ಕ್ರಾಸ್ ಸಂಸ್ಥೆ ತರಬೇಕಾದ ದಾದಿಯರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಭಾರತದ ಗ್ರಾಮಸ್ಥ ಮಹಿಳಾಸಂಘ, ಇಂಡಿಯನ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೋಷಿಯಲ್ ವರ್ಕ್, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ – ಇವು ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ವಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಖಾಸಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ.

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭಾರತಸರ್ಕಾರ 1965ರಲ್ಲಿ ಲೆವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. 1980–81ರ ವೇಳೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನನ ದರವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಸಹಸ್ರಕ್ಕೆ 41ರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಸಹಸ್ರಕ್ಕೆ 25ಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುವುದು ಗುರಿ. 1973–74ರ ವರೆಗೆ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಜನನಸಂಖ್ಯೆ 32ರಂತೆ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಗುರಿ. 4ನೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ 180 ಲಕ್ಷ ಜನನಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲಾಗುವುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಹೆಚ್ಚಳದ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ 20 ಜ ಆಸುಪಾಸಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಭಾರತ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ. 1960ರಲ್ಲಿ ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇಕಡ 5.7ರಷ್ಟಿದ್ದು 2009ರಲ್ಲಿ 2.7ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿವೆ. ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸಂಘಗಳ ಮೂಲಕವು ಈ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯಾವಂತ ಸಮುದಾಯ ಬೆಳೆದಂತೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೋಟಿ ರೂ.ಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅನಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶರಣತೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 26ನೇ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ವಿಶ್ವ ಜನನ ನಿಯಂತ್ರಣ ದಿನವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ಸು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಕ್ರಮಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜನರು ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು ವರ್ತಿಸಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜನನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸರ್ಕಾರ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರವಿದೆ. ವಿವಾಹದ ಕನಿಷ್ಠವಯಸ್ಸಿನ ನಿಗದಿ ಗರ್ಭಪಾತಕ್ಕೆ ಕಾನೂನಿನ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪನೆ ಇವು ಇನ್ನೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮಗಳು. ಜನ ಈಗ ಚಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬದ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಇರುವ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ತಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಮಿತ ಕುಟುಂಬದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭಗಳಿದ್ದರೂ ದೀರ್ಘಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಮೇಲೂ ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗದ ಮೇಲೂ ಆಗಬಹುದಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿರುವ 56 ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆಯ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸಿತು. ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳೇನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿದ್ದರೂ ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳು : ಅಂಬಲಿ ಮೀನು, ಹೈಡ್ರ, ಗಾರ್ಗೋನಿಯ (ಕಡಲ ಬೀಸಣಿಗೆ) ಪೆರಿಫಿಲ್, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಯುದ್ಧಪೋತ (ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಮ್ಯಾನ್ ಆಫ್ ವಾರ್ ಫೈಸೇಲಿಯ), ಕಡಲ ಹೂ (ಸೀ ಆನಿಮೋನೆ), ಹವಳದ ಹುಳು ಮುಂತಾದವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಅಕಶೇರುಕಪ್ರಾಣಿ ವಂಶ. ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸೀಲೆಂಟರೇಟ ಎಂಬ ಗ್ರೀಕ್ ಹೆಸರು ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಠರಾವಕಾಶದ ಸುತ್ತ ಅವುಗಳ ದೇಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದ ಮೊದಲು ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂಜುಗಳನ್ನು ಕೋಮ್‌ಜೆಲ್ಲಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಅವನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ವಂಶಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಂಡ ವಂಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ನೈಡೇರಿಯ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮವೇದಿಯೂ ಬಳುಕುವ ರಚನೆಯವೂ ಆದ ಟೆಂಟಕಲ್ ಎಂಬ ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳೂ, ಬಾಹ್ಯಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕುಟುಕುಕಣಗಳೂ (ನಿಮ್ಯಾಟೊಸಿಸ್ಟ್) ಇರುವುದು, ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ದೇಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತ್ರಿಜ್ಯ ಸಮ್ಮಿತಿಯನ್ನು (ರೇಡಿಯಲ್ ಸಿಮೆಟ್ರಿ) ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿಪಾರ್ಶ್ವಸಮ್ಮಿತಿ (ಬೈಲ್ಯಾಟರಲ್ ಸಿಮೆಟ್ರಿ) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ 1/25" ದಷ್ಟು ಸಣ್ಣದಾದ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೂರಡಿ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳ ವರೆಗೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಹಾಗೆಯೆ, ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದ ಬಹು ಸಣ್ಣ ಅಂಬಲಿಮೀನುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆರಡಿ ವ್ಯಾಸದ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಅಂಬಲಿ ಮೀನುಗಳವರೆಗೂ ಇರುವುದುಂಟು.

ಪರ್ಯಾಯ ಸಂತತಿ ಕ್ರಮ: ಬಹುತೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಪ್ ಮತ್ತು ಮೆಡೂಸ ಎಂಬ ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬರುವುದು ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ಲಕ್ಷಣ. ಪಾಲಿಪ್‌ರೂಪ ವಸ್ತುವೊಂದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ನೆಟ್ಟಗೆ ಓಲಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಯೂ ಬಾಯಿಯ ಸುತ್ತ

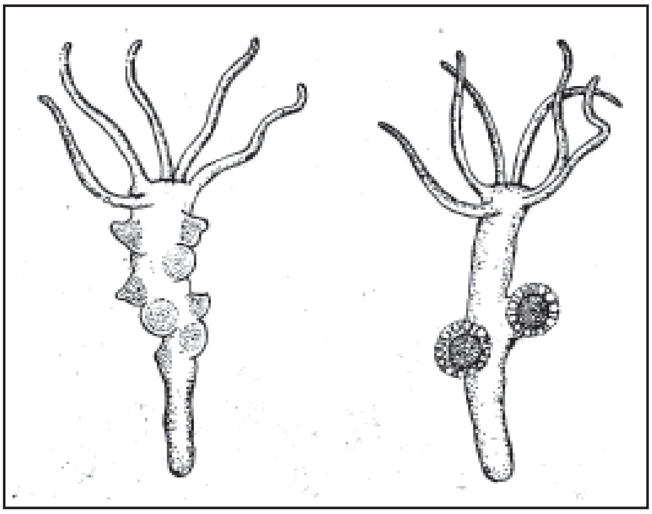

ಹೈಡ್ರ ಎಡಗಡೆಯದು ಗಂಡು; ಬಲಗಡೆಯದು ಹೆಣ್ಣು

ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದು ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಸ್ಥಾವರರೂಪ ಮೆಡೂಸ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚಲಿಸುವ ರೂಪ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಅಂಬಲಿ ಮೀನು (ಜೆಲ್ಲಿ ಫಿಷ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅದರ ಕೊಡೆಯಾಕೃತಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಗಂಟೆ (ಬೆಲ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅದರ ಮೇಲ್ದವಡೆಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ದೇಹದೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ಮೆನೂಬ್ರಿಯಂ ಎಂಬ ನಾಳವಿದೆ. ಆ ನಾಳದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಯಿದೆ. ಗಂಟೆಯ ಸುತ್ತಣ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳಿವೆ. (ಟೆಂಟಕಲ್ಸ್) ಈ ವಂಶದ ಹೈಡ್ರೋಜೋವ ಮತ್ತು ಸ್ಕೈಫೋಜೋವ ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗರೀತಿಯ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ಲಾನುಲ ಎಂಬ ಲಾರ್ವ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಪ್ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಲಿಂಗರೀತಿಯಿಂದ ಕವಲೊಡೆದ ಆ ಮೂಲಕ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಮಾಡಿ ಸಾಂಘಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಬಹುದು. ಸ್ಥಾವರ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪಾಲಿಪ್ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕಿಶೋರಾವಸ್ಥೆ ಮಾತ್ರ. ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಅಲಿಂಗರೀತಿಯಿಂದ ಮೊಗ್ಗೊಡೆದು ಮೆಡೂಸಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತ ಬೆಳೆದು ಲೈಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೇರುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ, ಕುಟುಕು ಕಣವಂತಗಳ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವ ಪಾಲಿಪ್ ರೂಪವೂ ಅನಂತರ ಅದರಿಂದ ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಮೆಡೂಸ ರೂಪವೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾಯ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ (ಆಲ್ಟರ್ನೇಷನ್ ಆಫ್ ಜನರೇಷನ್ಸ್) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ದೇಹರಚನೆ: ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ದೇಹ ಒಂದೇ ದ್ವಾರವಿರುವ ಕೋಶದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ವಾರವೇ ಬಾಯಿ. ಅದು ಆಹಾರಸೇವನೆಗೂ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಗೂ ಇರುವ ಏಕೈಕ ಮಾರ್ಗ. ಬಾಯಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳಿವೆ. ಇವು ಪ್ರಾಣಿಯ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದರ ಚಲನೆಗೂ ನೆರವಾಗುವ ಅಂಗಗಳು. ಈ ತಂತುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಕುಟುಕು ಕಣಗಳು ಮೊದಲೆರಡು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದರದ ಕೋಶಗಳ ಕವಚ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಹೊರಮೈಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಹೊರಚರ್ಮದ ವರಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಕೋಶಗಳಿವೆ. ಕುಟುಕುಕಣಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ನೈಡೋಬ್ಲಾಸ್ಟ್‌ಗಳು, ಸಂವೇದಿ ಕಣಗಳು, ನರಕೋಶಗಳು (ನ್ಯೂರಾನ್ಸ್), ರಸಸ್ರಾವಕ ಕೋಶಗಳು, ಅಂತರಾಳದ ಕೋಶಗಳು (ಇಂಟರ್‌ಸ್ಟಿಷಿಯಲ್ ಸೆಲ್ಸ್), ಹೊರತೊಕ್ಕಿನ ಕೋಶಗಳು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕಣಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

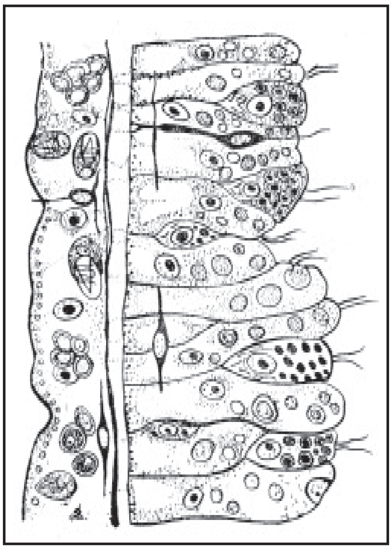

ಹೈಡ್ರದ ಭಿತ್ತಿಯ ಅಡ್ಡಸೀಳಿಕೆ

ಹೊರತೊಕ್ಕಿನ ಕೋಶಗಳು ರೋಮಗಳನ್ನು (ಸೀಲಿಯ) ತಳೆದಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಆಕುಂಚಕ ಕಣಗಳ ಅಥವಾ ಸ್ನಾಯುವಿನ ರಚನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ಒಳಮೈಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ವರಿಸೆ ಕಣಗಳು ಆವರಿಸಿರುವ ತೊಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವಂಥ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಜಠರಾವಕಾಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ತೊಕ್ಕು ಜೀರ್ಣಕೋಶಗಳ ವರಿಸೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವು ಸ್ರವಿಸುವ ಜೀರ್ಣರಸದಲ್ಲಿರುವ ಕಿಣ್ವಕ್ಕೆ ಸಸಾರಜನಕಾದಿವಸ್ತುಗಳನ್ನು (ಪ್ರೋಟೀನ್ಸ್) ವಿಭಜಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಅದು ಆಹಾರವನ್ನು ಅಣುರೂಪಕ್ಕೆ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜಠರಾವಕಾಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ಆ ಕೋಶಗಳು ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಅಂತರ್ಗತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಹಾರದ ಅಂತಿಮ ಜೀರ್ಣಕಾರ್ಯವೂ ಆ ಕೋಶಗಳೊಳಗೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಜೀರ್ಣವಾದ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳು ದೇಹದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸರಿಸುವುವು. ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳವರಿಸೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಮೀಬೊಸೈಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಂಚಾರಿಕೋಶಗಳೂ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳನ್ನು ದೇಹದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಠರ ಸರಳವಾದ ಒಂದೇ ಕೋಶದ ರೂಪದಲ್ಲಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗಳಂಥ ರಚನೆಯಿದ್ದು ಹಲವು ಭಾಗಗಳಾಗಿರಬಹುದು.

ಚಲನೆ: ಹೈಡ್ರೋಜೋವ ವರ್ಗದ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪದ ಕುಟುಕ ಕಣವಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚಲನೆಗೆ ನೆರವಾಗತಕ್ಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳಾಗಲೀ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ನಾಯುಗಳಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೊರತೊಕ್ಕಿನಲ್ಲೂ ಜಠರಾವಕೋಶದ ಒಳಪೊರೆಯಲ್ಲೂ ಎಪಿಥೀಲಿಯಲ್ ಸ್ನಾಯುಕೋಶಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳ ತಳಭಾಗ ಮೀಸೊಗ್ಲಿಯಕ್ಕೆ ಬಂಧಿಸಿದೆ.

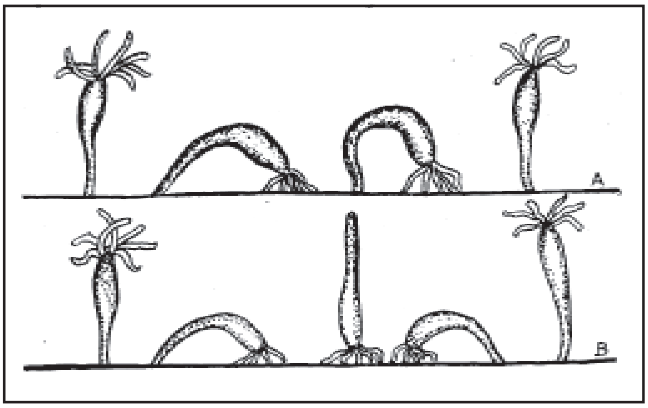

ಹೈಡ್ರದ ಚಲನೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳು : **A.** ಕುಣಿತ ಚಲನೆ, **B.** ಪಲ್ಟಿ ಚಲನೆ

ಅವು ಹೊರಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ನೀಳವಾಗಿಯೂ ಜಠರಾವಕಾಶದ ಒಳಪೊರೆಯಲ್ಲೂ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಪಟ್ಟಿಯಂತೆ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿಯೂ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತಸ್ನಾಯುಕೋಶಗಳ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ದೇಹ ನೀಳವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀಳಸ್ನಾಯು ಕೋಶಗಳ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ದೇಹ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹವನ್ನು ಬಾಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಡಲ ಹೂವಿನಂಥ ದೊಡ್ಡ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುಕೋಶಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ

ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ನಾಯುಕ್ಷೇತ್ರಗಳುಂಟು. ಜಠರಾವಕಾಶವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವ ಗೋಡೆಗಳ ಮುಖದುದ್ದಕ್ಕೂ ನೀಳಸ್ನಾಯುಕೋಶಗಳ ವರಿಸೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೀಸೋಗ್ಲಿಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪನಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಜಠರಾವಕಾಶ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒದೆಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಸ್ನಾಯು ಕೋಶಗಳು ಕ್ರಿಯಾಮುಖವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ನಾಯುಗಳಿದ್ದರೂ ಇವು ಕೇವಲ ಒಂದು ವರಿಸೆಕೋಶಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಮೆಡೂಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾಯುಗಳು ಎಪಿಥೀಲಿಯಲ್ ಕೋಶಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. ಕೊಡೆಯಂಥ ಮೆಡೂಸಗಳ ದೇಹದ ನಿಮ್ನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿರುವ ಇವು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ತ್ರಿಜ್ಯಮುಖದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಕೋಚನದಿಂದ ಕೊಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂದನ ಚಲನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವು ದೃಢವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪನ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮೀಸೋಗ್ಲಿಯಕ್ಕೆ ಒದೆಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೊಡೆಯ ತಳಭಾಗದ ದೇಹಾವಕಾಶದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಬಿರುಸಾಗಿ ಎರಚುವುದರಿಂದ ಮೆಡೂಸ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಗಿ ಈಜಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಸಂಕೋಚನದ ಅನಂತರ ಮೀಸೋಗ್ಲಿಯ ತನಗಿರುವ ಸಂಕೋಚನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿನ ಘಂಟಾಕೃತಿಗೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಚಲನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೈ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳನ್ನು ಚಾಚುವುದು, ಬಾಗಿಸುವುದು, ಕಿರಿದುಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಮೆಡೂಸಗಳೂ ಕೆಲವು ಕಡಲಹೂಗಳೂ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಈಜಬಲ್ಲವು. ಕಡಲಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಚಲನೆ ಬಾಯಿಯಬಿಲ್ಲೆ (ಓರಲ್ ಡಿಸ್ಕ್) ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳ ಬಡಿತ ಮತ್ತು ಮುಲುಕುವಿಕೆಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸೈಫನೋಫೊರ ವರ್ಗದ ಹೈಡ್ರಾಯಿಡ್‌ಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಮೆಡೂಸಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಮೆಡೂಸಗಳಿಗಿರುವ ಚಲನೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ತಾವೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ತಮ್ಮ ತಾಳಿನ ತಳದ ಬಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಶಗಳ ಅಮೀಬಾಯಿಡ್ ಚಲನೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಲಿಸಬಲ್ಲವು.

ಆಹಾರಸೇವನೆ : ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು. ಅವು ತಮ್ಮ ಕುಟುಕುಕಣಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಗರದ ಹುಳುಗಳು, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು, ಡಿಂಭಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಮರಿಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಕುಟುಕು ಕಣವಂತಗಳನ್ನೂ ಕುಟುಕಿ ಕೊಂದು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಕೈಫೋಜೋವ ವರ್ಗದ ಅಂಬಲಿ ಮೀನುಗಳಂಥ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಕುಟುಕುಕಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ರೋಮಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ಬರುವ ಜಲ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸಾವಯವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಲೋಳೆಗೆ ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡು, ರೋಮಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಾಯೊಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳು ಬಾಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಮಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಭಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲವು. ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹವಳಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಶೈವಲಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಶೈವಲಗಳು ನಡೆಸುವ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣ ಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹವಳಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತವೆ. ತಾವು ಆಶ್ರಯಪಡೆದಿರುವ ಹವಳಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತ ಶೈವಲಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಹಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತವೆ.

ಉಸಿರಾಟ: ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕಾಗಲಿ ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ಕಾಗಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಗಗಳಿಲ್ಲ. ಜಠರಾವಕಾಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ದ್ರವದಲ್ಲಿರುವ ಅಥವಾ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ದೇಹಭಾಗಗಳು ಹೀರಿಕೊಂಡು ದೇಹದ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ಹೊರದೂಡುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ರಕ್ತದಂಥ ದ್ರವ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೇಹಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ದ್ರವ ಸ್ನಾಯುಕೋಶಗಳ ಸಂಕೋಚವಿಕಾಸಗಳಿಂದಲೂ, ರೋಮಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದಲೂ ದೇಹದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ಕಡಲ ಹೂವಿನಂಥ ಕೆಲವು ಪಾಲಿಪ್ ಜಾತಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ನಾಳಗಳು ದ್ರವದ ಚಲನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಮೆಡೂಸಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹಾಂತರಾಳ ಕಾಲುವೆಗಳಂತೆ ವಿಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಇಡೀ ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ದ್ರವದ ಪರಿಚಲನೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯೆನಿಸಿದೆ. **(ನೋಡಿ– ಅಂಬಲಿ ಮೀನು (ಅರಿಲಿಯಾ))**

ನರವ್ಯೂಹ: ನಿರ್ದಿಷ್ಟವೂ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ನರಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ನರವ್ಯೂಹ ತೀರ ಕೆಳಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮೂಲರೂಪದ ನರಗಳಲ್ಲಿ ನರದ ಉದ್ರೇಕ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮುಂಬಿನಲ್ಲಿ ಹಾಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಬಹುಧ್ರುವೀ (ಮಲ್ಟಿಪೋಲಾರ್) ನರಕೋಶಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜಾಲದಂತೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಒಂದೇ ಒಂದು ಜಾಲವಿರುತ್ತದೆ. ಮೆಡೂಸಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಎರಡು ಜಾಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದರ ಈಜು ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ದೇಹದ ಇತರ ಚಲನೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಮೆಡೂಸಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳರೀತಿಯ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯ (ಆಸೆಲಸ್) ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ (ಸ್ಟ್ಯಾಟೊಸಿಸ್ಟ್) ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವ ಸ್ಥಾವರ ರೂಪಿಗಳಾದ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನರಕೋಶಗಳ ಜಾಲ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಬಲಿಮೀನಿನಂಥ ಕೆಲವು ಮೆಡೂಸಗಳ ಬಾಯಿಯ ಸುತ್ತಣ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನರಗಳ ರಚನೆಯಂಥ ಉಂಗುರವುಂಟು. ಯಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಚೋದನೆ ಒದಗಿದಾಗ ಉದ್ರೇಕ ಎಲ್ಲ ಮುಖಗಳಿಗೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಉದ್ರೇಕದ ತೀವ್ರತೆ ಪ್ರಚೋದನೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನೂ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ದೊರಕಿದ ಪ್ರಚೋದನೆ ಯಾವ ಗಣನೀಯ ಉದ್ರೇಕವನ್ನೂ ಮೂಡಿಸದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದೇ ಪ್ರಚೋದನೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ದೊರೆತಾಗ ಉದ್ರೇಕ ಸಾಗಿ ನರಕೋಶಗಳ ಇಡೀ ಜಾಲಕ್ಕೇ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು.

ಕುಟುಕುಕಣಗಳು: ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜೀವನದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕುಟುಕುಕಣಗಳೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದುಂಟು. 5ರಿಂದ 100 ಮೈಕ್ರಾನುಗಳಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಈ ಕುಟುಕುಕಣಗಳು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ. ಅವು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವಿಧದ ಕುಟುಕು ಕಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನೀಡೋಬ್ಲಾಸ್ಟ್ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಣಗಳು ಕುಟುಕು ಕಣಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಟುಕುಕಣವೂ ಒಂದೊಂದು ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಆವರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೊರಕೋಶದೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಟೊಳ್ಳುಕೋಶದ ತುದಿ ಆವರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ ಹೊರಕೋಶದೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ಟೊಳ್ಳುಕೋಶದ ತುದಿ ಚುಚ್ಚುಮೊನೆಯುಳ್ಳ ದೀರ್ಘನಾಳವಾಗಿ ವರ್ಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆ ನಾಳದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಾರಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ನಾಳ ಸುರುಳಿಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೋಶದೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ನಾಳದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳಿರುವುದರಿಂದ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಮೈ ಮುಟ್ಟಲು ತುರುಚಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದಾದರೂ ಅನ್ಯವಸ್ತು (ಪ್ರಾಣಿ) ಸೋಂಕಿತೆಂದರೆ ಕುಟುಕುಕಣದ ಮೇಲಿನ ಮುಚ್ಚಳ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಹಾರಿ ಅದು ಆಸ್ಫೋಟಿಸುತ್ತದೆ. ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಕೋಶದೊಳಗೆ

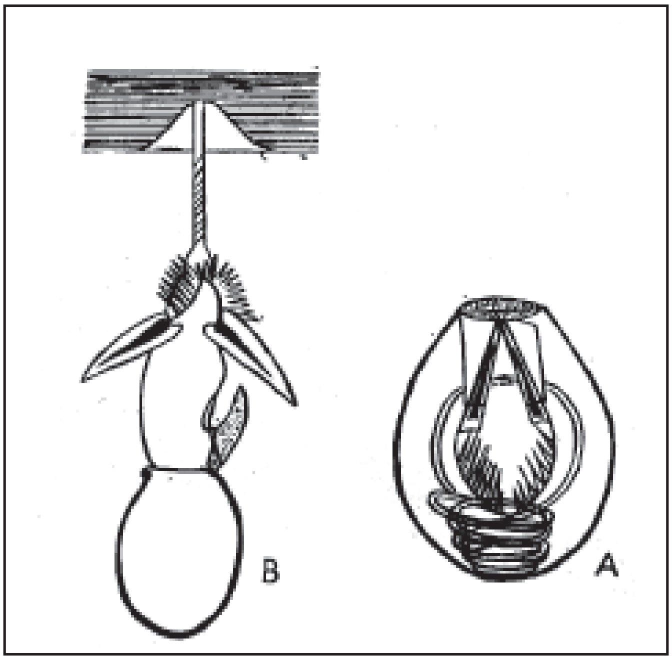

ಹೃದ್ರದ ಸಿಮ್ಯೂಟೀಸಿಸ್ಟ್ : ಒಳಗಿರುವ ಸಿಮ್ಯೂಟೀಸಿಸ್ಟ್ ಹೊರಬಂದಿರುವ ಸಿಮ್ಯೂಟೀಸಿಸ್ಟ್

ಅಡಗಿರುವ ನಾಳ ಸ್ಪ್ರಿಂಗಿನಂತೆ ಹೊರಚಾಚುತ್ತದೆ. ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಮುಳ್ಳುಗಳು ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ನಾಳದ ತುದಿ ಒಳ ನುಗ್ಗಲು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕುಟುಕುಕಣದೊಳಗೆ ಸ್ರವಿಸುವ ವಿಷದ್ರವ ನಾಳದ ಮೂಲಕ

ಧಾರೆಯಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಆಗ, ನಿಸ್ತೇಜವಾಗುವ ದೇಹವನ್ನು ಅದು ನುಂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕುಟುಕುಕಣ ಆಸ್ಫೋಟಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಸ್ಫೋಟಿಸುವಾಗ ಕೋಶದೊಳಗೆ ತುಂಬಿರುವ ನೀರು ಮೇಲೇರಿ ಕೋಶ ಸಂಕುಚಿಸುವುದು. ಕುಟುಕು ಕಣಗಳು ಯಾವ ನರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ತಟಸ್ಥ ರಸಾಯನ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅವು ಸ್ಫೋಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಫೋಟಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ಪರ್ಶದಂಥ ಯಾವುದಾದರೂ ಬಾಹ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಟುಕುಕಣಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ನುಂಗಲು ಇವು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕುಟುಕುಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಲ್ಲ. ಇವು ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀರುಗುಣಿಕೆಯಂತೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವುದರ ಆಹಾರವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೂ, ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಾವರಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಆಸ್ಫೋಟಿಸಿದ ಕುಟುಕುಕಣ ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಅದರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ನೀಡೊಬ್ಲಾಸ್ಟ್ ಕೋಶ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ನೂತನವಾಗಿ ಕುಟುಕುಕಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

ಆಹಾರವಸ್ತು ಜಠರಾಕೋಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ ಅದರ ಒಳಪೊರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಟುಕುಕಣಗಳು ಆಹಾರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಚುಚ್ಚಿ ನಿಸ್ತೇಜ ಮಾಡಿ ಜೀರ್ಣಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಕುಟುಕುಕಣಗಳು ಸ್ರವಿಸುವ ವಿಷದ್ರವದ ರಾಸಾಯನಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷ ವಸ್ತು ತೀವ್ರಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿರುವುದೆಂದು ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ. ಫೈಸೇಲಿಯದಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ವಿಷದ್ರವ ಮಾನವನಿಗೆ ತೀವ್ರತರವಾದ ಯಾತನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಚುಚ್ಚುವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಅಂಗ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದು. ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಸಾವೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು.

ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ: ಎಲ್ಲ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳಲ್ಲೂ ಲಿಂಗರೀತಿಯ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಜೀವನದ ಒಂದು ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಪರೂಪವಾಗಿಯಾದರೂ ಉಭಯಲಿಂಗಿಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ತತ್ತಿ ಮತ್ತು ಶುಕ್ಲಾಣುಗಳನ್ನು ತಾಯಿ ಅಥವಾ ತಂದೆ ಪ್ರಾಣಿ ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರದೂಡುವುದು. ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಗೆ ತತ್ತಿ ಶುಕ್ಲಾಣುವಿನೊಡನೆ ಸಂಯೋಗವಾಗಿ ಗರ್ಭಧರಿಸುವುದು. ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ತತ್ತಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಬ್ಲಾಸ್ಟುಲ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಟೊಳ್ಳಾಗಿರದೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ಲಾಸ್ಟುಲದಿಂದ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲ ಅವಸ್ಥೆ ಬೆಳೆಯುವ ವಿಧಾನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ಲಾನುಲ ಎಂಬ ಡಿಂಬಾವಸ್ಥೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೈತುಂಬ ರೋಮಗಳಿದ್ದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಈಜುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಪಾಲಿಪ್‌ನ ಅವಸ್ಥೆಯಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಡಿಂಬ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಅನಂತರ ತನ್ನ ಮುಂಭಾಗದ ತುದಿಯಿಂದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಭಾಗ ಪಾಲಿಪ್ಪನ ತಳಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಯೂ ಅದರ ಸುತ್ತ ಸ್ಪರ್ಶ ತಂತುಗಳೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆಕ್ಟಿನ್ಯೂಲ ಎನ್ನುವರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದು ಪಾಲಿಪ್ ರೂಪದಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಮೆನ್ಯೂಬ್ರಿಯಂ ಕೊಳವೆಯೂ ಆ ಕೊಳವೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಯೂ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಬಾಯಿಯ ಅಪಮುಖದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಮೆಡೂಸದ ಗಂಟೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕೂಡುಜೀವನ ಮತ್ತು ಬಹುರೂಪತೆ: ಮೆಡೂಸಗಳು ಕೂಡುಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಈ ವಂಶಗಳ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಪಾಲಿಪ್‌ನಲ್ಲೂ ಕೂಡುಜೀವನ (ಕಲೋನಿಯಲ್ ಲೈಫ್) ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲಿಂಗ ರೀತಿಯ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಪಾಲಿಪ್ ಕವಲೊಡೆದು ಸಮುದಾಯ ಜೀವನವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದೇಹಾಂತರಾಳದ ಜಠರಾವಕಾಶ ಎಲ್ಲ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಿಗೂ ಸಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪಾಲಿಪ್ ಗಳಿಸಿದ ಆಹಾರ ಆ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಿಗೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂಥ ದೇಹರಚನಾ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಹೈಡ್ರೊಜ್ರೋವನ್ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳು ರಕ್ಷಣಾಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಹೈಡ್ರೋಜ್ಹೋವನ್ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಮೆಡೂಸಗಳು ಸಂಘದ ಪಾಲನೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಧದ ಜೀವಿಗಳಿದ್ದು ಜೀವಿಸುವುದನ್ನು ಬಹುರೂಪತೆ (ಪಾಲಿಮಾರ್ಫಿಸಂ) ಎನ್ನುವರು.

ಇತರ ಜೀವಿಗಳೊಡನೆ ಸಹಜೀವನ ಮತ್ತು ಪರಾವಲಂಬನೆ: ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದರೂ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಹಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಫೈಸೇಲಿಯವೂ ಅಂಬಲಿಮೀನುಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಮೀನುಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಮೀನುಗಳು ಮೇಲಿನ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಸ್ಪರ್ಶ ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಆಶ್ರಯಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆಶ್ರಯದಾತಕ್ಕೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಶತ್ರುಭೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಸ್ಪರ್ಶ ತಂತುವಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕುಟುಕುಕಣಗಳು ಆಸ್ಫೋಟಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ಇರವಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಜೀವಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ನಡೆಸುವ ಜೀವನವನ್ನು ಸಹಜೀವನ (ಸಿಂಬಿಯೋಸಿಸ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಹೀಗೆಯೇ, ಕೆಲವು ಕಡಲ ಹೂಗಳು ಸನ್ಯಾಸಿ ಏಡಿ ಧರಿಸಿರುವ ರಕ್ಷಣೆಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಏಡಿ ಹೋದ ಕಡೆಗೆ ಅವೂ ಸಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸ್ಪಂಜುಗಳ ಬುಡದಲ್ಲೊ ಕಡಲಬೀಸಣಿಗೆಗಳ (ಸೀ ಫ್ಯಾನ್) ಮೇಲೊ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಹೈಡ್ರಾಯಿಡ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೀನು, ಹುಳು, ಚಿಪ್ಪುಮೀನು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಸಹಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಅವು ಆಶ್ರಯದಾತಕ್ಕೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಕೊಡದೆ ಅದರೊಡನೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಆಶ್ರಯದಾತ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಆಹಾರದ ಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಹಭೋಜನ ಜೀವನ (ಕಮೆನ್ಸಾಲ್) ಎನ್ನುವರು.

ಕೆಲವು ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳು ಪರಾವಲಂಬಿಗಳು. ಹೈಡ್ರಿಕ್ಟಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಣಿ ಕೆಲವು ಮತ್ಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲೂ ಪಾಲಿಪೋಡಿಯಂ ಎಂಬುದು ಸ್ಟರ್ಜನ್ ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಮೀನಿನ ತತ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಹೈಡ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವಲಗಳು ಇರುವುದನ್ನು ಆಗಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಹೈಡ್ರ ಶೈವಾಲದ ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ; ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ವಿಕಾಸಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಸ್ಥಾನ: ಪ್ರಾಣಿಪ್ರಪಂಚದ ವಿಕಾಸದ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಕು ಕಣವಂತಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿಲ್ಲ, ಕೂಡುಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳಿಂದ (ಕಲೋನಿಯಲ್ ಪ್ರೊಟೊಜ಼ೋವ) ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉದಿಸಿವೆಯೆಂದು ಕೆಲವರು ಸೂಚಿಸುವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇವು ಚಪ್ಪಟೆಹುಳುಗಳಂಥ (ಫ್ಲಾಟ್‌ವರ್ಮ್) ಆದಿಪೂರ್ವಜರಿಂದ ವಿಕಾಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಾದಿಸುವರು. ಇವೆರಡೂ ಸಾಧುವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳಿಂದ ಉದಿಸಿದುವೆಂದು ನಂಬುವುದಾದರೆ ಇವು ಬಹುಕೋಶ ಜೀವಿಗಳ ವಿಕಾಸದ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಮೆಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡು ವರಿಸೆ ಜೀವ ಕಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಅವುಗಳ ಹೊರ ಮತ್ತು ಒಳಚರ್ಮದ ವರಿಸೆಗಳಿಗೆ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಎಂದರೆ, ಈ ವಂಶದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗ್ಯಾಸ್ಟ್ರುಲ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ರಚನಾದಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ ಸಮವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪಟೆಹುಳುಗಳಂಥ ಪೂರ್ವಜರಿಂದ ಉದಯವಾದವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವವರು ಆಂಥೋಜ಼ೋವದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದ್ವಿಪಾರ್ಶ್ವ ಸಮ್ಮಿತಿಯನ್ನು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದ್ವಿಪಾರ್ಶ್ವ ಸಮ್ಮಿತಿ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರವಾಗುಳಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ದೇಹ ತ್ರಿಜ್ಯ ಸೌಷ್ಠವವನ್ನು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ವಾದಿಸಿರುವರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತ ಕುಟುಕುಕಣಗಳನ್ನು ಚಪ್ಪಟೆ ಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರಾಬ್ಡೈಟ್‌ಕೋಶಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವರು. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಭ್ರೂಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಧ್ಯದ ಜೀವಕಣಗಳ ವರಿಸೆಯೆನ್ನಬಹುದಾದ ಮೀಸೋಗ್ಲಿಯ ಚಪ್ಪಟೆ ಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಹೊರವರಿಸೆ ಜೀವಕಣಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಬಹುರೂಪತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಈ ಪ್ರಾಣಿವಂಶದ ಆದಿಸ್ವರೂಪ ಪಾಲಿಪ್, ಮೆಡೂಸ, ಪ್ಲಾನುಲ–ಇವು ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳ ಸ್ಥಾನ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಂತಾಗಿದೆ.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳನ್ನು ಹೈಡ್ರೊಜ಼ೋವ, ಸ್ಕೈಫೊಜ಼ೋವ ಮತ್ತು ಆಂಥೊಜ಼ೋವ ಎಂಬ ಮೂರುವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳರೀತಿಯ ದೇಹರಚನೆಯನ್ನೂ ಕೊನೆಯ ವರ್ಗದವು ಸಂಕೀರ್ಣರೀತಿಯ ದೇಹರಚನೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ

ಜಠರಾವಕಾಶ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಆಧಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೇಲಿನ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

1 ಹೈಡ್ರೊಝೋವ: ಸಾಗರದ ಹೈಡ್ರಾಯಿಡ್‌ಗಳು, ಹೈಡ್ರೊಮೆಡೂಸಗಳು (ಹೈಡ್ರೊಝೋವನ್ ಅಂಬಲಿಮೀನು), ಸಿಹಿನೀರಿನ ಹೈಡ್ರಾಯಿಡ್‌ಗಳನ್ನು ಫೈಸೇಲಿಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜಠರಾವಕಾಶ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಟೊಳ್ಳುಭಾಗ ಸ್ಪರ್ಶ ತಂತುಗಳಿಗೂ ಹಾದು ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ; ಜಠರಾವಕಾಶ ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ನಾಳಗಳಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಳಗಳು ಜಠರದ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ತ್ರಿಜ್ಯಮುಖವಾಗಿ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಟೆಯಂಥ ಅವುಗಳ ದೇಹದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಉಂಗುರದಂತೆ ಹಾದಿರುವ ನಾಳವಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ತ್ರಿಜ್ಯನಾಳಗಳನ್ನೂ ಅದು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹೈಡ್ರಾಯಿಡ್ ರೂಪವೇ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೈಡ್ರಾಯಿಡ್ ರೂಪ ಅವುಗಳ ಕಿಶೋರಾವಸ್ಥೆ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಅಲಿಂಗ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಬಲಿಮೀನುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಅನೇಕ ಹೈಡ್ರೊಝೋವಗಳು ಬಹುರೂಪಿ ಜೀವಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

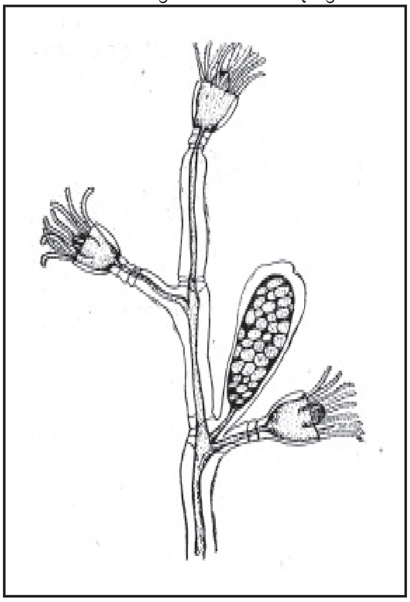

ಒಬೀಲಿಯ

2 ಸ್ಕೈಫೊಝೋವ: ಇವೆಲ್ಲ ಆಳವಿಲ್ಲದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಅಂಬಲಿಮೀನುಗಳು, ಒಂದು ಜಾತಿಮಾತ್ರ ಆಳವಾದ ಸಾಗರದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಿಹಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾವುವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಜಠರಾವಕಾಶ ದೇಹದ ಗೋಡೆಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಈ ಗೋಡೆಗಳ ಪಕ್ಕದ ಚಾಚುಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶತಂತುಗಳ ಗುಂಪುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಜಠರ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕುಟುಕುಕಣಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂಬಲಿಮೀನುಗಳ ಕೊಡೆಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ರೋಪೇಲಿಯ ಎಂಬ ಸಂವೇದ ನಾಂಗಗಳಿವೆ (ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ). ಬಾಯಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವಂತೆ ವೀಲಂ ಕೊಳವೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಠರದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ತ್ರಿಜ್ಯನಾಳಗಳು ಕೊಡೆಯಾಕೃತಿಯ ದೇಹದ ಅಂಚಿಗೆ ಸಾಗಿ ಅಂಚಿನ ಸುತ್ತ ಹಾದಿರುವ ಉಂಗುರದ ನಾಳಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ತ್ರಿಜ್ಯನಾಳಗಳು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಕವಲೊಡೆದಿದ್ದು ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ವರ್ಗದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಜಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಲ್ಲವು. ಸ್ಟಾರೊಮೆಡೂಸವೆಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಮಾತ್ರ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳಂತೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಾವರ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಪ್ ಕಿಶೋರಾವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು (ಸ್ಕೈಫೊಸ್ಟೋಮ) ಅದರಿಂದ ಪ್ರೌಢಜೀವಿಗಳು ಮೊಗ್ಗೊಡೆದು ಬರುತ್ತವೆ.

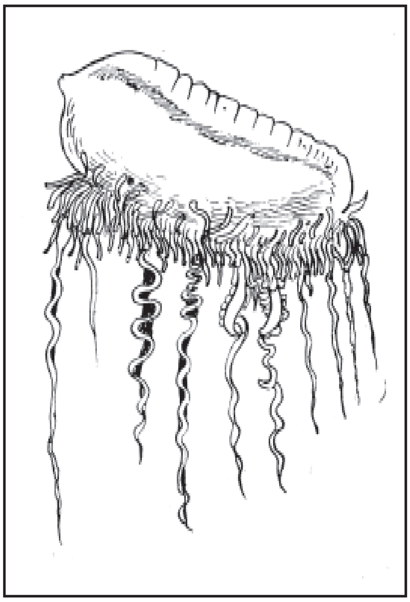

ಫೈಸೇಲಿಯ

3 ಆಂಥೊಝೋವ: ಕಡಲಹೂ, ನೈಜಹವಳದ (ರಿಯಲ್ ಕಾರಲ್) ಹುಳು, ಕಡಲಬೀಸಣಿಗೆ, ಕಡಲಗರಿಗಳು (ಸೀ ಫೆದರ್ಸ್), ಕಡಲ ಸಸ್ಯಗಳು (ಸೀ ಪ್ಯಾನ್ಸಿ) ಮುಂತಾದ ಜೀವಿಗಳು ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಸಾಗರದ ತಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪಾಲಿಪ್‌ರೂಪಿಗಳು. ಜಠರದ ಒಳಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಕುಕಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಜಠರಾವಕಾಶ ತ್ರಿಜ್ಯಮುಖವಾಗಿ 6, 8 ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಾವು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲೆ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಚಲಿಸಲು ಅವುಗಳ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲುಬಿಲ್ಲೆ (ಪೀಡಲ್ ಡಿಸ್ಕ್) ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದದ ಕಡಲಹೂಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲು ಜೀವನ (ಪೆಲ್ಯಾಜಿಕ್) ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತ ಅನಿರ್ದೇಶಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸಬಲ್ಲವು. ಡಿಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಜುತ್ತವೆ. ಲಿಂಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪಾಲಿಪ್‌ಗಳು ಮೊಗ್ಗೊಡೆದು ಕವಲುಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ ಕೂಡುಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪಾಲಿಪ್ ಸಮುದಾಯಗಳು ಬಹುರೂಪತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಹವಳದ ಹುಳುಗಳು ಎಲುಬುಗೂಡನ್ನು ಸುಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಕಡಲಬೀಸಣಿಗೆಗಳು ಕಠಿಣವಾದರೂ ಬಳುಕುವಂಥ ಸಸಾರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ.)

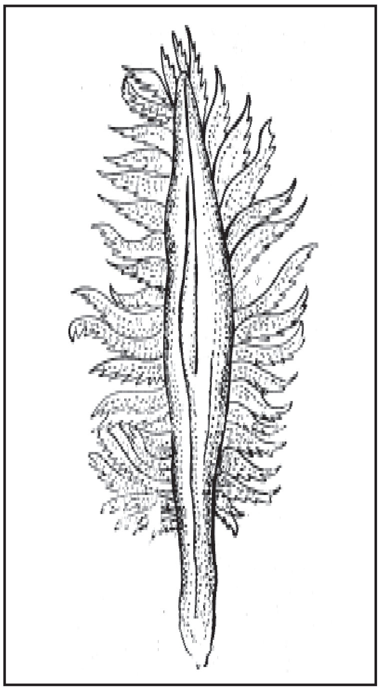

ಕಡಲ ಲೇಖಣಿ

ಕುಟ್ಟಿ ಕೃಷ್ಣನ್, ಪಿ ಸಿ : 1915–. ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯ ಕಥೆಗಾರ. ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ ಕವಿತೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಪಾಲ್‌ಘಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೊನ್ನಾನಿ ಗ್ರಾಮದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದು ಮುಗಿಸಿ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾರೀತಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಅನುಭವ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಭಾರತದ ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಕೋಳಿಕೋಡ್ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಸೇರಿ ಮುಂದೆ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಇವರ ಮೊದಲ ಒಲವು ಕವಿತೆಗಳತ್ತ. ಅನಂತರ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿದರು. ನೀರ್‌ಚಲುಗಳ್ (ನೀರ ದಾರಿಗಳು) ಎನ್ನುವ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇದುವರೆಗೆ ಇವರ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳು ಹದಿನೈದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮನಹೊಕ್ಕು ನೋಡುವ ಚೈತನ್ಯ, ಹಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸಬದ್ಧ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯ ಬರೆಹ ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕವಿ ಹೃದಯವಿಲ್ಲದವರು ಉತ್ತಮ ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾರರು ಎಂದು ಇವರ ಅಭಿಮತ. ಇವರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವಿಷಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಇವರ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾದಂಬರಿ ಉಮ್ಮಚು (1954) ಪ್ರೀತಿ, ಅಪರಾಧ ಮತ್ತು ದಂಡನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಥೆಯಿದು.

ಅನಂತರ ಸುಂದರನ್ ಮಾರುಮ್ ಮತ್ತು ಸುಂದರಿಹಳುಮ್ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ 1958ರಲ್ಲಿ ಬಂತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಓಡಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಮ್ಮಚುಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವರು ಇನ್ನೂ ಮೂರು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1959–60ರಲ್ಲಿ ಸುಂದರನ್ ಮಾರುಮ್ ಮತ್ತು ಸುಂದರಿಹಳುಮ್ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಬಹುಮಾನ ಬಂತು. ಇವರು ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣನ್ ನಾಸ್ತಿಕರೂ ಅಲ್ಲ, ಯೋಗಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಇವರೊಬ್ಬ ಆಶಾವಾದಿ, ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ–ಎಂದು ಇವರನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗಿರುವ ಆಸ್ಥೆ ಅಪಾರ. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸಪಾತ್ರಗಳೇ ಇಲ್ಲ. (ಪಿ.ಆರ್.ಕೆ.)

ಕುಟ್ಟೆಹುಳು, ಹಿಟ್ಟಿನ : ಬೂಸ, ಹಿಟ್ಟು, ರವೆ, ಅಟ್ಟ, ಮೈದ, ನುಚ್ಚು ಮುಂತಾದ ಒಡೆದ ಮತ್ತು ಬೀಸಿದ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೀಳುವ ಕೀಟ (ಫ್ಲೋರ್ ಬೀಟಲ್). ದ್ವಿದಳಧಾನ್ಯಗಳ ನುಚ್ಚು, ಹಿಟ್ಟಿಗೂ ಬೀಳುವುದುಂಟು, ಉಂಡೆ ಕಾಳುಗಳಿಗೆ, ಬೇಳೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಕಾಟವಿಲ್ಲ. ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬೀಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲೂ ಬೀಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡುವ ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿ ವಿಶೇಷ. ಇವು ಕೋಲಿಯಾಪ್ಟರ ಗಣದ ಟೆನಿಬ್ರಿಯಾನಿಡೀ ಕುಲದ ಟ್ರೈಬೋಲಿಯಂ ಕ್ಯಾಸ್ಟೇನಿಯಂ ಹಾಗೂ ಟ್ರೈ ಕನ್ಫ್ಯೂಸಂ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಪ್ರಾಯದ ಕೀಟ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಬಣ್ಣದ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಹಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಮಾರು 1/6" ಉದ್ದದ ಚಿಪ್ಪಿನ ಕೀಟ. ತಾಯಿಕೀಟ ಸುಮಾರು 1000 ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಆಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಯೊಳಗೆ ಇಡುತ್ತದೆ. ಮರಿಹುಳುಗಳು ತೆಳ್ಳನೆ ತಂತಿ ತುಂಡಿನಂತಿರುತ್ತವೆ; ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ ಇವು ಹಳದಿ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಸುಮಾರು 3/16" ದಷ್ಟು ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ತಲೆಮಾರಿನ ಜೀವಾವಧಿ 4–6 ವಾರ; ವರ್ಷಕ್ಕೆ 6–8 ತಲೆಮಾರುಗಳು. ಹುಳುಬಿದ್ದ ಹಿಟ್ಟು ವಗೈರೆಯನ್ನು ಜರಡಿಯಾಡಿ ಮರಿ, ಪ್ರಾಯಕೀಟಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು ಮೊಟ್ಟೆ, ಪಿಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಳು ಬಿದ್ದ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಮುಗ್ಗಲು ವಾಸನೆ, ಒಗರು ರುಚಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೀಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಮತ್ತು ಉಗ್ರಾಣಗಳನ್ನು ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಶುಚಿಪಡಿಸಿ ಈ ಕೀಟಗಳ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದು ಉತ್ತಮ. (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕುಡಚಿ: ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ರಾಯಭಾಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬೆಯಿಂದ ಸು.18ಕಿಮೀ ಉತ್ತರ ಈಶಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಊರು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ – ಪುಣೆ ರೈಲುಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ನಿಲ್ದಾಣ. ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗೆ ಈ ಊರಿನ ಬಳಿ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಇದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೀರಜ್ ಮೊದಲಾದೆಡೆಗಳಿಂದ ರಾಯಭಾಗ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಊರನ್ನು ಮಹಮ್ಮದ್ ತುಗಲಕನಿಂದ ಬಹಮನೀ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಹಸನ್ ಗುಂಗುವಿಗೆ ಜಹಗೀರಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹಸನ್ ಗಂಗು ತುಗಲಕನಿಂದ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಜಹಗೀರುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು ಎಂದು ಫೆರಿಸ್ತ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕುಡಚಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯ ನಡುಗಡ್ಡೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಶೇಖ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಸಿರಾಜ್ಜೀನ ದಿ ಪೀರ್ದಾದಿ ಎಂಬ ಸಂತನ ಗೋರಿ ಇದೆ. ಈತ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ಇಸ್ಲಾಮಿಗೆ ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಿದನೆಂದೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಕ್ ದೇಶದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಮಸಲ್ಲಿ ಎಂಬುವಳು ಒಬ್ಬಳೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈತ ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. ಆದರೆ ಇವನ ಗೌರವಾರ್ಥ ಕುಡಚಿಯಲ್ಲಿ ಮಸಲ್ಲಿಯ ಗೋರಿಯ ಬಳಿ ದರ್ಗಾವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಗೋರಿಗಳ ಬಳಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಉರ್ಸ್ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕುಡಚಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ –ತಾಮ್ರಯುಗದ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. *

ಕುಡಿಮಿಯಾ ಮಲೈ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಿರುಚಿರಾಪಳ್ಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟ ; ಆ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಾಮ. ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಈ ಗ್ರಾಮ ಹಿಂದೆ ಪುದುಕೋಟೆ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತಿರುನಲಕುನ್ರಂ ಮತ್ತು ಶಿಖಾನಲ್ಲೂರು ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಅರ್ಚಕ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ ರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ತಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಕೂದಲು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತೆಂದು ರಾಜ ಕೇಳಿದ. ಅರ್ಚಕ ಅದು ದೇವರ ತಲೆಯ ಕೂದಲೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕರುಣಾಶಾಲಿಯಾದ ದೇವರು ತನ್ನ ಶಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಅರ್ಚಕನ ಆಪತ್ತನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕುಡಿಮಿಯಾಮಲೈ (ಶಿಖೆ: ಕುಡಿಮಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು–ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಹಿಂದಿನ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳ ಎಂದೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಲ್ಲವ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಚೋಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಮತ್ತು ಬುಡದಲ್ಲಿ ಶಿಖಾನಾಥ ಮತ್ತು ಅಖಿಲಾಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಿಖಾನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಳಿದ ರಾಜಮನೆತನಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

ಶಿಖಾನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ದ್ವಾರಮಂಟಪ ಸಹಸ್ರ ಕಂಬಗಳ ಮಂಟಪವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಈಗ ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ವಾನರಮುಖ್ಯರಾದ ವಾಲಿ, ಸುಗ್ರೀವ ಮತ್ತು ಹನುಮಾನ್‌ಗಳ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರಗಳಾದ ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ ಮತ್ತು ನೃಸಿಂಹರ, ಗಿಳಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹಾರುತ್ತಿರುವ ರತಿಮನ್ಮಥರ ಸುಂದರವಾದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅದರ ಸಮೀಪದ ಮತ್ತೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಗಣಪತಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ರಾವಣ, ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ, ರಾಮ, ಮೋಹಿನಿ, ಶಿವ, ವೀರಭದ್ರ, ಕಾಳಿ, ನಟರಾಜ ಮತ್ತು ಗರುಡವಾಹನನಾದ ವಿಷ್ಣು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲದೆ ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಹಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಸಭಾಮಂಟಪಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ.

ಮೂರು ಹಂತಗಳ ವಿಮಾನವನ್ನು ಗಾರೆ ಮತ್ತು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ ಪಲ್ಲವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ್ದು. ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾಯಿತು. ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿದೆ. ಅಖಿಲಾಂಡೇಶ್ವರಿ ಅಮ್ಮನ ಗರ್ಭಗೃಹವೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು.

ಮುಖಮಂಟಪದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವುಂಟು ಮತ್ತೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿವ, ಸುಂದರನಾಯಕಿ ಮತ್ತು ಗಣೇಶರ ಗುಹಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಪಲ್ಲವರ 1ನೆಯ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ಮನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಇವುಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ 63 ಜನ ಶೈವ ಮುನಿಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ.

ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಈ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಗಳನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ, ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಾಯಗಳ ವಿಸ್ತರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದುದಾಗಿಯೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಧುರೆಯ ಪಾಂಡ್ಯ ಸಂತತಿಯ ಅರಸರು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಪಾಂಡ್ಯಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕುಡಿಮಿಯಾಮಲೈಗ್ರಾಮ ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ವೀರ ಕಂಪಣ್ಣನೂ ಅನಂತರ ಗೋಪತಿಮ್ಮನೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ದೇವಾಲಯದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತೆಂದೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಮಧುರೆಯ ನಾಯಕರೂ ಪುದುಕೋಟೆ ರಾಜಮನೆತನದವರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲ್ಮೆಗಾಗಿ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕುಡಿಮಿಯಾಮಲೈ ಸಂಗೀತಶಾಸನ : ಕುಡಿಮಿಯಾಮಲೈಯಲ್ಲಿ 120 ಶಾಸನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವು 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ 17ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಂದ ಕೆತ್ತಿಸಿದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಮತ್ತು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಮೇಲಕ್ಕೋವಿಲ್ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಪಲ್ಲವ ಗಣೇಶ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುವ, ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಶಾಸನ. ಇದನ್ನು 1904ರಲ್ಲಿ ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಇದು 1914ರಲ್ಲಿ ಡಿ.ಆರ್. ಭಂಡಾರ್ಕರರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾಗಿ ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯ ಇಂಡಿಕದ 12ನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಪುನಃ 1929ರಲ್ಲಿ ಪುದುಕೋಟೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಾಸನಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳೊಡನೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಇದರ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ಆರ್. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣರು ಸಂಗೀತ ಶಾಸನ ಆಕರಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು (1957).

ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಪಲ್ಲವರ ಮೊದಲನೆಯ ಮಹೇಂದ್ರವರ್ಮ 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ಶಾಸನಕಾರ ತಾನು ರುದ್ರಾಚಾರ್ಯನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದೂ ಪರಮ ಮಾಹೇಶ್ವರನೆಂದೂ ಶಿಷ್ಯಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಸ್ವರಾಗಮದ ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿ (ಕೆತ್ತಿಸಿ)ದನೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸ್ವರಪಡಿಸಿರುವುದೇ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಲೌಕಿಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಲಿಪಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪುರಾವೆ.

ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಏಳು ರಾಗಗಳ ಆಲಾಪನೆಯನ್ನು ಸ್ವರಪಡಿಸಿದೆ. ರಾಗಾಲಾಪನೆಗೆ ಸ್ವರಲಿಪಿಯನ್ನು ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರಾಮರಾಗಗಳ ಐದು ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ಷಡ್ಜಗ್ರಾಮ, ಮಧ್ಯಮ ಗ್ರಾಮ, ಷಾಡವ, ಸಾಧಾರಿತ, ಪಂಚ, ಕೈಶಿಕಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕೈಶಿಕ ಎಂಬ ರಾಗಗಳ ಆಲಪ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ರಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವರವನ್ನೂ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿಯೇ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಇವನ್ನು ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರ ಸ್ವರಾಗಮಗಳೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಸ, ರಿ, ಗ, ಮ, ಪ, ಧ, ನಿ ಎಂಬ ಏಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಂತರ ಗಾಂಧಾರವನ್ನು ಆಕಾರದಿಂದಲೂ ಕಾಕಲೀನಿಷಾದವನ್ನು ಕಕಾರದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸರಿಗಾದಿ ಏಳೂ ಶುದ್ಧಸ್ವರಗಳೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಒಟ್ಟು ಒಂಬತ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಅ, ಇ, ಉ, ಎ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ ; ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇ, ಕಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿಲ್ಲ ; ಇಕಾರಾಂತವಾದ ಸ್ವರಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಮೂರು ಸ್ವರಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಇದ್ದೇ

ಇರುತ್ತವೆ – ನಾಲ್ಕು ಅಪವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎರಡೇ ಸ್ವರಗಳಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಅ, ಇ, ಉ, ಎಗಳ ಪೈಕಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಎರಡರ ಬಳಕೆಯಿರುತ್ತದೆ ; ಒಂದೇ ಒಂದನ್ನು ಇಡೀ ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಏಳು ರಾಗಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ 5, 7, 4, 5, 6, 4 ಮತ್ತು 7 ಸಾಲುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಇಂಥ ರಾಗಖಂಡಗಳಿಗೆ ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕಾ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 38 ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕೆಗಳು ಇವೆ ; ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಸರಿಯಾಗಿ 64 ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಕೆಲವು ತ್ರುಟಿತವಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಹೂತು ಹೋಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ಊರ್ಧ್ವಸರಳರೇಖೆಗಳು, ತಿರ್ಯಗ್ ಸರಳರೇಖೆಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಇಟ್ಟ ಬಿಂದುಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ವಿವಿಧ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆಬೇರೆ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಸ್ವರಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಚುಕ್ಕೆಯಿಟ್ಟಿದೆ.

ಭರತಮುನಿ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಗಗಳಿಗೆ ನಾಟಕದ ಹಲವು ಸಂಧ್ಯಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವ ವಿಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿವಾದಿನೀ ಎಂಬ ಹಾರ್ಪ್ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುವ ತಂತಿವಾದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ನುಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ, ಅ, ಇ, ಉ, ಎ ಎಂಬ ಸ್ವರಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಇಂತಿಂಥ ಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ತಂತಿಯನ್ನು ಮಿಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಂಗುಲಿ ನಿರ್ದೇಶನಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಚುಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಒತ್ತು, ದೀರ್ಘ, ಕಂಪನ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸ್ವರಾಲಂಕರಣ ಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿಯೂ ಬಳಸಿದೆಯೆಂದೂ ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ಪ್ರತಿ ಆಕ್ಷಿಪ್ತಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಹದಿನಾರು ಚತುಷ್ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತ್ಯಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ತಾಳಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಂಕೇತಗಳೆಂದೂ (ಅಥವಾ ಕೆತ್ತಿದವರ ಗೂಢವಾದ ರುಜುಗಳೆಂದೂ) ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧುವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂಗೀತದ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಈ ಏಕೈಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆಧಾರ ನಾಡಿನ ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸರಚನೆಗೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿದೆ. (ಆರ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕುಡಿವ ಗೀಳು : ಅತಿಯಾಗಿ ದ್ರಾಕ್ಷಾಮದಿರೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಮದ್ಯಗಳ ಸೇವನೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಆಗಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕುಡಿಯಲೇಬೇಕೆಂಬ ಅತ್ಯಾಸೆ (ಡಿಪ್ಸೋಮೇನಿಯ). ಇದನ್ನು ಕುಡಿತದ ಹುಚ್ಚು ಅಥವಾ ಉನ್ಮತ್ತತೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಇದೊಂದು ರೋಗ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅತಿಯಾಗಿ ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇದು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆಗಾಗ ಮರುಕಳಿಸುವ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಸ್ವತಃ ಅಥವಾ ಹಿತೈಷಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಮದ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ ಇರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಕಲ್ಯವೇ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಇದು ಮುಂದುವರಿದಲ್ಲಿ ರೋಗಿ ಮದ್ಯಪಾನವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಸುವುದೇ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಹೆಚ್ಚು ಮದ್ಯಪಾನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ, ಹೃದಯ, ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ನರಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ ಸತ್ತ್ವ ಹೀನತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಈ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬಹುದು. (ಎ.ಜಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು : ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳ ಮೇಲೂ ನರಮಂಡಲದ ಮೇಲೂ ಕುಡಿತದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಎದ್ದುತೋರುತ್ತವೆ. ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳ ಮೇಲಣ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ.

1 ಬೆಳಗ್ಗೆ ವಾಕರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಂತಿಯಾಗುವುದು. 2 ಜಠರದ ಉರಿತದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಣೆ, ಮೇಲು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಳಲಿಕೆ, ತೇಗು ಜಠರದ ಹುಣ್ಣಿನ ಚಿಹ್ನೆಗಳು. ವಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಬೀಳುವುದು. 3 ಜಠರದ ಹುಣ್ಣು. 4 ಪಿತ್ತಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬಿನ ಶೇಖರಣೆ. 5 ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗದ ಸಿರೋಸಿಸ್. 6 ಮೇದೋಜೀರಕ ಗ್ರಂಥಿಯ ಉರಿತ.

ನರಮಂಡಲದ ಮೇಲಣ ಪ್ರಭಾವ : 1 ಸಾರಾಯಿ ಕುಡಿದಾಗ ಮತ್ತೇರಿ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ತಪ್ಪುವಿಕೆ, ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರು, ತೊದಲುನುಡಿ. ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪ, ಜೋಪು ಹಿಡಿಯುವಿಕೆ, ಮೂರ್ಛಾವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 2 ಸಾರಾಯಿ ಸೇವನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಡುಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತವಿಭ್ರಮಣ, ಸನ್ನಿ, ಡಿಲೇರಿಯಮ್ ಟ್ರೆಮನ್ಸ್– ಈ ಮುಂತಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. 3 ಈ ಜಾಡ್ಯದಿಂದ ಪೋಷಣ ಸತ್ತ್ವಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದ ನರಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪ ಪರಿಣಾಮಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ನರಗಳ ಮೇಲಣ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ. ದೃಷ್ಟಿಮಂದಾಗುವಿಕೆ, ಪೆಲಾಗ್ರ ಕಾಯಿಲೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಈ ಜಾಡ್ಯದಿಂದ ನರಳುವವರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೂ ತಕ್ಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳುಂಟು. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವಾದ ಕುಡಿವ ಗೀಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು ತುಂಬ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಅದು ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ತಾವು ಆ ಗೀಳಿನಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವರಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರು ಮತ್ತು ಮನೋರೋಗತಜ್ಞರು ಅವರ ನೆರವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ.

1 ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾರಾಯಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಮುನ್ನ ಎಮಿಟೀನ್ ಅಥವಾ ಅಪೋಮಾರ್ಫೀನ್ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಾಕರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಾಂತಿಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾರಾಯಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಭಾವನೆ ರೋಗಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದು ಅವನು ಕ್ರಮೇಣ ಸಾರಾಯಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಷ್ಟು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ.

2 ಆಂಟಬ್ಯೂಸ್ ಔಷಧದ ಬಳಕೆ : ರೋಗಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಐದು ಗ್ರಾಂ ಆಂಟಬ್ಯೂಸ್‌ನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಕೊಡುವುದು. ಈ ಔಷಧ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಾರಾಯಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ತಲೆಸುತ್ತು, ವಾಕರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾಂತಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರೋಗಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಅವನು ತನ್ನ ಚಟವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

3 ಮಾನಸಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ: ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲುಂಟಾದ ಅತೃಪ್ತಿ ಅಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ಮರೆಯಲು ವ್ಯಕ್ತಿ ಕುಡಿಯುವ ಗೀಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನಷ್ಟೆ ಈ ಅತೃಪ್ತಿ ಅಸಂತೋಷಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕುಡಿವ ಗೀಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬಹುದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವನ ದೇಹದ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದರ ಕಡೆಗೂ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು.

4 ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಾರಾಯಿ ಗೀಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಈ ಗೀಳಿನಿಂದ ನರಳಿ ಮುಕ್ತರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಸಕಲ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳ ಅರಿವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಜನರೊಡನೆ ಸೇರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಗೀಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಬಹುದು. (ಜೆ.ಇ.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಕುಡುಗತ್ತಿ ಮೀನು : ಟ್ರೈಕಿಯುರಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಟ್ರೈಕಿಯುರಸ್ ಲೆಪ್ಟ್ಯೂರಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಮೀನು (ಕಟ್‌ಲ್ಯಾಸ್ ಫಿಷ್, ಹೇರ್ ಟೈಲ್ಸ್). ಈ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 22 ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸಮುದ್ರಗಳ ನಿವಾಸಿ ಇದು. ರಿಬ್ಬನ್ ಮೀನೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಸುಮಾರು 1.5ಮೀ ಅಡಿ ಉದ್ದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ದೇಹ ಪಟ್ಟಿಯಂತೆ ಇದೆ. ಬಾಲದ ರೆಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ದೇಹದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡಿರುವ ಬೆನ್ನಿನ ರೆಕ್ಕೆಯೊಂದುಂಟು. ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಭಾರತದ ನೆರೆಹೊರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭೇದವೂ ಇದನ್ನು ಹೋಲುವ ಇನ್ನಿತರ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಪೂರ್ವ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುಡುಗೊಕ್ಕು : ಪ್ಯಾಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಪ್ಯಾರಡೈಸಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಡ್ರೆಪ್ಯಾನಾರ್ನಿಸ್ ಜಾತಿಯ ಹಕ್ಕಿ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರು *ಡೆಪ್ಯಾನಾರ್ಗಿಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟಿಸಿ* ಕುಡುಗೋಲಿನಂಥ ಕೊಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ಈ ಹಕ್ಕಿಯ ತಲೆ ಕಂದುಗೆಂಪಾಗಿಯೂ ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗ ಹಸುರಾಗಿಯೂ ಹೊಟ್ಟೆ ಬೆಳ್ಳಗೂ ಎದೆಯ ಭಾಗ ಬೂದುಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಕಾಲಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಗರಿಗಳು ಬೀಸಣಿಗೆಯಂತೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತ ನೀಲಿಯ ಬಣ್ಣದ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಪುಕ್ಕಗಳು ಇದ್ದು ಕಣ್ಣಿನ ಹಿಂದೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕುಣಿಂದರು : ಹಿಮಾಲಯದ ಸಿವಾಲಿಕ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ಸಟ್ಲೆಜ್ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಜನ. ಇಂಡೋ–ಗ್ರೀಕರ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಇವರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜ ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದ ಅಮೋಘಭೂತಿಯೆಂಬ ಕುಣಿಂದ ರಾಜನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ಮತ್ತು ಖರೋಷ್ಠಿ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೂ ಬರೆಹಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಕುಣಿಂದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಕುಷಾಣರ ತಾಮ್ರದ

ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾಗವತಃ ಛತ್ರೇಶ್ವರ ಮಹಾತ್ಮನಃ ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಛತ್ರ ಅಥವ ಅಹಿಚ್ಛತ್ರ ಇವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಿರ ಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ದೊರೆ ಅಮೋಘಭೂತಿ. ಕುಣಿಂದರ ನೆರೆಯವರಾದ ಕುಲೂತರು (ಕುಲುಕಣಿವೆಯ ಆಳರಸ ಪಂಗಡ) ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.; ಕೆ.ಬಿ.ಸಿ.ಎಚ್.)

ಕುಣಿಕೆ ಹುಳುಗಳು : ಇನ್ಸೆಕ್ಟ ವರ್ಗ, ಲೆಪಿಡಾಪ್ಟಿರ ಗಣದ ಜಿಯೋ ಮೆಟ್ರಿಡೀ ಮತ್ತು ನಾಕ್ಟುಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಗಳ ಡಿಂಬಗಳು. ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಲನೆಯ ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಇವಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಕೊಂಡಲಿ ಹುಳುಗಳು ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಡಿಂಬಗಳು ಚಲಿಸುವಾಗ ತಮ್ಮ ಮೈಯನು ಕುಣಿಕೆಯಂತೆ ಕೊಂಕಿಸಿ ದೇಹದ ಹಿಂದಿನ ತುದಿಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ತುದಿಯ ಹತ್ತಿರ ತಂದು ಊರಿ ಅನಂತರ ಮುಂತುದಿಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಚಲನೆ ಗೇಣುಹಾಕುವುದನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಚಲನೆಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ ಐದು ಜೊತೆ ಉಪಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಜೊತೆಗಳು ಪೂರ್ತಿ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ಇಂಗಿಹೋಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹುಳು ಮೈಕೊಂಕಿಸದೆ ಚಲಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದರೆ ದೇಹದ ನಡುಭಾಗ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆ : ಟೀ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವ ಬಿಸ್ಟನ್ ಸಪ್ರೆಸೇರಿಯ ಮತ್ತು ಅಗಸೆಗಿಡಕ್ಕೆ ಅಂಟುವ ಹೈಪೋಸಿಡ್ರ ಸಕ್ಸೇಸೆರಿಯ.

ನಾಕ್ಟುಯಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಡಿಂಭಗಳನ್ನು ಅರೆಕುಣಿಕೆ ಹುಳುಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಮುಂಭಾಗದ ಒಂದು, ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಜೊತೆ ಕಾಲುಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿದ್ದು ಹಿಂಭಾಗದ ನಾಲ್ಕು ಜೊತೆ (ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರು ಜೊತೆಗಳು) ಕಾಲುಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ, ಇವು ಚಲಿಸುವಾಗ ದೇಹದ ನಡುಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕುಣಿಕೆಯಂತೆ ಬಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಹರಳುಗಿಡದ ಪಿಡುಗಾದ ಎಕಿಯ ಜೇನೇಟ, ಪಡವಲಕಾಯಿಗೆ ಬೀಳುವ ಫೈಟೋಮೆಟ್ರ ಪೆಪೋನಿಸ್ ಮುಂತಾದವು. (ಡಿ.ಎಸ್.)

ಕುಣಿಗಲ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ; ಪಟ್ಟಣ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಗಡಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ, ತುಮಕೂರು, ವಾಯವ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ತುರುವೇಕೆರೆ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳು ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ತುಮಕೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ 35 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು–ಹಾಸನ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 774 ಮೀ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿವ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ನೃತ್ಯ (ಕುಣಿದ) ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕುಣಿಗಲ್ಲೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರನ್ನು ಕುಣಿಗಿಲ್ ಅಥವಾ ಕುಣಿಂಗಿಲ್ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶಿವಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನಳಿನಿ. ನಾಗಿನಿ ಮತ್ತು ಕಮಲಾ ನದಿಗಳು ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಗಮವಾಗುವುವೆಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ನೃಗನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಕುಷ್ಠರೋಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನೆಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಭಾರಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಅವನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಂತೆ. ಅನಂತರ ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಏಳು ಮಂದಿ ಲಿಪಿ–ಜೋಗಿಗಳು ಬಂದು ಕೆರೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಏಳು ಹೆಡೆಗಳ ಘಟಸರ್ಪವನ್ನು ಕೊಂದು ಆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದರಂತೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ತುಂಬಿದಾಗ ಸುಮಾರು 22 ಕಿಮೀ ಸುತ್ತಳತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರು ವುದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಕುಣಿಗಲ್ ಕೆರೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಕೋಟೆಯೂ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇವೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿರುವುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಜನಾರ್ದನ ಮೂರ್ತಿ. ಇದನ್ನು ಹುಲಿಯೂರುದುರ್ಗದಿಂದ ತರಲಾಯಿತಂತೆ. ದೇಗುಲದ ಮುಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಶಂಖ ಕಲಶಪಾಣಿಯಾದ ಚತುರ್ಭುಜ ಗರುಡವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಇಂಥ ಗುರುಡವಿಗ್ರಹ ವಿರಳವಾದ್ದು. ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗ ಸ್ವಯಂಉದ್ಭವವಾದ್ದೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಪದ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯದು. ಇದಕ್ಕೆ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಕನಾಸಿ ಮತ್ತು ನವರಂಗಗಳಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೇವಸ್ಥಾನ ವೆಂಕಟರಮಣನದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿರುವ ಮೂರು ಸನ್ನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ್ದರಲ್ಲಿ ಸು. 1 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಭವ್ಯ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಶಿವರಾಮೇಶ್ವರ ದೇಗುಲ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಷಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯ ವಿಗ್ರಹ ಗಂಗಶೈಲಿಯದು. ಕೊಟ್ಟಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲವಾಗಿದ್ದ ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತರಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕುಣಿಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ಖ್ಯಾತಿಯ ಕುದುರೆಕಾವಲಿದೆ (ಸ್ಟಡ್–ಫಾರ್ಮ್). ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಡೆಯಿಂದ ಕುಣಿಗಲಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗಲೇ ಕಾಣಬರುವ ಈ ಕಾವಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದು ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದು. ಮೈಸೂರು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕುದುರೆ ತಳಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 170 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1886ರಿಂದೀಚಿಗೆ ಜೂಜಿನ ಕುದುರೆಗಳ ತಳಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿದೇಶೀ ತಳಿಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಜೆಯ ತಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ಯಮ. ಇಲ್ಲಿಯ ರೇಷ್ಮೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕುಣಿಗಲ್ ಕೆರೆಯಿಂದ ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೂ ಅಡಕೆ ತೆಂಗು ತೋಟಗಳಿಗೂ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿದೆ.

ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತ ಮತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ–ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಪ್ಪೆ ಪಾಳ್ಯದ ಸು. 785ರ ದಾಖಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈಗಿನ ಕುಣಿಗಲ್ ಪಟ್ಟಣವಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕುಣಿಗಲ್ ನಾಡನ್ನು ಗಂಗ ದೊರೆ ಶಿವರಾಮ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು (1290) ವೀರ ಕಂಬಲರಾಯ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮಾಗಡಿ ಒಡೆಯನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪಟ್ಟಣ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೋಟೆಯೂ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು.

ಕುಣಿಗಲ್ ಪುರಸಭೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ್ದು 1918ರಲ್ಲಿ. 1951ರ ಪುರಸಭಾ ಕಾಯಿದೆಯ ಪ್ರಕಾರ 1957ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪುನರ್‌ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪುರಸಭೆಯ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸು 8 ಚ.ಕಿಮೀ ಪುರಸಭೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಈಗ ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಕುಣಿಗಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 9984 ಚ.ಕಿಮೀ. ಪಟ್ಟಣ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 30,291 (2001). (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುತರ್ಕ : ಒಂದು ವಾದ ವಿಧಾನ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಲ್ಲ; ಸತ್ಯವನ್ನು ಮರೆ ಮಾಡುವುದು; ಸತ್ಯವಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಸತ್ಯದಂತೆ ತೋರಿಸುವುದು. ಕುತರ್ಕದಲ್ಲಿ ವಾದದ ಸೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಾದ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಾದವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ತಾರ್ಕಿಕರು ಜಲ್ಪ, ವಿತಂಡ ಮತ್ತು ಆಭಾಸಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಾದ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಒಂದು ಜೀವನ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದವರನ್ನು ಸಾಫಿಸ್ಟರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. (ಜಿ.ಎಚ್.)

ಕುತುಬ್ ಉದ್ ದೀನ್ ಐಬಕ್ : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸ್ಥಾಪಕ. ಇವನ ದೇಶ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಗುಲಾಮನಾಗಿದ್ದ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿ ಇವನನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡ. ಇವನ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಘೋರಿಯನ್ನಾಕರ್ಷಿಸಿದುವು. ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಾಗಿ ಐಬಕ್ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿ ಅಶ್ವದಳದ ಅಧಿಪತಿಯಾದ. ಪಾಟಿಯಾಲದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಅಧಿಕಾರ ಇವನಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಘೋರಿ 1192ರಲ್ಲಿ ತರೇನ್ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ಗಳಿಸಿ ಖುರಾಸಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಸಲು ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯ ಬಂಟನಾದ ಐಬಕನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ. ಐಬಕ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದು 1193ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕ್ರೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. 1194ರ ವೇಳೆಗೆ ಗಂಗಾ–ಯಮುನಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶ ಇವನ ವಶವಾಯಿತು. ಅನಂತರ 1202–03ರ ವರೆಗೂ ಈತ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನ ದಾಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು, 1206ರಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮದನ ಕೊಲೆಯಾದಾಗ ಲಾಹೋರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಆಳತೊಡಗಿದ. ಮುಸ್ಲಿಮರ ಅಧಿಕಾರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಈತ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದು 1210ರಲ್ಲಿ. ದೆಹಲಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಕುತುಬ್‌ಮಿನಾರನ್ನು **(ನೋಡಿ)** ಕಟ್ಟಿಸಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದವನೀತ. (ಎಸ್.ವಿ.ಡಿ.)

ಕುತುಬ್ ಮಿನಾರ್ : ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗೋಪುರವನ್ನು 1199ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮೀ ಸಂತತಿಯ ಕುತುಬ್ ಉದ್ ದೀನ್ ಐಬಕ್ ದೊರೆ ಉಷ್ ನಗರದ ಬಖ್ತ್ಯಾರ್ ಕಾಕಿ ಎಂಬ ಸಂತನ ಸ್ಮಾರಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಐಬಕ್ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಮರಣ ಹೊಂದಲು ಅನಂತರ ಆಳಿದ ಇಲ್ತುಮಷನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂತಸ್ತುಗಳುಳ್ಳ ಈ ಗೋಪುರ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಕರೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಅದು ಮುಂದೆ ಸ್ಮಾರಕಸ್ತಂಭವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಮೊದಲು 225 ಅಡಿಗಳೆತ್ತರವಿತ್ತು. ಫಿರೋಜ಼್‌ಷಾ ತುಘಲಖನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಲು ಹೊಡೆತದಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂತಸ್ತು ಹಾಳಾಗಲು, ಅವನು ಸಣ್ಣದಾದ 4 ಮತ್ತು 5ನೆಯ ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. 1503ರಲ್ಲಿ ಸಿಕಂದರ್ ಲೋದಿ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ. ಕೆಳಗಿನ ಮೂರಂತಸ್ತುಗಳು ಬೆಣಚುಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮರಳುಶಿಲೆಯ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ, 4–5ನೆಯ ಅಂತಸ್ತುಗಳು ಕೆಂಪು ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಸ್ತಂಭ ವಿವಿಧ ಅಂತಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಶಾಸನಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದಲೂ ಹೂವಿನ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸದಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ಗೋಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಇದರ ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

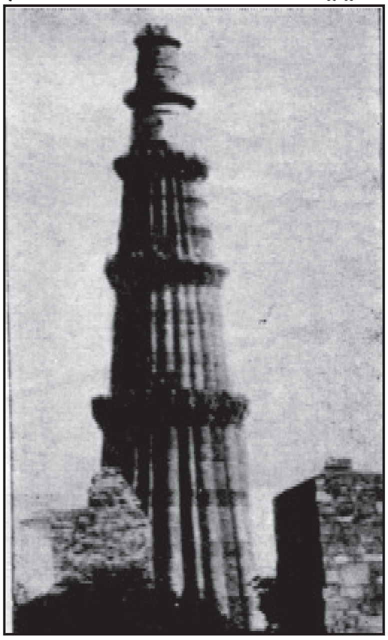

ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿ ಮನೆತನ : 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಮನೆತನ. ಈ ಮನೆತನದವರ ರಾಜ್ಯ ವಾರಂಗಲ್ಲಿನ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ತರುವಾಯ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಹಮನಿ ಅರಸರು 1424ರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದರು. ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕ ಮಲಿಕ್ ಕುಲಿ ಕುತುಬ್ ಉಲ್ ಮುಲ್ಕ್ ಎಂಬ ತುರ್ಕಿ ಅಧಿಕಾರಿ. ಈತ ಮಹಮದ್ ಷಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಮಹಮೂದ್ ಗವಾನ್ ಇವನನ್ನು ತೆಲಂಗಾಣದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ. ಕುಲಿಷಹ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯ ಒಡೆದು 5 ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳಾದಾಗ ಬಾರಿದ್‌ಷಾಹಿಯವರ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ತಡೆಯಲಾರದೆ 1512 ರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ 1518ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಇವನ 25 ವರ್ಷದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಇವನೂ ಇವನ ಮಗ ಮಹಮದ್ ಕುಲಿ ಕುತುಬ್‌ಷಹನೂ ಗೋಲ್ಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದರು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಕುಲಿ ಕುತುಬ್‌ಷಹ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ.

ಮಲಿಕ್ ಕುಲಿ ಕುತುಬ್ ಉಲ್‌ಮುಲ್ಕ್ ತನ್ನ 90ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (1543) ತನ್ನ ಮಗ ಜಮ್‌ಷೀದನಿಂದ ಕೊಲೆಯಾದ. ಅನಂತರ ಜಮ್‌ಷೀದ್ 7 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ. ತರುವಾಯ, ಈತನ ಸಹೋದರ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಇವನು 1565ರಲ್ಲಿ ಇತರ ಷಾಹೀ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತಗಾರ ; ಹಿಂದೂ ಜನರನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರಲ್ಲಿ ಅಬ್ದುಲ್ ಹಸನ್ ಕುತುಬ್‌ಷಹ 1672ರಿಂದ 10 ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದಾಗ ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ಭಕ್ತ ರಾಮದಾಸರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಇವನನ್ನು ತಾನೇಷಾ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭೇದವೆಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ವೇದಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದಿದ್ದ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿ, ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಬಾರಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಅಬ್ದುಲ್ ಹಸನ್ ಕುತುಬ್‌ಷಹನ ಮತಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ್ ಕೇಳಿದ್ದ. ಈ ನೀತಿಯನ್ನು ಆತ ಸಹಿಸದೆ ಗೋಲ್ಕೊಂಡದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ. 8 ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರೂ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೀರ್ ಜುಮ್ಲಾ ಎಂಬವನಿಗೆ ಸುಲ್ತಾನ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವೆನೆಂದು ಆಶೆ ತೋರಿಸಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ತಾನೇ ಷಹನನ್ನೂ ಅವನ ಹಿಂದೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಅಕ್ಕನ್ನ ಮತ್ತು ಮಾದನ್ನರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿ ನಗರದಿಂದ ರತ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಅವನತಿಗೆ ಈ ಆಕ್ರಮಣವೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿ ಗೋಲ್ಕೊಂಡ. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ 10 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ವಜ್ರದ ಗಣಿಯೆಂದು ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ಮನ್ರೋ ಇದನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ; ಕವಿಗಳು ಇದನ್ನು ರತ್ನಗರ್ಭ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ವಜ್ರಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಕೋಟೆ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮೈತ್ರಿಯ ಗುರುತಾಗಿ ಈಗಲೂ ನಿಂತಿದೆ. (ಸಿ.ವಿ.ಆರ್.)

ಕುತೂಹಲ : ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತನಗರ್ಥವಾಗದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ವ್ಯಕ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಆಶೆ, ಆಸಕ್ತಿ, ಹೊಸತನ್ನು ಅರಿವ ಸಹಜ ಗುಣ (ಕ್ಯೂರಿಯಾಸಿಟಿ) . ಉನ್ನತವರ್ಗದ ಪ್ರಾಣಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ಒಂದು ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದು. ಅಪರಿಚಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಾಯಿ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತ, ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮೂಸಿನೋಡುತ್ತ, ಹೊಸ ವಾತಾವರಣದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವಿಚಾರದ ಬಗೆಗೆ ಏನು, ಏಕೆ, ಹೇಗೆ ಮುಂತಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಕುತೂಹವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುತೂಹಲಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಆದಿಮಾನವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಕೊಲಂಬಸ್ ಅಮೆರಿಕವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಆಧುನಿಕ ಮಾನವ ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕುತೂಹಲ ಪ್ರೇರಿತ ಅನ್ವೇಷಣೆ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಪರಿಣಾಮ, ಸತ್ಫಲ. ಕುತೂಹಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಜೀವಿಯ ಅಗತ್ಯಗಳ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಬಹುದಾದರೂ ಇದನ್ನು ಒಂದು ದೈಹಿಕ ಅಗತ್ಯ ಅಥವಾ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗದು. ಕೋತಿಯಿರುವ ಪಂಜರದೊಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲಕರಣೆ ಅಥವಾ ಸಾಧನವನ್ನು ಇರಿಸಿದರೆ ಕೋತಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಆಟವಾಡುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಬಿಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಪುನಃ ಜೋಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದು ಪರಿಪಾಠ ಅನೇಕ ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಯಬಹುದು. ಈ ವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಆಹಾರವಾಗಲಿ, ಇನ್ನಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕುತೂಹಲ ತೃಪ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಂದಮೇಲೆ, ಜೀವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪರಿಸರದ ಬಗೆಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಪರಿಸರವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಉಪಯೋಗದ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗದೆ, ಕುತೂಹಲ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತವೆ. ಉನ್ನತ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾನವ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕುತೂಹಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಧಾರಕವಾಗಿದೆ.

ವಿಲಿಯಂ ಮೆಗ್ಡುಗಲ್ ಎಂಬ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದ ಕುತೂಹಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವಭಾವತಃ ಕೆಲವರು ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕುತೂಹಲಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದಂಥ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಜೀವನದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ, ಯಾರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅವರಲ್ಲಿ ಅದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ಒದಗದ ಕಾರಣ ಇದ್ದ ಶಕ್ತಿಕೂಡ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಂದುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ, ಯಾರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೋ ಆತನಲ್ಲಿ, ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಒದಗುತ್ತದಾಗಿ ಇನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನ ಜನರ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಕುದುರುವುದಕ್ಕೂ ಅವರು ಪ್ರತ್ಯಾಶೆಯಿಲ್ಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುಡಿಮೆಗಳಿಗೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕುತೂಹಲಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರವಾಗಿರಲಿಕ್ಕೂ ಸಾಕು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕುತೂಹಲ ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಮತ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ–ಎನ್ನುವುದು ಮೆಗ್ಡುಗಲನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕುತೂಹಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ–ಎನ್ನುವ ಅಂಶವನ್ನು ರೆಮಾಂಡ್ ಕೆಟೆಲ್ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧಕನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ನಡೆಸಿದ ಅಭಿಪ್ರೇರಣೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಒಂದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು (ವಾಂಟ್) ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಅಥವಾ ಕುತೂಹಲಾಕಾಂಕ್ಷೆ ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುಸ್ತಕ ಓದುವುದು, ಸುದ್ದಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಸಂಗೀತ ಕೇಳುವುದು, ವಿಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು, ಸಿನೆಮಾ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದು–ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅನ್ವೇಷಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಬರ್ಲೈನ್ ಎಂಬ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಅನ್ವೇಷಣಾ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ: ಅಭಿಮುಖ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು (ಓರಿಯೆಂಟಿಂಗ್ ರೆಸ್ಪಾನ್ಸಸ್), ಚಲನಾತ್ಮಕ ಅನ್ವೇಷಣೆ (ಲೋಕೊಮೋಟಾರ್) ತನ್ನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಸಹ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಜೀವಿಯ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಒಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಭಿಮುಖ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಶಬ್ದ ಬಂದ ದಿಕ್ಕಿನತ್ತ ಜೀವಿ ತನ್ನ ಕತ್ತನ್ನು ತಿರುಗಿಸಬಹುದು. ಅದರ ಕಣ್ಣಿನ ಪಾಪೆ ಹಿಗ್ಗಬಹುದು. ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ದೈಹಿಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಜೀವಿಯ ಅವಧಾನ ಮತ್ತು ಸಂವೇದನಾ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಮುಖ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಜೀವಿ ತನ್ನ ಪರಿಸರದ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಪಡೆಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಚಲನಾತ್ಮಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಭೌತಿಕ ಚಲನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯೂಹವೊಂದರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ಘಾತ ಕೊಡುವ ನೋವನ್ನು ಸಹ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯುತ್ ಜಾಲವನ್ನು ದಾಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಇಲಿಗಳ ವರ್ತನೆ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಅಭಿಮುಖಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಹಾಗೂ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕಣ್ಣಿನ ಪಾಪೆ ಹಿಗ್ಗುವಿಕೆ, ಪ್ರಚೋದವಸ್ತುವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವುದು, ಇತ್ಯಾದಿ, ಅದರೆ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಂಥ ವಸ್ತು ಇರುವ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ವಿಚಾರವೇ ಬೇರೆ. ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಮತ್ತು ಜೀವಿಗೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ಇನ್ನಾವುದೋ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಆ ಶಬ್ದದತ್ತ ಕಿವಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದು ಅಭಿಮುಖ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಆ ಶಬ್ದ ಬಂದ ಸ್ಥಳದತ್ತ ಧಾವಿಸುವುದು ಚಲನಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಆದರೆ ಅದು ಏನು ಶಬ್ದ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದು ಅಥವಾ ರೇಡಿಯೋದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲಸ ಸಂಶೋಧನ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ತಮ್ಮ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುವ ನವೀನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದನ್ನು ಕೋತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶಿಶುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಶೋಧನ ವರ್ತನೆ ಎಷ್ಟು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಪಿಯಾಜೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಿ ಹೇಳುವಂತೆ, ಮಗು ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅದು ವಾತಾವರಣದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸಹ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಐದರಿಂದ ಏಳು ತಿಂಗಳಿನ ಮಗು ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಡ್ಡಬರುವ ಬಟ್ಟೆಯ ತುಂಡನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಎಂಟರಿಂದ ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಿನ ಮಗು ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದ ವಸ್ತುವನ್ನು, ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಗೆ ಅರಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದು ತಿಂಗಳಿನ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲದು ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪ್ರಚೋದಕ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅದು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪರಿಚಿತ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ತಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಒದೆಯುತ್ತದೆ, ಎತ್ತಿಎಸೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಲ್ಲ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮದ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಪುನಃ ಒಂದೇ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಲಪಿದಾಗ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡುತ್ತದೆ.

ಜೀವಿಯ ಕುತೂಹಲಬುದ್ಧಿ ಕೆರಳುವುದಕ್ಕೂ ಅದು ಬದುಕುವ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಬಗೆಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮೆಗ್ಡುಗಲನ ಪ್ರಕಾರ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕುತೂಹಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂವೇಗವಾಗಿದೆ. ಜೀವಿ ತಾನು ಅನುಭವಿಸುವ ಆಶ್ಚರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಅದು ಅರಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಚೋದಕ ವಸ್ತುವಿನ ಯಾವ ಅಂಶಗಳು ಕುತೂಹಲ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ಬಗೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಪ್ರಚೋದಕವಸ್ತು ನವೀನವಾದಷ್ಟೂ ಕುತೂಹಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನದ ತಿರುಳು. ನವೀನತೆ ಎನ್ನುವುದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಚಾರ. ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದು ನವೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಜೀವಿಯ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸತಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸಹಜ. ಬಹಳ ಸಮಯದಿಂದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಾರದ ವಸ್ತುಗಳು ಸಹ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಕೂಡ ಅವು ನವೀನವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಿನ ಪಕ್ಷಿ ಅಸಾಧಾರಣ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಬರ್ಲೈನನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚೋದಕವಸ್ತುವಿನ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಧಾರಕಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಅಸಂಬದ್ಧತೆ (ಇನ್‌ಕಾಂಗ್ರುಯಿಟಿ), ಸಂಕೀರ್ಣತೆ (ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸಿಟಿ), ಅನಿರೀಕ್ಷತೆ (ಸರ್‌ಪ್ರೈಸ್) ಮತ್ತು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ (ಇರ್‍ರೆಗ್ಯುಲ್ಯಾರಿಟಿ).

ಪ್ರಚೋದಕ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಾಗಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲಾಗಲಿ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ನೋವು ಅಥವಾ ಭಯ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಂದುವರಿಯುವಿಕೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಂಟೆಗೋಮರಿ ಮತ್ತು ಮಾಂಕ್‌ಮನ್ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧಕರು ನವೀನ ತೆರನಾದ ವ್ಯೂಹವೊಂದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯುತ್‌ಘಾತವನ್ನು ಹರಿಯಬಿಟ್ಟಾಗ ಆ ವ್ಯೂಹದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅನ್ವೇಷಣಾ ವರ್ತನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಹೊರಕ್ಕೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೋತಿಗಳು ನಾಯಿಗಳು ಬೊಗಳಿದೊಡನೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದಾಗಿ ಬಟ್ಲರ್ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧಕ ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಪರಿಚಿತ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದು ಅಥವಾ ಅದರ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಭಯೋತ್ಪಾದನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ನೋವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಸಹ ಕುತೂಹಲದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾನಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉಂಟಾಗದಿದ್ದರೆ, ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ವಸ್ತುವಿನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಜೀವಿ ಮುಂದುವರಿಸಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ನೋವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ತಳೆಯಲೂಬಹುದು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಕುದಿಪ್ಪು : ಬಂಗುಡೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಎಲುಬು ಮೀನು (ಲ್ಯಾಕ್ಟೇರಿಯಸ್). ಭಾರತ ಮಲಯದ್ವೀಪ, ಮಲೇಷ್ಯ ಸಮುದಾಯ ಹಾಗೂ ಚೀನ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ವಾಸ. ಪೆಸಿಫಿಕ್ ಮಹಾಸಾಗರದ ಬಂಡೆ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸಮುದ್ರತೀರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರು ಕುದಿಪ್ಪು ಮೀನನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿಯೋ ಉಪ್ಪುಹಾಕಿ ಒಣಗಿಸಿಯೋ ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತಿನ್ನಲು ಅಷ್ಟು ರುಚಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಲಬಾರಿನ ಕ್ವಿಲಾನ್ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಫೆಬ್ರುವರಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಮೀನುಗಳು ಹಿಂಡು ಹಿಂಡಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಅತಿ ವಿರಳ. ಮೀನಿನ ಶರೀರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನೀಳ ಚಪ್ಪಟೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 10", ತಲೆಯ ಉದ್ದ 1/4", ಬಾಲ 1/4". ಶರೀರದ ಎತ್ತರ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದದ 2/7 ಭಾಗದಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮೀನಿನ ರೂಪರೇಖೆ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿರುವ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ತನಕ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಬ್ಬಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿ ದೊಡ್ಡದು ಮತ್ತು ಓರೆ. ಮೇಲುದವಡೆ ಕಣ್ಣಿನ ಮಧ್ಯದ ಕೆಳಭಾಗದ ತನಕ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೀನು ತನ್ನ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಅದರ ಕೆಳದವಡೆಯ ತುದಿ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಲೆಯ ಹಿಂಭಾಗದ ಶಿಖೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಳದವಡೆಯ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪಜ್ತಿಯ ಬಾಗಿರುವ ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ನಾಲಗೆ, ಪಾಲಟೈನ್ ಮತ್ತು ವೋಮರ್ (ಬಾಯಂಗಳ) ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮ್ಯಾಕ್ಸಿಲ ಮೂಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ಚಲಿಸಲು ಈ ಮೀನಿಗೆ ಮುಳ್ಳುಗಳಿರುವ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಪಾರದರ್ಶಕ. ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಮುಳ್ಳು ಬಲಹೀನವಾಗಿದೆ; ಮೂರನೆಯದು ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಪೊರೆ ಕಚ್ಚುಕಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವೂ ಮೊದಲನೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗೆ ಸಮವೂ ಆಗಿದೆ; ಇದರ ಎತ್ತರ ಇಡೀ ಶರೀರದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ. ಗುದದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಮೀನಿನ ಶರೀರದ ಹೊರಗಡೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸೈಕ್ಲಾಯಿಡ್ ಹುರುಪೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹೊದಿಕೆ ಎಲ್ಲ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಈ ಮೀನಿನಲ್ಲಿಯೂ ತ್ವರಿತ ಚಲನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಶರೀರಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವಿಕ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಚಿಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಬೆನ್ನೆಲುಬುಗಳೂ ಬಾಲದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಬೆನ್ನೆಲುಬುಗಳೂ ಇವೆ. ಇವು ಪೋಣಿಸಿದ ಮಣಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ಈ ಮೀನುಗಳ ಆಹಾರ. (ಕೆ.ಪಿ.ಆರ್.)

ಕುದುರೆ : ಏಕ ಖುರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ತನಿ; ಶಾಸ್ತ್ರೀಯನಾಮ ಈಕ್ವಸ್ ಕೆಬಲ್ಲಸ್. ಇದರ ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ ವೃತ್ತಾಂತಕ್ಕೆ (**ನೋಡಿ– ಈಕ್ವಿಡೇ**). ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕುದುರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದೊಡನೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಸೆದು ಹೋಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸವೇ ಆಗಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಕಾಸದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೇ ಆಗಲಿ ಕುದುರೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪದ ವಿನಾ ಅಪೂರ್ಣ. ಅನಾಗರಿಕತೆಯಿಂದ ನಾಗರಿಕತೆಯೆಡೆಗಿನ ಮಾನವನ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗುರುತುಗಳೊಡನೆ ಕುದುರೆ ಗೊರಸಿನ ಗುರುತುಗಳೂ ಎರಕಗೊಂಡಿವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಚಲಿತ ಹೇಳಿಕೆ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಂದುದಾಗಿರಬೇಕು. ಭಾರ ಹೊರಲು, ಸವಾರಿ ಮಾಡಲು, ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಕುದುರೆಯಂಥ ಉಪಯುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಶಕ್ತ ಪ್ರಾಣಿ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ.

ಕುದುರೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಬೇಕಷ್ಟೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕುದುರೆ ಮಾನವನ ಉಗಮಕ್ಕಿಂತ ಅವೆಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳ ಮೊದಲೇ ಆಗಮಿಸಿದ್ದರೂ ಸು. 2000–3000 ವರ್ಷಗಳಿಂದಾಚೆಗೆ ಕುದುರೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದೊರೆತಿರುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಕುದುರೆಯ ಉಗಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಮಾಡಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ನೀಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೇಗೂ ಇರಲಿ. ಆಧುನಿಕ ಕುದುರೆಯ ಪೂರ್ವಜ ಏಷ್ಯಖಂಡದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಪೂರ್ವ ಪೀಳಿಗೆಯ ಉಗಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಒಂದು ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ, ಮೂರನೆಯದು ನೈಋತ್ಯಕ್ಕೂ ವಲಸೆ ಹೋದವು. ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕವಲು ಮುಂದೆ ಚೀನ ಹಾಗೂ ಇತರ ಮಂಗೋಲಿಯ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡಿತು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕವಲು ಇಡೀ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಕುದುರೆ ಜಾತಿಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ನೈಋತ್ಯದ ಕವಲು ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್, ಇರಾನ್, ಭಾರತ, ಅರೇಬಿಯ, ಆಫ್ರಿಕ–ಈ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ನಾನಾ ತಳಿಗಳ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಮುಂದೆ ಮಾನವನ ಉಗಮವಾದ ಮೇಲೆ ನಾಗರಿಕತೆ ವರ್ಧಿಸಿದಂತೆ ಕುದುರೆ ಆತನ ನಿಕಟ ಸಹವರ್ತಿಯಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿತು. ಅಂದು ಸ್ವಚ್ಛಂದಜೀವಿಯಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕುದುರೆಗಳು ಬಹುಶಃ ಇಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಪಳಗಿದ ಆಧುನಿಕ ಕುದುರೆ ಹವೆಯ ತೀವ್ರ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮನುಷ್ಯಾವೃತ ಪ್ರಪಂಚವಿಡೀ ನೋಡಬಹುದು.

ವರ್ಗೀಕರಣ: ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಯ ಎಲ್ಲ ತಳಿಗಳನ್ನೂ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಗಾತ್ರ, ಮಾದರಿ, ಉಗಮಸ್ಥಳ, ಉಪಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇರುಕುದುರೆ (ಡ್ರಾಫ್ಟ್‌ಹಾರ್ಸ್), ಲಘುಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣತಳಿ ಕುದುರೆ (ಪೋನಿ, ಎತ್ತರ 56" ಮೀರದ ಕುದುರೆ) ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಬಲು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವೆಂದೇನೂ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆರಂಭದ ಕುದುರೆಗಳು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ (ಭುಜಾಸ್ಥಿಗಳ ಸಮೀಪ) ಸರಿ ಸುಮಾರಾಗಿ 48" ಇದ್ದುವು. 56" ಎತ್ತರವಿದ್ದ ಕುದುರೆಗಳು ತೀರ ವಿರಳ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಇಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯಾದರೋ 68"–80" ಎತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದಿ ಹಯಗಳ ಬಣ್ಣ ಮಬ್ಬುಕಂದು. ಆದರೆ ಇಂದು ಕಪಿಲ, ಕಂದು, ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್, ಬೂದು, ಕೆಂಗಂದು, ಬಿಳಿಬೂದು ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಬಣ್ಣಗಳ ಕುದುರೆಗಳಿವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆಗೆ ಬಣ್ಣವೂ ಇದೆ ಎಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ಹೇಳಿಕೆ ನಿಜವಾದ ಮಾತು.

ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ: ಓಟದ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕುದುರೆಗಳದೇ ಒಂದು ತಳಿ. ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯವೂ ಕೋಳಿಪಂದ್ಯದಷ್ಟೇ ಹಳತಾದುದು. ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯದವರು ಕುದುರೆ ಕಟ್ಟಿ ರಥಗಳ ಓಟದ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವಾಗ ಹೇಗೆ ಇದು ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಮೆರಿಕ ಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯ ಕ್ರೀಡೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮುಂಬಯಿ, ಪುಣೆ, ದೆಹಲಿ, ಚೆನ್ನೈ, ಸಿಕಂದರಾಬಾದು, ಉದಕಮಂಡಲ, ಕೋಲ್ಕತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವ ಬ್ರೀಡರ್, ಅವಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣಕೊಡುವ ಟ್ರೈನರ್ ಮತ್ತು ಪಂದ್ಯಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸವಾರಿಮಾಡುವ ಜಾಕಿಗಳು ಇವರ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಈ ಕ್ರೀಡೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪಂದ್ಯದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ಟಡ್ ಫಾರಮ್‌ಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥದೊಂದು ಸ್ಟಡ್ ಫಾರಮ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣಿಗಲ್ ಬಳಿ ಇದೆ.

ಕುದುರೆ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಅನುಸಾರ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಹೌದು. ರಾಜನ ಪೂಜ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದ ಕುದುರೆಯೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ. ಕುದುರೆ ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯನ ನಾಗರಿಕತೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳ ಏಳ್ಗೆ ಬೀಳ್ಗೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಟ್ಯಾಂಕು, ವಿಮಾನಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಕುದುರೆ ಅತಿಮುಖ್ಯ ವಾಹನವಾಗಿತ್ತು.

ಇದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕುದುರೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾಣಿ. ಇದರ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಕೂದಲಿನಿಂದ ಉಡುಪು, ಮೆಟ್ಟು ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಂದ ಅಂಟು, ಸೀರಮ್ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತೆಗಳ ನಡುವೆ ತಳಿಸಂಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಹೇಸರಗತ್ತೆ ಸಾಮಾನು ಹೊರಲು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. (ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರಗತಿಯೊಡನೆ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಪಡೆಯುವ ಸೇವೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಹುವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ತಳಿ ವಿಕಸಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಭಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಳಿಸಂಕರ ಮಾಡಿ ಹೊಸತಳಿಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯುರೋಪ್ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಸಂಖ್ಯೆಯ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ವಿಸ್ತರಣೆ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತರಹೆಯ ಕ್ರೀಡಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕುದುರೆಗಳು ಆಮದಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು; ತರಬೇತಿ ಲಾಯಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ದೇಶ ಕುದುರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅತಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಅಶ್ವರಥಗಳ ಜೂಜು. ಆಗಿನ ರೋಮ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕುದುರೆ ಜೂಜಿನಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬರ್ಬರ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿವಂಶಸ್ಥ ತಳಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಶುದ್ಧ ಅಥವಾ ಥರೋಬ್ರೆಡ್ ತಳಿ ಅಶ್ವಜಾತಿಯ ಸಾಮ್ರಾಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸುವವರೆಗೂ ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶದ ಕುದುರೆಗಳೇ ಅತಿಮುಖ್ಯ ತಳಿಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಕುದುರೆ ತಳಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು ಇಂಗ್ಲಿಷರು; ಇದು 1550ರ ಅನಂತರವೇ ಆದರೂ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕ್ರಮೇಣ ಆಯಿತಷ್ಟೆ. ಒಂದನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಅರಬ್ಬಿಜಾತಿಯ ವೈಟ್ ಟರ್ಕ್ ಎಂಬ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಥರೋಬ್ರೆಡ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ತಳ್ಳನೆ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಜೂಜು ಕುದುರೆ ತಳಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕುದುರೆ ತಳಿಗಳ ತವರೂರು. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿದ್ದ ಕುದುರೆ ಜಾತಿಗಳು ಎರಡು. ಒಂದು ಓಡುವ ಜಾತಿ ಕುದುರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಯುದ್ಧ ಅಥವಾ ಪಂದ್ಯದ ಕುದುರೆ. ಓಡುವ ಜಾತಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಗಾಡಿ ಎಳೆಯುವುದು ಬೇಸಾಯ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಪಂದ್ಯದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಯುದ್ಧ, ಜೂಜು ಕ್ರೀಡೆ ಮುಂತಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರನೆಯ ವಿಲಿಯಂ ದೊರೆ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಕ್ರೀಡೆಗಳ ಅಭಿಮಾನಿ. ಈತ ಅರಬ್ಬಿ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ತಳಿಯೊಂದಾದ ಬೈರ್ಲಿಟರ್ಕ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ತರಿಸಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಗೆಡಾಲ್ಫಿನ್ ಅರೇಬಿಯನ್ ಬೀಜದ ಕುದುರೆ 1725ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂತು. ಈಗಿನ ಬಹುಭಾಗ ಶುದ್ಧ ತಳಿಗಳೆಲ್ಲ ಇದರ ವಂಶದವು.

ವೇಗವಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ ಸಂಚರಿಸಲು ಉಪಯೋಗವಾದ ಮೋಟಾರು, ಟ್ರಾಕ್ಟರು ಮುಂತಾದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಗಾಡಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೇರುಕುದುರೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಂತತಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಜೂಜಿನ ಶುದ್ಧತಳಿ ಕುದುರೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ. ಈ ಕುದುರೆಗಳ ವೇಗ ಮತ್ತು ಜೂಜಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಶ್ರಮಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಇವುಗಳ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಆದರೂ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ರಷ್ಯ, ಚೀನ, ಸಿಂಹಳ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಜೂಜು ನಿಷಿದ್ಧ. ಇದರಿಂದ ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿದೆ.

ಭಾರತ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಅಶ್ವಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಕಾಥೇವಾರಿ, ಮಾರವಾರಿ ಮತ್ತು ಮಣಿಪುರಿ ಜಾತಿಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಭುಟಿಯೂ, ಹಿರ್ವ್ಯಾಯಿ, ಸ್ಪಿತಿ, ಉಸ್ಮಾಯಿ ಮುಂತಾದವೂ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದಲೂ, ಜೂಜಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬೀಜದ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದಲೂ ತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೊಗಲರು ಮತ್ತು ಮರಾಠರು ಸ್ಥಳೀಯ

ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಯುದ್ಧದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ ಬಹುವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದಲೇ ಆದದ್ದು. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಅಶ್ವಾಭಿವೃದ್ಧಿಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಭಾರತದ ಶುದ್ಧತಳಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತಂದರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಜಾತಿಗಳ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅವುಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಶುದ್ಧತಳಿ ಅಶ್ವ (ಥರೋಬ್ರೆಡ್ ಹಾರ್ಸ್): ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕುದುರೆಯ ಸಂತತಿ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾದ ಶುದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜಾತಿ ಇಲ್ಲವೇ ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯ ಜಾತಿಯ, ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಹಲವಾರು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಕುದುರೆಗೆ ಶುದ್ಧತಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ವೇಲರ್: ಇದೊಂದು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದಿಂದ ಬಂದ ಕುದುರೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶುದ್ಧತಳಿ ಮತ್ತು ಕೇಪ್ ತಳಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಜಾತಿ. ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಇವು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಕುದುರೆತಟ್ಟು ಅಥವಾ ಟಾಕಣ ಅಥವಾ ಪೋನಿ ಕುದುರೆ: ಇದು ಒಂದು ಗಿಡ್ಡ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 14–2 ಹ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಇಲ್ಲವೇ 58". ಮುಂದಿನ ಕಾಲಿನ ಗೊರಸಿನ ಕೆಳತುದಿಯಿಂದ ಭುಜದ ಉಬ್ಬು ಏಣಿನ ವರೆಗಿನ ಎತ್ತರ 58" ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

ರೀಮೌಂಟ್: ತರಬೇತಿ ಇಲ್ಲದ ಕುದುರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಶ್ವದಳದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ಯಾಕ್ ಪೋನಿ ಅಥವಾ ಹೇರುಕುದುರೆ: ಇದು ಒಂದು ಗಿಡ್ಡ ದಪ್ಪನೆಯ ಆಕಾರದ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುವಾದ ಕುದುರೆ. ಇದನ್ನು ಪದಾತಿ ದಳದಲ್ಲಿ ಹೇರು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಕುದುರೆಯ ವರ್ಣಗಳು: ಕಪಿಲವರ್ಣ(ಬೇ), ದಟ್ಟಕೆಂಗಂದು (ಚೆಸ್ಟ್‌ನಟ್), ಕಂದು, ಬೂದು, ಕಪ್ಪು, ಕರಿಬೂದು ಬಣ್ಣ, ಕಪ್ಪುಬಿಳುಪು ಮಿಶ್ರ ಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಕುದುರೆ ತಳಿಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಗಳು ಶುದ್ಧ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚುಪಾಲು ಅರಬ್ಬಿ ರಕ್ತದವು.

ಭುಟಿಯಾ: ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಬೂದು ಇಲ್ಲವೇ ದಟ್ಟ ಕೆಂಗಂದು ಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಮೈಕಟ್ಟು, ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆಯುಳ್ಳ ದೇಹ, ಮಾಂಸವತ್ತಾದ ಚಪ್ಪೆಗಳು, ಒರಟುಕೂದಲಿನಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಕಾಲುಗಳು. ಕತ್ತಿನ ಮೇಲೂ ಬಾಲದಲ್ಲೂ ಉದ್ದವಾದ ಕೂದಲು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಗಲವಾದ ಹಿಮ್ಮಡಿಗಳುಳ್ಳ ಪಾದಗಳು. ಸವಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಈ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಗಳ ಬಳಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಹಿರ್‌ಜಾಯ್: ಇದೊಂದು ಅರಬ್ಬಿ ಮಿಶ್ರಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ. ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬೂದು. ಅಡಕವಾದ ಮೈ, ಮೋಟಾದ ಬೆನ್ನು, ಮಾಂಸದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಸೊಂಟ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಪೃಷ್ಠ, ಸುಂದರವಾದ ತಲೆ, ಅಗಲವಾದ ಹಣೆ, ತುಂಬಿದ, ಕುಳ್ಳೂ ಅಲ್ಲ ಉದ್ದವೂ ಅಲ್ಲದ ಬಲವಾದ ಕತ್ತು, ದೃಢವಾದ ಇಳಿಜಾರುಳ್ಳ ಭುಜ, ಬಲವಾದ ಮುಂಗಾಲು, ಮೂಳೆ ಎದ್ದುಕಾಣದ ಮೊಣಕಾಲು–ಇವೇ ಈ ಜಾತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಕುದುರೆಯ ಎತ್ತರ 15 ಹ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಅಥವಾ 60', ತೂಕ 800–900 ಪೌಂಡ್. ವೇಗಗತಿಯ ಕಷ್ಟತರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಬಳಕೆ.

ಕಾಥೇವಾರಿ: ರಾಜಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಈ ತಳಿಗಳ ತವರೂರು. ಕಾಥೇವಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾರಮಾರಿ ಇವುಗಳ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಂದೇ ತರಹವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಜಾತಿಗಳೂ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ತಳಿಯ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣ ಹಿಂಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಿ ಮತ್ತು ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ಮಧ್ಯೆ ಕುಡುಗೋಲಿನಾಕಾರದ ಕೀಲು ಮತ್ತು ತುದಿಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿರುವಂತೆ ಬಾಗಿರುವ ಕಿವಿ. ಸವಾರಿಗೆ ಬಳಸುವ ಈ ಕುದುರೆ ಹಿಂದೆ ಪಂದ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಮಾರವಾರಿ: ಇದು ರಾಜಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತದ ಮೂಲ ತಳಿ. ಈ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ ದಟ್ಟ ಕೆಂಗಂದು, ಬೂದು, ಕಂದು ಕಪಿಲವರ್ಣ, ಕರಿಬೂದು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಶೇ.50 ಭಾಗದಷ್ಟು ತಳಿ ತಿಳಿಕೆನೆ ಬಣ್ಣ. ಈ ಜಾತಿ ಕುದುರೆ ಶೀವಿ, ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದದ್ದು. ಇದರ ನಡಿಗೆ ಬಲುಗಂಭೀರ. ವೇಗ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಮಣಿಪುರಿ: ಇದು ಕೂಡ ಭಾರತದ ಅಶ್ವತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನವಾದದ್ದು. ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ. ನಯ, ವೇಗ, ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಈ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಈ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಸಣ್ಣ ಹುಟ್ಟು, ಮಾಟವಾದ ದೇಹ, ದೃಢವಾದ ನಡಿಗೆ, ಉದ್ದನೆಯ ಮುಖ, ಅಗಲವಾದ ಮುಖ, ಅರಳಿದ ಹೊಳ್ಳೆ, ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆಗೂಡು, ದೇಹದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಕಾಲು, ದೃಢವಾದ ಮಂಡಿ ಮತ್ತು ಕಾಲು, ಕೀಲು ನಯವಾಗಿ ಬಾಗಿದ ಚುಂಚು ಕಾಲು–ಇವೇ ಈ ತಳಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದರ ಎತ್ತರ 11 ರಿಂದ 13 ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳು (44"–52"); ತೂಕ 650 ಪೌಂಡ್. ಈ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪೋಲೋ ಪಂದ್ಯ, ಹೇರು, ಸಾಗಾಣಿಕೆ, ಸೈನ್ಯ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ಪಿತಿ: ಕಂಗಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತಳಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಬಹುವಾಗಿ ಈ ತಳಿಯ ವೃದ್ಧಿ ರೈತರಿಂದಲೇ ಆದದ್ದು. ಈ ಜಾತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ. ದೃಢವಾದ ನಡೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮೂಳೆ, ಅಡಕವಾದ ಮೈ. ಎತ್ತರ 12 ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳು (48"). ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿಗೆ ಬಹಳ ಅನುಕೂಲವಾದ ಜಾತಿ. ನೀಳವಾದ ಒರಟಾದ ಕೂದಲುಗಳುಳ್ಳ ಮಾಟವಾದ ತಲೆ, ಮೊನಚಾದ ಕಿವಿ, ಅಗಲವಾದ ಭುಜ, ದೃಢವಾದ ಬೆನ್ನು, ಗಿಡ್ಡನೆ ಕಾಲು, ಬಲವಾದ ಗೊರಸು, ಸಣ್ಣ ಕತ್ತು–ಇವೇ ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಸವಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೇರುತಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಜಾತಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಅರಬ್ಬೀ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ: ಒಂದೆರಡು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಅರಬ್ಬೀ ಕುದುರೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವು. ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಒಳ್ಳೇ ಅರಬ್ಬೀ ಕುದುರೆ ಈಗ ವಿರಳ. ಅಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಸಂತತಿ ಎಂದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಎತ್ತರ 14–15 ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಗಳು (56"–60"). ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ವರೆಗಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಉದ್ದ ಹೆಚ್ಚು, ಅಗಲವಾದ ಉಬ್ಬಿದ ಹಣೆ, ಉದ್ದವಾದ ಮೊನಚಾದ ಕಿವಿ, ಅಗಲವಲ್ಲದ ಕಣ್ಣು. ಮೃದುವಾದ ನೋಟ, ಬೆದರಿದಾಗ ಉದ್ವಿಗ್ನದೃಷ್ಟಿ ಇವು ಇನ್ನಿತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ತಲೆ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೂತಿಯ ಹತ್ತಿರ ಚೂಪಾಗಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕೆಳತುಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಿದ್ದು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಗಂಟಲು, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲಿನಾಕಾರವುಳ್ಳ ಕತ್ತು, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಮುಂಗಾಲಿನ ಹಿಂದೆ ಉಬ್ಬಿ ಕಾಣುವ ಪಕ್ಕೆಲುಬುಳ್ಳ ಎದೆ, ಇದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕಾಣುವ ಮೈ, ಅಡಕವಾದ ಬೆನ್ನು, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಟೊಂಕ ಮತ್ತು ರೊಂಡಿ, ಮಂಡಿಯವರೆಗು ನೀಳವಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ಚಿಕ್ಕದಾಗುವ ಮುಂಗಾಲು, ನೀಳವಾದ ಜಿಗಿಯುವ ಕಾಲ್ಗೆಣ್ಣಿನ ಭಾಗ, ದೃಢವಾದ ಅಗಲವಾದ ಪಾದ, ದೊಡ್ಡ ತೊಡೆ, ದೃಢವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಅಸ್ಥಿಸಂಧಿಗಳು, ಮೃದುವಾದ ಹೊಳಪಾದ ಮೈಚರ್ಮ, ಎತ್ತಿಬೀಸಿದ ಬಾಲ–ಇವೇ ಈ ಜಾತಿಯ ಉಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಈ ಕುದುರೆಗಳ ಬಣ್ಣ ವಿವಿಧ; ಕುರಿಬೂದು, ದಟ್ಟ ಕೆಂಗಂದು, ಬೂದಿಕಪ್ಪು ಕಂದು ಮುಂತಾದವು. ಈ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಿಯವಲ್ಲ.

ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರ್ ರಾಜಮನೆತನದವರು ಕುಣಿಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಈಗ್ಗೆ 150 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಸೈನ್ಯದ ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1850ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಈ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಆಫ್ರಿಕ ತಳಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಬೀಜದ ಕುದುರೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶುದ್ಧತಳಿ ಅಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅರಬ್ಬೀ ಮತ್ತು ವೇಲರ್ ಜಾತಿಯವು. 1936ರಲ್ಲಿ ಜೆ.ಜೆ. ಮಲ್ಲಿಕ್ ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಈ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ನಿಯಮಿತನಾದ ಆತ ಸ್ಥಳೀಯ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಈ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಜೂಜುಕುದುರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ. 1940ರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಕುದುರೆಗಳು ಅನೇಕ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಸರ್ಕಾರದವರು ಈಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಂದ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿ ಹೊರದೇಶದಿಂದ ಶುದ್ಧ ತಳಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಶ್ವತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ: ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ಜೀವಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಶಿಶು ಅದರ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಇಲ್ಲವೇ ಅದರ ಪೂರ್ವಜರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಅಂದರೆ ತಳಿಶುದ್ಧತೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅತಿಮುಖ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಜನರ ಮೊದಲ ಯೋಚನೆ ಕುದುರೆಗಳ ವಂಶವೃಕ್ಷದ ಕೂಲಂಕಷ ಅರಿವು. ಜೂಜು ಕುದುರೆಯ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವರು ತಳಿಯ ಶುದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಲವಲೇಶದಷ್ಟು ಸಂದೇಹ ಬಂದರೂ ಅಂಥ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಖಂಡಿತ ಬಳಸರು.

ಕುದುರೆ ಆಯ್ಕೆ: ತಳಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಗಂಡು ಕುದುರೆಯ ವಯಸ್ಸು 4ರಿಂದ 6 ವರ್ಷ ಇರಬೇಕು. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೈಕಾಲುಗಳು, ದೃಢಕಾಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿಮಿತ ಸ್ವಭಾವ ಇರುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ತಾಯಿ ತಂದೆ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ವಂಶ ಅಗತ್ಯ. ತಳಿಗುಣಗಳು ವಂಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬರುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೀಜದ ಕುದುರೆ ಆವಶ್ಯಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಆ ಕುದುರೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯೂ ಯಾವ ಸಂದೇಹಕ್ಕೂ ಎಡೆ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಥರೋಬ್ರೆಡ್ ಜಾತಿ ಬೀಜದ ಕುದುರೆ ಎತ್ತರ 15–3ರಿಂದ 16–1 ಹ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಇರಬೇಕು. ಮೊಣಕಾಲು ಅಗಲವಿದ್ದು ಕಾಲು ಮತ್ತು ಪಾದಗಳ ಮೇಲಿನ ದೃಢನಿಲವು ಆದ್ಯ. ಮಂಡಿಯ ಕೆಳಗೆ ಮೊಣಕಾಲಿನ ಭಾಗ ಗಡುಸಾದ

ಮೂಳೆಯಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೊಣಕಾಲಿನ ಹಿಂದಿನ ಮೂಳೆ ಚಾಚಿದ್ದು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಮಂಡಿ ಮತ್ತು ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ಮಧ್ಯದ ಭಾಗ ದೃಢವಾಗಿ ಮತ್ತು ರೋಗ ವಿಮುಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು. ಗೊರಸು ದೊಡ್ಡದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಚಿಕ್ಕದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕುದುರೆಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾಟವಾಗಿರಬೇಕು. ಗೊರಸಿನ ತುದಿ ಅಥವಾ ಕೊಂಬು ಗಡುಸಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಚುಂಚುಕಾಲು ಮತ್ತು ಗೊರಸಿನ ಮಧ್ಯದ ಭಾಗ ಗೊರಸಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕೀಲಿನ ಮೇಲೆ ಬಾಗಿ ಕೂತಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ದಪ್ಪ ಮೇಲ್ಭುಜ; ಅದು ಬಾಗಿರಬಾರದು, ಆದರೆ ಕಡಿದಾಗಿಯೂ ಇರಬಾರದು. ಮೊಣಕೈತುದಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು ಲಕ್ಷಣ. ಮೈ ಸುತ್ತು ಅಗಲವಾಗಿದ್ದು, ಎದೆಯ ಸುತ್ತ ಗುಂಡಾಗಿರುವುದು ಸೊಗಸು. ಹ್ರಸ್ವಬೆನ್ನು, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಮಾಂಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಟೊಂಕ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಹಿಂಬದಿ ಮತ್ತು ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾದ ತೊಡೆ–ಇವು ಕೆಲವು ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಪಿರ್ರೆಯಿಂದ ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ವರೆಗಿನ ಭಾಗ ನೀಳವಾಗಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷಣ. ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ಕತ್ತು; ತೆಳ್ಳಗೆ ಉದ್ದವಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ತಲೆ, ಕಣ್ಣುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜಾಗ ಇದ್ದು ಉಬ್ಬಿದ ಹಣೆ, ಹೆಚ್ಚು ಮೊನಚಲ್ಲದ ಮೂತಿ, ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಬೇಕಾದಾಗ ಅರಳಬಲ್ಲ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆ, ತೆಳುವಾದ ಅಗಲವಾದ ಕೆಳದವಡೆ, ಕತ್ತು ಮತ್ತು ತಲೆ ಸೇರುವೆಡೆ ತೆಳುವಾಗಿ ಅಗಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಗಾಳಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ತೂರುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಸಹೊಂದಿ ಸ್ಫುಟವಾದ ಉಸಿರುನಾಳ–ಇವು ಬೀಜದ ಕುದುರೆಯ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಬಣ್ಣ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಮಸಕು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ದಟ್ಟವಾದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಗಿರಾಕಿ ಹೆಚ್ಚು.

ಹೆಣ್ಣುಕುದುರೆ ಆಯ್ಕೆ: ಬೀಜದ ಕುದುರೆಯ ಆಯ್ಕೆಯ ಆಧಾರಗಳೇ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯ ಆಯ್ಕೆಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು 4 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ 15–2ರಿಂದ 15–3 ಹ್ಯಾಂಡುಗಳು. ಹೆಣ್ಣು ಅಥವಾ ಗಂಡುಕುದುರೆಗಳ ಜೀವಮಾನ 25ರಿಂದ 30 ವರ್ಷಗಳು.

ಕೂಡಿಸುವಿಕೆ: ಸ್ಥಳೀಯ ಜಾತಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಗಳು ಗರ್ಭಧಾರಣೆಗೆ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶುದ್ಧ ತಳಿಗಳು ಜನವರಿಯಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗರ್ಭತಾಳಬಲ್ಲವು. ಸುಮಾರು 3 ರಿಂದ ಒಂದು ವಾರ ಇಲ್ಲವೇ 9 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಇರುವ ಗರ್ಭಕಾಲದ ಸೂಚನೆಗಳು : ಒಂದು ತರಹ ಮಂಕು, ಕಿರಿಕಿರಿ, ಮನೋವಿಕಾರ, ಹಸಿವು ಕಾಣಿಸದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಇತರ ಕುದುರೆಗಳ ಅದರಲ್ಲೂ ಗಂಡುಗಳ ಸಹವಾಸ ಬಯಸುವಿಕೆ, ಆಗಾಗ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ, ಯೋನಿಮುಖದ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಹೊರಸೂಸುವ ಬಿಳಿದ್ರವ–ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಹೆಣ್ಣುಗಳು ಗಂಡುಕುದುರೆ ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಹಸನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಭೋಗದ ಅನಂತರ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಆಗುವುದು ಖಚಿತ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದು ಸಂಭೋಗದಿಂದ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗರ್ಭಕೋಶ ಇಲ್ಲವೆ ಅಂಡಾಶಯದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಸೋಂಕು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆಗ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯ. ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳ ನೈರ್ಮಲ್ಯಕ್ಕೆ ಗಮನ ಬಹಳ ಅಗತ್ಯ. ಗಂಡು ಕುದುರೆಯ ಶಿಶ್ನ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿದ್ದು ಕಪ್ಪು ಕೊಳೆ ಶೇಖರವಾಗದಂತಿರಬೇಕು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಯೋನಿಮುಖದಿಂದ ಸ್ರಾವವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಗರ್ಭಸ್ರಾವ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗದ ಮರಿಗಳ ಜನನ ಅಥವಾ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಸೋಂಕು ಆಗಿ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಗರ್ಭಿಣಿ ಕುದುರೆಗಳ ಆರೈಕೆ: ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮೋದ್ರೇಕ ಇಳಿದು ಅದು ಮುಂದೆ ಪ್ರಸವವಾಗುವವರೆಗೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಕಾಲ ಭಾರತ ದೇಶದ ಹವಾಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 340 ದಿವಸಗಳು. ಗರ್ಭಿಣಿ ಕುದುರೆಗೆ ಮೊದಲ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಯದ ಸೂಕ್ತ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ವಿನಾ ಅಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 6ನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಅಗತ್ಯ. ಹೆಚ್ಚು ಆಹಾರ ಕೊಟ್ಟು ಮೈ ಕೊಬ್ಬಿಸಬಾರದು. ಒಳ್ಳೆ ಒಣಗಿಸಿದ ಹಸಿ ಮೇವು ಮತ್ತು ಓಟ್ಸ್ ಧಾನ್ಯ ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೆರಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾರಗಸೆಯ ಬೀಜದ ಗಂಜಿಗೆ ಗೋದಿಹೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ನೆಕ್ಕುವುದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಇಡುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಕುಡಿಯಲು ಸಿಹಿನೀರು ಸದಾ ಸಿಗುವಂತೆ ಇರಬೇಕು. ಹೆರಿಗೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಅಗತ್ಯ. ಉತ್ತಮ ತಳಿಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ದೇಶೀ ಕುದುರೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆರಿಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾಯ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊಲೆತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಟು ಕಾಣಿಸಿ ಅನಂತರ ಹಾಲು ಬರುವುದು ಹೆರಿಗೆ ಇನ್ನೇನು ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ. ಕೆಲವು ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆರಿಗೆಗೆ ಒಂದೆರಡು ದಿವಸಗಳ ಮುಂದೆ ಆಗಬಹುದು. ಸೂಚನೆ ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ ಗರ್ಭಿಣಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಿತವಾದ ತಂಪಾದ ಗಾಳಿ ಸಂಚಾರ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುವ ಕೊಠಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ಉದ್ರೇಕಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಇಲ್ಲದ ನಿಶ್ಶಬ್ದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಅಪರಿಚಿತ ಜನರನ್ನು ಸೇರಿಸಬಾರದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕುದುರೆಗೆ ಅದು ಮಲಗಿದಾಗ ಹೆರಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯತ್ಯಾಸಸ್ಥಿತಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಗೆ ಕರೆಕಳಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. ಮರಿ ಹೊರಬಂದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಹೊಕ್ಕಳು ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದದಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಶುಭ್ರವಾದ ಟ್ವೈನ್ ದಾರದಿಂದ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಕ್ರಮೇಣ ಬಳ್ಳಿ ಅದಾಗಿ ಅದೇ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೆರಿಗೆ ಕಸ ಹೊರಬಂದ ಮೇಲೆ ಕುದುರೆಗೆ ತಿಳಿಯಾದ ಹೊಟ್ಟುಗಂಜಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಕೆಚ್ಚಲು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ತೊಳೆಯುವುದು ಬಹಳ ಅಗತ್ಯ. ಇವೆಲ್ಲ ಆದಮೇಲೆ ಮರಿಯನ್ನು ತಾಯಿ ಬಳಿ ಇರಿಸಬೇಕು. ಅದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಎದ್ದುನಿಂತು ಮೊಲೆ ಉಣ್ಣುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊಲೆಯುಣ್ಣಲು ಅದಕ್ಕೆ ಆಗದಿದ್ದಾಗ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಮರಿ ಕುದುರೆಗೆ ಮಲಬದ್ಧತೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಎನಿಮಾ ಅಗತ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಕಾಲಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದ ಅನಂತರ ಮರಿಗೆ ಏನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಡು ಕುದುರೆಮರಿಯನ್ನು ಕೋಲ್ಟ್ ಫೋಲ್ ಎಂದೂ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆ ಮರಿಯನ್ನು ಫಿಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 6 ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ತಾಯಿ ಹಾಲು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ವರ್ಷವಾದ ಅನಂತರ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು–ಲಾಯ ಅಲಾಯಿದೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕುದುರೆ ವಯಸ್ಸು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು: ಹಲ್ಲುಗಳ ಎಣಿಕೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕುದುರೆಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಈ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ 9 ವರ್ಷದ ಒಳಗಿನ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನ ಕುದುರೆಗಳ ವಯೋಮಿತಿ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅನುಭವಬೇಕು. ಕುದುರೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮಧ್ಯದ ಎರಡು ಬಾಚಿ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. 9 ತಿಂಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಉಳಿದೆರಡು ಮುಂದಿನ ಹಲ್ಲುಗಳು ಒಂದು ಬಾಚಿ ಹಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ. 2 1/2 ವರ್ಷ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ, ಈ ಹಲ್ಲುಗಳು ಬಿದ್ದು ಸ್ಥಿರವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳು ಹುಟ್ಟುಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. 3 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯದ ಹಲ್ಲುಗಳೆಲ್ಲ ಬಿದ್ದು ಹೊಸಹಲ್ಲು ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. 4 ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 4 ಸ್ಥಿರಹಲ್ಲುಗಳೂ 5ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಬಾಚಿ ಹಲ್ಲುಗಳೂ ಕಳೆದು ಸ್ಥಿರಹಲ್ಲುಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕುದುರೆಗೆ ಪೂರ್ಣಬಾಯಿಯ ಕುದುರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. 6ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಬಾಚಿಹಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲಿನ ಭಾಗ ಸವೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ 9 ವರ್ಷದ ವೇಳೆಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಿಗಳು ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕುದುರೆಯನ್ನು ವಯಸ್ಸಾದ ಕುದುರೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವಯೋಮಿತಿ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬೀಜ ಒಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಕಾಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತಳಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಈ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ಸಮಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು. 6 ತಿಂಗಳಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳ ಗಂಡು ಮರಿಗಳ ಬೀಜ ಒಡೆಯುವುದು ಅಸಮಂಜಸ. ಒಂದು ವರ್ಷ ಸೂಕ್ತ ಕಾಲ. ಇದು ಒಂದು ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಗಾಯ, ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಯುತ್ತದೆ. ನೊಣಗಳ ಕಾಟವಿಲ್ಲದೆ ತಂಪಾಗಿರುವ ವಸಂತಕಾಲ ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಯುವುದಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ.

ಬಾಣಂತಿ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಮರಿಗಳ ಪೋಷಣೆ: ಮರಿ ಉಳ್ಳ ಕುದುರೆಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಹಸುರುಹುಲ್ಲು, ರುಬ್ಬಿದ ಓಟ್‌ಧಾನ್ಯ, ಕುದುರೆ ಮಸಾಲೆಸೊಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಮೂಲಂಗಿ ಇವೆಲ್ಲ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಆಹಾರ. ಹಸಿಮೇವು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಓಟ್ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಸಾಕು. ಮರಿಗೆ 2–3 ವಾರಗಳಾಗಿ ಅದು ಮೇವು ತಿನ್ನಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಹಾರವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ 2–3 ಬಾರಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಮರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಪುಷ್ಟಿಯಾದ ಆಹಾರ ಆವಶ್ಯಕ.

ಮರಿಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ: ಮರಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದಾಗಿನಿಂದ ಅದರ ಮೈ ಕೈಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೇವರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಮತೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ 6 ತಿಂಗಳ ಮರಿಗೆ ಮೊಲೆಯುಣ್ಣುವುದನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಯಿ ಗಬ್ಬವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮರಿಗೆ 9 ತಿಂಗಳಿನವರೆಗೂ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲು ಬಿಡಬೇಕು. ಮರಿಗೆ ಹಾಲು ಬಿಡಿಸಿದಾಗ ಕುದುರೆ ಕೆಚ್ಚಲು ಊದಿ ನೋವಾದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಹಿಂಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಕೆಚ್ಚಲು ತೊಳೆದು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಕೆಚ್ಚಲು ಮತ್ತು ಮೊಲೆ ಬಿಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ತಾಯಿ ಹಾಲು ಕಡಿಮೆಯಾದಲ್ಲಿ ಮರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿಮಾಡಿದ ಬೆಣ್ಣೆತೆಗೆದ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಕೊಡಬಹುದು. ತಾಯಿ ಹಾಲಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹಾಲು ಅನಗತ್ಯ. ತಾಯಿ ಹಾಲು ಬಿಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಎಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಮರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. **(ಟಿ.ಕೆ.ಆರ್.)**

ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ : ಪಳಗಿಸಿದ ಓಟದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸವಾರರ (ಜಾಕಿಗಳ) ಸಮೇತ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧ ಪಥದ ಮೇಲೆ ಓಡಿಸುವ ಆಟ ಹಾಗೂ ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ಜೂಜು. ಮನುಷ್ಯ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಅದನ್ನೊಂದು

ಶೀಘ್ರಗಾಮಿ ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗಲೇ, ಎಂದರೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ, ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯದ ಆರಂಭವೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ವೇದಕಾಲದ ಜನರಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ರಥಗಳ ಓಟಗಳೂ ಕುದುರೆ ಓಟಗಳೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 624ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೂವತ್ತಮೂರನೆಯ ಒಲಂಪಿಯಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಜಾಕಿಸಮೇತ ಕುದುರೆಗಳ ಓಟಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳು ಉಂಟು. ಏಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಇಟಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಆ ಮೊದಲೇ ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೂ ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯಗಳು ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಈ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ತರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪಂದ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, ಎಂದರೆ ಕುದುರೆಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತಳಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೇ ಅಥವಾ ಸುಲಭವಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ದೊರೆತಂಥ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಓಟಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೇ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂದಿನ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆದ ಕುದುರೆಗಳು ಓಟಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದಂತಿದ್ದುವು. ಇಂದಿನ ಶುದ್ಧ ತಳಿ (ಥರೋ ಬ್ರೆಡ್) ಕುದುರೆಗಳ ಮುಂಚಿನ ತಳಿಯನ್ನು ಈ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ. ರಾಜರ ಆಟ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಹೆನ್ರಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ (1174ರಲ್ಲಿ) ನಡೆದ ಕುದುರೆಪಂದ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ತೆರೆದ ಮೈದಾನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಗಳು ಓಡಬೇಕಾದ ಪಥವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಓಟವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅನುಕೂಲ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ನೋಡಲು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರು ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದ ಜಾಕಿಗಳು ಜನಜಂಗುಳಿಯಿಂದ ದೊರೆತ ಕುಮ್ಮಕ್ಕಿನಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಿತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ದೌಡಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಪಥದ ಮೇಲೆ ಓಡಿಸಿದುದರ ವರದಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ.

ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೂಜು ತೊಡಗಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪ ತಡವಾಗಿ, ಓಟವನ್ನು ನೋಡಲು ನೆರೆದಿರುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕುದುರೆ ಒಂದನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕುದುರೆ ಗೆದ್ದೇ ತೀರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಪಣತೊಡಬಹುದು. ಇದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಅವರು ಒಂದಿಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಣವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಂದರೆ ಪಣಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲು ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪಣಕಟ್ಟಿದ ಕುದುರೆ ಗೆದ್ದರೆ ಮುಂಗಡ ಹಣ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರಿಗೆ ನಿಗದಿಯಾದಷ್ಟು ಪಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆ ತೆರಬೇಕಾಗುವುದು; ಆಗದಿದ್ದರೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಕೊಟ್ಟ ಹಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂದ್ಯದ ಮತ್ತು ಜೂಜಿನ ನಿಯಮಗಳು ಕಾಲ ಸ್ಥಳಾನುಸಾರ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿವೆ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ, ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನು ಕಾಯಿದೆಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾಗಿವೆ. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಹಾಗೂ ಜೂಜುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪ ಮೈದಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ಪಂದ್ಯದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಆಯುವ, ವಿಶಿಷ್ಟ ತಳಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಅಂಥ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಕ್ರಮಗಳೂ ಕ್ರಮೇಣ ರೂಪುಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದುವು.

ಪಂದ್ಯದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಿ ಪೋಷಿಸಿ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಕಳಿಸುವುದು ನಾಡಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದವರ ಒಂದು ಹವ್ಯಾಸ. ಗೆಲ್ಲುವ ಕುದುರೆ ತರುವ ಬಹುಮಾನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮ ತಳಿಯ ಒಂದು ಪಂದ್ಯದ ಕುದುರೆಯ ಬೆಲೆ ಮೂವತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂ.ಗಳಿಂದ 30 ಲಕ್ಷದವರೆಗೂ ಇರುವುದುಂಟು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಮತ್ತು ಜೂಜುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಬಳಿಕ ಬೆಂಗಳೂರಿನದೇ ಪ್ರಧಾನ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಮೊದಲು ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ಪಂದ್ಯಗಳು ಈಗ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ (ಮೇ–ಜುಲೈ) ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿರಿಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ (ಆಗಸ್ಟ್–ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್) ಪಂದ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ದಿನವೊಂದರ ಸುಮಾರು 15,000 ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಭಾಗವಹಿಸಿದರೆ ಜೂಜು ಮತ್ತು ಬಹುಮಾನಗಳ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳು ಇರುವ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ 50,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಹಿವಾಟು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದರಿಂದ ತೆರಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆ ಬಾಲಕ್ಕೆ ಹಣ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಳಾದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಕುದುರೆಬಾಲದ ಗಿಡ : ಪುಷ್ಪರಹಿತ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಗಿಡ (ಈಕ್ವಿಸಿಟಮ್). ಟೆರಿಡೋಫೈಟ ವಿಭಾಗ, ಈಕ್ವಿಸಿಟೇನೀ ವರ್ಗ, ಈಕ್ವಿಸಿಟೇಲಿಸ್ ಗಣ, ಈಕ್ವಿಸಿಟೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜಿನುಗುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಊಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕುದುರೆಬಾಲದ ಗಿಡ ಹರಡಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಈಕ್ವಿಸಿಟಮ್ ಡಿಬೈಲ್ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದ ಮೈಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಈಕ್ವಿಸಿಟಮ್ ಜೈಗಾಂಶಿಯಮ್ ಪ್ರಭೇದ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಮೀಟರುಗಳವರೆಗೆ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಮೀಟರು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದು ಕುದುರೆಬಾಲದಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಗಿಡದ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಕವಲುಗಳು ಎಲೆಗಳು ಅಕ್ಷರೇಖೆ ಬಿಟ್ಟು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವುದು ವ್ಯಾಸ್ಕ್ಯುಲರ್ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಅಸಾಧಾರಣ ಗುಣ. ದುರ್ಬಲವಾದ ಬೇರುಕಾಂಡ ತೆಳ್ಳಗಿದೆ. ಇದು ಭೂಮಿಯ ಸುಮಾರು ಆಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗಿಡದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗ ಟೊಳ್ಳು. ಸಾಲ್ಗೊಳವೆಯಂತೆ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾಂಡ ಗೆಣ್ಣುಗಳ ಹತ್ತಿರ ಒಡೆದು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಬೇರ್ಪಡುವುದು ಒಂದು ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿ. ದ್ಯುತಿಸಂಶ್ಲೇಷಣೆ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಆಹಾರ ತಯಾರುಮಾಡುವ ಹಸಿರುಕಾಂಡ ಇಂಟರ್‌ಕ್ಯಾಲರಿ ಮೆರಿಸ್ಟೆಮ್ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳದಿಂಡುಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಹೊರಮೈ ಸಿಲಿಕ ಎಂಬ ಲೋಹದ ಪೊರೆಯಿಂದ ಒರಟಾಗಿದೆ. ಪೊರೆಯಂತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಎಲೆಗಳು ಅತಿ ಸರಳ, ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಒಂದೇ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಗೆಣ್ಣುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಗೆಣ್ಣುಗಳ ಇಕ್ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೆರಿಸ್ಟೆಮ್ ಅನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಕೆಲಸ. ಬೇರುಗಳು ಸಹ ಬೇರುಕಾಂಡದ ಗೆಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿವೆ.

ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಈ ಗಿಡ ಗೆಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಬೀಜಕಣಗಳು ನಿರ್ಲಿಂಗ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಏಕರೂಪದ ಈ ಕಣಗಳು ಅಂಡಾಕಾರದ ಬೀಜಕೋಶದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. 8ರಿಂದ 10ರ ವರೆಗಿನ ಬೀಜಕೋಶದ ಗುಂಪು ಸ್ಪೊರಾಂಜಿಯೋಫೋರ್‌ನ ಬಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ತೊಟ್ಟುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೋನಾಕೃತಿಯ ಬಿಲ್ಲೆಗಳ ಸ್ಪೊರಾಂಜಿಯೋಫೋರ್ಸ್ ಕಾಂಡಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಶಂಕುವಿನಾಕಾರದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಟ್ರೊಬೈಲಸ್ ಅಥವಾ ಕೋನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಬೀಜಕಣ ಮೊಳೆತು ಅದು ಗ್ಯಾಮಿಟೋಫೈಟ್ ಆಗಿ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ನೆಟ್ಟಗೆ ಬೆಳೆದ ಹಸಿರು ಸೀಳಿಕೆಗಳ ಗ್ಯಾಮಿಟೋಫೈಟ್ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಗೋಳಾಕಾರದ ಮೆತ್ತನೆಯಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಲೈಂಗಿಕ ಸಂತಾನದ ಅಂಗಾಂಗಗಳಾದ ಆಂಥೆರಿಡಿಯ, ಆರ್ಚಿಗೋನಿಯ ಎರಡು ಅದರಲ್ಲಿರುವುವು. ಮುಂದೆ ಈ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪೋರೋಫೈಟ್ ಎಂಬ ಮೂಲಗಿಡ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಈ ಗಿಡವನ್ನು ತಟ್ಟೆ, ಪಾತ್ರೆ, ಮಡಕೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ಶುಭ್ರ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ತೊಡಕನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಹಲುಬು ಕಳೆಯೂ ಹೌದು. (ಕೆ.ಎಂ.)

ಕುದುರೆಮುಖ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ 1881 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಖರ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೈರುತ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಘಟ್ಟದ ಸಾಲು ಒಳಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಎಡೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಇದು ಕುದುರೆಮುಖದಂತೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸುಮಾರು 85 ಕಿಮೀ. ಮಂಗಳೂರು ಕಾರ್ಕಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ (80 ಕಿಮೀ) ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೆದ್ದಾರಿ ಇದೆ. ಮೂಡಿಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಳಸದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ 15 ಕಿಮೀಗಳು.

ಕುದುರೆಮುಖ ಪರ್ವತಸಾಲು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಮಣೀಯ ತಾಣಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಈ ಎತ್ತರದ ಗಿರಿ ಶಿಖರಗಳು ಹೆಬ್ಬುಲ್ಲಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಈ ವಲಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿತು. 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದಿರು ತೆಗೆದು ಸಾರೀಕರಿಸಿ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ಯೋಜನೆ ನಡೆಯಿತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಹಾನಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಅದಿರು ತೆಗೆಯುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಮೊದಲನೆಯ ದಶಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಭದ್ರಾನದಿ ಇದರ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಈ ವಲಯವನ್ನು ಅಭಯಾರಣ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಕುದುರೆ ರೋಗಗಳು : ಕುದುರೆಗೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದೆ.

1 **ಆಫ್ರಿಕದ ಕುದುರೆ ರೋಗ:** ಕುದುರೆ ಜಾತಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ವೈರಸ್ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಬರುವ ಶ್ವಾಯವ್ಯಾಧಿ (ಹಾರ್ಸ್ ಸಿಕ್‌ನೆಸ್). ಮಿಡತೆಗಳು, ಕೀಟಗಳು ಈ ರೋಗದ ವಾಹಕಗಳು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್, ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಈ ರೋಗ ಈಗ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಭಾರತ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ, ಇದು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಗೂ ರಕ್ತನಾಳಗಳಿಗೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಅಂಟುವ ಕಾಯಿಲೆ. ರೋಗ ಕಠಿನವಾದರೆ ಅಂಥ ಕುದುರೆಗಳು ಉಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ರೋಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿ ರೋಗಗ್ರಸ್ತ ಕುದುರೆಯ ಜೀವವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಹಾಕಿ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿಲೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಆಂತರಿಕ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಲಸಿಕೆ ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ರೋಗನಿರೋಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬರಲು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲಾವಕಾಶ ಬೇಕು. ಒಂದು ಸಲ ಚುಚ್ಚಿದ ಲಸಿಕೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಸುಮಾರು 6–7 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉಳಿಯುವುದು.

2 **ಸಿಂಬಳರೋಗ:** ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳಾಗುವುದು ಅಥವಾ ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗುವುದು ಈ ರೋಗದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಕುದುರೆ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಈ ರೋಗ ಬಲು ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಕುದುರೆಸಿಂಬಳರೋಗ ಪೂರ್ವ ಯುರೋಪ್, ಏಷ್ಯ ಮೈನರ್, ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಸತ್ತ ಕುದುರೆಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ನಾಯಿ, ನರಿ, ತೋಳ ಮುಂತಾದವು ತಿಂದರೆ ಅವುಗಳಿಗೂ ರೋಗ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೋಗ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಇದು ಅಂಟುವುದುಂಟು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಖಂಡಿತ. ಕುದುರೆಸಿಂಬಳ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣ. ಒಂದು ಏಕಾಣುಜೀವಿ (ಆಕ್ಟಿನೋಬ್ಯಾಸಿಲ್ಲಸ್). ಲೋಫ್ಲರ್ ಮತ್ತು ಶುತ್ಜ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು 1882ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರಕವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿನ ಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹುಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಿಂಬಳದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸೋರುವ ರಸದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ರೋಗ ಪಸರಿಸುವ ರೀತಿ: ಸಿಂಬಳ ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವ ಅಥವಾ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಗುಣಹೊಂದಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪಸರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಆಕರಗಳು. ಕುದುರೆಸಿಂಬಳರೋಗದ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಹಾರವಾಗಲಿ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನಿಸುವ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಈ ರೋಗ ಪಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಗಾಯಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಿಣಿಗಳಿಂದ ಜೀನುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕುದುರೆ ಮಾಲೀಸುಮಾಡುವ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಗಳು ಸೇರಿ ರೋಗೋತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವುದುಂಟು.

ರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು: ರೋಗ ತೀವ್ರವಾದಾಗ ಜ್ವರ, ಕೆಮ್ಮು ಬರುತ್ತವೆ. ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳಿಂದ ಸಿಂಬಳಸುರಿಯುವುದು, ಮೂಗಿನ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳ ಕೆಳಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಗಂಟುಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ರೋಗ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿ ಕೆಲವೇ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಸಾಯುತ್ತದೆ.

ರೋಗ ಪರೀಕ್ಷೆ: ಕುದುರೆಸಿಂಬಳ ರೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮೂರು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ:

(i) **ಮೆಲೀನ್ ಪರೀಕ್ಷೆ:** ಕುದುರೆಸಿಂಬಳ ರೋಗದ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಚರ್ಮದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಹನಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಣ್ಣಿನ ಕೆಳರೆಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚಿದರೆ, ಆ ಪ್ರಾಣಿ 24ರಿಂದ 36 ಗಂಟೆಗಳ ಅನಂತರ ಚುಚ್ಚಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

(ii) ಈ ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವ ಪ್ರಾಣಿಯ ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ರಸ (ಸೀರಂ) ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು

(iii) ಹುಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕೀವು ಬರುವುದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಗಂಡು ಗಿನಿ ಹಂದಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಮುಂದೆ 2 ಅಥವಾ 3 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ತರಡು ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವು ಬಂದು ನೋವಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮ: ಪೆನಿಸಿಲಿನ್ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಮೈಸಿನ್ ಪ್ರಯೋಗ ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕಾರಿಗಳಲ್ಲ. ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫಾಡೈಯೋಜಿನ್ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸೋಡಿಯಂ ಸಲ್ಫಾಡೈಯೋಜಿನನ್ನು 20 ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ದಿವಸಂಪ್ರತಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಫಾರ್ಮಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದ ಕುದುರೆಸಿಂಬಳ ರೋಗದ ಏಕಾಣುಜೀವಿ ಮತ್ತು ಸಲ್ಫಾಡೈಯೋಜಿನ್ ಅಥವಾ ಸಲ್ಫಾಡಿಮಿಡಿನ್ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಬಹಳ ಗುಣವನ್ನು ತರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಟೆರಮೈಸಿನನ್ನು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ನಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಸೇವಿಸಲು ಈ ರೋಗದಿಂದ ಗುಣಹೊಂದುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಈ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಆದ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೂ ಹಚ್ಚಬಹುದು.

ರೋಗವನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರುವ ಕ್ರಮ: ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಿ ಗುಣಹೊಂದಿದರೂ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃತಕವಾಗಿ ಈ ರೋಗದ ವಿರುದ್ಧ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಬಾರದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬೇಕು. ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವುದು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ಮೆಲಿನ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು. ಆಹಾರ ಕೊಡುವ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಗೆ ಮಾಲೀಸುಮಾಡುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳಿಂದ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ರೋಗ ತಗುಲಿದ ಕುದುರೆಗಳ ವಠಾರದಿಂದ ಯಾವ ಕುದುರೆಗಳೂ ಹೊರಗಡೆ ಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇಡಬೇಕು.

3 **ಬಾಯಿಹುಣ್ಣು :** ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಚರ್ಮದ ಹೊರ ಪೊರೆಯ ರೋಗ. ಲೋಳೆಗೂಡಿದ ನಯಚರ್ಮ ಅಥವಾ ಪಾದದ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೀವಿನ ಎರಡು ವೈರಸ್‌ಗಳು ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಲಕ್ಷಣಗಳು: ತುಟಿಗಳಿಂದ ಜೊಲ್ಲು ಹರಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಈ ಜೊಲ್ಲು ಆಹಾರದ ಮೇಲೆ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೈ ಉಷ್ಣತೆ 104° ಫ್ಯಾ.ಗೆ ಏರಿದಾಗ ಕುದುರೆ ಮಂಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ದಾಹ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಪ್ರಾಣಿ ಆಹಾರ ತಿನ್ನುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ನಾಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಗಾಯ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಸತ್ತ ಚರ್ಮದ ಹೊರಪೊರೆ ರಕ್ತ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಬಾಯಿಯ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭುಜವನ್ನು ಒತ್ತಿದಾಗ ನೋವುಂಟಾಗಿ ಕುಂಟಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ.

ರೋಗಚಿಹ್ನೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರೋಗ ತಗುಲಿದ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಮತ್ತು ಮೃದುವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೀಟಗಳು ಕಚ್ಚದಂತೆ ಕಾಪಾಡಬೇಕು.

4 **ಎನ್‌ಸೆಫಲೋಮೈಲಿಟಿಸ್ ಎಂಬ ಸೋಂಕು ವೈರಸಿನಿಂದುಂಟಾಗುವ ರೋಗ :** ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಚಾಲಕ ನಗರಗಳ ಇರಿತ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು (ಲಕ್ವ) ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 24ರಿಂದ 48ಗಂಟೆಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ 106° ಫ್ಯಾ. ಜ್ವರವಿರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಕಂಪನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದವಾದರೆ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮತ್ತು ಉದ್ರೇಕವಾದರೆ ಕುದುರೆ ತುಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದಿರುವುದರಿಂದ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿನ ಒಂದು ಹಂತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ತಲೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಇಡಲು ಹವಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಳತುಟಿ ತೂಗಾಡುತ್ತ ನಾಲಿಗೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಜೋತುಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಭಾರವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರುತ್ತದೆ. ನಡೆಯುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅಪ್ಪಿತಪ್ಪಿ ಹಾಕುತ್ತ ತೊಡರುತ್ತ ಸುತ್ತುಹಾಕುತ್ತದೆ. ಮಲಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಆಹಾರ ತಿನ್ನುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಕಂಡುಬರುವುದು ರೋಗದ ಕೊನೆಯ ಹಂತ. ಕುದುರೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ, ಕಾಯಿಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಹೈಪರ್ ಇಮ್ಯೂನ್ ಸೀರಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಕುದುರೆಗೆ ತನ್ನ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತುನಿಲ್ಲಲು ಆಸರೆಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಔಷಧಿ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು, ನೊಣ ಮತ್ತು ಶಾಖದಿಂದ ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಕೀಟನಿವಾರಕಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು. ಒಂದು ಮಿಲಿಲೀಟರ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೊಟ್ಟೆ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಹೈಪರ್ ಇಮ್ಯೂನ್ ಸೀರಂ ಅನ್ನು ವಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಚುಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ರೋಗ ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

5 **ರಕ್ತಕ್ಷಯ :** ವೈರಸ್‌ನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಂಟುಜಾಡ್ಯ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟು ಅನಂತರ ಕಾಯಿಲೆ ಬೇರೂರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಹೆಚ್ಚು ನಿಶ್ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಸವೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ 106^{0} ಫ್ಯಾ. ವರೆಗೂ ಏರುವ ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೇಲು ಹೊಟ್ಟೆ, ಕಾಲು ಶಿಶ್ನಾಗ್ರದ ಮುಂದೊಗಲು, ಕಣ್ಣಿನ ಅರ್ಧಚರ್ಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಊತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಿಣಿ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಸ್ರಾವವಾಗುವುದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕೆಲವು ಕುದುರೆಗಳು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದಿನೇ

ದಿನೇ ನಿಶ್ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದ 10–14 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುನೀಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅಥವಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇನ್ನೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಯ ಮಲಮೂತ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಉಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಉಷ್ಣತಾಮಾಪಿಯಿಂದ ಜ್ವರ ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಕಚ್ಚುವ ಕೀಟಗಳ ಹತೋಟಿ ಅಗತ್ಯ.

6 **ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆನ್ಜ :** ಇದು ಹಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬರುವಂಥ ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆನ್ಜ ಕಾರಕ ವೈರಸ್‌ನಂಥ ಮೈಕೊ ವೈರಸ್‌ನಿಂದ ಕುದುರೆಗೆ ಬರುವ ತೀವ್ರಜ್ವರ. ಜ್ವರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅನಂತರ ಜಡತೆ, ಹಸಿವಾಗದಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಳಲಿಕೆ ಮುಂತಾದವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೈ ಉಷ್ಣತೆ 106º ಫ್ಯಾ.ಗೆ ಏರಿ, ಹಾಗೆಯೇ 7ರಿಂದ 10 ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ: ನಾಡಿ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಡುವ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿನ ಒಳಚರ್ಮ ಸಂಕುಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವರದೊಡನೆ ಒಣಕೆಮ್ಮು ಇರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಬಳ ಸುರಿಯುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೇನು ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಒಂದು ಎರಡು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು.

7 ಸೋಂಕು ಕೆಮ್ಮು : ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಮೇಲಿನ ನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಶೀತ ಮತ್ತು ಸತತವಾದ ಕೆಮ್ಮುವಿಕೆ ಈ ರೋಗದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಒಂದು ರೀತಿಯ ವೈರಸ್‌ನಿಂದ ಈ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ನೆಗಡಿ ಹನಿ ಉಸಿರಿನೊಡನೆ ಒಳಹೋಗಿ ಈ ರೋಗ ಹರಡುತ್ತದೆ.

8 **ಗರ್ಭಪಾತ:** ಗರ್ಭಪಾತವೆಂದರೆ ಭ್ರೂಣವಸ್ತು ಜೀವಶಕ್ತಿಬರುವ ಮೊದಲೇ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಡುವುದು. ಕುದುರೆಗೆ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ 30 ದಿವಸಗಳಾದರೂ ಬೇಕು. ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರದಿಂದ ಹತ್ತು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿರುವ ಅಥವಾ ಜೀವವಿಲ್ಲದಿರುವ ಭ್ರೂಣ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಗರ್ಭಪಾತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರಣಗಳು : (i) ಕುದುರೆ ಇನ್‌ಫ್ಲುಯೆನ್ಜ ; (ii) ಸಾಲ್‌ಮೊನೆಲ್ಲ. ಅಬಾರ್ಟಸ್ ಈಕ್ವೈ, ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್ ಈಕ್ವೈ, ಎಷರೀಕಿಯಾ ಕೋಲೈ, ಸ್ಟಾಫಿಲೋಕಾಕೈ, ಷಿಗೆಲ್ಲಾ ಈಕ್ವೆವೇಲಿಸ್, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು; (iii) ಆಸ್ಪರ್‌ಜಿಲಸ್ ಬೂಷ್ಟು ; (iv) ಟ್ರಿಪಟ್ರಿಪ್ಯಾನಸೋಮ ಎಂಬ ಪ್ರೋಟೋಜೋವ–ಇವು ಗರ್ಭಪಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಕಗಳು. ಕಡಿಮೆ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಹಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಗರ್ಭಪಾತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತವೆ. ಎ ಮತ್ತು ಡಿ ಜೀವಸತ್ತ್ವ, ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ರಂಜಕದ ಕೊರತೆ ಕೂಡ ಗರ್ಭಪಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಅನುವಂಶೀಯ ವೈಪರೀತ್ಯ, ಉದ್ರೇಕ ಮುಂತಾದವು ಗರ್ಭಪಾತದ ಇತರ ಕಾರಣಗಳು.

9 ನೆರಡಿರೋಗ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟಕುರು : ಇದು ಎಲ್ಲ ಕುದುರೆಗಳಿಗೂ ಬರಬಹುದಾದ ತೀವ್ರವಾದ ರಕ್ತವಿಷದ ಅಂಟುರೋಗ. ಆಂತ್ರಾಕ್ಸ್ ಎಂಬ ದಂಡಾಣು ಜೀವಿಯಿಂದ ಈ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷಣಗಳು : ರೋಗದ ತೀವ್ರತೆ ರೋಗ ಹೇಗೆ ತಗುಲಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮೇವಿನ ಮೂಲಕ ರೋಗ ಹರಡಿದರೆ, ರಕ್ತ ವಿಷವಾಗಿ ಕರುಳಿನ ಊತ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀಟಗಳಿಂದ ರೋಗ ಹರಡಿದರೆ ಗಂಟಲು, ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಳಭಾಗ, ಎದೆಯ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಬಿಸಿಯಾದ ಊದುಗುಳ್ಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜ್ವರ ಬಂದ ಕುದುರೆ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ. ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಊದುಗುಳ್ಳೆಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಉಸಿರು ಕಟ್ಟಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕರುಳಿನ ಉರಿತ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಶೂಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕಾಯಿಲೆಯ ಅವಧಿ 48ರಿಂದ 96 ಗಂಟೆಗಳು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ರೋಗಾಣು ಮಾದಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆಂತ್ರಾಕ್ಸ್ ಮಾದಕ ಸೀರಂಗಳನ್ನು ಈ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಲೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಸುಡುವುದರ ಅಥವಾ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಹೂಳುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ರೋಗ ಹರಡುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಸಂಪರ್ಕ ನಿಷೇಧಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕುದುರೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸೋಂಕು ನಿವಾರಕ ಔಷಧಿಗಳಿಂದ ಶುಚಿಗೊಳಿಸಬೇಕು. ರೋಗವಾಹಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೀಟಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ರೋಗದ ಸೋಂಕು ತಗುಲಿದ ಗೊಬ್ಬರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಕಾಯಿಲೆಯಿರುವಂಥ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಬೇಕು.

10 ದುಗ್ಧರಸಶ್ರವಣ ವ್ಯಾಧಿ : ಇದು ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ. ಕೆಳಕಾಲಿನ ಚರ್ಮ ಬಿಳಿಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗ ಬಂದಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋರಿನಿಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಂ ಸ್ಯೂಡೋಟ್ಯುಬರ್ ಕ್ಯುಲೋಸಿಸ್ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ರೋಗ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ದುಗ್ಧರಸನಾಳಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ದುಗ್ಧನಾಳ ಗೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಡ್ಡೆಗಳು ಅಂಕುರವಾಗಿ ಹುಣ್ಣು, ಊತ ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೊರಸಿನ ಕುಚ್ಚಗೂದಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಾಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಬಹುದು. ಬಿರುಕುಬಿಟ್ಟ ಗೆಣ್ಣಿನಿಂದ ಸುರಿಯುವ ಕೀವು ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಬಿಳಿಯಾಗಿದ್ದು ರಕ್ತದಿಂದ ತೋಯ್ದಿರುತ್ತದೆ, ರೋಗ ಹಬ್ಬುವುದು ನಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವಾಗುವಂಥ ಊತದಿಂದ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದಾಗ ಐದು ದಿವಸಗಳಿಗೊಂದರಂತೆ ಒಂದು ಪೌಂಡು ದೇಹದ ತೂಕಕ್ಕೆ 2 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು ಆಕ್ಸಿಟೆಟ್ರಸೈಕ್ಲಿನ್ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಣ್ಣು ಜಾಗವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಆಕ್ಸಿಟೆಟ್ರಸೈಕ್ಲಿನ್ ಮುಲಾಮನ್ನು ಹಚ್ಚಬಹುದು.

11 ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ದುಗ್ಧರಸವ್ರಣವ್ಯಾಧಿ : ಇದು ಕುದುರೆಗಳ ತೀವ್ರ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ. ಸದಾ ಕೀವು ತುಂಬಿದ ಬಿರುಕುಗಳು, ಚರ್ಮ ವ್ರಣ ಇಲ್ಲವೇ ನ್ಯೂಮೋನಿಯ ಇದರ ಕುರುಹುಗಳು. ಹಿಸ್ಟೋಪ್ಲಾಸ್ಮ ಫಾರ್ಸಿಮಿನೋಸಮ್ ಎಂಬ ಬೂಷ್ಟು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ರೋಗ ಚರ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದುಗ್ಧರಸನಾಳದ ಪ್ರದೇಶದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹುಣ್ಣು ಮುಂದುವರಿದು ದುಗ್ಧರಸದ ನಾಳಗಳು ದಪ್ಪವಾಗುತ್ತ ಉಬ್ಬಿ ನಾಳಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗಂಟುಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಗಂಟುಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹಳದಿಯ ಎಣ್ಣೆಯಂಥ ಕೀವು ತುಂಬಿದ ಒಳಕುರುಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತವೆ. ದುಗ್ಧರಸನಾಳದ ಗಂಟುಗಳು ಉಬ್ಬಿ ಹರಿದುಹೋಗಬಹುದು. ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಕಾಲಿನ ಆವರಣ ದಪ್ಪವಾಗಬಹುದು. ಪೂರ್ಣ ಕಾಲು ಉಬ್ಬುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಗಾಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾಯ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಬೆನ್ನು, ಹೊಟ್ಟೆ, ಕತ್ತು ಮತ್ತು ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

12 ಕ್ಷಯ : ಮೈಕೋ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಂ ಟ್ಯುಬರ್‌ಕ್ಯುಲೊಸಿಸ್‌ನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಈ ರೋಗ ಯಾವ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದಿನೇ ದಿನೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕ್ಷಯಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಬಳಿಯ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ ಗಾಯಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವುದು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮೂಳೆ ಮೆದುವಾಗಿ ನೋವು ಕಂಡು ಕುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಬಗ್ಗಿ ಹುಲ್ಲು ಮೇಯಲು ಆಗದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಗಾಯದಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ದುಗ್ಧನಾಳ ಗೆಣ್ಣುಗಳ ಉಬ್ಬುವಿಕೆ, ಮೂಗಿನಿಂದ ಹರಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಏರಿಳಿಯುವ ಜ್ವರ ಮುಂತಾದವು ಈ ರೋಗದ ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ರೋಗವಿರುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ರೋಗಹರಡುವಿಕೆಗೆ ಒಂದು ಮೂಲವಾಗಬಹುದು. ಕ್ಷಯರೋಗದ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಅನಂತರ ರೋಗವಿರುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕು.

13 ಡೌರಿನ : ಇದು ಕುದುರೆಗಳ ಒಂದು ರತಿರೋಗ ಅಥವಾ ಗುಹ್ಯರೋಗ. ಬಾಹ್ಯಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಊದಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗಳು ಆಗುವಿಕೆ, ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಈ ಕಾಯಿಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಪ್ರೋಟೋಜೋವನ್ ಪರತಂತ್ರಜೀವಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಗಂಡುಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ವೃಷಣ ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಂಗಶೋಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರಾಗಿ ಚರ್ಮ ಹಂತಗಳೊಡಗೂಡಿದ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣುಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಶೋಥ, ಯೋನಿಯಿಂದ ಹೇರಳವಾಗಿ ಹರಿಯುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಯೋನಿಯ ಮುಖಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಾಗುವಿಕೆ ತಲೆದೋರಬಹುದು. ಅಂಗಶೋಥ ಮೊಲೆ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಭಾಗಗಳಿಗೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಅಲುಗಾಡದಿರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಶಕ್ತಿ ಕಂಡುಬಂದು, ನಡೆಯುವಾಗ ಕುದುರೆಗಳು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲಿನ ಕ್ಷೀಣತೆಯಿಂದ ಕುದುರೆ ಬಡಕಲಾಗಿ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ. ರೋಗಗ್ರಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

14 ಸುರ್ರಾ : ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರಧಾನರೋಗ. ಆನೆ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ವಿರಳವಾಗಿ ನಾಯಿಗಳಿಗೂ ಈ ರೋಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಟ್ರಿಪ್ಯಾನಸೋಮ ಇವಾನ್ಸ್ ಎಂಬ ಏಕಾಣುಜೀವಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದ ಮೂಲಕ ಹರಡುವ ಈ ರೋಗದ ಮೂಲವಾಹಕಗಳು ಕಚ್ಚುವ ನೊಣ, ಸ್ಟೊಮ್ಯಾಕ್ಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಲೈಪ್‌ರೋಸಿಯ. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದಿಂದ ವಿಪರೀತ ಪ್ರಾಣನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪದೇ ಪದೇ ಜ್ವರ ಬಂದು ಕುದುರೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧಾರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವಾಗುವುದು, ಕುರು ಆಗಿ ವೇದನೆಯಾಗುವುದು, ರಕ್ತಹೀನತೆ, ಕರುಳಿನ ತೊಂದರೆ, ಜನನಾಂಗ ಊದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವೇ ಇನ್ನಿತರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಯುಕ್ತಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು.

15 ಕುದುರೆಯ ಆಂತರಿಕ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳು: ಕುದುರೆಗಳು ನಾನಾ ತರಹದ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳಾದ ನೆಮಟೋಡ್ಸ್, ಸೆಸ್ಟೋಡ್ಸ್, ಟ್ರೆಮಟೋಡ್‌ಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ನೆಮಟೋಡ್‌ಗಳು ತುಂಬ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು : (i) ಸ್ಟ್ರಾಂಜಿಲಸ್ ವಲ್ಗ್ಯಾರಿಸ್ : ಇದರ ಮರಿ ಹುಳ ರಕ್ತನಾಳದ ಮೂಲಕ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಈ ರಕ್ತನಾಳದ ಚರ್ಮ ಕೆಲವೆಡೆ ನಾರುನಾರಾಗಿ ದಪ್ಪಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತೊಂದರೆಕೊಡುತ್ತದೆ. (ii) ಸ್ಟ್ರಾಂಜಿಲಸ್ ಎಡೆಂಟೇಸ್ : ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಈ ಪರೋಪಜೀವಿ ದೊಡ್ಡಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಸ್. ವಲ್ಗಾರಿಸ್‌ಗಳಂತೆ ಚರ್ಮದ ಅಂಗಾಂಶಗಳಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೀರುತ್ತದೆ. (iii) ಸ್ಟ್ರಾಂಜಿಲಸ್ ಈಕ್ವಿನಾಸ್ : ಪೂರ್ಣಬೆಳೆದ ಈ ಪರೋಪಜೀವಿ ದೊಡ್ಡಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತದೆ. (iv) ಸಣ್ಣ ಸ್ಟ್ರಾಂಜಿಲಸ್ : ಪೋಟೆರಿಯೋ ಸ್ಟಮನ್, ಸ್ಪೀ ; ಟ್ರೈಯಾಡೋಫರಸ್, ಸ್ಪೀ ; ಒಸೋಫೇಗೆಡೊಂಟಸ್ ರೋಬಸ್ಟಸ್ ಈ ಹುಳುಗಳು ದೊಡ್ಡಕರುಳು ಮತ್ತು ಮಲದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (v) ಸ್ಟ್ರೈಕೊಸ್ಟ್ರಾಂಜಿಲಸ್ ಆಕ್ಸೈ : ಜಠರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. (vi) ಆಕ್ಸಿಯಾರಸ್ ಈವಿನೈ : ಆಹಾರ ನಾಳದ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. (vii) ಪೋರೋಸೀರಸ್ ಈಕ್ವೆರಮ್ : ದಪ್ಪನಾದ ಬಿಳಿಯ ಈ ಹುಳುಗಳು 6"–9"ಗಳಿದ್ದು ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಹುಳುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ ಕರುಳನ್ನು ತೂತುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಿಹುಳುಗಳು ಶ್ವಾಸಕೋಶವನ್ನು ತೊಂದರೆಗೀಡುಮಾಡುತ್ತವೆ. (viii) ಸ್ಟ್ರಾಂಜಿಲಸ್ ವೆಸ್ಟರಿ : ಈ ಪರೋಪಜೀವಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದು ಸಣ್ಣಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. (ix) ಥೆಲಿಸಿಯ ಲಾಕ್ರಿಮೇಲಿಸ್: ಈ ಹುಳು ಕಣ್ಣಿನ ನಾಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಗುಡ್ಡೆಹುಣ್ಣಾಗಿ ವ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

16. ಕುದುರೆಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳು : ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಹಲವು ಕೀಟಗಳ ಹಾವಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದವು: (i) ಸೊಳ್ಳೆ, ಕರಿನೊಣ, ಕುದುರೆನೊಣ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆನೊಣ, ಹೇನು ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆಗಳು. (ii) ತಿರುವುಹುಳ, ಕುದುರೆ ಬಾಟನೊಣ ಮತ್ತು ಇತರ ನೊಣಗಳು (iii) ಪರತಂತ್ರಜೀವಿಗಳ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆ. ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಅವನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು.

17. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ನೆಗಡಿ : ಕುದುರೆ ಮರಿಗಳಿಗೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ 6 ತಿಂಗಳಿನಿಂದ 5 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿ ಹರಡುವ ಒಂದು ತೀವ್ರವ್ಯಾಧಿ. ಮಲಿನ ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ನೀರು ಈ ರೋಗ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಡಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳು. ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವಾಗ ಕುದುರೆ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಈ ಬೇನೆ ತಗಲುವುದು. ವರ್ಷವಿಡೀ ಇದು ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ವಸಂತಋತುವಿನ ಶೀತಮಾರುತಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಗಳು ಒಳಗಾದಾಗ ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಯಿಲೆಯ ಕಾರಕ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್ ಈಕ್ವೈ ಎನ್ನುವ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು. ಇವು ಪೋಣಿಸಿದ ಮಣಿಹಾರದಂತಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕೀಯ ಜೀವಿಗಳು. ಹೊಲಸು ಮಲಿನತೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು ಶೀತವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಗೆ ವರ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಸೋಂಕು ತಟ್ಟಿದ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ 4 ಮತ್ತು 8 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು. ಮೂಗಿನ ಮೃದು ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತವಾಗಿ ಕುದುರೆಗೆ ಜ್ವರಬರುವುದು. ಅದರ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಕೆಟ್ಟು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಆಘಾತವಾಗುವುದು. ನಾಸಿಕ ದ್ವಾರದ ಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ದುಗ್ಧರಸಗ್ರಂಥಿಗಳು ಊದಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಕುರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವಾಗಿ ನಂಜಾಗಿ ಅದರಿಂದ ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆಯ ಮೇಲೆ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕರುಳಿನ ಪಟಲದ ಮೇಲಿರುವ ದುಗ್ಧರಸಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕುರುಗಳೆದ್ದು ಕೀವುಕುರುಗಳಾಗಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ರೋಗ ಸೇಚನೆಯಾಗುವುದು. ಅಣುಜೀವಿಗಳು ಸ್ಥಾನಾಂತರಗೊಂಡು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಶ್ವಾಸಕೋಶರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುನ್ನರಿವು ಹೇಳಲು ಬಾರದು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಸಮತೂಕದ ಆಹಾರ, ಶೀತದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ನೀಡುವುದು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಗಳು. ರೋಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಪೊಟ್ಯಾಷ್ ಕ್ಲೋರೇಟನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸುವುದು, ಕುರುಗಳಿಂದ ಸ್ರವಿಸುವ ಕೀವನ್ನು ತೊಳೆಯುವುದು, ಸಲ್ಫಾ ಔಷಧ ನೀಡುವುದು, ಹಾಗೂ ಚುಚ್ಚಿ ಚಿಕಿತ್ಸಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಕೆಲವು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳು. (ಆರ್.ಎಫ್.ಪಿ.)

18. ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ಉಸುಬುಕೀಲು (ಬಾಗ್ ಸ್ಪಾವಿನ್) : ಈ ಬೇನೆಯಿಂದ ಮೊಣಕಾಲಿನ ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯ ಮುಚ್ಚಳ ಊದಿಕೊಂಡು ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯ ಒಳಗೆ ಉರಿಯೂತವಾಗುವುದು. ಕೀಲಿನ ಮೂರು ಕಡೆ ಊತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಊತದ ಒಂದು ಕಡೆ ಕೈಯಿಂದ ಒತ್ತಿದರೆ ಉಳಿದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂಥ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಲಿನ ರಕ್ತನಾಳ (ಸಫಿನ) ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ ಕೀಲಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಕುದುರೆಯ ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆ ಮಾಡುವವರು ಇದನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೆತ್ತರ ಕೀಲು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕುದುರೆಯ ದೇಹಶಕ್ತಿ ನಶಿಸಿ, ದೇಹಶ್ರಮ ಜಾಸ್ತಿಯಾದಾಗ ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಶ್ರಮಗೊಳ್ಳುವುವು. ಚುಂಚುಕಾಲು ಮತ್ತು ಮಂಡಿಯ ಮಧ್ಯೆಯ ಕೀಲು ದುರ್ಬಲಗೊಳ್ಳುವುದು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಸುಬಾಗಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಹಿಂಗಾಲು ಅದರ ನೈಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನೇರವಾಗುವುದು. ಆಗ ಉಸುಬುಕೀಲಿನ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಉಳಿದ ಕಾಲನ್ನು ಕುದುರೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಎರಡು ಕಾಲಿನ ಕೀಲುಗಳು ಈ ರೋಗಕ್ಕೊಳಗಾಗುವುವು. ಹಿಂಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಂಟುಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ರೋಗದ ಮುನ್ನರಿವು ಅಷ್ಟೇನು ಆಶಾದಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೀಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗವಿದ್ದರೂ ಕುದುರೆ ಕುಂಟದೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವುದು ಸಹಜ.

ಉಸುಬುಕೀಲು ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬೇನೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಬಹುದು. ಆದರೂ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ ಹಾಗೂ ಹಿಂಗಾಲುಗಳ ನೈಜತೆಯನ್ನು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಲಹೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಉಸುಬುಕೀಲಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಔಷಧಿ ಟಿಂಚರ್ ಅಯೋಡಿನ್ 4 ಔನ್ಸ್, ಟರ್ಪೆಂಟೈನ್ 1 ಔನ್ಸ್, ಜಾಪಾಳತೈಲ 10 ಹನಿಗಳು ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಪ್ರತಿದಿನ ಈ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಉಸುಬಿರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಜ್ಜಬೇಕು. ಆಗ ಕೀಲಿನ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಉಜ್ಜುಬೊಬ್ಬೆ ಏಳುವುವು. ಬೊಬ್ಬೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕೀಲಿನ ದ್ರವ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಉಸುಬು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಬಹಳ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ಮೂಡಿಬಂದರೆ ಔಷಧಿಯನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಕೀಲಿನ ಉಸುಬು ತಗ್ಗುವವರೆಗೂ ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಾರ್ಟಿಕೊಸ್ಟೀರಾಯ್ಡ್ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ದ್ರವವನ್ನು ಕೀಲಿನಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

19. ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ಕೀಲಿನ ಜಡ್ಡು (ಬೋನ್‌ಸ್ಪಾವಿನ್): ಕೀಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತೊಡಕಾದಾಗ ಹಿಂಗಾಲಿನ ನೈಜರೂಪ ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಜಡ್ಡು ಬರುವುದು. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಾಂಗಗಳ ಕೊರತೆ, ರಂಜಕ ಅಂಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆನುವಂಶಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವ್ಯಾಧಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ : (i) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಕಾಲಿನ ತುಂಡುಮೂಳೆ ಬೆಳೆಯುವುದು ವ್ಯಕ್ತಜಡ್ಡು ; (ii) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ಕಾಣದೆ ಕೀಲಿನೊಳಗೆ ಜಡ್ಡುಮೂಡುವುದು–ಅವ್ಯಕ್ತಜಡ್ಡು. (iii) ಚುಂಚುಕಾಲಿಗೂ ಮಂಡಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕೀಲಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ–ಕಡುಜಡ್ಡು (iv) ಕೀಲಿನ ಪೊರೆಯನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆ ಬೆಳೆಯುವುದು–ಮೊಳಕಾಲ ಜಡ್ಡು. ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಡ್ಡಿನಿಂದ ಕುದುರೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಮೊದಲ ಕೆಲವು ಹೆಜ್ಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಟುಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಕಾಣದಾಗುವುದು. ಹಿಂಗಾಲಿಗೆ ಕೆಲಸದಿಂದ ಬಿಸಿ ತಟ್ಟಿದರೆ ಜಡ್ಡಿನ ನಿಲುವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಕುದುರೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೊಂಡು ಮತ್ತೆ ನಡೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದರೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಕುಂಟುಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಡ್ಡುರೋಗದಿಂದ ಮೂಡುವ ಕುಂಟು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಂಡು ಮುಂದೆ ಅದು ಕಾಣದೆ ಹೋದರೂ ಕೆಲವಾರು ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಕುಂಟುಕಾಣಬಹುದು. ಅಂಥ ಬೇನೆಯನ್ನು ನೀರಸ ಜಡ್ಡು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಜಡ್ಡಿನ ಕುಂಟನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಕೀಲುಗಳನ್ನು ಮಡಚುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅಸಂಬದ್ಧತೆ, ಮೇಲೆದ್ದು ಕಾಣುವ ರೊಂಡಿಯ ಭಾಗ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಲನ್ನು ಎತ್ತಿ ಎತ್ತಿ ಇಡುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಿಂಗಾಲನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ನೋಡಿ, ಕಾಲಿನ ಒಳಭಾಗವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಮೂಡುವ ಊತವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ನರಳಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಜಡ್ಡುಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಶುವೈದ್ಯರು ಮಾಡುವರು. ಹಿಂಗಾಲಿನ ಕೀಲನ್ನು ಮಡಿಚಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕುಕ್ಕುಲೋಟದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿದಾಗ, ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದವರೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕುಂಟುತೋರುವುದರಿಂದ ಚುಂಚುಕಾಲಿನ ಜಡ್ಡಿನ ಇರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪೂರ್ಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ವಯಸ್ಸಾದ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕಾರಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಈ ರೋಗದ ಮುನ್ನರಿವು ಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಪಶುವೈದ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಕರಿಂದ ಕುಂಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ನಾಯುತಂತನ್ನು ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ತೆಗೆಸುವುದರಿಂದ ಜಡ್ಡು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಕುದುರೆಗೆ ಬರುವ ಇತರ ರೋಗಗಳು ಕಜ್ಜಿ, ಬಿಗಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಿಂಡ್ರೋಮ್, ಪರ್ಪ್ಯೂರ ಹೆಮೋರೇಜಿಕ, ಜಂತುಹುಳು, ಬೇಬಿಯಾಸಿಸ್, ಇತ್ಯಾದಿ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.ಎಸ್.)

ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ : ಸವಾರಿಯನ್ನು ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು, ಕುದುರೆಯ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನೂ ದಿಕ್ಕು, ಮಾರ್ಗ, ವೇಗಗಳನ್ನೂ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು ರಾವುತವಿದ್ಯೆ. ಕುದುರೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಫಲಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಕೊಡುವುದು ನಿಪುಣ ಸವಾರನ ಲಕ್ಷಣ. ಮ್ಯಾಸಿಡೋನಿಯ ದೇಶದ ರಾಜನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಡಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಚಿಕ್ಕ ಮಗ ಅದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದ. ಅವನೇ ವಿಶ್ವವಿಜೇತ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಮಹಾಶಯ. ಅಮೆರಿಕದ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನರು ಎರಡು ಕೈಗಳಲ್ಲೂ ಬಿಲ್ಲು, ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಲಗಾಮು, ಜೀನುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೆಂಗಿಜ಼್‌ಖಾನನ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಲೋಕವನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿತು.

ಕುದುರೆಗೂ ಸವಾರನಿಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಐಕ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಅನ್ವಯ ಇರಬೇಕು. ಯಜಮಾನನಿಗೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಮಮತೆಯಿದೆ, ಅವನು ತನಗೆ ಕೆಡುಕು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕುದುರೆಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಬಂದರೆ ಅದು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ವಿಧೇಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಜ್ಞಾಪಾಲನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ವಿವೇಕದ ಒತ್ತಾಯ, ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ರೂಢಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳ (ರಿವಾರ್ಡ್ ಅಂಡ್ ಪನಿಷ್‌ಮೆಂಟ್) ಮೂಲಕ ತಿದ್ದಬೇಕು; ಸಿಡುಕು, ಚಾವಟಿ, ಮುಳ್ಳುಕಂಟಕಗಳಿಂದಲ್ಲ. ಭೀತಿ ಅದರ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಧೇಯತೆಗೂ ಕೂಡಲೇ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡಬೇಕು. ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು, ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ, ಔಷಧಿಯಂತೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಲಗಾಮನ್ನು ಎಳೆದ ಕೂಡಲೇ ಅದು ನಿಂತರೆ, ಲಗಾಮನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ತಟ್ಟಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ವಿಧೇಯತೆಗೆ ಅಂಥ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಅದು ಸದಾ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅವಿಧೇಯತೆಗೆ ಲಗಾಮನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಬಾಯಿ ಎಳೆದರೆ ಶಿಕ್ಷೆ. ತಡಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪೇನೆಂಬುದು ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆ ಮೊಂಡತನದಿಂದ ಅವಿಧೇಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಚಾವಟಿಯ ಪ್ರಯೋಗ. ಅದೂ ಒಂದು ಸಾರಿ ಮಾತ್ರ; ಪದೇ ಪದೇ ಹೊಡೆಯಬಾರದು.

ಹೊಸ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಹೆದರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಸಂತೈಸಿ ಧೈರ್ಯ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಎಂಥ ಸಾಹಸಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಡುವ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ನಾಗಾಲೋಟದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಿಮದ ಕೊರೆತದಲ್ಲಿ ಜಾರುಬಂಡಿಯನ್ನೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಗ್ಗತ್ತಲ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸವಾರನನ್ನು ನೆನಪಿನಿಂದ ಕಡಿದಾದ ಪರ್ವತ ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸವಾರನೊಡನೆ ನೆಗೆದು ಪಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಯಗೊಂಡ ರಾವುತನನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ತಲುಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಸವಾರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಕುದುರೆಯ ಆಯ್ಕೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುದುರೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು: ತಲೆ, ಕತ್ತು, ಶರೀರಗಳ ಸಮಕಟ್ಟು ; ತೆಳ್ಳನೆ ಚರ್ಮ, ಭಾರ ತಡೆಯಲು ಬಲಿಷ್ಠ ಸ್ನಾಯುಗಳ ಅಡಕ ಬೆನ್ನು; ಮಧುರ ಆಕಾರ; ಎದೆಯವರೆಗೂ ಬಾಗಿರುವ ಅಗಲವಾದ ಹೆಗಲು, ಜಿಂಕೆಯಂತೆ ಚೂಪಾದ ತಲೆ, ತೆಳುವಾದ ಕಾಲುಗಳು; ಅಗಲವಾದ ಹಣೆ, ಚೂಪಾಗುವ ಚಿಕ್ಕ ಬಾಯಿ, ಚುರುಕಾದ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಹಿಗ್ಗುವ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳು, ದಪ್ಪಗಿರದೆ ಮೊನೆಯಾಗುವ ಕತ್ತು; ಶೀಘ್ರಗ್ರಾಹಿ ಬುದ್ಧಿ. ಸವಾರಿ ಕುದುರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಂಶಾವಳಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಥರೋಬ್ರೆಡ್ ಎಂಬ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆ ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠ.

ರಾವುತ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಮನೋಗತವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಡೆಯಿಸಲು ನಾಲ್ಕು ನೆರವುಗಳಿವೆ. ಕೈಯಿಂದ ಲಗಾಮು. ಕಡಿವಾಣಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು; ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಒತ್ತುವುದು; ಮೈ ಹವಣಿಕೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದು; ಬಾಯಿಮಾತು. ಸವಾರನ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಲನೆಯ ಸಂಜ್ಞೆಗಳಿಂದ ಕುದುರೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ, ಹೊರಡುತ್ತದೆ, ತಿರುಗುತ್ತದೆ, ನಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಸವಾರ ಎಡಗಾಲನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿದರೆ ಅದು ಬಲಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಲಗಾಲನ್ನು ಒತ್ತಿದರೆ ಎಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯ ಬಾಯಲ್ಲಿರುವ ಕಡಿವಾಣಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿರುವ ಲಗಾಮನ್ನು ಬಲಕ್ಕೆ ಎಳೆದರೆ ಕಡಿವಾಣ ಕುದುರೆಬಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಎಳೆದು ತನ್ನ ತಲೆ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸವಾರ ಕುದುರೆ ಚಲಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತನ್ನ ಭಾರವನ್ನು ಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅವನು ಕುದುರೆಯ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅದು ತಿರುಗುವಾಗ ಬಲಕ್ಕೂ ಎಡಕ್ಕೂ ಸರಿಯುತ್ತಾನೆ. ನಡಿಗೆಯನ್ನು ನಿಧಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಅಥವಾ ನಿಲ್ಲಿಸುವಾಗ ಜೀನಿನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಚತುರವಾದ ಸವಾರ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದರೆ ಅವು ಕುದುರೆಗೆ ವಿನಾ ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಅರಿವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅವನು ಜೀನಿನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗಿ ಬೆಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಹಿಸುಕಿ ಲಗಾಮಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಸಡಿಲಿಸುತ್ತಾನೆ; ಲಗಾಮನ್ನು ಜಗ್ಗಿ ಎಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ವರ್ತುಲ, ಚಿಕ್ಕ ವರ್ತುಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಡಕ್ಕೂ ಬಲಕ್ಕೂ ತಿರುಗಿಸುವುದು; ವೇಗವನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದು; ತೊಡಕಾದ ಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸುವುದು; ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ರಾವುತ ಕೇವಲ ತನ್ನ ಕೈಚಳಕದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಶ್ವ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತಾಳ್ಮೆ, ಕೌಶಲ, ಅನುಭವ, ಕುದುರೆಗಳ ಸ್ವಭಾವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇರಬೇಕು. ಕುದುರೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ, ದೀರ್ಘ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಯಿದೆ.

ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಜೀನುಗಳಿವೆ. ಸವಾರನಿಗೆ ಆರಾಮಕರವಾದ, ಸವಾರಿಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದುವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಜೀನು ಕುದುರೆಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬನ್ನು ಮುಟ್ಟದಂತೆ, ಬೆನ್ನಿಗೂ ಪಕ್ಕಗಳಿಗೂ ಗಾಯವಾಗದಂತೆ ಮೆತ್ತೆ ಹಾಕಬೇಕು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಡಿವಾಣಗಳಿವೆ. ಕುದುರೆಯ ಬಾಯಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿ, ನೋವು ಮಾಡದಂಥವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು.

ಕುದುರೆಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ನಡಿಗೆಗಳಿವೆ: (1) ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುತ್ತ ನಡೆಯುವುದು. (2) ಗಂಟೆಗೆ 14 ಕಿಮೀ ವೇಗದ ಕುಕ್ಕೋಟ. ರಾವುತ ರಿಕಾಬುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ತಗ್ಗಿ ಜೀನಿನ ಮೇಲೆ ಕೂತು, ಪುನಃ ಮೇಲೇರಿ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (3) ಗಂಟೆಗೆ 20–60 ಕಿಮೀ ವೇಗದ ಬಲವಾದ ಜಿಗಿತಗಳಲ್ಲಿ ದೂಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ನಾಗಾಲೋಟ. ಉಯ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ನೂಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಸವಾರ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಂಬದಿಯಿಂದ ದೂಡುತ್ತಾನೆ. (4) ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದ ನಾಗಾಲೋಟ. (5) ಕುಕ್ಕೋಟಕ್ಕಿಂತ ವೇಗವಾದ ರಭಸ. ಸವಾರ ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪಾರಂಗತನಾಗಿರಬೇಕು. ಸವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಝಾನ್ಸಿ ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ, ರಜಿಯಾ ಬೇಗಂರ ಸವಾರಿ ಚಾತುರ್ಯ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು.

ಪೋಲೋ ಆಟದಲ್ಲಿ ಸವಾರ ಲಗಾಮನ್ನು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹಿಡಿದು, ಕುದುರೆಯನ್ನು ಗಂಟೆಗೆ 96 ಕಿಮೀ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಓಡಿಸುತ್ತ, ಥಟ್ಟನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಎದುರಾಳಿ ರಾವುತರನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಬಲಗೈಯ ಕೋಲಿನಿಂದ ಚೆಂಡನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ನುಗ್ಗಲು ವಿಚಕ್ಷಣನಾಗಿರಬೇಕು. ಬೇಟೆಗಾರ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಣಿವೆ, ಕಾಲುವೆ, ಎತ್ತರದ ಬೇಲಿ, ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ತರಬೇತಿ ಮಾಡಿ ಎರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕುದುರೆ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಓಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೆದ್ದ ಕುದುರೆಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಡಾಲರ್ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಿದೆ. ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ದೀರ್ಘ ದೂರದ ದಾಳಿ, ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಓಟ ಮತ್ತು ಅಶ್ವದಳಗಳು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾವುತರು ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗಾಲೋಟದ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲಿರುವವನು ಟೆಂಟ್ ಪೆಗ್ ಎಂಬ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ಗೂಟವನ್ನು ಭಲ್ಲೆಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿ ಎತ್ತುತ್ತಾನೆ; ನೆಲದ ಮೇಲಿರುವ ಕೈವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ; ಪಿಗ್‌ಸ್ಟಿಕಿಂಗ್ ಎಂಬ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಡುಹಂದಿಯನ್ನು ಈಟಿಯಿಂದಿರಿಯುತ್ತಾನೆ. ನಿಪುಣ ರಾವುತ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತ ಥಟ್ಟನೆ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಸವಾರಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ.

ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನನ್ನು ಅವನ ಶತ್ರುಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದಾಗ ಅವನ ವೀರ ಕುದುರೆ ಚೇತಕ್ ದೆಹಲಿಯ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಪಕ್ಕದ ಕಂದಕವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಜಿಗಿತದಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ತನ್ನ ಒಡೆಯನನ್ನು ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿದ್ದು ಪ್ರಚಂಡ ಸಾಹಸ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸ್ಟೋಕ್ಸ್ ಪೂರ್ತಿ ಕುರುಡನಾಗಿ ಹೋದರೂ ಬೇಟೆ ನಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಕುದುರೆಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ಅವನ ಸಂಗಾತಿ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸಿ ಸೂಚಿಸಿದಾಗ ಅವನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ತೊಡರುಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಅಶ್ವಗಳಿಗೆ ಎಂಥ ಅದ್ಭುತ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಪ್ರವೀಣ ಸವಾರರು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಡಿತವಿಡಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಅಶ್ವಕ್ರೀಡಾ ಪಂದ್ಯಗಳೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಶ್ವಪ್ರದರ್ಶನಗಳೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಅಗ್ರೇಸರ ರಾವುತರೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಕುದುರೆಗಳೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತ ಸಾಹಸಗಳು ರೋಮಾಂಚಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕುದ್ಮುಲ್ ರಂಗರಾವ್: 1859–1928. ದಲಿತರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಬದುಕನ್ನು ಮುಡುಪಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸಮಾಜ ಸೇವಕರು. 'ನಾನು ಜೀವಂತನಾಗಿರುವಾಗಲೇ, ಓರ್ವ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಪಂಗಡದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಪದವೀಧರನಾಗಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಉದ್ಯೋಗ ಹೊಂದಿ ಅವನದೇ ಆದ ಮೋಟಾರು ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ಧೂಳನ್ನು ನಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣಬೇಕು' ಎಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವರು. ಸರಳ ಜೀವನ ಇವರ ಬದುಕಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ

ಸಮಾಜದ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಈಜುವ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿದ ಧೀಮಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ದೀನದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಜನಾಂಗದವರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರು ಕಾಸರ ಗೋಡಿನ ಕುದ್ಮುಲ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರಸ್ವತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆ ತನದಲ್ಲಿ 1859 ಜೂನ್ 29ರಂದು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರು. ತಂದೆ ದೇವಪ್ಪಯ್ಯ, ತಾಯಿ ಗೌರಿ. ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಏಳು ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ರಂಗರಾಯರು ಹಿರಿಯರು. ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಸರಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ ತಮ್ಮ 16ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಉದ್ಯೋಗಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದರು. ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಯಿಂದಾಗಿ ಓದಿಗೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳಿದರು. ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಶನ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಬರೆದು ತೇರ್ಗಡೆಯಾದರು. ವಕಾಲತ್ತಿನ ಪ್ಲೀಡರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಮಂಗಳೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಕಾಲತ್ತು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ರುಕ್ಮಿಣಿ ಇವರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿ. ಬಾಳಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ರಾಯರ ಎಲ್ಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿ ನಿಂತರು.

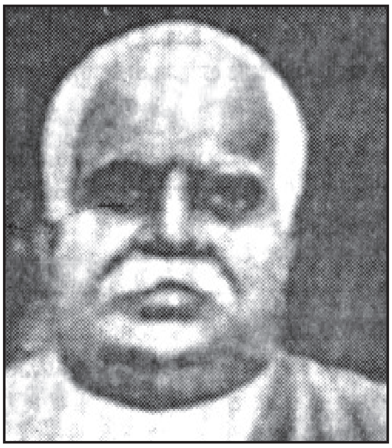

ಹಿಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಜಾತೀಯತೆ, ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ, ವಿಧವಾ ಸಮಸ್ಯೆ, ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿಗಳು ರಂಗರಾಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿದುವು. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಆಶಯವಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದರು. ವಕಾಲತ್ತಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಬಡವರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೆರವೀಯುತ್ತಿದ್ದರು. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ 'ಬಡವರ ವಕೀಲರು' ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. 1887–88ರ ವೇಳೆಗೆ ನಡೆದ 'ಬೆಂದೂರು ಬಾಬು ಪ್ರಕರಣ' ಇವರ ಬದುಕಿನ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬದಲಿಸಿತು. ಇವರು ಸಾಗಬೇಕಾದ ದಾರಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು; ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೆಂದೂರು ಬಾಬು ಎಂಬಾತ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪೇದೆಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡಾಗ ಸವರ್ಣೀಯ ನೌಕರರು ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಸವರ್ಣೀಯರ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆ ರಂಗರಾಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿತು. ಆಗಲೇ ಇವರು ದೀನದಲಿತರ ಏಳಿಗೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ತಮ್ಮ 34ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ತ್ಯಜಿಸಿ ಸಮಾಜಸೇವೆಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದರು.

ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪಂಗಡದವರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ದಲಿತರನ್ನು ಶೋಷಣೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಬಲ್ಲದ್ದೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಎಂಬುದನ್ನರಿತರು. ದಲಿತರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರೆ ಅವರು ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರೆಂಬುದು ಇವರ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಚಿಂತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ 1892ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಉರ್ವ ಚಿಲಿಂಬಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಛಾವಣಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ತೆರೆದರು. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆ. ಇಡೀ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ತಳೆದ ಈ ನಿರ್ಧಾರ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಹಲವರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು. ಉರ್ವ ಚಿಲಿಂಬಿ ಶಾಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯ ಬದುಕಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ವಿಚಲಿತರಾಗದ ಇವರು ಮಂಗಳೂರಿನ ಕಂಕನಾಡಿ, ಶೇಡಿಗುಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಬೋಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲಿಮೆಂಟರಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ದಲಿತರಿಗೆ ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಶೇಡಿಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಮೂಲಶಿಕ್ಷಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಇವರು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ತಾವು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಡಗಿ, ನೇಯ್ಗೆ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಕಸೂತಿ, ರೇಷ್ಮೆಸಾಕಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ದಲಿತರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ಟಾರ್ ಹೋಲ್ ಎಂಬ ಭವನವನ್ನು ಇವರು ಕಾಪಿಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಕೊರಗ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಅವರ ಕುಲಕಸಬಾದ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೆರವಿತ್ತರು. ಅತ್ತಾವರ, ಬಾಬುಗುಡ್ಡೆ, ದಡ್ಡಲಕಾಡು, ಉಳ್ಳಾಲ, ಮೂಲ್ಕಿ, ಉಡುಪಿಯ ಬನ್ನಂಜೆ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದರು. ಈ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನೇ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಪಂಚಮರ ಶಾಲೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟವನ್ನೂ ದಿನಕ್ಕೆ 2ರಿಂದ 6ಕಾಸಿನವರೆಗೆ ನಗದು ಹಣವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾವು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ದುಸ್ತರವಾದಾಗ ಇವರು ಉಳ್ಳಾಲ ರಘುನಾಥಯ್ಯನವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ 'ಡಿಪ್ರೆಸ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸಸ್ ಮಿಶನ್, ಕೊಡಿಯಾಲ ಬೈಲು, ಮಂಗಳೂರು' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. (1897).

ಹೀಗೆ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿತು. ಇವರ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡು ಮತ್ತು ಮಂಗಳೂರು ಪುರಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದವರಿಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ದಲಿತರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಕೋರ್ಟುಹಿಲ್ ಆದಿದ್ರಾವಿಡ ಸಂಘ' ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು.

ಹಿಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಧವೆಯರ ಬದುಕಿನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಇವರು ಅವರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ತೆರೆದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಿಂದ ದೂರವಾದ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ವಿಧವೆಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಜೀವನೋಪಾಯದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೋರಿದರು. 1922ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಡಿಪ್ರೆಸ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸಸ್ ಮಿಶನ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗೆ ಸಿಲುಕಿತು. ಬೇರೆ ದಾರಿ ಕಾಣದೆ ಇವರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸರ್ವೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಸೊಸೈಟಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರಿಸಿದರು. ಆದರೂ ರಂಗರಾಯರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ದುಸ್ತರವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ 1953ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಡಿಪ್ರೆಸ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸಸ್ ಮಿಶನ್ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮದರಾಸು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿತು.

ಇವರು ತಮ್ಮ 68ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುವಿಚಾರಾನಂದ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. 'ಈಶ್ವರಾನಂದ ಸಂನ್ಯಾಸಿ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಆಗಿನ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ 'ರಾವ್‌ಸಾಹೇಬ್' ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿತು. ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದ ಇವರು 1928 ಜನವರಿ 30ರಂದು ನಿಧನರಾದರು.

ಸಮಾಜಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾರಸ್ವತ ಸಮಾಜದ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಬಹಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಒಳಗಾದರು. ಇದರ ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಇವರು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಿ ಜಯಶೀಲರಾದರು. ಇವರು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ 6 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದ (24–2–1934) ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಡಿಪ್ರೆಸ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸಸ್ ಮಿಶನ್ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದರು. ಇವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ ಹಾಗೂ ದಲಿತೋದ್ಧಾರದ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ 'ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಂಗರಾಯರು ನನ್ನ ಗುರುಗಳು' ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ರಂಗರಾಯರ ಸೇವೆಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೌರವ ಇನ್ನೊಂದಿರಲಾರದು. (ಎಸ್.ಎಚ್.ಜಿ.)

ಕುನ್ನತ್ತೂರು : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚೆಂಗಲ್‌ಪಟ್ಟು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ತಮಿಳು ಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೆರಿಯ ಪುರಾಣದ ಕರ್ತೃ ಶೇಕ್ಕಿಳಾರರ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಳ. ಚೋಳರ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಶ.ಪೂ. 1ನೆಯ ಸಹಸ್ರಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿದ್ದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಮಾಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುನ್‌ಲುನ್ : ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ, ಕಪ್ಪು ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಗುಂಗುರು ಕೂದಲಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಪುರಾತನ ಚೀನೀ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿರುವ ಶಬ್ದ. ಇವರು ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಜನ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯನ್ ಜನರೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಖ್ಮರ್ ಜನರೊಂದಿಗೆ ದೈಹಿಕ ಸಾಮ್ಯಗಳಿದ್ದು ಆಫ್ರಿಕದ ನೀಗ್ರೋಗಳಿಗೂ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವನ್ನುಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಸಮುದ್ರ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರು ಸಮುದ್ರಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವರು ಅನೇಕ ರೇವುಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ವಿದೇಶೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ, ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿ ಒಳನಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಒಯ್ದರು. ಮುಂದೆ ಖ್ಮರ್ ಜನ ಭಾರತೀಯ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಪರ್ಕಗಳೇ ಕಾರಣ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆರಂಭದ 3–4 ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತೆಂದು ಚೀನೀ ಆಧಾರಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು : ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಅತ್ಯಂತ ಉದ್ದವಾದ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಫರ್ಡಿನಾಂಡ್ ವಾನ್ ರಿಚ್ ಥೋಫೇನ್ ಇದನ್ನು ಏಷ್ಯದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಡಾರೀಮ್ ನದೀಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಉತ್ತರದ ಮೇರೆಯಾಗಿ, ಪೂರ್ವ ಅಕ್ಷಾಂಶ 74° ಮತ್ತು 103° ಗಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಅಕ್ಷಾಂಶ 34° ಮತ್ತು 40°ಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಟ್ಸಿನ್‌ಲಿಂಗ್ ಷಾ ಪರ್ವತ ಇದರ ಪೂರ್ವದ ವಿಸ್ತರಣ. ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪರ್ವತವೆಂದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಡಾರೀಮ್ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ತಾಕ್ಲಾಮಾಕಾನ್ ಮರುಭೂಮಿಗೂ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಗೂ ನಡುವೆ, ಪಾಮಿರ್ ಪರ್ವತಗ್ರಂಥಿಯಿಂದ ಕಾರ ಮೂರಾನ್ ದಾರ್ಯ ನದಿಯವರೆಗಿನ ಭಾಗವನ್ನಷ್ಟೆ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ. ಇದರ ಪೂರ್ವ ಭಾಗ ಟ್ಸೈ ಡಾಂ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದ 2,800 ಕಿಮೀ.

ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವತ ಭಾಗಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಮಡಿಸಿ ಮುದುರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಲ್ಲ. ಈ ಪರ್ವತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮಧ್ಯಕ ಎತ್ತರ 60,60 6 ಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲೂ ಮುಜ್‌ತಾ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ್ದು (7678 ಮೀ). ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳ ಪಶ್ಚಿಮದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಷಾಗಾರ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಎರಡು ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳು ಕುಂಗರ್ (7678 ಮೀ) ಮತ್ತು ಮೂಸ್‌ಟಾ ಆಟಾ (7502 ಮೀ).

ಪಶ್ಚಿಮ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಕಿರಿದಾದ ಹಾಗೂ ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲೂ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕಣಿವೆಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳಿರುವುದು ಇಡೀ ಟಿಬೆಟ್ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಯಾರ್ ಕಂಡದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಉತ್ತರದ ಕವಲುಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಟಿಕ್‌ನಾಥ್. ಸಾಂಜುಟಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಘು ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕವಲುಗಳು ರಾಸ್ ಕೆಮ್, ಕಾರ್‌ಲಿಕ್ ತಾ ಮತ್ತು ಸುಗೆಟ್ ತಾ. ಇವು ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ತಗ್ಗುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಮಹೌನ್ನತ್ಯ 5757 ಮೀ ಕೆಲವು ಶಿಖರಗಳು 6363.6 ಮೀಗಳವರೆಗೂ ಉಂಟು. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿದಾಗಿವೆ. ಕಣಿವೆ ದಾರಿಗಳಾದ ಕಾರ್ಲಿಕ್, ಸುಗೇಟ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಟಾಷ್‌ಗಳ ಎತ್ತರ 4849 ಮೀಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು. ಯಾಂಗಿ ಕಣಿವೆದಾರಿ 5757 ಮೀಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ಪೂ.ರೇ. 86° ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಅಗಲವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಪುನಃ ಎರಡು ಶ್ರೇಣಿಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ರಷ್ಯನ್, ಆಸ್ಟಿನ್ ಟಾ, ನಾನ್ ಷಾನ್‌ಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಕಾಟಾ, ಕಾಲ್ಟಾಲಾಘಾನ್ ಮತ್ತು ಬೊಕಾಲಿಕ್ ಟಾಗಳೂ ಇವುಗಳ ಕವಲುಗಳು. ಈ ಎರಡು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಟ್ಸೈಡಾಂ ಕಣಿವೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಖರಗಳು 6970 ಮೀಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಉಲೂಮುಜ್ ತಾ ಮತ್ತು ಷಪ್ಕವೋನೋ ಮುಖ ಶಿಖರಗಳು 7666 ಮೀಗಿಂತ ಉನ್ನತವಾದುವು. ಕಾರಾ ಮುರನ್ ರೆಕ್ವಿಯೆಮ್ ಕಣಿವೆಗಳ ಎತ್ತರ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 5900 ಮೀ ಮತ್ತು 5545 ಮೀ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿಲಾನಿಚಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಪರ್ವತಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಮುರಕಲುಗುಪ್ಪೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಯಾವುದೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಟ್ಸೈಡಾಂ ತಗ್ಗುನೆಲದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಿಚ್‌ಥೋಫೇನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್, ದಕ್ಷಿಣ ಟ್ಸಿಂಗ್ ಹೈ ಮತ್ತು ಮುಷ್ಕೆಟೋವ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಮಷ್ಕೆಟೋವ್ ಶ್ರೇಣಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಲಾಂಚೌ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಕಣಿವೆಗಳು ಸಮತಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಣಿವೆಗಳೆಲ್ಲವೂ 3030–3636 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾರಾ ನೂರ್ ಸಿಹಿ ನೀರಿನ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಕೋಕೊ ನಾರ್ ಉಪ್ಪು ನೀರಿನ ಸರೋವರ ಇವೆ. ಕೋಕೊ ನಾರ್ 3186 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 4221 ಚ.ಕಿಮೀ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇದು ನವೆಂಬರಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚಿಯ ವರೆಗೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ನಾನ್ ಷಾನ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಎತ್ತರ 3636–4242 ಮೀ. ಇದರ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿವೆ. ಇವು 13–27 ಮೀ ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಪಾಮಿರ್ ಬಳಿಯಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಸ್ಟಿನ್ ಟಾ ಮತ್ತು ನಾನ್ ಷಾನ್ ಪರ್ವತಗಳ 4242–4242 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮರೇಖೆ ಸಾಗಿರುವುದು 6060.6 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ.

ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದುರು, ತಾಮ್ರ, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿವೆ. ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಲವಣಗಳು ಉತ್ತರ ಕುನ್‌ಲುನ್‌ನ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಯಾರ್‌ಕಂಡ್ ಮತ್ತು ಖೋಟಾನ್‌ಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾರ್‌ಕಂಡ್ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ. ಖೋಟಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸತು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕ್ವಾರ್ಟ್ಸ್ ಕಲ್ಲನ್ನು ಗಣಿಯಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ. ಉಯಿಗರ್ಸ್ ಜನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಪಶುಪಾಲಕರು. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಕೃಷಿ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕುನ್‌ಲುನ್ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ನಾನ್ ಷಾನ್ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರಿನ ಆಸರೆಯುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳೂ ಮೊನಚು ಎಲೆ ಮರಗಳ ಕಾಡುಗಳೂ ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ನದಿಗಳು ಕಡಿದಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕುನ್‌ಲುನ್‌ನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ಸಂಚಾರ ಸಾಧ್ಯ. ಲಾನ್‌ಚಾನಿಂದ ಕಾಷ್‌ಗರ್ ವರೆಗೆ ಒಂದು ಮೋಟಾರ್ ರಸ್ತೆಯುಂಟು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 100 ರಿಂದಲೂ ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚೀನೀಯರು ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಕೆ.ಎನ್.ಸಿ.)

ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟ : ಕುಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಹಾರುವ ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಕೀಟ (ವಿಭಾಗ: ಆರ್ತ್ರೊಪೊಡ, ವರ್ಗ: ಇನ್ಸೆಕ್ಟ, ಗಣ : ಆರ್ಥಾಪ್ಟಿರ, ಕುಟುಂಬ: ಗ್ರಿಲ್ಲಿಡೀ). ಚಿಮ್ಮಂಡೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇದರ ವದನಾಂಗಗಳು ಕಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿವೆ. ಉದ್ದನೆಯ ಕುಡಿಮೀಸೆಗಳಿವೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲುಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿ ಮತ್ತು ದಪ್ಪನಾಗಿ ನೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಲಿನ ಕೊನೆಯ ಖಂಡ (ಟಾರ್ಸಸ್) ಮೂರು ತುಂಡುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಂದಿನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿವೆ, ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಬಾಹ್ಯ ಅಂಡೋಪಕರಣವಿದೆ (ಓವಿಪಾಸಿಟರ್). ವಿಶೇಷ ತರದ ಧ್ವನಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಗ್ರಾಹಕ ಅಂಗಗಳೇ ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಧ್ವನಿಗ್ರಾಹಕ ಅಂಗಗಳು ಮುಂಗಾಲುಗಳ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡದ (ಟಿಬಿಯ) ಮೇಲೆ ಇವೆ.

ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟಗಳು ತಾವು ಮಾಡುವ ಜಿರ‍್ರೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಧ್ವನಿ ಉತ್ಪಾದಕ ಅಂಗಗಳೇ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅರದಂತಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ಈ ತರಹ ಶಬ್ದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟಗಳು (ಉದಾ: ಬ್ರಾಕಿಟ್ರೈಪಿಸ್ ಮೆಗಸಿಫ್ಯಾಲಸ್) ಮಾಡುವ ಶಬ್ದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕಿಲೋ ಮೀಟರ್‌ಗೂ ದೂರ ಕೇಳುವುದುಂಟು.

ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟಗಳು, ಹೆಚ್ಚು. ಇವು ಸಿಕ್ಕದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಂದುಕೊಂಡು ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಪೊಟರೆಗಳು, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿರುಕುಗಳು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿ, ಕಸಕಡ್ಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಮೋಲ್ ಕುಪ್ಪಳು ಕೀಟದಲ್ಲಿ ತೇವವಾದ ಮರಳು ನೆಲದಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ, ಮುಂಗಾಲುಗಳು ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಗಲವಾದ ಈ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊಟಕಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ.

ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಸ್ಯಗಳ ಕಾಂಡದೊಳಗೂ ಇಡುವುದುಂಟು. (ಜಿ.ಪಿ.ಸಿ.)

ಕುಪ್ಪಿಗಿಡ : ಯೂಪೋರ್ಬಿಯೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪುಟ್ಟ ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ಅಕ್ಯಾಲಿಫ ಇಂಡಿಕ ಎಂಬುದು ಇದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪಕೀರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಭಾರತದ ಬಯಲುಸೀಮೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದು ಬಹು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೇಸಾಯದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ರಸ್ತೆಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ, ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯವಿದು. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸು. 1–2. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ, ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಉದ್ದನೆಯ ತೊಟ್ಟಿದೆ. ಎಲೆಗಳ ಅಂಚುಗರಗಸದಂತೆ. ಹೂಗಳು ಏಕಲಿಂಗಿಗಳು, ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದವು, ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಹೂಗಳೆರಡಲ್ಲೂ 4 ಪತ್ರಗಳಿಂದಾದ ಪುಷ್ಪಪಾತ್ರೆಯಿದೆ. ದಳಗಳಿಲ್ಲ. ಗಂಡುಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ 8 ಕೇಸರಗಳೂ ಹೆಣ್ಣುಹೂವಿನಲ್ಲಿ 3 ಕಾರ್ಪೆಲ್ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಕಾಯಿ 3 ಬೀಜಗಳುಳ್ಳ ಸಂಪುಟ ಮಾದರಿಯದು. ಒಣಗಿದಾಗ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕುಪ್ಪಿಗಿಡಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಇದರ ಎಲೆ, ಎಳೆಯ ಕುಡಿಗಳು,

ಬೇರು ಮತ್ತು ಹೂವುಗಳನ್ನು ಕಷಾಯ, ಪುಡಿ, ಹೊಸರಸ ಇವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜಂತುಹುಳುನಾಶಕವಾಗಿ, ಅಸ್ತಮ, ಕೆಮ್ಮು ಮುಂತಾದ ಶ್ವಾಸಕೋಶಸಂಬಂಧಿ ರೋಗಗಳ

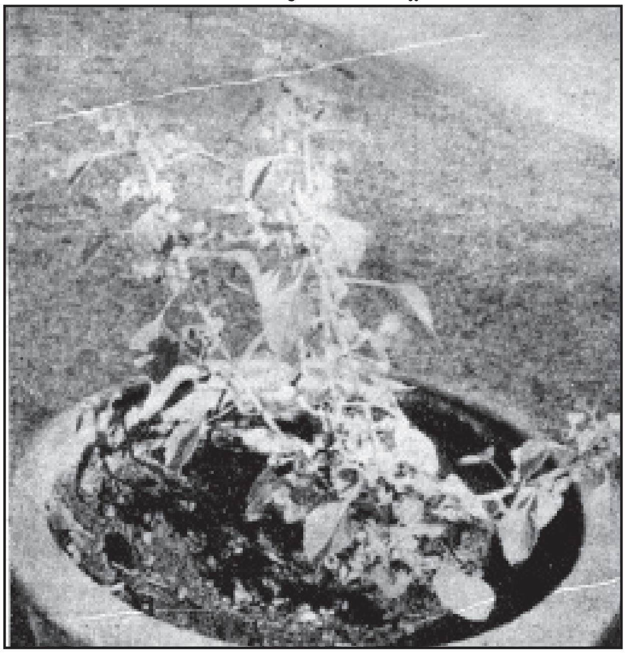

ನಿವಾರಕವಾಗಿ, ವಿರೇಚಕವಾಗಿ, ಮನಶ್ಯಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿ, ವಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿ, ಸುಪ್ತ್ಯಾವಾಹಕವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಸ್ : 1880–1943. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ದುಡಿದವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದ ಹಿರಿಯರು. ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಗಣಪತಿ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೇತುರಾಮ ಅಯ್ಯರೆಂಬುವವರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಗನಾಗಿ ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿಶಾಸ್ತ್ರಿ 1880 ಡಿಸೆಂಬರ್ 15ರಂದು ಜನಿಸಿದರು.

ತಿರುವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತು. ತಂಜಾವೂರಿನ ಎಸ್.ಪಿ.ಜಿ. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಶೇಷ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಓದಿ 1900ರಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾದರು. ಅನಂತರ 1905ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ.ಡಿಗ್ರಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. 1906–10 ತನಕ ಮದ್ರಾಸ್ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜಿನ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿಯೂ ಅನಂತರ 1910–14ರ ವರೆಗೆ ತಿರುವಾಡಿಯ ರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

1913ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ವೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು 20 ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತರು.

1914–36ರ ವರೆಗೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ಮ್ಯಾನುಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್ ಲೈಬ್ರರಿಯ ಕ್ಯೂರೇಟರರೂ ಆಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ತಾಳಪತ್ರಲೇಖಗಳ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ತ್ರೈವಾರ್ಷಿಕ ಗ್ರಂಥಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಅಕಾರಾದಿ ಪದಸೂಚಿಗಳ 8 ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ರಂಗಾಚಾರ್ಯರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೂ 58 ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು.

1918ರಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಪಿಸ್ಟೊಮಾಲಜಿ (ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಮಾಣಶಾಸ್ತ್ರ) ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ 20 ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. 1919ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ 20 ಉಪಸ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಭಾರತೀಯ ದೇವಾಸ್ತಿಕ್ಯ (ಥೀಯಿಸಮ್) ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು. 1921ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ರಂಗಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ಪದ್ಯಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ 1922ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದ್ವಿತೀಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಭಾಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿ ಪ್ರಭಾಕರರ ಕರ್ಮಮೀಮಾಂಸಾ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ ಕೊಟ್ಟರು.

ಅನಂತರ 1924ರಲ್ಲಿ ಬಾಲಮನೋರಮಾ ಪ್ರೆಸ್‌ನವರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ನೀಲಕಂಠ ವಿಜಯ ಚಂಪೂವಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಬರೆದರು. 1925ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ತೃತೀಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಏರ್ಪಾಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಫರ್ದರ್ ಲೈಟ್ ಆನ್ ದಿ ಪ್ರಾಭಾಕರ ಪ್ರಾಬ್ಲಮ್ ಮತ್ತು ಬೋಧಾಯನ ಅಂಡ್ ದ್ರಮಿಡಾಚಾರ್ಯ, ಪ್ರೀಸಪೋಸ್ಡ್ ಬೈ ರಾಮಾನುಜ ಎಂಬ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 1925–26ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ದಿ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಬಾಲಮನೋರಮಾ ಪ್ರೆಸ್‌ನವರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಶಕ್ತಿಭದ್ರನ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿಗೆ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಬರೆದರು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹತ್ತನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣವನ್ನಿತ್ತರು.

1926ರಲ್ಲಿ ಅಲಹಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ವಾರಾಣಸಿಯ ಭಾರತಧರ್ಮ ಮಹಾಮಂಡಲ ವಿದ್ಯಾವಾಚಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ನೀಡಿ ಇವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮದ್ರಾಸ್ ಸ್ಯಾನ್‌ಸ್ಕ್ರಿಟ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದುದೂ ಅದೇ ವರ್ಷ.

1927ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೀಮಾಂಸಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವದರ್ಶನ ಮತ್ತು ವಿವರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ರೀಡರ್‌ಶಿಪ್ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತರು. ಶಿವಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯರ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರರೊಡನೆ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ದಿ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಮದ್ರಾಸ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಸುಂದರ ಪಾಂಡ್ಯ, ಭದಂತ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನಾಲ್ಕು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಮೀಮಾಂಸಾ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಭೇದ, ಉಪಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಉಪಸಂಹಾರ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ರೀಡರ್‌ಶಿಪ್ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

1929ರಲ್ಲಿ ರಾವಣ ಭಾಷ್ಯ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಮದ್ರಾಸಿನ ಜೆ. ಓ. ಆರ್. ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನೂ ಮದ್ರಾಸ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ಎಸ್ಸೇಸ್ ಬೈ ಡೈವರ್ಸ್ ಹ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಶವಾನ್ ಆಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನೂ ಇವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಥಾಟ್ ಮೆಷರಿಂಗ್ ಡಿವೈಸಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರೀಡರ್‌ಶಿಪ್ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

1930ರಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಘಾಟಿನ ಪಂಡಿತ ವ್ಯಾಸರಾಯಶಾಸ್ತ್ರೀ ವಾಧ್ಯಾರ್ ಅಂಡ್ ಸನ್ಸ್‌ರವರಿಂದ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ನೈಷಧೀಯ ಚರಿತೆಗೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು. ಅನಂತರ 1931ರಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೈವೇಸ್ ಅಂಡ್ ಬೈವೇಸ್ ಆಫ್ ಲಿಟರೆರಿ ಕ್ರಿಟಿಸಿಸ್ಮ್ ಇನ್ ಸ್ಯಾನ್‌ಸ್ಕ್ರಿಟ್ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದೇ ವರ್ಷ ಮದ್ರಾಸಿನ ಜೆ. ಓ. ಆರ್.ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ವೀಣಾವಾಸವದತ್ತೆಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು.

1932ರಲ್ಲಿ ಟಿ.ವಿ. ರಾಮಚಂದ್ರ ದೀಕ್ಷಿತರೊಡನೆ ಮಂಡನ ಮಿಶ್ರರ ವಿಭ್ರಮ ವಿವೇಕವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಪ್ರೈಮರ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಲಾಜಿಕ್ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ ಮತ್ತು ಲೋಚನಗಳನ್ನೂ ಕೌಮುದಿ ಮತ್ತು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಉಪಲೋಚನಗಳೊಡನೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ದರ್ಶನಕಲಾನಿಧಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ 1933ರಲ್ಲಿ ಪೂರಿಯ ಗೋವರ್ಧನ ಮಠದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಕುಲಪತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಪಡೆದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಮದ್ರಾಸ್ ಲಾ ಜರ್ನಲ್ ಪ್ರೆಸ್‌ನವರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಪರಿಷ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ದುಡಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಲ್ಮೋರದ ಮಾಯಾವತೀ ಆಶ್ರಮದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾಧವಾನಂದರು ಬರೆದ ಭಾಷಾಂತರಕ್ಕೆ ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು.

1934ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಟೇರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹತ್ತನೆಯ ಅಖಿಲಭಾರತ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಭಾಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿ ಪುರಾಣಇಸ್ಮ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಥಾಟ್ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

1935ರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವೈಶೇಷಿಕ ಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ಜೀವಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರೀಡರ್‌ಶಿಪ್ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತರು.

ಮದ್ರಾಸಿನ ಲೈಬ್ರರಿ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ನಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಲೈಬ್ರರಿ ಸೈನ್ಸ್ ಆಸ್ ವ್ಯೂಡ್ ಬೈ ಎ ಕ್ಲ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದರು.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಪಂಡಿತ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ ಸಿಂಥೆಸಿಸ್ ಆಫ್ ಲರ್ನಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣವನ್ನಿತ್ತರು.

ಅದೇ ವರ್ಷವೇ ಅವರು ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದದ್ದು. ಅನಂತರ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹೊಸ ಕ್ಯಾಟಲಾಗಸ್ ಕ್ಯಾಟಲಾಗೊರಮ್ಮಿಗೆ ಮುಖ್ಯಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಅದೇ ವರ್ಷ ಮದ್ರಾಸ್ ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಮ್ಯಾನುಸ್ಕ್ರಿಪ್ಟ್ ಲೈಬ್ರರಿ ಸೀರೀಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ಉಪೋದ್ಘಾತಾದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಶಂಖಪಾಣಿಯ ಭಾಷ್ಯದೊಡನೆ ಮಂಡನಮಿಶ್ರರ ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿನ ಭಂಡಾರಕರ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನ ಹನ್ನೆಂದನೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡನ–ಸುರೇಶ್ವರರ ಸಮೀಕರಣ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಭಾಷಣಮಾಡಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಚಿದಂಬರದ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದರು. 1937ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಸಂದೇಶ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ತ್ರಿವೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬರೆದರು.

1940ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಾಡಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ರಾವ್ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮ್ರೊಮೈಸಸ್ ಇನ್ ದಿ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಅದ್ವೈತಿಕ್ ಥಾಟ್ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತರು. ಅನಂತರ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು.

ಇವರು ಗಣಪತಿ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ 5 ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 1943ರಂದು ನಿಧನರಾದರು.

(ಸಿ.ಆರ್.ಎ.)

ಕುಫಿ ಲಿಪಿ : ಒಂದು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಅರಬ್ಬೀ ಲಿಪಿ. ಇದು ಹಳೆಯ ನಬತೀಯ ಲಿಪಿಯಿಂದ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದ ಕುಫ ಮತ್ತು ಬಸ್ರಾಗಳಲ್ಲಿ ಸು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಕುಫ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಲಿಪಿಗೆ ಕುಫಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅಕ್ಷರಗಳು ಗುಚ್ಛಾಗಿ ನೇರ ದಪ್ಪ ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಲೋಹಗಳ ಮೇಲೆ ಇವನ್ನು ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಮೂಡಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾದ್ದರಿಂದ, ಕುಫಿ ಲೇಖಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಸ್ಲಾಮೀ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಈ ಲಿಪಿ ಪವಿತ್ರವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ಕೊರಾನಿನ ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಪಿಯನ್ನೇ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಲಾಮೀ, ಖಿಲ್ಜಿ ಮತ್ತು ಅನಂತರದ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಾಸನಗಳು ದೊರಕಿವೆ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕುಫು : ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 2590–2567, ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ರಾಜವಂಶದ ಎರಡನೆಯ ದೊರೆ ಮತ್ತು ನೈಲ್ ನದೀದಡದಲ್ಲಿ ಗೀಜ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೃಹತ್ ಪಿರಮಿಡಿನ ನಿರ್ಮಾತೃ. ಆ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ ಸ್ನೆಫೆರು ಮತ್ತು ರಾಣಿ ಹೆಟಿಫೆರಿಸ್–ಇವರ ಪುತ್ರ. ಪ್ರಾಚೀನರಾಜ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ದೊರೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ, ಸಾಹಸಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಬಹುಶಃ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವಳಾದ ನೆಪೆರ್ಟ್–ಕೌ ಇವನ ಹಿರಿಯ ಸೋದರಿ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ರಾಜಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೂಲಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರರು ತಮ್ಮ ಸೋದರಿಯರನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಕುಫು ಅನೇಕ ಮತೀಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮತೀಯ ಪಂಡಿತರ ದ್ವೇಷ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ರೂರಿ, ಪಾಷಂಡಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅವರು ಕುಫುವನ್ನು ಹಿಯ್ಯಾಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸತ್ಯ ದೂರವೂ ದ್ವೇಷಪೂರಿತವೂ ಆದುದ್ದೆಂದು ಇತಿಹಾಸದ ಪಿತನಾದ ಹಿರಾಡೊಟಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ.ಸು. 5ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಫು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪಿರಮಿಡ್ ಪ್ರಪಂಚದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡ. 13 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ 25,00,000 ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ 2½ ಟನ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ತೂಕವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು 15 ಟನ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೂಕವಾಗಿವೆ. ಅಡಿಪಾಯದ ಉದ್ದ 775', ಎತ್ತರ 450'. ಈ ಭಾರವಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನು ದಿಮ್ಮಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ನೈಲ್ ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು 20 ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮುಗಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ **(ನೋಡಿ–ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳು)**. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ.)

ಕುಬಟೂರು : ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಶಿರಾಳ ಕೊಪ್ಪದಿಂದ 9ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಾಮ. ಇದು ಚಂದ್ರಹಾಸನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಕುಂತಳನಗರ ಎಂದು ಸ್ಥಳಪ್ರತೀತಿ. 10–11ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ

ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿ : ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದು. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲದೆ ಹಲವು ವಾಸ್ತುಕಲಾ ಅವಶೇಷಗಳೂ

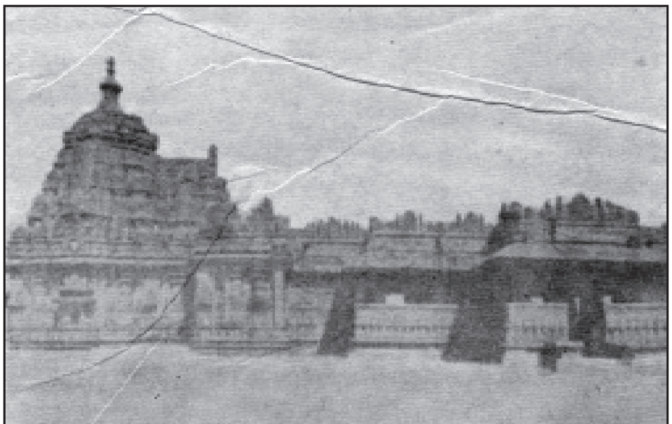
ಕೈಟಭೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಸು. 8–9ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಅಂಥ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲೊಂದು; ಗರ್ಭಗೃಹ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಪಥ ಮತ್ತು ರಂಗಮಂಟಪವಷ್ಟೇ ಇರುವ ಈ ಚಿಕ್ಕಗುಡಿಯ ಒಳಚಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಮತ್ತು ತಾಂಡವಮೂರ್ತಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ ಮುಂತಾದ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ಮೋಹಕವಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದವು. 1077ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿ; ಇದರಲ್ಲಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ

ವಿಗ್ರಹ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿ. ಸು. 1100 ರ ಕೈಟಭೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಭವ್ಯ ಕಟ್ಟಡ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪವಿರುವ ಈ ಗುಡಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಅತಿದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಪರಿಷ್ಕೃತ ತಲವಿನ್ಯಾಸ, ಕಟ್ಟಡದ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳ ಸೂಕ್ತಪ್ರಮಾಣ, ಆಕರ್ಷಕ ವಿಮಾನ, ನಾಜೂಕಿನ ಕಂಬಗಳು ಮತ್ತು ಸುಂದರ ಕೆತ್ತನೆ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತಮ ವಾಸ್ತುಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ಹಲವು ವಾಸ್ತುವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ ಮೂಲ ಮಾದರಿಗಳು ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿವೆಯೆಂಬುದು ಕಲಾಚರಿತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕುಬೇರ : ನವನಿಧಿಗಳ ಒಡೆಯ. ಅತುಲೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಪಾಲಕ. ಇವನ ವೃತ್ತಾಂತ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾಗವತಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈತ ವಿಶ್ರವಸ ಮತ್ತು ಇಲಬಿಲೆಯರ ಮಗ. ರಾವಣ, ಕುಂಭಕರ್ಣರು ಮಲಸಹೋದರರು. ಸೋಮನೆಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸೌಮ್ಯ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಯಕ್ಷರು

ಮೇಷಾರೂಢ ಕುಬೇರ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ - ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ : ಅರಳಗುಪ್ಪೆ

ಇವನ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಈತ ನರವಾಹನ. ಋದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಿಯರು ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯರು. ನಳಕೂಬರ ಮಗ. ಈತ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನ ಹಾಗೂ ಲಂಕಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ರಾವಣ, ಕುಂಭಕರ್ಣರು ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಲಂಕೆ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಶಿವನ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಅಲಕಾನಗರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ. ಮಂತ್ರಿ ಪ್ರಹಾಸ, ಮಣಿಭದ್ರ, ಮಣಿಮಂತ, ಪೂರ್ಣಭದ್ರ, ಮಣಿಕಂಧರ, ಮಣಿಭೂಷ-ಇವರು ಇವನ ಅನುಚರರು.

ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ರಕಾರ ಕುಬೇರ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ಮಹರ್ಷಿ ಮತ್ತು ಗೋ ಎಂಬುವವರ ಮಗ. ಅರ್ಜುನ ಇಂದ್ರಕೀಲ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಅನೇಕ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೋದ. ಭೀಮ ಸೌಗಂಧಿಕಾಪಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೋದಾಗ ಅವನಿಗೂ ಕುಬೇರನ ಅನುಚರರಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಕುಬೇರನ ಅನುಚರರೆಲ್ಲರೂ ಮಡಿದರು. ಈ ಸಮಾಚಾರ ತಿಳಿದ ಕುಬೇರ ಭೀಮನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸೌಗಂಧಿಕಪುಷ್ಪವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ. ಸಮುದ್ರಮಥನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ರಂಭೆ ಇವನ ಹೆಂಡತಿ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜ.)

ಕುಬ್ಜೆ : ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಒಬ್ಬಳು ರಾಮಾಯಣದ ಮಂಥರೆ, ಕೈಕೆಯ ದಾಸಿ. ಈಕೆಗೆ ತ್ರಿವಕ್ರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇತ್ತು. ಈಕೆಯ ದುರ್ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಕೈಕೆ ರಾಮನನ್ನು ವನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಕುವೆಂಪು ವಿರಚಿತ ಶ್ರೀ ರಾಮಾಯಣದರ್ಶನಂ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಥರೆಯನ್ನು ದುರಂತ ಪಾತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುಬ್ಜೆ ಕಂಸನಿಗೆ ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸೇವಕಿ. ಕಂಸನ ವಧಕ್ಕಾಗಿ ಬಲರಾಮ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ಮಧುರೆಗೆ ಬಂದಾಗ ರಾಜವೀಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿದಳು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಇವಳ ಗೂನನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿದ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜ.)

ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ : 1215-94. ಮಂಗೋಲ್ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕ ಮತ್ತು ಚಂಘಿಸ್‌ಖಾನನ ವಂಶದವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಸಮರ್ಥನೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಈತ 1252-56ರಲ್ಲಿ ಪೆಜ್‌ವಾನ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಮತ್ತು ಥೈಲೆಂಡುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಮಂಗೋಲರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. 1259ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಅಣ್ಣನೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಆದ ಮಂಗೂಖಾನ್ ಪಶ್ಚಿಮ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ ಸತ್ತಾಗ ಇವನೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ. ಇವನ ತಮ್ಮ ಅರಿಕ್ ಬೋಗೆ ಕಾರಕೋರಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲದ ವರೆಗೂ (1301) ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ. ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ 1267ರಲ್ಲಿ ಸುಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿ 1276ರ ವೇಳೆಗೆ ಅಂತಿಮ ಜಯ

ಗಳಿಸಿ ಇಡೀ ಚೀನದ ಪ್ರಭುವಾದ. ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊರಿಯದಿಂದ ಅರೇಬಿಯದ ಮರಳ್ಗಾಡಿನ ವರೆಗೂ ಇವನು ತನ್ನ ಆಡಳಿತ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ. ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಧನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ದುಂದುವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ವೈಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರೂ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿದ.

ಈತನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಚೀನದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದನ್ನಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದ. ವಿದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದುದರಿಂದ ಈತನ ಖ್ಯಾತಿ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಚೀನದ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೊಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿ, ಅವರು ಒಪ್ಪದಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮೇಲೆ ಈತ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಯಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. 1274-81ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಜಪಾನಿನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಅದು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. 1283-87ರಲ್ಲಿ ಚಂಪಾ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲಣ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಯಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. 1277-87ರ ನಡುವೆ ನಡೆಸಿದ ಬರ್ಮಿ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ಕಂಬುಜ ರಾಜ್ಯ ಇವನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. 1293ರಲ್ಲಿ ಮಜಪಹಿತ್ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲಣ ಆಕ್ರಮಣ ವಿಫಲಗೊಂಡಿತು. ಈತ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ತನ್ನ ದೂತರನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದ.

ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತಗಾರ. ತಾನು ಚೀನದ ನಿಜವಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದರ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ದುಡಿದ. ಪೀಕಿಂಗ್ ಚೀನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ್ದು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಮಂಗೋಲಿಯದ ಷಾಂಗ್-ಟು ಬೇಸಗೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈತ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿ ಚೀನದ ಪರಂಪರಾಗತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸುಧಾರಣೆಯೂ ಆಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರಕುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದ ಜನರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ದೊರಕದಂತೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು; ಕಾಗದದ ಹಣ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಿತ್ತು. ಚೀನದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಇವನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಚೀನೀ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಂಗೋಲ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದವಾದುವು. ಲಾಮಾ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಈತ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿ ಕೊನೆಗೆ ತಾನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ. ಟಿಬೆಟಿನ ಫಗ್‌ಸ್ಪಾ ಎಂಬ ಭಿಕ್ಷು ಆಗ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಆಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಆತ 1269ರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲ್ ಭಾಷೆಗೆ ಹೊಸ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಲಿಪಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉಯಿಘುರ್ ಲಿಪಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮಾರ್ಕೊಪೋಲೋನ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದ ವೈಭವ, ಆಡಳಿತಪದ್ಧತಿ, ಮತ್ತಿತರ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ.

ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ ವಿಶ್ವದ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಕ್ರೂರ, ಅನಾಗರಿಕ, ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಬೃಹತ್ ರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದನ್ನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಆಳಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈತನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. (ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ.)

ಕುಮಟ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ. ಕುಮಟ ತಾಲ್ಲೂಕು ಉ.ಅ. 14°21' ಉ.ಅ. 14° 37' ವರೆಗೂ ಪೂ.ರೇ. 74° 20' ನಿಂದ 74° 44' ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿದೆ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣ

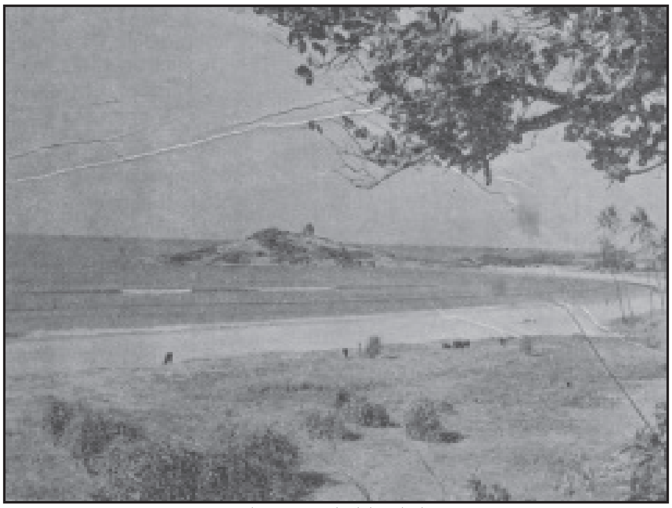

ಜಹಜು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳ : ಕುಮಟ

582.75 ಚ.ಕಿಮೀ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 112 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಕುಮಟ, ಗೋಕರ್ಣ–ಇವು ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಬಂಡೆಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಲವುಬೆಟ್ಟಗಳೂ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಳಿವೆ ಕೋಡಿಗಳೂ ಇರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಗಲ ಸು. 19 ಕಿಮೀ. ಗಂಗಾವಳಿ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೀರಭಾಗ ಮರಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೋಡು ಅಥವಾ ಮರಳು ಗೋಡುಮಣ್ಣು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸು. 300 ಸೆಂಮೀ.

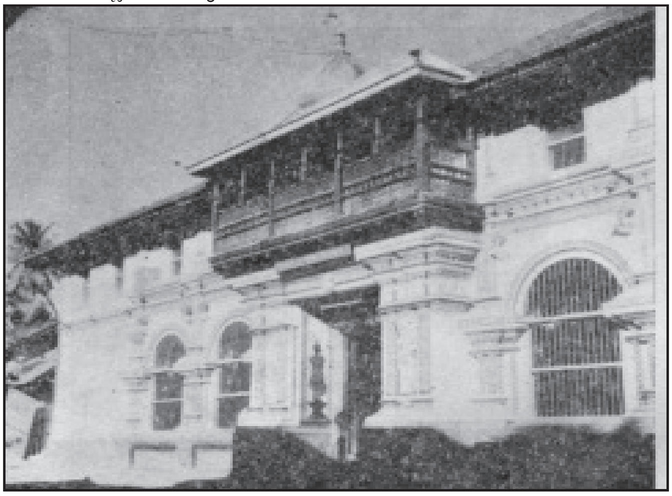

ಶ್ರೀವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಸ್ಥಾನ ; ಕುಮಟ

ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಂತಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡುಗಳು ಬೆಳೆದಿವೆ. ಬತ್ತ, ತೆಂಗು, ಅಡಕೆ, ಮೆಣಸು, ಕಬ್ಬು–ಇವು ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಳೆಗಳು.

ಕುಮಟ ಪಟ್ಟಣ ಕಾರವಾರದಿಂದ 64 ಕಿಮೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ, ಹೊನ್ನಾವರದಿಂದ 16 ಕಿಮೀ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 27,598 (2001). ಇದೊಂದು ರೇವುಪಟ್ಟಣ. ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವವರ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ದೀಪಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಕುಂಭೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಿಂದಾಗಿ ಇದನ್ನು ಕುಂಬಟುಂ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಅದರಿಂದ ಕುಮಟವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ಹಿಂದೆ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳಿವೆ. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಂದ ತೆರಿಗೆ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಟಿಪ್ಪು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ್ದ. ಕುಮಟ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರ. ಅನೇಕ ರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಧಿಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಾರವಾರ, ಭಟ್ಕಳ, ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಶಿರಸಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಗಂಧದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಒಂದು ಕಸಬು. ಇಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಚೇರಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಕುಮರ ಗುರುಪರನ್ : 17ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ತಮಿಳು ಪಂಡಿತ. ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ಈತ ಶೈವ ವೇಳಾಳ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ, ತಂದೆ ಷಣ್ಮುಗ ಶಿಖಾಮಣಿ; ತಾಯಿ ಶಿವಗಾಮಸುಂದರಿ. ಹುಟ್ಟಿ ಐದು ವರ್ಷವಾದರೂ ಈತನಿಗೆ ಮಾತು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ತಿರುಚೆಂದೂರಿನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಯ ದಯದಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಮಾತು ಬಂತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಈತ ಕಂದರ್ ಕಲಿವೆಣ್ಬಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ

ತಮಿಳು ವ್ಯಾಕರಣ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಈತ ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯವಶನಾಗಿ ಹಲವು ಶಿವಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ. ಮಧುರೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಮೀನಾಕ್ಷಿಯಮ್ಮೈ ಪಿಳ್ಳೈ ತಮಿಳ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮಧುರೈ ಮೀನಾಕ್ಷಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ವಿದ್ವತ್ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಓದಿದ. ಆಗ ಮೀನಾಕ್ಷಿ ದೇವಿಯೇ ಹೆಣ್ಣುಮಗುವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸಂತೋಷಗೊಂಡು, ಮುತ್ತುಮಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಕುಮರ ಗುರುಪರನಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೊಟ್ಟಳೆಂಬುದೊಂದು ಕಥೆಯಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಮೀನಾಕ್ಷಿ ಅಮ್ಮೈಕುರಂ, ಇರಟ್ಟೈ ಮಣಿಮಾಲೈ, ಮದುರೈ ಕಲಂಬಗಂ, ನೀದಿ ನೆರಿವಿಳಕ್ಕಂ–ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೀತ ರಚಿಸಿದ ಅಮೇಲೆ ಹಲವು ಊರುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನಾದರೂ ತನಗೊಬ್ಬ ಗುರು ಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಈತನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಧರ್ಮಪುರಾಧೀನವೆಂಬ ಮಠದಲ್ಲಿ ಗುರುಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಮಾಸಿಲಾಮಣಿ ದೇಶಿಕರನ್ನು ತನಗೆ ಸಂನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. ದೇಶಿಕರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಚಿದಂಬರಂ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿಬರಬೇಕೆಂದು ಇವನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿದ ಈತ ಬರುತ್ತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೈದೀಶ್ವರನ್ ಆಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಮುತ್ತುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಪಿಳ್ಳೆ ತಮಿಳ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಚಿದಂಬರಂಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ನೆಲೆಸಿದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿದಂಬರಂ ಮುಮ್ಮಣಿಕೋವೈ, ಚಿದಂಬರಂ ಶೆಯ್ಯುಳ್ ಕೋವೈ ಎಂಬೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಮತ್ತೆ ಧರ್ಮಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೇಶಿಕರಿಂದ ಕಾಷಿವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. ಗುರುಗಳ ಪರವಾಗಿ ಪಂಡಾರಮುಮ್ಮಣಿಕೋವೈ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ.

ಅನಂತರ ಹಲವು ಶಿವಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಾಶಿಕಲಂಬಗಂ ಎಂಬುದನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಹಿಂದೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನೆನೆಸಿ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಸಕಲಕಲಾವಲ್ಲಿ ಮಾಲೈ ಎಂಬ ಹತ್ತು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ. ಹಿಂದೀ ಭಾಷೆಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಪಡೆದ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನೊಡನೆ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಠವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಪಡೆದ. ತಾನು ಬಾಳಿದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ಪುರಾಣಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ. ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಮಾಡಿದ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾದ ತುಳಸಿದಾಸ ಈತನ ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆಂದೂ ಅದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಕಂಬರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳು ತುಳಸಿರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈತ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದ ಅನಂತರ ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಬಂದಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲವಾದನೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಈತ ಬರೆದ 13 ಗ್ರಂಥಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಈತನ ಹೆಸರಲ್ಲಿವೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ವಾಮಿನಾಥ ಅಯ್ಯರ್ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸು. 30 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಗಳಿಸಲು ಬಯಸುವಂಥವರು ಸಣ್ಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದುವ ರೂಢಿಯಿತ್ತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮರಗುರುಪರನ ಮೀನಾಕ್ಷಿಯಮ್ಮೈ ಪಿಳ್ಳೈ ತಮಿಳ್, ಮದುರೆ ಕಲಂಬಗಂ ಎಂಬೆರಡು ಹೊತ್ತಗೆಗಳು ಸೇರಿದ್ದುವು. ಈತನ ನೀದಿ ನೆರಿ ವಿಳಕ್ಕಂ ಎಂಬುದು ಶಾಲಾ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಯ ಭಕ್ತರು ಕಂದರ್ ಕಲಿವೆಣ್ಬಾ, ಮುತ್ತುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಪಿಳ್ಳೆ ತಮಿಳ್ ಎಂಬುವುಗಳನ್ನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಗಳು ತುಂಬಿವೆ. 'ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಒಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಹವಳದ ಸೌದೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿ, ಶಂಖದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜೇನಿನ ಎಸರಿಕ್ಕಿ, ಮುತ್ತೆಂಬ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅನ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ'–ಎಂದು ಮಕ್ಕಳ ಅಡುಗೆಯ ಆಟವನ್ನೀತ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಶೃಂಗಾರವನ್ನೂ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಜತೆಗೂಡಿಸಿ ಹಾಡಿರುವುದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯ. ಜ್ಞಾನಗುರುವೇ ಪ್ರಿಯನೆಂದೂ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರೇಯಸಿಯೆಂದೂ ಈತನ ಕಲ್ಪನೆ.

ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಕವಿಗೆ ಅಗಾಧಪ್ರೇಮ. ಹಾಗಾಗಿ ತಮಿಳಿಗೆ ದೈವತಮಿಳ್, ತೇನ್‍ತಮಿಳ್, ಪಸುಂದಮೀಳ್ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ 30ಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಈತ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಈತ ಸಾಕಷ್ಟು ಗೌರವ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ; ವೇದಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನೂ ದೈವಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಸಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪದಗಳಂತೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಗುತ್ತಿಗೆ, ಸಲಾಂ, ಮುಂತಾದ ಹಿಂದೀ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಈತ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ. (ಎಸ್.ಪಿ.ಎಸ್.)

ಕುಮಾಂವ್ : ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ, ಆ ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಮೋರ, ಘರ್‍ವಾಲ್, ನೈನಿತಾಲ್, ಚಾಮೋಲಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕಾಶಿ-ಇವು ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ಕಿಹ್ರಾ-ಡೂನ್ ಜಿಲ್ಲೆ, ಹಿಂದೆ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡ ತೆಹ್ರಿ ಘರ್‍ವಾಲ್-ಇವೂ ಸೇರಿದ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಉಪನದಿಯಾದ ಟೋನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಶಾರದಾದ ಉಪನದಿಯಾದ (ಮಹಾ) ಕಾಳಿ-ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಬ್ಬಿದೆ. (ಮಹಾ) ಕಾಳಿ ನೇಪಾಳದ ಪಶ್ಚಿಮ ಎಲ್ಲೆ. ಯಮುನಾ, ಗಂಗಾ, ರಾಮಗಂಗಾ ಮತ್ತು ಶಾರದಾ ನದಿಗಳ ಹಿಮಾಲಯನ್ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಉಪಶಿವಾಲಿಕ್ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿ, ಹಿಮನದಿಗಳ ಮಾಲೆಧರಿಸಿರುವ ಧವಳ ಶಿಖರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಈ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥಿ ಮತ್ತು ಅಲಕನಂದಾಗಳು ಉಗಮಿಸುತ್ತವೆ. ಕೇದಾರನಾಥ ಬದರೀನಾಥ ಶಿಖರಗಳ ಗೊಂಚಲುಗಳು ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಶೂಲ, ನಂದ, ಕೋಟ್ ಮತ್ತು ನಂದಾದೇವಿ ಶಿಖರಗಳಿಗಿಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಶಿಖರಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆ.

ಕುಮಾಂವ್ ಪ್ರದೇಶದ್ದು ಪರ್ವತ ವಾಯುಗುಣ. ತಗ್ಗಿನ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹೆಚ್ಚು, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ. ಮೇ-ಜೂನ್ ಗರಿಷ್ಠ ಉಷ್ಣತೆ 43.30 ಸೆ. 1818-2122 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲದ ಮಧ್ಯಕ ಉಷ್ಣತೆ 4.4°ಸೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ 2727-3030 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತೆ ಹಿಮಬಿಂದುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. 3788 ಮೀಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಬಹುತೇಕ ಅರಣ್ಯಮಯ. ಎತ್ತರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ.

ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಿಂತ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದು. ಧೂಪ, ರಾಳ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಅರಣ್ಯೋತ್ಪನ್ನಗಳು. ರಾಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಕಬ್ಬಿಣ, ತಾಮ್ರ, ಸ್ಫಟಿಕ, ಜಿಪ್ಸಂ, ಸೀಸ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಫೈಟ್ ಖನಿಜನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಇವು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.

ಕುಮಾಂವ್ ಆಡಳಿತವಿಭಾಗದ ಕೇಂದ್ರ ನೈನಿತಾಲ್.

ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುಮಾರವನ ಅಥವಾ ಕೂರ್ಮವನವೇ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂದು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯೊಂದರ ಹೆಸರಾದ ಕುಮುನೊ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಕುಮಾಂವ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಡಲಿಗಳೂ ಬಾಚಿಗಳೂ ದೊರಕಿದ್ದರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವಕಾಲದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವಿನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯರು ಕುಮಾಂವಿನ ಮೂಲಕ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಎನ್ನುವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಿರಾತರು ಮತ್ತು ಖಾಸಿಗಳೆಂಬ ಅನಾಗರಿಕ ಜನ ಇದ್ದರೆಂಬುದು ಖಚಿತ. ಬುದ್ಧನ ಮತ್ತು ಅಶೋಕನ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆಯೂ ಕುಮಾಂವಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಂದರು ಇಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಂಶದ ರಾಜ ಅಮೋಘಭೂತಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂವರು ರಾಜರ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿರುವುದರಿಂದ, ಕುಮಾಂವಿನ ಇತಿಹಾಸ ಅವರ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕುಣಿಂದವಂಶದ ಪತನಾನಂತರ ಕುಮಾಂವಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಯೌಧೇಯ ವಂಶದವರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಅನಂತರ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಕರ್ತೃಪುರವೇ ಕುಮಾಂವ್ ಎಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುವಾನ್‍ಚಾಂಗನ ಬರೆವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾಂವನ್ನು ಕುರಿತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸರಚನೆಗೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಕತ್ಯೂರಿ ವಂಶದ ಅರಸರು ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕ ಬಸಂತ.

ಲಕುಲೀಶ ಮತ್ತು ನಟರಾಜ ಮಂದಿರಗಳು : ಜಾಗೇಶ್ವರ

ನಿಂಬರ್ತದೇವ, ಇಷ್ಟಗಣ, ಲಲಿತಶೂರದೇವ, ಭೂದೇವ ಮುಂತಾದ ರಾಜರು 11ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಆಳಿದರು. ಅನಂತರ ಚಂದ್ ವಂಶದ ಅರಸರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸೋಮಚಂದ್ (ಆಳ್ವಿಕೆ: 1000-1020) ಮತ್ತು ಆತ್ಮಚಂದ್ ಮುಖ್ಯರು.

ದ್ವಾರಪಾಲಕ : ಲಾಖಾಮಂಡಲ

ಸು. 14ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಘರ್‍ವಾಲ್ ರಾಜರು ಅಧಿಕಾರಾರೂಢರಾದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಜಯಪಾಲ ಮತ್ತು ಮಾನ್‍ಷಾ ಮುಖ್ಯರು. ಅನಂತರ ನೇಪಾಳದ ಘೂರ್ಖ ರಾಜರ ವಶಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿದುವು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕುಮಾಂವ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಕಮಿಷನರೊಬ್ಬನನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಿಯಮಿಸಿದರು. ಕುಮಾಂವ್ ಒಂದು ವಿಭಾಗವಾಯಿತು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಕುಮಾಂವ್ ರೆಜಿಮೆಂಟ್ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವೀರರ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ.

ಸು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಕುಮಾಂವಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮರದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ನಿಜವಾದಲ್ಲಿ ಅವು ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಜಗತ್‌ಗ್ರಾಮ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದ ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೀಲವರ್ಮನೆಂಬ ಮಹಾರಾಜ ಆ ಯಾಗ ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ತಳಪಾಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದ್ದುವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕತ್ಯೂರಿ ವಂಶದ ಅರಸರ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಾರಂಭದೊಡನೆ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಜಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಸಮೂಹ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಜಾಗೇಶ್ವರ ಆಲ್ಮೋರಕ್ಕೆ ಸು. 37 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳದು. ಜಾಗೇಶ್ವರ, ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಮತ್ತು ದಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು

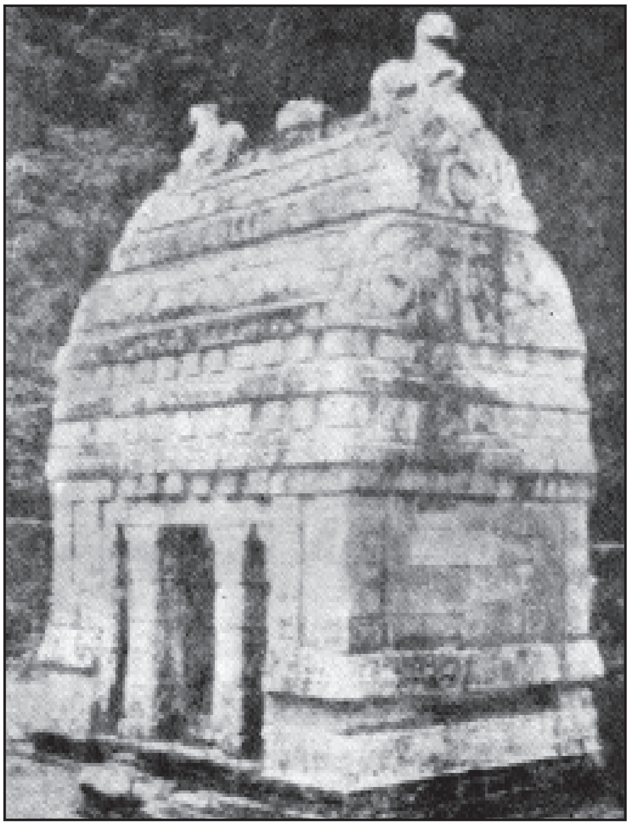

ನವದುರ್ಗ ಮಂದಿರ : ಜಾಗೇಶ್ವರ

ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದವು. ಸು. 15.15 ಮೀ ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿ ಮತ್ತು ಮಂಟಪಗಳಿವೆ. ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಹಾರ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲ 7–8ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳು. ನವದುರ್ಗಾ, ಲಕುಲೀಶ ಮತ್ತು ನಟರಾಜ ದೇವಾಲಯಗಳು ಎರಡನೆಯ ಹಂತದವು. ಇವು ಐಹೊಳೆ. ಮಹಾಬಲಿಪುರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾರತ ಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಬಾಗೇಶ್ವರ, ಗೋಪೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಲಾಖಾಮಂಡಲ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮೂರನೆಯ ಹಂತದವು. ಬಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯ. ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ, ಅಲಂಕೃತ ಕಂಬಗಳು. ನಾಗರರೀತಿಯ ಶಿಖರ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ದೇವಾಲಯ ಸಣ್ಣದಿದ್ದರೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ದ್ವಾರಾಹಾಟಿನ ಗುಜರ ದೇವಾಲಯ, ಬೈಜನಾಥದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ, ಬಲೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ–ಇವು ಈ ಕಾಲದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು; ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ವಿಶೇಷ. ಬಲೀಶ್ವರ, ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗರ್ಭಗೃಹಗಳಿವೆ. ಇವು ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಕುಮಾಂವಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈಶ್ವರನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳು, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ, ಗಣೇಶ, ನಟರಾಜ, ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ, ಅಂಧಕಾಸುರ, ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರ, ಕಲ್ಯಾಣಸುಂದರ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿವೆ. ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯ ಕಂಚಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರಕಿವೆ. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ 15ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರದ ಕಾಲದವು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇದಾರನಾಥ ಮತ್ತು ಬದರೀನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕೇದಾರನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಭಾಗಗಳು 10–11ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ಅವು 17–18ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಬದರೀನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಇನ್ನೂ ಈಚಿನದು. ಇವು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಾಗಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಜನರನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ.

ನೃತ್ಯಗಣಪತಿ : ಜೋಶಿಮಠ

ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತಾಳೇಶ್ವರ ತಾಮ್ರಶಾಸನವೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ್ದು. ಅಶೋಕನ ಕಾಲ್ಸಿ ಶಾಸನ ಕುಮಾಂವಿನ ಹೊರಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ್ದರೂ ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಶಾಸನವಿನ್ನೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಲಿಪಿಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಭಾರತದ ಲಿಪಿಯ ಛಾಯೆಗಳೇ ಇವೆ. ಅನೇಕ ತಾಮ್ರಪತ್ರಗಳ ಶೈಲಿ ಪಾಲರ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳ

ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರ : ಅಡ್‌ಬದರಿ

ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೆನ್ನಲಾದ ತಾಳೇಶ್ವರ ತಾಮ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರ ಶೈಲಿಯ ಲಿಪಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡುಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ

ಕತ್ಯೂರಿ ವಂಶದ ಅರಸರಿಗೆ ಸೇರಿದ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳು ಚರಿತ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಇವು ಉತ್ತರಭಾರತದ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಾಗೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಲಾಖಾಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ತಾಮ್ರ ಪಟಗಳು ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಬಾರ್ಹಾಟ್ ಮತ್ತು ಗೋಪೇಶ್ವರಗಳಲ್ಲಿ 6.3 ಮತ್ತು 4.8 ಮೀ ಎತ್ತರದ ತ್ರಿಶೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಶಾಸನಗಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಕುಮಾಂವಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಂದಿ ಪದ್ಯ, ಓಂ ಸ್ವಸ್ತಿ, ಶ್ರೀಮತ್ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಳುವ ರಾಜನ ಕಾಲದ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುತ್ತದೆ. ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಶಾಸನಸಂಗ್ರಹಣ ಕಾರ್ಯ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳು ದೊರಕುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿದೆ.

ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಕುಣಿಂದ ವಂಶದ ಅರಸುಗಳೇ ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದವರು. ಅನಂತರದ ಕುಷಾಣರ ತಾಮ್ರನಾಣ್ಯಗಳು ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ ಯೌಧೇಯರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಕುಮಾಂವಿನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಇವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಕುಣಿಂದ ವಂಶದ ಅರಸರು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿದವೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳು ಗುಂಡಗಿದ್ದು 327, 304 ಮತ್ತು 281 ಗ್ರೇನ್ ತೂಕದವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮರದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಗೂಳಿಯ ಚಿತ್ರವೂ ಶಿವದತ್ತನ, ಹರದತ್ತನ ಎಂಬ ಬರೆಹಗಳೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಂದಿಪಾದವೂ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಮರವೂ ಇವೆ. ಯೌಧೇಯರ ನಾಣ್ಯಗಳು ತಾಮ್ರದವು. ಅವು ಗುಂಡಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ತೂಕ 82–195 ಗ್ರೇನ್‌ಗಳು. ಇವುಗಳ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಭರ್ಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರುವ, ಆರು ಮುಖಗಳ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಚಿತ್ರ, ಕೆಳಗಡೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಿಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಹ, ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯ ಚಿತ್ರ, ಚೈತ್ಯ, ಮತ್ತು ನಿಂತಿರುವ ಗೂಳಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನಾಣ್ಯಗಳು ಕುಮಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೊರೆಕಿಲ್ಲ. (ಎ.ವಿ.ಎನ್.)

ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ : ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಗಮ ವಂಶದ ಎರಡನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಬುಕ್ಕರಾಯ ಮತ್ತು ರಾಣಿ ದೇವಾಯಿಯರ ಪುತ್ರ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ತಮಿಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಈತ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಆ ಕಾಲದ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ಈತನ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲೊಬ್ಬಳಾದ ಕವಯಿತ್ರಿ ಗಂಗಾದೇವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಮಧುರಾವಿಜಯಮ್ ಅಥವಾ ವೀರಕಂಪಣರಾಯ ಚರಿತೆಯಿಂದಲೂ ಇವನ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದ ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣನನ್ನು ಬುಕ್ಕರಾಯ ಮುಳಬಾಗಿಲು ಪ್ರದೇಶದ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದ್ದ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೊಂಡಮಂಡಲದ ಸಾಂಬುವ ರಾಯರ ವಿರುದ್ಧ 1362ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಚೆಂಗಲ್‌ಪೇಟೆಯನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಂಚಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಂಬುವರಾಯ ಮನೆತನದ ಆಗಿನ ದೊರೆ ರಾಜ ಗಂಭೀರ ರಾಜನಾರಾಯಣ. ಉತ್ತರ ಆರ್ಕಾಟು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇವನ ಬಲಯುತವಾದ ಪಡೈವೀಡು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ ಗೆದ್ದ. ಅನಂತರ ರಾಜ ಗಂಭೀರನ್ ಮಲೈಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಕಂಚಿಯನ್ನೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದ. ಕಂಚಿ ಮುಳುಬಾಗಿಲು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿತು.

ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನೆಸಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಧುರೆಯ ಮುಸ್ಲಿಮರ ವಿರುದ್ಧ ಕಂಪಣ್ಣ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ; ಮಧುರೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರು ಮತ್ತು ತಿರುಚ್ಚಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಧುರೆಯ ಸುಲ್ತಾನನಾದ ಫಕ್ರುದ್ದೀನ ಮುಬಾರಕ್ ಷಾನನ್ನು ಪ್ರಾಯಶಃ 1370ರಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿದ. ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣನ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಸಾಳುವ ಮಂಗು ಬಹು ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಮರಣಕ್ಕೂ ಹಿಂದೂಗಳ ವಿಜಯಕ್ಕೂ, ಕಾರಣನಾದ. ಅನಂತರ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಳುವ ವಂಶದ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನ ಮೂಲಪುರುಷನೇ ಈ ಮಂಗು ದಳಪತಿ. ಈ ವಿಜಯದಿಂದ ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಳಿಸಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರೆಯವರೆಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರ ದಾಳಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗದ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ತಿರುಪತಿಗೆ ಸಾಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮರಳಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಜಿಂಜಿಯ ಸಾಮಂತನೂ ವಿಜಯನಗರದ ದಳಪತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಗೋಪಣಾರ್ಯನಿಗೆ ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಆತ ಅದನ್ನು ತಂದು ಕೆಲವು ದಿನ ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ. ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಹಾಜರಿದ್ದು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುದಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ತಮಿಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಂತರಾಜನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಶಾಂತಿಯುತ ಸುಭದ್ರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ತಮಿಳು ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಜ್ವಲ ಯುಗವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ 1374ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಮಗ ಹೇಮಣ್ಣ ಉಡೈಯರ್ ಮತ್ತು ಅಳಿಯ ಪೊರ್ಕಾಸು ಉಡೈಯರ ಇವರು 1402 ರ ವರೆಗೂ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುಮಾರ ಗಂಧರ್ವ : 1924–92. ಸೃಜನಶೀಲ ಗಾಯಕರು, ನವರಾಗಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರು, ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಣತರು, ಉಪನ್ಯಾಸಕಾರರು, ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಲೋಕ ಕಂಡ ಅಪರೂಪದ ವ್ಯಕ್ತಿ.

ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ 19.2 ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಸೂಳೆಭಾವಿ ಎಂಬ ಕುಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 8 ಏಪ್ರಿಲ್ 1924 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಾಯಿ ಗುರುಸಿದ್ದವ್ವ, ತಂದೆ ಸಿದ್ರಾಮಯ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸರಾಫರಾದರೂ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಗೀತಗಾರರು. ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಜಂಗಮರು. ಕುಮಾರರ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು ಶಿವಪುತ್ರಯ್ಯ. ಬಾಲಕ ಶಿವಪುತ್ರಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಅನುಕರಣ ಮಾಡುವ ಕಲೆಯಂತೂ ಬೆರಗಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಈ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮದ ಫಲವಾಗಿ ಬಾಲಕ ಶಿವಪುತ್ರ ಆಗಿನ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಗಾಯಕರಾಗಿದ್ದ ಉಸ್ತಾದ ಅಬ್ದುಲ್ ಕರೀಂಖಾನ್, ಸವಾಯಿ ಗಂಧರ್ವ, ಉಸ್ತಾದ ಬಡೇಗುಲಾಂ ಅಲಿಖಾನರಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಗ್ರಾಮೋಫೋನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ, ಲವಲೇಶವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಂತೆ ಹಾಡಿ ಕೇಳುಗರನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದ. ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ಕೇಳಲು ಜನ ಟಿಕೆಟುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಚ್.ಎಂ.ವಿ. ಕಂಪನಿ ಹೊರ ತಂದ ಗಾನ ಮುದ್ರಿಕೆಯೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಬಾಲಕನ ಈ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಗುರುಮಠಕಲ್‌ನ ಶಾಂತವೀರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹರಸಿ 'ಕುಮಾರಗಂಧರ್ವ' ನೆಂಬ ಸ್ವರ್ಣ ಪದಕ ನೀಡಿದರು. ಆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೇ ಇವರ ಶಾಶ್ವತ ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಕುಮಾರನಿಗೆ 11ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವಂತೆ ಕರೆಬಂದಿದ್ದು (1935) ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಂತರ ಬನಾರಸ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಮುಂಬೈನ ಜಿನ್ನಾ ಹಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ 1936 ಹಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲ ಬಾಲ ಪ್ರತಿಭೆಯ ನಾದಯಾತ್ರೆಯ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳು.

ಮುಂಬೈನ ಜಿನ್ನಾ ಹಾಲ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನಂತೂ ಟೈಮ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಪತ್ರಿಕೆ ತನ್ನ 2–3–1936ರ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುತ್ತ 'ಮುಂಬರುವ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈತ, 'ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ'ಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿಯಿತು. ಆ ಭವಿಷ್ಯ ನಿಜವಾಯಿತು.

ಕುಮಾರರೆಂಬ ಬಂಗಾರದ ಗಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರ ಆಭರಣವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತ.ಬಿ.ಆರ್. ದೇವಧರರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಖಂಡ 12 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕುಮಾರರಿಗೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಹಾಲುಣಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದವರು ದೇವಧರರು. ತಾವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆಂದು ಬಗೆಯದೇ, ವಿಶೇಷ ಅಕ್ಕರತೆಯಿಂದ, ತಮ್ಮ ಮಗನಂತೆ ಸಾಕಿ ಸಲುಹಿ, ಕುಮಾರನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಗಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಕಾರ ಅವರು. ಕೇವಲ ಅನುಕರಣೆಯೇ ಗಾಯನವಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎಂದರುಹಿ, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಕುಮಾರನನ್ನು ನಿಜವಾದ 'ಗಂಧರ್ವ' ನನ್ನಾಗಿಸಿದವರು ದೇವಧರ ಮಾಸ್ತರರು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ಕುಮಾರರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡುವ ಪ್ರಮೇಯ ಒದಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಗೆ, ಅಂದರೆ ಖಯಾಲ್ ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮೀರದೆಯೇ ರಾಗದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸಲ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನೂ ಮೀರಿ ವಿಮರ್ಶಕರನ್ನು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಸಿದ್ದು ಅವರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಗೆ, ಸೃಜನಶೀಲತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಕುಮಾರರನ್ನು ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ 'ಬಂಡಾಯಗಾರ' ನೆಂದು ಕರೆದರು. ವಿಮರ್ಶಕರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವಾದ ತಕ್ಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೆಚ್ಚೆದೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದವರು ಕುಮಾರರು.

ಮುಂಬೈ ಶಹರದ ಉಪನಗರ ದಾದರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಹಾಯಕ ಸಂಘ ಆಯೋಜಿಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರು ಭೂಪರಾಗ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೋತೃಗಳೆಲ್ಲ ರಾಗಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಪರಾಗದ ಉತ್ತುಂಗವನ್ನು ಕುಮಾರರು ತಲುಪಿದ್ದಾರೆ ಎಂದುಕೊಂಡಾಗ ತೀರ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ 'ಮಧ್ಯಮ' ಸ್ವರದ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಶಾಸ್ತ್ರವು ಭೂಪರಾಗದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಸ್ವರವು ವರ್ಜ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರರು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಈ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ನೆರೆದವರೆಲ್ಲ 'ವಾಹ್' ಎಂಬ ದಾದ್ ನೀಡಿದರು. ಆದರೆ ಸಂಗೀತ ವಿಮರ್ಶಕರು ಮಾತ್ರ 'ಭೂಪರಾಗದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಸ್ವರವೇಕೆ?' ಎಂದು

ಯೋಚನಾಮಗ್ನರಾದರು. ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ದೊಡ್ಡ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆಗ, ಕುಮಾರರು ಎದೆಸೆಟಿಸಿ ನಿಂತು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗ ಒಂದು ಆವಿಷ್ಕಾರವೆಂದೂ, ಆ ರಾಗಕ್ಕೆ ತಾವು 'ಚೌತಿಭೂಪ' (ಚೌತಿ – ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ವರ – ಮಧ್ಯಮಸ್ವರ)ವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಸಾರಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಠರು, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಿಯರು ಈ ಉತ್ತರದಿಂದ ತಣ್ಣಗಾದರು. ಕುಮಾರರ ಈ ಬಂಡಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಅವರು ಸೃಜನಶೀಲ ಗಾಯಕರು. ಒಮ್ಮೆ ಹಾಡಿದ್ದನ್ನೇ ಮತ್ತೆಂದೂ ಹಾಡಲಿಲ್ಲ. "ಒಮ್ಮೆ ಹಾಡಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ ಕುಮಾರ ಹಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಸಾರಿ, ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದರು. ಒಂದೇ ರಾಗವನ್ನು ನೂರು ಸಲ ಹಾಡಿದರೂ ಅದು ಬೇರೆಯದೇ ಆಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರ ಪ್ರೀತಿಯ ರಾಗ ಮಾಲವತಿ. 1975ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಧ್ವನಿ ಸುರಳಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಇವರೇ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೆಷ್ಟೋ ಸಲ ಮಾಲವತಿಯನ್ನು ಕುಮಾರರು ಹಾಡಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತಿಸಲವೂ ಅದು ಬೇರೆಯದೇ ಆಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರು ಹಾಡುವ ಶೈಲಿ, ಸ್ವರಗಳ ಲಗಾವ್, ತಾನ್‌ಗಳು, ರಾಗಚಿತ್ರಣ ಇವೆಲ್ಲ ಸಮಕಾಲೀನ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು.

ಕುಮಾರರಂಥ ಛಲವಾದಿ ದೊರೆಯುವುದು ವಿರಳ. ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (ನವೆಂಬರ್ 1947 ರಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ 1952) ಹಾಗೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಕಾಲ (ಡಿಸೆಂಬರ್ 1957ರಿಂದ ಜನವರಿ 1959) ವೈದ್ಯರು ಹಾಡುವುದನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕುಮಾರರು ತಮ್ಮ ಛಲಮಾತ್ರದಿಂದ ಅದಮ್ಯವಾದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ, ಜೀವನ ಕುರಿತಾದ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಸಂಗೀತವೇ ತಮ್ಮ ಉಸಿರು ಎಂಬಂತೆ ಹಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅಗ್ನಿ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಮರುಹುಟ್ಟು ಪಡೆದು ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಸಶಕ್ತವಾಗಿ ಹಾಡಿ ನಲಿದ ಹಾಡುವಕ್ಕಿ ಇವರು. ತಮ್ಮ ಸುದೀರ್ಘ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗದೇ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ ನಾದಯೋಗಿ ಕುಮಾರರು.

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ ರಾಗಗಳಿಗೂ, ನಿಸರ್ಗಕ್ಕೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ 'ಋತು' ಆಧಾರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕುಮಾರರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಗೀತವರ್ಷ, ಗೀತಹೇಮಂತ, ಗೀತವಸಂತ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲ ಇವರ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಸುಮಗಳೇ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಿದ 'ಠುಮರಿ–ಟಪ್ಪಾ–ತರಾನಾ' ಇವರ ಪ್ರೌಢ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರತೀಕ. 'ತುಕಾರಾಮ ಏಕದರ್ಶನ', 'ತುಲಸೀದಾಸ ಏಕದರ್ಶನ' ಹಾಗೂ ಕಬೀರ ಸೂರದಾಸ, ತುಲಸಿದಾಸ ಸಂತಮೀರಾರ ಹಿಂದಿ ಭಜನೆಗಳನ್ನು ದೋಹಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸಂಗೀತದ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಂಬೈಯಿಂದ ದೇವಾಸಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆ ನಿಂತ ಬಳಿಕ, ಸುತ್ತಲಿನ ಜನಪದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಹು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಲಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ತಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರೂಪ ನೀಡಿದರು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 'ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ 'ಧುನ್' ಉಗಮರಾಗಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಲಾಭವಾಯಿತು. ಅಹಿಮೋಹಿನಿ, ಮಾಲವತಿ, ಮಧಸೂರಜಾ ಮೊದಲಾದ ಧುನ್ ಉಗಮ ರಾಗಗಳನ್ನು ಕುಮಾರರು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ ರಾಗಭಂಡಾರವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಮಾಲವಾಕೆ ಲೋಕ್‌ಧುನ್' ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಚೌತಿಭೂಪ, ಸಹೇಲಿತೋಡಿ, ಗಾಂಧಿಮಲ್ಲಾರ ರಾಗಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದುರ್ಗಾಕೇದಾರ, ನಂದಕೇದಾರ, ಗೌರಿಬಸಂತ, ಸೋಹನಿಭಟಿಯಾರ ಮೊದಲಾದ ಜೋಡುರಾಗಗಳಿಗೂ ಕುಮಾರರೇ ನಿರ್ಮಾತೃ. ಇವೆಲ್ಲ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರ ಅಳಿಸಲಾಗದ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತುಗಳು.

'ಅನೂಪರಾಗವಿಲಾಸ' ಕುಮಾರರು ನೀಡಿದ ಅಪರೂಪದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥ. ಸಂಗೀತದ ಕುರಿತು ಇವರು ನೀಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳೂ ಅಷ್ಟೇ. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಥಿಸಿ ತಂದ ನವನೀತಗಳವು.

ಮಗ ಮುಕುಲ, ಪತ್ನಿ ವಸುಂಧಾರಾ ತಾಯಿ, ಶಿಷ್ಯ ವಿಜಯ ಸರದೇಶಮುಖರು ಕುಮಾರರ ಹಾಡಿನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೂರಾರು ಗಾನತಟ್ಟೆಗಳು, ಧ್ವನಿಸುರುಳಿಗಳು, ಹತ್ತಾರು ವೀಡಿಯೋಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರು ಈಗಲೂ ನಮ್ಮೊಂದಿಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಮಾರರಿಗೆ ಸಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಅನೇಕ. ಉಜ್ಜಯಿನಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಡಿ.ಲಿಟ್ ಪದವಿ (1973), ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಗಂಧರ್ವ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ (1962), ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸನ್ಮಾನ (1973), ಕೇಂದ್ರನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಸನ್ಮಾನ (1972), ಪದ್ಮಭೂಷಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1977), ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಸರಕಾರದ ಶಿಖರ ಸನ್ಮಾನ್ (1983), ಪದ್ಮವಿಭೂಷಣ (1990) ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇವು ಕೆಲವು ಕುಮಾರ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಸಂದ ಗೌರವಗಳು. ಪುಣೆಯ ಸವಾಯಿ ಗಂಧರ್ವ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರ ಕೊನೆಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬೈಠಕ್ ನಡೆಯಿತು. ಇವರು 1992 ಜನವರಿ 12 ರಂದು ನಾದಲೀನರಾದರು. (ಎಸ್.ಜೆ.)

ಕುಮಾರ ಗುಪ್ತ : ಭಾರತವನ್ನಾಳಿದ ಗುಪ್ತ ಸಂತತಿಯ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನವರು ನಾಲ್ವರಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಮಾರಗುಪ್ತ I : ಗುಪ್ತ ಸಾರ್ವಭೌಮರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಎರಡನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಆತನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿ ಧೃವಾ ದೇವಿಯ ಮಗ. ಇವನಿಗೆ ಮಹೇಂದ್ರಾದಿತ್ಯನೆಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತು. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ತರುವಾಯ ಈತ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ 415–55 ವರೆಗೆ 40 ವರ್ಷಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಈತ ಸ್ಕಂಧ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ಭಕ್ತ. ಆ ದೇವತೆಯ ಚಿತ್ರವಿದ್ದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ. ಕಾಳಿದಾಸ ಮಹಾಕವಿಯ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕ ಕುಮಾರಗುಪ್ತನೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವನು ಅನೇಕ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಮಾಡಿದ. ಕುಮಾರಗುಪ್ತನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸುಭದ್ರತೆಗಳು ನೆಲಸಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೂಣರ ದಾಳಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇವನೂ ಇವರ ಮಗ ಸ್ಕಂಧಗುಪ್ತನೂ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಹೂಣರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದರು. ಕುಮಾರ ಗುಪ್ತನ ಮರಣಾನಂತರ ಸ್ಕಂಧಗುಪ್ತ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕುಮಾರಗುಪ್ತ II; ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಸ್ಕಂಧಗುಪ್ತನ ಮೊಮ್ಮಗ. 473–74ರಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಈತನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದವು.

ಉತ್ತರಕಾಲೀನ ಗುಪ್ತಸಂತತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಕುಮಾರಗುಪ್ತರ ಹೆಸರುಗಳು ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.)

ಕುಮಾರ ಜೀವ : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನಾದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷು. 4ನೆಯ ಶತಮಾನದವ. ತಂದೆ ಕುಮಾರಾಯನ, ಭಾರತೀಯ; ತಾಯಿ ಜೀವಾ, ಕುಚಿನಗರದ ರಾಜಕುಮಾರಿ. ಬಂಧುದತ್ತನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಷ್ಗರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯ–ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಗೊಕ್ಕುಕದಲ್ಲಿ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನವನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಕುಚಿನಗರದ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುವಾಗಿದ್ದ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇವನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. 383 ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಕುಚಿನಗರದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಕುಮಾರ ಜೀವನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಚೀನಕ್ಕೊಯ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇವನ ವಿದ್ವತ್ತಿಗೆ ಮಾರು ಹೋಗಿ ಇವನನ್ನು 401 ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಗುರುವಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡ, ಅಲ್ಲಿ ಇವನು 412 ರ ವರೆಗೆ ಇದ್ದು ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಸ್ಕೃತ ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೀನೀಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ. ಮಹಾಯಾನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಚೀನೀಯರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಈತ ಮೊದಲಿಗ. ಸದ್ಧರ್ಮ ಪುಂಡರೀಕ, ಸೂತ್ರಾಲಂಕಾರ, ವಜ್ರಚ್ಛೇದಿತಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯಶಾಖೆಯ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಕುಮಾರಜೀವ 413 ರಲ್ಲಿ ಚೀನದಲ್ಲಿ ನಿಧನನಾದ. ಸೆಂಗ್‌ಚ ಓ (384–414) ಮತ್ತು ತ ಓ–ಷೆಂಗ್ (ಸು.434)– ಇವರು ಕುಮಾರಜೀವನ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಷ್ಯರು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್.; ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕುಮಾರದಾಸ : ಜಾನಕೀಹರಣವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಮೊದಲು ದೊರೆತದ್ದು ಸಿಂಹಳೀ ಭಾಷೆಯ ಭಾಷಾಂತರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲರೂಪ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ 14 ಸರ್ಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಸಿಂಹಳದ ಐತಿಹ್ಯದಂತೆ ಈತ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ (517–26) ಸಿಂಹಳ ದ್ವೀಪದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಈತನೇ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವಿಮರ್ಶಕರು ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು 8ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಅಥವಾ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯೆಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈತ ಅಂಧನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ತನ್ನ ಇಬ್ಬರು ಸೋದರಮಾವಂದಿರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಪಡೆದು ಕೆಲಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಕಥೆಯೂ ಇದೆ. ಜಾನಕೀಹರಣ ರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ರಘುವಂಶ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಕಥೆ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಅಯೋಧ್ಯೆ, ದಶರಥ ಮತ್ತು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯರ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಜಯದೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನಕಿಯ ಅಪಹರಣದ ವೃತ್ತಾಂಶ ಕಾವ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಹತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು ಕುಮಾರ ಪರಿಚಾರಕ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಈತನ ರಚನೆ, ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲೂ, ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿನ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ವೈದರ್ಭೀ ರೀತಿಯ ರಚನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲೂ ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅನುಪ್ರಾಸ ಪ್ರಿಯನಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಿಲ್ಲ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕೌಶಲ ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ದ್ರುತವಿಲಂಬಿತ, ಪ್ರಮಿತಾಕ್ಷರಾ, ಉಪಜಾತಿ, ವೈಶಾಲೀಯ, ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೀಡಿತ, ಸ್ರಗ್ಧರಾ ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮುರಜಬಂಧ, ಜಾಲಬಂಧಗಳಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಕೌಶಲ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನೀತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾಯಣದ ವಿಸ್ತೃತ ಕಥಾಭಾಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕುಮಾರದಾಸನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಥೆಯ ಓಟ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಕವಿಗೆ ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. (ಜಿ.ಎಸ್.)

ಕುಮಾರದೇವ : ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಶೈವಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸಿದ ಕನ್ನಡಿಗ. ಬೋಧಕನೂ ಲೇಖಕನೂ ಆಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ಕುಮಾರದೇವ ಶಿವಪ್ರಕಾಶ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ಸುಕೃತದಿಂದ ಶಿವತತ್ತ್ವದ ಪರಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಪಡೆದ ಅನಂತರ ಔಪಚಾರಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕುಮಾರದೇವ ಶಿವಪ್ರಕಾಶನೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರಂಪರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನೀಡಿದ ಮಹಾ ಕಾಣಿಕೆಯೇ ಕುಮಾರದೇವನೆನ್ನಬಹುದು. ಕನ್ನಡಿಗನಾದರೂ ಈತನ ಜೀವನ ವಿಚಾರ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಈತನ ಕಾಲದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕುಮಾರದೇವನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾದ ಮಹಾರಾಜ ತುರುವು (ಮಹಾರಾಜನ ಕಥೆ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಈತ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಈತನ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈತ ರಾಜನಾಗಿದ್ದವ. ಆದರೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ, ಜನ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಬಂಧುಗಳು–ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ತಮಿಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆಗ್ಗೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಪೆರೂರು ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಭಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಮಠದ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಶಾಂತಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳು ತತ್ತ್ವಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವರನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅನಂತರ ಶಿಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕವರಾದುದರಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಕುಮಾರದೇವನನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಈತನ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಲು ತೊಡಗಿದರು. ಶಿಷ್ಯ ಗುರುಸೇವಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ. ಗುರುಕುಲದ ಗೋಸಂವರ್ಧನಕಾರ್ಯ ಈತನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂತು. ಹುಲ್ಲು ತರುವಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಘಾಯಪಡಿಸಿಕೊಂಡನಾದರೂ ಕುಮಾರದೇವ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗಿ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಗೆ ಭಂಗತರದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಗುರುಗಳ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ, ಈ ಹೊಸ ಶಿಷ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯನಂತೆ ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಗುರುಗಳ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ತೊಡಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ ಗುರುಗಳು ಈತನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅರ್ಹತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆನಂದಪಟ್ಟರು. ಕೊನೆಯ ಸಲ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಒಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿದರು. ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ, ಎರಡು ಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿಷ್ಯನ ಹೆಗಲ ಮೇಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ದೂರದ ಯಾತ್ರೆಗೆಂದು ಹೊರಟರು. ಗಂಟುಗಳ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚಾದ್ದರಿಂದ ಗುರುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಕುಮಾರದೇವನಿಗೆ ಆಗದೆ ಹೋಯಿತು. ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದದ್ದು ಏಕೆ ಎಂದು ಗುರುಗಳು ಕೇಳಿದರು. ಗುರುಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲೇ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟು ತವಕಪಟ್ಟರೂ ಬಳಲಿದ ದೇಹ ತನಗೆ ಅಡ್ಡಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಶಿಷ್ಯ ಉತ್ತರಿಸಿದ. ಆತನ ವಿನಯ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಸಂತಸ ತಂದುವು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಾಕೆನ್ನುವಂತೆ ಗುರುಗಳು ಅಲ್ಲೇ, ತೋಟವೊಂದರ ಬಳಿ, ತಂಗಿ ಊಟದ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ, ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಉಣಲು ಬಡಿಸಿ ತಾವೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು–ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಶಿಷ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳಲು ತಾವು ಸಿದ್ಧರೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ.

ಹೀಗೆ ಗುರುಗಳು ಕುಮಾರದೇವನನ್ನು ಶಿಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಈಗ ದಕ್ಷಿಣ ಆರ್ಕಾಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ವೃದ್ಧಾಚಲಂ ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಅಣತಿ ನೀಡಿದರು. ದುರ್ಗಮವಾದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕುಮಾರದೇವನಿಗೆ ಆಯಾಸವಾಗಲು ವೃದ್ಧಾಚಲೇಶ್ವರನೇ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಮಾರದೇವನಿಗೆ ಹಸಿವು ಮತ್ತು ನೀರಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಗಿಸಿ, ವೃದ್ಧಾಚಲಕ್ಕೆ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ. ದೂರದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸವೆಸಿ ವೃದ್ಧಾಚಲವನ್ನು ಸೇರಿ ಆಯಾಸಗೊಂಡಿದ್ದ ಕುಮಾರದೇವನಿಗೆ ಸ್ಥಳದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ದೇವತೆಯಾದ ಪೆರಿಯನಾಯಕಿಯೇ ವೃದ್ಧ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹಾಲು ನೀಡಿ ಸಂತೈಸಿದಳು. ವೃದ್ಧಾಚಲದ ಹತ್ತಿರ ಕುಮಾರದೇವ ಅನೇಕ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಪರಿಚಿತನಾದವನೊಬ್ಬ ಈತನ ಶುಶ್ರೂಷೆಗೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಬಂದು ನಿಂತುದು ಪವಾಡವೇ. ತಾನು ಮಾಡಿದ ಶುಶ್ರೂಷೆಯ ಫಲವಾಗಿಯೋ ಕುಮಾರದೇವನ ಮಹಿಮೆಯ ಫಲವಾಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಬಡವನಾದ ಆತ ತನ್ನ ದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀಮಂತನಾದ. ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕುಮಾರದೇವನನ್ನು ಕುರಿತು ಆತನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಾಗಿ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡ. ಅದಕ್ಕೆ ಕುಮಾರದೇವ ಪೆರಿಯನಾಯಕಿ ಅಮ್ಮನ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಾಗಿದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಗಳವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಶಿಲಾಮಯವಾದ ಆ ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಲ್ಲಿನ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವುದು ತೀರ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆಗ ಕುಮಾರದೇವ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲಲಾಗಿ ಅವು ಭಾರ ರಹಿತವಾದವು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರದೇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಅನೇಕ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಆತನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದರು. ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ತಪಸ್ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದ ಕುಮಾರದೇವ ದಟ್ಟದರಿದ್ರನಾದ ಕುಷ್ಠ ರೋಗಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಭಸ್ಮಲೇಪನದಿಂದಲೇ ರೋಗ ಮುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಕುಮಾರದೇವನ ಕೀರ್ತಿ ಜನಜನಿತವಾಯಿತು.

ವೃದ್ಧಾಚಲದಿಂದ ತಿರುವಾಯೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಕುಮಾರದೇವ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಉತ್ಸವ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ಕುಮಾರದೇವನನ್ನು ಹಲವರು ಶೈವನೆಂದು ಮೂದಲಿಸಿದರು. ತನ್ನ ಶೈವ ಮತ ಸತ್ಯವೆಂದಾದರೆ ದೇವರ ಉತ್ಸವವೇ ಮುಂದೆ ಹೋಗದಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ಕುಮಾರದೇವ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉತ್ಸವ ಮುಂದೆ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ತಂಜಾವೂರಿನ ಅಂದಿನ ರಾಜ ಉತ್ಸವ ನಡೆದು ದೇವರು ಯಥಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೊರತು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ, ಪ್ರಸಂಗ ದಿಕ್ಕು ತೋಚದಂತಾಯಿತು. ಘಟನೆಗೆ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿ ಶೈವಭಕ್ತನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಪಚಾರ ನಡೆದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂತು. ಕುಮಾರದೇವನಲ್ಲಿಗೆ ರಾಜ ಬಂದು ದೀರ್ಘಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡಿ ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಕೇಳಿದ, ಶೈವಮತ ಸತ್ಯವೆಂದಾದರೆ ರಥೋತ್ಸವ ಮುಂದೆ ಸಾಗಲಿ ಎಂದು ಕುಮಾರದೇವ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ ರಥ ಮುಂದೆ ಸರಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಕುಮಾರದೇವನ ದೈವಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಮೆಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡುವು.

ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಆದೇಶದಂತೆ ಚಿದಂಬರನೆಂಬ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಕುಮಾರದೇವ ಶೈವ ಮತವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ. ಚಿದಂಬರ ಕೆಲಕಾಲಾನಂತರ ಚಿದಂಬರ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಮದ್ರಾಸಿನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ತಿರಪ್ಪುರೂರ್ ಮಠದ ಪೀಠಸ್ಥನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ.

ಕುಮಾರದೇವ ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗಸಾಧನೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಾಚಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ. ದೇವಿ ಪೆರಿಯನಾಯಕಿ ಈತನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಶೈವಮತದ ಅನೇಕ ನಿಗೂಢ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದಳು. ಆಕೆ ಸ್ವತಃ ಭೋದಿಸಿದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಲು ತನ್ನ ಅಲ್ಪಮತಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಕುಮಾರ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಸುಪ್ರಸನ್ನಳಾದ ದೇವಿ ಕುಮಾರನ ಕಾರ್ಯಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಆತನ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲುವೆನೆಂದು ಅಭಯ ನೀಡಿದಳು. ಹೀಗೆ ಆ ದೇವಿಯ ಪೂರ್ಣ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಈ ಶೈವಭಕ್ತ ಶಿಖಾಮಣಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಶೈವತತ್ತ್ವ ಪರವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ. ಜೊತೆಗೆ ಆ ನಿಗೂಢ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಕೊಟ್ಟ . ಉಪದೇಶ ಪಡೆದ ಚಿದಂಬರ ಸ್ವಾಮಿ ಗುರುವಿನ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ವೃದ್ಧಾಚಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಅದು ಈಗಲೂ ಕುಮಾರದೇವ ಮಠ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಠ ಅಲ್ಲಿನ ಪವಿಮಲೈನಾದರ್ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹತ್ತಿರವಿದೆ. ಕುಮಾರದೇವ ಆ ಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಕಾಲ ಯೋಗಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವೈಕ್ಯನಾದ, ಆತನ ಸಮಾಧಿ ಇಂದಿಗೂ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಿಗೆ ಶಿವಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿದೆ.

ಶೈವ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಹಿಮರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರದೇವ ಐದನೆಯವನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವನಿಂದ ಪ್ರಬೋಧಿತವಾದ ಶೈವಮತ ನಂದಿದೇವ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಸತ್ಯಯಜ್ಞ ದರ್ಶಿನಿಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಂದ ಧರೆಗೆ ಇಳಿದು ಬಂತು. ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮೈಕಂಡದೇವನಿಗದನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅರುಳನಂದಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರಿಗದು ಲಭಿಸಿ, ಅನಂತರ ಮರೆಯಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧರ್, ಉಮಾಪತಿ ಶಿವಾಚಾರ್ಯ, ಉಮಾಪತಿ ನಮಶ್ಶಿವಾಯಸ್ವಾಮಿ, ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ಸಿದ್ಧರ್, ನಮಶ್ಶಿವಾಯ ಮೂರ್ತಿ, ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ದೇಶಿಕರ್, ಅನಂತರ ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪೆರೂರಿನ ಶಾಂತ ಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಕುಮಾರದೇವನಿಗದು ಲಭ್ಯವಾಯಿತು.

ಕುಮಾರದೇವ ಮದ್ರಾಸು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮೈಲಾಪುರವೆಂಬಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಠದ ಒಂದು ಕವಲನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಈ ಮಠದಲ್ಲಿ ಈಗ ಶ್ರೀಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ 21 ನೆಯ ಗುರುಗಳಾಗಿ ಪೀಠಸ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ (1942).

ಕುಮಾರದೇವನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳು ಹದಿನೈದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಶುದ್ಧ ಶತಕ ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತ ಉನ್ಮೈ ಎನ್ನುವ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಶ್ರೀಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಕುಮಾರದೇವನ ಶುದ್ಧ ಶತಕ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಾಚಲ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮದ್ರಾಸಿನ ತಮಿಳು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವರೂ ಆದ ರಾವ್‌ಬಹದ್ದೂರ್ ಶ್ರೀ ಮುರುಗೇಶ ಮೊದಲಿಯಾರ್ ಎನ್ನುವವರು ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಮಾರದೇವನ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿವರ ಹೀಗಿದೆ; ಮಹಾರಾಜ ತುರವು, ಶುದ್ಧ ಶತಕಮ್, ವಿಜ್ಞಾನಸಾರಂ, ಅದ್ವೈತ ಉನ್ಮೈ, ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭೂತಿ ವಿಲಕ್ಕಂ, ಜ್ಞಾನ ಅಮ್ಮೈ, ದಶಾವಸ್ಥೈ ಕಟ್ಟಳೈ, ದಶಾಕಾರ್ಯೈ ಕಟ್ಟಳೈ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಟ್ಟಳೈ, ಸಹಜನಿಷ್ಠೈ, ಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಿ ಆಹವಲ್, ಶಿವದರ್ಶನ ಆಹವಲ್, ಆಗಮನೇರಿ ಆಹವಲ್, ವೇದನೇರಿ ಆಹವಲ್, ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವ ಆಹವಲ್, ಶಿವಸಮರಸವಾದ ಆಹವಲ್–ಮುಂತಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಶ್ರೀ ಕುಮಾರದೇವನ ಆತ್ಮಕಥನ. ಮಹಾರಾಜನಾಗಿದ್ದವ ಇಹಜೀವನವನ್ನು ತೊರೆದು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ವವನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನುಗಳಿಸಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದ ಕುಮಾರದೇವನ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಮಿಕ್ಕಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಶೈವಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ವೃದ್ಧಾಚಲದೇವಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಬಂದ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಕುಮಾರದೇವನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಆರು ಆಹವಲ್ ಗ್ರಂಥಗಳು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಮಕುಟಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ಶುದ್ಧ ಶತಕ. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಕುಮಾರದೇವ ಭಕ್ತಾಗ್ರೇಸರನೂ ಆಗಿದ್ದ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ ಪೆರಿಯ ನಾಯಕಿ ಅಮ್ಮನ್ ಪಾದುಕಂ ಎನ್ನುವ, ಭಕ್ತಿ ರಸಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕದರ್ಶನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ, ದಶಶ್ಲೋಕಗಳು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟಧರ್ಮವಾದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಸಂದರ್ಭವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತನಾದವನೂ ಕನ್ನಡಿಗನಾದ ಕುಮಾರದೇವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವ ಅಂಶ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮೇರು ಶಿಖರವನ್ನು ಏರಿದ ಈ ಮಹಾಮಹಿಮನ ಶೈವಧರ್ಮ ಪ್ರಬೋಧಕ ಕೃತಿಗಳು ವ್ಯಾಸಂಗಾರ್ಹವೆನಿಸಿವೆ. (ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್.)

ಕುಮಾರಧಾರಾ : ಒಂದು ನದಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ಪರ್ವತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬರುವ ಈ ನದಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಪ್ಪಿನ ಅಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ನೇತ್ರಾವತಿ ನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಳಿ ಅರಬ್ಬೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ತೀರ್ಥಕ್ಕೂ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕುಮಾರನ್ ಆಶಾನ್ : 1873–1924. ಮಲಯಾಳ ರಮ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಈವಿವ (ಈಡಿಗ) ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈತ ಕುಲ ಗುರುವಾದ ನಾರಾಯಣ ಗುರುಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ. ಚಿತ್ರಾಪೌರ್ಣಿಮೆಯಂದು ನಾರಾಯಣನ್ ಎಂಬವರ ಮಗನಾಗಿ ಕಾಯಿಕ್ಕರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಶಾನ್ ಹುಟ್ಟಿದ. 18ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಗುರುವನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು (1895) ಈತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ. ಗುರು ಇವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕುಮಾರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 1898 ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಆಶಾನ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪಡೆದ. ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ (1901), ಶಿವಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಲ (1902), ಮೇಘಸಂದೇಶ (1902), ವಿಚಿತ್ರವಿಜಯ (1902), ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಕವಿಯ ಅನುವಾದ ಕೃತಿಗಳು. 1908 ರಲ್ಲಿ ವೀಣ ಪೂ (ಬಿದ್ದ ಹೂ) ಪ್ರಕಟವಾದೊಡನೆ ಈತನ ಹೆಸರು ಮಲಯಾಳ ಕವಿಗಳ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿತು. ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ನಳಿನಿ (1910), ಲೀಲ (1913), ಶ್ರೀಬುದ್ಧಚರಿತಂ (1914), ಬಾಲರಾಮಾಯಣಂ–ಮೂರು ಭಾಗಗಳು (1915), ಗ್ರಾಮವೃಕ್ಷತ್ತಿಲೆ ಕುಯಿಲ್ (1918), ಪ್ರರೋಧನ (1918), ಚಿಂತಾವಿಷ್ಟೆಯಾದ ಸೀತೆ (1919), ಪುಷ್ಪವಾಟಿ(1919), ದುರವಸ್ಥ (1922), ಚಂಡಾಲ ಭಿಕ್ಷುಕಿ (1923), ಕರುಣ (1923)– ಮೊದಲಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ರಮ್ಯ ಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆಶಾನ್ ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

1924 ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೋಣಿ ಅಪಘಾತಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಈ ಕವಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಆಶಾನ್ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದದೆ ಮಲೆಯಾಳ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈತನ ಸ್ನೇಹಸಂದೇಶವನ್ನೂ ವಿಶ್ವವಿಶಾಲವಾದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೂ ಮೃದುಮಧುರ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ ಮಲಯಾಳ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಈತನ ಕವಿತಾಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಕಂಡು 1922 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ ರೇಷ್ಮೆ ಶಾಲನ್ನೂ ಚಿನ್ನದ ಕಡಗವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ. 1923 ರಲ್ಲಿ ಆಶಾನ್ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿದ್ದ. ಜೀವನ ಉತ್ಸಾಹ ಬತ್ತದ ಮೊದಲೇ ಮರೆಯಾದ ಆಶಾನ್ ಮಲಯಾಳದ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಲಯಾಳ ಭಾಷೆಗೆ ರಮ್ಯ ಕಾವ್ಯಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಾಕವಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಈತನ ಶ್ರಮ ಅನನ್ಯಸಾಧಾರಣವೂ ಆದುದು. (ಕೆ.ಕೆ.ಎಸ್.)

ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸ : ಸಾನಂದ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಕನ್ನಡ ಕವಿ. ಮಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸರ ಮಗ. ಕಾಲ ಸು. 1180 ಎಂದು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿ ಚರಿತೆಕಾರರು ಹೇಳಿದರೆ 13ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗವೆಂದು ಬೇರೆ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶರಣಕವಿಯೆಂಬ ಪರ್ಯಾಯನಾಮವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಈತ ವೀರಶೈವ ಕವಿ.

ಈತನ ಏಕಮಾತ್ರ ಕೃತಿ ಸಾನಂದಚರಿತ್ರೆ ಸ್ಕಾಂದ ಪುರಾಣದಿಂದ ಆಯ್ದುದಾಗಿದೆ. ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವುದೇ ಕೃತಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ತಂದೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸಾನಂದಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಮಗ ಕನ್ನಡಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ನಾನಾ ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದು ಎರಡು ರಗಳೆಗಳೂ ಇವೆಯೆಂದು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಹೇಳಿದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಸುಮ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಘವಾಂಕ ಬಳಸದ ಇತರ ಷಟ್ಪದಿಗಳೂ ಸಾನಂದಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಅದಕ್ಕೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯೂ ಅದಕ್ಕಿದೆ. ಸಂಕ್ರಮಣ ಯುಗದ ಕವಿಯಾದ ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸನ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಯುಗದ ಗತಿಶೀಲತೆಯ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವುದೂ ಸಹಜವಾದುದೇ.

9 ಸಂಧಿಗಳನ್ನೂ 791 ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ 2 ರಗಳೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯ ಶೈಲಿ ಸುಕುಮಾರವಾಗಿದೆ. ತಂದೆಯೂ ಗುರುವೂ ಆಗಿದ್ದ ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸಿನ ದೇಶೀಯ ಪ್ರಭೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಕವಿಯೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಇದು ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹಿಮೆಯ ಚರಿತೆ:

ಚರಿತೆ ಸಾನಂದೇಶ । ಚರಿತೆ ಜಗದಾನಂದ । ಚರಿತೆ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ವರ ಮಹಿಮೆಯ
ಚರಿತೆ ಶಿವಭಕ್ತಿಗಿದು । ಚರಿತೆ ಗುರುನಿಷ್ಠೆಗಿದು । ಚರಿತೆ ಸತ್ಪಥಕೆ ತಾನೆಂತೆಂತೆನೆ

ಮುಂದೆ ಇವನ ವಂಶದಲ್ಲಿಯೇ ಉದಿಸಿದ ಪದ್ಮಣಾಂಕ (ಸು.1385) ಸಾನಂದ ಚರಿತ್ರೆ 'ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ ವಿಮಳ ಪುರಾಣಾಗಮೋಪನಿಷತ್ಪ್ರಭೃತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಕುಳದ ಸಾರಂದೆಗೆದು ದೃಷ್ಟಕೆ ಬರೆದು ಸರ್ವರಱಿಯೆ ಕರ್ಣಾಟಮಾಗಿ ಅಲಘು ವರ್ಣಕ ರೀತಿಯಿಂರಸಂ ಮುಸುಕಿಯುಜ್ಜ್ವಳಿಪಂತೆ' ಬರೆದ 'ಸಾನಂದ ಚರಿತಾಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ' ವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತಂದೆಯ ಪರವಾಗಿ ತ್ರಿಭುವನ ತಾತನೊಡನೆ ವಾದ ಮಾಡಿ ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸ ವಿಜಯಿಯಾದನೆಂದು ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ವೇದಾಗಮ ಪುರಾಣಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಸಾಕಾರವಾದಂತಿದ್ದ ಘನ ಪಂಡಿತನೂ ಜ್ಞಾನ ರತ್ನಾಕರನೂ ಆಗಿದ್ದ ಪದ್ಮರಸ ತನ್ನ ಕೃತಿ ಪದ್ಮಣಾಂಕ ಹೇಳಿರುವಂತೆ 'ಸಾನಂದ ಚರಿತಾಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ' ವಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿರಬಹುದಾದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗುವಂತೆ' ರಸಂ ಮುಸುಕಿಯುಜ್ಜ್ವಳಿಪಂತೆ' ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಸಾನಂದ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋದುದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹಿಮೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಧರೆಯೊಳು ಒಳುಗನ್ನಡದಿ ಪಸರಿಸಲೆಂದು ಸ್ತ್ರೀಬಾಲಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಹೊರಟ ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸ ಉದ್ದೇಶಿತ ಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಫಲನಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಎಸ್.ಪಿ.ಯು.)

ಕುಮಾರಪಾಲ : ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೊರೆಗಳು ಇಬ್ಬರುಂಟು. ಒಬ್ಬ, ಬಂಗಾಳದ ಪಾಲವಂಶಸ್ಥ; ಇನ್ನೊಬ್ಬ, ಗುಜರಾತನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಅನ್ಹಿಲ್ವಾಡದ ಚೌಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಅರಸು.

ಅನ್ಹಿಲ್ವಾಡದ ಚೌಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಕುಮಾರಪಾಲ : 1143 ರಿಂದ 1171–72 ರವರೆಗೆ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೊರೆ. ಆ ವಂಶದ ಮೊದಲ ಅರಸರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಕ್ಷೇಮರಾಜನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ವೇಶ್ಯೆಯ ಪುತ್ರ. ಇವನಿಗೆ ಮುಂಚೆ

ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಯಸಿಂಹ ಸಿದ್ಧರಾಜನಿಗೆ ಗಂಡು ಸಂತತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಉದಯನನ ಮಗ ಬಾಹಡನನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಿದ್ದ. ಕುಮಾರಪಾಲ ಆ ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಕ್ಕುದಾರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದರೂ ಆತ ವೇಶ್ಯಾಪುತ್ರನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನನ್ನು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಜಯಸಿಂಹನ ಮರಣಾನಂತರ ಕುಮಾರಪಾಲ ಬಾಹಡನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನವನೇರಿದ. ಶಕ್ತನಾದ ಕುಮಾರಪಾಲ ಚೌಳುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ.

ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಶತ್ರುಗಳು ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಶಾಕಂಬರೀ ವಂಶದ ಚಾಹಮಾನ ಅರ್ಣೋರಾಜ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಬಲ್ಲಾಳ ಮುಂತಾದವರು ಬಾಹಡನ ಪಕ್ಷವಹಿಸಿ ಕುಮಾರಪಾಲನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದರು. ಕುಮಾರಪಾಲ ಅರ್ಣೋರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದ. ಅನಂತರ ಪಾರಮಾರವಂಶದ ವಿಕ್ರಮಸಿಂಹನನ್ನು ರಾಜ್ಯಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವನ ಸೋದರನ ಮಗನಾದ ಯಶೋಧವಲನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದ. ತರುವಾಯ ಬಲ್ಲಾಳನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದ. 1150ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಣಿಯನ್ನು ಅವಮಾನಿಸಿದನೆಂದು ಪುನಃ ಚಾಹಮಾನ ಅರ್ಣೋರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರೂ ರಾಜನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ. 1160–62ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಇವನಿಂದ ಹತನಾದ. ಅವನ ರಾಜ್ಯ ಕುಮಾರಪಾಲನ ವಶವಾಯಿತು. ಕುಮಾರಪಾಲ ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತನಾದ ಹೇಮಚಂದ್ರನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂದು ಜೈನಕೃತಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. 1164ಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಈ ಮತಾಂತರ ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿವಧೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಈತ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೂ ಜೈನ–ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ಉಯಿಲು ಬರೆದಿಡದೆ ಸತ್ತವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಜೂಜುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸಿ ಈತ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ. ಕುಮಾರಪಾಲ 1171–72ರಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಂಗಾಳದ ಪಾಲವಂಶದ ಕುಮಾರಪಾಲ: ಈತ ಸು. 1120ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನು ರಾಮಪಾಲನ ಮಗ: ತಂದೆ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಬಂಗಾಲದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳೂ ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಾಂಡಲಿಕರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಮಿಥಿಲೆಯ ನಾನ್ಯದೇವ ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಗಹಡವಾಲವಂಶದ ಗೋವಿಂದಚಂದ್ರ, ಕಳಚುರಿ ರತ್ನದೇವನ ಸಾಮಂತ ವಲ್ಲಭರಾಜ, ಕಳಿಂಗದ ಪೂರ್ವಗಂಗವಂಶದ ಅನಂತವರ್ಮ ಚೋಡಗಂಗ–ಇವರೂ ಕುಮಾರಪಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಈತನ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದರು. ಸೇನವಂಶದ ವಿಜಯಸೇನನೂ ಪ್ರಬಲನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಕುಮಾರಪಾಲನ ದಳಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ವೈದ್ಯದೇವ ಇವನಿಗೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದ. ಮೊದಲು ಆತ ಕುಮಾರಪಾಲನಿಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ. ಕಾಮರೂಪದ ದಂಗೆಯನ್ನಡಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಸುತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಆವರಿಸಿದ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಕುಮಾರಪಾಲ 1125ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದಾಗ ಪಾಲರಾಜ್ಯ ಮುಂದುಗಾಣದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜ.)

ಕುಮಾರರಾಮ : ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಪೌರುಷ, ಶೌಚ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವ. ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ದಾಳಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ತನ್ನ ಅಪ್ರತಿಮ ಸಾಹಸ, ಶೌರ್ಯ, ತ್ಯಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದವ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ತಳಹದಿ ಹಾಕಿ ಖಿಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಆರ್ಷೇಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದವ. ಈ ಮಹಾನುಭಾವನ ಕಥೆ ನಾಡಿನ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇವನ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರಲ್ಲದೆ ಇವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ ಆಡುತ್ತಾರೆ.

ಕುಮಾರರಾಮನ ಹೆಸರು ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಯೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದವನನ್ನು 'ಏನು ಈ ಮಗ ಕೊಮರಾಮ ಆಗ್ಯಾನಾ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬಡಾಯಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವನನ್ನೂ 'ಮಹಾ ಕೊಮರಾಮ ಬಂದ' ಎಂದು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟಂತೆ. ಈತನನ್ನು ಕುರಿತು ನಂಜುಂಡ, ಪಾಂಚಾಳಗಂಗ ಮತ್ತು ಮಹಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಕವಿಗಳು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳೂ ಕಥೆಗಳೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ; ಕೆಲವು ಕೈಫಿಯತ್ತುಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು ಬೇಡರು ಈತನ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಈತ ಪರದಾರಸೋದರತ್ವದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ದೈವಾಂಶಪುರುಷನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕುಮಾರರಾಮನ ಬಗ್ಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಈತ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿ ಬಾಳಿದ ಬಬ್ಬ ವೀರಪುರುಷನೆಂತಲೂ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯರನ್ನು ಮೂರು ಬಾರಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ಕಡೆಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ತೆತ್ತು ಹುತಾತ್ಮನಾದನೆಂತಲೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನಾಗಿದ್ದ ಕುಮಾರರಾಮು ತನ್ನ ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೆ ಮಹಿಮಾಪುರುಷನೆಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಹಿಂದು ಜನಾಂಗದ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವ ವಿಚಾರಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಪ್ರಕೃತ ಪರದಾರ ಸೋದರನಾದ ಕುಮಾರರಾಮನ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಅವನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಕುಮಾರರಾಮ ಕಂಪಿಲ ಮತ್ತು ಹರಿಹರದೇವಿಯರ (ಹರಿಯಾಲದೇವಿ) ಪುತ್ರ. ಈತನಿಗೆ ರಾಮನಾಥ, ರಾಮುಗ, ಚೆನ್ನಿಗರಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ಈತನನ್ನು ಅರ್ಜುನನ ಅವತಾರವೆಂದು ನಂಜುಡನೂ ಜಟ್ಟಂಗಿರಾಮನ ಅವತಾರವೆಂದು ಪಾಂಚಾಳಗಂಗನೂ ಪರಶುರಾಮನ ಅವತಾರವೆಂದು ಮಹಾಲಿಂಗ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಚಿತ್ರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೇ ಆಟ, ಪಾಠ, ಬೇಟೆ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿ ಈತ ಕಂಪಿಲನಿಗೆ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ. ಹೊಸಮಲೆದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಳೆಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಿಲನಿಗೆ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ, ಕಾಕತೀಯ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಜರು ಶತ್ರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕುಮಾರರಾಮ ಈ ಅರಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಬ ಯಶೋವಂತನಾದ. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಲಿಷ್ಠನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಕಂಪಿಲನ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನೂ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನ ಸಹಿಸದೆ ಹೋದ. ಆದರೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಯೂ ಆದ ಕುಮಾರರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಮಗಳಾದ ಬಾಬಮ್ಮ ಆತನನ್ನೇ ವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಟತೊಟ್ಟಳು. ಸುಲ್ತಾನ ತನ್ನ ವಜೀರರ ಮೂಲಕ ಕಂಪಿಲನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ, ಅವನೊಂದಿಗೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ. ಕುಮಾರರಾಮನಾಗಲಿ ಕಂಪಿಲನಾಗಲಿ ಈ ಸಲಹೆಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಈ ನಿರಾಕರಣೆಯಿಂದ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಕಂಪಿಲ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಅಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಆತ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡ. ಈ ವೇಳೆಗೆ, ಸುಲ್ತಾನನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾದೂರಖಾನನೆಂಬ ಸರದಾರ ತನ್ನ ಒಡೆಯನೊಂದಿಗೆ ವೈಮನಸ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಹಿಂದೂ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಕೋರಿದ. ಆದರೆ ಸುಲ್ತಾನನ ನಿಷ್ಠುರಕ್ಕೆ ಹೆದರಿದ ಹಿಂದೂ ರಾಜರು ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವೀಯಲು ಹಿಂದೆಗೆದರು. ಕುಮಾರರಾಮನ ಸಲಹೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕಂಪಿಲ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಬಾಹದೂರಖಾನನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತ. ಇದೀಗ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಕಂಪಿಲನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರಣವನ್ನೊದಗಿಸಿತು.

ಸುಲ್ತಾನನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ, ನೇಮಿ ಎಂಬಾತ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪಾಳೆಯಗಾರರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ. ಕಡುಗಲಿಯಾದ ಕುಮಾರರಾಮನೂ ಆತನ ಸಹೋದರ ಸಮಾನನಾದ ಕಾಟಣ್ಣನೂ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಂದಟ್ಟಿದರು. ಆಶಾಭಂಗಕ್ಕೊಳಗಾದ ಸುಲ್ತಾನ ಸುಸಮಯವನ್ನು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕುಮಾರರಾಮನ ರೂಪಿಗೆ ಮರುಳಾದ ಆತನ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ರತ್ನಾಜಿಗೆ ಆತನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಮೋಹವಂಕುರಿಸಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಕಂಪಿಲ ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ್ದಾಗ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಕುಮಾರರಾಮ ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ಮುತ್ತಿನ ಚೆಂಡಿನ ಲಗ್ಗೆಯಾಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಚೆಂಡು ಕೈ ಮೀರಿ ರತ್ನಾಜಿಯ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಡೆಯಲು ಹೋಗಿದ್ದ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಆಕೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯಾಗಿ ಮರುಳುಮಾಡಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಕುಮಾರರಾಮ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಆಕೆ ತನಗೆ ಮಾತೃಸಮಾನಳೆಂದೂ ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದೂ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕಾಮಪರವಶಳಾಗಿದ್ದ ರತ್ನಾಜಿಗೆ ಆತನ ಹಿತವಚನಗಳು ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೊರ ಹೊರಟ್ಟಿದ್ದ ಆತನನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ, ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಬಲತ್ಕಾರಗೊಳಿಸಲು ಮುಂದುವರಿದಳು. ಪರದಾರ ಸೋದರನಾದ ಕುಮಾರರಾಮ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು

ಆಕೆಯನ್ನು ಅತ್ತ ನೂಕಿ, ಕೈಕೊಡವಿಕೊಂಡು ಹೊರಟುಬಂದ. ರತ್ನಾಜಿ ಈರ್ಷೆಯಿಂದ ಹೆಮ್ಮಾರಿಯಾಗಿ ಕುಮಾರರಾಮನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಗೆದಳು. ಕಂಪಿಲ ಬೇಟೆ ಮುಗಿಸಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕುಮಾರರಾಮನ ಮೇಲೆ ಸಲ್ಲದ ಆರೋಪವನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ದೂರು ಹೇಳಿದಳು. ಮೋಹಗ್ರಸ್ತನಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಿಲ ನಿಜವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯದೆ ತನ್ನ ಆಪ್ತಸಚಿವನಾಗಿದ್ದ ಬೈಚಪ್ಪನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಮಾರರಾಮನ ಅನುಚಿತ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಕೂಡಲೆ ಆತನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ತರುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ವಿಚಾರಪರನಾದ ಬೈಚಪ್ಪ ಎಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳಿದರೂ ರಾಜ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಚತುರನಾದ ಬೈಚಪ್ಪ ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಕುಮಾರರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಮನಸ್ಸು ಬಾರದೆ, ಆತನನ್ನೂ ಆತನ ಮಿತ್ರರನ್ನೂ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು, ಬೇರೊಬ್ಬನ ರುಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ರಾಜನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ರುಂಡವನ್ನು ಕಂಡ ರತ್ನಾಜಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅತ್ತ ಕಂಪಿಲನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಕುಮಾರರಾಮನ ಮರಣವೃತ್ತಾಂತ ಕೇಳಿ ಕಿವಿ ನೆಟ್ಟಗಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಲು ನೇಮಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಂಡೆತ್ತಿಬರುತ್ತಿರುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಗಡಿಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಾರರು ಕಂಪಿಲನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ ಒಡನೆಯೇ ವೃದ್ಧರಾಜ ಕಂಗೆಟ್ಟ. ಕುಮಾರರಾಮನೂ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಸತ್ತುಹೋಗಿರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಆತನಿಗೆ ಮುಂದೆ ಗತಿಯೇನೆಂದು ತೋಚದಂತಾಯಿತು. ಬೈಚಪ್ಪನನ್ನು ಕರೆಸಿ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದ. ಇದೇ ಸಮಯವೆಂದರಿತ ಸಚಿವ ಅಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಡೆಯನನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಹಂಗಿಸಿದ. ಕಡೆಗೆ ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ತಾನು ಬೇರೊಬ್ಬ ಕಲಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದಾಗಿ ಭರವಸೆಯಿತ್ತ. ಅನಂತರ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿರುವ ಆಪತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ಬೈಚಪ್ಪನ ಹಿತೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾರದೆ ಕುಮಾರರಾಮ ವೇಷ ಮರೆಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಕುದುರೆಯಾದ ಬೊಲ್ಲನನ್ನು ಏರಿ ರಣರಂಗದತ್ತ ಧಾವಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ಶತ್ರುಸೈನಿಕರೊಂದಿಗೆ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಕಾದಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ಬಡಿದೋಡಿಸಿ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಕಂಟಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ. ಕುಮಾರರಾಮನ ಚಹರೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರಿಗಾದರೋ ಆತ ಸತ್ತಿರುವುದು ಸುಳ್ಳಿರಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯವಾದ ಬಳಿಕ ಬೈಚಪ್ಪ ವೇಷ ಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹೊಸ ರಾಹುತನನ್ನು ಕಂಪಿಲನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆತಂದ. ಹೊಸ ರಾಹುತ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಟಾಳಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದೇ ತಡ ಆತ ಕುಮಾರರಾಮನೆಂದು ಕಂಪಿಲನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದ: ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೈಚಪ್ಪನನ್ನು ಮನವಾರೆ ಶ್ಲಾಘಿಸಿದ. ರತ್ನಾಜಿಗಾದರೋ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಕಪಟವೆಲ್ಲ ಬಯಲಾಗುವುದೆಂದು ಹೆದರಿಕೆಯುಂಟಾಗಿ ನೇಣುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸತ್ತಳು. ಪರಾಭವ ಹೊಂದಿದ ನೇಮಿ ದೆಹಲಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲು ಅವನನ್ನು ಕಂಡು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಕಾವೇರಿತು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಹೀಯಾಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕಂಪಿಲನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಅಳಿಸುವುದಾಗಿ ಆತ ಶಪಥ ಮಾಡಿದ.

ಸುಲ್ತಾನ ತನ್ನ ದಳಪತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕಂಪಿಲನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮುರಿಯಬೇಕೆಂದು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಮಾತಂಗಿ ಎಂಬಾಕೆ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಸಾಕಷ್ಟು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ತಾನು ಕೂಡಲೆ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಆತನ ತಲೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಳು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವೀರಾಧಿವೀರರು ಅವಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾದರು. ಸುಲ್ತಾನನಾದರೋ ಇದೇನೋ ಸೋಜಿಗವಿರಬೇಕೆಂದು ಎಣಿಸಿ, ಆಕೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿ, ಅಪಾರವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಆಕೆಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಸುಲ್ತಾನನ ಸೇನೆ ದಾರಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೂ ಹಾವಳಿ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದು ಕುಮ್ಮಟಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು. ಇತ್ತ ಕುಮಾರರಾಮನೂ ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧನಾದ. ಉಭಯಪಕ್ಷಗಳಿಗೂ ಬಿರುಸಾದ ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಗೆ ತತ್ತರಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಸುಲ್ತಾನನ ಸರದಾರರು ಮಾತಂಗಿಯನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆಕೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಗ್ಗದೆ, ಗಂಡುಡುಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಾನೇ ರಣರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ, ಮೈಮರೆತು ಹೋರಾಡುತ್ತ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದಳು. ಶತ್ರುಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಕುಮಾರರಾಮನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕೆಚ್ಚನ್ನು ಕಂಡು ಕುಮಾರರಾಮ ಬೆರಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದ. ಕ್ಷಣಕಾಲ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಬಿರುಸಾದ ಕಾಳಗ ಸಾಗಿತು. ಆವೇಶಗೊಂಡು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹೊಡೆಯಲು ಹೋದಾಗ ಎದುರಿನಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ತ್ರೀಯೆಂದು ಅವನಿಗೆ ವಿದಿತವಾಯಿತು. ತತ್‍ಕ್ಷಣವೇ ಕೈ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯಿತಲ್ಲದೆ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಆತ ತಟಸ್ಥನಾದ. ಪರಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳ ಮೇಲೆ ಕತ್ತಿಹಿರಿದು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡಿತು. ಅದೇ ಸುಸಮಯವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮಾತಂಗಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದಳು. ಈ ದುರಂತವನ್ನು ನೋಡಿದ ಬೇಡರ ಪಡೆ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತವಾಗಿ ಚದುರಿತು. ಕಂಪಿಲ ಹತಾಶನಾದ. ಶತ್ರುಸೈನಿಕರು ವಿಜಯೋನ್ಮತ್ತರಾಗಿ ಕೋಟೆಯ ಕಡೆ ನುಗ್ಗಿದರು. ಇತರ ವೀರಾಧಿವೀರರು ಎಷ್ಟು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೋಟೆ ಶತ್ರುಗಳ ವಶವಾಯಿತು. ವೀರಪತ್ನಿಯರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಚಿತಾಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಶತ್ರುರಾಜರಿಗೆಲ್ಲ ಸಿಂಹಸ್ವಪ್ನವಾಗಿದ್ದ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಹಾಳು ಬೀಡಾಯಿತು. ಮಾತಂಗಿ ಕುಮಾರರಾಮನ ರುಂಡವನ್ನು ಚಾರರ ಮೂಲಕ ದೆಹಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆತನ ಮಗಳಾದ ಬಾಬಮ್ಮ ಈ ದಾರುಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ವಿರಹೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಹತಾಶಳಾಗಿ ಪ್ರಾಣ ತ್ಯಜಿಸಿದಳು. ಕುಮಾರರಾಮನ ರುಂಡ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟು ಕಾಲವೂ ಅನೇಕ ಅಪಶಕುನಗಳಾಗತೊಡಗಿದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕುಮ್ಮಟಕ್ಕೇ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಜನ ದೈವಾಂಶ ಪುರುಷನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಆತ ಪರದಾರ ಸೋದರನೆಂದೂ ಅಪ್ರತಿಮ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯೆಂದೂ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಈ ಮಹಿಮಾಪುರುಷನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವ ಈ ಕುಮಾರರಾಮನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಒಂದೆರಡು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಇಂದಿನ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಬ್ನ್ ಬತೂತ, ನ್ಯೂನಿಜ್, ಬಾರ್ನಿ ಫೆರಿಸ್ತಾ ಮತ್ತು ಇಸಾಮಿ ಮೊದಲಾದವರ ಉಲ್ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದ ದುರಂತ ವೃತ್ತಾಂತದ ಕಥೆ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಂಪಿಲ ಮತ್ತು ಅವನ ತಂದೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸಿಂಗನ ಹೆಸರುಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುವಲ್ಲದೆ, ಇವರಿಗೂ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ದಂಡನಾಯಕರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಕುಮಾರರಾಯನ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕವಿಯೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನರಚರಿತ್ರೆಯೆಂದು ಅಲ್ಲಗೆಳೆಯಬಾರದೆಂದೂ ಅದು ಪರದಾರ ಸೋದರನೊಬ್ಬನ ವೀರಕಥಾನಕವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಶೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಶುಚಿತ್ವಗಳು ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳೆಂದೂ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕುಮಾರರಾಮ ಕಲ್ಪಿತವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಹಿಮಾಪುರುಷನನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸನಗಳು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಗೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಮಘಡ, ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿವೆ. ರಾಮಘಡದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಸಿಂಗನ ಮಗನಾದ ಕಂಪಿಲರಾಯ ಮತ್ತು ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಹರಿಹರದೇವಿಯರ ಪುತ್ರ ರಾಮನಾಥವೊಡೆಯರು ಎಂಬ ವಂಶಾವಳಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈತನೊಬ್ಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಬಾದೂರನ ಪಲಾಯನಕ್ಕೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ತೊಗಲಕ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ, ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಬಂಧುವಾದ ಬಹಾಉದ್ದೀನ್ ಘುಸ್ತಾಫ ಎಂಬಾತ ಯಾವುದೋ ವೈಮನಸ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಹಿಂದೂ ರಾಜನಾದ ಕಂಪಿಲನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದೂ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೇನೆ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬರಲು ಹಿಂದೂ ರಾಜ ಆತನನ್ನು ಬೇರೊಬ್ಬ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸೈನಿಕರು ಹಿಂಬಾಲಿಸಲು, ಆ ದೊರೆ ಬಹಾಉದೀನನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಅವರು ಆತನನ್ನು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿಕೊಂದನೆಂದೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಘಟನೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತಿದೆ. ಕಂಪಿಲ ಹತನಾದ ಬಳಿಕ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವರು ಕೈಸೆರೆಯಾದರೆಂದೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಜೀವಸಹಿತ ಉಳಿದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣರಾದರೆಂದೂ ವಾದವಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ಹೇಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಐತಿಹ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಲು ಕುಮಾರರಾಮನ ಕಥೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ನಂಜುಂಡನ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿದಿತವಾಗುವಂತೆ ಕುಮಾರರಾಮನ ವೃತ್ತಾಂತ ಇಂದಿನವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಕಥೆ, ಪೂರ್ವಚರಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪುರಾಣವೆನ್ನಿಸಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ.

ಕುಮಾರರಾಮನ ಕಥೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಹುಲ್ಲೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಜೋಯಿಸರ ಗಂಡುಗಲಿ ಕುಮಾರರಾಮ, ಆಲೂರು ವೆಂಕಟರಾಯರ ರಣರಂಗಸಿಂಗನಾದ

ಕುಮಾರರಾಮ, ಹುಯಿಲಗೋಳ ನಾರಾಯಣರಾಯರ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತ ನಾಟಕ, ವಸುದೇವ ಭೂಪಾಲಂ ಅವರ ಕುಮ್ಮಟವಲ್ಲಭ, ವರದರಾಜ ಹುಯಿಲಗೋಳರ ರತ್ನಾಜಿ, ಎಂ. ಎಚ್. ರಾಮಶರ್ಮರ ರಣಧೀರ ರಾಮನಾಥ, ದೇಸಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರ ಕಂಪಿಲ ಕುಮಾರ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಕಥೆ, ದೇಜಗೌ ಅವರ ಕಡುಗಲಿ ಕುಮಾರರಾಮ ಹಾಗೂ ನಂಜುಂಡಕವಿ, ಜಿ. ವರದರಾಜರಾಯರ ಕುಮ್ಮಟಕೇಸರಿ ಹಾಗೂ ಕುಮಾರರಾಮನ ಸಾಂಗತ್ಯಗಳು ಎಂಬ ಪ್ರೌಢ ನಿಬಂಧ–ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. (ವಿ.ಜಿ.; ಎಂ.ವಿ.ಕೆ.)

ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ : ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣದ ಕರ್ತೃ. ಈತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲನಿರ್ದೇಶಕ ಅಂಶಗಳಾವುವೂ ಕಂಡುಬಾರದಿರುವುದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಈತ ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲವೂ ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ಕನಕದಾಸರ ಕಾಲವೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಕನಕದಾಸ ಈ ಇಬ್ಬರು ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಕುಮಾರವ್ಮಾಲೀಕಿಯ ಕಾಲವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು 1500 ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈಚಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಈತನ ಕಾಲ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕುಮಾರವ್ಮಾಲೀಕಿ ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ಬಿರುದೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾದ ಹೆಸರಲ್ಲ. ವ್ಯಾಸಭಾರತವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ ನಾರಣಪ್ಪ ತನ್ನನ್ನು ಕುವಾರವ್ಯಾಸನೆಂದು ಸಂಭೋಧಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ ನರಹರಿ ತನ್ನನ್ನು ಕುಮಾರವ್ಮಾಲೀಕಿ ಎಂದು ಸಂಭೋಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿಯ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ನರಹರಿ. ಈತನಿಗೆ ಕವಿರಾಜಹಂಸ ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಂತೆ ಈತನ ಕಾವ್ಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನರಹರಿಯ ಜನಸ್ಥಳ ತೊರವೆ. ಈ ತೊರವೆ ಬಿಜಾಪುರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 6 ಕಿಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಆದಿಲ್‌ಶಹ ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅರಮನೆಗಳನ್ನೂ ಮಸೀದಿಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ವಾಚೀನಕಾಲದ ಕೆಲವು ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ದೇವರ ಗುಡಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಆ ಗುಡಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಚಚ್ಚೌಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನರಹರಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತೊರವೆಯ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈತನ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೈರಾವಣನ ಕಾಳಗ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಈತನೇ ಬರೆದನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣದ ಶೈಲಿಗೂ ಮೈರಾವಣನ ಕಾಳಗದ ಶೈಲಿಗೂ ವಿಶೇಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯೇ ರಚಿಸಿದನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಈತ ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ತೊರವೆ ರಾಮಯಣದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತಾವ ಕನ್ನಡಕವಿಯನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿಲ್ಲ, ಹೊಗಳಿಲ್ಲ.

> **ಸರಸವರ್ಣಕ ಕವಿಗಳೊಳು ಭಾ**
> **ಸುರ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೊಬ್ಬನು**
> **ಪರಿಕಿಸುವೊಡಾನೊಬ್ಬ ಮಗುಳೆಣಿಸುವರೆ ವರ್ಣಕಕೆ**
> **ವರಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೊಬ್ಬನು**
> **ಯೆರಡನೆಯನಾಲಾನೊಬ್ಬ ಮಿಕ್ಕಿನ**
> **ಬರಡು ಕವಿಗಳ ಲೆಕ್ಕಿಸುವನೆ ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ**

ಎಂಬ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕವಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಆರು ಕಾಂಡಗಳೂ ಸು. 5,100 ಪದ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾವ್ಯ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಯುದ್ಧಕಾಂಡ ಉಳಿದ ಐದು ಕಾಂಡಗಳ ಮೊತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾಸರಣೀಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕವಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಒಂದೆರಡಂಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ತೊರವೆರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀರಾಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರ. ಮಂಥರೆ ಮಾಯೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾವಣ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ದುರಂತನಾಯಕನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಕವಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರಾಮಾಯಣವನ್ನುಸರಿಸಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ

ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾಸರಣೀಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿತವಾದ ವೈದಿಕ ರಾಮಾಯಣಗಳು ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಯಾವುದೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಸರಸವರ್ಣಕ; ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಆಮೇಲೆ ತಾನು, ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಜರಡು ಕವಿಗಳು, ಶಬ್ದಾಕ್ಷರದರಿದ್ರರು, ಬಂಧುರರಸವಿವರ್ಜಿತರು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆ ತುಸು ಕೆಚ್ಚಿನ ಮಾತಾದರೂ ಭಕ್ತಕವಿಯಾದ ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಮಹಿಮೆಯ ಭರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು–ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈತ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕಾಗಲಿ ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿಗಾಗಲಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪರವಶನಾಗಿ ಹಾಡಿದ. ಈತ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕವಿ. ಈತನ ಕೃತಿ ಪಂಡಿತರಂಜಕವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪಾಮರರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಗುಣ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಹೃದ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬಂದಾಗ ಕವಿ ಉಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಪಾತ್ರಗಳ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಥೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಗಳವಾದ ಓಟವಿದೆ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿದೆ, ಆದರೆ ಕಾವ್ಯತೆ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಛಂದೋರಚನೆ ಬಹಳ ಬಿಗಿಯಾದದ್ದು. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದುತೋರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರಭಾವವೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೋ ಬಹುಶಃ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೇ ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣವೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಕವಿ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಭಕ್ತಕವಿ. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಕವಿ. (ಎನ್.ಬಿ.)

ಕುಮಾರವಿಷ್ಣು : ಪಲ್ಲವ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂವರು ರಾಜರಿದ್ದರು. ಓಂಗೋಡು, ಚಂದಲೂರು, ವೇಲೂರು, ಪಾಳಯಂ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ, ಪಲ್ಲವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ, ಪಲ್ಲವರಾಜರ ವಂಶಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವರು ಸಿಂಹವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಆಳಿದವರು. ಇವರ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ. 1ನೆಯ ಕುಮಾರವಿಷ್ಣು ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ. ಕುಮಾರವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅಶ್ವಮೇಧಿನ್ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇದ್ದುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಅವಧಿ ಸು.350–370. 2ನೆಯ ಕುಮಾರವಿಷ್ಣು ಸುಮಾರು 510ರಲ್ಲಿ ನಂದಿವರ್ಮನ ತರುವಾಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಕಂಚಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ಕೈ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಅದನ್ನು ಪುನಃ 2ನೆಯ ಕುಮಾರವಿಷ್ಣು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತ 511 ರಿಂದ 153 ಆಳಿರಬಹುದು. 3ನೆಯ ಕುಮಾರವಿಷ್ಣು ಇವರ ಮೊಮ್ಮಗ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾದ. ಪಲ್ಲವರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವ. ಈತ ಸು. 151ರಿಂದ 10 ವರ್ಷಕಾಲ ಆಳಿದಂತೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ : ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದು, ಜನಪ್ರಿಯ ಗದುಗಿನ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿ. ಈತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉನ್ನತೋನ್ನತ ಕವಿ: ಉನ್ನತೋನ್ನತರೆನ್ನಬಹುದಾದ ನಾಲ್ವರೊ ಐವರೊ ಮಹಾಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಎಂಬ ಪದ ಈಗ ಇವನ ಹೆಸರು ಎಂಬಂತೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ದಿಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದು ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯನಾಮ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬಿರುದಾಗಿ ಬಂದದ್ದು. ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನಾವು ಕಾವ್ಯನಾಮ ಎನ್ನಬೇಕು; ಹಿರಿಯರು ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಇವನನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹೊಗಳಿದರೆಂದು ತಿಳಿದವಾದರೆ ಅದು ಒಂದು ಬಿರುದು ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಈ ಕವಿಯ ವಾಡಿಕೆಯ ಹೆಸರು ಏನಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ನಾರಣಪ್ಪ ಎಂದಿತ್ತು ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಕವಿ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣದೇವರ ಉಪಾಸಕ: ಆ ದೇವರನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ, ನಾರಾಯಣ, ನಾರಣ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೋ ಇಲ್ಲ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಹಾಗೆಂದು ಬಂದದ್ದರಿಂದಲೋ ಜನ ಎಂದೋ ಇವನ ಹೆಸರು ನಾರಣಪ್ಪ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಈಗ ನಾವು ಈ ಭಾರತ ಗದುಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪ ಬರೆದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಆಧಾರ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರತೀತಿಯಂತೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಗದುಗಿನ ಬಳಿಯ ಕೋಳಿವಾಡದ ಕರಣಿಕರ ವಂಶಸ್ಥ. ಕೋಳಿವಾಡದ ಈ ಮನೆತನದವರ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಮಾಧವ ಎಂಬ ಹಿರಿಯರೊಬ್ಬರ ಮಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಎಂಬಾತ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ ಅವನ ಐದು ಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯವ ವೀರನಾರಾಯಣ ಎಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಎಂಬ ಹೆಸರ ಮಂತ್ರಿ ಒಬ್ಬ ಇದ್ದದ್ದು ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯನಲ್ಲಿ. ಅರಸ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಿ ತನ್ನ ಉಂಬಳಿಯ ಕೋಳಿವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದನಂತೆ.

ಈ ಅರಸ ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದು 1424ರಲ್ಲಿ. ಎಂದರೆ ಕವಿ 1430 ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವೀರಶೈವ ಗ್ರಂಥ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಈತ ಚಾಮರಸನ ತಂಗಿಯ ಗಂಡ, ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎರಡು ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದರು

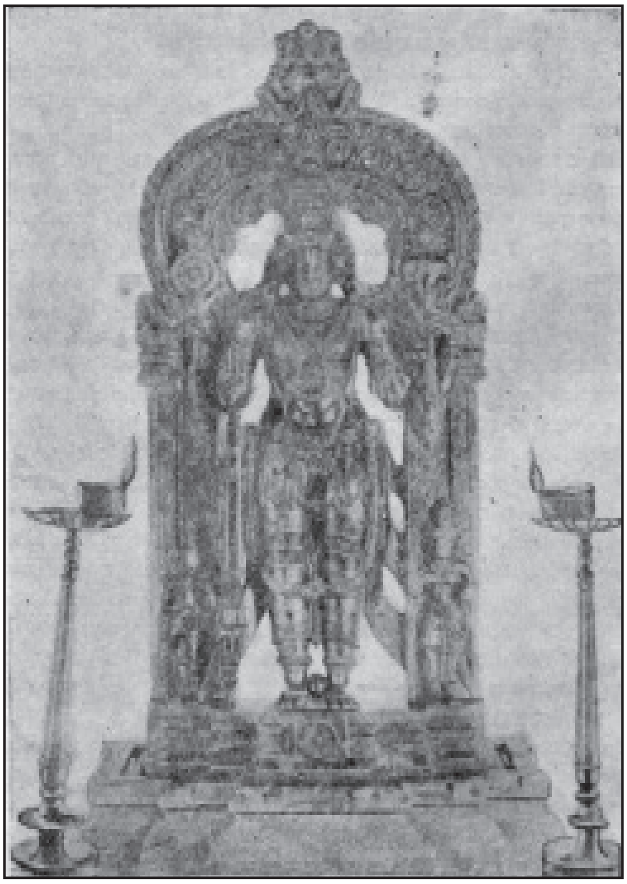

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಆರಾಧ್ಯದೈವ, ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣ

ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳುವ ಒಂದು ಕಥೆ ಇದೆ. ಈ ಕಥೆ ಈ ಕವಿಯೂ ಚಾಮರಸನೂ ಸಮಕಾಲಿಕರೆಂಬ ಊಹೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕವಿಚರಿತಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಚಾಮರಸನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು 1430. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಚಾಮರಸನ ಅನಂತರ ಇನ್ನೂರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಆಚೆಗೆ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಭೋಜ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಭವಭೂತಿ, ದಂಡಿ, ಅಭಿನವಪಂಪ, ಕಂತಿ. ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ಕಥೆಗಳಂತೆ ಇದು ಕವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಮೇಲೆ ಜನ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಕಥೆ ಅಷ್ಟೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಪದಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಗೋವಿಂದ ಪೈಗಳು ಈ ಕವಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎರಡು ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಆಗಿ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾವ್ಯದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಅಲ್ಲ; ಆದರೂ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಂತ್ರ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತ ಧರ್ಮರಾಜನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದಿಂದ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದ ತಿಮ್ಮಣ ಕವಿ ಇದರ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಇನ್ನೆಂಟು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಕಾವ್ಯದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತ ಮೊದಲು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡು ಎಂದು ಅರಸ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲ 1509–20. ಈ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೈಸ್ ಮತ್ತು ಕಿಟ್ಟೆಲರು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಸು. 1500ರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದರು. ಕೋಳಿವಾಡದ ಕರಣಿಕರ ಮನೆತನದ ಲಕ್ಕರಸನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ವೀರನಾರಾಯಣ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಕಾವ್ಯ 1430–1500ರ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ದೊರೆ ಎಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡು ಎಂದು ಹೇಳಿದನೆನ್ನುವುದು ದೂರಾನ್ವಯ. ಅದು ತನ್ನ ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿ ತನ್ನ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವನೀಯ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ಜೀವನದ ಸಮೀಪ ಪರಿಚಯದ ಕುರುಹು ಇದೆ. ಅರಮನೆಯ ನಾಯ್ಗಳು ಎಂದು ಆತ ಒಂದು ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಏನೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೇಸರವೂ ಇದ್ದಿತು ಎಂದೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ ಸುಮಾರು 1480–90ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಕವಿ ಜಾತಿಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಮತ ವೈದಿಕ ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಚಾಮರಸನ ತಂಗಿಯ ಗಂಡ ಎಂಬ ಕಥೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇವನು ವೀರಶೈವನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವರು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಚಾಮರಸನೂ ಒಂದು ಭಾರತ ಬರೆದ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಈ ಕಥೆ ಇವನು ವೀರಶೈವನಾಗಿದ್ದ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಾಮರಸ ಆಗ ಇನ್ನೂ ವೀರಶೈವನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಮೇಲೆ ಭಾರತ ಸತ್ತವರ ಕಥೆ, ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ಸಾಯದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರ ಕಥೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಕವಿ ನಾರಾಣಪ್ಪ ದಿನವೂ ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಒದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರೆದುರು ಕುಳಿತು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾತು. ಒದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎನ್ನುವುದು ಆಮೇಲಿನ ಜನ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಭಕ್ತಿಯ ಅತಿರೇಕ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವುದೆನ್ನುವುದು ಪ್ರೇತಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಂಗತಿ; ದೇವತಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅದು ಕವಿ ದೈವಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಆವೇಶದಿಂದ ತುಂಬಿದ ವೇಳೆ ಬರೆದದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ತೋರುವುದು ದಿಟ. ಅಂತೇ ಈತ ಒಬ್ಬ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತ. ಮಹಾಭಕ್ತ; ಹೀಗಿದ್ದೂ ಶಿವವಿರೋಧಿ ಅಲ್ಲ; ಶಿವನನ್ನೂ ರೂಪಗಳ ಐಕ್ಯ ಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಒಂದು ಪಂಥದವನಾಗಿರಬೇಕು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವತಪಂಥ ಇಂಥ ಒಂದು ಪಂಥ. ತೊರವೆಯ ರಾಮಾಯಣ. ವಿಠಲನಾಥನ ಭಾಗವತ, ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚಯಿತರು ಇದೇ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು.

ಕವಿಯನ್ನೂ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಕುರಿತ ಇದಿಷ್ಟು ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆವಶ್ಯಕ; ಆದರೆ ಅದರ ರಸದ ಅನುಭವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಾಂತರ. ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೇಳೆ ಕಲಿತ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳೀಚಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಿವರಗಳಿಗೆ ನಾವು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇದು ಸರಿಯೆ. ಆದರೆ ಇದು ಅತಿಯಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದರ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅನುಭವಿಸದೆ ಹೋಗುವ ಅಪಾಯ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಇಂಥ ಮಾತಿಗೆ ಬಹಳ ಗಮನ ಕೊಡದೆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸವಿದು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ನೀತಿ ಕಲಿತರು. ಭಕ್ತಿಯನ್ನನುಭವಿಸಿದರು, ಬಾಳನ್ನೇ ಹಸನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯ ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಪರ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಒಂದು ಸಾಧನೆ. ಅಕ್ಷರವಿದ್ಯೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹರಡದಿದ್ದ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅವನಾಚಿನ ಕಾಲದ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜನತೆ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪುರಾಣಶ್ರವಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗಮಕಿಗಳಿಂದ ಕೇಳಿ ಅನುಭವಿಸಿತು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ. ಶಿಷ್ಯ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಗಮಕದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ, ಕವಿಯೇ ಗಮಕಿಯೂ ಆಗಿದ್ದದ್ದು ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗಮಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೇ ಗದುಗಿನ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀತಿ. ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೆಸರಾಂತು ಬಾಳಿದ ಮಹಾಕವಿ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಹೊಸ ಕಾಲದ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗಮಕಕ್ಕೆ ಎಡೆ ದೊರೆಯದೆ ಗಮಕ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಭಾವ ಬೆಳೆದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯ ಆದ ಒಡನೆಯೇ ಗಮಕ ಕಲೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಉಸಿರು ಬಂದಿತು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸಂ. ಗೋ. ಬಿಂದೂರಾಯರು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಭೆಗಳ ಮುಂದೆ ಓದಲು ಆರಂಭಿಸಿ ನಮ್ಮ ಜನತೆಗೆ ಅದರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರು. ಇಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಾದ ಗಮಕಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಕಲೆಯನ್ನೂ ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕವಿ ಕನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ವರಕವಿ, ಮಹಾಕವಿ ಆಗಿ ಮರಳಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇವನ ಕಾವ್ಯ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿರುವುದರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಮೂರು. ಮೊದಲಾಗಿ ಅದು ಬಹುಪಾಲು ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ. ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಅದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ರಸಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಅದು ಜನರ ಮನೋಧರ್ಮದ ಹಲವು ಮುಖಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿರುವುದು, ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಪಂಪಭಾರತ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು;

ಮೇಲಾಗಿ ಅದು ಎಂಥ ರಸಪೂರ್ಣ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೂ ಬೇಗ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪದ್ಧತಿ ಸೂಚನೆ ಪದ್ಧತಿ. ಕವಿ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಮಾತಿನಿಂದ ಓದುವವ ರಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಕಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರ ಸೋನೆಯಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ, ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತಿ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಮಹಾಪೂರವಾಗಿ ತುಂಬಿ ಬಂದ ಕಾಲ; ಶಿವಶರಣರ, ಹರಿದಾಸರ, ವಚನದಲ್ಲಿ ನಾಮಾಮೃತ ತುಂಬಿದ ಕಾಲ. ಇಂಥ ವಚನಗಳ ರಚನೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಚದುರು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿ ಉಸಿರಾಟದಂತೆ ಸಹಜವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ತುಂಬ ತುಂಬಿ ಮೇಲೆ ಹರಿಯಿತು. ಅವನ ಭಕ್ತಿ ಅವನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೊನಲಾಗಿ ಹರಿದಾಗ ಜನ ಆ ಭಕ್ತಿ ತಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ತುಂಬಿರುವ ಭಕ್ತಿ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದರು; ಅವನ ಮಾತು ತಾವು ಆಡಬಹುದಾಗಿದ್ದ, ಆದರೆ ಆಡಲು ಆಗದ, ಮಾತು ಎಂದು ಕಂಡರು. ಕವಿಯ ಕೃತಿ ಜನರ ಹೃದಯದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಆಯಿತು; ಅವನು ಅವರ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ನಾಲಗೆ ಆದ. ಇಂಥ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಇಂಥ ಹಿರಿಯ ವಸ್ತು ಆಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇವು ಕಾವ್ಯಗಳೇ ಪುರಾಣಗಳೇ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರಾಣ ಆಗಿದ್ದು ಕಾವ್ಯ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಗ್ರಹಿಕೆ. ದಿಟದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಮಾಡಿ ಪುರಾಣಕವಿಯಾದವನ ಕೈಗೆ ಬಂದರೆ ಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ ಕವಿಯಾದವನ ಕರ್ಮ; ರೀತಿ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಪುರಾತನ ಸಾಹಿತ್ಯಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ಇದೇ. ಪಂಪನೂ ಭಾರತವನ್ನೇ ಬರೆದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವನ್ನು ಬೆಳಗುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ. ತನ್ನ ದಿನದ ಜನಜೀವನದ ನೂರು ಭಾವಗಳ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಕವಿ ಆ ಜನದ ಒಂದು ಕನಸಿಗೆ, ಒಂದು ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ, ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಗೆ, ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ, ವಿಲಾಸವಿನೋದಗಳಿಗೆ, ಉತ್ಕರ್ಷ ಉತ್ಥಾನಗಳಿಗೆ, ಒಂದು ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವನ ಕೃತಿ ಆ ಜನದ ಜೀವನದ ಆದರ್ಶಬಿಂಬ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕವಿ ಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳ ಹೊರಟಿದ್ದರಲ್ಲಿಯೇ ಜನತೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಪುರಾಣದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ. ಅದನ್ನು ಕೃಷ್ಣಕಥೆ ಎಂದೇ ವರ್ಣಿಸಿದ. ಅದು ಜಾರುಕವಿತೆಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಮೊದಲೆಯನ್ನೂ ನುಡಿದ. ಅದನ್ನು ನುಡಿವಲ್ಲಿಯೇ ವೀರನಾರಾಯಣನೆ ಕವಿ, ಲಿಪಿಕಾರ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಎಂದ; ತಾನು ಬರಿಯ ಬರೆದಾತ; ಕೃತಿಕಾರ ದೇವರು. ಅಂತೇ 'ಹರಿಯ ಬಸಿರೊಳಗಖಿಲ ಲೋಕದ ವಿರಡ ಅಡಗಿಹವೋಲು ಭಾರತ ಶರಧಿಯೊಳಗಡಗಿಹವು ಅನೇಕ ಪುರಾಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳು' ; 'ಅರಸುಗಳಿಗಿದುವೀರ, ದ್ವಿಜರಿಗೆ ಪರಮವೇದದ ಸಾರ, ಯೋಗೀಶ್ವರರ ತತ್ತ್ವ ವಿಚಾರ, ಮಂತ್ರೀಜನಕೆ ಬುದ್ಧಿಗುಣ. ವಿರಹಿಗಳ ಶೃಂಗಾರ, ವಿದ್ಯಾಪರಿಣತರಲಂಕಾರ, ಕಾವ್ಯಕೆ ಗುರು' ಎಂದ. ಇದು ಜಾರುಕವಿತೆಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲ; ಆದರೂ ಕಾವ್ಯಕೆ ಗುರು.

ಮೂಲ ಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯಕುಲಕ್ಕೆ ಗುರುವಾಗುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮುಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ರುಚಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದ; ಅದನ್ನು ಭಾರತಕಥಾಮಂಜರಿ ಎಂದು ಕರೆದ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೊಸತಲ್ಲ; ಪಂಪ, ಅಭಿನವಪಂಪ ಹಿಂದೆ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದೇ. ಮಹಾಭಾರತ ಮೂಲತಃ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಗ್ರಂಥ ಆಗಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾನಗಳು ಇತರ ಸಂಗತಿಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಗ್ರಂಥ ಆಯಿತು ಎಂದು ಅದರಲ್ಲೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂಲ ಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನು, ಜೊತೆಗೆ ಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗ್ರಹದ ಸುಮಾರು ಎಂಟುಸಾವಿರ ಷಟ್ಪದಿ ಮೂಲದ ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕದ ಎಂಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಕವಿ ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿರುವಲ್ಲಿ ಮೂಲಕ್ಕಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೇ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರದ ಪ್ರಸಂಗ, ಅರ್ಜುನ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದ ಕಥೆ. ಉತ್ತರನ ಪ್ರತಾಪದ ಕಥೆ, ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ವಿವಾಹದ ಕಥೆ–ಇವು ಈ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಆರಿಸಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಎಂದರೆ–ಶಿಶುಪಾಲವಧೆ, ದೌಪದೀವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ, ಸಂಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ಕೃಷ್ಣ ಹಸ್ತಿನಾಪುರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕ ಸಂದರ್ಭ, ಸಂಧಾನವನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಸಂದರ್ಭ–ಇವುಗಳ ಕಥನ. ಕೃಷ್ಣ ಸಭೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಾಗ ದುರ್ಯೋಧನ ಪೀಠದಿಂದ ಏಳಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣ ನೆಲವನ್ನು ಉಂಗುಟದಿಂದ ಮೀಟಿದ. ಪೀಠದ ಗೊಣಸು ಮುರಿದು ದುರ್ಯೋಧನ ಕೃಷ್ಣನ ಪಾದದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದವಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲ ಕವಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಮೊತ್ತದ ಮಾತು ಇಷ್ಟು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯ ವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತಿಮಾತ್ರ, ಸಂಗ್ರಹ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ವ್ಯಾಸನ ಕುಮಾರ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಒಬ್ಬ ಉದ್ದಾಮ ಕವಿಯ ಸುಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿ. ಮಗ ತಂದೆಯಂತೆ ಇದ್ದೂ ತಾನೇ ಪೂರ್ಣವ್ಯಕ್ತಿ ಆಗಿರುವಂತೆ ಭಾರತ ಕಥಾಮಂಜರಿ ಸುವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ, ಮೂಲವನ್ನು ಕೇವಲ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬರೆದ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾವ್ಯ.

ಜನ್ಮತಃ ಕವಿ ಆದವನು ಮಹಾ ಅನುಭಾವಿಯಾಗಿ ಬರೆದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ರಸವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಡುಗಟ್ಟಿ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೊನಲಾಗಿ ಹರಿಯುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಪಂಡಿತರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬಲ್ಲ ರಸಿಕಚೇತನ ಆದುದರಿಂದ ಇವನ ದೈವಸ್ತವಗಳಲ್ಲಿ ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಉಪದೇಶ ಕೆನೆ, ಗಿಣ್ಣು, ಜೇನು ಎಂಬಂತೆ ಸಿಹಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತಾರವೇ ಈ ಸ್ತವಗಳ ಹೃದಯ. ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಗಳಂತೆ ಹೊಸ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದನ್ನು ಪೇರಿಸಿ ಪೇರಿಸಿ ಕವಿ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಂದು ಮೋಡಿಗೆ ಅಧೀನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತೋರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಕವಿಯಕ್ರಮದ ಕುರುಹಾಗಿ. ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಭೀಷ್ಮ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಬಗೆ ಹೀಗಿದೆ: ಭೂತಭವ್ಯಭವತ್ಪ್ರಧಾನ ಖ್ಯಾತತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷನೀತ ಸಚ್ಚಿನ್ಮಾತ್ರಲಿಂಗನು ಪರಶಿವಾತ್ಮಕನು ಸೋತ ನುಡಿ ಮನದೊಡನೆ ಮರಳಿದಡಾತ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಮಯ ನಿರ್ಧೂತ ಮಾಯಾತೀತನೀ ಹರಿ ಎಂದನಾ ಭೀಷ್ಮ'. ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮಸ್ತೋತ್ರದ ಭೂತಭವ್ಯಭವತ್ಪ್ರಭುಃ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಯತೋ ವಾಚೋ ವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ರೀತಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಹೀಗೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕವಿ ಅವನ ಸುತ್ತ ಭೀಷ್ಮ, ಯುಧಿಷ್ಠಿರ, ಭೀಮ, ಅರ್ಜುನ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ದುರ್ಯೋಧನ, ಶಕುನಿ, ಕರ್ಣ, ವಿದುರ, ಕುಂತಿ, ಗಾಂಧಾರಿ, ದ್ರೌಪದಿ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಇವನೇ ಶಿಲ್ಪಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರೆಯ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕರೆದು ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಬರೆದ ಓಲೆ ಕವಿಯ ದಿನದ ಬಲ್ಲ ಜನರ ನಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಜನತೆಗೆ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಸ್ವಸ್ತಿ ದಾನವರಾಯ ಕುಂಜರ ಮಸ್ತಕಾಂಕುಶ ಖೇಲನಾ ಪರಿಯಸ್ತ ಯದುಕುಲಸಿಂಹ ಸಂಹೃತಜನ್ಮ ದುರಿತಭಯ ಹಸ್ತಕಲಿತ ಸುದರುಶನೋರ್ದ್ವಗಭಸ್ತಿಲವಶಮಿತಾರ್ಕ ಪರಿವೃಢ ವಿಸ್ತರಣ ಚಿತ್ತೈಸು ಕುಂತಿಯು ಸುತರ ಬಿನ್ನಪವ. ದೇವ ನಿಮ್ಮಡಿಗಳ ಕೃಪಾಸಂಜೀವನಿಯಲೆಮ್ಮಸುಗಳೊಡಲಿನ ಠಾವ ಮೆಚ್ಚಿದವೊದೆದು ಹಾಯ್ದೆವು ವಿಪಿನಮಂದಿರವ.... ಮದುವೆಯೆಂಬುದು ನೆವ ನಿಜಶ್ರೀಪದವ ತೋರಿಸಬೇಕು........ ಹದುಳವಿಟ್ಟೆಮಗುಚಿತವಚನದ ಹದವಳೆಯಲುತ್ಸಾಹ ಸಸಿಯನ್ನು ದೇವ ಸಲಹುವುದು.' ಇವನ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯವೇ ಎರಕವಾದ ದಿವ್ಯಮಂಗಳ ಮೂರ್ತಿ; 'ಹೆತ್ತ ಮಕ್ಕಳು ನಿಲಲಿ. ಭಕ್ತರನಿತ್ತ ಕರೆ, ನೆನೆವರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತೆತ್ತು ಬದುಕುವ' ನೆಂಬ ಬೋಳೆಯರರಸ. ಭಕ್ತಿರಸದಷ್ಟೇ ಕವಿಗೆ ಹಾಸ್ಯವೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಅರ್ಜುನ ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರ ಭೇದನಕ್ಕೆ ಎದ್ದಾಗ ಜನ ಆಡಿದ, ಆಡಿಕೊಂಡ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಧನುವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಎದ್ದ ವಿಪ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು, 'ಧನು ತನಗೆ ನೆಗಹಲ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವೊ ಸಾಲಗ್ರಾಮದೇವರೋ..........ಬಣಗು ವಿಪ್ರನ ನೆನಹ ನೋಡಿರೆ ಘನವಲಾ ದ್ರೌಪದಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ.' ದ್ರೌಪದಿಯ ಪರಿವಾರದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು, ಎಲವೋ ಮಟ್ಟಿಯ ಮದನ. ದರ್ಭೆಯ ತಿಲದ ಮನ್ಮಥ. ವಿಮಲ ಧೋತ್ರದ ತಳಿರುಗಾಸೆಯ ಕಾಮ. ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ ಕಂದರ್ಪ, ನಳಿನ ಮುಖಿಯನು ವರಿಸು ಬಾ. ನಿನಗಳವಡುವನೆಲೆ ಅಕ್ಕ ಕೇಳೌ ತಲೆವಿಡಿವೆವಾವ್ನೋಡು ಎಂದರು ನಗುತ ಚಪಲೆಯರು. ಸೌಗಂಧಿಕಾಹರಣ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮುನ್ನ ಭೀಮ ಅದರ ಕಾವಲ ಜನಕ್ಕೆ 'ನಿಮ್ಮ ಕೊಳ ಇಲ್ಲೇ ಇದೆ. ನಾವು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮನ್ನು ದೂರಬೇಡಿ' ಎಂದನಂತೆ. ಅರ್ಜುನ ಉತ್ತರನಿಗೆ 'ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಹಿಂಜರಿಯಬೇಡ. ಸ್ವರ್ಗದ ಸುಂದರಿಯರ ಸಹವಾಸ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕಿವನು 'ನನಗೆ ಸ್ವರ್ಗದ ಸುಂದರಿಯರು ಬೇಡ. ನಮ್ಮ ರಾಣೀವಾಸದ ಚೆಲುವೆಯರು ಸಾಕು' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಮಾತು ಇಂಥವು ಹಲವು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ. ಭಕ್ತಿಯಷ್ಟೆ ಹಾಸ್ಯದಷ್ಟೆ ಕರುಣ ಮಡುಗಟ್ಟುವುದು ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗಂಡಂದಿರು ರಕ್ಷಿಸುವವರಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡ ದ್ರೌಪದಿ ಭೀಷ್ಮ ಗುರು ಕೃಪರತ್ತ ಮರಳಿ ನೋಡಿದಳು. ಅಕಟ ಗಂಗಾ ವರಕುಮಾರ ದ್ರೋಣ ಕೃಪರೀ ಸೆರಗ ಬಿಡಿಸಿರೆ ತಂದೆಗಳಿರಾ ಎಂದೊರಲಿದಳು ತರಳೆ'. 'ಕ್ರೂರನಿವ ದುಶ್ಯಾಸನನು; ಗಾಂಧಾರಿ ಬಿಡಿಸೌ ಸೆರಗ; ಸೊಸೆ ಅಲ್ಲಾ? ಆರು ಹೇಳೌ ತಂಗಿಯಲ್ಲಾ ನಿಮಗೆ ಭಾನುಮತಿ? ವೀರ ಸೈಂಧವನರಸಿ, ರಾಜಕುಮಾರಿ. ನೀ ನಾದಿನಿಯಲಾ–ಖಳ ರೌರವದೊಳದ್ದುವನು; ಬಿಡಿಸು; ಎಂದೊರಲಿದಳು ತರಳೆ'. ಅವರು ಯಾರೂ ರಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅಬಲೆ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಳು. 'ಗತಿವಿಹೀನರಿಗಕಟ ನೀನೇ ಗತಿಯಲಲ್ಲೆ ಗೋವಿಂದ ರಿಪುಬಾಧಿತರಿಗಬಲರಿಗಾರ್ತರಿಗೆ ನೀ ಪರಮ ಬಂಧುವಲಾ... ....ನಾಥರಿಲ್ಲದ ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ನೀ ನಾಥನೈ ಗೋವಿಂದ ಸಲಹೈ... ...ನಾಥರಿಲ್ಲೆನಗಿಂದು ದೀನಾನಾಥಬಾಂಧವ ನೀನೆಲೈ ವರಮೈಥಿಲೀ ಪತಿಮನ್ನಿಸೆಂದೊದರಿದಳು ಮೃಗನಯನೆ'. ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣದ ಕಥೆ ಮೂಲ

ಭಾರತದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ, ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಬಂದದು-ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಈ ಭಾಗವನ್ನೋದಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ತಟ್ಟನೆ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲೆದೆಯಾದರೆ ಎಂತೋ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲೆದೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಗೋಳಿಗೆ ಕರಗಲೇಬೇಕು-ಹಾಗಿದೆ ಈ ಕವಿಯ ರಸಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ವೀರರಸದ ಮಾತನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲೇನು? ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬ ವೀರರಸ ತುಂಬಿದೆ. ಸೆಣಸುವಧಟರ ಗಂಡ, ಸಮರಾಂಗಣದತುಲಭೇರುಂಡ ದಿನಮಣಿಯ ಮಗ ಉದ್ದಂಡ ಕರ್ಣ ಕವಿಯ ಒಲುಮೆಯ ವೀರ, ಮಕ್ಕಳು ನೂರು ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತು ಈ ಕವಿಗೇ ಮೀಸಲು. ರಾಜನ ಅರಮನೆ. ಕಾಳೆಗದ ಕಣ, ಜೂಜಿನ ಆಟ, ಮದುವೆಯ ಸಂಭ್ರಮ, ಪಾಳೆಯದ ಬಾಳು, ಸ್ವಯಂವರ ಮಂಟಪ, ಮಲ್ಲಯದ್ಧ, ಮಕ್ಕಳಾಟ, ಬೇಟೆ, ರಥದ ಭಾಗಗಳು, ಆಯುಧಗಳ ಬಗೆಗಳು, ನಾಯಿ, ಕುದುರೆ-ಇವುಗಳ ಜಾತಿಗಳು, ವೀರವಸನ, ಇತ್ಯಾದಿ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಗತಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ ಶಬ್ದ ಕವಿಯನ್ನು ಓಲೈಸುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬರು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಶಬ್ದ ಕೋಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು; ಈಗ ಒಂದನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಒಳಿತೆ. ಇವನ ನುಡಿ ಅಷ್ಟು ವಿಪುಲ ಅಷ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟ. ಇಷ್ಟು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದವನಿಗೆ ಶಬ್ದ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಶಬ್ದ ಇಲ್ಲದೆ ಇಷ್ಟು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಪಂಪ, ರನ್ನ ಹರಿಹರ, ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ-ಇವರು ವಾಕ್‌ಸಾರ್ವಭೌಮರು. ಶಬ್ದಾರ್ಣವರು, ಸರಸ್ವತಿಯ ಭಂಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊಡೆದ ಧೀರರು. ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಅಂತೇ ಸಾರ್ವಭೌಮ; ಅಂತೇ ಅರ್ಣವ. ಇಷ್ಟೇ ಭೇದ: ಇವನು ಭಂಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊಡೆಯ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಇವನಿಗೆ ತೆರೆದೇ ಇತ್ತು. ಮೇಲಾಗಿ ಈ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇದು ಕನ್ನಡ, ಇದು ಹೆಚ್ಚು, ಇದು ಕಡಿಮೆ ಎನ್ನದೆ ಸಮಸಮವಾಗಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೇರಿರುವುದೂ ಹೀಗೇ ಇದೆ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಸೊಸೆಯಂತೆ ಅದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವಾಗಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಕವಿಯ ಚತುರ ಉಕ್ತಿಯೋ ಧಾರಾಳವೆಂದರೆ ಧಾರಾಳ. ಅದರ ಬೀಸು ಅದರ ಹರಹು ಇವನದೇ. ಇವನ ವರ್ಣನೆಗಳ ಅಂದವೇ ಅಂದ. ಕವಿ ವಸಂತಕಾಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ: 'ತೆಗೆದುದಗ್ಗದ ತಂಪು' ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ 'ಸೊಗಸಿದುವು ನೆಳಲುಗಳು ದೂರಕೆ ಸೆಗಳಿಗಳೇರಿದುವು ತಂಗಾಳಿಗೆ ವಿಹಾರಿಸಿ ಮೈಯ ತೆತ್ತುದು ಕೂಡೆ ಜನನಿಕರ' ಎಂದು ಆ ಕಾಲದ ನಾಲ್ಕು ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕವಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಚೆಲುವೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ-'ಹೊರೆಯ ಸಖಿಯರ ನೋಟ ಮೈಯಲಿ ಹರಿದು ಬಳಲದು. ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಮೆಲ್ನುಡಿಯ ಸವಿಸವಿದು ಅರುಚಿ ಆಗದು, ನಾಸಿಕವು ಮೈಪರಿಮಳದ ಪೂರದಲಿ ಗಂಧಾಂತರಕೆ ನೆರೆಯದು.' ವನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ-'ಗಿಳಿಯ ತುಂಬಿಯ ಹಂಸೆಗಳ ಕೋಗಿಲೆಯ ಕೊರಲ್ವಕ್ಕಿಗಳ ಕೊಂಚೆಯ ಕೊಳಲುವಕ್ಕಿಯ ನವಿಲು ಪಾರಿವದ ಕಳ ರುಚಿಯ ಕರ್ಣಾಮೃತದ ತನಿಮಳೆಯ ಸುರಿದುದು ಯಾದವೇಂದ್ರನ ಬಳದ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಇಭಪುರಿಯ ಹೊರವಳೆಯದುದ್ಯಾನ' ಆ ಪುರಿಗೆ ಸಂಧಿಕಾರನಾಗಿ ಬಂದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು 'ಸಿರಿಮೊಗದ ಕಿರುಬೆಮರ, ತೇಜಿಯ ಖುರಪುಟದ ಕೆಂದೂಳಿ ಸೋಕಿದ ಸಿರಿಮುಡಿಯ ಕುಡಿಮೀಸೆಯಲಿ ಕೆಂಪಡರ್ದ ರೇಣುಗಳ ಖರಮರೀಚಿಯ ಝಳಕೆ ಬಾಡಿದ ತರುಣ ತುಳಸಿಯ ದಂಡೆ ಒಪ್ಪುವ ಗುರುವದೇವ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಔಚಿತ್ಯ ಕೌಶಲ್ಯ ಹುಟ್ಟಾಚಿತ್ರಕಾರನಾದವನ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಎಳೆದದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಗೆರೆ, ಆಗಿರುವುದು ಒಂದು ಮುಖ. ಈ ಕವಿತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದು ಸಹಜೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ. ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ: ಆದರೆ ಅದು ಮೇಲೆ ತೊಡಿಸಿದ ಆಭರಣವಲ್ಲ. ಮೈಯಲ್ಲಿ ತಳಿತ ಚೆಲುವು. ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷ ಇದ್ದರೂ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಎನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ರೂಪಕವಾಗಿ ಮರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ದುಷ್ಕೃತಿಗೆ ಹಂಗಿಗರು, ವಿಧಿಯ ಕಣ್ಣಿಯ ಹುರಿ, ಸಿಡಿಲ ಶಿಷ್ಯ, ಆಲಿಯಲಿ ನುಂಗಿದನು, ಕಪಟದ ನಿರಿಗೆ, ಭಕುತಿಯ ಹೊರಿಗೆ; 'ಅಂಜದಿರು ಭಯಬೇಡ ನರರಿಗೆ ನಂಜು ಪಥ್ಯವೆ ಗಿಳಿಯ ಮರಿಗಳು ಮಂಜರನ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಬದುಕುವವೇ ಮಹೀಪತಿಯೇ ಮಂಜು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ದಿನೇಶನನೆಂಜಲಿಸುವುದೇ?' ಉಪಮೆ ಉಪಮೆಯಾಗಿ ಕಂಡಿತೋ ವಿವರವಿವರದಲ್ಲಿ ಬಳುಕಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೌಸ್ತುಭಾಲಂಕೃತನಾದ ಕೃಷ್ಣ ಹೊನ್ನ ತೇರಿಂದ ಇಳಿದದ್ದು ಮಿಂಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರಿಮುಗಿಲು ಹೊನ್ನ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಇಳಿದಂತಿತ್ತು. ಮಗ ಸತ್ತ ಎಂದು ಧೀರ ಅತ್ತ ಕಣ್ಣಹನಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಹಸಿಯ ಮರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕಾಣಿಸುವಂತಿತ್ತು. ಹಲವು ಕಾಲಮೇಲೆ ನಿಂತು ಕುಂಟದೆ ಇರುವ ಈ ಉಪಮಾನಗಳು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕಾಳಿದಾಸರ ಉಪಮೆಗಳಿಗೆ ಸಮನಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಈ ವಾಣಿಯ ವ್ಯಂಗ್ಯ-ಸಂಧಾನಕ್ಕೆಂದು ಬಂದ ಕೃಷ್ಣಕುಂತಿಗೆ ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಈ ಕುಠಾರನಲ್ಲಿ ಭಾಗಬೇಡುವ ವಿವೇಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ-ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅವಿವೇಕ ಎಂದು ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ಮಾತನ್ನಾಡುವ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡವರು ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾರರು. ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಕ ಶಬ್ದವೇ ಇರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಯುಕ್ತವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಈ ಕವಿತೆ ಸಾವಿರ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಸ್ವರ ತಪ್ಪುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ವಿಪ್ರನಂತಿದ್ದ ಅರ್ಜುನ ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರ ಭೇದನಕ್ಕೆ ಎದ್ದಾಗ 'ಚಪಲೆಯರು' ಆಡಿದರೆಂದು ಈ ಮುನ್ನ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಪದ್ಯ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಇವರು ಅವರು ಇದನ್ನು ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಕವಿ ಆಗಾಗ ಹೀಗೆ 'ನಗುತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥಲ್ಲಿ ಆ ಪದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಕೆಲಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಅದು ಕವಿಯ ಬಳಕೆ ಅಷ್ಟೆ. ಇವನ ದ್ರೌಪದಿ ಭೀಮನಿಗೆ ಐದು ಜನ ಒಬ್ಬಳನ್ನು ಆಳರಾರಿರಿ ನೀವು ಗಂಡರೋ ಭಂಡರೋ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಅರ್ಥ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧುವೆ; ಮಾತು ಆ ಮಹಾರಾಜ್ಞಿಯ ಪದವಿಗೆ ತಕ್ಕದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಅಂಜಿ ಓಡಿದಾಗ ಅರ್ಜುನ ಅವನ ಹುಟ್ಟಿನ ಮಾತನ್ನೆತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಹಳ್ಳಿಗರ ಕೊಚ್ಚೆಮಾತು. ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತಗವುದಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂಥ ಮಾತು ಬಂದದ್ದರ ಕಾರಣ ಕವಿ ಸ್ವತಃ ಹಳ್ಳಿಗನಾಗಿದ್ದದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಹಲಗೆ ಬಳಪವ ಪಿಡಿಯದೊಂದಗ್ಗಳಿಕೆ ಬರೆದುದನು ಅಳಿಪದೊಂದಗ್ಗಳಿಕೆ, ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಲವು ಅಗ್ಗಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು. ಎರಡೂ ಕೇವಲ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡೆಡೆ ತಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಅನಿಸಿದರೂ ತಿದ್ದದಿರುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಎಲ್ಲೂ ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಜ. ಇದು ವರಕವಿ ಲಕ್ಷಣ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ತಮ್ಮ ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿರುವ ಕವಿಗಳನ್ನು ಲೋಕಕವಿ ಎಂದು ಹೊಗಳುವುದು ಈಚೆಗೆ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗುವುದು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸ್ವಾಯತ್ತ. ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಅದರ ಉನ್ನತಿ. ಹೊರಗಿನ ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟಕ್ಕೆ ಉನ್ನತಕಾವ್ಯ ಲೋಕಕಾವ್ಯ ಆಗದೆ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕಾವ್ಯವೆಲ್ಲ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಹೃದಯದ ಲೋಕೋತ್ತರ ಆವಿಷ್ಕರಣ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದರ ಕವಿ ಲೋಕಕವಿ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಮಹಾಭಾರತದಿಂದ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಒಳಗೆ ತನ್ನ ಹೊರಗೆ ಅದರ ಮಹಾಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಭಾಗವನ್ನು ತನ್ನ ಜನಕ್ಕೆ ಹಂಚಿದ ಉರ್ದೀರ್ಣ ಚೇತನ; ಉದಾತ್ತ ಭಾವುಕ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭರತವರ್ಷದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಾಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಸಮವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿತ್ತು. ಭರತವರ್ಷದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಕಡಿಮೆಯೆನ್ನಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈತ ಲೋಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಈವರೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿರುವ ಮಹಾಪೂರವೊಂದರ ಎತ್ತರವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಾಕ್ಷೀರೇಖೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂ.ವಿ.ಐ.)

ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯ : ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಪದಾಭಿಧಾನ (ಅಫಿಷಿಯಲ್ ಡೆಸಿಗ್ನೇಷನ್). ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆರಂಭ ದೆಶೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಿ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಕ, ಅಕ್ಷಪಟಲಾಧಿಕೃತ-ಇವರು ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಮಹಾಬಲಾಧಿಕೃತ ಮತ್ತು ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ-ಇವರು ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಕಾರ್ಯಭಾರಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ಅಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕೀಭವಿಸಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಮಂತ್ರಿಯಾದಾತ ಮಹಾಬಲಾಧಿಕೃತನ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನೂ ಅಮಾತ್ಯನೇ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಪರೂಪವೇನಲ್ಲ. ಸಚಿವ ಹುದ್ದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಮಾತ್ಯವರ್ಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಗುಪ್ತರು ಅಮಾತ್ಯವರ್ಗದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯರು ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯನ್ನೂ ಸಾಮಂತರ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನೇರವಾಗಿ ರಾಜನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಕುಮಾರ ಎಂಬುದು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಳೆಯ, ಚಿಕ್ಕ ಎಂಬವಕ್ಕೆ ಸಮನಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಲವು ಭುಕ್ತಿಗಳಾಗಿ (ಪ್ರಾಂತ್ಯ) ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದ ಅಧಿಕಾರಿ ಉಪರಿಕ. ಭುಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿಷಯ ಅಥವಾ ಮಂಡಲಗಳಾಗಿ ಪುನರ್ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ವಿಷಯದ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಹೆಸರು ವಿಷಯಪತಿ. ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯರನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು.

ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸ್ತಂಭದ ಶಾಸನದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಹರಿಷೇಣನಿಗೆ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕನೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯನೆಂಬ ಪದಾಭಿಧಾನವೂ ಇತ್ತು. ಈತ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ. 2ನೆಯ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಪ್ರಮುಖ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶಿಖರಸ್ವಾಮಿ ಪೃಥ್ವಿಸೇನ-ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯರಾಗಿದ್ದವರು.

ಬಸಾರಾ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯ, ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ, ಮಹಾಪ್ರತಿಹಾರ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನಾಧಿಕರಣದ (ನಗರಾಡಳಿತ ಮಂಡಲಿ) ಮತ್ತು ವಿಷಯಾಧಿಕರಣದ (ಜಿಲ್ಲಾ ಕಚೇರಿ) ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳಿಂದ ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯರು ಸರ್ಕಾರದ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಯ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎ.ಎನ್.)

ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ : ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೀಮಾಂಸಕನಾದ ಈತ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದವ; ಆಂಧ್ರನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಿಹಾರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವನಾಗಿದ್ದ ಈತನನ್ನು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಬಿಹಾರದಲ್ಲೇ ಸಂಧಿಸಿದರೆಂದೂ ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿದರೆಂದೂ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಈತನ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಆಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಕ್ತಶಕದ 590–650ರವರೆಗೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈತ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳ ಬಳಿ ಇದ್ದು ಅವರ ಧರ್ಮವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ಆ ವಾದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರಸನ ಮಾಡಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೀಗೆ ಗುರು ದ್ರೋಹದ ಪಾಪ ಸಂಘಟಿತವಾಗಲು ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆಂದು ತುಷಾಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ತೀರಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಕಥೆಯಿದೆ. ಇನ್ನೇನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಬೇಕೆನ್ನುವಾಗಲೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಇವನನ್ನು ಕಾಣಲು ಬಂದಿದ್ದರೆಂದೂ ಐತಿಹ್ಯ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ವಿರೋಧಿಗಳು (ಬೌದ್ಧರು, ಜೈನರು, ಲೋಕಾಯತರು ಇತ್ಯಾದಿ) ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರು. ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕರ್ಮಕಾಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುಮಾರಿಲನೂ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಂಕರರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದಾರ್ಶನಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಮಧ್ಯಕಾಲಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಕೀರ್ತಿ ತುಂಬ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವನ ದಾರ್ಶನಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಇದಿರಾಳುಗಳು ಕೂಡ 'ಭಾಟ್ಟಮತ'ವೆಂದು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದ ಸ್ಕಂದಸ್ವಾಮಿಯೂ ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ಹರಿಸ್ವಾಮಿಯೂ (ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದವ, ಪ್ರ.ಶ. 639) ನಿರುಕ್ತದ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಮಹೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯನೂ (ಇವನೂ ಸ್ಕಂದಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಷ್ಯನೇ) ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಕದಿಂದ ತನ್ನೊಂದು ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಈತ ಅಡಗಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವನಿಗೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಸಾಂಖ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ದರ್ಶನಗಳ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯವಿದ್ದುದು ಇವನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಎಷ್ಟಿದ್ದುವೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕ, ತಂತ್ರವಾರ್ತಿಕ, ಟುಪ್‍ಟೀಕಾ ಇವು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಶಬರಸ್ವಾಮಿ (ಪ್ರಸಕ್ತಶಕ ಮೊದಲನೆಯ ಶತಮಾನ) ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ನಾಸ್ತಿಕ ಅವೈದಿಕ ಪಂಥಗಳ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದ. ಶಬರಸ್ವಾಮಿಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ ತರ್ಕದಿಂದ, ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ, ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಶನವನ್ನು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸಿದ. ಶಬರಸ್ವಾಮಿಯ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಮಾರಿಲ ಬರೆದ ವಾರ್ತಿಕಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಶಬರಭಾಷ್ಯದ ಮೊದಲ ಪ್ರಕರಣದ ಮೊದಲ ಪಾದದ ಮೇಲೆ ಶ್ಲೋಕರೂಪವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ವಾರ್ತಿಕವೇ ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕ; ಮೊದಲ ಪ್ರಕರಣದ ಉಳಿದ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೂ ಎರಡು, ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಮೇಲೂ ಮಾಡಿದ ವಾರ್ತಿಕವೇ ತಂತ್ರವಾರ್ತಿಕ; ಉಳಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಮೇಲಿನ ಟೀಕೆಯೇ ಟುಪ್‍ಟೀಕೆ. ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಏಕಸೂತ್ರವಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಒಂದೇ ಬೃಹತ್ ಟೀಕೆಯ ಭಾಗಗಳೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ; ಈ ಮೂರು ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಕುಮಾರಿಲ ಬೃಹತ್ ಟೀಕೆಂಬ ಬೇರೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬೃಹತ್ ಟೀಕೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗ್ರಂಥವೇನೋ ಇಂದಿಗೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೂ ಇವೆ. ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕಕ್ಕೆ ಸುಚರಿತಮಿತ್ರ (ಕಾಶಿಕೆಯ ರಚಯಿತ), ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ ಮಿಶ್ರ (ನ್ಯಾಯರತ್ನಾಕರವನ್ನು ಬರೆದವ) ಇಬ್ಬರೂ ಉತ್ತಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕ, ತಂತ್ರವಾರ್ತಿಕಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಉಂವೇಕನೆಂಬ ಕುಮಾರಿಲರ ಶಿಷ್ಯ ಬರೆದಿರುವ ಟೀಕೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಉಂವೇಕ (ಪ್ರ.ಶ. 620–680) ಕವಿಯಾದ ಭವಭೂತಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭವಭೂತಿಯ ಮಾಲತೀಮಾಧವದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯ ಆರನೆಯ ಅಂಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಿಲಸ್ವಾಮಿ ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗ್ವೈಭವ ಶ್ರೀಮದುಂವೇಕಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ' ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ಕುಮಾರಿಲನ ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ವನವಾದದವರೆಗೂ ಉಂವೇಕನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿದೆ; ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಮಗ ಜಯಮಿಶ್ರನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿದೆ. ಮುಂದೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮಂಡನಮಿಶ್ರ (ಪ್ರ.ಶ. 633–680) ಎಂಬುವವನೂ ಮೊದಲಿಗೆ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಗೌಡಪಾದಾಚಾರ್ಯನೂ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನ ಬಳಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದು ಒಂದು ಮತವಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಸಾಲದು.

ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ ತನ್ನ ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವವಾದವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪುಷ್ಟಿಮಾಡಿದ. ಯೋಗಾಚಾರ–ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕರ ನಿರಾಲಂಬವಾದ ಮತ್ತು ಶೂನ್ಯತಾವಾದಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ. ವೈದಿಕಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಿ ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ರೂಪುರೇಷೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಮಹಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ ಆದ್ಯನೆನ್ನಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಆಗಮ, ಉಪಮಾನ, ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ, ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಈ ಆರು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಸಾಧುವೆಂದು ಈತ ವಾದ ಮಾಡಿದ. ಈ ಜಾಡನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಸಿದ್ಧವಾದ ತತ್ತ್ವದ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಅದ್ವೈತಿಗಳೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ವ್ಯವಹಾರೇ ಭಾಟ್ಟನಯಃ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬಂದದ್ದು. (ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕುಮುದೇಂದು : ಸು.1275. ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣವೊಂದನ್ನು ಬರೆದ ಕನ್ನಡ ಕವಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣವೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈತನ ವಿಷಯಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕವಿ ತಂದೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಪ್ಪಂದಿರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತಂದೆ ಪದ್ಮನಂದಿವ್ರತಿ, ಬಾಣಸಕುಲತಿಲಕ, ಸಾಹಿತ್ಯವಿಶಾರದ, ಚತುರ್ವಿಧ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕಳಾಕುಶಲ, ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ; ಹೆಸರು ವಾಸಿಯಾದ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಕವಿಮುಖಮಣಿಮುಕುರಂ ಎಂಬ ಆತನ ಬಿರುದಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಆಗಮ, ನಾಟಕ, ತರ್ಕ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದೋಲಂಕೃತಿ, ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ವೇದಾಂತ, ಮಂತ್ರೌಷಧಿ, ರತ್ನಪರೀಕ್ಷೆ–ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದ ಅರ್ಹಣಂದಿವ್ರತಿ.

ಹೀಗೆ ಕವಿ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ. ಈತನ ಗುರು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆನಿಸಿದ ಮಾಘನಂದಾಚಾರ್ಯ. ಇಂಥ ಪಂಡಿತವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆನಿಸಿದ ಗುರುವಿನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಕುಮುದೇಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಪಂಡಿತನಾಗಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ. ಪರವಾದಿ ಗಿರಿವಜ್ರ, ವಾದಿಗಜಕೇಸರಿ, ವಾದಿಭಾಳಲೋಚನ, ವಾದಿಧರಾಧರಕುಳಿಶ, ಪರವಾದಿಗಂಡಭೇರುಂಡ, ಕವಿರಾಜಶಿಖಾಮಣಿ, ಸರಸಕವಿತಿಲಕ, ಸರಸಕವಿಮುಖತಿಲಕ, ಕವಿಕುಳಭಾಳಲಲಾಮ– ಮುಂತಾದ ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು ಈತನ ವೈದುಷ್ಯವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಬಿರುದುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಈತ ವಾದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಗೆದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈತನ ರಾಮಾಯಣ ರಾವಣವಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬರುವಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆ. ಪಂಪರಾಮಾಯಣದಂತೆ ರಾಮಕೇವಲಿಯ ಮೋಕ್ಷದವರೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಬಹುತರವಾಗಿ ಅದು ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಂತುಹೋಗಿ, ಕವಿ ಗತಿಸಿರಬಹುದು. ಈಗ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಎಂಟು ಸಂಧಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ.

ಇದರಲ್ಲಿನ ರಾಮಕಥೆ ವಿಮಲಸೂರಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಅಂದರೆ ಇದು ಪಂಪರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಕಥಾ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಷಟ್ಪದಿಗಳೂ ಇದ್ದು ಗ್ರಂಥ ಛಂದೋವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಗಳೆಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ಸಂಧಿಯೂ ಷಟ್ಪದಿಯ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಒಂದೊಂದು ಸಂಧಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ರಾಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳಿಗೆ ತಾಳಸೂಚನೆಯೂ ಇದೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಪರಿವರ್ಧಿನಿಯ ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಗಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಅರ್ಧ ಗಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಆಂತರಿಕಯತಿ–ಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಬಳಸಿದೆ, ಒಮ್ಮೆ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಶೈಥಿಲ್ಯ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕುಮುದೇಂದುವಿನ ಸಂಗೀತಜ್ಞಾನ ಪದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣದೋಷಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಎಡೆಮಾಡಿದೆಯೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೂ ಅರ್ಥ, ರಸ, ಗುಣ, ಅಲಂಕಾರ, ಮೃದುಪದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಡುಗಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ ತಂದು ಹಳೆಯ ಹೊಸ ಶೈಲಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಕವಿ. ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಇವನಿಗಿರುವ ಪ್ರಭುತ್ವ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ಕೃತಿ ಮಾಡುವುದು ಚಮತ್ಕೃತಿಯಂ ಎಂಬ ಕವಿವಾಣಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. (ಕೆ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುಮ್ರಹಾರ : ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದ (ಈಗಿನ ಪಟ್ನ) ಒಂದು ಉಪನಗರ. ಪಾಟಲೀಪುತ್ರ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 600ರ ವರೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರಾಗಿ,

ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ, ಸೈನ್ಯದ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳವಾಗಿ, ಭದ್ರ ಕೋಟೆಯುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿ ಮೆರೆಯಿತು–ಎಂಬ ವಿಷಯ ಕುಮ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಡಿ. ಬಿ. ಸ್ಪೂನರ್ 1912–19ರಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಎ.ಎಸ್. ಅಳ್ತೇಕರ ಮತ್ತು ವಿ. ಮಿಶ್ರರು 1951–55ರಲ್ಲೂ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕುಮ್ರಹಾರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸೋಣ ನದಿಯ ಹಳೆಯ ಪಾತ್ರವಿದೆ. ಗಂಗಾ ನದಿ ಇದರ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರ ಮಹೇಂದ್ರನ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕ ಮೌರ್ಯ ಒಂದು ವಿಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕುಮಾರ ವಿಹಾರವೇ ಕುಮ್ರಹಾರವಾಗಿರಬಹುದೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಡಿ. ಬಿ. ಸ್ಪೂನರ್ ಕುಮ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನ ನಡೆಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ 72 ಅಖಂಡ ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳ ಅದ್ಭುತ ಸಭಾಂಗಣವೊಂದು ಪತ್ತೆಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅಳ್ತೇಕರ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರರು ಇನ್ನೂ 8 ಕಂಬಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದರು. ಈ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ 80 ಕಂಬಗಳಿದ್ದುವೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಒಂದು ಮುಖಮಂಟಪ ಇತ್ತೆಂದೂ ಅವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು.

ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳು ಮತ್ತು ಚೈತ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ.

ಇವಲ್ಲದೆ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಕಪ್ಪು ಹೊಳಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಕುಷಾಣರ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತರ ನಾಣ್ಯಗಳು, ಸಂಗರ, ಕುಷಾಣರ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಸುಟ್ಟಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ರೆ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕುಷಾಣಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊರೆದ ಮಡಕೆಯ ಚೂರುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಹೀಗೆ ದೊರೆತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಒಂದು ಮುದ್ರೆಯ ಮೇಲೆ 'ಶ್ರೀ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಹಾರೇ ಭಿಕ್ಷು ಸಂಘಸ್ಯ' ಎಂಬ ಶಾಸನವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಇತರ ಶಾಸನಗಳುಳ್ಳ ಮುದ್ರೆಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. (ಎ.ಎಂ.ಎ.)

ಕುಮುದ್ವತಿ[1]: ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿಯ ಉಪನದಿ. ಕುಂದಾರ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಕಳಿದುರ್ಗದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಉಜನಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ, ಗೌರಿಬಿದನೂರು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ, ಕೊರಟಗೆರೆ ಮತ್ತು ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹರಿದು ಹಿಂದುಪುರದ ಬಳಿ ಉತ್ತರ ಪಿನಾಕಿನಿ (ಪೆನ್ನಾರ್) ನದಿಗೆ ಸೇರುವುದು. ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು.72ಕಿಮೀ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಷ್ಟೇ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ್ದರೂ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿನ ಮರಳು ಬಗೆದರೆ ನೀರುಕ್ಕುತ್ತದೆ. ನದಿಯ ಓಟದುದ್ದಕ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕ ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ಕುಮುದ್ವತಿ[2]: ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉಪನದಿ. ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹುಮಚದ ಹತ್ತಿರ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ (ಬಿಳೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ) ಹುಟ್ಟಿ ಕುಂಸಿ ಮತ್ತು ಶಿಕಾರಿಪುರಗಳ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹರಿಹರದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲೆ ಮುದೇನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚೊರಾಡಿ ನದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ನದಿಯ ಉದ್ದ ಸು.96 ಕಿಮೀ. ಈ ನದಿ ಮಾಸೂರು ಮದಗ ಕೆರೆಗೆ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. (ಎ.ಕೆ.)

ಕುಮ್ಮಟಗಿ: ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಬಿಜಾಪುರ ನಗರದಿಂದ ಸು.15 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಬಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರಾದ ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿ ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಯ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೊಂದು ಸುಖಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಲಕ್ರೀಡಾ ಮಂಟಪಗಳು, ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಗಳು, ಕಾರಂಜಿಗಳು ಮತ್ತು ನೀರು ಚಿಮ್ಮಿ ಜೋರಾಗಿ ಬರುವ ನೀರನಳಿಕೆಗಳು, ಭವನಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಹಿಂದಿನ ಸುಂದರ, ಭವ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮಂಟಪಗಳ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ, ಮಬ್ಬಾದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಚಂದುಕದಾಟದ (ಪೋಲೋ) ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಆ ಕುಸ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಸುತ್ತ ಕುಳಿತ ಹಾಗೂ ನಿಂತ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಚಿತ್ರ ಶ್ರೀಮಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಪತ್ನಿಯರಿಗೆ ರಸಾನಂದವನ್ನು ಉಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಗೀತಗಾರನ ಚಿತ್ರವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಊರು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಭೋಗೇಶ್ವರ, ಚೆನ್ನಬ್ರಹ್ಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನೋಲ್ಲೇಖವಿದೆ. (ಎಸ್.ಜಿ.ಎ.)

ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗ: ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗಿರಿದುರ್ಗ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಸು.650ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ದುರ್ಗದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸಕುಮ್ಮಟ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕುಮ್ಮಟ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಜನವಸತಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ.

ಕುಮಾರರಾಮ **(ನೋಡಿ)** ವೀರ ಕಂಪಿಲದೇವ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಲದೇವಿಯರ ಮಗ. ಆತನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಈ ಸ್ಥಳ ಕಂಪಿಲಿರಾಜ್ಯದ (ನೋಡಿ) ಒಂದು ರಾಜಧಾನಿ. ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜಧಾನಿ ಕಂಪ್ಲಿ.

ತುಂಗಭದ್ರಾ ದಾಟಿ ಮೊಗಲಾಯಿ ಸೀಮೆ ಎಮ್ಮಿಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಐದು ಹರದಾರಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗುಮ್ಮಟ ಎಂಬ ಕೋಟೆ ಇದೆ ಎಂದು ಕೈಫಿಯತ್ತೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ನ್ಯೂನಿಜ್ ಎಂಬ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ 'ಕ್ರಿನಮಟ' ಕುಮ್ಮಟವೇ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದುರ್ಗವನ್ನು ಎಂ. ಎಚ್. ರಾಮಶರ್ಮ ಅವರು 1930ರ ವೇಳೆಗೆ ಪತ್ತೆಮಾಡಿದರು.

ಕೋಟೆ ಮೂರು ಪ್ರಾಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹೊರಗೋಡೆ 4ಮೀ ಎತ್ತರವಿದೆ. ತೋಪುಕಿಂಡಿ ಅಥವಾ ಕೋಟೆತೆನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತಳತೆ ಸು.5 ಕಿಮೀ. ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಮುರಿದ ಕಂಬಗಳು, ಚಿಂತಾಲಕಲ್ಲು, ಭಗ್ನಶಿಲ್ಪ, ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳು ಚೆಲ್ಲಾಡಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದೊಳಗೆ ಬೈಚಪ್ಪನಗುಡಿ ಇದೆಯಾದರೂ ಒಳಗೆ ಇರುವುದು ಲಿಂಗಾಕಾರದ ಶಿಲೆ. ಕುದುರೆಯ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಕುಮಾರರಾಮನದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಅವನು ಶೀಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಸೈನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ಹುತಾತ್ಮನಾದುದು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಸಾಂಗತ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಎರಡನೆಯ ಪೌಳಿ ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಗುಡ್ಡ ಕಡಿದಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಟಪ್ಪನಗುಡಿ, ಆನೆಯಪಾಗ್ ಎಂಬ ಗಜಾಲಯ ಕಟ್ಟಡ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಾಕಾರದ ಅನಂತರ ಗುಡ್ಡದ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಸ್ವಾಮಿಗುಡಿ ಇದೆ. ಜೈನಬಸದಿ, ರಾಮನ ದೊಣೆ, ಕಟ್ಟಿಗೆ ದೊಣೆ ಮತ್ತು ಕೊತ್ತಳ ಇತರ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು. ಕೊತ್ತಳದಿಂದ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ ವೈಶಾಖ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳದ ದುರ್ಗ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗಗಳಂತೆಯೇ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗವೂ ದುರ್ಗಮವಾದ ಕೋಟೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಈ ದುರ್ಗ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮೆರೆದಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಶಾಸನಗಳು ಶೋಧಿತವಾಗಿವೆ. ಬೈಚಪ್ಪನ ಅರಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ವೀರಗಲ್ಲು ಶಾಸನಗಳಿಂದ 1315ರಲ್ಲಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೈನ್ಯದ ದಾಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಮಿನಾಯಕ ಮತ್ತು ಕಾತ್ರುನಾಯಕರು ಹೋರಾಡಿ ಮೃತರಾದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಗೆನಾಯಕ ಮತ್ತು ಹನುಮನಾಯಕರು ರಾಮನಾಥದೇವರಿಗೆ ಮನೆಯೊಂದನ್ನು ದಾನವಾಗಿತ್ತುದು ಮೂರನೆಯ ಅತೇದಿ ಶಾಸನದ ವಸ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ಅತೇದಿ ಶಾಸನ ರಾಮನ ಮಗಳು ಗೋಪಾಯಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಮಾರರಾಮ ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದನೆಂದು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿತವಾದ ಕೆಲವು ಸಾಂಗತ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್.)

ಕುರಂದ : Al_2O_3 ರಚನೆ ಇರುವ ಮತ್ತು ಷಡ್ಭುಜಾಕೃತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹರಳುಗಳಾಗಿ ಸ್ಫಟಿಕೀಕರಿಸುವ ಒಂದು ಖನಿಜ (ಕೊರಂಡಂ). ಹರಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪೀಪಾಯಿ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಳುರೂಪವಲ್ಲದ ತುಂಡುಗಳಂತೆಯೂ ಮುದ್ದೆಗಳಂತೆಯೂ ಸಿಗುವುದುಂಟು.

ಕುರಂದ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ; ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪು, ಕಂದು, ನೀಲಿ, ಕಪ್ಪು, ಬೂದು ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಂಕು ಮತ್ತು ಅಪಾರದರ್ಶಕ. ಆದರೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಒಡೆದ ಬಿರುಕಿನ ಸಮತಲದಲ್ಲಿ ವಜ್ರದ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಹೊಳಪಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಣರಂಜಿತ ಕುರಂದಗಳು ಪಾರದರ್ಶಕ ಮತ್ತು ಮಿತಪಾರದರ್ಶಕ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗುವುದುಂಟು. ಕುರಂದ ಬಹಳ ಕಠಿಣ. ಮೋಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಾಠಿಣ್ಯಾಂಕ 9. ಕಾಠಿಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ವಜ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಎರಡನೆಯದಾಗಿದೆ. ಸಾಪೇಕ್ಷಸಾಂದ್ರತೆ 3.95 ರಿಂದ 4.1ರ ವರೆಗೆ.

ರತ್ನದ ವೈವಿಧ್ಯವಿರುವ ಕುರಂದವನ್ನು ಅದರ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಕುರಂದವನ್ನು ನೀಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ್ದನ್ನು ಗೋಮೇಧಿಕ ಎಂದೂ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ್ದನ್ನು ಪಚ್ಚೆ ಎಂದೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದನ್ನು ಕೆಂಪು ಎಂದೂ ಕರೆದು ನವರತ್ನದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಣ ರಂಜಿತವಾದ ಕುರಂದದ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆ.

ಕುರಂದದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. 1 ಸಿಲಿಕರಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನವಾಗಿ ಸಯನೈಟ್ ನೆಫಿಲೀನ್ ಸಯನೈಟ್,

ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುರಂದದ ಇರುವಿಕೆ

ಪೆರಿಡೊಟೈಟ್ ಮತ್ತು ಅನಾರ್ಥೊಸೈಟ್ ಎಂಬ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 2 ಮೆಗ್ನೀಸಿಯಂ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಕ್ಷಾರ ಮತ್ತು ಅತಿಕ್ಷಾರ ವರ್ಗಗಳ ಅಗ್ನಿ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಪೆಗ್ಮಟೈಟ್, ಗ್ರಾನೈಟ್ ಮುಂತಾದ ಆಮ್ಲಿಕ ಶಿಲೆಗಳಿಗೂ ಸಂಪರ್ಕವಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಖನಿಜವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 3 ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ ಅಲ್ಯುಮಿನ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಸುಣ್ಣಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನಿಸಿ ಖನಿಜವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕುರಂದ ಶಿಲೆಗಳ ನಗ್ನೀಕರಣದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಗರಸಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರಂದ ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಸ್ಸಾಂ ರಾಜ್ಯದ ಖಾಸಿ ಮತ್ತು ಜಯಂತಿಯಾ ಬೆಟ್ಟದ ಜಿಲ್ಲೆ, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ್ ರಾಜ್ಯದ ರಿಸ್ತವಾದ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸಿದಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ರೀವಾ ಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಂಡಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಕೋಲಾರ, ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಅನಂತಪುರ ಮತ್ತು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಬಿಹಾರ್ ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಗ್‌ಭೂಮ್ ಜಿಲ್ಲೆ. ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸ ರಾಜ್ಯದ ಕಟಕ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕುರಂದ ಉಂಟೆಂದು ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಅಸ್ಸಾಂ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕುರಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುರಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವುವಾದರೂ ಅವು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊರಟಗೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭೈಚಾಪುರದಿಂದ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸುಮಾರು 64 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾದ ಪಾವಗಡದಿಂದ ಕೊಂಚಮುಂದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಶಿಲಾಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಅಥವಾ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಕುರಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಳವಳ್ಳಿಗೆ ಕೊಂಚ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸುಮಾರು 64 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಲಿಯೂರುದುರ್ಗದಿಂದ ಆಚೆನವರೆಗೂ ಹರಡಿರುವ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕುರಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಿರುಮಕೂಡ್ಲು ನರಸೀಪುರದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕುಪ್ಯದಿಂದ ಮಂಡ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಂಡ್ಯದ ವರೆಗೆ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ 32 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕುರಂದ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರಗೂರಿನಿಂದ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಸೀಕೆರೆಯ ವರೆಗೆ 144 ಕಿಮೀ ಉದ್ದ 16–19 ಕಿಮೀ ಅಗಲವಿರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಬೂದು ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಕುರಂದದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಣಾವರ, ಕಲ್ಯಾಡಿ ಮತ್ತು ಬಾಗೇಶಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಬೂದು, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ನೀಲಿವರ್ಣದ ಕುರಂದ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಂಗಾರುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡೇರಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಪ್ಪಿನ ಅಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಂದದ ಸಣ್ಣ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿವೆ.

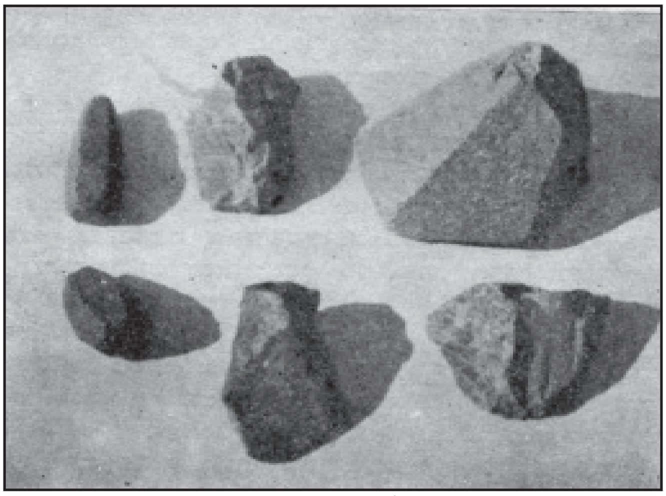

ಕುರಂದದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳು

ಖನಿಜ ಸಂಸ್ಕರಣ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ : ಕುರಂದವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ, ಪುಡಿಮಾಡಿ ಅನೇಕ ವರ್ಗದ ಜರಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಸಿ ಗಾತ್ರಾನುಸಾರ ದಪ್ಪ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗ, ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿಸಣ್ಣ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಮಾರುತ್ತಾರೆ ಈ ರೀತಿ ಪುಡಿಮಾಡಿದ ಕುರಂದವನ್ನು ಕುರಂದದ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಸಾಣೆಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಹೊಳಪು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಣೆಕಲ್ಲು, ಅರೆಯುವ ಚಕ್ರ, ಉಪ್ಪುಕಾಗದ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪುಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕುರಂದದ ದೂಳನ್ನು ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸಿ ಮೊಳೆಗಳನ್ನೂ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಜು ಮತ್ತು ಇತರ ಪಾರದರ್ಶಕ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯುವಾಗಲೂ ದೂರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಕುರಂದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕಾಠಿಣ್ಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರತ್ನವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕುರಂದವನ್ನು ಗಡಿಯಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸೂಕ್ಷ್ಮಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೃತಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುರಂದವನ್ನು ಸಾಣೆಹಿಡಿಯುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿಲ್ಲ, ವರ್ಣರಂಜಿತವಾದ ಕುರಂದವನ್ನು ಜವಾಹಿರಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರಂದದ ಉತ್ಪತ್ತಿ : ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಒಂದೇ ಸಮ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1909ರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 40 ಟನ್ ದೊರೆತರೆ 1913ರಲ್ಲಿ 446 ಟನ್ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ 5 ವರ್ಷಗಳ ಸರಾಸರಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 1226 ಟನ್‌ಗೆ ಏರಿತು. ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು 30 ವರ್ಷ ಕುರಂದ ದೊರೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರಂದದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮಾತ್ರ. 1964ರಲ್ಲಿ 3,03,000 ರೂಪಾಯಿ ಬಾಳುವ 540 ಟನ್ ಮತ್ತು 1965ರಲ್ಲಿ 2,11,000 ರೂಪಾಯಿ ಬಾಳುವ 481 ಟನ್ ಕುರಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿತ್ತು. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.; ಎಂ.ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕುರಾನು : ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಾಧಾರ ಗ್ರಂಥ, ಕುರಾನು ಎಂಬುದು ಕುರ್ ಆನ್ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದಾಗಿದ್ದು ಮೂಲ ಅರಬ್ಬೀ ಶಬ್ದವಾದ ಕರಾ– ಓದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಆಲ್–ಫರ್ಕ್ವಾನ್ (ಪ್ರಸಿದ್ಧಗ್ರಂಥ), ಕಲಮುಲ್ಲಾ (ದೇವನ ನುಡಿ), ಕಿತಾಬ್ (ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ), ನೂರ್ (ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿ) ಮತ್ತು ಆಲ್‌ಹುದಾ (ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ) ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕಿರುವ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಕುರಾನಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಕುರಾನನ್ನು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಎಲ್ಲ ಪಂಗಡದವರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಶುಚಿ ಸ್ನಾನವಿಲ್ಲದೆ, ಕೈತೊಳೆಯದೆ ಇದನ್ನು ಓದುವಂತಿಲ್ಲ, ಮುಟ್ಟುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ, ಇದರ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ತಾಯಿತವಾಗಿ ಅಥವಾ ರಕ್ಷಾಬಂಧನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಶಾಶ್ವತ ಪವಾಡ ಗ್ರಂಥವೆಂದೂ ಉದಾತ್ತ ಸತ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಗ್ರಂಥವೆಂದೂ ಹಿಂದಿನ ಸಮಸ್ತ ಧರ್ಮಗಳೂ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸಾರುವ ಗ್ರಂಥವೆಂದೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಲು, ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಶ್ರೇಷ್ಠಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೆಂದೂ ಮೂಲವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಹಾಗೂ ಪೈಗಂಬರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ದೇವ ಲಿಪಿಕಾರರಿಂದ ಲಿಖಿತವಾದ, ಶ್ರೀಮಂತವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾದ ಗ್ರಂಥವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಗ್ರಂಥ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ತರುವಾಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರುವರ್ಷಗಳ ವಿವಿಧ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ಇದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ಧರೆಗಿಳಿದ ಪ್ರಮುಖ ದೇವದೂತ ಗ್ಯಾಬ್ರಿಯಲನ ಮೂಲಕ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ದೊರಕಿತೆಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪುಣ್ಯಗ್ರಂಥದ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದವು, ಉಳಿದವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತವು.

ಕುರಾನು ಮೂವತ್ತು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗಿದ್ದು 144 ಸುರಾ (ಅಧ್ಯಾಯ) ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೂ ಉಳಿದವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವೂ ನಾಲ್ಕು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪೈಗಂಬರನ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಜೋಡಣೆಯಾದುವು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸುವಂತೆ ಆತ ಲಿಪಿಕಾರರಿಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗೆ, ಕುರಾನಿನ ವಿಷಯ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಪೈಗಂಬರನ ಆದೇಶದಂತೆಯೇ ಹೊರತು ನೋಟತಪ್ಪಿ ಅಲ್ಲ. ಕುರಾನಿನ ವಿಷಯಸಂಗ್ರಹಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಬುಬಕರನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಪೈಗಂಬರನ ವಿಧವೆ ಹಾಪ್ಸಾಳ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕುರಾನಿನ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗ್ರಹಕಾರನಾಗಿದ್ದ ಸಾಬಿತ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಜೈಯದ್, ಜಿಬೇರ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ, ಆಸ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಸೈಯದ್ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾರಿಸ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾನ್-ಈ ತಜ್ಞರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಕಲೀಫ್ ಉಸ್ಮಾನನ ಅನುಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕುರಾನಿನ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮೂಲ ಪ್ರತಿಯೊಡನೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಇಡೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು.

ಪರಿಷ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಲೀಫನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕಲೀಫ ಗ್ರಂಥದ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವನ್ನು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ವಿವಿಧ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆ ಪ್ರತಿಗಳು ಈ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥದ ತರುವಾಯದ ಪ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದವು. ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥದ ಅವಶಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಡಲಾಯಿತು. ಮಸೂದ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ, ಸಲೀಂ, ಅಲಿ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಲೀಫ್ ಜಬಾಲ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಮೌಜ್, ಕಾಬ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಉಬಯಜ್, ಉಮರ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗ ಅಬ್ದಲ್ಲಾ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಪೈಗಂಬರನ ಒಡನಾಡಿಗಳು ಕುರಾನನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತೆ ಹಲವರು ಅದರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಂಠಪಾಟಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲದಂತೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಜೋಡಿಸಲು ತೊಂದರೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪೈಗಂಬರ್ ಸುರಾಗಳಲ್ಲಿನ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಂತೆ ಮತ್ತು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವಂತೆ ತನ್ನ ಒಡನಾಡಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನವಿತ್ತ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಅಪಾರವಾದ್ದರಿಂದ, ಅದು ಕಳೆದ ಸಾವಿರದ ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪವಿತ್ರತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಕುರಾನು ಮಕ್ಕಾ ಭಾಷೆಯಾದ ಕೊರೈಷ್ ದೇಸಿನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಯಿತು. ಅದೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಅದನ್ನು ಓದುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಉಸ್ಮಾನನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಕುರಾನಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶಿರೋನಾಮೆಗಳು ಮುಖ್ಯ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಅಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಲ್-ಫತೆ-ಹ ಅಥವಾ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂದು ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪದಗಳು ಅಲ್ ಅಹಮದ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು 'ಅಲ್ ಅಹಮದ್' ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಕುರಾನ್ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಮರವಾಣಿ. ಅಪ್ರತಿಮ ಭಾಷಾ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಈ ಅಮರವಾಣಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತವಾಗಿರುವ ತತ್ತ್ವಗಳು ಸತ್ಯದ ಘೋಷಣೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನನೂ ನಂಬುತ್ತಾನೆ. ಮುಸ್ಲಿಮೇತರರು ಹಾಗೂ ಯುರೋಪಿನ ವಿಮರ್ಶಕರು ಇದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಕುರಾನಿನ ವಚನಗಳು ಎಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂದರೆ, ಪೈಗಂಬರನ ವಿರೋಧಿಗಳನೇಕರು ಅವು ಮಾಟದ ಇಲ್ಲವೆ ಮಾಯೆಯ ಜಾಲವೆಂದು ತಿಳಿದರು ಎಂದು ಕುರಾನನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮ್ಯಿಸೇಲ್ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೆಕ್ಕನಗರದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರೆಂದೂ ಕೊರೈಷ್ ಪಂಗಡದ ಮುಖಂಡರೆಂದೂ ಗಣ್ಯಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದ ಪೈಗಂಬರನ ಉಗ್ರ ವಿರೋಧಿಗಳು ಸಹ ಹೀಗೆ ಟೀಕಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕುರಾನು ಸ್ವತಃ ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಘೀರನ ಮಗ ವಾಲೀದ್ ಒಬ್ಬ. ಈತ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಖಲೀದನ ತಂದೆ. ಕುರಾನಿನ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ವಾಲೀದ್ ಮಾಡಿದ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಾನಿನ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಸುರಾದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

'ಆತ (ವಾಲೀದ್) ಅವನಿಗಾಗಿ ಓದಿದ ವಚನಗಳನ್ನು ತೂಗಿಸಿ ನೋಡಿದವನಂತೆ ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಟೀಕಿಸಿದ. ಆ ವಚನಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಕೀಳಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದರೂ ಅವನು ಸಾವಿಗೆ ಪಾತ್ರ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವನು ಎಷ್ಟೇ ತಪ್ಪಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ಸಾವೇ ಸರಿ. ಅವನು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ, ತರುವಾಯ ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿ (ಮತ್ತು ವಿಷಣ್ಣವದನನಾಗಿ) ಹಿಂತಿರುಗಿ, ಗರ್ವದಿಂದ ಉಬ್ಬಿ ಹೇಳಿದ: ಇದು ಮಾಯಾಜಾಲವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು?'

ಎರಡನೆಯ ಕಲೀಫ್ ಉಮರ್, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪೈಗಂಬರನ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿದ್ದು, ಒಮ್ಮೆ ಪೈಗಂಬರನನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಲು ತನ್ನ ನೆಲೆಯಿಂದ ಹೊರಟ. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಗಲೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ತನ್ನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಸಂದರ್ಭವೊದಗಿ, ಆಕೆ ಕುರಾನಿನ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ. ಆ ವಚನಗಳನ್ನು ತಾನು ಸಹ ಓದಿ ಕೂಡಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ. ಅದೇ ವಚನಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ಎಲೆ ಮಾನವ, ನೀನು ದುಃಖಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕುರಾನನ್ನು ನಾವು ನಿನಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅದು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೆದರಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾಪನ; ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮಹಾನುಭಾವನಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದ ಅಮರವಾಣಿ. ಅವನೇ ರಹಮಾನ್, ಅಂದರೆ ದಯಾಸಾಗರ. ಅವನೇ ಧರ್ಮಪೀಠವನ್ನಲಂಕರಿಸಿರುವಾತ. ಅವನೇ ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳಲ್ಲಿನ, ಭೂತಳದಲ್ಲಿನ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವಾತ. ನಿನ್ನ ಮಾತು ಉಚ್ಚಧ್ವನಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಅವನದು. ಅಂಥ ಸರ್ವಶಕ್ತನೆ ಅಲ್ಲಾ. ಅವನಿಗಿಂತ ಬೇರೊಬ್ಬ ದೇವನಿಲ್ಲ. ಅವನದೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ನಾಮಾವಳಿ.

ಇಂಥ ಶೈಲಿ ಕುರಾನಿನದು. ಇದು ಸುಂದರ, ಸ್ಪಷ್ಟ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಹಾಗೂ ಮನವೊಲಿಸುವ ಶೈಲಿ. ವಿಷಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿದು ಓದುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಶೈಲಿಯಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಪವಿತ್ರ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಮತ್ತು ಯೋಧರಿಗೆ, ಸತ್ಯಶೋಧಕರಿಗೆ, ಎದೆಗುಂದಿದವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಲಿ ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕುರಾನು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸರಳ ಗದ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ರಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಪದಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ವಾಕ್ಯಗಳು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯವೂ ಲಯಬದ್ಧ ಪದಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಚನಾ ಸೌಂದರ್ಯವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕುರಾನಿನಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಐಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಏಕಸ್ವರೂಪದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿವೆ. ವಿಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಅರಬರು ಅನೇಕ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯ ದೇವನಿದ್ದಾನೆಂದು ನಂಬಿ, ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ; ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ, ಸ್ವಯಂ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಮಾನವರನ್ನೂ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ ಅಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಕುರಾನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ:

ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ ಯಾವನೆಂದು ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿರಿ, ಅವರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ ಅವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವ ಅಲ್ಲಾ ಎಂದು. ಅದರೂ ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಲ್ಲಾನ ಜೊತೆಗೆ ಕಿರುದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಾನ ಹೊರತು ಬೇರೊಬ್ಬ ದೇವರಿಲ್ಲ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರು ವಿಸ್ಮಿತರಾದರು. ಕುರಾನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಅವರು ನುಡಿದ ಮಾತುಗಳಿವು: 'ಏನು? ಮಹಮ್ಮದನು ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೇ? ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆಶ್ಚರ್ಯ!'

ಕುರಾನಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಮೆಕ್ಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು, ಮದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ಮೆಕ್ಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಉತ್ಸಾಹ ಕೆರಳಿಸುವ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ತೇಜೋಮಯವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ನಂಬಿದವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವೂ ದುರುಳರಿಗೆ ಘೋರ ನರಕವೂ ಕಾದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಏಕಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ, ಪ್ರವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ದೇವರು ನಡೆಸುವ ಕೊನೆಯ ವಿಚಾರಣೆಯ ದಿನವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು

ಒಂದು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಪಥಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅರಬರಿಗೆ ಮನ ಮುಟ್ಟುವ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ.

'ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಹಗಲಿನಿಂದ, ಅವನನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿಶೆಯಿಂದ, ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಆಕಾಶದಿಂದ ಅವನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಯಾವುದು ಸತ್ಯ, ಯಾವುದು ಅಸತ್ಯವೆಂಬ ಅರಿವನ್ನು ತುಂಬಿ ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿರುವ ಆತ್ಮನಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುತ್ತಾನೆ.'

ಮದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಅದೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಾದರೂ ಅವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದು ವಿಷಯ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿಷಯಗಳಿವು : 1. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧ ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಯಿದೆಗಳು, 2. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಉಪವಾಸ, ಧ್ಯಾನ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಚನೆಗಳು, 3. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ, 4. ನೈತಿಕ ನಿಯಮಗಳು, 5. ಕೊರೈಷ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿ ಜನರ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಯುದ್ಧಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ, 6. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಕಪಟಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಟೀಕೆ ಮತ್ತು ಖಂಡನೆ, 7. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಬೋಧನೆ ಮತ್ತು 8. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸುವ ಪೂರ್ವ ಘಟನೆಗಳು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಛಂದಸ್ಸಿನ ನಿಯಮಕ್ಕೊಳಗಾಗದಿದ್ದರೂ ಕುರಾನಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇತರ ಪವಿತ್ರ ಶ್ಲೋಕಗಳಂತೆ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ (**ನೋಡಿ– ಇಸ್ಲಾಂ**). (ಎಸ್.ಜಿ.ಎಂ.)

ಕುರಿ : ಟೊಳ್ಳು ಕೊಂಬಿನ ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ. ಬೋವಿಡೀ ಕುಟುಂಬದ ಕ್ಯಾಪ್ರಿನೀ ಎಂಬ ಉಪಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ತನಿ. ಕುರಿಗಳು ಆಡುಗಳನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಕೊಂಬಿರಬಹುದಾದರೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೊಂಬು ಚಿಕ್ಕದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕೊಂಬೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊಂಬು ಹೊರಮುಖವಾಗಿ ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ಕುರಿಗಳ ಗಲ್ಲದ ತಳದಲ್ಲಿ ಗಡ್ಡಗಳಿಲ್ಲ; ಆಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಕಟುವಾಸನೆ ಇವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಲ ಮೊಟಕು. ಆಡಿನಂತೆ ಕುರಿಗೂ ಮೇಲ್ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾದ ದವಡೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ದನ ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಅಗಲವಾಗಿವೆ. ಕಾಲಿನ ಮಧ್ಯದ ಎರಡು ಬೆರಳುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಗ್ರಂಥಿಯೊಂದರಿಂದ ಕಟುವಾಸನೆಯ ದ್ರವ ಒಸರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆ ದ್ರವದ ವಾಸನೆ ಅದು ಹೋದೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡುವುದರಿಂದ ಕುರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮಂದೆ ಹೋಗಿರುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲುವು, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಅವುಗಳ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ತುಂಬ ಪಟುವಾಗಿದೆ.

ಆದಿಮಾನವನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕುರಿಗಳು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಐರ್ಲೆಂಡಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದುವೆಂಬ ಅಂಶ ಅವುಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಟ್ಟಿದೆ. ನಿಯೋಲಿತಿಕ್ ಯುಗದ ವೇಳೆಗೆ ಮಾನವ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಸಾಕಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವುದು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಏಷ್ಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪಳಗಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದಿಕಾಲದ ಕುರಿಗಳು ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾದ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದಿನ ಕಂಡುಬರುವ ಓವಿಸ್ ವಿಗ್ನೇ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತಿದ್ದುವು. ತಾಮ್ರಯುಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳ ನೂತನ ಪೀಳಿಗೆಯೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಈ ದಿನ ಮಾನವ ಪಳಗಿಸಿರುವ ವಿವಿಧ ಪೀಳಿಗೆಯ ಕುರಿಗಳೆಲ್ಲ ತಾಮ್ರಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಸಿಕ, ಸಾರ್ಡೀನಿಯ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ಮೌಫ್ಲಾನ್ ಎಂಬ ಕಾಡುಕುರಿಯ (ಓವಿಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಮನ್) ಪ್ರಭೇದದಿಂದ ವಿಕಾಸವಾದವೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಡುಕುರಿ: ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಅವು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಡುಕುರಿಗಳು ಆಗಾಗ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುವುದೂ ಉಂಟು. ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಪಾಮಿರ್ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಓವಿಸ್ ಪೋಲೈ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದದ ಕಾಡುಕುರಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಬಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬುಗಳಿವೆ. ಇವು ಈ ಪ್ರಭೇದದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ. ಓವಿಸ್ ಕರೇಲಿನಿ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಭೇದ ಟಿಯೆನ್‌ಷಾನ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೂ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲೂ ಇತರ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಆಕೃತಿಯ ಓವಿಸ್ ಅಮ್ಮಾನ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಭೇದ ಲಡಕ್, ಟಿಬೆಟ್, ಗೋಬಿಮರುಭೂಮಿ, ಮಂಗೋಲಿಯ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಎತ್ತರ 4', ತೂಕ 300 ಪೌಂಡುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಬು ಓವಿಸ್ ಪೋಲೈ ಪ್ರಭೇದದ ಕೊಂಬಿನಷ್ಟು ಅಗಲವಾಗಿ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಸೈಬೀರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಓವಿಸ್ ಬೋರಿಮೂಲಿಸ್ ಎಂಬುದೂ ಕಾಂಚಾಟ್ಕದಲ್ಲಿ ಓವಿಸ್ ನಿವಿಕೋಲ ಎಂಬುದೂ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಕಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಪ್ಪು ತುಪ್ಪಳದ ಕಾಡುಕುರಿಗಳಿವೆ. ಅಲಾಸ್ಕದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭೇದದ ಬಿಳಿಯ ತುಪ್ಪಳದ ಕುರಿಗಳಿವೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಬಳಗಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ.

ಲಡಕ್, ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ, ಪಂಜಾಬ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾಡುಕುರಿಗಳು ತೀರ ಚಿಕ್ಕವು. ಪಂಜಾಬಿನ ಕುರಿಗೆ ಊರಿಯಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವು ಪರ್ಷಿಯ, ಆರ್ಮೀನಿಯ, ಸಾರ್ಡೀನಿಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಸಿಕದ ಕಾಡುಕುರಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ನೀಲ ತುಪ್ಪಳದ ಕಾಡುಕುರಿಗಳು (ಸೂಡೂನಾಹುರ) 10,000' ಮೀ.ಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 10–50 ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಭೇದದ ಟಗರಿನ ಉದರದ ಭಾಗದ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಬೆನ್ನಿನಬಣ್ಣ ನೀಲಿನರೆ. ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯ ಒಂದು ಕಪ್ಪು ಪಟ್ಟಿಯಿದೆ; ಕೊಂಬು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿ ನುಲಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಭೇದದ ಕಾಡುಕುರಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸೂಡಾನಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಗಂಟಲ ಮೇಲೂ ಮುಂಗಾಲುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲೂ ದಟ್ಟವಾದ ಉದ್ದನೆಯ ತುಪ್ಪಳ ಉಂಟು. ಕೊಂಬು ನಯವಾಗಿ ನೆಟ್ಟಗಿದೆ. ಇವೆರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಆಡಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕುರಿಗಳ ಸಾಕು ತಳಿಗಳು: ಅತಿ ಸಭ್ಯ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿ ಎನಿಸಿದ ಕುರಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಮಾನವನೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಆದಿಮಾನವ ಕುರಿಯ ಚರ್ಮದಿಂದ ಹೊದಿಕೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅದರ ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಹಾಲು ಅವನ ಆಹಾರದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಭೂಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ವಸತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕುರಿಸಾಕುವರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಸಂಗೋಪನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನವನ್ನೀಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕುರಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಉಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯ ನಾರುದಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಯ ಉಣ್ಣೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹೊದಿಕೆಗಳು ಬಾಳಿಕೆ ಬರತಕ್ಕ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಉಡುಪೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ನಾರುದಾರಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಹೊದಿಕೆಗಳಿಗಿಂತ ಇವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿವೆ.

ಕುರಿಗಳು ಬೆಳಸನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಳುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನೂ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಾರದ ಬರಡು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ

ಕುರಿ ಮಂದೆ

ಕಿರಿದಾದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿಂದು ಕುರಿ ಜೀವಿಸಬಲ್ಲುದು. ಹೀಗಾಗಿ ನಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಮಳೆ, ಹವೆ ಮೊದಲಾದ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು, ಭೂಮಂಡಲದ ಎಲ್ಲ ವಲಯಗಳಲ್ಲೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿ ಕುರಿ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕುರಿಯ ಸುಮಾರು 200 ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತಳಿಗಳಿವೆಯೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆಯಾ ವಿಭಾಗಗಳ ಭೂಗುಣ, ಹವೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗುವ ಮತ್ತು ಹಾಲು, ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಉಣ್ಣೆ ಕೊಡುವಂಥ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ತಳಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದಾಖಲೆಗಳ ಅಭಾವವಿದ್ದರೂ ಇತಿಹಾಸದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಕುರಿಯ ತಳಿಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 10 ಉತ್ತಮ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಮೆರಿನೋ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮೆರಿನೋ ಮೂಲದಿಂದ

ಹುಟ್ಟಿದ ಮಿಶ್ರತಳಿಗಳು: 20 ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಕುರಿಗಳು: 30 ಉದ್ದ ಹಾಗೂ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಕುರಿಗಳು: 40 ಕಂಬಳಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಪೆಟ್ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಉಣ್ಣೆ ಕೊಡುವ ಏಷ್ಯ ಖಂಡದ ಕುರಿಗಳು.

ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 6 ಕೋಟಿ ಕುರಿಗಳಿದ್ದು (2008) ಸಂಖ್ಯಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯದ ಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಕುರಿಗಳು ಉತ್ತಮ ಉಣ್ಣೆಯ ತಳಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ರಾಜಸ್ತಾನ, ಕಚ್, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತಿನ ಕುರಿಗಳು ಉತ್ತಮ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಟೋರಿಯೊ ವಲಯದಿಂದ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದಿಂದ ನೀಲಗಿರಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದ, ಡೆಕ್ಕನದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಈ ತಳಿಗಳು ಕೆಳವರ್ಗದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಘರ್‌ವಾಲ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮ ತರಗತಿಯ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಭಾರತದ ಕುರಿ ಸಂಗೋಪನೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 3 ವಲಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1.ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹವೆಯ ಹಿಮಾಲಯ ವಲಯ: ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ವಿಭಾಗಗಳು ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ.

2.ರಾಜಸ್ತಾನ, ಆಗ್ನೇಯ ಪಂಜಾಬ್, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಕಚ್, ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಶುಷ್ಕ ಹವೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯ.

3. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ, ಕರ್ನಾಟಕ. ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ.

ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಹವೆಯ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ವಲಯ: ಇದು ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದ ಘರ್‌ವಾಲ ಜಿಲ್ಲೆಯವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲೂ ಮೇಯಲು ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಹಸುರುಹುಲ್ಲು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳು ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತವೆ. ಬೇಸಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದೊಡನೆ ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ 8000'–12,000' ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಿವೆ. ಕಾಂಗ್ರಾ, ಚೌಬಾ, ಕುಲು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಗಳ ಕುರಿಗಳು ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಡವರು ಮಾತ್ರ ಕುರಿಸಾಕುವ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಮಾಂಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಳಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನೆಲವನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತಂದದ್ದರಿಂದ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಮೇಯಲು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಪ್ರದೇಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

ಈ ವಲಯದ ಕುರಿಗಳು ಶುದ್ಧ ತಳಿಗಳಲ್ಲ. ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶದ ಮತ್ತು ಉಸುಕಿನ ಬಯಲಿನ ಕುರಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಿಶ್ರತಳಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶದ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆನುವಂಶೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳಿವೆ: ಪೂಂಚ್, ಕಾರ್ನಾ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಕೊಳ್ಳದ ಕುರಿಗಳು. ಪೂಂಚ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ನಾ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು ಮೃದುವಾದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಗದ್ದಿ ಮತ್ತು ಭಾಕರವಾಲ್ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು ಕೂಡ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಹಿಮಾಲಯದ ಅಡಿಪ್ರದೇಶ. ಆದರೂ ಋತುಮಾನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರ, ಕುಲು ಮತ್ತು ಕಾಂಗ್ರಾ ಕಣಿವೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಸ್ಥಾನಾಂತರವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಮ್‌ಪುರ್‌ಭುಶಾಯರ್ ತಳಿ ಉತ್ತಮ ತರಗತಿಯದಾಗಿದೆ. ಇವು ಹಿಮಾಲಯದ ಅಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಟಿಬೆಟ್ಟಿನ ಸರಹದ್ದಿನವರೆಗೂ ಮೇಯಲು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿಗಳಲ್ಲೂ ತಳಿಯ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿಲ್ಲ. ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಕಾರ್ನಾ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಉತ್ತರ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಾರ್ನಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಿಂದ ಈ ತಳಿಗೆ ಕಾರ್ನಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಯಿಂದ 4,000'–15,000' ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮೇ ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಇಳಿಜಾರಾದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಅಡವಿಗೆ ಒಯ್ಯದೆ ಕೊಳ್ಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡಗಳ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಂದು ದೊಡ್ಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುರಿಗಳ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಟಗರುಗಳ ಕೋಡುಗಳು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂಗು ನೀಳ. ಮೈಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ. ಈ ತಳಿಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಉಣ್ಣೆ ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯದು. ತುಪ್ಪಟ ಮೃದು. ತಂತುಗಳ ಉದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4"–5". ತುಪ್ಪಳವನ್ನು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಲ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗುರೇಜ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಉತ್ತರ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಕಾರ್ನಾ ತಹಶೀಲಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಗುರೇಜ ತಹಶೀಲಿನಿಂದ ಈ ಜಾತಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜಮೀನುದಾರರು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹುಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಗಿಡಗಂಟಿಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೇಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕೋಡುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು. ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಕುರಿಗಳು ಕೂಡ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಹಿಸ್ಸಾರ ಡೇಲ್ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಇದು ಬಿಕನೀರ್ ಕುರಿ ಹಾಗೂ ಮೆರಿನೋ ಟಗರುಗಳಿಂದಾದ ಮಿಶ್ರ ತಳಿ, ಪಂಜಾಬದ ಹಿಸ್ಸಾರದ ಪಶು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಕುಲುಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುರಿಗಳು ಮೃದುವಾದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ತೊಡೆಯ ಭಾಗದ ಉಣ್ಣೆ ಕೊಂಚ ಉರುಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಬಿಳಿ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕುರಿಗಳು ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಉತ್ತಮವಾದ ತಳಿ. ಪ್ರತಿಕೂಲ ಹವೆ ಹಾಗೂ ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಕುರಿಗಳ ಮಾಂಸಕ್ಕಿಂತ ಈ ತಳಿಯ ರಾಸುಗಳ ಮಾಂಸ ಉತ್ತಮ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 23 ಸಾರಿ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲಾಗುವುದು. ಉಣ್ಣೆ ಹೊಳಪಾಗಿದ್ದು ಉದ್ದವಾದ–ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಕರ್‌ವಾಲ್ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಭಾಕರ್‌ವಾಲ್ ಎಂಬ ಸಂಚಾರಿ ಜನಾಂಗಗಳು ಸಾಕುವ ಕುರಿಗಳಿವು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಹವೆಯ ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುರಿಗಳು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿದ್ದು ಎತ್ತರ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ಏರಿ ಮೇಯಬಲ್ಲವು. ಟಗರುಗಳಿಗೆ ಕೋಡುಗಳುಂಟು, ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕಿವಿಗಳು ದೊಡ್ಡವಿದ್ದು ನೇತಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳುಪಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕುರಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಣದ ಉಣ್ಣೆ ಕೊಡುವುದುಂಟು. ಉಣ್ಣೆ ಉರುಟಾಗಿದ್ದು, ತಂತುಗಳು ಸುಮಾರು 6" ಉದ್ದವಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರ್ಚ್, ಜೂನ್ ಹಾಗು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವರು. ಒಂದು ಕುರಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 3ರಿಂದ 4ಪೌಂಡ್ ಉಣ್ಣೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ನೇಕಾರರು ಕಂಬಳಿ ನೇಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಲೌನಿ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಜಲೌನಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾದ ಈ ಕುರಿಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯವು. ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಕೋಡುಗಳಿಲ್ಲ, ಮೂಗು ಚಪ್ಪಟೆ, ಮೂಗಿನ ಹೊರಳೆಗಳು ದೊಡ್ಡವು, ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗ ಅಗಲ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿಗಳು. ಮೈಮೇಲೆ ಉಣ್ಣೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಉಣ್ಣೆ ಬಿಳಿಯಾಗಿದ್ದು ಉರುಟು ಹಾಗು ಸಣ್ಣ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮುಖ ಹಾಗೂ ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತಲಿನ ಭಾಗ ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾಂಸ ಕೊಡುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ತಳಿ.

ಶುಷ್ಕ ಹವಾಮಾನದ ಪಶ್ಚಿಮ ವಲಯ: ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತುಆಗುವ ಉಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ 1/3 ಭಾಗ ಈ ವಲಯದ್ದೇ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ 50–1000 ಕುರಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕುರಿಗಾಹಿಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್ ಕಪ್ಪ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಸಂಗೋಪನೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಲಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕುರಿಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ತರಗತಿಯ ಕಾರ್ಪೆಟ್ ಉಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅದು ಜೋರಿಯಾ ಉಣ್ಣೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರ ಎಳೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳುಪು ಮತ್ತು ಉರುಟು. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕುವ ಪ್ರಮುಖ ತಳಿಗಳು ಐದು.

1. ಲೋಹಿ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು: ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದ ತಳಿ. ಆದರೆ ಈ ಜಾತಿಯ ಸಣ್ಣ ಹಿಂಡುಗಳು ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವು ದೊಡ್ಡವು. ಮೈ ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳಿ. ಮೈಮೇಲೆ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಕುರಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಮುಖದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಉಣ್ಣೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಿವಿಗಳು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಯುವಾಗ ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕೋಡುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲುಗಳು ಬಹಳ ಬಲವಾಗಿದ್ದು ಖುರಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಚ್ಚಲು ಹಾಗೂ ಮೊಲೆತೊಟ್ಟುಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿಗಳ ಉಣ್ಣೆ ಎಳೆ ಉರುಟು, ಉದ್ದ 3"–4". ಕಂಬಳಿ ಹಾಗೂ ಉಣ್ಣೆಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಇದರ ಉಪಯೋಗ. ಇದು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮಾಂಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಜಾತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದನ್ನು ದೊಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಮೇಯಿಸಿದರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಲನ್ನು ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವುದರಿಂದ, ಎಮ್ಮೆಯ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಈ ಕುರಿಗಳ ಹಾಲು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ತುಪ್ಪ ತಯಾರಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕುರಿ ದಿನಕ್ಕೆ 8 ಪೌಂಡಿನವರೆಗೆ ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇವು ನಿಯತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಧರಿಸಿ ಒಂದು ಸಾರಿಗೆ 2 ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತವೆ.

2. ಬಿಕನೀರ್ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು : ಮೂಲತಃ ಬಿಕನೀರಿನ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದವು. ಆದರೂ ಇವನ್ನು ಪಂಜಾಬಿನ ಹಿಸ್ಸಾರ್, ರೋಹಟಕ್, ಗುರುಗಾಂವ್, ಅಂಬಾಲ, ಫಿರೋಜಪುರ ಮತ್ತು ಲೂಧಿಯಾನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ತಳಿಸಂಕರಣ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಕುರಿಗಳ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವಾದ ಬಿಕನೀರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೃಢಕಾಯದ ಈ ಕುರಿಗಳು ಬರಗಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು. ಮರುಭೂಮಿಯಂಥ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಸಾಕಬಹುದು. ಇವು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿಗಳ ಗಾತ್ರ ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯದು; ತಲೆ ಸಣ್ಣ; ಮುಖ ಉದ್ದ, ಮೂಗು ನೀಳವಾಗಿ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿದೆ. ಕೋಡುಗಳಿಲ್ಲ. ಮುಖದ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಬಣ್ಣ ಕೇವಲ ಕಣ್ಣುಗಳ ಸುತ್ತ ಇರಬಹುದು. ಮೈ ಚರ್ಮ ಬಿಗಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಣ್ಣೆಯ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು. ಉಣ್ಣೆ ಕೆಲವು ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಚಪ್ಪೆ ಹಾಗೂ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳಿವೆ. ಕಪ್ಪು ಮುಖದ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪಾದ ಖುರಗಳಿದ್ದರೆ ಕಂದು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಖುರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಉರುಟಾಗಿದ್ದು ಎಳೆಗಳು ಉದ್ದವೂ ಸಹಜವಾಗಿ ತುಂಡಾಗುವಂಥವೂ ಆಗಿವೆ. ಈ ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ರತ್ನಗಂಬಳಿ, ಜಮಖಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ. ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾದ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಹುಭಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ಟ್ವೀಲ್ ಮಾದರಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ಮರಿಯನ್ನು ಈಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕುರಿಗಳು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಈಯುವುದೂ ಉಂಟು.

3. ಮಾರವಾಡೀ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು : ಈ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಜೋಧ್‌ಪುರ ಹಾಗೂ ಜೈಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವು ಪ್ರಪುಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಕಾಲುಗಳು ಬಲಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ. ಮುಖದ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು. ಈ ತಳಿಗಳು ಉರುಟಾದ ಬಿಳಿ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ತಲಾ ಉತ್ಪಾದನೆ 2–4 ಪೌಂಡು.

4. ಚೋಕಲಾ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು : ಇವು ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಚೊ ಹಾಗೂ ಪಿಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಎತ್ತರ ಕಿರಿದು, ಗಾತ್ರ ಸಣ್ಣ. ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಕಲೆಗಳು ಈ ತಳಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ; ಉಣ್ಣೆ ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಕಾರ್ಪೆಟ್ ಉಣ್ಣೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ದಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಒಂದು ಕುರಿಯಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 2–4 ಪೌಂಡು ಉಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

5. ಕಾಠಿಯಾವಾಡ್ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು : ಕಾಠಿಯಾವಾಡ್, ಕಚ್ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಗುಜರಾತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಳಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಖ ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೂ ದೇಹ ಮಾತ್ರ ಬಿಳಿ ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿತವಾಗಿರುವುದು. ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಮುಖ ಕಾಠಿಯಾವಾಡ್ ಕುರಿಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಪ್ಪು ಮುಖ ಕಚ್ ವಲಯದ ಕುರಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಇವು ಎತ್ತರವಾದ ಕುರಿಗಳು. ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಎಳೆಗಳ ಉದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4"–5".ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೋರಿಯಾ ಉಣ್ಣೆಯೆಂದು ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾರಿ ಜನವರಿ ಹಾಗೂ ನವಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಮೇಲ್ತರಗತಿಯವು. ಹಾಲು ಕೂಡ ಈ ಜಾತಿಗೆ ಅಧಿಕ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕುರಿಗಳು ಎರಡುಸಾರಿ ಈಯುತ್ತವಾದರೂ ಒಂದು ಸೂಲಿಗೆ ಒಂದೇಮರಿ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ.

ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ : ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ನೀಲಗಿರಿ ಪರ್ವತಗಳವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉತ್ತರದ ಬಯಲು ನಾಡಿಗಿಂತ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅವು ಹೆಚ್ಚು ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಹರಡಿವೆ. ಇವನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರದ ಕೆಲವು ಭಾಗ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ತಪ್ಪಲು–ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕುರಿಗಳು ಒಂದು ವರ್ಗದವು. ಇವು ರಾಜಸ್ತಾನೀ ಕುರಿ ಹಾಗೂ ಕೂದಲು ವರ್ಗದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಕುರಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇವನ್ನು ದಖನೀ ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳೆಂದು ನಾಮಕರಣಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಣದ ಉಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಉಣ್ಣೆ ಕೂದಲು ಮತ್ತು ನಯವಾದ ತಂತುಗಳ ಮಿಶ್ರಣ. ಕುರಿಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒದಗುವ ಬರಗಾಲ ಹಾಗೂ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು. ಉಣ್ಣೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ತಲಾ ಉತ್ಪಾದನೆ ಒಂದು ಪೌಂಡು. ದಖನಿನ ತಪ್ಪಲಿನ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿಬಿಡವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹವೆ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಆರ್ದ್ರತೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಕುರಿಗಳು ಕೂದಲು ವರ್ಗದ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಉದ್ದ ಕಾಲಿನ, ಬಡಕಲು ದೇಹದ ಈ ಕುರಿಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಐದು ತಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ.

1. ದಖನಿ ಕುರಿಗಳು : ಸು. 15"–20" ಮಳೆಯಾಗುವ ದಖನಿನ ಎತ್ತರವಾದ ತಪ್ಪಲು ಪ್ರದೇಶ ಈ ತಳಿಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಕುರಿ ಸಾಕುವವರು ವರ್ಷದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಿಂಡುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾನ್ಸೂನ್ ಮಳೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಜೂನ್‌ನಿಂದ ನವಂಬರ್ ವರೆಗೆ ಬೀಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ನವಂಬರ್ ಅನಂತರ ಹುಲ್ಲು ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಾತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತಳಿಯ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಮೈ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು. ಬಿಳಿಯಾಗಿದ್ದು ಮುಖ ಮಾತ್ರ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಮೈ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿಯಾಗಿದ್ದು ಮೂಗು, ಬಾಯಿ ಗುಲಾಬಿ ವರ್ಣದ್ದಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಕುರಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು ಮುಖದ ಬಿಳಿ ಕುರಿಯನ್ನು ತಳಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರಿಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದರೂ ದೃಢವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಕೆಳದರ್ಜೆಯದಾಗಿದ್ದು ಉರುಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೂದಲು ಹಾಗೂ ಉಣ್ಣೆಯ ತಂತುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ನೆಲ್ಲೂರು ಜಾತಿಯ ಕುರಿಗಳು : ಮೂಲತಃ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ನೆಲ್ಲೂರಿನವಾದರೂ ಈಗ ತೀರ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ಹರಡಿವೆ. ಮಸಾರಿ ಮತ್ತು ಎರೆನಾಡುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡದ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನದಿಗಳ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

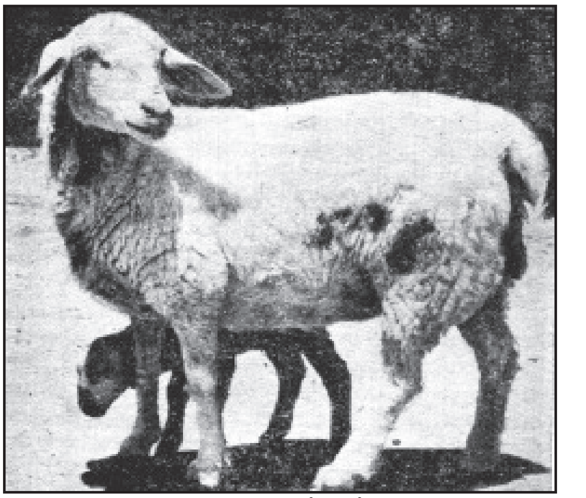

ಬನ್ನೂರು ತಳಿ, ಮರಿಯೊಂದಿಗೆ

ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವಾದ ಬಲಿಷ್ಠ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಕುರಿಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂದಲು ವರ್ಗದ ಉಣ್ಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬಿಳಿಯಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಖ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಂದು ಕಲೆಗಳಿರುವ ಬಿಳಿಯ ಕುರಿಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮೈಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಿರಿದಾದ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕೊರಳು ಮೊಲೆಗಳುಂಟು. ಟಗರುಗಳಿಗೆ ಮುರಿಗೆಕೋಡುಗಳಿವೆ. ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕೋಡುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತೀರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಕುರಿಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣವಿದ್ದು ನಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದವಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕುರಿಗಳು ಸುಮಾರು 9 ತಿಂಗಳು ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಮರಿಹಾಕುತ್ತವೆ. ಒಂದುವೇಳೆಗೆ ಒಂದೇಮರಿ. ಟಗರುಮರಿಗಳಿಗೆ ಕೊಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಒಂದು ವರ್ಷವಾದೊಡನೆ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ 5–6ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ ಅನಂತರ ಮಾರಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾಂಸದ ತಳಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದಿದೆ.

3. ಮಂಡ್ಯ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಮಾಂಸದ ಜಾತಿಯ ತಳಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ತಳಿಯಿಂದ ಕೂದಲು ವರ್ಗದ ಉಣ್ಣೆ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆಯ ಅಂಶ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇವು ದೊರಕಿದಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿಗಳು ಬಹು ಬೇಗ ಕೊಬ್ಬುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ ಬಹಳ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳುಪು. ಆದರೂ ಕಂದು ತಲೆಯ ಕಪ್ಪು ಕಲೆಗಳಿರುವ ಕುರಿಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

4. ಹಾಸನ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ: ಈ ತಳಿಯನ್ನು ಮಲೆನಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮಿಕ್ಕ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಗಿಡ್ಡಕುರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿ ಅಥವಾ ಕಂದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಹದ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉಣ್ಣೆ ಉರುಟಾಗಿದ್ದು ಎಳೆಗಳು 2½ – 3½" ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜನವರಿ ಮತ್ತು ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ 2 ಸಾರಿ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವ ಈ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ; ಮಿಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಉಣ್ಣೆಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ.

5. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಾತಿಯ ಕುರಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನೂಲ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ 100ರ ವರೆಗೆ ಕುರಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲಿನ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೀಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಮೀಪದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಗಿಡಗಂಟಿಗಳನ್ನೂ ಹುಲ್ಲನ್ನೂ ತಿಂದು ಈ ಕುರಿಗಳು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ಮಿಶ್ರತಳಿ, ಬಣ್ಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಪ್ಪು, ಬೂದು ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಳಿ. ಬಿಳಿಯ ಕುರಿಗಳ ಮುಖ ಕಪ್ಪು. ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಕುರಿಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಕಪ್ಪು ಕುರಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಟಗರುಗಳಿಗೆ ಮುರಿಗೆಕೋಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಕೋಡು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಣ್ಣೆ ಉರುಟು. ತಂತುಗಳು ಗುಂಗುರಾಗಿರದೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಉತ್ಪಾದಿಸಲಾಗುವ ಉಣ್ಣೆಯ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಕಂಬಳಿ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕುರಿಯ ಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸಾಕುವುದು ಅಷ್ಟೊಂದು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ.

ವಿದೇಶಿ ತಳಿಗಳು: ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉಣ್ಣೆ, ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಹಾಲನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸ್ವದೇಶೀ ತಳಿಗಳ ಮೇಷ್ಟಿಗಳೊಡನೆ ಅನ್ಯ ತಳಿಗಳಾದ ಮೆರಿನೋ, ರ್ಯಾಂಬುಲಿ, ಶೆವಿಯೋ, ಸೌತ್‌ಡಾನ್, ಲೀಸೆಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಲಿಂಕನ್‌ಗಳ ಟಗರುಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮೆರೀನೋ: ಇದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ತಳಿ. ಕುರಿಗಳ ಪಾದ ಮತ್ತು ಮುಖಗಳೆರಡೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಬಿಳುಪಾದ ಉಣ್ಣೆಯಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಗಟ್ಟಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಥ ವಿಷಮ ವಾತಾವರಣ ಅಥವಾ ಬರಗಾಲವನ್ನೂ ಸಹಿಸಬಲ್ಲವು.

ರ್ಯಾಂಬುಲೀ: ಇದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ತಳಿಯಾದರೂ ಮೆರೀನೋ ತಳಿಯ ವಂಶಜ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಪ್ಪವಾದ ತಲೆಯುಳ್ಳ ಈ ಕುರಿಗಳ ಮೂಗು ಮತ್ತು ಕಿವಿಗಳ ಸುತ್ತ ಬಿಳಿ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಭಾರವಾದ ತುಪ್ಪಟ ಶರೀರವನ್ನೆಲ್ಲ ಒತ್ತಾಗಿ ಆವರಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಮಾಂಸ ದೊರಕದಿದ್ದರೂ ಸುಂದರವಾದ ಮರಿಗಳೂ ನಾಜೂಕಾದ ಉಣ್ಣೆಯೂ ಈ ತಳಿಯಿಂದ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಟಗರುಗಳು 125 ಕೆ.ಜಿ ಮತ್ತು ಮೇಷ್ಟಿಗಳು 90 ಕೆಜಿ ತೂಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಅತಿ ಫಲಪ್ರದ ತಳಿ. ಸಾಮಾನ್ಯ ದರ್ಜೆಯ ಸ್ವದೇಶೀ ಕುರಿಗಳೊಡನೆ ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವಿರುವ ಉತ್ತಮ ಪೀಳಿಗೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ.

ಶೇವಿಯೋ : ಇದು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ತಳಿ. ಸೆಟೆದು ನಿಂತ ಕಿವಿ, ಕಪ್ಪಾದ ಮೂಗು, ತುಟಿ ಮತ್ತು ಪಾದ, ಬಿಳಿಯ ಮುಖ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇವು ಮಧ್ಯಮ ದರ್ಜೆಯ ಹಗುರವಾದ ಉಣ್ಣೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದವು.

ಸೌತ್‌ಡೌನ್ : ಇದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ತಳಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಅಗಲವಾದ ತಲೆ ಮತ್ತು ನಸು ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಮುಖವುಳ್ಳ ಈ ಕುರಿಗಳ ಶರೀರ ನೀಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆ. ಕಾಲುಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಟಗರುಗಳು 80 ಕೆಜಿ, ಮೇಷ್ಟಿಗಳು 55

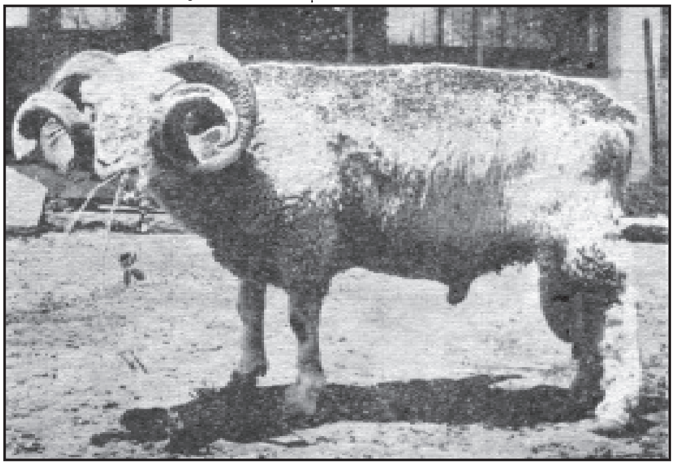

ರ್ಯಾಂಬುಲೀ ಟಗರು

ಕೆಜಿ ತೂಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ ಕುರಿಯೂ 2–3 ಕೆಜಿಗಳಷ್ಟು ತುಪ್ಪಟ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇತರ ಉಪತಳಿಗಳ ಉಗಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ತಳಿ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಲೀಸೆಸ್ಟರ್: ಇದೂ ಸಹ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ತಳಿ. ಸಾಧಾರಣ ಗಾತ್ರದ ಈ ಕುರಿಗಳ ಮುಖ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನೀಳವಾದ ತುಪ್ಪಟಕ್ಕೆ ಈ ತಳಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದುದು.

ಲಿಂಕನ್: ಇದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾಡು ತಳಿ. ದಪ್ಪವಾದ ಕಿವಿಗಳು ಅಗಲವಾದ ತಲೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಭರಿತ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರ ಈ ತಳಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅತಿ ಫಲವತ್ಕಾರಿಯಾದ ಪ್ರತಿ ಮೇಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ 5–7 ಕೆಜಿಗಳಷ್ಟು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ಉಣ್ಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಳಿಯ ಟಗರುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಳೀ ಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ 1/8 ಭಾಗದಷ್ಟು ತುಪ್ಪಟ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಮೆರೀನೋ ತಳಿಯೊಂದರಿಂದಲೇ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ನ್ಯೂಜೀಲೆಂಡಿನ ರೋಮ್ನಿ ಮಾರ್ಷ್ ಮತ್ತು ಕಾರಿಡೇಲ್ಸ್ ತಳಿಗಳು ಉತ್ತಮ ದರ್ಜೆಯ ತುಪ್ಪಟಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ತಳೀಕರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ.

ಕುರಿ ತಳೀಕರಣ : ತಳೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸುವ ಟಗರಿಗೆ ಅದರ ಪಿತೃತಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳೂ ಇರಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ನ್ಯೂನತೆಗಳೂ ಇರಬಾರದು. ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ದೃಢಕಾಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಗಲವಾದ ಕಟಿ, ದಪ್ಪವಾದ ಕತ್ತು ,ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಎಲುಬುಳ್ಳ ಅಂದವಾದ ಶರೀರ ವಿಶಾಲವಾದ ಎದೆ, ಮಟ್ಟಸವಾದ ಬೆನ್ನು, ಚಂದದ ಪಾದ ಮತ್ತು ಸುಂದರ ಆಕಾರದ ತಲೆ ಇರುವ ಟಗರನ್ನು ಆರಿಸಿ ಪೋಷಿಸಬೇಕು. ಅಡ್ಡಹಾಯಿಸಲು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕುರಿ ಮಂದೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಗ್ಗಿಸಬೇಕು. ಟಗರಿನಷ್ಟೇ ವಯಸ್ಸಾದ ಸಮಕಾಲೀನ ಕುರಿಮಂದೆಗೆ ಬಿಡಬಾರದು. ಮೇಷ್ಟಿಗಳ ವಯಸ್ಸು ಟಗರಿನ ವಯಸ್ಸಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಬೆದೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಟಗರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇಯುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯ ಮೈಕಟ್ಟುಳ್ಳ ಒಂದು ಟಗರು ಸುಮಾರು 30–40 ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಗರ್ಭಾದಾನ ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಬೆದೆಕಾಲದ ಅನಂತರ ಟಗರನ್ನು ಮಂದೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಉತ್ತಮ ತಳಿಯ ಪ್ರಾಯದ ಕುರಿಗಳು ಅಗ್ಗವಾಗಿ ದೊರಕುವುದು ಅಸಂಭವವಾದ್ದರಿಂದ, ತಳಿಯ ಹೆಣ್ಣುಮರಿಗಳು ಹಾಲುಣ್ಣುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಕೂಡಲೇ ತಂದು ಸಾಕುವುದು ಉತ್ತಮ. ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ 7–14 ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಕುರಿ ಬೆದೆಗೆ ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, 7 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಗರ್ಭಧರಿಸಬಲ್ಲುದು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಫಲ ಪಡೆಯಲು 2½–2 ವರ್ಷದ, ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಹಲ್ಲಿಕ್ಕಿದ ಕುರಿಯನ್ನು ಆರಿಸಬೇಕು. ಕ್ಷಾಮಪೀಡಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 3–4 ಮರಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಕುರಿಗಳು ಪುನರ್ಗರ್ಭಧಾರಣೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ತಳದೂಗುವ ನೀಳವಾದ ಮೈಕಟ್ಟು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕೆಚ್ಚಲು,

ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಮೇಯುವ ಹಾಗು ಮರಿಗಳಿಗೆ ಹಾಲುಣಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹ ತೋರುವ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಫಲ ದೊರಕುವುದು. ಉಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಉಣ್ಣೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ತಳಿಗಳಿಂದಲೇ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಬೆದೆಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ವಾರ ಮೊದಲೇ ಕಾಳು ಮುಂತಾದ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಪೋಷಿಸಬೇಕು. ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಪೌಷ್ಟಿಕಾಹಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಊನ ಹಾಗು ದುರ್ಬಲವಾದ ಮರಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಮರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠದರ್ಜೆಯ ಉಣ್ಣೆಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಈಯುವ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಕುರಿಗಳನ್ನು ವಾತವರಣದ ವೈಪರೀತ್ಯದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಕುರಿಹಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಬಾಣಂತಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಮೊದಲ 48 ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಅಥವಾ ತಾವೇ ಹಾಲುಣ್ಣಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ತನಕ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಹುಟ್ಟಿದ 7–14 ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಯ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಹಿಡ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಚಾಕು ಅಥವಾ ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಬಾಲವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಬಹುದು(ಡಾಕಿಂಗ್). ಇದರಿಂದ ಮಲ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಕೀಟವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ ಕುರಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕುರಿಹಟ್ಟಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಖರ್ಚು ತಗುಲುವುದಿಲ್ಲ. ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಗುರವಾದ ಗೂಟಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕೂಡಿಟ್ಟು ಸಾಕುವ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಕುರಿಹಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಚರಣಿಗೆ ಮತ್ತು ತೊಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿರಬೇಕು.

ಕುರಿಗಳ ಆಹಾರ: ಸಸಾರಜನಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಮತ್ತು ರಂಜಕವೇ ಮುಂತಾದ ಖನಿಜಾಂಶಗಳು, ಶರ್ಕರ ಪಿಷ್ಟಾದಿಗಳು, ಕೊಬ್ಬು ಮತ್ತು ಜೀವಸತ್ವಗಳು ಕುರಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೇವಾಂಶವಿಲ್ಲದ ಎಳಸಾದ ಹುಲ್ಲು, ಗರಿಕೆ, ಚಿಗುರು, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ತವುಡು, ಹಿಂಡಿ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ದ್ವಿದಳ ಸಸ್ಯಗಳಾದ ಅಲಸಂದೆ, ಹುರುಳಿ, ಹೆಸರು, ಉದ್ದು, ಕುದುರೆಮಸಾಲೆಸೊಪ್ಪು, ಮುಂತಾದ ಗಿಡಗಳ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಅಗಸೆ ಮತ್ತು ಗೊಬ್ಬಳಿಯ ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಕಂಡರೆ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಬಲು ಪ್ರೀತಿ. ಗೆಣಸಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಕುರಿಮರಿಗಳಿಗೆ ಬಲು ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಆಹಾರ.

ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ತೂಕಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ದಿನಕ್ಕೆ ತಲಾ 1–2 ಕೆ.ಜಿ.ಗಳಷ್ಟು ದ್ವಿದಳಸಸ್ಯಗಳ ಸೊಪ್ಪು ಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಭಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 110–225 ಗ್ರಾಂ ಗಳಷ್ಟು ಕಡಲೇಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಎಳ್ಳು ಹಿಂಡಿಯನ್ನುಕೊಟ್ಟು ಸಾಕಬಹುದು. ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪನ್ನು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ, ಹುಲ್ಲು ಮತ್ತು ಚಿಗುರೆಲೆಗಳೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಾಹಾರವಾಗಿ ಕೊಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಹುಲ್ಲು ಬಲಿತಿದ್ದರೆ ಸಸಾರಜನಕಾಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ತೇವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳ ಕಾಟ ಅತಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ತೇವರಹಿತವಾದ ಮತ್ತು ಎಳಸಾದ ಹುಲ್ಲನ್ನೇ ಕೊಡಬೇಕು. ಗರ್ಭಾದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಟಗರುಗಳಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ 200–450 ಗ್ರಾಂ ಮಿಶ್ರಾಹಾರ ಕೊಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಯದ ಕುರಿಗಳು ಬೇಗ ಬೆದೆಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಿನಕ್ಕೆ 200–250 ಗ್ರಾಂ ಗಳಷ್ಟು ಬಾರ್ಲಿ, ಓಟ್ಸ್, ಮತ್ತು ಜೋಳವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಕುರಿಗಳು ಬಹು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಮೊದಲು ಶರೀರವನ್ನು ಕ್ಷೀಣಿಸಿ, ಅನಂತರ ಬೆದೆಗೆ ಬರಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಉತ್ತಮ. ಎಲ್ಲ ಕುರಿಗಳಿಗೂ ಕುಡಿಯಲು ದಿನವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದ ಕುರಿಗೆ ಮೊದಲು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಹಾರದ ಜೊತೆಗೆ, 110 ಗ್ರಾಂನಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ 225 ಗ್ರಾಂ ಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಧಾನ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರತಿ ಕುರಿಮರಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ 110–450 ಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು ಮಿಶ್ರಾಹಾರವನ್ನು (1 ಭಾಗ ತವುಡು + 2 ಭಾಗ ಧಾನ್ಯ + 3 ಭಾಗ ಹಿಂಡಿಯ ಮಿಶ್ರಣ) ಕೊಡುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಭಾರತೀಯ ತಳಿಗಳ ಗುಣಮೌಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಖ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೆಳಕಂಡ ಮೂರು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರು. 1. ಸ್ವಕೀಯ ತಳೀಕರಣ, 2. ಪರಕೀಯ ತಳೀಕರಣ, 3. ಅಂತಸ್ತು ಗೊಳಿಸುವಿಕೆ(ಗ್ರೇಡಿಂಗ್).

1. ಸ್ವಕೀಯ ತಳೀಕರಣ: ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಟಗರುಗಳನ್ನಾರಿಸಿ ಒಂದು ಮಂದೆಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಅದೇ ತಳಿಯ ವಿವಿಧ ಕುರಿಮಂದೆಗಳಿಗೆ ಬಿಡುವುದರಿಂದ, ತಾಯಿಕುರಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಮರಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಟಗರಿನಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಅನಂತರ ಅಂಥ ಉತ್ತಮ ಟಗರುಗಳನ್ನೇ ತಳೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಮುಂಬರುವ ಪೀಳಿಗೆಯ ಗುಣಮೌಲ್ಯ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸ್ವಕೀಯ ತಳೀಕರಣದಿಂದ ದುರ್ಬಲ ಮರಿಗಳು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದರೆ ಅವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

2. ಪರಕೀಯ ತಳೀಕರಣ: ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪಂಜಾಬು, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಜೂಕಾದ ಉಣ್ಣೆಗಾಗಿ ನವ್ಯ ತಳಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವದೇಶಿ ತಳಿಯ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯ ತಳಿಯಾದ ಮೆರಿನೋ ಟಗರನ್ನು ಅಡ್ಡ ಹಾಯಿಸುವರು. ಇದರಿಂದ ತಾಯಿ ತಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠದರ್ಜೆಯ ಉಣ್ಣೆ ನೀಡುವ ಮೊದಲ ಪೀಳಿಗೆಯ ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಈ ಪೀಳಿಗೆಯ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಮೆರಿನೋ ಟಗರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹಾಯಿಸುವುದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಎರಡನೆ ಪೀಳಿಗೆ ಮೊದಲ ಪೀಳಿಗೆಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ, ಅಡ್ಡಹಾಯುವಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರೆ, ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವದೇಶೀ ಮತ್ತು ಅನ್ಯ ತಳಿಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ನೂತನ ಮಿಶ್ರತಳಿ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪರಕೀಯ ತಳೀಕರಣದಿಂದ ನಾಜೂಕಾದ ತುಪ್ಪಟವೀಯುವ ಹಿಸಾರ್ಡೇಲ್ ಎಂಬ ವಿನೂತನ ತಳಿಯನ್ನು ಹರಿಯಾಣದ ಹಿಸ್ಸಾರ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ.

3. ಅಂತಸ್ತುಗೊಳಿಸಿಕೆ: ಯಾವುದಾದರೊಂದು ತಳಿಯ ಕುರಿಗಳ ಮಾಂಸ ಅಥವಾ ತುಪ್ಪಟವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ತಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಗುಣ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕೋ ಆ ತಳಿಯ ಕುರಿಮಂದೆಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗುಣವುಳ್ಳ ಒಂದು ಶುದ್ಧ ತಳಿಯ ಟಗರನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಥಮ ಪೀಳಿಗೆಯ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಐದನೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯ ತನಕವೂ ಎಲ್ಲ ಪೀಳಿಗೆಯ ಕುರಿಗಳಿಗೂ ಸತತವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ತಳಿಯ ಟಗರನ್ನು ಅಡ್ಡ ಹಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕುರಿಗಳ ಗುಣವರ್ಧನೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಪ್ರತಿ ಪೀಳಿಗೆಯ ಗಂಡು ಮರಿಗಳಿಗೆ ಅವು ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಗರ್ಭದಾನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೃತಕ ಗರ್ಭದಾನ: ಕುರಿಗಳ ಪಾಲನೆ, ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಂತಾನಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸುಧಾರಿತ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದರೂ ಸ್ವದೇಶೀ ತಳಿಗಳ ದೇಹ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದ ಹೊರತೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರಿಕೃಷಿ ಏಳಿಗೆ ಹೊಂದಲಾರದು. ಉತ್ತಮವಾದ ವಿದೇಶೀ ತಳಿಗಳು ಭಾರತದ ಹವೆಗೆ ಒಗ್ಗದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗುಣವುಳ್ಳ ಟಗರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕುರಿಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆದೆಗೆ ಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಕೃತಕ ಗರ್ಭಾಧಾನ ಕ್ರಮ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಟಗರು ಸ್ಖಲಿಸಿದ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಒಂದು ವಾರದವರೆಗೂ ಕೆಡದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ವೀರ್ಯಕಾರಕಗಳಾದ ಎಗ್–ಯೋಕ್ ಸಿಟ್ರೇಟ್ ಮತ್ತು ಬೈಕಾರ್ಬೊನೇಟ್–ಫಾಸ್ಫೇಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 1–0°ಸೆ. ಅಥವಾ 15°–20° ಸೆ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟರೆ ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲ ರಕ್ಷಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶೇಖರಿಸಿಟ್ಟ ವೀರ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕುರಿಗಳು ಬೆದೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಯೋನಿಯ ಮೂಲಕ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಗರ್ಭದಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಟಗರು ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಖಲಿಸಿದ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಸುಮಾರು 30–40 ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಗರ್ಭದಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕುರಿಸಾಕಣೆಯ ಉದ್ಯೋಗ: ಕುರಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಮಾಂಸ, ಹೊದಿಕೆ ತಯಾರಿಸಲು ಉಣ್ಣೆ, ದೊರಕುತ್ತವೆ; ಇವಲ್ಲದೆ ಗೊಬ್ಬರ, ಚರ್ಮ, ಹಾಲು ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಉಣ್ಣೆಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ 54 ದಶಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟಾಗುವುದು. ಉಣ್ಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳದರ್ಜೆಯದಾಗಿದ್ದು ಕೂದಲು ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬೇರೆಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಉಣ್ಣೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಉಣ್ಣೆಯ ತಲಾವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪಾದನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 8/3 ಪೌಂಡಿನಿಂದ 4 ಪೌಂಡಿನವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಿಳಿಯ ಉಣ್ಣೆಗೆ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಇದ್ದು ಜಮಖಾನೆ, ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಅದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಎಂದರೆ ಸುಮಾರು 8 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬೆಲೆಯ ಉಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಆಂತರಿಕ ಬೇಡಿಕೆ ಅಂದರೆ ಮಿಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 32–63 ದಶಲಕ್ಷ ಪೌಂಡು ಉಣ್ಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ದೇಶದ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರಿಗೆ ಉಣ್ಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಗಳಿಗೂ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ದೇಶದ ಉಣ್ಣೆಯ ಆಂತರಿಕ ಬಳಕೆಯ ಶೇಕಡಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ 5 ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. (i) ಕಂಬಳಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ 49.6, (ii) ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಹೆಣೆಯುವ ನೂಲು ತಯಾರಿಸಲು 28.7, (iii) ಜಮಖಾನೆ ಹಾಸುಗಂಬಳಿಗಳಿಗೆ 11.6, (iv) ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾದ ನೂಲು ತಯಾರಿಕೆಗೆ 6.8 (v) ಶಾಲು ತಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ 3.3.

ಉಣ್ಣೆಯ ಗಿರಣಿಗಳು ಪಂಜಾಬ್, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಮುಂಬಯಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕುರಿಯ ಮಾಂಸ ಒಳ್ಳೆಯ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರವಾಗಿದ್ದು ಭಾರತದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರಿಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಮಾಂಸದ ಮಾರಾಟದಿಂದ ಕುರಿವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಹು

ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಆದಾಯವಿದೆಯೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಆಂತರಿಕ ಬೇಡಿಕೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಕುರಿಯಿಂದ ದೊರೆವ ಮತ್ತೊಂದು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯೆಂದರೆ ಅದರ ಗೊಬ್ಬರ. ಕುರಿಯ ಗೊಬ್ಬರ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ಆಹಾರಘಟಕಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟು. ಒಂದು ಕುರಿಯಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 0.5 ಟನ್ನಿನಿಂದ 0.7 ಟನ್ನಿನಷ್ಟು ಗೊಬ್ಬರ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕುರಿಯ ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಸಾರಜನಕ ಮತ್ತು ರಂಜಕಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ದನಗಳ ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಇಮ್ಮಡಿ. ಕುರಿಗಳ ಹಾಲು, ಚರ್ಮದಿಂದಲೂ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ಪನ್ನ ಬರುತ್ತದೆ. ಕುರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಲಾರವು. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಮತ್ತು ಒಣಹವೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಮೂವತ್ತು ಅಂಗುಲಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮಳೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕುರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿಬಿಡವಾಗಿದೆ. ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕು. ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಮಾರಕವೆನಿಸುವುದು. ತಮ್ಮ ಮುಂದಾಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗುವುದು ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ರಕ್ತಗತ ಗುಣ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕುರಿಸಾಕುವವರು ತಮ್ಮ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಡುಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕುರಿಗಳು ಈ ಆಡುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಿದವರು, ಕುರಿಗಳ ಈ ಸ್ವಭಾವದ ಲಾಭವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿಗಳ ಆಯುರ್ಮಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 10–12 ವರ್ಷಗಳು. ಆದರೆ ಕುರಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಇರಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕಡಿಮೆಯಾದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರುವುದುಂಟು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಕಿದ ನಿರೋಗಿ ಕುರಿಯನ್ನು 7 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಸಾಕುವರು. ಆದರೆ ಅಭಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ 4 ಅಥವಾ 5 ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಮಾರಿಬಿಡುವರು. ಟಗರು ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 10–12 ತಿಂಗಳ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಮಾರಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ : ಕುರಿ ಸು. 9–14 ತಿಂಗಳು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಗರ್ಭಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಯೋಮಿತಿ ವಿವಿಧ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿ, ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗರ್ಭ ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿಯೂ ಸದೃಢವಾಗಲಾರದು. ಕಾರಣ ವಯಸ್ಸಿನ 15 ನೆಯ ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಟಗರು ಕೊಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಒಂದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಟಗರು ಗರ್ಭದಾನ ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಟಗರನ್ನು 2 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಬೀಜಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಮುಂದೆ 7 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಬೀಜಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಸುಮಾರು 30 ರಿಂದ 50 ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಟಗರು ಬೇಕಾಗುವುದು. ಕುರಿ ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಅನಂತರ 147 ರಿಂದ 152 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮರಿಹಾಕುವುದು. ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿ ಕಾಲಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ 3 ಇವೆಯೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

1. ಬೇಸಗೆ ಕಾಲ	....	ಮಾರ್ಚ್ – ಏಪ್ರಿಲ್
2. ಶರದೃತುವಿನ ಕಾಲ	....	ಜೂನ್ – ಜುಲೈ
3. ಚಳಿಗಾಲ	....	ಅಕ್ಟೋಬರ್ – ನವೆಂಬರ್

ಮಾರ್ಚ್ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿಯ ಕುರಿಗಳ ಶೇ.15–20 ಕುರಿಗಳು ಗರ್ಭ ಧರಿಸುವುವು. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಕುರಿಗಳು ಅಂದರೆ ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿಯ ಶೇ. 50–80 ಕುರಿಗಳು ಜೂನ್ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆದೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಕುರಿಗಳು ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಧರಿಸುವುವು. ಕುರಿಗಳ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಇರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಆಹಾರದ ಅಭಾವದ ಮೂಲಕ ಕುರಿಗಳು ಅಶಕ್ತವಾದರೆ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆದೆಗೆ ಬಾರದೆ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ವಿಲಂಬವಾಗಬಹುದು. ತಡವಾಗಿ ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಕುರಿಗಳು ಚಳಿಗಾಲದ ಮಧ್ಯದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇಸಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಮರಿಹಾಕುವುವು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಒಣಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರಿಹುಟ್ಟಿದಾಗ ತಾಯಿಕುರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಸಿರು ಹುಲ್ಲು ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ಹಾಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮರಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೇವಿನ ಅಭಾವದ ಮೂಲಕ ಸಾಕುವವರು ತಮ್ಮ ಕುರಿಹಿಂಡುಗಳೊಂದಿಗೆ ದೂರದವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಅಲೆಯಬೇಕಾಗುವುದು. ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಮರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ದೂರದ ವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದು ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೆದೆಯಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಇಟ್ಟರೆ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹುಲ್ಲು ಲಭ್ಯವಿದ್ದಾಗಲೇ ಮರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಕುರಿಸಂಗೋಪನೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗುವುದು.

ಬೆದೆಯ ಕಾಲ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ 27 ಗಂಟೆಗಳ ವರೆಗೆ ಇರುವುದು. ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿಯಾದ 5ನೆಯ ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಈಯುವುವು. ಗರ್ಭಕಾಲದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಆಹಾರದ ಅಭಾವ ಮತ್ತಿತರ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಕುರಿಗಳು ಅಶಕ್ತವಾದರೆ ಗರ್ಭಪಾತವಾಗುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು. ಗಬ್ಬವಿದ್ದ ಕುರಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರೈಕೆಮಾಡಿದರೆ ಗರ್ಭಸ್ಥ ಮರಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು; ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾಲು ಲಭ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುವುದು. ಈಯುವ ವೇಳೆ ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಕುರಿಯ ನಡಿಗೆ ಮಂದವಾಗುತ್ತದೆ; ಬಾಲವನ್ನು ವಿಚಿತ್ರರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಿಹಾಕುವಾಗ ಹಿಂಡಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಮುಂಗಾಲಿನಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಕೆರೆಯುತ್ತ ಮಲಗುವುದು, ಏಳುವುದು, ಹೊರಳಾಡುವುದು, ಒದರುವುದು, ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಚಾಚುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ನೀರಿನ ಚೀಲ ಕಂಡಮೇಲೆ ಮರಿ ಹಾಕುವ ವೇಳೆ ಸಮೀಪಿಸಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಕುರಿ ಮಗ್ಗುಲಾಗಿ ಮಲಗಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಾಲು ಚಾಚಿ ಮರಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮರಿ ಜನಿಸುವಾಗ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಎರಡೂ ಮುಂಗಾಲುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸಹಾಯ ಕೂಡಲೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಈಯುವಾಗ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಸಹಾಯವೂ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಮರಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಲವೇ ಮಿನಿಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮೊಲೆ ಉಣ್ಣಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು ಅಶಕ್ತವಿದ್ದರೆ ಮೊಲೆ ಕುಡಿಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಬಹಳ ಚಳಿ ಇದ್ದರೆ ಅದೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿಯನ್ನು ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಈಯುವುದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಇರುವಲ್ಲಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಏಕೆಂದರೆ ತಾಯಿಕುರಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಲು ಮತ್ತು ಮರಿಯನ್ನು ಆರೈಕೆ ಮಾಡಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿಯ ತೂಕ ಸು. 5–8 ಪೌಂಡ್ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಿ ಶೀಘ್ರಗತಿಯಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ 12 ತಿಂಗಳ ವಯಸ್ಸಿನ ವರೆಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 1½–2 ವರ್ಷಗಳ ನಡುವೆ ದೇಹದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪೂರ್ಣಬೆಳೆದ ಕುರಿಯ ತೂಕ 18–20 ಕೆ.ಜಿ. ಇದ್ದರೆ, ಟಗರಿನ ತೂಕ 25–30 ಕೆ.ಜಿ.ಗಳವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕುರಿ ಸಂಗೋಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮರಿಗಳ ಆರೈಕೆಯ ಕಡೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು. ಎಳೆಯವಿದ್ದಾಗ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಪಚನವಾಗುವಂಥ ರಸಭರಿತ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ತಾಯಿಕುರಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಆಹಾರ ಪೂರೈಸಿದರೆ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾಲು ದೊರಕುವುದು. ಮರಿಗಳು ಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಕುರಿ ಸಾಕುವಿಕೆ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು.

(ಎಸ್.ಬಿ.ಎಚ್.; ಎಸ್.ಎಚ್.ಓ.)

ಕುರಿ ರೋಗಗಳು : ಕುರಿಗಳಿಗೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಸೋಂಕು ರೋಗಗಳೂ ದೇಹದ ಆಂತರಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಉಲ್ಬಣಿಸುವ ಅನೇಕ ಬೇನೆಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅವುಗಳ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ, ವೈರಸ್, ಬೂಷ್ಟು, ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ (ಪ್ರೋಟೋಝೋವ), ಹುಳುಗಳು (ವರ್ಮ್ಸ್) ಕೀಟಗಳು ಮುಂತಾದವು ಕಾರಣವೆನಿಸಿವೆ.

ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯದಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳು : ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿಯ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಕುರಿಗಳ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೋಗಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ನೆರಡಿ (ಆಂತ್ರಾಕ್ಸ್), ಚಪ್ಪೆರೋಗ (ಬ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಲೆಗ್), ಅತ್ಯುಗ್ರ ಊತ (ಮಲಿಗ್ನಂಟ್‌ಈಡಿಪಸ್), ಬ್ರಾಕ್ಸಿ, ಕಪ್ಪುರೋಗ, ಕುರಿಮರಿಗಳ ಭೇದಿ, ಕರುಳಿನ ವಿಷಬೇನೆ (ಎಂಟರೊಟಾಕ್ಸಿಮಿಯ), ಧನುರ್ವಾಯು (ಟೆಟ್ಯಾನಸ್), ವಿಷರೋಗ (ಬಾಟುಲಿಸಂ), ಕ್ಷಯ, ಕೆಚ್ಚಲಬಾವು (ಮ್ಯಾಸ್ಟೈಟಿಸ್), ಸಂಧಿವಾತ (ಪಾಲಿಆರ್ಥೈಟಿಸ್). ದುಗ್ಧನಾಳದ ಉರಿಯೂತದ ರೋಗ (ಕೇಸಿಯಸ್ ಲಿಂಫ್ಯಾಡೆನಿಟಿಸ್), ಗೊರಸು ರೋಗ (ಫುಟ್‌ರಾಟ್) – ಇವು ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು, ಪಾಶ್ಚುರೆಲ್ಲ, ಬ್ರೂಸೆಲ್ಲ, ವಿಬ್ರಿಯೊ, ಸಾಲ್ಮೊನೆಲ್ಲಾ, ಲಿಸ್ಟಿರಿಯ, ಎರಿಸೆಫೆಲೊತ್ರಿಕ್ಸ್, ಟ್ಯುಲರೀಮೀಯ, ನೆಕ್ರೊಬೆಸಿಲ್ಲೋಸಿಸ್, ಆಕ್ಟಿನೊಬ್ಯಾಸಿಲೋಸಿಸ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಲೂ ರೋಗಬರುವುದುಂಟು. ರೋಗಕಾರಕ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುರಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ವಿವಿಧರೀತಿಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ತರುವುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರೋಗಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಏಕಾಣು ಜೀವಿ ಕಾರಣ. ಇವು ದೇಹದ ವಿವಿಧಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಬಲ್ಲವು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹದ ಸಂಪೂರ್ಣಭಾಗ ರೋಗದ ಛಾಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದು. ಜ್ವರ, ಭೇದಿ, ಕೆಮ್ಮು ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳೂ ದೇಹದ ಒಳಗಡೆ ವಿವಿಧ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ನೆರಡಿ ರೋಗ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಸಿಲಸ್ ಆಂಥ್ರಾಸಿಸ್ ಎಂಬ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಕಾರಣ. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಕುರಿಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ರಕ್ತಕಾರಿ ಸಾಯುವುವು. ಸತ್ತ ಕುರಿಯ ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರೋಗಾಣುಗಳು ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ದೇಹವನ್ನು ಸೀಳದೆ ಆಳವಾದ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸುಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ರೋಗಾಣುಗಳು ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದು ಇತರ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಡಬಹುದು. ಕುರಿಯ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಗುವ ಗಾಯಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಚಾವೆ, ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಸೆಪ್ಟಿಕಂ ಎಂಬ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳೂ ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಪರ್‌ಫ್ರಿಂಜಿಸ್, ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಸೋಏಯ್ಯೆ ಮುಂತಾದವೂ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರಿ ಚಪ್ಪೆರೋಗ, ಅತ್ಯುಗ್ರಊತ, ಬ್ರಾಕ್ಸಿ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪುರೋಗವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಚಪ್ಪೆರೋಗದಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಹಿಂಗಾಲು ಮುಂಗಾಲಿನ ಮಾಂಸ ಖಂಡದ ಉಬ್ಬರದಿಂದ ನರಳಿ ಸಾಯುವುದು. ಅತ್ಯುಗ್ರ ಊತದ ರೋಗದಲ್ಲಿ ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಊತ ಕಾಣಬರುವುದು. ಬ್ರಾಕ್ಸಿಯಂತೂ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಕುರಿಮರಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗ. ಅದರ ಜಠರದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ (ಅಬೋಮೇಸಂ) ಉರಿಯೂತವಾಗಿ ರೋಗಾಣುಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ, ಮರಿಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಸಾವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಕಪ್ಪು ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕಾರಲುಹುಳುವಿನ ಶೈಶವ ರೂಪ ಯಕೃತ್ತನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ರೋಗಾಣುಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಕಪ್ಪುರೋಗವುಂಟಾಗುವುದು. ಕುರಿಮರಿಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೆ ಭೇದಿರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಪರ್‌ಫ್ರಿಂಜಿಸ್ ಟೈಪ್ ಎಂಬ ರೋಗಾಣು ಈ ರೋಗ ತರುವುದು. ವಯಸ್ಕ ಕುರಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಭೇದಿರೋಗ ಬರುವುದುಂಟು. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಪರ್‌ಫ್ರಿಂಜಿಸ್ ಟೈಪ್ ಸಿ ಮತ್ತು ಡಿ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ವಿಷ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಿ ಕರುಳಿನ ವಿಷಬೇನೆ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಭೇದಿಕಾರಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಕುರಿಗಳು ಸಾಯುವುವು.

ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ರೋಗ ಧನುರ್ವಾಯು. ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಬಿಗಿದು ದೇಹ ಬಿಲ್ಲಿನಾಕಾರವಾಗುವ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಟಿಟನಿ ಎಂಬ ರೋಗಾಣು ಕಾರಣ. ಮುಂದೆ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಕುರಿ ಸಾಯುವುದು. ಕುರಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ರಂಜಕದ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಸತ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಾಗಿ ತಿಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಬಾಟೂಲಿನಂ ಟೈಪ್ ಎಂಬ ರೋಗಾಣು ಕುರಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರಿ ವಿಷ ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡುದರಿಂದ ಕುರಿಗಳು ಸಾಯುವುವು. ಪ್ಯಾಸ್ಚುರೆಲ್ಲ ಮಲ್ಟೋಸಿಡ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಆಂತರಿಕ ಬೇನೆ ಬರುವುದು. ಶ್ವಾಸಕೋಶ, ಹೃದಯ ಹಾಗೂ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕುರಿಗಳ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ವಾಸಮಾಡುವ ಉಣ್ಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ಯಾಸ್ಚುರೆಲ್ಲ ಟುಲರೆನ್ಸಿಸ್ ಎಂಬ ರೋಗಾಣು ದೇಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಟ್ಯುಲರೀಮಿಯ ಎಂಬ ರೋಗವನ್ನು ತರುವುದು. ಕುರಿಗಳ ಮೊಲೆಯ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ರೋಗಾಣುಗಳು ಕೆಚ್ಚಲನ್ನು ಸೇರಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಕೆಚ್ಚಲುಬಾವು ಬರುವುದು. ಸ್ಟ್ಯಾಫಿಲೊಕಾಕಸ್ ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕಸ್ ಪ್ಯಾಸ್ಚುರೆಲ್ಲ , ಕೊರಿನಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಂ ಮುಂತಾದವು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ಬೇನೆ ಕುರಿಸಾಕಣಿಗೆ ಒಂದು ಮಾರಕವಾಗಿದೆ. ಕೆಚ್ಚಲು ಊದಿ ಹಾಲು ರಕ್ತಮಯವಾಗುವುದು. ಕೆಚ್ಚಲಿನಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತ ಉಲ್ಬಣಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಕೆಚ್ಚಲು ಒಣಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಕುರಿಗಳು ಗರ್ಭಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಹಾಕುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಬ್ರುಸೆಲ್ಲ ವಿಬ್ರಿಯೊ ಮತ್ತು ಸಾಲ್ಮೊನೆಲ್ಲ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗ ಬರುವುದು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಸಂತಾನಹರಣವಾಗುವುದು. ಲಿಸ್ಟಿರಿಯ ಮಾನೊಸೈಟೋಜೀನ್ಸ್ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಲೆತಿರುಗಿ ಬಂದು ಇತರ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕುರಿಗಳು ಸಾಯುವುವು. ಲೆಪ್ಟೊಸ್ಪೈರ ಎಂಬ ರೋಗಾಣು ಯಕೃತ್ತು, ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಛಾಯೆಯನ್ನು ಬರಿಸಿ ರಕ್ತರೋಗಮಯವಾಗಿ ಕುರಿಗಳು ಸಾಯುವುವು. ಮುಖ್ಯ ಕೆನ್ನೆ , ತುಟಿ, ಒಸಡುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ರಣಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಆಕ್ಟಿನೊಬ್ಯಾಸಿಲಸ್ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಕುರಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ನರಳಿ ಸಾಯುವುದು. ಕ್ಷಯರೋಗವೂ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಇದು ದೀರ್ಘಾವಧಿಯ ರೋಗ. ಯಕೃತ್ತು, ಮೂತ್ರಪಿಂಡ, ಗುಲ್ಮ, ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯದ ಗೆಡ್ಡೆಗಳಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಸಾವು ಬರುವುದು ಎರಿಸೆಫೆಲೊತ್ರಿಕ್ಸ್ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗುವುಂಟಾಗಿ ಸಂಧಿವಾತ ಬರುವುದು. ಕುರಿ ಕುಂಟುತ್ತ ನರಳುತ್ತ ಸಾಯುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳು ವಿವಿಧರೀತಿಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ತರುವುವು.

ರಿಕೆಟ್‌ಸಿಯ ರೋಗಗಳು (ರಿಕೆಟ್ಸಿಯಲ್ ಡಿಸೀಸಸ್): ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ರಿಕೆಟ್‌ಸಿಯದಿಂದ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು. ಸಾಂಕ್ರಾವಿಕ ಕಣ್ಣಿನ ಉರಿಯೂತ (ಪಿಂಕ್ ಐ) ತೀವ್ರತರವಾದ ರೋಗ; ಕಣ್ಣಿನ ಪೊರೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತವಾಗುವುದು. ಕುರಿ ಇರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕುರಿಯ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿ ಸದಾ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕುರುಡು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ನೊಣಗಳು ರೋಗದ ಹರಡುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣ. ಕುರಿಗಳ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ವಾಸಿಸುವ ಉಣ್ಣೆಗಳು ರಿಕೆಟ್‌ಸಿಯ ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ಕುರಿಯ ದೇಹದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಉಣ್ಣೆಯ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಜ್ವರ (ಟಿಕ್‌ಬಾನ್ ಫೀವರ್) ಕ್ಯೂಜ್ವರ, ಎಪೆರಿಟ್ರೊಜೊವನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳು ಬರುವುವು. ಕುರಿಗಳು ಈ ಜ್ವರಗಳಿಂದ ನರಳಿ ಸಾಯುವುವು.

ವೈರಸ್ ರೋಗಗಳು: ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ವೈರಸ್ ರೋಗಾಣುಗಳು ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡುಬು, ಕಾಲುಬಾಯಿರೋಗ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಚರ್ಮರೋಗ (ಕಂಟೇಜಿಯಸ್ ಪುಸ್ಟುಲಾರ, ಡರ್ಮಟೈಟಿಸ್) ನೀಲಿನಾಲಗೆ (ಬ್ಲೂ ಟಂಗ್), ದೊಡ್ಡರೋಗ (ರಿಂಡರ್‌ಪೆಸ್ಟ್) ಪಿ.ಪಿ.ಆರ್. ಮತ್ತು ಹುಚ್ಚುರೋಗ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಸಿಡುಬುರೋಗ ಬಂದಾಗ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ದದ್ದು ಹಾಗೂ ವ್ರಣಗಳೇಳುವುವು. ಜ್ವರಬರುವುದು, ದೇಹದ ಒಳಗಡೆ ರೋಗದ ಛಾಯೆಯ ಫಲದಿಂದ ಜ್ವರವೂ ಇರುವುದು. ಇತರ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಹರಡುವುದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬಹಳ ಮಾರಕವಾದುದು ಕಾಲು ಮತ್ತು ಬಾಯಿ ರೋಗ (ಫುಟ್ ಅಂಡ್ ಮೌತ್ ಡಿಸೀಸ್) ಕುರಿಗಳಲ್ಲೂ ಬರುವುದು. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ವ್ರಣಗಳೇಳುವುವು. ಇದರಿಂದ ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಿನ ಗಾಯಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ವರದ ತಾಪದಿಂದ ಕುರಿಗಳು ಬಳಲುವುವು. ಇದರಂತೆ ಕುರಿಗಳ ತುಟಿಯ ಮೇಲೆ, ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬೊಕ್ಕೆಗಳೇಳುವುವು. ಬಾಯಿ ಹಾಗೂ ಮೂಗಿನ ದ್ವಾರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ರಣಗಳೇಳುವುವು. ನೀಲಿನಾಲಗೆ ರೋಗ ಇತರ ದೇಶದ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಹಲವು ಕೀಟಗಳು ಈ ರೋಗವನ್ನು ಹರಡುವುವು. ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವ್ರಣಗಳಾಗುವುವು. ಕುರಿಗಳು ಮಂಕಾಗಿ ಜೊಲ್ಲುಸುರಿಸಿ, ಮೂಗಿನ ಮೂಲಕ ದ್ರವ ಹರಿಸುವುವು. ತುಟಿಗಳು ಊದಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಬಾಯಿಯ ಮೃದುಪೊರೆ ಊದಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಮುಖವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹಸುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ದೊಡ್ಡರೋಗ ಕುರಿಗಳಲ್ಲೂ ಬಂದು ಸಾವು ನೋವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಈ ರೋಗದ ವಿಷಾಣು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕು ಪ್ರಾಣಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ತಗುಲಿ ರೋಗ ಹರಡುವುದು. ಕಣ್ಣುಮೂಗಿನಿಂದ ದ್ರವ ಹರಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಅಪಾರವಾಗಿ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುವುದು. ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಹುಚ್ಚುರೋಗ ಸಹ ಬರುವುದು. ಈ ರೋಗಗಳಲ್ಲದೆ ವೈರಸ್‌ಗಳು ಮಿದುಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ನರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಲೂಪಿಂಗ್ ಇಲ್, ಸ್ಕ್ರೇಪಿಸಿ, ರೈಡ್ ಬೋರ್‍ನ ಎಂಬ ರೋಗಗಳನ್ನು ತರುವುದು ಸಹ ಉಂಟು. ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಚುಚ್ಚು ಮದ್ದು ಹಾಕಿಸಬೇಕು.

ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಅಥವಾ ಬೂಷ್ಟು: ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳು ಕೆಲವು ರೋಗಗಳನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚರ್ಮರೋಗಗಳು, ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂತವಾಗಿ ತುರಿ, ಕಜ್ಜಿ , ಗಜಕರ್ಣಗಳೇಳುವುವು. ಚರ್ಮದ ಉರಿಯೂತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಕುರಿಯ ಉಣ್ಣೆ ಹೊಳಪನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಆಕ್ಟಿನೊಮೈಸಿಸ್ ಡಿಮಾಟೊನಮಸ್ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಬರುವುದು. ಕುರಿಯ ಬೆನ್ನು, ಪಕ್ಕೆ ತಲೆಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಉಣ್ಣೆ ಉಂಡೆಯಾಗುವುದು. ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಮೂಡುವ ಗಜಕರ್ಣದ ಕಲೆಗಳು ಟ್ರೈಕೊಫೈಟನ್ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಬರುವ ಕಲೆಗಳು. ಮುಖ, ಕಿವಿಗಳ ಬಳಿ ಈ ಕಲೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುವು.

ಪ್ರೋಟೋಜ಼ೋವಗಳಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳು : ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಕಾಕ್ಸಿಡಿಯ ರೋಗ: ಐಮೀರಿಯ ಎಂಬ ಪ್ರೋಟೋಜ಼ೋವಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗ ಬರುವುದು. ಇದು ಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು. ಒಂದು ಮಂದೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲ ಕುರಿಗಳಿಗೂ ಹರಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕುರಿಮರಿಗಳು ಸಾಯುವುವು. ಅವುಗಳ ಪಿಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗದ ಕೋಶಾಣುಗಳು ಇರುವುವು. ನೀರಿನ ಅಂಶವಿರುವೆಡೆ ಬೀಜಕಣಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಇತರ ಮರಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಸೇರುವುವು. ಕರುಳಿನ ಮೃದು ಪೊರೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಭೇದಿರೋಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುವು. ಈ ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಲವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಕುರಿಗಳ ರೊಪ್ಪವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಬೇಕು. ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ಬಬೇಸಿಯ ಹಾಗೂ ತೈಲೇರಿಯ ರೋಗಗಳು: ಬಬೇಸಿಯ ಮತ್ತು ತೈಲೇರಿಯ ಎಂಬ ಪ್ರೋಟೋಜ಼ೋವಗಳು ಕೆಂಪುರಕ್ತಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತಿಂದು ನಾಶ ಮಾಡಿ ರಕ್ತಹೀನತೆ ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಬಬೇಸಿಯ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ತಾಳುವುದು.

ಎರಡು ರೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ವರವಿರುವುದು. ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಿಸಿದಾಗ ಕುರಿಗಳು ಸಾಯುವುವು. ದೇಹದ ಮೇಲಿರುವ ಉಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗ ಹರಡುವುದು. ಕುರಿಮರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಟ್ರಿಪ್ಯಾನಸೋಮ ರೋಗ: ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಟ್ರಿಪ್ಯಾನಸೋಮ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುಗಳು ಹರಡಿ ಈ ರೋಗ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತ ಹೀರುವ ನೊಣಗಳು ಈ ರೋಗ ಹರಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುವು. ರೋಗಲಕ್ಷಣ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ವರ.

ಟೊಕ್ಸೊಪ್ಲಾಸ್ಮ ರೋಗ : ಟೊಕ್ಸೊಪ್ಲಾಸ್ಮ ಎಂಬ ರೋಗಾಣುಗಳಂದ ಈ ರೋಗ ಬರುವುದು. ಆಗ ಕುರಿ ಕಂದು ಹಾಕುವುದು. ನರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಗುವುದು.

ಈ ರೋಗಗಳಲ್ಲದೆ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಗಯಾಆರ್ಡಿಯ, ಕೆಂಪುರಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಪ್ಲಾಸ್ಮ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಕೋಸಿಸ್ಟ್ ಪ್ರೋಟೋಝೋವಗಳಿಂದ ಆಯಾ ರೋಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹುಳುಗಳಿಂದ ಬರುವ (ಹೆಲ್ಮಿಂತಿಕ್) ರೋಗಗಳು: ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹುಳುಗಳು ಇರುವುವು. ದೇಹದ ವಿವಿಧಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅನ್ನನಾಳದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಇರವು ಹೆಚ್ಚು. ಚಪ್ಪಟೆಹುಳು, ಲಾಡಿಹುಳು ಮತ್ತು ದುಂಡುಹುಳು ಇವು ಕುರಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಫ್ಯಾಸಿಯೋಲ ಎಂಬ ಚಪ್ಪಟೆ ಹುಳು ಕಾರಲು ರೋಗವನ್ನು ಆಂಫಿಸ್ಟೋಮ ರೋಗವನ್ನು ತರುವುದು. ಕಾರಲು ರೋಗ ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಾರಕರೋಗ. ಈ ರೋಗಾಣುಗಳ ಶೈಶವರೂಪ ಬಸವನಹುಳುಗಳಲ್ಲಿರುವುದು. ಜೌಗುಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳ ಹಾದಿಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳು ಮೇಯಲು ಹೋದಾಗ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವುವು. ಮಾನೀಸಿಯ ಆವಿಟೆಲ್ಲಿನ, ಸೈಲೀಸಿಯ ಮುಂತಾದ ಲಾಡಿಹುಳುಗಳು ಕುರಿಗಳ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುವು. ಇವುಗಳ ಶೈಶವ ರೂಪ ಹುಲ್ಲುಕಾವಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೀಟಗಳಲ್ಲಿ (ಆರಿಬ್ಯಾಟಿಡ್‌ಮೈಟ್ಸ್) ಇರುತ್ತವೆ. ಕುರಿಗಳು ಮೇಯುವಾಗ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೀಟಗಳನ್ನು ಹುಲ್ಲಿನ ಜೊತೆಗೆ ತಿನ್ನುವುವು. ಮುಂದೆ ಲಾಡಿಹುಳುಗಳ ಶೈಶವ ರೂಪ ಕುರಿಯ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡದಾಗುವುದು. ಈ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಕುರಿಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡುವುದು. ಮಲ್ಟಿಸೆಪ್ಸ್ ಲಾಡಿಹುಳುವಿನ ಶೈಶವ ರೂಪ ಸೀನೋರಸ್ ರೋಗ ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಸುತ್ತುವಿಕಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ದುಂಡು ಹುಳುಗಳು ಕುರಿಯ ಅನ್ನನಾಳ ಹಾಗೂ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರವುವು. ಅನ್ನನಾಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಹೆಮಾಂಖಸ್, ಮೆಸಿಸ್ಟೊಸಿರಸ್, ಟ್ರೈಕೊಸ್ಟ್ರಾಂಗೈಲಿಸ್ ಬ್ಯೂನೋಸ್ಟೋಮಮ್ ಮುಂತಾದ ಹುಳುಗಳು ರಕ್ತಹೀರುವುವು. ಈಸಾಫೇಗಸ್ಟೋಮಮ್ ಹುಳುಗಳು ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಗಂಟು ರೋಗವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುವು. ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಹುಳುಗಳಾದ ಮ್ಯುಲ್ಲೆರಿಯಸ್, ಪ್ರೋಟೋಸ್ಟ್ರಾಂಗೈಲಸ್ ಮುಂತಾದವು ಕೆಮ್ಮನ್ನು ತರುವುವಲ್ಲದೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಸಂಬಂಧರೋಗಕ್ಕೆ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಈಡುಮಾಡುವುವು.

ಕೀಟಗಳಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳು: ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕೀಟಗಳು ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುವು. ಇವು ಕುರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾವಳಿ ಮಾಡುವುವಲ್ಲದೆ ಇತರ ರೋಗಗಳು ಹರಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವುವು. ನೊಣಗಳ ಮರಿಹುಳುಗಳು, ಹೇನು, ಉಣ್ಣೆ ಇವು ಅಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಕೀಟಗಳು. ಕೆಲವು ನೊಣಗಳು ರಕ್ತ ಹೀರುವುವು. ಕೆಲವು ನೊಣಗಳ ಮರಿ ಹುಳುಗಳು ಕುರಿಗಳ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಮರಿಹುಳು ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು (ಮಯಾಸಿಸ್) ತರುವುವು. ಇದರಿಂದ ಉಣ್ಣೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆ ನಿಂತು ಹೋಗಿ ಅಪಾರ ನಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಕುರಿ ಕೆಡ್ .(ಷೀಪ್ ಕೆಡ್) ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಮೆಲೊಫ್ಯಾಗಸ್ ಓವಿನಸ್ ಎಂಬುದು ಉಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾರದಂಥ ಕಪ್ಪು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಉಣ್ಣೆಯ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಡಮೇಲಿನಿಯ, ಲೈನೊಗ್ನಾಥಸ್ ಎಂಬ ಹೇನುಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದಲೂ ಕುರಿಯ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಕೆಡುವುದು. ದೇಹದ ಮೇಲಿದ್ದು ಉಣ್ಣೆಗಳು (ಟಿಕ್ಸ್) ರಕ್ತ ಹೀರುವುವಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸೋಂಕು ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುವುವು. ತೊಗಲಿನಲ್ಲಿ ಮಚ್ಚೆ ತೂತುಗಳಾಗುವುವು. ಇವುಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೀಟಗಳು (ಮೈಟ್ಸ್) ಚರ್ಮದೊಳಗೆ ಸೇರಿ ಉರಿಯೂತದಿಂದ ಉಣ್ಣೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿ ಕುರಿ ಬರಡಾಗುವುದು. (ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.ಎಸ್)

ಕುರಿಯವಿಠಲಶಾಸ್ತ್ರಿ: 1912–72. ಹೆಸರಾಂತ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದ. ಈಗ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಫಿರ್ಕಾದ ಕುರಿಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ 1912ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ವೆಂಕಟರಮಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಯ ಭಾವವಿತ್ತು. ಹದಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತಂದೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಹಾಗೂ ಅವರೇ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಳ್ಯೂರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಅಭಿನಯ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಾದರೆ ಮಗ ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ತಂದೆ ಕಂಸನಾದರೆ ಮಗ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಣ್ಣದ ವೇಷಧಾರಿ ರಾವುಗೋಳಿ ಕಣ್ಣನ್ ಅವರಿಂದ ನೃತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮೂಕನೃತ್ಯದಲ್ಲೂ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಆಳಾಗಿ, ಅರಸಾಗಿ,ಭಕ್ತನಾಗಿ, ಸಾರಥಿಯಾಗಿ, ಹೆಣ್ಣಾಗಿ, ಗಂಡಾಗಿ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಕೃಷ್ಣ, ಹನುಮಂತ, ರಾಮ, ಕರ್ಣ, ಶಿವ, ಭಸ್ಮಾಸುರ, ಕಂಸ, ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ, ರಾವಣ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ರುಕ್ಮಿಣಿ, ಶಬರಿ, ಕೈಕೆ, ಗಿರಿಜೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ತಮ್ಮತನ ಮೆರೆದರು. ನವರಸಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಣತರೆನಿಸಿದರು.

ಇವರು ಯಕ್ಷಗಾನ, ಭರತನಾಟ್ಯಗಳೆರಡರ ಸಂಗಮವಾಗಿದ್ದರು. ಹಾಡು, ತಾಳ, ಚಂಡೆ, ಮುಂತಾದ ಹಿಮ್ಮೇಳನದ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟೂ ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಭಿನಯದಿಂದಲೇ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಭರತನಾಟ್ಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಇವರದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಬ್ರಹ್ಮಕಪಾಲದಿಂದ ಕಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಲುಗಾಡುವ ರಾವಣ, ಧೀರೋದಾತ್ತ ಗುಣಜಲಧಿ ಶ್ರೀರಾಮ– ಈ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನೃತ್ಯಗತಿಯನ್ನೂ ವಾಗ್ವೈಭವವನ್ನೂ ನಯನಾಜೂಕುಗಳನ್ನೂ ಕಂಡವರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚನ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಯಕ್ಷಗಾನವೊಂದು ಶಿಷ್ಟಕಲೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ಸಂಭಾವಿತರು ಯಾರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದು ತರವಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಚಾಲ್ತಿಗೆ ತಂದ ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಅನೇಕ. ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವೇಷಭೂಷಣ(ಉದಾಹರಣೆ: ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮರತಿಯರಕೂಟ), ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ದೃಢಕಾಯ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಯ್ಕೆಯ ವಿಧಾನ (ಉದಾಹರಣೆ: ಭಾರದ ಗದೆ ಎತ್ತಿ ಬೀಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯುತ ಹನುಮಂತ), ರಾವು ಬಡಿಸುವ ವೇಷಕ್ಕಿಂತ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ (ಉದಾಹರಣೆ: ಕುಂಭಕರ್ಣ)– ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದರು. ವೇಷ, ಮಾತು, ಕುಣಿತ, ರಸ, ಭಾವ ಎಲ್ಲವೂ ಮೇಳೈಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಆವಿರ್ಭಾವ ಎಂಬುದು ಇವರ ಸೂತ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಕಟೀಲು ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಮುಂತಾದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಿದ ಇವರು ತಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಲು ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರಯತ್ನ ಕಡಿಮೆಯಲ್ಲ. ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ರೂಪಿಸಿದ್ದು ಇವರ ಮಹತ್ತರ ಸಾಧನೆ. ಇವರ ಮನೆಯೇ ಒಂದು ನಾಟ್ಯಶಾಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹಣಕೊಟ್ಟು, ಊಟ ಹಾಕಿ, ಕುಣಿದು ಕಲಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಉದಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಕಲೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತಿನ ಮೂರ್ತಿ ಎನಿಸಿದ್ದ ಇವರು ಚಂದದ ರಂಗ, ವೇಷ–ಭೂಷಣ, ಚುರುಕು, ಸೊಬಗು, ಅಭಿಜ್ಞತೆ, ಔಚಿತ್ಯ ಇಂತಿಷ್ಟೂ ಕೆಡಬಾರದೆಂದು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಇವರ ಕಿವಿಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಪೆರ್ಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆಯ ಶಿವತಾಂಡವ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಹೃದಯಾಘಾತಕ್ಕೀಡಾಗಿ ನಿಧನರಾದರು (1972). (ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ.)

ಕುರು[1] : ಕೌರವರ ಮೂಲಪುರುಷ. ಚಂದ್ರವಂಶದ ಸಂವರಣ ಮತ್ತು ತಪತಿಯರ ಪುತ್ರ. ಈತನಿಗೆ ಶುಭಾಂಗಿ ಮತ್ತು ವಾಹಿನಿ ಎಂದು ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರು. ಶುಭಾಂಗಿಯ ಮಗ ವಿದೂರಥ. ವಾಹಿನಿಯ ಸಂತತಿಯವರೇ ಕೌರವರು. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕುರು[2] : ಕೀವಿನ ಸ್ಥಳಿಕ ಶೇಖರಣೆಯಿಂದ ಆಗುವ ಗುಳ್ಳೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾದ ಕೀವು ಕುರುವಿಗೆ ಕೀವುಗುಳ್ಳೆ (ಪೂಸ್ಟ್ಯೂಲ್) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತೀರ ಆಳವಾಗಿ ಹಾಳುಗೆಡಿಸುವ ಹಲಕಡೆ ತೂತುಗಳಾಗಿ ಹರಡಿರುವುದು ರಾಜಕುರು (ಕಾರ್ಬಂಕಲ್), ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿದಂತೆ ಕೀವಾಡುವುದು ವಿಸರ್ಪಿ (ಎರಿಸಿಪೆಲಾಸ್). ಚರ್ಮದ ವಿಸರ್ಪಿ, ಅಳಿಗೊಳಿಪಿನ (ಗ್ಯಾಂಗ್ರೀನಸ್) ವಿಸರ್ಪಿಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಕೂದಲಿನ ಕೋಶಿಕಗಳ (ಪಾಲಿಕಲ್ಸ್) ಬೆವರು ಗ್ರಂಥಿಗಳ ಸೋಂಕಿನಿಂದ, ಕೀವುಗುಳ್ಳೆಯಂತಿರುವ ಮಿಟ್ಟೆದದ್ದು (ಪ್ಯಾಪ್ಯೂಲ್) ಎದ್ದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊಡವೆ ಅಥವಾ ಕಜ್ಜಿ (ಅಕ್ನಿ) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕುರು ಮೇಲ್ಮೆಲೊ ಆಳವಾಗೋ ಕೂರಾಗೋ ಬೇರೂರಿಯೇ ಇರಬಹುದು.

ಕೂರಾದ ಕೀವುಕುರು: ಬೇಗನೆ ರೂಪಗೊಂಡು, ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತಿತೋರಿ ಕೊನೆಗೆ ಒಡೆಯಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಹಾಗೆಯೇ ಇಂಗಿ ಹೋಗಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ವಾಸಿಯಾಗಲು 7–10 ದಿವಸಗಳು ಹಿಡಿಯುವುವು. ಇದು ಎದ್ದಾಗ ಬಿಸಿ, ನೋವು, ಕೆಂಪೇರಿಕೆ, ಹೊಳಪಿನ ಊದು, ಕೆಲವೇಳೆ ತುಸು ಜ್ವರ ಇರುವುವು.

ಕಾರಣಗಳು : ಏಕಾಣುಜೀವಿ ಸೋಂಕುಗಳು ನೇರವಾದ ಕಾರಣಗಳು. ಗುತ್ತಿಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಸ್ಟೆಫೈಲೊಕಾಕಸ್), ಸರಕಾಯ್ಜೀವಿ (ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೊಕಾಕಸ್), ಕೀವುಜನಕ ಕದಿರುಜೀವಿ (ಕ್ಲಾಸ್ಟ್ರಿಡಿಯಂ ಪಯೊಜಿನಸ್), ಕ್ಷಯದ ಅಣಬೆ ಏಕಾಣುಜೀವಿ (ಮೈಕೋಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಂ) ಉದಾರಣೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಮುಳ್ಳುಸಿಬರು, ಲೋಹಹ ಚೂರುಗಳು ಬಂದೂಕಿನ ಗುಂಡುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಊತಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೆರಳಿಸಬಹುದು. ಅದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಯ ಬಲುಗುಂದಿಕೆ, ಒಂದು ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಊತಕದ ಬಲಗುಂದಿರುವುದು. ಮೈಯ ಸೋಂಕು ತಡೆವ ಬಲದೆದುರಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರುವಷ್ಟು ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು ಇರುವಿಕೆ. ಕೆಲವೇಳೆ ಕೀವುಗೂಡಿಸುವ ಜೀವಾಣುಗಳಿಂದ ಸೋಂಕುಹತ್ತುವಂತೆ ಗೊತ್ತಾದ ವಿಷಕಣಗಳು ಮಾಡುವುದೂ ಕೀವುಕುರುಗಳು ಏಳಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಗಾಯ ಬಲಗುಂದಿದ ಇಲ್ಲವೇ ಉರಿತವಾದ ಚರ್ಮ, ಬೆವರಿನ ಗ್ರಂಥಿ ಇಲ್ಲವೇ ಹೊರಗಣ ಪರಿಸರದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ತಾಕುವ ಉಸಿರಾಟದ, ಜಠರಕರುಳಿನ ನಾಳಿಯ (ಟ್ರಾಕ್ಸ್) ಬಲಗುಂದಿದ ಲೋಳೆಪೊರೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕೀವುಕುರು ಏಳಿಸುವ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು ಮೈ ಒಳಹೊಗುತ್ತವೆ. ಒಳನುಗ್ಗಿದ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳೂ ರೋಧವಸ್ತುಗಳೂ (ಆಂಟಿ ಬಾಡೀಸ್) ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೇಳೆ ದುರ್ಬಲವಾಗಿ ರೋಗ ತಡೆವ ಬಲಗುಂದಿರುವ ಊತಕದಲ್ಲಿ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳು ತಳವೂರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನೆಲೆಸಿದ ಸೋಂಕಿನ ಪದಾರ್ಥದ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳ ನಡುವೆ ಜರುಗುವ ಕದನದಲ್ಲಿ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳೂ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳೂ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಜೀವಿವಿಷಗಳಿಂದ (ಟಾಕ್ಸಿನ್ಸ್) ಸತ್ತ ಊತಕಗಳು ಹಾಳಾದ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತರಸದಲ್ಲಿ (ಪ್ಲಾಸ್ಮ) ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹಾಲಿನಂತಿರುವುದು. ಅದೇ ಕೀವು. ಕೀವುಗೂಳಿಕ ಜೀವಾಣು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಪಸರಿಸದಂತೆ ಕೀವಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳ ದಪ್ಪ ಪದರು ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಳಗಿರುವ ಕೀವುಕುರು ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆಮೂತಿ ತೋರಿ ಆಮೇಲೆ ಒಡೆದು ಕೀವು ಸುರಿಸುವುದೂ ಹೀಗೇ. ಬೆಚ್ಚಾರ (ಪೋಲ್ಟೀಸ್) ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಬೇಗ ಗುಣವಾಗಬಹುದು.

ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಕೀವುಕುರು ಎದ್ದಕಡೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಪಗೆ ಉಬ್ಬಿರುವುದು, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವುದು, ಒತ್ತಿದರೆ ನೋವು ಕಾಣುವುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಜ್ವರ ಇರಬಹುದು. ಇದು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಡೆ ಒತ್ತಿದರೆ ಒಳಗೆ ಕೀವು ತುಂಬಿರುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಕೆಲವೇಳೆ ಕೀವುಕುರು ಇನ್ನೂ ಆಳಕ್ಕೆ ತೋಡಿಕೊಂಡು ನುಗ್ಗಿ ಕುರುಡು ದೊಗರಾಗುತ್ತದೆ (ಸೈನಸ್). ಕೀವುಕುರು ಎದ್ದಕಡೆಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಹಾಲುರಸ ಗ್ರಂಥಿಗೂ ಸೊಂಕು ಸಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಉರಿತವೆದ್ದು ಅಲ್ಲೂ ಕೀವುಕುರು ಒಡೆದುಕೊಂಡರೆ, ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೊಯ್ದರೆ, ನೋವು ಕಳೆದು, ಊತವಿಳಿದು, ಮೈಕಾವು ಕುಗ್ಗಿ, ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಣ ಊತರ ಎಂದಿನಂತೆ ಚೆನ್ನಾಗುವುದು.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಸಲ್ಫ ಮದ್ದುಗಳು, ಜೀವಿವಿರೋಧಕಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಕೀವುಕುರು ಏಳದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಕೀವುಕುರು ಬೇಗನೆ ವಾಸಿಯಾಗುವಂತೆ ಬೆಚ್ಚಾರ ಕೊಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮೂತಿ ಇಡುವೆಡೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕೊಯ್ದು ಕೀವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬಹುದು. ಕೀವು ಸುರಿದುಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಸೋಂಕು ಹತ್ತದಂತೆ ಮುದ್ದುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಗಾಯಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಮೊಗ, ಕೀಲಿನ ಬಳಿ, ಎದೆ ಹೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಕೊರಳು ಈ ತಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀವುಕುರು ಎದ್ದರೆ ಕೂಡಲೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿ ಜೀವಾಳದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಹರಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕು.

ಬೇರೂರಿದ ಕೀವುಕುರು : ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಏಳುವುದಲ್ಲದೆ, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮೂತಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕದೇ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳದು. ಸುತ್ತಲೂ ತಂತುಕ ಊತಕ (ಫೈಬ್ರಸ್ ಟಿಷ್ಯೂ) ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೇರೂರಿದ ತಣ್ಣನೆಯ ಕೀವು ಕುರುವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಒಳಗಡೆ ಕೀವು ಒಣಗಿ ಗಟ್ಟಿ ಮೊಸರಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಬೇರೂರಿದ್ದರೆ, ಕಲ್ಲಿನಂತಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕೆಲವೇಳೆ ಕಟುಕಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಾಗಲೋ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಯ್ದು ನೋಡುವಾಗಲೋ ಕಾಣಲೂಬಹುದು. ಮೈಮೇಲೆ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಆಗ ಇದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ತುಸು ನೋವೊಂದಿಗೆ ಬೇಗನೆ ದೊಡ್ಡದಾಗದಿರುವುದು. ನುಂಗಣೆ, ಉಸಿರಾತ, ನಡಿಗೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಜೀವಾಳದ ಅಂಗದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆತಂಕವಾದ ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣಿಯ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಟ್ಟಿರದು.

ಕೂರಾದ ಕೀವುಕುರುವಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೇ ಇದಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕೀವುಕುರು ಮಾಯುವಂತೆ ಇಲ್ಲವೇ ಮೂತಿ ಇಡುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಮದ್ದು, ಲೇಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಆಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಕೀವು ಹೊರಡಿಸಿ, ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟ ಹುಣ್ಣಿನ ಹಾಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಆಗಬೇಕು. (ಬಿ.ಎಂ.ಎ.; ಕೆ.ವಿ.ಎಂ.; ಎ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ[1] : ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತೀ (ಇಂದಿನ ಘಗ್ಗರ್) ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ದೃಷದ್ವತೀ (ಇಂದಿನ ಚಿತಂಗ್) ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಉಲ್ಲೇಖ ವೈದಿಕಯುಗದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸತ್ರಗಳನ್ನು (ಯಾಗ) ಮಾಡಿದ್ದರೆಂದು ಶತಪಥ ತೈತ್ತರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲೂ ಮೈತ್ರಾಯಣೀ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ, ರಾಮಹ್ರದ, ಸಮಂತ (ಸ್ಯಮಂತ) ಪಂಚಕ, ವಿನಶನ, ಸನ್ನಿಹತಿ ಎಂಬೀ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯೆಂದೂ ವಾಮನ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಭೀರ ದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನನ ಕಾಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೌದ್ಧ ಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವುಂಟು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್‌ಚಾಂಗನೂ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೇ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಆರಣ್ಯಕದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವಂತೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಖಾಂಡವವನ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತೂರ್ಘ್ನ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಪರೀಣ–ಇವು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇರೆಗಳು. ದೃಷದ್ವತೀ, ಸರಸ್ವತೀ, ಅಪಯಾ ಮತ್ತು ಪಸ್ತ್ಯಾ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶರ್ಯಣಾವಂತವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ತಟಾಕವಿತ್ತು. ತರಂತುಕ, ಆರಂತುಕ ಮಚಕ್ರುಕ ಮತ್ತು ರಾಮಹ್ರದ–ಇವು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೇರೆಗಳೆಂದೂ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೃಷದ್ವತೀ, ಕೌಶಿಕೀ, ಮಧುಶ್ರವಾ, ಮಂದಾಕಿನೀ ಗಂಗಾ, ವೈತರಣೀ ಹಿರಣ್ಯವತೀ, ಆಪಗಾ, ಅಂಬುಮತೀ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತೀ ಎಂಬ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದೂ ಮಹಾಭಾರತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾಮ್ಯಕ, ಅದಿತಿವನ, ವ್ಯಾಸವನ, ಫಲಕೀವನ, ಸೂರ್ಯವನ, ಮಧುವನ ಮತ್ತು ಪೀತಾವನಗಳೆಂಬ ಏಳು ಪುಣ್ಯ ವನಗಳು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ವಾಮನ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ನಾರಿಧೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಸ್ತಿನಾಪುರ (ಇದು ದೆಹಲಿಯಿಂದ 100 ಕಿಮೀ. ವಾಯವ್ಯಕ್ಕಿದೆ), ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥ (ದೆಹಲಿಯ ಪುರಾಣಾಖಿಲಾದ ಪರಿಸರ), ಸ್ಥಾಣೇಶ್ವರ (ಇಂದಿನ ಥಾನೇಸರ್) ಹಾಗೂ ಪೃಥೂದಕ (ಇಂದಿನ ಪೆಹೋವ)–ಇವು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣಗಳು. ಮೇಲಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇಂದಿನ ಹರಿಯಾಣ ಪ್ರದೇಶದ ಕರ್ನಾಲ್–ಅಂಬಾಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೇ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೋಮವಂಶದ ಅರಸು ಸಂವರಣ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿ ತಪತೀ ಇವರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕುರುವೆಂಬ ರಾಜರ್ಷಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅದು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ಶಲ್ಯಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕುರುಜನಾಂಗದವರು ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನೆಲಸಿದ್ದರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆನ್ನುವುದು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಜನಕ್ಕೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಪರಿಚಯವಾಗಿರುವುದು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ 18 ದಿನಗಳ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧದಿಂದ. ಆ ಯುದ್ಧ ನಡೆದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಧಾರಗಳಾವುವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1500 –1000ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೋ ಸಂಭವಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ, ಹಸ್ತಿನಾಪುರ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಭಾರತ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ನಡೆಸಲಾದ ಪ್ರಾಕ್ತನ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ ಮಡಕೆಗಳು ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 1100–600ರ ಅವಧಿಯವಾಗಿವೆ. ಅವು ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದವೆಂಬುದು ಪುರಾತತ್ವ ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮಹಾಭಾರತದ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆಯಾದರೂ ಆಗಲೂ ಅದು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮಗ್ರತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ವರೆಗೂ ಭಾರತದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾದ್ದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ, ನೂರಾರು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅರ್ಘ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಮಾಡಿದಷ್ಟೇ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿ ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪಂಚಮಹಾ ಪಾತಕಗಳಷ್ಟು ಭೀಕರ ಫಲ ದೊರಕುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಆರ್.)

ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ[2] : ಗ್ರಾಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸಂದೇಶ ಸಾರುವ ನವದೆಹಲಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೀ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಕಟಣ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತ. 1970 ಮೇ ವರೆಗೂ ಇದು ಮಾಸಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿಂದ ಪಕ್ಷಪತ್ರಿಕೆಯಾಯಿತು. 1954ರಿಂದ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪಂಚಾಯತ್ ರಾಜ್ ಎಂಬ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆಗ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಕಟಣೆ 1952ರಲ್ಲೂ ಹಿಂದೀ ಪ್ರಕಟಣೆ 1955ರಲ್ಲೂ ಆರಂಭವಾದುವು. ಈಗ ಮಾತ್ರ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಸಹಕಾರ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಚಾರಗಳು, ಪಂಚಾಯತ್ ರಾಜ್ಯ–ಗ್ರಾಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳಿರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್.)

ಕುರುಖ್ ಭಾಷೆ : ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಉಳಿದೆರಡು ಮಾಲ್ತೋ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹುಈ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಉತ್ತರ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆವುದಿದೆ. ಕುರುಖ್ ಭಾಷೆ ಛೋಟಾನಾಗಪುರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಅಸ್ಸಾಂಪ್ರದೇಶಗಳ ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ

ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕುಡುಖ್ ಎಂದೂ ಓರಾನ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕುರುಖ್ ಮಾತಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಮಾರು ಹನ್ನೊಂದು ಲಕ್ಷ. ಕುರುಖಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾತಾಡುವವರು ಎಂದೂ ಓರಾನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯರು ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಜನಾಂಗದವರು ಬ್ರಾಹುಈ ಭಾಷೆ ಮಾತಾಡುವ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ನರ್ಮದಾ ನದಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಶಹಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡೆ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಛೋಟಾನಾಗಪುರ, ರಾಜಮಹಲ್ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಮುಂಡಾ ಮತ್ತು ಭೋಜಪುರಿ ಹಿಂದಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒರಿಯಾ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ ಸ್ಪರ್ಶ ಕಕಾರ ಘರ್ಷ ಖ ಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಈ ಭಾಷೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಉದಾ: ಖನ್ (ಕಣ್ಣು) , ಖಾಖ (ಕಾಗೆ) ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ ಇ ಕಾರ ಪರವಾದ ಕ ಕಾರ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಕೀಯ (ಕೆಳಗೆ). ಮೂಲದ ಚಕಾರಗಳಿಗೆ ಎ, ಉ ಪರವಾದಾಗ ಕ ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಡ್ (ಸುಡು) (<ಚುಡು). ವರ್ತ್ಸ್ಯ ಕಂಪಿತ ರೇಫ ಸಕಾರವಾಗಿದೆ. ಕೇಸ್ (ಕೇರು) ದ್ವಿತ್ವ ರೇಫ (ಕಂಪಿತ) ದ್ವಿತ್ವ ತ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ರಳ (ಳಿ) ಸ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ವ ಕಾರ ಬ ಕಾರವಾಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬತ್ತ್ (ಒಣಗು) (<ವಟ್ಟಿ), ಜೋಸ್ (ಕೊಳೆ) (<ಕುಳಿಯ್), ಬಯಿ (ಬಾಯಿ) ಇತ್ಯಾದಿ. ನ–ಣಗಳ ಭೇದ ಮಾಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಲ–ಳ ಭೇದವೂ ಕಂಡಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಮಪದದಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪುಲ್ಲಿಂಗೇತರ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧದ ಲಿಂಗವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗೇತರ ಗುಂಪಿಗಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ ಸರ್ವನಾಮದ ಬಹುವಚನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮಾವಿಷ್ಟ, ಅಸಮಾವಿಷ್ಟ ಎಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳಿವೆ. ಎಮ್ (ನಾವು) ನಾಮ್ (ನಾವು–ಕೇಳುವವನನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ). ಈ ಭಾಷೆಯ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ದ್ವಿತೀಯಾ–ಅನ್, ತೃತೀಯಾ–ತ್ರಿ, ಚತುರ್ಥಿ–ಗೆ, ಪಂಚಮಿ–ತಿ, ಷಷ್ಠಿ–ತ, ನಿ, ಸಪ್ತಮಿ–ಮ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಕಾಲಭೇದಗಳಿವೆ. (ಯು.ಪಿ.ಯು.)

ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಜ್ಞಾನಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನೇಂದ್ರಿಯವಾದ ದೃಷ್ಟಿ ಶೂನ್ಯವಾದಾಗ ಅಥವಾ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಲು ಅಸಮರ್ಥವಾದಾಗ ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶ್ರವಣ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣ. 1960ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಪಂಚದ ಕುರುಡರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 14 ದಶಲಕ್ಷ. ಇಂದಿನವರೆಗೆ (2012) ಈ ಸಂಖ್ಯೆ 37 ಮಿಲಿಯನ್‌ಗೆ ಏರಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಒಂದರಲ್ಲೇ 15 ಮಿಲಿಯನ್ ಕುರುಡರಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಭಾರೀ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮನುಷ್ಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆ ವಿಕಸಿಸಿ ಹೊರಸೂಸಲು ಯುಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ತನ್ಮೂಲಕ ಕುರುಡರ ಜೀವನವನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವನ್ನಾಗಿಸುವುದು ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಕುರುಡರಿಗೆ ಜೀವನನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಲು ಮೊದಲು ಇದ್ದದ್ದು ಎರಡೇ ಮಾರ್ಗಗಳು–ಜನ್ಮದಾತರನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಬಾಳುವುದು; ತಿರುಪೆಯೆತ್ತಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯುವುದು. ಉಭಯ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೂ ಅಂತಿಮ ಫಲ ಒಂದೇ–ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಪರಾನ್ನ ಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಹೊರೆಯಬಾಳು. ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕುರುಡರಿಗೆ ಸಹ ತಮ್ಮ ಅನ್ನವನ್ನು ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಆಸ್ಪದ ಮಾಡಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು.

ಇತಿಹಾಸ : ಕುರುಡರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ದಯೆ, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ತೋರಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಶೋಕ ಸಾಮ್ರಾಟನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ರಕ್ಷಣಾಲಯಗಳು, ಪುನರ್ನಿವೇಶನ ವಸತಿಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಕುರುಡರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತರಾಗಿ ಸಂಗೀತಗಾರರೋ ಕವಿಗಳೋ ಆಗಿದ್ದವರನ್ನು ರಾಜರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿವೆ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಬೇರೆಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಸೇವಾರ್ಥ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಶಾಲೆಗಳು, ನಿಲಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಆರಂಭವಾದುವು. ಆದರೆ ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆಯಲು ಆರಂಭವಾದದ್ದು 18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ . ವೇಲೆಂಟೀನ್ ಆವುಈ (1745–1822) ಅಂಧಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪಿತಾಮಹ. ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಕುರುಡರಿಗೆ ಯುಕ್ತ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಇವನು ಮೊದಲಿಗೆ 12 ಜನ ಕುರುಡರನ್ನು ಆಯ್ದು ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆರೆದ. ಆವುಈಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನದ ಗಮನಾರ್ಹ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಯುರೋಪ್ ಖಂಡವಿಡೀ ಪ್ರಚಾರ ಲಭಿಸಿತು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯೋದ್ಯುಕ್ತವಾದುವು.

ಮೊದಲ ಪಾಠಶಾಲೆ : ತನ್ನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಓರ್ವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಆ ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಒಂದು ಮುದ್ರಿತ ಆಹ್ವಾನ ಪತ್ರವನ್ನು ಓದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಆವುಈಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬಂತು. ಆ ಅಂಧ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮುದ್ರಿತ ಪತ್ರದ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಂಗೈಯನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತಡದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಗದದ ತಳಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಬ್ಬಿರುವುದನ್ನೂ ಈ ಉಬ್ಬುವಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯ್ಯಾಡಿಸಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ವಿಚಾರ ಮಾಹಿತಿ ತಿಳಿಯಬಹುದೆನ್ನುವುದನ್ನೂ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮನಗಂಡಿದ್ದ (ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಅಕ್ಷರಗಳ ದೊಡ್ಡ ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಕುರುಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಕ್ಷರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ವಾಡಿಕೆ) ಅಂಧ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಈ ಹಸ್ತಕೌಶಲವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ಆವುಈಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಕುರುಡರ ವಾಚನಾರ್ಥ ತಯಾರಿಸಬೇಕಾದ ಪುಸ್ತಕದ ರೂಪರೇಖೆ ಸ್ಫುರಿಸಿತು–ಕಾಗದದ ಹಾಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬಕ್ಷರಗಳಿಂದ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ ಕುರುಡರು ಓದಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದೇ ಈ ತೀರ್ಮಾನ.

ಅಂಧರ ಲಿಪಿಯ ವಿಕಾಸ : ಅಂಧರ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವ ಮೊದಲ ದಾಖಲೆ 1517ನೆಯ ವರ್ಷದ್ದು. ಸ್ಪೇನಿನ ಒಬ್ಬ ಉತ್ಸಾಹಿ ಮರದ ತುಂಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಕುರುಡರಿಗೆ ಓದಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ಒಂದು ಹಾಳೆಯನ್ನು ಸಹ ರಚಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟ ಎಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಡೆದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ–ಚಲಿಸಬಲ್ಲ ಸೀಸದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಉಪಯೋಗ, ಮೆತ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚುಚ್ಚಿದ ಸೂಜಿಗಳು, ಮರದ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳು, ಲೋಹನಿರ್ಮಿತ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವೆಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳೂ ಆವುಈ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಉಬ್ಬಕ್ಷರ ವಿಧಾನ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದವು. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಉಬ್ಬಕ್ಷರ ವಿಧಾನ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಉಬ್ಬು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ ಕುರುಡರು ಓದುತ್ತಾರೆ.

ಅಂಧರ ವಾಚನಾರ್ಥವಾಗಿ ಮೊದಲ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ (1827.) ಎಡಿನ್‌ಬರೋದ ಜೇಮ್ಸ್‌ಗಾಲ್ ಎಂಬಾತ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಪಕ. ಅಲ್ಲಿಂದ

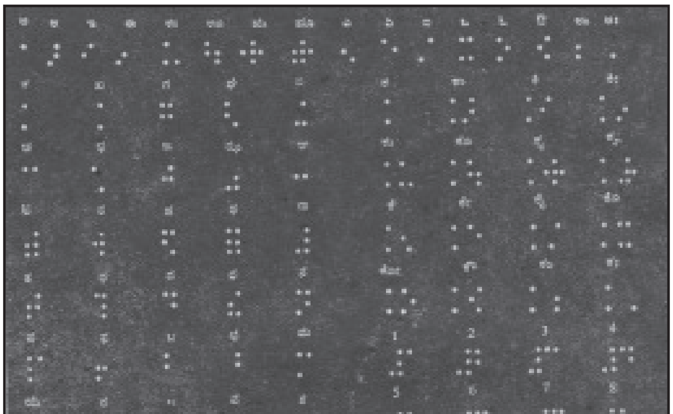

ಭಾರತೀ ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಕಾಗುಣಿತ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಗಳು

ಮುಂದೆ ಕುರುಡರ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಧಾರಣೆಗಳಾದುವು. ಎದುರಿದ್ದ ಚಿತ್ರ ಭಾರತೀ ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಕಾಗುಣಿತ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಕುರುಡರ ಬರೆವಣಿಗೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೇತದ್ವತ್ತಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅವು ಕುರುಡರ ಎದುರೊಡ್ಡುವ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಲು ಸಂಕೀರ್ಣ. ಮತ್ತೆ, ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ರೂಪಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಉತ್ತಮ ಸುಧಾರಣೆ ಲೂಯಿ ಬ್ರೇಲ್ (1809–52) ಎಂಬಾತನದು. ಸ್ವತಃ ಅಂಧನಾಗಿದ್ದ ಈತ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ (ಅಂದರೆ ಅಂಧರಲ್ಲದವರಿಗಿಂತ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಂಧರ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು

ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದ. ಉಬ್ಬು ಚುಕ್ಕಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸುವುದು–ಇವು ಓದಲು ಮತ್ತು ಬರೆಯಲು ಬ್ರೇಲ್ ಸೂಚಿಸಿದ ಪರಿಹಾರಗಳು. ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಕುರುಡರ ಲಿಪಿ ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದವುಗಳೇ. ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾರತೀ ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿಯ ವಿವರಗಳಿಗೆ (**ನೋಡಿ– ಬ್ರೇಲ್‌ಲಿಪಿ**).

ಕುರುಡರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳು : ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನದ ತೀವ್ರ ಪ್ರಗತಿ ಆಗಿರುವ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ವಿಶೇಷ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವಂಥ ಸಾಧನಗಳು ತಯಾರಾಗಿವೆ. ಹೊಲಿಗೆ ಯಂತ್ರಗಳು, ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರಗಳು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಪನ ಯಂತ್ರಗಳು, ಗಡಿಯಾರಗಳು, ಹಲವಾರು ಸೂಕ್ಷ್ಮೋಪಕರಣಗಳು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕುರುಡರ ಸುಪ್ತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಲು ಇರುವ ಸಾಧನಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಕೂಡ ಈಗ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣಾಂಧರಲ್ಲದವರಿಗೆ ಅವರ ಮಂದದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟುದೃಗುಪಕರಣಗಳು, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಹಾಯ ಇಂದು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಬಗೆತರಹದ ಒಳಾಂಗಣ ಹಾಗೂ ಹೊರಾಂಗಣದ ಆಟಗಳಲ್ಲೂ ಕುರುಡರಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕುರುಡರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತರಬೇತುಗೊಂಡ ನಾಯಿಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಅಮೃತಸರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಕುರುಡರ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು (1887). 1905ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಡೆಹರಾಡೂನಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು.

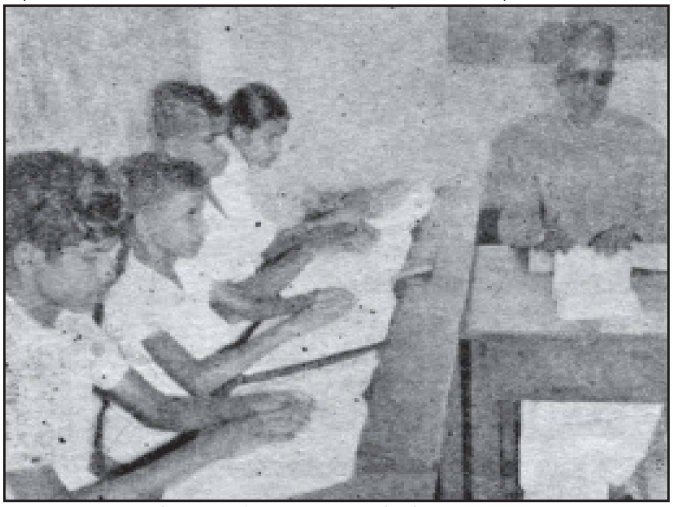

ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿ ಓದುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವ ತರಗತಿ

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪಾಳೆಯಂಕೋಟೆಯಲ್ಲಿನ ಶಾಲೆ (1890) ಮೈಸೂರಿನ ಕುರುಡ ಮತ್ತು ಮೂಗರ ಶಾಲೆ (1991), ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ದಾದರ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಫಾರ್ ದಿ ಬ್ಲೈಂಡ್ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಫಾರ್ ದಿ ಬ್ಲೈಂಡ್ – ಇವೇ ಮುಂತಾದವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಕುರುಡರ ಶಾಲೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳಲ್ಲಿ ವಸತಿ, ಆಹಾರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆ ಉಚಿತವಾಗಿಯೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಯಸ್ಕ ಅಂಧರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರವೊಂದು ಡೆಹರಾಡೂನಿನಲ್ಲಿದೆ. ವಯಸ್ಕ ಕುರುಡರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಏರ್ಪಾಡು ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸೇವೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿರಲು ಹಾಗೂ ಅಂಧರಿಗೆ ಇತರ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಅಂಧ ಪರಿಹಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ವಸಹಾಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಅನುಕಂಪಪೂರಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಒಕ್ಕೂಟದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಚೆನ್ನೈ ಅಂಧಸಂಸ್ಥೆ 1920ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದು ಅಂದಿನ ಮದ್ರಾಸು ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನಿಡೀ ತನ್ನ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈಗ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂಧ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರಗಳು ಈ ಸ್ವಸಹಾಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಂಧ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಲು ಯುಕ್ತ ಸಲಹೆ ನೀಡಲು ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ 1943 ರಲ್ಲಿ ನೇಮಿಸಿತು. ಸಮಿತಿಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಃ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವಿದ್ಯಾ ಸಚಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅಂಗವಿಕಲರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಖಾತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ (1947). ಈಗ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಸಲಹೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: 1. ಡೆಹರಾಡೂನಿನಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕ ಅಂಧರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಥಾಪನೆ. 2. ಡೆಹರಾಡೂನಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರೇಲ್ ಮುದ್ರಣಾಲಯ. 3. ಅಂಧರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ ಸ್ಥಾಪನೆ. 4. ವಿಶೇಷ ಉಪಕರಣಗಳ ಆಮದು ಮತ್ತು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತ ನಿರ್ದೇಶನ ಮತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ. 5. ಸರ್ಕಾರದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಧರ ಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅಂಧರಿಗೆ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ : ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತದ ದೇಶ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣಶಾಲೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ. ಮೈಸೂರು

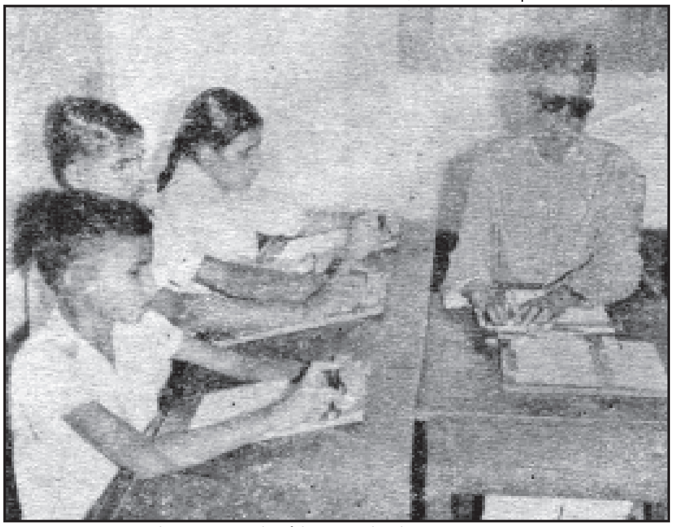

ಬ್ರೇಲ್ ಲಿಪಿ ಬರೆವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವ ತರಗತಿ

ನಗರದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ (1901) ಆ ಶಾಲೆಯ ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಎಂ.ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು. ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ಕುರುಡ ಮತ್ತು ಮೂರು ಜನ ಮೂಗರಿಂದ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತೆರೆಯಲಾದ ಈ ಶಾಲೆಗೆ ಮರುವರ್ಷವೇ (1902) ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವು ಲಭಿಸಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಒಬ್ಬ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನ ನೇಮಕವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿತು. ಏರುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ 1905 ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1908ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 34 ಕ್ಕೆ ಏರಿತ್ತು. 1927ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವೇ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿತು. 1932ರ ವರೆಗೆ ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಷ ಈ ಶಾಲೆಯ ಓರ್ವ ಅಧ್ಯಾಪಕಿ ಮತ್ತು 7 ಮೂಕ ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ಮೈಸೂರು ನಗರದ ವೃತ್ತಿಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ 1968ರ ವರೆಗೆ ಈ ಶಾಲೆ ಕೇವಲ ಕುರುಡ ಬಾಲಕರಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು. 1968ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸಹವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಬೌದ್ಧಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಮೂಲಪಾಠಗಳಿಂದ ತೊಡಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ನುರಿತ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಶಾಲೆಗೆ ಲಗತ್ತಾಗಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯ, ಶಿಕ್ಷಣ ಯಂತ್ರಾಗಾರ, ಬ್ರೇಲ್ ಮುದ್ರಾಲಯ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಚಿತ. ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕುರುಡರ ಶಾಲೆಗಳು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಗುಲ್ಬರ್ಗದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಸಮೀಪದ ವೈಟ್‌ಫೀಲ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಕುರುಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯರ ಶಾಲೆ ಉಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಹ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ವಸತಿ, ಆಹಾರ ಉಚಿತ. (ಕೆ.ಎಂ.ಎ.)

ಕುರುಡು: ನೋಡಲು ಆಗದಿರುವಿಕೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕುರುಡರಲ್ಲಿ 1/3ರಷ್ಟು ಅಂಶ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕುರುಡರಿರುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲೇ.

ಕುರುಡಿನ ಕಾರಣಗಳು: ಎರಡು ಪ್ರಧಾನ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾರಣಗಳು 2. ಪರೋಕ್ಷ ಕಾರಣಗಳು.

1. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾರಣಗಳು: ಸಿಡುಬು, ಅರಿರೋಗ, ದಡಾರ, ಶಿಶುಗಳ ಕೀವುಗಣ್ಣು, ವಿಟಮಿನ್ನುಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರಾತ್ರಿಕುರುಡು ಮತ್ತು ಹಿಂಗುಗಣ್ಣುಗಳು, ಮೇಹವ್ಯಾದಿಗಳು, ಪರಂಗಿರೋಗ, ಗೊನೋರಿಯ, ಅಪಾಯಕರವಾದ ಅಂಜನಗಳು ಮತ್ತು ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹಾನಿ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಒದಗುವ ಅಪಘಾತಗಳು, ಕಲ್ಲುಗಣ್ಣು (ಗಟ್ಟಿಗಣ್ಣು), ಕರಿಗುಡ್ಡೆಯ ವ್ರಣಗಳು, ಪರತಂತ್ರ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಹಾನಿ, ದೇಹದ ಆಂತರಿಕ ರೋಗಗಳು, ರಕ್ತಹೀನತೆ ಹುಟ್ಟುಕುರುಡು, ಅರೆವೈದ್ಯರ ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹಾನಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಪ್ರಪಂಚದ ಬಹುಪಾಲು

ಕುರುಡಿಗೆ ಅರಿರೋಗ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಇದು ಈಜಿಪ್ಟ್, ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ, ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ನಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಭಾರತ, ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ದ್ವೀಪಗಳು, ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಂಡೋಚೀನ, ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅರ್ಜೆಂಟೀನ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಕೆನಡ, ಜರ್ಮನಿ, ಲಿಟ್ವಯ, ಪೋಲೆಂಡ್, ಪೋರ್ಚುಗಲ್, ರೂಮೇನಿಯ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳು ಸಹ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಹೊರಗಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಈಚಿಗೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಸಲ್ಫ ಮತ್ತು ಜೀವಿವಿರೋಧಕ ಔಷಧಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಫಲಪ್ರದವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಸಿಡುಬನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದಿರುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಕುರುಡಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತ, ಮಲಯ, ಪರಗ್ವೆ, ವೆನಿಜ್ವೇಲ, ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಕುರುಡಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ದೇವಿ ಹಾಕಿಸುವುದರಿಂದ ಸಿಡುಬಿನಿಂದಾಗುವ ಕುರುಡನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ಹುಟ್ಟುಶಿಶುವಿನಲ್ಲಿ ಕೀವುಗಣ್ಣು 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕುರುಡಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. 30%ರಷ್ಟು ಕುರುಡುಮಕ್ಕಳು ಈ ರೋಗದಿಂದ ಕುರುಡರಾಗಿದ್ದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಕುರುಡಾದವರ ಸಂಖ್ಯೆ 90%ರಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಒದಗುವ ಅಪಘಾತಗಳು ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒದಗುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ, ಆಟಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಪಘಾತಗಳು ಒದಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತುಗಳು ಚೂಪಾದ ಮತ್ತು ಹರಿತವಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಹಾರುವ ಮತ್ತು ಸಿಡಿಯುವ ಲೋಹದ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿನರವೆಗಳು, ಬಿಸಿನೀರು, ಹೊಗೆಬೂದಿ ಕ್ಷಾರ, ದ್ರವಣಗಳು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅಪಘಾತಗಳು ಆಗುವುದುಂಟು. ತಲೆಗೆ ಅಥವಾ ಕಣ್ಣಿಗೆ ದೊಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಬೀಳುವ ಏಟುಗಳು ಕೂಡ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಪಾಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ರಕ್ಷಣಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಣಾ ಗಾಜುಗಳನ್ನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಧರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಬೆಳಕು ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಅಪಘಾತಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು. ಹಬ್ಬದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಬಳಸುವ ಪಟಾಕಿ, ಸುರಸುರ ಬತ್ತಿ, ಚಿನ್ನಿಕೋಲು, ಬಿಲ್ಲುಬಾಣ, ಮೊದಲಾದ ಹಾನಿಯುಂಟುಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒದಗಬಹುದಾದ ಅಪಘಾತಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು.

2. ಪರೋಕ್ಷ ಕಾರಣಗಳು: ದೇವಿಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದು, ದೂಳು ಹಾಗೂ ಅಶುಚಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ, ಬೇನೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಲ್ಲದ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯರ ನೆರವು ಪಡೆಯುವುದು, ಜೀವನಮಟ್ಟ ಕನಿಷ್ಠ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಒದಗುವ ಅಭಾವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಕಣ್ಣಿನ ವಿಚಾರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಮೂಢ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಆಚರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಂಕಿಅಂಶಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 2,000,000 ಕುರುಡರು ಇರುವರೆಂಬ ಅಂದಾಜು 1931ರಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ನೊಂದಣಿ ಇಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುರುಡರ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತಲೂ 70ರ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಕುರುಡರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. 21 ವರ್ಷದ ಒಳಗೆ ಕುರುಡರಾದವರು 3.6%, 21ರಿಂದ 50 ವರ್ಷದ ಒಳಗೆ ಕುರುಡಾದವರು 18.6%ಮ 50ರಿಂದ 70 ವರ್ಷದ ಒಳಗೆ ಕುರುಡಾದವರು 34.6%ಮ 70 ವರ್ಷ ಮೀರಿದವರು 43.2%, ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಕುರುಡರಲ್ಲಿ 30% ಮಂದಿ ತಮ್ಮ 21 ವಯಸ್ಸು ಮುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ ಕುರುಡನ್ನು ಅಪ್ಪಿದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಐದರ ವಯಸ್ಸು ಮುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ ದೃಷ್ಟಿಹೀನರಾದವರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯ ಒಂದರಲ್ಲಿ 100,000 ಮಂದಿಗೆ 516 ಮಂದಿ ಕುರುಡರಿರುವರೆಂದು ನಡೆದಿರುವ ತನಿಖೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. 1944ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದವರು ನೇಮಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ಸಮಿತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 10,000 ಮಂದಿಗೆ 250 ಮಂದಿ ಕುರುಡರಿರುವರೆಂದು ವರದಿಮಾಡಿದೆ. ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಹಾಯ ದೊರೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಅರೆ ಕುರುಡರ ಅಂಕಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ: 1877ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆ ಕುರುಡರ ವಿದ್ಯಾಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಿಷನರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ ಅನಿಷಾರ್ಪ್ ಎಂಬಾಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದಳು. ರೆವರೆಂಡ್ ಎಲ್.ಬಿ. ಷಾ 1897ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ತೆರೆದ. 1900ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಮಿಷನರಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುಂಬಯಿಯ ದಾದರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಾಲೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. 1901ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕುರುಡರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಿವುಡರಿಗೆ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ವಸತಿಗೃಹಗಳಲ್ಲಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ನೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಇಡೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುರುಡರ ಶಾಲೆಗಳು ಸುಮಾರು 30 ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 50,000 ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರು ಇರುವರು. ಈ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯಂತೂ ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಕುರುಡು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂಥ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆ ಸಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಚಿತ ವಾಚನಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಮಾತಾಡುವ ಯಂತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗ ಇವರಿಗೆ ದೊರಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಧಾಲಯ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆಗಬೇಕಷ್ಟೆ. ಕುರುಡರಿಗಾಗಿ ಇರುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶಾಲೆಗಳ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕುರುಡರು ತಮ್ಮ ಕೈಚಳಕವನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಬೆರೆಯಲು ಒದಗುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ.

ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ: ಸಿಂಹಳ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಮಿಷನರಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯೊಂದು ಕುರುಡರ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಖಾಸಗೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕುರುಡರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಜೊಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ನೇತ್ರವೈದ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಭಾಗ ಜರ್‌ಸುಲಾನ ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಡರಿಗಾಗಿಯೂ ಕುರುಡುತನವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು: i) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ನೇತ್ರ ರೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿ ನೋಡುವುದು. ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಸುವುದು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂಥ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು. ii) ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಹೇಳುವುದು ಮತ್ತು ಬಾಲಕರ ದೃಷ್ಟಿ ರಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. iii) ವಯಸ್ಕರ ದೃಷ್ಟಿ ರಕ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. iv) ಟೆಲಿವಿಷನ್, ರೇಡಿಯೋ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಸಾರಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸುವುದು. ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವುದು. v) ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿರಕ್ಷಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಂಥ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು. vi) ಕುರುಡರ ರಕ್ಷಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕುರುಡುತನದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ನಿವಾರಣಾ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು. vii) ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯ ಪುನಾರಚನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ಇಂಥ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು 1930ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಹಾಗೂ ಉದಾರಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಇದು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಕುರುಡುತನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಮತ್ತು ಕುರುಡರಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸುವಂಥ ಚಲಿಸುವ ಕಣ್ಣು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈಗ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ 5 ಚರ ನೇತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಂಗಾಳ ಸರ್ಕಾರ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ 34.125 ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಚರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ನೇತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಕರ ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ನೆರವು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕುರುಡರ ಎಣಿಕೆಯ ತನಿಖೆಯನ್ನೂ ಕುರುಡುತನದ ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಚರ ನೇತ್ರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಇವೆ. 1962ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ ಅಂಧತನದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯವೆಸಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 15 ಮಿಲಿಯನ್ ಕುರುಡರಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅಂದಾಜಿದೆ.

ಕುರುಡಿನ ಮಿತಿ: ದೃಷ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಮಕ್ಕಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಡ ಮಕ್ಕಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದ ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಬೋಧಿಸುವ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ತರಹ ಕುರುಡು ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯದು. ಅಪಘಾತಗಳಿಂದ ದೃಷ್ಟಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಸಹಾಯ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಡಿನ ಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ. ಕುರುಡುತನದ ಮಿತಿ ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯ ಅಳತೆಯ ಪ್ರಕಾರ 6/60 (ಸ್ನೆಲನ್ ಟೆಸ್ಟ್ ಚಾರ್ಟಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು 20'ಗಳ ದೂರದಿಂದ ಗುರುತಿಸುವ ಶಕ್ತಿ) ಅಥವಾ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಮಕ್ಕಳು ಕುರುಡು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುವರು. ವಯಸ್ಕರ ಕೇಂದ್ರ ದೃಷ್ಟಿ 3/60ಕ್ಕಿಂತ (ಟೆಸ್ಟ್ ಚಾರ್ಟಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು 10'ಗಳ ದೂರದಿಂದ ಗುರುತಿಸುವ ಶಕ್ತಿ) ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲವೆ 3/60 ರಿಂದ 6/60ರ ಒಳಗಿರುವ ವಯಸ್ಕರು ಕೂಡ ಅಂಧರಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುವರು. ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯ ಎಲ್ಲೆ 20^0 ಸುತ್ತಳತೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಕುರುಡೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್, ಜರ್ಮನಿ, ಹಂಗರಿ, ಜಪಾನ್, ಪೋಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಡನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕುರುಡೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವರು. (ಎಸ್.ಟಿ.ಪಿ.)

ಕುರುಡು ಮಲೆ : ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಳಬಾಗಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮುಳಬಾಗಲು ಪಟ್ಟಣದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 9.6 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಚೋಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದ ರೀತ್ಯಾ ಇದು ಕೌಂಡಿನ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ. ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ ಮತ್ತು ದ್ವಾಪರಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಗಣೇಶಗಿರಿ, ಕೂಟಾಚಲ ಮತ್ತು ಯಾದವಾಚಲಗಳೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದುವೆಂದೂ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಕೌಂಡಿನ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಐತಿಹ್ಯದ ರೀತ್ಯಾ ಕುರುಡುಮಲೆ ಎಂಬುದು ಕೂಡುಮಲೆಯ ರೂಪಾಂತರ.

ಸಕಲದೇವತೆಗಳೂ ಮಹಾಗಣಪತಿಯ ಅರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಕೂಡುಮಲೆಯೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತಂತೆ.

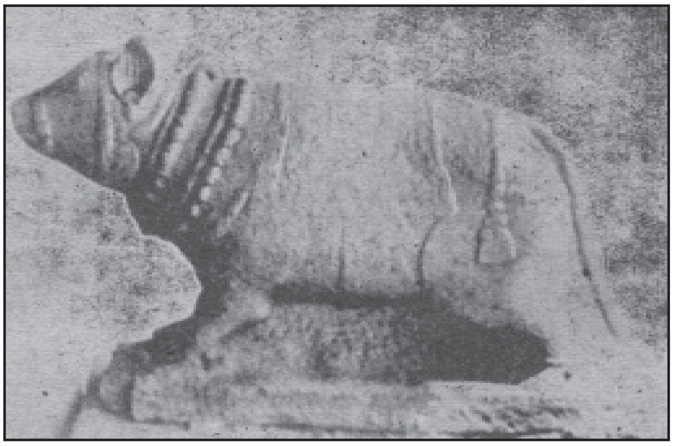

ಮಹಾಗಣಪತಿ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿ

ಮಹಾಗಣಪತಿ ಮಂದಿರ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ದೇವಾಲಯ. ಬಹುಶಃ ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಮಂದಿರ ಬಹಳ ಸುಂದರಕಲಾಕೃತಿ. ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾಯಿತು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ, ಗಣಪತಿಯ ವಾಹನವಾದ ಮೂಷಿಕದ ಶಿಲ್ಪ ಹಸುರುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾದ

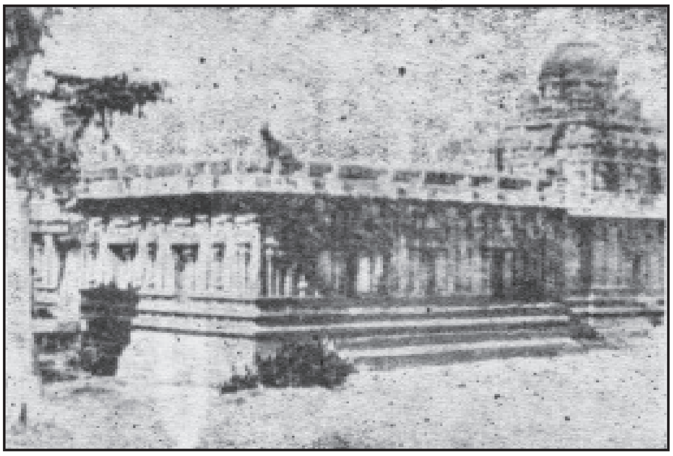

ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ನೋಟ

ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿ. ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದ (6 ಮೀ ಉದ್ದ, 4.5 ಮೀ. ಅಗಲ ಮತ್ತು 4.8 ಮೀ ಎತ್ತರ) ಮುಂದಿನ ಹದಿನಾರು ಮೂಲೆಗಳ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿವೆ. ಮಹಾಗಣಪತಿಯ ವಿಗ್ರಹ 0.6 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪೀಠದಮೇಲೆ 45 ಮೀ 'ಎತ್ತರದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು 2.6 ಮೀ. ಎತ್ತರವಿದೆ. ಪಾಶಾಂಕುಶ ಹಸ್ತನಾದ ಗಣಪತಿ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಮೋದಕವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಗ್ರಹ ಹಾವಿನ ಉದರ ಬಂಧ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞೋಪವೀತಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. ಅದರ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತಳತೆ 3.9 ಮೀ ಸುಕನಾಸಿ (3X2.4 ಮೀ) ಮತ್ತು ನವರಂಗ (7.5 X 7.5) ಇವು ಈ ಮಂದಿರದ ಇತರ ಭಾಗಗಳು. ನವರಂಗದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದಲ್ಲಿ 1.5 ಮೀ ಎತ್ತರದ, ಹನ್ನೆರಡು ಕೈಗಳುಳ್ಳ, ಮಯೂರವಾಹನನಾದ ಕುಮಾರನ ಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸುಂದರಶಿಲ್ಪ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಕಟ್ಟಡ ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿ (6 X 3 ಮೀ), ಸುಕನಾಸಿ (3 X 2 ಮೀ) ಮತ್ತು ನವರಂಗ (7.5 X 7.5 ಮೀ) ಇವೆ. ನವರಂಗದ ಅಷ್ಟಮುಖದ ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೂ ಸುಂದರವಾದ ಶೈವ – ವೈಷ್ಣವ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಹದ ಶಿಲ್ಪ ಗಂಗರನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರು ಸೋಲಿಸಿದ ಸಂಕೇತವಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊರಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ತಂಭಿಕ ಮತ್ತು ಗೂಡುಗಳ ಸುಂದರ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗದ ಮುಂಭಾಗದ ಕಿಟಕಿಯ ಬಳಿ ಮೂರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಇವು 13ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದ ಇಳವಂಜಿ ವಾಸುದೇವರಾಯ ಮತ್ತು ಆತನ ರಾಣಿಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಅಮ್ಮನವರ ಮಂದಿರಗಳೂ ಇವೆ.

ಪಾಳುಬಿದ್ದಿರುವ ಚೆನ್ನರಾಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಸಹ ಆ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಗ್ರಾಮದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುರಿದ ತೋರಣದ ಕಂಬಗಳೂ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲೊಂದೂ ಇವೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಮುಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಆಗ ಹೊರಡಿಸಿದ ವೀರರಾಯಿ ಹಣ ದೊರಕಿವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಊರಿನ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. *

ಕುರುಡು ಮೀನು : ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಗುಹೆ ಮತ್ತು ಭೂಗರ್ಭದೊಳಗೆ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನು. ಹಲವಾರು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮೀನುಗಳು ಕುರುಡು ಮೀನುಗಳಾಗಿವೆ. ಆಂಬ್ಲಿಯೋಪ್ಸಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ *ಆಂಬ್ಲಿಯೋಪ್ಸಿಸ್ ಸ್ಪೇಲಿಯ, ಆ. ರೋಸೆ ಹಾಗೂ ಚಿಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಕೋಲೊಗಾಸ್ಟರ್* ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುರುಡು ಮೀನುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ನಶಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಯವಾಗಿದೆ. ಗುದದ್ವಾರ ದೇಹದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದು ಇದರ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ. ಈ ಕುಟುಂಬದ ಯಾವ ಮೀನೂ ಉದ್ದದಲ್ಲಿ 7.5 ಸೆಂಮೀಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹದ ಮೇಲೆ ತಲೆಯಿಂದ ಬಾಲದವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ಯಾಪಿಲಗಳು (ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಗಳು) ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಭಾಗಶಃ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಶಿಸಿ ಹೋಗಿರುವ ಇತರ ಜಾತಿಯ ಅನೇಕ ಮೀನುಗಳೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ಯೂಬದ ಕುರುಡು ಮೀನುಗಳು (ಬ್ರಾಟುಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬ). ಇವು ಭೂಗರ್ಭದ ಅಂತರ್ಜಲ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ ಹಾಯದ ಆಳ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿನ ಇಪ್‌ನಾಪ್ಸ್ ಮರ್ರೇಯಿ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಮೀನುಗಳಲ್ಲೂ ಆಹಾರನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಯಾಪಿಲ ಮುಂತಾದ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುರುಡುಮೀನುಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರಿದೆ. (ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ.)

ಕುರುಡು ವಿದ್ಯುತ್ ಮೀನು : ಬೆಂಥೊಬೇಟಿಸ್ ಮೋರ್ಸ್ಬಿಯೈ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಆಳಕಡಲಿನ ಮೀನು (ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ರೇ). ಮೃದ್ವಸ್ಥಿ ಮೀನುಗಳ ಗುಂಪಿನ ಎಲ್ಯಾಸ್ಮೊ ಬ್ರಾಂಕಿಯ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಅರೇಬಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇರಳದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸು. 180 ಮೀ ಆಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತದೆ. ಸು. 144 ಮೀ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಈ ಮೀನಿಗೆ ಬಹಳ ಕ್ಷೀಣವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ. ತಲೆಯ ಎರಡು ಕಡೆ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕೆಗಳೇ ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಿವೆ. ಆಹಾರ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಮೀನು ಬಲೆಗೆ ಬೇಗನೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕುರುಡು ಹುಳು : ಆಂಗ್ವಿಸ್ ಫ್ರಾಜಿಲಿಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಸರೀಸೃಪ (ಬ್ಲೈಂಡ್ ವರ್ಮ್) ಹಲ್ಲಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಲ್ಯಾಸರ್ಟೀಲಿಯ ಉಪ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕುರುಡು ಹಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮುದಹಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರ ದೇಹ ಹಾವಿನಂತೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಲ್ಲ. ಎದೆಯ ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಭುಜಕಟ್ಟು ಕ್ಷೀಣಿಸಿವೆ. ಬಾಲ ಬೇಕಾದಾಗ ತುಂಡಾಗಬಲ್ಲುದು. ಕುರುಡುಹುಳು ಜರಾಯುಜ. ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ತಾಯಿ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಒಡೆದು ಮರಿಗಳು ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. (ಎಂ.ಡಿ.ಪಿ.)

ಕುರುಮಾಮ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪ್ರಿಯ ಜನಪದ ಭವಿಷ್ಯಕಾರರು. ಇವರು ಬೀದಿ ಬೀದಿ ತಿರುಗುತ್ತಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುವವರು. ವೀರಗಚ್ಚೆಯನ್ನು ಬಿಗಿದು, ಎದೆಗೆ ಕಾವಿ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲವೆ ಅರೆದೋಳಿನ ಕರಿಯ ಕುಪ್ಪಸವನ್ನು ತೊಟ್ಟು, ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಬಿಳಿ ಎಕ್ಕದ ಬೇರಿನ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಮುಡಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಮುಕುಟದಂತೆ ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟಿ, ಮುಡಿ ಹಾಗೂ ಕೈಯ ಏಕನಾದಕ್ಕೆ ನವಿಲುಗರಿಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ, ಕವಡೆಯ ನಡುಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ, ಬಿಳಿಯ ನಾಮದ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪುನಾಮ ಧರಿಸಿ, ಬಿದಿರಿನ ದಬ್ಬೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪದರಿನ ಚೀಲವನ್ನು ನೇತುಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಏಕನಾದ ಹಿಡಿದು, ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಮುರಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬತ್ತಳಿಕೆ ನೇತುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆ ಹೊತ್ತು ಬರುವ ಇವರನ್ನು ಕಂಡಾಗ ತ್ರೇತಾಯುಗದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಿಂದ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಅವತರಿಸಿ ಬಂದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕುರುಮಾಮ ಎಂದರೆ ಕುರುಹನ್ನು ತೋರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಲಿ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕುರುಮಾಮ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕುರುಮಾಮ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದವರು. ಇವರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ತೆಲುಗು. ಬೆಜವಾಡ, ಶ್ರೀಶೈಲ, ಭದ್ರಾಚಲ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಕಡೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ

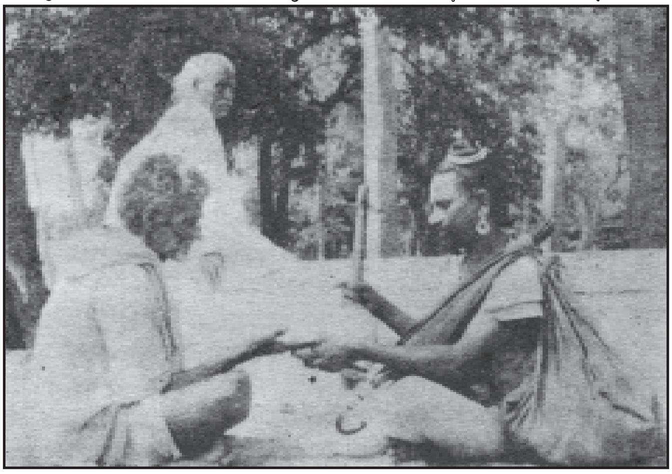

ಕುರುಮಾಮ ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವುದು

ವಲಸೆಬಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿವರು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಂಶೀಕರ ಮೂಲಗುರುಗಳು ಶ್ರೀಶೈಲದವರು ಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಪರಮ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಇವರ ಮೂಲವಂಶದವರು ಭದ್ರಾಚಲಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಶನ ನೀಡಿದಾಗ ಶ್ರೀರಾಮದಾಸರ ಸಂದರ್ಶನವಾದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಭಕ್ತರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದರೆಂತಲೂ ಅಂದಿನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮಮುಡಿಕಟ್ಟಿ, ಏಕನಾದ, ಚಿಟಿಕೆ ಹಿಡಿದು ಭವಿಷ್ಯಕಾರರಾಗಿವರು ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರು ಅಲೆಮಾರಿ ಪ್ರವೃತಿಯವರು. ಇವರ ಕುಲಕಸಬು ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ಜೀವಿಸುವುದೇ: ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ದನಕರು ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೇರಿಕೊಂಡು ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಊರ ಹೊರಗೆ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲೋ ಇಲ್ಲವೆ ಮರದ ಕೆಳಗೋ ಇವರ ಬಿಡಾರ. ಗಂಡಸರು ಮಾತ್ರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಏಕನಾದ ಹಿಡಿದು ಮನೆಮನೆಗೂ ಹೋಗಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಗಸರು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವುದು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮೇವು ತರುವುದು ಇಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಹೆಂಗಸರದಾಗುತ್ತದೆ. ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಗಂಡಸರು ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮೀಪದ ತೊರೆ, ಕೆರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಲೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಈ ಜನಾಂಗದವರು ಮೊದಮೊದಲು ಬಿದರಗಂಜಿ, ಅಂಬಲಿ, ಜೊತೆಗೆ ಮಾಂಸ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೀನು, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಕೋಳಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇವರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನವಿಲು, ಗಿಳಿ, ಪಾರಿವಾಳ, ಗರುಡ ಮುಂತಾದ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಇವರೆಂದೂ ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಸೇಂದಿ ಕುಡಿಯುವುದು ಇವರಿಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅಂಟಿಬಂದ ಒಂದು ಚಟ.

ಇವರಲ್ಲೂ ಲಗ್ನ ಮುಂತಾದುವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತರ ಹಿಂದೂ ಪಂಗಡದವರಂತೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ತಾಳಿಕಟ್ಟಿ ಸರಳರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಗ್ನಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುವುದು ಇವರ ಕ್ರಮ. ಅಂದು ಮಾಂಸದ ವಿಶೇಷ ಊಟವಿರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಬಂದವರಿಗೆಲ್ಲ ಸೇಂದಿಪಾನ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಆ ಬಯಲಲ್ಲೆ ಪುಟ್ಟ ನೆರಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಮರೆಮಾಡಿ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿಷೇಕಪ್ರಸ್ತದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೃತರಾದವರನ್ನು ಮಣ್ಣುಮಾಡುವುದು, ಸಮಾಧಿಗೆ ಹಾಲುತುಪ್ಪ ಎರೆಯುವುದು ಉಂಟು.

ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾದ ಇವರಿಗೆ ಈಗ ಮನೆಮಠಗಳೂ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಕುಟುಂಬಗಳು ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಸಿಗುತ್ತಿದೆ. ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳುವ ಕುಲಕಸಬು ಮಾತ್ರ ಮುಂದುವರಿದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಹಸ್ತ ಸಾಮುದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನ ಬಲದಿಂದಲೂ ಅವರವರ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನಿವರು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಸ್ತರೇಖೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮೊದಲು ಶ್ರೀರಾಮನ ನಾಮವನ್ನು ನೆನೆದು ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಏಕನಾದವನ್ನು ನುಡಿಸಿಕೊಂಡು–

ರಾಮನಂದಂ, ರಾಮನಂದಂ, ಮಸ್ತಾನನ್ನ ಗುರುನಾದನ್ನ,

ಕೊಂಡದೇವತೆ, ಹೆಸರು ಯಾವುದು ಮಾಮ ನಿನ್ನದು?–ಎಂದು ಕುರುಮಾಮ ಮೊದಲು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತ ಹುಟ್ಟಿದಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು, ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ, ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದೆ, ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ತಾಯಿತಂದೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ನೀರಲ್ಲಿನ ಕಂಟಕ ಕಳೆದು ಹೋಯ್ತು. ಈಗ ಮುಂದುಹೋಗುವ ಪಯಣ ವಳ್ಳೇದುಂಟು. ಲಾಭವಾಗ್ತದೆ. ಗೋವು ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ವಳ್ಳೆಯದು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜಯವಾಗುತ್ತೆ, ಕುರಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲ ಜಯವಾಗುತ್ತೆ ಕುರ್‌ರ್...ಮಾಮ ಇನ್ನೇನು ಕೇಳ್ತೀರಿ ಇನ್ನೇನು ಇದ್ದರೂ ಕೇಳಬಹುದು – ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಕುರುಮಾಮ ಬರೀ ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳುವವ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ವೈದ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಯ ಒಂದು ಚೀಲವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುವ ಸಚಿತ್ರ ಗ್ರಂಥವೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರ ವಸ್ತುಗಳು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದುಂಡಾಗಿ ಸುತ್ತಿದ ಬಿಳಿ ಎಕ್ಕದ ಬೇರಿನ ಒಂದು ಸಿಂಬೆ, ಕರಡಿಯ ಕಾಲಿನ ಪಂಜ, ಮೈವದನಿಕಿ, ತಾಂಮ್ರಸಿಖಿ, ಕಲ್ಲಂಭಿ, ಜಡಮೂಲಕಿ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಮಕ್ಕಳು ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುವುದಿದ್ದರೆ, ಬಾಲಗ್ರಹ, ನೆಲಗ್ರಹದ ಭೀತಿ ಇದ್ದರೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಈತ ನಿವಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಭಂಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ಚಿಲುಮೆ, ಅಡಿಕೆಲೆ ಚೀಲವೂ ಇವನಲ್ಲುಂಟು. ತಲೆಬಾಚುವ ಬಾಚಣಿಗೆಯೊಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಏಕನಾದ ಹಿಡಿದು ನುಡಿಸುತ್ತ ಕಾಯಿಲೆಯವರಿಗಾಗಿ

ಹರಿಯೋ ಕಾಲ್ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಚಿಕಡ್ಡಿ
ಕಳೆಯೋ ಕಾಲ್ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿ
ಮಾಡ್ತೀನಿ
ಮಂಡಿ ಬಾದಿನಿ
ಕೀಲು ಬಾದಿನಿ
ಮುಂಗೈ ಬಾದಿನಿ
ತಲೆ ಬಾದಿನಿ
ಮೂಗಿಲಿಪಡಿಸು
ನೆಗಡಿ ಕೆಮ್ಮಲು
ಏನಾರ ಇರಲಿ ... ... ಜೀವಸ್ಥಾನ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ ಹಿಡಿದು
ಕಳೀತೀನಿ
ಹೊಟ್ಟೆಲಿ ಬಾಧಿ
ಸುಸ್ತಿ ಸಂಕಟ
ತಲೇಲಿ ಮಂಕು
ಕಣ್ಣಲಿ ಮಂಜು
ಏನಿದ್ದರೂ ಪರಹಾರ ಆಗ್ತದೆ.
ಹಿಂದಿದ್ದ ಬಲಹೋಯ್ತು
ಮುಂದಿದ್ದ ಸಿಂಗಾರ ಹೋಯ್ತು
ಅದರಿಂದ ಕೊಂಚ ಕಷ್ಟ ಅದೆ ಕಳ್ಕೊಳ್ಳಿ
ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳುವ ಹಿತವಾದ ಮಧುರವಾದ ಆ
ನುಡಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಏಕನಾದ, ತಾಳಮೇಳ_
ನೂರೊಂದು ಮೂಲಿಕೆ ಬೆರೆಸಿ
ಅರಿಸಿನದ ಪುಡಿ ಆಗದೆ
ಗಿಂಡಿ ನೀರಿಗೆ ಬೆರಸಿ, ಎಂಟುದಿನ ಕುಡಿಯಲಿ ಹರಿದೋಯ್ತದೆ

ಹೀಗೆ ಕಾಯಿಲೆಯವರನ್ನು ಕುರುಮಾಮ ತನ್ನ ಚಮತ್ಕಾರದ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಸಂತೈಸುತ್ತಾನೆ, ಗುಣಪಡಿಸುವ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಜನ ತಮ್ಮ ಕುಲಕಸಬನ್ನು ಮರೆಯುವ ಮೊದಲೆ ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವೈದ್ಯ, ಭವಿಷ್ಯದ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. (ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ.)

ಕುರುವತ್ತಿ : ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ, ಹರಿಹರದ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ 32 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯದು. ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಟಗಿಯ ಮಹಾದೇವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಬೇಲೂರು ಮತ್ತು ಹಳೇಬಿಡು ದೇವಾಲಯಗಳಂತೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲೂ ಮದನಿಕಾವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಕುರುವತ್ತಿಯ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹವೊಂದು ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಚಾವುಣೋಜ ಕಡೆದನೆಂದು ಅದರ ಕೆಳಗಡೆ ಇರುವ ಶಾಸನದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕುರುವೆಗಿಡ : ಮಾಲ್ವೇಸೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಬ್ಯುಟಿಲಾನ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಸಸ್ಯಜಾತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ 120 ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಉಪೋಷ್ಣವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆವಿಸೆನ್ನಿ, ಇಂಡಿಕಮ್ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಾಟಿಕಮ್ ಪ್ರಭೇದಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಂಡಿಕಮ್ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತುತ್ತಿ, ಶ್ರೀಮುದ್ರೆಗಿಡ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಡಿಕಮ್ ಪ್ರಭೇದದ ಕುರುವೆಗಿಡ ಸುಮಾರು 1.22 ಮೀ – 1.82 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪೊದೆ ಸಸ್ಯ. ಸಸ್ಯದ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣ ಕೂದಲುಗಳಿವೆ. ಎಲೆಗಳು ಸರಳ ; ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಜೋಡಣೆಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆಕಾರ ಹೃದಯದಂತೆ, ತೊಟ್ಟು ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತೆ. ಹೂಗಳು ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ಎಲೆಗಳ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಕಿತ್ತಳೆ. ಒಂದೊಂದು ಹೂವಿನಲ್ಲೂ ಬಿಡಿಯಾದ 5 ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳೂ 5 ದಳಗಳೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೇಸರಿಗಳೂ 5ರಿಂದ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಕಾಯಿ ಒಣಗಿದಾಗ ಹಲವಾರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾರ್‌ಸೆರುಲಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಈ ಸಸ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಲೋಳೆಯಂಥ ರಸ ಇದೆ. ಕುರುವೆ ಗಿಡದ ಕಾಂಡದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಾರನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಬರುವ ನಾರು ಉತ್ತಮದರ್ಜೆಯದೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ನಾರು ಬಲು ಉದ್ದವೂ ಹೌದು. ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ 4 ಅಥವಾ 5 ತಿಂಗಳು ವಯಸ್ಸಾದಾಗ ಕಾಂಡವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಸಿ ನಾರನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಾರನ್ನು ಹಗ್ಗಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಔಷಧಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ನಾರುಸಸ್ಯ ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತ. ಜ್ವರಬಂದಾಗ ಶರೀರವನ್ನು ತಂಪುಗೊಳಿಸಲು ಇದರ ರಸವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಸಸ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ರಸವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಸಂಧಿವಾತಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಬೇರಿನ ರಸವನ್ನು ತಂಪುಕಾರಕ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. (ಬಿ.ಪಿ.)

ಕುರ್ಚಿಮೀನು : *ಟೀಲಿಯೋಸ್ಟಿಯೈ* ಗಣದ ಲಿಯೋನ್ಯಾತಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಎಲುಬು ಮೀನು (ಸಿಲ್ವರ್ ಬೆಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪೋನಿ ಫಿಶ್). ಲಿಯೋನ್ಯಾತಿಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಿಯೋನ್ಯಾತಸ್ ಮತ್ತು *ಗಸ್ಸ* ಎಂಬ ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಸಮುದ್ರವಾಸಿಯಾದ ಈ ಮೀನು ಆಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಳಿವೆಗಳಿಂದ ನದಿಗಳೊಳಕ್ಕೂ ಈಜಿಬರುವುದುಂಟು. ಭಾರತದ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಯೋನ್ಯಾತಸ್ ಜಾತಿಯ ಸುಮಾರು 16 ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಲಿ.ಸ್ಪಂಡೆನ್ಸ್, ಲಿ.ಈಕ್ವಲಸ್, ಲಿ.ಬಿಂಡಸ್, ಲಿ.ಇನ್ಸಿಡೇಟರ್, ಲಿ.ರುಕೋನಿಯಸ್. ಇನ್ಸಿಡೇಟರ್ ಪ್ರಭೇದ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಲುಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಬಿಂಡಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳು ಕಿತ್ತಳೆ ವರ್ಣದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಿತ್ತಳೆ ರೆಕ್ಕೆಯ ಕುರ್ಚಿಮೀನು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. *ಗಸ್ಸ* ಜಾತಿಯ ಮೈನ್ಯೂಟ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದವೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕುರ್ಚಿಮೀನಿನ ದೇಹ ಸುಮಾರು 14 ಸೆಂಮೀ ಗಿಂತ ಉದ್ದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಮೇಲಿರುವ ಹುರುಪೆಗಳು ಸೈಕ್ಲಾಯಿಡ್ ಮಾದರಿಯವು. ಕುರ್ಚಿಮೀನುಗಳು ತಮ್ಮ ಬಾಯನ್ನು ಬಹಳ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಬಲ್ಲವು. ಬಾಯಿ ಅಂಗುಳಿನಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲ. ದವಡೆಹಲ್ಲುಗಳು ಬಹಳ ಸಣ್ಣವು. ಈ ಮೀನುಗಳು ಬಹಳ ರುಚಿಯಾದ ಆಹಾರಮೀನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಬಹುದು. ಒಣಗಿಸುವಾಗ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಇದೆ. ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಮೀನುಗಳನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಎನ್.ವಿ.ಎ.)

ಕುರ್ತಿಗೆ : ಕ್ರೂಸಿಫೆರಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲೆಪಿಡಿಯಮ್ ಸೇಟಿವಂ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ (ಗಾರ್ಡನ್ ಕ್ರೆಸ್). ಇದನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಹಲವಾರು ಏಕವಾರ್ಷಿಕ ಮತ್ತು ಬಹುವಾರ್ಷಿಕ ಮೂಲಿಕೆ ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಪೊದೆರೂಪದ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಇದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಲೆ. ಡ್ರಾಬ ಮತ್ತು ಲೆ. ಲ್ಯಾಟಿಫೋಲಿಯಮ್ ಎಂಬೆರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಹಸಿ ತರಕಾರಿಯ ಅಥವಾ ಕೋಸಂಬರಿ ಸಸ್ಯವನ್ನಾಗಿ (ಸ್ಯಾಲಡ್) ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅಂದವಾದ ಎಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಸಸ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಸೈಬೀರಿಯದಲ್ಲಿ ಲೆಪಿಡಿಯಮ್ ಐಬೆರಿಸ್ ಎಂಬುದೂ ಭೂತಾನ್, ಸಿಕ್ಕಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಲೆ. ರುಡರೇಲ್ ಎಂಬುದೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕುರ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಬಹುರೂಪಿ ಪ್ರಭೇದವೆಂದೂ ಇದರ ಉಗಮಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಥಮ ಕೇಂದ್ರ ಇಥಿಯೋಪಿಯ ಎಂದೂ ಯುರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳು ದ್ವಿತೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುರ್ತಿಗೆ ಸುಮಾರು 15–45 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರದವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಒಂದು ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. ಇದರ ಎಲೆಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯವುಗಳು. ಇವು ಸರಳವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾದರಿಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಅಂಚು ಅಖಂಡವಾಗಿಯೊ ಇಲ್ಲವೆ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾಗಿಯೊ ಇವೆ. ಕುರ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇರಿನಿಂದಲೇ ಹೊರಡುವವು ಮತ್ತು ಕಾಂಡದ ಮೇಲಿನವು ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಎಲೆಗಳಿವೆ. ಬೇರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ಉದ್ದವಾದ ತೊಟ್ಟಿದೆ. ಕಾಂಡದ ಮೇಲಿನ ಎಲೆಗಳಿಗೆ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹೂಗಳು ಚಿಕ್ಕವು ಮತ್ತು ದ್ವಿಲಿಂಗಿಗಳು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬಿಳಿ, ಅಂತ್ಯಾರಂಭಿ ಮಾದರಿಯ ಹೂಗೊಂಚಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ 4 ಪತ್ರಪುಷ್ಪಗಳೂ 4 ದಳಗಳೂ 6 ಕೇಸರಗಳೂ ಎರಡು ಕಾರ್ಪೆಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದ ಅಂಡಾಶಯವೂ ಇವೆ. ಇರುವ 6 ಕೇಸರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರ ಕೇಸರದಂಡಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದವಾಗಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಟೆಟ್ರಡೈನಮಸ್ ಸ್ಥಿತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೋಣೆಗಳಿದ್ದು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಅಂಡಕ ಇದೆ. ಕಾಯಿ ಒಣಗಿದಾಗ ಒಡೆದು ಹೋಗುವ ಪಾಡ್ ಮಾದರಿಯದು.

ಕುರ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಲಘುವಾದ ಹಾಗೂ ಫಲವತ್ತಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವುದಾದರೂ ತೇವಪೂರಿತವಾದ ಗೋಡು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಭೂಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದಾದರೂ ಚಳಿಗಾಲದ ಬೆಳೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಬಗೆಯದು. ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಿಂದ ಫೆಬ್ರವರಿಯ ವರೆಗೂ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚಿಯಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ವರೆಗೂ ಬೀಜ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳನ್ನು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬಿತ್ತಿ ಮೊಳಕೆ ಬರುವ ತನಕ ಮುಚ್ಚಿಡಬೇಕು. ಬಿತ್ತನೆಯಾದ 4–6 ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳು ಬೆಳೆದು ಎಲೆಗಳು ಕಟಾವಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಇದರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲೆಂದು 8 ದಿನಗಳ ಅಂತರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬೀಜಬಿತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಬೇಕು. ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಳೆ ಕಿತ್ತು ನೀರು ಹಾಯಿಸಬೇಕು. ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಅವು ಬಲಿತ ಮೇಲೆಕಿತ್ತು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಬಡಿದು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದು.

ಕುರ್ತಿಗೆಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿಯೇ ಕೋಸುಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ತರಕಾರಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೋಗರ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಿಯೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಗಳ ಮೇವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳೂ ಉಂಟು. ಉಬ್ಬಸ, ಕೆಮ್ಮು ಮತ್ತು ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಳು ಸೌಮ್ಯ ಉತ್ತೇಜಕಗಳಾಗಿದ್ದು ರಕ್ತಪಿತ್ತರೋಗಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತಕೋಶದ ಬೇನೆಗಳಿಗೆ ಮದ್ದು ಎನಿಸಿವೆ. ಇವು ಮೂತ್ರ ಉತ್ತೇಜಕಗಳೂ ಹೌದು. ಕುರ್ತಿಗೆಯ ಬೇರನ್ನು ಗುಹ್ಯರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಕರುಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸುವ, ಶಕ್ತಿವರ್ಧಕ, ವಿರೇಚಕ, ಕಾಮೋದ್ದೀಪಕ, ಮೂತ್ರೋತ್ತೇಜಕ ಗುಣಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಬೆಚ್ಚಾರವಾಗಿಯೂ ಉಳುಕುಗಳಿಗೆ ಔಷಧವನ್ನಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕುರ್ತಿಗೆಯ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.82.3 ತೇವಾಂಶ, ಶೇ.5.8 ಪ್ರೋಟೀನು, ಶೇ.8.7 ಕಾರ್ಬೊಹೈಡ್ರೇಟ್. ಶೇ.1.0 ಕೊಬ್ಬು ಶೇ.2.2 ಲವಣಾಂಶ, ಶೇ.0.36 ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್, ಶೇ. 0.11 ರಂಜಕ ಇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣ, ಸತು, ಕೋಬಾಲ್ಟ್, ಅಯೋಡಿನ್‌ಗಳೂ ಪ್ರತಿ 100 ಗ್ರಾಮಿಗೆ 2970 ಐಯು 'ಎ' ಜೀವಸತ್ತ್ವ, 0.11 ಮಿಗ್ರಾಂ, ತಯಮಿನ್, 0.17 ಮಿಗ್ರಾಂ, ರೈಬೋಫ್ಲೇಮಿನ್, 87 ಮಿಗ್ರಾಂ, 'ಸಿ' ಜೀವಸತ್ತ್ವವೂ ಇವೆ. ಈ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಆವಿ ಆಸವೀಕರಣಗೊಳಿಸಿ ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ ಚಂಚಲತೈಲವೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅತಿಯಾದ ಘಾಟುವಾಸನೆಯೂ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ನಿರೋಧಕಗುಣವೂ ಇವೆ. ಕುರ್ತಿಗೆಯ ಬೀಜದಲ್ಲೂ ಈ ಎಣ್ಣೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.25.5ರಷ್ಟು ಹಳದಿಮಿಶ್ರಿತಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಎಣ್ಣೆಯಿದೆ. ಇದನ್ನು ದೀಪ ಉರಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಪ್ರತಿರೋಧಕ ಗುಣವೂ ಇದೆ. ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಳೆಯಂಥ ವಸ್ತುವೊಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಗೋಂದಿನಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಆಮಶಂಕೆ ಮತ್ತು ಅತಿಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಳಿನ ಪೊರೆಯ ಕೆರೆಯುವಿಕೆಯನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಲು ಬಳಸುವುದುಂಟು.

ಲೆಪಿಡಿಯಮ್ ಐಬೆರಿಸ್ ಪ್ರಭೇದದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತೌದ್ರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಾರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ರಕ್ತಶುದ್ಧಿ ಕಾರಕಗಳಾಗಿಯೂ ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಸಂಬಂಧಿ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. (ಎಸ್.ಡಿ.ಕೆ.)

ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗ : ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿರುವ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಇವರಿಂದಲೇ ನಾಡಿಗೆ ಆ ಹೆಸರು. ಸುಮಾರು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಇರಾನಿಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರೋಸ್ ವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಇರಾನೀಕೃತ ಬೆಟ್ಟಗಾಡಿನ ಜನಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇವರ ಇತಿಹಾಸ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ನಂಬಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಪಾಲಿಬಿಯಸ್ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 200ರಿಂದ120), ಸ್ಟ್ರಾಬೊ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 64ರಿಂದ 20) ಮತ್ತಿತರರು ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಕುರ್ತಿಯೋಯಿ ಡಕಾಯಿತ ತಂಡವೂ ಕಾರ್ದೂಚ್ಚೀ ತಂಡವೂ ಇದೇ ಜನಾಂಗದವರಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಶರಾಫ್‌ನಾಮಾ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥ (1596). ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶಿಯಾ ಮತ್ತು ಅಲ್ ಇಲಾಹಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಕ್ ಮತ್ತು ಲೂರ್ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗದ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗವೆಂದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ, ಈಶಾನ್ಯ ಇರಾಕ್, ವಾಯವ್ಯ ಪರ್ಷಿಯ ಹಾಗೂ ಸೋವಿಯತ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್ ಕಾಕೇಸಿಯ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯದ ಮೇರೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದೆ. ಡಮಾಸ್ಕಸ್ (ಸಿರಿಯ), ಅಲೆಪ್ಪೊ (ಸಿರಿಯ), ಕಜ್ವೀನ್, ಕರಸಾನ್ ಮತ್ತು ಕೇರ್‌ಮಾನ್ (ಇರಾನ್) ಮತ್ತು ಅಂಕಾರದಂಥ (ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ) ದೂರದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜನರಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈಚಿನ ವರದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇವರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಒಂದು ಕೋಟಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವರದಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಅರುವತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2400ರಿಂದ 2300ರ ನಡುವಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಗುತಿ ಅಥವಾ ಕುರ್ತಿ ಜನಾಂಗವೇ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತ ಇದ್ದ ತುರ್ಕರು, ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ನರು, ಸೆಮೈಟ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಇರಾನಿಯರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ನಮಗೆ ಕಾಣಸಿಗುವುದು ಮಿಶ್ರಜನಾಂಗ ಮಾತ್ರ. ಸುಮಾರು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ (636) ಅರಬರು ಕುರ್ದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಜನಾಂಗದ ಬಹುಭಾಗಸುನ್ನೀ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದರ್‌ವೇಶ್ ಅನುಭಾವ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಖಾದಿರಿ ಮತ್ತು ನಕ್ಷ್ ಬಂದಿ ಪಂಥದವರು ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಭಿನ್ನಧರ್ಮೀಯರಾದ ಬೇಕ್‌ತಶೀಖಿ, ಜಿಲ್‌ಬಶ್, ಮತ್ತು ಅಹ್ಲ್ – ಇ – ಹಕ್ ಹಾಗೂ ಯಜೀದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು 40,000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇವರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಕುರ್ದಿಗಳು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವರು; ಕೂದಲು ಕಂದು ಅಥವಾ ಕಪ್ಪು. ಕಣ್ಣು ಕಂದು ಅಥವಾ ಬೂದು. ಮಧ್ಯಮ ನಿಲವಿನ, ಧೀರಸ್ವಭಾವದ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿರುವ ಜನರಿವರು. ಈ ಬೃಹತ್ ಜನಸಮುದಾಯದ ಬಹುಭಾಗ – ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ – ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಆನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ನಾಯಕತ್ವದ ಜಮೀನುದಾರ್ ಅಥವಾ ದರ್ವೇಶ್ ಶೇಕ್ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರು ಪರಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಂತೆ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಈ ಹಳೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ.

ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಇರಾನೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭೇದವಾದ ಕುರ್ದಿಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಉಪಭಾಷೆಗಳು, ಪರಸ್ಪರ ಅರಿವು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಕಣಿವೆಗೆ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಉಪಭಾಷೆಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಮೀಡಿಯನ್ ಎಂಬುದು ಆ ಮೂಲಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆ. ಕುರ್ದಿ ಅದರ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಹಂತ. ಕುರ್ದಿಯ ಉಪಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಿರ್‌ಮಾಂಜಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ ಎಂದು ಎರಡು ಉಪಭಾಷೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆ ಉರ್ಮಿಯ ಸರೋವರದ ದಕ್ಷಿಣ ದಡದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಗ್ರೇಟ್‌ಜ಼ಾಬ್ ನದಿಯವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಟೈಗ್ರಿಸ್ ನದಿಯ ಸಂಗಮದವರೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇತ್ತ ಕೇರ್‌ಮಾನ್ ಶಾಹ್‌ನಿಂದ ಕರಂದ ಮೂಲಕ ಮಂದಾಲಿಯವರೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಈ ವಿಭಾಜಕ ರೇಖೆ ದಕ್ಷಿಣ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಭಾಷೆಯ ಲಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಲೂರಿ ಉಪಭಾಷಾ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿರ್‌ಮಾಂಜಿ ಉಪಭಾಷಾವಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮಧ್ಯ ಇರಾನಿ ಭಾಷಾವರ್ಗದ ಮತ್ತೆರಡು ಉಪಭಾಷೆಗಳ–ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ಼ಾಜ಼್ ಮತ್ತು ನೈಋತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೊರಾನಿ ಉಪಭಾಷೆಗಳ ಕಿರುಕೇಂದ್ರಗಳು ಇವೆ. ಈ ಜನಾಂಗ ನೆರೆಯ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕರು ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇಕಡ 10ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಿದೆಯಾದರೂ ಅನೇಕರು ತುರ್ಕಿ, ಪಾರಸಿ, ಅರಬ್ಬಿ, ರಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಿರಿಯದ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪು ಕುರ್ದಿಭಾಷೆಗೆ ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಸೋವಿಯತ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಕಾಕೇಸಿಯದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಿತ ಸಿರಿಲಿಕ್ ಲಿಪಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕುರ್ದಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕುರ್ದಿ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು 1897ರಲ್ಲಿ ಇರಾನಿನಲ್ಲೂ 1943 ಮತ್ತು 1946ರ ನಡುವಣ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಟೆಹರಾನಿನಿಂದ 1959ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಸಿರಿಯದಲ್ಲಿ 1932ರ ಅನಂತರ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅರಬ್ಬೀ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲಾಯಿತು. ಕುರ್ದಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಈಚೆಗಂತೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸಮಕಾಲೀನ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೊರಬರುತ್ತಿವೆ.

ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗದ ಶೇಕಡ 55ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಅರ್ಧ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಋತುಮಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳಿಂದ ಕಣಿವೆಗಳತ್ತ ತಮ್ಮ ಹಸು–ಕರು, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಮತ್ತು ಕತ್ತೆಗಳ ಮಂದೆಯೊಡನೆ ವಲಸೆ ಬರುವುದೂ ಉಂಟು. ಉಳಿದವರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಬಳಿ ನೇಯುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ತಂತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಿರ್‌ಕುಕ್ ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ನೈಋತ್ಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯಾಶ್ರಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇತರ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಳನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ ಅಲ್ಪಖ್ಯಾತಕುರ್ದ್ ವಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಶದ್ದಾದೀದ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯರು. ಇವರು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಕಾಕೇಸಿಯದ ಅನಿ ಮತ್ತು ಗಂಜ್ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ, ಆಧಿಪತ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು (951–1174). ಇತರ ಮುಖ್ಯವಂಶಗಳೆಂದರೆ ದಿಯಾರ್ ಬಕೀರ್‌ನ ಮರ್ವಾನಿದ್‌ಗಳು (990–1096) ಮತ್ತು ಕೇರ್‌ಮಾನ್‌ಶಾಹ್ ವಲಯದ ದಿನಾವರ್‌ನ ಹಸನ್ ವೈಹಿದ್‌ಗಳು (959–1015). ಕುರ್ದರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಂಡದ್ದು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಧರ್ಮಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ (ಕ್ರೂಸೇಡುಗಳು) ಹೋರಾಡುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಮಹಮದೀಯರನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದ ಹಿರಿಯ ನಾಯಕ ಸಲಾದೀ (1169–1250). ಈತ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯದ ಅಯಬೀದ್ ಸಂತತಿಯ ಸ್ಥಾಪಕ. ಮೊದಲನೆಯ ರಿಚರ್ಡ್‌ನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಈತನಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಮಂಗೋಲರ ಮತ್ತು ತುರ್ಕರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕುರ್ದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳೇನೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅರ್ಧ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳ ಮತ್ತು ಪರಮಾಧಿಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಟೋಮನ್ನರಿಗೂ ಸಫಾವಿದರಿಗೂ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ನೀತಿಯಂತೆ ಈ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತಾದರೂ ಕೆಲವು 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಥಮಾರ್ಧದವರೆಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೋಹ್ತಾನ್, ಹಕಾರಿ, ಬಾಹ್‌ದಿನಾನ್, ಸೋರನ್ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಬಿನ್ ಪಾಳೆಯಗಳೂ ಪರ್ಷಿಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಕ್ರಿ ಮತ್ತು ಅರ್ದೆಲಾನ್ ಪಾಳೆಯಗಳೂ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಈ ಜನಾಂಗದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭೀಪ್ಸೆ ಪಾಳೆಯಗಳೂ ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಗಳ ಅಥವಾ ಕ್ರಾಂತಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಗೆರಿಲ್ಲ ಯುದ್ಧ ತಂತ್ರ ನಿಪುಣರೂ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿರುವ ಈ ಜನಾಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂಸಾಚಾರ ಪ್ರಿಯರೆಂಬ ಕುಪ್ರಥೆಯೂ ಇದೆ. 1832ರಿಂದ 1847ರ ವರೆಗೆ ಮತ್ತು 1925ರಲ್ಲಿ

ತುರ್ಕರ ವಿರುದ್ಧ, 1922ರಿಂದ 1924ರ ವರಗೆ ಇರಾಕಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ, 1946ರಲ್ಲಿ ಇರಾನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಇವರು ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟಗಳು ಮತ್ತು ಈ ಬಗೆಯ ಇತರ ಸಶಸ್ತ್ರ ಯುದ್ಧಗಳು ಇವರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿ ಕುರ್ದಿಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ವಿಚಾರವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಳೆಯಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಈ ಜನಾಂಗ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ದಂಗೆಯೆದ್ದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇವರ ಇತಿಹಾಸವೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಇತಿಹಾಸ ಹೋರಾಟದ ಇತಿಹಾಸ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿ, ಜನರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರದ ಉಪಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿರುವ ಬಯಾಜಿದ್‌ನ ಅಹ್ಮದ್–ಎ–ಖನಿಯನ್ (1651–1706) ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರದೇಶಪ್ರೇಮದ ಜೀವಂತಧ್ವನಿ ಮಾರ್ಮೊಳಗಿದೆ. ಈತನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಕವಿಗಳ, ಅಂತೆಯೇ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದೇ ಸ್ವರ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿಯ ಆಧುನಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಆಟೋಮನ್, ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಚಳವಳಿಗಳು ನೇರವಾದ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದುವು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಯಾಗಿ, ಕವಲು–ಬಿಂದುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೂ ಸೋಲಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಇವರ ಆಸೆಗಳು ಚಿಗುರೊಡೆಯ ತೊಡಗಿದುವು. ಜೊತೆಗೆ ವುಡ್ರೋ ವಿಲ್ಸನ್ನನ ವಿಶ್ವಶಾಂತಿಯೋಜನೆಯ (ಜನವರಿ 1918) ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಕಲಮು ಇವರಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ , ಆಟೊಮನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತುರ್ಕೇತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಸ್ವಾಯತ್ತ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದಂಥ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದ್ದುದು. ಕುರ್ದ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನಡೆದ ಶಾಂತಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. 1920ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರ್ವೆಸ್ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿ ಬಿತ್ತು . ಮೂರು ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ–ಅಂದರೆ ಹೆಜಾಜ್, ಸಿರಿಯ ಮತ್ತು ಇರಾಕ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಮಾನ್ಯತೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಅಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಮೋಸುಲ್‌ವಿಲಾಯತ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕುರ್ದಿಗಳೂ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ತುರ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಮಸ್ತಫ ಕೆಮಾಲ್ ಅಟಾಟರ್ಕನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೈನಿಕ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಒಪ್ಪಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, 1923ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಲೌಸ್ಸೇನ್ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದಾಗಿ ಈ ಒಪ್ಪಂದ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ರದ್ದಾಯಿತು. ಲೌಸ್ಸೇನ್ ಒಪ್ಪಂದ ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು, ಮೂರು ಅರಬ್ಬಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ವಿಧಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮೋಸುಲ್ ವಿಲಾಯತ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿರಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅದರ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಅಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್‌ಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. 1925ರಲ್ಲಿ ಅದು ಇರಾಕಿನ ಪರವಾಗಿ ತೀರ್ಪುಕೊಟ್ಟಿತು. 1926ರಲ್ಲಿ ಸಹಿಮಾಡಲಾದ ಅಂಕಾರ ಒಪ್ಪಂದ ಈ ತೀರ್ಪನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಮೃತಶಿಶುವಾಗಿ ಜನ್ಮತಳೆದ ಸರ್ವೆಸ್ ಒಪ್ಪಂದ ಇತಿಹಾಸದ ಮತ್ತೊಂದು ಮೃತಪತ್ರ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಾಖಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕುರ್ದ್‌ಜನತೆ ಮರೆಯಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1922–23ರಲ್ಲಿ ಷೇಕ್ ಮಹಮೂದ್ ಸುಲೈಮಾನಿಯ ತನ್ನನ್ನು ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ರಾಜನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡ. ತಮ್ಮ ಕನಸನ್ನು ನನಸಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಕುರ್ದಿಗಳು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಹೊರಗಿನ ಬೆಂಬಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದುದರಿಂದ, ಆಂತರಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಸಾಲದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅಧಿಕಾರಸ್ಥ ವರ್ಗಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಗಳು ಅಲ್ಪಾಯುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದ ಖಾರ್‌ಪುತ್ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಶೇಖ್‌ಸೈಯದ್ 1925ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧವೇ ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದುದು. ಮುಂದೆ 1930ರಲ್ಲಿ ಅರಾರತ್‌ನ ಬಳಿ ಇಂಥ ಮತ್ತೊಂದು ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಿತು. ಇದು ಇರಾಕ್‌ನಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ವಿರೋಧದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿತ್ತು. 1931–32ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 1940–45ರಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಜಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಕ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಯಿತು. 1922ರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಿಂಗಳುಗಳ ವರೆಗೆ ಮತ್ತು 1941ರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುವ ವರೆಗೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಇರಾನೀ ಆಡಳಿತ ಅರೆಜೀವದಿಂದಿತ್ತು. 1946ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಖಾಜಿಮಹಮ್ಮದನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಆದರೂ ಈ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳು ಕೊನೆಗೊಂಡಿಲ್ಲ. 1958ರಲ್ಲಿ, 1961ರಲ್ಲಿ, ಭುಗಿಲೆದ್ದ ಯುದ್ಧಜ್ವಾಲೆಗಳು ಹಲವಾರು ವರ್ಷ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ದಗ್ಧಗೊಳಿಸಿವೆಯಾದರೂ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಮಾನ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವೆಸ್ ಒಪ್ಪಂದದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವು ಆದರ್ಶಪೂರ್ಣ ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರತೊಡಗಿದ್ದುವು. ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇರಾಕಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕಾರ್ಯಾಂಗ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಕುರ್ದಿಗಳನ್ನೇ ಅಥವಾ ಕುರ್ದಿಭಾಷೆ ಬಲ್ಲವರನ್ನೇ ನೇಮಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿ ಭಾಷೆಯೇ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆಯಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಆ ಆದೇಶಗಳು. ಮುಂದೆ 1932ರಲ್ಲಿ ಇರಾಕ್ ಈ ಜಾಗತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಅಭ್ಯರ್ಥನ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಆಶ್ವಾಸನೆಯನ್ನು ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಬೇಕಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅತೃಪ್ತಿ ಹೊಗೆಯಾಡುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಸರ್ಕಾರ ಈ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಅರೆಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಅಸಮಾಧಾನ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ 1958ರ ಸೈನಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿಗಳು ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬರು ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದುದನ್ನು ಕುರ್ದಿಗಳು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಮಾಜಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯೋಚಿತವಾದ ಪಾಲು ತಮಗೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಾನಮಾನ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ 1961ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವರೂಪದ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ನಡೆಯಿತು.

1914ರವರೆಗೂ ಕುರ್ದಿಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮುದಾಯಗಳೊಡನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹೊರಗಣ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿದ್ವೇಷಕಾರಿ ಘಟನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಸಂಬಂಧಗಳು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ರಕ್ತಕಲುಷಿತವಾಗ ತೊಡಗಿದುವು. ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಅನೇಕ ಕ್ರೈಸ್ತಕುಟುಂಬಗಳು ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಬಂದ ಹಲವರೂ ಇರಾಕಿನ ಅಮದಿಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಯಹೂದ್ಯ ನೇಕಾರರು, ಬಣ್ಣಗಾರರು ಮತ್ತು ಚರ್ಮಹದ ಮಾಡುವವರು ಕೆಲವು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ, ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯ ಅವರೆಲ್ಲ ಇಸ್ರೇಲಿಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ವಲಸೆಹೋದರು.

ತುರ್ಕಿ, ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಇರಾಕ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕುರ್ದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಶಾಲೆಗಳು, ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಶೌಚ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ಸಮುದಾಯಗಳು ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೈಲು ಮತ್ತು ಹೆದ್ದಾರಿ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಹಾಗೂ ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯ, ಚರ್ಮ, ಕಚ್ಚಾ ಉಣ್ಣೆ, ಜಾನುವಾರುಗಳು, ಕೈಯಿಂದ ನೇಯ್ದ ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಂಬಳಿಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾರಾಟಮಾಡಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲಸಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಬೇಸಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ–ಅದರಲ್ಲೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ಉತ್ತಮವಾದ ಮೇವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಬಗ್ಗೆ–ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕುರ್ದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಯೀನೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿ 1918 ರಿಂದಲೂ ಕುರ್ದುಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಖಾಸಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಂತೂ ಇದೇ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇರಾಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತವರ್ಗವೆಂದು ಕಾನೂನುಬದ್ಧವಾಗಿ ಕುರ್ದಿ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಕುರ್ದಿಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಡಳಿತ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕುರ್ದಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಸೋವಿಯತ್ ಆರ್ಮೇನಿಯದಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇರಾನ್, ಇರಾಕ್, ಆರ್ಮೇನಿಯ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳ ಬಾನುಲಿ ನಿಲಯಗಳಿಂದ ಕುರ್ದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ.)

ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ್ : ನೈರುತ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ. ಕುರ್ದ್ ಜನರಿಂದಾಗಿ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲವಾದಕಾರಣ ಇದರ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ತುರ್ಕಿಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶ, ಇರಾನಿನ ವಾಯವ್ಯ

ಭಾಗ, ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಭಾಗ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ವಾಯವ್ಯ–ಆಗ್ನೇಯಾಭಿಮುಖವಾಗಿ 960 ಕಿಮೀ ಉದ್ದವಾಗಿರುವ ಇದರ ಅಗಲ 200 ಕಿಮೀ ಕುರ್ದ್ ಜನರೆಲ್ಲ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಲವರು ಆರ್ಮೇನಿಯನ್ ಸೋವಿಯತ್ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 1920ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೊಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಿತ್ತಾದರೂ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು.

ಈ ಪ್ರದೇಶ ಜಾಗ್ರೋಸ್ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 3939ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೆಕೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಳಿ. ವರ್ಷದ 4–5 ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಹಿಮ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿನ ಹಿಮ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ ಹರಿಯುವುದರಿಂದ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಕುರಿಪೋಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಓಕ್, ಆಷ್, ಎಲ್ಮ್ ಮರಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಬತ್ತ, ಜೋಳ, ಹತ್ತಿ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆ. ನೇಯ್ಗೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರತ್ನಕಂಬಳಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಬಹುತೇಕ ಸುನ್ನಿಪಂಗಡದ ಮುಸ್ಲಿಮರಾದ ಈ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರ್ವತಾರೋಹಿಗಳು, ಇಲ್ಲವೇ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕುರಿ ಮತ್ತು ಮೇಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಗಳಿಗೂ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಣಿವೆಗಳಿಗೂ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವರು ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆಸಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವರು ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ನೆರೆರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.

ಯುದ್ಧಪ್ರಿಯರಾದ ಈ ಜನ ಆಟೋಮನ್ನರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಯಸಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶ ಮೂರು ರಾಜ್ಯಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸಂತೋಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಯುವ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕುರ್ದ್ ಜನ ವಾಸಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಈ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. *

ಪುರಾತತ್ತ್ವ : ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಅನೇಕ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ನೆಲೆಗಳು ಮಾನವನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಸುಲೈಮಾನಿಯಾ ನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಜರ್‌ಮರ್ದ್ ಮತ್ತು ಜಾರ್ಸಿ ಖೆಮ್ ಖೆಮಲ್ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಾರ್ದಬಲ್ಕ ಮತ್ತು ಪಾಲೆಗಾವ್ರ, ಜಾಬ್ ನದೀದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಕಫ್ತ್ ಶನಿದಾರ್ ಅಂಥ ಮುಖ್ಯ ನೆಲೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಬಾರ್ದಬಲ್ಕದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಸಚೋಲಿಯನ್_ಲೆವಾಲ್ವಾ ರೀತಿಯ ಕೈಗೊಡಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆಯ ಆಯುಧಗಳು ದೊರೆಕಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಖಡ್ಗಮೃಗ ಮತ್ತು ಆನೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನಿನ ಮೂರನೆಯ ಹಿಮಯುಗದ ಅಂತ್ಯ ಅಥವಾ ಮೂರನೆಯ ಉಷ್ಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಜರ್ ಮರ್ದ್ ಮತ್ತು ಶನಿದಾರ್_ಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವುರ್ಮ್ (ನಾಲ್ಕನೆಯ) ಹಿಮಯುಗದ ಆದಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಲೆವಾಲ್_ಮೌಸ್ಟೀರಿಯನ್ ರೀತಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿದ್ದುವು; ಅನಂತರ ಅದೇ ಹಿಮಯುಗದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಕೂರಲಗು ಫಲಕಗಳ ಉಪಕರಣಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹಜರ್ ಮರ್ದ್, ಶನಿದಾರ್–ಸಿ, ಜಾರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಪಾಲೆಗಾವ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಪೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಯುಗದ ತರುವಾಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ಉಷ್ಣಯುಗದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೆಸಪೊಟೇಮಿಯದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಲೋಹಯುಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಘಟ್ಟದವರೆಗಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಜಾರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಶನಿದಾರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರ ಇಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಉಚ್ಚನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದುದು ಬೇರೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ, ಈ ಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನದೀ ಬಯಲುಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಪಾತ್ರ ಕ್ಷೀಣವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಪಕ್ಕದ ನದೀ ಬಯಲುಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನದ ಭಾಗಗಳು ಸುತ್ತ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಘಟಕಗಳ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅಕ್ಕಡ್, ಅಸ್ಸೀರಿಯ, ಸಿಟ್ಟೈಟ್, ಚಾಲ್ಡಿಯ, ಪರ್ಷಿಯ, ರೋಂ, ಸಸ್ಸಾನಿಯ ಮತ್ತು ಅರಬ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. (ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕುರ್ನಾನ್, ಆಂಡ್ರೇ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ : 1895–. ಅಮೆರಿಕ ವೈದ್ಯ. ಜನನ 1895 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 24ರಂದು. ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲೇ ಮುಗಿಸಿ ವೈದ್ಯಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ (1930). ಹೃದಯರೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇವನಿಗೆ ಅಧಿಕ ಕುತೂಹಲ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯ ಡಿಕಿನ್ಸನ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಎಂಬಾತನೊಡನೆ 35 ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಹೃದಯರೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ನಡೆಸಿದ. ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳು ಹೇಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಸಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಆಗ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ವರ್ನರ್ ಫ್ರಸ್‌ಮನ್ ಎಂಬಾತ ಸ್ವಂತ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದ್ದ (1929); ರಬ್ಬರ್ ಕೊಳವೆಯೊಂದನ್ನು ತನ್ನ ತೋಳಿನ ಅಭಿಧಮನಿಯ ಮೂಲಕ ಹೃದಯದ ಬಲಹೃತ್ಕರ್ಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದೇ ಈ ಪ್ರಯೋಗ. ಇದನ್ನು ಕುರ್ನಾನ್ ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು (ಕಾರ್ಡಿಯಕ್ ಕಥೀಟರೈಸೇಷನ್) ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಹೃದಯ ರೋಗ ಬಂದಾಗ ಹೃದಯ ಯಾವರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ರೀತಿ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಹೃದಯದೊಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕುರ್ನಾನನ ಪ್ರಯೋಗಕ್ರಮವೆಂದು ಈಗಲೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರವರ್ತನಕಾರರಲ್ಲಿ ಕುರ್ನಾನ್ ಒಬ್ಬ.

ವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ದೇಹಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಮತ್ತು ಫಾಸ್‌ಮನ್‌ರೊಡನೆ ಕುರ್ನಾನ್ 1956ರಲ್ಲಿ ಪಡೆದ. 1934ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಕೊಲಂಬಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವೈದ್ಯರುಗಳ ಸಭೆಗೆ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. 1941ರಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ. (ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ.ಎಚ್.)

ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಎನ್.ಕೆ.: 1913–2005. ಎನ್ಕೆ ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಾಮದಿಂದ ಹೆಸರಾದ ಪರ್ತಕರ್ತರು, ಲಲಿತಪ್ರಬಂಧಕಾರರು. ನಾರಾಯಣ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. 1913 ಆಗಸ್ಟ್ 29ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ತಾಯಿ ಸೋನುಬಾಯಿ. ಇವರು ಎಂ.ಎ., ಬಿ.ಟಿ. ಪದವೀಧರರು. ಇವರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಇ. ಬೋರ್ಡ್‌ನ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು (1940–43). ಅನಂತರ ಬಾನುಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂದಿನ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರದ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನ ಸಹಾಯಕರಾಗಿಯೂ (1943–45) ಆ ಸರ್ಕಾರದ ಲೋಕರಾಜ್ಯ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಉಪಸಂಪಾದಕರಾಗಿಯೂ (1946) ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. 1946ರಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಣಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ, ಪ್ರಸಾರ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ, 1965ರಲ್ಲಿ ಪದೋನ್ನತಿ ಪಡೆದು ಮುಂಬಯಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಂಗಳೂರು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿರ್ವಾಹಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. 1971 ಆಗಸ್ಟ್ 27ರಂದು ನಿವೃತ್ತರಾದರು. 1933 ಫೆಬ್ರುವರಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದ ಬುರ್ಲಿ ಮನೆತನದ ಇಂದಿರಾ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಇಂದಿರಾ ನಿಧನರಾದ ಮೇಲೆ 1946ರಲ್ಲಿ (ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್) ಕುಂದಗೋಳದ ಹುದ್ದಾರ ಮನೆತನದ ನಾಗವೇಣಿಯರೊಂದಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ವಿವಾಹವಾಯಿತು.

ಮುಂಬಯಿ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಭಾಷಣ, ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ ಗೀತೆಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಾವೇ ಕನ್ನಡ ಗೀತರಚನೆಮಾಡಿ, ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸತೊಡಗಿದರು. ಗೃಹಗೋಷ್ಠಿ, ಚಕ್ರಗೋಷ್ಠಿ, ಬೆಳಕಿನ ಹೆಜ್ಜೆ (ಸಾಪ್ತಾಹಿಕ ರೂಪಕ), ಕರ್ನಾಟಕ ರಂಗಗೀತವೈಭವ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಿರಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರು ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಭಾಷಣಗಳನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಅವು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು.

ಇವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವರೆಂದರೆ ಕವಿ ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೆ, ವಿದ್ಯಾಗುರು ಶ್ರೀರಂಗ, ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ, ವಿ.ಕೃ.ಗೋಕಾಕ. ಇಂಥವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇವರು ಲೇಖಕರಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡರು. ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 70 ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾವಿನ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ (1944), ಎರಡನೆಯ ಸಂಬಂಧ (1951), ವೈನಿ (1957), ಕಲೋಪಜೀವಿ (1957), ಗೌರಿಶಂಕರ (1958), ಮೂರು ತಲೆಮಾರು (1973), ಭಾವಸಂಗಮ (1978), ವಿಧುರ ವೈರಾಗ್ಯ (1990), ಧಾರವಾಡದ ದತ್ತು ಮಾಸ್ತರ್ (1999), ಅಶ್ವತ್ಥಮರ (2002)– ಇವು ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನೂರು ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ನೂರಾರು ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ

ಕೆಲವು ಹರಟೆಗಳು ಮುಂಗಾಲ್ ಪುಟಿಗೆ, ಎನ್ಕೆ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳು, ಎನ್ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ, ಮೊಡಕಬಜಾರ್ ಎಂಬಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾಗಿವೆ. 'ಹಳೆಯ ಹವಳ ಹೊಸ ಮುತ್ತು' ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿ.ಕೃ.ಗೋಕಾಕ ಮತ್ತು ಶ್ರೀರಂಗರಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಳವಾದಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿರುವ ಇವರು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಗದ್ಯಾನುವಾದವನ್ನೂ ವಿನಾಯಕ ಮಹಾದರ್ಶನ, ಆದ್ಯ ರಂಗಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1981), ಗೊರೂರು ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1997), ಗಳಗನಾಥ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1998) ದೊರಕಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಿ.ಲಿಟ್ ಪದವಿ ನೀಡಿ ಪುರಸ್ಕರಿಸಿತು. ಇವರು 2005 ಏಪ್ರಿಲ್ 23ರಂದು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದರು. (ಎಸ್.ಎಂ.ಕೆ.)

ಕುಲಕರ್ಣಿ, ದ ಬಾ : 1916–63. ಕತೆಗಾರರಾಗಿ, ಪ್ರಬಂಧಕಾರರಾಗಿ, ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರದ ಒಡೆಯರಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಚಿರಪರಿಚಿತರಾದ ಇವರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತನಾಮ ದ.ಬಾ.ಕು. ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಕುಲಕರ್ಣಿ.

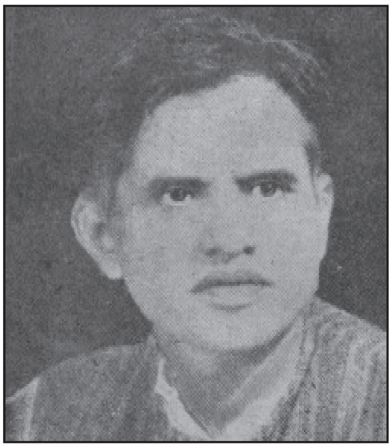

ಹಿರಿಯ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ದತ್ತನಾಗಿ, ಓರಗೆಯವರಿಗೆ ದ.ಬಾ.ಕು. ಆಗಿ, ಮನೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ದತ್ತಣ್ಣನಾಗಿ 47 ವರ್ಷಗಳ ಹರೆಯದಲ್ಲಿಯೆ ಮುಪ್ಪಿನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಬಾಳಮುನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೂಕಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ಜನನ 23–3–1916ರಲ್ಲಿ, ಮರಣ 11–8–1963ರಲ್ಲಿ.

ಕೊಡಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕತೆಗಾತಿ ಗೌರಮ್ಮನವರ ದುರಂತವನ್ನು ನೆನೆದು ದ.ಬಾ.ಕು. ತಮ್ಮ ಅಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡುದೆ ಹೃದ್ಯವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ದ.ಬಾ.ಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈಯೆನಿಸಿ ಹಕ್ಕಿಯ ನೋಟವೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರು. ಮುಂದೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರು ಇದೇ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಬಂತು. ಸ್ಮೃತಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು–ಮೂಲ ಮರಾಠಿಯ ಅನುವಾದವಾಗಿ. ಇದು ಇನ್ನೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ.

ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಲ್ಕೀ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿ ದ.ಬಾ.ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸೋದರ ಮಾವನಾದ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪಿನ ಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿ ಗೋವಿಂದರಾವ್ ಚುಳಕಿಯವರ ಬಳಿ ಬಾಲಾಗಸಿಯಾಗಿ ಬಂದು ನಿಂತರು. ದ.ಬಾ. ಅವರ ಅಣ್ಣ (ದೊಡ್ಡಮ್ಮನ ಮಗ) ಪ್ರಹ್ಲಾದನೂ ಸೋದರಮಾವನ ಸೆರಗಿಗೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡ. ಉಭಯತ್ರರಿಗೂ ಉದ್ಯೋಗದ ದಾರಿ ತೋರಬೇಕೆಂದು ಚುಳಕಿಯವರು (ಚಾಳುಕ್ಯರು) ಅವರಿಗಾಗಿ ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ ತೆರೆದರು. ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪಿನ ತರುವಾಯ ಎರಡು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು–ಒಂದು ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಮನೋಹರಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಸ್ಥೆ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಪುಸ್ತಕದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೂತು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿದರೆ ದ.ಬಾ. ಅದರ ಜಂಗಮ ಅಂಗವಾಗಿ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮೈಸೂರು, ಕೊಡಗು, ಹೈದರಾಬಾದು, ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿದರು. ಹೈಸ್ಕೂಲು, ಕಾಲೇಜು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅಲೆದದ್ದೆ ಅಲೆದದ್ದು. ಪ್ರವಾಸದ ವೆಚ್ಚ, ಊಟದ ವೆಚ್ಚ, ಪುಸ್ತಕದ ಮೂಲವೆಚ್ಚ ಕಳೆದು ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಇಂಥ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಉದರನಿರ್ವಾಹ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪುಸ್ತಕಗಳ ನಗದು ವ್ಯಾಪಾರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಇತರ ಪ್ರಕಾಶಕರೊಂದಿಗೆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿನಿಮಯದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಧಾರವಾಡದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಭಂಡಾರ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಯಾವುದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮ. ಗ್ರ. ಭಂಡಾರದ ಒಂದು ಅಂಗಡಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ದ.ಬಾ.ಕು. ಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ತಮ್ಮ ಆಹ್ಲಾದಕ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಬೇಂದ್ರೆ, ಗೋಕಾಕ, ಕಾರಂತ, ಮಾಸ್ತಿ–ಅವರಂಥ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಸಾಹಿತಿಗಳ ಬಳಗವನ್ನೆ ಕಟ್ಟಿದರು. ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಷ್ಟೆ ಆಗಿದ್ದರೆ ದ.ಬಾ.ಕು. ಅವರ ಹೆಸರು ಈ ಪರಿ ಹಸುರಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಅನಂತರ ಈತ ಪ್ರಕಾಶಕರೂ ಆದರು. ಲೇಖಕರೂ ಆದರು. ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೆ ಲೇಖಕ ದ.ಬಾ.ಕು. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ ಅರಿತು ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಭಂಡಾರ ಲೇಖಕರ ಕ್ಲಬ್ಬೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪುಸ್ತಕ ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಬಳಿ ಬರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗಿರಾಕಿಗಳ ಅಭಿರುಚಿಗಳು ಎಷ್ಟು ವಿಧ, ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಹದವಾಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಕಥನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕು ಎಂಬ ಪ್ರಕಟಣೆ ಬಾಳಿನ ನೂಲು, ರೇಶಿಮೆ, ಜರಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡತಾಯಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ನಯನವಾದ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿದೆ. ಹಕ್ಕಿಯ ನೋಟ ಸಂಗ್ರಹ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಮಾದರಿಯ ಸಾಹಿತಿ, ಕಲಾವಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಣವಾಗಿದೆ.

ದ. ಬಾ. ಕು. ಅವರು ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದರು. ಕೊಡಗಿನ ಗೌರಮ್ಮ, ಧಾರವಾಡದ ಗೀತಾ ಕುಲಕರ್ಣಿ – ಇವರು ಕತೆಗಾರ್ತಿಯರಾಗಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದುದು ದ.ಬಾ. ಅವರ ಪ್ರಕಾಶನ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೆ. ಸ್ವತಃ ಕತೆಗಾರರಾಗಿ ದ.ಬಾ.ಕು. ಅವರು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕು, ಕಪ್ಪು ಹುಡಿಗೆ, ನಾಳಿನ ಕನಸು ಎಂಬ ಮೂರು ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಪೂರ್ವ ಮಾದರಿಯ ಕತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಹಾರ ಎಂಬ ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಗೋವಾ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯೊಂದನ್ನು ಅವರು ಬರೆಯಲು ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೃದಯಾಘಾತದಿಂದ ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ಅದರ ಒಂದು ಪ್ಯಾರಾವನ್ನವರು ಬರೆದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ದ.ಬಾ.ಕು. ಅವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕತೆಗಾರರಾಗಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರಕಾರರಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಇತರ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಕ್ರಮ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸಡಿಲಗೊಂಡಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಟ್ಟುಗಳು, ಬದಲಿಸುವ ನೀತಿಮೌಲ್ಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲಾ ನಾಳಿನ ಕನಸು ಎಂಬ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೆಂದು ಮುನ್ನುಡಿಕಾರ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಬಲ್ಲಾಳರು ಎತ್ತಿ ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಕೆಣಕಿಕಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಹಳ–ಹೊಸದರ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳು, ದಾಂಪತ್ಯದ ಸರಸ–ವಿರಸಗಳು ಕತೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿವೆಯೆಂದು ಕಪ್ಪು ಹುಡಿಗೆ ಎಂಬ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ರಾ.ಕು. ಮುನ್ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

ದ.ಬಾ.ಕು. ಅವರು ಕೇವಲ ಹತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರಾದರೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವು ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಾವಧಾನವೆಂಬುದು ದ.ಬಾ. ಅವರ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನ. ಇವರು ಸಜ್ಜಾಗಿ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಹಾಸ್ಯವೆ ಇವರ ಹರಟೆಯ ರಹಸ್ಯ. ಈ ಹಾಸ್ಯಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳಸಿಕೊಂಡು, ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಬಡತನದ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಇವರ ಹಾಸ್ಯ ಹಾಲು–ಸಕ್ಕರೆಯಂತಿತ್ತು. ದ.ಬಾ.ಕು. ಧಾರವಾಡದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನಗೆಯ ಬೆಳಕಾಗಿದ್ದರು. (ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪ: 1907–78. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರು. ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪ ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇವರ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು. ಇವರ ತಂದೆ ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಸೋಮಪ್ಪ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಅವರು ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಬೆಡಗಿನ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಬರೆದ ನನ್ನ ತಾಯಿ, ನಾಡನೆಲೆಗಾರ ಎಂಬ ನೂರು ನೀತಿಪರ ಕಥೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ನಾಡನೆಲೆಗಾರ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಪಠ್ಯವಾಗಿ ನೇಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪ ನವರು ವಿಶೇಷ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೂಗೋಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಒಂದು ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಆ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎಸ್.ಭೂಸನೂರಮಠ, ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠ, ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರಂತಹ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಸಂಶೋಧಕರೂ ಸೇರಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಣ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗೌರೀಶ ವಾಚನಮಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಅಪಾರ ಭಂಡಾರವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಇವರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. (ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ.)

ಕುಲಗೋಡ ತಮ್ಮಣ್ಣ: ಸು.1860. ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲಾವಿದ ಹಾಗೂ ಕವಿ. ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಕುಲಗೋಡ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯಾಗಿದ್ದ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಇವನು ಅಪರಾಳ ತಮ್ಮಣ್ಣಕೃತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕವನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅದನ್ನು ರಂಗದಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಕೆಲವು ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಆ ಮೇಳದ ಯಶಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಕಾರಣನಾದ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಾನೇ ಭಾಗವತನಾಗಿ ದೂತ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ

ವಹಿಸಿ ಪಾರಿಜಾತ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ಪಾರಿಜಾತ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪಾತ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಇವನ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ನುರಿತ ನಟಿ ಕೌಜಲಗಿ ನಿಂಗಮ್ಮ ಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೊರವಂಜಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಆಟದ ಮೇಳವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮಣ್ಣನ ರಂಗಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯಕರ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯೊಂದು ಜರುಗಿದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಇವನ ಪ್ರೇಯಸಿಯೊಬ್ಬಳು ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಪಾತ್ರ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ನಾಟಕ ತುಂಬಾ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾಳ ತಪ್ಪಿತು. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತನಾದ ತಮ್ಮಣ್ಣ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಳವನ್ನೇ ಅವಳೆಡೆಗೆ ಎಸೆದಾಗ ಅದು ಅವಳ ತಲೆಗೆ ಬಡಿದು ಆಕೆ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟಳಂತೆ. ಆಗಿನ ಆಂಗ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ತಮ್ಮಣ್ಣನಿಗೆ ಸೆರೆಮನೆವಾಸವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಇವನಿಗೆ ಫಾಸೀ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ವಿಧಿಸಿದ. ಆದರೆ ಇವನಿಗೆ ಕೊನೆಯಾಸೆ ಏನೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ತಮ್ಮಣ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ ನಾಟಕ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾಳ ತಪ್ಪಿದಾಗ ಆಗುವ ಆಭಾಸವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿ ಅವನ ಫಾಸೀ ಶಿಕ್ಷೆ ರದ್ದಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಗೋಕಾಕ ಸೆರೆಮನೆಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಣ್ಣನ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ಪೂರ್ವರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲಗೋಪಾಲರ ಪ್ರವೇಶ, ಚೈತನ್ಯಪಂಥದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರವೇಶ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನ ಪ್ರವೇಶವಿರುವಂತೆ ತಮ್ಮಣ್ಣ ತಾನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಪಾರಿಜಾತಮೇಳದ ಪೂರ್ವರಂಗದಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲ ಗೊಲ್ಲತಿಯರನ್ನು ತಂದ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಅನಂತರ ಗೋಪಾಲ ಗೊಲ್ಲತಿಯರ ಪ್ರವೇಶ, ಅವರ ಲೀಲಾವಿನೋದ, ಹೆಪ್ಪು ಮುರಿಯದ ಮೊಸರು ಸುಂಕ ಕೊಡು ಎಂದು ಗೋಪಾಲ ಕೇಳುವುದು, 'ರಂಗ ಸೆರಗ ಬಿಡೊ' ಎಂದು ಗೊಲ್ಲತಿ ಬೇಡುವುದು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶೃಂಗಾರ ರಸ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗೋಕುಲ ದೃಶ್ಯ ಇವನ ಪಾರಿಜಾತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮನರಂಜನೀಯವೂ ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಪೂರ್ವರಂಗದ ಅನಂತರ ದ್ವಾರಕೆಗೆ ನಾರದರ ಆಗಮನ, ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಪಾರಿಜಾತ ಕೊಡುವುದು, ನಾರದರು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸತ್ಯಭಾಮೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವುದು, ರುಕ್ಮಿಣಿಗೆ ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವುದು, ರುಕ್ಮಿಣಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯರ ಜಗಳ, ಕೃಷ್ಣನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪಾರ್ವತಿ ಆರಾಧನೆ, ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ ಕೊರವಂಜಿ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸತ್ಯಭಾಮೆಗೆ ಕಣಿ ಹೇಳುವುದು, ಮರುದಿನ ಕೃಷ್ಣ ತನ್ನ ಹತ್ತು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವುದು, ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಮುಯ್ಯಿ ತೀರಿಸುವಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಡುವುದು, ಅನಂತರ ಕೃಷ್ಣ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯರ ಮಿಲನ, ಇಂದ್ರಲೋಕದಿಂದ ಪಾರಿಜಾತ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ, ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಇದು ಕುಲಗೋಡ ತಮ್ಮಣ್ಣ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಪಾರಿಜಾತ ಆಟದ ಕಥಾವಸ್ತು.

ಈತನ ಪಾರಿಜಾತ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ದೂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಸೂತ್ರಧಾರನ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಸಭಿಕರಿಗೆ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದು, ಹಾಸ್ಯದ ವಾತಾವರಣ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಕಥೆಯನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಅನುವಾಗುವುದು ಇವಿಷ್ಟು ಸೂತ್ರಧಾರನ ಕೆಲಸ. ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾತಿನ ಚಕಮಕಿ ತಮ್ಮಣ್ಣನ ಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಈತ ಅಳವಡಿಸಿದ ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳು ಸುಮಧುರವೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಿದ್ದು ಅವು ಮರಾಠೀ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಇಂಥ ಹಾಡುಗಳ ಮಾಧುರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಈತ ರಚಿಸಿದ ಕ್ಷೀರಸಾಗರ ತವರುಮನೆ, ದ್ವಾರಕಿ ನಮ್ಮತ್ತೇಮನೆ ಎಂಬ ಹಾಡನ್ನು ತಮ್ಮ 'ಸಂಗೀತ ಸೌಭದ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಧಾಟಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪಾಂಡುನೃಪತಿಜನಕಜಯಾ ಮಾತಾ ಕುಂತಿ ಯದುತನಯಾ ಎಂಬ ಹಾಡಿಗೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಯಲಾಟಗಳ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಯುಗವೊಂದು ಕುಲಗೋಡ ತಮ್ಮಣ್ಣನಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಈತನ ಮೇಳ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಪಾರಿಜಾತ ಮೇಳಗಳ ಉದಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನೊದಗಿಸಿತು. ಬರಬರುತ್ತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ ಕುಲಗೋಡ ತಮ್ಮಣ್ಣನದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿತು.

ಈತ ಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಾರಿಜಾತ ಸಂಬಂಧ ನಾಟಕಗಳು ರಚಿತವಾಗಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಂದವು. ನಾಟಕ ಕಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮಣ್ಣ ಹೊಸ ಪರಂಪರೆಯೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಶೂರಪಾಲಿ ಅಚ್ಯುತನದು ತಮ್ಮಣ್ಣನ ಅನಂತರದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹೆಸರು.

(ಎಸ್.ಎನ್.ಜಿ.)

ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿ : ಸರ್ವಚೇತನವಾದವನ್ನು (ಆನಿಮಿಸಂ) ಒಪ್ಪುವ ಅನೇಕ ಮತಧರ್ಮಗಳವರು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು, ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ (ಟೋಟೆಮಿಸಂ). ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂತತಿಯವರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಕುಲದೇವತೆ ಇತ್ತು. ಮರ, ಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿ, ಮೃಗ, ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಅತಿಪ್ರಿಯವಾದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನವರು ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದುದೆಂದೂ ಅತಿ ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅದನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಸರ್ವೇ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕುಲದೇವತೆ ತಮ್ಮ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅದನ್ನು ನೋಯಿಸುವುದಾಗಲಿ, ಹೀಯಾಳಿಸುವುದಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಭಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಲಿ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ದೊರಕುವುದೆಂದು ತಿಳಿದ ಅವರು ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮೈಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಹಚ್ಚೆಯಾಗಿ ಹುಯ್ಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ರಕ್ತಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಜನಗಳ ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪನ್ನೂ ಆಯಾ ಕುಲದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಹೀಗಾಗಿ ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿ ಜನಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಡೆಲ್ಲಿಖಾರಿಯ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಕುಲಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬುಡಕಟ್ಟೂ ಒಂದೊಂದು ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಇರುವ ಜನಗಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುರ ಎಂಬ ತಂಡ ಆಮೆಯನ್ನೂ ಸೊರನ್ ಎಂಬ ತಂಡ ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಸಮದ್ ಎಂಬ ತಂಡ ಜಿಂಕೆಯನ್ನೂ ಕೇಜ್ ಎಂಬ ತಂಡ ಲಾವಕ್ಕಿಯನ್ನೂ ಕಾರ್ಲಿಹ ತಂಡ ಒಂದು ಹಣ್ಣನ್ನೂ ಜರ್ಢ್ ಎಂಬ ಗುಂಪು ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಯನ್ನೂ ಹನ್ಸ್ದ ಎಂಬ ಗುಂಪು ಹಾವು ಮೀನನ್ನೂ ಮೈಲ್ ಎಂಬ ತಂಡ ಮಣ್ಣನ್ನೂ ಕಿರೋ ಎಂಬ ತಂಡ ಹುಲಿಯನ್ನೂ ಟೊಪ್ಪೊ ಎಂಬ ಗುಂಪು ಒಂದು ತರಹೆಯ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನೂ ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ಆರಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತೋಡರು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆ ಎಮ್ಮೆ ಎಂದೂ ಅಮೆರಿಕದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಕಾಗೆ ಮತ್ತು ಮೊಸಳೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವರೆಂದೂ ಭಾರತದ ಕಾಡುಜನ ನಾಗರಹಾವು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವರು ಎಂದೂ ಆರಾಧಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕುಲದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದವರನ್ನೂ ಕೊಂದವರನ್ನೂ ಇತರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಮಾನಕ್ಕೀಡು ಮಾಡಿದವರನ್ನೂ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನೂ ಬಹಿಷ್ಕಾರಾಜ್ಞೆಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಯಾ ಕುಲದೇವತೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯವರು ತಾವೆಂದು ಒಂದೊಂದು ಗುಂಪಿನವರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿಯುಂಟು. ಒಂದೇ ಕುಲದೇವತೆಯ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೊಳುಕೊಡೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತೋಡರು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಎಮ್ಮೆಯ ಸಗಣಿಯನ್ನು ಸಹ ತಮ್ಮ ಹೆಂಗಸರು ಮುಟ್ಟಕೂಡದೆಂದೂ ಎಮ್ಮೆ ಓಡಾಡಿದ ಕಡೆ ಓಡಾಡಕೂಡದೆಂದೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ವಂಶಕ್ಕೆ ಕಳಂಕವಾಗುವುದೆಂದೂ ವಿಧಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಪೂರ್ವಜರ ಗುಂಪುಗಳು ತಮ್ಮ ನೈತಿಕ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಕುಲದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಕುಲದೇವತಾಪದ್ಧತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೋಲ್ಡನ್‌ವೀಸ್ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ 1910ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆಯುವ ತನಕ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೂ ಬಾರದವರಾಗಿದ್ದರು. ಈವರೆವಿಗೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಲ್ಯಾಂಗ್, ಡರ್ಕ್‌ಹೀಮ್, ಫ್ರೇಸರ್, ರಿವರ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಭದ್ರತೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಅಂಶಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಬಹುದೆಂದೂ ನಂಬಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇದು ಸಮಾಜದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ದುಡಿಮೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಗರ್ಭಧಾನಕ್ಕೆ ಲೈಂಗಿಕ ಸಮ್ಮಿಳನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ಗಿಡವೊ ಮೃಗವೊ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಕಾಡುಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಫ್ರೇಸರ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಆಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಎಮ್ಮೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕುಲದೇವತೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಕೆಲವರು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಹಾಪ್‌ಕಿನ್ಸನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸಂಘಜೀವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲೋಸುಗವಾಗಿಯೇ ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂತೆಂದು ಡರ್ಕ್‌ಹೀಮನ ಅಭಿಮತ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವ ಸತ್ತಾಗ ಆತನ ಜೀವ ಒಂದು ಮೃಗದಲ್ಲಿಯೊ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ಗಿಡದಲ್ಲಿಯೊ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದೂ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಆ ಮೃಗವನ್ನೊ ಇಲ್ಲವೆ ಗಿಡವನ್ನೊ ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಪವಿತ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮನುಷ್ಯನ

ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘಜೀವನಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತೆಂದು ಟೈಲರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೃಗಗಳಿಗೂ ಮರಗಳಿಗೂ ಬಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಮಾನವ ಕುಲದೇವತಾ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮನಗೊಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ಬೊವಾಸ್ ಪಂಡಿತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಗೋಲ್ಡನ್‍ವೀಸ್ ಕುಲದೇವತಾಪದ್ಧತಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮತಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಒಡನಾಡಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹ ಜೀವನವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಒಂದು ಸಮಾಜಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮತಶ್ರದ್ಧೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಒಡನಾಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ಸಹಜೀವನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ಉಳಿದುಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ರಿಸ್ಲೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರದು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಮೃಗಬಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಒಂದು ತೆರನಾದ ಸಂಬಂಧವೇರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಜಂಗ್ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ವಿನ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಬ್ಬ ಒಂದು ಪಾರಿವಾಳವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಹುದು, ಆದರೆ ಆತ ಕೊಂದ ಮೇಲೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕುರುಡನಾಗಬಹುದು. ಕುರುಡನಾದ ಮೇಲೆ ಪಾರಿವಾಳವನ್ನು ಕೊಂದುದಕ್ಕೆ ತನಗೆ ಕುರುಡು ಬಂದಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಆತ ಪಾರಿವಾಳಗಳನ್ನೇ ಆರಾಧಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಪಾರಿವಾಳಗಳೇ ಕುಲದೇವತೆಗಳಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಲದೇವತಾಪದ್ಧತಿ ಒಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಹರ್ಟ್, ಫ್ರೇಸರ್, ರಾಯ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ವಾದವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾನವ ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸಲುವಾಗಿ ನೈತಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಲೂ ಅದರಿಂದ ಸಮಾಜದ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೂ ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದಂತಿದೆ ಎಂಬ ವಾದ ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ–ಎಂಬುದು ಆಧುನಿಕ ಮತ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುಬರುವಂತಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. (ಕೆ.ಎನ್.ವಿ.)

ಕುಲನಿಷ್ಠ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು : ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ವರ್ಣಭೇದ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜನ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ (ಎತ್ನಿಕ್ ಕಮ್ಯೂನಿಟೀಸ್). ಮೇಲಿನ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇವುಗಳೊಂದೊಂದರ ಜೀವನ ಕ್ರಮವೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯದೆಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇತರ ನಾಗರಿಕತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಯಾವ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗದೆ ಇರಬಹುದು. ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯದ ಶಬ್ದಶಃ ಅರ್ಥ ಜನಾಂಗ ಇಲ್ಲವೆ ವರ್ಣವೆಂದು (ಜಾತಿ) ಆಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಏಕರೂಪತೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧತೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಯಂಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬದುಕಿವೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಕಾಯಂ ಆಗಿ ವಲಸೆ ಹೋದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ಜನನವಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವರೊಡನೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡರೂ ತಮ್ಮ ಪುರಾತನ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು, ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು , ತಮ್ಮ ಸಾಂಘಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗುಣಧರ್ಮವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕೂಡಲೆ ಅಂಥ ಸಮುದಾಯಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲುದ್ಯೋಗಿಸಿತು. ಇಡೀ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಂದು ಸಮತೆಯನ್ನು ತರುವುದು ಹಳೆಯ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳು ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದಂಥವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಸಮುದಾಯಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ವಲಸೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು. ಒಂದು ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ತನ್ನ ಜನಕ್ಕೆ ಅನ್ನ, ಆಹಾರ, ಉಡಿಗೆ, ತೊಡಿಗೆ, ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲು, ನೀರು ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅರಸಿ ಇಡೀ ಪಾಳೆಯವೇ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಗೆದ್ದವರು ನೆಲವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಸೋತವರು ಜಾಗ ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಬಿಲೋನದಲ್ಲಿನ ಜ್ಯೂ ಜನಕ್ಕೆ ಹೀಗಾಯಿತು. ಒಂದು ಜನಸಮೂಹ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿನ ನೀಗ್ರೋ ಜನರಂತೆ ಗುಲಾಮಗಿರಿಗೆ ತುತ್ತಾದಾಗ ನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಹುದು.

ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಜನಸಮೂಹಗಳು ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನ ಐರಿಷ್ ಜನರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬಾರದೆಂಬ ಕಾನೂನನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಂದದ್ದು ಐರಿಷ್ ಜನರ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಹಾಗೆಯೆ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಳಿಯರು ವರ್ಣಭೇಧ ನೀತಿಯ ಕಾನೂನನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸೈನಿಕ ಸಮೂಹಗಳು ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ಆಕ್ರಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಗಳೇ ಜೊತೆಗಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಮುದಾಯಗಳು ಸೋತ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬಾಳು ನಡೆಸುತ್ತವೆ.

ಆಧುನಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದಿ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಮೀಪವಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಒಂದು ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದ ಜನಸಮೂಹಗಳು ಇಂದು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳಾಗಿವೆ. ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದಂಥವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಎಸಗುತ್ತವೆ. ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ದೃಢತೆ ಜನಸಮೂಹಗಳ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಹಿಂದಾಗಿಸುವ ಅಂಶಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಈ ದೃಢಕ್ಕೆ ಜನಸಮೂಹ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ ಆ ದೇಶದ ಜನ ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಮಹತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಗುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಅಂಥವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ದೇಶದ ಜನರ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೂ ಅವಲಂಬನೆ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ.

ಜನರ ಬಣ್ಣ ಅವರ ಐಕ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ತಳಹದಿಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಶಾರೀರಿಕ ಭೇದಗಳು ಬದಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಬಚ್ಚಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಆ ಜನರನ್ನು ಇತರರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ಸವರ್ಣಪ್ರೇಮದ ಜೊತೆಗೆ ಪರವರ್ಣದ್ವೇಷವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಲ್ಲುದು. ಇದರೊಡನೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಅಂಶಗಳೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಭೇದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭೇದಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಅಂಶಗಳಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳಂತೆ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾಷೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ತಮ್ಮ ಗುಂಪುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಧರ್ಮ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮತ್ತು ನಾಯಕತ್ವದ ಗುಣಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಘಟನೆಯ ಭೇದಗಳು ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವದ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಸಂಘಟನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಗಳ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ರೀತಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜಿಪ್ಸಿ ಜನ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮಾನವಕುಲ ಸಮುದಾಯವೆನಿಸಿದೆ. ಬಹುತರವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಘಟನೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೆರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋ ಜನ.

ಕೆಲವು ಸಮೂಹಗಳು ವಿಶೇಷಗುಣ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಒಂದಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತವೆ. ಗಾಯನ, ನೃತ್ಯ, ವ್ಯಾಯಮ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿ ಪಡೆದ ಸಮೂಹಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷ ತಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ರೀತಿನೀತಿಗಳು–ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಬ್ಬಗಳು, ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭಗಳು, ಮರಣೋತ್ತರ ಕ್ರಿಯೆಯ ರೀತಿಗಳು–ಜನಸಮೂಹಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸುತ್ತವೆ. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಆಹಾರ ರೂಢಿಗಳೂ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಒದಗಿಸುವ ಸಮೂಹಗಳೂ ಇತರ ಜನ

ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇದರಂತೆ ವಾಙ್ಮಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಜನಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಮಹತ್ತ್ವದ ಅಂಶಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ಭವಿಷ್ಯ ಅವು ಪಡೆವ ನಾಯಕತ್ವ ಅವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಥವಾ ನಿರ್ಬಂಧನೆಗಳು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಜನಸಮೂಹಗಳು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ಯುರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಅಂಗೀಕೃತ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮುದಾಯಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಒತ್ತಡ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಮುರಿದು ಹಾಕುತ್ತಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಐಕ್ಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾಷೆ, ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕ ರೀತಿಯದಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿಂದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋವೃತ್ತಿಯದೆಂದು ಅನಿಸಹತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ಭಾವನೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿವೆ. ಭಾರತದ ಹಿಂದುಳಿದ ಸಮಾಜಗಳು ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಹರಿಜನ ಗಿರಿಜನ ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ರೀತಿನೀತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳಂತಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಂತರ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಭಾರತದವರೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರೆಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಯಾದರೂ ಬರಬರುತ್ತ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳ ಕಟ್ಟು ಕಳಚಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಏರ್ಪಡುವ ವಿಷಯ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. (ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ.ಟಿ.)

ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು : ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ಜನಸಮುದಾಯಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು (ಎತ್ನಿಕ್ ಗ್ರೂಪ್ಸ್) ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇವು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜೀವನಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಇಂದು ನಿನ್ನೆ ಹುಟ್ಟಿದವಲ್ಲ; ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಂಥವು. ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾನವಕುಲಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವರು ವಿವಿಧ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳ ಜೀವನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಇಂಥ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿದರು. ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕೂಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಈ ವರ್ಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ಭಾರತದಂಥ ಬೃಹತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮಾಜಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳ ವಿಭಜನೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾದುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಸಂಖ್ಯಾ (ಪಾಪ್ಯುಲೇಷನ್) ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮಕ್ಕೂ, ಇದಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು, ಅರಬರು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರು ಜನಸ್ಸಂಖ್ಯೆಯ ಒಂದು ವಿಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ಹೊರತು ಅವರನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗದು. ಅದೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾರತೀಯರು ತಾವು ಒಂದೇ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಾಳಿದಲ್ಲಿ ಅವರದೊಂದು ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ಕೇವಲ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಭಾಗಗಳೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿನ ಸ್ಕಾಟರು ಮತ್ತು ವೆಲ್ಷರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಕೇವಲ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಭಾಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಂತೆ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಜಾತಿ, ಸಂಪತ್ತು ಅಥವಾ ವರ್ಗಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ತರೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಉಪಜಾತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಂತಿವೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವರ್ಣ, ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಉಪಜಾತಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಭಾಗಗಳಂತೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಸ್ತರೀಕೃತ ಸಮೂಹಗಳಂತಲ್ಲ, ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಸಲ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಜನಸಮೂಹಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ವೆಸ್ಟ್ ಇಂಡೀಸಿನಂಥ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳೇ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಂತಿವೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತರದ ಸ್ಥಾನಮಾನವಿರುವ ಜನಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗವೆಂದು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ವರ್ಗಗಳೊಡನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೇ ಒಂದು ವರ್ಗದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಪರ್ಯಟನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಒಂದು ಜನಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗವೆಂದು ಹೆಸರು ಸಲ್ಲದು. ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಒಂದು ಕುಲನಿಷ್ಠವರ್ಗ ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಕುಲನಿಷ್ಠವರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿನವಾಗುತ್ತವೆ.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವರ್ಣ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಗುಂಪುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ವರ್ಣದವರಿದ್ದು ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ವರ್ಣಭೇದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜನಾಂಗಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತವೆ.

ಬರ್ಮ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗ್ಯೂ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳ ಜನಾಂಗಗಳೂ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಕೂಡಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತರದ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳೂ ಒಂದೇ ರಾಜಕೀಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಾಳುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಜಗಳೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಳ್ಳವು. ಅಲ್ಲದೆ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಂಬಂಧ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘದ ಮಾದರಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಹೊರತು ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂಥಾಗಿರದು.

ಸ್ವಿಟ್ಜರ್‌ಲೆಂಡ್, ಕೆನಡ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಮೂಹಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಸ್ತರೀಕರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಾನವಕುಲ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಸಮೂಹಗಳ ಶಕ್ತಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಮೇಲು ಕೀಳು ಎಂದು ಮೌಲ್ಯಮಾಪನಕ್ಕೊಡಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಲಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಿದ್ದರೂ ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಸ್ತರೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಲಯ ದೇಶದವರಿಂದಲೂ ಚೀನದ ವಲಸೆಗಾರರಿಂದಲೂ ಭಾರತೀಯರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಚುನಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜನರಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಹೊಣೆ ಮಲಯದ ಜನರ ಮೇಲಿದ್ದರೂ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಚೀನೀಯರಿಂದ ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನವಕುಲ ವಿಭಾಗಗಳು ದೇಶದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮೆಕ್ಸಿಕೊ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವಾಗ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಜನ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಯಾವುದೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮೂಹದ ಆಧಾರದ ಅಗತ್ಯ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಥೈಲ್ಯಾಂಡಿನಂಥ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧರು ಇನ್ನಿತರ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳುವುದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಭಿನ್ನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಸಮೂಹಗಳು ಒಂದೇ ಮಾನವಕುಲ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸರ್ಕಾರ ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಇಂಥ ಘರ್ಷಣೆಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮಾಜಗಳಿರುವಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಒಂದೇ ರಾಜಕೀಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ರಕ್ತಸಂಬಂಧದಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮಾಜಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ.

ಇಂಥ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಸಹ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಐರೋಪ್ಯರು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದಾಗ ಭಾರತದಿಂದ ವಲಸೆಗಾರರು ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರು ಆಗಾಗಲೇ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಆಫ್ರಿಕನ್‍ರಿಗಿಂತ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬೀ ಜನರಿಗಿಂತ ಮಾನವ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ತಾನೆ ಬಂದ ಭಾರತೀಯರು ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರರೆಂದೂ ನಿಪುಣ ಕೆಲಸಗಾರರೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾದಾಗ ಉಳಿದ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಿಗೂ ಅವರಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂಥಾ ಒಂದು ಘರ್ಷಣೆ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ವರ್ಗಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾ ಮನೋಭಾವಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗವು. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ, ಮಾನವಕುಲವನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವ ಇನ್ನಿತರ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆ ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಇಂಥ ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಂಥ ಕುಲನಿಷ್ಠ ಸಮಾಜಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಮುಂದುವರೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದುದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲು ಇರುವುದು ಒಂದೇ ದಾರಿ; ಪರಸ್ಪರ ಅನುಕರಣೆ, ಸಹನೆ, ಸಹಜೀವನ, ಉದಾರ ಮನೋಭಾವ-ಇವು ಬೆಳೆಯಬೇಕು. (ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ.ಟಿ.)

ಕುಲಪತಿ : 10,000 ಜನರನ್ನು ಅನ್ನವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಪೋಷಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಧಾನ ಮಾಡುವ ಮಹರ್ಷಿ. ನಿದರ್ಶನ ಶೌನಕ. ಮಹಾಭಾರತದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಾಶ್ರಮದ ಅಧಿಪತಿಯನ್ನು, ಚಿತ್ರಕೂಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಶ್ರಮದ ಪ್ರಧಾನಿಯನ್ನು ಕುಲಪತಿ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವೈಸ್-ಛಾನ್ಸಲರನ್ನು ಇದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. (ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕುಲಪತಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಜ್ಞಾನ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಾಂಶಗಳ ಮುಖ್ಯರು. ಈ ಹುದ್ದೆಗೆ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಆಗುಹೋಗುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇಂದು ಕುಲಪತಿ ಸ್ಥಾನ ಉನ್ನತಾದರ್ಶಗಳ ಪಾಲನೆಗೂ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೆರುಗು ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. (ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ)

ಕುಲಪರ್ವತಗಳು : ಒಂದು ದ್ವೀಪದ ಅಥವಾ ಭೂಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಪರ್ವತಗಳಿವು. ಜಂಬು, ಪಕ್ಷ, ಶಾಲ್ಮಲಿ, ಕುಶ, ಕ್ರೌಂಚ, ಶಾಕ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಹೆಸರಿನ ಕುಲಪರ್ವತಗಳಿವೆ.

ಮಹೇಂದ್ರ, ಮಲಯ, ಸಹ್ಯ, ಶಕ್ತಿಮಾನ್, ರುಕ್ಷ, ಮತ್ತು ವಿಂಧ್ಯಗಳು ಜಂಬೂ ದ್ವೀಪದ ಭರತವರ್ಷದ ಸಪ್ತ ಕುಲಪರ್ವತಗಳು, ಅಷ್ಟದಿಗ್ಗಜಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳದಂತೆ ಹೊತ್ತಿರುವಂತೆ ಕುಲಪರ್ವತಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಾರಿ ಹೋಗದಂತೆ ಒತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿವೆಯೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಜೈನಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು ಇವು; ಹಿಮವಂತ, ಮಹಾಹಿಮವಂತ, ನಿಷಧ, ನೀಲ, ರುಕ್ಮಿ, ಶಿಖರಿ. ಇವು ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಸಪ್ತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿವೆ. (ಬಿ.ಜಿ.)

ಕುಲಶೇಖರ ಪಾಂಡ್ಯ : ಮಧುರೆಯ ಒಬ್ಬ ಪಾಂಡ್ಯ ದೊರೆ. ವಿಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನ ಮೂಲಪುರುಷ. 1182ರಿಂದ 1190ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ. 1166ರಿಂದ ಕುಲಶೇಖರನಿಗೂ ಪರಾಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನಿಗೂ ಪಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಹ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪರಾಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಕುಲಶೇಖರ ಕೊಂದು ಮಧುರೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಪರಾಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನ ಮಗನಾದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಸಿಂಹಳದ ದೊರೆಯಾದ ಪರಾಕ್ರಮ ಬಾಹುವಿನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದ. ಕುಲಶೇಖರನಿಗೆ ಚೋಳರ ಬೆಂಬಲ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕುಲಶೇಖರ ಕೆಲಕಾಲದ ಅನಂತರ ಸಿಂಹಳದ ನೆರವಿನಿಂದ ಚೋಳರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ. ಆಗ ಚೋಳರು ವೀರಪಾಂಡ್ಯನಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿ ಅವನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿದರು. 1182ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕುಲಶೇಖರ ತೀರಿಕೊಂಡ. ಚೋಳರು ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತಗೊಳಿಸಿ ಕುಲಶೇಖರನ ಶಾಖೆಯ ವಿಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿದರು. (ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ.)

ಕುಲು : ಹಿಮಾಲಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಮಂಡಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ಕಣಿವೆ, ಕಾಂಗ್ರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಉಪವಿಭಾಗ; ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಪೀರ್ ಪಂಜಾಬ್ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ರೊಹ್ತಾಂಗ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ (3954 ಮೀ) ಹುಟ್ಟಿ, ಪೈನ್ ಮತ್ತು

ಕುಲುಕಣಿವೆ

ದೇವದಾರು ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹೊದ್ದುನಿಂತ ಹಿಮಶಿಖರಗಳ ನಡುವೆ ಜಾರಿ, ಜಲಪಾತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿ ಬರುವ ಬೀಯಾಸ್ ನದಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸುಂದರ ಕಣಿವೆಯಿದು. ಬೀಯಾಸನ್ನು ಲಾರ್ಜಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ಸೇಜ್ ನದಿಯಿಂದಾಗಿ ಕುಲು ಸರಾಜ್ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನವಸತಿಯಿರುವುದು 1515 ಮೀ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, 2727 ಮಿ. ಎತ್ತರದವರೆಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಕೃಷಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು. ಉತ್ಪತ್ತಿವಾದ ಸೇಬು, ಬೆರಿ, ಪ್ಲಂ, ಮತ್ತು ಪರ್ಸಿಯನ್ ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಕಣಿವೆಯನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿಕಣಿವೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಮ ಹರಡಿದಾಗ, ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳು ಮಂಜು ಬಿಳಪಿನ ಹೂಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದಾಗ, ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಣಿವೆ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ. ಪಠಾಣಕೋಟೆಯಿಂದ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಕುಲು ಕಣಿವೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರದ ರೈಲ್ವೆನಿಲ್ದಾಣ ಜೋಗಿಂದರ್. ಕುಲು ಪಟ್ಟಣ 1210 ಮೀ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕುಲು ಉಪವಿಭಾಗದ ಕೇಂದ್ರ . ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಲು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ದಸರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪರ್ವತದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. 1818 ಮೀಗಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮನಾಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಕರ್ಷಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೇಂದ್ರ. ಜವಹರ್‍ಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಇದನ್ನು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು. ಕುಶಾಲು ನಡಿಗೆ (ಹೈಕಿಂಗ್) ಮತ್ತು ಪರ್ವತಾರೋಹಣದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಇದು ಆದರ್ಶ ಪರಿಸರ. ಈಚೆಗೆ ಇಲ್ಲೊಂದು ಹಿಮಾಲಯನ್ ಪರ್ವತಾರೋಹಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎಸ್.ಎಲ್.ಕೆ.)

ಕುಲುಕು ಮೆಲುಕಿನ ಬಾತು : ಪಕ್ಷಿವರ್ಗದ ಆನ್ಸೆರಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ಗಣದ ಅನಾಟಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಡ್ಯಾಫಿಲ ಅಕ್ಯೂಟ ಅಥವಾ ಅನಾಸ್ ಅಕ್ಯೂಟ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ

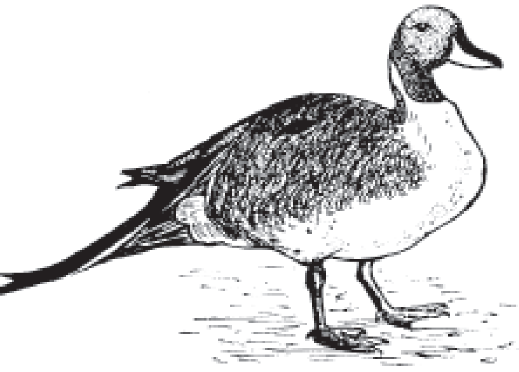

ಹೆಸರಿನ ಹಕ್ಕಿ (ಪಿನ್ ಟೇಲ್). ಇದರ ಬಾಲದಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯದ ಗರಿಗಳು ಬಲು ಉದ್ದ ಹಾಗು ಚೂಪಾಗಿದ್ದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿ ಈಜುವಾಗ ಕುಲುಕಾಡುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕ, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಭಾರತ, ಪನಾಮ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಬಾತುಕೋಳಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 2½–3' ಗಂಡುಹಕ್ಕಿಗೆ ಆಲಿವ್–ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕತ್ತು ಮತ್ತು ತಲೆ, ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ ಬೆನ್ನುಭಾಗ ಹಾಗೂ ಬಿಳಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಭಾಗ ಇವೆ. ಹೊಟ್ಟೆಭಾಗದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ ಕತ್ತಿನ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿ ಮಾಸಲು ಕಂದುಬಣ್ಣದ್ದು. ಗಂಡು ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕುವಂತೆ ಕೂಗುತ್ತದೆ. (ಎಲ್.ಎಸ್.ಜಿ.)

ಕುಲುಮೆ : ಆವಿಗೆಯ ಆವರಣದೊಳಗೆ ಇಂಧನವನ್ನು ದಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಜಾಗ. ಅಂಥ ಆವರಣವನ್ನೊದಗಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೆ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದದ್ದಾದರೂ ದಹನಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಕುಲುಮೆಯ ಅಳತೆ ಆಕಾರಗಳು ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ವತಃ ಆವಿಗೆ, ಕಿಚ್ಚಿನ ಸಜ್ಜು ಮತ್ತು ಉರಿಸುವ ಇಂಧನ ಯಾವ ಬಗೆಯವು ಎಂಬುದು ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಗಾಳಿ ಮತ್ತು (ದ್ರವ ಅಥವಾ ಅನಿಲ) ಇಂಧನಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗುವಾಗ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧತೆಯುಂಟಾಗುವಂತೆಯೂ ಅದರ ರಚನೆಯಿರಬೇಕು. ಕುಲುಮೆಯೊಳಗಿನ ಉರಿ ಸತತವಾಗಿದ್ದು ದಹನಕ್ರಿಯೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಇರಬೇಕಾದರೆ ಕುಲುಮೆಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಗೋಡೆಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಗುಣಗಳ ಗಣನೆ ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ : ದಹನಕ್ರಿಯೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲೂ ನೀರಿಗೆ ಉಷ್ಣಪ್ರವಾಹದ ವೇಗ ಹೆಚ್ಚಲೂ ಗೋಡೆಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾವಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು; ಹಾಗೆಯೇ ಕಟ್ಟಡದ ಬಲ ಕುಂದದಿರ ಬೇಕಾದರೆ ದುರಸ್ತಿನ ವೆಚ್ಚ ಕಡಿಮೆಯಿರಬೇಕಾದರೆ ಗೋಡೆಗಳು ಆದಷ್ಟು ತಂಪಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ರಚಿತವಾಗುವ ಕುಲುಮೆಯ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳುಂಟು.

1. ಕಡಿಮೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಆವಿಗೆಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಾದಾ ಕಟ್ಟಡ. ಗೋಡೆಯ ಒಳಮುಖ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿ ಗೋಡೆಯ ಮೂಲಕ ಹಾದು ವ್ಯಯವಾಗದಂತೆ ಗೋಡೆ ದಪ್ಪವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಒಳಗೋಡೆಯ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಬೂದಿಯಂಥ ಅವಾಹಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ತುಂಬಲಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ಕವಚ ಅಥವಾ ಸಾದಾ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಒಂದು ಹೊರಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ವಾಯುತಂಪಿನ ಗೋಡೆಗಳು : ಇಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಒಳಗೋಡೆಗೂ ಹೊರಾವರಣದ ಗೋಡೆಗೂ ನಡುವೆ ತಂಪುಗೈಯುವ ಗಾಳಿಯ ಹರಿವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗಾಳಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ತೂರಿಬರುವ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿ ವೃಥಾವ್ಯಯವಾಗಲೀಯದೆ ಪುನಃ ಕುಲುಮೆಯೊಳಕ್ಕೇ ತೂರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ದಹನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಜಲದಿಂದ ತಂಪಾಗಿಸಿದ ಗೋಡೆಗಳು: ಇಲ್ಲಿ ಕುಲುಮೆಯ ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ಒಳಮಗ್ಗುಲನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಜಲನಾಳಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಕುಲುಮೆಯೊಳಗಿನ ಅತಿಕಾವಿನಿಂದ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧದ ಅಪಾಯವೂ ಆಗದೆ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಉಷ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರುವಲ್ಲಿ ಈ ನಾಳಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಲೋಹಗಳ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರೆದಿದೆ.

ಪ್ರತಿವರ್ತಕ ಕುಲುಮೆ : ಬೇರೊಂದು ಜ್ವಾಲಕದಲ್ಲಿ ಉರುವಲನ್ನು ಉರಿಸಿ ಪಡೆದ ಉನ್ನತ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಲಗಳಿಂದ ಪರಿವರ್ತಕಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸುವರು. ಕುಲುಮೆ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಜ್ವಾಲಕ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಅಥವಾ ಬೇರಾವುದಾದರೊಂದು ಉರುವಲನ್ನು ಉರಿಸುವರು. ಎರಡನೆಯದು ಪರಿವರ್ತಕವನ್ನು ಹರಡಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಒಂದು ಒಲೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳೂ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಒಂದು ಗೋಡೆಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಜ್ವಾಲಕದ ಜ್ವಾಲೆಗಳು, ಕುಲುಮೆಯ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗೆ ಹೊಡೆದು, ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಗಿ, ಒಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಡಿರುವ ಪರಿವರ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಕಾಯಿಸುವುವು. ಆಮೇಲೆ ಈ ಅನಿಲಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹೊಗೆಗಂಡಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಸೂಸುವುವು. ಈ ಕುಲುಮೆಯನ್ನು ಸೀಸ, ತಾಮ್ರ, ತವರ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ತಾಂಡವಾಳದಿಂದ ಮೆದುಕಬ್ಬಿಣವನ್ನೂ ಈ ವಿಧವಾದ ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಯಾರಿಸುವರು.

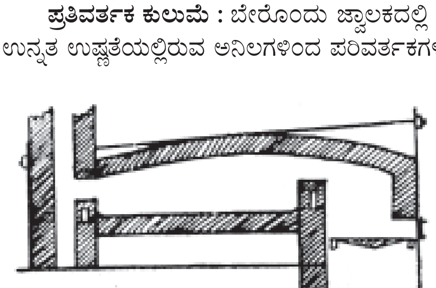

ಚಿತ್ರ 1 ಪ್ರತಿವರ್ತಕ ಕುಲುಮೆ

ಮುಸುಕು ಕುಲುಮೆ : ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಬೇಕಾದ ಪರಿವರ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಮುಚ್ಚಿದ ಆವರಣದೊಳಗಿಟ್ಟು, ಆವರಣವನ್ನು ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಕಾಯಿಸುವರು. ಬೇರೊಂದು ಜ್ವಾಲಕದಲ್ಲಿ ಉರುವಲವನ್ನು ಉರಿಸಿ ಇದರ ದಹನದಿಂದಾದ ಬಿಸಿ ಅನಿಲಗಳು ಆವರಣವನ್ನು ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಕಾಯಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೊಗೆಗಂಡಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಸೂಸುವುವು. ಉರುವಲಾಗಲೀ ಉರುವಲಿನ ದಹನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಅನಿಲಗಳಾಗಲಿ ಪರಿವರ್ತಕಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಮುಸುಕು ಕುಲುಮೆಗಳನ್ನು ಸತುವಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

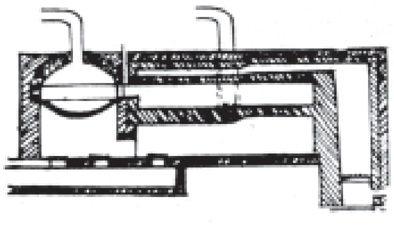

ಚಿತ್ರ 2 ಮುಸುಕು ಕುಲುಮೆ

ಅಂತಸ್ತು ಒಲೆಯ ಕುಲುಮೆ : ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದಿರುಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು (ಚಿತ್ರ 3). ಇದೊಂದು ಸಿಲಿಂಡರ್ ಆಕಾರದ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೋಷ್ಠ. ಇದರೊಳಗೆ ಒಂದರ ಕೆಳಗೊಂದರಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರಾದ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಕೋಷ್ಠದ ಮೇಲೆ ಅದಿರನ್ನು ಒಳ ಸುರಿಯಲು ಒಂದು ತೆರಪು ಇದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಒಳಸುರಿದ ಅದಿರು ಮೇಲಿನ ಅಂತಸ್ತಿನ ಮೇಲೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಆಮೇಲೆ ಮೂರನೆಯದಕ್ಕೆ–ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನವರೆಗೆ ಬೀಳುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಪ್ರತಿ ಅಂತಸ್ತಿನ ಮೇಲೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಆಮೇಲೆ ಮೂರನೆಯದಕ್ಕೆ–ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ವರೆಗೆ ಬೀಳುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಪ್ರತಿ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಗೋರುಕಡ್ಡಿಗಳು ಅದುರು ಒಂದು ಅಂತಸ್ತಿನಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಬೀಳಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಗಾಳಿ ಕುಲುಮೆಯ ತಳದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಅದಿರುಗಳಾದರೆ (ಉದಾ : ಜಿಂಕ್ ಸಲ್ಫೈಡ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲ್ಫೈಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಅವು ಆಕ್ಸೈಡುಗಳಾಗಿ ಉತ್ಕರ್ಷಿತವಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಅಂತಸ್ತಿನಿಂದ ಹೊರಸುರಿಯುವುವು.

ಉರುಳು ಕುಲುಮೆ : ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಿಲಿಂಡರ್ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿನ ತಗಡುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ್ದು ಇದರ ಒಳಗೆ ಒಂದು ಪದರ ಉಷ್ಣನಿರೋಧಕ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿರುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದರ ಉದ್ದ 60'–80', ವ್ಯಾಸ 6'–8'. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದ್ದು ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ದುಂಡಗೆ ತನ್ನ ಅಕ್ಷದ ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಸಿಮೆಂಟಿನ ಸ್ಲರಿಯನ್ನು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುವರು. ಕೆಳತುದಿಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಪುಡಿ ಅಥವಾ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ತುಂತುರನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ಉರಿಸಿ ಕುಲುಮೆಯನ್ನು ಕಾಯಿಸುವರು.

ಊದುಕುಲುಮೆ, ಬೆಸ್ಸಿಮರ್ ಪರಿವರ್ತಕ, ತೆರೆದ ಒಲೆಯ ಕುಲುಮೆ ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ (**ನೋಡಿ– ಉಕ್ಕು**).

ವಿದ್ಯುತ್ಕುಲುಮೆಗಳು : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಯಿಸುವರು. ವಿದ್ಯುತ್ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾದವು ಮೂರು–(i) ನಿರೋಧಕ ಮಾದರಿಯ ಕುಲುಮೆಗಳು, (ii) ಚಾಪದ ಮಾದರಿಯ ಕುಲುಮೆಗಳು ಮತ್ತು (iii) ಪ್ರಚೋದನ ಮಾದರಿಯ ಕುಲುಮೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಯಾವ ಕುಲುಮೆಯನ್ನು ಒಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅದರ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅದರ ತಯಾರಿಕೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ತಯಾರಕರ ಆಯ್ಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಉಕ್ಕಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಪದ ಮಾದರಿಯ ಕುಲುಮೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಚೋದನ ಮಾದರಿಯ ಕುಲುಮೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಚಾಪದ ಕುಲುಮೆ ತೆರೆದ ಒಲೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ಬಟ್ಟಲಿನಂತೆ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂಗಾಲದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡುಗಳಿವೆ. ಇವು ಕರಗಿದ ತಾಂಡವಾಳದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲೆಕ್ಟ್ರೋಡ್ ಮತ್ತು ಕರಗಿದ ಕಬ್ಬಿಣಗಳ ನಡುವೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಾಪ ಉಂಟಾಗುವುದು. ವಿದ್ಯುಚ್ಛಾಪ ಕರಗಿದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಉನ್ನತ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಡುವುದು.

ಇಂಡಕ್ಷನ್ ಮಾದರಿಯ ಕುಲುಮೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ತಂತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಂಡಲ ಉಂಟು. ಪರಿವರ್ತಕ – ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕರಗಿದ ಕಬ್ಬಿಣವಿರುವ

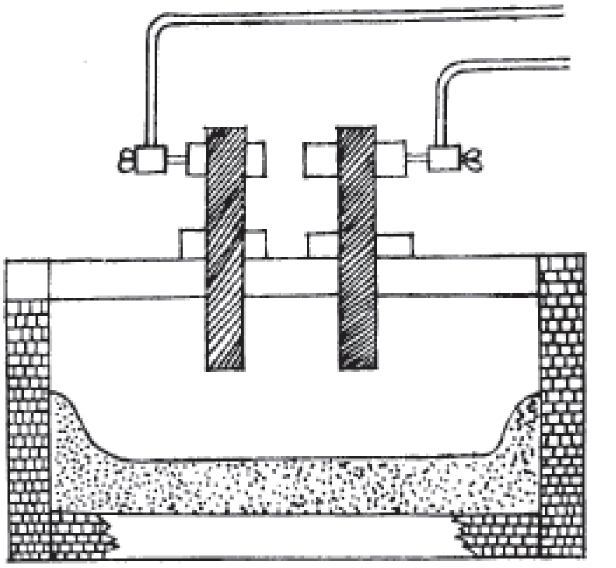

ಚಿತ್ರ 3 ಅಂತಸ್ತು ಒಲೆಯ ಕುಲುಮೆ

ಒಂದು ಮೂಸೆ–ದ್ವಿತೀಯಕ ವಲಯವಾಗಿರುವುದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕದ ಮೂಲಕ ಪರ್ಯಾಯ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಪ್ರವಹಿಸಿದಾಗ, ಪ್ರತಿ ಸಾರಿ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಹರಿಸಿದಾಗ ಮತ್ತು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ದ್ವಿತೀಯಕ ವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಹರಿಯುವುದು. ಇದು ಪರಿವರ್ತಕವನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವುದು.

ಹೀಗೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ತಯಾರಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪ, ಅದು ತಯಾರಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿ, ವಸ್ತು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು, ತಯಾರಕರ ಅನುಕೂಲ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕುಲುಮೆಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿರುವುವು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳ : ಚೋಳ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿದ ಈ ಹೆಸರಿನ ರಾಜರು ಮೂವರು. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳ I : ವೆಂಗಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚೋಳದೊರೆ. 1ನೆಯ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ (ಆಳ್ವಿಕೆ : 1012–44) ಮಗಳಾದ ಅಮ್ಮಂಗಾ ದೇವಿ ಪೂರ್ವ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆ 1 ನೆಯ ರಾಜರಾಜ ನರೇಂದ್ರ (ಆಳ್ವಿಕೆ : 1022–63) ಇವರ ಮಗ. ಚೋಳ ದೊರೆ ಅಧಿರಾಜೇಂದ್ರನ (1067–70) ಮರಣಾನಂತರ ಚೋಳ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ಹೊಸ ಚಾಳುಕ್ಯ – ಚೋಳ ವಂಶವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ 1070 ರಿಂದ 1122ರ ವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ. ಇವನಿಗೆ ಮೊದಲು ರಾಜೇಂದ್ರನೆಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. 1067ರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದ. ಇವನೊಬ್ಬ ಸಮರ್ಥನಾದ ದೊರೆ. ಆದರೆ ಇವನು ಸದಾ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಚೋಳರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಂಹಳ 1075ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮರುವರ್ಷ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿದ. ಈತ ಸಿಂಹಳದ ದೊರೆಯೊಂದಿಗೆ ಮೈತ್ರಿಯ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಪಾಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಚೇರರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. 1096–98ರಲ್ಲಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಕಳಿಂಗರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಚೋಳ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ. ಆದರೆ 1117ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ ಗಂಗವಾಡಿ ವಶವಾಯಿತು. ಮರುವರ್ಷವೇ ಚಾಳುಕ್ಯ 6ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ವೆಂಗಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ. ಹೀಗಾಗಿ, ಸಿಂಹಳ, ಗಂಗವಾಡಿ ಮತ್ತು ವೆಂಗಿ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕುಲೋತ್ತುಂಗನ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿತ್ತು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಚಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು.

ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳ II : ವಿಕ್ರಮ ಚೋಳನ ಮರಣಾನಂತರ 1133 ರಿಂದ 1150ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಘಟನೆಗಳಾವುವೂ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈತ ಶೈವಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದು ಚಿದಂಬರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಪರಿಮಿತ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟ. ಇವನು ವೈಷ್ಣವ ಮತವನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಚಿದಂಬರದಲ್ಲಿದ್ದ ಗೋವಿಂದರಾಜದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಸೆಯುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯುಂಟು. ಈತ ಕಂಬನ್, ಒಟ್ಟ ಕುಟ್ಟಾನ್ ಮತ್ತು ಸೆಕ್ಕಿವಾರ್ ಮುಂತಾದ ತಮಿಳು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ.

ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳ III : 2ನೆಯ ರಾಜಾಧಿರಾಜನ ಅನಂತರದ ಚೋಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. 1178 ರಿಂದ 1218ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಇವನು 1182ರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯವಂಶದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ವಿಕ್ರಮ ಪಾಂಡ್ಯನನ್ನು ಆ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರೂ ಆತ ಅವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಅವನನ್ನು 1189 ರಲ್ಲಿ ಪದಚ್ಯುತಿಗೊಳಿಸಿದ. ಈತ ಕೊಂಗು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ನೆಲ್ಲೂರಿನ ತೆಲುಗು–ಚೋಳರಿಂದ ಕಂಚಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡ. 1205ರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡ್ಯರೊಡನೆ ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸಿತು. ಆದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಈತ ಮಾರವರ್ಮ ಸುಂದರಪಾಂಡ್ಯನಿಂದ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಸಂಭವಿಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ತಲೆದೋರಿತು. ಈತ ಕ್ಷಾಮಪರಿಹಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕೈಕೊಂಡ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರಕಿತು. ಈತ ಚೋಳವಂಶದ ಕೊನೆಯ ದೊರೆಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಬಿ.)

ಕುಲ್ನ್ ಲಿಂಡನ್ ಥಾಲ್ : ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯ ಕೊಲೋನ್ ಬಳಿಯಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳ. ಮಧ್ಯ ಯುರೋಪಿನ ನವ ಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಡ್ಯಾನ್ಯೂಬ್ – ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಗೆದು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2,700 ರಿಂದ 400–500 ವರ್ಷ ಕಾಲ ಹಲವಾರು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಜನ ಜೀವಿಸಿದ್ದರು. ಈ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನೂ ಧಾನ್ಯ ಶೇಖರಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಜೌಗಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಎತ್ತರವಾದ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಣಜಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅನಂತರ 'ಸ್ಟ್ರೋಕ್ ' ಅಲಂಕಾರ ಹೊಂದಿದ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನ ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ನೆಲೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲಾನಂತರ ಇದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ಈ ಜನ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗ್ರಾಮ ಬೆಂಕಿಯ ಆಕಸ್ಮಿಕದಿಂದ ನಾಶವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ, 200–300 ಜನ ವಾಸಿಸುವ 30–35 ಮನೆಗಳುಳ್ಳ, ಕಂದಕ ಮತ್ತು ಬೇಲಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದ ಗ್ರಾಮವೊಂದು ಕೊನೆಯದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಕಣಜಗಳು 100 ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವು ಸಾಕಷ್ಟು ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಬರುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ತೇವ ಹತ್ತದಂತೆ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಲು ಒಂದು ಅಟ್ಟವೂ ಇತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಈ ಜನ ಕಲ್ಲಿನ ಗುದ್ದಲಿಗಳಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆದು ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಮೇಣ ನೇಗಿಲಿನ ಉಪಯೋಗ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಕುಡುಗೋಲುಗಳನ್ನೂ ಜೇನಿನಾಕಾರದ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಟುಂಬ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ನಾಯಕನಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಜನ ದೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುವಲಯಾಪೀಡ : ಕಂಸನ ಒಂದು ಆನೆ. ಇದು ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳ ಬಲ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಬಲರಾಮ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರು ಮಧುರೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಕಂಸ ದುರಭಿಸಂಧಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಯೋಚಿಸಿ ಈ ಆನೆಯನ್ನು ಊರಿನ ಮಹಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದ. ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಬಲರಾಮ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರು ಬಂದಾಗ ಮಾವುತ ಅವರ ಮೇಲೆ ಆನೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿದ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಮುಂದೆ ಆನೆಯ ಸಾಹಸ ನಡೆಯದೆ ಅದು ಅವನಿಂದ ಹತವಾಯಿತು. *

ಕುವಲಾಶ್ವ : ಸೂರ್ಯವಂಶದ ರಾಜ. ಕುವಲಯ ವರ್ಣದ ಕುದುರೆ ಈತನ ವಾಹನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು. ಬಾಲ್ಯದ ಹೆಸರು ಋತಧ್ವಜ. ಕುವಲಯಾಶ್ವ ಎಂದೂ ದುಂಧುಮಾರ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ. ತಂದೆ ಬೃಹದಶ್ವ (ಶತ್ರುಜಿತ್).

ಗಾಲವನೆಂಬ ಮುನಿಪುಂಗವ ತಪೋನಿರತನಾಗಿರಲು ಪಾತಾಳಕೇತುವೆಂಬ ಕಾಮರೂಪಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸ ಮಾಯಾವೇಷದಿಂದ ಅವರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಭಂಗ ತಂದ. ಶಾಪವಿತ್ತು ಕಂಟಕ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ ತಪೋನಷ್ಟವಾಗುವುದೆಂದು ಬಗೆದ ಮುನಿ ಚಿಂತಾಮಗ್ನನಾಗಿರಲು ಕುವಲಯ ವರ್ಣದ ಕುದುರೆಯೊಂದು ತಾನಾಗಿ ಆತನ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತಿತು. ಇದನ್ನು ಬೃಹದಶ್ವನ ಮಗ ಕುವಲಾಶ್ವನಿಗೆ ಕೊಡು ಎಂದು ಅಶರೀರವಾಣಿಯಾಗಲು ಮುನಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸಂಕಟವನ್ನು ಆತನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡ. ಬೃಹದಶ್ವ ಕುವಲಯಾಶ್ವವನ್ನೇರಿ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟ. ಆದರೆ ರಾಕ್ಷಸ ಹಂದಿಯ ವೇಷ ತಾಳಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಲಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾತಾಳವನ್ನು

ಹೊಕ್ಕ. ಹಿಂದಟ್ಟಿಹೋದ ಕುವಲಯಾಶ್ವ ಅಲ್ಲಿ ಈರ್ವರು ಸುಂದರಿಯರನ್ನು ಕಂಡು, ಅವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯವಳು ಪುಷ್ಕರಶಾಲಿಯ ಪತ್ನಿ ಕುಂಡಲೆಯೆಂತಲೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಆಕೆಯ ಅವಿವಾಹಿತ ತಂಗಿ ಮದಾಲಸೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ; ಮಲ್ಲ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಾತಾಳಕೇತುವನ್ನು ಜಯಿಸಿ, ಕೊಂದು ಮದಾಲಸೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ.

ಪಾತಾಳಕೇತುವಿನ ತಮ್ಮನಾದ ತಾಳಕೇತು ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಂಚು ಹಾಕುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಕುವಲಾಶ್ವ ಅಶ್ವಾರೂಢನಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರಲು ಮುನಿರೂಪಧಾರಿಯಾಗಿ ತಾನು ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ದ್ರವ್ಯಯಾಚನೆ ಮಾಡಿದ. ನಂಬಿದ ರಾಜ ತನ್ನ ರತ್ನಹಾರವನ್ನೇ ದಾನವೀಯಲು, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅದನ್ನೊಯ್ದು ಆತನ ಪ್ರಿಯ ರಾಣಿ ಮದಾಲಸೆಗೆ ತೋರಿಸಿ ಪತಿ ಹತನಾದನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಆಕೆ ದುಃಖಾತಿಶಯದಿಂದ ಕುಸಿದು ಸತ್ತಳು. ವಿಷಯ ತಿಳಿದ ಕುವಲಾಶ್ವ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿರಲು ನಾಗಕುಮಾರರು ಮದಾಲಸೆಯನ್ನು ಬದುಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಕುವಲಾಶ್ವನಿಗೆ ಧುಂಧುಮಾರನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದದು ಹೀಗೆ: ಮರಳಸಾಗರ ವಾಸಿಯಾದ ಧುಂಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬ ಉತ್ತಂಕನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಭಂಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕುವಲಯಾಶ್ವ ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಸಹಸ್ರ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟ. ಆ ರಾಕ್ಷಸಬಲದ ಪ್ರಖರತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೂವರನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲರೂ ದಗ್ಧರಾದರು. ಆದರೆ ಧುಂಧು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ. ದೃಢಾಶ್ವ, ಕಪಿಲಾಶ್ವ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಾಶ್ವರೆಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರರೊಡನೆ ಕುವಲಯಾಶ್ವ ತನ್ನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಈತನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಉತ್ತಂಕ ಮಹರ್ಷಿ ಧುಂಧುಮಾರ (ಧುಂಧುವನ್ನು ಕೊಂದವನು) ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತ. ಕುವಲಾಶ್ವನ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಸಹಸ್ರವೆಂತಲೂ ಒಂದುನೂರು ಎಂತಲೂ ಮೂರೇ ಎಂತಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾಠಗಳಿವೆ.

(ಪಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕುವಿ ಭಾಷೆ : ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೊಂದು, ಇದರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಒರಿಯ ಮತ್ತು ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಿನದು. 1996 ನೆಯ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಮೂರುವರೆ ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರ ಭಾಷೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ಒರಿಯ ಭಾಷೆಗಳ ದಟ್ಟಪ್ರಭಾವ ಇದರ ಮೇಲುಂಟು. ಕುವಿ ಮತ್ತು ಕುಈ ಭಾಷೆಗಳು ಒಂದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಭಿನ್ನಭಾಷೆಗಳು. ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಯಾವ ಜನ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಂಬ ಅಂಶ ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಕುಯಿಗರೇ ಕುಈ ಭಾಷೆ ಆಡುವ ಜನಾಂಗವೆಂದು ಕೆಲವರೂ ಕುವಿಂಗರೇ ಕುವಿಭಾಷೆ ಆಡುವ ಜನಾಂಗ ಇರಬಹುದೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾಷೆಗಳು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಮಧ್ಯದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಲಾಮಿ, ನಾಯ್ಕಿ ಭಾಷೆಗಳ ಸಂಬಂಧ ಇರುವಂತೆ ಕುಈ, ಕುವಿಭಾಷೆಗಳ ಸಂಬಂಧ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳ ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಕೃತಿಮಾರಚನೆ, ವಾಕ್ಯರಚನೆ, ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಇವುಗಳ ಸಾಮ್ಯ ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಲಿಪಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡುವ ಜನರು ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವಂಥವರು. ಕುವಿಭಾಷೆ ಒರಿಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಧ್ವನಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕುಈ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಲಿಂಗವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಗೋಂಡಿ, ಖೊಂಡ, ಕುರುಖ್ ಮತ್ತು ಕುಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಪದಸಮೂಹ ಕುರುಖ್, ಗೋಂಡಿ, ಖೊಂಡ್, ಮತ್ತು ಕುಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೋಂಡಿ, ಖೊಂಡ, ಕುರುಖ್, ಮಲ್ತೊ ಮತ್ತು ಕುಈ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಎಫ್.ವಿ.ಪಿ. ಶೂಲೆ (chulze) ಎಂಬಾತ ಕುವಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಎ.ಜಿ. ಫಿಟ್ಸ್‌ಜೆರಾಲ್ಡ್ ಎಂಬಾತ 1933ರಲ್ಲಿ ಕುವಿಂಗರ ಭಾಷೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಕುವಿಂಗರ ಪರಿಚಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕುವಿಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಮೂಲ ದ್ರಾವಿಡ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಈ ಕೆಲವು ಧ್ವನಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ:

–ಕ್–>–ಯ್–,–ಕ್ಕ್–>–ಕ್–,–ಚ್–>–ಹ್–,

–ಚ್–>–ಸ್–,–ಟ್–>–ಡ್–,–ಟ್ಟ್–ಟ್–,–ನ್ತ್–>–ನ್ದ್–,

–ಮ್ಪ್–>–ಮ್ಬ್–,–ರ್–>–ಜ್–,–ನ್ರ್–ನ್ಜ್–,–ಳ್–>–ಲ್–,

–ಳ್ಳ್>–ಲ್ಲ್–,–ಡ್–>ದ್–,–ಡ್ಡ್–>ದ್ದ್– (ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ.)

ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ: ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಂಸ್ಥೆ (1966). ಇದು ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ (ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್) ಹೌದು. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಯೊಂದರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಘಟನೆ. ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ, ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಲಭಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಬೋಧನೆ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಸಂಪಾದನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರಬೇಕು, ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇತರ ಭಾಷೆಗಳವರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಬೇಕು, ಇನ್ನೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಾರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕು, ಜಾನಪದದಂಥ ಮೂಲೆಗುಂಪಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು, ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ವಲಯವನ್ನು ವಿಸ್ತೃತಗೊಳಿಸಬೇಕು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಲಪಡಿಸಬೇಕು–ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದೇಶ ಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ಅವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾನಿಷ್ಠೆಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವ, ಕನ್ನಡದ ಬಹುಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವ, ನಾನಾ ಕಡೆ ಹಂಚಿಹೊದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸುವ ರಂಗವಾಗಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಲು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸುವರ್ಣಮಹೋತ್ಸವದ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆದ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ (1966 ಡಿಸೆಂಬರ್ 8), ಆಗಿನ ಕುಲಪತಿ ಕೆ.ಎಲ್.ಶ್ರೀಮಾಲಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಈ ನಾಡಿನ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಂದಾ ದೀಪವಾಗಲೆಂದೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಾದ ತಾವೂ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸದಾ ಸಹಕಾರದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತುಂಬುವ ಅವಕಾಶವಿರಲೆಂದೂ ತಾವು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹಾರೈಸುವುದಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಾತುಗಳು ಕನ್ನಡದ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಇಂಥದೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ದೇ.ಜವರೇಗೌಡರು, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಭೂಮ ಬಂಧುರ ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ತಲಕಾವೇರಿಯಾಗಿ, ಕನ್ನಡಿಗರ ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಾನವಾಗಿ ನಾಡಿನ ಪುಣ್ಯವೇ ಸಾಕಾರಗೊಂಡಂತೆ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ರೂಪುತಳೆದಿದೆ. 1994ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥ ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದು ಪುನರ್ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಓರಿಯೆಂಟಲ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟಿನ ಕನ್ನಡ ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಬೋಧನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ವಿಭಾಗಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವಿಭಾಗಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡುವು.

ಅನಂತರ ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡಿತು. ಬೋಧನಾಂಗ, ಸಂಶೋಧನಾಂಗ, ಪ್ರಕಟಣಾಂಗ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಹೀಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ವಿವಿಧ ಶಾಖೆಗಳ, ಉಪಶಾಖೆಗಳ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಏಕಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿಯ ಭವ್ಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಅದರ ಹೃದಯಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿತು. ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ ಕುವೆಂಪು, ಡಿ.ಎಲ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದು ಕನ್ನಡಅಧ್ಯಯನಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ದೇ.ಜವರೇಗೌಡ, ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕ, ಎಚ್.ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಬೋಧನೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ.

ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ, ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಛಂದಸ್ಸು, ದ್ರಾವಿಡಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಶಾಸನ, ಜಾನಪದ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆ, ಭಾಷಾಂತರ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ತಜ್ಞರಾದವರು ಇಲ್ಲಿನ ಬೋಧಕ ಹಾಗೂ ಬೋಧಕೇತರ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಅನ್ಯ ಭಾಷಾ ನಿಪುಣರನ್ನೂ ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ

ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಿತರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕಳೆದ ಮೂರೂವರೆ ದಶಕಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನೆರವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆದ ಇಂಥ ಸಮ್ಮೇಳನ ಹಾಗೂ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಮೌಲಿಕವಾದ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಸಂಶೋಧಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಕೊಡುಗೆಗಳಿಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ, ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿ–ಗೌರವಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಕಾಲೇಜಿನ ವತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಪುನರ್ಮನನ ಶಿಕ್ಷಣದ (ರಿಫ್ರೆಶರ್‌ಕೋರ್ಸ್) ಹೊಣೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಇಂಥ ಶಿಬಿರಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆದಿವೆ.

ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ದೇ.ಜವರೇಗೌಡ (1966–69), ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ (1969–84), ಎಚ್.ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ (1984–87), ಜೀ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯ (1987–89), ಸಿ.ಪಿ.ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ್ (1989–91), ಟಿ.ವಿ.ವೆಂಕಟಾಚಲಶಾಸ್ತ್ರೀ (1991–93), ಎಚ್.ಎಂ.ಚನ್ನಯ್ಯ (1993–95), ಕೆ.ಕೆಂಪೇಗೌಡ (1995–97), ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ (1997–99), ಸಿ.ಪಿ.ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ (11–1–1999ರಿಂದ 2–1–2001), ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ (2–1–2001ರಿಂದ 1–1–2002), ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ (1–1–2002ರಿಂದ 12–4–2002), ಸಿ.ಪಿ.ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ, (13–4–2002ರಿಂದ 14–4–2004) ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ (15–4–2004 ರಿಂದ 31–5–2006), ಹಿ.ಶಿ. ರಾಮಚಂದ್ರೇಗೌಡ (1–6–2006 ರಿಂದ 14–11–2007), ಆರ್.ವಿ.ಎಸ್. ಸುಂದರಂ (15–11–2007 ರಿಂದ 21–4–2008), ಅಂಬಳಿಕೆ ಹಿರಿಯಣ್ಣ (21–4–2008 ರಿಂದ 20–4–2010), ಕೆ.ಎನ್. ಗಂಗಾನಾಯಕ್ (21–4–2010 ರಿಂದ 20–4–2012), ಎನ್.ಎಂ. ತಳವಾರ (21–4–2012 ರಿಂದ).

ಬೋಧನಾಂಗಗಳು: ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬೋಧನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷದ ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಜಾಗತೀಕರಣ, ಉದಾರೀಕರಣ, ಆಧುನೀಕರಣದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಬಾಂಧವ್ಯ ಸಾಧಿಸುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆಂದು ಇವೆರಡರ ಸಂಯೋಜನಾತ್ಮಕ ಮಧ್ಯಂತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತರಬೇಕೆಂಬುದು ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸುವುದರ ಹಿಂದಿನ ಆಶಯ. ಸಂಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಗಣಕಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಠ್ಯದ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ಹಾಗೂ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. 1972ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ತರಗತಿ 1990ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಕೆಗೆ ಬರುವ ಕನ್ನಡೇತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ತರಗತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು (1975). ಕನ್ನಡೇತರರು, ವಿದೇಶೀಯರು ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಕರ ಭಾಷಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಬೋಧನಾ ಸೌಲಭ್ಯದ ಸುಗಮತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಈಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಧುನಿಕಗೊಂಡಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರವಾದ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತದ್ದು 1966ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಎ. ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡಿತು. ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಅದರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದವರು ಆಗಿನ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರು. ಅವರೊಡನೆ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಜೀ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯನವರು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಜಾನಪದವನ್ನು ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವರ ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಜಾನಪದ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು (1972). ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಜಾನಪದ ಎಂ.ಎ. ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು 1974ರಲ್ಲಿ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನು ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಘಟಕವನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ (1971–72) ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂ.ಎ. ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇವಲ ಇತಿಹಾಸ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಠ್ಯಗಳು, ಇತಿಹಾಸ, ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಸೇರಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಶಿಸ್ತಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಭಾಷಾಂತರದ ಮಹತ್ತ್ವ ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಂಡು 1967–68ರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ತರುವಾಯ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಭಾಷಾಂತರಕಾರರನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ಹಲವಾದರೂ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಡಿಪ್ಲೊಮಾವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು (1970–71).ಯಾವುದೇ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರು ಈ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಅರ್ಹರು.

ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲದ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡದಿರುವ ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಎಸ್‌ಎಸ್‌ಎಲ್‌ಸಿ. ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿರುವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ (1968–69). ಕನ್ನಡ ಓದು ಬರೆಹಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವಂತೆ ಈ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಗಿಸುವವರಿಗೆ ಒಂದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷ ಅವಧಿಯ ಕನ್ನಡ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

1968–69ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಬಫೆಲೋ ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಒಂಬತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಂಗವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿನಿಮಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅನ್ವಯ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಲು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದಂದಿನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ವಿವಿಧ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ, ರಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ವಿದೇಶೀಯರು ಬಂದು ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆರು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓದಲು, ಬರೆಯಲು, ಮಾತನಾಡಲು ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ.

1996–97ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಆಶಯದಂತೆ ಆಡಳಿತ ತರಬೇತಿ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಐ.ಎ.ಎಸ್., ಐ.ಪಿ.ಎಸ್., ಐ.ಎಫ್.ಎಸ್. ವರ್ಗದ ಪ್ರೊಬೇಷನರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ನಡೆಸುವ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವತಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ತರಬೇತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಶೋಧನ ಸೌಲಭ್ಯ: ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನ, ಜಾನಪದ, ಭಾಷಾಂತರ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಾಗೂ ಅಂತರಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬೋಧನ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಸಂಶೋಧನ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಕೂಡ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಗಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಕಾವ್ಯಾಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಬಸವ ಪೀಠ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡಿದ್ದು ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಗೆ ನಿವೃತ್ತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಶಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ನೇಮಕವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಗಣಕಶಾಖೆ: ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಲ್ಲ ವಿಭಾಗಗಳ ಗಣಕೀಕರಣದ ಮೊದಲ ಹಂತದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಗಣಕದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಬೋಧನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಭೌತಿಕಸ್ವರೂಪ: ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಪರೂಪವಾದ ಕಟ್ಟಡ. ಎರಡು ಅಂತಸ್ತಿನ ಈ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 35 ಕೊಠಡಿಗಳಿವೆ. ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಗ್ರಂಥಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 35 ಸಾವಿರ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಕೇವಲ ಕನ್ನಡ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರದೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಮಲಯಾಳಂ, ಮರಾಠಿ, ಭಾಷಾ ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡಿವೆ.

ಸಭೆಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಮೂರು ಸಂರಚನೆಗಳಿವೆ. ಐವತ್ತು ಆಸನಗಳಿರುವ ಸಮಿತಿ ಕೊಠಡಿ, ನೂರೈವತ್ತು ಆಸನಗಳಿರುವ ಸಭಾಂಗಣ, ನೂರು ಆಸನಗಳ ಸಭಾಮನೆ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣ, ವಿಚಾರಗೋಷಿ಼ವಿ, ವಿಶೇಷ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಶಿಬಿರಗಳು ಜರಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು: ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಒಟ್ಟು 536 ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಅನುವಾದಿತ ಕೃತಿಗಳು 230, ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಗಳು 131, ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳು 73, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 13, ಇತರ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು 44, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳು 10 –ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಟಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಮತ್ತು ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಯೋಜನೆ: ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ಕೋಶ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ 14 ಸಂಪುಟಗಳ ಯೋಜನೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಇದುವರೆಗೆ 14 ಸಂಪುಟಗಳು ಬಂದಿವೆ (2004). ಈಗ ಸಂಪುಟಗಳ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕ ಮುದ್ರಣ ಕಾಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ: ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು ಗಳಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ 30 ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳನ್ನು ಹೊರತರಲು ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ವಿಷಯದ ಆಯ್ಕೆ, ನಿರೂಪಣೆ, ತಾಂತ್ರಿಕತೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಹಾಗೂ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಆಸಕ್ತಿಯ ವಾಚಕರನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರನ್ನು ಮತ್ತು ಪರಿಣತರನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. 16 ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳು, 14 ಮಾನವಿಕ ವಿಷಯಗಳು –ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಸು.99 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿತ್ತು. ಈ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಗೇ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶದ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟ ಕರ್ನಾಟಕ 1979ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಪುನರ್ ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವೂ ಎರಡು ಸಂಪುಟಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಜಾನಪದ (), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ (), ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ತ್ವ (), ಭೂಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ () ಎಬ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸಂಪುಟಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ– ಈ ಸಂಪುಟಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದೆ. **(ನೋಡಿ: ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು)**.

ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಕರ್ನಾಟಿಕ: ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ಶಾಸನಗಳಿರಬಹುದೆಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕ' ಹಳೆಯ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಸಂಕಲಿಸಿ, ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಸಂಪುಟಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಒಂದು ಶೀರ್ಷಿಕೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿ ರೈಸ್ 1984ರಿಂದ 1906ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಬೃಹತ್ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಅವರು ಒಟ್ಟು 8669 ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಲಿಪ್ಯಂತರ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಭಾಷಾಂತರ ಮತ್ತು ಪೀಠಿಕೆಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ಐದು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಸು.5000 ಶಾಸನಗಳು ಅನ್ವೇಷಿತವಾದವು. ಇವು ಎಂ.ಎ.ಆರ್. ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕ ಅನುಬಂಧ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಪರಿಷ್ಕರಣದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಪರಿಷ್ಕರಣಕಾರ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಈಗ 12 ಸಂಪುಟಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ಸಂಪುಟಗಳ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ (ನೋಡಿ: ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕ).

ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗ: ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ನಾಡಿನ ಅಮೂಲ್ಯ ಆಸ್ತಿ; ಅವು ಆ ಜನಾಂಗದ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ವಾಹಕಗಳು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿ ಹರಿದುಬಂದಿರುವುದು ಕೂಡ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿಂದಲೇ. ಇವುಗಳಿಲ್ಲದೇ ಹೋಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯುಗ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ಯುಗವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತಿತ್ತು.

1891ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಚ್ಯಕೋಶಾಗಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ಅರೇಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯತೊಡಗಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಯಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಕೋಶಾಗಾರ 1956ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾಸಂಶೋಧನಾಲಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದುವು.

ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸೂರಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧರಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಭಿನ್ನಾಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕೂಡಿಸಿ ಸಾವಯವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು (1966). ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ವಿಲೀನಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಧಾನ ವಿಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆ ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗದ ಕಾರ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಪಾದನಕಾರ್ಯದ ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡು ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಂದು ವಿಭಾಗದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಭಂಡಾರ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಲ್ ಮೆಕೆಂಜಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಸು.10,000 ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಈ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸು.1,300 ಮೈಕ್ರೊ ಫಿಲ್ಮ್ ಪ್ರತಿಗಳು ಕೂಡ ಇವೆ. ಈ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಓಲೆಪ್ರತಿಗಳು, ಕಾಗದದ ಪ್ರತಿಗಳು, ಕಡತಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ಧರಣೆಯ ಪಟಲಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರನ್ನ ಕವಿಯ ಗದಾಯುದ್ಧ, ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನ ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಮಲಯಾಳಂ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವಂಥ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವ ನಾಗವರ್ಮನ ಭಾಷಾಭೂಷಣ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪುಟದ ನಾಲ್ಕೂ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುವ ಬಸವಪುರಾಣ, ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾದ, 1544ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮಾಡಲಾದ ಗದುಗಿನ ಭಾರತ, ಪಗಡೆಯಾಟ, ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ 1852ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಗಾದೆಗಳು ಕೃತಿಯ ಕಲ್ಲಚ್ಚಿನ ಪ್ರತಿ, ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಳಿಯ ಲಿಂಗರಾಜನ ಪ್ರಭಾವತೀಪರಿಣಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಬರವಣಿಗೆಯ ಪ್ರತಿಗಳು ಮುಂತಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಈ ಭಂಡಾರ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ, ವಿವಿಧಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಗಳಾದ ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ನಿಘಂಟು, ಅಲಂಕಾರ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಯೋಗ, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಕುನಶಾಸ್ತ್ರ, ಮುಂತಾದವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪ್ರತಿಗಳೂ ಸಂಕಲನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ನಾಟಕಗಳೂ –ಹೀಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಜೈನ, ವೀರಶೈವ, ವೈದಿಕ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿವೆ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಬಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೈಕ್ರೊ ಫಿಲಂ ಮಾಡಿದ ಅಪರೂಪದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಓದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೈಕ್ರೊ ಫಿಲ್ಮ್ ರೀಡರ್ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಇದೆ. ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ವರ್ಣನಾತ್ಮಕ ಸೂಚಿಯನ್ನೂ (9 ಸಂಪುಟಗಳು; 1962–81) ಒಂದು ಮೈಕ್ರೊಫಿಲ್ಮ್ ಸೂಚಿಯನ್ನೂ (1989) ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಯೋಜನೆ: ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗದ ಒಂದು ಉಪ ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಇದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಯೋಜನಾ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಪಾದನ ಕಾರ್ಯದ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವ ಸಲುವಾಗಿ 1963ರಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಧನಸಹಾಯ ಆಯೋಗದ ಸು.3,00,000 ರೂಪಾಯಿಗಳ ನೆರವಿನೊಡನೆ 1968ರ ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದ ಜಿ.ವರದರಾಜರಾಯರು **(ನೋಡಿ)** ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರಾಗಿ ನಿಯೋಜಿತರಾಗಿದ್ದರು.

ವಾಕ್ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿದ್ದ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಹರಿದಾಸರು ಹಾಡಿರುವ ಸಾವಿರಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆಸಕ್ತರಿಂದ ಈ ವಿಭಾಗದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಾಡಿನ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಜನರ ಮನವೊಲಿಸಿ ಅಂತಹ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಕಾಗದದ, ಓಲೆಯ ಹಾಗೂ ಹಳೆಯ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಗಳು ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದವು.

ಅಪರೂಪದ ಹಾಡುಗಾರರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೇಗೆ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ನೂರಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸಿ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ, ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ದಾಸರ ಅಧಿಕೃತ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಡುವ ಗುರುತರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆ ಹೊತ್ತು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿಷಯ, ಗಾತ್ರಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಪುಟಗಳಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಪುಟಕ್ಕೂ ವಿದ್ವತ್ಪರಿಕರಗಳಾದ ಕವಿಕಾವ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಪೀಠಿಕೆ, ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಶಬ್ದಾರ್ಥಸೂಚಿ, ಲಘುಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು, ಆಧಾರಗಳು, ಸಹಾಯಕ ಸಾಹಿತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಅನುಬಂಧ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಷಾಂತರ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ವಿಭಾಗ: ಕನ್ನಡವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತರುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1966–67ರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. 1969ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದ ಧನಸಹಾಯದಿಂದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಈವರೆಗೆ ಈ ವಿಭಾಗ ನೂರಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು, ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ.

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ನೆರವನ್ನೂ ಈ ವಿಭಾಗ ನೀಡುತ್ತಿದೆ ಹಾಗೂ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳ ಪರಿಷತ್ತು ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಕೋಶಗಳನ್ನು ತರಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಈ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪಿ.ವಿ.ಕಾಣೆಯವರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ, ಭಂಡಾರಕರ್ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಹಾಭಾರತದ ಸಟೀಕಾ ಆವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕಾನೂನು ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕನ್ನಡ ಆವೃತ್ತಿ ಇವನ್ನು ಹೊರತರುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಈ ವಿಭಾಗ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

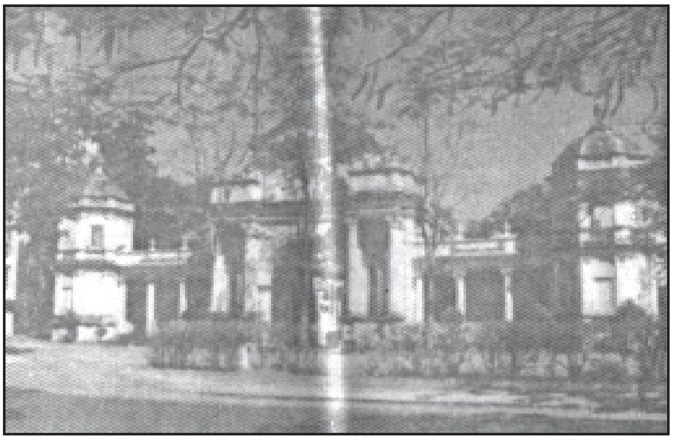

ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ

ಜಾನಪದ ಸಂಶೋಧನೆ: 1966ರಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ವಿಷಯದ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. 1974ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಜಾನಪದ ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿಯೇ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರನ್ನೂ ನೇಮಕಗೊಳಿಸಿ ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗದ ಸಂಶೋಧನಾಂಗವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು (1970). ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದನೆ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ಆರಂಭವಾದವು.

ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹವೆಂದರೆ ಬರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಲ್ಲ. ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಕಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗ ಗಮನೀಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಅಪಾರ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದದ ಸಾಹಿತ್ಯಕಬಗೆ, ಭಾಷಿಕ ಬಗೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬಗೆ, ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಬಗೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಥೆ, ಗೀತೆ, ಲಾವಣಿ, ಗಾದೆ, ರಂಗೋಲಿ, ಕಸೂತಿ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ವೃತ್ತಿ ಕಲೆಗಳು, ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು, ಒಗಟು, ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವೈದ್ಯ, ಅಡುಗೆ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ– ಹೀಗೆ ಜನಪದ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಯೋಜನೆ: 1964ರಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ರಚನೆಯ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿದವರು ದೇಜಗೌ ಅವರು. ಒಂದು ದಶಕದ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟ ಹೊರಬಂತು (1974). ಹಾ.ಮಾ.ನಾ. ಇದರ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು. ಹತ್ತು ಸಂಪುಟಗಳ ಹರವುಳ್ಳ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ. ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ರೂಪರೇಖೆಗಳ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈವರೆಗೆ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ.

ಜಾನಪದವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ: ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮತ್ತು ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ದೇಜಗೌ ಮತ್ತು ಹಾಮಾನಾ ಅವರ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಇದು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು (1968). 1964ರಲ್ಲಿ ಹಾಮಾನಾ ಅವರು ಇಂಡಿಯಾನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರು. ದೇಜಗೌ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೊಂದು ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿಯ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀವಿಲಾಸದ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಲು ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದರು. ನಾಡಿನ ಹೆಸರಾಂತ ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಜೀ.ಶಂ. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ **(ನೋಡಿ)** ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದ ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ **(ನೋಡಿ)** ಅವರು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ನಾಡಿನ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿ ಮಠಮಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹಳೆಯ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ತಂದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕ್ಯುರೇಟರ್ ಯು.ಎಸ್.–ರಾಮಣ್ಣನವರು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಈಗ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸು.600 ವಸ್ತುಗಳು ಸಂಗ್ರಹ ಗೊಂಡಿವೆ. ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತದ ವಸ್ತುಗಳು ಬೇರಾವ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ತ್ವದ ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಆ ಮೂಲಕ ಭಾರತದ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಮೂರು ದಶಕಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ 1985 ಮತ್ತು 1992ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಇದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕೊಠಡಿ ಮತ್ತು 500ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾಕೃತಿಗಳುಳ್ಳ ಕಲಾಶಾಲೆಯೂ ಇದೆ. ಇನ್‌ಫೋಸಿಸ್ ಫೌಂಡೇಷನ್‌ನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಸುಧಾ ಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಉದಾರ ದೇಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿರುವ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀವಿಲಾಸ ಕಟ್ಟಡ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನವೀಕರಣಗೊಂಡಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಬಳಿಕ ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಮತ್ತು ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುವು. *

ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್ : ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ ಬಡಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ನಾಡುನುಡಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಅಪಾರ ಸೇವೆಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1964ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ತನ್ನ ಆರಂಭಿಕ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರಿಗೆ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಬೃಹತ್ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಇಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗ, ಸಂಶೋಧನ ವಿಭಾಗ, ಪ್ರಕಟಣ ವಿಭಾಗ, ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರ ವಿಭಾಗ, ಸೇವಾ ವಿಭಾಗ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರತ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತರಾದ ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರು ಇದರ ರೂವಾರಿ.

ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯದ, ಸಮಾಜದಿಂದ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿತರಾದ ದೀನದಲಿತರ

ಮಕ್ಕಳ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಅವರನ್ನು ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿರಿಸಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಬೃಂದಾವನ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ (1975), ಕುವೆಂಪು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ (1980), ವಿವೇಕಾನಂದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಮೈಸೂರಿನ ವಿವಿಧ ಬಡಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಸ್ಟಿನ ವತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿವೇಕಾನಂದ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಕಿರಿಯ ಕಾಲೇಜಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದೆ (1990). ವಿಶ್ವಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ (1996).

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಶೋಧಕರು ಪ್ರೌಢ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲು ಕೂಡ ಟ್ರಸ್ಟ್ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಟ್ರಸ್ಟಿನಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಆರು ಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ತೌಲನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಆಫ್ರೋ-ದ್ರವಿಡಿಯನ್ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಬೇಕೆಂದಬುದು ಟ್ರಸ್ಟಿನ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪ್ರಕಾಶನದ ಮೂಲಕ ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗುವಂತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿ, ಕಾವ್ಯವಾಚನ, ದತ್ತಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ; ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ, ಕುವೆಂಪು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಕುವೆಂಪು ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರ, ಶ್ರೀಕುವೆಂಪು ಸ್ಮಾರಕೋದ್ಯಾನ, ಪಂಪವನ- ಇಂಥ ಹಲವಾರು ರಚನಾತ್ಮಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಟ್ರಸ್ಟಿನ ಸಾಧನೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಜ್ಞಾನ, ಮೌಢ್ಯ, ಜಾತಿಮತ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ವೈಚಾರಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು ಟ್ರಸ್ಟಿನ ಆಶಯ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ಮಂದಿರ. ಸಮುದಾಯಭವನ ಮುಂತಾದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುವ ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳನ್ನೂ ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ: ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಇದರ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರ ಬಿ.ಆರ್.ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಐದನೆಯ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧನಸಹಾಯ ಆಯೋಗದ ನೆರವಿನಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಿ.ಆರ್.ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು(1973 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 5). ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಉನ್ನತಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಎ.ಆರ್.ಬದರಿನಾರಾಯಣ ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ದೇ.ಜವರೇಗೌಡ ಈ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಕುರಿತಂತೆ ಟಿ.ಆರ್.ಜಯರಾಮನ್ ಆಯೋಗದ ವರದಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು 1987 ಜೂನ್ 29ರಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಿಂದ 26ಕಿಮೀ ಭದ್ರಾವತಿಯಿಂದ 18ಕಿಮೀ ತರೀಕೆರೆಯಿಂದ 20ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ 123 ಕಾಲೇಜುಗಳು ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು, ದಾವಣಗೆರೆಯ ಬಿ.ಡಿ.ಟಿ. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಲಲಿತ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಘಟಕ ಕಾಲೇಜುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ನೇರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿವೆ. 28 ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜುಗಳು, 29 ಅನುದಾನಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮತ್ತು 62 ಅನುದಾನ ರಹಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಸಂಯೋಜಿತ ಕಾಲೇಜುಗಳಾಗಿವೆ. ಕಲಾ, ವಿಜ್ಞಾನ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ನಿಕಾಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈವಿಧ್ಯ, ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

330 ಎಕರೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಆವರಣ ಸುಂದರವಾದ ಕಾಡಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಭವನ, ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕಟ್ಟಡ, ವಿಜ್ಞಾನ ಭವನ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸತಿ ನಿಲಯ, ಕುಲಪತಿ ಭವನ, ಅಥಿತಿ ಗೃಹ, ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಅಧ್ಯಾಪಕೇತರ ನಿವಾಸಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಹಲವಾರು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಲಾ ನಿಕಾಯದಲ್ಲಿ 5 ಭಾಷಾ ವಿಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು 4 ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಭಾರತಿ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ, ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ತತ್ವ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಹಾಗೂ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಗಣಕ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾರತಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಬ್ದುಲ್ ನಜೀರ್ ಸಾಬ್ ಪೀಠ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಶಾಂತವೇರಿ ಗೋಪಾಲಗೌಡ ಪೀಠಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅನೇಕ ದತ್ತಿ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಿಜ್ಞಾನ ನಿಕಾಯದ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಕವಿಜ್ಞಾನ, ಎಂ.ಸಿ.ಎ., ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವಸಂಪನ್ಮೂಲ ವಿಭಾಗ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಜೈವಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಪರಿಸರವಿಜ್ಞಾನ, ಆನ್ವಯಿಕ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆನ್ವಯಿಕ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ಈ ನಾಲ್ಕು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ.

ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಜೀವ ವೈವಿಧ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗಗಳು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಿವೆ.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ (1979) ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಈಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ,

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ, ದಾವಣಗೆರೆ

ಉರ್ದು, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ದೂರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೋರ್ಸುಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ.

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಜ್ಞಾನವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣ ವಿಭಾಗ; ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ನಡುವೆ; ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಾಧನ. ಇದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಲ್ಕು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಯೋಗದೊಡನೆ ಅರಿವು ವಿಸ್ತರಣೋಪನ್ಯಾಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಈ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಣೋಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ, ಮಾನವಿಕ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ವಿಜ್ಞಾನದ

ವಿದ್ವತ್ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ವಾರ್ತಾಪತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಗಾಗ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥಾಲಯಕ್ಕೆ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಕಟ್ಟಡವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ

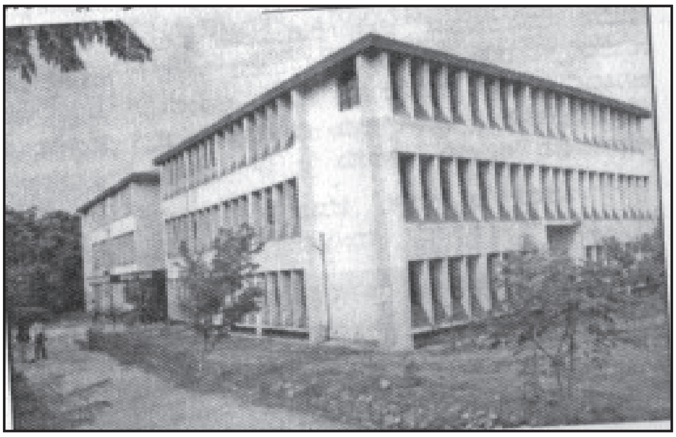

ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ, ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಎಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. 52000 ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು 227 ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಗಳಿವೆ. ಸಿಡಿ ರೋಂ ಡೇಟಾ ಬೇಸ್, ಇ ಮೇಲ್ ಮತ್ತು ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಡಿಜಿಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯನ್ನೂ ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಗಣಕ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಡಳಿತ, ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಪರೀಕ್ಷಾ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನೂ ಕಂಪ್ಯೂಟರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಪರೀಕ್ಷಾಂಗ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಾ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಕಂಪ್ಯೂಟರೀಕರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತುಂಬ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿದೆ.

ಸಾಕ್ಷರತಾ ಯೋಜನೆ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಯೋಜನೆ. ಐದು ಜನ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರನ್ನು ಅಕ್ಷರಸ್ಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸ್ನಾತಕ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಂಕಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಇತರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕ್ಷೇಮಪಾಲನಾ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಉದ್ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಆ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಉಪಯುಕ್ತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೆಳದಿಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪವೊಂದರ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ತನ್ನ ಲಾಂಛನವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಂಸ ಮತ್ತು ಗಜದ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಭೇದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಈ ಆಕೃತಿ ಸುಂದರವೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಆನೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನೂ ಧೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದರೆ, ಹಂಸ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನೂ ವಿವೇಕವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಮಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸ, ಜ್ಞಾನ–ವಿಜ್ಞಾನ–ಶಕ್ತಿ–ಗಾಂಭೀರ್ಯ–ಪರಿಶುದ್ಧತೆಗಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಸಂಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮ ಫಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಉನ್ನತ ಧ್ಯೇಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯದು.

ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮೊದಲ ಕುಲಪತಿ ಶಾಂತಿನಾಥ ದೇಸಾಯಿ (1988–90). ಅನಂತರ ಎಂ.ಆರ್.ಗಜೇಂದ್ರಗಡ್ (1991–96), ಪಿ.ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ (1996–99), ಎಸ್.ಪಿ.ಹಿರೇಮಠ (1999–2002), ಸಿ.ಎಸ್.ಬಾಗೇವಾಡಿ (ಹಂಗಾಮಿ) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಕುಲಪತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಣಕ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕೆ.ಚಿದಾನಂದಗೌಡ (2001–06) ಬಿ.ಎಸ್. ಶೆಂಗಾರ (2006–10); ಎಸ್.ಎ. ಬ್ಯಾರಿ (2010–)

ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಧನಸಹಾಯ ಆಯೋಗದ ನ್ಯಾಕ್ ಸಮಿತಿ ಮೂರು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿದೆ. (ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.)

ಕುವೈತ್ : ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕೊಲ್ಲಿಯ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ. ಇದರ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ ಇವೆ. 28°–30°. ಉ.ಅ. ಹಾಗೂ 46°–49° ಪೂ. ರೇಖಾಂಶಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಇದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 17818. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 25,96,799 (2009). ರಾಜಧಾನಿ ಕುವೈತ್. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 12,22,000. ಕರಾವಳಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಅನೇಕ ದ್ವೀಪಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪೈಕಿ ಫೇಲಕಾ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಈ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 2500ರಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಕುವೈತ್ ಮರಳುಗಾಡಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರದೇಶ. ಕುವೈತ್ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 30 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ ಜಹ್ರಾ ಎಂದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಓಯಸಿಸ್ ಇದೆ. ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆ ವಿಪರೀತ. ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತೇವಾಂಶ ಬಲು ಕಡಿಮೆ, ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯುಗುಣ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬೀಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿ ದೂಳಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಲು ಕಡಿಮೆ.

ಚರಿತ್ರೆ : ಕುವೈತ್ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ಕುತ್ (ಸಣ್ಣಕೋಟೆ) ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳು ತಮ್ಮ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ತೊರೆದು ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದುವು. ಈಗಿನ ಅಸ್–ಸಬಾ ರಾಜವಂಶ ಆರಂಭವಾದ್ದು 1756ರಲ್ಲಿ. ಷೇಖ್ ಸಬಾ ಅಬ್ದುಲ್ ರಹೀಂ ಇದರ ಮೂಲಪುರುಷ. ಕುವೈತನ್ನು ತುರ್ಕಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿದಾಗ ಆಗ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಷೇಖ್ 1899ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟನಿನೊಡನೆ ಒಂದು ಕೌಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಬರ್ಲಿನ್–ಬಾಗ್ದಾದ್ ರೈಲ್ವೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಜರ್ಮನ್ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಆತ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದ. ತುರ್ಕಿಯೊಡನೆ 1914ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಬ್ರಿಟನ್ನು ಕುವೈತನ್ನು ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜ್ಯವೆಂದು ಸಾರಿತು. ನಜ್ದ್ (ಇಂದಿನ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯ) ಒಡನೆ ಕುವೈತಿನ ಸಂಬಂಧ ಸೌಹಾರ್ದಯುತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ವಹಾಬಿಗಳ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಕುವೈತಿಗೂ ನಜ್ದಿಗೂ ನಡುವೆ 1922ರಲ್ಲಿ ಉಕೇರ್ ಕೌಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಕುವೈತಿನ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಸು. 5676 ಚ.ಕಿಮೀ ನೆಲವನ್ನು ತಟಸ್ಥ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿ 1923 ರಲ್ಲಿ ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ಕುವೈತ್ ನಡುವಣ ಗಡಿಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯೂ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟನಿಗೂ ಕುವೈತಿಗೂ ನಡುವೆ 1899ರಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದ ಕೌಲನ್ನು ಈ ದೇಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಿಂದ ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಕುವೈತಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಾರಿದಾಗ (1961), ಕುವೈತ್ ಇರಾಕಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ಎಂದು ಇರಾಕಿನ ಪ್ರಧಾನಿ ಘೋಷಿಸಿದ. ಕುವೈತಿಗೆ ಆಕ್ರಮಣದ ಅಪಾಯ ಒದಗಿ ಬಂತು. ಕುವೈತಿನ ದೊರೆ ಬ್ರಿಟನಿನ ಸೇನಾ ನೆರವು ಬೇಡಿದ. ಬ್ರಿಟನಿನ ನೆರವಿನ ಆಗಮನದಿಂದ ಇರಾಕಿನ ಕೈಕಟ್ಟಿದಂತಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇರಾಕ್–ಕುವೈತ್ ಸಂಬಂಧ ಕ್ರಮೇಣ ಸುಧಾರಿಸಿತು.

1967ರ ಜೂನ್ 5ರಂದು ಇಸ್ರೇಲ್–ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಜೂನ್ 6ರಂದು ಇದು ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಸರಬರಾಜನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. 1968ರಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ಅರಬ್ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ವಹಿಸಿತು. 1969ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೌದಿ ಅರೇಬಿಯದ ದೊರೆ ಫೈಸಲ್ ಕುವೈತಿನ ವಿದೇಶಾಂಗ ಮಂತ್ರಿ ಅರಬ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕೂಟಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಬೆಂಬಲ ಸೂಚಿಸಿದ. ಕುವೈತನ್ನು ಇರಾಕ್ ಆಕ್ರಮಿಸಿದರೂ ಅಮೆರಿಕದ ನೆರವಿನಿಂದ ಅದು ಮತ್ತೆ ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಂಡಿತು.

ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ : ಕುವೈತ್ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅರಬರೂ ಇರಾನಿಯನರೂ ಪಾಕಿಸ್ತಾನರೂ ಭಾರತದವರೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕನರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಕುವೈತಿನ ಷೇಖನೇ ಆ ದೇಶದ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ. 4 ಮಂದಿ ಚುನಾಯಿತರೂ ಷೇಖರಿಂದ ನೇಮಕವಾದ 10 ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರೂ ಇರುವ ಒಂದು ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವಿದೆ. 21 ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಗಂಡಸರೆಲ್ಲ ಓಟುಮಾಡುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಚುನಾಯಿತ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯಿದೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುವೈತ್ (ರಾಜಧಾನಿ), ಅಹಮದಿ ಮತ್ತು ಹವಾಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುವೈತ್ ಆಯವ್ಯಯದ ಮುಂಗಡಪತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಆಯವ್ಯಯದ ಮುಂಗಡ ಪತ್ರವನ್ನಾಗಲಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜ್ಯಾದಾಯವನ್ನು ರಸ್ತೆಗಳು, ಬಂದರುಗಳು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯ, ನೀರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕುವೈತ್‌ನ ನಾಣ್ಯ ಕುವೈತ್ ದೀನಾರ್.

ಕುವೈತ್ ನಗರ ಅತ್ಯಂತ ಆಧುನಿಕವಾದ್ದು. ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಹೊಸ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ನಗರದ ಬಳಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣವಿದೆ. ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಬಂದರು. (ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.)

ಕೃಷಿ: ಕುವೈತಿನ ಕೃಷಿ ಬಹಳ ಸೀಮಿತವಾದುದು. ಇದು ಆಹಾರ ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಾವಲಂಬಿ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ

ಈ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ಕಾರಣ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮರಳು ಕಾಡಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂಜೂರ, ಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ಕಾರ 36.42 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಎಕರೆಗಳ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಕೃಷಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಹೈನು ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸಹ ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿರುವ ಖಾಸಗಿ ಜನರು ಸಹ ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯೇ ಈ ದೇಶದ ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಆದರೆ ಷಾಟ್–ಅಲ್–ಅರಬ್ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾಗಿ ನೀರು ದೊರೆಯುವಂತಾದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೃಷಿ ಉದ್ಯಮ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಬಹಳ ಇದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯಿಂದಾಗಿ 7 ಕೋಟಿ ಗ್ಯಾಲನ್ ನೀರು ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಸರಬರಾಜಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅಂತರ್ಜಲ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಜಲ ಲಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭೂಸಾರಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಒಂದು ತೀವ್ರ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ಸ್ಯೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು : ತೈಲಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಕುವೈತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ. ಇತರ ಉತ್ಪಾದನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಕುವೈತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಿತವಾಗುವ ತೈಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ. 92 ರಷ್ಟು ಬ್ರಿಟಿಷ್–ಅಮೆರಿಕನ್ ತೈಲಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಶೇ. 61ರಷ್ಟು ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಆದಾಯದ ಶೇ. 94ರಷ್ಟು ಬರುವುದು ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ 7,000 ಜನ ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಶೇ.3.8ಕ್ಕೆ ಈ ರಂಗ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿದೆ.

1967ರಲ್ಲಿ ಕುವೈತಿನ ಪರಿಷ್ಕೃತ ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆ 99,13.20.000 ಅಮೆರಿಕನ್ ಬ್ಯಾರೆಲ್‌ಗಳಷ್ಟಿತ್ತು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು. ಈ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 93.4 ಕೋಟಿ ಬ್ಯಾರೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ರಫ್ತುಮಾಡಲಾಯಿತು. ತೈಲಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ 1966–67ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ 23.19 ಕೋಟಿ ಕುವೈತ್ ದೀನಾರ್‌ಗಳ ವರಮಾನ ಬಂತು. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕುವೈತಿನದು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ರಫ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ತೈಲ ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚ ಸಹ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.

ತೈಲಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕುವೈತಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕೊರತೆ, ನೀರಿನ ಅಭಾವ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನದ ಹೆಚ್ಚಳ–ಇವು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳು. ಇತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಹೆಂಚು, ಶೀತೋಪಕರಣಗಳು, ಸಣ್ಣ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್, ಉಪ್ಪು, ಕ್ಲೋರಿನ್ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆ–ಇವು ಮುಖ್ಯ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುವೈತಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಾಧನೆಯೆಂದರೆ, ಅದು 1966ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪೆಟ್ರೋಕೆಮಿಕಲ್ ಗುಂಪಿನ ಈ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮ. ಈ ಗುಂಪಿನ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಮೋನಿಯ, ಯೂರಿಯ, ಸಲ್ಫ್ಯೂರಿಕ್ ಆಮ್ಲ, ಅಮೋನಿಯಂ ಸಲ್ಫೇಟ್ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. 1967ರಲ್ಲಿ ತೈಲಶುದ್ಧೀಕರಣ ಉದ್ಯಮವೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಕುವೈತ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಮುದ್ರಜಲಬಟ್ಟಿ ಇದೆ. ಹೊಸಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಲು ಸರ್ಕಾರ ಬಹುವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಟ್ಟಡ ಉದ್ಯಮವೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ದೋಣಿ ಕಟ್ಟುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಉದ್ಯಮ.

ರಸ್ತೆಸಾರಿಗೆ, ವಿಮಾನಸಾರಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಲಸಾರಿಗೆ ಕುವೈತ್ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಬಂದರುಗಳಲ್ಲಿ ಕುವೈತ್‌ಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದು. ಅನೇಕ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕುವೈತ್‌ಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ.

ವಿದೇಶೀ ವಾಣಿಜ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುವೈತ್ ಯಾವ ತೊಡಕನ್ನೂ ಎದುರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಆಮದಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆಹಾರ, ಯಂತ್ರಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಸಾರಿಗೆ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಗ್ರೇಟ್ ಬ್ರಿಟನ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳಿಂದ ಅದು ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ತೈಲ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ರಫ್ತುವಸ್ತು.

ತೈಲಾದಾಯದ ವಿತರಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮ ಕುವೈತ್ ಸರ್ಕಾರ. ಸರ್ಕಾರವೇ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆ. ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಶೇ. 46ರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೊದಗಿಸಿದೆ. ಕುವೈತ್ ಸರ್ಕಾರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ತಲಾ ವೆಚ್ಚ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ್ದು ಎಂದು ಅಂದಾಜುಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುವೈತ್‌ನ ನೌಕರರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ವೇತನ ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದ್ದು. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಕುವೈತ್ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಶೇ. 5ರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸುವುದು ಯೋಜನೆಯ ಗುರಿ. (ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್.)

ಕುಶಧ್ವಜ : ಒಬ್ಬ ರಾಜ. ವಿದೇಹ ವಂಶದ ಹ್ರಸ್ವರೋಮಜನಕನ ಮಗ. ಸೀರಧ್ವಜಜನಕನ ತಮ್ಮ. ಸೀರಧ್ವಜ ಇಂದ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕುಶಧ್ವಜನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸಾಂಕಾಶ್ಯ ನಗರಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಈತನಿಗೆ ಮಾಂಡವೀ, ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯರೆಂಬ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕುಶಧ್ವಜ ವೃಷಧ್ವಜ ಜನಕನ ಮಗನಾದ ರಥಧ್ವಜನ ಮಗ. ಈತನ ಮಗಳು ವೇದವತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಅಂಶದಿಂದ ಜನಿಸಿದವಳು. ಆಕೆಯೇ ಮುಂದಣ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯಾಗಿ ಜನಿಸಿದಳು.

ಕಾಶೀರಾಜನ ಮಗನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕುಶಧ್ವಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲೀತ ಕಪಿಯಾಗಿದ್ದ. ಆ ಕಪಿ ಕಾಶೀವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ಮಂದಿರದ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ 14 ಹರ್ಷಣಯೋಗದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿನ್ನದ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿರಿಸಿ ದಮನೋತ್ಸವ ನೇರವೇರಿಸಿದ್ದರು. ಆ ರಾತ್ರಿ ಕಪಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಇರುಳೆಲ್ಲ ದೇವರ ಉಯ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ತೂಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಕಿರುಗಂಟೆಯ ನಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಕಪಿಯನ್ನು ಕೊಂದರು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಶಿವನಿಗೆ ಡೋಲೋತ್ಸವ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯದಿಂದದು ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗಿ ಜನಿಸಿತು. ಕಪಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತ ಹಿಂದಣ ಜನ್ಮದ ಸ್ಮರಣೆ ಪಡೆದು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ 14 ದಮನೋತ್ಸವ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಈ ಸೇವೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಶಿವ ಈತನನ್ನು ತನ್ನ ಗಣ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ.

ಒಮ್ಮೆ ತಪೋವನದ ತಾವರೆಯ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯರೊಂದಿಗೆ ಜಲಕೇಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಗ್ನಿವೇಶ್ಯಮುನಿಯ ಮಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮೋಹಭರಿತನಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟ. ಆ ಯುವತಿ ಆರ್ತನಾದ ಮಾಡಲು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅಗ್ನಿವೇಶ್ಯಮುನಿ ಈತನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ, ಹದ್ದಿನ ಜನ್ಮ ಪಡೆಯೆಂದು ಶಾಪವಿತ್ತ. ದುಃಖಗೊಂಡ ಕುಶಧ್ವಜ ಮುನಿಯನ್ನು ಮೊರೆಹೊಗಲು ಕನಿಕರ ಹುಟ್ಟಿ ಮುಂದೆ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರಾಜನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಮರಳಿ ಶಿವನ ಪಾದ ಸೇರುವಂತೆ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆ ನೀಡಿದ. *

ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ : ಕರಕೌಶಲ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ, ಆಕರ್ಷಕವೂ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆ (ಹ್ಯಾಂಡಿಕ್ರ್ಯಾಫ್ಟ್ಸ್). ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ಕೈಕಸಬು. ದೈಹಿಕ ದುಡಿಮೆ, ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕರಕೌಶಲ ವಿನ್ಯಾಸ–ಎರಡಕ್ಕೂ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕರಕೌಶಲಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಗೆರೆ ಎಳೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕಲೆ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಭೇದ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಕರ ಕಾಲದ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು. ಚೀನದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ಮಧ್ಯಯುಗದವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿರುವ ಗಾಜಿನ ಕಿಟಕಿಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಕೈಕಸಬಿನ ಕಾರ್ಯನೈಪುಣ್ಯವನ್ನೂ ಕುಶಲಕಲೆಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನೂ

ಶಿಲ್ಪಕಲೆ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲಕಲೆಗಳಿಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕಲೆಗಳೂ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಕಲೆಗಳೂ ಬೆಳೆದುವು. ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ವಿಶಾಲವಾದಂತೆ

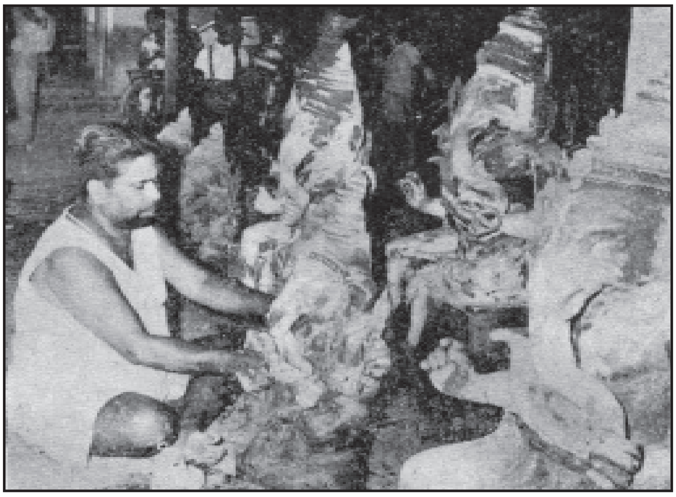

ಮೃತ್ತಿಕಾ ಗಣಪತಿ ನಿರ್ಮಾಪಕನ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ

ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಕೆಲವು ಕುಶಲವಸ್ತುಗಳು ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಸರಕುಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಕಳಪೆಯಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುಶಲತೆ ಆಯಾ ಕೆಲಸಗಾರನ ಕರಕೌಶಲದ ಫಲವೇ ಆಗಿದೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಜನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲ ಕೈಕೆಲಸದ ಫಲವೇ ಆಗಿದ್ದುವು. ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಆರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶ್ರಮಶಕ್ತಿಯ ಪಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಾಂಗಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಸಬುಗಳೆಂದರೆ ಆಹಾರೋತ್ಪಾದನೆ, ಉಡುಪು ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ವಸತಿನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳು. ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಥಮತಃ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೂ ಇವಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಕಾಸದ ವಿವಿಧ ಯುಗಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಈ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತದೆ. ಹಳೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಶಿಲಾಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಲಕರಣೆಗಳು, ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆಯ ಅಥವಾ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ತನ್ನ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಇಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ವಿಧಾನ, ಅಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಧನಗಳು, ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚರ್ಮದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕವಚ, ಹೂಡುತ್ತಿದ್ದ ಗುಡಾರ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಲಕರಣೆ, ಕೃಷಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆದು ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಮರಮುಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಅನುಸರಿಸಿದ ವಿಧಾನ–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮನುಷ್ಯನ ಕುಶಲ ಕೆಲಸದ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಹಲವಾರು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರೂ ಅವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ವಿವಿಧ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅಳವಡಿಸಿದವನು ಪುರುಷ. ಹೀಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಆವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಹಲವಾರು ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇದು ಕರಕೌಶಲ ಸರಕುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದುವು. ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೆಲಸವೂ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿದ ಭಾರತ, ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ ಕೌಶಲ ದಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿ ರಚನೆ ಅಥವಾ ಸರಕು ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದರೆ ಅವನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಕಾಯಂ ಆದ ಕೆಲಸದ ಭರವಸೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಆಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗಮನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆತ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರಮವಿಭಜನೆ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಬೆಳೆದಂತೆ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಉತ್ತಮಗೊಂಡುವು. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರು

ರೂವಾರಿ ವಿದ್ಯೆಯ ವರದ ಹಸ್ತ

ವೃತ್ತಿಸಂಘ ಅಥವಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ತಮಗೂ ತಮ್ಮವರಿಗೂ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ದೊರೆಕಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕುಶಲಕೆಲಸಗಾರರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಯಾ ವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ತರಬೇತಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೈಕಸಬು ಶ್ರೇಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸದಸ್ಯರಾದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರು ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಭವಿಷ್ಯದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಸಹ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹೀಗೆ ಕಲೆ, ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ವಂಶ ಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಈ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದುವು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಯಂತ್ರಯುಗದಿಂದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ತಡೆಬಿತ್ತು. ಆದರೂ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಲಾನೈಪುಣ್ಯ, ಜಾಣ್ಮೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸ ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡುವು. ಇಂದು ಯಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುವುದನ್ನೂ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರನೆಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿದೆ. ಹೊಸ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಂತೆಲ್ಲ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನವೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕೈಗಾರಿಕೆ ಯಾಂತ್ರೀಕೃತವಾದಂತೆ ಕುಶಲ ಕೆಲಸದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕುಗ್ಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಜಟಿಲವಾದ ಬೃಹತ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯ ಜಾಣ್ಮೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಎಡೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಆತ ಕೇವಲ ನಿಕೃಷ್ಟವಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾದ ಅಂಶವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟು, ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಳಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದವರ ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಶೋಚನೀಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಳಿದಾಗ ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕುಶಲ

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಅವುಗಳ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಲು ಕರಕೌಶಲ ಚಳವಳಿಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಲಾ ವೈವಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಜನರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ಸುಗಳಿಸಿತು. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವೇಳೆಗೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಈ ಚಳವಳಿ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದ ತೀವ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಅಬ್ಬರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಡೆಗಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ರಸ್ಕಿನ್, ವಿಲಿಯಂ ಮಾರಿಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಯಂತ್ರದಿಂದ ತಯಾರಾದ ಅಂದವಿಲ್ಲದ ಸರಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಗ್ರಹ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಆರೋಪಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವಂತೆ ಜನರಿಗೆ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವೀಡನಿನಲ್ಲಿ ಆರ್ಥರ್ ಹ್ಯಾಜೆಲಿಯಸ್ ಕರಕೌಶಲವಸ್ತು ತಯಾರಿಕೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದ ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗ. ಈತ ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಶಲ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿದ. ಸ್ವೀಡನಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಕೃಷಿ ಸಂಘಗಳು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ವೀಡಿಷ್ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ನಮೂನೆಯ ಕರಕೌಶಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಇದು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸಿತು. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು. ಇವು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರವಹಿಸಿದುವು. 20 ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಚಳವಳಿ ಬಿರುಸಾಗಿ, ಸ್ವೀಡನ್ನಿನ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಮಹಾಸಂಸ್ಥೆ 1912ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಪೂರೈಕೆ, ಸರಬರಾಜು ಮೊದಲಾದ ವಹಿವಾಟುಗಳನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ವಿವಿಧ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯಲಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಣದ ನೆರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸ್ವೀಡನಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಚಳವಳಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಯಿತು.

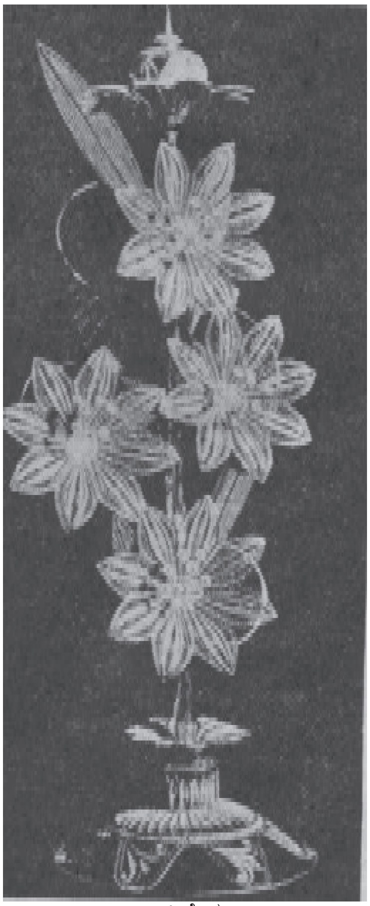

ಬಳ್ಳಿ ಕೆಲಸ

ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೀಕರಣ ತಡವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುವು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ವೇಳೆಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆದರೂ ಕುಶಲ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಮ್ಮ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೂಡಿದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಜಯ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸರ್ಕಾರ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಕಾಯಿದೆಯೊಂದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕರಕೌಶಲ ಸಂಘಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದುವು. ಇವುಗಳ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಮಂಡಳಿಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಜರ್ಮನಿಯ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದ ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪುನರುದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ತೀವ್ರ ಗೊಂಡಿತು. ನಗರಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಷೂಲ್ಸ್ – ಡಿಲಿಟ್ಸ್ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ರೈಫೇಸೇ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅಧಿಕವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವು ಕರಕೌಶಲ ಸಂಘದಲ್ಲಿದ್ದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು 1926 ರ ವೇಳೆಗೆ 80 ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 12.6 ರಷ್ಟು ಜನ ತಮ್ಮ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 1/5 ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಈ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬ ಅಂದಾಜಿತ್ತು. 1930ರ ವೇಳೆಗೆ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಗಳ ವ್ಯವಹಾರದ ಮೌಲ್ಯ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಹಾರದ ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ.16ರಷ್ಟಿತ್ತು. ಇದು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಕೊನೆಯ ಹಂತ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕರಕೌಶಲ ವಸ್ತುಗಳು ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಳಿಸಿದ್ದುವು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ರಫ್ತು ಸರಕಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ತುಂಬು ನವಿರಾದ ಢಾಕಾ ಮಸ್ಲಿನ್ ಬಟ್ಟೆ , ಮನಮೋಹಕವಾದ ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಶಾಲು, ಅಂದ ಚೆಂದದ ರಾಜಸ್ತಾನದ ಬೊಂಬೆ, ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಲೋಹವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಕರ್ಣಾಟಕದ ಸುಂದರವಾದ ದಂತದ ಹಾಗೂ ಗಂಧದ ಕೆತ್ತನೆ ಸಾಮಾನು–ಇವುಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಮೌಲ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಲಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಅನೇಕ ಕರಕೌಶಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೇಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ ವೃತ್ತಿಗಳು ಅನೇಕರಿಗೆ ಜೀವನೋಪಾಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟನಿನ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತದ ಅನುವಂಶಿಕ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದುವು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಡಳಿತ ಧೋರಣೆ, ಉತ್ಪಾದನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ, ವಿದೇಶಿ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಿಗಿದ್ದ ವ್ಯಾಮೋಹ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಿದುವು. ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಮೂಲೆಗೆ ಬಿದ್ದುವು. ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿಗಿಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಕುಶಲಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ನಶಿಸಿದುವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ, ಎಂದರೆ 1947ಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ, ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಅವು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಕ್ರಮಗಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಂತೇಬಿಟ್ಟಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಗ್ರಾಮಗಳ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಗಮನಿಸಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಕುಶಲಕೆಲಸವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಹಲವಾರು ಪರಿಹಾರ ಕ್ರಮಗಳೂ ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. 1951ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಅಖಿಲಭಾರತ ಕರಕೌಶಲ ಮಂಡಲಿಗೂ ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಖಾದಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಮಂಡಳಿಗೂ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಂಸ್ಥೆ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು ಮತ್ತು ಕುಶಲ ಕೆಲಸದ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಪದಾರ್ಥಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಸರಕುಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ. ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ವಿಶೇಷ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಾರತದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಗೆ ಕುಶಲಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಯುರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು. ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹಲವಾರು ಸಂಘಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದುವು. ಯುರೋಪಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತ್ವರಿತಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಸಾಧಿಸಿದುವು. ಆಯಾ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘಟನೆ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಮಂಡಳಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಮಂಡಳಿಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಸೇರಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. 1930 ರಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದು ರೋಂ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿನ ಹದಿನಾಲ್ಕು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕರಕೌಶಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಯುಕ್ತ ಮಂಡಳಿಗಳು ಸಹಕಾರ ತತ್ತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೊರಕುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ಸಹಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದರಿಂದಲೇ ಎಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನಗಳ ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳು ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದೇ ಅವುಗಳ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಜೋಡಣೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯ ಕೈಕೆಲಸದವರೆಗೂ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ದುರಸ್ತಿ ಕೆಲಸದವರೆಗೂ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಸರಕು ತಯಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಇತರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರೆಗೂ ಕಲೆಗಾರನ, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯ ನೈಪುಣ್ಯ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯ ಕೆಲಸದ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಉದ್ಯಮದ ಗಾತ್ರ ಅಥವಾ ಆಕಾರದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಯಾವುದು ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಅದೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ತೃಪ್ತಿಕರ ವಿವರಣೆಯಾಗಲಾರದು ಎಂದು ತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕೆಲಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕುಶಲಕರ್ಮಿ ಇರುವುದು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕುಶಲ ಕೆಲಸ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ಬಹು ಪಾಲು ಜನ ಇಂದಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬಳಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯೇ ಎಂಬುದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಟ್ಟಿದೆ. ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಪೌರಸ್ತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಟ್ಟಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕೈಯಿಂದ ನಡೆಸುವ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು 1917ರ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮೊದಲು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೇ ಅನುಭೋಗಿ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಒಟ್ಟು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ 2/3 ಭಾಗದಷ್ಟು ಜನ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಅನಂತರ ಆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು 1927ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ನಿರುದ್ಯೋಗ ನಿವಾರಣೆ, ಆವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳ ಪೂರೈಕೆ, ಗ್ರಾಮಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಕಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. 1928 ರಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೂ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಬಳಸದೆ

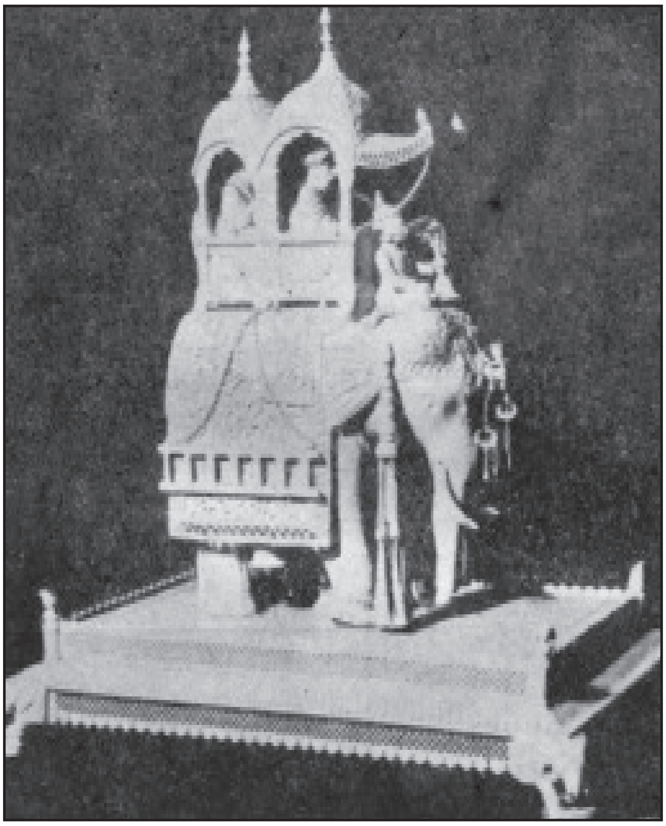

ದಂತ ಕೆತ್ತನೆ

ಮೂವತ್ತು ಜನ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಂದ ಅಥವಾ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಹದಿನೈದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೆಲಸಗಾರರಿಂದ ಸರಕು ತಯಾರಿಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಕೆಲಸ ಅಥವಾ ಉದ್ಯಮ ಅಥವಾ ಕೈಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. 'ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ' 1930ರ ವೇಳೆಗೆ ಒಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕರಲ್ಲಿ ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸರಕುಗಳ ಮೌಲ್ಯ ದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಮೌಲ್ಯದ ಶೇ. 21.6 ರಷ್ಟಿತ್ತು. ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು, ಜವಳಿ, ಮರದ ಸಾಮಾನು, ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆ, ಜಮಖಾನೆ ತಯಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 25ರಷ್ಟು ಜನ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವವರು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕುಶಲಕಾರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತ ಸರಕುಗಳನ್ನೂ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳೇ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರೇ ಹೆಚ್ಚು ಸದಸ್ಯತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 1922 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅಖಿಲ ಸೋವಿಯತ್ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಘಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನ ಅಂಗಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ಆರ್ಟೆಲ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ.

ಇಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ನವೀನ ಯಂತ್ರ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈತ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಧಿಕ ಮೊತ್ತದ ಒಂದೇ ನಮೂನೆಯ, ಬಾಳಿಕೆ ಬಾರದ, ಅಗ್ಗದ ಬೆಲೆಯ, ಪ್ರಮಾಣೀಕೃತ ವಸ್ತುಗಳ ಪೈಪೋಟಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ತೀವ್ರಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ಕುಶಲಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರಕೌಶಲ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ

ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ನೆರವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಗತಕಾಲದ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನೆನಪು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ದೊರೆಯುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರ ವಂಚಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸರ್ಕಾರ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಭದ್ರತೆ ದೊರೆತು ಅವನ ಜೀವನ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸಗಾರ ಎದುರಿಸುವಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಪರಾವಲಂಬಿ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಲಾಪ್ರತಿಭೆ ಇದ್ದರೂ ಪರಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಜೀವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಹಣದ ಕೊರತೆ ಎದುರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನುಭೋಗಿ ತಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟೇ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯುಳ್ಳ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಸರಕಿಗೆ ತೀರ ಸಮವಾದ ಸರಕು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಅದರಿಂದ ಅನುಭೋಗಿ ತೃಪ್ತನಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಉಳಿತಾಯವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದಂತೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸದ್ಯದ ಬಯಕೆ ಈಡೇರಿದರೆ ಸಾಕು: ಸರಕಿನ ಅಂದಚಂದ, ಬಾಳಿಕೆ, ಗುಣಮಟ್ಟಗಳೆಲ್ಲ ಅನಂತರದ ಮಾತು. ಹೀಗೆ ಇಂದು ತಳಕಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಕರಕೌಶಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಗಿರಾಕಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರನ ಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಡುತ್ತಿದೆ.

ಕರಕೌಶಲವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಧುನಿಕ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ, ಜಾಣ್ಮೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಮೂನೆ, ಮೋಹಕ ವಿನ್ಯಾಸ, ನಯ, ಮತ್ತು ನಾಜೂಕಿನ ಸರಕುಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಬೇಕೋ ಅಂಥ ಕಡೆ ಕರಕೌಶಲ ಹಾಗೂ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನ ಎರಡನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಉತ್ಪಾದನ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆಗ ತಯಾರಾಗುವ ಸರಕಿನ ಗುಣಮೌಲ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ನಾನಾ ದೇಶಗಳು ಉತ್ಪಾದನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವಶಕ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಅಪವ್ಯಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ವಿಧಾನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿವೆ. ಉತ್ಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯ ಸಮ್ಮಿಳನ ತುಂಬ ಯಶಸ್ವೀ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ. (ಕೆ.ಆರ್.ಎನ್.)

ಕುಶಲ ಪತ್ರಗಳು : ಕುಶಲಪತ್ರದ ಬಳಕೆಗೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಎರಡನೆಯ ಮಿಲಿಯದಲ್ಲೇ ಪುರಾತನ ಬ್ಯಾಬಿಲೋನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆಗ ಓದುಬರೆಹ ಬಲ್ಲವರೆ ಅತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಲ್ಲ ದೂತನ ಮುಖಾಂತರ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪತ್ರದ ಕ್ರಮ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ, ಒಂದು ರೀತಿಯ ನಿರ್ಬಂಧಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಇಬ್ಬರ ನಡುವೆ ನೇರ ಮಾತುಕತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿಸುವ ಕುಶಲಪತ್ರ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಕುಶಲಪತ್ರಕ್ಕೆ ಈಗ ಇರುವ ಅರ್ಥವೂ ಒದಗಿಬಂತು. ಅದರ ಲೇಖನ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ವಿಧಿನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತವಲ್ಲ. ಸರಳವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಬಂಧುಗಳೂ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಆಪ್ತರಂತೆ ತಮಗೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಭಾಷಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಕುಶಲಪತ್ರದ ಉದ್ದೇಶ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ದೂರದ ಸಲುವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಣೆ ಪತ್ರ ಮುಖೇನ ಜರುಗುತ್ತವೆ ಅಷ್ಟೆ. ಇದು ಕುಶಲಪತ್ರದ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪ. ವಿಧಿವಿಹಿತವಾದ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೂ ಕುಶಲಪತ್ರ ಒದಗುತ್ತದೆ.

ಕುಶಲಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಧಗಳುಂಟೆಂದು ಬಲು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಗಳನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳ ಕಥನ, ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಹಿತವಚನ, ನೀಡುವಿಕೆ, ಸಮಾಧಾನ ಸೂಚನೆ, ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರೇಮ–ಇದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಕುಶಲಪತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಕೀಯವಾದವು, ಖಾಸಗಿಯಾದವು. ಖಾಸಗಿ ಕುಶಲಪತ್ರದ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬರೆದಂತೆ ಹೊರಹೊರಗೆ ಕಾಣಬರುವ ಆದರೆ ದಿಟವಾದ ಇತರರಿಗೂ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಉಳ್ಳ ಬಹಿರಂಗ ಪತ್ರವೂ ಉಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಖಂಡನೆ, ವಾದವಿವಾದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕುಶಲಪತ್ರಗಳು.

ಕುಶಲಪತ್ರ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಬಂಧಗಳೂ ಅವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪಾಠಕಲಿಸುವ ಕೈಪಿಡಿಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕುಶಲಪತ್ರದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿವೆ: 1. ಗೆಳೆತನದ ಸೌಹಾರ್ದಭಾವ 2. ಅನಿರ್ಬಂಧ ರೀತಿ 3. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ 4. ಸರಳತೆ 5. ನೇರತನ ಅಥವಾ ಬಿಚ್ಚು ಮನಸ್ಸು 6. ನಿರಾಡಂಬರ. ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಎರಡು ಹೃದಯಗಳ ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇರಬೇಕು, ಲೇಖನದ ಸರಣಿ. ಈ ಗುಣಗಳಿಂದಲೇ ಕುಶಲಪತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಬಲ್ಲದು. ಪತ್ರಬರೆಯುವವನ ದಿನಚರಿ ಬಾಳಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿ ಆಹ್ಲಾದ ನೀಡುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಲಿಯಂ ಕೂಪರ್ (1731–1800) ತನ್ನ ಒಂದು ಕುಶಲಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ ಮೊಲವೊಂದು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಆತಂಕ ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಸ್ವಚ್ಛವೂ, ಋಜುವೂ, ಮಾನವೀಯವೂ, ದಯಾಪೂರಿತವೂ ಆದ ಮನಸ್ಸು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನು ಎಷ್ಟು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾಗದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹಮ್ಮಿನ ತುಸು ಸೋಂಕೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣದು.

ಕುಶಲಪತ್ರ ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪರಿಚಯಕ್ಕೂ ಅವನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ಪರಿಚಯಕ್ಕೂ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಾತ್ರಗಳ ಕುಶಲಪತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾದಂಬರಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಲ್ಲುದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾದಂಬರಿಯ ಸ್ಥಾಪಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯಲ್ ರಿಚರ್ಡ್‌ಸನ್ ಕುಶಲಪತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವುದನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಸ್ಕಾಟ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. (ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.)

ಕುಶಾಲನಗರ : ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣ. ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ 30ಕಿಮೀ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿದೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ 13186 (2001). ಇದರ ಪೂರ್ವದ ಬದಿಗಾಗಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಕಟ್ಟಿದ ಸೇತುವೆಯಿದೆ. ಮಡಿಕೇರಿ, ಮೈಸೂರು ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ ಈ ಊರ ಮೂಲಕ ಹಾದುಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಹೆಬ್ಬಾಲೆ ಮತ್ತು ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಗಳಿಗೂ ರಸ್ತೆಗಳಿವೆ. ಸಾರಿಗೆ ಸಂಚಾರದ ಸೌಲಭ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಶಾಲನಗರದಲ್ಲಿದೆ.

1773ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿಗೆ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದ ಹೈದರ್ ಅಲಿ ಆಗ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ, ತಾನು ಅಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತನಗೆ ದೊರೆತ ಒಂದು ಸಂತೋಷದ ವರ್ತಮಾನದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕುಶಾಲ್ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟ. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸೈನ್ಯ ಠಾಣ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದ. 1789ರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯ ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಈಗಲೂ ಈ ಕೋಟೆಯ ಕೆಲವು ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕುಶಾಲನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. 1834ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕೊಡಗನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕರ್ನಲ್ ಫ್ರೇಸರ್, ಅದುವರೆಗೆ ನಂಜರಾಜಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಚೇರಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಇದಕ್ಕೂ ಫ್ರೇಸರ್‌ಪೇಟೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಹೆಸರಿಟ್ಟ. 1895ರಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಛೇರಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಯಿತು.

ತೂಗುಸೇತುವೆ, ಕುಶಾಲನಗರ ಇಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೇರಿಗಿಂತ ಮಳೆ ಮತ್ತು ಚಳಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಶಾಲನಗರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾವೇರಿ ನಿಸರ್ಗಧಾಮವಿದೆ. 65 ಎಕರೆ ವಿಸ್ತಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ತಾಣ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಿಯರಿಗೊಂದು ಆಕರ್ಷಕ ತಾಣ. ಹಸುರು ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ದ್ವೀಪದ ಸುತ್ತಲೂ ಕಾವೇರಿ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ತೂಗುಸೇತುವೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ದೋಣಿ ವಿಹಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಈ ನಿಸರ್ಗಧಾಮದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಔಷಧ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ವಸತಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗಾಗಿ ಕೇವಲ ಮರದಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಅತಿಥಿಗೃಹಗಳಿವೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳ ಹಿಂಡಿನ ದೃಶ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆನೆಸವಾರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. (ಡಿ.ಎನ್.ಕೆ.)

ಕುಶಿಕ : ಚಂದ್ರವಂಶದ ಕುಶನ ಮಗ. ಪುರು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪೌರವ ವಂಶವೆಂದೂ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಕುಶಿಕ ಗಾಧಿರಾಜನ ತಂದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಾತ. ಋಗ್ವೇದ ಮತ್ತು ಶಾಂಖಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಿಕ ಶಬ್ದ ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ ವಿವರವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಹರಿವಂಶಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಮಹಾನ್ ಪಾರ್ಥಿವನಾದ ಈತ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರಲು ಭೃಗುವಂಶವೂ ಕುಶಿಕ ವಂಶವೂ ಬೆರೆತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ನಡುವೆ ವರ್ಣಸಂಕರ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂಬ

ಬ್ರಹ್ಮವಾಣಿಯನ್ನರಿತ ಭೃಗುವಂಶೋದ್ಭವ ಚ್ಯವನ ಕುಶಿಕವಂಶವನ್ನೇ ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವನ ಅರಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಬಂದವನು ಆಹಾರ ನಿದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದಿನ ಒಂದೇ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ. ರಾಜದಂಪತಿಗಳು ನಿಶ್ಚಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಚ್ಯವನ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದಂತಾಗಲು ಇಬ್ಬರೂ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅರಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಆದರೆ ಹಠಯೋಗಿ ಚ್ಯವನನಾದರೋ ಮತ್ತೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಆಹಾರ ನಿದ್ರೆಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಮಲಗಲು ಅವರೂ ಆತಿಥೇಯ ಧರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಆತನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದರು. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಚ್ಯವನ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ರಾಜದಂಪತಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನುಜ್ಜಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಪ್ರಶಾಂತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ ಚ್ಯವನ ತಾನೇ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡಿದ. ರಾಜದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಕೋಪತಾಪಾದಿಗಳ ಕುರುಹೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಚ್ಯವನ ತನ್ನನ್ನು ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರೂ ಕುದುರೆಗಳಂತೆ ರಾಜಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆಯಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ರಥವನ್ನೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಚಾಟಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಘಾತಿಸಿದ. ಅದರಿಂದಲೂ ಅವರು ವಿಚಲಿತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞರಾದ ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಚ್ಯವನನಿಗೆ ತೀರ ಮುಖಭಂಗವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗವನು ತನ್ನ ಶಪಥವನ್ನು ತೊರೆದು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದ.

ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಊರ್ವನೆಂಬೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಭಾರ್ಗವ ವಂಶದವರನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಶಪಡಿಸಿದರು. ಊರ್ವನ ಮಗ ಋಚೀಕ. ಈತನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ತಂಗಿ ಸತ್ಯವತಿಯೊಡನೆ ವಿವಾಹವಾಗಿ ಜಮದಗ್ನಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಆತನ ಮಗನೇ ಪರಶುರಾಮ. ಬ್ರಹ್ಮನ ವಾಣಿಯಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಸಾಂಕರ್ಯ ನಿಯತವಾಯಿತು. ಕುಶಿಕನಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದು ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆತನ ಮೊಮ್ಮಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಫಲಿಸಿತು. (ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.)

ಕುಶೀನಗರ : ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಗೋರಖ್‌ಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಘಂಡಕೀ ನದೀದಡದ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೌದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರ. ಈಗ ಕಾಸಿಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಕುಶೀನಗರಕ್ಕೆ ಕುಶಿನಾರಾ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸುದಸ್ಸನನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಕುಶಾವತಿಯ ಪಾಳು ನಿವೇಶನದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 7–6ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲವಂಶದವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಗೌತಮಬುದ್ಧ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 486ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ 80ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾನಿರ್ವಾಣ ಪಡೆದ ಸ್ಥಳವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬೌದ್ಧರ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪರಿನಿರ್ವಾಣಚೈತ್ಯ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಗುಪ್ತಕಾಲದ ಪರಿನಿರ್ವಾಣ ಚೈತ್ಯವಲ್ಲದೆ 'ಮಾತಾಕುನ್ವರ್ ಕಾ ಕೋಟ್' ಎಂಬ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧನ ಪರಿನಿರ್ವಾಣಮೂರ್ತಿಯೂ ಈಗಿವೆ. ರಾಮಾಭಾರ್ ಎಂಬ ದಿಬ್ಬದಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಬುದ್ಧನಮರಣಾನಂತರ ಆತನ ದೇಹವನ್ನು ದಹಿಸಿ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಎಂಟು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಹಂಚಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸ್ತೂಪದ ಅವಶೇಷಗಳಿರಬಹುದು. 7ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕ ಯುವಾನ್‌ಚಾಂಗ್ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಕುಶೀನಗರ ಪಾಳುಬಿದ್ದಿದ್ದುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

(ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.; ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.; ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ.; ಡಿ.ಎಂ.ಜಿ.ಓ.)

ಕುಷಾಣರು : ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದ, ವಾಯುವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಒಂದು ರಾಜವಂಶ. ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹ. ಇವರು ಯೂ–ಚಿ ಕುಲದವರು (ಚಂದ್ರವಂಶದವರು). ಈ ಅಲೆಮಾರಿ ತಂಡ ಪ್ರಶ.ಪೂ. 2ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿತೆಂದು ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 165ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತು ಇವರ ನೆರೆಯವರಾದ ಹ್ಯೂಂಗ್‌ನುಗಳು ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಯೂ–ಚಿಗಳು ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯಾದ 'ಹುಲ್ಲುಗಾವಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ಸರಿದರು. ಹೀಗೆ ನೆಲೆಗಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯೂ–ಚಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನದೀಪ್ರದೇಶದ ಸನ್ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯೂ–ಚಿಗಳ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಅವರ ಸಣ್ಣ ತಂಡ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಟಿಬೆಟಿನತ್ತ ವಲಸೆ ಹೋಯಿತು. ಪ್ರಧಾನ ತಂಡ (ಟಯೂ–ಚಿ) ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿತು–ಸನ್ ರಾಜ್ಯದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮತ್ತು ಜಕ್ಸಾರ್ಟಿಸ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಶಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿತು. ಶಕರು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳು ಕೈಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿದ್ದ ವು–ಸನ್ ರಾಜಪುತ್ರ ಹ್ಯೂಂಗ್–ನುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯೂ–ಚಿಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಮತ್ತು ಶಕರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ತರುಬಿದ. ಅನಂತರ ಪ್ರಧಾನ ಯೂ–ಚಿ ತಂಡ ಅಲೆಯುತ್ತ ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯದ ಆಕ್ಸಸ್ ನದೀ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದ ಶಕರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಓಡಿಸಿ ಹಲವಾರು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಅವರ ಆಡಳಿತ ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯದಿಂದ ಆಕ್ಸಸ್‌ನ ದಕ್ಷಿಣದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅವರ ರಾಜಧಾನಿ ಆಕ್ಸಸ್ ನದಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿದ್ದ ಕಿಯೆನ್–ಚಿ ಎಂದೂ ಅವರ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣದ ಗಡಿ ಕಿ–ಪಿನ್ ಬಳಿಯಿತ್ತೆಂದೂ ಪ್ರ.ಶ. 24ರವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಚೀನೀ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಪಾನ್–ಕುವಿನ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಐದು ಗುಂಪುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಯೂ–ಚಿ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇತರ ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿತೆಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚೀನೀ ಚರಿತ್ರಕಾರ ಫಾನ್–ಯೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತರ ಯೆನ್–ಕಾವೊ–ಚೆನ್ ಎಂಬ ನಾಯಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರದೇಶ ಇವರ ವಶವಾಯಿತು. ಪ್ರಬಲರಾದ ಯೂ–ಚಿಯರಿಗೆ ಆಗಿನಿಂದ ಕುಷಾಣರೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಯಕ್ಷಿ : ಮಥುರಾ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ವಂಶದ ಮೊದಲ ದೊರೆ 1ನೆಯ ಕುಸುಲುಕ ಅಥವಾ ಕುಜುಲ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸ್. ಈತ ಉಳಿದ ಯೂ–ಚಿ ಬಣಗಳ ನೇತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಶ. 40ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಈತ 15ರಿಂದ 65ರವರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರ ದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಪಾರ್ಥಿಯದ ಗಡಿಯಿಂದ ಸಿಂಧ್‌ವರೆಗೆ ಇವನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ. ಈತ ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗ ವಿಮ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸ್ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ ಸು. 65–75. ಈ ವಿಷಯ ಅವನ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಕುಷಾಣರ ಮೊದಲನೆ ದೊರೆ ಈತ. ಇತರ ಕುಷಾಣರೂ ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯ ರಾಜರೂ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳೂ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿವನ ಮತ್ತು ತ್ರಿಶೂಲದ ಚಿತ್ರಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈತ ಶೈವಮತಾನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈತ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪಂಜಾಬ್, ಕಾಂದಹಾರ್ ಹಾಗೂ ಕಾಬೂಲ್ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನರ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸನಿಗೆ ಮಹಾರಾಜ , ರಾಜಾಧಿರಾಜ, ಸರ್ವಲೋಗ ಈಶ್ವರ, ಮಹೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಮಹಾರಕ್ಷಕ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಾಣ್ಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಸರ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಂದಿಯೊಡನಿದ್ದ ಜಟಾಧಾರಿ ಶಿವನ ಚಿತ್ರವೂ ಇರುವುದು ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯ ಹಾಗೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಖರೋಷ್ಠೀ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಈ ನಾಣ್ಯಗಳು ಗಾಂಧಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದುವು. ರೋಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಟ್ರಾಜನನ (ಆಳ್ವಿಕೆ: 98–117) ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕುಷಾಣರ ರಾಯಭಾರಿಗಳು

ಹೋಗಿದ್ದು, ತಮ್ಮೆರಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದರು. ಭಾರತದಿಂದ ರೋಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಣಸು, ರೇಷ್ಮೆ, ಜರಿಬಟ್ಟೆ, ವಜ್ರ ವೈಡೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ದೇಶದಿಂದ ವಿಪುಲ ಸಂಪತ್ತು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ದೇವತೆ : ಭೂತೇಸರ್

ಕುಷಾಣರ ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕನಿಷ್ಕ. ಇವನು 78 ರಿಂದ 120 ರವರೆಗೆ ಆಳಿದ. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವೂ ಬಲಾಢ್ಯವೂ ಆಗಿತ್ತು; ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಖೋಟಾನ್ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಖೋರಾಸಾನ್‍ವರೆಗೆ ಹರಡಿತ್ತೆಂದು ಇವನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಕಡ್‍ಫೀಸಿಸ್ ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕನಿಷ್ಕರ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಾಂತರವಿದ್ದರೂ ಕನಿಷ್ಕನೇ ಎರಡನೆಯ ಕಡ್‍ಫೀಸಿಸನ ತರುವಾಯದ ಕುಷಾಣ ದೊರೆಯೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈತ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಕಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಬುದ್ಧಗಯೆ ಹಾಗೂ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರವನ್ನು ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ. ಬೌದ್ಧಪಂಡಿತ ಅಶ್ವಘೋಷವನ್ನು ಕನಿಷ್ಕ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರದಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ. ಪುರುಷಪುರ ಅಥವಾ ಪೆಷಾವರ್ ಇವನ ರಾಜಧಾನಿ. ತನ್ನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಹಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಸಾಗಿಸಿದ. ಕ್ಷತ್ರಪರ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ಕ್ಷತ್ರಪರು ಮತ್ತು ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಪರೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳು. ಎರಡನೆಯ ಕಡ್‍ಫೀಸಿಸ್ ಧರಿಸಿದ ದೇವಪುತ್ರನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕನಿಷ್ಕನೂ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಚೀನದ ದಳಪತಿ ಪಾನ್‍ಚಾವನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಕ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿದರೂ ಅವನ ಮಗ ಪಾನಯಾಂಗನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕ್ಯಾಷ್‍ಘರ್, ಯಾರ್ಕಂಡ್ ಮತ್ತು ಖೋಟಾನುಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಪಾರ್ಥಿಯನರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದ. ಈ ಹಲವಾರು ವಿಜಯಗಳ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಶಕವನ್ನು ಪ್ರಶ. 78ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪುರುಷಪುರದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳನ್ನೂ ಬುದ್ಧನ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಸ್ತೂಪವನ್ನೂ ಈತ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಕನಿಷ್ಕನು ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಂತೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರಕನೆಂದು ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ಕನಿಷ್ಕನಿಗೆ ನಿಷ್ಠೆಯಿತ್ತೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಅವನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಗ್ರೀಕ್, ಸುಮೇರಿಯ, ಪರ್ಷಿಯ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಹಿಂದೂ ದೇವತೆಗಳ ಲಾಂಛನಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ವಸುಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ಅಶ್ವಘೋಷ ಇವರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಕನಿಷ್ಕ ಅನ್ಯಮತೀಯರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸದೆ, ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕರನ್ನು ಏಷ್ಯದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗೂ ಕಳಿಸಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಬಹುಬೇಗನೆ ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಟಿಬೆಟ್ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿತು.

ಕನಿಷ್ಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಹಾಸಭೆ. ಸು. 500 ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿದ ವಸುಮಿತ್ರ, ಅಶ್ವಘೋಷ, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಶ್ವ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದರು. ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ವಸುಮಿತ್ರ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿಯೂ ಅಶ್ವಘೋಷ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಕೆಲವು ವಿವಾದಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ರೂಪ ಕೊಡುವುದೇ ಈ ಸಭೆಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಪಂಡಿತರು ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ತ್ರಿಪಿಟಕಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮೀಯರಲ್ಲಿದ್ದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಮತದ ಏಕತೆಗೆ ಭಂಗ ಬಂದು ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ, ಹೀನಯಾನ ಮತ್ತು ಮಹಾಯಾನಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುವು.

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ : ಮಥುರ

ಬುದ್ಧನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಅಶೋಕನ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಈ ಒಡಕಿನಿಂದಾಗಿ ಬಲಗುಂದಿತು. ಮೊದಲು ಬುದ್ಧನ ಲಾಂಛನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮಹಾಯಾನದ ಉಗಮದಿಂದಾಗಿ ಬುದ್ಧನನ್ನು ದೇವರ ಅವತಾರವೆಂದು

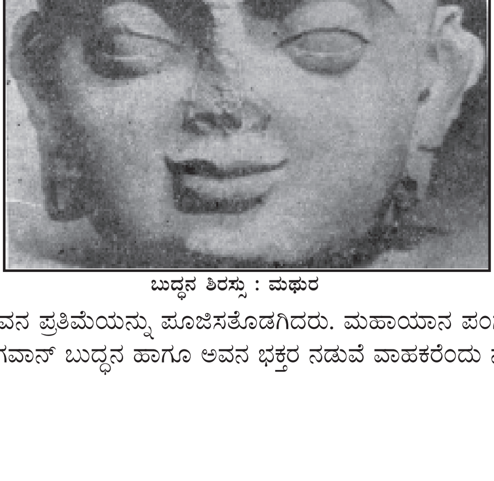

ಬುದ್ಧನ ಶಿರಸ್ಸು : ಮಥುರ

ಬಗೆದು ಅವನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದರು. ಮಹಾಯಾನ ಪಂಗಡದವರು ಕೇವಲ ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನ ಹಾಗೂ ಅವನ ಭಕ್ತರ ನಡುವೆ ವಾಹಕರೆಂದು ನಂಬಲಾದ

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರನ್ನೂ ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಯಾನವನ್ನು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವಯಾನವೆಂತಲೂ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಾದ ಪಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಗಡದ ಉದಯದಿಂದಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಕನಿಷ್ಕ ಸ್ವತಃ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತನ್ನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಹರಡಲು ಕಾರಣನಾದ.

ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಗೂ ಕನಿಷ್ಕ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದ. ಬೌದ್ಧ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಅಶ್ವಘೋಷ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಮತ್ತು ವಸುಮಿತ್ರ, ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಸಂಘರಕ್ಷಕ, ಮಹಾಯಾನ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಕನಾದ ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಚರಕನೆಂಬ ವೈದ್ಯ ವಿಶಾರದ, ಮಂತ್ರಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣಕುಶಲಿ, ಮಾಥರ ಹಾಗೂ ಏಜೆಸಿಲಾನ್‌ನೆಂಬ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು– ಇವರೆಲ್ಲ ಕುಷಾಣ ದೊರೆಯ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ ಹಾಗು ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿದರು. ಕನಿಷ್ಕ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ. ಪೆಷಾವರ್, ಮಥುರ, ತಕ್ಷಶಿಲೆ ಹಾಗೂ ಕನಿಷ್ಕಪುರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ಕನಿಷ್ಕ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಹಲವಾರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳಿಸಿ ದೇಶವನ್ನು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದ. ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದರೂ ಕನಿಷ್ಕ ಸರ್ವಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಥುರದಲ್ಲಿ ಊರ್ಜಿತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜೈನಸಂಘವೂ ಆತ ಮಾಡಿದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯವೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಾಗಿವೆ. ಆತ ರೋಂ ಹಾಗೂ ಚೀನದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಬುದ್ಧ : ಮಥುರ

ಕನಿಷ್ಕನ ಅನಂತರ ಬಂದ ದೊರೆ ವಸಿಷ್ಕ. ಆದರೆ ಈ ದೊರೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಬಲನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇವನ ರಾಜ್ಯ ಕೇವಲ ಮಥುರ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಅನಂತರ ದೊರೆಯಾದ ಹುವಿಷ್ಕ ಕುಷಾಣರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಯ್ದ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ ಹುವಿಷ್ಕ 120–138ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ. ಕನಿಷ್ಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಪುಲವಾದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿಂದಾಗಿ ಪೆಷಾವರ್ ಅಲಂಕೃತವಾದರೆ ಹುವಿಷ್ಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿಪುಲವಾದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿಂದ ಮಥರ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು.

ಕುಷಾಣರ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೊನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅರಸ 1ನೆಯ ವಾಸುದೇವ. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ 152–177. ಇವನ ಶಾಸನಗಳು ಮಥುರದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿವೆ. ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಲಾಂಛನವಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ವಾಸುದೇವ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದ. ಅನಂತರ ಬಂದ ಕುಷಾಣ ರಾಜರು ಅಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕನಿಷ್ಕ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯ ನಾಶವಾಯಿತು. ಕುಷಾಣ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವು ಪುಟ್ಟ ರಾಜರು ಭಾರತದ ವಾಯುವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 9ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಳಿದ ಅನಂತರ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ಕುಷಾಣರು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸು. 300 ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಆಳಿ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಬೌದ್ಧಿಕ ಹಾಗೂ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೂ ನೀಡಿದರು.

ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಪಂಥದ ಉದಯ, ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧ, ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಹಾಗೂ ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ–ಇವು ಕುಷಾಣರ ಕಾಲದ ಗಮನಾರ್ಹ ಕೊಡುಗೆಗಳು. (ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.ಎಚ್.ಎ.)

ಜೈನತೀರ್ಥಂಕರನ ಶಿರಸ್ಸು : ಮಥುರ

ನಾಣ್ಯಗಳು: ಕುಷಾಣರ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪುನರ್ರಚಿಸಬಹುದು. ಕನಿಷ್ಕನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರಾದ ಒಂದನೆಯ ಕುಜುಲ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ವಿಮ ಕಡ್‌ಫೀಸಸ್ ಇವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಆಧಾರಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಕುಜುಲ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಕೊನೆಯ ಗ್ರೀಕ್ ರಾಜ ಹರ್ಮಿಯಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಒಂದು ನಾಣ್ಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರ್ಮಿಯಸನ ಎದೆ ವಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಾಸನ ಇವೆ. ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ದೊಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದ ಚರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ನಿಂತ ಹೆರಾಕ್ಲಿಸನ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಖರೋಷ್ಠಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಕುಜುಲಕನಸ ಎಂಬ ಶಾಸನವಿದೆ. ಈ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯದ ಕಾಲ ಸು. 40–50. ಇನ್ನೊಂದು ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದರಿಂದ ಆತ ಹರ್ಮಿಯಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಮುಂಭಾಗದ ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲೂ ಹಿಂಭಾಗದ ಖರೋಷ್ಠಿ ಲಿಪಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲೂ ಅವನ ಹೆಸರಿದೆ. ಮೂರನೆಯ

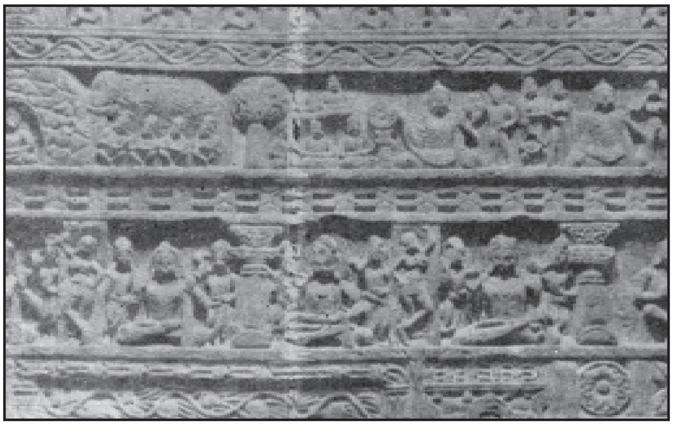

ಬುದ್ಧನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು : ಮಥುರ

ರೀತಿಯ ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ತಲೆಯೂ ಗ್ರೀಕ್ ಶಾಸನವೂ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಸೀನ ರಾಜನ ಚಿತ್ರವೂ ಇವೆ.

ಸು. 85–120 ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ವಿಮ ಕಡ್‍ಫೀಸಿಸನ ಚಿನ್ನದ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಇವನ ನಾಣ್ಯಗಳಿಂದ ಈತ ಶಿವಭಕ್ತನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯದ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಕುಶ ಮತ್ತು ದೊಣ್ಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಜನ ಎದೆ ಚಿತ್ರವೂ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ–ಪರಶುಗಳೆರಡೂ ಕೂಡಿರುವ ಆಯುಧ ಹಿಡಿದ ಶಿವನ ಚಿತ್ರವೂ ಇವೆ. ಎಡಗೈಯ ಮೇಲೆ ಚರ್ಮವಿದೆ (ಬಹುಶಃ ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮ). ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ

ಪಾನಮತ್ತ ಯುವತಿ; ಮಥುರ

"ಮಹಾರಾಜನ ಸರ್ವಲೋಗ ಈಶ್ವರ ಮಹೇಶ್ವರಸ ವಿಮಾಕತ್ ಪಿಸಸ ತ್ರಾತರಸ" ಎಂದಿದೆ. ಚಿನ್ನದ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ನಾಣ್ಯದ ಮೇಲಿನ ಚೌಕದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ತಲೆ ಇದೆ. ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ ಪರಶುವುಂಟು. ಮಹಾ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ವಿಮಾಕತ್ ಪಿಸಸ ಎಂಬ ಖರೋಷ್ಠಿ ಶಾಸನವಿದೆ. ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ರಾಜನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಕೋಟು ಷರಾಯಿಗಳಿವೆ. ಹಿಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಸವನೊಂದಿಗೆ ನಿಂತಿರುವ ಶಿವನ ಚಿತ್ರವಿದೆ.

ಕನಿಷ್ಕನ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರೀಕರ ಮತ್ತು ಇರಾನಿನ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಮತೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಉದಾರ ನೀತಿ ತಳೆದಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಅವನ ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿರುವ ವಾಯುದೇವತೆಯ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಅವನ ಅನಂತರ ಬಂದ ಹುವಿಷ್ಕ ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವರೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದರು. (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಶಾಸನಗಳು : ಕುಷಾಣರ ಶಾಸನಗಳು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಕಾಬೂಲ್, ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನಗಳ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದು ಶಾಸನ ಸಾಂಚಿಯಲ್ಲೂ (ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ) ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವನ್ನು ಶಿಲೆ, ತಾಮ್ರ ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕಂಚುಗಳ ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೂ ತೆಳುವಾದ (ಬೆಳ್ಳಿಯ) ಹಾಳೆಗಳ ಮೇಲೂ ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಜೈನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಪೀಠಗಳ ಮೇಲೂ ಪಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಯೂಪಕರಂಡಕಗಳ ಮೇಲೂ ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಶಾಸನಗಳು ಅಂದು ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಹಾಗೂ ಖರೋಷ್ಠಿ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಭಾಷೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಗಳ ಪಾಠಗಳು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ಖರೋಷ್ಠಿ ಅಥವಾ ಗ್ರೀಕ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳ ಭಾಷೆ ಪ್ರಾಕೃತ, ಪೂರ್ವ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಅಥವಾ ಗ್ರೀಕ್.

ಶಾಸನಗಳು ಸಿದ್ಧಂ ಎಂಬ ಮಂಗಳವಾಚಕದಿಂದ, ಆಳುವ ರಾಜನ ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಅಥವಾ ಅವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಶಾಸನದ ಉದ್ದೇಶ

ಮಥುರದ ಎರಡು ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳು, ಐರೋಪ್ಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು

ಹೇಳಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಾನಶಾಸನಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಸ್ತೂಪ ಹಾಗೂ ಚೈತ್ಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಶಾಕ್ಯಮುನಿಯ (ಬುದ್ಧ) ಶಾರೀರಿಕ ಅವಶೇಷಗಳ ಅಥವಾ ಜೈನಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ–ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದಾನಗಳ ವಿವರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ದಾನಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ, ಅವರ ಸಂಬಂಧಿಕರಿಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಜಾಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಶುಭಕೋರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಶಾಸನ ಅಂತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ವಿಗ್ರಹ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ, ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆದವರ ಮತ್ತು ಕೊರೆದವರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳು ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಹಾಯಕ.

ಶುಕಭಾಷಿಣಿ ಮಥುರ

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿರುವ ತೇದಿಯ ವಿವರಗಳು ಕುಷಾಣರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 1ನೆಯ ಕನಿಷ್ಕನ ರಾಜ್ಯ ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ಕುಷಾಣ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ರಾಜ್ಯಸಂವತ್ಸರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವತ್ಸರ ಮಾಸ ದಿವಸಗಳ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನಕ್ಷತ್ರದ ಉಲ್ಲೇಖ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಂವತ್ಸರ ಮತ್ತು ದಿವಸ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಅಂಕಿ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ಋತುಮಾನ ಅಥವಾ ಚಾಂದ್ರಮಾನ ಅಥವಾ ಯವನರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕುಷಾಣ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನವನ್ನುಳಿದು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಖುಷಣ, ಗುಷಣ ಮತ್ತು ಕುಷಾಣ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಮಧ್ಯ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಷಣ ಹಾಗೂ ಕುರ್ಷನ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗಗಳೂ ಇವೆ. ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಷನ ಮತ್ತು ಕೊಷಾನೊ ಎಂಬ ರೂಪಗಳುಂಟು.

ಹಂಸ ವಿನೋದಿನಿ : ಮಥುರ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ಶಕಸಂವತ್ಸರ ಕುಷಾಣರ ಕೊಡುಗೆ. ಇದರ ಮೂಲಪುರುಷ ಒಂದನೆಯ ಕನಿಷ್ಕನೋ ಅವನ ಹಿಂದಿನವನಾದ ಎರಡನೆಯ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸನೊ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಕನಿಷ್ಕನೇ ಇದರ ಪ್ರವರ್ತಕನೆಂಬುದು ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕುಷಾನ ರಾಜರಲ್ಲಿ 1ನೆಯ ಕನಿಷ್ಕನ ಪೂರ್ವಜರು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯವನ ರೀತಿಗಳನ್ನನುಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನಿಷ್ಕ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನಂತರದವರು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದರು. ಈ ರಾಜರಲ್ಲೊಬ್ಬ ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ಭಾರತೀಯ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದುದೂ ಕನಿಷ್ಕನ ಕಾಲದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರೆತಿತ್ತೆಂಬುದೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತೆಂಬುದೂ ಇವರ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಥುರದ ಒಂದು ಸ್ತ್ರೀಶಿಲ್ಪ

ಕುಷಾಣ ಅರಸರಿಗೆ ಅನೇಕ ಯವನ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಇವರ (ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ) ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಷಾಹಿ (ಶಾಹಿ) ಶಾವೊನನೊ ಶಾವೊ (ಶಾಹನ್‌ಶಾಹ್ : ರಾಜಾಧಿರಾಜ), ಮುರೋಡ ಶಕ ಮುರುಣ್ಣ:ಅಧಿಪತಿ), ಮರ್ಘುಕ, (ಶಕ:ಗೃಹಪತಿ), ಕಇಸರ ಇವು ಯವನ ಬಿರುದುಗಳು. ಬ್ಯಾಸಿಲಿಯಸ್ ಬ್ಯಾಸಿಲಿಯನ್ (ರಾಜಾಧಿರಾಜ) ಎಂಬುದು ಗ್ರೀಕ್ ಬಿರುದು. ಮಹರಜ (ಮಹಾರಾಜ), ರಜತಿರಜ (ರಾಜಾಧಿರಾಜ) ಮಹಿಶ್ವರ (ಮಹೇಶ್ವರ), ದೇವಪುತ್ರ, ಧ್ರಮಿದ (ಧರ್ಮಸ್ಥಿತ) ಅಥವಾ ಸಚಧ್ರ ಮಠಿದ (ಸತ್ಯಧರ್ಮಸ್ಥಿತ), ಸರ್ವಲೋಗ ಇಸ್ವರ (ಸರ್ವಲೋಕೇಶ್ವರ) ಹಾಗೂ ತ್ರತರ (ತ್ರಾತಾ) ಇವು ಭಾರತೀಯ ಬಿರುದುಗಳು. (ಎಂ.ಎನ್.ಕೆ.)

ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ: ಭಾರತೀಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಷಾಣರ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತರವಾದ್ದು. ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಥುರ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಾರ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ಕನಿಷ್ಕ, ಹುವಿಷ್ಕ ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಥುರಾ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದುವು. ಸುಮಾರು 5,000 ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಥುರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯವು ಕುಷಾಣರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು.

ಮಥುರಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅನೇಕ ಸ್ತೂಪಗಳನ್ನು ಭಾರ್‌ಹುತ್ ಮತ್ತು ಸಾಂಚಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ತೂಪಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ಕಂಕಾಲಿ ತೀಲಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ತೂಪವೂ ಹುವಿಷ್ಕನ ಕಾಲದ ಭೂತೇಶ್ವರದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ತೂಪವೂ ನಾಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಾಕಾರದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಾಲಭಂಜಿಕಾವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ನಾಜೂಕಿನಿಂದ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಶಾಲವೆಂಬ ಹೂಗಳನ್ನು ಮರಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಿಂತು ಕೀಳುತ್ತಿರುವ ಬಾಲಕಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಥಳುಕು ವೈಯಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಯುವತಿ ಅಶೋಕವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದೆಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಒದ್ದರೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಹೂ ಬಿಡುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಆಗ ಇತ್ತು. ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಯುವತಿಯರು ಹಕ್ಕಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ತನ್ನ ತಲೆಕೂದಲನ್ನು ಹಿಂಡುವಾಗ ಬೀಳುವ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಹಕ್ಕಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ್ದು. ಯುವತಿಯರು ಉಡುಪು ಧರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವಮೈತ್ರೇಯ : ಮಥುರ

ಮಥುರಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಜನಪದ ಕಲೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ನಮೂನೆಗಳೆ ಅದರ ತಯಾರಿಕಾ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಚುಕ್ಕಿಚುಕ್ಕಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಂಪುಮರಳುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರಿಯರೂ ಲಾವಣ್ಯವತಿಯರೂ ಬೆಡಗುಗಾರ್ತಿಯರೂ ಆದ ಯುವತಿಯರು, ಜೈನತೀರ್ಥಂಕರರು, ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರನ್ನು ಮಥುರ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನರ ಸ್ತೂಪಗಳ ಅನೇಕ ಆಯಾಗಪಟಗಳೂ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಜೈನ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಾಯೋತ್ಸರ್ಗ (ನಿಡಿದೋಳು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಭಂಗಿ) ಮತ್ತು ಪದ್ಮಾಸನಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದಲ್ಲೂ ಪರಿವಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ರೂಪಿಸಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ತಂತ್ರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಕಾಲದ ಸರಳ ಲಲಿತ ನಿರೂಪಣೆ ಕಾಣಬರದೆ, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಒರಟಾಗಿಯೂ ಭಾರವಾಗಿಯೂ ಇವೆ. ಬುದ್ಧ, ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಪುಷ್ಟವಾದ ಬಲಾಢ್ಯದೇಹ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಅಪರಿಮಿತ ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ ಮತ್ತು ದೈವೀಶಕ್ತಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಡುವಿನಿಂದ ತಳಭಾಗದ ದೇಹ ಸೆಡೆತು ನಿಂತಿರುವಂತಿತ್ತು. ಚಲನೆಯ ಸೂಚನೆಯಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಮಥುರ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು. ವಾಸುದೇವ ಅಗ್ರವಾಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಕನಿಷ್ಕನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಕುಳಿತಿರುವ ಅಥವಾ ನಿಂತಿರುವ ಬುದ್ಧನ ತಲೆಯ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ ಕುಷಾಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು.

ಭಿಕ್ಷುಬಲನೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕನಿಷ್ಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 3ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು (ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ) ಸಾರನಾಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿದ. ಅವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ 2ನೆಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂರ್ತಿ ಕೌಶಾಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವ ಮೈತ್ರೇಯನ ಮೂರ್ತಿ ಬಲಗೈಯ ಅಭಯಮುದ್ರೆ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯ ಅಮೃತಘಟದಿಂದ ಕೂಡಿ ನಿಂತಿದೆ.

ವಿಮ ಕಡ್‌ಫೀಸಿಸ್ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಕನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಈ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಉದ್ದನೆಯ ನಿಲುವಂಗಿ, ಪಾದರಕ್ಷೆ ಮುಂತಾದ ಉಡುಗೆಗಳ ಮತ್ತು ವಿಗ್ರಹಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಶಕಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರಬಹುದೆಂಬುದು ನಿಹಾರ್‌ರಂಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವೈದಿಕ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಸೂರ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕುಷಾಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಥುರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು.

ಮಥುರ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವ ವಿದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಬೆಗ್ರಾಂನಲ್ಲೂ ಇಟಲಿಯ ಪಾಂಪೆಯಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕಿದ ದಂತದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಮಥುರಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದವೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮಥುರ ಶಿಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಗಾಂಧಾರ ಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಿಂಹದೊಡನೆ ಹರ್ಕ್ಯುಲಿಸ್ ಹೋರಾಡುವ ಶಿಲ್ಪ ಇದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಕುಬೇರನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಪಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮತ್ತರಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದೇ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಕ್ರಮೇಣ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. 1938ರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬೋಗುಣಿಯೊಂದರ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾನಮತ್ತಳಾದ ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳು ಮಂಡಿ ಊರಿ ಕುಳ್ಳಾದ ತನ್ನ ಸಖಿಯ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಆಸರೆಗಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಪುರುಷನೊಬ್ಬ ಅವಳ ಬಲತೋಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಚಕಿತಳಾದ ಸ್ತ್ರೀ ಹಿಂದೆ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ.

ಗಾಂಧಾರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಶಿಲ, ಪುಷ್ಕಲಾವತಿ, ಪೆಷಾವರ್ ಮತ್ತು ಕಪಿಶಾ–ಇವುಗಳಿದ್ದುವು. ಈಗ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿವೆ. ತಕ್ಷಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿರ್‌ಸುಕ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವಿತ್ತೆಂಬುದು ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಕೈಗೊಂಡ ಭೂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ತಕ್ಷಶಿಲೆಯ ಜಾಲಿಯನ್ ಸ್ತೂಪದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಬೋಧಿಸತ್ತ್ವರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಧರ್ಮರಾಜಿಕ ಸ್ತೂಪ ಅಲ್ಲಿಯ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ತೂಪ (ಕಾಬೂಲ್ ನದಿಯ ಕೆಳಗೆ). ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸ್ತೂಪದ ಅವಶೇಷಗಳು ಕಾಣಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 7¾ ಇಂಚುಗಳ ಉದ್ದದ ತಾಮ್ರದ ಕೊಳವೆಯಾಕಾರದ ಮತ್ತು ಮುಚ್ಚಳದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಪುಟವೂ ಒಂದು. ಮುಚ್ಚಳದ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧ, ಇಂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಸಂಪುಟದ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಕನ ಮತ್ತು ಅವನ ಗ್ರೀಕ್ ಶಿಲ್ಪಿ ಅಜಶಿಲನ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

ಗಾಂಧಾರಶಿಲ್ಪ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮೂಡಿಬಂತು. ಪರದೇಶದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಮೀಸೆಯಿದೆ. ರೋಮನರ ತೊಡಿಗೆಯಿದೆ. ಇವು ಅನ್ಯದೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲ ; ಇವುಗಳ ವಸ್ತು ಮಾತ್ರ ಭಾರತೀಯ. ಬುದ್ಧನ ಭಾರಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಗಾಂಧಾರ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಬಾಮಿಯನ್ (ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ) ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಿಗ್ರಹದ ಎತ್ತರ 175' ಸಾಪ್ರಿಬಹಲೂಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ವಿಗ್ರಹ 86' 8" ಎತ್ತರವಿದೆ. ಹಡ್ಡದಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧನ ಅನೇಕ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. (ಎಸ್.ಎಂ.)

ಕುಷ್ಟಗಿ : ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೇಂದ್ರ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ 1370.38 ಚ.ಕಿಮೀ. (536 ಚ.ಮೈ.) ಜನಸಂಖ್ಯೆ 2,39,331 (2001). ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 164 ಹಳ್ಳಿಗಳಿವೆ. ಆಡಳಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 28 ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಪುರಸಭೆಯಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕನ್ನು ಕುಷ್ಟಗಿ, ಹನುಮಸಾಗರ, ಗುಡಡೂರು ಮತ್ತು ತಾವರಗೇರಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಹೋಬಳಿಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಎ.ಕೆ.)

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಭಾಗ ಪ್ರೀ–ಕೇಂಬ್ರಿಯನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಭೂಪದರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಬಹುಪಾಲು ಶಿಲೆಗಳು ಧಾರವಾಡ ಶಿಲಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಶಿಲೆಗಳು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆಂಟೆಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರಳುಶಿಲೆಯ ಪದರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಹುಪಾಲು ಭೂಮಿ ಕಪ್ಪು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮರಳುಮಿಶ್ರಿತವಾದ, ಕೆಂಪು ಛಾಯೆಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವರ್ಷವಿಡೀ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಣ ಹವೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಳೆ ಸರಾಸರಿ 600 ಮಿಮೀ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಕೆಲವು ಸಾರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಅತಿವೃಷ್ಟಿಗೆ ಈಡಾದ್ದೂ ಉಂಟು. 1944ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಯಾದ ಜೋಳವೆಲ್ಲ ಹಾಳಾಗಿ ಬರ ಬಂದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಸಜ್ಜಿ ಬರ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯವರು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. 1949ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಭಾರಿ ಮಳೆಗೆ ಈಡಾಗಿತ್ತು. ಆಗ 20 ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಸತತವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ವರ್ಷಧಾರೆಯಿಂದಾಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ 70 ಕುಸಿದುವು.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ 134348 ಹೆಕ್ಟೇರು ಖುಷ್ಕಿ ಬೆಳೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ಗೋದಿ, ಶೇಂಗ, ಹತ್ತಿ, ಎಳ್ಳು ಮತ್ತು ತೊಗರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು. ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶೇ. 66 ಭಾಗ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಬೆಳೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆ ಗೌಣ. ಶೇ. 33.6 ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಲಾಗುವುದು. 1962–63ರಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾವಿಗಳನ್ನೂ ಕೆರೆಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. 2005ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ 1,512 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಷ್ಟು ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲುವೆ ನೀರಾವರಿ ಇಲ್ಲ. ಕೊಳವೆ ಬಾವಿ ನೀರಾವರಿಯೇ ಪ್ರಧಾನ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿವುಂಟು. ತರಿ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬತ್ತವನ್ನೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಬ್ಬನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗಳು ನಾಲ್ಕು. ಇವು ಸುಮಾರು 921 ಎಕರೆ ಜಮೀನಿನ ನೀರಾವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಕಡೂರು ಗ್ರಾಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ 36 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವಡಗಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸು. 20.1 ಕೋಟಿ ಘನ ಅಡಿ. ಈ ಕೆರೆಯಿಂದ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಮೀನಿಗೂ ನೀರೊದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಬಳಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿಲ್ಲ. 1968ರ ಅಂಕಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಇಡೀ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ 182 ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. 2002ರ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 2002ರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ಜಾನುವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ 198818. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 57170 ದನಗಳು, 17338 ಎಮ್ಮೆ, 80027 ಕುರಿ ಮತ್ತು 44,283 ಮೇಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.. ರೈತರಿಗೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ಉಪಕಸುಬು.

ಕೃಷಿಗೆ ಎರಡನೆಯದಾದ ಕಸಬೆಂದರೆ ನೇಯ್ಗೆ. ಹನುಮಸಾಗರ, ತಾವರಗೇರಿ ಮತ್ತು ದೋತಿಹಾಳಗಳು ನೇಯ್ಗೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಇಳಕಲ ಸೀರೆಗಳಿಗೆ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆಯುಂಟು. ರಾಜ್ಯದ ವಿಧಾನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಒಟ್ಟು 5 ನೊಂದಾಯಿತ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಮತ್ತು 479 ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕಾರ್ಮಿಕರು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ–ಸಂಪರ್ಕಮಾಧ್ಯಮವೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟು 57 ಅಂಚೆಕಚೇರಿಗಳಿವೆ. 2712 ಟೆಂಪೋಸ್ ಸಂಪರ್ಕ (2000), 2046 ಕಿಮೀ ರಸ್ತೆಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಅದೇ ರೀತಿ ಸುಧಾರಿತ ಸರ್ವಋತುರಸ್ತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆ. (24 ಕಿಮೀ.) ಯಾವುದೇ ರೈಲುಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 51.62. ಇದು ಇನ್ನೂ ಸುಧಾರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕುಷ್ಟಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ 21,183 (2001). ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥಳ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೇಂಗ ಹೊರ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಇದರ ಮೂಲಕವೇ. ಇಲ್ಲೊಂದು ನಿಯಂತ್ರಿತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ– ಸೋಲಾಪುರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯೂ ಕುಷ್ಟಗಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪಟ್ಟಣದ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗುಂಬಜ್‌ಗಳು ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಗಡಿ ಗುರುತುಗಳು. ಕುಷ್ಟಗಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೂ ಪದವಿ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯವೂ ಹಿಂದುಳಿದ ಪಂಗಡದ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯವೂ ಉಂಟು. ವ್ಯಾಸಪೂರ್ಣಿಮೆಯಂದು ನಡೆಯುವ ಅಡವಿರಾಯ ಜಾತ್ರೆ ಪಟ್ಟಣದ ಮುಖ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆ.

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯ ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ 'ಕುಸ್ಗಿ' ಅಥವಾ 'ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬುತ್ತಿ ಬಸವಣ್ಣ, ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಅಡವಿರಾಯನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಮಸೀದಿಗಳೂ ಇವೆ. *

ಕುಷ್ಠ : ಮೈಕ್ರೊಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯ ಲೆಪ್ರೇ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಮ್ಲಸ್ಥಾಯಿ (ಆಸಿಡ್–ಫಾಸ್ಟ್) ದಂಡಾಣು ಜೀವಿಗಳಿಂದ (ಬ್ಯಾಸಿಲೈ) ಹರಡುವ ತೀವ್ರವ್ಯಾಧಿ (ಲೆಪ್ರಸಿ). ಹ್ಯಾನ್ಸನ್ನನ ವ್ಯಾಧಿ ಪರ್ಯಾಯನಾಮ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಗ್ರಸ್ತವಾಗುವ ಭಾಗಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚರ್ಮ, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಗಂಟಲಿನ ಲೋಳೆಪೊರೆಗಳು, ಕೆಲವು ಹೊರವಲಯದ ನರಗಳು ಮತ್ತು ವೃಷಣಗಳು. ರೋಗಿಯೊಡನೆ ನಿಕಟ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದಾಗ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವೂ ಹೌದು.

ಇತಿಹಾಸ : ಕುಷ್ಠರೋಗ ಬಹು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಇರುವ ರೋಗ. ಉಷ್ಣವಲಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಹೇಗೆ ಅಂಕುರಿಸಿತು, ಹೇಗೆ ಹರಡಿತು–ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಊಹೆಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ಆಫ್ರಿಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿ ಭಾರತ ಚೀನಗಳಿಗೂ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಯುರೋಪಿಗೂ ಅನಂತರ ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹರಡಿರಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ರೋಗ ಕಾಡಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ವರದಿ ಉಂಟು. 1ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಚರಕ ಸುಶ್ರುತರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ 6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಾಗ್ಭಟ ಬರೆದ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 5ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮನುಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ (ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 10ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸಹ ಕುಷ್ಠರೋಗದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಿದೆ. ಚರಕ ಸಂಹಿತದಲ್ಲಿ ಕುಷ್ಠರೋಗದ ಏಳು ಭಿನ್ನರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು

ರೂಪಗಳು ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದರೀತ್ಯಾ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬೇರೆ ಚರ್ಮರೋಗವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆ ಬರುವುದು. ಚರ್ಮದ ಅರಿವಳಿಕೆ, ಬಣ್ಣಗುಂದಿಕೆ. ಕುಸಿದ ಮೂಗು, ಅಂಗವಿಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದು ಅಂಟುರೋಗವೆಂಬುದನ್ನೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಕುಷ್ಠರೋಗಿಯೊಬ್ಬ ಅಂದು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಮತಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಜನಜೀವನದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಾದರೋ ಕುಷ್ಠರೋಗಿ ಜನ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯುರೋಪು ಕುಷ್ಠರೋಗ ಪೀಡಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಇದು ವಿಮುಕ್ತಗೊಂಡದ್ದು ಒಂದು ಸೋಜಿಗ.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಜೀವನಮಟ್ಟ ಏರಿದ್ದೂ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಊರ ಹೊರಗಡೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕುಷ್ಠಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಮಿಲಿಯನ್ ಗಟ್ಟಲೆ ಜನ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಗಳಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಂದಾಜು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ 1,000 ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 6.4 ಮಂದಿ ಕುಷ್ಠ ರೋಗಗ್ರಸ್ತರಾಗಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ.

ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಕುಷ್ಠ ಮಂದಗತಿಯ ಆದರೆ ತೀವ್ರಪರಿಣಾಮದ ಅಂಟುರೋಗ. ನಾರ್ವೇದೇಶದ ಹ್ಯಾನ್ಸನ್ ಎಂಬಾತ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕುಷ್ಠದ ದಂಡಾಣು ಜೀವಿಯನ್ನು ಕುಷ್ಠ ಗಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ (1871) ಆತನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಈ ರೋಗವನ್ನು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ರೋಗದ ಸೋಂಕು ಒಬ್ಬರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಡಲು ದೀರ್ಘವಾದ ನಿಕಟ ದೈಹಿಕ ಸಂಪರ್ಕ ಪದೇ ಪದೇ ಅಗತ್ಯ. ಚರ್ಮದ ಮೇಲಿರಬಹುದಾದ ಗೀಚಲು ಇಲ್ಲವೇ ಗಾಯಗಳ ಮೂಲಕ ರೋಗದ ಜೀವಿಗಳು ದೇಹವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇದಾಗಿ 2 ರಿಂದ 5 ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳಲು ಕಾಲಾವಕಾಶಬೇಕು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಕುಮಲುವ ಕಾಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕುಷ್ಠರೋಗದ ಮೂಲ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊರ ಮೈ ಚರ್ಮದ ನರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನ ಚಲನ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ತೋರಿಕೆಗಳು. ರೋಗದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಂಗದ ಗಾಯ (ಲೀಸಿಯನ್) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇದು ರೋಗಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಇರಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯಯೋಜಣೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿದಾಗ ಇವು ಕಂಡುಬರುವುದುಂಟು. ಒಂಟಿಯಾದ, ಮಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಈ ಸಣ್ಣ ಮಚ್ಚೆಗಳು ದೇಹದ ಯಾವ ಭಾಗದ ಮೇಲಾದರೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಚ್ಚೆಗಳ ಅಂಚೂ ಇರವೂ ಬಲುಮಸಕು. ರೋಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಶೆಯನ್ನು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಕುಷ್ಠ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮುಂದಿನ ಗತಿ ರೋಗಿಯನಿಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು. ಆ ಶಕ್ತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಇರುವವರಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮೊದಲ ಮಚ್ಚೆಗಳ ಅಂಚು ಮಂದವಾಗಿ, ಮಚ್ಚೆಯೂ ಮಂದವಾಗಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣದಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದ ನರಗಳ ಅರಿವಳಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣ ಪಕ್ಕದ ಚರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮಂದ. ರೋಗದ ದಂಡಾಣುಗಳು ಇಂಥ ಮಚ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಷ್ಠರೋಗದ ಮಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಕ್ಷಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ದಂಡಾಣುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ತೋರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಗದ ಈ ರೂಪ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ತಾನಾಗಿ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು. ಕುಷ್ಠರೋಗದ ಇಂಥ ರೂಪಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯಗತಿಯಂಥ ಕುಷ್ಠ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಊತಕಗಳ ರಚನೆ ಕ್ಷಯಗಂತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆಗೆ ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ರೋಗ ಈ ರೂಪದ್ದು.

ರೋಗನಿಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆ ಇರುವವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಡೀ ದೇಹವನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯಪರೀಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕುಷ್ಠರೋಗದ ದಂಡಾಣುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ರೋಗಿಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಅಪಾಯಕರವಾದ ರೂಪವಿದು. ಅಗೋಚರವಾದ ಕಲೆಗಳು ರೋಗ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ರುಂಡ, ಮುಂಡ,ಕೈಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಅಂಗದ ಗಾಯ, ದಪ್ಪ ದಪ್ಪ ಗಂಟುಗಳು ಆಗುವುವು. ಮುಖದ ಚರ್ಮವೆಲ್ಲಾ ಅಂಗದ ಗಾಯದ ಒಳಪಸರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಗಂಟುಗಳಿಂದಲೂ ಮಂದವಾಗಿ ಸಿಂಹದ ಮುಖದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಇಂಥ ಗಂಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಷ್ಠ ದಂಡಾಣುಗಳು ತುಂಬಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನೊರೆ ಜೀವಕಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತೆರನಾದ ರೋಗದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಕುಷ್ಠಗತಿಯ ತೆರನ ಕುಷ್ಠ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಈ ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ರೂಪಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ರೂಪ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ದ್ವಿರೂಪಿ ಕುಷ್ಠ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಂಥ ರೋಗ ಪೀಡಿತನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ರೋಗದ ತೀವ್ರ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯರೂಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುಬಹುದು. ಮತ್ತು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ರೋಗಿಯ ನಿಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಗಬಹುದು. ನಿಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಬದಲಾಯಿಸಿ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬದಲಾಗಬಹುದು. ತ್ರೀವವಾದ ನಿಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಇರುವ ಕ್ಷಯಗಂತಿಯಂಥ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಯ ನಿಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿದಾಗಲೂ ಅಲ್ಲದೇ ಇಳಿಮುಖದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ರೋಗಿ ಕುಷ್ಠಗಂತಿತೆರನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಂಪಿನ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೋಧಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿ ತಿರುಗುಪ್ರತಿ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಬಹುದು. ಈ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದು – ಸ್ಥಳೀಯಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಚರ್ಮದ ಕೆಂಪೇರುವಿಕೆ. ಊತ ಮತ್ತು ನೋವು ಇರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಷ್ಠಗಂತಿತೆರನ ಕುಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಿರೋಧಶಕ್ತಿಯ ಏರಿಳಿತಗಳಿಂದಾದರೆ, ಇವು ದಂಡಾಣುಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಆಗುವುವು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲದ ರೋಗಿ ಅಥವಾ ಮರುಕಳಿಸಿದ ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ದಂಡಾಣುಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಮೈ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಗಂಟುಗಳಿಗೆ ಉದ್ರೇಕಿತ ಕಿಗ್ಗಂಟುಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಒಂದು ತೆರನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಅತಿ ತೀವ್ರವಾದುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಗಂಟು ಕುಷ್ಠಾಂದ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಅಂಗದ ಗಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುವಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಕಲಕಿ ಮೈನೋವು, ಜ್ವರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೋಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯದಿರುವವರಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ದಂಡಾಣುಗಳ ಮೇಲೆ ಡ್ಯಾಪಸೋನ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮದ್ದುಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಥವಾ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಮತ್ತು ಚೂರಾದ ದಂಡಾಣುಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಪ್ರೋಟೀನ್ ವಸ್ತುಗಳು ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವವೇ ಕಾರಣ.

ಚರ್ಮದ ಅಂಗದ ಗಾಯಗಳ ಜೊತೆ ಹೊರ ಮೈನರಗಳ ಅಂಗದ ಗಾಯಗಳಿಂದ ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣಬರುವುವು. ನರದುರಿತದಿಂದ ನರಗಳು ದಪ್ಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಕತ್ತಿನ ಪಕ್ಕದ ಕಿವಿಯ ಹಿಂದಿನ ನರಗಳೂ ಮೊಣಕೈ ಹಿಂದಿನ ನರಗಳೂ ಮೊಣಕಾಲಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ನರಗಳೂ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೋಯುತ್ತವೆ. ನರಗಳ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಶ್ವಾನ್‌ಜೀವಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಷ್ಠ ದಂಡಾಣುಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹೊರ ಮೈನರಗಳನ್ನು ರೋಗಾಣುಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದರಿಂದ ಕುಷ್ಠ ರೋಗದ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಎರಡು ಕೆಡಕುಗಳಾಗಬಹುದು. ಚಾಲಕ ನರಗಳ ಅರನಾರಿಯಿಂದ ಚಾಲನ ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡು ರೋಗಿ ಬೀಳುಪಾದನಾಗಬಹುದು. ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆ ಆಡಿಸದಂತೆ ಕೆಳಬೀಳಬಹುದು, ಅಥವಾ ಪಂಜಗೈಯಾಗಬಹುದು. ಅರಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಲೋಳೆಪೊರೆಗಳಿಗೆ ಪೆಟ್ಟುಗಳು ತಾಕಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಿಸಲಾಗದ ಕಷ್ಟತರದ್ದು ಮಷ್ಪೀಡಿನ ಪಾದದ ಹುಣ್ಣು. ಅರಿವಳಿದ ಕರಿಗುಡ್ಡೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಬೀಳುರೆಪ್ಪೆಯ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಕಣ್ಣು ಸದಾ ಅಪಾಯಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿ ಗಾಯಗೊಂಡು, ಕೀವು ಸೇರಿ, ತೂತಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಕಣ್ಣು ಹಿಂಗಿ ಕುರುಡುತನ ಶೇ.25ರಷ್ಟು ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕಾದರೆ ಎಲ್ಲ ಕುಷ್ಠ ರೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು 6 ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಕುಷ್ಠ ದಂಡಾಣು ಆವರಿಸುವ ದೇಹದ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳು ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ತರಡು ಬೀಜಗಳು. ಮೂಗಿನ ಕಂಬಕುಸಿಯುವುದು, ಹಸ್ತದ ಮೂಳೆಗಳು ಟೊಳ್ಳಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಮುಂದುವರಿದ ಕುಷ್ಠಗಂತಿ ತೆರನ ಕುಷ್ಠದಲ್ಲಿ ದೇಹಾದ್ಯಂತ ರೋಗ ಹರಡಿದ ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ರೋಗದ ಇತರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಕೆಲವೇ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕುಷ್ಠ ದಂಡಾಣುಗಳು ದೇಹದ ತಂಪಾದ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವೆಂದು ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ಚರ್ಮ, ತರಡು, ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂದಿನ ಅರ್ಧಭಾಗ, ಹೊರ ಮೈ ನರಗಳು, ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಲೋಳೆ ಪೊರೆ – ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆಯ ಮಟ್ಟ ತಗ್ಗಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಉಷ್ಣತೆ ಇರುವ ಕಡೆ ನರಗಳು ಮೊದಲು ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಂದಿದೆ.

ರೋಗ ನಿದಾನ : ರೋಗ ತಗುಲಿದ ಮೇಲೆ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣಿಸುವ ಮೊದಲು ಅಂದರೆ, ಕುಮಲುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಗವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸುಲಭ ಪ್ರಯೋಗ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಕುಷ್ಠ ರೋಗದ ಕಲೆಗಳು ಅನೇಕ ಚರ್ಮರೋಗಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಸಂಶಯವಾದ ಕಲೆಗಳಿದ್ದರೆ ವೈದ್ಯರಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಅಗತ್ಯ. ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ಹೊರ ಮೈ ನರಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ವೈದ್ಯರು ರೋಗದ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮದ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಊತಕದ ತಿರುಳನ್ನು ಚಾಕುವಿನಿಂದ ತೆಗೆದು ಸವರಿ ಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದರ್ಶಕದಲ್ಲಿ ಕುಷ್ಠ

ದಂಡಾಣುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಕುಷ್ಠಗಂತಿ ತೆರನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದಂಡಾಣುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಊತಕದ ಬಳಿತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುವು. ದ್ವಿರೂಪ ಕುಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಕ್ಷಯಗಂತಿಯಂಥ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣವು.

ರೋಗದ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ರೋಗದ ಮುನ್ನರಿಕೆಗೆ ಕುಷ್ಠಾಣುಸಾರ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ರೋಗನಿದಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಲ್ಲ. ಕುಷ್ಠಗಂತಿಗಳನ್ನು ರೋಗಿಗಳಿಂದ ತೆಗೆದು ಅದರಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ರಸವನ್ನು ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಿ ಚರ್ಮದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ನಿಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಕುಷ್ಠರೋಗದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಶಿಷ್ಟ ಪರೀಕ್ಷೆ. ನಿಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಕುಷ್ಠಗಂತಿ ತೆರನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆ ತರವಲ್ಲ.

ಚಿಕಿತ್ಸೆ : ಕಳೆದ 50 ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಚಾಲಮೂಗ್ರ ಮತ್ತು ಹಿಡಿನೋಕಾರ್ಪಸ್ ಎಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಔಷಧಿಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇವೂ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 50 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಡ್ಯಾಪ್‍ಸೋನ್ ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸಣ್ಣ ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ನುಂಗಬಹುದು. ಬೆಲೆ ಸುಲಭ. ಕುಷ್ಠರೋಗದ ಔಷಧಿಗಳಿಗೆ ಇವೆರಡೂ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಕಾರಿಗಳು. ಡ್ಯಾಪ್‍ಸೋನನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಆ ರೋಗಿ ತನ್ನ ಅಂಗವಿಕಾರವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗುಣ ಹೊಂದುವನು. ಸುಮಾರು 6 ರಿಂದ 12 ತಿಂಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಅಂಟುರೋಗಿಗಳು ಅಂಟಿಲ್ಲದಂತೆ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ರೋಗಮುಂದುವರಿದ ಮೇಲೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಅಂಗವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲಾಗದು, ರೋಗ ಮಾತ್ರ ವಾಸಿಯಾಗಬಹುದು. ಈ ಔಷಧಿಯ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ದಿನವಹಿ ಸೇವಿಸಬೇಕಾದ ಪರಿಮಾಣ ಎಷ್ಟು ಮತ್ತು ಸೇವನೆಯ ಕಾಲಾವಧಿ ಎಷ್ಟು ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಕಡಿಮೆ ಸಾಕು ಎನ್ನುವುದು ಈಚಿನ ಮತ. ಈ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಡ್ಯಾಪ್‍ಸೋನ್ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ತೊಡಕುಗಳಿವೆ. ಕೆಲವುವೇಳೆ ದಂಡಾಣುಗಳು ಈ ಔಷಧಿಗೆ ಪ್ರತಿರೋಧ (ರೆಸಿಸ್ಟೆನ್ಸ್) ಪಡೆಯಬಹುದು. ಅಂಥ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಔಷಧಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಕುಷ್ಠಗಂತಿ ತೆರನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಕೆಂಪು ಗಂತಿ ಕುಷ್ಠಾಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಡ್ಯಾಪೊಸೋನ್ ಪ್ರತಿರೋಧವಿರುವ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾದ ತಯಾಂಬೂಟೋಸೋನ್, ತಯಾಸಿಟಾಮೈಡ್, ಇಟಿಸಲ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಮಾಪ್ರೀನ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ಔಷಧಗಳಿವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಡ್ಯಾಪ್‍ಸೋನ್ ಪ್ರತಿರೋಧದಲ್ಲಿ ಬದಲಿ ಔಷಧಿಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಲ್ಯಾಮಪ್ರೀನ್ ಕೆಂಪುಗಂತಿ ಕುಷ್ಠಾಂದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಶಮನಕ್ಕೂ ಸಹಾಯಕ. ರೋಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯುವವರಿಗೆ ಕಾಲು ಕೈ ಮತ್ತು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅಂಗವಿಕಾರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಕೈ ಕಾಲುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬಹುದು. ಮುಖದ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು. ಭೌತರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ನಾಶವಾದ ನರಗಳಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು.

ಕುಷ್ಠರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಮತ್ತು ಹತೋಟಿ: ರೋಗ ಹರಡುವ ಮಾರ್ಗ ತಿಳಿಯದಾಗ ಅದರ ನಿವಾರಣೆ ಕಷ್ಟ. ಕುಷ್ಠರೋಗ ಹರಡುವ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬೇರೆ ದಂಡಾಣುಜೀವಿಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಹರಡುವ ಕ್ಷಯರೋಗದ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. 1. ಅಂಟುರೋಗಿಯನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿಡುವುದು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ : 2. ಲಸಿಕೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ರೋಗ ನಿಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು : 3. ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ರೋಗವನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರುವುದು.

ಇತರ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಕುಷ್ಠರೋಗಕ್ಕೆ ಅತಿ ಲಘುವಾದ ಅಂಟುತನವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಡಬೇಕಿಲ್ಲ. ಹೊರ ರೋಗಿಗಳಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬಹುದು. ತೀವ್ರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಉಲ್ಬಣಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಬಾಕಿಯಂತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕ್ಷಯರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಡುವ ಬಿ.ಸಿ.ಜಿ. ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಕುಷ್ಠರೋಗ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಅಂಟಾದ ಕುಷ್ಠರೋಗಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರಿಗೆ ಡ್ಯಾಪ್‍ಸೋನ್ ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ರೋಗ ತಗಲದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಹಳ್ಳಿ ಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಡ್ಯಾಪ್‍ಸೋನ್ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವುದಲ್ಲದೇ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ರೋಗ ಹರಡುವುದೂ ತಡೆದಂತಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ ನಡೆಸಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಇದು ರೋಗನಿವಾರಣೆಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. (ಡಿ.ಪಿ.ಜಿ.; ಬಿ.ಎಸ್.ವಿ.)

ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ : ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಡ್ಡಿಗೆ ಸಾಲ ನೀಡುವುದನ್ನು ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಯೂಸ್ಯುರಿ). ವೇದಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಸಾಲ ಕೊಡುವುದು–ಎಂದಷ್ಟೇ ಆಗ ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಅರ್ಥ. ದೇಶದ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸೀದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದ್ದುದನ್ನು ಶುಕ್ರನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕುಸೀದ ಕೃಷಿ ವಾಣಿಜ್ಯಂ ಗೋರಕ್ಷ ವಾರ್ತಯೋಚ್ಯತೇ ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಶುಕ್ರನೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ರೂಢಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಬಡ್ಡಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಕುಸೀದಪಥವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ನೀಡಲಾಗಿರುವ ವಿವರಣೆ. ಹಣವನ್ನು ಅಥವಾ ಮೂಲಧನವನ್ನು ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಕೊಡುವುದು ಎಂಬುದು ಭಾಗವತ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕಿರುವ ಅರ್ಥ.

ಬಡ್ಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾದರೂ ರೂಢಿಯನ್ನು ಮೀರಿದರೆ ಕುಸೀದವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ್ದು. ಯಾವ ನಿಂದೆಗೂ ಅಂಜದೆ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಆದಾಯ ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಕುಸೀದವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಸಾಲವಾಗಿ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಅತಿಯಾದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಹಿಂಸಿಸಲು ತೊಡಗಿದಾಗ, ಈ ಕ್ರಮದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕುಸೀದ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕುಸೀದವೆಂದು ಕರೆದರೆ ಜರ್ಮನ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ದುರುಪಯೋಗವನ್ನೂ ಕುಸೀದವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೂಲಿಯ ದುರುಪಯೋಗ ಬಾಡಿಗೆಯ ದುರುಪಯೋಗ–ಇವು ಕುಸೀದದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಿಗಳು.

ಕುಸೀದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ನಿಖರವಾದದ್ದು ಅಥವಾ ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಯಾವುದು ನ್ಯಾಯ, ಯಾವುದು ಅನ್ಯಾಯವಾದುದು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅಧರ್ಮ ಎಂದು ಖಂಡಿಸಿದರೆ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಡೆವಳಿಕೆಯಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಬೆಲೆ, ಕೂಲಿ, ಬಡ್ಡಿ, ಮತ್ತು ಲಾಭ ಇವು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಆರ್ಥಿಕ ರೂಪಗಳು. ಕುಸೀದ ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಕುಸೀದವನ್ನು ಕುರಿತ ಭಾವನೆಗಳು ಗ್ರೀಕ್, ರೋಮನ್, ಯಹೂದ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತ ತತ್ತ್ವಜ್ಞರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಮೋಸಸನ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳು ಕುಸೀದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೇ. 5 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪಂಚಕಂ ಶತಂ ಅರ್ಹತಿ ಎಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಹೂದ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು. ತಮ್ಮ ಜನರಿಂದ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರದೇಶೀಯರಿಂದ ವಿಪರೀತ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಥೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲನ್ನನ ಶಾಸನಗಳು ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ದರದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ರೋಂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಡ್ಡಿಯ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿ ಶೇ. 10. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 342ರಲ್ಲಿ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನೇ ಆಗಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಶಾಸನದ ಜಾರಿ ಮಾತ್ರ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ನೌಕಾ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರೋಮಿನಲ್ಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರು ಅತಿಯಾದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾಲಗಳಿಗೆ ಶೇ. 6ರಂತೆ, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಶೇ. 8ರಂತೆ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಶೇ. 4ರಂತೆ, ನೌಕಾವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ಶೇ. 12ರಂತೆ, ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನಂತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಸ್ಟಿನಿಯನ್ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದ.

ಪ್ರಾಚೀನ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳ ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಿಷ್ಠುರವಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದುವು. ಆಟಿಕ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕುಸೀದ ವ್ಯವಹಾರದ ವಿರುದ್ಧ ನಿಲವು ತಳೆದಿದ್ದರು. ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಪ್ಲೇಟೊ ಮತ್ತು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲರು ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಆವಶ್ಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು.

ಅಲ್ಲದೆ ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಪಾಯ ಅವರ ಅರಿವಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮಿತಿಮೀರಿ ಲಾಭಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಜವು ವಿರೋಧವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಲ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಲಾಭೋನ್ಮತ್ತವಾದ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬುಡಸಹಿತ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬಹುದೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಲೇವಾದೇವಿಯ ಮೂಲಕ ಅಪಾರ ಬಡ್ಡಿ ಗಳಿಸಿ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರಾಗುವುದನ್ನು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದರು.

ಕುಸೀದಕ್ಕೆ ಗ್ರೀಕ್ ಸಮಾನಪದ ಟೋಕಸ್–ಜೀವಿಯ ಸಂತಾನ. ಹಣ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ವಿನಿಮಯ ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಹೊರತು ಹೊಸ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಲವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲ ಬೇಡುವಾತ ಹಣದಿಂದ ಹಣಕ್ಕೆ ಜನ್ಮ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ್ದು ಎಂದು ಆತ ಹೇಳಿದ್ದ. ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಲ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾರಿದ್ದರಿಂದ, ಕುಸೀದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ರೋಮನ್ ಚರ್ಚ್ ಇದೇ ಧೋರಣೆ ತಳೆದಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಅರ್ಥವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಲಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಸಾಲದ ಮೊತ್ತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಾರವಾಗಿ ಸಾಲಗಾರನಿಗೆ ದುರ್ಭರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರು ಸಾಲ ಕೊಡುವಾಗ ಲಾಭ ಪಡೆಯದೆ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಲೇವಾದೇವಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಹಣದ ಸ್ವೀಕರ್ತ(ಪೇಯೀ)ನಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡುವುದು ಮಾರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವವನು ಅವಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಬೆಲೆಯೆಂದರೆ ಅಷ್ಟೇ ಹಣ; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಕೊಡುವುದು ಸಲ್ಲದು. ಸಾಲದಾತ ತಾನು ಸಾಲವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟನ್ನೇ ವಾಪಸು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಸಾಲವೆಂಬುದು ಪವಿತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸುವುದು ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಅಪರಾಧ ಎಂದು ಆಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಂಗಳಲ್ಲೂ ಯಾವ ದರದಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಕುಸೀದವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂಲತಃ ಅಸಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಲ್ಲ ಕುಸೀದ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಕುಸೀದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಹಾಪರಾಧವೆನಿಸಿತ್ತು–ಅದಕ್ಕೆ ಗಡಿಪಾರು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಮಾರುವುದನ್ನು ಚರ್ಚ್ ಮಧ್ಯಯುಗದವರೆಗೂ ನಿಷೇಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಹಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದವರು ಅದರ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಭರಿಸುವುದಾದರೆ ಅಂಥವರು ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಕುಸೀದದ ವಿರುದ್ಧ ಕಾನೂನುಗಳಿದ್ದರೂ ಯೆಹೂದ್ಯರು ಚರ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಮತೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಅವರು ಕುಸೀದ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದು ದೂಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾದರಾದರೂ ಅವರು ಚರ್ಚಿನ ಮತ್ತು ರಾಜರ ಕೃಪೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ದೋಷವಿಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಹಣಕಾಸಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಚರ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಣವ್ಯವಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಸಡಿಲ ದೃಷ್ಟಿ ತಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸಾಲದ ಹಣಕ್ಕೆ ಬಡ್ಡಿ ಹಾಕುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿತ್ತಾದರೂ ಅವಧಿ ಮೀರಿದಾಗ ದಂಡ ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚರ್ಚು ಕೂಡ ಸಾಲ ಕೊಡಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಖರ್ಚನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸಲು ತೊಡಗಿತು. 16ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ಕುಸೀದ ನೀತಿ ರಚಿತವಾಗಿ, ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸುವುದು ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಅಪರಾಧವಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಲವನ್ನು ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಳೆದರು. ಅಲ್ಪವಾದ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಚಾರಗಳೂ ನಡೆದುವು. 16–17ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸೀದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವು.

18ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಂಡವಾಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಚರ್ಚಿನ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಮೂಲೆಗೆ ಬಿದ್ದುವು. ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಎರವು ನೀಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಅಂಗೀಕೃತವಾದರೂ ಯಾವ ದರದಲ್ಲಿ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸಿದರೆ ಅದು ಕುಸೀದವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವು ಸರ್ಕಾರಗಳು ಬಡ್ಡಿಯ ಗರಿಷ್ಠಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದುವು. ನಿರಾತಂಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನೀತಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧ ಕಡಿಮೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. 1682ರಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಪೆಟಿಯೂ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಟರ್ಗೋನೂ ಸಾಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಡ್ಡಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. 1787ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಥ್ಯಾಂ ಕುಸೀದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದ. ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವಂತೆಯೆ ಹಣದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದ. ಬಡಜನರ ಹಿತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ನೆಪದಿಂದ ಈ ಕಾನೂನುಗಳು ಅವರು ಸಾಲಪಡೆದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಡಜನರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಕೆಲವು ಮುಖಂಡರು ವಾದಿಸಿದರು. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಸೀದವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾನೂನುಗಳು ರದ್ದಾದುವು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅತಿಯಾಗಿ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಹಣದ ಬಡ್ಡಿ ಅಸಲಿನ ಎರಡರಷ್ಟನ್ನು ಮೀರಬಾರದು, ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ ವಸೂಲಿ ಕೂಡದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲೇವಾದೇವಿ ವರ್ಗದವರು ವಿಪರೀತವಾದ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಹುಕಾರರು ಶೇ. 12–37½ ರಷ್ಟು ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅನೇಕ ವರದಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಭದ್ರತೆಯಿಲ್ಲದ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಶೇ.300ರವರಗೆ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಉಂಟು. ಈ ರೀತಿಯ ಅಕ್ರಮವಾದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1918ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದು ಸರ್ಕಾರ ನ್ಯಾಯವಾದ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಬಡ್ಡಿಯ ದರದ ಕನಿಷ್ಠ–ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದುವು. ಸಾಹುಕಾರರು ಅತಿಯಾದ ಬಡ್ಡಿ ವಿಧಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಶೋಷಿಸಲು ಇಂದಿನ ಕಾನೂನುಗಳು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಖಾಸಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇದು ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಯದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ, ಚಲನಚಿತ್ರ, ಬೃಹತ್ ವಹಿವಾಟು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಇಂದಿಗೂ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಭದ್ರತೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಈ ಕುಸೀದದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕೆಲವು ಹಿರಿಯ ಲೇಖಕರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುತೇಕ ಸಾಲಗಾರರ ಕನಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಸಾಲ ನೀಡಿಕೆಯು ನಷ್ಟ ಸಂಭಾವ್ಯವಾಗಿರುವುದೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದಿಷ್ಟೇ ಕಾರಣವೇನಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯ, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಆಚಾರ–ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ನಗರ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ ಕುಸಿದಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಲೇವಾಲೇವಿದಾರರು ಇಂದಿಗೂ ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ ಸಮಾಜದ ಹಿತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದಿನ ವಿಶ್ವದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಇದು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. (ಎನ್.ಜಿ.ಸಿ.)

ಕುಸುಬೆ : ಕಂಪಾಸಿಟೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾರ್ತಮಸ್ ಟಿಂಕ್ಟೋರಿಯಸ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಸ್ಯ. 30.47 ಸೆಂಮೀ.ನಿಂದ 0.91 ಮೀ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆಗಳ ಅಂಚು ಮತ್ತು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಹೂಗಳು ಹಳದಿ ಅಥವಾ ಕಿತ್ತಳೆ–ಕೆಂಪುವರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಗೋಳಾಕಾರದ ಚಂಡುಮಂಜರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಕಾಯಿ ನಯವಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಯ ಒಂದೇ ಬೀಜವುಳ್ಳ ಅಕೀನ್ ಮಾದರಿಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕುಸುಬೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಆಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವರು. ಕಾಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಾದ ಕಾರ್ತಮಸ್ ಲ್ಯಾನೇಟಸ್ ಅಥವಾ ಕಾರ್ತಮಸ್ ಆಕ್ಸಿಅಕ್ಯಾಂತ ಎಂಬುವುಗಳಿಂದ ಕುಸುಬೆ ವಿಕಾಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಭಾರತ, ಚೀನ, ಪರ್ಷಿಯ, ಕಾಕಸಸ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಇಟಲಿ, ಸ್ಪೇನ್, ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳು, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದರ ಬೇಸಾಯ ಇದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ರಾಯಚೂರು, ಬಿದರೆ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕುಸುಬೆಯ ಸುಮಾರು 60 ತಳಿಗಳು ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಳಿಗಳ ಎಲೆಗಳ ತುದಿ ಮತ್ತು ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿವೆ. ಮಿಕ್ಕ ತಳಿಗಳು ಮುಳ್ಳಿಲ್ಲದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳವು. ಮುಳ್ಳೆಲೆಯ ತಳಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿಯೂ ಮುಳ್ಳಿಲ್ಲದ ಎಲೆಗಳ ತಳಿಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಯಾ ರಾಜ್ಯದ ಹವಾಗುಣಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವ ತೆಳೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೂಸಾ ಮಾದರಿ 1,28 ಎಂಬ ತಳಿಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾದರಿ 56ನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಫಡ್–630 ಎಂಬ ತಳಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಕುಸುಬೆಯನ್ನು ಎಣ್ಣೆಯ ಬೀಜಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದರ ಹೂದಳದಿಂದ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬಣ್ಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಹ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೃತಕ ವರ್ಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕುಸುಬೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಸಲು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಈಗ ಬಳಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗದ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಫಲವತ್ತಾಗಿರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲದು. ಇದನ್ನು ಗೋದಿ, ಬಾರ್ಲಿ, ಹುರಳಿ, ಜೋಳ ಇತ್ಯಾದಿ ಬೆಳೆಗಳೊಡನೆ ಮಿಶ್ರಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವರು.

ಇದನ್ನೆ ಪ್ರಧಾನ ಬೆಳೆಯನ್ನಾಗಿ ಇಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್, ನವಂಬರ್, ಡಿಸಂಬರ್ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಬಿತ್ತುವರು. ಇದನ್ನೇ ಶುದ್ಧ ಬೆಳೆಯನ್ನಾಗಿ ಬಿತ್ತಲು ಎಕರೆಗೆ 10–15 ಕೆಜಿ ಬೀಜ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಜಿಗುಟಿ ಹಾಕುವರು. ಇದರಿಂದ ಕೊಂಬೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಕವಲೊಡೆದು ಹೆಚ್ಚು ಹೂ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು. ಕೇವಲ ಬಣ್ಣ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಅರಳಿದ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಾಡುವ ಮುನ್ನ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ಎಣ್ಣೆಗಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವಾಗ ಕಾಯಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತೊಡನೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಒಣಗಿಸಿ, ಬಡಿದು ಕಾಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವರು. ಎಕರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ 80–120 ಪೌಂಡು ಒಣ ಹೂದಳಗಳು ಅಥವಾ 100–250 ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಕಾಳುಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಕುಸುಬೆಯ ಬಣ್ಣ: ಹೂದಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಮಿನ್ ($C_{21}H_{22}O_{11}H_{22}$), ಕುಸುಬೆ ಹಳದಿ($C_{16}H_{20}O_{11}$) ಮತ್ತು ಐಸೊಕಾರ್ತಮಿನ್ ($C_{21}H_{22}O_{11}2H_2O$) ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣಾಂಶಗಳಿವೆ. ಕಾರ್ತಮಿನ್ನನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ರೇಷ್ಮ ಹತ್ತಿ ದಾರಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರ ಕೆಂಪುವರ್ಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಬಳಸುವರು. ದಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸುಬೆ–ಹಳದಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಯಾವ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಿಯೇ ಕಾರ್ತಮಿನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುವುದು. ಒಣಗಿದ ಹೂದಳಗಳನ್ನು ಆಮ್ಲಮಿಶ್ರಿತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕುಸುಬೆ–ಹಳದಿಯನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವರು. ಅನಂತರ ಆ ದಳಗಳನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ಬಿಲ್ಲೆಗಳಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕಿಡುವರು. ಅಥವಾ, ತೊಳೆದ ದಳಗಳನ್ನು ಸೋಡಿಯಂ ಕಾರ್ಬೊನೇಟ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ದುರ್ಬಲ ಆಮ್ಲದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ಕಡುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಇದನ್ನು ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೀವ್ರತೆಯ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟಲು ಬಳಸುವರು. ಕೃತಕವರ್ಣಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈಗ ಇದನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಬಣ್ಣಕಟ್ಟಲು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕಟ್ಟಲು ಇಂದಿಗೂ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದವರೆಗೂ ಬಂಗಾಲದಿಂದ ಈ ರಂಗು ಹಾಂಕಾಂಗ್, ಜಾವಾ, ಜಪಾನ್, ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 1942ರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಗಿರಾಕಿಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ.

ಕುಸುಬೆಯ ಎಣ್ಣೆ : ಕುಸುಬೆ ಎಣ್ಣೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವಾಣಿಜ್ಯವಸ್ತು. ಕಚ್ಚಾ ಕುಸುಬೆಯನ್ನು ಗಾಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ ಹಸಿ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವರು ಅಥವಾ ಕಾಳನ್ನು ಹುರಿದು ಎಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟಿಯಿಳಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಎಕ್ಸ್‌ಪೆಲರ್‌ಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವರು. ಕುಸುಬೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ. 20 ರಿಂದ 30 ರಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಹಸಿ ಬೀಜದಿಂದ ತೆಗೆದ ಎಣ್ಣೆಯ ಬಣ್ಣಹೊನ್ನುಹಳದಿ. ಅದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರಿಯುವ ಖಾದ್ಯ ತೈಲವನ್ನಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದೀಪಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಸಾಬೂನು ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಕೇಶತೈಲಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಕುಸುಬೆ ಎಣ್ಣೆ ನಾರಗಸೆಯ (ಲಿನ್‌ಸೀಡ್) ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೋಲುವುದಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಲಿನೊಲೆನಿಕ್ ಆಮ್ಲದ ಪ್ರಮಾಣ ತೀರ ಅಲ್ಪ. ನಾರಗಸೆ ಎಣ್ಣೆಗಿಂತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಇದು ಮಂದಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದು ಬೇಗ ಆರುವ ವಸ್ತುವಾದ್ದರಿಂದ ಬಣ್ಣ, ವಾರ್ನಿಷ್, ಲಿನೋಲಿಯಂ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಣ್ಣಗಳು ಬೇಗ ಆರುವುವಲ್ಲದೆ ಅವು ತುಂಬ ಹೊಳಪನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು 300° ಸೆಂ. ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಕಾಯಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿಗೆ ಸುರಿದಾಗ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪಾಕದಂಥ ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಾಜು, ಹರಳು, ಹಂಚು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಕುಸುಬೆ ಕಾಳನ್ನು ಹುರಿದು ತಯಾರಿಸಿದ ಎಣ್ಣೆ ಕಪ್ಪಾಗಿ ಅಂಟು ಅಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಾವಿಯ ಹಗ್ಗ, ಚರ್ಮ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಗ್ರೀಸಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬಳಸುವರು. ಕುಸುಬೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಹೃದ್ರೋಗಗಳಿಗೆ (ಕರೋನರಿ ಥ್ರಾಂಬೋಸಿಸ್, ಇತ್ಯಾದಿ) ನಡೆಸುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಸುಬೆಯ ಹಿಂಡಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ. ಬೀಜದ ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದು ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ಹಿಂಡಿಯನ್ನು ದನಗಳ ಮೇವಿಗೆ ಬಳಸುವರು. ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆಯುವ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ಹಿಂಡಿಯನ್ನು ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಬಳಸುವರು. ಎಳೆಯವಾಗಿರುವಾಗ ಇದರ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಪಲ್ಯ, ಹುಳಿ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇದರ ಹೂದಳಗಳನ್ನು ಶಾಮಕ ಔಷಧವಾಗಿಯೂ (ಸಿಡೇಟೀವ್) ಉತ್ತೇಜಕ ವಸ್ತುವಾಗಿಯೂ ವಿರೇಚಕವಾಗಿಯೂ ಬಳಸುವರು. ಇದರ ದಳಗಳನ್ನು ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿಯೊಡನೆ ಕಲಬೆರಕೆ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಕುಸುಬೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಉತ್ತೇಜಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಹುರಿದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹುರಿಗಾಳಿನೊಡನೆ ಬೆರೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವರು. (ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.)

ಕುಸುಮ ರೋಗ : ಗಾಯವಾದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಒಡನೆಯೇ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟದೆ ದೀರ್ಘಕಾಲ ರಕ್ತಸ್ರಾವವಾಗಲು ಕಾರಣವಾದ ಆನುವಂಶಿಕ ವ್ಯಾಧಿ (ಹೀಮೋಫೀಲಿಯ). ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದ ಕುಸುಮರೋಗನಿವಾರಣಾ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನ್ (ಏಂಟಿಹೀಮೋಫೀಲಿಕ್ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನ್) ಕೊರತೆಯೇ ಈ ರೋಗದ ಕಾರಣ. ಇಂಥ ವಸ್ತು ಇರುವ ರಕ್ತವನ್ನು ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಟ್ಟರೆ ಅದು 5–10 ಮಿನಿಟುಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಕುಸುಮ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿ ಮಾಡಿದರೆ ರಕ್ತ ಅರ್ಧಗಂಟೆಯಾದರೂ ಹೆಪ್ಪಾಗದೆ ಅನೇಕ ಗಂಟೆಗಳಾದರೂ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟದೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೂ ಆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ರಕ್ತದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ ಕಣಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ನೂತನ ರಕ್ತದ್ರವವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ ಕಣಗಳು ಈಗ ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಛಿದ್ರವಾಗಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಿಕೆಯ ವಿಧಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕುಸುಮ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರ ಕಣಗಳು ಬಹಳ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಛಿದ್ರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಕ್ತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಲಾರದ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಕುಸುಮರೋಗಿಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿದೆ. ಅಗಣನೀಯ ಕೊಯ್ತ ಅಥವಾ ಅಗೆಯುವುದು, ಕಾಲ್ಚೆಂಡು ಆಡುವಂಥ ಸಾಧಾರಣ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಘಾತ ಸಹ ಹತೋಟಿಗೆ ಬಾರದೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ದಿನಗಟ್ಟಲೆ ಆಗುವ ರಕ್ತಸ್ರಾವದಿಂದ ಅವರು ನರಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯವಿರಲಿ, ದಂತನಿರ್ಮೂಲನ ಸಹ ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕವೇ ಆಗಬಹುದು. ದಂತವೈದ್ಯರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಕುಸುಮ ರೋಗಗಳಿಗೆ ದಂತರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲು ಹುಳುಕು ಬೀಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಬಹು ಜನರಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅಗಣನೀಯವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭ ಕೂಡ ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಕುಸುಮರೋಗಿ ಸದಾ ಕಾಲವು ಘಾಸಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವನೇ. ಓಡಾಡುವ ಹುಡುಗ ಬಿದ್ದು ಮಂಡಿ ಮೊಳಕೈಯನ್ನು ಒಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಆ ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ರಕ್ತ ಸ್ರಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೈಶವದಿಂದ ಪದೇ ಪದೇ ಆಗುವ ಈ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕೀಲುಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಊತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುವುದರೊಳಗೆ ಈ ಪೀಡನೆಯ ಫಲಗಳು ಅಂಗವಿಕಲತೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಕುಸುಮ ರೋಗಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಪಾಯುಗಳು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಷ್ಟು ದೀರ್ಘ ವಯಸ್ಕರಾಗುವುದು ವಿರಳ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಮನೆತನದಿಂದ ಮತ್ತು ಜನತೆಯಿಂದಲೇ ಈ ರೋಗ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಸದಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕುಸುಮರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಅನೇಕವೇಳೆ ಕುಸುಮರೋಗರಹಿತ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕಿದ್ದಂತೆ ಈ ರೋಗ ಮೂಡುವುದರಿಂದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗದ ಮರುಸೃಷ್ಟಿ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕುಸುಮರೋಗದ ಈ ಹೊಸ ಉದ್ಭವ ಮಿಕ್ಕ ಆನುವಂಶಿಕ ರೋಗಗಳ ಉದ್ಭವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಕುಸುಮರೋಗ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಬೈಬಲ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಗಣನೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಹೀಬ್ರೂ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಟಾಲ್‌ಮುಡ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ಶಿಶ್ನದ ಮುಂದೊಗಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕರ್ಮ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷರೀತಿಯ ರಕ್ತಸ್ರಾವವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನದ ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯದ ಜಾನ್.ಸಿ. ಆಟ್ಟೊ ಎಂಬುವನು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ (1803) ಈ ರೋಗದ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು– ಕೆಲವು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುವ ಆದರೆ ತಾವೇ ನಿರುಪದ್ರವಿಗಳಾದ ಹೆಂಗಸರಿಂದ ಅವರ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದತ್ತಕವಾಗುವ ರಕ್ತಸ್ರಾವಸ್ವಭಾವ ಎಂದೂ ಖಚಿತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಕಾರಣವಾಗಿಯೇ ಇದನ್ನು ರಕ್ತಸ್ರಾವಿಗಳ ವ್ಯಾಧಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಒಳಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ಬೆಳಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಾಣಬಂದದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರಾಜರೋಗವೆಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೋಗ ಆನುವಂಶಿಕವೇ ಆಗದೆ ಒಂದು ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಇದ್ದಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಮೂಡಬಹುದು. ಆನುವಂಶಿಕವೇ ಆಗಿ ಆ ಸಂಸಾರದ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ತಾಯಿಯ ಅಪ್ಪನೋ ಅಪ್ಪನ ಸಹೋದರರೋ ಸೋದರಮಾವಂದಿರೋ ಅಥವಾ ಅವಳ ಸಹೋದರರೋ ಈ ರೋಗದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿರುವ ಮನೆತನದಿಂದ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆ ತಾಯಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ರಕ್ತಸ್ರಾವವೈಚಿತ್ರ್ಯವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಸುಮರೋಗ ತಂದೆ ಮತ್ತು ನಿರೋಗಿ ತಾಯಿಯ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಕುಸುಮ ರೋಗರಹಿತರಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಉಪಶಮನ : ಕುಸುಮರೋಗಿಗಳ ಗಾಯದಿಂದ ಆಗುವ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಥ್ರಾಂಬಿನ್ ಥ್ರಾಂಬೋಪ್ಲಾಸ್ಟಿನ್ ಅಥವಾ ಇದನ್ನುಳ್ಳ ಮಂಡಲ ಹಾವಿನವಿಷವನ್ನು (ಅದಕ್ಕೆ 10,000 ದಷ್ಟೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೋ ನೀರು ಬೆರೆಸಿರುವುದು) ಸ್ಥಳಿಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ

ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಒಗ್ಗುವ ರೋಗರಹಿತರ ನೂತನ ರಕ್ತ ಅಥವಾ ನೂತನ ರಕ್ತದ್ರವವನ್ನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಾರಿ ಚುಚ್ಚು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ, ರೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗಿರುವ ಕುಸುಮರೋಗನಿವಾರಣಾ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನ್ ಒದಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ರಕ್ತಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವದ ಉಪಶಮನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಘಟಕವಾದ ಕುಸುಮರೋಗ ನಿವಾರಣಾ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನನ್ನು ಹಂದಿ ಮತ್ತು ದನಗಳ ರಕ್ತದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಚುಚ್ಚುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 100ರಿಂದ 300 ಮಿಲಿಗ್ರಾಂ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುವಷ್ಟು ಶುದ್ಧಪಡಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪರಿಣಾಮಖಾತರಿಯಾದ ವಸ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಒದಗುವ ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಧುಮೂತ್ರರೋಗಿ ತನ್ನ ರಕ್ತದ ಶರ್ಕರಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲು ಇನ್ಸುಲಿನ್ ಮದ್ದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಚುಚ್ಚುಕ್ರಮದಿಂದ ತೆಗದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೇ ಕುಸುಮರೋಗಿಯೂ ತನಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಚುಚ್ಚುಕ್ರಮದಿಂದ ತೆಗದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ವಸ್ತು ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಸಸಾರಜನಕ ಪದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ರೋಗಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿರೋಧಕ ವಸ್ತುಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚು ಕ್ರಮದಿಂದ ತೆಗದುಕೊಂಡ ಕುಸುಮರೋಗನಿವಾರಣ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನ್ ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಾಂತಕವಾಗುವಷ್ಟು ಕಂಟಕಕಾರಿಯೂ ಆಗಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಸುಮರೋಗ ನಿವಾರಣ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲು ಪ್ರಾಣಸಂರಕ್ಷಣ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಕುಸುಮರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಸ್ವಭಾವ ಮೇಲೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವತಃ ನಿರುಪದ್ರವಿಗಳಾದ ಹೆಂಗಸರಿಂದ ಅವರ ಗಂಡುಸಂತಾನಗಳಿಗೆ ದತ್ತಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆನುವಂಶಿಕತೆ ಮೆಂಡೆಲನ ಆನುವಂಶಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇದ್ದು ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದು. ಕುಸುಮರೋಗ ಸ್ವಭಾವ ರೋಗಿಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ X ಕ್ರೋಮೊಸೋಮಿನಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುವ ಅಪ್ರಮುಖ ಗುಣ. ಮತ್ತು ಜೊತೆಗಾರ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮಿನಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣದ ಗೈರುಹಾಜರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಗುಣ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣಹೀನವಾದ Y ಕ್ರೋಮೊಸೋಮೇ ಜೊತೆಗಾರ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮಾಗಿರುವ ಗಂಡಸರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕುಸುಮರೋಗ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ರೋಗವಾಹಕ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಜೊತೆಗಾರ ಕ್ರೋಮೊಸೋಮ್ ಆದ ಇನ್ನೊಂದು X ಕ್ರೋಮೊಸೋಮ್ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕುಸುಮ ರೋಗ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರದೆ ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಯ ಎರಡು ಕ್ರೋಮೊಸೋಮಗಳು ಅಪ್ರಮುಖ ಗುಣವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬೇಕು.

ಕುಸುಮರೋಗದ ಆನುವಂಶಿಕತೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ನಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು.

2 ಮತ್ತು 4ನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತಂದೆ ನಿರೋಗಿಯಾಗಿರಲಿ ಕುಸುಮರೋಗಿಯಾಗಿರಲಿ ವಾಹಕಸ್ತ್ರೀಯ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ಅರ್ಧಜನ ಕುಸುಮರೋಗಿಯಾಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಅರ್ಧಜನ ನಿರೋಗಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಂದೆ ನಿರೋಗಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ಅರ್ಧಜನ ತಾಯಂದಿರಂತೆಯೇ ವಾಹಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಅರ್ಧಜನ ನಿರೋಗಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಂದೆಯೂ ಕುಸುಮರೋಗಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ರೋಗಗುಣ ಇದ್ದು ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಧಜನರಲ್ಲಿ ಅದು ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಅವರು ವಾಹಕರಾಗಿಯೂ ಉಳಿದರ್ಧ ಜನರಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೆಂಗಸರಾದಾಗ್ಯೂ ಕುಸುಮರೋಗ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿರುವುದೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಸ್ತ್ರೀ ಕುಸುಮರೋಗಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಅಪೂರ್ವ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಥ ಸಂತತಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗರ್ಭಧಾರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಾಶವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕುಸುಮರೋಗದಿಂದಲೋ ಬೇರೆ ರೋಗದಿಂದಲೋ ಮರಣಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಕುಸುಮರೋಗಿ ತಂದೆಯಿಂದ ನಿರೋಗಿ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ನಿರೋಗಿಗಳಾಗಿಯೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ವಾಹಕವಾಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಯುರೋಪಿನ ರಾಜಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಸಂಬಂಧವೇ ರೂಢಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರೋಗಿ ಗಂಡು ವಾಹಕ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮಿಲನವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರುಗಳಾದರೂ ಕುಸುಮರೋಗ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು 3ನೆಯ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು. ಕುಸುಮರೋಗ ಅಂಗಸಂಬಂಧವಾದ ಅಪ್ರಮುಖ ಸ್ವಭಾವದ ಆನುವಂಶಿಕತೆ ಪಡೆದಿರುವ ವಿಚಾರವೂ ಅಂತೆಯೇ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕುಸುಮರೋಗದಂತೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆನುವಂಶಿಕ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಸ್ವಭಾವ ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯ ಎ (ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ರೋಗ) ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯ ಬಿ ಎಂಬ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸುಮರೋಗ ನಿವಾರಣ ಗ್ಲಾಬ್ಯುಲಿನ್ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅದರಂತೆಯೇ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಇದ್ದು ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವ

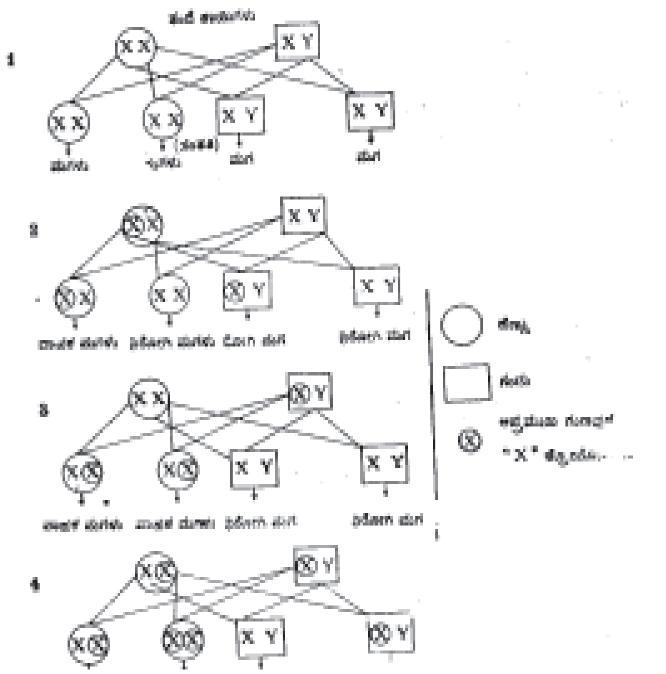

1 ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂತಾನಕ್ರಮ ; ನಿರೋಗಿ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು; 2 ವಾಹಕ ತಾಯಿ ನಿರೋಗಿ ತಂದೆಯ ಸಂತತಿ; 3 ನಿರೋಗಿ ತಾಯಿ, ರೋಗಿ ತಂದೆಯ ಸಂತತಿ; 4 ವಾಹಕ ತಾಯಿ, ರೋಗಿ ತಂದೆಯ ಸಂತತಿ

ಪಿ.ಟಿ.ಸಿ. ಎಂಬ ವಸ್ತು ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯ ಎ ಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪಿ.ಟಿ.ಎ. ಎಂಬ ವಸ್ತು ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯ ಬಿ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಸ್ವಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯ ಎಯ ಆನುವಂಶಿಕತೆ ಕುಸುಮರೋಗದಂತೆಯೇ ಇರುವುದು. ಇದನ್ನು ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಎಂಬಾತನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ರೋಗವೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯ ಬಿ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಇಬ್ಬರಿಂದಲೂ ದತ್ತಕವಾಗುವ ರೋಗ. ಪ್ಯಾರಾಹೀಮೋಫೀಲಿಯಗಳು ಕುಸುಮರೋಗದಷ್ಟು ಹೇರಳವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅದರಷ್ಟು ಘಾಸಿಮಾಡುವಂತೆಯಾಗಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕುಸ್ತಿ : ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಒಬ್ಬನ ವಿರುದ್ಧ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸೆಣಸಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಒಂದು ಪಂದ್ಯಾಟ ಬಗೆ (ರೆಸ್ಲಿಂಗ್). ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿ ಅದರ ಲಿಖಿತ ಚರಿತ್ರೆಗಿಂತ ಪುರಾತನವಾದುದ್ದು. ಇಲ್ಲಿನ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿವೆ. ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಹನುಮಂತ, ವಾಲಿ, ಸುಗ್ರೀವ ಇವರು ಯಾರಿಗೂ ಸಗ್ಗದಿರುವ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಭೀಮ ಮತ್ತು ಜರಾಸಂಧ ಇವರೀರ್ವರಿಗೂ ನಡೆದ ಕುಸ್ತಿಯೂ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದದ್ದು. ಹನುಮಂತ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕುಸ್ತಿಗೆ ದ್ವಂದ್ವಯುದ್ಧ, ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿಕಲೆ ಪುರುಷಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕುಸ್ತಿ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಯಾಮ ಒದಗಿಸಿ, ದೇಹವನ್ನು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಮಾಂಸಖಂಡಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ದೇಹವನ್ನು ನೋಡಲು ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಧೈರ್ಯ, ಮುನ್ನುಗ್ಗುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕ್ರೀಡೆ. ಬೇರೆ ಯಾವ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಗುರುಭಕ್ತಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಯನಾದವನು ಗುರುವಿನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಗರಡಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರಂತೆ ಜಟ್ಟಿಗಳು ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿದು ಹೋರಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಿಗದಿಯಾದ ಕಾಲಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಚಿತ್ತು ಮಾಡಬೇಕು; ಅಂದರೆ ಸೋಲಿಸಬೇಕು. ಸೋತವನು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದರೆ ಸಾಲದು. ಆತನ ಎರಡು

ಭುಜಗಳೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ ತಗಲುವಂತೆ ಆತ ಅಂಗಾತವಾಗಿ ಬೀಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕುಸ್ತಿಯ ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕಳಾವರ್ ಜಂಗ್, ಮೊದಲ ಪಟ್ಟು

ಕುಸ್ತಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು. ಓಡುವ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ, ಓಡುವ ರೀತಿ, ತಾನು ಅದುವರೆಗೆ ಮಾಡಿದ ಅಭ್ಯಾಸ ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ತಾನು, ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ, ಓಡಿ ಜಯಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

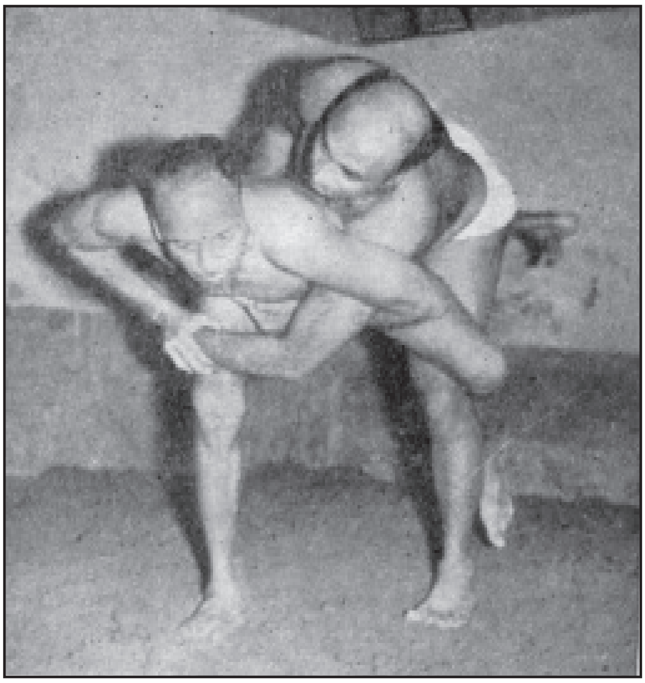

ಬಾರ್ಲಿ ಟಾಂಗ್

ಕುಸ್ತಿಮಾಡುವವನು ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕಶಕ್ತಿ, ತನ್ನ ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವ ರೀತಿ, ಬಳಸುವ ಪಟ್ಟುಗಳು, ಮಾಡಿದ ಸಾಧನೆ–ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜಯಗಳಿಸುತ್ತಾನಾದರೂ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಎದುರಾಳಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಕಿದ ಪಟ್ಟೇ ಅವನಿಗೆ ಮುಳುವಾಗುವಂತೆ ತೋಡು ಮಾಡಿ, ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ಕೆಡವಿ ಜಯಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಧನೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ: ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವವನು ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು: 1 ಶಕ್ತಿ, 2 ದಮ್ಮುಕಸ್ತು (ದಮ್ಮು ಮುರಿಯುವುದು), 3 ಪಟ್ಟುಗಳು ಅಥವಾ ಡಾವುಗಳು, 4 ಚತುರತೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ಜಯಗಳಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಸ್ತಿಮಾಡುವವನಿಗೆ ದಮ್ಮುಕಸ್ತು ತುಂಬಾ ಅಗತ್ಯವಾದದ್ದು. ದಮ್ಮನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಅಂಗಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಾಡಿದರೂ ಏದುಸಿರು ಬರದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿದ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸುಸ್ತು ಬೀಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಮಟ್ಟಿ = ಗರಡಿಯಲ್ಲಿನ ಮಣ್ಣಿನಂಗಳ ಅರಸರಾದ ಕಂಠೀರವ ನರಸಿಂಹರಾಜ ಒಡೆಯರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಅವರು ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ. ಸ್ವಯಂ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳಾಗಿದ್ದು, ದಮ್ಮು ಮುರಿಯಲು ಪ್ರತಿದಿವಸ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಎಮ್ಮೆಕರುವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಕುಸ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಮಟ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮೊದಲು, ಹೊಸಬನಾದವ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂಗಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ದಮ್ಮು ಮುರಿದು, ತನ್ನ ದೇಹಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅನಂತರವೇ ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡಲು ಮಟ್ಟಿಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಸ್ಕಿಹೊಡೆಯುವುದು, ದಂಡೆ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಓಡುವುದು, ಮೆಟ್ಟಲು ಹತ್ತಿ ಇಳಿಯುವುದು, ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ತಿರುಗಿಸುವುದು. ಮಟ್ಟಿ ಕುರಾಯಿಸುವುದು, ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಶಕ್ತಿ ಬರುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕತ್ತು ತಿರುಗಿಸುವುದು, ಏಟು ತಿನ್ನುವುದು ಮತ್ತು ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಬಿಗಿ ಬರಲು ಕಂಬ ಕಟ್ಟುವುದು ಮುಂತಾದ ಅಂಗಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಗೆ ಸಾಸಿವೆ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಉಜ್ಜಿಕೊಂಡು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ದೇಹದ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿ, ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ಚರ್ಮವನ್ನು ಮೃದುಗೊಳಿಸಿ, ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಟ್ಟಿಯ ತಯಾರಿ: ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗರಡಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಮಟ್ಟಿಯೂ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿಗಳನ್ನೂ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಔಷಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಆರೋಗ್ಯದಾಯಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮಣ್ಣು

ಎಕ್ಕೇರಿ ಹಾಕಿ ಕುಕ್ಕರಿಸುವುದು

ಪೂತಿನಾಶಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಆಂಟಿಸೆಪ್ಟಿಕ್). ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ, ಯಾವ ಪೈಲ್ವಾನನಿಗಾದರೂ ಕೈ, ಕಾಲು, ಮಂಡಿ ಗಾಯವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮೆತ್ತುತ್ತಾನೆ. ಕುಸ್ತಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಕುಸ್ತಿಪಟು ಮಟ್ಟಿಯನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ತೋಡಿ, ಅದರೊಳಕ್ಕೆ ಮಲಗಿ ಕತ್ತಿನವರೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮುಖಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊರಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಮಲಗುವುದರಿಂದ ಅವನ ದೇಹದ ಕಾವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣುಸ್ನಾನದ (ಮಡ್ ಬಾತ್) ಎಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಗಳೂ ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಆಹಾರ: ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದು ಎಷ್ಟು ಆವಶ್ಯಕವೋ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಹಾರಸೇವನೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಆವಶ್ಯಕ. ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಸಾಧನೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪುಷ್ಟಿಕರವಾದ ಆಹಾರ ಒದಗದಿದ್ದರೆ, ದೇಹದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಶಕ್ತಿ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಕುಸ್ತಿಪಟುವಿಗಂತೂ ಪುಷ್ಟಿದಾಯಕವಾದ ಆಹಾರ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಯಾದವರು ಉದ್ದಿನ ಅಂಶವಿರುವ ಆಹಾರ, ಹಾಲು, ಬಾದಾಮಿ ಹಣ್ಣು, ಬೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು ಮಾಂಸ, ಮೊಟ್ಟೆ, ಮೀನು ಮುಂತಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗರಡಿಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ, ಗಸಗಸೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಮೆಣಸಿನಕಾಳು, ಬಡೇಸೋಪು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅರೆದು, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ತಂಡಾ ಎಂಬ ಪಾನೀಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪೈಲ್ವಾನರುಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪಾನೀಯ.

ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು: ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾರಿ **'ಹಿಂದ್ ಕೇಸರಿ'** ಎಂಬ ಬಿರುದಿಗೋಸ್ಕರ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ಪೈಲ್ವಾನರು ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ: 1. ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ 2. ಏಷ್ಯನ್ ಗೇಮ್ಸ್‌ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ 3. ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಮತ್ತು 4. ವಿಶ್ವಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಕುಸ್ತಿಗೋಸ್ಕರವೇ ನಡೆಯುವಂಥದು. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕುಸ್ತಿಯ ಅಖಾಡ: ಹಿಂದೆ ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಚಚ್ಚೌಕ ಕಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕುಸ್ತಿಯ ಅಖಾಡವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅಖಾಡದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಪೈಲ್ವಾನರು ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿಮಾಡಲು ಮೆತ್ತೆಗಳಿಂದ ಅಖಾಡ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮೆತ್ತೆಯ ಉದ್ದ 2 ಮೀಟರ್, ಅಗಲ 1 ಮೀಟರ್, ದಪ್ಪ 10 ಸೆಂಟಿಮೀಟರ್ ಅಥವಾ 4 ಅಂಗುಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಮೆತ್ತೆಗಳನ್ನು ಫೋಮ್ ರಬ್ಬರಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಮೆತ್ತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು 6 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 6 ಮೀಟರ್ ಅಗಲವಿರುವ ಚಚ್ಚೌಕ ಕಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಖಾಡ ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಮೆತ್ತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು 6 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದ ಹಾಗೂ 6 ಮೀಟರ್ ಅಗಲವಿರುವ ಚಚ್ಚೌಕ ಕಣವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಣದ ಸುತ್ತಲೂ 2ಮೀಟರ್ ಉದ್ದ,

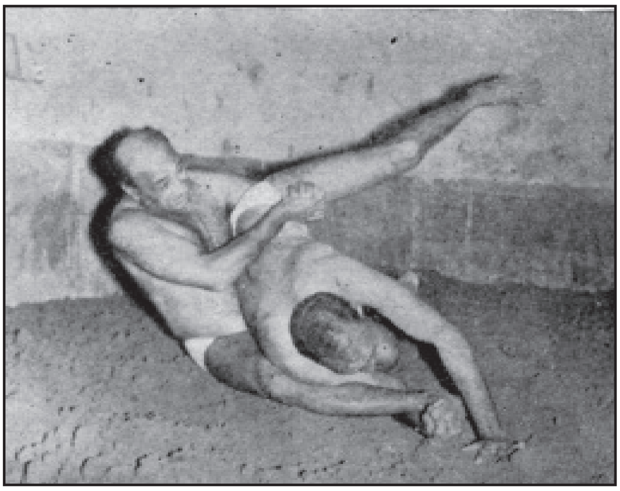

ಟಾಂಗ್ ಗಿಸ್ಸ ಎತ್ತಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು

2 ಮೀಟರ್ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಮೆತ್ತೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಚ್ಚೌಕ ಕಣದ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಮೆದುವಾದ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಖಾಡವನ್ನು ಎತ್ತರವಾದ ವೇದಿಕೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದೆ ಪಂದ್ಯವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧದಲ್ಲಿರುವಂತೆ (ಬಾಕ್ಸಿಂಗ್) ಈ ಅಖಾಡದ ಸುತ್ತ ಕಂಬಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಸುತ್ತಲೂ ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಅಖಾಡವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅಖಾಡದ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಗಲಕ್ಕೆ

ಸವಾರಿ ಹಾಕುತ್ತಿರುವಾಗ ಡೇಕ್ಲಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು

ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಈ ಅಖಾಡದ ಉದ್ದ 8 ಮೀಟರ್ ಮತ್ತು ಅಗಲ 8 ಮೀಟರ್ ಇದ್ದು ಸುತ್ತಲೂ 2 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 2 ಮೀಟರ್ ಅಗಲಕ್ಕೆ ಮೆತ್ತೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ.

ತೂಕ ವಿಂಗಡಣೆಗಳು: ಕುಸ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜಟ್ಟಿಗಳ ತೂಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪೈಲ್ವಾನರನ್ನು ತೂಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಜೋಡಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತೂಕ ವಿಂಗಡಣೆಗಳು ಹೀಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪಿನ್‌ವೇಟ್	48	ಕೆಜಿಗಳ ವರೆಗೆ
ಫ್ಲೈವೇಟ್	48–52	"
ಬ್ಯಾಂಟಮ್‌ವೇಟ್	52–57	"
ಫೆದರ್‌ವೇಟ್	57–62	"
ಲೈಟ್‌ವೇಟ್	62–68	"
ವೆಲ್ಟರ್‌ವೇಟ್	68–74	ಕೆಜಿಗಳ ವರೆಗೆ
ಮಿಡಲ್‌ವೇಟ್	74–82	"
ಲೈಟ್‌ಹೆವೀ ವೇಟ್	82–90	"
ಹೆವಿವೇಟ್	100	ಕೆಜಿಗಳ ಮೇಲೆ

ನಿಲ್ಲುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟುಗಳು : ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಹಾಕುವ ಪಟ್ಟುಗಳು ಗಮನೀಯವಾದ ಅಂಶಗಳು. ಜಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ರೀತಿಯಿಂದಲೇ, ಅವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಸ್ತಿಯ ಪಟು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ರೀತಿ ಹಲವು ಬಗೆಯದು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯೆಂದರೆ ಪವಿತ್ರ ರೀತಿ (ಕ್ಲೋಸ್ ಸ್ಟಾನ್ಸ್). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಟ್ಟಿ ಒಂದು ಕಾಲು ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿ, ತನ್ನ ಶರೀರದ ಭಾರವನ್ನು ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜಟ್ಟಿಗೆ ಪಟ್ಟುಗಳ ಅಥವಾ ಡಾವುಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಡಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಎದುರುಬದುರು ನಿಂತಾಗ ಮಾಡುವ ಡಾವುಗಳು : ಎದುರುಬದುರು ನಿಂತು ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ, ಜಟ್ಟಿ ಡಾಕ್ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಏಕಲಾಂಗ್ ಹೊಡೆಯುವುದು, ದೋಬಿ ಶಾಟ್ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಸಖೀ ಹೊಡೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಎದುರಾಳಿಯ ಹಿಂದೆ ಬಂದು, ಸೊಂಟಹಿಡಿದು, ಉಖ್ಖಾಡು ಎತ್ತುವುದು ಮುಂತಾದ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಎದುರಾಳಿಯೂ ತನ್ನ ಸೊಂಟ ಹಿಡಿದಿರುವ ಜಟ್ಟಿಗೆ, ಒಳಟಾಂಗು ಹೊಡೆಯುವುದು, ಹೊರಟಾಂಗು ಹೊಡೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕುಳಿತು ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವ ಡಾವುಗಳು : ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ಮೇಲಿರುವ ಜಟ್ಟಿ, ಕೆಳಗಿನ ತನ್ನ ಎದುರಾಳಿಗೆ ಒಂಟಿಗಾಲು ಸವಾರಿ, ಜೋಡಿಗಾಲು ಸವಾರಿ, ಮತ್ತು ಸಿವುಡುಕಾಲು ಸವಾರಿ (ಕ್ರೌಚ್ ಲಿಫ್ಟ್) ಮತ್ತು ನೆಲ್ಸನ್ ಮುರಿತ ಇತ್ಯಾದಿ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಿವುಡುಕಾಲು ಸವಾರಿಗೆ ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಜಟ್ಟಿ ತನ್ನ ಮೇಲಿರುವ ಜಟ್ಟಿಗೆ ಬಗಲಿ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಗದ್ದಾಲೋಡ್ (ಒಂದು ಕೈ, ಒಂದು ಕಾಲು ಹಿಡಿದು ಮೂಟೆಯಂತೆ ಹಿಂದೆ ಉರುಳಿಸುವುದು), ರೂಮು ತಿರುಗುವುದು ಮುಂತಾದ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

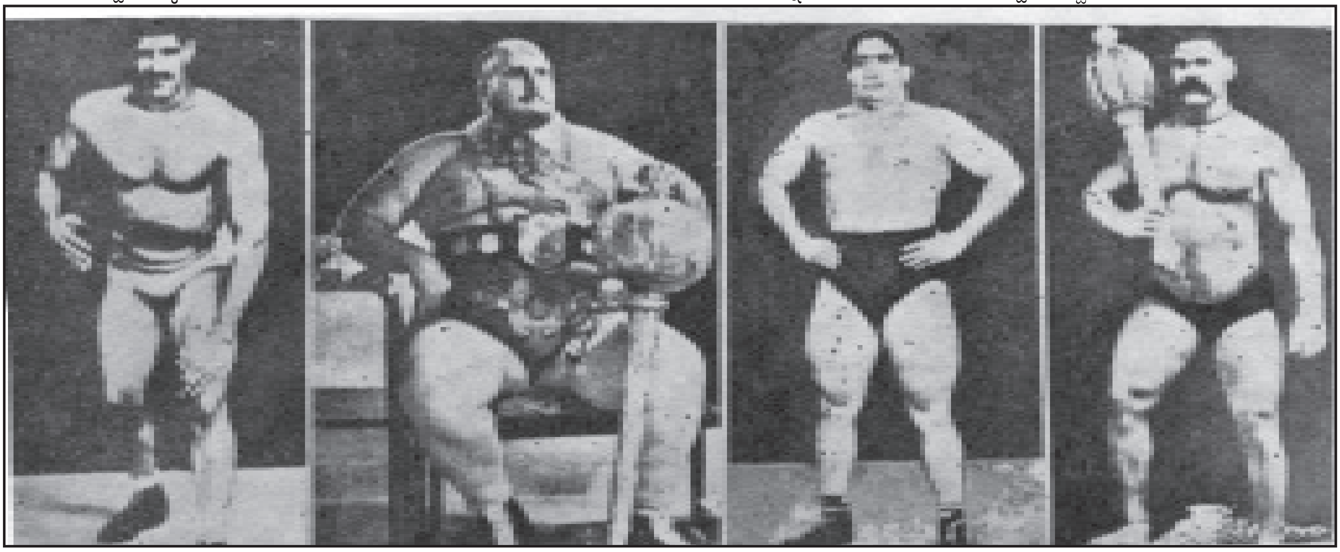

ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳು : (ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ) ದಾರಾಸಿಂಗ್, ಕಿಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಟೈಗರ್ ಜೋಗಿಂದರ್ ಸಿಂಗ್, ಗಾಮಾ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಟ್ಟಿಗಳು ಒಬ್ಬರ ಕತ್ತನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಹಿಡಿದು ಕುಸ್ತಿ ಮಾಡುವುದುಂಟಷ್ಟೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಇತರ ಅಂಗಾಂಗಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕತ್ತು ದುರ್ಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಟ್ಟಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಎದುರಾಳಿಗಳ ಕತ್ತನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕತ್ತನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಲವಾರು ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿಯ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಬಹುದು: 1 ಭೀಮಸೇನೀ ಡಾವುಗಳು (ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ). 2 ಹನುಮಂತೀ ಡಾವುಗಳು (ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ). 3. ಜಾಂಬವಂತೀ ಡಾವುಗಳು (ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಮುರಿಯುವ ಸಂದರ್ಭವಿರುತ್ತದೆ).

ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಸ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಹಾನಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುಸ್ತಿಪಂದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಸಾಯುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಿನಗಳುರುಳಿದಂತೆ ಕುಸ್ತಿಯ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಅಪಾಯ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಡಾವುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಯಿತು.

ಬಗೆಗಳು: ಇಂದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಸ್ತಿಯ ಬಗೆಗಳು ಮೂರು. 1. ಭಾರತೀಯ ಮಾದರಿ, 2. ಬಿಂದಾಸ್ ಅಥವಾ ಸ್ವಚ್ಛಂದ (ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್ ಅಥವಾ ಕ್ಯಾಚ್ ಆ್ಯಸ್ ಕ್ಯಾಚ್ ಕ್ಯಾನ್) ಮಾದರಿ, 3. ಗ್ರೀಕೋರೋಮನ್ ಮಾದರಿ.

ಭಾರತೀಯ ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿ: ಈ ಬಗೆಯ ಕುಸ್ತಿ, ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವಂಥದಾಗಿದ್ದು, ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಜಟ್ಟಿಗಳು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಾಚವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹನುಮಾನ್ ಚಡ್ಡಿಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಧಿಕೃತವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಟ್ಟಿಗಳು ಮೈಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಬಳಿದುಕೊಂಡು ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿಯಲು ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿಯವ ಜಟ್ಟಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ನುಣ್ಣನೆ ಬೋಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಮೈಕೈ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲಿನ ಕೂದಲನ್ನು ತೆಗೆಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎದುರಾಳಿಗೆ ಹಿಡಿತ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆಂದೇ ಜಟ್ಟಿಗಳ ಭಾವನೆ. ಜಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಕೆಳಕ್ಕುರುಳಿ ಅವನ ಎರಡು ಭುಜಗಳೂ ಒಮ್ಮೆಗೇ ನೆಲಕ್ಕೆ ಸೋಕಿದರೆ ಆತ ಸೋತಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಬೀಳದಿದ್ದರೆ ಪಂದ್ಯ ಸಮ ಆಟದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹನುಮಾನ್ ಚಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಜಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್ ಕುಸ್ತಿಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲೋಸುಗ ಭಾರತೀಯ ರೀತಿಯ ಕುಸ್ತಿ ಸಂಘದವರು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಿಸಿ, ಕುಸ್ತಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿ ಸಂಘದ ನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಲೈಟ್‌ವೇಟ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ 10 ನಿಮಿಷಗಳೂ ಮಿಡ್ಲ್‌ವೇಟ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ 15 ನಿಮಿಷಗಳೂ ಲೈಟ್ ಹೆವಿ ಮತ್ತು ಹೆವಿವೇಟ್ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ 20 ನಿಮಿಷಗಳೂ ನಿಗದಿಯಾಗಿದೆ. ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ನಿಗದಿಯಾದ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಲದಿದ್ದರೆ, ಇಡೀ ಕುಸ್ತಿ ನಡೆದ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಜಟ್ಟಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾದಾಡಿದ, ಉತ್ತಮ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ, ಮತ್ತು ತನ್ನ ಎದುರಾಳಿ ಮಾಡಿದ ಡಾವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತೋಡುಮಾಡಿ ಎದುರಾಳಿ ಮಾಡಿದ ಡಾವಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ, ಮುಕ್ಕಾಲುಭಾಗ ಕುಸ್ತಿ ಆಗುವವರೆಗೆ ಎಷ್ಟುಬಾರಿ ಚಿತ್ತುಮಾಡಿದ, ಎದುರಾಳಿಯೊಡ್ಡಿದ್ದ ಇಂಥ ಅಪಾಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಪಾರಾದ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಯಾವ ಜಟ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಯಿಂಟು (ಅಂಕ) ಗಳಿಸಿದ ಎನ್ನುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಅಖಾಡದ ಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವ ಮೂರು ಜನ ತೀರ್ಪುಗಾರರಿಂದ ಜಟ್ಟಿಯ ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕುಸ್ತಿಪಟುವನ್ನು ಆರಿಸಲು 'ಹಿಂದ್ ಕೇಸರಿ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಹಿಸಲು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದಲೂ ಜಟ್ಟಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಂದ್ಯ ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಕಾಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿರುವವರು ಹಿಂದ್ ಕೇಸರಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ: 1. ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ರಾಮಚಂದ್ರ, 2. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಶ್ರೀಪತಿ ಕಂಚಿನಾಳ್ 3. ಪಂಜಾಬಿನ ಕರಣ್‌ಸಿಂಗ್ 4. ಡೆಲ್ಲಿಯ ಚಾಂದ್‌ಗಿ ರಾಮ್, 5. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಾರುತಿ ಮಾನೆ 6. ರಾಜಸ್ತಾನದ ಮೆಹರುದ್ದೀನ್.

ಸ್ವಚ್ಛಂದ (ಕ್ಯಾಚ್ ಆ್ಯಸ್ ಕ್ಯಾಚ್ ಕ್ಯಾನ್ ಅಥವಾ ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್) ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿ: ಈ ಮಾದರಿಯ ಕುಸ್ತಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕುಸ್ತಿ ಸಂಘದವರಿಂದ ಮತ್ತು ಒಲಿಂಪಿಕ್ಸ್ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 8 ಅಧಿಕೃತ ತೂಕಗಳ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮೆತ್ತೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ 8 ಮೀಟರ್ ಉದ್ದ ಮತ್ತು 8 ಮೀಟರ್ ಅಗಲವಿರುವ ಅಖಾಡದಲ್ಲಿ ಪಂದ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತೂಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿದ ಅನಂತರ ಜೋಡಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಜಿಡ್ಡು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮೈಗೆ ಸವರಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅಖಾಡಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಹಾ, ಹೂ ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡು ಆರ್ಭಟಿಸುತ್ತ ಬರುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೂಕದ ವಿಭಾಗಕ್ಕೂ ಕಾಲಾವಕಾಶವನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಿದೆ. ಅಪಾಯ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಉಂಗುರ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಒಡವೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿಯಲಾಗದು. ಜಟ್ಟಿಗಳು ನಿಗದಿಯಾದ ವೇಷವನ್ನು ತೊಟ್ಟು, ಕಾಲಿಗೆ ನಿಗದಿಯಾದ ಶೂಸ್ ಧರಿಸಿ, ಕುಸ್ತಿ ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಾಲಾವಧಿ ಹಾಗೂ ಪಾಯಿಂಟು ಗಳಿಕೆ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆದಮೇಲೆ ಈ ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಾಲಾವಧಿಯಾದ 11 ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮೂರು ನಿಮಿಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಾದಾಡುತ್ತಿರುವ ಜಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ದಣಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕುಸ್ತಿ ನಡೆಯುವುದು ಒಟ್ಟು 9 ನಿಮಿಷ ಮಾತ್ರ. ಕುಸ್ತಿ ನಡೆಯುವ ಈ 9 ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಜಟ್ಟಿಗಳು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಲ್ಲಿ ಕೂರದೆ, ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ, ಏನಾದರೂ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು, ಅಂತೂ ಇಬ್ಬರೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ಡಾವುಗಳನ್ನೂ ಮಾಡದೆ, ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಹಾಗೆಯೇ ಅಥವಾ ಕುಳಿತಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಗೆ ರೆಫರಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಿವಿಗೊಡದೆ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ರೀತಿ ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಡಾವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಖಾಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತಿರುವ ಮೂರು ಜನ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಲಹೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು

ರೆಫರಿ ಅವರನ್ನು ಪಂದ್ಯದಿಂದ ಹೊರದೂಡಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜಟ್ಟಿಯ ಎರಡೂ ಭುಜಗಳು ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಗಲಿದಾಗ, ರೆಫರಿ ಒಂದು ಎಣಿಸಿ ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಬಡಿದ ಮೇಲೆ ಪಂದ್ಯ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರೆಫರಿ ಕೈತಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಕುಸ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕು.

ಭಾರತೀಯ ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳು ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡಾಕೂಟ, ಏಷ್ಯನ್ ಗೇಮ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಮಾದರಿಯ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ, ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶಕ್ಕೆ ಖ್ಯಾತಿ ತಂದ ಜಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಹೆಸರಿಸಿದೆ:

1. ಕೆ.ಡಿ. ಜಾದವ್, 2. ಲೀಲರಾಮ್, 3. ಬಿಷಂಬರ್ ಸಿಂಗ್, 4. ಮಾಳ್ವ, 5. ಬಿ.ಜಿ.ಕಾಸಿದ್, 6. ಸೋಹಾನ್ ಸಿಂಗ್, 7. ಲಲಿತಾಪ್ರಸಾದ್,8. ಉದಯ ಚಂದ್, 9. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ಪಾಂಡೆ, 10. ಕುಮಾರ್ ವೇದಪ್ರಕಾಶ್

ಗ್ರೀಕೋರೋಮನ್ ಸ್ಟೈಲ್ ಕುಸ್ತಿ: ಈ ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿಯೂ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕುಸ್ತಿ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಒಲಂಪಿಕ್ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್ ಮಾದರಿ ಕುಸ್ತಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಡಾವುಗಳನ್ನೂ ಸೊಂಟದ ಕೆಳಗೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಜಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾವಲುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1964ರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಕುಸ್ತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ : 18ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಶ್ವಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದರ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದವರು ಮಹಾರಾಜ ನೃಪೇಂದ್ರ ನಾರಾಯಣ್ ಅವರು. ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಕುಸ್ತಿಪಟು ಕರೀಂ ಬಕ್ಷ್‌ರವರು ಅಂದು ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಮುಖ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುವಾಗಿದ್ದ ಟಾಮ್ ಕ್ಯಾನನ್ ಎಂಬಾತನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿತಂದರು. ಪಂಡಿತ್ ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಭಾರತದ ಖ್ಯಾತ ಪೈಲ್ವಾನ್ ಗುಲಾಂನನ್ನು ಅವರು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಗುಲಾಂನ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೋತಿಲಾಲರಿಗೆ ಅಚಲ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಗುಲಾಂ ತುರ್ಕಿಯ ಖಾದರ್ ಅಲಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗೆದ್ದು ತಂದ.

1910ರಲ್ಲಿ, ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಾನ್ ಬುಲ್ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಗಾಮ ಮತ್ತು ಇಮಾಂ ಬಕ್ಷ್ ಎಂಬಿಬ್ಬರನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಗುಲುವ ಸಂಪೂರ್ಣ ಖರ್ಚಿನ ಹೊಣೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂಗಾಲದ ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ಶರತ್ ಕುಮಾರ್ ಮಿತ್ರರು ಲಂಡನಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತುಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ತೂಕವಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಖ್ಯಾತ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಾರನೆಂಬುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು.

ಕಡ್ಲೆಕಾಯಿಯನ್ನು ಹೊಸಕುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಎರಡೇ ಎರಡು ಬೆರಳಿನಿಂದ ಹೊಸಕಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಅಸಾಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ ಗಾಮ ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಿಡಿದೆದ್ದು, ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯಲಿದ್ದ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಇಡೀ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ, ಯಾರೇ ಆಗಲಿ, ತನ್ನ ಎದುರು ನಿಂತು 5 ನಿಮಿಷ ಹೋರಾಡಿದವರೆ ಅಂಥವರಿಗೆ 15 ಪೌಂಡ್ ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಸವಾಲು ಹಾಕಿದ. ಇವನ ಸವಾಲನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಮೊದಲ ದಿವಸ ಮೂರು ಜನ ಪೈಲ್ವಾನರು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಗಾಮ ಈ ಮೂರು ಜನರನ್ನೂ ಎರಡು ನಿಮಿಷದ ಒಳಗೇ ಮಣ್ಣು ಮುಕ್ಕಿಸಿದ. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಇವನನ್ನೆದುರಿಸಲು ಬಂದ 12 ಜನ ಕುಸ್ತಿ ಪಟುಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಗತಿ ಕಾಣಿಸಿದ. ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹಿಡಿಸುವಂತೆ ಜಯದ ಮೇಲಿನ ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಗಾಮನಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಗಾಮ 12-1-1910ರಂದು, ಅಮೆರಿಕದ ಹೆಸರಾಂತ ಪೈಲ್ವಾನ್ ಇ. ರೋಲರ್‌ನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತನಲ್ಲದೆ ಆತನನ್ನು ಹದಿನೈದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಬಾರಿ ಸೋಲಿಸಿ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವುಂಟುಮಾಡಿದ. ಇದಾದ ಅನಂತರ ಅಂದು ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಗಳಿಸಿ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯದ ಜಿಬಿಸ್ಕೊನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಮೂರು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪಂದ್ಯ ನಡೆದು, ಯಾರೂ ಸೋಲದ ಕಾರಣ ಪಂದ್ಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮುಂದೂಡಲಾಯಿತು. ಅಂದು ನಡೆದ ಕುಸ್ತಿ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಗಾಮನದೇ ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿತ್ತು. ಕುಸ್ತಿ ಪಂದ್ಯದ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿದ್ದರೆ ಅಂದೇ ಗಾಮನಿಗೆ ಜಯ ದೊರಕಬೇಕಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಗಾಮ ಕೊಂಚವೂ ಸಹನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕುಸ್ತಿ ಅಖಾಡಕ್ಕಿಳಿದ. ಆದರೆ ಅವನ ಎದುರಾಳಿ ಹಿಂದಿನ ದಿವಸದ ಕುಸ್ತಿಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈಮೂಳೆ ಮುರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ನಿಶ್ಚೇತನನಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಗೈರುಹಾಜರಾದ. ಅಂದೇ ಗಾಮ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಭಾರತದ ಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ.

ಇದಾದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅನಂತರ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಾಪಸ್ಸು ಪಡೆಯಲು ತನ್ನ ದೇಶದ ಜನತೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ಜಿಬಿಸ್ಕೊ ಮತ್ತೆ ಗಾಮನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಸಾರಿ ಗಾಮ, ಕೇವಲ ಎರಡು ಸೆಕೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಇಡೀ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅಜೇಯನೆಂದು ಕೀರ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡ.

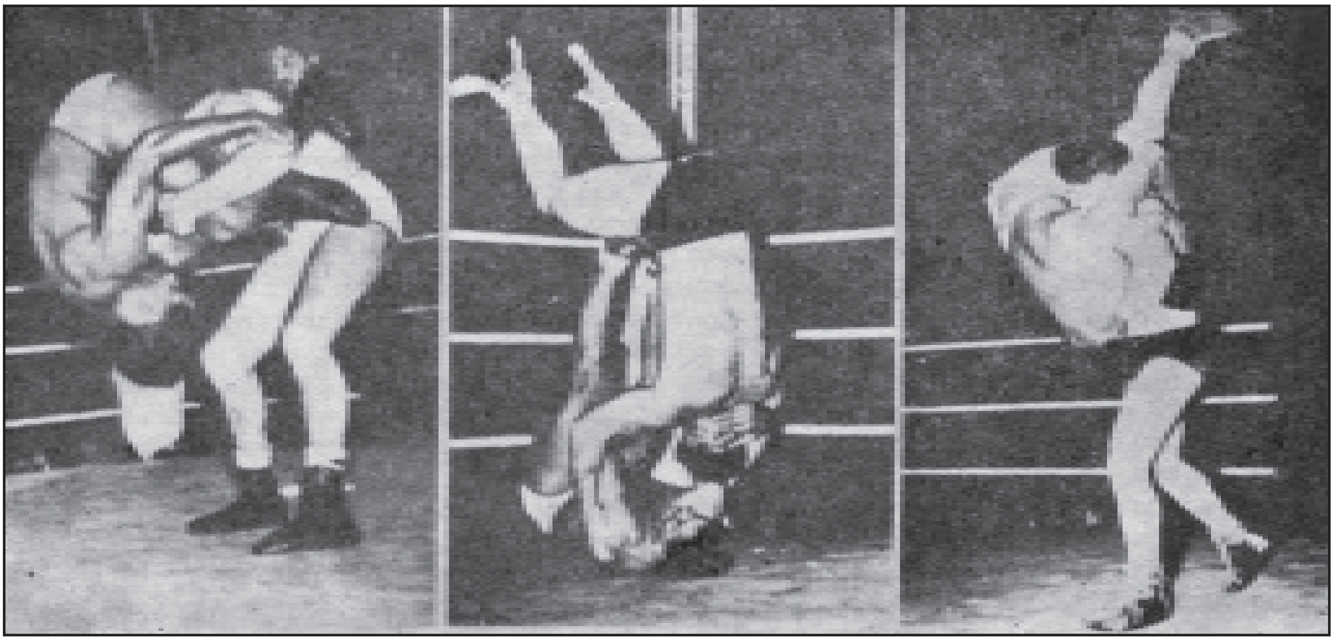

ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್ ಕುಸ್ತಿಯ ವರಸೆಗಳು

ಗಾಮನಿಗೆ ವಿಶ್ವ ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅಂದು ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ 5 ಅಡಿ 7 ಅಂಗುಲ ಎತ್ತರವಿದ್ದು, 250 ಪೌಂಡು ತೂಕವಿದ್ದ ಗಾಮ, ಇವನಿಗಿಂತ

ಗಾಮ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಕಿಕಾರ್‌ಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಗುಲಾಂ ಇವರ ಹೆಸರು ಕುಸ್ತಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಲಾಹೋರಿನ ಸತಾರ-ಎ-ಹಿಂದ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ದೊ

ಪೈಲ್ವಾನನ ಹೆಸರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಮ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಹುಷಃ ಇವನೊಬ್ಬನಿಗೇ, ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಈತ ಗಾಮನಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ.

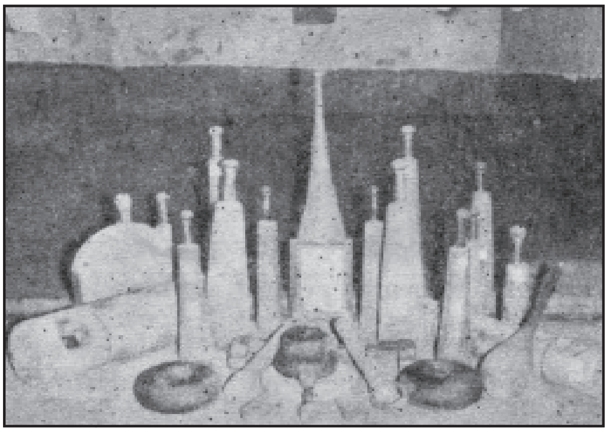

ಕರೇಲಗಳು – ಕುಸ್ತಿ ತರಬೇತಿನ ಸಾಧನಗಳು

ಅನಂತರ ಬಂದ ಭಾರತದ ಹೆಸರಾಂತ ಕೆಲವು ಕುಸ್ತಿಪಟುಗಳೆಂದರೆ, ಭೂಲರ್, ಗೊಂಗಾಬಲಿವಾಲ, ಹರ್‌ಬಾನ್‌ಸಿಂಗ್, ಗುಟ್ಟಾಸಿಂಗ್, ಇಮಾಂಬಕ್ಷ್, ಗರ್ದಾವರ್, ಹಮೀದಾ, ಗಂಧಾಸಿಂಗ್, ಹಕೀಮ್, ಮಾಧೋಸಿಂಗ್, ಉಸ್ತಾದ್ ಕರೀಮ್ ಬಕ್ಷ್, ಪಲೇರ್‌ವಾಲ, ಗೋಬರ್‌ಬಾಬು, ಕಲ್ಲು, ರಹೀಂ ಸುಲ್ತಾನಿವಾಲಾ, ದಾರಾಸಿಂಗ್, ಜೋಗಿಂದರ್‌ಸಿಂಗ್–ಮುಂತಾದವರು. ಫ್ರೀಸ್ಟೈಲ್ ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರುಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವರು. ಭಾರತ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಕುಸ್ತಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. (ಎಚ್.ಕೆ.ಎನ್.)

ಕುಳಿಗಳು : ವ್ಯಾಸ್ಕುಲರ್ (ನಾಳಮಯ) ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳ ಆನುಷಂಗಿಕ ಕೋಶಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಗುಂಡಿಗಳು (ಪಿಟ್ಸ್). ಕಾಲೆಂಕಿಮ, ಸ್ಕ್ಲೀರೆಂಕಿಮ, ನೀರ್ನಾಳ ಹಾಗೂ ನೀರ್ನಳಿಕೆ(ವೆಸಲ್ ಮತ್ತು ಟ್ರೆಕೀಡ್), ಆಹಾರನಾಳಗಳಲ್ಲಿನ ನಾರುಗಳು ಮುಂತಾದ ಜೀವಕೋಶಭಿತ್ತಿಯ (ಪ್ರೈಮರಿ ವಾಲ್) ಮೇಲೆ ಆನುಷಂಗಿಕ (ಸೆಕೆಂಡರಿ) ಕೋಶಭಿತ್ತಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕೋಶಭಿತ್ತಿಯ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗ್ರಹ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರದ ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ಉಳಿದು ಕುಳಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕುಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಜೀವಕೋಶಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿ ನೀರು ಮತ್ತು ಕರಗಿದ ಲವಣ ಹಾಗೂ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳು ಕೋಶದಿಂದ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಹಾಯ್ದುಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕುಳಿಯಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನುಷಂಗಿಕ ಕೋಶಭಿತ್ತಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳ್ಳದ ತೆಳುವಾದ ಭಾಗವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕುಳಿಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಕೋಶಭಿತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಪದರ ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕುಳಿಪೊರೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಎರಡು ಜೀವಕೋಶಗಳ ಕುಳಿಗಳು ಒಂದು ಜೀವಕೋಶದ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರ ಕಡೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೀಗೆ ಜೊತೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಕುಳಿಜೋಡಿ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಳಿಪೊರೆಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕುಳಿ ಅವಕಾಶ ಅಥವಾ ಕೋಣೆಯೂ ಅದರ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿದ್ವಾರವೂ ಇವೆ.

ಕುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳ ಕುಳಿಗಳು (ಸಿಂಪಲ್ ಪಿಟ್ಸ್) ಮತ್ತು ಅಂಚುಳ್ಳ ಕುಳಿಗಳು (ಬಾರ್ಡರ್ಡ್‌ಪಿಟ್ಸ್) ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಸರಳ ಕುಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿಯ ಅವಕಾಶ ತನ್ನ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಸರಳ ಕುಳಿಯ ಆಕಾರ ದುಂಡು ಅಂಡದಂತೆ ಬಹುಮೂಲೆಯಂತೆ ಉದ್ದುದ್ದವಾಗಿ ಇರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಕುಳಿಪೊರೆ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಬ್ಬಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಳಿಯ ದ್ವಾರದ ಮತ್ತು ಕುಳಿ ಅವಕಾಶದ ಅಗಲ ಒಂದೇ. ಪೆರೆಂಕಿಮ, ಕಾಲೆಂಕಿಮ, ಆಹಾರವಾಹಕ ಅಂಗಾಂಶದ ನಾರುಗಳು, ಕಲ್ಲುಕೋಶಗಳು (ಸ್ಕ್ಲೀರಿಡ್ಸ್), ಹೂ ಬಿಡುವ ಸಸ್ಯಗಳ ನೀರ್ನಾಳ ಹಾಗೂ ನೀರ್ನಳಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಾಳಗಳಂತೆ ಚಾಚಿ ಕವಲೊಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕುಳಿ ಕಾಲುವೆಗಳೆಂದು (ಪಿಟ್ ಕೆನಾಲ್ಸ್) ಹೆಸರು. ಅಂಚುಳ್ಳ ಕುಳಿಗಳು ಜಟಿಲ ಬಗೆಯವು. ಇವು ಸರಳ ಕುಳಿಗಳಿಂದ ಹಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಕುಳಿಯ ಅವಕಾಶ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆಲಿಕೆಯಂತಿದೆ. ಕುಳಿಪೊರೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ದ್ವಾರದ ಬಳಿ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆನುಷಂಗಿಕ ಕೋಶಭಿತ್ತಿ ಕುಳಿಯ ಅವಕಾಶದ ಸುತ್ತ ಬಾಗಿದ ಕಮಾನಿನಂತೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಂಚನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ರೀತಿಯ ಕುಳಿಗೆ ಅಂಚುಳ್ಳ ಕುಳಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕುಳಿಪೊರೆಯೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರದೆ ಕುಳಿದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉಬ್ಬಿರುವ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಟೋರಸ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಟೋರಸಿಗೆ ಆಚೀಚೆ ಚಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದು ಇದು ಕೋಶದಿಂದ ಕೋಶಕ್ಕೆ ದ್ರವಸಾಗಣೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಳಿಪೊರೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಒತ್ತಡ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿದ್ದಿರೆ ಮಾತ್ರ ಟೋರಸ್ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ದ್ರವಗಳ ವಹನ ಸರಾಗವಾಗಿ ನಡೆಯಬಲ್ಲುದು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಒತ್ತಡ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಟೋರಸ್ ಒಂದು ಕಡೆವಾಲಿಕೊಂಡು ದ್ರವವಹನ ಕುಂಠಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನಾವೃತ ಹಾಗೂ ಆವೃತಬೀಜ ಸಸ್ಯಗಳ ನೀರ್ನಾಳಗಳಲ್ಲೂ ಅಂಚುಳ್ಳ ಕುಳಿಗಳಿವೆ. ಟೆರಿಡೊಫೈಟ್ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಇವು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಬಗೆಯ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಜೀವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೀವಕೋಶದ ಬದಿಗೆ ಅಂಚುಳ್ಳ ಕುಳಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಜೀವಕೋಶದ ಬದಿಗೆ ಸರಳಕುಳಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕುಳಿ ಜೋಡಿಗೆ ಅರೆಅಂಚುಳ್ಳ ಕುಳಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕುಳಿಯ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕ ಅಧ್ಯಯನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಫ್ರೈವೈಸ್ಲಿಂಗ್ ಎಂಬಾತ 1956ರಲ್ಲಿ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಕುಳಿಪೊರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಎಳೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪದರವೆಂದು ಈ ಎಳೆಗಳು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹೆಣೆಯುವಿಕೆಯಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಲೆಯುಂಟಾಗಿ ಅದರ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ದ್ರವವಸ್ತುವಿನ ಚಲನೆ ಸಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. (ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.)

ಕುಳಿಬೀಳುವುದು (ಕುಹರೀಕರಣ) : ದ್ರವದ ಬಾಷ್ಪ ಒತ್ತಡಕ್ಕಿಂತ (ವೇಪರ್ ಪ್ರೆಷರ್) ಸ್ಥಾನಿಕ ಒತ್ತಡಗಳು (ಲೋಕಲ್ ಪ್ರೆಷರ್ಸ್) ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿಗಳ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ ಮತ್ತು ನಾಶ (ಕ್ಯಾವಿಟೇಶನ್). ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ರವದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿಕೆಯಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಕುಳಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳೊಳಗೆ ಯಾವುದೇ ಅನಿಲ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಬಾಷ್ಪವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅದು ನಿರ್ವಾತವಾಗಿರಬಹುದು. ಕುಳಿಬೀಳುವುದರಿಂದಾದ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಿ ಸಂಚಾರದಲ್ಲೇ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುವಿನ ನಾಶ ಮತ್ತು ಇದರಿಂದಾಗುವ ಸಂರಚನೆಗಳ (ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ಸ್) ದುರ್ಬಲತೆಗಳು ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಪರಿಣಾಮಗಳು. ದ್ರವಯಂತ್ರಗಳ ದಕ್ಷತೆ ತಗ್ಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಯಂತ್ರಗಳು ಕುಸಿಯಬಹುದು. ಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಕವಾಟಗಳಾದರೆ ಅವು ಹಾಳಾಗಬಹುದು ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಕಂಪನಗಳಿಂದ ಸಂರಚನೆಗೇ ಅಪಾಯ ಒದಗಬಹುದು. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಥವಾ ಪಂಪುಮಾಡುವ ಸಂಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ಲಾಂಟ್ಸ್) ಕಾರ್ಯನಿರತ ಕಾರ್ಮಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸದ್ದು ಅನಪೇಕ್ಷಣೀಯ; ಟಾರ್ಪೆಡೊ ಹಾಗೂ ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿಗಳಲ್ಲಂತೂ ಇದು ತೀವ್ರ ಆಕ್ಷೇಪಣಾರ್ಹ. ಈ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ನಿವಾರಿಸಲಾಗದಿದ್ದರೂ ತಗ್ಗಿಸಲಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು.

ಅಧಿಕಶೀರ್ಷ ಟರ್ಬೈನು (ಹೈ ಹೆಡ್ ಟರ್ಬೈನು), ಪಂಪು, ಹಡಗು ನೋದಕ (ಪ್ರೊಪೆಲ್ಲರ್) ಮತ್ತು ಪ್ರಪಾತ ಸೂಸುಮಾರ್ಗ, ಅಧಿಕಶೀರ್ಷಬಾಗಿಲು ಮುಂತಾದ ಅಧಿಕಶೀರ್ಷಸಂರಚನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಈ ಮೂವತ್ತು, ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ನೀರಿನ ಟರ್ಬೈನು, ಪಂಪು ಮತ್ತು ದ್ರವ ಸಂರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿಬೀಳುವ ವಿಷಯ ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ರಕ್ಷಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆ ಬಹು ತೀವ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನೊಡ್ಡಿದೆ. ಟಾರ್ಪೆಡೊ ನೀರಿಗೆ ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆದಾಗ ಮತ್ತು ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿ ದಿಢೀರನೆ ಮುಳುಗಿದಾಗ ಆಗುವ ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆಯ ಸದ್ದು ಇವುಗಳ ಪಥಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಆಯ್ಲರ್ ಎಂಬ ವಿಜ್ಞಾನಿ ನೀರಿನ ಟರ್ಬೈನುಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕುಳಿಬೀಳುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರಿತ (1754). ರೆನಾಲ್ಡ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ (1894). ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ದಾಟುವಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಹಡಗಿನ ನೋದಕಗಳು ಭಂಗವಾದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನೌಕಾಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅದರ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ವಿವರವಾದ ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಪರಿಣಾಮವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಹೂವರ್ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಸೂಸುಮಾರ್ಗ ಸುರಂಗ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಂಡ್‌ಕೂಲಿ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಸೂಸುಮಾರ್ಗದ ಮುಖಗಳಿಗಾದ ತೀವ್ರಹಾನಿ ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆಯಿಂದಾಗುವ ತೀವ್ರ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟನೆ ನೀಡಿತು. ಜೋಗ್ ಕಾರ್ಯಯೋಜನೆಯ ಹೀರೇಭಾಸ್ಕರ ಲಾಳಿಕೆಗಳ (ಸೈಫನ್ಸ್) ಅತೃಪ್ತಿಕರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ, ವಿಫಲತೆ ಮತ್ತು

ಕಂಪನಗಳಿಗೆ ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ದ್ರವಸಂರಚನೆಗಳ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಧಿಕ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಪರಿಭ್ರಮಣ ವೇಗ ಯಂತ್ರಗಳತ್ತ ಸಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇಂಥ ಕಡೆ ಕುಳಿಬೀಳುವುದಿದ್ದು ನಿವಾರಣೋಪಾಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಮೆರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡು, ರಷ್ಯ, ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜಪಾನ್ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್‌ನ ಸಿವಿಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಮತ್ತು ದ್ರವ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ವಿವಿಧ ಸಂಶೋಧಕರು ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಅಪಾಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆ, ಯಾಂತ್ರಿಕ ಶ್ರಾಂತಿ, ಉಷ್ಣಚಲನಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ದಿಢೀರ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು

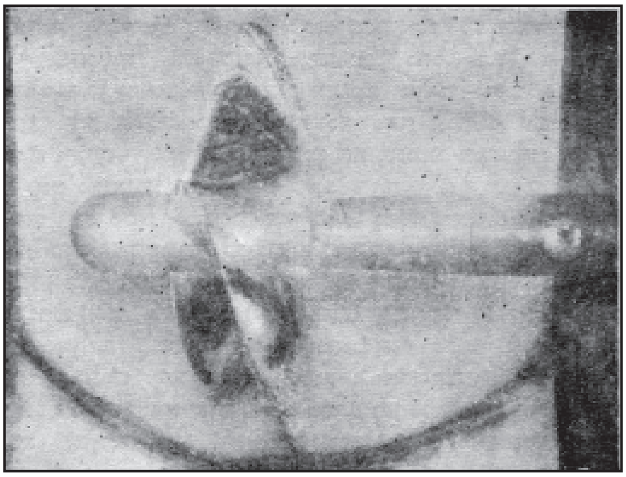

ಸ್ಕ್ರೂ ನೋದಕದ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚಿಡ ಕುಳಿಬೀಳುವುದು

ಅನೇಕರು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿವಿಲ್ ಮತ್ತು ದ್ರವ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪ್ರಯೋಗಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಅಪಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ವಿಕೃತಿಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು (ಸ್ಟ್ರೇನ್ ಎನರ್ಜಿ ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್) ಮಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಕುಳಿಗಳಿದ್ದು ಅವು ವಿವಿಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. (i) ಅಸ್ಥಿರ ಕುಳಿಗಳು, (ii) ಸ್ವತಂತ್ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಚಾರಿ ಕುಳಿಗಳು, (iii) ನಿಶ್ಚಲಸ್ಥಿತಿ ಕುಳಿಗಳು, (iv) ಏಕನಳಿಗೆಯ ಕುಳಿಗಳು, (v) ನಿಯತಕಾಲಿಕ ಕುಳಿಗಳು, (vi) ಸಂಚಾರಿ ಕುಳಿಗಳು. ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕುಳಿ ಬೀಳುವಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬಹುದು. (i) ಹಚ್ಚಿಡ ಕುಳಿಬೀಳುವುದು

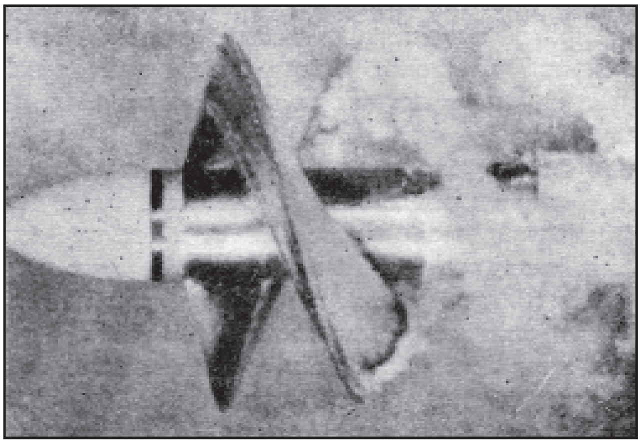

24" ವ್ಯಾಸದ ಜಲಸುರಂಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕಕುಳಿ ಬೀಳಿಸುವ ನೋದಕ

(ಶೀಟ್ ಕ್ಯಾವಿಟೇಶನ್), (ii) ಪ್ರಣೋದಿತ (ವಾರ್ಟೆಕ್ಸ್) ಕುಳಿಬೀಳುವುದು, (iii) ಪಥ ಪಾತ (ವೇಕ್) ಕುಳಿಬೀಳುವುದು, (iv) ಶಾಬ್ದಿಕ (ಸಾನಿಕ್) ಕುಳಿಬೀಳುವುದು, (v) ನಾಭೀ (ಹಬ್) ಕುಳಿಬೀಳುವುದು, (vi) ಅಲಗು ಶೇಷಾವರಣ (ಬ್ಲೇಡ್ ಕ್ಲಿಯರೆನ್ಸ್) ಕುಳಿಬೀಳುವುದು, (vii) ಅಸಂಪೂರ್ತಿ (ರಫ್‌ನೆಸ್) ಕುಳಿಬೀಳುವುದು. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಬಹುದು. ಮುಂದಿನವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು: (i) ಪ್ರಣೋದಿತ ರೀತಿಯ ಸಜ್ಜು, (ii) ಪರಿಭ್ರಮಣ ರೀತಿಯ ಸಜ್ಜು, (iii) ಬೇರಿಯಂ ಟಿಟನೇಟ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಡ್ಯೂಸರ್ ಸಜ್ಜು.

ಜಲಸುರಂಗಗಳು ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆಯ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸತ್ವಶಾಲಿ ಉಪಕರಣಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಪ್ರಯೋಗಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ, ಆಫ್ ಯು.ಎಸ್.ಎ., ಜಪಾನಿನ ಹಿಟಾಚಿವರ್ಕ್ಸ್ ಇತ್ಯಾದಿ) ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸುರಂಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು 40 ಸೆಂ.ಮೀ. ಪ್ರಯೋಗಖಂಡದ ಜಲ ಸುರಂಗವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ.

ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಅಪಾಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನದ ಜೊತೆಗೆ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ದ್ರವ ಟರ್ಬೈನುಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿಬೀಳುವುದನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಯಂತ್ರದ ಕಡಿಮೆ ಸಜ್ಜು, ನುಣುಪು ಜಲಮಾರ್ಗಗಳು, ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಒಡೆಯುವುದರಿಂದಾಗುವ ಆಘಾತಗಳನ್ನು ಹೀರಬಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ಕಂದಿತ ಮತ್ತು ಲೇಪನಗಳು–ಇವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಡಗುಗಳ ಸ್ಥೂಲಭಾಗಗಳ, ಜಲಾಂತರ್ಗಾಮಿ ಮತ್ತು ಟಾರ್ಪೆಡೊಗಳ ಆಕಾರಗಳ ಸರಿಯಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕುಳಿಬೀಳುವುದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ತಗ್ಗಿಸಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕ್ಯಾಥೋಡ್ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಇದು ದ್ರವ ಟರ್ಬೈನು, ಪಂಪು, ಹಡಗಿನ ನೋದಕ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿಬೀಳುವುದರ ಹಾನಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಳಿಬೀಳುವುದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ದ್ರವಸಂರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂರಚನೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅಂತರ್ಗಮ ಮತ್ತು ನಿರ್ಗಮ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು, ಸಂಪೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಲೇಪನಗಳ ಉಪಯೋಗ ಇವುಗಳಿಂದ ಕುಳಿ ಬೀಳುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲಾಗದಿದ್ದರೂ ನಿಧಾನಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಕುಳಿಬೀಳುವಿಕೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇನ್ನೂ ಹೊಸತು. (ಕೆ.ಎಸ್.ಇ.)

ಕುಳ್ದಿಮೀನು : ಬಗಾರಿಯಸ್ ಯಾರೆಲ್ಲಿಯೈ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರಿನ ಮೀನು. ಭಾರತ, ಮಯನ್ಮಾರ್, ಮಲಯದ್ವೀಪ ಸಮುದಾಯ, ಸಯಾಂ ಮತ್ತು ಇಂಡೋಚೀನಗಳ ಸಿಹಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವ ಈ ಮೀನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಳಿವೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ಇದು ಸುಮಾರು 5"–6" ಉದ್ದದ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕತನದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಇದನ್ನು ಸಿಹಿನೀರಿನ ಶಾರ್ಕ್ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಇದರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಚಿಕ್ಕವಾಗಿದ್ದು ತಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿವೆ. ಮೇಲಿನ ದವಡೆ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ತೆರೆದಿರುವ ಬಾಯಿಯ ಬಿರುಕು ತಲೆಯ ಉದ್ದದ ಅರ್ಧದಷ್ಟಿದೆ. ಬಾಯಸುತ್ತ ಎಂಟು ದಾಡಿಗಳಂತಿರುವ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳಿವೆ. ಮೇಲುದವಡೆಯ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳು ತಲೆಗಿಂತ ಉದ್ದವಾಗಿವೆ; ನಾಸಿಕದ ಬಳಿಯಿರುವ ಸ್ಪರ್ಶಾಂಗಗಳು ಚಿಕ್ಕವು. ಹಲ್ಲುಗಳು ಚೂಪಾಗಿದ್ದು ಅಸಮ ಆಕಾರವುಳ್ಳವು. ಈ ಮೀನಿಗೆ ಅಂಗುಳಿನ ಹಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲ. ಬೆನ್ನಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಮುಳ್ಳು ನುಣುಪಾಗಿದೆ. ಎದೆಯ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಮುಳ್ಳು ಬೆನ್ನಿನ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಯ ಮುಳ್ಳಿನಷ್ಟೇ ಉದ್ದ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಯುತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಒಳಭಾಗದ ಅಂಚು ಗರಗಸದಂತಿದೆ. ಬಾಲದ ಈಜುರೆಕ್ಕೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕವಲೊಡೆದಿದೆ. ಕುಳ್ದಿಮೀನಿನ ಚರ್ಮ ಒರಟಾಗಿದ್ದು, ಬೂದಿ ಹಾಗೂ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂದು ಮತ್ತು ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ದೊಡ್ಡ ಮಚ್ಚೆಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಈಜುರೆಕ್ಕೆಗಳ ತಳಭಾಗ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟೆಯಿರುತ್ತದೆ. (ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.)

ಕೂಂಟ್, ಆಗಸ್ಟ್ ಅಡಾಲ್ಫ್ ಎಡೂಅರ್ಡ್ ಎಬರ್‌ಹಾಡ್: 1839–94. ಜರ್ಮನಿಯ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನಿ. ಜನನ 1839 ನವೆಂಬರ್18 ರಂದು. ಮೆಕ್ಲೆನ್ ಬರ್ಗಿನ ಷ್ವೆರಿನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಬರ್ಲಿನ್ನಿಗೆ ಹೋದ. 1867ರಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೈವೇಟ್ ಡೋಜೆಂಟ್ ಆಗಿದ್ದು ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ ಜ್ಯೂರಿಚಿನ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕಿನಲ್ಲಿ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾದ. 1872ರಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ರಾಟ್ಸ್‌ಬರ್ಗಿನ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಬರ್ಲಿನ್ ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಲ್ಮೋಲ್ಟ್ಜನ ಅನಂತರ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ ಈತ ಆಯ್ಕೆಯಾದ (1888). 21 ಮೇ 1894 ರಂದು ನಿಧನನಾದ.

ಕೂಂಟನ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಬೆಳಕುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು. ಕೊಳವೆಯೊಳಗೆ ಸ್ಥಾಯೀ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಒಂದು ಹೊಸ ವಿಧಾನವನ್ನೀತ ಶೋಧಿಸಿದ. ಅತ್ಯಂತ ಹಗುರವಾದ ಲೈಕೋಪೋಡಿಯಂ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕೊಳವೆಯೊಳಗೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚೆಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಪಂದಗಳನ್ನು (ನೋಡ್ಸ್) ಹೇಗೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಈ ವಿಧಾನದಿಂದ ಶಬ್ದದ ವೇಗವನ್ನು ಘನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಅನಿಲಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದು. ದ್ರವ ಮತ್ತು ಹಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ಅಸಂಗತ ವರ್ಣವಿಭಜನೆಯನ್ನು (ಅನಾಮಲಸ್ ಡಿಸ್ಪರ್ಷನ್) ಕುರಿತು ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಈತನ ಹೆಸರು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಕಾಂತದ್ಯುತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ (ಮ್ಯಾಗ್ನೆಟೊ ಆಪ್ಟಿಕ್ಸ್) ಈತ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದ. ಹಲವು

ಅನಿಲ ಮತ್ತು ಹಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಂತಕ್ಷೇತ್ರದ ಫಲವಾಗಿ ಬೆಳಕಿನ ಪಾರ್ಶ್ವೀಕೃತ ಸಮತಲ ತಿರುಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ. (ಆರ್.ಎ.ಎ.)

ಕೂಕೂ ಹಕ್ಕಿ : ಕಾರಸ್ಯೈಯಿಫಾರ್ಮಿಸ್ ಗಣದ ಊಪೂಪಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಹಕ್ಕಿ (ಹೂಪೂ). ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನಾಮ ಊಪೂಪ ಎಪೋಪ್ಸ್. ಕೊಕ್ಕಿನ ತುದಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಾಲದ ಗರಿಯ ತುದಿಯವರೆಗೂ ಇದರ ಉದ್ದ ಸುಮಾರು 31 ಸೆಂಮೀ. ತಲೆ ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಬಣ್ಣ ಹಳದೀ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಾಸಲು ಕೆಂಪು. ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರದ, ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕಪ್ಪು ತುದಿಯ ಗರಿಶಿಖೆ, ತೆಳುವಾದ ಬಾಗಿದ ಕೊಕ್ಕು, ಬಹು ಚಿಕ್ಕ ನಾಲಗೆ, ಬಾಲದಲ್ಲಿನ ಉದ್ದನೆಯ ಹತ್ತು ಗರಿಗಳು, ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾ

ಇವು ಈ ಹಕ್ಕಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗ ತಲೆ ಪಿಕಾಸಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಾಲದ ಗರಿಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಅಡ್ಡ ಪಟ್ಟೆಯಿದೆ. ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ನಸುಗೆಂಪು. ಬೆನ್ನಿನ ಹಾಗೂ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಮತ್ತು ಕರಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಉಪಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಜೀಬ್ರಾದ ಮೈಮೇಲಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಯ ದೇಹದಿಂದ ಅಸಹ್ಯಕರವಾದ ಹಳಸಲು ವಾಸನೆ ಸೂಸುತ್ತದೆ. ಶತೃಗಳನ್ನು ದೂರವಿಡಲು ಈ ವಾಸನೆ ಸಹಕಾರಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಯೂರೋಪು, ಆಫ್ರಿಕ, ಏಷ್ಯಾ(ಸೈಬೀರಿಯಾ ಹೊರತಾಗಿ) ಖಂಡಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಹಕ್ಕಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಮರಗಿಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬಯಲು ಮತ್ತು ಸಾಗುವಳಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ವಲಸೆ ಹೋಗುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂಟೊಂಟಿಯಾಗಿ ವಾಸಿಸಿದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹಾರಾಡುವುದು ಉಂಟು. ಇದರ ಹಾರಾಟ ಮಂದಗತಿಯದು: ತರಂಗರೂಪದ್ದು. ಆದರೆ ಗಾಬರಿಗೊಂಡಾಗ ವೇಗವಾಗಿ ಹಾರಬಲ್ಲದು. ಕೀಟ, ಜೇಡ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿಗಳೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಸಗಣಿ, ಗೊಬ್ಬರಗುಂಡಿ, ನೆಲ ಮುಂತಾದೆಡೆ ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕುಕ್ಕಿ ಕೀಟಗಳನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕೂ–ಕೂ– ಕೂ–ಕೂ ಎಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕೂಕೂ ಹಕ್ಕಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳ ಬಾಹ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಇದು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಗಳ ಪೊಟರೆ, ಗೋಡೆಯ ಅಗಲವಾದ ಬಿರುಕು, ಗೆದ್ದಲುಗಳ ಗೋಡು, ಏರಿ, ಡೊಗರುಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಗೂಡನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಲು ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಲ್ಲು, ಗರಿ, ಎಲೆ, ಉಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟವನ್ನಾಗಲಿ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಗೂಡಿನಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಇದರ ಗೂಡು ಅತ್ಯಂತ ಕೊಳಕಾಗಿಯೂ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ 4–6 ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿ ಮಾತ್ರ 16–18 ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಹಗಲಿರುಳು ಮೊಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂತು ಕಾವುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮೊಟ್ಟೆಗಳಿಡುವ ಮುನ್ನ ಪ್ರೇಮಾಚರಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಉಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳು ಕೊಂಚ ದೊಡ್ಡವಾದ ಅನಂತರ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತಂದು ಮರಿಗಳಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸಿ ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. (ಬಿ.ಎನ್.ಬಿ.)

ಕೂಗರ್ : ಅಮೆರಿಕ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಹಬ್ಬೆಕ್ಕು ಅಥವಾ ಸಿಂಹಬೆಕ್ಕು. ಕಾರ್ನಿವೋರ ಗಣದ ಫೆಲಿಡೀ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ಯೂಮ, ಮೌಂಟನ್ ಲಯನ್, ಪ್ಯಾಂಥರ್, ಕ್ಯಾಟಮೌಂಟ್, ಪಯಿಂಟರ್ (ಬಹುಶಃ ಪ್ಯಾಂಥರ್ ಎಂಬುದರ ಅಪಭ್ರಂಶ) ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಫೆಲಿಸ್ ಕಾನ್‌ಕಲರ್ ಎಂಬ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹೆಸರಿನ ಈ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 15 ಉಪಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. 19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಕೆನಡದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕೊಲಂಬಿಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಅರ್ಜೆಂಟೀನ, ಪಟಗೋನಿಯಗಳವರೆಗೂ ಕೂಗರ್ ಹರಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೇಟೆಯಿಂದಾಗಿ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿದೆ. ಈಗ ಕೆನಡದ ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಾಕಿ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಾಯುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಬಲ್ಲ ಪರಿಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಸಮುದ್ರಮಟ್ಟದಿಂದ ಹಿಡಿದು 4500 ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಬದುಕಬಲ್ಲದು.

ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಬೆಕ್ಕಿನ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಮೊದಲನೆಯದು. ಜಾಗ್ವಾರ್ (**ನೋಡಿ**). ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಗಂಡು ಕೂಗರ್ 190–270 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದವೂ (ಬಾಲವೂ ಸೇರಿ) 60–75 ಸೆಂಮೀ ಎತ್ತರವೂ ಇರುತ್ತದೆ. 36–45 ಕೆಜಿ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಗಂಡುಗಳು 90 ಕೆಜಿ. ತೂಗಿರುವ ದಾಖಲೆಯೂ ಉಂಟು. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕದು. ಕೂಗರಿನ ಮೈಬಣ್ಣ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಂದು. ಕಾಲು, ಹೊಟ್ಟೆ, ಕತ್ತಿನ ತಳಭಾಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ತುಟಿ ಮಾಸಲು ಬಿಳುಪು. ಕೂಗರ್ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಂಹವನ್ನು ಹೋಲುವುದಾದರೂ ಸಿಂಹಕ್ಕಿರುವಂತೆ ಕೇಸರ ಇದರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಿವಿಗಳು ಅಗಲವಾಗಿ ದುಂಡು ಆಕಾರದವಾಗಿವೆ. ಬಾಲ ದಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಉರುಳೆಯಂತಿದೆ. ಬಾಲದ ಮತ್ತು ಕಿವಿಯ ತುದಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವು. ಬಾಲದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲಿನ ಸಣ್ಣ ಗೊಂಡೆಯಿದೆ. ಕೂಗರ್ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡುತ್ತಲೋ ಇಲ್ಲವೆ ಎತ್ತರವಾದ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಲೋ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಂಜೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಜಿಂಕೆ, ಮೊಲ, ಕಾಡುಕುರಿ, ಗಿನಿಹಂದಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಇದರ ಆಹಾರ. ದನ, ಕುರಿ, ಮುಂತಾದ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಳದಿಂದ ಬಲುದೂರ ಸಂಚಾರ ಹೊರಡುವ ಇದು ಅಗಲವಾದ ನದಿಗಳನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಈಜಿಕೊಂಡು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಲಿ,

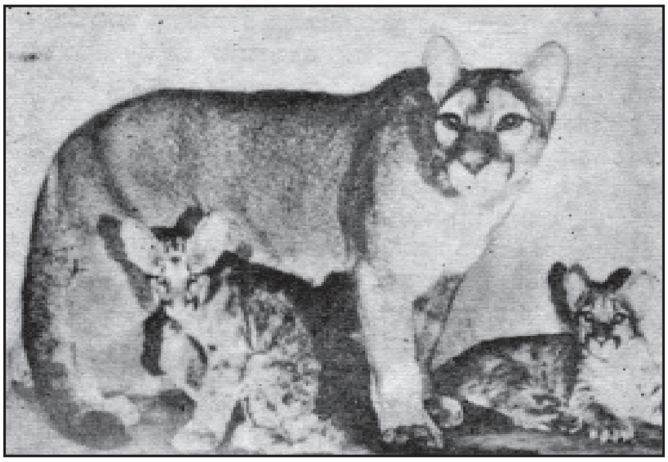

ಕೂಗರ್ : ಮರಿಗಳೊಂದಿಗೆ

ಸಿಂಹಗಳಂತೆಯೇ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕುಶಲಿ. ಎರೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸುಳಿವು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ನಿಶ್ಯಬ್ಧವಾಗಿ ಅದರ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಎರೆಯ ಮೇಲೆ ಚಂಗನೆ ನೆಗೆದು ಅದರ ಎದೆ ಅಥವಾ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 6ಮೀ. ದೂರಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯಬಲ್ಲುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ. ತುಂಬ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಇದು ತನಗಿಂತ ಐದುಪಟ್ಟು ಭಾರವಾದ ಬೇಟೆಯನ್ನು 90–100ಮೀ ದೂರದ ವರೆಗೂ ಎಳೆದೊಯ್ಯಬಲ್ಲುದು. ಸಂತೃಪ್ತಿಯಾಗಿ ತಿಂದ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವ ಮಾಂಸವನ್ನು ಪೊದೆಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬಂದು ತಿನ್ನುವುದುಂಟು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಉಪದ್ರವ ಕೊಡುವುದು ಬಲುವಿರಳ. ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಹೆದರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದುಂಟು. ಬಹುಶಃ ರೇಗಿಸಿದರೆ ಘಾಸಿ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ದಾಳಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೂಗರ್‌ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಾಲ ಇಲ್ಲ. ವರ್ಷದ ಯಾವ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಾದರೂ ಮರಿ ಹಾಕಬಲ್ಲುದು. 2–3 ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮರಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಮರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸೂಲಿಗೆ 1–6. ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯ ಕಾಲ 90–96 ದಿವಸಗಳು. ಆಗತಾನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮರಿ ಸುಮಾರು 30 ಸೆಂಮೀ ಉದ್ದವಿದ್ದು 500 ಗ್ರಾಂ ತೂಗುತ್ತದೆ. ಮರಿ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೈಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಅದರ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಚಿಕ್ಕ ಕಪ್ಪು ಮಚ್ಚೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆರು ತಿಂಗಳ ಅನಂತರ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮರಿಗಳು 1–2 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೂ ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೇ ಇದ್ದು ಅನಂತರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನ ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಕೂಗರ್‌ನ ಆಯಸ್ಸು ಸುಮಾರು 20 ವರ್ಷಗಳು. (ಬಿ.ಎನ್.ಬಿ.)

ಕೂಗುಸಿರು : ಉಸಿರಾಡುವಾಗ ಶಬ್ದ ಬರುವಂಥ ಹದಗೆಟ್ಟ ಶ್ವಾಸಕ್ರಮ. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೀತಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಬರುವ ಗಂಟಲು ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುವ ಶಬ್ದಸಹಿತವಾದ ಉಸಿರಾಟ, ಕೆಮ್ಮು ಉಬ್ಬಸ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಬರುವ ಗೊರೋ ಗೊರೋ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಉಸಿರು. ಇವೂ ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಕಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುವ ಕಷ್ಟವಾದ ಶ್ವಾಸಕ್ರಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗೊರಗೊರ ಶಬ್ದ, ಉಸಿರೆಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಶಿಳ್ಳು ಹೊಡೆದಂತೆ ಶಬ್ದವಾಗುವುದು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಗುಸಿರು ಎನ್ನುವ ಅಸ್ವಸ್ಥ ಸ್ಥಿತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಶಬ್ದದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶೀನು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಗೊರಕೆ ಮುಂತಾದ ಶ್ವಾಸಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸಹ ಕೂಗುಸಿರುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಈ ಬೇನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೂಗುಸಿರಿನ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: 1 ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಮಾರು 6 ತಿಂಗಳಿನಿಂದ 2 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಇರುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ಕೂಗುಸಿರು. 2 ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೇಳುವ ಊತಸಮೇತವಾದ ಗಂಟಲಿನ ಎಳೆತ. 3 ನಾನಾ ಖಾಯಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಒಡಗೂಡಿದ ಶ್ವಾಸಕ್ರಿಯೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ವಿಧದ ಕೂಗುಸಿರು ಊತರಹಿತವಾದದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜಟಿಲತೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಿದು ಮೂಳೆ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವುದು. ಇಂಥ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಾಸಾ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (ಅಡಿನಾಯಿಡ್ಸ್) ಊದಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆನುವಂಶಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಮಲಬದ್ಧತೆ, ಭೇದಿ, ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಳುಗಳು ಮುಂತಾದವು ಸಹ ಕೂಗುಸಿರಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು. ಮಗುವನ್ನು ಬೆಚ್ಚಗಿಟ್ಟು ಸರಿಯಾದ ಔಷಧಿಯಿಂದ ಉಪಚರಿಸಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ವಿಧದ ಕೂಗುಸಿರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 1–8 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಕಾಲ ಶೀತ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಇದು ಉಲ್ಬಣಿಸಬಹುದು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕೆಮ್ಮು ನೆಗಡಿ ಈ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಮಗುವಿನ ಮುಖಭಾವ ಕತ್ತನ್ನು ಹಿಸುಕಿದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ, ಶಾಖ ಕೊಡುವುದು, ಯುಕ್ತ ಔಷಧಿಯಿಂದ ಉಪಚರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಉಪಶಮನ ವಿಧಿ.

ಮೂರನೆಯ ವಿಧದ ಕೂಗುಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶ್ವಾಸನಾಳದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿಯಾಡಲು ಅಡಚಣೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಾರಣ ಏಕಾಣುಜೀವಿಗಳ ಸೋಂಕು. ಅವ್ಯಕ್ತ ವೈರಸ್ ಸೋಂಕಿನಿಂದಲೂ ಊತ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೇ ಉಬ್ಬಸ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಶ್ವಾಸನಾಳಗಳ ಸೆಳತದಿಂದ ಸಹ ಕೂಗುಸಿರು ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ವಾಸನಾಳದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತು ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ, ಹೊರಗಡೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ಉಂಟಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಲು ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ಅಡಚಣೆ ಒದಗಿದಂತೆ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ನಾಯಿಕೆಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಜಿಗಟಾದ ಕಫ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬರದೆ ಅತಿಯಾದ ಕೆಮ್ಮನ್ನೂ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಡಿಫ್ತೀರಿಯಾ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ರೆಪ್ಟೋಕಾಕಸ್ ಏಕಾಣುಗಳು ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಊತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪೊರೆ ಕಂಡುಬಂದು ಅದು ಶ್ವಾಸನಾಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ಬಿಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಜರುಗುತ್ತ ಪುನಃ ಉಸಿರೆಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ಲೇಷ್ಮವೂ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಶಬ್ದದ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕೂಗುಸಿರೇ, ಕೂಗುಸಿರಿಗೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತುರ್ತು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಶ್ವಾಸನಾಳವನ್ನು ಛೇದಿಸಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಡಿಫ್ತೀರಿಯಾ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಈ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಉಬ್ಬಸಕ್ಕೆ ನಾಯಿಕೆಮ್ಮಿಗೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉಸಿರಾಟ ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಒಳಗಡೆಯೇ ಏನಾದರೂ ಅಡಚಣೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬೇಕು. ಕೂಗುಸಿರಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅನೇಕ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಶೈಶವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಳವಾಗಿ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. (ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.)

ಕೂಚ್‌ಬಿಹಾರ್ ಟ್ರೋಫಿ : ಭಾರತದ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಂಡಲಿಯವರು 1952–53ರಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಅಂತರ ವಲಯ ಶಾಲೆಗಳ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಷಿಪ್ ಟೂರ್ನಿಯ ಪಾರಿತೋಷಕ. ಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಆಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಾರ ನೀಡಿ, ಯುವಕರಿಗೆ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಕೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸಿ ದೇಶದ ಭವಿಷ್ಯದ ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಪಂದ್ಯ ನಡೆಯುವುದು ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮ, ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ವಲಯಗಳ ಟೀಮುಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಟೂರ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ತಂಡಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿ ವಲಯದಲ್ಲೂ ಚಾಂಪಿಯನ್‌ಶಿಪ್ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಾಜ್ಯಗಳ ತಂಡಗಳು ಅಂತರ ರಾಜ್ಯ ಶಾಲೆಗಳ ಕ್ರಿಕೆಟ್ ಕ್ರೀಡಾ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ವಲಯದ ಕ್ರೀಡಾಸ್ಪರ್ಧೆ ಮುಗಿದ ಅನಂತರ ವಲಯದ ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಿತಿ ಕೂಚ್ ಬಿಹಾರ್ ಟ್ರೋಫಿಯಲ್ಲಿ ಆ ವಲಯವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ತಂಡವನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳೂ ಇವೆ. ಭಾರತದ ಶಾಲಾ ಬಾಲಕ ತಂಡ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಹಾಗೂ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ತಂಡಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಟೆಸ್ಟ್ ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಡಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ತಂಡಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೆಲವು ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಡಿವೆ.

ಹಿಂದೆ ಕೂಚ್ ಬಿಹಾರ್ ಟ್ರೋಫಿ ಪಂದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಡಿದ ಹಲವು ಆಟಗಾರರು ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ, ಹಾಗೂ ಹಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ತಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. (ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್.)

ಕೂಚಿಪುಡಿ ನೃತ್ಯ : ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕೂಚಿಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಅದರ ಸುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 12 ಮತ್ತು 13ನೆಯ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಒಂದು ನೃತ್ಯ ಪದ್ಧತಿ.

ಹಿನ್ನೆಲೆ: ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ನೃತ್ಯ ದೇವದಾಸಿಯರಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಲೌಕಿಕ ನೃತ್ಯಗಳು ವೃತ್ತಿನರ್ತಕಿಯರಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ನೃತ್ಯದ ಜೀವಾಳವಾದ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ತಂತ್ರಕೌಶಲಗಳನ್ನು ವೃತ್ತಿನರ್ತಕಿಯರು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. ಸು. 1000ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನೃತ್ಯಕಲೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಗುಣವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ, ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಚಳವಳಿಯೊಂದು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕೂಚಿಪುಡಿ ಈ ಚಳವಳಿಯ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು.

ಕೂಚಿಪುಡಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಿವಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 300ರ ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರ.ಶ. 16 ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಆಂಧ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ವಿಶಾಲ ಭೂವಲಯದಲ್ಲಿ ಇದು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಾಕತೀಯ ರಾಜರು ನೃತ್ಯಕಲೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದರು. ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾಕತೀಯ ಗಣಪತಿ ಮಹಾರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಾಮಾತ್ಯನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಕಲಾಚಾರ್ಯನೂ ಇದ್ದ. ಗುಂಡಾಮಾತ್ಯ, ಜಯಪ್ಪನಾಯಕನೆಂಬ ಗಜ ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತಿಗೆ ನೃತ್ಯಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲು ರಾಜನಿಂದ ನಿಯೋಜಿತನಾಗಿದ್ದ. ಜಯಪ್ಪನಾಯಕ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರವೀಣನಾದುದಲ್ಲದೆ, ಭರತನಾಟ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವೃತ್ತ ರತ್ನಾವಳಿ ಎಂಬ ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಇದು 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ನೃತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳ ಪೂರ್ಣ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭುಜಂಗತ್ರಾಸ, ತಾಲಪುಷ್ಪ ಪುಟ, ಭೂಚಾರಿ, ಆಕಾಶಚಾರಿ, ಅಂಗಹಾರನೃತ್ಯ, ಸಪ್ತತಾಂಡವಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರು ದಶವಿಧ ಶಿವಲೀಲೆಗಳ ನಾಟ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಮಾಯಾಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥೆಗಳ ಲಘು ವಿಷಯಗಳೂ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಮೇಲಿನ ಮಾದರಿಯ ಮಾರ್ಗೀಯ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೂಚಿಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು 12 ಮತ್ತು 13ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದು. ಕೂಚಿಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೇಳಗಳು ಮಾರ್ಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಲೆಯನ್ನು ಅರಳಿಸಿಕೊಂಡವು. ಈ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೇಳಗಳ ಸದಸ್ಯರು ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಭರತನಾಟ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಮಾಣಭೂತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವರಾಗಿದ್ದು, ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ತರಬೇತನ್ನು ಪಡೆದವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೂಚಿಪುಡಿ ನೃತ್ಯಮಾರ್ಗದ ಆರಂಭ, ಬೆಳೆವಣಿಗೆ : ಕೂಚಿಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೇಳ ಚಳವಳಿ ಯಾವಾಗ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಗವತರನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಧಾರ ಪ್ರ.ಶ.ಪೂ. 1500ರಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ, ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ ವೀರನರಸಿಂಹರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ದಾಖಲೆಗಳ ಮಚುಪಲ್ಲಿ ಕೈಫಿಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಈ ರೀತಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು: 'ಕೂಚಿಪುಡಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಗವತರ ನಾಟಕ ತಂಡವೊಂದು ವಿನುಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲವ್‌ಕೊಂಡದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಗ,

ವೀರನರಸಿಂಹರಾಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರು ನಾಟಕವೊಂದನ್ನು ಆಡಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು.'

ಕೂಚಿಪುಡಿ ಮೇಳ ನುರಿತದ್ದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದ, ವೀರ ನರಸಿಂಹರಾಯ ತನ್ನ ರಾಣಿ ಮತ್ತು ರಾಜಪರಿವಾರದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯೊಳಗೆ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ. ನಿಜವಾಗಿ ಈ ಮೇಳ ಸಂಚಾರೀ ತಂಡವಾಗಿದ್ದು, ಜನಪ್ರಿಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನತೆಯನ್ನು ರಂಜಿಸುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲದೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ವೈಷ್ಣವ ತತ್ತ್ವದ ಉತ್ಕರ್ಷದಿಂದಾಗಿ ಈ ಸಂಚಾರೀ ತಂಡಗಳು ಭಾಗವತ ಪುರಾಣದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಕೂಚಿಪುಡಿ ಭಾಗವತರು ಅಥವಾ ಕೂಚಿಪುಡಿ ಭಾಗವತ ಮೇಳ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಈ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ರೂಪವೆಂಥದ್ದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಅದು ಇಂದು ನಾವು ಯಕ್ಷಗಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಜನಪದ ಅಥವಾ ದೇಸೀ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕೂಚಿಪುಡಿ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ, ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ನಾಟಕ ತಂಡಗಳವರು ತಂಜಾವೂರಿಗೆ ವಲಸೆಬಂದು, ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಅಚ್ಯುತಪುರಂ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇದು ತಂಜಾವೂರಿನ ರಾಜ ಅಚ್ಯುತಪ್ಪನಾಯಕನಿಂದ ದಾನವಾಗಿ ದೊರೆತ ಅಗ್ರಹಾರ. ಇಂದು ಇದನ್ನು ಮೇಳತ್ತೂರು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮೇಳಗಳು ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಚರಿತ್ರೆ, ಮೋಹಿನಿ ರುಕ್ಮಾಂಗದ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಮನಾಟಕದಂಥ ತಮ್ಮ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೃತ್ಯನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡತೊಡಗಿದರು.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಸರಿಸುಮಾರು 1560ರಿಂದ 1660ರ ವರೆಗೆ ಕೂಚಿಪುಡಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು; ನೃತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ, ತೀರ್ಥನಾರಾಯಣ ಯತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧೇಂದ್ರಯೋಗಿಗಳಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಚನಕಾರರನ್ನು, ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧೇಂದ್ರಯೋಗಿ ಈಗಾಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ನೃತ್ಯಕಲೆಗೆ ಹೊಸ ತಿರುವೊಂದನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ, ಯಾವುದನ್ನು ನಾವಿಂದು ಕೂಚಿಪುಡಿ ನೃತ್ಯಪಂಥವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದರ ಸ್ಥಾಪಕನೀತ. ಈ ನೃತ್ಯನಾಟಕದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಈತ ಪಾರಿಜಾತಹರಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಆ ನಾಟಕವನ್ನು ಕೂಚಿಪುಡಿ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಕಲಿಸಿದ. ಅದು ಕೂಚಿಪುಡಿ ಪಂಥದ ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಪಾರಿಜಾತ ಹರಣ ಸತ್ಯಭಾಮೆಗೂ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಇದ್ದ ಗಾಢ ಪ್ರೀತಿಯ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕಥೆ ರಸಭಾವಗಳನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಸ್ವಾಧೀನ ಪತಿಕಾ ನಾಯಿಕೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಆಜ್ಞಾನುವರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಹಿಸಬಹುದು.

ರಹಸ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಇದು ಮಧುರಭಕ್ತಿಯ ಅಂದರೆ ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಸಮಾಗಮದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಯುಕ್ತವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಜೀವಾತ್ಮನ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮೂಲಕ ಪರಿಹಾರವಾಗಬಲ್ಲ ಸಂಕಷ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ವಿಪ್ರಲಂಭ ಶೃಂಗಾರ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೂಚಿಪುಡಿ ಸಂಸಾರಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪುರುಷ ಸದಸ್ಯನೂ ಈ ಕಲೆಯ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಒತ್ತೆಯಿಡುವಂತೆ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಒಂದು ಬಾರಿಯಾದರೂ ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಿದ್ಧೇಂದ್ರ ಯೋಗಿಗಳು ಸದಸ್ಯರ ಮನವೊಲಿಸಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ಪ್ರೌಢಕಲೆಗಾಗಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ ಸಂಸಾರಗಳಿಗೆಂದು ಕೂಚಿಪುಡಿಯನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಕೊಡಲು ಗೋಲ್ಕೊಂಡದ ನವಾಬ (1672–87) ಅಬ್ಬುಲ್ ಹಸನ್ ಕುತಾಬ್ ಅವರಿಂದ ತಾಮ್ರ ಫಲಕ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲು ಸಿದ್ಧೇಂದ್ರಯೋಗಿಗಳೇ ಕಾರಣರಾದರು. ಈ ವಾಗ್ದಾನವನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತ ಈ ಕಲೆ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಹರಿದುಬಂದಿದೆ.

ಈಗಾಗಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ, ಸಿದ್ಧೇಂದ್ರಯೋಗಿಯವರು ನೃತ್ಯನಾಟಕದ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ರೂಪವನ್ನು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿದರು. ಪಾರಿಜಾತಹರಣ ನಾಟಕ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೌಢವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ತಾಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆವಶ್ಯಕ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂಥದು. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಕೂಚಿಪುಡಿ ಭಾಗವತರ ಸಂಚಾರೀ ಮೇಳಗಳು ವಿವಿಧ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದರ್ಬಾರುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದೇವದಾಸಿಯರ ಮತ್ತು ರಾಜನರ್ತಕಿಯರ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡುವು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ, ಕೂಚಿಪುಡಿ ಪಂಥದ ಕಲೆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ, ಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರ ಮೂವ್ವ ಗೋಪಾಲ ಪದಗಳ ಗಾಯನ ಮತ್ತು ನರ್ತನದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ನೃತ್ಯಕಲೆಯ ಮೇಲಾದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪ್ರಭಾವ ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಫಲಿತಾಂಶವಾಗಿ, ಪಾರಿಜಾತ ಹರಣ ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಪಾತ್ರ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ನಾಯಿಕೆಯ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಪೂರ್ಣ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಇಂಬುಕೊಟ್ಟು ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪಾತ್ರ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಪಾರಿಜಾತ ಹರಣ ನಾಟಕದ ಮೂಲ ರೂಪ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಸತ್ಯಭಾಮಾ ಮತ್ತು ಮಾಧವಿ ಎಂಬೆರಡು ಪಾತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದು ಬಂದುವು. ಸಮಸ್ತವೂ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಕಲಾಪವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಾರಿಜಾತಹರಣ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಭಾಮಾಕಲಾಪ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಧವಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಪ್ರಿಯ ಗೆಳತಿ, ಆಕೆಯ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷ್ಯ ರಕ್ಷಕಳು, ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಆತ್ಮವಿವೇಕ ಸ್ವರೂಪಳು.

ರಂಗಭೂಮಿ, ನಾಟಕ : ಕೂಚಿಪುಡಿ ನೃತ್ಯನಾಟಕವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನೀಗ ನೋಡಬಹುದು. ಇವರ ರಂಗಭೂಮಿ ಸರಳವಾದುದು. ಗ್ರಾಮದ ದೇವಾಲಯವೊಂದರ ಮುಂದೆ ಸಮತಟ್ಟಾದ, ತೆಂಗಿನಗರಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ ಚಪ್ಪರವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರ ನಾಟಕರಂಗ. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಎದುರಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕ ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತರಿಂದ ಬೆಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ನಡೆಯಬಹುದು. ಸುಂದರ ನಮೂನೆಯ ಬಣ್ಣದ ಪರದೆಯೊಂದನ್ನು ಇಬ್ಬರು ಯುವಕರು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮದ ಅಗಸರಿಬ್ಬರು ರಂಗಸ್ಥಳದ ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಿಂತು ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಿಂದ ಉರಿಯುವ ಪಂಜುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು ರಂಗಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪರದೆಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ನಾಟಕೀಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಬೆಳಕನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪಂಜಿನಮೇಲೆ ಗುಗ್ಗ ಎಂಬ ರಾಳವನ್ನು ಎರಚುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಭುಗ್ ಎಂದು ಹತ್ತಿ ಉರಿಯುತ್ತದೆ. ರಂಗಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ಪಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿನ ವಾದ್ಯಗಾನ ಹಠಾತ್ತನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದಲ್ಲದೆ ತೆರೆ ಬಿದ್ದು ರಾಳದ ಉರಿ ಭುಗಿಲೆನ್ನುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆಂದರೆ ಪಾತ್ರ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೆ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ನಟರ ಹಿಂದೆ, ಅವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ, ಮೃದಂಗ, ಕೊಳಲು ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತಿರುವ ವಾದ್ಯಗಾರರು ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕರು ನಿಂತಿರುತ್ತಾರೆ. ತಂಡದ ಮುಖಂಡನಾದವ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿನ ತಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತ ನಾಟಕವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಎತ್ತರವಾದ ಆಳಾಗಿದ್ದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶುದ್ಧವಾದ ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನುರಿತವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಲಾವಿದರ ಮೇಲೆ ಬೀಳಬಹುದಾದ ಕೆಟ್ಟದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಆತ ಸದಾ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಲ ಸರಿದಂತೆ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನೂತನ ಪ್ರಕಾರಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲಕಲಾಪ ಒಂದು. ಇದು ಕೂಚಿಪುಡಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಇದು ಗೌಳಿಗಿತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನ ನಡುವೆ ನಡೆದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಸಂವಾದವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಅವಶ್ಯ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಕಥೆಯಾಗಿರದೆ ವಿಶದವಾದ ಮತಾನುಚರಣೆಯಲ್ಲಿನ ಯಜ್ಞಗಳ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕತೆ, ಮಾನಸಿಕ ಯಜ್ಞದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ, ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಪಿಂಡೋತ್ಪತ್ತಿ ಕರ್ಮಗಳಂತೆ ವಿವಿಧ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರವಚನವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಡಂಬನೆಯಾಗಿದ್ದು ಮನರಂಜನೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೋಧಪರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಗೌಳಿಗಿತ್ತಿ, ತಾನು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಗೌರವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗಿಂತ ಕೀಳಾದವಳಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾಳಲ್ಲದೆ ಶೂದ್ರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬ ದೀಕ್ಷೆಪಡೆದ ಅನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ವೇಷಭೂಷಣ : ಕೂಚಿಪುಡಿ ಕಲಾವಿದರ ವೇಷಭೂಷಣ ವಿಶದವಾದುದಲ್ಲ. ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ, ಒಂದೇ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಹುಡಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ವಸ್ತುಗಳು ಬರುವ ಮುನ್ನ, ಅವಶ್ಯವಿದ್ದ ಬಣ್ಣ, ಹುಡಿಗಳನ್ನು ಖನಿಜ ಮತ್ತು ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಜ ಸುಂದರ ಕಿರೀಟ ಮತ್ತು ಅಲಂಕೃತ ಭುಜಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಶೃಂಗಾರ ವಿಶದವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳ ಅಲಂಕಾರ ಸಾಧನಗಳು ಹಲವು. ಅವಳು ವಾರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇವು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ರಾಣಿ ಧರಿಸುವ ಒಡವೆಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ಹಗುರವಾದ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿ ಹೊಳೆವ ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಂಗೀತ: ಕೂಚಿಪುಡಿಯ ಸಂಗೀತದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾರ್ಗೀಯವಾದುದೇ.

ತೀರ್ಥನಾರಾಯಣ ಯತಿ : ತರಂಗ ನೃತ್ಯಪದ್ಧತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದ. ಪೂರ್ಣಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಮಲಪುರಂನ ಕುಚಿಮಂಚಿವರಿ ಅಗ್ರಹಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈತ ವೇದಾದ್ರಿ ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಕ್ತ. ಚಿಕ್ಕವನಿರುವಾಗಲೆ ಯತ್ಯಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು, ತಂಜಾವೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದ. ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಪಾರಿಜಾತ ಹರಣ ನಾಟಕ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕವೊಂದನ್ನು

ಈತ ರಚಿಸಿ ಅಚ್ಯುತಪುರದ (ಇಂದಿನ ಮೇಳತ್ತೂರು) ವರದರಾಜಸ್ವಾಮಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವೇರಿಯ ಉಪನದಿಯೊಂದರ ಮೇಲಿರುವ ವರಹೂರಿನಲ್ಲಿ ಈತ ಕಡೆಗೆ ನೆಲೆಸಿದ. ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾ ತರಂಗಿಣಿ ಎಂಬ ಬಹುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ವರಹೂರಿನ ದೇವಾಲಯದ ದೇವರ ಮುಂದೆ ತರಂಗಗಳನ್ನು ಭಾವಪರವಶತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದುದಾಗಿಯೂ ನೃತ್ಯಮಾಡಿದುದಾಗಿಯೂ ಈತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಲಯ ವಿನ್ಯಾಸದ ಜಟಿಲ ಉದಾಹರಣೆಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಕೆಲವು ತರಂಗಗಳ ಚರಣಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಬ್ದಗಳು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೂಚಿಪುಡಿಯ ಕಲಾವಿದರು ತರಂಗ ನೃತ್ಯದ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದು ಈ ಪಂಥದ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಕೂಚಿಪುಡಿ ನೃತ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಭರತನಾಟ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದು : ಕೂಚಿಪುಡಿ ಪಂಥದ ನೃತ್ಯ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ, ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಭರತಮುನಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ನೃತ್ಯನಾಟಕವಾಗಿದೆ. ನಾಟ್ಯರೂಪದ ಇದು ವಾಚಿಕ, ಆಂಗಿಕ, ಆಹಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಮೊದಲಾದ ನಾಟ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಮನರಂಜಕ ಉದ್ದೇಶಗಳುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ಇದು ಹೃದಯ ಮುಟ್ಟುವಂಥ ವಿವಿಧ ಭಾವಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾದ್ದೆಂದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಯಭಾಗಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪುರುಷರು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಭರತನಾಟ್ಯ ಪ್ರಾಯಶಃ 120 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದು, ಅಷ್ಟೆ ಅಲರಿಪು, ಜತಿಸ್ವರ, ಶಬ್ದ, ವರ್ಣ, ಪದ ಮತ್ತು ತಿಲ್ಲಾನ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು ತರ್ಕಬದ್ಧ ಅನುಪೂರ್ವಿಯೊಂದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯಗಳ ಮೂಲಕ ನೃತ್ಯಕಲೆ ಹೇಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವಾವುದನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಶವೂ ತನಗೆ ತಾನೆ ಪೂರ್ಣವಾದುದಾಗಿದ್ದು, ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಚೊಕ್ಕವಾದ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭರತನಾಟ್ಯಯೋಜನೆ ತಂಜಾವೂರು ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ ವಡಿವೇಲು ಮತ್ತು ಅವನ ಸೋದರರಿಂದ ರಚಿತವಾದುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬ ಯುವಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರವೀಣೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಚಿಪುಡಿ ಕಲಾವಿದರು ಕೂಡಿ ಮೇಲಿನಂತೆ ತರಂಗ ನೃತ್ಯವನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಾಲಗೋಪಾಲ ತರಂಗ, ಮುವ್ವಾ ಗೋಪಾಲಪಾದ ಅಭಿನಯ, ತಿಲ್ಲಾನ ಮತ್ತು ದಶಾವತಾರ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ವಿನೋದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರದರ್ಶನ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ತಿಲ್ಲಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೂಚಿಪುಡಿ ಕಲೆಯ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡಮಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವೀಯುತ್ತಿದೆ. ಕೂಚಿಪುಡಿಯ ವೆಂಕಟರಾಮ ನಾಟ್ಯ ಮಂಡಲಿಯ ಮುಖಂಡರಾದ ಚಿಂತಾಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ತಮ್ಮ ತಂಡದೊಡನೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮುಖ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ವೇದಾಂತಂ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ಅವರು 1961ರ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನು ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ವಿ.ಎ.)

ಕೂಟಯೋಧರು : ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಟ್ಟು ಅಕ್ರಮ ಕಾಳಗಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುವ ಸಾಹಸಿಗರು (ಸ್ನೈಪರ್ಸ್). ಹಸ್ತಕೌಶಲ, ಶೀಘ್ರಗಾಮಿತ್ವ ತಾವು ಕಾರ್ಯವೆಸಗುವ ವಲಯದ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕೂಟಯೋಧರಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ವೈರಿಗಳ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ಗೂಢಚರ್ಯೆಯಿಂದ ಮೊದಲೇ ಅರಿತು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರ ಘಾಸಿಯನ್ನು ಹಠಾತ್ತನೆ ಎಸಗಿ ವೈರಿಯ ಧೃತಿ ಕೆಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೂಟಯೋಧರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಶತ್ರುವಿನ ಸರಬರಾಜುರೇಖೆ, ಸಂಪರ್ಕವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹಿಂಚೂಣಿಯ ಕೋಮಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಈ ಸಾಹಸಿಗರಿಗೆ ಸದಾ ಗೃಧ್ರದೃಷ್ಟಿ. ಕೂಟಯೋಧರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣಪಡೆದ ಸೈನಿಕರಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸೈನ್ಯದ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯಬಹುದು. (ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.)

ಕೂಡಕ್ಷರ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ (ಮೊದಲ) ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಹೆಣೆದಂತೆ ರಚಿಸಿರುವ ಹಾಗೂ ಮೊಹರಿನ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಧಿಕೃತ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಚಿಹ್ನೆ (ಮೊನೋಗ್ರಾಮ್). ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ, ಪದಕಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಕೂಡಕ್ಷರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವ ರಾಜರಿಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದೆಯೆಂಬ ಗುರುತು ಇದರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮುದ್ರಣದ ಆರಂಭ ಕಾಲದ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಕರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಸಹ ಇವು ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸರಿಯಾದ ಪತ್ತೆಗೆ ಇವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲೂ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲೂ ಕಲೆಗಾರರ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಇವು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕೂಡಕ್ಷರಗಳ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಾದರಿಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಗಣ್ಯಪುರುಷನಿಗೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವನಿಗೂ ಕಲಾವಿದನಿಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಇಂಥ ಸಂಕೇತವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಂಶಲಾಂಛನ ದ್ಯೋತಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ಅಧಿಕಾರವಿರದಿದ್ದುದರಿಂದ ವರ್ತಕರು ಅವುಗಳ ಬದಲು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನಕ್ಷೆಯೊಡಗೂಡಿದ ಕೂಡಕ್ಷರದ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂಡಮಾರುತಗಳಿಂದಲೂ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಅನಾಹುತಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಣೆಯಿರಲೆಂದೋ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ವರ್ತಕರ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೋ ತಮ್ಮ ಕ್ರೈಸ್ತ ಕುರುಹಾಗಿ ಶಿಲುಬೆಯ ಗುರುತನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಡಚ್ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮ ಇಂಥ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಬಾವುಟಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ವರ್ತಕನೊಬ್ಬನ ಕುರುಹನ್ನುಳ್ಳ 16ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸೊಗಸಾದ ಚಿನ್ನದುಂಗುರವೊಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಾಚೀನ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೂಡಕ್ಷರ ಚಿಹ್ನೆಯೆಂದರೆ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೊದಲೆರಡಕ್ಷರಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು. ಲೌಕಿಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಹೆನ್ರಿ ಮತ್ತು ಡಯನಾ ಡಿ ಪೊಯಿಷರ್ಸ್ ಅವರ ಸಂಯೋಜಿತ ಕೂಡಕ್ಷರವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಆ ದೊರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಮೇಲೆ, ಅರಮನೆಯ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಇವರ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲು, ಬತ್ತಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಡಯಾನ ಅಧಿದೇವತೆಯ ಬಾಲಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಗುರುತುಗಳು ಇವುಗಳೊಡನೆ h ಮತ್ತು d ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಣೆದು ಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್ಟ್ ಮತ್ತು ಡ್ಯೂರರ್ ಇವರ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಕಲಾವಿದರ ಕೂಡಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. (ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.)

ಕೂಡಲಸಂಗಮ : ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುನಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ; ಸಂಗಮ. ಇಲ್ಲಿ ಮಲಪ್ರಭಾನದಿ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರುವುದು. ಇದೇ ಕೂಡಲಸಂಗಮವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಹುನಗುಂದದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 16 ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಲಪತಿ ಜಾತವೇದಮುನಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನೆಂದೂ ಈತನ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ

ಮೊದಲಾದವರು ಇದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮೋದ್ಧಾರಕ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಸಂಗಮನಾಥ. ಇವರ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತವಾದ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಈ ದೇವನೇ. ಇವರ ಬಾಲ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದೂ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಇವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದಾಗ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯರಾದರೆಂದೂ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಐಹೊಳೆ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ರಕ್ಕಸತಂಗಡಿ, ಮಹಾಕೂಟ, ಬಾದಾಮಿ– ಇವು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಕೊಡುಗೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಕೂಡಲಸಂಗಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಮತಮಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂದು ಕೂಡಲಸಂಗಮ ಒಂದು ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದುಕೊಂಡು ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಬಿ.ಎಸ್.)

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದಸೂಚಿ

ಇದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳ ಸೂಚಿ ಮಾತ್ರ. ಸಂಖ್ಯೆಯು ಪುಟವನ್ನೂ ಎ ಎನ್ನುವುದು ಪುಟದ ಎಡ ಅಂಕಣವನ್ನೂ ಬ ಎನ್ನುವುದು ಪುಟದ ಬಲ ಅಂಕಣವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

Abscess – ಕುರು ೮೪೭ಬ
Abutilon – ಕುರುವೆಗಿಡ ೮೫೩ಎ
Acalypha indica – ಕುಪ್ಪಿಗಿಡ ೮೧೯ಬ
Acridotheres fuscus – ಕಾಡು ಮೈನ ೪೨೮ಬ
Actinomycosis – ಕಿರಣಣಬೆ ಬೇನೆ ೬೯೪ಎ
Aetiology – ಕಾರ್ಯಕಾರಣಶಾಸ್ತ್ರ ೫೬೫ಎ
Albizzia chinensis – ಕಲ್ಬಾಗಿ ೨೫೮ಬ
Amaranthus – ಕೀರೆಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡ ೭೫೬ಬ
Anamirta cocculus – ಕಾಗೆಮಾಂಬಳ್ಳಿ ೪೧೩ಎ
Andrographis paniculata – ಕಾಲಮೇಘ ೫೮೭ಎ
Ankylosis – ಕೀಲುಗಟ್ಟ ೭೬೧ಬ
Anthelmintics – ಕರುಳುಹುಳು ನಿರೋಧಕಗಳು ೫ಬ
Anthology – ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ ೬೩೦ಬ
Aphrodisiac – ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ೪೮೭ಬ
Appendicitis – ಕರುಳುವಾಳುರಿತ ೫ಎ
Aquarius – ಕುಂಭರಾಶಿ ೭೮೬ಎ
Arisaema – ಕಾಡುಸುವರ್ಣಗೆಡ್ಡೆ ೪೨೯ಬ
Armour – ಕವಚ ೨೮೦ಎ
Art – ಕಲೆ ೨೩೫ಎ
Artefact, Making of – ಕಲಾವಸ್ತು ವಿರಚನೆ ೨೨೨ಎ
Art for art's sake – ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ೨೩೯ಎ
Art galleries – ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ೨೨೦ಎ
Arthritis – ಕೀಲುರಿತ ೭೬೫ಎ
Asbestos – ಕಲ್ನಾರು ೨೫೨ಎ
Auricular canal – ಕಿವಿಯ ಸಾಗಾಲುವೆ ೭೧೭ಎ
Bagarius yarellii – ಕುಳ್ಳಿಮೀನು ೮೯೧ಬ
Barbus dubius – ಕಾವೇರಿಗೆಂಡೆ ೬೧೭ಬ
Bee eater – ಕಳ್ಳಿಪೀರ ೩೨೮ಬ
Bison – ಕಾಡುಕೋಣ ೪೨೦ಬ
Black house – ಕಾಹುಗೋಟೆ ೬೫೧ಬ
Black market – ಕಾಳಸಂತೆ ೬೫೩ಬ
Blind fish – ಕುರುಡು ಮೀನು ೮೫೧ಬ
Blind worm – ಕುರುಡು ಹುಳು ೮೫೧ಬ
Boehmeria – ಕಿತ್ತಾನಾರು ೬೮೫ಎ
Boil – ಕುರು ೮೪೭ಬ
Borer beetle – ಕಾಳು ಕೊರೆಯುವ ಕುಟ್ಟಿ ೬೬೩ಎ
Bort – ಕೀಳುವಜ್ರ ೭೭೧ಬ
Bower bird – ಕುಂಜಪಕ್ಷಿ ೭೭೩ಎ
Brocade – ಕಿನ್‌ಕಾಪು ೬೮೮ಎ
Buck wheat – ಕಾಡುಗೋದಿ ೪೨೨ಎ
Cactus – ಕಳ್ಳಿ ೩೨೬ಬ
Cairns – ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳು ೨೭೪ಎ
Caladium – ಕಲೇಡಿಯಮ್ ೨೪೫ಎ
Calculus – ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ೧೯೨ಬ
Calculus – ಕಲ್ಲುಗಳು, ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ೨೭೧ಬ
Caldera – ಕಾಲ್ಡೆರ ೬೧೧ಎ
Call money – ಕರೆಹಣ ೭ಎ
Camphor – ಕರ್ಪೂರ ೧೮೨ಎ
Camphor tree – ಕರ್ಪೂರದ ಮರ ೧೮೨ಬ
Canarium strictum – ಕಾಯಿಧೂಪ ೪೯೦ಎ
Cancer – ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿ ೮ಬ
Canna indica – ಕಾಬಾಳೆ ೪೬೪ಎ
Canthium parviflorum – ಕಾರೇಗಿಡ ೫೦೭ಬ
Carbazole – ಕಾರ್ಬಜ಼ೋಲ್ ೫೩೩ಎ
Carbenes – ಕಾರ್ಬೀನುಗಳು ೫೩೫ಎ
Carbides – ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳು ೫೩೬ಬ
Carbohydrates – ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ೫೪೯ಎ
Carbomycin – ಕಾರ್ಬೊಮೈಸಿನ್ ೫೩೮ಎ
Carbonates – ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ೫೩೬ಬ
Carbon-14 dating – ಕಾರ್ಬನ್–14 ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ೫೩೩ಎ
Carboniferous system – ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮ ೫೩೩ಬ
Carbonium ion – ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನ್ ೫೩೮ಬ
Carburettor – ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ ೫೪೬ಎ
Cardium – ಕಾಕಲ್ ೩೯೧ಬ
Carludovica – ಕಾರ್ಲ್ಯುಡೊವೈಕ ೫೭೦ಎ
Carnosine – ಕಾರ್ನೊಸಿನ್ ೫೨೬ಬ
Carnotite – ಕಾರ್ನೊಟೈಟ್ ೫೨೬ಬ
Carnot's cycle – ಕಾರ್ನೋ ಚಕ್ರ ೫೨೭ಎ
Cartesianism – ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನಿಸಂ ೫೧೬ಎ
Cassava flour – ಕಸಾವ ಪಿಷ್ಟ ೩೦೧ಎ
Cassie flower – ಕಸ್ತೂರಿ ಜಾಲಿ ೩೧೪ಎ
Catapult – ಕವಣೆ ೨೮೩ಬ
Catechu – ಕಾಚು ೪೧೫ಬ
Causality – ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ೫೬೨ಬ
Caustic – ಕಾಡಿಕಾರ ೪೧೯ಎ
Cavitation – ಕುಳಿಬೀಳುವುದು ೮೯೦ಬ
Centrantherum – ಕಾಡುಜೀರಿಗೆ ೪೨೩ಬ
Ceramic technique – ಕುಂಭಕಲಾತಂತ್ರ ೭೮೩ಎ
Ceribellum – ಕಿರುಮಿದುಳು ೭೦೪ಎ
Chaetopoda – ಕೀಟಾಪೊಡ ೭೪೨ಎ
Chenopodiaceae – ಕೀನೊಪೋಡಿಯೇಸೀ ೭೫೦ಬ
Chenopodium ambrosoides – ಕಾಡು ಓಮ ೪೧೯ಬ
Cholera – ಕಾಲರ ೫೮೭ಬ
Chopper – ಕಲ್ಲುಮಚ್ಚು ೨೭೫ಬ

Chordata – ಕಾರ್ಡೇಟ ೫೧೮ಬ
Chronaxie – ಕಾಲಾಂಕ ೫೯೯ಎ
Cronograph and Chronometer – ಕಾಕಲೇಖಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಮಾಪಿ ೫೯೧ಎ
Cinnamomum tamala – ಕಾಡು ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೪೨೪ಎ
Civil disobedience – ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ೪೪೪ಎ
Coal – ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ೨೯೩ಎ
Coal, chemistry of – ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ ೨೬೧ಬ
Coccidae – ಕಾಕ್ಸಿಡೀ ೩೯೮ಎ
Coccidiosis – ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗ ೩೯೯ಬ
Coccinelhdae – ಕಾಕ್ಸಿನೆಲ್ಲಿಡೀ ೩೯೯ಎ
Coccothrinax – ಕಾಕೊಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ೩೯೭ಎ
Coccus – ಕಾಯ್ಜೀವಿ ೪೯೦ಎ
Cochineal – ಕಾಚಿನಿಯಾಲ್ ೪೧೫ಎ
Cocks comb – ಕಾಕ್ಸ್ ಕೂಂಬ್ ೩೯೭ಎ
Cod fish – ಕಾಡ್ ಮೀನು ೪೧೮ಬ
Coelenterata – ಕುಟುಕು ಕಣವಂತಗಳು ೮೦೦ಬ
Coffee – ಕಾಫಿ ೪೫೬ಎ
Coffee trade – ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರ ೪೬೧ಎ
Collodion – ಕಲೋಡಿಯನ್ ೨೪೬ಎ
Collagen – ಕಾಲಜನ್ ೫೭೬ಎ
Colchicum – ಕಾಲ್ಚಿಕಮ್ ೬೧೦ಎ
College – ಕಾಲೇಜು ೬೦೪ಎ
College education – ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ೬೦೪ಎ
Colloid – ಕಲಿಲ ೨೨೭ಎ
Collotype printing – ಕಾಲೊಟೈಪ್ ಮುದ್ರಣ ೬೦೬ಬ
Colonel – ಕರ್ನಲ್ ೨೭ಬ
Combat fatigue – ಕಾದಾಟದ ಆಯಾಸ ೪೩೯ಎ
Commonwealth economy – ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆ ೪೭೭ಬ
Commonwealth games – ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತಿನ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ೪೭೩ಎ
Commonwealth of Nations – ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ ೪೭೪ಎ
Commutator – ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ ೪೮೮ಎ
Comparettia – ಕಾಂಪರೆಟಿಯ ೩೮೪ಎ
Composite beam – ಕಾಂಪೊಸಿಟ್ ದೂಲ ೩೮೪ಬ
Compton effect – ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ೩೮೫ಬ
Concrete – ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ೩೨೯ಎ
Concretions – ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳು ೨೭೧ಎ
Condor – ಕಾಂಡಾರ್ ಹಕ್ಕಿ ೩೫೭ಬ
Conflict of laws – ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ೪೪೨ಬ
Congo red – ಕಾಂಗೋ ಕೆಂಪು ೩೩೩ಎ
Consul – ಕಾನ್ಸಲ್ ೪೪೮ಎ
Convent – ಕಾನ್ವೆಂಟ್ ೪೪೮ಎ
Coptic art – ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ೪೫೨ಎ
Coptic church – ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ೪೫೪ಎ
Copti Language and Literature – ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ೪೫೪ಬ
Coptic script – ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಲಿಪಿ ೪೫೬ಎ
Caracii formes – ಕಾರಸ್ಸೈಯಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ೪೯೯ಎ
Cordillers – ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ೫೧೭ಬ
Cordite – ಕಾರ್ಡೈಟ್ ೫೧೯ಬ
Corduroy – ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ೫೧೮ಎ
Cork – ಕಾರ್ಕ್ ೫೦೯ಎ
Corn flower – ಕಾರನ್ ಫ್ಲವರ್ ೪೯೬ಎ
Corn step liquor – ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರ್ ೪೯೬ಬ
Corona discharge – ಕರೋನ ವಿಸರ್ಜನೆ ೮ಎ
Coronary thrombosis – ಕಿರೀಟಕ ಕೂಡುಗರಣೆಕೆ ೬೯೫ಬ
Corporation – ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ೫೨೯ಎ
Corporation tax – ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ೫೨೯ಬ
Cortisone – ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ೫೧೬ಎ
Corundum – ಕುರಂದ ೮೩೭ಬ
Corvidae – ಕಾರ್ವಿಡೀ ೫೭೦ಬ
Cosmos – ಕಾಸ್‌ಮಾಸ್ ೬೫೦ಎ
Costus – ಕಾಸ್ಟಸ್ ೬೪೯ಎ
Cotinus – ಕಾಟಿನಸ್ ೪೧೭ಎ
Cotyledon – ಕಾಟಿಲೀಡನ್ ೪೧೭ಬ
Cougar – ಕೂಗರ್ ೮೯೨ಎ
Cowries – ಕವಡೆಗಳು ೨೮೨ಎ
Crow – ಕಾಗೆ ೪೧೨ಬ
Cucumis trigonus – ಕಾಡುಬುಡುಮೆ ೪೨೬ಎ
Cucurbitacae – ಕುಕರ್ಬಿಟೇಸೀ ೭೮೭ಬ
Curculigo – ಕರ್‌ಕ್ಯೂಲಿಗೊ ೯ಬ
Curculionidae – ಕರ್ಕ್ಯೂಲಿಯಾನಿಡೀ ೧೧ಎ
Curcumin – ಕರ್‌ಕ್ಯುಮಿನ್ ೯ಎ
Curiosity – ಕುತೂಹಲ ೮೦೮ಬ
Cutlass fish – ಕುಡುಗತ್ತಿ ಮೀನು ೮೦೬ಬ
Cutlery – ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳು ೨೭ಎ
Dactyloctenium egypticum – ಕಾಡುರಾಗಿ ಹುಲ್ಲು ೪೨೮ಬ
Dating methods – ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನಗಳು ೫೭೬ಬ
Deaf, Education of the – ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ೭೧೮ಬ
Deafness and impaired hearing – ಕಿವುಡು ಮತ್ತು ಅರೆಗಿವುಡು ೭೨೨ಎ
Decubitus ulcer – ಕುಂಟು ಹುಣ್ಣು ೭೭೩ಬ
Devitrification – ಕಾಚುಗುಣನಾಶ ೪೧೬ಎ
Diagonal – ಕರ್ಣ೨ ೧೫ಎ
Dillenia pentagyna – ಕಾಡು ಕಣಗಿಲು ೪೧೯ಬ
Dipsomania – ಕುಡುವ ಗೀಳು ೮೦೬ಎ
Drag – ಕರ್ಷಣ೧ ೧೯೧ಬ
Drongo – ಕಾಜಾಣ ೪೧೬ಬ
Dysoxylum binectraiferum – ಕಾಡುಗಂಧ ೪೨೧ಬ
Ear – ಕಿವಿ ೭೦೭ಬ
Ear, Diseases – ಕಿವಿಯ ರೋಗಗಳು ೭೧೩ಬ
Ear, nose and throat, Diseases – ಕಿವಿ, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಗಂಟಲು ರೋಗಗಳು ೭೧೨ಎ

Ear wigs – ಕರ್ಣಕೀಟಗಳು ೧೬ಬ
Electric ray – ಕುರುಡು ವಿದ್ಯುತ್ ಮೀನು ೮೫೧ಬ
Embroidery – ಕಸೂತಿ ೩೦೩ಬ
Enteritis – ಕರುಳುರಿತ ೫ಎ
Entomology – ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ೭೩೯ಬ
Enzymes – ಕಿಣ್ವಗಳು ೬೭೭ಬ
Equisetum – ಕುದುರೆಬಾಲದ ಗಿಡ ೮೧೩ಎ
Erotic literature – ಕಾಮಲೇಖನ ೪೭೯ಎ
Erythrina suberosa – ಕಾಡುಪಾರಿವಾಳದ ಮರ ೪೨೫ಬ
Ethnic communities – ಕುಲನಿಷ್ಠ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು ೮೫೯ಎ
Ethnic groups – ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ೮೬೦ಎ
Executive – ಕಾರ್ಯಾಂಗ ೫೬೭ಎ
Factory analysis – ಕಾರಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ೪೯೫ಎ
Factorial experiments – ಕಾರಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ೪೯೨ಬ
Factory organisation – ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸಂಘಟನೆ ೫೧೧ಎ
Factory system – ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ೫೧೪ಬ
Fairy tale – ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ ೬೮೮ಬ
Family – ಕುಟುಂಬ ೭೯೨ಎ
Family planning – ಕುಟುಂಬ ಯೋಜನೆ ೭೯೫ಬ
Fighting fish – ಕಾಳಗ ಮೀನು ೬೫೧ಬ
Fire brick – ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆ ೬೧೫ಎ
Fire clay – ಕಾವು ಜೇಡು ೬೧೬ಎ
Flagellata – ಕಶಾಂಗಿಗಳು ೨೯೨ಬ
Flagellum – ಕಶಾಂಗ ೨೯೨ಎ
Flour Bettle – ಕುಟ್ಟೆಹುಳು, ಹಿಟ್ಟಿನ ೮೦೫ಎ
Fog – ಕಾವಳ ೬೧೪ಎ
Foot and mouth disease – ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರ ೬೦೩ಎ
Furnace – ಕುಲುಮೆ ೮೬೨ಎ
Furor Poeticus – ಕಾವ್ಯೋನ್ಮಾದ ೬೩೫ಬ
Garden cress – ಕುರ್ತಿಗೆ ೮೫೩ಎ
Garrison – ಕಾವಲು ಪಡೆ ೬೧೪ಎ
Gem-setting – ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆ ೭೭೭ಬ
Gills – ಕಿವಿರುಗಳು ೭೧೭ಬ
Golden oriole – ಕಾಮಾಲೆ ಹಕ್ಕಿ ೪೮೭ಎ
Grafting (in plants) – ಕಸಿ ಮಾಡುವಿಕೆ (ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ) ೩೦೧ಬ
Grocer – ಕಿರಾಣಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ ೬೯೪ಬ
Gryllidae – ಕುಂಟು ಮಿಡತೆ ೭೭೩ಬ
Guazuma tomentosa – ಕಾಡು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ೪೨೯ಎ
Guerilla warfare – ಕಿರುಕುಳ ಕಾಳಗ ೬೯೫ಬ
Gut tie – ಕರುಳುಗಂಟು ೪ಬ
Gymnoris – ಕಾಡು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ೪೨೨ಎ
Gyrocarpus americanus – ಕಾಡು ಬೆಂಡೆ ೪೨೬ಬ
Haemophilia – ಕುಸುಮರೋಗ ೮೮೪ಬ
Handicrafts – ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ೮೭೦ಬ
Hardwickia binata – ಕಾರಾಚಿ ೫೦೬ಎ
Helleborus niger – ಕಾಡುಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೪೧೯ಬ
Helminthology – ಕರುಳುಹುಳುಶಾಸ್ತ್ರ ೬ಎ
Hibiscus Abelmoschus – ಕಾಡುಕಸ್ತೂರಿ ೪೨೦ಎ
Hill myna – ಕಾಮಳ್ಳಿ ೪೮೬ಎ
Hoopoe – ಕೂಕೂ ಹಕ್ಕಿ ೮೯೨ಎ
Hopea parviflora – ಕಿರಲುಬೋಗಿ ೬೯೪ಎ
Horse – ಕುದುರೆ ೮೧೦ಎ
Horse breeding – ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ೮೧೦ಬ
Horse, Disease of – ಕುದುರೆ ರೋಗಗಳು ೮೧೩ಬ
Horse race – ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ೮೧೨ಬ
Horse riding – ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ೮೧೭ಎ
Ichnocarpus frutescens – ಕರೇ ಹಂಬು ೭ಬ
Ignorance of law and ignorance of fact – ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನ ೪೪೦ಬ
Imagination – ಕಲ್ಪನೆ ೨೫೩ಬ
Impatiens balsamina – ಕರ್ಣಕುಂಡಲ ೧೭ಎ
Indian squill – ಕಾಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೪೨೭ಬ
Insecticides – ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ೭೩೩ಬ
Insect bite – ಕೀಟದಂಶನ ೭೩೩ಬ
Insectivorous plants – ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳು ೭೩೮ಎ
Insect predators – ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಕೀಟಗಳು ೭೩೭ಬ
Insects – ಕೀಟಗಳು ೭೨೫ಎ
Intestinal obstruction – ಕರುಳಿನ ಆತಂಕ ೩ಬ
Jasminum pubescens – ಕಾಕಡ ೩೮೯ಬ
Jaundice – ಕಾಮಾಲೆ ೪೮೬ಎ
Joints and ligaments – ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ೭೬೩ಎ
Joints and ligaments, Disease and disabilities of – ಕೀಲುಗಳ, ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಊನಗಳು ೭೬೧ಬ
Kabuki – ಕಾಬುಕೀ ೪೬೫ಎ
Kala azar – ಕಾಳಮಾರಿ ೬೫೩ಎ
Kaleidoscope – ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪ್ ೨೪೫ಬ
Kandy’s fluid – ಕಾಂಡಿದ್ರಾವಕ ೩೫೭ಬ
Kangaroo – ಕಾಂಗರೂ ೩೩೨ಎ
Kangaroo rat – ಕಾಂಗರೂ ಇಲಿ ೩೩೨ಬ
Karewa beds – ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳು ೫೦೭ಬ
Karl fischer reagent – ಕಾರ್ಲ್ ಫಿಷರ್ ಅಭಿಕರ್ಮಕ ೫೯೮ಎ
Katla – ಕಾಟ್ಲಾ ೪೧೮ಎ
Kea; Nestor notabilis – ಕಿಯಾ ಗಿಣಿ ೬೯೩ಬ
Ketenes – ಕೀಟೇನುಗಳು ೭೪೨ಬ
Keto-acids – ಕೀಟೊ ಆಮ್ಲಗಳು ೭೪೩ಎ
Ketones – ಕೀಟೋನುಗಳು ೭೪೪ಎ
Kieselguhr – ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ೭೭೧ಎ
Kindergarten – ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ೬೬೭ಬ
Kinkajou – ಕಿಂಕಜೂ ೬೬೩ಬ

Kipper fish – ಕಿಪ್ಪರ್ ಮೀನು ೬೯೨ಬ
Kipp's apparatus – ಕಿಪ್‌ನ ಉಪಕರಣ ೬೯೧ಬ
Knema attenuata – ಕಾಡುಪಿಂಡಿ ೪೨೬ಎ
Kolmogrov-smirnov test – ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್–ಸ್ಮಿರ್‍ನಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ ೬೧೨ಬ
Kui language – ಕುಈ ಭಾಷೆ ೮೬೪ಎ
Kurnool system – ಕರ್ನೂಲು ಸ್ತೋಮ ೧೮೧ಬ
Labeo – ಕಲ್ಬಾಸು ೨೫೮ಬ
Labour day – ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನ ೫೫೨ಎ
Labour, Department of – ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆ ೫೪೮ಬ
Labour laws – ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ೫೫೦ಬ
Labour Union – ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ೫೫೨ಬ
Labour turn over – ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ೫೪೭ಬ
Labour welfare – ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ೫೪೯ಬ
Lactarius – ಕುದಿಪ್ಪು ೮೧೯ಬ
Law – ಕಾನೂನು ೪೪೨ಎ
Learning – ಕಲಿಕೆ ೨೨೩ಬ
Learning, Measurement of – ಕಲಿಕೆಯ ಅಳತೆ ೨೨೬ಬ
Legal fictions – ಕಾನೂನಿನ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ೪೪೧ಬ
Leonotis Nepetaefolia – ಕಾಡುತುಂಬೆಗಿಡ ೪೨೩ಬ
Leprosy – ಕುಷ್ಠ ೮೮೦ಬ
Lichen – ಕಲ್ಲು ಹೂ ೨೭೬ಬ
Limitation, Law of – ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾನೂನು ೫೮೪ಬ
Lintel – ಕಿಟಕಿಕಲ್ಲು ೬೭೨ಎ
Literature, Golden age of – ಕಾವ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗ ೬೨೪ಎ
Liver rot – ಕಾರಲುರೋಗ ೪೯೭ಎ
Lobelia nicotianifolia – ಕಾಡು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ೪೩೧ಎ
Loopers – ಕುಣಿಕೆ ಹುಳುಗಳು ೮೦೭ಎ
Loris – ಕಾಡುಪಾಪ ೪೨೪ಬ
Magnetic amplifier – ಕಾಂತಪ್ರವರ್ಧಕ ೩೭೦ಎ
Magnetic Circuit – ಕಾಂತಮಂಡಲ ೩೭೨ಎ
Magnetic lens – ಕಾಂತಮಸೂರ ೩೭೨ಬ
Magnetic materials – ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ೩೮೧ಬ
Magnetic moment – ಕಾಂತಭ್ರಮಣಾಂಕ ೩೭೦ಬ
Magnetic mono poles – ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳು ೩೫೮ಬ
Magnetic recording – ಕಾಂತ ಮುದ್ರಣ ೩೭೩ಬ
Magnetic relaxation – ಕಾಂತೀಯ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ೩೮೨ಎ
Magnetic separation – ಕಾಂತವಿಘಟನೆ ೩೭೭ಎ
Magnetic wire – ಕಾಂತ ತಂತಿ ೩೬೦ಬ
Magnetism – ಕಾಂತತ್ವ ೩೬೦ಬ
Magneto-Chemistry – ಕಾಂತರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ೩೭೬ಎ
Magnetometer – ಕಾಂತಮಾಪಕ ೩೭೩ಎ
Magneto-Optics – ಕಾಂತ ದೃಕ್‌ಶಾಸ್ತ್ರ ೩೬೯ಬ
Magnetosphere – ಕಾಂತಗೋಳ ೩೫೯ಎ
Magneto-Statics – ಕಾಂತಸ್ಥಿತಿಶಾಸ್ತ್ರ ೩೭೭ಬ
Mallotus phillippensis – ಕುಂಕುಮದ ಮರ ೭೭೨ಬ
Malnutrition – ಕಾಕುಪುಷ್ಟಿ ೩೯೫ಬ
Marsupial mole – ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣ ೩೩೩ಎ
Masonry – ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕೆಲಸ ೨೭೩ಬ
Melaeuca leucodendron – ಕಾಜಪುಟೆ ಎಣ್ಣೆಮರ ೪೧೬ಎ
Melilotus indica – ಕಾಡು ಲೂಸರ್ನ್ ಸೊಪ್ಪು ೪೨೯ಎ
Metasomatism – ಕಾಯಂತರೀಕರಣ ೪೮೮ಬ
Miniatures – ಕಿರುಚಿತ್ರಣ ೬೯೬ಎ
Molasses – ಕಾಕಂಬಿ ೩೮೯ಬ
Monogram – ಕೂಡಕ್ಷರ ೮೯೫ಎ
Monstrosity – ಕಿರಾತಗೂಸುತನ ೬೯೫ಎ
Murraya exotica – ಕಾಡು ಕರಿಬೇವು ೪೧೯ಬ
Muses – ಕಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ೨೧೯ಬ
Musk – ಕಸ್ತೂರಿ ೩೧೩ಬ
Musk deer – ಕಸ್ತೂರಿ ಮೃಗ ೩೧೫ಬ
Musk ox – ಕಸ್ತೂರಿ ದನ ೩೧೪ಎ
Musk rat – ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ ೩೧೩ಬ
Novel – ಕಾದಂಬರಿ ೪೩೪ಎ
Ochre – ಕಾವಿಮಣ್ಣು ೬೧೬ಎ
Ocimum basilicum – ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ ೪೬೯ಎ
Oldenlandia corymbosa – ಕಲ್ಲು ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ೨೭೫ಬ
Operationism – ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ೫೬೫ಎ
Ophiocephalus – ಕುಚ್ಚುಮೀನು ೭೯೧ಎ
Orange – ಕಿತ್ತಳೆ ೬೮೨ಬ
Paper – ಕಾಗದ ೪೦೦ಎ
Paper money – ಕಾಗದ ಹಣ ೪೧೦ಎ
Phyllanthus fraternus – ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ೭೦೪ಎ
Pellagra – ಕಾರ್ದೋಗಲು ೫೨೨ಎ
Pin tail – ಕುಲುಕು ಮೆಲುಕಿನ ಬಾತು ೮೬೧ಬ
Pistia; Water lettuce – ಕುಂಬಿಕ್ ೭೮೨ಎ
Pits – ಕುಳಿಗಳು ೮೯೦ಎ
Placenta – ಕಸ ೨೯೮ಬ
Pocket borough – ಕಿಸೆಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ೭೨೪ಎ
Poetic dramas – ಕಾವ್ಯರೂಪಕಗಳು ೬೩೨ಬ
Poetic justice – ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ೬೨೮ಎ
Pond – ಕುಂಟೆ ೭೭೪ಎ
Prison – ಕಾರಾಗೃಹ ೫೦೧ಎ
Prison education – ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ೫೦೪ಬ
Prison labour – ಕಾರಾಗೃಹ ದುಡಿಮೆ ೫೦೫ಬ
Pumpkin – ಕುಂಬಳ ೭೮೦ಎ
Pyorrhoea – ಕೀವೊಸಡು ೭೭೦ಬ
Quarry – ಕಲ್ಲುಗಣಿ ೨೭೧ಎ
Rabbit – ಕುಂದಿಲಿ ೭೭೯ಬ
Rainbow – ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ೪೭೩ಬ
Reserve Army – ಕಾದಿಟ್ಟ ಸೈನ್ಯ ೪೩೯ಬ
Resins – ಕರ್ಪೂರ ರಾಳಗಳು ೧೮೩ಎ

Revetment – ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆ ೨೪೬ಎ
Rockery – ಕಲ್ಲೇರಿ ೨೭೮ಬ
Rock salt – ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೨೭೫ಬ
Sabre fish – ಕರ್ಲಿಮೀನು ೧೮೯ಬ
Safflower – ಕುಸುಬೆ ೮೮೩ಬ
Safron – ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ೭೭೨ಎ
Salvadora – ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರ ೬೯೫ಬ
Salvia – ಕಾಳಿತುಂಬೆ ೬೫೬ಬ
Sand grouse – ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿ ೨೭೪ಎ
Sepsis – ಕೀವು ನಂಜು ೭೬೯ಎ
Sex education – ಕಾಮ ಶಿಕ್ಷಣ ೪೮೫ಬ
Sexual disorders – ಕಾಮ ವಿಕಾರಗಳು ೪೭೯ಬ
Sheep – ಕುರಿ ೮೪೦ಎ
Sheep, Diseases of – ಕುರಿ ರೋಗಗಳು ೮೪೬ಎ
Short play – ಕಿರುನಾಟಕ ೬೯೮ಬ
Shrike – ಕಳಿಂಗ ಪಕ್ಷಿ ೩೨೨ಬ
Silver belly or Pony fish – ಕುರ್ಚಿಮೀನು ೮೫೩ಎ
Sickle bill – ಕುಡುಗೊಕ್ಕು ೮೦೬ಬ
Slag – ಕಿಟ್ಟ ೬೭೨ಬ
Slaughter house – ಕಸಾಯಿಖಾನೆ ೩೦೦ಬ
Small sample theory – ಕಿರುನಿದರ್ಶನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ೬೯೯ಬ
Snipers – ಕೂಟಯೋಧರು ೮೯೫ಎ
Solanum nigrum – ಕಾಚಿಹಣ್ಣಿನ ಗಿಡ ೪೧೫ಬ
Spark chamber – ಕಿಡಿಮಂದಿರ ೬೭೫ಎ
Spark, Electric – ಕಿಡಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ೬೭೬ಬ
Spark ignition – ಕಿಡಿ ಪ್ರಜ್ವಲನೆ ೬೭೫ಬ
Stem-borer beetles – ಕಾಂಡಕೊರಕ ಜೀರುಂಡೆಗಳು ೩೫೬ಬ
Stem-borer fly – ಕಾಂಡಕೊರಕ ನೊಣ ೩೫೭ಎ
Stem-borer larvae – ಕಾಂಡಕೊರಕ ಹುಳುಗಳು ೩೫೭ಎ
Stone – ಕಲ್ಲು ೨೭೦ಎ
Stone cist – ಕಲ್ಲಿನ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆ ೨೭೦ಎ
Strychnos num-vomica – ಕಾಜವಾರ ೪೧೬ಬ
Swallow – ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿ ೨೮೪ಬ
Tendinitis – ಕಸುಪಟ್ಟಿ ಉರಿತ ೩೦೩ಬ
Tension – ಕರ್ಷಣ ೧೯೨ಎ
Theft – ಕಳವು ೩೨೧ಬ
Thevetia neriifolia – ಕಾಡು ಕಾಸಿ ಕಣಗಿಲೆ ೪೨೦ಬ
Time – ಕಾಲ೨ ೫೭೨ಬ
Time, Measurement of – ಕಾಲಮಾಪನ ೫೭೯ಬ
Time series – ಕಾಲಸರಣಿ ೫೯೨ಎ
Time wage system – ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿ ೫೯೯ಬ
Toddalia asiatica – ಕಾಡುಮೆಣಸಿನ ಗಿಡ ೪೨೮ಎ
Totemism – ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿ ೮೫೮ಬ
Tractor – ಕರ್ಷಕ (ಯಾಂತ್ರಿಕ) ೧೯೦ಎ
Tractor (Electric) – ಕರ್ಷಕ (ವಿದ್ಯುತ್) ೧೯೦ಬ
Trade union – ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ೫೫೨ಬ
Transplataion – ಕಸಿ ಮಾಡುವಿಕೆ (ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ) ೩೦೧ಬ
Transplantation of Tissues and organs – ಕಸಿ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಂಗಾಂಶದ ಮತ್ತು ಅಂಗದ
Tree pie – ಕಳ್ಳ ಹಕ್ಕಿ ೩೨೬ಎ
Trema orientalis – ಕರುಹಾಲೆ ೩ಎ
Trewia nudfllora – ಕಾಡುಗುಂಬಳ ೪೨೨ಎ
Troubadours – ಕವಿಗಾಯಕರು ೨೮೭ಬ
Usury – ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ ೮೮೨ಬ
Ut pictura poesis – ಕಾವ್ಯ ಮಾತಾಡುವ ಚಿತ್ರ ೬೬೯ಬ
Valve – ಕವಾಟ ೨೮೫ಬ
Valve gear – ಕವಾಟಯಂತ್ರ ೨೮೫ಬ
Vertebrata – ಕಶೇರುಕ ೨೯೩ಎ
Vertebrate embryology – ಕಶೇರುಕ ಭ್ರೂಣವಿಜ್ಞಾನ ೨೯೫ಎ
Vicia sativa – ಕಾಡು ಹುರುಳಿ ೪೩೧ಎ
Wag tail – ಕುಂಡೆಕುಸುಕ ೭೭೪ಬ
Wart – ಕಾರಳ್ಳು ೫೦೦ಬ
Water-melon – ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ೨೫೬ಎ
Weed and weed control – ಕಳೆ ಮತ್ತು ಕಳೆ ಹತೋಟಿ ೩೨೭ಎ
Wild boar – ಕಾಡು ಹಂದಿ ೪೨೯ಬ
Wild cat – ಕಾಡು ಬೆಕ್ಕು ೪೨೬ಬ
Wild dog (Hunting dog) – ಕಾಡುನಾಯಿ ೪೨೪ಎ
Wood cook – ಕಾಡುಕೋಳಿ ೪೨೧ಬ

ಲೇಖಕ ಸೂಚಿ

ಎ.
ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ವಿ.
ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ (ವಿ)
ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಮೈಸೂರು

ಎಬಿ.ಎ.
ಅಬ್ದುಲ್ ಅಜೀಜ಼್
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಸಿ.
ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ, ಎ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸೇಂಟ್ ಜಾನ್ಸ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎ.ಜಿ.ಕೆಆರ್.
ಕೃಷ್ಣ, ಎ.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸೇಂಟ್‌ಜಾನ್ಸ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎ.ಕೆ.
ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಎ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಕೆ.ಜಿ.
ಗೋಪಾಲ್‌ರಾಜನ್, ಎ.ಕೆ.
ಗೌರವ ಸರ್ಜನ್ (ವಿ)
ಕೆ.ಆರ್. ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಕೆ.ಕೆ.
ಆನಂದ ಕಾರಂತ ಕಿಲಿಂಜರ್
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಕೆ.ಎಸ್.
ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಎ.
ಜಿಲ್ಲಾ ಅರಣ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಕೋಲಾರ

ಎ.ಕೆ.ಎಸ್ಎಚ್.
ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ, ಎಂ.ಎಸ್.
ಕಾಸ್ಟ್ ಅಕೌಂಟೆಂಟ್ (ವಿ)
ಐಡಿಯಲ್ ಜಾವಾ ಪ್ರೈವೇಟ್ ಲಿಮಿಟೆಡ್
ಯಾದವಗಿರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಕೆ.ಎಸ್ಎಚ್ಎ.
ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎ.ಕೆ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಆರ್ಟ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು
ಶಿರಸಿ (ಉ.ಕ.)

ಎ.ಎಲ್.ಎ.
ಏರ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಆಳ್ವ
ಏರ್ಯ ಹೌಸ್, ಬಂಟವಾಳ
ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ

ಎ.ಎಲ್.ಎಸ್.
ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಎ.ಎಲ್. (ದಿ)
ರೀಡರ್, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಎಂ.
ಮೈಲಾರ್‌ರಾವ್, ಎ. (ದಿ)
ಸಂಪಾದಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ
ಮೈಸೂರು

ಎ.ಎಂ.ಎ.
ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಎ.ಎಂ.
ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ ವಿಭಾಗ (ವಿ)
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಎ.ಎಂ.ಆರ್.
ರಾಜಶೇಖರಯ್ಯ, ಎ.ಎಂ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಎ.ಎನ್ಎ.
ನಾರಾಯಣಪ್ಪ, ಎ. (ದಿ)
ವೈದ್ಯ, ಬೇಲೂರು ರೋಡ್
ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು

ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಐ.
ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎ.ಎನ್.
ಶ್ರೀಶಾನುದಾಸ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎಂ.
ಮೂರ್ತಿ, ಎ.ಎನ್.ಎಸ್.
ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ (ವಿ), ಬೆಂಗಳೂರು

ಎ.ಪಿಆರ್.
ಅಲೋಷಿಯಸ್ ಪ್ರಭು
ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ಸ್
ಸೆಮಿನರಿ, ಮಂಗಳೂರು

ಎ.ಪಿ.ಎಸ್.
ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ, ಎ.ಪಿ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎ.ಆರ್.ಸಿ.ಪಿ.
ಚಿಕ್ಕಪಾಪಯ್ಯ, ಎ.ಆರ್.
ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ
ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಒಲಿಂಪಿಕ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎ.ಎಸ್.
ಸಂಪತ್ಕುಮಾರಾಚಾರ್ಯ, ಎ.
ದೊಡ್ಡಬೆಲೆ, ನಾಗಮಂಗಲ ಪೋಸ್ಟ್
ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ

ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.
ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಎ.
ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಜೀವರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಬೌರಿಂಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎ.ವಿ.ಎನ್.
ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ, ಎ.ವಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎ.ವಿ.ಎನ್.ಎ.
ನಾವಡ, ಎ.ವಿ.
ಡೀನ್, ಭಾಷಾ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಎ.ವಿ.ವಿ.
ವೆಂಕಟರತ್ನಂ, ಎ.ವಿ. (ದಿ)
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎ.ಸಿ.
ಚನ್ನಪ್ಪಗೌಡ, ಬಿ.ಎ.
ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯಕ (ವಿ)
ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ
ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ಎ.ಆರ್.
ರಾಘಿ, ಬಿ.ಎ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಸಿ.ಕೆ.
ಚಂದ್ರಕಾಂತ, ಬಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (ವಿ)
ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಸಿ.ಪಿ.
ಪೊನ್ನಪ್ಪ, ಬಿ.ಸಿ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು, ಮಡಿಕೇರಿ

ಬಿ.ಡಿ.ಎಸ್.
ಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಬಿ.ಡಿ.
ಇಂಡಿಯನ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿ
ಮಡಿಕೇರಿ

ಬಿ.ಜಿ.
ಬ್ರಹ್ಮಪ್ಪ, ಜಿ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಶ್ರೀ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಕಾಲೇಜು
ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ

ಬಿ.ಜಿ.ಆರ್.
ರಮೇಶ್, ಬಿ.ಜಿ.
6ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ಜಿ.ಟಿ.
ತಮಸ್ಕರ್, ಬಿ.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ವಿದರ್ಭ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ಅಮರಾವತಿ

ಬಿ.ಎಚ್.ಎಂ.
ಮನೋಹರರಾಮ್, ಬಿ.ಎಚ್.
ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಮತ್ಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು, ಮಂಗಳೂರು

ಬಿ.ಎಚ್.ಎಸ್.
ಶ್ರೀಧರ, ಬಿ.ಎಚ್.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್, ಗಾಂಧಿ ಸೆಂಟಿನರಿ ಮೆಮೋರಿಯಲ್
ಕಾಲೇಜು, ಸಿದ್ದಾಪುರ (ಉ.ಕ.)

ಬಿ.ಕೆ.ಜಿ.
ಗುರುರಾಜರಾವ್, ಬಿ.ಕೆ.
ಸಹ ಸಂಪಾದಕ (ವಿ)
ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಕೆಆರ್.
ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ
ಸಾಹಿತಿ, ಶಿವಾಜಿ ಬೀದಿ
ಧಾರವಾಡ

ಬಿ.ಕೆ.ಎಸ್.
ಶಿವರಾಮಯ್ಯ, ಬಿ.ಕೆ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಕೆ.ಟಿ.
ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಬಿ.ಕೆ. (ದಿ)
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು
ಕಾಸರಗೋಡು, ಕೇರಳ

ಬಿ.ಎಂಎ.
ಮರಿಯಪ್ಪ, ಬಿ.
ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ವಿಭಾಗ
ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬಳ್ಳಾರಿ

ಬಿ.ಎನ್.
ಬಸವಯ್ಯ, ಎನ್.
ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಿ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ಎನ್.ಎಜಿ.
ನಾಗಪ್ಪ, ಬಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಗ್ರಂಥಾಲಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎನ್.ಬಿ.
ಬೋಳೆಗೌಡ, ಬಿ.ಎನ್. (ದಿ)
ರೀಡರ್, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎನ್.ಸಿ.
ಚಂದ್ರಯ್ಯ, ಬಿ.ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎನ್.ಸಿಎಚ್.
ಚತುರ್ವೇದಿ, ಬಿ.ಎನ್.
ಶಾರದಾಭವನ್, 120–ಎ
ನೆಹರೂನಗರ, ಸಿಕಂದರಾಬಾದ್

ಬಿ.ಪಿ.
ಪಾಲಾಕ್ಷ, ಬಿ. (ದಿ)
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಆರ್.ಜಿ.
ಗೋಪಾಲ್, ಬಿ.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಆರ್.ಎಂ.
ಮೋದಕ್, ಬಿ.ಆರ್.
ಕರ್ನಾಟಕ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು
ಧಾರವಾಡ

ಬಿ.ಆರ್.ಎಂಒ.
ಮೋರೆ, ಬಿ.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಹೆರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀರೋಗ ವಿಭಾಗ
ವಾಣೀವಿಲಾಸ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ಆರ್.ಪಿ.
ಪ್ರಾಣೇಶ್‌ರಾವ್, ಬಿ.ಆರ್. (ದಿ)
13ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ
ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.
ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರೀ, ಬಿ. (ದಿ)
ಸಂಪಾದಕ, ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ಎ.
ಷೇಕ್ ಆಲಿ, ಬಿ.
ಕುಲಪತಿ (ವಿ)
ಮಂಗಳೂರು ಮತ್ತು
ಗೋವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.
ಶಾಮಸುಂದರ, ಬಿ.
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಬಿ.ಎಸ್. (ದಿ)
ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ
ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ಬಿ.ಎಸ್.
ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ (ವಿ)
ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್. (ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್.) ಸಣ್ಣಯ್ಯ, ಬಿ.ಎಸ್.
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಸಂಪಾದನಾ ವಿಭಾಗ
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್. ಶಂಕರನಾರಾಯಣರಾವ್, ಬಿ.ಎಸ್.
ನಂ. 24, ವಿಶ್ವಮಾನವ ಜೋಡಿರಸ್ತೆ
ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ಎಸ್.ವಿ. ವೆಂಕಟಶಾಮಣ್ಣ, ಬಿ.ಎಸ್.
ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸ್ಯಾನಿಟೋರಿಯಂ
ಮಾಗಡಿ ರೋಡು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ವಿ.ಬಿ. ಬಾಲಾಜಿ, ಬಿ.ವಿ.
ಅಡ್ವೋಕೇಟ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಬಿ.ವಿ.ಜಿ. ಗೋವಿಂದರಾಜುಲು, ಬಿ.ವಿ. (ದಿ)
ರೀಡರ್, ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಬಿ.ವಿ.ಆರ್. ರಮಣ, ಬಿ.ವಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ
ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರ, ಬಿಟ್ಟಂಗಾಲ
ಕೊಡಗು

ಬಿ.ವೈ.ಎಂ.ಜಿ. ಗೌಡರ್, ಬಿ.ವೈ.ಎಂ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಧಾರವಾಡ

ಸಿ.ಎ.ಎಂ. ಆಂಜನಮೂರ್ತಿ, ಸಿ.
ಕುಲಪತಿ (ವಿ)
ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಸಿ.ಜಿ.
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು ಡಿವಿಷನ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಿ.ಜಿ.ಪಿ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಸಿ.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಸಿ.
ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯಕ, ಟಿಪ್ಪು ಮ್ಯೂಸಿಯಂ
ಕೋಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಿ.ಕೆಎ. ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ
ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ), ಪ್ರಕಾಶನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಸಿ.ಕೆ.ಆರ್. ರೇಣುಕಾರ್ಯ, ಸಿ.ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (ವಿ), ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಕೆ.ವೈ.ಡಿ. ದೀಕ್ಷಿತ, ಸಿ.ಕೆ.ವೈ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಡಿ.ಆರ್.ಎಂ. ಕಾಲೇಜು
ದಾವಣಗೆರೆ

ಸಿ.ಎಂ. ಮ್ಯಾಕ್‌ಫ್ಯಾಡನ್, ಸಿ.
ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಲಾಸ್ ಆಂಜಲಿಸ್, ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯ
ಯು.ಎಸ್.ಎ.

ಸಿ.ಎಂ.ಎಂ. ಮುನಿರಾಮಪ್ಪ, ಸಿ.ಎಂ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ಮಹದೇವ ಶಂಕರಪ್ಪ, ಸಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸರ್ಕಾರಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಿ.ಎನ್.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಸಿ.ಎನ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಉಪಸಮಿತಿ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ

ಸಿ.ಪಿ. ಚಂಬಿ ಪುರಾಣಿಕ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಪಿ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ್, ಸಿ.ಪಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (ವಿ), ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಆರ್. ರಂಗಾಚಾರ್, ಸಿ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಎಂ.ಇ.ಎಸ್. ಟೀಚರ್ಸ್ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಿ.ಆರ್‌ಎ. ರಾಮಾಚಾರಿ, ಸಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಸಿ.ಆರ್.ಕೆ. ಕೇರಳವರ್ಮ, ಸಿ.ಆರ್.
ಸೇಂಟ್ ಅಲೋಷಿಯಸ್ ಕಾಲೇಜು
ಮಂಗಳೂರು

ಸಿ.ಎಸ್.ಎನ್.ಆರ್. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣರಾವ್, ಸಿ.
ಪರಮಾಣು ಖನಿಜ ವಿಭಾಗ
ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ, ಪಟಾಂ ಭವನ
ರೇಸ್‌ಕೋಸ್ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಿ.ವಿ.ಆರ್.	ರಂಗಸ್ವಾಮಿ, ಸಿ.ವಿ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ), ಜೆ.ಟಿ. ಕಾಲೇಜು ಗದಗ
ಡಿ.ಎಂ.	ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ, ಡಿ. ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಪ್ರಕಟನ ವಿಭಾಗ, ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಡಿ.ಎಂ.ಜಿಬಿ.	ಮುತ್ತೇಗೌಡ, ಡಿ. (ದಿ) ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಂಜೆ ಕಾಲೇಜು ಮೈಸೂರು
ಡಿ.ಎನ್.ಎ.	ಧ್ರುವನಾರಾಯಣ ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಎಲ್.ವಿ.ಡಿ. ಕಾಲೇಜು ರಾಯಚೂರು
ಡಿ.ಎನ್.ಕೆ.	ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ, ಡಿ.ಎನ್. ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ (ವಿ) ವಿರಾಜಪೇಟೆ, ಕೊಡಗು
ಡಿ.ಎನ್.ಆರ್.	ರಾಯಕರ, ಡಿ.ಎನ್. ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜು, ಮುಲ್ಕಿ (ದ.ಕ.)
ಡಿ.ಪಿ.ಜೆ.	ಜಯರಾಮ್, ಡಿ.ಪಿ. ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಚರ್ಮರೋಗ ವಿಭಾಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ
ಡಿ.ಆರ್.	ರಂಗಯ್ಯ, ಡಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಡಿ.ಎಸ್.	ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್, ಡಿ. ಕೀಟವಿಜ್ಞಾನಿ (ವಿ), ಪಾರಿಜಾತ ವೆಸ್ಟ್‌ಪಾರ್ಕ್ ರೋಡ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ ಬೆಂಗಳೂರು
ಡಿ.ಎಸ್.ಜಿ.	ಗುರುಬಸವಪ್ಪ, ಡಿ.ಎಸ್. ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ) ಸರ್ಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಡಿ.ಎಸ್.ಜೆ.	ಜಯಪ್ಪಗೌಡ, ಡಿ.ಎಸ್. 57, 1ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ 4ನೆಯ ಹಂತ, ಟಿ.ಕೆ. ಬಡಾವಣೆ ಮೈಸೂರು – 9
ಡಿ.ಎಸ್.ಎಂ.	ಮಹದೇವಪ್ಪ, ಡಿ.ಎಸ್. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಡಿ.ಎಸ್‌ಒ.	ಡಿ'ಸೋಜ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ) ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು ಬೆಂಗಳೂರು
ಡಿ.ಎಸ್.ಎಸ್.	ಶಿವಪ್ಪ, ಡಿ.ಎಸ್. (ದಿ) ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಔಷಧವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಬೆಂಗಳೂರು ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು ಬೆಂಗಳೂರು
ಜಿ.ಬಿ.	ಬೋರಯ್ಯ, ಜಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು, ಹೆಬ್ಬಾಳ ಬೆಂಗಳೂರು
ಜಿ.ಬಿ.ಕೆ.	ಕಡೇಮನಿ, ಜಿ.ಬಿ. ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ
ಜಿ.ಸಿ.ಎ.	ಗುಂಡ್ಮಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಐತಾಳ (ದಿ) ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ ಮಂಗಳೂರು
ಜಿ.ಜಿ.ಎಂ.	ಮಂಜುನಾಥನ್, ಜಿ.ಜಿ. 143 ಡಿ, 10ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ 4ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಕುವೆಂಪುನಗರ ಮೈಸೂರು
ಜಿ.ಎಚ್.	ಹನುಮಂತರಾವ್, ಜಿ. (ದಿ) ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಉಪಸಮಿತಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಮೈಸೂರು
ಜಿ.ಕೆಎ.	ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ ಗೋಕರ್ಣ (ಉ.ಕ.)
ಜಿ.ಕೆ.ಜಿ.	ಘೋರಿ, ಜಿ.ಕೆ. (ದಿ) ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್, ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು ಮೈಸೂರು
ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.	ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಜಿ. ಸಂಶೋಧನಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ) ಡಿ.ಪಿ.ಐ. ರವರ ಕಚೇರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಜಿ.ಎಂ.ಬಿ.	ಬಸವರಾಜ್, ಜಿ.ಎಂ. ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಕಾಲೇಜು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಜಿ.ಎನ್.ಕೆ.	ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಜಿ.ಎನ್. ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಎಂ.ಇ.ಎಸ್. ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಕಾಮರ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ ಬೆಂಗಳೂರು
ಜಿ.ಎನ್.ಎಸ್.	ಶರ್ಮಾ, ಜಿ.ಎನ್. ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ), ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಮರಾಠವಾಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಔರಂಗಾಬಾದ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
ಜಿ.ಪಿ.ಸಿ.	ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಜಿ.ಪಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕೀಟವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹೆಬ್ಬಾಳ ಬೆಂಗಳೂರು

ಜಿ.ಪಿ.ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಮಂಜೇಶ್ವರ (ದಿ)
ಮಂಜೇಶ್ವರ (ದ.ಕ.)

ಜಿ.ಆರ್.ಸಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಜಿ.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವೈದ್ಯವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಜಿ.ಆರ್.ಕೆ. ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಜಿ.ಆರ್.
ಕೆನರ ಕಾಲೇಜು, ಕುಮಟ

ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್. ರಂಗಸ್ವಾಮಯ್ಯ, ಜಿ.ಆರ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಜಿ.ಆರ್.ಆರ್.ಎಸ್. ರಾಜಶೇಖರಯ್ಯ, ಜಿ.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪರೋಪಜೀವವಿಜ್ಞಾನ
ಪಶುವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಹೆಬ್ಬಾಳ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಜಿ.ಎಸ್. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಜಿ.ಎಸ್.ಎ. ಅಣ್ಣಯ್ಯ, ಜಿ.ಎಸ್.
ಉಪನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಗಣಿ ಮತ್ತು ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಜಿ.ಎಸ್.ಡಿ. ದೀಕ್ಷಿತ, ಜಿ.ಎಸ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಜಿ.ಎಸ್.ಜಿ. ಗಾಯಿ, ಜಿ.ಎಸ್. (ದಿ)
ಪ್ರಧಾನ ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧಕ
ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು

ಜಿ.ಎಸ್.ಎಚ್. ಹಾಲಪ್ಪ, ಜಿ.ಎಸ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಜಿ.ಟಿ.ಜಿ. ಗುಬ್ಬಣ್ಣ, ಜಿ.ಟಿ.
ವೈಸ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಎಚಿಜಿನಿಯರಿಂಗ್
ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎ.ಆರ್. ರಂಗನಾಥ, ಎಚ್.ಎ.
ಸಂಶೋಧಕ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಬಿ.ಡಿ. ದೇವರಾಜ ಸರ್ಕಾರ್, ಎಚ್.ಬಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಸಿ.ಕೆ. ಕಪನೀಪತಿಭಟ್ಟ, ಎಚ್.ಸಿ. (ದಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಜಿ.ಎಂ. ಮುರಳೀಧರ, ಎಚ್.ಜಿ.
219/226, 3ನೆಯ ಮೇನ್
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಜಿ.ಎಸ್. ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಎಚ್.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಚ್.ಎಸ್. ಷಣ್ಮುಖಮ್ಮ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕಿ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಕೆ.ಎಂ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಪ್ಪ, ಎಚ್.ಕೆ. (ದಿ)
ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು
ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು

ಎಚ್.ಕೆ.ಎನ್. ನರಸಿಂಹೇಗೌಡ, ಎಚ್.ಕೆ.
ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹೆಬ್ಬಾಳ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್. ರಾಮಚಂದ್ರಮೂರ್ತಿ, ಎಚ್.ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ
ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ. ರಾಜೇಗೌಡ, ಎಚ್.ಕೆ.
ಸಂಶೋಧನ ಸಹಾಯಕ (ವಿ)
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಕೆ.ಎಸ್.ಎಂ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ, ಎಚ್.ಕೆ.
ಸರ್ಜನ್, ಗೀತ
38, ಸೌತ್ಎಂಡ್ ರೋಡ್
ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಎಲ್.ಎನ್. ನಾಗೇಗೌಡ, ಎಚ್.ಎಲ್. (ದಿ)
ಶ್ರೀಪಾದ ನಿಲಯ, ಕುಮಾರಪಾರ್ಕ್ ಪಶ್ಚಿಮ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಎಂ.ಎನ್.ಆರ್. ನಾಗರಾಜರಾವ್, ಎಚ್.ಎಂ.
ಶಾಸನತಜ್ಞರು (ವಿ), ಕು.ಕ.ಅ.ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎನ್.ಸಿ. ಚಾಮಯ್ಯ, ಎಚ್.ಎನ್. (ದಿ)
ರೀಡರ್, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿ. ದಾಸೇಗೌಡ, ಎಚ್.ಆರ್. (ದಿ)
ಉಪಪರೀಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಆರ್.ಡಿಎಚ್. ಧ್ರುವನಾರಾಯಣ್, ಎಚ್.ಆರ್.
ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಶರೀರಕ್ರಿಯಾವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಎಚ್.ಆರ್.ಆರ್.ಬಿ. ರಘುನಾಥಭಟ್ಟ, ಎಚ್.ಆರ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ
ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾತತ್ತ್ವ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಎನ್. ಅನಂತಾಚಾರ್, ಎಚ್.ಎಸ್.
709, ಕತ್ವಾಡಿಪುರ
ಅಗ್ರಹಾರ, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಮೊಹಲ್ಲ
ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಚ್. ಹರಿಶಂಕರ್, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಭಾಷಾಂತರ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಐ. ಈಶ್ವರ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಚ್.ಎಸ್. (ದಿ)
ಸಂಪಾದಕ ಮಾನವಿಕ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ
ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎನ್. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ, ಎಚ್.
ಎಂಜಿನಿಯರ್ (ವಿ), ರೇಲ್‌ಕೋಚ್ ಡಿವಿಷನ್
ಭಾರತ್ ಅರ್ಥ್ ಮೂವರ್ಸ್ ಲಿ., ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಎ. ರಾಮಣ್ಣ, ಎಚ್.ಎಸ್. (ದಿ)
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಪುರಾತನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು
ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್. ಶೇಷಾದ್ರಿ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್ಎಚ್. ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಚ್.
ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಕೆ. ಶಾಂತಕುಮಾರಿ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕಿ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಎಂ.ಡಿ.ಟಿ.ಡಿ.ಬಿ. ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಎನ್. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಸಂಪಾದಕ (ವಿ), ಕ್ರೀಡಾವಿಭಾಗ
ಸುಧಾ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ
ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಎಸ್.ವಿ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ, ಎಚ್.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಚ್.ಟಿ. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಎಚ್. (ದಿ)
ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಚ್.ವಿ.ಎಸ್. ಸಾವಿತ್ರಮ್ಮ, ಎಚ್.ವಿ.
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಜೆ.ಇ.ಸಿ. ಜೇಮ್ಸ್, ಇಕಾಲಿಯರ್
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಇಲಿನಾಯ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಇಲಿನಾಯ್
ಯು.ಎಸ್.ಎ.

ಜೆ.ಇ.ಸಿ.ಎಚ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಜೆ.ಇ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ
ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ಎಚ್. ಜವಹರಲಾಲ್ ಹಂಡೂ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕಾಶ್ಮೀರಿ ವಿಭಾಗ
ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ
ಪಂಜಾಬೀ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಪಟಿಯಾಲ

ಜೆ.ಕೆ.ಐ. ಇರಾನಿ, ಜೆ.ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ಆರ್. ರುದ್ರಪ್ಪ, ಜೆ.
ಜಿಲ್ಲಾ ಸೆಷನ್ಸ್ ಜಡ್ಜ್ (ವಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು

ಜೆ.ಆರ್.ಎಲ್. ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್, ಜೆ.ಆರ್.
ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕ (ವಿ)
ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ಎಸ್. ಶಶಿಧರಪ್ರಸಾದ್
ಮಾಜಿ ಕುಲಪತಿ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ಎಸ್.ಸಿ. ಶಶಿಕಲಾ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಜೆ.
ಯು.ಎಸ್.ಎ.

ಜೆ.ಎಸ್.ಎಲ್. ಜೇನಹಳ್ಳಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಪ್ಪ
18, 6ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ
ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ಎಸ್.ಪಿ. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ, ಜೆ.ಎಸ್. (ದಿ)
ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ಎಸ್.ಪಿ.ಎಂ. ಪರಶಿವಮೂರ್ತಿ, ಜೆ.ಎಸ್.
ನಿರ್ದೇಶಕರು (ವಿ)
ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು

ಜೆ.ವಿ.ಎನ್. ನೀರಜಾಕ್ಷಿ, ಜೆ.ವಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕಿ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪಗೌಡ
ಉಪನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ
ಮಡಿಕೇರಿ

ಕೆ.ಬಿ. ಬಸವಯ್ಯ, ಕೆ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಸೇಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ಸ್ ಟೀಚರ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಬಿ.ಸಿಎಚ್. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಕೆ.ಬಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಶ್ರೀ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಕಾಲೇಜು
ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ

ಕೆ.ಬಿ.ಪಿ. ಪ್ರಭುಪ್ರಸಾದ್, ಕೆ.ಬಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಕೆ.ಬಿ. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಹಿಂದೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಸಿ. ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಕೆ.
ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸೆಷನ್ಸ್ ಜಡ್ಜ್ (ವಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಸಿ.ಬಿ. ಭೀಮಯ್ಯ, ಕೆ.ಸಿ.
ಸಂಪಾದಕ (ವಿ)
ಮೈಸೂರು ಗೆಜೆಟಿಯರ್ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಚೇರಿ
ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಸಿ.ಜಿ. ಚಿದಾನಂದಗೌಡ, ಕೆ.
ಕುಲಪತಿಗಳು (ವಿ)
ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಉದಯರವಿ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಸಿ.ಆರ್. ರೆಡ್ಡಿ, ಕೆ.ಸಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಮಲೆನಾಡು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು
ಹಾಸನ

ಕೆ.ಜಿ. ಗೋಪಾಲ್, ಕೆ. (ದಿ)
ಕುಲಪತಿಗಳು
ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಕೆ.ಜಿ.ಬಿ. ಗೋವಿಂದಭಟ್ಟ, ಕೆ.
ಅಡ್ವೊಕೇಟ್
ಮಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಜಿ.ಕೆ. ಕುಂದಣಗಾರ, ಕೆ.ಜಿ. (ದಿ)
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ
ಬೆಳಗಾಂವಿ

ಕೆ.ಜಿ.ಕೆಆರ್. ಕೃಷ್ಣನ್, ಕೆ.ಜಿ.
ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡಿಂಗ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್ (ವಿ)
ಚೀಫ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್‌ರವರ ಕಚೇರಿ
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಜಿ.ಆರ್. ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ಕೆ.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವಾಣಿಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಸೇಂಟ್ ಫಿಲೋಮಿನಾ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಜೆ. ಜೀವಣ್ಣರಾವ್, ಕೆ.
ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಕೆ.ಕೆ.ಜಿ. ಕೆಂಪೇಗೌಡ, ಕೆ.
ನಿರ್ದೇಶಕರು (ವಿ)
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಕೆಆರ್ಐ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಕೆ.
ವಾಣಿವಿಲಾಸ ರೋಡ್
ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಕೆ.ಎಸ್. ಕರುಣಾಕರನ್, ಕೆ.ಎಸ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಕಲ್ಪತರು ಕಾಲೇಜು, ತಿಪಟೂರು

ಕೆ.ಎಂ. ಮುನಿಯಪ್ಪ, ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು
ಉರಿಗಾಂ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.

ಕೆ.ಎಂಎ. ಮನೋಹರ, ಕೆ.
ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ (ವಿ)
ಕುರುಡರ ಮತ್ತು ಕಿವುಡರ ಶಾಲೆ
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಂ.ವಿ. ವೀರಪ್ಪ, ಕೆ.ಎಂ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎನ್.ಸಿ. ಚೈತನ್ಯಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ, ಕೆ.ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಂಜೆ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎನ್.ವಿ. ವೆಂಕಟರಾಯಪ್ಪ, ಕೆ.ಎನ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಪಿ.ಆರ್. ಪಾಂಡುರಂಗ, ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಆರ್.ಡಿ. ರಾಮದಾಸ್, ಕೆ. (ದಿ)
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಆರ್.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಸಾಯಿಬಾಬಾ ಕಾಲೇಜು
ವೈಟ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಆರ್.ಎಂಐ. ಮೋಹನ್, ಕೆ.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆಆರ್.ಎನ್. ಕೃಷ್ಣನಾಯಕ್
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಸರ್ಕಾರಿ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಆರ್.ಆರ್. ರಂಗಾಚಾರ್, ಕೆ.ಆರ್.
ಉಪಾಧ್ಯಾಯ (ವಿ)
ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರ
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಆರ್.ಎಸ್. ಶ್ರೀಕಂಠಮೂರ್ತಿ, ಕೆ.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಸರ್ಕಾರಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಬಿ. ಸುಬ್ಬಾಭಟ್ಟ, ಕೆ.
ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಬಿ.ಜಿ. ಬೋರೇಗೌಡ, ಕೆ.ಎಸ್. (ದಿ)
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಡಿ. ಧರಣೇಂದ್ರಯ್ಯ, ಕೆ.ಎಸ್.
ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಎಸ್‌ಇ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಕೆ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ
ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಆರ್‌ಎ. ಸಂಪದ್ಗಿರಿರಾವ್, ಕೆ.
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಜೆ. ಜಗದೀಶಚಂದ್ರ, ಕೆ.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಕೆ.ಎಸ್.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಬಿ.ಎಂ.ಎಸ್. ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಕೆ.ಎಂ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಕೆ.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಸೇಂಟ್ ಫಿಲೋಮಿನಾ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಸ್‌ಆರ್‌ಐ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಕೆ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್‌ಎಚ್. ಷಡಕ್ಷರಪ್ಪ, ಕೆ.ಎಸ್.
38, ರಂಗರಾವ್ ರೋಡ್
ಶಂಕರಪುರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ. ವರದಾಚಾರ್ಯ, ಕೆ.ಎಸ್.
ಸಂಶೋಧನ ಸಹಾಯಕ (ವಿ)
ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ

ಕೆ.ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್. ವೆಂಕಟರಾಮ್, ಕೆ.ಎಸ್.
ಇಂಡಿಯನ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಮೈನ್ಸ್
ಧನ್‌ಬಾದ್

ಕೆ.ಟಿ.ಬಿ. ಬನಶಂಕರಮ್ಮ, ಕೆ.ಟಿ.
ಅಶೋಕ ಶಿಶುವಿಹಾರ, 3ನೆಯ ಮೇನ್
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ಟಿ.ಎಸ್. ಶ್ಯಾಮಸುಂದರ, ಕೆ.ಟಿ.
ಮ್ಯಾನೇಜರ್ (ವಿ)
ಪರಮಾಲಿ ವಾಲೇಸ್ ಲಿ.
ಭೂಪಾಲ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ

ಕೆಯು.ವಿ. ಕುಮಾರ ವೆಂಕಣ್ಣ
ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಸಂಪಾದಕ
ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂದೇಶ
ರೇಸ್‌ಕೋರ್ಸ್ ರೋಡ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ವಿಎ. ಕೃಷ್ಣ ವಟ್ಟಂ
ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ವಿ.ಜಿ. ಘೋರ್ಪಡೆ, ಕೆ.ವಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪೆಥಾಲಜಿ ವಿಭಾಗ
ಬೌರಿಂಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ವಿ.ಜಿ.ಆರ್. ಗುಂಡೂರಾವ್, ಕೆ.ವಿ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಯಂತ್ರಶಿಲ್ಪ ವಿಭಾಗ
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ವಿ.ಎಂ. ವಿಠಲಮಲ್ಲಿ, ಕೆ.ವಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ ವಿಭಾಗ
ಪಶುವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು
ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೆ.ವಿ.ಆರ್. ರಮೇಶ್, ಕೆ.ವಿ.
ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡಿಂಗ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್ (ವಿ)
ಚೀಫ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿಸ್ಟರವರ ಕಚೇರಿ
ಮೈಸೂರು

ಕೆ.ವಿ.ಎಸ್.	ಸುಬ್ಬರಾಯ, ಕೆ.ವಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು	**ಎಂಎ.ಎಂ.**	ಮಾದಯ್ಯ, ಎಂ. ಕುಲಪತಿಗಳು (ವಿ) ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮೈಸೂರು
ಎಲ್.ಎ.ಆರ್.	ಅನಂತರೆಡ್ಡಿ, ಎಲ್. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು	**ಎಂ.ಎ.ಎನ್.**	ನರಸಿಂಹ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಎ. ಸಹಾಯಕ ವಾರ್ತಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ) ಬ್ರಿಗೇಡ್ ರೋಡ್, ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಲ್.ಬಿ.	ಲೀಲಾಭಟ್ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಪುತ್ತೂರು, ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ	**ಎಂ.ಎ.ಎಸ್.ಆರ್.**	ಸೇತೂರಾವ್, ಎಂ.ಎ. ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು, ತುಮಕೂರು
ಎಲ್.ಡಿ.	ದೇಸಿಗೌಡ, ಎಲ್. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ) ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಲೂಮ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ, ಸೇಲಂ	**ಎಂ.ಬಿ.**	ಬಸವರಾಜು, ಎಂ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಬೆಂಗಳೂರು ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಲ್.ಡಿ.ಎಂ.	ಮೆರವಾಡೆ, ಎಲ್.ಡಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಶ್ರೀ ಮಹಾವೀರ ಕಾಲೇಜು, ಮೂಡಬಿದ್ರಿ (ದ.ಕ.)	**ಎಂ.ಬಿ.ಆರ್‌ಯು.**	ರುದ್ರೇಗೌಡ, ಎಂ.ಬಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಎಲ್.ಎನ್.ಸಿ.	ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಎಲ್.ಎನ್. (ದಿ) ರೀಡರ್, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು	**ಎಂ.ಸಿಎಚ್.**	ಚನ್ನವೀರಯ್ಯ, ಎಂ. ರೀಡರ್ (ವಿ), ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಎಲ್.ಆರ್.ಎಚ್.	ಹೆಗಡೆ, ಎಲ್.ಆರ್. ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ ಡಾ. ಎ.ವಿ. ಬಾಳಿಗ ಕಾಲೇಜು ಕುಮಟ (ಉ.ಕ.)	**ಎಂ.ಸಿ.ಪಿ.**	ಪದ್ಮನಾಭಶರ್ಮ, ಎಂ.ಸಿ. ಸಂಶೋಧನ ಸಹಾಯಕ (ವಿ) ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಎಲ್.ಆರ್.ಪಿ.	ಲೀಲಾದೇವಿ ಆರ್. ಪ್ರಸಾದ್ ಮಾಜಿ ಸಚಿವರು ಬೆಂಗಳೂರು	**ಎಂ.ಸಿ.ಆರ್.**	ಚಿನ್ನಸ್ವಾಮಿರೆಡ್ಡಿ, ಎಂ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಎಲ್.ಎಸ್.ಜಿ.	ಸಿದ್ದವೀರೇಗೌಡ, ಎಲ್. (ದಿ) ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು	**ಎಂ.ಸಿ.ವಿ.**	ವಸಂತಕುಮಾರ್, ಎಂ.ಸಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕೇಂದ್ರ ಮಂಡ್ಯ
ಎಲ್.ಎಸ್.ಜೆ.	ಜಾಗಿರ್‌ದಾರ್, ಎಲ್.ಎಸ್. ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ) ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವಿಭಾಗ ವಿಧಾನಸೌಧ, ಬೆಂಗಳೂರು	**ಎಂ.ಡಿ.**	ದಯಾಕರ, ಎಂ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಬೆಂಗಳೂರು ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಲ್.ಎಸ್.ಎಸ್.	ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್, ಎಲ್.ಎಸ್. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು	**ಎಂ.ಡಿ.ಪಿ.**	ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ, ಎಂ.ಡಿ. ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಂ.	ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯು. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕೃಷಿಕಾಲೇಜು ಧಾರವಾಡ ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಕೃಷಿ ಉಪಸಮಿತಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ	**ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.**	ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಎಂ.ಜಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ (ವಿ) ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಶಿಕಾರಿಪುರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ
ಎಂಎಚ್.	ಮಹದೇವಯ್ಯ ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥಪಾಲ (ವಿ) ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು	**ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ.ಎಂ.**	ಮೂರ್ತಿ, ಎಂ.ಜಿ.ಕೆ. ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ (ವಿ), ಕರ್ಣಿಕ್ ರಸ್ತೆ ಶಂಕರಪುರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಜಿ.ಎನ್. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ, ಎಂ.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ವೇದಾಂತ
ಮಹಾರಾಜ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಚ್. ಹನುಮಂತರಾವ್, ಎಂ.
ಸಂಪಾದಕ (ವಿ)
ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಚ್.ಡಿ. ಧನಂಜಯ, ಎಂ.ಎಚ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕಲ್ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಿಭಾಗ
ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್
ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಚ್.ಎಂ. ಮರಿಗೌಡ, ಎಂ.ಎಚ್. (ದಿ)
ನಿರ್ದೇಶಕ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು
ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಉಪಸಮಿತಿ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ

ಎಂ.ಎಚ್.ಯು. ಮಂಜುಳ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ
ಕೆ.ಎ.ಎಸ್. ಅಧಿಕಾರಿ
ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ಎಂ.ಜೆ. ಜಯಂತಿಬಾಯಿ, ಎಂ. (ದಿ)
ಭಾಷಾಂತರ ವಿಭಾಗ
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಜೆ.ಎಸ್.ಆರ್. ಸುಂದರರಾಮ್, ಎಂ.ಜೆ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜು
ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಕೆ.ಬಿ. ಕೇಶವಭಟ್, ಎಂ.
ಶುಭದ, 166, ಜಯನಗರ
5ನೆಯ ಬ್ಲಾಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಕೆ.ಬಿ.ಆರ್. ಭಾರತೀರಮಣಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ.ಕೆ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಹಿಂದಿ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಕೆ.ಕೆ. ಕೇಶವಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.ಕೆ.
ಜಯನಗರ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಕೆ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣರೆಡ್ಡಿ, ಎಂ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಂಜೆ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಕೆ.ಎಸ್‌ಡಬ್ಲ್ಯು. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಎಂ.
ಅಡ್ವೊಕೇಟ್, 6ನೆಯ ಮೇನ್ ರಸ್ತೆ
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಎಂ.ಎಚ್. ಮೀರ್ ಮಹಮೂದ್ ಹುಸೇನ್
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಉರ್ದು ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಂ.ಕೆ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ.ಎಂ.
ಕುಲಪತಿಗಳು (ವಿ)
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಎಂ.ಎನ್.ಸಿಎಚ್. ಚೌಡಪ್ಪ, ಎಂ.ಎನ್.
ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ
ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಎನ್.ಎಚ್. ಹೆಗ್ಡೆ, ಎಂ.ಎನ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎನ್.ಕೆ. ಮಾಧವ, ಎನ್. ಕುಟ್ಟಿ (ವಿ)
ಚೀಫ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್‌ರವರ ಕಚೇರಿ
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎನ್.ಎಂ. ಮಾಲೂರ್, ಎಂ.ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎನ್.ವಿ. ವಿಶ್ವನಾಥಯ್ಯ, ಎಂ.ಎನ್. (ದಿ)
ಕುಲಪತಿಗಳು
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಪಿ.ಎಸ್. ಮಂಜಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ, ಎಂ.ಪಿ.
13ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್, 4ನೆಯ ಹಂತ
ಟಿ.ಕೆ. ಬಡಾವಣೆ, ಮೈಸೂರು – 9

ಎಂ.ಆರ್.ಎ. ಆನಂದರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ಆರ್.
ತೋಟಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಆರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್. ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್, ಎಂ.ಆರ್.
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು (ವಿ)
ಜೀವ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕೇಂದ್ರ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಆರ್.ಆರ್ಎ. ರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ಆರ್.
ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ವಸಂತನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಆರ್.ಎಸ್.ಐ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ.ಆರ್.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಮಹಿಳಾ ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಎಸ್. ಶಿವಲಿಂಗಯ್ಯ, ಎಂ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಸ್.ಬಿ. ಮುತ್ತೇಗೌಡ, ಎಸ್.ಬಿ. (ದಿ)
ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಸ್ಎಚ್ಎ. ಶಂಕರ್, ಎಂ.
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಸ್.ಎನ್. ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್.
ಗೌರವ ವೈದ್ಯ, ಬೌರಿಂಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್. ರಾಮರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಶಾರದಾವಿಲಾಸ ಲಾ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಎಸ್ಆರ್ಐ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಎಂ.
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಕೇಂದ್ರ ಆಹಾರ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಸದಾಶಿವಯ್ಯ, ಎಂ.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್ಎಚ್. ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಂ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್. ರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್.ಎಸ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಬಸವೇಶ್ವರ ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು
ಬಾಗಲಕೋಟೆ

ಎಂ.ಯು.ಪಿ. ಪೈ, ಎಂ.ಯು.
ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕೆಮಿಕಲ್ ಲ್ಯಾಬೊರೇಟರಿ
ಪುಣೆ

ಎಂ.ವಿ. ವಾಸುದೇವರಾವ್, ಎಂ.
ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯ (ವಿ)
ವಿದ್ಯಾದಾಯಿನಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ
ಸುರತ್ಕಲ್ (ದ.ಕ.)

ಎಂ.ವಿ.ಎ.ಎಸ್. ಅರುಣಾಚಲಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಂ.ವಿ.
ಪೇಲಿಯೆಂಟೊಲಾಜಿಸ್ಟ್ (ವಿ)
ಜಿಯಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ
ಕಲ್ಕತ್ತ

ಎಂ.ವಿ.ಐ. ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ (ದಿ)
11ನೆಯ ತಿರುವು, ಗವಿಪುರಂ ವಿಸ್ತರಣ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ವಿ.ಜೆ. ಜಂಬುನಾಥನ್, ಎಂ.ವಿ. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ
ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ಉಪಸಮಿತಿ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಮೈಸೂರು

ಎಂ.ವಿ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎಂ.ವಿ. (ದಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ವಿ.ಎನ್. ನೆಗಳೂರು, ಎಂ.ವಿ.
ಉಪನ್ಯಾಸಕ
ಸರ್ಕಾರಿ ಪದವಿಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜು
ತ್ಯಾಮಗೊಂಡ್ಲು

ಎಂ.ವಿ.ಎಸ್. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ವಿ. (ದಿ)
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಂ.ವಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿ, ಎಂ.ವಿ.
ಇ.ಎನ್.ಟಿ. ಸರ್ಜನ್ (ವಿ)
ಕೆ.ಎಂ.ಸಿ. ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಎಂ.ವೈ. ಯಾಮುನಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ. (ದಿ)
ಮೈಸೂರು

ಎನ್. ನಾರಾಯಣಪ್ಪ
ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಹಾಯಕ (ವಿ)
ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಎ. ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭನ್, ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜು, ಮದ್ರಾಸು

ಎನ್.ಬಿ. ಬಸವಾರಾಧ್ಯ, ಎನ್.
ಉಪನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಎನ್.ಬಿ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಬಿ.ಎಲ್. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ, ಎನ್.
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ.ಆರ್. ರೆಡ್ಡಿ, ಎನ್.ಬಿ.ಕೆ.
ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಧಾರವಾಡ

ಎನ್.ಜಿ.ಸಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ, ಎನ್.ಜಿ.
307, 3ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್
ಎನ್.ಆರ್. ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಕೆ. ನಾಡಿಗ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಎನ್.ಕೆ.
ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಕಾಂಪೌಂಡ್
ಯು.ಬಿ. ಹಿಲ್ ರೋಡ್, ಧಾರವಾಡ

ಎನ್.ಕೆ.ಕೆ.ಟಿ. ಕಡೇತೋಟದ, ಎನ್.ಕೆ.
ಸಂಶೋಧಕ (ವಿ), ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಎನ್.ಕೆ.ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ, ಎನ್.
ಫೋರ್‌ಮನ್ (ವಿ)
ಎಲ್.ಆರ್.ಡಿ.ಇ., ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಎಲ್. ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಎಲ್.ಆರ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಾವ್, ಎನ್.
ಶಾಸನಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ರವಿನಗರ, ನಾಗಪುರ

ಎನ್.ಎಂ. ಮುನಿಯಪ್ಪ, ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಆರ್.ಆರ್. ರಂಗನಾಥಯ್ಯ, ಎನ್.ಆರ್.
ಗ್ರಂಥಪಾಲ (ವಿ), ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಎಸ್.ಎ. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್, ಎನ್.ಎಸ್.
ಜಿಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಎಸ್.ಕೆ. ಶ್ರೀಕಂಠ, ಎನ್.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಎನ್.ಎಸ್.
5/8ನೆಯ ಮೇನ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಎಸ್.ಎಲ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಭಟ್ಟ, ಎನ್.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎನ್.ಎಸ್.ಆರ್.ಬಿ. ರಾಮಭದ್ರಾಚಾರ್ಯ, ಎನ್.ಎಸ್.
ತರ್ಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಮಹಾರಾಜ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಎಸ್.ವಿ. ವೀರಪ್ಪ, ಎನ್.ಎಸ್. (ದಿ)
ಗೌರವ ಸಂಪಾದಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ಟಿ. ತಪಸ್ವಿಕುಮಾರ್, ಎನ್.
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ವಿ.ಎ. ಅಶ್ವತ್ಥನಾರಾಯಣ, ಎನ್.ವಿ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ವಿ.ಪಿ. ಪದ್ಮನಾಭಾಚಾರ್ಯ, ಎನ್.ವಿ.
ಶ್ರೀನಿವಾಸ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಪುರಂ
ಮೈಸೂರು

ಎನ್.ವಿ.ಆರ್.ಎನ್. ರಘುನಾಥ್, ಎನ್.ವಿ.
ಕುಂಭಕಲಾ ಎಂಜಿನಿಯರ್
19ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಪಿ.ಎ.ಆರ್. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಅಯ್ಯರ್, ಪಿ.ಎ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಪಿ.ಬಿ.ಡಿ. ದೇಸಾಯಿ, ಪಿ.ಬಿ. (ದಿ)
ನಿರ್ದೇಶಕ, ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಧಾರವಾಡ

ಪಿ.ಜಿ.ಡಿ. ಪ್ರಧಾನ್ ಗುರುದತ್ತ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭಾಷಾಂತರ ವಿಭಾಗ
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಪಿ.ಜಿ.ಆರ್. ರಾಮಪ್ಪ, ಪಿ.ಜಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಪಿ.ಎಚ್. ಹಲಗೇಗೌಡ, ಪಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಡಿ. ಬನುಮಯ್ಯ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಪಿ.
349, 1ನೆಯ ಬ್ಲಾಕ್
ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಪಿ.ಕೆ.ಆರ್.ಜಿ. ರಾಜಗೋಪಾಲ, ಪಿ.ಕೆ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಎಂ.ಜಿ.ಎಂ. ಕಾಲೇಜು
ಉಡುಪಿ (ದ.ಕ.)

ಪಿ.ಕೆ.ಎಸ್.ಆರ್. ರಾಜ, ಪಿ.ಕೆ.ಎಸ್.
ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ನಗರ, ತಮಿಳುನಾಡು

ಪಿ.ಎಂ. ಪುಟ್ಟರುದ್ರಯ್ಯ, ಎಂ.
ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ), ಕೃಷಿ ಕಾಲೇಜು
ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಪಿ.ಎಂ.ಯು.ಎಸ್. ಉಮಾಕಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಪಿ.ಎಂ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕಾಲೇಜು
ಕೊಪ್ಪಳ

ಪಿ.ಆರ್.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಪಿ.ಆರ್.
ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡಿಂಗ್ ಎಪಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್ (ವಿ)
ಮೈಸೂರು

ಪಿ.ಆರ್.ಟಿ. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ಪಿ.ಆರ್. (ದಿ)
ಕ್ಯೂರೇಟರ್, ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗ
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಪಿ.ಎಸ್.ಸಿ. ಚಿಕ್ಕಣ್ಣಯ್ಯ, ಪಿ.ಎಸ್.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಪಿ.ಎಸ್.ಎಚ್. ಹಾನಗಲ್, ಪಿ.ಎಸ್.
ವರ್ಕ್ಸ್ ಮ್ಯಾನೇಜರ್
ದಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ್ ಪೇಪರ್ ಮಿಲ್ಸ್, ಲಿ.
ರಾಜಮಹೇಂದ್ರಿ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ

ಪಿ.ಎಸ್.ಆರ್. ಶಾಂತಾರಾಮರಾವ್, ಪಿ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು, ಮಂಗಳೂರು

ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಶಂಕರ್, ಪಿ.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವೈದ್ಯವಿಭಾಗ
ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ

ಪಿ.ಎಸ್.ಎಸ್ಎಚ್. ಶರ್ಮ, ಪಿ.ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಜೀವ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಪಿ.ಟಿ.ಎನ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಪಿ.ಟಿ. (ದಿ)
ಸಂಪಾದಕ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್–ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಪಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ, ಪಿ.
ಕುಲಪತಿಗಳು (ವಿ)
ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಶಿವಮೊಗ್ಗ

ಪಿ.ವಿ.ಎ. ಆಚಾರ್ಯ, ಪಿ.ವಿ.
ಸಹಸಂಪಾದಕ (ವಿ)
ಕಸ್ತೂರಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಪಿ.ವಿ.ಸಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಪಿ.ವಿ. (ದಿ)
ರೀಡರ್, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತೆರಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಎ.ಎ. ರಂಗಣ್ಣ, ಎ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಎ.ಎಫ್. ಫಣಿಶಾಯಿ, ಆರ್.ಎ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು
ತರ್ಕ ವಿಭಾಗ, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಆರ್.ಎ.ಎನ್. ರತ್ನ, ಎನ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಬಿ.ಎಸ್. ರಾಮಾಚಾರ್, ಬಿ.ಎಸ್.
ಗಮಕಿ, ಗುಡಿಬಂಡೆ
ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ

ಆರ್.ಡಿ.ಎಂ. ಧನಂಜಯಮೂರ್ತಿ, ಆರ್.
ಉಪಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವೈದ್ಯ ವಿಭಾಗ
ಜೆ.ಜೆ.ಎಂ. ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ದಾವಣಗೆರೆ

ಆರ್.ಡಿ.ಆರ್. ದಿನೇಶರಾವ್, ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಂಜೆ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಎಫ್.ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ಆರ್.ಎಫ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾಲಜಿ
ಮೈಸೂರು ಪಶುವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಆರ್.ಜಿ. ರಾಮೇಗೌಡ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಜಿ.ಕೆ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಆರ್.ಜಿ.
ಸಂಶೋಧಕ, ಹಿಂದಿ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಐ. ರಾಜಶೇಖರ ಇಚ್ಚಂಗಿ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ
ಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹುಕ್ಕೇರಿ

ಆರ್.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಶೆಟ್ಟಿ, ಆರ್.
ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಜಜ್ (ವಿ)
9ನೆಯ ಬ್ಲಾಕು, ಕುಮಾರ ಪಾರ್ಕ್
ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಆರ್.ಕೆ.ಎಸ್. ಶ್ರೀಕಂಠಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಆರ್.ಕೆ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಐ.ಐ.ಟಿ., ಮದ್ರಾಸು

ಆರ್.ಎಲ್. ಲಲಿತಾ, ಆರ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕಿ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮೌಂಟ್ ಕಾರ್ಮೆಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಆರ್.ಆರ್.ಆರ್. ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್
ಸಂಶೋಧಕ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಆರ್.ಯು. ಉಮರ್ಜಿ, ಆರ್.ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಆರ್.ಎಸ್.ಬಿ. ರಾಜಶೇಖರ ಭೂಸನೂರಮಠ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಧಾರವಾಡ

ಆರ್.ಎಸ್.ಎನ್. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ, ಆರ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಶ್ರೀ ವರಲಕ್ಷ್ಮಿ ಲಲಿತಕಲಾ
ಅಕಾಡೆಮಿ, ಮೈಸೂರು

ಆರ್.ಎಸ್.ಪಿ. ಪಂಚಮುಖಿ, ಆರ್.ಎಸ್. (ದಿ)
ನಿರ್ದೇಶಕ, ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಧಾರವಾಡ

ಆರ್.ಎಸ್.ವಿ. ರಾಮರಾವ್ ಎಸ್.ವಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ,
ಬೆಂಗಳೂರು ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು

ಆರ್.ವಿ.ಎಚ್. ಹೆಗಡೆ, ಆರ್.ವಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ,
ಭದ್ರಾ ಕಾಲೇಜು, ಭದ್ರಾವತಿ

ಆರ್.ವೈ.ಡಿ. ಧಾರವಾಡಕರ, ಆರ್.ವೈ. (ದಿ)
ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲ, ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಕಾಲೇಜು
ಧಾರವಾಡ

ಎಸ್.ಎ.ಎಚ್. ಸಂಜೀವಯ್ಯ, ಎಚ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎ.ಕೆ. ಸಾವಿತ್ರಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
ಸ್ಥಳೀಯ ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿ, ಜನರಲ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ,
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಬಿ.ಎಚ್. ಸಿಂದಗಿ, ಬಿ.ಎಚ್.
ನೀರಾವರಿ ತಜ್ಞ, ಜಮಖಂಡಿ

ಎಸ್.ಬಿ.ಕೆ. ಸುರೇಭಾಂಕರ್, ಬಿ.ಕೆ.
ಜಾಯಿಂಟ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ (ವಿ), ವಿದ್ಯಾಇಲಾಖೆ ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್, ಬಿ.ಎಲ್.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.ಬಿ. ಭಾರದ್ವಾಜ, ಎಸ್.ಬಿ.ಎಲ್.
ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಶೋಧನ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ
ರಕ್ಷಣಾ ಸಚಿವಾಲಯ, ನವದೆಹಲಿ

ಎಸ್.ಬಿ.ಎಂ. ಮಠದ್, ಎಸ್.ಬಿ.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಕರ್ನಾಟಕ ಸೈನ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಧಾರವಾಡ

ಎಸ್.ಡಿ.ಕೆ. ಸಬಿತಾದೇವಿ, ಕೆ.
ಅಧ್ಯಾಪಕಿ (ವಿ), ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಜಿ.ಕೆ. ಕರಭಂಟನಾಳ ಎಸ್.ಜಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಕೆ.ಎಲ್.ಇ. ಸೊಸೈಟಿ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಸ್
ಕಾಲೇಜು, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಬೆಳಗಾಂವಿ ಜಿಲ್ಲೆ

ಎಸ್.ಜಿ.ಎಂ. ಸೈಯದ್ ಘೌಸ್ ಮೊಹಿಯುದ್ದೀನ್
ಸಂಪಾದಕ, ಅಲ್ ಕಲಾಂ
ಕಲಾಸಿಪಾಳ್ಯಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಜಿ.ಪಿ. ಗುರುಪ್ರಕಾಶ್, ಎಸ್.
ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು, ನಂ. 724, 9ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ
4ನೆಯ ಕೂಡುರಸ್ತೆ, ಎಸ್.ಐ.ಟಿ. ಬಡಾವಣೆ
ತುಮಕೂರು

ಎಸ್.ಎಚ್.ಎ.ಐ. ಶಾಂತಾ ಇಮ್ರಾಪುರ
ಪ್ರವಾಚಕರು
ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ಎಸ್.ಎಚ್.ಇ. ಶ್ರೀಧರ ಹೆಗಡೆ
ಮುಖ್ಯಸ್ಥ, ಹಿಂದಿ ವಿಭಾಗ
ಫೀಲ್ಡ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಕಾರಿಯಪ್ಪ ಕಾಲೇಜು
ಮಡಿಕೇರಿ

ಎಸ್.ಎಚ್.ಐ. ಶಿವಣ್ಣ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎಚ್.ಜಿ. ಶ್ರೀಧರ, ಎಚ್.ಜಿ.
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ವಿವೇಕಾನಂದ ಕಾಲೇಜು
ಪುತ್ತೂರು, ದ.ಕ.

ಎಸ್.ಎಚ್.ಓ. ಹೊನ್ನಯ್ಯ, ಎಸ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಜೈವಿಕವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ
ಮಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎಚ್.ಪಿ. ಶಾಂತಾ ಪ್ರಭುಶಂಕರ (ದಿ)
ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಐ. ಸೋಮಶೇಖರ ಇಮ್ರಾಪುರ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), 12ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್
ನಿರ್ಮಲನಗರ, ಧಾರವಾಡ

ಎಸ್.ಐ.ಕೆ. ಸೈಯದ್ ಇಕ್ಬಾಲ್ ಖಾದಿ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಜೆ.ಎ. ಸೀತಾರಾಮ ಜಾಗೀರ್‌ದಾರ್, ಎಸ್.
ಶಾಸನತಜ್ಞ (ವಿ)
406ಬಿ, 3ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ
ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಕೆ. ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಕೆ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣನ್ ಹರವೆ ಎಸ್.
ಸಹಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಎಸ್.ಕೆ.
ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಅಧ್ಯಕ್ಷ, ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳ ಉಪ–ಸಮಿತಿ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ

ಎಸ್.ಕೆ.ಆರ್.ಎ. ರಾಮಣ್ಣ, ಎಸ್.ಕೆ. (ದಿ)
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್, ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಕೆ.ಎಸ್. ಶಿವಣ್ಣ ಕೆ.ಎಸ್. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಕೆ.ಟಿ. ಶಿವಶಂಕರ್, ಕೆ.ಟಿ.
ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹೆಬ್ಬಾಳ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎಲ್. ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ
ಚಡಚಣ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ

ಎಸ್.ಎಲ್.ಎ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಅರೋರ ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭಾಷಾಂತರ
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎಲ್.ಕೆ. ಕಾಯಸ್ಥ. ಎಸ್.ಎಲ್.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಬನಾರಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಾರಾಣಸಿ

ಎಸ್.ಎಂ. ಶೇಷಾದ್ರಿ, ಎಂ. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎಂ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಯ, ಎಸ್.ಎಂ.
500, 11ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್, 2ನೆಯ ಹಂತ
ಗಿರಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎಂ.ಒ. ಸೈಯದ್ ಮೊಹಿಯುದ್ದೀನ್
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ರೋಗನಿದಾನ ವಿಭಾಗ
ಪಶುವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು. ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎಂ.ಎಸ್. ಶೈಲ, ಎಂ. ಎಸ್.
ಸಂಶೋಧಕಿ, ಮೈಕ್ರೊಬಯಾಲಜಿ ವಿಭಾಗ
ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್
ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎನ್. ನಾಗರಾಜು, ಎಸ್.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಎ. ನಾಗರಾಜು, ಎಸ್. (ದಿ)
ರೀಡರ್, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ,
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಜಿ. ಸಣ್ಣನಂಜೇಗೌಡ
ಉಪನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ರಾಜ್ಯ ಪತ್ರಾಗಾರ ಇಲಾಖೆ
ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಎ.ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ ಎಸ್.
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ)
ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಬಿ. ಶ್ರೀನಾಗಭೂಷಣ
ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಇಂಡಿಯನ್ ಸ್ಟ್ಯಾಟಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಇನ್ಸ್‌ಟಿಟ್ಯೂಟ್
ಕೋಲ್ಕತ

ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಜೋಯಿಸ್ ಎಸ್.ಎನ್. (ದಿ)
ಸಂಶೋಧನ ಸಹಾಯಕ, ಸಂಪಾದನ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಎ. ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಕೆ.ಯು. ನಿರ್ಮಲಕುಮಾರಿ, ಜಿ.ಎಸ್.
ರೀಡರ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಎನ್.ಎಲ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ, ಎಸ್.ಎನ್.
ಪ್ರಲೇಖನಾಧಿಕಾರಿ (ವಿ)
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಗ್ರಂಥಾಲಯ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಪಿ.ಎ. ಅಣಿಕರ್, ಎಸ್.ಪಿ.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ವೈದ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಪಿ.ಆರ್. ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮನ್, ಎಸ್.
ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಪಿ.ಯು. ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ (ದಿ)
ಸಾರಿಗೆ ಕಮಿಷನರ್
ಆಲಿ ಆಸ್ಕರ್ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಎಸ್.ಆರ್.ಎ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಎಸ್.
ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ)
ಜಯನಗರ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಆರ್.ಜಿ. ಸಿದ್ದರಾಮೇಗೌಡ
ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಆರ್.ಎಂ. ಮಾಧುರಾವ್, ಎಸ್.ಆರ್.
ಮುಖ್ಯಸ್ಥ (ವಿ), ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಜೆ.ಎಸ್.ಎಸ್.ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ಎಸ್.ಆರ್.ಎನ್.	ಶಾಲಿನಿರಘುನಾಥ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕಿ ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಧಾರವಾಡ
ಎಸ್.ಆರ್.ಆರ್.	ರಾಮರಾವ್, ಎಸ್. ಉಪ–ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಶರೀರ ಕ್ರಿಯಾವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಎಸ್.ಎಸ್.ಎ.	ಸವ್ಯಸಾಚಿ 2ನೆಯ ಬ್ಲಾಕು ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.	ಸಿಲ್ವ, ಎಸ್. ಅಡ್ವೊಕೇಟ್, ಹಿಲ್‌ಸೈಡ್ ಕಾರವಾರ
ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್.	ರಾಘವಾಚಾರ್, ಎಸ್.ಎಸ್. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಸ್.ಐ.	ಸಿಂದಗಿ, ಎಸ್.ಎಸ್. ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿ ರೀಜನಲ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಸ್ಟೇಷನ್ ರಾಯಚೂರು
ಎಸ್.ಟಿ.ಪಿ.	ಪುಟ್ಟಣ್ಣ, ಎಸ್.ಟಿ. ನಿರ್ದೇಶಕ (ವಿ), ಮಿಂಟೋ ಕಣ್ಣಾಸ್ಪತ್ರೆ ಬೆಂಗಳೂರು
ಎಸ್.ಯು.	ಸುಧಾಕರ ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಎಸ್.ಯು.ಎಂ.	ಸುಧಾಮಂಜುನಾಥ್ 8/2, ರಮಾವಿಲಾಸ ರಸ್ತೆ ಹಿಂಭಾಗ ಮೈಸೂರು
ಎಸ್.ವಿ.ಡಿ.	ವೆಂಕಟದೇಶಿಕಾಚಾರ್, ಎಸ್. ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲೀಸ್ ರಸ್ತೆ, ನವದೆಹಲಿ
ಎಸ್.ವಿ.ಎಲ್.	ವೈದ್ಯಲಿಂಗಂ, ಎಸ್. ನ್ಯೂ ಪಂಡಿತ್ ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್ ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ನಗರ, ತಮಿಳುನಾಡು
ಎಸ್.ವಿ.ಪಿ.ಎ.	ಪಾಟೀಲ, ಎಸ್.ವಿ. ಸಹಾಯಕ ಸಂಪಾದಕ ಕರ್ಮವೀರ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ
ಎಸ್.ವಿ.ಆರ್.	ರಂಗಣ್ಣ, ಎಸ್.ವಿ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸೌಂದರ್ಯತತ್ತ್ವ ಉಪಸಮಿತಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಮೈಸೂರು
ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.	ಷಣ್ಮುಗಂ, ಎಸ್.ವಿ. ರೀಡರ್, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಅಣ್ಣಾಮಲೈ ನಗರ, ತಮಿಳುನಾಡು
ಎಸ್.ವಿ.ಎಸ್.ಆರ್.	ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಘವಾಚಾರ್, ಎಸ್.ವಿ. ರೀಡರ್, ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯೂ.ಎಸ್.	ಸ್ವಾಮಿ ಆದಿದೇವಾನಂದ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮ, ಮಂಗಳೂರು
ಎಸ್.ಡಬ್ಲ್ಯು.ಎಸ್.	ಸ್ವಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾನಂದಜಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮ ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಟಿ.ಸಿ.	ಚನ್ನೇಗೌಡ, ಟಿ. ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಎಂ.ಡಿ.ಟಿ.ಡಿ.ಬಿ. ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು
ಟಿ.ಇ.ಎಚ್.	ಹಿಲ್ಲನ್, ಟಿ.ಇ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಕಾಲೇಜು ಅಕ್ಲುಮೋಟಘಾನ (ಆಫ್ರಿಕ)
ಟಿ.ಕೆ.ಆರ್.	ಕೃಷ್ಣನ್ ಟಿ. ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಸರ್ಕಾರಿ ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಫಾರಂ ಬೆಂಗಳೂರು
ಟಿ.ಎನ್.ಎನ್.ಆರ್.	ನಾಗರತ್ನ ಟಿ.ಎನ್. ಸಂಶೋಧನ ಸಹಾಯಕಿ (ವಿ) ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.	ಸ್ವಾಮಿ, ಟಿ.ಎನ್. ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
ಟಿ.ಎನ್.ಎಸ್.ಎನ್.	ಶಂಕರನಾರಾಯಣ, ಟಿ.ಎನ್. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಿವಮೊಗ್ಗ
ಟಿ.ಆರ್.ಎಸ್.	ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿ, ಟಿ.ಆರ್. ಅಧ್ಯಾಪಕ, ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಟಿ.ಟಿ.	ತಿಮ್ಮಯ್ಯ ಟಿ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ), ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಮೈನ್ಸ್ ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್, ಕೋಲಾರ
ಟಿ.ಟಿ.ಎಸ್.	ತಿರುಮಲೆ ತಾತಾಚಾರ್ಯ ಶರ್ಮ (ದಿ) ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ಶಂಕರ ಪುರಂ ಬೆಂಗಳೂರು
ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.ಎಚ್.	ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಟಿ.ವಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಟಿ.ವಿ.ಎಸ್.	ಸುಬ್ರಮಣ್ಯಂ, ಟಿ.ವಿ. ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಗ್ರಂಥಾಲಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು
ಟಿ.ವಿ.ವಿ.	ವೆಂಕಟಾಚಲಶಾಸ್ತ್ರೀ ಟಿ.ವಿ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ) ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಯು.ಜೆ.ಎಂ. ಜಮಾಲ್ ಮೊಹಮ್ಮದ್, ಯು.
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೂಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜು, ಮದ್ರಾಸು

ಯು.ಎಲ್. ಉಮಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ್
ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ
ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ಯು.ಪಿ.ಯು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಯು.ಪಿ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ)
ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಯು.ಎಸ್.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಯು.ಎಸ್. (ದಿ)
ರುಕ್ಮಿಣಿ. 2ನೆಯ ತಿರುವು
ಶೇಷಾದ್ರಿಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ವಿ.ಎ. ಅಪ್ಪರಾವ್, ವಿ.
ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ (ವಿ), ಪಟ್ಟಾಭಿಪುರಂ
ಗುಂಟೂರ್, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ

ವಿ.ಬಿ. ಭಾಸ್ಕರ್ ವಿ.
ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ವಿ.ಇ. ವೆಂಕಟರಮಣಪ್ಪ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಯುವರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ವಿ.ಜಿ. ವರದರಾಜರಾವ್, ಜಿ. (ದಿ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ವಿ.ಜಿ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ವಿ.ಜಿ. (ದಿ)
ಭಾಷಾಂತರ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ವಿ.ಕೆ.ಯು. ವಸಂತಕುಮಾರಿ
ಅಧ್ಯಾಪಕಿ (ವಿ), ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ
ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ

ವಿ.ಕೆ.ವಿ. ಕೆಂಪವೀರಯ್ಯ ವಿ.
ಅಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಎಂ.ಡಿ.ಟಿ.ಡಿ.ಬಿ. ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು

ವಿ.ಆರ್.ಟಿ. ತಿರುವೆಂಕಟಾಚಾರ್, ವಿ.ಆರ್.
ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ
ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

ವಿ.ಎಸ್.ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಎಸ್.ಎಂ. (ದಿ)
ನಿರ್ದೇಶಕ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ

ವೈ.ಸಿ.ಬಿ. ಭಾನುಮತಿ, ವೈ.ಸಿ.
ಸಂಪಾದನಾ ಸಹಾಯಕರು
ಸಂಪಾದನಾ ವಿಭಾಗ
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ
ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಕೃತಜ್ಞತೆ

ಕೆಳಕಂಡ ಕಲಾವಿದರು ವಿಶ್ವಕೋಶದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಟ್ಟಿಗಟ್ಟಿ, ಸಿ.ವಿ. (ವಿ), ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ಪಿ.ಆರ್. (ದಿ), ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ನಾಗರಾಜು, ವೈ., ಕಲಾವಿದ, ಶ್ರೀಪರಮೇಶ್ವರ ಆರ್ಟ್ ಸ್ಟೂಡಿಯೋ, ಕೆ.ಆರ್. ಆಸ್ಪತ್ರೆ ರಸ್ತೆ, ಮೈಸೂರು

ಮುತ್ತಪ್ಪ ಗೌಡ, ಎಂ., ಗೀತಾ ರಸ್ತೆ, ಚಾಮರಾಜಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ರಘುನಾಥ ಭಟ್ಟ, ಎಚ್.ಆರ್ (ದಿ), ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಜು, ಕಲಾವಿದ ಮತ್ತು ಛಾಯಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೌಡ, ಬಿ.ಟಿ. ಡ್ರಾಫ್ಟ್ಸ್‌ಮನ್ (ವಿ), ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ತ್ವ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ವೆಂಕಟೇಶ್, ಕಲಾವಿದ, ಕಿರಣ ಆರ್ಟ್ಸ್, ಲ್ಯಾನ್ಸ್‌ಡೌನ್ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ್ಸ್, ಮೈಸೂರು

ಶಶಿಕಲಾ, ಎ., ಕೃಷ್ಣರಾಜವನಂ, ಮೈಸೂರು

ಸುಂದರರಾಜ್, ಕೆ.ಆರ್. (ದಿ), ಕಲಾವಿದ ಮತ್ತು ಛಾಯಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ, ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಹನಸೋಗೆ, ಶ್ರೀಪ್ರಕಾಶನ, ಸರಸ್ವತೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಪುಟದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ವಿವಿಧ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ನೆರವು ಒದಗಿದೆ. ಅಂಥವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್ – ಕ್ರಾಸ್ ರೋಡ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಏಜಸ್ (1969), ಲೇ: ಮಸಾಟೋಷಿ ಕೋನಿಷಿ

ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್ – ಲ್ಯಾಂಡ್ ಇನ್ ಟ್ರಾನ್ಸಿಷನ್ ಲೇ: ಮೇರಿ ಬ್ರ್ಯಾಡ್ಲಿ ವಾಟ್‌ಕಿನ್ಸ್

ಆಫ್ರಿಕ – ಎ ಸ್ಟಡಿ ಇನ್ ಟ್ರೋಪಿಕಲ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ (1963)

ಆಫ್ರಿಕಾಸ್ ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಅಂಡ್ ನೇಷನ್ಸ್ ಲೇ: ಲ್ಯೂಸಿಲಿ ಕಾರ್ಲ್‌ಸನ್

ಆರ್ಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಏಷ್ಯ (1955) ಲೇ: ಎಚ್. ಜ಼ಿಮ್ಮರ್

ಇಂಡಿಯ – ಎ ಪಿಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ಸರ್ವೆ (1960). ಪ್ರಕಾಶನ ವಿಭಾಗ, ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ ಇಲಾಖೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ, ನವದೆಹಲಿ

ಇಂಡಿಯನ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್ (1970) ಲೇ: ಸಿ. ಶಿವರಾಮಮೂರ್ತಿ

ಇಲ್ಲಸ್ಟ್ರೇಟೆಡ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ (1960) ಸಂ: ಫ್ರಾಂಕ್ ಡೆಬೆನ್‌ಹ್ಯಾಂ

ಎ ನೇಷನ್ ಇನ್ ಮೇಕಿಂಗ್ (1963). ಲೇ: ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ್ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ

ಎ ಹಿಸ್ಟೊರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ (1961) ಲೆ: ಮೈಕೇಲ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ಸ್

ಕರ್ನಾಟಕ ಥ್ರೂದಿ ಏಜಸ್ (1968) ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ

ಕಾಮಕಲ್ಪ ಆರ್ ದಿ ಹಿಂದೂ ರಿಚುಅಲ್ ಆಫ್ ಲವ್ ಲೇ: ಪಿ. ಥಾಮಸ್

ಕಾಲಿಯರ್ಸ್ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪಿಡಿಯ (1956)

ಕಿಂಗ್ ಸ್ಪೆಷಲ್ ಇಷ್ಯೂ ಆಫ್ ಸ್ವಾನ್ಸ್, ಯುನೈಟೆಡ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಇನ್‌ಫರ್ಮೇಷನ್ ಸರ್ವೀಸ್, ನವದೆಹಲಿ

ಗಾಂಧಿ – ಎ ಸ್ಟಡಿ ಇನ್ ರೆವೊಲ್ಯೂಷನ್ (1968) ಲೇ: ಜೆಫರಿ ಆಷೆ

ಛೇಂಬರ್ಸ್ ಡಿಕ್ಷನರಿ ಆಫ್ ಸೈನ್‌ಟಿಸ್ಟ್ಸ್ (1961) ಲೇ: ಎ.ವಿ. ಹೋವರ್ಡ್

ಜನರಲ್ ಆಫ್ ದಿ ಜಿಯೊಲಾಜಿಕಲ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಸರ್ವೇ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಸಂಪುಟ–2 (1970)

ಟ್ರಾವೆಲ್ಸ್ ಇನ್ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನ್ (1943) ಅರ್‌ನ್ಸ್ಟ್ ಎಫ್. ಫಾಕ್ಸ್

ದಿ ಆರ್ಕಿಯಾರ್ಲಜಿ ಆಫ್ ಕುಮಾಂವ್ (1969) ಲೇ: ಕೆ.ವಿ. ನೌಟಿಯಾಲ್

ದಿ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್ (1965)

ದಿ ಇಂಡಾಮಿಟಬಲ್ ಸರ್ದಾರ್ (1962) ಲೇ: ಕೆ.ಎಲ್. ಪಂಜಾಬಿ

ದಿ ಏನ್ಷೆಂಟ್‌ಸ್ಕಲ್ಪ್‌ಚರ್ಸ್ ಫ್ರಂ ಇಂಡಿಯ (1964). ಪ್ರ: ದಿ ಕ್ಲೀವ್ ಲೆಂಡ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್

ದಿ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಕ್ಸ್‌ನ್ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯ (1969)

ದಿ ಫ್ಲವರಿಂಗ್ ಆರ್ಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ (1964) ಲೇ: ರಾಧಾಕಮಲ್ ಮುಖರ್ಜಿ
ದಿ ಲೈಫ್ ಆಫ್ ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್, ಸಂಪುಟ 3. ಲೇ: ಅರ್ಲ್ ಆಫ್ ರೊನಾಲ್ಡ್‌ಷಾಯ್

ಮಹಾತ್ಮಾ ಸಂಪುಟಗಳು 1–8 ಲೇ: ಡಿ.ಜಿ. ಟೆಂಡೂಲ್ಕರ್

ಮೈಸೂರು ಆರ್ಕಿಯೊಲಾಜಿಕಲ್ ರಿಪೋರ್ಟ್ಸ್, ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರ

ಮ್ಯಾಕ್‌ಗ್ರಾಹಿಲ್ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯ ಆಫ್ ಸೈನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಟೆಕ್ನಾಲಜಿ (1960)

ಮ್ಯಾಮಲ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ (1964), ಸಂಪುಟ 1, 2: ಲೇ: ಅರ್‌ನ್ಸ್ಟ್ ಪಿ. ವಾಕರ್

ಲಾರೌಸಿ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯ ಆಫ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ಜಿಯೋಗ್ರಫಿ (1964)

ವ್ಯೂಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಯು.ಎಸ್.ಎಸ್.ಆರ್. ಫಾರಿನ್ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜಸ್ ಪಬ್ಲಿಷಿಂಗ್ ಹೌಸ್, ಮಾಸ್ಕೊ

ಸ್ಟಡೀಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯನ್ ವೆಪನ್ಸ್ ಅಂಡ್ ವಾರ್‌ಫೇರ್ (1970), ಲೇ: ಜಿ.ಎನ್. ಪಂತ್

ಹಿಟಾಚಿ ರಿವ್ಯೂ, ಸಂಪುಟ 19 (1970), ಹಿಟಾಚಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್, ಟೋಕಿಯೋ–100 (ಜಪಾನ್)

ಹಿಸ್ಟೊರಿ ಆಫ್ ಫ್ರೀಡಂ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ (1962), ಸಂಪುಟ–1. ಸಂ: ಎಂ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಮತ್ತು ಜಿ.ಎಸ್. ಹಾಲಪ್ಪ

ಚಿತ್ರ, ಛಾಯಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಉಪಕರಿಸಿದ ಮಹನೀಯರು ಮತ್ತು ಸಂಘ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳು

ಆಚಾರ್ಯ, ಪಿ.ವಿ., ಸಹಸಂಪಾದಕ (ವಿ), ಕಸ್ತೂರಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ವಿಭಾಗ, ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ ಖಾತೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ, ನವದೆಹಲಿ

ಆಫೀಸರ್–ಇನ್–ಚಾರ್ಜ್, ಆಂಥ್ರೊಪೊಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೇ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯ ಸ್ಟೇಷನ್, ಮೈಸೂರು

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ, ಧಾರವಾಡ

ಕಾಳೆ, ಬಿ.ಪಿ., ಮದಿಹಾಳ, ಧಾರವಾಡ

ಕೇಸರಸಿಂಗ್, ಬಿ. (ದಿ), ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ 124, ಹನುಮಂತನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಕೃಷ್ಣ, ಕೆ.ಆರ್. (ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್), ಕಮ್ಯಾಂಡೆಂಟ್, ಎಂ.ಎ.ಆರ್.ಪಿ., ಮೈಸೂರು

ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಕೆ.ಟಿ., ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್, ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆ, ಲಾಲ್ ಬಾಗ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಗಣೇಶ್, ಡಿ. (ವಿ), ಕ್ಯೂರೇಟರ್ ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಗುರುರಾಜ ಹೂಗಾರ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕಲಾಮಂದಿರ, ಸರಸ್ವತೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಗೋಪಿನಾಥ್, ಕೆ. (ವಿ), ಅಧ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಚೀಫ್ ಎಫಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್, ಚೀಫ್ ಎಫಿಗ್ರಫಿಸ್ಟ್‌ರವರ ಕಚೇರಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡ, ಮೈಸೂರು

ಜನರಲ್ ಮ್ಯಾನೇಜರ್, ಭದ್ರಾವತಿ ಕಾಗದ ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಪೇಪರ್ ಟೌನ್ ಪೋಸ್ಟ್, ಭದ್ರಾವತಿ

ನಾಗರಾಜು, ಎಸ್. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ (ವಿ), ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ನಿರ್ದೇಶಕ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ವಾಕ್‌ಶ್ರವಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು

ನಿರ್ದೇಶಕ, ಪ್ರಾಕ್ತನಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ (ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ), ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ಪಾಟೀಲ, ಎಸ್.ವಿ. ಸಹಾಯಕ ಸಂಪಾದಕ ಕರ್ಮವೀರ ಕನ್ನಡ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಮರಿಯಪ್ಪ ಭಟ್ಟ, ಎಂ. (ದಿ), ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮದ್ರಾಸು

ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಜು, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ, ಪ್ರಾಣಿವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ರಾಮಚಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಆರ್., ಕರ್ನಾಟಕ ನ್ಯೂಸ್ ಫೋಟೋಸ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು

ರಾಮಸ್ವಾಮಿ, ಟಿ.ಎಲ್., ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ, ಮೈಸೂರು ನ್ಯೂಸ್ ಫೋಟೋಸ್, ಸುಭೇದಾರ್ ಛತ್ರಂ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಲಕ್ಷ್ಮಣಪ್ಪ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ, ಗೀತಾ ಸ್ಟೂಡಿಯೋ, ಸಂತೇಪೇಟೆ, ಮೈಸೂರು

ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ, ಜೈವಂತ್ ಸ್ಟೂಡಿಯೋ, ಸುಭಾಷ್ ರಸ್ತೆ, ಕುಮಟ (ಉ.ಕ)

ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ, ದೀಪಕ್ ಆರ್ಟ್ ಸ್ಟೂಡಿಯೋ, ಕಾರ್ಕಳ (ದ.ಕ.)

ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ, ರಾಮನ್ ಸ್ಟೂಡಿಯೋ, ಸರದಾರ್ ವಲ್ಲಭಾಯ್ ಪಟೇಲ್ ರಸ್ತೆ, ಮೈಸೂರು

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಸಿ.ಎಸ್., ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ, ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ಯಾ ಸಂಶೋಧನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು

ಶ್ರೀ ವೀರನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ತ್ರಿಕೂಟೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಕಮಿಟಿ, ಗದಗ

ಸಂಪಾದಕ, ಕಲ್ಕತ್ತ ರಿವ್ಯೂ, ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಕೋಲ್ಕತ

ಸಿಂಗ್, ಎಂ.ಬಿ., ಸಹಾಯಕ ಸಂಪಾದಕ (ವಿ), 'ಸುಧಾ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆ, ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀ ರೋಡ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸುಂದರರಾಜ್, ಕೆ.ಆರ್. (ದಿ), ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗ್ರಾಹಕ, ಜಾನಪದ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು

ಸುರೇಂದ್ರ ಕ್ಷತ್ರಿ, ಕ್ಷತ್ರಿ ಆರ್ಟ್ ಸ್ಟುಡಿಯೋ, ಕೊಪ್ಪೀಕರ್ ರಸ್ತೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್, ಕುರುಡರ ಮತ್ತು ಮೂಕರ ಪಾಠಶಾಲೆ, ತಿಲಕ್ ನಗರ, ಮೈಸೂರು

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

ಕರೀಷಕ ೧
ಕರುಂ ೧
ಕರುಗಳ ಪಾಲನೆ ೧
ಕರುಣರಸ ೩
ಕರುಹಾಲೆ ೩
ಕರುಳಿನ ಆತಂಕ ೩
ಕರುಳುಗಂಟು ೪
ಕರುಳುವಾಳುರಿತ (ಅಪೆಂಡಿಕ್ಸ್) ೫
ಕರುಳುಹುಳು ನಿರೋಧಕಗಳು ೫
ಕರುಳುಹುಳುಶಾಸ್ತ್ರ ೬
ಕರೂರ್ ೬
ಕರೆಂಟ್ ೬
ಕರೆಂಟ್ ಇವೆಂಟ್ಸ್ ೬
ಕರೆಂಪುಡಿ ೭
ಕರೆನ್ ರಾಜ್ಯ ೭
ಕರೆನಿ ರಾಜ್ಯ ೭
ಕರೆಹಣ ೭
ಕರೇಣುಮತಿ ೭
ಕರೇ ಹಂಬು ೭
ಕರೋನ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಸ್ ೮
ಕರೋನ ವಿಸರ್ಜನೆ ೮
ಕರೋಸ, ಹಾನ್ಸ್ ೮
ಕರ್ಕಾಟಕ ರಾಶಿ ೮
ಕರ್ಕೋಟಕ ೯
ಕರ್‌ಕ್ಯುಮಿನ್ ೯
ಕರ್‌ಕ್ಯೂಲಿಗೊ ೯
ಕರ್ಕ್ ಪ್ಯಾಟ್ರಿಕ್, ವಿಲಿಯಂ ೧೦
ಕರ್ಕಿ, ಡಿ.ಎಸ್. ೧೦
ಕರ್ಕಿ ವೆಂಕಟರಮಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸೂರಿ ೧೦
ಕರ್ಕ್ಯೂಲಿಯಾನಿಡೀ ೧೧
ಕರ್ಝ್, ಐಸೋಲ್ಡ್ ೧೨
ಕರ್ಝ್, ಹರ್ಮನ್ ೧೨
ಕರ್ಜಗಿ ೧೨
ಕರ್ಝನ್, ಜಾರ್ಜ್‌ನ್ಯಾಥೆನಿಯಲ್, ಕೆಡ್ಲ್‌ಸ್ಟನ್ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ೧೨
ಕರ್ಣ ೧೩
ಕರ್ಣ (ಜ್ಯಾಮಿತಿ) ೧೫
ಕರ್ಣ (ಕಳಚುರಿ) ೧೬
ಕರ್ಣ (ಗುಹಿಲ) ೧೬
ಕರ್ಣ (ಚೌಳುಕ್ಯ) ೧೬
ಕರ್ಣ (ವಾಘೇಲ) ೧೬
ಕರ್ಣ (ಸೇವುಣ) ೧೬
ಕರ್ಣಕೀಟಗಳು ೧೬
ಕರ್ಣಕುಂಡಲ ೧೭
ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ೧೭
ಕರ್ಣಪ್ರಯಾಗ್ ೧೮
ಕರ್ಣಸುವರ್ಣ ೧೮
ಕರ್ಣಾಟಕ (ಪತ್ರಿಕೆ) ೧೮
ಕರ್ಣಾಟಕ ಕೇಸರಿ ೧೯
ಕರ್ಣಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ೧೯
ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷೋಜ್ಜೀವಿನಿ ಸಭಾ ೧೯
ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ೧೯
ಕರ್ಣಾವತಿ ೨೭
ಕರ್ತನೋಪಕರಣಗಳು ೨೭
ಕರ್ದಮ ೨೭
ಕರ್ನಲ್ ೨೭
ಕರ್ನಾಟಕ (ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ) ೨೭
ಕರ್ನಾಟಕ ೩೦
ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ೬೬
ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ೭೪
ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿ ೯೩
ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ೧೦೦
ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ೧೦೧
ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು ೧೦೧
ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ೧೦೨
ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ೧೦೫
ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ೧೦೯
ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು ೧೨೦
ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿ ೧೨೦
ಕರ್ನಾಟಕ ಬಂಧು ೧೨೧
ಕರ್ನಾಟಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ೧೨೧
ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ ೧೨೨
ಕರ್ನಾಟಕ ಯುದ್ಧಗಳು ೧೨೨
ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ೧೨೫
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ ೧೨೫
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ೧೨೭
ಕರ್ನಾಟಕ ವೃತ್ತ ೧೨೮
ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ ೧೨೮
ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ೧೨೯
ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಆಯೋಗಗಳು ೧೩೨
ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ೧೩೪
ಕರ್ನಾಟಕದ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಗತಿ ೧೩೮
ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ೧೩೯
ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರ್ಮಗಳು ೧೪೨
ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಣ್ಯಗಳು ೧೪೭
ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಪತ್ತು ೧೪೯
ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ೧೫೬
ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ೧೫೮
ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳು ೧೬೩
ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ೧೬೬
ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಬ್ಬಗಳು ೧೬೮
ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ ೧೭೨
ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ೧೭೩
ಕರ್ನೂಲು ೧೮೧
ಕರ್ನೂಲು ಸ್ತೋಮ ೧೮೧
ಕರ್ಪೂರ ೧೮೨
ಕರ್ಪೂರದ ಮರ ೧೮೨
ಕರ್ಪೂರರಾಳಗಳು ೧೮೩
ಕರ್ಪೂರ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್ ೧೮೪
ಕರ್ಬಿ, ವಿಲಿಯಂ ೧೮೫
ಕರ್ಮ ೧೮೫
ಕರ್ಮತ್ರಯ ೧೮೬
ಕರ್ಮಯೋಗ ೧೮೭
ಕರ್ಮವೀರ ೧೮೮
ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ೧೮೯
ಕರ್ಲಿ ಮೀನು ೧೮೯
ಕರ್ವೆ, ಧೋಂಡೊ ಕೇಶವ ೧೮೯
ಕರ್ಷಕ ಯಾಂತ್ರಿಕ ೧೯೦
ಕರ್ಷಕ (ವಿದ್ಯುತ್) ೧೯೦
ಕರ್ಷಣ೧ ೧೯೧
ಕರ್ಷಣ೨ ೧೯೨
ಕಲಘಟಗಿ ೧೯೨
ಕಲ್ಲತ್ತಗಿರಿ ೧೯೨
ಕಲನಶಾಸ್ತ್ರ ೧೯೨
ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ ಎಂ ೨೧೩
ಕಲಹರಿ ಮರುಭೂಮಿ ೨೧೩
ಕಲಹಾ ೨೧೪
ಕಲಾ೧ ೨೧೪
ಕಲಾ೨ ೨೧೪
ಕಲಾಂ ಅಬ್ದುಲ್, ಎ.ಪಿ.ಜೆ. ೨೧೪

ಕಲಾಡಿ, ಕಾರ್ಲೊ ೨೧೫
ಕಲಾತ್ ೨೧೫
ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿ ೨೧೫
ಕಲಾಬತು ೨೧೭
ಕಲಾಬಾವಿ ೨೧೯
ಕಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ೨೧೯
ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು ೨೨೦
ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ ೨೨೨
ಕಲಾವತಿ ೨೨೨
ಕಲಾವಸ್ತು ವಿರಚನೆ ೨೨೨
ಕಲಿಕೆ ೨೨೩
ಕಲಿಯುಗ ೨೨೭
ಕಲಿಲ ೨೨೭
ಕಲಿಸ್ಟೊ ೨೩೩
ಕಲೀಂ ೨೩೩
ಕಲೀನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ೨೩೩
ಕಲೀಫರು, ಅರೇಬಿಯದ ೨೩೩
ಕಲೂಗಾ ೨೩೫
ಕಲೆ ೨೩೫
ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ೨೩೯
ಕಲೆ ಮತ್ತು ನೀತಿ ೨೪೦
ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ೨೪೧
ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯ ೨೪೨
ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ೨೪೨
ಕಲೇಡಿಯಮ್ ೨೪೫
ಕಲೈಡೊಸ್ಕೋಪ್ ೨೪೫
ಕಲೋಡಿಯನ್ ೨೪೬
ಕಲ್ಕಟ್ಟಣೆ ೨೪೬
ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್ ೨೪೬
ಕಲ್ಕತ್ತ ರಿವ್ಯೂ ೨೪೭
ಕಲ್ಕತ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ೨೪೭
ಕಲ್ಲರಸ ೨೫೧
ಕಲ್ಕಿ೧ ೨೫೧
ಕಲ್ಕಿ೨ ೨೫೧
ಕಲ್ಗಿ – ತುರಾಯಿ ೨೫೧
ಕಲ್ನಾರು ೨೫೨
ಕಲ್ಪ ೨೫೨
ಕಲ್ಪಗಳು ೨೫೩
ಕಲ್ಪನಾ ೨೫೩
ಕಲ್ಪನೆ ೨೫೩
ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು ೨೫೪
ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ೨೫೬
ಕಲ್ಲಟ ಭಟ್ಟ ೨೫೭
ಕಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ೨೫೭
ಕಲ್ಲರ್, ಜಾನ್ ೨೫೮
ಕಲ್ಬಾಗಿ ೨೫೮
ಕಲ್ಬಾಸು ೨೫೮
ಕಲ್ಮಾಷಪಾದ ೨೫೮
ಕಲ್ಯಾ ೨೫೯
ಕಲ್ಯಾಡಿ ೨೫೯
ಕಲ್ಯಾಣ್ ೨೫೯
ಕಲ್ಯಾಣ೧ ೨೫೯
ಕಲ್ಯಾಣ೨ ೨೫೯
ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ ೨೫೯
ಕಲ್ಯಾಣಕುಮಾರ್ ೨೬೦
ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮ, ಆರ್ ೨೬೦
ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ೨೬೧
ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ರಸಾಯನ ವೃತ್ತಾಂತ ೨೬೧
ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ೨೬೩
ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿನ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು (ಭಾರತದ) ೨೬೪
ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು ೨೬೬
ಕಲ್ಲಿನ ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆ ೨೭೦
ಕಲ್ಲು ೨೭೦
ಕಲ್ಲುಂಡೆಗಳು ೨೭೧
ಕಲ್ಲುಗಣಿ ೨೭೧
ಕಲ್ಲುಗಳು, ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ೨೭೧
ಕಲ್ಲುಗಾರೆಯ ಕೆಲಸ ೨೭೩
ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡೆ ಸಮಾಧಿಗಳು ೨೭೪
ಕಲ್ಲುಗೌಜಲು ಹಕ್ಕಿ ೨೭೪
ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೨೭೫
ಕಲ್ಲುಮಚ್ಚು ೨೭೫
ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವರು ೨೭೫
ಕಲ್ಲುಸಬ್ಬಸಿಗೆ ೨೭೫
ಕಲ್ಲು ಹುಯ್ಯಿಸುವುದು ೨೭೬
ಕಲ್ಲು ಹೂ ೨೭೬
ಕಲ್ಲೂರು ೨೭೮
ಕಲ್ಲೇರಿ ೨೭೮
ಕಲ್ಲೋಳಿ ೨೭೯
ಕಲ್ಹಣ ೨೭೯
ಕವಚ ೨೮೦
ಕವಡೆಗಳು ೨೮೨
ಕವಣೆ ೨೮೩
ಕವನಮುನಿ ೨೮೩
ಕವಲಾಹಾರ ೨೮೩
ಕವಲುತೋಕೆ ಹಕ್ಕಿ ೨೮೪
ಕವಲೆದುರ್ಗ ೨೮೫
ಕವಳೆಗವಿಗಳು ೨೮೫
ಕವಾಟ ೨೮೫
ಕವಾಟ ಯಂತ್ರ ೨೮೫
ಕವಾಯತು ೨೮೬
ಕವಿಕಾಮ ೨೮೭
ಕವಿಗಾಯಕರು ೨೮೭
ಕವಿತಾಲಂಕೇಶ್ ೨೮೯
ಕವಿತಾಳ ೨೮೯
ಕವಿಪರಮೇಷ್ಠಿ ೨೮೯
ಕವಿಯ ದರ್ಶನ ೨೯೦
ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ೨೯೦
ಕವಿಶಿಕ್ಷೆ ೨೯೧
ಕವಿಸಮಯ ೨೯೧
ಕವಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ೨೯೧
ಕವ್ರಾಲ್, ಪೇದ್ರೂ ಆಲ್ವಾರೆಸ್ ೨೯೨
ಕಶಾಂಗ ೨೯೨
ಕಶಾಂಗಿಗಳು ೨೯೨
ಕಶಾಪ್ರಹಾರ ೨೯೨
ಕಶೇರುಕ ೨೯೩
ಕಶೇರುಕ ಭ್ರೂಣವಿಜ್ಞಾನ ೨೯೫
ಕಶ್ಯಪ ೨೯೮
ಕಷಿಂಗ್, ಹಾರ್ವೆ ೨೯೮
ಕಸ ೨೯೮
ಕಸದ ವಿಲೇವಾರಿ ೨೯೯
ಕಸಾಯಿ ಖಾನೆ ೩೦೦
ಕಸಾವ ಪಿಷ್ಟ ೩೦೧
ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ (ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ) ೩೦೧
ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ (ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ) ೩೦೧
ಕಸಿಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಂಗಾಂಶದ ಮತ್ತು ಅಂಗದ ೩೦೨
ಕಸೀದಾ ೩೦೩
ಕಸುಪಟ್ಟಿ ಉರಿತ ೩೦೩
ಕಸೂತಿ ೩೦೩
ಕಸೂರ್ ೩೧೦
ಕಸೆನ್ಸ್ ಹೆನ್ರಿ ೩೧೦
ಕಸ್ತೂರ ಬಾ ೩೧೦
ಕಸ್ತೂರಿ೧ ೩೧೨
ಕಸ್ತೂರಿ೨ ೩೧೩
ಕಸ್ತೂರಿ ಇಲಿ ೩೧೩
ಕಸ್ತೂರಿ ಜಾಲಿ ೩೧೪
ಕಸ್ತೂರಿ ದನ ೩೧೪

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

ಕಸ್ತೂರಿ, ನ. ೩೧೪
ಕಸ್ತೂರಿಮೃಗ ೩೧೫
ಕಸ್ತೂರಿ ರಂಗ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್ ೩೧೬
ಕಸ್ಸಪ ೩೧೭
ಕಳಚುರಿಗಳು ೩೧೭
ಕಳಚುರಿ ನಾಣ್ಯಗಳು ೩೨೦
ಕಳಚುರಿ ಶಾಸನಗಳು ೩೨೦
ಕಳಭ್ರರು ೩೨೦
ಕಳಲೆ ೩೨೧
ಕಳವು ೩೨೧
ಕಳಸ ೩೨೨
ಕಳಿಂಗನಗರ ೩೨೨
ಕಳಿಂಗಪಕ್ಷಿ ೩೨೨
ಕಳಿಲೆ ೩೨೩
ಕಟುಗುಮಲ್ಯೆ ೩೨೩
ಕಳೆ ಮತ್ತು ಕಳೆ ಹತೋಟಿ ೩೨೪
ಕಳ್ಳಹಕ್ಕಿ ೩೨೬
ಕಳ್ಯಾ ೩೨೬
ಕಳ್ಳಿ ೩೨೬
ಕಳ್ಳಿಪೀರ ೩೨೮
ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ೩೨೯
ಕಾಂಗರೂ ೩೩೨
ಕಾಂಗರೂ ಇಲಿ ೩೩೨
ಕಾಂಗರೂ ಹೆಗ್ಗಣ ೩೩೩
ಕಾಂಗೋ ಕೆಂಪು ೩೩೩
ಕಾಂಗೋ ಗಣರಾಜ್ಯ ೩೩೩
ಕಾಂಗೋ ನದಿ ೩೩೫
ಕಾಂಗೋ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಗಣರಾಜ್ಯ ೩೩೭
ಕಾಂಗ್ರಾ ಚಿತ್ರಕಲೆ ೩೪೧
ಕಾಂಗ್ರೀವ್, ವಿಲಿಯಂ ೩೪೧
ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ೩೪೨
ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂದೇಶ ೩೪೯
ಕಾಂಚನಗಂಗ ೩೪೯
ಕಾಂಟ್ ಇಮ್ಮಾನ್ಯುಅಲ್ ೩೫೦
ಕಾಂಟನ ಸೌಂದರ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ೩೫೬
ಕಾಂಟಿ ನಿಕ್ಕೊಲೊ ಡೆ ೩೫೬
ಕಾಂಡಕೊರಕ ಜೀರುಂಡೆಗಳು ೩೫೬
ಕಾಂಡಕೊರಕ ನೊಣ ೩೫೭
ಕಾಂಡಕೊರಕ ಹುಳುಗಳು ೩೫೭
ಕಾಂಡನ್, ಇ.ಯು. ೩೫೭
ಕಾಂಡಾರ್ ಹಕ್ಕಿ ೩೫೭
ಕಾಂಡಿ ದ್ರಾವಕ ೩೫೭
ಕಾಂಡ್ಲಾ ೩೫೭
ಕಾಂತ ಏಕಧ್ರುವಗಳು ೩೫೮
ಕಾಂತಗೋಳ ೩೫೯
ಕಾಂತ ತಂತಿ ೩೬೦
ಕಾಂತತ್ವ ೩೬೦
ಕಾಂತ ದೃಕ್‌ಶಾಸ್ತ್ರ ೩೬೯
ಕಾಂತ ಪ್ರವರ್ಧಕ ೩೭೦
ಕಾಂತ ಭ್ರಮಣಾಂಕ ೩೭೦
ಕಾಂತ ಮಂಡಲ ೩೭೨
ಕಾಂತ ಮಸೂರ ೩೭೨
ಕಾಂತ ಮಾಪಕ ೩೭೩
ಕಾಂತ ಮುದ್ರಣ ೩೭೩
ಕಾಂತ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ೩೭೬
ಕಾಂತ ವಿಘಟನೆ ೩೭೭
ಕಾಂತ ಸ್ಥಿತಿವಿಜ್ಞಾನ ೩೭೭
ಕಾಂತೀಯ ಅನುರಣನ ಚಿತ್ರಣ ೩೭೮
ಕಾಂತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ೩೮೧
ಕಾಂತೀಯ ವಿರಾಮಗಾಮಿತ್ವ ೩೮೨
ಕಾಂದಹಾರ್ ೩೮೨
ಕಾಂಪರೆಟಿಯ ೩೮೪
ಕಾಂಪಾನೆಲ್ಲಾ, ತೊಮ್ಮಾಜೊ ೩೮೪
ಕಾಂಪಿಲ್ಯ ೩೮೪
ಕಾಂಪೊಸಿಟ್ ದೂಲ ೩೮೪
ಕಾಂಪ್ಟನ್, ಆರ್ಥರ್ ಹೋಲಿ ೩೮೫
ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಪರಿಣಾಮ ೩೮೫
ಕಾಂಪ್ಟನ್ ಬರ್ನೆಟ್, ಐ.ವಿ. ೩೮೬
ಕಾಂಬೋಡಿಯ ೩೮೬
ಕಾಕ್, ರಾಬರ್ಟ್ ೩೮೯
ಕಾಕಂಬಿ ೩೮೯
ಕಾಕಡ ೩೮೯
ಕಾಕತೀಯರು ೩೯೦
ಕಾಕನಕೋಟೆ ೩೯೧
ಕಾಕರ್, ಎಮಿಲ್ ತಿಯೊಡೋರ್ ೩೯೧
ಕಾಕಲ್ ೩೯೧
ಕಾಕಸಸ್ ೩೯೨
ಕಾಕಿನಾಡ ೩೯೫
ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮ ೩೯೫
ಕಾಕುಮುಷ್ಟಿ ೩೯೫
ಕಾಕೇಸಿಯನ್ ಭಾಷಾಪರಿವಾರ ೩೯೬
ಕಾಕೊಥ್ರೈನ್ಯಾಕ್ಸ್ ೩೯೭
ಕಾಕ್‌ರಾಫ್ಟ್, ಸರ್ ಜಾನ್ ಡಗ್ಲಾಸ್ ೩೯೭
ಕಾಕ್ಸ್ ಕೂಂಬ್ ೩೯೭
ಕಾಕ್ಸಿಡೀ ೩೯೮
ಕಾಕ್ಸಿನೆಲ್ಲಿಡೀ ೩೯೯
ಕಾಕ್ಸೀಡಿಯ ರೋಗ ೩೯೯
ಕಾಗದ ೪೦೦
ಕಾಗದದ ಉದ್ಯಮ ೪೦೯
ಕಾಗದ ಹಣ ೪೧೦
ಕಾಗಿಣಾ ೪೧೨
ಕಾಗಿನೆಲೆ ೪೧೨
ಕಾಗೆ ೪೧೨
ಕಾಗೆ ಮಾಂಬಳ್ಳಿ ೪೧೩
ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ೪೧೩
ಕಾಚಿನಿಯಾಲ್ ೪೧೫
ಕಾಚಿಹಣ್ಣಿನಗಿಡ ೪೧೫
ಕಾಚು ೪೧೫
ಕಾಚುಗುಣನಾಶ ೪೧೬
ಕಾಜಮುಟೆ ಎಣ್ಣೆಮರ ೪೧೬
ಕಾಜವಾರ ೪೧೬
ಕಾಜಾಣ ೪೧೬
ಕಾಜಿಪೇಟ್ ೪೧೭
ಕಾಟನ್ ನೆಥೇನಿಯಲ್ ೪೧೭
ಕಾಟನ್‌ವುಲ್ ೪೧೭
ಕಾಟಿನಸ್ ೪೧೭
ಕಾಟಿಲೀಡನ್ ೪೧೭
ಕಾಟ್ರೆಲ್, ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ಗಾರ್ಡನರ್ ೪೧೮
ಕಾಟ್ಲಾ ೪೧೮
ಕಾಡ್ ಮೀನು ೪೧೮
ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶ೧ ೪೧೮
ಕಾಡಸಿದ್ಧೇಶ೨ ೪೧೯
ಕಾಡಿಕಾರ ೪೧೯
ಕಾಡು ಇಪ್ಪೆ ೪೧೯
ಕಾಡು ಓಮ ೪೧೯
ಕಾಡುಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ೪೧೯
ಕಾಡು ಕಣಗಿಲು ೪೧೯
ಕಾಡು ಕರಿಬೇವು ೪೧೯
ಕಾಡು ಕಸ್ತೂರಿ ೪೨೦
ಕಾಡು ಕಾಸಿ ಕಣಗಿಲೆ ೪೨೦
ಕಾಡುಕೋಣ ೪೨೦
ಕಾಡು ಕೋಳಿ ೪೨೧
ಕಾಡುಗಂಧ ೪೨೧
ಕಾಡುಗುಂಬಳ ೪೨೨
ಕಾಡು ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿ ೪೨೨
ಕಾಡುಗೋದಿ ೪೨೨

ಕಾಡುಚೆಂಡುಹೂ ೪೨೩
ಕಾಡುಜೀರಿಗೆ ೪೨೩
ಕಾಡುತುಂಬೆಗಿಡ ೪೨೩
ಕಾಡುದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೪೨೪
ಕಾಡುನಾಯಿ ೪೨೪
ಕಾಡುಪಾಪ ೪೨೪
ಕಾಡು ಪಾರಿವಾಳದ ಮರ ೪೨೫
ಕಾಡು ಪಿಂಡಿ ೪೨೬
ಕಾಡುಬುಡುಮೆ ೪೨೬
ಕಾಡುಬೆಂಡೆ ೪೨೬
ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು ೪೨೬
ಕಾಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೪೨೭
ಕಾಡು ಮೆಣಸಿನ ಗಿಡ ೪೨೮
ಕಾಡು ಮೈನ ೪೨೮
ಕಾಡು ರಾಗಿಹುಲ್ಲು ೪೨೮
ಕಾಡು ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ೪೨೯
ಕಾಡು ಲೂಸರ್ನ್ ಸೊಪ್ಪು ೪೨೯
ಕಾಡು ಸುವರ್ಣಗೆಡ್ಡೆ ೪೨೯
ಕಾಡು ಹಂದಿ ೪೨೯
ಕಾಡು ಹುರುಳಿ ೪೩೧
ಕಾಡು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ೪೩೧
ಕಾಡ್ಯನಾಟ ೪೩೧
ಕಾಣೆ, ಪಾಂಡುರಂಗ ವಾಮನ ೪೩೨
ಕಾಣ್ವ ಮನೆತನ ೪೩೩
ಕಾತ್ಯಾಯನ ೪೩೩
ಕಾದಂಬರಿ ೪೩೪
ಕಾದಂಬರಿ ಸಂಗ್ರಹ ೪೩೯
ಕಾದಾಟದ ಆಯಾಸ ೪೩೯
ಕಾದಿಟ್ಟ ಸೈನ್ಯ ೪೩೯
ಕಾನಡಾ ಧುರೀಣ ೪೪೦
ಕಾನಡಾ ವೃತ್ತ ೪೪೦
ಕಾನಾಜಾವ ೪೪೦
ಕಾನೂನಿನ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಅಜ್ಞಾನ ೪೪೦
ಕಾನೂನಿನ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ೪೪೧
ಕಾನೂನು ೪೪೨
ಕಾನೂನುಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯ ೪೪೨
ಕಾನೂನುಭಂಗ ಚಳವಳಿ ೪೪೪
ಕಾನ್ಪುರ ೪೪೫
ಕಾನ್‌ಫ್ಯೂಷಸ್ ೪೪೬
ಕಾನ್ರಾಡ್, ಮೈಕೇಲ್ ಜಾರ್ಜ್ ೪೪೭
ಕಾನ್ರಾಡ್, ಜೋಸೆಫ್ ೪೪೭
ಕಾನ್ವೆಂಟ್ ೪೪೮
ಕಾನ್ಸಲ್ ೪೪೮
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ ೪೪೮
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಫ್ಲೇವಿಯಸ್) ೪೪೮
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್ (ಪಾವ್ಲೊವಿಚ್) ೪೪೮
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನ್, ಆಫ್ರಿಕದ ೪೪೯
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟೈನರು ೪೪೯
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್ ೪೫೦
ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾನ್‌ಷಸ್ ೪೫೧
ಕಾನ್‌ಹೀಮ್, ಜೂಲಿಯಸ್ ಫ್ರೀಡ್ರಿಕ್ ೪೫೧
ಕಾಪಾಲಿಕರು ೪೫೧
ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಕಲೆ ೪೫೨
ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ೪೫೪
ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ೪೫೪
ಕಾಪ್ಟಿಕ್ ಲಿಪಿ ೪೫೬
ಕಾಫಿ ೪೫೬
ಕಾಫಿ ವ್ಯಾಪಾರ ೪೬೧
ಕಾಫ್ಕಾ, ಕರ್ಟ್ ೪೬೨
ಕಾಫ್ಕಾ, ಫ್ರಾನ್ಜ್ ೪೬೨
ಕಾಫ್‌ಮನ್, ಜಾರ್ಜ್ ಸೈಮನ್ ೪೬೨
ಕಾಬಟ್, ಜಾನ್ (ಜಿಯೊವನ್ನೆ ಕಾಬಾಟೊ) ೪೬೨
ಕಾಬಟ್, ವಿಲಿಯಂ ೪೬೨
ಕಾಬಾ ೪೬೪
ಕಾಬಾಳೆ ೪೬೪
ಕಾಬುಕೀ ೪೬೫
ಕಾಬೂಲ್ ೪೬೫
ಕಾಬ್ಡೆನ್, ರಿಚರ್ಡ್ ೪೬೭
ಕಾಮಂದಕಿ ೪೬೮
ಕಾಮ ೪೬೮
ಕಾಮಕಟಂಕಟೆ ೪೬೯
ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ ೪೬೯
ಕಾಮತ್, ಎಂ.ಎನ್. ೪೬೯
ಕಾಮತ್, ಎಂ.ವಿ. ೪೭೧
ಕಾಮದೇವ (ಕದಂಬರಾಜ) ೪೭೧
ಕಾಮದೇವ (ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ) ೪೭೧
ಕಾಮಧೇನು೧ ೪೭೨
ಕಾಮಧೇನು೨ ೪೭೨
ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ೪೭೨
ಕಾಮನಹಬ್ಬ ೪೭೩
ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕ್ರೀಡೆಗಳು ೪೭೩
ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಸಮುದಾಯ ೪೭೪
ಕಾಮಲಾಪುರ ೪೭೯
ಕಾಮಲೇಖನ ೪೭೯
ಕಾಮವಿಕಾರಗಳು ೪೭೯
ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ೪೮೨
ಕಾಮಶಿಕ್ಷಣ ೪೮೫
ಕಾಮಳ್ಳಿ ೪೮೬
ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ೪೮೬
ಕಾಮಾಲೆ ೪೮೬
ಕಾಮಾಲೆ ಹಕ್ಕಿ ೪೮೭
ಕಾಮಿಡಿ ಆಫ್ ಮ್ಯಾಂಟಲ್ ಅಂಡ್ ಸ್ವೋರ್ಡ್ ೪೮೭
ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ೪೮೭
ಕಾಮ್ಯುಟೇಟರ್ ೪೮೮
ಕಾಯಕ ೪೮೮
ಕಾಯವ್ವ ೪೮೮
ಕಾಯಾಂತರೀಕರಣ ೪೮೮
ಕಾಯಿಧೂಪ ೪೯೦
ಕಾಯ್ಜೀವಿ ೪೯೦
ಕಾರಂತ, ಕೆ.ಆರ್. ೪೯೦
ಕಾರಂತ, ಬಿ.ವಿ. ೪೯೦
ಕಾರಂತ ಉಲ್ಲಾಸ, ಕೆ. ೪೯೨
ಕಾರಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ೪೯೨
ಕಾರ ಕಮರ್ ೪೯೫
ಕಾರಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ೪೯೫
ಕಾರಕೋರಂ ೪೯೫
ಕಾರಖಾನೀಸ, ಗಣೇಶಗೋವಿಂದ ೪೯೬
ಕಾರನ್ ಫ್ಲವರ್ ೪೯೬
ಕಾರನ್ ಸ್ಟೀಪ್ ಲಿಕ್ಕರ್ ೪೯೬
ಕಾರರ್, ಪಾಲ್ ೪೯೭
ಕಾರಲು ರೋಗ ೪೯೭
ಕಾರವಾನ್ ೪೯೮
ಕಾರವಾರ ೪೯೮
ಕಾರಸ್ಸೈಯಿಫಾರ್ಮೀಸ್ ೪೯೯
ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ ೪೯೯
ಕಾರಳ್ಳು ೫೦೦
ಕಾರಾಗೃಹ ೫೦೧
ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ೫೦೪
ಕಾರಾಗೃಹ ದುಡಿಮೆ ೫೦೫
ಕಾರಾಚಿ ೫೦೬
ಕಾರೀಯಾತ್, ಥಾಮಸ್ ೫೦೬
ಕಾರುಗಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಳಗ ೫೦೭
ಕಾರೆಗಿಡ ೫೦೭
ಕಾರೇವ ಸ್ತರಗಳು ೫೦೭
ಕಾರೈಕ್ಕಾಲ್ ೫೦೮

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

ಕಾರೈಕ್ಕಾಲಮ್ಮ ೫೦೮
ಕಾರೊ, ಆನ್ನಿಬಾಲೆ ೫೦೯
ಕಾರ್ಕ್ ೫೦೯
ಕಾರ್ಕಳ ೫೦೯
ಕಾರ್ಕೋಟ ರಾಜಸಂತತಿ ೫೧೦
ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸಂಘಟನೆ ೫೧೧
ಕಾರ್ಖಾನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ೫೧೪
ಕಾರ್ಟಿಸೋನ್ ೫೧೬
ಕಾರ್ಟೀಸಿಯನಿಸಂ ೫೧೬
ಕಾರ್ಟೆಸ್ ಹೆರ್ನಾಂಡೊ ೫೧೬
ಕಾರ್ಟ್‌ರೈಟ್, ಎಡ್ಮಂಡ್ ೫೧೭
ಕಾರ್ಟ್‌ರೈಟ್, ವಿಲಿಯಂ ೫೧೭
ಕಾರ್ಡಿಲ್ಲೆರಾ ೫೧೭
ಕಾರ್ಡುರಾಯ್ ೫೧೮
ಕಾರ್ಡೂಚೀ, ಜೋಸುವ ೫೧೮
ಕಾರ್ಡೇಟ ೫೧೮
ಕಾರ್ಡೈಟ್ ೫೧೯
ಕಾರ್ಡೋವ ೫೧೯
ಕಾರ್ತಿಕ ೫೨೦
ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ೫೨೦
ಕಾರ್ಥೇಜ್ ೫೨೧
ಕಾರ್ದೋಗಲು ೫೨೨
ಕಾರ್ದೋವಾ ೫೨೨
ಕಾರ್ನ್‌ಫೋರ್ಡ್, ಫ್ರಾನ್ಸಸ್ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ಸ್ ೫೨೨
ಕಾರ್ನ್‌ಬರ್ಗ್, ಆರ್ಥರ್ ೫೨೨
ಕಾರ್ನ್‌ವಾಲಿಸ್, ಲಾರ್ಡ್ ೫೨೩
ಕಾರ್ನಾಕ್೧ ೫೨೪
ಕಾರ್ನಾಕ್೨ ೫೨೪
ಕಾರ್ನಾಡು, ಸದಾಶಿವರಾವ್ ೫೨೪
ಕಾರ್ನೇಗಿ, ಆಂಡ್ರ್ಯೂ ೫೨೫
ಕಾರ್ನೇಗಿ, ಡೇಲ್ ೫೨೫
ಕಾರ್ನೇ, ಪ್ಯೇರ್ ೫೨೬
ಕಾರ್ನೊಟೈಟ್ ೫೨೬
ಕಾರ್ನೊಸೀನ್ ೫೨೬
ಕಾರ್ನೋಚಕ್ರ ೫೨೭
ಕಾರ್ನೋ, ನಿಕೊಲಾಸ್ ಲಿಯೊನಾರ್ಡ್ ಸಾಡಿ ೫೨೮
ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ಎಡ್ವರ್ಡ್ ೫೨೯
ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ೫೨೯
ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ತೆರಿಗೆ ೫೨೯
ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ೫೩೧
ಕಾರ್ಬಝೋಲ್ (ಡೈಬೆನ್‌ಝೋ ಪಿರೋಲ್) ೫೩೩
ಕಾರ್ಬನ್ – ೧೪ ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ೫೩೩
ಕಾರ್ಬನಿಫೆರಸ್ ಸ್ತೋಮ ೫೩೩
ಕಾರ್ಬಿನುಗಳು ೫೩೫
ಕಾರ್ಬೆಟ್, ಜಿಮ್ ೫೩೬
ಕಾರ್ಬೆಟ್, ರಿಚರ್ಡ್ ೫೩೬
ಕಾರ್ಬೈಡುಗಳು ೫೩೬
ಕಾರ್ಬೊನೇಟುಗಳು ೫೩೬
ಕಾರ್ಬೋಮೈಸಿನ್ ೫೩೮
ಕಾರ್ಬೋನಿಯಂ ಅಯಾನ್ ೫೩೮
ಕಾರ್ಬೋಹೈಡ್ರೇಟುಗಳು ೫೩೯
ಕಾರ್ಬ್ಯುರೇಟರ್ ೫೪೬
ಕಾರ್ಮಿಕ ಆವರ್ತ ೫೪೭
ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆ ೫೪೮
ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ೫೪೯
ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳು ೫೫೦
ಕಾರ್ಮಿಕ ದಿನ ೫೫೨
ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘ ೫೫೨
ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ೫೬೦
ಕಾರ್ಮೈಕೇಲ್, ಗ್ರೇಸ್ ಎಲಿಜಬೆತ್ ಜೆನ್ನಿಂಗ್ಸ್ ೫೬೨
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ೫೬೨
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಶಾಸ್ತ್ರ ೫೬೫
ಕಾರ್ಯಕಾರಿತ್ವ ೫೬೫
ಕಾರ್ಯಪ್ಪ, ಕೆ.ಎಂ. ೫೬೬
ಕಾರ್ಯಾಂಗ ೫೬೭
ಕಾರ್ಲ್ ಫಿಷರ್ ಅಭಿಕರ್ಮಕ ೫೬೮
ಕಾರ್ಲೆ ೫೬೮
ಕಾರ್ಲೈಲ್ ಥಾಮಸ್ ೫೬೯
ಕಾರ್ಲ್ಯುಡೊವೈಕ ೫೭೦
ಕಾರ್ವಿಡೀ ೫೭೦
ಕಾರ್ಷಾಪಣ ೫೭೦
ಕಾರ್ಸಿಕ ೫೭೦
ಕಾಲ೧ ೫೭೧
ಕಾಲ೨ ೫೭೨
ಕಾಲಂ, ಪಾಡ್ರಿಕ್ ೫೭೩
ಕಾಲಕಲಿ ೫೭೩
ಕಾಲಕವೃಕ್ಷೀಯ ೫೭೪
ಕಾಲಗಣನೆ, ಭಾರತೀಯ ೫೭೪
ಕಾಲಜನ್ ೫೭೬
ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳು ೫೭೬
ಕಾಲಟಿ ೫೭೬
ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ವಿಧಾನಗಳು ೫೭೬
ಕಾಲನೇಮಿ ೫೭೮
ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕಾಯಿದೆ, ೧೯೬೩ ೫೭೮
ಕಾಲಭೈರವ ೫೭೯
ಕಾಲಮಾಪನ ೫೭೯
ಕಾಲಮಿತಿ ಕಾನೂನು ೫೮೪
ಕಾಲಮೇಘ ೫೮೭
ಕಾಲಯವನ ೫೮೭
ಕಾಲಯಶಸ್ ೫೮೭
ಕಾಲರ ೫೮೭
ಕಾಲರ್ಡ್ ೫೯೧
ಕಾಲಲೇಖಿ ಮತ್ತು ಕಾಲಮಾಪಿ ೫೯೧
ಕಾಲಸರಣಿ ೫೯೨
ಕಾಲಾಂಕ ೫೯೯
ಕಾಲಾನುಗುಣ ವೇತನ ಪದ್ಧತಿ ೫೯೯
ಕಾಲಾಹಂಡಿ ೬೦೦
ಕಾಲಿ ೬೦೧
ಕಾಲಿಂಜರ್ ೬೦೧
ಕಾಲಿನ್, ಹೈನ್‌ರೀಕ್ ಜೋಸೆಫ್ ಫಾನ್ ೬೦೧
ಕಾಲಿನ್ಸ್, ಜಾನ್ ೬೦೧
ಕಾಲಿನ್ಸ್, ಮೈಕಲ್ ೬೦೧
ಕಾಲಿನ್ಸ್, ವಿಲಿಯಂ ೬೦೧
ಕಾಲಿನ್ಸ್, ವಿಲಿಯಂ ವಿಲ್ಕಿ ೬೦೨
ಕಾಲಿಬಂಗನ್ ೬೦೨
ಕಾಲಿಯ ೬೦೩
ಕಾಲು, ಬಾಯಿ ಜ್ವರ ೬೦೩
ಕಾಲೇಜು ೬೦೪
ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ೬೦೪
ಕಾಲೇವಾಲಾ ೬೦೫
ಕಾಲೊಟೈಪ್ ಮುದ್ರಣ ೬೦೬
ಕಾಲೊರಾಡೋ ೬೦೬
ಕಾಲೊರಾಡೋ ನದಿ ೬೦೯
ಕಾಲೊರಾಡೋ ಮರುಭೂಮಿ ೬೧೦
ಕಾಲ್ಚಿಕಮ್ ೬೧೦
ಕಾಲ್ಡೆರ ೬೧೧
ಕಾಲ್ಡೆರೋನ್, (ಡೇ ಲಾ ಬಾರ್ಕಾ) ಪೇಧ್ರೊ ೬೧೧
ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್, ಎರ್‌ಸ್ಕಿನ್ ಪ್ರೀಸ್ಟನ್ ೬೧೧
ಕಾಲ್ಡ್‌ವೆಲ್, ರಾಬರ್ಟ್ ೬೧೧
ಕಾಲ್ಬೇರ್ ೬೧೨
ಕಾಲ್ಮಗ್ರಾಫ್ – ಸ್ಮಿರ್ನಾಫ್ ಪರೀಕ್ಷಣ ೬೧೨
ಕಾಲ್ಮೆಟ್, ಲಿಯಾನ್ ಚಾರಲ್ಸ್ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ೬೧೩
ಕಾವಲು ಪಡೆ ೬೧೪
ಕಾವಳ ೬೧೪
ಕಾವಾಲ್‌ಕಾಂಟೀ, ಜೋಡೋ ೬೧೫
ಕಾವಿಕಲೆ ೬೧೫

ಕಾವಿಟ್ಟಿಗೆ ೬೧೫
ಕಾವಿಮಣ್ಣು ೬೧೬
ಕಾವುಜೇಡು ೬೧೬
ಕಾವೂರ್, ಡಿ. ಕ್ಯಾಮಿಯೊ ಬೆನ್ನೊ ೬೧೬
ಕಾವೇರಿಗೆಂಡೆ ೬೧೭
ಕಾವೇರಿನದಿ ೬೧೭
ಕಾವೇರಿ ಪೂಂಪಟ್ಟಿನಂ ೬೨೨
ಕಾವ್ಯ ೬೨೨
ಕಾವ್ಯದ ಸುವರ್ಣಯುಗ ೬೨೪
ಕಾವ್ಯದೋಷಗಳು ೬೨೬
ಕಾವ್ಯನ್ಯಾಯ ೬೨೮
ಕಾವ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳು ೬೨೮
ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನ ೬೩೦
ಕಾವ್ಯಮಂಜರಿ ೬೩೦
ಕಾವ್ಯ ಮಾತಾಡುವ ಚಿತ್ರ ೬೩೧
ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ೬೩೧
ಕಾವ್ಯ ರೂಪಕಗಳು ೬೩೨
ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ ೬೩೩
ಕಾವ್ಯಹೇತು ೬೩೫
ಕಾವ್ಯೋನ್ಮಾದ ೬೩೫
ಕಾಶಿ ೬೩೫
ಕಾಶಿನಾಥ್, ಕೆ ೬೩೬
ಕಾಶೀನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ೬೩೬
ಕಾಶ್ಮೀರ: ನೋಡಿ – ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ೬೩೭
ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವದರ್ಶನ ೬೩೭
ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಭಾಷೆ ೬೩೯
ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ೬೪೧
ಕಾಶ್ಯಪ ಮಾತಂಗ ೬೪೩
ಕಾಷ್‌ನಿಟೇ, ಮೇರಿ ಲೂಯಿಸೆ ೬೪೩
ಕಾಸರಗೋಡು ೬೪೩
ಕಾಸಲ್, ಆಲ್ಬ್ರೆಕ್ಟ್ ೬೪೬
ಕಾಸೀನಿ, ಜಿಯೊವಾನಿ ಡೊಮಿನಿಕೊ ೬೪೬
ಕಾಸ್ಟರೀಕ ೬೪೭
ಕಾಸ್ಟಸ್ ೬೪೯
ಕಾಸ್ಟಿನ್, ಮಿರಾನ್ ೬೪೯
ಕಾಸ್ಟಿಲ್ಯೋನಾ ಬಾಲ್ಡಾಸಾರೆ ಕಾಂಟೆ ೬೪೯
ಕಾಸ್ಟನರ್, ಎರಿಕ್ ೬೪೯
ಕಾಸ್‌ಬಕ್, ಜಾರ್ಜ್ ೬೫೦
ಕಾಸ್‌ಮಸ್ ೬೫೦
ಕಾಸ್ಮಾಸ್ ೬೫೦
ಕಾಸ್ಯಾಕರು ೬೫೦
ಕಾಹುಗೋಟೆ ೬೫೧
ಕಾಳಗಮೀನು ೬೫೧
ಕಾಳಗಿ ೬೫೨
ಕಾಳಪ್ಪ, ಎಸ್. ೬೫೨
ಕಾಳಮಾರಿ ೬೫೩
ಕಾಳವ್ವೆ ೬೫೩
ಕಾಳಸಂತೆ ೬೫೩
ಕಾಳಹಸ್ತಿ ೬೫೩
ಕಾಳಾಚಾರ್, ರು. ೬೫೫
ಕಾಳಾಮುಖ ೬೫೫
ಕಾಳಿಂಗರಾಯ ೬೫೫
ಕಾಳಿಂಗರಾವ್, ಪಿ. ೬೫೬
ಕಾಳಿತುಂಬೆ ೬೫೬
ಕಾಳಿದಾಸ ೬೫೭
ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪ ೬೬೨
ಕಾಳೀ ೬೬೨
ಕಾಳೀನದಿ ೬೬೨
ಕಾಳು ಕೊರೆಯುವ ಕುಟ್ಟಿ ೬೬೩
ಕಾಳೆ, ಭಿ.ಪ. ೬೬೩
ಕಿಂಕ್, ಹಾನ್ಸ್ ಅರ್ನ್ಸ್ಟ್ ೬೬೩
ಕಿಂಕಜೂ ೬೬೩
ಕಿಂಗ್, ಕೊರೆಟಾ ೬೬೪
ಕಿಂಗ್, ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲ್ಯೂಥರ್ (ಜೂನಿಯರ್) ೬೬೪
ಕಿಂಗ್, ವಿಲಿಯಂ ೬೬೫
ಕಿಂಗ್, ವಿಲಿಯಂ ಮೆಕನ್‌ಜ಼ಿ ೬೬೫
ಕಿಂಗ್, ಹೆನ್ರಿ ೬೬೬
ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟನ್ನಿನ ಶ್ರೀಮಂತರು ೬೬೬
ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಲಿ, ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ೬೬೭
ಕಿಂಗ್‌ಸ್ಲಿ, ಹೆನ್ರಿ ೬೬೭
ಕಿಂಡರ್‌ಗಾರ್ಟನ್ ೬೬೭
ಕಿಂದಮ ೬೬೯
ಕಿಂಪುರುಷರು ೬೬೯
ಕಿಂಬರ್ಲಿ ೬೬೯
ಕಿಕೂಯೂ ೬೬೯
ಕಿಕ್ಕೇರಿ ೬೭೦
ಕಿಗೋಮ ಪ್ರದೇಶ ೬೭೧
ಕಿಗ್ಗ ೬೭೧
ಕಿಚ್‌ನರ್, ಹೋರೇಷಿಯೋ ಹರ್ಬರ್ಟ್ ೬೭೧
ಕಿಜ಼ಿಲ್ ೬೭೨
ಕಿಟಕಿ ಕಲ್ಲು ೬೭೨
ಕಿಟಾ, ಕಿಯೂಷೂ ೬೭೨
ಕಿಟ್ಟ ೬೭೨
ಕಿಟ್ಟೆಲ್, ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ೬೭೨
ಕಿಡ್, ಥಾಮಸ್ ೬೭೩
ಕಿಡ್, ವಿಲಿಯಂ ೬೭೩
ಕಿಡರ್ಲಿನ್ – ವಾಕ್ಟರ್, ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಫಾನ್ ೬೭೪
ಕಿಡಿ ಪತ್ರಿಕೆ ೬೭೪
ಕಿಡಿಕೋಷ್ಠ (ಕಿಡಿಮಂದಿರ) ೬೭೫
ಕಿಡಿಪ್ರಜ್ವಲನೆ ೬೭೫
ಕಿಡಿ ವಿದ್ಯುತ್ ೬೭೬
ಕಿಡ್ರೂಫ್ ೬೭೭
ಕಿಣ್ವಗಳು ೬೭೭
ಕಿತ್ತಳೆ ೬೮೨
ಕಿತ್ತಾನಾರು ೬೮೫
ಕಿತ್ತೂರು೧ ೬೮೫
ಕಿತ್ತೂರು೨ ೬೮೬
ಕಿತ್ತೂರುಚೆನ್ನಮ್ಮ ೬೮೬
ಕಿತ್ತೂರು ದೇಸಾಯರು ೬೮೭
ಕಿನ್‌ವುಲ್ಫ್ ೬೮೮
ಕಿನ್‌ಕಾಪು ೬೮೮
ಕಿನ್ನರ ಕಥೆ ೬೮೮
ಕಿನ್ನರಿಜೋಗಿ ೬೯೧
ಕಿನ್ನರರು ೬೯೧
ಕಿನ್ಸೆ, ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ಚಾರಲ್ಸ್ ೬೯೧
ಕಿಪ್‌ನ ಉಪಕರಣ ೬೯೧
ಕಿಪ್ಚಾಕ್ ೬೯೨
ಕಿಪ್ಪರ್ ಮೀನು ೬೯೨
ಕಿಪ್ಲಿಂಗ್, ಜೋಸೆಫ್ ರಡ್‌ಯಾರ್ಡ್ ೬೯೩
ಕಿಬ್ಬನಹಳ್ಳಿ ೬೯೩
ಕಿಯಾಗಿಣಿ ೬೯೩
ಕಿರಣಣಬೆ ಬೇನೆ ೬೯೪
ಕಿರಲುಬೋಗಿ ೬೯೪
ಕಿರಾಣಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ ೬೯೪
ಕಿರಾತ ೬೯೪
ಕಿರಾತಗೂಸುತನ ೬೯೫
ಕಿರಿ ಗೋಣಿಮರ ೬೯೫
ಕಿರೀಟಿಕ ಕೂಡುಗರಣಿಕೆ ೬೯೫
ಕಿರುಕುಳ ಕಾಳಗ ೬೯೫
ಕಿರು ಚಿತ್ರಣ ೬೯೬
ಕಿರುನಾಟಕ ೬೯೮
ಕಿರುನಿದರ್ಶನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ೬೯೯
ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ೭೦೩
ಕಿರುಮಿದುಳು ೭೦೪
ಕಿರ್ಗೀಸ್ತಾನ್ ೭೦೪
ಕಿರ್ಚಾಫ್, ಗಸ್ಟಾವ್ ರಾಬರ್ಟ್ ೭೦೫

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ೭೦೬
ಕಿಲಿಗ್ರೂ ಥಾಮಸ್ ೭೦೬
ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೊ ೭೦೬
ಕಿಲಿಮಾಂಜಾರೋ ಪ್ರದೇಶ ೭೦೭
ಕಿವಿ ೭೦೭
ಕಿವಿ, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಗಂಟಲು ರೋಗಗಳು ೭೧೨
ಕಿವಿಯ ರೋಗಗಳು ೭೧೩
ಕಿವಿಯ ಸಾಗಾಲುವೆ ೭೧೭
ಕಿವಿರುಗಳು ೭೧೭
ಕಿವುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ೭೧೮
ಕಿವುಡು ಮತ್ತು ಅರೆಗಿವುಡು ೭೨೨
ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆ ೭೨೪
ಕಿಸೆಯ ಮತಕ್ಷೇತ್ರ ೭೨೪
ಕೀಚಕ ೭೨೪
ಕೀಟಗಳು ೭೨೫
ಕೀಟದಂಶನ ೭೩೩
ಕೀಟನಾಶಕಗಳು ೭೩೩
ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಕೀಟಗಳು ೭೩೭
ಕೀಟಭಕ್ಷಕ ಸಸ್ಯಗಳು ೭೩೮
ಕೀಟಶಾಸ್ತ್ರ ೭೩೯
ಕೀಟಾಪೊಡ ೭೪೨
ಕೀಟೀನುಗಳು ೭೪೨
ಕೀಟೊ ಆಮ್ಲಗಳು ೭೪೩
ಕೀಟೋನುಗಳು ೭೪೪
ಕೀಟ್ಸ್, ಜಾನ್ ೭೪೭
ಕೀತ್, ಎ.ಬಿ. ೭೪೯
ಕೀತ್, ಸರ್ ಆರ್ಥರ್ ೭೫೦
ಕೀನೊ ಪೋಡಿಯೇಸೀ ೭೫೦
ಕೀನ್ಯ ೭೫೦
ಕೀನ್ವಾಸ ೭೫೫
ಕೀಬಲ್, ಜಾನ್ ೭೫೫
ಕೀಬಲ್, ರಾಬರ್ಟ್ ೭೫೬
ಕೀರಫ್ ೭೫೬
ಕೀರೆಸೊಪ್ಪಿನ ಗಿಡ ೭೫೬
ಕೀರ್ಕೆಗಾರ್ಡ್, ಸೋರೆನ್ ಆಬ್ಯೆ ೭೫೬
ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ ೭೫೭
ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ ೭೫೯
ಕೀರ್ತಿಮತೀ ೭೫೯
ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ೭೫೯
ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ (ಚಂದೇಲ) ೭೬೦
ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ೧ ೭೬೦
ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ೨ ೭೬೦
ಕೀಲ್ ೭೬೦
ಕೀಲ್ ಕಾಲುವೆ ೭೬೦
ಕೀಲುಕುದುರೆ ೭೬೧
ಕೀಲುಗಟ್ಟು ೭೬೧
ಕೀಲುಗಳ, ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಊನಗಳು ೭೬೧
ಕೀಲುಗಳು ಮತ್ತು ತಂತುಗಟ್ಟುಗಳು ೭೬೩
ಕೀಲುರಿತ ೭೬೫
ಕೀಲುವಾತಜ್ವರ ೭೬೭
ಕೀಲ್‌ಹಾರ್ನ್, ಫ್ರಾಂಜ್ ೭೬೭
ಕೀವ್ ೭೬೮
ಕೀವ್ ಸಮರ ೭೬೮
ಕೀವು ನಂಜು ೭೬೯
ಕೀವೂ ೭೭೦
ಕೀವೂ ಸರೋವರ ೭೭೦
ಕೀವೊಸಡು ೭೭೦
ಕೀಸಲ್‌ಗರ್ ೭೭೧
ಕೀಳುವಜ್ರ ೭೭೧
ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ೭೭೨
ಕುಂಕುಮದ ಮರ ೭೭೨
ಕುಂಜನ್ ನಂಬಿಯಾರ್ ೭೭೩
ಕುಂಜಪಕ್ಷಿ ೭೭೩
ಕುಂಟು ಮಿಡತೆಗಳು ೭೭೩
ಕುಂಟುಹುಣ್ಣು ೭೭೩
ಕುಂಟೆ ೭೭೪
ಕುಂಡಲಪುರ ೭೭೪
ಕುಂಡಲಗಿರಿಯಾಚಾರ್ಯ ೭೭೪
ಕುಂಡಲಿನಿ ೭೭೪
ಕುಂಡುಜ಼್ ೭೭೪
ಕುಂಡೆ ಕುಸುಕ ೭೭೪
ಕುಂತಳ ೭೭೫
ಕುಂತಿ ೭೭೫
ಕುಂತುರ ೭೭೬
ಕುಂಥಲಗಿರಿ ೭೭೬
ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯ ೭೭೬
ಕುಂದಗೋಳ ೭೭೭
ಕುಂದಣಗಾರ ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಗಿರಿಯಪ್ಪ ೭೭೭
ಕುಂದಣಗಾರಿಕೆ ೭೭೭
ಕುಂದಮಾಲಾ ೭೭೮
ಕುಂದಾಣ ೭೭೯
ಕುಂದಾದ್ರಿ ೭೭೯
ಕುಂದಾಪುರ ೭೭೯
ಕುಂದಿಲಿ ೭೭೯
ಕುಂಬಳ ೭೮೦
ಕುಂಬಿಕ್ ೭೮೧
ಕುಂಭ ೭೮೧
ಕುಂಭಕ ೭೮೧
ಕುಂಭಕರ್ಣ ೭೮೩
ಕುಂಭಕಲಾತಂತ್ರ ೭೮೩
ಕುಂಭಕೋಣಂ ೭೮೫
ಕುಂಭಮೇಳ ೭೮೫
ಕುಂಭರಾಶಿ ೭೮೬
ಕುಂಭೀಪಾಕ ೭೮೬
ಕುಂವರಸಿಂಹ, ಬಾಬೂ ೭೮೬
ಕುಂಸಿ ೭೮೬
ಕುಈ ಭಾಷೆ ೭೮೭
ಕುಕ್, ಜೇಮ್ಸ್ ೭೮೭
ಕುಕರ್ಬಿಟೇಸೀ ೭೮೭
ಕುಕಿ ೭೮೮
ಕುಕ್ಕಿಲ ಕೃಷ್ಣಭಟ್ಟ ೭೮೮
ಕುಕುಂಧ ೭೮೮
ಕುಕ್ಕನೂರು ೭೮೯
ಕುಕ್ಕೆ, ಎಸ್.ಎಸ್. ೭೮೯
ಕುಚಿ ೭೯೦
ಕುಚೇಲ ೭೯೦
ಕುಚ್ಚುಮೀನು ೭೯೧
ಕುಚ್ನೆಟ್ಸ್, ಸೈಮನ್ ೭೯೧
ಕುಟಿಲಲಿಪಿ ೭೯೨
ಕುಟುಂಬ ೭೯೨
ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆ ೭೯೫
ಕುಟುಕುಕಣವಂತಗಳು ೮೦೦
ಕುಟ್ಟಿ ಕೃಷ್ಣನ್, ಪಿ.ಸಿ. ೮೦೪
ಕುಟ್ಟೆಹುಳು, ಹಿಟ್ಟಿನ ೮೦೫
ಕುಡಚಿ ೮೦೫
ಕುಡಿಮಿಯಾ ಮಲೈ ೮೦೫
ಕುಡಿಮಿಯಾ ಮಲೈ ಸಂಗೀತ ಶಾಸನ ೮೦೫
ಕುಡಿವ ಗೀಳು ೮೦೬
ಕುಡುಗತ್ತಿ ಮೀನು ೮೦೬
ಕುಡುಗೊಕ್ಕು ೮೦೬
ಕುಣಿಂದರು ೮೦೬
ಕುಣಿಕೆ ಹುಳುಗಳು ೮೦೭
ಕುಣಿಗಲ್ ೮೦೭
ಕುತರ್ಕ ೮೦೭
ಕುತುಬ್–ಉದ್‌ದೀನ್–ಐಬಕ್ ೮೦೭

ಕುತುಬ್ ಮಿನಾರ್ ೮೦೭
ಕುತುಬ್‌ಷಾಹಿ ಮನೆತನ ೮೦೮
ಕುತೂಹಲ ೮೦೮
ಕುದಿಪ್ಪು ೮೦೯
ಕುದುರೆ ೮೧೦
ಕುದುರೆ ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ೮೧೦
ಕುದುರೆ ಪಂದ್ಯ ೮೧೨
ಕುದುರೆಬಾಲದ ಗಿಡ ೮೧೩
ಕುದುರೆಮುಖ ೮೧೩
ಕುದುರೆ ರೋಗಗಳು ೮೧೩
ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ೮೧೭
ಕುದ್ಮುಲ್‌ರಂಗರಾವ್ ೮೧೭
ಕುನ್ನತ್ತೂರು ೮೧೮
ಕುನ್‌ಲುನ್ ೮೧೮
ಕುನ್‌ಲುನ್ ಪರ್ವತಗಳು ೮೧೯
ಕುಪ್ಪಳುಕೀಟ ೮೧೯
ಕುಪ್ಪಿಗಿಡ ೮೧೯
ಕುಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಎಸ್. ೮೨೦
ಕುಫಿಲಿಪಿ ೮೨೧
ಕುಫು ೮೨೧
ಕುಬಟೂರು ೮೨೧
ಕುಬೇರ ೮೨೨
ಕುಬ್ಜೆ ೮೨೨
ಕುಬ್ಲೈಖಾನ್ ೮೨೨
ಕುಮಟ ೮೨೩
ಕುಮರ ಗುರುಪರನ್ ೮೨೩
ಕುಮಾಂವ್ ೮೨೪
ಕುಮಾರ ಕಂಪಣ್ಣ ೮೨೬
ಕುಮಾರ ಗಂಧರ್ವ ೮೨೬
ಕುಮಾರಗುಪ್ತ ೮೨೭
ಕುಮಾರ ಜೀವ ೮೨೭
ಕುಮಾರದಾಸ ೮೨೭
ಕುಮಾರದೇವ ೮೨೮
ಕುಮಾರಧಾರ ೮೨೯
ಕುಮಾರನ್ ಆಶಾನ್ ೮೨೯
ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸ ೮೨೯
ಕುಮಾರಪಾಲ ೮೨೯
ಕುಮಾರರಾಮ ೮೩೦
ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ೮೩೨
ಕುಮಾರವಿಷ್ಣು ೮೩೨
ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ೮೩೨
ಕುಮಾರಾಮಾತ್ಯ ೮೩೫
ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ ೮೩೬
ಕುಮುದೇಂದು ೮೩೬
ಕುಮ್ರಹಾರ ೮೩೬
ಕುಮುದ್ವತಿ೧ ೮೩೭
ಕುಮುದ್ವತಿ೨ ೮೩೭
ಕುಮ್ಮಟಗಿ ೮೩೭
ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗ ೮೩೭
ಕುರಂದ ೮೩೭
ಕುರಾನು ೮೩೮
ಕುರಿ ೮೪೦
ಕುರಿ ರೋಗಗಳು ೮೪೫
ಕುರಿಯ ವಿಠಲಶಾಸ್ತ್ರಿ ೮೪೭
ಕುರುಗಿ ೮೪೭
ಕುರು೨ ೮೪೭
ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ೧ ೮೪೮
ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ೨ ೮೪೮
ಕುರುಖ್ ಭಾಷೆ ೮೪೮
ಕುರುಡರ ಶಿಕ್ಷಣ ೮೪೯
ಕುರುಡು ೮೫೦
ಕುರುಡು ಮಲೆ ೮೫೧
ಕುರುಡು ಮೀನು ೮೫೨
ಕುರುಡು ವಿದ್ಯುತ್ ಮೀನು ೮೫೨
ಕುರುಡು ಹುಳು ೮೫೨
ಕುರುಮಾಮ ೮೫೨
ಕುರುವತ್ತಿ ೮೫೩
ಕುರುವೆಗಿಡ ೮೫೪
ಕುರ್ಚಿಮೀನು ೮೫೪
ಕುರ್ತಿಗೆ ೮೫೪
ಕುರ್ದ್ ಜನಾಂಗ ೮೫೫
ಕುರ್ದಿಸ್ತಾನ್ ೮೫೬
ಕುರ್ನಾನ್, ಆಂಡ್ರೇ ಫ್ರೆಡರಿಕ್ ೮೫೭
ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಎನ್.ಕೆ. ೮೫೭
ಕುಲಕರ್ಣಿ, ದ.ಬಾ. ೮೫೮
ಕುಲಕರ್ಣಿ ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪ ೮೫೮
ಕುಲಗೋಡ ತಮ್ಮಣ್ಣ ೮೫೮
ಕುಲದೇವತಾ ಪದ್ಧತಿ ೮೫೯
ಕುಲನಿಷ್ಠ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು ೮೬೦
ಕುಲನಿಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳು ೮೬೧
ಕುಲಪತಿ ೮೬೨
ಕುಲಪರ್ವತಗಳು ೮೬೨
ಕುಲಶೇಖರ ಪಾಂಡ್ಯ ೮೬೨
ಕುಲು ೮೬೨
ಕುಲುಕು ಮೆಲುಕಿನ ಬಾತು ೮೬೨
ಕುಲುಮೆ ೮೬೩
ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳ ೮೬೪
ಕುಲ್ನ್–ಲಿಂಡನ್ ಥಾಲ್ ೮೬೪
ಕುವಲಯಾಪೀಡ ೮೬೪
ಕುವಲಾಶ್ವ ೮೬೪
ಕುವಿಭಾಷೆ ೮೬೫
ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ೮೬೫
ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್ ೮೬೮
ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ೮೬೯
ಕುವೈತ್ ೮೭೦
ಕುಶಧ್ವಜ ೮೭೧
ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ ೮೭೧
ಕುಶಲ ಪತ್ರಗಳು ೮೭೫
ಕುಶಾಲನಗರ ೮೭೫
ಕುಶಿಕ ೮೭೫
ಕುಶೀನಗರ ೮೭೬
ಕುಷಾಣರು ೮೭೬
ಕುಷ್ಟಗಿ ೮೮೧
ಕುಷ್ಠ ೮೮೧
ಕುಸೀದ ಪದ್ಧತಿ ೮೮೩
ಕುಸುಬೆ ೮೮೪
ಕುಸುಮ ರೋಗ ೮೮೫
ಕುಸ್ತಿ ೮೮೬
ಕುಳಿಗಳು ೮೯೧
ಕುಳಿಬೀಳುವುದು (ಕುಹರೀಕರಣ) ೮೯೧
ಕುಳ್ದಿಮೀನು ೮೯೨
ಕೂಂಟ್, ಆಗಸ್ಟ್ ಅಡಾಲ್ಫ್ ಯಡೂಅರ್ಡ್ ಎಬರ್‌ಹಾಡ್ ೮೯೨
ಕೂಕೂ ಹಕ್ಕಿ ೮೯೩
ಕೂಗರ್ ೮೯೩
ಕೂಗುಸಿರು ೮೯೪
ಕೂಚ್‌ಬಿಹಾರ್ ಟ್ರೋಫಿ ೮೯೪
ಕೂಚಿಪುಡಿ ನೃತ್ಯ ೮೯೪
ಕೂಟಯೋಧರು ೮೯೬
ಕೂಡಕ್ಷರ ೮೯೬
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ ೮೯೬